ספר

בן איש חי

זאת המהברת. היא המחברת. דרושים ורמזים בקרני אורה. המה חמשה חומשי תורה. אשר חנני האל הגדול הגבור והנורא. בחסדיו הטובים. וברחמיו המרובים. ועוד בה עשריה. סולת נקיה. פסקי הלכות. סדורות וערוכות. אסופים משה"ט. א"ח ויו"ד וספרי אחרונים. מחולקים לסדר שבתות שתי שנים. אשר אני הצעיר דורשן בעזרת האל וישועתו. בתוך קהל רב עדת ה' ונהלתו. מידי שבת בשבתו. כי יבא אלי העם בבית אלהים במקום השראת שכינתו. לדרוש להם מקראי תורתו. אנכי איש קטן

הצעיר **יוסף חיים** יצ"ו

בכמהר"ר **אליהו** בכמהר"ר **משה חיים** זצ"ל

וקראתי לחיבור הזה בשם

בן איש חי

ככתוב בהקדמתי יהא רעוא שיקובל ברצון לפני השי"ת ויזכני בחסדו הגדול לחדש תמיד חדושי תורה באמת וסברה ישרה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ואזכה ללמוד [illegible] תמיד תורה לשמה לאורך ימים ושנות חיים אכי"ר :

נדפס

שנת **תרנ"ח** לפ"ק

פעה"ק **ירושלם** תובב"א

ע"י ח"ר בנימן ח"ר שלמה יהזקאל יהודה הי"ו

בדפוס האחים סאלאמאן נ"י.

זה ספר של תורה [illegible] מ' [illegible] בן
מ' [illegible] במק' שנת התרס"ו

[illegible]

מ' אהרן בן מ' אלישע

שנת התרפ"ט

מ ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו א

כי לעולם לא ימוט לזכר עולם יהיה צדיק

מודעה רבה

למזכרת תורה

אמר המחבר יצ"ו באתי להודות. באר"ש חמודות חמודות. אותותי אלה המה מגידות. בקרב ישראל תוודע. על דברת הספר הזה אשר קראתיו

בשם

בן איש חי

אשר הבאתיו לבית הדפוס בעיר עוז ירושלם קרתא קדישא. שכל הוצאות הדפוס החלק הזה היא נתנה והופרשה מכיסו וממונו של הגביר היקר המרומם סי'

מאיר אליהו

ישמרהו האל ויחיהו. ובברכת בנים יברכהו. ובעושר וכבוד יעטרהו. אשר נפשו אותה להדפיס הלק זה בקרתא שפירתא. על כן ההדפסה על שמו תהיה ולאורך ימים ושנים טובים יחיה :

יחיו דגן ויפרחו כגפן זכרו כיין לבנון

י תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלם ר

הקדמה של המחבר נר"ו

ישתבח הבורא ויתפאר היוצר אשר הנחילנו חמדה גנוזה ויקרה חכמה מפוארה ליהודים היתה אורה אורה זו תורה לעובדה ולשומרה:

פתח רבי שמעון ואמר (זוהר ח"ג קס"ו ע"ב) אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד אורייתא אורייתא נהירו דכל עלמין כמה ימין ונחלין ומקורין ומבועין מתפשטין מנך לכל סטרא. מנך כלא ערך קיימי עלאין ותתאין נהירו עלאה מנך נפקא. אורייתא אורייתא מה אימא לגבך אילת אהבים אנת ויעלת חן עילא ותתא רחימין דילך מאן יזכי לינקא מינך כדקא יאות. אורייתא אורייתא שעשועים דמארך מאן יכיל לגלאה ולמימר סתרין וגניזין דילך:

רבון עלמא יהא רעוא קמך למיהב חילא ותוקפא לי ולכל ישראל וניעול בלא כיסופא קמך וקמי מטרוניתא עלאה דאתמר בה אם הבנים שמחה. ולא ניהוי בכיסופא קמי ברתא דמלכא דאתמר בה כל כבודה בת מלך פנימה ועלה אתמר רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה:

ולהיות כי ערב לי מאד דרך הקודש של הגאון בעל הלכות גדולות שפתח בברכות התורה בראשית ספרו הנורא „גם אנכי אעיר העבודה" בדרך זו הישרה „ואברך תחלה בברכות התורה:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על דברי תורה והערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה' נותן התורה:

כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך. טוב אתה ומטיב למדני חוקיך ברוך אתה ה' למדני חוקיך:

אורייתא אורייתא כמה חביבין אינון מילין דילך מה אילנא אית ביה שרשין ואית ביה קליפין. ואית ביה מוחא. ואית ביה ענפין ואית ביה טרפין. ואית ביה פרחין. ואית ביה איבא. אוף הכי אינון מילין דילך אית בהו פשטי דקראי. דרשא רמז דקא רמיז הכמתא. גמטרייאות רזין טמירין. רזין סתימין. אלין על אלין. כשר ופסול. טמא וטהור אסור ומותר. חייב וזכאי ומכאן ולהלאה מתפשטין ענפין לכל סטר. רחבה אנת מני ים לית בך קץ ותכלית:

אורייתא אורייתא. הא אהבה ורשפין דשלהובא דליבא אבתרך יהא רעוא דתהוי אנת חקוקה בליבן הדרן עלך אורייתא קדישתא. והדרך עלן אורייתא קדישתא דעתך עלן אורייתא קדישתא ודעתן עלך אורייתא קדישתא לא נתנשי מינך ולא תתנשי מינן לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי:

ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדלנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי אשר זכני ברוב רחמיו וברוב חסדיו לשמש בהארות בית ה' במקום ששמשו בו אבותי הקדושים נ"ע בישיבה של קבע מדי שבת בשבתו כי יתאספו שם עם בני ישראל לדרוש להם מקראי קודש אשר יקראו אותם בשבתם פרשה ופרשה בזמנה כאשר ניתנה ערוכה וסדורה" זאת חוקת התורה „וגם לרבות מדרשות מקראות הפטרה" והתחלתי היתה משנת כה"ר תורה ואשר חנני השי"ת בחסדו הגדול לחדש איזה דבר ע"ד הפשט או הדרש או הרמז הייתי רושם את החידושים למזכרת וכבר בשנת תרכ"ד הדפסתי מחדושי בס"ד ספר אחד קטן הכימות על המשה חומשי תורה וקראתיו בשם אדרת אליהו והנה מאותו זמן ועד עתה תהילות לאל יתברך נתרבו אתי חדושי תורה ממה שחנני ה' ולהיות כי אזהרה שמענו מפי סופרים ומפי ספרים דחייב אדם להדפיס ספריו בחייו נתעוררתי להביא לבית הדפוס חידושי תורה בדרך דרש ורמז על המשה חומשי תורה כי חשבתי ראוי להקדים זה לשאר חדושי תורה יען כי הוא מהלל כל אדם והוא דבר השוה לכל נפש ויש בו זכות הרבים עפי ברם להיות כי הוצאת הדפוס מרובה ואין לי יכולת בדבר הכסף הוכרחתי להביא כעת הזאת לבית הדפוס מקצת פרי תבואתי שיעור רביעית מן המנלא אתי בחסד אל עליון ואם ירצה השי"ת יעזרני להביא הנשאר אתי בספר בפ"ע כי הנשאר תהילות לאל יש בו שיעור גדול ולא עוד אלא גם את חדושי תורה שדרשתי על פסוקי הפטרות של כל השנה כולה לא הבאתי פה אחד מהם כי אלו לרוב כמותם ראויים להיות ספר גדול בפ"ע אם יעזור ה':

ברם צירפתי עם החיבור הזה הלכות פסוקות מכל מיני הלכות אשר הובאו בשה"ע א"ח ויו"ד כי אנכי כבר נהגתי לדרוש בציבור גם באלה בכל שבת ושבת יען כי בינותי בספרים ופקחתי עיני בדברי חז"ל וידעתי כי מנהג הקדמון של רבותינו הראשונים ז"ל אשר ידרשון לעם ה' בכל שבת שאין עושין קבע באגדה במדרשים ופשטים בלבד אלא גם ידרשון להם הלכות להודיעם חוקי אלהים ותורותיו לדעת את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון כי כן מצינו בגמרא דסנהדרין דף ל"ח א"ר יוחנן כי הוה דריש רבי מאיר בפרקיה הוה דריש תלתא שמעתתא תלתא אגדתא תלתא מתלי ע"ש וכן מצינו לרז"ל במכילתא הביא דבריהם רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל בריש פרשת ויקהל שצימד מרע"ה את בני ישראל יקהלו בשבתות לדרוש להם משפטי השבת ותורותיו ע"ש וכן אמרו ג"כ בגמרא מ זה תיקון להם לישראל לדרוש הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג והכי משמע מכמה עובדי בגמרא דהיה מנהגם לדרוש בהלכות בכל שבת ושבת ובאמת גם הסברה מחייבת בכך לדרוש הלכות לעם לדעת מה יעשה ישראל במצות ה' ועיין פר"ח ביו"ד הלכות תולעים סי' פ"ד שכתב וז"ל וצריך להזהיר ולדרוש ענייניס אלו לעם יותר מלדרוש להם פשטים עכ"ל:

אמנם הדבר ידוע כי לדרוש בהלכות בלבד אין לב המון העם נמשך אחריהם אלא צריך שיהיה עיקר הדרש ורובו בדברי אגדה ומוסר ויזכיר ג"כ הדרשן באמצע מן פסקי הלכות ע"י הקשר שיקשרם בדרשה שדורש על המקרא כדי למשוך לב העם אל הדברים האלה

הקדמת המחבר נר"ו

הללה בחכמה ודעת ובעבור זאת היתה כונתו של אדונינו התנא רבי מאיר ע"ה שהיה דורש שליש הלכות שליש אגדות שליש משלים כדי למשוך לב המון העם לשמוע ההלכות ע"י שני שלישים של אגדות ומשלים וכ"ל כי המשלים היו ע"ד המוסר ולכן תמצא בשבת דף למ"ד שאול שאלה מרבי תנחום מהו לכבות הנר מפני החולה בשבת והוא פתח ואמר תחלה דברי אגדה ארוכה ואח"כ בסו"ד השיב להם תשובה בקצרה על שאלת הדין הנז' ופירש רש"י ז"ל שם כך היו רגילין לפתוח באגדה תחלה כדי למשוך לבבות השומעין לשמוע את ההלכה :

וכן מצינו בגמרא דסוטה דף מ' רבי אבהו ורבי חייא בר אבא אקלעו להההוא אתרא רבי חייא בר אבא דריש שמעתא ורבי אבהו דריש אגדתא שבקו כ"ע לר"ח ב"א ואתו לקמי דרבי אבהו חלש דעתיה דר"ח א"ל רבי אבהו אמשול לכם משל למה הדבר דומה לשני בני אדם שנכנסו לעיר אחת אחד מוכר מיני אבנים טובות ומרגליות ואחד מוכר מיני סדקית על מי קופצים לא על מי שמוכר מיני סדקית ע"ש נמצא העולם רודפים אחר דרשות ופשטים לכך צריך להתנהג בחכמה כפי דעתן של בני אדם והיינו שיעשה הרוב דרשה באגדה וביאורי המקרא והמעט דברי הלכה שיבלעם באמצע או בסוף וזו הדרך הנכונה :

על כן אנכי הצעיר אחר שנת תר"ל עלה בלבי להזכיר בתוך הדרשה שעל הפרשה שאנכי דורש בציבור בכל שבת איזה הלכות מענייניים הנזכרים בא"ח ויו"ד והייתי מקשר תחלת ההלכות עם הדרשה שעל התורה ואחר ההלכות אסיים הדרשה בפסוקי ההפטרה אך לא אפשר לסיים כל ההלכות אשר קבעתי לדרשם בכל שבת בשנה אחת כי צריך להם משך שתי שנים וכאשר הם מסודרים לעיני הרואה בחלק השני של הספר הזה וכל שתי שנים חוזרים חלילה ולכך עשיתי ההלכות עם הקשרים שלהם חלק בפ"ע לראשונה ולשניה ואביאם לבית הדפוס להדרס עם חלק הדרשות שבספר הזה כאשר עיני לדיקים תחזנה מישרים וגם בחלק ההלכות הנז' השמטתי לעת עתה כמה הלכות מן הראשונה ומן השניה מפני הוצאות הדפוס ואם יעזור ה' גם בחלק ההלכות נעשה מהדורא בתרא ויבואו בספר אחר בפ"ע :

והנה אחר אשר קראתי לספרי אשר על מאמרי התלמוד בשם בן יהוידע אשר כעת לא הדפסתי ממנו אלא רק על שתי מסכתות והשי"ת יזכני להדפיסו כולו לחיים טובים ולשלום בחרתי לקרא שם לספר הזה בשם **בן איש חי** השי"ת יעזרני להדפים שאר ספרים אשר חנני ברוב רחמיו וברוב חסדיו ושם האיש המתנדב כסף הוצאות הדפוס יהיה מפורש בסוף הקדמה הזאת בציור מסויים על שמו הטוב השי"ת יאריך ימיו בחייו ארוכים טובים ומתוקנים אכי"ר :

ומעתה הנני מגלה דעתי ורצוני בכל לבי ובכל נפשי שכל כונתי בחיבור הזה וגם בכל חיבורים אשר יזכני השי"ת לחבר בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ הכל הוא ליקב"ה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם הוי"ה ב"ה י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל וכל מחשבה והרהור ודבור שהם אינם כרצונו יתברך הנה הם בטלים ומבוטלים באופן שכל רצוני בחיבור זה ושאר חבורים שאעשה בחדושי תורה בס"ד וגם בכל מצוה שאעשה הוא כדי ליקב"ו ולעשות נח"ר לפניו יתברך דוקא בלי שום פניה זרה והשי"ת ברחמיו יעזרינו ללמוד וללמד תורה לשמה אכי"ר :

ואחרי אשר הודעתי כוונתי באמת ובאמונה לפני השי"ת ולעיני כל ישראל מודעה רבה וחזקה שרירה וקיימת הזאת אערוך תפלה לפני ה' אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא והקם סוכת דוד ובא לציון גואל צדיק ונושע הוא ויראו עינינו בביאת משיח צדקינו ובנין בית מקדשינו במהרה בימינו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו ויתגדל ויתקדש שם י"ה רבא בעגלא ובזמן קריב אכי"ר. כ"ד הצעיר המצפה לתשועת ה' והבוטח ברוב רחמיו וברוב חסדיו והאיר עיני בתורתו. תורת חיים :

הצעיר **יוסף חיים** בכמהר"ר **אליהו** בכמהר"ר **משה חיים** ס"ט .

בן איש חי

בראשית

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ נ"ל בס"ד מצוה ראשונה שבתורה היא מצות פו"ר וארז"ל על מצוה זו קיום השמים והארץ כי במצוה יהיו תיקון הנשמות כולם שהם יסוד השמים והארץ וידוע בית ברים חיבה משמשת במקום בעבור וז"ש בראשית בעבור מצות הראשית שהיא פו"ר ברא אלהים וכו' ונראה לפרש בס"ד לכך מצוה האחרית שבתורה היא מצוה כתיבת ספר תורה כל אדם לעצמו וכתבה אחרית לומר שנוהג בה דין מצוה הראשית שיעשה האדם פו"ר בתורה שמוליד נשמות ע"י עסק התורה וכמ"ש בס"ד על מאמר בן עזאי בעת שהוכיחו אותו על אשר לא עסק בפו"ר שלא נשא אשה א"ל מה אעשה נפשי חשקה בתורה ואין אני בטל מפו"ר אלא עושה אני ע"י עסק התורה ובזה יובן מגיד מראשית אחרית ר"ל מן מצוה הראשית מגיד על האחרית איך יעשה ובזה יובן בס"ד הן גאלתי אתכם אחרית כראשית ר"ל תהיה הגאולה ע"י שתעשו האחרית שהיא של ס"ת כראשית מצות פו"ר ובאופן אחר פרשתי בס"ד אומרו מגיד מראשית אחרית דידוע מ"ש הפוסקים ז"ל אם שני שותפים יוצאים י"ח מ"ע לכתוב ס"ת באחד או"ד בעינן ס"ת שלם לכל או"א וי"א דמהני וי"א דלא מהני ולסברת האומרים דלא מהני. ס"ת אחד לשנים יבא הטעם לנכון דלהכי כתב מצות פו"ר של איש ואשתו ראשונה ומצות כתיבת ס"ת באחרונה לומר צריכה להיות האחרונה כראשונה וכמ"ש סוף דינא כתחילת דינא כמו דאתתא לגבי תרי לא חזיא כן מצות ס"ת אחת לגבי תרי לא חזיא ובזה מובן הרמז שפיר מגיד מראשית אחרית ר"ל מן מצוה הראשית מגיד לנו דין האחרית:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד מדרגות המספר המפורשים באותיות אלפא ביתא הם שלשה מדרגות שהם אחדים עשרות מאות אבל האלפים לא נתפרשו אלא רק רמז יש למספר האלף באות הראשון שהוא אות אל"ף ואם תקח שני אותיות הראשים שבשלשה מדרגות המספר הנז' שהם א"ב באחדים וי"כ בעשרות וק"ר במאות תמצא שעולה מספרם של"ג כנגד שלשה אותיות אל"ף דשם אהי"ה במלואו כזה אל"ף ה"א יו"ד ה"א שעולה מספרם במילואם של"ג ובזה יהיה זיכוך בעל תשובה לנפשו ולגופו בסוד הכתוב אם יהיו חטאיכם כשנים כשל"ג ילבינו כנודע בספרי הקבלה וידוע שהנשמה נקראת שמים והגוף ארץ כמ"ש רז"ל בגמרא יקרא אל השמים מעל זו הנשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף וז"ש בראשית ר"ל ב' ראשית דהיינו בהארת השל"ג הרמוז בשני אותיות שהם ראשית בכל השלש מדרגות של המספר ברא לשון בהירות וזיכוך את השמים זו הנשמה ואת הארץ זה הגוף גם עד"ז יתפרש בתורה שנקראת ראשית דכתיב בה ה' קנני ראשית דרכו ברא לשון בהירות את השמים הנשמה ואת הארץ הגוף כי התורה נותנת חיים לעושיה ומזככת הנשמה והגוף:

ורוח אלהים מרחפת על פני המים נ"ל בס"ד מצינו שכל הנבראים יצאו מחלק הדומם דכתיב תוצא הארץ ולא עוד אלא שהאדם מובחר הנבראים שהוא קדוש אלהים ג"כ נברא גופו מן הדומם דכתיב ויברא אלהים את האדם עפר מן האדמה ובמה זכה הדומם להוציא בריות טובות אך כל זה הוא בכח רוח אלהים שהיה מרחף עליו לכך נתקדש ונעשה בו כח לכל זאת והנה אותיות מים במילואם מ"ם יו"ד מ"ם המילוי שלהם שהוא הפנימיות של אותיות הפשוט המה אותיות דומ"ם ממש ולז"א ורוח אלהים מרחפת על פני המים הוא הדומם שרמוז בפנימיות אותיות מי"ם:

וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך נ"ל בס"ד ידוע שהקליפות נקראו אלילים וכשהקליפה מלבשת האור יהיה חשך ולכן אם תסיר מספר אלילים מן חשך ישאר אור כמלא אם יהיה אלילים דבק באור הוא מספר חשך וז"ש וירא אלהים את האור כי טוב שבירר ועשאו טוב מבורר מפני שהבדיל אלהים בין האור ובין החשך ר"ל הבדיל הקליפות שהם אלילים שרמוזים במספר ההפרש שיש בין מספר אור למספר חשך כי ההפרש הוא קכ"א כמנין אלילים והנה בזה החשך שנשאר מוכרח שנשאר בו עתה חלק אור וזה יתברר לעתיד ואז יתקיים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ שלא ישאר חשך וקליפה כלל ובזה יובן זרח בחשך אור לישרים ר"ל מן החשך עצמו זרח אור שהיה גנוז בו לישרים אלו ישראל ובזה יובן המדרש בפרשה זו בשר ודם מדליק נר מתוך נר דלוק שמא יכול להדליק נר מתוך חשך והקב"ה מתוך חשך מוציא אורה שנא' וחשך על פני תהום וכתיב בתריה ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור ע"כ והוא מבואר היטב על פי האמור:

ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים נ"ל בס"ד ידוע דהתורה נקראת מים גם ידוע מלימוד חלק הסוד נברא אור בחינת שמים ומלימוד חלק הפשט הנגלה נברא אור בחינת ארץ וידוע כי ד' חלקי התורה שהם פרד"ס הם כנגד ד' אותיות שם הוי"ה וחלק הסוד הוא כנגד אות יו"ד דשמא קדישא גם ידוע כי לימוד הסוד צריך להעלימו ועליו נאמר חמוקי ירכיך מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר אבל חלק הפשט הנגלה עליו נאמר חכמות בחוץ תרנה ברחובות התן קולה וז"ש יהי רקיע ר"ל נברא בחינת רקיע שהוא אור הנקרא שמים בתוך המים ר"ל ע"י חלק הסוד שהוא אות יו"ד דשמא קדישא שהיא עומדת בתוך תיבת מים אך אין ראוי להשוות לימוד זה עם לימוד הפשט של התורה אלא ויהי מבדיל בין מים למים ר"ל בין מים של חלק הסוד ובין מים של חלק הפשט כי שניהם נקראים בשם מים לכך נקוד מים ראשונה בקמץ ומים שניה בפתח לומר בזה תפתח

פיך

פיך ברחובות לכל אדם ובזה תקמץ כי אין מלמדין הסוד אלא לצנועין :

יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה נ"ל בס"ד תחת אותיות שמים יש תנ"ך כי המ"ם האחרונה כפולה ותנ"ך היא התורה שבכתב כולה וז"ש יקוו המים השפע של בני חיי ומזוני הנקרא מים שהוא משולש מתחת השמים בזכות לימוד תנ"ך אל מקום אחד אלו ישראל שהם נפשותם מעולם האחדות ולכך גוי אחד אפילו כשהם בארץ ותראה היבשה י"ב שה דכתב מהרי"א בשם זוה"ק שהחסד נקרא שה ובי"ב פרצופי האצילות יש בכל אחד חסד הרי י"ב פעמים חסד וזהו יבשה י"ב שה שיתראו י"ב פעמים חסד ויתגלה על ישראל ויהי כן :

ויכל אלהים מלאכתו אשר עשה ארז"ל מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בס"ד בסה"ק אדרת אליהו בהפטרת ואתחנן בפסוק נחמו נחמו עמי הקדמה מהרב שעה"מ ז"ל כשיגברו העונות מתחבר אותיות ח"ר מן רחום עם אותיות ו"ן דחנון ונעשה חרון ונשארו נ"ח מחנון ומ"ו מרחום לבדם ולזה אמר נחמו נחמו עמי תתנחמו באותיות נ"ח ומ"ו שיחזרו להתחבר במקומם ויושלם רחום חנון ויתבטל החרו"ן ובזה פרשתי שם כמה פסוקים ע"ש גם עוד כתב הרב שעה"מ ז"ל ע"פ הוי גוי חוטא דבעוה"ר מפרידים אות ה"א אחרונה בהשם ונשאר הו"י ולכן נקראת תשובה תשוב ה"ה ע"ש נמצא התיקון הוא צריך שתחברו אותיו"ת מ"ו ואותיות נ"ח במקומם ולא יתפרדו ממקום שלהם ואז לא יהיה חרו"ן בעולם וכן צריך שתתחבר אות ה"א אחרונה בשם ולא יהיו אותיות הו"י לבדם וצירוף כל אותיות אלו הוא מנוח"ה וידוע בשבת יתפרדו כל פועלי און ויסתלק החרון מן העולם וגם יהיה חיבור אותיות שם הוי"ה בשלימות האחרונה שהיא סוד השבת כידוע ולכן אמר רבינו האר"י ז"ל בפיוט השבת צווחין אף עקתין בטלין ושביתין ברם אנפין חדתין ורוחין עם נפשין ולז"א מה היה העולם חסר מנוחה כי החסרון מגיע באותיות מנוחה כאמור ע"י החרון באה שבת באה מנוחה שנשלמו אותיות הנז' ונתחברו במקומן ולכן אמר רבינו ז"ל צווחין אף עקתין בטלין ושביתין כי המנוחה שמספרה ק"ט תבטל הצוח"ה שהיא ג"כ מספר ק"ט ואז במקום צוחה יעשו נגון בפיוטים דנגון הוא מספר ק"ט :

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים נ"ל בס"ד דארז"ל דהקב"ה עשה שלשה מחיצות לעולם במערב ודרום ומזרח והניח צד פתוח שאם יאמר אחר אני בראתי שמים וארץ יאמרו אם כן קום ותשלים הבריאה לעשות מחיצה רביעית ונמצא העולם עתה כמו אות ב' שיש לה ג' מחיצות וצד הצפון פתוח וז"ש אלה תולדות השמים והארץ בהבראם חלק התיבה וקרי בה ב' הבראם ר"ל דוגמת ב' הבראם או הכונה כצורת ב' וכאות ה' בראם כמ"ש ביה צור עולמים ולמה עשה כך שלא בריאתם בצד הצפון כדי שהכל יהיו מודים באותו היום אשר עשות ה' אלהים ארץ ולא יבא אחר לומר אני עשיתים כי יאמרו א"כ קום השלם הבריאה או נ"ל בס"ד ידוע העולם נבנה וקיים על מלות עשה שהם חסדים דכתיב אמרתי עולם חסד יבנה והם רמ"ח כמנין אברהם אך צריכין להיות כפולים רמ"ח במעשה רמ"ח במחשבה כמ"ש רבני אשכנז ז"ל ובזה פרשתי בס"ד הפי' באיוב ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה ולכן ראה זכריה הע"ה את התורה מגילה עפה נמצא ב"פ רמ"ח שהם אברהם אברהם בהם נבנה העולם ומתקיים וז"ש בהבראם חלק התיבה וקרי בה ב' אברהם דהיינו שני אברהם בכפל :

לא טוב היות האדם אעשה לו עזר כנגדו נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב מת"ל בשם רבינו בחיי ז"ל דחמשה אצבעות כל אחד מהם נברא לתועלת אחד כנגד חמשה חושים והגודל שהוא בהן בלשון תורה נברא לשימוש חוש הטעם שבפה ע"ש ובזה פרשתי בס"ד טעם נכון לשם אדם כי תחלת החטא של אדם הוא באכילה שבפה ולכן אחז"ל היצה"ר מתגרה יותר ע"י אכילה ושתיה ולכך סעודה שהאדם מרובה ממנה משוך ידך ממנה ואחר אותיות אדם יש בהן שהוא אצבע הנברא לצורך אכילה שבפה לרמוז שהאדם יתן דעתו תמיד לשמור עצמו באכילה אשר לה מתייחס הבהן שהוא אחר אותיות אדם שישים עיניו ולבו שם ובזה יובן בס"ד הכתוב למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני פירוש עון הנעשה באכילה שבפה הנרמז בעקבות שמי הוא יסובני לכל זה כי כל הרעות נסתבבו מעון אכילת עץ הדעת ובזה יובן בס"ד מ"ש השי"ת לנחש הוא ישופך ראש ואתה תשופינו עקב פירוש למעלה מן אותיות נחש יש זמר ואין דבר מכניע הנחש כמו הזמירות ולכן בתהלים אומרים לזמר עריצים כי הזמר הקדוש מזמר עריצים וזה הזמר הקדוש רמוז בראש שם נחש ולז"א הוא ישופך ראש אך אתה תשופינו עקב בעקבות שמו דסוף אותיות אדם יש בהן שהוא המתייחס לאכילה שבפה והיצה"ר שהוא הנחש יש לו כח להתגרות באכילה עם האדם יותר מד"א מפני כי תחלת החטא היה באכילה ולז"א בסנהדרין נ"ט אדם לעמל יולד איני יודע אם לעמל פה או לעמל מלאכה כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא ע"ש ולכך נרמז בהן שהוא תשמיש אכילה שבפה אחר אותיות אדם להגיד כי אדם לעמל פה נברא :

והנה ידוע מ"ש המפרשים ז"ל אם היה אדה"ר נברא לבדו ואוכל מעץ הדעת בהיותו לבדו לא היה לו תקנה כי אז היה חוטא בלא פתוי משא"כ עתה באה עליו חוה בפתוי כנז' במדרש ולכך לא מת תכף אלא האריך לו ונעשה לו קיום בעולם והנה הקב"ה צופה עתידות ידע כי יחטא אדם בעץ הדעת באכילתו לכך הקדים והביא לו את חוה כדי שיהיה לו התנצלות ועזר בדינו וז"ש לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר זו האשה בשביל חטא שעתיד לחטוא בטעם האכילה שבפה הרמוז כנגדו שהוא בהן המתייחס לחוש הטעם של אכילה גם רמז עוד באומרו כנגדו שהוא בהן שהוא כנגד ספירת החסד כנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל בדרוש הציצית ר"ל אעשה לו עזר במדת החסד שהיא רמוזה בבהן שהוא כנגדו :

ויאמר לו איכה נ"ל בס"ד דארז"ל קודם החטא היה לאדה"ר כתונת אור ואחר החטא נעשה עור שנסתלק ממנו אור המקיף וידוע כי תיבת כ"ה שיש בתורה היא תיבת אור והיא בפסוק יהי אור בפרשה זו ולכן אחר שחטא שנסתלק אור ונעשה עור א"ל הקב"ה איכה חלק התיבה לשתים וקרי בה אי כה ר"ל איה האור שהוא כ"ה או יובן בס"ד ע"פ מ"ש בס"ד בסה"ק אדרת אליהו בפרשה זו כשבא אדה"ר לאכול עץ הדעת לא נתפשטו הכף והאצבעות שלו ע"ש וזה החסד עשה לו הקב"ה אולי ירגיש ויתעורר ויפרוש מן אכילתו ועכ"ז לא הועיל לו ולז"א אי כ"ף ה' ר"ל איה החסד של הכף שעשיתי לך בכף וחמש אצבעות שלך כדי שתרגיש בנזק האכילה ולא הועיל לך שלא נתפעלת מכל זה לפרוש מן האיסור או יובן בס"ד דאדה"ר כשנברא לקח הבכורה שהיא המלכות כדכתיב אף אני בכור אתנהו

שהוא

שהוא היה הבכור בעוה״ז וגם זכה ולקח הברכה כשברא״ו דכתיב ויברך אותם אלהים ואחר שחטא נסתלקו אותיות כ״ה מן בכורה ונשאר בור ואותיות כ״ה מן ברכה ונשאר רב הרי נשאר אלנו בור רב שנפל בבור רב ע״י חטא זה שהביא מיתה לעולם שצריך לירד האדם לקבר למקום עפר וחושך שהוא בור רב לרוע וז״ש ויאמר לו איכה אי כה שנסתלקו מן בכורה ומן ברכה שעי״כ נפלת בבור רב שכרה לך הנחש ולכן יעקב אע״ה שהיה שופריה דאדה״ר ותיקן עון אדה״ר זכה ונטל הבכורה והברכה מעשו הוא אדום סטרא דנחש או יובן בס״ד ע״פ מ״ש בסה״ק אדרת אליהו פרשת בלק על שם קדוש יהי׳ שהופיע כ״ה אורות בארבע רוחות העולם ומעלה ומטה יע״ש וז״ש אי כ״ה שנחשך העולם מן אור כ״ה הנז׳ ע״י החטא שלו :

והנחש היה ערום מכל חית השדה כ״ל בס״ד דארז״ל הנחש לא יכול לעשות ערמה להחטיאם אלא רק ע״י הגדר שעשה אדה״ר לחוה באומרו שאסור ליגע בעץ הדעת ואז בזה מצא הנחש מקום מוכן לפרענות שדחף אותה ונגעה וא״ל כשם שנגעה ולא מתה כך תאכל ולא תמות ובזה נתפתית לדבריו וידוע מ״ש המקובלים ז״ל דכל אות מאלפא ביתא יונק והי מן אות הקודם אליו ולכך עשה השי״ת את כ״ב האותיות בסדר אבג״ד עיקר ולא בסדר תשר״ק כדי שבסדר זה יהיה כל אות קטן במספרו מן האות שמשפיע אליו ובזה ילמוד האדם מוסר שלא יתגאה המשפיע על הנשפע כי אין המשפיע נותן משלו אלא משל הקב״ה עכ״ד ז״ל ולפי זה אותיות שדה הם יונקים וחיים מן אותיות גדר שהם למעלה מהם בסדר אבג״ד על כן גדר הוא חיות של אותיות שדה וז״ש והנחש היה ערום שהיה יכול לעשות ערמתו בפתוי חטא של חוה מכל חית השדה מן הגדר שהוא חיות של אותיות שדה ואות מ״ם היא הסיבה ר״ל מסיבת הגדר :

ויאמר ה׳ אלהים אל האשה מה זאת עשית י״ל תיבת זאת נראה לשון יתר וכ״ל בס״ד כי הגזרה היתה ביום אכלך ממנו מות תמות ודרשו רז״ל א׳ לו וא׳ לזרעו ומצא הגזרה היתה שבעה אותיות ואם לא היתה חוטאת לא היתה נעשית גזרה זו בעולם ובחטאה עשתה אותה לז״א מה זא״ת ז׳ אות של גזרת מות תמות עשית אותם בעולם ע״י חטאך ולכן גם לנחש המפתה א״ל כן כי עשית זא״ת :

ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים הלשון כפול וכ״ל בס״ד ע״פ מ״ש המפרשים ז״ל שהטעה אותה הנחש באומרו שהקב״ה לא צוה שלא לאכול בלל מעץ הדעת אלא רוצה פעם ראשונה תאכלו ותדעו טעמו טוב מאד ואח״כ תפרשו ממנו בשביל מצות השי״ת כדי שבזה יהיה שבח למצוה משא״כ אם לא תאכלוהו כלל מה שבח יש בזה אוני סם המות הוא עכ״ד ועל זה אמר הכתוב שפתוי זה נכנס בדעתה ותרא האשה אמתי יהיה לנו טוב מן מצות העץ שנתקבל שכר טוב על זה דוקא אם יהיה תחלה למאכל יען וכי היתכן שיש תאוה בגוף האדם למראה עינים דוקא דהיינו רואהו בלבד ואינו יודע טעמו וא״כ אם לא נאכל ונדע טעמו ונפרוש ממנו אח״כ בשביל מצוה מה שכר טוב יש לנו בזה השמירה ועוד היתכן שיהיה נחמד העץ אלינו להשכיל כלומר בהשערת השכל שנחשוב בשכלינו שהוא דבר מתוק וערב דודאי לא יחמוד דבר אלא א״ב יטעם ממנו ויערב לו ולכן ותקח מפריו ותאכל בפועל :

ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וכ״ל בס״ד בתחלה הי׳ אור ואחר חטא נעשה עור והפרש הוא מספר ס״ע כמנין יגון גם כמנין אנכ״ה ע״ה ולכן לעתיד יחזור אור ואז כתיב ונסו יגו״ן ואנח״ה גם בחטאו הביא וי לעולם לכך במקום א׳ נעשה ע׳ שהוא י״ו בכ״ב אותיות ולכן ההזאה בעור האדם היא באוזב מספר י״ו לתקן ע׳ של עור והתיקון יהיה לעתיד על ידי התורה שיש בה שבעים פנים ונקראת אור דכתיב ותורה אור ובזה יובן בס״ד אמרות ה׳ אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים שיזדקק אות ע׳ שהוא שביעי בסדר תשר״ק ע״י אמרות ה׳ היא התורה שהיא שבעה ספרים דכתיב חצבה עמודיה שבעה :

פרשת נח

אלה תולדות נח נח הנה בזוה״ק אמרו כפל נח נח שהוא נח לעילא נח לתתא וכ״ל בס״ד נח לעילא זו מנוחת הנשמה שתהיה ע״י תורה ומצות ומע״ט ומנוחת הגוף הוא בעושר וזהו נח לתתא וכמ״ש רז״ל יקרא אל השמים מעל זו הנשמה ואל הארץ זו הגוף והנה יש צדיק גמור אך הוא עני הנה זה הוא נח לעילא דוקא אבל עשיר וצדיק זה נח לעילא ונח לתתא ואם ירצה האדם להיות נח לעילא ונח לתתא דהיינו צדיק ועשיר צריך שיהיה בו ג׳ מידות אלו שהוא מתנהג בהם בהשוואה אחת דאז גם הקב״ה ישוה לו המנוחה הא׳ שיהיה איש צדיק ר״ל בעודו איש בחור הוא צדיק כמצא השוה ימי הבחרות לימי הזקנה אז גם הקב״ה ישוה לו המנוחה ויהיה נח לעילא נח לתתא והב׳ צדיק תמים ר״ל צדקתו בתמימות שיש מצוה נגדית לחומר כמו תענית וכיוצא ויש נוחה לחומר כמו מצות עונג שבת ויו״ט וכיוצא והוא אצלו הכל שוה דכמו שהוא מקיים מצות עונג שבת ברצון לב כן מקיים מצות התענית ואז גם הקב״ה ישוה לו המנוחה לגוף ולנפש והג׳ היה בדורותיו ר״ל מתערב עם הבריות ועכ״ז את האלהים התהלך נח שהוא צדיק ואינו נכשל בחטא שזה אצלו כל הזמנים והעתים והמקומות שוים משא״כ צדיק שהוא פרוש ואינו רואה נשים ואינו מדבר עם שום אדם ואינו נושא ונותן עם שום אדם אפשר אם יתערב עם בני אדם יכשל ויחטא :

ובאופן אחר כ״ל בס״ד אומרו איש צדיק תמים היה בדורותיו דארז״ל כל מי שיש לו גאוה ה״ז בעל מום כי אין לך מום גדול באדם כמו גאוה אך הנה בהמת אדם שרואה עצמו מלא וגדוש תורה ומצות ומע״ט איך אפשר שלא יתגאה אך העצה לאדם הוא שכל אחד יחשוב שהוא כבר בא לעוה״ז פעם אחת או שתים ושלש ובכל ביאתו חטא הרבה ונמצא הוא חייב הרבה ועתה בא לתקן וא״כ אפילו אם יש בידו חבילות של מצות ותורה מי יודע אם הוא פרע בזה שלים חוב שעליו מזמן הקודם לא ולמד מאיוב שהיה צדיק גמור ולקה ביסורין קשים ומרים בשביל גלגול הקודם שהיה תרח עובד צלמים והחטיא הרבים מאד והנה כאשר יחשוב האדם לא יוכל היצה״ר לפתותו להתגאות שרואה עצמו עתה עשיר בתורה ומצות וז״ש איש צדיק תמים אם ירצה להיות הצדיק תמים מן המום של הגאוה יחשוב תמיד כי כבר היה בדורותיו הם גלגולים הקודמים ואין ביאתו עתה היא פעם ראשונה ומי יודע כמה חייב מצד דורות הקודמים שהיה בעוה״ז ועוד ראוי לו ג״כ להיות צדיק תמים ולא יכשל והוא

ע"י שלא יתן עיניו בהונו שלו וזה כלל גדול לשמירת הצדקות שלא תחסר מן האדם והוא מ"ש רז"ל מכאן אמר בן עזאי משלך יתנו לך ובשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ואין שכחה לפני המקום ואין אדם נוגע במוכן לחבירו ונודע אותה המעשה באחד יר"ש שהיה דרכו לילך כל לילה לישיבה ללמוד אחר חצות עם ראש ישיבה והחברים והיה נכנס ראשון ויוצא אחרון ופעם אחת הלך בלילה מביתו לישיבה כדרכו ובדרך הלוכו מצא פתח חצר אחד פתוח ששכחו אותו והיה שם אלמנה עשירה אין איש עמה אלא רק משרתת אחת שהיו ישנים בחדר אחד שבו מונח כל העושר שלה תוך תיבה אחת מלאה כיסים דינרי זהב והם לא הקיצו בעת שנכנס ויפתהו יצרו לגנוב הזהובים וכבה את הנר ושיבר את התיבה והנשים הקיצו מכח שבירת התיבה אך פחדו לצעוק כי אמרו זה לסטים מזוין הוא ויהרגם והוא אחר שפתח ולקח המעות בא בזכרונו זאת המימרא של בן עזאי שאין אדם נוגע במוכן לחבירו שהיה דורש ראש הישיבה ד"ז בישיבה ואמר אם אלו הדינרים מוכנים לי למה אקח אותם באיסור ואם אין מוכנים לי לא תועיל גניבה זו עתה והחזירם והלך לו וזאת האשה כשהאיר היום ראתה שלא נגנב ממנה ותאמר מעשה נס זה ולאו כל שעתא מתרחיש ניסא טוב לי שאנשא לאחד כדי שיהיה ממוני שמור ותלך אצל ראש ישיבה ההוא ואחר שיצאו והלכו כל בני הישיבה ספרה לפניו המעשה ותבקש שהוא יגיד לה על אדם יר"ש שתנשא לו ואותו האיש היה לבדו יושב שם ושמע כל הדברים ויאמר לה ראש ישיבה תקחי את זה האיש כי פנוי הוא והוא יר"ש מאד וכן עשו קדשה באותה שעה ונשאת אז אמר יפה אמרתי אתמול בלילה שאם אלו הדינרים מוכנים לי אקח אותם בהיתר וכן היה לו ע"כ המעשה ובאמת זה כלל לעבודת השי"ת שיאמין האדם בכך ולא יתן עיניו בהונו שלו וזו היא מדת הצדיקים גמורים והנה אחר אותיות אלהים יש אותיות במוכן ולז"א את האלהים ר"ל באותיות שהם את האלהים שסמוכים התהלך נח הוא הצדיק שנקרא נח או יובן בס"ד את האלהים התהלך נח שאם האדם רואה עצמו צדיק גמור אל יחשוב שהגיע לגדר השלימות של העבודה אלא יראה שהוא עודנו באמצע הדרך שיש לפניו דרך לילך בו ולא הגיע למחוז חפצו ובזה פרשתי בס"ד אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' כי תמיד יחשבו עודם הולכים ולא הגיעו למחוז חפצים וז"ש את האלהים התהלך נח ר"ל בענינים הנפשיים שהם את האלהים לא יחשוב שהגיע לשלימותם אלא עודנו מתהלך שיש דרך גדול לפניו לילך בו :

עשה לך תיבת עצי גפר וכו' ידוע שהתיבה נבנית ע"פ מדת הגבורה אך גבורה ממותקת בשם הוי"ה שהוא רחמים וידוע שהגבורות הם פ"ר דינים דמנצפ"ך אך הם שלשה בחינות פר שהם התפשטות וכללות וכללות דכללות וז"ש עשה לך תיבת עצי גפ"ר ר"ל ג' פ"ר שתהיה התיבה נבנית בהם קנים תעשה את התיבה קנים אותיות מקי"ן בהפוך אתוון וידוע כי קין ה"ס הגבורות והבל סוד החסדים אך לא תתקיים בגבורות של פ"ר לבדם אלא צריך לחבר עמהם הארת שם הוי"ה שעולה כ"ו ולז"א וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר חלק התיבה לשתים וקרי בה כ"ו פ"ר כי תיבת בכופר נקראת בו"ו והרי כאן כ"ו פ"ר וזה אשר תעשה אותה נקוד על זה זקף גדול שמספרו כ"ו וידוע כי היסוד נקרא זה ובכל ספירה יש שם הוי"ה שמספרו כ"ו ונח היה בחינת היסוד ר"ל תמשוך שם ההוי"ה הנז' מן ספירת היסוד שאתה אחוז שם כדי למתק בזה את הפ"ר בבנין התיבה ואמר שלש מאות אמה אורך התיבה רמז במידותיה אותיות שלח שהוא ר"ל חרב בלשון המקרא והיינו שי"ן שלש מאות אמה לאורך והלמ"ד הוא שלושים אמה קומתה וחי"ת הוא חמשים אמה רחבה כי ח' היינו חמשים ור"ל תהיה התיבה הנבנית בכוונות אלו כמו חרב להכרית המזיקין המשוטטים בעולם שלא יוכלו לנגוע בה ואמר צהר תעשה לתיבה ר"ל הצרה של המבול תתהפך לתיבה לאותיות צהר שהוא ר"ל אור כתרגומו ואל אמה היא שפחה בישא שהיתה מפתה את דור המבול בזנות אתה תכלנה מלמעלה ר"ל מעולם העליון דעשיה כי אתה לא נלכדת בה ופתח התיבה שהוא אותיות דשא שהוא פתח בלשון תרגום והוא רמוז בצדה של התיבה כי בצד תי"ו יש שי"ן ובצד בי"ת יש אל"ף ובצד אות ה"א יש אות ד' הרי דשא שהוא פתח בלשון התלמוד הנה זה תשים תעשה לו שומה ע"י כונה או דש"א הנז' רמז לדין אמת שלום דנקיט רשב"ג בפ"א דאבות שעליהם העולם קיים :

ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת י"ל כפל את נמ"ל ועוד כבר אמר זה בפרשת הקודם וי"ל בס"ד דהצדיק שמקיים מצות פו"ר לש"ש הנה הוא מוליד בנים רוחניים עם בנים הגשמיים כי כל מצוה נברא ממנה מלאך וכאן בא לומר ויולד נח שלשה בנים הם הרוחניים את שם ואת חם ואת יפת ר"ל שהוליד שלשה בנים עם שם ועם חם ועם יפת :

לא אוסיף לקלל את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע וכו' עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וכו' וי"ל בס"ד כי השי"ת בא לעשות התגלות לאדם שתלה הנזק ביצה"ר שהוא הגורם ולז"א לא אוסיף לקלל וכו' יען כי יצר לב האדם רע וכו' ולכן יש לתלות הנזק ביצה"ר והעד לזה הוא המקראות הכתוב בימי הארץ שהם ששת ימי בראשית דבכלהו כתיב כי טוב וביום ששי שנברא אדם כתיב כי טוב מאד והיינו בדרשת חז"ל טוב זה יצה"ט מאד זה יצה"ר ולז"א עד כל ימי הארץ עד כתיב וקרינן בה עד בצור"א ר"ל הכתיבה של כל ימי הארץ ממנה מוכח שהיצה"ר קשה כי מאד על יצה"ר גם זה דרכו של יצה"ר שהוא סותר דברי היצה"ט תיכף ומיד ואינו נותן לו שליטה לבדו רגע כי היצה"ט אומר לאדם עתה עוה"ז דומה לעת הזרע ואם האדם יתענג בעת הזרע בביתו מה יקצור בעוה"ב והאורב בחדר הוא יצה"ר תכף סותר דברי יצה"ט ואומר לאדם לא כן הוא אלא עתה בעוה"ז הוא ידמה לזמן הקציר שתקצור פרי מעשיך שאתה עוסק במצות בעוה"ז וכן אם נזדמנה לאדם תאוה רעה אם היצה"ט בא ומקררו כדי שלא יעשה רע והנה אורב בחדר הוא היצה"ר יבא לסתור מעשיו של היצה"ט ומחממו לתאוה ההיא גם עוד היצה"ר אומר לאדם עתה עוה"ז תדמה לימי הקיץ שיאות לאדם בו הטיול ולצאת חוצה אע"פ שהיצה"ט אומר לו שעתה הוא ידמה לזמן החורף שלא נאותה בו הטיול וכן עוד היצה"ט יבא לאדם בעמוד השחר להקיצו משנתו באומרו כי כבר נעשה יום קום משנתך ללכת לבית הכנסת והיצה"ר אורב בחדר תכף סותר דבריו וא"ל לא כן אלא עדיין הוא לילה כמלא עינות אלו של יצה"ט ויצה"ר שהם סותרים זא"ז כי זה אומר זרע וזה אומר קציר זה עושה פועל קר לתאות העבירה וזה עושה פועל חם זה אומר קיץ וזה אומר חורף זה אומר יום וזה אומר לילה הנה כל אלו לא ישבותו מלב מאדם ולכן תליתי הנזק ביצה"ר שהוא מוכן לפרענות לסותר דברים המוצדקים של היצה"ט :

ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו

ורבו

ורבו ומלאו את הארץ י"ל והלא קמי שמיא גליא דהא לא יוליד עוד גם איך ברבויים ימלאו את הארץ וכ"ל בס"ד פר"ו ורב"ו בררו פ"ו כי עיקר הבירור הוא בגבורה שה"ס שם אלהים ובזה מלאו את הארץ כי מלוי אותיות הארץ עולה תל"ה כמנין חמשה שמות אלהים עם השורש שלה גם מלא את הארץ העליונה ועי"כ מוראכם וחיתכם יהיה וכו' שתגליהו בכך:

פרשת לך לך

לך לך מארצך וכו' אל הארץ אשר אראך כ"ל בס"ד דראיתי בספרי המפרשים ז"ל חקירה אחת למה בתלמוד בבלי אומרים תא שמע ובזוה"ק אומרים תא חזי ולזאת הנה עבדא אמרתי טעם משום דבזמן התלמוד היו לומדים כל ההלכות והטעמים וגמרא שלהם בע"פ שלא ניתן רשות עדיין להכתב לכך אומרים תא שמע אבל בזוה"ק שהוא לימוד אגדה של סודות היו כותבין כל הסודות ואגדות שלהם בספרים וכמו שתמצא בזוהר מזכיר כמה ספרים בלימוד הסוד והם ספרא דחנוך ספרא דשלמה מלכא ספרא דרב המנונא סבא ספרא דרב ייבא סבא ספרא דרבי כרוספדאי חמיד לבא וכן ספרא דאגיטותא וכן תמצא בריש אדרא זוטא דאר"ש כך אסדרנא לכו רבי אבא יכתוב ואלעזר ברי ילעי וכו' וכן אמר בסוף והנה כתבנא סברנא למיכתב טפי וכו' וכיון דכל הסודות היו נכתבים בספרים לכך אומרים תא חזי אך המפרשים ז"ל פרשו הטעם משום דא"י היא בחינת ראיה וחו"ל היא בחי' שמיעה לכך בתלמוד בבלי אומרים תא שמע ובזוה"ק שהיה בא"י אומרים תא חזי שגם הוא בחינת ראיה והנה עבדא פרשתי כונתם שבחו"ל הנסים שעושה הקב"ה הם באתכסייא ר"ל התלבשות סיבות טבעיות שאין נראין בגלוי וצריך נביא או חכם לבאר לנו איך הם הנסים הנעשים בזה נמצא שאנחנו מרגישים בהם לשמע אזן שלנו משא"כ בא"י הנסים הם באתגליא שאנחנו רואין אותם בעינינו ומרגישים בהם בחוש הראות כן כ"ל בס"ד כונתם בזה ואיך שיהיה הנה בזה מובן הכתוב כאן לנכון לך לך מארצך שהיא חו"ל ששם בחי' שמיעה אל הארץ אשר אראך ששם הוא בחינת ראיה:

ובדרך אחר כ"ל בס"ד אומרו אל הארץ אשר אראך דידוע מ"ש בסה"ק דחו"ל היא תחת שליטת השעיה ששם שבעים שרים לכן כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה אבל א"י תחת שליטת הגבירה ששם מלאך מט"ט שר הפנים לכך הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה וז"ש לך לך מארצך שהיא תחת שליטת ע' שרים אל הארץ אשר אראך תיבת אשר קרינן בה א' שר כלומר היא תחת שליטת שר אחד שהוא מט"ט שר הפנים ולז"א אראך דייקא:

ואגדלה שמך והיה ברכה כ"ל בס"ד ע"ד שויתי ה' לנגדי תמיד דאמרו המקובלים שהאדם יצייר אותיות שמו בשילוב עם אותיות שמו יתברך ע"ד שאמרו לעשות שילוב אותיות נשמה באותיות שם האדם בכל יום וכן יעשה בזה ואז ישיג האדם שפע טובה מאותיות שמו יתברך ובזה פרשתי בס"ד נרננה בישועתיך ובשם אלהינו נדגל ימלא ה' כל משאלותיך נדגל ר"ל גדיל שנשלב שמינו באותיות שם אלקינו ועי"כ ימלא ה' כל משאלותיך וז"ש כאן ואגדלה שמך לשון גדיל שאשלב שמך באותיות שמי כדי שבזה תהיה ברכה בך:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ואעשך לגוי גדול שיהיו זרעך רבים ועוד ואברכך בגרים שהם תוספת שכל תוספת נקרא ברכה ובזה אגדלה שמך כי זרעך וגם הגרים כולם נקראים בשמך אברהם ובזה יתגדל שמך או יובן בס"ד ואגדלה שמך באות ה"א הרומזת לחמשה חסדים ובזה תהיה רב כה כי החסד העליון נקרא אור והוא כתוב בתורה תיבה כ"ה כי מן בראשית עד ויהי אור הוא כ"ה תיבות או יובן בס"ד והיה ברכה ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים בפ' והיה מעשה הצדקה שלום שאם יקדים בעה"ב ליתן לדקה לעני קודם שיבקש ממנו אז צירוף שם הוי"ה יהיה ביושר ככתבו ואם יקדים העני לבקש אז יהיה הצירוף והי"ה ע"ש וכן הענין בשפע הברכה הניתן מהשי"ת לאדם יש פעמים אומר תנו לו ואל אראה פניו וא"כ אגל זה יהיה השתלשלות השפע בצירוף הוי"ה ביושר ככתבו ויש שהקב"ה יתאוה לתפלתו והינו עושה לו הפצו עד שיקדים להתפלל ולבקש עליו ואז זה השפע אצלו בצירוף והיה ובזה פרשתי בס"ד והיה טרם יקראו ואני אענה פירוש צירוף והי"ה יהיה כאשר טרם כלומר תחלה יקראו ואח"כ ואני אענם דאז הצירוף הוא והיה משא"כ אם אין לי חפץ בתפלתם שאז אומר תנו לו ואל אראה פניו דהצירוף יהיה השם ככתבו ולכן כאן אצל אברהם אע"ה שהקב"ה אוהב תפלתו מוכרח שיהיה תמיד כל שפע ברכתו בצירוף והי"ה:

וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וכו' כ"ל בס"ד ה"א היה זריז גדול שהלך תכף ומיד כאשר דבר אליו ה' ומחמת המהירות שלו לא הלך איתו אלא רק לוט ולא שאר בית אביו ואל תחשוב שכל זריזות זו שהיתה באברם היתה ראויה אליו מכח טבעו ומזגו ר"ל שהיה בחור וטבעו הבחור להיות זריז ונשכר לא כן אלא ואברם בן ע"ה שנה היה בצאתו מחרן שהיה זקן שעבר השבעים שנה שהם סתם ימי זקנה של אדם שלא היתה זריזותו מצד מזגו אלא היתה מצד לדקותו ואהבתו בהקב"ה:

ועוד כ"ל בס"ד שפרט עתה שנותיו כמה היו בצאתו מחרן ואקדים מ"ש הרב מהרדא"ק ז"ל בחזון למועד דף ד' ע"פ יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה במה הכתוב מדבר בראובן ושמעון שנפטרו ביום אחד ועמדו שניהם לפני ב"ד של מעלה ראובן נפטר בן שבעים שנה ושמעון בן ששים שאלו לראובן כמה ימי חייך והוא אומר שבעים אומרים לו לא כן אלא אתה בן עשרה שנים ושואלים לשמעון כמה ימי חייך ואומר ששים ואומרים לו לא כן אלא אתה בן ארבעים ואז ראובן צועק איך אפשר שזה קשיש מנאי והלא אני הייתי מזומן בסעודת מילה שלו ואיך יהיה קשיש מנאי שלשים שנה אומרים לו כאן החשבון לפי כשרון המעשים ושנים שעברו לאדם בחטאים אין נחשבים לשנים ורק שנים שהם בכשרון המעשים הם שנים לכן אתה כל ימיך היתה חוטא ואחר ששים שנה עשית תשובה וחייתה עשרה שנים בכשרון המעשים לאלו חשבנום לשנות חיים נמצא ימיך עשרה שנים ושמעון אחר עשרים עשה תשובה וחיה ארבעים שנה בכשרון המעשים נמצאת אתה בן עשרה והוא בן ארבעים ולז"א יראת ה' תוסיף ימים כי יש מתקן בשנים האחרון את שנים שחסרו ממנו וחוזרים ונוספים לו ונמצא אינו חסר כלום ושנות רשעים תקצרנה שמקלקלים שנותם ואין מתקנים העבר ולכך אע"פ שימותו זקנים בני שבעים נחשבים בההוא עלמא קטנים בני עשר עכת"ד ע"ש ובזה פרשתי בס"ד קטון וגדול שם הוא כי שם יתברר מי זה הקטן בשנים ומי זה גדול בשנים כי יש בתר דקשיש הדר התם

אתם לדרדקי וכמו ראובן הנז׳ ובזה יובן מ״ש בגמרא דסוכה אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו ובזה יובן מ״ש דהע״ה ושבתי בבית ה׳ הוא עוה״ב לאורך ימים שנם שם אני נחשב זקן בן שבעים שנה כאשר אני בעוה״ז והנה ידוע דה״א בן שלשה שנים הכיר א״א את בוראו וה״א בן מ״ה ולמ״ד בן שלש א״כ היה חושב אים שוגה דחסרו אותם השלש ממנו ועתה בצאתו נחשב שהוא בן ע״ב שנים ולמ״ד בן מ״ה נחשב בן ז״ך שנים לכך בא הכתוב והגיד דאברהם אע״ה אחר שהכיר את השי״ת תיקן את אותם שנים שהיו לו בגיותו ולא נחסרו ממנו כי בצאתו מחרן היה בן חמש ושבעים שנה שלמים:

ויצאו ללכת ארצה כנען ויבואו ארצה כנען י״ל אומרו ויצאו ללכת לשון יתר מאחר דקאמר ויבואו ואין ביאה בלא יציאה וכ״ל בס״ד כי הצדיק המשתוקק לעשות מצות ה׳ קודם שיגיע זמן המצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה מתחלה קודם שהגיע זמנה וכאן א״א היה משתוקק לבא ארצה כנען מעת יציאתו ולזה מעת שיצא כדי ללכת ארצה כנען חשב לו יתברך כאלו בא בפועל לארצה כנען או יובן הכונה יושביה היו רעים מאד והם לא יצאו ללכת אצל תושביה אלא ללכת ארצה כנען גוף הארץ שהיה קדוש ולכן עזרם השי״ת שלא נדבקו בתושביה אלא ויבאו ארצה כנען דוקא:

ויקרא בשם ה׳ כ״ל בס״ד ע״פ מ״ש בגמרא ארשב״י מיום שברא הקב״ה את עולמו לא היה מי שקראו אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר אדני ה׳ במה אדע ובזה פרשתי בס״ד מ״ש אנשי כנה״ג כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו וכו׳ ותכנס לנו לפנים משורת הדין דאחר אותיות הדין יש כ״ו ה״ס שהם הוי״ה אדנ״י ר״ל בזכות התחברות הוי״ה אדנ״י שעשה א״א שהם רמוזים אחר אותיות הדין תכנס לנו לפנים משורת הדין נמצא זה השם של אדני אברהם אבינו חידש אותו ואחר שחידש אותו נעשה ברתק לשם הוי״ה כי שם הוי״ה ככתבו א״א לקרותו אך עתה נכתב בהוי״ה ונקרא באדני נמצא קריאה לשם הוי״ה וז״ש ויקרא בשם ה׳ כלומר עשו לו קריאה בשם זה שחידש הוא:

ויאמר מה זאת עשית לי הנה כאן כתיב מה בנקוד פתח ולקמן בפ׳ וירא גבי אבימלך כתיב מה זאת עשית לנו ובנקוד סגול וכ״ל בס״ד דידוע אותיות מ״ה דמשה רומזים לגאולה כי כן מה גי׳ גאולה וכמ״ש בזה במ״א ולכן אברהם הע״ה בקש מהקב״ה מה תתן לי שרצה להוסיף לו אות ה״א בשמו כדי שיהיה בשמו אותיות מה שבהם סוד הגאולה וכן עשה לו וידוע מ״ש רז״ל על ידי שנלקחה שרה לבית פרעה וגדרה עצמה מן הערוה ועשה לה הקב״ה נס שנצולה ע״י נגעים שהביא על פרעה וביתו כן יהיה לבנים שיגלו למצרים ויגדרו עצמן מן הערוה ויעשה להם הקב״ה להוציאם משם ע״י עשר מכות ולכן שר פרעה עתה הרגיש בדבר זה שכניסת שרה אצל פרעה ונגעים שלקה בהם הוא סימן למפתח הגאולה של ישראל שתהיה ע״י אותיות מה דמשה ולכן דבר עתה פרעה ע״י השר ששם בפיו דברים אלו ואמר מה זאת עשית לי ר״ל מפתח של מה שהם אותיות הגאולה של בניך עשית בדבר הנוגע לי שלא נעשה הסימן הזה בנגעים שיבאו על שר אחד משרי פרעה אלא עשיתי הסימן בענין של עצמי וקובל ומתרעם על זה ולכן נקוד אותיות מה בפתח לומר בפתח של מה שהיה לך לעשות הסימן של פתח המה באחד משרי ועבדי:

למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה הלשון כפול ומכופל ואין צורך לפרש דקדוקיו וכ״ל בס״ד אותו רשע עודנו עיניו בה וחשב להמאיסה בעיניו עד שהוא יעזוב אותה ויניחנה אצלו ברצונו וחשב שירמוז לו שהוא ח״ו נגע בה ונאסרה עליו ולמה ירצה ליקח אותה ממנו והוא לא ידע כי א״א נביא ורואה בעיניו כל מה שנעשה אתמול בלילה ולכך א״ל למה אמרת אחותי היא ור״ל מה דבך אתמול אמרתי אחותי ועתה אני אומר אשתי היא לכך אמר והלא יצא מדבריך של אתמול תקלה כי אקח אותה לי לאשה שנהגתי עמה מנהג אישות וקיהה אצל בן נח היא ביאה ולכן ועתה שנעשית תקלה זו אם היא עודנה אשתך כפי הדין שלא נאסרה עליך קח ולך דוק מדבריו כיון דאסורה עליך כפי הדין שלכם א״כ למה תקח אותה אך דברים אלו ירא לפרשם יותר ורק מדבר עמו ברמז דחשב להמאיסה בעיניו ואז יעזבנה בידו ברצונו והוא לא ידע כי נביא וידע כל מה שנעשה והנה אברהם אבינו לא השיבו כלום כי קיים אל תען כסיל ועשה עצמו כאלו לא הבין דבריו ופרעה כיון שראה שלא השיב כלום על דבריו אומר אולי עשו פועל דברים שדיבר בלבו ולכן ויצו עליו פרעה אנשים עליו דוקא ולא פירש על שרה אך אנשי ביתו שכולם לוקים ורוצים שתצא שרה יפשא״ק לא שמו לב על דיוק הצווי שלו הנא וישלחו אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו:

ועוד כ״ל בס״ד אומרו ועתה הנה אשתך קח ולך כי פרעה מזלי חזי שאברהם אע״ה מסיע ממצרים מפרעה ועבדיו חלק רב מניצוצי הקדושה שכניסת שרה לביתו ועקידתה משם היה דבר זה פועל דמיוני על עקירת ניצוצי קדושה ממצרים ולכן א״ל הנה אשתך קח ולך שלא תטול מכאן אלא רק את אשתך ולא תטול ניצוצי קדושה ושר שלו שם בפיו דברים אלו ובני ידידי כהר׳ יעקב הי״ו פירש שרמז לו בדברים אלו שלא יקח את המתנה שניתנה לו כשנכנסה שרה לביתו כמ״ש ולאברם הטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וכו׳ עכ״ד נר״ו והוא נכון:

פרשת וירא

והנה שלשה אנשים נצבים עליו כ״ל בס״ד ע״פ מ״ש רבינו האר״י ז״ל כי אדה״ר זכה קודם החטא ליקח בחינת חיה דאצילות שה״ס חכמה ואחר החטא נסתלקה ממנו ומרע״ה לקח נשמה דאצילות שה״ס בינה ומשיח לדקינו יזכה ליקח יחידה דאצילות שה״ס כתר ולכן כתיב במשיח ירום ונשא וגבה מאד ירום מאברהם ונשא ממשה וגבה מאדה״ר כי האבות זכו לרוח דאצילות ע״כ וז״ש וישא עיניו עין השכלית והנבואית וירא והנה שלשה אנשים שהם משה ואדם ומשיח נצבים עליו שכולם לקחו יותר ממנו כי הוא לקח רוח דאצילות בסוד החסד ומדתו של רוח להיות משתוקק ותאב לעלות עד נשמה וחיה ויחידה שהם כח״ב לכך וירא ברוה״ק וירץ לקראתם לקבל הארה משרש מקום שזכו בו שלשה אנשים הגדולים אך כל השגה ועליה תתחיל מן המלכות סופא דכל דרגין כי זה שער השמים לז״א וירץ לקראתם מפתח האהל היא המלכות ואחר שקבל השפע מן שלשה הראשונות וישתחו ארצה המשיכו למטה לבי״ע שהם היצות המלכות:

יוקח נא מעט מים כ״ל בס״ד דבר ברמז מעט רמז לענוה

לענוה שימעט אדם עצמו אך צריך להיות ענוה שלמה מבית ומחוץ כמו אותיות מים שהם מורים על ענוה שהולכים למקום נמוך והם שוים תוכם כברם שגם מלוי של מים עולה מים ורחצו רגליכם רמז לטהרת האדם מטומאות שדש בעקביו שבזה היצה"ר מפתהו יותר או רגליכם טהרת אבר התשמיש שנקרא רגל כמו ורחוץ רגליך כנז' בדברי רז"ל והשענו תחת העץ תחת אותיות העץ יש אותיות קו"ף ואמרז"ל בגמרא קו"ף זה שמו של הקב"ה שעולה מספר קו"ף ואקחה פת לחם פת ר"ל שתים כמ"ש רז"ל בפסוק ולטוטפת בין עיניך ור"ל שיביא שתי ככרות להם משנה כמו סעודת שבת כי לסעודת מלוה השב אותה אחר תעבורו ר"ל אחר ת' אות תי"ו עבורו כי אחר אות תי"ו יש כ' דמנצפ"ך שהם סדרם כמנצפ"ך ומכל אחד היה גאולה ואות של אברהם אבינו אות כ' כנז' בתיבות לך לך וכמ"ש בפרקי ר"א והוא רוצה להמשיך להם שמירה וכח מן אות כ' שלו מרוב שמחתו בם לשומרם בדרך אשר עוברים בה אחר שיאכלו אצלו כי על כן עברתם על עבדכם מלשון ויעבור את הכושי פירוש אתם הקדמתם הטובה אלי בביאתכם אצלי והנאתם אותי יותר ממה שאני מהנה אתכם או כי על כן ר"ל ע"מ לומר כן על דברי עברתם אלי כי כל מה שיאמר בעה"ב לאורח צריך לומר האורח כן ולא יאמר לא שזה שורת ד"א :

וימהר אברהם האהלה אל שרה נ"ל בס"ד דרך ארץ להגיד דבר לאחד היושב בבית אחר שירוץ בחוץ עד שיגיע אל פתח הבית ואחר שהגיע אע"פ שעודנו רחוק מן האדם ההוא שהוא יושב בסוף הבית לא ירוץ עוד אלא ילך לאטו בנחת עד שיגיע אצלו וידבר דבריו עמו אך אברהם אע"ה לא כן עשה אלא בעודו בחוץ הלך במהירות ורצה עד האהל של שרה ואחר שנכנס לאהל שלה והיא היתה יושבת בירכתי האהל לא הלך בנחת אלא גם בתוך הבית היה הולך במהירות עד שהגיע אצל גופה של שרה וז"ש וימהר אברהם עד האהלה וגם בתוך האהל עד שהגיע אל שרה :

מהרי שלש סאין וכו' נ"ל בס"ד נקוד על מהרי טעם שני גרשי"ן שהוא דוגמת שני זרועות שרמז לה שתעסוק עסק זה בשתי ידיה ימין ושמאל זריזין כאחד ורצה שלש סאין כדי שיהיה מהם שארית הרבה ויאכלו אח"כ מהם הוא ובני ביתו שמחשב זה לשיורין של סעודת מצוה שיש בהם מצוה באכילתם גם רצה שלש סאין שהם ע"ב לוגין כמנין חסד שהוא אחוז במדת חסד ואמר לושי ועשי עוגות כלומר שלא תעשה הלחם מרובע אלא עגול כדי לתקן בזה עולמות העיגולים שהם גבורות ונחשבים סוד נוקבא משא"כ עולמות היושר ושרה שהיא נוקבא בסוד גבורה יאות לה לתקן העיגולים שה"ס גבורה על ידי עסקה במצוה הזאת ועוד נ"ל בס"ד שצוה לעשות הלחם עגול והיינו עוגה ולא מרובע לרמוז לה מוסר גדול שהעשיר אל יתגאה במה שמביא לפני האורח או נתן לעניים שאין להם מה שיאכלו כי צריך לחשוב גלגל הוא שחוזר בעולם וכמ"ש ר"ח לדביתהו אקדימי לעניא כדי דלקדמו לבנייך א"ל מילט קא לייטת להו א"ל גלגל הוא שחוזר בעולם וכל צורת עגול רומזת לגלגל שהוא עגול ומזה למדו העולם לעשות כל הככרות עגולים גם עושין כל כלי סעודה עגולים כדי שיהיה להם מזכרת לגלגל החוזר בעולם :

ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה וכו' י"ל הול"ל בן הבקר תחלה כי הבשר חשיב טפי ונ"ל בס"ד בא הכתוב להגיד חכמתו של א"א שבכונה עשה זאת שהגיש החמאה והחלב בראש השלחן לפניהם ואחר קערות החמאה והחלב סידר קערות הבשר כדי שיאכלו תחלה מן החלב שאז יכולים לאכול אחריו בשר תכף ע"י רחיצת פה וידים וקנוח פה בפת משא"כ אם יאכלו הבשר קודם צריך להמתין שש שעות ועדיין הוא חושש איך יניח שניהם על השלחן שמא יטעו ויאכלו משניהם ביחד לכך והוא עומד עליהם תחת העץ להיות שומר כמ"ש חז"ל בקריאה לאור הנר בליל שבת שאם יש שומר יוכל לקרות ולא חיישינן שמא יטה ועל כן ויאכלו כי עשה הענין מתוקן לפו"ד :

איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל נ"ל בס"ד האשה שורשה בה"א אחרונה דשם הוי"ה אך השם יש בו ד' מילואים שהם עסמ"ב והאשה עיקרה בה"א אחרונה דמילוי ההי"ן שה"ס עשיה אך ע"י צדקותה וכשרותה תתעלה ותקבל הארה גם ה"א אחרונה דמלוי מ"ה ואם תזכה תעלה ותקבל גם מן ה"א דמלוי ס"ג ואם תזכה תעלה ותקבל גם מן ה"א דמלוי ע"ב נמצא עיקרה ושרשה בה"א דמלוי ב"ן אך ההי"ן דשאר מילואים הם באים לה בסוג תוספת ע"י כשרון מעשים וידוע כי האמהות זכו לעליות שלהם בלי הדרגות אלא זכו אל ההארות ההם כולם תכף ובזה פרשתי בס"ד הפסוק גבי לאה אע"ה ויהי בבוקר והנה היא לאה כי כל ההארות הנזכרים שהם באים בתוספת הם עולים מספר לו שהם ה"א ה"י ה"י כמנין לאה ובא להגיד שבח שלה כי מה שלוקחים שאר נשים לדקיות ההארות של התוספת במשך שנים מרובים היא לקחה הכל מליל חופתה כי ויהי בבוקר כבר היא לא"ה שלקחה כל ג' ההי"ן של התוספת שהם לאה וכן כאן באו לחבבה ששאלו איה שרה אשתך באיזה ה"א עומדת עתה ויאמר כבר היא באה"ל כולו אהל גי' לו מנין ג' ההי"ן של התוספת כולם :

ותשחק שרה בקרבה לאמר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המקובלים בפסוק הנחש השיאני שבחטא חוה נפגמו ב' דלתין של שד"י ושל אדני ונשאר ש"י אנ"י ולז"א הנחש השיאנ"י עכ"ד וידוע כי שרה אע"ה תיקנה פגם עון חוה ולכן תחלתה היתה עקרה ואח"כ ילדה בנים כי הלידה מורה על תיקון הפגם שתיקנה ואמרתי בס"ד לכן בעקרות היה חסר ממנה אברים שלצורך ההריון כמ"ש אין לה ולד כי האשה הריון שלה נעשה ע"י ב' דלתות ושני צירים שיש לה בפנים והיא היתה חסרה מהם ואח"כ נעשה לה בנס ובזה פרשתי וה' פקד את שרה בהריון ויעש ה' לשרה ויעש דייקא שעשה לה אברים חדשים כאשר דבר בקדשו על הנקבה בבריאתה שצריך להיות לה אברים אלו יתרים על הזכר לצורך ההריון ואמרתי בס"ד לכך נשתנה שמה קודם הריון שנקראת שרה כי שרה במלואה כזה שי"ן רי"ש ה"א המלוי הוא אותיות ש"י אנ"י רמז כי עתה תיקנה פגם עון חוה שהיה בשד"י אדנ"י שנשארו באותיות ש"י אנ"י שנשלמו אותיות אלו בשני דלתין ולכן כנגדם נתקן בקרבה ב' דלתי"ן לצורך ההריון לכן עתה אשר בשרו אותה המלאכים בהריון שמחה על אותיות ש"י אנ"י שהם רמוזים בקרבה כי ידעה שעתה הם נתקנו ונשלמו בשני דלתין שנרמזים בשני דלתין שבקרבה שפועלים מעשה ההריון ולז"א ותשחק שרה בקרבה דייקא על הרמז הרמוז בקרבה שהגיע תיקון שלו :

אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן נ"ל בס"ד תמיהה שלה כך שהאדם אין לו נחת רוח בשימוש עבדיו כמו שימוש אשתו אך בעודו בחור לא אכפת לו כ"כ כי הוא ישמש את עצמו ורק כשהוא זקן נח לו בשימוש אשתו לכך עשה השי"ת מנהגו של עולם

עולם שהאשה בתחלת ימיה רואה וסת נדה דאם לא תשמש לבעלה בימי נדה וימי ספירה לא אכפת לו כ"כ כי הוא ג"כ עודנו בחור בשנים ישמש עצמו אך כשגדלה בשנים דאז גם הוא נעשה זקן וקפיד על שמוש שלה אז היא פוסקת מלראות וכל ימיה טהורה ותשמשו ועתה אצל שרה היה להפך בימי הבחרות שלה ושל בעלה לא ראתה דם ואחר שנעשה בעלה זקן דקפיד על שמוש שלה נעשה לה וסת ומי ישמשנו בזמן וסתה ולז"א אחרי בלותי ר"ל אחרי זקנותי היתה לי עדנה וסת דם נדה בתמיה והלא עתה אדוני זקן ומי ישמשו בימי הוסת:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דארז"ל שנעשה לה נס וחזרה בגופה כזמן נערותה שנפתחו הקמטים ונתעדן הבשר שלה בזקנה ועל כן נתרעמה דחששה על לעז הליצנים שיאמרו עתה מאבימלך נתעברה שרה דאיך אפשר זקן כאברהם יוליד ולכך אמרה עשה השי"ת נס לי בלבד להחזיר אותי לנערותי ובעלי ישאר בזקנותו כי עתה יהיה פתחון פה ללעז אבל אם הייתי אני נשארתי במראה הזקנה היה בטל הלעז דאין אומרים איך זקן כזה יוליד דתשובתם בצידם איך זקנה כזאת תוליד וקא חזינן דילדה וכן אם היה עושה נס גם לו להחזירו למראה הבחרות הו לא יאמרו איך זקן יוליד וז"ש אחרי בלותי שבלה העור והבשר בזקנה עתה היתה לי עדנה שנתעדן הבשר והעור וחזרתי לנערותי ואדוני נשאר זקן אתמהה הלא בזה יתחזק דבר הלעז וא"ל השי"ת למה זה צחקה שרה בקרבה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי דהיה אפשר שאלד ואני עודני זקנה דאז בכך היה בטל הלעז כי בנס שנעשה לאצאין בגופי דוקא ולא באדוני יתחזק הלעז היפלא מה' דבר זה של הלעז שחוששת שרה בעבורו הנה למועד פירוש יגיע זמן אשר אשוב אליך שאעשה גם בך נס לבטל הלעז והוא מה שהשוה השי"ת פנים של אברהם ושל יצחק ביחד דמאן דמשתעי בהדי יצחק משתעי בהדי אברהם ובזה הודו הכל דאברהם הוליד את יצחק ורק בעת היה יאמרו לשרה בן ולא יאמרו לאברהם:

ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר י"ל כיון דאמר ויגר בגרר למה הוצרך לומר וישב בין קדש ובין שור וכי בא הכתוב להודיענו שגרר היא בין קדש ובין שור דמה צורך לנו בזה ונ"ל בס"ד דידוע שאברהם ע"ה היה הראשון אשר הודיע האמונה בעולם דכתיב והאמין בה' והאמונה היתה קשורה ודבוקה בו בכל מקום ועליה היה נסמך ובה היה מתחזק ומתאמץ ולא היה זז ממנה רגע אחד וכמ"ש על המשיח והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו ונרמזה האמונה בהפרש שיש בין מספר קדש ובין מספר שור כי ההפרש שיש ביניהם הוא ק"ב כמנין אמונה וז"ש ויסע משם אברהם ארצה הנגב אך לא היה סומך על כחו וממונו וחכמתו אלא וישב בין קדש ובין שור כלומר באמונה שהיא רמוזה בין מספר קדש ובין מספר שור ואמר ויגר בגרר רמז לפי דרכו ויגר לשון אגרי בך גירי שהוא ר"ל חיצים כי הצדיק בכל מקום שיושב זורק חיצים בקליפה של אותו המקום להוציא ממנה נ"ק והחיצים מד"ת והתפלה שגירה שם גירין להוציא בלעם מפיהם:

מה ראית כי עשית את הדבר הזה י"ל מה ראית מושלל ההבנה ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הראשונים ז"ל טעם אשר הסכימה דעתו של א"א להוריד את שרה למצרים ולא חש פן יתאחזו בה ולא עוד אלא א"ל אמרי נא אחותי היא שנתן להם יד בזה שיקחו אותה ופרשו דארז"ל ירידת שרה ע"ה לבית פרעה ששמרה עצמה מן הערוה ומסרה נפשה לסרב בלתי יגע בה אותו רשע שבזה עשה לה השי"ת נס להצילה משם וזה הדבר היה עזר לישראל ברדתם לגלות מצרים שגם הם יהיו חזקים לבלתי הטמא בערות מצרים שאז עי"כ הקב"ה יעשה להם נסים ויגאלם ויוציאם משם וכל זה ראה אברהם ע"ה ברוה"ק לכך הסכים להורידה שם ואמר אחותי וכו' כדי שבזה יצמח עזר לישראל כאמור עכת"ד ולכן השר של אבימלך אשר ידע הסיבה של ירידת שרה למצרים ואשר אמר אחותי היא כדי שתלקה שכל זה עשה לטובת בניו בדורות הבאים לכן בא עתה להוכיח את א"א ושם דברים אלו בפי אבימלך באומרו מה ראית כי עשית את הדבר הזה כלומר מה שעשית במצרים ידענו הטעם כי ראית ברוה"ק שצריכין בניך לירד שם ולכן עשית אותו דבר של שרה אשתך כדי לפתוח להם פתח של הצלה בזה כאמור אך אצלינו מה ראית דבר שיהיה לבניך לעתיד כדי שתעשה מה שעשית עתה וכי ראית שבניך יהיו גולין בארצינו או איזה אופן אחר כדי שהקדמת להם פתח עזר והצלה בדבר זה:

ויקח אבימלך צאן ובקר וכו' נ"ל בס"ד הטעם שנתן לו ד' דברים אלו במתנה והשיב לו את שרה אשתו עם המתנה דנמצא השיב לו חמשה מינים בהשבה זו והוא כי עשה כן כנגד המכה שלקה בחמשה מקומות שבגופים שנעצרו הנקבים של זרע ושל קטנים ושל רעי ושל שתי אזנים ושל חוטם לכן השיב לו את שרה עם ד' מיני מתנות אלו כדי שיתפלל על עצירת חמשה נקבים הנז' ועוד לתקן חטא אשר חשב לחטוא באשת א"א דאשה נשבקת לנגוע בה דלכך לקה בחמשה נקבים הנז' על ידי גבורות מנצפ"ך ולכך לכפרתו השיב את שרה עם ד' מיני מתנה להשלים מספר חמשה אי נמי עשה כן לכפר על משמוש ידים בחמשה אצבעות וכמ"ש רש"י נקיון כפים אין כאן הדא אמרה משמוש ידים היה כאן ולכך לקה בחמשה נקבים ועשה כפרתו בחמשה:

ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקור לי ולניני ולנכדי כחסד וכו' י"ל למה בקש על ג' דורות ולא יותר ועוד איך מדמה זה המבוקש שלו לחסד שעשה עמו דנראה להפך הוא עשה עמו דוקא ואיך יעשה הוא עם ג' דורות ועוד מהו החסד אם בפירוש רש"י שא"ל הנה ארצי לפניך אין זה חסד לאברהם אלא חסד לאנשי המקום כי אדם עשיר מופלג אם ידור בעיר אחת יגיע ממנו טובה גדולה לאנשי המקום מכמה צדדין ונ"ל בס"ד כי החסד הוא מה שנתן לו מתנות רבות בעת שהשיב לו את שרה וזה נקרא חסד כי השי"ת לא צוהו על זאת אלא רק א"ל השב את אשת האיש והמתנות הוסיף מדעתו וכל אדם שעושה דבר חוץ מן החיוב נקרא חסד ובזה החסד שנתן לו מתנות עשה תועלת לאברהם ע"ה שביטל הלעז מפי הבריות על דבר אשתו דבלא"ה היו אומרים אחר שנתעלל בה שילחה אך עתה שהוצרך לפייסו במתנה נתברר שלא נגע בה וכמ"ש רש"י בפסוק ואת כל ונוכחת יע"ש והנה ידוע כי הלעז דרכו להמשך בפי העולם שלשה דורות דוקא ומכאן ואילך ישתקע הדבר וישתכח הענין ולא ישאר ממנו בפי העולם מאומה וכיוצא בזה כתב הגאון נו"ב ח"א בי"ד סי' ס"ט במשודך שנשתדך עם בת פלוני ופקר אביה של הכלה דבזה זרע המשודכת הלז יוכל להיות פגום מחמת אבי אביה אך משם ואילך יתבטל הפגם וכתב הגאון מהרח"ף ז"ל דוגמא לזה תמצא ע"פ הדין בדבר איסור בגדולי תרומה של גידולי גידולין פרי דהיינו עד שלשה גרנות אסור והד' מותר כנז' בירושלמי

בירושלמי פ"ט דתרומות וכן דוגמא לזה כתב מרן ב"י סימן קט"ו להעמיד יגורט"י של גוים דעד ג"פ אסור ע"ש ועיין חק"ל יו"ד סי' לק"ט ע"ש וכן הענין כאן דהלעז לא ימשך אלא שלשה דורות ואחר שלשה ישתכח ויתבטל ולכן הש"ית הרחיק את גר מצרי ואדומי שלשה דורות דוקא ואחר שלשה דורות מותרים בבת ישראל ועל כן תועלת זו של ביטול הלעז שעשה להם בחסד זה של המתנה הועילה לשלשה דורות כי אחר שלשה דורות בלא"ה היה מתבטל הלעז מאיליו ומשתכח ולכן כנגד התועלת הזאת שעשה להם בשלשה דורות הראשונים בקש ממנו הטובה הזאת בשלשה דורות שא"ל אם תשקור לי ולניני ולנכדי ופירש הטעם למה אני מבקש על שלשה הוא כחסד אשר עשית עמך שהוא הועיל למשך שלשה דורות כן תעשה עמדי במשך שלשה:

פרשת חיי שרה

ויהיו חיי שרה מאה שנה הדקדוק ידוע דהול"ל ותהי שרה ועוד אומרו שני חיי שרה לשון כפול הוא וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשי"ך ז"ל וכ"ל בס"ד דידוע שנים שהאדם חי בצדקות נקראים חיים ואם לאו אין נקראים חיים גם ידוע דארז"ל בן מ"ח שנה הכיר אברהם אבינו את בוראו וידוע שהוא נשא את שרה בעודה קטנה וכנז' בגמרא גם הוא היה גדול ממנה עשר שנים כי בת צ' היתה בלידת יצחק והוא היה בן מאה וא"כ לפ"ז כיון שהוא הכיר בן מ"ח היא הכירה עמו בת ל"ח ונמצא בגיותה עשתה ל"ז שנים כי שנת ל"ח תחשב עם שנים של גירות ובא הכתוב להגיד אל תחשוב ל"ז שנים הראשונים של שרה שהם כמנין ויהי"ו אין פגומים ואין נקראים חיים אלא ויהיו חיי שרה ר"ל גם אותם ל"ז שנים שהם במנין ויהיו נחשבים חיי שרה כי הם תיקנו אח"כ שנים הראשונים ועשאום סולת נקיה שנים של חיים באופן כי הם שוים בחשבון אחד עם כל שנים הבאים אחריהם שהם סך הכל מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים וחזר ואמר שני חיי שרה כי הצדיק יש לו שני מיני חיים הא' הם חיים בכמות שמאריך ימים והב' חיים באיכות כמ"ש יגע רבי בון בכ"ח שנים מה שאין תלמיד ותיק יגע במאה שנה ובזה יובן כי בי ירבו ימיך באיכות ויוסיפו לך שנות חיים בכמות וכן הוא אומר כי היא חייך ואורך ימיך ולז"א כאן שני חיי שרה שזכתה לשני מיני חיים של איכות ושל כמות ותיבת שני ר"ל שתים ובזה יובן הכתוב לקמן ואברהם זקן בא בימים ב' ימים ר"ל ב' בחינות ימים דכמות ודאיכות יען כי וה' ברך את אברהם בכל שהשליטו ביצרו ולכך זכה לשני מיני ימים הנז' של הכמות ושל האיכות:

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל נ"ל בס"ד דהשי"ת עשה חשבון הימים של האדם במעשיו יום אחד לשנה כולה שנידון ביום ר"ה דוקא לטובת האדם שאם יעמדנו לדין יום א' לחודש וכל ר"ש יום א' לשבוע לא יוכל לעמוד כי לפעמים ימצא רוב הימים של החודש חסרים ומקולקלים וכן רוב ימי השבוע או כולו חסר ומקולקל וצריך לכלותו אך עשה חשבון לכל ימי השנה שאז ימים נושאים ימים וימים משלמים ובזה אפשר שימצא רובו זכיות אמנם אותם שהם צדיקים גמורים שאין חוטאים כלל בשום יום ואין להם מחסור בשום יום כלל אין צריכין לתקנה זו אלא יכולים הם לבא בחשבון המעשים לפני הקב"ה דבר יום ביומו כי אין מחסור ליראיו בשום יום כדי שיצטרך למלאתו מיום אחר ובזה פרשתי בס"ד תפלת שלמה הע"ה והיו דברי אלה וכו' קרובים אל ה' אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו פירוש שבקש שיהיו כולם צדיקים גמורים שאין למו מחסור שאז אפשר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו ולא יצטרכו ליום אחד לכל השנה כולה וז"ש כאן ואברהם זקן שקנה חכמה בא בימים ר"ל בא לפני הקב"ה בחשבונו בימים ר"ל דבר יום ביומו יען כי וה' ברך את אברהם בכל שהשליטו ביצרו:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ואברהם זקן שקנה חכמה יען כי בא בימים ב' ימים שהם מ"ח שנות והתורה שהיא החכמה נקנית במ"ח מעלות כנז' בברייתא דאבות או יובן בס"ד אותו זמן היה בן ק"מ שנה כי בן ק' שנה הוליד את יצחק ואותו זמן שהשיאו אשה היה יצחק בן ארבעים שנה כמ"ש ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וידוע ימים הקצובים לכל אדם הם שבעים כמ"ש ימי שנותינו בהם שבעים שנה וק"מ הם ב"פ שבעים הרי אותו זמן נכנס בשתי ימים של בני אדם וז"ש בא בימים או יובן בס"ד ואברהם זקן שקנה חכמה ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשה"פ פרשת לך לך שתיקן מוח חכמה וגם בא בימים שזכה לשם אל שהוא בחסד השולט בימים דכתיב חסד אל כל היום ועי"כ בירך את אברהם בכל כי קודם אותיות בכל יש מספר א"ל ואחר אותיות בכל יש מספר חכמה:

ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וכו' י"ל מאי קמ"ל מגמלי אדוניו וכי ס"ד שלקח משל אחרים למאי נקט וילך מאחר דאמר אח"כ ויקם וילך ועוד תיבת ויקם נראה יתר ונ"ל בס"ד דארז"ל בהליכה זו קפצה לו הארץ ועוד כמה נסים נעשו לו ובודאי כל נסים אלו נעשו לו בזכות אברהם אע"ה שנתלוה עמו בדרך אך כיון שהוא עבד וחייב לילך בשליחות אדוניו אין לו יתרון מצוה בשליחות זו לכך התחכם שילך בשליחות זו ברגליו אע"פ שיש עמו גמלים הטובים כי הלוכו ברגליו אינו חייב בו ונמצא יש לו מצוה בכך אך ידוע כי הגמלים אינם שוים שיש אדם יש לו גמלים הרבה לפירותיהם או לשכרם אך אם הוא אדם גדול יש לו מין גמלים יקרים כמו בני הרמכים דאין נמצא ממין זה הרבה בעולם ולכן אלו לא קיימי לשכירות ואין רוכבים עליהם כל אדם כי אם הבעלים באשר יזדמן להם ואלו נקראים על שם הבעלים ואין נמנים עם שאר גמלים ואליעזר כדי להשביע עיניהם לקח מאלו החשובים אשר נקראים על שם אדוניו וזהו מגמלי אדוניו ואע"פ שהיה לו גמלים חשובים אלו עכ"ז הוא לא רכב אלא וילך ברגליו ומאחר שניתן לבו לעשות מצוה זו לכך כל טוב אדוניו הוא זכות תורה ומע"ט של אברהם אע"ה נתלוה עמו בדרך לשומרו ולהגן עליו ולכך זכה לנס גדול והוא ויקם וילך וכו' כלומר תכף מהתחלת קימתו קפצה לו הארץ וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור שהלך לשם מקימה הראשונה או יובן ויקם וילך שעשה קימה לנ"ק שבידו בהילוכו או יובן ויקם שעשה לעצמו קימה שבהלוכו זה יצא מארור ונכנס לברוך ע"י לבן כשא"ל בא ברוך ה' כמ"ש בזוה"ק:

הקרה נא לפני היום נ"ל בס"ד אותה שעה היתה מנחה שהיא חום דינא קשיא ורצה שתתמתק השעה שיתקרר הדין לעשות הצלחת דבר המבוקש

המבוקש ולז"א הקרה נא לפני היום לשון קרירות הרומז למיתוק הדינין או יובן בס"ד רצה שיזדמן לו זכות יום א' דמילת אברהם ויום א' דמילת יצחק ושלשה ימים של עקידה הרי חמשה ימים וז"ש הקרה נא לפני היום ה' יום ר"ל זכות חמשה יום הנז' או יובן בס"ד רצה להמשיך עשרה פעמים שם הוי"ה במילוי אלפין שעולה ת"ן שהם נרמזים באותיות שלפני אותיות אליעזר וז"ש הקרה נא לפני דייקא היום :

או יובן בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דהגבורות הם פ"ר דמנצפ"ך ומתחלקים לחמשה חלקים כל חלק הוא כ"ו לכן כל אותיות כ"ו שבסוף תיבה הם בסוד הגבורה וכתב בשער מאמרי רשב"י שגם החמשה חסדים המה פ"ר שהם כמנין ורב חסד וכתבתי במ"א ההפרש בין הה"ח להג' כי ההג' כל חלק הוא נקרא כ"ו אך הה"ח כל חלק הוא נקרא יום כי החסד נקרא יום א"כ ההג' הם חמשה כ"ו והה"ח הם חמשה יום ואליעזר רוצה עתה שהגבורות יהיו חסדים ויאירו לו חמשה חסדים כדי שיצליח במעשיו וז"ש הקרה נא לפני היום ה' יום שהם חמשה חסדים ולא ה' כ"ו שהם הג' או יובן בס"ד כי ענין זה שהולך בו שהוא זווגו של יצחק אע"ה שממנו יצא זרע ישראל ודאי אינו נח לשטן ולכן יקטרג ויעשה סכסוכים ועכבות על כן ירצה שהיום הזה יתבטל שליטתו כמו יום האדיר בימי השנה שהוא יוה"כ ולז"א הקרה נא לפני היום בה"א הידיעה שהוא יוה"כ שיזדמן לפני כחו של אותו היום שהוא מבטל שליטת השטן ומהפכו לטובה כמ"ש רז"ל דהשטן ביוה"כ מלבד שאינו מקטרג אלא נהפך לטובה :

ויהי הוא טרם כלה לדבר י"ל היבת הוא יתיר וכ"ל בס"ד דארז"ל שלשה נענו במענה פיהם וחד מהם אליעזר והוא היה הראשון ולז"א ויהי הוא דייקא אשר טרם כלה לדבר אז והנה רבקה יוצאת שנענה במענה פיו ועדיין משנברא העולם ועד עתה לא היה כן אצל צדיקים אחרים שיהיו נענים במענה פיהם שהוא היה ראשון בזה או יובן בס"ד בעבור הצלחת המבוקש שלו שבו גילוי זרע ישראל ותלוי בזה קיום כל העולמות נעשה אותה שעה זווג עליון למעלה כדי לשלשל שפע למעשה הנסים הצריכים לדבר זה וידוע כי הו"א רמז לזווג העליון שיזדווגו אות וא"ו דשמא קדישא עם אות ה"א דשמא קדישא ע"י מ"ד ומ"ן הרמוזים באות אלף שבו יו"ד עלאה ויו"ד תתאה והפרסא באמצע כמ"ש בקה"י וז"ש ויהי הו"א זווג עליון טרם כלה לדבר ועי"כ והנה רבקה יוצאת התחילו מעשה הנסים לצורך הענין המבוקש :

ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק י"ל למה עשה הסימן בהשקאת הגמלים ולא בהשקאת האנשים אשר עמו וכ"ל בס"ד כי הוא קבל מאברהם אע"ה שיצחק יוליד ב' בנים דוקא אחד צדיק מצד הטוב שבגבורת יצחק ואחד רשע מצד הסיגים אשר בגבורת יצחק ולכן א"ל ולקחתי אשה לבני ליצחק ר"ל אשה שתוליד בנים אחד נמשך מן הטוב שהוא בני ממש ואחד מן הסיגים שבגבורה הנקראת יצחק ולכן עשה הסימן שתאמר שישתה הוא כנגד בן הצדיק שתביא מיצחק וגם תאמר לו שתשאב לגמלים כנגד בן הבא מצד הסיגים שביצחק ולז"א אותה הוכחת לעבדך ליצחק עבדך כנגד בן הטוב וליצחק כנגד בן הבא מצד הסיגים שבו :

והנערה טובת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה ותרד העינה ותמלא כדה כ"ל בס"ד דארז"ל עדיין לא יצאה מפתח הבית ורק אותו היום יצאה לקיים דבר בקשתו של אליעזר וז"ש טובת מראה מאד ולכן איש נכרי לא ידעה עדיין אפילו בהבטה כל דהו מאחר שלא יצאה חוצה ובזכות הצניעות שלה עשה לה הקב"ה נס עתה בהילוכה בחוץ שירדה העינים של עוברים למטה שכל אדם כשהיה מהלך לא היה יכול לשאת את עיניו לראות בבני אדם ההולכים ברחוב אלא עיניו יורדות למטה לראות בשטח הארץ כמי שעיניו כאבות כדי שלא יראו אותה כלל הן אנשים הן נשים ותמלא כדה ותעל באין שטן ואין פגע רע :

ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב י"ל למה לא אמרה לו כן מעיקרא שתה אדוני וגם לגמליך אשאב כי באמת כך היה נוסח בקשתו מאת ה' בתחלה שתשיב לו כו"כ אך הנה בלא"ה י"ל באומרו הגמיאיני נא מעט מים מכדך למה רצה שישתה מן הכד עצמו וכי לא היה לו כלי שתשפוך בתוכו מים אך דקדוק זה מובן ע"פ הטעם שכתב הרב בית אהרן ז"ל עמ"ש גם לגמליך אשאב דהן אמת מן השמים שמו בלבה דבר זה שתשיב כך אך צריך טעם מה ראתה ע"פ השכל שתשאב לגמליו נ"כ ופירוש שהיתה מוכרחת מצד שכלה לעשות כך כי הוא שתה מן הכד עצמו אז אמרה בדעתה איך אעשה אם אוליך הכד לבית הרי נפגמו המים ששתה זה בפיו מן הכד עצמו ואם אשפוך המים לארץ ואחזור ואמלאהו מים טהורים להוליכו לבית הנה עומד על העין ורואה ויהיה לו בושה בזה שנראה שאני חוששת שנטמאו המים בשתייתו ולכך שפכתים על כן הוכרחה לומר לו עתה גם לגמליך אשאב כדי שתשפוך את המים לשוקת שישתו הגמלים ואחזור ואמלאהו לצורך הגמלאים עד אם כילו לשתות עכ"ד ובזה נתיישב דקדוק הנז' למה שתה מן הכד ולא הביא כלי שתשפוך לו בו כי אע"פ שבקש מהשי"ת שיניח בלבה לומר גם לגמליך אשאב רצה שיהיה הנס קרוב לטבע שתהיה תשובה זו של השקאת הגמלים הכרחית לבעלת השכל ואם יתן לה כלי לשפוך בו מים לא היה לזה הדבר הכרח אך כיון ששתה מן הכד אז נעשה לה הכרח לומר גם לגמליך אשאב ובזה ממילא מובן דקדוק הראשון שדקדקנו שלא שם השי"ת בלבה לומר גם לגמליך תכף כשאמר לה הגמיאיני נא מעט מים מכדך כי רצה השי"ת שדבר זה של שאיבת הגמלים תוליד אותו משכלה ובשאלתו ממנה להשקותו מים עדיין לא נעשה דבר שתוליד ממנו דבר זה של שאיבת הגמלים ולכך לא אמרה אלא שתה אדוני כי חשבה שיוציא הכלי מחיקו לשפוך לתוכו מים וישתה כדרך כל הארץ אך הוא כשאמרה שתה אדוני לא הוציא כלי אלא הגיע את פיו אל הכד ושתה ובזה נעשה דבר שתוליד ממנו שאיבת הגמלים ואז עתה אחר ששתה בפיו מן הכד אמרה גם לגמליך אשאב והוסיפה לומר עד אם כילו לשתות גם זה מוכרח בשכלה כי אמרה שמא יחשוב שאני אומרת לו גם לגמליך אשאב בשביל שהמים האלו שבכד נפגמו משתייתו שמוכרחת אני לשפכם בארץ לכן אמרתי לשאב את גמליו שלא ילכו המים לאיבוד לז"א עד אם כילו לשתות דודאי כדי לרכם צריך שתשאב עוד כמה כדין מן העינה ונראה שעשה השי"ת כזה שלא שם בלבה בנס להשיב לו מעיקרא על שאיבת הגמלים אלא המתין עד שתוליד תשובה זו משכלה להראות שבח לאליעזר שידע שהיא שכלית מאד :

והאיש משתאה לה כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בפתח עינים סגולה להנצל מעין הרע לעשות ה' של כסף גם המנהג לומר חמשה כנגד בעלי עיה"ר להנצל ע"ש והוא היו עמו אנשים ורואים אותה וחש פן יטילו בה עיה"ר בראותם יופיה וחכמתה וזריזותה.

וזריזותה ודרך ארץ שלה לכך שם לה בכונה שלו אות ה"א לשומרה מעיה"ר וז"ש משתאה לה תיבת משתא"ה קרינן בה שם את ה' לה או יובן בס"ד כי היא אותה שעה היתה חסרה ה"א ולכן כתיב תיבת נערה בפרשה זו נער חסר ה"א וכמ"ש בזוה"ק כתיב נער וקרינן נערה עד דלא קבלת דבר היא נער ולאחר דקבלת דבר נערה ע"ש והוא ע"י כונה שלו עתה המשיך לה אות ה"א למתק הדינים שלה ולז"א משתאה לה שם את ה' לה או יובן בס"ד ע"פ מ"ש הרב הקדוש מהרש"ש בלקוטי שושנים בפי' גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שיש שם קדוש הנקרא אתה שכותב המלאך על מצח הצדיק בהיותו הולך בגיא צלמות לברר משם נשמות ובזה השם של את"ה יהיה לו שמירה שלא יהיה ניזוק ע"ש ועתה ראה אליעזר שאותו מקום מלא עע"ז ורק צדקת זו ביניהם לכך נחשב אותו מקום גיא צלמות וצדקת זו שהוא לוקח אותה משם עתה הוא זמן הבירור של נ"ק שצריכה לברר משם כשהלך מאתם לכך כיון להמשיך לה שמירה מן שם אתה ולז"א והאיש משתא"ה לה קרינן בה שם את"ה לה ועוד מחריש לדעת מחריש לשון התחכמות כמו החרש והמסגר ר"ל שהיה מתחכם ג"כ בכונתו להמשיך לה הצלה מן הדעת להצלחת החיבור :

הנה רבקה לפניך קח ולך נ"ל בס"ד כונתם לומר הנה מצידינו אנחנו קשים וידועים במרמות ותחבולות ולא נגמור שום ענין עם שום אדם בנחת אלא אחר אלף צרות של מרירות. אשר נמרר אותו וכ"ש ענין גדול כזה לתת בת מלכים יפה כלבנה לארץ אחרת אך אנחנו מודים תכף למסור אותה לך בראותינו תוקף הצלחת המזל שיש לך אשר לא נמצא הצלחה טבעית כזאת והוא כי רבקה היקרה הצנועה אשר מעת הולדה לא יצאה מפתח ולא שזפתה עין אדם אפילו הקרובים בני העיר והן היום ע"י הצלחת המזל שלך היא מאליה נעשית לפניך שאתה איש נכרי והיית עומד חוץ לעיר ועיילת עמה ארוכות וקצרות בחקירות ודרישות כאות נפשך על כן מוכרחים אנו לכוף ראשינו נגדך להודות על המבוקש שלך למסרה לך לבלתי נהיה נגדיים עמך כי מי יוכל לנצח את בעל מזל ההצלחה כזאת הא ודאי ישוב חרבו אליו :

או יובן בס"ד הנה רבקה לפניך קח ולך כי נתנו עיניהם בממון ובקשו אותו ברמז כי בושו לבקש בפה מלא באומרם רבקה לפניך קח ולך ותניח הממון כי הממון הוא מונח בביתם וכאלו הוא בידם או יובן בס"ד ר"ל תקח אותה בבגדים שעליה כי אין זמן לעשות לה נדוניא ע"פ כבוד בית אביה וזהו כמו שהיא לפניך קח ולך או יובן בס"ד הם רצו שילך בלילה ההיא כדי שאחר שילך וילך בדרך ירדוף אותו לבן בחילוף בגדים כלסטי מזוין ויגזול ממנו הממון אך בהיות הממון בביתם אין גוזלים חוט אחד כמנהג הערביים ובאו לחזק לבו שלא יתפחד מן יציאת הלילה כי אמרו הנה זאת אשה לבן אדוניך שהוא גבורה וידוע כי בלילה שולטת מדת הגבורה וא"כ הלילה הוא זמן שליטתו ואיך יהיה נגזל ממונו בו וז"ש הנה רבקה לפניך קח ולך עתה ולא תפחד יען כי תהי אשה לבן אדוניך שהוא גבורה שזמן שליטתה בלילה או יובן בס"ד רצו שילך בלילה כדי לגזלו אך עשו טעם לעולם שרוצים בכך בשביל להציל עצמם מן החשד שלא יחשדם אח"כ שהחליפו אותה מאחר שהם ידועים לרמאים לא ינקו מן החשד ולז"א הנה רבקה לפניך שאתה רואה אותה עתה שזו היא אשר השקתה אותך מים ונתת הנזם על אפה והצמידים על ידיה על כן בבקשה ממך קח ולך עתה שאם תעכב הליכתך עד הבוקר אפשר שתחשוד אותנו שהחלפנו אותה והבאנו לך בת אחרת :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הנה רבקה לפניך קח ולך ע"ד אותו סומא שירש מאביו מרגלית אחת כלילת יופי ויקרת הערך ורצה למכרה ושאל אצל עשיר גדול וא"ל הנה המרגלית הזאת היא גלויה לפניך בלבד ולא לפניו כי הוא סומא ואינו רואה אותה כדי שיניח עליה ערך ושומא על כן אתה ע"פ נאמנות שלך תאמר ערכה ושוייה ותתן לו וכן כאן א"ל לבן רבקה אינה מסטרא דילן שנוכל להבין ערכה אלא היא מסטרא דקדושה והם סומין מסטרא זו שאינם יכולים לידע ערכה ומה האור הקדושה החופף על פניה ורק לפניך שאתה מסטרא דקדושה היא גלויה ותדע ערכה וז"ש הנה רבקה ערכה גלוי לפניך דוקא ולא לפנינו יען כי היא חלק כ"ו כלומר שם הקדושה שמספרו כ"ו וזה אותיות קח ולך אותיות חלק כ"ו ולכן ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה' אב הקדושה ולא כאשר דברנו אנחנו נמצא כמו פקדון היתה בידינו שאינה מסוג שלנו ואתה תדע כמה ראוי לתת לנו מתן בעד פקדון היקר ששמרנו אותו :

פרשת תולדות

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק דקדוק הכפל ידוע ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דיצחק אע"ה כשנולד באה לו נפש מסטרא דנוקבא לכן אמר והנה בן לשרה אשתך שייחסו לשרה הנקבה ולא לאברהם שהוא דכורא ולכן לא היה ראוי להוליד ולכן לא נולדה בת זוגו אך בעת העקדה פרחה נשמתו ובאה לו ע"י אברהם אע"ה נשמה מסטרא דדכורא ואז ראוי להוליד ולכך אותו עת נולדה בת זוגו שהיא רבקה כמ"ש ויהי אחר הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר וכו' ובתואל ילד את רבקה וכו' ובזה פירשו גורי האר"י ז"ל מהיכן יצא הדבר מהר המוריה יצא הדבר ע"ש ובזה פרשתי בס"ד רמז נכון בפרשה הקודמת בפסוק ותאמר אל העבד מי האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדוני ותקח הצעיף ותתכס והיינו דידוע כי נשמה שהיא מסטרא דדכורא היא מן אות יו"ד דשמא קדישא או מן אות וא"ו כי שניהם סוד דכורא אבל נשמה מסטרא דנוקבא היא מן אות ה"א ראשונה או ה"א אחרונה דשמא קדישא שהם סוד נוקבא והנה רבקה אותה שעה נגלה בה רוה"ק וידעה שזה בעלה אך ראתה אותו כמו שהיה בתחילת לידתו שהיה לו נשמה מסטרא דנוקבא ומן השמים היתה זאת כדי שתשאל וישיב לה אליעזר איך השי"ת הטיב חסדו עמו לעת עתה ולז"א מי האיש ה"א לזה חלק תיבת הלזה לשתים וקרי בה ה' לזה כלומר אני נקבה וגם לזה יש ה"א שהוא סטרא דנוקבא וא"כ מי האיש דאיך יבואו הבנים אם לא יש איש ואשה וכאן שניהם נקבות והשיב לה הוא אדוני כלומר ראיה זו שאת רואה היא היתה בראשונה אך לעת עתה הוא אדוני נעשה אדוני מסטרא דדכורא שיתייחס לאדוני אברהם ואז ותקח הצעיף הרומז לאור מקיף שנותן לה הזכר לנקבה בראשונה כי עתה ידעה שהוא זכר שראוי הוא לתת אור מקיף ובזה מובן בס"ד הכתוב כאן ואלה תולדות יצחק בן אברהם כי תולדות אלו באו מן יצחק אשר מתייחס לאברהם כי תחילתו היתה

היתה מתייחס לשרה כמ"ש והנה בן לשרה אשתך ולכך לא היה ראוי להגיד תולדות אלו יען כי אחר שנולד יצחק הנה עוד הפעם מחדש אברהם הוליד את יצחק והוא בזמן העקידה שהמשיך לו נשמה מסטרא דדכורא וכמלא כאלו ילדו פעם שנית מחדש:

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו דקדוק של תיבת לנכח ידוע וכבר נרגשו בזה חז"ל בגמרא וכ"ל בס"ד דרמז הכתוב כאן ב' זכיות של אברהם אע"ה אשר בקש יצחק אע"ה עתה להיות לו מהם עזר בתפילתו על הריון אשתו שאתי זכיות אלו רמוזים בשם רבקה והם האחד זכות הבקר אשר רץ אברהם לעשותו לכבוד האורחים דכתיב ואל בן הבקר רץ אברהם ואחז"ל מצוה שמרה הקב"ה לזרעו והב' זריזותו בבוקר לקיים מצות העקידה דכתיב וישכם אברהם בבקר ואחז"ל בעבור מצוה זו ניצולו זרע ישראל מבלעם ושני זכיות אלו רמוזים בשם רבקה כירבקה בהפוך אתוון הוא הבקר גם רבקה אותיות הבקר וז"ש ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו ר"ל ע"י זכיות שהם לנכח שם אשתו או יובן בס"ד לנכח אשתו ע"פ מ"ש רחב"ד אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא חי כן יצחק כשבא להתפלל היה דבור התפלה הזאת שגור בפיו וזה נרמז באותיות שהם לפני אותיות רבקה כי לפני רי"ש יש שי"ן ולפני בי"ת יש גימ"ל ולפני ה"א יש וא"ו ולפני קו"ף יש רי"ש הרי אותיות שגו"ר וז"ש לפני אשתו כי העתר שלו היה שגור בפיו:

והנה בגמרא דיבמות דף ס"ד אחז"ל לנכח אשתו מלמד זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת וצריך להבין מה ענין זוית אלו דנקטי רבנן בלשונם הטהור וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב קה"י ז"ל בסוד אות אל"ף דיו"ד עלאה שבאלף ה"ס מ"ד שיורד ממוח הזכר והוא בחינת חסדים ויו"ד תתאה דאל"ף ה"ס מ"ן של האשה והוא"ו שבנתיים הוא הפריסו הנזכר בזוה"ק דמ"ד יורדים עד ההוא פריסו ומ"ן עולים עד ההוא פריסו והולדנולד מן מ"ד ומ"ן שה"ס יו"ד עלאה ויו"ד תתאה ולכן כתיב ויילד בשני יודי"ן לרמוז על שני יודי"ן הנז' וכ"ל דשני יודי"ן הנז' ה"ס שני יודי"ן שבשם השילוב של הוי"ה אדנ"י ושמה אותיות שבנתיים ה"ס וא"ו של אל"ף כמלא האיש ממשיך שפע למ"ד שלו מן יו"ד עלאה שעומדת בקרן זוי"ת העליונה והאשה ממשכת שפע למ"ן שלה מיו"ד תתאה שעומדת בקרן זוית השנית ולז"א זה עומד בזוית זו שהיא יו"ד עלאה להמשיך שפע משם למ"ד שלו וזו עומדת בזוית זו שהיא יו"ד תתאה להמשיך שפע למ"ן שלה כדי שבצירוף שניהם נעשה פועל טוב של ההריון:

ויתרוצצו הבנים בקרבה י"ל תיבת בקרבה לשון יתר וכ"ל בס"ד תוך שם רבקה יש קב שהוא מספר אמונה כי רצייתם היתה בענין האמונה יעקב מפרכס לצאת בעוברה פתח בהמ"ד ועשו מפרכס בעוברה פתח בתי ע"ז גם אותיות ק"ב הנז' רמז לסוד ק"ב חרובין זה מפרכס לתקנם וזה מפרכס לינק מהם בחורבנם:

ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו י"ל למה עשה כך ולמה הוצרך הכתוב להודיע זה וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב בית אהרן ז"ל עמ"ש שני גוים בבטנך דל"ל מה השיב לדרישתה בדבר זה והלא דרישתה היתה על הפחד שפחדה על עצמה פן תסתכן מצלצלת הבנים בקרבה וא"כ מה הפיוס שפייסה בשני גוים בבטנך כי אדרבה עתה תחוש יותר בראותה שיש בקרבה שנים ופירש ע"פ מ"ש בגמרא דשבת דשמואל לא הוה אזיל באורבא אא"כ הוה גוי בהדיה כי אמר שטנא בתרי אומי לא שליט לז"א לה אל תיראי מן הסכנה בזה לצער העיבור שישלוט בך השטן ח"ו כי שני גויים בבטנך שהם שני אומות ושטנא בתרי אומי לא שליט עכ"ד ובזה מובן הטעם אחר שיצא עשו לא רצה יעקב שישאר לבדו כי עתה בעת לידה הוא עת סכנה וישלוט השטן לכך התחכם להיות ידו אוחזת בעקב עשו עד שיצא גם הוא כולו מן בטן אמו ולא ישלוט השטן להרע לו כן נ"ל דרך צחות:

והנה תומים בבטנה נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו ז"ל בעץ חיים שער לאה ורחל פ"ח בסוד הכתוב ויעקב איש תם כי יעקב אע"ה הוא בקדושה נקרא תם וכנגדו בקליפה נקרא מת ובזה פירש הרב אמת ליעקב ז"ל מ"ש רז"ל יעקב אבינו לא מת כי אצל יעקב שהוא בקדושה הוא אותיות תם ואינו אותיות מת עכ"ד ע"ש ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב הקטון יהיה לאלף כי יעקב נקרא קטון דכתיב יעקב בנה הקטן וכן מי יקום יעקב כי קטן הוא וההפרש בין תם למת הוא כי תם המ"ם דמנצפ"ך עולה מספרם אל"ף משא"כ מת המ"ם בארבעים וזהו הקטון הוא יעקב יהיה לאלף כי הוא תם שמספרם אלף ולא מת וז"ש אדם אחד מאלף מצאתי אדם אחד הוא יעקב אע"ה שהוא שופריה דאדם ואותיות שמו משלמים למספר אחד כי אברהם יצחק יעקב הם י"ג אותיות מאלף מצאתי כי הוא סוד תם שעולה אלף וז"ש והנה תומם חלק התיבה לשתים וקרי בה תי"ו מ"ם בבטנה שיש בבטנה ת"ם שהוא אות תי"ו קודם לאות מ"ם ולא להפך:

ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב נ"ל בס"ד בא הכתוב ללמד שני טעמים לאהבת יצחק את עשו שלא תחשוב שאהב באמת את הרשע אלא הוכרח להראות לו אהבה מבחוץ חדא משום כי עשו היה ציד בפיו רמאי שהיה מראה עלפים לפני יצחק לשאל לו שאלות של חסידות אם מעשרין את המלח והתבן וכיוצא בזה שלא היה רוצה להראות עצמו כרשע לפני אביו לכן אמר אם אין אני מראה לו אהבה ידע שאני מכיר ברשעתו ואז יהיה רשע בפרהסייא ויוסיף רשע עשר ידות משא"כ עתה ימנע בבושתו ממני והב' ראה שרבקה אוהבת את יעקב להדיא ואמר אם גם אראה אהבתי ליעקב ושנאתי לעשו אז יסתכן יעקב בקנאת עשו שהיה מתקנא בו משא"כ עתה אם רואה שאני מראה לו אהבה לא יתקנא מן אהבת רבקה ליעקב כי יסתפק באהבה שלי ולז"א ויאהב יצחק את עשו לא מפני שלא הכיר ברשעו אלא הסיבה חדא כי ציד בפיו שהוא בוש עתה להראות רשעתו ואדרבא מראה חסידות ואם אשנאהו יפקור וירשיע ביותר והב' דרבקה אוהבת את יעקב לבדו ולא את עשו ואם גם יצחק יעשה כן היה מסתכן יעקב מקנאת עשו:

מכרה כיום את בכורתך לי נ"ל ע"פ מ"ש רבי עקיבא בפסוק וישליכם אל ארץ כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הם אין חוזרין וז"ש מכרה כיום שהולך ואינו חוזר כן מכירה זו אין לה חזרה וחרטה ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים כי אחזו בלמוס ואמר שמא יטעון כי אנוס הוא מצד חולי הבלמוס לכך נתן לו לחם כדי להסיר החולי ממנו ואח"כ נזיד עדשים:

ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך י"ל אומרה לאשר אני מצוה לשון יתר מאחר שאמרה שמע בקולי וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב מ"ל ז"ל בשם מהרח"ו ז"ל דרבקה היתה גלגול חוה ויעקב אע"ה גלגול אדה"ר ולז"א לו ועתה בני כי קודם היית בעלי

בעלי ועתה בני גם מקודם שמעת בקולי לאכול מעץ הדעת וגרם החטא עשרה קללות אך עתה שמע בקולי ותרויח עשרה ברכות עכ"ד ולפי דברי הרב ז"ל מובן בס"ד מה שהוסיפה עוד דברים יתרים באומרה לאשר אני מצוה אותך ר"ל קודם לא היה הצווי ממני אלא מן הנחש שנתלבש וממנו יצאו הדברים אך עתה שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך אני לבדי בלתי תערובת הנחש או יובן הכונה לאשר מלשון באשרי כי אשרוני בנות ר"ל לאושר ומעלה לך זה הצווי ולא כאשר היה בגלגול הקודם גם בזה הצווי תתגבר על עשו ותקח שם ישראל שהוא אותיות לרא"ש שנקרא כן על שם כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל:

לך נא אל הצאן וקח לי משם י"ל למאי הוצרכה לפרש שילך אל הצאן הוא ידע זה מעצמו ודי לומר לו קח לי גדי וכו' ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש יהודה בן תימא הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי כמלא מידות הגבורה והקלות והזריזה המה נמצאים אצל שלשה לבי אריה נשר שהם ר"ת צאן והשעה צריכה למידות אלו לעת עתה ולזה רמזה לו לך אל הצאן ללמוד המידות הנמצאים בם כדי שתשתמש במידות אלו עתה ותקח לי משם שני גדיי עזים טובים ר"ל גבורות ממותקים ואעשה אותם מטעמי"ם אותיות טע"ם מי"ם שאעשם תבשיל שיש בו מים כדי למתקם במי החסד כאשר אהב:

ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר הנה שמעתי את אביך וכו' נ"ל בס"ד דידוע קנה הוא סט"א של שר עשו גער חית קנה וזה הקנה יכנע באותיות הנה ראשון לציון הנה הנם הנה אנכי שולח לכם וכו' וז"ש אמרה אל יעקב בנה לאמר דינו לבין עצמו אותיות הנה שבהם מפלת שר עשו לעתיד למדתו סגולה זו:

עשיתי כאשר דברת אלי קום נא שבה ואכלה מצידי י"ל בשלמא אומרו אנכי עשו בכורך לא שיקר ח"ו כי אחר שקנה הבכורה נעשה במקומו כמו ראובן שקנה מלוי שטר שיש לו על שמעון שיאמר אני בתביעתו אני לוי אך מ"ש עשיתי כאשר דברת אלי אימתי דבר עמו ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בספר עומר השכחה על רבינו יצחק אברבנאל ז"ל שכתב על שטר ההסכמה של השרים להרוג את המלך בזה הנוסח אם השרים הסכימו אני לא אברח וחתם שמו תחת דברים אלו ואח"כ ברח למלכות אחר וסו"ד פירש דבריו הנז' כך אם השרים אני לא כלומר לא אסכים עמהם אלא אברח דתיבת לא אינה דבוקה עם תיבת אברח אלא עם הקודם יע"ש וכן כאן כשהוציא יעקב אע"ה דברים אלו מפיו היה מחלק אותם בלבבו כך עשיתי כאשר דברת כלומר כאשר דברת לעשו אני קום נא שבה ואכלה ר"ל אני תקום ולא לעשו דתיבת אני דבוקה עם קום נא ואינה דבוקה עם דברת ונ"ל בס"ד אומרו קום נא שבה כי יצחק אחוז במדת הגבורה והנקוד של גבורה הוא נקוד שבא כנודע לכך קורא אותו שבה:

ויאמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו ולא הכירו וכו' הקושיא ידועה כיון דהיה ספק שקול לכאן ולכאן היה צריך שלא לברך דספק ברכות להקל ונ"ל בס"ד דמצאתי בספר אוהב ישראל שנזדמן לידי בעת דיעקב היה דרכו לדבר תמיד בלשון רכה ועשו דרכו לדבר עז וקשה ולכן עשו סימן זה ביניהם שבעת שיבא עשו לפניו עם הצידה ידבר עמו בלשון רכה וקול נחת כדרכו של יעקב ומנהגו יען כי מסתמא אם יבא יעקב במרמה ויאמר אנכי עשו בודאי ישנה קולו לדבר בקול עז וקשה כדרכו של עשו על כן עתה שלוה לעשו כשיבא עם הצידה שידבר בלשון רכה וקול נחת כדרכו של יעקב אם יבא יעקב לשנות יכיר יצחק שהוא יעקב באמת עכ"ד יע"ש ובזה יובן הקול קול יעקב שהוא קול רך ונחת כאשר צויתי את עשו לדבר עתה בכך א"כ זו הוכחה שהוא עשו דאם היה יעקב באמת היה משנה קולו עתה ועוד הוכחה שנית שהידים ידי עשו שהם שעירות ולכך לא הכירו ויברכהו:

ויתן לך האלהים איתא במדרש יתן ויחזור ויתן יתן לך ברכה ויתן לך כבושהון והוא תמוה ונ"ל בס"ד דידוע אותיות של כל דבר המה יהיו צינורות השפע והמלוי של האותיות יהיו צינורות של שפע מרובה יותר וכל מה שירבו הצינורות ירבה השפע ובזה פרשתי אדני שפתי תפתח כי אותיות ברכה הם צינורות השפע והמלוי שלהם הוא אותיות שפת"י בהם יהיה רבוי שפע יותר ולכן מבקש שלא יספיקו לי האותיות הפשוט של ברכה להיות צינורות אלא גם הצינורות של אותיות המלוי שהם שפת"י ג"כ תפתח להריק לי שפע בהם ובזה פי יגיד תהלתיך על רבוי השפע ור"ל לאו בשביל רבוי טובת עצמי אני מבקש אלא בשביל רבוי התהילות שצריך להיות על רוב טובך ובזה יובן דברי המדרש יתן ויחזור ויתן ר"ל יתן בצינורות של אותיות הפשוט ויחזור ויתן בצינורות של המלוי ופירש הדבר יתן לך ברכה הם צינורות הפשוט ויתן לך כבושיהון הם צינורות המילוי כי המלוי הוא כבוש בתוך הפשוט לכך אמר כבושיהון:

בא אחיך במרמה ויקח ברכתיך נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב צמח דוד ז"ל בביאור המדרש למה כהו עיני יצחק כדי שיבא יעקב ויטול הברכות וקשא הקורא יד ה' מלעשות שיטול יעקב הברכות בלי כהוי עיני יצחק ופירש דאיתא בגמרא דבתרא דף קכ"ו דהבכור מסי רוקיה להולי עינים ודוקא בכור מאב אבל בכור מאם לא מסי רוקיה ולפ"ז תקשי למה לא ריפא עשו את עיני יצחק ברוקו אלא בע"כ צ"ל דעשו אינו בכור מאב שהוא לא נולד מטיפה ראשונה כדי שנחשב בכור מאב ורק נחשב בכור מאם שיצא ראשון ופטר הרחם תחלה ובוכרא דאבא מסי ובכורא דאימא לא מסי ונמצא עי"כ נתברר שעשו אינו בכור לאביו אלא יעקב הוא הבכור שנולד מטיפה ראשונה ולכך ראוי יעקב ליטול הברכות כי הברכות ראויים לבכור האב עכ"ד ע"ש והנה אם לא כהו עיני יצחק לא היה יכול יעקב לעשות המרמה ליטול בה את הברכות על כן עשיית המרמה היא ראיה חזקה שהברכות היא ליעקב מצד הדין יען כי יאמר יעקב אני איך יכולתי לעשות המרמה אם לא כהו עיני יצחק אבי ואם עשו הוא בכור מאב ממש שראויים לו הברכות למה לא לא ריפא את עיני יצחק ברוקו כדי שלא אוכל לעשות המרמה אלא ודאי עשו אינו בכור מאב וכיון דאינו בכור מאב אין ראוי לברכות ואין לו זכיה בהם מצד הדין כי אין בכור אמיתי לנחלה אלא בכור מאב ולז"א בא אחיך במרמה ויקח ברכתיך ר"ל אין לך לצער מצד המרמה לבטל זכיית יעקב בברכות דאדרבא מן המרמה יצא טענה והוכחה ליעקב שאין אתה בכור מאב כדי שתהיה ראוי ליקח הברכות דאל"כ למה לא רפית את עיני ולא היה יכול לעשות המרמה והשיב לו עשו הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח וכו' ר"ל לעולם אני בכור מאב והא דלא רפיתי את עיניך מפני שזה עקב אותי וקנה הבכורה ואע"פ שהקנין בטל כפי הדין עכ"ז הועיל במעשיו לבטל סגולת הרוק של הבכור כי כל דבר סגולה נפסד בעילה כל דהו ולכך לא עשיתי לך סגולת הרוק לרפאת עיניך

עיניך אבל לעולם אני בכור מאב וקנין הבכורה גם הוא בטל כפי הדין כי בעוקבה נעשה :

בטרם תבא ואברכהו גם ברוך יהיה ל"ל תיבת גם דדי לומר ברוך יהיה וכ"ל בס"ד דידוע ברכות ויתן לך הם עשרה וכמ"ש בסידור רבינו הרש"ש ז"ל בכונת כעי"י וידוע כי אורות י"א סמני הקטורת הם עשרה אורות פנימים ואור אחד הוא אור מקיף שהוא רב ועלום מאד וא"כ כשברכו בפסוקים ויתן לך וכו' נתן לו עשרה ברכות כנגד עשרה אורות פנימים הנז' ועדיין היה חסר לו כנגד אור המקיף והשלימו לו עתה באומרו גם ברוך יהיה ולהיות כי זאת הברכה היא כנגד אור המקיף לכך נקיט בה גם המורה על רבוי עלום והנה קודם שבא עשו לפני אביו היה השר שלו מתנחם בזה שלא נתן לו י"א ברכות שבזה יכניע י"א אלופים שבעל עשו אלא רק נתן לו עשרה ואין לו י"א כדי להכניע גם את אלוף עיר"ם שהוא אותיות מיע"ר שהוא נעקר קליפתו דכתיב יכרסמנה חזיר מיע"ר אך בביאת עשו מת לבו בקרבו שהפסיד גם זה האלוף דעתה ברכו ברכת האחד עשר ובזה נשלם יעקב אע"ה בי"א ולכן כשמוע עשו את דברי אביו שאמר גם ברוך יהיה ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד לצעקתו זאת היתה מכה השר ולז"א עד מאד כי עיקר צעקתו היתה בעבור גם ברוך יהיה שהיא כנגד אור המקיף הנקרא מאד ולכן א"ל ברכני גם אני אבי תברכני ברכה של גם שהיא כנגד או"מ כאמור ולז"א לו יצחק אע"ה בא אחיך במרמה ויקח ברכתיך אחי"ך כ"ח י"א במרמה כתרגומו בחכמתא שבאמת הוא הבכור שהוא כנגד חכמה :

ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים וכו' הדקדוקים ידועים וכ"ל בס"ד דיעקב אמר אנכי עשו בכורך ומקשים איך ישקר ח"ו ומתרצים כיון דלקח הבכורה שהיא ב' חלקים זכה שמו ג"כ ככפל כנגד השני חלקים יען שאותיות שם האדם הם צינורות השפע וכיון דנעשה לו חלק כפול לכך בדין הוא שגם צנורותיו כפולים משל לאחד שהיה לו כרם שנה ראשונה הוציא ענבים שיעור מאה חביות יין והביא לו מאה חביות אך שנה שניה הוציא כפליים צריך שיביא עוד מאה חביות כן יעקב אע"ה כיון שחלקו נעשה כפליים בקניית הבכורה לכך גם שמו צריך להיות כפול והנה יעקוב מלא בוא"ו כפליים עולה מספר עשו לכך אמר אנכי עשו יען כי אני נעשיתי בכוריך שיש לי שני חלקים לכך בדין הוא שגם שמי יהיה כפול גם ידוע מ"ש המפורשים ז"ל דבדין הוא היה צריך לקראו עקב על שם ידו אוחזת בעקב עשו ואת עשו היה צריך לקראו עשוי אלא שחטף לו אות היו"ד מן עשוי וקראו יעקב ולאחיו קרא עשו ולא עשוי ובזה יובן תרעומות עשו על שם יעקב באומרו הכי קרא שמו יעקוב שמתרעם על שחטפו את אות יו"ד משמו ונתנו על עקב וקראוהו יעקב וגם קראוהו מלא בוא"ו ועי"כ נעשה מספר שמו קפ"ח שבזה היה יכול להעקבני יען כי עתה השם הזה אכנו פעמים כלומר כפול מפני שאת בכורתי לקח וכיון שלקח הבכורה שנוסף לו חלק חדש בזה נוסף לו שם חדש ומחמת שיש לו שם כפול שהוא יעקוב פעמים בזה הנה עתה לקח ברכתי דעי"כ היה יכול לומר אנכי עשו אבל בלא"ה לא היה משקר אך עתה לא שקר ועי"כ נתחזקה הברכה בידו מפני שלא הטעה לאביו בדבר שקר ח"ו :

ובזה יובן בס"ד המדרש שהובא בספרי המפרשים התחיל עשו צווח ואמר ראו מה עשה לי התם הזה ע"כ ומקשים דהול"ל מה עשה לי הרמאי הזה כי לגנותו הוא מדבר ובזה שאמרנו ניחא כי נקרא איש תם שהוא שלם בשני שמות ומחמת שהוא תם בשני שמות לקח הברכות באומרו אנכי עשו בכורך :

פרשת ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע איתא במדרש זש"ה אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ פסוק זה יעקב אבינו אמרו וכ"ל בס"ד הכונה כי תחלה כשיצא מא"י וברח מעשו פגע בו אליפז ולקח כל ממונו ונכנס להר המוריה בדלות עד קצה אחרון ושם בהר ה' נצב עליו ושמרו והבטיחו בטובה ואח"כ כשבא לחזור לא"י מלא בעושר ובנים וכל טוב רדף אותו לבן בהר הגלעד ובקש לעקור הכל וגם שם בהיותו בהר היה הש"ת בעוזרו והצילו מכל רע ולזה עתה ביציאתו אמר ברוה"ק אשא עיני אל ההרים הם הר המוריה שנכנס לתוכו ביציאתו מא"י והר הגלעד שנכנס לתוכו בביאתו לא"י שרדף אותו לבן והיה נ"כ בצרה גדולה מאין יבא עזרי ואמר עזרי מעם ה' כאן וכאן והיינו כי בראשון היה הרודף אליפז ובשני היה הרודף לבן ושניהם אליפז לבן גי' חרב נצלתי ממנו מעם ה' כי שם הוי"ה במלוי ע"ב ס"ג ע"ה עם שלשים אותיות עולה מספר חרב שהצלני משני הרודפים אותי בהרים שהם מספר חרב :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע שם יעקב נמשך מן הארת שבעה הויו"ת של שבעה ספירות חג"ת נהי"ם שהם מספר קפ"ב כמנין יעקב כי בכל ספירה יש שם הוי"ה ובאלו שבעה הויו"ת של ז' ספירות הנז' נבנו ונשלמו השמים והארץ בימי בראשית לכך נקראים אצל המקובלים בשם שבעה ספירות הבנין ונתן הקב"ה שם זה של קפ"ב ליעקב אע"ה להורות על שליטתו בשמים ובארץ שנבנו ונשלמו בשבעה הויו"ת של ספירות הבנין ובזה פרשתי בס"ד דברי המדרש אמר הקב"ה עולמי עולמי מי ברכך מי יברך יעקב ברכך יעקב יברך והוא תמוה ובזה מובן ר"ל ז' הויו"ת שהם רמוזים במספר שם יעקב נבראת ונולדת ואמר עולמי עולמי בכפל כנגד השמים וכנגד הארץ ולכן עתיד יעקב אע"ה לשלוט בכל העולם כולו והנה ידוע מ"ש רז"ל במדרש ע"פ ותלהט מוסדי הרים שדרשו הרים כינוי למלכיות כמד"א ואשא עיני וארא ארבעה מרכבות יוצאות מבין שני ההרים ע"ש וידוע שעבוד מלכיות הוא בחמשה שהם בבל ומדי ויון ואדום וישמעאל ולז"א יעקב אע"ה אשא עיני אל ההרים ה' הרים כלומר חמשה הרים שהם חמשה מלכיות הנז' מאין יבא עזרי להתגבר עליהם כדי שאשלוט בכל העולם והשיב עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ שהוא הרמוז בשמי שבו נעשו ונבנו השמים והארץ כאמור ולכן הביא פסוק זה על פסוק ויצא יעקב מבאר שבע כי כאן נרמז יציאת שם יעקב והוייתו מהיכן היה מבאר שבע ר"ל באר שבע ספירות שיש בהם שבע שמות שעולים מספ' יעקב:

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש איתא במדרש שמע קולן של מלאכי השרת אומרים בא השמש בא השמש ע"ש וי"ל למה כתוב מה"ש לקראו אותה שעה בשם שמש ומה דמיון עשו לו בדבר זה וכ"ל בס"ד דידוע שהשמש איכה הולכת אלא בשלש רוחות

רוחות שהם מזרח דרום מערב בצורת אות ב' שהיא פתוחה בצפון גם ידוע דהחכמה מתייחס לדרום והעושר לצפון וכמ"ש רז"ל הרוצה להחכים ידרים והרוצה להעשיר יצפין וסימנך שלחן בצפון מנורה בדרום גם ידוע היראה מתייחס למערב בסוד שכינה במערב שהם בחי' יראה ואהבה למזרח בסוד ואוהב את יעקב נמצא בעת שבא להר המוריה היה שלם בשלש רוחות דוקא שהיה שלם בחכמה ויראה ואהבה אך העושר המתייחס לצפון היה חסר ממנו כי השיגו אליפז ולקח כל ממונו נמצא אותה שעה היה דוגמת השמש שאין לה מהלך אלא בשלש רוחות וחסר ממנה הצפון כן הוא ולכך באו מלאכי השרת לנחמו שלא יצטער על חסרון העושר המתייחס לצפון וקראוהו שמש לומר שאתה עתה דוגמת השמש כי תהילות לאל אתה שלם במהלך שלש רוחות ובזה יובן מה שדימה הכתוב הצדיקים לשמש דכתיב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כי הצדיקים רובם חסרים העושר ושלמים בשלשה אחרים שהם חכמה ויראה ואהבה והם שמחים בכך דלא אכפת להם על העושר:

ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בס' קה"י ז"ל בשם ספר הפליאה שיש מלאך אחד שנקרא ברי ומהפך בזכותם של ישראל ובעבור שהרב מזכה את ישראל לכך נקרא רבי בשם המלאך הנקרא ברי עכ"ל והנה האותיות נקראים בספר יצירה בשם אבנים ושני אותיות ראש וסוף יעקב שהם מראשותיו הם י"ב ועם אות רי"ש הממוצע שבתוך אבני המקום שהוא נקרא מורי"ה יהיה בזה צירוף שמו של המלאך הנקרא ברי"י שרצה יעקב ע"ה לעשות צירוף שמו של המלאך הנז' לעורר אותו ללמד עליו זכות שהשעה היתה צריכה לכך כי היתה עת צרה ליעקב וז"ש ויקח מאבני המקום פירוש לקח אות מאותיות המקום שנקרא מוריה ולקח אות רי"ש משם בכונה שלו וישם מראשותיו צירף אותו עם ב' אותיות י"ב שהם מראשותיו או יובן בס"ד רצה לעשות עתה צירוף של רבי לכוין בזה על שמות ע"ב ק"ל עם יוד אותיות שעולים מספר רבי בסוד מ"ש רבינו האר"י ז"ל במאמר רז"ל שאמרו כל רבי מא"י וכל רב מבבל כי אותה הלילה הוא היה ישן בהר המוריה שהוא מקום המובחר שבא"י ואח"כ יפרד משם ויצא לחו"ל שהיא מקום הארת רב ואין לה הארת רב"י:

וישכב במקום ההוא כ"ל בס"ד ההוא אותיות אהו"ה שם קדוש הרמוז בר"ת את השמים ואת הארץ ושם זה הוא בדעת של התפארת ששם אחוז יעקב ע"ה ובשכבו שם עשה עליית נשמתו עד מקום השם הזה ולכך ראה מראה הנורא של הסולם והנה ה' נצב עליו:

וידר יעקב נדר לאמר דקדוק תיבת לאמר ידוע וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל במדרש שוחר טוב יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב אמר ר"ש לקיש משל לאשה עוברה שהיא מקשה לילד אמרין לה לית אנן ידעין מה נאמר ליך אלא מאן דעני לאימיך בעידן קשותה יענה יתיך בעידן קשותיך כך כתיב ביעקב לאל העונה אותי ביום צרתי א"ל דוד לישראל מי שענה יעקב אביכם בעת צרתו יענה אתכם בעת צרתכם הוי יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב עכ"ל והנה יעקב ע"ה אע"פ שהיה בצרה לא היה ראוי מצד עצמו להיות בצרה ועוד גם אחרי היותו בצרה לא היה צריך לתפלה ולנדר כי הבטיחו הש"ית במראה החלום ולמה נדר והתפלל כשהקיץ משנתו אלא כל זה היה לצורך הדורות בניו וזרעו שבעת שיהיו בצרה ונודרים ומתפללים יאמרו להם מי שענה את יעקב אביכם יענה אתכם וז"ש וידר יעקב נדר לא היה צריך לכך אלא כדי לאמר בדורות הבאים מי שענה את אביכם יענה אתכם:

אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה כ"ל בס"ד שם אלהים במילוי יודי"ן עולה ש' והוא דין ואם תחבר עמו מספר די יהיה צירוף שדי שהוא שם השומר את ישראל ומסוגל לשמירה ובפרט לדרך וז"ש אם יהיה אלהים שהוא מספר ש' עם די תיבת עמדי הנקרא לשתים וקרי בה עם די שאז יהיה צירוף שדי ושמרני בדרך הזה ונתן לי לחם לאכול שפע האצילות שהוא נקרא לחם מספר ג' הויו"ת ובגד ללבוש שפע בי"ע שהם כמו בגד לעולם דאצילות ונרמזים באותיות בג"ד כי בריאה עולם ב' ויצירה עולם ג' ועשיה עולם ד' והיה ה' לי לאלהים שיתמתק שם אלהים בשם הוי"ה בסוד יב"ק הרמוז בשם יעקב שהוא חיבור הוי"ה אלהים שעולה יב"ק וכל אשר תתן לי רמז לברכה של כל שנתנה ליעקב כי אצל אברהם בכל ואצל יצחק מכל ואצל יעקב כל עשר אעשרנו מעשר כפול אתן מן מן ברכה שלי שהוא חומש:

וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם כ"ל בס"ד רגל כינוי לאשה כמ"ש בזוה"ק פרשת וירא ע"פ רגלי חסידיו ישמור דא אתתיה יע"ש וידוע דיעקב ע"ה כשלקח לאה ורחל שתיהם היו בנות זוגו ולא הטף אחת מהם מחלק עשו והוכחה לזה כי בניהם היו דרים במקום תגבורת הקליפות ואם היתה אחת מהם חלקו של עשו איך נתרצית הקליפה של אותו מקום למוסרה ליעקב ע"ה ואיך היה יכול לעקור אותה ממנה וז"ש וישא יעקב רגליו וישא לשון נשואין שנשא נשים שהם רגליו ר"ל נשותיו בנות זוגו יען כי הלך לקחת אותם מארצה בני קדם ר"ל ארץ שאנשיהם הם כולם בני הקליפה שקדמה לפרי דלכך נקראים בני קדם:

או יובן בס"ד לרמוז כי יעקב ע"ה ברכו אביו בעושר שהוא על השמים וכו' וברכו גביר לאחיך והוא לעת עתה כשיצא יעקב מבאר שבע לא לקח תיבת גביר כולה אלא רק אותיות גר כי באמת היה גר בארץ נכריה ומן העושר לא לקח אלא רק פך דארז"ל שחזר על פכים קטנים והיינו כי בשכבו בהר המוריה מצא שם פך שמן טמון מששת ימי בראשית ואז ויצוק שמן על ראשה המצבה והיה הפך הזה חביב ובכל מקום שהיה הולך היה נושאו עמו והנה סוף אותיות יעקב ים אותיות ג"ר פך ר"ל נשא ולקח אותיות ג"ר ואותיות פ"ך שהם עומדים לרגליו אחר סוף שמו:

ורחל באה עם הצאן אשר לאביה י"ל אשר לאביה לשון יתר דפשיטא הוא לאביה וכ"ל בס"ד כי בזמן קדמון היה דרכם אם יוליד בת יפריש עצמה מצאנו מספר צאן ואלו יולידו ויתרבו עד זמן נשואיה ויהיו סך גדול והם נדוניה שלה וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפרשת שמות גבי בנות יתרו דכתיב צאנם וכתיב הצאן ע"ש ובא הכתוב ללמדנו שהיה לבן צר עין שלא הפריש צאן לבנותיו שאל החשוב רחל באה עם הצאן שלה שהפריש לה אביה בשביל נדוניה שלה אלא רועה היא כשאר רועים שהולכת עם הצאן אשר לאביה:

וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך י"ל למה הרים קולו בבכיה כי אין זה דרך ארץ לגדול להרים קול בבכיה וכ"ל בס"ד דאמרו רז"ל במדרש למה בכה אלא שראה הנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה מה זה בא לחדש לנו דבר ערוה דגדרו אוה"ע עצמן מן ערוה מדור המבול יע"ש ולכן כדי להציל עצמו מן החשד שלא יחשבו שנשק נשיקה של תאות ערוה ח"ו

על

על כן בכה בקול גדול שישמע לאותם העומדין ורואין מרחוק והבכיה הוכחה שאין תאוה רעה אלא זו נשיקה של קרבות דהפוגה לבו לתאוה של נאוף לא יבכה אלא יצחק בקולות רעש ואם לא היה מרים קולו איך היה נודע הבכיה להעומדין ורואין מרחוק :

וירץ לקראתו ויחבק לו וינשק לו י"ל תיבת לקראתו לשון יתר וי"ל בס"ד כי לבן חשב שיש בידו עושר רב קל וחומר מעבד הבית לכך רצה להחניף שבא להזמינו במרוצה גדולה כאדם פחות שבא להזמין אדם גדול והנה יעקב היה עומד וממתין עם האלן ובודאי בעומדו היו פניו כנגד האלן לרוח אחת מרוחות העולם ואפשר שנזדמן דביתו של לבן הוא ברוח שאחורי יעקב דאז כשהיה הולך לבן במרוצה לא היה יעקב רואה הריצה שלו כי היא מאחוריו לכך התחכם לבן לרוץ לקראתו דייקא שעיקם הדרך ולא הלך דרך ישר אלא עיקם עצמו והלך בדרך שהוא כנגד פניו של יעקב כדי שיראה יעקב את הריצה שלו מרחוק עד גשתו אליו :

הגידה לי מה משכורתך נ"ל בס"ד מה היתה משכורתך בעירך קודם שבאת לכאן מה היית מרויח ביום בשכרך כדי שאדע לשער שכר עבודתך פה והא דהקפיד לבן לתת לו שכר נ"ל בס"ד ואקדים לפרש תחלה הכתוב לקמן כל אשר איננו נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבים גנוב הוא אתי ויאמר לבן הן לו יהי כדבריך ופירש רש"י הלואי שתחפוץ בכך והדבר יפלא איך לבן שהוא צר עין יודה מאליו שבכר זה דבר מועט הוא ופרשתי בס"ד ע"פ מעשה במלך שהיה לו אוצר מונח בו תיבות מלאים דינרי זהב וסגורים במסגר ברזל ויעש בתוך האוצר שני שומרין ואחד מהם נזדמן בידו מפתח שיוכל לפתוח בו התיבה אך ירא לגנוב מפני חבירו השומר עמו פן יגיד עליו והנה לילה אחת היה ישן על מטתו בתוך האוצר והיה כלי זהב מונח אצל מראשותיו וחבירו נתאוה לגנוב אותו הכלי ויקרב אליו והוא היה ניעור ועשה עצמו ישן ואז גנב חבירו את הכלי וזה לא דבר כלום בבוקר על הכלי היכן הוא ובלילה השנית הביא את המפתח לפתוח התיבה לגנוב משם דינרי זהב א"ל חבירו מה אתה עושה ויאמר לו ואתה מה עשית אתמול בלילה א"ל זה ממון של מלך וזה ממון של הדיוט א"ל מה הפרש יש בגניבה אם מן המלך ואם מן ההדייט כמו שאתה גנבת גם אני אגנוב שתוק לך נמצא הניחו אתמול לגנוב מאיתו כלי זהב כדי שהוא יגנוב אח"כ כמה דינרים של זהב וכן הענין כאן דארז"ל גזל הגוי אסור מגזל ישראל מפני כי ע"י שהיהודי גונב מן הגוי למטה גורם שהשר של העכו"ם גונב מן שפע הקדושה למעלה מדה כנגד מדה ולכן הסט"א תשמח הרבה אם יגנוב ישראל מן הגוי כדי שגם היא תגנוב מן הקדושה הרבה ולכן לבן שהיה שורש גדול בסט"א היה רוצה ומשתוקק הרבה שיגנוב יעקב אע"ה ממנו איזה דבר כדי שהקליפה שלו תגנוב מן הקדושה למעלה וידוע כי ברית כרותה לשפתים ולכך כששמע לבן שא"ל יעקב אע"ה גנוב הוא איתי שמח שמחה גדולה ואמר הלואי שיהיה כדברך שיהיה איזה דבר גנוב אתך כאשר ילא מפיך עתה ועל כן עתה כשראה לבן שיעקב שהוא סטרא דקדושה בא אל ביתו ורוצה לאנו אמר ודאי הוא לא יגנוב ממני כלום ובמה אוכל לו למעלה על כן בחר שיהיה אצלו שומר שכר שמתחייב בגניבה ואבדה אפילו בלא פשיעה והוא אין לו לשלם ויהיה מוכרח לכפור ובזה נמצא הוא גוזל אותי ואז בזה תרויח הקליפה שלי שתגנוב ותגזול למעלה מהקדושה מש"ה אם ישאר אצלי שומר חנם לא יבא לידי חיוב כי שומר חנם פטור מגניבה ואבידה ורק חייב בפשיעה והוא ודאי לא יעשה פשיעה ויזהר בכך ובמה אוכל לו :

הבא את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה נ"ל בס"ד איש ואשה שזכו שם י"ה בניהם והולידו בן נשלם אות וא"ו והולידו בת נשלם אות ה"א אחרונה ולז"א מלא אשה מלא טוב ויפק רצון מה' השם כולו וז"ש הבא את אשתי בת זוגי כי נעשית אשתי שנשלמו הקדושין וזהו כי מלאו ימי ואבואה אליה קרי בה ואב"א ו"ה אל י"ה כי כונתי בשביל פו"ר להשלים אותיות ו"ה עם י"ה או יובן בס"ד ע"פ מ"ש בסדר עולם רבא לרבי יוסי בן חלפתא דרחל ולאה היו תאומים ונשאו ליעקב בהיותם בנות כ"א שנים ורחל היתה ל"ו שנים ולאה לא עברה על מ"ה שנה יע"ש נמצא רחל היתה אצל יעקב אע"ה ט"ו שנה כמנין אותיות י"ה לז"א ברוה"ק ואבואה אליה אל י"ה ובזה יובן מ"ש ויתן לו את רחל ביתו לו לאשה תיבת לו שניה יתיר ובזה ניחא כי היא היתה כל שניה ל"ו שנים :

מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך נ"ל בס"ד שני תרעומות נתרעם עליו הא' שייכה לנפשיות והא' שייכה לגשמיות והוא כי בזה הערמה שהחלפת רחל בלאה ואני לא ידעתי גרמת לי שיהיה בזווג שלי תערובת רחל בלאה כי מחשבתי ברחל ומעשי בלאה וז"ש מה זאת עשית לי הלא ברחל הלא אותיות לאה ר"ל נעשה תערובת לאה ברחל ולכן א"ל עשית לי כי דוקא לגבי דידי הוי תערובת משא"כ לגבי האשה וזו תרעומת שייכה לנפשיות ועוד תרעומת שנית עבדתי עמך ולא לקחתי בחנם ולמה רימיתני :

ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה אם תעשה לי את הדבר הזה נ"ל בס"ד מעשה בשליח אחד ת"ח משלוחי ארץ ישראל תוב"ב ההולך לקבץ על הגבאו"ת במדינות חו"ל לצורך חכמי א"י כנהוג ובא אל עיר אחת שיש בה עשירים הרבה והמנה שימסרו לו הממונים רשימה אחת בכתב שעם רשום קצבת הנדבה לכל או"א כפי ערכו וילך השליח לקבץ מכל או"א כפי הרשימה שבידו ויבא אצל עשיר אחד ויתבע ממנו ליתן כפי מה שרשום עליו ויאמר לו העשיר קבץ הנדבה כולה מאנשי העיר ותבא אלי באחרונה וכן עשה ואחר שבא אצלו א"ל העשיר אנו המעות שאתה מקבץ בשביל מה א"ל בשביל פרנסת החכמים היושבים בא"י א"ל העשיר ובמה נחשב הנאת עוה"ז שהוא הבל וריק כמ"ש קהלת כדי שאתה מסכן עצמך בדרכים למצוא מעות בעבור הנאת עוה"ז א"ל השליח לא בשביל עוה"ז אני מבקש אלא בשביל עוה"ב דע"י שתהיה פרנסה מצויה לחכמים בעוה"ז הם יכולים לעסוק בתורה אשר בה קונים את עוה"ב א"ל העשיר א"כ למה לך לטרוח כולי האי הלא אני יש לי חלק בעוה"ב כאשר העיד התנא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב תן בידי כל הנדבה שקבלת מאנשי העיר ובסך זה עם הסך הקצוב עלי אמכור לך עשרה למאה מחלק שיש לי בעוה"ב וזה יותר טוב לכם מאם תקחו המעות ותקנו בהם אכילה ושתיה ובכח אכילה ושתיה תעסקו בתורה וע"י עסק התורה תקנו חלק יותר בעוה"ב ראה כמה חילופים יש בזה והא דידי עדיף שאתם קונים מעתה ומעכשיו במעות אלו חלק עוה"ב אשר אתם מבקשים א"ל השליח זה הדרך שאתה אומר היה טוב אם היינו יודעים בבירור שחלק עוה"ב שלך עודנו שלך אך שמא אתה חייב כנגדו ויותר להקב"ה כי חלקך הוא ממושכן כנגד כמה חובות שאתה חייב להקב"ה וכמ"ש התנא עצמו באבות החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס

והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללות יבא וילוה וכו' והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה הרי כמו שאתה מביא טעם לדבריך מדברי התנא כן אני מביא מדברי התנא וא"כ מי יודיע כמה צוית מהקב"ה על חלק עוה"ב ושמא אתה חייב יותר מחלקך וכבר כליא קרנא ע"כ לא תוכל לקנות ממך חלקך בעוה"ב כי אינו ברור בידך ויבוש העשיר ויצאהו השליח בדברים אלו ע"כ:

והנה ידוע מ"ש במפרשים ז"ל תיבת מה כינוי לעוה"ב דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך גם ידוע מ"ש במ"א כי מ"ם פתוחה רומזת לעוה"ז והיינו ע"פ מ"ש הרב ספר הברית ח"א מאמר ב' פ"ד בשם ספר שערי השמים דכדור הארץ בצד קוטב הצפוני יש לו נקב גדול וחור רחב כמה וכמה פרסאות ודרך שם נכנסים מי אוקינוס אל תוכו בקרב הארץ בחלל הגדול אשר בבטן האדמה והוא נוקבא דתהומא רבא וכתב הרב ז"ל שבזה מובן כונת רז"ל באומרם שצפון העולם פתוח וכו' ע"ש נמצא לפ"ז העולם רומז לצורת מ"ם פתוחה שבצד הצפון של אות מ"ם יש נקב וחור אחד וכן העולם בקוטב הצפוני יש לו נקב וחור רחב הנקרא נוקבא דתהומא רבא ובזה יובן בס"ד הכתוב כאן דאמר לבן מה אתן לך כי היה כילי וצר עין וחביב עליו ממון עוה"ז כנפשו ובא לדבר בדברי אותו העשיר באומרו אתה כל צורך בעוה"ז כדי לקנות חלק יותר בעוה"ב א"כ למה תקח ממני ממון כדי שתכין בו חלק עוה"ב יותר טוב שאני אתן לך בממון זה שאתה רוצה ליקח ממני את חלק עוה"ב שלי וזהו מה הוא חלק עוה"ב אתן לך והשיב לו יעקב אע"ה לא תתן לי מאומה תחלק תיבת מאומה לשלש חלקים וקרי בה מ' א"ו מ"ה כלומר איני רוצה ממך לא מ' שהיא עוה"ז ולא מ"ה עוה"ב שיש לך כי אין אני רוצה ליקח ממך גם ממון של עוה"ז אלא רק אם תעשה לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך אשמור וכו' והיינו שאקח מן הברכה של פירות הצאן שבאה לי מאיתו יתברך אבל ממונך שבעין שיש לך בעוה"ז או אם יש לך חלק בעוה"ב כאשר חשבת לא אקח מכל זה כלום:

ויקח לו יעקב מקל לבנה י"ל למה עשה כן שנראה במרמה ח"ו עושה הדבר והיה לו להניח הדבר שיהיה בידי שמים מאליו ונ"ל בס"ד כי יעקב אע"ה ראה ברוה"ק שתלד הצאן עקודים נקודים וטלואים כאשר היה א"כ וזה מוכרח להיות מאליו בנס לכך עשה המקלות כדי שיהיה הנס קרוב לטבע שאין רצונו להנות ממעשה נסים:

וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו וכו' י"ל איך יאמרו דבר שקר דאביהם עדיין יש לו צאן וקנין הרבה ואיך יעקב לקח הכל ונ"ל בס"ד כל אדם יש לו קרן בידו להרויח ממנו אך יש קרן שלו הוא ממון ויש קרן שלו הוא שכל שמרויח ע"י חריפות שכלו במרמות ותחבולות וכיוצא וידוע כי לבן נקרא רמאי בפי כל העולם כי שכלו היה הקרן שלו שסומך עליו להרויח בו אבל על ממונו שבעין אין לו סמך כלל כי אם רק שכלו שבו מוליד ערמות ותחבולות וכל דבר עסק שיעשה לא יערב לו אם לא יעשה בו מרמה ותחבולה וכמ"ש המפרשים ע"פ לא יעשה כן במקומינו ולז"א לקח יעקב כל אשר לאבינו ר"ל הקרן שלו שהוא סומך עליו שהוא שכל הרמאות לקח אותו כולו ולא נשאר אצל לבן אפילו כל דהו ומזה הקרן אשר לאבינו עשה יעקב את כל הכבוד הזה או יובן אומרם כל אשר לאבינו כי השכל הוא ג' אותיות ור"ל שלקח שני שלישים של השכל כנגד אותיות כל דשכל ואמרו כן על אותיות כל דשכל מפני שראו ע"פ מזלם דיעקב אע"ה ברכתו היתה כל לכך אמרו ודאי גבר על כל דשכל של אביהם ולקח אותם ונשאר לבן על שלים והוא עשה לו את כל הכבוד הזה או יובן ר"ל שגנב את לב אביהם כמ"ש ויגנוב את לב לבן הארמי ואותיות לב הם בראש שם לבן מאשר בהפוך אתוון מראש ומספר לב עולה מספר כבוד נמצא זה הלב שגנב עשאו כבוד:

פרשת וישלח

עם לבן גרתי ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור הדקדוק ידוע מה בא להודיעו דבר ידוע ומה קשר יש לזה עם ויהי לי שור וחמור ונ"ל בס"ד דלב כל אדם יתמה מה זאת היתה לעשו לבלתי ילך אצל לבן לקחת לו אחת מבנותיו בפרט אחר ששמע דברי אביו בשלחו את יעקב לקחת לו משם אשה וללבן שתי בנות היה לו ליקח אחת אך יובן זה הוא כי עשו אחר שקרה לו ענין נטילת הברכות במרמה הוא בדיק בשמא כי הוא החליט שיעקב נצא מצד שמו כמ"ש הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים על כן מאותו היום והלאה הוא בדיק בשמא וכמ"ש בגמרא על רבי יהודה ורבי יוסי אמר שקרה להם מעשה של כידור הוו בדקי בשמא וכשבאו למקום דשמיה בלה לא נכנסו דכתיב בלה נאופים וכן עשו פקח עיניו ובדיק בשמיה דלבן באומרו זה נבל הוא ומי יוכל לבא לביתו ויצא בשלום יען כי לבן הוא מסט"א ודרך הסט"א לילך משמאל לימין א"כ שם לבן למפרע הוא נבל ולכך היה ירא לגשת אליו פן ירצץ מוחו ועוד פחד משם זה של נבל כי השר הממונה על העניות נבל שמו כנז' בגמרא דפסחים דף קי"א ע"ב ולכך חש להכנס לביתו ששמו כשם שר העניות פן יעני ויתרושש אצלו על כן לא הלך לבית לבן כי היה ירא מאד ממנו והנה יעקב אע"ה ידע דעשו פחד גדול יש לו מלבן בא להגיד לו תוקף הצלחתו שגם נבל לא עמד כנגדו ולכן פתח דבריו פתח עם לבן הידוע שהוא נבל אשר אתה יגורת ממנו אני גרתי ולא הרע לי ולא היתה ישיבה של מעט זמן אלא ואחר עד עתה ולא הרע לי ולא מבעיא שלא נתרוששתי אצלו אלא אדרבה נתעשרתי אצלו ויהי לי שור וחמור הרי בבית שר העניות שם נתעשרתי היש הצלחה גדולה מזו:

ועוד נ"ל בס"ד עם לבן גרתי דאם תניח מספר ת"י עם אותיות לבן נעשה צירוף תבלין והיינו כי יעקב אע"ה יש לו תואר קדוש שהוא מספר ת"י ונתחבר עם אותיות לבן ונעשה צירוף תבלין וכונתו לומר הנה לבן הוא בשר סרוח שא"א לאכלו אך אני נתתי בו תבלין ואכלתי וז"ש עם לבן גרתי קרי בה ג"ר ת"י שנעשה צירוף תבלין וחז"ל אמרו עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי הכונה בזה אל תאמר איך אני אומר גרתי לשון גירות וכי אדם היושב אצל אחי ואבי אמתו נחשב גר ודאי תושב יחשב לז"א נחשב לי גירות ישיבה זו מפני שאני תרי"ג מצות שמרתי בביתו א"כ חלק אני ממנו מצד הדת ואין לי תערובת עמו:

קטונתי מכל החסדים ומכל האמת וכו' ונ"ל בס"ד הטובות נקראים בשם חסדים כי אין אדם משיג טובה מצד הדין אלא הכל בתורת חסד והיסורין נקראים אמת דלא עביד קב"ה דינא בלא דינא ואומר

כי

כי מלבד שזכיות האדם מתמעטים מצד הטובות שנקראים בשם חסדים הנה ג"כ מתמעטים מצד היסורין יען שטובה עשה לו הקב"ה שהביא עליו יסורין אלו ולא יסורין יותר קשים מהם כאותו חסיד שהוציא מכה ברגליו התחיל מודה ומשבח להקב"ה באומרו חסד עשה לו בזה שלא יצא בגרונו שהיה נחנק בה ולז"א קטונתי מכל החסדים הם הטובות ומכל האמת היסורין ופירש הדבר מאמן דסליק כי היסורין הם שבמקלי עברתי הירדן הזה שבא אליפז ושלל אותו וא"כ גם זו טובה היא שלא הרגו ונשאר חי ומ"ש מכל החסדים הם הטובות האלה שעתה הייתי לשני מחנות או יובן בס"ד נשואי רחל נקרא אמת כי היא ראויה אליו שהיא כנגד פרצוף יעקב אבל נשואי לאה הוא בתורת חסד כי היא כנגד בחינת ישראל ובשנשאה עדיין לא הגיע לבחינת ישראל וז"ש מכל החסדים הם נשואי לאה ומכל האמת נשואי רחל ופירש הדבר למה קורא נשואי לאה חסדים מפני כי במקלי בגי' יעקב עברתי את הירדן שלא הגעתי למדרגת ישראל שהוא כנגד לאה ועתה בהיותי במדרגת יעקב בלבד הייתי לשני מחנות של לאה ושל רחל וכ"ל בס"ד במקלי במ"ק ל"י כי שם שדי בא"ת ב"ש הוא בק"ס וכתבו המקובלים ז"ל לכך בא"ל שדי אל האבות כי ס"ת שלהם מק"ב שהוא חילוף שד"י נמצא יעקב אע"ה הוא המשלים שם שד"י שהוא בחילוף במ"ק וזהו במ"ק ל"י שנעשה לו בו עברתי את הירדן הזה שהיה בעוזרי שם שדי:

כי אמר אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני כ"ל בס"ד אכפרה לשון קנוח שהיה מברר ממנו כ"ק בזאת המנחה ששלח ואחר כן כשיבא אצלי אראה פני ראיה במחשבה וכונה לברר ממנו עוד אולי ישא פני ממנו עוד ניצוצי קדושה:

ויקח מן הבא בידו איתא מדרש פליאה וישלח יעקב שלח לו מת ורגליו בתוכו ופרשו בשם הרב לב אריה ז"ל הכונה לומר ששלח מרגליו"ת ע"כ ועוד כ"ל בס"ד דשר עשו נקרא מת הפך שם תם של יעקב אע"ה וכנגד זה שלח לו בהמה דקה מספר מ"ת גם ידוע דחיילות הסט"א נדמים לכינים כי החיילות הם סיגים דוגמת הכינים שהם סיגים של הגוף שנבראין מן הזיעה לכך מותר להרגם בשבת וידוע כי הכינים בלשון הכמים נקראים כלימי לכך אחר מנחת בהמה דקה שהם מספר מת כנגד השר שלו שלח כנגד החיילות שנקראים כלימי והיינו גמלות מניקות שלושים כנגד אות למ"ד פרות ארבעים ופרים עשרה אותיות מ"י אתונות עשרים ועיירים עשרה כנגד אותיות יו"ד כ"ף הרי אותיות כלימ"י והחיילות מכוונים בשם רגלים כמ"ש לא אתה וכל העם אשר ברגליך לז"א שלח לו מ"ת ורגליו שהם כלימ"י בתוכו נמצא המנחה שהיא כנגד השר היא מספר מת וזה המספר נרמז במלוי יד כזה יו"ד דל"ת גי' מת ולז"א ויקח מן הבא בידו דייקא מנחה לעשו אחיו שהיא עיקר המנחה:

ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל י"ל הוא שואל שיברכהו ומשיב לו דבר שלא כענין וכ"ל בס"ד ר"ל מה תועיל ברכה של עתה מאחר כי עתה תחול על שם יעקב וזה השם לא ישאר לך אלא נעקר ולא תיקרא אלא בשם ישראל ומה תועיל לברכך עתה ואם אזכיר הברכה על שם ישראל כיון דלא נקראת בו עדיין לא תתאחז בו הברכה א"כ המתין עד שישתנה השם ועוד כ"ל בס"ד דלך בקשה ותפלה קאמר יהי רצון לא יעקב יאמר עוד שמך כי שם יעקב הורה שהוא מקור נפתח ונמשך מכאן ולהבא עוקב וחוזר ועוקב עד אין מספר כי אינו מורה על העבר שלא נקרא עקב:

וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו י"ל למה השתחוה ז' פעמים והן אמת שהשתחוה לשכינה מה טעם יש בשבע פעמים ועוד י"ל מאחר דקאמר עד גשתו עד אחיו נמצא נתקרב אצלו ממש וא"כ איך רץ עשו לקראתו דלא שייך לרוץ אלא אם עודנו רחוק ממנו ואחר שקרב עד אחיו ממש אין מקום לרוץ בו וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המקובלים ז"ל שהקב"ה נתן לאברהם אע"ה שבעה עממין ועוד קני וקנזי וקדמוני שהם עמון ומואב ואדום וישראל לא ירשו אלא השבעה ועל השלשה הנז' לא נתן להם רשות ופרשו הטעם כי אלו העשרה הם כנגד י"ס טומאה כי זה לעומת זה עשה האלהים ושבעה עממין הם כנגד ז' ספירות טומאה התחתונות שהם חג"ת נהי"ם והשלש שהם עמון ומאב אדום הם כנגד ג' ספירות טומאה ראשונות שהם חב"ד וישראל עדיין לא היה בהם כח להכניע ג' ראשונות אותו זמן לכך לא ירשו אותם אך לעתיד יקחו הכל וכמ"ש בישעיה י"א אדום ומואב משלח ידם ובני עמון משמעתם וידוע כי אדום כנגד דעת לכן ארז"ל קליפת עמלק היא כנגד דעת ובזה פרשתי בס"ד מאמר רז"ל אין בן דוד בא אלא בהסח הדעת ודוק היטב:

והנה עתה יעקב אע"ה השתחוה ז' השתחוויות לשכינה כדי להכניע בכוונתיו בכל השתחויה ספירה אחת מעשר ספירות טומאה והתחיל מתתא לעילא נמצא בשבעה השתחוויות הכניע ז' ספירות חג"ת נהי"ם והוא היה עושה ההשתחויות בעודו רחוק מעשו כדי שלא יהיה נראה שמשתחוה לעשו ממש ח"ו ובודאי היה מקום פנוי הרבה בינו לבין עשו ומ"ש הכתוב עד גשתו עד אחיו אינו הגשה ארציית במקום אלא הגשה שכליית בכונה למעלה שהוא השתחוה להכניע את ספירות הטומאה עד שהגיע עד ספירת הדעת שהיא שייכה לאחיו שהוא אדום כי אחר השבעה יש דעת ובינה וחכמה ואדום הוא בדעת הקליפה אך השר של עשו הוא היה הולך על גבו של עשו ורוכב עליו והוא רואה ומבין מה עושה יעקב אע"ה בהשתחויות אלו וכיון שראהו שסיים השתחויה השביעית שאז ודאי אחריה יעשה השמינית שהיא מכנעת הדעת מקום אחיזתו של עשו על כן בעט בעשו ודחה אותו שירוץ לקראת יעקב לחבקו כדי לבטל אותו מהשתחויה השמינית שהיא נוגעת אל עצמו ואל בשרו ולז"א עד גשתו עד אחיו דהיינו עד מקום אחיזתו של אחיו והוא עודנו רחוק ממנו בשטח המקום ואז תכף וירץ עשו לקראתו ויחבקהו כדי לבטל ההשתחוויות שלו וכל זה נעשה מכח השר שלו כדי שלא יבא בגבולו ולכן כיון שעשה יעקב אע"ה ז' השתחוויות אלו כנגד ז' ספירות תחתונות אז יכלו ישראל לכבוש את שבעה עממין ואם היה מניחו לעשות עוד שלש השתחויות היו כובשים גם את אדום ואת מואב ואת עמון ונשאר זה עד לעתיד בגמר התיקון בעזה"י:

וישא עשו עיניו וירא את הנשים ואת הילדים וכו' י"ל הול"ל את הילדים תחלה כי הנשים עומדים אחרי הילדים ועוד למה נקיט את פעם שנית ועוד תיבת וישא נראה לשון יתר והו"ל וירא עשו ועוד ה"א דתיבת הילדים יתירה וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בפ"ע סגולה לעיה"ר לבטלה באות ה' ולכן נוהגים העולם לומר חמשה להכלל מעיה"ר ועיין בהשמטות בסוף הספר ע"ש והנה עתה עשו היה לו ב' ראיות חלוקות האחת ראיה בנשים לכונת ניאוף והא' ראיה בילדים להטיל בהם עיה"ר על כן אע"פ שהנשים עומדים אחורי הילדים וצריך שיראה הילדים תחלה להיות כי ראיה זו של הנשים חביבה אצלו יותר לכך הגביה קומתו ונשא עיניו

עיניו להביט תכף בנשים ולז"א וישא עשו עיניו שלא
ראה ראייתו ביושר כנהוג אלא הוצרך לשאת עיניו
להגביהם ע"י שהגביה קומתו כדי נראות בהם את
הנשים העומדים באחורי הילדים ועוד ראה ראיה שניה
בילדים להטיל עיה"ר ולכן נקט את בכל חד מינייהו
כדי למפלגינהו לומר לא ראי אלה כראי אלה והנה
יעקב אע"ה הרגיש בשתי ראיות אלו אך על ראיית
הנשים שהיא למחשבת פיגול מה בידו לתקן אבל לראיית
הילדים שהיא להטיל עיה"ר תיקן הדבר והוא כאשר
א"ל מי אלה לך שמטיל ארס של עיה"ר בפיו לומר כמה
רבים בנים יש לך א"ל הילדים אשר חנן אלהים את
עבדך הטיל ה"א יתירה בילדים כדי לכוין בה הסגולה
להנצל בה מעיה"ר וגם יש זקף גדול קודם תיבת
הילדים לרמוז שכיון אותה שעה למשוך להם שמירה
משם הוי"ה ב"ה כי זקף גדול סוא וא"ו ושני יודי"ן
שמספרם כ"ו כמנין שם הוי"ה ב"ה גם עוד כיון
לשמרתם באומרו את עבדך שהוא ע"ב מספר שם
הוי"ה דיודי"ן וד"ך הוא כ"ד צרופים של שם אדני וז"ש
הילדים אשר חנן אלהים הנה הם א"ת ע"ב ד"ך
שמרים בשם הוי"ה דיודי"ן ובכ"ד צרופים דשם
אדנ"י :

ויאמר מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי וכו' הדקדוקים
ידועים ונ"ל בס"ד דידוע מ"ש חז"ל במנחה
הזאת שהגיש יעקב לעשו עשה חכמה גדולה לזכות עי"ז
בברכות שלקח ובזה ביטל כל ערעורים של עשו מצד
הברכות גם ידוע דחלק עוה"ב מכונה בשם רב דכתיב
מה רב טובך אשר צפנת ליראיך והנה עשו הרגיש
דמנחה הזאת רוצה יעקב ליקח ממנו דבר דהוא יודע
שיעקב לא יתן לו מתנת חנם דהא אפילו תבשיל
עדשים שהיה צריך לפקוח נפש בשביל חולי הבולמוס לא
רצה לתת בחנם עד שעקר ממנו חלק גדול של בכורה
וכ"ש המנחה הגדולה הזאת אך עשו יש לו בולמוס של
תאות הממון וחמד בלבו ליקח המנחה אמנם קשה הדבר
על עשו שיהיה יעקב מרויח בזאת המנחה דבר של
עוה"ז כי היא חביבה מאד בעיני עשו ועיניו צרה בכך
ורק על חלק עוה"ב לא אכפת לו ואין שוה אצלו כלום
ולכך בא עתה לדבר ברמז עם יעקב שתמורת המנחה
לא יקח ממנו כלום בעוה"ז אלא יקח חליפי המנחה
בעוה"ב ולז"א מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי כונתי
על המנחה וכמ"ש חז"ל וכונתו לומר מה מגמתך בה
ומה רצונך ליקח בעבורה והשיב לו למצוא חן בעיני
אדוני ר"ל חלק טובה בעוה"ז שהיא בעיני אדוני כי עשו
אינו רוצה אלא רק עוה"ז והיינו לזכות בחלק שיש לך
בעוה"ז והשיב עשו יש לי רב הוא חלק עוה"ב הנקרא
רב ממנו תקח ועליו תעשה המסחר שלך עמי בזאת
המנחה ליקח הכל או מחצה או שליש על כן אני
אומר ומודה בכל לבי ורצוני יהי לך אשר לך ר"ל מה
שראוי לך הוא חלק לעוה"ב ולא מה שראוי לי שהוא חלק
עוה"ז והשיב לו יעקב אע"ה לא נא ר"ל אמת שהיה
לך איזה חלק בעוה"ב כל זה היה לך קודם שסרחת
אבל עתה שסרחת אין לך חלק בעוה"ב שלא נשאר לך
אפילו רצועה קטנה ומה אקח משם על כן עתה
ולקחת מנחתי מידי כפי דעתי ומחשבתי אשר
אני מכוין ומחשב בנתינת המנחה הזאת :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל בפסוק
מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו יביאו לא
נאמר אלא ישיבו שכל אותם הדורונות ששלח יעקב לעשו
עתידין להחזירם למלך המשיח וכתבו בשם מהר"ש ז"ל
והלא כולם הם תק"ן בהמות ומה נחשבים אלו שבא
הכתוב לבשר שיחזירום למלך המשיח ופירש הענין כי
יעקב אע"ה דקדק לשלוח נקבות וזכרים כל מין כפי
שראוי להוליד כדי שיחשוב עליו פירות ופירי פירות מה
שהיו ראויין הנקבות להוליד וכן הולדות שהיו ראויין
להוליד מזמן מתן המנחה עד זמן מלך המשיח לא
וחשוב לא יספיקו כל הבהמות שבעולם לפרעון הנז'
ועל עוצם ההשבה הזאת בא הכתוב לבשרינו עכ"ד
והנה עשו כשראה המנחה מתוקנת בזכרים ונקבות כל
מין מה שראוי אליו לכך מזלי חזי שכונת יעקב אע"ה
במנחה הזאת לעשותה קרן קיים להוציא ממנו ריוח
גדול בפרעון באחרית ימים לכן א"ל מי לך כל המחנה
הזה אשר פגשתי ר"ל מה דעתך ורצונך בזה האופן של
המנחה שהוא מסודר ומתוקן להוציא ולדות והשיב
למצוא חן בעיני אדוני ר"ל בעבור להרויח מזה טובה מה
שיעלה לי מפירותיהן ופירי פירות והשיב עשו יש לי רב
ר"ל אין אני עתה עני כדי שאקבל על צוארי הקרן
הזה לשלם בעדו אח"ז סך רב ועצום על כן אני מתנה
עתה בפירוש ואומר לך אחי יהי לך אשר לך שאם
אח"ז תתבע אותי בכך תטול מה שהבאת שהוא תק"ן
בהמות הקרן בלבד והשיב יעקב אע"ה אל נא ר"ל מה
שאני רוצה ליקח הריוח של זה הקרן אין אני לוקחו
בדור זה שאנחנו עומדים בו כי אם זה יהיה לסוף כמה
דורות ומה אכפת לך מה שיהיה בסוף כמה דורות של
זרעך על כן אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי
מידי בסתם בלי שום תנאי כי אם על דעתי
וכונתי :

קח נא את ברכתי אשר הובאת לך כי חנני אלהים
וכי יש לי כל נ"ל בס"ד ע"פ משל לאחד שירש
מאביו עשרת אלפים זהובים מדודים ולהיותו רך בשנים
נכנסו בו ליצים ונתחברו עמו והיו כל לילה מזמינים
אותו אצל אחד מהם ומביאים אלו כמה מיני יין חשוב
ושלחן מלא וגם כלי זמר ופיתו אותו לשחק עמו בקוביא
בתוך השתיה והוא מפני שהוא משתכר ביין וגם שאינו
בקי כ"כ בערמות השחוק בקוביא היה מפסיד כל לילה
מאה זהובים עד שנתרוקן הכיס שלו ולא נשאר לו
זהוב אחד והם אחר שידעו שנתרוקן הכיס שלו אמרו
ביניהם ראוי לנו להזמינו לילה אחת בשביל תענוג
ואע"פ שיודעים אנחנו שלא נרויח ממנו מאחר שלא
נשאר לו כלום וכן עשו ושלחו המשרת שלהם בסוף
היום להזמינו לסעודה והשיב למשרת שלא יבא אמרה
לו אשתו למה אינך הולך הלילה הזאת למשתה אמר לה
מה הרווחתי באותם הלילות שהלכתי אמרה הלואי שהיה
בא לך דעת זה קודם חמש לילות שהיה נשאר לך
שארית הפליטה מן הזהובים שירשת אך עתה אומר
כן עתה שכבר נתרוקן הכיס שלך שאם תלך בזאת
הלילה לא תפסיד כלום אלא אדרבה תרויח שתמלא
כריסך מן המאכלין והמשקין בחנם וכן הענין כאן בעת
שראה עשו את המנחה אמר ודאי חילים טמן לו בה
יעקב להוריש אותי ולכן נרתע ושב לאחור שלא
רצה לקבלה והשיב לו יעקב קח נא את ברכתי אשר
הובאת לך כי אין כונתי ליטול ממך כלום על ידה
יען כי חנני אלהים באותם דברים שרציתי ליקח מאתך
וכי יש לי כל שלא נשאר לך שום דבר כדי שאתן עיני
בו ליטול אותו ע"י המנחה וכל זה היה אומר לו כפי
הנגלה אך באמת פחים טמן לו בזה המנחה ולקח
ממנו חלק רב ולכך סיים הכתוב ויפצר בו ויקח
ויפצר קרי בה וי פרץ בו ויקח לו את המנחה
ואילו היה יודע כמה הפסיד הוה קטיל גרמיה כנז'
בזוה"ק :

ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך י"ל איך נהפך
עשו לאיש אחר לבקש החברה עם יעקב אע"ה
אחר

אחר שתחילת ביאתו שהיתה כדי להרגו אלא השי"ת היה בעזרו וכמ"ש רז"ל ע"פ וישקהו ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב יע"ל ז"ל בפסוק ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך ואחז"ל בפה רך הענין הוא ע"ד שעינינו רואות עתה חדשות בארץ שאוה"ע קראו דרור בארץ ונתנו חירות ליהודים לקנות בתים שדות וכרמים ולהיות שרים ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בגוייהם להיות מושלים בקרב תבל כמוהם ובגלל זה יפתום בפיהם ויסיתו את עמי הארץ קלי הדעת אשר לך בהם מינות והפקרסות להדמות להם בפה ולשון ושם וכתב וישנו את שמם ולשונם ומלבושיהם וילכו בדרכיהם ויתערבו ביניהם וילמדו מעשיהם ובזה ממש היתה עצת פרעה וכו' יעו"ש והנה באמת דברי הרב הנז"ל יבואו נכון יותר על דבר זה אשר דבר עשו עם יעקב והוא כי תחלה רצה עשו לבא על יעקב בחרב כדי לאבדו ח"ו וסוף עתה בא להפך כי זה היה דוגמה לזרעו אדום דבתחלה היו באים על ישראל בחרב שלופה להעבירם על דת בתוקף ויד רמה שאם לא ישמעו להם יהרגום וכן עשו אך באחרית הימים נשתנה דעת קליפת אדום בדבר זה ובאו עליהם בפה רך וברצוי וחברה שנתנו להם חירות והשוואה אחת עמהם בשררה ומקנה וקנין ונחלת ארץ כדי שעי"כ ילמדו ממעשהם ויעזבו תורה ומצות ובעוה"ר זאת העצה עלתה בידם במקצת וזאת היא העצה שעלתה בלב עשו באחרונה שעזב החרב והמלחמה עם יעקב ודבר להפך נסעה ונלכה בעוה"ז בחברה ושיתוף ובהשוואה אחת ואלכה לנגדך לעזרתך ולשמור אותך וכל זה אינו אומר מאהבה אלא משנאה שחשב שבזה יוכל לו לקלקל דרכיו ח"ו ואז יגבר עליו ויהיה לו תקומה בעולם אך יעקב אע"ה הרגיש בנזק הדבר הזה ואמר לו אדוני יודע כי הילדים רכים וכו' כלומר ידעתי לא מאהבה וטוב לב אתה רוצה בכך אלא כונתך כדי להתגבר על זרעי ולשלוט בם ע"י קלקול מעשיהם אשר יתקלקלו מחברת זרעך דאז ידפקום המקטרגים יום אחד ומתו כל הצאן אמר יום אחד על יוה"כ שהוא יום אדיר בימי שנה יום אחד שאין לו שני שאפילו אותו היום שאין השטן שולט בו ידפקום מרוב קלקול המעשים על כן אין לי חפץ בזאת העצה של החיבור אשר דברת וכמ"ש לא מעוקציך ולא מדובשיך אלא יעבור נא אדוני לפני עבדו שתשלוט בפ"ע בלתי התערבות זרעי ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה היא מלאכת הבירור של נ"ק ולרגל הילדים הם הנשמות שבאוצר גוף עד שיוולדו ויבואו כולם עד אשר אבא אל אדוני שעירה שיתקיים אז מאמר ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה :

ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי וכו' נ"ל בס"ד דידוע מ"ש בזוהר ח"ג בר"מ דף רפ"א דעמלק בן בנו של עשו אותיות עם שבו מן בלעם ואותיות ל"ק הם מן בלק ע"ש נמצא קליפת עמלק חציה הא' מן קליפת בלעם וחציה השני מן קליפת בלק ובזה פרשתי בס"ד ע"ש בלעם ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד אמר אחריתו דוקא כי חציו האחרון הוא מקליפת בלק אבל חציו הראשון שהוא משלו לא רצה לקללו וידוע כי עשו ועמלק קליפה אחת שזה כלול בזה והנה רצה עשו להתפייס עם יעקב בדרך פשרה שיתגבר יעקב על חצי הראשון של קליפת עמלק שהוא עם מן בלעם וישאר חצי האחרון של לק מבלק בתוקפו ובחר בזה הראשון מפני כי בלעם הוא בן בנו של לבן וכבר יעקב אע"ה נתגבר על לבן לכך נתרצה מדעתו בזה ולז"א אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ר"ל חצי של עם שהוא בקליפת עמלק הכלול בתוך קליפת עשו שתהיה מתגבר על החצי שלא יוכל להרים ראש נגדך והשיב לו יעקב אע"ה למה זה החצי לבדו אמצא חן בעיני אדוני הוא הקב"ה שיגביר אותי על הכל ולא בחצי בלבד ואמר לשון חן כדנקיט קרא כה אמר ה' מצא חן במדבר עם שרידי חרב הלוך להרגיעו ישראל וזה החרב הוא של עשו דכתיב ביה ועל חרבך תחיה :

או יובן בס"ד אציגה נא עמך מן העם אשר אתי רמז בתיבת נא ר"ת נפש אנטינוס שהיה מלך בזרע עשו הוא אדום ונתגייר ע"י רבינו הקדוש שהיה ניצוץ יעקב אע"ה כמ"ש המקובלים בר"ת הנשי"א וזה הוא מן העם אשר אתי שיצא מזרע אדום ויהיה ישראל והשיב לו למה זה לבדו אמצא חן בעיני אדוני הוא הקב"ה שיתן לי עוד כמה גרים עמך שיתגיירו ויהיו תוספת מהול על הקודש :

פרשת וישב

וישראל אהב את יוסף מכל אחיו כי בן זקונים הוא נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דכל השבטים היו מושרשים במלכות כל אחד בספירה פרטית שבה ורק יוסף הע"ה היה מושרש בתפארת דהיינו יסוד שבתפארת והוא שורש יעקב אע"ה ולכן היה קרוב ליעקב אע"ה יותר משאר אחיו דגוף וברית חשבינן חד וז"ש וישראל אהב את יוסף מכל אחיו כל דייקא שהיה מכריע את כולם ולא כערך כל או"א בפ"ע יען כי בן זקונים בר חכים הוא לו תיבת לו דייקא לו ר"ל במקומו ושרשו שיעקב אע"ה היה בתפארת שהוא גופא ויוסף הע"ה היה ביסוד דתפארת משא"כ אחיו כולם היו מושרשים בספירות המלכות גם אמר בן זקונים יובן בס"ד ע"פ מ"ש הרב אה"י ז"ל בפסוק כבד את אביך למען יאריכון ימיך שאם האב יהיה יקר ונכבד בעיני בנו אז ודאי הבן יקלוט כל החכמות והמושכלות אשר קבץ אביו במשך שנים רבים ונמצא הבן גם בעודו קטן בשנים נחשב שהוא חי שנים הרבה והם אותם השנים אשר אביו קבץ בהם חכמה ומדע הרבה שהבן קלט את הכל ונעשו אצלו ולז"א למען יאריכון ימיך שיהיו חיי הבן ארוכין בפעולתם כאלו הוא חי גם אותם השנים שחי בהם אביו עכ"ד ע"ש ובזה פרשתי בס"ד יראת ה' תוסיף ימים כי קולט מה שהשיגו אחרים בשנים רבים משא"כ הרשעים שאינם לומדים מאחרים גם שנותם תקצרנה שלא למדו כלום גם בשנים שחיו בהם והלכו לאבוד כאלו אינם ובזה פרשתי בס"ד מאמר ראב"ע הריני כבן שבעים שנה שאז היה בן י"ח שנה הואיל וקבל כל המשכלות שקבץ אביו בחייו נמצא כאלו חי גם השנים אשר חי אביו ולכן יוסף הע"ה שקלט וקבל כל החכמה והמשכלות אשר השיג יעקב אע"ה אז גם בהיותו בן טו"ב שנים נחשב לבן זקן וזהו בן זקונים הוא לו :

ולא יכלו דברו לשלום י"ל הול"ל דברו שלום ומה ענין תוספת הלמ"ד ונ"ל בס"ד דמדת צדיקים אם יראו אדם חטא להם בדברים מחמת טעות לא יניחו שנאה בלבבם אלא יגידו לו טעותו ואז מוכרח שיהיה שלום ביניהם ויבטל הריב וכאן קשה על השבטים שהיו צדיקים בשמעם שהביא יוסף דבתם רעה בטעות למה הניחו הדבר סתום כדי שיגדל הריב ויוסר השלום מביניהם אך תירוץ זה מובן ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל בפסוק יוסף בן שבע עשרה שנה למה הוצרך ללמדנו

ללמדנו שך ימיו באותו זמן ותרצו כי יוסף הע״ה אמר שהיו תולין עיניהם בבנות הארץ והיו אוכלים אבר מן החי אך באמת אותם הבנות ואותם הבהמות לא היו ממש אלא היו הם בוראים אותם בספר יצירה שלימדם יעקב אע״ה ויוסף הע״ה להיותו עודנו בן טו״ב שנים שלא הגיע לעשרים לא לימדו יעקב אע״ה ספר יצירה כי אין מלמדים ס׳ יצירה למי שלא השלים עשרים שנה ולכן כשהיה מגיד לו דברים אלו היה שותק שאם יגיד לו טעותו יאמר לו למדני עתה ומכח אהבתו לא היה רוצה להשיבו ריקם ולכך לא הגיד לו הענין איך ולזה הוצרך הכתוב ללמדנו שנותיו לומר זו היתה הסיבה שהביא דבתם רעה אל אביהם ושתק ולא הגיד לו הטעם עכ״ד והשתא ממילא מובן שגם השבטים לא היו יכולים להגיד לו הטעות לבטל דברי הדבה דאז היה יודע שיש ספר יצירה בעולם והיה מפציר באביו ללמדו עתה ולא היה הזמן ראוי לכך וז״ש ולא יכלו דברו דבר התנצלות לבטל הדיבה בשביל השלום כי הלמ״ד משמש במקום תיבת בשביל כמ״ש בספרי הדקדוק ויש לזה דמיונות במקרא במ״א או יובן לשלם כתיב וידוע כל דבור קשה ולז״א ולא יכלו דברו דבור קשה כדי לשלם לו כמידתו בעבור הדיבה ואז יגוהו מכעסם עליו ובזה יהיה השלום אח״כ ממילא כי חשו בעבור כבוד אביהם אשר אהבו הרבה:

ובאופן אחר כ״ל בס״ד ע״פ מ״ש בס״ד בדרשותי על התהלים בפסוק חלבמו סגרו פימו דברו בגאות והוא כי כל דבר חשוב ומובחר נקרא בשם חלב כמ״ש ואכלו את חלב הארץ ולכן לשון הקודש שהוא המובחר שבשבעים לשון נקרא חלב ואויבי דוד הע״ה אינם רוצים לדבר עמו בלשון הקודש אלא בלשון תרגום כדי שבעת שהם מוכרחים ליתן לו שלום מידאת מלכות לא יאמרו לו שלום בלשון הקודש שהוא ארבע אותיות אלא יאמרו לו שלם בלשון תרגום שהוא קצר בשלש אותיות בלבד וז״ש חלבמו הוא לשון הקודש שהוא מובחר לשונם סגרו אינם רוצים לדבר כדי שפימו ידברו בגאות חלק התיבה לשתים וקרי בה ג׳ אות ר״ל כדי שיאמרו שלם שהוא ג׳ אות ולא שלום בלשון הקודש שהוא ד׳ אות וכן הענין כאן הם היו מוכרחים לתת לו שלום בשביל אביהם לכך לא היו אומרים לו שלום בלשון הקודש בוא״ו אלא היו מחסרים אות וא״ו ואומרים שלם וז״ש ולא יכלו דברו דבר וא״ו לשלם שלא היו מניחים אות וא״ו באותיות שלם כדי שיהיה שלום מלא או יובן בס״ד הכונה שלא היו מדברים שלום בפה מלא אלא היו נותנים שלום בתנועת הידים כמו מנהג הארופים ואנשי תוגרמא:

והנה קמה אלומתי וגם נצבה וכו׳ כ״ל בס״ד קמה בחשן וגם נצבה באפוד כי האפוד היו אבניו שוהם שהם אבן של יוסף הע״ה והנה תסובנה אלומותיכם שהאבנים שלכם בחשן נפסלו באפוד ונעשו כסובין ותשתחוינה לאלומתי שכל שמות השבטים נכתבו באפוד על שוהם שהוא אבנו של יוסף הע״ה או יובן בס״ד י״ב שנה היה בבית הסהר שהם קמ״ד חדשים ובחודש תשרי שהוא חדש הקמ״ה מלך וז״ש והנה קמ״ה אלומתי וגם נצבה במלכות במצרים ואח״כ תסובנה אלומותיכם הגופים שלכם שסבבו הארצות ובאו עד מצרים ותשתחוינה לאלומתי שהשתחוו לגופו של יוסף הע״ה או יובן בס״ד ע״פ מ״ש באותיות דרבי עקיבא מ״ם פתוחה מלכות מ״ם סתומה ממשלה יע״ש ובזה פרשתי · טעם שהתורה נתנה בארבעים יום וארבעים לילה כנגד מ׳ פתוחה ומ״ם סתומה ולכך כתיב בה בי מלכים ימלוכו בי שרים ישורו ויוסף הע״ה היה ביסוד שמספרו מ״ם מלאה שיש בה פתוחה וסתומה לזה ראה ממשלה ומלכות וזהו קמה אלומתי בממשלה וגם נצבה במלכות ולז״א מאלמים אלמים בתוך השדה ר״ל אל מ״ם פתוחה וסתומה בתוך השדה ספירת המלכות כי ממנה מקבלים שפע המלכות והממשלה למטה והנה קמה מלד מ״ם סתומה וגם נצבה מלד מ׳ פתוחה ולכן א״ל אחיו המלך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו זכרו מלכות וממשלה:

ובאופן אחר כ״ל בס״ד והנה קמה אלומתי בענין אשת פוטיפר שלא חטאתי ולא נפלתי בידה ועל כן נצבה במלכות שמלכתי בארץ מצרים ואז באו אחיו להשתחות לו וזהו תסובנה אלומתכם ותשתחוינה לאלומתי או יובן בס״ד קמה בנילוס שנעשה לו נס וצף ארונו ולקחו מרע״ה וגם נצבה בים סוף שנקרע הים בעבורו כמ״ש הים ראה וינס מה ראה ארונו של של יוסף והנה תסובנה אלומותיכם וכו׳ שכל ארונות אחיו השבטים עברו בים בזכות ארונו של יוסף הע״ה או יובן בס״ד אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה שעושים היחוד שם י״ל המעלה ניצוצות והוא רמוז בתוך אותיות שדה במילואם כזה שי״ן דל״ת ה״י והנה קמה אלומתי ביחוד ראשון וגם נצבה ביחוד שני והנה תסובנה אלמותכם ותשתחוינה לאלומתי להוריד נשמות מן ביחוד זה או יובן בס״ד יוסף הע״ה הוא בחינת היסוד שהוא קו אמצעי בשלשה אחרונות נה״י וקמה לתפארת שהוא בשלש אמצעיות וגם נצבה בדעת שהוא ראשונות והנה תסובנה אלמותכם ותשתחוכה לאלומתי בשלש שכולם מקבלים השפע מן יוסף שהוא היסוד או יובן בס״ד ע״פ מ״ש בשבת דף ק״ד נון כפופה נאמן כפוף נו״ן פשוטה נאמן פשוט לד״י כפופה לדיק כפוף לד״י פשוטה לדיק פשוט ומקשי בגמרא היינו נאמן כפוף ומשני הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו יע״ש והנה יוסף הע״ה נתכסה בדלות וגבר על יצה״ר ונתכסה בעושר וגדולה וגם כן גבר על היצה״ר וז״ש והנה קמה אלומתי שלא נפלה בבור שחת של יצה״ר וגם עוד נצבה כלומר נו״ן לד״י בה שנתנסיתי בשתי הפכיים הרמוזים באות נו״ן ובאות לד״י וגברהי תהילות לאל:

או יובן בס״ד אומרו וגם נצב״ה כן בה ע״פ מ״ש רבינו האר״י ז״ל כי כן הוא עוף הנקרא מטכ״י והוא מבשר בשורות טובות וז״ש וגם כן בה ר״ל כאלו יש כן המבשר טוב באלומתי כי ראיתי באלומתי הוראות ורמזים שהם בשורות טובות על העת״ל:

מה החלום הזה אשר חלמת כ״ל בס״ד לעיני אחיו היה מראה להם בתיבת מה לשון מיעוט כמו ואהרן מה הוא אך בלבו היה מכוין מה לשון רבוי כמו מה רב טובך:

לכה ואשלחך אליהם כ״ל בס״ד נתנבא שבהליכה זו יזכה לאות ה״א שנוספה לו בהיותו במצרים בליל ר״ה אשר מלך בה וזהו לכה לך ה׳ ולז״א ויבא שכמ״ה משך ה׳ או יובן בס״ד א״ל לך ה״א שניתן לו בזה סגולה להצילו מעיה״ר בכונתו באות ה׳ שמסגולת לזה:

לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר כ״ל בס״ד דאין משיבין על הקלקלה אך אני שולח אותך לראות את שלום שתיהם ובודאי לא תהיה קלקלה בשתיהם נפשות וממון על כן תוכל להשבני דבר שאם הקלקלה בצאן תשיב אחי בשלום ואם להפך תשיב הצאן בשלום:

וישאלהו האיש לאמר מה תבקש ויאמר את אחי אנכי מבקש כ״ל בס״ד שם מ״ה מן ע״ב שמות של ויסע ויבא ויט הוא שם סא״ל והוא מסוגל להכנעת

להכנעת היצה"ר ולזה רמז לו המלאך מה תבקש שם מה מן העו"ב שמות תבקש לך, לעזרתך מפני הרוב היא אשת פוטיפר שתהיה כנגדך בהליכה זו ויוסף ע"ה השיב את אחי אנכי מבקש כולם זכרים ואין נשים ויצה"ר מצן דבר שניה עתה שצריך אני להכין לי שמירה כנגדו :

ונראה מה יהיו חלומותיו כ"ל בס"ד הכונה אמר תיבת מה על חלום השני בלבד שא"ל מה החלום הזה אשר חלמת ואנחנו נראה מה יהיו כל חלומותיו גם הראשון :

הנה בעל החלומות הלזה בא כ"ל בס"ד נגלה בהם רוה"ק ונתנבאו שעתיד להוסיף לו מלאך גבריאל אות ה"א בשמו דכתיב עדות ביהוסף שמו וכמ"ש רז"ל וידוע כי מלאך גבריאל ממונה על החלומות ולז"א הנה בעל החלומות ה' לזה בא שעתיד להביא אות ה"א לזה :

ויראו אותו מרחוק י"ל למאי אצטריך לומר ד"ז ודי באומרו ובטרם יקרב וכו' וכ"ל בס"ד כי דבר זה נעשה בנס ע"י שמים שהזריח עליו אור כדי שיראו אותו מרחוק יותר משיעור ראיה שיכולים לראות בעיניהם כדי שיהיה זמן יותר מעת ראייתם עד שקרב להם ממש ובמשך הזמן הזה שנהארך נתקררה החמה שהיתה קשה מאד שכולם הסכימו להמיתו :

ויתנכלו אותו להמיתו פירש רש"י ז"ל לשון נכלים וערמומית שעשו לו וצ"ל מה הערמה שעשו לו ולדברי רז"ל ששיסו בו הכלבים אין בזה ערמה ותחבולה כי הם שיסו בו להדיא וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בספר ש"ה של ת"ח אים מאותם המתפלספים בא לפני גאון מפורסם להתלוצץ וא"ל הנה ההלכה היא שחייב אדם לעמוד בפני ת"ח ועוד שמענו סגולה אחת אומרים אם יראה אדם כלבים באים עליו ישב על הארץ ויכלל אבל לא יעמוד ולא יברח ועתה יש לי לשאול ממך אם יראה אדם ת"ח בא לפניו וגם עוד כלבים באים עליו מה יעשה אם יעמוד בפני ת"ח לקיים המצוה או אם ישב בשביל הסגולה הנז' ויען לו הגאון ה:ה ידוע אם ההלכה רפויה אז אמרינן פוק חזי מאי עמא דבר וכמו המנהג כן תהיה ההלכה לכן בא נא אני ואתה נלך בשוק ונראה מה יעשו בני אדם אם יעמדו בשבילי או אם ישבו בשבורך ואז נפשט הספק שלך עכ"ד ע"ש נמצא שיש סגולה להנצל מן הכלבים הבאים עליו שיהיה יושב בארץ כנגדם ואז יחדלו מלהזיק לו וזהו ענין הערמה ותחבולה שעשו לו בשיסוי הכלבים והיינו שיסו אותם לבא מאחוריו כדי שלא יראה אותם שאם יבואו עליו מלפניו היה עושה הסגולה ההיא טרם שיקרבו אליו שישב אך עתה הערימו לשלוח אותם מאחריו שאין רואה אותם רצים עליו עד שיקרבו אצלו ממש להמיתו ולז"א ויתנכלו אותו להמיתו :

נושאים נכאת וצרי ולוט י"ל למאי אצטריך ללמדנו מה היו המשאות שלהם וכ"ל בס"ד לומר הזמין לו משאות אלו עמו לסימן טוב כי ר"ת ג' מינים אלו הוא נצ"ל וס"ת טי"ת רמז לו שיהיה ניצול מן הצרה הזאת ע"י היסוד שאחוז בו שהוא טי"ת גם טי"ת מורה על טובה וכ"ל עוד כי אותיות נצל הוא חצי השם של נכדלב"ם היוצא מפסוק מעט צרי ומעט דבש וכו' כמ"ש רבינו האר"י ז"ל ונרמז בזה כי עתה האיר בו חצי השם הזה ולבסוף יאיר בו כל השם והוא בזמן ששלח לו יעקב אע"ה המנחה עם אחיו :

ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר קשא הול"ל ויקח ער בכור יהודה אשה ושמה תמר וכ"ל בס"ד דבאמת תמר היא בת זוגו של יהודה והיא אשתו העקרית ואינה של ער ואונן ועל כן ודאי קודם בואם לעוה"ז נזדווגו בעולם הנשמות יהודה ותמר כי ידוע שכל איש ואשתו שיזדווגו בעוה"ז מוכרח שקודם בואם נזדווגו יחד בעולם הנשמות כמ"ש רבינו האר"י ז"ל ועל כן תחלת דבר רמז הכתוב דבר זה באומר ויקח יהודה אשה מקודם בעולם הנשמות ואח"כ זאת האשה היתה בעוה"ז לער בכורו ושמה תמר ר"ל שמה מעיד עליה שילא ממנה צדיקים שנמשלו לתמר :

ותשב בפתח עינים אשר על דרך תמנתה כ"ל בס"ד היא היתה בתולה ואין בתולה מתעברת בביאה ראשונה אך היא מיעכה באצבע תחלה והוציאה בתוליה וז"ש ותשב פתח עינים פירוש ישבה אחר שפתחה העינים הוא מקום דם הבתולים אשר על דרך תמנתה תתה מן דהיינו מקום תתה את מ"ן שלה כי זרע האשה נקרא מן :

והיא לא נתנה לו לאשה היתה במסרה והיא ז' בזקף גדול והיא לא נתנה לו לאשה. והיא הפכה שער. והיא גלתה את מקור דמיה. היא בתרומת הקדשים לא תאכל היא מתהלכת בין החיות היא ראש לכל הממלכות והיא בעמק אשר לבית רחוב עכ"ל וכ"ל בס"ד סמיכות כתובים הנז' זע"ז דידוע מ"ש המפורשים ז"ל דתמר לא נחשבת מן הדין אשה לער ואונן דהם לא קנו אותה אפילו בביאה מפני שהפכו שלהם לבטול שלא כדרכה דוקא וקדושי כסף עדיין לא היו נוהגים לכן לא היתה ראויה לשילה בתורת יבום ויהודה נחשב בא על אשה פנויה זרה ממנו וז"ש והיא לא נתנה לו לאשה יען והיא הפכה שער אל תקרי שער בשי"ן שמאלית וליר"י אלא שער בשי"ן ימנית וקמץ כלומר נהפך שער ופתח הביאה שלא באו ער ואונן בשער הראוי אלא במקום אחר וא"כ לא נתנה לו לשילה לאשה בתורת יבום ומחמת כן נשארו בתוליה והוצרכה למעך באצבע להוציא בתוליה וז"ש והיא גלתה מקור דמיה ובעת שנבעלה ליהודה לא לקחה אתנן זונה ח"ו כי מה שלקחה ממנו היה כדי להיות בהם עדות ובירור אח"ז ולא לקחתם בתורת אתנן וזהו והיא בתרומת הקדשים לא תאכל קדשים מלשון לא יהיה קדש לא היתה בזה קדשה ואכילה כינוי לתשמיש כמו אכלה ומחתה את פיה וזהו בתרומת הקדשים ר"ל באתנן הזונים לא תאכל וע"י שנבעלה ליהודה זכתה להביא נביאים ומלכים וז"ש היא מתהלכת בין החיות אלו נביאים שדבריהם חיים וקיימים לעולם וגם עוד היא ראש לכל הממלכות היא מלכות ב"ד דכתיב ביה גם אני בכור אתנהו עליון לכל מלכי ארץ ועוד ג"כ היא בעמק זו בבל שהיא עמוקה שמררה שלא נמשכה עד שם בריסי גולה שהיו בבל והם משבט יהודה אשר לבית רחוב ששם נתרחבה התורה בתלמוד בבלי :

ותאמר חותמך ופתילך ומטך כ"ל בס"ד הטעם שבחרה בשלשה אלה כי ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל שהאיש נותן לאשה אור מקיף בקידושין ואור פנימי בביאה והוא לא נתן לה קידושין לכך לקחה אלו ממנו קודם ביאה כדי לקבל על ידם אור מקיף לכן בחרה בחותם שהוא טבעת דוגמה לאור מקיף ובטלית שהוא עלמו סוד א"מ כמ"ש רבינו האר"י ז"ל והמטה רמז למקום שיולא משם אור המקיף וכל זה נתן הקב"ה בדעתה לעשות לצורך הענין וז"ש הנה אנכי בראתי חרש ר"ל לב חכם שהוא לב של תמר נופח באש התאוה של יהודה פחם ר"ת פתיל חותם מטה שנתתי לה לב הכם לעשות זה וגם נתתי לב מבין למעך באצבע כדי שתעשה עלמה כלי בביאה שלו לקבל הריון

ממנו

ממנו וז״ש ומוציא כלי למעשהו ומ״ש יהודה תקח לה כ״ל בס״ד נגלה בו רוה״ק שהיא בחינת המלכות הנקראת חקל תפוחין קדישין ר״ת תק״ח:

זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים כ״ל בס״ד הכונה של וגם הוא כי דרך הזונות כשיתעברו שותים סם להפיל הולד וזו זנתה וגם עוד חידוש נמצא בה כי הנה עתה הרה לזנונים שמביאים לה סם להפיל העובר כדי שלא יהיה ניכר זנותה לעולם והיא מקבלת אלא רוצה בהריון זה שלה ומקיימת ושומר אותו:

לאיש אשר אלה לו אנכי הרה כ״ל בס״ד ע״פ מ״ש רז״ל הפעם אודה את ה׳ לאה תפסה פלך הודיה ועמדו כל בניה בעלי הודיה יהודה ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני וכו׳ יע״ש ותמר נגלה בה רוה״ק שעתיד יהודה להודות לאחוז מדת אמו לאה שתפסה פלך הודיה ולז״א לאיש אשר אלה לו אלה אותיות לאה ר״ל מדת לאה לו אנכי הרה:

ויהי ה׳ את יוסף ויהי איש מצליח כ״ל בס״ד דידוע יעקב אע״ה יש בשמו ז׳ הויו״ת כי מספר יעקב עולה מספר ז׳ הויו״ת שהם של ז׳ ספירות חג״ת נהי״ם שהם שבעת ימי השבוע ובזה פרשתי דברי רז״ל אמר הקב״ה עולמי עולמי מי ברלך מי ילרך יעקב ברלך יעקב ילרך כלומר ז׳ הויו״ת שרמוזים במספר שם יעקב בהם נבראת ובזה מובן מ״ש לו בחלום הסולם והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך עמך דייקא ששבעה שמותי נרמזים בשמך ולכן ושמרתיך בכל יום אשר תלך כי יש בשמך שמות בנגד כל שבעת ימי השבוע אך יוסף הע״ה שמו מספר ששה הויו״ת שהם כנגד ששה ימי החול וכנגד שבת לא יש לו שם הוי״ה וענין אשת פוטיפרע היה בשבת ולכן לריך לו שמירה בשבת יותר על כן ויהי ה׳ את יוסף שחיבר עמו עוד שם אחד משמות הוי״ה כדי להשלים לו כנגד יום השביעי ואז ויהי איש ר״ת את יום שבת או את יום שביעי מצליח ולכך ויהי בבית אדוניו המצרי באין מורא ופחד כי עתה נשלמו בו ז׳ הויו״ת כנגד כל שבעת ימי השבוע:

וימצא יוסף חן בעיניו וישרת אותו כ״ל בס״ד תחלה עשאו משרת לו לעלמו שהוא משרת נכבד ולא כשאר משרתי הבית ואח״כ ויפקדהו על ביתו הם אולרות של לרכי הבית ואח״כ וכל יש לו נתן בידו הם אולרות של מקח וממכר ויהי מאז הפקיד אותו בביתו ועל כל אשר יש לו שהוא האולרות דקיימי לממכר וליטול מהם זרע לשדותיו *תברר ונודע כי ברך ה׳ את המצרי בגלל יוסף ולא מצד המזל של המצרי יען כי ראו ויהי ברכת ה׳ בכל אשר יש לו תחלה בבית ואח״כ בשדה דהיינו ראו תחלה אולרות שבבית דקיימי לממכר וליטול מהם זרע נעשה בהם ברכה דבמקום שהניחו אלף כור מצאו אלפים כור אך מה שהיה זרוע בשדותיו שלקחו הזרע שלהם מיד המצרי לא נעשה בו ברכה אלא הוציאה השדה כנהוג ורק מה שנזרע בשדה אח״כ מן הזרע שמסר להם יוסף היה בשדה ברכה שהוציאה עשר ידות ואם היה זה מכח מזל המצרי היה ראוי בזמן שנראית הברכה בבית היתה נעשית ג״כ בשדה הזרועה וכיון דנראית הברכה תחלה בבית ואח״כ בשדה כשקבלו הזרע מיד יוסף בזה נתברר שנתברך בגלל יוסף וכיון שראה כך אז עזב כל אשר לו דייקא גם אבנים טובות ומרגליות ועוד ג״כ חידש דלא ידע איתו מאומה שנתן לו רשות לעסוק כפי דעתו ורלונו ואין לריך שימלך אתו וגם אין לריך לכתוב חשבון הכנסה והוצאה כאדם העושה בשלו:

ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת איתא במדרש א״ר אבין הכניסה אותו מחדר לחדר ומקיטון לקיטון עד שהעמידה אותו על מטתה והיתה ע״ז חקוקה למעלה הימנה ונטלה סדין וכסתה פניה וכו׳ ע״ש ויש לדקדק למה כסתה פני ע״ז שלה והלא היא קליפה ונח לה בטומאת עבירה זו כי פאר הוא לע״ז אם יקלקל עמה ח״ו ונ״ל דארז״ל בן זקונים הוא לו שהיה פניו דומה לאביו והנה אלו העושים ע״ז ודאי עושים פניה להובים ומבהיקים במראה זכוכית לבנה אשר לורת האדם העומד כנגדה נראית בה וזו הקליפה של אשת פוטיפר חששה פן כשיעלה למטה נראית לורתו בפניה של ע״ז ואז יזכור את אביו ויפרוש וכמו שהיה באמת אח״כ שבאה דיוקנו של אביו לפניו לכן הקליפה נתנה בלב אשת פוטיפר שתכסה פניה של הע״ז:

בא אלי לשכב עמי ואקרא בקול גדול כ״ל בס״ד א״ל בקול גדול כדי שלא יאמרו כולנו היינו למטה ולא שמענו את הקול לכך אמרה מרוב הבהלה שהיה לי בדבר זה לעקתי בקול גדול שהוא משונה אינו דומה לקול בני אדם ואתם ודאי שמעתם אך לא שמתם לב עליו כי חשבתם הוא קול חמור נוער בחוץ מאחר שהיה משונה בעולם גודלו ותנח בגדו אצלה לחבקו ולנשקו עד בא אדוניו אל ביתו והיא הואיל ועדיין היה לה תקוה שמא ע״י יסורין תוכל עליו לפתותו ואינה רוצה שיהרג לכך אמרה לבעלה בא אלי העבד העברי ללחק בי ר״ל לעשות בדרך לחוק ולא היתה כונתו לבעול ממש כדי שלא יחם לבו ויהרגהו תכף אך הוא הרה אפו איך הזיד לבו ללהק באשתו בדבר זה:

ובגפן שלשה שריגים כ״ל בס״ד בגפן אלו ישראל שלשה שריגים ג׳ מיני לימוד שהם מקרא משנה גמרא והיא כפורחת זה לימוד המקרא עלתה נצה לימוד המשנה כי אינו בר אכילה גמורה הבשילו אשכלותיה ענבים זה לימוד הגמרא אשר מאיר עיני האדם להבין מצות ה׳ על אמתותם ולעשותם כהלכתם וכנגד זה הנקודות של ג׳ ספירות חג״ת שהם אבות פקודת חולם מקרא נקודת שבא משנה נקודת סגול גמרא ועז״א תורת חסד על לשונה כי הסגול הוא פקודת החסד וזה עיקר הלימוד ור״ת הנז׳ שס״ח שהוא מספר מלבוש כי מן לימודים הנז׳ יהיה מלבוש הנקרא חלוקא דרבנן:

פרשת מקץ

וישלח פרעה ויקרא את יוסף וירלוהו מן הבור כ״ל בס״ד ירידת יוסף הע״ה לבור ההוא הוא ללורך בירור נ״ק שנעשה בירידתו פועל דמיוני כענין הירידה של סוד נפ״א להעלות נ״ק מן הקליפה ולכן כאשר עלה יוסף הע״ה מן הבור במאמר פרעה שהוא מלך מלרים ושר בקליפה שלהם אז רלו אחריו כמה וכמה נילולות קדושה שעלו מ״ש וז״ש וירלוהו כמה נילולות מן הבור שרלו אחריו בעלותו משם או יובן בס״ד כי ענין ירידת יוסף לבור ע״י אחיו ועלייתו משם היתה פועל דמיוני על זה הבור של מלרים שהוא סימן שירד לבור ויעלה וז״ש וירלוהו מכח אותו הבור הראשון שירד בו ועלה ואמר לשון וירלוהו לומר הלרה נהפכה לו ללילה:

ובאופן אחר כ״ל בס״ד לרמוז אומרו וירלוהו מן הבור כי מלינו שאחיו מכרוהו בעשרים כסף

כסף וא״ל מה טעם מצאו בסך זה של עשרים וכי זה ערכו שהיה יפה תואר ויפה מראה אך פרשתי בס״ד הכונה כי הם נתכוונו בו על שהיה בכור במחשבה של יעקב אע״ה ואי אזלת בתר מחשבה צריך שתהיה לו המלוכה כי המלך נקרא בכור דכתיב אף אני בכור אתנהו והם רצו לקיים בו אותיות בכור לרעה לכך הורידוהו לבור כי הם אותיות בור מן בכור ונשאר אות כ״ף קיימו אותו לרעה ומכרוהו בעשרים כסף והנה עתה שהגיע עת הגאולה שלו אז נכנס אות כף באותיות בור אחר שאחיו הפרידו אותיות בכור שעשו בור בפ״ע וכ״ף בפ״ע הנה עתה נתחברו ביחד ונעשה בכור שהוא תואר למלכות ולז״א ויריצוהו מן צירוף אותיות בור שעשו לו אחיו כדי לעשות לו עתה בקריאה זו צירוף בכור שהמליכו פרעה בכל ארץ מצרים :

חלום חלמתי ופותר אין אותו ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו הדקדוקים ידועים כי יש דברים כפולים בפסוק זה וכ״ל בס״ד בהקדים מ״ש רבינו מהר״ש אלשייך ז״ל דיוסף ואחיו לא צדקו בפתרון החלום של האלומות כי פתרונו היה רק שהוא מגיד על השבע והרעב אשר מזה נסתבב מלכותו של יוסף הע״ה והוא מאלמים אלומים בתוך השדה בשנות השבע שהיה יוסף הע״ה אוצר תבואה וכן אחיו וכל העולם אוצרים אך לא נתקיימה אלא תבואה שאצר יוסף הע״ה והנה תסובנה אלומותכם שרקבה התבואה ונעשית כסובין והוכרחתם ליקח מאלומתי ע״ש נמצא לפ״ז החלום הזה שחלם פרעה בשבע ורעב הוא היה נכלל בחלום הראשון של יוסף הע״ה ולז״א פרעה מכח השר שלו ששם דברים אלו בפיו חלום חלמתי פירוש חלום שלך שחלמת בראשונה מזמן קדמון חלמתיו אני לעת עתה ופותר לחלום שלך אין אותו כי הייתם טועים בפתרונו ואני שמעתי מאחורי הפרגוד תשמע חלום שלי כדי לפתור אותו החלום שלך :

ויאמר אל החרטומים ואין מגיד לי קשה והלא כבר אמר תחלת דבריו ופותר אין אותו וכ״ל יש פתרון ע״י חכמים שמולידים בחכמתם משמעות לדברי החלום ועל זה א״ל ופותר אין אותו אך יש דרך אחרת לשאול מן החרטומים שישאלו מן השדים מה מתחדש על פרעה ועל מצרים ובזה יבינו החלום ולז״א גם בדרך זה הלכתי ואומר אל החרטומים ואין מגיד לי :

כי נכון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו כ״ל בס״ד ע״פ מ״ש בשם רבינו האר״י ז״ל שם אלהים במילוי יודי״ן עולה ש׳ וזה ש׳ דשופר ושם אלהים ברבוע עולה ר׳ וזהו ר׳ דשופר ונשאר פ״ו בנתים הוא מספר שם אלהים פשוט ואם יתחבר שם הוי״ה במילוי יודי״ן שעולה ע״ב עם שם אלהים דמלוי יודי״ן שעולה ש׳ יהיה צירוף שבע ומזה יהיה שבע בעולם ואם יתחבר שם הוי״ה דע״ב עם רבוע שם אלהים שהוא ר׳ יהיה צירוף רעב עכ״ד נמצא השבע והרעב באים משם האלהים לז״א כי נכון הדבר מעם האלהים זה השבע וממהר האלהים לעשותו זה הרעב ולכן כפל בדבריו ב״פ האלהים ולא הזכיר שם הוי״ה כי שם הוי״ה אינו גלוי לפרעה :

ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה אחד הוא י״ל למה כפל דבריו במילת אלו כי תחלת דברו א״ל חלום פרעה אחד הוא ובסו״ד חזר ואמר חלום אחד הוא ועוד מה ענין אומרו בסוף הפתרון הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה מה בא להודיעו במילות יתירות אלו וכ״ל בס״ד ע״פ מ״ש הרב ע״ב פרשה א׳ בשם הגאון רב נפתלי ז״ל מה הוצרך יוסף ליתן עצה לפרעה ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם מי ביקש זאת מידו ופירש דאיתא בגמרא דברכות חלום אי כולא טב או כולא ביש וכאן היה טב וביש לכן א״ל יוסף דע שאצלך כולו טב שתראה לפקוד איש חכם ונבון ותלקט כל הכסף שבעולם בשנות הרעב עכ״ד ע״ש והנה בזה מובן כונתו בתחלת דבריו שאמר חלום פרעה אחד הוא כדי לתקן הקושיא של טב וביש בכללי החלומות ור״ל לגבי דידך הוא שוה דכוליה טב הוא ואת אשר האלהים עושה הגיד לפרעה שהוא חלום אמיתי ואין בו קושיא בצד הכלל הידוע ואחר שפתר לו הפרות והשבלים בענין השנים חזר וא״ל חלום אחד הוא ר״ל הפרות והשבלים הם מגידים בענין אחד שהוא שבע ורעב ואין מדברים כל אחד ענין חלוק בפ״ע ואחר שפירש דבריו ענין השבע והרעב א״ל הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה ר״ל אל תתמה הא הוה טב וביש וזה הפך הכלל והנה הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה בתחלת דברי שאמרתי לך חלום פרעה אחד כלומר לגבי דידך הוא אחד דכוליה טב לכך עתה ירא פרעה איש נבון וחכם וכו׳ כדי שתלקט כל הכסף בשנות הרעב :

ובזה יובן בס״ד ומ״ש קודם זה ואין פותר אותם לפרעה פותר בהפוך אתוון תופר ר״ל לא היו יכולים לתפור את חלקי החלום לעשותם חלק אחד אלא היו עושים אותו ב׳ חלקים חלק א׳ טוב וחלק אחד רע שהיו אומרים ז׳ בנות יוליד וז׳ בנות יקבר או ז׳ ערים יכבוש וז׳ ערים יפסיד וכיוצא בזה ולכך לא היה הפתרון מתקבל על לבו כפי הכלל הידוע ולז״א חלום חלמתי ופותר אין אותו ר״ל נראה שהוא ב׳ מיני חלום טב וביש וזהו חלום חלמתי ותופר אין אותו שאין נמצא חכם שיוכל לתפור השתים ולעשותם אחד ולכן בברכתו של יוסף הע״ה א״ל יעקב אע״ה בן פורת יוסף פורת אותיות תופר ר״ל בן תופר יוסף שאתה חכם שתוכל לתפור דברים חלוקים לעשותם חלק אחד :

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם י״ל תיבת ועתה יתיר ועוד יש דקדוקים אחרים וכ״ל בס״ד שרצה יוסף הע״ה שימהר פרעה לעשות מינוי האיש באותה שעה וגם שיהיה ע״פ דעתו דוקא ולא יקח עצה מן השרים והסביר לו הדבר שכך מתחייב ונראה מן החלום והוא כי כפל החלום מורה שממהר האלהים לעשותו ולכן צריך שגם הוא ימהר במנוי האיש ועוד החלום מורה שגזרת השבע והרעב יצאה מפי האלהים ולא מן ב״ד של מעלה לכך יחייב שגם מינוי האיש יצא מפי פרעה ולא מפי השרים וז״ש ועל השנות החלום אנחנו למדין ב׳ דברים האחד כי נכון הדבר מעם האלהים ולא מב״ד של מעלה והב׳ כי ממהר האלהים לעשותו לכן יחוייב בזה שתים הא׳ ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם עתה דייקא שיהיה המינוי במהרה ועוד ירא פרעה לבדו ולא יעשה הדבר ע״פ השרים וזה האיש אשר תפקדהו תעשהו פרעה והיינו יהיה לו תואר מלכות כי שם פרעה היה אצלם קודם שם תואר כמו שם קיסר עתה וז״ש יעשה לזה האיש תואר פרעה כדי שיהיה חזק ואמיץ בענייניו וזה פרעה החדש הוא יפקד פקידים על הארץ וחמש את ארץ מצרים ואלה הפקידים אשר יפקיד הם יקבצו וכו׳ והם יצברו בר תחת יד פרעה החדש הזה וייטב הדבר בעיני פרעה ובעיני כל עבדיו חלק אותם לשתי חלוקות שלא אמר בעיני פרעה ועבדיו לומר שלא היתה הטבה הזאת שוה אצלם

אמנם אלא היתה חלוקה בין פרעה ובין עבדיו ויאמר פרעה הנמצא כזה איש שהוא עני ועכ"ז רוח אלהים בו והלא הנבואה אינה שורה אלא על עשיר או הכונה עודנו איש בחור ודם תאותו חזק ועכ"ז רוח אלהים בו או יובן הכונה ע"פ המעשה של מרן ז"ל שביאר דברי הרמב"ם ז"ל אחר עמל וטורח ובשעה קלה קלט אותה התלמיד מן האויר אחר שמרן הוציא דברים מפיו על כן א"ל פרעה לא מצינו שלא נמצא אצל החכמים פירוש זה ממש כדי שנאמר קלטו יוסף מן האויר אלא אמרו הנמצא פתרון כזה דהיינו קרוב לזה הפתרון שנאמר קלטו מן האויר והוסיף עליו מעט לכן ודאי זה הוא איש אשר רוח אלהים בו וכל זה הפתרון הוא הולידו ברוה"ק:

וילבש אותו בגדי שש כ"ל בס"ד כנגד שמה הויו"ת שיש במספר שם יוסף ולכן נקראו כל ישראל על שם יוסף ובזה יובן ואחשבך בשש הוא שם יוסף שהוא שש הויו"ת ואכסך משי אותיות שמ"י או יובן בס"ד וילבש אותו בגדי שש כי יוסף הע"ה נתגבר על יצרו ועשה את יצה"ר טוב נמצא משתמש בשני יצר לטובה לכך כנגד זה זכה לבגדי שש שהוא מספר יצ"ר יצ"ר והואיל והיו ידיו רב לו במלחמת יצה"ר לכך זכה לרביד שהוא אותיות רב י"ד:

או יובן בס"ד וילבש אותו בגדי שש על שם שזכה ודבק ביסוד שהוא ספירה שש גם כל ישראל נקרא קדוש והחוטא בזנות מסלק אות וא"ו ונשאר קדש וכן באשה נשאר קדשה והוא תואר הניאוף בזכר קדש ובנקבה קדשה והוא לא סילק אות וא"ו ונשאר בתואר קדוש לכך זכה וילבש אותו בגדי שש גם ידוע בחטא זנות פוגם באות ה"א של השם בסוד לא יראה בך ערות דבר ובזה פרשתי הטעם שהזנות יש לו חמשה שמות וכמ"ש נפש חיים דף ס"ע ע"א שהם ניאוף זנות ערוה זימה תבל כאמור בפרשת קדושים אל תחלל בתך להזנותה ואיש אשר ינאף ערות אביו תבל עשו זימה היא ע"ש והיינו להורות שהזנות פוגם בה"א שמספרה חמשה ובזה פרשתי בס"ד הטעם שזכה יוסף הע"ה להוסיף לו אות ה"א בשמו דכתיב עדות ביהוסף שמו מפני שנתרחק מן הזנות ונשמר מפגם אות ה"א ולכן עדות שלא חטא הוא שמו והנה הנואף יקרא זב שהוא מאבות הטומאה שזב זרעו באשה נכריה לכך יטמא באב הטומאה של זב ולכן יוסף המלך ע"ה שנתרחק מן הזנות שפוגם באות ה"א ולא נטמא בטומאת זב ח"ו לכך זכה לרביד זהב שבא אות ה"א והפרידה בין אותיות זב ונעשה זהב גם זכה לכלי הנקרא רביד על שם חכמתו שהיה רבי בארבע חלקים שהם פרד"ס וזהו רביד רבי ד':

ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה כ"ל בס"ד הכונה שכל ימיו ושנותיו היו שלמים שלא חטא בהם כדי שיחסר מספרם או שלשים שנה הם ש"ס חדשים כמנין חמשה פעמים חסד שהאירו בו ובזה הכח עמד לפני פרעה:

ויקראו לפניו אברך כ"ל בס"ד יוסף הע"ה נתנסה במצודה של יסורין ובמצודה של טובה ומנוחה כי היה תחלה שנה אחת בבית פוטיפר כמו מלך שכל עושרו מסור בידו כמ"ש איננו גדול בבית הזה ממני ובימי הטובה הללו לא חטא ואח"כ ענו בכבל רגלו וכו' וגם בזה לא חטא לכך קראו לפניו אברך מלה מורכבת אב ורך והיינו אב על מצודת הטוב ורך על מצודת היסורין:

אני פרעה ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו כ"ל בס"ד רמז לו ע"י השר שלו ששם בפיו דברים אלו אני פרעה שלא תעשה בירור כ"ק אשר מגיע אלי להוציא גדולתי ומלכותי אלא ארצה שתשאר בגדולתי ותוקפי וזהו אני פרעה שהוא שם הגדולה כמו שם קיסר ובלעדיך חלק התיבה לשתים וקרי בה ובלע דיך שלא תבלע מכ"ק יותר כדי שיגיע הנזק אלי וא"ת כל מה שאוכל להתגבר עלי ואיך אעמוד מצד הסט"א לז"א לא ירים איש הבליעל את ידו ואת רגלו בארץ מצרים וא"כ אל תירא מסט"א:

ויוסף הוא השליט על הארץ כ"ל בס"ד דידוע ששם אהו"ה הרמוז בר"ת את השמים ואת הארץ הוא בדעת ומספרו טוב שהוא כינוי ליסוד הנקרא טוב בסוד יוסף בן שבע עשרה שנה שהיסוד עולה עד הדעת ומקבל הארות משם ולכן יוסף הע"ה נתקיימו אוצרות התבואה ומילא כנגדם אוצרות כסף דכתיב ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים וז"ש ויוסף הוא השליט לצרף אות ה"א דהשליט עם תיבת הוא יהיה צירוף אהו"ה יען כי הוא המשביר לצרף ה"א של המשביר עם תיבת הוא יהיה גם כן צירוף אהו"ה ר"ל כי שם אהו"ה משביר לכל עם הארץ:

או יובן בס"ד הוא השליט מלבד מאמר פרעה היה ראוי לכך והיו מקבלים אותו המון העם שליט עליהם או יובן מצרים אצור שתרגומו ליט אך יוסף הע"ה הוא זרע האבות שנרמזו באות שי"ן לכך נכנסה ש' בליט ונעשה אלו צירוף שליט או יובן בס"ד הכונה אע"פ שיוסף הוא השליט לא נתגאה אלא עודנו שפל על הארץ כמ"ש ונפשי כעפר לכל תהיה ולכן זכה לגדולה תמידית ועליונה שהוא המשביר לכל עם הארץ או יובן הוא המשביר שהיה משבר בקליפה שלהם גם עם הארץ הם מצרים שמספרם שף ותשבר שף לאלפין יהיה קלקן שהיה מקלקן מהם כ"ק:

ובני ישראל באו לשבור בתוך הבאים כ"ל בס"ד רמז הכתוב לפי דרכו שהיו מתכוונים לברר ג"כ מן י"א סימני הקטורת שעיקר הבירור שם כדי שיתגברו על הקליפות וזהו בתוך הבאים כי תוך תיבת באים נרמזו י"א:

ויסב מעליהם ויבך וישב אליהם כ"ל בס"ד הם במכירתו נכתב עליהם מות כדכתיב וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת והוא סילק אות מ' הכתובה עליהם בתיבת מות וזהו ויסב מ' עלהם ויסב ר"ל הרחיק כמ"ש רש"י ר"ל הרחיק את מ' הכתובה עליהם בתיבת מות ונשארו אותיות ו"ת ואז בבכייתו מיתק הדינים והשתיק המקטרגים והמשיך להם אות א' לחברו עם ו"ת ונעשה צירוף אות שהוא מדת היסוד המשפיע כמ"ש דוד הע"ה עשה עמי אות לטובה שגם הוא גזר ואמר חי ה' כי בן מות איש זה ורצה שיסתלק מ' ויבא א' במקומה ויהיה צירוף אות שהוא לטובה וז"ש ויבך ועי"כ וישב א' להם חלק תיבת אליהם לשתים וקרי בה וישב א' להם:

בזאת תבחנו חי פרעה אם תצאו מזה כי אם בבא אחיכם הקטון הנה איתא במדרש בשעה שהיה מבקש לישבע לשקר היה נשבע בחי פרעה א"ר לוי משל לגדי שברח מן המרעה ונכנס אצל אשה אלמנה מה עשתה עמדה ושחטתו והפשטתו ונתנתו בתוך המטה וכסית עליו סדין אתון בעין ליה מן גבה אמרה כן תהא ההיא אתתא מנכסה מבשרא דדין ואכלה אם ידעה ביה כך חי פרעה אם תצאו מזה ודברי המדרש תמוה ואמאי אצטריך למשל ואיך דומה המשל בכל

בכל פרטיו אל הנמשל דמדמה פרעה לגדי שברח מן המרעה ושחטוהו ומה שייך דמיון זה בפרעה להיכן ברח ומי שחטו ונ"ל בס"ד דידוע ניצוצי הקדושה שבתוך הקליפה הם החיות של הקליפה ומהם יונק השר והאומה שתחת ידו ומלכם למטה וידוע שהבירור מכונה בשם שחיטה כמ"ש המקובלים במאמר קם רבא ושחטיה לר"ז וכאמר שחיטת היצה"ר לעתיד והיינו שחיטה לשון המשכה כמו זהב שחוט וידוע בנימין הצדיק היתה בחינתו להעלות מ"ן שהם נ"ק מתתא לעילא וידוע שפרעה היה ראש הפעור ולכן נ"ק שבקליפה של מצרים נקראים חי פרעה שהוא העיקר שנקראו על שמו ויוסף הע"ה שהקדים לבא למצרים משך חלק רב מן חי פרעה שהם נ"ק הנקראים חי פרעה כאמור ולזה חלקי הטוב של הקדושה שנקראים חי פרעה המשיל אותם לגדי שברח מן המרעה כי גדי עולה מספר טוב ונכנס בבית אשה אלמנה זה משל על יוסף הע"ה שהיה במצרים לבדו כאשה אלמנה שהיה מובדל מאביו שהיה לו כמו בעל שמשפיע לו והוא היה הראשון שעסק בעסק הבירור של נ"ק במצרים אשר המשיל אותם לגדי ואת הבירור מכנה בשם שחיטה בלשון זהב שחוט ואמר על האלמנה שהוא יוסף שחטתו המשיכה את חלק הטוב שהוא הגדי והפשיטתו מן הסיגים הדבקים בו ונתנהו בתוך המטה שהעלה הבירור הטוב הזה אל המלכות העליונה שמכונת בשם מטה כנודע וכסתו בסדין שהמשיך לו אור מקיף בסוד הלבוש ואמרה מנכשה מבשרא דדין ואכלה כי מן הבירור הזה היה ממשיך שפע טובה בעולם ומכוחו נעשה השפע במצרים שהחיה בו כל העולם כולו כמ"ש הוא המשביר לכל עם הארץ ואמר לאחיו חי פרעה אם תצאו מזה כי אם בבא אחיכם הקטן הנה לפי הנגלה של דבריו כאלו היה נשבע בשקר בחי פרעה כי כך היה להראות לעיני המקטרגים והחיצונים לבזות סטרא דידהון אך באמת אין כונתו להשבע לשקר בחי פרעה אלא כונתו בדברים אלו לומר לאחיו אתם לא תוכלו להוציא חי פרעה שהם ניצוצי הקדושה כי אם רק בבא אחיכם הקטן הוא בנימין הנה כי העיקר בעליית מ"ן מתתא לעילא מצד בחינתו ואם לא תוכלו לעשות בירור שלם כראוי בלעדי אחכם הקטן נמצא כונתו בזה על הבירור:

פרשת ויגש

ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה נ"ל בס"ד כי בבואם לפניו השבח השביח עצמו לומר שהוא יודע הנסתרות כמו נביא וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוק הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני בלתי גביע אני יודע הנסתרות והנעלמות וידעתי גניבת הגביע היכן היא ולכן באו לקנתרו לסתור דבריו להוכיח שהוא משתבח בשקר ואינו יודע כלום מן הנסתרות והיינו כי עבדו בעת שרדף אחריהם ע"י הגביע למה טרח לחפש באמתחות כולם עד שמצא הגביע באמתחת בנימן אם אתה יודע הנסתר מעצמך ודאי היית אומר לו שהוא באמתחת הקטון ולא היה פושט ידו אלא רק באמתחתו והיה מוצאו אלא ודאי אין אתה ידע כלום מן הנסתרות ואתה משתבח בשקר כמו שפרעה הוא משתבח בשקר ואומר שהוא גוזר על נילוס ועולה ומשקה ולכך פחדו החרטומים לפתור רעב כי היו נוגעים בכבודו דנמצא שהוא משקר באומרו שהוא גוזר עליו ומשקה עד שבאת אתה ופתרת רעב ובררת שקריו של פרעה כן זה עבדך עשה יוס זה דבר אחד לחפש באמתחות כולם שבזה בירר שאין אתה יודע כלום מן הנסתרות וז"ש ידבר נא עבדך דבר הוא האיש שצלחת אלינו בעבור הגביע ידבר נא לפניך דבר שעשה שהוא סותר השבח הזה שאתה משתבח בו ואל יחר אפך בעבדך שתכעוס עליו לפניו לומר לו למה חפשת בכל כולם ואני כבר שלחתיך להביא הגביע מאמתחת הקטן שתראה לו כעס לפנים כדי להעמיד שקרך הנה זה לא יועיל לך יען כי כמוך כפרעה כמו פרעה משתבח בשקר ובאת אתה ופרסמת שקריו כן אתה משתבח בשקר ובא עבדך ופרסם שקרך בדבר שעשה ועוד איכא הוכחה גלויה כי אדוני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח ואם אתה משתבח באמת שתדע הנסתרות למה שאלת לנו:

והטאתי לאבי כל הימים י"ל איך יהיה ביאור המקרא הזה לפי הפשט ודרשת רז"ל שאמרו בשני עולמים היא ידועה ונ"ל בס"ד כי א"ל אם לא אביאנו לא יוטל עלי צער שאצטער על הצער זה בלבד אלא גם אותו הצער שנצטערת בשביל יוסף יהיה מוטל עלי כי יאמרו יהודה היה סיבת הריגתו של יוסף בן רחל צרת אמו ולא הספיק לו זה עד שפתה את אביו ולקח גם את הבן השני אשר לרחל והרגו בדרך ונמצא מוטל עלי אשמת הצער של כל אותם הימים שעברו מלבד הצער של הימים שיהיו מכאן ולהבא אם לא אביאנו אליך:

ויתן את קולו בבכי דבר זה מושלל ההבנה ונ"ל בס"ד אע"פ שאברי האדם כל אבר מיוחד לעסק פעולה אחת עכ"ז לא יוכל שום אבר לעשות פעולה המיוחדת לו אם לא ישתתף בשכל שאם לא יעשה בשיתוף השכל תהיה הפעולה מקולקלת ובזה שמעתי מפרשים בשם הרב אברהם ברוך תליפרנו ז"ל וסיסרא נס ברגליו וקשא תיבת ברגליו יתיר דידוע שהאדם נס ברגליו ולא בידיו או בראשו אך הכונה שהניסה שהיא ברגלים לא עשה אותה בשיתוף השכל ולכך נתקלקל בניסתו כי אם היה עושה בשכל איך יאמין לבא לאהל יעל שהיא יהודית מאנשים הרודפים אותו ולז"א נס ברגליו בלבד ולא בשכלו עכ"ד ולכן הקטון אם יבכה ירים קול גדול בבכייתו כי אין לו שכל לשתפו בפעולת הבכיה משא"כ הגדול עושה בשיתוף השכל לכך יבוש להרים קול אלא יבכה בנחת בלי הרמת קולו וכאן יוסף הע"ה לא נשתמש בבכייתו בשכלו הטהור ויתן את קולו דוקא בבכי ולא שכלו ולכך הרים קול גדול עד שיעור שנשמע למצרים ולבית פרעה:

ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו י"ל הול"ל ממנו ונ"ל בס"ד דכתבו בשם אם דת ז"ל כמ"ש אני יוסף העוד אבי חי שעשה להם הוכחה בטענה גדולה שהוא עודנו צדיק שנקרא יוסף יען כי עדיין אביו חי ואם חטא אין ראוי ליתן חיים ממנו לדוד הע"ה והיה צריך שיתן הכל יעקב אע"ה וא"כ היה צריך שיפטר קודם כמה שנים עכ"ד נמצא טען להם טענה גדולה כזה והמה נבהלו מטענה זאת ורמז הכתוב את הטענה באומרו מפניו כי קודם אותיות יוסף יש אותיות טענה ולז"א נבהלו מפניו ר"ל מן הטענה שהיא רמוזה באותיות שלפניו:

אני יוסף העוד אבי חי נ"ל בס"ד אני יוסף עודנו צדיק שנקרא בשם יוסף ולא מבעיא שלא אבדתי את השם הזה אלא העוד קרי בה ה' עוד שנוסף לו אות ה"א בשמי ולכן נאמר אבי חי שאם הייתי חוטא

היה

היה מגיע הפגם אליו ג"כ כי יעקב גוף ויוסף ברית ואמרו בזוהר גוף וברית חשבינן חד:

וישמני לאב לפרעה ולאדון וכו' נ"ל בס"ד נקיט ג' תוארים אלו כנגד אותיות יה"ו דשם הוי"ה שישנם בשמו כי מלאך גבריאל הוסיף לו אות ה"א דכתיב עדות ביהוסף שמו וכנגד אות יו"ד שהיא סוד אב וישמני לאב לפרעה וכנגד אות ה"א ולאדון לכל ביתו וכנגד אות וא"ו אשר כל הנהגת העולם היא תלויה באות וא"ו דשמא קדישא אמר ומושל בכל ארץ מצרים או יובן בשכר שכבדתי את אבי כמ"ש רז"ל באה דיוקנו של אביו וכו' וישמני לאב לפרעה ובשכר שדבקתי בשם הוי"ה כמ"ש ויהי ה' את יוסף זכיתי לאדון כי אותיות שקודם שם הוי"ה ושל אחריו הם מספר אדון ובשכר ששמרתי ברית קודש שלא פגמתי ביסוד הנקרא שלום זכיתי להיות מושל בכל ארץ מצרים מוש"ל אותיות שלום והנה שלשה תוארים אב אדון משל עולים תל"ד כי משל כתיב בלא וא"ו והם רמוזים במלוי ארץ אל"ף רי"ש צד"י עולה תל"ד ולז"א בתוך ארץ מצרים תוך דייקא ר"ל כל שלשה תוארים אלו רמוזים תוך ארץ וס"ת ג' תוארים אלו לב"ן כמו ס"ת ג' שמות ישראל יעקב ישורון לומר בזכות אביו זכה לכל הכבוד הזה ולכן כתיב בברכתו מאל אביך ויעזרך:

כי למחיה שלחני אלהים לפניכם נ"ל בס"ד קודם שם אלהים יש מספר חימה ובמתוק שם אלהים נהפכה חימה למחיה או יובן למחיה אותיות מחילה שעל ידי שנתתי לכם מחילה שלחני למחי"ה או יובן מחיה מה חי שהם חיבור יסוד ומלכות או חי יסוד של מ"ה התפארת שהוא היה יסוד דדכורא:

כה אמר בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמוד נ"ל בס"ד ע"י זכות כ"ה אתוון דיחודא שהייתי נזהר לאומרם תמיד בזה נמשכו אותיות כ"ה בתוך אותיות צור שהייתי בו ונעשה צירוף בכורה שהוא המלכות שנקראת בשם בכורה כמ"ש רז"ל אף אני בכור אתנהו ולכן שמני אלהים לאדון לכל מצרים ואל תחוש מן קנאה של אחי שירצוני מלך הנה בטלה הקנאה יען רדה אלי קרי בה רד ה' אלי והוא דכתב בנחל קדומים פ' ויחי דמי שמו יוסף עלול שיתקנאו בו כי כן יוסף גי' קנאה ע"ש ובזה פרשתי הטעם שהוסיף לו גבריאל באותה הלילה שמלך אות ה"א בשמו כדי לבטל משמו מספר קנאה והוא הדבר ששלח לאביו רד ה"א אלי ואין חשש קנאה לכן לא תצטרך לעמוד בתפילה בעבור דבר זה לבטלו או יובן בס"ד שמני אלהים לאדון לכל מצרים שנתקיימו החלומות אשר ראיתי מכבר אך בכלל החלומות היה דהשמש והירח משתחוים לי דקאי השמש עליך ולא מבעיא שאיני חפץ בהשתחויה אלא רדה בתנאי שאפילו עמידה דהיינו קימה בעלמא אל תעמוד מפני:

והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם נ"ל בס"ד ואקדים לבאר תחלה קושית העולם למה אחר שמלך לא שלח כתב לאביו להודיעו ועוד מה ענינים של עלילות אלו שהעליל עליהם כי ודאי לא לצער נתכוון וסופו הוכיח ואמרתי טעם לזה כי הוא ראה אשמתם גדולה הן מצד המכירה שלו הן מצד הצער שסבבו לאביו הצדיק לכך כדי שיתוקן העון שלהם המתין עד שיבאו הם ויבשרו את אביהם בשורה טובה בעבור לתקן הבשורה רעה שאמרו לו הכר נא הכתונת בנך היא וע"ד העלילות רצה שיעשו תשובה מעלייא מצד עון המכירה שהוא באותו פרק באותה שעה באותו מקום כן העליל להם כדי שימצא בידם תשובה מעלייא כזו והוא שרצה להביא עמהם את בנימין אחיו וישמרו אותו בדרך בהיותם מיוחדים עמו וישאהו כבבת עינם והוא במקום יוסף ממש כי זה בנה של רחל וזה בנה של רחל זה אהבו אביו וזה אהבו אביו זה נתייחדו עמו בדרך מדבר ובקשו להרגו וזה מתייחדים עמו במדבר שמם ונושאים אותו על כתפיהם ונזהרים בו כבבת עיניהם הרי נעשה בזה דוגמא לאותו מקום לאותה שעה לאותו פרק ואחר שהביאו אותו למצרים רצה לעורר אותם בדבר זה יותר שיהיו מסכנים עצמם בעבור הצלתו לכך עשה עלילת הגביע והם נלחמו בדברים וסכנו עצמם בעבור בנימין ואז נתודע להם אמנם ודאי אע"פ שהרבה להם צער בעלילות אלו מתחלה וע"ם לא עשה זאת משנאה ואכזריות ח"ו אלא בלבו היה מצטער מאד על צערם ורק היה מוכרח לזה בשביל תיקון נפשם כאשר דברנו והראיה בכל צער שהיה עושה להם היה נכנס לחדר ובוכה וסו"ד הרים קולו בבכי רב ואין אדם בוכה בשקר אם אינו מצטער באמת בלבו וזהו הוכחה כי כל דברים קשין כגידין שהיה מדבר עמהם היה זה משפה ולחוץ ולא מלבו ולז"א והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין ברוב הבכיה הגדולה שבכיתי לפניכם כי מתחלה ועד סוף פי המדבר אליכם ר"ל דברים הקשים כי כל דבור הוא קשה זה היה בפי דוקא ולא בלבי וכל זה היה אליכם לטובתכם:

ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא ויעשו כן בני ישראל ויתן להם יוסף עגלות קשה איך אומר עתה ויעשו כן בני ישראל ועדיין לא נתן להם כלום לא עגלות ולא שאר דברים ולא הלכו עדיין ממצרים וזה יצדק לאומרו סוף כל הדברים ונ"ל בס"ד בהקדים ליישב חקירה אחת איך ישראל לקחו הרכוש ממצרים בקצא אחרון דכתיב וינצלו את מצרים שעשאוה כמצודה שאין בה דגן או כמצולה שאין בה דגים והלא הבטחת הרכוש לא היתה כך שינצלו את מצרים אלא אמר יצאו ברכוש גדול ולא יקחו הכל ועוד הבטחת הרכוש היתה אחר עבודה של ת' שנה ואם הם יצאו ברד"ו לצורך שעה איך יקחו הרכוש ונ"ל בס"ד כי מה שנצלו את מצרים זכו בזה מכח הודאתו של פרעה שהוא זיכה אותם בכך ואמרתי על זה משל לעשיר אחד גדול שבנה חצר גדולה וארמון יקר על הים והיה בנין מפואר ויפה מאד שלא נמצא כמוהו והשר הגדול המושל על אותה העיר חמד אותו הרבה ויתחכם לקחתו בערמה ויהי היום ויבא השר המושל ההוא בעצמו לחצר ההוא אצל העשיר לעשות לו וזית"א ויחרד העשיר לקראתו ויקבלהו בכבוד גדול וישם לפניו שלחן מלא מיני מגדים ומשקין חשובין כפי כבודו ויהי הם יושבים על השלחן ושמחים הוא והשרים אשר עמו אמר המושל לאותו עשיר אני אוהב לבא אצלך תמיד לעשות וזיטא כי חביב אתה בעיני א"ל העשיר אדוני הבית הזה הוא ביתך והמקום הוא מקומך ובכל עת שתרצה תבא ותתענג ואני מוכן לשרת כבודך כי גם אני שמח הרבה בביאתך והמושל בשמעו דבריו אלה הראה לו בידו אות חן חן כדרך העולם אח"כ קם המושל והלך לחצר הממשלה שלו ויצו הערכאות להעביר בפנקס הממשלה את חצר של אותו העשיר על שמו והשרים שהיו עמו המה העדים שהעידו שהודה העשיר במתנת החצר לשם המושל וכן עשו והעבירו בפנקס את החצר על שם המושל ומסרו לו חוג"א על זה כנהוג ואז תכף ומיד שלח המושל עם עבדיו כשאות ומטות שלו לתוך החצר ההוא וישלח ג"כ עשרה אנשי חיל להוציא את העשיר ואשתו ובניו ומשפחותיו מן החצר חוצה ויהי בבואם נבהל העשיר

העשיר מאד ולא ידע מה היה וחשב אולי עשה איזה זלזול בכבוד המושל וילך אל המושל ויאמר אדוני מה פשעי ומה חטאתי שחטאתי לך א"ל ח"ו לא חטאת לי א"ל א"כ למה גרשתני מביתי א"ל וכי זה ביתך זה הוא ביתי שכבר נתת אותו לי במתנה בהודאת פיך בפני עדים שאמרת לי הבית הוא ביתך והמקום הוא מקומך א"ל אדוני אני דברתי כן כפי נימוס העולם שכך אומרים לאהוב וגדול בדרך כבוד ואין הדברים האלו אמת וצדק א"ל שתוק ואל תדבר כך עוד וכי עם מושל גדול כמוני ידברו דברי שוא אינשי בשחוק אל תצריך עוד בדבר הזה שכבר נכתב בשמי בפנקס הערכאות בעדות ב' עדים על הודאת פיך ושלי הוא וכן הנמשל הנה פרעה עתה כדי להראות חבה ואהבה ליוסף ואחיו דבר כדאמרי אינשי שאמר ועיניכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא הרי עקר את הכל ונתנו לישראל דאמר טוב כל ארץ מצרים ומן השמים החליטו הדברים האלה והכניסום לקיום לומר זכו ישראל בכל טוב ארץ מצרים כולו מחמת הודאתו של פרעה שהיה מלך מצרים והכל ברשותו ולכן אחר הדברים האלה שדבר פרעה בא הכתוב ואמר ויעשו כן בני ישראל כלומר כיון שהודה בכך עשו כן בני ישראל ביציאתם שניצלו את מצרים מכח הודאתו זאת שהודה ונתן להם כל טוב ארץ מצרים ולכך אל תתמה לומר ההבטחה היתה רכוש גדול ולא הכל וכן תאמר ההבטחה היתה אחר ת' שנה ולא אחר רד"ו כי הם מלבד ההבטחה נעשה להם כח זכות בטוב מצרים מכח הודאה זו של פרעה וכמו שאמר כן עשו ואל תקשי כיון שהוא אמר כן כדאמרי אינשי אמאי החליטו משמים דברים ועשו עליהם קיום וכי זה המושל הנזכר במשל כדין עשה הנה התירוץ לזה פשוט כי פרעה מאיליו דבר דברים אלו ולא דבר עמו תחלה יוסף הע"ה איזה דבר שיהיה מוכרח להשיב כך מתורת הנימוס כאשר היה במשל אל המושל וקי"ל בשמים שבכל לב אמר כן באותה רגע את הדברים אע"פ דלעיני הרואין נראין דנקיט כן כדאמרי אינשי עכ"ז לפני אלהי השמים גלוי דאמר דברים אלו בכל לב שנכשל לדבר כך לפי שעה וגבר ישראל:

והנה אומרו לא תחוס על כליכם נ"ל בס"ד רמז להם על כלים כבדים כמו חביות ומטות שא"א להסיעם ממקום למקום אלא צריך שימכרום במקומם ואם האדם ימכור כלים כאלה של הבית במהרה לא יעלה בידו חצי הערך שלהם על כן אם חס על ממונו מוכרח להתעכב למכור על יד על יד בערך השוה ופרעה רצונו שיבואו תכף ומיד לכך אמר ועיניכם לא תחוס על כליכם כלומר שמעתי שממון שלכם חביב עליכם דאביכם חזר על פכים קטנים ונסתכן בלילה לבדו על כן אתם לא תחוס עיניכם על כליכם בחביות ופכין וכיוצא בתתעכבו עד שתמכרום בערכם כי הנה טוב כל ארץ מצרים לכם ומה לכם לדקדק על הפסד מועט כזה תניחום שם ותבואו כאן:

ולאביו שלח כזאת נ"ל בס"ד כזא"ת כ"ז אות שהם צינורות השפע או יובן כי יוסף אחיזתו באות צד"י אך צד"י כפוף הוא אות י"ח באלפא ביתא וצד"י פשוט הוא אות כ"ז באלפא ביתא כי סדרם כמנצפ"ך וזהו שלח כזא"ת אות כ"ז אות צד"י פשוט שעשה לו רמז בזה מקודם הייתי צד"י כפוף ועתה הנני צד"י פשוט על כן אל תפחד מטומאת מצרים:

ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכו' נ"ל בס"ד הם חשו פן מעוצם השמחה של הבשורה אם תבא פתאום יהיה לו נזק כאשר היה בשרה אע"ה לכן הלכו בזה בהדרגות תחלת הכל שלחו את שרח בת אשר שתקנוה ותבא לפניו ותכה בתוף ותזמר ותאמר יוסף חי יוסף חי כדי שיתגוללו בו צמחים של השמחה ואח"כ נכנסו הם אצלו ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי כלומר שהוא יאמר בינו ובין עצמו ג' תיבות אלו עוד יוסף חי והם אומרים שיאמר כן בדרך עצה ובזה נכנס בלבו שמחה יותר ובודאי ישאל אמירה זו למה ומה שמעתם דבר בענין יוסף והשיבו לו וכי הוא מושל כך שמענו שהוא עתה מושל ובזה נכנס בשמחה יותר ואז מוכרח שישאלם שמה האומר לכם כן לא נתאמת הדבר אצלו ואמרו מצד השערה אז סיימו דבריהם בכל ארץ מצרים הנה הוא עתה בארץ אשר באנו ממנה וראינו אותו בעינינו ויפג לבו כי לא האמין להם באמונה גמורה ואחר שראה העגלות ששלח לו בהם סימן אז נשלמה שמחתו בהדרגות וכיון ששלמה שמחתו שרתה עליו רוה"ק וזהו ותחי רוח יעקב אביהם כמ"ש ז"ל ואז ידע כל מה שנעשה מתחלה וע"ש:

ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי נ"ל כי מה שהיתה שרח בת אשר מזמרת ואומרת יוסף חי יוסף חי כמה פעמים בזא"ז ערב לו זה הדבר ליעקב והוא ג"כ היה אומר דבר זה רב פעמים עוד יוסף בני חי וזהו ויאמר ישראל רב ר"ל כמה וכמה פעמים רבות היה אומר דבר זה והוא עוד יוסף בני חי או יובן נצצה בו רוה"ק ונתנבא שימלוך פ' שנה כמנין עוד כי בן שלושים שנה היה בעמדו לפני פרעה וחייו היו ק"י שנים או יובן רב עוד יוסף בני כלומר נתרבה שמו שנקרא יהוסף והוא חי צדיק הנקרא חי:

פרשת ויחי

ויחי ימי יעקב שני חייו אומרו ימי יעקב לשון יתר הוא ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה כי הצדיק היום שלו חשוב כשנה של אחרים כי מסגל תורה ומצות ביום אחד יותר ממה שיעשו אחרים בשנה אחת וזהו תוסיף ימים באיכות וז"ש ויחי ימי יעקב שני חייו ר"ל הימים שלו נחשבים לשנים באיכותם או יובן בס"ד כל אדם יש לו ימים ויש לו לילות אך הלילות נתנו לשינה וכמ"ש יצחק אע"ה בחשבון שנות האדם דל כ"ה שני דלילותא אמנם הצדיק הלילות נחשבים לימים שגם בלילות קבע עתים לתורה ושינתו מועט ואפילו בעת שינתו נשמתו עולה למעלה ולומדת תורה בישיבות הצדיקים נמצא הלילות נחשבים ג"כ ימים ולז"א הספדן על אותו חכם נשים לילות כימים על משים לילות כימים וכנז' בגמרא ולז"א יראת ה' תוסיף ימים שגם הלילות שלהם נחשבים לימים ונמצא הימים שלהם נוספים ושנות רשעים תקצרנה שגם הימים עצמן מאבדים אותם וז"ש ויחי ימי יעקב שני חייו פירוש כל שנות חייו נחשבים ימי יעקב שאין בהם לילות:

ויאמר אנכי אעשה כדבריך נ"ל בס"ד אם אשבע נמצא אני עושה מצד הכרח השבועה אך טוב שלא אשבע דאז אני עושה מצד מצות כבוד אב והשיב לו השבעה לי דאין אתה נשבע מעצמך אלא לי בשביל הלווי שלי ונמצא אתה מקיים מצות כבוד אב במה שאתה שומע דברי שאני אומר לך שתשבע ועוד אתה מקיים אח"כ מצות השבוע ג"כ:

ועדיין צ"ל למה לא פירש לו על השבועה בתחלת דבריו

דבריו ונ"ל כי בתחלה אמר אם אומר לו שישבע יקשה עליו הדבר לומר וכי חשדתני בעיניך שלא אקיים דבריך עד שאתה רוצה להשביעני לכך בתחלה סתם הדברים ולא אמר השבועה בפירוש ואחר שצוהו להעלותו השיב לו יוסף הע"ה גם אני אעשה לעצמי כדבריך שאצוה את זרעי שיעלו אותי ממצרים בעת יציאתם משם אז א"ל יעקב אע"ה א"כ השבעה לי אע"פ שאין אתה צריך שבועה ותקיים בודאי כי אתה מלך ותוכל לקיים אך בשביל עליה שלך צריך שבועה דיש לחוש הואיל וטרודים ביציאה שתהיה זמן רב ישכחו צוואתך אז וצריכים לחפש אחר ארונך שלא ימצא להם בנקל וכאשר היה כן באמת אך ע"י שבועה יהיו מוכרחים להשתדל למצוא אותך לקיים צוואתך ואם לא תשבע לי לא תוכל להשביעם כי יאמרו וכי אביך השביע אותך כדי שאתה משביע אותנו אך אם תשבע לי מוכרחים גם הם להשבע ואז וישבע לו וגם השבע השביע את בני ישראל על עליה שלו :

הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה ונ"ל בס"ד שם החמישי משמות ע"ב הוא שם מה"ש וכתב בקה"י ז"ל בשם רבינו האר"י ז"ל ששם זה מסוגל לרפואה וידוע כי אבנו של יוסף הע"ה הוא שהם ובהפך אתוון מה"ש נמצא יש ליוסף הע"ה שייכות בשם מה"ש המסוגל לרפואה ולכן כיון שא"ל בנך יוסף בא אליך אז ויתחזק ישראל:

ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים לי הם י"ל תיבת ועתה גם אומרו לי הם נראה לשון יתר ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בספר הלקוטים לרבינו ז"ל בפרשת וישב בשעה שבלבל ראובן יצועי אביו ומנע משכבה של בלהה ראויה היתה להוליד תאומים וכבר נזדמנו לבלהה מלמעלה נשמותיהם של שני התאומים ונתלבשו באוצר ידוע ששמו גוף שהוא קרוב לאויר עוה"ז והנה להחזירם א"א מה עשו ב"ד של מעלה הורידו שני נשמות אלו למצרים לאשת יוסף והם מנשה ואפרים וכו' ע"ש נמצא אפרים ומנשה של יעקב אבינו עליו השלום היו מכבר ורק ע"י ראובן הלכו אצל יוסף וז"ש ועתה דייקא שני בניך הם הנולדים לך שבעת הלידה היו לך הנה מתחלתם לי הם שנשלחו מן השמים לי ועל כן בדין הוא דאפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי להכניסם בכלל בני :

ויקח יוסף את שניהם י"ל תיבות את שניהם לשון יתר ודי לומר ויקח יוסף את אפרים בימינו וכו' ונ"ל בס"ד רמז בזה שהמשיך להם הכנה לברכה משני שמות מ"ה שהם שם הפנימי ושם החיצון שבתפארת בסוד מה שמו ומה שם בנו כנז' בעץ חיים שער השמות פרק ז' יע"ש וזה נרמז בתיבת שניהם קרי בה שני מ"ה ולקח את אפרים בימינו משמאל ישראל וכו' כיון בזה לעשות חיבור חסד וגבורה כפלים כי הימין חסד והשמאל גבורה וב"פ חסד גבורה הוא תקע"ו כמנין יסוד ומלכות וכמנין עושר :

ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק נ"ל בס"ד שלימות עבודת הקודש הוא תלמוד מעשה שמחה בשניהם וזהו לכו חזו מפעלות אלהים אשר שם שמ"ת בארץ ר"ת שמחה מעשה תלמוד והתלמוד שהוא תורה רמוז בשם ישראל שהוא לי ראש דהתורה נקראת ראש נתנה במ' יום כמנין לי והמעשה רמוז בשם אברהם כי המעשה הם רמ"ח כמנין אברהם והשמחה של הלמוד ומעשה רמוז בשם יצחק שהוא צחוק של מצוה וז"ש יקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק להיות שלמים בשלש הנז' ברכת כהנים ט"ו תיבות וצריך להם ט"ו אותיות להיות צינורות לשפע והם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק כי אברהם יצחק ישורון מצא הם ט"ו אותיות או יובן בס"ד דידוע שיש שם יא"י של ס"ג שהוא שני יודי"ן ואל"ף יו"ד שיש בהוי"ה דמילוי ס"ג בסדר הזה וזה השם הוא ברחל אך בלאה יש שם של אי"י שהוא אל"ף ושלשה יודי"ן אחריו שיש בשם אהי"ה דמילוי יודי"ן בסדר הזה ושם זה הוא בלאה וכנז' בשער הכונות בדרוש הלילות ודרוש ד"ה ע"ש ושני שמות הנז' חשבונם שוה ורק ההפרש הוא בסדר האותיות ושניהם נרמזים בשמות האבות אך שם שברחל סידורו הוא כך יעקב ישראל אברהם יצחק שהם ר"ת יא"י ולכן כאן שבא לברך בניה של רחל המשיך להם הארה והשפעה משם הנז' שברחל שסידורו הוא ע"פ סדר יעקב ישראל אברהם יצחק ולז"א ויקרא בהם שהוא יעקב ישראל תחלה ואחר שמותי הם שמות אברהם ואחריו יצחק :

וידגו לרב בקרב הארץ נ"ל בס"ד הכונה אין הדמיון לדגים בכל דבר שיש בדגים דבר לא טוב שהגדול בולע את הקטן ורק הדמיון הוא לרב ר"ל לענין הרבוי דוקא או יובן בקרב אותיות ארץ יש מספר תל"ד כמנין י"ד פעמים א"ל ושם אל זועם בכוחות הדינין ובזה יובן לכו חזו מפעלות אלהים אשר שם שמות בארץ אל תקרי שמות אלא שמות ולז"א פועל ישועות בקרב הארץ ולזה בירך את יוסף הע"ה וממגד ארץ ומלואה :

ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים אחז"ל שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ ויעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון שאז יתמלא כל העולם משמעו וי"ל כיון דיש גדולה כזו לאפרים למה לא ברכו על גדולה זו בפירוש ובאמת גדולה זו צריכה טובא לברכתו של יעקב אע"ה כדי לתת לו כח בדבר זה לעשותו ועוד יש קושיא גדולה ועצומה כי הוא בירך אותם בשוה וסיים וידגו לרוב בקרב הארץ וכאן השלים הברכה ולמה לא הסיר ידו מעל ראשיהם דלא מצינו שבירך אותם עוד וכיון דאמר אח"ז וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה מוכח להדיא שלא סילק עדיין יעקב אע"ה את ידו מעל ראש אפרים ולמה לא סילק כיון שגמר הברכה ובודאי יוסף הע"ה לא רצה להסיר יד אביו להניחה על ראש מנשה אלא מפני שראה שלא סילקה אביו ומחמת כן חשב שרצונו לברך עדיין ולא ראינו שבירך עוד ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש במדרש קהלת פרשה ג' דרבי שמעון בן חלפתא עם אנשי עין תאנה הלכו לקיים מצות מילה במקום אחד והיה אביו של אותו תינוק משקה אותם בסעודת המילה יין ישן ואמר להם שתו מן יין הטוב הזה שאני בטוח באדון השמים שממנו אני משקה אתכם ביום משתה הנשואין שלו והם ענו אחריו כשם שהכנסתו לברית כך תכניסהו לתורה ולחופה ומתוך אלו הדברים יצא לו ר"ש מאותו הבית יחידי כדי ללכת למקומו והיה זה בחצי הלילה ופגע בו מלאך המות וא"ל בשביל שאתם בטוחים על מעשיכם הטובים אתם יוצאים בשעה שאין ראוי לצאת בה כלומר בלילה דשכיחי מזיקין וא"ל ר"ש ואתה מי אתה שהרי גם אתה יצאת בלילה יחידי וא"ל שהוא שליח השלוח אל הבריות ר"ל גילה לו שהוא עצמו מלאך המות וא"ל ר"ש מדוע פניך רעים א"ל מקול דברים קשים שאני שומע מפי הבריות בכל יום א"ל ר"ש ומה הם א"ל התינוק הזה שהכרתם ערלתו היום שמר פסק דינו הוא עמדי שאקח אותו לאחר שלשים יום

והנה שמעתי שאביו השקה אתכם יין וא"ל שתו יין הטוב שאני בטוח באדון השמים שאני משקה אתכם ממנו במשקה הנשואין שלו ושמעתי זאת ולכן נעלבתי שמתיירא אני שתפלה זו שהתפללתם תבטל הגזרה הזאת א"ל ר"ש אשביעך בחייך שתראה לי עתה שטרי וזמני מתי הוא א"ל אין אני שולט על זמן שלך או על דחבירך דכוותך א"ל ר"ש יהי רצון מלפני הקב"ה כשם שאין אתה שולט על שטר שלנו כן לא יהא לך רשות לעבור על דברינו אלו שאמרנו כשם שהכנסתו לברית כך תכנסהו לתורה ולחופה ובקש רחמים וחיה התינוק ע"כ יעו"ש:

והנה המאמר הזה מוקשה דאותו השליח למה חשש מדברי אבי הבן דהא אומר לר"ש שמעתי שאביו היה משקה אתכם יין ואומר כו"כ משמע כי מחמת דברי אבי הבן היה חושש פן תתקבל תפלת הצונים אותו כשם שהכנסתו וכו' ולפי פשט הענין מה לו להזכיר את דבריו של האב לימא ליה שמעתי שהתפללתם כשם שהכנסתו וכו' ומתיירא פן תקובל תפלתם ונ"ל בס"ד ענין ידועה שיש חילונים המטים אזנם לקול תפלות התחתונים והם מתאמצים לקטרג על כל תפלה שלא תעשה פירות וזה עסקם תמיד אמנם יש תפלה יוצאה מן התחתונים ואלו החילונים המקטרגים לא ירגישו בה לקטרג עליה והוא דאין האדם מתפלל להדיא יהי רצון וכו' כדרך התפילות אלא הוא מבליע תפילתו בדברים שבינו לבין חבירו שהוא מדבר עם חבירו דברים גשמיים של צרכי עוה"ז ובתוך הדברים מבליע התפלה שמברכו ואלו החילונים לא ירגישו בהבלעה מאחר ששומעין ההתחלה היא סיפור דברים בעלמא בצרכי עוה"ז ולא ישימו לב על דברים אלו וממילא עושה האדם לתפלתו הברחה מהם ואז תעלה ותקובל ברצון בלתי קטרוג ולכן אם היו ר"ש וחביריו תחלת הכל אומרים דברים אלו בדרך תפלה מאליהם שהיו אומרים לו יהי רצון מלפני אלהי השמים כשם שהכנסת הילד הזה לברית כך תכנסהו לחופה לא היה מתיירא אותו השליח מתפילתם זו שמא תעשה פירות כי יודע שיש חילונים מטים אזנם לכל דברי תפלה שתצא מן התחתונים לקטרג עליה ועל זאת ודאי יקטרגו לומר כבר גזי"ד של זה נמסר ביד השליח ועוד שאר מיני קטרוג הרבה אך הוא נתיירא מפני שתפילתם נבלעה בין הדברים כי אבי הבן התחיל לדבר תחלה דברים חילונים בעלמא באומרו שתו מיין הטוב הזה שאני בטוח שאשקה אתכם ממנו בחופתו הרי הוא מדבר דברים בעלמא שאינו רוצה מהם תפלה ונראה שגם הם השיבו על דבריו דברים בעלמא לומר מה שאמרת שתשקה אותנו מן היין הזה בחופתו אה"ן כן יהיה ותצדק בדבריך דכשם שהכנסתו לברית כך תכנסהו לחופה הרי לפי הנגלה השיבו לו תשובה על דבריו לומר כן תעשה כאשר דברת ואין כאן תפלה כי לא באו דבריהם בדרך תפלה אלא הם כמו תשובה לדבריו של אבי הבן אך באמת הם בלבבם כיוונו בדברים אלו דרך תפלה ולא כמשיב דברים בעלמא ולכך היה מתיירא אותו השליח פן לא הרגישו המקטרגים בתפלה זו ועלתה ועשתה פירות וכאשר היה כן באמת:

וכן הענין כאן אצל יעקב אע"ה כשבא לברך את מנשה ואפרים רצה לברך את אפרים בתגבורת העצומה הזאת שיהיה לזרעו יהושע במלחמה של ל"א מלכים שהיא תגבורת גדולה עד מאד אשר כל המקטרגים יתקנאו בה ויפתחו פיהם לקטרג והוא רוצה להבריח את הברכה הזאת מעיני המקטרגים שלא ירגישו בה ולכך לא אמר אותה בפירוש וגם לא ברמז ואמר הברכה לשניהם בהשואה אחת עד וידגו לרב בקרב הארץ ועדיין לא סילק ידו כי רוצה לברך את אפרים בתגבורת הנז' אך רוצה לעשות לה הברחה מעיני המקטרגים שלא ירגישו בה והיינו שיבליע בתוך דברים בעלמא והוא ידע בחכמתו כי יוסף הע"ה אחר שיראה נוסח הברכה שוה לשניהם ועכ"ז הניח יד הימין על ראש אפרים ירע בעיניו וירצה להסירה בטענה כי זה הבכור שים ימינך על ראשו ואז מוכרח להשיב לו תשובה על דבריו אלו ואז יבליע הברכה של אפרים בתגבורת הנז' בתוך התשובה שאינו נראה דנחית לברך אלא הוא בא להשיב תשובה ליוסף לתרץ לו הקושיא שלו שהקשה לו והלא מנשה הבכור וראוי שתשית הימין על ראשו ואז ממילא לא ירגישו המקטרגים בזאת הברכה כיון דלא ראו דנחית לברך אלא הוי כמשיב דבר ליוסף לתרץ לו קושיתו ולכך לא סילק ידיו אחר שגמר ואמר וידגו לרב בקרב הארץ כי באמת כונתו לברך את אפרים בברכה זו והוא ממתין עד שימצא לה מקום להבליעה ולהבריחה בו וכן היה כי יוסף הע"ה נתעורר להסיר יד אביו והקשה לו לא כן אבי כי זה הבכור וכו' ואז מצא יעקב אע"ה מקום הברחה שהשיב לו ידעתי בני ידעתי וכו' ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו יען כי זרעו יהושע יהיה מלא הגוים דהיינו ימול ויכרית ל"א מלכים וזהו מלא מל ל"א הרכיב בזה ב' תיבות בתיבה אחת ועוד כיון בזה שיעמיד חמה ולבנה נמצא כאן הבליע הברכה העצומה הנז' אך בהברחה כי המקטרגים לא הרגישו בזה מאחר דלא נחת לברך אלא באו דבריו דרך תשובה לקושיתו של יוסף הע"ה שא"ל לא כן אבי וכו':

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים נ"ל בס"ד הגיד להם עתה את הטובה והכח הגדול אשר יעשה להם הקב"ה בשביל תוקף העינוי שחשבו המצריים לאבדם בו מן העולם והשי"ת הפר עצתם הם אמרו פן ירבה והקב"ה אמר כן ירבה וכן יפרוץ וכמ"ש וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ שהוא ר"ל כן ירבה באיכות וכן יפרוץ בכימות וזו הטובה והברכה של כן וכן רמוזה בסוף אותיות הימים כי אחר אותיות הימים יש אותיות כ"ן וכ"ן ולז"א את אשר יקרא אתכם ברכה מאת ה' באחרית אותיות הימי"ם שהוא כן וכן שבזה הפר עצת פרעה ועמו או יובן רצה לגלות להם הקץ שיהיה באלף הששי שהוא אחרית ה' ימים שכל אלף שנים נחשב כיום אחד וכמ"ש רז"ל ע"פ אלף שנים בעיניך כיום אתמול ואלף הששי שהוא יום הששי הוא אחרית ה' ימים ואמר עוד הקבצו ושמעו בני יעקב לימדם לאחוז מדת האחדות תמיד וזהו הקבצו ושמעו ועוד לימדם שיהיה להם תמיד הבנה והשכלה ביחוס שלהם שלא יראו בני עשו ויאמרו גם אנחנו נהיה כמותם אלא צריכין להבין מי אביהם ואז יהיו אוחזין מעשה אביהם בידם ואחז"ל שמע כלומר הבן לז"א ושמעו ר"ל הבינו אל ישראל אביכם איך היה ותלכו בעקבותיו:

יהודה אתה יודוך אחיך נ"ל בס"ד גם בעודך יהודה קודם שלקחת המלכות בזמן דוד הע"ה יודוך אחיך שאתה ראוי למלוכה ידך בערף אויביך ידך ר"ל כוחך גם נרמז בה דוד שמספרו יד הנה הכה שלכם הוא בערף אויביך אויב הסתמי הוא הנחש ואחורי אותיות נחש יש אותיות זמר שהזמירות מזמרים עריצים ואין הנחש נכנע אלא בזמר וכמ"ש בס"ד לעיל בפ' בראשית בפסוק הוא ישופך ראש ואותיות זמר הם מוטלים בערף הנחש ולכן דוד הע"ה נקרא

נקרא נעים זמירות ישראל שהיה עוסק בזמירות תמיד גור אריה יהודה ארז"ל בהמ"ק היה בחלק בנימין ורצועה היתה יוצאה מחלק יהודה נכנסת בחלק בנימין ובה היה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה לבלעה דכתיב חופף עליו כל היום גם ארז"ל בבית ראשון היה אש המזבח דוגמת ארי רובץ ובבית שני היה דוגמת כלב רובץ וז"ש גור אריה יהודה במקום המזבח שהוא אריה גור שם כי בחלקך יהיה זה מטרף בני בנימין שהיה מצטער לבלוע ולטרוף המקום המזבח עלית נתעלית גברת דבעת שבאו לחקר מקום המקדש ועלה בידם שהוא בחלק בנימין אם היו בונים אותו במקום נבנה לא היה מכוון מקום המזבח באותה רצועה של יהודה אך עתה נתעלית שהיה סייעתא דשמיא לדוד בכך שיכוין המקום על האמת שבזה גבוה המזבח ברצועה שלך כרע בבית ראשון רבץ בבית שני כארי וכלביא דוגמת הארי היה בבית ראשון ודוגמת כלב בבית שני וזהו כלביא כלב י"א ובבית שלישי מי הבינה יקימנו לא יסור שבט היסוד הנקרא שבט מיהודה שה"ס המלכות ומחקק מבין רגליו חלק התיבה לשתים וקרי בה ומחק ק' מבין רגליו והוא ק' של קנה שיקצץ רגלי הקו"ף ויהיה ה"א וזהו ראשון לציון הנה הנם ככו' בזוה"ק עד כי יבא שילה ולו ר"ל יבא ש"י אורות לה"א ולוא"ו שה"ס תפארת ומלכות וז"ש ש"י לה"א ולוא"ו אז אותו זמן יקהת עמים:

חכלילי עינים מיין ולבן שינים מחלב נ"ל בס"ד דאמרו בגמרא היתר דוד הע"ה וזרעו דאתו מן רות המואביה והיתר רחבעם דאתי מן נעמה העמונית הוא מן ב' יודי"ן הכתובים בעמוני ומואבי דהוא"ל לא יבא עמון ומואב בקהל ה' ולמה אמר עמוני ומואבי ביו"ד אלא ללמדך עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית גם ידוע שמלכי ב"ד נקראים עינים של ישראל כמ"ש ר"ל לפני רבי יהודה נשיאה ככו' בירושלמי ועוד נקדים מ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל ע"פ ותקח נעמי את הילד ותשיתהו בחיקה ותהי לו לאומנת ותקראנה לו השכנות לאמר יולד בן לנעמי והוא דכאשר באה נעמי ולקחה הילד ותשיתהו בחיקה כדרך נשים זקינות שמטילים להם ילדים בחיקם דוקא ולא להניק כי אין חלב בדדיהן הנה נעמי תכף ומיד כשנתנה אותו בחיקה ותהי לו לאומנת שעשה לה הקב"ה נס שהשפיע לה חלב בדדיה והניקתו ואז בראות השכינות הנס הזה כי ידעו שכל דדיה צומקות כי היא זקנה גדולה ואיך תכף הניקתו חלב אז אמרו לא על הנס עשה הקב"ה נס זה אלא להורות כי יולד בן לנעמי כי הילד הזה הוא מהצון שבא דרך יבום ע"י בעז עכ"ד ע"ש נמצא השי"ת עשה נס גדול בבנה של רות שהמציא לו חלב בנס מדדי אשה זקנה שצמקו דדיה וזו הוכחה גדולה שראויה רות לבא בקהל כי כלל גדול הוא לא עביד קב"ה ניסא לשקרי ועתה מי שהוא עם הארץ ואינו מבין הדרשה של דקדוק ב' יודי"ן דעמוני ומואבי הנה הוא יאמין בהוכחה זו הפשטית של נס החלב דהנקבות לא נאסרו דכ"ע ידעי דלא עביד קב"ה ניסא לשקרי ובזה יובן בס"ד חכלילי עינים ר"ל היופי והיתר של העינים שהם מלכי ב"ד דאתי מיהודה שהם נקראים עינים של ישראל הוא מיין תיבת מיין קרי בה מן יו"ד יו"ד כלומר מן יו"ד של עמוני ויו"ד של מואבי דמוכח מינייהו הדין של עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית וכאמור בגמרא וזאת ההוכחה תספיק לחכמים דדייקי קראי אך לבן שנים אדם שהוא עם הארץ שנקרא בן שינים שכל עסקו בעבור לעיסת השינים ואין לו עמל תורה הנה זה אינו מבין הוכחה זו של היודי"ן ולזה תביא לו הוכחה של היתר העינים מחלב כלומר מנס החלב שנעשה לבנה של רות דכ"ע ידעי לא עביד קב"ה ניסא לשקרי וכאמור ובזה יובן מ"ש דוד הע"ה כי אתה גוחי מבטן מבטחי על שדי אמי הם השדים של נעמי אמי שהיא היתה חשובה אמו של עובד זקני כמ"ש יולד בן לנעמי:

מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך נ"ל בס"ד סעודות שבת הם ארבעה ובכל אחת צריך לחם משנה אפילו בסעודה רביעית הרי צריך לה שמנה ככרות וזהו שמנה לחמו והוא יתן מעדני כי מכבד השלחן של שבת במעדנים אז כפתלי יש נפת לי בזה המצוה שמליצים עלינו זכות ופרש הדבר אילה שלוחה אותיות אליה הוא אליהו זכור לטוב שלוח בכל מוצאי שבת קודם לג"ע שיושב שם תחת עץ החיים וכותב שם זכיות של ישראל שיש להם מלך השבת וזהו הנותן אמרי שפר זכיות ישראל:

בן פרת יוסף בן פרת עלי עין יובן בס"ד דארז"ל יוסף הע"ה היה יפיו ותוארו דומה לרחל אמו והיה יעקב אע"ה נהנה בראייתו כי כל עת שרואה אותו כאלו היה רואה את רחל אמו והיה מתנחם בה ובזה פרשתי בס"ד הטעם שנתן לו חלק יתר בעבור הנאה זו שהיה נהנה מראיית פניו וז"ש בן פרת יוסף בן פרת שלקחת חלק כפול עלי עין בעבור העין שלי שנהניתי מראיית פניך או יובן ארז"ל יוסף משלו נתנו לו ונראה תחלת דבר שזה להיות פותר שזה היה סיבה למלכותו ג"כ זכה משלו ע"י שלא חטא בעריות נצטרפו אותיות יו"ד עין של עריות ביחד ונעשו פ' ואז נעשה מן עריות אותיות פותר שזכה להיות פותר וז"ש בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וקרי בה על יו"ד עי"ן דעריות שנצטרפו ביחד ונעשו פ' ואז נעשית פותר או בן פורת ר"ל פותר על עיקר החלום של שבלים ופרות בן פורת ר"ל פותר עוד על שאר דברים של החלום שפתרת אותם להיות ירא פרעה איש נבון וחכם וכו' כל זה היה עלי עין החכמה העליונה שנקראת עין שהשפיעה בך ובאופן אחר נ"ל בס"ד בן פורת יוסף וכו' דארז"ל יוסף משלו נתנו לו פה שלא נשק בעבירה ועל פיך ישק כל עמי גופו שלא נגע בעבירה וילבש אותו בגדי שש ידיו שלא משמשו ויסר המלך טבעתו ויתן אותה על יד יוסף רגליו שלא פסעו ירכבון על קריין וירכבהו את מרכבת המשנה מחשבה שלא חשבה תבא ותקרא חכמה ויקראו לפניו אברך אב בחכמה ועוד ארז"ל בשכר עין שלא הסתכלה בעבירה לא תשלוט בו עיה"ר ועל זה קשא כל אבר לקח השכר לעצמו של יוסף המלך ע"ה ולמה העין לקחה שכר לעצמו ולזרעו כי כל זרעא דיוסף אין עין הרע שולטת בהם והתירוץ לזה הוא כי העין יש לה עוד רבותא על שאר איברים מלבד ענין אשת פוטיפר עוד נתלבטו כל נשים של מצרים ורצו שיוסף הצ"ה ישא עיניו ויראה אותם ולא יכלו לו והוא דארז"ל בשעה שרכב יוסף הע"ה על מרכבת המשנה ועבר ברחובות כל ארץ מצרים יצאו כל הנשים על חומות הבתים שלהם וכל אחת זורקת לפניו מין תכשיט משלה לכבודו כדי שישא עיניו ויראנה ולא היה נושא עיניו לראות שום אחת מהן נמצא העין שלו עשתה פועל מצוה עם גופים רבים מלבד אשת פוטיפר לכך זכתה לשכר שלה עם גופים רבים שהם זרעו מלבד גופו של יוסף הע"ה עצמו וז"ש בן פורת חן שהוא השכר בן פרת בכפל עלי עין שלקחה שכר כפול לו ולזרעו משא"כ שאר איברים והטיב שכר העין היה על כי בנות מצרים לצדו עלי שור כדי שישא עיניו ויראה ולכך לקח שכר לרבוי זרעו:

בן איש חי

שמות

ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים הדקדוק ידוע דלמאי אצטריך לומר ויוסף היה במצרים שזה ידוע מכל פרשיות שקדמו ועוד הול"ל זה אחר אומרו גד ואשר וכ"ל בס"ד בא הכתוב להודיע יתרון שבח יוסף הע"ה על אחיו ששמר בריתו במקום טומאה של מצרים שהיתה ערות הארץ וקליפתה מזקת בענין הזנות מאד דאע"ג שאחיו ג"כ ירדו למצרים ולא חטאו יש הפרש גדול בינו לבינם ואלו הן הא' שהם לא באו לדור במצרים העקרית אלא בארץ גושן שנעשה בה קדושה מחמת שכתבה פרעה על שם שרה אע"ה בכתובתה ותכף ומיד שרתה בה קדושה דהיינו כי כל קליפה מוכרח שיש בתוכה קדושה לחיות בה ומאז נכתבה גושן על שם שרה אז נעתק אור הקדושה שהיה במצרים ושכן בארץ גושן ולכן גושן נקראת מצרימה בתוספת ה"א שעולה מצרימה כמספר שכינה על שם אותו אור הקדושה שבתוך קליפת מצרים המתייחס לשכינה כנודע מסוד גלות השכינה משא"כ יוסף הע"ה שכן במצרים במקום הטומאה העקרית ולא בארץ גושן ועכ"ז לא חטא והב' לאחיו נעשה עזר וסיוע להם מצד יעקב אע"ה שירד עמהם וקדושתו הכניעה קליפת הזנות מעיקרא על כי היה בן פ"ד שנה ולא ראה קרי ועוד ביטל קליפת הזנות הנקראת לר"י ע"י חבורו עם לאה ורחל כי בשלשתם יש ר"ת לר"י כמ"ש מהרש"ש ז"ל בסוד ותזני על שמך דלמעלה מן שמ"ך יש לר"י ולכן קדושתו היתה מגינה ומועלת לבניו כמו קמיע בהיותו עמהם וזה הטעם דבעת שתבעתו אשת פוטיפר באה דיוקנו של אביו לפניו והצילתו מן החטא כמ"ש רז"ל ע"פ מידי אביר יעקב אך ד"ז לא היה אלא לשעה אבל אחיו קדושת גופו של יעקב אע"ה באה עמהם ממש ולא במראה בלבד וגם היתה בתמידות עמהם ואין לך קמיע חשוב מזה משא"כ יוסף הע"ה לא היה נושא עמו קמיע כזה והג' כי השבטים באו הם ונשיהם וכל אחד יש לו פת בסלו ולכן לא חטאו משא"כ יוסף הע"ה היה פנוי בלא אשה ועכ"ז לא חטא ואת רבע אינו דומה יחיד לציבור דהוא היה יחידי במצרים אך הם היו רבים כי בשבעים נפש ירדו מצרימה ולכך נתגברו על קליפת מצרים ולא חטאו וז"ש ואלה שמות בני ישראל שהם מתייחסים לאביהם ישר אל שלא חטאו בזנות אך להם היה כמה סיבות של סיוע הדא הבאים מצרימה ג"י שכינה כמ"ש רבינו אפרים ז"ל כלומר באו לגושן שיוצק עליה שם מצרימ"ה ולא מצרים יען שבה היה שוכן אור שכינה שהוא מספר מצרימה ועוד שנית באו את יעקב שהוא קמיע קדוש המסוגל לשמירה מן הזנות כי הוא אבר החלים קליפת הזנות כאמור ועוד סעד שלישי איש וביתו באו שכל אחד יש לו פת בסלו וזו היא שמירה טבעית מצד הזנות ועוד את רבע ויהי כל יוצאי ירך יעקב שבעים נפש שהיו רבים וזכות רבים שאני ולכך נשמרו מן החטא משא"כ שמירת יוסף הע"ה מן החטא היתה בדרך פלא שלא היתה איתו כל ארבע סיועים אלו וזהו ויוסף שנשאר בקדושתו שנקרא אז בשם יוסף על שם היסוד העליון היה לבדו בלתי קמיע ובלתי אשה ובלתי רבים חבירים ועוד היה במצרים ולא במצרימ"ה שהיא ארץ גושן אלא במצרים הטמאה ועכ"ז נשאר בקדושתו שנקרא יוסף על שם היסוד שיש בו קנ"ו אורות כמנין יוסף כנודע:

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף י"ל למאי הוצרך הכתוב ללמדנו שהיה מלך גס איך לא ידע את יוסף כי לא היה רחוק מאות שנים ונ"ל בס"ד דידוע שהקליפה שונאה את ישראל מפני שהם מסטרא דקדושה אך יש לה שני מיני שנאה א' שייכה לגוף שרוצה לכלותם מעל פני האדמה והב' שייכה לנפש שרוצה להעבירם על דת ולטמא נפשם ואותה השנאה השייכה לגוף תתייחס לנחש הנושך בשיניו להזיק לגוף ולהמיתו ועל זה מורה אות שי"ן של נחש שהוא שן רשעים השוכך ואותה השנאה השייכה לנפש תתייחס לשטן שהוא היצה"ר שנושך הנפש וחפץ לטמאה ועל זה יורה שי"ן של שטן שגם לו יש שן הנושך והוא מספר יצ"ר שעולה ש' וכנגד זה תמצא באוה"ע שהם מושרשים בנחש ובשטן שיש אומה כל מגמתה וחפצה לאבד ולכלות דוקא ולא התגרה בהם בענין הדת וכמו שהיה אצל פרעה ועמו שנתנו עיניהם לכלותם ח"ו ולא גזרו עליהם להעבירם על דת לעבוד ע"ז או לזנות עמהם ואלה שיניהם היא שי"ן דנחש הנושך להזיק ולהמית הגופים ויש אומה שכל מגמתה לנשוך הנפש לטמאה בהעביר אותם על דת וכמו יון ואדום שהיו גוזרים תמיד עליהם להעבירם על דת שאם היו נשמעים להם היו מייקרים אותם ועושים אותם עטרה בראש ואלו ידמו שיניהם לשי"ן דשטן שהוא היצה"ר שיורד ומשטין לטמא הנפש בעבירות וכמה מיני עונות ויש שיש לו שני מיני שינים של נחש ושל שטן שרוצה בזה ובזה כמו המן שנתן עיניו לכלותם מן העולם וזהו שן דנחש וגם נתן עיניו להעבירם על דת שגזר עליהם שלא יטילו ציצית ולא ילבשו תפילין ולא יעשו שבתות ומועדים ולא יעסקו בתורה וכמ"ש רש"י ז"ל על מאמר הגמרא ליהודים היתה אורה זו תורה ושמחה זה יו"ט וששון זו מילה ויקר אלו תפילין שהמן גזר לבטלם וזהו שן דשטן ועל זה אמר הכתוב שיני רשעים שברת של שטן ושל נחש ולז"א ברוך ה' שלא נתננו טרף לשניהם לשון רבים שהם שתיים וכן תמצא בכמה מקומות בתהלים מייחס הרעה של האומות לשינים זומם רשע לצדיק וחורק עליו שיניו וכן אלהים הרס שינימו בפימו וכן שיניו יחרוק ונמס וכאלה רבות:

נמצא פרעה שלא גזר על ישראל גזרות להעבירם על דת כי אם רק נתן עיניו לכלותם לקח לו שי"ן אחת מצד הנחש דוקא שהוא שן הנושך לגופים ולא עשה כמו המן שלקח לו שני שיני"ן דנחש ושטן שרצה לנשוך בשני שינים ולז"א ויקם מלך חדש על מצרים קראו חדש כלומר חד ש' שלקח חד ש' מנחש

ולא

ולא שתים מנחש ושטן ולכן ויאמר אל עמו וכו' שנתן עיניו לעשות עצה שבה מכלה אותם מן העולם ואומרו אשר לא ידע את יוסף יובן בס"ד כי כל ישראל נקראו על שם יוסף כמ"ש בני יעקב ויוסף סלה וכן תחון שארית יוסף ועוד כאלה כמפורש בדברי רז"ל ומצינו שהקב"ה כינה את ישראל בשם נטיעה דכתיב נצר מטעי מעשי ידי להתפאר וכן אמר ואנכי נטעתיך שורק וארז"ל שקראם נטיעה לומר מה נטיעה זו אם אתה כורת ענף ממנה חוזר ויוצא במקומו כי שרשה קיים בארץ כך ישראל שרשם קיים א"א שיכרתו לעולם כי אם ממתים מהם חוזר ומתמלא החסרון ופרשתי בס"ד הענין במ"א כי האדם נדמה לעץ דכתיב כי האדם עץ השדה אך או"ע נדמין לעץ תלוש שאם תכרות חתיכה ממנו אינו יוצא במקומה ואינו מתמלא החסרון משא"כ ישראל דומין לעץ הנטוע ומחובר בארץ שאם תכרות ממנו חוזר ומתמלא החסרון מניה וביה ולכן אמר עליהם נצר מטעי מעשי ידי להתפאר וזה השבח של נטיעה שיש להם הוא רמוז אצל שם יוסף הנקראים בו דקודם יו"ד יש טי"ת וקודם וא"ו יש ה"א וקודם סמ"ך יש נו"ן וקודם פ"א יש עי"ן הרי אותיות נטעה מחוברים עם שם יוסף שנקראו בו ואם תניח חיר"ק תחת טי"ת נקראת נטיעה להורות כי ישראל אינם כעץ התלוש אלא הם כעץ נטיעה שאם יחסר מהם אנשים חוזר ומתמלא החסרון מפני ששורש שלהם קיים כמו נטיעה ולז"א זה שהוא חדש שלקח חד ש' מנחש שחשב לכלותם לא ידע את יוסף ר"ל לא ידע האותיות שיש שמחוברים בשם יוסף שנקראו בו ישראל שהם אותיות נטיעה להורות שאם יכרות מהם איזה ענף חוזר ויוצא במקומו וכן היה להם כאשר יענו אותו כדי לכלותם בעינוי זה אדרבה כן ירבה וכן יפרוץ:

הבה נתחכמה לו ארז"ל הבה נתחכמה למושיען של ישראל נ"ל בס"ד כי מצרים מספרם ש"ף ואם תוסיף אות ה"א לקרותה מצרימה יהיה מספרם שפ"ה מכוון למספר שכינה שהיא מושיען של ישראל ואלו המצריים חשבו אם יהיה שוה מספר שמם עם מספר שכינה בזה יתגברו כנגד מושיען של ישראל והמה ראו אצל פרעה יש אות ה"א בסוף שמו לכך בקשו שיתן אות ה"א מסוף שמו ויניחנה בסוף שם מצרים שתהיה נקראת מצרימה ובזה יכולים להתגבר כנגד מושיען של ישראל שהוא אור השכינה ולז"א הבה נתחכמה לו מלת הבה קרי בה הב ה"א משמך אל שמינו מצרים כדי שבזה נתחכמה נגד מושיען של ישראל ובאמת בקשה זו שבקשו מפרעה ליתן את אות ה"א היא לרעתו כי עי"כ ישאר בפרעה אותיות עפר וזו מורה שיתרוקן רכושו וישאר על העפר וכאשר היה אח"כ וינצלו את מצרים:

הן עם בני ישראל רב ועצום ממנו נ"ל בס"ד כי השר של פרעה המדבר בו ראה וידע שיש לישראל תגבורת מן המים וידוע מ"ש בס' התורה והמצוה בשם פילון היהודי שהיה בזמן בית שני ששם משה מורכב משני תיבות שהם מ"ו ש"ה והיינו מ"ו בלשון מצרי הוא מים וש"ה בלשון מצרי הוא לשון הוצאה והמלטה ע"ש וז"ש רב ועצום ממנו קרי בתיבת ממנו מ"ן מ"ו ר"ל רב ועצום מחמת המים ובאמת כן היה להם אח"כ על הים שזכו להיות רב בחכמה ועצום בעושר שהשיגו חכמה בקריאת השירה שהיתה ברוה"ק וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הע"ה ובזה פרשתי בס"ד והמים להם חומה מימינם הוא השגת החכמה שתתייחס לימין כמ"ש הרוצה להחכים ידרים ומשמאלם השגת העושר כי גדולה ביזת הים יותר מביזת מצרים והעושר יתייחס לצפון הרוצה להעשיר יצפין:

וישימו עליו שרי מסים וכו' נראה כאן גזרו עליהם שתי גזרות הא' עינוי בחומר ובלבנים והב' טביעה במים כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו הרי א' במים וא' בעפר ונ"ל כי גזרת מים היתה כנגד אותיות מצרים שהוא אותיות מי"ם צ"ר וגזרת העפר בשם פרעה שהוא אותיות העפר ואם תצרף אותיות פרעה ומצרים ביחד יהיה מהם ג' תיבות שהם צרה עפר מים אך בזכות יעקב אע"ה שהוא איש תם בטלו גזרת עפר מים שעולה מספרם כך והיה לישראל מספר תם ולמצרים ופרעה נעשה המספר מ"ת ואז נתקיים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים ועוד נ"ל בס"ד טעם שהיתה התחלת הגזירות שלהם בעפר מפני שפרעה ומצרים היו מסטרא דנחש ונוגדא דיליה וכתיב בנחש עפר לחמו לכן היתה התחלת גזרתם בחומר ובלבנים שהוא עפר דחשבו שיצליחו בזה וכל זה רמוז בשם פרעה שהוא העפ"ר גם פרעה לשון פרעון להורות שלבסוף יעשה פרעון ממנו:

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ ויקוצו מפני בני ישראל נ"ל בס"ד דארז"ל אשה מזרעת תחלה יולדת זכר והם היו קצים מן הזכרים ולא מן הנקבות ולידת הזכרים היתה כפי הטבע מחמת רוב עינוי דאז האנשים חלושים הרבה מעבודת היום ובעת שמזדווגים בלילה עם נשיהם מוכרח שהאשה מזרעת תחלה כי האיש מחמת חולשת גופו שוהה להזריע ולכן ויקוצו מפני בני ישראל בני דייקא ר"ל הבנים שהם זכרים שלא היו יולדים בנות וכיון שהעבודה היא בזכרים והם קצו מן הזכרים זו הוכחה שהעבידו את ישראל בפרך כדי לפרק גופם ולא בשביל הנאתם לעשות להם עסק ולכן סמך לפסוק זה פסוק ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך:

ויאמר מלך מצרים למילדות לא אמר הכתוב מה אמר כי על דברים שאח"ז כתיב ויאמר ונ"ל כי א"ל אל תחושו מן העונש כי אני מלך ולב מלך ביד ה' ודאי הוא רצונו בכך שנתן בלבי לעשות דבר זה:

כי חיות הנה בטרם תבא אליהן המילדת וילדו הדקדוק ידוע ונ"ל בס"ד דארז"ל אמרו לו נמשלו לחיות מה חיות יולדין בלא מילדת כך הם וקשא איך נתיישבו דברים אלו אלו והלא יאמר בחיות לא שמענו שיש להם מילדת אך ישראל יש להם מילדת כי אתם המילדות של העברים ואם הם כמו החיות מה צורך יש להם בכם ולזאת הטעימו דבריהם וא"ל הן אמת שהם פקחות כמו חיות שאין צריכין למילדת עכ"ז בפעם ראשונה עדיין אין יודעים איך תהיה הלידה צריכה האשה להביא מילדת ותילד אך אחר שכבר ילדה פעם ראשונה ע"י המילדת אין צריכה עוד למילדת אלא היא תהיה מולדת את עצמה וז"ש כי חיות הנה שיולדים בלי מילדת ואם האמר א"כ מה צורך יש להם בכם לז"א בטרם ר"ל בלידה הראשונה של עיבור ראשון תבא אליהן המילדת אך אח"כ בשאר עיבורים וילדו מאליהן ע"י עצמן ועל כן אנחנו אין מילדים אלא בעיבור ראשון בלבד או יובן בס"ד הכונה כי חיות הנה ר"ל פקחות כי הפקח נקרא חי כמ"ש מהרי"א ז"ל והם אין קורין אותנו כי שמעו הגזרה אשר צותנו לכן כאשר נעיז לבא אצל היולדת מעצמינו בלא קריאה הנה כאשר נהיה במפתן הבית צועקים מבפנים שכבר ילדו ובע"כ נחזור לאחור וזהו כי חיות הנה ר"ל פקחות וחכמניות והיינו בטרם תבא אליהן ממש המילדת

בעודה

בעודה בפתח הבית או בתוך החצר צועקים מבפנים מתוך החדרים שכבר ילדו ואיך צריכה לטרוח ולצאת:

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי נ"ל בס"ד מלוי אותיות לוי כזה למ"ד וא"ו יו"ד עולה מספר אין וידוע דכל אות במילואה נקראת בית ועמרם זכה ליקח מדת הענוה שהוא אין הרמוזה בבית לוי ר"ל באותיות לוי במילואם שנקראים בתים ובזה זכה ליקח את בת לוי שתוליד לו את מרע"ה שהיה עניו מכל האדם ותפס מדת אין בקצה אחרון או יובן ויקח את בת לוי כי אות המלוי נקרא בת או בן לאות הפשוט כנודע וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל כשלקח עמרם את יוכבד אשתו בפעם הזאת נתעברה בה נשמת חוה ולכן עשה לקוחין מחדש וחזרה לנערותה וז"ש ותהר האשה ה"א הידיעה היא האשה הראשונה שהיתה בעולם ע"ש והנה חוה יוכבד מספרם ס"א כמנין אותיות המלוי של לוי ולז"א ויקח את בת לוי רמז לחוה ויוכבד שנרמזו במלוי שהוא נקרא בת להפשוט:

ותרא אותו כי טוב הוא נ"ל בס"ד הכונה בתיבת הוא כלומר מצד עצמו שלא מצד המקום ולא מצד הזמן ותצפנהו שלשה ירחים שהם צ' יום כמנין אות צד"יק אשר אחוז בו שהוא היה יסוד דחכמה וטוב כינוי ליסוד והוא לחכמה:

לדעה מה יעשה לו נ"ל בס"ד דאיתא בזוה"ק מה דמשה רומזים לגאולה והם אותיות מה של ראש וסוף הקם תקים ואות ש"ין דמשה רמז לגלות ובזה פירש מורי הרב מהרע"ס ז"ל רמז מאמר התנא אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו קנק"ן היא ש' דמשה שמספרה קנק"ן הרומזת לגלות אלא באותיות מה שיש בשם משה הרומזים לגאולה עכ"ד ולז"א לדעת מה יעשה לו ר"ל אותיות מה הרומזים לגאולה אם יעשה לו עצמו עתה נס של גאולה שיגאלהו מן הצרה הזאת של טביעה במים:

היליכי את הילד הזה נ"ל בס"ד דאיתא במדרש ותביאהו לבית פרעה לפי שהיה יפה הכל מתאוים לראותו מי שהיה רואהו לא היה מעביר עצמו מעליו והיה פרעה מחבקו ומנשקו וכו' ע"ש וידוע כי סגולה לביטול עיה"ר היא באות ה"א כמ"ש לעיל בפרשת וישלח בפסוק הילדים אשר חנן אלהים ולז"א היליכי נצלה בה רוה"ק לעשות לו סגולה באות ה"י וזהו ה"י ליכי כי ראתה אותו יפה מאד ופחדה מעיה"ר של המצריים והמצריות או יובן בס"ד מרע"ה זכה לבינה שהיא אות ה"י ראשונה ולז"א אמרה ה"י ליכי אי נמי היה בסוד החסדים כמ"ש ותרא אותו כי טוב הוא והחסדים שרשם חמשה וזהו ה' ליכי ולכן אמר והנה נער בוכה כי החמשה כל א' כלול מעשר הם כה וזהו בוכה בו כ"ה:

ותקרא את שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו ק' למה הוצרכה לגלות הטעם דנמצא עברה גזרת אביה ונ"ל בס"ד דאיתא בספר התורה והמצוה פליון בשם היהודי דשם משה מורכב מן שתי מילות שהם מ"ו ש"ה והיינו מו בלשון מצרי מים ושה בלשון מצרי הוא לשון הוצאה והמלטה ע"ש ולפ"ז לעולם היא לא אמרה הטעם בפיה אך מאחר שקראתו משה הרי היא כאילו אמרה מן המים משיתיהו כי מו מים ושה הוצאה והמלטה:

ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר י"ל למה הוצרך להקדים ד"ז שהיה רועה צאן יתרו ועוד למה הוצרך לפרש שנהג את הצאן אחר המדבר ועוד לפ"ד רז"ל כדי להרחיקם מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים איך יאמר אחר המדבר דהול"ל במדבר דכל מקום הפקר נקרא מדבר ומקום השדות אינו נקרא מדבר ונ"ל בס"ד דמצינו כתוב בפ' ויגש ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה וכן כתוב אח"ז ויאסור יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וי"ל למה קראה גשנה והלא גשן שמה ונ"ל בס"ד הענין דידוע מ"ש בפרשת קדושים שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה' וידוע מ"ש בעץ חיים שער הנסירה דשלש שנים ערלים הם סוד שלש קליפות הנקראים ערלה ע"ש וידוע מ"ש בזוה"ק שיש שבעין דינין בסוד מ"ש רז"ל כל המתענה תענית חלום בשבת קורעין לו גזר דין של שבעים שנה שה"ס שבעין דינין הנז' וידוע שבהיות שבעין דינין הנז' בלא מיתוק יהיה תגבורת לשלש שנים ערלה שה"ס ג' קליפות הנז' נמצא בכל אחת משלשה הנז' יש תגבורת שבעים ולכן ישראל בירידתם למצרים שהו שם ר"י שנים כמנין ג"פ שבעים וכיון ששהו שם ג"פ שבעים אז יצאו מתגבורת שלש שנים של ערלה ונכנסו בשנה הרביעית שבה כתוב כל פריו קודש הלולים לה' וזכו תכף ומיד לקבל התורה ודבר ה' עמהם פנים בפנים והנה ידוע שכל ר"י שנים אלו שהם ג"פ שבעים כנגד שלשה שנים דשני ערלה היתה ישיבתם בארץ גשן ולכן אמר להורות לפניו גשנה וכן ויעל לקראת ישראל אביו גשנה חלק התיבה של גשנה לשתים וקרי בה ג' שנה:

ונמצא הנהגת מרע"ה את ישראל היתה אחר שעברו ויצאו ג' שנה של ערלה בג"פ שבעים שישבו במצרים והנה אחר אותיות מדבר יש אותיות ג' שנ"ה וידוע דארז"ל בדק הקב"ה את משה ואת דוד תחלה בצאן בשר ודם ואח"כ הניחם לרעות את צאנו ישראל וז"ש ומשה היה רועה תחלה את צאן יתרו חתנו ואחר שהיה רועה בצדק מזה זכה לרעות את הצאן הידוע שהם ישראל צאן הקב"ה אחר המדבר ר"ל כשעברו ויצאו ג' שנה הרמוזים אחר אותיות מדבר דאז עברו שני ערלה ולא נשאר בהם סיגים דנכנסו עתה לשנה הרביעית שבה כל פריו קודש הלולים לה' או יובן אחר המדבר כלומר אחר הדבור כי מלחמתו היתה בפה שכוחו בפה:

וירא אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה נ"ל בס"ד אותיות סנה במלואם כזה סמ"ך נו"ן ה"ה הם אותיות הנמוך רמז שזכה לנבואה במעלה הגדולה בשביל מדת הנמוך שהיתה בו שהיה נמוך מכל האדם ולכך נגלה אליו בסנה שהוא הנמוך שבאילנות ונרמזו אותיות הנמו"ך בתוך אותיות הפשוט של סנ"ה גם הם המכו"ן שזכה להיות מכון ומרכבה לשכינה:

לא איש דברים אנכי נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל כי גבורות שאחוז בהם הבל כולם הם בחינת הבל ולכן מרע"ה שהיה סוד הבל היה כוחו בפה אבל גבורות שאחוז בהם קין כולם הם בחינת מעשה ע"ש ולזה קא תמה מרע"ה רבש"ע וכי לא איש דברים אנכי בלשון תימה ומאחר שאנכי איש דברים שכוחי בפה איך תשלחני להוציא את ישראל על ידי מעשה של עשר מכות שכולם הם עשיות:

וינס משה מפניו נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל שמרע"ה לא נס מן הנחש אלא נרתע מן הסוד שנגלה לו אותה שעה בענין הנחש כנז' בס' הכונות בדרוש שביעי של פסח ע"ש והנה קודם אותיות נחש יש אותיות רמז לז"א וינס משה מפניו ר"ל מן הרמז שהוא לפני אותיות נחש שרמז לו בו אותה שעה וא"ל שלח ידך ואחז בזנבו רמז לו בזה על שם שדי שיהיה בעזרו

בעזרו ולא יפחד והיינו כי זנב נחש הוא אות ש' וצרף אותה עם אותיות יד יהיה צירוף שדי וז"ש שלח ידך שהוא אותיות יד ואחז בזנבו שהוא ש' שבזה יהיה צירוף שדי שישמרך ממנו:

פרשת וארא

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם רבים מקשים דהלא במקראות מפורש שדבר עמהם בשם הוי"ה בכל ההבטחות ובכמה דברים ועוד מה צורך יש לענין השליחות הזאת להקדים דברים אלו ונ"ל בס"ד דמצינו כתוב ה' איש מלחמה וצ"ל איך קורא להשי"ת בשם איש גם למה לא נזכר שם איש אלא רק במלחמה דוקא ונ"ל דידוע כאשר נלחם השי"ת לעמו ישראל באיזה אומה המצירה להם והוא יתברך עושה לישראל נסים לגאלם מידם כאשר היה במצרים ושאר אומות הנה צריך לענין זה הארת שלשה שמות משמותיו יתברך שיהיו משמשין לפעול פעולתם בדבר הגאולה הזאת והם הא' שם אל שהוא בחסד דכתיב חסד אל כל היום אשר פעולת השם הזה הוא לזעום בכוחות הדינין דמתעוררין לקטרג על ישראל להזכיר עונותם באומרם שאין ראוין לגאולה זו ומה נשתנו אלו מאלו שהם אל סגולתו לזעום במקטרגין כמ"ש בזוה"ק ע"פ ואל זועם בכל יום כי הוא חסד לישראל אך זועם בכוחות הדינין והמקטרגים ואחר שזועם בם וסותם פיהם בשם אל אז יעשה הקב"ה את שלו להטיב לישראל ולזו צריך עוד שני שמות הא' שם שדי המשדד המערכות להפיל שר האומה תחלה והב' שם הוי"ה ב"ה לעשות פעולת הנס באיבוד האומה התחתונה למטה לגאול את ישראל מידה בדרך נס וידוע שכל מעשה נס אינו נעשה אלא על ידי שם הוי"ה שהוא פועל למעלה מן הטבע ופרשתי בס"ד הטעם כי שם הוי"ה כשתכתבו במילואו באלפין עולה מ"ה ובקריאתו עולה ס"ה הרי סך הכל מספר נס ולז"א ויקרא שמו ה' נסי כי הנס אינו נעשה אלא בשם הוי"ה נמצא שלשה שמות הנז' צריכים לגאולת ישראל ביחד שעל ידי פעולות שלהם בזא"ז תושלם גאולת ישראל מיד האומה המצירה ור"ת שלשה הנז' הוא אי"ש לכך בענין המלחמה כשנלחם השי"ת לישראל נקרא איש מלחמה ולז"א בקהלת עת מלחמה ועת שלום כי שני שמות אל שד"י עם האותיות הם מספר שן וצרף עמהם מספר שם הוי"ה עולה מספר שלום לומר בעת המלחמה למטה באומה אז הוא עת שלום למעלה שמתעוררים ג' שמות הנז' אשר מספרם שלום עוד ידוע מ"ש הרב מ"ץ ז"ל בשם הרב הש"ך ז"ל מצאתי כתוב כשהקב"ה עושה נסים נגלים ומפורסמים עושה אותם באספקלריא המאירה כדי שהכל יראום וכענין יצ"מ וכו' אבל האבות עשה עמהם נסים נסתרים לזה היה באספקלריא שאינה מאירה וכו' עכ"ד ע"ש:

והנה כאן כשראה מרע"ה שפרעה סירב והתרים וכפר והכביד העבודה על ישראל נתיירא פן נתבקר פנקסם ע"י כוחות הדינין והמקטרגים שקטרגו עליהם שאין ראויים לגאולה דלפ"ז נראה שלא זעם שם אל בהם גם נראה שלא פעל שם שדי בשר ומזל מצרים להפילו ולכך נתגברו השר והמזל ולז"א למה הרעות וכו' ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך המיוחד הוא שם הוי"ה שבו יהיו הנסים של הגאולה אדרבה הרע לעם הזה ומזה נראה והצל לא הצלת את עמך ב' פעולות של הצלה אחת ע"י שם אל וא' על ידי שם שדי שצריך

שתקדים פעולתם לפעולת שם הוי"ה והשיב לו הקב"ה עתה תראה וכו' שזה הסירוב וההתקשה היה לרעתו שאם מודה ועוזב לשלחם איך הייתי מראה גבורתי ועוצם ידי ואחר שבישרו שיעשה מעשה הנסים א"ל אני ה' בעל היכולת לעשות נסים הפך הטבע אחר שפרעה כפר בשמי זה ואמר מי ה' לא ידעתי את ה' וכונתו לומר ששם אל ושם שדי כבר נתעוררו לפעול פעולתם ועתה תתחיל התעוררות של שם הוי"ה ועוד פירש לו דברים ברורים יותר שאמר וארא וכו' פירוש מה שאמרתי לך עתה תראה הנה זאת ראיה חדשה שלא ראו אותה האבות דאע"פ שעשיתי נסים לאבות לא עשיתי להם נסים גלויים באספקלריא המאירה וכמ"ש הש"ך ז"ל אבל עתה הראה נסים על ידיך נעשים באספקלריא המאירה וז"ש וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' כלומר השפעתי והארתי להם בכל שלשה שמות שהם שם אל ושם שדי וגם שמי ה' שהוא שם העצם אך עכ"ז לא נודעתי להם ר"ל לא נודעתי להם בגילוי ופרסום באספקלריא המאירה כמו שאני נוהג עמך אלא היה בדרך הסתר ולפ"ז אומרו ושמי ה' מחובר עם הקודם ואינו נמשך עם תיבות לא נודעתי:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בשער קדושה ביתרון מרע"ה על שאר נביאים דמרע"ה היה עולה עד אצילות ושם רואה ממש אלא הוא על ידי התלבשו בבריאה לבדה וגם זה אינו אלא בדרך מעבר לבד שהאצילות לבדו הוא נמנע וז"ש כי לא יראני האדם וחי ושאר נביאים היו רואין באצילות ע"י התלבשות גמור בצורות הבריאה ולא בדרך מעבר כאשר זכה מרע"ה ע"ש נמצא מרע"ה זכה לראיית עולם האצילות בלתי התלבשות ממש בבריאה כי אם רק דרך מעבר לבד ושאר הנביאים לא זכו להשגת האצילות אלא על ידי התלבשות גמור בבריאה ואפילו האבות זיע"א לא זכו כמרע"ה לראות באצילות ממש ע"י הבריאה בדרך מעבר לבד וידוע כי ארבע אותיות שם הוי"ה הם כנגד ד' עולמות אבי"ע והיו"ד היא כנגד אצילות נמצא היו"ד לא השיגו אותה גם האבות אלא ע"י התלבשות גמור ולא בדרך מעבר ולז"א וארא וכו' באל שדי שהשיגו אותיות השמות אלו כולם אך ושמי ה' הוא שם הוי"ה לא נודעת יו"ד להם נודעתי קרי בה נודעת יו"ד שהיא האצילות לבד כי השיגו אותה ע"י התלבשות גמור בה"א ראשונה אבל אתה משיג את ד' בחינות שם הוי"ה כולו וכמ"ש ויאמר אליו אני ה':

ואני אקשה את לב פרעה והרבתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים נ"ל בס"ד מלוי אותיות פרעה שהם הלב שלו כזה פ"א רי"ש עי"ן ה"א עולה ש"ף כמנין מצרים שהוא שם השר שלו הנקרא מצרים וכמ"ש רז"ל ע"פ וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים כלומר אני אקשה את לב פרעה הוא השר הנקרא מצרים ועי"כ והרבתי את אותותי וכו' גם אומרו והרבתי את אותותי וכו' בארץ מצרים שאם יהיו האותות בארץ אחרת לא יהיה להם מעלה כי אפשר שיחשבו העולם שהם נעשים ע"י כישוף ח"ו אך במצרים שהם בקיאים הרבה בכישוף הם יודעים שא"א לעשות בכישוף דברים אלו ויעידו כי אצבע אלהים היא וכאשר היה וז"ש והרבתי את אותותי ואת מופתי במעלה שאין אומרים מעשה כשפים הם בשביל שאני עושה אותם בארץ מצרים בשם מקור הכישוף ומכירים ויודעים את הדברים אשר א"א לעשותם בכישוף:

וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים והוצאתי את ישראל מתוכם נ"ל בס"ד כי גדולתו יתברך נודעת יותר כאשר יציל החלש ביותר בתכלית

בתכלית החלישות מן הגבור ביותר בתכלית הגבורה ובאותו זמן לא היה אומה תקיפה ועצומה מאד כאומת מצרים ולא היה אומה חלושה ושפלה כאומת ישראל וז"ש וידעו מצרים כי אני ה' בעל היכולת והוא בנטותי את ידי על מצרים הידועה שהיתה תקיפה ועצומה יותר מכל האומות וגם שהוצאתי את ישראל שהם אומה חלושה ושפלה ביותר מתוכם ועוד כ"ל בס"ד אומרו מתוכם כלומר מתוך מ"ם סתומה כי מצרים ראשה מ"ם פתוחה וסופה מ"ם סתומה להורות שבאותו זמן כניסה יש בה אך יציאה א"א לצאת ממנה כפי חיוב המזל שלה ורק הש"ת שידד המערכות והוציאם לישראל מתוכה או יובן ע"פ מ"ש הרמ"ע ז"ל שביצ"מ נפתחה מ"ם סתומה מצד אחד ויצאו ישראל:

כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת י"ל תיבת לכם נראה יתר ועוד למה אמר מופת ולא אמר אות וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש לעיל בפרשת שמות כי מים בלשון מצרי הוא מו וידוע כי פרעה מלבד שהיה מכשף גדול ויודע ע"י כשפים ענינים נסתרים עוד היה השד שלו מדבר בו ומניח הדברים בפיו וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בסודות עמוקים שהיה מדבר בם פרעה והנה השד ידע ושמע מאחורי הפרגוד שעתיד להיות נסים נפלאים לישראל במדבר במים ובלחם שירד מן השמים ולכן בקש מן משה ואהרן שיעשו עתה לפניו נסים אלו במים ובפת שהוא הלחם היורד מן השמים ושניהם נרמזו בתיבת מופת קרי בה מו פת דהיינו מים ולחם ואמר תנו לכם ר"ל צריכין אתם לעשות אות להאמנת נבואתכם כי איך יהיה האדם מוחזק לנביא שלוח מאת ה' אם לא יעשה אות בנס שהוא נגד הטבע וזהו תנו לכם לכבודכם ולהאמנת נבואתכם מו פת אבקש שתעשו האותות במים ובפת ואז אתה תאמר לאהרן שיעשה האות בדרך נס שיצא ממנו קלון לפרעה שהוא בענין הפיכת המטה לתנין שדבר זה נוגע אל עצמו ואל בשרו ולא יעשה האות כאשר בקש שהוא בדבר שישמח ויתענג בו:

ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים י"ל חכמים מאי עבדתיהו הכא והלא דבר זה הוא עסק כשפים דוקא וכ"ל בס"ד יש שני מינים במכשפים והיינו יש עושים כשוף לשנות דבר ממין זה למין אחר ואלו נקראים מכשפים בסתם ויש יודעים להתיר הכשוף שאם מכשף הפך מין זה למין אחר הכי יתירו כח הכשוף ויחזור הדבר כמו שהיה ואלו נקראים חכמים שמכשפים וכמו עובדא דסנהדרין דף ס"ז בינאי המכשף דאקלע להוא אושפיזא א"ל אשקון מייא קריבו ליה שתיתא שהוא קמח ערוב במים הזיה להיא אתתא דהוה קא מרחשן שפוותא שדי פורתא בהלכא שלא ראו אותו והוה עקרבא ואם היה שותהו היה נעשה עקרבים בבטנו והוא הראה לפניהם כאלו שתה א"ל אנא שתאי מדידכו ואתון נמי שתו מדידי אשקייה להיא אתתא ונהפכה לחמור ורכב אותה וסליק בשוקא אתא חברתה שיודעת להתיר הכשוף ועשתה דבר אחד ובטלה כח הכשוף שעשה ינאי לזאת האשה וחזרה לקדמותה ואז חזיוה לינאי דרכיב אתתא בשוקא ע"ש נמצא יש במכשפים שיודעים להתיר הכישוף ואלו נקראים חכמים ופרעה חשב שאהרן הפך המטה לנחש ע"י כשוף לכך קרא לחכמים שיבואו ויתירו הכשוף ויחזירו את המטה לקדמותה וקרא למכשפים שיעשו גם הם כמו שעשה אהרן להפך המטה לנחש אך הפח רוחו של פרעה כי מטה אהרן ע"י קדושה נהפכה בנס ולכן לא יכלו החכמים להחזירה למטה ורק המכשפים עשו בלטיהם להפך מטות שלהם לנחשים והראה לו הקב"ה מעשיהם הבל וגזר שיבלע מטה אהרן את מטותם דביטל כוחם והיה נס בתוך נס שבלע כל המטות ולא נתעבה אלא עודנו מטה אהרן כבראשונה:

הנה יוצא המימה ונצבת לקראתו על שפת היאור והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך י"ל איך שלחו למקום סכנה כי פרעה עושה צרכיו שם בהחבא כי אומר שהוא כמו אלוה שאינו עושה צרכיו לכך עושה צרכיו במים ואז כשרואהו לפניו יחם לבבו להרגו ועוד למה צריך ליקח המטה ולמה פירש אשר נהפך לנחש וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל הטעם שבקש אלישע הע"ה מאליהו זכור לטוב והיה פי שנים ברוחך אלי היינו שבקש אלישע לסמוך על הנס ואחז"ל אין סומכין על הנס אא"כ הוא מלומד בנסים ולכן בקש שיהיה פי שנים ברוחו שיזכה לעשות שני נסים גדולים שאז אח"כ יוכל לסמוך על הנס כיון דחשיב מלומד בנסים כנז' בספר א"ש בסדר טהרות יע"ש והנה זאת המטה היא מלומדת בנסים ע"י מרע"ה בסנה שנהפך לנחש וחזר ונהפך למטה הרי שתי נסים ועוד מלומדת בנסים אח"כ שנהפכה לפני פרעה לתנין וחזרה למטה ועוד בלעה מטות החרטומים וז"ש הנה יוצא המימה לעשות צרכיו ונצבת לקראתו על שפת היאור לביישו ואע"ת והלא קביע היזקא בזה שהוא מקום סכנה ואין סומכין על הנס בידים וכמ"ש שמואל הע"ה איך אלך ושמע שאול והרגני לז"א והמטה אשר נהפך לנחש על ידך תקח בידך והרי נמצא זה מלומד בנסים וכל היכא דמלומד בנסים סומכין על הנס:

שלח את עמי ויעבדוני במדבר והנה לא שמעת עד כה י"ל מלות עד כה נראין לשון יתר וצריכין הבנה וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בהגדה רבי עקיבה אומר מנין שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצריים במצריים היתה של חמש מכות וכו' אמור מעתה במצרים לקו חמשים מכות ועל הים לקו מאתים וחמשים מכות נמצא לפ"ד רבי עקיבה כל מכה שהיתה במצרים כלולה מחמש מכות הנה בים גדלה והגיעה לכ"ה מכות ויש לחקור למה בים לקו ביותר ממה שלקו במצרים שהגיעה כל מכה עד כ"ה מכות ונראה הטעם בזה מדותיו יתברך מדה כנגד מדה הנה במצרים לקו על שעבוד שעשו להם במצריים מתחלה וע"ש אך על הים לקו בעבור אותו הקושי שעשה להם פרעה בקנוח סעודה שאמר תבן לא ינתן להם שהיה קושי זה קשה עליהם יותר מכל שנות השעבוד שלא היה בכוחם לסבלו וכמ"ש למשה ואהרן הבאשתם את ריחנו וכו' לתת חרב בידם להרגינו ובעבור הקושי העצום הזה לקו על הים מכות קשות ביותר שכל מכה הגיעה עד כ"ה מכות מדה כנגד מדה הם הקשו עליהם קושי עצום בקנוח סעודה כן הם לקו מכות רבות בקנוח סעודה על הים:

ובזה יובן בס"ד הכתוב בסוף שמות ויבואו שוטרי בני ישראל ויצעקו אל פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך נצנה בם רוה"ק וכיונו על האמת לומר על מכות שבים שתגיע כל מכה עד כ"ה מכות בעבור הקושי הזה שעשה להם עתה וז"א למה תעשה כה לעבדיך אלו המצריים שאתה מסבב להם מחמת קושי זה שכל מכה תגיע עליהם בים עד כ"ה וז"א כאן לאמר שלח עמי ויעבדוני והנה לא שמעת לדברי לכך אתה לוקה עליהם כ"ב מכות מרובות שכל מכה תגיע עד כ"ה מכות ונראה לדעת רבי עקיבה לכך נקראת מכה המם תשמש במקום מן ונמצא מכה הוא מן כ"ה וכ"ל בס"ד הטעם שהגיעה עד כ"ה מכות כי ישראל הם מיחדים שמו יתברך בבוקר ובערב בכ"ה אותיות של שמע ישראל והוא הקשה עולו ביותר דבר שא"א לסבול

לסבול לכך על זה הגעד לקה על הים בריבוי המכה שהיתה כלולה מן כ"ה מכות ולז"א נגבה אמר ה' בזאת תדע וכו' :

כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה' י"ל מה טעם מכה ראשונה היתה על היאור וא"ל עליה בזאת תדע וכו' ועוד למה א"ל והנה לא שמעת והול"ל ותמאן לשלחם וכ"ל בס"ד דמצינו פרעה השיב תחלה בביאה ראשונה לא ידעתי את ה' ופירש רבינו האר"י ז"ל הטעם שלא היה יודע בשם הוי"ה ורק היה יודע בשם אלהים וידוע שהם הוי"ה פועל למעלה מן הטבע אך שם אלהים פועל בטבע ואם לא היה פרעה מכחיש ואומר מי ה' וכו' היה מודיע לו הש"ית יפה שם הוי"ה הפועל בנס נגד הטבע בדברים של טובה שהיה עושה בו נסים של טובה לישראל לפני פרעה ולפני עבדיו ולא היו לוקין אלא אדרבה שמחין אך מזלו גרם שאמר לא ידעתי את ה' וכפר באומרו מי ה' אשר אשמע בקולו שבזה נתחייב עונש גדול ועל כן ראה את הנסים שהם נגד הטבע הנעשים ע"י שם הוי"ה בדברים שהם לרעות שהם המכות שלקה בהם שכולם נעשו בדרך נס וז"ש לאמר שלח את עמי ויעבדוני במדבר ואתה אמרת לא שמעת עד כה משם הוי"ה שהגדתי לך על כן כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה' שאם מזלך טוב היית יודע כוחו של שם הוי"ה באופן אחר דהיינו בנסים של טובה אך עתה תדע כוחו בזאת שהוא נס ברעה שלך ותחלת הכל בדעת אלהיך הוא היאור שילקה תחלה:

ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת י"ל מלת גם מאי מרבה והלא עדיין לא נעשה אלא רק מכה זו דוקא וכ"ל בס"ד דארז"ל שפרעה היה מתפאר שים לו כח אלוה שהוא משונה מבני אדם שמכנים ואינו מוציא אך שקר יפלה פיהו שהולך כל יום לעשות צרכיו בתוך המים ואינו ניכר והנה באותו מעמד שכינס פרעה את חרטומיו להפוך את המים לדם כמו שעשו משה ואהרן הנה בעודם עומדים כולם לפניו עשה לו הקב"ה חרפה וקלון לבזותו בדבר זה שהוא עושה עצמו אלוה באומרו שהוא מכנים ואינו מוציא שנתגבר עליו אותה שעה כח הדוחה שבבטנו והוכרח לעשות צרכיו לפני כולם כאשר קרה לו בביאה ראשונה שבא אצלו מרע"ה שנגבר ג"כ כח הדוחה קם ועשה צרכיו בבית הכסא והזמין לו י"ב עכברים והיו מנשכין אותו ונתגלה קלונו לפני עבדיו ונודע שהוא עושה צרכיו וכנז' בילקוט אך עתה נתגלה קלונו לפני החרטומים ולא לפני בני ביתו דוקא והיה דבר זה קשה עליו יותר ממיתה שנתבזה ונודע שהוא משקר בשבח עצמו והיה צריך שדבר זה יספיק לו להכניע גבהו ועכ"ז לא הועיל אלא עדיין לבו קשה ומורד וז"ש ויפן פרעה ויפן בלשון תלמוד הוא עשיית צרכיו כמ"ש יפנה ויטול ידיו כלומר מלבד המכה שלקה היאור בדם עוד נעשה לו קלון גדול לעצמו בדרך גם ויפן פרעה שעשה צרכיו במעמד כולם ולא שת לבו גם לזאת ר"ל מלבד מכת הדם אלא גם לזאת של עשית צרכיו שנגעה אל עצמו ואל בשרו לא שת לבו להכניע אלא עודנו מורד וקשה כעץ :

העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ממני ומעמי י"ל אמאי לא זכר הבתים והחצרות ועוד פעם אומר ויסר שהוא הסרה בעודם חיים ופעם אומר להכרית שהוא מיתה שימית אותם ויש בזה כמה שינויים בכתובים כאשר יראה הרואה ועוד כשא"ל מרע"ה למתי אעתיר לך וכו' למה אמר למחר ולא א"ל עתה מאחר שצרה גדולה היה עומד וכ"ל בס"ד כי הצפרדעים היו רבים שמילאו כל הבתים והחצרות אך דבר אחד קשה בהם שנכנסו בדרך נס תוך בטנם והיו מקרקרים וזו היתה קשה לפרעה ביותר על כן פרעה רצה דאלו אשר בבטנם יסורו בעודם חיים ולא ימותו בבטנם כי תבאש בטנם ויסתכנו אך את אשר בבתים והחצרות רוצה שימותו ולא יצאו ממצרים בעודם חיים כי אינו רוצה שימצא בעולם כ"כ צפרדעים כחול הים דחושש פן ישובו אליו אך בעת שבקש מרע"ה על דבר נתיירא לפרש בקשתו בכך אלו שבבטנם יסורו חיים ואשר בבתים ימותו פן יכעוס עליו לומר לו התרצה ממני בקשות שונות כבן המתחטא לפני אביו על כן רצה לנסות לבקש תחלה על אשר בבטנם שיסורו חיים ולא יזכיר את אשר בבתים ואז אם יראה בו פנים של רצון יפרש דבריו ויסיים בקשתו לומר של בתים ימותו ולכן א"ל העתירו אל ה' ויסר הצפרדעים ר"ל בעודם חיים ממני ומעמי ר"ל מה שבתוך בטני ואשלחה את העם ומרע"ה השיב לו בפיוס של זעם התפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדך ולעמך להכרית הצפרדעים להכרית ר"ל להמית ממך ומבתיך ר"ל הן אשר בבטן והן אשר בבתים הכל שוה והוכרח לומר למחר כי א"א לו בדבר זה שימית הצפרדעים אשר בבטנם ולכן איחר הדבר למחר כי אמר מה דביני וביני יעברו פנים של זעם ואשלה לו לרצותו שיעשה כבקשתי שיוציא הצפרדעים שבבטן בעודם חיים ולא ימיתם ויאמר לו כדברך וכו' וכיון שראה שנכנע ולא הרים ראש להפציר בו עתה לעשות כבקשתו אז חלק כבוד למלכות וחזר וא"ל מטוב רצונו וסרו הצפרדעים ר"ל בעודם חיים ממך וגם מבתיך אוציאם חיים לכבודך וכן מעבדיך ומעמך כולם אוציא מה שבבטנם חיים ודוק מינה מה שבבתים והחצרות של עבדיו ועמו אלו יכרתו כאשר א"ל עתה ולז"א ויצא משה וכו' ויעש ה' כדבר משה והוא כי וימותו הצפרדעים הוא דוקא מן הבתים ומן החצרות ומן השדות ודוק מינה מה שבבטן בני האדם אלו סרו בעודם חיים כאשר הבטיחו מרע"ה :

ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה י"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל בגמרא למה נקרא שמה רחם כיון שבאה רחם באו רחמים לעולם פירוש מטר וגמירי דאי יתיב אארעא ושריק אתי משיחא שנאמר אשרקה להם ואקבצם נמצא האות של הגאולה והפדות של ישראל מסור לעוף הנקרא רחם דאי יתיב אארעא ושריק זה אות דאתי משיחא וז"ש ושמתי פדות וכו' למחר בהפוך אתוון לרחם ר"ל לעוף הנקרא רחם יהיה מסור האות הזה לעתיד ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב מלפינו מבהמות הארץ ומעוף השמים יחכמנו דאמרו רז"ל במדרש איכה שנולד המשיח ביום ט"ב ונודע דבר זה על ידי אותה הפרה דגעיא בתורית סימן על לידתו וידע אותו חודש ואמר ליהודי עתה נולד המשיח שלכם נמצא לידתו של משיח נודע ע"י הפרה שהיא מן בהמה וביאתו נודע ע"י העוף הנקרא רחם וז"ש מלפנו מבהמות הארץ על לידת משיחנו ומעוף השמים יחכמנו על ביאת משיחנו :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ושמתי דידוע גאולת ישראל ממצרים היתה בזכות התורה וכמ"ש רש"י ע"פ וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה ע"ש ונמצא קבלת התורה על הר סיני קראה רחמנא בשם אות כמ"ש וזה לך האות וכו' וידוע דהתורה נקראת לחם דכתיב לכו לחמו בלחמי ולכן תלמוד גי' פת שהוא לחם וישראל קבלו בסיני תורה שבכתב ותורה שבע"פ שכ"א נקראת לחם ולכן בוצעין בשבת על שתי ככרות לחם משנה כי התורה נתנה בשבת גם ארז"ל לא נתנו שבתות קריין

לישראל אלא לעסוק בהם בתורה וז"ש ושמתי פדות קרינן בוא"ו והם ד"ו פ"ת ר"ל זכות תורה שבכתב ותורה שבע"פ בין עמי ובין עמך זכות שני פת כי דו ר"ל שתים הם מבדילים בין עמי ובין עמך שיצאו מתחת רשותם למחר ר"ל בקרוב יהיה האות הזה של קבלת התורה כמ"ש וזה לך האות וכו' ובזה יובן בס"ד המסרה ושמתי פדות בין עמי ובין פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו והרבה עמו פדות דידוע שגם זכות המילה הגין בגאולה וזהו ושמתי פדות ד"ו פ"ת הוא זכות תורה כמ"ש ועוד פדות שלח לעמו בשביל שצוה לעולם בריתו זו מצות ברית מילה ולכן בזכות שתיהם ישתלם השם בחצי השני כי כתוב חלק ה' עמו ופירשו מרי האר"י ז"ל הכונה כי השם בארבע מלואיו רל"ב וחצי רל"ב הוא גי' עמו וזהו חלק ה' הוא מספר עמו דעתה דיו לעולם שישתמש בחצי השם שהוא מספר עמו אך בזכות התורה והמילה והרבה עמו יתרבה חלק עמ"ו שישתלם ברל"ב ואז יהיה פדות שלם :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שם הוי"ה במלוי אלפין עולה מ"ה אך יש בתוך וא"ו אות אל"ף וזה האל"ף נמשך משם אהיה שעולה ברבועו מספר דם ובגלות מתעלם זה האל"ף של מלוי וא"ו וישאר שם הוי"ה במספר דם אך בתיקון מתגלה ומאיר אות האל"ף בתוך וא"ו ואז יהיה השם מספר מה וכן היה במצרים תחלה בגלות מתעלם האל"ף והיה השם מספר דם אך בגאולה האיר אות א' ונעשה השם מספר מ"ה ובזה פרשתי בס"ד הפסוק בפרשת שמות שאמר מרע"ה להשי"ת ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ר"ל אם ישאלוני מה שמו אם עתה נעשה השם מספר מה או עודנו מספר דם מה אומר אליהם ר"ל אומר להם שנעשה מה והשיב לו הקב"ה כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם שתבשרם שנשלם השם באות אלף שהוא בא משם אהיה כמ"ש רבינו ז"ל ובזה פרשתי בס"ד הכתוב בפרשה זו ואשלחה אתכם ולא תוסיפון לעמד והיינו שפרעה הרגיש ע"י השר שלו שיציאתם תהיה ע"י שלימות השם באות אלף שאז לא ישאר השם במספר מ"ד כאשר היה בגלות אלא יהיה מ"ה וזהו פסידא גדולה למצרים לז"א ואשלחה אתכם אך בתנאי שלא תוסיפון לעמ"ד קרי ביה על מ"ד שלא תוסיפו על מספר מ"ד ע"י גילוי אות אלף לעשותו מספר מ"ה והשר היה מדבר בו דברים אלו ובזה פרשתי בס"ד והיה הדם לכם לאות ר"ל מספר דם יהיה לאות הוא האלף שבזה יהיה מספר מ"ה וז"ש ושמתי פדות בין עמי ובין עמך אקא"פ שעתה לא נגלה אות אלף והאיר בשלימות הנה למחר בעת היציאה יהיה האות הזה הידוע שהוא אות אלף שבו ישתלם השם במספר מה ונגבר ישראל :

פרשת בא

בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו הדקדוק ידוע למה הוצרך לומר לו בא אל פרעה דנראה כאלו יש סיבה שמונעתו לבא ועוד מה ביאור שתי אותותי אלה וכבר נרגש בזה רבינו מהרש"א אלשיך ז"ל וביאר בטוב טעם ע"ש ולי אנא עבדא כ"ל בס"ד והוא דידוע כל צורך ירידת ישראל למצרים בעבור בירור נ"ק שהיה שם חלק רב וסו"ד הצליחו בזה וינצלו את מצרים אך ידוע שהבירור יהיה ע"י כמה אופנים הא' הם היסורין שע"י יהיה בירור וזה היה לישראל במצרים שהיה להם יסורין גדולים בעבודה קשה ועוד ע"י התפילות וגם זה היה אצלם דכתיב ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה וכן אמר השי"ת ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ וכו' ועוד ע"י עסק התורה וזה ג"כ היה אצלם כי שבט לוי לא הוטל עליהם עבודה והיו קובעים ישיבות במצרים בעסק התורה ועוד ע"י מצות וגם זה היה להם שהיו שומרי מצות במצרים ואפילו שבת שלא ניתן להם עדיין היו שומרים אותו וידוע כאשר בא מרע"ה לגאלם עדיין לא נתבררו כל נ"ק ונשאר חלק גדול ובעת שהתחילו המכות פסקה עבודה וקם חלק הבירור שהיה נעשה מחמת יסורין גם בטלה הצעקה והשועה שלהם ובטל הבירור הנעשה מחמת תפילות ולהיות כי התפילות עושים בירור גדול ובטלו עתה הצורך להקשות לב פרעה כדי שירבה המכות ומחמת כן יתפלל מרע"ה על סילוק המכה ותפלתו עושה פירות בבירור כנגד כל ישראל ובפרט שהוא מתפלל על עשיית הנס שסילוק המכה היה בדרך נס כמו ביאתה ובזה היה נעשה קידוש השם מאד בתפילתו ולכך היו תפילות אלו שלו עושין פירות בבירור גדול עד שנגמר כל בירור הצריך ואם לא היה מכביד לבו איך היה נעשה כל זה :

ואמתיק הדבר ע"פ משל שמצאתי במדרש רבה בקהלת משל לבן בליעל שבא אצל חנוני ואכל בשר וכל מיני פירות ושתה יין ונתבסם ובא לצאת א"ל החנוני הבא דמים מה שאכלת א"ל הרי הכרס לפניך קרע אותו ותוציא מה שאכלתי והחנוני היה פקח מה עשה לקח מחצלת אחת וכרך בה אותו רשע והניחו מוכרך במחצלת על שער החנות כל מי שעבר אומר לו בבקשה ממך תן איזה פרוטות בעבור המת שנקנה לו תכריכין עבר אדם א' הבין הענין אמר לחנוני פטור זה הרשע שילך לו א"ל בבקשה ממך הנח אותו מושכב פה עד שאגבה ואצרף פרוטות שהוא חייב לי ע"כ ע"ש וכן הדבר הזה הנה מרע"ה חפץ בגאולת ישראל יום אחד קודם והקב"ה מאריך היציאה ברבוי המכות שמביא עליהם ע"י המחצלת הזאת של כבדות הלב שכרך את לב פרעה בה כדי שיסרב ויחזור ויסרב כמה פעמים שממילא ירבו עי"כ התפילות של מרע"ה וברבוי התפילות יגבה הקב"ה הפרוטות שהם נצוצי הקדושה שנעשה להם בירור בכך כמו שעשה אותו חנוני לאותו רשע והנה לפי הנראה שהתפילות האלה הם לטובת פרעה אך באמת לא כן אלא הם לטובת גבוה שעי"כ יתבררו נצוצי הקדושה וכמו ענין משל הנז' שהרואה חושב שהחנוני גובה הפרוטות לצורך זה הכרוך במחצלת אך באמת הם לצורך החנוני שגובה בהם חובו וז"ש בא אל פרעה אל תאמר עד מתי יהיה הדבר הזה שיסרב ותביא עליו מכה ותתן לי רשות להתפלל כדי לסלקה וחוזר ומסרב ותביא עליו אחרת ואסלקה ג"כ יותר טוב שתביא עליו מכה ותתמיד בו ולא תסתלק עד אשר תכחידהו הוא ועמו ואז ישראל יצאו באין רודף אחריהם לז"א כי אני הכבדתי את לבו ר"ל זה הסירוב בא מכחי שכרכתי את לבו במחצלת של כבדות וגם את לב עבדיו למען שתי לשון תיקון כמו שית זוגה שהוא ר"ל תיקון זוגה וכן ותשם בפוך עיניה ר"ל תתקן וכנז' בפרש"י ז"ל וז"ש שתי אתקן אותותי אלה ר"ל נ"ק שנקראים אותות כידוע שהם מוטמעים בקרבו שברבוי המכות ירבו התפלות ואז יהיה בירור לנ"ק שה"ם אותות אשר בקרבו גם רמז בקרבו על השר שלו הנקרא מצרים שרמוז בקרבו כי מלוי פרעה הוא מספר מצרים ר"ל עד שיגיע הדבר עד השר שלו להכנע :

את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם דקדק רבינו מהרי"ם אלשיך ז"ל למה קרי להמכות שחוק דאמר התעללתי שהוא ר"ל שחקתי גם הדברים כפולים שחזר ואמר אותותי אשר שמתי בם דהיינו הך ע"ש ונ"ל בס"ד דמצינו בשליחות מרע"ה בביאה ראשונה שבא אל פרעה בדבר ה' לא נתן לו הקב"ה רשות לעשות אות ומופת לפני פרעה אלא רק דבר עמו דבר השליחות ובביאה שניה נתן לו רשות לעשות וכמ"ש כי יאמר לכם פרעה תנו לכם מופת ואמרת לאהרן השלך את מטך ודבר זה יפלא דמן הראוי לעשות המופת בביאה ראשונה כדי שיודע שהוא שליח הקב"ה אך התירוץ לזה הוא כי בכונה מכוונת עשה הדבר הזה לבלתי יעשה מופת לפני פרעה כדי שיטעה פרעה ויחשב שאין יכולת ביד שלוחו יתברך לעשות מופת לפניו ואז בזה יתגאה ויגלה ויוציא רוע לבבו חוצה ואז יתחייב בכל המכות והוא כי ידוע שהשי"ת גזר עבדות ועינוי על זרעו של א"א דכתיב ועבדום וענו אותם אך פרעה עשה להם עבדות ועינוי קשה מאד עבר ידות על החיוב ובזה נתחייב במכות אך יש פ"פ לפרעה לומר דהמגלה אמר ועבדום וענו אותם בסתם ולא פירש שיעור ואני עשיתי דבר קשה לצאת ידי ספק כדין ספיקא דאורייתא לחומרא דאולי כונתו של שיעור זה הרב ולמה אתחייב כי לעשות מאמר ה' ולקיים גזרתו עשיתי ובאמת הקב"ה יודע כל מה שעשה בשאט הנפש עשה ולא היתה כונתו לקיים דבר ה' אך הוא ושרו היה להם פ"פ לומר לא כי אלא לקיים גזרת ה' עשינו על כן בביאה ראשונה שבא מרע"ה לומר לו לשלח את ישראל בדבר ה' לא נתן לו רשות לעשות מופת כדי שפרעה יחשוב שאין בו יכולת לעשות מופת לפניו ואז יגבה לבו ויוציא רוע לבבו לחוץ וכאשר היה שכפר ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח ואם היה עושה לפניו מופת לא היה מדבר גדולות בגאוה ובוז והיה מפחד לומר מי ה' וכו' לא ידעתי את ה' אך אתה הוציא רוע לבבו בגלוי ודבר הדברים האלה וממילא לא יוכל עתה לשקר לטעון כי הוא עשה הקושי לישראל לקיים דבר ה' וגזרתו דהא בפיו כפר ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו וגם לא ידעתי את ה' ואיך יאמר שהוא עשה לקיים גזרת השי"ת ועל כן נתחייב במכות ובאו עליו כל האותות ובזה פרשתי בס"ד הכתוב תבואהו שואה לא ידע וכו' פירוש תבואהו שואה הם המכות כי לא יכול לומר שנתכוון לקיים דבר ה' דהלא הוא הודה ואמר לא ידע את ה' ולכן רשתו אשר טמן תלכדו בשואה יפול בה ונפשי תגיל בה' וכו' וז"ש את אשר התעללתי במצרים שחקתי בהם בביאה ראשונה אשר שלחתיך שלא נתתי לך רשות לעשות מופת שיחשבו שאין בך יכולת לעשות מופת לפני פרעה וזה השחוק שהטעיתי אותם בו גרם את אותותי אשר שמתי בהם הם המכות כי עי"כ גילה פרעה רוע לבבו בכפרנות שכפר ועתה אין בידו לפטור עצמו בטענה של שקר לומר שעשה בעבור לקיים את גזרתי שגזרתי :

עד מתי יהיה זה לנו למוקש נ"ל בס"ד דארז"ל היה דו"ד בין מצרים ובין מלך כוש בגבולין כי מצרים היו רוצין לגזול את מלך כוש לעבור בגבולו וע"י מכת הצפרדעים נתברר גזלת מצרים כי א"ל הנה אנכי נוגף את כל גבולך בצפרדעים ובזה נתברר הגבול עד היכן הוא כי בגבול כוש לא נראה צפרדע אחת ועוד חזרה ונתבררה הגזילה של הגבולין במכת הארבה דג"כ א"ל מביא ארבה בגבולך ובזה פרשו הכתוב כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל ועל כן אחר שכבר נתבררה גזלתם בצפרדעים הנה עתה בשמעם התראה שלו בארבה דג"כ א"ל בגבולך שיהיה בזה ג"כ ניכר הגזלה שלהם וע"פ שנים עדים יקום דבר לכך אמרו לפרעה עד מתי יהיה זה לנו למוקש כי לא די הבירור שעשה להגזלה של הגבול במכת הצפרדעים הנה הוא עושה בירור שני במכה זו ודא עקא שלוקין וגם לוקחים חרפה בשם גזלנים בין מלכי ארץ גם אמרו תיבת זה פיהם הכשלם לומר שכל מכה היה בה חמשה מיני זין כמ"ש רבי עקיבא מנין שכל מכה היתה של חמש מכות שנאמר וכו' וזהו זה ה' זין גם אמרו למוקש שהוא מספר מות ומספר מרע"ה במלואו מ"ם שי"ן ה"א עולה תע"ו שהוא למצרים מות ולז"א יהיה זה משה לנו למוק"ש תע"ו ולישראל טוב :

הטרם תדע כי אבדה מצרים נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דמכת הארבה יצאה מן הבינה דמלכות דקדושה וידוע כי הבינה ה"ס ה"א ראשונה שבשם שגם במלכות יש שם הוי"ה המורה על י"ס שבה והקליפות מתיראין מן הבינה יותר משום דגבורות מתערין מינה ולז"א הטרם תדע כי אבדה ר"ל מכה זו היא מן ה"א טרם ר"ל ה"א ראשונה שהיא בינה ובה אבדה מצרים כי מי יוכל לסבול המכה שלה והם אע"ג דלא חזו מזלייהו חזי ושמים בפיהם דברים אלו :

מי ומי ההולכים נ"ל בס"ד דידוע פרעה היה יונק מן אותיות מי דשם אלהים ואותיות אלו במלואם ג"כ יש אותיות מי כי מלוי יו"ד הוא מספר יו"ד וכן מלוי מ"ם הוא מ"ם ולז"א הגד לי מ"י ומ"י הפשוט והמלוי ההולכים ממני או אם ישארו אצלי או יובן בס"ד שאל על עון הכפירה שכפר בביאה ראשונה ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו והוא היה מדבר ע"י תורגמן א"כ כפירה של מי היתה כפולה מפיו ומפי המתורגמן שלו ועל זה שאל חטאים של מי ומי דהיינו שלי ושל מתרגמן ההולכים אם אשלח אתכם או אם עדיין היוצם קיים או יובן בס"ד שאלו על דתן ואבירם וזהו מי ומי דתן ואבירם ההולכים עמכם כי הוא אוהב אותם והם נאמנים שלי שהם הלשינו על מרע"ה בהריגת המצרי ורוצה שילכו עמהם כדי שיגידו לו דבר וכינה אותם בשם מי ומי כי דתן אמר למרע"ה מי שמך לאיש שר ושופט עלינו ופרעה חשב שניהם התריזו ופקרו כנגדו בתיבת מי ולכן א"ל אלו בעלי מי ההולכים עמכם או יובן בס"ד מי ומי אותיות יומים ברצה לעשות עמו פשרה שהם א"ל תחלה דרך שלשת ימים וא"ל אם יספיק להליכה זאת שלכם יומים ולא תצטרכו להרחיק שלשת ימים והפשט לא יופשט והדרשה תדרש :

בנערינו ובזקנינו נלך י"ל תיבת נלך זו לשון יתר מאחר דאמר לבסוף נלך ונ"ל בס"ד לומר בנערינו ובזקנינו הן אנשים הן נשים בודאי נלך שכולם בני עבודה והליכתם חיוב ומאחר דהגדולים מנערים עד זקנים צריך שילכו לכן ראוי שגם בבנינו ובבנותינו שהם קטנים ואינם בני עבודה וכן בצאננו ובבקרינו נלך כי הקטנים איך ישאר לבדם וכן הצאן והבקר צריך שילכו דרך אגב ונ"ל בס"ד הזכיר לו עתה ג"פ ב"ו בר"ת בנערינו ובזקנינו וכו' כיון בזה לשם א"ז ב"ו ג"ה שהוא סודו מבולע בג"פ ב"ו כל שליש הוא מספר ח' כנודע והוא השומר את ישראל ורמזו אותו בשירת ה"ס כנודע :

יהי כן ה' עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם נ"ל בס"ד איש ואשה שנזדווגו נשלם בהם אותיות י"ה ואם הולידו זכר נשלם וא"ו דשם הוי"ה ואם הולידו נקבה ג"כ אז נשלם אות ה"א אחרונה וכמ"ש מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה' שנשלם בפו"ר כל שם הוי"ה והנה

והנה עתה כששמע השר שלו שאמר בנערינו ובזקנינו שכולל אנשים ונשים וגם בבנינו ובבנותינו נרתע מדברים אלו כי אמר עתה יהיה אצלם יחוד שם הוי"ה ויסרה עליהם כח שם הוי"ה ויתגברו בהליכתם לז"א ע"י השר שלו אם יהי כן כאשר אמרת אז ה' עמכם שם הוי"ה בשלימות והוא כאשר אשלח אתכם האבות והאמהות ואת טפכם שהם הבנים והבנות ראו כי בזה רעה של מצרים נגד שתתגברו למרוד בנו לכך אני אומר לא כן כאשר אמרת אלא לכו נא הגברים בלבד כי אותה אתם מבקשים חלק תיבת אותה לשתים וקרי בה אות ה' אתם מבקשים כלומר מרגיש אני שרוצים למשוך ממני כח אות ה"א שבשמי ותשאירו בי אותיות עפר שתניחו אותי על העפר והקרקע בלבד וכן היה שניצלו את מצרים שלקחו המטלטלין הרמוזים באות ה"א בסוד שמיטת כספים והניחו אותם על העפר היא ארץ מצרים שעזבו אותה והלכו וכל זה הרגיש ורמזה להם בזה כי אות ה"א אתם מבקשים :

אך יובן בס"ד אומרו כי רעה נגד פניכם דידוע כי אות הגאולה שנגאלו בו ישראל ממצרים הוא אות פ"ה דמנצפ"ך ורמזו יוסף הע"ה להם בפקוד יפקוד ולז"א פרעה למרע"ה אם אתם בטוחים בתגבורת אות פ' להתגבר על אות פ' דפרעה ולהחשיך אותו אין זה מספיק לכם לעזרה כי ראו שישאר בשמו אותיות רעה והיא תהיה נגד פניכם או הכונה ברית כרותה לשפתים ואתה אמרת ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה וזה רע"ה של הר"ע נגד פניכם :

וגם מקנינו ילך עמנו לא תשאר פרסה נ"ל בס"ד מקנינו בירור נ"ק שבררנו ילך עמנו לא תשאר פרסה אפילו ניצוצות שבעקב התחתון לשון פרסת רגל ג"כ נקח אותו מן הקליפה שלכם כי ממנ"ו ר"ת מתרין מזלין נצר ונקה נקח סיוע לעבודת אלהינו במעשה הבירור ואנחנו לא נדע מה נעבוד עד בואינו שמה מספר א"ל שד"י המאיר בבריאה שמשם חצובים נשמות ישראל שיאיר בנו ויורה לנו את דרכינו או שמ"ה ע"ה עולה מספר רצון הוא רצון העליון :

עוד נגע אחד אביא על פרעה אחרי כן ישלח אתכם וכו' דבר נא באזני העם נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון תפארת הגרשוני דכל היכא שהקב"ה נלחם עם האומה בשביל ישראל צריך שתהיה הביזה קודש לה' ע"ש וז"ש עוד נגע אחד אביא אני דמוכרח שיהיה זה על ידי אחרי הנגע הזה ישלח אתכם וכו' ואם תמתינו ליקח הרכוש בעת יציאה צריך שתהיה הביזה קודש לכך דבר נא באזני העם וישאלו וכו' כדי שיזכו ברכוש קודם שאלחם להם ובזה יובן אלו הרג בכוריהם בידו ולא נתן לנו את ממונם דיינו כי בחסדו עשה לנו המצאה לזכות בממונם :

דבר נא באזני העם איתא בגמרא אין נא אלא לשון בקשה א"ל הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור לישראל בבקשה מכם שאלו איש מאת רעהו וכו' והקושיא למה צ"ל לישראל בבקשה מכם מי אומרים לו לך קח כסף וזה לא ירוץ ליקח וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל בשם מהרי"ו אנגיז ז"ל שבכלל הלווי נוהו שישאילו העשירים של ישראל לעניים שבישראל כלי כסף וזהב ושמלות שילבשום העניים וילכו לשאול מן המצריים כדי שיהיו נראין עשירים וישאילום חפצים יקרים דאם ילכו עניים בבלויי הסחבות לא ישאילום חפצים יקרים כי יאמרו אלו עניים די להם בחפצים פחותים וחפצים היקרים נשאיל אותם לעשירים והקב"ה רוצה שגם העניים יקחו דברים יקרים לכך צוהו שישאלו תחילה העשירים את העניים חפצים חשובים כדי שילבשום וילכו לשאול ויחשבום עשירים וישאילום ע"כ נמצא הלווי הזה שלוה שכל ישראל ישאלו ממצרים כלי כסף וזהב תלוי בדבר אחד דאינו מתקיים אא"כ ישאילו העשירים את העניים לכך א"ל בבקשה מכם וכו' כי בלא"ה יאמרו העשירים למה נשאיל כלי כסף וזהב ושמלות כדי שילכו ויקחו חפצים יקרים מהמצריים טוב שילכו במלבושי עניים כדי שלא ישאילום המצריים אלא חפצים פחותים ואז אנחנו נקח כל חפצים היקרים מן המצריים ומ"ש למרע"ה בבקשה ממך מפני כי מרע"ה היה קשה אצלו הדבר הזה לאמר לישראל בשם ה' בבקשה מכם ורוצה לומר להם לשון גזרה בדבר ה' לכך א"ל בבקשה ממך שתאמר להם בלשון זה :

ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם וכו' נ"ל בס"ד ענין זה רומז לטהרת ישראל מן העונות שהם מזיד הן מצד המעשה הן מצד הדבור הן מצד המחשבה והוא כי אזוב גי' י"ז וטבילו בדם הרי כאן צירוף מזי"ד שהוא י"ז ד"ם ואמר והגעתם על שתי מזוזות רמז לשתי ידים שהם המעשה והמזוזות דוגמת שתי ידים זקופין ועל המשקוף הוא רמז לראש שבו הפה שהם הדיבור והמוח שהם המחשבה :

ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית נ"ל בס"ד כי שני מיני בירורים של נ"ק יש על האדם לעשות הא' הוא מה שקלקלו אדם וחוה ונתערב הנ"ק בקליפות והב' מה שקלקל האדם עצמו בגלגול זה ובגלגולים שעברו והנה ידוע כי שה הוא לשון המשכה והבדלה כמ"ש לעיל בפרשת שמות והוא ענין הבירור נ"ק מן הקליפות ויש בירור השייך לבית אבות והוא קלקול אדם וחוה ויש בירור השייך לבית היא גופו של אדם עצמו המכונה בשם בית וכמ"ש לא יוצאו שומרי הבית וז"ש ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית בירור זה ובירור זה ואם ימעט הבית מהיות משה פירוש שאין בכוחו להשלים הבירור שלו ולקח הוא ושכנו שיהיה לו סיוע מצדיק אחר לכן קודם כל עשיית המצוה אומרים בשם כל ישראל לכלול מצותו בכלל כל ישראל אך התועלת שלו צריך שתהיה מן הקרוב אל ביתו כלומר צדיק שהוא משרשו אז יועיל לתת לו כח וזו הקרבות אינה קרבות של גופים אלא במכסת נפשות ר"ל בחשבון הנפשיות כי יש גופו רחוק ממנו בקרובת הגופים ורק הוא קרוב לו מצד הנפשות גם צריך שכל אחד יעשה ההשתדלות בכל כוחו ולא יתעצל לסמוך על אחרים ולז"א איש לפי אכלו לפי הכח הנתון בו מלמעלה מכל דבר ודבר גם צריך לעשות מלאכת הבירור בהצנע שכל דבר הנעשה בהצנע יצליח כמ"ש והצנע לכת עם אלהיך ולז"א תכוסו על השה לשון כיסוי גם תשתדל לעשות בירור שלם וז"ש שה תמים גם יהיה הבירור בסוד זכר ר"ל משפיע כי כל משפיע מכונה בשם זכר והיינו שהבירור יהיה חזק שימשוך עמו בירורים חלושים של אחרים שיתן וישפיע כח בהם להעלותם למעלה גם צריך שאתה המברר בעת הבירור נקי מן החטא של תערובת המחשבה כמו בן שנה שאין בו חטא ואין לו מחשבה רעה וכמ"ש רז"ל ע"פ בן שנה שאול במלכו כבן שנה שלא טעם טעם חטא או יובן זכר בן שנה ר"ל תזכור כשהיית בן שנה שהיה מזוכך מצוי לך בדדי אמך בכל עת ולא היה לך זמן קבוע לסעודתך כן אתה תתנהג בתורה ומצות שבהם תעשה הבירור שתהיה עוסק בהם בכל עת וככתוב והגית בו יומם ולילה וכן הוא אומר בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר :

מן

מן הכבשים ומן העזים תקחו נ"ל דס"ד ע"פ מ"ש בגמרא דשבת דף ע"ז מ"ט עזי מסגן ברישא והדר אמרי פירוש שהעזים הולכים בראש העדר והשיב לו כברייתו של עולם דברישא חשוכה והדר נהורא וכן הוא סתם עזים שחורות אבל רחלות אינם שחורות ופירוש הגאון חיד"א ז"ל בכסא דוד דף ע"ח מ"ט עזי מסגן ברישא פירוש היצה"ר וכחותיו נקראים עזים שהם עזים וקשים והיצה"ט וכחותיו נקראים אמרי כי ידברו במענה רך ולשון רכה עם האדם והיצה"ר וכחותיו באים לאדם מעת לידה דכתיב לפתח חטאת רובץ אך יצה"ט וכחותיו באים אחר י"ג שנים והשיב כברייתו של עולם וכו' שהקליפה קדמה לפרי וכן יצה"ר דרגא דחושך בא בראשונה ע"ש נמצא עזים רמז לכחות יצה"ר וכבשים רמז לכחות יצה"ט והאדם מלבד שצריך ללמוד עצה טובה מיצה"ט ויקח כל דבריו ללכת בהם עוד צריך להטות אזנו לדברי יצה"ר שיקח מהם ענינים טובים ואין לדחות כל דבריו לגמרי כי פו"ר לא תתקיים אלא ע"י כחות יצה"ר שעושים תאוה באדם דהא אמרי כנה"ג כשרצו לבטל יצה"ר דעבירה ותפסו הקליפה שלו אז אפילו ביצה בת יומא לא מצאו וכן יקח חמדה וקנאה וכבוד מכחות יצה"ר לעסוק בהם בעבודת שמים בלבד:

ועוד יש כמה לימודים טובים שהם נלקחים מן כחות יצה"ר והמשיל משל בדרך מליצה ע"ד המוסר והוא שיצה"ט והיצה"ר פגעו זע"ז א"ל היצה"ר ליצה"ט עד מתי נהיה לוחמים זע"ז ואתה הולך נגדיי אלי ואיך משלים עמי והלא שלמה המע"ה קראני זקן ולך קרא ילד וצריך שילד ישמע לדברי הזקן א"ל היצה"ט לך קרא כסיל ולי קרא חכם ואין החכם נשמע לכסיל א"ל היצה"ר אעפ"כ בבקשה ממך תעשה שלום עמי שעה אחת א"ל היצה"ט מה תרצה בזה השלום א"ל רוצה אני להזמין את אחד מאנשיך במסיבה הגדולה של אהובי וריעי והוא מקום השחוק שקורין תייאטר"ו א"ל היצה"ט מי הוא זה שתרצה להזמינו א"ל חסיד פלוני א"ל היצה"ט הלא כל הארץ לפניך וכל האצרות פתוחים אלך ותזמינו א"ל זה חסיד גדול ואם אתה לא תאמר לו שילך לא ישמע לדברי לבא למקום השחוק הזה א"ל היצה"ט כן אעשה ואתן לו רשות ועלה שיבא למקום השחוק שקורין תייאטר"ו אך אימתי תרצה שילך א"ל אחר שני לילות א"ל למה לא הזמינו בזאת הלילה והלא השחוק הזה נוהג בכל לילה א"ל כך רצוני שאזמנו אם אחר שני לילות א"ל היצה"ט גם הדבר הזה אעשה וכן היה הלך היצה"ר אחר ב' לילות ונכנס בלבו של אותו חסיד ויען אותו שילך בזאת הלילה למקום השחוק שקורין תייאטר"ו והחסיד רעד מדבר זה עד שבא היצה"ט וא"ל תלך מה בכך תראה עולם בעיניך ואולי מן מהלך זה יצא דבר טוב כי עדיין לא ראית שחוק מימיך ורק תשמור יראת ה' בקרבך ולא תחטא וילך החסיד אותה לילה לראות בזה המקום השחוק ויעמוד שם עד שעה שמנית מן הלילה ורק רואה היה ויבא אל ביתו והיצה"ר הולך אחריו לידע מה הפרי הנולד מן המראה הזה שראה החסיד כי הוא צייר בלבבו דבר רע שיולא מן המראה הזה שילכד בו החסיד ולכך בא אחריו לביתו לראות אם הועילו מעשיו וירא והנה החסיד כשנכנס לביתו נפל על מטתו ויבך בכי גדול וצעקה גדולה ותרץ אשתו לקול בכייתו ותאמר מה לך ויאמר לה כלי זהב היה לי מזהב פרויים והיה מזוקק הרבה ועתה בזאת הלילה בחנתיו בתוך הכור ויצא זקוקו שני שלישים זהב ושליש סיגים וגם ידעתיו שאינו זהב פרויים אלא זהב פשוט הנמצא בשוק לרוב א"ל אשתו אתה הלכת לשחוק של תייאטר"ו מהיכן היה לך צורף שם לבחון את הכלי ועוד מימי לא ראיתי כלי זהב אצלך וכי מתוך שכרות אתה מדבר דברים אלו א"ל אינני שיכור אלא מדבר בדעת והשכל כי כלי הזהב הוא הלב שלי שאני עובד בו את השי"ת בחשק התורה והמצות והייתי חושב שלבי היה זך מאד שיש לו שמחה שלימה בתורה ומצות והייתי חושב שיש לו חשק גדול בתורה ומצות יותר מן הראוי ועתה בזאת הלילה ראיתי את המעשים הנעשים בבית המשחק איך עשרה בני אדם חלושי המזג יושבים על השלחן משחקים בקובייא עד שעה שמנית בחשק רב ובהתלהבות גדולה אשר אני לא היה לי בעסק התורה ומצות אחד מעשרה מזה החשק והתלהבות שהיה לאלו ועוד ראיתי בני אדם גדולים ומשכילים איך הם שמחים שמחה גדולה על מעט ליצנות ושחוק שעושים לפניהם אשר אני לא היה לי שמחה בתורה ומצות חלק אחד מעשרה משמחתם ועוד ראיתי אנשים ונשים מרקדים ביחד ויגעים יגיעה רבה עד שהיה שוטף מהם זיעה שטף רב והם מתענגים ביגיעתם עונג רב ואני לא הייתי יגיעה בתורה ומצות אחד מעשרה מהם וגם לא היה לי תענוג אחד מעשרה מהם על כן אני בוכה כי מה שחשבתי ביופי והשיבות לבי שהוא מגיע למדרגה גדולה בכל הנז"ל הנה בזאת הלילה ידעתי שהוא פחות שבפחותים והיצה"ר בשמעו דבריו אלו מת לבו בקרבו ויפן ויצא חולה קומתו כפופה וראשו לארץ מגיע כי לא עלתה בידו מחשבתו ותהי להפך:

והנה אחר ג' וד' ימים פגע יצה"ט ביצה"ר ויאמר לו הלא עשיתי בקשתך ונתתי רשות לאותו חסיד ויעצתיו שילך למקום שהזמנת אותו הגד לי עתה איך עלתה הזמנה זו בידך א"ל היצה"ר הלואי שהיו הרגלים שבורים ולא הלכתי להזמינו א"ל למה א"ל אני הזמנתיו להפילו ברעה גדולה ונהפך הדבר לטובתו כי אדרבה הוסיף יראה על יראתו וחכמה על חכמתו שלמד מאנשי ותלמידי כמה דברים והוא משמש בעסק הנגדיי אלי א"ל היצה"ט ספר לי איך היה הענין הזה א"ל ישב שם עד שעה שמנית מן הלילה והיה רואה כל הדברים הרעים אשר נעשו שם ולא נתכנס אלא היה מביט בכל דבר בעינים פקוחות ואני הייתי עומד אחריו ושמח כי אמרתי בלבי אך זה היום שקויתי מצאתי ראיתי אח"כ הלך לביתו ואני אחריו לראות פרי מעשה אשר עשיתי לו ואשמע קול צעקה ובכיה רבה ותשאלהו אשתו על דבר הבכיה והשיב לה כו"כ אז ידעתי שלא עשיתי כלום לעצמי בהזמנה זו אלא אדרבה היה בזה הפסד ונזק גדול כי ראייתו ועמידתו בבית השחוק היתה להוסיף יראה על יראתו וקריתי על עצמי המשל דאמרי אינשי גמלא אזל למבעי קרני אודני דהוו ליה גזיזו מיניה וכל דמעה שהיה מוריד מעיניו בדבר זה היה נמוח כנגדה משומן לבי לוג אחד ולא יכולתי לסבול לעמוד בביתו ותכף יצאתי וברחתי מביתו והבא היום בבוקר לבית הכנסת לעשות מלאכתי עם אנשים שהם תחת ממשלתי להחטיאם בשיחה בטילה בתוך התפלה ועוד כמה מכשולות כמנהגי עמהם בכל יום ויום וארא את החסיד בבית הכנסת מתפלל התפלה בכונה גדולה ושמחה וחשק רב כפלי כפליים על מנהגו שהיה נוהג בכל יום ואצטער מאד ולא יכולתי להתאפק ולראות ותכף יצאתי ויספרו לי חיילותי איך בכל דברים ומעשים טובים הוסיף שיעור רב על מנהגו הקודם כפלי כפליים על כן ראה נא מה תועלת היה לי ממך שעשית בקשתי ויעצת אותו שיבא למסיבה שלי כי היה לי הפסד רב בזה ואתה הרווחת ריוח גדול אע"כ שקיל טובתך ושדי אחזירי כי לטובתך והנאתך יעצת אותו וישחק יצה"ט כל דבריו

דבריו:

אח"כ א"ל היצה"ט בחייך תודיעני למה לא רציתה להזמינו אותה הלילה אלא עד אחר שתי לילות א"ל היצה"ר לא אשיב לך על הדבר א"ל למה א"ל כדי שלא תשחק עלי ותשמח בי א"ל היצה"ט תאמר בחייך ואל תחוש בזה ויפצר בו ויאמר לו אני ראיתי אותו חסיד שמן בתורה ומצות ומע"ט אמרתי בלבי מה טוב אם אוכל להכשילו ולטמאו על כן חשבתי להביאו לבית השחוק שקורין תייאטר"ו שיראה שם מעשים רעים ועניני ניאוף המעוררים תאות המשגל בלב הרואה ואמרתי ודאי אותו חסיד כשיראה דברים מכוערים אלו יתלהב בתאות המשגל אך ודאי לא יבא בפעם ראשונה לנאף עם נכרים אלא ילך לביתו לשכב עם אשתו להשקיע אש התאוה הבוער בקרבו והנה אותה הלילה היתה אשתו טהורה אבל קרוב לוסת שלה ואם ישכב עם אשתו בטהרתה במה יטמא לכך אמרתי להמתין עד אחר שתי לילות כי ידעתי שאשתו תפרוש נדה מן הוסת שלה ואז זה לרוב להב תאותו ישכב עם אשתו נדה ויטמא וסוף דבר לא הועיל כל זה אלא אדרבה הוסיף יראה על יראתו וטהרה על טהרתו וקדושה על קדושתו וישחק היצה"ט ויאמר לו עתה למדתי דבר אחד אשר לא ידעתיו מעיקרא והוא כי ראיתי בקהלת שלמה הע"ה קרא אותך כסיל כמ"ש מלך זקן וכסיל והייתי תמה למה קראך כסיל ורואה אני שאתה פקח מפתה כמה אלפים בני אדם בלשון חדה אך עתה ראיתי שבאמת וצדק אתה כסיל גמור דאיך חשבת ועלה על לבך שאותו החסיד יחטא באשתו נדה שעשית כל הכנות אלו א"ל היצה"ר בעבור זאת לא רציתי לגלות לך הטעם הזה שלא תשחק בי ע"כ המשל אשר הכינותי בדרך מליצה:

נמצא האדם מלבד הלימוד שיש לו ללמוד מן כוחות יצה"ט לצורך עבודת הבורא איך יעשה הנה יש לו ללמוד גם מכוחות היצה"ר מדרגות השמחה והחשק והיגיעה והתענוג אשר יתנהג בהם בעסק התורה והמצות כמה הוא גדר השיעור שצריך לנהוג בו וכמו שלמד אותו חסיד הנז' במשל מכוחות היצה"ר כאמור ועל זה בא הכתוב כאן ללמד מן הכבשים אלו כוחות היצה"ט ומן העזים אלו כוחות היצה"ר תקחו לימודים וידיעות והשכלות לעשות ולהתנהג בעבודתו ית' בעסק התורה והמצות:

פרשת בשלח

ויהי בשלח פרעה את העם איתא במדרש מאן אמר וי פרעה אמר וי וי"ל דמשמע בעל המאמר הזה היה לו ספק באמירת הוי אם פרעה אמרה או אחר דהיה צד טעם לומר דפרעה אמר וי ועוד טעם דאחרים אמרו וי ולא פרעה כי כן מורה לשון השאלה מאן אמר וי ובא להכריע דפרעה אמר וי ולא האחרים על כן צ"ל מה הוא צדדי הספק שלו ונ"ל בס"ד דארז"ל בשכר פסיעות שליוה פרעה את אברהם אע"ה דכתיב וישלחו אותו דשלוח ר"ל לויה עשה לו נשתעבדו בניו אצלו פירוש דגזרת השעבוד לא נתפרש בה באיזה אומה תהיה ועתה בשכר פסיעות של לויה זכה פרעה שיהיה השעבוד אצלו ולפ"ז יש צד טעם לומר דישראל אמרו וי על שלוח שעשה להם פרעה שליוה אותם דאמרו בשכר לויה ודאי שאחרית השעבוד שהוא קץ שנה שצריך להיות להם אח"כ ודאי יזכה בו פרעה בשכר לויה והוא קל וחומר מן לויה הראשונה ולכן אמרו וי דעתה נודע להם שיש להם חזרה למצרים אח"ז ויש צד אחר לומר שגם פרעה אמר וי על יציאת ישראל מארצו שהפסיד כ"כ עבדים לכך בא בעל המאמר לשלול את ישראל מן אמירת וי ואמר מאן אמר וי פרעה לבדו אמר וי והיינו כיון דאמר וי על יציאתם הפסיד שכר לויה שעשה להם דפרעה הראשון עשה הלויה מרצון לבו דלא אמר וי אך פרעה עשאה בע"כ כיון דאמר וי ולכן ודאי ישראל בטוחים שלא יחזרו למצרים ולז"א פרעה לבדו אמר וי כמ"ש ויהי בשלח פרעה את העם וחשש ההשבה והחזרה למצרים לא היה אלא מצד זה דלא נחם אלהים וכו' כי אמר אלהים פן ינחם העם בראותם מלחמה ואז ושבו מצרימה:

וחמשים עלו בני ישראל ממצרים נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דפרעה ומצרים היו יונקים מן אותיות מ"י דשם אלהים אשר בכל אות יש כ"ד צרופים ושניהם מ"ח צירופים ולכך נקראו בני חם ע"ש גם ידוע דשם אלהים כל אות כלול מחמשה א"כ אותיות מי הנז' הם חמש ובזה וחמשים רצ"ל חלק התיבה לשנים וקרי בה חמש מי עלו בני ישראל ממצרים כי על ידם עלו ובזה יובן בס"ד המדרש בפרשה זו אמר הקב"ה אתה אמרת וגם את ישראל לא אשלח ואני אמרתי שלח עמי ויעבדוני נראה דברי מי עומדים ודברי מי בטלים לסוף עמד פרעה בעצמו ואמר קומו צאו מתוך עמי והקדים עוד מ"ש רז"ל ע"פ ועיני רשעים תכלנה עין של רשעים הלויה ופרשו המקובלים ז"ל כי הקליפות נקראים רשעים ואין להם קיום בלתי חלקים של טוב שיש בקרבם ואלו נרמזים באות עי"ן שבשמם ואם הסלק אות עי"ן ישאר רשים שמורה שהם רשים ועניים מחלקי הטוב נמצא תגבורת ישראל על קליפת עכו"ם הוא ע"י שיסלקו מהם אות עי"ן שרמוז בו חלקי הטוב וישארו רשים וכן עשו ישראל ביציאתם ממצרים דמצרים היו עיקר הקליפות שנקראים רשעים אך ישראל לקחו מהם רכוש הגשמי ורכוש הרוחני שהם כ"ק שביניהם נרמזים באות עין דרשעים ונשארו רשים מביניהם כדכתיב וינצלו את מצרים עוד ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים דאותיות מ"י דשם אלהים שהיו פרעה ומצרים יונקים מהם המה היו בחי' הבל אך אותיות אלה הם היו בחי' קין ופרעה חשב כיון שהוא היה קין כמ"ש הש"ך ז"ל לכך יוכל למנוע את ישראל ולדחותם גם מן אותיות אלה דשם אלהים שלא יתגברו בהם את ישראל ולז"א לו השי"ת בא אל פרעה למען שתי אותותי אלה דייקא בקרבו שאגביר את ישראל גם באותיות אלה שאז יתחזקו מכל ק"ך צרופים דחמש אותיות שם אלהים ובזה יובן אתה אמרת וגם את ישראל לא אשלח תיבת ג"ם הוא ג' מ"ם דשלשה פעמים מ' הוא ק"ך שרוצה להחזיק לעצמו בכל הק"ך שהם מ"ח של שני אותיות שהיו מצרים מהם וע"כ צרופים של אל"ה מצד שהם בחינת קין והוא עצמו קין ואני אמרתי שלח את עמי ויעבדוני אותיות עמי הם ע' של רשעים ומ"י של אלהים ולסוף אמר פרעה קומו צאו מתוך עמי שהודה בפיו על סילוק ויציאה של אותיות עמ"י:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים דידוע שיש חמשה חסדים דכל אחד כלול מחמשה הם כ"ה וכן החמשה גבורות כל א' כלול מן חמשה הם כ"ה ובהתכללותם זב"ז בסוד המיתוק המה חמשים וידוע כי כל התגברות חלק הקדושה על חלק הסט"א וכל התגברות ישראל על עכו"ם הוא תלוי בזה המיתוק שיתמתקו הה"ג בחמשה חסדים שהם כ"ה וכ"ה ויהיו בסוד חמשים ובזה פרשתי בס"ד הענין אצל מרע"ה כשהרג את המצרי כדי לתקן חלק הקדושה שבקין דכתיב

דכתיב ויפן כ"ה וכ"ה דעשה תחלה המתוק הה"ג' בחמשה חסדים שהם כ"ה וכ"ה ואז ויהרוג את המצרי כדי לתקן את קין ובזה יובן בס"ד טעם נכון מ"ש בענין שפע הגשמים שהביא אליהו זכור לטוב אחרי עצירתם שלש שנים ויהי עד כה ועד כה והשמים התקדרו עבים ורוח ויהי גשם גדול והיינו כי להוריד שפע גדול כזה עשה תחלה מיתוק הה"ג' בחמשה חסדים שהם כ"ה וכ"ה ואז השמים התקדרו עבים ורוח ויהי גשם גדול ובזה יובן מ"ש אח"ז ותשלח איזבל מלאך אל אליהו לאמר כה יעשון אלהים וכה יוספון כי בעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם והכונה זה לעומת זה עשה האלהים דכמו שיש ענין הח' והג' בקדושה שהם כ"ה וכ"ה כן יש בקליפה כקוף בפני אדם ולכן חשבה כמו שהוא נתגבר בכח כ"ה וכ"ה שבקדושה כן היא תתגבר בכ"ה וכ"ה דסט"א כקוף בפני אדם לכן א"ל כ"ה יעשון אלהים שלה וכ"ה יוסיפון וכו' אך מחשבתה זו בטלה ומבוטלת וז"ש כאן וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים פירוש התכללות של המתוק שנמתקו כ"ה הגבורות בכ"ה החסדים שהם נעשו חמשים בם עלו בני ישראל מארץ מצרים:

ובני ישראל יוצאים ביד רמה נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דגלות מצרים היה לתקן ניצוצות קרי של אדה"ר שיצאו ממנו בק"ל שנה שפירש מאשתו בסוד והק"ל נשמע בית פרעה ואותם ניצוצות היו בחינת הדעת בסוד אין קשוי אלא לדעת וישראל שהיו שם היו מבחינת נשמות אלו שה"ס הדעת ולכן מרע"ה שהי' טוב גמור מסוד הדעת שהוא גואלם שביציאתם נתקן בחינת הדעת ואמרתי ע"פ טעם זה לכך זכו ישראל ביציאתם לרכוש גדול שנתעשרו בו כי העושר נמשך משפע הדעת כדכתיב ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים במאמר שנתקן הדעת זכו לשפע זה שהוא הון יקר בביזת מצרים וביזת הים והנה אותיות יד במלואם ורבועם כזה יו"ד יו"ד דל"ת הם עולים מספר דעת בדקדוק ובזה פרשתי בס"ד מ"ש הרחמן הוא יפתח לנו את ידו הרחבה והמלאה וצריך להבין מה ענין הרחבה והמלאה ובזה מובן היטב דנרמז בזה על הדעת שרמוז באותיות יד במלואם והרחבתם כזה יו"ד יו"ד דל"ת ע"ד הרביע שעושין בשמות הקודש ומבקשים שימשך לנו שפע מן הדעת דכתיב ובדעת חדרים וכו' אך מבקשים בדרך נסתר ונעלם בדברים אלו כדי שלא ירגישו המקטרגים ויתקנאו וכן הענין כאן רמז הכתוב ובני ישראל יוצאים ביד רמה והיינו יד רמז לדעת ע"ד שביארנו והיינו רמה שנתרוממו ניצוצותיו ונתקנו ועי"כ יצאו ברכוש גדול מכח שפע ובזה יובן וירא ישראל את היד הגדולה רמז לדעת אשר עשה ה' במצרים עשה ר"ל תיקן כמו ובן הבקר אשר עשה:

לפני בעל צפון נכחו תחנו על הים נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות שיש צל דאברהם וצל דיצחק וצל דיעקב שצריך לכוין בהם בשלש סעודות שבת וביאר הרב אמת ליעקב ז"ל דף ק"י ענין הצל הזה דאבות ע"פ זוה"ק ויחי דף רכ"ה דאין העולם מתקיים אלא ע"י צל זה דאבהן ע"ש ובזה פרשתי בס"ד הכתוב נאם ה' לאדוני שב לימיני וידוע מ"ש בגמרא דפסוק זה לאדוני קאי על אברהם אע"ה וידוע אותיות הימין של שם הוי"ה שהם כוז"ו עולים מספר צ"ל ורמז לו על הצל הזה שלו והנה ידוע דבעל צפון היה קליפה גדולה והוא הנשאר מכל אלהי מצרים כדי להטעותם שיאמרו קשה יראתם וכמ"ש משגיא לגוים ויאבדם וכנז' ברש"י ז"ל ולפ"ז אותו מקום היה מקום סכנה לישראל ששם רובצת טומאה קשה ואם ישבו ישראל לפני בעל צפון צריכין הגנה עליונה להגין עליהם לכך רמז לו שיכוין להמשיך להם הגנה מן צל דאבות שיעורר אותו הצל העליון דנגיד מלעילא להגין עליהם ואותיות צ"ל הם למעלה מן אותיות ים לז"א וישובו ויחנו לפני בעל צפון וצריכי' הגנה לכך נכחו תחנו על הים ר"ל בצל העליון שהוא רומז על אותיות ים שיגין עליכם ובזה יובן כי הוא על ימים יסדה על ים וים הם צל עליון וצל תחתון שרמוזים על ים וים ובזה יובן מ"ש בעונג שבת אז תתענג על ה' על ר"ל סמוך כמו ועליו מטה מנשה ואותיות הסמוכים לאותיות שם הוי"ה הם כוז"ו שהם מספר צ"ל הנמשך דשלש סעודות:

ובאופן אחר פרשתי בס"ד נכחו תחנו על הים כי בשם אלהים שהוא דין ים אל שהוא חסד אך הוא זועם בכוחות הדינין בסוד ואל זועם בכל יום שפרשו בזוה"ק שזועם בכוחות הדין והנה אותיות אל הנז' הם עומדים למעלה מן אותיות הים בשם אלהים ולז"א נכחו תחנו על הים ר"ל באותיות אל שהוא חסד שהם על אותיות הים דשם אלהים שמשם אל זה זועם בכוחות הדינין ואין אתם יראים מן קליפה זו דבעל צפון.

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב ש"ש ז"ל דף ע"ו ע"פ מי יתן טהור מטמא שיש בקדושה חמשים שערי קדושה ובקליפה חמשים שערי טומאה ונרגן מפריד אלוף כי אותיות מי הם חמשים ואותיות טמא חמשים דבקליפה חמשים שערים הם אותיות טמא ובקדושה הם אותיות מ"י ע"ש וז"ש לפני בעל צפון ששם הקליפה שהיא מתחלקת לאותיות טמא הנה אתם נכחו תחנו על הים שבקדושה הוא אותיות מ"י ולז"א נכחו כי זה לעומת זה עשה האלהים כמלא החמשים שבקדושה מתחלקים לשני חלקים שהם מ"י אבל בקליפה מתחלקים לשלש חלקים שהם טמא ובזה יובן בס"ד תחת שלש רגזה ארץ ובזה יובן בס"ד ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלישים על כולו שלשם כתיב כי לקח עמו הסט"א שהם מתחלקים לשלש:

ויוגד למלך מצרים כי ברח העם וכו' ארז"ל במדרש מי הגיד למלך מצרים עמלק בא והגיד לו וצ"ל למה עמלק נכנס בעובי הקורה להגיד לו דבר זה ועוד הלא ארז"ל איקטורין שלח עמהם וכיון שראו שהלכו שלשת ימים ואין חוזרין למצרים באו והגידו לפרעה וא"כ כיון שהיה לפרעה מגידים מה חידש לו עמלק בהגדתו ונ"ל בס"ד דידוע מ"ש בזוה"ק דעמלק היה חציו מקליפת בלעם והוא ע"ם דעמלק וחציו מקליפת בלק והוא ל"ק דעמלק וידוע כי בלעם היה מיועצי פרעה והוא שנתן לו עצה רעה על ישראל ופרעה היה נסמך בקליפתו כי היה קשר אחד גם ידוע מ"ש בזוה"ק דעם ערב רב שנתגיירו ויצאו עם ישראל היו ג"כ שני בניו של בלעם שהם יונס ויומברוס והיו מכשפים גדולים וקליפה גדולה שהם מקליפת אביהם ורק בעת גאולת ישראל נתגיירו לפנים והם אשר עשו את העגל והטעו את ישראל בכשופים שעשו בו וכנז' בזוה"ק פרשת כי תשא דף קצ"א ופרשת בלק דף קצ"ד יע"ש ולכן עמלק שהיה חציו מקליפת בלעם שהוא החצי של אותיות ע"ם שבו הרגיש בדבר זה מכח הקליפה שלו שנעתק חלק גדול מן הקליפה שהיא עם דעמלק ונהפך אל הקדושה שהם ישראל והיינו שידע שבני בלעם שהם בני קליפה זו של עם שיש בו נתגיירו ונעשו אצל ישראל ויצאו מרשות פרעה כי הם היו במצרים תחת רשות פרעה אך פרעה לא ידע ולא הרגיש בהם שנתגיירו והלכו עם ישראל ורק עמלק הרגיש בזה מכח הקליפה שלו שהיא חציה מבלעם ודבר זה היה קשה עליהם יותר ממות ולז"א ויוגד למלך מצרים

ע״י עמלק כי ברח העם שברח חלק גדול מן קליפת עם דעמלק שהיא קליפת בלעם שהיו תחת רשות פרעה והוא היה לו קשר בקליפה זו מזמן עלתו של בלעם לכן אמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל ר״ל עם ישראל מעבדנו עם בדנו ר״ל חלק קליפת עם שהם בני בלעם שהיו בדנו לשון בדים שהם היו בדים ומוטות שלנו תחת רשותינו דשלוח ישראל גרם להם הפסד רב שאיבדו בני בלעם שהם היו בדים שלהם בכח הטומאה ובזה יובן מ״ש בעגל ויפול מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש ואמרי בזוה״ק פרשת בלק דף קצ״ד אלין איגון בנוי דבלעם יונס ויומברוס דהוו שקילי כשלשת אלפי איש ולז״א מן העם דייקא שהם מן קליפת עם דעמלק:

ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו י״ל תיבת מעבדנו לשון יתר גם י״ל בדברי רש״י ז״ל שכתב נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאילום דמכ״ל הא והלא בכתוב מפורש מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו ונ״ל בס״ד בהקדים מ״ש הרב משנת ר״א ז״ל בפרשת לך לך ע״פ בשלחו כלה גרש יגרש אתכם מזה דבר נא באזני העם וישאלו דקשה הו״ל בקיצור בצאתם ישאלו וכו׳ ופירש הענין ע״פ מ״ש במציעא פרק האומנין השוכר את הפועלים וחזרו בהם ידם על התחתונה ואם בעה״ב חזר בו ידו על התחתונה כלל העולה דאם בעה״ב חוזר בחצי המלאכה ידו על התחתונה ומשלם שכר שלם לפועל ואם הפועל חוזר בחצי המלאכה ידו על התחתונה שאינו יכול לתבוע שכר חצי המלאכה שעשה יען כי בעה״ב צריך לשכור פועל אחר להשלים לו המלאכה ואם יצטרך להוסיף לזה הפועל האחר הוא מוסיף כנגד כל שכר עסק פועל הראשון שעסק כבר ולכן כדי שלא ישאל מרע״ה מהקב״ה איך אתה מצוה לישראל לנצל את מצרים בשביל שכר עבודה שעשו במצרים והלא לא השלימו המלאכה של פתום ורעמסס הקצובה עליהם וכשהם יוצאים עתה בחצי המלאכה ידם על התחתונה ואין נוטלים שכר על מה שעשו כבר דפרעה יהיה תופס בשכרן כדי לשכור פועלים אחרים להשלים המלאכה לכך הקדים השי״ת ואמר לו דברים אלו כשלחו גרש יגרש אתכם שאין אתם יוצאים מאליכם אלא הוא יגרש אתכם ונמצא יש לו בזה דין בעה״ב שחזר בחצי המלאכה דיד בעה״ב על התחתונה לשלם שכירות כל המלאכה לפועל ועל כן תלוה להם עתה וישאלו כלי כסף וכו׳ עכ״ד בשינוי קצת שתקנתי את הדברים היטב כאשר יראה הרואה ודע כי דין הנז׳ איירי בקבלנות דוקא ולישראל היה ג״כ דין קבלנות דכתיב וישימו עליו שרי מסים וכו׳ ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתום ואת רעמסס שמשמו עליהם בנין מקומות אלו להשלימו:

ובזה פרשתי בס״ד לתרץ קושיא גדולה וחזקה שנתקשו בה כל המפרשים ז״ל מה טעם צוה השי״ת שיאמרו לו דרך שלשת ימים נלך במדבר ולא אמרו לו שיצאו לגמרי מאחר דכונתו יתברך להוציאם לגמרי ובזה ניחא דאם היה אומר לו תחלה שישלחם לגמרי היה להם דין פועל שחזר בו בחצי המלאכה דידו על התחתונה שאיבד כל שכרו ואיך יזכו ברכוש בשביל שכר עבודה אך עתה שא״ל דרך שלשת ימים ילכו ויבואו ונמצא דאין חוזרים בהם וידע הקב״ה כי הוא יסרב גם על זה ולא ירצה לשלחם דרך שלשת ע״מ לחזור ואז בזה יהיה מוכה עשר מכות עד כי סוף דבר הוא בעצמו יגרשם לשלחם לגמרי וכאשר היה כן בליל ט״ו ניסן שלחם מאליו לגמרי וא״ל הרי אתם ברשותכם הרי אתם בני חורין ונמצא דהוא חזר בו בחצי המלאכה דיד הפועל על העליונה ליקח שכר כל המלאכה אפילו מה שלא השלים עדיין ואז ממילא זכו ברכוש שאלו מהם בשביל שכר עבודה ובזה מובן ג״כ הטעם מה שלקחו תחלה בתורת שאלה ורק אחר שחזר בו והוציאם זכו בו בשביל שכר עבודה:

ועל זה יבא היטב המשך הכתובים בפרשת שמות ואמרתם אליו ה׳ אלהי העברים נקרא עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה וכו׳ ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ר״ל אפילו על אופן זה שאין יוצאין לגמרי אלא ע״מ לחזור ג״כ לא ירצה ויסרב ועי״כ ושלחתי את ידי והכתי את מצרים וכו׳ ואחרי כן ישלח אתכם הוא מאליו ומעצמו שיאמר לכם הרי אתם ברשותכם הרי אתם בני חורין קומו צאו מהר לגמרי ואז עי״כ תזכו בשכר עבודה שלם ואז ונתתי את חן העם בעיני מצרים והיה כי תלכון אע״פ שאתם הולכים לגמרי שלא לחזור לא תלכון ריקם בלא שכר עבודה ואם לא אעשה אופן זה לומר לו דרך שלשת ימים צריך שתלכון ריקם:

ובזה יובן הכתוב כאן והוא כי פרעה ועבדיו הרגישו עתה מכח השר שלהם בהפסד ממונם שנעשה להם זה ע״י השלוח ששלחום לגמרי מאליהם שא״ל הרי אתם בני חורין שתלכו ולא תשובו עוד דנמצא עי״כ בעה״ב הוא שחזר בו דידו על התחתונה והפועל נוטל שכר שלם ובזה זכו ישראל בממונם בשביל שכר עבודה ולז״א מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדינו שלא שלחנום ע״מ לחזור כאשר בקשו הם תחלה דרך שלשת ימים אלא שלחנום מעבדנו דנמצא אנחנו חזרנו בנו ויד הפועל על העליונה שיש לו זכות בשכר עבודה שלם ולז״א רש״י ז״ל נהפך לבם על ממונם שהשאילום ר״ל מה שקרא תגר על עצמם ששלחום מן העבודה לגמרי כל בכייתם היתה בעבור ממונם שהשאילום דהשתא זוכין בו ישראל בשביל שכר עבודה משלם:

ויאסור את רכבו ואת עמו לקח עמו נ״ל בס״ד דידוע שר מצרים היה שמו מצרים וכמ״ש רז״ל ע״פ מצרים מת על שפת הים גם כתבתי לעיל דהשר ששמו מצרים רמוז במלוי שם פרעה פ״ה רי״ש עי״ן ה״ה מספר מצרים נמצא פרעה רוכב על השר שלו כי אותיות הפשוט רוכבים על המלוי וז״ש ויאסור את רכבו שקשר עמו את השר שהוא רוכב עליו לעזרו ועי״כ ואת עמו שהם מצרים הנקראים על שם השר לקח עמו שבכח השר שלו גבר עליהם לפתותם ולהכריחם שילכו עמו להלחם בישראל או יובן ויאסור את ר״ך בו שהיה מדבר בלשון רכה ותחנונים ובזה את עמו לקח עמו:

ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על כולו נ״ל בס״ד דאיתא בספר קרנים ודן ידין מאמר י״ב שיש ש״ל קליפות בשר של כלבים ע״ש וידוע כי בעל צפון שנשאר מכל אלהי מצרים היה קליפת כלבים ולכן עתה המשיך פרעה על חילו כח ש״ל קליפות הדבקים בשר של כלבים אשר בבעל צפון הנשאר מכל אלהי מצרים ולז״א ושלשם על כולו חלק התיבה לשנים וקרי בה ושל שם בשין שמאלית ר״ל כח ש״ל קליפות ש״ס על החיל כולו ולא הועיל כלום וגבר ישראל:

התיצבו וראו את ישועת ה׳ נ״ל בס״ד דאיתא במדרש שהיה מכריז גבריאל לפניהם על חמשת מצות שהיה להם וקורא על המים שיעמדו נגד ישראל בשביל חמשה מצות שמנה אותם במדרש ולז״א ה׳ תיצבו בזכות ה׳ מצות תיצבו וראו את ישועת ה׳ או יובן ה׳ תיצבו הם הג׳ מנצפ״ך שהם כלי זין הלוחמים בפרעה אשר יעשה לכם היום ה׳ יום כי הג׳ מנצפ״ך

כל

כל גבורה היא כ"ו אך יש ג"כ חמשה חסדים שהם ג"כ פר מספר ור"ב חס"ד כנז' בשער מאמרי רשב"י ואלו החלקים שלהם יהיו כל חלק יו"ם כי החסד נקרא יום וז"ש אשר יעשה לכם ה' יום כי לכם יהיו חמשה שהם ה' יום :

פרשת יתרו

ויקח יתרו חותן משה את צפורה אשת משה כ"ל בס"ד שלקח את צפורה ואת שני בניה גרשון ואליעזר כי ללמד בהם מוסר השכל לישראל והוא דארז"ל למה נקראת צפורה שטיהרה בית אביה כדם הצפור שמטהר המצורע והכונה כיון שזכתה להיות אשת משה אז כל בית אביה נתגיירו ונכנסו תחת כנפי השכינה ונעשו מגדולי ישראל על כן ישראל יקחו מוסר לעצמם דהלא נכרים כ"כ זכו בהתחברות הצדיק מרע"ה כ"ש ישראל שהם אחיו ועמו שיזכו למעלות רמות בדבקותם בו וגרשון כי אמר גר הייתי בארץ נכריה והיינו ארץ נכריה קאי על מצרים שנקראת נכריה לכל תושביה כי את העם העביר אותו לערים שטלטלם ממקום למקום ובזה פירש רבינו האר"י ז"ל אומרו כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם דקאי על תושבי הארץ ולכך נקראת נכריה ומרע"ה כשבא למדין ונשא אשה נקרא תושב אך הוא עשה מזכרת לגירותו בארץ נכריה היא ארץ מצרים כן ישראל ילמדו שלא ישכחו גירותם שהיו בארץ מצרים לכך כל המצות נאמר בהם זכר ליציאת מצרים והביא את גרשון שעשה בו מזכרת לארץ מצרים שגם הם ילמדו לעשות כמוה שלא ישכחו ארץ מגוריהם אשר גרו בה וכמ"ש וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ואת אליעזר שקראו כך על שם כי אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה דארז"ל בא וראה אין מעשה הקב"ה כמעשה ב"ו וכו' אמרו מלאכי השרת נתפס משה בן ביתך א"ל אני מתקיים עליו א"ל הרי הוא עומד לפני פרעה הרי איספקליטא שלו נקרין הרי הוא יוצא ליהרג א"ל הרי אני מתקיים עליו מנין ויצלני מחרב פרעה א"ר ינאי בא קוסטינר ליתן החרב על צוארו וקהית החרב מצוארו שנעשה של שיש ושלמה מקלס אותו צוארך כמגדל השן א"ר אביתר ולא עוד אלא שנהפכה החרב על קסטינר שנאמר ויצלני מחרב פרעה לי הציל אבל לא לקסטינר עכ"ל הראה בזה הקב"ה את גדולתו שאינו צריך לעשות הכנה קודם הנס אפילו בשנים ושלש רגעים ומזה ילמדו מוסר השכל בהילוכם במדבר אם יראו איזה מחסור להם לא יצעקו ויקראו תגר אלא יאמינו כי השי"ת ימלא חסרונם ברגע של עת הצורך שאין צריך לעשות הכנה למעשיו קודם זמן ובאמת אם היו לומדים מכל הלימודים האלה היטב לא היה בא עליהם כל אותם מיני עונשים ומלקיות בהילוכם במדבר ולז"א ויקח יתרו חותן משה את צפורה וכו' ואת שני בניה אשר שם האחד וכו' כדי ללמדם לישראל מוסר השכל בהם לכך פירש טעם השמות שלהם כאן :

אני חותנך יתרו בא אליך י"ל מה חידש לו בזה שאמר אני חותנך דהוא יודע ומכירו בכך ולמאי הצטריך לפרש בכך וכ"ל בס"ד ע"ד מ"ש הרב חובת הלבבות ז"ל בשער יחוד המעשה דחסיד אחד בא לחנות לקנות דבר וא"ל בעל החנות שהוא מוזיל לו המקח בשביל החסידות ויראת שמים שיש בו א"ל החסיד אני באתי לקנות בדמים ולא באתי לקנות ביראת שמים ע"ש וטעמו של אותו חסיד פשוט דאין רוצה ליהנות מן יראת שמים שלו ובפרט בעוה"ז והנה יתרו נתגייר והיה בו יראת שמים רבה ובודאי כל אחד מישראל מיקרו ומקבלו בביתו וכ"ש מרע"ה שאוהב יראת שמים אך אם היה מתאכסן אצל אחרים בודאי הם יכבדוהו ויקבלוהו בשביל יראת שמים כיון דאין לו קורבה עמהם אבל מרע"ה שיש לו קורבה גדולה עמו שהוא חותנו צריך לקבלו בכבוד בשביל הקורבה ולזה בירר יתרו הדבר בפירוש שא"ל אין אני מתאכסן אצלך בשביל יראת שמים אלא בשביל שאני חותנך יתרו בא אליך שאתה חייב לקבלני משורת דרך ארץ ונימוס העולם :

כי בדבר אשר זדו עליהם כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל בפסוק הבה נתחכמה לו פן ירבה אמר הקב"ה אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה נראה דבר מי יקום ופרשתי בס"ד הכונה שעשה הקב"ה את פ' סתומה של פן לאות כ' סתומה של כן שההפרש שבנותם הוא אות יו"ד הפוכה שיש בתוך פ' סתומה וכיון שהסיר אות יו"ד זו נעשה כן וזו היו"ד הפכה לרעת מצרים שהביא עליהם עשר מכות כמנין יו"ד אך הנה יו"ד במילואה אם תהפך קריאתה בקראת דוי שהוא לשון חולי ומכה ולהיות כי יו"ד הנז' של תוך הפ"ה היא הפוכה לכך קיים אותה במצריים כפי משמעות קריאתה בהיפוך דהיינו דוי שעשה להם דוי ביו"ד מכות וז"ש כי בדבר אשר זדו ר"ל בדיבור שזדו בו שאמרו פן ירבה ולא אמרו כן ירבה נעשה הדיבור הזה רע עליהם שלקו ביו"ד מכות כנגד יו"ד הפוכה של פ' סתומה או יובן בס"ד ע"פ המדרש בפסוק מי ה' אשר אשמע בקולו אמר הקב"ה אתה אמרת מי חייך במי אתה לוקה מי ים למפרע בים אתה יודע מי אני ע"כ וז"ש בדבר אשר זדו ר"ל בדבור של מי שזדו בו נהפך לרעה אליהם או יובן בס"ד דידוע הטעם שגברה יד מצרים לשעבד את ישראל בחומר ובלבנים היינו בשביל בירור ותיקון ניצוצות קדושה של קרי דק"ל שנה שפירש אדה"ר מאשתו שכולם היו במצרים בסוד הכתוב והקל נשמע בית פרעה ק"ל כתיב ונשמע מלשון אסיפה וקבוץ כמו וישמע שאול את העם וע"י קושי העבודה פלטה הקליפה לאותם ניצוצות של ק"ל שנים וזה הרמז של פליטת הק"ל נרמז למעלה מאותיות מצרים כי למעלה ממצרים יש אותיות פל"ט ק"ל וז"ש בדבר אשר זדו מצרים לשעבד את ישראל שהוא סיבת הקרי של ק"ל שנה נתקיים ברמז שנרמז עליהם ר"ל על אותיות מצרים שהוא פלט קל :

היה אתה לעם מול האלהים כ"ל בס"ד כי ידוע שהשפע יחול על שאינו מוכן באמצעות המוכן שאם יאיר השמש על הבדולח יאיר ממנו גם חפץ אחר שכנגדו משא"כ אם יאיר השמש על עץ ואבן וכאשר האריך בזה בספר יד יוסף ז"ל יע"ש ולכן דורו של מרע"ה זכו לנבואה במדרגה גדולה למקטנם ועד גדולם במעמד הר סיני שדבר השי"ת עמהם פנים בפנים מעין נבואת מרע"ה וכל זה היה להם באמצעות המוכן הוא מרע"ה שהיה אתם והנה לפני אותיות אלהים יש אותיות במוכן גם הם אותיות בכמו"ך שהוא מדת הענוה כי הנביא יהיה מוכן לנבואה ע"י ענוה שבו שהוא כמוך ובזה פרשתי בס"ד הטעם שהנביא נקרא איש האלהים כי אותיות מוכן ואותיות כמוך הם סמוכים לאותיות אלהים מלפניהם רמז כי הנביא מוכן לנבואה מאת האלהים ע"י שיהיה כמוך דהיינו עניו ולז"א לו יתרו למרע"ה שהוא היה המוכן שבאותו הדור ובאמצעותו חל שפע רוה"ק על שאינו מוכן היה אתה לעם מול האלהים כי מול אותיות אלהים הם אותיות במוכן :

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל י"ל והלא הוא רוצה למנות דיינים ואנשי חיל מאן דכר שמייהו הכא

וכי

וכי למלחמה צריך להם ואי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא וכ"ל בס"ד דידוע העולם קיים על עסק התורה וכל השפע וטובת העולם תלוי בעסק התורה ורבותינו חכמי ישראל אשר תורתם אומנתם ועוסקים בתורה יומם ולילה הם המקיימים העולם והם השומרים אותו מכל פגעים רעים והם המושכין לו שפע טובה וברכה בכללות אך הם רובם אין נהנים מעוה"ז כלום ולוקח הנאה מועטת לעצמו מן העולם כי מקיימים מאמר התנא פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן ובתורה אתה עמל ומצינו בר"א בן חרסום שהיה עשיר מופלג שהניח לו אביו אלף עיירות ואלף ספינות והוא מסתפק בפת ומים והולך ממקום למקום ללמוד ורבינו הקדוש שהיה שומר הסוסים שלו עתיד משבור מלכא זקף עשר אצבעותיו בעת פטירתו ואמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי מעוה"ז באצבע קטנה וכן ראב"ע ור"ט ורבי עקיבא שהיו עשירים מופלגים ולא היו נהנים מעוה"ז לגופם ומצינו חזקיהו מלך יהודה שהיה מלך ועוסק בתורה ימים ולילות והיה מאכלו ירק בכל יום ועוד ועוד כאלה הרבה נמצא יוצא מהם תועלת גדולה לעולם והם יגיעים בו ואין נהנים ממנו אלא דבר מועט על כן רבותינו חכמי ישראל דומין לאנשי חיל כי דבר זה מצוי באנשי חיל שאותם העושים מלחמה כל הטורח עליהם ועומדים בסכנה והפרס שלהם דבר מועט אבל השרים שאין עליהם טורח ואין עומדים בסכנת המלחמה פרס שלהם גדול וכל שר גדול שיש לו מנוחה יותר הוא לוקח פרס יותר לכן חכמי ישראל נקראים בעבור זה אנשי חיל כי עניינם ומצבם כמו אנשי חיל מיהו ודאי יש חכמים שעוסקים בתורה הרבה אך ג"כ נהנים מעוה"ז הרבה שהם מפונקים ומעונגים תמיד ואכלי תרי עלמי ואלו אין להם דמיון לאנשי חיל העושים מלחמה ולא יקראו בשם זה ולכן יתרו כשיעץ את מרע"ה למנות דיינים א"ל שיברר דיינים מאותם חכמים שהם דומין לאנשי חיל שיגיעתם מרובה והנאתם מועטה דאינם מפונקים ומעונגים כי המלומדים בתפנוקים אע"פ שהם חכמים גדולים וצדיקים וילדי שמים אין ראוי למנותם דיינים כי מחמת שהם מפונקים לא יוכלו לסבול עול ציבור דאם באו בע"ד לפניו והוא אוכל וסועד לא ירצה לדבר עמהם ומי יודיע כמה תמשך סעודתו גם אם מפונק ירצה לנוח או לישן מעט ואם יבואו בע"ד יאמר יגע אנכי או אני רוצה לישן וכיוצא בזה משא"כ הכם שאינו מפונק ומקיים מאמר התנא הנז"ל הנה יטה שכמו לסבול עול ציבור כשור לעול וכחמור למשוי ולא ינעול דלת בפני בע"ד בשום עת ולכן א"ל ואתה תחזה תברר מכל העם אנשי חיל דיינים חכמים שהם דומין לאנשי חיל שיגיעים הרבה והנאתם מועט גם קראם אנשי חיל שזכו למ"ח מעלות שהתורה נקנית בהם מספר חי"ל:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד אומרו ואתה תחזה מכל די"ל תיבת מכל לשון יתר והול"ל מן העם ונראה דמצינו שנקרא מרע"ה לפעמים בשם בן עמרם בסתם בלשון חז"ל וכן הקב"ה קראו כך כמה פעמים ופרשתי בס"ד הטעם כי ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דמרע"ה השיג את הבינה בהיותה בסוד סמ"ך אך יעקב אע"ה השיגה בהיותה בסוד מ"ם והבונה בהיותה בסוד מ"ם היא תבונה אבל בסוד סמ"ך היא בינה וידוע בינה ותבונה חדא נינהו אלא שהבינה עליונה ותבונה תחתונה גם ידוע דכל נועם הוא בבינה וגם הוא בתבונה שהיא חלק התחתון של הבינה על כן בינה ותבונה נקראים נעמים לשון רבים וגם לאה ורחל נקראים נעמים אך הם נועם תחתון וכמ"ש בס"ד בדרשותי על פסוק חבלים נפלו לי בנעמים והנה נעמים העליונים שהם בינה ותבונה רמוזים באותיות עי"ן מ"ם במילואם בזא"ז שהם אותיות נעמי"ם ממש ולכן מרע"ה שזכה לבינה וכ"ש לתבונה נקרא בן עמרם כלומר בן מ"ם עי"ן מ"ם שהוא צירוף נעמים שהוא רם כלומר נעמים הרמים והעליונים שהם בינה ותבונה כמלא לפ"ז מרע"ה השיג מקום זה העליון של בינה ותבונה שהם נעמים שרמוזים באותיות ע"ם במילואם לז"א לו ואתה תחזה תשיג ותראה מכל העם כל דייקא ר"ל מבינה ותבונה הרמוזים באותיות ע"ם:

בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני י"ל מאחר דאמר ביום הזה באו מדבר איך חוזר ואומר ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני וכ"ל בס"ד שהיה לישראל ב' בחינות ביאה למדבר סיני הא' במחשבה כי מעת יציאתם ממצרים היו משתוקקים למדבר סיני כדי לקבל התורה ועלה להם המחשבה כאלו באו מדבר סיני ועל זו הביאה שהיא מצד המחשבה קאמר לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר כאלו בעת היציאה באו מדבר סיני ואח"כ פירש הכתוב הביאה שהיתה בפועל ועל זה אמר ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני בפועל:

ויחן שם ישראל נגד ההר כ"ל בס"ד לפני אותיות הר מצד אחד יש אותיות ק"ד ומצד אחד יש אותיות ו"ש וצירוף ארבעתם הוא קדו"ש והכונה כיון שחנו במדבר סיני מקום קבלת התורה קנו להם תואר קדוש שהרתה עליהם קדושה והקב"ה ג"כ קראם באותו מקום בתואר קדוש דכתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש:

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כ"ל בס"ד שבח האדם שבחר בו השי"ת יותר מן המלאך היינו מפני דמלאך אין חידוש ופלא בקדושתו כי הוא רוחני ומופשט מן החומר ולמה לא יהיה קדוש אך האדם שיש לו גוף חומר עכור ועכ"ז יהיה קדוש זה פלא משל לאחד שהלך בשוק ומצא בחנות אחת צורת עוף עשוי מעץ ואבן אך היה עשוי בהכמה שנראה לעיני כל שהוא עוף הפורח ממש בלתי הפרש כלל ויתאוו לקנותו ויאמר לבעל החנות בכמה תמכור זה א"ל בעשרה זהובים א"ל שוטה עוף הפורח כזה הוא נמכר בעשרה פרוטות ואיך תרצה בזה עשרה זהובים א"ל זה עוף הפורח הוא מעשה שמים יש כמוהו לאלפים ורבבות לכך נמכר בזול דמצוי הרבה אך זה עשוי בחכמת אדם מעץ ואבן שהתחכם לעשות העץ עוף ממש והוא דבר פלא אינו בנמצא לכך מחירו יקר וכן הדבר הזה המלאך אין לו חומר לכך קדושתו אינה פלא ויש אלפים ורבבות מלאכים שהם כולם קדושים אך האדם שהוא בעל גויה חמריי אם יהיה קדוש דומה למלאך זה פלא וחידוש שאינו מצוי לכך הוא חביב לפני הקב"ה ביותר ולז"א ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ולא מלאכי מרום אע"ג שהם קדושים יותר מכם יען כי נמצא בכם חידוש תרתי דסתרי שאתם גוי ר"ל בעלי גוי וגוף חמריי ועכ"ז הוא קדוש לכן נבחרתם אצלי:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד אומרו גוי קדוש דידוע דתנן בברייתא דאבות דהתורה נקנית במ"ח מעלות ופרשתי בס"ד טעם למספר מ"ח דידוע העונות עושים מסך למנוע השגת האדם בתורה וכל אדם לפי חטאיו יתעבה המסך כנגדו וידוע כי השגת התורה היא בלב ולכן חסידים ואנשי מעשה יש שדרכם לומר ודוי קודם שיעסקו בתורה דידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דהודוי הוא לתועלת הלב לכך מכה שם ביד ימינו שבה רמז לחסדים וע"י הודוי נתקן חסרון ופגם הלב ומתכפרים

עונות

עונות האדם בסוד ונשא השעיר עליו את כל עונותם שע"י אמירת הודוי המקטרג ליקח חלקו בעת הודוי והולך לו ונפרש ממקום הקדושה וכנז' כל זה בספר הכונות יע"ש ולכן יש חסידים נוהגין להתוודות קודם עסק התורה כדי להעביר המסך התופף ומכסה את הלב מכח העונות שהוא מונע השגת התורה בלב ככתוב כי עונותיכם מבדילים וכו' ובזה פרשתי טעם נכון לקריאת שם ודוי כי הוא דו וי והיינו דו ר"ל שנים דשתי פעמים וי הוא מספר לב שצריך האדם לקרא וי וי על הלב שלו להעביר ממנו המסך של העבירות וידוע כי האדם צריך להתוודות על שלשה מינים שהם חטא ועון ופשע וא"כ קורא בודוי ג"פ וי דהיינו וי על החטאים וי על עונות וי על פשעים וג"פ ו"י הם מספר מ"ח לכך ארז"ל שהתורה נקנית במ"ח מעלות :

והנה ידוע דאחר הודוי יתהפך הרע לטוב שהקטיגור יהיה סניגור ונראה דאותו וי שאמר על עונותיו הם יתהפכו לטוב והיינו שתהיה יו"ד של וי בסוף הוא"ו של וי ואז יהיה אות הוא"ו צורת גימל כזה ג׳ ונמצא אות וי נעשה אות גימל וקרוב לענין זה מצאתי בספר ארץ החיים על התהלים מזמור יו"ד שכתב כשחוטאין ואין עושין חסד למטה מסתלק היו"ד של גימל למעלה ונעשה וי ע"כ יע"ש וכן הענין כאן לטובה יתהפכו אותיות וי מרע לטוב דאות י' תהיה בסוף ו' ואז נעשה מן וי אות ג' וידוע מ"ש רבינו ז"ל בשער ההקדמות דאות גימ"ל רומז ליסוד וכל תיקון והשפעה הוא ביסוד ולכן כיון שיתהפכו וי לאות ג' מורה על השפעת היסוד טובה וברכה :

ולכן כתיב וחטאך בצדקה פרוק דידוע אות גימ"ל רומז לצדקה וכמ"ש בגמרא דשבת גימ"ל דל"ת גמול דלים ואמרנו לעיל שצריך לקרא ג"פ וי על חטא ועון ופשע וג"פ וי אלו נהפכים לטובה להיות ג"פ ג' ובזה יובן בס"ד צדקה תרומם גוי תיבת גוי הוא ג' וי ר"ל תרומם ג"פ וי לעשותם גימ"ל הרומז ליסוד שמשפיע טוב והנה ישראל בחטאם קראם גו"י חוטא ג' וי חוטא שיש להם ג' מינים חטאים שהם שוגג ומזיד ופשע ולכן אתה שבא ליתן להם התורה שנקנית במ"ח מעלות שהם מטהרים אותם מן ג"פ וי קראם גו"י קדוש וידוע דהיסוד נקרא קדוש כנודע בכונת הקדושה ודוק היטב :

ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר נ"ל בס"ד דידוע לכ"ע בשבת נתנה תורה וידוע דהשבת הוא מעין עוה"ב וידוע דעוה"ב נקרא בוקר וז"ש ויהי ביום השלישי בהיות הבקר שהיה אותו היום שבת שהוא מעין עוה"ב הנקרא בוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר הרי שלשה דברים נעשו על ההר שנתנה התורה עליו בו ביום דר"ת שלהם קב"ע קולות ברקים ענן לרמוז להם עשה תורתך קבע ולכן גם עשרת הדברות יש בהם קב"ע תיבות וקול שופר חזק מאד ארז"ל שהיה מתגבר והולך לרמוז בזה על בעלי תורה כל זמן שמזקינין דעתם מתוספת עליהם ויחרד כל העם אשר במחנה דאחזתם חילו מרוב הפחד ואדכבותן דא לדא נקשן :

ויצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה י"ל דהול"ל ויוצא משה את העם מן המחנה לקראת האלהים ולמה נקיט הפך משפט הלשון הראוי להכתב וכ"ל בס"ד דארז"ל דכל הנשמות שהיו קודם ואשר יבואו אח"כ ע"ס כל הדורות כולם נתעברו באותם הגופים של ישראל וכמ"ש אשר ישנו פה עמנו היום ואשר איננו פה עמנו היום ולכן אמר ישעיה הע"ה מאת היותה שם אני שכוללנו היינו בסיני נמצא ישראל שעמדו על הר סיני היה בהם שני חלקים הא' אנשי הדור ההוא אשר היו ובאו בעוה"ז בגופים שלהם והם הנראין לעיני הכל וגלויים וידועים לכל וחלק הב' הם אותם שכבר נפטרו מעוה"ז ואשר עתידין לבא וחלק זה אינו גלוי ונראה אלא לאלהים כי אלו הם נשמות בלבד אשר נתעברו בגופים של אותו הדור והוא יתברך היודע מי הם וכמה הם ונמצא בעת שהוציא מרע"ה את העם מן המחנה הוציא עמהם גם אותו החלק אשר אינו גלוי ונראה אלא לקראת האלהים וז"ש ויוצא משה את העם ר"ל עם העם את אותו החלק שהוא נראה לקראת האלהים לבדו ויתיצבו בתחתית ההר אותיות שתחת ההר הם אותיות ש"ו ועם אותיות הר שאלם נעשה צירוף שור"ה וידוע דארז"ל אין שורה פחות משלשה וישראל באותו מעמד שרתה עליהם ג' קדושות שהוא קדושת כהנים וקדושת לויים וקדושת ישראלים דלכך נקראו עם תליתאי כמ"ש בגמרא בריך רחמנא דיהב אוריין תליתאי לעם תלתאי ולז"א ויתיצבו בתחתית ההר שרמוז בזה אותיות שורה לומר שזכו עתה למדרגת שורה שנעשו עם תלתאי ששרתה עלהם שלשה קדושות :

ויקרא ה' אל משה אל ראש ההר ויעל משה נ"ל בס"ד אותיות הר עם אותיות הקודם הם צירוף קדרה לרמוז דהיה ההר לישראל דוגמת קדרה שמבשלת הבשר וממתקת המרירות כן ישראל כיון שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתם וכל זה לעמא דישראל אבל במרע"ה לא היה זוהמה וסיגים כלל דלכך שרתה עליו רוה"ק מעת שנולד ולא נראה בו סרחון כלל נמצא הוא אינו תוך ההר שהוא הקדרה דאינו צריך בישול ותיקון כדי שיתייחס לדבר המונח תוך הקדרה לבשלו ולתקנו אלא הוא למעלה מן ההר שהוא הקדרה ואומרו משה ידבר והאלהים יעננו בקול נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל כי מדרגת מרע"ה בנבואה היתה גדולה שהיה מתלבש קול בקול ושניהם שלו ולז"א יעננו בקול ב' קול ולז"א כאן ויעל משה במעלה על כל הנביאים :

פרשת משפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם י"ל תיבת אשר נראה לשון יתר ונ"ל בס"ד דאיתא במדרש תנחומא ואלה המשפטים זש"ה מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה מלכה של תורה במשפט שהוא עושה יעמיד את הארץ ואיש תרומות יהרסנה אם משים אדם עצמו כתרומה הזאת שמושלכת בזוית הבית ואומר מה לי בטורח ציבור מה לי בדיניהם מה לי לשמוע קולם שלום אליך נפשי הרי זה מחריב את העולם הוי ואיש תרומות יהרסנה מעשה ברבי אסי כשהיה מסתלק מן העולם נכנס בן אחותו אצלו מצאו בוכה א"ל רבי מפני מה אתה בוכה יש תורה שלא למדת ולימדת הרי תלמידיך יושבים לפניך יש גמילות חסדים שלא עשית ועל כל מידות שהיו בך היית מתרחק מן הדיינין ולא נתת רשות על עצמך להתמנות על צרכי ציבור א"ל בני עליה אני בוכה שלא אתן דין וחשבון על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל הוי ואיש תרומות יהרסנה עכ"ל נמצא כל מי שיש לו יכולת לדון במשפטי התורה אין לו להתרחק מן הדיינות ולומר מה לי בצרה הזאת שמא אין אני יכול לצאת י"ח עם בני אדם כי שנים באים לדין מוכרח אחד חייב ויתרעם עלי או נוטר לי איבה ויהיה לו שנאה עמי וכיוצא בדברים אלו אלא אדרבה ידע כי הדיין ישובח יותר מכל בעלי תורה כי הוא המעמיד ארץ

והמתרחק

והמתרחק ממנה והוא בר הכי ה"ז הורס העולם ולז"א המשפטים שהם עסק הדינים אינו יוצא לך מהם גרעון כבוד וחסרון אלא אדרבה אשר תשים לפניהם אשר לשון שבח כמו באשרי כי אשרוני בנות ר"ל שבח גדול יש לך אם תשים אותם לפניהם כי באלה תעמיד ארץ או יובן בס"ד אומרו אשר תשים לפניהם אשר א' שר תשים לפניהם וכמ"ש דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור כי בכל מקום צריך אב"ד אחד ולא שני אבות ב"ד:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד דקדוק תיבת אשר וגם אומרו תשים לפניהם ולא אמר תלמדם והוא דפליגו לחז"ל שאמרו אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות וקשה דהול"ל מה שאזניו שומעות דהדיין אין רואה בעיניו כלום מן המעשה אשר ידונו לפניו אלא רק אזניו שומעות טענות בעלי דינין ועדות העדים אמנם נראה דכונת רז"ל בזה על עין השכל של הדיין דלפעמים יבא בע"ד ויטעון טענות שקר שלמדוהו אחרים והוא אינו יודע מה הוא אומר ורק אחרים שמו בפיו הדברים והדיין דן על פי הדברים ששומע ויוצא הדין מקולקל כי דין מרומה הוא איך יפתח עין שכלו ויבין היטב בדברים אז ידע הרמאות ולא יצא הדין מקולקל וכן יזדמן אדם תובע מחבירו דבר וזה אומר להד"מ הנה הדיין לפי שמע אזניו יפסוק שבועת ה' תהיה בין שניהם ומשביעו לזה בס"ת ובאמת זה נשבע לשקר נמצא גזל וגם נשבע לשקר לכן צריך הדיין להביט בעין שכלו בדבר שביניהם ואז יתחכם לברר האמת שלא ע"י שבועה ונמצא אין כאן גזלה אין כאן שבועה וכאשר תמצא מעשה הובאה בספר שיחת חולין של ת"ח באיש אחד שהיה מוכר יין בעיר אחת ולו משרת אחד שהיה לו חמשים שקל כסף וטמן אותם המשרת באוצר היין בין החבתים ולמוצאי שבת כאשר הלך שם ליקחם לא מצאם וזעק זעקה גדולה ומרה כי נאבד עמלו שקבץ מכמה שנים והוא חשד בדבר זה את אדוניו בעל האוצר שגנבם והלך וקבל לפני הגאון שבאותה העיר ויקרא הגאון לבעה"ב ושאל את פיו אודות הכסף ויאמר כי לא ידע מאומה ויאמר הגאון גם אנכי אמרתי דרחוק דבר זה מן הדעת שיהיה ישראל גונב כיס מעות בשבת על כן אני מחליט הדבר לומר בודאי כי עכו"ם אחד נכנס לאוצר היין וגנב המעות על כן היין הנמצא שם ודאי הוא נסך ואסור וצריך לשפכו ומוכרח אני עתה לשלוח השמש לבית הכנסת להכריז על היין שלך שהוא אסור וכאשר שמע הבעה"ב דברים אלו מת לבו בקרבו כי ראה דכלתה אליו הרעה שיהיה לו בזה הפסד רב ועצום ואז בע"כ הודה תכף לפני הגאון שהוא גנב המעות ונשבע על כך והגאון א"ל אין אני מאמין לדבריך עד שקם במרוצה והלך לביתו והביא את הכיס כמו שהוא והושב לבעליו הרי הגאון בעין שכלו וחכמתו השיב הגזלה וגם לא נשבע זה לשקר ואם לא היה מביט בעין שכלו היה זה גוזל ונשבע לשקר וכזאת ספרו לי על הרב מו"ר זקיני רבינו משה חיים זלה"ה שפעם באו שנים לפניו לד"ת והיה הכחשה ביניהם והבין בעין שכלו וחכמתו שזה המכחיש רוצה לישבע לשקר ויאמר לו התחשוב שאני משביעך בס"ת תאמין לי אין אני משביעך אלא בשני לוחות הברית ותכף אמר לשמש ב"ד תלך ותטבול עשרה טבילות ותביא לי את שני לוחות הברית שאשביע את זה האיש והנה זה האיש נבהל כי לא ידע שיש ספר שמו שני לוחות הברית אלא חשב כי אלו שני לוחות הברית שהוריד מרע"ה מן השמים ובגלות הביאום לבבל ונשארו כאן ותפול עליו אימה גדולה ויאמר אני משלם ואיני נשבע ויאמר לא כי נתחייבת כבר שבועה וצריך שתשבע ואז הודה שהוא כיחש בשקר וספר האמת וכן פעם אחת באו לפניו יהודי וגוי והיה הגוי תובע מעות מן היהודי והשיב להד"מ והבין עט"ר הרב מו"ז זלה"ה בעין שכלו שהיהודי מכחש ורוצה לישבע לשקר והם באו לפניו לדין בהיותו יושב בבית הכנסת ויאמר טוב אני אשביעך אך עתה אני רוצה לילך לבית לעשות בדיקה ואתם תשבו פה עד שאבא ויצא מן בית הכנסת הוא והשמש ב"ד ולא היה אדם בבית הכנסת אלא אלו והשמש סגר הפתח והלך עם הרב מו"ז ז"ל ואחר שיצא מבית הכנסת עלה לעזרת נשים שיש לה פתח מבחוץ ונחבא שם לשמוע מה מדברים אלו זע"ז כי אין אדם אחר שם עמהם וישמע כי הגוי אומר ליהודי איך אתה תשבע בתורה בשקר והלא במקום פלוני מסרתי לך המעות וכו"כ הם והיהודי משיב לו מה אעשה אין לי עתה לשלם ואם אודה לך אתה תלהלני ותניח אותי בבית האסורים ומי יפרנס ביתי וכיוצא בדברים אלו היה הרבה דברים עוד ביניהם ותכף יצא מעזרת נשים ונכנס לבית הכנסת ויאמר ליהודי איך אני אשביעך ואני מן הבית שהלכתי בו משם שמעתי דבריך אלה ויכלם היהודי ויבקש מן הגוי שירחיב לו זמן לפרעון וכן עשה באופן שהדיין צריך לראות בעין שכלו על דו"ד ותביעות בין איש לרעהו ואז לא יצא דין מקולקל:

וכן עוד מצד העדים ג"כ אם הדיין יטה אזניו דוקא לעדותם אפשר שהם עדי שקר ויוצא הדין מקולקל הן בד"מ הן באיסור ערוה וכיוצא וכאשר נמצא ענין אחד בזמן מהרשד"ם ז"ל בבתולה שקבלה קדושין משלשה בני אדם בזא"ז ולא נתברר מי היה הראשון ונולדו כמה ספיקות בעדות של כל או"א לסוף מת אחד מהם ונשארו שנים תובעים מה עשה אחד מהם העמיד עדי שקר לפסול עדים שהעידו על קדושין של חבירו כדי שיקחנה הוא ובאו העדים והעידו לפני מהרשד"ם ז"ל ובי"ד איך המה ראו את שני עידי קדושין אלו במקום פ' בשנה פ' בחודש פ' בשבוע פ' ביום פ' בשעה פ' שאכלו שקצים ורמשים ונתקבלה עדותם לפני מהרשד"ם ז"ל והיה רוצה לפסלם ונזדמן שהיה יושב שם חכם אחד שבא מארץ ישראל תוב"ב ואמר למהרשד"ם תן לי רשות ואדון הדין הזה כי החכם היה חריף גדול והבין בחכמתו דאלו העדים הם עמי הארצות גמורים והבע"ד שם בפיהם הדברים שהעידו והם אינם מבינים מה הם אומרים ויוציא עד האחד וישאל לאחד מהם אמור לי אלו השקצים ורמשים הם משור או מכבש וזה עם הארץ גמור אינו יודע מהו שקצים ורמשים וכיון שראה שאינו מבין להשיב על שאלה זו אז הודה על עצמו איך הוא וחבירו היו אורגי בגדים ובא האיש הזה ושכר אותם בעשרה דינרים לכל או"א והוא שם בפיהם כל הדברים אשר דברו וכיון שראה מהרשד"ם כן נשק את החכם על ראשו וא"ל ברוך אתה שהצלתני מדין מרומה כזה ע"כ נמצא כזאת וכזאת רבות יקרא אצל העדים וגם אצל בע"ד שישימו אחרים בפיהם דברים בשקר ויסדרום לפני הדיין לכך לא אמרו רז"ל אין לו לדיין אלא מה שאזניו שומעות כי מזה יצא חורבה ותקלה אלא אמרו מה שעיניו רואות ר"ל עיני השכל שלו שיביט בשכלו לפני ולפנים בקירות לבם של העדים ובע"ד לידע אם הדברים אלו יוצאים מלבם או אחרים שמו אותם בפיהם וז"ש ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם אשר מלשון הבטה והסתכלות כמו אשורנו ולא קרוב גם תשים הבטת השכל שלך לפניהם ר"ל לפנימיות שלהם שהוא קירות לבם לדעת אם דבריהם יוצאים מלבם או אם אחרים שמו אותם בפיהם והם אינם מבינים:

אך יובן בס"ד אומרו לפניהם כי היראה היא אוצר החכמה ואם אין יראה אין חכמה שיוכל לדון בה ד"מ שצריכים עיון רב וידוע מ"ש הכתוב למען תהיה יראתי על פניכם ופרשתי בס"ד הטעם שמייחס היראה לפנים כי ידוע

ידוע שבפנים רמוז שם הוי"ה דההי"ן שעולה מספר בן והוא ב' עינים הם ב' יודין והחוטם הוא וא"ו הרי מספר כ"ו ועוד בסוף החוטם יש שני נחיריים שהם כנגד שני יודין והכותל המפסיק ביניהם הוא כנגד וא"ו הרי מספר כ"ו וכנז' בשני לוחות הברית נמצא יש רמז בפנים לשם הוי"ה דההי"ן שעולה ב"ן שהוא מספר ב' הויות בפשוט ובמלוי וידוע כי יראת ה' היא בסוד שם ב"ן בסוד הכתוב עקב ענוה יראת ה' ולז"א ולמען תהיה יראתו על פניכם דייקא ולכן אמר כאן ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כי לאלה צריך חכמה ואוצר החכמה היא היראה וכמ"ש במדרש פרשה זו ואלה המשפטים דוד אמר יראת ה' טהורה עומדת לעד אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות אגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום משל לאדם שאמר לחבירו יש לי אלף מידות של תבואה אלף של שמן אלף של יין א"ל חבירו אם יש לך אוצרות ליתן אותם הכל שלך ואם לאו אין בידך כלום כך אדם שונה הכל אומרים לו אם יש לך יראת חטא הכל שלך שנאמר והיה אמונת עתך וכו' יראת ה' היא אוצרו או יובן אומרו אשר תשים לפניהם כי העשירים מכונים בשם פנים והמשפטים אם לא יהיו מקובלים ורצויים ונעשים גם על העשירים מה תועלת בהם לעולם או יובן בס"ד ואלה המשפטים קרי בא ש"ס טפי"ם שהם סוד רפ"ח וב"ן שעולים ש"ס ניצוצות אשר הבינה שנקראת אשר תשים לפניהם או יובן לפניה"ם לפני מ"ה שתעלה אותם לתפארת ומלכות שהם בסוד מה כי התפארת ה"ס שם הוי"ה במלוי אלפין שעולה מ"ה וגם המלכות נקראת מה בסוד מה אשיב לה':

כי הקנה עבד עברי שש שנים יעבוד וכו' נ"ל בס"ד המזכה לחייבא כאלו קנאו ולזה החייבא קורא אותו בשם עבד עברי כי עברי הוא ונעשה עבד ליצה"ר וזה המזכה שהחזירו בתשובה קנאו וזכה בו צריך שש שנים יעבוד דבעל תשובה ישתדל ויזהר יותר ביחוד ה' בפסוק שמע ישראל שהוא יחוד התפארת ויש בו שש תיבות ובפסוק בשכמל"ו שהוא יחוד המלכות דג"כ יש בו שש תיבות שהם שש כפולים יען כי ב' היחודים האלה הם חרב פיפיות להרג בהם החיצונים הבאים על בעל תשובה להחטיאו כי בעל תשובה הוא יש לו מלחמה גדולה תמיד עם חיילות הסט"א שהיה תחת רשותם מכבר ועל שני יחודים אלו נאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם וידוע שדרשו רז"ל שנים לשון כופל כמ"ש אל תקרי שנים אלא שניים ולז"א שש שנים ר"ל שש תיבות של יחוד שהם שניים א' פסוק שמע וא' פסוק בשכמל"ו יעבוד יעסוק בהם כל ימיו ובשביעית הוא עסק התורה דנאמר בה חצבה עמודיה שבעה דחלוקה לשבעה ספרים אז יצא לחפשי חנם שלא יגיע לו שום עונש ויסורין על עונות שעשה קודם וזהו חנם:

אם בגפו יבא בגפו יצא נ"ל בס"ד דעבד העברי שהוא איש ישראל צריך לעבוד את השי"ת עבודה תמה אך א"א לשום צדיק להשלים כל רמ"ח מצות בפועל אך השי"ת משלים אותו לו ע"י מחשבתו הטובה או ע"י לימודו וכל זאת ההשלמה היא מצד החסד ולא יעשה לו הקב"ה חסד זה אא"כ יעשה האדם במעשה מה שיוכל לעשות בכל כחו דאז יאמר ה' זה עסק בכל כחו ובודאי אם היה יכול לעסוק השאר היה עושה לכך אני משלים החסרון מכח המחשבה או הלימוד ובזה החסד אפילו מדת הדין שה"ס שם אלהים הסכים לעשותו עמו משא"כ אם לא עוסק בכל כחו שיש מצות שספק בידו לעשותם ולא עשאם איך ישלים לו החסרון מצד המחשבה או הלימוד נמצא שלימות האדם תלויה בעבודה אשר יעבוד את ה' בכל כחו וכמ"ש רז"ל כל העונה איש"ר בכל כחו קורעין לו גזר דין של שבעים שנה אך ידוע דעבודת הקודש היא שלשה חלוקות שהם מחשבה ודבור ומעשה והאדם צריך לעסוק בכל חלוקה משלשה אלה בכל כחו ולא סגי בחדא מנייהו:

והנה מספר בכל כחו עולה פ"ו כמנין שם אלהים שה"ס גבורה רמז שהעוסק בכל כחו גם מדת הגבורה תסכים בזכותו והשלמתו וידוע ששם אלהים הוא בשלשה מקומות שהם בינה וגבורה ומלכות דזה הוא סוד שלשה שמות אלהים הכתובים בפרשת ויכלו השמים והארץ שאומרים בקבלת שבת הרומז לעוה"ב כמ"ש רז"ל דשבת הוא מעין עוה"ב וכבר אמרנו דעבודת הקודש היא שלשה חלוקות שהם מחשבה ודבור ומעשה וצריך לעסוק בכל חלוקה מהם בכל כחו נמצא יש בעבודת הקודש ג"פ בכל כחו שהם כנגד ג' שמות אלהים שאם נשלם האדם בשלשה חלוקות מחשבה ודבור ומעשה בכל כחו אז יוכל לעמוד כנגד הגבורה שהיא ג' שמות אלהים ובזה יובן בס"ד הכתוב אם בגפו יבא בגפו יצא חלק תיבת בגפו לשנים וקרי בה ג' פ"ו כלומר אם יבא בעבודת הקודש לשלימות ג"פ פ"ו שהוא מספר בכ"ל כח"ו בשלשה חלוקות של העבודה אז בגפו ר"ל ב"ג פ"ו שהם ג' שמות אלהים יצא שיוכל לעמוד כנגדם שגם מדת הדין תזכהו:

ואם בעל אשה הוא פירוש התורה נקראת אשה אך לאו לכל אדם אלא רק לת"ח שעוסק בה בקבע שאז תתייחס אליו לאשה והוא נקרא בעל אליה משא"כ עם הארץ נקראת ארוסתו ולא אשתו ולכן אחז"ל כל הלומד תורה בפני עם הארץ כאלו בועל ארוסתו בפניו כמ"ש מורשה קהלת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורסה ולז"א אם בעל אשה הוא שהוא ת"ח שלומד בקבע כמ"ש ובתורתו יהגה יומם ולילה שתתיחס אליו שהוא נקרא בעל אשה והכונה דמלבד שיש לו שלימות העבודה במעשים הנה הוא שלם בעסק התורה שהוא נקרא בעל אשה אז זה עולה במעלה יותר שיצאה אשתו עמו שהתורה מכרזת על מעלותיו והיא תהיה אפטרפוסית שלו בכל דבר ודבר:

אם אדוניו יתן לו אשה וילדו לו בנים או בנות נ"ל בס"ד אע"פ שאמרתי התורה נקראת אשה לת"ח והוא נקרא בעלה עכ"ז אין כל החכמים שוים בזה והוא יש ת"ח עושה תורתו קבע ונקרא בעל אשה אך אינו זוכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ואינו זוכה לחדש חדושים אמתיים מן התורה ויש שזוכה לאסוקי אליבא דהלכתא ולחדש חידושי תורה באמיתות שנקראים בנים ובנות כי חידושי תורה בחלק הנסתר נקראים בנים וחדושי תורה בחלק הנגלה נקראים בנות וכמ"ש במ"א והנה לזה החכם המשיג כל זה יתן לו הקב"ה השגת התורה בסוג מתנה דאמרו רז"ל כל הנותן בעין יפה הוא נותן ואינה אלא בסוג מקח וכמ"ש כי לקח טוב נתתי לכם ועל כן יזכה להשגה הגדולה להוליד בנים ובנות שהם חידושי תורה וז"ש אם אדוניו הוא הקב"ה יתן לו אשה שיתן לו התורה בסוג מתנה ועי"כ ילדה לו ההשגה בנים חידושי תורה בנסתר או בנות חדושי תורה בנגלה לא יתגאה ולא יהיה פניה זרה בכל אלה אלא האשה הוא עסק התורה עצמה וילדיה הם חדושי התורה תהיה לאדוניה לשמו יתברך שילמוד לשמה ויחדש לשמה ואז והוא יצא בגפו ב"ג פ"ו שיכול לעמוד גם במדת הגבורה שהיא ג"פ שם אלהים כנז' וכמ"ש רז"ל הרחוקים מצדקה כל העולם נזון בצדקה והם בזרוע כלומר במדת הגבורה או יובן הכונה והוא יוצא בגפו כתרגומו בלחודוהי ע"ד שארז"ל העבירה מלפפתו והולכת עמו לגיהנם שנא' ילפתו ארחות דרכם וכו' והמצוה מקדמתו והולכת לפניו שנא' והלך לפניך צדקך ופירש

ופירש מהרש"א ז"ל דבן הוא במלכותא דארעא אם שלח הממשלה חיל להביא את האדם ויאסרו תופסים אותו בדרך שלא יברח אבל אם שלח אחריו כדי לתת לו גמול טוב ויגיד לו השליח והוא ילך בעצמו כי על יום טוב הוא בא ע"ש ולז"א כאן והוא יצא מעוה"ז בנפשו בלהודיעו שכל תורתו ומצותיו מקדמים והולכים לפניו בדרך:

ואם אמר יאמר העבד הוא הצדיק הזה העובד את השי"ת אהבתי את אדוני הקב"ה את אשתי התורה ואת בני חדושי תורה פירש שהוא עובד את השי"ת ועוסק בתורתו מאהבה ולא בשביל שכר וגמול טוב לא אלא חפשי מעבודתו יתברך כי אוהב וחושק עבודתו י"ת אז שעושה מאהבה שאינו מתכוין כמתכוין אפילו בשביל שכר עוה"ב עולה במעלה יותר והוא דמגישו אדוניו הקב"ה גם בעודו בעוה"ז אל האלהים כלומר ה' אלהים שה"ם הג' עליונות שהם ת"ל או האלהים מספר הוי"ה אדנ"י שעולים צ"א כמנין האלהים שיהיה הוא מרכבה אל יחוד הוי"ה אדנ"י שהם קבה"ו והגישו אל הדלת או אל המזוזה שיהיה כל זמנו עצור בבתי כנסיות ובתי מדרשות דכתיב בהו אשרי איש שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזת פתחי דהיינו שיתן לו יכולת לעשות תורתו אמנותו ותהיה מלאכתו נעשית ע"י אחרים כמ"ש על רשב"י ורצע ואדוניו הקב"ה את אזניו במרצ"ע מספר ת' עלמין דכסופין ועבדו לעולם שיתקיים בו מש"ה רגלי חסידיו ישמור שלא יוכל היצה"ר להחטיאו ולבטלו מעבודת השי"ת וכמ"ש בגמרא על רבי עקיבא ורבי מאיר זיע"א:

אם אחרת יקח לו וכו' נ"ל בס"ד כי כל אדם יש לו אם אשר ילדתו וזאת תועיל לו עד חמש ושש שנים לכך צריך לבקש לו אם אחרת שגם היא נקראת אם דכתיב אם לבינה תקרא וצריך שאהה ר"ל מזונה שהיא הקבלה והמסורת שבע"פ כי בלעדי זאת תהרס התורה וכמו שתמצא בקראין מכחישין הקבלה והמוסרת שאין בידם כלום ממצות התורה ונמצא הקבלה והמוסרת הם מזון התורה כמזון המחיה את האדם כסותה הוא חלק המעשה כי מן מעשה המצות בורא אדם חלוקין קדישין ותלמוד בלא מעשה מה יועיל וכמ"ש אין התלמוד עיקר אלא המעשה ועונתה הוא קביעות עתים לתורה שאם לא יקבע לה עתים שלא יעבור עליהם לא יבא ללמוד כלל וכמ"ש הראשונים ע"פ עת לעשות לה' הפרו תורתיך ולכך כתיב בשלש הנז' הוי"ן בדגש לומר שיזהר בהם אפילו שהשעה דחוקה ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם שתצא ממנו על עסקי חנם אין כסף לשון נכספה וגם כלתה שהוא מצד עצמה אין נכסף לה שלא יהיה לו תאוה וחמדה בה:

וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו וכו' נ"ל בס"ד דימצא אדם זכר או נקבה סומין בבטן אמם או בעודם קטנים ועל אלה יתפלא הרואה למה נסתמו מה חטאו ומה פשעו אך באמת השי"ת הוא אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא דאלו בגלגול הקודם חטאו ופגמו הרבה בעיניהם שלהם בעונות השייכים שם ועתה באו בגלגול לתקן ושקל השי"ת אם יהיו פקחים עתה יחזרו ויקלקלו מצד ראייתם לכך הקדים ועשאן סומין לטובתם וז"ש וכי יכה איש זה הקב"ה הנקרא איש מלחמה כשעושה דין עם בריותיו את עין עבדו הזכר או עין אמתו הנקבה אל תתמה תהרהר אחר מדותיו ית' אלא אדרבה עשה לו כן לטובתו שלא יחזור ויפול ברשת היצה"ר מצד ראיית עיניו כאשר היה לו בגלגול הקודם וזהו לחפשי מעבדות היצה"ר ישלחנו וכן נמי אם שן עבדו או שן אמתו יפיל שן לשון שנים ר"ל זמן חייהם יפיל לשון חסרון כמו לא נופל אנכי מכם שממית אותם בקוצר שנים זה לטובתם לחפשי ישלחנו:

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך נ"ל בס"ד הענוה והשפלות אצל העני בטבע אבל הגאוה איננה בטבע דארז"ל שלשה אין הדעת סובלתם ואחד מהם דל גאה מש"כ העשיר הגאוה בטבע והענוה הפך הטבע ולז"א אם כסף תלוה את עמי לא תתגאה במדת הטבע אלא את העני ר"ל מה שמצוי בטבע את העני שהוא ענוה ושפלות ארצה שיהיה עמך או יובן בס"ד ע"ד שפירשו המפרשים במאמר עני חשוב כמת ר"ל עני שהיה חשוב כלומר עשיר ואח"כ העני זהו כמת אבל עני מעיקרו זה מלומד בכך מילדותו וז"ש אם כסף תלוה את עמי תשתדל לעשות החסד את העני שהיה תחלתו עמך ר"ל עשיר כמותך עמך בדומה לך:

מלאתך ודמעך לא תאחר נ"ל בס"ד מלאתך הם ניצוצי קדושה השייכים לנפשך שבשבורם באה לעוה"ז למלאת חסרונה ודמעך לשון דמוע מה שאתה נרמז מחדש ע"י עונות לערב נ"ק בקליפה לא תאחר בתיקונם והעיקר הוא כי בכור בניך המחשבה שהיא בכור לכל פעולה שיעשה הגוף כי אין פעולה נעשית אלא יצייר אותה תחלה במחשבתו ולכן נקראת בכור כי כל ראשון נקרא בכור תתן לי לשמי שתקדש מחשבתך לשמי ואז תצליח בתיקון הצריך לך:

פרשת תרומה

ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי דקדוקים שבפסוק זה נתעורר בהם רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל הן אומרו לי הן עוד אשר יתירים ע"ש בד"ק ונ"ל בס"ד כי דוד הע"ה אמר כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וכו' ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ וכונה כאשר יביט האדם בשמים וכל צבאים יתפלא וירומם שם אלהינו מגודל הבריאה שברא דנודע אצל חכמי הטבע שהשמש היא גדולה יותר מרבבות מאות אלפים פעמים מכדור הארץ כולו ונראית קטנה לעיני האדם מרוב גובהה וכתב בספר הברית דנתאמת אצל אנשי מידות חכמי הטבע שאם היה אדם עומד על השמש ומורה כדור ברזל בכח אש וגפרית על הארץ היה מגיע לארץ במשך כ"ד שנים רצופים ודרך כל כדור היוצא מן הקנא"ן שילך בכל שעה דקים פרסה ראה כמה גבוה השמש מן הארץ ויש כוכבים זוים ואורם מגיע אל עינינו משעה שנאצלו ועתה לא חשוב מה שאין הלב יכול לחשוב ומזה תוכל לשער עומק רום ועומק תחת ורחבת מקום הגלגל הנברא ואם כן תכין לבך להתבונן גדולת הבורא מה איום הוא ומה נורא וכמה אדיר הוא ה' אלהינו אם כך גדולים מעשה אלהינו עכ"ל:

והנה כל זה אם תביט במקום הגלגל כ"ש וכ"ש כאשר תביט למעלה מן הגלגל אז תמצא שא"א לצייר בדעת גדלות הבריאה והרקיעים וכל פלאים אלו הם בגדלות הבריאה אך באמת יש יותר פלאים מזה בקטנות הבריאה והוא דכתב בס' הברית מאמר י"ג פ"ה דחוקר אחד ראה בכלי המתוקן להגדיל הדבר הנראה כ"ז אלף אלפים פעמים במידתו באמת ומצא תולעת אחת אשר לא נדמה לו כל גופו אלא רק כגודל שערה אחת

ולא כ״ד רגלים ומעתה לא וחשוב שלפ״ז יכולים שיתקבצו יחד כ״ז אלף אלפים תולעים מזה המין במקום המחזיק שיעור שעורה אחת והגם שהדבר הזה מבהיל ומתמיה השומע בכל זאת אמת היא הדבר ומפורסם כהיום שהכלים מצויים עד שא״א להתעקש להכחיש ויותר נראה בדור האחרון הזה פלאות הבורא יתברך בקוטן היצירה ממה שנראה בגדלות היצירה והגם כי נפלאות הם בעינינו לא יפלא מה׳ דבר וכו׳ וכתב עוד ידענו ברור ע״י כלים שהבריות הדקות כמות כל אחת אינו מגיע לחלק אחד מעשרה רבי רבבות של גרעין חול דק אחד ראה כמה הם קטנים וכולם חיים וקיימים על אופן היותר טוב ויפה להם וזו היא תהלתו יתברך כי באלה הקטנים נראית גבורתו ויכלתו יותר ממה שנראה בבריותיו הגדולים וכו׳ ע״ש נמצאת אתה למד כי גדולתו יתברך ורוממותו ניכרת בגדלות היצירה וגם ניכרת יותר בקטנות היצירה ולז״א כי אראה שמך מעשה אצבעותיך וכו׳ שזו ראיה והבטה בגדלות היצירה ועוד ראיה אחרת בקטנות היצירה שהם בריות שבארץ בתולעים וכיוצא ועל זה אמר ה׳ אדונינו מה אדיר שמך יותר בכל הארץ ששם נראה פלאות קטנות היצירה ורמז בתיבת מה על הקטנות כי יש מה לשון קטנות ומיעוט כמו ואנחנו מה וז״ש מה ר״ל בקטנות עוד יהיה אדיר שמך וזה נראה בכל הארץ ובזה יובן בס״ד רמז הכתוב כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם ר״ל ידעו גדולתי ויכולתי מן בריאה הקטנה שבהם ומן בריאה הגדולה שבהם:

והנה ידוע דארז״ל בכ״ב אותיות התורה נבראו שמים וארץ ולכן תמצא אות למ״ד בכ״ב אותיות שהוא גדול ועליון על כל אותיות וזה מורה על גדלות הבריאה והיצירה של השמים וצבאיה ועוד יש אות יו״ד שהיא קטנה בכמותה יותר מכל כ״ב אותיות והיא מורה על קטנות היצירה אשר בארץ נמצאו אותיות ל״י הם מורים על פליאת גודל היצירה ועל פליאת קטנות היצירה ובשתים אלה הגדלות והקטנות נהלל שמו יתברך ונרומם אותו והאדם נוצר גוף ונפש אך הנפש היא מן השמים ששם נראה פלאות גדלות היצירה והגוף הוא מן הארץ ששם נראה פלאות קטנות היצירה כמ״ש רז״ל יקרא אל השמים מעל זו הנשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף נמצא יצרו ממקום הגדלות וממקום הקטנות שרומזים עלהם אותיות לי ובזה יובן בס״ד עם זו יצרתי לי כלומר יצרתים ממקום הגדלות וממקום הקטנות שמורים עלהם אותיות לי כדי שתהלתי יספרו הן מצד פלאות גדלות היצירה אשר בשמים והן מצד פלאות קטנות היצירה אשר בארץ:

ובזה יובן בס״ד רמז הכתוב כאן דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה והיינו תרומה לשון התרוממות ושבח ותהלה שירוממו אותי ממקומות שמורים עליהם אותיות לי שהוא מצד פלאות הגדלות אשר בשמים שמורה עליהם אות למ״ד ומצד פלאות הקטנות אשר בארץ שמורה עליהם אות יו״ד אך אם יהיו הולכים אחר כח השגת מראה עיניהם לא יבינו כלום מפלאות אלה של הגדלות והקטנות כי האדם רואה בעיניו השמש שיעור ככר קטן עיגול קטן והכוכב שיעור דינר אחד ובמה יתפלא וירומם אותי וכן בארץ לא יראה בריה קטנה בעיניו אלא מה שיוכל להשיג מאור עיניו ובמה יתפלא אלא העיקר הוא מכל איש אשר ידבנו לבו לראות ולהביט בשמים ובארץ בעין השכל שבלב לחקור ולדרוש בהשכלת על מידות צבא השמים ואשר בארץ כאשר יראו חכמי לבב בעלי חכמת הטבע מהם תקח את תרומתי ר״ל התרוממות שלי כי בעין השכל שבלב יראה פלאות הבריאה אשר בשמים ואשר בארץ:

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כ״ל בס״ד דידוע עיקר תיקון שצריך לעשות בעולמות למעלה הוא בשלשה עולמות בריאה יצירה עשיה ששם יש תערובת רע אבל באצילות כתיב לא יגורך רע וידוע שצריך לטרוח בעסק התורה בארבעה חלקיה שהם פרד״ס ובאלה הארבעה יושלם התיקון למעלה אך ידוע שבעשיה המספר הוא אחדים וביצירה עשרות ובבריאה מאות וא״כ ארבע חלקים של התורה בעשיה הם ד׳ וביצירה הם מ׳ ובבריאה הם ת׳ שהיא מספר ק״ש הרי אותיות מקד״ש וז״ש ועשו לי מקד״ש תיקון בי״ע שהוא מקד״ש ע״י עסק התורה בארבע חלקיה ושכנתי בתוכם פירוש בתוך שם ישראל יש ראש וכתיב בישראל בקרבך קדוש וארז״ל לעולם יראה אדם כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו כנז׳ בגמרא דתענית ומספר קדוש הוא ת״י ואם תצרף ת״י עם אותיות ראש שבתוך שמם יהיה מזה צירוף ראשית שאז יתקיים בהם הכתוב קודש ישראל לה׳ ראשית תבואתו שנקראים ראשית בשם התורה שנקראת ראשית דכתיב ה׳ קנני ראשית דרכו ולכן אמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ר״ל בעבור התורה שנקראת ראשית ובעבור ישראל שנקראו ראשית ולז״א ושכנתי בתוכם חלק תיבת ושכנתי לשתים וקרי בה ושכן ת״י בתוכם שהוא ראש ואז יהיה מזה צירוף ראשית שהוא שם המעלה והתפארת של ישראל שנקראים בשם ראשית כאשר נקראה התורה וזה הת״י הוא מספר קדוש דכתיב בקרבך קדוש ועל כן נאמר קוד״ש ישראל לה׳ ראשית תבואתו כי מן קודש שהוא ת״י יזכו לתואר ראשית ודוק:

בכל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו כ״ל בס״ד משכן התחתון הוא ציור משכן העליון והציור הזה הוא כמו שהאדם מצייר צורת עיר המלוכה הגדולה על חתיכת נייר קטנה שישים ציור שוק אחד גדול בשריטה קטנה וארמון גדול בנקודה קטנה כדי שיכיל נייר הקטן את העיר הגדולה מעשה באומן אחד שמלאכתו היא בחכמת הציור ויש לו תלמידים העוסקים אצלו בחכמה זו ויהי אחד שעסק הרבה ורוצה מרבו סמיכה לסמוך אותו בחכמה ויעש מעצמו ציור עיר אחת גדולה על נייר קטן וימסרהו לרבו לראות אם כיון היטב ויבט רבו בציור ויכהו על הלחי א״ל למה א״ל ראה כאן שכחת לרשום נקודה אחת א״ל רבי על חסרון נקודה קטנה תכני תבטל במיעוטה א״ל שוטה זו כאן נקודה אך בעיר היא ארמון גדול ונמצא חסרת ארמון גדול מציור העיר וכן הדבר כאן משכן התחתון הוא ציור משכן העליון כמו ציור עיר גדולה על נייר קטן לכך צריך לדקדק בו היטב בשיעור המידה אפילו על שיעור אצבע ועל כליו אפילו כלי קטן כי כאן הוא שיעור אצבע וכלי קטן אך למעלה הוא מקלוע גדול עלום ורב וז״ש ככל אשר אני מראה אותך למעלה במשכן העליון העלום ורב כן יהיה תבנית המשכן ותבנית כל כליו כי זה התחתון הוא ציור לעליון הגדול ולכן צריך לדקדק היטב אפילו על דבר מאומה שלא יחסר בתחתון ולז״א וכן ממש כאשר אנוה תעשו בתחתון:

ובאופן אחר כ״ל בס״ד ככל אשר אני מראה אותך והוא ע״פ מ״ש הרב מא״א ז״ל דהמשכן מאיר בו יסוד דאצילות שם יאהדונה״י ולכן היה כמה שנים בחלקו של יוסף הע״ה יע״ש וידוע מ״ש רבינו האר״י ז״ל בשער הגלגולים שיש חמשה בחינות יסוד בחמשה בחינות זווגים הא׳ עת דמוסף שבת והב׳ עת שחרית דחול והג׳ העת דאחר חצות לילה והד׳ עת מנחה דחול והה׳ עת תהלת ערבית דחול ע״ש וידוע כי חמשה בחינות

יסוד

יסוד הנז' ישנם בכל עולם מארבעה עולמות אבי"ע א"כ יש עשרים בחינות יסוד וידוע דהיסוד נקרא כל וז"ש ככל ר"ל כ' כל דהיינו עשרים יסוד הנקרא כל אשר אני מראה אותך למעלה הנה כולם ישנם בתבנית המשכן ותבנית כל כליו שמשפיעים בהם וכן תעשו בכונה שלכם בעת עשייתם להמשיך הארה מבחינת היסוד הנז' ולכן תמצא בגוף המשכן יש ה' מינים שהם קלעים ועמודים ואדנים ווים וחשוקים כאשר פרט אותם הכתוב בסוף הפרשה כנגד חמשה בחינות יסוד הנז' שיש בכל עולם מארבע עולמות אבי"ע המאירים במשכן וכן בכליו יש חמשה מינים שהם ארון ומנורה ושלחן ומזבח הזהב ומזבח העולה:

ועוד כ"ל בס"ד אומרו וכן תעשו דארז"ל ביום שנגמר המשכן נחשב אותו היום נגמרו שמים וארץ וידוע כי בבריאת שמים וארץ כתוב ששה פעמים ויהי כן וז"ש וכן תעשו כלומר וא"ו כן דהיינו שמים וארץ דכתיב בהם ששה כן נחשב כאלו אתם עשיתם אותם כי גמר שלהם נעשה כעשיית המשכן אשר תעשו:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב ברכת טוב בפרשה זו בשם מהר"ש ז"ל דמרע"ה פעל ועשה את המשכן התחתון ומט"ט שר הפנים שהוא חנוך הוא הראש במשכן העליון כמ"ש רז"ל במדרש ביום שהוקם המשכן למטה הוקם ג"כ למעלה והוא משכן הנער ע"ד חנוך לנער וזה היתה כונת השי"ת שקראו בשם משכן שנטל שני אותיות ממשה ושני אותיות מחנוך שהם מ"ם וש"ין ממשה וכ"ף ונו"ן מחנוך וקראו משכן וכו' עכ"ל יעו"ש וכ"ל דהנשאר משם משה וחנוך הוא אותיות חוה לרמוז שצורך המשכן היה לטהר את ישראל מטנופותיהם אשר סיבתם היתה הזוהמה שדבקה בחוה כנודע לפ"ז שם המשכן נקרא החצי על משכן של מטה שעשאו מרע"ה והחצי על משכן של מעלה שמשמש בו חנוך שר הפנים וכיון שהוקם משכן של מטה נשלם משכן של מעלה כמפורש להדיה בזוה"ק על כן מרע"ה שהקים ועשה משכן התחתון נחשב לו כאלו עשה גם משכן העליון הרמוז באותיות כן של משכן שהם כן דחנוך כיון שזה תלוי בזה וז"ש ככל אשר אני מראה אותך למעלה כן יהיה תבנית המשכן של מטה ותבנית כל כליו וכיון שהם מכוונים זה כנגד זה אז נחשב כאלו גם משכן של מעלה שיש לו רמז באותיות כן דמשכן וחנוך תעשו אתם וכמ"ש בזוה"ק פ' שמות דף ר"ס כד אוקים ליה משה למשכנא אתקם משכנא אחרא על ידיה ע"ש והוא המשכן העליון שיש לו רמז באותיות כן דמשכן:

פרשת תצוה

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כ"ל בס"ד דידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל כי מרע"ה היה יסוד דחכמה המתלבש ביסוד דתפארת וידוע כי השמן זית הוא בחי' חכמה לכך הרואה שמן זית בחלום יצפה לחכמה וידוע כי ציור אות ו' הוא רומז ליסוד ולכן נקוד על ואתה דקאי על מרע"ה טעם שני גריסין שהוא דוגמת ב' ווי"ן רמז על יסוד דחכמה המתלבש ביסוד דתפארת ומאחר שאתה מבחינה זו לכן ויקחו אליך דייקא שמן זית זך שהוא בחי' חכמה:

והנה צריך להבין למה נבחר שמן זית למנורה והלא איכא שמנים אחרים שיהיה אורן צלול ויפה גם עוד מצינו דארז"ל בגמרא דברכות הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה וצ"ל למה בשמן זית דוקא יש רמז למאור תורה והלא מכל מיני שמנים יוצא אור וכ"ל בס"ד ואקדים תחלה לפרש ענין המעשה דארז"ל בתנא דבי אליהו זוטא ח"ב פרק כ"ב מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שהיה יושב בראש עשרים וארבעה תלמידים פעם אחת יצא לשוק וראה זונה יהודית יפה והיה מעשה שטן שאהב אותה ושלח לה שליח וקבע לה זמן לבא אצלה באותה הלילה והיא לעת ערב קודם שיבא אצלה מרוב שמחתה בדבר שזה הלכה לבית המדרש לראות פניו מרחוק קודם שיבא אצלה ועלתה על גג בהמ"ד וראתה אותו יושב בראש התלמידים כשר הצבא והיה מלאך גבריאל עומד על ימינו מיד אמרה בלבבה אוי לה לאותה אשה שבודאי כל פרענות של גהינם מזומנים לבא עליה אם יחטא בה זה האיש וכי אדם גדול כזה שהוא דומה למלאך תטמאנו בתשמיש שלה הנה ודאי אחר שתמות היא יורשת גהינם אבל אם לא תקבל שיטמא בה הרי היא מצלת אותו ואת עצמה מדינה של גהינם כל זה אמרה בלבבה וכך הסכימה בדעתה שתפריש אותו מן האיסור וגם היא תהיה פורשת מכאן ולהבא ותכף הלכה לביתה והמתינה לו עד שבא אצלה וכיון שבא א"ל מפני מה אתה מאבד חיי עוה"ב בשביל הנאת שעה אחת בעוה"ז ולא נתקררה דעתו בדברים אלו כי השטן היה מרקד בקרבו לטמאו ולאבדו ח"ו אח"כ אמרה לו בני אותו מקום שאתה אוהב מלוכלך ומטונף יותר מכל האברים ועדיין לא נתקררה דעתו לסור ממנה עד שעשתה לו דבר אחד שנמאסה בו בפניו ואז תכף סרה תאותו ממנו לגמרי ולא נשא אשה אח"כ מעולם וחזר לתורתו ולקדושתו ובאותה שעה יצתה בת קול ואמרה אשה פלונית ואיש פלוני מזומנים לחיי עוה"ב ע"כ המעשה ע"ש:

והמובן מזאת המעשה הוא שהשטן נתקנא באותו תלמיד שהיה בעל תורה הרבה ורצה לטמאו בזונה ההיא כדי לאבדו ולאבד תורתו ח"ו אך כחה של תורה שהיה בקרבו הגינה עליו להצילו מבור שחת ההוא אשר חפר לו השטן להפילו בו דהתורה אגוני מגנא ואצולי מצלא מן היצה"ר אם ילמוד האדם לשמה ברם הדבר יפלא למה עשה השי"ת הצלת התלמיד באופן זה שיהיה נצול על ידי אותה זונה עצמה ולא עוד אלא שכמה פלאות נעשה בדבר זה האחד שנתן בלב הזונה שתבא לבהמ"ד ותראהו במקום ישיבתו בעסק התורה והב' שנתן לה כח ראיה שתראה באור תורה החופף על פניו ותבהל ממנו וזאת היתה יתירה על הכל שנתן לה כח שתראה את מלאך גבריאל עומד לימינו דמחמת כן חרדה גדולה נפלה עליה ונהפך לבה ברגע מרעה לטובה ואחרי היותה אדוקה בזנות גמרה בדעתה לפרוש מכאן ולהבא וגם את התלמיד ההוא השתדל להפרישו ולא הניחנו להטמא בה ועל זאת יתפלא כל השומע למה לא גער השי"ת בשטן מעיקרא שיפרוש זה התלמיד מן החטא מאליו וכדהוה עובדא ברבי עקיבא ובר"מ שנדמה להם השטן באשה זונה וכנז' בגמרא ולמה הוצרך הדבר כאן לכל זאת:

אמנם ביאור הענין הוא שעשה השי"ת הצלת התלמיד באופן זה כדי להראות בזה כחה של תורה כמה גדול הוא שתוכל בזכותה להפוך את המר למתוק והחושך לאור גדול והיינו שאותה הזונה עצמה שהיתה מרה כלענה לטמא בני אדם היא עצמה תתהפך למתוק בדבר זה להפריש התלמיד מטומאת העבירה והחשך עצמו נעשה אור גדול להאיר ובזה נתקיים בשטן מ"ש הכ' אשר שלט האדם באדם לרע לו וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל

ז"ל בשער הגלגולים פסוק זה בענין אברהם אע"ה שנולד מתרח עובד ללמים ולא עוד אלא שהשתדל השטן ג"כ שיהיה נולד מאשתו של תרח שתתעבר בו בהיותה נדה דחשב שבזה יתגבר על הנשמה הקדושה הזאת של א"א ולא תלא מזוהמה ההיא לעולם אך השי"ת עמקו מחשבותיו שעזר את הנשמה ההיא ונתגייר אברהם אע"ה ועבד את השי"ת באמת ולא עוד אלא שגייר את אביו ואת קרוביו ועוד כמה אלפים בני אדם שהפרישם מע"ז והוליאם מחלק השטן ולז"א אשר שלט האדם הבליעל באדם היא הנשמה הקדושה להביאה לעוה"ז בביאה אסורה לרע לו לאדם בליעל שבזה הפסיד הרבה וכנז' בד"ק ז"ל שם וכן הענין כאן במעשה זו שטלט אדם בליעל הוא השטן באדם באותו תלמיד להטות לבבו לתאות הזונה ההיא לרע לו לאדם בליעל דלא מבעיא שלא נטמא אותו תלמיד ולא איבד כמו שחשב השטן אלא אדרבה אותה הזונה שהיתה תחת רשות השטן והיה מטמא כמה בני אדם גם ילאה מתחת ידו שפרשה מעבירה לגמרי ראה כמה הפסיד השטן בדבר זה שעשה לתלמיד דמלבד שלא נכנס אותו תלמיד בחלקו אלא גם אותה זונה ילאה מהלקו ונכנסה לחלק הקדושה ואיבד כל רווחים שלו שהיה מרויח על ידה ולא עוד אלא ילאה בת קול ואמרה שהיא מזומנת לחיי עוה"ב שהיא מעלה גדולה מאד האמורה על לדיקים גדולים ולא עוד אלא שהקדימה בת קול את האשה ההיא קודם התלמיד ונעשה דבר זה אגב השטן כמשל דאמרי אינשי גמלא בעא קרני אודניה דהוו ליה גזיזו מיניה :

וכל זה עשה השי"ת להראות כוחה של תורה שהלילה התלמיד מן העבירה באופן זה שהפכה את המר למתוק ולכן אור התורה המגין על האדם ידמה לש"ז דהזית הוא מר כלענה וממנו יולא השמן מתוק וגם מאיר לעולם ולכן ארז"ל הרואה שמן זית בחלום ילפה למאור תורה כי אליו דוקא ידמה אור התורה ולא לשמן אחר היולא מדבר מתוק ואינו מר ולכן שמן זית דוקא נבחר למנורה יען כי המנורה רומזת לתורה ולכן היה בה ז' נירות כנגד ז' ספרים דספר ויהי בנסוע הוא ספר בפ"ע וכמ"ש רז"ל בפסוק חלבה עמודיה שבעה ולכן היתה בדרום ששם תתייחס החכמה של תורה כמ"ש הרולה להחכים ידרים הרי זה טעם אחד מה שנבחר שמן זית למנורה ולא שמן אחר ועוד איכא טעם אחר דנבחר שמן זית דוקא למנורה הרומזת לתורה דאמרו בזוה"ק מהו כשתלי זתים מה זית זה בין בשתווא בין בקייטא לא אתאבידו טרפוי ותדיר אשתכח ביה חשיבות יתיר על שאר אילנין כך בנהא וכו' ע"ש ולכן נמשל אור תורה לאור שמן זית מפני דאילן הזית לא אתאבידו טרפוי בקיץ ובחורף והוא תמיד בחשיבותו כל השנה כולה כן עסק התורה הוא תדירי בכל השנה כולה בקור ובחום ובקיץ ובחורף לא ישבותו מן עסק התורה :

והנה התורה נקראת אור דכתיב נר מלוה ותורה אור ונתנה בארבעים יום וזה נרמז בתיבת למאור שהוא לאור מ' כלומר אור שניתן בארבעים יום גם עוד תיבת למאור היא אותיות אל ומר והיינו אל ר"ל תקיף מלשון ואתנהו ביד אל גוים שהוא ר"ל תקיף הגוים ביחזקאל ל"א וכן שם בסי' ל"ב אלי גיבורים והיינו ר"ל תקיף ומר וז"ש ויקחו אליך שמן זית זך כתית וא"ת למה דוקא זית ולא שמן שומשמין או שמן אגוזים לז"א הטעם הדא למאור זה הזית הוא תקיף ומר וזהו למאור אותיות אל ומ"ר והשמן היולא ממנו הוא מתוק ומאיר בחשך ולזה ידמה אור תורה הרמוז במנורה שכחו חזק שיוליא מתוק מן המר וכמו הך עובדא הנז"ל ועוד טעם אחר שנבחר שמן זית דוקא למנורה הרומזת לתורה והיינו כדי להורות לנו בזה מוסר השכל והוא לעלות נר תמיד בקור ובחום ובקיץ ובחורף כמו אילן הזית דלא אתאביד טרפוי בין בשתווא בין בקייטא ותדיר אשתכח ביה חשיבות על שאר אילנות וכנז' בזוה"ק :

ופירש עוד היכן תהיה עליית הנר שהוא מלות ת"ת ואמר באוהל מועד הוא בית המדרש מקום אהלה של תורה מחוץ לפרכת אשר על העדות דהיינו חלק הנסתר נקרא עדות והפרוכת פרוסה עליו לכסותו כי סודות התורה מכוסים בדברים הפשטיים והאדם יעסוק תחלה בחלק הנגלה שהוא חוץ לפרכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן הרב ובניו התלמידים מערב עד בקר לפני ה' תורה לש"ש הראויה לבא לפני ה' ואז לימוד זה שהוא לש"ש יהיה חוקת עולם ר"ל מזון העולם דהק ליסנא דמזוני הוא דכתיב הטריפני לחם חקי מאת בני ישראל שהם הלומדים ועוסקים בתורה בימים ובלילות :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור בהקדים מ"ש הרב קה"י ז"ל דשם בי"ע הוא גי' יה"ו ומסוגל לשמירה וע"י שם זה ברח דוד מאכיש מלך גת וז"ש אשגבהו כי ידע שמי ר"ת אכי"ש וס"ת גי' בי"ע ושם זה הוא מספר אהיה וכו' וכתב עוד ששם זה יולא ממלת שמן כי שמן בא"ת ב"ש הוא בי"ע ויולא מתיבת כי בי חשק ואפלטהו והוא אותיות ב"י ואות ט' דאפלטהו הם בי"ע ושם זה ממונה על החן ועל ביטול הקליפות ובפרט ביטול קליפת עשו וישמעאל שהם ס"מ ורה"ב שהם גי' שח"ל ופתן תדרוך שהם ס"מ ורה"ב כי ב"י חשק ואפלטה"ו דכאן נרמז שם בי"ע המבטלם וכשאדם פוגם בריתו ח"ו פוגם בשם הלז טכ"ל יע"ש נמלא שם זה ממונה על ביטל הקליפות וגם מסוגל לשמירה ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בתפלת יעקב אע"ה שהתפלל על שמירתו מן עשו ואתה אמרת היטב איטיב עמך היטב אותיות הבי"ע שתהיה הה"א אות השימוש ר"ל בשם בי"ע אמרת לי איטיב עמך יען כי הוא הממונה על השמירה וגם ממונה על ביטול הקליפות ובפרט קליפת עשו וישמעאל כמ"ש הרב ז"ל :

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל וכו' והיינו תיבת שבטים היא אותיות ש"ם בי"ע שהעלו שם זה עמהם בשביל שמירה וגם לבטל בו הקליפות שבארץ כנען וזה הוא עדות לישראל שלא פגמו בערוה במלרים וכמ"ש הרב ז"ל כשאדם פוגם בריתו הוא פוגם בשם הלז כנז"ל ואם פגמו ברית איך ישמרם שם זה וזהו עדות לישראל על כן לזאת ראוי לנו להודות לשם ה' שעזרנו על ככה ובזה יובן בס"ד הטעם מה שמכוונים בשם זה בקדוש החודש באומרם מי שעשה נסים לאבותינו וממלרים גאלם שכתב רבינו הרש"ם ז"ל בסידור שלריך לכוין ר"ת מי שעשה נסים שמ"ן שהוא בא"ת ב"ש בי"ע ועוד גם בשמן של חנוכה לריך לכוין בשם זה כנז' בשער הכונות להאר"י ז"ל והיינו משום דשם זה מסוגל לשמירה וגם ממונה על ביטול הקליפות והשעה לריכה לכך ובזה יובן בס"ד הטעם שעמד בית ראשון ת"י שנים ובית שני ת"ך שנים כי בנין הבית תלוי בביטול הקליפות ובחרבנו להפך ומאחר ששם זה עלה עמהם לשמירתם ולבטל הקליפות נמשך להם בזמן בית ראשון כח ממנו ממלוי אות בי"ת בלבד שהוא ת"י ובזמן בית שני נמשך להם כח ממנו ממלוי אותיות יו"ד טי"ת שעולה המלוי מספר ת"ך :

והנה ידוע שבהמ"ק נקרא אור העולם וכמ"ש בבא בן בוטא להורדוס אתה כבית אורו של עולם לך ועסוק בבנין בהמ"ק שהוא אור העולם ובזה יובן הכתוב ויקחו אליך שמן זית זך כי בשמן רמוז ההארה של שם בי"ט כמ"ש בספר הכוונות דשמן בא"ת ב"ש בי"ט וע"י הארת השם הזה הרמוז בשמן יזכו להיות כתית למאור כלומר לבהמ"ק שהוא מאור העולם יהיה לו זמן של כתי"ת שהוא ת"י שנים בבית ראשון ות"ך שנים בבית שני והיינו כתי"ת הם אותיות ת"י ת"ך והנה עתה לא האיר להם אלא מלוי הראשון של בי"ט שהוא ת"י ות"ך ואם לא היה גורם החטא היה מאיר להם מלוי המלוי ג"כ ועוד מלויים נ"כ על שלשים ועל רבעים לאין קץ והיה עומד שנים מרובות ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בהפטרה אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם ומדדו את תכנית וצריך להבין מהו לשון תכנית דנקיט הכא ובזה מובן היטב לומר העונות גרמו שלא נתגברו בשם הנז' הממונה על ביטול הקליפות אלא רק במלוי אחד הראשון בלבד שהוא ת"י ות"ך וזהו ומדדו בשכלם את הכח שנמצא בידם שהוא רק כח תכני"ת אותיות ת"י ת"ך והנו"ן בנתים רמז לנפילה שהיה בין זמן ת"י ובין זמן ת"ך והנהו מלפים לבנין בית שלישי שהוא קיים לעולם:

אלעזר ואיתמר בני אהרן י"ל הול"ל ואלעזר בוא"ו דמוסיף על הקודם ועוד למה חזר ואמר בני אהרן מאחר דאמר תחלה ואת בניו אתו וכ"ל בס"ד רמז כאן דנדב ואביהוא דחקו את השעה בחיי אביהן ונמצא דלא הכירו שהם בני אהרן ואין להם שליטה בחיי אביהם לכן לא אמר ואלעזר כדי לעשות חלוקה שנית באלעזר ואיתמר לכתוב בהם בני אהרן על אשר לא דחקו השעה בחיי אביהם שהכירו עצמן שהם בני אהרן:

ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת כ"ל בס"ד נקיט לכבוד כי הקרבנות מכפרים בעסק עבודה אך הבגדים מכפרים בלבישה דרך כבוד ולא על ידי עסק ולכן כתיב בהו לכבוד ואמר ולתפארת שיש בהם פאר על קרבנות כי קרבנות ציבור מכפרים בשעת הקרבה בלבד ואלו כל היום בכל שעה:

ואלה הבגדים אשר יעשו וכו' י"ל למה חזר ואמר בפסוק זה ועשו בגדי קודש אחר שכבר אמר ואלה הבגדים אשר יעשו והן הן המה בגדי קודש גם י"ל מאי קמ"ל באומרו והם יקחו את הזהב פשיטא אם לא יקחו במה יעשו את הבגדים האלו וכ"ל בס"ד כי בגדי כהונה אשר כוהם גדול לכפר כל א' על דבר א' אין הכפרה נעשית בבגדים הגשמיים אלא בבגדים הרוחניים שכל בגד משמונה בגדים יש עמו בגד רוחני כצלמו כדמותו שהוא צלם רוחני חופף עליו מבית ומחוץ דוגמת צלם רוחני החופף על האדם ועל הנשמה וא"כ האומנים העושים את שמנה הבגדים צריכים לעשות להם צלמים ג"כ ואלו הצלמים הם נקראים בגדי קודש אבל בגדים הגשמיים נקראים בגדים בסתם ואלו הצלמים שהם בגדי קודש עושים אותם ע"י קדושת הכונה והמחשבה שלהם ולכן צוה שיעשו בעסק זה של הבגדים דבר מצוה והיא מצות האמונה כדי שע"י מצוה זו שהיא יקרת הערך יהיה כח בכונתם ומחשבתם לעשות בגדי קודש הרוחניים הנז' ואם הגבאים יקבלו הכסף והזהב ושאר דברים ויתנו להם אין להם בזה מצות אמונה כי הלוקח במשקל לא יוכל לגנוב על כן צוה שהם בעצמם יקחו מן האוצר את הכסף והזהב ושאר דברים ולא ימסרו להם אחרים שאז באופן זה אם ירצו לגנוב יכולים ולא נודע הדבר ונמצא כיון שהם עוסקים באמונה ואין גונבים מן העסק יש להם בזה מצוה גדולה של אמונה ובזה הזכות יהיה כח בהם לעשות בגדי קודש הנז' וז"ש ואלה הבגדים אשר יעשו וכו' שהם בגדים הגשמיים הנראין לעינים אך אלו לבדם אין כדאי לעשות הכפרה אלא ועשו בגדי קודש ג"כ הם הצלמים הרוחניים על הבגדים האלה ולכן צריך שהם יקחו את הזהב וכו' הם דייקא שיפשטו ידיהם בתוך האוצר ויקחו בלי חשבון ומשקל כדי שיהיה להם בעסק מצות אמונה ובזכות מצוה זו יהיה להם יכולת לעשות את בגדי הקודש הנז':

פרשת כי תשא

כי תשא את ראש בני ישראל וכו' כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשאר הפסוקים פרשת ויצא בסוד השבטים דראובן הוא בחסד בסוד אור בן אור דיום ראשון ע"ש וידוע דהצדקה שנותן האדם יש בה ב' מינים הא' מה שנותן מכח נדבת לבו כל נדיב לב יביאיה וזו הצדקה נקראת נדבה כי נולדה בלבו מכח מדת החסד שגברה בו ולכן נקראת נדבה שהוא מספר גדולה אהבה דהחסד נקרא בשם גדולה ונקרא בשם אהבה כנודע וזאת יש בה כח לבטל הנגף שהוא המות יען כי נולדה ממדת החסד ומספר נדבה ומספר חסד המולידה הם מספר קל"ג כמנין נגף שעולה קל"ג לרמוז שהיא יש לה כח לבטל הנגף ועל זאת הצדקה נאמר וצדקה תציל ממות אך יש מין צדקה שני שהיא נעשית מתוך כעס או מצד פניה אין זו בכחה לבטל הנגף ולא תציל ממות כי לא נולדה מן החסד אלא מדבר אחר וז"ש כי תשא את ראש בני ישראל ר"ל מדת החסד שהוא רמוז בראש בני ישראל שהוא ראובן אור בן כמ"ש רבינו ז"ל לפקודיהם שתחבר מדת החסד עם כל או"א מהם דאז מכח מדת החסד הקשורה ודבוקה בם ונתנו איש כופר נפשו שהצדקה נולדה מן מדת החסד שבקרבם ולא מצד דבר אחר על כן יש בזה הצדקה כח לבטל הנגף וזהו לא יהיה בהם נגף כאמור כי צדקה זו נקראת נדבה ועם מספר חסד הוא קל"ג כמנין נגף ולכן תוכל לבטלו:

או יובן בס"ד אומרו ולא יהיה בהם נגף דידוע שישראל נקראו גפן כמ"ש רז"ל ע"פ גפן ממצרים תסיע וההפרש בין גפן לנגף הוא גפן פ"ה סתומה ונו"ן פתוחה ונגף נו"ן סתומה ופ"ה פתוחה והנה אות נו"ן רומזת ליד העשיר ויד הגבאי כי ביד יש חמשה אצבעות כנגד חמשה אורות וכל אחת כלולה מחמש הרי ביד יש מספר כ"ה ושני ידים של העשיר הנותן ושל גבאי המקבל יש בהם מספר נו"ן ומן הראוי במצות הצדקה וכופר נפש צריך להיות יד העשיר פתוחה ליתן ויד הגבאי פתוחה לקבל משא"כ אם תהיה יד אחד מהם סתומה לא תתקיים המצוה ולכן צריך שיהיה אות נו"ן הרומז לשתי ידים שלהם נו"ן פתוחה שמורה על פתיחת שתי ידים של עשיר ושל גבאי אך הפה של שניהם תהיה סתומה שהעשיר לא יתפאר בפיו בצדקתו וגם לא יוציא נדר מפיו וגם לא יתהלל במתת שקר שנודר משלם וכן פה של הגבאי סתום שאינו מצטרך לפתוח פיו להפציר בעשיר ולומר לו תן אלא כיון שפותח ידו יתן לו העשיר הצדקה בשתיקה וזו הצדקה המעולה שהנון פתוחה והפה סתומה והמה אותיות גפן דהפה סתומה והנון פתוחה ועל שם זה נקראו ישראל גפן אך נגף הוא להפך כי היא מורה

דהכון שהוא כנגד הידים של העשיר והגבאי הוא נו"ן סתומה דיד העשיר סתומה שאינה פתוחה ליתן צדקה ויד הגבאי סתומה דאינו פותחה לקבל מאחר שאינו רואה יד פתוחה ליתן למה יפתח ידו אך הפה הוא פתוחה שהעשיר פיו פתוח לידור והוא מתהלל במתת שקר שאינו נותן כלום והגבאי פיו פתוח לצעוק תנו כי השעה צריכה מאד ואין רואה ידים פתוחות ליתן ועל כן המה אותיות נג"ף נו"ן סתומה ופה פתוחה וז"ש ונתנו איש כופר נפשו מנדבת הלב בלתי תביעה ואז ולא יהיה בהם נגף שיתהפכו אותיות נגף לאותיות גפן שהוא פה סתומה ונו"ן פתוחה כאמור ודוק :

זה יתנו כל העובר על הפקודים אחז"ל נתקשה מרע"ה במחצית השקל והראה לו הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד ואמר לו כזה יתנו ופירש הגאון כ"ש ז"ל דמחצית השקל היה לכפר על עון העגל אך בתיקון התשובה לולא הקב"ה עוזר לאדם אינו יכול לעשות כלום ולכן אין לאדם בתיקון התשובה אלא רק החצי וחציו הוא לה' העוזר וסומך הנופלים ממנו לשוב אליו ולכן צוה שיתן כל אחד מחצית השקל ולא שקל שלם להורות להם דאין להם בתיקון התשובה אלא החצי בלבד והיתר מה' הוא והנה מרע"ה נתקשה במחצית השקל שהיה תמוה לו למה צוה חצי ולא שקל שלם והראה לו שאין להם אלא מחצית התיקון דהראה לו דוגמת חצי מטבע ממקום פעולת התיקון שהוא תחת כסא הכבוד שמשם נחצבו נשמתם ושם הוא כח פעולתם ואמר לו כזה שהוא חצי יתנו ולא יותר דהשאר אני הוא העושה עכ"ד והנה לפי דרכו וטעמו של הרב ז"ל פרשתי דקדוק מלת כזה דאמר רחמנא למרע"ה הוא כי הכח נקרא ידים כמ"ש ולא היה בם ידים לנוס והם אין להם אלא רק חצי כח שהוא חצי ידים ונרמז חצי ידים באותיות כזה כי חצי אותיות יד הוא ז' וחצי אותיות יס הוא כ"ה הרי צירוף כז"ה ולכך א"ל כזה יתנו ר"ל חצי ידים ולא ידים בשלימות :

או יובן בס"ד לפרש זה יתנו דארז"ל מה בין נדר לנדבה נדר הרי עלי נדבה הרי זה ולכן אמר זה יתנו תחלת בסוג נדבה שהוא הרי זה ולא יהיה תחילתו בסוג נדר שהוא הרי עלי או יובן בס"ד הכונה דאין הצדקה לבדה תספיק לביטול הנגף אלא זה יתנו התורה שמכונית בשם זה כמ"ש רז"ל ע"פ מה זה ועל מה זה ופרשתי בס"ד הטעם כי היא ה' ספרים אך נחשב ג"כ ז' ספרים כשנחשב פסוק ויהי בנסוע ספר בפ"ע לכך נקראת ז"ה כל העובר על הפקודים שעבר על מצות שבתורה וגרם להכניס קודש בחול שעירב ע"י עונותיו חלקים מן הקדושה בחלק הסט"א הנה עתה ע"י צדקה ועסק התורה מתקן אשר עוית והוא כי קליפת נגה אשר חציה טוב וחציה רע שגרם בעונותיו להריק מחצי הטוב בתוך חצי הרע הנה עתה עושה להפך כי מחצית השקל שהוא רע יריק ויתן חלקי הטוב שמעורבים בו בשקל הקודש שיחזור הטוב אל הקדושה :

עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה' נ"ל בס"ד הטעם שנותנין מחצית השקל שהוא עשרה גרה ולא שקל שלם שהוא עשרים גרה בהקדים מ"ש הרב ייטב לב בפ' כי תצא דף מ"ה כתיב קדשים תהיו כי קדוש אני ה' פירש רש"י הוו פרושים מן העריות וכו' כי הנואף נקרא קדש והנואפת נקראת קדשה כמ"ש לא תהיה קדשה מבני ישראל ולא יהיה קדש בבני ישראל וז"ש קדשים תהיו בחול"ם כי קדוש אני ה' ולא תהיו קדשים בציר"י דההבדל בין זה לזה הוא ע"י הנקודה דקדש מטסטרא דקדושה הנקודה למעלה על גבי האות שהוא נקוד חול"ם אבל קדש מסט"א הנקודה ההת האות שהוא נקוד צר"י לרמוז כי יורד הוא למטה וכו' עכ"ד יע"ש ובזה פרשתי בס"ד רמז נכון אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ר"ל מי שהוא קדוש באמת שדבק בשמים שם הקדושה נקודה שלו ממעל שהוא קדש בחול"ם למעלה מן האות ואשר בארץ שנמשך אחר החומר והתאוה ונדבק בסט"א הנקודה שלו מתחת שהוא קדש בצירי ולכן צוה הכתוב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה :

ובזה יובן בס"ד הדלת תסוב על צירה ועצל על מטתו כלומר מי שהוא קדש מצד הסט"א אות הדל"ת היא עומדת על נקודת הצר"י וזהו תסב על ציר"ה ר"ל נקוד צר"י שהוא קדש וזה תמצאהו עצל על מטתו זו אשתו כי מדת המנאפים מים גנובים ימתקו להם ורודפים אחר הזנות אפילו שהם מכוערים ונשיהם אע"פ שהם יפות עצלים שאין נזקקין לנשותיהם בתאוה וחמדה אלא כאדם עצל שהוא קץ בדבר ולז"א על מטתו שהיא אשתו המותרת לו דהאשה נקראת מטתו של בעל והתשמיש נקרא תשמיש המטה דמתייחס אל המטה ובזה יובן בס"ד מאמר רז"ל עמו אנכי בצרה אל תקרי בצרה אלא בצרי דכל הצרות באים בעון הזנות הן קדש בצרי דזכרים הן קדשה בצר"י דנקבות שאם יהיו קדוש וקדושה בחולם דנעשים כל ישראל קודש אז הדין נותן דהקדש מפקיע משעבוד מלכיות ונגאלים מיד ובזה יובן בס"ד בשוב ה' את שבות ציון היינו כחולמים שכלנו קדושים בחול"ם כאותם בעלי קדש וקדשה בחולם ולא כאותם שהם בנקוד צר"י ובזה פקע שעבוד הגלות :

נמצא ההפרש בין קדוש דקדושה ובין קדש דסט"א הוא בנקודה דוקא זה בחולם שהוא יו"ד אחת שמספרה עשרה וזה בצר"י שהוא שני יודי"ן שמספרם עשרים ולכן כתיב העשירי יהיה קודש לה' ולזה בחר השי"ת שיביאו כופר נפש שהוא תיקון התשובה מחצית השקל שהוא עשרה גרה ולא שקל שלם שהוא עשרים גרה לרמוז כי תיקון התשובה הנעשה בתורה ובצדקה תלוי בקדושת הברית שיהיה אדם בתואר קדש בחולם שהוא מספר עשרה ולא קדש בצר"י שהוא מספר עשרים ובזה שהם קדש בחולם יהיה להם דין הקדש המפקיע משעבוד הסטר"א וממילא יועיל להם כופר נפש להנצל מן הצרה ולכן העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל כי בזה הרמז שיש במחצית השקל יבין איך הוא יוצא מרשות הסט"א ויתרומם ויהיה לה' וכמ"ש העשירי יהיה קודש לה' ודוק :

העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט נ"ל בס"ד אם האדם עשיר בתורה ומצות לא ירבה בדעתו כלומר לא יתגאה במעשיו ותורתו כי בזה הגאוה יאבד כל עשרו הנז' ואם דל בתורה ומצות לא ימעיט בעיניו כח נפשו שגם ד"ז הוא מתחבולות יצה"ר אם יראה אדם המוני חפץ לגשת אל הקודש להכניס עצמו בעול תורה ומצות יאמר לו היצה"ר מה אתה ומה חייך הלא ריקם אתה ומה נחשבים אלו המצות ועסק התורה שאתה חפץ להשיגם כי לא תוכל להשיג ולא יעלו בידך ורחק ממך ב' עולמות טוב לך ללכת בתענוגי עוה"ז ואח"כ בעוה"ב החשבון שוה בין על אלף ובין על מאה וכיוצא בדברים אלו דמסביר לרוב חולשת נשמתו וקוצר כוחו וידעתו לא יעלה בידו מאומה מן הטוב אשר יבקש לעשות ולמה יטרח בחנם אך באמת זה עצת היצה"ר לאבד את האדם אלא צריך שיאמין האדם אע"פ שהוא בשר ודם ובא מטיפה סרוחה ותש כוחו עכ"ז אפשר שיעלה בידו להיות צדיק גמור כאחד מן הגדולים הראשונים ולז"א העשיר בתורה ומצות לא ירבה בדעתו שיתגאה אלא יחשוב

יחשוב בשפלותו ויאמר מה אני ומה חיי ואם הוא דל בתורה ומצות לא ימעיט כחו ויערך נפשו בלבבו כדי שלא יתרשל בדברים שבקדושה ולכן יש קודש לב אותיות אך שהוא לשון מיעוט ואחר לב אותיות גם לשון רבוי ועיין להרב אלף המגן בסדר בחקותי שהביא מעשה אחת במלך שהיה מתגאה ונתן לו החכם מוסר מן האשפה להשפילו והושפל בדעתו ביותר ואח"כ חזר ונתן לו מן האשפה מוסר להפך ובזה עמד במצוע יע"ש ואמר עוד ממחצית השקל ע"ד שארז"ל לעולם יראה אדם כפות מאזנים שלו שקולים חציו חייב וחציו זכאי ואם עשה מצוה הכריע עצמו לכף זכות ואם עבירה להפך וע"כ לא יקטן האדם בעיניו עון אחד או מצוה אחת וכמ"ש בס"ד ע"פ וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ולז"א נותן עצה לאדם שיראה עצמו תמיד ממחצית השקל דאז מצוה אחת תכריע לטובה ועבירה אחת תכריע לרעה וכל עצות אנו אשר יעצתיך הוא בעבור לתת את תרומת ה' התשובה שנקראת תרומה שהוא תרום ה"א ע"ד שאמרו תשובה תשוב ה"א לכפר על נפשותכם שתועיל התשובה לכפר גם על רוח ונשמה שהם בסוד וא"ו ו ז"א ראשונה דשמא קדישא משא"כ נפשותכם היא בסוד ה"א אחרונה ולז"א אע"פ שקראתיה תרומה שהוא תרום ה"א סוד הנפשות הנה באמת יש כח בתשובה לרומם ולתקן גם רוחות ונשמות שהם עומדים למעלה מהנפשיות וז"ש לכפר על נפשותכם על דייקא ולקחת את כסף הכפורים הוא הצדקה ונתת אותו על עבודת אהל מועד דהיינו בצירוף התורה שעוסקים בה בבתי מדרשות הנקראים אהל מועד שהם מקום ועד לחכמים והעוסקים בתורה הרי הם עוסקים בעבודה כי זאת התורה לעולה וכו' :

אך את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם הדקדוקים בפסוק זה ידועים ואין צורך לפרטם וי"ל בס"ד כי השבת בו ניכר קשר ישראל עם הקב"ה יותר משאר מצות ולכן הערביים קורין את היהודי בן השבת ולז"א אות היא ביני וביניכם לעיני העמים גם עוד הוא סימן טוב המורה לדורותיכם העת"ל באחרית הימים כי שאר אומות האיד שלהם בראשית השבוע רמז וסימן שקבלו ימי טובתם בראשונה אך ישראל בסוף השבוע סימן שעדיין לא קבלו ימי טובתם אלא עתידין לקבל באחרונה וכיון דהאחרית טוב אז למפרע הכל טוב וכמ"ש ואם היה ראשיתך מצער אחריתך ישגה מאד ולז"א הוא סימן לדורתם העת"ל לדעת מזה כי אני ה' מקדשכם לעתיד ועדיין לא לקחתם הטוב המיועד לכם ואשר הבטחתי אתכם בו ;

ובאופן אחר כ"ל בס"ד דידוע בשבת נמשך נועם מן הבינה שה"ס שם אהיה ועל זה אומרים במוצאי שבת ויהי נועם ה' אלהינו עלינו שמבקשים שלא יסתלק מאתנו ורמז לדבר שם אהי"ה במלוי יודי"ן שה"ס הבינה עולה קס"א וישראל מספרם עולה תקמ"א סך הכל מספר שבת רמז שבשבת נמשך על ישראל נועם הבינה שהיא שם אהיה דבמלואו הוא קס"א וז"ש אך ג' אהי"ה שה"ס הבינה את שבתותי תשמרו תצפו אליו מלשון ואביו שמר את הדבר כי אות היא ביני וביניכם ר"ל השבת עצמו מורה על כך והוא אות על הדבר יען כי מספרו הוא ביני וביניכם בין שמי אהי"ה ובין שמכם ישראל שמי ושמכם עולה מספר שבת :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד בהקדים מאמר רז"ל אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות כהלכתן מיד נגאלין וי"ל למה הגאולה תלויה במצות שבת טפי משאר מצות וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בגמרא דשבת פרק ט"ז אימא שלום דביתהו דר"א אחתיה דר"ג הואי הוה ההוא פלסופא בשבבותייהו דהוה שקיל שמא דלא הוה מקבל שוחדא בעו לאחוכי ביה עיילה ליה שרגא דדהבא אזלא לקמיה אמרה ליה בעינא דנפלגי לי בנכסי דבי נשא א"ל לר"ג פלוג א"ל כתיב לן במקום ברא ברתא לא תרות א"ל מן יומא דגליתון מארעיכון אנטלת אורייתא דמשה ואתיהיבת אורייתא אחריתא וכתיב בה ברא וברתא כחדא ירתון למחר הדר עייל ליה איהו חמרא לובא א"ל שפיל לסיפיה דספרא וכתיב ביה אנא לא למפחת מאורייתא דמשה אתיתי וכתיב ביה במקום ברא ברתא לא תירות אמרה ליה נהור נהורך כשרגא אמר לה רבן גמלאל אתא חמרא ובטש לשרגא ע"ש והנה בודאי זאת המעשה לא נזכרה בתלמוד הקדוש כדי להשתעשע בסיפור דברים שבה אלא נזכרה בשביל שיש בה משל ורמז על ענין יקר הצריך לנו ופרשתי בס"ד הרמז בדבר זה הוא דידוע כל משפיע נקרא זכר וכל נשפע נקרא נקבה ולכן או"ע נקראים בנות ירושלים כמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוק השבעתי אתכם בנות ירושלים ע"ש והטעם כי הקב"ה ברא את ישראל עיקר בעולם וכל השפע הוא להם ומן השיורין יקחו האומות ולכן ישראל תיאר אותם בשם בנים דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם ומה שאין עתה כך זה הוא מסיבת העונות ולעתיד תחזור עטרה ליושנה ברם או"ע מתחלה היו חושבים עצמם הם וישראל בהשואה אחת ואין לישראל יתרון וכמ"ש עשו ליעקב אע"ה נסעה ונלכה לנגדך בהשואה אחת ולדידהו רוצים לומר ברא וברתא כחדא ירתון אך באמת זה אינו כי באורייתא דידן כתיב במקום ברא ברתא לא תירות וזהו מאמר הפלסוף ביום ראשון ברא וברתא כחדא ירתון כי כן הוא דעת או"ע בראשונה אך סוף הימים שפת אמת תכון לעד ויתקיים דין תורתינו הקדושה על תילו דאמרה במקום ברא ברתא לא תירות וישראל יהיו עיקר ואו"ע נשפעים מתחתם ואז גם הם לעתיד יודו בכך כאשר הודה אותו פלסוף ביום השני במקום ברא ברתא לא תרות ולז"א הכתוב במלאכי על אדום ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל ה' מעל לגבול ישראל שיודו במקום ברא ברתא לא תרות ישראל יהיו העיקר וכן אמר בתהלים בשוב ה' את שבות עמו וכו' אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה וכו' שהם העיקר ושאר העכו"ם טפלים :

והנה אם ישראל שומרים שבת כהלכתו אז יזכו לגאולה שיתקיים בהם ההלכה במקום ברא ברתא לא תירות יען כי שמירת שבת היא ג"כ בנויה על ההלכה הזאת דאמרנו לעיל כל משפיע נקרא זכר ונשפע נקבה לכן השבת נקרא ברא וימי החול ברתא כי ימי החול נשפעים וזוכים מקדושת השבת וכן הנפש נקראת ברא והגוף ברתא כי הגוף נשפע מן הנפש והשי"ת נתן את השבת לנפש וזו היא מנוחתה שישמרו ישראל את השבת לבלתי עשות בו מלאכה שהיא צרכי הגוף ויעשו בו מצות שהם מזון הנפש וכוחה ואם האדם יחלל השבת במלאכה של חול שהיא צרכי הגוף נמצא עושה הדין דברא וברתא כחדא ירתון אבל הנזהר לשמור את השבת הנה הוא אזיל בתר שיטת ההלכה דבמקום ברא היא הנפש ברתא לא תרות ועל כן תלה הכתוב גאולת ישראל בשמירת שבת דאם שומרים שבת נמצא תופשים עיקר לשיטה זו דבמקום ברא ברתא לא תירות ואז מדה כנגד מדה יגאלם הקב"ה ויקיים בהם דין זה במקום ברא ברתא לא תירות ויהיו הם העיקר בעולם וז"ש אך את שבתותי תשמרו כי שמירת השבת היא מקצוע גדול לכם שכל טובתכם ומעלתכם תלוי בזה יען

כי

כי היא אות לדורותכם לעתיד שאם אתם תשמרו שבת גם אני אתנהג עמכם בשפע הטובה לעשות אתכם עיקר וזהו לדעת כי אני מקדשכם לכם לבדכם שאתם תהיו עיקר ובמקום ברא ברתא לא תרות שאז יתקיים בכם מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו :

ועוד נ"ל בס"ד אך את שבתותי תשמורו דקשה הול"ל אך שבתותי ומלת את יתירה ועוד למה כתיב הוא לשון זכר וקרינן היא לשון נקבה גם אומרו לדורותכם קשה דכל המצות הם קיימים לדורות עולם גם אומרו לדעת מה ידיעה יש ממצוה זו טפי משאר מצות ונ"ל בס"ד דמצינו שהשליט הקב"ה את ישראל בקדושת ימים טובים שמסרם בידם ע"י קדוש החודש שמסור בידם כמ"ש אשר תקראו אותם במועדם קרינן ביה אתם ודרשו רז"ל אפילו מוטעים וכו' אך קדושת שבת אינה מסורה בידם אלא קדשו השי"ת ליום השביעי מששת ימי בראשית ואין אדם יכול לשנותו מיהו כד חזינן שפיר נמצא שהקב"ה נתן שליטה לישראל גם בקדושת שבת כי הקב"ה לא קידש את השבת אלא מכניסת הלילה ונתן רשות לישראל לקדשו מבעוד יום ולהוסיף מחול על הקודש כרצונם ולא עוד אלא קדושת יו"ט תלויה בב"ד דוקא שיקדשו את החודש וזו הקדושה מסורה ביד כל אדם כי כל אדם המקבל עליו שבת מבעוד יום נעשה אצלו זמן התוספת הזה שבת גמור והוא מקדש ואוכל בו סעודת שבת ואמרו בהלכות שבת ומקבל עליו שכר שבת וגם זו התוספת מחול על הקודש שנתן בה רשות לישראל היא אות על העתיד באלף השביעי שיהיו ימי החול כולם קדושים בקדושת שבת ולכן אלף השביעי הוא נקרא עולם שכולו שבת והנה בודאי הגם דזו התוספת שעושים ישראל היא בקדושת שבת עכ"ז אינה שבת דאורייתא אלא שבת דרבנן דהיינו שנחשבת כמו נקבה לגבי זכר כי שבת הקב"ה שהוא דאורייתא הוא בסוג זכר אבל תוספת שעושים ישראל הוא בסוג נקבה וז"ש אך את שבתותי תשמרו נקיט את על התוספת שהוא נטפל לשבת העקרי תשמורו את הכל בקדושת שבת כי אות היא ביני וביניכם כתיב הוא לשון זכר וקרינן היא לשון נקבה לרמוז על שבת העקרי של הקב"ה שהוא בסוג זכר ועל התוספת דישראל שהוא בסוג נקבה הם אות לדורותכם באחרית הימים באלף השביעי שימי החול כולם יהיו מקודשים כשבת וצריך לדעת מדבר זה שתבינו הטובה שלי כי אני ה' מקדשכם שע"י קדושה שקדשתי אתכם הנה אתם יכולים לעשות מן עתות החול קודש לקדש בקדושת שבת:

ובזה יובן בס"ד ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם פירוש אם ישראל נזהרים בשמירת שבת העקרי של הקב"ה איך יהיו יכולים לעשות שבת חדש מן עתות של חול על כן ושמרו בני ישראל את השבת העקרי של הקב"ה שהוא שבת דאורייתא כדי לעשות את השבת החדש מעתות של החול וזה התוספת שמוסיפן מן החול על השבת הוא סימן לדורותם לעת"ל באלף השביעי שיהיו ימות החול קדושים כמו קדושת שבת וגם אחר ביאת המשיח בסוף אלף הששי יהיה בחול זווגים עליונים ועת רצון כמו שיהיה ביום שבת עתה ולכן אז"ל שמירת שבת מסוגלת לגאולה ודוק היטב :

נמצא בשבת יש ארבעה מדרגות עתה ולז"א תקנו אנשי כנה"ג בתפלת מנחה ד"פ מנוחה והוא מ"ש מנוחת אהבה ונדבה מנוחת אמת ואמונה מנוחת שלום השקט ובטח מנוחה שלימה שאתה רוצה בה וכו' והיינו מנוחת אהבה ונדבה כנגד תוספת שבת שאנחנו עושין בידינו מבעו"י שגם זה הזמן נקרא מנוחה ונתן לנו השי"ת רשות בדבר זה בתורת נדבה באהבתו בנו שיהיה לנו כח לעשות שבת חדש משעות החול ומנוחת אמת ואמונה כנגד קדושת שבת העקרי של לילה שהיא קטנה משל שחרית והוא שבת אמיתי של הקב"ה גדול משבת שלנו שעשינו בתוספת ומנוחת שלום השקט ובטח כנגד קדושת שחרית שהיא יותר גדולה משל לילה ומנוחה שלימה שאתה רוצה בה זו קדושת מנחה שהיא גדולה משחרית והיא עת רצון ולזה קרי לה שלימה וגם אמר שאתה רוצה בה והבן :

קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש וכו' הדקדוקים ידוע ונ"ל בס"ד דהם הבינו שיש פ"פ לאהרן הע"ה לומר להם למה לכם זה העגל דאם משה נפטר אני אהיה מנהיג אתכם במקומו לכך הקדימו לסדר דברים טענות לסתור דבר זה והוא הא' דמרע"ה א"א שיהיה אדם ממלא מקומו כי מדרגת הנבואה שנתנה לו לא נתנה לזולתו דארז"ל כל הנביאים נתנבאו בכה ומרע"ה נתנבא בזה דכתיב זה הדבר אשר צוה ה' דשכינה מדברת מתוך גרונו ועוד טענה ב' דהוא מעלתו גדולה שהיה נחשב לחמשה אנשים גדולי עולם כי הוא היה גלגול הבל וגלגול שת ועוד היה בו נח ושם בן נח כמ"ש רבינו ז"ל בפסוק ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני נמצא ארבעה גדולי עולם היו בו והוא עצמו נעשה בו חמשה גופים יקרים ומעולים ואיך יבא צדיק אחד להיות ממלא מקום חמשה עוד טעם ג' כי ליוצאי מצרים לא יש מנהיג ראוי כמוהו דא"ל הקב"ה אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם ומזה מובן דאחר יציאתם א"א להיות מנהיג אחר ממלא מקומו ועוד טעם ד' כי לא נתברר אם נפטר שלא יבא עוד כלל או שמא לא נפטר ואחר איזה חדשים וימים יבא ואם יראה שהנחנו מנהיג במקומו יקשה עליו הדבר וגם עוד איך נוריד המנהיג מגדולתו כיון שעלה לא ירד אך לא נניח מנהיג אדם אלא זה העגל שהוא מזהב מעשה ידי הוא לא יתקנא בו וגם לא אכפת לנו אם נשליכו ונעזבהו כי מתכת הוא וז"ש קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו בסוג מנהיג דוקא ואם האמר אני אהיה מנהיג במקומו לז"א זה א"א חדא כי זה משה שיש לו נבואה במדרגה עליונה של זה ואתה אע"פ שאתה נביא אין לך מדרגה של זו ועוד הוא האיש כלומר ה' אנשים שנחשבים כחמשה אנשים ואיך אתה איש אחד תמלא מקומו ועוד אשר העלנו ממצרים שא"ל הקב"ה אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם ואיך אתה תמלא מקומו בהנהגה שלנו ועוד לא ידענו מה היה לו אם נפטר שלא יבא או עודנו חי ויבא אח"ז על כן א"א להניח במקומו אדם שמא יבא אח"כ ובטעם האמור :

וישב העם לאכול ולשתות ויקומו לצחק י"ל מא קמ"ל בצחוק אחר שהגיד הרעה הגדולה של ע"ז וההקרבה וכו' ונ"ל בס"ד דארז"ל במדרש רבא בפסוק ויקרא אברהם את שם בנו יצחק יו"ד עשרה כנגד עשרת הדברות צד"י תשעים שרה הבת תשעים שנה תלד קו"ף מאה הלבן מאה שנה יולד חי"ת כנגד המילה שנתנה לשמנה ע"כ ופירש הרב בית אהרן ז"ל ז"ש שרה צחק עשה לי אלהים ר"ל הצד"י והחי"ת והקו"ף כבר נעשו רמזיהם שבאו לעולם אבל היו"ד שהיא כנגד עשרת הדברות עדיין לא נתנו עשרת אך כל השומע במעמד הר סיני עשרת הדברות בזה השמיעה ישלים שם יצחק לי ע"כ ע"ש והן אמת כששמעו וקבלו בה"ם עשרת הדברות נשלם שם יצחק אך אחר שעשו העגל ועברו על

עשרת

עשרת הדברות והכחישו דבור ראשון של אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וכו' באומרם אלה אלהיך ישראל אשר העלוך וכו' פגמו באות יוד דיצחק ונחסר מהם הציור הזה דידוע שאותיות שמות האבות הם צינורות השפע לישראל ולא נשאר בידם אלא צינורות של צחק וז"ש ויקומו לצחק:

שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך נ"ל בס"ד דידוע פלוני שהוא זכר נקרא רע ופלונית שהיא נקבה נקראת רעה ועליה נאמר והשבתי חיה רעה מן הארץ שאם עושין רש"מ תתבטל שליטתה ואם לאו ח"ו תתגבר וביטולה הוא שיתהפכו אותיות רעה לטובה ולכן ניבא יחזקאל הע"ה על ישראל לעתיד בסי' ל"ד במרעה טוב ארעה אותם ובהרי מרום ישראל יהיה נוהם וכו' והיינו ע"י זכות התורה שנתנה בארבעים יום שהיא נקראת טוב יתגבר הטוב בעולם שהוא הפך הרעה ויהיה נוסף אות מ' על אותיות רעה ויהיה מזה מרעה טוב כי הרעה עצמה תתהפך לטובה ע"י זכות התורה שנתנה בארבעים יום שהוא מספר מ' ויהיה להם מרעה טוב ולכן בחרבן בהמ"ק כתיב היו שריה כאילים לא מצאו מרעה שנסתלקה אות מ' ונשאר רעה ודבקה בם ולכן א"ל פרעה כי רעה נגד פניכם שהרגיש ע"י השר שלו בזה ולכן עתה התפלל מרע"ה ואמר למה יאמרו מצרים ברעה הוציאם וכו' דייקא על כן שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך קרי בה והנח מ"ם על הרעה בשביל עמך שתתהפך הרעה למרעה טוב:

ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך נ"ל בס"ד ידוע דאותיות של השמות הם צינורות השפע והברכה תבא מן המלוי וכמ"ש הרב ערבי נחל ז"ל וידוע ישראל נקראו בשתי שמות שהם יעקב ישראל כמ"ש כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל והנה שם יעקב במלואו יש בו י"ב אותיות שהם י"ב צינורות ושם ישראל ט"ו וידוע מרע"ה שהיה המנהיג של ישראל וראשם ולכן כל השפע ישתלשל אליו בצינורות והוא יחלק לישראל וז"ש אעביר כל טוב"י קרי ביה ט"ו ב"י דהיינו ט"ו על שם ישראל וב"י של שם יעקב על פניך כי עיקר השפע הוא לך וזהו על פניך וקראתי בשם ה' לפניך הפנימיות של אותיות משה כזה מ"ם שי"ן ה"ה עולה ק"י כמנין נס והוא מספר שם הוי"ה ככתבו במלוי אלפין שעולה מ"ה ובקריאתו שעולה ס"ה הרי מספר נס וז"ש וקראתי בשם ה' הרמוז לפניך ר"ל במספר נס ועי"ז וחנותי וכו':

פרשת ויקהל

אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי וכו' נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בתיקונים מ"ם סתומה איהו נעול בששת ימי השבוע דמ"ם סתומה רומזת על סתימות מקום השפע מכל צד שאין פתח פתוח לירידת השפע ממקום עליון אבל ביום השביעי שהוא שבת תפתח מ"ם הסתומה מצד הצפון שלה שיהיה פתח פתוח לירידת השפע מלמעלה וכאשר יוסר מן מ"ם סתומה קו הצפוני תהיה ב' וזה הקו הצפוני הוא ו' רומז לששה ימי החול שנשפעים ביום שבת מן הפתח של ב' הה"ד יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח ועיין בספר של"ה דף פ"ח סוף ע"א מ"ש בזה יעו"ש נמצא בחול הוא סוד מ"ם סתומה שהוא מקום סתום מכל הצדדין שאין פתח פתוח להוריד שפע ממקום עליון ובשבת נעשית אות מ"ם סתומה לאותיות ב"ו שיורד השפע מצד הפתוח לששה ימי החול שרמוזים באות וא"ו וז"ש אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם תיבת אותם קרינן בה אות מ"ם היא מ"ם הסתומה ולעשות ר"ל לתקן מלשון בן הבקר אשר עשה ולכן ששת ימים תעשה מלאכה מכח תיקון אות מ"ם סתומה שתפתח ותהיה אותיות בו יום השבעי וזהו וביום השביעי ו"ב יו"ם השביעי כי יום השביעי תהיה המ"ם אותיות ו"ב יען כי לכם קודש וכמ"ש בתיקונים על מ"ם סתומה הנז' וז"ל בשבתא איהי פתיחא לגבייהו דאינון נשמתין יתירון ע"כ ולכן הוא שבת שבתון לה' שיש בו השפעה לעצמו ולששת ימי החול כל העושה בו מלאכה בו דייקא ר"ל בזמן שהמ"ם היא נעשית ב"ו אם יעשה אותו היום מלאכה יומת ובזה יובן בס"ד ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו בו דייקא ובזה יובן ונות בית תחלק שלל ששת ימי החול וז"ש ברוך הבא בשם ה' הוא השבת שהוא שמא דקב"ה כנז' בזוהר כי אותו היום ברכנוכם מבי"ת ה' בית דייקא:

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש הדקדוק ידוע דהול"ל תעשה בפתח ועוד היתר המלאכה לא צריך להשמיענו ונ"ל בס"ד דהשי"ת מדתו מדה כנגד מדה שאם האדם ישמור שבת בקדושתו כראוי ולא יכניס בו שום דבר ועסק של חול אז הקב"ה יעשירהו עושר גדול שיהיו ימי החול שלו מנוחה במנוחת שבת דהיינו מי שהוא עשיר מופלג אין צריך לעסוק בידו אפילו עסק כל דהו של טורח אלא לרוב עושרו יש ספק בידו ליתן פרס לכמה אנשים שיהיו משרתים אותו בבית ובחוץ ובכל עסקו ומסחרו ונמצא יש לו מנוחה בחול כמו מנוחת שבת של אחרים וז"ש אם תרצה ששת ימים תעשה מלאכה ע"י אחרים ואתה תנוח צריך שתזהר מאד מאד בקדושת השבת וזהו ביום השביעי יהיה לכם קודש שמור בקדושתו ולא לאכול ולשתות בו בלבד:

אך יובן בס"ד ע"פ מ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות בסוד הקידוש של שבת שיכוין האדם י"ד פרקין שבאצבעות יד ימין עם הכף עצמה הרי י"ה וכן הוא בכף שמאל והם ב"פ י"ה רומזים על אורות הנקראים קודש הנמשכים בליל שבת בקידוש ע"ש גם ידוע שהמלאכה של חול תתייחס לכפים כמ"ש ותעש בחפץ כפיה ואמרתי טעם במלוי אותיות כפיה בזה כ"ף פ"ה יו"ד ה"א עולה מספר מלאכה ולכך יחס הכתוב את המלאכה לכפים ולפ"ז בחול עושים המלאכה של חול בכפים ובשבת ממשיכים האורות של י"ה י"ה הנקראים קודש ע"י הכונה שעושים בכפים וז"ש תעשה מלאכה והנה במקום עשיית המלאכה שהוא הכפים שם ביום השביעי יהיה לכם קודש יהי"ה דייקא שהוא אורות שני פעמים י"ד י"ה שהם אורות הנקראים קודש ועושים קדושה לישראל שימשך להם קדושה על ידם:

וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' י"ל תיבת לכם וגם כפל הלשון שבת שבתון ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בס"ד לעיל בפרשת כי תשא בפסוק אך את שבתותי תשמורו כי אות היא וכו' שהקב"ה בחסדו נתן שליטה לישראל גם בקדושת שבת שיהיו יכולים לעשות שבת חדש משעות החול ויהיה בהם קדושת שבת ורק אינו בקדושת שבת העקרי ממש וכנז"ל וז"ש וביום השביעי יהיה לכם קודש כלומר יהיה לכם שליטה וכח בקדושה שלו לעשות מן שעות החול שבת קודש ועי"כ נמצא השבת הוא שתי חלוקות ושתי

ושתי מדרגות והוא שבת שבתון ר"ל שבת של הקב"ה העקרי ושבתון שלכם הוא חלק התוספת שיהיה ג"כ לה':

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דאמרינן בגמרא דשבת דף קי"ט א"ל קיסר לריב"ח מדוע תבשיל של שבת ריחו נודף א"ל תבלין יש לנו ושבת שמה א"ל תן לי ממנו א"ל מי שמשמר שבת מועיל לו ומי שאינו משמר שבת אין מועיל לו ע"ש נמצא זה הטעם החשוב הנעשה בתבשיל של שבת הוא נקרא ג"כ בשם שבת כמ"ש ריב"ח תבלין יש לנו ושבת שמה ונ"ל כי אותיות שבת במילואם כזה שי"ן בי"ת תי"ו מספרם תפ"ו ועם הכולל שש אותיות מספרם תבלין ולכן קראם בשם תבלין וקראם בשם שבת כי התבלין האלה נרמזים באותיות שבת עצמן ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת כי א"ל שאין תבלין אלו אלא רק לשומרי שבת ולז"א ושמרו בני ישראל את השבת שאז בשמירתם אותו יעשו את השבת כלומר התבלין הרמוזים עם אותיות השבת והנה הסגולה הזאת הנמצאת בתבשיל של שבת שיהא ריחו נודף וטעמו חשוב שאין זאת נמצאת אלא רק אצל ישראל שומרי שבת יוצא מכאן הוכחה ברורה שהשבת לא ניתן אלא לנו בית ישראל דהראיה הנכרים אין להם זאת הסגולה של הטעם והריח הטוב בתבשיל שבת ובזה פרשתי בס"ד הכתוב בפ' בשלח ראו כי ה' נתן לכם את השבת וי"ל מה יש לפניהם דבר שיראו אותו וידעו ממנו כי נתן להם השי"ת את השבת ובזה ניחא ראו בתבשיל של שבת שריחו נודף וטעמו טוב שלא עשה כן לכל גוי ובזה תדעו כי נתן לכם דוקא את השבת וז"ש וביום השביעי יהיה לכם קודש לכם דוקא ולא לעכו"ם ועל כן נמצא אצלכם הוא שבת כפול והיינו שבת שבתון לה' דהיינו שבת מצד הרגשת נפש יתירה בכם ושבתון מצד תוספת הנאת הגוף שבכם שאתם מרגישים בתבשיל השבת ריח נודף וטעם טוב ויפה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע דצריך האדם לבצוע בשבת על שתי ככרות ופרשתי בס"ד טעם נכון לזה דידוע שפלונית מתגברת ונהנית מרבוי אכילה ושתיה וכל זה הוא רק בימי החול אבל ביום השבת אין לה שום הנאה ותגבורת מן רבוי האכילה אלא כל המותרות של יום שבת ילכו לקדושה דעל השבת נאמר ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה פירוש פלונית שהיא עצב לא תוסיף כלום מחמת עונג שבת וכנז' בזוה"ק יען כי בשבת כל עונג שיתענג האדם ברבוי אכילה נחשב מזון הנפש ואין לסט"א חלק במזון הנפש ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר והיינו דמלוי רשעים רי"ש שי"ן עי"ן יו"ד מ"ם הוא מספר ת"ק כמנין פלונית נמצא פלונית היא בטן רשעים כי המלוי של האות הוא בטן שלו וכיון שאוכל לשובע נפשו אין לפלונית מזון והנאה במה ששייך לנפש ובזה פרשתי בס"ד טעם נכון לסעודות שבת בשתי ככרות כי ב"פ ככ"ר עולה ת"ק לומר אכילה זו גוברת על פלונית שהיא ת"ק שאין לה חלק והנאה ממנה ובזה יובן הפסוק גבי שבת אז תתענג על ה' שגם תענוגים שלך הם על ה' שילכו לחלק הקדושה ולא יהיה לסט"א יניקה מהם וז"ש כאן וביום השביעי יהיה לכם קודש לכם דייקא ולא לסט"א ונמצא עי"כ יום השביעי הוא שבת שבתון דהיינו שבת מצד הרוחניות שהוא עסק תורה ותפלות ומצות ועוד שבתון מצד הגופניות שהוא רבוי אכילה ושתיה שתיהם המה לה' ואין הנאה לסט"א מכל זה כלום כי פירות הרוחניות ופירות הגשמיות הכל לצורך גבוה:

קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' י"ל מאתכם לשון יתר ועוד י"ל אומרו יביאה את תרומת ה' מה יביא דבר אחר עם תרומת ה' ועוד הול"ל יביא ולמה אמר יביאה ונ"ל בס"ד דידוע גם את המעשר קראו הכתוב בשם תרומה וידוע דמעשר המובחר הוא חומש שיפריש מן החמשים עשרה והוא יקח הארבעים גם ידוע שהמצוה המובחרת צריך שתהיה שלימה במעשה שהיא כנגד מלכות ה"א אחרונה שבשם ובדבור שה"ס קול שהוא כנגד ו"ק חג"ת נהי"ם שהוא אות וא"ו שבשם ובכונה שהיא כנגד בינה שהיא ה"א ראשונה שבשם ובמחשבה שהיא כנגד חכמה שהיא אות יו"ד שבשם וברעותא דלבא שהוא הרצון כנגד כתר שהוא קוץ יו"ד שבשם וכנז' בכונות רבינו הרש"ש ז"ל נמצא הם שבעה בחינות חלקים וחלק החמישי הוא מושך מן הכתר ובזה יובן קחו מאתכם תרומה לה' קרי בה קחו מ' שהוא ארבעים אתכם לצרככם והשאר שהוא העשרה יהיה תרומה לה' גם תהיו נזהרים לקיים המצוה הזאת בחמשה חלקים וז"ש כל נדיב לבו יביאה את תרומת תיבת יביאה קרינן בה יביא ה' פירוש יביא ה' חלקים עם תרומת ה' וידוע כי חלק ה"א הוא רעותא דלבא שהוא מושך מן כתר לכן יש נקודת קמץ תחת ה"א של יביאה כי ידוע שנקודות הקמץ הם נקודות הכתר ובא הכתוב לומר שישראל הביאו את החמשה חלקים הנז' בשלימות עם הנדבה שהיא תרומת ה' דאלו החמשה חלקים הם סוד ד' אותיות השם וקוץ היו"ד כאשר סדרתים לעי"ל:

ובזה יובן נמי מש"ה אח"ז ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה והיינו כי משה במלואו כזה מ"ם שי"ן ה"א תמצא המלוי שהוא פנימיות הפשוט הם אותיות מאין וידוע שהכתר נקרא אין כנז' בתיקונים בסוד אין כתר אני מלכות והם נזדרזו בתיקון כל החמשה חלקים שהמשיכו עי"ז גם מאין שהוא הכתר גם נרמז בזה דאע"פ שנתבררו בדבר זה שקיבל הקב"ה נדבתם להשראת שכינתו עכ"ז לא נתגאו אלא היו חושבין עצמן מאין כי לכך נרמזו אותיות מאין בשמו של מרע"ה שהיה עניו מכל האדם וחושב עצמו מאין:

ויבואו כל איש אשר נשאו לבו נ"ל בס"ד כי הרצון שהוא רעותא דלבא נשאו להיות מושך אור מן הכתר שהוא עליון וראש הספירות או יובן בס"ד אמר נשאו לבו יש אדם נזהר לעשות כל דבר שבקדושה בשלימות כונת הלב וזהו הטוב והראוי אך יש אינו משגיח על הלב ועוסק בכל דבר שבקדושה בלא לב ועליו נאמר מי פתי יסור הנה חסר לב והנה אותו העסק בדבר שבקדו' בכונת הלב נמצא הלב הוא בסוג זכר משפיע והאברים שעוסק בהם הן אזנים לשמוע והן הפה לדבר והן הידים לעשות כולם הם בסוג נקבה טפלים ללב ונשפעים ממנו מהשגה וכונה שבו וזה הדרך הוא המובחר שיהיה הלב בסוג זכר משפיע לאברים הנז' וידוע דעל הזכר יאמר לשון נושא שהוא נושא את הנקבה ואין אומרים נישא לנקבה אבל על הנקבה אומרים לשון נשאת שהיא נשאת לזכר ואין אומרים נושאת את הזכר וז"ש ויבואו כל איש אשר נשאו לבו שהלב היה בסוג זכר אצלו שהוא העיקר שנקרא בו לשון נושא שאינו בסוג נקבה שנאמר בו לשון נישא:

אך יובן בס"ד ע"ד מ"ש אגריפס המלך אבותיו גנזו למטה והוא גנז למעלה אבותיו גנזו לאחרים והוא גנז לעצמו וז"ש כל איש אשר נשאו לבו כלומר לבו שהתנדב הממון הזה למצוה עשה לו התנשאות שעי"כ נעשה לו אוצר בשמים ממעל היא מעלה ונשיאות גדולה כנז' שיהיה לאדם אוצר בפלטין של מלך ועוד כל אשר נדבה רוחו אתו תניח היר"ק תחת אל"ף וקרינן בה איתו כלומר מה שיש באוצר הגשמי זה אינו שלו דעוזבו לאחרים כמ"ש מונבז המלך

המלך אבותיו גנזו לאחרים אבל הנותן ממונו למלות כל מה שנדבה רוחו הנה הוא אתו כמ"ש אני גנזתי לעצמי:

כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת ה' י"ל הול"ל הביא לשון יחיד כיון דנקיט ברישא מרים לשון יחיד וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל בגמרא דמליעא הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות ע"ש על כן ודאי גם המתנדבים למשכן נתברכו בשש ברכות דלא גרע נדבת המשכן מנדבה שמתנדב לעני וז"ש כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו וא"ו את תרומת ה' כלומר עם התרומה הביא שש ברכות לעצמו ובזה יובן הטעם מ"ש בפרשת פקודי ואת האלף וכו' עשה ווין לעמודים שאת היתרון של הנדבה עשאו ווין לרמוז שכולם נתברכו בווי"ן שהם שש ושש ברכות ועדיין י"ל אומרו כל מרים והול"ל כל המביא תרומת כסף ולא יצטרך לומר עוד הביאו את תרומת ה' וכ"ל בס"ד דהכתוב אמר וכילי כליו רעים ופירש הרב מהר"א הכהן ז"ל דהכילי תמיד קורא רע על כליו זה שבור זה נקוב זה סדוק זה עקום זה נתוק זה כרות וכיוצא בזה כדי שלא ישאלו אחרים ממנו את כליו וכנז' בד"ק וכאן בא הכתוב ללמד שבשמחה ורצון היו מביאים לכך זה דרכם כשיביא אחד הכסף והזהב והרגמן וכיוצא הוא משבח את המין שמביא לומר שהוא חשוב וטוב מאד כדי שיאמרו לו הבא עוד ממנו לעסק המשכן וזו הוכחה שמביא לש"ש ואינו מביא בעצבון וגם לא מקנאה או פניה זרה וז"ש כל מרים ר"ל משבח ומרים בדבריו לגזברים את תרומת כסף ונחשת שמביא להם כדי שיאמרו לו תביא עוד ונעשה משלך הנה זה והדומה לו ניכרין שהביאו את תרומת ה' ר"ל תרומה הראויה לכבוד השי"ת שהיא מופלגת מעצבון או קנאה ופניה זרה או יובן בס"ד כל מרים בדעתו תרומת הכסף שלו במשקל אחד עם הנחשת של אחרים שאינו מתייהר בדעתו לומר נדבתי עיקר ומה נחשבת נדבת הנחשת של זה לגבי נדבתי שהיא כסף הנה על זה נאמר שהביא את תרומת ה' ר"ל תרומה שחפץ בה שהיא מקובלת ורצויה לפניו מפני שאין בה יוהרא או יובן בס"ד הכונה כי טבע העולם אם יתן ממון בשביל מצוה ולדקה כמה פעמים בזא"ז תגרע שמחתו וחסר רצון לבו באחרונה כמה וכמה מדרגות ממה שהיה לו שמחה ורצון בראשונה וזהו דוגמת הזהב אשר אותיותיו חסרים בזא"ז אך כאן אצל ישראל היה להפך שהמתנדבים ומביאים כמה פעמים בזא"ז הולכים ומוסיפים שמחה על שמחתם ורצון על רצונם והם דוגמת הכסף אשר אותיותיו הולכים ונוספים גם עוד היה בהם מדה טובה שכל אחד בעת שמביא הנדבה תהיה על לבו הבאת הנדבה מנוחה ונחת הרבה כאדם שהיה לבו טרוד ויגע יגיעה רבה ועתה נח לבו ונתיישב כאשר הביא הנדבה ולז"א כל מרים הנדבה תרומת כסף דמיון הכסף שהולך ומוסיף גם עוד ונחשת נח שת ר"ל בהובאה שת מנוחה על לבו זה הביא תרומת ה' שהיא ראויה לכבוד השי"ת:

וכל איש אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת העבודה הביאו י"ל למה עשה לעצי שטים חלוקה בפ"ע והול"ל מציקרא כל מרים כסף ונחשת ועצי שטים ועוד למה שינה הלשון בסוף הפסוק ממה שאמר לעיל וכ"ל בס"ד דארז"ל מנין להם עצי שטים במדבר אלא יעקב אע"ה לוה אותם שישתלו עצי שטים בארץ גושן ויטלום עמהם ביציאת ממצרים ולפ"ז בני אדם שהביאו עצי שטים אשר הוציאום עמהם ממצרים היה להם יגיעה גדולה בטלטולם בדרך מאה ירות על טלטול כסף וזהב ונחשת ומאחר דבעלי עצי שטים טרחו מאד הצלה עליהם הקב"ה כאלו כל מלאכת העבודה כולה כסף וזהב ושאר מינים את הכל הביאו הם ונמצא שכרן גדול מאד ולז"א וכל איש אשר נמצא עצי שיטים שכבר טרח בהם הרבה הרי אלו נחשב להם כאלו לכל מלאכת העבודה כולה הביאו:

פרשת פקודי

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה נ"ל בס"ד דידוע כל חשבון עושה נזק מצד השראת הברכה ומושך חסרון לאותו דבר יען דהברכה אינה שורה אלא בדבר שאינו שקול ומדוד ומנוי ואיך עשה מרע"ה חשבון במשכן כמ"ש אלה פקודי משה אך ידוע ב' טעמים בדבר היה לדחות הנזק הבא מצד החשבון הא' כי היה משכן של מטה מחובר עם משכן של מעלה הנקרא משכן העדות כנז' בזוה"ק ועי"כ נעשה כאלו זה המשכן התחתון עומד למעלה ששם לא ישלוט ולא יגיע שום נזק הארציי השולט למטה בתחתונים ועוד טעם שני כי החשבון של המשכן יצא מפיו של מרע"ה ולא מפי אדם אחר וידוע כי מרע"ה היתה שכינה מדברת מתוך גרונו דעל כן היה אומר זה הדבר אשר צוה ה' משא"כ שאר נביאים אומרים כה אמר ה' וכיון דהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו א"כ דברים שאומר בפיו כאלו הם יוצאים מאתו יתברך וידוע שכל מנין האמור מאיתו יתברך אינו שולט נזק מצידו וכמ"ש רז"ל כתוב אחד אומר על ישראל לא ימד ולא יספר וכתוב אחד אומר והיה מספר ומתרץ בגמרא לא קשיא כאן בידי אדם כאן בידי שמים וכן הענין כאן וז"ש אלה פקודי המשכן חשבון המשכן וא"ת החשבון עושה נזק ולמה עשאו במשכן לז"א משכן העדות ר"ל זה המשכן מחובר עם משכן של מעלה הנקרא משכן העדות ואין מגיע לו נזק ועוד אשר פוקד על פי משה שהשכינה מדברת מתוך גרונו:

ועוד נ"ל בס"ד הפסוק הנז' עם מ"ש על פי משה נראה לשון יתר ונקדים מ"ש רבינו האר"י ז"ל ששם אלהים הוא כנגד הג' מנצפ"ך ושלשה גבורות שהם כנגד אלה הם בחי"ת מעשה ושני גבורות שהם כנגד אותיות מ"י הם בחינת הבל וכשחטאו בעגל ואמרו אלה אלהיך פגמו באותיות אלה דשם אלהים ובזה היה עיקר הפגם כי אלו הם בחינת מעשה ופגמו במעשה של העגל אך הם בקשו לפגום גם באותיות מ"י דשם אלהים שהם בחינת הבל לכך היו מנשקין את העגל כי מקום הנישוק הוא הבל ע"ש וידוע כי המשכן היה תיקון פגם עון העגל ולהיות כי עיקר הפגם שלהם בעגל היה באותיות אלה שהם בחינת מעשה לכך נתקן הפגם במעשה המשכן ולכך ברכם מרע"ה יה"ר שתשרה שכינה במעשי ידכם דייקא אמנם הם בנשוק עשו ג"כ קצת פגם באותיות מי שהם בחינת הבל וזה הפגם של הבל אינו נתקן ע"י מעשה אלא ג"כ צריך לו תיקון ע"י הבל שבפה והתשובה לזה הוא כי הן באמת עקרו של משכן הוא ענין מעשה אך איך אפשר שהיו עושין אותו אם לא היה מודיע להם מרע"ה בדבור פיו איך יעשו ומה יעשו נמצא גם מרע"ה עשה מלאכה של תיקון במשכן בדבור פיו שגם הוא הבל ובזה נתקן גם פגם שעשו במ"י שהם בחינת הבל וז"ש אלה ר"ל אותיות אלה דשם אלהים שנפגמו בעגל הם פקודי המשכן פירוש תיקוני המשכן מלשון פקד פקדתי וכן וה' פקד את שרה שהוא לשון תיקון וזכירה לטובה במאמר רז"ל וכן דרשו בזוה"ק דף רכ"ב

רכ"ב ע"א אשר פקד על פי משה אתתקן ואתפקד בכלא דכתיב פקד פקדתי וכו' כנזכר דרוש פקידת המשכן ענין תיקון ומדויקים דברי הזוהר ע"פ ביאורינו זה כמ"ש אתתקן ואתפקד בכלא תיבת בכלא דייקא ואע"פ שהמשכן הוא ענין מעשה ועיקרו בא לתקן אותיות אלה שהם בחי' מעשה עכ"ז משכן העדות ה' עדות לשון עדי וקשוט ר"ל עשה עדי לכל החמשה אותיות דשם אלהים הוא הדבר שאמר הזוהר אתתקן ואתפקד בכלא דייקא וא"כ והלא ב' אותיות מ"י הם בחי' הבל ואיך יתוקנו במעשה המשכן לז"א אשר פוקד על פי משה דלא היה אפשר לעשות מעשה המשכן בלתי מלאכת הפה של מרע"ה שצוה אותם בפיו איך יעשוהו ובמה יעשוהו ובזו המלאכה של הפה שה"ם הבל נתקנו אותיות מ"י שהם סוד הבל ובזה יובן בס"ד מאמר רז"ל בסוטה דף ט' דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנז אוהל מועד קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו וקשה למה פרט חמשה מינים אלו ודי לומר נגנז אהל מועד אך לרמוז בחמשה מינים אלו שבו היה תיקון לחמשה אותיות שם אלהים וכיון דהתיקון נשאר קיים לכך גם הוא נגנז כדי שישאר בקיומו ולא תשלוט בו יד אויב :

ובזה יובן בס"ד המדרש פרשה נ"ב ע"פ עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון שהיו ליצני הדור מליזין אחריו של משה ואומרים אלו נאלו אפשר שהשכינה שורה על ידיו של בן עמרם כיון שא"ל הקב"ה להקים את המשכן התחיל שוחק עליהם שנאמר ותשחק ליום אחרון אמר להם בואו שנקים המשכן התחילו טוענין ובאין אצלו שנאמר ויביאו המשכן אל משה כמה חכמים היו שם ובאו אצל משה ולא היו יכולים להקימו אלא אמר שלמה רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה שמשה היה מעולה מכולם למה שעשו את המשכן ולא היו יודעין לישבו מה עשו נטלו כל או"א מלאכתו ובאו להם אצל משה ואומרים הרי קרשים הרי בריחים כיון שראה אותם משה מיד שרתה עליו רוה"ק והקימו עכ"ל והדברים תמוהים במה מלאו פתחון פה לדבר אפשר שהשכינה שורה על ידיו של בן עמרם מה זו תמיה דמי יש כמוהו בעל יכולת בכל דבר שבקדושה ולמי כל חמדת ישראל אך הענין הוא כי עיקרו של משכן שהוא ענין משה בא לתקן פגם אותיות אלה שפגמו בעגל שהם בחינת מעשה וגמר התיקון של מעשה המשכן הוא מעשה ההקמה שלו שיתחברו כל חלקיו ביחד ויהיה המשכן אחד ובזה נשלם פגם המעשה של העגל אך ידוע כי מרע"ה היה בחי' הבל בן אדה"ר שהוא מסוד ב' גבורות שהם מ"י שהם בחינת הבל משא"כ קין היה מסוד ג' גבורות אלה שהם בחינת מעשה ולכן מרע"ה היה כוחו בפיו וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים ובשער מאמרי רשב"י ובזה פרשתי בס"ד מ"ש מרע"ה לפני הקב"ה בסנה כששלחו לעשות אותיות ומופתים במצרים להוציא את ישראל משם שאמר לא איש דברים אנכי ופרשתי הכונה דאקמר בלשון תימה וכי לא איש דברים הלא אנכי בחינתי מגבורות שהם סוד הבל ולכך כוחי בפה דוקא וענין של מעשה אינו מבחינתי ואתה שולה אותי לעשות מעשים של עשר מכות ראוי שתשלח אדם שהוא מבחי' קין שכוחו במעשה ולא אני שאנכי איש דברים ולא איש מעשה ולזה היו אומרים ליצני הדור מי יקים המשכן בידו להשלים תיקון המעשה אפשר שכינה שורה על ידי בן עמרם על ידי דייקא כלומר בן עמרם כוחו בפיו וראוי לעשות על ידו תיקון של הבל ואין ראוי לעשות על ידו תיקון של מעשה להקים המשכן בידים אך באמת הקב"ה נתן לו כח גם במעשה ולכך כשבאו להקימו כל אותם שעסקו בו במעשה לא היה בידם כח להשלים תיקון המעשה אלא נטלו כל אחד מלאכתו דייקא שעסק במעשה ובאו להם אצל מרע"ה ואומרים הרי קרשים הרי בריחים שאין בידם כח להשלים תיקון המעשה בהקמה וכמה חכמים היו שם אשר לא יבצר מהיות בהם צדיקים שהם בחי' קין שכוחם במעשה ועכ"ז לא יכלו להקימו עד ששרתה רוה"ק על ידיו של מרע"ה והקימו כנזכר הוא שהיה בחי' הבל השלים תיקון המעשה לכך שחק עליהם ונאמר בו ואת עלית על כלנה :

ובזה יובן בס"ד מדרש רז"ל יושב בסתר עליון זה משה שישב בסתר עליון שנכנס בתוך הענן שהוא סתר עליון עכ"ל ולפי האמור מובן שפיר כי כתב רבינו ז"ל דשני גבורות שהם מ"י אע"פ שהם בסוף שם אלהים הם עליונים וגבוהים מן ג' גבורות שה"ם אותיות אלה יען כי הם סוד הבל והם אור מקיף וידוע כי הענן הוא סוד אור מקיף וידוע כי מרע"ה הרג את המצרי בשם כה"ת כמ"ש רבינו ז"ל בסוד הכתוב הלהרגני אתה אומר דייקא שתהרוג בדיבור ואמירה שהוא א"ל למה תכה רעיך תכה אותיות כה"ת גם ידוע מ"ש המקובלים ז"ל בשם כה"ת הוא אחר אותיות שד"י וז"ש יושב בסתר עליון זה משה שישב בסתר עליון ר"ל שהוא בחי' ב' גבורות מ"י שהם עליונים משלש גבורות אלה ופירש שנכנס בתוך הענן שה"ס או"מ וב' גבורות אלו ה"ס אור מקיף ולזה סיים בצל שדי יתלונן ר"ל כיון שהוא יושב בבחינת ב' גבורות עליונים שהם סוד הבל לכך כוחו בפיו שאינו הורג בחרב אלא בצל שדי שהוא שם כה"ת שאותיותיו הם בצל אותיות שדי שם יתלונן להרוג בו ולפעול בו שהוא בדבור דוקא ולא במעשה :

ועוד נ"ל בס"ד אלה פקודי המשכן וכו' דאיתא בבעל הטורים ז"ל בפ' ויעבירו קול במחנה אותה שנה יוה"כ היה בשלישי בשבת וביום רביעי א"ל מלאכת המשכן והביאו בבקר בבקר ביום חמישי וביום שישי ובשבת הכריז איש ואשה אל יעשו וכו' כנזכר מה שהביאו למשכן נדבה היה בשני ימים בלבד שהוא יום חמישי ושישי ובזה יובן ברוך אדני יום יום יעמוס לנו ובהובאה זו של יום יום הנז' הוכחה על תיקון שעשינו שנושענו בו וזהו האל ישועתינו סלה דנ"ל מה שהיתה ההובאה של המשכן ביום חמישי ושישי היינו לרמוז שבזה עשו תיקון מעליא באותיות ו"ה דשם הוי"ה אשר פגמו במעשה העגל והנה ידוע דאותיות ו"ה שבשם עולים מספר אלה והיינו כי אות וא"ו במספר הקדמיי כזה אבגדה"ו עולה כ"א ואות ה"א במספר הקדמיי עולה ט"ו הרי מספר אלה ובזה פרשתי הטעם דהתורה נקראת אלה כמ"ש רז"ל במדרש בפסוק אלה החוקים כי תורה שם כולל לשבכתב ולשבע"פ וידוע שבכתב ה"ס וא"ו ושבע"פ ה"ס ה"א וז"ש אלה רמז לאותיות ו"ה שבשם שהם מספר אלה ונקראים אלה הם פקודי המשכן מלשון וה' פקד את שרה שנפקדו לטובה בסוד התיקון שנתקנו במעשה מלות המשכן ואמר משכן העדות המשכן עצמו מעיד על זה התיקון שנעשה באותיות ו"ה מפני כי הובאת נדבת המשכן נזדמנה בשני ימים אלו שהם ה"ו שבשבוע :

ובמדרש איתא משכן העדות עדות הוא לכל באי עולם שאין סליחה אלא לישראל וכ"ל בס"ד במה תהיה עדותו על ככה דארז"ל לא היו ישראל ראוים לאותה מעשה אלא להורות תשובה לרבים ופירש הרב זרע בירך ז"ל הכונה דאדם שהוא מוללח בעושר הרבה לא יוכל היצה"ר לפתותו להחליף האמונה ולעבוד ע"ז מאחר שהוא מוללח בהיותו תופס האמונה

הזאת

מזאת בידו למה יעזוב אותה ויתפוס אמונה אחרת אך זה שהוא מוצלח בעושר רב אפשר לפתותו בזנות שבו הנאת הגוף וכן הענין אצל ישראל אם היו במדבר עניים ודלים אפשר שיתפתו מן היצה"ר לעבוד ע"ז באומרו להם שתשפיע להם טובה אך באמת הם היו עשירים ומלאים כל טוב שבעולם איך אפשר להיות מצד הטבע שיתפתו לעזוב אמונה שבידם ולעבוד ע"ז דמה חסר להם עתה מן הטובה כדי שיאמר להם יצה"ר להשיגה ע"י ע"ז אבל אפשר שיתפתו לזנות מכח רוב טובה שהיו שרויים בה ולז"א לא היו ראויים מצד הטבע לאותה מעשה של ע"ז מאחר שהיו מלאים כל טוב אבל למעשה אחרת של זנות וכיוצא מהנאות הגוף היו ראויים מצד הטבע ואיך עבדו ע"ז אלא ודאי בהשגחה פרטית היה הדבר הזה הפך הטבע כדי להורות תשובה לרבים עכ"ד יע"ש והנה כיון דאמרינן שחטאו כדי להורות תשובה ש"מ דאין קבלת התשובה היא מוסכמת משורת הדין אלא רק היא על צד החסד דאם היא מוסכמת משורת הדין למאי הוצרכו ישראל לחטוא בעגל כדי להורות תשובה ומאחר דש"מ מזה דאינה משורת הדין אלא מצד החסד על כן ש"מ דאינה אלא לישראל שהטיב חסדו ית' עמהם ונוה אותם בתשובה כדכתיב ושבת עד ה' אלהיך משא"כ שאר אוה"ע לא נתן להם מצות התשובה אין להם חלק בה כי קבלת התשובה אינה לפי שורת הדין ואיך יהיה להם סליחה בה :

נמצא לפ"ז אין אנחנו יכולים ללמוד שישראל לא חטאו אלא כדי להורות תשובה אא"כ נניח במונח שהיו ישראל במדבר מלאים כל טוב ועשירים גדולים ואין להם מחסור מן טוב עוה"ז וכאמור לעיל והנה פי מעיד על ישראל שהיו מלאים כל טוב המשכן מעיד כי עשו אותו מן י"ג מינים יקרים מאד וזה הוכחה שהיו עשירים מופלגים ונמצא אצלם כל מיני עושר לרוב וכיון דהמשכן מעיד על עשרותם ממילא הוא מעיד שאין התשובה מועלת אלא לישראל יען כיון דהיו עשירים מופלגים נמצא לא היו ראוים לאותה מעשה מצד הטבע ועל כן בע"כ צריך אתה לומר שהטעם היה בהשגחה פרטית כדי להורות תשובה ואם התשובה היא מקובלת ע"פ שורת הדין למה אצטריכו להורות על התשובה אלא ודאי היא הפך שורת הדין ולכן אינה נוהגת בשאר אומות ורק לישראל ניתנה ע"פ מדת החסד ולא עשה כן לכל כי החסד אין לך בו אלא חדושו ולמי שניתן ניתן ולמי שלא ניתן לא ניתן ולז"א משכן העדות עדות הוא לכל באי עולם שאין סליחה אלא לישראל ולז"א לכל באי עולם כי לאנשים של אותו הדור אין צריך להם הוכחה מן המשכן לידע שישראל עשירים ומלאים כל טוב כי זה היו הקרובים רואין בעיניהם והרחוקים שומעין באזניהם אך העדות של המשכן הוצרכה לבאי עולם ר"ל לדורות הבאים שלא היו בזמן ישראל של דור יוצאי מצרים הנה אחר כמה דורות רואין את המשכן שנעשה בעושר רב אז יבינו מזה עושרן של ישראל יוצאי מצרים :

כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקודש הדקדוק ידוע אומרו בכל מלאכת הקודש לשון יתר ועוד למה זהב הראשון מנוקד בשני קמ"ץ וזהב השני מנוקד בשב"א ופת"ח וכ"ל בס"ד שאם האדם יוציא הזהב שלו וצורך הגשמיות בלבד הנה זה קורין עליו וי וי מבית למחוץ לכן נקוד על זהב העשוי למלאכה שהוא הגשמיות שנקראת מלאכה בסתם ב' קמ"ץ שהוא מספר ו"י ו"י אך אם זה הזהב העשוי למלאכה הגשמיות הכניס ממנו לקדושה שעשאו בכל מלאכת הקודש אז לא יקרא .זהב בשני קמצין שהם וי וי אלא ויהי זָהַב התנופה בשב"א ופתח שהם מספר שם הוי"ה וקראו תנופה ר"ל תנו פה שנותן אותו בתיקון המלכות שנקראת פה וכל מעשה הצדקה הוא תיקון המלכות או יובן בס"ד הזהב הוא דומם אבל אם יתנהו לזהב במלאכת הקודש צדקה וכ"ה אז יהי זהב התנופה שהוא תנו פה ר"ל נותן לו פה לדבר ולא ישאר דומם וכמ"ש על ממון הצדקה אני כפיך לאל שיהיה מליץ טוב על האדם בכח המלאך הנברא מן מצותו :

בקע לגלגלת נ"ל בס"ד הגלגלת שם המוח ששם המחשבה שורה והמצות שיזכה האדם בהם ע"י המחשבה הם קבע שנמצאים בכל עת ובכל זמן שכל עת בשנה שיתאוה וישתוקק לקיים סוכה ולולב ואכילת מצה וכיוצא נחשב לו כאלו קיים אותם משא"כ חלק המעשה אינו קבוע דיש לו זמן ואם עושה המצוה קודם זמנה לא עשה כלום וז"ש בקע בהפוך אתוון קבע לגלגלת פועלת המחשבה שבגלגלת היא קבועה תמיד בכל עת ועת ואמר עוד מצית השקל אפילו אם תעשה מצות כחול הים לא תחשוב עצמך מלא אלא תמיד תחשוב שאתה עומד במחצית השקל וכל זה אני מצוך להיות חושב כך שאתה חסר מחצה הוא דוקא בשקל הקודש בדברים שבקדושה אבל בעניני הגשמיות אדרבה תחשוב עצמך מלא ולא כאדם שתמיד חצית אותו בידו כי דבר זה בקניינים הגשמים יעשה נזק בעבודת הקודש:

או יובן בס"ד בקע לגלגלת תחלת הגוף הוא הגלגלת ששם המחשבה והחכמה וסוף הגוף הוא שני רגלים ימין ושמאל שהאדם מהלך בהם ויש לאדם שני מהלכים אחד הוא מהלך בתי כנסיות ובתי מדרשות לתפלה ותורה וזה המהלך נרמז ברגל ימין ומהלך השני הוא מהלכו בשווקים לעסוק במו"מ ומלאכה ונרמז ברגל שמאל ע"ד שאמרו הרוצה להחכים ידרים וכו' וקודם ביאת המשיח צריכין ישראל לשני מהלכים אלו של רגל ימין ושל רגל שמאל דהרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם ועשו כר"י ועלתה בידם שצריך לעסוק בזה ובזה והנה בזה פרשתי בס"ד רמז מאמר רז"ל בנר חנוכה עד שתכלה רגל מן השוק והיינו דאחר ביאת המשיח יתקיים בישראל ברכת יעבדוך עמים שאין צריכין לעסוק שום עסק גשמי בידם וא"כ הליכת רגל המתייחס למהלך השוק תכלה שאין צריכין עוד למהלך זה וכן זכרון הנס שעושין בנר חנוכה הוא רק קודם ביאת המשיח אבל אחר ביאת המשיח אין עושין זכר לנסים שעברו חוץ מנס הפורים לא יתבטל זכרונו כמ"ש רז"ל ע"פ וזכרם לא יסוף מזרעם ולז"א הדליקה עד שתכלה רגל מן השוק על כן עתה קודם ביאת המשיח מוכרח להיות שני מהלכים שהם כנגד רגל ימין וכנגד רגל שמאל והאדם צריך לשקול בפלס במחשבתו וחכמתו את שני מהלכים אלו הן של הימין הן של השמאל שלא ילך בהם כאשר ישאנו הרוח אלא יביט את הנולד ויתבונן להיות מהלכו כראוי וכמ"ש דוד הע"ה חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך כי תחלה חשבתי שנתבוננתי במחשבתי על דרכי קודם הלוכי בהם ועי"כ אשיבה רגלי אל עדותיך שלא אכשל באיזה דבר :

והנה כל שקול זה והשכלה זו צריכה להיות בחכמה ומחשבה אשר במוח שהוא בתוך הגלגלת שבראש האדם על כן נקראת גלגלת שאם תבקענה לשני חלקים דהיינו תבקע אות ת"ו דגלגלת לשתים ותהיה שני רישי"ן ואז תבקע התיבה לשתי תיבות שתחבר אות ר' אחד עם אותיות גל ויהיה רגל וכן תעשה באות ר' השני לחברו עם גל השני ויהיה רגל הרי ב"פ רגל נעשה מן הגלגלת ובא הרמז בזה שהאדם צריך להתבונן ולהסתכל במחשבתו וחכמתו אשר בגלגלת של רגל ימין בהוא

שהוא מהלך הימיני של בתי כנסיות ובתי מדרשות בתפלה ועסק התורה ועל רגל שמאל שהוא מהלך השמאלי של שווקים בעסק מו"מ ומלאכה וז"ש בקע לגולגלת לשון מבקעין עצים שהוא חלוקת דבר אחד לשתים ר"ל תעשה בקוע לגולגלת לעשות מזה תיבות רגל רגל להביט משם על רגל ימיני ועל רגל שמאלי ועי"כ תזכה לתקן קליפת נגה הנקראת עקלא כנז' בזוה"ק שהיא חציה טוב וחציה רע ואתה תריק ממנה חלקי הטוב להכניס בשקל הקודש וז"ש מחצית השקל הוא חצי הטוב דקליפת נגה הנקראת עקלא יהיה בשקל הקודש וכמ"ש בבקשה בכל יום ונגה כאור תהיה אל מקום הקודש או יובן בס"ד מחצית השקל ר"ל אותיות שקל תחלקם לחצאין והוא מן אות ש' יהיה קנק"ן וחצי ק' הוא שני נו"ן וחצי למ"ד הוא אותיות יהי"ה על כן תעשה מן אותיות שקל ג' תיבות שהם קנק"ן יי"ן הכ"ה והענין הוא דידוע מ"ש במדרש רבא פ"ג בפסוק ואני הנה לקחתי הנה לשון שמחה ורצון וכן הוא אומר וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו ע"ש עוד ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בס' הכונות בדרוש מנחת שבת בענין יין הקדוש של שני סעודות וז"ל בשתי סעודות הראשונות היה היין ההוא נמשך מבינה עלאה בסוד יין המשומר בענביו יין המשמח ואינו משכר ח"ו עכ"ל נמצא הארה של יין הנמשך מן הבינה הוא יין המשמח והארה זו נמשך אותה על ידי מעשינו לשקל הקודש הם חמשה גבורות שם אלהים שבקדוש' שהם ת"ל מספר שק"ל למתקם וז"ש מחצית השקל שהוא קנק"ן יי"ן הכ"ה ר"ל קנקן יין המשמח שהוא נמשך מן הבינה תמשכנו בשקל הקודש ה"ג שמות אלהים שבקדושה :

ומן התכלת והארגמן ותולעת שני עשו בגדי שרד וכו' נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש התנא הסתכל בשלשה דברים וא"א בא לידי עבירה מאין באת מטיפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון וכו' והנה האדם בא לעוה"ז כדי להכין מלבושין דיקר לנשמתו מתורה ומצות ואם לא יסתכל בשלשה הנז' לא ינחנו היצה"ר להכין המלבושים לנר"ן שלו אלא יהיה לבוש אחר לבושים הגופניים וז"ש ומן התכלת היא הסתכלות התכלית לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון והארגמן הסתכלות שבא מטיפה סרוחה כי טיפת הזרע תתהפך לאודם וממנה נולד האדם והארגמן הוא גוון אדום ותולעת שני הסתכלות מקום הקבר ששם שולטת בו התולעת ר"ל ע"י שלשה הסתכלות אלו תהיו פורשים מן העבירה ואז תוכלו לעשות בגדי שרד הם לבושין דיקר של נר"ן לשרת בם בקודש בעוה"ב וכ"כ יש באדם להכין לו לבושין דיקר דקודשא ע"י התורה והמצות עד שיוכל לעשות לבושין כמו שמונה בגדי כהונה גדולה שהם עליונים מאד ולז"א ויעשו את בגדי הקודש אשר לאהרן פירוש יעשו לנשמתם בגדים קדושים ועליונים כמו בגדי הקודש אשר לאהרן וכאשר צוה ה' את משה :

ותכל כל עבודת משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו י"ל הול"ל ויעשו וכו' ותכל וכו' כי העבודה כלתה אחר שעשו ונ"ל בס"ד כי ראשית הצווי שצוה הש"י על המשכן אל מרע"ה הוא מ"ש מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי שצוהו להביא מנדבת לב ברצון וגם א"ל ויקחו לי לשמי ואח"כ צוהו על התרומה מה היא באומרו וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכו' והנה טבעו של אדם אם עושה מצוה ובפרט מצוה שהיא תלויה בממון דמי"ם לא יהיה לו נדיבות ורצון בסוף כמו בההתחלה וכן ה"ה במצוה שיש בה טורח הגוף אינו דומה הסוף להתחלה אמנם בנדבת המשכן גם בסוף העבודה שהוא קרוב שתכלה המלאכה עכ"ז היו העוסקים עושים המלאכה בנדיבות ורצון לב וכן המתנדבים היו מביאים נדבה הצריכה בנדיבות ורצון לב ולש"ם כאשר צוה ה' את משה בהתחלת הצווי שיביאו כוחם וממונם ברצון ונדיבות וגם לש"ם וז"ש ותכל כל עבודת ר"ל בסוף שכבר באה לידי גמר עכ"ז ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה הן המתנדבים הן העוסקים שהיו עוסקים ומביאים לש"ם וגם בנדבה ורצון ובזה יובן עוד ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל את כל העבודה כל דייקא הן עבודה הגשמית התחתונה הן עבודה הרוחנית שכנגדה אך הרוחניות לא ראה אותה אלא מרע"ה לבדו וזהו וירא משה את כל המלאכה כל דייקא הגשמית והרוחנית והנה עשו אותה כאשר צוה וכו' ולכן ויברך אותם יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידכם :

בן איש חי

פרשת ויקרא

אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳ תיבת מכם נראה לשון יתר וכמ״ש רבינו מהר״ש אלשיך ז״ל וכ״ל בס״ד דהכתוב אמר ולך ה׳ חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ופירשו הראשונים ז״ל שיש כמה דברים שהם אסורים והיצה״ר מורה לאדם בהם היתר ואין מבין ואיך זה ישוב ויתחרט עליהם כיון דאינו מרגיש לכן יעשה הקב״ה עמו חסד שישלח לו יסורין כנגד אותו קלקול מדה כנגד מדה ועי״כ ירגיש האדם בקלקול ההוא ברואתו שבאו עליו יסורין מעין אותו דבר שקלקל בו אז ידע דחטא בזה ושב ורפא לו ולז״א ולך ה׳ חסד להעיר לב האדם שאינו מרגיש בחסרונו והוא כי אתה תשלם עונש ויסורין כמעשהו שקלקל מדה כנגד מדה דאז האדם כשרואה שבאו לו יסורין מדה כנגד מדה ירגיש בקלקלו וחסרונו ויעשה תשובה וחרטה על הדבר ההוא עכ״ד נמצא ע״י שהקב״ה יתנהג עם האדם מדה כנגד מדה בזה יתקרב האדם להקב״ה ולא יוכל היצה״ר להרחיקו ע״י שיכשלו בדבר איסור שיש בו פנים להתיר ויפול שם וז״ש אדם כי יקריב מכ״ם ר״ת מדה כנגד מדה שזה הכלל של מדה כנגד מדה לא ישכחנו מדעתו אלא תמיד יקרבהו אל לבו ויסתכל בו אז בזה יש תקוה שיהיה האדם קרבן לה׳ כלומר יהיה תמיד קרוב לה׳ בעל יראה ולא יוכל היצה״ר להדיחו ולהרחיקו במצודה זו של הוראת היתר בדבר איסור:

ובאופן אחר כ״ל בס״ד דידוע עיקר קרבן המובחר לפני הקב״ה הוא מדת הענוה שיקריב האדם כמ״ש חז״ל על פסוק זבחי אלהים רוח נשברה ולא צוהו השי״ת שיביא קרבן בהמה אלא בשביל שעי״כ יהיה לו שברון לב וענוה ובזה פרשתי בס״ד הטעם שבצווי הקרבנות זכר תואר אדם ולא אמר איש או תואר אחר היינו כי שם אדם מורה על ענוה הא׳ דאדם מספרו מה והיא מדרגה האחרונה של ענוה כמ״ש ואנחנו מה והב׳ כמ״ש הרב עיר גבורים ז״ל אדם ר״ת אפר דם מרה שיביט בשמו ויזכור שסופו הולך למקום עפר וזהו א׳ דאדם שהוא אפר גם יביט שבא מטיפה סרוחה וזה יבין באות ד׳ דאדם שהוא דם גם יזכור יום הדין דעליו נאמר ואחריתה מרה כלענה וזה יבין באות מ׳ דאדם שהוא ר״ת מרה יע״ש ובזה פרשתי בס״ד רמז הכתוב גאות אדם תשפילנו חלק תיבת גאות לשנים וקרי בה ג׳ אות של אדם שהם רומזים אל אפר דם מרה תשפילנו הבטה זו שלא יתגאה ולז״א אדם להבל דמה שבו יש דמיון לשלשה דברים של השפלה הנז׳ ובזה יובן בס״ד כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי ר״ל נעשיתי בער מאיש מפני שלא היה לי בינה להתבונן מאותיות אדם על מה הם רומזים שנמצא מן שם אדם נלמוד ענוה הן ממספרו שהוא מ״ה והן מנוטריקון שלו שהוא ר״ת אפר דם מרה ולכן בצווי הקרבנות זכר שם אדם לרמוז לא צויתי שתביא קרבן בהמה אלא בשביל שתלמד בה מדת ענוה המורה עליה תואר אדם:

והנה נודע שהענוה צריכה להיות שלימה בשתים הן בדברים השייכים לנפש הן בדברים השייכים לגוף וזה הכפל של הענוה הצריך לאדם נרמז בתיבת מכם שיש בה מ׳ בראש מ׳ בסוף והכ״ף באמצע מתחבר לזו ולזו ולכן קרינן בה תיבת מך מעילא לתתא ותיבת מך מתתא לעילא הרי כאן מך כפול ר״ל יהיה מך בעינייני הנפש ומך בעינייני הגוף וכל זה המך נלמד משם אדם וז״ש אדם ר״ל תואר אדם כי יקריב מכם ר״ל יקריב מך מך כפליים בעינייני הנפש והגוף בזה יהיה האדם העניו והמך הזה קרבן לה׳ שיתקרב להשי״ת להדבק בו כמ״ש אני את דכא ובעבור זאת המדה של מך ומך צויתי אתכם בקרבנות בהמה והוא מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם כדי שאלו הקרבנות יהיה לכם התעוררות ללמוד ולהוליד מדת מך ומך מתואר אדם:

ובאופן אחר כ״ל בס״ד דידוע צונו השי״ת קדושים תהיו היינו שנזכך החומר שלנו להמשיכו אחר הצורה שיהיה חומר שלנו קדוש שבזה תשרה בו רוה״ק וכמ״ש רבינו מהר״ש אלשיך ז״ל בפי׳ קדושים בביאור בטלה זכוכית לבנה שהוא זכות החומר וקדושתו שהיו הצדיקים הראשונים מזככים חומרם ומקדשים אותו עד שיהיו ראויים להשראת שכינה עליהם בגוף ונפש והיה החומר שלהם משיג נבואה ורוה״ק ע״ש וז״ש אדם כי יקריב מכם דייקא ר״ל מן הגוף והחומר יקריב קרבן לה׳ שיהיה החומר שלכם זך וקדוש שראוי להשיג רוה״ק ותשרה עליו שכינה אך ודאי היצה״ר יתאמץ לסתור דבר זה שיאמר אל האדם אשר יצא לגשת אל הקודש לזכך חומרו כדי להשרות עליו שכינה איך יפול דבר זה בדעתך לעשות את החומר צורה ובמה נחשב חומר עכור להיות כדאי להשראת שכינה הלא דבר זה רחוק וזר מן השכל על כן אתה הקהה את שיניו ואמור לו הוכחות גדולות שיש ללמוד ענין זה של התקרבות החומר אל הקדושה מקל וחומר שיש לדון מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן והוא כי מצינו בהמות של רפב״י ושל רחב״ד שלא היו אוכלים שעורים בלתי מעושרים וכן המורתו של רבי יוסי בן יקורת בתענית דף כ״ד דהוו אגרי לה ומשדרי האגר עמה דמניחין אותו עליה ומשלחים אותה ואי טפו לה או בצרי לה לא אזלא ויומא חדא אנשו זוגא דסנדלא עלה ולא אזלה עד דשקלוהו מינה וזה ג״כ א״א לצייר בחומר בהמה גסה א״כ חומר בהמה גסה הוא אפשר להזדכך כ״כ קל וחומר לחומר האדם העובד את ה׳ דאפשר להזדכך ולקנות קדושה יתירה עד שראוי להשראת שכינה ועוד יש לימוד קל וחומר מן הבקר והם אותם הבקר שהתנדבו הנשיאים לשאת בהם את המשכן במדבר כמ״ש שש עגלות צב ושנים עשר בקר ואיתא בפסיקתא שאותם י״ב בקר נשארו חיים וקיימים עד חנוכת בהמ״ק שבנה שלמה

שלמה הע"ה והקריבום לחנוכת בהמ"ק ואיתא שם א"ר מאיר לא הוממו ולא הזקינו ולא הטריפו והלא דברים קל וחומר ומה בקר עגלות שהיו נדבקות במלאכת אוהל מועד ניתן להם הויה שיהיו קיימות לעד ישראל שהם דבקים בהקב"ה על אחת כמה וכמה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום עכ"ל ע"ש נמצא יש לימוד גדול בקל וחומר מן הבקר שנשאו את המשכן שקנו קדושה וזכות וחיות הפך הטבע מכח עבודת הקודש שנעשה בהם כל שכן האדם העובד את השי"ת בכונה ומחשבה ודלון שיקנה לחומרו איכות קדושה ומעלה שיהיה ראוי להשראת שכינה ועוד יש קל וחומר מן הצאן של יעקב אע"ה שהיו נקראים צאן קדשים מפני שהיה יעקב אע"ה עושה בהם תיקון העולמות העליונים וכנודע בסוד הכתוב ויהי בעת יחם הצאן ואשא עיני וארא בחלום והנה העתודים העולים על הצאן עקודים נקודים ברודים וכתיב ויאמר שא עיניך וראה כל העתודים העולים על הצאן עקודים נקודים ברודים וכו' והדברים עתיקין גם מצינו בגמרא עיזים של רחב"ד אייתו דובי בקרנייהו וכל זה שקנו קדושה מצד הבעל שלהם ואע"פ שהם בע"ח כ"ש גוף האדם אשר נשמת רוח אלהים בקרבו שיוכל החומר לקנות קדושה ולהמשך אחר הצורה ולז"א מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן יהיה לכם לימוד חזק לענין זה שתקריבו לה' את קרבנכם הוא החומר שלכם ובזה פרשתי בס"ד מלפינו מבהמות הארץ ומעוף השמים יחכמנו והיינו לימוד מבהמות הארץ הוא הדבר אשר אמרנו ועוד לימוד חכמה יש לנו מעוף השמים הוא העוף הנקרא חול ככתוב וכחול ארבה ימים שזה אינו מת בשביל שלא אכל מעץ הדעת נמצא אפילו בע"ח הואיל ופירש מן האיסור קנה חיים עצמיים לעצמו כ"ש האדם :

ועוד נ"ל בס"ד אדם כי יקריב מכם קרבן לה' פירוש ילמוד ענייני השמירה והאזהרה שינהוג בצרכי גבוה מן הנהגתו בענייני השמירה והאזהרה שהוא נשמר ונזהר בצרכי גופו וכמ"ש במאמר יהי מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם ר"ל תהיו יראים וחרדים על עסקי שמים כאשר אתם יראים וחרדים על עסקי בשר ודם שלכם וזהו יקריב שמירה מכם דהיינו הנהוגה בגוף שלכם קרבן לה' בצרכי שמים גם למדנו מוסר שנלמוד מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן איך הם אוכלים הפחות שבמאכל וישנים על הארץ ואין מתגאים במלבושים כן האדם לא יהיה מקפיד בעוה"ז שהוא זמן העבודה שלו על מותרות אכילה ודירה ומלבוש כדי שבזה יפנה לבו לעבוד עבודת הקודש כראוי וכמצטרך לו ולז"א מן הבהמה וכו' תלמדו הנהגה איך תקריבו את קרבנכם היא עבודת הקודש וכאשר פרשתי בס"ד רמז הכתוב אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן או יובן הכונה כמו שהבהמה והבקר והצאן מה שמאכילים אותם הבעלים שלהם אין זה הולך לאבוד אלא יוצא מהם פירות והנאה לבעלים כן אתם לא תהיו אוכלים ושותים וחיים משלחנו של מקום ואין מוציאין פירות בעבודת הקודש של תורה ומצות אלא תהיו מוציאין פירות מידי יום ביומו כמו אלו שאוכלין ויוצא מהם פירות לבעלים :

או יובן בס"ד אדם כי יקריב מכם וכו' דידוע אברהם אע"ה תיקן כסא ויצחק אע"ה תיקן מנורה ויעקב אע"ה תיקן מטה ע"י ג' תפילות אשר תקנום אבל דוד הע"ה תיקן שלחן בזמירות וזה אנחנו עושים ע"י הקרבנות שה"ס שלחן וז"ש אדם יקריב מכ"ם ר"ת מטה כסא מנורה ע"י ג' תפילות ערבית שחרית מנחה צריכין אתם להשלים גם שלחן של דוד ע"י הקרבנות ולז"א מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם להשלים השלחן ובזמן שאין בהמ"ק קיים נתקן זה באמירות הקרבנות וזמירות ובזה יובן בס"ד כי בשמ"ך יגילון כל היום בשמ"ך ר"ת שלחן מטה מנורה כסא יגילון כל היום בתיקון שלהם ובצדקתך השכינה ירומו ולז"א כן אברכך בחיי בשמך אשא כפי כן השכינה שנקראת כן אברכך בחיי שהם ע' שנה בשמ"ך ר"ת הנז' אשא כפי :

ובמדרש איתא אדם כי יקריב בשעה שצוה הקב"ה לישראל פרשת קרבנות נתקבצו אוה"ע אצל בלעם הרשע א"ל מ"מ צוה הקב"ה לישראל פ' קרבנות ולנו לא צוה א"ל שוטים שבעולם ישראל שקבלו התורה נתן להם פרשת קרבנות אבל אתם שלא קבלתם התורה לא נתן לכם פרשת קרבנות והקושיא ידועה מאי תליא הא בהא והלא גם לבני נח יש ז' מצות וצריך להם קרבנות לכפרה ונ"ל בס"ד ע"פ משל שכתב מהר"י מדובנא ז"ל בפסוק אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו ילד אחד בן עשיר הוא קנה כיס אחד נאה משובץ בחוטי זהב וכסף ומלא אותו דנרין והביאו עמו לבית הספר ויראהו ילד אחד בן עני ויחמדהו ורצה לקנות כיס א' כמוהו וישאלהו מהיכן קנית ויאמר מחנות פ' קניתיו בעשרה דנרים של כסף וזה הילד העני לא היה לו אלא רק ששה דנרים וילך בהם אצל בעל החנות ויאמר מכור לי כיס זה ויתן לו ויבקש הדמים ויתן לו ששה דנרים שהיו איתו א"ל זה מחירו עשרה א"א לפחות מזה הסך כלום וישבע הילד שהוא עני ואין לאל ידו ליתן יותר כי אין לו יותר מששה דנרים ויצחק בעל החנות ויאמר לו שוטה אם אין לך דנרים עוד למה תקנה הכיס הלא זה הכיס קונים אותו בשביל להניח בו דנרים ולא ישאוהו ריקם ע"ש וכן הדבר הזה הנה קרבן הבהמה הוא כדמיון הכיס ומה תועלת בכיס ריקן אם לא מלאוהו דנרים והכונה והיחוד אשר מכוונים הכהנים העובדים וישראל המביאים הם דמיון הדנרים שבתוך הכיס ולכן א"ל בלעם כמאמר בעל החנות לאותו הילד העני שוטים ישראל שקבלו התורה אשר ממנה מבינים ויודעים מה שצריך לכוין הכהנים בעבודתם וישראל בהבאתם נתן להם הקרבנות שהם דמיון הכיס כי יש להם דנרים להניח בתוכו אבל אתם שלא קבלתם התורה אין לכם דנרים ומה תועלת שתביאו הקרבנות שהם כיס ריקן :

ועוד נ"ל בס"ד דידוע שהקרבן מצד עצמו אינו חשוב כלום ואינו כדאי להיות כופר נפש לפטור נפש האדם היוצא מן העונש שחייב בו בעברו על דבר ה' אך מה שהוא מרוצה מחמת מחשבת האדם שמביאו שהוא מצייר על עצמו כל הדברים הנעשים באותו בהמה משחיטה ועד זריקת הדם ע"ג המזבח שיכוין ויחשוב בלבו שהוא נשחט עתה ודמו נזרק ע"ג המזבח וזאת המחשבה שחושב על עצמו ממש שחיטה וזריקה מצרפה השי"ת למעשה ומעלה עליו כאלו נשחט ונזרק דמו ע"ג המזבח וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בזה ע"ש נמצא קבלת הקרבן היא מכח מחשבת האדם שחושב ההקרבה על עצמו ממש דאז הקב"ה מצרפה למעשה והנה ידוע דדבר זה שתהיה המחשבה טובה כמעשה לא ניתן אלא לישראל ולא עשה כן לכל גוי דאוה"ע מחשבתם במצוה אינה כלום ואין להם זכות אלא במעשה בלבד ופרשתי הטעם בס"ד במ"א מפני כי ישראל נשמתם מעולם הבריאה ששם הוא סוד הכונה כנודע ולכן יש להם כח לעשות פועל טוב בכונה. גרידא אך אוה"ע נפשם מעולם העשיה מהקליפה שבה ושם הוא עולם המעשה לכן אין להם כח לעשות פועל אלא רק במעשה בלבד גם ידוע שהתורה נתנה מעולם הבריאה לכך התחילה

בבי"ת

דבי"ת ולכך לא נתנה אלא לישראל שהם ג"כ נשמתם מן הבריאה וז"ש ברוך אלהינו שבראנו לכבודו בסוד הבריאה ונתן לנו תורת אמת משם משא"כ אוה"ע אין להם שייכות בתורה כי אין להם מגע שם בבריאה כלל ואמרתי משל על זה המעשה שהובאה בס' ארץ חמדה בפסוק החדש הזה לכם והוא נכרי אחד שכר משרת ישראל על שתי שנים וידוע שהם מונים שנות החמה וישראל שנות הלבנה ונמצא יתירה שנה שלהם על שנה שלנו י"א ימים וכשהגיע סוף ב' שנים טען המשרת מאחר שאני ישראל השכרתי עצמי לפי חשבוני וכבר כלו השתי שנים והנכרי טען שהוא שכרו לפי חשבונו וצריך לעבוד עוד אללו כ"ב יום ובא הדבר לפני השופטים ויצא הפסק דין שהדבר תלוי לפי מה שהתנהג הישראל באותם הימים אם הלך בתורת ישראל ולא חלל שבת ושמר תורת היהודים ממילא גם בזה צריך ללכת על פי חשבון בני ישראל אבל אם לא התנהג אלא אדונו כדת ישראל אז נחשב לפי חשבון הנכרי בענין השנים ע"כ המעשה ע"ש וכן הענין כאן א"ל בלעם שטים ישראל שקבלו התורה שנתנה מעולם הבריאה שזה סוד הכונה דעל כן צריכים הם להזהר לעשות מצות התורה בכונה וכדקי"ל לפו"ד דמצות צריכות כונה לכן ניתן להם הקרבנות שכל הכפרה שלהם היא מחמת הכונה שהאדם מכוין מעשה ההקרבה על עצמו ממש דבדין הוא שהכונה לבדה העשה פועל טוב אבל אתם שלא קבלתם התורה שהיא מעולם הבריאה שזה הוא סוד הכונה אין לכם חלק בכונה ואין פועלת הכונה שלכם כלום ומה תועלת יש בקרבנות לבדם הלא עיקר הכפרה היא מן הכונה שמכוין הדבר על עצמו ואם אין להם יכולת בכונה ובזה יובן בס"ד זאת התורה לעולה למנחה פירוש מכח קבלת התורה יש לנו הוכחה וטעם בתועלת הקרבנות שהם עולה וכו' :

וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו נ"ל בס"ד דארז"ל עולה מכפרת על הרהור הלב והנה תמצא שהלב נרמז בידים כי בכל יד יש ט"ז פרקים ושני ידים הם ל"ב פרקים וז"ש וסמך ידו שיש בה ל"ב פרקים על ראש העולה ונרמז בסמיכת ידו שנרצה לו לכפר עליו ואמר עליו על י"ו כי הלב חלאיו הם יו כמ"ש המפרשים ע"פ לב נשבר ונדכה כי מי שיש לו לב נשבר קורא וי על עונות שבין אדם למקום ועוד וי על עבירות שבין אדם לחבירו או וי על ביטול מ"ע וגם וי על ביטול ל"ת וכאן בכל יד יש י"ו פרקים לכפר על חלי לב שהוא יו וז"ש לכפר על י"ו ולכן נקראת עולה על ו"ה דאותיות ו"ה במלואם כזה וי"ו ה"ה עולים לב לומר שמכפרת על הלב או יובן בס"ד ראש העולה הוא ע' וביד יש י"ו פרקים הרי מספר פ"ו מנין שם אלהים שהוא דין שצריך למתקו ותיבת לו במלואה למ"ד וי"ו עולה מספר אלהים ולז"א ונרצה לו מספר שם אלהים לכפר עליו או יובן עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה הם וביד נרמז הלב כאמור ובראש העולה יש אות ע' נרמז שם העין וז"ש וסמך ידו שבה רמוז הלב על ראש העולה עין ונרצה לו :

פרשת צו

צו את אהרן איתא בתורת כהנים אין צו אלא לשון זירוז אמר ר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס וקשה הול"ל במקום שיש חסרון ממון ולמה אמר חסרון כיס ועוד הול"ל להזהיר ונ"ל בס"ד דאיתא בהקדמת זוה"ק פ' בראשית דף טו"ב יו"ד עביד קרבא בתרין אתוון בכ"ף וסמ"ך ופירש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י יו"ד נפש וסמ"ך רוח וכ"ף נשמה וביאר שם מלתא בטעמא יע"ש הרי אותיות כיס הם נר"ן וידוע דהרהור עבירה עושה חסרון גדול בנר"ן יותר מן העבירה עצמה וכמ"ש רז"ל הרהורי עבירה קשים מעבירה נמצא חסרון כיס שהם נר"ן בא מן ההרהור וידוע כי עולה באה לתקן על הרהור הלב לכן אמר לשון צו בעולה כי צו הוא לשון זרוז שצריך זרוז יותר בחסרון כיס שהם הנר"ן מפני שהגוף צועק על חסרונו אם ירעב אבל הנר"ן אינם צועקים ואם לא יעשה זרוז לעומתם ישארו חסרים ורעבים וכמ"ש חכמי המוסר ז"ל משל לאחד קנה תרנגולת שמנה ביום אחד בשבת קודש ונתן לאשתו לשמור אותה לכבוד שבת וביום שלישי קנה ג"כ תרנגול שמן ונתן לאשתו ובעת שבאה האשה להניח התרנגול בתוך הכלוב עם התרנגולת ראתה שהתרנגולת לא נשאר בה אלא עור ועצמות כי שכחה להביא לה מזון ותגד לאישה א"ל א"כ גם התרנגול תעשי אותו כך א"ל אל תחוש מעתה יען כי התרנגול צועק ואזכרנו בודאי אבל התרנגולת כיון שאינה צועקת לכך שכחתי אותה וכן הענין כאן הגוף צועק ברעבון ולא ישכחהו האדם אבל נר"ן אינם צועקים על חסרונם לכך צריך זרוז גדול לעומתם לכך זרוז מספר זיו השכינה :

ועוד נ"ל בס"ד הדקדוקים שיש כאן הא' אומרו צו ולא אמר דבר ועוד אומרו היא העולה שפת יתר ולא אתמר הכי בחטאת ואשם ומנחה ועוד אומר ואש המזבח תוקד בו פשיטא הוא ומה חדוש אשמעינן ועוד אומרו הדשן אשר תאכל האש את העולה פשיטא הוא שהדשן הוא מן העולה כיון דבה הוא מדבר ועוד יש דקדוקים שנתעורר בהם מהר"ש אלשיך ז"ל ושדי לבאר זה נ"ל בס"ד דידוע מ"ש בזוה"ק פרשת בא דאיוב ובניו שלט בהם השטן מפני שלא הקריבו אלא רק עולות דכתיב ויעלו עולות מספר כולם והעולה כולה כליל אין ממנה חלק לסט"א שהוא חלק השטן אבל שאר קרבנות שאוכלים מהם הכהנים או הבעלים ג"כ אז יהיה מהם חלק לסט"א מצד אכילת האדם שנעשית זבל וצואה וזו חלק הסט"א ע"ש ובזה יובן בס"ד הטעם כשבנה מרע"ה מזבח תחת ההר הקריב עולות ושלמים שלא הקריב עולות לבדם וכן ביתרו ויקח יתרו עולה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה כי הזבחים היו שלמים כדי שלא יקטרג השטן כאשר קטרג באיוב כי בשלמים יש אכילת אדם ובאכילת אדם יש פסולת שזו היא חלק הסט"א ולפ"ז יש לחקור א"כ כל אדם איך יתנדב קרבן עולה לבדו להקריב ע"ג מזבח וצריך שיקריב עמו שלמים ג"כ כדי שלא יקטרג השטן אך התשובה לזה הוא שהיחיד אינו מקריב בבמה לבדו אלא מקריב ע"ג המזבח דמשכן או בהמ"ק ששם מקריבין עליו עוד קרבנות אחרים שנאכלים לכהנים או לבעלים ולכן לא תקטרג הסט"א על עולת יחיד אשר הקריבה ע"ג המזבח מפני כי יש לה חלק משאר קרבנות הקרבים שם אך איוב הקריב עולות על במה שאין שם קרבנות אחרים לכך קטרג השטן ועוד שנית כי במזבח יש אש של מעלה שהוא קדוש הוא דוחה כח הקטרוג מכל קרבן אשר קרב שם ועוד יש סניף אחר כי המזבח צריך להוציא הדשן ממנו מחוץ למחנה ששם שורה הסט"א וא"כ גם מן העולה יש לסט"א קצת חלק מן הדשן שלה ובזה תסתפק ולא תקטרג וז"ש צו את אהרן וכו' צו מספר אל אדנ"י המאיר בעשיה ששם תיקון הקרבנות ואמר זאת העולה

העולה אפילו אם יביאוה לבדה ולא יביאו עמה שאר מיני קרבנות שיש בהם אכילה לבני אדם וזהו אפילו היא העולה לבדה וא"ת איך לא יחושו לקטרוג השטן כדהוה באיוב לז"א כמה טעמים חדא על מוקדה על המזבח שגם יש שאר קרבנות שיש לסט"א חלק מהם ועוד ואש המזבח שהוא אש של מעלה תוקד וכח אש של מעלה חזק לדחות הקטרג מעל קרבן הנשרף בו יהיה מה שיהיה ועוד הלא שאני שדינו של המזבח להרים ממנו הדשן ויוציאו אל מחוץ למחנה שגם שורה הסט"א כי מחוץ למחנה מושבה ואז יש לה חלק גם מן העולה מן הדשן שלה שמוציאין אותו ומביאין אותו למקומה :

ובזה יובן הפסוק היטיבה ברצונך את ציון כי לעתיד אין חשש עוד מן קטרוג דאפילו שלא יקריבו אלא עולות בלבד אין פחד ולז"א היטיבה ברצונך את ציון שתגלה בה הארת רצון העליון דאז אין שטן ואין פגע רע ועוד תבנה חומות ירושלים הוא הארת הבינה שה"ס חומה כנודע אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל בלבד דאין פחד עוד מקטרוג :

זאת תורת העולה היא העולה נ"ל בס"ד כפל הדברים באומרו היא העולה וכאשר דקדקנו לעיל והוא יש מצוה שהיא אינה יכולה לעלות מאיליה למקום עליון למעלה אלא על ידי סיוע ממצות של אחרים כמו ספינה של אש שמושכת עמה ספינה פשוטה ויש שהיא שלימה באיכותה וכמותה שאינה צריכה לסיוע אחרים ולז"א זאת תורת העולה המאושרת שתהיה היא העולה מאיליה בלי סיוע אחרים וכל המצות נקראים בשם עולות כידוע או יובן בס"ד המביא עולת קרבן ממש צריך הוא למעשה הכהן ואין יכול להעלות עולתו בלתי כהן אך הקורא בפרשת עולה דהוה כאלו הקריב עולה אין צריך לכהן אלא היא העולה מצד עצמה :

או יובן בס"ד יש נמצאים בעולם שיכולים להשתתף זע"ז ויהיה טוב לשניהם כגון שניהם בעלי שדות וכרמים ועסקיהם הוא מן אחד אך יש שא"א להם בשיתוף יען דאחד יש לו יגיעה בשדה ורוצה בגשמי רצון כדי שיתברכו שדותיו וכרמיו ואחד עסקו לאצור חיטים ומיני דגן בקיץ כדי למכרם בחורף ביותר וזה לא ניחא ליה בגשמי רצון כי רוצה בעצירת גשמים כדי שיתייקרו מיני דגן וימכרם ביוקר וא"כ בקשתם תרתי דסתרי וכן יש עסקו למכור סמנים של רפואות וזה רוצה שירבו החולים כדי למכור סמנים הרבה והשני עסקו לעשות מיני תבשילין ומיני משקין למכור וזה ירצה שירבו הבריאים כדי שימכור יותר וא"כ א"א שיהיו משותפים זע"ז ביחד כי בקשתם ותפלתם הם תרתי דסתרי וכן הענין בנפש ובגוף א"א שישתתפו ויתחברו שניהם ביחד ברצון אחד יען דבקשתם הפכיים שזה רוצה רוחני וזה רוצה גשמי ועליות שלהם הפכיים זה ישפיל וזה ירים וא"א שישוו ויתחברו יחד בעליותם וז"ש זאת תורת העולה היא הנפש שטבעה עליה כטבע האש משא"כ הגוף טבעו ירידה כמו טבע האבן ולכך הנפש מכונית בשם נר שהוא שלהבת הנר והגוף מכונה בשם אדמה הנה זו היא העולה א"א שתתחבר בעליה עם הגוף כי עלייתה נגדית לגוף אלא היא לבדה העולה :

או יובן בס"ד ע"פ מ"ש הרב בת עין ז"ל דף כ"ז בפסוק כי אהיה עמך דמדת הענוה הוא אהיה דהענו אינו חושב עצמו שהגיע לשלימות אע"פ שהוא צדיק גמור אלא אומר אהיה שלם דעדיין אינני שלם אבל המתגאה חושב תמיד שהוא כבר היה שלם ואינו חסר לו כלום ולכן מרע"ה שהיה ענו א"ל הקב"ה לכך נבחרת מפני כי מדת אהיה עמך תמיד ע"ש ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב וחוטא אחד יאבד טובה הרבה כי בין אהיה ובין היה ההפרש הוא אות אלף שמספרו אחד ובזה יובן בס"ד אין עושה טוב אין גם אחד פירוש אין עושה טוב דחסרים הרבה והלואי שיודו בחסרונם לומר אהיה דעתה אינני שלם אלא דא עקא שמתגאים דחושב כל אחד על עצמו היה שהגיע לשלימות ואין להם אות אלף שהוא אחד במידה שלהם לומר אהיה אלא אומר היה חסר אל"ף וידוע דאין עליה למעלה אלא לנפש שפילה וז"ש זאת תורת העולה זו הנפש שדרכה בעליה לעלות למעלה היא העולה צרף אות ה"א של תיבת העולה עם תיבת היא ותהיה בזה תיבות אהי"ה עולה פירוש ע"י מדת אהיה שהיא הענוה אז עולה הנפש :

או יובן בס"ד דידוע בפגם מסתלקים אותיות י"ה משם אלהים ונשאר אלם וזה הפגם יהיה ע"י ביטול תורה שהפה הוא אלם מד"ת ולכן פה מליצי יושר ג"כ יהיה אלם שלא יליץ גם ע"י ביטול לימוד התורה יסתלק אות אל"ף משם אדני וישאר דין כי אות אל"ף הוא לשון לימוד כמו אאלפך חכמה והוא בא משם אהי"ה שה"ס בינה שמשם נתנה תורה וידוע התורה נקראת זאת והיא דרכה בעליה דעולה ואינה יורדת וז"ש זאת תורת העולה הוא עסק התורה על ידיו נתקנים אותיות י"ה דשם אלהים ואות אלף דשם אדנ"י וזהו תיבת היא העולה להתחבר במקומה שהוא י"ה באלהים ואלף באדנ"י :

ועוד נ"ל בס"ד ע"פ המעשה בחכם אחד גדול שנכנס לבית המדרש וראה שם תלמידים הרבה יושבים בישיבה ועוסקים בגמרא בפלפול וחריפות אך הבין שכולם לומדים שלא לשמה אלא לנצח זא"ז ויאמר להם אני רואה בהמ"ד הזה מלא תורה על כל גדותיו וישמחו התלמידים על דברו כי חשבו מדבר לשבח וכאשר ראה שלא הבינו כונת דבריו אז א"ל הלא תדעו דלמוד תורה לשמה תכף ומיד עולה ההבל של הלימוד למעלה לפני הקב"ה דלכן מכונית התורה בשם אש כי טבע האש לעלות אך אם הלימוד שלא לשמה אין כח בהבל דברי תורה לעלות למעלה כי דוחים אותו למטה א"כ נשאר עצור בבהמ"ד למטה על כן אמרתי אני רואה דהבהמ"ד מלא תורה על כל גדותיו ויבושו התלמידים מדבריו ע"כ וז"ש זאת תורת העולה ר"ל תורה המעולה ומשובחת היא העולה שהיא עולה תכף למעלה ולא ידחו אותה למטה והיינו שתהיה לש"ש שאז עולה תכף ולא תשאר למטה בבהמ"ד וכמ"ש אותו חכם גם עוד תהיה על מוקדה ר"ל בהתלהבות על המזבח הוא הלב שהוא דוגמת המזבח דלכך המזבח היה ל"ב אמה כמנין לב ולא מבעייא ביום אלא גם כל הלילה וכמ"ש בתורת ה' שהוא תורה לשמה חפצו וגם עוד בתורתו יהגה יומם ולילה דגם בעת שינה עולה נשמתו למעלה ללמוד וכמ"ש אני ישנה ולבי ער ללמוד למעלה :

והנה עדיין צריך לנו לדעת למה מזכיר צווי קרבן העולה קודם צווי שאר הקרבנות וכן עשה נמי בפרשה הקודמת שהזכירה קודם הכל והסברה מחייבת כיון דעולה באה על הרהור הלב ושאר קרבנות באים על המעשה כחטאת וכאשם צריך שיקדים אותם ולמה הקדים העולה ותלה החטאת והאשם בה באומרו במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת וכן אמר במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם ונ"ל בס"ד דידוע שהיו ליצני הדור אומרים איך יהיה אהרן ראוי להקריב ע"ג המזבח מאחר שהוא מאליו ומעצמו בלתי שום אונס בנה המזבח שהקריבו עליו לעגל דבשלמא על עשיית העגל היה אנוס כי היו הורגים אותו אם היה מסרב אך על המזבח לא בקשו ממנו אלא מעצמו עשה דכתיב

דכתיב וירא אהרן ויבן מזבח לפניו אך באמת יש תשובה נכחת לדבריהם דהיא הגותנת כי מחמת כן נעשה ראוי להקריב על מזבח ה' יותר מאחרים יען כי בזה נתכוון להציל ישראל מן כליה וגאמר. משל על זה לבן המלך שרכב על סוסו וילך ליער לצוד חיה לבדו ואין איש אתו וביער היו נחבאים לסטים מזויינים תוך מערה אחת ויראו אותו מרחוק מבין אילנות היער ויסכימו לשלול אותו ולהרגו כי זו היא מלאכתם שוללים והורגים כדי שלא יגידו עליהם. וכ"ש זה שהוא בן המלך איך אפשר לשלול אותו ולא יהרגוהו ויהי בהם אחד שחס על בן המלך כי יחיד הוא לאביו ויאמר להם מה נחשב זה הנער אשר כולנו נעמוד עליו להרגו הכנסו אתם למערה ואני אעמוד פה וכאשר יקרב לכאן תכף ומיד אהרגנו ואשליכהו באחד הבורות שביער ואביא לכם את השלל ונשמחה בו ויאמרו טוב הדבר ויכנסו כולם לתוך המערה ונשאר זה עומד בחוץ לבדו וכאשר קרב בן המלך שלל אותו ויקח גם את סוסו וישלחהו חפשי בכותנתו בלבד וחזר הבן לאחוריו לעיר המלוכה ויגד לאביו וזה הביא להם השלל ויחלקוהו ביניהם אך בן המלך ידע את האיש אשר שלל אותו והכירו מי הוא וכאשר הגיד לאביו תכף שלח עבדים ויתפסוהו לזה האיש ויצו המלך לתלותו אך קודם התליה יניחו רגליו בסד ויכוהו במקלות גדולות על רגליו לצערו בפני המלך וכן עשו ויביאו מקלות ויכוהו על רגליו וזה האיש המוכה צועק אך לבי אך לבי וישמע המלך ויאמר להביאו לפניו ויאמר לו למה תצעק אך על לבך והלא הם מכים רגלך ויאמר אני צועק על לבי שהיא הביא לי את המכות האלה א"ל המלך לא די אלא רגלך אשר רצו לקראת בני וידיך אשר שללו אותו הם הביאו לך המכות האלה א"ל האיש לא כן אלא לבי שהיה רחמן ונתמלא רחמים על בנך הוא הביא המכות האלה הלא תדע כי דרכן של לסטים הורגים ושוללים ומי פתי ישלול את בן המלך ולא יהרגנו והלא ודאי ילך ויגיד עליו ויהרגוהו אלא כו"כ היה מעשה ואני חסתי עליו שלא יהרגוהו ונכנסתי בעובי הקורה והייתי מוכרח לשלול שאם לא אשלול אותו היו הורגים אותי כי יאמרו איה השלל על כן אם לא היה לבי רחמן הייתי הורגו ולא הייתי מוכה במקלות אלו ויאמר המלך דבריך טובים ונכוחים אתה היית סיבה להחיות את בני על כן במה אשלם לך גמול אין זאת אלא אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי וכן עשה הלבישו בגדי המשנה וישם רביד הזהב על צוארו וכל השרים היו נושקים שוליו וכן הנמשל הנה אהרן הע"ה ראה דערב רב הם יבנו המזבח אשר נעשה העגל כדי להכשיל את ישראל להקריב עליו לעגל ביום ההיא כי היו יודעים האמת כי דלמחר יבא מרע"ה ומעשיהם בטלים לכך היו משתדלים לעשות המעשים ביום ההוא דוקא ובחמשה רגעים היו בונים המזבח והיה נשאר כמה שעות ביום שהיו מניחים את ישראל להקריב לעגל ע"ג המזבח ואז לא היה לישראל תקומה בדבר זה והיה נגזר כליה עליהם מה עשה הכניס עצמו בעובי הקורה וזימן עצמו לדבר זה כאשר עשה אותו האיש בראותו שהלסטים רוצים להרוג את בן המלך שהכניס עצמו בדבר זה שהוא ישלול ויהרגהו וכן עשה אהרן הע"ה א"ל אני אבנה המזבח וע"י כך העביר כל היום ההוא בעסק בנייתו כדי שלא יקריבו עליו לעגל באותו היום ויהיה כליה לישראל שהם בניו יתברך והוא ידע כי בבוקר השכם ירד מרע"ה מן ההר ויתבטל הענין הזה וכן היה שישראל לא נכשלו בהקרבה ורק ערב רב הקדימו להקריב בהשכמה ותכף ירד מרע"ה וניצלו ישראל מן כליה שנתבטל הדבר הזה וישראל לא הקריבו כי לא היה זמן דתכף בא מרע"ה:

נמצא אהרן הע"ה סיכן עצמו בבנין המזבח כדי להציל את ישראל מן כליה וכאשר עשה אותו האיש לבנו של מלך ולכן כמו שגמל המלך טוב לאותו האיש שא"ל אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי כן זכה אהרן הע"ה לכבוד הזה שהוא יהיה המקריב ע"ג מזבח ה' גמול ידו שהחיה את ישראל בבנין אותו מזבח שבנה בידו ובזה בטלו דברי ליצני הדור ועל כן הואיל ועשה אהרן הע"ה הדבר הזה מרחמנות הלב שלו שנתמלא רחמים על ישראל שלא יהיה בהם כליה לכך כאשר ציוה השי"ת על הקרבנות הקרבים ע"ג המזבח הקדוש הזכיר תחלה קרבן העולה אשר בא בעבור הלב ולכן בפרש' הזאת חזר ויחד הדיבור של צווי הקרבנות על שם אהרן ובניו וזכר את העולה הבאה על הלב תחלה לומר אל תסתכלו במעשה של אהרן בבנין המזבח אלא הסתכלו ברחמנות לבבו שהיה לו במעשה בנין המזבח ולכך בדין הוא שיזכה לכבוד הזה שיהיה הוא מקריב ע"ג המזבח הקדוש את קרבנות ישראל:

ובזה מובן בס"ד המדרש בפרשה זו קח את אהרן זש"ה אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא פתר קרא באהרן בשעה שעשו ישראל אותו מעשה וכו' א"ל הקב"ה לאהרן אהבת צדק אהבת להצדיק את בני ושנאת מלחייבם על כן משחך אלהים אלהיך א"ל חייך שמכל שבטו של לוי לא נבחר לכהונה גדולה אלא אתה לכך נאמר קח את אהרן ואת בניו אתו עכ"ל וכפי המשל אשר כתבתי יבואו דברים הנז' נכון אהבת להצדיק את בני ע"י בנין המזבח שבנית אתה כדי להעביר היום ולא יקריבו עליו וגם במעשה העגל לא עשית בשביל טובת גופו שלא יהרגוך אלא ושנאת רשע כדי שלא יעשו רשע עצום להרוג כהן ונביא ואז אין להם תקומה על כן משחך אלהים וכו' בעבור טוב לבבך זה ראוי שאתה תהיה על ביתי ועל ידך קרבים הקרבנות במזבחי לכך קח את אהרן ואת בניו אתו כי יהיו בניו טפלים לו וקח אותו שהוא יהיה עיקר בכהונה גדולה:

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה נ"ל בס"ד הלב נקרא מזבח לכך המזבח היה ל"ב אמה ואוצר התורה הוא הלב על כן מלוי לב כזה למ"ד בי"ת הוא אותיות תמיד רמז שתהיה התורה מונחת תוך הלב בתמידות ולא תסתלק משם דאפילו בעת שינה בחלום ידבר בו בד"ת כמ"ש אני ישנה ולבי ער והתורה נקראת אש דכתיב דברי כאש נאם ה' וז"ש אש התורה תמיד תוקד על המזבח הלב לא תכבה אפילו בלילות כמ"ש טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה:

ולבש הכהן מדו בד וכו' נ"ל בס"ד כל ת"ח העוסק בתורה מכונה בשם כהן כי עסק התורה הוא כעסק העבודה כמ"ש רז"ל ותורה שבע"פ ממנה נעשה חלוקה דרבנן לנפש ובד רמז לתורה שבע"פ שהיא שמונה דרגין שהם כשר ופסול אסור ומותר חייב וזכאי טמא וטהור הרי הם ארבעה וארבעה וזהו ב"ד ב' ד' ומכנסי בד הם ענוה ויראה כמ"ש התנא ר"מ בברייתא דאבות על הלומד בתורה לשמה מלבשתו ענוה ויראה ולכן קראם מכנסי בד והיינו מכנסי לשון לבוש וגם מכניסי לשון הכנסה כי שתי מידות אלו הם מכניסים התורה שהיא ב"ד בלבבו של אדם כמ"ש רז"ל כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכן ארז"ל הגאה חכמתו מסתלקת ממנו והנה שתי מדות אלו שהם מכנסי בד צריך שילבש אותם על בשרו דהיינו יראה פנימית וענוה פנימית ולא כמו אותו הכומר שהיה בזמן הרמב"ן ז"ל והבשר הוא פנימי כי העור הוא

חילון

אילון המכסה עליו ועי"ז והרים את הדשן הוא היצה"ר ויקראו בשם דשן שהוא ד' ש"ן שיש לו ארבעה שיניים לאכול לחמו של אדם שלומד בארבעה חלקי לימוד התורה שהם פרד"ס שאם אין לו יראת שמים וענוה אז היצה"ר אוכל את ארבעה לחמים של לימוד האדם בפרד"ס כי לכן מביאים בסעודת שבת באמצע ארבעה ככרות דכתיב לכו לחמו בלחמי וכנגד כל לחם שהוא מן לימוד אחד מארבעה הנז' יש לו שן אחד ולזה קראו דשן שהוא ד' שן ועתה ע"י שלימות האדם בשתי מדות אלו ענוה ויראה יעשה הרמה ליצה"ר שיהפך אותו ליצר טוב וכמ"ש רז"ל לבו לא נאמר אלא לבבו שעשה גם היצה"ר ליצר טוב ולז"א אשר תאכל האש היא התורה כי היצה"ר נתקן שיהיו נשרפים השינים שבו כדי שיהיה יצר טוב הוא ע"י עסק התורה שהיא אש ושורף שיניים של היצה"ר ובזה ושמו אצל המזבח הוא הלב שגם הוא יהיה יצר טוב לשמור את הלב אמנם כל אלו המלבושים היקרים הן של תורה הנקרא הלוקא דרבנן והן של ענוה ויראה א"א לאדם ללבוש כל עוד שהוא מלובש בבגדים גסים של חמדת עוה"ז ותאוותיו אלא צריך שפשט את בגדיו הם בגדים החמריים של תאוות עוה"ז ולבש בגדים אחרים הם אותם בגדים היקרים וכמ"ש בשיורי המידות משל לכפרי אחד שבא לעיר גדולה וימצא בחנות מוכרים בגדים יקרים מאד שכל בגד שוה עשרים זהובים ויתאוה לקנות בגד לעצמו ויאמר לבעל החנות תן לי בגד כמדתי וזה היה אומן גדול שיוכל לשער מדת האדם בשכלו ונתן לו בגד כמדתו בלי נסיון וכן עשה ונתן לו בגד כמדתו וקבל המעות אח"כ הלך הכפרי ולבש הבגד למעלה מחלוקו וכותנתו לראות אם הוא כמדתו ולא עלה לו כי הכפרי לובש חלוק גס וכותנתו מלבדים שהיא גסה הרבה ושב אל בעל החנות ויאמר איך רמיתני ולא נתת לי בגד כמדתי ראה שזה בגד צר ואפילו ידי אין נכנסים בו א"ל שוטה הלובש בגד יקר כזה אינו לובש על חלוק גס וכתונת גסה שהם עשויים משקים ומרדעת של חמור אלא לובשו על חלוק דק וכתונת פסים דקה ואני עשיתי שיעור על זה ונתתי לך וכן הנמשל א"א ללבוש בגדי המודות של תורה וענוה ויראה כל עוד שלובש בגדים גסים של חומר עכור אלא ופשט את בגדיו הגסים החמריים ולבש בגדים אחרים היקרים ובזה אז והוציא הדש"ן מספר שט"ן אל מחוץ למחנה שלא ימצא השטן מקום לקטרג עליו אלא ישלחהו אל מחוץ למחנה הם העכו"ם לקטרג שם וגם בזה מתקן את פלוני שהוא חציו טוב שרמוז באותיות א"ל וחציו רע שרמוז באותיות מ"ם וכאשר יפריד הרע שהוא מ"ם ממנו אז חלק הטוב שרמוז באותיות אל יהיה מקום טהור וז"ש אל דפלוני יהיה מקום טהור :

פרשת שמיני

קחו שעיר עזים אחד לחטאת ועגל וכבש בני שנה לעולה ושור ואיל לשלמים צ"ל למה היו הקרבנות בסדר זה גם י"ל דארז"ל שעיר לכפר על מכירת יוסף דכתיב וישחטו שעיר עזים ויטבלו הכתונת בדם ועגל לעולה לכפר על מעשה העגל אך שור ואיל לשלמים לא נודע לנו למאי אצטריכו וי"ל בס"ד דארז"ל ישראל יודעין לרצות את בוראם כאילן כותאי ששואל תחלה חד בצל ואח"כ אומר זכי אית בצל נאכל בלא פיתא ואחר שיתנו אלהם אומר היש מאכל בלא שתיה ויביאו לו לשתות כן ישראל מבקשים על הקל הקל תחלה וכנז' במדרש רבה ויקרא פ"ג ע"ש ולכן תחלה מביאין שעיר עזים על מכירת יוסף דעון זה הוא קל לגבי עון העגל חדא דלא היו בו שבט ראובן ובנימין ומנשה ואפרים ועוד עון של אבותם היה ולא שלהם ואח"כ מביאין עגל לבקש על עון שלהם וגם היה בכולם לבד שבט לוי ואח"ז יביאו שור ואיל לשלמים שור כנגד תועלת הנעשית מן עון מכירת יוסף כי אלהים חשבה לטובה להחיות עם רב ויוסף הוא שור לכך מביאים שור לשלמים בעבור תועלת הנז' ומביאים איל לשלמים כנגד תועלת שיצאה מעון העגל דבזה הורו תשובה לרבים כמ"ש רז"ל לא היו ישראל ראויין לאותה מעשה אלא להורות תשובה לרבים ואיל רומז לתשובה כמ"ש הז"ל על השופר שמצותו בשל איל שהוא מורה על התשובה שפרו מעשכם והרבה רמזים נאמר בדבר זה שיש שייכות לאיל עם התשובה ולכן באו הקרבנות בסדרזה לפי המכוון הנז' והשלמים היא הודאה על תועלת וטובה הנז' שהיא שלום על ישראל:

כי היום ה' נראה אליכם י"ל הול"ל נראה בציר"י שהוא לשון עתיד שיורה על ירידת האש שעדיין לא ירדה ואיך יאמר בקמץ שהוא לשון עבר וי"ל בס"ד דידוע שיש י"ב צרופים של שם הוי"ה שכל צירוף הוא כנגד חודש אחד מי"ב חודשים וצירוף שם הוי"ה ככתבו הוא צירוף של חודש ניסן ואותו היום שמדבר עמהם מרע"ה דברים אלו היה ר"ח ניסן וכבר נכנס היום ונכנסה בו הארה שלו לז"א כי היום ה' ככתבו נראה אליכם נראה בקמץ לשון עבר שכבר נכנס היום ונכנסה הארתו עמו שהוא הארת צירוף השם ככתבו שהוא רחמים גמורים ולכך הוא עת רצון לקבלת קרבנותיכם :

ויקחו את אשר צוה משה אל פני אהל מועד וכו' י"ל למה הוצרך לומר אל פני אהל מועד דודאי הוא שהביאום שם גם מ"ש ויעמדו מה ענין העמידה הזאת ומה בא הכתוב ללמדנו בזה גם למה הוצרך לומר להם זה הדבר וכו' דודאי הם הביאו כדי לעשות אשר צוה ה' והוא כבר צוה אותם בכל זה מקודם וא"ל כי היום ה' נראה אליכם וי"ל בס"ד דאיתא במדרש ויקרא פ"ג אית אתתא חכימה למשאל אתיא לבי מגירתא תרעא פתיחא מדפק ליה דאפילו תרעא השער פתוח לא תכנס פתאום מעצמה אלא דופקת על הפתח ושואלת רשות שתכנס ואומרים לה בפנים להובות שתכנס וכו' ע"ש וכן כאן התנהגו ישראל בכך אע"פ שכבר א"ל מרע"ה שיביאו היום כו"כ קרבנות אל אהל מועד לפנים וה' נראה אליהם עכ"ז הם לא הכניסו הקרבנות ההם אל תוך אהל מועד אלא הביאום אל פני אהל מועד ר"ל אל ברחוב שלפני אהל מועד ולא עוד אלא ויעמדו לפני ה' אין עמידה אלא תפילה שנאמר ויעמוד פנחס ויתפלל וכן כאן עמדו בתפילה לפני ה' שיתן להם רשות להכנס לאהל מועד עם הקרבנות שהביאו וכמו דעבדא אתתא דחכימה למשאל ואז שלח הש"ית את משה בחירו לתת להם רשות ולכך א"ל משה זה הדבר אשר צוה ה' על ההקרבה תעשו בפנים ולמה תעמדו בחוץ כי ירא אליכם כבוד ה' שתעשו ותצליחו וכמו שאמרו במדרש על תשובת בעלת הבית שמשיבה לאתתא דחכימתא למשאל :

גם אמר להם כי היום ה' נראה עליכם דארז"ל בגמרא דשבת נו"ן נאמן כפוף נאמן פשוט וז"ש כי היום ה' נו"ן כפופה ראה אליכם כלומר אתם היום נאמן כפוף ולכך תצליחו במעשה הקרבנות שיעלו לרצון או יובן ע"פ מ"ש הרב קה"י ז"ל בשם תיקונים ז"ח כי נו"ן של ויהי בנסוע ובנחה הם עיקרו של עולם ויעקב אע"ה בירך בהם את בניו וידגו לרוב כתרגומו

ולכוני

ובנוני ימא ואוה"ע אין להם חלק בנוני"ן שנאמר לא נין לו ועל אלו מבקשים עלילות שנאמר אמרו בלבם נינ"ם יחד ובאלו הנוני"ן יגאל אותנו שנאמר לפני שמש ינון שמו ע"ש ובזה פרשתי הטעם מה שרצה המן לעשות למרדכי עץ גבוה חמשים אמה וז"ש כי היום ה' נו"ן נראה אליכם להשפיע לכם דוקא מאותו הנון של ויהי בנסוע ולא לאוה"ע:

זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' נ"ל בס"ד יש טפשים אומרים כיון שהקב"ה לבא בעי דמחשבה טובה מצרפה למעשה אין צריך לטרוח לעשות המצות בפועל אלא די בכונת הלב ומה צורך ללבוש ציצית ותפילין ולתקוע בשופר ולישב בסוכה וליטול לולב וכיוצא די לקיים כל אלו המצות בכונת הלב דרחמנא לבא בעי ובאמת דברים אלו דברי שוטים הם דכונת הלב רצויה לפני הקב"ה אם תהיה עם המעשה ולא בהיותה לבדה בלי מעשה משל לאחד שנשא אשה וא"ל בשלי לי תרנגולת שתהיה ממולאה בבשר ואורז חשוב ובשלה לו ואכל ואמר לה טוב התבשיל הזה אך אני לא ערב לי מלוי התרנגולת כ"כ מפני שלא היה בה תבלין שקורין הי"ל ודרציני"י ותאמר טוב הדבר מחר כן אעשה וזו חשבה בדעתה מאחר שזה אוהב התבלין שהם הי"ל ודרציני"י אמלא את התרנגולת מאלו התבלין ולא אניח בתוכה בשר ואורז וכן עשתה והביאה לפניו וכשבא לפתוח המלוי של התרנגולת לאכול מלא כל המלוי הוא התבלין לבדם שהם אין ראויים לאכילה כלל כי חדים הם ובקש לאכול בשר התרנגולת לבדו וגם זה נתקלקל מרוב החידוד של תבלין שהיו הרבה ויאמר לאשתו מה עשית ותאמר ראיתי כי ערבו לך תבלין אלו על כן עשיתי כל המלוי בהם בלבד א"ל שוטה אלו התבלין ערבים עם יהיו מעורבים עם הבשר והאורז אך לבדם אינם מאכל כלל וכן הנמשל כונת הלב רצויה וערבה לפני הקב"ה אם תהיה מעורבת במעשה אבל להיות היא לבדה במקום מעשה אינה רצויה ורק אם האדם א"א לקיים המצוה במעשה דאנוס הוא הנה בדבר זה עשה הקב"ה חסד גדול עם האדם לחשוב לו על כונת הלב כאלו עשה מעשה עמה לכך אמרו רז"ל מחשבה טובה מצרפה למעשה שיחשוב לו כאלו עשה מעשה ונתערבה מחשבה זו עמה:

והנה נודע כי במעשה המצוה שיעשה האדם אינו ניכר כבוד ה' כ"כ יען כי אפשר הוא עושה אותה מחמת הבושה מבני אדם שהוא בוש אם לא ילבש ציצית ותפלין ולא ישב בסוכה ויטול לולב אך כונת הלב בקדושה אם תחסר ממנו אין העולם יודעים חסרונו הקב"ה הוא היודע מחשבות לב ולכן הנזהר לקדש ולטהר לבו בכונה ומחשבה הרי זה מכבד את ה' באמת לכן כבוד גי' לב דע"י שלימות הלב בזה יהיה כבוד ה' וכבר אמרנו שאם הוא אינו עושה המצוה בפועל כלל אלא רק בכונת הלב בלבד לא בחר ה' בזה ואינה כלום דאין כונת הלב רצויה אא"כ תתערב עם המעשה ולכן כאן שהביאו הקרבנות לכפר דהבאת הקרבנות היא מעשה וצריך לה כונת הלב שיכוין בקרבן לשמו וגם שיחשוב שהוא עצמו נשחט ונקרב עמו אך אם לא יביא קרבנות בפועל כלל אלא רק יחשב ויכוין בלבבו אין זה כלום בזמן שיש מזבח ויוכל לקיים הקרבן בפועל וצז"א זה הדבר אשר צוה ה' תעשו בפועל כלומר אע"פ שאני מזהיר אתכם בכונת הלב לא תספיק לכם כונת הלב לבדה בלתי צירוף המעשה אלא זה הדבר אשר צוה תעשו בפועל ואז וירא אליכם כבוד ה' מצד כונת הלב שעולה מספר כבוד שבו ניכר כבוד ה':

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו חידא ז"ל בשם הרב חס"ל ז"ל דשנכנס ת' יום בקדושה בלתי חטא בנתיים אינו שולט בו היצה"ר ע"ש וז"ש זה הדבר אשר צוה ה' בקדושתכם במצותיו תעשו חלק התיבה לשתים וקרי בה ת' עשו ר"ל ת' יום עשו בקדושת מצותיו יתברך ואז ירא אליכם כבוד ה' שלא יוכל היצה"ר לשלוט בכם או יובן בס"ד ידוע כל המצות נאחזים בכ"ב אותיות ויש מצות נאחזים בסדר אבג"ד שהוא אור ישר ויש נאחזים בסדר תשר"ק שהוא אור חוזר ולכן בודוי שאדם מתודה על עונות יתוודה ע"ס כ"ב אותיות בסדר אבג"ד ובסדר תשר"ק וכנז' בנוסח על חטא שאומרים ביוה"כ וז"ש זה הדבר אשר צוה ה' תעשו ר"ל עד ת"ו עשו כי צריכים אתם לשמור כל המצות כולם שהם מגיעים עד אות ת"ו ובזה ירא אליכם כבוד ה' כבוד ד"ו כ"ב כלומר שתי בחינות כ"ב שהם אבג"ד באור ישר ותשר"ק באור חוזר ודו ר"ל שתים:

ויקרב את העולה ויעשה כמשפט נ"ל בס"ד דידוע דאות ה"א ראשונה דשמא קדישא היא בינה מתקנת את אות ה"א אחרונה שהיא מלכות ותיקון שלה שתהיה שלימה כמו אות וא"ו דשמא קדישא הנקרא משפט וז"ש ויקרב את ה' על ה' כי תיבת העלה כתיב בלא וא"ו וקרי בה ה"א על ה"א שהקריב ה"א ראשונה על ה"א אחרונה לתקנה ויעשה כמשפט ויעש ה"א אחרונה כמשפט כמו בחי' וא"ו דשמא קדישא הנקרא משפט:

וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם נ"ל בס"ד כי בעת שעושין רס"מ קורא אותם עמי ואחר שעשו העגל היה קורא אותם עם שסילק אות יו"ד ונשאר עם לכך בעת שהוציאם ממצרים היה מחבבם וקוראם עמי שלח עמי ויעבדוני בין עמי ובין עמך מסתולל בעמי והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל וכאלה הרבה ואע"ג דכתיב בפ' יתרו רד העד בעם קראם כך סמוך למתן תורה להורות כי תואר עמי ביו"ד קנו אותו ע"י קבלת עשרת הדברות שעתידין לקבל אבל בלא"ה הם במדרגת עם אבל אחר שעשו העגל פגמו בעשרת הדברות ונסתלקה אות יו"ד מן עמי ואז קראם עם דכתיב ראיתי את העם הזה והנה עם קשי עורף הוא ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך לך עלה מזה אתה והעם אשר העלת וראה כל העם אשר אתה בקרבו דהיה קוראם עם ולא עמי ועתה היום שהקריב אהרן לתיקון עון העגל נתקבל ברצון והחזיר אות יו"ד לאותיות עם ונעשה להם שם עמי וז"ש וישא אהרן את יד"ו את יו"ד אל העם ובזה החזיר להם תואר עמי ויברכם:

ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם נ"ל בס"ד בכל יד יש ט"ו פרקים באצבעות ובכף וארבעה ידים של משה ואהרן הם ששים פרקים כנגד ס' אותיות שיש בברכת כהנים וז"ש ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם בפסוקי ברכת כהנים וגם בזה המשיכו אות יו"ד מן ר"ת ג"פ של יברכך וכו' אל אותיות העם לעשותם עמי וירא כבוד ה' אל כל העם שנעשה עתה במדרגת עמי גם כבוד ה' עם הכולל גי' ששים כנגד ששים אותיות של הברכה:

וידבר ה' אל אהרן לאמר יין ושכר אל תשת וכו' נ"ל בס"ד דקדוק תיבת לאמר דאינו לומר לאחרים ועוד קישור הכתובים זע"ז והוא ע"פ מ"ש בזה"י ז"ל טעם שלא ישתה יין בבואו אל אהל מועד כי המקדש והיין הם שני הפכיים דהמקדש כוחו למלאת לב האדם הנכנס שם בשמחה כמ"ש לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך תתעורר השמחה בלבי מעת שאומרים בית ה' נלך וכ"ש כשבא שם אך היין נברא לנחם אבלים ולמי שהגיעו רעה דכתיב תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ולכן הבא למקדש שגם מקור השמחה מה לו לשתות

לשתות יין עכ"ד ועוד יש טעם אחר נוסף על זה שנמנע היין מן הבא למקדש כדי להבדיל בין הקודש ובין החול כי השמחה אשר תגיע לאדם מן קדושת המצוה וקדושת ביאת המקדש שהיא קדושת נצחית גם השמחה תתמיד בלב האדם ולא תסתלק אחר גמר המצוה או אחר סילוקו מן המקדש אך שמחה הבאה לאדם מן היין היא קצרה שאיננה אלא רק בעוד כח היין בו משא"כ אחר שהפיג יינו לא ישאר לו מן השמחה ולכן כדי להבדיל בין שמחה הבאה מן הקודש ובין השמחה הבאה מן החול שהוא היין לוהו שלא יכנס שתוי יין למקדש כדי שיהיה לו היכר והרגשה שיבחין בין זו לזו וז"ש וידבר ה' אל אהרן לאמר הלך התיבה לשתים וקרי בה לא מר כלומר אתה מבאי אהל מועד ואין לך מר שהיין ניתן למרי נפש ואתה אינך מר נפש לכן יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד כי כל הבאים שם אינו מרי נפש ועוד צריכין אתם להזהר בזה כדי להבדיל בין כוחו של קודש ובין כוחו של חול ופסוק זה נכתב לפי פשוטו ונסמך כאן כדי לרמוז טעם זה כמ"ש בתחלת הפסוק ואומרו אתה ובניך אתך היינו לאו משום שמא תשגו בדבר העבודה מחמת שכרות כי אזהרה זו היא אע"פ שבניך אתך דמדכרי אהדדי:

נמצא לפ"ז ההפרש בין דבר הבא מכח הקדושה לבין דבר הבא מכח החול הוא כי זה יהיה לו קיום והתמדה וזה אין לו קיום והתמדה ולפ"ז דבר הבא מכח הקדושה ידמה לאילן או עשב שהוא מחובר בקרקע שהוא מתמיד ברטיבותו ויופיו והדרו אך דבר הבא מכח החול ידמה לתלוש שהוא מעט מעט מתייבש וכלה ואבד וכן ישראל שהם נשמתם חצובה מתחת כסא הכבוד שנקרא בשם עוה"ב שה"ם הבריאה דומין לעץ הנטוע שיש להם חלק קיים ועומד בקדושה של עוה"ב משא"כ עכו"ם אשר נשמתם מן הקליפה דעשיה ידמו לתלוש אשר אין לו קיום והוא יבש ויכלה ויאבד ובזה יובן בס"ד דברי המשנה כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כלומר דבר קיים ועומד בעוה"ב שה"ם הבריאה שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ לעולם דייקא שהוא קיום נצחי ירשו ארץ החיים שה"ם עולם ולכן ידמו לנצר מטעי כלומר נצר הנטוע ולא תלוש ולכך מעשי ידי שהם שמים וארץ יהיו להתפאר על ידי ישראל:

פרשת תזריע

אשה כי תזריע וילדה זכר וכו' נ"ל בס"ד ידוע כל משפיע נקרא בשם זכר וכל נשפע נקבה וידוע שיש מצוה ותפלה שכוחה חזק לעלות למעלה במקום הראוי גם שלא ע"י סיוע מצות אחרים אלא אדרבה היא מושכת ומעלה עמה מצות החלושים של אחרים שמשפעת בהם כח והרי זו נקראת בשם זכר משא"כ מצוה או תפלה שהיא חלושה מצידה וצריכה לשפע מצוה אחרת חזקה זו נקראת בשם נקבה וז"ש אשה נשמה כי תזריע כי עשיית המצות נקראת בשם הזרעה מצד הנשמה הנה ראוי לה שתלד מצוה שלמה שהיא בסוג זכר וטמאה שבעת ימים חיים הקצובים ע' שנה כמ"ש הפסוק שנותינו בהם שבעים שנה מפני כי עוה"ז היא שבעת אלפים שנה עם אלף השביעי שכולו שבת וכל אלף שנה נחשב כיום אחד כמ"ש כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול ולכך חיים שהם הקצובים הם ע' שהם שבעה עשריות והנשמה בעוה"ז יושבת באויר טמא ולז"א וטמאה שבעת ימים בעוה"ז ואין כח טומאה זו שוה בכל אדם אלא כפי נדת דותה הוא חלק זוהמה שהיה בעון עץ הדעת תטמא בעוה"ז וביום השמיני כשילך אדם לעוה"ב שה"ם הבינה שהיא ספירה שמינית אז ימול בשר ערלתו שתפסק הזוהמה ותכרת לגמרי ובזה יובן רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה היא דייקא שאינה צריכה לסיוע אחרים ובזה יהיה לו תפארת מן האדם מפני שהיא מושכת ומעלה מצות של בני אדם אחרים שהם חלשים ואין לאל ידם לעלות:

ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה נ"ל בס"ד דם טוהר בזכר ל"ג יום ובנקבה ס"ו יום הרי בשניהם אותיות סגול כי תיבת סגול היא ס"ו ל"ג וידוע דהסגו"ל הוא נקודת החסד וידוע דדמים טמאים הם בסוד הגבורה ודמים טהורים הם בסוד החסד ולכן ימים של דמי טוהר הם אותיות סגול:

וטהרה ממקור דמיה י"ל והא כבר טבלה קודם שהביאה הכפרה והנה היא טהורה ונ"ל בס"ד דידוע דבאשה נתהוה בה דם הטמא מכח זוהמת הנחש מעון עץ הדעת ולכן כאשר תשלים טהרתה ותביא גם הקרבן הראוי לה אז נטהרת מדרגה אחת מן הזוהמה דנחש אשר סיבבה לה דם הטמא של הנידה ונמצא המקור של הדמים שלה הוא זוהמת הנחש ובכפרת זו נטהרת מדרגה אחת ממדרגות הזוהמה שיש בה ולז"א וטהרה ממקור דמיה היא הזוהמה שהיא מקור לדמים אלו הטמאים אשר ראתה:

ועוד נ"ל בס"ד דידוע לימוד תורה שבכתב נקרא קראי לכן המכחישים בתורה שבע"פ ומודים רק בפשט המקרא שבכתב נקראים קראים אבל המודה בתורה שבע"פ והולך אחריה נקרא תלמודי ונודע כי הלכות מרובות יש בנדה בענין טומאתה וטהרתה שאין מפורשים בתורה שבכתב אלא הכל נתנו בתורה שבע"פ על כן מי שהוא קראי אין לו טהרת נדה שאם יחסר ממנה הלכה אחת הרי זו בנדתה ולא תטהר במים שטובלת בהם הן בחסרון הנוגע לטומאת הנדה עצמה הן בחסרון הנוגע לטבילתה ואין טהרה לנדה אלא רק לתלמודי ההולך אחר תורה שבע"פ ולא לקראי והנה אותיות דמיה במלואם כזה דל"ת מ"ם יו"ד ה"י תמצא במלוי שלהם אותיות תלמודי"י והמלוי יכונה בשם מקור מפני שהמלוי הוא נעלם ומכוסה כמו המקור של כל דבר שהוא נעלם ומכוסה וז"ש וטהרה ממקור דמיה ר"ל מכח התלמודי שהוא רמוז במקור של אותיות דמי"ה ולא מכח הקרא"י:

ובמדרש איתא אשה כי תזריע וילדה זכר הה"ד הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב ב"ש ז"ל דף ט"ז ע"פ כמו הרה תקריב ללדת תחיל תזעק בחבליה והקשה דהו"ל כמו הרה על המשבר תחיל שאז הוא עיקר החבלים ופירש דידוע דדרש רשב"י מ"מ יולדת מביאה קרבן מפני דבשעה שכורעת לילד נשבעת (פירוש כח הנפש שלה) שלא תזקק לבעלה ואח"כ מתחרטת ורוצה לעבור על שבועתה להזקק לבעלה לכן מביאה קרבן בעבור חלול השבועה של הנפש שלה והנה זה דרכה כל הימים כאשר תחזור ותתעבר אח"כ חוזרת ונשבעת כשכורעת לילד ואח"כ תתחרט ותביא קרבן וכן על זה הדרך ועל זה דימה הנביא את בני ישראל דחוטאים להשי"ת ובהגיע ימי תשובה ובפרט יוה"כ עושים תשובה ואומרים שלא ישובו לכסלם ואחר יוה"כ חוזרין וחוטאין וביוה"כ שבים חוזרים ועושין תשובה ואומרים שלא ישובו לכסלם ואחר יוה"כ חוזרין וחוטאין וכן על זה הדרך וז"ש כמו הרה תקריב קרבן ללדת ר"ל בעבור עת הלידה שלה שנשבעת שלא תזקק לבעלה ורוצה עתה לחלל שבועתה

שבועתה שזעקה בעת חבליה וזהו תחיל תזעק בחבליה זה משפטה כל הימים כן היינו מפניך ה' שגם אנחנו חוטאין ושבים ואומרים שלא נשוב לכסלה וחוזרין אח"כ וחוטאין וג"כ שבים ואומרים שלא נשוב לכסלה וכן על זה הדרך בכל שנה ושנה ובזה פירש שם בעצב תלדי בנים ואל אישך תשוקתיך והוא ימשול בך כלומר יקח אותך למשל ולדוגמא בדברים שבינו לבין הקב"ה כי יאמר כמו הרה תקריב וכו' כן היינו מפניך ה' עכ"ד :

נמצא האדם שדרכו לחטא ולשוב בתשובה ויאמר שלא ישוב לכסלה ואח"כ חוזר וחוטא וג"כ שב בתשובה וחוזר וחוטא ושב בתשובה הנה זה הולך בעקבות אמו כי כסלות זו שהוא חוטא ושב וחוזר וחוטא ושב דומה למנהג אמו בענין הלידה והעיבור שלה ובזה יובן בס"ד בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו כי הכסיל שהוא חוטא ושב וחוזר וחוטא ושב ידמו אותו לאמו ולכן אמרה בת שבע לשלמה הע"ה מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי ר"ל אם תחטא ותתחרט ותשוב ותחזור ותחטא יאמרו אני גרמתי לך מנהג זה מצד נדרי שאני נודרת בעת הלידה שלא אזקק עוד ומתחרטת וחוזרת ונודרת וכן על זה הדרך :

והשתא לפי האמור להכי נסמכה פרשת יולדת לפרשת מצורע מפני כי הצרעת באה על חטא ובא הכתוב להודיע בפרשת מצורע איך החטא הוא הגורם את חולי הגדול הזה הקשה שבכל חולאים וכאשר האריך רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בביאור המקראות בפרשה זו בטוב טעם ודעת יע"ש ועל כן שפרשת מצורע כולה באה לרמוז על החטא לכך סמך לה פרשת יולדת אשר החוטא ידמה במנהגו אל מנהג היולדת וכאמור בפסוק כמו הרה תקריב ללדת וכו' והנה על פי האמור בפסוק זה דכמו הרה תקריב ללדת מתבאר היטב פשט הכתוב הזה דאמר הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני פירוש חוללתי לשון חלול ואומרו חוללתי מורה על חלולים רבים כלומר בעון עשיתי חלולים רבים שאני שב על העון ומתחרט ואחזור לעבור עליו לחלל וכן עז"ה ואין זה חידוש כי בחטא זה שאני עושה חלולים רבים יחמתני אמי שגם אמי כך מנהגה ולזה המדרש קשיא ליה בפרשה זו של היולדת דכתיב אשה כי תזריע וילדה מה שייכות לפרשת יולדת עם פרשה זו של מצורע דנקיט לה בהדה ומתרץ הה"ד הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני דמדמה חטאי האדם למנהג אמו בלידה ולכן סמך פרשת יולדת לפרשת מצורע אשר כולה היא מדברת בחולי צרעת הנפש שהיא באה בחטאות האדם :

ועוד איתא במדרש אשה כי תזריע וילדה זכר הה"ד אשא דעי למרחוק ולפעלי אתן צדק ונ"ל בס"ד דארז"ל שלשה שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו וארז"ל הקב"ה מטיל עשרה דברים ואביו חמשה ואמו חמשה ופירשום בגמרא אחת לאחת וכל איש יבין דבר לאשורו אע"ג דאב ואם יש להם שותפות באדם כל זה בעת ההזרעה אך אח"כ אין בכוחם לעשות פועל של כלום דאפילו שהאם נושאה בבטנה את הולד ט' חודשים כשיגיע זמן הלידה בטל כוחה ופעולתה כי איך תוכל להוציא הולד מן הקופסא שמונח בתוך אם לא יפתח השי"ת את רחמה בדרך הפלא ופלא וגם אחר הלידה מי ילמד את הולד הזה את מעשה היניקה איך ינק ויחיה דהלא הוא בעת ההיא כמו אבן בלא השכלה ובלא הבנה ובלתי כח הדיבור אך השי"ת חונן לו דעת שידע להניק מאיליו גם עוד בגידול הולד בכל זמן היניקה הקב"ה עושה פלאי פלאות לצורך קיומו וחיותו אשר עצמו מספר ובכל זאת מה תוכל האם לעשות על כן אפילו שהיא נושאה את בנה בבטנה תשעה חודשים אין לה להתפאר לומר שותף אני בילד הזה אלא בע"כ תודה כי חלק שיש לה בו אינו כלום והעיקר הוא כח השי"ת העושה כל ולכך צריך שהאדם יהיה כפוף לעבודת השי"ת ולא יעשה דבר אביו ואמו אם דבריהם המה הפך דבר ה' וז"ש הכתוב אשא דעי למרחוק ר"ל אשא דעי בענין השותפים שיש להם חלקים בגופי למרחוק דהיינו לא אביט על עת ההזרעה אלא אשים הבנתי ודעתי להביט למרחוק מן הלידה ואילך עד סוף הימים של חיי האדם ואז לפעלי הוא הקב"ה שפעל העשרה דברים וזהו פעלי פעל יו"ד אתן לו הצדק להודות שהוא העיקר ואליו אשמע ואעבוד והנה המדרש קשיא ליה קושית זוה"ק שהקשה איך זכר הכתוב הלידה אחר ההזרעה והלא יש הריון בנתיים ולזה תירץ הה"ד אשא דעי למרחוק וכו' כלומר בא הכתוב ללמדנו אשה כי תזריע אל תתפאר בשותפות שיש לה בהזרעה בולד אלא תביט בלידה בזמן שילדה ותראה באותו עת אם תוכל להשתתף בקיום הולד וחיותו ואז תבין שאין חלקה חשוב כלום לפי האמת :

ועוד איתא במדרש אשה כי תזריע הה"ד חיים וחסד עשית עמדי ראב"ך אומר בנוהג שבעולם בהמה זו דדיה במקום רחמה והולד יונק במקום בושתה ואשה זו דדיה במקום נאה והולד יונק במקום כבודה הוי חיים וחסד וכו' אר"א אם ישהה אדם בחמין שעה אחת הוא מת ומעיה של אשה רותחין והולד נתון שם והקב"ה משמרה הוי חיים וכו' א"ר תחליפא אם אכל אדם פרוס ז' אחר פרוסה שניה דוחה את הראשונה והאשה הזאת כמה מאכל אוכלת ואינו דוחה את הולד ע"פ נמצא מן החסד שעשה השי"ת דדי האשה במקום בינה ילמוד האדם מוסר להדבק בטהרה ומן חסד של היות עמידתו תוך חמין רותחין ומתקיים ילמוד מוסר שירבה בעסק התורה הנקראת אש ולא יהיה חום היום מבטלו מעסק התורה ומן חסד השלישי שאין נדחה הולד שהוא בריה טובה מחמת מאכל הגשמי שאוכל האדם ילמוד מוסר שלא ידחה עסק הגשמי את קביעות התורה ולפ"ז מן שלשה דברים הנז' שהם ר"ת אד"ם שהוא אכילה דדים מעים יבין האדם מוסר גדול ולכך נקרא אדם כדי שיקח מוסר מן שלשה הנז' הנרמזים באותיות אדם ובזה יובן כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי ר"ל מה שנעשיתי בער מפני שלא נתבוננתי מן שלשה הרמוזים באדם :

כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת נ"ל בס"ד נקיט ג' מינים דהצרעת באה על לשה"ר דקטיל תלתא וגם שקול כנגד ג' טומאות חמורות שהם ע"ז וג"ע וש"ד והתחלת הטומאה בלשון והרפואה ג"כ בלשון דכתיב מות וחיים ביד הלשון וכתיב מרפא לשון עץ חיים שהוא עסק התורה דכתיב בה עץ חיים היא אמנם צריך סור מרע תחלה משל למי שיש לו קדחת דרפואתו לשתות סם שקורין כנאכינה אך לא יתנו לו סם הנז' תחלה אלא יתנו לו קודם סם המשלשל לטהר בטנו ואח"כ יתנו לו סם הכנאכנה ולז"א כי יהיה בעור בשרו הוא הלשון אבר שכולו בשר ואין בו עצם משם תתחיל טומאה זו של הצרעת הבאה על לשה"ר שקול כנגד ג' טומאות :

וראה הכהן אחרי הוכבס את הנגע והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב ייטב לב ז"ל בפסוק והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע דתיבת נגע נראה לשון יתר ופירש דארז"ל צדיקים מהפכים מדה"ד למדת רחמים והכונה שהם מהפכים היסורין הבאים עליהם הם לטובה ואז ממילא

ממילא נעשה הדבר טוב וכמ"ש בנחום איש גם זו שאמר גם זו לטובה ונהפך הרע לטוב וכן ברבי עקיבא גבי אושפיזא ושרגא והמור ותרנגול שאמר לטובה ונעשה הדבר טוב משא"כ הרשעים ההפכים מדה"ר למדת הדין ועניין היפוך הזה הוא ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק ה' יסעדנו על ערש דוי כי בחליו נהפך עשר לערש ויו"ד לדוי וברפואה חוזר ערש לעשר ודוי ליו"ד כי החולי בא מחמת דאור החכימה שרמוז ביו"ד שמספרה עשר נסתלק מן האדם וכתיב אמרת אלוה צרופה ר"ל צרופי האותיות שיהפך הקב"ה את אותיות המורים על הרעה לעשותם צירוף אחר המורה לטובה וזהו הפוך הקללה לברכה וכן כאן הנגע יתהפך לצירוף ענג ולז"א נרפא נגע הצרעת שיתהפך הנגע לענג וזה יהיה מן הצרוע עצמו ע"י שמקבל היסורין האלה באהבה ואומר גם זו לטובה עכ"ד ע"ש וכ"ל להמתיק הרמז הזה ולהוסיף בו עוד בס"ד כי הפרש שיש בין נגע ובין ענג הוא באות עין כי נגע העי"ן בסוף וענג העי"ן בראש וזהו הפוך ממש שמתהפך האות מסיפא לרישא ובזה יובן החכם עיניו בראשו שאין לו צירוף נגע שהעין בסוף אלא ענג שהעין בראש והרשע עיניו למטה לכן אצלו נגע שאות העי"ן היא למטה אבל הצדיק עיניו למעלה לכן אצלו ענג שאות עי"ן למעלה וז"ש אצל יוסף הע"ה עינו בכבל רגלו ברזל באה נפשו עד עת בא דברו אמרת ה' צרפתהו פירוש עד עת בא דברו של יוסף הע"ה שהיה אומר גם זו לטובה אז אמרת ה' צרפתהו לאותו הכבל עשתה לו צירוף אחר חדש שנהפכו אותיות כבל לאותיות בכל שהיא מדת הברכה של אברהם אע"ה דכתיב ביה וה' בירך את אברהם בכל:

ובזה יובן רמז הכתוב כאן וראה הכהן אחרי הוכבס את הנגע והנה לא הפך הנגע את עינו פירוש שראה צירוף הנגע עודנו כמו שהוא שלא נהפך את עינו ר"ל אות העי"ן שלו שלא נהפך מסיפא לרישא שיהיה ענג שהעין הוא בראש ולכן הנגע לא פשה אז טמא הוא כי הרפואה תלויה בזה:

וטהר את הנגע כולו הפך לבן טהור הוא כ"ל בס"ד נו"ן של נגע בא"ל ב"ס מתחלף בגימ"ל ואות גימ"ל בא"ת ב"ש יתחלף באות רי"ש או רי"ש באי"ק בכ"ר יתחלף באות בי"ת הרי נהפך נו"ן דנגע לאות ב' דלבן וכן אות גימ"ל דנגע יתחלף באי"ק בכ"ר באות למ"ד הרי אות למ"ד דלבן וכן אות עי"ן דנגע יתחלף באי"ק בכ"ר באות נו"ן פשוטה הרי אות נו"ן פשוטה דלבן נמצאו נהפכו אותיות נגע לאותיות לבן ולז"א וטהר את הנגע יען כי כולו הפך לבן טהור הוא:

פרשת טהרות

והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע הדקדוק ידוע מילות מן הצרוע נכון יתר וכ"ל בס"ד ארז"ל צרעת באה על לשה"ר לכן מסגירו כדי לטהרו שטופה לו לצער של הסגר הפך מנהגו הרע כשסיפר לשה"ר שילך ממקום למקום ויספר שכן דרכם וכאשר הרחיב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל דבר זה בפרשת תזריע בלשונו הנעים והנה צרוע אותיות עצור וז"ש נרפא מן העצור שעשה הפך מדתו הרעה גם הלומד תורה בבהמ"ד נקרא עצור כמ"ש בדואג נעצר לפני ה' וע"י שהיה עצור בלימוד תורה נרפא נגע הצרעת או יובן בס"ד הכונה כי הצרוע שחטא ולכך לקה בצרעת אין לו רפואה אלא בתשובה וחרטה אך ההרטה באה לו מצד שדחקוהו היסורין שלא יכול שאת אותם אפשר שזה לא יבא לו רפואה אלא צריך שהרפואה תהיה מכח הצרוע עצמו שהוא מתחרט באמת על מעשיו הרעים אפילו אם לא היו באין עליו יסורין ובזה יובן דברי התנא אזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה כלומר התשובה נקראת דרך כמ"ש רז"ל ע"פ על כן יורה חטאים בדרך ואמר איזו היא תשובה מעליא זו שהיא תפארת לעושיה שיתפאר על אשר הוא עשאה באמת מטוב רצונו ולא שהיסורין הכריחו אותו דכיון שלא לחצוהו היסורין אז נמצא תפארת לו מן האדם כי בני אדם אחרים יבואו ללמוד ממנו תשובה כיון שרואין אשר מאליו נתחרט ועשה תשובה יתפעלו יותר גם הם לעשות תשובה ונמצא זה זכה וזיכה אחרים:

ובמדרש איתא מעשה ברוכל אחד שהיה מחזר בעיירות הסמוכות לצפרי והיה מכריז ואומר מאן בעי למזבן סם חיי אודיקו עליה כ"ע רבי ינאי הוה יתיב ופשיט בטרקלין א"ל תא סק הכא זבין לי א"ל לית אנת צריך ולא כדמותך אטרח עליה וסליק לגביה הוציא לו ספר תהלים מוכרך הראה לו פסוק זה מי האיש החפץ חיים וכו' מה כתיב בתריה נצור לשונך מרע א"ר ינאי אף שלמה מכריז שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו שומר מצרעת נפשו א"ר ינאי כל ימי הייתי לומד פסוק זה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט עד שבא רוכל זה והודיעני לפיכך משה מזהיר את ישראל זאת תהיה תורת המצורע ע"כ והדקדוקים רבים המה חדא מאי קמ"ל מתהלים מכורך ומאי נ"מ אם מכורך או לא מכורך ועוד מה חידש רוכל זה לרבי ינאי ועוד מה ענין אומרו להיכן הוא פשוט דאם לא ידע ביאורו יאמר לא הייתי יודע פירושו וראיתי להרב זרע ברך ז"ל שפירש אותו כמין חומר דארז"ל למיימינים בה שקורין לשמה אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד אך המשמאילים שלומדין שלא לשמה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא וידוע פלוגתא דר"ג וחכמים והוא דר"ג ס"ל אם אין תוכו כברו ר"ל לומד שלא לשמה אל יכנס לבהמ"ד דאסיר ללמדו וחכמים ס"ל מתוך שלא לשמה בא לשמה ולפ"ז לדעת ר"ג דאין ללמד תורה לתלמידים הלומדים שלא לשמה יהיה משך הכתוב של מי האיש פשוט על פסוק שלמעלה ממנו דקאמר לכו בנים התלמידים שמעו לי יראת ה' היא התורה אלמדכם אך דעו כי אין אני מלמד לכל אדם אלא רק להלומד לשמה שיש לו אורך ימים וגם טוב העושר ולז"א מי האיש החפץ חיים שהוא אורך וגם אוהב ימים לראות טוב ג"כ שהוא עושר ותרתי לא כתנו אלא ללמד לשמה הנה זה האיש אלמדנו תורה בזה ונגמר הענין בכך ופסוק הבא אחריו של נצר לשונך מרע הוא מלתא באפיה נפשה דמלוהו על לשה"ר ואינו מקושר עם פסוק מי האיש החפץ חיים וכל זה הביאור הוא לסברת ר"ג דמקשר פסוק מי האיש עם פסוק שלפניו לכו בנים אך לסברת רבנן דפליגי וס"ל דמלמדין תורה גם להלומד שלא לשמה א"א לקשרו עם פסוק לכו בנים אלא ס"ל לקשרו עם פסוק נצר לשנך מרע לומר שבעל לשה"ר לוקה בצרעת דחשוב כמת ואין חייו חיים והכי קאמר מי האיש החפץ חיים ובאיזה חיים אני אומר הוא שאוהב ימים לראות טוב בהם שלא ילקה בצרעת שהוא מושלל מן הטוב דגם בחייו קרוי מת הנה זאת תהיה להנזהר מלשה"ר ולז"א נצר לשונך מרע וכו' זה הוא אוהב ימים לראות טוב דניצול מצרעת והנה קודם שבא הרוכל היה מסתפק

רבי

רבי ינאי בזה הפסוק של מי האיש החפץ חיים ולא ידע אם ביאורו כסברת ר"ג שפושט אותו ומושכו על פסוק הקודם של לכו בנים או אם ביאורו כסברת רבנן שפושטין אותו על פסוק שאחריו דאיכא נפקותא רבה בין זה לזה מה עשה אותו רוכל הגיד לו ביאור הכתוב בחכמה והוא שהוציא לו ספר תהלים מכורך שפתח הספר וכיסה פסוק לכו בנים במטפחת הכרוכה עליו והראה לו מן פסוק מי האיש ואילך רמז לו בזה דפסוק מי האיש אינו מקושר עם לכו בנים כמ"ש ר"ג אלא מקושר עם פסוק שאחריו כסברת רבנן ועל כן אמר רבי ינאי לא הייתי יודע מקרא זה של מי האיש היכן הוא פשוט עד שבא רוכל זה והודעני בחכמה עכ"ד דפח"ח:

ובזה פרשתי בס"ד הכתוב בהפטרה מ"ש אלישע הע"ה לגחזי מאין גחזי והשיב לא הלך עבדך אנה ואנה והוא דארז"ל למה לקה גחזי בצרעת על אשר דבר שם רע על אלישע כי אלישע נשבע שלא יקח כלום מן נעמן והוא הלך ואמר לנעמן בשם אלישע הע"ה שיתן ככר כסף ואע"פ שא"ל לצורך בני הנביאים עכ"ז אין היתר לשבועה כי הוא נשבע שלא יקח כלל ואמרה תורה זאת תורת המצורע מוציא שם רע לוקה בצרעת עוד כתבו המפרשים ז"ל הטעם שדחה אלישע הע"ה את גחזי בשתי ידים דמלבד דקלל בצרעת עוד טרדו מלפניו שלא ילמדהו תורה היינו משום דעתה נתברר לאלישע דגחזי לא היה לומד לשמה ואזיל בתר סברת ר"ג דס"ל כל ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לבהמ"ד דאין ללמד תורה אלא ללומד לשמה ובזה יובן שאלת אלישע הע"ה דרך לחות מאין גחזי מאיזה כת אתה אם כאותם הסוברים כר"ג דמושכין פסוק מי האיש לפסוק לכו בנים דנלמד מזה באסור ללמד תורה לאדם הלומד שלא לשמה או"ד אתה מכת דפליגי על ר"ג דס"ל מותר ללמד להלומד שלא לשמה ופסוק מי האיש משוך עם פסוק שאחריו נצר לשנך מרע דבא ללמד בהמוציא שם רע ומדבר לשה"ר לוקה בצרעת דאין חייו חיים והשיב לו גחזי לא הלך עבדך אנה ואנה כי אני לא משכתי פסוק מי האיש לא על פסוק לכו בנים ולא על פסוק נצר לשנך אז א"ל אלישע אתה שלא משכת הפסוק לא לפניו ולא לאחריו אני אמשוך אותו בשבילך על לפניו ועל לאחריו דצרעת נעמן תדבק בך מכח משיכת הכתוב על לאחריו וגם לא מלפני שלא אלמדך תורה עוד מכח משיכת הכתוב על לפניו לכו בנים שאנהוג עמך כדברי ר"ג וכדברי חכמים:

ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם נ"ל בס"ד ולקח הכהן איש החסד את הכבש האחד רמז לישראל שנקראו כבשים והם גוי אחד בארץ שיש להם תואר אחד וזהו האחד הידוע בה"א הידיעה או יובן האחד ה' אחד כי חמשה פעמים אח"ד עולה מספר ס"ה שהוא שם אדנ"י כמנין היכל בסוד וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ ובשבת מיחדים שמו יתברך בתיבת אחד של שמע ישראל חמשה פעמים שהם ארבעה בק"ש שתים בלילה דערבית ועל המטה ושתים ביום בשחרית דקרבנות ודיוצר ואחת במוסף בקדושת מוסף הרי חמשה פעמים אחד יש בשבת כמנין שם אדנ"י שה"ש השכינה השורה על ישראל ולז"א ולקח הכהן את הכבש אלו ישראל ה' אחד כלומר ה"פ אחד ועוד והקריב אותו לכבש שהוא ישראל לאשם קרי בה ל"א שם כי שם ל"א מן ע"ב שמות של ויסע ויבא ויט הוא שם לבב שהוא שהוא למפרע בכ"ל והוא ברכתו של אברהם אע"ה דכתיב וה' בירך את אברהם בכל שממשיך לישראל ברכה משם זה שהוא שם ל"א מן ע"ב שמות ואת לג השמן

ר"ל לבוש לאותיות שמן כמ"ש במדרש בראשית פרשה ד' כתונת עור רבי יהושע אומר נגא פי' בגד משובח כי אותיות שמן מתלבשים בא"ת ב"ש בשם בי"ט והוא עיקרו של עולם ששמירת ישראל תלויה בו והוא מכניע הקליפות לפניהם וכנז' בס' קה"י ז"ל והניף אותם תנופה לפני ה' כתרגומו וירם יתהון ארמא קדם ה':

ולקח הכהן מדם האשם ונתן על תנוך אזן המטהר וכו' נ"ל בס"ד נותן על ג' אברים אלו אזן יד רגל ר"ת יאר שיאר לו בזה הטהרה וידוע דהצרעת באה על לשה"ר ורפואתו תלויה בתורה דכתיב מרפא לשון עץ חיים והתורה אשר תרפא היא תורה שבע"פ שתתייחס לאזן שהיא תלויה בשמיעת האזן לכך נותן תחלה על בהן אזנו הימנית דהתורה היא בסוד ימין ואח"כ על בהן ידו הימנית כי אין לימוד התורה מעולה לפני הקב"ה אא"כ ילמד האדם ע"מ לעשות והמעשה תתייחס לידים ואח"כ על בהן רגלו לומר תלמוד תורה בלתי נקיון של סור מרע לא יעלה לרצון דזה דומה למזלף יין על זבל ואשפה מה הנאה יש לו מריח הטוב של היין וידוע כי עיקר סור מרע הוא בעבירות שאדם דש בעקביו שמתייחסים לרגלים שאין האדם חושב אותם כלום ואינו מתחרט בהם לכן יתן על בהן רגלו ג"כ לעורר אותו בזה:

והנה אם תצרף מספר דם עם מספר אזן שנותנו עליה יהיה מספר קב שהוא מספר ששה פעמים טוב רמז לתורה שבע"פ שיש בה ששה סדרים והיא נקראת טוב נמצאת היא ששה פעמים טוב ומרפא לשון עץ חיים היא תורה שבע"פ שתתייחס לאזן ובזה מבטל קליפת כלבים שהם ג' ק"ב ששולטים על בעל לשה"ר כמ"ש רז"ל בסמיכות לא תשא שמע שוא לכלב תשליכון אותו גם יתן עוד דם על היד יהיה בזה צירוף דדים שהוא י"ד ד"ם ובתורה כתוב דדיה ירווך בכל עת גם ללמדו מוסר הקב"ה חס על הפה שלך ועשה לו דדים במקום בינה כדי שתינק משם ולא עשה לך הדדים כבהמה שהם במקום טנופת ואיך אתה תטנף הפה בלשה"ר גם יתן הדם על רגל כי מספר דם עם מספר רגל עולה עוז"ר היא התורה היא עזר לאדם מן היצה"ר כמ"ש בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין וכמ"ש בס"ד ע"פ אעשה לו עזר כנגדו:

וכבס המטהר את בגדיו וגילח את כל שערו ורחץ במים וטהר נמצא טהרתו תלויה בשלשה אלה כבוס בגדים וגלוח שער וטבילה במים ונ"ל בס"ד דידוע טהרה זו של מצורע רומזת לטהרת הנפש מן העונות האדם יקח מוסר מכבוס בגדים הגשמיים לכבוס בגדי הנפש כי דרכו של בגד המלוכלך הרבה ילך תכף ברחיצה הראשונה רוב הלכלוך ואח"כ ברחיצה שניה ילך גם מעט הנשאר ואח"כ לא ישאר ממשות לכלוך בבגד אלא רק רושם וזה הרושם צריך לו רחיצות הרבה וטורח גדול עד שילך לגמרי כן עבירות חמורות העושים לכלוך הרבה בבגדי הנפש הם נטהרים והולכים תכף ומיד בודוי ראשון כי על אלו יתחרט חרטה גמורה ואמיתית ויקבל עליו קבלה גמורה בלב שלם שלא לעשותם עוד אך עונות דקים שהאדם דש בעקביו אין החרטה בהם גמורה ושלימה גם אין קבלתו בהם לעזבם בלב שלם ולכן אלו עד שיטהר מהם צריך טורח ויגיעה דאלו דומים לרושם הלכלוך מפני שיצה"ר מורה לאדם בהם היתר:

וגלוח השער נרמז בו ענין יקר והוא ע"ד שארז"ל בירושלמי מעשה בכהן אחד שהיה עני ביותר ורצה ללכת לחו"ל בשביל פרנסה ואמר לאשתו אין לי דבר להניח לך אבל אלמדך חכמתי ובעוד שהיה מלמד לה מראות נגעים אמר לה דעי דאין שער בראש שאין תחתיו מעין שממנו הוא גדל ואם היה מתחבר מעין של

שער

שער זה שאל חבירו היו עיניו כהות אמרה לו אשתו ישמעו אזניך מה שפיך מדבר ומה אם לכל שער ושער מראשך הקב"ה מזמין לו מעין בפ"ע שיתפרנס בו לא כ"ש שיזמין לך מזונך ולמה תלא לחו"ל מיד חזר בו עכ"ל ובאמת לימוד המוסר הזה מן השער הוא צרי ותחבושת לכל אדם שלא יהיה מצטער ודואג על העתיד אלא יקוה אל ה' תמיד ולא יעצב על שום דבר וגם מכאן תוכחת מגולה לקצת בני אדם נבערים מדעת שבראותם שיש להם ד' וה' בנים הם פורשים מנשותיהם כי דואגים שמא יהיה להם רבוי בנים ובנות ובמה יפרנסום וענין זה הוא שטות גמור כי הבורא יתברך שנתן להם הבנים יזמין להם פרנסתם ואם על שער אחד משגיח כ"כ איך לא ישגיח על אדם שהוא עולם מלא וגם עוד מן השער שיש לכל או"א מעין בפ"ע ילמוד האדם מוסר השכל שכמעט כל ענייני העבודה תלויים בזה והוא מ"ש בגמרא מכאן אמר בן עזאי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו לך ואין אדם נוגע במוכן לחבירו ואין מלכות נוגעת בחברתה כמלא נימא ע"כ והיינו דאם השערות שהם עומדים סמוכים זע"ז אינו נוגע במוכן לחבירו אלא כל אחד יונק מן מעיין שלו כ"ש האדם עם חבירו ולכן סיים בדבריו כמלא נימא דקאי אכלהו ר"ל כדמיון המילוי והיניקה של נימא הוא השער שבראשך :

וענין טבילה במים יורה לאדם בעל תשובה מוסר גדול שצריך להיות תמיד בשברון לב והולך ומוסיף במידות הענוה והשפלות ובזה תקובל תשובתו ויתרצה לפניו יתברך וכמ"ש רז"ל ע"פ זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה וכ"כ ירגיל בענוה ושפלות עד שתהיה אצלו טבעית כמו טבע המים שהם רודפים ללכת למקום נמוך מצד טבעם :

והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואותם לפני ה' פתח אהל מועד י"ל אומרו הכהן המטהר מאי קמ"ל בתיבת המטהר דאנחנו יודעין כי זו היא מלאכתו של הכהן לטהר וכמה פעמים הזכיר הכתוב את הכהן ולא פירש שהוא המטהר ודי לומר הכהן בסתם וכ"ל בס"ד בהקדים מעשה ששמעתי באחד ת"ח שהיה מהלך במבוי אחד וראה חצר פתוח וקולות רבים נשמעים מתוכו והבין מן הקולות שלהם שיש שם חבורה אחת יושבים ומשחקים בקוביא ומריבים זע"ז והוא נתקנא קנאת ה' ויכנס שם פתאום ויגש אליהם וידבר אתם קשות הוי נבלים מה המעשה הרע הזה אשר אתם עושים לשחק בקובייא האסורה ולגזול זמ"ז והאנשים ההם נפלה אימתו עליהם ויבושו ממנו וכולם קמו ונפלו לפניו ויאמרו הסכלנו עשה הדבר הזה ועוד לא נשוב לכסלה ויתנדבו כל הממון שהיה מונח לפניהם בשביל עסק השחוק שהיה לערך עשרה זהובים ויתנו אותו להת"ח בתורת קנס שיקחהו לעצמו ויתפלל על כפרתם והוא לקח הקנס מידם וידבר להם דברי מוסר שלא ישובו לכסלה וילך לו ויהי אחר שנים ושלוש חדשים נדחק אותו ת"ח בשביל פרנסה עד מאד ולא מצא לו מקום אפילו בתורת הלואה משום אדם ועודנו נבוך ומחשב איך יעשה ויזכור הדבר ההוא ויאמר בלבו בודאי אלו האנשים חזרו לסורם הרע והנם עתה משחקים בקוביא בחצר ההוא אלך שם ואוכיחם ואקח מהם קנס ואתפרנס בו וילך באותו מבוי וירא החצר פתוח וקול המשחקים בקוביא נשמע בחוץ וישמח על הדבר ויכנס פתאום ויאמר להם הוי נבלים. איך חזרתם לסורכם הרע לשחק בקוביא ועדיין לא סיים דבריו ויקומו עליו כלבים כמו כד ויחרפוהו ויקללוהו ויאמרו לו לא מכאן מי שמך שר ושופט עלינו ויבקשו להכותו מכה רבה ויברח וינס ויצא החוצה. ויהיה נבוך מאד לדעת מה זה ועל מה זה הלא קודם שני חדשים כשהוכיחם נפל פחדו עליהם ויבושו ממנו ויתחננו אליו ועתה מאד לגד חרפוהו וביזוהו ויבקשו להכותו על תוכחתו וילך אל רבו ויספר לו הדבר הזה אשר קרהו ויאמר לו רבו הטעם פשוט הוא כי בראשונה בעת שנכנסת להוכיחם היתה כונתך לש"ש כי נתקנאת קנאת ה' ולא עלתה על לבך הנאת ממון לעצמך על כן הקב"ה היה בעזרך והטיל אימה ופחד עליהם מדברי תוכחתך וכמ"ש רז"ל כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים כי הש"ת יהיה בעזרו שיעשו דבריו פירות ופועל גדול בלב השומע אך בביאה שניה היתה כונתך בשביל הנאת עצמך כדי שתקח מהם קנס ותתפרנס בו לכך לא בא לך עזר מאת ה' ודבריך לא עשו רושם והם התריסו כנגדך כפי הטבע ע"כ שמעתי :

וכיוצא בענין זה תמצא אצל הכהנים כי כל איש אשר יחטא ואשם יביא קרבנו לכהן להקריבו והכהן יש לו הנאה גדולה מן הקרבנות כי אוכל בשר טוב ומנחה בלולה בשמן ואם הכהן המקבל הקרבן מיד האדם אין כונתו בשביל הנאתו אלא כונתו כדי לטהר האי גברא ולכפר עליו אז מעשה הכהן בהקרבה יעשו פירות בטהרת האדם וכפרה ואם הכהן כונתו בשביל הנאתו בלבד אין הקרבתו מועלת לטהר גברא וכמ"ש הכהנים לא אמרו איה ה' שהיו שמחים בהבאת הקרבנות בשביל הנאתם ואין משגיחים לטהרה וכפרה הנוגעת לנפש לכפר עליו לפני ה' ועל כן אין מעשיהם מועילים לכפרה ולטהרה כי עסקם הוא שלא לש"ש ולכן בא הכתוב לבאר הדבר הזה כאן והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר לפני ה' פירוש אמתי יעשה הכהן העמדה וקיום בטהרה וכפרה לזה האיש המטהר לפני ה' הוא דוקא אם יהיה הכהן כונתו לטהר ולא בשביל הנאת עצמו למלאת כריסו דרק אם יהיה זה הכהן הוא מטהר ר"ל כונתו לטהר את זה האיש יועילו מעשיו לעשות לו העמדה מנפילתו שיעמדהו לפני ה' שיקובלו מעשיו ברצון להיות לו טהרה וכפרה כראוי וכמצטרך :

פרשת אחרי

אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו י"ל למה קראם עתה בני אהרן ועוד הול"ל בהקריבם ועוד וימותו לשון יתר וכן אחיך לשון יתר וכ"ל בס"ד בא לומר שהם דחקו את השעה להקטיר בפנים שאין בזה רשות אלא לאביהם ביוה"כ והטעם דארז"ל כה"ג צריך שיהיה שלם בחכמה וביראה ואהרן זכה על ידי שתים אלה ולכן כיון שראו שהם שלמים בשתים חשבו שעי"כ יכולים הם להיות עיקר בכהונה גדולה כמו אביהם דנחשבים כאהרן עצמו אך לפי האמת הם אינם חשובים כאהרן עדיין אלא הם בני אהרן טפלים אל אביהם וז"ש אחרי מות שני בני אהרן שהם באמת בני אהרן טפלים אליו אך הם חשבו בקרבתם לפני ה' ר"ל ע"י ב' החכמה והיראה שהם שתים העושים הכנה לכה"ג להתקרב לפני ה' כן בהכנות של השתים ראוי שתהיה קרבתם לפני ה' כמו אביהם וזה הדבר גרם להם שימותו שעי"כ חשבו עצמם עיקרים ועשו מעשה עיקר להקטיר בפנים ועי"כ וימותו ולכן כיון שהם שגו בדבר זה להתקרב לפני ה' מחמת ראותם שלימותם בשתים הנז' עתה יש לחוש שמא אהרן שהוא אחיך הדומה לך שהוא קרוב באמת

באמת

בשמחת אלי מלך שלימותו ישנה ויתקרב יותר משיעור אשר הרשתי אותו והוא שיכנס בכל עת לכן תלוהו בפירוש שאל יבא בכל עת אל הקודש כי אם בזאת וכו' :

ונ"ל בס"ד עוד באומרו בקרבתם לפני ה' ולא אמר בהקריבם כי הם מתו ביום ר"ח ניסן אשר בו מאיר שם הוי"ה ככתבו בסדר יהו"ה משא"כ בשאר חדשים יאירו בהם כל אחד צירוף משאר צרופים כי י"ב הם כנודע וקרב אותיות תם דהיינו המלוי שלהם כזה תי"ו מ"ם הם אותיות יום ז"ש שמתו בקרבתם לפני ר"ל יום שהוא לפני שם הוי"ה ככתבו :

ואל יבא בכל עת אל הקודש נ"ל בס"ד יש באדם קנה שמלאכתו בעסק התורה המשמח את הלב ויש בו ג"כ ושט סמוך לקנה שמלאכתו בהנאה גשמית שבכללה הוא היין המשמח את הלב כמ"ש ויין ישמח לבב אנוש וכה"ג צריך שיכנס בשמחה אל הקודש וכמ"ש שמחתי באומרים לי בית ה' נלך אך אין ראוי שיכנס בשמחה הנמשכת מן היין שהוא עסק הושט אע"פ שיש לו ג"כ שמחה מן התורה שהיא עסק הקנה כי בזה הוא מערב קודש עם החול ומספר קנ"ה וש"ט הוא מספר ע"ת וז"ש ואל יבא בכל עת אל הקודש ר"ל בשמחה הנמשכת מכל עת שהם עסק הקנה ועסק הושט אלא יבא משמחה הנמשכת מעסק הקנה בלבד ולכך הזהירו בזה אחרי מות בניו שנכנסו שתויים יין :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד המשך הכתובים ויתיישבו ממילא הדקדוקים הנראין בו דידוע הטעם שהקב"ה עושה גילוי אור שכינתו בענן השוכן שם בבית ק"ק ולא על גוף הארון עצמו או על גוף הכרובים עצמן מפני שהקב"ה אוהב השפלים והרכים ולא העזים והקשים לכך גוף ארון וכרובים שהם עשויים מעץ וזהב שהם קשים אינו מגלה אור שכינתו בהם ממש אלא רק מגלה בהתלבשות הענן השוכן שם עליהם שהוא רך יותר מכל הנמצאים גם ידוע הטעם שלא נתן הקב"ה רשות לכה"ג שיכנס לבית ק"ק אלא רק יום אחד בשנה שהוא יוה"כ כדי שיהיה לו מורא ורכות לב בעת שיכנס ואם היה נכנס תמיד בכל עת אז היה לו גסות לב בזה הרשות שהוא נכנס תמיד ואין אחר נכנס כלל ואם יהיה בו גסות לא השרה עליו שכינה וממילא לא יהיה מוצלח בעבודתו אשר כל קהל ישראל עליו יסמוכו גם ידוע שיש בדברי חז"ל שלשה טעמים מה שנבחרו לקרבנות הבהמות ולא החיות הא' מפני שהחיות אינם מצויים בישוב ולא הטריח הקב"ה את האדם לצאת ביערים ומדברות להביא החיה ולכן יקריבו בהמות בלבד שמצויים אצלם בישוב והב' דכתיב והאלהים יבקש את הנרדף והבהמה תמיד היא נרדפת מן החיה אבל החיה היא רודפת לכך לא בחר השי"ת והג' מפני שיש לחיה גסות רוח משא"כ מין הבהמה וכתבו המפרשים אע"פ שיש בזה ג' טעמים מ"מ טעם השלישי הוא עיקר והראיה לעתיד דכתיב פרה ודוב תרעינה יחדיו ועגל וכפיר ומריא ונער קטון נוהג בהם ואריה כבקר יאכל תבן דנמצא הם מצויים בישוב וגם אין רודפים עוד ועכ"ז לא נבחרו לקרבנות אלא מיני בהמה ולא הוכשרו החיות ובזה פירשו ז"ל לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה שאתה אוהב השפלים והוכחה לזה היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים שבאותו זמן יהיו החיות מצויים וגם אינם רודפים עכ"ז אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים ולא חיות כלל על כן נמצא הטעם מפני שהחיות יש בם גסות משא"כ מין הבהמה עכ"ד וז"ש דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש והטעם כי אתה רואה שבענן שהוא רך תראה אל הכפורת כי אני אוהב רך ושפל ואיני אוהב עז וקשה ואם יבא בכל עת יהיה לבו גס וקשה ולא יהיה לו רכות מן הפחד והמורא מאחר שהוא יהיה רגיל בכניסה לשם תמיד ולכן מזה הטעם שאני אוהב הרכים ומואס בקשים ועזים לכך בזאת יבא אהרן אל הקודש בפר בן בקר שהוא מין בהמה גסה ואיל לעולה שהוא מין הבהמה דקה ולא יבא ממין החיה כלל מפני שהם גסים ועזים :

או יובן בס"ד בזאת יבא אהרן אל הקודש דארז"ל רמז לתחיית המתים מ"ה דכתיב בתרומות ומעשרות ונתתם לאהרן וכי היכן הוא אהרן שיקח לו תרומה והלא לא נכנס לא"י ובמדבר לא היו נוהגין תרומות ומעשרות אלא יחיה לעתיד ויביאו לו תרו"מ נמצא ביאתו של אהרן הע"ה אל הקודש אשר בארץ ישראל תהיה לעתיד אחר גמר התיקון שנתקן חטא אדה"ר שהביא מות לעולם וידוע כי החטא הי' בפגם ב' דלתין של שם שדי ושם אדני ונשאר ש' אני בסוד הנחש השאכ"י דלעתיד יתחברו הדלתי"ן ואז יהיה ב' שמות הנז' שלמים בשבעה אותיות גם לעתיד ישתלם השם והכסא שיהיו שבעה אותיות לכך עשה שלמה הע"ה חנוך בהמ"ק שבעת ימים ושבעת ימים בזא"ז כנגד שבעה ושבעה הנז' וז"ש בזא"ת יבא אהרן אל הקודש כלומר ב' ז' אות דהיינו שני ז' אות של השם והכסא ושל שד"י אדנ"י יבא אהרן לעתיד אל הקודש הידוע שהוא בית שלישי שיבנה אחר שלימות שבעה ושבעה הנז' בשלימות או יובן עשרה נסים נעשו לאבותינו בבהמ"ק צא מהם שנים שהם לא הזיק נחש בירושלים ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום וכו' דאלו שייכים לירושלים נשאר ה' צא מהם לא אירע קרי לכה"ג ביוה"כ שזה הנס אינו גלוי לעיני בני אדם אלא לו דוקא נשאר שבעה נסים גלויים לעיני הכל בבהמ"ק רמז כי בהמ"ק הוא סוד השכינה שנקראת בת שבע ספירות לכך נעשו בו ז' נסים גלויים וז"ש בזאת ר"ל בז' אות יבא אהרן אל הקודש כי כל נס נקרא אות :

כתונת בד קודש ילבש נ"ל נקיט ד' בגדים אלו שהם כנגד ד' עבירות שהם מאוסים לפני הקב"ה ביותר והם ש"ד ובכלל זה הוצאת ש"ז וכמ"ש רז"ל על שוחטי הילדים ועוד עון עריות ועוד הרהורים הקשים מעבירה ועוד הגאוה ור"ת ד' הנז' אמכ"ס רמז לדבר ובפשעיכם שלחה אמכם ועיין לרבינו מהרש"ס בלקוטי שושנים מה שרמז בזה :

והיתה זאת לכם לחוקת עולם נ"ל בס"ד בהקדים מש"ה ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה ופרשתי בס"ד דארז"ל ישראל נמשלו ליונה גם אמרו עיכוב התשובה שאין שבים מהר גורם דוחק הפרנסה שיהיו המזונות מרורים כזית וז"ש ותבא אליו אל הקב"ה היונה אומת ישראל בתשובה לעת ערב שאין ממהרים לשוב בעת בוקר שיתקיים בהם אחישנה אלא לעת ערב דמאחרים תשובתם עד סוף הימים לכן והנה עלה זית טרף בפיה שמזונותם מרורין כזית כאשר תראה באורך הגלות הזה בחסרון כיס ודוחק פרנסה אשר ימצא לישראל וידוע כי התורה מרבה שפע המזון בעולם ויסתלק הדוחק לכך מכונית בשם לחם והלימוד רמוז באות אלף לשון אלופי ומיודעי וכן אאלפך חכמה וידוע דיש צורת אל"ף באותיות יו"ד שהוא י' למעלה ואות ד' למטה ואות ו' באמצע והוא סוד הבינה וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בכוונות האכילה של מ"ו כ"ח וכן הוא בתיקונים וידוע דהתורה נתנה לנו מן הבינה לכן אל"ף הרומז ללמוד התורה הוא בצורת יו"ד ואינו בצורת יו"י ועל כן אם תהיה הפרנסה מרורה בזית אז ע"י לימוד התורה הרמוז באות אל"ף שצורתו יו"ד

יו"ד יהיה במקום יו"ד דזית אות א' ואז זית יהיה זאת שתתבטל המרירות וידוע כי ארז"ל חק לשנה דמזוני הוא וז"ש והיתה זאת לכם דמן זית אשר טרף בפיה יהיה זא"ת לחוקת עולם לצורך פרנסת העולם דחק לשנה דמזוני הוא ותיבת זאת מורה על המלוי כי משמעות זאת זה הוא בעין ואינו נעדר על כן זאת סימן להרווחת הפרנסה שאוצר הבית מלא ואינו ריקן ובזה יובן בס"ד הקטן יהיה לאלף ר"ל אות יו"ד שהוא קטן שבאותיות יהיה אות אלף שאז זית תהיה זאת :

אך יובן בס"ד התורה נקראת זאת כמ"ש רז"ל במדרש דכתיב וזאת התורה ואם ישראל עוסקין בתורה אז יהיו עונותיהם מועטין ולכן יספיק להם לכפרתם יום אחד בשנה שהוא יוה"כ וז"ש והיה זאת היא התורה לחוקת עולם שתלמדו בה בכל יום שתהיו קובעים עתים לתורה בדרך חק על כן הוא די לכפר על בני ישראל אחת בשנה כי העונות מוכרח שיהיו מועטין ויספיק להם לכפרה יום אחד בשנה :

אך יובן בס"ד ידוע התורה נתנה מן הבינה שה"ס הבריאה לכך מתחלת באות בי"ת גם ידוע התשובה והסליחה היא מן הבינה כמ"ש אם עונות תשמר יה אדני מי יעמוד מ"י הבינה שנקראת מ"י כנודע ולכן יום הכיפורים תתגלה בו הארת הבינה ובזה יהיה כפרה כללית לכל ישראל מקטן ועד גדול והנה יצה"ר מבטל את האדם מן ת"ת באומרו מה אתה שתלמוד תורה שהיא קדושה ועליונה ולא נתנה תורה אלא רק לגדולי ישראל המתנהגים בקדושה וטהרה ולא להמון העם הקטנים וזה הבל דהא יוה"כ ניתן לכל ישראל והוא ג"כ מן הבינה וכמו שכל ישראל ידם שוה בו כן התורה ידי כל ישראל שוים בה וז"ש והיתה זאת התורה שנקראת זאת לכם לחוקת עולם לכם בהשוואה אחת מקטן ועד גדול ואל תאמר אין ראוי לעסוק בה אלא הגדולים דוקא כי היא עליונה מאד לז"א הוכחה לזה לכפר על בני ישראל אחת בשנה שהוא יוה"כ יום אדיר בימי שנה שג"כ הוא מן הבינה העליונה ויד כל ישראל שוה בו ואמר אחת בשנה כי הבינה נקראת אחת בסוד אחת ואחת דהזאות יוה"כ :

אך יובן בס"ד זאת עולה מספר כוס קול ממון ואם האדם יתמיד בה תמיד לחוקת עולם אז כדאין הם לכפר על בני ישראל בכל עת כמו אחת בשנה הוא יוה"כ ובזה יובן בס"ד רמז דברי התנא הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה רמז בשלשה דברים על שלשה אלה שהם כוס קול ממון כי מן הכוס יבא לו התעוררות למאוס בתאוות התענוגים והבלי הזמן ומן הממון יבא לו התעוררות למאוס בגאוה כי ברואותו העניים לפניו כשנותן להם צדקה אז יזכור כי גלגל הוא החוזר בעולם ומי יודע אם גם הוא לא יבא לידי כך וכמ"ש ר"ח לדביתהו אקדמי רפתא לעניא כי הכי דלקדמו לבניך א"ל מילט קא לייטת להו א"ל גלגל הוא שחוזר בעולם ומן קול שהוא עסק התורה יהיה לו התעוררות לחשבון הנפש כי בעסק התורה המורה דרך האסור והמותר יבין אדם כמה חסרונות ועונות יש בידו ואם יהיה לו התעוררות הנז"ל מן השלשה הנז' לא יבא לידי עבירה ועוד צריך לחזק את התעוררות אלו ג"כ בידיעה שיהיה בשלש אלו שהם דע מאין באת ומזה תמאס הגאוה ולאין אתה הולך שבזה תמאס הבלי עוה"ז והנאות המותרות כי סוף האדם בקבר יבש אין כל ולפני מי וכו' שבזה תחרד לדעת כמה חסרונות יש בידך שצריך אתה ליתן דין וחשבון עליהם :

אך יובן בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל שהתשובה והכפרה שבה הוא בסוג חק כי לפו"ד נפש החטאת היא תמות ולכן כיון שישראל שומרים חוקים אז יש להם כפרה שהיא בסוג חק משא"כ הרשעים שאין מודים בחוקים ממילא אין להם ישועה של הכפרה שהיא בסוג חק יען כי חוקיך לא דרשו בתורה שאין מודים בחוקות התורה וז"ש והיתה זאת התורה לכם לחוקות עולם שתשמרו גם החוקים שבה אז יהיה להם תקנה בכפרה וזהו לכפר על בני ישראל אחת בשנה :

אך יובן בס"ד התורה נתנה מן הבריאה שה"ס בינה הנקראת עוה"ב ולכך התחילה בבית ויום הכפירים שמועיל לכפר הוא מפני שאותו היום מאיר בו הארת הבינה שה"ס עוה"ב שמשם הסליחה בסוד מי יעמוד גם ישראל נשמתם חצובות מתחת כסא הכבוד שה"ס בינה הנקראת עוה"ב לכן דוקא להם נתנה תורה ולכן דוקא להם יועיל הכפרה של יום הכפורים דהכל עולה בקנה אחד וידוע כל נשמה שתבא בעוה"ז יש לה שורש במקום אשר נחצבה ממנו אך אע"פ שהיא בעוה"ז אינה נפרדת משרשה אלא כאלו היא מחוברת ונטועה שם ואיך תהיה מחוברת ונטועה הוא ע"י עסק התורה שנקראת מים והיא מגדלת אותה כמים המגדלים את האילן אשר על ידו לא יכרת האילן משרשיו וז"ש והיתה זאת התורה שנקראת זאת לכם דוקא ולא לעכו"ם מפני שאתם נשמתכם חצובות מן עוה"ב שה"ס בינה והתורה ג"כ נתונה לכם מסוד הבינה ולכן זהו הטעם של הכפרה שלא תועיל לכפר רק על בני ישראל אחת בשנה שהוא יוה"כ שבו מאיר אור הבינה שה"ס עוה"ב :

ולכן ישראל אינם מתקיימים אלא ע"י התורה שהיא מן הבינה שנקראת מים ומגדלת את האדם הדומה לעץ השדה ומחברתו בשרשו ובזה יובן בס"ד כל ישראל אע"פ שהם בעוה"ז עכ"ז יש להם חלק לעוה"ב שה"ס הבינה ע"י עסק התורה שנא' ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ היא עוה"ב שנקראת ארץ או התורה שנקראת ארץ ועי"כ הם נחשבים נצר מטעי כלומר מחובר ולא תלוש ולכן הם להתפאר :

פרשת קדושים

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו הדקדוק שיש בפסוק זה ידוע על אומרו דבר ואמרת לשון כפול גם מה סמך יש לזה עם מאמר אמו ואביו תראו גם עם מאמר שבתותי תשמרו גם מאמר אל תפנו אל האלילים וכ"ל בס"ד דאיתא במדרש על פסוק זה רבי אבין אמר משל למלך שהיה לו מרתף של יין והושיב בו שומרים מהם נזירים ומהם שיכורים לעת ערב נתן להם שכרן לשיכורים נתן ב' חלקים ולנזירים חלק אחד א"ל אדונינו המלך לא כולנו שמרנו כאחד מפני מה לאלו נתת שני חלקים ולנו חלק אחד א"ל אלו שיכורים הם ודרכם לשתות יין ושמרו לכך אני נותן להם שני חלקים ואתם נזירים אני נותן חלק אחד כך העליונים שאין יצה"ר מצוי בהם קדושה אחת שנאמר ובמימר קדישין שאלתא אבל התחתונים שהיצה"ר שולט בהם הלואי בשתי קדושות יעמודו הה"ד דבר אל כל עדת בני ישראל וכתיב והתקדשתם והייתם קדושים עכ"ל והמדרש הזה מוקשה כי המשל והנמשל הנז' ראוי להביאו על פסוק והתקדשתם והייתם קדושים דמפורש בו ב' קדושות אך פסוק זה של דבר אל כל עדת בני ישראל לא נזכר בו קדושה כפולה אלא רק אחת באומרו קדושים תהיו ולא שייך כאן המשל והנמשל הנז' מיהו בדקדוק הנז' מובן שפיר דרבי אבין קשיא כפל הלשון דבר ואמרת ובא לפרש דצריך לישראל

ב' קדושות ורמזם אחת בלשון דבור וא' בלשון אמירה והענין הוא דארז"ל שלשה שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו וחלק הקב"ה הוא רוחני ואין צריך לזרז את האדם על קדושתו כי קדוש הוא מצד עצמו אך ב' חלקים של או"א הם חמריים וצריך לזרזו על קדושתם הוא הדבר אשר דבר הכתוב והתקדשתם והייתם קדושים שזכר ב' קדושות כנגד חלקים של או"א כי על חלקי אין צריך לזרז אתכם יען כי קדוש אני ה' אלהיכם ולכן חלקי הוא קדוש מצד עצמו ועל כן אמר קדושים תהיו שצוה אותם על חלקים של או"א אמר לשון כפול דבר ואמרת והיינו דאיתא בזוה"ק דבור בהכרזה אמירה בלחישו והנה נודע כי חלק האב שנפרד מן האב בעת תשמיש המטה שמזריע באשתו וכל תשמיש נעשה בהצנע ובלחישה אך חלק האם שנפרד מן האם בעת הלידה דאע"ג שהיא מזרעת ג"כ בעת התשמיש הנה אין הזרע יוצא ממנה כמו האיש אלא נשאר בבטנה ונמצא יציאתו ממנה הוא בעת הלידה וכל לידה תהיה בפרסום ובגלוי ובהכרזה על כן אמר דבר שהוא לשון הכרזה רמז בזה על חלק האם שנפרד ממנה בפרסום ואמר ואמרת שהוא בלחישו ובהסתר לרמוז על חלק האב שנפרד ממנו בהסתר ובהצנע בעת תשמיש ועל שני חלקים אלו הוא מצוה קדושים תהיו:

ולכן אחר שצוה בקדושת שני חלקים של או"א הזכיר מצות מורא אב ואם לומר ע"י שאתם מקיימים מצוה זו איש אמו ואביו תיראו בזה תהיו זוכים לקדש חלקים של אב ואם שיש בכם כי מצוה זו של מורא או"א תהיה לכם עזר וסיוע לקדש חלקים של או"א שצויתי אתכם בה גם עוד על ידי מצוה זו של מורא אב ואם תזכו לאת שבתותי תשמורו והוא כי אומרו שבתותי לשון רבים היינו דקאי על שבת בראשית שהוא יום השביעי וגם על יו"ט שהוא ג"כ קרוי שבת וכמ"ש רז"ל ע"פ ממחרת השבת דכתיב גבי עומר שהוא ר"ל ממחרת יו"ט של פסח וקרי ליה שבת שגם בו יש שביתה ממלאכה וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף ע"ז דיו"ט העליה היא עד הבינה הנקראת אם לכן אלה מועדי ה' ר"ת אמ"י אך בשבת העליה היא עד החכמה הנקרא אב לכן כתיב בשבת קודש היא לכם ואין קודש אלא חכמה משא"כ המועדים כתיב בהו מקראי קודש דרך ע"י התפילות שלכם תהיה העליה עד קודש שהוא חכמה יע"ש נמצא שבת בראשית הוא בחי' אב ויו"ט שהוא ג"כ נקרא שבת הוא בחינת אם ולכן אחר מצות איש אמו ואביו תיראו סמך ואת שבתותי תשמורו שני מיני שבתות שהם שבת בראשית שהיא בחינת אב ויו"ט הנקרא שבת שהוא בחינת אם גם עוד בזכות זאת שאתם מקדשים חלקים של או"א שיש בכם וגם אתם מקיימים מצות מורא אב ואם וגם שומרים ב' מיני שבתות שהם בחינת אב ואם תזכו לדחות אב ואם אשר בסט"א וז"ש אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם כי ידוע שהאב שיש בסט"א הוא ס"מ וזה נקרא מסכה יען כי כל מכות ופרעניות שתהיה בעולם נעשים ע"י כוחות הזכר שהוא ס"מ וכוחות הנקבה שהיא לילית טפלים להם ולכן נקרא מסכה שאם תניח ס' של פלוני על מכה יהיה מסכה אך אלילים רמז לנקבה שהיא אם בטומאה ונקראת לילית ולכן ראש וסוף אלילים הוא אם ובתוך אלילים יש לילי שהוא שמה לילית ולז"א אל תפנו אל האלילים היא האם שבסט"א ואלהי מסכה שהוא האב שבסט"א לא תעשו לכם שתדחו אותם מעלכם וגם כאן הקדים האם קודם האב כאשר תפס בקדושת החלקים דבר ואמרת וכן אמו ואביו תיראו ודוק:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד סמיכות איש אמו ואביו תיראו לקדושים תהיו דארז"ל למה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים ללמדך כ"מ שאתה מוצא בו גדר ערוה אתה מוצא קדושה ע"כ וידוע לכל דבר צריך יסוד והיסוד של גדר ערוה הוא הצניעות ומדת הצניעות נלמוד אותה מן אברהם אע"ה ומן שרה אע"ה דכתיב הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את ראה כמה צנוע הי' אברהם אע"ה שלא הכיר באשת ועד אותה שעה וכמה צנועה שרה אמנו שלא גילתה יופיה לבעלה וז"ש קדושים תהיו ואין קדושה אלא ע"י גדר ערוה והיסוד של גדר ערוה הוא ע"י איש אמו ואביו תיראו קרי בה תראו בחיר"ק תחת תי"ו שהוא לשון ראיה שתראו ותביטו באמכם הראשונה ובאביכם הראשון שרה ואברהם כמה היו צנועים ואז תלמדו מהם מדת הצניעות וכיון שיש לכם מדת הצניעות בזה יהיה אתכם גדר ערוה שאז קדושים תהיו ולכן הקדים אמו לאביו כי שבח שרה בצניעות היא יותר מאברהם אע"ה כי האשה שהיא יפה מאד ואינה מגלית יופיה לפני בעלה למצא חן בעיניו מחמת צניעות שלה הוא דבר פלא ביותר:

וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחהו כ"ל בס"ד דיש ג' מצות דהאדם יהרג ואל יעבור והם ע"ז וג"ע וש"ד ושלשתם בעשרת הדברות והוא כי ע"ז היא דיבור ב' של לא יהיה לך וש"ד הוא דבור לא תרצח והוא נחשב דבור ז' יען כי בכל לוח נכתבו חמשה אך לוח הא' שנכתב בו דבור שמירת שבת נכתב בלוחות הראשונות זכור את יום השבת ובלוחות שניות שמור את יום השבת ואמרו בגמרא דשבועות דף ד' זכור ושמור בדבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע ובאמת הם שתי ענינים דזכירה היא ענין מצוה לחוד ושמירה היא ענין מצוה לחוד על כן אע"פ שהקב"ה אמר שתיהם בדבור אחד עכ"ז אי אזלינן בתר מנין המצות דבראשונות נכתב זכור ובשניות נכתב שמור נמצא מצות שבת נחשבת כשתי מצות א' מצות זכור וא' מצות שמור וא"כ אם תמנה המצות של עשרת הדברות לחשוב מצות שבת בשתים תהיה מצות לא תרצח מצוה ז' ומצות לא תנאף מצוה ח' ונמצא שלשה מצות אלו שהם ע"ז וג"ע וש"ד הם סימנם זב"ח ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח שהם מוסרים עצמם להריגה על ג' מצות אלו שהם זב"ח שהם מוסרים עצמן לזבח על שלשה שהם זב"ח ובזה יובן וכי תזבחו זבח שלמים רמז לשלשה הנז' שהם סימנם זבח שתזבחו עצמכם בעבורם שבזה תהיו שלמים צריך לרצונכם תזבחוהו דהיינו ברעותא דליבא שתהיו מתאוים לכך כמ"ש על רבי עקיבא שהיה מתאוה תמיד אמתי יבא לידי פסוק זה של מסירת נפש ואקיימנו שעשה הדבר ברצון לב:

הוכח תוכיח את עמיתך כ"ל בס"ד כפל הלשון לימד הכתוב מוסר גדול לאדם שיהיה מוחל לחבירו אע"פ שחטא לו ולא יקפיד על כל דבר כי יביט בעייניו שבינו לבין הבורא יתברך כמה חטאים חוטא להשי"ת בכל יום והוא יתברך מוחל לו ולמה יתכעס ויקפיד על חבירו שנגע בכבודו שהוא בשר ודם ובמה נחשב כבודו כנגד כבוד השי"ת וא"כ למה יתכעס על חבירו ויחרה אפו עליו עד שיאמר ראוי זה להרגו על אשר חטא לי בכו"כ וכן על זה הדרך בהפלגות שמפליג בענשו של חבירו ומה ישיב לעצמו בחטאיו שבינו למקום ושמעתי מספרים מעשה במלך א' שגזר על גנב א' לתלותו על עץ ויאמר הגנב שהוא מקבל גזרת המלך על עונו אך צריך שימתינו לו עד שיעשה לפני המלך חכמה נפלאה שהוא לבדו יודע אותה

אותה וכשימות גם היא תמות עמו לכך רוצה שילמדנה למלך כדי שתשאר בעולם ולא תאבד ויאמר לו המלך מה זאת ויאמר שהוא יודע להביא גרעין א' של תפוחים או פרי אחר ויתקן אותו בסמנים ידועים לו ויתחבנו תוך הקרקע ואחר חצי שעה יהיה הגרעין הזה אילן ויבקע הארץ ויצא אילן גדול מלא פירות ויתפלא המלך על זאת וקם ובא להגינה שלו ויבואו עם המלך המשנה שלו וגם שר האוצר לראות מעשיו של זה ויביאו לגנב גרעין של פרי וישרה אותו תוך הסמנים אשר צוה להביא לו ערך חצי שעה ויאמר הגנב עתה נגמר בישול הגרעין וצריך לתחבו בקרקע כדי שאחר חצי שעה יהיה אילן גדול אך צריך שזה התוחב את הגרעין בקרקע יהיו ידיו נקיות מן גניבה וגזל ואם מימיו גנב איזה דבר אפילו פעם אחת תפסד הסגולה של הגרעין ולא יצא והנה הוא א"א לתחוב אותו בידו כי הוא היה גנב כל ימיו על כן החזיר הגנב פניו אל המשנה ויאמר לו בכבוד תתחוב זה הגרעין בידיך ויאמר המשנה לא אכחד כי בהיותי קטן הייתי עושה הוצאות הבית של אבי בידי והייתי מרויח בהוצאות שאחשוב על אבי יותר ממה שהוצאתי ואע"פ שהייתי עדיין קטן בשנים חושש אני פן תפסיד הסגולה כי אין הידים נקיות לגמרי אח"כ פנה אל שר האוצר ויאמר בכבוד תתחוב אתה הגרעין בקרקע ויאמר אני שר האוצר שכל חשבון ממון אוצר המלך בידי ושגיאות מי יבין שמא טעיתי בחשבון וכתבתי יותר על חשבון המלך שלא כדת אז פנה הגנב אל המלך ויאמר בכבוד אדוני המלך אתה תתחוב הגרעין ויאמר המלך זוכר אני בהיותי קטן ראיתי אצל אבי המלך חוט מרגליות חשוב מאד וגנבתי אותו ממנו לכן גם ידי אינם נקיות כיצא אדם אחר ואז הגנב הכה הכאה גדולה על פניו של עצמו ויפול על רגלי המלך ויאמר לו אדוני המלך הנה שר האוצר שלך טוען על עצמו שידיו אינם נקיות וגם המשנה הודה שגנב מאביו בחשבון הוצאות הבית וגם אתה אדוני המלך אמרת שגנבת מאביך א"כ למה תתלני על גנבתי אשר העניות הלאה אותי וגנבתי למלאות נפשי כי ירעב ויבוש המלך ויבן כי בחכמה עשה כל זאת המעשה ויפטרהו ע"כ שמעתי הנה כי כן גם האדם אם יחטא לו חבירו יחרה אפו עליו ואומר זה ראוי לענשו כו"כ או להרגו על אשר נגע בכבודי בכו"כ ולמה לא יביט על עצמו אשר הוא חוטא כמה וכמה בכבודו יתברך וצריך שיבוש מאיליו כאשר בוש אותו המלך במעשה הנז' וז"ש הוכח תוכיח את עמיתך ר"ל כשתבא להוכיח את עמיתך שחטא לך ויחרה אפך בו הנה תחלה הוכח לעצמך בדברים שבינך למקום כמה וכמה חטאת ואח"כ תוכיח את עמיתך ואז ודאי לא תשא עליו חטא אלא תמחול לו כי תאמר בלבבך אם אני אפליג עליו בעונש על חטאו לי א"כ כמה וכמה אהיה חייב עונשין להקב"ה בחטאי בכבודו כמה וכמה ועל כן ודאי לא תקום ולא תטור את בני עמך אע"פ שחטאו לך לא תעשה להם קימה ונטירה אלא ואהבת לרעך בודאי יען שאם הוא חטא לך הנה הוא עשה כמוך כי גם אתה חטאת בכבוד השי"ת או הכונה אם הוא חטא לך הנה הוא אדם כמוך אבל אתה תבין כי אני ה' ואתה בשר ודם חוטא לי כמה וכמה צריך אתה לקבל נקמה ועונשים כפי ערך העונש שאתה תרצה לעשות לחבירך בנקמתך בחטאו לך :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הכפל של הוכח תוכיח את עמיתך בהקדים מה שפרשתי בס"ד בדרשותי ע"פ שאמר שלמה הע"ה מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון והוא ע"פ מעשה שהיה באחד אורח שבא לעיר גדולה ואמר שהוא המוכיח של עיר הגדולה פראג כי אצלם היה הדרשן הגדול שבעיר נקרא בשם מוכיח ובאותו זמן היה למוכיח של עיר פראג שם גדול מאד בכל ערי אשכנז ובשאר מקומות ואותה עיר שבא האורח היתה רחוקה מן פראג ולא היה שם אדם שמכיר את המוכיח של פראג בצורת פניו ורק שמעו שמעו הגדול ואז הכריז הרב של אותה העיר על הדרשה שידרוש המוכיח של פראג ביום שבת ויתאספו קהל גדול ויבא זה האורח ויעמוד על הבימה במקום שעומד המוכיח הדרשן ויאמר רבותי דעו לכם כי הוא היה דר בפראג היא העיר הגדולה שיש בה עשירים גדולים וקהל גדול ויהי לו ע"ו כרמים ומכרם פלוני יעלו לו ריוח בשנה סך כו"כ ומכרם פ' סך כו"כ וכו' וכו' הגיד להם ריוח של כרם בפרטות עספ"א ואמר עוד שהיה לו עשרים שדות של זריעה ומשדה פ' יגיע לו ריוח בשנה כו"כ וכו' וכו' גם היה לו שלשים אלף צאן ומגיע לו ריוח מחלבם כו"כ ומצמרם כו"כ ומן הולדות סך כו"כ ועוד מאתים חנויות ומכל חנות מגיע לו ריוח סך כו"כ והיה לו חמשים חצרות שהיה משכירים ויגיע לו מזה סך כו"כ ומזה סך כו"כ וכו' והיה לו בית מסחר גדול שיש בו כו"כ חדרים וכו"כ סופרים והיה לו מאתים ספינות שמגיע לו מהם סך כו"כ והיה לו מסחר גדול באנגליה וצרפת ומסקוף ופרנסייא ואיטאלייא והיה תמיד מלוי באוצר שלו זהובים בעין כו"כ וכספים סך כו"כ ושטרות על הממשלה בסך כו"כ ועל הכל היה פורט חשבון הסך של הרווחתו בפרטות כאדם המסדר חשבון עם שותפים שלו והקהל מתלחשים זע"ז לאמר מה מדבר זה ועל מה באנו לכאן וכולם ממתינים סוף דבר לידע מה רצונו בדברים אלו שפורט והולך והוא אחר שגמר כל הקניינים שהיה לו אז אמר הנה כל העושר הנורא הזה אשר הגדתי בא יום רעה ואבד הכל בזמן מועט ונשאר ערום מכל הנז"ל כמו איוב ממש ותהום כל עיר פראג על המקרה הרע שקרה לו וכל העשירים שהיו מתגאים בעושרם השפילו לארץ ראשם ויאמר כל אחד ואחד אם כל עושר הגדול ההוא אבד בענין רע בזמן מועט איך יבטח האדם על עשרו ואיך יתגאה בו להיות לו בו רמת ראש על בני אדם ואם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר ועל מה ירדוף האדם אחר עוה"ז ימים ושנים אשר אפשר לאבד כל טרחו ויגיעו ביום אחד הן מידו הן מיד בניו ויתפעלו כל אנשי העיר פראג מן המקרה הזה שקרה לו ועשה בלבם רושם גדול ונשבר לבם לכמה שברים ונמס והיה למים כי מן הדברים האלה שקרה לזה ירד מוסר גדול לתוך חדרי בטנם עד כי המוכיח הגדול של פראג שדורש להם תוכחות מוסר מפי סופרים ומפי ספרים לא היה עושה רושם בקרבם אחד מני אלף מזה ונמצאתי אני בזה מוכיח גדול של עיר פראג ולכן כשבאתי עתה לעיר שלכם הזאת אמרתי אני הוא המוכיח של פראג ולא שקרתי ח"ו כי אני הייתי המוכיח שלהם במקרה הזה אשר קרני יותר מן המוכיח שהוא הדרשן שלהם והנה בודאי זה המקרה אשר ספרתי לפניכם עתה עשה רושם ותוכחות מוסר בקרבכם עשר ידות מן תוכחת מוסר שדורש לכם החכם שלכם אז אמר ר"ח בן עקשיא אומר ויאמר קדיש על ישראל ויקומו הקהל וילכו לבתיהם בשברון לב ויודו בראשם על בגידת הזמן וכל או"א נתפעל בלבבו מן הדברים האלה מאד מאד ע"כ המעשה :

נמצא מקרי הזמן אשר יהיו לאדם בהפכת הגלגל הם עושים פועל מוסרי בלבות בני אדם יותר מדברים אשר עורך הדרשן המוכיח את העם מפי סופרים

סופרים ומפי ספרים כי מן המקריים האלה יתפעל האדם למאס בגאוה וגבהות לב אשר תהייגה מלך העושר וגם ימאס ברדיפת הכבוד ויבין פחיתות העוה"ז שהוא כלה ואבד ברגע ואינו שוה כלום כנגד חלק קטן של עוה"ב ולכן שלמה הע"ה שהיה מלך וגדיש מכל מין טובה ותענוג חמדיי של עוה"ז ולא חסר ממנו דבר כמ"ש הגדלתי מעשי בניתי לי בתים ונטעתי לי כרמים עשיתי לי גנות ופרדסים וכו' קניתי עבדים ושפחות וכו' גם מקנה צאן ובקר הרבה וכו' גם כסף וזהב וסגולת מלכים וכו' עשיתי לי שרים ושרות ותענוגות בני אדם וכו' והגדלתי והוספתי וכו' ואחר כל זאת בא יום רעה ונשאר ערום נקי מכולם דלא נשאר לו אלא רק מקלו שבידו ומחזר על הפתחים וקורא אני קוהלת ואין שומע לו עד שהחזירו הקב"ה למלכותו בנס והנה ודאי מקרה זה שקרה לו אחר שאסף כל הטובות הגדולות אם יבא האדם אחר כך להוכיח לבני אדם במקרה הזה שקרה לשלמה חן ימצא בדבריו כי יעשו דבריו רושם בלבות בני אדם כאשר יוכיחם ממעשה שהיה ולא בדברים בעלמא ולז"א מוכיח אדם אחרי חן ימצא כי הלימוד ממעשה שהיה בפועל עושה רושם מאד בלב השומע יותר מאותו מהליך לשון לסדר דברים דוקא אע"פ שהוא מטעים אותם והם יקרים המיוסדים ע"פ הערת השכל והסברתו :

והנה ידוע כי כל יסורין ופגעים רעים אשר תהייגה לאדם מן השמים נקראים בלשון תוכחה כמ"ש הש"ת לדוד הע"ה והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם יען כי הש"ת שולח היסורין לאדם כדי להוכיחו בהם על עונותיו על כן נקראים בשם תוכחה וכבר אמרנו כי האדם יתפעל בתוכחות מוסר בלבבו מן מעשה תוכחה הנעשית בפועל עשר ידות מדברי המוסר אשר תשמענה אזניו מן המוכיח הדרשן וכמו ענין המעשה הנז"ל וזו התועלת היא לשומעין וגם יש בזה עוד תועלת להמוכיח עצמו כי החכם הדורש תוכחת מוסר מפי סופרים ומפי ספרים לא יבצר מהיות עולה בלבבו שמץ גאוה בראות עצמו עומד על הבימה ומוכיח את הציבור על מעשיהם משא"כ אם יהיה זה המוכיח בעל מעשה כאותו האיש אשר אמרנו במעשה הנז' שאמר שהוא המוכיח של פראג וסיפר להם מקרה הזמן שקרה לו שנפל מאגרא רמא עד בירא עמיקתא לא שייך שיבא להתגאות בדבריו באותה שעה שהוא מספר בשפלות לבו אשר ירד פלאים ואחז"ל במדרש כי רשב"ג שנהרג היה מצטער מה עשה עון שסופו להיות נהרג ואח"כ תלה הדבר בזה דלא יבצר מהיות עולה בלבבו קצת גאוה בעת שהיה דורש בציבור לעם רב וז"ש הוכח תוכיח את עמיתך ר"ל בהוכחה שעשו לך מן השמים הם יסורין ופגעים שנקראים בשם תוכחה בהם תוכיח את עמיתך שתספר להם מה שקרה לך שאז בזה יכירו חסרונות עוה"ז וכמו שעשה אותו האיש שאמר שהוא המוכיח של פראג כי בזה המוסר שיוצא להם מן מעשה שהיה יהיה רושם ופועל בלבם יותר מן תוכחות של מוסר שאומר המוכיח מפי סופרים ומפי ספרים וגם בזה איכא נפקותא אחריתי למעליותא והוא כי לא תשא עליו חטא של גאוה ויוהרא מאחר שאתה מדבר בשפלות מלבך ואשר קרה לך וכאמור וגם הוא לא יבוש מהדברים אשר תדבר עמו מאחר שאתה מדבר בחסרון עצמך וגם זה נרמז באומרו ולא תשא עליו חטא ר"ל חטא של הכלמה והלבנת פנים:

לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך הנה רבים נתפלאו במצוה זו איך תלוה התורה דבר שהוא נגד הטבע שאין טבע האדם יכול לקיים דבר זה שיאהב את רעהו כמוהו וכבר חז"ל אמרו חייך קודמין לחיי חבירך נמצא דבריהם הפך פשט הכתוב הזה גם י"ל למה הוצרך לפרש ולומר את בני עמך והלא כל הצווי של התורה מדבר בבני עמך ולא בעם נכרי ולמה הוצרך לפרש כאן טפי משאר דברים וכ"ל בס"ד כי הנה באמת אחר שגילו לנו רז"ל סוד הגלגול אז אנחנו רואין טעם נכון והכרחי לבלתי נהיה שונאין זא"ז ובלתי עשות נקימה ונטירה זל"ז והיינו כי תמצא ראובן ושמעון שהם רחוקים וזרים זה מזה הרחק מאד מצד משפחתם ובית אבותם אך באמת בגלגול הקודם היו קרובים זע"ז שהיו שני אחים או אב ובנו ועל כן אם יהיה שמעון שונא עתה לראובן שהיה אביו בגלגול הקודם או בנו נמצא הוא עתה שונא את אביו או את בנו וכן להפך וכן הענין הוא בין הנשים אשר ימצא בהם כמה וכמה שהן שונאות זא"ז מאד ואפשר שבגלגול הקודם היו אלו אם ובתה ומעשה באשה שהיתה שונאה את כלתה שנאה עצומה מעת שנכנסה לביתה בימי חופתה והמריבה לא היתה זזה ממנה בימים ובלילות ובכל שעה ושעה עד שקצה כלתה בחייה ובחרה מות מחיים מחמת שהיתה המותה מציקה לה בקטטה מאד וסיבת השנאה שהיתה לאשה עם כלתה היה זה כי לאותה האשה היה לה בת יפה מאד שהיתה חביבה עליה כנפשה וקודם החופה של כלתה בט"ו שנים נפטרה אותה הבת והיתה אמה מתאבלת עליה הרבה ולא שכחה אותה וכשבאה הכלה ההיא לביתה הביטה בצורתה וראתה שהוא דומה ממש לביתה הנפטרת הן מצד קומתה הן מצד יופיה הן מצורת פניה ולכן כשראתה אותה זכרה את ביתה שנפקדה ממנה ותשנא את זאת ותעש עמה מריבה כל שעה ושעה וצר לה מאד אשר זו כדמות ביתה באה וישבה בביתה במקום שהיתה ביתה והנה לילה אחת בא בעלה של אותה אשה שהיתה אלמנה אליה בחלום ויאמר לה עד מתי את עושה מריבה עם כלתך לוא ידעת מי היא זאת היית כל יום מחבקת ומנשקת אותה אמרה לו בחלום מה היא זאת ויאמר זאת היא ביתך שנפטרה קודם ט"ו שנים משבאה זו לביתיך וביום שנפטרה נולדה זה הכלה ונתגלגלה בה ביתך ולכן היתה הצורה שלה דומה לה ממש בכל דבר ולהיות שאת היית מצטערת על ביתך גלגלו מן השמים שבינך יקח לו לאשה זאת הכלה שהיא ביתך בעצמה ונמצא ביתך חזרה אצלך בבית ואת כל יום מצערת אותה בקטטה ומריבה הרי את מצטערת את ביתך שחביבה כנפשך וזאת בשמעה דברים אלו מבעלה בחלום חרדה ורעדה מאד ותכה בידיה על פניה ואז הקיצה מן השינה והנה חלום ותבך בכי גדול על אשר עשתה לכלתה שבאמת היא ביתה ותקם באותה לילה ותדפק על פתח חדר כלתה ותכנס ותפול לפני רגלה ותחבקנה ותנשקנה ומאז היתה אוהבת אותה כנפשה כי ידעה שזאת היא ביתה שחזרה אצלה ומן המעשה הזאת יעשה האדם היקש לכמה דברים שיהיו בין האנשים ובין הנשים על כן מי שיש לו מוח בקדקדו יתרחק משנאה ונקמה ונטירה כי אולי זה שהוא שונאו עתה הוא היה אביו בנו או אחיו וכן בנשים מאחר ששניהם הם זרע ישראל ועם אחד הם אפשר להיות כך משא"כ נכרים מעם אחר לא יצוייר דבר זה וז"ש לא תקום ולא תטור את בני עמך קרי ביה עימך חיר"ק תחת העין ר"ל כיון שהוא בני עמך אפשר להיות שכבר היה בגלגול הקודם עמך ממש או אב או בן או אח אע"פ שהוא זר עתה ואיך תקום ותטור או אביך או את בנך או את אחיך:

ועוד

ועוד הוסיף הכתוב טעם אחר בחיוב האהבה בין בני אדם והוא כי מחמת שהם מין אחד השכל מחייב שצריך לאהוב זא"ז כי כל בריה ראוי שתאהב את המין שלה וז"ש ואהבת לרעך ר"ל שעוד טעם נוסף בחיוב האהבה לרעך יען שהוא כמוך מין אחד שאתה אדם והוא אדם וראוי שכל בריה תהיה אוהבת המין שלה אע"פ שהם רחוקים מצד המשפחה ובית אבות:

לא תאכלו על הדם נ"ל בס"ד התשמיש מכונה בשם אכילה כמו אכלה ומחתה את פיה ויש המשה דמים טמאים שהם דוחים התשמיש של איש ואשתו וז"ש לא תאכלו על ה' דם ר"ל על חמשה מיני דם:

ועוד נ"ל בס"ד קודם אותיות דם יש אותיות גל שהוא לשון גללים שהוא זבל הכרס והאדם טוב שיפנה תחלה קודם סעודתו ואח"כ יאכל וז"ש לא תאכלו על הדם ר"ל קודם שתפנו הגללים מן הכרס הרמוזים באותיות שקודם דם או יובן לא תאכלו בשביל הרבות דם בגופכם שהוא בריאות הגוף ולא תכונו לקיום הנפש ובזה לא תנחשו שתהיו דומים לנחש אשר עפר לחמו כן אתם כונתכם בעבור החומר שהוא מתייחס לעפר אלא תהיה כונתם לברר נ"ק מן המאכל שזהו קיום הנפש גם לא תעוננו לשון ענן כי האדם ע"י שילמוד תורה על השלחן זורח אור על השלחן כאור השמש כי נר מצוה ותורה אור ואם בתוך השלחן יחזור ודבר דברים בטלים ואינם הגונים הרי זה ידמה כמו ענן העובר תחת עין השמש ומכסה אורה ומחשיך על השלחן:

אך יובן בס"ד לא תאכלו על הדם ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל ברב"ל האוכל מאכל הרבה אז וא"ו של וש"ע יתהפך ונעשה ושט אותיות שטן שבולע השטן באכילתו ע"ש והנה בין מספר וא"ו למספר נו"ן הוא דם וז"ש לא תאכלו על הדם ר"ל שתגרמו להוסיף דם על ושט ויהיה שטן וע"י"כ לא תנחשו חלק התיבה נשתים לא תנח שו כי השטן שהוא דרגא דשו לא תניח לו שליטה על אכילתך ובזה לא תעוננו שתי עינויים עינוי לנפש ועינוי לגוף כי כתב הרמב"ם ז"ל כל חולאים הבאים לגוף הם מחמת רבוי האכילה יותר מדאי:

אך יובן בס"ד לא תאכלו על הדם דידוע בכל עסקינו בתורה ומצות ותפלה כדי לעשות בירורים של י"א סימני הקטורת וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בספר מבוא שערים ע"ש וידוע כי הבירורים של הנז' בכל יום הם שתים שהם ארבע כי בבוקר מזכירים י"א סמני הקטורת בתורה שבכתב של המקרא ותורה שבע"פ של תנו רבנן כי הם ב' בחינות אחת של תפארת ואחת של מלכות וכמלא בשחרית ומנחה הם ארבעה וד"פ י"א הם דם וצריכין לבררם להביאם למקום האחדות שהוא סוד אל"ף ועל כן ישראל נקראו בתואר אדם ואם אינו מברר ומכנים למקום האחדות נמצא הוא חסר אות א' מן אדם ונשאר אצלו בתואר אדם רק אותיות דם וז"ש לא תאכלו על הדם אלא גם באכילתכם תהיו זהירים לקיים הרמוז בתואר אדם שלכם לברר מן ד' בחינות י"א סמני הקטורת של שחרית ומנחה שהם דם ולהביאם למקום האחדות שהוא אות אל"ף:

ובזה יובן רמז התנא איזו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם ר"ל היא תפארת לעושיה שהיא שלמה במחשבה ובמעשה והיא תפארת לו מן האדם שעושה בה בירור כראוי אשר רמוז באותיות אדם:

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן נ"ל בס"ד עיקר תיקון העונות בתשובה והוא ע"פ מספר התעניות שגילה רבינו האר"י ז"ל לכל עון בפ"ע ואם האדם יעשה תשובה בזקנתו לא יוכל לקיים התיקון בצום כי א"א לזקן שיתענה אבל בבחרותו אפשר לקיים תיקון בצום והנה קודם זקן יש אותיות צום וז"ש מפני שיבה תקום כמ"ש בזוה"ק על בעל תשובה שישוב בבחרות יען כי עתה תוכל להדר התשובה שלך בצום שהוא פני זקן ר"ל שרמוז קודם אותיות זקן:

והתקדשתם והייתם קדושים פרשתי לעיל ע"ד שלשה שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו ובזה יובן בס"ד מאמר רז"ל עתידים הצדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה כלומר יאמרו לפניהם ג"פ קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה קק"ק והטעם כנגד שלשה חלקים הנז' שכולם יתקדשו ויהיו קדושים ובזה יובן בס"ד הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה פירוש הסתכל בכבוד הגדול הזה שיהיה לצדיקים לעתיד שיאמרו ג' דברים לפניהם דהיינו ג"פ קדוש ואז תהיה צדיק כדי שתזכה לכך:

פרשת אמור

לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת נ"ל בס"ד ראש אותיות כהן שהוא שם התואר של הכהנים הוא אותיות מיד דמשמעותם זריזות דשלימות עבודת הכהן תלויה בזריזות וכמ"ש רז"ל כהנים זריזין הן וכל כהן שהוא עצל ואינו זריז אינו יכול לעבוד עבודת הקודש וז"ש לא יקרחו קרחה בראשם ר"ל במידת הזריזות הרמוזה בראשם לא יהיה להם בה חסרון שבזה יגיע החסרון בעבודתם שעושים לתיקון ישראל גם עוד פאת זקנם לא יגלחו והיינו פאות ר"ל קצוות שהם שני הצדדין כמו ומחן פאתי מואב דפרושו הקצנים ההולכים בקצוות המחנה לפניהם ולאחריהם כדי להגין עליהם וא"כ קצה הזקן מצד אחד דהיינו אותיות שאחר אותיות זקן הוא חרש שהוא ר"ל שמש כמו בטרם יבא החרסה בשופטים י"ד וידוע מ"ש בספר קרנים מאמר י"ב שלשה שמות יש לשמש והם שמש בבריאה וחמה ביצירה וחרס בעשיה דתמן אל אדני ע"ש ובזה פרשתי בס"ד הטעם שהיתה יצ"מ ע"י ארונו של יוסף דכתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו דאיתא בזוה"ק פרשת וישב דף קפ"ט חרס זה יוסף ואיתא בס' הקרנים מאמר י"ג דיש באילנא קדישא שהוא התפארת חדר הנקרא חרס וחדר זה ביטל שר של מצרים אשר שמו סורב כמנין חר"ס ע"ש והיינו כי שר מצרים היתה תגבורת שלו מן קליפת כלבים ולכך היו מצרים עושים כשפים בכלבים בשערי מצרים כדי שלא יוכלו ישראל לצאת משם ואותה לילה שיצאו נכנעה קליפת כלבים ולכך כתיב ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בביאור פרקי שירה דקליפת כלבים היא בעשיה ולכן כלבים אומרים שירה באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו דלא נאמר בוראינו או יוצרינו אלא עושינו כי הם מבחינת העשיה וכתב שם האומר פרק שירה יכון כשאומר לפני ה' עושנו כי זו הוי"ה היא בההי"ן העולה ב"ן שהיא כנגד העשיה ולכך הכלבים נקראים עזי נפש שהם מבחינת נפש של הקליפה העזה שבעשיה שגם מאיר שם הוי"ה דההין שעולה בן דאפילו הקליפות נזונין משפע הבורא בסוד ומלכותו בכל משלה ע"ש בד"ק ז"ל ועוד איתא בשער הפסוקים לרבינו האר"י ז"ל דגם יוסף הוא

הוא מספר ג"פ שם הוי"ה דמלוי ההי"ן שעולה בן ע"ש ולכן נקרא חרס שהוא שם השמש שבעשיה ובו יצאו ממצרים שניצלו מקליפת כלבים כי כלב גי' בן וגם בזה ניצול הוא עצמו מן הכבל דכתיב ענו בכבל רגלו שחשבה אשת פוטיפר לשלוט עליו בשכבו עמה בקליפת כלב כמ"ש רז"ל הבא על ארמית קשורה בו ככלב ולכך הניחה בכבל רגלו והוא אשר מספר. שמו ג"פ ב"ן המאיר בעשיה וגם נקרא חרס שהוא שם השמש שבעשיה שמכניע קליפת כלבים נתגבר עליה ויצא מן הכבל שהוא אותיות כלב לכן סרח בת אשר היא אשר נתנה בשורה טובה בעבורו ליעקב אע"ה והיא אשר נתנה ידיעה למרע"ה בעבורו בעת יצ"מ שהודיעה אי' מונח ארונו והיינו כי תרגום של שם שרח הוא סרח וכמ"ש על פסוק ושם בת אשר שרח בפ' פנחס וסרח בהפוך הרס ואיך שיהיה נמצינו למדין כי שם השמש בעשיה הוא חרס וידוע כי הצדיקים נמשלו לשמש דכתיב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו דמאירין לעליונים ולתחתונים כאור השמש והיינו כי עבודת הקודש שעובדין הצדיקים מצד הכונה שהיא בבריאה נקראים שמש ומצד הדבור שהוא הקול שהוא ביצירה נקראים חמה ומצד המעשה שהוא בעשיה נקראים חרס על כן הכהנים אשר תיקון המלאכה שלהם הוא בעשיה כי הקרבנות הם תיקון העשיה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל לכן הם נקראים בשם חרס ונרמז שם חרס בפאה של אותיות זקן שהוא קצה השני של זקן וז"ש ופאת זקנם לא יגלחו שיהיו שלמים תמיד בשם זה של חרס הרמוז בפאת זקן שיהיו מאירים במעשיהם כמו חרס המאיר בעשיה שהם תיקון הקרבנות ואז עי"כ בבשרם אלו ישראל דכתיב אחינו בשרינו הוא לא ישרטו מלאכי חבלה שרטת שרט ת' כמ"ש רז"ל ע"פ והתוית תו על מצחות האנשים שא"ל לכתוב על מצחות הרשעים ת"ו של דם ושרט ר"ל חבלה כתרגומו :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הכהנים צריכין להיות שלמים במחשבה שהיא בראש שאם חשב שלא לשמו וכיוצא הו"ז פיגול וגם צריכין להיות שלמים בחכמה שמתייחס לזקן כמ"ש רז"ל זקן זה שקנה חכמה דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וז"ש לא יקרחו קרחה בראשם במחשבה שבראש וגם פאת זקנם היא החכמה שמתייחס לזקן לא יגלחו שיהיו שלמים בזה ובזה ואז עי"כ בבשרם אלו ישראל לא ישרטו שרטת שלא יהיה פגם ופסול בקרבנות שעושים בעבורם :

ועוד נ"ל בס"ד באופן אחר בהקדים מ"ש רז"ל במדרש אמור אל הכהנים בני אהרן הה"ד יראת ה' טהורה עומדת לעד אר"ל מיראה שנתייראה אהרן מלפני הקב"ה זכה וניתנה לו פרשה זו שאינה זזה ממנו ולא מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות פירוש שהיא נוהגת גם בזמן שאין בהמ"ק קיים ופירשו המפרשים ז"ל יש יראה בסתם אינה תמידית אצל האדם אלא תתעורר בקרבו כאשר יזדמן חטא לידו אבל יש יראה שהיא יראת הרוממות דירא מהקב"ה בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין הנה היא תמידית בלב האדם שאינה זזה מלבו רגע אחד ואהרן הע"ה שזכה ליראת הרוממות שהיא תמידית דעליה נאמר יראת ה' טהורה עומדת לעד לכך זכה בעבורה לפרשה זו בתמידות שנוהגת גם בזמן שאין בהמ"ק קיים מדה כנגד מדה עכ"ד ז"ל :

והנה ידוע שהזוכה ליראת הרוממות זוכה גם לאהבת הרוממות כי יראה ואהבה כחדא נפקין וכחדא שריין והם נכללים זה בזה כמ"ש בזוה"ק אם תניח יראה על אהבה תמצא צירוף יראה אהבה מלמעלה למטה דהיינו י"ר דיראה יצטרף עם א"ה דאהבה וכן ה"ה בחלי הב' ולפ"ז כיון שזכה אהרן ליראת הרוממות ממילא זכה גם לאהבת הרוממות ועל כן צריכים אנו לדעת אם זכה בעבור היראה התמידית לפרשה זו שהיא ג"כ תמידית מה זכה לדבר תמידי בכהונה כנגד האהבה התמידית ונראה דבעבור האהבה התמידית זכה למצות ברכת כהנים שהיא תמידית בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית ובזה נ"ל בס"ד הטעם שמברכין הכהנים קודם נשיאות כפים וצונו לברך את עמו ישראל באהבה פירוש מצוה זו זכינו לה בעבור אהבת הרוממות של אהרן הע"ה :

ובזה יובן לא יקרחו קרחה בראשם כי יראת הרוממות היא בחכמה שהיא בראש כמ"ש בזוהר בסוד דחילו ורחימו והיינו דחילו חכמה ורחימו בינה וידוע דחכמה בראש לז"א לא יקרחו קרחה בראשם אלא יהיו שלמים ביראת הרוממות שמתייחסת לראש ופאת זקנם סוד בינה שמשם אהבת הרוממות לא יגלחו :

ובבשרם לא ישרטו שרטת יובן בס"ד ע"פ מ"ש בספר הליקוטים דפוס ירושלם פ' וישלח האלופים הם י"א כנגד י"א סימני הקטורות והאלוף מגדיאל הוא תשיעי ורומז אל יסוד הטומאה ואע"פ שתמצאהו עשירי כבר ידעת כנו י"א סימנים הם עשרה והאחד הוא או"מ שמובלע בתוכם גם בקליפה הוא כך שהם עשרה כתרין של טומאה והי"א הוא כנגד או"מ הנותן להם חיות ואינו מובלע ביניהם והוא רומז אל אלוף תמנע הנזכר בתחלה והמנין הוא מן אלוף עלוה ואז מגדיאל יהיה תשיעי הרומז אל היסוד דקליפה וכן פירש רש"י מגדיאל היא רומי הרשעה וכו' ע"כ ע"ש ולפ"ז אלוף מגדיאל הוא תשיעי דהתחלת המנין מן אלוף עלוה וז"ש ובבשרם לא ישרטו שרטת פירוש בבשרם אלו ישראל לא יניחו לשר התשיעי שהוא מגדיאל לעשות שרטיה וזהו לא ישרטו ש"ר ט"ת פירוש שר התשיעי שהוא מגדיאל שלא יגרמו לעשות בו חבלות בישראל :

קדושים יהיו לאלהיהם וכו' והיו קודש י"ל אומרו והיו קודש לשון יתר כיון דאמר תחלה קדושים יהיו וי"ל בס"ד משל לשני בני אדם שנתן המלך לכל א' מהם לבוש יקר ללבשו תמיד והאחד מהם הי' משרת בפני המלך והאחד היה בעל מלאכה עוסק בשלו בביתו ושניהם פשטו ולא לבשו המלבוש היקר ההוא אלא לבשו לבוש מאוס מי זה עונו קשה יותר הוי אומר אותו שהוא משרת המלך ענשו יותר יען כי זה בלא"ה אפילו אם לא היה המלך נותן לו לבוש היקר ומצוהו ללבשו הנה הוא מחוייב ללבוש לבוש יקר לכבוד המלך אבל השני אינו מחוייב בלא"ה וכן הענין כאן הקב"ה צוה לישראל קדושים תהיו שילבשו לבוש קדושה עליהם ועוד צוה לכהנים משרתיו קדושים יהיו והם בלא"ה מצד עצמם צריכין ג"כ להיות קדושים מפני שהם משרתי ה' משא"כ בישראל ולז"א כי את אשי ה' לחם אלהיהם הם מקריבים ובלאו הציווי הזה של קדושים יהיו צריכין להיות קודש מצד עצמם לכבוד השי"ת או יובן בס"ד אומרו והיו קודש דארז"ל בקרבנות לא כתיב שם אל ושם אלהים ושאר שמות כי אם שם הוי"ה להורות שצריך לכוין לשם הוי"ה דוקא ולכן אמר אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וכן ריח ניחוח לה' והנה ידוע דהקרבנות תיקון שלהם הוא במלכות שהיא סוד שם הוי"ה דההי"ן שעולה מספר ב"ן והנה מספר קרבן עם מספר שם הוי"ה של ב"ן עולה קודש דכתיב קודש בלא וא"ו וז"ש כי את אשי ה' וכו' והיו קדש שצריך לכוין הקרבן לה' במילוי ההי"ן שאז יהיה ממספר קדש :

אשה

אשה זונה וחללה לא יקחו כ"ל בס"ד התורה נקראת אשה אך הפלסופייא החיצונית קורא אותה אשה זונה כי בתחלתה תבאר דברי תורה שבכתב שהיא נקראת בשם זה כמ"ש מזה ומזה הם כתובים ופרשתי הטעם כי היא נחלקת לחמשה ספרים ועוד יש בה חלוקה של ז' ספרים כמ"ש רז"ל הפסוק ויהי בנסוע הוא ספר בפ"ע ועליה נאמר חצבה עמודיה שבעה א"כ מכונית בשם זה והנה זאת הפלסופייא החיצונית תביא אתה דברים מדבריה לבאר אותם ומערבת בתוך דבריה רעים של שוא מצד הסט"א שהוא נון דנחש הנקרא סופסיתא דנחשא נמלא מנחת בתוך אותיות זה אות נו"ן ואז ע"כ נקראת אשה זונה כי זונה כתיב בלא וא"ו וקורא אותה חללה כי סוף דבריה באים לחלל כבוד שמו יתברך שמביאה האדם לידי כפירה ב"מ גם עוד אשה גרושה מאישה לא תקחו והיינו שאסור ללמוד תורה מחכם שפקר אח"כ בד"ת כמו יוחנן כה"ג וכמו אלישע אחר דנמצא זו התורה גרושה היא מאישה לא תקח דיש לחוש פן ילמד ממעשיו ג"כ דלא כ"ע אלים כוחייהו כר"מ אשר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק דבזה פירשו המפרשים ז"ל מאמר התנא איזהו חכם הלמד מכל אדם ר"ל שיוכל ללמוד מכל אדם אפילו חכם שסרח שנאמר מכל מלמדי השכלתי ולא נטיתי אחר מעשיהם כי אמשוב עדותיך שיחה לי ואיני מביט בזה המלמד :

ועוד כ"ל אשה זונה והללה זה אדם שהוא בעל לשה"ר שיש בו ג' טומאות שהם ע"ז וג"ע וש"ד והיינו זונה זה ג"ע והללה הוא ע"ז שהוא חלול השם וגם ש"ד מלשון כי ימלא הלל באדמה והכונה לא יתחברו עם אדם בעל לשה"ר שפגיעתו רעה מאד ואשה גרושה מאשה זו נפש רעה שבעלה חזר בתשובה וגרשה מביתו לא הקחו כלומר לא תדבקון בנפש זו שכולה רע גמור דודאי תחטיא אתכם וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל טעם דיוחנן כה"ג שמש שמונים שנה בכה"ג ופתאום פקר ונעשה לדוקי מפני כי נדבק בנפש רעה וחטאתו ולכן כל יום נברך להבי"ת שלא עשני גוי שלא עשני עבד דר"ל בעת שקם האדם משינתו וחזרה נשמתו בו לא נתחלפה בנפש גוי או עבד להכנס בו :

ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד מאת בני ישראל ברית עולם כ"ל בס"ד השבת יש בו ב' בחינות מדת לילה ומדת יום ולכל א' יש לו תוספת נר"ן בפ"ע כנודע וכנגד זה כפל הלשון ביום השבת ביום השבת ובזה יובן בס"ד מאמרם ז"ל אלמלא שמרו ישראל שני שבתות כהלכתן מיד נגאלין דשבת אחד הוא אך השבת עצמו נחשב לשתי שבתות ובזכות שמירתו כראוי יזכה השומר שבת שיערכנו לפני ה' תמיד שיזכה לעולם שכולו שבת וזהו תמיד שאין בו חול גם עוד יש מעלה גדולה לשבת ששקל כנגד כל תרי"ב מצות הנשארים כי הוא עצמו מצוה אחת מתרי"ג מצות והשומר אותו נחשב לו כאלו קיים כל תרי"ב מצות הנשארים זולתו וז"ש מאת בני ישראל ברית עולם כלומר בקיומו כאלו נעשה עוד מאת בני ישראל מצות שהם ברי"ת עולם ברית אותיות תרי"ב או יובן יערכנו לפני ה' תמיד דארז"ל זכרהו בדברים הנאמרים על היין וז"ש יערכינו יערך יינו גם הוא לפני ה' תמיד שהוא אמצעי דה"ו מכאן ואב"ג מכאן כנגד קו האמצעי של העשר ספירות שהם דעת בשלש ראשונות ותפארת בשלש אמצעיות ויסוד בשלש אחרונות ואחר היסוד המלכות וזהו ר"ת תמיד שהוא ר"ת דעת תפארת יסוד מלכות וגם מאת בני ישראל יעלה בשבת כח ליסוד שהוא ברית עולם :

וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה לך וכו' כ"ל בס"ד דידוע דהקרבן לא יעלה לרצון מצד המעשה דוקא אלא רק צירוף הכונה והמחשבה של בעל הקרבן שהוא מכוין ומחשב כל מעשה שיעשה הכהן בבהמה על נפשו ממש וכמ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל בזה בריש פרשת ויקרא יע"ש וידוע למה שיש כח לאיש ישראל לעשות פועל טוב ע"י כונה ומחשבה שלו מפני דנשמות ישראל הם מעולם הבריאה שה"ס בינה שמשם הכונה כי הכונה בלב והמחשבה במוח וידוע ליבא בינה מוחא חכמה והם כחדא נפקין וכחדא שריין ולכן כשיהיה זה יהיה זה גם ידוע הטעם שזכו ישראל לתורה ולא המלאכים מפני כי המלאכים הם ביצירה והתורה היא מבריאה שה"ס בינה דלכן התחילה בבית והיא למעלה מהם לכך לא זכו לה אבל ישראל שמרשם מבריאה והם במקום אחד לכך זכו לתורה וכמ"ש רבינו ז"ל בכונת ברוך אלהינו שבראנו לכבודו וכו' בראנו דייקא מסוד הבריאה ולכן נתן לנו תורת אמת מעולם הבריאה וז"ש וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב אך מעשה שלו לבדה לא תספיק אלא צריך אתה בעל הקרבן קדש יהיה שתשלים התיקון בכונה ומחשבה שהם בחי' קדש יען כי כונה ומחשבה הם סוד בינה וחכמה שנקראים קודש וא"ת איך יש לנו כח לעשות פועל ותיקון בכונה שלנו לז"א כי קדוש אני ה' מקדשכם בתורה שנתתי לכם את התורה שהיא קודש ולא נתתי אותה למלאכים והיינו טעמא מפני שאתם נשמתכם היא מן הבריאה שה"ס בינה שמשם הוא הכונה ומשם הוא התורה ולכן ממילא תדע דודאי יש לכם כח לעשות פועל ותיקון בכונה שלכם ובזה יובן הטעם מ"ש רז"ל עתידין הצדיקים שיאמרו המלאכים לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה ופרשתי בס"ד הכונה הוא שיאמרו ג"פ קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה קק"ק והיינו טעמא אע"ג דהמלאכים הם ג"כ קדושים וא"כ ישבחו הצדיקים בדבר זה שהוא מצוי אתם ג"כ ובזה ניחא כי את הצדיקים ישבחו בג"פ קדוש כנגד ג' קדושות בי"ע אך הם אין להם אלא ב"פ קדוש כנגד יצירה ועשיה בלבד כי המלאכים הם מן היצירה :

ובזה יובן בס"ד מאמר התנא הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה והיינו כי כל איש ישראל כאשר יסתכל ויביט בכבוד הזה אשר יתכבד בשבח של שלשה פעמים קדוש שלא נמצא אלא רק אצל הצדיקים ולא נמצא אצל המלאכים הנה בזה יתאזר בירא"ש ויאחז דרך צדיקים ולא יחטא כדי שיזכה לשלשה דברים של שבח קק"ק הנמצא אצל הצדיקים דוקא:

פרשת בהר

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר הקושיא ידועה מה ענין שמיטה אצל הר סיני שזכר אותו במצוה זו טפי משאר מצות וכ"ל בס"ד כי מהר סיני הנחנו למדין שהחסרון הוא סיבה ליתרון דארז"ל ע"פ למה תרצדון הרים גבנונים דנבחר הר סיני למתן תורה עליו בשביל שהוא נמוך מכל ההרים ומזה נלמד גם לענין שמיטה החסרון הוא סיבה ליתרון דע"י שהוא משמט ואינו זורע דנראה מחסר ממונו בזה יהיה ברכה גדולה בארץ כאותם השנים שזורע אותה כפלי כפליים וז"ש בהר סיני שחסרונו היה סיבה ליתרנו ראוי לאמר לישראל דין זה של השמיטה :

כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ וכו' הדקדוקים ידועים דאומרו אשר אני נותן פשיטא ומה חידוש קאמר בזה ועוד למה קרא שביתת הארץ

הארץ שבת לה' ונ"ל בס"ד דשביתת הארץ היא שתים א' בשדות שלא יזרעו אותם והב' בכרמים שיעזבו אותם ולא יאספו פירותיהם לביתם אלא כל הרוצה ליטול יבא ויטול ובני שביתות אלו של שדות ושל כרמים צריכים זא"ז דאם האדם יקיים שביתת השדות בלבד לאו מוכח שהוא מקיים המצוה לשם ה' אלא נראה שהוא חס על ארצו שלא תכחיש לכך אינו זורעה כל השנים כולם אלא פוסק בשביעית דאם מקיים הוא מצות ה' היה לו לקיים גם בכרמים שלו להפקיר פירותיהם לאחרים ולמה אוסף כל פירותיהם לעצמו. אבל המקיים מצות השמיטה בכרמים הנה זה השוב שקיים גם בשדות לשם מצות ה' ויבא על זה המשל שהובא בספר אהל יעקב בפרשה זו שהביאו שם על ענין הצדקה והוא לעשיר שהיה לו ב' בנים בארץ מרחקים אחד עשיר ואחד עני ובקש העשיר להשיא בנו קטן שיש לו בארצו וכתב לבנו העשיר שיבא אצלו בשביל נשואי אחיו הקטן ויביא עמו גם את אחיו העני וכל הוצאות שיעשה לכבודו עליו לשלם במיטב כספו וכו' ע"ש והמשל הנז' יבא נכון בענין זה שאנחנו מבארים כאן דוק ותשכח ולז"א כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם כלומר אני נותן לכם בה תמיד כח מחודש בכל שנה ושנה להוציא פירות דעל כן אין לה משפט שאר ארצות שיכחישו אם יזרעוה שנה כל שנה בלתי הפסק אך אתם תעשו בה שביתה לשם ה' בעבור המצוה שאין אתם צריכים לזה מצד הטבע וזהו ושבתה הארץ שבת לה' כלומר לשם ה' לקיים מצותו ובמה ניכר שהיא שבת לה' דבזה אתם מכוונים בעבור טובת הארץ מצד טבע העולם לז"א שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ פירוש שני מיני שביתה ובשתים אלה שהם שבת שבתון ניכר ונתברר שהוא שבת לה' בעבור מצותו יתברך דוקא ופירש מה הם שני שבתות הוא שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור שהם אחת של שדות ואחת של כרמים שתעזוב השדות ותעזוב את הכרמים ובזה יתברר שהוא שבת לה':

אך יובן בס"ד אע"פ שאין דין שמיטה נוהג בתחילת כניסתם לארץ אלא אחר ז' שנים שכבשו וחלקו עכ"ז כיון דבתחלת כניסתם נתאוו לקיים מצות התלויות בארץ ואומרים אימתי יגמר כבוש הארץ ונקיים מצותיה מעלה עליהם כאלו קיימו בפועל נמצא היה אצלם ב' מיני קיום הא' מה שעלה במחשבה שזה היה תחילת כניסתם והב' מה שנתקיים במעשה ופועל אחר שכבשו וחלקו וז"ש כי תבואו אל הארץ וכו' אז הכף ומיד מעלה אני לכם ששבתה הארץ שבת לה' וזהו מכח המחשבה ואח"כ תהיה השביתה במעשה והוא שש שנים וכו' ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' הוא קיום המצוה במעשה ממש:

שש שנים תזרע שדך כ"ל בס"ד ידוע העשיה מכונית בשם שדה ועולם היצירה מכונית בשם כרם ושניהם צריכים תיקון מן תערובת רע שיש שם וז"ש שש שנים ע"י לימוד ששה סדרי משנה תזרע שדך העשיה וע"י לימוד ששה סדרי משנה תזמור כרמך היצירה ואספת את תבואתה תבואת ה"א היא הבריאה שהיא סוד הבינה שהיא ה"א ראשונה שבשם או תבואת ה"א תורה שבכתב שהיא חמשה ספרים מנין ה' ובשנה השביעית הוא אלף השביעי שבת שבתון לארץ פירוש לישראל שנקראים בשם ארץ דכתיב ואתם תהיו ארץ חפץ יהיה להם שבת שבתון מנוחה כפולה לנפש ולגוף:

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך וכו' מקשים והלא באכילה צריך להקדים הבהמה דכתיב ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת ורק בשתיה אדם קדים דכתיב והשקית את העדה ואת בעירם וכאן איך הקדים לך ולעבדך וכו' והדר לבהמתך ולחיה אשר בארצך וכו' ונ"ל בס"ד דזה דוקא בהיכא דאין עושין רש"מ אבל בצדיקים גמורים שעושין רש"מ אין קדימה לבהמה עלהם והנה ידוע מאמר רז"ל כתוב אומר ואספת דגניך וכתוב אומר ועמדו זרים ורעו צאנכם ומשני כאן בעושין רש"מ וכאן באין עושין רש"מ ומקשים והא האי ואספת דגניך כתיב בפסוק והיה אם שמוע תשמעו אל מצות ה' אלהיכם דאיירי בעושין רש"מ ותרצתי בס"ד שיש מקיים המצות בשביל מנהג אבותיו בידיו וזה לא חשיב עושה רש"מ אבל המקיים בשביל שהוא חושב שהוא עצמו עמדו רגליו על הר סיני ונצטוה מפי הקב"ה כדכתיב אשר איננו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו הרי זה עושה רש"מ בקיום המצות והנה שם כתיב והיה אם שמוע תשמעו. והלשון כפול דהול"ל והיה אם תשמעו אך הכי קאמר שאתם מקיימים המצות בשביל שמעו אבותכם בהר סיני לכך גם אתם תשמעו אל מצות ה' אע"פ שאתם מקיימים באמת אין נחשבים עושין רש"מ ולכך ואספת דגניך בידך ולא יעבדוך עמים אבל אם אתם חושבים שאתם עצמכם שמעתם מפי הקב"ה ואין אתם עושין בשביל שמיעה של אבותיכם אז תזכו לברכה גדולה ביותר שהוא יעבדוך עמים שהיא טובה ושלוה בה וז"ש כאן והיתה שבת הארץ לכם כלומר אם אתם חושבים תמיד שהווית המצוה של שבת הארץ בעת שנאמרה בהר סיני היא לכם שלא תחשבו שהיתה מעיקרא לאבותכם ומהם באה לכם אלא אתם חושבים שאתם עצמכם הייתם על הר סיני והיתה מצות שבת הארץ לכם ממש אז אתם עושין רש"מ ולכך אין קדימה לבהמה עליכם אלא לאכלה לך וכו' ואח"כ לבהמתך וכו' ויומתק ביאורינו זה על פי טעם הרב יד אפרים ז"ל שכתב הטעם דקדים מאכל בהמה לאדם משום דאין ראוי לאדם להחזיק עצמו לצדיק שניזון בזכותו אלא יחשוב שהוא ניזן בעבור הבהמות וכמ"ש חז"ל ע"פ אדם ובהמה תושיע ה' ולכן יקדים מאכל הבהמה למאכלו עכ"ד ובזה יבא ביאור שכתבנו נכון:

וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע וכו' וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה וכו' הקשה הרב באר מים חיים מסידור הלשון נראה שצווי הברכה יהיה כאשר יאמרו מה נאכל ונ"ל מאי תליא הא בהא ועוד מעיקרא דברים אלו של וכי תאמרו וכו' לא אצטריכי למכתב דאם יצוה הברכה אז לא יאמרו מה נאכל וכנז' בד"ק יע"ש ונ"ל בס"ד דידוע יש שני מיני ברכה הא' משותף עמה צער טורח וטיפול הרבה והוא אם תהיה הברכה בזרע השדה שתוציא מאה שערים על הנהוג הן אמת טובה גדולה היא ורבה אך ירבה לבעליה צער טורח ויגיעה רבה שיש לו משעת קצירה עד שיהיו חיטים ויכנס באוצר דאינו דומה טורח וטיפול אלף סאה לטיפול וטורח מאה אלפים סאין והב' ברכה שאין משותף בה צער טורח כלל דהשדה תוציא תבואה כנהוג דהיינו זרע עשרה סאין תוציא לו מאה סאין ואחר שיכנסנה לאוצר יהיה בה ברכה שיוציא מן האוצר על יד על יד חשבון אלף סאין או יותר ועל ברכה זו נאמר ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה:

והנה שני מיני ברכות אלו תלויים בצדקת לב האדם ומחשבותיו בבטחון שיש לו בהקב"ה שאם האדם יש לו בטחון שלם וגמור בהקב"ה שאע"פ שרואה בידו עתה ריוח מועט שאינו מספיק לו בעבור ימים הבאים אינו דואג בלבו לומר זה שבידי יהא שיעור פרנסת שני חדשים ומה אוכל בכל השנה כולה בי"ב חודש וכיוצא בזה

אלא

אלא הוא יש לו בטחון גדול בהשי"ת שיזמין לו פרנסתו למחר כשתכלה פרנסה שבידו ואפילו קצת צער ודאגה לא יהיה בלבו על זה הנה מאחר שהוא כיבד את ה' בבטחון גדול כזה אז הקב"ה יעשה עמו מדה כנגד מדה לתת לו ברכה מכובדת שאין בה תערובת טורח ויגיעה והוא שיתן לו הברכה באוצר ולא בקרקע בעוד הזרע בארץ אבל מי שהוא דואג על ימים הבאים כשיראה את המצוי בידו שהוא מעט ואינו מספיק לימים הבאים והוא מצטער ומחשב בלבו מה אעשה אח"כ אע"פ שבאמת הוא ג"כ בוטח בהשי"ת שיתן לו עכ"ז כיון דעובר בלבבו עם הבטחון מחשבה של צער ודאגה נמצא אין זה בטחון גמור והרי לא כיבד את השי"ת בבטחון שלם שבטח בו לכך כשיתן לו הקב"ה ברכה בשביל שבטח בו יתן אותה אליו בתערובת צער של טורח ויגיעה כי גם הוא היה לו בבטחון תערובת צער ודאגה שהיה דואג במקצת לחשוב מה אעשה בשביל ימים הבאים ולכך מדה כנגד מדה יתן לו הקב"ה את הברכה בהיות הזרע נטוע בארץ דאז ידבק הטיפול והיגיעה מחמת רבוי הברכה :

ובזה יובן הכתוב ונתנה הארץ פריה הטבעי ולא בסוג ברכה אך אחר כך ואכלתם לשבע קרי בה לשבע בסכ"ל פירוש שיגמר כל העסק דאז נעשה לאכלה כי הונח באוצר יהיה פריה לשבע ר"ל שבע פעמים על השיעור שלו כי אתן בו הברכה יען כי וישבתם לבטח עליה קרי בה על י"ה פירוש שהיה לכם בטחון שלם על י"ה שבטחתם בהשי"ת ולא דאגתם כלל ברם וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וכו' שמעורב עם בטחון שלכם דאגה זו של מה נאכל דנמצא אין הבטחון שלם אז וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים שאתן לכם הברכה בהיות הזרע בקרקע שבזה יתערב עם הברכה טורח ויגיעה ועמל רב ולא תזכו שתחול הברכה באוצר בהיות הפרי נגמר טיפולו והוכן לאכלה :

ובזה יובן כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתיך וימלאו אסמיך שבע דידוע אם יש לאדם בטחון בהשי"ת הרי זה מכבד את ה' וידוע בשמושי אות מ"ם דלפעמים תשמש במקום קצת כמו ותקח מפריו דר"ל קצת פריו וז"ש כבד את ה' בבטחון מהונך ר"ל אם תראה קצת הונך שאין בידך הון כדי ספוק הצריך למחר ולמחרתו וכן מראשית כל תבואתיך לשון רישות כמ"ש חז"ל ע"פ מראשית השנה כל שנה שרשה בתחלתה וכו' ר"ל שאין בתבואתך כדי סיפוק כל השנה עכ"ז אתה מכבד ה' בבטחון אז וימלאו אסמיך שבע שישלח לך ברכה בלתי תערובת טורח ויגיעה עמה :

והעברת שופר תרועה בחודש השביעי נ"ל בס"ד שופר תרועה רמז לתשובה כמ"ש רז"ל שופר שפרו מעשיכם חודש חדשו מעשיכם וזמן התשובה בחודש שהוא תשרי שבו עשרת ימי תשובה אך בעשור לחודש שהוא יוה"כ יש לו יתרון בתשובה שתעבירו בכל ארצכם ר"ל בכל איברים שלכם כמ"ש כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך :

וקדשתם את שנת החמשים שנה וכו' נ"ל בס"ד דארז"ל יצחק אע"ה עושה חשבון לפני הקב"ה כמה חיי האדם ע' שנה דל עשרים דלא ענשת עלייהו נשארו חמשים דל כ"ה דלצלותא נשארו כ"ה וכו' נמצא חיוב האדם בזמן הקצוב בסתם הוא חמשים שנה ויצחק אע"ה ניכה חצי חמשים בעבור הלילות שנבראו לשינה אך הצדיקים באמת משמים לילות כימים בעבודת השי"ת וכמ"ש הספדן בגמרא דמ"ק שמים לילות כימים לשמים לילות כימים יען שהצדיק גם בשינתו עושה תיקון ובירור בסוד בכל דרכך דעהו נמצא מקדש בעבודת השי"ת גם את השינה שלו שישן במשך החמשים שנה הנז' וז"ש וקדשתם את שנת החמשים שנה שנת לשון שינה שגם את השינה שהוא זמן בטלה תתקדשו לעשות בה תיקון ובירור ובזה הקודש שתעשו לשינה אז וקראתם דרור בארץ שתעשו ממנו דרור כי ק"ש דקודש יהיה ב' רישי"ן ואז קודש יהיו דרור בארץ התחתונה לכל יושביה שתעשו בירור ותיקון לכל יושביה הן הדומם הן הצומח הן החי והן האדם המדבר גם יובל התורה שבכתב ותורה שבע"פ כי תורה שבע"פ יש בה שמונה דרגין כשר ופסול אסור ומותר חייב וזכאי טמא וטהור ואלו ח' דרגין הם כפולים בחלק הנגלה ובחלק הנסתר הרי ב"פ ח' הם י"ו ותורה שבכתב רמוזה באותיות ב"ל כי ראשה ב' וסופה למ"ד ולז"א יובל היא כתיב הוא בלשון זכר וקרינן היא לשון נקבה כי תורה שבכתב סוד זכר ותורה שבע"פ סוד נקבה ושניהם רמוזים באותיות יובל שהוא י"ו ב"ל כאמור תהיה לכם כמ"ש יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך שלא תוכל הסט"א לינק מן התורה שלכם מאחר שאתם מקדשים גם חלק החול שלכם ועי"ז ושבתם איש אל אחוזתו כי יש בני אדם אחוזתם בעשיה דהיינו באבי"ע שבעשיה ויש בני אדם אחוזתם באבי"ע דיצירה ויש באבי"ע דבריאה והחוטא יורד ממקום אחוזתו למטה וע"י התשובה ועסק התורה חוזר אל מקום אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו יש בני אדם הם מבחינת קין ויש מבחי' הבל ויש מבחי' שת ויש מבחינת אדה"ר עצמו וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים כמה פרטים בשרשי הנשמות ואם חוטא שנפרד משרשו הנה בתיקון ישוב אל משפחתו אם בשורש קין או בשרש הבל או בשרש אדם וכיוצא :

כי יובל היא קודש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה נ"ל בס"ד יובל רמז לתורה כאמור לעיל גם יובל מספר מ"ח דהתורה נקנית במ"ח מעלות כמ"ש התנא בברייתא דאבות קודש תהיה לכם שישראל יש להם דין קודש ע"י עסק התורה כמ"ש קודש ישראל לה' ראשית תבואתו ר"ל יש להם דין קודש ע"י ראשית תבואתו של הקב"ה שהיא התורה שנקראת ראשית דכתיב ה' קנני ראשית דרכו ונקראת תבואתה והנה ישראל יתקדש החומר שלהם בתורה עד גדר שגם בעת הלינה שלהם שהיא השינה הם עוסקים בתורה וכמ"ש על רבינו האר"י ז"ל והנה המלוי של אותיות שדה כזה שי"ן דל"ת ה"ה יש בו אותיות לינה ואם נצרף גם אות תי"ו תהיה תלינה וז"ש קודש תהיה לכם עד כי גם מן השדה ר"ל בעת הלינה תאכלו את תבואתה של התורה שתהיו עוסקים בתורה גם בעת שינה או יובן בס"ד אותיות שדה במלואם כזה שי"ן דל"ת ה"א המלוי הוא אותיות ת' אילן והוא כי חיבור הוי"ה אדנ"י נקרא אילן שהוא מספר צ"א כמנין אילן שזה יהיה כמו אילן שמוציא פירות כן ישראל לוקחים כל מיני פירות של השפע מן האילן הזה שהוא שם חיבור הוי"ה אדנ"י וזה החיבור של האילן יתעורר להוציא פירות ע"י לימוד תורה שבכתב שהיא בסוד שם הוי"ה ולימוד תורה שבע"פ שהיא בסוד שם אדני וכתבנו ששניהם רמוזים באותיות יובל שהוא י"ו ב"ל וכנז"ל וידוע שבכל עולם מארבעה עולמות יש עשרה אילנות מחיבורים הנז' בסוד הי"ס וכל אחד כלול מעשר הרי מאה בחינות אילן יש בכל עולם מאבי"ע נמצא בארבעה עולמות אבי"ע הם ת' אילן ונרמזו במלוי שדה ולז"א כי יובל היא תורה שבכתב ותורה שבע"פ קודש תהיה לכם ואז עי"ז מן השדה ר"ל מן ת' אילן הרמוזים בתוך שד"ה תאכלו את תבואתה הוא השפע המשתלשל על ידה וגם המלוי הנז' הוא מספר חסדי אבות

אבות ודוק :

וכי תמכרו ממכר לאמיתך או קנה מיד עמיתך נ"ל בס"ד דארז"ל אסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון שהוא כזורק אבן למרקוליס וכן ארז"ל אסור ללמוד תורה מן רב שאינו הגון כמ"ש ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם הרב דומה למלאך תורה יבקשו מפיהו ואי לא לא והקשו בגמרא רבי מאיר איך למד תורה מאחר ותרצו ר"מ רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק ולאו כ"ע הכימי כר"מ לאכול התוך ולזרוק הקליפה אלא חיישנן שמא ילמוד ממעשיו ג"כ וז"ש וכי תמכרו ממכר שהתורה נקראת לקח טוב שאתה המוכר שמלמד לאחרים צריך שיהיה לעמיתך דהיינו תלמיד הגון כמוך לדיק שנחשב עמיתך או קנה שאתה הקונה שצריך ללמוד מן הרב צריך שיהיה מיד עמיתך שהוא רב הגון לדיק כמוך דלאו כ"ע יכלין למעבד כר"מ דגמר תורה מאחר דתוכו אכל וקליפתו זרק ובזה פירשו המפרשים ז"ל מאמר התנא אזהו חכם הלומד מכל אדם ר"ל איזהו חכם אשר יאות לו השבח אותו שהוא רב כח כר"מ שיוכל ללמוד מכל אדם אפילו אינו הגון דכתיב מכל מלמדי השכלתי כל דייקא אפילו אינו הגון יען כי אני איני מביט בזה המלמד אותי כדי שאלמוד מעשיו אלא אני מצייר בדעתי דעדותיך היא התורה שיחה לי כלומר היא המדברת ושחה עמי ולא זה האדם המלמד :

ובכל ארץ אחוזתכם גאלה תתנו לארץ נ"ל בס"ד דארז"ל התורה נקראת ארץ וכנז' במדרש וידוע כי נשמות ישראל אחוזים בתורה ולכן ע"י עסק התורה עושים בירור לנלה"ס שהם בקרב הארץ התחתונה וז"ש ובכל ארץ אחוזתכם היא התורה גאלה תתנו לארץ בברור הנלה"ס שבקרבה או יובן בס"ד דארז"ל במדרש היכא כהונה ומלכות נקראים בשם אלה דכתיב אלה שני בני היצה"ר העומדים על אדון כל הארץ זה אהרן ודוד שתבעו כהונה ומלכות גם היתה שם שהתורה נקראת ג"כ בשם אלה שנאמר אלה המצות וכן איתא בבראשית רבה פי"ב התורה נקראת אלה ·דכתיב אלה החוקים ע"ש ואלו השלשה כתרים של תורה ושל כהונה ושל מלכות שכל אחד נקרא בשם אלה עיקר שלימותם הוא בארץ דכתיב כי מציון תצא תורה וכו' וכן ארז"ל ע"פ וזהב הארץ ההיא טוב אין תורה כתורת ארץ ישראל וכן כהונה עיקרה שם כי יש מתנות כהונה תרומות והלה וכיוצא שאין נוהגים אלא בארץ וכן קרבנות אחר שנכנסו לא"י אין קרבים אלא בארץ וכן מלכות תלה אותה הכתוב בכניסתם לארץ וכמ"ש בפ' שופטים כי תבא אל הארץ וכו' שום תשים עליך מלך וכו' וז"ש ובכל ארץ אחוזתכם היא ארץ שאתם אחוזים בה שהיא מבורשכם אז גאלה תתנו לארץ גאלה כתיב בלא וא"ו וקרי בה ג' אלה ר"ל שלשה שנקראים בשם אלה תתנו לארץ ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע אותיות מ"י דשם אלהים הם בחי' הבל ותיקונם ע"י עסק התורה שהוא הבל ושלשה אותיות אלה דשם אלהים הם בחי' מעשה ותקונם ומתוקם יהיה ע"י מצות מעשיות אך באמת יש כח בעסק התורה שהוא הבל לתקן גם בחינת המעשה וכמ"ש זאת התורה לעולה כל הקורא בפ' עולה כאלו הקריב עולה וז"ש ובכל ארץ אחוזתכם היא התורה כנז"ל גאלה תתנו לארץ ר"ל גם ג' אותיות אל"ה שהם בחי' מעשה תתנו לארץ העליונה היא העשיה שה"ס מעשה :

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך י"ל אומרו ומטה ידו עמך תיבת עמך לשון יתר ואין לה משמעות גם אומרו גר ותושב אם הוא כפירוש רש"י ז"ל הול"ל וכי ימוך אחיך או גר או תושב ומטה ידו ועוד י"ל מאחר שאמר והחזקת בו למה הוצרך לומר וחי עמך ונ"ל בס"ד בהקדים מעשה שהיה בסוחר עשיר עוסק במו"מ וקרה לו הפסדות מרובות עד שאבד קרן שלו ונשאר חסר שחייב לאחרים ואין לו לפרוע אך חסרונו לא נגלה עדיין לשום אדם וגם חובות שחייב לאחרים לא הגיע זמן הפרעון שלהם אבל הוא היה בעל בטחון ולכך היה הולך בשמחת הלב ולא היה דואג ומצטער כלל ועל כן דלותו ומחסורו לא היה ניכר ממראה פניו ומהנהגת מהלכיו ומשיחתו כלל ועיקר ואשתו היתה יודעת בכל זה והיתה אומרת לו על מה אתה הולך ואוכל ושותה בשמחה ובטוב לב והנה קרוב שיגיע זמן פרעון החובות ויתבעו אותך הבע"ח ואין לך לשלם ויסמוך בבית האסורים והוא משיב לה אין מעצור לה' להושיע ותשועת ה' כהרף עין לכן אין אני דואג כלל והנה בתוך זמן זה נזדמן ערב שבת אחד שלא היה לו פ"ק לקנות צרכי שבת כלל וגם לא היה לו לתת לחנווני מה שלוקחים בביתו ממנו בכל ששת ימי השבוע שהיה מנהגו לשלם לו בכל ע"ש והמתין עד שעת מנחה ולא בא לידו פ"ק משום מקום ,אך הוא היה לו שכן ג"כ סוחר ועשיר גדול ויאמר בלבו הקב"ה אמר לוו עלי ואני פורע אלך לי עתה אצל השכן שלי ואלוה ממנו חמשים דינר ואבטיחו שאפרעם לו ביום ראשון בבוקר דודאי הקב"ה ימלאם לי ואפרע לו והלך אצל השכן שלו אחר מנחה והוא עודנו בחנות ויאמר לו הנה אני דחוק הרבה והיום ע"ש ועד עתה לא קניתי צרכי שבת וגם אין לי לפרוע לחנוני בעבור השבוע כנהוג לכן תלוה לי חמשים דינר ואני אשלם לך ביום ראשון בבוקר והשכן העשיר השיב לי שאין תחת ידי עתה מעות אפילו דינר אחד ויצא מאתו בפחי נפש והנה השכן העשיר בא לביתו ויאמר לאשתו ראי איך זה האיש השכן שלנו הוא רמאי גדול שבא אצלי עתה לעת ערב ללות ממני מעות בשביל צרכי שבת והוא הולך שמח וטוב לב ואם הפסיד וירד מנכסיו עד שאין לו צרכי שבת איך הולך שמח וטוב לב אלא ודאי הוא רמאי ברולה לפטור עצמו מפרעון המס של הקהל ומן קיצבת הצדקה לעניי העיר לכך בא אצלי לומר שהוא דחוק כ"כ מפני שאני אחד מן הנבחרים הפרנסים שבעיר כדי שאעיד עליו שהוא דחוק לפטרו מכאן ולהבא אמרה לו אשתו שמא האמת שהוא רחוק ואין לו ורק הוא בעל בטחון ולכך הולך שמח וטוב לב ואינו דואג כלום כי כן הוא מנהג בעלי בטחון שאין לוקחים דאגה בלבבם ואין נרים לצרת מחר ויאמר לה בעלה לא כן אלא בודאי הוא רמאי ויש לו שאם באמת אין בכיסו כלום אפילו לצרכי שבת למה המתין היום עד עת מנחה והיה לו לבא אצלי בבוקר ועוד הוכחה אחרת שהוא רמאי שהרי הבטיח לי שישלם לי ביום ראשון בבוקר ואם באמת אין לו היום מאין ישלם לי ביום ראשון בבוקר וכי עושה סחורה בשבת כדי שירויח אלא ודאי רמאי הוא ויש לו ומראה עצמו לפני דחוק כדי להבריח עצמו מן הצדקה ומתשלום המס שקולבין עליו הקהל ועוד יש הוכחה שלישית לדברי הנה אני שואל אותך תאמרי לי מה בדעתיך שאמרתי לו על בקשתו ותאמר לו ודאי אמרת לו שאין בידך מעות ויאמר לה כן הוא כך אמרתי לו אבל מהיכן ידעת שכך אמרתי לו והלא את יודעת שיש לי מעות הרבה בחנות ותאמר כך מנהג העולם על הרוב מי שיש לו יאמר שאין לו כדי שלא ילוו ממנו ויאמר לה א"כ זו הוכחה שלישית שדברי לדקו שזה יש לו ואומר שאין לו כדי להבריח עצמו מן המס וכיוצא :

והנה

והנה אח"ז עברו ימים ואותו הסוחר שירד מנכסיו בא לו הצלחה פתאומית והעשיר עושר גדול ואותו השכן שלא רצה להלוות לזה ירד מנכסיו מחמת הפסדות רבות שקרה לו ב"מ וקודם שנודע שברונו לעולם נזדמן ג"כ ערב שבת אחד שלא היה בידו פ"ק לקנות צרכי שבת וגם אין לו לפרוע לחנוני הוצאות השבוע כנהוג ועד עת מנחה היה מקוה שיבא לו מאיזה מקום מעות ולא בא לו ויועץ בלבו ויאמר טוב שכן קרוב מאח רחוק אלך לי אצל השכן שלי העשיר ואלוה ממנו חמשים דינרים וילך אצלו להנות וימצא שכבר סגר החנות והוא הולך ברחובות העיר ובנו הולך עמו לבא לבית בשביל שבת ויגש אליו ויאמר הנני היום דחוק הרבה ועד עתה לא קניתי צרכי שבת וגם לא פרעתי לחנוני הוצאת השבוע על כן אבקש ממך שתלוני חמשים דינרים וביום ראשון בבוקר אשלם לך ויאמר טוב כן אעשה וחזר העשיר לחנותו ופתח החנות ויתן לו חמשים דנרים וחזר לביתו ובנו הולך עמו ובחזרתם אמר הבן לאביו מדוע חרדת לדברי השכן הזה כי אני אומר בודאי הוא רמאי ואינו דחוק יען שאם הוא דחוק למה לא בא ללוות מן הבוקר ועוד אמר לך שיפרע ביום ראשון בבוקר וכי יעשה סחורה בשבת וימכור כדי שיפרע לך בבוקר ביום ראשון אין זה אלא רמאות לאכל החמשים דנרים ולא יפרע כלום ויאמר לו אביו בני כמעשה של זה השכן גם אני קרני קודם זמן זה שהייתי דחוק הרבה ובאתי אצל זה עצמו ללות ממנו חמשים דנרים בערב שבת אחר מנחה וג"כ הבטחתיו שאפרע לו ביום ראשון בבוקר וקשיות אלו שאתה מקשה ומוכיח שזה יש לו ומבקש ברמאות ישנם גם במעשה שלי ובאמת אני יודע בעצמי שלא הייתי רמאי כי דחוק הייתי ולא היה לי כלום על כן גם על זה אין אני חושד שהוא רמאי אלא אומר שקרה לו דוחק כאשר קרה לי ועשה כמו שעשיתי ובקש כמו שבקשתי ע"כ:

על כן אמרו חכמי המוסר אם יראה האדם עצמו שהוא עשיר ויש לו מזל ההצלחה ועכ"ז יזדמן לו שעה דחוקה שיהיה דחוק למעות שיש עליו פרעון חוב וממונו אינו תחת ידו כדי לפרוע ומבקש ליקח בריבית חמשה למאה בחודש ואינו מוצא ומבקש לעשות כמה המצאות בדרך מקח וממכר והלואה כדי למצוא בידו מעות לפרוע ואינו מוצא עד אחר אלף מרורות שנתמרמר המציא לו מעות ופרע ועל זה יש להתפלאות מאחר שזה עודנו עומד במזל ההצלחה למה קרה לו צער ודוחק זה שאפילו עני שבעניים לא עבר עליו צער ודוחק כזה אך הענין הוא כי מן השמים הזמינו לפניו דוחק ולצער זה כדי שאם יבא אדם אחר שהוא אמיד ונדחק לפי שעה ויאמר לו הלוני אלף דינרים לא יתרשל מלהלוות לו כי יאמר אין זה דחוק הרבה ואם אני לא אלוה לו ימצא לו בקשתו בנקל מנכסיו או באופן אחר של מו"מ לכך הטעימו הקב"ה טעם צער ודוחק רב כזה אע"פ שהוא בעל ממון כדי שיאמר אולי גם זה קרה לו כאשר קרני ועי"כ ימהר לעשות עמו ג"ח וילוה לו כאשר בקש ממנו כי כבר ראה נסיון זה בעצמו:

ואמרתי בס"ד במקהלות משל על זה למלך שהיה לו בן יחיד אשר הוא יורש העצר שלו ויביא חכם אחד בקי בכל חכמות וימסר בנו בידו ללמדו כל חכמה ובפרט מה שנוגע בתכסיסי המלוכה והחכם לימד את הבן כראוי ויביאהו אצל אביו ויאמר כבר למד כראוי תעשה לו כור המבחן ויבחנהו המלך וימצאהו שלם בכל וישמח שמחה גדולה ויצו לתת לאותו חכם מן האוצר שלו מאה אלף זהובים וגם נתן לו אות הכבוד והשררה ויען החכם ויאמר למלך עוד נשאר דבר אחד שצריך אני ללמדו ודי לזה זמן שעה אחת על כן תשלח אותו לביתי ואלמדהו ויאמר טוב הדבר וישלח את בנו לבית החכם והנה החכם סגר הדלת ויתפוס את בן המלך ויתן בסד רגליו ויכהו חמשים מקלות על רגליו עד כי התחיל הדם להיות שותת כזרם מים והבן צועק ואין מושיע לו אח"כ הניח אותו תוך עגלה אחת וישלחהו אצל אביו וירא המלך את בנו צועק וגונח והדם שותת מרגליו ויאמר מה לך ויספר לאביו והמלך נתמלא חימה וגזר לתלות את החכם על העץ אך לזה שיביאוהו אצלו קודם הצליבה לשאל אותו על מעשה הרע שעשה ויביאוהו לפני המלך ויאמר כבר גזרתי לצלוב אותך ואם יש קשה מצליבה הייתי עושה לך ורק הגד לי מה השטות הזאת שעלתה בדעתך להרע לבני רעה כזאת ואבדת בידים שכר העמל והכבוד שהיית לוקח ויאמר החכם אני נאמן במלאכתי ולא אעשה רמיה לכך השלמתי מלאכתי היום בדבר הזה שעשיתי מתחלה אשאלך אם אתה רוצה לעשות בנך סוחר או מלך הלא בודאי שרצונך לעשותו מלך במקומך ולכך מסרתו לו העיקר הוא ללמדו תכסיסי מלכות וכן עשיתי ולמדתיו ובדקת אותו ומצאתו שלם ורק הוא עדיין חסר דבר אחד שהוא עיקר וצריך גדול בתכסים המלוכה יען מלך במשפט יעמיד ארץ וכל אדם שעושה דבר און לשורה יביאו משפטו לפניו אך העונש צריך להיות כפי מדרגת החטא ויזדמן שיבא לפניו דין אדם אחד שגנב מאה דינרים והוא יהרוץ עליו משפט להכותו אלף מקלות והוא מחמת שבימיו אפילו פרעוש לא עקצו מחמת השמירה שעושים לו אינו יודע כמה הוא שיעור צער המקלות ובאמת אם יכוהו שלש מאות ימות ואם חמש מאות יהיה גופו חתיכות חתיכות אך כיון שגזר אלף מקלות דבר המלך אין להשיב ויכוהו וזה ימות מיתה משונה על גניבת מאה דינר כמה עול עשה זה במשפט לכך הכיתיו מקלות שיעור שיוכל לסבול כדי שיוכל לשער צער המקלות עד כמה מגיע בעשרה ועד כמה מגיע החמשים ועוד ועוד ואז ידע לגזור בעונש הראוי לפי העון וישמח המלך על דבריו ויוסיף לו מתנה יותר על מתנתו וכן הענין העשירים מימיהם לא ראו רעבון ולכן אם יבא עני רעב הוא וב"ב בתכלית הרעבון וצועק ללחם לא ידעו כמה מגיע צער הרעבון כדי שיחוסו עליו לתת לו מיד להשביע רעבונו ורעבון ב"ב ואפשר שלא יתנו לו כלל לכך לוה הש"י לעשירים ולעניים שילומו יום אחד בשנה לילה ויום בעשרה לחודש תשרי כדי שהעשיר כשילא ערבית מבית הכנסת רעב וצמא וחלוש בכל אבריו ידע לשער צער הרעבון עד כמה מגיע לכך לא יתמהמה מלתת לעני הרעב וצועק ללחם וכן הענין בדוחק מו"מ שיזדמן לעשיר אע"פ שהוא עודנו בתוקף מזל ההצלחה עכ"ז יזמין לו הקב"ה דוחק זה כדי שידע ויטריח בדעתו צער הדוחק עד כמה מגיע ויתאזר לעשות ג"ח להלוות לחבירו בשעת דוחקו וכאשר אמרנו לעיל:

ובזה יובן בס"ד הפסוק וכי ימוך אחיך ומטה ידו באופן שזה הדוחק אשר הגיע לאחיך הוא היה עמך מקדמת דנא כענין המעשה שכתבנו לעיל שזה הדוחק של שכן השני כבר היה אצל שכן הראשון וכל אותם הוכחות שיש להוכיח בהם מן הסברה לומר שהוא רמאי היו ראויים להאמר גם על מקרה שקרה לך ואתה יודע בעצמך שבאמת היית דחוק ולא רמאי לכן גם על אחיך זה אשר מטה ידו ומבקש ממך הלואה לא תבא לטעון עליו טענות אלו להכריח שהוא רמאי ותחדל מלהחזיק בידו אלא תכף ומיד והחזקת בו כי אלו טענות הולה"ר כאשר

והנה טען אותו הבן לאביו והשיב לו שכבר דבר זה קרה לי ואיך אשמור את זה בכך ודע לך אם אתה החזקת בו אתה מטיב לעצמך יותר מטובה המגעת לזה יען כי אתה קודם שעשית צדקה וחסד בממונך נחשב היית כמו גר בממון שלך אך עתה אחר שעשית צדקה וחסד אתה נחשב תושב בממון שלך וכמ"ש מונבז המלך אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי נמצא קודם צדקה האדם גר וע"י הצדקה נעשה תושב דאז הממון הוא שלו וז"ש גר ותושב מה שהייתי בסוג גר נעשיתי עתה בסוג תושב ונמצא זה אחיך המך הוא חי עמך כי שניכם חיים ונהנים בממון זה שאתה נותן לו :

אך יובן בס"ד אומרו וחי עמך ר"ל תתן לו חיותו מן ממון המובחר שהוא עמך כמ"ש הרב אה"י ע"פ כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתיך דהיינו מן המובחר המונח בכיס שהוא בעבור צרכי פרנסתו של אדם דלכן גינה את עע"ז באומרו הזלים זהב מכיס מרוב אהבתם בה כי הקמצן אם יתן צדקה לא יתן מן המזומן בידו אלא אם יש לו מעות רעים יתן דהיינו אם יש לו חוב מת אצל אחרים שאינו יכול לגבותו מהם יאמר לעני או לגבאי שיקחוהו ולז"א וחי עמך מן ממון המוכן לך :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד וחי עמך ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק והיה מעשה הצדקה שלום שע"י הצדקה יתייחדו ד' אותיות שם הוי"ה כיצד הפרוטה כנגד יו"ד וזרוע העשיר וחמש אצבעותיו כנגד ה"א ראשונה ואות וא"ו ואצבעות העני המקבלים הצדקה כנגד אות ה"א אחרונה וכל זה אם תהיה ההתחלה והתעוררות מן העשיר שפושט ידו ליתן ליד העני קודם שיפשוט העני ידו לקבל אך אם תהיה ההתחלה מן העני שפשט ידו אז יהיה סדר על סדר והוי"ה כי זרוע העני וחמש אצבעותיו כנגד ו"ה ופרוטה וחמש אצבעות העשיר כנגד י"ה ע"ש נמצא ההפרש בין זה לזה שאם יפשוט העני ידו תחלה יהיה אות הוא"ו אצל העני ויחסר מן העשיר משא"כ אם יתחיל העשיר יהיה אות וא"ו דשם הוי"ה אצלו וז"ש וחי עמך ר"ל טוב שאתה תתעורר תחלה קודם שיפשוט אחיך המך את ידו לך שאז וחי ר"ל וא"ו של חי הוא השם ב"ה שהוא חי וקיים יהיה עמך :

פרשת בחקותי

אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם כ"ל בס"ד דארז"ל במדרש תנחומא פ' לך לך המילה נקראת חק שנאמר ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם וכן תקנו בברכה וחק בשארו שם גם ידוע דהתפלין נקראים חק כמ"ש בגמרא דערובין דף צ"ו דדריש ר"י הגלילי ושמרת את החקה הזאת על מצות תפלין דקאמר בפסוק הקודם ע"ש וידוע שהקב"ה נתן לנו חק זה המילה בבשרינו לשמור אותנו מן היצר כי במילה נשלם שדי בגוף האדם ושם שדי שומר אותנו מן היצר אשר מילואו בזה יו"ד לד"י רי"ש סוף המלוי שדי וכמ"ש המפרשים ע"פ והיה שדי בצריך ובזה פירשו ז"ל רמז הכתוב בפרשה זו והשיג לכם דיש את בציר דיש אותיות שדי ובציר אותיות יצר ועוד נתן לנו חק זה התפלין ללבוש כל היום שג"כ יש בו אותיות שדי בתש"ר ותש"י ובזה לא יוכל היצר להתגבר להעבירנו על מצות ה' וז"ש אם בחקותי תלכו ב' חקותי שהם מילה ותפלין תלכו כל היום ואז בזה יגין עליכם שם שדי לדחות היצר מעליכם ובזה את מצותי תשמרו ועשיתם אותם :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד אם בחקותי תלכו דידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דשם אלהים הוא דין שהוא ה"ג שכל אות כלול מן חמשה שהם חמשה שמות אלהים שעולים מספר ת"ל וידוע מיתוק החמשה שמות אלהים שהם ה"ג הוא בשם הוי"ה ב"ה שהוא רחמים וכל זה המיתוק של חמשה שמות אלהים שהם מספר ת"ל בשם הוי"ה ב"ה שמספרו כ"ו ע"י שמירת חוקיו יתברך וז"ש אם בחקותי תלכו בהם ועל ידם תחברו ת"ל שהם ה"ג עם כ"ו שהוא שם הוי"ה וזהו ת"ל כ"ו ואת מצותי תשמרו ת' שמרו כלומר לא תרצו לקחת שכרם בעוה"ז אלא בעוה"ב ששם יש ת' עלמין דכסיפין לצדיקים שמרו ר"ל תצפו כמו ואביו שמר את הדבר ועשיתם אותם קרי ביה את מ"ם סתומה של למרבה המשרה שצריכה תיקון ע"י התוך באלכסון לעשותה ב' דלתי"ן ובזה תהיה הגאולה בב"א ותעשו לשון תיקון כמו ובן הבקר אשר עשה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד דארז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד ופירש הגאון בעל עיון יעקב ז"ל בשם תולדות יצחק ז"ל דהארון אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו וזאת המדה שנהגה בו רומזת לתורה שבע"פ האורך רומז לגרסא שהוא הבקיאות והרוחב רומז לסברא שהוא הפלפול ומפני שאמרו סיני ועוקר הרים סיני עדיף דהכל צריכין למארי חטייא לכך מדת האורך היא יותר ממדת הרוחב אך קומת הארון שהוא אמה וחצי רומז לחלק הנסתר של התורה ואין לו עסק בנסתרות לכך לא אמר אלא ארבע אמות של הלכה האורך והרוחב שהם הגרסא והסברא יע"ש נמצא שיעור תורה שבע"פ שנרמז בארון הוא ארבע אמות גם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד הפסוק עיניך לנכח יביטו דנרמז כאן ענין שהיה נוהג רב ע"ה שלא היה מוציא ראיית עיניו חוץ לארבע אמות ונודע שבהיות האדם מהלך אינו מסתכל לאחוריו אלא רק לפניו ובצדדין והנה בשלשה רוחות אלו צריך שלא יוציא עיניו חוץ לארבע אמות נמצאו הם שלשה פעמים ארבע שהם י"ב כנגד ג' הויו"ת אחת לפניו ואחת לימין ואחת לשמאל דכל הוי"ה יש בה ד' אותיות ושלשה הויו"ת הם מספר נכח לז"א עיניך לנכח יביטו שיעור י"ב כנגד אותיות של ג' הויו"ת שמספרם נכח דוקא שם יביטו עיניך ולא חוצה להם עכ"ד ע"ש נמצא שיעור ההליכה של האדם בהסתכלותו בה הוא ארבע אמות כמו שיעור תורה שבע"פ הנרמז בארון ובזה יובן בס"ד אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' פירוש אשרי אותם שהם תמימים בדרך שהולכים כפי שיעור הרמוז בתורת ה' שאין מוציאין ראיית עיניהם בהילוכם חוץ לשיעור של ד' אמות והנה הנזהר בזה שילך בהבטתו שיעור ד' אמות דוקא שהוא כנגד ג' הויו"ת בזה ימשך עליו יראת שמים מן ג' הויו"ת ב"ה שהם נכח וז"ש אם בחקותי תלכו ר"ל תלכו כפי שיעור הרמוז על חקותי היא התורה שהוא שיעור ד' אמות אז תמשך עליכם יראת שמים מן שמות הוי"ה ובזה תהיו בטוחים דאת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ובזה יובן חנך לנער על פי דרכו חנוך נכח רמז לכונת שמות הוי"ה הנז' שאמר הכתוב עיניך לנכח יביטו ואיש ישראל נקרא נער כמ"ש כי נער ישראל ואוהבהו על פי דרכו דייקא שיכוין בזה בהילוכו בדרך :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד עד"ז דשיעור מושב המת בקבר הוא ארבעה גרמידי כמ"ש אשמדאי לשלמה הע"ה והם כנגד ארבע אמות של שיעור תורה בארון אלא דכאן אמות וכאן גרמידי ואם יביט האדם בשיעור תורה שבארון שהוא ארבע יזכור המיתה שמקום

המת הוא ג"כ בארבע שאז ודאי יהיה לו שברון לב בזכרו יום המיתה ובזה יתגבר על יצרו ולא יחטא כמ"ש רז"ל לעולם ירגיז אדם יצה"ט על יצה"ר אם נצחו מוטב וכו' ואם לאו יזכור לו יום המיתה שזכרון זה הוא תכלית הנצחון וז"ש אם בחקותי תלכו ר"ל כשיעור חקות התורה תלכו תמיד בזאת המחשבה שעי"כ תזכרו יום המיתה שהוא מושב הקבר אז יועיל זה לכם דאת מצותי תשמרו ועשיתם אותם שבזכרון זה תנצחו את היצה"ר הנלחם בכם להעביר אתכם על מצותי:

והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע וכו' נ"ל בס"ד דהרב החסיד בעל ר"ח ז"ל הקשה והא דאמרו בזוה"ק דלפגם הברית שהוא הוצאת שז"ל לא מהני תשובה והלא קי"ל אין לך דבר שעומד בפני התשובה ותירץ דוקא תשובה תתאה לא מהני אבל תשובה עלאה מהני ועליה אמרו אין לך דבר שעומד בפני התשובה ע"ש וידוע כי תשובה תתאה במלכות שאין לה נקודה אבל תשובה עילאה בבינה שנקודה שבה הוא נר"י ועלה התמר אם עונות תשמור יה אדני מי יעמוד מ"י הבינה יעמוד ודאי ובזה פרשתי בס"ד הכתוב בירמיה ה' הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם מדוע לא עלתה ארוכת בת עמי כלומר אפילו שגברו כ"כ העונות שעשו עבירות חמורות דלא מהניא להו תשובה תתאה הנה הצרי ר"ל התשובה עלאה שהיא בבינה שנקודתה נר"י אין בגלעד ולמה לא אהניא להו ואם לא היה נמצא מי שמתעורר בתשובה עילאה זו דא קשיא אם רופא הנם מוכיח אין שם לעורר את לבבם בתשובה עילאה זו ומדוע לא עלתה ארוכת בת עמי קרי בה עם מי כי אות מ"ם באמצע תתחבר עם עי"ן ועם יו"ד ר"ל ארוכת בת זו אומת ישראל עם מ"י תשובה עלאה שהיא בבינה הנקראת מי בסוד מש"ה מ"י יעמוד ולהיות כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה לא ננעלו על כן השתא אומר הנביא מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה אולי יהיה בזה תיקון ורפואה לשברם:

והנה ידוע מ"ש יעקב אע"ה ליוסף הע"ה ואת שדי ויברכך ומקשה בזוהר ואל שדי מבע"ל אך הכונה נקיט את רמז בזה שבירך אותו בכל מיני טובה שיש בעולם דידוע שכל מין טובה יש לו שער מיוחד וכמו שתיקנו אנשי כנה"ג לבקש על השערים בתפלת ראש השנה ויוה"כ בקדיש תתקבל ולכל שער יש לו אות מיוחד בכ"ב אותיות אלפא ביתא ולכן מבקשים על השערים הנז' בסדר כ"ב אותיות מן אל"ף ועד תי"ו אמנם יש מין טובה שהיא תלויה באות אחד מן כ"ב אותיות שמזל האדם הוא נגדיי בה וכמ"ש באברהם אע"ה במזל שלו נגדיי בטובה של פריה ורביה כי יחייב המזל שלו שאין לו פריה ורביה שהיא תלויה באות פ"ה שבשם שערי פריה ורביה וכן יזדמן כזאת אצל שאר בני אדם והתיקון לזה שהקב"ה ישדד המערכה ויהפך הוראת המזל וכמ"ש הקב"ה לאברהם אע"ה מאי דעתיך דקאי צדק במערב אנא משדד המערכה ומוקים ליה במזרח וכנז' בגמרא אך ידוע שידוד המערכה יהיה ע"י שם שדי כי בעבור פועל זה נקרא הקב"ה בשם שדי אך ידוע שמדתו יתברך מדה כנגד מדה ואם האדם יעשה שינוי מרע לטוב גם הקב"ה יעשה לו שינוי בשידוד המזל מרעה לטובה וידוע כי בתשובה תתאה לא יהיה שינוי גמור כי הזדונות יהיו כשגגות ואין זה שינוי מרע לטוב אבל בתשובה עלאה יהיה שינוי גמור שיתהפכו לזכיות וה"ז שינוי גמור מרע לטוב ואז עי"כ יזכה שאם מזלו מורה לרע ישנה אותו הקב"ה לטוב ע"י שם שדי ולכן כשבירך את יוסף הע"ה ברכו באת שדי כלומר באת כלל לו כל מיני טובה שבעולם שהם תלויים בסדר כ"ב אותיות מן אל"ף ועד תי"ו וברכו בשם שדי לומר אם יש במזלו הוראה נגדיית לאחת ממיני הטובות התלויים בכ"ב אותיות יהיה לו השפעת שם שדי שבו ישדד המערכה וישנה את המזל מרעה לטובה ולכן א"ל ואת שדי ויברכך וכמ"ש בזה בס"ד במ"א נמצא לפ"ז מי שיש לו תשובה עילאה שהיא בבינה שהיא נקודה נר"י שבה ישתנה הרע לטוב שיהיו העונות זכיות אז יזכה לברכה של יוסף הע"ה שהיא את שדי שישדד לו הוראת המזל המנגד במיני הטובות התלויים באת שהם כוללים כ"ב אותיות מאל"ף ועד תי"ו וז"ש והשיג לכם דיש את דיש אותיות שדי באת ר"ל במיני הטובות הכלולים באת לשדד לכם המערכה ולשנות המזל מרעה לטובה בצי"ר אותיות בצר"י ר"ל ע"י תשובה עילאה שהיא בצר"י שה"ס הבינה שבה יהיה שינוי גמור לכם גם יש לכם לדעת כ"כ הוא גדול כחה של תשובה שהיא בצר"י שבה יכולים לתקן גם קלקול הזרע שהוא פגם הברית דאין לו תקנה בתשובה תתאה וז"ש ובציר ר"ל בציר"י שהם תשובה עלאה ישיג את זרע ר"ל תיקון של הזרע שהוא עון הוצאת שז"ל ואע"פ שיש גם לקלקול הזרע תיקון בתשובה עלאה עכ"ז איעץ אתכם שתתקדשו עצמכם במותר לכם למעט בתשמיש המותר לכם כי זה כלל גדול אבר קטן יש באדם מרעיבו שבע משביעו רעב ודאי שהאדם ימעט בתשמיש אפילו עם אשתו לנהוג עמה בעונה משבת לשבת ולז"א ואכלתם לחמכם לשבע דכתיב חסר בלא וא"ו וקרי בה לְשֶׁבַע בסגול תחת שי"ן ופת"ח תחת בי"ת והתשמיש עם אשתו מכונה בשם אכילת לחם וכמ"ש חז"ל ע"פ כי אם את הלחם אשר הוא אוכל דכתיב אכלה ומחתה את פיה שתאכלו לחמכם ר"ל תשמישו עם נשותכם לשבע ליל השביעי הוא שבת גם רמז לפי דרכו לשבע ר"ל אחר ספירת שבעה נקיים שלמים שלא תטבול ותשמש ביום השביעי עצמו וישבתם לבטח בארצכם עילה טובה קמ"ל לפי דרכו שאחר התשמיש ישב במנוחה שלא ילך ויטריח עצמו בהילוך כי יזיק בכך וגם לפי פשוטו דקאי על אכילה ממש ג"כ יבא נכון דיגיעה של הילוך אחר אכילה מזקת לאדם ע"פ הרפואה:

ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד וכו' נ"ל בס"ד אותיות שלום תחברם עם אותיות ארץ יהיה מזה צירוף אוצר שלם והוא רמז על מקום קיבוץ כל מיני שפע שיש למעלה הנקרא אוצר ועליו נאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב ואוצר שלם הוא כולל כל מיני שפע של טובה ושכבתם ואין מחריד דאיתא בספר מאורי אור ויאיר כתיב ע"פ ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים דחדרים קאי על שבע ספירות חג"ת נהי"ם וכנ"ז באות חי"ת יע"ש וידוע שישראל שורשם בשבעה ספירות הנז' שהם נקראים חדרים ואלו הן ז' ספירות הבנין אשר כנגדם הם ז' ימי בראשית ואם זכו ישראל אז יהיו חדרים אלו מלאים מן הדעת הון יקר ונעים להשפיע לישראל ואם לא זכו יקלקלו שם ואז החדרים אדרבה יתהפכו להם לצירוף מחריד שיחרידו אותם וידוע שיש שליטה לפועלי הדין בלילה יותר מן היום ולז"א כיון שאתם עושין רש"מ אז ושכבתם ואין מחריד שאפילו בלילה שהוא זמן שכיבה אין מחריד שלא יתהפכו חדרים למחריד אלא יהיו חדרים מלאים כל הון יקר ונעים:

והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבור בארצכם נ"ל בס"ד דידוע שר של כלבים נקרא הציר והוא מתגבר ושולט בעון לשה"ר דכתיב לא תשא שמע שוא וסמוך ליה לכלב תשליכון אותו ולכן המספר לשה"ר ראוי להשליכו לכלבים כנז' בגמרא וידוע כי לשה"ר מכונה בשם חרב דכתיב יש בוטא כמדקרות חרב וכן שננו כחרב לשונם וכן חרב פתחו רשעים והרבה כיוצא בזה וז"ש והשבתי חיה רעה מן הארץ הוא

הוא שר הכלבים שנקרא הליר ואותיות היולאים במבטא עולה מספרם חיה רעה וכן באמת הוא מין חיה ע"י כי וחרב זה לשה"ר לא תעבור בארלכם:

ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש תוליאו כ"ל בס"ד דארז"ל בגמרא חדשים גם ישנים דודי לפנתי לך חדשים אלו דברי סופרים ישנים אלו דברי תורה ע"ש נמלא דברי תורה נקראים ישן לגבי ד"ס וידוע כי דברי תורה הם עשין ולאוין וידוע העשין הם בחסדים והלאוין הם בגבורות וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל ומבואר בדברי רבינו ז"ל להדיא שהגבורות יצאו זמן רב קודם החסדים ולפ"ז מ"ע נקראים ישן לגבי ד"ס והלאוין נקראים נושן לגבי מ"ע שהם ישן וידוע שאין שום מלות לא תעשה נדחת בשביל ד"ס אבל מלות עשה נדחית בעבור דברי סופרים בשב ואל תעשה ולכן שופר ולולב כשחל יו"ט בשבת בשביל דברי סופרים שגזרו שמא יעביר ד' אמות בר"ה משא"כ לאו אינו נדחה וז"ש ואכלתם ישן נושן שתהיו זהירים במ"ע שהם ישן וגם במלות ל"ת שהם נושן יותר אך לא תוכל לבטל מן הנושן בשביל דברי סופרים הנקראים חדשים אלא רק וישן הוא מ"ע מפני חדש הוא דבר סופרים תוליאו בשב ואל תעשה כגון שופר ולולב וכיולא:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד יש בירורים מנילולות של שברי הכלים שהיו בעת בריאת העולם קודם בריאת אדה"ר כדי שיהיה מזה שכר ועונש אח"כ לתחתונים ואלו נקראים נושן אך יש בירורים מנילולות שנתערבו בחטא אדה"ר ואלו נקראים ישן ויש בירורים מחטא האדם עלמו אשר יחטא וגורם שיתערבו כ"ק בקליפה ואלו נקראים חדש והבירור נקרא בשם אכילה כי ממנו יורד שפע ומזון לתחתונים ולז"א ואכלתם ישן בירורים של חטא אדה"ר וגם נושן בירורים של שבירת הכלים שהיו קודם ואם האדם ישתדל בתחלת ימיו לברר מחטא אדה"ר קודם שיחטא הוא עלמו שאז יהיה לו בירור חדש יגין עליו זכות הבירור של הישן ההוא ולא יחטא ואז לא יהיה לו בירור חדש וז"ש וישן מפני חדש תוליאו ר"ל קודם שיהיה אללכם בירור חדש תוליאו אותו שאז יגין עליכם זכות בירור זה ולא תחטאו כדי שיהיה לכם עסק בבירור חדש או יובן בס"ד וישן מפני חדש תוליאו קודם אותיות חדש יש רגז שהוא רמז לסיגים וקליפות שהם עושים רגז פירוש זה הבירור של ישן תוליאו אותו מן הרגז הרמוז קודם אותיות חדש:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ הקדמה היקרה המפורשת בספר הבהיר נהר שלום לרבינו הרש"ש ז"ל דף ל"ו בכל מלוה ובכל תפלה הנעשים באותו יום מתבררים ועולים בירורים חדשים אשר לא נבררו ולא עלו מיום שנברא העולם עד היום הזה ואלו הבירורים שנבררו ונתקנו היום עולים ומלבישים לבירורים שנבררו ונתקנו אתמול ונעשים חילוניות להם והבירורים של אתמול הם בערך פנימיות להם כי הם לפנים מהם וקרובים אל המאליל מדרגה אחת יותר מהם וכן על זה הדרך נמלא בכל יום יהיה עלוי לברורים שקדמו ג"כ כי ע"י שעולים בירורים של יום זה יתקרבו כל אותם הבירורים שהיו מאדה"ר ועד עתה מדרגה אחת אל המאליל כדי לתת מקום של בירורים החדשים שעלו ביום זה דאלו עומדים במקום בירורים של אתמול ושל אתמול יכנסו במקום ברורים הקודמים להם וכן עד"ז עד בירורים של אדם קדמאה באופן שבכל יום נשלמה גם אותה הסמוכה אל המאליל להתקן ולהזדכך תיקון וזיכוך שלם להיותה מתקרבת ונדבקת במאליל יותר ועיין זוהר חדש דפוס קושטא דף קמ"ג ע"א עכ"ד זלה"ה נמלא לפ"ז בכל בירור שיהיה בכל יום נעשה תיקון וזיכוך ועליה לכל בירורים שקדמו מאדה"ר ועד עתה על כן אנא עבדא אמרתי אנחנו דורות האחרונים עלינו לשבח לאדון הכל אשר ברוב חסדו גזרה חכמתו להיות עליית הבירורים בסדר והאופן הזה לזכות את האחרונים גם בבירורים שבירר הראשונים כי ע"י הסדר הזה שהבירורים של הראשונים ז"ל יהיה להם עליה ותיקון וזכוך ע"י הבירורים של האחרונים נמלא יש שכר וריוח בזה להאחרונים עד אין קץ וכל הבא אחרון מרויח יותר ובאמת כמה נחשב כח האחרונים כנגד הראשונים ז"ל אך רק בזאת יש להם תועלת גדולה יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם גם עוד אמרתי בס"ד דעי"ז האופן אשר גזרה חכמתו יתברך בסדר העליה והתיקון של הבירורים שמגיע עליה ותיקון וזכוך לברורים הראשונים מכח האחרונים לכך יש לנו זכיה וטענה לבקש רחמים מלפני הקב"ה שישפיע לנו טובה וברכה וחיים טובים ושלום בזכות הלדיקים הראשונים ז"ל מאחר שאנחנו גורמים בהבירורים שלנו עליה ותיקון וזיכוך גם לאותם בירורים של לדיקים הראשונים מאדה"ר ועד עתה ולכן תקנו בסליחות עשה למען וכו' עשה למען וכו' יהא רעוא שתקיבל ברלון קמי שמייא טענה זו שאני טוען בעד כל בית ישראל אכי"ר:

ובזה כ"ל בס"ד מאמר ר"ח רלה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומלות כלומר הרבה להם תורה ומלות של הראשונים ז"ל שיהיה לכל דור שותפות וחלק בבירורים שעשו הראשונים שקדמו להם מן התורה והמלות ולכן מנהג ישראל לומר מאמר זה של ר"ח אחר כל לימוד ואומרים אחריו קדיש ובזה יובן בס"ד מאמר כנסת ישראל הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי לפנתי לך פירוש הדודאים אלו עמי הארץ נתנו ריח דאפילו רקנים שבנו מלאים מלות כרמון ועל פתחינו הם שערים המלויינים בהלכה כל מגדים תורה נביאים כתובים משנה גמרא קבלה ועוד יש לנו טענה חזקה חדשים גם ישנים דודי לפנתי לך כל ברורים החדשים וגם ישנים דודי לפנתי לך כי אנחנו גורמים כל יום להכניס הבירורים כולם מדרגה אחת קרובה אל המאליל יותר ולז"א לפנתי לך שאני לופן לפני ולפנים שיתקרבו לך:

ובזה יובן בס"ד הכתוב בישעיה מ"א מי פעל ועשה קורא הדורות מראש אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא פירוש מי פעל בירור ועשה במלותיו הנה הוא בבירור זה שעשה קורא הדורות מראש שהוא מזמין ע"י בירור שלו בתיקון וזכוך את כל בירורים של דורות שעברו מראש מבריאת העולם את כולם קורא ומזמין בסוד התיקון והזיכוך והנה אני ה' ראשון בחסד זה שגזרתי להיות סדר עליית הבירורים באופן זה כדי להטיב להאחרונים שהם חלושים מלד עלמן וזהו ואת אחרונים אני הוא להטיב ולהושיע להם בעבור תועלת זו הבאה מלידם ובזה יובן בס"ד אזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה שהיא שלמה מלד עלמה ועי"כ יגיע לו תפארת מן האדם כלומר מן בירורים ראשנים של אדה"ר:

ובזה יובן בס"ד הכתוב כאן ואכלתם ישן נושן כלומר לא על בירורים החדשים שלכם בלבד אתם אוכלים שכר ושפע טובה אלא אתם אוכלים שכר על בירור ישן נושן הנעשה מתחלת בריאת העולם יען כי וישן מפני החדש שלכם תוליאו אותו ממקומו לעלות ולהתקרב מדרגה אחת יותר כדי שישב החדש במקומו וממילא כל הבירורים הישנים נעתקים ממקומם ומתקרבים אל המאליל מדרגה אחת יותר ועל כן בדין הוא שתאכלו שכר טוב גם על בירור ישן נושן כי אתם גורמים לו עילוי ותיקון וזכוך יותר בכל יום ויום ועוד

פרשתי בס"ד הכתוב הזה ע"פ הקדמה יקרה שכתב רבינו ז"ל בעץ חיים וגם רבינו הרש"ש ז"ל האריך בה בענין הבירורים הנעשים מן התפלות מיום ראשון ליום שני וליום שלישי וכן משבוע לשבוע ומשנה לשנה ודוק היטב :

אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ואשבור מטות עולכם ואולך אתכם קוממיות נ"ל בס"ד דידוע גזרת בין הבתרים היתה ת' שנה אך הם יצאו ברד"ו שנים דשעבוד מלכיות השלים המנין מפני שאם היו שוהין עוד רגע היו נטמעין וקיים בהם המשל הזה למי שנשבע להכות את בנו בקורה שהיתה מונחת לפניו אח"כ ראה שהקורה גדולה וכבדה ואם יכה בה את בנו ימות מה עשה שבר הקורה לחתיכות והכהו בהם בזא"ז הרי קיים שבועתו ולא מת בנו וכיוצא במשל זה אחז"ל למלך שגזר העובר על דבריו ישליכו עליו אבן שמשקלה עשרה ככרים אח"כ עבר בנו עבירה ויעצוהו חכמיו שישבר האבן לחתיכות קטנות וישליך עליו אחת לאחת עד תומה ובזה נתקיימה גזרת מלך והבן לא מת ובזה פירשו בשם הרש"ש אלקבץ ז"ל רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה' כלומר אינו מביא עליו רעה אחת גדולה כאשר ראוי להביאה עליו אלא מחלק אותה לחלקים רבים קטנים ומביאים בזא"ז ועי"כ יצילנו מכולם שלא ימות בהם ובזה פירשו המפרשים ויהי ה' משגב לדך משגב לעתות בצרה שמחלק הגזרה של עת אחת לעתות הרבה וכמו ענין גזרה של בין הבתרים ובזה פרשתי בס"ד הפסוק אשר הראתני צרות רבות ורעות ולא הבאת את כולם בפעם אחת זה אות וסימן שאתה חפץ בי ולצורך שתשוב תחייני וכו' וז"ש בנחמיה ט' וכנוח להם ישובו לעשות רע לפניך ותעזבם ביד אויביהם וירדו בהם וישובו ויזעקו ואתה משמים תשמע ותצלם ברחמיך רבות עתים ר"ל תצלם ברחמיך ע"י תקנה זאת שתחלק עת הקצוב לגזרה לעתים רבות וכמו שהיה בגזרת בין הבתרים ובזה יובן הפ' באיוב כ"א חבלים יחלק באפו שמחלק חבל הגזרה לחלקים רבים וז"ש אני ה' אלהיכם המעלה אתכם מארץ מצרים וכו' והגם שהגזרה היתה מתחלתה ת' שנה ואתם ישבתם שם רד"ו זה חסדי שעשיתי עמכם שאשבור מוטות עולכם ששברתי הקורה של הגלות לחלקים הרבה אשר פזרתים בשעבוד מלכיות ובזה ואולך קוממיות שנזקפה קומתכם ולא נפלתם שדוד כי יכולתם לסבול :

וכיוצא בחסד זה עשה השי"ת בבריאת העולם שהיה יכול לבראו במאמר אחד והרבה המאמרות בו כדי להרבות שכר הצדיקים וכמ"ש התנא בעשרה מאמרות נברא העולם וכו' :

בן איש חי

פרשת במדבר

שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם במספר שמות כל זכר לגלגלתם כ"ל בס"ד אות וא"ו רומז לחיים כמ"ש בזוה"ק ע"פ ויפס ה' לקין אות הוא וא"ו הרומז לחיים ולכן התורה שהיא נותנת חיים לעושיה היא ששה סדרים שבע"פ ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב והפסק בשש ונכן כאן שבא למנותם וידוע דהמנין מזיק לחיים לכך א"ל שאו ראש כל עדת בני ישראל ר"ל שא וא"ו הרומז לחיים לכל עדת בני ישראל גם עוד בעבור שמירתם מעיה"ר במנין זה תקשר אותם למשפחותם אלו י"ב שבטים שבטי יה שכל אחד מהם ראש משפחה בפ"ע וגם לבית אבותם הם אברהם יצחק ויעקב כי בהיות האבות אצל הבנים לא תשלוט בהם עיה"ר וכמ"ש המפרשים ז"ל ע"פ וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו היינו ישראל סבא שבא יעקב אע"ה וחנה שם אצלם כדי שלא תשלוט בם עיה"ר של בלעם גם עוד תמשיך להם כח מן שני יחודים של שמע ישראל ושל בשכמל"ו שהם במספר שמות השבטים כי שמות השבטים הם מ"ט אותיות דזבולן נכתב בוא"ו אחד ובנימין בשני יודין ואותיות שמותם מכוונים כנגד ב' יחודים של שמע ישראל ובשכמל"ו שהם מ"ט אותיות להורות כי הם חרב פיפיות נגד אויבי ישראל והמה המגינים על ישראל תמיד בשכבם ובקומם גם ידוע בשמות הקודש יש שם שהוא סוד זכר שהוא חסדים ויש שם שהוא סוד נקבה שהוא גבורות וכן הענין בספרות וכן הענין בעולמות העליונים ולז"א לו עתה כל זכר ר"ל כל בחינת זכר שהוא חסדים תמשיך אותו לגלגלתם להשפיע בהם:

או יובן בס"ד לרמוז אומרו שאו ראש כל עדת בני ישראל וכו' דר"ת שמות השבטים שהם עדת בני ישראל הוא בגד יזי"ן ישרא"ל והיינו בג"ד ר"ת בנימין גד דן ותיבת יזי"ן ר"ת יששכר זבולן יוסף נפתלי ותיבות ישרא"ל ר"ת יהודה שמעון ראובן אשר לוי ובא הרמז בזה לרמוז כי הקב"ה יזין את ישראל במן שהוא לחם מן השמים שנקרא גד דכתיב והמן כזרע גד הוא ואחז"ל נקרא גד שמגיד לישראל וכו' וכיון דהם נזונים בלחם מן השמים שהוא גד על כן הם מתקשרים בעולמות העליונים ששם הוא עשר 'ספירות הקודש שהם ז' ספירות תחתונות שהם שבעת ספרות הבנין ושלשה ראשונות שהם כח"ב ולז"א שאו את ראש עדת בני ישראל השבטים אשר מנסם עולה הרמז שישראל נזונים בלחם מן השמים הנקרא גד ועל כן בזה יתקשרו ישראל למשפחותם הם ז' ספירות חג"ת נהי"ם שמשם ינאו ישראל ולבית אבותם הם ג' ספירות כח"ב שהם אבות לשבעה הנז' במספר שמות לכך תראה שישראל מספר שמם מכוון כנגד מספר שמות העשר ספירות כמ"ש בזוה"ק כי כח"ב חג"ת נהי"מ מספר תקמ"ו כמנין ישראל עם האותיות וז"ש במספר שמות שישראל הם במספר שמות הספירות שהם משפחותם ובית אבותם הנזכרים:

ואמר עוד כל זכר לגלגלתם כ"ל בס"ד שישראל יש להם דין זכר בעוה"ז אך אוה"ע יש להם דין נקבה דלכך נקראים בנות ירושלים כמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל ולכן יש להם לישראל שליטה ונחלה גם בעוה"ז דקי"ל במקום ברא ברתא לא תירות וידוע דישראל אין להם חלק ונחלה בעוה"ז בגוף הארץ אלא רק ע"י מדת הענוה שבהם ואין להם שפע ברכה וטובה בעוה"ז אלא בעבור מדת הענוה וכמ"ש ע"פ וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום וידוע מ"ש המקובלים ז"ל דאות כף רומז לענוה שהענו הוא כפוף ולכן מאן דאיהו זעיר איהו רב כי ך' הוא מספר עשרים שהוא עולה מספר כתר ולכך לא יחזרו ישראל לארצם אלא בזכות הענוה ולכן על הגאה אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור במקום אחד שאם ח"ו יתגאו יסתלק אות כ"ף הרומז לענוה מתואר זכר וישאר זר שיהיה עם ישראל זר בעוה"ז שאין להם חלק ונחלה בו אלא יזכה בה עשו ע"פ החלוקה הקדומה אבל אם יהיו ענוים ישאר אות כף בתוך אותיות זר ויהיה להם צירוף זכר דאז בדין היא שיטלו להם גם עוה"ז דהכי קי"ל להלכה במקום ברא ברתא לא תירות:

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בישעיה מ"ג אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי ואין בכם זר פירוש אע"פ שהגדתי מעלתכם שאמרתי לפרעה בני בכורי ישראל וגם הושעתי אתכם ממצרים באותיות ומופתים ועוד עלית על כלנה שהשמעתי אתכם דברי בהר סיני פנים בפנים עכ"ז לא נתגאתם וסלקתם אות כ"ף ונעשתם זר אלא גם בכל המעלות אלו אין בכם תואר זר אלא תואר זכר כי עודכם דבקים בענוה ובזה פרשתי שבשפלינו זכר לנו ויפרקינו מצרינו פירוש ע"י שפלינו במדת ענוה יש תואר זכר לנו ומחמת כן ויפרקינו מצרינו ומחמת כן כי לעולם חסדו שזכינו לרוב טובה וחסד גם בעולם הזה:

ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא י"ל כפל איש איש גם תיבת הוא יתיר וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בביאור תוספתא דזוה"ק בפרשת נח למה נח נח תרין זמני אלא כל צדיק וצדיק די בעלמא אית ליה תרין רוחין וכו' וביאר רבינו ז"ל הכונה שהצדקים יש להם נשמה תחתונה שוכנת תוך גופם ונשמה עליונה עומדת ל"ל על ראשם בסוד אור מקיף ושואבת להם חיים מלמעלה תמיד ומריקה אל נשמתם אשר בתוכם ע"ש ונמצא הצדיק הוא כפול שהוא אחד ונחשב כשני אנשים ובזה יובן בס"ד מ"ש חנה הע"ה ונתת לאמתך זרע אנשים ר"ל זרע אחד שהוא נחשב כשני אנשים מכח שני נשמות שיש

בו ולכך שמו כפול שקראו הקב"ה שמואל שמואל והנה כאן רצה הקב"ה שהמונים את ישראל יהיו צדיקים גמורים שהם משה ואהרן וי"ב נשיאים שגם הם היו צדיקים גמורים דלכך זכו להיות ראשים כדי שלא ימשך נזק לישראל במנין זה על ידם וז"ש ואתכם יהיו איש איש למטה ר"ל צדיק גמור שהוא נחשב איש איש בכפל כי מה שהיה ראש לבית אבותיו הוא דייקא ר"ל מצד צדקותו שהוא ראוי לכך ולא נתמנה לראש ע"י סיבה חיצונית ובזה יובן הכתוב אח"ז ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות חלק התיבה לשנים וקרי בה ב' שמות ר"ל שכל אחד מהם היה צ"ג שיש לו ב' שמות כאמור לעיל:

איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו נ"ל בס"ד קיום ישראל בעולם הוא ע"י החסד דשם אל דכתיב חסד אל כל היום ושם זה שהוא חסד זועם בכוחות הדינין הבאים לכלותם ולכן כתיב ואל זועם בכל יום ופירשו בזוה"ק שזועם בכוחות הדינים ולכן הניח להם הקב"ה אותיות אל בסוף שמם לשמירתם וע"י שם אל שהוא חסד מתמתק שם אלהים שהוא גבורה לכך בראש אותיות אלהים יש אותיות א"ל וידוע דשם אל נרמז בראש שמות האבות שהם אברהם יצחק ישראל ישורון שמספרם א"ל וידוע כי השם נקרא בית וז"ש איש על דגלו באותיות לבית אבותם ר"ל באותיות שהם לשמות אבותם שהם מספר שם אל יחנו בני ישראל ולכן מנגד סביב לאהל מועד יחנו שהמשכן נקרא אהל על שם המשה חסדים שהם ה"פ א"ל וזהו אה"ל אותיות ה' א"ל ונקרא מועד על שם ה"ג דשם אלהים שיש בו ק"ך צירופם במנין מועד והם חונים סביביו באין פחד כי גובר אצלם שם אל שהוא חסד הרמוז בשמות אבותם ובזה מובן היטב המדרש שהובא בספרי המפרשים באותות לבית אבותם אל תקרי באותות אלא באותיות לפיכך אמר בלעם מה אקוב לא קבה אל והוא תמוה וע"פ ביאורינו יבא נכון בעזה"י:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בס"ד במ"א דקודש לב יש אך שהוא לשון מיעוט ואחר לב יש גם לשון רבוי רמז בדברים העליונים כל מה שקונה אדם תורה ומצות ומעשים טובים יחשוב אותם למעט ולכן למעלה מן לב יש אך שהוא רמז על דברים של מעלה אבל בדברים התחתונים הארציים מה שיקנה מהם יחשבם למרובה שיהיה שמח בחלקו ולכן תחת לב יש גם וידוע כי האבות היו שפלים וענוים למאד שהיו רואין כל מה שסיגלו בתורה ובמצות הם דבר מועט ולכך נרמז מספר אך שהוא לשון מעוט בראש שמותם שהם אברהם יצחק יעקב וז"ש איש על דגלו היא התורה ומצותיה שנקראת דגל כמ"ש חז"ל ע"פ ודגלו עלי אהבה אז באותות לבית אבותם שהם מספר אך יחנו בני ישראל אבל מנגד ר"ל במידה הנגדית שהיא מחשבת הרבוי לא יתנהגו בה בכל זאת אלא רק סביב לאהל מועד שהיא עוה"ז בה יחנו וקרא לעוה"ז בשם אהל מועד כי היא עראי כישיבה של אהל וגם יש לה זמן קצוב ועת מועד לכל חי:

או יובן בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל דשמירת המועדים הוא תיקון לעון העגל שהיה בשש שעות דהם ע"ו יום שעולים ש"ס שעות ונתבטל איסור שש שעות דעגל בש"ס שעות של מועדים והנה ידוע שהמועד נקרא אות גם ידוע דשלש רגלים הם כנגד שלשה אבות פסח בחינת יצחק ושבועות יעקב וסוכות אברהם וז"ש באותות הם שלש רגלים שנקראו אותות שהם מתייחסים לבית אבותם יחנו בני ישראל בקדושתם ושמירתם ואז אע"פ שהם חטאו והיה מנגד במעשה העגל הנה בעתה יהיה תיקון סביב ביב ס' ר"ל אלא ס' כי ביב ר"ל הצלה כמ"ש רז"ל עומדת על פי הביב שהוא ר"ל על פי ההצלה ודומה לזה איש נבוב ילבב נבוב ר"ל חלול דיתבטל איסור העגל בששים כדין איסור שנפל לתוך ששים שהוא בטל ועי"ז לאהל מועד מקום השראת שכינה יחנו או יובן בס"ד אותיות אברהם יצחק יעקב הם מספר אחד כי האבות הן הן המרכבה שהוא מקום האחדות ולכן ישראל שהם זרע האבות צריכין להיות גוי אחד בארץ דהנטיעות יהיו דומות לשרשים וזה תואר האחד הוא דגלם של ישראל דמשתבח בהם הקב"ה בכך כמ"ש בגמרא ע"פ וה' האמירך היום דקוראם גוי אחד וז"ש איש על דגלו שהוא תואר אחד הרמוז באותיות לבית אבותם דהשם נקרא בית יחנו בני ישראל תמיד ואז זוכין כי סביב לאהל מועד מקום השראת שכינה יחנו תמיד שלא תתרחק השכינה מהם כי בפירוד ומחלוקת תסתלק השכינה לא ולמד מחרבן בית שני שהיה בעבור ש"ח גם אמר מנגד סביב לאהל מועד רמז בזה על מצות הצדקה הרמוזה באותיות גד כמ"ש בגמרא דשבת גימ"ל דל"ת גמול דלים וע"י הצדקה יהיה לישראל התקרבות ודבקות בהשי"ת וז"ש מנגד חלק התיבה לשתים וקרי בה מן ג"ד ר"ל מן מצות הצדקה שהיא רמוזה באותיות ג"ד אז סביב לאהל מועד יחנו תמיד:

או יובן בס"ד מנגד מן ג"ד רמז לתשובה דידוע שהתשובה מכונית בשם דלת והטעם פרשתי בס"ד במ"א דאמרו ביומא דף ע"ו שיעור דלת הוא ארבעה ארובות ולכן נקראת דלת שצריך לתקן בה ארבעה עולמות אבי"ע שהם כנגד ד' אותיות השם ב"ה וכל עולם הוא ארובה אחת ואמרתי בס"ד דלכן תמלא מילוי ארץ הוא מספר דלת לרמוז כי הארץ עומדת ומתקיימת ע"י התשובה שנקראת דלת ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב חסדך ה' מלאה הארץ כי התשובה שהיא רמוזה במלוי ארץ היא בחסדו יתברך דשורת הדין מחייבת נפש החוטאת היא תמות כמ"ש רז"ל שאלו לחכמה וכו' שאלו לנבואה וכו' ורק הקב"ה אמר בחסדו יעשה תשובה ויתכפר לו ולז"א לה' הארץ ומלואה כי הוא פתח דלת זה להוטאים והנה ידוע דשלשה מינים הם שצריך האדם לעשות להם דלת שהוא התשובה שהמה חטאים ועונות ופשעים נמצא שלשה מיני דלת צריך לאדם וזה נרמז באותיות גד שהוא ג' דלת כלומר מן ג' דלת שהוא התשובה אז סביב לאהל מועד יחנו שיהיו קרובים למקום השראת שכינה או יובן בס"ד מן ג"ד רמז לשם שדי שהוא ג' אותיות ושם אדני שהוא ד' אותיות שנפגמו בחטא אדם וחוה כמ"ש המקובלים ז"ל בפסוק הנחש השיאני שנשאר ש"י ואנ"י הנה בעתה בתיקון שני שמות אלו אז יתקרבו ישראל אל פני הקודש וסביב לאהל מועד יחנו או יובן בס"ד מן ג"ד רמז לשלשה שמות שהם כל אחד ד' אותיות והם אהי"ה המאיר בנשמה ושם הוי"ה המאיר ברוח ושם אדני המאיר בנפש והם כנגד מחשבה ודבור ומעשה וכנז' בשער הגלגולים הנה על ידם סביב לאהל מועד יחנו שיהיו קרובים למקום השראת שכינה ודבקים בם או יובן בס"ד מן ג"ד רמז לתיקון אות וא"ו שהוא אות ג' בשם הוי"ה ותיקון אות ה"א שהוא אות ד' בשם הוי"ה בהם סביב לאהל מועד יחנו או יובן מן ג"ד רמז לתיקון השם שהוא ד' אותיות וכסא שהוא ג' אותיות והכל עולה בקנה אחד:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דשלימות העבודה הוא עסק התורה שבכתב ושבע"פ והב' קיום המצות והג' השמחה שיהיה לאדם בשניהם דכן הוא אומר בפרשת תוכחה תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה

הרי

הרי העדר השמחה הוא חסרון גדול בעבודה הכוללת תלמוד ומעשה ושלשה אלה נרמזו בשמות האבות כי אברהם מספרו רמ"ח כנגד רמ"ח עשה הרי בשמו נרמז חלק המעשה של המצות ויצחק נרמז בשמו השמחה כי יצחק לשון לחוק שהוא שמחה של מצוה כמ"ש לחוק עשה לי אלהים ותרגומו חדוה עבד לי ה' ובשם יעקב נרמז חלק התלמוד בתורה שבכתב ותורה שבע"פ כי לימוד תורה שבכתב הוא בבחי' שם הוי"ה ולימוד תורה שבע"פ הוא בבחי' שם אדני ושניהם מספר ל"א כמנין שלוב שם הוי"ה ושם אדנ"י שעולה ל"א אך ידוע בלימוד יש שני בחינות חלק נגלה וחלק הנסתר ושלוב הוי"ה (אהי"ה) אדנ"י רומז לחלק הנסתר ושלוב אדנ"י הוי"ה רומז לחלק הנגלה וידוע כי יעקב אע"ה נקרא בשם יעקב שהוא מספר שני שלובים הנז' שעולים קפ"ב הרי בשמו רמוז התלמוד תורה בשלימות בחלק הנסתר ובחלק הנגלה ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בברכה שבירך יעקב אע"ה את מנשה ואפרים באומרו ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק דכיון לברכם בשלשה הנז"ל שהם התלמוד תורה הרמוז בשמו והמעשה הרמוז בשם אברהם והשמחה הרמוזה בשם יצחק ושלשה הנז' הם דגלם של ישראל וז"ש איש על דגלו באותות לבית אבותם ר"ל באותיות של בית אבותם שהם שמות אברהם יצחק יעקב שנרמזו בהם שלשה עיקרים של העבודה יחנו בני ישראל תמיד ואז בזכות זה אע"פ שהיו מנגד שחטאו ונתרחקו חוזרים ומתקרבים אל פני הקודש וסביב לאהל מועד מקום השראת שכינה יחנו :

ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלוים י"ל למה חזר ואמר והיו לי הלוים מאחר שכבר אמר הנה לקחתי את הלוים ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש במדרש בראשית רבה פ' ע' רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר כותי אחד שאל את רבי מאיר אין אתם אומרים יעקב אמיתי דכתיב תתן אמת ליעקב א"ל הן א"ל ולא כך אמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך א"ל הן א"ל הפריש שבטו של לוי אחד מעשרה למה לא הפריש אחד מעשרה לשנים שבטים אחרים א"ל וכי י"ב הם והלא י"ד הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי א"ל כ"ש אוספתא מיא אוסיף קמחא א"ל אין אתה מודה לי שהן ארבעה אמהות א"ל הן א"ל צא מהם ארבעה בכורות לארבעה אמהות דהבכור קודש ואין קודש מוציא קודש א"ל אשריך ואשרי אומתך שאתה שרוי בתוכה עכ"ל ונראה כי זו התשובה של רבי מאיר רמז אותה הכתוב כאן שבא לתת טעם למה לקחתי את הלוים לבדם שהם שבט אחד והלא י"ד שבטים הם לז"א ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל סבא הוא יעקב תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל סבא תיבת תחת ר"ל אחר כמו וימלוך תחתיו ר"ל אחריו כלומר לקחתי אותם כל אותם ארבעה שהיו פטר רחם שהם קודש ואין קודש מוציא ונשארו עשרה דוקא ולכן והיו לי הלוים לבדם שהם שבט אחד ולקחתים אחד מעשרה כאשר נדר ישראל סבא אביהם :

פרשת נשא

צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכו' נ"ל בס"ד דידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו שיש ר"ז עולמות כמספר אור בסטרא דימינא ובאלה לא יש אחיזה לחיצונים כלל אבל בק"ג עולמות שיש בסטרא דשמאלא שמספרם מחנה ומספרם מנחה יש אחיזה לחיצונים וכשישראל עושין רש"מ מסלקים אחיזתם וכנז' בספר הכוונות בדרוש המנחה גם ידוע כי החיצונים נפרטים לשלשה קליפות והם הנרמזים במראה שראה יחזקאל הע"ה וידוע שליטת או"ע למטה תלויה בשליטת הקליפות למעלה ואם יסתלקו החיצונים שהם שלשה קליפות לגמרי מאותם ק"ג עולמות אז גם העכו"ם למטה שהם שבעים תסתלק שליטתם וז"ש צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה הם ק"ג עולמות שהם מספר מחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש נקיט ג' מינים כנגד ג' קליפות שהם כוללים כל חיצונים ועי"כ מזכר ועד נקבה תשלחו פירוש השבעים הרמוזים במספר שיש בין מספר זכר ובין מספר נקבה תשלחו מן המחנה שלכם למטה שלא ישלטו ואל מחוץ למחנה שלכם תשלחו ואלו השבעים רמוזים במספר היתר בזכר על מספר נקבה שההפרש הוא שבעים :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד בא להזהירם על לשה"ר שהוא מצוי לאדם בעקביו אך הוא חמור מאד ששקול כנגד ג' עבירות ע"ז ג"ע וש"ד וזהו צרוע ע"ז זב ג"ע וכל טמא לנפש ש"ד ואמר מזכר ועד נקבה תשלחו יש לשה"ר שאינו עושה פירות דומה לזכר שאינו מתעבר ויולד ויש לשה"ר עושה פירות שמוליד כמה רעות ידמה לנקבה שמתעברת ויולדת ע"ד מ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל בפסוק ויהי ריב וכו' אל נא תהי מריבה וכו' ע"ש ואתם תשלחו הילה"ר של זה. ושל זה אל מחוץ למחנה שלכם הם העכו"ם תשלחו ע"ד מ"ש בזוה"ק בפסוק ויאמר אברם אל לוט זה הילה"ר וכו' הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי ותלך אצל הגוים עכו"ם ע"ש וכן אמר כאן אל מחוץ למחנה תשלחום לכוחות הילה"ר של עונות לשה"ר אלו שהם זכר וגם נקבה ולא יטמאו את מחניכם אשר אני שוכן בתוכם ובעלי לשה"ר הם מן ד' כתות שאינם מקבלי פני שכינה וכמ"ש רז"ל מקראי וכ"ז בגמרא :

איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל בה' וכו' נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל ע"פ כי כשלת בעונך שאם אדם צדיק נכשל בשוגג אין זה אלא שכבר בגלגול הקודם חטא במזיד באותו עון ואם לא היה כן לא היה בא תקלה לידו עתה וז"ש כי כשלת עתה בשוגג בעונך המזיד שעברת בגלגול הקודם ובזה פרשתי לא הלך בעצת רשעים במזיד ועי"כ ובדרך חטאים השוגג בגלגול שאחר זה ג"כ לא עמד וז"ש אשר יעשו מכל חטאת האדם השוגג למעול מעל פירוש מעלו עתה במעל שקדם להם בגלגול הקודם יען שכבר ואשמה הנפש ההיא בגלגול הקודם על כן והתודו את חטאתם אשר עשו עתה וגם והשיב את אשמו בראשו מה שהיה בראשו ר"ל בגלגול הקודם כי לכן אומרים בודוי חטאנו אנחנו ואבותינו ר"ל גלגולים הקודמים כי כל גלגול נחשב לגלגול שאחריו אב ולאו חטאיו יזכיר בודוי אלא גם וחמשיתו זו אשתו שנבראת מן הצלע מעלם החמישי ולכן נקראת חמישתו ודומה לזה ויכהו שם החומש דכתיב גבי אבנר ויואב ואמרז"ל דופן חמישית שמרה וכבד תלויים בה וז"ש וחמישתו היא אשתו ג"כ יוסיף עליו באותו ודוי שצריך לומר אנחנו ואנשי ביתינו ר"ל נשותינו כמ"ש וכפר בעדו ובעד ביתו ואם עונות אלו הם בין אדם לחבירו שגזל ממנו ממון לא די לו ודוי דברים אלא ונתן לאשר אשם לו שיתן לו ממון או דברים של פיוס :

ועוד נ"ל בס"ד איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ואשמה וכו' נ"ל בס"ד אמרז"ל

ארז"ל עינא ולבא תרי סרסורי דעבירה כי עין רואה ולב חומד והאברים גומרין ואע"פ שזכרו הלב בלבד נכלל עמו המוח כי פעולת הלב ופעולת המוח אחת היא דכונה בלב ומחשבה במוח ופעולות אלו כחדא נפקין וכחדא שריין והמשכיל יבין סודם חכמה מוחא בינה ליבא וידוע דחו"ב כחדא נפקין וכחדא שריין על כן נמצא סרסורי דעבירה הם עין רואה ומוח ולב שמשם יוצאה המחשבה והכונה שהאדם חומד בהם ואלו השלשה איברים הם עיקר הגוף שאם יתקדשו הם אז כל האברים יהיו קדושים ואם יטמאו אז יטמאו כל האברים ולכן תמצא מספר עין מוח לב עולה מספר יראה שבהם תלויה היראה ועולים מספר גבורה שבהם נראית גבורה של אדם במלחמת היצה"ר והנה ר"ת שלשה אברים אלו כסדרן בגוף האדם הוא מע"ל שהוא ר"ת מוח עין לב שאם זכה אדם יהיה משמעות מעל לשון עליה ועליון כמו בשמים ממעל ואם לא זכה יהיו לשון מעילה וז"ש איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מע"ל ר"ת 'מוח 'עין 'לב עשו אותם מעילה בה' ואשמה הנפש ההיא שלא החטיאו אחרים אלא רק חטאו בעצמם הנה זאת תקנתם תהלת הכל והתוודו את חטאתם אשר עשו אך לא יספיק ודוי פה משפה ולחוץ בלתי צירוף המחשבה אלא צריך והשיב את אשמו בראשו במחשבה שבראשו וחמישתו הם חמשה חלקים של נרנח"י שיש בנפש וברוח ובנשמה דאין לך נפש שאינה כלולה מן נרנח"י יוסף עליו לא מבעיא לתקן הפגם שעשה בהם אלא עוד יוסף בהם זיוה ואורה וכיון שנטהרת הנפש או הרוח או הנשמה בכל חמשה חלקיה אז ונתן לאשר אשם לו שיוכל בכל לילה לתת נר"ן שלו להשי"ת שאשם לו בתורת פקדון בסוד בידך אפקיד רוחי ולא יבוש להפקיד כי הוא מפקיד נפש טהורה ונקיה ואינה פגומה ומלוכלכת או יובן בס"ד למעול מעל בה' מע"ל ר"ת מאכל עושר לבוש כמ"ש הרב עוללות אפרים ז"ל ע"פ עמל הכסלים תיגענו כמו שעולה אל הר גבוה אם יהיה כבד בשלש אלה שהם עושר בחיקו ומאכל רב בבטנו ולבוש הרבה על גופו יעכבו בידו העליה כן העולה בהר ה' תהיה התאוה של שלשה אלה מעכבת עליו וכנז' בד"ק ז"ל והזוכה משתמש בשלש אלה לש"ש ואינו זוכה מועל בשלש אלה שהם ר"ת מעל וצריך לו תיקון בתשובה ואמר והשיב אותו בראשו שצריך עם התשובה עסק התורה שהיא נעשית זיר לזוכה כמ"ש רז"ל ע"פ זר זהב זכה נעשית לו זיר ר"ל עטרה לא זכה זרה ממנו ואז וחמישתו שהם חמשה כוחות שבהם תלוי חיות האדם והמה כח המושך וכח המחזיק וכח המעכל וכח המברר וכח הדוחה יוסף עליו שיוסיפו כח בעבור בריאותו דכתיב בתורה רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך ולכן היא חמשה ספרים שמחזקת חמשה כוחות הנז':

וכל תרומה לכל קדשי בני ישראל אשר יקריבו לכהן לו יהיה נ"ל בס"ד כל חכם גדול בדורו נקרא בשם כהן שהוא לשון חשיבות כמו ובני דוד כהנים וכן עירא היאירי היה כהן לדוד ועוד כי עסק החכם הוא בתורה שהוא במקום עבודה שעוסק הכהן וידוע יש תורה ומצות שעושה האדם ואין להם כח לעלות למקום עליון לפעול התיקון שלהם מחמת חולשתם אך אם יצטרפו עם תורה ומצות של אדם גדול מעלה אותם עמו כספינה של אש המושכת עמה ספינה פשוטה וכיון שמעלה אותם יהיה לו חלק בתיקון הנעשה בהם ויקבל שכר על זה וז"ש וכל תרומה הוא עסק התורה המכונה בשם תרומה כמ"ש רבינו בעל הטורים תרומה תורה מ' וגם לכל קדשי בני ישראל הם המצות אשר יקריבו לכהן הוא החכם הגדול שבדור להעלותם על ידו אז לו יהיה חלק ושכר בתיקון שלהם:

ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה נ"ל בס"ד כל משפיע הוא נקרא זכר שהוא בסוד וא"ו וכל נשפע הוא נקבה שהיא בסוד ה"א וז"ש ואיש את קדשיו הם תורה ומצות שלו שאינו צריך סיוע ועזר מזולתו להעלותם לו אלא כוחו לבדו הוא עם קדושיו אז זה לו יהי"ו קרי בה יהי וא"ו שהוא זכר אבל איש אשר יתן לכהן שקדושיו חלושים וצריך ליתן לכהן הוא גדול הדור להעלותם עמו כנז"ל הנה זה לו יהי"ה קרי בה יהי ה"א שהוא נקבה נשפע מאחרים ובזה יובן מ"ש התנא ר"מ כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה שיצטרפו עמו תורה ומצות של אחרים ואז יהיה לו חלק ושכר טוב בכולם:

איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל הדקדוקים ידועים כפל איש איש וגם תיבת בו יתירה ונ"ל בס"ד בישראל כתיב קדושים תהיו לכן האיש נקרא בתואר קדוש והאשה בתואר קדושה ואם חטאו בזנות יסתלק אות וא"ו מן קדוש שיש לאיש ומן קדושה שיש לאשה ונקראים קדש וקדשה שהם תוארים של המנאפים לא יהיה קדש בבני ישראל ולא תהיה קדשה ולכן הזנות מביא לידי עניות כי מדה כנגד מדה הם סילקו אות וא"ו מן תוארים שלהם כן יסתלק וא"ו מן הון וישאר הן ואמרז"ל אין הן אלא לשון מיתה דכתיב הן קרבו ימיך למות ועני חשוב כמת ולכן ישראל שגדרו עצמם מן הערוה במצרים כתיב בהו ואחבשך בשש שהוא וא"ו שמספרו שש שיהיה הזכר קדוש והנקבה קדושה בווי"ן שלהם ובזה פרשתי בס"ד הטעם כי בשמו של דוד נרשם הוא"ו במבטא ולא כמו ווי"ן דשאר שמות יעקב אהרן יוסף ראובן שמעון יהודה זבולון והיינו להורות כי הוא לא חטא בבת שבע ובזה פרשתי מ"ש אויבי יאמרו רע לי מתי ימות ואבד שמו כי אויביו מרננים שחטא בבת שבע אך הוראת שמו הטוב הוא לסכין בעיניהם מפני שנרשם הוא"ו במבטא בשמו וזה יורה סימן טוב עליו שלא חטא בזנות שפוגם הוא"ו ולכן מצפים מתי ימות ר"ל עני שהעניות היא סימן לזנות כמ"ש כי בעד אשה זונה עד ככר לחם ואז יאבד הסימן שיש לו בשמו והנה רז"ל אמרו אם האיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו ולזה כפל איש איש ר"ל איש שהוא נחשב איש שהוא צדיק שנקרא בתואר איש כי תואר איש נקרא על צדיק דכתיב נח איש צדיק וגם הוא לשון חשיבות כמו איש ירושלים איש כה"ג כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל בו ר"ל באו"ו שמעלה באות וא"ו מעל שסילקה אותו מן תואר קדושה ונעשית קדשה:

או יובן בס"ד כל איש ואשתו שנשאו זא"ז בעוה"ז הנה תחלה היה זווג לנשמותיהם בעולם הנשמות וכל נשמה כשתבא לעוה"ז ישאר שורש שלה למעלה ועל כן האשה שזינתה תחת בעלה מעלה בבעלה שני מעילות אחת בעולם הנשמות שנשארו השרשים שלהם שם ואחת בעוה"ז התחתון וז"ש איש איש בכפל שהוא ישנו בעולם הנשמות ובעולם התחתון כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל שני מעילות בעולם הנשמות ובעולם התחתון:

או יובן בס"ד לפרש כפל ומעלה בו מעל ועוד המשך הכתובים הבאים אח"ז והוא דאיתא במדרש רבה מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו והיתה האחת נשואה בעיר אחרת בקש בעלה של אחת מהן לקנאות לה ולהשקותה מים המרים בירושלים והלכה לאותה העיר שהיתה אחותה הטהורה נשואה שם (כי היתה העיר על דרכם) אמרה לה מה ראית לבא לכאן אמרה לה בעלי רוצה להשקות אותי מים המרים ואני טמאה א"ל אחותה אני

אני הולכת תחתיך ושותה א"ל לכי ועשי כן מה עשתה לבשה בגדי אחותה והלכה ושתתה מים המרים ונמצאת טהורה חזרה לביתה יצאה אחותה שזינתה לקראתה וחבקו ונשקו זו לזו כיון שנשקו זו לזו הריחה במים המרים מיד מתה לקיים מ"ש אין אדם שליט ברוח וכו' ע"כ והנה בא הכתוב לרמוז לפי דרכו גם אם יעשו מעשה כזאת לרמות לא תנצל הטמאה וז"ש איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל שני מעילות הא' שזינתה תחתיו והשני שצחקה בו ורימתה אותו שנשמטה מידו ולא שתתה מי סוטה ומפרש הכתוב לשתי מעילות אלו ואמר ושכב איש אותה שכבת זרע ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה זו מעילה אחת והשנית והיא לא נתפשה ביד בעלה כשעלה להשקותה ברחה מידו בערמה ובאה אחרת כדמותה במקומה הנה על זה סיים הכתוב ואמר והשקה את המים והיתה אם נטמאה והמעול מעל באשה ר"ל שתי מעילות כאמור לעיל הנה זאת לא תמלט ולא תנצל אלא סוף דבר ובאו בה המים המאררים למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה והיתה האשה לאלה אע"פ שהיא עודנו בקרב עמה שלא נכנסה לירושלים ולא עמדה לפני הכהן אלא נשארה יושבת בקרב עמה בעיר אחרת וכמו ההיא עובדא דבתי אחיות דיעשה הקב"ה סיבה שתריח בריח המים המרים ע"י חבוק ונשוק ויכנסו בה מים המרים שם בהיותה בקרב עמה:

והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה רז"ל אמרו טעם לעשירית מפני שניאוף עוברת על כל עשרת הדברות ונ"ל בס"ד עוד טעם לעשירית כי האשה בהיותה טהורה מקבלת השפעה מן אות יו"ד אשר בקרב איש שהוא אות מן השם ב"ה וכאשר זינתה סילקה ממנה השפעת היו"ד שמספרה עשרה לכך מביא עשירית האיפה וגם שיהיה קמח שעורים רז"ל אמרו טעם לזה היא עשתה מעשה בהמה לכך קרבנה מאכל בהמה ונ"ל בס"ד עוד טעם כי החטים נפרדת קליפתם בדישה אך השעורים תשאר הקליפה בהם והזונה הקליפה דבוקה בה לכן יביא קמח שעורים ולא יצוק עליו שמן כי השמן יוצא ממנו אור וזו מעשיה במחשך גם השמן הוא צף על כל המשקין וזו אם היתה כשרה היתה ראויה עטרה לבעלה כמ"ש אשת חיל עטרת בעלה ועתה שזינתה נסתלקה מתואר העטרה ולא יתן עליו לבונה כי הלבונה רומזת לאור מקיף כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד לבונה זכה אשר בי"א סמני הקטורת וזו עשתה מעשה נחש שאין לה או"מ בסוד והנחש היה ערום גם עוד שבאשה כשרה כתיב נקבה תסובב גבר וזו חסרה ממעלה זו ואם תאמר כל רמזים אלו אתה עושה אותם לה לרעה ודילמא אשה טהורה היא שתשתה ותתאמת שהיא טהורה לז"א כי מנחת קנאות היא פירוש מנחה זו מביא אותה הבעל שהוא חושדה שהיא טמאה לכך יביא אותה בדברים שהם מנחת זכרון מזכרת עון שהם מורים על עון שלה כפי החשד שהוא חושד בה:

ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים נ"ל בס"ד הטעם לנתינת העפר כי העפר לקח מקום המים דטבע העולם המים צפים על העפר אך בארץ הלזו נעשה העפר למעלה מן המים של התהום נמצא לקח מקום המים והו"ל כאלו חמס מקומם ולכן זו שזינתה עם אחר חמסה מקום בעלה שהביאה עליה גוית איש זר במקום גוית בעלה לכך יתן עפר אל תוך המים מזכרת לזה או יובן בס"ד מספר עפר ומספר מים ביחד עולים מספר תם או מספר מת וזאת האשה עתה עומד גופה בספק עד שתשתה אלו המים שמעורב בהם העפר ואז אם היא טהורה יהיה גופה תם דאם עקר יוליד ואם מוליד שחורים יוליד לבנים ואם נקבות זכרים באופן שיהיה תם ושלם מן חסרונות שהיו בו אך אם היא טמאה יהיה גופה מת דצבתה בטנה ונפלה ירכה או יובן בס"ד אותיות עפר עם אותיות מים יהיה מהם צירוף עף מרים דאלו מים המרים יהיה להם כח חזק שהוא עף מבטן לבטן כמ"ש במדרש באותם שתי אחיות וכנז"ל גם רמז לה בנתינת העפר מקרקע המשכן שלא תתנצל לומר בריאת האדם מן העפר גרמה לו תאוה של הזנות שנברא בו לכך מביא לה מן עפר המשכן שהוא מקום קדוש לומר הקב"ה בראו מן עפר קדוש שלא יסבב לו תאוה רעה ח"ו:

ופרע ראש האשה נ"ל בס"ד הטעם כי לכל שער ברא הקב"ה גומא אחת לינק ממנה ואם שתי שערות בגומא אחת מחשיך אור עיניו של אדם וזו שזינתה עשתה שני פתילות נכנסים בנר אחד שהוא של בעלה ושל הנואף וזה הטעם שנסמכה פרשת סוטה לתגלחת שער הנזיר שיש לה ללמוד מן השער מוסר לענין ניאוף:

כה תברכו את בני ישראל אמור להם נ"ל בס"ד החסד נקרא אור כמ"ש רבינו האר"י ז"ל על חמש אור האמורים בפרשת בראשית גם החסד נקרא מור וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד מור וקציעה גם ידוע מ"ש בזוה"ק ובדברי רבינו האר"י ז"ל שהכהנים אחוזים בחסד ובזה יובן הטעם דדרשו רז"ל אור על כהנים כמ"ש במדרש רבא פ' נשא יאר ה' פניו אליך זה אור תורה ד"א אור כהנים שמאירים את המזבח שנא' ולא תאירו מזבחי חנם והיינו כי החסד נקרא אור והכהנים הם בחסד ובזה מובן הטעם שנמסרה הברכה של ישראל בידם שהם יהיו מברכים אותם כי ידוע שהברכה היא מסטרא דחסד לכן אמר יצחק אע"ה ליעקב אע"ה ויתן לך את ברכת אברהם שה"ס החסד והנה תיבת אור הראשון הכתוב בתורה שהוא החסד הראשון הוא תיבה כ"ה והוא מ"ש יהי אור וז"ש כה הוא החסד הנקרא אור הראשון שבתורה שהוא תיבת כה ממנו תברכו את בני ישראל והטעם שנמסרה הברכה בידם מפני כי אמור להם א' מור פירוש חסד הראשון הוא להם דאחוזים בו:

ועוד נ"ל בס"ד הטעם שהוצרכו התפילות והלא הקב"ה יודע חסרון האדם יותר ממה שהאדם יודע בעצמו ולמה יצטרך להתפלל אך הטעם כי לכל שפע צריך צינורות וכלים והם נעשים מאותיות התפלה כי כל אותיות הם סוד כלים כנודע וזה צריך האדם להביאם ממנו כי הדרך עני המבקש תבשיל מבעה"ב לא יאמר לו שיתן לו כלי ותבשיל הלא יביא כלי מאצלו ויניח לו בו תבשיל וכן השפע שמקבל האדם מהקב"ה בתורת צדקה צריך שיביא כלים ויניח לו בתוכם השפע מיהו מזדמן שהעני נושא חן בעיני בעה"ב שיתן לו גם את הכלי וגם בנמשל יזדמן נשיאות חן כזו אצל ישראל דכתיב והיה טרם יקראו ואני אענה נמצא נותן להם שפע טרם שיביאו הכלים הנעשים מכח דבורי התפלה אך על הרוב צריכין הם להכין הכלים לכך יתפללו קודם כדי שיתהווה צינורות וכלים מן אותיות התפלה ולכן הקב"ה יתאווה לתפילתם של צדיקים כדי שירבו הכלים וממילא יתרבה השפע בכל העולמות דהא כתיב ויאמר אין עוד כלי ויעמוד השמן וברבוי הכלים נתרבה השמן וזהו הטעם שהוצרכו הכהנים לברך את ישראל בכל יום כדי שיעשו בברכתם כלים מן אותיות היקרים האלה של הברכה ועתה לא יבושו הכהנים בלקחם מישראל מתנות כהונה שנחשב כאלו הם לוקחים בחינם בתורת צדקה דאין זה צדקה אלא לוקחים שכר הכלים אשר עשו לישראל לצורך קבלת השפע של ברכות יקרות

קרות אלו כי אלו הכלים נעשים מן אמירה שלהם וזו האמירה
יא שלהם שלא יוכל איש ישראל לעמוד על הדוכן ולומר
ותה וז"ש כה תברכו את בני ישראל וא"ת הכהנים מברכים
ותם בברכה כללית זאת ולהם אין שדות וכרמים
חלה בארץ כדי שיתעשרו ורק הם לוקחים מתנות כהונה
יד ישראל כאדם שלוקח צדקה מאחרים לז"א אמור
הם הנה אמירה זו שממנה מתהווים הכלים היא רק
הם וא"כ מה שלוקחים מתנות כהונה הוא שכר הכלים
ואינו צדקה ומתנת חנם :

ברכך ה' וישמרך ארז"ל יברכך ה' בנכסיך וישמרך בגופיך כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בגמרא דנדה
אודך ה' כי אנפת בי במה הכתוב מדבר בשני בני אדם
שהלכו לסחורה ישב לו קוץ לאחד מהם ולא נכנס
לספינה והלכה לה התחיל מחרף ומגדף על מזלו לאחר
מן שמע שטבעה הספינה בים התחיל מודה ומשבח
מלא יש ניצול מהפסד ממונו ע"י סיבה שנזוק בגופו
כאותו האיש שנתחב מסמר ברגליו ולא ירד לספינה
אך ברצות ה' דרכי איש יצילהו מהפסד ממונו ואע"פ
שלא יהיה נזק בגופו ובזה יובן בס"ד הכתוב כי ה' יהיה
בכסלך ושמר רגלך מלכד שלא יעשה לך כאותו האיש
שתחב מסמר ברגלו ובזה ניצול ממונו וז"ש יברכך ה'
בנכסיך ולא תהיה הברכה ע"י נזק גופך כאותו האיש
אלא וישמרך בגופך :

עוד ארז"ל יברכך ה' בממון וישמרך מן המזיקין כ"ל בס"ד דארז"ל זכר זה כר נקבה נקי בא שיהיה
נקי מנכסיו שאם יהיו לו בנות הרבה יכלה ממונו
בנדוניא שלהם וכתב רבינו חיד"א ז"ל לכן זכר גי' ברכה
נקבה גי' נזק וז"ש יברכך ה' בממון וישמרך מן המזיקין
שלא תוליד נקבות הרבה שיכלו הממון שלך כי נקבה
מספר נזק :

יאר ה' פניו אליך ויחנך ארז"ל יחנך במשאלותיך וכן הוא אומר הנון יחנך לקול זעקיך כ"ל בס"ד ע"פ
מ"ש המפרשים ז"ל בפסוק תאות לבו נתת לו וארשת
שפתיו בל מנעת סלה והיינו יש אדם רוצה
לקנות בית לדירה והוא מבקש מהקב"ה שיתן לו אלף
דינרים אך באמת אין לו צורך באלף דינרים והוא רוצה
אותם בשביל לקנות בהם בית בלבו מבקש הבית ובשפתיו
אמר שירצה לתת לו אלף דינרים ואם הקב"ה זימן לו
בית אין צריך ליתן לו גם האלף דינרים אך ברצות ה'
דרכי איש אע"פ שנתן לו הבית עכ"ז האלף דינרים
שבקש בשפתיו ג"כ יתן לו ולז"א תאות לבו נתת לו הוא
הבית שמתאוה בלבו אליו ועכ"ז ארשת שפתיו שבקש
האלף דינרים בל מנעת עכ"ד ובזה פרשתי בס"ד הכתוב
לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יוסף לקח דודאי טובה
כפולה כזו שיתן לו תאות לבו וגם ארשת שפתיו לא
יתן השי"ת להמתפלל בלי כונת הלב אלא רק להמתפלל
בכונה דאז מדה כנגד מדה יתן לו טובה כפולה מה
שהתאוה בלב ומה שהוציא בפה וז"ש לב חכם ישכיל
פיהו שמשים לבו על דברים שמוציא בפיו שהוא מתפלל
בכונה אז זה זוכה דעל שפתיו יוסף לקח שיקח טובה
כפולה תאות לבו וארשת שפתיו והנה טובה כפולה
כזו היא דרך חנינה לז"א יאר ה' פניו אליך על אשר
אתה שלם במעשה ודבור וכונה ומחשבה שהם כנגד ד'
אותיות השם ועי"כ תזכה יחנך במשאלותיך יתן לך דרך
חנינה שהוא טובה כפולה תאות הלב וארשת שפתים
ולזה מביא המדרש פסוק חנון יחנך לקול זעקיך חנינה
כפולה ללב ולשפתים :

או יובן בס"ד ע"ד שאמרו המתפלל בכונה וקדושת המחשבה זוכה לקשור בתפלתו כמה תפילות הנאבלים
של אחרים וכיוצא בזה ארז"ל נפקדה שרה נפקדה כמה
עקרות עמה נפקדה רבקה בתפלת יצחק נפקדו כמה
עקרות כי הקב"ה שמע עם תפלת יצחק גם לתפלות
אחרים שלא היו ראויים להתקבל מצידם ובזה פרשתי
בס"ד לב חכם ישכיל פיהו שמתפלל ועל שפתיו יוסיף
לקח תפילות של אחרים להעלותם למעלה וזהו יחנך
במשאלותיך שיתן לך חנינה לקשור ולעלות תפילות של
אחרים ג"כ שנאמר חנון יחנך לקול זעקיך כפל לך
ולאחרים :

ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום כ"ל בס"ד ואקדים תחלה מה שפרשתי בס"ד מאמר רז"ל באבות
דרבי נתן פרק כ"ח כל המרבה מעשים טובים משים
שלום בגופו והוא תמוה מאי משמעות בגופו דנקיט גבי
שלום ופרשתי בס"ד דהאדם מצוייר אותיות שלום בגופו
כיצד שלשה קוי החוטם דוגמת ש' והפה צורת מ"ם
סתומה כשהוא פתוח והלשון וא"ו ונשאר הלמ"ד וזאת
יהיה ציורו כשאדם פושט ידו לחוץ וזוקף זרועו בלבד
יהיה הגוף בציור זה ל' שהוא ציור למ"ד הרי נשלם
בו אותיות שלום מיהו ציורים של אותיות שמ"ו הם
קבועים אבל הציור של ל' לא יהיה אא"כ יזקוף זרועו
למעלה אבל אם ישלשל ידיו למטה בטל הציור וידוע
דהמעשים יתייחסו לידים ואם האדם מכוין במעשיו
שמתייחסים ליד לש"ש לתקן בעולמות העליונים אז יהיה
הציור של יד כזה ל' שהזרוע זקוף למעלה כלומר הוא
עושה המעשה לש"ש לתיקון העולמות העליונים אבל
אם כונתו במעשים טובים בשביל טובת החומר המתייחס
לארץ התחתונה הנה זה לא יהיה בו ציור ל' כי ידו
משתלשלת למטה בעבור הגוף המתייחס לארץ ולא
בעבור הנפש המתייחס לשמים וא"כ זה מעשיו הטובים
יהיו בעשיה ולא יעלו למעלה לעולם הכונה והמחשבה
ולז"א כל המרבה מעשים טובים מרבה שמכוין ומחשב
בהם לש"ש לתיקון הנפש ועולמות העליונים הנה זה
עושה שלום בגופו שמשלים ציור אותיות שלום בגופו
וידוע כי המעשה כנגד אות ה"א שבשם והדבור וא"ו
והכונה ה"א ראשונה והמחשבה יו"ד שבשם וז"ש ישא ה'
פניו אליך כי נמצאים איתך המעשה והדבור והכונה
והמחשבה שהם כנגד אותיות השם בשלימות אז ישם לך
שלום כי בזה אתה עושה ציור אותיות שלום בגוף
שלך :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו מהרי"ם אלשיך ז"ל בפסוק ונתתי משכני בתוככם
ולא תגעל נפשי אתכם כי באדם אין שלום בין הגוף
והנפש שתרצה כל רגע לעלות למעלה להתקרב למדור השכינה
ובע"כ יושבת בגוף כמ"ש חז"ל ע"פ כל הנשמה תהלל
יה אך יזכה האדם להשראת שכינה עליו לא תגעל
הנפש את הגוף כי קרובה אל אור השכינה השורה עליו
ולז"א ונתתי משכני בתוככם ועי"כ לא תגעל נפשי
אתכם ר"ל הנפש אשר בקרבכם לא תגעל הגוף שלכם
ע"ש וידוע כי העושה מצות בשלימות הארבעה חלקים
שהם מעשה ודבור וכונה ומחשבה שהם כנגד ד' מילואים
של ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ממשיך לעצמו הארה מן ד'
מילואים של עסמ"ב שהם עולים קכ"ח שהם מ"ו ול"ז
וי"ט וכ"ו סך הכל קכ"ח והאדם עצמו יש בו רמ"ח
איברים כנגד רמ"ח וכשיבא לו הארת קכ"ח הנז' נשלם
בו מספר שלום ובזה יובן מאמר הנז' כל המרבה מעשים
טובים מרבה דייקא שעושה אותם בשלימות הדבור
והכונה והמחשבה אז משים שלום בגופו שנעשו רמ"ח
איבריו מרכבה להארת ד' מלואים הנז' ובזה נעשה מספר
שלום בגופו וגם נעשה שלום ממש בין הגוף ובין
הנפש וז"ש ישא ה' פניו אליך פניו לשון פנימיות הם
המלואים הנז' שהם פנימית אותיות הפשוט שעולים
קכ"ח

קב"ה אליך אתה שיש בך רמ"ח איברים ובזה ישם לך שלום מספר וגם שלום ממש שיהיה שלום בין הנפש ובין הגוף :

פרשת בהעלותך

בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות כ"ל בס"ד דארז"ל האבות ודוד הע"ה הם ארבעה רגלי כסא המרכבה וזכותם חופף על ישראל בארבעה רגלים כנודע והנה סוף שמות אברהם יצחק ישראל דוד הוא מקל"ד שהוא מספר שם קדוש המסוגל להצלחה שהוא כסה בפ"ז והוא אותיות כס"ף זה"ב ובו יצאו ממצרים כמ"ש רבינו מהרש"ש ז"ל בפסוק ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל וכתבתי בס"ד במ"א בשם המקובלים ז"ל ששם זה מסוגל להצלחה ובזה מובן רמז הכתוב ותעדי זה"ב וכס"ף וכו' ותצלחי למלוכה וכתבתי דלכן האבות נתברכו באותיות כל כמ"ש בכל מכל כל כי אותיות כל במילואם כ"ף למ"ד עולה קע"ד כמנין שם ההצלחה הנז' שעולה קע"ד ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב והכשבים הפריד יעקב ויתן פני הצאן אל עקד וכל חום בצאן לבן פירוש נתן הצאן שלו אל עק"ד הוא שם ההצלחה הנז' אך כל חום רמז לגבורה ודין המשיכם בצאן לבן ולפ"ז נמצא שם הקדוש הנז' המסוגל להצלחה רמוז בסוף שמות ארבע רגלי כסא המרכבה שהם אברהם יצחק ישראל דוד שבזכותם ימשך שפע משם הנז' אל כל שבטי ישראל שהם ארבעה רגלים והנה קודם אותיות מנור"ה יש אותיות למק"ד שהם אותיות מקל"ד הנז' בשם שמות האבות ודוד שבהם רמוז השם הנז' וידוע שנשמות ישראל נמשכו ונולדו מן ז' ספירות הבנין שהם חג"ת נהי"מ הנקראים שבעה נרות וז"ש בהעלותך את הנרות רמז לנשמות ישראל כי הנשמה מכונית בשם נר והספירה ג"כ נקראת נר אל מול פני המנרה פי' ר"ל קודם רמז לשם ההצלחה הנז' הרמוז קודם אותיות מנרה יאירו שבעת הנרות הם נשמות ישראל הבאים משבעה ספירות הבנין :

ועוד כ"ל בס"ד דידוע הטבת הנרות בכל יום אינו עושה הכל בבת אחת אלא מטיב חמש נרות בלבד ועוסק בעבודה אחרת ואח"ז מטיב השתים וכנז' בברייתא דאביי הוה מסדר סדר המערכה וז"ש בהעלותך את הנרות ב' ה' עלותך את הנרות וטעם שני חלוקות אלו כנגד תורה שבכתב שהיא חמשה ספרים ויש בה עוד חלוקה של שתים כי בנסע הארון הוא ספר בפ"ע ולז"א אל מול פני המנורה היא התורה שמכונית בשם מנורה יאירו שבעת הנרות שבהיכל או טעם לשתי חלוקות אלו ה' וב' כי ה"ה חסדים הם חמשה בסוד התפשטות שהם חג"ת נ"ה וב' הם בסוד כללית :

ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה כ"ל בס"ד הכונה אע"ג דצווי היה לאהרן בעת צווי המשכן שהוא כמה חודשים קודם שהדליק אהרן כי התחיל להדליק בר"ח ניסן וכבר המשכן נגמר בכ"ה בכסליו עכ"ז כיון שהיה אהרן הע"ה משתוקק מעת הצווי אמתי תגיע מצוה זו לידי ואקיימנה נחשב לו שעשה המצוה הזאת מעת אשר צוה ה' את משה :

וזה מעשה המנורה כ"ל בס"ד המנורה רומזת לתורה ולא סגי תלמוד בלבד אלא צריך לקיימה במעשה אבל חלק המעשה אינו טוב שיהיה בסוג נדר שאומר הרי עלי אלא בסוג נדבה שאומר הרי זה ולז"א וזה מעשה המנורה זה דייקא גם צריכה להיות מעשיה ולמודה מקשה זהב בהשוואה סוף לימוד בהתחלת לימוד שלא יקוץ מחמת טורח גם עוד תהיה שלימה בלב הנרמז בסוף התורה בלמ"ד דישראל ובראש התורה בבי"ת דבראשית וזהו ירכה ופרחה ירכה זה למ"ד פרחה זה בי"ת כי הפרח הוא נראה בראשונה דכל מקשה היא בהשוואה אחת ועי"כ נחשב כאלו קיים התורה כמאמרה וז"ש כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה זאת חוקת התורה :

עשה לך שתי חצוצרות כסף כ"ל בס"ד רמז לתורה שבכתב ותורה שבע"פ שעסקם בקול יהיו כסף לשון תאוה מקשה תעשה אותם שלא יהיה סתירה מזה לזה ולכן תורה שבכתב שבעה ספרים ושבע"פ ששה סדרים כמנין אחד והיו לך למקרא העדה לשון עדי רמז לבירור כ"ק ולמסע את המחנות קבוץ גליות מחנות ישראל ותקעו ישראל בהם שיתמידו בלימודם בשתי תורות בקבע ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד שלעתיד יבואו כל ישראל ללמוד תורה מפי מרע"ה ואליהו זכור לטוב יהיה מתורגמן כמ"ש רז"ל או יובן בס"ד ותקעו בהן כי הן כינוי למיתה ועניות ואם תניח בהן אות וא"ו יהיה הון וזה הצירוף של הון יהיה ע"י התורה שמכונית בשם דעת ח"ם ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ולז"א ותקעו בהן קרי בה ותקע וא"ו בה"ן שיהיה הון ע"י התורה שהיא דעת ונועדו אליך כל העדה שבכל דור תאיר נשמת מרע"ה בישראל ונועדו לשון עדי וקישוטי או ר"ל יקחו עדיים ממך בכל שבת כנודע בכונת ישמח משה במתנת חלקו שיחזיר להם עדיים שפרקו בחורב וה"ס נשמה יתירה וזהו אל פתח אהל מועד בערב שבת בין השמשות בקבלת שבת ואם באחת היא התורה שמכונית בשם אחת כמ"ש רז"ל יתקעו שיהיו אדוקים ותקועים בלימודה אז ונועדו אליך הנשיאים הם משיח בן דוד ומשיח בן יוסף שהם ראשי אלפי ישראל :

וכי תבואו מלחמה בארצכם י"ל הול"ל וכי תבא ולא תבואו דקאי עליהם ועוד הול"ל וכי תעשו מלחמה או כי תהיה מלחמה ועוד הול"ל וכי תבואו למלחמה כי המלחמה היא פעולה וכ"ל בס"ד דמצינו שבירך יצחק אע"ה את עשו ועל חרבך תחיה ומצינו שאמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו וקבלו רז"ל שאמר הכי כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו וקשא והלא ברכת' עשו בחרב ולמה נקיט ידים הול"ל חרב ופרשתי בס"ד טעם נכון דחרב לבדו בלא יד לא יעשה החרב פעולה שלו וכמ"ש רז"ל במדרש משל אחד על זה והובא המשל שלהם בספר אחד בלשון מליצה והוא עגלה אחת מלאה קרדומות לטושות יצאה ועברה מבית החרש דרך היער וכל זקני עצי היער עמדו מרעידים ויאמר איש אל אחיו בא הקץ בא הקץ עלינו כי מי יתייצב עם חרשי משחית אלה אם יקומו להכרית שם ושארית ואך אלה אחת זקנה לא אבדה עצתה ותאמר אל זקני היער אל תערוצו כי כל הימים אשר לא יבגד בנו אחד מאחינו לתת בית יד לקרדומות האלה יפלא מאת הברזל עשות לנו דבר ע"כ וכן הנמשל עשו ברכתו ושליטתו בחרב דוקא אך לחרב צריך בית יד לתפוס בו החרב וגם צריך שיהיה לגוף האדם ג"כ יד שיתפוס בה הרי צריך לפעולת החרב שתי ידים שהוא יד לאדם ויד לחרב וברכת עשו נתפרש בה החרב דוקא והיא חסרה ידים והיינו דתלה תשלומין שלה שהוא הידים של גוף האדם וגוף החרב בקולו של יעקב ולז"א כשהקול קול יעקב שתי קולות בתורה שבכתב ותורה שבע"פ אז אין הידים ידי עשו שיהיה חסר שתי ידים אחת של גוף ההורג וא' של גוף החרב וכיון דחסרו שתי ידים תתבטל פעולת החרב ולז"א בתפלת מוסף מפני

היד

היד שנשתלחה במקדשך כי היד נעשית מכה עונות ישראל שביטלו מעסק התורה ובזה נתנו לאויב יד בגופו ויד בחרבו ונמצא החרבן יתייחס ליד ולא נחרב ואם יעסקו בתורה לא יהיה ידים לאויב ובמה יעשה המלחמה והוא הדבר אשר דברה האלה הזקנה לעצי היער כל הימים אשר לא יבגד בנו אחד מאחינו לתת בית יד לקרדומות אלו יפלא מאת הברזל עשות לנו דבר ונמצא אם יבא האויב להלחם בישראל בחרב שבידו נחשב כאלו ישראל עצמם הביאו את המלחה של האויב בארצם שהם נתנו ידים לגופו ולחרבו להלחם בם ולז״א וכי תבואו מלחמה בארצכם אתם המביאים את המלחמה ולז״א וקוי ה׳ יחליפו כח ב״פ יד עולה כח יעבירו ב׳ יד מגוף האויב ומגוף החרב :

אמנם דקדק הכתוב לומר תבואו מלחמה ולא אמר למלחמה ללמדנו בזה עוד ענין אחד והוא כי הסיבה דהעלה עליהם הכתוב כאלו הם הביאו המלחמה מחמת ביטול תורה שנתנו בזה יד לאויב הנה באמת א״א שיהיה ביטול תורה אצל ישראל לגמרי בשום זמן כי ברית כרותה היא זו אשר לא תשכח מפי זרעו וכנז׳ בדברי רז״ל בגמרא ורק הענין הוא שבזמן שישראל עושין רצ״מ יהיה לימודם בתורה בקבע וגם בשובע וכשאין עושין רצ״מ יהיה לימודם בתורה מעט מן המעט והנה אמרתי בס״ד לכך התורה נקראת לחם דכתיב לכו לחמו בלחמי להורות שצריך לעסוק בה בקבע כמו אכילת הלחם שהיא בקבע אצל האדם ואין סעודה בלא לחם וגם לעסוק בה הרבה לשובע כמו הלחם שהאדם אוכלו לשבוע כמ״ש ואכלתם לחמכם לשובע אמנם יש דבר אחד בעולם שהוא הפך הלחם והוא המלח דלחם בהפוך אתוון מלח וזה המלח אין אדם אוכלו לשובע אלא בתערובת וגם רק מעט מן המעט שאם ירבה קצת באיזה מאכל קץ משא״כ הלחם אוכלו בלא תערובת במאכל אחר וגם אוכל הרבה לשבעו ואינו קץ באכילתו וככה הוא הנהגת ישראל בעסק התורה כשעושין רצ״מ מתנהגים בה כמשפט הלחם וכשאין עושין רצ״מ אין בטלין ממנה לגמרי אלא מתנהגים בה כמשפט המלח שנאכל ע״י תערובת וגם שהוא דבר מועט ומאחר שנוהגים בה כמשפט המלח על כן סיבבו ביאת המלחמה בארצם והיינו שנרמז מנהגם בתורה באותיות מלחמה שהוא מלח מה ר״ל היתה התורה אצלם דוגמת מלח שהוא דבר מועט ומה ר״ל מעט כמו ונחנו מה ולא היתה אצלם דוגמת לחם רב ולזה אמר וכי תבואו מלחמה בארצכם ולא אמר למלחמה והיינו ר״ל וכי תבואו לפני ה׳ מלח מה ולא לחם רב לכך תבואו מלחמה בארצכם ואמר והריעותם בחצוצרות רמז שיקראו בפרשת תוכחה שהם צ״ח קללות ותועיל הקריאה לשברון הלב ואז יעשו תשובה בשברון לב ונזכרים לטובה ולז״א בחצוצרו״ת צ״ח צרו״ת שהם צ״ח קללות של תוכחה ובזה נזכרתם לטובה לפני ה׳ אלהיכם מחמת שברון הלב ובזה נושעתם מאויבכם :

נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה׳ אותו אתן לכם לכה אתנו וכו׳ נ״ל בס״ד כיון דנתן הקב״ה לישראל את הארץ בסוג מתנה כל הנותן בעין יפה הוא נותן לכן מלבד חשיבות הארץ שהיא זבת חלב ודבש נתן להם בתים מלאים כל טוב וז״ש נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה׳ אותו אתן לכם בתורת מתנה וכיון דכל הנותן בעין יפה הוא נותן לכך ודאי נמצא שם טוב רב ועצום מלבד טוב גופה של ארץ ואם תאמר הליכתי עמכם בושה לי כי אני גר ואין לי חלק בארץ ואיך אכנס עם החולקים לז״א לכה אתנו אנחנו שבט לוי שגם לנו אין נחלה בארץ ועל כן אין לך בושה כי כמונו כמוך וא״ת אתם שבט לוי אע״פ שאין לכם חלק ונחלה יש לכם ערי מגרש שנאמר צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחוזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבותיהם תתנו ללוים הרי עכ״פ יש לכם אחוזת קרקע ואני גר אין לי אחוזת קרקע לז״א והטבנו לך שניתן לך אחוזת קרקע וכמ״ש רז״ל שנתנו לו ע״פ הדיבור דושנה של יריחו וא״ת עכ״ז בושה הוא לי שאני נוטל מאתכם בתורת צדקה ומאן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי באפיה לז״א כי ה׳ דבר טוב על ישראל שיש להם עין טובה ומי שיש לו עין טובה אדרבה הוא מחזיק טובה למקבל המתנה אשר רצה לקבל המתנה ממנו וא״כ חושבים כאלו אתה עשית עמהם טובה במתנה שנותנים לך או יובן בס״ד לך אתנו והטבנו לך טוב מחודש שאינו שייך והוא כי ה׳ דבר טוב על ישראל על דייקא רמז לאור מקיף שהוא אור שעליהם וזה או״מ אינו שייך אלא בישראל דוקא ולז״א ויהי נועם ה׳ אלהינו עלינו דייקא בסוד או״מ ובזה מעשה ידינו כוננהו ובזה יובן הכן בחוץ מלאכתך זה או״מ שהוא מבחוץ ועתדה בשדה לך בשדה חקל תפוחין קדישין שהיא סוד השער כמ״ש אדני שפתי תפתח :

או יובן בס״ד לכה אתנו והטבנו לך דידוע כל כ״ו הוא גבורה כי פ״ר דינים דמנצפ״ך מתחלקים לחמשה גבורות וכל חלק עולה כ״ו וז״ש לכה אתנו לך ה״א את כ״ו שיהיה צירוף הו״ן ובזה והטבנו לך כלומר והטב כ״ו שה״ם גבורה לך כי ה׳ דבר טוב שה״ם החסד על ישראל :

ויאמר אל נא תעזוב אותנו כי על כן ידעת חנותינו במדבר וכו׳ הדקדוקים רבים ואין צורך לפרטם ונ״ל בס״ד ע״פ מ״ש במדרש רבה פרשת נשא הקב״ה אוהב את הגרים משל למה״ד למלך שהיה לו צאן והיתה יוצאת בשדה ונכנסת בערב כן בכל יום פעם אחת נכנס צבי אחד עם הצאן הלך לו אצל העזים היה רועה עמהם אמרו למלך הצבי הזה נלוה עם הצאן והוא רועה עמהם כל יום ויום יוצא עמהם ונכנס עמהם היה המלך אוהבו הרבה אמרו לו אדונינו המלך כמה תיישים יש לך ואין אתה מזהירנו ועל הצבי הזה בכל יום ויום אתה מצווינו א״ל המלך הצאן רוצה ולא רוצה כך הוא דרכו לרעות כל היום ולערב יבא וישן בתוך הדיר אבל הצביים במדבר הם ישנים אין דרכם ליכנס לישיבת בני אדם לא נחזיק טובה לזה הצבי שהניח כל המדבר הרחב הגדול במקום כל החיות ובא ועמד בחצר כך אין אנחנו צריכין להחזיק טובה לגר שהניח משפחתו ובית אביו והניח אומתו וכל אוה״ע ובא לו אצלינו לכן הרבה עליו שמירה שהזהיר את ישראל שישמרום שלא יזיקו להם וכן הוא אומר ואהבתם את הגר וגר לא תונה ע״כ ע״ש :

נמצא יש יתרון לגר צדק על ישראל בזה דהישראלי הולך בדרך הטובה שהלכו אבותיו ונתגדל בה מתחלת ביאתו לעולם שזה הוא מנהגו של עולם מעשה אבות יעשו בנים ואין זה חידוש כ״כ אך הגר שהיה הולך בתחלה בדרך הרעה שהלכו אבותיו ובה נתגדל והתנהג והנה היום עזב לימודו ומנהגו והלך בדרך הטובה של ישראל הנה זה הוא חידוש גדול והוא שבח ופאר גדול אליו שנלחם עם יצרו לשנות טבעו ומנהגו שנתגדל בו ובזה הטעם פרשו המפרשים ז״ל מאמר הש״ס גבי ר״א שהתפלל ולא נענה והתפלל רבי עקיבא ונענה דיצאה בת קול ואמרה זה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו פירוש דר״א היה בן גדולים צדיקי ישראל לכן צדקות שלו אינה נחשבת שינוי הטבע והמדה משא״כ רבי עקיבא שהיה בן גרים דאבותיו היו גויים

גויים כמצא לדקות שלו היא שינוי הטבע והמדה ולכן יגדל שבחו יותר ועל כן נענה:

והנה בזה פרשתי בס"ד מאמר הש"ס ביומא דף מ"א באותו כה"ג שאמר לשמעיה ואבטליון ייתון בני עממין לשלם והדבר יפלא איך עבר כה"ג על לאו מפורש בתורה דכתיב וגר לא תונה שעשה להם אונאת דברים לקרותם בני עממין וכ"ל דהוא כונתו לשבח לומר שהם בני עממין ועכ"ז הנה הם גדולי ישראל שאין כמותם בדור ההוא והוא ע"ד שבח בת קול ששבחה את רבי עקיבה כמ"ש זה מעביר על מדותיו ומצא מקום לשבח זה באותה העת שעשו ענוה גדולה אעפ"כ שכל ישראל הלכו אחריהם ונהגו בהם כבוד גדול לא נתגאו עליו אלא באו לאפטורי מיניה כדרך הקטן שלוקח רשות מן הגדול ממנו וזה הפך מנהג אבותם כי הם היו מבני בניו של סנחריב שנתגאה גאוה גדולה ואמר מי בכל אלהי הארצות האל וכו' כמ"ש רז"ל ועכ"ז הם הקפידו עליו מפני כי לעיני בני אדם נראה שהוא מבזה אותם בדברים אלו דלאו כ"ע גמירי למידק דיוקים אלו ופשט דברים נראה אונאת דברים הוא זה ואמרתי משל על זה לשני בני אדם שאחד מהם הלך בספינה פשוטה מעיר בצרה לעיר בגדאד בארבעה ימים והיה משתבח לפני חבירו בזירוז דרכו א"ל חבירו מה תתפאר בכך הלא אני הלכתי בדרך זה בשלשה ימים א"ל שוטה אתה הלכת מן עיר בגדאד לבצרה שהספינה הולכת על פני המים מאיליה ואין צריך לה לא משוט ולא מלח כי המים הם רודפים והולכים מבגדאד לבצרה והם מריצים אותה אבל אני הלכתי בהפך מעיר בצרה לעיר בגדאד שצריך אני לדחות את המים הרודפים כנגדינו במשוט ובכמה הכנות בכוחי וגבורתי וחכמתי וכן הנמשל דהגר צריך שילך נגדיי למים הזדונים הבאים כנגדו מכח מנהג אבותיו שנתגדל בו וצריך לו כח גדול לדחותם מעליו אך איש ישראל שהוא זרע קודש שנתגדל בקדושה ובטהרה הנה דרך הישרה הוא נח לפניו מצד מנהג אבותיו שנתגדל בו:

ובזה יובנו בס"ד מקראי קודש אלו דאחר שאמר מרע"ה ליתרו לכה אתנו השיב לו אל ארצי ואל מולדתי אלך ואינו מואס ח"ו בארץ ישראל ובחבורו עם ישראל אלא אמר מן מהלכי עמכם איגו יוצא ממני תועלת להמון ישראל דמה נחשב אני נגדך ונגד גדולי ישראל הראשים והשופטים ומה ילמדון ממני המון ישראל אבל אם אלך לארצי במקום שאין אנשים גדולים יהיה תועלת ממני לאחרים שאלמדם דרך הטובה ואנהיגם בדרך ישרה וכמ"ש במקום שאין אנשים השתדל להיות איש והשיב מרע"ה אל נא תעזוב אותנו דכולנו צריכים לך שיש תועלת גדולה מן מהלך שלך עמנו יען כי על כן ידעת חנותינו במדבר השמם הזה שהוא ארץ ציה ושממה לא עבר בו איש וגם לא מקום זרע וגפן ותאנה ורמון ולא מקום מים ועכ"ז עזבת ארמנותיך ומושב עירך החשוב ובאת להתגורר עמנו במדבר השמם הזה כדי לקנות יהדות וללמוד תורת אלהים ודרך ישרה הא ודאי כולנו כאחד מגדול ועד קטן ניקח ונלמוד מוסר גדול ממך לעצמינו וכנו המשל הנז' שאמר המלך על הצבי זה עזב מקום מושבו הטוב לו ובא להתגורר אתנו לכך יקר וחביב הוא אצלינו וכן אתה ועל כן והיית לנו לעינים שנראה אותך כל שעה ונלמד תוכחת לעצמינו שלא נקוץ מן המדבר הזה ולא נתרשל מללמוד תורת אלהינו ודרך הישרה גם אמר והיית לנו לעינים ר"ל דוגמת העינים שהאדם רואה מן השחור ולא מן הלבן כן הדבר ממך שאתה שעיקרך גוי שבאת מן השחור והחשך אומה נכריה נראה אור לעצמינו כי נקח קל וחומר זה בן גוים שהיה כומר לע"ז כך נעשה כ"ש אנחנו ישראל זרע קודש שבאנו ממקום האור דצריכין אנחנו להתנהג בקדושה ולהדבק בה או יובן בס"ד והיית לנו לעינים דהנאת ראיית העינים מתפשטת יותר מהנאת שמע האזנים כי הראיה מגעת לאדם ממקום רחוק יותר מהרחק הגעת השמע וכן הנאת שמע האזנים מתפשטת יותר מהנאת ריח החוטם וכן הנאת הריח מתפשטת יותר מהנאת הטעם שבפה ולכן הצדיקים ות"ח נקראים בשם עינים כי הם ישיגו ראית האלהית ממקום רחוק יותר ובזה ירמז הכתוב מ"ש באברהם ע"ה וירא את המקום מרחוק וכן יתרו חכם לב היה והוא משיג מרחוק כמו השגת הראיה שבעינים ולז"א והיית לנו לעינים ר"ל דוגמת העינים שצופין למרחק יותר:

והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה תיבת אשר בקרבו נראה לשון יתיר וכ"ל בס"ד הצדיקים יצר אחד שולט בקרבם והוא יצה"ט ורשעים גמורים ג"כ יצר אחד והוא היצה"ר אך בינונים שולטים שני יצר בקרבם שהם יצה"ט והיצה"ר וקר גי' יצר. והאספסוף היו בינונים אשר ב' ק"ר בו ר"ל שני ק"ר שהוא יצר יש בו או יובן בס"ד הכונה היה להם תאוה בגוף הקרב שלהם שהיו מתאוים שיגדל ויתרבה כפליים על שיעור שיש בו וכמו אותו מלך פרס שהיה מתפלל לע"ז שלו שיהיה גרונו ארוך כפליים על שיעור שלו כדי שתתעכב בו האכילה יותר ולא תרד תכף לחדרי בטנו שאז יתענג בהרגשת מתיקות וטעם המאכל בהיותה שוהה בגרונו כן הם התאוו על גוף הקרב שלהם תאוה שיגדל ויתרחב כפליים על שיעורו וגבולו והוא הדבר שדבר הכתוב בגנות הרשעים באומרו ובטן רשעים תחסר כי בעיניהם יחסר השיעור שלה בחשבם כי קטנה היא ולא תכיל מאכל הרבה כפי רוב תאותם:

או יובן בס"ד ע"פ מ"ש בזוה"ק ע"פ סוס ורכבו רמה בים כי נוקבא דקליפה נקראת סוס וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים כי התאוה הרעה תמשך לאדם מן הנוקבה דקליפה והיא המפתה בפיה וכמ"ש שלמה הע"ה כי נפת תטופנה שפתי זרה וחלק משמן חכה ולשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה הטתו ברב לקחה בחלק שפתיה תדחנו וכל זה מדבר על אשת זנונים נוקבא דקליפה ולכן ארז"ל אין אדם מת וחצי תאותו בידו יען כי התאוה פרה ורבה להיותה באה מן הנוקבא דקליפה ודרכה של נוקבא להיות מתעברת ויולדת וחוזרת ומתעברת וכמ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל ע"פ אל נא תהי מריבה ביני וביניך וכו' והנה יש אם למקרא וקרינן אספסוף באות וא"ו ונמצא יש בתוך אספסוף פ' סו"ס ר"ל פה של הסוס היא נוקבא דקליפה שנקראת סוס שבו תהיה הפו"ר של תאוה אצל האדם וז"ש ואספסוף במה שיש בקרבו שהוא פ' סוס בו התאוו תאוה ר"ל רבוי תאות כי הנקבה פרה ורבה:

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם י"ל הול"ל אשר אכלנו לשון עבר וכ"ל בס"ד עשו עקילה דקה בדברים אלו לומר אנחנו מוכרחים עתה לשוב למצרים ולאכול שם את הדגה כי אין תקוה שימצא לנו בשר במדבר הזה אך בושו לומר בפירוש נשובה מצרימה כאשר דברו בשאר תלונות נתנה ראש ונשובה מצרימה על כן במקום שצריכין לומר אכלנו לשון עבר אמרו נאכל לשון עתיד כאלו ברור להם שישובו מצרים ויאכלו שם הדגה ועתה זוכרים מה שעתידין לאכול ועקלו בדברים אלו עקילה שקורין בלשון ערבי דסיס"י יהודית כנגד כבודו של מרע"ה כאלו אומרים נתנה ראש וכו'

וגם

וגם אמרו כנגד כבודו יתברך להחליט שלא יוכל ח"ו לתת להם בשר במדבר הזה וכמ"ש אסף בתהלים שאמרו היוכל אל לערוך שלחן במדבר ולכך גם מרע"ה הבליע תוכחה להוכיחם על דברים אלו בנעימה באומרו כי בכיתם באזני ה' לאמר מי יאכלנו בשר כי טוב לנו בארץ מצרים פירוש טוב לנו שנרד עתה למצרים ונאכל בשר:

הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם רבים תמהו לפי פשוטים של דברים נראה ח"ו שהוא מסתפק ביכולת השי"ת וכ"ל בס"ד דאין לו שום ספק ח"ו ביכולת השי"ת ורק דיבר דרך שאלה ששאל מאתו יתברך להודיעו איך רצונו לעשות להם אם יתן להם בשר בהמה ויגזור שיהיה מספיק להם או אם ירצה לתת להם בשר דגים כדי סיפוקם ורצה לדעת זאת מפני שהוא יתברך א"ל בשר בסתם והם רבים שיש להם דיעות מחולקים ואם יאמר להם שיתן להם בשר בסתם אז אם יתן להם בשר בהמה יאמרו אנחנו אווינו בשר דגים כי כבר אמרנו זכרנו את הדגה ואם יתן להם בשר דגים יאמרו אווינו בשר בהמה כי לכן אמרנו מי יאכלנו בשר ושהם בשר הוא דגים ולכן טוב שתגיד לי איך תתן כדי שאני אומר להם מתחלה בפירוש בשר בהמה ועוף או בשר דגים וז"ש שש מאות אלף רגלי העם וכו' ולפי רבויים ירבו חילוקי דיעות בהם דא"א שיהיו שוים כולם בדעת אחת אלא זה רוצה כך וזה רוצה להפך ואתה אמרת בשר אתן להם בשר סתם ולא הודעתני מה הוא אם בשר בהמה או בשר דגים על כן הגידה נא לי עתה איך רצונך לתת להם אם הצאן והבקר ישחט להם ומצא להם שתגזור שיספיק להם בשר צאן ובקר להשביעם בו אם או אם כל דגי הים יאסף להם ומצא להם כדי שאני אפרש להם הדבר קודם שיהיה והשיב לו השי"ת היד ה' תקצר עתה תראה היקרך דברי אם לא פירוש אתן להם דבר חשוב הרבה ממוצע בין עוף ובין דגים אשר כל נפש אדם תתאוה אליו ולא יאמרו בשר אחר עדיף לן מזה אלא כולם ירדפו אחריו לאכול ואמר יקרך לשון וקר שאתה תתייקר אצלם במתנה זו שהכל יאמרו עליה הן הן:

פרשת שלח לך

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל דקדק רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל באומרו אשר אני נותן לבני ישראל לשון יתר הוא ע"ש וכ"ל בס"ד כי יודע הקב"ה מתחלה דהמרגלים חוטאים וגורמים עכבת ישראל במדבר יום לשנה יום לשנה כי כפי מספר הימים אשר תרו בהם את הארץ יתעכבו ישראל שנים במדבר ולכן כיון שתרו ארבעים יום נתעכבו במדבר מ' שנה וכבר הוא יתברך גזר שלא יכנס מרע"ה לא"י כי שם שליטת יהושע וצריך שיפטר סמוך לכניסתם וכאשר היה על כן משך הימים אשר הצריכו לתור גם את הארץ סיבבו שיחיה. מרע"ה שנים יותר שאם היו תרים עשר או עשרים יום לא היו שוהים במדבר אלא עשר או עשרים שנים והיה מוכרח הדבר שיפטר מרע"ה קודם זמן זה לכן מתחלה צוהו השי"ת שיתורו את ארץ כנען כולה ולא מקצתה כדי שיאריכו ימים בריגול הארץ ואז ממילא גם מרע"ה יחיה עוד שנים כנגדן במדבר וז"ש שלח לך להנאתך אנשים בתנאי שיתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל ר"ל כל החלק שאני נותנו לבני ישראל ולא סגי במקצת וזה להנאתך כדי שתחיה יותר:

ועוד כ"ל בס"ד בדרך רמז שלח לך אנשים צדיקים אל ארץ כנען ר"ל למדור הקליפות הנקראים כנען בסוד כפילת אפים כדי לברר נ"ק אשר אני נותן מלאכה זו של הבירור לבני ישראל כלם ולא החלטתי מלאכה זו לגדולים דוקא וע"י הבירור אז איש אחד איש אחד שהם משיח בן דוד ומשיח בן יוסף למטה אבותיו פירוש שהם נקראים על שם אבותם כי אב המלכות דוד הע"ה וכן הוא במשיח בן יוסף את שניהם תשלחו לבא לגאול אתכם וכשיבואו הם אז כל נשיא בהם כלומר נשיאות שבעולם תמצא בהם שלמים בכל:

נשיא אחד נשיא אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם כ"ל בס"ד די"ל מאחר שהקב"ה יודע עתידות שהם יחטאו וגורמים רעה גדולה ורק שנים ידברו טוב היה לו לצוות מעיקרא שלא ישלחו אלא את יהושע וכלב ואיך יאמר לו שלח נשיא מכל שבט ויודע הוא שזה יוציא דבה רעה בודאי וכ"ל בס"ד דבאמת השי"ת בדבריו צוה על שבט אפרים ושבט יהודה שידע דיהושע וכלב שהם משני שבטים אלו לא יוציא דבה רעה אך דבר דבריו ברמז רק שאם היה מזל העדה באותה שעה טוב היו מבינים דבר ה' על אמיתתו ולא היו שולחים אלא רק משבט יהודה ומשבט אפרים כי הקב"ה אינו גוזר רע חלוט כי אם טוב אלא החסרון מצד האדם אם אינו ראוי אז יתהפך הטוב לרע לו וכמ"ש המפרשים ז"ל ע"פ טעמו וראו כי טוב ה' פירוש מטעימת המאכל החשוב לחולה שיהיה בפיו למר ומראיית האור לכאובי עינים שיקשה להם תבינו כי טוב ה' אך הטוב יתהפך לרע מצד האדם וכן היה הדבר כאן והוא דכתב הרב ב"ע ז"ל בפרשה זו בפסוק ועתה יגדל נא כח אדני והוא דשם אדני במלאו יש בו י"ב אותיות וישראל הם י"ב שבטים כל שבט כנגד אות אחד מי"ב אותיות הנז' וסדרם הוא כך דארבעה רגלים שהם יהודה וראובן ואפרים ודן המה כנגד ארבע אותיות הפשוט והיינו יהודה כנגד אות אלף ושני שבטים שעמו הם כנגד שני אותיות המלוי דאל"ף וראובן כנגד אות ד' ושני שבטים שעמו כנגד ב' אותיות דמלוי דל"ת ואפרים כנגד אות נו"ן הפשוט ושני שבטים שעמו כנגד ב' אותיות המלוי של נו"ן ודן כנגד אות הפשוט של יו"ד ושני שבטים שעמו הם כנגד ב' אותיות המלוי של יו"ד נמצא יהושע וכלב הם כנגד אותיות א"נ דשם אדני וכיון דלא חטאו לא פגמו אותיות א"נ אבל השאר דחטאו פגמו כל האותיות ומרע"ה עשה סנגוריא לומר שאותיות א"נ שנשארו בשלימותם יספיקו להגדיל כח שם אדני כולו שנעשה בו הפגם ולז"א ועתה יגדל נ"א דייקא את כח אדני עכ"ד ע"ש והנה ידוע אות אל"ף נקרא אחד שמספרו אחד וגם אות נו"ן נקרא אחד כי נו"ן כפופה היא משלש אותיות שאין להם זוג אבל נו"ן פשוטה יש לה זוג והוא צירוף ש"ן עולה אלף וא"כ נו"ן כפופה דשם אדני שהיא כנגד שבט אפרים היא אחד שאין לה זוג וזה היתה כונתו יתברך באומרו איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו פירוש כל איש שיש לו אות שנקרא עליו שם אחד מצד מטה אבותיו תשלחו ואין בשום שבט אות שיהיה נקרא בתואר אחד אלא רק אלא יהודה שיש לו אות אל"ף דשם אדני שמספרו אחד ושבט אפרים שיש לו אות נו"ן כפופה דשם אדני שנקרא אחד מפני שאין לו זוג וחזר ופירש לו הדברים יותר ואמר כל נשיא בהם תיבת נשי"א קרי ביה נ"א ר"ל כל שיש אותיות נ"א בהם אך הואיל והם היו חייבין למקרה הזה שקרה להם ע"י המרגלים נתעלם מהם ביאור כונתו יתברך האמיתית וחשבו דבריו בפשוטם

שילח מכל נשיא ונשיא ושלחו ונתגלגל עליהם הדבר הזה גם עוד רמז על כונתו האמיתית בדברים האם באומרו כל נשיא בהם כי יהודה אפרים עולה מספרם כשי"א ולא ימצא במספר שני שבטים מספר זה של נשיא כי אם רק ביהודה ואפרים והיה להם להרגיש ולא הרגישו ובזה יובן ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם היו"ד דאנשים אינה יוצאה במבטא ונמצא תיבת אנשים היא אותיות נ"א שם פירוש מן אותיות נ"א של שם אדנ"י ובזה יובן בס"ד המדרש בפרשה זו שלך לך אנשים זש"ה לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם ותמוה וכפי האמור מובן שלא הבינו הכונה של הקב"ה בדברים אלו שאם היו מרגישים פירוש האמיתי לא היו נזוקין אך העונות של העגל גרמו שיתעלם מהם ביאור האמיתי כדי שיתגלגל הדבר הקשה עליהם :

אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ י"ל מאי קמ"ל פשיטא דאלה הם שמותם ועוד לתור ג"כ לשון יתר הוא דכבר אמר זה בפסוק הקודם ועוד אח"ז ונ"ל בס"ד דאמרו בסוטה דף ל"ד א"ר יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו שהמרגלים על שם מעשיהם נקראו ולא עלתה בידינו אלא אחד סתור בן מיכאל סתור שסתר דבריו של הקב"ה ועשה עצמו מך א"ר יוחנן אף אנחנו נאמר נחבי בן ופסי שהחביא דבריו של הקב"ה ופסע על מדותיו של הקב"ה ע"ש גם עוד מצינו בגמרא כלב בן חצרון הוא ואמאי קרי ליה בן יפונה שפינה עצמו מעצת המרגלים ע"ש נמצא כל שמות הנזכרים כאן באבות המה באו על האנשים עצמן והרי הם שמות המרגלים שנקראו בהם על שם הרעה שעשו בדבר הזה שתרו את הארץ ולכן אחר שהזכיר השמות של הבנים ושל האבות אמר אלה השמות כולם הם שמות האנשים עצמן ואינם של אבותם ממש אלא שנקראו בהם על שם הדבר הזה אשר שלח משה לתור את הארץ וכמ"ש בן מיכאל שעשה עצמו מך בן ופסי שפסע על מדותיו של הקב"ה וה"ה בשאר שמות האבות הנזכרים כי אפילו בן יפונה ג"כ דרשו שם זה על כלב עצמו שפנה עצמו מעצת המרגלים אבל שם אביו ממש היה חצרון :

ויקרא משה להושע בן נון יהושע י"ל למה הוצרך לפרשו כאן שהוא בן נון דכבר פרש זה בפסוק הקודם דאמר למטה אפרים הושע בן נון וא"כ די לומר עתה ויקרא משה להושע יהושע ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבני אשכנז ז"ל טעם דכל בן הכתוב במקראות נקודתה סגול ורק בן נון נקודתה חירק ופרשו כשנטל הקב"ה היו"ד משרי נתרעמה איך סילק אותה מן הצדקת וא"ל הקב"ה אתן אותך בצדיק אחד שהוא זכר ולא פירש לה מי הוא זה וכיון שבא יהושע נתנה היו"ד אליו כי תחלתו היה שמו הושע אך היו"ד בהיותה בשרי לא היה בה נקודה כלל וכאן אחר שנעשית ביהושע הרויחה נקודה תחתיה שהוא נקוד שבא ומגין לה זה לכך נטל שני יודי"ן מן סגו"ל שהוא תחת בן ועשאו שבא והניחו תחת יו"ד של יהושע וא"כ לא נשאר תחת ב' של בן אלא נקודה אחת של חיר"ק עכ"ד והוא טעם נכון יע"ש והנה כאן מצינו דמרע"ה חידש מעצמו תוספת היו"ד ליהושע דלא מצינו שצוהו השי"ת לקראו כך אך ודאי מרע"ה לא יחדש דבר מדעתו אם לא יצוהו השי"ת או ילמד מדבריו וכאן מרע"ה דייק דבר זה מדבריו יתברך כי הוא ידע ברוה"ק מה שהשיב הקב"ה ליו"ד של שרי שאני אתן אותך בצדיק זכר אבל לא פירש מי זה הצדיק ושמא הוא צדיק אחר ואינו יהושע אך מדבריו יתברך למד שהוא יהושע יען כאשר שמע קודם זה מפיו יתברך שמו של יהושע בן נון שמע שא"ל בן נו"ן בחיר"ק ולא בסגו"ל כשאר בן אז דקדק למה נשתנה זה אלא אותה היו"ד של שרי היא שייכה לו והואיל ולא היה בה נקוד בהיותה בשרי ועתה אם תהיה ביהושע יהיה לה נקוד שב"א לכך סר נקוד הסגול מן בן ונעשה במקומו חירק וכמ"ש רבני אשכנז ולכן מכח הקריאה של בן נון ששמע מפיו יתברך הבין שראוי לקראו יהושע בתוספת היו"ד של שרי וז"ש ויקרא משה להושע בשביל שהוא נקרא בן נון בחירק לכך קראו יהושע שדקדק שצריך שתהיה היוד של שרי אליו ונמצא זכר כאן בן נון כדי ליתן טעם למה נתן לו היו"ד לתוספת בשמו :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דארז"ל במדרש בפסוק וידגו לרב בקרב הארץ סימן נתן להם יעקב אע"ה ואמר שאם אביו דג הוא יכבוש את הארץ וכן היה שיהושע הוא בן נון שהוא שם דג נמצא יהושע סימן שלו שהוא יכניס את ישראל לארץ הוא ברור מחמת שנקרא בן נון וכמ"ש להם יעקב אע"ה ובא הכתוב כאן להודיע שבחו של מרע"ה אע"פ שרואה שהוא בן נון שזה סימן מובהק ואות שלום שהוא יהיה במקומו להכניס את ישראל לא אמר לא אתפלל עליו ולא אעשה לו סגולה לעזרו מעצת המרגלים אלא הלואי שיחטא עמהם ויפסיד שררה זו שנוטלה משלי אלא אדרבא התפלל עליו ועשה לו סגולה בתוספת היו"ד לעזרו שלא יחטא וישאר קיים בשררה שלו ויקרא משה להושע אע"פ שהוא בן נון שזה סימן שהוא יטול כתרו להכניס את ישראל עכ"ז קראו יהושע כדי להצילו בזה מעצת המרגלים או יובן בס"ד הנה בכלב מצינו שדרשו שם אביו לטובה שפינה עצמו מעצת המרגלים וצ"ל ביהושע בן נון מה יש טעם בשם אביו לטובה במנין זה ונראה היינו טעמא כי נון נקרא מעילא לתתא ומתתא לעילא שכל העשרה מרגלים היו תחלה צדיקים וסופם הרשיעו אבל יהושע תחלתו צדיק וסופו צדיק ולכך שם נון שוה מרישיה לסיפיה ומסיפיה לרישיה ובמה זכה לכך ע"י עזר שעשה לו מרע"ה בתפלתו עליו ובתוספת האות שהוסיף בשמו ובזה ראוי לקרות בן נו"ן שהוא שוה בראש ובסוף וז"ש ויקרא משה להושע בן נון ר"ל כדי שיתקיים בו הוראה טובה של בן נו"ן קראו יהושע להיות לו תוספת זו לעזר :

וראתם את הארץ מה היא וכו' ומה הארץ אשר הוא יושב בה וכו' נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש במדרש תהלים בפסוק וירעם משמים ה' א"ר אבא שלש מלחמות של מהומה הבטיח הקב"ה לישראל בכניסתן לארץ שנאמר את אמתי אשלח לפניך ונתנם ה' אלהיך והמם מהומה גדולה ע"ש ולפ"ז לפיכך פתח להם מרע"ה כאן בתיבת מה דכתיב וראתם את הארץ מה היא ובפסוק שאחריו אמר ומה הארץ אשר הוא יושב בה דנקיט תיבת ומה וזה צירוף של מה ומה הוא מהומ"ה שהבטחם הקב"ה על כנען והמם מהומה גדולה אי נמי נקיט במקראות אלו שצוה אותם בשליחות ג"פ ומ"ה ותצרף מה הא' עם כל א' מן ג"פ ומ"ה יהיה ג"פ מהומה שהבטיח הקב"ה לישראל בכניסתם לארץ :

היש בה עץ אם אין נ"ל בס"ד הכונה מרוב שומן הפירות ורבויים לא נראה עץ של האילן בחוץ אלא כל אילן ואילן נראה מרחוק כאלו הוא תל אחד של פירות או יובן בס"ד הכונה יש פרדסים שבהם אילנות שאין מוציאין פירות כלל הן מחמת זקנה הן מחמת חולשה והנה הוא בפרדס עץ בלבד אבל בא"י לא ימצא כך :

וילכו ויבואו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת בני ישראל י"ל למה פרט את אהרן והלא מרע"ה לבדו שלחם ולמה קראם פה עדת בני ישראל ועוד הוצ"ל

הול"ל ויראום את פרי הארץ וישיבו אותם דבר כי מסתמא הראום פרי הארץ שהיו נוטלים בידם קודם שהשיבו להם דבר ונ"ל בס"ד דאיתא בספר הליקוטים לרבינו האר"י ז"ל בפרשת עקב בשרשי הפירות גפן דעת ותאנה נלח והרמון הוד ע"ש וידוע כי ישראל שבאותו הדור קראם הכתוב בדברי הימים בשם דרדע שהיו דור דעה מפני שהם היו ניצוצות מסוד הדעת כידוע וידוע דמרע"ה בנצח ואהרן בהוד ובזה מובן בס"ד הטעם שהביאו רק שלשה מינין אלו שהם כנגד משה ואהרן וכל עדת ישראל ובזה יובן הטעם שקרא את בני ישראל כאן בשם עדת כי בהפוך הוא דעת שהיו מסוד הדעת והביאו כנגדם גפן ששרשו בדעת וכנגד מרע"ה שהוא בנצח הביאו תאנה ששרשה בנצח וכנגד אהרן שהוא בהוד הביאו רמון ששרשו בהוד ובזה מובן בס"ד טעם נכון למה מרמונים ותאנים הביאו רמון אחד ותאנה אחת ומן הענבים הביאו אשכול שלם שטרחו בו שמונה נשאת אותו די להביא ענבה אחת ויתפלאו מרוב גודלה אך תאנה ורמון שהם כנגד מרע"ה ואהרן הע"ה הביאום אחד אחד אך הגפן שהוא כנגד כל עדת ישראל הביאו ענבים הרבה באשכול אחד וז"ש וילכו ויבואו אל משה ואהרן ואל כל עדת ישראל פרט שלשה הנז' כנגד ג' מיני הובאה שהביאו עמהם שהם גפן ותאנה ורמון ולז"א ויראום את פרי הארץ שהביאו שהוא כנגדם:

ויספרו לו ויאמרו י"ל תיבת לו לשון יתר ועוד ויספרו ויאמרו לשון כפול ונ"ל בס"ד דרך העולם אם יש לאדם המבשר בשורה טובה מדבר בקול רם ולהפך לוחש בלחישה וידוע מ"ש בזוה"ק דבור בהכרזה ואמירה בלחישו כנז' באדרא קדישא והם עשו בערמה כדי להבעית את ישראל שבאו וסיפרו לו דוקא ולא לישראל ולא עוד אלא שלא דברו בקול רם אלא ויאמרו בלחישה כדו להבעית את ישראל לומר מה זאת ועל מה זאת למה מספרים לו לבדו ולא לנו אם יש בפיהם בשורה טובה ועוד למה מדברים עמו בלחש:

וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה י"ל וזה פריה לשון יתר דפשיטא הוא כיון דשם הלכו ומשם באו להם ונ"ל בס"ד דהם חפשו אחר פרי משונה להביאו כדי לומר מה פירותיה משונים כך אנשיה משונים וכדי שלא יאמרו אולי פירותיה הם כדרך כל הארץ ורק נזדמן זה הפרי לבדו היה משונה דרך מקרה לז"א וזה פריה הנהוג בכל מקום:

עלה נעלה וירשנו אותה כפל הלשון ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל עורי צפון ובואי תימן עורי אומה שמשפיה בצפון ובואי אומה שמשפיה בצפון ובדרום ע"ש וז"ש עלה נעלה בצפון ובדרום ובזה וירשנו אותה דאז יאמר עורי אומה וכו' או יובן ב' עליות אחת לאכל מפריה תכף כשנכנסו לתוכה והב' רוחנית לקיים מצות התלויות בארץ אחר שכבשו או יובן בס"ד נתנבאו על ב' עליות א' בימי יהושע ע"ה וא' בימי עזרא הסופר ע"ה וירשנו אותה ירושה שאין לה הפסק בימי מלך המשיח שיבא בב"א:

וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות נ"ל בס"ד הכונה שהם עקרים מושרשים בשבעה ספירות דטומאה שהם חג"ת נהי"ם כמ"ש המקובלים ז"ל דעשרה אומות שהבטיח הקב"ה את אברהם אע"ה בהם שהם עמון ומואב ואדום ושבעה עממין הם כנגד עשרה ספירות טומאה ושבעה עממין הם כנגד ז' תחתונות ואותם השלשה להיותם כנגד ג' ראשונות לכך לא לקחום עדיין אלא לעת"ל וכנז' בספר ערבי נחל ז"ל וידוע כי הספירה נקראת מדה ולז"א אנשי מדות שהם ספירות ולא ענפים קטנים של ספירות או יובן בס"ד ע"פ מ"ש הרב ברכת טוב ז"ל בשם רב גלאנטי ז"ל שהביא מזוהר איכה דהוה הביאה ד"פ מות מארבע לדדין שנתחברה אות מ' עם אותיות ו"ת שבארבע תיבות ותבא ותקח ותאכל ותתן ע"ש באורך ולז"א אנשי מדו"ת ד' מות ר"ל שהם מושרשים בעיקר הסט"א שהם ד' מות מן ארבעה לדדין ואיך תוכלו להם כי הרבם שלופה מכל הלדדין:

אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו ארץ אשר היא זבת חלב ודבש י"ל תיבת היא וגם איך דייקי מלתא מהאי דחפץ בנו ה' ונ"ל בס"ד דידוע הטעם שנתן הקב"ה את ארץ כנען לישראל ולא ארץ אחרת מפני שכל הארצות צריכין לעסק בני אדם לעבוד עבודת הקרקע ולהשקותה אך א"י הקב"ה משקה אותה דכתיב למטר השמים תשתה מים ואינה צריכה לעסק אדם ועל כן ישראל לא יהיו טרודים בארצם ויש להם פנאי לעסוק בתורה וז"ש אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי הם ירדפוני ואין אני צריך לאבד זמן לרדוף אחריהם ולכן יש לי פנאי לעסק התורה בבהמ"ד ושבתי בבית ה' לאורך ימים וז"ש אם חפץ בנו ה' שרוצה במעשינו ובלימודינו סימנא דמוכח להאי הוא דהביא אותנו אל הארץ הזאת ולא לארץ אחרת יען כי זו היא זבת חלב ודבש היא מאיליה שאינה צריכה לעסק אדם:

סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראום נ"ל בס"ד הכונה כי ידוע קטורת סמים כחה גדול לדחות המקטרגים ולהכניע את אויבי ישראל כי אפילו למלאך המות דחתה אותו כמ"ש ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה לכן סמים בא"ת בש חיים והנה קודם אותיות כנען יש אותיות סמים נמצא לפני אותיות שמם רמוז הכח והחרב שבו ישראל מכניעים אותם וז"ש סר צלם ר"ל כוחם מעליהם ר"ל מן הרמוז למעלה מהם שהוא אותיות סמים שבהם נסיר את צלם של כנען ואז אנחנו ע"י הסמים נתגבר בשם הוי"ה שיהיה חונה אתנו כי הסמים הם י"א כנגד ו"ה שמספרם י"א והמקטיר הקטורת בידו שיש בהם ט"ו פרקים עד הכף כנגד י"ה הרי צירוף שם הוי"ה ולז"א וה' שם הוי"ה אתנו על כן אל תיראום כי גבר ישראל:

פרשת קרח

ויקח קרח אחז"ל לקח מקח רע לעצמו י"ל מה סחורה קנה קרח דקרו ליה מקח רע ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל בפסוק ובני קרח לא מתו ר"ל אע"פ שנאבד קרח מן העולם עכ"ז בניו הם תלמידיו שנקראים בניו ההולכים בעקבותיו ואורחותיו בענין המחלוקת לא מתו שבכל דור ימצא בעלי מחלוקת ובניו נקראים כי הוא כרה בור זה של המחלוקת ובזה פרשו מ"ש רש"י ז"ל פרשה זו יפה נדרשת כלומר כל פרשה של ספור ענינים שעברו היא נדרשת על העבר בלבד ומה דהוה הוה אך פרשה זו של קרח הנדרש בענין גנות המחלוקת וקלקולו יפה נדרשת דמועלת הדרשה מכאן ולהבא ג"כ דבני קרח לא מתו והנם בכל דור ודור עכ"ד ולפ"ז שפיר קרו ליה רז"ל לענינו של קרח בשם מקח רע כי סחורה גדולה נסתחר בעון המחלוקת הזה שעשה שגרם להוליד מסחורתו זו רעה בכל דור ודור:

ועוד נ"ל בס"ד אומרים מקח רע ע"פ מ"ש הרב ב"ש ז"ל בלקוטים דף כ"ג כמ"ש במחלקת קר"ח כי יצא הכסף מלפני ה' דמדת אהרן הוד וכשחלק קרח ועדתו עליו פגמו בהוד ונתחלף להם הוד בא"ת ב"ש לאותיות קצף ע"ש והנה יש מקח וממכר שהוא ענין חליפין שמחליף פרה בחמור חטים בשעורים וכיוצא וקורין לזה בלשון ערבי מע"א רצ"א וקרח אם היה מודה בגדולתו של אהרן הע"ה היה נדבק בהוד שהוא מדת אהרן והיה נשפע ממנו אך עתה שחלק עליו פגם בהוד וע"י מחלקתו נתחלפו לו אותיות הוד באותיות קצ"ף שהוא בא"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"ץ ו"ף נמצא עשה לעצמו מקח של חליפין לרעה לז"א לקח מקח רע לעצמו ונרמז החליפין שהם אותיות קצף בתיבת רע כי קצ"ף מספר ר"ע :

עוד ארז"ל ויקח קרח לקח עצמו לצד אחד וכ"ל בס"ד אחר אותיות קרח שהוא צד אחד יש רש"ט ותצרפם עם אותיות קרח יהיה מזה צירוף תיבות חר"ט שק"ר שדבק בסטרא דשקרא וחרט אותיות שקר בעצמו גם אותיות שרט רומזים שעשה שריטה בישראל ע"י מחלוקת זו שלו :

ואיתא במדרש ויקח קרח זש"ה את נפשו מקרית עוז וכו' וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל שהוא בא בטענה מכח יצהר וקהת ולוי יע"ש והנה ר"ת יצה"ר קהת לוי ק"מ וס"ת רת"י הרי כאן צירוף מקרית שהוא ק"מ רי"ת וזהו נפשו לעשות המחלוקת מכח טענות שיש לו בשלשה אלה שהם מקרי"ת ולכן עשה מדנים כבריח ארמון גם בזה יובן הרמז בשמו שהוא אותיות חקר קרח רחק כי הוא חקר לעשות הוכחות מן דורות שעברו שהם יצהר קהת לוי ובזה נעשה קרח מן השררה שהיתה בידו ולא עוד אלא שנתרחק גם מן מדור בני אדם בעוה"ז שבלעתו האדמה ועוד חקר קאי על מה שלקח טלית שכולה תכלת ובית כולו ספרים להוליד מזה טענות של שקר :

קריאי מועד אנשי שם נ"ל בס"ד יש שור מועד ויש שור תם וכנגדם יש מזיד ויש שוגג אך ת"ח שגגתו עולה זדון וא"כ תמיד יש לו דין שור מועד וכן אלו שהיו ראשי סנהדראות בעלי חכמה אין להם דין שוגג לקראם שור תם אלא הם קריאי מועד קרי ביה מועד בפתח תחת עין גם הם נקראים אנשי שם הם דור הפלגה שאמרו נעשה לנו שם שרצו לחלוק על השכינה וכן אלו כי ארז"ל החולק על רבו כחולק על השכינה :

ויאמר אליהם רב לכם נ"ל בס"ד ע"ד שארז"ל כל רב מבבל וכל רבי מא"י וביאר סודם רבינו האר"י ז"ל בספר השמות והם באו לקנתרם לומר למה תתנשאו הלא אין אתם נכנסים לארץ ישראל שיהיה לכם תואר רבי אלא אתם בני חו"ל דוקא שאין לכם אלא תואר רב ועוד נ"ל בס"ד אומרים רב לכם פיהם הכסילים ודברו דבר זה לנכון כי בזו הקימה שקמו עליהם לחלוק נעשה להם רב מעלות כי עי"כ נתאמתה נבואת מרע"ה וכהונת אהרן הע"ה ע"י כמה אותות ומופתים שנעשו בסיבת מחלוקת קרח וא"כ יפה פתחו פיהם בתיבות אלו של רב לכם :

בקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו י"ל הכתוב כפול ומכופל וכ"ל בס"ד בהקדים מ"ש המדרש והאיש משה עניו מאד מכל האדם זש"ה והחוט המשולש לא במהרה ינתק ומצאתי כתוב ביאורו בשם מהר"י מוספיה ז"ל במה שחקרו המפרשים ז"ל מאי רבותיה דמרע"ה דכתיב ביה עניו מאד והלא גבי כל אדם נאמר מאד מאד הוי שפל רוח דנאמר בו מאד כפול ומרע"ה כתיב ביה חדא מאד ותרצו הכי קאמר עניו מאד מכל האדם שיש לו מאד יתר על מדת כל אדם דאית בהו תרי מאד והוא היה שלש מאד שהוא מאד אחד יתר ולזה המדרש קשיא ליה קושיא הנז' ותירץ זש"ה וחוט המשולש כלומר למרע"ה היה לו שלשה מאד עכ"ד והנה קרח א"ל ומדוע תתנשאו על קהל ה' וקשה דהו"ל עדת ה' כי בתחלת דבריו קראם עדה דכתיב העדה כולם קדושים אך נראה שבא לקנתר בזה ולומר אתם יש לכם שלשה מאד שהם מספר קל"ה אותיות קהל זהו ענוה מבחוץ אבל בלבבכם אין אתם ענוים בשלשה מאד שהם מספר קהל אלא אדרבה אתם מתגאים על קהל ה' ולזה גם מרע"ה השיב לו תשובה ברמז על קנתורו שמקנתר בשלשה מאד ולכך כפל לו הדברים בשלש חלוקות כנגד ג' מאד הנז' שיודע אם הם באמיתות שרוצה בם השי"ת או לאו או יובן בס"ד נקיט ג' לשונות כנגד שלשה מדרגות הצדיקים שהם הא' יש לו חלק לעוה"ב הב' למעלה מזה בן עוה"ב והג' למעלה מכולם מזומן לחיי עוה"ב וכנגד העליונה נקיט ויודע ה' את אשר לו וכנגד הבינונית ואת הקדוש והקריב אליו וכנגד התחתונה ואת אשר יבחר בו והקריב אליו :

ועדיין צ"ל אומרו בקר ויודע ה' את אשר לו למה תלה הענין בבוקר ואבא לפרש תחלה מאמר רז"ל פני משה כפני חמה שבארתי בס"ד מאמר בשני ביאורים הא' כמו פני חמה אם האדם משער מדתה כפי ראיית עיניו ודאי הוא טועה בכך טעות גדול כי למראה עינים גודל שלה כמו ככר לחם אבל היא באמת גדולה כמה אלפים ורבבות יותר משיעור כדור הארץ ורק לרוב גובהה נראית קטנה כן אם יבא אדם לשער מעלתו של מרע"ה כפי מה שנראה לו מפשט המקראות המדברים בשבחו הנה הוא טועה בהשערתו דלפי האמת הוא גדול מאד מן שיעור הנגלה לנו מפשט המקראות כמה אלפים מדרגות ולז"א פני משה כפני חמה ר"ל חשיבות של מרע"ה כדמיון חשיבות החמה שהיא גדולה כמה אלפים ורבבות על שיעור הגלוי לעינינו וכן הוא חשיבות מרע"ה :

ואופן הב' פרשתי בס"ד כי החכם הצדיק נקרא דומה לשמש דכתיב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו אך יש חכם צדיק שהוא תקיף וחזק בטבעו מפני שהוא מבחי' הגבורות ואורייתא מרתחא ליה תמיד והוא נוקם ונוטר כנחש ועניש וקטיל וזה דמיון שיש לו עם השמש הוא דומה לשמש בעת הצהריים שיוצא ממנה חום חזק וקווי האור שלה מכים בעינים הצופים בה ובצדיק כזה לא יבחר השי"ת לעשותו מנהיג לישראל יען כי יצא מהנהגתו נזק לישראל דענים להו תכף כשיחטאו נגדו אך צדיק שהוא מבחינת החסדים אשר לבו תמיד מלא רחמים וגם הוא עניו ושפל שאינו מקפיד אם יתריסו נגדו הנה זה ידמה לשמש בהיות הבוקר שהוא תחלת זריחתה דעדיין אינו יוצא ממנה חום השורף והיא עומדת כמוכה ואין קווי האור שלה מכים בעינים הצופים בה והאדם נהנה מראייתה ואינו נזוק כן זה הצדיק אם ינהיג את ישראל יהא נח להם מהנהגתו כי לבו מלא רחמים עליהם תמיד ואפילו אם יתריסו כנגדו מחמת שהוא עניו ונמוך אינו מקפיד עליהם ואינו מענישם ולכן מרע"ה ראהו השי"ת דומה לשמש בעת זריחתה בבוקר שהיה עניו ונמוך ולבו מלא חסד ורחמים לכך בחר בו השי"ת להיות מנהיג את ישראל וכן ארז"ל במדרש בדקו תחלה בצאן שהיה רועה את צאן יתרו ונהג בעין חסד וחמלה בצאן של בשר

ודם

ודס והביא המדרש מעשה באותו שה אשר הרכיבו על כתפו וכו׳ :

ולכן אמר ברמז לקרח ועדתו אשר התריסו כנגדו והוא היה יכול באמת לכלותם מעל פני האדמה ברגע בהבל פיו אך לבו מלא רחמים כי הוא ידמה לשמש בבוקר בתחלת זריחתה שאין נזק יוצא מתוכה לבני אדם כי אם רק הנאה וטובה לז״א בוקר ויודע ה׳ את אשר לו ר״ל המתינו עד הבוקר שבו התחלת זריחת השמש שהיא הנאה לעולם ואין יוצא ממנה ויודע ה׳ את אשר לו ר״ל מי הוא בדור זה אשר ידמה לו לשמשו של בוקר כדי שיהיה ראוי להנהיג את ישראל והוא אמר דבר זה כנגד מה שהתריסו על הנהגתו כי בשלשה דברים התרים קרח באומרו לישראל משה מלך ואהרן כה״ג ובניו סגני כהונה ובכל זאת לא לוה ה׳ אלא הוא מלך מעצמו ומינה את אחיו כה״ג ובנו סגן כהונה מדעתו ומרע״ה מרוב ענוה שלו השיב על התרסה זו שהתרים בעבור שהוא המנהיג ישראל ברמז בדברים אלו אך על התרסה שכנגד אהרן הע״ה אמר ואת הקדוש והקריב אליו ועל התרסה שכנגד סגן כהונה אמר ואת אשר יבחר בו יקריב אליו :

ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי י״ל למאי אצטריך לומר להם שמעו הלא עומדין הם ושומעין בודאי וכ״ל בס״ד דאיתא במדרש רבה א״ר לוי למה חלק קרח על משה אמר אני בנו של שמן בן יצה״ר שנאמר והרשך ויצהרך תרש זה יין ויצהר זה שמן ובכל המשקין שהתן את השמן הוא נמצא עליון ולא עוד אלא שכתוב אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ וכי יש לשמן בנים אלא זה אהרן ודוד שנמשחו בשמן המשחה אהרן נטל כהונה ודוד נטל מלכות אמר קרח ומה אלו שנמסרו בשמן לבד נטלו כהונה ומלכות אני שאני בנו של שמן איני נמשח (כלומר איני צריך למשיחה) ונעשה כהן ומלך מיד נחלק על משה עכ״ל והנה בודאי לא אמר הפסוק הנז׳ של אלה בני היצהר אלא אמר המכוון של הפסוק דהיינו שאמר כה״ג ומלך צריכין משיחה אבל אני נעשה כה״ג ומלך ואין צריך לי משיחה ורבי לוי מביא הפסוק דאלה בני היצהר מפני שדברים אלו נדרשים בו וכך הוא מנהג חז״ל בכמה מאמרים נמצא קרח הוה בדיק בשמא והבין בשם אביו יצהר ללמוד ממשמעות שם אביו שיהיה הוא ראוי להיות כהן ומלך ובאמת אם הוה בדיק בשמא היה לו להיות בדיק בשמיה דלוי שהוא אב השבט כולו שקרח ואביו כולם נגררים אחריו דמוכח משמו חשיבות החיבור והלווי כי הוא נקרא לוי על שם החיבור והלווי דכתיב עתה הפעם ילוה אישי אלי ותקרא שמו לוי ועל כן ראוי שכל זרעו יהיו בחיבור ואהבה ויש נאו הפירוד ואיך הוא בא לעשות הפירוד בינו ובין שאר בני שבטו שבא להלוק עם בני עמרם דודו ועל זה הוכיחו מרע״ה ברמז באומרו שמעו נא בני לוי שמע כלומר הבן ר״ל תבינו איך אתם בני לוי הנקרא על שם החיבור ואיך אתם עושים פירוד :

המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל וכו׳ כ״ל בס״ד ידוע דאין הקב״ה נותן גדולה לאדם אא״כ ממעט עלמו תחלה דמאן דאיהו זעיר איהו רב ולכן א״ל הנה אתם מבקשים גדולה יותר על מה שיש לכם וכי עשיתם איזה מעוט והשפלה בעלמכם באיזה דבר בעת שהקב״ה נתן לכם גדולה כדי שתהיו ראויים לגדולה זו אשר תבקשנה לעת עתה וז״ש המעט מכם כי הבדיל אתכם ה׳ אלהי ישראל ר״ל אם בעת שהבדיל אתכם נראה איזה המעטה והשפלה מצדכם כדי שאתם מבקשים גדולה על גדולתכם :

כי תשתרר עלינו גם השתרר י״ל כפל הלשון ומה בא לרבות בתיבת גם ועוד אומרם העיני אנשים ההם תנקר את עין מי רוצה לנקר וכ״ל בס״ד ע״פ מדרש רז״ל בתהלים ובמושב לצים זה קרח שהיה מתלוצץ על משה ואהרן מה עשה כנס כל הקהל שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה התחיל לומר ליצנות וא״ל אלמנה אחת היתה בשכונתי ועמה שתי נערות יתומות והיתה לה שדה אחת באתה לחרוש א״ל משה לא תחרוש בשור וחמור יחדיו באתה לזרוע א״ל שדך לא תזרע כלאים באתה לקצור ולעשות ערומה א״ל הניחי לקט שכחה פאה באתה לעשות גורן א״ל תני תרומה ותרומת מעשר ומעשר ראשון ומעשר שני הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו מה עשתה מכרה השדה ולקחה ד׳ וה׳ כבשות ללבוש מגיזתם ולאכול מהלביהן והטעם הוא מפני שעשה לה צרה ומצוקה באותם ההלכות של השדה כי היתה עניה ואין לה שוורים משלה לחרוש בהם ולקחה בשאלה מאחרים ואחד השאילה שור ואחד השאילה חמור והוא ביטל אותה מן החרישה וכמה נצטערה עד שנזדמן לה אחד שישאיל אותה מין אחד וכן בעת שזרעה השדה לא היה לה זרע אלא לקחה בתורת צדקה מאחרים כל או״א נתן לה מלא חפניו זה חטים וזה שעורים וזה כוסמין וזה שאר מיני דגן ונתערבו ביחד ורוצה לזרוע אותם בשדה בתערובתם ומנע אותה בשביל כלאים והוכרחה לשבת ימים ולילות עד שבירדה כל מין בפ״ע ולכך קצה נפשה בשדה ומכרה וקנתה הכבשות וכיון שילדו ילדו זכרים ובא אהרן וא״ל תני לי את הבכורות שכך אמר הקב״ה כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר וכו׳ הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו הגיע זמן גיזה א״ל תני לי ראשית הגז שכך אמר הקב״ה ראשית גז צאנך התן לו הז אמרה אין לי כח לעמוד מאיש הזה הרי אני שוחט אותן ואוכלתן כיון ששחטה אותם א״ל תני לי הזרוע והלחיים והקיבה אמרה לו אפילו ששחטתי אותם לא ניצולתי מידך הרי הן עלי חרם אמר לה תני הכל שכך אמר הכתוב כל חרם בישראל לך יהיה נטלם והלך לו הניחה בוכה היא ושתי בנותיה אריך כדין הא ביזתא עלובתא כלומר הראוי לעשות כן הלא נגזלה העניה הזאת כ״כ הם עושים ותולין בהקב״ה מכאן שהיה ליצן ע״כ ע״ש והנה ידוע הוא דכל המעשה שסיפר קרח היא שקר וכזב כי אותו זמן עדיין לא באו לא״י ולא נתחייבו בתרומות ומעשרות ולא היה להם עדיין שדות כי במדבר היו ולא נתחייבו ג״כ בראשית הגז אך בדה מעשה זו מלבו כדי ליתן ארס בלב השומעין שלא יקומו עליו בראותם שהוא חולק על מרע״ה והשומעין יודעים שלא היתה מעשה זו באמת מאחר דהם במדבר ורק הוא אומר להם על זמן שיכנסו לארץ דאפשר שיזדמן מעשה כזאת ויצא האדם נקי מנכסיו ואיך יצוה הקב״ה דבר שאפשר לבא לידי כך ולכך השומעין שתקו ולא ענו אותו כלום כי הטיל ארס בלבבם במציאות מעשה זו שבדה מלבו ובזה יובן מדרש רז״ל ויקח קרח הה״ד אה נפשע מקרית עז ומדינים כבריח ארמון שפשע ומרד בקרית עוז הוא מרע״ה בעל התורה שנקראת על שמו ואל תתמה איך כל ישראל לא קמו עליו והרגוהו לז״א ומדינים כבריח ארמון שעשה מציאות של מדינים בשקר וכזב להטיל ארס בלב השומעין ונעשו אלו המדנים כבריח ארמון ולכך לא תתקנאו השומעין :

והנה על פי המעשה הנז׳ שבדה קרח באו דתן ואבירם לקנתר בדברים נגד מרע״ה ואמרו המעט כי העלתנו מארץ זבת חלב ודבש וכו׳ כי השתרר עלינו

בשדות

בשדות שלנו גם השתרר בבהמות שלנו כאשר היה באותה אלמנה ואמרו גם לרבות שאר נכסים שיש לכם שליטה בכולם אם יחרימם האדם מרוב מרירות נפשו וכמו שהיה באותה מעשה ואם תאמר כל אותה מעשה היא שקר וכזב דעדיין לא באנו לארץ לז״א אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הבאתנו האי אף ר״ל אפילו כלומר אפילו דעדיין לא הבאתנו אל ארץ זבת חלב ודבש ותתן לנו שדה וכרם כדי שתהיה מעשה הנז׳ עכ״ז מה בכך הלא מעתה לריכין אנחנו לצייר מעשה זו כאלו היא מונחת לפנינו בפועל כיון דאפשר לבא לידי כך אחר כניסתנו לארץ וכי העיני האנשים ההם תנקר פירוש אם תוכל לנקר עין השכל שלהם לבלתי יציירו מעשה כזאת בשכלם וכיון דהשכל מחייב הציור הזה הרי הוא כאלו נעשה :

סורר נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם כ״ל בס״ד דארז״ל אין נא אלא לשון בקשה ותפלה וא״ל אל תתפלל בעד האנשים האלה כי איבודם טוב לעולם גם אם יש לכם כלי משלהם ששאול הוא אתכם אל תגעו בו כי הכלי יתגלגל מאיליו ואולי הנוגע בו יתגלגל עמו :

בזאת תדעון כי ה׳ שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי כ״ל בס״ד הנה ז׳ אותות נעשה להעיד על אמיתות נבואת מרע״ה שהם חלוקים זע״ז הא׳ בליעת החולקים עצמם שהם קרח ודתן ואבירם והב׳ בליעת הנשים שלהם שבזה יש רבותא יותר שהם עצמם לא היו חולקים אלא נבלעו בשביל שלא פרשו מבעליהם ולא מיחו בהם והג׳ בליעת בניהם הגדולים בשנים שהם בני עונשין ואע״פ שלא חלקו להדיה נענשו כי כנו אחרי אבותיהם והד׳ בליעת הקטנים שהם אינם בני עונשין ועכ״ז נענשו בעון אבותם וכמ״ש רב״י ז״ל בא וראה כמה קשה המחלוקת שהרי ב״ד של מטה אין עונשין עד שיביא ב׳ שערות וב״ד של מעלה עד עשרים וכאן אבדו אף יונקי שדים ע״ש הרי יש בזה רבותא יותר והה׳ בליעת הבתים והממון שלהם דמן הדין כשיש עונש נפשות ליכא עונש ממון הוא״ו בליעת רכושם שהיה מופקד אצל אחרים שנעשה בבליעתו פלאי פלאות שנתגלגל מאיליו ובא למקום הבליעה ונבלע עמהם הז׳ השריפה של מאתים וחמשים איש הרי יש כאן ז׳ אותות ולז״א בזאת תדעון כי ה׳ שלחני כלומר בז׳ אות זא״ת בחולם קרי בה ז׳ או״ת :

ואמר כי לא מלבי נראה לשון יתר מאחר שאמר ה׳ שלחני לעשות את כל המעשים וכ״ל בס״ד דארז״ל שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב״ה וארז״ל בגמרא דלא עשה מדעתו ממש אלא למד אותם מדברי הקב״ה ופירש הגמרא מאי דרש בכל חד וחד מנייהו וכן ארז״ל ע״פ כה אמר ה׳ קחו איש חרבו דלא צוה הקב״ה בפירוש על זה אלא למד כן מדבריו יתברך נמצא לפעמים יאמר כה אמר ה׳ אע״פ שלא צוהו בפירוש אלא למד דבר זה מן קל וחומר או גז״ש או שאר דרכי הלימוד שהתורה נדרשת בהם ולהכי עתה בא לפרש דכל המעשים האלה שערער עליהם קרח באומרו שאני אומר בשם הקב״ה ואינו כן הנה אלו שלחני הקב״ה עליהם בפירוש ולא מלבי דייקתי אותם ע״י קל וחומר או גז״ש או שאר דרכי הדרשה ללמוד דבר מדבר בבינת הלב או יובן בס״ד מרע״ה שכינה היתה מדברת מתוך גרונו נמצא הדברים שהיה מצוה את ישראל הם יוצאים מאור השכינה ולא מוציא אותם מלבו ובזה פרשתי בס״ד בכל ביתי נאמן הוא פה אל פה אדבר בו דייקא או יובן לא מלבי אותיות אמל״ל ב״י דנבואתו היתה קול בקול ושניהם שלו וכמ״ש רז״ל קול לו קול אליו :

ויוצא פרח. ויצץ ציץ ויגמול שקדים כ״ל בס״ד טעם לשלשה נסים אלו שנעשו במטה שמלאו בו פרח וציץ ושקדים כי ישראל הם ג׳ קדושות כהנים לוים ישראלים שהם ר״ת כלי ואם יהיה חבור אחד הרי יש להם כלי שלם לקבל בו השפע וכמ״ש לעיל לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום כלי דייקא ואם פירוד ביניהם אז הכלי שבור להלקים ובמה יתקבל השפע וקרח עשה פח לישראל במחלוקת זו שחלק על מרע״ה לומר דעשה לאהרן אחיו כה״ג מדעתו כי עתה יאמר כל הדברים הם מדעתו מצוה בם את ישראל ובנפלת קרח לגיהנם נשבר הפח ונעשה פרח ולכן היה האות במטה אהרן הע״ה בשלשה נסים שהם פרח וציץ ושקדים כנגד ג׳ אותיות כלי שחשב קרח לשברם בפירוד ומחלוקת שעשה בישראל וגם העליון שבמטה היה פרח לרמוז על שבירת הפח שנעשה פרח :

או יובן בס״ד טעם לשלשה נסים הנז׳ דוגמת השגו״ל שהוא נקוד החסד והכהונה היא בסוד החסד שהיא בשלשה מדרגות כה״ג וסגן וכהן הדיוט וכ״ל בס״ד ר״ת ג׳ הנז׳ שקדים ציץ פרח הוא צל״ף שבהם נתאמתה כהונת אהרן ונתבטל האסף וס״ת שלהם למח והוא מספר הצלחה שבהם הצליח אהרן הע״ה בכהונתו :

פרשת חוקת

זאת חוקת התורה אשר צוה ה׳ לאמר כ״ל בס״ד עיקר שלימות המצות יהיה ע״י הקריאה והלימוד כי במעשה ממש א״א לקיים כל רמ״ה עשה וז״ש זאת חוקת התורה אשר צוה ה׳ הוא לאמר באמירה תלייא מלתא או יובן בס״ד ע״פ מארז״ל אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר אלא יאמר אפשי ואפשי אלא שאבי שבשמים גזר עלי וז״ש זאת חוקת התורה שלא תאמר אי אפשי בשקלים ורמשים ובשר חזיר אי אפשי בשפיכות דמים וכיוצא אלא תאמר שאני מקיים כאשר צוה ה׳ :

ועדיין י״ל הול״ל זאת חוקת הפרה או זאת החוקה בסתם ולא יאמר חוקת התורה וכבר נרגשו בזה המפרשים ז״ל וכ״ל בס״ד דידוע מ״ש הראשונים ז״ל ע״פ כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב כי מה שאצלינו הוא בסוג חק שאין לו טעם הנה הוא אצל הקב״ה בסוג משפט שיש לו טעם ועל כן מצא החקירה מקום לנוח מאחר דכל החוקים יש בהם טעם אצל הקב״ה למה לא גילה טעמם והניחם בלא טעם והתירוץ הוא כדי לנסות את ישראל שיהיה לבם שלם במצותיו יתברך לשמור את החוקים שאין להם טעם כמו המשפטים שיש להם טעם ובזה פרשתי בס״ד הטעם שנתן להם במרה קודם מתן תורה פרשת פרה אדומה כי מצוה זו היא חוקית יותר מכל החוקים מפני שיש בה שני הפכיים בנושא אחד ונתן להם זאת המצוה קודם מתן תורה לנסותם שאם לא יהרהרו אחר מדותיו ומצותיו יתברך לומר מה מצוה זו ומה טעם יש בה אז ראויים לקבל התורה כולה ובזה פרשתי בס״ד מ״ש במרה שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו כי פרה אדומה נקראת חק ונקראת משפט כי לגבי ישראל היא חק כמ״ש כי חק לישראל הוא אבל אצל הקב״ה היא משפט כמ״ש משפט לאלהי יעקב ולכן הקדים לתת אותה שם במרה ולז״א ושם נסהו שעשה להם נסיון קודם קבלת התורה אם יהרהרו אחר מצותו או אם יקבלו דרך גזרה אפילו שאין בה טעם ובזה מובן ממילא מה שקראה

שקראה כאן זאת חוקת התורה כי היא חוקה שנתנה לישראל בתורת נסיון בעבור התורה :

ועוד כ״ל בס״ד מה שקראה חוקת התורה כי היא יש בה שני הפכיים בנושא אחד שמטהרת את הטמא ומטמאה הטהור העוסק בה ודוגמה זו ישנה בתורה דכתיב בה רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך דחולי השרר של האדם צריך לו סמים המים וחולי העצמות צריך לו קרים והיא מרפאה שני הפכיים בנושא אחד וכמ״ש הרב מקור ברוך ז״ל וכתב עוד דלכן נקראת אש ונקראת מים שהם הפכיים שהיא מרפאת חולאים הפכיים כמו עקרבא דצריך לה קרירי וזברתא דצריך לה חמימי יע״ש והמרתי בס״ד לכן נקראת עז כמ״ש ה׳ עוז לעמו יתן שהיא מרפאת עקרבא וזברת שהם ר״ת ע״ז שהם הפכיים ולפ״ז לכך קראה חוקת התורה כי החק שלה שהוא שני הפכיים בנושא אחד הוא דוגמת החק שיש בתורה שמרפאה שני הפכיים ונראה לכן פרה במלואה פ״ה רי״ש ה״י עם הכולל גי׳ תורה דהק שלה דומה לחק התורה :

ועדיין צריך ליישב דקדוק לאמר כראה לשון יתר דהא קאמר אח״ז דבר אל בני ישראל וכ״ל בס״ד דידוע התשובה היא בכלל החוקים דאין טעם לקבלת התשובה דשורת הדין מחייבת נפש החטאת היא תמות ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ואיך תועיל התשובה ולא עוד אלא שהאדם מקבל עליה שכר ומהפכת הזדונות לזכיות הא ודאי היא חק גמור וזהו הטעם דלא מהני תשובה אלא לישראל כי הם קבלו התורה כולה שיש בה כמה חוקים לכך זכו לחק זה של התשובה משא״כ בני נח שאין להם אלא רק ז׳ מצות שאין בהם חק לא זכו לתשובה שהיא חק ולז״א רחוק מרשעים ישועה כי חוקיך לא דרשו וכאשר כתבתי בזה בדרשותי בס״ד באורך יע״ש :

ועתה נראה להמתיק יותר ביאור הפסוק שאמר לשון ישועה והוא כי הכתוב אמר וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק ופירשו המפרשים ז״ל שיוסר מאותיות רשעים הקרנות שהם אות רי״ש ואות מ״ם וישאר ישע עכ״ד וצריך להבין במה יוסרו אותיות אלו וכ״ל הכונה דידוע מ״ש הרב מג״ע ז״ל טעם לעשרת ימי תשובה שיש בהם ר״מ שעות כנגד שיעור מקוה של הטהרה שהוא ר״מ קבין דארבעים סאה הם ר״מ קבין לכך נבחרו עשרה לטהרת האדם בתשובה כשיעור מקוה טהרה יע״ש והנה אותיות ר״מ של רשעים הם אותיות מ״ר שהם רומזים לכוחות הסט״א הדבקים בהם שנקראים נגע״י בכ״י אד״ם כמנין מ״ר גם הם כמנין אל אחר שמספרו מ״ר שנטו אחריו שממנו נמשך היצה״ר המחטיאם ולכן ע״י התשובה שעושים ישראל בעי״ת שהם ר״מ שעות נסתלק מהם מ״ר דסט״א הנז׳ הדבק בהם ונשאר אותיות ישע בשם רשעים הרומזים לחלק הטוב שהוא מספר שלום עם האותיות גם הם מספר פועל צדק כי האדם בהיות דבקים בו נגע״י בכ״י אד״ם שהם מספר מ״ר הרמוזים במר דרשעים היה על ידם פועל רע ועתה ע״י התשובה שנסתלקו נגע״י בכ״י אד״ם נשאר ישע שהוא מספר פוע״ל צד״ק כנזכר ע״י התשובה שהיא רמוזה בשיעור מקוה טהרה שהוא ר״מ קבין יסתלקו אותיות מר מן רשעים וישאר ישע אך אלו הרשעים שאין להם חלק בתשובה לא יסתלק מהם אותיות מר כדי שישאר אצלם ישע ולז״א רחוק מרשעים ישועה דייקא יען כי חוקיך לא דרשו ומחמת כן אין להם חלק בתשובה שעל ידה נעשה להם ישע בשנים אבל ישראל שיש להם חלק בתשובה שהם מודים בחקים אז יסתלקו מהם

נגע״י בכ״י אד״ם שהם מספר מ״ר ע״י התשובה שהיא בשוד המקוה טהרה שהוא ר״מ שעות וז״ש זאת חוקת התורה אשר צוה ה׳ כלומר בעבור חוקת התורה אשר צוה ה׳ לכם אז לאמר חלק התיבה לשתים וקרי בה לא מר כלומר לא יהיה אצלכם מר הם נגע״י בכ״י אד״ם הרמוזים באותיות מר יען כי בזכות שאתם מקבלים חוקת התורה אז ממילא תזכו בתשובה שהיא בסוג חק ומסלקת את מ״ר הנז׳ על כן דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה שהיא מצוה חוקית הגדולה בחוקות התורה :

ובאופן אחר כ״ל בס״ד אומרו לאמר דאיתא בשמות רבא פרשה י״ט יהי לבי תמים בחוקיך זה חוקת הפסח וחוקת פרה אדומה בזו נאמר זאת חוקת הפסח ובזו נאמר זאת חוקת התורה ואי אתה יודע איזה חוקה גדולה מזו משל לשני מטרונות דומות כשהיו מהלכות שתיהן כאחת נראות שוות מי גדולה מזו אותה שחברתה מלווה אותה עד ביתה והולכת אחריה כך בפסח נאמר בו חוקה ובפרה נאמר בה חוקה ומי גדולה הפרה מפני שאוכלי פסח צריכין לה שנאמר ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת עכ״ל ולכן לעולם פרה סמוכה לחודש שקורין פרשת פרה ובשבת שאחריו קורין החודש ובזה יובן הכתוב זאת חוקת התורה אשר צוה ה׳ לאמר פירוש כדי לאמר אחריה חוקה אחרת שהיא חוקת הפסח שא״א לקיים חוקת הפסח אלא רק אחר חוקת הפרה :

ובמדרש איתא זאת חוקת התורה אמר הקב״ה חוקה חקקתי גזרה גזרתי א״א רשאי להרהר אחריה וי״ל למה כפל הלשון חוקה חקקתי גזרה גזרתי ועוד למה הוצרך לצוות על זה בפרה דוקא ולא בכלאים ובשר בחלב וכיוצא שהם ג״כ חוקים שאין להם טעם ועוד מי פתי יבא להרהר אחר גזרתו יתברך וכ״ל בס״ד דאיתא בפסיקתא רבתי והביאה בספר בג״י ז״ל א״ר פנחס הכהן מעשה היה שנצטרכו ישראל לפרה אדומה ולא היו מוצאין אח״כ מצאו אצל גוי אחד הלכו וא״ל מכור לנו את הפרה שיש לך שאנחנו צריכים א״ל תנו דמיה וטולו אותה וכמה הם הדמים בג׳ או בד׳ זהובים א״ל אנו נותנים לך עד שהם הולכים להביא הדמים הרגיש אותו הגוי להיכן הם צריכים וכו׳ א״ל איני מוכרה לכם א״ל שמא להוסיף על דמים אתה מבקש וכו׳ א״ל טול לך ה׳ זהובים טול עשרה טול עשרים עד שהגיעו ליתן לו אלף זהובים והלכו להביא לו הזהובים מה עשה אותו רשע אמר לגוי אחד חבירו בא וראה איך אני משחק ביהודים הללו כלום הם מבקשים אותה ונותנים לי הדמים אלא מפני שלא עלה עליה עול הריני נוטל העול ונותנו עליה ואטול את ממונם וכן עשה וזה הוא סימנה של פרה אדומה כל פרה שלא עלה עליה עול שתי שערות יש בצווארה במקום שהעול נתון וכל זמן שלא עלה עליה עול השתי שערות זקופים הן נתן עליה עול מיד ב׳ שערות נכפפים ועוד סימן אחד יש בה כל זמן שלא עלה עליה עול עיניה שוות ואם יונח עליה עול אז לא יהיו שתי עיניה שוות וכיון שבאו ליקח אותה והראו לו את הזהובים מיד נכנס והוציאה להם התחילו מסתכלים בה ורואין את סימניה א״ל טול פרתך אין אנחנו צריכין לה שחוק באמך כיון שראה אותו רשע כן התחיל אומר ברוך שבחר באומה זו ונכנס לביתו וחנק עצמו מחמת צערו כן יאבדו כל אויביך ה׳ ע״כ יע״ש :

והנה באמת אי לא הוו הני תרי סימני היה לב כל אדם מהרהר אחר מעשה הפרה לומר הקב״ה גזר בתנאי שלא עלה עליה עול ואיך יתאמת אצלינו שלא עלה עליה עול ודילמא בא אדם אחד והניח עליה העול רגע אחד והסירו ואנחנו לא נדע ונמצא לא עשית כהלכתהג

כהלכתה אך ע"י שני סמנים אלו שעשה השי"ת בה בדרך נס שיהיו בה שתי שערות זקופים ואם יונח הע"ול נכפפים וגם נס שני אם יונח העול לא יהיו שתי עיניה שוות ודומות זע"ז כמלא לא נשאר מקום להרהר ולהסתפק על כשרותה כי שני סמנים אלו הם כשני עדים גמורים המעידים עליה ולז"א חוקה חקקתי בגופה של פרה מעת הולדה שיהיו בה שתי שערות זקופות ואם יעלה עליה עול אז נכפפות ועוד גזרה גזרתי אם יעלה עליה עול יהיה שינוי בין שתי עיניה שלא יהיו שוות ודומות זל"ז הרי כאן שני עדים המעידים על כשרותה לכך א"א רשאי להרהר אחריה לומר אולי פסולה היא דשמא עלה עליה עול ולא ידענו אבל על הרהור אחר הטעם איך היא מטהרת לא אצטריך למימר דמי זה יהרהר אחר גזרתו יתברך לבקש טעם :

ויקחו אליך פרה אדומה תמימה נ"ל בס"ד דאיתא בילקוט ראובני דתשעה פרות נעשו ממרע"ה ועד עתה והעשירית עתיד לעשות אותה מלך המשיח בב"א יע"ש ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בישעיה וא"ו ורחק ה' את האדם ורבה העזובה בקרב הארץ ועוד בה עשריה ושבה והיתה לבער והוא כי הטומאה מרחקת את האדם והטהרה מקרבת ומעת שפסק אפר פרה נתרחק האדם מפני שעובדים עבודת הקודש בטומאה שכולם טמאי מת הם וגם אין יכולים לעשות פלאות ע"י שמות הקודש מפני שאין משתמשין בשמות הקודש אם הם טמאים וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל לרבינו מהרח"ו ז"ל ולז"א ורחק ה' את האדם מחמת הטומאה הדבוקה באדם ואין נטהר ממנה ולכן ורבה העזובה בקרב הארץ דאין יכולים להשתמש בשמות הקודש כדי לתקן דבר זה אך הרחקה זו לא תהיה לנצח אלא ועוד בה עשריה שתעשה פרה העשירית ושבה והיתה לבער ע"י מלך המשיח בב"א במהרה בימינו, עם זאת של מלך המשיח יהיו עשרה פרות לכך קראה כאן אדומה תמימה שהם עשרה אותיות כנגד עשרה הנז' אך כאן יש עשרה כפי המקרא שקורין אדומה מלאה בוא"ו אבל כפי מה שכתוב בס"ת אדמה בלא וא"ו הם תשעה כי באמת הם תשעה בכל זמן הרב הזה והעשירית נעלמת לכך אות וא"ו דאדומה ג"כ נעלם בכתיבה :

ודברתם אל הסלע ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם נ"ל בס"ד רצה הקב"ה שידברו עם הסלע בפה כי בפה יש חמשה מוצאות הדיבור שהוא חיות האדם וחמש פעמים חי עולה מספר מים לכך רצה שיוציאו להם מים ע"י הפה וצוה שמרע"ה ואהרן הע"ה שניהם ידברו ויוציאו את המים כי רצה שבדבור מרע"ה יצאו מים להשקות העדה ובדיבור אהרן הע"ה יצאו מים להשקות את בעירם ולז"א ודברתם שניכם אל הסלע ונתן מימיו שני חלקים מים והוצאת להם דייקא לצרכם מים מן הסלע אתה המוציא לצרכם וע"י דבור של שניכם אז והשקית את העדה בחלק שלך ואת בעירם בחלק אהרן אחיך ומלוי הסלע יש בו מים זה יורה על מים שהם לצורך ישראל עצמן אך מרע"ה לא נשתמש בפה אלא ביד ולכן כתיב וירם משה את ידו שעשה הרמה לידו לעשות הנס בה ולא עשאו בפה ויך את הסלע במטה נמצא נשתמש ביד ובמטה ולכך נגזר עליו שלא יכנס לארץ ישראל שהיא בחינת פה והנה מספר יד מטה עולה מספר חכם ובזה יובן בס"ד מאמר רז"ל א"ל הקב"ה למשה משה חכם אתה ומבקש ליכנס לארץ בתמיה והיינו כיון שחטאת שלא נשתמשת בפה אלא נעשית חכם להשתמש ביד ובמטה שעולים מספר חכם ואיך תבקש ליכנס לארץ שהיא פה :

וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמיים וכו' נ"ל בס"ד ידוע דה"ג מנצפ"ך הם בחמשה אותיות אלהים ואותיות נצ"ך הם ג' גבורות אשר מתייחסים לידים שהם זרוע וכף ואצבעות והם בחינת קין לכך נצך גי' קם כמנין קין אבל ב' גבורות מ"ם פ"ה דמנצפ"ך הם כנגד אותיות מי דשם אלהים והם בחי' הבל בן אדה"ר ולכך מרע"ה שהיה בחינה זו היה כוחו בפיו וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל כל זה בשער הפסוקים פ' בלק באורך יע"ש והנה הקב"ה רצה שיוציא מים בדבור פיו כי הוא היה מבחינת ב' גבורות מ"ם ופ"ה שהם באותיות מי דשם אלהים ואותיות מי המה אותיות מים ודבר זה מכוון היטב בענין זה אך מרע"ה הוציא המים על ידו שהם אותיות נצ"ך שהם כמנין סלע ולז"א וירם משה את ידו שהם נצ"ך עשה לה הרמה ויך את הסלע שעולה מספר נצ"ך שרמוזים ביד ולכך הכהו פעמים כי אותיות נצ"ך הם כפולים ולכך הוציא מים למשקה האדם ולמשקה הבהמות שהם הלוקים זע"ז ולז"א ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם שתי חלוקות לכך הכהו פעמים :

על כן יאמרו המושלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון רז"ל אמרו המושלים ביצרם גם עיר סיחון דרשו רז"ל נוטריקון סיחה נאה ונ"ל בס"ד הכתוב לפי דרכם כי ידוע שיש כמה מצות שא"א לקיים אותם במעשה אך האדם נשלם בהם בהרהור הלב מצד המחשבה חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה כמ"ש רז"ל ע"פ ולחשבי שמו והשנית ע"י הדיבור כמ"ש ע"פ זאת התורה לעולה וכו' כל הקורא בפרשת עולה כאלו הקריב עולה וכו' וז"ש על כן יאמרו המושלים אלו הצדיקים שמושלים ביצרם שבאו לעוה"ז להשלים תיקון שלהם בתרי"ג מצות באו חשבון היא המחשבה טובה להשלים בה המעשה ועוד תבנה ותכונן נשמתם ע"י עיר סיחון עיר ר"ל גוף הנקרא עיר קטנה סיחון נוטריקון סיחה נאה ר"ל גוף המהלך אחר סיחה נאה של תורה שקורא בפרשיות של המצות ואז נשלם בזה חלק המעשה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל איך התשובה מקרעת גזר דין אפילו אם נחתם לרעה על האדם והרי שהאדם ברשעו בעת שנחתם עליו גז"ד לרעה היה תחת ממשלת היצה"ר דהגוף נקרא עיר קטנה וכשחטא נקרא על שם היצה"ר וא"כ הגזרה נכתבה ונחתמה על עיר היצה"ר וכשעשה בתשובה פנים חדשות באו לכאן שנקרא אז עיר היצה"ט ואין זו העיר שנגזרה עליה הגזרה וה"ז דומה לאומר קונם שאינו נכנס לבית ראובן אם מכרו לשמעון מותר להכנס בו דפנים חדשות באו לכאן שנקרא עתה בית ראובן עכ"ד וידוע דין זה דקונם הנז' נלמד מענין עמון ומואב דטהרו בסיחון דהשי"ת גזר אל תצר את מואב וכו' ולכן חשבון שהיתה עיר מואב אסורה לישראל מה עשה הקב"ה בא סיחון ולקחה ממואב ובאו ישראל ולקחו אותה מסיחון ולכן הקדים הכתוב ואמר כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון והיינו להודיענו ענין ההיתר איך נעשה לישראל וכן הוא דין הקונם הנז' שהוא אמר קונם לבית ראובן ועתה שנעשה בית שמעון הותר דפנים חדשות באו כאן ובזה פרשתי בס"ד הכתוב בישעיה הרבית הגוי לא הגדלת השמחה כתיב לו בוא"ו וקרינן לא באל"ף ודרשינן לתרווייהו כחדא דאמרינן לא לו הגדלת השמחה כלומר הרבית הגוי זה סיחון שנלחם עם מלך מואב הראשון ולקח את ארצו מידו אך לא לו הגדלת השמחה אלא

לנו

לנו כי הגלות שהיה לסיחון בזה היה בעבורינו כדי שיהיה לנו היתר לרשת את ארץ מואב ועל כן שמחת הגלות היא לנו דסוף דבר אנחנו ירשנו את חשבון שהיתה תחלה למואב ובזה יובן ונתנו ה' אלהיך בידיך ושבית שביו כלומר כיון שנשבה זה אצל זה אז הותר :

ובזה פרשתי בס"ד הפסוקים בתהלים מ"ד אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם : אתה ידך גוים הורשת ותטעם תרע לאומים ותשלחם : כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו והדקדוקים ידועים כי הלשון מכופל בראשון ובשני וכפי האמור מובן שפיר שאבותינו ספרו לנו הנסים כאשר ראית לתת לנו מארץ מואב פועל פעלת עשית שתי פעולות בזא"ז האחת אתה ידך גוים הורשת זה מלך מואב הראשון הורשת אותו מחשבון שהיתה ארצו ותטעם לסיחון ועמו וזהו פועל הראשון ואח"כ עשית פעלת שנית והוא כי תרע לאומים זה סיחון ועמו ותשלחם מחשבון ונמצא למפרע דאלו הגוים סיחון ועמו לא בחרבם ירשו את ארץ מואב היא חשבון בתחלה אלא אתה עשית להורישם הארץ הזאת כדי שאנחנו נקח אותה ונמצא כי זרועם לא הושיעה למו דייקא ר"ל אין הישועה הראשונה ההיא תתייחס להם אלא לנו שקיימת בזה מאמר רשע יכין וצדיק ילבש :

נמצא אלו בעלי התשובה שחזרו בתשובה ומשלו ביצרם יש להם עזר וסיוע לבטל גזר דין של רעה הנגזר עליהם בעת רשעתם מדין חשבון שהותרה לישראל מפני שנסתלק מעליה שם מואב ונקראת על שם סיחון דפנים חדשות באו כאן כן הם גופם שהוא עיר קטנה נסתלק מעליו שם היצה"ר שהיה עליו בעת גז"ד ונקרא עתה על שם היצה"ט דבדין הוא שיוסר מעליהם גז"ד הרעה דפנים חדשות באו כאן וז"ש על כן יאמרו המושלים אלו בעלי תשובה שמשלו ביצרם ויצאו מתחת רשות יצה"ר ונקרא עליהם שם יצה"ט בואו חשבון ר"ל בואו לדין היתר הנעשה בחשבון שע"ז תבנה בעוה"ז ותכונן בעוה"ב עיר סיחון הוא הגוף הנקרא עתה על שם סיחון הוא יצה"ט שהוא בעל שיחה נאה המדבר עם אמרי שפר בעלות טובות ונכונות הפך יצה"ר ששיחתו מקולקלת ובזויה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרה"ג הרח"ף ז"ל בספר רפואה וחיים דשם הימ"ל הוא שם של הצלחה ויוצא מר"ת הוא ישלח מלאכו לפניך ר"ת הימ"ל ע"ש ונרמז זה בתיבת המשלי"ם שהיא אותיות ש"ם הימ"ל באו חשבון לשון חשיבות ומעלה שיצליחו בשם זה ותבנה ותכונן בו עיר סיחון הוא גוף האדם המהלך אחר שיחה נאה ודרך הצלה י"ל דעל ידי שאומרים הדרשנים משלים בדרשות יצליחו בדבריהם שיהיו ערבים לשומעים ויטו אזנם להם וז"ש על כן יאמרו המשלים כי כתיב המשלים בלא וא"ו ואז עי"כ באו חשבון לשון חשיבות ומעלה שיהיה חשיבות לדבריהם ויתקבלו הדברים בלב השומעין וזהו תבנה ותכונן עיר סיחון הוא גוף השומע המהלך אחר שיחה נאה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד על כן יאמרו המושלים באו חשבון כי ארז"ל שטן אין לו רשות לקטרג ביוה"כ דימות השנה שס"ה ושטן מספרו שס"ד חסר יום אחד ומקשים והלא נו"ן דשטן היא נו"ן פשוטה דמספרה שבע מאות ונמצא מספרו הרבה ותרצו דאותיות מנצפ"ך לפעמים נחשבים כמספר הקטן דהיינו נו"ן פשוטה בחמשים כמו נו"ן סתומה ולכן הוי מספרו שס"ד חסר חד מן שס"ה ועיין ביערת דבש ז"ל מ"ש בזה ע"ש וז"ש על כן יאמרו המושלים ביצרם כמ"ש חז"ל באו חשבון חלק תיבת חשבון לשתים וקרי בה חשבו נו"ן דשטן תעשו לה חשבון אדם שאינה שלה כי היא חשבונה ת"ש ואתם תעשו לה חשבון אדם שתהיה כמו נו"ן כפופה שמספרה חמשים ובזה תמשלו ביצה"ר ביוה"כ שיחסר ממנו חד מן שס"ה :

ובגמרא איתא באו ונחשב חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ופרשתי בס"ד דהפסד מצוה אינו ברור כדי שנצטרך לחשוב זה כנגד שכרה וכן שכר עבירה אינו ברור כדי שנצטרך לחשוב כנגד הפסדה רק אני אומר חשבו חשבון של עולם ר"ל כפי דעתם של אנשי העולם שמחליטים הפסד למצוה ושכר לעבירה או יובן בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל יראה אדם כאלו העולם כולו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת הכריע עצמו וכל העולם לכף זכות ואם עשה עבירה הכריע להפך ודבר זה שלמדונו רז"ל הוא ענין הגון כנגד עצת היצה"ר יען כי אם ידיע האדם בעצמו בלבד אפשר שיטעהו היצה"ר לחשוב עצמו רובו זכיות ולכן לא אכפת לו בעבירה אחת או מצוה אחת אך אם האדם יראה עצמו בשיתוף עם העולם מהיכן יודע איך העולם עומד ודילמא חציו עונות וחציו זכיות דאז נמצא מצוה אחת מועלת ועבירה אחת מקלקלת וז"ש באו ונחשב חשבונו של עולם ר"ל בשיתוף עצמינו עם העולם כולו או יובן בס"ד ע"פ מ"ש בירושלמי דאמר רבי יוחנן לר"א כשראהו בוכה בשמעו שמכר כל קרקעותיו בשביל לעסוק בתורה וא"ל רבי יוחנן וכי קשה בעיניך שמכרתי דבר הניתן בששה ימים וקניתי דבר הניתן בארבעים יום וז"ש בוא ונחשב חשבונו של עולם ר"ל דראוי לראות קנייני עוה"ז מלפני תורה שהיא קנין עוה"ב שקנייני עוה"ז נתנו בבריאת העולם שנבראת בששה ימים והתורה נתנה בארבעים יום או יובן בס"ד אל יראה אדם חייו מרובין שעולים לסך שבעים שנה הקצובים אלא יראה את השבעים בחשבון היובלות שעולים יובל ואני כמ"ש הרב אוהל יעקב ז"ל בפרשת בהר בדבר זה ברוחב וידוע כי היובל נקרא עולם וכמ"ש רז"ל ע"פ ועבדו לעולם זה עולמו של יובל וז"ש בואו ונחשב חשבון השנים שלנו בחשבונו של עולם הוא היובל ואז נראה שאין עולים יובל ואני ממש :

אך יובן בס"ד ע"פ מ"ש הרב מק"ע ז"ל אופן קכ"ז דהעולם הוא מהלך קמ"ד אלף יום והכונה על הישוב רמז לדבר מעונה אלהי קדם ועשה שם החשבון ע"פ דברי רז"ל בגמרא דפסחים דף ל"ג בשם סודי רזיא יע"ש ואמרתי בס"ד טעם לזה שעשה הקב"ה את העולם על חשבון קמ"ד והוא דכתיב עולם חסד יבנה שהוא מתקיים ועומד על החסד אך ידוע כי החסד הנוהג בעולם הוא תרין חסד באתכסייא וחסד באתגלייא ככה תמצא הן בכללותו הן בפרטותו וב"פ חסד הוא קמ"ד לכך עשה השיעור על מהלך קמ"ד אלף לרמוז שהעולם מתנהג ועומד על חסד באתגלייא וחסד באתכסייא וז"ש בואו ונחשב חשבונו של עולם שהוא מהלך קמ"ד אלף שבזה נדע שיש לנו חסד כפול באתגלייא ובאתכסייא ובזה יובן זכרתי ימים מקדם שנות עולמים כלומר ימים של מהלך העולם שהם מקד"ם קמ"ד אלף כמנין ב"פ חסד ובזה בטוח אני שאזכה לשנות עולמים עוה"ז ועוה"ב כי חסדיו יתברך יצרוני ובזה יובן בס"ד ואכרתה להם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים ברית עולם דייקא שבו רמוז ב"פ חס"ד ובזה יהיה להם חסדי דוד הנאמנים חסדי תרי משמע :

אך יובן בס"ד חשבונו של עולם כי מספר עולם עולה קמ"ו כמנין שם הוי"ה בנקוד סגול שהוא בחסד שעולה קמ"ו כמנין חשבון אותיות עולם הרי

שרמז

לרמז בחשבון אותיות עולם מ״ש הכתוב עולם חסד יבנה :

אך יובן בס״ד ארז״ל מן הארץ עד הרקיע ת״ק שנה כמלא השבון העולם בגובה וקומה הוא ת״ק ופרשתי בס״ד הטעם שעשה השי״ת כן להורות כי העולם קיים ע״י מצות פו״ר זיוג איש ואשתו דכתיב לא תהו בראה לשבת יצרה וידוע כי האיש יש בו רמ״ח אברים ואשה רנ״ב סך הכל ת״ק לכך מדלקין ליל שבת שתי נרות כי ב״פ נר הוא ת״ק כנגד חיבור איש ואשתו ואלו המושלים ביצרם ממהרין לישא אשה תכף וכמ״ש ל״ה הוי דעדיפנא מחבראי משום דנסיבנא בשיתסר ואי הוה נסיבנא בארביסר הוה אמינא גירא בעינא דשטנא לכן אלו המושלים ביצרם שהם ממהרים לישא אשה אומרים אל תהרהרו אהרינו על אשר רדפנו אחר נישואין במהרה כי בואו חשבונו של עולם שהוא מהלך ת״ק שנה בגובה כדי להורות בזה שהעולם קיים על ידי מצות נשואין איש ואשה שזכו :

פרשת בלק

הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא יושב ממולי הדקדוק ידועים וכ״ל בס״ד בהקדים מ״ש רבינו האר״י ז״ל דה״ג מנצפ״ך הם נרמזים בחמשה אותיות אלהים ושתי גבורות העליונות שהם מ״ס ופ״א דמנצפ״ך הם רמוזים באותיות מ״י דשם אלהים ושלש גבורות שהם נצ״ך דמנצפ״ך רמוזים באותיות אלה דשם אלהים עוד כתב רז״ל דשתי גבורות עליונות שהם רמוזים באותיות מ״י דשם אלהים הם בחינת הבל בן אדה״ר והם סוד הבל ולכן מרע״ה שהי׳ בחי׳ הבל היה כוחו משתי גבורות אלו שה״ם הבל ולכך היה כוחו בפה שפה הוא סוד הבל ולכן גם בלעם שהיה בחי׳ הבל היה כוחו בפה אך שלש גבורות נצ״ך שהם באותיות אלה דשם אלהים הם בחינת קין והם אחוזים בידים לכך מי שהוא מבחינה זו כוחו במעשה בידים ואין לו כח בפה וכתב רז״ל כי בלק היה מבחינה קין שהיה רע דקין וכנז׳ כל זה בס״ה יע״ש גם ידוע מ״ש רז״ל בס״ה שפרעה ומצרים היו יונקים מן מ״ח צרופים של אותיות מ״י דשם אלהים לכך נקראו בני חם וישראל סילקו יניקתם ההיא ויצאו ממצרים גם ידוע שאותיות שם אלהים כל אות כלול מחמש ולכן הם חמשה שמות של אלהים שעולים ת״ל ועם חמשה השרשים עולים תל״ה ונרמזים במלוי אותיות הארץ כזה ה״א אל״ף רי״ש צד״י שעולה המלוי תל״ה כמנין חמשה שמות אלהים ובזה פרשתי בס״ד במ״א לכו חזו מפעלות אלהים אשר שם שמות בארץ ר״ל שמות אלהים שם אותם במלוי האר״ץ ובזה יובן הכתוב כאן הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ ר״ל מ״ח צרופים של שם אלהים שהם של אותיות מ״י שהם המובחרים שבק״ך צרופים כמ״ש רז״ל כסה אותם שסילק יניקת פרעה ומצרים וכסה אותם מהם שלא יוכלו עוד החיצונים ליניק מהם וקראם עין הארץ כי הם המעולים שבצרופים של שם אלהים הרמוז בתוך האר״ץ ועוד יש לו כח יתרון שהוא יושב ממולי״י קרינן בוא״ו והוא אותיות מול מ״י כי העם הזה הם ניצוצותיו של הבל שהוא משה רבם שהוא כוחו מן שתי גבורות עליונות שהם באותיות מ״י דשם אלהים וז״ש והוא יושב מול מ״י ועתה אין לי כח כנגדם כי אני קין שהוא כנגד אותיות נצ״ך שהם באותיות אלה דשם אלהים שהם סוד המעשה ואין לי כח כנגדם בשתי גבורות עליונות דשם אלהים שהם אותיות מ״י ולכן אתה תוכל שאתה בחי׳ הבל שכחך בפיך שאתה כנגד אותיות מי הנז׳ לכן לכה ארה לי את העם הזה יען כי עצום הוא ממני תיבת ממני קרי בה מ״ן מ״י כי הוא עצום מן אותיות מ״י דשם אלהים שהם הבל ואני אין לי כח בזה המקום אך אחר שתקללם בכח הבל שלך אז אולי אוכל נכה בו שאני יש לי כח במעשה שאני מבחינת קין שיש לו ג׳ גבורות נצ״ך שהם בידים ואז אגרשנו מן הארץ ר״ל מגבורות שם אלהים הרמוז באותיות הארץ במלוי שלהם כי על ידך שיש לך כח באותיות מי ועל ידי שיש לי באותיות אלה שהם כנגד נצ״ך אז אגרשנו מכל שם אלהים הרמוז במלוי הארץ :

ובזה יובן בס״ד הטעם שהביא בלק את בלעם לקללם בשלשה מקומות ולא יותר כי ארז״ל בלק היה עושה קסמים בשלשה מקומות אלו שהביא בהם את בלעם והיינו להיותו בחינת קין שיש לו שלשה גבורות שהם ענין מעשה עשה מעשה בקסמיו כנגד שלשה גבורות אלו ולא יותר ולכן אחר שראה שלא הועיל בשלשה מקומות אלו נתייאש וחרה אפו בבלעם וא״ל והנה ברכת ברך שלש פעמים ועתה ברח לך אל מקומך כי עתה לא נשאר תקוה בדבר המבוקש שלי וברח לך אל מקומך דלא אטריח עלמי בחנם ובזה יובן בס״ד מ״ש בלעם לבלק בפעם שנית במקום השני קומה עדי בנו צפור עדי אלקנה לשתים וקרי בה עד יו״ד כלומר אתה אין לך פעולה אלא כנגד אותיות אלה דשם אלהים שהוא עד יו״ד דשם אלהים ולא יותר :

ובאופן אחר נ״ל בס״ד הנה עם יצא ממצרים וכו׳ דידוע שהיה בהם ערב רב ואלו קורא אותם בשם עם אך את ישראל קורא השם בתוספת ה״א הידיעה וידוע כי בבלעם היו ניצוצות טובים ג״כ מן הבל וישראל ג״כ היו מגלגלות של הבל וז״ש הנה עם זה ערב רב יצא מאיליו ממצרים שלא הוציאם הקב״ה ולא עשה בעבורם הנסים והנפלאות ואלו אפילו שיהיו רבים במספר עד שיעור רב שכיסה את עין הארץ אין לי פחד ומורא מהם יען כי הוא ישב ממולי שעיקרם גוים שהיו מסטרא דידי אך מה שאני מבקש ממך הוא לעתה ארה לי את העם הזה בה״א הידיעה שהם ישראל דאלו אינם מסטרא דילי ורק אתה תוכל להם מפני שהם ניצוצות של הבל ואתה ג״פ מגלגלות של הבל ואחר שתקללם אז אולי אוכל נכה בו אני ואתה ואגרשנו מן הארץ והא דאמר ואגרשנו שהחליט הגמר לעצמו בלבד ולא אמר נגרשנו ורק בהתחלה שיתף את בלעם עמו שאמר נכה נ״ל כי ראה שאחר אותיות בלעם יש אותיות נפגם אך אחר בלק יש אותיות גמר לכך בלק בדיק בשמיה וחשב שע״י בלעם יהיה העם נפגם בלבד ולא יוכל לעשות גמר אבל הוא יוכל לעשות גמר לכך אמר ואגרשנו לבדי :

לא תאר את העם כי ברוך הוא נ״ל בס״ד ארה מספר ר״ו וע״י זכות כ״ב אותיות התורה שקבלו ישראל נצטרפו כ״ב עם ר״ו של ארה ונעשה צירוף ברוך לז״א לא תאר את העם בקללה של ארה כי ברוך הוא ולא תוכל להם בכך או יובן בס״ד דהאדם נקרא גבר הוא ג׳ בר שהוא בר להקב״ה בר לאביו בר לאמו דשלשה שותפים באדם אך הואר בר להקב״ה באמת לא יהיה אלא לישראל דכתיב בהו בנים אתם לה׳ אלהיכם וכן ה׳ אמר אלי בני אתה ושם הוי״ה מספרו כ״ו ולכן יש לישראל צירוף ברוך שהוא ב״ר כ״ו לז״א כי ברו״ך הוא אר יובן בס״ד ברכת הקב״ה במראה הסולם מתחלת באות

אע"פ דכתיב אני ה' אלהי אברהם אביך וכו' וברכת יצחק אע"ה מתחלת באות וא"ו כמ"ש ויתן לך האלהים וכו' וברכת יעקב אע"ה הראשונה לבניו מתחלת באות ה"א המלאך הגואל אותי מכל רע וכו' דאע"פ שבירך בזה למנשה ואפרים כיון בדעתו בתיבת הנערים על כל בניו שכלל אותם בדרך העלמה הרי ראשי הברכות הם אותיות הו"א לז"א כי ברוך הוא:

לא אוכל לעבור מצות ה' אלהי לעשות קטנה או גדולה כ"ל בס"ד דבלעם בשתים יכול להרע הא' הוא בקללה שנחשב זה למעשה דעקימת שפתיו הוי מעשה וכמ"ש בעדים זוממין וזו רעה גדולה שהיא בכלל מעשה והב' בעין הרע שלו שיוכל להטיל ארס בראייתו דבזה אין מעשה כלל ולזו קורא אותה קטנה ואמר שלא יוכל להרע לא בזה ולא בזה בלתי רשות וקראו ה' אלהי כי בלעם היה ערל והעטרה של האדם היא כנגד אות מ"ם דשם אלהים ועל ידי המילה נגלית ונשלם לגם אלהים באדם בחלציות שלו וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער רוה"ק ולכן קראו אלהי דלגבי דידיה אין נשלם שם אלהים בצלמו אלא רק באותיות אלה"י ודוק:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד דארז"ל בלעם היה יכול לכוין הרגע של זעם ולא היה יכול לומר אלא רק כלם אך הקב"ה הפך קללתו לברכה ואמר מלך דכתיב ותרועת מלך בו והנה ההפרש בין תיבת כלם ובין תיבת מלך כי סדר אותיות כלם הוא כפי סדר אבג"ד אך תיבת מלך הוא כפי סדר תשר"ק וידוע כי ישראל הולכים מימין לשמאל שהוא סדר אבג"ד שאותיות הקטן קודם לגדול ממנו במספר אך העכו"ם הולכין משמאל לימין כסדר תשר"ק שאות הגדול קודם לאות הקטן ממנו במספר ובלעם רצה לומר כלם שהוא ע"ס אבג"ד שאות הקטן קודם לאות הגדול והקב"ה הפך קללתו כפי מדתו ומנהגו שהוא הולך משמאל לימין וצריך לומר מלך כפי סדר תשר"ק ולכן לבלק שרצה ממנו לומר כלם ע"פ סדר אבג"ד שאות הקטן תחלה ואחריו אות הגדול אמר לו לא אוכל לעבור מצות ה' אלהי לעשות קטנה או גדולה כלומר להזכיר אות הקטנה במספר קודם הגדולה כי אין זה מדה שלנו שלפי מדתינו צריך להזכיר גדולה וקטנה ולא קטנה וגדולה ובזה פרשתי בס"ד מאמר רז"ל בגדולה מתחילין מן הגדול ובקללה מתחילין מן הקטן ר"ל מתחילין מן הגדול להזכיר אותיות מלך שאות הגדול הוא קודם אך בקללה מתחילין מן הקטן לומר כלם שאות הקטן קודם:

אל נא תמנע מהלוך אלי כי כבד אכבדך מאד כ"ל בס"ד דאיתא בזוה"ק יעקב לב ועשו כבד גם ידוע דעשו היה קין וכמ"ש לעיל בפרשת וישלח גם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דבלק היה קין ובלעם היה מן הבל ובזה יובן אל נא תמנע מהלוך אלי יען כי כבד אכבדך ר"ל אתן לך כח גם מן הכבד שהוא עשו כי בלק ועשו הם קין וסטרא חד איזון ועתה תהיה חזק בתרתי ולכן א"ל מאד אותיות אדום כי החולם הוא במקום וא"ו ועשו הוא אבי אדום ולכן אחר שלא עשה רצונו ובקשתו אמר לו בסוף דבר אח"כ ברח לך אל מקומיך הוא רע דהבל דאמרתי כבד אכבדך אכבדך גם בכבד הוא לעשות לך מקום שם בקליפתו ואתה חשבת שבזה תדבק עם בני יעקב שהוא לב שעולה מספר כבוד לא כן אלא ה' מנעך מן הכבוד מספר לב שהוא יעקב ונעשית קרח מכאן ומכאן שאין לך חלק עם כאשר חשבת ואמרת תמות נפשך מות ישרים:

וידבר אף אלהים כי הולך הוא הנה הדקדוקים רבים המה במקראות אלה הא' למה כעס עליו מאחר שא"ל בחלום קום לך אתם ועוד תיבת הוא לשון יתר והול"ל כי הלך ועוד אומרו והוא רוכב על אתונו ושני נעריו עמו ללא צורך שכבר הגיד הכתוב ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו וילך עם שרי מואב ועוד דברים אלו שאמר והוא רוכב על אתונו הול"ל מעיקרא אחר אומרו וילך עם שרי מואב ועוד מ"ש לך עם האנשים ללא צורך דהלא הוא היה הולך עמהם וגם מ"ש אח"כ וילך בלעם עם שרי בלק מה חידוש קמ"ל הכתוב בזה והלא מעיקרא הכי הוה עביד וכ"ל בס"ד דבלעם כשיצא מעירו יצא ביחד הוא ושרי בלק שבאו לקראו והיו הולכים ביחד אך הוא מרוב שמחתו בהליכה זו שחשב אולי ימצא שם מקום היתר לקלל הכה ברגליו באתונו ורצה בו ונשארו שרי בלק הולכים לבדם והוא הולך במרוצה לבדו ובזה גילה רוע לבבו והוכיח איך הוא שונא יותר מאלו השלוחים שבאו לקראו כדי לקלל יען כי מנהגו של עולם עוברי דרכים יערב להם ללכת בצוותא זע"ז בדרך וכ"ש אלו שהם באו לקראו ולמה רץ ללכת לבדו אם לא מרוע לב שהוא שמח על הליכה זו ולכך תחלה אמר וילך עם שרי מואב ביחד ואח"כ אמר ויחר אף אלהים כי הולך הוא דייקא שראהו רץ באתונו והלך לבדו למהר הליכתו ובזה נגלה רוע לבבו ולכך כעס עליו ואז ויתיצב מלאך ה' בדרך לשטן לו ופירש למה כעס עליו ויתיצב מלאך ה' לשטן לו ואמר מפני שהוא רוכב על אתונו ורק שני נעריו עמו והיה שרי בלק שהלכו עמו ביחד אלא מוכרח שהוא רץ לבדו עם אתונו למהר הליכתו מרוב שמחתו ולכך אח"כ א"ל המלאך קום לך את האנשים ולמה אתה הולך לבדך ואז כתיב וילך בלעם עם שרי בלק שהמתין להם והלך עמהם ביחד ובזה נמצאו המקראות מדוקדקים היטב בעזה"י:

הנה באתי אליך עתה היכול אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלהים בפי אותו אדבר י"ל אומרו הנה באתי אליך ללא צורך ועוד צ"ל מלת מאומה מה יש לה משמעות בענין הדיבור וכ"ל בס"ד דבלעם עשה נחוש בשמו ובשם בלק ומצא דנפסדה שאלת בלק על קללת ישראל והוא שאם בלק היה בא אצל בלעם אז שם בלק נטפל לשם בלעם ויהיה סדרן בלעם תחלה ואחריו בלק טפל אליו אך עתה שרצה בלק שבלעם יבא אצלו ויהיה טפל לו על כן שם בלעם נעשה טפל לבלק וסדרן בלק תחלה ואחריו בלעם ואם יהיה הסדר כך בלק בלעם אז מן סדר זה יצטרפו שלשה תיבות שהם מורין לבלתי יקוב בלעם את העם והיינו שיהיה ב"ל ק"ב לע"ם שהוא ר"ל בל קב בלעם לעם משא"כ אם היה הסדר שם בלק טפל לבלעם לא היה יוצא צירוף ג' תיבות אלו שהם בל קב לעם וז"ש הנה עתה באתי אליך שנעשתי טפל לך תראה ותביט את הנולד מזה הצירוף של שמך ושמי ותבין היכול אוכל דבר מאומה כי עתה הסדר הזה יורה צירוף מילות בל קב לעם ועל כן מוכרח אשר ישים אלהים בפי אותו אדבר:

או יובן בס"ד אומרו הנה עתה באתי אליך כי אתה קין שיש לך כח בשלש אותיות אלה דשם אלהים ואני הבל שיש לי כח בשתי אותיות מ"י דשם אלהים הרי שם אלהים נשלם בשנינו כשבאתי אליך עכ"ז היכול אוכל דבר מאומה שהוא דבר מועט של כלם אלא אשר ישים שם אלהים הנשלם ביני ובינך אותו אדבר:

או יובן בס"ד אומרו היכול אוכל דבר מאומה דידוע דבלעם רצה לקללם באותיות כלם כי ראה שיש להם כח בברכת יעקב אע"ה שהיא אותיות כל דכתיב כי חנני אלהים וכי יש לי כל ונתן עיניו בזה הברכה של

כל

כל ונתקנא בזה ורצה להוסיף עליה אות מ"ם של מות מדרגא דיליה כאשר הביא הנחש לחוה אות מ' והברה עם אותיות ו"ת ונעשה מות כן הוא רצה לחבר אות מ"ם עם כל ולעשותה כלם ח"ו ואז הקב"ה הפר עצתו והפך הקללה לברכה ובירכם באותיות מלך דכתיב ותרועת מלך בו גם ידוע שישראל נקראו בשם אדם שהוא מספר מה להורות כי שכר עוה"ב המכונה באותיות מה ככתוב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך הוא שייך לישראל דוקא ולכן ארז"ל ע"פ אדם אתם דאתם קרויים אדם ואין אוה"ע קרויים אדם ואמרתי שזכו ישראל להואר אדם מפני כי יש להם לב אדם שהוא מספר אדם לכן בהמ"ק שניתן להם לבדם קרוי זבול שהוא מספר מה שהוא מספר אדם איך שיהיה מצינו שנקראו בשם אדם שמספרו מה להורות ששכר עוה"ב שמכונה בשם מה הוא להם דוקא גם מצינו דבלעם נתן עיניו גם בזה לאבד את ישראל מעוה"ב בעצתו אשר יען נטמאים בזנות וזאת היתה תאות בלק באומרו ואגרשנו מן הארץ בה"א הידיעה היא ארץ החיים שהיא עוה"ב דעלה כתיב ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ כנודע ממאמרי רז"ל נמצא נתן עיניו לאבדם גם מן מה דעוה"ב ואמרתי בס"ד כמו שרצה להוסיף אות מ"ם על כל של ברכה לעשותם צירוף כלם כן רצה להוסיף על מה שיש להם בעוה"ב עוד אותיות מ"ה על מה שיש להם כדי שיהיה מזה צירוף מהומה לרעה ואמרתי אותיות מה שהיה רוצה להוסיף לרוע מביא אותם מן הקליפה הנקראת לוט אשר משם יצא מואב וכמ"ש המקובלים ז"ל וז"ל לו"ט בגי' מ"ה והם אחוריים דז"א דקדושה לוטא ארור כנען ז"א דקליפה וכו' עכ"ל ולפ"ז מובן שפיר מה שחשב להוסיף מ"ה לרוע שתוספה זו ג"כ היא מן הקליפה הנקראת לוט שהוא מספר מה כי זה לעומת זה עשה האלהים ולפ"ז התוספת של מה דקליפה שרצה להוסיף על מה דקדושה שיש להם יהיה בזה צירוף מהומה שהוא ר"ל מגפה וכמ"ש במכילתא פרשת בשלח והומם אין המהומה אלא מגפה כמד"א והמם מהומה גדולה יע"ש ולפ"ז כמו שחשב לקלקל הברכה של כל שיש לישראל באות מ"ם שהביא מן סט"א דרגא דמותא כן רצה לקלקל הטובה של מה שיש להם בקדושה באותיות מה דקליפה לכך יען את בלק להכשילם בזנות ובזה הביא עליהם המהומה שהיא המגפה שמתו בה כ"ד אלף ובזה יובן מ"ש לבלק הנה באתי אליך עתה היכול אוכל דבר מאומה חלק תיבת מאומה לשלשה חלקים וקרי בה מ' או מ"ה פירוש מ"ם דמות להוסיף על כל לעשותם כלם או מה דקליפה להוסיף על מה דקדושה לעשותם צירוף מהומה או המהומה דלא אוכל להוציא מפי דבור אחד בלא רשות אלא הדבר אשר ישים אלהים בפי אותו אדבר:

ודבר מה יראני והגדתי לך נ"ל בס"ד קאי על דבור מה של א"א שאמר במה אדע אשר בעבורו גלו למצרים אם נשאר עדיין בו חלק שלא נפרע עדיין והגדתי לך לקטרג עליהם מצד זה או יובן בס"ד דידוע תיבת מ"ה כינוי לזכר בסוד שם הוי"ה דאלפין הנקרא מה וגם הוא כינוי לנקבה בסוד מה אשיב לה' ומצינו שאמר אברהם אע"ה ה' אדני מה תתן לי ולא נודע על איזה בחינה של מה הוא מבקש דאם על בחינת מה של זכר אז יש לישראל לרשת כל שבעים אומות כדין זכר שיורש הכל וממילא גם בלק הוא בכלל לרשת אותו ואם על בחינת מה של נוקבא הוא בקש אז יש לישראל דין נקבה שאין לה אלא רק עישור נכסי לכך די להם בארץ שבעה עממין שהם עישור השבעים אומות ולפ"ז בלק אינו בכלל ולא יהיה לו פחד על עצמו:

כי מראש צורים אראנו נ"ל בס"ד דידוע שאברהם אע"ה היה תחלתו עקר ואח"כ רפאו השי"ת ונתן בו כח חדש שיוכל להוליד זרע ולפ"ז אין לתרח אביו קשר וחלק בזרעו של א"א מצד התולדה כי הוא לא נתן באברהם אע"ה חלק שיוכל להוליד וא"כ נפסק חבל תרח לגבי זרע אברהם ורק אברהם לבדו הוא אב התולדה להם וכן אמותנו שרה רבקה רחל לאה כולם היו עקרות בתחלתם ואין לאבותיהם חלק בזרעם ופסק חבל של אבותיהם גם כי השי"ת נתן להם כח חדש שיהיו יכולים להוליד וז"ש מה אקב לא קבה אל שלא נתן לי רשות לקלל כי אמר לי בפירוש לא תאר את העם וא"ת יש תקנה לדבר זה שאקלל זרעו של תרח או זרע לבן ובתואל ואיידי דשיילא על זרעם העכו"ם שיילא גם על ישראל לכך א"ל כי מראש צורים שהוא אברהם אראנו כי חבל של תרח ואבותיו נעקר מפני שהוליד את אברהם עקר ולא היה בו כח להוליד כדי שיהיה לתרח חלק בתולדה של אברהם ולכן בניו של אברהם אין נחשבים זרעו של תרח וגם לבן ובתואל ואביה של שרה ג"כ אינם בקשר זה של בני האמהות מפני כי הולידו את שרה ורבקה ורחל ולאה עקרות ולא נתנו בה חלק להוליד כי גם לאה היתה בתחלתה עקרה דכתיב ויפתח את רחמה ואין פתיחה אלא במקום סתימה ולכן מגבעות האמהות ואילך אשורינו ולא דורות הקודם ונמצא הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב ומה יועיל נגדם קללה סתמית על זרע תרח או זרע לבן ובתואל כי הם אינם בכלל הזרע:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב ח"ד בשם ספר הקנה בזמן שהאב והאם עם הבנים אין עיה"ר שולטת בבנים ולכן כתיב גבי יעקב ויחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות והוא עבר לפניהם דרצה להיות הילדים עם אביהם ואמם שלא תשלוט בהם עיה"ר של עשו וכן בבלעם וישא עיניו להכניס בהם עיה"ר וירא את ישראל שכא שוכן לשבטיו עכ"ל יע"ש וז"ש מה אקב לא קבה אל וכו' וא"ת תניח בהם עיה"ר לז"א כי מראש צורים אראנו שרואה אני מאברהם שהוא ראש צורים הכל עומדים בתוכם גם מגבעות אלו אמהות שלהם אשורינו שגם הם אני רואה בתוכם באופן כי הם עם לבדד ישכון רמז בזה על האבות ואמהות כי שם אברהם יצחק יעקב מלא בוא"ו ישראל עם שמות שרה רבקה לאה רחל המה ל"ב אותיות ובלהה וזלפה כל אחת ד' אותיות הרי אותיות לבד"ד שהם שוכנים ויושבים עם אבות ואמהות שלהם ולכן בגוים לא יתחשב:

אך יובן בס"ד הן עם לבדד ישכון דארז"ל ויבן אלהים את הצלע שעשה לה דדים במקום בינה ר"ל סמוך ללב כי הלב סוד בינה כמ"ש בפתיחת אליהו זכור לטוב בינה לבא ובה הלב מבין והבהמה דדיה במקום טינוף אך תועלת זו שעשה לאדם לא מהני אלא לישראל שיש להם חלק בבינה כי נשמות ישראל הם מעולם הבריאה שהיא סוד הבינה בסוד ברוך אלהינו שבראנו לכבודו משא"כ אוה"ע אין להם חלק בבינה בסוד הכתוב כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו וכו' ולכן אין לעכו"ם תועלת ממקום הדדים שעשאם במקום בינה ולכן היונק מן הנכרית כיונק מן השרץ וז"ש הן עם לבדד קרי בה ל"ב ד"ד ר"ל הלב אצל הדד ישכון לתת להם חשיבות ומעלה ותועלת בזה אך בגוים לא יתחשב לשון חשיבות כלומר לא יש להם חשיבות זו שיש לדדים מצד היותם סמוכים ללב והיונק מהם כיונק מן השרץ:

מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל נ"ל בס"ד הם הכינו ז' מזבחות והקריבו עליהם ז' פרים וז' אילים להרע

להרע לישראל ע"י קרבנות אלו שהם ז' וז' ועתה נהפך בלעם לאיש אחר לסתור את הבניין אשר בנו להרע לישראל וסתר חדא חדא והיינו כי ישראל מקרבים כל שנה שבעים פרים בחג ולז"א מי מנה עפר יעקב קרי ביה ע' פר ר"ל ע' פר שמקרבים בחג מי מנה התועלת והטוב אשר עולה מזה ובמה נחשבת הקרבה זו של שבעה פרים שהם חד מעשרה מן ע' פר שמקרבים בכל שנה ושנה הא ודאי דוחין אלו ע' פר את ז' פר שהקרבנו להרע להם וכנגד ז' אלים אמר ומספר את רובע ישראל כלומר רביעות של ישראל כמ"ש רז"ל שהוא ליל טבילה שנזקקין איש ואשתו זל"ז אחר שקיימו מצות הספירה של ז' נקיים דכתיב וספרה לה שבעת ימים מי יוכל למנות את מצות הספירות של שבעה שסופרים בעבור רביעות שלהם והא ודאי ידחו מצות ספירת השבעה הרבים את הקרבת שבעה אלים ונגבר ישראל ואמר עוד תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו כ"ל בס"ד ישרים יו"ד שרים הם עשרה מרגלים שהיו שרים ונכבדים שמתו מיתה מגונה והוא מקבל שתמות נפשו מות יו"ד שרים אפילו שהיתה מגונה ורק שתהיה אחריתו כמוהו בישראל ואמר זה להפליג בשבח של ישראל:

הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה כ"ל בס"ד הכונה אע"פ שאין בלעם פועל בברכה כלום אלא רק בקללה עכ"ז יש תועלת גדולה בברכה שלו מפני שברכתו נכתבת בתורה וכל שנה ושנה ילמדו הצדיקים את ברכתו בס"ת ואז יתברכו ישראל מכח לימוד הצדיקים בתורה ועוד כי בעת שתהיה נכתבת ברכתו בתורה מוכרח שיאמר אותה הקב"ה למרע"ה וחוזר מרע"ה ואומר אותה בפיו וכותבה נמצא הם מתברכים מפי הקב"ה ומפי משה כביכול לז"א הנה ברך לקחתי וא"ת מה תתפאר בזה כי דבריך אינם עושים פירות בברכה לז"א וברך עוד מפי הקב"ה ומפי משה ומפי כל הצדיקים לדורות עולם ולכן לא אשיבנה שלא אוכל לחזור בי נשנות הברכה שכבר נקבעה ובזה יובן מ"ש אח"כ מה טובו אהליך יעקב וכו' ששבח את ישראל בבתי כנסיות ובתי מדרשות והיינו לומר שם בהם לומדים כל הברכות אשר אמרתי והרי הם מתברכים בהם תמיד :

לא הביט און ביעקב כ"ל בס"ד יש הון מוליד הון דהיינו שעושה בהונו מצות וצדקות ואז זה ההון של עוה"ז מוליד לו הון בעוה"ב ויש הון מוליד און שע"י רוב הונו הוא חוטא ועושה און ואח"כ מוליד לו גהינם הנקראת יון ששם טיט היון ולכן תמצא אותיות הון יש בהם ג' מיני מילואים הא' הוא הון כזה ה"ה ו"ו נו"ן והב' הוא און כזה הא' ו"ו נו"ן והג' הוא יון כזה ה"י ו"ו נו"ן ואצל העכו"ם ההון מוליד און וסופו יהיה טיט היון אך בישראל ההון יוליד הון וז"ש לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל כלומר עון שהאדם טורח ורודף עליו להשיגו זה נקרא עמל וזה לא יש בישראל אך יש להם עונות שהיצה"ר מכריחם בזה ומכשילם בעל כרחם וז"ש וריעה זונות יאבד הון כי הנואף צריך לו הון לפזר על כך נמצא זה הון שלו מוליד לו און ולא הון דהון המוליד הון בו יהיה האדם נוה לאור השכינה :

מה טובו אהליך יעקב שאתם מתנהגים בהם בצניעות כאלו הם משכנותיך ישראל או יובן ע"י מדת הענוה הנקראת מה אז טובו אהליך יעקב כי הקב"ה אינו משרה שכינתו בישראל אלא בעבור שהם שפלים וענוים וע"י כ יהיו משכנותיך ישראל תמידין בתמידות או משכנותיך מתחברים תחתון בעליון :

יזל מים מדליו וזרעו במים רבים כ"ל בס"ד ידוע מקום יש למעלה הנקרא אוצר דכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וע"ד הסוד הוא היסוד ולכן כתיב וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו אותיות אוצר וידוע כל דבר אותיות שמו הן הן צינורות השפע שלו אך הצמצום יבא מאותיות הפשוט והברכה והיתרון תהיה מאותיות המלוי וכמ"ש הרב ערבי נחל ז"ל והנה אוצר במלואו כזה אל"ף וי"ו צד"י רי"ש ראש המלוי הוא אותיות דלי"ו שהם צינורות הברכה וז"ש יזל מים מדליו שהם אותיות המלוי של אוצר אשר הם צינורות הברכה ולכן זרעו במים רבים מיני שפע רבים ולא מצומצם וירם מאג"ג מספר ז' רמז לשבעה רקיעים מלכו מלך המשיח שיעלהו למעלה מגלגל ערבות וע"י כ תנשא מלכותו שלא ישלטו בו מקרי הטבע:

ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד כ"ל בס"ד דאיתא בזוה"ק עמלק חציו מן קליפת בלעם והם אותיות ע"ם דעמלק וחציו מקליפת בלק והם אותיות ל"ק מבלק ע"ש ובזה פרשתי הטעם שא"ל אוכל נכה בו שניהו ואח"כ ואגרשנו אני לבדי ולכן עתה בלעם שראה חצי הראשון של עמלק הוא ממנו לא רצה לקלל את עצמו אלא אמר ואחריתו שהם לק מבלק עדי אובד :

ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו כ"ל בס"ד עדה מלאה כזה עי"ן דל"ת ה"י ראש המלוי הוא ילי"י שהוא שם הקדוש המעלה ניצוצות והוא משמות בן ע"ב ובמסירת נפשו עתה העלה ניצוצות הרבה ע"י שם זה ויקח זכות רמ"ח מצות או רמ"ח תיבות דק"ש בידו ובזה נתגבר על השטן כי רמ"ח הם קודם אותיות שטן ולז"א ברגז רחם תזכור או יובן בס"ד תוך תיבת העדה יש אותיות ע"ד שהוא מספר שם אכדט"ם שמספרו ע"ד והוא שם הבטחון בסוד הכתוב בטחו בה' עדי עד והוא לקח כח שם זה והצליח בו :

פרשת פנחס

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן איתא במדרש אמר הקב"ה בדין הוא שיטול את שכרו כ"ל בס"ד כי בפרשה הקודמת כתיב וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו והדקדוק ידוע למה הוצרך ליחסו עד אהרן והלא באומרו בן אלעזר הכהן נודע שהוא בן בנו של אהרן כי לא היה באותו זמן כהנים אלא הם ועוד אמרו מתוך העדה לשון יתר הוא ופרשנו דבא להגיד שבחו שעשה דבר שהוא זר ופלא מצידו כי הוא בן כהנים שאין להם עסק במלחמה ואין מצוי בידם כלי מלחמה ועוד גם הוא מצד עצמו היה עצור לפני ה' בעמלה של תורה המתשת כוחו של אדם ורחוק דבר זה שעשה מאתו לדקור ב' גופים גסים וחזקים בבת אחת ברגע ברומח ולשאת אותם מן אהלם עד פתח אהל מועד ודבר זה אינו ראוי לעשותו אלא אנשים שהם מלומדי מלחמה ועסקם בכך לעשות כזאת מכח תגבורת הלב שלהם לז"א וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן שאביו ואבי אביו כהני ה' שהם רחוקים ממעשה המלחמה ומן כלים שלה ופרושים ממלאכה זו ולכן מצד אבותיו רחוקה מעשה המלחמה הזאת שנלחם פנחס ועוד גם הוא עצמו נעצר לפני ה' בישיבת הסנהדרין הנקראים בשם עדה כדכתיב ושפטו העדה והצילו העדה ועל כן בטבע צריך שיהיה תש כח ואין לו תגבורת לב לעשות מעשה כזאת לדקור שני גופים חזקים בבת אחת וזהו ויקם מתוך העדה הוא מושב הסנהדרין ועכ"ז עשה דבר פלא זה

ויקח רמח בידו וכו׳ וידקור את שניהם וכו׳ ואחר שהגיד הכתוב שמעשיו שעשה בדבר זה היה בדרך פלא חוץ לטבע לכך אמר הקב״ה בדין הוא שיטול את שכרו משל למלך שהלך לצוד ציד ביער והיה עמו ראש הגבורים של החיל שלו ופגעו בו לסטים מזויינים להלחם בו ותכף רץ הגבור לקראתם וילחם בם בכלי זין שבידו ויפילם חללים והמלך לא נתן לו שכר ומתנה על הדבר הזה והנה אח״כ נזדמן שהלך המלך לבדו לצוד ביער ולא היה עמו כי אם נער אחד שהוא משרת לפניו על השלחן ופגעו בו לסטים והנער בראותו כך לקח החרב מאת המלך ורץ כנגדם וילחם בם ויפילם חללים ויתן לו המלך מתן מאה אלף זהובים א״ל עבדיו למה לראשון לא נתת כלום ולזה נתת מתן רב כ״כ א״ל הראשון היה ראש הגבורים שלי וזו היא מלאכתו אשר עסק בה מנעורותו ובעבור זאת הלך עמי על כן כשנלחם עשה דבר המוטל עליו ואין זה חידוש ופלא מצידו כדי שאתן לו מתנה על מעשיו אך השני היה נער רך משרת על שלחני ואינו מלומד מלחמה ואין זה עסקו כי גם כלי זין לא היה נושא איתו ולקח החרב ממני ונלחם בנפשו לכך ראוי לתת לו מתן וכן הדבר כאן דפנחס עשה דבר פלא שהוא זר ורחוק מצידו לכך בדין הוא שיטול שכרו ולז״א פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן מה שהוצרכתי לייחסו כ״כ על שם אביו ואבי אביו שהיו כהנים היינו כדי להודיע בזה שבדין הוא ראוי ליטול ולא דמי לאדם אחר :

השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם כ״ל בס״ד עוה״ז נברא בה״א ועוה״ב ביו״ד כמ״ש רז״ל ע״פ בי״ה ה׳ צור עולמים ועוה״ב היא חלק ישראל לכך נקראו ישראל בשלשה שמות שהם ישראל יעקב ישורון שמתחילים ביו״ד הרי ג׳ יודי״ן וידוע כי יו״ד דשם הוי״ה היא צורתה ג׳ יודי״ן וצריך לכוין הסופר בזה בעת כתיבתו יו״ד דשם הוי״ה ואלו השלשה יודין אשר בגופה של יו״ד דשם הוי״ה הם ראש ותוך וסוף וסימנם סת״ר ולז״א יושב בסת״ר עליון ר״ל ישראל שהם יושבים בסת״ר אות העליון שבשם הוי״ה הנה הוא בצל שדי יתלונן ולא בצל השרים כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו ולכן כתיב בהו והייתם לי סגולה כי הסגול הוא ג׳ יודי״ן שהם רמוזים בגופה של יו״ד דשם הוי״ה שאחוזים בם ישראל ולכן כמו שזכו לשלשה שמות אשר מתחילים בשלשה יודי״ן כן זכו לשלשה פסוקים של ברכת כהנים המתחילים בשלשה יודי״ן שהם יברכך יאר ישא וידוע דאות יו״ד דשם הוי״ה שנברא בה עוה״ב היא בסוד זכר ואות ה״א שנברא בה עוה״ז היא בסוד נקבה ולכן ישראל שהם זכו להלק היו״ד דשם הוי״ה יש להם דין זכר שירש הכל אבל או״ה יש להם דין נקבה לכך קראם הכתוב בנות ירושלים כמ״ש רבינו מהר״ם אלשיך ז״ל דקאי על או״ה שהם בסוג נקבה והנה היו״ד דשם הוי״ה שזכו בה ישראל שהיא חלוקה לשלשה יודי״ן נרמזה בתוך אותיות יש״ר דישראל במלואם כזה יו״ד שי״ן רי״ש כי אותיות ו״ד דמלוי יו״ד הוא מספר עשרה וכן בתוך שי״ן ובתוך רי״ש ג״כ יש ב׳ יודין ובתוך אל״ף למ״ד דישראל נרמז מספר ע׳ לרמוז כיון דהלקם הוא ביו״ד שהיא שלשה יודי״ן לכך יש להם דין זכר כי היו״ד היא סוד זכר ולכך ראוי שירשו כל ע׳ אומות הרמוזים בתוך אל״ף למ״ד והנה שלשה יודי״ן אשר באות יו״ד דשם הוי״ה שזכו ישראל להם ונרמזו תוך אותיות שם המה במילואם עולים מספר שפים ועם ג׳ כוללים שלהם עולים ס״ג כמנין חימה וז״ש השיב את חמתי מעל בני ישראל שזכה לבטל החימה שהיא מספר ס״ג בקנאו את קנאתי קנאת יו״ד אשר היא רמוזה בתוכם בשלשה חלקיה שעולים עם הכוללים שלהם כמנין ס״ג לכך בעבור זה זכה לבטל החימה שהיא מספר ס״ג ולא כליתי וכו׳ :

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וכו׳ נ״ל בס״ד ואקדים לפרש החלה הכתובים בסוף הפרשה הקודמת דכתיב וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה דאומרו ויקם מתוך העדה לשון יתר ומאי קמ״ל בזה ועוד אומרו אחר איש ישראל אין לזה הבנה כי לא נכנסו לאהל בזא״ז ועוד אומרו את שניהם לשון יתר ושני לומר וידקור את איש ישראל ואת האשה ולמה אמר את שניהם מאחר שפרט אותם בפירוש ונ״ל בס״ד דבא הכתוב לרמוז לפי דרכו ענין נשגב והוא כי פנחס נתחזק ונתאמץ בדבר זה מכח כ״ה אתוון דיחודא דפסוק שמע ישראל דשחרית וערבית שהם חמשים אותיות ואלו הם כמו חרב פיפיות לצדיקים נגד צריהם וכמ״ש רוממות אל בגרונם זה פסוק ק״ש דשחרית וערבית ובזה נעשה חרב פיפיות בידם פיפיות דייקא שהם ב׳ פיות א׳ דשחרית וא׳ דערבית ועוד נתגבר מכללות רמ״ח תיבין דק״ש כולה שדבר זה הוא תיקון בפ״ע שהם מספר רמח להרוג בו האויבים ובחרב הזה וברמח הזה ביטל את השטן וגם את הנחש כי אחר אותיות רמ״ח יש שטן רמז שבזה ביטל את כח השטן וגם הנחש בכלל השטן הוא כי נחש עם הכולל שטן דשורש אחד הם וחלק העוסק למטה בסוד יצה״ר להחטיא האדם זה נקרא נחש וחלק העוסק למעלה בקטרוגים זה נקרא שטן והנה פנחס בזאת המעשה אשר עשה בקנאתו למטה לדקור את שניהם ביטל מעשה נחש שהוא היצה״ר שהיה מסית למטה ופותם לזנות כי בטל הזנות מהם עי״כ וגם ביטל מעשה שטן המקטרג למעלה מאחר שעשה דין באלו למטה לא נשאר לו פה לקטרג עוד על ישראל למעלה נמצא בקנאתו זאת עשה ב׳ פעולות טובות אחת למטה שביטל הפתויים והסתה של הנחש שהיה מסית ומפתה את ישראל לזנות וזו הפעולה שייכה לכבוד השי״ת שהיה הנחש מחטיאם לעבור על רצונו יתברך וכנגד זו הפעולה זכה לחיים נצחים כי הוא עשה דבר לכבודו יתברך שהוא חי וקיים ועשה פעולה טובה שנית למעלה שביטל עי״ז קטרוג השטן שהיה מקטרג על ישראל ובעבור זו זכה לכהונה לו ולזרעו עד עולם :

ובזה מובנים בס״ד רמז הכתובים בפרשה הקודמת ובפרשה זו והוא אומרו ויקם מתוך העדה רמז בזה על כח הנמשך לו מן אתוון דיחודא דשמע ישראל שחרית וערבית שהם חמשין אתוון ונרמזים בתוך אותיות עדה במילואם כזה עי״ן דל״ת ה״י דראשי המלוי הם מספר חמשים והוא שם יל״י אחד משמות ע״ב ורמז בר״ת למען יחלצון ידידיך כנודע ולז״א ויקם מתוך העדה שנעשה לו קימה ועזר מתוך השם הרמוז בתוך אותיות עדה ועוד ג״כ ויקח רמח בידו שלקח כח רמ״ח תיבין דק״ש שהם כמו רומח לצדיקים לדקור בם את האויבים והמזיקין וכמ״ש על ק״ש יפול מצדך אלף ורבבה מימינך וכו׳ ועל ידי שלקח כח רמ״ח הנז׳ נתגבר על נחש ושטן הרמוזים אחר שם איש ישראל שהוא זמרי כי אחר זמר מן זמרי יש אותיות נחש ואחר אותיות מר״י בזמרי יש אותיות נשך רמז לשטן שהוא נושך בפיו בקטרוגים שלו הרי שניהם נרמזו אחר אותיות זמרי באופן זה ולז״א ויבא אחר איש ישראל שהוא זמרי אחר דייקא וידקור את שניהם הם הנחש והשטן הנרמזים אחר זמרי כי מלאכת שניהם נתבטלה ע״י קנאתו והדקירה של שניהם היתה את דקירה של איש ישראל הוא זמרי ואת האשה אל קובתה ר״ל דקירה של השנים הם היתה עם הדקירה :

הדקירה של שניהם אלה ובזה נעצרה המגפה מעל בני ישראל:

ולכך בא הדיבור בפרשה זו לפרש לו שכרו על פי פעולותיו הטובים הנז' אשר פעל ואמר השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם וזו הפעולה האחת שעשה לכבודי וגם יש לו פעולה שנית שלא כליתי את בני ישראל בקנאתי וזו היא לטובת ישראל לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום זו חיים נצחים ועוד שכר שני והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם בעבור שתי פעולות שעשה אחת אשר קנא לאלהיו שהוא חי וקיים והשנית אשר כפר על בני ישראל וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בביאור הכתוב הזה:

ועוד נ"ל בס"ד הטעם שזכה לשלום באומרו הנני נותן לו את בריתי שלום וזכה לכהונת עולם והוא דאיתא בזוה"ק בר"מ בפרשה זו דף רל"ז ע"ב אליהו רחימא דמלכא עלאה חזא מ"ם מן מות טאס באוירא חטף לה ושתף לה עם ר"ח דאיהו יצחק ואיהו בחשבן פנחס ואשתלים בה רמח לבתר חזא וא"ו מן מות טאס ברקיעא וחטף ליה ושוי לה ברמ"ח ואשתלים רומח הה"ד ויקח רומח בידו וכו' וידקור את שניהם בתרין אתוון מ"ו והיינו בקנאו את קנאתי בתוכם וכו' עכ"ל יעו"ש נמצא חטף אותיות מ"ו מן סט"א והכניסם לקדושה ובטל המות מעל ישראל דאתעבידו אותיות מ"ו עזר לישראל בצירוף ר"ח שהם מספר יצחק ומספר פנחס ונ"ל בס"ד על זה נתנבאו בשירת הים תביאמו ותטעמו בהר נחלתך חלק תיבות תביאמו ותטעמו לשתים וקרינן בה תביא מ"ו ותטע מ"ו בהר נחלתך סטרא דקדושה שנסתלקו אותיות מו מן מות ונכנסו לסטרא דקדושה דאתעבידו רומח ושני אותיות אלו נרמזו באומרו בקנאו את קנאתי בתוכם בתוך מ"ו כי נקיד החולם של בתוכם יהיה במקום וא"ו ואז קרינן ביה בתוך מ"ו ונשאר אות ת' במות ועם אותיות חמה נעשה צרוף מחתה ובהפוך אתוון תמחה ר"ל תמחה אותיות מחתה ובזה יובן הכתוב בישעיה בצדקה תכונני רחקי מעושק כי לא תיראי וממחתה כי לא תקרב אליך אלא המחתה תקרב ותגיע לזכר עמלק כי המחתה תמחה את זכר עמלק וכמ"ש מחה אמח"ה את זכר עמלק:

ובזה מובן בס"ד שפיר מה שזכה פנחס בעבור זה לשלום כי שלום הוא אותיות ש"ל מ"ו דחטף אותיות מ"ו מן סט"א דרגא דמות ומשכם משם ואותיות של לשון המשכה והכיפה כמו שולה דגים מן הים האמור על השליו ולכך זכה לשלום שהיא אותיות של מ"ו ומזה זכה לכהונה לו ולזרעו כי הכהונה נקנית בכ"ד מעלות כנז' בברייתא דאבות ולו ולזרעו ב"פ כ"ד הוא מ"ח כמנין אותיות מ"ו עם כולל שתי אותיות:

אך יובן בס"ד הטעם שזכה לשלום ע"י תיקון הברית שעשה והוא כי בתיקון הברית נעשה שני תיקונים של בחינת פ"ד האחד הוא מ"ש בזוה"ק דדיוקנא דברית אזדרע במ"ב זווגים וכו' והוא סוד כונה של פ"ד כמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל ותיקון הב' הוא להעלות ד' אותיות אחה"ע שהם מספר פ"ד והם מ"ן שבגרון וכמפורש בדברי רז"ל על כן ב' פ"ד של שני תיקונים הנז' הם קס"ח ועם מספר שמו פינחס ביו"ד שהוא מספר ר"ח עולה מספר שלום לכך בתיקון הברית שעשה בקנאתו אמר הנני נותן לו את בריתי שלום:

ועדיין צריך להבין מ"ש לכן אמור שרצה שיפרסם ויכריז דבר זה לכל כי לא כתיב אמור לו אלא אמור לעלמא ומה צורך לפרסם שכרו ונפרע שכר החיים הנצחים שנתן לו בשלום כמ"ש רז"ל שהוא ר"ל חיים נצחים כמ"ש בריתי היתה אתו החיים והשלום ונ"ל בס"ד דידוע אין עון מזיק לישראל בשפע הפרנסה כמו עון הזנות ולכן אמר הכתוב כי בעד אשה זונה עד ככר לחם ר"ל עון אשה זונה נוגע בככר לחם שהוא שפע הפרנסה יען כי הסט"א בראותה אשה מזנה עם זר ואיש מזנה עם נכרית גם היא תעיז פניה ליגש אל הקודש לחטוף מן השפע שאינו שלה ולכן יתמעט השפע ועל כן כאשר יראו חסרון שפע בדור תחלת הכל יבדקו אחר עון זה כי זה העון גורם למעט שפע הפרנסה יותר מכל העונות ולכן אמרו בגמרא דגיטין פרק ד' מעשה בכפר סכניה של מצרים שעמדו ארבעים מודיות בדינר נתייקרה התבואה ונחסר השער מודיא אחת ובדקו ומצאו אב ובנו שבאו על נערה מאורסה ביוה"כ והביאום לב"ד וסקלום וחזר השער למקומו ע"ש ראה כמה גורם עון זה בשפע המזון וגם הם לא נחתו לבדוק אלא רק בענין זה ומצאו:

ובזה אמרתי בס"ד טעם נכון בעובדא דאיתא בירושלמי דתענית פרק א' שפעם אחת היו ישראל צריכין למטר והגידו מן השמים לרבי אבהו בחלום על אדם אחד ששמו פנטקקא שהוא יתפלל ויבא המטר שלח רבי אבהו והביאו ושאל אותו מה אומנותיך והשיב חמש עבירות הוא עושה בכל יום שכך הוא אמנות שלו משכיר זונות נויים להמזנין גויים בבית המיוחד לזנות ועוד מיפה ומכבד ומתקן את מקום השחוק שצוחקין בו לפני הזונות ועוד מכניס בגדיהם של הזונות לבית המרחץ ליפותם ועוד שהוא מטפח ומרקד לפני הזונות עד שיבואו המזנין אצלם ועוד אחר שיבואו מקיש בכלי זמר לפניהם א"ל רבי אבהו ומה טיבו עבדת ר"ל מה מעשה טוב בא לידך ועשית בעסק הרע הזה והשיב לו פעם אחת הייתי מייפה המקום ההוא ובאה אשה יהודית ועמדה אחרי העמוד ובכתה אמרתי לה מה לך שאת בוכה ותאמר בעלה חבוש בבית האסורים והיא מוכרחת להשכיר עצמה לזנות כדי ליקח ממון לפדות את בעלה ובשמעי כך מכרתי מטתי והמצע אשר עליה ונתתי לה הדמים ואמרתי לה הא לך מעות אלו ותפדי את בעליך ולא תחטאי בזנות אמר לו רבי אבהו כדאי אתה להתפלל על הגשמים דמזה הדבר שעשית נראין מעשיך לש"ש שאתה משתדל שלא יחטאו בנות ירושלים בזנות יעו"ש:

ולכאורה הדבר הזה יפלא דהן אמת שאותו האיש הוא עצמו לא היה מנאף וכל עסק זה היה עושה עם הגויים בלבד והיה לבו טוב למנוע את בנות ישראל מן הזנות אך במה כוחו ומה נחשב הוא כנגד מאורן של ישראל הוא הקדוש רבי אבהו דגילו מן השמים דרק זה האיש יתפלל על הגשמים ויהיה נענה בתפלתו ולמה לא יתפלל רבי אבהו ושאר חכמים וצדיקים שהיו באותו זמן דרבים המה בודאי אמנם כפי האמור מובן הטעם שפיר מאחר דעון הזנות הוא מזיק בשפע הפרנסה ועצירת גשמים לכך בכונה מכוונת והשגחה פרטית נבחר אדם זה מן השמים להביא הגשמים ולהריק ע"י תפלתו שפע הפרנסה הואיל והיה משתדל למנוע הזנות מבנות ישראל כדי שיתפעלו כל אנשי ישראל ויבינו כמה קשה עון זה וכמה גורם הזק בענין הפרנסה בראותם אדם כזה שהוא המיני ועסקו רע זכה להביא גשמים יותר מכמה צדיקים שבדור בשביל שהיה משתדל למנוע עון זה של הזנות מישראל ובזה יתלהבו המון העם לפרוש מזנות וגם יתלהבו חכמי הדור לתת דעתם והשגחתם על דבר זה לאפרושי את העם מעון זה:

והנה ידוע שיש לעונות כח פרטי בסט"א שתחטיא בו את בני אדם ועל זה אז"ל מלאך מלא עינים כי

כי הוא מלאך הוא יצה"ר המפתה את בני אדם וידוע כי תאות הזנות נמשכת מן העין רעה של הקליפה לעין של האדם כי עין רואה ולב חומד והכלים גומרים וידוע כי שפע הפרנסה מכונה בשם שלום כי הוא בא ע"י היחוד שם הוי"ה ושם אדני בהכאה זב"ן שיהיה מזה מספר שלום כמ"ש הרב הקדוש מהרש"ש ז"ל בדין ידין ולכן כתיב השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך ולכן ניתן השלום לפינחס כי ע"י קנאתו שעשה הפריש את ישראל מעון זה של הזנות וע"י כך נמשך להם שפע הפרנסה הנקרא שלום אשר היה ראוי שיסתלק מהם בעבור עון זה ולכך זכה לשלום מדה כנגד מדה והואיל ועל ידו יצאו ממות לחיים לכך זכה לשלום של חיים כמ"ש בריתי היתה אתו החיים והשלום כמ"ש רז"ל שהי חיים נצחיים שהשלום יהיה לו בין גופו ובין נשמתו כמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל:

מיהו כל דבר טובה של יחיד אם יתפרסם לכל ישלוט בו עיה"ר ב"מ דאפילו התורה מפני שנתנה בפרסום שלטה עיה"ר של אוה"ע ושריהם ונשברו לוחות ראשונות כמ"ש חז"ל וכ"ש אדם יחידי אך על טובה זו של פנחס בענין שלום החיים לוה הש"ת למרע"ה לגלותה ולפרסמה ולא יחוש לעיה"ר יען כי הוא ביטל עון הזנות מישראל הנמשך ובא מעין רעה של סט"א לעין האדם וכאמור לעיל ומאחר דסימא בקנאתו זאת את עין רעה של סט"א לכך לא תשלוט בו עיה"ר לכך לוהו שיאמר ויפרסם שכר טובת השלום של פנחס כדי להודיע המצוה הזאת כמה פועל טוב פועלת לז"א לכן אמור לפני הכל הנני נותן לו את בריתי שלום הוא שלום החיים:

פרשת מטות

זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור נדר וכו' י"ל מאי קמ"ל בתיבת זה וי"ל בס"ד דארז"ל מה בין נדר לנדבה נדר הרי עלי נדבה הרי זה ולז"א זה הדבר אשר צוה ה' שאינו חפץ הש"ת בנדר שהוא הרי עלי אלא רק בנדבה שהוא הרי זה ועכ"פ איש כי ידור נדר יזהר לקיים ולא יחל דברו ובזה יובן בס"ד קולי אל ה' ואצעקה קולי אל אלהים והאזין אלי פירוש תפלתי אל הש"ת בעת צרה לאו בשביל הנוגע לגופי אלא רק בשביל דבר הנוגע להש"ת ובעבורו אצעקה ומה שעולה קולי אל אלהים ולא ישוב ריקם היינו מפני כי והאזין אני הלך תיבת והאזין לשתים וקרי בה וה"א ז"ין שהוא אותיות זה במילואם פירוש כי אני לא יש דבור של נדר שהוא הרי עלי אלא דבור של נדבה שהוא הרי זה ומאחר שאני נזהר בדבורי בענין נדרים לבלתי אדור נדר גם בעת צרה אלא אתן במזומן ואומר הרי זה לכך הקב"ה מכבד דבורי בתפלה מדה כנגד מדה שעולה קולי ומגיע אל אלהים להתקבל ברצון:

לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בחומת אנך במשלי כ"ב ע"פ למה יקח משכבך מתחתיך בשם הרב גדליה חיון ז"ל דארז"ל בעון נדרים אשתו מתה ועל כן השונא אשתו הוא נודר ואינו מקיים כדי שתמות אשתו והוא טפש בדבר זה דמיתת אשתו לנודר ואינו מקיים הוא בתורת עונש ולא לעשות לו נחת רוח וא"כ לזה יעשה לו הקב"ה עונש אחר ואשתו תהיה קיימת ע"ש ובזה פרשתי בס"ד הפסוקים בתהלים סי' ל"ו כי החליק אליו בעיניו למצא עונו לשנא דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להטיב און יחשוב על משכבו יתיצב על דרך לא טוב רע לא ימאס והוא דידוע הנודר נקרא לא טוב דכתיב טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם נמצא מי שאינו נודר נקרא טוב ועל כן ממילא הנודר נקרא לא טוב וזה השונא אשתו הוא נודר שאז נקרא לא טוב אבל מעיקרא אינו נודר כדי לשלם אלא נודר שלא ישלם שאז תמות אשתו שהיא נקראת משכבו כמ"ש רז"ל ע"פ למה יקח משכבך מתחתיך וז"ש כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנא ר"ל הוא בידים ובכונה ממציא עליו עון בשביל שהוא שונא לאחר ורוצה להזיק לאחר באותו עון אשר ממציאו על עצמו ופירש הדבר מה הוא ואמר דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להטיב פירוש כשהוא מוציא מפיו לתת צדקה נו"כ הוא און ומרמה כי באמת חדל להשכיל להטיב שאינו מקיים מתן הצדקה והטובה אשר דבר בפיו ורק און יחשוב על משכבו פירוש שהוא חושב בזה און על משכבו פירוש שהוא חושב בזה און על משכבו היא אשתו להרע לה שתמות ולכן הוא יתיצב על דרך לא טוב שהוא מרבה בנדרים שנקרא דרך זה לא טוב ובאמנת מחשבתו זאת היא הבל דודאי לא יגיע הרע של מות על משכבו כי זה הרע נגזר בשביל עונש לנודר אך זה הנודר הנה רע זה של מיתת אשתו לא ימאס אלא אדרבה הוא מבקש אותו וחפץ בו:

והנה ידוע שהאשה נקראת נפש של בעלה והאיש נקרא רוח של אשתו יען כי האשה שורשה בנפש שה"ס עשיה והאיש שורשו ברוח שה"ס יצירה גם עוד צריך שהאיש יאהב אשתו אהבת נפש לכך נקראת נפשו וז"ש איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור איסר על נפשו כלומר אלו הנדרים והשבועות והאיסורים הוא עושה אותם בשביל אשתו שהיא נפשו ורוצה שתמות נפשו זו אשתו לכך עושה על עצמו נדרים ואיסורים כדי שלא לקיים ואז בעבור זאת תמות נפשו זו אשתו הנה העושה כן בכונה זו לשוא הוא עמל כי לא יחל עונש דבור זה של הנדר שהוא עובר עליו כאשר הוא חושב לכך ימהר לקיים אמרי פיו וככל היוצא מפיו יעשה קודם שתגיע הרעה של הנדרים על ראשו כי מחשבתו זאת שהוא חושב על אשתו לא תקום ולא תהיה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד אומרו לא יחל דברו וכו' ע"ד המעשה של חולדה ובור דאותו האיש שחלל שבועת פיו אע"פ שאמר דברים היולים שחולדה ובור יהיה עדים בדבר הזה עשה הקב"ה עונש שלו בחולדה ובור ממש וז"ש לא יחל דברו יען כי כ"כ גדול הוא כח הדבור בנדר ושבועה שאז ככל היוצא מפיו של זה הנודר ונשבע להעיד עליו עדים באותו הנדר והשבועה יעשה הקב"ה את העונש שלו אם יעבור על הדבור של פיו או יובן קרב לזה ע"פ המעשה של רבי עקיבה שלוה מעות מן מטרוניתא וא"ל שיהיה הקב"ה והים ערבין בדבר זה שקבע לה זמן לפרעון ואח"כ נאנס ולא הלך אצלה בזמן שקבע לה כי חלה והיא הלכה ועמדה על שפת הים ואמרה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שרבי עקיבה לוה ממני מעות וקבע לי זמן היום הזה לפרעון וא"ל שאתה והים ערבין ועתה חלה ונאנס ולא הביא לי המעות ואני רוצה אותם מן הערב מיד גזר הקב"ה שתשתטה ביתו של מלך שהיתה יושבת בארמונה על שפת הים וזרקה כיס תיבה שלה שיש בה אבנים טובות ומרגליות ותכף הביאוה גלי הים לרגל אותה המטרוניתא ולקחה אותה ומכרה ממנה כנגד המעות שלה ושמרה אצלה הנשאר אח"ז בא רבי עקיבה והביא לה המעות אמרה לו כבר פרע לי הערב והא לך היתרון

וזו היא חד משית מילין דאעתר רבי עקיבה מכהון דאה מעשה ה' מדותיו מדה כנגד מדה מאחר שרבי עקיבה נאמן בדבורו ונזהר בו על כן עתה שאמר לאותה מטרוניתא שהקב"ה והים ערבין בדבר קיים הקב"ה דברו ממש שפרע לאותה האשה את החוב שלה באמצעות הים ולא עשה הנס באופן אחר שישליך מלאך נזיקה מעות כנגד מעות שהלותה לרבי עקיבה וז"ש לא יחל דברו ועי"כ יזכה ככל היוצא מפיו ממש יעשה הקב"ה וככתוב ותגזר אומר ויקם לך :

ועוד כ"ל בס"ד דמצינו שברא הקב"ה באדם שני מקומות למשכן השכל והבינה והם המוח והלב אך לדבור ברא לו מקום אחד שהוא הפה והניחו באמצע בין המוח ובין הלב ללמדך שהאדם קודם שיוציא הדבור מפיו ישגיח וידקדק עליו בשכל שבמוחו אם זה הדבור ראוי להוציאו מפיו ואם הוא יש לו יכולת לקיים את הדבור הזה ואז יוציא הדבור מפיו כשיראה שהוא ראוי להוציאו ויש לו יכולת לקיימו ואחר שהוציאו מפיו לא יעשה הסח הדעת ממנו אלא ישגיח עליו בבינה אשר בלבו להביאו לידי קיום שיקיימנו בפועל ולכך ברא מקום לבינה תחת מקום הפה והוא הלב שעומד בגוף אחר הפה ולפ"ז הנדר שיוציא האדם מפיו צריך שיהיה לו התחלה מן המוח שהוא עומד למעלה מן הפה שיסתכל עליו בשכל שבמוחו אם יש לו יכולת לקיימו ואז אח"כ יוציא הנדר בדבור שבפיו משא"כ אם התחלת הנדר תהיה מן הדבור דוקא בלתי שיקדים להביאו בשכל ומחשבה שבמוחו הנה זה אפשר שידור דבר שא"א לקיימו והיה בו חטא וז"ש איש כי ידור נדר או השבע שבועה וכו' הנה זה הנדר או האיסר לא יחל דברו לא יהיה לו התחלה מן הדבור שבפה אלא צריך שתהיה לו התחלה מן השכל שהוא עומד במוח שהוא למעלה מן הדבור ואז זה בכוח ככל היוצא מפיו יעשה מאחר שעושה הבחנה תחלה על הנדר או האיסר בשכלו ואז יראה אם לא יוכל לקיים ימנע ולא ידור או ישבע או יאסור דבר עליו :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ואקדים תחלה לפרש בס"ד הפסוק אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתיך די"ל והלא כל אדם שפתיו פתוחים והמשורר ע"ה בעצמו בעת שאמר דברים אלו שפתיו פתוחים ומוציא בהם הדברים האלה וא"כ מאי מבקש מאת ה' שיפתח שפתיו ופרשתי בס"ד הכונה שיש אדם שואל צרכיו בפיו תחלה ואח"כ נותן לו הקב"ה בקשתו מן השמים ויש שאינו צריך לשאל בפיו אלא מתקיים בו מש"ה טרם יקראו ואני אענה שעושה לו הקב"ה צרכיו קודם שישאל ויבקש עליהם וההפרש שיש בין זה לזה הוא דאותו שצריך לשאל תחלה הנה הוא יושב ומצפה אחר תפלתו אמתי תגיע לו בקשתו אך הב' אינו מצטער לצפות כי קודם שיתעורר לשאל על צרכיו כבר ניתן לו כל הצריך לו גם עוד ההפרש שזה שהוא צריך לשאל על צרכיו הנה פתיחת פיו ושפתיו בדבר התפלה והשאלה היא תהיה מעצמו שהוא פותח שפתיו לשאל כדי להשיג בקשתו בצרכיו אך הב' הוא אינו פותח פיו ושפתיו לשאל כי הקב"ה נותן לו קודם שישאל ורק הוא אחר שיתן לו הקב"ה צרכיו הוא פותח פיו ושפתיו להודות להשי"ת על השפע והטובה שנתן לו על כן פתיחת שפתיו תתייחס להשי"ת שהוא סיבב פתיחה זו על ידי שהקדים לתת לו הטוב אשר הוא מוכרח עתה להודות להשי"ת עליו ועל זה שאל דוד הע"ה אדני שפתי תפתח פירוש תתנהג עמי כאותם צדיקים שתתן להם צרכיהם קודם שישאלו בפיהם שאז אין אני פותח שפתי מעצמי אלא פתיחת שפתי תהיה מתייחסת אליך דע"י שאתה מקדים לתת לי צרכי אז שפתי נפתחים לשבח ולהודות לך כי פי יגיד תהלתיך בלבד על הטובה שנתת לי ואין צריך פי להגיד בקשה ושאלה בעבור צרכי כי זה אתה הקדמת לתתם לי :

והנה ידוע שהקב"ה מדתו מדה כנגד מדה ולכן לא יזכה האדם שיהיה נכבד לפני הקב"ה שלא יצטרך לבקש צרכיו בפיו שאז הוא צריך להצטער בתוחלת שיהיה מצפה אחר תפלתו אמתי יגיע לו הדבר אשר בקש אא"כ הוא מכבד הדיבור של פיו שאינו מוציא מפיו דבר לבטלה שלא יביאנו לידי קיום אלא נזהר לקיים כל מוצא שפתיו הנה זה דוקא זוכה להתכבד בפיו ושפתיו בכבוד הנז' שלא יצטרך לשאל בפיו כלום ולא יצטרך לצפות על בקשתו אלא טרם שישאל יתן לו הקב"ה צרכיו וז"ש לא יחל דברו ר"ל אם ירצה להיות מאותם הגדולים שלא יצטרך להיות מצפה על דברו בתפלה ובקשה דיהל הוא לשון צפוי הנה הוא צריך להזהר תמיד בכל היוצא מפיו יעשה ואז מדה כנגד מדה יכבדהו הקב"ה בדבר זה שלא יצטרך לצפות על דברו שמבקש בו צרכיו כי קודם שידבר יתן לו הקב"ה כל צרכו :

ועוד כ"ל בס"ד בהקדים מאמר רז"ל מנין שנשבעין לקיים המצוה שנאמר נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך ועל זה י"ל מאי כ"מ בשבועה חדשה והלא כבר מושבע ועומד מהר סיני ואם יש יכולת ליצה"ר להעבירו על שבועת ה"ם יעבירו גם זו ונראה הכונה דהן אמת שהאדם יודע שהוא מושבע מה"ם על כל המצות עכ"ז היצה"ר מורה לו להתיר האסור לו ד"מ בא לידו גניבה שיוכל לגנוב מאדם שהוא רועה זונות ומאבד מעותיו באיסורים והוא איש עני ותלו ביה טפלי כולם עוסקים בתורה ואין להם לאכול אפילו פת חריבה בזה ימצא לו היצה"ר היתר במקצת דא"ל על האי גוונא לא נשבעת בה"ם בדבור לא תגנוב דניחא ליה לקב"ה ח"ו שתגנוב הממון מזה ותחיה בו נפשות טהורות ולא ישאר זה הממון אצל בעליו לנאף בו עם הזונות וכן כיוצא בדברים אלו שימצא לו צד היתר לומר לו על אופן כזה לא נשבעת ולכן כדי לבטל דברי היצה"ר ההבלים האלה שלא ימשך אחריהם זו היא תקנתו שיקפוץ וישבע בפירוש על אותו הדבר שלא יעשהו ואז נפלו כל צדדי היתר של יצה"ר דהשתא אפילו לפי דבריו שענין זה הוא מותר ולא נשבע עליו בה"ם הנה ע"י שבועה זו נעשה אסור עליו דהא אם נשבע אדם על ככר היתר שלא לאכלו דאם אכלו לוקה ולא נשאר ליצה"ר מקום לפתות לאדם ועל זה וכיוצא בזה אמר דוד הע"ה נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך וכן עשה בועז כשבאה רות אצלו אז בא היצה"ר ואמר זו גיורת היא ובת מלכים היא ולפי תומה באה אצלך קום בא עליה ולא תביישנה שתחזור ריקם ואז תבעט בדין ישראל ועוד כיוצא בצדדי היתר כאלה לכך קפץ ונשבע חי ה' שכבי עד הבקר שלא יבא עליה שאז נאסרה עליו מכח שבועתו :

ובזה יובן איש כי ידור נדר או השבע שבועה אע"פ שבנדר ושבועה זו אינו אוסר דבר המותר אלא הוא בא לאסור דבר שהוא כבר איסר על נפשו מהר סיני אל תאמר מה תועלת בנדר ושבועה זו שעושה עתה דעכ"ז יועיל הנדר והשבועה שלא יחל דברו של הקב"ה הנזכר בתחלת הפסוק יען כי עתה שנשבע מחדש בודאי ככל היוצא מפיו יעשה בלי שום תפונה דמה יוכל היצה"ר למצוא לו היתר על שבועתו ונדרו שעשה עתה דהאדם אוסר בשבועתו ונדרו גם דבר שהוא מותר מהר סיני :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד דהדבור של האדם יש

בו

בו חלק חול מה שצריך לדבר בצרכי עוה"ז ויש בו חלק קודש מה שצריך לדבר בתורה הנקראת שם חיים כמ"ש רז"ל ע"פ ושמתם ועוד שאר דברי קדושה לכן אם תסיר מן מספר דבור מספר שם חיים שהוא חלק הקודש ישאר מספר חול כמלא דבור כולל קודש וחול אך יש אדם מכוון בצרכי חול ג"כ לש"ש כמ"ש הרמב"ם ז"ל ע"פ בכל דרכיך דעהו הנה זה עושה את החול ג"כ בכלל קודש וזה ידמה הדבור שלו לפרי שקליפתו נאכלת בכל הפרי כמו תאנים ענבים וכיוצא ויש מכוין בצרכי חול להנאת החומר הנה זה חלק החול שיש בדבור שלו ידמה לקליפת רמונים וכיוצא שאינה נאכלת בכלל הפרי כמלא זה המכוין בכל דבר לש"ש אינו מופרש ומובדל הדיבור שלו בין שני חלקים שיש בו משא"כ אם אינו מכוין לש"ש הרי זה חלקים של דבורו מובדלים ומפורשים זה מזה כקליפת הרמון שהיא מפורשת ומובדלת מן האוכל שהוא הפרי וז"ש לא יחל דברו ר"ל אין בדבור שלו הבדלה והפרשה בין חלקיו כמו הענבים והתאנים הרי זה דבורו ראוי והגון הוא לפני השי"ת שאז ככל היוצא מפיו יעשה הקב"ה וכמ"ש ותגזר אומר ויקם לך. יען כי גם על דרכיך הם צרכי גופך נגה אור המחשבה שלך שאתה מכוין בהם לש"ש לכך הקב"ה יגזר האומר שלך לקיימו לך :

החלצו מאתכם אנשים לצבא י"ל תיבת אנשים יתיר לשון וכ"ל בס"ד דידוע הענין כל צבא של מעלה יהיו בעזרו להלחם לו ולכן אברהם אע"ה שהיה עניו מאד הפיל ד' מלכים ע"י צבא של מעלה שהיו לוחמים בשבילו וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דעובדא דבעל מדרש שמואל שכל אדם האוחז במדה טובה שהיה צדיק מצדיקים הראשונים אוחז בה מאד יזכה שתתעבר נפש אותו צדיק באותו לעזרו ולכן כשבא הרב בעל מדרש שמואל אצל רבינו האר"י ז"ל קם מפניו וא"ל לא מפניך קמתי אלא בפני רשב"י שבא עמך בשביל שעשית אותו היום מצוה שהיה נזהר בה רשב"י מאד ועל כן מי שהוא עניו ביותר זוכה שיתלוה עמו גילוי מן מרע"ה לפי ערכו לעזרו וז"ש החלצו מאתכם קרי בה מאת מך ר"ל ממדת הענוה שהעניו נקרא מך ולכן אנשים לצבא תיבת אנשים קרי בה אני"י ש"ס כלומר גם אני אהיה שם לצבא לעזרתם ואות למ"ד של לצבא משמש תמורת תיבת מקום כנודע משמושי הלמ"ד וכאלו אמר במקום צבא :

אך יובן בס"ד דידוע שם הל"ז משמות ע"ב הוא שם אנ"י והוא מסוגל לנקום בו ולכן צריך לכוין בו בכל יום בר"ת אל נקמות ה' שינקום הקב"ה נקמת עשרה הרוגי מלוכה וכנז' בספר הכונות לרבינו האר"י ז"ל ותיבת אנשים הוא [שם אני] ש"ס אנ"י וזהו החלצו מאתכם שם אני שתכוונו בו במחשבה שיהיה כלי זין שלכם לתת נקמת ה' במדין ושם זה של אני הוא מספר ס"א כמנין אותיות שקודם שם הוי"ה ואותיות שאחריו שהם מספר ס"א :

אך יובן בס"ד דארז"ל אדם ובהמה תושיע ה' בזכות הבהמות יוושע האדם אע"פ שאינו ראוי כמ"ש בעובדא דאלכסדרוס מקדון כשהלך לאפריקא על כן יש יוצאים למלחמה ונוצחים לאו בשביל זכות עצמן אלא בשביל הבהמות שרוכבים עליהם שאם הם נהרגים במלחמה גם סוסיהם נהרגים ובזה פרשתי בס"ד אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר המה כרעו וכו' כלומר האומות הם ניצולים בעבור הרכב והסוסים כי אין להם זכות עצמן אבל אנחנו בית ישראל בשם ה' אלהינו היא התורה דארז"ל התורה כולה שמותיו של הקב"ה בה נזכיר בקשת הישועה בתפלתינו ועל כן אלה האויבים הבאים נגדינו ברכב וסוסים לא יועילו להם נגדינו אלא המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד ולפ"ז אם אין ראויים מצד עצמן אלא בעבור הבהמות אז לא נאות שיקראו הם הצבא אלא רק הבהמות וז"ש החלצו מאתכם אנשים לצבא אנשים דייקא שיהיו צדיקים שאז הם יהיו נקראים הצבא ולא הבהמות :

עבדיך נשאו ראש אנשי המלחמה אשר בידינו וכו' נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בירושלמי בפאה דורו של דוד היו כולם צדיקים וע"י שהיה בהם דלטורין היו יוצאין למלחמה ונופלין דורו של אחאב היו עע"ז ועל שלא היה בהם דלטורין היו יוצאין ונוצחין ע"ש גם ארז"ל בגמרא מפני מה אצבעותיו של אדם משופין כיתידות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזניו כדי שלא ישמע כמלא נצוח המלחמה תלוי בשמירת האדם את אזניו שלא תשמענה לשה"ר ומה תקנתו יניח ראשי אצבעותיו לתוך אזניו והנה אם יש לאדם כלי זין ועוסק ומשתמש בו הרי זה מנשא את כלי זין ההוא ואם מניחו בזוית ואינו משתמש בו הרי זה משפילו וז"ש עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה הם ראשי האצבעות שהם אנשי המלחמה שאנחנו נלחם בם עם היצה"ר המשמיענו לשה"ר וכיוצא אשר בידינו שהם מחוברים בידים שלנו עשינו להם התנשאות בשמושינו בהם או נשאו כפשוטו ותהלות לאל לא נפקד ממנו איש שנלחנו במלחמה וחזרנו לשלום :

אך יובן בס"ד ידוע חמש אצבעות ימין הם חמשה חסדים וחמש אצבעות שמאל הם חמשה גבורות ונצוח במלחמה יהיה ע"י הה"ח והה"ג ולכן לאצבעות קורא אותם אנשי המלחמה וידוע כי החמשה אצבעות אלה שמותם גודל אצבע אמה קמיצה זרת ור"ת שלהם מספר יב"ק הרמוז בר"ת יענך ה' ביום צרה ור"ת ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראינו וידוע כי הם ב' בחינות של יבק האחד הוא מספר הוי"ה אהי"ה אדני שעולים יבק והאחד הוא מספר הוי"ה אלהים שעולה יב"ק ובשני בחינות יב"ק אלו יצליחו במלחמה ובעת צרה ושניהם רמוזים בשתי ידים יב"ק אחד באצבעות ימין ויב"ק אחד באצבעות שמאל וז"ש עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה לאצבעות קורא אותם אנשי המלחמה שבהם רמוזים ה"ח וה"ג ור"ת שלהם הוא מספר יב"ק יב"ק וזהו אשר בידינו דייקא ולא נפקד ממנו איש רמז לחיבור שם הוי"ה עם שם אדנ"י ע"י היסוד שהוא שם שדי ונרמז בר"ת איש או יובן בס"ד האדם נקרא עיר קטנה ואנשים בה מעט וכו' וא"כ אברים של אדם נקראים אנשי המלחמה והראש שלהם הוא הלב שהוא מלך על כולם ונרמז בידים שיש בהם ל"ב פרקים באצבעות וכפים וזרועות ימין ושמאל וז"ש נשאו את ראש אנשי המלחמה הוא הלב אשר רמוז בידינו ולא נפקד ממנו איש שהוא תואר המשפיע כי כל משפיע נקרא איש גם איש ר"ת אהבה יראה שמחה היא יראת הרוממות או יובן תואר איש מורה על השפעה שיש לו מן יו"ד דשם הוי"ה וכן שם אשה והפוגם בריתו תחסר ממנו אות יו"ד וז"ש לא נפקד ממנו איש שלא נחסר מתואר איש כלום או יובן איש ר"ת אמצע ימין שמאל שהם ג' קוין חג"ת שאוחזים בהם האבות זיע"א :

פרשת מסעי

ויסעו ממרה ויבואו אילמה ובאלים שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים ויחנו שם נ"ל בס"ד

בסוד הצדיק נקרא דקל דכתיב צדיק כתמר יפרח והטעם שנקרא דקל כתב בקה"י ז"ל דהבינה נקראת דקל שהוא ר"ת דרור קן לה והבינה ה"ס עוה"ב והצדיק הוא בן עוה"ב וגם הוא קן לשכינתא כמ"ש היכל ה' המה והנה אחר דקל יש רמ"ה שה"ס בינה הנקראת רמ"ה כנז' בזוה"ק פרשת ויגש קול ברמה נשמע דא עלמא דאתי ולכן הצדיק שהוא בן עוה"ב גם הוא נקרא בשם רמה וידוע כי רמה היא בקדושה והפך רמה יש מרה והיא בקליפה ולז"א במשלי נפת תטפנה אשה זרה וחלק משמן חכה ואחריתה מרה כלענה ולכן כשיצאו ישראל ממצרים ונפרדו מן הקליפה כתיב בהו יוצאים ביד רמה ולז"א אבנר ליואב הלנצח תאכל חרב הלא ידעת כי מרה תהיה באחרונה כי השופכים דם נקי תדבק בהם הקליפה שהיא מלאה דם שנקראת מרה ונמצא יצאו מן רמה למרה וידוע ששכר עוה"ב מכונה בשם מה דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ואם ירשע אדם וידבק במרה היא הקליפה אז יאבד שכר עוה"ב הנקרא מה ואם שב בתשובה חוזר אל חלק מה וז"ש ויסעו ממרה היא הקליפה שדבקה בהם ע"י החטא ועי"כ ויבאו אילמה קרי בה אלי מה הוא שכר עוה"ב הנקרא מה ובאלי"ם מספר כסא שה"ס עוה"ב הנקרא עולם הכסא שה"ס הבריאה כנודע בתים עשרה עינות מים רמז לנשמות ישראל שהם י"ב שבטים כי נשמות ישראל הם מבריאה בה"ס עוה"ב הנקרא כסא הכבוד ושבעים תמרים רמז לתורה שיש בה שבעים פנים שגם התורה נתנה לנו מעולם הבריאה כנודע ויחנו שם כי שם מושב נשמתם:

או יובן בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל והבאתי דבריו בשה"ק אדרת אליהו דף קכ"א כי נשמות ישראל בתחלה נחלקים לשלשה אבות ואח"כ לי"ב שבטים ואח"כ לשבעים נפש ואח"כ מתחלקים עד ששים רבוא שרשים קטנים ע"ש וידוע כי האבות נקראו בני אלים וכנז' בגמרא דמגילה בפ"ב והטעם כי האבות הם רגלי הכסא שהוא מספר אלים וז"ש ובאלים בהם שלשה אבות בתים עשרה עינות מים שנחלקים לי"ב שבטים ואח"כ לשבעים נפש וזהו ושבעים תמרים ואח"כ לששים רבוא שהם מספר שש מאות אלף וזהו ויחנו ש"ם ר"ת שש מאות:

או יובן בס"ד ויסעו ממרה היא זוהמת הנחש ויבאו אילמה קרי ביה א"י למה ר"ל אודות י"א סימני הקטורת לבחינת מ"ה שהם תפארת ומלכות דיש י"א סימנים שייכים לבחי' תפארת שהוא בחי' שם הוי"ה רמ"ה ויש י"א סימנים שייכים לבחי' מלכות הנקראת מה בסוד מה אפ"ב לה' ולכן אומרים אותם בכל יום במקרא וגם בברייתא שהוא תורה שבע"פ או יובן בס"ד ויסעו ממרה הם עשרה ימים ראשונים של חודש אב דרובו של היכל נשרף בעשירי ויש בהם מ"ר שעות לכך קראם מרה ויבאו אלי מה שם הוי"ה דאלפין שמספרו מה שהוא מספר גאולה ולכן אומרים בתפלת העמידה ומהר לגאלינו גאולה שלימה ופרשתי בס"ד ר"ל גאולה של מה דבגלות יתעלם אות א' במלוי הוא"ו ויהיה מספר השם מספר גולה ובגאולה יתגלה אות א' במלוי הוא"ו ויהיה מספר גאולה שהוא מספר מה וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל על יצ"מ או ויבאו אילמה לקדושת התורה שנקראת עוז ואילמה לשון עוז וחוזק:

ויסעו מתרח ויחנו בתרח נ"ל בס"ד תרח רמז לעולם העשיה שהוא תחת כל העולמות ויחנו בתרח רמז לאצילות שהוא סוד חכמה ומספר חכמה מלאה כזה חי"ת כ"ף מ"ם ה"ה עולה תר"ח ויסעו מתרח ר"ל לקחו כח מן חכמה ויחנו במתקה במתק ה"א ר"ל מיתוק ה"א אחרונה שה"ס מלכות בתיקונה ובנייתה ע"י חכמה:

ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב כ"א ז"ל פי' ויצלח על מאמר רז"ל לא נתמלאת צור אלא מחרבנה של ירושלים ר"ל שנסתלק אל"ף משם אדני בכל ארבע עולמות אבי"ע וחרב מקד"ש שהוא ד"פ אל"ף ונבנה רומי שהוא ד"פ די"ן הנשארים יע"ש וז"ש ויסעו מקד"ש שפגמו בארבע פעמים אלף שהם מקדש שנסתלקו ועי"כ ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום רמז לרומי שהיא ממשלת אדום וקראה הר ההר על שם הררי נשף והררי חושך שבסט"א ובזה יובן תפלתנו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' שתחרב רומי ותבנה ירושלים יען כי מקדש אדני ר"ל ארבעה אלפין שעולים מקדש של שם אדני כוננו ידיך שנתקנים:

ויאמרו את אדוני צוה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל י"ל למאי אצטריכו לפרש בדבריהם הגורל ודי לומר בנחלה לבני ישראל ועוד י"ל אומרם ומגורל נחלתינו יגרע הול"ל ומנחלתינו יגרע דהא בהוספה לא אמרו ונוסף על גורל נחלת המטה אלא אמרו על נחלת המטה גם אומרם ומגורל נחלתינו יגרע כל מילות אלו הם ללא צורך יען כבר אמרו ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו והוא תוך כדי דיבור ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בספר דברי גאונים כלל ד' מן ספר שו"ת גאוני קדמאי באחים שחלקו על פי הגורל וז"ל בכל מקום שיפול הגורל יטלנו ואין רשות לשום אדם מישראל לעבור על הגורל שאין הגורל אלא מפי שמים שנאמר על פי הגורל תחלק הארץ והעובר על הגורל כעובר על עשרת הדברות עכ"ל עוד כתב שם בשם הגאון חות יאיר ז"ל שהגורל ידבק בו השגחה העליונה וצריך להיות בלי שום קלקול ע"ש ולפ"ז י"ל דראשי האבות מלבד טענתם בשביל פסידא דידהון עוד באו לכלול בדבריהם טענה אחרת בשביל כבוד הגורל דהחלוקה נעשית ע"פ הגורל והעובר על הגורל כעובר על עשרת הדברות ואיך יגרע ממטה נחלתם שזכו בה ע"פ הגורל דנמצא דבר זה נוגע בכבוד הגורל אשר דובק בו ההשגחה העליונה ולכן תחלת דבריהם פתחו בדבר זה ואמרו את אדוני צוה ה' לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל בגורל דייקא דדבק בו ההשגחה העליונה ואם יהיו בנות צלפחד לאחד מבני שבטי ישראל הנה בזה יגיע לנו פסידא דנגרעה נחלתן מנחלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ועוד זו קשה יותר דדבר זה נוגע בכבוד הגורל דמגורל נחלתינו יגרע:

אלה המצות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל בערבות מואב נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דהתורה נתנה לנו מעולם הבריאה שהיא סוד הבינה לכך התחילה באות בי"ת שה"ס בינה וידוע מרע"ה זכה לבינה לכן התורה שהיא מעולם הבינה נתנה על ידו וידוע כי יד ר"ל מקום וידוע כי מרע"ה אע"פ שזכה לבינה נצטרפו אליו גם אורות החכמה לכן שמו עולה מספר אוריים דשם ע"ב שה"ס חכמה ומספר שם אהי"ה דיודין שה"ס בינה שהם קפ"ד וקס"א כמנין משה וז"ש אלה המצות והמשפטים אשר צוה ה' בתורה הם ביד משה ר"ל במקום משה שזכה לבינה והתורה ג"כ היא נתנה בסוד הבינה בערבות מואב ערבות לשון עירוב מואב מ"ו אב והיינו מ"ו מלוי שם ע"ב שה"ס אב חכמה הנקרא אב:

בן איש חי

פרשת דברים

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל איתא במדרש זש"ה מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון וי"ל מה שייכות יש לפסוק זה הכא וכ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הגאון מהר"ש שיף ז"ל ע"פ הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ר"ל אם תוכיח להחוטא עצמו אתה מביישו על כן תוכיח באותו חטא לאדם צדיק שהוא עמיתך שלא חטא וזה כיון שלא חטא לא יתבייש ואותו שחטא ישמע התוכחה דרך אגב כשאתה מוכיח לזולתו וע"כ לא יתבייש ולא תשא עליו חטא של ביוש עכ"ד ובזה יתורץ דקדוק אחר בפסוק זה באומרו אשר דבר אל כל ישראל ותיבת כל לשון יתר אך בא הכתוב להודיענו חכמתו של מרע"ה בתוכחות שעשה לישראל שנאמר שלא להביא החוטאים לידי ביוש דארז"ל כאן נרמז כמה מיני חטאים שהוכיחם בהם והוא במדבר ר"ל חטא שאמרו מי יתן מותינו וכו' ובערבה מה שחטאו בשיטים בערבות מואב ומול סוף מה שהמרו על ים בים סוף שאמרו המבלי אין קברים ופארן חטא המרגלים ותופל שתפלו על המן וחצרות מחלוקת קרח ודי זהב בעגל וכל אלו מיני חטאים לא היו אצל כולם אלא יש שחטאו בזה ולא חטאו בזה ויש שחטאו בזה ולא חטאו והוא לא רצה להוכיח להדיה לכל שבט בחטא שחטא בו פן יבואו לידי ביוש אלא קבץ את כולם והוכיחם בכל אלו מיני חטאים ובזה נמצאו לא נתביישו החוטאים ולז"א אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל כל דייקא שהעמיד את כולם והוכיחם ביחד בכל הדברים האלה והיינו כדי שלא יבואו החוטאים לידי ביוש ועל זה הביא המדרש פסוק מוכיח אדם אחרי כאלו במרע"ה שהיה רוצה להוכיחם משתעי קרא דקאמר משה רבינו מוכיח אדם אחרי ר"ל אחר מנהגי ועלתי שיעשה כדרכי ומנהגי שלא לבייש החוטא להדיה אלא ישמעהו התוכחה דרך אגב הנה זה חן ימצא כי בזה נמצא מקיים מצות תוכחה ואין החוטא מתבייש וכיוצא בזה פירשו רז"ל ויקם וילך אחריה שהוא ר"ל אחר דבריה ובקשתה וכן כאן:

ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם י"ל למאי אצטריך לפרש הזמן שהיה בשנת הארבעים בחודש הי"א ועוד אומרו כאשר צוה ה' אותו מאי קמ"ל והלא בכל פעם מדבר עמהם כאשר צוה ה' אותו גם מלת אליהם לשון יתר הוא וכבר נרגש בכל זה רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל יע"ש וכ"ל בס"ד דמשנה תורה יש בו הוכחות הרבה לישראל וגם יש בהם דברים שהם קשים מאד ממרים הייהם מקלפים הייהם ודברי ההוכחות לעם רב ועלום יהיה נחשד המוכיח שהוא מדבר תוכחותיו בשביל להתגדל ולהתפאר ובעבור עשות כבוד לעצמו בזה הוא מתכוין ברם אם המוכיח יוכיח סמוך לפטירתו מן העולם אינו נחשד בכך כי האדם שהוא הולך לבית עולמו לא יבקש גדולות עוד לעצמו בעוה"ז הנוסע ממנו ובודאי כל כונתו הוא לש"ש על כן מרע"ה השש מן החשד הזה ועשה כל תוכחות שלו הקשים מאד סמוך לפטירתו ממש אך גם בזאת היה ירא לדבר אותם קשות פן יענש אחר שראה שבאומרו שמעו נא המורים נענש לכך לא דבר קשה עד שנתן לו הקב"ה רשות וכמ"ש רז"ל במדרש פרשה זו א"ר סימון משל להמ"ד לתלמיד שהיה מהלך עם רבו וראה גחלת מושלכת סבור שהיא אבן טובה נטל אותה ונכוה לאחר ימים היה מהלך עם רבו וראה אבן טובה סבור בה שהיא גחלת והיה מתירא ליגע בה א"ל רבו טול אותה אבן טובה היא כך אמר משה בשביל שאמרתי להן שמעו נא המורים נטלתי שלי מתחת ידיהן ועכשיו אני בא להוכיחן בתמיה א"ל הקב"ה משה אל תתירא עכ"ל נמצא השי"ת הוא שצוהו להוכיחם בתוכחות קשים אלא והטעם הוא כי דברים קשים אלו הם לטובתם וז"ה ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש שאז הוא קרוב לפטירתו בחודש אחד דבר משה דבור קשה אל בני ישראל יען מאחר דהוא סמוך לפטירה אין כאן חשד וגם בזאת הש מן העונש ולא עשה כן מדעתו עד שנתן לו הקב"ה רשות וצוהו על כך ולז"א ככל אשר צוה ה' אותו שנתן לו רשות וצוה על כך וכמ"ש במדרש יען כי דבור קשה זה הוא אליהם ר"ל לטובתם שבזה יתפעלו יותר וישובו אל ה':

ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה כ"ל בס"ד דארז"ל שכר מצות בהאי עלמא ליכא משום דנצטוינו ע"י שליח וליכא בזה משום ביומו תתן שכרו אך שכר מצות אנכי ולא יהיה לך דמפי הגבורה שמענום יש שכר גם בעוה"ז וכתבו המפרשים ז"ל דבשביל מצות אנכי ולא יהיה לך יש לישראל רוב טובה בעוה"ז ולולי כן לא היה להם יותר מכדי חיותם ממש עוד ידוע מ"ש רז"ל ע"פ היום הזה ה' אלהיך מצוך בכל יום יהיו בעיניך כחדשים כאלו בו ביום נצטווית עליהם וכן אמרו ע"פ היום הזה נהיית לעם בכל יום יהיו בעיניך כאלו היום באת עמו בברית ובזה מובן הטעם שצונו הבי"ת לזכור בכל יום מעמד הר סיני וז"ש ה' אלהינו דבר אלינו בחורב בשביל שדבר אלינו ממש כי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום לכך לאמר רב לכם ראוי לאמר בעוה"ז רב לכם שיהיה לכם רבוי שפע טובה ולא בצמצום כי מחמת אותם דברים שדבר עמנו יש לנו שכר גם בעוה"ז גם עוד ראוי לנו להשים מעמד הר סיני על לבינו שנצייר תמיד שבתינו בהר הזה כדי שתהיה קבלת התורה חדשה אצלינו בכל יום או יובן בס"ד סיני נבחר למתן תורה בשביל שפלות שהיתה בו וממדת הר סיני ילמד האדם לאחוז בענוה דמאן דאיהו זעיר איהו רב וז"ש רב לכם אם תרצו להיות רב לכם צריך שתשבו בהר הזה כלומר במידת ההר הזה שהיא מדת ענוה ושפלות:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער רוה"ק שהאדם בפנימיותו הוא מכון ומרכבה לצלם שם הוי"ה ובחיצוניותו הוא מכון ומרכבה לצלם שם אלהים ע"ש ולכן כתיב ויעבור את מעבר יבק מספר שם הוי"ה ושם אלהים שעולה יב"ק והנה מלוי אותיות

סיני

סיני הוא ד"ו מכוון כי יו"ד ראשונה אינו יוצאה במבטא וד"ו ר"ל שנים וז"ש רב יהיה לכם רבנות ומעלה על ידי שבת בהר הזה שתתכוונו תמיד לעשות עצמכם מכון ומרכבה לשם הוי"ה ולשם אלהים כאשר רמוז בתוך אותיות ההר הזה :

ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את הארץ וכו' י"ל והלא עדיין הם במדבר ולא נכנסו ואיך אומר להם ראה נתתי לפניכם והם רחוקים ממנה וכ"ל בס"ד דגדול כח הבטחון שעל ידו ישיג האדם את חפצו אע"פ שהוא רחוק ממנו למאד על כן ישראל בעודם במדבר אם יציירו בדעתם שכבר נתן הקב"ה הארץ לפניהם אשר מגודל בטחונם בהשי"ת יחשבו כאלו המבוקש הגיע לידם בזה יהיו זוכים להשיגו ולבא לידם באמת וז"ש ראה נתתי לפניכם את הארץ עילה טובה קמ"ל כדי לדחות בזה הקטרוגים שתראה בדעתך כאלו כבר נתתי לפניכם את הארץ ובזכות הבטחון הזה אז באו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבותכם לתת להם ולזרעם אך בתנאי שילכו אחריהם כלומר אחרי מנהג אבותם כמש"ה ויתן להם ארצות גוים וכו' בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו :

אך יובן בס"ד ע"פ מ"ש הגאון השל"ה ז"ל בפרשת ויחי בכל מקום שהיו יחד כל זרע ישראל שם היה הוגה אוירא דא"י ושם מותר להקריב לה' וכמו שעשו ישראל במדבר מ' שנה שהיה שם עליהם אויר א"י ולכך הקימו המשכן והקריבו קרבנות ולא נקראו שחוטי חוץ ע"ש ובזה פרשתי בס"ד הפסוק בפרשת שלח לך עלה נעלה וירשנו אותה פירוש כבר ירשנו אותה כי אוירה הוא שוכן עתה אצלינו ונמצא כי עתה כבר ירשנו אותה שלקחנו אוירה הקדוש ואז בנקל תהיה גופה של ארץ לכבשה ולכן עלה נעלה ואין השם ופחד וז"ש ראה נתתי לפניכם את הארץ שלקחתם האויר שלה והנהו אצלכם על כן בנקל תהיה ירושת גוף הארץ ולזה באו ורשו את הארץ הוא גופה של הארץ ונז"א בפרשת שלח לך סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראום פירוש צלם קאי על אוירה של א"י שכבר הוא אצלינו וזה סימן כי ה' אתנו לכך אל תיראום :

ה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב כ"ל בס"ד מנהגו של עולם הצדיקים מועטים אך זה חידוש אתכם כי ה' אלהיכם הרבה אתכם ועכ"ז הנכם היום ככוכבי השמים כלומר צדיקים שנמשלים לכוכבים ואמר לרב כי הקב"ה הבטיח לאברהם אע"ה דלא פחית עלמא מתלתין צדיקים גמורים ואתם כולכם היום צדיקים גמורים כמו למ"ד רב כאותם שנשים צדיק רב שהבטיח הקב"ה לאברהם אע"ה גם אמר ככוכבי השמים רמז בזה על ב' הכוכבים הקבועים בשמים שאינם זזים ממקומם לעולם והם א' בצד דרום וא' בצד צפון ונקראים בלשון ערבי גיר"י ועליהם הולכים עוברי דרכים ויורדי אניות ויש מדינות שאין רואין אלא רק כוכב שבצפון ויש אין רואין אלא רק כוכב שבדרום ואותם המדינות שהם תחת קו המשוה רואין את שניהם ואלו ירמזון אל שלשה מיני צדיקים והיינו יש צדיק בעל תורה בלבד כי אין לו ממון להאיר לעולם בממונו בצדקה וג"ח ולזה ירמוז כוכב שבדרום כי החכמה התייחס לדרום כמ"ש רז"ל הרוצה להחכים ידרים ויש צדיק אינו בעל חכמה אלא הוא בעל מצות שמאיר לעולם בממונו בצדקה וג"ח ולזה רמוז כוכב שבצפון כי העושר יתייחס לצפון כמ"ש הרוצה להעשיר יצפין ויש בעל חכמה ובעל עושר שמאיר לעולם בחכמתו וממונו וכנגד זה יש רואין את כוכב הדרומי וכוכב הצפוני ועל כן הצדיקים נמשלו לכוכבים ר"ל לשני כוכבים אלו הקבועים גם נמשלו לכוכבים שהם אורם גדול ורק לסיבת ריחוקם מן הארץ השפלה נראה אורם מועט :

ה' אלהי אבותכם יוסף עלכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם כ"ל בס"ד דידוע השי"ת נקרא אלהי ישראל כי ישראל יכולים לקבל ממנו שפע בלתי אמצעי אך לגבי או"ע נקרא אלהי האלהים כי או"ע אינם יכולים לקבל ממנו שפע אלא ע"י אמצעי שהוא השר שלהם ובזה פירש הרב א"י ז"ל מאמר רז"ל דאחאב כתב על דלתי שומרון אחאב כפר באלהי ישראל דהכונה כפר בתואר זה דלדעתו גם ישראל אינם יכולים לקבל ממנו שפע אלא ע"י אמצעי וא"כ גם לגבי דידם נקרא אלהי האלהים ואינו נקרא אלהי ישראל וז"ש ה' אלהי אבותכם הוא בעצמו יוסף עלכם ככם אלף פעמים באין אתם צריכים לאמצעי ואין זה חידוש כי יברך אתכם כאשר דבר לכם בלתי אמצעי בתחלת דבריו בעשרת הדברות דלכ"ע אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום :

אך יובן בס"ד יוסף ה' עלכם ככם דידוע כל הנטפל להשם מלפניו מותר למחקו שאין בו קדושה אך הנטפל מאחריו כגון כ"ף ומ"ם של אלהיכם אסור למחקו כי נתקדש בקדושת השם ולזה ידמו הגרים הנוספים על ישראל אם ילכו הנטפלים לישראל אחריהם בדרך שהולכין בו ישראל לעשות כמותם הרי אלו מקודשין בקדושת ישראל אבל אם ילכו לפנים שאין עושין כמעשה ישראל אלא ילכו בדרך הנראה להם לדעתם לא יתקדשו בקדושת ישראל ולכך אמר יוסף עלכם גרים שהם בכם ר"ל נטפלים והולכין אחריכם בדרך שתלכו בה כמו אותיות כ"ם הנטפלין להשם מאחריו וכיון שנוספין עלכם גרים כשרים כאלה אז יברך אתכם כאשר דבר לכם בהבטחות של עת"ל כי ידוע הבטחות דעת"ל תלויה בתוספת הגרים דלכן אחז"ל לא גלו ישראל בין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים או הכונה יוסף עלכם גרים שיהיו כשרים כמותכם ואין אתם צריך לגלות בין העמים בעבור זאת אלא גם בזמן תוספת הגרים יברך אתכם כאשר דבר לכם שתשבו בטח בארצכם :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ויברך אתכם כאשר דבר לכם כי מצינו שברכת כהנים נאמרה לישראל בלשון יחיד וי"ל דהוצ"ל בלשון רבים דהא אין מברכים אותה בפחות מעשרה אך ידוע דנאמרה בלשון יחיד כי כל ברכה האמורה בלשון יחיד היא מעולה יותר שמושכת שפע מרום המעלות סוד הכתר שהוא יחיד ונקרא אל"ף וז"ש יוסף עלכם אלף פעמים שישפיע לכם ממדת הכתר שהוא סוד אלף ואע"פ שאתם רבים יברך אתכם בלשון יחיד כאשר דבר לכם במעמד הר סיני שהייתם רבים עומדים ודבר עמכם בלשון יחיד אנכי ה' אלהיך :

הבו לכם אנשים חכמים וכו' ואשמם בראשכם י"ל הוצ"ל ואשמם שופטכם וכ"ל בס"ד דמצינו דהחכמים נקראים עינים של ישראל כמ"ש עיני העדה על הסנהדרין והטעם כי הם הרואין במעשיהם של ישראל ובודקין אותם ואחז"ל החכם עיניו בראשו וקשה כל אדם עיניו בראשו אך הכונה דהכסיל אינו רואה במומי עצמו כי אם במומין של אחרים דוקא וזה ידמה כאלו עיניו ברגלו שאז אינו מסתכל דכל גופו ואינו רואהו אך החכם עיניו בראשו שהוא מסתכל בעיניו על כל עצמו מה שעושה בכל גופו שלכך ברא הקב"ה את העינים בראש לרמוז שיסתכל תמיד בכל פעולות הגוף שלו מראשו ועד רגליו כדי שיכיר חסרונותיו ולז"א על החכמים שהם העיניים שלכם אשמם בראשכם שיהיו רואין את כל הפעולות הנעשים בכל הגוף שלכם ובודקין בכל המעשים שלכם ולא כאותם הדיינים שאין רואין במעשים של הציבור הנעשים כאלו

הם

הם עינים המונחים ברגלים של הציבור שאין רואין כלום:

ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות ואקח את ראשי שבטיכם כ"ל בס"ד הוא בקש מהם תרתי שהם יבררו את הדיינים וגם שיהיו חכמים ונבונים וצריך שישיבו טוב הדבר בשתם דקאי על שתים אלא אך הוסיפו לעשות נראה מדבריהם דכונתם מה שבקשת מאתנו לעשות שהוא הבירור זה טוב אבל מה שאמרת שיהיו חכמים ונבונים לא נח לנו בזה ועי"כ חשד אותם למה לא ניחא להו בחכמים ונבונים אלא מפני שרוצים דיין פתי שיוכל בע"ד לסמות עיניו בטענות מזוייפות ואינו רוצה בדיין חכם ומבין שנוקב ויורד עד התהום לברר הדבר ולהוציאו לאורה לכן לא רצה שהם יבררו אלא ואקח את ראשי שבטיכם שעשה הבירור על ידו:

שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק כ"ל בס"ד יש אם למקרא וקרינן שמוע מלאה בוא"ו ורמז בזה שמו עי"ן בין אחיכם הם בעלי דינין התובע והנתבע שלא תסתכלו לא בזה ולא בזה אלא תשימו עי"ן שלכם באויר שביניהם ותדברו עמהם כדי שלא יהיה מכשול מראייתכם בהם שישתמו טענות אחד מהם או יובן בס"ד ע"ד מ"ש בפ"א דאבות וכשיהיו בעלי הדין עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים וזה נרמז בתוארים של בעלי הדין שהם אחד נקרא תובע ואחד נתבע ובשניהם אות העי"ן היא בסוף וצריך שהדיין יראה את העין בתוך התואר שלהם דהתובע נחשב בעיניו לתוע"ב והנתבע נחשב לנתע"ב וז"ש במ"ו עי"ן בין אחיכם פירוש תשימו אות עין דתובע ונתבע בין אותיות התוארים שלהם ובזה ושפטתם צדק שלא יטה לבך לומר זה צדיק הוא ואינו משקר לכך אזכהו:

או יובן בס"ד שמוע בין אחיכם אפילו העדות היא על אדם צדיק וכשר הדומה לכם שנקרא אחיכם וכמו ענין בנו של שמעון בן שטח שהעידו עליו בשקר להרגו והודו אח"כ וכן בהך עובדא דאותו חסיד שהעידו עליו ששכב עם הכלב בשקר וכזב עכ"ז ושפטתם צדק ע"פ התורה שאמרה ע"פ שנים עדים יקום דבר:

ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו כ"ל בס"ד בין איש ובין אחיו קאי על כל מיני דו"ד שיש בין התובע ובין הנתבע שהדין נפסק ע"פ העדים או ע"פ שטר וראיה או ע"פ שבועה ואומרו ובין גרו קאי על דבר סתום כמו הך עובדא דההוא גברא שצוה כל נכסיו לחד ברא כדאיתא בבתרא דף כ"ח שכינס דבריו ולא פירש מה שצריך לו לפרש וכן בההוא דאמר נכסיו לטוביה ולא פירש שם אביו ויש ב' טוביה דכל אלה וכיוצא בהם תלויים בדעת הדיינים שהם יפרשו הענין ע"פ האמת והצדק כפי שיקול דעתם וזהו גירו מלשון לא תגורו מפני איש שפירש רש"י לא תכניס דבריך כמו אוגר בקיץ בכל אלו צריך שיהיה המשפט צדק:

ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ עלה רש וכו' כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש וילקט יוסף בשם מדרש לפרושים כתיב הפח נשבר ואנחנו נמלטנו והיינו בגאולה הראשונה של יצ"מ היתה השבירה של הפח באות סמ"ך שבא ונכנס אות סמ"ך בתוך אותיות פח ונעשה צירוף פסח ולעתיד בגאולה האחרונה תהיה שבירה של פח באות רי"ש שיבא ויכנס תוך פח ויהיה צירוף פרח שאז יציץ ופרח ישראל ע"ש ובזה פרשתי הטעם דבחודש ניסן מברכים על אילנות שיש בהם פרח כי בניסן עתידין ליגאל ואז ישראל שנמשלו לאילנות כי האדם עץ השדה יצאו מן הגלות שישבר הפח שלהם ויהיה פרח שיתקיים אז יציץ ופרח ישראל ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו האלף רמז ללמוד התורה לשון אלוף חכמה שיהיה לימוד התורה בשלימות ואז מאתים לנוטרים את פריו שיבא אות ר' שמספרו מאתים ויכנס בתוך פח ויהיה צירוף פרח ולז"א בתהלים פ"ג כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש שרוצים להסיר אות רי"ש מן פרח כדי שישארו אותיות פח לבדם ולז"א יפטירו בשפה לדבר קטגורים על ישראל וכל כוונתם בזה כדי להגיע רא"ש דהיינו אות ריש שלא יתחבר ויכנס תוך פח לשבר אותו וכאשר יוצא פרח יציץ ציץ כי בשבירת הפח ע"י אות ר' שיהיה צירוף פרח אז יציץ ציץ שהוא מספר קץ הגאולה וז"ש ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ ולכן עתה הוא עת רצון ומתקרי אתחלתא דגאולה ואז עלה ריש שתעשה מצות ומע"ט ובזה תעלה אות רי"ש להכניסו תוך הפח שתשברהו לגמרי ולא די בשבירה שהיתה לפח ביצ"מ שהיתה ע"י אות סמ"ך כאשר דבר ה' אלהיך לך על הבטחת הגאולה העתידה יציץ ופרח ישראל כי כל דברי הנבואה של הנביאים קבלום מסיני וכמ"ש רז"ל משא דבר ה' ביד מלאכי בימי מלאכי לא נאמר אלא ביד מלאכי שכבר היתה הנבואה בידו מהר סיני וכן ישעיה אמר מעת היותה שם אני אמר ישעיה מיום שנתנה תורה בסיני שם הייתי וקבלתי את הנבואה הזאת אלא ועתה ה' אלהים שלחני וכו' ע"ש ולז"א כאשר דבר ה' אלהיך לך ר"ל עליך בסיני יציץ ופרח ישראל שבירת הפח העקרית תהי' ע"י אות רי"ש ובזו השבירה שתהיה ע"י אות רי"ש אל תירא ואל תחת שלא יש תקנה עוד לפח שיתחבר כי אין זו כשבירת פח מצרים שנשבר ע"י אות סמך ולכך גאולה שתהיה אחרי שבירת הפח ברי"ש אין אחריה עוד שעבוד:

אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו וכו' כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל לעתיד ינטל אות וא"ו מעשו וינתן ליעקב ויהיה יעקוב מלא בוא"ו וישאר בעשו עש ואז תתבטל קליפתו שיתקיים בם עש יאכלם עכ"ד כמלא אות וא"ו שהוא גבול של בני עשו שעומד בסוף השם של אביהם יעבור כוחו מהם ויהיה כוחו לישראל זרע יעקב אך ידוע כי מפלת עשו תהיה ע"י עסק תורה שבע"פ שהיא ששה סדרים מספר וא"ו כמ"ש הקול קול יעקב ואין הידים ידי עשו כי הוא"ו שהוא בסוף שמו והוא ארוך דוגמת יד שהיא מקצוות הגוף זה ינטל מעשו ע"י קול התורה שבע"פ שהיא ששה סדרים מספר וא"ו וז"ש אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו שתקחו כח הוא"ו שהוא גבול שלהם ובזה נשמרתם מאד יהיה לכם שמירה ע"י א"ד מקיף שנקרא מאד שהוא מכניע ומשבר את אדום אשר אותיותיו שוים או מאד גי' מה רמז לשם הוי"ה דאלפין שעולה מספר גאולה אל תתגרו בם קרי בה אל תתגר וא"ו בם שלא תחטאו ותגרמו שיתגורר עוד אות וא"ו בם כי לא אתן לכם מארצם לעתיד אלא עד שיגמר התיקון בשלימות שהוא מדרך כף רגל וכמ"ש בזוה"ק עד דמטו רגלין ברגלין וגם עד שתהיו נזהרים גם מעונות שאדם דש בעקביו שהם מדרך כף רגל או עד שישבר רגל הקו"ף דקנה של עשו כמ"ש ע"פ גער חית קנה ויהיה הנה וכמ"ש ע"פ ראשון לציון הנה הנם:

פרשת ואתחנן

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר כ"ל בס"ד שיש י"ב צרופים בשם הוי"ה וכל חודש שולט בו צירוף אחר וכן כמו יש י"ב צרופים בשם אהי"ה ובכל חודש

חודש שולט צירוף אחר וצירוף השולט בחודש אלול הוא צירוף ההי"א גם ידוע מה שנבחר חודש אלול לסליחות ותחנונים ובקשת רחמים דלכן נקרא חודש רחמים היינו מפני שבו עלה מרע"ה למרום להוריד לוחות שניות ועשה בהם תפילות בעד ישראל ונתקבלו ברצון שסלח להם ונתרצה להם בלוחות שניות ולכן מרוב קדושתו של מרע"ה פתח באותו החודש שערי רחמים שיהיו פתוחים גם לדורות הבאים שיתפללו בחודש זה ותקובל ברצון תפלתם ותחנתם וז"ש ואתחנן אל ה' בעת ההיא ר"ל בעת ששולט בו צרוף של ההי"א מי"ב צרופי אהיה שהוא חודש אלול כדי לאמר לדורות הבאים שגם הם יעשו תחינות בחודש הזה ויתקבלו ברצון ולז"א בפרשה זו ואתנפל לפני ה' בראשנה ארבעים יום וארבעים לילה וכו' וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא ר"ל גם בפעם ששולט בו צירוף ההי"א שהוא חודש אלול שבו היו ימים האחרונים שעליתי למרום שמע אלי :

ובמדרש איתא תקע"ו תפילות התפלל מרע"ה כמנין ואתחנן ונ"ל בס"ד טעם למספר זה שהוא מספר שם יג"ל פז"ק במילואו שעולה תקע"ו והוא ביסוד לכך הוא מספר אי"ש צדי"ק וכל התפילות מתקבלים ביסוד לכן התפלל תקע"ו תפילות ובזה יובן בס"ד מ"ש מרע"ה לישראל אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר ה' והוא הפרש שיש בין מספר שם הוי"ה ובין מספר שם ישראל הוא תקע"ו שהוא מספר שם יג"ל פז"ק הנז' במילואו וכמספר איש צדיק וידוע כי מרע"ה היה בחי' יסוד דחכמה גם תורה שבכתב היא מאור יסוד דחכמה לכך נתנה על ידו וז"ש אנכי עומד במספר שיש בין ה' וביניכם כדי להגיד לכם את דבר ה' דייקא שהיא תורה שבכתב :

אך יובן ע"פ מ"ש רז"ל אין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויתפלל ולפי האמור שהתפלל תקע"ו תפלות כמנין שיש בין מספר שם הוי"ה ובין מספר ישראל לז"א אנכי עומד בתפלה בין ה' וביניכם ר"ל כמנין שיש בין מספר שם הוי"ה וביניכם שהוא שם ישראל והוא מספר תפלה :

אך יובן אנכי עומד בין ה' וביניכם כי שם הוי"ה ככתיבתו וקריאתו עולה ל"א והפרש שיש בין מספר ל"א למספר ישראל הוא מספר ת"ן כמנין משה במילואו כזה מ"ם שי"ן ה"א שעולה ת"ן רמז שהוא הראוי להיות אמצעי בין השי"ת ובין ישראל לכך נרמז שמו במספר האמצעי שיש בין מספר שמו י"ת ובין מספר שם ישראל ולז"א אנכי עומד בין ה' וביניכם שיש רמז לשמי בין הבינים וזה הוכחה כי אני הוא הראוי ומוכן להיות אמצעי בין ה' וביניכם להגיד לכם את דבר ה' :

אתה החלות להראות את עבדך וכו' נ"ל בס"ד ע"פ המדרש בפרשת ויקרא א"ר הונא אית אריס דחכים למשאל ואית אריס דלא חכים למשאל וכו' ע"ש באורך וכן כאן אף מרע"ה אע"פ שהיה מצטער מאד על שמנעו השי"ת ליכנס לא"י הנה בעת תפלתו על הדבר הזה לא הראה עצמו בצער ודאגה אלא עשה כאריס טוב שהתחיל לספר בשבחו של המקום ב"ה ועוד הראה בזה את כבודו ואת גדלו אשר גדלו השי"ת וכבדו והשליטו ולז"א אתה החלות וכו' והיה מזכיר והולך ואמר לישראל אע"פ שאני עשיתי כאריס טוב דחכים למשאל עכ"ז מחמת שנתעבר ה' בי למענכם לכך לא שמע אלי ויאמר ה' אלי הן אמת דרב לך שזכית לכל המראה הגדול הזה ומן הראוי שאעשה בקשתך אך עכ"ז בבקשה ממך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה ועכ"ז לא אשיבך ריקם לגמרי אלא אשמע חצי תפלתך שאמרת ואראה את הארץ הטובה ורק של אעברה נא לא אשמע לך ולכן עלה ראש הפסגה וכו' וראה בעיניך בדרך גם את כל הארץ ורק לא תעבור את הירדן הזה :

אך יובן בס"ד ע"פ מ"ש בזוה"ק פ' בשלח דף נ"ד ע"א באותיות שמו של מרע"ה מ"ם פתיחה סוד בינה שי"ן סוד אבהתא שהם חג"ת ואות ה"א ה"ס מלכות ע"ש וידוע כי א"י היא סוד אות ה"א שהיא מלכות וז"ש אתה החלות להראות את עבדך ר"ל ה"א שה"ס מלכות חלותה להראות את עבדך וכמ"ש בזוה"ק כד נפק לעלמא אתחזא ה' באנפוי וביתא אתמליא מזיוותיה את גדלך רמז לאות ש' ואת ידך החזקה רמז לאות מ"ם דמשם מתערין שכ"ה דינים כנז' שם לכן אעברה נא ואראה את הארץ הטובה שהיא סוד ה"א שהיא מלכות :

אך יובן בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל בפ' בראשית ברא אלהים בשביל משה שנקרא ראשית ברא הקב"ה שמים וארץ נמצא מרע"ה נרמז כבודו בהתחלת התורה בתיבת בראשית וז"ש אתה החלות בתורה להראות לבאי עולם את כבוד עבדך ומפרש היכן היה זה ואמר את גדלך ואת ידך החזקה שהוא בריאת העולם בששת ימי בראשית שהם רמזת על כבודי ולכן אחר כל הכבוד הזה שכבדתני לברא שמים וארץ בעבורי אז בדין הוא שאעברה נא ואראה את הארץ הטובה כיון שהכל נברא בשבילי ובשלי אני נכנס :

ויאמר ה' אלי רב לך נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד הכתוב הנה ה' רוכב על ע"ב ק"ל דהאדה של חו"ל הוא מספר שמות ע"ב ק"ל שהוא מספר רב וז"ש כל רב מבבל והארץ ארץ ישראל היא בתוספת עשרה עוד ולכן היא הארת רבי וז"ס כל רבי מא"י ע"כ ונראה לרמוז בשם מרע"ה נרמז שלא יכנס לא"י ששם הארת רב"י אלא ישאר בחו"ל ששם הארת רב יען כי מילוי משה כזה מ"ם שי"ן ה"א עולה ק"א והוא נכפל שמו משה הרי מלוי שלו מספר רב וז"ש ויאמר ה' אלי רב לך ר"ל הארת רב של חו"ל לך ולא הארת רבי של א"י שהיא תוספת יו"ד ולכן אל תוסף דבר אלי עוד תיבת אלי קרי בה אל יו"ד שה"ס הארת א"י כי כן הרמז הזה נרמז בשמך הטוב :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון תפארת הגרשוני ז"ל בפרשת בשלח דמרע"ה חי ק"ך שנה לפי שהיה כהן ונתן לו הקב"ה תרומה מימי עולם שהם שיתא אלפי שנה תרי ממאה עולה ק"ך שנים כי דין תרומה הוא אחד מחמשים דהיינו בינוני נותן אחד מחמשים ע"ש והנה על זה י"ל א"כ הוא אין לו חיים יותר מן ק"ך שנים ומה הענישו בהכאת הסלע הא בלא"ה אין לו חיים עוד שיביא את העם הזה דק"ך שנה שלו נשלמו בסוף הארבעים שנה שכלו מתי מדבר שאז הגיע כניסתם של ישראל לארץ וקודם זה לא הוה אפשר שיכנסו ונראה לתרץ כי הן אמת תרומה אחד מחמשים אך זו מדה בינונית אבל עין יפה אחד מארבעים ואם היה מדבר עם הסלע שאז היה הנס נעשה יפה יותר היה נוהג עמו בעין יפה לתת לו אחד מארבעים ואז מגיע לו ק"ן שנים אך כיון שהכה את הסלע שלא נעשה הנס יפה לא נהג עמו בעין יפה אלא בינונית שעולה לו ק"ך שנים ולכן לא נשאר לו זמן בעולם כדי שיכניס את ישראל לארץ והנה רב נדרש על כהן כי רב נדרש לשון רוממות וגדולה וגבי כהן כתיב וקדשתו לברך ראשון ולטול מנה יפה ראשון וכו' ובזה פרשתי מ"ש קרח למשה ואהרן רב לכם כי מרע"ה נעשה כהן בשבעת ימי מלואים ששמש בכהונה גדולה ואחריו אהרן הוא כה"ג וז"ש ויאמר ה' אלי רב לך ר"ל דין כהן שהוא רב יש לך שצריך ליקח

ליקח תרומה גדולה שהוא אחד מחמשים ולא יגיע לך בזה יותר מן ק"ך שנה ואין לך זמן עוד בעולם שתכניס את ישראל לארץ כדי שלא תטעון עכ"פ תנהוג בעין יפה שיגיע לי ק"ך שנה ואז יש לי זמן עוד בעולם לכן אמר לי אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה לבקש תרומה במדת עין יפה ונרמז זה בתיבת אלי שהוא א' לי כלומר אחד מ' לי שהוא ארבעים וכל זה היה לי בעבורכם ושיבתכם בענין הסלע:

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה נ"ל בס"ד דהגזרה היתה לכן לא תביאו את הקהל הזה וביקש שיעביר אותיות נא מן תיבות לכן לא ואז ישאר אותיות לכל ויהיה הדבר לכל תביאו את הקהל ואפשר כמו שלא יתבטלו אותיות נא לגמרי אלא יהיו נקראים כך לכל תביאו נא את הקהל והכונה לכל אפילו אותם הגרים שעלו עם ישראל שהם גילגוליו של מרע"ה:

ונשב בגיא מול בית פעור נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בס' הכונות בהאמירת י"א סימני הקטורת בכל יום שלשה פעמים שתים בשחרית ואחת במנחה כדי לסלק את י"א האורות מתוך הקליפות וישארו מתים ולכך מעלתם נשגבה מאד ע"ש וז"ש ונשב בגיא חלק התיבה לשתים וקרי בה בג' י"א ר"ל בשלשה פעמים י"א סמני הקטורת בכל יום ובזה מול בית פעור מול לשון כריתה לבית פעור הקליפה או הכונה כנגד בית פעור שאומרים ג"פ כדי שלא יינקו הקליפות מן השפע היורד לעולמות ע"י התפילות:

ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי לעשות כן בקרב הארץ נ"ל בס"ד הכונה אני למדתי כאשר צוני ולא עכבתי אצלי דבר אחד להתפאר בו לעצמי ולכן ראוי שגם אתם תעשו כן בקרב הארץ שכל אחד ילמד לאחרים כל מה שהוא יודע:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד אומרו לעשות כן בקרב הארץ כי במלוי אותיות ארץ כזה אל"ף רי"ש צד"י יש בהם מספר דלת והיינו כי התורה נקראת בשם ארץ כמ"ש רז"ל ע"פ ואת הארץ כי נעמה וכן אמר ארוכה מארץ מדה ונרמז בקרב השם זה שלה מספר דלת לרמוז אם יהיה לימוד התורה שלומד בפיו מחובר במוחו שהם המחשבה שבראש שהוא למעלה וגם מחובר בלב שהוא למטה מן הפה אז לא יהיה הלימוד כבד על האדם ואם אין יכבד עליו מאד ולא יתקיים בו והוא כטבע הדלת שמחובר בציר למעלה ולמטה אז לא תכבד פתיחתו וסגירתו על האדם משא"כ אם אינו מחובר למעלה ולמטה יהיה כבד טלטולו ויגיעתו על האדם מאד ועוד נרמז במספר אותיות דלת שהוא מספר ארבעה רמז שיטרח האדם בלימוד ד' חלקי התורה שהם פרד"ס גם נרמז בדלת לשון דלות שיראה עצמו דל כי אין התורה מתקיימת בגאוה וז"ש לעשות כן בקרב הארץ ר"ל במה שנרמז בקרב אותיות הארץ שהוא מספר דל"ת וכמו שרמזנו בכל הנז"ל:

ותקרבון ותעמדון תחת ההר נ"ל בס"ד כי ישראל בקבלת התורה זכו לתואר איש באמת והיינו כי הצדיק נקרא בשם איש כי ע"י עסק התורה מיחד שם הוי"ה שהוא סוד תפארת עם שם אדני שה"ס מלכות ע"י שם שדי שהוא בחינת היסוד המחברם ולכן נקרא איש ר"ת ג' שמות הנז' שהם שם הוי"ה ושם שד"י ושם אדני והנה תואר זה של איש נרמז במלוי אותיות הר שהם ה"א רי"ש דהמלוי שהוא תחת הפשוט הוא אותיות איש וז"ש ותקרבון ותעמדון תחת ההר ר"ל בתואר איש הרמוז תחת אותיות הר במילואם:

ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו' ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה י"ל איך תהיה ניכרת לעיני העמים והלא אין להם מגע בה ומשפטים בל ידעום ועוד איך יודו רק שישראל הם עם חכם ונבון והלא גם אתם נמצא ספרי חכמה הרבה ואיך יודו ביתרון ישראל עליהם ונ"ל בס"ד כי תורתינו הקדושה הגם שהיא חמשה חומשים אשר ישא אותם האדם בחיקו הנה היא רחבה מיני ים שכל קוץ וקוץ גנוז בו תלי תלים ומה שתמצא בה סיפור מעשים ותולדות בני אדם בכל אלה רמוז ענינים יקרים גדולים עד אין חקר ד"מ פסוק תמנע היתה פלגש שהוא חמש תיבות רמוז בו דברים אשר לא יכילום אלף קונטרסין ופרשת ואלה המלכים בה רמוזים סודות עמוקים רבו מספר ומצינו על פרשת בלעם שהיא דף וחצי בתורה אמר רבינו האר"י ז"ל לתלמידיו שלא יספיק להם שמונים שנה ללמדם מה שרמוז בפרשה זו וכאלה רבות מראש התורה ועד סופה ומצינו כמה הלכות שלא נרמזו בתורה אלא ביתרון אות או חסרון אות וי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם רבו פרטיהם עד אין מספר ואפילו על דברי הימים אמרו בגמרא בין אצל לאצל טעינו כמה גמלי דדרשה באופן שדברי תורתינו הקדושה הם מלות קצרים וגנוז בתוכם ענינים רבים שאפילו חכמות חצוניות בדברים גשמיים נרמזו בתורה וכמ"ש בן בג בג הפך בה והפוך בה דכולה בה וכמ"ש במדרש שפלסוף אחד רצה לידע כמה מוליד ועדה כמה שנים עד שידע שעיבורו הוא שבעה שנים וכששאל דבר זה מן החכמים השיב רבי יהושע תכף ומיד שעיבור נחש שבעה שנים וא"ל מנין לך א"ל מן התורה כך נראה לנו כי נאמר בנחש ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה אם מבהמה נתקלל מחיה לא כ"ש ומה ת"ל מכל חית השדה אלא לומר לך כשם שנתקללה הבהמה מחיה אחד לשבע ומאי ניהו חמור מחתיל או חמור מכלב שזה עבורו י"ב חודש וזה חמשים יום דשבע פעמים חמשים הם שנות הלבנה כן הנחש נתקלל מבהמה טמאה אחת לשבע שזו עבורה שנה והוא שבע שנים התחיל אותו פלסוף מכה ראשו בכותל מרוב צערו אמר כל מה שעמלתי בשבע שנים בא זה והושיט לי בקנה אחד וכנז' במדרש וכיוצא בזה תקיש לכמה דברים אחרים על כן אמר דכולא בה וכל זה אינו נמצא אלא רק בתורה אבל אוה"ע כל ספרי חכמות שבידם הם מספרים דברים גלויים כמו שהן ואין בתוכם דברים וענינים שונים כתורתינו שכל תיבה ותיבה היא אוצר גדול עצום ורב שיש לכל דבר ודבר הכתוב כמה וכמה פנים ועל זה יודו חכמי האומות ביתרון תורתינו הקדושה על ספרי חכמות שלהם וגם יודו בחכמת ישראל העוסקים בה שיש לאל ידם להוציא מכל תיבה ותיבה ענינים שונים ויכולת זו אין נמצאת אתם ולז"א כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים כלומר שהם רואים שדבריה אינם כפשוטם אלא הם דברי חכמה ובינה אשר בכל דבר ודבר הכתוב בה יכיל בקרבו אלף אלפים דברים בענינים שונים ולכן ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה המתעסקים בתורה הזאת כי רק להם יש חכמה ובינה לפתוח אוצרות ובתי גניזה של התורה להוציא מכל דבר ודבר ענינים שונים ודברים רבים:

ובזה יובן בס"ד מאמר הש"ס בבתרא דף נ"ח באחד שהיה לו עשרה בנים וצוה בשעת מותו שכל נכסיו לאחד ברא ולא פירש מי הוא ודן רבי בנאה דין זה ע"פ אומדנא זו באומרו להם שילכו כולם לחבוט קבר אביהם במקלות והתשעה הלכו וחבטו ואחד לא רצה לבזות אביו לחבטו ודן רבי בנאה שהוא יקח כל הנכסים דעליו היתה הצואה ואלו התשעה הלכו והלשינו על רבי

בנאה

בנאה אצל הממשלה שיש אחד ביהודים מוציא ממון מזה לזה בלי עדים ובלתי בירור והביאו את רבי בנאה וחבשוהו והלכה אשתו וצעקה בקובלנא אצל הממשלה באומרה עבד אחד היה לי חתכו ראשו והפשיטו עורו ואכלו בשרו ועתה שואבים בו מים ומשקים לבני הישיבה ואין נותנים לי דמיו ולא ידעו השופטים מאי קאמרה אמרו נביא את חכם היהודים שהוא חבוש כאן אולי הוא יוכל לפרש דבריה וקראוהו והכף אמר להם כונתה לומר תיש היה לה וגזלוהו ואכלו בשרו ועשו עורו חמת ושואבין בו מים אז אמרו מאחר שהוא חכם כ"כ ניתן לו רשות לצאת מבית האסורין ולישב בשער המשפט וידין את דיני העיר ע"ש והמאמר מוקשה לפי פשוטו הלא הם חבשוהו על אשר מסר הנכסים בלא ראיה ובלא עדים ואיך ניצול מקובלנא זו על אשר מצאו בו דבר חכמה לפרש דברי האשה שהיו סתומים בעיניהם דאם הוא חכם אינו נביא ובמה ידע שהאב נוה לחד ברא על אותו הבן וכפי האמור מובן היטב כי הם יודעים שיש חכמה גדולה אצל ישראל לפרש דברים הסתומים כי זאת התורה שבידם כך הוא ענייניה ודרכה והם עוסקים בה להוציא דברים מאולדותיה ויבינו דבר מתוך דבר אך ודאי הכמה זו אינה מצויה אצל כל איש ישראל כי אם רק אצל החכמים הגדולים שבהם ולא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול לכך בעת שקבלו עליו הגלם בדבר זה אמרו אם הוא חכם גדול ודאי דקדק בשתי מילות אלו דקדוק שממנו הוציא הדין שכונתו של המלוה על זה הבן כי הכמה זו היא מצויה אצל חכמי ישראל ובזה הוא עסקם ומלאכתם אך לא כל אחד יוכל לומר שיש לו יד בהכמה זו ועל כן חבשוהו עד שיעשו לו הבחנה לבדקו מצד הכמתו וכאשר בא לפניהם קובלנא של האשה שהם לא ידעו לפרש דבריה אז הביאוהו לראות אם יוכל לפרש דברים הסתומים במהרה וכשראו שתכף ומיד הבין לפרש כונתה אז נתברר אצלם שהוא מגדולי ההכמים שיש להם יד בהכמה זו להבין הסתומות וא"כ ודאי גם באותו הדין נתגלה לו הסתום שבו ודן הדין ע"פ האמת ואז פטרוהו ונתנו לו רשות לדון בשער המשפט והוא הדבר אשר דבר הכתוב כי היא הכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו' ואמרו רק עם הכם ונבון הגוי הגדול הזה:

ברם עדיין צ"ל למה הלה החכמה הזאת בשמירה ועשיה של התורה שהקדים לומר ושמרתם ועשיתם וכ"ל בס"ד כי בשכל שבאדם יש חלק טוב והלק רע וזהו ענין יצה"ט ויצה"ר שיש באדם והצדיק ע"י עסקו בתורה ובמצות מגביר הלק הטוב שבשכלו על הלק הרע ואז יהיה מכוין בשכלו ע"פ האמת והצדק כי חלק הרע שבשכל הוא מחשיך עיניו של אדם שיביט חוץ מן האמת ולכן הבינוני הוא פעם כך ופעם כך אבל הרשע גובר בו הלק הרע שבשכל ומטעהו ואינו יכול לראות דבר שלם כי אם חסר:

ובזה מובן מאמר רז"ל בפסוק ותרב הכמת שלמה מהכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים אתה מוצא כשבקש שלמה לבנות בהמ"ק שלח אצל פרעה וא"ל שלח לי אומנין בשכרן שאני רוצה לבנות בהמ"ק מה עשה כנס את כל האצטרוגלין שלו וצפו בבני אדם שהם עתידין למות באותה שנה ושלחן וכשבאו אצל שלמה הע"ה צפה ברוה"ק שהם מתים באותה שנה ונתן להם תכריכין ושלחן ושלח לו לא היה לך תכריכין לקבור את מיתיך הרי לך הן ותכריכיהן ע"כ והקשה הרב מהר"א קוקי ז"ל באם הילד חדא היכן מצינו בזה שגדלה הכמתו מהכמתם והלא מן שטח הדברים מובן ששוים הם שהם צפו בכך והוא צפה ג"כ בכך ועוד מה ראה לעשות להם תכריכין אם כונתו כדי שיודיעוהו שהוא ידע שאלו ימותו באותה שנה די לו לשלחם בדברים שבע"פ לאמר לו המשלי אין קברים במצרים שלחתם לקברם בירושלים הא לך בחזרה וקבור אותם בארציך והרב ז"ל האריך בזה שם יע"ש וכפי האמור נראה ליישב שפיר המאמר הנז' והוא כי חכמי מצרים שגובר בהם חלק הרע שבשכלם והם משתמשין בו אין יכולים לראות בשכלם ראיה שלימה והיו חסרים שתים בראותה ראיה שצפו באותם בני אומנין הא' שלא נתברר אצלם שכולם ימותו מיתה של קבורה אלא אפשר שימצא בהם שיקרה להם אותה שנה סמוי עינים או צרעת דאלו ג"כ חשובין מתים על כן ודאי כשראו שאותם אומנין ימותו באותה שנה הגידו לפרעה דאינו ברור אצלם שימותו מיתה של קבורה אלא אפשר שיהיה בהם מיתה של צרעת או של סמוי עיניים באותה שנה כי דבר זה הוא בספק אצלם וזה הסרון אחד שהם עצמם מרגישים בו ועוד היה להם חסרון שני שאינם יודעים אמתי אלו ימותו אם בתחלת אותה שנה או באמצעה או בסופה אמנם שלמה הע"ה שראה ראיה זו ברוה"ק שהיא בחלק הטוב שבשכלו הנה הוא ראה ראיה שלימה שידע דאלו כולם ימותו מיתה של קבורה שצריך להם תכריכין וידע ג"כ דמיתתם קרובה בתוך אותו החודש והנה הם עומדין על פרק הנסיעה שצריך להכין להם תכריכין לכך התחכם להודיעו שהוא ידע באותם השתים שחסרו מחכמי מצרים עשה לכל או"א מהם תכריכין ומיהר לשלחם אליו להודיע שכל אלו ימותו מיתה של קבורה והם עומדים על פרק הנסיעה ושלחם במהרה לקוברם במצרים ולז"א ותרב חכמת שלמה:

וז"ש ראה למדתי אתכם חוקים וכו' לעשות כן בקרב הארץ כלומר כדי שגם אתם תעשו כמוני להעמיד התלמידים הרבה שעי"כ תתחכמו יותר וכמ"ש ומתלמידי יותר מכולם אך דעו וראו כי אין השגה שלמה לאדם בחכמה ע"י הלימוד לבדו שאם יהיה ביד האדם תלמוד והסר מן המעשים אז גובר בשכלו חלק הרע ולא יראה בשכלו ובינתו ראיה אמיתית ושלימה אלא ראיה חסרה ומוטעת ולכן עלתי היא ושמרתם ועשיתם את חלק המעשה שהוא קיום המצות שבתורה יען כי על ידי קיום חלק המעשה שבתורה תהיה התורה עצמה הכמתכם ובינתכם ר"ל גוף התורה עצמה שהוא עסק הלימוד שלה הכמתכם ובינתכם ניכרים לעיני העמים בראותם שאתם רואין ע"י עסק התורה ראיה שלימה ומבוררת ואז יכירו בהשגתכם ויודו ויאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה בראותם הם כל מה שיתחכמו יראו דבר חסר ואתם כל דברי חכמה שתוציאו מדברי התורה הם שלמים שאין חסרים כלום ונראה לרמוז בס"ד מה שקורין אותם הגוי הגדול דידוע הגודל רומז לישראל ושאר אצבעות לאוה"ע וכמו שהגודל מובדל משאר אצבעות כן ישראל כתיב בהו הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב ולכן קורין אותם הגוי הגדול אותיות הגודל כי כאה ויאה הדמיון הזה של הגודל להם:

פרשת עקב

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם הנה מפרשים רבים נתחבטו לפרש תיבת עקב דנקיט כאן וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב מהר"א גבישון ז"ל בעומר השכחה דף ז' דכח הדמיוני הוא במוקדם המוח וכח המחשבי הוא באמצע המוח וכח הזוכר

הזוכר הוא במאוחר המוח מקום קשר של תפילין ורמז לן הבי"ת שיהיה הקשר של תפילין בעיקר הכוחות שהוא הכח הזוכר הוא מאוחר המוח ולא במוקדמו כי מה יועיל כח הדמיוני וכח המחשבי שהם במוקדם ובאמצע אם יעיין וישכח והכל אינו הולך אלא אחר החתום והתכלית הוא העיקר עכ"ל ע"ש נמצא עיקר שמירת התורה הוא בסוף ועקב של המוח ששם הוא כח הזוכר ושם צריך לקבץ כל ההלכות של התורה דיניה ומשפטיה דקיבולם במוקדם ובאמצע של המוח לא יועיל דאע"פ ששם מחשב ומבין בהם ומדמה מילתא למילתא מה יועילו דמיונותיו ומחשבותיו בהם אם ישכח הכל והכל הולך אחר החתום הוא כח הזכירה המונח בעקב של המוח ובזה יובן בס"ד הורני ה' דרך חוקיך ואצרנה עקב ר"ל אשמור אותה בכח הזוכר שהוא מונח בעקב של המוח ובזה יובן בס"ד טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם ר"ל השנים הם כח הדמיוני וכח המחשבי הטוב שלהם בא להם מן האחד שהוא כח הזוכר דעל ידו נמצא שיש להם שכר טוב בעמלם שלא יהיה עמלם לריק ובזה יובן בס"ד הכתוב במשלי כ"ט כל רוחו יוציא כסיל וחכם באחור ישבחנה ר"ל הכסיל אינו פועל בכח הזוכר ולכן כל רוחו אשר יקבץ לו בכח הדמיוני והמחשבי יוציא יפלוט לחוץ שישכח הכל אך החכם באחור הוא כח הזוכר שהוא באחרית המוח ישבחנה לחכמה שלו כי לא יהיה עמלו בה לריק ויגיעתו לבהלה וז"ש והיה עקב הוא כח הזוכר העומד בעקב המוח תשמעון ר"ל תאספון מלשון וישמע שאול את העם את המשפטים האלה ואז עי"כ ושמרתם ועשיתם אותם שאם לא תאספון להם שמירה שם לא יבואו לידי עשיה מחמת השכחה:

או יובן בס"ד שמירת התורה וקיום המצות תלוי באהבה ואחדות שיש לישראל זע"ז וידוע כי עשרת דברות הם קע"ב תיבות כמנין עקב ותיבה האחרונה שהיא עק"ב היא תיבת לרעך ואם משמעות תיבה זו שהיא ענין אהבה ורעות מצויה ביניכם בשמעכם את המשפטים האלה אז בודאי ושמרתם ועשיתם אותם שתבואו לידי שמירה ועשיה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע בירורים של ואלה המלכים הם נבררים ועולים לתיקון שם הוי"ה דההי"ן שהוא מספר ב"ן וזה השם הוא סוף כל ארבע מילואים שהם עסמ"ב כנגד אבי"ע גם ידוע כי בירורים של גילגולת הנז' הם רפ"ח וב"ן שהם ש"ם טפים וז"ש והיה עקב והיה אותיות הוי"ה עקב פירוש שם הסוף שהוא בחי' ב"ן תשמעון לשון אסיפה נקבוץ את המשפטים האלה משפטי"ם ש"ם טפי"ם שהם מסוד ואלה המלכים ושמרתם ועשיתם אותם תיקון כפול בשמירה ועשיה ואז ושמר ה' אלהיך לך את הברית הוא היסוד ואת החסד הוא החסד הידוע או ה' חסד חמשה חסדים הנרמזים בחמש אור:

או יובן בס"ד והיה לשון שמחה אם תהיה השמחה שלמה גם בעקב דהיינו סוף הלימוד וסוף המעשה ולא תהיה רק בהתחלה בלבד אז בזה תהיו בטוחים כי כאשר תשמעון את המשפטים האלה לא תהיה השמיעה לריק ולבהלה אלא ושמרתם ועשיתם שתבואו לידי שמירה במצות ל"ת ולידי עשיה במ"ע:

כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם לא תירא מהם זכור תזכור וכו' נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בספר לקוטי תורה בשם אמת ליעקב הטעם שדן הקב"ה את המצרים על הים במכות כפולות חמש ידות על מה שלקו במצרים דממ"נ אם הם חייבים זאת מעיקרא היה לו לעשות להם מכות אלו בארץ מצרים קודם שיצאו ישראל משם ואם הוא על אשר רדפו פרעה ועמו אחריהם לא יתחייבו כ"כ מכות חמש ידות על מה שלקו במצרים ודי במכה אחת ופירש הרב ז"ל דעשר מכות שלקו בארץ מצרים היו על אשר סירב פרעה ומיאן בדבר ה' ולכן בכל סירוב שלח לו מכה אחת אבל מכות שלקו על הים היו דין ומשפט בעבור שזלזלו בישראל בשעבודם דעל עיקר השעבוד לא יתחייבו כי כך היתה הגזרה ועבדום וענו אותם אך נתחייבו על אשר נהגו בהם מנהג בזיון ביותר בזה השעבוד ואם היה עושה להם זה הדין קודם שיצאו ישראל ממצרים לא היו נידונים במכות קשות ורבות כאלה עד היות לגם כליה מן העולם לגמרי יען כי אדם גדול הרבה שזלזל בקטן ופחות ממנו אין זה נחשב לבזיון ולכן אינו נחשב לו לעון כ"כ אבל אם קטן ופחות יבזה לאדם נכבד וגדול נחשב לו לעון גדול משל לאדם הדיוט שהכה הפרנס של הלחי וזה שתק כי מה יוכל לדבר הדיוט זה כנגד הפרנס לימים השני הפרנס ונעשה מדלת העם ואותו ההדיוט נתגדל ונתעשר ונעשה פרנס מה עשה המוכה אשר הוכה מקדמת דנא מאותו האיש שהיה פרנס באותו זמן ועתה הנה היא הדיוט הביא את זה לדין לפני ז' טובי העיר לדון אותו איך הרים ידו על הפרנס והכהו לחייבו בזה כדין הדיוט שהכה את הפרנס וחייבוהו הזט"ה על זאת והאיש טען אני לא הכיתי פרנס אלא אני הייתי הפרנס וזה היה הדיוט ואם הפרנס יכה הדיוט אין בזיון למוכה כ"כ לחייב הפרנס ויאמרו הזט"ה אנחנו דנים באשר הוא עתה שזה המוכה שקיבל עליך הוא פרנס ואתה הדיוט ופחות והשימוש שומע עתה כך הדיוט שכמותך הכה את הפרנס הזה לכן צריך לדון אותך לפי כבודו של פרנס הזה ולפי פחיתות ערכך עתה וכן עשה השי"ת אם היה דן את המצריים קודם צאת ישראל מארץ מצרים על אשר עשו קלנא ובזיון גדול לישראל בשעבודם לא היו מתחייבים כ"כ בזה כי פרעה ועמו היו באותו זמן אנשים חשובים וישראל היו פחותים אך המתין הקב"ה עד שיצאו ישראל ממצרים שאז קנו להם מעלה וחשיבות גדולה שלא ניתן כזאת לכל אדם משנבראו העולם כי היה ה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ועמוד אש לילה והיו הולכים ביד רמה עד שאוה"ע היו אומרים עליהם אין אלו כבני אדם אלא כמלאכים והמצריים היו מדולדלים מאד מחמת מים הזדונים שעברו עליהם בעשר מכות והיו ללעג וקלס בכל הארצות לכן עתה לפי גודל ועוצם חשיבות ישראל ולפי דלותם של פרעה ועמו נידונו על בזיונות שעשו לישראל בעונש רב שהוא חמש ידות על אשר לקו בארץ מצרים עד שכלו ואבדו מן העולם לגמרי עכ"ד:

ולפ"ז גם באשר עכו"ם יעשה השי"ת ככה לעתיד כאשר עשה במצריים דאיתא בזוה"ק מה שיתחייבו העכו"ם לעתיד עונשים רבים הוא על אשר נהגו בישראל בזיון וקלון בהיותם גולים אצלם שהיו מחרפים ומגדפים אותם סורו סורו טמא קראו למו והקב"ה ימתין ולא ידון אותם תכף אלא עד אחר שיבא מלך המשיח וימלוך שאז יהיו ישראל אותו זמן גדולי הערך ברום המעלות מכל השרים ומכל העשירים והעכו"ם יהיו מדולדלים ופחותים מאד ואז ידון אותם איך הם הפחותים פגעו בכבוד בני מלכים אנשים גדולים מאד שביזום וחרפום ומחמת כן יתחייבו עונש גדול אשר בו יאבדו מן העולם וע"ז אמר הכתוב כימי צאתכם מארץ מצרים אראינו נפלאות:

וז"ש כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה אשר אני גולה אצלם עד אחרית הימים הם רבים ממני כלומר רבים במעלה בעושר וגדולה ואנחנו גרים ופחותים ועניים

ועל

ועל כן איכה אוכל להורישם ר"ל באיזה טענה וכח אחייבם בעונש עצום ורב עד גדר שאורישם לגמרי ואכלם מן העולם כי לפי ערכינו ולפי ערכם לא יתחייבו אלא בעונש קל על בזיון שעשו לנו ולז"א זכר תזכור את אשר עשה ה' לפרעה ולכל מצרים והם המסות הגדולות אשר ראו עיניך על הים שהיו גדולות ביותר שכל מכה היתה של חמש מכות וזהו ה' גדולות מספר חמש גדולות שהמתין הקב"ה ולא עשאם להם אלא עד שיצאתם ממצרים שאז אתם הייתם גדולים מאד והם היו פחותים מאד כן יעשה ה' אלהיך לעת"ל לכל העמים הם העכו"ם אשר אתה ירא מפניהם כי ימתין לדון אותם אחר שיבא מלך המשיח שאז אתם במעלה רבה ועצומה והעכו"ם בתכלית הדלות והפחיתות וגבר ישראל:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד דידוע הטעם שצונו השי"ת לזכור נס יצ"מ בכל יום בשירת הים ובק"ש וברכותיה שחרית וערבית כי ענין זכירה זו בשבחו יתברך עושה הכנה לגאולה העתידה להיות בב"א דארז"ל כל המודה בנס ואומר שירה זוכה ועושים לו נס אחר וכמש"ה כי חמת אדם תודך שארית חמות תחגור ובזה פירש עט"ר הרה"ג מור זקני רבינו משה חיים ז"ל חסדי ה' אזכיר תהלות ה' כעל כל אשר גמלנו ה' ועל ידי זכירה זו אז אני גורם רב טוב לבית ישראל כי זכירה זו יהיה בה הכנה לגאולה העתיד בב"א עכ"ד דפח"ח ובזה יובן זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום ה' כי מה שצונו לזכור כל יום נס יצ"מ הוא מצד רחמנותו עלינו כדי לעשות לנו הכנה בזכירה זו לנס הגאולה העתידה וז"ש כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם ר"ל באיזה זכות אתגבר עליהם לז"א זכור תזכור את אשר עשה אלהיך לפרעה וכו' פירוש עשיתי לך תיקון והכנה לדבר זה ע"י שתי זכירות שתזכור בק"ש וברכותיה א' בשחרית וא' בערבית וע"י מצות זכירה זו כן יעשה ה' אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם וגבר ישראל:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בס"ד בסה"ק אדרת אליהו בפרשת בא ע"פ מי ומי ההולכים דאותיות מ"י עולים ויורדים בנפש הגוי יע"ש גם ידוע דפרעה ומצרים היה להם אחיזה ויניקה באותיות מ"י דשם אלהים במ"ח צרופים שבהם ולכן נקראו בני חם וישראל נתגברו עליהם וסילקו יניקתם משם ביציאתם ממצרים וז"ש כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממנ"י קרי בה מן מ"י ר"ל שהם רבים וחיים מן אותיות מי שהמה עולים ויורדים בנפשם ולכן אתה ירא פן יתגברו בכח שתי אותיות אלו הנה אומר לך לא תירא מהם אלא זכור תזכור את אשר עשה ה' אלהיך לפרעה ולכל מצרים שהיה להם אחיזה ותגבורת גדול מאותיות מ"י דשם אלהים במ"ח צרופים שבהם ועכ"ז בעזרת האל יתברך נתגברתם ובטלתם יניקתם וכ"ש שתתגברו בענין זה דאותיות מי שיורדים ועולים בנפשם שלא יוכלו להתגבר בהם:

וגם את הצרעה ישלח ה' אלהיך בם כ"ל בס"ד דהגלות נקרא צרה אך כתיב וממכותיך ארפאך דהצרה של ישראל שהיא מכתם תהפך על אויביהם וכל זה יהיה ע"י זכות עסק התורה שנדרשת בשבעים פנים ובזה פרשתי דברי התנא הפוך בה והפוך בה דכולא בה והיינו ע"י התורה תהפך הצרה על עכו"ם גם על ידי התורה תהפוך הטובה של העכו"ם לישראל דכולא בה לכן הצרה שהסתלק מישראל ותהיה לעכו"ם לא תשאר הצרה כמו שהיא אלא נוסף אות ע' שמספרו שבעים כנגד זכות התורה שנדרשת בשבעים פנים ויהיה צירוף צרעה וז"ש וגם את הצרעה ישלח ה' אלהיך בם שהצרה תהיה צרעה עד אבוד הנשארים הם אויבים התחתונים שהם גלויים והנסתרים הם אויבים העליונים שהם הקליפות שהם נסתרים מפניך:

לא תערוץ מפניהם כי ה' אלהיך בקרבך אל גדול ונורא כ"ל בס"ד דידוע שעובדי ע"ז טוענים אחרי רבים להטות והם רבים במספר והתשובה לזה גם לפי דבריהם שהם רבים הנה קי"ל רוב וקרוב הולך אחר הקרוב והקב"ה קרוב אלינו כי השרה שכינתו בקרבינו וכתיב כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראינו אליו וז"ש כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וכו' ואמר אח"ז לא תערוץ מפניהם בעבור טענת רבים כי ה' אלהיך בקרביך דייקא ואין לך קרוב ממנו והדין הוא רוב וקרוב הולך אחר הקרוב גם אמר בקרביך כי אותיות ישראל במילואם יו"ד שי"ן רי"ש אל"ף למ"ד הקרב של האותיות הם מספר צו כמנין אל הוי"ה שהוא המאיר בעשיה ועיקר הקליפות הם בעשיה ושם אל הוי"ה מכרית אותם ולז"א כי ה' אלהיך בקרביך דייקא והוא המכרית אותם שהוא אל גדול ונורא:

כל המצוה אשר אנכי מצוך תשמרון לעשות למען תחיון וכו' כ"ל בס"ד דארז"ל ע"פ אורך ימים בימינה למיימינים בה אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד אבל למשמאילים עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא והלומד תורה בשביל לעשות זה מן המיימנים משא"כ הלומד כדי להתגדל או לקבל טובה או פניה אחרת זה מן המשמאלים וז"ש כל המצוה זו התורה קרי לה מצוה כמ"ש רז"ל תשמרון לעשות שתהיו לומדים בשביל לעשות למען תחיון אורך ימים ורביתם לשון רבנות זה הכבוד וירשתם את הארץ זה העושר:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש מהרי"מ ז"ל בפסוק ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ את יושביה כי מי שהוא חזק בטבע ובריא מאד יכול לאכל מכל מין מאכל וישתה מכל מיני משקה ואינו נזוק ועוד ג"כ אינו צריך לאכול במדה ומשקל אלא גם אם יכניס בתוך מעיו כל מה שירצה הוא סובל הכל ועודנו בריא אולם אך נזדמן אל האיש הזה שהעמיס את בטנו מלא לעיפה במאכלים רעים וגסים עד כי חלה ונפל למשכב והיה מקיא כל דבר שיתן לתוך פיו הנה הגם כי נסתלק החולי ע"י סמים ורפואות הנה הוא צריך להשמר מכאן ולהבא לדקדק במאכל שלא יאכל מאכלים רעים וגסים אפילו כל דהו וגם ידקדק בשמירה ומשקל שלא יאכל הרבה דאז בנקל יחזור הקלקול במעיו ויקיא מחמת שנחלש כוחם בהקאה הראשונה וכן הענין אצל א"י אע"פ כי תחלה בהיות העממין בתוכה סבלה כמה שנים התועבות שעשו בתוכה אע"פ שהרבו להרע בקרבה עכ"ז אחר שחלתה על ידם והקיאה אותם אז אם ישראל יעשו ח"ו אחד מעשרה מן התועבות הקדמוניות שנעשו בקרבה אז תכף ומיד תקיא אותם כאשר קאה את הגוי אשר לפניהם עכ"ד ע"ש ובזה מובן הטעם שנתן הקב"ה לישראל ארץ העממין ולא נתן להם ארץ חדשה שתהיה ג"כ טובה ושמנה כמו הארץ שנתן לישראל כי אין מעצור לה' וכן אחז"ל במדרש במדבר פ' כ"ג אמר הקב"ה לישראל יכול הייתי לברא לכם ארץ חדשה ע"ש ובזה מובן שפיר כדי שלא יחשבו שאפשר להרבות בקרבה תועבות ולא תקיאם כאשר המה ראו בארץ עממין שסבלה אותם שנים רבים ברבוי התועבות לכך נתן להם ארץ זו שכבר חלתה והקיאה כדי שידעו רעתה בנקל תחזור להקיא מחדש גם במעט תועבות ובמשך זמן מועט ובזה יובן בס"ד כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוך תשמרון לעשות כל דייקא שלא תחסרו אפילו מצוה אחת למען תחיון וא"ת על מה כל החרדה והלא הכנענים עשו כל התועבות

התועבות כולם ולא היה להם דבר אחד טוב נתקיימו שנים רבים ואנחנו למה נירא אם נעבור במקצת וגם יש אתנו כמה מצות טובים לז"א ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע ה' לאבותכם שהיא ארץ עממין ואינה ארץ הדשה שהיא חזקה בטבעה ולא תחלה מהר אלא זו היא ארץ שכבר חלתה ומקיאה את הכנענים וכיון דמקיאה אז בנקל תהיה מקיאה אתכם מהדם אפילו על מעוט עבירות ואפילו שיש בידכם כמה דברים טובים ולכן הזהרתי אתכם שתשמרו כל המצות למען תחיון :

וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך במדבר י"ל תיבת כל נראה יתר ונ"ל בס"ד בא ללמדנו שהאדם צריך ללמוד מוסר השכל מן הטובה ומן הפרענות שאם יראה טובה לעושי רצונו יתברך אז ילמוד וידע כמה מרויח האדם בעשיית רצונו יתברך גם בעוה"ז מלבד השכר השמור לעוה"ב ואם יראה פרענות לעוברי רצונו ג"כ ילמד וידע כמה החטא גורם וכמה מפסיד האדם בעון שהוא לשעה קלה ונודע כי בארבעים שנה שהלכו במדבר ראו טובות נשגבות אשר לא טעם אדם בעולם אפילו אבות ושבטי יה וגם ראו יסורין קשים ומרים עד מאד וכל זה היה תלוי במעשיהם ודרכם מ"י ומ"י ולז"א וזכרת את כל הדרך וכו' כל דייקא מפני שהיה בו ענינים הפכיים שאתה תלמוד מן הטובה וגם מן הפרענות :

למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא נ"ל בס"ד בכניסת ישראל לארץ משיגים הנאה גשמית לאכול מפריה ולשבוע מטובה והנאה רוחניות ונפשיות לקיים כמה וכמה מצות התלויים בארץ שלא היו יכולים לקיים בהיותם במדבר ועל כן הצריך להם מהלכם במדבר כדי לעשות מבחן על לבבם אם הם מתאוים להכנס לארץ בשביל הנאה הגשמיית הגופניית או אם בשביל הנאה הרוחניות הנפשיית והוא שאם הם קצים במהלכם הארוך נמצא הם באים בשביל הנאה הגשמיית אבל אם אין קצים במהלכם הארוך הם באים בשביל הנאה הנפשיית שהיא בעבור לקיים מצותו יתברך ולכך אין קצים ברבוי המסעות בדרך יען כי המסעות האלה הם נוסעים ע"פ השי"ת והם עושים מצותו במהלך הזה ע"פ ה' יחנו וע"פ ה' יסעו ולמה יקוצו וז"ש וזכרת את כל הדרך וכו' זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך ולמאי אצטריך העינוי הזה הוא לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא פי התשמור כמו ואביו שמר את הדבר ר"ל אם אתה מצפה להכנס לארץ בשביל קיום מצותיו יתברך או אם בשביל הנאת עצמך לאכל מפריה ולשבוע מטובה והמבחן הוא באריכות הדרך אם אתה קץ בו או לאו :

כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם נ"ל בס"ד דידוע שכר מצות בהאי עלמא ליכא דאין להם דין ביומו תתן שכרו מפני שנצטווינו בהם ע"י שליח הוא מרע"ה ודמי לשוכר ע"י שליח דליכא בזה דין ביומו תתן שכרו ורק בעבור מצות אנכי ולא יהיה לך דמפי הגבורה שמענום צריך לקבל שכר גם בעוה"ז לקיים מצות ביומו תתן שכרו וידוע כי עסק התורה נקרא לחם דכתיב לכו לחמו בלחמי וכתבו המפרשים ז"ל בעבור עסק התורה יש לישראל לקבל שכר וטובה גם בעוה"ז מפני כי לקיום המצות יש סוף שהוא זמן המיתה דנעשה חפשי מן המצות ואין שכירות משתלמת אלא לבסוף אבל על עסק התורה לא יש סוף דגם במיתה הנפש עוסקת בתורה בג"ע וכמ"ש רז"ל ת"ח אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל וכמ"ש כל זה בספר וילקט יוסף בשם המפרשים ז"ל נמצא יש שכר מתחיל בעוה"ז בעבור עסק התורה משא"כ בעבור קיום המצות ליכא בעוה"ז וז"ש לא על הלחם לבדו הוא עסק התורה הנקרא בשם לחם ככתוב לכו לחמו בלחמי יחיה האדם בעוה"ז אלא גם יש חיות וטובה בעוה"ז מצד מקצת מצות והם של אנכי ולא יהיה לך דמפי הגבורה שמענום וזהו כי על כל מוצא פי ה' דייקא מה שאנחנו שמענו מפי ה' יחיה האדם בעוה"ז כדי לקיים מצות ביומו תתן שכרו ועוד נראה לרמוז בס"ד אומרו מוצא פי ה' על שם הוי"ה שהוא בניקוד המוצא שמסוגל לפרנסה וחיים :

שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה נ"ל בס"ד שמלתך על מלבוש הנשמה כאשר מכוונים כל יום בברכת מלביש ערומים וברכת הנותן ליעף כח כנז' בספר הכונות ועיקר החלישות המגיע ללבוש הנשמה הוא מעונות שאדם דש בעקביו כי עונות החמורות לא ימצא שיעבור עליהם סתם האדם בכל יום ולז"א למה לא בלתה היינו מפני שרגלך לא בצקה רמז לעונות שדש בעקביו או יובן בס"ד ורגלך לא בצקה על אבר התשמיש שמכונה בשם רגל וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל עמ"ש דוד הע"ה לאוריה רד לביתך ורחוץ רגליך ר"ל מה שלא בלתה שמלתך זה מלבוש הנשמה מפני שרגלך אבר התשמיש לא בצקה בביאה של איסור או בשז"ל כי ד"ז נוגע יותר לקלקל לבוש הנשמה ואמר זה ארבעים שנה זה כינוי ליסוד שלם בארבעים שנה רמז לארבעה יודי"ן דשם ע"ב :

וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך ק' הול"ל כאשר ייסר אב את בנו ונ"ל בס"ד יש אב ממש שילדו ויש אינו אב ממש אלא הוא איש דעלמא ורק גידל את הבן הזה ופרנסו ולכך נחשב זה בנו ויש הפרש ביניהם כי איש דעלמא המייסר את הילד שגידל שהוא נחשב בנו אינו מייסרו אלא לטובת הבן אבל אב ממש המייסר את בנו הוא מייסרו לטובת הבן וגם לטובת עצמו שאם הבן רע מעללים אז החרפה תהיה לאביו וכמ"ש בן מביש מחפיר אביו והנה כאן אצל ישראל כאשר מיסרם הקב"ה ידמו היסורין ליסורין שמייסר איש את בנו שגדלו שהיא רק לטובת הבן כי לאיש הזה המגדלו אינו מגיע חרפה אם זה יצא רע בליעל ולא תדמה ליסורי אב את בנו שיש הנאה וטובה לאב ג"כ דכתיב אם צדקת מה תתן לו ואם חטאת מה תפעל בו וז"ש וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך שאם חטאת אין נוגע חרפת חטאיך אליו ח"ו :

ואומרו וידעת עם לבבך ולא אמר בלבבך נ"ל בס"ד אותיות הסמוכים ללב מצד אחד הם אך לשון מיעוט והסמוכים מצד השני הם גם לשון רבוי רמז שבדברים הנפשיים הנוגעים למעלה שהם תורה ומצות יראה האדם כל מה שיש לו בהם הוא מועט ולא יהיה בעיניו עשיר השמח בחלקו ולכך אך לשון מיעוט נרמז למעלה מאותיות לב כי זה קאי על דברים של מעלה אבל בדברים התחתונים הגשמיים יראה עצמו מלא והמועט יחשבהו למרובה ויהיה שמח בחלקו לכך תחת לב נרמז גם שהוא לשון רבוי ולז"א וידעת עם לבבך ר"ל תשים ידיעתך להביט מה שיש עם אותיות הלב שלך מכאן ומכאן כדי שאתה תתנהג כאשר יהיו מורים תיבות אלו של אך ושל גם שישנם עם לבבך כל תיבה במקום הראוי לה :

ועוד נ"ל בס"ד אומרו וידעת עם לבבך כי בתוך אותיות לב במילואם יש אותיות תמיד וידוע שהקב"ה נקרא לב של ישראל וכמ"ש רז"ל ע"פ צור לבבי וחלקי

וחלקי ולכן נרמזו אותיות תמיד בתוך אותיות לב להורות לאדם שצריך לקיים מ"ש דוד הע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד ולז"א וידעת עם לבבך שתדע האותיות שיש עם הלב לקיים מה שהם מורים לך גם אמר עם לבבך ע"ד מ"ש רז"ל בכל לבבך בשני יצריך כן ידיעתך בעבודת ה' תהיה בשני יצריך :

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך נ"ל בס"ד הכונה תרתי למעליותא האחד היא הארץ הטובה ועוד אשר נתן לך דוקא ולא נתן לאחרים כמותה כי יש מרגלית יקרת הערך מצד עצמה ואם לא נמצא אחרת כמוה אלא זולת תתעלה ותוסיף יקר וכבוד לבעלה עשר ידות יותר וכן הענין בארץ הקדושה והנה ברכה זו היא על בהמ"ז אשר ימשך שפע בארבעה ברכות שבה לארבע עולמות אבי"ע ולכך מכונים בחתימה ראשונה במלוי ע"ב ובשניה ס"ג ובשלישית מ"ה וברביעית ב"ן שהם כנגד אבי"ע כנודע ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב אברכה את ה' בכל עת שהוא ר"ת את אבי"ע וכן כאן ר"ת וברכת את ה' אלהיך על הוא ר"ת אבי"ע כי וא"ו של וברכת שימוש וראש התיבה הוא ב' ושאר מילות הפסוק הוא ר"ת נאה לה' :

המאכילך מן במדבר וכו' להטיבך באחריתיך נ"ל בס"ד דארז"ל לא ניתן מן לישראל אלא כדי שע"י אכילתו יתחכמו בתורה וגם כדי שיהיו פנויים לעסק התורה שלא יצטרכו למלאכה ולעסק הגשמי כלל ובזה פרשתי בס"ד מ"ש רז"ל במדרש ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו אר"א בר"ש מזון אלפים שנה היה יורד בכל יום דכתיב דבר יום ביומו ולהלן הוא אומר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וקשא למאי אצטריך לירד שיעור גדול זה ללא צורך דהא ודאי השמש ונמס ובזה מובן שפיר היינו להורות להם שהמן יורד להם בעבור עסק התורה שהיתה שמורה שני אלפים שנה קודם בריאת העולם כמ"ש רז"ל בגמרא ובזוה"ק גם עוד מיוחס לה שני אלפים שנה מן ששת אלפים דעלמא וכמ"ש רז"ל שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח וגילה סודן רבינו האר"י ז"ל והנה ידוע עסק התורה נרמז באות למ"ד דכ"ב אותיות אלפא ביתא שהוא עליון על כל אותיות והוא ניתן בסוף שם ישראל להורות דקיום ישראל הוא ע"י לימוד התורה וז"ש המאכילך מן וכו' הוא כדי להטיבך באחריתיך ר"ל בלימוד התורה הנרמז באות שהוא אחרית שמך :

פרשת ראה

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה י"ל תיבת היום נראה לשון יתר ונ"ל בס"ד חמשה ימים טובים נתן הקב"ה לישראל בשנה א' יום ר"ה שהוא יו"ט והב' יום ראשון של סוכות והג' יום שמיני חג עצרת שהוא רגל בפ"ע והד' יום ראשון של פסח אבל זש"פ אינו רגל בפ"ע והה' יום חג השבועות ואם היו ישראל שומרים חמשה ימים טובים אלו כהלכתם היו ניצולים מן חמשה ימים רעים הא' יום צום גדליה הב' יום עשרה בטבת הג' יום שבעה עשר בתמוז הד' והה' הוא יום תשעה ועשרה באב שרובו של היכל נשרף בעשירי ולולי שאין הצבור יכולין לעמוד היו גוזרים בו ג"כ תענית וז"ש ראה אנכי נותן לפניכם היום ר"ל ה' יום חמשה ימים שהם ברכה וקללה ואם אתה נזהר באלו הימים טובים שהם לברכה תנצל מן ימים שהם לקללה :

או יובן בס"ד השמש נקראת יום והיא שני הפכיים בנושא אחד מלבנת הבגדים ומשחרת הפנים גם טובה לעינים הזקות ובריאות וקשה לעינים כואבות וכמ"ש הראשונים על פסוק טעמו וראו כי טוב ה' וכן התורה דבריה סובלים שני פירושים א' לטובה ולברכה וא' לקללה וז"ש ראה אנכי נותן לכם היום ר"ל דוגמת השמש שנקראת יום דברים שהם ברכה וקללה בנושא אחד :

אלה החוקים והמשפטים וכו' אשר אתם חיים על האדמה י"ל וכי ס"ד שהם חיים על הרקיע ודאי הם חיים על האדמה וסגי לומר כל הימים אשר אתם חיים ונ"ל בס"ד דידוע שישראל נרמזו בגודל וכל האומות נרמזו בארבע אצבעות להורות כמו שהגודל מובדל מן ארבע אצבעות כן ישראל מובדלים מן האומות וכמ"ש הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב וידוע שקיום התורה אצל ישראל תלוי בהבדלתם מן האומות שאם יתערבו בהם יתקלקלו כמ"ש ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם והנה הגודל בלשון תורה נקרא בהן ואע"ג שהוא חסר וא"ו במקרא הנה במשנה יוצא בוהן ולא בוא"ו והנה אותיות בוהן הם סמוכים לאותיות אדמה כי אחר אדמה יש בוהן ועל ר"ל סמוך כמו ועליו מטה מנשה וז"ש אלה החוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות אימתי יהיה זה הקיום חזק ואמיץ הוא כל הימים אשר אתם חיים על האדמה פירוש שאתם מתנהגים בחייכם כדמיון הבוהן הסמוך לאותיות אדמה שהוא מובדל משאר אצבעות כן אתם תהיו מובדלים משאר אומות הנרמזים בשאר אצבעות ועי"כ חזקה שתשמרון לעשות ולא תאבדו דבר אחד מן החוקים והמשפטים של התורה ולכן אצוה אתכם אבד תאבדון את כל המקומות ר"ל לא מבעייא אנשי רשע שבהם אלא גם המקומות שנטמאו בתועבותיהם ובזה ואבדתם את שמם של הגוים מן המקום ההוא פירוש שם הוי"ה נקרא מקום כנז' בתיקונים שחשב מספרו מקו"ם וידוע שהקליפה רוצה להפריד בין חצי השם שהוא י"ה לחצי השם שהוא ו"ה וכמ"ש המקובלים ז"ל ע"פ כי ראתה גוים באו מקדשה כי חצי השם נרמז בס"ת כי ראתה וחצי הב' נרמז בס"ת באו מקדשה ותיבת גוים היא באמצע מפסקת וז"ש ואבדתם את שמם הוא שם גוים הנזכר בפסוק הקודם דכתיב אשר עבדו שם הגוים תאבדוהו מן המקום ההוא רמז לשם הוי"ה שתיבת גוים מפסקת באמצע :

לא תעשון כן לה' אלהיכם וכו' כי אם לשכנו תדרשו ובאת שמה נ"ל בס"ד הר המוריה שבו בהמ"ק בנוי הוא מושב השכינה כמ"ש עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב ואם ישראל חוטאין וגולין לחו"ל אז מוכרחים לעשות שם בתי כנסיות הנה הם עושים מקום מושב חדש לשכינה כי כל מקום שגלו שכינה עמהם ולכך נקראים בתי כנסיות שבחו"ל מקדש מעט והר המוריה הוא ניתן מושב לשכינה מאת השי"ת אבל אלו בתי כנסיות הם נעשו ע"י ישראל וכן הוא ר"ל מושב וז"ש לא תעשו כן לה' אלהיכם ר"ל לא תחטאו ותגלו כדי שתהיו מוכרחים לעשות מושב חדש לה' אלהיכם כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם הוא הר המוריה שהוא בחלק בנימין דבכלהו שבטים כתיב ועלה וירד ורק בבנימין כתיב ועלה ולא כתיב וירד וזה הסימן שנבחר הר המוריה להשראת שכינה לשכנו תדרשו פירוש אותיות השכנים לאותיות של הר כי קודם הר יש ק"ד ואחר הר יש ו"ש הרי צירוף קדוש נמצא אותיות קדוש הם שכנים לאותיות הר תדרשו כלומר תדרשו לה' קדש

בתואר

באוצר קדוש ע"י שהיו עובדי הע"ז ותעשו רצונו ולא תהעלו ובאת שמה להכנס בקדושת המקום או שמה אותיות משה כי אם לא תעלו אז תבאו עם משה לארץ כי מ"ס מניעתו מליכנס לארץ היתה בעבור חטא ישראל דגלוי וידוע לפני הקב"ה שישראל חוטאין וצריכין גלות ואם יפטר מדע"ה בא"י ילכו על קברו לבקש עליהם רחמים לבטל הגזרה וכו' וכנז' במדרש או יובן ובאת שמה מספר א"ל שד"י המאיר בבריאה ששם שורש נשמת ישראל :

והניח לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם בטח כ"ל בס"ד ידוע אור מקיף משמא עיניהם של הקליפות ואין נהנים ממנו בסוד והנחש היה ערום שאין לו יניקה מן או"מ וז"ש והניח וכו' מסביב רמז לאור מקיף שהוא סובב וישבתם בטח תהיו שלמים בשלש קדושות שהם קדושת המחשבה וקדושת הדיבור וקדושת המעשה ושלשתם נרמזים באותיות בטח אשר מלוי שלהם ג"פ ת"י שהם ג"פ קדוש או יובן בס"ד ע"פ מ"ש הרב מג"א הופן ס"ב בשם רבינו אלעזר מגרמיזא שם בי"ב הוא שם גדול שצריך לכוין בו בסוף אהבה רבה באומרך בעמו ישראל באהבה שהוא ר"ת בי"ב ע"ש וז"ש והניח וכו' מסביב קרי בה שם בי"ב דמן השם הזה ישפיע לכם שם חיים של מנוחה וישבתם בטח או יובן בס"ד הנחש הוא יצה"ר מסית למטה ונושך בשן שלו שרמוז בראש וסוף שמו והשטן הוא מקטרג למעלה ונושך ג"כ בשן שלו שהוא רמוז בראש וסוף שמו ועל שני שן אלו אמר שיני רשעים שברת וז"ש והניח לכם מכל אויביכם מסביב הם שתי אותיות שן דנחש ושטן הסובבים בשמותם שהם בראש ובסוף ונשאר בהם אותיות טה יתהפכו לכם לטוב כי יהיו מספר טוב וזהו וישבתם בטה הבי"ת שמוש ותהיה נקודת שב"א ר"ל באותיות ט"ה שיתהפכו לט"ב לכם שיהיו מספר טוב :

השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כ"ל בס"ד בדרך רמז המידות הטובות נקראים עולות שבהם יתעלה האדם וצריך שלא ישתמש בהם אלא רק בענייני עוה"ב דהיינו מדת הזריזות תהיה רק בענייני עוה"ב שהוא עסק התורה והמצות וכמ"ש דוד הע"ה חשתי ולא התמהמהתי לשמור משפטי צדקך משא"כ בענייני עוה"ז יהיה כבד התנועה ולא יהיה אץ ורודף אחריהם וכן מדת האהבה תהיה לו בתורה ומצות כמ"ש מה אהבתי תורתיך ולהפך אמר הלא משנאיך ה' אשנא וכו' סעפים שנאתי ותורתך אהבתי וכן מדת והרצות ונדיבות תהיה בתורה ומצות ה' אבל בהנאות עוה"ז יסתפק במועט וכן מדת הרחמנות תהיה לו על עניים ואביונים לעשות עמהם צדקה וג"ח ועל בהמ"ק שחרב בעוה"ר ועל עולמות הקדושים שהם בצער ועל צדיקים וחסידים היושבים בצער ועל צערו של משיח המדוכה בעונותינו אך על רשעים יתאכזר לעשות בהם משפט כתוב לבער הרע מן העולם ולא תחוס עיניו לרחם עליהם וכן עזה"ר בכמה מידות הטובות שאין נאה להשתמש בהם בענייני עוה"ז שהוא המקום אשר רואה האדם בעיניו אלא ישתמש בהם בענייני עוה"ב שאין רואה אותו בעיניו וז"ש השמר לך פן תעלה עולותיך הם מידות הטובות בכל מקום אשר תראה שהוא עוה"ז הנראה לעינים כי אם במקום אשר יבחר ה' הוא עוה"ב אשר שם הוא באחד שבעיך שכל שבטיך נהבבים כאחד כי שם הוא מקום האחדות שאין שם פירוד ושנאה וקנאה אז שם תעלה עולותיך הם מידות הטובות שם תשתמש בהם ועוד אנוך כי שם תעשה כל אשר אני מצוך כלומר מה שאתה מתפלל

ועוסק בתורה ובמצות בעוה"ז אל תחשוב בדעתך שאתה עושה עסק זה בעולם הזה השפל אלא תחשוב שאתה עומד שם בעולם הרוחני הקדוש ושם אתה עושה עסק הקדוש של העבודה ועוד אלמדך דבר אחד והוא רק בכל אות נפשך רק מיעוט שתמעט בתאוה שלך כי מיעוט התאוה הוא סייג גדול לירא שמים גם אלמדך תזבח ואכלת בשר שגם המעט אשר תאכל לא תכלנו בעודו כרוך בקליפה רעה שהוא חלק הרע הכרוך בו אלא תזבח את חלק הרע בתחלה כדי שתפרדנו מן המאכל ואח"כ תאכל אותו ולכן יש הפסק כמו וא"ו בין תזבח ובין ואכלת שהוא רומז אל דברי תורה וברכות שנמשלו לחרב ככתוב רוממות אל בגרונם וחרב פפיות בידם וצריך לעשות התיקון שלם בברכת ה' אלהיך אשר נתן לך שהיא ברכה שלימה לא הסרת דבר כן אתה לא תעשה היקון ובירור חסר ועי"כ אז הטמא והטהור יאכלנו לזה המאכל אשר יבא על שלחניך כי הנפש שלך תקח חלק הטוב שבמאכל והקליפה תקח חלק שלה הוא הזבל הנעשה בבטן ויוצא לחוץ ועוד אזהירך שתהיה תופס תמיד מידת הצבי אע"פ שהוא בורח מן האדם באופן שלא יוכל עוד האדם להשיגו לתפסו עכ"ז הוא מחזיר פניו לאחריו לראות אם יש אדם רודף אחריו וכן כשישן לא יסגור ב' עיניו אלא אחת סגורה ואחת פתוחה כן אתה שברחת מן היצה"ר לא תעשה הסח הדעת אלא תתן דעתך תמיד לראות אם עודנו רודף אחריך ותמיד יהיו עיניך פתוחות בדרכיך פן עושה לך מכשול לצוד אותך וזהו דמיון כצבי ועוד כאיל שטבעו להיות רחמני וכשרואה אין גשם על הארץ והחיות מתים בצמא נועץ לפרניו בקרקע וצועק אל השי"ת לא בעבור עצמו אע"פ שגם הוא צריך למים אלא בעבור החיות וכמ"ש רז"ל ע"פ כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים כן אתה אם תראה צער בעולם אע"פ שהוא מגיע גם לך לא תצעק לה' בעבור עצמך אלא בעבור אחרים ואמר עוד רק הדם ר"ל דבר רע גמור שכולו רע ואין בו תערובת טוב לא תאכלנו אלא על הארץ תשפכנו כמים שיורדין ואינם עולים :

כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר כי תאוה נפשך לאכל בשר וכו' כ"ל בס"ד ידוע שגם התורה נקראת בשם בשר כמ"ש בגמרא ע"פ ולהג הרבה יגיעת בשר כל הלוהג בד"ת טועם טעם בשר והנה הגוף הנאתו מבשר הגשמי והנפש הנאתה מבשר הרוחני שהוא ד"ת וכל תאוה שיתאוה הגוף יאמר האדם לעצמו שהוא רוצה להנות כו"כ ואז אפשר שיספיק לו דברים אלו ולא יצטרך להנות בפועל וכמו שהיה נוהג דוד הע"ה עומד בבוקר ואומר לפרדס פלוני אני הולך ולמרחץ פלוני אני הולך ויצא מביתו על דעת כן וכשעובר על פתח בהמ"ד נשמע ונכנס לבהמ"ד ועוסק בתורה וכמ"ש רז"ל במדרש ע"פ חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אך כל זה הוא בהנאה גשמית של הגוף שיהיה מבטיח חומרו ואינו עושה כלום בפועל אבל בהנאה של הנפש שהיא בעסק התורה והמצות לא יהיה מבטיח ואינו עושה אלא צריך לקיים בפועל וז"ש כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך ארץ זבת חלב ודבש ובתים מלאים כל טוב באופן שהגוף ימלא לפניו הנאות גשמיות מרובות אשר לבו יתאוה להם לא תהנה אותו בפועל אלא ואמרת אוכלה בשר שתבטחנו בדברים בלבד כמו שהיה עושה דוד הע"ה וכל זה בבשר הגשמי אשר יתאוה החומר שלך אך כי תאוה נפשך לאכול בשר הוא בשר הרוחני שהוא עסק התורה שהוא רק תאות הנפש הנה בכל אות נפשך תאכל בשר תאכל בפועל ולא תסתפק

באמירה

באמירה בלבד :

אחרי ה' אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו כ"ל בס"ד כי הנה אחרי אותיות שם הוי"ה יש שם כוז"ו וכתב בקה"י ז"ל ששם זה מסוגל לטהרת המחשבה עוד כתב ששם זה מסוגל להשפעת הב"ד וכנז' בכונת אתה חונן ע"ש וז"ש אחרי ה' אלהיכם תלכו רמז לשם כוז"ו שתכוונו בו ועי"ז יהיה לך טהרת המחשבה ביראת ה' וקיום המצות וז"ש ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו גם עי"ז יהיה לכם השגת התורה שתתחכמו ותבינו בה וזהו בקולו היא התורה תשמעו ר"ל תבינו שמע כלומר הבן ומאחר שנעשה לכם טהרת המחשבה אז אותו תעבודו עבודה זו תפלה כמ"ש חז"ל ע"פ ולעבדתם את ה"א שצריך לה טהרת המחשבה ובו תדבקון בעסק התורה אשר תשיגו סודותיה ודבריה ועי"כ יהיה לכם הדבקות בו יתברך או יובן בס"ד אומרו אחרי ה' אלהיכם תלכו דאותיות שם הוי"ה הם כנגד עולמות אבי"ע ואנחנו מלאכתינו להעלות מ"ן מתורה ותפלה ומצות מתתא לעילא מה"א אחרונה לוא"ו ומן וא"ו לה"א ראשונה ומה"א ראשונה ליו"ד ומשם לקוץ של יו"ד אבל הקב"ה ישפיע לנו השפע מעילא לתתא כסדר אותיות שם הוי"ה ביושר וז"ש אחרי ה' אלהיכם תלכו דמלאכה שלכם היא להעלות התיקון מתתא לעילא דרך אחור באותיות השם על כן אותו תיראו כנגד ה"א אחרונה הנקראת יראת ה' ואת מצותיו תשמרו כנגד וא"ו שה"ס שמור ובקולו תשמעו כנגד ה"א ראשונה שה"ס שמיעה ואותו תעבודו כנגד אות יו"ד שה"ס ע"ב וד"ו ובו תדבקון כנגד קוצו של יו"ד שה"ס הכתר הנעלם ובו הוא בסוד הנעלם :

גם יובן בס"ד בו תדבקון ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י בסוד אותיות ח"ט שיש שתי צנורות אחד ימיני ואחד שמאלי וצנור הימני הוא קודש וזה נקרא ט' וצנור השמאלי חול שהוא ממותרות השמונה מלכים שמלכו לפני מלך מלך לבני ישראל ובני חת שהיו אצל מערת המכפלה יצאו מצנור החול לכך נקראו בני חת וכאשר לפעמים מתערבין קדש עם חול אז שתי הצנורות הם אותיות ח"ט כי שם מגיע החטא וכאשר יתגבר הצנור הימני על השמאל יקרא טוב וכאשר יתגבר השמאלי על הימני יקרא ח"ט כי זה לעומת זה עשה ה' עכ"ד זלה"ה יע"ש כמלא בתגבורת הימני על השמאלי אז אות ח' שהיא צנור השמאלי תהיה אותיות ב"ו ואז הצירוף הוא טוב משא"כ להפך תשאר ח' כמו שהיא ואז הצירוף הוא ח"ט ויפרא"ל כאשר עושין רש"מ אין להם דבקות באות ח' שבה יהיה צירוף ח"ט כמו בני ח"ת אלא דבקותם תהיה בצירוף טו"ב שאות ח' תהיה אותיות ב"ו וז"ש אותו תראו ואז ב"ו תדבקון באותיות ב"ו שהוא צירוף טו"ב ולא באות ח' שהוא צירוף ח"ט :

עשר תעשר את כל תבואת זרעיך כ"ל בס"ד יש שבעים שרים על שבעים אומות וישראל לקחו שבעה עממין שהם מעשר של שבעים ולכך חייבין לקיים מצות המעשר כי הארץ הלזו של ז' עממין לקחוה בתורת מעשר ולכך בביטול המעשר גלוי מהארץ וז"ש עשר קרי בה ע' שר תעשר תקח מהם המעשר ולכך בדין הוא שתעשר תבואת זרעך ותיבת תעשר נדרשת כפליים אחד בצירופה עם תיבת עשר שהוא ע' שר ואחד בצירופה עם תבואת זרעיך :

ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך כ"ל בס"ד כתיב ונתתה באות ה"א לרמוז על חמשה חלקים שצריכה המצוה להיות שלימה בהם והם מעשה ודבור וכונה ומחשבה ורעותא דלבא שהם כנגד ד' אותיות השם וקוצו של יו"ד ולז"א ונתת ה"א בכסף תתן חמשה חלקים בכסף הצדקה ואז וצרת הכסף בידך שיצטרף מספר כסף שהוא ק"ם עם מספר י"ד ויהיה קנ"ד כמנין שם כס"ה בפ"ז שהוא שם המסוגל להצלחה שמספרו קנ"ד .

או יובן בס"ד ונתת בכסף דהכסף הוא רחמים ואותיות שלו הולכים ונוספים במספר אך הזהב דין ואותיות שלו הולכים ופוחתים והעושה צדקה צריך שתתגבר בו מדת הרחמים שיהיה הולך ומוסיף יותר כמו אותיות הכסף וזהו ונתת הצדקה בכסף ר"ל דוגמת אותיות הכסף שהולכים ונוספים ולא דוגמת הזהב :

וצרת הכסף בידך יובן בס"ד בהקדים מ"ש בירושלמי בבא קמא פרק החובל רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר ונתן לך רחמים סימן זה יהא בידך כל זמן שאתה רחמן המקום מרחם עליך והקשה מהר"ש יפה ז"ל צ"ע סימן מאן דכר שמיה הכא ועוד מה צורך לסימן ע"ש וכ"ל בס"ד דהנה הקב"ה ברא האצבעות אינם שוים זע"ז בידים דמצד אחד הזרת נמוכה וצמעלה ממנה קמיצה ולמעלה ממנה אמה והיא העליונה וממנה יש ירידה לצד השני כי למטה ממנה היא אצבע וצמטה ממנה הגודל וכ"ל דעשה כן ללמד מוסר לאדם כי תחלה צריך לעסוק במצות ולהעלות מ"ן של המצות מתתא לעילא ולזה ירמוז צד האחד שמעלה מן הגודל לאצבע ומן האצבע לאמה שמעלין ישראל את מ"ן של מצות מתתא לעילא וכיון שהעליתם מתתא לעילא הקב"ה יוריד לכם מעילא לתתא ולזה ירמוז צד השני שהוא מן האמה לאצבע ומן אצבע לזרת ולז"א ר"ג סימן זה יהיה בידך ר"ל באצבעות ידיך שאם אתה תרחם שבזה אתה מעלה מ"ן של המצוה מתתא לעילא אז המקום ירחם עליך להוריד לך שפע מעילא לתתא שלזה רומזים שני צדדין של היד באצבעות שבהם ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כאן וצרת הכסף בידך וצרת לשון ציור פירוש תצייר מעשה הצדקה שתעשה בכסף בידך בתכונת הידים שלך אשר מצד אחד יש עליה מתתא לעילא ומצד אחד יש ירידה מעילא לתתא לרמוז אם נתון אתה אז אתן אני :

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עיניך באחיך האביון כ"ל בס"ד יש אדם שאומר קודם שתכנס השביעית קרבה שנת השבע שנת השמטה מפני שהוא מסתופק למצות התלויים בה לקיים אותם ולבו שמח בביאתה הנה לזה מגיע לו תועלת גדולה מדבריו אלו שאז הקב"ה מעלה עליו כאלו קיים מצות התלויות בשביעית מעת שדבר דבריו קודם שהגיעה השביעית שאז הוא מקיים בפועל אך יש שהוא מדבר ואומר קרבה שנת השבע שנת השמטה מחמת לער כי יצר לו על אשר הוא מוכרח ליטוש אדמתו וכרמיו לכל אדם והוא מדבר כן כאדם המתאונן וקורא תגר על דבר הקשה שעתיד לבא עליו הנה אדם זה יפסיד בדברים אלו שאז אפילו כשתגיע שנת השבע והוא יקיים המצוה של השביעית בזמנה לא תחשב לו למצוה מאחר שקרא תגר והתאונן בעבורה ועתה בע"כ הוא מקיים אותה כי ירא מן הב"ד שיכריחוהו ויקנסוהו אם יעבור על מצוה זו והנה ידוע רז"ל דרשו תיבת על לשון תועלת וכמ"ש ע"פ נאם הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה ופירש רש"י דרים על לשון תועלת וז"ש השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל חלק התיבה לשתים וקרי בה בלי על ר"ל בלי תועלת כי יש אומר דבר זה של קרבה ומגיע לו תועלת מזה הדיבור שיחשוב לו הקב"ה כאלו קיים המצוה קודם זמנה מעת שדבר בה אך אתה היה לך דבר זה בלי תועלת והוא שאמרת קרבה שנת השבע שנת השמטה לא משמחתך בה אלא בשביל כי רעה עיניך באחיך

באחיך האביון אשר יכנס לכרמך ויאכל כאדם האוכל בשלו ועל כן מדאגה ורוע לב אתה מדבר כן ועוד ג"כ תעשה הוכחה ובירור לרוע לבבך כי רעה עיניך במצוה זו והוא כי לא תתן לו אם יבא ללות ממך איזה דבר קודם שביעית לא תרצה לעשות עמו חסד לתת לו כי תאמר קרבו הימים שתבא ותכנס בכרמים שלי ותאכל כאדם האוכל משלו ולמה אתן לך עתה הנה דע דלא מבעייא שלא היה לך תועלת מדברים אלו כאותו האומר כן משמחת לב אלא גם עוד והיה בך חטא לשון חסרון שגם מה שאתה מקיים המצוה של שביעית בזמנה בפועל לא תחשב לך למצוה גם עוד אמר והיה בך חטא כי תואר חי הניתן לישראל יהפך אצלך לאותיות חטא דהחשבון שוה:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מעשה באותו עשיר שהיה דרכו לקמץ ידיו ולסגור דלתי ביתו משנכנס חודש אדר עד ערב פסח באומרו עתה קרבו ימי הפורים שהעניים נעשים עשירים ומלאים מן מתנות לאביונים שהכל פותחים ידיהם לעניים בבית ובחוץ הן מעות הן מאכל אשר יספיק להם למהיה כמה חודשים ולמה אתן להם ודא עקא כי אפילו לפי דעתו הנפסד הנה הוא סוגר מחודש אדר שעדיין לא באו ימי הפורים ורק אומר שקרבו ומה יעשה הרעב באותם הימים עד שיגיעו ימי הפורים וז"ש לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה שאז השדות והכרמים פתוחים לפני כל עני ואביון ולכן ורעה עיניך באחיך ולא נתת לו מעתה אע"פ שעדיין לא הגיעה השביעית ואין לו רשות להכנס הנה גם לפי דעתך קרא יקרא זה האביון שהוא רעב עתה קודם שהגיעה השביעית והיה בך חטא בודאי בלתי שום התנצלות על כן הזהר כי נתן תתן לו הן מעות הן מאכל כי בגלל הדבר הזה שאתה נותן לו גם לעת כזאת יברכך ה' אלהיך:

נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך וכו' כ"ל בס"ד ע"פ משל שכתב בספר עת רצון ע"פ מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו לאדם שבא לשלם לחבירו החוב שחייב לו והמלוה נתן ללוה תש"ח על אשר פרע לו חובו א"ל הלוה למה אתה נותן לי תש"ח והלא שלך אני נותן לך ר"ל בעיני חשוב כאלו אתה נותן אותו לי במתנה יען שיש כמה אנשים שהם חייבים לי ואינם רוצים לפרוע ומה הייתי עושה גם לך אם גם אתה לא היית פורע ולכן אני נותן לך תשואות חן כאלו נתתה לי המעות במתנה וכן הענין בצדקה שהן אמת חייב האדם ליתן צדקה כפי עשרו וכמ"ש את העני עמך אך יש כמה עשירים שנתן להם הקב"ה ממון ואין נותנים צדקה והקב"ה מניח האדם בבחירתו בעוה"ז ועל כן עשיר שנתן צדקה אע"פ שבאמת לא נתן משלו אלא הוא פורע חובו בזה מאחר דיש עשירים שאין פורעים לכך נחשב זה לפני הקב"ה כאלו נתן הצדקה משלו וכאלו הוא מלוה ה' בזה ולכן גמולו ישיב לו עכ"ד ובזה יובן בס"ד נתון תתן לו ר"ל אין אתה נותן משלך אלא מה שנתן הקב"ה חלק העני אצלך אתה נותן לעני כמ"ש את העני עמך ר"ל חלקו הוא מופקד עמך ולא ירע לבבך בתתך לו ר"ל בתתך לבדך שיש עשירים הרבה שג"כ מופקד אצלם חלקי העניים ואין נותנים לכן לא תאמר יפרעו אחרים העשירים יותר ממני את חובם ואז גם אני אפרע ואתן לעני הנה אדרבה בגלל הדבר הזה שאחרים אינם פורעים ואתה לבדך פורע יברכך ה' אלהיך שאם היו כולם נותנים אין מתחייב שכר צדקה לשום אדם ורק מה שלוקח שכר בעל הצדקה הוא בעבור זה הדבר שהוא נותן ואחרים אינם נותנים וכנז' במשל הנז' שנתן לו תשואות חן בשביל שיש אחרים שאין פורעים לו כלום:

ועוד כ"ל בס"ד באופן אחר ע"פ משל הנזכר בספר כ"א בדברי אבימלך עם יצחק ואני אביאהו לענין הצדקה בשינוי קצת והוא לעשיר גדול שאין כמוהו בכל הארץ פעם אחת מצא עני בדרך וא"ל הלויני זהוב אחד והלוהו ואח"כ פרע לו העשיר את הזהוב ההוא ושוב אחר ימים בא העני אצל העשיר ורצה ממנו ללות לו אלף זהובים כדי שיעשה מו"מ בהם א"ל העשיר אלוך זהוב אחד דוקא כי אתה עשית עמי טובה פעם אחת שהלותני זהוב אחד ואני חייב לעשות לך טובה כנגד זה ולא יותר ויאמר העני אין הנידון דומה לראיה שאני כשהלויתיך הזהוב זה היה כל ממוני ולא נשאר אצלי כלום משא"כ אתה אם תלוני אלף זהובים נשאר אצלך בית מלא זהובים ואלו האלף לא יבוא ערכם כנגד הזהוב האחד שלי ואם אתה תרצה להלות לי רק זהוב אחד נמצא אין אתה פורע לי טובה שלימה כנגד טובה שלי א"ל העשיר הן אמת שיש יתרון בהלואתך על הלואתי כפי דבריך ויפה טענת אך באמת יש מצד אחר יתרון בהלואתי זו שאני מלוה לך זהוב על הלואתך שהלותני זהוב אחד יען כי הזהוב שהלותני לא היה בו אחריות אלא היית בטוח כי אני עשיר מאוד ובודאי אפרע ואדרבה בהלואה שהלותה לי נעשה שמור יותר ממה שהיה שמור בחיקך אך הזהוב שאני מלוה לך עתה יש בו אחריות כי הוא על קרן הצבי שאתה עני וקרוב יותר שלא תוכל לפרוע לי אח"כ כלום ועל כן יתרון זה שיש בהלואתי מצד זה הוא יכריע היתרון שיש בהלואתך כאשר טענת והותר ע"כ הגיע הויכוח בין העשיר ובין העני:

והנה הרואה יראה כי צדק העשיר בטענתו זאת כי ודאי יתרון זה שטוען בו העשיר הוא גדול מן היתרון שטוען בו העני אך כל זה הוא כפי אופן שאמרנו אך אם הדבר היה באופן אחר והוא שאין העשיר עצמו לוה מן העני את הזהוב אלא עבדו של אותו עשיר אמר לאותו עני הלויני זהוב אחד לצורך אדוני העשיר והלוהו על סמך העשיר הנה גם בהלואה זו של העני יש אחריות שאפשר שיקר אותו העבד ויאכל את הזהוב והעשיר לא ירצה לפרוע שלא נתחייב בזה כי לא נצרכו לקח אותו הנה נמצא העני יש לו יתרון בהלואתו גם מצד האחריות כי יאמר לעשיר הנחתי הזהוב בעבור כבודך אע"פ שיש ספק בפרעון אם נזדמן שהעבד שיקר ולא לקח הזהוב בשבילך לכך צריך העשיר לעשות טובה לעני עתה להלוות לו יותר מזהוב בשביל יתרון זה:

והנה הנמשל הוא דהנותן צדקה לעני הוא כמלוה כביכול להשי"ת דכתיב מלוה ה' חונן דל וידוע כל טובה שיבקש האדם מהקב"ה להטיב לו בעוה"ז הכל הוא בתורת הלואה כי פרעון שכר מצות בהאי עלמא ליכא דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף אך יבקש בעבור שכרו בתורת הלואה כדרך אומן שעוסק בכלי אחד לבעה"ב שאין לו שכר פעולתו אלא לבסוף כשגומר מלאכת הכלי אמנם בתוך ימי מלאכתו יבא וילוה מן בעה"ב סך מה על שכרו שעתיד לקבל וכמ"ש התנא הכל נתון בערבון החנות פתוחה והחנוני מקיף וכל הרוצה ללות יבא וילוה וכמ"ש במדרש שמואל נמצא כל בקשה של טובה שבקש האדם מהקב"ה בעוה"ז הנה הוא מבקש בתורת הלואה על כן אם האדם נתן לצדקה עשרה דינרים שבזה נחשב שהוא מלוה ה' כביכול ואח"כ יבא לבקש טובה מהקב"ה בסך אלף דינרים בתורת הלואה יש פ"פ לאדם לטעון כטענת העני לעשיר כי העשרה דינרים שהלוה הם רבים מאלף דינרים שלווה מהקב"ה כי כל טוב שבעולם נחשב לאין לפניו יתברך אך יש כביכול טענה להשיב לאדם כמו טענת העשיר לעני כי מתנת הצדקה של העשיר אין בה אחריות אבל מה שלווה האדם מן הקב"ה יש בזה אחריות יען כי השכירות היא לבסוף

לבסוף בעוה"ב ושמח בעודו בעוה"ז יחטא ויהא תוהא על הראשונות שאז איבד שכרו בזה וכמ"ש בגמרא דקודשין באדם התוהא על הראשונות אך זה דוקא כפי אופן הראשון שאמרנו במשל אבל באופן השני יש יתרון לעני בהלואה שהלוה גם מצד האחריות וזה ענין הצדקה ידמה לאופן הב' יען כי הן אמת שהקב"ה לוה שיתן האדם צדקה לעני וחשיב שהוא מלוה בזה כביכול להקב"ה אך שמא זה העני המקבל צדקה רמאי או רשע שאין האדם מקבל שכר על זה וכמ"ש ירמיה הע"ה על אויביו אם יתנו צדקה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהם שכר ונמצא זה הנותן צדקה ג"כ יש אחריות במתנה זו שנותן וכיון שהוא נותן אותה על הספק לכבוד השי"ת שלוהו במלוה זו יש לו יתרון שיוכל לבקש ללות טובה בסך גדול מסך שנתן וכמ"ש באופן הב' הנז' וז"ש נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו שתאמר אולי רמאי הוא ואין לך שכר על צדקה זו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך כי אתה אין לך טענה ללות טובה מרובה בעוה"ז יותר ממה שנתת ורק בעבור הדבר הזה שאתה נותן הצדקה על הספק דאולי רמאי הוא זה הנך ראוי לקבל ברכה דהיינו טובה מרובה מסך שילא מידך לצדקה :

פרשת שופטים

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך י"ל תיבת בכל נראה לשון יתר דהו"ל תתן לך בשעריך וי"ל בס"ד דידוע השופטים נקראין שער כמ"ש ועלתה יבמתו השערה וכאלה רבות והטעם כי עוה"ז נקרא שער לעוה"ב וכמ"ש במ"א והוא קיים על הדין אדנים השופטים על האמת גם שער בהפוך אתוון עשר שעוה"ז נברא בעשר מאמרות הוא קיים עליהם גם ידוע מ"ש בתנחומא שופטים אלו הדיינים שוטרים אלו הפרנסים שמנהיגין את העדה ע"ש והנה הדיינים שלימותם וחסרונם תלוי בפה כי המובהק מאת הדיין הוא בפה שיאמר פלוני זכאי פלוני חייב ואם יחסר הפה שלהם שיעותו פיהם לומר על חייב זכאי ועל זכאי חייב או יסתמו פיהם שיעברו על לא תגורו הרי אלו מחריבין העולם שהוא השער של עוה"ב ואין נחשבים כבני אדם אלא כחמורים וכמ"ש רז"ל על דיין שאינו הגון דסודר שלו הוא מרדעת של חמור ופרשתי הענין שקראוהו בשם מרדעת כי על סודר אמרו בגמרא מאי סודרא סוד ה' ליראיו שהוא מורה על הת"ח שיש לו דעת ונאה וטוב ויושר אך זה סודרא שלו מורה שאין לו דעת טוב אלא דעת מר וזהו צירוף מרדעת תיבה מורכבת מן ב' תיבות מר דעת אך השוטרים שהם הפרנסים המנהיגים את העדה שלימותם וחסרונם תלוי בדבר אחד והוא שצריכין להיות לראש ולא לזנב דהיינו שיהיו בסוג ראש שהוא עומד עליון למעלה מן הגוף ומביט ורואה בכל הגוף כולו כן הם יהיו מביטים במעשה העדה ויראו המכשולות שלהם לייסרם ולהנהיגם בדרך הטובה אבל אם יהיו זנב שאין רואין על מעשיהם של העדה ומחניפים להם לבלתי יוכיחום על כל דבר רע הרי אלו מחריבי עולם הזה שהוא שער של עוה"ב ואין אלו מקיימים אותו ואינם נחשבים כבני אדם ולכן תמצא אם תסיר אות פ' מן שופטים ישאר שוטים ואם תסיר אות רי"ש מן שוטרים ג"כ ישאר שוטים כי אלו תלויים בשלימות הפה ואלו תלויים בשלימות הראש וז"ש שופטים ושוטרים תתן לך בכל כלומר שלמים בכל אותיות התוארים שלהם שלא יחסרו אלו פ"ה ואלו רי"ש ואז עי"כ הם נקראים בעריך מפני שעל ידם מתקיים עוה"ז שהוא שער של עוה"ב וגם נברא בעשר מאמרות :

לא תטה משפט לא תכיר פנים כ"ל בס"ד אותיות משפט במילואם כזה מ"ם שי"ן פ"ה טי"ת יש במילואם אותיות מתנה וז"ש לא תטה המשפט על המלוי שהוא מתנה בקבלת כבר או שתקבל אח"כ ופירש הדבר מה היא הטיה זו ואמר לא תכיר פנים ר"ל לא תכיר את הבע"ד בשביל פנים דהיינו המתנה הרמוזה במלוי המשפט שהוא פנימיות אותיות הפשוט :

לא תקח שחד כ"ל בס"ד מצינו בפ"ק דאבות שמעון הצדיק אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים וקשה למה אמר חסדים לשון רבים והו"ל חסד אך הכונה כדי לעשות לכסא ד' רגלים שהחסד הוא שתי מינים אחד ג"ח בגופו ואחר ג"ח בממונו אך רשב"ג בסוף הפרק אמר על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום וקשא ומה בא לחדש על שמעון הצדיק שמילא לו כבר שלשה דברים יקרים לקיום העולם ופרשתי בס"ד דשמעון הצדיק קאי על השמים דעוה"ז ולכן אמר גמילות חסדים לשון רבים כדי לעשות ארבעה רגלים כי השמים לרוב מעלתו לא יספיק לו שלשה להקימו אלא צריך ארבעה אך רשב"ג איירי בעולם השפל שהוא הארץ התחתונה ולה יספיק שלש רגלים וכתבתי בס"ד במ"א דעל אלה רומזין שתי שיני"ן שבראש שבתפילין ולכך אחת ארבעה קוין כנגד שלשה של שמעון הצדיק שהם קיום השמים והם בחינת ארבעה אך שי"ן דתלת רישי"ן כנגד ג' דנקיט רשב"ג ולפ"ז צריך האדם להזהר לקיים השלשה דברים הרמוזים בשין ימין והשלשה דברים הרמוזים בשין שמאל ולז"א כאן לא תקח שחד ר"ל ש' חד כלומר מה שרמוז בשי"ן אחת ולא מה שרמוז בשתיהם שהם שלש ושלש :

צדק צדק תרדוף למען תחיה כ"ל בס"ד סמיכות פסוק זה עם הקודם דארז"ל במדרש כל דיין שלוקח שוחד אינו מת מן הזקנה עד שיורה צדק בהוראתו והוא פלאי ופירש הרב כ"א ז"ל דהתנא אמר ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ופרשו המפרשים דברוב דיני התורה יש פלוגתא דרבוותא הן בתנאים הן באמוראים הן בפוסקים ואלו ואלו דברי אלהים חיים רק סוגייא דעלמא אזיל בתר חד מינייהו ע"פ הכלל שבידינו וא"כ אם אדם מעוות הדין על הרוב יוכל לעשות התנצלות לעצמו לומר עשיתי כסברת חכם פלוני ואע"ג דלא אפסיק הלכה כוותיה דברו ישר בעיני וכי חכם גדול הוא לכך תחלה שואלין ממנו דין על כל דבר ודבר הלכה בעלמא ובודאי הוא ישיב על פי האמת כפי החכם שנפסק הלכתא כוותיה ואח"כ עושים עמו חשבון על מעשיו עצמו דאז אינו יכול להפך דבריו ולז"א כל דיין שנטל שוחד והוא בודאי עשה סמוכין להוראתו ע"פ סברת חכם דלא אפסיק הלכתא כוותיה משום השוחד שלקח והנה לזה מתגלגל עובדא אחריתי שדומה לאותה עובדא שתבא לפניו ובה לא יקבל שוחד ובודאי בזאת יורה צדק כפי סברת החכם דהלכה כמותו והוא הפך מה שפסק בעובדא קמייתא שלקח בה שוחד ואז נתפס בעונו ממה נפשך ולז"א לא מת עד שיורה צדק בהוראתו כדי שיהיה נתפס מיניה וביה במעשים הדומים זל"ז עכ"ד וז"ש לא תקח שוחד וא"ת אקח ולא אפסוק הדין לזכות זה החייב על מגן אלא אסמוך הוראתי על סברת תנא או אמורא או ראשון מן הראשונים ואע"ג דלא נפסקה הלכה כמוהו אני אומר ישרו דבריו בעיני כי באמת חכם גדול הוא לז"א לא יועיל לך תחבולה בדבר זה כי אם לקחת שוחד

שוחד והטית משפט מוכרח שאח"כ צדק צדק בכל אותם המשפטים שטוית בהם תרדוף להורות בהם צדק כסברת החכם דהלכה כמוהו ונמצא אתה נאחז בדין ממ"כ ומה תועלת יש לך בזה שאתה סמכת על סברה יחידית ולא אפסיק הלכתא הכי :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד צדק צדק תרדוף כי ידוע מ"ש בזוה"ק שהסט"א נקראת שקר וידוע כי אות ק' רומז על הקליפה עצמה כמ"ש בזוהר תרומה דף קמ"ב אשת זנונים אות דיליה ק' וכו' ע"ש ואות ש' עומדת מצד זה רומזת למספר שם אלהים דמלוי יודי"ן שהוא ש' ואות ר' מצד זה רומז לרבוע שם אלהים שהוא ר' ואלו הם בחינה דין ובעוה"ר יונקת הקליפה מהם וצריך האדם להשתדל להסיר יניקת הסט"א שהיא ק' מן יניקה של ש' ושל ר' לתקנם ולהעבירם מן ק' דסט"א וז"ש צדק צדק תרדוף קרי ביה צד ק' צד ק' על שי"ן ורי"ש שהם א' מצד ימין של ק' ואחד מצד שמאל של ק' תרדוף להעביר אותם מן יניקה של ק' למען תחיה שיהיה לכם חירות ממלאך המות וירשת את הארץ שתשלוט בארץ עממין ג"כ ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בדברים ראה נתן ה' אלהיך לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר ה' אלהי אבותיך לך אל תירא ואל תחת והיינו ר"ל תעלה יניקה הרמוזה באות רי"ש דשקר מן הקליפה שהיא ק' ובזה אל תירא ואל תחת :

ועוד נ"ל בס"ד באופן אחר כי אות ק' שיש באלפא ביתא עומד מצד אחד אות צ' ומצד אחד אות ר' הרי אותיות צר הם בצדדין של אות ק' והוא רמז על זכר דקליפה שנקרא צר וזה יתבטל בעסק התורה שבכתב ושבע"פ שנקראת צדק צדק וז"ש צדק צדק ע"י תורה שבכתב ושבע"פ שנקראו בשם צדק צדק אז צדק צדק ר"ל צד ק' וצד ק' שהוא צר תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ החיים או יובן בס"ד אחר גלות מצרים שכבר היה קודם מתן תורה הנה יש לפניהם עוד ארבע גליות ולכל אחד יש לו קץ אימתי גזור מאתו יתברך נמצא יש ד' קץ ובכולם נגאלים בזכות התורה שנקראים צדק וז"ש צדק ר"ל ד' ק"ץ ע"י צדק היא התורה שנקראת צדק תרדוף להשיגו :

או יובן בס"ד צדק צדק תרדוף הלומד תורה לשמה נמצא יש לו שכר שני למודים טובים בפה ובלב ג"כ שמכוין בו לשמה ועל זה אחז"ל למיימינים בה אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד אבל לומד התורה שלא לשמה אין לו אלא שכר לימוד הפה כי בלב אין לו כלום ולכך עושר איכא אורך ימים ליכא והתורה נקראת צדק וז"א צדק צדק תרדוף כפל הדבר כנגד שלימות למוד תורה לשמה שהוא בפה ובלב למען תחיה אורך ימים וירשתם את הארץ עושר וכבוד :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע שיש שני מיני אמת בעולם אחד הוא אמת אצל המדבר ואמת אצל השומע והב' הוא מדבר דברים דמשתמען לתרי אנפי שהשומע יטעה בהם להבינם במשמעות השקר ורק המדבר אותם הוא מכוין בהם במשמעות האמת ואין זה אמת מן המובחר ולא הותר אלא לצורך השעה אבל אמת המובחר שיהיה אמת אצל המדבר ואמת אצל השומע שלא יטעה השומע להבין הדברים במשמעות של שקר וז"ש צדק צדק תרדוף ר"ל צדק אצל המדבר וצדק אצל השומע למען תחיה כי האמת מביא חיים לעולם וכמ"ש בשער מאמרי רשב"י על מאמר לא מפיה אנו חיים וירשת את הארץ שמביא שפע עושר :

לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך אשר תעשה לך נ"ל בס"ד על מצות הנשואין שהאדם מקיים במצוה זו נמחלים עונות נמצא במצוה זו נחשב כאלו עשה מזבח המכפר אך צריך שהאדם ישא אשה הוגנת לו ולא ישא אשה פסולה וידוע כי באשה הוגנת כתיב ודבק באשתו והיו לבשר אחד מפני שניהם נזדווגו כבר בעולם האחדות קודם שבאו לעוה"ז השפל בנולדו נפרדים ועתה בנשואין חזרו להאחדות שלהם ולכן כתיב והיו לבשר אחד אך הנושא אשה פסולה זה דבק באל אחר ולא יאמר בהם והיו לבשר אחד בדל"ת אלא והיו לבשר אחר ברי"ש כי במקום ד' בא רי"ש ולכן באשה הוגנת כתיב לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת בעולם הנשמות מכבר וא"כ לא יקרא אשה אך זה שלקח אשה פסולה נקראת אשרה כי נכנס רי"ש דאחר בתוך אותיות אשה ונעשית אשרה לז"א לא תטע לך אשרה שהיא אשה פסולה שאז היא נקראת אשרה בתוספת ריש כל עץ כי במין האדם הנקרא עץ הוא מדבר כמ"ש כי האדם עץ השדה אצל מזבח ה' אלהיך אשר תעשה לך היא מצות הנשואין שהיא דוגמת המזבח ואתה עשה הנשואין באשרה הנז' והרי זו אליה וקוץ בה שאתה מקים אשרה האשה הפסולה אצל המזבח ואמר עוד ולא תקים לך מצבה כי איש ואשה שזכו שם יה ביניהם וידוע כנגד שם הוי"ה לא יש אותיות בסט"א ח"ו דכתיב אני הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן אך חלוף שם הוי"ה שהוא מצפץ שיש בקדושה יש כנגדו בקליפה ג"כ שם מצפץ וכמ"ש הרב קה"י ז"ל וכתב שם כשהרג אברהם אע"ה ארבעה מלכים הכניע שם מצפ"ץ דקדושה לשם מצפ"ץ דסט"א ע"ש נמצא לפ"ז כנגד אותיות י"ה דשם הוי"ה לא יש בסט"א ורק כנגד חלוף אותיות י"ה שהוא מ"צ יש כנגדו מ"צ בסט"א והנה זה שלקח אשה פסולה שהיא במקום אשרה אין לו הארת שם י"ה המאירים באיש ואשתו אך יש לו מ"צ דקליפה שהוא כנגד מ"צ דקדושה שהם חלוף שם י"ה וז"ש ולא תקים לך מצבה חלק התיבה לשתים וקרי בה מ"צ בה שיהיה תמורת שם יה אותיות מ"צ דסט"א אשר שנא ה' אלהיך :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד לא תטע לך אשרה כל עץ וכו' ע"פ מ"ש בס"ד במ"א שרה כינוי לתורה יען כי התורה נתנה לנו מעולם הבריאה שה"ס בינה ולכן אמרה תורה אני בינה לי גבורה ולכן התחילה באות בי"ת וידוע כי שרה היא סוד בינה גם אמרתי טעם אחר שנקראת שרה על שם דכתיב בי שרים ישורו כי שררת התורה היא תמידית דגזרה שלה אין לה ביטול עולמית ומה שגזרו החכמים בעלי התורה גזרתם קיימת לעולמים משא"כ שררת אדם בגשמיות אינה אמיתית ואינה תמידית כי הוא עצמו ישנה גזרתו מיום ליום ומחודש לחודש ומשנה לשנה וכ"ש אחרים הבאים אחריו ולכן תורה הקדושה נקראת שרה באמת ובזה פרשתי רמז מ"ש השי"ת לאברהם אע"ה כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה פירוש של התורה המכונית בשם שרה מטעמים הנז' כי אברהם אע"ה שמר כל התורה קודם שנתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי וכנז' במשנה .

והנה זה לעומת זה עשה האלהים וכנגד תורתינו הקדושה שהיא מעולם הבינה דקדושה שיש בה חמשים שערים יש פלסופייא בחלק הסט"א וכמו שיש חמשים שערים בקדושה כן יש חמשים שערים בקלי' אלא שבקדושה השערים בסוד מ"י ובסט"א השערים בסוד טמ"א והחשבון שוה וכמ"ש המקובלים וכנז' בספר ש"ש והנה בר ישראל שעוסק בתורה הקדושה שהיא סוד בינה דקדושה אם יעסוק בפלסופייא החיצונית שהיא בחלק הטמ"א נמצא מערב רע בטוב ובזה נעשה צירוף אשרה שמחבר א' דטמ"א שהוא אות אחרון דטמ"א עם אותיות שרה שהם כינוי לתורה כמ"ש

כמ"ש לעיל ולתערובת זו קראה הכתוב אשרה ולז"א לא תטע לך אשרה ואמר כל עץ כי התורה הקדושה נקראת עץ חיים כי היא עץ פרי עושה פרי למעלה משא"כ פלוסופייא היא עץ בלבד שאינו עושה פרי אלא עומד להסקה וזו התערובת של אשרה אע"פ שמעורב בה דברי תורה נעשית כולה עץ שעומד להסקה שאינה עץ פרי ואינה עץ חיים ואמר לא תטע אותה אצל מזבח ה' אלהיך הוא בהמ"ד מקום ד' אמות של הלכה שהוא דוגמת המזבח :

לא תזבח לה' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע וכו' נ"ל בס"ד כל אדם הנושא אשה צריך לבדוק בשורש שלה שמא יש באמה או אם אמה איזה דופי של זנות שאז אפשר גם זאת האשה שילאה מזה השורש תהיה מנאפת ועיקר הבדיקה היא רק בענין זה שהוא דופי של דבר ערוה ולא בענין אחר כי דופי זה דוקא הוא שאפשר להתפשט בנולדים מהם וידוע כי דופי של זנות נקרא דבר רע במקרא וידוע הנושא אשה כאלו בנה מזבח דהנשואין מכפרת דוגמת המזבח ולכך ארז"ל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות וז"ש לא תזבח לה' אלהיך רמז לענין הנשואין אשר מכפרת כמו זבחים שו"ר וש"ה אותיות השורש אשר יהיה בו מום שהוא כל דבר רע ר"ל דהשורש הוא פגום בדופי של זנות הנקרא דבר רע כי תועבת ה' אלהיך הוא וכאשר מספרים במלך אחד שהיה לו שלשה בנים והיה בחצרו יהודי אחד נאמן בכל עניניו איש טוב וישר מאד ויקנאו בו השרים ועשו לו בור שחת בדבר אחד אשר העלילו עליו בשקר בהטאה גדולה שחטא למלך ובאמת הוא נקי ובר והמלך הבין שהוא נקי וזו עלילה שעשו לו האוייבים בתחבולה להפילו בבור שחת אך רצה לנסות את בניו לידע אם גם להם יש לב ישר כלב המלך ויקרא לראשון ויאמר לו לפי דברי השרים יהודי זה כו"כ עשה הגד לי דעתך בדבר זה והשיב לו זה ראוי לדון אותו בארבע מיתות ב"ד ויצר למלך על דבריו שראהו נטה מן קו היושר שלב המלך עומד בו ויקרא ליהודי ויאמר לו כו"כ אמרתי לבני פלוני וכו"כ השיב מה אתה אומר על זה ויאמר היהודי אדוני המלך השורש שלו השיב כך א"ל תפרש דבריך מה הוא השורש א"ל איני יכול לדבר יותר אח"כ קרא לשני והשיב יהודי זה ראוי לאוסרו בבית האסורין כל ימי חייו וגם על זה צר למלך על אשר נטה מן קו יושר לב המלך ואמר ליהודי מה אתה אומר על זה והשיב השורש כך השיב לך אח"כ קרא לבן השלישי והשיב זה היהודי איש תם וישר ראוי לכל כבוד ולא תאמין לדברי השרים כי בקנאתם עשו לו עלילה בשקר וישמח המלך על דבריו שראה נטה אל קו יושר לבבו ויקרא ליהודי ויגד לו זה הבן השלישי כך אמר מה תאמר על זאת ויאמר השורש כך השיב א"ל המלך מה הדבר הזה של השורש שאתה מזכיר בכל פעם א"ל איני יכול לפרש אלא אתה חכם תחקור ותדרוש על הדבר והמלך הבין כונת היהודי ויקרא לאשתו ויאמר הגידי שלשה הבנים האלה מאיכן הם ואם לא תגידי האמת אחתוך ראשיך ותודה ותאמר כן הראשון הוא ממזר משר הטבחים הממונה להרוג חייבי מיתות למלך שהיה יפה והמדתיו והבאתי זה הילד ממנו והשני מן המבשל של בית המלך והשלישי הוא ממך אדוני המלך אז הבין המלך כונת היהודי ומלא דבריו טובים ונכוחים כי הראשון שנזרע מאדם אכזר שהורג נפשות לכך היה לו לב אכזר מאד באומרו שראוי לדון היהודי בארבע מיתות ב"ד שהם מלאכתו של אביו שר הטבחים שעוסק בכל ד' מיתות והשורש הממזרות שבו השיב כך והשני שהיה זרע המבשל שיש בו ג"כ

אכזריות מעט שנוחר עופות בידו לבשלם למלך דן את היהודי באכזריות מועט שהוא מאסר דוקא ושורש הממזרות שבו הוא שהשיב כך והשלישי שהיה זרע המלך אשר לו לב ישר וטוב השיב דבר ע"פ היושר כלב המלך אביו ושורש אביו אשר בקרבו השיב כן נמצא כל אדם שורש הזרעה שבקרבו הוא הפועל בעניניו ומדותיו ולכן אם זאת האשה השורש שלה יש בו דופי של זנות ומעוקף בדבר רע כזה הרחק ממנה כי בודאי יתעורר השורש בדופי שלו גם אצל האשה הזאת ותנאף גם היא כאמה :

והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה וסקלתם באבנים וכו' הדקדוק כאן ידוע למה חזר וכפל הדברים באומרו את האיש או את האשה כיון דהזכיר כן ברישא דקרא ונ"ל בס"ד דידוע דגם בקליפה יש זכר הנקרא איש בליעל ויש נקבה הנקראת אשה רעה והתחתונים בעשותם תועבה למטה האיש התחתון דבק באיש בליעל דקליפה והאשה התחתונה תדבק באשה רעה דקליפה מין במינו וכאשר יעשו ישראל בחוטאים האלה דין ומשפט לסקלם אז גם אותם כוחות הרעות של הקליפה הן של האיש הן של האשה נסקלין עמהם ובטל כוחם וזו היא מיתתם וז"ש והוצאת את האיש או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה והם האיש והאשה התחתונים תוציאם את האיש או את האשה הם איש ואשה של הקליפה וסקלתם יחדיו באבנים שגם כוחות אלו דקליפה נסקלים ובטלים עמהם וזו היא מיתתם וביטולם :

על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד נ"ל בס"ד ק"ש דשחרית וערבית היא חרב פיפיות להמית את הקליפה של כל יום ויום שהיא דרגא דמותא וידוע כי פסוק שמע ישראל שהוא עיקר החרב הממית הקליפה יש בו עי"ן גדולה בתחלתו בתיבת שמע ודל"ת גדולה בסופו בתיבת אחד והם אותיות ע"ד מסוד הבינה כנודע כי כל אותיות גדולות הם בבינה וצריך לקרות ק"ש מן התורה אחת בשחרית ואחת בערבית נמצא הם שני עדים ע"ד דשחרית וע"ד דערבית ועוד יש ק"ש שלישית שהוא ע"ד שלישי והיינו ק"ש דקרבנות שתקנו חז"ל בשחרית הרי שלש עדים וז"ש על פי שנים עדים דשחרית וערבית או שלשה עדים בצירוף ק"ש דקרבנות שנעשו שלשה יומת המת הוא איש בליעל דקליפה שהיא דרגא דמותא דבר יום ביומו אך לא יומת ע"פ עד אחד שלא יספיק ק"ש אחת דשחרית בלבד או דערבית בלבד כי כל הקורא בשחרית ולא קרא בערבית כאלו לא קרא ק"ש וכן להפך :

שום תשים עליך מלך מקרב אחיך תשים עליך מלך י"ל כפל הלשון שום תשים ועוד הו"ל תשים מקרב אחיך עליך מלך ונ"ל בס"ד שום תשים ב' שימות אחת של שאול הע"ה משבט בנימין שהיתה בראשונה ואחת של דוד הע"ה שהיתה אחריו שהוא משבט יהודה ועוד כמי מקרב אחיך שבט אפרים תשים עליך מלך זה ירבעם שמלך בזמן רחבעם או יובן בס"ד שני שימות אחת לצורך הנפשיי ואחת לצורך הגשמיי וזהו שום תשים ולכן צריך שיהיה מקרב אחיך ר"ל ירא"ש ולא סגי בדעתן ומשכיל בלבד כי לצורך הנפשיי צריך בעל יראת שמים ונרמז זה בקרב תיבת אחיך שיש שם אותיות חי שהוא תואר לצדיקים כמ"ש רז"ל ע"פ ובניהו בן יהוידע בן איש חי או יובן בס"ד אומרו מקרב אחיך ר"ל שיראה עצמו ממוצע שבעניינים הנפשיים יביט בקודש ממנו במעלה כדי שלא יתגאה במעשיו ובעניינים הגשמיים יביט בתחתון ממנו ולא ירדוף אחר

קנייני

קנייני עוה"ז ועי"כ יהיו מעשיו טובים :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ברמז שום תשים עליך מלך זה ילה"ע ב' שומות הן בעניינים הנפשיים הן בעניינים הגשמיים מקרב אחיך הם רמ"ח אברים תשים עליך מלך ר"ת מוח לב כליות שעל ידם תהיה התנהגות האדם מוח מחכים לב מבין כליות יועצות לא תוכל לתת עליך איש נכרי זה יצה"ר אשר לא אחיך הוא כי הוא מסטרא דקליפה ואתה איש ישראל מסטרא דקדושה :

תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך דרך באתגלייא ארח באתכסייא ואם האדם נזהר ונשמר בדברים הגלויים אז הקב"ה ישמור אותו בדברים הנסתרים ומכוסים שנקראים בשם ארח עכ"ד נמצא דברים הגלוים הנקראים בשם דרך הם מבוקשים מן האדם והנסתרים שהם ארח אז הקב"ה יכין אותם לאדם וכמ"ש הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו ולז"א תכין לך הדרך הוא הנגלה כי זה מתבקש ממך ושמירתו עליך :

או יובן בס"ד לרמוז חמשה דברים הנקראים דרך שהם מסוגלים לגאולה שצריך האדם להכינם הא' לימוד המשנה שנקרא דרך כמ"ש רז"ל הולכים עלי דרך אלו בעלי משנה והיא מסוגלת לגאולה כמ"ש רז"ל ע"פ גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם יתנו לשון מתניתין והב' צדקה וג"ח שנקראו דרך כמ"ש רז"ל ע"פ והודעת להם את הדרך זו ג"ח ואחז"ל גדולה צדקה וג"ח שמקרבת הגאולה ויליף לה מכמה קראי והג' פו"ר דכתיב דרך גבר בעלמה ואחז"ל אין ב"ד בא אלא עד שיכלו נשמות שבגוף שצריך להרבות בפו"ר וגם האשה נקראת דרך כמ"ש רז"ל אין דרך אלא אשה שנא' כי דרך נשים לי והד' זו תשובה שנקראת דרך כמ"ש רז"ל בפסוק על כן יורה חטאים בדרך והה' תיקון היסוד הנקרא דרך וכמ' בקו"י ז"ל נמצא חמשה דברים הנקראים דרך יש בהם הכנה לגאולה וז"ש תכין לך הדרך ה' דרך ושלשת את גבול ארצך גבול ארצך זה בהמ"ק שהוא גבול של כל התפילות דכתיב בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונים בו כי שם שער השמים וכל התפילות הולכים ומגיעים עד שם ומשם עולים למעלה והוא נבנה שלשה פעמים ובנין ראשון ושני אינו מתקיים אך השלישי הוא המתקיים לעד לעולם וזהו ושלשת את גבול ארצך הוא בהמ"ק בבנין השלישי אשר ינחילך ה' אלהיך שהוא יהיה מעשה שמים ולא יבנה ע"י בשר ודם והיה לנוס שמה כל רוצח כי שם הוא מקום הכפרה וכל אדם שחוטא עושה רציחה בחלק נשמתו שהוא כנגד אותה מצוה שחטא בה כי לכן רשע בחייו קרוי מת ושם בבהמ"ק ינוס כל רוצח שהוא המכפר בעד כל החוטאים ומצילם מכל מקטרג ומלאך חבלה :

או יובן בס"ד תכין לך הדרך עוה"ז נקראת דרך כמ"ש במ"א תכין אותו לך שתעשה מצות ואז יהיו כל ימי עוה"ז לך להנאתך ושלשת את גבול ארצך התורה נקראת ארץ כמ"ש רז"ל וכל טוב עוה"ז תלוי בה לכן ראשה ב' ואמצעה וא"ו וסופה למ"ד הרי אותיות בול רמז על בול עוה"ז הנקרא דרך הוא תלוי בתורה והיא משולשת שנים מקרא ואחד תרגום נמצא יש בה ג"פ בול וזהו גבול ר"ל ג' בולשל ארציך היא התורה שאתה ג"כ צריך לשלש אותה במקרא במשנה בתלמוד :

פרשת תצא

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלהיך בידיך ושבית שביו כ"ל בס"ד ידוע אין דבר מכניע הקליפות והמשטינים כמו מזמורי תהלים דלכן נקראים זמירות לשון זימור שמזמרים עריצים ואויב ישראל הוא הנחש וקודם אותיות נחש יש זמר ובזה יובן מ"ש הש"ת לנחש הוא ישופך ראש ר"ל ישופך בזמר שהוא ראש לאותיות שמך ואתה תשופנו עקב סוף אותיות נחש יש תס"ע כמנין איש חמסים וכמנין דין קשה דעל ידי שתחטיאנו ותעשהו איש חמסים אז תעורר עליו דין קשה וז"ש כי תצא למלחמה צריך שתכין לך כלי זין שלך שהוא רמוז באותיות שהם על אויביך שהוא הנחש והוא זמר כי זה עיקר הזין של ישראל כשנלחמים עם אויביהם לכל צרה מסוגלים מזמורי תהלים יותר מכל לימוד תורה ועי"ז ונתנו ה' אלהיך לאויביך הוא הנחש בידיך ואז ושבית שביו שב י"ו שב ר"ל שבע כמו שב שמעתתא דאיתא בגמרא והבירור הוא מן הקליפה שהיא נקראת רשות הרבים רחבו י"ו אמה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד אבג"י של אנא בכח וזה הבירור הוא שבעה בחינות או יובן שבעה פעמים י"ו הוא מספר יצ"ק הרמוז בר"ת יעננו ביום קראנו ור"ת יענך ה' ביום צרה ודוק :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל הטעם שאסר יהושע לישראל השלל של יריחו מפני שהיתה מפלתה בנס הפך הטבע ואין נהנין ממעשה נסים גם ידוע כשמוסר הקב"ה את אויב התחתון למטה ביד ישראל מוכרח שימסור גם אויב העליון שהוא השר של אותה אומה וז"ש כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלהיך בידיך כלומר לא יאבד האויב מלפניך בדרך נס אלא ימסרנו בידיך שתהיה נוצח בטבע ועי"כ ושבית שביו שאין השלל נאסר עליך ונמצא הוא עושה כן לטובתך ואמר ונתנו שנקראת בכפל כי למפרע ג"כ נקראת ונתנו הרי נתינה כפולה כנגד אויב התחתון וכנגד השר שלו :

או יובן בס"ד אויב של ישראל הוא השטן וקודם אותיות שטן יש רמ"ח רמז למ"ע שהם חסדים ועל ידם ובזכותם יהיה נצוח לישראל כי יתמתקו הגבורות בחסדים ובזה תלוי הנצוח ולז"א ברגז רחם תזכור ר"ל תזכור זכות רמ"ח מצות וז"ש כי תצא למלחמה הוא בזכות רמ"ח שהם רמוזים על אויביך הוא שטן דקודם שטן יש רמ"ח וע"י ידם ונתנו ה' אלהיך בידיך כי הידים רמוז בהם חמשה חסדים ביד ימין וחמשה גבורות ביד שמאל וע"י זכות רמ"ח עשה שהם בסוד החסדים יתמתקו הג' דיד שמאל בהה' דיד ימין ואז ונתנו ה' אלהיך בידיך ושבית שביו קרי בה שבי"ו דידוע הקליפה אינה מתקיימת אלא ע"י אור קדושה הבלוע בה וזה אור קדושה רמוז באות ש' דרשע ונשארו אותיות ר"ע כמשמעו ובזה פרשו המפרשים פסוק אוי לרשע רע ר"ל אוי לרשע כאשר תסתלק ממנו אות ש' שהיא חיות שלו וישאר בו רק רע וידוע כי רמ"ח עשה תתייחס לידים ובידים יש י"ו פרקים עד הזרוע כי האצבעות הם י"ד והכף והזרוע שתים הרי י"ו וזה החיות של רשעים שהוא אות ש' נשבה ונקח אותו על ידי מעשה המצות המתייחסים ליד שהיא י"ו פרקים וז"ש ושבית ש' בי"ו הוא היד שלך :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב ארץ החיים בפסוק תורת ה' תמימה דמפסוק זה עד הנחמדים מזהב יש ששה הוי"ות וקבלתי כשאדם בדרך ופגעו בו אויבים יאמר פסוקים אלו על אצבעותיו ויתחיל מהגודל ויבואו שם הוי"ה תמיד על האצבע הסמוך לגודל הנקרא אצבע בסתם ויבא עליו ששה הוי"ת ואח"כ יראה את האצבע ההיא נגד האויב עכ"ד ע"ש וכ"ל הטעם כי אצבע זו היא גבורה וכאשר מזכיר עליה ששה פעמים הוי"ה שהיא חסד ממתק אותה וידוע ע"י מיתוק הגבורה

נכנע

כנגע האויב ונ"ל לכן המגן של דוד הע"ה היה בו ששה קצוות כנגד ששה הויו"ת אלו שהיה נושא על ידם ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב לדוד ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה אצבעותי דייקא ונראה לכך זכתה אצבע זו שכל הזאות הם בה והנה אם תשים שתי ידים גבם למעלה ופניהם למטה כפי המונח שיניחם האדם בשעת ברכה שמברך בהם ותמנה את ז' כורתי ברית באצבעות תהיה אצבע הסמוכה לגודל כנגד דוד הע"ה נמצא מקומו הוא באצבע שמורה עליה שם הוי"ה ולכך אמר ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו כי אצבע שבו רמוז שם הוי"ה עמו וז"ש כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלהיך בידיך ר"ל בסגולה שתעשה בידך בכונה הנז' שוב תראה את היד לאויב ובזה תצא ושבית שביו ובזה יובן וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך נקרא דייקא שקורין ששה הויו"ת בפה על האצבע ויראו ממך כאשר תראה להם האצבע שנקרא עליה שם הוי"ה :

אך יובן בס"ד כי תצא למלחמה ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י דף טו"ב במאמר יו"ד עבד קרבא בתרין אתוון בכ"ף וסמ"ך וכו' דאות יו"ד קאי על הנפש שה"ם העשיה ואות כ"ף על נשמה שה"ם הבריאה ע"ש נמצא אותיות כ"י רמז לנפש ונשמה שהם בשני ההי"ן דשם הוי"ה שכינתא עלאה ושכינתא תתאה שהם הפועלים את הדין וז"ש כי הם סוד שני ההי"ן הנז' תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלהיך בידיך רמז לכ"ח אותיות שיש בשם הוי"ה במלואו ומלוי מילואו ונרמזים בכח פרקין דאצבעות אשר בשתי ידים ובגלות אתמר וילכו בלא כח לפני רודף ובהגלותם אמר ונתנו ה' אלהיך בידיך בעד אותם כ"ח אותיות הרמוזים בידיך או יובן אומרו ונתנו ה' אלהיך בידיך רמז לשם כה"ת דסגולתו להמית האויב שבו הרג מרע"ה את המצרי וכמ"ש רבינו ז"ל ע"פ למה תכה רעיך ושם זה הוא אחר אותיות שדי שהוא המשדד המערכות ונרמז בידים כיצד הכף הוא רומז לאות כ"ף דשם הנז' והמשה אצבעות רומזים לאות ה"א דשם הנז' ואות ת"ו רמוזה בציור כף היד שאם האדם קומץ כף ידו אזי קמיצה דהיינו שיעשה בה שלשה דפנות בלבד ולצד אחד פתוח יהיה ציור אות ה' והגודל המשתלשל הוא ציור פסיעה דלבר של אות ת"ו וז"ש ונתנו ה' בידיך ר"ל בשם כה"ת שהוא רמוז בידיך :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד כי תצא למלחמה על אויביך ע"פ מש"ה והיה כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל וקשה על זה קושית רז"ל וכתבנו הכונה דמרע"ה מקום השגתו נרמז במספר שמו שהוא מספר שם הוי"ה דיודי"ן ברבוע שעולה קפ"ד ושם אהי"ה דיודי"ן דעולה קס"א וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל וידוע יד ר"ל מקום וז"ש כאשר ירים משה ידו שמכוין למשוך כח מן מקומו שה"ס קפ"ד וקס"א דשם הוי"ה ושם אהיה אז גבר ישראל בכח זה וכאשר יניח המשכת כח זה אין להם עזר במלחמה והנה ידוע פני משה כפני חמה נמצא חמה רומזת למרע"ה וז"ש כי תצא למלחמה הלך התיבה לשתים וקרי בה מול חמה כי במקום וא"ו יספיק הקריאה בחולם כלומר תצא על אויביך בזכות משה ובכח הנמשך ממספר שמו אז ונתנו ה' אלהיך לאויב בידיך וככתוב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל או יובן מול חמה רמז לשם אדני שמספרו ס"ה ומול אותיות חמה יש טנ"ו שהוא מספר שם אדנ"י והדין באויבי ישראל נעשה ע"י שם אדני בסוד דינא דמלכותא דינ"א וכנז' בסוד עשר מכות של מצרים :

וראית בשביה אשת יפת תאר ק' והלא דין זה נוהג אפילו באינה יפה וה"ל למנקט אשה סתם ונ"ל בס"ד דארז"ל לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר וקשה תיבת אלא ופירש הגאון העשל ז"ל דאמרו בגמרא רב מצערא ליה דביתהו אמר דיינו שמצלת אותנו מן החטא ומגדלת בנינו לתלמוד תורה נמצא בכל אשה יש תרתי למעליותא אך ביפת תואר ליכא אלא חדא שמצלת מן יצה"ר משא"כ לגבי בנים רעה היא דארז"ל בסמיכות פרשת בן סורר ומורה לפרשת יפת תואר לומר דאשה יפת תואר תוליד בן רע וכזה פירש הגאון מהר"י ז"ל ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית ר"ל לא עצבו להוכיחו מפני שחש שיאמר לו בנו מדוע ככה עשית ליקח יפת תואר כי אדוניהו היה בן של יפת תאר ע"ש נמצא לפ"ז בכלהו נשי איכא תרתי יפויים בשני דברים הא' שמצלת בעלה מן החטא. והב' בעבור הבנים אבל יפת תאר חסירה מתועלת הבנים ורק יש בה תועלת אחת ולזה פירש ואמר וראית בשביה אשת יפת תאר ר"ל יפה בתאר אחד ואינה כשאר נשי ישראל שיפים בשני תוארים ולכן ולקחת לך דייקא לתועלת עצמך דוקא ולא לתועלת בניך :

ובזה פרשתי בס"ד מ"ש רחל ליעקב אע"ה הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי כי שתי תועליות יש מן האשה ותועלת דמצלת בעלה מן החטא לא שייכה אצל יעקב אע"ה דאינו צריך לכך כי הוא בן פ"ד שנה ולא ראה קרי ונשאר מצד נשיו רק תועלת אחד המגדלת בנים לתורה ולכך אמרה לו הבה לי בנים שאגדלם לתורה ואם אין שתחסר מן הבנים א"כ כאלו מתה דלא נשאר ממנה תועלת :

ובזה יובן בס"ד אומרו והיה הבן הבכור לשנואה דקשה מאי תליא הא בהא וכפי האמור מובן היטב כי תועלת דמצלת מן החטא ליכא אצל השנואה כיון דשונא אותה אינה מצלתו מן החטא דאינה חשובה בעיניו כלום ואין לו תאוה בה כלל וזו התועלת תהיה רק מן השנית שהיא אהובה אצלו ובה תשקוט תאותו מעלמא ונשאר תועלת הב' מצד הבנים לכך יקדים לה הקב"ה הבנים שילדו ממנה כדי שיהיה ממנה תועלת זו ולא תהיה חסירה לגמרי מצרתה האהובה ולכן מוכרח שיהיה הבן הבכור לשנואה :

כי תהיינה לאיש שתי נשים נ"ל בס"ד דרך רמז דידוע שכר מצות בהאי עלמא ליכא משום דהמצוה נצחית וראוי שיהיה שכרה נצחי בעולם הנצחי ומקשים והא כתיב ביומו תתן שכרו ומתרצים דמצד הדין אין לאדם שכר כדי שיקיים בו מצות ביומו תתן שכרו והקב"ה נותן שכר בתורת חסד יען כי על כל מצוה יאמר ה' מי הקדמני ואשלם וכתבו המפרשים ז"ל דבעל תשובה שמהפך העונות לזכיות הנה זכיות אלו שתחלתם היו עונות וע"י תשובתו מאהבה נהפכו לזכיות יתן עליהם הקב"ה שכר בעוה"ז לקיים מצות ביומו תתן שכרו כי על זה לא שייך מי הקדמני כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וא"כ תשובה מאהבה תתייחס לכח האדם עצמו ויתן ג"כ שכר בעוה"ב בשביל שהוא נצחי עכ"ד נמצא לפ"ז זכיות שהם תחלתם היו עונות ונהפכו לזכיות יש להם דין בכור שנוטל פי שנים ר"ל חלק בעוה"ז לקיים מצות ביומו תתן שכרו וחלק בעוה"ב כדי ליתן שם שכר נצחי לכבוד המצוה וז"ש כי תהיינה לאיש שתי נשים האחת אהובה הוא יצה"ט והאחת שנואה הוא היצה"ר וסוף דבר ילדו לו בנים הם הזכיות שנקראים בשם בנים כמ"ש רז"ל ע"פ אלה תולדות נח נח תולדותיהם של צדיקים מצות ומע"ט וילדו לו האהובה היצה"ט והשנואה היצה"ר כי עשה תשובה מאהבה ונהפכו העונות שהם ילדים של יצה"ר

יצה"ר לזכיות והיה הבן הבכור לשנואה ר"ל דין בן בכור שנוטל פי שנים כלומר בעוה"ז ובעוה"ב אינו אלא באותם הזכיות שהם נולדו מן השנואה ר"ל שתחילתם עונות ואח"כ ע"י תשובה נהפכו לזכיות ופירש הדבר ואמר מהו ענין הבכורה הזאת שאני אומר היינו כי והיה ביום הנחילו את בניו קרי בה הנו"ן של הנחילו בדגש כלומר ביום שיבא לנחול את בניו הזכיות ליקח שכרם לא יוכל לבכר וכו' ר"ל לטעון לקחת על מצות הנולדים מיצה"ט שני חלקים בעוה"ז ובעוה"ב כי אם רק בן השנואה הוא זכות שנולד מיצה"ר יכיר הקב"ה לתת לו פי שנים בעוה"ז ובעוה"ב יען כי הוא ראשית אונו של אדם דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ולכך לו משפט הבכורה ליקח שכר כפול בעוה"ז ובעוה"ב :

וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ כ"ל בס"ד בהקדים מ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל על פסוק באיוב חרה אפי בצדקו נפשו מאלהים ובשלשת ריעיו חרה אפי על וכו' וירשיעו את איוב והיינו כי איוב בגוף זה היה צדיק אך לקה ביסורין קשים בעבור עונות נפשו שבגלגול הקודם היתה בגוף תרח שחטא בע"ז הרבה ולכן באיוב חרה אפי בצדקו נפשו ובאמת נפשו חטאה וצריך לה היסורין האלה ובריעיו חרה אפי על אשר הרשיעו את איוב ר"ל גופו של איוב דעתה באמת הוא צדיק עכ"ד ובאמת דבר זה הוא תירוץ מספיק על כל פלא שנעשה תחת השמים ביסורין של בני אדם שתראה אם אדם צדיק ונסקל או נשרף או נחנק ולב האדם יתמה בקרבו לומר איך נסקל או נשרף הצדיק הזה אך אם ישים נגד עיניו הגלגול תשתכך דעתו כי הן אמת גופו של זה צדיק אך נפשו היתה חוטאת בעון סקילה או שריפה בגלגול הקודם ובזה המצא תירוצים מספיקים למה שנעשה בחורבן מיתות משונות לכמה צדיקים וחסידים ובזה פרשתי הכתוב בפ' ואתחנן בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו : כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך וא"ת הלב מהסס בצרות אלו שנעשו ג"כ לכמה צדיקים וחסידים שלא חטאו עתה והנה הם מתו ע"י שריפה או הרג או סקילה או חנק לז"א כי שאל נא לימים הראשונים אשר היו לפניך בגלגולים שעברו ותראה הנהיה כדבר הגדול פרוש הנהיה חטא המור אשר לו משפט מות כזה של סקילה ושריפה או הנשמע דבר רע שדומה כמוהו ואז תתלה בו ולא תתפלא עוד והנה ידוע מ"ש בתיקונים עץ דא נשמתא שנקראת עץ וידוע חטא לשון חסרון וכמ"ש המפרשים ז"ל על פסוק זה עצמו ובזה יובן וכי יהיה באיש חטא משפט מות ר"ל חסרון משפט מות של סקילה או שריפה וכיוצא שהוא צדיק ולא עבר על אחת מאלה ועכ"ז והומת במיתה אחת מאלו אל תהרהר אחר משפטיו יתברך לומר יש נספה בלא משפט ועביד קב"ה דינא בלא דינא ותלית אותו על עץ דא נשמתא שתאמר הן אמת גוף זה צדיק הוא אך הנפש חטאה כבר בגלגול שעבר ולקתה עתה ולא עביד קב"ה דינא בלא דינא :

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו י"ל תיבת ממנו לשון יתר וכ"ל בס"ד אם תסיר ממספר בית מספר מעקה גגך ישאר כמנין הנופל לרמוז אם יחסר מן הבית מעקה גגך אז יפול הנופל וז"ש כי יפול הנופל ודבר זה אתה למד ממנו ר"ל מן הבית עצמו :

אך יובן בס"ד תואר אדם הוא משובח ולא ניתן אלא לישראל ואם יחטא פוגם בשם זה שמפריד אות א' ונשאר דם ע"ד שארז"ל באדה"ר שהביא דם לעולם מפני שפגם באל"ף דאדם וידוע אות א' צורתו וא"ו ושני יודי"ן שעולה מספרם כמנין גגך וזהו כי תבנה בית חדש שעשית תשובה שאז גופך נעשה בריה חדשה תזהר שלא תחזור ותחטא ותפריד אות א' מן אדם אלא ועשית מעקה לגגך הוא אות א' שלא יסור משם אדם שיש לך ואז ממילא לא תשים דמים בביתך שלא ישארו אותיות דם לבדם אלך יען כי מזה הפירוד יהיה סיבה רעה שיפול הנופל ממנו מזה השם שיהיה מורה אז על רע וכליון ב"מ :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד כי יש ד' דברים שהם מכונים בשם מים שצריך בעל תשובה להתרחק מהם תחלת הכל היא הגאוה שנקראת מי ראש שהיא פורה ראש ולענה והב' המחלוקת שנקראת מי מריבה והג' הכעס שנקרא מי מצור כנז' בנחום סי' ד' שעושה מצור בקרב האדם שאז כוחות הטובים הבאים לעזור לאדם צר להם המקום ויברחו ויצאו ממנו ולכן אמרו טורף נפשו באפו והד' תגבורת התאוה שנקראת מים גנובים דכתיב מים גנובים ימתקו וז"ש כי תבנה בית חדש ע"י התשובה יהיה גופך בית חדש ועשית מעקה לגגך הוא הראש ששם המוח שבו קשור כח המחשבה שתקדש אותה תחלה וגם תשמר מארבעה דברים רעים שנקראים בשם מים כנז"ל וז"ש ולא תשים דמים ר"ל ד' מים בביתך הוא הגוף שלך וא"ת מה אעשה ליצה"ר המפתה בחלקות לשון לז"א כי יפול הנופל זה יצה"ר שסופו להיות נופל הנה הוא יפול ממנו מניה וביה כי תמצא תשובתו בצידו וכמ"ש בס"ד ע"פ כי תלחום את מושל בין תבין את אשר לפניך .

ובאופן אחר כ"ל בס"ד כי תבנה בית חדש דידוע שיש שני שין בתפילין אחת ד' ראשים ואחת ג' ראשין ופרשתי בס"ד של ד' ראשין היא אות התלמוד שצריך להיות שלם בארבע שהם פרד"ס ושל ג' ראשין היא אות המעשה שצריכה להיות שלימה בשלשה מיני מצות שהם מצות שיש להם טעם ואין השכל מחייבם וחוקים שאין להם טעם ואין השכל מחייבם ומשפטים שיש להם טעם והשכל ג"כ מחייבם והנה האוחז בשני שיני"ן הנז' שיש לו תלמוד ומעשה אין לו מורא כ"כ מיצה"ר ואינו צריך לעשות לו גדרים וסיגים בסיגופים וחומרות כי חלק התלמוד השלם שבידו ישמרהו מיצה"ר אך מי שאינו ת"ח ואין בידו אלא שי"ן אחת של ג' ראשין שהיא אות המעשה בלבד זה צריך לו שמירה בגדרים וסייגים וז"ש כי תבנה בית חדש שבנית ביתך הוא גופך בהד ש' וזהו חדש חד ש' שהיא הקטנה של המעשה בלבד הנה צריך שתעשה מעקה לגגך להרבות בגדרים וסייגים ואז לא תשים דמים כוחות היצה"ר בביתך .

לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו כ"ל בס"ד יש אדם שדרכו לעשות פשר בין יצה"ט ובין היצה"ר שפוסע על שתי סעפים וכמ"ש הרב שער החצר ז"ל באחד שהשחית והתעיב והיה אוכל כל ימיו מאכלות אסורות נבילות וטריפות וכיוצא ורק ביום כיפור היה אוכל מאכל היתר לעשות פשרה בין שני היצרים ר"ל יצה"ט יאמר ראה אני עושה רצונך שתזהרני בכל יום לבלתי אכול מאכל אסור והנה היום איני אוכל אלא מאכל היתר ולא יבא בפי בשר פיגול וליצה"ר אומר ראה הנני עושה רצונך לפרוץ גדר ולאכול ביום כיפור ע"ש והנה ענין פשר כזה הוא מצוי הרבה אצל האדם בכמה ענינים ד"מ היצה"ט אומר לאדם שילך לבית הכנסת להתפלל שם תפלה שלימה והיצה"ר אומר לו אל תלך ואל תתפלל והנה הרשע הולך לבית הכנסת ומתפלל חצי תפילה ובהבלעה ופוסק בחצי ק"ש ומדבר עם אחרים ומחטיאם גם שם מסתכל בנשים הבאים לשם וליצה"ט אומר הרי עשיתי רצונך שבאתי לבית הכנסת ולבשתי ציצית והתפללתי קצת בתפלה וליצה"ר אומר עשיתי רצונך שחטאתי בכמה עונות בתוך

בית

בית הכנסת ובמקום המשפט שמה הרשע ולא עוד אלא שהכשלתי אחרים בהיותי לובש ציצית ותפילין וכן כיוצא בזה עושה פשר בין ב' הצדדים בעניינים הרבה והמשכיל יבין כי בעל הפשר הזה ענשו יותר חמור מן ההולך אחר עצת היצה"ר לגמרי כי זה שהוא מערב מצוה בעבירה נותן כח לסט"א לשלוט יותר ובזה יובן רמז הכתוב ובוצע ברך נאץ ה' ר"ל בוצע זה בעל הפשר הנז' אע"פ שבירך ושבח את ה' ה"ז נחשב נאץ ה' ולכן אמר ישעיה סי' נ"ז בעון בצעו קצפתי ואכהו הסתר ואקצוף וכו' ומ"ש מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו והוא כמבואר והנה כל פשרה היא מתייחסת למדת השלום כי הפשרה עניינה הוא שלום אך זו הפשרה היא שלום שיש בתוכו כ"ף שנעשה מכשול ועל זה אמר שלום רב לאוהבי תורתיך ואין למו מכשול ובזה יובן דוברי שלום עם ריעהם שהם יצה"ט ויצה"ר לומר ליצה"ט עשיתי רצונך וליצה"ר עשיתי רצונך ובאמת הם רעה בלבבם כי כל חשקם ורצונם לעשות רצון היצה"ר ובשלום של פשר זה רוצים לחזק צד הרע יותר וכאמור :

ובזה יובן לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו שור זה יצה"ט שהוא מין טהור ועוד כל הטוב נקרא שור וכמ"ש רד"ק ז"ל ע"פ בכור שורו הדר לו והחמור זה יצה"ר שהוא מין טמא ונקרא ג"כ חמור על שם החומר כי הוא בר החומר העכור והכונה לא יבא האדם להשתמש בדברי שניהם כדי לעשות פשר ביניהם ועי"כ לא תלבש שעטנז אותיות שט"ן ע"ז כי אם תערב מצוה בעבירות שמיען אותך הנה בזה אתה מחזק השטן ותעשהו עז להשטין ולקטרג יותר שבזה נעשה צמר ופשתים יחדיו צמר רמז לחלק הטוב ופשתים רמז לחלק הרע וכמ"ש חז"ל בענין קרבנות קין והבל וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל בסוד הצמר והפשתים ולכן כדי לדחותו מעליך צריך שתזהר במצות ציצית וזהו גדלים תעשה לך שמצוה זו דוחה השטן וגם עושה מזכרת למצות ה' בלב האדם ולז"א והסר שטן מלפנינו ומאחרינו כי בצל כנפיך הוא מצות הציצית הסתירנו :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו כי ראיתי למפרשים ז"ל שפרשו בפסוק זה חרישה כינוי לזווג כי בתשמיש המטה הוא חורש וזורע והשור הוא מין טהור רמז לאשתו של אדם והחמור מין טמא רמז לאשה זונה נכריה והכונה שלא יהיה משמש באשתו ומחשב באשה נכריה האסורה לו וזה חריש בשור ובחמור יחדיו עכ"ד ונראה לפרש בס"ד להטעים דבריהם דלכך נקיט שני מינים אלו דוקא מפני כי תוך אותיות שור יש ו' ותוך אותיות חמור יש מ"ו כי החולם במקום ו' הוא ויש אם למקרא נמצא תוך שניהם יש מספר כלב כי ומ"ו מספר כלב ולא עוד אלא שבאותיות ומ"ו הנז' ג"כ יש מספר כלב כי ומ"ו במלואם כזה וי"ו מ"ם וי"ו הם ג"כ ומ"ו שהוא מספר כלב לרמוז שהולד היוצא מתשמיש זה שמעורב בו שור וחמור יהיה הולד כלב בן כלב לכך באו האותיות ומ"ו אשר מילואם ג"כ ומ"ו וידוע שהכלבים נקראים עזי נפש לכך הילד הזה דומה לכלב וכלב בעזות כפולה על כלב יחידי וגם מצוה לא תלבש שעטנז צמר ופשתים ר"ל אע"פ שאין אתה מחשב באשה אחרת אלא רק באשתך לא תהיה כוונתך בהנאה גשמית שהיא חלק החומר אלא רק ברוחניות שהוא הנאה נפשיית וצמר ופשתים הם רמז לתערובת הכוחות טו"ר ומאחר שאתה נזהר בכל זה אז גדלים לשון גידולים הם הבנים תעשה לך להנאתך שיהיה הולד טוב ואז ברא מזכי אבא על ארבע כנפות שיהיו מתוקנים ומושלמים בארבע ליסודים של התורה שהם פרד"ס וזהו ארבע כנפות או ד' מדרגות העבודה שהם מעשה ודבור וכונה ומחשבה ואלו הבנים יהיו כסותך אשר תכסה בהם לעוה"ב :

גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה נ"ל בס"ד דידוע משכן הגאוה הוא בשלשה איברים שהם הראש והעינים והלב וכתבו המפרשים ז"ל לזה אמר דוד הע"ה ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני הרי עינים ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות זו גאוה שבראש ונקטינהו מתתא לעילא כסדר האברים ואמרתי ר"ת שלשה איברים אלו רע"ל כי בהם דבוק רעל של הגאוה הקשה מכל עונות ולכן העיצה לאדם הוא שתמיד יראה ג' איברים אלו דלים ואם יהיו אלו דלים שאין בהם גאוה אז מתפשטת הענוה בכל האברים ויהיו כלם דלים וז"ש גדלים תעשה לך חלק תיבת גדלים וקרי בה ג' דלים ר"ל תעשה לך ג' אברים שהם משכן הגאוה דלים ואז מן אלו השלשה תתפשט הענוה על ארבע כנפות שלך שתהיה מקפת אותך וזאת המדה של הענוה תהיה כסותך אשר תכסה בה מן המקטרגים כי העניו אין עליו מקטרגים .

ובאופן אחר נ"ל בס"ד גדלים רמז לצדקה דאמרו בגמרא גימל דלת גמול דלים וכאן נרמז אות גימ"ל הרומז לצדקה במילואו לומר שצריך לתת צדקה מלאה כפי יכלתו ולא מקצת אבל ד' שרומז לעני נרמז בלי מילוי להורות שהוא דל מעט צריך שתפרנסהו וז"ש גדלים אותיות גימל ד' זו הצדקה תעשה לך כמ"ש מונבז אבותיו גנזו לאחרים והוא גנז לעצמו ושכרה מרובה שהוא על ארבע כנפות נחלה בלי מצרים וגם היא תהיה כסותך אשר תכסה בה לעוה"ב בהך עובדא דראו ר"א ור"י החלוק של יוסף הגנן שנעשה לו מצות הצדקה שהיה מאיר כשמש ואוחזו המלאך :

פרשת תבא

והיה כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד הכתוב ביום ההוא יהיה ה' אחד דלעתיד יתעלה שם הוי"ה שאז אות וא"ו דשם הוי"ה היא בסוד יו"ד ואז השם הוא יהי"ה שעולה מספר שלושים ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב ביה שמו ועלזו לפניו ר"ל כאשר ב' י"ה שמו שמו יהי ב"פ י"ה שהוא יהי"ה אז עלזו לפניו שתהיה שמחה שלימה כי עתה אסור למלאות אדם פיו שחוק וז"ש אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל ה' וכו' הגדיל דייקא שנעשה מספר שלושים וידוע מ"ש בגמרא דבתרא דף ע"ה אר"ל עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אלף טפף גינאות ואלף קפל מגדלים ואלף ליצוי בירניות ואלף ושני שילה טוטפראות וכל אחת ואחת כצפורי בשלותה וכו' ע"ש נמצא עתיד הקב"ה ליתן לנו תוספת מרובה על ארצינו שיעור גדול מאד וז"ש והיה כי תבא והיה אותיות הוי"ה כאשר יתעלה ויהיה מספר כ"י שהוא מספר שלושים ופרט היו"ד להורות על מקום העלוי אז אותו זמן תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה שהוא נותן לך תוספת ארץ על מדת הארץ אשר תכבשו אותה בידכם והיא התוספת דנקיט ר"ל בגמרא וגם אותו זמן תזכה ג"כ לזה והוא וירשתה וישבת בה שלא יהיה לך עוד גירוש וגלות ממנה אלא בסוג ירושה שאין לה הפסק ליטול ולא ליפוק :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד בהקדים מש"ה אתהלך לפני ה' בארצות החיים וק' הול"ל בארץ החיים

דכל מקום קורא לא"י בשם ארץ ולא בשם ארצות ופרשתי בס"ד דמשכן התורה הוא בא"י דכתיב כי מציון תצא תורה ולכן אוירא דא"י מחכים מפני שהוא מקום דירה של תורה וכתב בס' קה"י ז"ל בשם אותיות דרבי עקיבא ת"ו רמז לתורה ועל כן נרשם על מצחן של צדיקים ת"ו של דיו לפי שהתורה מצלת מן הפרענות יע"ש ואמרתי לכך נקראת תורה שהוא תו הר שהיא תו שקבלנו מן הר סיני כמ"ש משה קבל תורה מסיני ובמ"א פרשתי הטעם דהתורה מכונית בשם זה ואין להאריך כאן ומאחר דא"י היא קן ובית של התורה לכך צירף דוד הע"ה אותיות תו שהוא שם התורה עם אותיות ארץ וקראה ארצות שהוא אר"ץ ת"ו ולכך אמר ארצות החיים כי התורה יש בה ד' חלקים שהם פרדס וכל חלק נקרא טוב דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם וד"פ טוב גי' חיים וכמ"ש בס"ד במשנה דאבות מרבה תורה מרבה חיים גם בזה בארתי מאמר גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה ולכך כיון שהם עוסקים בד' חלקים שהם מספר חיים קראה ארצות החיים ולז"א ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו ובזה פרשתי הכתוב על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתי ר"ל על מה אבדה התוספת שלה שהיא נקראת ארצות החיים אלא נקראת ארץ בשמה דוקא והשיב על עזבם את תורתי לכך אבדה תוספת ת"ו שהוא כינוי לתורה ואבדה שם חיים מעליה שהוא רומז לד' חלקים של פרד"ס וז"ש והיה כי תבא אל הארץ תיבת תבוא אותיות ת"ו בא פירש כאשר בא שם ת"ו אל הארץ שהתחבר באותיות ארץ ויהיה צירוף ארצות אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה אותיות חן לה כי התורה היא אילת אהבים ויעלת חן וזה חן של תורה נתן לה להארץ הזאת דאוירה מחכים הנה עי"ז וירשת וישבת בה דע"י זכות התורה שעושה לארץ צירוף ארצות תזכה שתקנה בסוג ירושה שאין לה הפסק וגם תתיישב בה בשובה ונחת בלי שום טרדה כלל :

ולקחת מראשית פרי האדמה אשר תביא מארצך כ"ל בס"ד ראשית שמות פרי האדמה שהם שבעת המינים שנשתבחה בהם א"י שהם חטה שעורה ענבים זיתים תמרים דבש תאנה הוא ר"ת ש"ח עז"ר ד"ת והיינו שח זו תפלה ויצא יצחק לשוח בשדה ואחז"ל אין שיחה אלא תפלה והתורה נקראת עזר כמ"ש לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו כי התורה יש בה רמ"ח עשה ושס"ה ל"ת שהיא כנגדו של אדם גם תהיה לו עזר כנגדו שתעזרהו כנגד היצה"ר וגם עוד נקראת דת דכתב מימינו אש דת למו והיינו עזר זו תורה שבע"פ שתורה לאדם הדרך אשר ילך בה והמעשה אשר יעשה ודת היא תורה שבכתב שנתנה בימין דכתיב מימינו אש דת למו נמצא בר"ת פרי האדמה רמוז התפלה באותיות שח ותורה שבכתב ותורה שבע"פ באותיות עז"ר וד"ת וז"ש ולקחת מראשית כל פרי האדמה שתקח מצות תפלה ומצות תלמוד תורה שבכתב ושבע"פ הרמוזים בראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נותן לך שכל יום תראה אותם חדשים כאלו היום נותנם לך ושמת בטנ"א ר"ת בתגין טעמים נקודות אותיות שהם ד' בחינות הכלולים בתורה ובתפלה שהם כנגד ארבע עולמות אבי"ע וד' אותיות השם ב"ה שיהיו התורה והתפלה שלמים בארבעה בחינות אלו והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם שהוא בהכ"נ ובהמ"ד ששם מובחר הלימוד והתפלה יותר ממ"א :

או יובן רמז לפי דרכו על תרומה בעין יפה שהיא אחד מארבעים וז"ש ולקחת מ' ראשית כל פרי האדמה ראשית היינו תרומה ולא תעשה בינונית שהיא מחמשים ולא עין רעה שהיא מששים :

ובמדרש איתא ולקחת מראשית בזכות הבכורים שנקראו ראשית נבראו שמים וארץ דכתיב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וצריך טעם לזה ונ"ל בס"ד כי ביכורים רומזים לבירור ז' מלכים לכן הם באים מן שבעת המינים בלבד כנגד ז"מ ולכן הם טעונים כלים כי המלכים הנז' הם בחינת כלים ולא האורות שבתוך הכלים ולכן מצוה מן המובחר להביאים כל מין בכלי אחד בפ"ע כנגד ז' כלים דז"מ ולכן נקראים בכורים בכור מי כי הז"מ הם ביכור של הבינה שנקראת מ"י שממנה יצאו בסוד ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וידוע כי בריאת שמים וארץ נעשה מן בירור של שבעה מלכים הנז' ובזה מובן הטעם דארז"ל בזכות בכורים שנקראו ראשית שהם רומזים לשבעה מלכים נבראו שמים וארץ שהם נבראו מן בירור ז"מ ולז"א ברוכים אתם לה' עושה שמים וארץ ברוכים אותיות בכורים ודוק :

ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקודש מן הבית וכו' כ"ל בס"ד הקודש רמז לניצוצי הקדושה מן הבית עוה"ז שעשיתי בירור נ"ק השייכים לי וגם נתתיו ר"ל נתתי כח הבירור לזולתי לסייע כי כל אדם יעשה סיוע ועזר בברור לכל אדם שהוא מפרשו והם ד' מינים הא' ללוי אדם שהוא חכם ועשיר שיש לו שכר תורה ושכר מצות וזה נקרא לוי אתמיר הוא מתלוה עם השכינה וכל רואיו יכירוהו והב' לגר שהוא עשיר ובעל מעשה שעושה מצות וצדקות אך אינו בעל תורה ולכן קראו גר כי אין זכיה בעוה"ז לאיש הישראלי אלא רק לבעל תורה כי יעקב ועשו חלקו העולמות ואין לישראל חלק בעוה"ז ורק בעל תורה יש לו זכיה גם בעוה"ז מדין מציל מזוטו של ים דאם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ולכן זה נקרא תושב בעוה"ז מחמת שיש לו זכיה בו משא"כ אדם שאינו בעל תורה חשוב גר בעוה"ז והג' ליתום שהוא חכם בעל תורה ואינו עשיר כי זה כמו יתום שאין לו פרנסה מעצמו אלא צריך שיפרנסוהו אחרים שיחזיקו בידו והד' שאין לו כלום לא תורה ולא עושר שיעשה ממנו מצות ולזה קוראו בשם אלמנה הרי נקיט ארבעה מינים שהם כוללים את אישי ישראל ככל מצותיך אשר צותני לתקן ולהועיל לזולתי ומה שזכיתי להצלחה זו הוא מפני שלא עברתי ממצותיך הם מצות עשה ולא שכחתי לא תעשה גם נזהרתי לא אכלתי באוני ממנו שלא רציתי לקבל שכר הבירור בעוה"ז שיש לאדם בה אונות גם לא בערתי ממנו בטמא שלא עשיתי הבירור בטומאת הגוף או בטומאת רעיון ולא נתתי ממנו למת זה פלוני שנקרא מת בסתם ר"ל לא עשיתי הבירור בשתוף חטא ועבירה כדי שיהיה ממנו חלק לפלוני אלא שמעתי בקול ה' אלהי בקדושת המחשבה עשיתי ככל אשר צותני בקדושת המעשה :

השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל י"ל הול"ל השקיפה מן השמים ולמה זכר מעון וכ"ל בס"ד דאמרו בגמרא שבעה רקיעים הם ובכלל הוא הנקרא מעון שבו מלאכי השרת אומרים שירה בלילה וחשות ביום מפני כבוד ישראל ולפ"ז מן רקיע הנקרא מעון יש הוכחה דישראל גדולים ממלאכים דהא כיון דחשות ביום בשביל כבודם ש"מ טפלים להם ועל כן ודאי אין ראוי שישראל יקבלו ברכה מן מלאכים כיון דהם גדולים יותר וצריך שהקב"ה יברך אותם בלתי אמצעי וז"ש השקיפה ממעון קדשך אשר משם מוכח דמלאכים טפלים לגבי ישראל ולכן וברך את עמך ישראל

ישראל אתה תברכם בלתי אמצעי ולא כאשר אמר יעקב אע"ה המלאך הגואל אותי מכל רע הוא יברך את הנערים :

את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים נ"ל בס"ד דמקשים אנחנו משבחים ומפארים שמו יתברך והלא אין קץ לשבחיו ואיכא חשש סיימתינהו לשבחי דמרך ומתרצים דהשכינה שורה בתחתונים ג"כ ומלא כל הארץ כבודו וא"כ הוי בפניו וכל שהוא בפניו חשיב מקצת ע"פ הכלל הידוע אומרים מקצת שבחו בפניו וכולו שלא בפניו גם ידוע דעובדי ע"ז טוענים מתוך גדולת העבד ניכר גדולת רבו אך הבל יפצה פיהם דאין חולקין כבוד לעבד בפני רבו וז"ש את ה' האמרת היום שניתן לך רשות לשבחו ואז כ"מ מזה השבח להיות לך לבדו לאלהים שלא יטעוך העכו"ם לומר עבוד ע"ז ותשתחוה לה דמתוך גדולת העבד ניכר גדולת רבו כיון דמן השבח מוכח דהשכינה שורה בתחתונים :

וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך וכו' נ"ל בס"ד דהקב"ה הבטיח את ישראל והייתם לי סגולה מכל העמים בשלשה מדרגות של קדושה שהם קדושת כהנים קדושת לוים קדושת ישראל דוגמת הסגו"ל שהוא ג' נקודות ועי"כ צריכין אנחנו להזהר בשמירת שלשה מיני מצות שהם חוקים ומצות ומשפטים וז"ש האמירך להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך באומרו והייתם לי סגולה ובזה חיוב רמי עלך לשמור כל מצותיו כל דייקא שהם השלשה מינין ותזכה עי"ז לתתך עליון על כל הגוים כל דייקא אפילו מלכים ושרים כמ"ש והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך אפים ארץ ישתחוו לך וכן מ"ש מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו גם עוד תזכה לתהלה דארז"ל עתידין הצדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה וזו היא תהלה שלו יתברך גם תזכו לשם כמ"ש רז"ל עתידין הצדיקים שיקראו על שמו של הקב"ה שנאמר כל הנקרא בשמי גם תזכו לתפארת שתהיו מחיים מתים כמ"ש רז"ל עתידין הצדיקים שיחיו מתים וזו היא תפארתו יתברך שגם אתם התפארו בה ולהיותך עם קדוש לה' אלהיך קדוש כערך המלאכים דוקא כאשר דבר שאמר לכם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דמצינו לרז"ל שאמרו הקדש מפקיע מידי שעבוד וזה טעם אחד מן הטעמים שיצאו ישראל ממצרים קודם הזמן ע"י שקידשם בדם פסח ודם מילה ועי"כ פקע שעבודם ואמרתי בס"ד רמז נכון שתהיה החירות מכח הקדושה כי אותיות ק"ש דקדוש אם תחלקנה לאלין יהיה מהם שני רשי"ן ותצרפם עם ד"ו דקדוש אז יהיה צירוף דרור לרמוז מן קודש יהיה דרור מפני דהקדש מפקיע מידי שעבוד ובזה פרשתי בס"ד הכתוב וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה דע"י קדושת שנת החמשים שתמשך עליכם הקדושה שלה ותהיו גם אתם קודש ובזה תזכו לדרור כי מן קודש יהיה אותיות דרור והנה מצינו שהקב"ה אמר והייתם לי סגולה דוגמת הסגו"ל שהוא שלש נקודות כן אתם תהיו שלמים בשלשה קדושות שהם קדושת המחשבה וקדושת הדבור וקדושת המעשה ולז"א כאן להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך שתתקדש בשלש קדושות ובזה תזכה לשלש בחינות דרור מן ג' בחינות קודש שיהיה לך והיינו שיש לאדם ג' מיני עבדות הא' עבד ליצה"ר הב' עבד לאדם כמוהו שהוא מצטרך ללוות מאחרים וכתיב עבד לוה לאיש מלוה ובכלל זה המשכיר עצמו לשירות שג"כ הוא בסוג עבד והג' עבד לאוה"ע בגלות שהוא הנקרא שעבוד מלכיות וע"י שלימות ישראל בשלשה מיני קודש הנז' שהם במחשבה ודיבור ומעשה יהיה להם שלשה דרור משלשה מיני עבדות הנז' וזהו לתתך עליון על כל הגוים לתהלה זה דרור משעבוד מלכיות ולשם זה דרור משעבוד בשר ודם דאע"פ שלא נמכר לו ממש עכ"ז שם עבד יקרא עליו הן ע"י שלוה ממנו הן ע"י שנשכר לו ולתפארת זה דרור משעבוד יצה"ר שיהיה הוא כובש את יצרו שכבישה זו היא מפוארת יותר מכל מיני גבורה שבעולם כמ"ש איזהו גיבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור וכל זה יגיע לך להיותך עם קדוש לה' קדוש דייקא כי מכח קדוש תזכה לדרור :

אך נ"ל בס"ד דידוע ג' סעודות שבת נרמזו בכתוב בשלשה תיבות היום דכתיב אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה וכנז' בגמרא דשבת עוד ארז"ל ג' סעודות הם כנגד שלשה אבות אברהם יצחק ויעקב והמקיים אותם מתקשר בשלשה אבות שהם דוגמת הסגו"ל כי הם אחוזים בשלשה ספירות חג"ת ובזכותם זכינו לשלשה כתרים כתר תורה בזכות יעקב שהוא סוד תורה שעסק בה הרבה וכתר כהונה בזכות יצחק שהקריב עצמו ע"ג המזבח וכתר מלכות בזכות אברהם שהמליכו הקב"ה על כל העולם דכתיב אב המון גוים נתתיך וכן הוא אומר נשיא אלהים אתה בתוכינו וז"ש וה' האמרך היום שנתן לך חלק בשלש סעודות שבת שנקראו בשם היום להיות לו לעם סגולה כדי שתתקשר בשלשה ספירות שאחוזים בהם האבות בסוד שלשה סעודות הנז' ובזה תזכה לתתך עליון על כל הגוים אשר עשה בשלשה כתרים שהם האחד לתהלה זה כתר כהונה ולשם זה כתר מלכות ולתפארת זה כתר תורה ולהיותך עם קדוש לה' אלהיך בקדושת השבת כאשר דבר באומרו כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשכם :

והיה אם שמע תשמע וכו' ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ נ"ל בס"ד דידוע דארבע אצבעות היד רומזים לארבע מלכיות אשר עמהם כלולים כל שאר אוה"ע והגודל לבדו רומז לישראל ולכך הוא מובדל משאר אצבעות דכתיב הן עם לבדד ישכון ואמרתי בס"ד טעם נכון בדבר זה דלכן תמצא כל הארבע אצבעות יש בהם שלשה קשרים ורק הגודל שני קשרים כי ישראל יקבלו שפע מהקב"ה בלתי אמצעי לכך נקרא הקב"ה אלהי ישראל אבל אוה"ע אינם יכולים לקבל אלא על ידי אמצעי הם השרים שלהם שלמעלה ולכך לגבי דידהם נקרא הקב"ה אלהי האלהים ולכן באצבעות שרומזים להם יש שלשה קשרים רמז שהם צריכין לאמצעי ובשלשה יש אמצעי אבל בגודל הרומז לישראל אין אמצעי ולכן כתיב שמור מצותי וחיה ותורתי כאישון עיניך קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך וצ"ל אצבעות מאן דכר שמייהו דבשלמא הלב יש בו צורך כי הכל תלוי בשמירת הלב אבל אצבעות מה שייכות יש להם ובזה מובן בס"ד שפיר לומר קשרם על אצבעותיך היינו כי מן האצבעות שלך בין תבין הפרש והבדל שיש בינך לבין אוה"ע שאתה יש לך הדבקות בהשי"ת יותר כי אין ביניכם אמצעי משא"כ אוה"ע ולכך ראוי שתדבק בתורת ה' ולז"א ואתם הדבקים בה' אלהיכם שאין אתם צריכין אמצעי ולכך חיים כולכם היום ע"י עסק התורה הנותנת חיים לעושיה משא"כ העכו"ם ואמר בהם עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה וכנז' בגמרא :

ומאחר שישראל רמוזים בגודל לכך ראוי הוא שיהיו עליונים על כל האומות כמו שהגודל הוא עליון על שאר אצבעות ברם אם יחטאו ויתהפכו במעשיהם גם הוראת הגודל תהיה להפך שיהיה עומד תחת הארבע

האצבעות

האצבעות כיצד אדם שהוא צדיק יש לו צל קדוש מקיף אותו מכל פיאותיו והוא זקוף ועומד כנגד ד׳ רוחותיו ואז צורת גופו מראשו ועד רגליו נראית בתוך צל הקדוש כאשר יעמוד העם נגד מראה ממראות הלובאות דאז צורתו תהיה ג״כ זקופה ועומדת בתוך המראה הזך הוא ביושר כמו שהוא אך אם יחטא האדם ויקלקל מעשיו יסתלק צל הקדוש מסביבותיו ויהיה עומד על ראשו דוקא כמ״ש רבינו ז״ל בשער מאמרי רשב״י שאם יסתלק לגמרי לא יתקיים האדם אך רק ישאר עומד למעלה מראשו לתת לו חיות וידוע הוא לך אם תניח המראה ממראות הלובאות למעלה מראש האדם אז תהיה צורת גוף האדם בתוך המראה הפוכה שיהיה ראשו למטה ורגליו למעלה וא״כ ממילא גם צורת הידים תהיה הפוכה שהגודל יהיה למטה והרבע האצבעות למעלה כי במראה הנתון למעלה מראשו מוכרח שיתהפכו בו האברים כל גופו שיהיו עליונים למטה ותחתונים למעלה ונמצא ישראל כעשו תחת הגוים אך אם הם עושין רש״מ יהיה הצל הקדוש עומד זקוף כנגדן מסביבותם ואז צורת הגוף תהיה בו ביושר וממילא גם היד תהיה צורתה ביושר הגודל למעלה ושאר אצבעות למטה וז״ש והיה אם שמוע תשמע בקול ה׳ אלהיך וכו׳ אז ונתנך ה׳ אלהיך עליון על כל גויי הארץ שאז הוראת הגודל שרומז עליך תהיה ביושר שאתה למעלה וגויי הארץ למטה ועוד כ״ל באומרו ונתנך ה׳ אלהיך עליון החלק תיבת עליון לשתים וקרי בה על יון כי הארבע מלכיות הרמוזים בארבע אצבעות אחד מהם הוא יון והזכירו בפני עצמו על יון וגם על כל גויי הארץ הם שלש מלכיות שנשארו ופרט את יון בפ״ע כי הוא הקטן והחלש שבארבע מלכיות שלא היה יכול לשלוט בפועל כמו ששלטו שלש מלכיות הנרמזים בשלש אצבעות כי סו״ד גברו עליו ישראל והשמיתו אותו בימי חשמנאים ולכן נקטיה בפ״ע ואת הכבדים נקטנהו באחרונה :

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה כ״ל בס״ד האדם נקרא רב ואם לומד תורה נקרא הוא דבק בשם הוי״ה כמ״ש וה׳ עמו שהלכה כמותו בכ״מ ושם הוי״ה מספרו כ״ו א״כ נצרף רב עם כ״ו הוא ברו״ך וכשיבא לבהמ״ד ודאי הוא ברוך שהולך לעסוק בתורה אך באתו מבהמ״ד לילך לביתו לאכול כיון דכונתו לש״ם כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה אז מקבל שכר גם ביציאתו ורצוי שיקרא ברוך וזהו ברוך אתה בבואך לבהמ״ד וברוך אתה בצאתך מבהמ״ד כיון שכונתך לש״ש ולז״א בית יעקב לכו ונלכה באור ה׳ שתי הליכות של ביאה ושל יציאה כולם הם באור ה׳ שכונתינו לש״ש :

ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך כ״ל בס״ד נקיט תלת אלין בחד מחתא כי שמירה הטבעית בשלשתם ה״א להיות דבניו בביתו יושבים ופרי אדמתו בשדות של זריעה ופרי בהמתו במדבר המעלה עשבים בלבד וכל ברכה טבעית צריך שתהיה בשיתוף השגחת האדם באותו דבר שתהיה בו הברכה ואם ישב בביתו להשגיח על בניו איך תהיה הברכה בפרי אדמתו ופרי בהמתו כי תהיה לבוז לאחרים ואם ישב אצל שדותיו לשמור ברכתם איך יתברכו בניו בלתי השגחת אביהם עליהם וגם פרי בהמתו יהיה לבוז לאחרים ואם ילך אצל מקנהו יתקלקלו השנים מאחר כי שלש אלה כל אחד הם במקום אחר רחוקים זמ״ז אך ברצות ה׳ דרכי איש ישלח לו ברכה נסית דלעולם ישב בביתו וישגיח בשמירת פרי בטנו והברכה תהיה בפרי אדמתו ופרי בהמתו ויהיו שמורים לא תגע בהם יד אחרים :

בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך י״ל למה לא יצאו אלא בדרך אחד וינוסו בשבעה דוקא וכ״ל בס״ד כי בני נח אין להם אלא שבע מצות ויש להם בכלל השבע מצות אבר מן החי אחר שחיטה בעודה מפרכסת שישנה אצלם דוקא ואינה אצל ישראל דאין ישראל מוזהרים בכך אלא כיון דנשחטה הותרה ולכן בשביל שיש להם מצוה אחת שאינה בישראל יצאו בדרך אחד אך הואיל והם באמת עוברים על כל שבע מצות דילהון לכך סוף דבר בשבעה דרכים ינוסו לפניך :

יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידיך כ״ל בס״ד דאמרו בגמרא דתענית על ר״א איש ברתותא שנעשה לו נס שהכניס סאה חיטים לאוצר ונתמלא כל האוצר חיטים עד התקרא ולא קבל להנות מהם מפני דאין נהנין ממעשה נסים והקשינו א״כ איך אליהו זכור לטוב נהנה ממעשה נסים אצל הצרפתית בכד הקמח ולפחת השמן ותרצנו התם אין הנס נראה בחוש הריאות כי אותו הקמח שבכד והשמן שבצפחת לא נוספו על שיעור שהיו בראשונה אלא רק כל פעם שתבא הצרפתית ליקח קמח מן הכד ושמן מהצפחת נשלם החסרון שנתמלא במקומו ולא ניכר החסרון משא״כ גבי ר״א איש ברתותא הניח סאה ומצאם עשרת אלפים סאים הרי מעשה הנס בעין וז״ש יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך פירוש אחר שתכניס באוצר כדי שלא תטרח בתיקונם ועסקיהם וא״ת והלא זה יהיה מעשה נס ואין נהנים ממעשה נסים לז״א ובכל משלח ידיך שלא תהיה הברכה בבת אחת בעין שהאוצר שיש בו עשרה שאין תמצא בו אלף שאין אלא הברכה תבא על יד על יד בכל משלח ידיך כל פעם שאתה שולח ידך באוצר ליטול ממנו יתמלא החסרון שיהיה באוצר שיעור מה שנטלת ממנו ובזה לא יהיה הנס ניכר להדיה וכאשר היה אצל הצרפתית :

אך יובן בס״ד מלוי ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן עולה רל״ב כמנין הברכה וזו היא השפעה שלימה מכל ארבע עולמות אבי״ע ובזה תתבטל הנפילה הרמוזה באות נו״ן ותתגלה הגאולה הרמוזה באות סמ״ך וז״ש יצו ה׳ אתך את הברכ״ה שהוא מספר ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן ואז באסמיך חלק התיבה לשתים וקרי בא סמ״ך שבו רומזת הגאולה כי היו״ד היכה יוצאה במבטא וע״כ ובכל דהיינו בכל העולמות משלח ידיך כי ארבעה מילואים אלו הם כוללים כל העולמות כולם גם עוד תזכה לברכת ה׳ על ידו יתברך דוקא בארץ הקדושה וזהו וברכך בארץ אשר ה׳ אלהיך נותן לך :

פרשת נצבים

אתם נצבים היום כלכם לפני ה׳ אלהיכם כ״ל בס״ד ארז״ל מאן מלכי רבנן דכתיב בי מלכים ימלוכו גם נצב לשון מלכות כמו אין באדום נצב מלך וכמ״ש רבינו מהר״ש אלשיך ע״פ קמה אלומתי וגם נצבה והטעם שהחכמים נקראו מלכים מפני שגזרתם היא כגזרת מלך וחייבים הכל לקבל כמ״ש לא תסורו מכל הדבר אשר יגידו לך וכמו העובר על דבר מלך חייב מיתה כן העובר על דברי חכמים חייב מיתה בידי שמים ולא עוד אלא שגם בשמים ממעל יש להם דין מלך כי הקב״ה מקיים גזרתם כי הקב״ה גוזר והם מבטלים כמ״ש לי דיבר צור ישראל צדיק מושל יראת אלהים וז״ש אתם נצבים היום כלכם נצבים ר״ל מלכים כלכם כי כולכם חכמים וצדיקים שיש לכם כח מלך גם אמר כלכם אותיות כמלך וצאו דוקא בארץ אלא גם לפני ה׳ אלהיכם בשמים ממעל גם ידוע כי ששה סדרים

ים

יש בתורה שמתחילין באות אלף ובכל חומש יש אחד ובחומש דברים יש שנים והאחרון הוא סדר זה של אתם נצבים והם כנגד ששה אלפים שנה דהוי עלמא ובאלף הששי ימלכו ישראל ולכן באלף של פרשה זו אמר אתם נצבים היום כלכם נצבים ר"ל מלכים ולכן אלם יוסף הע"ה והנה קמה אלומתי וגם נצבה קמה אלומתי זה אלף הששי שהוא כנגד היסוד וגם נצבה במלכות ישראל וז"ש המדרש אתם נצבים היום זש"ה הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד שכל זה יהיה באלף הששי שבו תהיה הגאולה העתידה להיות בב"א :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בגמרא מעון שבו מה"ש אומרים שירה בלילה וחשות ביום מפני כבוד ישראל וזו מעלה גדולה לישראל שהם עומדים בתפלה ואומרים שירה ביום ומה"ש בלילה ומעלה הב' יש להם על המלאכים כי מחצב הנשמות שלהם דבק במחצב הספירות והוא לפנים מן מחצב המלאכים וכמ"ש רז"ל ע"פ הן אראלם צעקו חוצה וז"ש אתם נצבים היום פירוש ראו מעלתכם גדולה ממלאכים כי אתם נצבים היום ומלאכים בלילה בשביל כבודכם ונצבים כמו אנכי האשה הנצבת עמך בזה האמור אצל חנה ועוד מעלה ב' כי אתם לפני ה' אלהיכם דמחצב הנשמות הוא לפנים ומחצב המלאכים חוצה לו על כן ראוי לכם לפי מעלות אלו שתדבקו במדת הענוה כי מאן דאיהו זעיר איהו רב וזה נלמד מהקב"ה דבמקום גדולתו שם מצינו ענותנותו והיינו כי ראשיכם יהיו חשובים בעיניכם כשבטיכם המון העם גם ראוי שתהיו כולכם שמעים לדברי חכמים ולא תצטרכו למשפט המלך אלא זקניכם החכמים זקן שקנה חכמה הם יהיו שוטריכם גם עוד ראוי לכם שכל איש יהיה במדרגת ישראל ולא במדרגת יעקב כמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוק ולא אותי קראת הנה אתה במדרגת יעקב אבל אם יגעתי בי הנה אתה במדרגת ישראל :

והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בזוה"ק פ' מקץ דף כ"ד באותו צדיק שנתן שלום לאדם רשע ובזה השלום שנתן לו הוסיף כח והיה רוצה להרגו וניצול ממנו בדרך נס ולכך כתיב אין שלום אמר ה' לרשעים וכתב הגאון חיד"א ז"ל באהבת דוד דף מ"ו דאותו השלום שנתן אותו צדיק לאותו רשע עירב בו הסט"א אות כ"ף שמספרו ק' שהוא אות מאותיות שקר ונעשה השלום מכשו"ל בתערובת אות כ"ף ובזה פירש הרב הנז' שלום רב לאוהבי תורתיך ואין למו מכשול ע"ש ובזה פרשתי בס"ד במ"א רמז הכתוב אלהי פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ כ"ף דייקא שלא תנחנו לעשות השלום מכשול בתערובת אות כ"ף וז"ש אדם חסר לב תוקע כ"ף ר"ל כל שהוא חסר לב מסתמא הוא רשע והשמר ממנו שלא תתן לו שלום כי זה ודאי תוקע כ"ף בשלום ועושהו מכשול ובזה יובן בס"ד מ"ש דוד הע"ה אני שלום וכי אדבר המה למלחמה פירוש אני אוהב שלום לתת גם לאויבי אך דא עקא כי המה רשעים וע"י השלום שאני נותן להם המה קמים למלחמה להלחם עמי וכמו אותה המעשה של זוה"ק הנז' וז"ש והיה בשמעו את דברי האלה הזאת הכתובה על הרשעים יתברך בלבבו לאמר אני אוכל להבריח עצמי מפועל האלות האלה והוא כי שלום יהיה לי מאת הצדיקים שבדור שאתראה לפניהם והם יתנו לי שלום בודאי ואז ע"י השלום שלהם אתחזק ואתגבר ולא יחולו עלי פורעניות אלות אלו ולכן בשרירות לבי אלך ולא אדאג מן הפורענות ועז"א לא יאבה ה' סלוח לו וכו' שלא יועיל לו השלום הזה הניתן לו בטעות ובשגגה :

הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם נ"ל בס"ד אם הנסתרות שהם הכונה והמחשבה שלנו יהיו לה' אלהינו שנכוין בהם לש"ש אז אנחנו בטוחים שלא תשלוט הסט"א בהנגלות שהם המעשה והדיבור שלנו אלא יהיו לנו ולבנינו עד עולם או יובן בס"ד הכונה אותיות י"ה הם נסתרות באותיות מלוי שהם רמוזים באותיות מ"ל בא"ת ב"ש אבל אותיות ו"ה דשם הוי"ה הם נגלות באותיות מלוי וז"ש הנסתרות ר"ל העליות של בחי' י"ה שהם נסתרות הם לה' אלהינו אבל ו"ה שהם הגלות העליות שלהם לנו ולבנינו דידוע כי אנחנו מעלין לבחינת ו"ה ובחינת ו"ה מעלים לבחינת י"ה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד כי התורה קרויה נר והנשמה קרויה נר ולכן בתורה יש חמשה ספרים ובנשמה חמשה חלקים שהם נרנח"י וחמשה ספרים של התורה הם נגלים וחמשה חלקים נרנח"י הם נסתרים דאינם נראין בחוש הראות ושמירת הנסתרות ר"ל ה' שהם נסתרות המה הנרנח"י הם לה' אלהינו בשמירתם היא בידו יתברך אך והנגלות ר"ל וחמשה הנגלות שהם חמשה חומשי תורה שמירתם בידינו וזהו לנו ולבנינו עד עולם והשמירה לא סגי בלימוד דוקא אלא צריך לעשות את כל דברי התורה הזאת :

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא נ"ל בס"ד נפלאת לשון הפרשה ורז"ל דרשו המצוה דהאי קרא קאי על כללות התורה דקרי לה בשם המצוה על שם המצות הכתובים בה פירוש אל תאמר רחוק הדבר הזה מן השכל שאני בשר ודם איך אוכל לשמור כל תרי"ג מצות הנה תראה כי התורה שיש בה רמ"ח עשה וש"ה ל"ת הנה היא מכוונת ממש כנגד רמ"ח איברים וש"ה גידים שלך וא"כ זה הוכחה שכל אבר יש לו שורש ברמ"ח עש"ה וכל גיד יש לו שורש בלא תעשה ואינם מובדלים ומפורשים המצות מן איברים וגידים שלך וא"כ ודאי לא רחוקה היא ממך דודאי יכול תוכל לקיימה ואמר לא נפלאת לשון הפרשה והבדלה כמו כי יפלה ה' בין מקנה מצרים :

או יובן לא נפלאת לשון הפלא ופלא כי האדם יתפלא בדעתו איך מעשה המצות שהם בדברים גשמיים עושים פעולה בעולמות הרוחניים אך באמת האדם רואה פלא בזה בחוש הראות דהנפש הרוחנית מתקיימת תוך הגוף ע"י מאכל גשמי וגם על זה תקשי יותר איך מאכל הגשמי עושה פועל בנפש הרוחנית לקיימה בגוף וכיון דזה פלא וחזינן דהכי הוא א"כ אין להרהר אחר פועל המצות אע"פ שג"כ הוא דבר פלא לא נודע לנו טעמו וז"ש כי המצוה הזאת היא כללות התורה שיש בה מצות שהם נעשים בדברים גשמיים ופועלים ברוחניות למעלה אין פליאה זו נפלאת יותר מן פליאה הנראית ממך שהוא תכונת הגוף והנפש שלך שאתה רואה כי הנפש הרוחניות שלך היא מתקיימת בגופך ע"י כח אכילה ושתיה הגשמיים ועל כן בע"כ צריך אתה להודות ולומר כי לא רחוקה היא המצוה מפעולה הרוחנית אע"פ שהיא נעשית בדבר גשמי :

או יובן בס"ד לא נפלאת לשון כיסוי כמו כי יפלא ממך דבר כי מצינו שהקב"ה כיסה דברי תורה שבע"פ הרבה מני יש בחמשה חומשי תורה ובכל פסוק ופסוק רמז בו תלי תלים דברים על כן היצה"ר אומר לאדם למה לך לטרוח ולעסוק בתורה שבע"פ די לך בגרסה של תורה שבכתב שאם הקב"ה חפץ שתהיו עוסקים בלימוד תורה שבע"פ למה כיסה אותם היה לו לפרסם להדיא אלא ודאי אין לך רשות לגלות דברים אלו ולעסוק בהם אך באמת אלו דברי הבל כי הן אמת שכיסה אותם אין

כונתו

כונתו לכסותם מאתנו בית ישראל אלא כונתו לכסותם מן אוה"ע שלא רצה שילמדו דברים אלו וידעו בהם ואם היה כותבם בפירוש היו לומדים אותם וז"ש כי המצוה הזאת היא התורה הן אמת שהיא מכוסה לא נפלאת היא ממך לא מכוסה ממך כי לכם רוצה הקב"ה שתתגלה ורק הם מכוסים מאוה"ע וכמ"ש יהיו לך לבדיך ואין לזרים אתך וכן הוא אומר אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו מפני שגם עיני זר היתה שולטת בהם כמותם אם הייתי כותב את רובי תורתי שהיא תורה שבע"פ וכמ"ש חז"ל בזה ועל כן לא רחוקה היא ממך שאם תהיה יגיע בה תוכל להשיגה וכמ"ש יגעתי ומצאתי תאמין:

כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו כ"ל בס"ד פה לב מספר אלו"ף שהוא לשון לימוד דאין הלימוד שלם אלא ע"י צרוף הלב עם הפה וכתב מה"א דאלוף בחכמה וגם הבינה נקראת אלוף ע"ש וכל השגת החכמה והבינה תלויה בצירוף הלב עם הפה לכן הוא מספר ז"פ טו"ב והתורה נקראת טוב וכתיב בה חצבה עמודיה שבעה:

ועוד כ"ל בס"ד צירוף פה לב במילואם כזה פ"ה ה"י למ"ד בי"ת עולים מספר תקפ"ו כי תוק"ף האדם הוא בחיבור וצירוף הלב עם הפה ועי"כ ימשך עליו קדושה עליונה שהיא מספר תקפ"ו גם הוא מספר שופר הרומז לתשובה כמ"ש רז"ל שופר שפרו מעשיכם ועיין בשל"ה מה שרמז בשופר כמה ענינים של התשובה דמצותו בשל איל וכפוף ע"ש וגם אנן בדידן נלא לרמוז בו בס"ד והוא מה שתוקעין תקיעה ושברים ותרועה ותקיעה הוא תקיעה רומזת לשמחה ושברים ותרועה רומזים לצער ויסורין וכמ"ש הגאון הלבוש ז"ל הטעם דאין לערבם ביחד לעשותם בנשימה אחת מפני שהם הפכים וידוע מן המעשה של הטבעת שחקק בה גם זה יעבור ואז כשרואה אותה בעת צערו יתנחם וישמח וכשרואה אותה בעת שמחתו וטובתו לא יגבה לבו ויבטח כי ידע דלא לעולם חסן ולכן תחילה תקיעה הרומזת לשמחה וטובה תוקע אחריה שברים שרומזים לשבר על שבר דלא לעולם חסן שאז לא יתגאה בטוב שלו וידע שגם זה יעבור וכשתוקע תרועה הרומזת ג"כ ליסורין לא יתייאש מן הרחמים אלא יזכור גם זה יעבור שיבא אחריה טובה ושמחה לכך תוקע תקיעה אחר תרועה ובזה יתקיים האדם בעבודת ה' גם השברים הם פסקי פסקי קטנים לרמוז שהצער יתן לאדם פסקי פסקי כדי שיוכל לסבלו וכמ"ש המפרשים ז"ל ע"פ ויהי ה' משגב לדך משגב לעתות בצרה שיחלק העת הארוך לעתות הרבה כדי שיהיו קצרים ויוכל לסבלם:

גם כ"ל בס"ד תמונת השופר רומז להתעוררות תשובה שהוא צד א' קצר וצד א' רחב ותופס צד הקצר שהקול נכנס שם והולך ומתרחב כן דרכו של בעל תשובה להיות מוסיף והולך יום אחר יום:

ועוד כ"ל בס"ד לרמוז מוסר השכל שפירש הגאון חיד"א ז"ל בפתח עינים על מעשה התינוק עם ריב"ח בעירובין דף נ"ג שאמר ריב"ח נצחני תינוק אחד וכו' ופירש שם דרך החוטאין הוא קצרה וארוכה יע"ש ולכן התוקע שבא לעורר לבבות החוטאין שהם תופסים קצרה וארוכה הנה הוא תופס השופר ותוקע בצד הקצר והקול הולך בקצרה וארוכה לעורר אותם לפי מדתם שהם הולכים בה:

ומה שצריך לתקוע בשופר שהוא שופרת מעשה שמים ולא מהני להוציא הזכרות שבו ולעשותה שופרת ולתקוע בה כי אז נעשית שופרת מהלך לקול ע"י אדם הנה בזה ילא מוסר שכתב הגאון חיד"א ז"ל שם במעשה התינוקת שאמר לה והלא דרך כבושה היא וא"ל לסטים שכמותך כבשוה כי זה המהלך אינו מותר מן השמים אלא בני אדם עשו אותו להנאתם ע"ש ולכן זכרות שנקב אותה אדם ועשאה שופרת פסולה לתקיעה דבעינן שופרת בידי שמים להוליך בה את קול התקיעה:

ובמה שארז"ל שיעור השופר שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן כ"ל בזה בס"ד מוסר שכתב הרב ז"ל במעשה האשה שהוכיחה אותו על אשר לא שייר פאה בקערה ע"ש והיינו שצריך האדם בכל ימיו יתפוס דרך התשובה בידו ויראה לכאן ולכאן דהיינו בצרכי עוה"ב ובצרכי עוה"ז כי יקבע עתים לתורה ועתים למו"מ דהרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם ועשו כר"י ועלתה בידם:

אך יובן בס"ד הרמז שיאחז השופר הרומז לתשובה ויראה לכאן ולכאן דהיינו בענינים שבין אדם למקום שהם בצד העליון ובענינים שבין אדם לחבירו שהם בצד התחתון:

אך יובן בס"ד שיראה לכאן ולכאן הכונה שגם בדרכי התשובה יאחז האדם מדת הממוצע ולא יעשה יותר ממה שיוכל לסבול וכמ"ש בספר בן המלך והנזיר מלך אחד היה עומד לפני רבו בעת מותו וא"ל אתה רבי החכם הורני ולמדני ואמר לו השמר שלא תהיה לח ותתעצר ולא יבש ותשבר ולא מתוק ותבלע ולא מר ותמאס עכ"ל והכונה עשה לו שני חלוקות שתים שהן ארבע הא' כנגד ענינים הנפשיים שיש בה שתים הפכיים שא"ל לא תהיה לח ותתעצר שאם האדם ירצה לעשות תשובה וירבה בתעניות וסיגופים יותר ממה שמזגו סובל אז זה מריק כוחו כולו וימות ואין חפץ להשי"ת בכך וז"ש לח ותתעצר שיעצרו אותך הסיגופים והתעניות עדי יוציאו כל כחך וליחותך מגופך גם לא יבש ותשבר שלא תקשה לבך כעץ יבש שלא תכנע ולא תשוב בתשובה כי אז תשבר בעונותיך כמש"ה ומקשה לבו יפול ברעה וחזר אמר חלוקה הב' שיש בה שתים הפכיים בענינים הגשמיים והוא לא תהיה מתוק להרבות מתנות ולבזבז ממונך לאחרים יותר מדאי שאז תבלע שיקפצו עליך בני אדם ויבלעו כל ממונך ותשאר ריקם ובזה לא חפץ ה' וגם לא תהיה מר כלומר שלא תהי' קמצן וכילי מאד שלא תעשה שום טובה לאדם לא בגופך ולא בממונך שבזה תמאס אצל הכל בשמים ובארץ שאין מאוס בעולם כמו הקמצן והכילי ולז"א כאן בשופר שהוא רומז לתשובה שיאחזנו בידו שלא יפרוש ממעשה התשובה רגע א' אך תהיה אחיזתו בדרך אמצעי שיראה לכאן ולכאן שלא ישא עליו משא כבד יותר מכל יכלתו שיפרוש מן העולם ברבוי תעניות וסגופים שאין מזגו יוכל לסבול אלא יראה לכאן ולכאן לקיום החומר ולקיום הנפש וכל אחיזה באמצע היא מורה על דרך אמצעי:

אך יובן בס"ד קודם שופר יש אותיות עקדה כי קודם תשובה הרמוזה בשופר היתה נפשו עקרה מן המצות וגם עקורה משרש החיים ואחר שופר יש אותיות תצ"ז שהוא מספר שכרך הרבה מאד שאמר הקב"ה לאברהם אע"ה אל תירא אברם על אותם ימים שנהגת קודם שנתגיירת כי תשובתך הפכה כל אותם הקלקולים של ימים שעברו לזכיות ונמצא שכרך על אותם הימים הרבה מאד וכן הענין אצל בעל תשובה דאחר שיעשה תשובה יבין כי שכרו על אותם הימים שעברו בעונותיו הרבה מאד מפני כי גדולה תשובה שמהפכת הזדונות לזכיות ולז"א שיאחז השופר הרומז לתשובה בידו ויראה לכאן ולכאן ר"ל יביט ויבין הרמז שיש באותיות שקודם השופר וברמז שיש באותיות שאחר השופר שידע מה היה קודם התשובה ומה נעשה אחר התשובה:

אך יובן בס"ד קודם שופר יש מספר שע"ה שהוא מספר כלל ופרט רמז שהשב יביט בתשובתו לתקן על הכלל מה שנעשה קלקול מכללות ישראל כי ישראל ערבים זל"ז

וגם

וגם על הפרט מה שקלקל הוא בעצמו בחטאיו ואחר אותיות בופר יש תשל"ז שהוא מספר ישוב הדעת רמז שיסתכל לעשות תשובתו בישוב הדעת וגם שישים לבו לתקן יותר בפגם עון שז"ל שהוא תיקון וישוב הדעת בסוד מ"ש רז"ל אין קשוי אלא לדעת וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בדרוש גלות מצרים :

ועוד נ"ל בס"ד יראה לכאן ולכאן ע"פ מ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפרשה זו דחסיד אחד היה מכבד כל אדם הן הגדול ממנו בשנים הן הקטן ממנו בשנים באומרו הגדול בשנים עשה מצות יותר ממני בודאי וצריך אני לכבדו ועל הקטן בשנים היה אומר ודאי לא עשה עונות כמוני ולכן צריך אני לכבדו וכן על הגדול ממנו בחכמה אומר ודאי צריך אני לכבדו בעבור חכמתו ועל הקטן ממנו בחכמה אומר צריך אני לכבדו כי זדונותיו חשובין כשוגג למיעוט חכמתו משא"כ אני שגגתי חשוב כזדון וא"כ תמיד זה רואה ראייתו לטובה לצד שבו יהיה שפל בעיניו וכן כאן בא הרמז יראה לכאן ולכאן על הגדול בשנים יראה שהוא עשה מצות יותר ויתקנא ממנו ועל הקטן בשנים יראה שעשה עונות מעט ויתקנא ממנו ואז קנאת סופרים תרבה חכמה בעבודת ה' :

או יובן בס"ד יראה לכאן ולכאן שהתשובה צריך לה הכנעת הלב וזה תהיה על ידי שיראה מאין בא מטיפה סרוחה ולאן הוא הולך למקום עפר וזהו לכאן ולכאן במוקדם ובעתיד ולכן תקנו חז"ל תענית בער"ה כדי שיהיה לאדם הכנעה וישוב אל ה' וירחמיהו :

פרשת וילך

הקהל את העם האנשים והנשים והטף וכו' נ"ל בס"ד הטעם שיקהיל עם האנשים את הנשים והטף וגרים היינו שכל איש יקח מוסר לעצמו מן הנשים וטף וגר דהיינו מהנהגתו בביתו עם אשתו ועם טפיו ועם משרתיו שאלו נקראים גרים בבית בעה"ב והמוסר הוא יביט כמה הוא מקפיד על אלו אם יעברו רצונו ואם יעשו דבר שאין לו חפץ בו א"כ כמה וכמה צריכין האנשים לדקדק לבלתי יעברו על דברי תורה ורצון השי"ת אפילו בחוט השערה וז"ש הקהל האנשים עם הנשים ועם הטף ועם גרך כנגד משרתי הבית כדי שבקיבוץ אלו השלשה מינים יקחו האנשים מוסר לעצמן למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת ולא יחסרון כל שהוא ממנה ולכן כנגד ג' מינין הנז' נקיט שלשה שהם ישמעו וילמדו ויראו :

או יובן בס"ד מן הנשים ילמדו האנשים מוסר דאע"פ שמצטערים בהריון ולידה צער גדול עד מות אין קצים בבנים ואין שבעים בהם אלא רוצים להתעבר ולהוליד וכ"ש התורה שמולידים ממנה תולדות רבות שאין ראוי להם לקוץ בה אע"פ שהם לומדים מתוך צער ודוחק ומן הטף ילמודו מוסר גדול שאין להם בושה בכל דבר שהוא צריך להם ויש להם בו הנאה כי תראה אותם רצים ומדלגים כאילות וכצבאים בעבור הנאתם גם משתינים ועושים צרכיהם לפני בני אדם ולא יבושו וכן בשאר עניינים כן האדם צריך להתנהג במצות התורה שלא יבוש ויחדל מלעשותם בשביל בושה אפילו שרואה מלעיגים עליו ולז"א התנא הוי עז כנמר וכו' לעשות רצון אביך שבשמים ובזה פרשתי בס"ד כי נער ישראל ואוהבהו פירוש מתנהגים כנער שאין להם בושה בעשיית מצותי מן המלעיגים אותם ולכך ואוהבהו ובזה יובן בס"ד מ"ש דוד הע"ה אלהים למדתני מנעורי ועד הנה אגיד נפלאותיך כי הוא היה מבזה עצמו על דברי תורה דאפילו שהוא מלך היה יושב ושונה לתלמידים על הקרקע ולא על כסאות כנז' בגמרא והיו ידיו מלוכלכים בשפיר ושליא ודם כדי לטהר אשה לבעלה ואע"פ שהוא מלך ואין זה כבודו והיה מפזז ומכרכר לפני ארון ה' ואינו חושש על כבודו וכאשר א"ל מיכל כהגלות נגלות כאחד הריקים והוא א"ל ונקלותי עוד מזאת וכו' נמצא היה לומד ממעשה הנערים לעשות מעשה נערים לכבודו יתברך וכבוד תורתו ולז"א למדתני מנעורי דוקא כי גם עתה שאני גדול למדתי להתנהג כזמן נעורי בעבור כבודך ולכן עד הנה אגיד נפלאותיך ולא אחוש על המלעיגים אותי וכמ"ש ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש כי מורגל אני בכך שכל הנהגתי בעבודתך הוא בכך ולכן מביאים האנשים את הטף בהקהל בשמעם דברי התורה לומר שצריכין להתנהג בדברי תורה כמו הטף שלא יבושו מכל דבר ומן הגרים ילמדו מוסר ומה זה שנולד מטיפה פסולה ונתגדל בין טמאים היום עזב אותם ובא לחסות תחת כנפי השכינה אני זרע קודש גזע ישישים ע"א כו"כ וכמ"ש רז"ל במדרש על הגרים משל לצבי שהיה נכנס ויוצא עם הצאן של המלך ולן עמהם והיה המלך מצוה עליו לשמרו ולהשגיחו תמיד מפני שאין זה דרכו ומנהגו של צבי לדור בבתי הישוב ולז"א הקהל וכו' למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' וכו' :

ובגמרא אחז"ל אנשים באים ללמוד נשים באים לשמוע טף למה באים אלא כדי ליתן שכר למביאיהן וקשה ממ"נ אם יש איזה תועלת בביאת הטף א"כ יאמר התועלת שיש בביאתם מה היא ואם אין תועלת כלל מביאתם למה יקחו שכר אותם המביאים אותם כיון דביאתם אין בה שום תועלת כוב ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב אה"י ז"ל בפ' בראשית ע"פ והביטו אחרי משה אחז"ל שהיו אומרים אשרי יולדתו והקשה הרב ז"ל והלא פשט הכתוב מוכח דלא היה רצונם בשבחו ופירש הענין דכונתם לומר אין פאר למרע"ה ביופי צדקתו ומעשיו כי טוב דרכיו ומעשיו בא לו מצד יולדתו שהיתה צדקת וגדלתו מנעוריו בצדקות ודרך ישרה וזהו אשרי יולדתו שהיא גרמה לו ואין אומרים אשריו ע"ש נמצא אם האב הדריך את בנו בדרך ישרה ועבודת שמים מקטנותו מביאו לבית הכנסת מביאו למדרש בעת הדרשה מניגו בק"ש ותפלה וכן כיוצא בזה אז כעשה ליולד הרגל בכל זה וגם אחר שיגדל ישאר במנהגו הטוב לבא לדרשה ולהתפלל בבית הכנסת וכיוצא בזה וכמ"ש חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה וממילא אח"כ יהיה שכר מן השמים לאביו על אשר הוא גרם לבנו הנהגה הטובה הזאת ולכן הטף אע"פ שעתה אין תועלת מביאתם כי אין יודעים כלום עכ"ז יש תועלת לאח"ז למביאיהם כי ע"י שאביהם מרגילים אותם בקטנותם לבא בהקהל לדברי תורה אז יבואו ג"כ בגדלותם וממילא לעתיד יהיה שכר למביאיהם :

או יובן בס"ד אומרו לתת שכר למביאיהם אע"פ שאין תועלת לטף מביאה זו והיינו כי מסתמא בהקהל שיש קבוץ עם רב יהיו נדחקין זב"ז ואז ודאי כאשר יביאו האנשים את בניהם הקטנים אין להם מקום פנוי להושיבם מחמת רבוי העם ובע"כ יושיבו אותם בחיקם על ארכבותם ונמצא האבות נדחקים יותר בזה וממילא יגיע לאבותם שכר יותר על ביאתם ללמוד תורה בדוחק כמ"ש רז"ל אגרא דכלה דוחקא ולפום צערא אגרא לז"א ליתן שכר נוסף למביאיהם :

אן יובן בס"ד לוה בהקהל האנשים והנשים והטף כדי להשרות בישראל האחדות משל לשלשה בני אדם אחים וילש מהם אחד שדה ואחד מעיין באר מים חיים ואחד מעות מדודים דודאי שלשתם צריכין זה לזה וא"א להיות לאכול וללבוש בלתי שיתחברו זע"ז ואז יוציאו פירות מירושתם ויחיו בהם וכן ישראל האנשים צריכין לנשים במצות שמירת הנדה דלא שייכה באנשים והנשים צריכין לאנשים במצות עשה שהזמן גרמא דלא שייכי בהו והם נשלמים בם מן האנשים וכולם צריכין לטף בשביל תורה שלומדים בטהרה שהם הבל שאין בו חטא וביאת הגרים ללמוד מהם מוסר כי ישראל בלתי התורה הוא גר בארץ שאין לו קנין בעוה"ז כי יעקב ועשו חלקו העולמות ועשו לקח עוה"ז ורק ע"י לימוד תורה יש לנו קנין גם בעוה"ז משום דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה וכו' דהעולם קיים על התורה ובה נעשינו תושבים:

פרשת האזינו

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי כ"ל בס"ד דידוע דהדברים שמדבר האדם עם התחתונים הן תוכחות הן אזהרות אם יהיו המלאכים והנשמות של מעלה מקשיבים להם ומסכימים בהם אז בריה כרותה שיהיו אותם הדברים מרוצים ומקובלים אצל התחתונים יען כי בני אדם התחתונים יש לכל או"א מזל למעלה ושורש בעולם הנשמות וכאשר יתקבל הדבר אצל השורש והמזל ממילא יהיה מקובל אצל התחתון כי בתר רישא אזיל גופא וז"ש האזינו השמים המלאכים והנשמות שהם יושבי שמים ולא שתוכחות אלו צריכים לכם אלא כדי שבהאזנתכם אז תשמע הארץ אמרי פי שיהיו אמרי מקובלים ומרוצים אצל שוכני ארץ:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"ד מ"ש המפרשים ז"ל ע"פ אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך כלומר אל תוכח לץ להדיא במומין שלו פן ישנאך על אשר בייש‍תו ואז ממילא לא ישמע לתוכחתיך אלא הוכח להכם שהוא נקי במומין של הלץ בפני הלץ ואז יאהבך ויהיה נשמע לתוכחתיך עכ"ד וידוע כי החכמים מכונים בשם שמים כי מלאכתם היא מלאכת שמים וכל אחד נקרא על שם מלאכתו אבל עמי הארצות נקראים בשם ארץ כי מלאכתם ארציית ולכן נקראו עמי הארצות וז"ש האזינו השמים בני אדם החכמים ואדברה בדבור קשה של תוכחת ואין אתם צריכים לזה אלא אני מדבר עמכם כדי שתשמע הארץ אלו העמי הארצות אמרי פי ולגבי דידם נקראים אמרים שהוא אמירה רכה מפני שאין אני מוכיחם להדיא:

יערוף כמטר לקחי וכו' י"ל למה דימה התורה למטר וגם לטל ואחר שדימה אותה לטל הזר עוד הפעם ודימה אותה למטר באומרם כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב וכ"ל בס"ד כמ"ש מהר"א נביעון ז"ל בביאור משלי דף פ"ה מלך מצרים היה יושב במסיבו עם כל השרים והרמב"ם ז"ל ביניהם ויאמר המלך הגידו נא לי כמה ערכי וכמה אני שוה וכולם כבהמות נדמו כי היו יראים להשילו לאיזה דבר פן יאנף אך רק הרמב"ם ז"ל אמר אדוני המלך שויך וערכך כמו המטר שהוא מחיה לכל העולם ושבח המלך את הרמב"ם וינשאהו יען שלא שם לו גבול ע"ש וכ"ל כונתו בזה הדמיון לומר שהמלך הכל נהנים ממנו עני ועשיר חלש וגיבור דאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו וכן המטר טובתו והנאתו היא לכל עשיר ועני חלש וגיבור גבוה ונמוך והנה לזה דימה התורה למטר דיך הכל שוה בה עני ועשיר חלש וגיבור כל הרוצה ליטול יבא ויטול גם תדמה למטר דכמו המטר אין קונין אותו בדמים כן התורה צריך ללמדה בחנם ולכן אמר תחלה יערוף כמטר לקחי ברם לא החליט לה הדמיון של המטר שתדמה לו בכל ענין מפני דהמטר אין נהנין ממנו אלא בימות החורף אבל בקיץ הוא קללה לכך חזר ודימה אותה לטל ואמר תזל כטל אמרתי שאין הטל נפסק לא בחורף ולא בקיץ וא"ת כיון דדימה אותה לטל שמא תדמה אליו בכל ענין דהטל אינו יורד אלא בלילה ואינו מצוי ביום וא"כ תאמר אין עסק התורה ביום לכך חזר ודימה אותה למטר פעם שנית משום חסרון זה שיש בטל ואינו במטר כי המטר יורד בין ביום בין בלילה לז"א כשעירים על דשא וכרביבים עלי עשב:

אן יובן בס"ד התורה נראית מתשת כוחו של הגוף דלכך נקראת תושיה אך באמת היא נותנת חיים לגוף ולזה תדמה למטר שנראה עורף אך הוא מחיה וז"ש יערוף כמטר לקחי וכל זה לגוף אבל לנפש אין נראה בה עריפה מעיקרא אלא תדמה לטל שהוא בנחת כי היא כח לנפש גם מעיקרא וזהו תזל כטל אמרתי ואחר שדבר כנגד חסרון הכח חזר ודבר כנגד הסרון הממון שנראה לעין שהאדם נחסר ומפסיד ממונו מכח עסקו בתורה שאין לו פנאי להשגיח עליו אך זה אינו אלא אדרבה ממונו מתברך ואם יראה הפסד הוא לתועלתו ולזה עשה דמיון לשעירים עלי דשא שהוא רוח סערה שמנענעין הדשא וכפהין אותו לכל צד ובאמת זהו טובתו וכן רביבים שהם מורין כחץ דנראין קשין לעשב והם באמת לטובת העשב ולכן כיון שהתורה נתנה לטובתכם ולא לרעתכם כאשר שם ה' אקרא היא התורה שכולה שמותיו של הקב"ה ולכך נקראת שם ה' אתם הבו גודל לאלהינו שהברכו עליה בתחלה ובסוף וכמ"ש במדרש אדם מישראל העולה לקרות בתורה כילד מברך כך שנו חכמים העולה לקרות בתורה מברך לפניה ולאחריה אמר הקב"ה אם ברכת את התורה לעצמך אתה מברך שנאמר כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים ואם תאמרו שמא לרעתכם נתתי את התורה לא נתתי אלא לטובתכם וכו' ע"כ:

ונראה לפרש בס"ד הטעם שכינה התורה בשם לקחי דידוע שבנין האדם הוא ע"י ד' מיני יסודות אלו שהם לח קר חם יבש וכשיסודות אלו הם במזג השוה בשלום ושלוה ומנוחה אז הוא טובה גדולה לאדם מכל צד ולכן התורה שהיא מזון הנפש והיא חיות האדם יש לה ד' חלקים שהם פרד"ס כנגד ד' יסודות אלו שע"י זכות ד' חלקי התורה יהיו ד' יסודות אלו אצל האדם במזג שוה וטוב ולכך כינה התורה בשם לקחי שהוא ר"ת לח קר חם יבש ובזה יובן בס"ד ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי כי שם הוי"ה שהוא כנגד ד' חלקי התורה שהם פרד"ס הוא משפיע בד' חלקים שהם ר"ת חלק"י יען כי אתה היא התורה שבנויה בכ"ב אותיות מן א' עד ת' ובחמשה אותיות מנצפ"ך שאלו נרמזו באותיות אתה היא תומך גורלי להמשיך לי שפע וחיות ומזון לד' חלקים הנז' מן ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה ולז"א זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים חלקי רמז לארבע חלקים הנז' גם כ"ל בס"ד דחלק הפשט של התורה דימה אותו למטר שהוא יורד בהתלבשות הרקיע בעננים כן לימוד זה לומדים בהתלבשות אך חלק הסוד דימהו לטל שיורד בלי התלבשות:

כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו כ"ל בס"ד דידוע בגמר תיקון שם הוי"ה אז יהיה השם נקרא ככתבו

וידוע

וידוע דנגמר התיקון יהיה ע"י הצדקה לש"ש שעל ידה יהיה מחיית עמלק ואז יהיה השם שלם וידוע כי הצדקה נרמזה באותיות גימל דלת דאלפא ביתא כמ"ש רז"ל בגמרא גימ"ל דל"ת גמול דלים ואז בזה ישתלם השם באותיות ה"ו וז"ש כי שם ה' אקרא ככתבו צריך שאתם הבו גד"ל גימ"ל ד"ל לאלהינו לש"ש שבזה יהיה השם שלם בו"ה הבאים אחר גימ"ל דל"ת וכיון שנשלם השם אז נקרא ככתבו :

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט וכו' נ"ל בס"ד דאם רואה אדם איש צדיק ולוקה ביסורין גדולים אל יהרהר אחר מדותיו יתברך כי ידע שזה אע"פ דעתה הוא צדיק הנה בגלגול הקודם היה רשע וסובל יסורין קשים על גלגול שקדם וכדהוא באיוב שהיה צדיק וסבל יסורין קשים על גלגול הקודם שהיה תרח עובד צלמים וז"ש הצור הוא הש"ית תמים פעלו ולא תהרהר אחר פעלו כי כל דרכיו משפט כל דייקא בין לאדם שנראה עתה צדיק בין לאדם שנראה עתה רשע כי הוא יתברך אל אמונה בעשיית המשפט אע"פ שאין עול בזה האדם שעושה בו משפט יען כי זה האדם צדיק וישר הוא בגלגול זה בלבד ולא היה צדיק וישר בגלגול אחר ולכך עושה בו משפט כתוב :

שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל נ"ל בס"ד הכונה אע"פ שהאדם קלקל והשחית כל השנה בעונות עכ"ז ניתן לו בסוף השנה ימי רצון הם ימי חודש אלול לשוב בהם ולא עוד אלא חיבר עמהם עשרה ימים מראשית שנה החדשה הבאים אחריהם כדי שיצטרפו לארבעים יום וארבעים לילה כנגד מ' יום ומ' לילה שעלה מרע"ה למרום והביא לוחות שניות ונסלח לישראל וז"ש שחת אע"פ שהאדם שחת גופו ונפשו בעונותיו כל השנה כולה עכ"ז לו לא למפרע אלול בניו בו יהיה בנין שלו שיבנה מה שקלקל והשחית ע"ד מ"ש רז"ל אל תקרי בניך אלא בוניך וזהו לו לא אותיות אלול יהיו בניו בנין שלו ולא עוד אלא צירף עם שלשים יום אלו של אלול עוד עשרה ימים של ראשית השנה החדשה כדי להשלים אותם לארבעים לילה וארבעים יום וזה נרמז בתיבת מומם שהוא מ' ומ"ם וכנגד מ' של לילה דים בה שינה עכ"פ נקיט מ' בלא מלוי וכנגד מ' של יום שהם שלמים נקיט מ"ם מלאה וכל זה החסד עשה הש"ית לאדם עכ"ז תראה שיש דור עקש ופתלתול גם בימים אלו שאין חוזרים בתשובה כראוי :

הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם וכו' נ"ל בס"ד דידוע האות שיש בה קבלת התשובה היא אות ה' וכנז' בגמרא אך ידוע כי זה הפתח של אות ה"א שנפתח לתשובה הוא לה' לבדו כי החכמה והנבואה פסקו על החוטא היוב מיתה דנפש החטאת היא תמות ורק הקב"ה אמר יעשה תשובה והוא אשר פתח הפתח של התשובה ואחר כל החסד הזה שעשה הש"ית לאדם איך יתבטל במעשה התשובה ולא יכנס בפתחה שא"ק וז"ש ה' לה' פירוש אות ה"א של התשובה היא לה' לבדו דהנבואה והחכמה דנו את הדין למות ואיך אתם תגמלו זאת מלשון גמולה דא מבעלה שהוא ר"ל מופרדת ומובדלת והתשובה נקראת זאת כנז' במדרש חז"ל גם זאת קאי על אות ה"א דקאי עלה איך אתם תהיו מופרשים ומובדלים ממנה ואם בהיותם חוטאים יעסקו בתורה הוא הלי נהמה כי יש תקוה ע"י עסק התורה יתנו לב לשוב בתשובה אלא דא עקא הם עם נבל בחטאים ועוד ג"כ לא חכם בתורה ואם אתה סומך על טעם זה שהוא אביך ואב שמחל על כבודו כבודו מחול הנה אין ממש בסמך זה דהן אמת שהוא אביך דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם הנה הוא ג"כ קנך שקרא אתכם עבדים דכתיב לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים ואחז"ל כשעושין רצ"מ הם בנים וכשאין עושין רצ"מ הם עבדים וזהו קניך שנקראת עבד על אשר קנה אותך ואם תאמר הוא גרם שברא היצה"ר גם זה אינו יען כי כבר עשך ר"ל תקנך כמו ובן הבקר אשר עשה שתיקן אותך במעמד הר סיני שפסקה זוהמת הנחש ונעקר יצה"ר מלב ישראל כמ"ש רז"ל אך אח"כ הם חזרו והמשיכו אותו עליהם בידם ועוד נמי איכא טעם אחר ויכוננך שנתן לך התורה שהיא תבלין ליצה"ר ויכוננך בה ואתה הבטל ממנה תתחייב בנפשך :

בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וכו' נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל בית ראשון היה כנגד יום ראשון דששת ימי בראשית ובית שני כנגד יום שני ובית שלישי כנגד יום שלישי שהוכפל בו כי טוב לכך יהיה קיים לעולם ובזה פרשתי בס"ד יחיינו מיומים וביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו שהגאולה תהיה ע"י יתברך ולכך תהיה קיימת גם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בביאור הכתוב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם כלומר עתה יש ערבובייא בביאת הנשמות בעוה"ז יש אדם שנפשו משרש אדה"ר ורוחו מקין ונשמתו מן הבל וכן על זה הדרך באופנים שונים ולעתיד כולם יבואו בגופים כסדרן ואינו מתערב שורש זה בשורש אחר וז"ש בהנחל עליון גוים קרי תיבת גוים ג' יו"ם שינחלנו בית שלישי שהוא כנגד יום השלישי בהפרידו בני אדם שאותו זמן לא ישאר ערבובייא ותערובת בביאת הנשמות אז אותו זמן ישלים טובת ישראל למטה בעוה"ז והוא כי יצב גבולות עמים חלק השבעים אומות למספר בני ישראל שאז ירשו הכל :

או יובן בס"ד יצב גבולות עמים כל אות בכ"ב אותיות אלפא ביתא הוא נקרא גבול לאות הקודם ממנו וא"כ גבולות של אותיות עמים הם אותיות כנ"ף כי מ"ם השנית כפולה ואינה בחשבון ואחר אותיות עמי למפרע הוא כנ"ף וידוע בכל כנף של ציצית יש מספר אחד שהוא ה' חוטין והמשה קשרים כנגד שבטי ישראל שהם י"ג כי אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי ותתגלה הארת הכנף לישראל ותשפיע בהם גם תהיה להם ברכת הכנף שנתנבא הנביא והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלהים עמכם כנז' בזכריה ח' ולז"א יצב גבולות עמים הוא השפעת הכנף הנז' למספר בני ישראל :

כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו נ"ל בס"ד חבל רמז לתורה שבכתב ותורה שבע"פ כי תורה שבכתב מתחלת בבי"ת ומסיימת בלמ"ד הרי ב"ל דחבל ותורה שבע"פ יש בה ח' דרגין שהם כשר ופסול טמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי ולא זכו ישראל בתורה שהיא שרביטו של מלך אלא מפני שהם חלקו יתברך דכל ע' אומות נתנו לשבעים שרים ורק ישראל הם חלק ה' וז"ש כי חלק ה' עמו לכך יעקב התורה שהיא חב"ל הנה היא נחלתו דוקא וכמ"ש מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי וכו' :

זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור נ"ל בס"ד דאיתא בירושלמי כאשר הגיד רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא על זתים וכרמים שלו שמכרם כדי לעסוק בתורה התחיל ר"ח לבכות א"ל ר"י למה אתה בוכה א"ל דלא שבקת לסיבותך כלום א"ל חייא ברי קשה בעיניך שמכרתי דבר הנברא בששה ימים וקניתי דבר הנקנה בארבעים יום ע"ש לפ"ז אם האדם יביט בששת ימי בראשית שכל עוה"ז ומלואו נבראו בששה ימים יתפעל להשתדל ולרדוף

אחר

אחר עסק התורה שנתנה בארבעים יום ולא יפנה לבו אל חמדת עוה"ז גם אם יגיע האדם איך הוא משתנה טבעו מצד לצד בדברים הגשמיים של עוה"ז מימי הבחרות לימי הזקנה בזה יכיר כי עולם הגשמי הוא הבל וכמ"ש הרב קול יעקב בריש קהלת בביאור הבל הבלים אמר קהלת ע"ש וז"ש זכור ימות עולם שכל עוה"ז ומלואו נבראו רק בששה ימים ואיך לא תרדוף אחר התורה שנתנה בארבעים יום ועוד בינו שנות דור ודור כי ימי הבחרות נקראים דור בפ"ע וימי הזקנה נקראים דור בפ"ע וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל ע"פ תמים היה בדורותיו וז"ש בינו שנות דור ודור פירוש השינוי שיש בין דור הבחרות לדור הזקנה בענינים הגופניים או יובן שנות כמשמעו תבינו השנים של הדורות שקדמו מה נעשה בהם ומה עבר עליהם ומה נשאר בידם וכמ"ש ע"פ דור הולך ודור בא וכו' ואם לא תבונן בדורות הראשונים הישנים הנה תבונן בדורות הקרובים דור אביך ודור זקניך מה היו ומה עלה בידם וזהו שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך :

כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף וכו' נ"ל בס"ד כנשר שהוא רחמני ביותר על בניו כן הוא יתברך יעיר קנ"ו אורות שביסוד שהם מספר יוסף להשפיע בהם לישראל ולא מבעיא לצ"נ מעיקרם אלא גם לאותו שהיה מגוזליו לשון גזל שעשה עבירות וגזל כביכול את הקב"ה במה שהשחית נשמה שבקרבו והוריק כ"ק לסט"א הנה גם על זה ירחף וא"ת איך ירחף עליו והוא קלקול כ"כ שגזל וטרף לז"א יפרוש כנפיו יקחהו כנפיו הוא אור התשובה כנף י"ו ה"ס או"מ דציציות שיש בכל כנף ד' חוטין או דהותר לו חתירה מתחת כסא הכבוד שיש ד' חיות וכל חיה יש לה ד' פנים שהם י"ו ישאהו על אברתו רמז לתיקון היסוד באבר התשמיש שנקרא ת"ו שהוא אות וזהו אברתו אב"ר ת"ו :

או יובן בס"ד יפרוש כנפיו הם חסד וגבורה וכמ"ש ימין ושמאל תפרוצי יקחהו מן הגלות ישאהו על אברתו יובן ע"פ מ"ש בס"ד בסה"ק אדרת אליהו בהפטרת מסעי בפסוק מה מצאו אבותכם בי עול כי רחקו מעלי שגם ישראל נכלל בשם אלהים באופן שתכתוב שם ישראל למעלה ע"ד ההתחברות ירצה אהבה הנז' בזוה"ק ובזה פרשתי בס"ד הסליחות של חודש אלול וע"ת שאומרים אתאנו על שמך ה' עשה למען שמך על שמך דייקא שיש לנו מעלה ששמינו מתחבר עם שמך באופן ששמינו למעלה ולכן עשה למען שמך כמו שטען יהושע ומה תעשה לשמך הגדול הוא שם אלהים גדול המספר שיש לנו התחברות בו ולז"א ישאהו על אברתו על דייקא :

או יובן בס"ד יפרוש כנפיו כנפי י"ו כי כנפים של אותיות י"ו באלפא ביתא הם כ"ז רמז לכ"ז אותיות התורה שהם כ"ב ומנצפ"ך שהם כ"ז צינורות השפע ישאהו על אברתו אור תב כלומר אור התשובה כי תרגום שב הוא ת"ב :

ועוד נ"ל בס"ד דארז"ל בחרבן נתמעטו כנפי החיות שהיו שש ונשארו ארבע ולכן בזכות המשנה שהיא ששה סדרים נשלמים שש כנפי החיות וז"ש יפרוש כנפיו כנפי וא"ו של החיות יקחהו לעמו ישראל בחירו מן הגלות ואז ישאהו על אברתו תיבת אברתו קרינן בה או"ת ר"ב רמז לאות צד"י דמנצפ"ך שהוא אות רב מכל האותיות שמספרו תת"ק וידוע דהגאולה לעתיד תהיה באות צד"י דמנצפ"ך וכנז' בפרקי ר"א וז"ש ישאהו על אברתו או"ת רב במספר :

ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר נ"ל בס"ד בדד רמז לתורה שבע"פ שיש בה ח' דרגין שהם ד' וד' ולכן נאמר דדיה ירוק בכל עת שהיא דד המניקה חלב לאדם וז"ש בד"ד ינחנו שבזכות תורה שבע"פ תהיה הגאולה בב"א או יובן ב' דד הם שני דלתין של שם שדי ושם אדני שנפגמו בחטא הוה בסוד הנחש השיאני ש"י אנ"י שיתוקנו ואז ינחנו לישראל עמו או יובן בס"ד ב' ד"ד יחוד עליון של הוי"ה אהיה שהם ד' אותיות וד' אותיות ויחוד תחתון של הוי"ה אדני שהם ג"כ ד' אותיות וד' אותיות או יובן בס"ד דד רמז לתיקון מ"ם סתומה של למרבה המשרה שלעתיד תתחלק באלכסון ותהיה שני דלתין של דד ועליה נאמר לשקוד על דלתותי יום יום וכמ"ש הרג"ש ז"ל בטוב הארץ :

כי גוי אובד עצות המה ואין בהם תבונה לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם פירש אחי ידידי החכם כמה"ר משה נר"ו ע"פ מ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוקי שמואל בדברי דוד הע"ה עם אנשיו בענין הריגת שאול הע"ה כאשר נמסר בידו במערה והוא כי לפעמים יצה"ר מיעץ לאדם עצה רעה אך מראה לו שהיא עצה טובה וחושב האדם שהיא נתנה לו מאת היצה"ט אמנם במה תוודע שהיא באה לו מן יצה"ר ורעה היא הוא מאחרית דבר שאם אחר שיעשה האדם את המעשה אשר יעץ אותו יכהו לבו ויתחרט זה מבחן כי רעה היא ומיצה"ר באה ואם לא יתחרט אלא עודנו רוצה אותה המעשה אשר עשה טובה היא אז נודע שהיא מן יצה"ט ובזה פירש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל הפסוקים שם בטוב טעם דפח"ה יע"ש וז"ש כאן כי גוי אובד עצות המה פירוש כאשר יבא להם מן היצה"ר עצות לעשות איזה מעשים אין בהם תבונה להכיר שעצות אלו הם מן היצה"ר אלא חושבים שהם מיצה"ט וא"ת מה יעשו מאחר שרואין לפי הנגלה שהיא עצה טובה ולכך מחזיקים אותה לעצת היצה"ט לז"א לו חכמו ישכילו זאת פירוש אם היו חכמים היו יכולים להשכיל זאת והוא כי יבינו לאחריתם של אותם עצות אחר שעשו את המעשים ע"פ אותם העצות אם לבם מתחרט על המעשים אז ידעו שהם מיצה"ר עכ"ד נר"ו :

ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם נ"ל בס"ד דידוע שישראל נקראו אדם ואין עכו"ם נקראים אדם והנה נקודות של אדם הם שני קמ"ץ וכל קמ"ץ מספרו י"ו וב"פ י"ו הוא ל"ב רמז שצריך האדם להיותו לבו עמו תמיד בעבודת ה' ולא יהיה חסר לב ולכן בא מספר לב קשור ודבוק בשם אדם שניתן לישראל דוקא אך בא לחצאין שהם ב' קמץ לרמוז שצריך שיהיה לאדם לב נשבר תמיד וכמ"ש לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה לכן בא מספר של לב באדם נשבר לחצאין שהוא ב"פ י"ו אחד תחת האל"ף ואחד תחת הדל"ת רמז שצריך לקרא וי על זמן הראשון שיש לו בעולם הזה שהוא זמן הבחרות שנקראים ימי עליה דודאי לא היה נקי בהם וצריך לקרא וי על זמן הב' שרואה אחרי צאתו מעוה"ז שבו ג' זמנים והוא זמן שעתיד לתת בו דין וחשבון לנפש וגופו שוכב במקום עפר בקבר ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב במשלי ט"ז לב אדם יחשב דרכו וה' יכין צעדו דהיינו לב הנרמז בשם אדם יורה שצריך שיחשב דרכו שעבר ולהבא זמן ראשון וזמן האחרון ואם יעשה כן אז ה' יכין צעדו שיעזרהו לעבודתו ובזה פרשתי בס"ד ג"כ רמז הכתוב שם בסי' כ"ז כמים הפנים אל פנים כן לב האדם לאדם ר"ל ניתן מספר לב בשם אדם כדי שיביט בזה וילמוד מוסר לעצמו ע"פ האמור :

נחזור לענייננו דנמצא נרמז מספר לב בשם אדם להורות לו שיהיה תמיד לבו עמו בעבודת ה' ובעסק תורתו ולא יהיה חסר לב ועי"כ ישתלם אז בתואר אדם שהוא תואר המעולה והמשובח שעולה מספרו כמספר

הוי"ה

הוי"ה במלוי אלפין ובזה יובן בס"ד הטעם שהתורה נקראת עז ונתנה לישראל דוקא ולא לאוה"ע יען כי מספר אדם שניתן לישראל ולא לאוה"ע עם מספר הנקודות שהם לב עולים מספר עז ולז"א ה' עז לעמו יתן וימתק יותר לפ"ד זוה"ק שישראל נקראו לב ועשו כבד כמלא בזה מובן הטעם שזכו לתואר אדם אשר נקודותיו הם מספר לב :

ובזה יובן בס"ד הכתוב באיוב כ"ו תולה ארץ על בלימה אותיות ל"ב מ"ה הם ישראל שנקראו אדם שבו מספר לב ומספר מ"ה ובעבורם העולם קיים ולכן אמרה תורה מי פתי יסור הנה חסר לב דאין ראוי לעסוק בתורה הנקראת עז אותו אדם שהוא חסר לב שאין לו מספר עז שהוא מספר אדם ושתי נקודות של קמ"ץ ובזה יובן בס"ד אשרי אדם עז לו בך מסילות בלבבם פירוש אשרי אדם שיש לו עז בך שאינו חסר לב דע"י שלימות הלב אז ישיגו המסילות של התורה בלבבם וז"ש ויאמר אליהם שימו לבבכם חלק תיבת לבבכם לשתים וקרי בה לב בכם שלא תהיו חסירי לב אלא שימו מספר לב בכם לכל הדברים אשר אנכי מצוה בכם הן שבכתב הן שבע"פ הנקראים עז ולכך צריך שיהיה אדם שלם בלב שאז יש בו מספר עז שבזה השיגו השגות עליונות בתורה :

פרשת וזאת הברכה

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו י"ל למאי הוצרך לפרש את בני ישראל מאחר שמפרש בפרשה עצמה את שמות הנברכים ועוד לפני מותו למאי יתר הוא שגם זה מוכח מסוף הפרשה ונ"ל בס"ד שכל דבר סופי מוכיח על התחלתו וכאשר פרשתי בס"ד על פסוק סוף דבר הכל נשמע ע"ד שאמרו שמע כלומר הבן והנה משעת פטירתו של מרע"ה ידענו כמה אהבה עצומה היה לו בישראל יותר מבניו ממש כי מנהגו של עולם האדם בעת מותו לא ישים לב אלא על בניו ואשתו שאהבתו בהם היא אהבה פנימיות ועיקרית ואם ישים לב על אוהב נכרי זה ניכר שהוא אוהבו כאחד מבניו וכ"ש אם זכור יזכרנו לו לבדו להטיב לו וכאן אצל מרע"ה בשעת פטירתו לא שם לב על בניו לברכם אלא רק זכר את ישראל כל שבט בשמו ולבניו לא פרט להם ברכה בפ"ע הרי זו הוכחה גמורה שאוהב היה את ישראל יותר מבניו דהסוף יוכיח על ההתחלה וז"ש וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את בני ישראל דוקא ולא את בניו ואע"פ שהיה הדבר הזה לפני מותו דכפי הטבע צריך שיברך בניו וב"ב תחלה :

ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וכו' נ"ל בס"ד כי ידוע דרשת רז"ל שדרשו פסוק זה מדבר על מה שהחזיר הקב"ה את התורה על שרי אדום וישמעאל ושאר אוה"ע ולא קבלוה וי"ל בזה למה לא שלח נביא לאוה"ע התחתונים לדבר עמהם על קבלת התורה כי אם רק דבר עם השרים שלהם והלא לישראל שלח את משה שחירו לדבר עמהם עצמם על קבלתה והנלע"ד בזה תירוץ פשוט וגכון כי אוה"ע כיון שיש להם שרים למעלה אם לא ירצו השרים בקבלת התורה אלא רק האומות התחתונים ירצו בקבלתה אין זו קבלה של כלום משום דהב לשרים בזה שאם האומה תעבור על ד"ת ותתחייב כליה אין הקב"ה מכלה אותה אלא עד שיבטל השר שלה וכמ"ש רז"ל ע"פ יפקוד ה' על צבא מרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה ולכן תחלה דבר עם השרים וכיון דלא רצו אז לא יועיל רצון האומות עוד בזה משא"כ ישראל אין להם שר למעלה כי הם חלקו יתברך ולכך הקב"ה נקרא לגבי ישראל אלהי ישראל אבל לגבי אוה"ע נקרא אלהי האלהים וז"ש מסיני בא וזרח משעיר זה שר אדום הופיע מהר פארן זה שר ישמעאל ואתא מרבבות קודש שאר השרים של האומות וא"ת למה עם ישראל דבר להם עצמם על התורה ואוה"ע עם השרים לז"א מימינו אש דת למו כלומר הן אמת שהתורה היא מימינו של הקב"ה שהיא חסד וטובה חסד וטובה עם לומדיה ומקיימי דבריה הנה מלד אחד היא אש דת למו שורפת את עוברי דבריה דלכן נקראת מים ונקראת אש וא"כ מה הועיל קבלת אומות התחתונים דבקבלה זו הב לאחרים הם השרים ולכך דבר עם השרים עצמם תחלה וכיון דלא רצו לא דבר עוד עם האומות :

אף חובב עמים כל קדושיו בידיך וכו' ידוע דרז"ל דרשו עמים על ישראל דכל שבט נקרא עם וכמ"ש רש"י ז"ל ולז"א אף ר"ל אפילו בשעת אף ג"כ חובב את ישראל כמ"ש ברוגז רחם הזכור אפילו בשעת כעסו זוכר את הרחמים כל קדושיו הם תורה ומצות שמורים בידיך לעולם הנצחי ואין אתה מבזבז את שכרם להם בעוה"ז ולכן מרוב חיבתם תוכו לרגליך שכפית עליהם ההר כגיגית להורות שהם יש להם נפשות קדושים ולא שייך בהו טענת אונס ומודעה ומאחר דכל קדושיו הוא שכר תורה ומצות הוא בידיך שאין אתה נותן אותו להם בעוה"ז הנה בעוה"ז ישא ברכה וטובה מדברותיך וכמ"ש רז"ל אע"ג דשכר מצות בהאי עלמא ליכא משום דנלטוו ע"י שליח ואין כאן הייב ביומו התן שכרו עכ"ז מן שכר מצות אנכי ולא יהיה לך דמפי הגבורה שמענו אותם יש שכר גם בעוה"ז משום לקיים מצות ביומו התן שכרו ולז"א ישא ברכה מדברותיך באותם מצות שדברת עמהם בעצמך שלא היה הדיבור ע"י שליח משא"כ שאר תורה אשר צוה לנו משה ולא שמענום מפי הגבורה יש בהם מורשה לקהלת יעקב מורשה לשון רישות שהם רשים משכרם בעוה"ז שאין להם שכר כלל :

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב קול יעקב בקהלת ויותר שהיה קוהלת חכם עוד לימד דעת את העם דכפי הטבע מי שהוא חכם ביותר אין יכולים המון העם להשיג חכמה ממנו ולכן אם היה יכול ללמד את המון זה שבח גדול אליו ע"ש וכן כאן אצל מרע"ה אשר היה חכם גדול ביותר היה בו חידוש זה דאעפ"כ יכלו המון הם לירש דבר חכמה ממנו וז"ש תורה צוה לנו משה הידוע ברוב חכמתו ועכ"ז מורשה קהלת יעקב שיכלו המון לירש התורה ממנו :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע מ"ש בתיקונים ובדברי מהרח"ו ז"ל שיש תורה דאצילות שהיא בסוד אלף ויש תורה דבריאה שהיא בסוד בי"ת ואם לא היה חטא אדה"ר היינו משיגים תורה דאצילות שהיא פנימיות הסוד הרמוזה באלף אך כיון שחטא לא לקחנו אלא תורה דבריאה לכך התחילה בבי"ת דבראשית וידוע כיון דלקחנו תורה דבריאה שהיא בסוד בינה לכך היתה קבלתה ע"י מרע"ה שזכה לבינה ולכן א"ל וזה לך האות כי אנכי שלחתיך וכו' תעבדון את האלהים על ההר הזה ועל כן אחר גמר התיקון של חטא אדה"ר נזכה לתורה זו דאצילות שהיא בסוד אלף ועתה לומדים אותה הצדיקים בג"ע ובזה פרשתי בס"ד מ"ש דוד הע"ה טוב יום בחצריך מאלף כלומר כשאלמוד שם תורה דאצילות שה"ס אלף ולז"א טוב לי תורת פיך מאלפי זהב

ראיתי לרשום כאן קצת השמטות שנשמטו בדפוס מסה״ק אדרת אליהו, שנדפס בעיר ליווארנו יע״א בשנת תרכ״ד.

דף ג׳ ע״א שיטה כ״ה מספר ר״י כמנין עשרה פעמים וכו׳ כאן נשמטו כמה תיבות בדפוס וצ״ל כך מספר ק״י שמנין עשרה פעמים א״י מן אדכ״י כי כלולים מעשר כנודע שהיה בהם הפגם בסוד א״י הבל אחיך ונתקן בגלות ועיין בהפטרת שבת ור״ח גם אפשר לרמוז כי ערב לילה אותיות שניות שלהם הם ר״י כמנין עשרה פעמים אהי״ה שעולים ר״י שכל דבר שבקדושה וכו׳

דף כ״ח ע״א שיטה כ״ז רמז למילה כי כתבו המפרשים וכו׳ גם כאן נשמטו כמה תיבות וצ״ל כך רמז למילה שהיא אות וגם עוד באי״ק בכ״ר גל״ש דמ״ת תתחלף התי״ו במ״ס ונודע כי המ״ס רומזת למילה שכל מלוה יש לה שורש בכ״ב אותיות התורה ועוד כ״ל דכתבו המפרשים בשם רבינו האר״י ז״ל דענין המילה הוא לגלות החסדים ולהמשיכם והנה אות ת״ו בא״ת ב״ש תתחלף באל״ף ואל״ף בא״ל ב״ם יתחלף בלמ״ד הרי יש באות ת״ו רמז לאל״ף ולמ״ד שהם אותיות אל שהוא חסד וכו׳ וכו׳ :

דף ל״ג ע״א שיטה ט״ל ומן בנו של יהודה עד דוד היה דור שביעי וכו׳ גם כאן נשמטו כמה תיבות וצ״ל כך כאשר נחלק הדורות זא״ז לשבעיות תמצא דור השביעי כזה אברהם יצחק יעקב יהודה פרץ חצרון רם הרי שבעה ועמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד יהיה דור שביעי גם עוד מצינו שדוד הע״ה לגבי אחיו הוא שביעי וככתוב דוד השביעי וכו׳ וכו׳ :

דף ע׳ ע״ג שיטה ה׳ וכמנין שלום שהוא גי׳ שפ״ו וכו׳ גם כאן נשמט תיבות בדפוס וצ״ל כך וכמנין השלום עם הכולל חמשה אותיות שהוא גי׳ שפ״ו והוא השלום שניתן לפנחס שהוא אליהו זכור לטוב שנאמר בריתי היתה אתו החיים והשלום וגם עוד הוא כמנין שלומי״י כאשר הבטיח השי״ת לישראל וברית שלומ״י לא תמוט ופרשו המקובלים שלומי שלום יו״ד :

דף ק׳ ע״ד שיטה כ״ב בסוף הדיבור צ״ל ותיבת כי משמשת בלשון אלא כנודע מ״ש חז״ל כי משמש בארבע לשונות והכונה כאן הוא לומר אלא תאמר אלי שאהו וכו׳ :

דף קנ״ג ע״א שיטה ד׳ לרמוז הדבר הזה גי׳ רחל וכו׳ צ״ל כך לרמוז אותיות דבר הזה במילואם כזה דל״ת בי״ת רי״ש ה״א זי״ן ה״א יעלה מספרם ע״ה כמספר רחל עקרת הבית עם האותיות רמז לזכות רחל וכו׳ וכו׳ :

דף קע״ב שיטה מ׳ צ״ל ושלשת ר״ל כאשר תגיע למדרגת השילוש שתזכה לשם המשתלש אז תרד מאד כלומר תמשול מאד מלשון וירד מים עד ים :

לוח הטעיות והשמטות

לחלק הדרושים.

דף ב׳ עמוד א׳ שיטה ד׳ צ״ל במלוה זו יהיה תיקון
עמוד ג׳ שיטה מ״ט צ״ל ובאות ה׳ בראש
דף ג׳ עמוד ב׳ שיטה ה׳ צ״ל באזוב
עמוד ג׳ שיטה מ״א צ״ל חפצם
עמוד ד׳ שיטה ב׳ צ״ל אורך
שיטה י״ב צ״ל בצידה
שיטה ל״ה צ״ל וקרינן בה עד בציר״י
שיטה ל״ו צ״ל מאד כתוב על יצה״ר
דף ד׳ עמוד ב׳ שיטה כ״ט צ״ל וטבע הבחור
עמוד ג׳ שיטה ל״ו צ״ל נמצא עשה קריאה
שיטה מ״ט צ״ל ויעשה להם הקב״ה נס
עמוד ד׳ שיטה אחרונה צ״ל דבר ברמז והיינו מטע
דף ה׳ עמוד א׳ שיטה כ׳ צ״ל והניתם
עמוד ב׳ שיטה ו׳ צ״ל שמא ישגו
שיטה ט״ו צ״ל הארה גם מן ה״א
עמוד ג׳ שיטה כ״ד צ״ל והאילים הם מד״ת
דף ו׳ עמוד א׳ שיטה נ״ן צ״ל א׳ לחודש או יום א׳
שיטה כ״ד צ״ל וימים משלמים ימים
דף ז׳ עמוד ג׳ שיטה י״ג צ״ל מלוה זו שמרה
שיטה כ״ח צ״ל ענין זויות
עמוד ד׳ שיטה ל״ח צ״ל אם גם אני ארצה
דף ח׳ עמוד א׳ שיטה ו׳ צ״ל שנתלבש בי
שיטה מ״ב צ״ל אם השרים הסכימו
אני לא
דף ח׳ עמוד ב׳ שיטה י״ד צ״ל שפתי בי״ת רי״ש כ״ף
ה״י בהם יהיה
דף ח׳ עמוד ד׳ שיטה ל׳ צ״ל השמים והארץ
דף ט׳ עמוד א׳ שיטה כ״ט צ״ל לעשות כונה של צירוף
עמוד ב׳ שיטה מ׳ צ״ל הספר הזה חביב עליו
עמוד ד׳ שיטה ל״ג צ״ל והמנהג
דף י׳ עמוד ב׳ שיטה מ״ח צ״ל אצל אחי אמו
שיטה כ״א צ״ל חלוק אני
עמוד ג׳ שיטה כ״א צ״ל לכך נראה באל שדי
שיטה כ״ד צ״ל שנעשה לי הנה בו
עברתי
שיטה כ״ח צ״ל אראה פניו
שיטה כ״ח צ״ל שם יעקב מורה
דף י״א עמוד ב׳ שיטה מ״ד צ״ל תיבת עתה יתירה
דף י״ב עמוד ב׳ שיטה י״ט צ״ל שם יצ״י
דף י״ג עמוד ב׳ שיטה ט׳ צ״ל ושומרת
עמוד ד׳ שיטה י״ב צ״ל מצד הכלל
דף י״ד עמוד א׳ שיטה מ״א צ״ל יוסף הצדיק
עמוד ב׳ שיטה י״ד צ״ל ולכן אצל יוסף
עמוד ג׳ שיטה ל״ז צ״ל ואתם לא תוכלו
עמוד ד׳ שיטה יו״ד צ״ל יען שאנחנו יודעים
דף ט״ו עמוד א׳ שיטה י״ט צ״ל רמוזים תוך ארץ
ובזה יובן מה שברכו מרע״ה וממגד
ארץ ומלואה ר״ל המלוי של ארץ
דף ט״ו עמוד ב׳ שיטה י״ג צ״ל ואכזריות
שיטה ל״ד צ״ל ולא אמר יקחו
עמוד ג׳ שיטה יו״ד צ״ל שוא כדאמר איכשי
עמוד ד׳ שיטה ג׳ צ״ל שתקח התוף ותצא
דף ט״ז עמוד א׳ שיטה ט״ז צ״ל וגם הוא השבע
שיטה אחרונה צ״ל גם עוד י״ל
ברכת כהנים
דף י״ז עמוד א׳ שיטה י״ב צ״ל במקום גבוה

דף י״ז ע״א שיטה י״ד צ״ל נבנה המזבח
שיטה מ״א צ״ל ידעו שנעמי דדיה
עמוד ב׳ שיטה י״א צ״ל מעדני מלך
שיטה כ״ה צ״ל שזכה להיות
עמוד ד׳ שיטה יו״ד צ״ל שהיה מלך חדש
דף י״ח עמוד א׳ שיטה כ״ז צ״ל תיבת שיש יתירה
עמוד ב׳ שיטה כ״ז צ״ל קורין אותנו
דף י״ט עמוד א׳ שיטה י״ח צ״ל השר ובשיטה כ׳ צ״ל השר
שיטה ״ צ״ל חכמים של מכשפים
דף כ׳ עמוד ב׳ שיטה ז׳ צ״ל דבר זה נתיירא
שיטה מ״ו צ״ל אותו הורג
שיטה מ״ז צ״ל מין בהמה
שיטה כ״ח צ״ל שכ״א נקראת
בסוף העמוד צ״ל לישראל
דף כ״א עמוד ב׳ שיטה י״א צ״ל עולה תמ״ו
שיטה י״ב צ״ל למוקש מות
עמוד ב׳ שיטה ה׳ צ״ל נגד פניכם
דף כ״ב עמוד ד׳ שיטה י״ט תיבת רנ״א יתירה
שיטה מ״ח צ״ל שהיו מצרים יונקים
מהם וע״ב
שם שיטה מ״ט תיבת מצד יתירה
דף כ״ג עמוד א׳ שיטה מ״ג צ״ל שפע הדעת
דף כ״ד עמוד א׳ שיטה ד׳ צ״ל חמשה חסדים
עמוד ג׳ שיטה ח׳ צ״ל ולוקחין הנאה מועטת
לעצמן
דף כ״ה עמוד א׳ שיטה ל״ו צ״ל ולכן עתה
שיטה כ״ו צ״ל הנשמות שהיו
דף כ״ו עמוד א׳ שיטה כ״ב צ״ל קרי בה ש״ס טפין
עמוד ג׳ שיטה א׳ צ״ל דכן הוא
שיטה ד׳ צ״ל טוב יגיד לו
שיטה י״ג תיבת כשמתכוין יתירה
שיטה מ״ו צ״ל מצד עצמו
שיטה כ״א צ״ל נסתמו מה חטאו
שם עמוד ד׳ שיטה י״ט צ״ל באה נשמתך לעוה״ז
שיטה כ׳ צ״ל שאהה גרמת
שיטה מ״ד צ״ל כוכבים אין זוים
דף כ״ז עמוד א׳ שיטה כ״ב צ״ל ככר קטן והירח עגול
שיטה כ״ו צ״ל השכל שבלב לחקור
ולדרוש בהשכלתו
דף כ״ח עמוד א׳ שיטה י״ז צ״ל מטמא בה כמה בני
אדם גם היא יצאה
דף ל׳ עמוד ב׳ שיטה ל״ו צ״ל ידים
שיטה מ״א צ״ל של זה
שיטה מ״ב צ״ל שנחשב כחמשה
עמוד ג׳ שיטה כ״ד צ״ל לעמך תיבת והנחש
קרי בה
עמוד ד׳ שיטה מ״ח צ״ל י״ה י״ה שהם
דף ל״א עמוד ב׳ שיטה ל״ב צ״ל שנתכבדו
עמוד ג׳ שיטה יו״ד צ״ל הביא וא״ו
שיטה כ״ז צ״ל כסף ונחשת
דף ל״ב עמוד א׳ שיטה ט׳ צ״ל וא״ת והלא
שיטה ט״ל צ״ל ענין מעשה
שיטה מ״ב צ״ל נשלם תיקון כגס
המטשה
שיטה כ״ה צ״ל לגליני הדור איך יקים
עמוד ב׳ שיטה ג׳ צ״ל שעסקו

לוח הטעיות והשמטות לחלק הדרושים

עמוד ג׳ שיטה כ״ו צ״ל לאורך
שיטה כ״ז צ״ל ומחוץ
עמוד ד׳ שיטה ט״ו צ״ל קבע
שיטה כ״א צ״ל הושב כך
שיטה כ״ג צ״ל חצי תאותו
דף ל״ג עמוד ד׳ שיטה מ״ד צ״ל ואם הומר
דף ל״ה עמוד ד׳ שיטה ל׳ צ״ל גופך
דף ל״ו עמוד א׳ שיטה יו״ד צ״ל מדות אלו
עמוד ב׳ שיטה מ״ד תיבת אל יתירה
דף ל״ח עמוד ג׳ שיטה כ״ה צ״ל כלומר זכות יחוד ה״פ אחד
שיטה כ״ז צ״ל שם לכ״ב שהוא
עמוד ד׳ שיטה א׳ צ״ל שמן כי לג ר״ל בד שהוא
דף ל״ט עמוד ג׳ שיטה ט׳ צ״ל בקרבתם בקרב תם כלומר קרב של אותיות תם שהם אותיות יום
דף מ׳ עמוד א׳ שיטה כ״ד צ״ל מה אתה נחשב
דף מ״א עמוד א׳ שיטה ל״ז צ״ל תרעב
דף מ״ג עמוד ב׳ שיטה י״ט צ״ל יהיה לך שתשלים
שיטה ל׳ צ״ל דקשא דהמלאכים
עמוד ג׳ שיטה כ״ב צ״ל שנה על שנה
דף מ״ד עמוד א׳ שיטה כ״ב צ״ל לשבע בסגו״ל
עמוד ב׳ שיטה מ״ג צ״ל בעת אשר תלינה גווייתכם
דף מ״ה עמוד ג׳ שיטה ט׳ צ״ל נעשתה עתה
עמוד ד׳ שיטה י״ח צ״ל ארבע אמות של הלכה
שיטה כ״ו צ״ל אין לנו עסק
דף נ״ן עמוד ג׳ שיטה מ״ד צ״ל כללות הם יסוד ומלכות
דף נ״א עמוד א׳ שיטה ט׳ צ״ל את המלחמה
שיטה ל״ב צ״ל קן בו
עמוד ב׳ שיטה י״ב צ״ל וא״כ הם חושבים
שיטה י״ד צ״ל שייך אלא לישראל
דף נ״ב עמוד א׳ שיטה כ׳ צ״ל בשר הוא בשר בהמה
דף נ״ג עמוד ד׳ שיטה כ״ה צ״ל מאמר זה בשני
שיטה מ׳ תיבת נקרא יתירה
דף נ״ד עמוד ד׳ שיטה י״ג צ״ל וגם העליון
דף נ״ה עמוד א׳ שיטה מ׳ צ״ל עשרה ימים
דף נ״ו עמוד ג׳ שיטה ט״ו צ״ל באו ונחשב חשבונו
דף נ״ז עמוד ג׳ שיטה י״א צ״ל יש להם לב אחד
דף נ״ט עמוד ב׳ שיטה אחרונה צ״ל מלאך המות מלא עינים
עמוד ג׳ שיטה א׳ צ״ל הוא מלאך המות הוא יצה״ר
שיטה ה׳ צ״ל בהכאה
שיטה מ״ה צ״ל הקב״ה מכבד דבורי
דף ס׳ עמוד ג׳ שיטה ט׳ צ״ל נאכלת בכלל הפרי
שיטה כ״ב צ״ל הקב״ה יכבד האומר

עמוד ד׳ שיטה ד׳ צ״ל אז לא ראוי שיקראו
דף ס״א עמוד א׳ שיטה מ׳ צ״ל אורות י״א
שיטה מ״ג צ״ל במלוי מה ויש י״א
עמוד ב׳ שיטה כ״ב צ״ל אמרו
דף ס״ב עמוד ב׳ שיטה כ״א צ״ל ילכו נטפלים לישראל
שיטה כ״ה צ״ל שהם ככם
שיטה כ״ה צ״ל מסתכל על כל גופו
עמוד ג׳ שיטה מ״ו צ״ל כמו אוגר בקיץ ר״ל שזה בעל הלוואה הכנים הדברים בקרבו שלא פירש אותם
דף ס״ג עמוד ב׳ שיטה ה׳ צ״ל ר״ל אתה את ה״א
עמוד ג׳ שיטה ה׳ צ״ל בענין הסלע ונראה לכן בכו כל ישראל עליו שלשים יום כנגד שלשים שנה שהיה מגיע לו בחשבון תרומה בעין יפה שהפסיד בעבורם
דף ס״ה עמוד ב׳ שיטה ט״ו צ״ל כמנין א״ל אדנ״י
שיטה ט״ז צ״ל ושם אל אדנ״י
עמוד ג׳ שיטה וא״ו צ״ל חלתה והקיאה את הכנענים וכיון דהקיאה אז
דף ס״ו עמוד ב׳ שיטה כ״א צ״ל וכן ר״ל מושב כמו עגול מעשה כן במלכים ז׳
דף ס״ז עמוד א׳ שיטה י״ג צ״ל ע״פ ועבדתם את ה׳ אלהיכם
שיטה כ״א צ״ל גולים מהארץ
דף ס״ח עמוד ב׳ שיטה ל״ב צ״ל שלש וארבע
עמוד ג׳ שיטה ט״ו צ״ל רמז על שין ורי״ש
שיטה כ״ב צ״ל באות רי״ש ושי״ן דשקר
דף ס״ט עמוד ד׳ שיטה מ״ב צ״ל קרי בה ש׳ בי״ו
דף ע׳ עמוד ד׳ שיטה י״א צ״ל והב׳ המחלוקת
שיטה ל״ה צ״ל וסייגים
דף ע״א עמוד ד׳ שיטה כ״ה צ״ל דתמיד הוא מתלוה
שיטה כ״ז צ״ל זכיה מן הדין בעוה״ז
דף ע״ב עמוד ג׳ שיטה כ״ו צ״ל ברכה נסית
דף ע״ג עמוד ב׳ שיטה י״א צ״ל שהם נגלות
שיטה ל״ז צ״ל גם הוא לשון חסרון כמו לא נופל אנכי מכם כלומר איננה חסירה מחשבון תרי״ג שבגופך אלא מכוונת כנגדן
עמוד ד׳ שיטה א׳ צ״ל כי זה המהלך שאתה הולך בו
דף ע״ד עמוד ד׳ שיטה ז׳ צ״ל אבל בקיץ הוא
דף ע״ה עמוד א׳ שיטה י״ט יען כי גוף זה האדם צדיק וישר הוא דייקא כלומר בגלגול זה שנתחדש בו הגוף ולא כן היתה נפשו בגלגול שעבר
דף ע״ו עמוד ד׳ ספירות ראשונות שנחיה בהארת חכמה בינה ודעת

הלכות
שנה הראשונה

פרשת בראשית

ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם הנה ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בענין הלבושים דאדה"ר קודם החטא היו כתנות אור מן החשמ"ל וכשחטא הפסיד אותם הלבושים דחשמ"ל שהם שע"ח נהורין כמנין חשמ"ל ועשה לו מלבוש אחר מקליפת נגה והם כתנות עור וכנז' בעץ חיים שער ק"ן פ"ד יע"ש גם כתב רז"ל בשער הכונות בכונת מלביש ערומים דמלבוש האדם הוא מן הקדושה וע"י עבירות שעושה גורם שיתאחזו הקליפות במלבושיו והנה המלבושים יש בהם אור המקיף מחוץ להם כנודע כי יש אור פנימי בפנים ונכלל בתוך הגוף והמלבוש סובב את הגוף ועל המלבוש הם האורות המקיפים ועומדים מחוץ המלבושים ולכל לבוש ולבוש יש בחינת אור מקיף כפי ערכו ואין לך דבר שדוחה את הקליפות כמו אור מקיף לפי שאין יכולת בקליפות לינק ולהתאחז באור המקיף ולכן הוא עומד בחוץ ואין לו פחד מהקליפות וכו' יע"ש:

והנה בזה מובן קנאת הנחש שנתקנא באדה"ר קודם החטא ונתגרה בו להחטיאו כי נתקנא מכתונת אור שלו שראה שיש עליו אור מקיף גדול כפי ערך הכתונת אור והוא אין לו אחיזה באור מקיף בסוד והנחש היה ערום כנודע ולכן נתגרה בו והחטיאו וגרם להעביר מעליו כתונת אור והיה עור במקום אור כמ"ש ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתונת עור וילבשם ואמרו בזוה"ק שדבק בו משכא דחוויא ובזה פרשתי רמז הכתוב בתיבת וילבשם קרי בה ו' לבשם הוא משכא ד חוויא ו' היה שדבק בם שכל זה היה מחמת החטא וכ"ל בס"ד ההפרש בין אור לעור הוא מספר ס"ע כמנין יגון וידוע כי יגון הוא מלך סט"א כידוע בכונת והסר ממנו יגון ואנחה שהוא יגן פלוני אנחה פלונית כנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ולכן תמצא כי אביון ויגון מספר אחד כי הנעשה אביון מן המצות דבק בו יגון דשני אותיות א"ב יהיו ג' ואז אותיות אביון נעשו אותיות יגון אבל לעתיד בשלימות התיקון יוסר היגון לגמרי ואז יחסר מספר יגון מן אות ע' דעור וישאר אות א' ואז יהיה צירוף אור בתחזור עטרה ליושנה:

ולפי האמור דאין אחיזה לחיצונים באור המקיף דלכך נתקנא הנחש באדה"ר בעבור או"מ שהוא היה ערום ממנו שאין לו אחיזה בו הנה בזה מובן בס"ד הטעם שמצות ציצית מסוגלת לזכור את מצות ה' כדכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' והוא כי הציצית הוא בחינת אור מקיף כמ"ש רבינו האר"י ז"ל ולכך יש בו כח לדחות את הקליפות וכיון דדוחה את הקליפות לכך מועיל לזכירה דידוע מ"ש רז"ל בשער הכוונות בסוד המלבושים שלובש האדם שצריך להזהר שלא ילבש ב' מלבושים בבת אחת והעושה כן קשה לשכחה וסוד הדבר כי לכל לבוש יש בחינת או"מ ואין דבר שדוחה הקליפות כמו או"מ לפי שאין להם יכולת לינק ולהתאחז בו בו ונמצא כי המחבר שני לבושיו ולובשם ביחד אינו מניח מקום לאו"מ ליכנס תוך שני המלבושים ולהקיף בין כל לבוש ולבוש ועי"כ אין הקליפות נדחות משם ונודע שאין השכחה מצויה אלא מחמת הקליפות כי הזכירה היא מצד הקדושה בסוד ואין שכחה לפני כסא כבודך עכ"ל יע"ש ובזה מובן הטעם שפיר דהציצית כיון דהוא בחי' או"מ יש בו כח לדחות הקליפות וממילא תדחה השכחה ותתגבר הזכירה בראייתו לזכור מצות ה' כי בראייתו ע"י הכונות השייכים לזה התעורר הארת או"מ שה"ס הציצית:

ולכן תמצא ציצי"ת מספר בית יעקב ונז"א בית יעקב לכו ונלכה באור ה' כי אחיזה באו"מ שה"ס הציצית אינו אלא לישראל שהם בית יעקב ונז"א ואשא אתכם על כנפי נשרים והוא כי נשרים מספר ציצית וכל זה לעת עתה שאין לנו השגה בטלית עצמו אלא רק בציציות שהם הכנפים אבל בגמר התיקון אביא אתכם אלי שתשיגו הכל גם בבחינת הטלית גם אלי אל יו"ד שה"ס חכמה:

א' קודם שיברך ויתעטף יכוין לקיים מ"ע ללבוש ציצית מצויצת כהלכתו שנאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם והיא מ"ע שהז"ג וע"י כונת הכנה זו אז יהיה כח בהכנתו בברכה להעלות מ"ן ולהמשיך המוחין כמ"ש רבינו הרש"ש בנה"ש ולכן טוב לומר בפיו קודם הברכה ליקבה"ו וכו' הריני מוכן ללבוש ציצית מצויצת כהלכה כמו שצונו ה' אלהינו ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם כדי לעשות נ"ר ליוצרינו וכו' וגם צריך לכוין בעת שמתעטף בו שצונו הקב"ה להתעטף בו כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם וכתבו האחרונים ז"ל מי שאינו עושה כן עליו נאמר ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה:

ב' יברך להתעטף בציצית בשב"א תחת בי"ת ולא בפת"ח וצריך לכוין בברכת הטלית גדול לפטור טלית קטן שעליו שלא פשטו בלילה משום דאיכא דס"ל שצריך לברך על ט"ק בבוקר ומשום ספק ברכות להקל אין מברכים וכתבתי בס"הק מקבציאל דאם יכוין בכך סגי בהכי ואין צריך למשמש בט"ק בשעת ברכה גם לדעת מרן ז"ל ועל כן מפני שהשכחה מצויה באדם ומשתלי ולא מכוין לפעמים לכך נכון שירגיל עצמו להוסיף בנוסח הליקבה"ו הנז"ל עוד דברים אלו והריני מוכן לברך על עטיפת הטלית כתיקון חז"ל והריני מכוין לפטור בברכה זו גם הטלת קטן שעלי:

ג' קודם שיברך יעיין ויבדוק בחוטי הציצית שלא יהיה בהם חסרון הפוסל וגם יפריד הציציות בידיו שלא יהיו החוטין מסובכין זב"ז ורק בשבת לא יפריד אלא יבדקם בלבד וגם עוד יזהר בכל יום לבדוק ולעיין החוטים למעלה בקרן במקום הנקב שאם נפסק שם אפילו חוט אחד פסול ובשעת הדחק שאיחר לבא או שהציבור ממתינין עליו לעשות פתיחת ההיכל או לקרא

לקרא בתורה יוכל לסמוך אחזקה ולא יבדוק באותה הפעם וכן מי שהולך בדרך ואין בידו לתקן כתבו האחרונים שיש לסמוך על החזקה ולא יבדוק:

ד' גם טלית קטן יזהר לבדקו קודם ובזה תהיה גם אשתו מסייעת במצוה שתהיה זהירה לבדוק טלית קטן בעת שמזמנת הבגדים לבעלה להחליפם ותזהר ג"כ להפריד החוטין כי מחמת כבוס ודאי יהיו מסובכים זב"ז ואז תטול שכר בזו המצוה להציל בעלה מן האיסור שלפעמים האיש בהול ללבוש בגדיו ואינו בודק אך עכ"ז הוא לא יסמוך על אשתו אלא יבדוק ואח"כ יברך:

ה' סדר עטיפת הטלית גדול הוא כך אחר סיום הברכה תעטף בו ראשך בלבד ולא כאותם המתחכמים לעטף בו כל גופם מתחלה דאין לנו אלא דברי רבינו האר"י ז"ל ואחר שעטפת בו ראשך יהיו הד' כנפות יורדין על הכתפיים לצד פניך שנים על צד ימין ושנים על צד שמאל אז תאחז תחלה בשנים שבצד ימין ותשלכם לאחוריך לצד שמאל שיהיו כרוכים סביב צוארך על כתף השמאלי לאחור ושתיים השמאליים ישארו תלויים נגד פניך ותמתין מעט שיעור מהלך ד' אמות או פחות מעט ותחזור ותשליך אותם השנים השמאליים ג"כ לאחוריך לצד שמאל באופן שעתה נעשו כל הד' כנפות תלויים לאחוריך ביחד בצד שמאל ותמתין שיעור מהלך ד' אמות ואז תוריד הטלית הכרוך בצוארך על כל גופך ועתה תהיה מעוטף בו ראשך וגופך ביחד כן מפורש בספר הכונות דרוש הציצית פרק א' וכמו שדקדק יפה הרב אלי' ז"ל דף ק"ז ע"ד וכן מפורש להדיא בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ומ"ש שישהה בין השלכת שתים הימנים להשלכת שתיים השמאלים שיעור הלוך ד' אמות זה לא נתפרש להדיא בדבדי רז"ל ובדברי הרש"ש ז"ל אך הואיל ונתפרש שם שצריך לכוין בזה כונות בפ"ע ובזה כונות בפ"ע דהשלכת השתים תחלה בעוד שהשתים השמאלים עודם תלויים לצד פניו יש בזה ענין בפ"ע ואנחנו אין אנחנו מכוונים בכונות האלו לכך די לנו שנשהה הילוך ד' אמות כדי לקיים ההוראה של מעשה זו וכמ"ש עדר עדר לבדו וריוח תשימו בין עדר לעדר:

ו' בין בט"ג ובין בט"ק יברך מעומד ומנהג רבינו האר"י ז"ל שגם ט"ק היה תחלה מעטף בו ראשו ואח"כ מוריד אותו על גופו ולפיכך היה מברך על ט"ק להתעטף וכל אדם אם יעשה כן הנה מה טוב אך מי שאינו מעטף בו ראשו אלא תכף מורידו על גופו ולובשו יברך על מצות ציצית ולא יברך להתעטף:

ז' הלובש טלית חדש יברך שהחיינו אחר ברכת להתעטף וטלית קטן אין מברכין שהחיינו דאין דרך לעשותו מדבר חשוב שיהיה שמח ואם עשו מדבר חשוב שהוא שמח בו יברך שהחיינו:

ח' אין להקפיד להניח סימן בטלית לשום תמיד צד אחד של הטלית על הראש ולא יהפך כמו שיש נוהגים להקפיד בכך ולעשות סימן כי מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל דאין להקפיד על כך וילבוש כאשר יזדמן לו:

ט' יזהר שלא יסיר הט"ק מעליו בשום זמן הן בעת שינה הן בעת תשמיש המטה ורק כשיכנס למרחץ יסירנו ואם נכנס לבית הכסא ואין עליו בגד עליון המכסה את ט"ק אז יכסה ויצניע הציציות שבו שלא יהיו תלויים להדיא בגילוי:

י' אם פשט ט"ג כדי ליכנס לבית הכסא או בשביל עסק אחר על דעת לחזור וללבשו מיד אין צריך לברך עליו שנית ואע"ג דמרן ז"ל ס"ל לברך קי"ל ספק ברכות להקל ואפילו נגד סברת מרן ז"ל וכן ה"ה בט"ק אם פושטו להכנס לטבילה לא יברך כשלובשו בעת שילא משום ספק ברכות ואע"ג דמפורש בספר הכונות דרבינו האר"י ז"ל היה מנהגו לברך על ט"ק אחר טבילה ואין אומרים ספק ברכות כנגד רבינו האר"י ז"ל מ"מ י"ל שאני רבינו האר"י ז"ל שהיה מתעכב בטבילה ועושה בה כונות הרבה ונעשה הסח דעת עפי מיהו אם פושטו כדי ליכנס למרחץ דשוהה שם הרבה יש לברך ע"פ מנהג האר"י ז"ל כך העלתי בסה"ק מקבצאל מיהו אם החליף בגדיו ולובש ט"ק אחר אפילו שהוא לובשו תכף ומיד אחר שפשט הראשון יברך על זה החדש וכן ה"ה בט"ג אם פושט זה שעליו ולובש ט"ג אחר יברך על השני:

ובסה"ק רב פעלים כתבתי בתשובה בס"ד במי שדרכו ללבוש ציצית ותפילין בכל יום בביתו כדי שיכנס לבית הכנסת בציצית ותפילין אך מחמת שהולך במבואות שאם עוברים ושבים בני אדם הרבה בני ברית ואינם בני ברית אינו לובש ט"ג שיש לו בבית הכנסת כי ניכר לעיני בני אדם אלא יש לו טלית דק מאד שיש בו שיעור ט"ג אך אינו גדול הרבה ולובשו בביתו תחת הגלימא שלו ולרוב דקותו וגם אינו ארוך הרבה אינו ניכר לעיני בני אדם העוברים ושבים וכשיבא לבית הכנסת ישאר זה עליו תחת גלימתו ולובש טלית הגדול שיש לו והעלתי בס"ד דיכול לברך בבית הכנסת על טלית השני אע"פ שעדיין הראשון עליו שבירך עליו בביתו כיון דאיכא הפסק מביתו לבית הכנסת וגם איכא הסח הדעת שהוא אומר פסוקים על המזוזה ועוד שוהה הרבה בדרך הילוכו ושם בבית הכנסת לובש טלית אחר גדול כראוי בעטיפת הראש והגוף וזה הטלית שעליו הוא מונח על כתפיו תחת גלימתו ועוד צדדתי טעמים אחרים בדבר זה לברך ואין לחוש בזה משום ספק ברכות:

פרשת נח

ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה י"ל מאחר שאמר פרו ורבו למה הולרך לומר עוד שרצו ורבו ועוד למה נקיט לשון שרצו שהוא לשון האמור בשרצים ועוד תיבת בה לשון יתר דודאי הוא בה ולא בשמים ונ"ל בס"ד דידוע שכל עולם יש לו שם משמות הקודש המאיר בו וזה השם הוא נקרא שר לאותו עולם והיינו שם א"ל אדנ"י מאיר בעשיה ושם אל הוי"ה מאיר ביצירה ושם אל שד"י מאיר בבריאה נמלא שר העשיה הוא שם אל אדנ"י שעולה מספר ל"ו והכתוב אמר עולם חסד יבנה דקיום העולם הוא על חסד אל וכמ"ש חסד אל כל היום אך העולם לריך לשמירה מחסד אל בשש קצות שלו שהם ארבע רוחות ומעלה ומטה שצריך להיות חסד יסובבנו בשש קצותיו וגם בזמן שנות העולם שהם ששה אלפים שנה ג"כ מתפשט ששה פעמים חסד אל וז"ש ואתם פרו ורבו ובשכר פריה ורביה שלכם אז שרצו בארץ חלק תיבת שרצו לשתים וקרי בה שר ל"ו הוא שם אל אדנ"י המאיר בעשיה שעולה מספר ל"ו שנקרא שר העשיה הנה הארתו תתפשט עד הארץ הלזו התחתונה שהיא בכלל העשיה יען כי היא סיום העשיה ושורין שלה כנודע וז"ש שר ל"ו תהיה הארתו נמשכת בארץ הלזו וגם עוד ורבו בה כלומר ורב וא"ו בה שתתפשט הארת וא"ו פעמים חסד אל בששה קצוות שלה וגם בזמן השנים שלה:

והנה

והנה ששה פעמים חסד אל המאירים בששה קצוות העולם עולים מספר תרי"ח לכן הטלית שהוא מגין על האדם כמ"ש בצל כנפיך תסתירנו מצותו מן התורה הוא שיהיה מצמר רחלים שעולה מספר תרי"ח נרמז שבזכות מצות הטלית הנעשה מן צמר רחלים זוכה לשמירה מששה פעמים חסד אל בשש קצוות שלנו ועוד נרמז מספר צמר רחלים במספר ציצית דאותיות ציצית עולים ת"ר ועם ב' נקודות שבו שהם ב' חירי"ק נעשה מספרו תר"ך כמנין צמר רחלים עם כולל ב' תיבות ולכן בציצית שהוא מספר כתר יהיה זכירה לתרי"ג מצות שהם תרי"ג דאורייתא ושבע דרבנן :

א' שלשה מיני טלית הם הא' של צמר רחלים ואילים ובטלית זה יעשה גם הציציות שלו מצמר הנז' וזה הוא החיוב מן התורה לכ"ע והלובשו מקיים מ"ע מן התורה אליבא דכ"ע :

והב' טלית של צמר גפן או טלית של משי ובזה יש פלוגתא די"א חייב מן התורה וי"א חייב מדרבנן וגם למ"ד חיובו מדרבנן יוכל לברך עליו כמו דמברכין על מצוה דרבנן ובענין הציציות אע"ג דלדעת מרן ז"ל ודעמיה יוכל להניח ציציות של צמר רחלים גם בבגדים של שאר מינים עכ"ז אם הטלית הוא של צמר גפן טוב שיניח בו ציציות ממין שלו שהוא צמר גפן יען דלדעת מהר"ם מרוטנבורק ז"ל ודעמיה אין פוטרים ציצית של צמר גפן בבגדים של שאר מינים לכך לצאת י"ח פלוגתא הנז' יניח הציציות ממין הבגד עצמו מיהו כל זה דוקא בהיכא דהטלית הוא צ"ג דאז יניח הציציות צ"ג אבל אם הטלית של משי קשה למצוא ציציות של משי מהודקים כמה כהלכתם אליבא דכ"ע יען דס"ל לגדול אחד בדבריו בכ"י ז"ל כק"ב דבמשי צריך שתהיה שזירתו ומשיכתו נשמה כי הזריקה והמשכה במשי היא כטויה בצמר ע"ש ולפ"ז קשה הדבר למצוא ציציות של משי מהודקים לסברה זו ואע"ג דהח"ד ז"ל נראה דלא סבר בזה כאותו גדול הנז' עכ"ז הא נמצא פלוגתא ואולי גם מרן ז"ל ס"ל כאותו גדול לכך טלית של משי אם לא מצא לו ציציות של משי מהודקים כהלכה ע"פ סברת אותו גדול הנז' אז יניח בזה הטלית של משי חוטין של צמר רחלים כמלאכת אתה למד טלית של משי מלבד שהוא מדרבנן הנה הוא גרוע יותר מטלית צמר גפן מצד החוטין שצריך לתלות בו ובכל הני איכא עוד גרעון מטלית של צמר רחלים דההם הוא אליבא דכ"ע אבל באלו הא איכא סברת בעל העטור והב"ח ז"ל דס"ל דאין לברך אלא על טלית צמר רחלים וחוטיו צמר אבל כל טלית של שאר מינים אין לברך אך לא קי"ל להלכה כוותייהו בזה :

והג' הוא טלית ששתי שלו צמר רחלים והערב של מין אחר או להפך וזה גרוע ביותר דלדעת מהרמ"מ ודעמיה אין תקנה לטלית זה מצד החוטין ורק לדעת מרן ז"ל יש לו תקנה לתלות בו חוטין של צמר רחלים וכן צריך לעשות :

ולכן ראוי לכל יר"ש להזהר בין בט"ג בין בט"ק ללבוש של צמר רחלים ויהיו החוטין ג"כ מצמר רחלים ובזה נמצא מקיים מ"ע מן התורה ויוצא י"ח בציצית אליבא דכ"ע בלי שום פקפוק :

ב' יש מיני בגדים שקורין אותם כרמא"ן ועוד מה שקורין אותם שא"ל כשמי"ר: והם נעשים מצמר עזים הנקרא בלשון הקודש נוצה של עזים הנה אלו דינם כמו שאר מינים שהם צמר גפן או משי או קנבוס כי בכל התורה אינו נקרא צמר בסתם אלא רק צמר רחלים שהם הנקבות או צמר אילים שהם הזכרים אבל של עזים נקרא נוצה של עזים ולכן יר"ש יעשה חקירה בטליתות שקונה שיש נראין של צמר רחלים ואילים אך באמת הם צמר גמלים או של עזים ויש שהשתי צמר והערב מין אחר דאלו גרועים טפי כאמור לעיל :

ג' בגד של עור פטור לכ"ע דלא מקרי בגד להתחייב בציצית אלא דבר שנארג :

ד' חוטין של פשתים אע"ג דפוטרין בבגד של שאר מינים אסור לתלותן בבגד צמר משום כלאים דלא התירה תורה כלאים בציצית אלא היכא דאיכא תכלת ובזה"ז לית לן תכלת מיהו יש אומרים דאין לתלות חוטי פשתים אפילו בבגד של שאר מינים שאינם צמר מפני שיש צמר שנראית כעין משי ויבואו להטיל ציצית פשתים בבגד של צמר שיסברו שהוא משי והכי נהוג שלא להטיל חוטין של פשתים בשאר מינים שאינם צמר :

ה' אין ללבוש טלית פשתן אע"פ שהוא מטיל בו חוטין של פשתן משום גזרה ורק בשעת הדחק דאין לו בגד אחר כי אם של פשתן יטיל בו חוטין של פשתן דוקא ולא מין אחר והתירו לו בזה בשעת הדחק דוקא דאין לו טלית אחר :

ו' טלית שאין לה ד' כנפות פטורה מן הציצית ואם היא בעלת חמש כנפות או יותר חייבת אך לא יטיל ציצית לכל כנפותיה כי אם יטיל לארבע כנפות בלבד ויזהר להניח החוטין בארבע כנפות המרוחקות זו מזו כי המרוחקים נופל עליהם שם כנפות טפי ואם עבר והטיל יותר מן ד' כנפות עבר על בל תוסיף כשילבשם ומ"מ יזהר להתרחק מטלית כזו ולא ילבש טלית שיש לה יותר מארבע כנפות אע"פ שמטיל חוטין בארבע בלבד מפני שיש חולקין ופוטרין טלית כזו מן הציצית וכנז' בפוסקים :

ז' כנפות הטלית שהם הקרנות שמטילין בהם ציצית צריך להיות מרובעים דוקא ולא עגולים שאין עיגול נקרא כנף וצריך לדקדק בזה בט"ק מכח שעושין בהם תפירה ובנקל יהיו נראין עגולים מכח התפירה :

ח' אם נקרע טליתו יזהר לתפרו תכף שלא יהא בת ששה כנפות דאיכא מ"ד פטורה מן הציצית כמ"ש לעיל ואם נקרע רובה ובא לתפרה צריך להתיר הציציות ויחזור ויטלם אחר התפירה כן העלו האחרונים ז"ל והטעם משום תעשה ולא מן העשוי אליבא דמ"ד פטורה ואע"ג דלא קי"ל כסברה זו כי מרן ז"ל פסק דחייבת עכ"ז יש ליזהר בזה לכתחילה ודבר זה ימצא הרבה בטלית גדול שעושין אותו משתי חתיכות שתופרים אותם ביחד ולפעמים יבלו חוטי התפירה ויהיו נחלקים זה מזה :

ט' סודר שנותנין על הצואר אע"פ שיש לו ד' כנפות ויש בו שיעור ציצית פטור וכן ה"ה המלבושים כגון גלימא וכיוצא שיש להם ב' כנפות למעלה סמוך לצואר וב' כתפות למטה פטורים ומ"מ יר"ש יזהר לעשות קרן אחת מהם עגולה דאז בזה יהיה פטור לכ"ע ואע"פ שלא נהגו העולם לחוש על זה המחמיר תע"ב ועיין אחרונים יע"ש :

י' מצוה מן המובחר לעשות חוטי הציצית שזורין משמונה חוטין שיהיו כל חוט משמונה כפול לשמונה שאז בזה יהיו כל חוטין של ד' כנפות רנ"ו חוטין רמז לכנפי החיות וכשר הדבר לעשות כן כמ"ש השו"ב ז"ל בשם אחד קדוש ע"ש ובספר לב חיים סי' פ"ו הביא כמה ספרים דכתבו כן ולכך כל אדם יזהר לכתחילה בזה וכ"ל בס"ד לעשות רמז בזה במספר מובחר שעולה רנ"ו כלומר דבר זה הוא מצוה מן המובחר וז"ש רנ"ו ליעקב שמחה וידוע שצריך להעביר ארבע כנפות אלו

שהם

שהם רנ"ו ע"ג עיניו בשעת ק"ש ולאותיות צין מלאים עולים רנ"ו רמז חוטין אלו שהם רנ"ו יועילו לעין שהיא מספר רנ"ו וכמ"ש כל כנף הוא ס"ד חוטין כמנין נוגה שבזכות זה אנחנו מתקנין קליפת נגה ונעביר כתונת עור ויהיה כתונת אור מארבע עולמות שהם כנגד ארבע כנפות :

י"א יזהר לעשות גוף הטלית וחוטין של הציציות הכל לבן בין בט"ג בין בט"ק רמז לדבר והיו הטטופים ללבן וטליתות שיש בהם צבע מצדדין לנוי לא אכפת כי הצבע הוא מעט מן המעט בגוף הטלית דרובו לבן :

י"ב ארבע חוטין של ציצית יתנם בכנף הטלית תוך הנקב כדי שיהיו שם ח' חוטין תלויים מכאן ומכאן וצריך שיהיה כל חוט משמונה אלו ארכו י"ב גודלים ומודדין במקום הרחב שבגודל ומתחילין למדוד אותם משפת הכנף אחר הקשר אבל כל מה שמונח על הכנף אין למדוד בכלל החשבון של י"ב גודלים הנז' ואם ירצה לעשותם יותר מן י"ב גודלים הרשות בידו ובדיעבד אם הם פחות מי"ב גודלים כשרים וכ"ש אם היו בהם תחלה שיעור י"ב אלא דנתמעטו ע"י רחיצה שנתכווצו דכשרים בדיעבד :

י"ג אלו הי"ב גודלים יזהר לעשותם ארבעה גודלין גדיל ושמונה גודלים ענף ואם מוסיף על הגדיל יוסיף ג"כ בענף באופן שידקדק שיהיו הציציות שליש גדיל ושני שלישין ענף כי יש טעם בזה ע"פ הסוד :

י"ד יקשור ראשי כל חוט וחוט של הציציות כדי שלא יתפרדו משזירתן כן העיד רבינו מהרח"ו ז"ל על רבינו האר"י ז"ל שהיה עושה כן וכן העיד מהרש"ו ז"ל על רבינו מהרח"ו אביו ז"ל :

ט"ו העיד רבינו מהרח"ו ז"ל על רבינו האר"י ז"ל שהיה נוהג לעשות בט"ק דוקא ב' נקבים סמוכים זל"ז כעין נקודת צר"י בכל כנף מארבע כנפות והיה מוציא חוטי הציצית דרך שני הנקבים ההם באופן שיהיו שני קצוות חוטי הציצית מתגלים בצד אחד החיצון וסברה זו הביאה בס' האגור אך רבינו האר"י ז"ל לא היה עושה כן בטלית גדול אלא רק בט"ק ומהרש"ו ז"ל העיד על אביו מהרח"ו ז"ל שלא היה עושה כן אפילו בט"ק ובודאי רבינו מהרח"ו ז"ל הבין מרבינו האר"י ז"ל שאין דבר זה מעכב ורק רבינו האר"י ז"ל אחר שנהג בכך בילדותו כמנהג האשכנזים לא שינה ולכך גם רבינו מהרח"ו לא שינה מנהגו ואנחנו מנהגינו לעשות נקב אחד אפילו בטלית קטן ושמעתי שגם אצל החסידים בירושלים ת"ו המנהג פשוט לעשות נקב אחד בין בט"ג בין בט"ק ומסתמא כך היה מנהגו של רבינו הרש"ש ז"ל :

ט"ז אין נכון להניח הטלית בלא קיפול בלילה ואם שכח ולא קפלו ועבר עליו הלילה אז כשילבשנו למחר ינעריהו תחלה וכנז' באחרונים גם כתוב באחרונים שכל אדם יקפל טליתו כל יום אחר תפלה בידו ולא יתננו לשמש לקפלו דקשה למזל גם יזהר כשיחלוץ הטלית וכן התפילין יחלוץ ביד שמאל שהיא יד כהה להראות שקשה עליו פרידתו :

י"ז נכון להסתכל בציצית ויכוין ויצייר במחשבתו כאלו יש בהם חוט מראה התכלת שהוא דומה לרקיע מפני דאותה הארה לא נפסקה וכמ"ש מהרח"ו ז"ל וימלא טוב בכונה זו :

פרשת לך לך

אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים נ"ל בס"ד דידוע שם אל שדי מאיר בעולם הבריאה והטעם כי עולם הבריאה הוא עולם השלישי שהם קדושה משולשת ולכן מאיר שם אל שדי דחשבונו משלש כל שלים הוא קט"ו כמנין חסד גדול ולכן מרע"ה שזכה אל הנשמות דבינה דבריאה כמ"ש בטעמי הפסוקים בפרשת בראשית נקרא משה שהוא מספר אל שדי שכל שלים הוא מספר חסד גדול שהוא היה בסוד החסדים בנר"ן שלו כמ"ש ותרא אותו כי טוב הוא ולכן נתנה תורה על ידו דהתורה נתנה לנו מעולם הבריאה :

והנה ידוע שישראל נשמתם חצובה מתחת כסא הכבוד שהוא עולם הבריאה בסוד ברוך אלהינו שבראנו לכבודו ששם מאיר שם אל שדי שהוא משולש כל שלים מספר חסד גדול ולכן אם ישראל יהיו שלמים בעבודה באהבה משולשת שיהיה להם בעבודת השי"ת אהבה בכונה אהבה בדבור אהבה במעשה אז יאיר בהם שם אל שדי שהוא חשבון משולש כל שלים מספר חסד גדול כי האהבה היא מצד החסד בסוד זרע אברהם אוהבי וגם שם ה"ס הגדולה לכך יאיר בהם אל שדי שהוא ג"פ חסד גדול בנר"ן שלהם ועל שילוש זה רמז להם כמ"ש והייתם לי סגולה דוגמת הסגו"ל שהוא נקודת החסד והוא משולש בשלש נקודות .

וידוע הוא דשלימות העבודה בשלשה פעמים אהבה הנז' רמוזה באותיות שלפני שם הוי"ה שהם כוז"ו שמספרם ג"פ אהבה ובזה פרשתי הפסוק אחרי ה' אלהיכם תלכו כי כוז"ו שהם מספר ג"פ אהבה אהבה אחרי אותיות שם הוי"ה באלפ"א בית"א ובזה יובן בס"ד הרמז כאן אני אל שדי שהוא שם המאיר בבריאה שהוא משולש בג"פ חסד גדול לכן התהלך לפני כלומר באותיות שהם לפני שמי שהם מספר ג"פ אהבה שהיא בסוד החסד הגדול ובזה תהיה תמים בהארת אל שדי ומאחר שאנחנו צריכין לעבוד את השי"ת ולקיים מצותיו בשלשה פעמים אהבה שהם בכונה ובדבור ובמעשה לכן הציצית שהוא זכר לכל מצות ה' עושין בו ט"ל כריכות לרמוז שאנחנו צריכין לראותו לזכור בו מצות ה' באהבה משולשת בכונה ובדבור ובמעשה ולכך נקרא טלית שהוא שהוא ט"ל ת"י והיינו ט"ל רמז לט"ל הנז' ות"י הוא מספר קודש שימשך לנו קדושה ממצוה זו של ט"ל כריכות הציציות כי אין לנו השגה אלא בציציות שבטלית ולא בגוף הטלית עצמו :

א' הגדיל יעשהו חוליות חוליות כל חוליה משלשה כריכות ובתחלה יקשור ב' קשרים סמוך לכנף ויכרוך ז' כריכות ויקשור ב' קשרים אחרים ויכרוך ח' כריכות ויקשור ב' קשרים אחרים ויכרוך י"א כריכות ויקשור ב' קשרים ויכרוך י"ג כריכות ואח"כ יקשור עוד ב' קשרים והרי סך הכל ט"ל כריכות כמנין הוי"ה אח"ד וכמ"ש רז"ל בס' הכונות ועשיתי סימן לדבר זה תן חלק לשבעה וגם לשמונה כמלא תחלה בשבעה כריכות ואח"כ שמונה כריכות ואח"כ תעשה י"א כמנין אותיות לשבעה לשמונה שהם י"א אותיות ואח"כ תעשה י"ג כמנין אותיות תן חלק לשבעה וגם שהם י"ג אותיות :

ב' גוי שתלה החוטין של ציצית בטלית או שעשה החליות והקשרים פסולה אבל האשה כשרה להטיל הציצית בטלית ולעשות החליות והקשרים ויש מחמירין שלא לעשות ע"י נשים ולכן לכתחילה צריך להזהר שלא לעשות טליית החוטין וכריכתן וקשירתן ע"י נשים אלא ע"י

ע"י אנשים אבל טויה ושזירה עושין גם לכתחלה ע"י הנשים והקטן דינו כאשה לענין זה ולכן לכתחלה אין לעשות תליית החוטין והכריכות והקשרים ע"י קטן אלא ע"י גדול ומיהו כל שהוא בן י"ג שנה ויום אחד יעשה לכתחילה ואין צריך לבדוק אם יש לו ב' שערות:

ג' אם הטיל ישראל ציצית בבגד שלא בכונה כלומר שלא נתכוון לשם מצות ציצית יש פוסלין ויש מכשירין והלכה כסברת הפוסלין ולכן צריך להתירם ויחזור ויטלם לשם מצות ציצית ואם הוא בשבת שא"א לו להתירם ולקשרם ואין לו טלית אחרת כשרה יש לסמוך על המתירים באותו היום דוקא ואחר שבת יתקננה אך לא יברך דספק ברכות להקל וברכות אינם מעכבות ולכן כל אדם יזהר שלא יסמיך בתליית החוטין ותיקונם אלא על אדם יר"ש ומוחזק בכשרות ובקי ויודע לכוון לשם מצוה ולעשות כל הדברים כתיקונם ועל כן יזהר לומר בפיו מקודם הריני מטיל ציציות אלו לשם מצות ציצית יען די"א כל דבר הצריך כונה לשמה צריך להוציא הכונה בשפתיו וכמ"ש האחרונים בדין הטוויה ושזירה וטוב לומר ליקב"ה וכו' הריני מוכן להטיל ציציות בארבע כנפות הבגד הזה כמו שצונו ה' אלהינו בתורתו ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ונאמר גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה ויהר"מ ה' או"א כשם שאנחנו מקיימים מצוה זו בחוטי לבן כך תזכינו לקיים אותה כתקנה בחוטי תכלת ככתוב בתורה ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ויהי נועם וכו':

ד' טוב להזהר שלא לחתוך חוטי הציציות בסכין ע"ד שנאמר לא תניף עליהם ברזל אלא יחתכם בשיניו כשצריך לחתכם:

ה' אם שאל טלית מצוייצת אם שאל אותה ללבשה כדי לעלות לדוכן או לעלות לס"ת וכיוצא הי"ז לא יברך עליו אבל אם שאל בעבור לקיים מצות עיטוף בציצית הנה אם שאלו מן השמש שלא מדעת בעלים לא יברך עליו דברכות אינם מעכבות וכיון דאיכא פלוגתא ספק ברכות להקל אבל אם שאלו מדעת בעלים להתעטף בו לקיים מצות ציצית יוכל לברך דאמרינן מסתמא נתנו לו במתנה ע"מ להחזיר והרי הוא שלו ואע"ג דגם בזה יש אומרים דאין לברך על טלית שאולה. כלל מ"מ בכה"ג יש לסמוך על המנהג ואין למחות ביד המברך ומיהו יר"ש יתרחק מטלית שאולה היכא דאפשר לו וטליתות של הקדש שמונחים בבית הכנסת בתורת צדקה ללבשם אותם שאין להם טליתות לכ"ע יברך עליהם ואפילו אם לובשן כדי לעלות לס"ת וכמ"ש האחרונים ז"ל בזה:

ו' בזה"ז חזינן רובא דעלמא קפדי שלא ילבשו אחרים ציצית ותפילין שלהם ולכן אין ליקח מן השמש ציצית ותפילין של אחרים שלא מדעת בעלים אא"כ יודע השמש בבירור שהבעלים לא קפדי ואין כל הדעות שוות בדברים אלו הלא גם אנכי מכיר בעצמי דאנא מאינשי דקפדי בזה והטעמים שונים:

ז' מותר להתיר הציציות מן הטלית בין גדול בין קטן בשביל הידור מצוה לשים במקומן ציציות חדשים ונאים יותר אע"פ דאלו הציציות שנוטלם הוא משליכם וגונזם ואין מניחם בטלית אחרת שרי משום נוי מצוה וכן אם נפסק כנף אחד ורוצה לחדש ארבעתם בשביל נוי שיהיו שוים ודומין זל"ז מותר להסיר כל השלשה אחרות ולעשות הארבע כנפות חדשים שיהיו שוים יחד בשביל נוי מצוה:

ח' אע"פ שהכריכות של הציצית עצמם כמספר שם הוי"ה כי יש שמנהגם בכך ואין נוהגין בכריכות של ט"ל הרי זה מותר להתירם ואין בזה חשש מוחק את השם

כמ"ש האחרונים ז"ל:

ט' כשרוצה להתיר הציצית כדי להניח יותר יפים וקשה עליו הטרחה להתירן מותר לחתכן אע"פ שהם נפסדים בזה לגמרי מיהו יש מחמירין בזה ואוסרים לחתכן וצריך לחוש לדבריהם ורק בשעת הדחק וצורך גדול יש לסמוך על המתירים כן העלו האחרונים ז"ל:

י' טלית מצויצת שנחלקה לשני חלקים אסור לחזור לתפרה עם הציציות שבה משום תעשה ולא מן העשוי כיצד יעשה יתיר הציציות של חלק אחד מהם דוקא ואח"כ יתפור החלקים יחד ונמצא הוי זה החלק שאין בו ציצית כמו תוספת על חלק ראשון ואח"כ יעשה ציצית מחדש בחלק הזה שהוא תוספת לראשון כן העלתי בסה"ק מקבציאל מספרי האחרונים ז"ל:

י"א שיעור הטלית גדול הוא כדי שיקיף כל ראשו וכל גופו עד החזה פנים ואחור כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בספר הכונות וחז"ל אמרו כדי שיכסה ראשו ורובו של קטן ובסה"ק מקבציאל הבאתי דברי רבינו האר"י ז"ל מ"ש בס' הכונות ומ"ש בעולת תמיד ומ"ש בנהר שלום לרבינו הרש"ש ז"ל והשויתי דברי רבינו האר"י ז"ל עם דברי חז"ל כי שיעור זה דנקטו חז"ל בקטן דבעו רוב גופו הוא שוה עם שיעור דנקיט רבינו האר"י ז"ל בגדול עד החזה ולא נקיט רוב גופו ושם נסתפקתי אם זה השיעור דבעינן בגדול עד החזה אם אדם ארוך הרבה יוכל ללבוש טלית המגיע באדם בינוני עד החזה אע"פ שאליו אינו מגיע עד החזה והעלתי דאזלינן לחומרא ובעינן שיגיע לזה הארוך עד החזה כי מסתימות דברי רבינו האר"י ז"ל נראה יותר שצריך לשער כל אחד כפי מדתו מיהו לקולא לא עבדינן שאם יש קצר קומה הרבה שהוא גדול בשנים ורק קומתו קצרה כמדת קטן בן ט' שנים אינו יכול ללבוש טלית שיגיע אליו עד החזה כיון שזה הטלית אינו מגיע בגדול עד החזה:

י"ב בשיעור טלית קטן שלובשין תחת הבגדים בסה"ק מקבציאל הבאתי דברי האחרונים ז"ל בזה ושם הבאתי מה שהעלה הרה"ג הרח"ף ז"ל בלב חיים סי' ל"ע דהנכון לצאת י"ח לכ"ע לשער בטלית קטן שיהיה אמה וחצי שהם ל"ו גודלים באורך ואמה וחצי ברוחב ומה גם לסברת רבינו האר"י ז"ל דצריך לכסות גופו פנים ואחור עכ"ד ע"ש והרואה יראה בדברי רבינו האר"י ז"ל שלא אמר על ט"ק שיכסה פנים ואחור אלא אמר שיעור שיעטף את הגוף מלבד הזרועות ובזה נראה דאין צריך שיהיה הרוחב אמה וחצי שהוא ל"ו גודלים אך באורך מודינא ליה דשפיר הורה כן לסברת הטור ודעימיה דצריך לעשות ארכו אמה וחצי שהוא ל"ו גודלים והנה פה עירנו בגדא"ד יע"א מנהגם לעשות הטלית קטן ארכו אמה ורביע באמת המדינה שעולה האורך בזה יותר מארבעים גודלים אך הרוחב עושים אותו שלשה רביעי אמה שעולה יותר מכ"ד גודלים ובתשובה לעיר אחרת הוריתי לשואל לעשות הרוחב כ"ד גודלים והאורך ל"ו גודלים:

י"ג נשים ועבדים פטורים ממצות ציצית דאפילו אם לובשים טלית בת ד' כנפות אין צריכין להטיל בה ציצית מפני דמ"ע שהז"ג היא וכל מ"ע שהז"ג נשים ועבדים פטורים ואע"ג דקי"ל בשופר וסוכה וכיוצא אם רצו לקיים הרשות בידם ויש להם שכר כמי שאינו מצווה ועושה וליכא משום כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט מ"מ במצוה זו מחזי כיוהרא ועוד יש חשש כמי משום לא תלבש אשה כלי גבר על כן בציצית צריך למנוע אותם וכנז' בפוסקים ובספר הכונות מפורש טעם פרטי במצוה זו ע"פ הסוד דלא שייכה מצוה זו בנשים:

י"ד הקטן היודע להתעטף צריך אביו ליקח לו ציצית לחנכו

לחנכו והאי קטן י"א בן תשעה שנים וי"א הפקח בן שש והינו פקח בן שבע צריך אביו ליקח לו ציצית לחנכו :

ט"ו לילה לא זמן ציצית הוא שנאמר וראיתם אותו פרט לכסות לילה אבל כסות סומא חייב בציצית מפני שישנו בראיה אצל אחרים ולכן אפילו אם ילבשנו הסומא חייב להטיל בו ציצית ובסה"ק רב פעלים הבאתי בתשובתי שם דברי הרה"ג הרה"ק ז"ל בלב חיים סי' ק' שכתב אע"ג דקי"ל סומא חייב בציצית מ"מ מאחר דאיכא מ"ד הסומא פטור יקיים מצות ציצית בלא ברכה משום ספב"ל ושם העלתי בראיות מאחר דפשט המנהג שהסומא מברך יש לו לברך ואין לחוש לספב"ל וגם הרה"ק ז"ל עצמו כ"כ בספר מל"ח סי' יו"ד אות מ"ח במקום שיש מנהג לא אמרינן ספב"ל וזהו מנהג פשוט.שהסומא מברך על הטלית ואם יבא להתחסד לשמוע ברכה מאחרים ד"ז קשה לעשותו בכל יום ועוד נפק מזה פקפוק מצד אחר :

ט"ז מחמת דאיכא פלוגתא בין הרמב"ם והרא"ש בכסות המיוחד ליום ולילה ומרן ז"ל לא גילה דעתו בכסות המיוחד ללילה ולובשו ביום לכך צריך להחמיר באיסור תורה כחומרות שני הסברות הנז' להטיל ציצית בכסות המיוחד ליום ולילה אף אם לובשו בלילה וכן יטיל לכסות המיוחד ללילה אם לובשו ביום אבל לענין הברכה כיון דספב"ל לא יברך אלא אם לובש ביום כסות המיוחד ליום או כשלובש ביום כסות המיוחד ליום ולילה וכנז' באחרונים ז"ל :

י"ז סדינים וכרים אע"פ שאדם ישן בהם לפעמים ביום נקראים כסות לילה דעקרם נעשו בשביל לילה ולמ"ד כסות לילה חייב בציצית אם לובשו ביום צריך להטיל בהם ציצית שהרי האדם ישן בהם בבוקר ואעפ"כ המנהג פשוט שלא להטיל בהם ציצית אפילו שהם של צמר מפני דו"א לא חייבה תורה אלא בגדים שאדם מתכסה בהם דרך לבישה אבל דרך הצעה כגון סדינים וכרים לא מקרו כסות ומ"מ כיון דיש חולקין יעשה קרן אחת מן ד' קרנות עגולה כדי לפטרם לכ"ע בד"א בסדינים של צמר אבל צמר גפן או משי וכיוצא אין צריך לעשות בהם קרן אחת עגולה דיש בזה ס"ס שמא פטורים מן התורה ושמא הלכה כמ"ד כסות המיוחד ללילה פטור ביום וכל שיש ב' ספיקות מן התורה אע"פ שבדרבנן הוא ספק אחד שפיר דמי כ"כ הגאון א"א סי' י"ח סק"ג וכ"ל דיש בזה שלשה ספיקות והוא שמא הלכה כמ"ד כל שהוא דרך הצעה ואינו דרך לבישה אין נקרא כסות ופטור ועל כן אין להקפיד בסדינים של שאר מינים אבל בשל צמר אע"ג דיש בזה ג"כ ס"ס כיון דאפשר לתקן בנקל בקרן אחת עגולה לא סמכינן באיסור תורה על ס"ס זה :

י"ח מותר להטיל הציציות בטלית ולקשרם בלילה בטלית המיוחד ליום אע"ג דלהרמב"ם ודעמיה כסות יום בלילה פטורה ליכא בזה משום תעשה ולא מן העשוי משום דזמן ממילא קאתי ולא דמי לטלית שלש דאיכא חייבת ואין ראוי לציצית כלל וכנז' במש"ז סי' י"ח סק"א :

י"ט הציציות תשמישי מצוה הם ואין בגופן קדושה לפיכך בזמן שקבועין בטלית אסור להשתמש בהם תשמיש של חול כגון לקשור בהם איזה דבר וכיוצא גם יזהר שלא יהיו נגררין ע"ג קרקע משום בזיון מצוה ואחר שנפסקו מן הטלית יכול לזרקן ורק לא יזרקם לאשפה או למקום מגונה ויש מחמירין לגנזן ותבא עליהם ברכה :

כ' טליתות של מצוה שבלו אסור לקנח בהם או להשתמש בהם תשמיש מגונה אלא זורקן והם בלים מאליהם ואותם שנוהגין לזרקן בבית הכנסת והשמשים מקנחין בהם נירות בית הכנסת וגם ידיהם המלוכלכים בשמן זה נקרא תשמיש מגונה ואסור :

כ"א מותר לעשות מטלית גדול טלית קטן כן העלה הרב בית יהודה סי' כ"ט אבל הרב לב חיים ז"ל סי' ל"ב פקפק בזה משום דע"פ הסוד ט"ג יש בו מעלה רבה על ט"ק והאמת איתו בזה מיהו אם נתבלה מקצתו ואין ראוי ללבשו יוכל לעשות מחלק החזק שבו ט"ק ואין חשש בזה לכ"ע :

פרשת וירא

ויקומו וילכו יחדיו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע י"ל למאי אצטריך למימר וישב אברהם בבאר שבע כיון דאמר דהלך לשם מסתמא ישב שם ועוד למה פרט בזה שם אברהם בלבד והול"ל וישבו לשון רבים כדנקיט ויקומו וילכו וכ"ל בס"ד דארז"ל שמים וארץ קימים ע"י מצות המילה ואמרתי בס"ד לכך נתנה בשמיני דקודם מספר שמונה יש מספר שבעה שמים וארץ הם שבעה רקיעים ושבעה ארצות לרמוז השמים והארץ שהם מספר שבעה ושבעה הם קיימים על מצות המילה שהיא במספר השמונה הבא אחריהם ולז"א ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ שהקנה לו הקב"ה השמים והארץ מטעם כי הוא הראשון שנתנה לו מצות המילה אשר בעבורה מתקיימים השמים והארץ ולפ"ז המילה נקראת באר שבע כי היא הבאר המשקה ומחיה בזכותה את השבע שהם שבעה רקיעים ושבעה ארצות כי מזכותה שותים חיות שלהם וז"ש וישב אברהם אל נעריו ויקומו וילכו יחדיו אל באר שבע ומה שזכה לשוב בשלום שלא נשחט יצחק ונתגלה להיות האיל תמורתו בזכות מצות המילה וזהו וישב אברהם בבאר שבע היא מצות המילה בה היה מושבו ואחיזתו ולכך הצליח וישב עם יצחק בנו ועם נעריו לשלום אל באר שבע :

נמצא במצות המילה שהיא בשמיני מתקיימים שמים וארץ וידוע כי מצות התפילין היא דומה למצות המילה לפי ששניהם נקראים אות בהם שני עדים של ישראל שהם חלק ונחלת ה' ומשועבדים אליו לכך גם במצות תפילין יש מספר שמונה כמ"ש במנחות דף מ"ד כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה והמקיים ה"ז קיים שמונה עשה וגם בה יש קיום שמים וארץ דכתב בספר אספקלריה המאירה דארבע פרשיות שבתפילין הם כנגד ד' אותיות שם הוי"ה וארבע בתים כנגד ד' אותיות שם אדנ"י וידוע כי מן אותיות שם הוי"ה נמשך חיות וקיום לשמים ומאותיות שם אדנ"י נמשך חיות וקיום לארץ ולז"א עזרינו בשם ה' עושה שמים וארץ דהיינו כשכתיבתו שהוא שם הוי"ה וכקריאתו שהוא שם אדנ"י עושה ר"ל מתקן :

ובזה יובן אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי והוא דידוע דהתפילין נקראו חוק דדריש רבי יוסי הגלילי בעירובין דף צ"ו ושמרת את החוקה הזאת על מצות התפילין ולז"א אם לא בריתי יומם ולילה זו המילה שקבועה באדם בימים ובלילות וגם חוקות הם תש"ר ותש"י שנקראו חוק אז שמים וארץ לא שמתי :

א' מצות תפילין חמורה מאד ומי שאינו מניח תפילין מחמת שהמצוה אינה חשובה בעיניו נקרא הם פושעי ישראל בגופן דאתמר עלייהו בגמרא דבר קשה ומר מאד ועוד א"ר ששת כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה

בשמונה עשה והמה אות לישראל וצריך שיכוין האדם בהנחתם שצונו הקב"ה בארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים להניחם על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על ייחודו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם את הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות ובזה יזכור את הבורא וימעיט הנאותיו :

ב׳ אחר שלבש הטלית יניח תפילין מיד קודם פרשת עקידה כדי שיהיו עליו בשעת ק"ש דקרבנות שהיא חיוב ואחז"ל כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר על עצמו :

ג׳ כפי סדר הבחינות העליונות שרומזים להם הציצית והתפילין צריך להניח הציצית קודם התפילין והמניח תפילין קודם טועה ועליו נאמר בתר דקשיגא נדרדקי והפוסקים עשו סימן לסדר זה והיו הטעופים ללבן והקשורים ליעקב עוד אמרו סוף ציצית תי"ו שהוא ר"ת תפילין וע"כ ציצית ר"ת צוה ה׳ ציצית יניחו תחלה ובסה"ק רב פעלים כתבתי בתשובה דאם היה לובש תפילין בלי ט"ג דלא היה לו ואח"כ הביאו לו את הטלית צריך שיחלוץ התפילין וילבש ציצית ויניח התפילין אחריו בלא ברכה :

ד׳ המניחין הטלית וכיס התפילין לתוך כיס אחד יזהר להניח כיס התפילין מן הצד של הטלית דאם יניחנו למעלה מן הטלית נמצא פוגיע בתפילין תחלה קודם הטלית ואם יניחנו למטה מן הטלית אין זה כבוד לתפילין דקדושתו חמורה מן הטלית דאע"ג שהוא מונח תוך הכיס ואינו בגלוי עכ"ז יש להקפיד שלא להניחו תחת הטלית לכך יניחנו מן הצד כדי שלא יפגע בו תחלה ואם נזדמן שפגע בתפילין תחלה לא מפני כך יצטרך להניח התפילין קודם שיתעטף בציצית אלא גם בכה"ג שפגע בתפילין תחלה יזהר ללבוש הטלית קודם התפילין :

ה׳ בזוה"ק הפליג מאד בשבח המגיע ליוצא מביתו מעוטף בציצית ומוכתר בתפילין והולך לבית הכנסת ואומר בפתח פסוק ואני ברוב חסדך וכו׳ ומצוה זו קודמת למצות עשרה ראשונים כמ"ש בשער הכונות לרבינו האר"י ז"ל ובעיר שמצויים עוברים ושבים גוים במבואות וקשה לעשות דבר זה בגילוי יש חכמים מתחכמים ללבוש טלית דק ותפילין קטן הרבה כדי שיתכסה בכובע ואינו ניכר לעיני הרואין ומורידין הטלית על כתפיהן ולובשים עליו הגלימא ובבואם לבית הכנסת מסירים התפילין הקטן הנז׳ ולובשים תפילין רש"י ור"ת שיש להם שם ומתפללין בהם וראיתי להרב חיי אדם כלל י"ג אות יו"ד שעשה אופן אחר בדבר זה שילבש תפילין הגדולים בביתו ויברך וכו׳ יע"ש ובסה"ק רב פעלים כתבתי בס"ד בתשובה לפקפק בדבריו בזה וסוף דבר העליתי שם שילבש בביתו תפילין של ר"ת שיעשהו קטן וזה התפילין בלא"ה אינו מברך עליו דאין מברכין על תפילין דר"ת כאשר נבאר לקמן וכתבתי שם דאין לפקפק בזה ממ"ש רז"ל בשער הכונות שצריך להניח של רש"י קודם ר"ת משום דבתחילה קודמין ליכנס מוחין דתפילין דרש"י ואח"כ מוחין דר"ת די"ל דלא קפיד רבינו ז"ל אלא בהיכא שבא להניחם לקיים עיקר מצותן בק"ש ותפלה דאז צריך להקדים של רש"י ועוד דהוא איירי כאשר בא להניח שתיהם ביחד דתפילין של רש"י ג"כ מונח לפניו דאז צריך להקדים של רש"י משא"כ הכא דלובש ר"ת לבדו ועוד שאינו מניחו בשביל עיקר מצותו אלא רק כדי ליכנס בו בפתח בית הכנסת ולומר פסוק ואני וכו׳ ליתלן בה וכאשר כתבתי ד"ז שם בתשובה בס"ד וכתבנו דאחר שיכנס לבהכ"נ יסיר של ר"ת ויניח שם תפילין רש"י ור"ת העיקרים שיש לו שם כסדרו ויברך עליהם וזה יותר נכון :

ו׳ על ידי עטיפת הטלית נתקן חיצניות דעולם היצירה וע"י הברכה של הטלית נעשה אור מקיף דעולם היצירה ועל ידי התפילין של יד נתקן עולם הבריאה וע"י הברכה נעשה או"מ דעולם הבריאה וע"י תש"ר נתקן עולם האצילות והנה בתש"ר י"א שצריך לברך ברכה בפ"ע כדי לעשות או"מ דעולם האצילות וי"א דאו"מ דעולם האצילות אין בנו כח לעשותו על ידינו אלא נעשה מאליו ולכן ס"ל דאין לברך על תש"ר והאשכנזים מברכים על תש"ר ג"כ כסברת הגאונים ואנחנו בני הספרדים מברכים אחת על תש"י דוקא כסברת הרי"ף ז"ל אך נכוין בברכה זו על תש"ר ג"כ שהוא לפינו בשעת הברכה של תש"י מיהו אם הפסיק בין תש"י לתש"ר בדבר דחשיב הפסק אז יברך על תש"ר אקב"ו על מצות תפילין וכן אם אין לאדם תש"י כי אם רק תש"ר יברך עליו על מצות תפילין וידוע הוא כי מן השמים השיבו לרבינו יעקב ממרויש ז"ל ואת בריתי אקים את יצחק הוא הרי"ף ז"ל וגם לרבינו האר"י ז"ל לא מצינו שהכריע בפירוש על הסברות הנז׳ של הרי"ף ז"ל והגאונים ז"ל ורק זכר שתי הסברות ופירש טעמם ונימוקם מיהו בספר פע"ח וגם בעולת תמיד מצינו סתם דבריו בברכה אחת וממרוצת לשונו משמע דנוטה אחר שיטת הספרדים לברך אחת :

ז׳ אסור להפסיק בדבור בין תש"י לתש"ר לפיכך לדידן בני הספרדים דאזלינן בתר מ"ד דאין לברך על תש"ר ברכה בפ"ע אם טעה ובא לברך על תש"ר וכיון שהתחיל לומר ברוך אתה ה׳ נזכר לא יסיים למדני חוקיך כדי שנראה כקורא פסוק דא"כ הו"ל הפסק בדיבור בין תש"י לתש"ר אלא יסיים הברכה לברך על מצות תפילין כמ"ד דמברכין על תש"ר בפ"ע וכאשר העלתי בסה"ק מקבצאל :

ח׳ רוב הפוסקים הפשטנים ס"ל יברך על תש"י מעומד ומעוטה דס"ל מיושב והמקובלים ז"ל ס"ל לברך מיושב ובספרי רבינו האר"י ז"ל לא נמצא גילוי לדבר זה ואנחנו פה עירינו בגדא"ד נוהגים לברך מיושב כסברת המקובלים ז"ל וכן עיקר :

ט׳ יברך להניח בקמץ תחת הה"א והוא מלשון להניח ברכה דפירושו התפלה נחה ומונחת במקום הקשר שלא תזוז כה וכה כמ"ש הרמ"ז ז"ל והביא דבריו במחב"ר סי׳ כ"ה יע"ש והברכה יברך אחר שהניח התש"י על הקיבורת ואז תכף אחר הברכה יעשה הקשירה וההידוק יען כי הקשירה היא התחלת המצוה ולא יברך קודם ההנחה על הקיבורת :

י׳ אסור להפסיק בדיבור בין תש"י לתש"ר ואם הפסיק אין הברכה שבירך על תש"י עולה לתש"ר וצריך לברך אז על תש"ר אקב"ו על מצות תפילין בד"א כשהפסיק בדברים חיצונים שאינם לצורך הנחת תפילין אבל הפסיק בדברים השייכים להנחת תפילין אין צריך לחזור ולברך על תש"ר ומ"מ לכתחילה יזהר שלא יפסיק כלל ואפילו לרמוז ולקרוץ בעיניו ולרמוז באצבעותיו אסור בין תש"י לתש"ר ואפילו אם שמע קדיש וברכו וקדושה לא יפסיק לענות אלא שותק ושומע ומכוין למה שהציבור אומרים ואם שכח וענה אפ"ה לא יברך על תש"ר :

י"א זמן הנחתם בבוקר משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד׳ אמות ויכירנו וטוב לאחר ולא להקדים ואם טעה והניח תפילין בעוד לילה ובירך עליהם אין צריך לחזור ולברך כשיאיר היום כנז׳ באחרונים ז"ל:

י"ב בשבת ויו"ט אסור להניחם מפני שימים אלו הם עצמן

עצמן אות ואם מניח בהם אות אחר נמצא מזלזל בהם וגם בחול המועד אסור לנו בני הספרדים להניחם משום דקי"ל גם ימי חוה"מ הם אות אבל האשכנזים מנהגם להניח בחוה"מ :

י"ג מי שחלץ תפליו ע"ד לחזור להניחם מיד לא יחזור לברך ואם חלצן להכנס לבית הכסא אפילו דעתו ללבשן מיד צריך לחזור ולברך משום דאסור לכנוס בהם לבה"כ ויש חולקין בזה ומאחר דספק ברכות להקל גם בזה לא יברך אלא יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות במחשבה ואם נשמטו התפילין ממקום הנחתן שלא בכונה וממשמש בהם להחזירם למקומן לא יברך :

י"ד מותר לברך על תפילין שאולין מפני שאדם יוצא י"ח בתפילין של חבירו אבל אסור לברך על תפילין גזולין דהוי מצוה הבאה בעבירה ועז"א ובוצע בירך נאץ ה' על כן לא ילבש אדם תפילין של חבירו. שלא מדעת בעלים דשואל שלא מדעת גזלן הוא ובשעת הדחק דלא אפשר לו ללבשם מדעת בעלים דאינם מצויים לפניו ואם ימתין יעבור הזמן אז יש לסמוך על נדבת לבם של ישראל דניחא להו למעבד מצוה בממונם וטוב שאח"כ יגיד לבעלים ויבקש מהם רצון על מה שעשה למפרע אם אפשר לו למצוא אותם :

ט"ו סדר הנחת תפילין בתחלה יקשור תש"י בזרוע השמאלי על הקיבורת שהוא מקום בשר הגבוה התופח הנקרא קיבורת ויכסה זרועו בטלית כדי שתהיה הנחת תש"י בהצנע ויש סוד בדבר על כן אפילו יושב לבדו ואפילו בבית אפל ג"כ יכסה הזרוע בטלית סימן לדבר כי יד על כס ומהריק"ש ז"ל טעמא שנים והיה לך לאות על ידך לך לאות ולא לאחרים ולא יעשה כריכה בקבורת אלא אחר שיהדק היטב יקשור היו"ד ברצועה עם התפילין ואע"פ שבלא"ה היו"ד קשורה בחוט של גיד עם הבית משום דאין להפריד התיתורא לעולם כנז' בזוהר פינחס דף קל"ו עכ"ז יש סוד בדבר זה היו"ד ברצועה לכוין להמשיך להיו"ד ש"ע נהורין כמנין רצועה שהיא מספר ש"ע עם הכולל ומ"ש הרב ש"ן ז"ל דף מ' הלכה י"א כבר הבאתי דבריו בסה"ק מקבצאל והקשתי על דבריו יע"ש ואחר שקשר היו"ד ימשוך הרצועה לזרוע ויכרוך אותה סביב הזרוע שבעה כריכות שלימות ומה שנמשכת הרצועה בתחלת הזרוע מצד אחד של הזרוע אין זה נחשב כריכה ואין זה בכלל הכריכות וה"ה מה שנמשכת בסוף הזרוע כדי להביאה לכף היד אין זה בכלל הכריכות ודלא כמ"ש שם חדש דף קכ"ו לכך יכרוך ז' כריכות ממש שלימות ואחר שיכרוך השבע כריכות יעמוד ויניח תש"ר מעומד דאין להניח תש"ר אלא רק אחר שבע הכריכות :

ט"ז אחר שהניח הש"ר אז תכף ומיד יגמור הנחת תש"י בשלש כריכות שכורך באצבע האמצעי הנקרא אמה ויעשה כריכה אחת בפרק האמצעי של האצבע ושתי כריכות בפרק התחתון ולפי דברי הרב מלת שמורים ז"ל יאמר בעת שעושה הכריכות הנז' פסוק וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וארשתיך לי באמונה וידעת את ה' :

י"ז אחר שעשה שלשה כריכות הנז' על האצבע וגמר תש"י אז יכניס הרצועות של תש"ר באבנטו בסדר זה דהיינו רצועה של שמאל יכניסנה בקצה העליון של האבנט כנגד החזה שלו ורצועת הימין יכניסנה באבנט למטה בקצה התחתון של האבנט כדי שתהיה כנגד הטבור שלו בסוד והאחת גבוהה מחברתה וידוע דחסד נקרא אריך וגבורה קצר וכמ"ש בפ"א חד אריך וחד קצר וכל זה יעשה מעומד ויזהר להשים סופי קצוות של הרצועות ג"כ באבנט שיכניסם כולם שלא יהיו משולשלים לארץ וכנז' במ"ש ובמ"ח מה שכתבתי לעשות הכנסת הרצועות באבנט אחר שלשה כריכות של אצבע כן נראה מלשון מהרח"ו ז"ל בעולת תמיד דף מ"ד יע"ש וכן מפורש בספר מ"ח וכן העליתי בסה"ק מקבציאל אע"ג דדבר זה אינו מפורש בס' הכונות לרבינו האר"י ז"ל :

י"ח קודם הנחת תש"ר בראשו יסתכל בשבעה זייני"ן שיש בשני שיני"ן דאית בהו רזין סתימין עמיקין כמ"ש בזוה"ק והובא זה בדברי האחרונים ז"ל ודע כי אע"ג דמרן ז"ל בס"ש כ"ז כתב תש"ר טוב להניחם גלויים הנה המקובלים ז"ל ס"ל לכסות בטלית שיוריד הטלית עד סוף המצח וטעמם ונימוקם עמם ע"פ הסוד וזה עיקר :

י"ט יזהר שלא יוציא תש"ר מן הכיס אלא עד שיניח תש"י ויקשרנו במקום הקיבורת ואם יש שמש לפניו ורוצה להכין לו את תש"ר להוציאו מן הכיס קודם שכרך שבעה כריכות על הזרוע לית לן בה ורק יזהר שלא יוציאנו מן הכיס אלא עד שיקשור התש"י במקום הקיבורת ויש בני אדם נכבדים שהשמש מכין להם במקומם בבית הכנסת הטלית והתפילין שמוציאם מן הכיסים קודם שיבואו וצריך למחות בידם שלא יעשו כן :

כ' מי שלא היה לובש אלא רק תפילין ש"ר מפני שלא היה לו תש"י ואחר שלבש תש"ר הביאו לו תש"י העלתי בתשובה בס"ד בסה"ק רב פעלים שצריך להסיר תש"ר מעליו כדי שילבש תש"י תחלה ואח"כ יניח תש"ר ועוד העלתי שם בס"ד שאם היה לובש תפילין בלא טלית גדול מפני שלא היה לו ט"ג ואח"כ הביאו לו ט"ג שצריך להסיר התפילין וילבש הטלית ואח"כ ילבש התפילין בלא ברכה דכן מוכרח להיות ע"פ דברי רבינו האר"י ז"ל :

כ"א ארבע פרשיות יש בתפילין קדש והיה כי יביאך שמע והיה אם שמוע וזה סדר הנחתן לסברת רש"י ז"ל אך לסברת ר"ת ז"ל סדרן קדש והיה כי יביאך והיה אם שמוע שמע והמנהג כסברת רש"י ז"ל וכתב הלבוש ז"ל דפ"א נפלה בימה שעל קבר יחזקאל הע"ה ומצאו שם תפילין ישנים מאד והיו כסדר רש"י והנה בתחלה היו חושבין מחלוקת זו כשאר מחלוקת שסברה אחת בטלה אך בא רבינו האר"י ז"ל והגיד בקבלה מפי אליהו זכור לטוב ששני הסברות אמת וצריך למעבד תרווייהו ומימות מרע"ה ועד הגאונים היו מניחים ב' זוגות וכן איתא בגמרא מקום יש בראש להניח בו ב' זוגות ובזו"ח איתא על קצת בני אדם דמניחין ב' זוגות מספק דלא ידעין ברזא דא דתרווייהו אצטריכו על כן ירא"ש יעשה ב' זוגות תפילין א' כסברת רש"י וא' כסברת ר"ת ויאחוז שתיהם בידו ויכניסם בזרועו ויקשרם זה למעלה מזה דצריך שיניח שניהם יחד ולא כאותם שמניחין של רש"י לחוד ושל ר"ת לחוד גם צריך שיניח תפילין של ר"ת למעלה משל רש"י בין בראש בין ביד כי מעלת בחינת תפילין של ר"ת גדולה מבחינת תפילין של רש"י ולכן המנהג לעשות בית תפילין דר"ת קטן משל רש"י והצד המחובר בזרוע הוא העליון לכך יכניס תחלה של רש"י ויברך עליו אחר שיקשור אותו על הקבורת ואח"כ יכניס של ר"ת ונמצא בזה של ר"ת מונחין למעלה משל רש"י וכל זה בבתים אבל הרצועות יניח רצועה של תפילין דר"ת תחת רצועה של רש"י לכך יעשה רוחב רצועה של ר"ת קצר משל רש"י כדי שתתכסה בה וכן בשל ראש יניח של ר"ת למעלה משל רש"י וגם הקשר דתפילין דר"ת יהיה בעורף גבוה מעט משל רש"י ורק הרצועות היורדים מן הקשר שבעורף ולמטה תעביר רצועת ר"ת תחת רצועת של רש"י שתתכסה בה רמז לדבר שמור ת"ם וראה יש"ר ולכל דברים אש

יש טעם ע"פ הסוד ואין לשנות מזה גם יזהר שלא יתן הקציצה של האחד על המעברתא של האחר אלא יהיו סמוכים זה תחת זה ומונחים כולם על הבשר וכאשר כתבתי בס"ד בסה"ק מקבציאל :

כ"ב אין לברך על תפילין דר"ת אפילו אם לובשו לבדו והטעם משום דמדרגת תפילין דר"ת גבוה משל רש"י עד"ה וידוע כי רבינו האר"י ז"ל נתן טעם שלא יברך על של ראש מפני שאין בכוחינו להמשיך האור הנשפע ממדרגה שרומזת לה תש"ר דרש"י וכלשכן של ר"ת וכ"כ הרמ"ע שלא לברך וכן נהגו רבנן קשישי דא"י אלו הן דברי הרמז ז"ל שהביאם הגאון חיד"א במחב"ר סי' ל"ד אות ג' :

כ"ג רבינו האר"י ז"ל בתחלה היה מנהגו ללבוש בשחרית של רש"י ושל ר"ת ובמנחה של ר"ת לבדו ואח"כ עשה תפילין דרש"י כסברת שמושא רבא שהם אצבעים על אצבעים והיה לובש בשחרית של רש"י ור"ת ובמנחה היה לובש של שמושא רבא הנז' והיה אומר תפילין זה דשמושא רבא עולה במקום שני הסברות הנז' וזהו טעם היותם אצבעיים כנגד שתי הבחינות הנז' וכמפורש כל זה בשער הכונות יע"ש ומ"ש עולה במקום שני הסברות היינו לענין זמן תפלת המנחה אבל לא לענין זמן תפלת שחרית דא"כ היה לובשו גם בשחרית ואשרי הזוכה ונזהר להתפלל מנחה בתפילין שמושא רבא ועט"ר הרב אדוני אבי זלה"ה היה נזהר בזה בחודש אלול ועי"ת ודע כי הנוהגין להתפלל מנחה בתפילין לא יניחום במנחת ערב שבת כי כבר נתנוצץ קדושת שבת שהוא עצמו אות וכמ"ש רבינו חיד"א במחב"ר סי' כ"ה בשם המקובל מהר"ש פאפירש ז"ל ושומר אמונים ע"ש :

כ"ד מי שדרכו ללבוש של רש"י ור"ת ביחד וטעה ולקח תחלה של ר"ת והניחו ובירך עליו וכשבא ניטול השני הרגיש בטעה ובירך על של ר"ת יקשור תפילין של רש"י בלא ברכה על סמך הברכה שבירך על ר"ת מפני שהוא דרכו כל יום ללבוש שניהם יחד ודעתו בברכה על שניהם שהיה גם של רש"י מונח לפניו בשעת הברכה ודעתו ללבשו כ"כ בשו"ת דברי חיים ביו"ד בסוף תשובתו בסי' פ"ב יע"ש וכן הוא מיהו אם זה דרכו ללבוש תפילין של רש"י בלבד ולקח תפילין של ר"ת בטעות בחשבו שהוא של רש"י ובירך עליו ואח"כ נודע לו שלקח ר"ת ובירך עליו הנה זה צריך לברך עוד הפעם כשלובש של רש"י וזה הענין יזדמן כשאדם שואל תפילין מחבירו שיש לו ב' זוגות רש"י ור"ת והוא אינו רוצה ללבוש אלא של רש"י ובטעות לקח של ר"ת ובירך עליו והגיד לו חבירו ורוצה ללבוש של רש"י אחר אותה הברכה :

כ"ה אחר שיניח התפילין יאמר פרשת קדש והיה כי יביאך כדי להשלים ד' פרשיות בכל יום כמ"ש הרמב"ן ומהרח"ו ז"ל ואם אינו יכול לאומרם קודם תפלה יאמר אותם אחר תפלה וכנז' במחב"ר :

כ"ו אחר שהניח תפילין של יד קודם שהניח תש"ר לא יפסיק אפילו לקדיש וקדושה ובתשובתי בס"ד בסה"ק רב פעלים העלתי במי שלובש ר"ת לבדו ונזדמן לו קדיש וקדושה בין ש"י ובין ש"ר אע"ג דבזה לא יש ברכה ואין כאן הפסק עכ"ז לפי טעם הר"ן והלבוש דס"ל הא דאין פוסקין בין ש"י לש"ר משום דכתיב והיו שצריך להיות הויה אחת לשתיהם ועיין במנחת אהרן דף ל"ז שכתב בזה טעם ע"פ הסוד ועל כן צריך ליזהר גם בשל ר"ת אע"ג דליכא ברכה בזה מיהו עשיתי תיקון לזה שלא לאבד קדיש וקדושה כיון דאין כאן ברכה יענה קדיש וקדושה ואחר שיענה יפשוט תש"י ויחזור ויניחנו מחדש ואחריו תש"ר בלי הפסק לקיים מש"ה והיו הויה אחת לשתיהם וגם ע"פ הסוד דרך זה יצא נכון :

פרשת חיי שרה

אחותינו את היי לאלפי רבבה נ"ל בס"ד דידוע שיש ארבע עולמות שהם אבי"ע וכנגדן ד' מדרגות המספר שהם אחדים עשיה עשרות יצירה מאות בריאה אלפים אצילות וידוע דבאצילות אין רע ועליו נאמר לא יגורך רע וכתוב ג"כ בע"ח על אצילות נאמר אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ולז"א אחותינו את דוקא היי לאלפי רבבה שתינקי גם מן האצילות שה"ס אלפים וגם מן בחי' הרבבה שהיא למעלה יותר שה"ס הכתר ונרמזה בקוצו של יו"ד יען דאת מסטרא דקדושה משא"כ הם מסט"א אין להם מגע ויניקה מבחי' האלפים וכ"ש מבחי' הרבבות דעל אצילות נאמר וכבודי לאחר לא אתן :

ובזה יובן בס"ד מ"ש רז"ל וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך תנא דבי ר"א הגדול אלו תפילין שבראש והיינו כי תפילין ש"ר הוא סוד האצילות דעלה אתמר וכבודי לאחר לא אתן שאין מגע לקליפה שם ולכך הם נכנעים יותר מתש"ר שלובשים ישראל ועל כן מקום הש"ר הוא מקום שער שהם סוף הגלגולת שהוא עיקר חלק הראש הנגלה :

א' איתא בס' פליאה אין מניחין תפילין אלא בשבת והוא פלא והרב מהרש"ם ז"ל פירש בזה בלקוטי שושנים שלו שבסוף ס' קרנים יע"ש אך שמעתי בשם הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל שפירש בשב"ת ר"ת במקום שער במקום תפוח כי תש"ר דינו להניחו במקום שער ותש"י צריך להניחו בפרק התחתון הסמוך לכתף בבשר הגבוה והתפוח הנקרא קיבורת לשון קבורי דאהיני דפירושו קבוצ'ת התמרים וכן ר"ל קבוצת הבשר והיינו בשר התופח :

על כן צריך להזהיר את העם בזה בפרט בתש"ר יש הרבה נכשלים ואין מדקדקים בכך וצריכין להזהר שתהא קצה התחתון של התיתורא מונח על מקום התחלת עיקרי השער שגם התיתורא היא מכלל התפילין ואדם שיש לו שערות ארוכות ושוכבות עד חצי המצח אע"פ שמניח התפילין על השער לא מהני דבעינן מהתחלת עקרי השער ולמעלה ושיעור מקום זה הוא עד שמוחו של תינוק רופס ואם הניחו למטה במקום שכלו עיקרי השער ה"ז מדרך הקראים ולא קיים המצוה וגם נענש על כך ומיהו איש זקן שנשרו שערות ראשו וכן הקרח אע"פ שאין להם עתה שער בראשם יניחו התפילין במקום שהיה בו מקודם שער וזה ניכר בחוש שיש הפרש בין עור הקרחה לעור המצח שאין צומח שם שער אצל כל אדם :

ודע כי בסה"ק מקבציאל הבאתי דברי הרב חיי אדם שכתב אם רובו של בית מונח במקום שער ורק מיעוטו על המצח במקום שכלו עיקרי השערות לא יצא י"ח דבעינן כולו ממש במקום שער והבאתי דברי הרב נחל אשכול בספר האשכול סוף הלכות תפילין שהביא דברי הרב ח"א הנז' והעלה כן גם זכרתי שם מה שכתבתי בס"ד בסה"ק רב ברכות דף קפ"ז בדין הפרשיות היוצאות חוץ לבית ופלפלתי בדברים אלו וסו"ד העליתי כסברת הרב ח"א ז"ל דבעינן כל הבית כולו במקום שער :

ב' גם הקשר של הראש יהיה מונח במקום שער בגובה העורף שהוא סוף עצם הגלגולת והוא כנגד הפנים ואם מניח הקשר על הצואר לא עשה כלום שאין

שאין זה נקרא עורף:

ג צריך לכוון התפילין של ראש שתהא הקשירה באמצע רוחב הראש כדי שתהא בין העינים וכן צריך שיהיה הקשר ג"כ באמצע העורף לא יטה לכאן או לכאן גם המקום שבקשר שנראה כעין דל"ת יהיה לצד חוץ ולא כלפי העורף וה"ה בקשר הש"י יזהר שלא יתהפך ואם נתהפך נכון להתענות ואם קשה עליו התענית יפדהו בצדקה:

ד' הבתים והרצועות תש"ר ותש"י צריך שיהיו שחורות הל"מ ולכן אם נתלבנו מחמת ישנן צריך להשחירם ואם השחירם גוי פסולים וצריך שיהיה צד השחור שברצועות לצד חוץ ואם נתהפכה הרצועה שסביב הראש וכן הרצועה שקושר בה הקשירה יתענה יום אחד ואף דרב הונא התענה בעבור זה מ' יום זו מדת חסידות יתירה הוית ביה וטוב ליזהר גם ברצועות תש"ר המשולשלות עד החזה והטבור וכן רצועה של תש"י שכורך על הזרוע שלא יתהפכו ואע"ג דע"פ הסוד משחירין הרצועות פנים ואחור שחורות כעורב כנז' בשער הכונות לרבינו האר"י ז"ל לא נהגו בכך ושאלתי על מנהג החסידים בעה"ק תוב"ב וא"ל שיש נזהרין להשחיר פנים ואחור ויש שאין מדקדקין בזה:

ה' לא יהיה דבר חוצץ בין תפילין לבשרו הן בבתים הן ברצועות ואם יש לכלוך צריך לרחצו והלובש בתי עינים יזהר שלא יתחוב אותה בין הרצועה ובין בשרו אלא יתחבם בין הרצועה ובין הכובע ואם א"א לו בלא"ה צריך שיזהר בזה לפחות בק"ש וברכותיה ובתפלת העמידה והאחרונים ז"ל פקפקו במגדלי שער הרבה בראשם דכיון דגדלים הרבה ליכא למימר הייני רביתייהו לדעת הרא"ש ז"ל וגם לדעת הרשב"א ז"ל הני שערות מרודים הוי כתכבשת מכה וחייצי כשלובש התפילין עליהם וכן פקפקו בשער הראש היורד למטה דלאו מקום רביתיה הוא וחוצץ וצריך להזהיר המון העם בדברים אלו בכל מה דאפשר במצוה רבה ויקרה זו:

ו' כבר אמרנו לעיל דהנחת תש"י בזרוע בפרק התחתון הסמוך לכתף בבשר הגבוה הנקרא קיבורת ולא יניחנו למטה מהקיבורת דבעינן שימה כנגד הלב והקיבורת מכוון כנגד הלב ולכך צריך שיטה התש"י לצד הגוף מעט בענין דכאשר יקוף הזרוע למטה יהא התש"י מכוון כנגד לבו ממש ואפילו בפרק התחתון הנז' יזהר שלא יניחנו בחצי העליון של הפרק הנז' הסמוך לבית השחי אע"פ שנמשך שם בשר הגבוה אלא יניחו בחצי הסמוך לפרק האמצעי במקום בשר הגבוה שבו זגלדעת הגאון רבינו אליהו מווילנא ז"ל כל מקום בשר הגבוה כשר גם אותו החלק הנמשך בחצי הסמוך לבית השחי ועיין ח"א כלל י"ד אות יו"ד ושאר אחרונים ז"ל ובסה"ק מקבציאל העלתי בס"ד דלכתחלה צריך לחוש לסברת הפוסקים דס"ל בחצי השני לא יניח הפילין אפילו על בשר הגבוה המגיע שם ולכן הלובש רש"י ור"ת ביחד יזהר לעשותם קטנים כדי שיוכל להניחם על בשר תפוח שבחצי הראשון של הפרק והיכא דלא אפשר בהכי יש לסמוך על סברת הגאון רא"מ ז"ל הנז' דס"ל כל בשר הקיבורת ראוי להניח בו תפילין:

ז' הנחת תש"י בשמאל שהיא יד כהה והשולט כהה ואיטר יד ימינו אם עושה כל מלאכתו בשמאלו יניח תש"י בשמאלו שהוא ימין כל אדם ואם שולט בשתי ידיו יניח בשמאל כל אדם ואם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו או כותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין יש אומרים שיניח ביד שהם כהה דבעינן יד כהה ויש אומרים שהיד שכותב בה היא חשובה ימין לענין זה ומניח תפילין ביד שכנגדה משום דסמך הכתוב וקשרתם לוכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין ומדקשירה בימין מכלל דהנחה על השמאל דביד שהוא כותב בה צריך לקשור התפילין על יד שכנגדה וכל זה כתוב ומפורש בדברי מרן ז"ל סי' כ"ז סעיף וא"ו יע"ש אך הרב פ"ן דף מ' ע"ג כתב שהרב המקובל מהר"י צמח ז"ל בספר זר זהב האריך והרבה בראיות דאיטר יד ימינו אינו רשאי לשנות משאר כל אדם שלא לשנות הסדר העליון ע"ש והביא דבריו בפ"ת וגם בס' מאיר לארץ ובאמת דברי הרב מהרי"ן ז"ל נכ:נים בטעמים ע"פ הסוד ונברא רבא אמר מילתא דמסתבר טעמיה על כן העלתי בס"ד בסה"ק מקבציאל דלעולם איטר יד יעשה כסברת מרן ז"ל וכל הפוסקים הפשטנים דס"ל אם עושה כל מלאכתו בשמאל יניח הש"י בשמאלו שהוא ימין כל אדם ויתפלל בתפילין זה אך אחר התפלה ילבש תפילין בשמאל כל אדם ולא יברך עליהם בשם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבו ויקרא ק"ש בלא ברכות ויכוין לצאת י"ח סברת מהרי"ן ז"ל אך זה צריך לעשות בתי תש"י אחד כפי הנחת יד ימין ואחד כפי הנחת יד שמאל דא"א להשתמש באחד לשתי ידים מפני הקשר של היו"ד שלא יצא לחוץ אם יתהפך ואע"פ ששאלתי על מנהג עה"ק תוב"ב וא"ל שאין מנהגים להוש לסברת מהרי"ן ז"ל הנז' עכ"ז אני אומר ירא"ש יצא י"ח מצוה זו אליבא דכ"ע כי היא מצוה יקרה ומה גם דסברה זו מסתבר טעמה ע"פ הסוד ושם הבאתי דברי הרב הש"ל ז"ל באופן שעשה בסי' כ"ז אות ה' ופקפקתי בדבריו והוא פשוט:

ברם אם זה כותב בימין כל אדם יש להורות לו בפשיטות שיסמוך בזה על סברת האומר שהיד הכותב בה היא חשובה ימין אע"פ שכל מעשיו עושה באותה שכנגדה ויניח הפילין בשמאל שהוא שמאל כל אדם ולזה אין צריך להעירו להניח פעם שנית כפי סברת מאן דפליג מפני כי בכהאי גוונא שהוא כותב בימין כל אדם גם הפוסקים הפשטנים איכא דס"ל דמהני בהכי דאזלינן בתר הכתיבה דהיד שכותב בה חשובה ימין אע"פ שכל מעשיו עושה באותה שכנגדה ואם גם בזה ירצה להניח פעם שנית לעשות אליבא דכ"ע הבא עליו ברכה:

ח' זמן הנחת הפילין. בבוקר משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות ויכירנו וטוב לאחר ולא להקדים ואם טעה והניח תפילין בעוד לילה ובירך עליהם אין צריך לחזור ולברך כשיאור היום וכנז' באליה רבא סק"ג ושאר אחרונים ז"ל:

ט' לא יחלוץ של יד לגמרי עד שיחלוץ של ראש דקי"ל כל זמן שבין עיניך יהיו שתים וזה הוא סדר חליצתם תחלה יסיר הכריכות של האצבע ויסיר נ"כ ב' וג' כריכות מעל זרועו כדי לעשות החליצה כמו ההנחה שהניח את תש"י תחלה רמז לדבר כאשר יחנו כן יסעו אך לא יסיר את תש"י לגמרי מפני שצריך לקיים מש"ה ולטטפות בין עיניך שהוא ר"ל כל זמן שבין עיניך יהיו שתים לכך אחר שהסיר ב' וג' כריכות דתש"י מעל הזרוע אז יסיר את הש"ר מעומד ואח"כ ישב ומסיר את הש"י לגמרי מיושב כאשר הניחו מיושב ואע"ג דהסרת הכריכות קודם הסרת תש"ר לא נתפרשה להדיא בדברי רבינו האר"י ז"ל עכ"ז מהרש"ו ז"ל הכריח כן כדי להשוות דברי רבינו האר"י ז"ל עם דברי הגמרא וכתב כמדומה שכן ראה את אביו רבינו מהרח"ו ז"ל שכך נוהג וכמ"ש בהגהתו בשער הכונות וגם בספרו חמדת ישראל כי יע"ש ואני אומר שיש הכריח לזה מדברי רבינו ז"ל עצמו בשער הכונות בסוף נוסח התפלה

דף כ"א ע"ד שכתב שהיה מורי ז"ל מסיר תש"ר מעל ראשו וכו' ואח"כ מסיר תש"י וכו' יע"ש:

אמנם הסברה מחייבת כפי סודן של דברים שצריך שתהיה ההסרה כמו ההנחה שצריך להסיר הכריכות שעל האצבע מעומד וישב ויסיר השלשה כריכות מן כריכות הזרוע מיושב כאשר כרכם מיושב ואח"כ יעמוד ויסיר תש"ר מעומד ובספר חסד לאלפים סי' כ"ח אות ג' משמע שיסיר גם השלש הכריכות של הזרוע מעומד יע"ש ורבינו חיד"א ז"ל בצפורן שמיר כתב יסיר כריכות האצבע מעומד ולא זכר כריכות הזרוע ע"ש ונראה דצריך לדקדק להסיר השלש כריכות של הזרוע מיושב כאשר הניחם מיושב וכאשר כתבנו:

י' נכון לחלוץ תש"ר והטלית בשמאלו שהיא יד כהה להראות דקשה פרידתם וכמ"ש האחרונים ז"ל ואין לחלוץ התפילין אלא עד אחר עלינו לשבח ועל כן נקוה לך ומנהג החכמים לנשק התפילין בשעת הנחתן ובשעת חליצתן ובשעה שמניחם תוך הכיס לחביב מצוה:

י"א אין לחלוץ התפילין עד שילמוד בהם תחלה אחד המרבה ואחד הממעיט כי לא יזכה האדם לקנות ג' חלקי כר"ן אא"כ לומד בתפילין וביותר אם לומד בתפילין דר"ת וכמ"ש מהב"ר בשם מהר"ש פפירש ז"ל ע"ש:

י"ב אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין אבל ביום שני חייב אחר הנץ החמה מיד ואם מת לו מת ביום אחד ונקבר ביום אחר אסור להניח תפילין ביום קבורה וכן אסור להניח תפילין ביום שמועה קרובה אמנם אם מת לו מת ברגל דמתחיל למנות שבעה אחר הרגל ה"ז חייב להניח תפילין ביום ראשון ונתפשט המנהג בעה"ק ירושלים ת"ו וגם פה עיר בגדא"ד להניח האבל תפילין דר"ת כהוראת רבינו הרש"ש ודלא כרבינו חיד"א ז"ל שכתב שב ואל תעשה עדיף:

י"ג אסור לתלות תפילין בין הבתים בין הרצועות ואפילו בשעת הנחתם יש להזהיר שלא לאחז בקשר בלבד ויהיה הבית תלוי עד שמניחו בראשו אלא יקח בידו הקשר עם הבית ביחד ויניח הבית במקומו ואח"כ הקשר במקומו:

י"ד כשמניח התפילין בתוך הכיס שלהם אז כשכורך החוט שבפי הכיס לא יגלול הכיס שבו התפילין סביב החוט אלא יגלול החוט סביב הכיס וכנז' באחרונים ויש מדקדקין גם בכיס החילון שבו מונח הט"ג וכיס התפילין גם יזהר בכיס החילון שבו מונח הט"ג וכיס התפילין שלא יניח הט"ג והסידור למעלה מן התפילין אלא יניח התפילין מן הצד גם יזהר בהיכא דהש"ר והש"י שניהם מונחים בכיס אחד לסמן בהם בעודם בתוך הכיס כדי שידע את תש"י להוציאו תחלה ולא יטעה להוציא הש"ר תחלה ואם הוא לובש רש"י ור"ת ביחד דאז מוכרח שיעשה כיס לתש"י וכיס לתש"ר יזהר לעשות להם סימן בכיסים כדי שיוציא של תש"י תחלה:

ט"ו מי שמנהגו ללבוש רש"י ור"ת ביחד והוא כורכן יחד להניחם בכיס יזהר שלא ישים הקציצה על מעברתא של השני אלא יניח הקציצות כולם על הרצועות זה אצל זה:

ט"ז צריך להזהר שלא יפיח בהם ומי שיש לו מיחוש שמסבב לו הנפיחה יניח תפילין בק"ש וברכותיה ותפלת העמידה בלבד ויש להשתדל להעמיד עצמו בזמן מועט זה שלא יפיח וכנז' באחרונים ז"ל:

י"ז לא יסיח דעתו מהתפילין ורק בשעת עסק התורה ושעת תפלת העמידה פטור ויש מתחכמים לכתוב בגליון הסידור בכל דף למעלה ומן הצד אותיות תפילין גדולות להיות להם סיוע להסח הדעת ואלו אין צריכין לכתוב בתוך הסידור עצמו אלא יכתבו על נייר בפ"ע בראש ובצדדין ויהיה מידת הנייר גדול מעט מדף הסידור באופן שאם יניח הנייר בתוך הסידור בין הדפים יהיו נראין לעיניו תיבות תפילין ותהיה לו למזכרת:

י"ח מי שנפלו לו תפיליו מידו נכון שיתענה יום אחד באותו היום ואם א"א לו להתענות יפדה התענית בצדקה ואם נפלו בהיותם תוך כיסם אין צריך להתענות אלא די לתת פרוטה אחת לצדקה ובסה"ק רב פעלים כתבתי בס"ד בתשובה דאפילו אם נפלו בגובה פחות מעשרה טפחים יתענה יום אחד ולא כמ"ש העולם דבעינן גובה עשרה טפחים:

י"ט כשחולץ תפליו טוב שהוא בעצמו יקפלם ויניחם בכיס לחבוב מצוה ולא כאותם שנותנים התפילין לשמש שלהם לקפלו ודוגמא לזה מצינו דארז"ל גבי ס"ת הגולל נוטל שכר כנגד כולן גם יזהר לקפלו ולהניחו בכיס תכף ומיד אחר שיחלוץ אותו ולא כאותם שחולצים ומניחים אותו מצידם ואחר איזה רגעים מקפלים אותו כי אין זה כבוד לתפילין שיהא מונח כך ובזמן שיש לו הכרח לכך כגון שחולצו קודם תפלת מוסף בר"ח דאינו יכול לקפלו תכף מפני שרוצה להתפלל מוסף עם הציבור יזהר שלא יניח הקציצה בהיפוך דהיינו צד המעברתא למעלה וגופו של בית למטה אלא יניחנו ביושר ותכף יקפלו אחר תפלת מוסף:

פרשת תולדות

ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך נ"ל בס"ד דידוע אברהם הוא סוד החסדים ויצחק סוד הגבורות וידוע כי אוה"ע אין להם יניקה והשפעה מן החסדים אלא רק מן הגבורות מפני כי החיצונים שהם שורש האומות אין להם אחיזה בחסדים נמצא אין יניקה ושפע מן החסדים שה"ס אברהם אלא רק לישראל דוקא ולז"א ויתן לך את ברכת אברהם סוד החסדים לך ולזרעך אתך ולא עשה כן לכל גוי:

ונ"ל בס"ד דלכן תמצא בזה חשבון מכוון ביעקב וזרעו כנגד מספר אברהם שה"ס החסדים כיצד שם העיקרי של יעקב אע"ה הוא שם יעקב אבל ישראל וישורון באו לו בתוספת וכמ"ש שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישראל וישורון והנה שם יעקוב מלא בוא"ו עולה קפ"ח צרף עם זה י"א אותיות של ישראל ישורון שהם הוספת הרי קצ"ט צרף עם זה מ"ט אותיות של השבטים שהם זרעו הרי רמ"ח מספר אברהם שה"ס החסדים ולז"א ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לך ולזרעך דייקא שיש בכם החשבון מכוון למספר אברהם:

ומאחר שאין לחיצונים אחיזה בחסדים לכן תמצא שכל העברת הטומאה היא על ידי המים שהאדם טובל במים ונטהר מטומאתו ולא עוד אלא יש כח ברביעית מים בלבד להעביר ולדחות את רוח רעה מעל הידים הבאה לה ע"י השינה בלילה כי מי החסד דוחים את הטומאה בכ"מ ולכן צריך תחלה תתן הימין את הכלי של המים ליד שמאל כאדון הגוזר על עבדו לשמשו כדי להגביר החסד על הדין שאז יכנעו החיצונים ויתעקר רוח הרעה לגמרי ע"י מי החסד:

א' סדר נט"י דשחרית בתחילה יטול כלי המים בידו הימנית וימסרנו לידו השמאלית ואח"כ שופך מים מהכלי שבידו השמאלית על ידו הימנית ואח"ז יאחז

יאחז הכלי בידו הימנית וישפוך על ידו השמאלית הרי פעם אחת וחוזר כסדר הזה פעם שנית ופעם שלישית באופן שתרחוץ על כל יד ויד ג"פ ולא תרחצם לכל יד בפ"ע ג"פ בזא"ז כי לא תיעקר רוח רעה אלא דוקא ברחיצה של סירוגין כאשר כתבנו וכאשר מפורש כל זה בשער הכונות לרבינו האר"י ז"ל ויש מדקדים שלא הקבל יד הימנית את הכלי מיד השמאלית בשום פעם אלא יד השמאלית אחר שתשפוך על הימנית תניח את הכלי בארץ ואז הימנית תקחהו מן הארץ ותשפוך על השמאלית אבל הימנית בכל פעם היא תתן את הכלי לשמאלית כדי שתשפוך בו עליה להראות הכנעה לשמאלית כנגד הימנית שהוא כאדון הגוזר על עבדו לשמשו :

והטעם שהנטילה היא רק על הידים מפני כי הידים והרגלים הם סוף וסיום כל הגוף ובאדם מתפשטין חמשה גבורות מנצפ"ך שהם אותיות כפולות חמש וחמש וכנגדן הם חמש אצבעות בימין וחמש בשמאל וזהו בין בידים בין ברגלים וידוע כי אין אחיזה לחיצונים אלא בסיומי הגבורות והדינין ובקצותיהן כי אין להם כח לינק מן הקדושה מלמעלה אלא רק בסיום שלה למטה ולכן בלילה בעת שינה שורה רוח רעה על הידים שבם הוא הסיום ויש יכולת לחיצונים להתאחז שם ולכן צריך שיטול ידיו במים שהם בחינת החסד הכולל חמשה חסדים וע"י מתמתקים הה' מנצפ"ך הכפולות שהם בחמש אצבעות ימין וחמש אצבעות שמאל ואז הקליפות שהיו נאחזים שם המה נדחים ומסתלקים משם ע"י החסדים כי לעולם החסד דוחה את הקליפות ודע כי לולא הצפרנים שהוצמו בראשי האצבעות היו הידים טמאות אפילו ביום ואפילו בלא שינה אך עתה ע"י הצפרנים אין רוח רעה שורה אלא בלילה בעת שינה או בכל עת שנכנס לבה"כ :

ואם תאמר א"כ למה אין עושין נטילה לרגלים כיון דחד טעמא להם על זה תירץ הרב יפה שעה ז"ל דברגלים נאחזים יותר מן הידים ולכן לתוקף אחיזתם אין לנו כח לדחותם משם בנטילה ורק הכהנים בזכות המקדש והעבודה היה להם לדחותם גם מן הרגלים ולכך כתיב בהו ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם ובזה תבין טעם חיוב רחיצת ערב שבת פניו ידיו ורגליו כי זכות שבת יכולה היא שתגין עכ"ד :

ב' צריך ליטול כל האצבעות והכף עד פרק הזרוע והא דמועיל ביוה"כ וביום ט"ב עד קשרי אצבעות כתב מהר"י צמח ז"ל ביום כיפור הינה שולטת כ"כ וביום ט"ב אינה מקפדת על דבר מועט כזה כי כל היום הוא שלה בעוה"ר עכ"ד :

ג' אחר הנטילה ג"פ בסירוגין כאמור תעשה שפשוף לשפשף הידים זב"ז וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל ואע"ג כי מסתמות דבריו נראה דסגו בשפשוף פעם אחת בלבד הנה מצינו לרבינו הרש"ש ז"ל דמצריך שפשוף ג"פ וסידר כונות לכל פעם מן השלשה פעמים ולכן צריך להזהר לעשות שפשוף ג"פ וצ"ל דבעת השפשוף יזהר שיהיו האצבעות זקופים לצד מעלה ולא יהיו כפופים :

ד' אחר השפשוף לא תניח אצבעותיך כפופים למטה אלא תכף ומיד תזקוף ידיך ואצבעותיך למעלה ותגביהם עד הראש ולפחות תגביהם עד כנגד הפנים כי הפנים גם הם מכלל הראש ותברך ענט"י תכף ומיד כאשר תרים ותזקוף ידיך כדי שלא תהיה הגבהת ידיך לבטלה כנז' בזוה"ק שאסור להגביה ידיו ברקנייא ותהיינה ידיך גבוהות וזקיפות עד שתסיים הברכה דלכך מברכים על נטילת ידים בהוא לשון התנשאות כמו וינטלם וינשאם ואין מברכין על רחיצת ידים ותזהר כשתגביה שתי ידיך כנגד הראש שתכנים קשרי הזרועות שהם אצילי הזרועות הנקראים בלעז קובד"ו ובלשון ערבי עיכ"ס לפנים מן הגוף בסוד וכל אחוריהם ביתה גם צריך לפשוט שתי כפות הידים בעת הברכה כמי שרוצה לקבל בהם איזה דבר וזהו לרמוז על קבלת העזרה בהם וכמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות ועולת תמיד :

ה' לפ"ד רבינו האר"י ז"ל אחר הנטילה כהלכתה ג"פ בסירוגין נעקרת רוח רעה לגמרי לכך צריך לברך תכף קודם הניגוב והלא באחרונים ז"ל דכתבו דאינה נעקרת אלא עד אחר ניגוב דלכך ס"ל לברך אחר ניגוב וכן מפורש בסידור רבינו הרש"ש ז"ל לברך קודם ניגוב :

ו' כתב רבינו ז"ל בעולת תמיד דף טו"ב כאשר מתעורר האדם משנתו תכף צריך ליטול ידיו קודם שיגע במלבושיו כלל וגם אסור לילך ארבע אמות בלא נטילה זו של שחרית כמ"ש בזוהר על לאשר הביא אלוה בידו לכן יזהר כל אדם להכין הכלים סמוך למטתו באופן שלא יצטרך לילך ד' אמות ויש בני אדם אשר בזמן הקור לובשים האנפלאות ברגליהם בעודם על מטתם קודם שיקומו לעשות נט"י ולא יפה עושים וצריך להזהירם על זאת :

ז' אם קם משנתו ולא מצא כלי הנטילה סמוך לו אלא מונח רחוק הרבה ואין יכול לומר לאדם אחד שיביאנו אליו אז ילך פחות פחות מארבע אמות ואם קם ממטתו והלך אצל כלי הנטילה הקרוב לו ולא מצא בכלי שיעור הראוי ליטול ג"פ על כל ידיו דהיינו עם הכף ומוכרח לילך רחוק להביא מים אז יראה אם יש במים מועטין הלו כדי ספיק נטילה עד קשרי אצבעותיו דיוה"כ יטול עד קשרי אצבעותיו ואח"כ יוליך הכלי וימלאנו מים ויטול כראוי ועכ"ז ילך פחות פחות מארבע אמות :

ח' נט"י של שחרית אין נוטלין ע"ג קרקע אלא בכלי ואסור לשפוך מי הנטילה במקום שעוברין בני אדם כי רוח רעה שורה עליהן ולכן ישפכם בנקב של בית הכסא או בנקב שעושין בחצירות בקרקע שקורין בלוע"א גם צריך להזהירם דלפעמים יתמלא הכלי שנוטלין לתוכו על גדותיו מחמת רבוי בני הבית ואז כשנוטלין בו עוד מוכרח שישפך ממנו על הקרקע ואם נזדמן שנשפכו מי הנטילה בקרקע אז ישפוך על הקרקע ההיא מים טהורים הרבה כדי לבטל מי הנטילה שנשפך שם :

ט' לא יברך ולא ילמוד כנגד כלי הנטילה שבו מי הנטילה עד שיוציאנו או יכסנו כדין מי רגלים מפני שהם טמאים יותר מן מי רגלים :

י' יזהר כל אדם לצוות את אשתו שתעשה כל יום נט"י לילדים הקטנים אפילו שהם יונקי שדים מפני שלפעמים פושטים ידם ונוגעים במאכלים ויטמאום בתשרה סט"א על המאכל ההוא וגם מנהג זה הוא סגולה טובה לקטנים כדי שיגדלו בטהרה ויהיו גדולי הקדש כנ"ז בחס"ל :

י"א יזהר לרחוץ פניו בכל יום וגם ידיח פיו להעביר הרירין שבפיו דמלבד דד"ז הוא טוב בשביל רפואת הגוף יש בזה מצוה לכבוד קונו :

י"ב לא יטול מימי שלא נטל ידיו עדיין דכתיב והזה הטהור על הטמא וכן לא יטול ממשרתת נדה ולא ממשרת נוי או גויה וכנז' באחרונים וכתב בלב חיים סי' ס"ה מי שנטל ידיו ואח"כ נגע בידיו של אחר שלא נטל ידיו צריך לחזור ליטול פעם שנית ועיין כף החיים סי' ה' אות ד' :

י"ג אם ישן האדם ביום וכן אם ישן אחר חצות לילה צריך נט"י לשפוך ג"פ בסירוגין אך אין צריך ליטול לתוך כלי אלא יכול ליטול על הקרקע אם אין כלי לפניו וגם נמי דאין צריך לברך ענט"י ואע"ג דהרב מהר"א שרעב"י ז"ל בד"ש כתב בזה דאין צריך נט"י וכן הביא מן מקדש מלך כבר כתב הרב אלי' ז"ל דלא נאמר כן אלא בשעת הדחק אך הטוב והישר הוא דצריך נט"י ג"פ בסירוגין אבל בלא ברכה :

ואם ישן בחצות הראשון של הלילה שינת קבע שלו על מטתו והקיץ קודם חצות יעשה נט"י גמורה כדת וכהלכה ויברך ענט"י ואם הוא היה ניעור עד אחר חצות לילה הן במשתה הן במלאכה ולא ישן אלא עד שעבר חצות גם זה כשנעור יעשה נט"י גמורה כהלכתה ויברך ענט"י ואע"ג דרבינו הרש"ש ז"ל כתב בנהר שלום אם ישן אחר חצות לא שליט עליה רוח מסאבה ואין צריך נט"י הנה הוא סמך דבריו בזה על סניף אחר שכתב, מפני שנתעורר בחצות והמשיך המוחין ע"י הברכות וכן נכדו מהר"א שרעבי ז"ל סמך ג"כ על הברכות ועסק התורה על כן זה שהיה ניעור עד אחר חצות ולא בירך הברכות וישן אז גם לפ"ד רבינו הרש"ש ז"ל צריך נט"י בברכה ורק אם אחר חצות קודם שישן בירך ברכות השחר ולמד תיקון חצות ועסק בתורה אז כשיקיץ משנתו בבוקר יעשה נט"י ג"פ אבל לא יברך ענט"י ומיהו אם לא ברך ברכות השחר ורק עסק בתורה אני מסתפק בזה אם יברך ענט"י או לאו ומנהג העולם לברך :

י"ד אם לא ישן אלא עד אחר חצות אע"ג דלפ"ד רבינו הרש"ש ז"ל יכול הוא לברך ברכות השחר אחר חצות מ"מ כיון שדעתו לישן אחר חצות מנהגינו הוא שלא לברך ברכות השחר אלא עד אחר הקימתו מן השינה ואין אנחנו מברכים ברכות השחר תכף אחר חצות אלא רק בזמן שאנו נעורים כל הלילה כמו ליל הו"ר וליל חג שבועות וכיוצא דאז אנו מברכין ברכות השחר תכף אחר חצות לילה חוץ מברכת התורה דמברכים אותה אחר עמוד השחר וכן ראוי לנהוג כאשר כתבתי בסה"ק מקבציאל :

ט"ו לא יגע בידיו קודם נטילה לא לפה ולא לחוטם ולא לאזנים ולא לעינים אפילו שהם סגורות ונוגע מבחוץ ואם בא לו חכוך בכל הנז"ל בתוך שינה יחכך ע"י בגד וגם לא יאסף אבק נחיריים קודם נטילה ואם התאוה מאד יקום ויטול ידיו ואח"כ יאסף האבק אבל בשינה של היום או שינה של אחר חצות לילה אין צריך להזהר בכל הנז"ל אע"ג דכתבנו דיטול ידיו ג"פ :

ט"ז אלו דברים שצריכין נטילה ג"פ בסירוגין משום רוח רעה הקם מן המטה מן השינה והיוצא מבית הכסא אע"פ שלא עשה צרכיו אלא שנכנס שם בשביל עסק אחר מיהו אם לא נכנס שם כולו אלא רק הושיט ידיו שם כדי ליתן כלי של מים להיושב שם לרחוץ בו כיון דלא נכנס גופו אלא במקצת שהם ידיו בלבד אין שורה עליו רוח רעה כאשר נכנס כל גופו אלא רק קצת מן הקצת ולכך סגי ליה בפעם אחת והמחמיר לרחוץ גם בכהאי גונא ג"פ הבא עליו ברכה וכמ"ש בסה"ק מקבציאל וכן המשמש מטתו יטול אח"כ ג"פ וכן האשה תטול אח"כ ג"פ וכן ההולך בבית הקברות וההולך בתוך ד"א של מת וכ"ש הנוגע במת עצמו ג"כ יטול ג"פ ומה שנוהגין העולם כשיטלו ידיהם משום מת ובחזרתם מבית הקברות לבלתי יקנחו ידיהם במפה אלא ינוחו עד שיתנגבו ברוח מאליהם אין זה משורת הדין אלא עושין כן כדי שלא יסיחו דעתם מן זכרון המות ולכן אם הוא בחורף שיש קור גדול וקשה עליו הדבר מאד שיניח ידיו בלי ניגוב במטפחת ומצטער הרבה מחמת ניגה אז ינגבם במטפחת ולית לן בה :

ודע כי אפילו בנכנס לבית הכסא אין שורה עליו רוח רעה כמו כח רוח רעה ששורה עליו בשינה דטעים טעמא דמותא לכך אין צריך להזהר בכל הנך לבלתי ילך ארבע אמות בלא נט"י דאין צורך להזהר בזה אלא רק בשינה וכן נמי אין צריך להזהר בכל הנך ליטול לתוך כלי דוקא כמ"ש בנט"י דשינה אבל צריך להזהר שיטול ג"פ בסירוגין וגם שיטול שיעור רביעית :

י"ז ואלו דברים שצריכין נטילה מפני נדנוד רוח רעה דדי להם בפעם אחת ואין צריך ג"פ בסירוגין ואלו הן היוצא מבית המרחץ והנוטל צפרניו ואפילו לא נטלן כולן ויש מחמירין בנוטל צפרניו ליטול ג"פ בסירוגין היכא דצפרניו עודפין על הבשר ומסתבר טעמייהו ע"פ הסוד והמחמיר גם במרחץ ליטול ג"פ תבא עליו ברכה :

ואלו דברים שאין צריכין נטילה כי אם רחיצה כל דהו דהיינו שיטול ידיו פעם אחת משום נקיות ואלו הן החולץ או נועל מנעליו בידיו שנגע בהם וה"ה אם נוגע בהם אחר שלבשן או אחר שחלץ אותם מיהו אם נגע במנעלים חדשים שעדיין לא לבשם אדם מעולם אפילו פעם אחת לית לן בה ואין צריך רחיצה כלל וכן עוד נמי צריך רחיצה פעם אחת משום נקיות אם נגע ברגליו או בשאר מקומות המכוסים שבגופו אבל במקומות המגולים כגון פנים ועורף וצואר וכן הידים עד סוף הזרוע אין צריך רחיצה ויד שמאל אפילו אם נוגע בפרק הסמוך לזרוע שמניח שם תפילין עד אחר שני שלישי הפרק ההוא חשיב בכלל מקומות המגולים ואין צריך רחיצה כלל אבל יד ימין שאין מניחין בה תפילין ש"י אם נגע באותו פרק שאחר פרק הזרוע צריך רחיצה דחשיב ממקומות המכוסין כיון דאין דרך לממשמש שם וכן האשה ג"כ חשיב הפרק ההוא בשתי ידיה בכלל המכוסים ואם נגעה צריכה רחיצה ובמקום שדרך הנשים לכסות פרקי זרועותיהם הסמוכים לכף שדרכם להניח נולאות סמוך לכף בדאב הכתונת שתהיה הכתונת מכסה כל הזרוע אז גם אם נגעה בזרוע צריכה רחיצה משום נקיות וכן הדין בזמן שמנקת את בנה שדרכן להיות מגולין תמיד אם נגעה בהם אין צריכה רחיצה אבל אם אינה מנקת שדרכן להיות מכסות אותם לגמרי אז הם בכלל מקומות המכוסים וצריכה רחיצה אם נגעה בהם וכן החופף בראשו והמפלה כליו אפילו לא מצא בהם כינה וכן הנוגע בכינה צריך רחיצה פעם אחת משום נקיות :

פרשת ויצא

ועתה לכה ונכרתה ברית אני ואתה והיה לעד ביני וביניך הנה הרואה יראה דמשונה ברית זה מכל בריתות שבעולם דכל ברית שכורת האדם עם חבירו הוא כענין התקשרות ודבקות ואחוה וריעות זע"ז משא"כ ברית זה הוא מיוסד על הפירוד להפרד זה מזה שלא יתגלה אחד לחבירו ולא ידבק בו אלא יסתרו איש מרעהו וצריך להבין מה זה ועל מה זה עשו את הברית באופן זה שיסתרו איש מרעהו והענין יובן בס"ד דידוע כל התחתון צריך להתדמות לשרשו העליון והנה יעקב אע"ה שורשו בקדושה ולבן שורשו בקליפה וידוע דהקליפה אין לה יכולת להתאחז בצד הפנים של אור הקדושה אלא רק עומדת באחורי האור ועל כן הפנים של אור הקדושה אינו רואה את הקליפה וכן נמי הקליפה אינה רואה

את

את הפנים של אור הקדושה ודוגמת זאת ממש נעשה למטה בכרתו ברית בזה שאמר יצף ה' ביני וביניך כי נסתר איש מאת רעהו והטעם מובן שכל אחד צריך להתדמות לשרשו לכן ארז"ל ע"פ ויקבור אותו בגי מול בית פעור דכל זמן שפעור עולה ומקטרג רואה את משה קבור שם ונרתע ושב לאחוריו מפני שהסט"א מוכרח שתתעלם ולא תתראה לפני הקדושה :

וזהו הטעם שהאדם פי הטבעת שלו באחוריו ולא בצד הפנים דמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י פ' תצוה וז"ל עתה נבאר ענין נקודת האחור מה ענינה ואמנם הוא סוד גדול וראוי להעלימו הנה ידעת כי הקליפות נקראים צואה בלי מקום דמזונם ושפעתם מן המותרות היוצאים דרך נקודת האחור ולכן הושם נקודה זו באחור לפי שאינם יכולים לקבל מצד הפנים כי אינם רואין אור פני שכינה דכתיב לא יתייצבו הוללים לנגד עיניך והנה זה הנקב של האחור נקרא בתורה בית פעור וזה סוד ע"ז של פעור שעבודתה בכך לפעור עצמו על פניה כנודע כי זו היא קבלת השפע שלה והבן זה עכ"ל נמצא מקום שיוצא ממנו הפסולת ושמרי המאכל שבאדם הנה הוא דוגמה למקום יניקת הקליפות ולכך הושם מקום זה באחורי האדם כי עמידת הקליפה באחור :

ובזה יובן הטעם ששורה על האדם רוח רעה בכניסתו לבית הכסא שאם נאחזים כוחות הסט"א אשר הזוהמא היא מזונם ולכן צריך להיות האדם נזהר מאד שלא ישהה נקביו ויסקן עצמו אלא כל עת אשר ירגיש שהגיע זמן הפסולת לצאת יוצאנה תכף בלי איחור ועיכוב כלל ואזהרה זו צריכה מאד ע"פ הסוד ובפרט קודם תפלה וברכה ועסק התורה וכמ"ש בס' חסידים סי' תתי"ח וז"ל אדם צריך להיות נקי מבפנים כבחוץ שנאמר וכל קרבי את שם קדשו שלא יהיה בקרביו טנופת לכן קודם שיתפלל וקודם אכילה ושתיה שהוא צריך לברך יעשה צרכיו וכו' ע"ש ובגמרא אמרו הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא ק"ש ויתפלל :

וכתב רבינו ז"ל בשער המצות פ' שמיני וז"ל שקוץ הנפש כתיב אל תשקצו את נפשותיכם וארז"ל מכאן שהמשהה נקביו עובר על לא תשקצו והטעם יובן כי ענין אכילה הוא לברר האוכל מתוך הפסולת והאוכל שהוא המזון נבלע באיברים והפסולת נעשה מותר ונדחה למטה ומזה נעשו הקליפות וכתיב וטמאתם את צפוי פסילי כספיך וכו' תזרם כמו דוה צא תאמר לו כי הם בחי' היציאה של נקב האחור וכמ"ש בענין פעור ולכן המשהה נקביו שמשהה המותר והקליפה ההיא מלהוציאה אחר שנגמר בירורה ועיכולה הנה הוא משקץ נפשו ממש יותר ממה שמשקץ גופו ונודע בכל דרכיך דעהו ולכן צריך שיכוין האדם כונה זו בלכתו לבית הכסא קודם הכנסו שם כי אסור להרהר שם עכ"ל :

א' המשהה נקביו עובר משום בל תשקצו בין בגדולים בין בקטנים אך בקטנים יש בזה עוד חשש סכנה וגם עקרות שיהיה עקר אם משהה ויש בני אדם נכשלים בדבר זה ואם יבא לו התעוררות והוא לומד או עוסק בענייניו אינו קם במהירות וחושב עד שיגמור העסק עוד מעט או עד שיגמור דף הזוהר או המזמור וזו טעות גדולה דה"ז מצוה הבאה בעבירה לכך צריך להזהר מאד וכתב חס"ל ז"ל בשם המקובלים דהמיקל בזה מונע ממנו טהרת המחשבה ומי שהוא בעל נפש ורוצה להדבק בקונו צריך להזהר שיהא גופו נקי בכל שעה וזה מועיל גם כן לבריאות הגוף ונעשה בריה חדשה :

ב' גם בהיותו שוכב על מטתו בלילה אם הרגיש שצריך לעשות צרכיו יתאזר לקום ולא יתעצל ולא יתרשל הן מחמת קור הן מחמת גשם הן מחמת חושך וכיוצא אך צריך לעשות תחלה נט"י כהלכה כי א"א לו לילך ד"א ולפשפש או ולקנח בעוד רוח רעה שורה על ידיו אך מאחר שהוא עתה צריך לנקביו א"א לברך ענט"י אלא יעשה צרכיו תחלה ואח"כ יברך ענט"י ואשר יצר ולכן צריך ליזהר שלא יפסיק בדברים מעת שנטל ידיו עד שיכנס לבית הכסא ויטול שנית ויברך ועיין ש"ע ר"ז סי' וא"ו סעיף ג' :

ג' כל שיוכל להעמיד עצמו עד כדי שיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו ולא משום סכנה בין בגדולים בין בקטנים ויש אומרים שאפילו אינו יכול להעמיד על עצמו בשיעור זה אם כח הדוחה אינו יכול להיות גובר על כח המחזיק אלא רק ע"י סיוע שידחוק האדם את עצמו מעט כדי להוציא הפסולת אין נקרא זה משהה נקביו בידים כדי שיעבור על בל תשקצו כיון דכח הדוחה צריך לסיוע שלו שידחוק את עצמו מעט וזה שאינו דוחה אינו אלא שב ואל תעשה הוא אבל אם נתגברה תאותו מאד עד שכח הדוחה גובר על כח המחזיק להוציא הפסולת מבלתי שיצטרך לסיוע הדוחק שידחוק האדם את עצמו אפילו מעט ה"ז עובר על בל תשקצו אם משהה נקביו וכיע"ש בזה הגאון ר"ז ז"ל בש"ע סי' ג' סעיף י"א :

ד' יזהר לסגור הדלת של בית הכסא אפילו בלילה בחושך ואפילה משום צניעות כי הסמ"ק ז"ל ועוד יש פוסקים ראשונים מנו את הצניעות מכלל המצות של תורה ואע"ג דיש חולקים וס"ל דבר זה הוא אזהרת חז"ל במדה טובה שנשתבחו בה ישראל עכ"ז צריך להזהר בה טפי כיון דאיכא דס"ל דהוא מן התורה ומ"מ אם יש בבית הכסא ריח רע קשה לו מאד והוא פותח הדלת לאצולי פורתא יש להקל בחושך לילה ואין רואהו :

ודע כי אזהרת הצניעות בבית הכסא אין עיקרה משום הפירוע דהא לא מצינו שהחמירו בפרוע הגוף כולו כשיורד לטבול או בבית המרחץ וכיוצא אלא הטעם כאן הוא בנוי ע"פ הקדמה שכתבתי לעיל בשם רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י פ' תצוה בענין נקודת האחור וכנז"ל ועוד שם עיין במ"ש בשם רבינו ז"ל בשער המצות פ' שמיני וכנז"ל ובין תבין דהני עברי דשכיחי בבית הכסא הם דוגמה לקליפות ובזה תבין הטעם שהקפידו על הצניעות בבית הכסא שבזה יהיו נכנעים רוחות הרעות :

ה' לא יגלה עצמו עד שישב והנכון שלא נגלות אלא מלפניו טפחיים ולאחריו טפח אך אם המקום מטונף ויש חשש שיטנפו בגדיו אין צריך להזהר בזה אלא יגלה כפי הצורך לפי המקום וכל מה שאפשר למעט בגילוי ימעט וכמ"ש הרב חס"ל ז"ל וכן נמי כל דאיכא חשש טינוף יש להקל בבית הכסא שיש בו מחיצות ודלת סגור ולכן בזה"ז דעל הרוב כל בתי כסאות יש בהם מחיצות ודלת סגור אין מקפידים בענין הגילוי כ"כ :

ו' לא ילכו שנים ביחד לבית הכסא ולא מבעיא שני אנשים אלא אפילו שני נשים לא יכנסו ביחד אלא יכנס אחד לבדו ויסגור הדלת בעדו וכתב בחס"ל ז"ל שיש להזהיר בזה גם על הקטנים אי משום שירגילו במילי דצניעותא ואי משום שלא ירגילו במילי דפריצותא ואפילו בקטנים שאין יודעים עשות רע דהא אמרו בגמרא דאתתא לא תיקום להשתין בפני תינוק יונק וכ"ש בגדולים קצת :

ז׳ כשנפנה בשדה במקום מגולה יתרחק עד שלא יוכל חבירו לראות פירועו מה שמגלה מבשרו מלפניו ומאחריו ואין צריך להתרחק הרבה עד כדי שלא יראה את גופו כלל אלא הוא רק שלא יראה פירועו אבל אחורי הגדר נפנה אפילו שהוא קרוב ששומע חבירו קול עטושו של מטה דשמיעת קול עטוש של מטה אין בזה איסור משום צניעות אלא שהוא ענין חרפה ובושה לרוב בני אדם ומי שאינו מקפיד אינו מקפיד וכן בימי חכמי התלמוד לא היו מקפידין על זה וכמ״ש הגאון ר״ז בש״ע :

ח׳ וכל זה הצניעות לא נאמר אלא בעושה צרכיו בגדולים אבל להטיל מים התירו אפילו בפני רבים וביום משום חשש סכנה שלא יהא עקר ולכן אסור לנהוג צניעות ולהמתין אם צריך לכך ומ״מ יש לו להסתלק לצדדין ואפילו אשה מבנה הקטן ועיין בש״ע ר״ז :

ט׳ במקום שאין מוקף מחיצות אסור לפנות גדולים בין מזרח למערב אלא יפנה בין צפון לדרום ובמקום שיש מחיצות שרי אפילו שהוא חצר גדול ואפילו אין שם אלא מחיצה אחת במערב יושב בצד המחיצה בסמוך לה ונפנה ואחוריו למערב כלפי המחיצה ואם היא במזרח יושב בצידה ואחוריו למזרח ושיעור המחיצה בזה אין צריך שתהיה גובה עשרה אלא כל שאין פירועו מגולה שרי ולכן אם היא קטנה יפנה סמוך לה ממש באופן שתגין שלא יתגלה פירועו ויש אומרים דאפילו במקום מחיצות צריך לדקדק בזה שלא לפנות בין מזרח למערב אלא בין צפון לדרום וכגון לחוש לדבריהם ופה עירינו בגדא״ד יע״א המנהג פשוט שלא לבנות בית הכסא בבית ובחצר שיש מהיצות אלא רק באופן שיפנו בו בין צפון לדרים :

י׳ לא ידבר שום דיבור בבית הכסא אפילו דברי חול ואפילו תיבה אחת כי יתאחזו החיצונים באותיות הדיבור שלו שמדבר שם אך מותר לנחור דאינו מוציא אותיות מפיו :

י״א יזהר לקנח היטב דצואה בפי הטבעת מעכבת התפלה ועיקר הרחיצה במים כמ״ש ומצואתו לא רוחץ ומנהג ערי אדום לקנח בנייר או מטלית אין נקי בזה :

י״ב אם הטיל מים או עשה צרכיו ושכח ולא בירך אם עבר יותר מחצי שעה לא יברך אשר יצר בשם ומלכות אבל תוך חצי שעה יברך ואם נסתפק אם בירך או לאו לא יברך בשם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבבו ואם הטיל מים או עשה צרכיו ב״פ בזא״ז לא יברך אלא רק פעם אחת :

י״ג מי שאכל דבר שיש לו ברכה אחרונה וקודם שבירך הטיל מים או עשה צרכיו יברך אשר יצר תחלה ואח״כ ברכה אחרונה דברכת אשר יצר תדיר טפי :

י״ד אע״פ דמותר להרוג כינה באצבעות ימין וכן מותר לשפשף בהם צילולות של מי רגלים עכ״ז אסור לקנח באצבעות ימין מפני שקושר בהם תפילין אלא יקנח באצבעות שמאל כי שם אינו כורך התפילין על אצבעותיו אלא על זרועו ולכן יזהר שלא יקנח באצבע שכורך עליה שלש הכריכות והיא הנקראת אמה אלא ישמיט אצבע זו ויקנח בשתים האחרונות ואם א״א לו בכך מחמת רוב הלכלוך שאינו מתקנח בשתים לבדם היטב אז יקנח גם בכל אצבעותיו גם בזו וגם הנשים שאין להם תפילין ירגילו עצמן לקנח בשמאל ולא בימין כי יש עוד טעמים לדבר זה דשייכי גם בהם :

ט״ו גם הנשים צריכין להזהר לברך אשר יצר ויתאזרו ללמוד אותה בע״פ כי היא צריכה מאד ונעשה בה תיקון גדול ויש בה מ״ה תיבות כמנין אדם ורבו סודותיה וכל אדם צריך להבין פירוש הפשטי של נוסח הברכה שידע מה הוא אומר :

ט״ז אסור להרהר בד״ת בבית הכסא ומבואות המטונפות וכן בבית המרחץ הפנימי וה״ה דאסור להרהר בצרכי מצוה הן בענין צדקה הן בצרכי שבת הן בצרכי סוכה ולולב ומלה וכיוצא ויזהר במרחץ שלא יזכיר שם אדם הנקרא שלום או אדם שנקרא עבד אלה״ה שהוא שם שמים בלשון ערבי וכן לא יזכיר שם שבת דאיתא בזוה״ק שבת שמא דקב״ה וכן נקרא שלום :

פרשת וישלח

ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל כ״ל בס״ד טעם ליתרון שם ישראל אשר נתן לו והוא כי ישראל הוא מספר יעקב משה דוד דשלשה צדיקים אלו צריכין להיות בחיבור אחד כי הם בבחינת ו״ה שבשם ב״ה והיינו יעקב באות וא״ו וכן מרע״ה אלא שיעקב מלבר ומשה מלגו כנז׳ בזוה״ק ובדברי רבינו האר״י ז״ל ודוד הוא בחי׳ ה״א אחרונה ולכן אמר לו השי״ת ומלכים מחלציך יצאו רמז לו על מרע״ה דכתיב ביה ויהי בישורון מלך ועל דוד הע״ה שהוא ראש המלאכים שזכה ונטל המלכות ונרמזו שלשתם בשם ישראל כי צריך לחבר אותיות ו״ה תמיד ביחד שלא יתפרדו ח״ו ולכן ישראל שיצאו כשמותיהם מן חיבור בחי׳ ו״ה ג״כ זכו לשם זה של ישראל שנקראו בו וגם להורות כי צריכין תמיד לעסוק בתורה לחבר אותיות ו״ה ולכן צריך לעסוק בתורה ביום ובלילה וכמ״ש והגית בו יומם ולילה כי היום הוא סוד וא״ו והלילה היא סוד ה״א ולכך צריך להשתדל ג״כ לחבר היום והלילה בעסק התורה על כן מלבד שצריך לקום באשמורת כדי לעסוק בתורה בלילה עוד צריך להזהר שיחבר סוף הלילה עם תחלת היום בעסק התורה כדי לעשות בזה חיבור ו״ה בשלימות :

ולכן ארז״ל הבא להרגך השכם להרגו וכתבו חכמי המוסר דקאי על יצה״ר שצריך האדם לקום באשמורת להרגו בעסק התורה שבהלות הנקרא לילה שהוא מעולה יותר מעסק התורה בחצות הראשון הנקרא ליל ואמרתי רמז בזה לילה למפרע הוא ר״ת הבא להרוג ישכימו להרגו ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שיהיה ניעור באשמורת בכל לילה בחצות השני לעסוק בתורה כי מועיל לימוד תורה בעת זה לכמה דברים לא ולמד בזוה״ק כמה הפליג בשבח ותועלת לימוד זה :

א׳ אל יחשוב האדם על השינה כל מה שתהיה ברבוי יותר יש בה תועלת לגוף דהא הסכימו כל הרופאים המובהקים דאל ישן האדם בלילה פחות משש שעות ולא יותר על שמונה שעות שתזיק לא רבוי השינה כמלא דבר זה מוסכם אצל כל הרופאים דשינה יותר משמונה תזיק לגוף והישן שש שעות ה״ז יצא י״ח בבריאות גופו על כן איש יהודי שהוא מחוייב להשתדל ג״כ בבריאות נפשו הקדושה אין לו לישן יותר משש שעות מאחר כי הוא יוצא י״ח בבריאות גופו בכך ושאר שעות הלילה יעסוק בהם בריאות נפשו ע״י עסק התורה מיהו אם יזדמן באיזה לילה שהוא פוחת משיעור זה של שש שהוא בריאות גופו ומוסיף על שעות של בריאות נפשו בטוח הוא שלא יגיע לו נזק וחסרון מצד בריאות גופו ולכן ליל בישי וליל ער״ח וכן לילות של חודש אלול ועי״ת וכיוצא אם האדם פוחת משיעור שש בשינה נכון לבו בטוח שלא יחסר

יחסר כלום בזה מבריאות גופו :

ואע"פ שכל הלילה הוא זמן השינה מ"מ יותר טוב שתהיה השינה בחצי הראשון של הלילה ולא בחצי השני ויש בזה תועלת הן מצד הגשמיות בבריאות הגוף והן מצד הרוחניות בתיקון הנפש ותיקון העולמות ורופא אחד מובהק כתב משעה שביעית מן הלילה עד הצהרים ידמה לימי העליה ומן הצהרים עד הערב ידמה לימי העמידה ומן הערב עד סוף שעה ששית מן הלילה ידמה לימי הירידה על כן הנעור בתחלת הלילה שהוא חצי הראשון וישן בחצי השני דומה למי שעוסק בימי הירידה ונח בימי העליה ובס' רוח חיים דף ל' כתב בשם חכם אחד מפורסם קדימת השכיבה בערב והשכמת הקימה בבוקר מסבבים לאדם בריאות חכמה ועוז וגם הנשים העוסקים תמיד במלאכה איזה שעות בלילה טוב שירגילו עצמן לישן בתחלת הלילה ויקומו באשמורת למלאכתם ולכן כתיב ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה :

ב' הקם בחצות לילה ולמד תורה ולא היה יכול ללמוד עד אור הבוקר דמוכרח לישן מ"מ ישתדל לקום אחר שינתו מעט קודם עמוד השחר לעסוק בתורה כדי לחבר הלילה עם היום בעסק התורה וכאשר מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שצריך האדם להיות ניעור בחצות לילה ויקרא תיקון חצות ויעסוק בתורה ואם אינו יכול להיות ניעור כל חצות האחרונה של הלילה אה"ן יחזור לישן ובלבד שיחזור לקום כמו חצי שעה קודם עלות השחר לעסוק בתורה וז"ש אעירה שחר אני מעורר השחר דהעיקר הוא שיהא נעור בעת עמוד השחר וחבור זה של לילה ויום יזהר בו גם בערב בסוף היום שיחבר היום עם הלילה בעסק התורה :

ג' יר"ש יהא זריז ונשכר שיקדים לבדוק נקביו קודם עלות השחר באופן שלא יחבר לילה ויום בהיותו בבית הכסא וצריך שישים עין השגחתו בדבר זה להזהר בו ומי שהוא ניעור כל הלילה שעשה תיקון כרת או ליל שבועות והו"ל שכתבנו שיברך ברכות השחר אחר חצות לילה ורק ברכת התורה יברך אחר עלות השחר ואם הוא מסופק בעליית השחר שאינו יודע אם עלה או לאו יזהר באותם רגעים שהוא מסתפק בהם לומר בהם פיוטים שירות ותשבחות ולא יהיה יושב ושותק :

ד' זמן תיקון חצות המוסכם ע"פ הקבלה האמיתית הוא אחר י"ב שעות מחצות היום כשהחמה בראש כל אדם שאז הוא חצות היום בודאי וכמ"ש רבינו הרש"ש ז"ל בנהר שלום והנה נודע מ"ש הרב ב"ד ז"ל בסי' ל"ו דהנץ החמה דארז"ל בכמה דברים של מצות וק"ש ותפלה אינו כשנראה לנו זריחת חמה בארץ אלא הוא שעה אחת קודם שיעלה השמש על הארץ ויראה לנו והביא ראיות על זה יע"ש והנה מקדם קדמתא היו נוהגים פה עירינו בגדא"ד לענין נטילת לולב שלא לברך אלא עד שתעלה ותתראה לנו וכן ה"ה לענין ק"ש ותפלה אך משנת כת"ר נהגו בלולב ע"פ סברת ב"ד ז"ל מחמת דוחק ציבור ומזה נתפשט המנהג גם לק"ש ותפלה לעשות ע"פ סברת הרב ב"ד ז"ל אמנם עכ"ז בענין תיקון חצות אין הולכים אחר סברת הרב ב"ד ז"ל אלא חושבין הי"ב שעות אחר הנץ החמה כאשר התראה לנו זריחתה בארץ והמדקדק על עצמו להיות ניעור בנקודת חצות יזהר גם לפי סברת ב"ד ז"ל וכן המדקדק בשונה אחר חצות די לנו ללכת אחר סברת ב"ד ז"ל ושמעתי שגם החסידים בעה"ק ירושלים תוב"ב אין הולכים בתיקון חצות אחר סברת ב"ד אלא חושבין מזריחת השמש על הארץ :

ה' אין אומרים תיקון רחל בימי העומר וכן בעי"ת בחול ומנהג החסידים בעה"ק ת"ו דאין אומרים תיקון רחל אחר המולד קודם ר"ח ואע"פ שמתוודים בו ביום וכן עשינו המנהג פה עירינו יע"א וכתוב בכף החיים אות ל"ה דאין אומרים תיקון רחל בבית האבל ולא בבית החתן ע"ש ובתשובתי בסה"ק רב פעלים עשיתי בס"ד מטעמים לזה ע"פ הסוד והעליתי דגם היחיד בינו לבין עצמו לא יאמר תיקון רחל בבית החתן מיהו בליל המילה היחיד יאמר בצנעה ובלחש אבל אבי הבן עצמו לא יאמר דיו"ט שלו הוא :

ו' אין הנשים אומרים תיקון חצות ובסה"ק רב פעלים כתבתי בס"ד טעמים נכונים שלא יאמרו הנשים תיקון חצות גם לא יאמרו התק"ך בליל חג השבועות ומנהג הנשים בבתינו שאין אומרים תיקון חצות גם אין אומרים לימוד של ליל חג השבועות אבל לימוד של משנה תורה ותהלים בליל הו"ר מנהגם ללמוד ושאלתי את ידידנו הרה"ג החסיד מהר"א על מנהג הנשים בעה"ק ת"ו בענין תיקון חצות והשיב לא ראינו ולא שמענו שאשה אומרת תיקון חצות :

ז' תיקון לאה אין אומרים בליל שבת ור"ה וכיפור ופסח ושבועות וסוכות וש"ע וכן אין אומרים בחול המועד של פסח אבל בחול המועד של סוכות אומרים תיקון לאה :

ו' כיון שעלה עמוד השחר לא יאמרו תיקון חצות בין תיקון רחל בין תיקון לאה כמ"ש בשם הרמז ז"ל ומ"ש בלא"ח ח"א סי' וא"ו דגם אחר עמוד השחר כיון דלא הגיע זמן ציצית ותפילין יכולים לומר ת"ח אין לסמוך על זה כי דברים לא נתנו לאמר אלא רק ע"פ הקבלה ומסתמות דברי רבינו האר"י ז"ל נראה דאין מציאות לתיקון זה אלא רק בעוד לילה:

ז' אם אין שהות קודם עלות השחר לומר תיקון חצות וגם לעסוק בתורה התיקון חצות עדיף וכן בחודש אלול שאומרים סליחות אמירת ת"ח קדים לסליחות :

ח' בעת שיאמר ת"ח ישנה מקומו מתחלת תיקון רחל עד אחר שיגמור תיקון לאה בין שהוא אומר בביתו בין שהוא אומר בבית הכנסת וקודם שיאמר פתיחת אליהו זכור לטוב אז ישב במקומו העקרי שרוצה ללמוד שם מיהו בזמן שאין אומרים תיקון רחל אלא רק תיקון לאה בלבד אין צריך לשנות מקומו ואותם הנוהגים ליתן אפר במקום הנחת תפילין כשאומרים תיקון רחל וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל מנהגם להניחו עד גמר תיקון לאה והכי מסתברא :

ט' זהו סדר אמירת תיקון חצות ע"פ דברי רבינו האר"י ז"ל תשב בתחלת תיקון רחל אצל הפתח סמוך למזוזה וטוב שיהיה הפתח של החדר שאתה אומר בו פתוח אם אין שם קרירות וקודם שתאמר תיקון רחל תפרוש מטפחת או בגד אחר קל על הקרקע כדי שיעור מושבך דאין לישב על הקרקע ממש ותסיר מנעליך ותשב שם יחף ותכסה ראשך בגלימא או בגד אחר ותקח אפר מקלה ותשים במקום הנחת תפילין ש"ר ותכוף ראשך ותחבק פניך בקרקע ממש ותכוון בזה להצטער על שריפת התורה שנעשית אפר גם תכוון להצטער שבעוה"ר משחרב בהמ"ק נמסרו סודות התורה ורזיה לחיצונים שזה נקרא גלות התורה בעוה"ר ואז תתחיל לומר על נהרות בבל ותכוין לבכות במזמור זה על חרבן בהמ"ק ואח"כ מזמור לאסף ותכוון לבכות בזה על הריגת הצדיקים ואח"כ זכור ה' מה היה לנו עד הסוף ותכפול פסוק השיבנו ואח"כ פסוקים השבע וכו'

וכו' אתה וכו' למה וכו' למלער וכו' ועתה וכו' אל תקלוף וכו' ערי וכו' העל אלה וכו' ולא תאמר פסוקים יותר מזה ואח"כ פסוקי נחמה על חומותיך וכו' ואל תתנו דמי לו וכו' נשבע ה' וכו' כי מאספיו וכו' אתה תקום תרחם ציון וכו' כי רצו עבדיך וכו' בונה ירושלים וכו' והרי נשלם תיקון רחל:

ואח"כ תתחיל בתיקון לאה ותאמר מזמור כאיל ומזמור שפטני ומזמור יענך ומזמור לה' הארץ ומזמור יחננו ויברכנו ומזמור אודה ה' בכל לבב ומזמור בבא אליו נתן הנביא ותאמר מזמור זה בקול בכיה ותחינה ובקשה שתבקש מחילה מלפניו יתברך על עונותיך ואח"כ תאמר עד אנה בכיה בציון ומספד בירושלים תקום תרחם ציון ותבנה חומות ירושלים ותכוין ציון כנגד רחל וירושלים כנגד לאה ואח"כ תשב במקומך העיקרי ותעסוק בתורה ויש נוהגים לומר אחר תיקון לאה הנז' מזמור בשוב ה' שבות ציון ובקשת מלך רחמן רחם עלינו וכו' ויהא רעוא וכו' ואע"פ שלא נזכרו בדברי רבינו האר"י ז"ל אין חשש לאומרם מאחר דאומרם בסוף תיקון לאה המסודר מרבינו האר"י ז"ל לית לן בה וכן אנחנו נוהגים לאומרם מיהו יש מקומות שאומרים אחר תיקון רחל נוסח אוי לי על גלות השכינה וכו' ככתוב בסידורים ודבר זה לא נזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל ואע"פ דמן הסברה נראה דאין חשש לאומרו עכ"ז לא נהגנו לאומרו ושאלתי על מנהג החסידים בעה"ק תובב"א והשיבו לי דאין מנהגם לומר אוי לי הנז' אבל מנהגם לומר אחר סיום תיקון לאה מלך רחמן וכו' ומזמור בשוב וכו' כדי לפסוק בנחמה ואומרים קדיש יהא שלמה:

גם שאלתי לידידינו הרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו על מנהג החסידים בעה"ק תובב"א אם אומרים מזמור בבא אליו נתן הנביא ופסוק עד אנה בכיה בציון גם בימים שאין אומרים בהם ודוי והשיב דהמנהג פשוט לומר מזמור בבא אליו אפילו בזמן שאין אומרים ודוי וכתב עוד בשנת השמיטה בא"י תובב"א דאין אומרים תיקון רחל לפק"ד גם פסוק עד אנה בכיה בציון אין לאומרו כי בפסוק זה נרמזה רחל וכן אין לאומרו בכל הימים שאין אומרים תיקון רחל ושמעתי שגם בקהל חסידים בבית אל יכב"ץ אין אומרים אותו ואח"כ ראיתי במנחת אהרן כלל וא"ו ס"ג דביום שאין אומרים תחנונים לא יאמר פסוק זה ולפק"ד דאין תלוי בתחנונים אלא תלוי באמירת תיקון רחל עכ"ל נר"ו:

ואחר המזמורים של תיקון לאה המנהג לומר פתיחת אליהו זכור לטוב בשביל שצריך לסמוך עסק תורה לשמה לתיקון לאה שהם הוא סוד תורה לשמה שהוא לשם ה"א כנודע ומצאתי כתוב דאחר פתיחת אליהו זכור לטוב יאמרו מאמר רשב"י הכתוב בזוה"ק פרשת נח דף ס"ה ופקודי דף רס"ה אר"ש ארימית ידאי בצלותין לעילא דכד רעותא עלאה לעילא וכו' עד זכאה חולקהון דלדיקייא בעלמא דין ובעלמא דאתי וכאשר אכתוב זה לקמן בפרשת מקץ יע"ש:

ודע כי כתוב בשער המצות לרבינו האר"י ז"ל בענין איסור להגות את השם ככתבו שגם אם יקראינו במילוי כזה יו"ד ה"י וי"ו ה"י ג"כ הוא בכלל הוגה את השם באותיותיו ואסור יע"ש לכן צריך ליזהר האדם בפתיחת אליהו זכור לטוב הנז' לומר כך מלגו איהו אות יו"ד ואות ה"א ואות וא"ו ואות ה"א דמאחר שאומר תיבת אות עם כולם אין זה בכלל הוגה את השם וכן נמי יזהר באומרו אח"ז קם ר"ש וכו' לומר ודא איהו אות יו"ד ואות ה"א ואות וא"ו אבל אות ה"א איהי שכינתא דלא מחושבין ע"ל אלא אות יו"ד ואות ה"א ואות וא"ו דסליקו אתוון לחושבין ע"ל וכו' וכן יעשה בשאר לשונות בזוה"ק ותיקונים:

י' מנהג עירינו יע"א לומר מזמור על נהרות בבל ופסוקי איכה דזכור ה' מה היה לנו ופסוקי ישעיה הכל בניגון קינה דמעורר הבכיה ומשבר הלב ואין אומרים אותם בטעמים שלהם ושאלתי על מנהג החסידים בעה"ק תובב"א והשיבו לי דמנהגם לומר הפסוקים הנז' בניגון קינות ואין אומרים אותם בטעמים שלהם:

י"א בכמה מקומות נוהגים לומר ודוי קודם אמירת תיקון חצות וכן מנהג עירינו על כן בחודש אלול ועי"ת שאומרים בהם סליחות שאז אומרים ודוי בתוך הסליחות לא יאמרו הודוי קודם תיקון חצות:

י"ב מנהג החסידים בעה"ק ירושלים לומר קדיש יהא שלמא אחר תיקון לאה מפני שהם אומרים הקדיש אחר המקרא אבל מנהג עירינו לומר פתיחת אליהו זכור לטוב אחר המקרא ואז אומרים קדיש על ישראל ואין בזה קפידא וכל אחד יעשה כמנהגו:

י"ג מ"ש דוד הע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד זה כלל גדול בתורה שלא יסיח האדם דעתו מפחד השי"ת ומהדר גאונו שישים אל לבו תמיד שהוא יתברך מלא כל הארץ כבודו לכך חייב להתנהג בדרכי הצניעות אפילו בחדר לבדו והדלת סגור שלא יעמוד ערום לגמרי אלא בעת הצורך במרחץ וכיוצא אבל כשמחליף שמלותיו לא יפשוט המכנסיים אלא עד שילבש החלוק או יחליף המכנסיים בעוד שחלוק הישן עליו ואח"כ יחליף החלוק וזה האופן יותר נכון להקדים המכנסיים ואל יאמר מי רואני ערום כי יזכור שהשי"ת מלא כל הארץ והוא נזהר לכבוד השי"ת:

י"ד יזהר שלא ילבוש ב' מלבושים בהיותם זה בתוך זה ביחד דקשה לשכחה גם ידקדק בחלוקו ללבשו כדרכו ואם לבש חלוקו הפוך יפשטנו וילבשנו כראוי ולא ילך בקומה זקופה ולא ילך בגילוי הראש ויזהר שלא ישב ג"כ בגילוי הראש אפילו רגע אם לא לעת הצורך ואפילו במרחץ בבית החיצון יכסה ראשו עד שיכנס לבית הפנימי ואסור להזכיר את השם בגילוי הראש וכסוי בידו לא מהני אלא רק ביד חבירו מהני:

ט"ו כשרוחץ ידיו ירחץ ימין תחלה וכשרוחץ כל גופו ירחץ ראשו תחלה וכשלובש מלבושיו ילבש על ראשו תחלה אך סגי בכובע הקטן הדק שלובש בראשו תחת הכובע הגדול או המצנפת ובני אדם שאין להם כובע תחתון כי אם כובע אחד האדום שקורין פי"ס ילבש תחלה קודם החלוק:

ט"ז לא ילך יחף דארז"ל לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו ויקנה מנעלים לרגליו כי המונע מנעלים מרגליו הוא מנודה למקום ויזהר שלא ילך בלי אנפילאות שקורין בערבי גורא"ב בין בקיץ בין בחורף ובפרט בעת התפלה נאמר על זה היכון לקראת אלהיך ישראל:

פרשת וישב

ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד נ"ל בס"ד דידוע שיש לאדם ד' כוחות קדושה שהם נר"ן ונשמה לנשמה שהיא הנקראת חיה ואע"פ שיש עוד בחי' חמישית הנקראת יחידה הנה מחמת העלם שלה לפעמים אין מזכירים אותה בחשבון וכמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות דרוש ק"ש דף ל"ג וז"ל ודע כי שיש לאדם התחתון ד' בחינות והם נשמה לנשמה מצד חכמה ונשמה מצד בינה ורוח מצד תפארת ונפש מצד מלכות ע"ש וידוע כי ד' בחינות הנז' רמוזים בארבע אותיות שם הוי"ה ב"ה והיינו נשמה לנשמה ביו"ד ונשמה בה"א ראשונה ורוח בוא"ו ונפש בה"א אחרונה ולכן הצדיק ממשיך

ע"י

ע"י מעשיו הטובים חיות והארה לד' בחינות הנז' מן ד' אותיות שם הוי"ה והרשע להפך פוסק חיותם מאותיות השם ולז"א ואתם הדבקים בה' אלהיכם דבקים בה' דייקא ר"ל באותיות השם ובזה חיים כולכם דייקא היום שימשך חיות לכל ד' בחינות שבכם שכל בחי' יונקת חיות מאות אחד ונקראת חי ע"כ וכמ"ש רז"ל חי דבק בחי וא"כ כמלא ד' בחינות הנז' שכל א' חי מאות אחד הרי ד"פ חי שהוא מספר חסד וז"ש ויהי ה' את יוסף שדבק בו ארבע אותיות השם ובזה ויט אליו חסד שנמשך לו ד"פ חי לארבע בחינות שבו שהוא מספר חסד :

והנה ידוע דאין כל אדם זוכה לארבע בחינות הנז' שהם נר"ן ונשמה לנשמה דיש אינו זוכה אלא לנפש ויש רק לרוח ועל הזוכין לנשמה דנשמה אתמר ראיתי בני עליה והם מועטים ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל דאע"פ שאין כל אדם זוכה לנשמה וכ"ש לנשמה דנשמה עכ"ז כל אדם יש לו חלק באדה"ר שהיה כולל כל נשמות הנבראים ולכן אם עושה האדם עבודת הבורא כראוי שזוכה לקשר נפשו עם שורשה העליון ה"ז נחשב לו כאלו זכה לכל הבחינות הנז' כולם ואמרתי דמיון לזה לחבל גדול תלוי בלב השמים שהוא כמה אלפים ורבבות אמות ויש לאדם חבל קטן ואם קשרו בסוף החבל ההוא היורד לארץ ותופש הוא בחבל הקטן ה"ז נחשב כאלו תופש בראש החבל הגדול אשר ראשו מגיע השמימה מאחר שזה הקטן קשור הוא בחבל הגדול ובזה פרשתי מאמר התנא באבות אזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם ר"ל שלימה במעשה ודבור וכונה ומחשבה שהם כנגד נר"ן ונשמה לנשמה שזהו תפארת לעושיה ואז ותפארת לו מן האדם הוא אדה"ר דנחשב שכל בחינות שהשיגם אדה"ר ישגם בו ג"כ :

ולכן אנחנו מודים להשי"ת בכל יום על ארבע בחינות קדושה הנז' בברכת השחר באומרינו אלהי נשמה שנתת בי אתה בראת אתה יצרת אתה נפחת בי כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף ב' ע"ד וז"ל אע"פ שלא כל אדם זוכה לחלק הנקרא נשמה עכ"ז יש לו חלק בנשמת אדה"ר שהיה כולל כל הנבראים אע"פ שהאדם הזה עדיין לא זכה אליה הוא בעצמו ואומרו טהורה היא כנגד עולם האצילות אשר משם נשמה לנשמה אתה בראת כנגד חלק הנשמה הבאה מן הבריאה אתה יצרת הוא סוד הרוח הבא מן היצירה אתה נפחת בי הוא נפש שבעשיה ונמצא כי באומרו נשמה שנתת בי כולל כל הד' חלקים הנז' וקראם כולם בשם נשמה עכ"ל ע"ש ומ"ש ואתה משמרה בקרבי הכונה כי מלך ב"ו שנותן מרגלית יקרה במתנה לעבדו אינו נעשה עליה שומר אפילו שעה אחת אך אנחנו נתן לנו חלקים יקרים של קדושה אלו במתנה והוא השומר אותם בקרבינו בתוך חומר עכור :

א' מה שאומרים ואתה עתיד ליטלה וכו' הכונה הוא כמ"ש רבינו ז"ל בספר פרי עץ חיים דף ט' כי מדת המלכות נוטלת נשמות ישראל בלילה בעת השינה ומחזרת אותם בבוקר בסוד חדשים לבקרים ודבר זה הוא טובה גדולה לנשמה כנודע ולכן כאשר מקיץ האדם מודה ומשבח על הטובה הזאת אשר ישיג בלילה הבאה והוא מודה על העתיד ואומר ואתה עתיד ליטלה ממני בלילה דהיינו שתעלה הנשמה בסוד מ"ן אל מלכות ולהחזירה בי בבוקר בסוד חדשים לבקרים וכמ"ש בס' הכונות עוד בדבר זה בדרושי הלילה דף ע"ז ע"ד בסוד הפסוק הזה של חדשים לבקרים דנשמות התחתונים עולים בכל לילה להיכל ולהתעבר בתוך המלכות ואח"כ בבוקר יוצאות משם מחודשות ע"ש וכן מפורש ג"כ בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י בביאור אר"ז דף כ"א שכתב שם וז"ל בכל לילה ולילה עולין נשמות התחתונים בסוד בידך אפקיד רוחי בעת השכיבה ומתעברת מהם המלכות העליונה בסוד חדשים לבקרים רבה אמונתך ותועלת העליה ההיא עניינה הוא כדי לחדש את הנשמות ההם ולתת כח בהם ולהאיר בהם וענין החידוש הזה הוא מה שמחדש ומתקן המוחין של האדם שהוא בחי' הנשמה שלו היושבת במוח כנודע עכ"ל הרי נתבאר לך ענין זה היטב :

ודע דאע"פ שכתב רבינו זלה"ה שם דנשמות התחתונים אין יכולין לעלות בסוד מ"ן בלילה כנז"ל אלא עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד אבל בפחות מכן אין שום נשמה יכולה לעלות בסוד מ"ן כלל וא"כ לפ"ז י"ל איך הקטנים מן י"ג שנה אומרים הודאה זו דברכת השחר הנז' דלא שייכה בהם הנה על זה י"ל דהקטנים כיון דנכללים בגדולים יכולים לברך ברכה זו וקרוב לזה איתא בדברי רז"ל שיוכל אדם לברך ברכת השחר אע"פ שלא נתחייב בהם דעל מנהגו של עולם נתקנו ואע"ג דברכה זו הוא מודה על עצמו ואינו אומר בלשון נסתר הא איכא ברכות דמברך על עצמו ואע"ג דלא הוה ביה כגון ברכת המעביר אע"ג דלא ישן כלל וכן ברכת שעשה לי כל צרכי בהבל וה"ה גבי ברכה של הקטנים :

ונחזור לענין ראשון לבאר עוד מה שאומרים הודאה זו בלשון עתיד ואין אומרים בלשון עבר דמן הראוי שיתן האדם הודאה על העבר מה שעשה הקב"ה חסד עמו בלילה הזו של אותו היום שעומד בו עתה בעומדו משינתו שהחזיר אליו נשמתו וחידש אותה במוח שלו הנה באמת נתקנה הודאה זו בלשון עתיד כדי לכלול בזה עוד כונה אחרת והוא כי לעתיד לבא ג"כ יהיה כזאת שתקח המלכות את נשמות הצדיקים בסוד מ"ן ויחזרו להתחדש בשלימות המעולה מאד שאין כמוהו ולכן נוסף בהודאה זו מילות אלו של לעתיד לבא דהיה די לומר ליטלה ממני ולהחזירה בי אך הוסיף מילות לעתיד לבא כדי לכלול בזה הכונה השנית הנז' שאנחנו מכוונים בהודאתינו זו להודות להשי"ת גם על הטובה הנשגבה אשר יעשה לנו לעת"ל שהיא דוגמת הטובה הזאת שעושה אתנו בזה"ז בכל לילה ויום ועיין בספר פרי עץ חיים שכתב בביאור ברכה זו וז"ל וגם לעתיד יהיה כן ע"ש וכן בסידור רבינו הרש"ש ז"ל כתוב כך עתיד ליטלה ממני למ"ן ולהחזירה בי בכל בוקר וגם לעת"ל ע"כ ע"ש :

ב' יסמוך ברכה זו של אלהי וכו' לברכת אשר יצר כי ברכה זו צריכה להיות סמוכה לחברתה ויש סוד בדבר כנז' בשער הכונות וצריך להפסיק מעט בין תיבת אלהי לתיבת נשמה כדי שלא יובן שהנשמה היא אלהיו ח"ו ואין לומר טהורה היא אל יאמר טהורה אתה בראת וכנז' כל זה באחרונים ומה שחותם לפגרים מתים כך נקראים הגופים הבטלים ממלאכתם ושובתין מתנועתם דפגר לשון ביטול הוא כמו אשר פגרו מעבוד וכן בלשון חז"ל דפגרי רבנן ומ"ש מתים דהשינה אחד מששים ממיתה והוא סימן לתחיית המתים לעתיד וכנז' בסידור רב יעבץ ז"ל :

ג' יזהר לכוין בברכה בהזכרת שם הוי"ה שמזכירו בשם אדני שיצייר במחשבתו אותיות שם הוי"ה ובתוך אות ה"א אחרונה יצייר שם אדני וגם יצייר בשם השילוב של הוי"ה אדנ"י ומה טוב ומה נעים להזהר בזה בכל פעם שמזכיר השם הן בפסוקים הן בתפלה וגם צריך להזהר כשיזכיר שם הוי"ה יצייר במחשבתו אותיות השם בנקודות ובסידורים וחומשים נהגו לנקדו בנקוד לעולם וכל המתפלל ולומד מקראות מתוך הספר אז יהיה זה

אלנו

אלו בנקל בלא טורח ויזהר שלא יתחיל לומר ברוך עד שיחשוב בלבו וידע על מה ברך וכנז' באחרונים ז"ל:

ד' ברכת הנותן לשכוי בינה לפי פשוטה שכוי הוא התרנגול היודע בינה זו להבחין בין יום ובין לילה ר"ל בין אמצע היום לאמצע הלילה דאל"כ מאי אולמיה על שאר בע"ח וכנז' בש"ך אך כפי דברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שכוי הוא סוד הגבורה שנקרא שכוי ובחצי הלילה נמשכת הארת הבינה על הגבורה ואז היא מתמתקת וידוע כי ליל נקרא קודם חצות ולילה אחר חצות על כן מברכין ברכה זו אחר חצות לילה ואילך ע"ש ובכונות רבינו הרש"ש ז"ל סיים להבחין בין מדת יום שהוא סוד הדכורא הנקרא מדת יום שעתה מתחיל זמן תיקונו שהוא מחצות הלילה עד חצי היום ובין מדת לילה שהיא הנוקבה הנקראת מדה לילה שכבר נשלם תיקונה שהוא מחצות היום עד חצי הלילה ע"כ ע"ש והדבר ברור דגם החרש שאינו שומע כלל מברך ברכה זו ועיין מנחת אהרן כלל ה' אות י"ב:

ה' ברכת פוקח עורים הודאה לחסדו יתברך דעיני האדם היו סגורות וסתומות בשינה וכשניעור נפקחו עיניו והנה בסומא איכא פלוגתא בפוסקים אם יברך ברכה זו או לאו והגאון חיד"א בשיו"ב הסכים דנקטינן לברך וכ"כ הרב המגיה בש"ך ע"ש ובאמת אע"ג דקי"ל ספק ברכות להקל בהא נקטינן לברך משום דלפ"ד רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דכל ברכות אלו על מנהגו של עולם נתקנו ואע"פ שלא נתחייב בהם האדם צריך לברך א"כ ה"ה בסומא דצריך לברך וכנגד סברת רבינו האר"י ז"ל אין לומר ספק ברכות להקל ועיין מ"ש לקמן בברכת שעשה לי כל צרכי:

ו' אם בירך זוקף כפופים קודם מתיר אסורים לא יברך מתיר אסורים משום דכפות קשה מאסור וכיון דבירך זוקף הרי בכלל מאתים מנה מיהו טוב לברך מתיר אסורים בלי שם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבבו כדי שלא יחסר לו מספר האורות הרומזים ברכות אלו עליהם ועוד הא איכא רש"ל וב"ח דפסקו לברך לכן לצאת י"ח כ"ע יברך בלא שם ומלכות ורק יהרהר שם ומלכות בתוך הברכה ואפילו אדם כפות בלא"ה מחמת חולי שאינו יכול לזוז ממטתו ג"כ מברך ברכה זו דעל מנהגו של עולם נתקנו ברכות אלו ועיין מנחת אהרן כלל ה' אות י"ד:

ז' אם בשעה שאמר בא"י היתה כונתו לברך זוקף כפופים וסיים זוקף כפופים אע"ג דאז לא יוכל לברך מתיר אסורים כ"כ הרב חיי אדם כלל ח' אות ה' יע"ש ובסה"ק מקבציאל העלתי דאין לסמוך עליו בזה לאבד הברכה השנית ורק לכתחילה ודאי צריך להזהר שלא יאמר בא"י אלא על סיום הברכה העקרית שצריך לברך אותה בדעתו בהזכרת השם:

ח' אחר מלביש ערומים יברך הנותן ליעף כח ושתי ברכות אלו נתקנו על מלבושי הנפש שיש אדם מאבד לבוש נפשו לגמרי והקב"ה בחסדו נותן לה לבוש הדם כי ערומה היא ויש אינו חוטא כ"כ לאבד הלבוש לגמרי אלא רק מחלישו והקב"ה בחסדו נותן לו כח לחזקו בכל יום כאשר מחזיר לו נשמתו בבוקר:

ט' ברכה שעשה לי כל צרכי תקינוה על נעילת מנעלים דהיחף אינו יכול לעשות צרכיו וצרכי ביתו וכיון דלבש מנעליו כאלו נעשו לו כל צרכיו דאז הוא מוכן ללכת לכל אשר ירצה וכנז' בש"ך וכתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף ב' ע"ד כל הח"י ברכות שיש מן עט"י ע"ש ברכת התורה חייב אדם לסדרם ולברכם בכל יום אע"פ שלא נתחייב הוא בהם לפי שכולם הם רמזים נפלאים על אורות עליונים ואין לבטלם אפילו אם האדם לא ישן בלילה או אם לא הסיר מצנפתו או בגדיו או סודרו או מנעליו וכיוצא בזה צריך לברכן בכל יום כולן אע"פ שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו חוץ מברכת שעשה לי כל צרכי ביום ט"ב וביוה"כ שאז כל העולם יחפים וגם חוץ מברכת ענט"י ואשר יצר דשתים אלו אם לא נתחייב בהן אין לברך עליהם עכ"ל מוכח להדיא מדבריו דאבל יברך שעשה לי כל צרכי מאחר דכל העולם לובשים מנעלים ורק בט"ב ויוה"כ אע"פ דחולה וחיה לובשים בטלי במיעוטייהו ואין כל העולם יכולים למשוך אורות בברכה זו בעבור דאלו המועטים לובשים מנעלים וכן בש"ך הכריח מדברי רבינו ז"ל דאבל מברך יע"ש אמנם הרב החסיד מהר"א שרעבי ז"ל בספר דברי שלום דף ס"ד פירש כונת רבינו ז"ל דבעי שיהיה אותו אדם נהנה עכ"פ באותו דבר שהוא מברך עליו ולכן פסיק ותני דאבל לא יברך כיון דאינו נהנה ובסה"ק מקבציאל הבאתי דבריו ויישבתי דקדוק דברי רבינו ז"ל נכון ופקפקתי בדברי הרב ר"ש הנז' וטענתי עליו דגם לפי הבנתו הנה האבל ג"כ נהנה מזה דאחרים לובשין מנעלים ועושין לו צרכיו משא"כ אם יהיו יחפים וכן הסומא מברך פוקח עורים מפני שנהנה מפתיחת עינים של אחרים והעלתי עיקר דהאבל מברך וכן עמא דבר:

י' אע"ג דהעלו האחרונים אם בירך שלא עשני אשה לא יברך על גוי ועבד וכן אם בירך על עבד לא יברך על גוי עכ"ז יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בתוך הברכה והנשים יברכו שעשני כרצונו בלי שם ומלכות דאיכא פלוגתא בזה וספק ברכות להקל וטוב להרהר שם ומלכות בתוך הברכה:

י"א ברכת המעביר מסתיימת בברוך הגומל חסדים טובים וכו' ולכן אין עונין אמן אחר ותנומה מעפעפי וצ"ל ויהי רצון בוא"ו גם יאמר המעביר וכו' בלשון יחיד שאומר מעיני ומעפעפי וכן תרגלני תדבקני וכן השאר בנוסח ויהי רצון וכו' דכן הוא נסחת רז"ל בש"ס וכן הוא בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ועיין דברי שלום דף ס"ה מ"ש בזה יע"ש:

י"ב אע"פ דצ"ל והערב בוא"ו עכ"ז שתי ברכות הן ועונין אמן אחר ברכה הא' קודם והערב ולא ילמוד לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ בלתי ברכת התורה ולפסוק דין בלא טעם שרי אבל אם יאמר טעם אסור וכן לכתוב ד"ת או לשמוע נמי אסור בלא ברכת התורה אבל הרהור מותר ויש אומרים הא דהרהור מותר היינו אם יהרהר בלבו בלבד בלתי עיין בספר ונשים נמי מברכים ברכת התורה ואם ישן ביום על מטתו שינת קבע איכא פלוגתא אי חשיבה הפסק וצריך לברך או לאו ומשום דספק ברכות להקל יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו ומי שחטפתו שינה בתוך ברכת השחר אז כל ברכה שהוא מסופק בה אם בירך או לאו לא יברך מספק ואפילו אם הוא מסופק בברכת התורה ועכ"פ יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בתוך הברכה ואם שכח ולא בירך ברכות השחר קודם תפלה יברך אחר התפלה חוץ מברכת המחזיר נשמות דנפטר בברכת מחיה המתים וחוץ מברכת התורה שנפטר באהבת עולם:

י"ג מי שישן בלילה על מטתו שינת קבע וניעור קודם חצות לא יברך ברכות השחר כן נראה מסתימות דברי המקובלים וכן נראה מדברי זוה"ק בראשית דף י"ד ע"ב ועיין מקדש מלך שם אך ברכת התורה יוכל לברך קודם חצות מאחר שכבר ישן שינת קבע וכנראה מזוה"ק שם ועיין אחרונים ז"ל מיהו אם הוא ניעור קרוב לחצות נכון להמתין עד אחר חצות כדי לברך ברכות השחר

השחר עם ברכות התורה כסדר התקון בכל יום ויהיו קשר אחד ואם ירצה בזמן מועט זה דבינו וביני יאמר פסוקים של שירות ותשבחות ושאלתי לידידינו הרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו על מנהג החסידים בעה"ק תוב"ב והשיב וז"ל בין הפשטנים בין המקובלים כ"ע מודו שאם ישן שינת קבע חייב לברך ויכול לברך וכנראה מלשון זוה"ק ח"א דף יו"ד ע"ב ועיין מק"מ אמנם יש ב' כונות בברכת התורה אחת פרטית והיא הנז' בנהר שלום דף ל"ב ע"א וזו שייכה גם קודם חצות ואחת כללית בכלל הי"ח ברכות והיא הנז' בשער הכונות דפוס ירושלים דף א' ע"ג ועיין נהר שלום דף ט"ל ע"ב ודף פ"ז ע"ב ביאורם ובודאי המברך קודם חצות לא יתוקן זה התיקון כיון שהעליונים לא נתקנו איך יתוקנו התחתונים ומ"מ המנהג בבית אל יכב"ץ בזמן שהוא קרוב לחצות ממתינים עד חצות אבל אם יש זמן הרבה לחצות יש מברכין ברכת התורה ולומדים ובחצות יברכו שאר הברכות ויש חסידים שאעפ"כ ממתינים עד חצות בעבור תיקון סדר הי"ח ברכות עכ"ל נר"ו :

ד"ך חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום ובשבת ויו"ט יחסרון מחמת ברכות העמידה ואז ישלים אותם במיני פירות וריח טוב והנה מפורש בדברי רבינו ז"ל בשער רוח הקודש דף ד' ע"א וז"ל דע כי כ"ב אותיות אלפ"א בית"א הם תלויות במאה ברכות שהאדם מברך בכל יום וכאשר אין האדם מברך כלל איזו ברכה מהם תחסר ממנו אותה האות שאותה ברכה תלויה בה ואם בירך אותה אלא שטעה בה אז תהיה האות ההיא מלויה אמנם תהיה חסירה בעצמה ואם בירך אותה כתקונה אלא שלא נתכון בה אז תהיה האות ההיא חשוכה ובלתי מאירה עכ"ל ומזה תבין כמה צריך האדם להשתדל במאה ברכות :

ט"ן מצאתי כתוב טוב שהאדם ירגיל עצמו לומר בכל יום ג' פסוקים אלו כתובים בד"ה א' סי' כ"ט ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל ויאמר דוד ברוך אתה ה' וכו' לך ה' הגדולה והגבורה וכו' והעושר והכבוד מלפניך וכו' וכאשר תיקנום חז"ל בזמירות בכל יום והאדם יאמר אותם בפ"ע בכל יום יו"ד או ז' פעמים ובכל פעם יאמר אחריהם פסוק ברוך אתה למדני חוקיך ומלבד תועלת סודית שיש באמירתם עוד תועיל לו להשלים לו מספר מאה ברכות בשעת הדחק עכ"מ ונ"ל שהוא מנהג יפה ונכון ועיין פתחי תשובה יו"ד סי' שכ"ח סק"א מ"ש בשם הרב פרי תבואה מה שקיבל מרבותיו יע"ש :

עוד מצאתי כתוב בכ"מ כ"י מנהג יפה לומר האדם בכל יום פסוק ברוך ה' לעולם אמן ואמן חמשה וארבעים פעמים ובאומרו אמן ואמן יכוין בשם השלוב של הוי"ה אדנ"י וזה הפסוק יועיל לו במקום תשעים אמנים שחייב אדם לומר בכל יום בעת שהוא אנוס ואינו יכול לענות כגון שהוא יושב בבית לבדו ואין הולך לבית הכנסת מחמת אונס ע"כ ונ"ל דמנהג יפה הוא זה וכן אני נהגתי לומר פסוק זה כמספר הנז' בכל יום אחר פרשה של ברכת כהנים שאנחנו אומרים אחר ברכת השחר בכל יום ועשיתי כן כדי שלא תשכח אמירתם ממני מאחר שעשיתי לה זמן קבוע ואחר פסוק זה אני אומר טו"ב פעמים פסוק אור זרוע לצדיק כמ"ש הרה"ג הרח"ף ז"ל דנכון לאומרו טו"ב פעמים בכל יום :

אמר המחבר יצ"ו אזכיר עוד בפרשה זו הלכות חנוכה אשר רוב השנים אני דורש אותם בעזה"י בפרשת וישב :

ובגפן שלשה שריגים והיא כפורחת עלתה נצה הבשילו אשכלותיה ענבים נ"ל בס"ד גפן אלו ישראל שנמשלו לגפן שהוא עץ חלש ורך אך פירותיו טובים מאד שיש בהם אכילה ושתיה כן ישראל אע"פ שהם רכים וחלשים עושים פירות טובים בתורה ומצות גם הגפן אינה מקבלת נטיעה אחרת שלא תתערב בשאר אילנות כן ישראל כתוב בהם הן עם לבדד ישכון וא"א שיטמע איש ישראל בסט"א ויתעבד בה לגמרי אלא סופו לצאת ממנה ויתוקן ע"י כמה גלגולים כי השי"ת חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ואמר שלשה שריגים כנגד נר"ן שנמצאים בישראל דוקא דאוה"ע אין להם אלא נפש מן קליפה דעשיה ותיקון של ישראל הוא שלשה מדרגות ותחלה היא כפורחת בתשובה שבהרהור הלב ואח"כ עלתה נצה תשובה במעשה אך היא מיראה ואח"כ הבשילו אשכלותיה ענבים תשובה מאהבה שהזדונות יתהפכו לזכיות ואפקה בלשון בישול לרמוז על הצניעות של התשובה כמ"ש והצנע לכת עם אלהיך שאם יעשה תשובה בצניעות יצליח בה יותר וידוע שכל דבר המתבשל בקדרה אם יכסו הקדרה יתבשל בטוב וגם במהרה או יובן אומרו שלשה שריגים כנגד מחשבה ודבור ומעשה שצריך שיהיו התורה והמצות בשלשתם וישראל לא יהיו שלמים אלא רק בשלשה אלה ביחד :

נמצא שלימות התורה והמצות הוא רק בשלשה אלו לכן התורה נקראת אור והמצוה נר דכתיב כי נר מצוה ותורה אור והיינו כי הנר כולל שלשה דברים ביחד הוא עצמו והפתילה והשמן שבתוך הנר ואם יחסר אחד מהם לא יעשה הנר פעולתו וכן נמי האור יש בו שלשה גוונים כנגד שלשה הנז' ולכן בחנוכה נעשה להם הנס באור המנורה שהיא משולשת בכלי ושמן ופתילה וגם האור שלה משולש בשלש גוונים לרמוז שזכו לנס זה על אשר היתה עבודת הקודש אצלם שלימה במחשבה ודיבור ומעשה ולכן גם יוסף הע"ה מפני שעבד את השי"ת עבודה תמה בשלשה הנז' נעשה לו נס בדיבת אשת פוטיפר מחמת האש שרמוז בו שלשה הנז' דידוע מ"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל שהיא הביאה חלבון ביצה והניחה על המטה לחזק הדיבה וכמ"ש יונתן בפסוק ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו ראו דייקא ואח"כ נבדק זה ע"י האור ונתבררו שקרים שלה ולא נהרג וז"ש אור זרוע לצדיק זרו"ע עוז"ר לצדיק הוא יוסף שנקרא צדיק בסתם ולכן נקראת חנו כ"ה היא תיבת אור שהיא תיבה של חמש ועשרים שבתורה כי מן בראשית עד יהי אור תמצא תיבת אור היא תיבה של כ"ה ולכן הנס התחיל בכ"ה לחודש ולז"א יהי אור ויהי אור יהי עולה כ"ה יהי בו נס של אור ולכן בזכות שלימות העבודה בשלשה הנז' ניצלו מן שלשה גזירות שגזרו היונים לבטל שבת וחדש ומילה וגם זכות התורה שהיא חמש ספרים הגין לבטל שלשה גזירות דר"ת שלהם חמש שהוא ר"ת חדש מילה שבת גם הנס היה בשמן שתרגומו מש"ח ר"ת הנז' ולכן הנס נעשה בסוף החדש ונמשך שמונה ימים כדי שיזדמן באלו הימים שבת וגם ר"ח ולכן בלילה הראשונה נתקן שלשה ברכות :

א' בליל ראשון מברכים שלשה ברכות להדליק ושעשה נסים ושהחיינו וכתבו הפוסקים ז"ל סימן עשה לך שרף ושים אותו על נס וראה אותו וחי גם נרמז באותיות מספרם שהוא אותיות שלשה שגם בם סימנם שלש"ה ר"ת שעשה להדליק שהחיינו הנרות הללו וכו' ואחר שהדליק נר א' יאמר הנרות הללו וכו' בנוסח המתוקן יפה שיש בו ל"ו תיבות כמנין הנירות של כל שמונת הימים ויעמדו אשתו ובניו בשעת הברכה ובשעת הדלקת כל הנרות :

ב׳ אע״ג דבנרות שבת נוסח הברכה הוא להדליק נר של שבת בנרות של חנוכה מברכין להדליק נר חנוכה ואין אומרים של כדי שיכוין המברך בר״ת נח״ל שהוא שם קדוש הרמוז בר״ת נוצר חסד לאלפים ובר״ת פסוק נפשינו חכתה לה׳ שנס הם גילוהו בשביל שבטחו בהשי״ת וציפו לישועתו ואמרתי בס״ד דלכן היה הנס בחודש כסליו דראשו וסופו כ״ו מספר שם הוי״ה ואותיות הנשארים באמצע הם ר״ת לפורקנך סברית יהו״ה שהוא תרגום של פסוק לישועתך קויתי ה׳ :

ג׳ אם לא בירך שהחיינו בליל ראשון יברך בליל שני וגם האבל יברך שהחיינו אבל אונן ידליק בלא ברכה ואם אפשר בשליח נכון ועדיף יותר :

ד׳ מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח אפילו בזה״ז שמדלקין בפנים ואם אין מזוזה בימין יניחנה בימין ואם יש מזוזה יניחנה בשמאל הנכנס והרי שלשה מצוות ביחד כי האדם הנכנס ולובש ציצית שהוא טלית קטן שעליו ור״ת שלהם למ״ח ציצית מזוזה חנוכה ובזכות זה יבא משיח לדקינו למ״ח שמו ויתקיים פתחו שערים ויבא גוי צדיק כי ימין ושמאל תפרוצי וכשיניח החנוכה על מזוזת הפתח בשמאל יניח בלילה הראשונה את הנר בקצה השני של מנורת החנוכה שהוא הרחוק מן הפתח ובליל שני יניח נר השני בצידו שיהיה קרוב לפתח יותר מן הראשון ובו מתחיל להדליק עד שמצאת בליל שמיני אותו נר הנוסף יהיה סמוך לפתח ממש ובו מתחיל להדליק כדי שיפנה לצד ימינו בהדלקה בכל לילה אבל אם אין מזוזה בימין דאז מניח החנוכה בימין יעשה להפך דמניח בליל ראשון הנר קרוב לפתח ובליל שני מניחו בצידו וכעזה״ד כדי שיהיה בכל לילה פונה לצד ימין כשהוא מתחיל להדליק נר הנוסף :

ה׳ מניחה למעלה משלשה טפחים ומצוה להניחה למטה מעשרה טפחים ובדיעבד אם הניחה למעלה מעשרה יצא ועפ״י הסוד טוב להניחה משבע למעלה משבעה ואם הניחה למעלה מעשרים אמה לא יצא י״ח :

ו׳ צריך להדליקה במקום הנחתה ואפילו אם בעה״ב חולה ושוכב על מטתו אין מביאין לו נרות חנוכה להדליקה אצל מטתו ויניחו אותה אח״כ במקומה כי צריך להדליקה במקום הנחתה ולכן אם אינו יכול לקום להדליק במקום הנחתה יעשה שליח להדליקה במקום הנחתה ויכול החולה לברך והשליח ידליק בחדר ההוא לפניו תכף ומיד וכאשר העליתי בס״ד בתשובה בסה״ק רב פעלים :

ז׳ זמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים וכשהגיע הזמן לא יאכל ולא ילמוד עד שידליק ואם התחיל לאכול או ללמוד פוסק ומדליק ואם לא הדליק בצאת הכוכבים ידליק ויברך כל זמן שבני הבית נעורים אבל אם ישנים ידליק בלא ברכה מיהו די בשנים נעורים :

ח׳ צריך שיתן בה שמן שידליק לפחות חצי שעה ואם לא היה בה שמן שיעור הדלקה חצי שעה בשעה שהדליקה אפילו אם הוסיף בה שמן אחר הדלקה לא יצא י״ח ואם בירך והדליק ואח״כ הרגיש שלא היה בה שמן יכבנה ויוסיף בה שמן ויחזור וידלקנה אך לא יברך פעם שנית על כן כל אדם יתן עיניו קודם ברכה לראות אם יש בה שמן כשיעור כי יזדמן שהאשה הניחה שמן כשיעור וגשפך מן הנר ע״י איזה מקרה לכך יראה תחלה ואח״כ יברך וידליק :

ט׳ אם הדליקה וכיבה הרוח אם הניח במקום שליטת הרוח שאינה יכולה לעמוד בו לא יצא י״ח וצריך שיניחנה במקום הראוי וידלקנה בלא ברכה אבל אם הניחה במקום שאינו שולט הרוח וקרה לה מקרה וכבתה אינו זקוק מן הדין להדליקה ואם החמיר להדליקה ברוך יהיה :

י׳ הדליק נ״ח ושכח ולא בירך אם עדיין לא גמר הנרות יברך ברכת להדליק וידליק הנשארים אע״פ דאלו הנשארים הן מן ההידור אבל אם גמר הדלקת כל הנרות ואח״כ נזכר אפילו שנזכר תוך כדי דיבור לא יברך ברכת להדליק משום דאיכא פלוגתא בזה וסב״ל אבל ברכת שעשה נסים וכן ברכת שהחיינו יברך אותם אפילו שלא נזכר אלא עד שגמר הדלקת כולם כן העליתי בס״ד בתשובה בסה״ק רב פעלים :

ואם הדליק נר אחד וקודם שהדליק השאר נשפכו או אם טעו ולא הזמינו נרות הצריכים לאותה לילה ששכחו מהם נר א׳ ולא הרגיש בזה אלא עד שבירך לא ישיח אלא ימתין עד שיביאו לו האחד המשלים המנין וידלקנו ואם שח לא יברך :

י״א מדלקין בבית הכנסת ומברכים אך צריך זה המדליק להדליק בביתו ג״כ ולברך והמדליק בליל א׳ בבית הכנסת שבירך שהחיינו ג״כ אם הוא אכסנאי אינו מברך בביתו שהחיינו מפני שכבר בירך בבית הכנסת דקי״ל סב״ל וכן אם חל ליל א׳ של חנוכה בליל שבת דמברכין בו שהחיינו וכבר הדליק בביתו ובירך שהחיינו ובא להדליק בבית הכנסת וכל הקהל שהיו בבית הכנסת כדי להתפלל ערבית כבר הדליקו בביתם ובירכו שהחיינו בביתם לא יברך שהחיינו בהדלקת בית הכנסת מפני שכבר הוא וכל הקהל בירכו שהחיינו בביתם דמספקא לן בדבר זה בסה״ק מקבציאל ולא איפשיט לן וסב״ל ועיין להרב זרע אמת סי׳ ל״ו והביאו הרב מהב״ר ז״ל :

י״ב שמן זית מצוה מן המובחר ואם הניח השמן תחת המטה לא ידליקו בו נר חנוכה ולא נר שבת משום דכל מידי דאכילה שורה עליו רוח רעה תחת המטה וכיון דנמאס לאכילה נמאס למצוה משום הקריבהו נא לפחתיך אבל אם השמן הוא מר דאינו בר אכילה אינו שורה עליו רוח רעה ושרי :

י״ג אין להדליק קצת נרות משמן וקצת משעוה כדי שלא יאמרו שני אנשים הדליקו ועוד אין בזה הידור מצוה ולכן טוב שגם גוף הנרות יהיו שוין בגודלן ומראיהם ומינם משום הידור מצוה :

י״ד אסור להשתמש לאורה בין תשמיש קדושה בין תשמיש חול אבל לנר הנוסף מותר ויש מחמירין גם בנר הנוסף וכפי הסוד אם נהנה מאורה עושה פגם גדול שיתאחזו החיצונים באור העליון וכנז׳ בדברי רבינו האר״י ז״ל וכל זה הוא רק בזמן שיעור המצוה :

ט״ו סומא אשתו מדלקת ואם אין לו אשה ישתתף בפריטי ואם יש לו בית בפ״ע ידליק ע״י סיוע של אדם אחר אך לא יברך :

ט״ז המנהג פה עירינו יע״א הבן אע״פ שהוא גדול לא ידליק בעודו בחור אלא יסמוך על אביו ואם נשא אשה ידליק בחדר שלו שהוא ישן שם אך לא יברך אלא יעמוד אצל אביו כשהוא מברך ויכוין לברכות של אביו ואח״כ הולך ומדליק בחדרו :

י״ז ב׳ או ג׳ בעלי בתים שאוכלין כל א׳ בפ״ע ודרים יחד ישתתפו בפריטי כדין אכסנאי וידליקו כל אחד לילה אחת בידיו :

י״ח טוב ליתן לאחד מבניו הקטנים להדליק בידם נר הנוסף כדי לחנכם במצות שגם בזה הנר הנוסף יש קצת מצוה וכן אני נוהג וראוי לעשות כך אבל לא יתן להם להדליק מנרות של חיוב ודלא כמאן דהתיר בזה :

י״ט קטן שהגיע לחינוך לא ידליק בשביל אחרים ואין מדלקים נר חנוכה מנר חנוכה על ידי המצוי :

ד׳

ד' נר חנוכה מדליק קודם נר שבת ואע"פ שהאיש הוא המדליק נר חנוכה והאשה המדלקת נר שבת תמתין אשתו שלא תדליק נר שבת עד שידליק הבעל נר חנוכה ויש בדבר זה טעם ע"פ הסוד כנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל שאם ידליקו נר שבת קודם עושה פגם ח"ו מיהו אם השבת הוא בליל ז' או ח' שיש נירות הרבה והאשה רוצה למהר מחמת הזמן שלא נשאר עת מרווח אז תוכל להדליק נר שבת אחר שהדליק הבעל נר אחד בלבד ולא תמתין עד שידליק הכל וצריכין להזהר בערב שבת שיתפלל מנחה תחלה ואח"כ מדליקין ולא יעשה מנהג בורים שמדליקין נ"ח ואח"כ מתפללים דהוי תרתי דסתרי :

כ"א במוצאי שבת בבית הכנסת מדליקין נ"ח ואח"כ מבדילין אבל בבית מבדיל ואח"כ מדליק נ"ח וזו הדרך הנכונה יותר :

כ"ב בחנוכה אין הולכים לבית הקברות ביום יארצייט כנהוג ומי שיש לו יארצייט בתוך ימי חנוכה ילך קודם חנוכה אבל הולכין להשתטח על קברות הצדיקים זיע"א וכן המנהג פה עירינו שהולכין על מצבת אדונינו יהושע כה"ג בתוך ימי חנוכה בער"ח :

כ"ג ביום כ"ד כסליו ילמדו בספר חגי סי' ב' בעשרים וארבע וכו' עד סוף הספר ויש סגולה לשמירה לומר כל לילה אחר הדלקת נר חנוכה שבעה פעמים ויהי נועם וכו' ומזמור יושב בסתר וכנז' בספר מל"ח יע"ש :

כ"ד אוכלין מאכלי חלב בחנוכה זכר לנס שנעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב שהיה ממלכי יון והמעשה הובא בספר חמדת ימים ונס זה נעשה קודם נס העיקרי של חנוכה בכמה שנים אך הואיל ואותו אויב היה ממלכי יון וגם הוא היה רוצה להעבירם על דת לכך עושין לנס זה ג"כ זכר בימי חנוכה ע"ד שאמרו לאכול זרעונים בפורים זכר לנס של דניאל ע"ה וחביריו ע"ה וכ"ל בס"ד לרמוז טעם בחלב לשלשה מצות שגזרו לבטלם שהם חודש שבת מילה ומסרו ישראל עצמן עליהם דאות ח' דחלב הוא אות ראשנה של חודש ואות ב' דחלב הוא אות שניה של שבת ואות ל' דחלב הוא אות שלישי של מילה :

כ"ה במזמור ארוממך ה' כי דליתני שאומרים קודם ה' מלך בשחרית אין צריך להתחיל לומר מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ככתוב בסידורים ובנוסח על הנסים יאמר המנהג בחיר"ק כמ"ש הפר"ח ז"ל גם יאמר לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך גם יאמר וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו :

כ"ו בכל שמונת ימי חנוכה יאמרו בית יעקב ומזמור היום ואחריו מזמור שיר חנוכת הבית וקודם מזמור היום יאמר היום יום פ' בשבת ולא יסיים לומר שיר שהיו הלוים אומרים על הדוכן כדרכו בשאר ימים ופה עירינו בגדא"ד יע"א היה מנהגם שלא לומר בחנוכה בית יעקב ולא מזמור של היום אלא אומרים מזמור חנוכה דוקא ומזה כמה שנים תהילות לאל עשיתי המנהג לומר בית יעקב ומזמור היום ג"כ כנז"ל ונתיישב זה המנהג בעזה"י :

כ"ז צריכין הנשים להזהר שלא יעשו מלאכה בעוד שהנירות של חנוכה דולקות כי כן קבלו עליהם מזמן קדמון ומפורש בבית יוסף ובלבוש טעמים על מנהג זה והנה עבדא אמרתי טעם ע"פ הסוד כי מצינו מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שיש תוספת קדושה אל המלכות העליונה בחנוכה כמו ענין ר"ח דבחנוכה מקבלת הארותיה מן ההוד ע"י עצמה שלא ע"י בחי' התפארת שהיא נפילה אל בחי' התפארת כמו בימי החול ולכן מאחר שהנשים מושרשים הם במלכות שיש לה תוספת בחנוכה על כן עשו תוספת לעצמן באיסור עשיית מלאכה להתקדש בכך בשעת הדלקת הנרות דוקא והוא טעם נכון בעזה"י :

וכתב בשו"ג ראוי שיזהרו הנשים שלא לעשות כבוס ומעשה מחט וכן שאר מלאכות ביום ראשון וביום אחרון של חנוכה וכ"ם בר"ח יע"ש ועיין מל"ח סי' ז"ך אות ס"ה יע"ש וכך אני דורש בציבור שטוב להזהר בזה ורק לאותם הנשים שפרנסתם ע"י מלאכה אין להחמיר בזה ושאלתי להרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו להודיעני מנהג עה"ק תוב"ב בדבר זה וכתב לי שמנהגם לעשות מלאכה בכל ימי חנוכה אמנם יש להם קבלה שאם אשה נפלה בסכנה תדור נדר שלא לעשות מלאכה בחנוכה ותנצל ויש נודרים יום אחד ויש נודרים שני ימים כפי מה שירצו אך הנשים הבאים מחו"ל כל אשה היא משנה מנהג שהיה לה בחו"ל עכ"ד נר"ו :

כ"ח ירבה בסעודת שבת של חנוכה יותר משאר שבתות וכ"ש אם חל בו ר"ח ג"כ וכן ירבה בר"ח טבת שהוא בתוך ימי חנוכה בשביל פרסום הנס ומנהגינו להדליק שמן למאור לכבוד נשמת רבי מאיר בעל הנס זיע"א ביום ר"ח טבת ויזהר בהלל של חנוכה כי אפילו בחג המצות אין אומרים הלל גמור וכאן אומרים הלל גמור שמונה ימים על כן יאמר אותו בכונה ובשמחה רבה :

פרשת מקץ

ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה וכו' נ"ל בס"ד דידוע ה"א ראשנה דשם הוי"ה נקראת אם העליונה וגם ה"א אחרונה נקראת אם שהיא אימה תתאה אלא שזו נקראת בשם כן דהיא כן ומושב לכל העולמות שהיא סופא דכל דרגין כידוע וז"ש אם כן קרי בה אם בצר"י ר"ל אם שהיא כן אפוא זאת עשו זאת ז' אות רמז לאותיות השם ותכשא או רמז לאותיות שדי ואותיות אדני שנפגמו בחטא אדם וחוה עשו ר"ל תקנו כמו ובן הבקר אשר עשה או זאת כינוי לתורה כמ"ש רז"ל במדרש רבא פרשת אחרי זאת כינוי לתורה כמד"א וזאת התורה עוד ארז"ל זאת כינוי לתפלה כמ"ש ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה ותחנה הזאת וכן בדוד הוא אומר על כן מצא עבדך להתפלל לפניך את התפלה הזאת והיינו ר"ל ע"י עסק התורה והתפלה תתקנו את ה"א אחרונה הנקראת אם ונקראת כן ופירש הדבר קחו מזמרת הארץ הם התפילות שיש בהם שבח וזמרה גם בהם יהיה זמר עריצים ע"י הבירור של כ"ק הנעשה על ידם בכליכם רמז לניצוצות הקדושה שנקראים כלים כנודע בסוד שבירת הכלים שאנחנו צריכין לבררם ולתקנם דבר יום ביומו ע"י התפילות עד גמירה כי הקב"ה עשה זאת לזכותינו בשכר טוב לעוה"ב במה שמסר בירורם ותיקונם בידינו וכמ"ש בס"ד על מאמר רבי יוסי בסוף מסכת כלים אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה ולכן אמר בכליכם בייחס אותם להם והורידו לאיש מנחה לאיש רמז לאות וא"ו דשם הוי"ה שנקרא בשם איש מנחה מן הבירורים האלה או מנחה ת"ן מ"ה שיתמלא בשם הוי"ה דאלפין שהוא מספר מ"ה וידוע כי תשלום מספר שם מ"ה ע"י אות אלף דמלוי וא"ו כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בדרוש יצ"מ והתחיל להזכיר ששה מינים מעט צרי וכו' כנגד ששת ימי החול שבהם תהיה מלאכת הבירור ולכן ר"ת ששה

מינים

מינים אלו הוא שם קדוש לדנלב״ש והיינו לדן לשון לידה שהבירור נקרא בשם לידה שנ״ק נלודין ויוצאין מתוך הסיגים והקליפות שיהיו לבושין לאות וא״ו דשם הוי״ה ולאות ה״א אחרונה ולכן קראו רז״ל את התפילות דברים העומדין ברומו של עולם :

ומאחר שהתפילות ענינם גורא ונשגב שנעשה בהם בירורים גדולים אשר העולמות העליונים תלויים בהם וגם הגאולה העתידה להיות בב״א תלויה בהם לכך נכון להשתדל ולהזהר להתפלל בבית הכנסת שהיא דוגמת בהמ״ק ונקראת מקדש מעט ששם השראת שכינה ויצליח האדם בתיקון התפילות שם עשר ידות על מה שהיה מתפלל בביתו ששם בבה״כ ימצא תרתי לטיבותא הן מצד קדושת המקום והן מצד ברוב עם הנמצאים שם :

א׳ מצוה על האדם להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת ועיקר המצוה שישאר שם להתפלל שם ולא כאותם שיהיו מעשרה ראשנים בבית הכנסת ואח״כ הולכים להתפלל בבית הכנסת אחרת ששם אינם מעשרה הראשנים וכנז׳ בשער הכונות לרז״ל וכשם שמצוה להיות מיו״ד ראשנים בשחרית כן מצוה ג״כ במנחה ומעריב וכל המקדים יותר הוא קרוב אל הקדושה יותר ושכרו יותר וכשם שמצוה להיות מעשרה ראשנים כך מצוה להתעכב עד שלא ישארו עשרה בבית הכנסת ומכ״ש שצריך להזהר שלא יצא ראשון מעשרה האחרונים שהראשון לעשרה האחרונים כשיצא מבית הכנסת הוא העיקר הגורם סילוק אור השכינה מבית הכנסת ועיין אליהו רבא סי׳ נ״ג אות א׳ וחס״ל שם ועוד אחרונים :

ב׳ מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה אך יעשה באופן שלא ילעיגו הרואין עליו אלא ילך כאיש מהיר במלאכתו ואמרז״ל ע״פ מלך אסור ברהטים שהשכינה קשורה עם ישראל בגלות בשביל שני ריצות שרץ אברהם אע״ה בשביל מצוה דכתיב וימהר אברהם האהלה אל שרה ואל הבקר רץ אברהם ואמרו ג״כ בזוה״ק כשישראל רצים לדבר מצוה כנגד זה רצים מלאכי סנגורייא ומקדמין ללמד זכות על ישראל ומיהו לא ירוץ אלא עד פתח בית הכנסת אבל בבית הכנסת עצמה אסור לרוץ אלא ילך באימה ויראה כי היכל מלך הכבוד היא וכנז׳ בחס״ל :

ג׳ הנכנס לבית הכנסת יזהר להתעכב מעט בפתח קודם שיכנס ולהראות עצמו ירא וחרד ומזדעזע ליכנס בהיכל מלכו של עולם וענין זה מועיל מאד אל השלימות של האדם ואל ההשגה וז״ש הפסוק ומקדשי תיראו גם זמ״ש בגמרא בענין אחיתופל שלימדו לדוד הע״ה פסוק בבית אלהים נהלך ברגש שרמוז ג״כ ענין ברגש שיתרגש האדם ויזדעזע בעת כניסתו בבית אלהים שהוא בית הכנסת עכ״ל רבינו ז״ל בשער הכונות יע״ש :

ובספר כ״מ כ״י כתוב בכל יום כשיכנס לבית הכנסת יעמוד בפתח ויאמר פסוק ואני ברוב חסדך וכו׳ ויכנס וכשהוא נכנס והולך שם יאמר אחר הפסוק הנז׳ ה׳ צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה והוא פסוק של אברהם אע״ה ואחריו פסוק ה׳ צבאות אשרי אדם בוטח בך והוא של יצחק אע״ה ואחריו פסוק ה׳ הושיעה המלך יעננו ביום קראינו והוא של יעקב אע״ה ואם אפשר לאומרם כולם בעמדו בפתח הנה מה טוב ואם לא אפשר יאמר ג״פ אלו כשהוא נכנס והולך ובחול לא יאמר פסוק ואני ברוב חסדך אא״כ לובש תפילין אבל בשבת ויו״ט דאין מניחין תפילין יאמר פסוק ואני ברוב חסדך ולא בעינן שיהיה מעוטף בציצית דדי בזה בטלית קטן שעליו :

ד׳ יקבע מקום לתפילתו שלא ישנהו ולאו דוקא בקבע של בית הכנסת אלא גם בבית הכנסת שקבוע בה יקבע שם מקום וכן כשיתפלל בביתו לפרקים ג״כ יקבע מקום להתפלל בו בכל פעם ועיקר קביעות מקום הוא בתפילת העמידה :

ה׳ אסור להתפלל בעצבון דאם יתפלל בעצבון אין נפשו יכולה לקבל אור העליון הנמשך עליו בעת התפילה ורק בשעת ודוי יתעצב על עונותיו וקודם תפלה יקבל מצות ואהבת לרעך כמוך ולכן אם יש אדם מישראל בצרה יתפלל עליו כל יום בפירוש ועי״ז תכלל תפילתו בכלל תפילות כל ישראל ותעשה פרי למעלה :

ו׳ אפילו הזמירות לא היה אומר רבינו האר״י ז״ל בקול רם כדי להראות הכנעה ורק ביום שבת היה מרים קולו בנעימה מעט יותר ממנהגו בחול לכבוד שבת וכשהיה קורא איזה פסוק מתנ״ך בתוך התפילות דמיושב היה קוראו בטעמים שלו והיה מזהיר את רבינו מהרח״ו ז״ל שלא יכנים האצבע תוך אזניו כדי לנקותם מזוהמא מתחלת התפלה דמיושב עד גמר עלינו לשבח ועל ידי מטפחת לית לן בה כתוב בספר כ״מ כ״י כשאומר שלשה פסוקים מי אל כמוך וכו׳ שהם י״ג מכילן דרחמי ימנה את הי״ג הנז׳ באצבעות הימין כדרך שעושין באמירת י״א סימני הקטורת ע״כ ויפה כתב חדא כי המנין יורה על חשיבות ומעלה של אותו דבר וכיון דהם דבר שבמנין ודאי טוב למנותם באצבעות לפרסם מנינם ועוד יועיל זה לעורר הכונה בלב וכן אני נוהג :

ז׳ כשיגיע לק״ש קודם פרשת התמיד יזהר לומר פסוקים שמע ישראל וכו׳ ובשכמל״ו בכונה גדולה כמו ק״ש דיוצר הן בסגירת עיניו והן במסירת נפשו בתיבת אחד כי זו היא חיוב מדרבנן ויכוין לקיים מצות ק״ש מדרבנן ויש בה צורך גדול בתיקון התפלה דאין אנחנו יכולים להשלים תיקון הנעשה בק״ש דיוצר אלא בצירוף ק״ש זו אך סגי לומר פסוק שמע ישראל ובשכמל״ו ואין אומרים ואהבת וכו׳ וכנז׳ בס׳ הכונות :

והנה בסידורים כתוב קודם ק״ש זו אשרינו שאנחנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמך בכל יום וכו׳ ואין זו נוסחה אמיתית דמחזי כמשקר דרוב אין משכמים ומערבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אך נסחה העקרית הוא להוסיף אות כ״ף בתיבת שאנחנו ולומר כשאנחנו משכימין ומעריבין ואי הכי עבדא נראה דעדיף טפי לבלתי נאמר משכימים ומערבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דקמי שמיא גלייא ומה הכרח יש לנו בדברים אלו אלא יאמר אשרינו שאנחנו מיחדים שמך בכל יום וכו׳ כן נ״ל והבוחר יבחר :

ח׳ פרשת התמיד והקטורת יאמר בכונה גדולה דרבו מספר מעלותיה והקריאה במקום הקרבה וימנה באצבעותיו הסממנין של הצרי והצפורן וכו׳ וכתבתי בסה״ק מקבציאל בס״ד דהמנין מורה על חשיבות ומעלה דלהכי קי״ל כל דבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל ועוד בזה תעורר הכונה יותר ועוד איכא טעמא במנין האצבעות דאע״ג דקריאתינו היא העולה במקום הקטרה עכ״ז לרוב יקר תפארת המצוה הזאת נצרף עם שיח שפתותינו איזה תנועה של מעשה ולכן נמנה באצבעות כדי לעשות קצת פעולה בידינו בדבר זה ואז יצטרפו הדבור והמעשה כאלו הקטרנו ממש ולכן נ״ל דטוב למנות באצבעות הימין דוקא ודלא כמ״ש דימנה בשתיהן כדי לזכות שתי ידות כאחד חדא דמעשה הימין מסוגלת יותר בכ״מ ועוד כי הכהן המקטיר בבהמ״ק היה מקטיר בימין ועוד כתבתי שם טעם למנות באצבעות כי הי״א סמנים הם בירורים

של ז׳ מלכים שהם ז״ס חג״ת נהי״ם וידוע דחמש אצבעות הם חג״ת ונלה והוד כמ״ש בשער הכונות בדרוש הציצית ונמצא רוב הז״ס נרמזים באצבעות היד לכך מונה בהם :

ובספר כ״מ כ״י איתא דגם י״א סימנים שנרמזו במקרא של לקח לך סמים וכו׳ ג״כ ימנה אותם באצבעות דהיינו קח לך סמים ימנה שתים ובנטף ובחלת והלבנה ימנה עוד שלש ובסמים השנית ימנה עוד חמש ובלבונה זכה ימנה עוד אחת ויפה כתב בזה ומסתבר טעמיה וכן אני נוהג :

ט׳ יש מדקדקין לומר אביי הוא הוה מסדר כדי שלא תדבק יו״ד של אביי עם הוה דאז נראה כקורא השם ככתבו וכן ראוי לעשות ופסוקי אנא בכח יאמר כל שתי תיבות ביחד אנא בכח ויפסיק. ואח״כ גדולת ימינך ויפסיק. וכן עזה״ד ויכוין בר״ת בשמות הקודש כנז׳ בסידורים וכתב מנחת אהרן כלל יו״ד אות ק׳ וז״ל והשיורי כנה״ג כתב לעמוד בעת אומרו אנא בכח וכבר כתבתי לעיל דאין חיוב לעמוד על רגליו אלא במקום שאנחנו עסוקים בשלשה ראשנות וא״כ אין לעמוד כשאומר אנא בכח דענין זה אינו לא ככתר ולא כאו״א עכ״ל ויפה כתב ושאלתי על מנהג החסידים בבית אל יכב״ץ ואמרו שאין מנהגם לעמוד :

י׳ ברייתא דרבי ישמעאל יש בה סודות גדולים ובסידור רבינו הרש״ש מסודרים לכוון על כן נ״ל בנחת ומתון ובספר כ״מ כ״י גם על ברייתא זו כתב טוב למנות י״ג מידות שבה באצבעות וטעמו ונימוקו עמו וכתוב בשער הכונות לומר וכן בפת״ח יע״ש ויש מקשים והלא מצינו כן בלר״י במלכים א׳ סי׳ ז׳ ועל השלבים כן ממעל ועוד שם עגול מעשה כן שבל זה הוא מלשון אותי השיב על כני ואין זו קושיא כלל דאה״ן יש כן בלר״י שהוא ממשמעות זו אך כ״ן בפת״ח הוא לשון מבורר יותר במשמעות זו ועוד נראה ודאי שיש ע״פ הסוד טעם אלא רבינו האר״י ז״ל שצריך לומר כן בפת״ח :

י״א טוב לסמוך אמירת פסוקים של הודו לפרשת התמיד ואיזהו מקומן בכל. מה דאפשר יען כי בתמיד של שחר היו אומרים מהודו לה׳ עד ובנביאי אל תרעו ובתמיד של בין הערבים היו אומרים שירו לה׳ כל הארץ עד והלל לה׳ וע״פ הסוד יש טעם בפסוקים אלו כדי להפריד הקליפות מעל הקדושה ומי שיש לו איזה סיבה שלא יוכל להקדים לבא לבית הכנסת להתחיל התפלה מפרשת העקידה עם הציבור שהוא מוכרח להתחיל בביתו לבדו עד ה׳ מלך יחזור ויאמר פעם שנית פסוקים של הודו כדי להסמיכם לזמירות ע״פ הסוד ובביתו ג״כ מוכרח היה לאומרם כדי לסומכם עם פרשת התמיד ואחר קרבנות והנה נודע מנהג האשכנזים לומר פסוקים של הודו אחר ברוך שאמר ומנהג הספרדים קודם ושני מנהגים אלו יש בהם טעם ע״פ הסוד וידוע מ״ש בס׳ הכונות דרבינו האר״י ז״ל היה עושה בדבר זה כמנהג הספרדים ופסוק הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו אשר בתוך פסוקי הודו הנז׳ אין כופלין אותו אלא אומרים אותו בפעם אחת וגם החסידים בבית אל יכב״ץ אין מנהגם לכפול :

י״ב יזהר כל אדם לומר קודם פרשת העקידה נוסח זה רבון עלמא יהא רעוא קמך למיהב לן חילא לאתערא ביקרך ולמעבד רעותך ולסדרא כולא כדקא יאות ואע״ג דלית אנן ידעין לשואה רעותא ולבא לתקנא כולא . יהא רעוא קמך דתתרעי במילין וצלותא דילן לתקנא תיקונא דלעילא כדקא יאות . ולהוו היכלין עלאין ורוחין עלאין . עיילי היכלא בהיכלא ורוחא ברוחא . עד דמתחברן בדוכתייהו כדקא חזי שייפא בשייפא . ואשתלימו דא בדא ואתייחד דא בדא עד איהון חד . ונהרין דא בדא . וכדין נשמתא עלאה דכלא אתייא מלעילא ונהיר לון . ולהוו נהירין כולהו בוצינין בשלימו כדקא חזי . עד דההוא נהורא אלעת אתער . וכלא אעיל לגבי קודש קדשים . ואתברכא ואתמלייא כבירא דמיין נבעין ולא פסקין . וכלהו מתברכאן לעילא ותתא . וההוא דלא אתיידע ולא אעיל בחושבנא . רעותא דלא אתפס לעלמין בסים לגו לגו בגוייהו . ולא אתידע ההוא רעותא ולא אתפס למנדע . וכדין כלא רעותא חדא עד אין סוף וכלא איהו בשלימו מלתתא ומגו לגו . עד דאתעביד כלא חד . ואתמליית כלא ואשלים כלא ואתנהיר ואתבסם כלא כדקא יאות :

רבון עלמא יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם . ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך ולאמטויי לנא מטוב נהורך ולקבלא צליתנא ברחמי . יהא רעוא קמך דתהוי סעיד וסמיך לן דנימא מילין באורח מישור . בתיקונא דלעילא בתיקונין דמלכא קדישא ומטרוניתא קדישא ולמעבד יהודא שלים לאשלפא להאי נשמת דכל חיי מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין בגין דיהוי ההיא נשמתא משתכחא בכלא ומתפשטא בכלא . דהא עילא ותתא תליין בהאי נשמתא ומתקיימי בה ע״כ ובזאת הנוסח שאומר האדם בכל יום קודם תפלה יהיה מוצל מלטותא דרשב״י דלייט באדרא רבא דף קמ״א ע״ב וה״לא ימנע טוב להולכים בתמים עוד מצאתי כתוב מה טוב ומה נעים שיאמר האדם בכל יום אחר תיקון חצות דהיינו אחר שיאמר פתיחת אליהו זכור לטוב לשון רשב״י בזוה״ק פרשת נח דף ס״ה ע״א ובפרשת פקודי דף רס״ח ע״ב א״ר שמעון ארימית ידאי בצלותין, לעילא דכד רעותא עלאה לעילא וכו׳ וכו׳ עד ועל דא כולא קאים זכאה חולקיהון דצדיקייא בעלמין דין ובעלמא דאתי ואם לא היה יכול לאומרם אחר חצות לילה יאמר אותם בשחרית קודם תפלה וכן יעשה גם בשבתות וימים טובים כי דברים אלו הם עמוקים מאד מאד והמבין סודן של דברים אלו ידע כמה תועלת נעשה באמירתם לתיקון אותו היום בין בפרצוף הימים בין בפרצוף הזמנים :

י״ג ענין גדול ונורא ועלה טובה ויקרה גילה לנו רבינו האר״י ז״ל בשער רוה״ק, יחוד כ״ה והוא ראוי לאדם תמיד לכוין ולהעריך את עצמו כאלו הוא מדור וכסא אל האצילות הקדוש ובפרט בזמן שהאדם מתפלל הוא יותר ראוי ומוכרח שיכוין בכך וע״י כך תשרה ותחול עליו קדושה עליונה וזהו מה שיכוין תחלה יחשוב שהוא מכין, גלגולת ראשו שה״ס כתר להיות כסא אל שם הוי״ה בנקוד קמ״ץ כולו. ועוד מכין מוח חכמה שבו להיות כסא לשם הוי״ה בנקוד פת״ח ומכין מוח בינה שבו להיות כסא לשם הוי״ה בנקוד ציר״י ומכין עין ימין שבו להיות כסא אל חמשה הוי״ת שהם מספר עי״ן ומכין עין שמאל שבו להיות כסא לחמשה הוי״ת שהם מספר עי״ן ויכין אוזן ימין שבו להיות כסא לשם הוי״ה במילואה כזה יו״ד ה״י וא״ו ה״ה שהוא מספר אז״ן ויכין אוזן שמאל שבו להיות כסא לשם הוי״ה במלוי זה יו״ד ה״י וא״ו ה״ה שהוא מספר אז״ן ויכין נחיר ימין דחוטם שבו להיות כסא לשם הוי״ה במלוי זה יו״ד ה״י וא״ו ה״י שעולה מספר חוט״ם ויכין נחיר שמאל דחוטם שבו להיות כסא לשם הוי״ה במלוי זה יו״ד ה״י וא״ו ה״י שעולה מספר חוט״ם ויכין פה שבו להיות כסא לשם הוי״ה במלוי זה יו״ד ה״י וא״ו ה״י וכ״ב אותיות של חמשה מוצאות הפה שהם אחה״ע גיכ״ק דטלנ״ת זסשר״ץ בומ״ף שעולה סך הכל פה ויכין זרוע ימין שבו כסא לשם הוי״ה בנקוד סגו״ל ויכין זרוע שמאל

שבו כסא לשם הוי"ה בנקוד שב"א ויכוין גופו כסא לשם הוי"ה בנקוד חול"ם ויכוין ירך ימין שבו כסא לשם הוי"ה בנקוד חיר"ק ויכוין ירך שמאל שבו כסא לשם הוי"ה בנקוד קיבו"ץ ויכוין הברית שהוא יסוד שבו כסא לשם הוי"ה בנקוד שור"ק בוא"ו ויכוין העטרה שבו להיות כסא לשם הוי"ה בלתי נקוד עכ"ד ומצאתי כתוב כשיכוין בהוי"ה זו בלתי נקוד צריך לצייר בתוך אות ה' אחרונה שם אדנ"י עכ"ד והוא כפתור ופרח :

ודע כי בסידור רבינו הרש"ש ז"ל הוסיף עוד כונות בסדר המרכבה הנז' לכוין בדעת עליון ובדעת תחתון ועוד בהכנת השפה הוסיף לכוין בשם אהיה ואני לא זכרתי פה אלא מה שמפורש להדיה בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער רוה"ק וזה שכתבנו כל אדם יכול לכוין בזה ותחלה ירשום השמות עם נקודיהם בספר ואחר שירגיל בהם אז יוכל לכוין הכל בע"פ ולא יצטרך לראות את הרשום בכתב וע"כ טוב שירגיל לעשות כונות הנז' כל לילה על מטתו קודם שיקרא ק"ש על המטה גם נכון לומר אח"כ ט"ו פעמים פסוק עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי ובכל פעם יכוין בשם הוי"ה כונה אחת מי"ז כונות הנז' כי הכונות של הכונות הנז' הם מספר טוב ומשכיל על דבר ימצא טוב :

פרשת ויגש

ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני י"ל מאחר שהזכירו בשם ישראל למה לא קראו עתה בשם ישראל אלא קראו בשם יעקב גם למה כפל שמו וי"ל בס"ד דמפורש בכתוב שהיו דברים אלו אליו במראות הלילה וידוע שהלילה הוא בחי' שם ב"ן וה"ס בת שבע וב"פ יעקב עולה שס"ד כמנין ז"פ ב"ן לכן כיון שאמר לו במראות הלילה שהוא בחי' שם ב"ן לכך ויאמר יעקב יעקב שהוא מספר ז"פ ב"ן בסוד בת שבע או יובן בס"ד קראו יעקב יעקב כי בכל שם יש מספר שני שילובים הוי"ה אדנ"י ואדנ"י הוי"ה ומספר הכל עולה שס"ד כדי לשמור אותו בד' שלובים אלו שבשם יעקב יעקב מן השטן שהוא מספר שס"ד כי דרך השטן לקטרג בשעת סכנה ביציאת האדם לדרך ובפרט בירדתו למצרים :

ועוד י"ל בס"ד מה שבחר עתה לקראו בשם יעקב דידוע מ"ש המקובלים בפסוק ויפגע במקום דיעק"ב ע"ה האותיות קפ"ו כמנין מקום עכ"ד והנה ישראל משולשים בשלשה מדרגות של קדושה שהם כהנים לוים ישראלים ושילוש זה הוא שלימות שלהם כמ"ש רז"ל בריך רחמנא דיהב אוריין תלתאי לעם תלתאי וידוע שישראל נקראו גוי גדול כמו שכתוב הש"ת לאברהם אבינו ואעשך לגוי גדול וכתיב ויהי שם לגוי גדול וכתיב כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו וכו' והנה ג"פ גוי גדול כנגד כהנים לוים ישראלים עולה מספר קפ"ו כמנין יעקב שה"ס קפ"ו מספר מקום כמ"ש המקובלים ז"ל ולכן אע"פ שקראו בשם ישראל לא נתבטל שם יעקב דחביב הוא שבו נרמז שלימות ישראל בשלשה מדרגות של כהנים לוים ישראלים שהם ג"פ גוי גדול ועל כן עתה שבא לבשרו אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם לכך קראו בשם יעקב שהוא מספר ג"פ גוי גדול שיש לזרעו שהם מספר שמו של הקב"ה הנקרא מקום כמנין ג"פ גוי גדול :

ולכן ישראל הם עם תלתאי שמשולשים בג"פ גוי גדול שהם כנגד כהנים לוים ישראלים וגם התורה היא אוריין תלתאי שמשולשת בתנ"ך ולכך התורה נקראת אמת שהם אותיות משולשים א' בראש ומ"ם באמצע ותי"ו בסוף וגם ישראל נקראו בשם אמת בעבור שילוש הקדושה הנמצא בם ועוד גם הקב"ה נקרא אמת דכתיב וה' אלהים אמת דמלכותו משולשת בהיה הוה ויהיה דקב"ה ואורייתא וישראל כולא חד ולכך אנחנו מזכירים בכל יום מלכותו בשילוש כי נאמר ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך וידוע דשבח זה הוא נורא ונשגב דהוא כולל כל תיקון היו"ד ספירות מחסד עד מלכות וכנז' בשער הכונות :

א' פסוק ה' מלך וכו' צריך לכפול אותו ע"ד שכפול ישראל לומר ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים והטעם הוא להמליכו בגופים ובנשמות ומפורש ג"כ בתיקונים בסוד זה הפסוק שאמר בג"ד כפל לון תרין זמנין וצריך לאומרו מעומד עם פסוק והיה ה' למלך וכו' ואפילו אם היחיד אינו מתפלל עם הציבור אלא קורא ק"ש וברכותיה כשאומרים הציבור ה' מלך וכו' צריך לעמוד ואין צריך להפסיק לענות עמהם אפילו שהוא עומד בקרבנות שמותר להפסיק בהם וכמפורש בדברי רז"ל בשער הכונות מיהו ודאי אם אינו עוסק בתיקון התפילות אלא שותק או עוסק בתורה נכון שגם הוא יתערב עם הציבור ויענה עמהם ופסוק ה' מלך אשר בתוך פסוקים של יהי כבוד אין צריך לאומרו מעומד וגם אין צריך לכופלו :

ב' פסוקי ה' מלך וכו' שאומרים בסליחות העלתי בס"ד בסה"ק מקבציאל דצריך לאומרם מעומד וגם השומע צריך לעמוד כדין האמור לעיל בפסוק ה' מלך אשר אומרים קודם ב"ש משום דרז"ל בשער הכונות נתן טעם לעמידה בפסוק זה משום דפסוק זה הוא סוד הי"ס של עולם העשיה הכוללת א"א ואו"א וזו"ן ע"ב ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל של הסליחות סידר כונות אלו בסליחות בפסוק זה נמצא שוים הם במקומותם למושבותם מיהו נסתפקתי שם בפסוק ה' מלך וכו' באומרים בהקפות הו"ר ושמחת תורה אם צריך לעמוד והציבור בלא"ה הם עומדין אך הספק הוא אם יש אדם יושב בבית הכנסת ואינו מקיף עם הציבור אם צריך לעמוד כשאומרים ה' מלך ונטה דעתו דאין חייב לעמוד משום דבהקפות אומרים זה מתורת מנהג בעלמא ואין שם כונות השייכים בפסוק וכיון דאין כאן כונה זו גם עמידה לא צריך לעמוד אדם אחר היושב בבהכ"נ :

ג' בשבת ויו"ט מנהג כמה מקומות שיעמדו ילדים על התיבה והם יאמרו הזמירות בקול רם מתחלת הודו ע"ש השירה מ"מ צריכין להזהר דאמירת ה' מלך וכו' יאמר הש"ץ בקו"ל כמו ברוך שאמר ועונים הציבור אחריו וכן המנהג בעירינו בגדאד ועיין מנחת אהרן דף ס"ז ע"ב ולכך אותם שנהגו לאומרו הקטנים צריך לשנות מנהגם לאומרו הש"ץ ואם עדיין לא בא יאמר אותו אחר שהיא גדול :

ד' טוב לומר מזמור אלהים יחננו ויברכנו בצורת המנורה ובציור השכל בלבד שגי אם אין ציור מונח לפניו ובשבת ויו"ט אומרים מזמור השמים מספרים ויש סוד בדבר והחסידים בעה"ק תוב"ב במדרש בית אל יכב"ץ נוהגים לומר גם בחוה"מ מזמור השמים וכנז' בריש ספר דברי שלום במנהגים שלהם ופה עירינו בגדאד אומרים בחוה"מ מזמור יחננו ואין אומרים מזמור השמים ואנא עבדא לא הצרכתי אותם לשנות מנהגם בזה מפני כי לא מצאתי דבר זה מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל על חוה"מ כי אם רק על שבת ויו"ט והגם דמסתברא מילתא כמנהג החסידים הנז' עכ"ז הנחתי אותם במנהגם אך אני בעצמי אומר עמהם מזמור יחננו וגם אומר מזמור השמים

השמים כמנהג החסידים הנז׳ וכן ראוי לכל משכיל לעשות כן :

ה׳ מזמורים אלו של רננו שמוספים בשבת ויו״ט יש בהם סודות גדולים וצריך להזהר באמירתם כי נשגבה מעלתם וב׳ מזמורים ראשנים רננו ובשנותו כל אחד מהם יש בו כ״ב פסוקים כנגד כ״ב אותיות התורה וקס״א תיבות כמנין אהי״ה במלוי יודי״ן וגם ברננו יש י״ג הוי״ות כנגד י״ג מידות וכנז׳ בסידור רבינו הרש״ש ז״ל וא״כ פקח עיניך וראה לדקדק באמירתם שאם חיסר תיבה אחת איבד טובה הרבה ח״ו ואף דנחסר מן לדוד בשנותו אות וא״ו הזר והשלימו דוד הע״ה בפסוק פודה ה׳ מפני כי וא״ו בא״ת ב״ש יתחלף בפ״ה ובתשובתי בסה״ק רב פעלים ביארתי טעמים לזה ע״פ הזוה״ק תרומה דף קל״ז ודברי רז״ל בספר פרי עץ חיים :

ו׳ פסוק ויהי נועם יש בו כונות עמוקות ונשגבות וצריך שתכוין לפחות בפשוטן של דברים דכונתו ע״פ הזוהר הוא אע״פ שאין אנחנו יודעים לכוין בסוד המצות והתפילות השי״ת הוא ישלים כונתינו ויעלה עלינו כאלו כונכו בכל כונות הראויות לכוין ועי״כ מעשינו במצות ועקימת שפתינו בתפילות תהיה כוננה לעלות למעלה לעשות פעולתה ובסידור רבינו הרש״ש ז״ל מבואר שצריך לכוין בפסוק זה שאם חטאנו וגרמנו לסלק אור הקדושה שנמשכה עלינו ע״י מע״ט הנה אתה האל ברחמיך תכונן ותתקן לאותם מע״ט ותחזור להמשיך עלינו אור אותה הקדושה שתי כונות פשוטות אלו יכוין האדם בכל פעם שיאמר פסוק זה קודם כל מצוה ועסק התורה ויש מדקדקים לכפול בכל פעם פסוק זה כדי לכוין כונה א׳ באמירה ראשנה וכונה אחת באמירה שניה והוא מנהג יפה משום דבלא״ה יש טעם בפעמים ובכל קהילות ישראל נוהגים להוסיף ביו״ט מזמור של אותו יו״ט אך החסידים בבית אל לא נהגו לאומרו :

ז׳ יאמר ברוך שאמר נוסח של פ״ז תיבות מעומד והוא שבח רם ונשא ותקנוהו אנשי כנה״ג ע״פ פתקא דנפל מרקיעא וכיון שהתחיל לומר ב״ש יאחוז הציציות של שתי כנפות שכנגד פניו וישארו בידו ע״ס ב״ש ואז ינשקם ויניחם ול״ל על הבריות הבי״ת בשב״א והרי״ש בחיר״ק והיו״ד בחול״ם גם יאמר בפה עמו ולא יאמר בפי וכנז׳ בספר הכונות :

ח׳ אם סיים האדם ברוך שאמר קודם שסיים החזן יזדרז לומר תכף מזמור לתודה ויענה אמן על ברכת החזן אבל אם סיים עם החזן עצמו לא יענה אמן דהוי כעונה אמן אחר ברכותיו וכנז׳ באחרונים ז״ל :

ט׳ אם אומר ב״ש והתחיל ג״כ לומר הברכה בא״י אמ״ה ושמע קדיש וקדושה וברכו יפסיק לענות הקדיש כולו מן איש״ר עד בעלמא ואע״ג דמרן ז״ל פסק לענות עד יתברך הנה בסה״ק מקבציאל הוכחתי מדברי רבינו האר״י ז״ל בשער הכונות שיענה כולו עד בעלמא וזה עיקר וכן יענה חמשה אמנים ראשנים של קדיש אבל אמנים של על ישראל ויהא שלמא ואמנים דברכות לא יפסיק לענות בפיו אלא יהרהר בלבבו וכן יענה קדושה ב׳ פסוקים של קדוש ושל ברוך בלבד אבל פסוק ימלוך לא יענה אלא יהרהר בלבו וכן יענה ברוך ה׳ וכו׳ בקדיש ברכו וכן במודים ישחה ויענה ג׳ תיבות מודים אנחנו לך בלבד וי״א תיבת מודים ואנא עבדא הסכמתי בסה״ק לענות שלשה תיבות אלו מודים אנחנו לך ועיין לקמן פרשת שמות אות וא״ו :

ובכל זה הוא אם התחיל בברכה אשר באמצע ברוך שאמר וכמ״ש להדיא בכף החיים סי׳ ה״י אות ה׳ אבל אם עדיין לא התחיל בברכה אלא עודנו בי״ב ברוך הראשנים אע״פ שכבר התחיל בהם פוסק לענות לכל דבר שבקדושה מיהו חוזר ואומר ברוך שאמר מתחילתו עד סופו כדי שיאמר פ״ז תיבות אלו בלתי יתרון תיבה אחרת עמהם מפני שיש במנין זה סוד וכן ה״ה אם בשבת ויו״ט טעה והתחיל ב״ש קודם רננו אם עדיין לא אמר הברכות שבאמצע יאמר רננו ואז יאמר אחריהם ברוך שאמר על הסדר כראוי :

י׳ בתוך פסוקי דזמרה יענה אפילו אמנים דברכות כי כן העיד רבינו מהרח״ו ז״ל על רבינו האר״י ז״ל דהיה עונה אמן דברכות אפילו היה באמצע הזמירות אך לא פירש לנו על אמנים של תתקבל ושל ישראל ויהא שלמא ובסה״ק מקבציאל נסתפקתי בזה ומדברי הרב שלמי ציבור דף פ״ה ע״א משמע דגריעי אמנים אלו מן אמנים דברכות אך לא פורש שם על דבר זה ומדברי ס׳ הכונות י״ל קאי דוקא באמנים דברכות קאמר וסו״ד העלתי מחמת ספק שב ואל תעשה עדיף לאמנים אלו יהרהר בלבו וכ״ש על ברוך הוא וברוך שמו דיהרהר ולא יענה :

י״א ח״י פסוקים של יהי כבוד כנגד ח״י אותיות של שמה לרופי שדי ויש בפסוקים אלו ח״י אזכרות הרומזים לח״י עלמין ואחר שיאמר ח״י פסוקים אלו יאמר תכף ב׳ פסוקים אשרי יושבי אשרי העם ואחריהם יאמר תכף ומיד תהלה לדוד ארוממך וכו׳ ויזהר מאד שלא יפסיק בין פסוקים אלו לבין תהלה לדוד ארוממך בשום פסוק אחר כלל כי פוגם בכתר הנעשה על ידם לבחינת המלכות על כן אם רואה שמתחילים לומר קדיש או קדושה וכיוצא ישתוק קודם סיום י״ח פסוקים כדי שיענה ואם נזדמן לו עניית דבר שבקדושה פתאום שמוכרח להפסיק כתבתי בסה״ק מקבציאל דיענה הקדיש וקדושה וכיוצא אפילו בין אשרי לתהלה לדוד אלא שיזהר אחר שיענה יחזור ג״פ אחרונים של יהי כבוד ואז יסמוך כל הפסוקים אחריהם בלי הפסק :

י״ב פסוק פותח את ידיך יכוין האדם לפי פשוטו שהוא יתברך המשגיח וזן ומפרנס לכל וגם יכוין שמות הקודש הנרמזים בו כאשר נרשמו בסידורים ואם לא כיון בפסוק זה אפילו לפי פשוטן של דברים לא יצא י״ח וצריך לחזור ולאומרו פעם אחרת במקום שנזכר שם בתוך פסוקי דזמרא קודם ברכת ישתבח ואם לא נזכר אלא עד שאמר ברכת ישתבח אז יאמר אותו אחר סיום העמידה ויתחיל מן פסוק סומך ה׳ וכו׳ ובזה מעוות יוכל לתקון וכנז׳ בחס״ל יע״ש והמנהג פה עירינו יע״א כשאומרים פסוק פותח הנז׳ פורשים כפיהם לעיני השמים והוא מנהג יפה לעשות בזה פועל דמיוני לקבלת מזלם את השפע מלמעלה וכיוצא בזה כתב בחומת אנך בדברי הימים בפסוק ויפרוש כפיו השמים גבי שלמה הע״ה יע״ש ומ״ש מהר״י לרפתי ז״ל ביד יוסף דף ע״ו בשם המקובלים כשאומר פסוק פותח וכו׳ צריך להרים ידיו למעלה וכו׳ פקפקתי בזה בסה״ק מקבציאל ע״פ זוה״ק דאין להגביה ידיו אלא בנש״י וכ״כ והיכא דאתמר אמר אך פתיחת כפיו בלתי הגבהת זה הנכון ובספר כ״מ כ״י כתוב יזהר מאד בשני מזמורים של הללו את ה׳ מן השמים והללויה הללו אל בקדשו לאומרם במתון וכונה דעליהם אחז״ל בגמרא יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום ועיין רש״י ז״ל :

י״ג כשיגיע לפסוקים דויברך דוד ואומר ואתה מושל בכל יתן צדקה שלשה פרוטות וימסור השתים בבת אחת ואחריהם השלישית ויש סוד בדבר ויש נוהגים ליתן עוד שלש פרוטות עד״ז כי כל בשמים ובארץ כדי לצאת י״ח שתי השמועות שכתב רבינו מהרח״ו ז״ל ותע״ב ותמיד ישתדל האדם לתת הצדקה שלו בד״ז שתהיה שני שלישים ושליש וגם יזהר בכל פעם שיתן צדקה לתת אותה

אותה מעומד ויש סוד בדבר להקים סוכת דוד הנופלת ולדקה המעולה ביותר הוא שיתן הצדקה ליד הגבאי והגבאי יתן לעני שבזה תהיה דומה לענין של מעלה שהתפארת נותן ליסוד והיסוד למלכות יען שהאדם הוא דוגמת התפארת והגבאי דוגמת היסוד והעני דוגמת המלכות לכן כשיבא עני לביתו לקבל צדקה יתן אותה ליד אחר מבני ביתו והוא ימסרה לעני כדי שתהיה מכוונות כדוגמה של מעלה גם יכוון שיהיה בה יחוד שם הוי"ה הפרוטה היא כנגד יו"ד וחמש אצבעותיו וזרועו כנגד ה"ו וחמש אצבעות הגבאי או העני כנגד ה"א אחרונה וכשאומר ואתה מושל בכל אם אין גבאי או עני מזומן לפניו ככה יעשה יזמן בחיקו כיס אחד שהוא כיס של צדקה ויאחוז בו בשמאלו ויתן הפרוטות ביד ימין לתוך כיס זה של צדקה שאוחז ביד שמאל שהיא במקום הגבאי או העני וזכור לטוב עט"ר הרב אבא מארי זלה"ה שהיה מונח תמיד בחיקו כיס אחד שבו מפרים צדקה כמה פעמים ביום במטבעות של כסף גדולים לקיים דברי הרמב"ם ז"ל מ"ש בביאור המשנה דאבות והכל לפי רוב המעשה ואח"כ מחלק לעניים ושאר מצות מן המעות אלו שהוא מפרים בכל יום תמיד כמה פעמים לקיים מ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בריש פ' תרומה והיה קורא על כל הפרשה ליקבה"ו וכו' ליחד השם ולעשות נחת רוח ליוצרו והכל בשמחה וברצון לב זיע"א:

י"ד שירת הים יאמר בשמחה ובנעימה כאלו עומד בתוך הים בשעת הנס ובזה תהיה מסוגלת לכפרת עונותיו ויאמר מי כמוך הא' הכ"ף רפויה ומי כמוך הב' הכ"ף דגושה וכן ידמו כאבן הכ"ף דגושה שלא יהיה נראה כאומר ידמוך אבן ח"ו גם יפסיק בין במים ובין אדירים דתיבת אדירים קאי על המצריים גם עם זו גאלת הגימ"ל דגושה ואע"פ שאין כן משפט הדקדוק לפי שהרפויה משתמש לשון טומאה כמו לאם מגואל וכן יזהר ג"כ באומרו כי גאה גאה דהגימ"ל תהיה דגושה וכנז' בש"ן ופסוק ה' ימלוך יאמר ב"פ מקרא ואחד תרגום כנז' בש' הכונות:

ט"ו שבח ברכת ישתבח הוא עצום ונורא וי"א דתקן אותו אברהם אע"ה וי"א תהלתו תקנו שלמה המע"ה והברכה עצמה תיקן אברהם אע"ה ואלו י"ג שבחים של שיר ושבחה וכו' הם כנגד י"ג מידות אל רחום וכו' וצריך לאומרם בנעימה כמסדר שבחו של מלך לכך לא יאמר אותם בנשימה כמנהג קצת בני אדם ומצאתי כתוב שימנה אותם באצבעותיו והוא דבר נכון ויציב וכך אני נוהג ולענין עניית קדיש וקדושה וכיוצא באמצע ברכת ישתבח דינו כאשר כתבתי לעיל בברכה של ברוך שאמר מיהו צריך ליזהר שלא יביא עצמו לידי הפסק בקדיש וקדושה וכיוצא בתוך י"ג שבחים של שיר ושבחה אלא אם רואה שהצבור מגיעים לומר כך ימתין עד שיענה עמהם ואח"כ יתחיל בי"ג שבחים ואם בא לו הדבר פתאום בתוך י"ג שבחיים שמוכרח להפסיק אז אחר שיענה הקדיש וכיוצא יחזור ויתחיל מתחילתם שיחזור לומר כי לך נאה ה' אלו"א שיר ושבחה וכו' כדי שיאמר הי"ג שבחים בלי הפסק בנתיים:

ט"ז פה עירינו יע"א מנהגם לומר כל הקדישים שבתפילה וגם קדיש ברכו שאחר ישתבח האבלים שאומרים קדיש בעד המתים שלהם וכמה צער יש בזה על קלקולים המתהוים מד"ז כי יש בהם בורים ועמי ארצות הרבה אשר אין מבינים להוציא י"ח את הציבור ועוד ממהרים הרבה בקריאת הקדיש ומדלגים תיבות ממש מה אענה ומה אומר על קלקולים המתהוים מד"ז שלא נתנו להכתב ותהילות לאל קודם כמה שנים עשיתי מנהג חדש פה עירינו שבשבת ויו"ט אומר החזן את קדיש ברכו כי מקדמת דנא המנהג היה לומר החזן קדיש זה רק ר"ה וביוה"כ ותהילות לאל דנתיישב המנהג הזה בשבתות וימים טובים ואע"פ שהקהל היה קשה עליהם הדבר הזה בלבבם כי חושבים באמירתם הקדיש הזה מחיים את המתים עכ"ז שתקו וקבלו הדבר הזה בעזה"י והוי הללה פורתא אבל בקדיש ברכו שבחול לא שיניתי כלום ונשארו עד עתה אומרים זה הקדיש אותם שאומרים הקדישים על המתים שלהם בתוך שנתם ושבוע יארצייט:

והנה מזדמן שאלו האומרים קדיש זה עודם בתוך הזמירות והש"ץ סיים ברכת ישתבח הוא והציבור ואלו עומדים לומר קדיש ברכו ובדבר זה הארכתי הרבה בסה"ק רב פעלים ושם העליתי בס"ד כיון דקדיש זה הוא נתקן לצורך תפילת הציבור שצריך להם הקדיש אחר שגמרו תפילת היוצרה שהם הזמירות וזה האומר קדיש כבר הוא עומד בתוך הזמירות והוא אומר בעד הציבור במקום הש"ץ אין לנו למחות ביד אלו האומרים קדיש זה בהיותם בתוך הזמירות שעדיין לא גמרו ומשום הפסק ג"כ העלתי שם דאין חשש ואע"פ שכתבתי שלא למחות מכל מקום ודאי המדקדקים לא נכון להם לעשות כן ולא יאמרו קדיש זה אא"כ הם ג"כ גמרו ישתבח:

י"ז זה האומר קדיש ברכו גם הוא יאמר ברוך ה' המבורך לעולם ולא יהפוך פניו עד שיסיים לומר ברוך ה' וכו' ואם האדם לא שמע ברכו שאומר בעל הקדיש ורק שמע הקהל עונים ברוך ה' וכו' י"א דעונה אחריהם אמן וי"א עונה הוא ג"כ עמהם ברוך ה' וכו' ובסה"ק מקבציאל הסכמתי בס"ד שיענה עמהם ברוך ה' וכו':

י"ח כתבו האחרונים כשמתפלל ביחיד יאמר ברייתא זו אחר ישתבח אמר רבי עקיבא חיה אחת עומדת ברקיע ושמה ישראל וחקוק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונים ואומרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד ובסה"ק מקבציאל כתבתי דאין להפסיק באגדה זו בין ישתבח ליוצר אפילו באונס גדול ודלא כמ"ש בהס"ל אלא יאמר אגדה זו קודם עלינו לשבח וכן בריש תפלת ערבית קודם הברכה:

פרשת ויחי

בנימין זאב יטרף בבוקר יאכל עד ולערב יחלק שלל כ"ל בס"ד ידוע כל מגמתינו הוא להשלים השם והכסא בשלשה אותיות שתים נהשם ואחד בכסא דכתיב כי יד על כס יה ושלימותם ותיקונם תלוי בגמר בירור נצוצי הקדושה וכל מה שאנו מבררים כ"ק מן הקלי' עושים בהם עילוי ומעלה ותיקון ונודע כי הצדיק יתייחס לימין וז"ש בן ימין הוא הצדיק זאב יטרף ז' אב כי שלשה אותיות שהם א"ב הנז' שצריך לתקנם הנה הם שבעה כנגד שבעת ימי הבנין כי לכן כל תיקון מורכב ועשוי במספר שבעה וזהו ז' פעמים אב בעבורם יטרף כ"ק ואז בגמר התיקון שכבר טרף הכל אז בבקר הוא זמן הגאולה הנקרא בשם בקר יאכל עד ולערב קרי ביה ערב הוא מלך המשיח יחלק שלל או יובן בבוקר יאכל עד ד' עי"ן שעולה מספרם פ"ר רמז לחמשה חסדים שהם פר כמנין ורב חסד כמ"ש רבינו ז"ל בשער מאמרי רשב"י בביאור האד"ר

דף

דף ט"ל ולע"ב ולעי"ן ר"ב רמז לעי"ן רבתי דשמע ישראל שה"ס ז' תחתונות דבינה והיא מאותיות גדולות שה"ס ע' שמהן עלאין דאילנא דחיי שהיא בינה כמ"ש בשער הכונות דף כ"א ע"ד תהלך שלל מ"ן מכ"ק :

ומאחר דכל מגמתינו לתקן השם והכסא לכן אומרים בקדיש יתגדל ויתקדש שמיה רבא ופירש רבינו האר"י ז"ל הכונה שבשוה"ר אין השם שלם וכמש"ה כי יד על כס יה והטעם לפי שאין אחיזה לקליפות בשני אותיות י"ה אלא רק בשני אותיות ו"ה ועל כן יש להם אותו הרוחניות שה"ס י"א סמני הקטורת שנמשך להם משם וכונתינו בקדיש להסיר ולסלק מהם אותו הרוחניות שה"ס י"א סימנים וזהו ע"י העלאת ו"ה לבחינת י"ה וכשיתחברו יתבטלו הקליפות ולז"א יתגדל ויתקדש שמיה רבא פירוש שם י"ה יהיה רבה בהתחברותו עם ו"ה לכן יש י"א אותיות בשני תיבות אלו יתגדל ויתקדש וכנז' בשער הכונות :

א' מה שתיקנו חז"ל קדישים בשחרית עניינם הוא כך דהתפלה היא לצורך תיקון ועילוי עולמות אבי"ע והוא כי מן התחלת התפלה עד ברוך שאמר הוא בעולם העשיה ומשם עד יוצר אור בעולם היצירה ומשם עד תפילת י"ח בעולם הבריאה ותפלת י"ח היא באצילות ואח"כ יורדים מעילא לתתא לפי שבימי החול אין בנו כח להעמידם בעילוי הנעשה להם אלא רק לפי שעה ותכף חוזרים למקומן והנה מן אשרי עד תפלה לדוד בבריאה ומשם עד אין קדוש כה' ביצירה ומשם עד עלינו לשבח בעשיה ולכן תקנו קדיש בין כל עולם ועולם דע"י הקדיש המתוקן ע"פ הסוד במספר התיבות והאותיות שבו תהיה שלימות עליית העולמות למעלה ממדרגתם ולזה באו כל תיבותיו וכן החמשה אמנים הראשים שבו .כמספר ידוע ומכוון לצורך עליית העולמות ולכך נתקן הקדיש בלשון תרגום כדי שלא יעלו הקליפות ג"כ בעליית העולמות להתאחז בהם ולינק שפע מהם לעת עתה והוא כי הם מכירים ומבינים לשון התרגום וכאשר שומעין השבח הגדול והנורא והקדוש הזה של הקדיש הם נכנעים ואין עולים וגם עוד ע"י כונתינו בקדיש יתסתלק הניצוץ של הקדושה שהוא החיות שבתוך הקליפות ויעלה למעלה ויתחבר עם הקדושה ובזה יהיה הכנעה גדולה מאד להקליפות ויתפרדו כל פועלי און ולכן אמרו בזוה"ק על הקדיש דאיהו מתבר שלשלאין דפרזלא וכנז' כל זה בס' הכונות לרבינו האר"י ז"ל ובספר פרדס לרש"י ז"ל סי' ו' נתן טעם אחר מה שנתקן בתרגום והעיקר טעם האר"י ז"ל ומה שלא אומרים קדיש קודם תפילת י"ח נבאר לקמן בע"ה :

ב' מן יהא שמיה רבא מברך עד בעלמא צריך להיות כ"ח תיבות ע"פ הסוד ואם נאמר מכל ברכתא אין כאן אלא כ"ז תיבות ולכך כתב רבינו הרש"ש ז"ל שצריך לומר מן כל להשלים כ"ח ואשר פקפק רבינו מהרש"ו ז"ל בהגהתו בשער הכונות על אמירת מן כל הנה בסה"ק רב פעלים ענתי טענות גדולות על דבריו ושם הבאתי פסוק נחמיה ט' ויברכו שם כבודיך ומרומם על כל ברכה ותהלה ולפ"ד מהרש"ו ז"ל היה צריך לומר כאן מכל גם שם הבאתי דמיון לאמירת מן כל במקרא בדניאל א' ובריאי בשר מן כל הילדים וגם בלשון תרגום נמצא שם בסי' ב' בחכמה די איתי בי מן כל חייא וכן בסי' ז' די תשנא מן כל מלכותא :

ג' מלות עניית הקדיש של יהשר"מ הוא שישמע העונה תחלת הקדיש שהוא ב' תיבות יתגדל ויתקדש כי יש"ר מברך הוא עניה על יתגדל לכך לכתחלה ישימו כל הציבור לבם לשמוע כל הקדיש מן תיבת יתגדל כדי לכון על מה הם עונין מיהו יחיד שנכנס לבית הכנסת או שסיים תפילת י"ח ומצא הציבור עונין קדיש יענה עמהם ורק באמירת אמן דקודם יש"ר איכא פלוגתא די"א שיתחיל לענות מן יש"ר מברך ולא יאמר אמן דהשיב אמן יתומה וי"א שיוכל לענות אמן ג"כ ולא הוי אמן יתומה ובסה"ק מקבציאל העלתי מאן דעבד כמר עבד ומאן דעבד כמר עבד דהעונין אמן יש להם סמיכה לסמוך וכן ראוי להורות :

ד' אם התחיל לומר קדיש בעשרה ויצאו מקצתם גומרין אותו הקדיש והוא שנשתייר רובן אבל אם לא נשתייר רובן לא ובין הכי ובין הכי אותם שיצאו עליהם נאמר ועוזבי ה' יכלו ואם נשאר עשרה לית לן בה ואם היו עשרה באמירת פרשת התמיד והקרבנות ובריית' דר"י ויצאו מהם לא יוכל לומר קדיש אם לא יש עשרה וכן ה"ה אם היו עשרה בזמירות ושירת הים ויצאו מהם קודם שהתחיל הקדיש לא יאמר קדיש בפחות מעשרה וכן ה"ה אם היו עשרה באמירת אשרי דקודם מנחה ויצאו מקצתן קודם שהתחיל הקדיש לא יאמר בפחות מעשרה אע"פ דקדישים אלו חובה הן וכנז' הטעם בש"ע לר"ז ז"ל סי' נ"ה סעיף ד' :

ה' אם הם עשרה בצמצום ואחד מהם מתפלל תפילת י"ח שאינו יכול לענות עמהם קדיש אעפ"כ מצטרף עמהם וה"ה אפילו אם היו ב' או ג' או ד' מתפללין כל שנשאר רוב שעונין קדיש ואמנים מותר לומר קדיש דכל שיש שם עשרה שכינה שורה עליהם ויכולים לומר דבר שבקדושה משא"כ בחזרת שאני מהא וכאשר נבאר לקמן בעז"ה מיהו אם היה אחד מהעשרה ישן יש אומרים דבאחד בלבד שהוא ישן יכולים לומר קדיש אבל בשנים לא דאין כבוד שמים לצרף שנים ישנים וי"א שאין לדמות ישן למתפלל לפי שהישן יש בו הסתלקות נשמה קצת ואין קדושה שורה עליו אלא אדרבה קצת טומאה שורה עליו אפילו ישן ביום לכן אין לצרף אפילו באחד וכן ראוי להורות דאפילו באחד ישן לא יאמרו קדיש אלא עד שיקיצו אותו ואם א"א להקיצו לא יאמרו :

ו' חרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחים ומצרפים לכל דבר שבקדושה אע"פ שאין עונין עמהם ואפילו אם יש שלש וארבע מאלו כל שיש רוב עונים מצטרפים חוץ מן החזרה של תפלת י"ח דבעינן תשעה שומעין חזרת ש"ץ ועונין אמן וכאשר יתבאר לקמן אבל מי שאינו שומע ולא מדבר הרי הוא כשוטה וקטן דאינו מצטרף וזהו חרש שדברו בו חכמים בכ"מ וכן מנודה ואונן אין מצרפים לכל דבר שבקדושה אבל עבריין שעבר על גזרת ציבור שגזרו בחרם מאחר שלא נידוהו בפירוש מצטרף והשיכור אם אינו יכול לדבר בפני המלך אינו מצטרף :

ז' צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד וש"ץ שהוא מכללם ג"כ הוא עמהם אבל מקצתם בחדר זה ומקצתם בחדר זה אינם מצטרפים אע"פ שפתח פתוח ביניהם ותיבה או בימה שבבית הכנסת שעומד עליה הש"ץ אע"פ שהיא גבוהה עשרה טפחים ורחבה הרבה ויש לה מחיצות גבוהים עשרה הש"ץ מצטרף עמהם ומוציאם י"ח מפני כי התיבה הזאת בטלה לגבי בית הכנסת דעשויה לצורך בית הכנסת היא והא דבעינן שיהיו כל העשרה במקום אחד כ"ז לענין צירוף אבל אם יש עשרה במקום אחד שאומרים קדיש או קדושה כל השומע .קולם אפילו עומד בבית אחר ואפילו יש בינו לבינם כמה בתים ה"ז עונה עמהם קדיש ורק שלא יהיה מפסיק בינו לבינם טינוף או עכו"ם והא דאמרנו דטינוף או עכו"ם מפסיק ואינו עונה היינו אם זה עומד בבית אחר שדינו הוא שאינו מצטרף עמהם אבל אם עומד במקום אחד אפילו

שים

שיש באותו מקום עכו"ם אחד עומד שם ה"ז עונה עם הציבור קדיש וקדושה וכל דבר שבקדושה וצריך להזהיר העם בזה הדבר שתמיד ימצא עכו"ם עומדים בפתח בית הכנסת למכור שם איזה דבר ובני אדם הולכים במבוי חוץ לפתח אחר העכו"ם ושומעין קדיש וכיוצא דאין לענות ורק אם נכנס העכו"ם בתוך בית הכנסת לא אכפת לן בזה וכל הציבור עונין כל דבר שבקדושה אפילו אותם העומדים אחרי העכו"ם :

ח' קדיש שתפסו מעומד כגון קדיש שאחר העמידה ואחר הלל שהיה עומד בתחילתו ישאר עומד עד אחר עניית איש"ר כולה וכן יש ליזהר בכל הקדישים שמזדמן שהוא היה יושב כשהתחילו בקדיש ועבר זקן או ת"ח וקם מפניהם שישאר עומד עד אחר עניית איש"ר מאחר שכבר עמד חשיב תפסו מעומד :

ט' כשם שצריך להזהר מברכה שאינה צריכה כך יזהר שלא להרבות בקדישים מיהו אם למד תורה שבכתב ורוצה לומר קדיש יהא שלמא ואח"כ לומד תורה שבע"פ ולומר קדיש על ישראל או להפך לית לן בה שאין בזה מרבה בקדישים ולכך נוהגים פה עירינו לומר כל יום אחר קביעות תורה שבע"פ קדיש על ישראל ואח"כ לומדים תהלים ואומרים קדיש יהא שלמא וכן עושים בליל חג השבועות והו"ר ושמעתי שגם בעה"ק מנהגם לומר בשתי לילות הנז' קדיש אחר תורה שבכתב וקדיש אחר תורה שבע"פ :

י' כשם שאסור לעבור לפני המתפלל כך אסור לעבור לפני האומר קדיש כמ"ש בברכ"י ועיין מנחת אהרן דף ס"א ע"ג מיהו נראה אם הגיע האומר קדיש לעל ישראל ויש לזה צורך לעבור לפניו שרי וכן אנחנו נוהגים :

י"א יהא שמיה רבה מברך הוא תרגום של יהי שמו הגדול מבורך לכן ימשוך מלת מברך עם מלת רבה ויאמר מברך הבי"ת בקמ"ץ והרי"ש בפת"ח שאז פירושו כאלו אומר מבורך וכנז' באחרונים ויאמר תי"ו ראשונה של תשבחתא בחיר"ק גם כשיאמר לעלם לעלמי עלמיא ימשוך מלת יתברך עם מלת עלמייא שלא יפסיק בין עלמיא למלת יתברך ועיין מג"א סי' ס"ו סק"ו ומאמר מרדכי סי' נ"ו סק"ו ופ"ן דף פ"ד ע"ד גם יזהר העונה קדיש להפסיק מעט בין אמן ובין יהא שמיה רבה כי אמן זה קאי אדלעיל ומתחיל השבח מן יהא שמיה ויזהר העונה קדיש לענות בכל כוחו ר"ל בכל כונתו וגם ירים קולו מעט אבל לא ירים יותר מקול האומר קדיש כדין העונה אמן שאינו רשאי להגביה קולו יותר מן המברך וכנז' בחס"ל ועניית קדיש קודמת לעניית קדושה אם באים לשומע ביחד אבל אם כבר התחיל לענות קדושה לא יפסיק לענות קדיש וכן אם כבר שמע קדיש אחד וענה אבל קדושה עדיין לא שמע באותו היום דבזה עניית קדושה קדים כדי שילא י"ח קדיש וקדושה וכנז' בחס"ל ואם שנים אומרים קדיש וזה מקדים וזה מאחר יענה אחר המקדים :

י"ב כפי דברי רבינו האר"י ז"ל קדיש דקודם הודו וקודם יוצר ושל אחר העמידה קודם אשרי ושל קודם תפלה לדוד ושל קודם פטום הקטורת כל המשה אלה חובה הם ואין הקטן יוכל לאומרם לבדו אלא צריך גדול להוציא הציבור י"ח וקדיש שקודם עלינו לשבח שאומרים אחר תנא דבי אליהו זה נקרא קדיש יתום שחז"ל תקנו זה לאומרו היתומים ואינו מכלל המשה קדשים הנז' שנתקנו לצורך העולמות אלא זה הקדיש הוא בעולם העשיה שיש בו תועלת לנפטר אם יאמר אותו בנו תוך י"ב חודש וגם בכל יום יאר צייט ויש בו ב' תועליות הא' להצילו מדין גיהנם והב' להכניסו לג"ע ולהעלותו ממדרגה למדרגה לכך אומרים אותו היתומים תוך י"ב חודש וגם ביום יאר צייט בכל שנה ושנה וכך היה נוהג רבינו האר"י זיע"א לומר קדיש בתרא זה בכל שנה ביום שנפטר בו אביו בין בשחרית בין בערבית וכנז' בס' הכונות ע"ש ומצאתי כתוב בספר כי טוב שיאמר היתום בלחש הן בתוך י"ב חודש הן ביום יאר צייט בכל שנה קודם קדיש זה פסוקים מאלפ"א בית"א המתחילים באותיות שם אביו או אמו שאומר קדיש זה בעדם וכנגד כל אות משמותם יאמר פסוק אחד דוקא בלחש וערב לי טעמו וכן ראוי לעשות דמסתברא מילתא ואין בזה הפסד :

י"ג פה עירנו יע"א נהגו לומר בקדיש בתרא זה הן בשחרית הן בערבית רבנן ברכו את ה' המבורך אך בעה"ק תוב"ב לא נהגו לומר רבנן והקהילות כל א' יעשה כמנהגו בזה ובסה"ק רב פעלים עשיתי בס"ד טעם לאמירת רבנן הן כאן הן קודם ברכת התורה בעליית ס"ת .

י"ד כתב הגאון חיד"א בשיו"ב סי' שע"ו סק"ח לפי מ"ש רבינו האר"י זצ"ל דהקדיש מועיל ג"כ להעלות נשמתו נראה שיאמר קדיש כל י"ב חודש אלא מפני ההמון יפחות שבוע אחרון כמ"ש הרב כנה"ג סי' ת"ג דכיון דחשו שלא יאמרו משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש כל שמחסר מן י"ב חודש סגי עכ"ל ופה עירינו בגדאד נהגו בכך וסיום י"א חודש עושים לימוד יותר והולכים על הקבר וקורין יום זה שנה החסרה ופוסקין אח"ז שבוע אחד בתחלת חודש הי"ב והגם דהרב ז"ל כתב דפוסקין בשבוע אחרון של חודש י"א לא אכפת בזה והכל שוה וכל זה הוא לפסוק מן הקדשים שאומרים היתומים הן קדיש בתרא הנז' הן שאר קדישים שמנהג פה עירינו שיאמרו אותם היתומים אבל קדיש שאחר שלימוד שאומר כל אדם גם הם יאמרו :

גם יש מנהג פה עירינו שאם חל יום יאר צייט באמצע השבוע מתחילין היתומים לומר הקדישים מליל שבת קודם דהיינו מתפילת ערבית של שבת עד סוף מנחה של יום יאר צייט ואם חל יום יאר צייט ביום שבת מתחילין מערבית של שבת הקודם ואומרים כל השבוע עד סוף שבת שניה שהוא יום יאר צייט ומנהג זה הובא בשלמי ציבור דף ק"ן ע"כ אבל מספר הכונות נראה להדיה שלא היה רבינו האר"י ז"ל אומר קדיש על אביו אלא רק ביום אחד של יאר נייט בלילה וביום ודע כי משמעות יאר צייט הוא יום הפטירה בלשון אשכנז וגם הספרדים הורגלו לקרא אותו בשם זה בספריהם ואין בזה ר"ת או רמז אחר כמו שחושבין העולם :

ט"ו בענין הנפטר בלא זרע או שבנו קטן ושוכרים אחד שיאמר בעבורו קדיש ושאלתי בסה"ק רב פעלים אי מהני בכה"ג וכתבתי בס"ד שם כי כן מצאתי כתוב שהובא בבית יוסף בסוף חלק יו"ד משמע שהיה להם מנהג קדמון לשכור אדם לומר קדיש בשביל נפש הנפטר וכן מוכח נמי מתשובת מהריק"ו ז"ל שורש מ"ד יע"ש ועיין ס' חיים ביד סי' ק"ד מ"ש טעם למנהג עוב"י אזמיר יע"א ליתן קדיש בתרא שאומרים קודם עלינו לשבח להרב המורה שבעיר ע"ש ובספר כסא אליהו דפוס ק"ק ירושלים ת"ו כתב בתיקון הנ"ל תענית יביא אחרים להתענות עמו ע"ש וכתבתי שעכ"פ זה האומר קדיש בעד מתים זריז ממנו יאמר כל יום בסוף היום בקשה זו יהר"מ וכו' שתחוס ותחמול ותרחם ברוב רחמיך וחסדיך על נר"ן של פב"פ ולמען הקדישים שאמרתי אני עבדך היום הזה תבטל כל המקטרגים והמשטינים ויעמדו מליצי יושר להמליץ טוב על נפשו רוחו ונשמתו ותלוה אליהם השלום וישבו במנוחת שלום השקט ובטח ותגביר

ותגביר הצדיק על מדת הדין ויתמתקו הגבורות הקשות על ידי פלא העליון שהוא חסדים גדולים ורחמים גמורים יהיו לרצון וכו' :

ט"ז בסה"ק רב פעלים נשאלתי בארבעה או חמשה שאומרים קדיש ביחד ואחד מהם קולו נמוך ששום אחד מן הציבור אינו שומע קולו אי צריך למימר קדיש עם אותם האומרים קדיש שהציבור שומעים קולם בלבד והבאתי שם דברי הרב מהא ליעקב במשפט הברכות לעולין לס"ת דף כ"ד אות ס' גם הבאתי דברי הרב בנין ציון סי' קכ"ב שמסתפק בזה והבאתי עוד עדות הרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו במנהג החסידים בבית אל יכב"ץ שהחזן הוא האומר את הקדיש בכוונות ואם יש אחד מן הציבור שיש לו יאר צייט ורוצה לומר קדיש יאמר בלחש כדי שלא יתערבב הכוונה של החזן גם העיד שבספר פתח הדביר סי' קכ"ב [אינו מצוי אצלינו] ג"כ כתב דלא אכפת בכך ועכ"ז העלתי דלכתחלה לא יעשו כן ומנהג החסידים הנז' שאני משום דלא אפשר בלא"ה :

עוד נשאלתי שם בעשרה שלמדו תהלים ורוצים כלם לומר קדיש ואין שום אחד עונה והבאתי דברי הרב בני יהודה עייא"ש ז"ל סי' ג' והארכתי קצת בזה והעליתי לכתחילה יזהרו להיות אחד עונה להם הקדיש :

הלכות
שנה הראשונה

פרשת שמות

והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעון לקולך ולקחת ממימי היאור וכו' והנה הדקדוקים רבו בפסוקים האלה ובדרשותי על התורה ביארתים לנכון בעזה"י וכדי להקל בהוצאת הדפוס לעת עתה לא הבאתי הדברים כאן גם הרב בינה לעתים ז"ל הביא הדקדוקים בפסוק זה וביאר אותם לנכון והיינו דהיתה הכונה בזה כדי להשריש האמונה הישרה שראוי להאמין שהוא יתברך סיבה כוללת ברצונו הפשוט לכל הדברים הן לטוב הן להופכו וכל השינוים הבא מרע לטוב ומטוב לרע הם כפי היותם מסודרים ומוגבלים מאתו יתברך ולא כאותם החושבים שפועל הטוב לחוד ופועל הרע לחוד ח"ו והודיע בזה על השינוי שאפשר להיות מאת שלמה תלדין ע"ש בד"ק כי נעמו וכדי להקל בהוצאה לא העתקתי דבריו שבאו ברחבה כמדתו הטובה:

והנה לפי האמור כל האותות אלו היו כדי להודיע דפועל הטוב הוא פועל הרע ולא שיש ח"ו ב' רשויות כדעת האפיקורסים ולכן תקנו אנשי כנה"ג לומר בכל יום בברכת ק"ש יוצר אור ובורא חשך וכן בערבית גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום כדי להוציא מלב התועין ומתעים שאומרים ב' רשויות ומי שברא אור לא ברא חשך לפיכך תקנו להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה להורות על האחדות השלם אל אחד ברא שניהם באחדותו הפשוט וכמ"ש מרן ב"י ז"ל וכנז' בש"ך וג"ל בס"ד טעם אחר במה שתיקנו להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום והוא כי באמת אין לך שעה ביום שאין בה לילה ואין לך שעה בלילה שאין בה יום וכמ"ש בספר הברית ז"ל שהארץ היא כדורי ותלוי על מרכזו באמצע אויר השמים על בלי מה בגזרת האל יתברך ובני אדם יושבים על שטח הכדור מסביב וכדור הארץ הלזו בכללו תמיד חציו האחת יום וחצי שכנגדו לילה דכמו שהשמש מקיף ובא להאיר תמיד חצי הכדור מהארץ כמו כן הצל בא אחריו מקיף להחשיך תמיד החצי אשר כנגדו ונכחו באופן כשהוא יום במדינה זו אז הוא לילה במדינה שכנגדו על הארץ ממולו בעבר השני וזה חצי הכדור השני שהוא לנכח חצי הכדור שאנחנו עומדים בו לא נגלה לעיני העמים והחכמים בזמן הראשונים ורק נמצא ונגלה בשנת חמשת אלפים ורנ"ב ליצירה לאחד מחכמי הגוים חלק גדול בארץ בחצי הכדור השני ששלחו מלך ספרד עם גבור חיל שמו. אמריק"א באניות רבות עם אנשי חיל וכבש הארץ החדשה ההי"א ונקראת על שמו אמריקא"ן אך עכ"ז המלא כי רז"ל בזוה"ק הכירו בזה ברוח קדשם ורמזו על הארץ הזאת בזוהר פ' ויקרא דף יו"ד וז"ל אית אתר בישובא כד נהיר לאילין חשיך לאילין לאילין יממא ולאילין ליליא ע"ש והאריך בזה הרב בנועם לשונו ע"ש ולכן בזה מצינו טוב טעם למה שאנחנו מזכירים מדת לילה ביום ומדת יום בלילה כי באמת בעת אשר אצלינו יום הנה הוא לילה בעבר השני שכנגדינו והוא מאמר הכתוב ממש יום ולילה לא ישבותו:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד הטעם דמזכירין מדת לילה ביום וכו' דהאור רמז למדת הרחמים שממנה ימשך הטוב והחשך רמז למדת הדין שממנה ימשך היסורין והצרות ורמזו אנשי כנה"ג לאדם בתיקון השבח הזה בכל יום שאם יראה עומד בטובה ושלוה שהוא האור לא יבעט כמ"ש וישמן ישורון ויבעט אלא יחשוב ויעלה על לבו את החשך שממנו יבואו צרות ויסורין ואם יראה עצמו עומד בחשך בצרות ויסורין אל יתייאש מן הרחמים אלא יעלה על לבו את האור שיזרח עליו בטובה ומנוחה לכך תקנו להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה ועוד אמרתי בס"ד טעמים אחרים בזה ולא הזכרתים פה:

א' כשיתחיל יוצר אור ימשמש בתש"י לבדו כי תפלת יוצר בעולם הבריאה ותש"י הוא בעולם הבריאה ולא יעשה כמנהג בורים למשמש גם בתש"ר כי משמוש תש"ר אין כאן מקומו אלא הוא קודם תפילת העמידה וכאשר נבאר ומצאתי כתוב בספר כ"י טוב שיניח ידיו על תש"י למעלה מבגדיו כל משך זמן ברכות ק"ש דיוצר כדי לצאת י"ח מצד הסח הדעת לפחות בעת זו כי יש סוברים דסגי בהכי ע"כ ובאמת הוא עצה נכונה ותקנה חשובה אך הנוהג כך יזהר לנשק כמה פעמים באמצע דהיינו שישים אצבעותיו על שפתיו ויחזירם דאל"כ אפשר אחר הרגלו להניח ידיו על תש"י גם בזה ילדם בהסח הדעת כי יהיה ההרגל טבע ויסיח דעתו ונמצא שלא הועיל בתקנתו:

ב' קדושת יוצר צריך לאמרה מיושב ואם היה עומד צריך שישב והמנהג פה עירינו שמתינו הציבור להחזן כאן כדי שיאמרו כולם קדושת יוצר ביחד וכשאומרים קדושת יוצר אז ג"כ ינשקו תש"י לבדו:

ג' יפסיק בין יוצר ובין אור דלא לישתמע יצרור וכנז' באחרונים וצריך לומר ובטובו מחדש וכו' כי ע"י החסד הנקרא טוב מחדש בסוד חדשים לבקרים גם צ"ל רצון קוניהם גם צ"ל קדושה בשורק כולם כאחד עונים דקאי אכולם כאחד כלומר קדושה כולם כאחד עונים ולכן יפסיק בין מלת ובנעימה למילת קדושה גם צ"ל לעומת השרפים לעומתם משבחים ואומרים וכנז' בס' הכונות גם לאל ברוך נעימות יהיה הלמ"ד בקמ"ץ ר"ל לאל הידוע שהוא ברוך יתנו נעימות וכן למלך אל חי וקים הלמ"ד של למלך בקמ"ץ גם ותשבחות ישמיעו התי"ו נקודה בחיר"ק וכמ"ש לעיל בב"ש וכנז' בס' הכונות ומברכין ומשבחין וכו' כולם וא"ו בריש תיבה ונו"ן בסופה וכשאומר פועל גבורות יכוין העי"ן שלא יבולע ויהיה כנשמע בל גבורות ח"ו וכנז' בחס"ל ולא יאמר

יאמר למען לא נבוש אלא יאמר ולא נבוש ולא נכלם כנז' באחרונים ז"ל:

ד' מלא עצמו בהגדול והגבור ונסתפק אי קאי בשם קדשך הגדול הגבור והנורא בטחנו או קאי אהגבור והנורא קדוש הוא שבברכת יוצר לא יחזור לברכה ראשונה אלא יחזור לברכת אהבת עולם ויתחיל מראש אהבת משום ספ"ל:

ה' כשיאמר מהר והבא עלינו ישים ב' צדדי הטלית על כתיפיו וכשיאמר ברכה ושלום מהרה מארבע כנפות כל הארץ יקבץ כל ארבע כנפות הטלית ויאחזם בידו השמאלית כנגד הלב שהוא בשמאל ותעשה כך עד שתאמר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים וכו' דאחר אמת ויציב וכנז' בס' הכונות ובספר קשר גודל להגאון הידב"א ז"ל ושאר אחרונים כתבו שיניח הציצית בין קמיצה לזרת אך לא נמצא ד"ז מפורש בס' הכונות וכשאומר ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו מלכנו יכוין לקיים מ"ע לזכור מעמד הר סיני ונתינת התורה שקרבנו השי"ת לשמו הגדול ע"י התורה וקבלנו מלכותו עלינו וכשאומר לשמך הגדול יכוין לקיים מ"ע לזכור מעשה עמלק שבעבורו אין השם שלם ואין הכסא שלם ויכוין לצפות לה' שבקרוב ימחה שם עמלק ויהיה שמו יתברך גדול שישתלם השם והכסא וכשיאמר באהבה להודות לך יכוין לקיים מ"ע לזכור מה שעשה הקב"ה למרים כי השי"ת לא ברא את הפה לאדם אלא רק להודות לו בו ולא ישתמש בו באיסור ובפסוק אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים יכוין לקיים זכירת יצ"מ וכנז' מספר הכונות ופע"ח:

ו' אם הוא בברכות ק"ש וקראוהו לס"ת בשמו העליתי בס"ד בסה"ק רב פעלים כיון דקראוהו בשמו יעלה ויקרא עם החזן בלחש ולא יפסיק לדבר עם החזן בנדבת צדקה וכיוצא ואם קראוהו באמצע ברכת יוצר אור או באמצע אהבת עולם אז כשירד יחזור לקרות מתחילת אותה הברכה ורק בברכה ראשונה של יוצר אור לא יחזור לתחילת הברכה מפני שיש בה הזכרת השם אלא יחזור לראש ענין כדי שיהיו הדברים סדורים לנכון גם בברכות ק"ש פוסק לענות קדיש או ברוך ה' המבורך הן לברכו דקדיש הן לברכו דעליית ס"ת וכן יענה בקדושה פסוק קק"ק ופסוק ברוך וכן שלשה תיבות מודים אנחנו לך דוקא וכן חמשה אמנים הראשונים של קדיש אבל שאר אמנים של תתקבל ועל ישראל ויהא שלמא לא יענה וכן אמן דברכות אפילו אמן דהאל הקדוש ואמן דשומע תפלה לא יענה ואע"ג דלדעת מרן ז"ל בקדיש יענה עד יתברך כבר הוכחתי בסה"ק מקבציאל לדעת רבינו האר"י ז"ל יענה עד בעלמא וזה עיקר וכמ"ש לעיל בהלכות ב"ש:

ואע"פ שאמרנו שפוסק בברכות ק"ש לקדיש וקדושה וכו' מ"מ אם הוא בהתחלת הברכה אחר שאמר בא"י אמ"ה לא יפסיק לשום דבר קודם שיאמר יוצר אור ובורא חושך כדין ברכות קצרות של הנהנין או של המצות דאינו פוסק בהם כלל שאם יפסוק אז תתערבב הברכה בדברים שאין להם משמעות אחר הזכרת השם וכן כאן איך יאמר בא"י אמ"ה קק"ק וכו' או בא"י אמ"ה איש"ר וכו' וכן בשאר ענייות של ברוך ושל מודים ואמן דקדיש וכמ"ש הרב נשמת כל חי ח"א סי' ב' וכן הדין בברכת ברוך שאמר אחר שהתחיל הברכה כמ"ש לעיל:

ז' יזהר בט"ו ווי"ן של אמת ויציב וכו' להוציאם בפיו הדק היטב מפני שיש בהם סוד וצריך לחבר מלת הדבר עם ט"ו ווי"ן הנז' שלא יפסיק ביניהם מפני כי אות ה' של הדבר שייכה להם ובסה"ק מקבציאל העליתי בס"ד דאם נזדמן לו כאן לענות דבר מדברים שבקדושה שיענה בתוך ברכות דק"ש יענה גם באמצע ט"ו ווי"ן הנז' אלא שצריך לחזור ולומר ויציב וכו' כדי לחבר ט"ו ווי"ן הנז' עם ה"א של הדבר בלתי הפסק בדבר אחר בנתים:

ח' כשיאמר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד אז בתיבת לעד ינשק הציציות שהיה אוחז בהם ויעבירם ע"ג עיניו ויסירם מידו שישתלשלו למטה ולא יאחזם עוד בידו וכנז' בס' הכונות וצ"ל יוצרינו צור ישועתינו ולא יאמר צורינו וכן למלך אל חי וקים יאמר למ"ד הראשונה של למלך בקמ"ץ ולא בשב"א כנז"ל גבי לאל ברוך גם יאמר רם ונשא גדול ונורא ולא יאמר גבור ונורא וכנז' בס' הכונות וכשיאמר עוזר דלים יכוין לעשות עצמו עני עם השכינה הנקראת דלה בהיותה למטה בהיכל הרצון דבריאה כדי שבעלותה משם יזכה שיהיה עילוי לנפשו ג"כ עמה וכונה זו נרמזה בזוה"ק שאמרו וצריך למעבד גרמיה עני בהדי שכינתא וכנז' בס' הכונות וכשיאמר תהלות לאל עליון גואלם יקום לעמוד לפני המלך העליון ברוך ויעמד עומד עד סוף תפילת העמידה וכנז' בס' הכונות וכתבתי בסה"ק מקבציאל דתכף בתחלת מלת תהלות יקום לעמוד ויסיים מלת תהלות מעומד ועיין בסידור רבינו הרש"ש ז"ל:

ט' צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק לאחר שאמר גאל ישראל אפילו בשתיקה אלא תכף ומיד יתחיל לומר אדני שפתי תפתח ואם הרגיש שרוצים לומר קדיש או קדושה אז ימתין קודם שיאמר שירה חדשה ויענה עם הצבור ואחר שאמר גאל ישראל לא יפסיק לקדיש וקדושה ולכל דבר שבקדושה הנז"ל ואם מגביהין ס"ת להראותו לציבור לא ימתין להביט בס"ת אפילו בשתיקה אחר שאמר גאל ישראל כי יש סוד בדבר זה לסמוך גאולה ומטעם זה לא תקנו חז"ל לומר קדיש בין תפילת היוצר שהיא בעולם הבריאה ובין תפילת העמידה שהיא באצילות אע"פ שתקנו קדיש בין כל עולם ועולם כאשר ביארנו לעיל ועוד יש טעם אחר בענין זה על פי הסוד מה שלא הוצרכו לתקן קדיש במקום זה משום דאין צורך לומר כאן קדיש כדי להעלות את הבריאה בעולם האצילות מפני כי צלא"ה היא נקשרת עם המלכות דאצילות לגמרי וכנז' בס' הכונות:

פרשת וארא

ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה נ"ל בס"ד מהר אותיות רמ"ח ואותיות רח"ם והענין הוא כי ישראל כל אחד מהם צריך לקיים רמ"ח מצות וזה א"א שיעשה כל אחד רמ"ח מ"ע אך ע"י אהבה שיש בישראל בין זל"ז כל אחד יהיה נשלם ברמ"ח ממעשה חבירו ולכן רמ"ח הם אותיות רחם כי רחם הוא תרגום של אהבה לרמוז רמ"ח מצות נשלמים אצל כל או"א ע"י רחם שהוא אהבה שיש בין זל"ז וידוע כי שלימות קיום רמ"ח עשה מסוגלים לגאולה כי רמ"ח עשה הם בסוד החסדים והם בסוד ו"ה שבשם ושס"ה ל"ת ה"ם הגבורות והם בסוד י"ה שבשם והגאולה תהיה תגבורת החסדים וע"י שלימות תיקון ו"ה שבשם גם ידוע ע"י מדת האהבה שתהיה שלימה בישראל תהיה הגאולה לז"א ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר אותיות לרמ"ח ואותיות לרחם ר"ל ע"י זכות רמ"ח עשה שעתידין לקבל בסיני וע"י זכות רחם שיש ביניהם יהיה האות הזה של הפדות:

אך יובן בס"ד ידוע דק"ש יש בה רמ"ח תיבות מפני כי כוחה גדול להכרית את אויבי ישראל הקליפות והחיצונים שברשותם ויהא תהיה להם כמו רומח לדקור וכמו הרב להרוג כמ"ש רוממות אל בגרונם זו ק"ש ועי"כ יהיה חרב פיפיות בידם להרוג את אויביהם ולכן גבי פנחס כתיב ויקח רמ"ח בידו ואחז"ל זכות רמ"ח תיבות דק"ש וגבר בזה על הסט"א וז"ש ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה לרמ"ח הלמ"ד משמש במקום בעבור כלומר בעבור זכות רמ"ח תיבין דק"ש יהיה האות הזה של פדות עמי מיד אויביהם דגבר ישראל ולכן אנחנו אומרים בסוף הברכה של הק"ש הבוחר בעמו ישראל באהבה דתרגום אהבה רחם ואז אנחנו מתחילין לומר רמ"ח תיבות דק"ש דזכינו לרמ"ח תיבות דק"ש שתהיה רומ"ח וחרב בידינו נגד אויבינו ע"י רחם שהוא אהבה שיש לנו זע"ז :

א' מספר הרמ"ח תיבות דק"ש הוא כך שמע דשמע ישראל ושמה דבשכמל"ו ומ"ב דואהבת וע"ב של והיה אם שמוע עד ושמתם ונו"ן דושמתם עד ויאמר וס"ט דויאמר הרי סך הכל רמ"ה ועם ג' תיבות שכופל הש"ץ נשלמים רמ"ח תיבות וידוע כי במספר הרמ"ח הנז' יש כונות עמוקות בכל הפרטים וא"א להיות נחסר אפי' כל או"א ממספר הרמ"ח כלום ולכן גם היחיד הקורא ק"ש בין דשחרית בין דערבית בין ק"ש שעל המטה צריך לכפול ג' תיבות ה' אלהיכם אמת כדי להשלים הרמ"ח מיהו הש"ץ מצד בחינתו יש לו כח יותר בהשלמה זו של כפל ג' תיבות הנז' ולכן אם האדם מתפלל עם ציבור שיש שם ש"ץ עומד ישמע הכפל מן הש"ץ והוא אינו צריך לכפול אלא רק יכוין להשלים רמ"ח שלו מן שמיעתו הכפל מש"ץ ובסה"ק מקבציאל העלהי בס"ד דאם המתפלל עם הציבור עודנו באמצע ק"ש והש"ץ השלים הק"ש וכפל ג' תיבות הנז' לא מהניא ליה להשלים לעצמו מכח שמיעה מש"ץ כי לפי סודן של דברים צריך להיות מספר זה של הכפל באחרונה בגמר הק"ש ואם ישלימנו באמצע ח"ו מערבב הסדר להיות החוצים למעלה לכך בכהאי גוונא עדיף טפי שהוא עצמו יכפול וישלים החסרון ורק אם הוא גומר הק"ש עם הש"ץ עדיף טפי לשמוע הכפל מש"ץ :

ב' אע"פ דמן התורה חיוב ק"ש הוא שתים א' בשחרית וא' בערבית תיקנו חז"ל ארבעה פעמים ק"ש וכולם הם לצורך היחוד והזווג הנעשה למעלה בבחינת ו"ה שבשם ואלו הארבעה ק"ש אינם שוים במעלתם וזה סדרן במעלתם ממטה למעלה והוא דהגרועה מכולם היא ק"ש שעל המטה ולמעלה ממנה ק"ש דערבית ולמעלה מזו ק"ש דקרבנות ולמעלה מזו ק"ש דיוצר וזו היא המעולה שבכולם ואל יחשוב האדם דק"ש דעל המטה בעבור שמירה מן המזיקין היא אלא זו היא תקנת חז"ל כדי להמשיך בה אורות לצורך היחוד והזווג הנעשה למעלה בחצות השני של הלילה שהוא מתמיד ונמשך עד אור הבוקר דהמשכת אורות אלו ע"י ק"ש זו יתקיימו עד אור הבוקר ואחר היות היום ברור יסתלקו וצריך להחזיר אותם מחדש אחר הבוקר ומאחר דחצי הראשון של היום הוא מעולה מאד לכך היחוד והזווג הנעשה בו בתפלת שחרית הוא ג"כ גדול ומעולה מאד ולפי גודל ערכו צריך לו הכנה גדולה בק"ש ואע"ג דק"ש דיוצר היא גדולה מאד והיחוד הנעשה בה הוא נעלם ומעולה מאד עכ"ז לא יספיק האדם להשלים התיקון הראוי לזמן תפלת שחרית בק"ש דיוצר בלבד מפני כי אין לנו יכולת להמשיך כל האורות הצריכים לזמן זה מכל המדרגות בפעם אחת כלומר בקריאה אחת דשמע ולכך תקנו חז"ל קודם ק"ש זו דיוצר עוד ק"ש דקרבנות שאנחנו אומרים אותה קודם פרשת התמיד כדי שנמשיך האורות בהדרגות דתחלה נמשיך ע"י ק"ש דקרבנות אור בחינה אחת ואח"כ ע"י ק"ש דיוצר נמשיך עוד אור בחינה א' שהוא מקום יותר גבוה עליו ואז עי"ז אח"כ נעשה היחוד והזווג בתפלת שחרית :

והנה חסידים הראשנים הנקראין ותיקין שהיו נזהרים לקרות ק"ש דיוצר קודם הנץ החמה וגומרין אותה עם הנץ החמה לא היו צריכין לקרות ק"ש דקרבנות מפני כי ע"י גודל ועוצם חסידותם היה להם כח גדול בכונתם ומחשבתם וגם עוד שהם מקדמים לקרותה קודם הנץ החמה שהוא סמוך ממש להסתלקות אותם האורות של חצות לילה על כן אין צריך שימשיכו האורות העליונים לצורך תפלת שחרית בהדרגות כאשר אנחנו צריכין אלא די להם למשוך אורות הצריכין לתפלת שחרית בקריאתם בפעם אחת אבל בדורות האחרונים אין כל אדם ראוי לכך ולכן עתה אפילו חסידים המתפללין תפילת הותיקין שקורין ק"ש קודם הנץ החמה צריך שיקראו ק"ש שתי פעמים א' דקרבנות וא' דיוצר :

ואותה הק"ש דערבית היא לצורך המשכת אורות הצריכין ליחוד וזווג הנעשה בתפלת ערבית אבל לצורך היחוד והזווג הנעשה בתפלת המנחה אין אנחנו צריכין לקרא ק"ש כי יספיקו לה אותם האורות שנמשכו בק"ש דשחרית דאע"ג דנסתלקו אחר התפלה עכ"ז להיות כי היום הוא חסד ואין הדינים שולטים כ"כ אין מסתלקים לגמרי ומשתייר מהם וזה השיורין יספיקו לתפלת המנחה בלבד ולכן מעולה היחוד והזווג הנעשה בתפילת שחרית על הנעשה בתפלת המנחה מאד מאד יען כי מה שנעשה במנחה היא מן השיורין דאורות המוחין של שחרית ולכך הדינין מתגברין בתפלת המנחה לפי שאורות המוחין הולכים ומתמעטין והטעם דלא תספיק ק"ש דערבית לצורך גם מה שנעשה בחצות לילה השני כמו שהספיקה ק"ש דשחרית לצורך כל היום כולו היינו כי בלילה הוא שליטת דינין גמורים ולכך אחר תפלת ערבית יסתלקו אורות שנמשכו ע"י ק"ש לגמרי ולכן צריכין אנחנו לקרא ק"ש על המטה בשביל צורך חצות השני של הלילה ומה שמקדמין לקרא ק"ש זו בעת השכיבה ואין ממתינים עד שיגיע חצות השני של הלילה יתבאר ענין זה לקמן במקומו וכל זה שכתבנו הוא ראשי דברים מה שיוכל אדם פשוט לסבול בדעתו אך באמת דברים אלו יש בהם עוד סודות עמוקים ונתבארו ברחבה בשער הכונות לרבינו האר"י ז"ל :

ג' קריאתה קודם הנץ החמה דהיינו סמוך לו בכדי שיסיים ק"ש וברכותיה עם הנץ החמה ויסמוך התפלה מיד בהנץ החמה ומי שיוכל לעשות כן מצוה גדולה בידו ושכרו עצום גם בזה"ז שאין לנו כח כחסידים הראשנים הנקראין ותיקין ומ"מ אם לא קראה קודם הנץ החמה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל דזריזים מקדמים למצות :

והנה זמן הנץ החמה העלה הרב ב"ד ז"ל סי' ל"ו דף י"א שהוא שעה אחת קודם שיעלה השמש על הארץ ויראה לנו ע"ש ובתשובתי בס"ד בסה"ק רב פעלים הבאתי דבריו וכתבתי דאין ראיות שלו מוכרחים דיש להשיב גם הבאתי דברי מנחת כהן ועטרת ראש על ברכות דף וא"ו דנראה דלית להו סברה דב"ד ז"ל גם שם כתבתי שמעתי שיש הוכחה לסברת ב"ד ז"ל מחוש הראיות דאחז"ל בחצות היום חמה בראש כל אדם ואנחנו רואין כי אחר חמש שעות וחצי מעת יציאת החמה לעינינו תהיה חמה בראש כל אדם אך כתבתי דזה המבחן לא יעלה אלא בימות הקיץ משא"כ בימות החורף וא"כ אין בזה כדי

כדי סמיכה וכתבתי דגדולי האחרונים לא מצינו שהביאו דברי הרב ב"ד ז"ל לסמוך עליהם ורק מצינו להגאון חיד"א במחב"ר סי' נ"ח שציין והורה מקום על ספר ב"ד הנז' גם בהגהותיו על זוה"ק ח"ב דף קנ"ו ציין על דברי ב"ד הנז' ולא גילה לנו הסכמת דעתו לענין הלכה ומספרו יוסף אומץ סי' ע"ו אות ג' שכתב שם וז"ל אמנם שמעתי כי מעין דוגמא היה עושה מעשה הרב הגדול עיר וקדיש מהר"ר יוסף קובו לענין תפלת השחר עכ"ל ודקדקתי מזה כי בזמן הגאון חיד"א ז"ל לא היו נוהגין בעה"ק ירושלים ת"ו ועה"ק חברון ת"ו לעשות מעשה כסברת הרב ב"ד ז"ל ועל כן מה ששמענו אומרים דעתה מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ בעה"ק ירושלים ת"ו לעשות כסברת הרב ב"ד בק"ש ותפלה הנה זה הוא מנהג חדש שלא היה מקודם והרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו כתב דרוב הציבור בירושלים תוב"ב עושים כמ"ש הרב ב"ד ז"ל אמנם, יש מדקדקים שאינם מתפללים כי אם אחר יציאת החמה ממש וכמ"ש בספר דברי יוסף שוארץ דף ע"ה וכו' לכן אני נוהג לגמור ק"ש שעה דקים שהוא שיעור שעה קודם יציאת השמש ולפעמים ממהירות החזן יהיה יו"ד או י"ב דקים קודם יציאת השמש על הארץ ולא אכפת לי וכן לפעמים יהיה עם השמש ולאל שדי אתחנן שיזכינו לבא על הנקודה בזה צריך סייעתא דשמיא עכ"ל נר"ו והנה פה עירינו יע"א פשט המנהג מקרוב לעשות בק"ש ותפלה כסברת הרב ב"ד ז"ל אך ודאי מנהג המדקדקים להתפלל עם יציאת השמש ממש שנראית לנו והק"ש יתחילו שעה דקים קודם יציאת השמש הוא מנהג נכון ומשובח לפק"ד:

ד' אם היה אנוס כל הלילה ולא קרא ק"ש ערבית עד שעלה עה"ש כיון שעדיין לא הנץ החמה קורא אותה ויוצא קצת י"ח ק"ש דערבית אע"פ דלא מהניא ליה לענין התיקונים הנעשים למעלה מיהו לא יקרא אותו היום ק"ש של שחרית אלא עד אחר הנץ החמה דא"כ הו"ל תרתי דסתרי:

ה' זמן ק"ש של שחרית נמשך עד רביע היום בשעות זמניות וצריך להזהר בימות החורף שהיום קצר שאז זמן ק"ש הוא קצר ועד שעה אחת אחר רביע היום יכול לקרותה בברכותיה אבל אין לו שכר כקורא אותה בזמנה ואם עבר שעה אחת אחר רביע היום יקראנה בלא ברכותיה כקורא בתורה משום סב"ל:

ו' קודם שיקרא ק"ש יכוין לקיים מ"ע שנצטוינו לקרא ק"ש ב' פעמים ביום כמ"ש ודברת בם וכו' בשבתך ובקומך גם יכוין לקיים מ"ע ליחד את השם ויסגור עיניו ביד ימינו בפסוק ראשון עד שישלים בשכמל"ו ויש סוד בדבר ואם לא כיון לבו בפסוק שמע ישראל בפשטן של דברים לא יצא י"ח וצריך לחזור ואם הרגיש בעצמו תכף אחר שאמר פסוק שמע לא יחזור לומר פסוק שמע פעם שנית דאומר שמע שמע משתקין אותו שלא יהיה נראה כמודה לשתי רשויות ח"ו אלא ישתוק שיעור אמירת פרשה ראשונה ואח"כ יחזור לומר פסוק שמע ויקרא משם ואילך על הסדר ואם ירצה שלא ישתוק אלא גומר כל הפרשה הראשונה וחוזר וקורא שנית מן פסוק שמע אה"נ יעשה כך וזה עדיף משתיקה וגם פסוק בשכמל"ו יש אומרים אם לא אמרו בכונה חוזר לאומרו בכונה מיהו כשחוזר בעבור בשכמל"ו חוזר מן פסוק שמע כדי שיבא סוד התיקון פסוקים אלו על הסדר:

ז' בפסוק שמע ישראל יעשה פסקי התיבות כל שתי תיבות ביחד כדי לכוין בהם כפי המשמעות הזאת והוא כי שמע פירושו קבלה כמו שמור ושמעת תרגומו טר ותתקבל וגם הוא לשון הבנה שמע כלומר הבן וכן הוא כאן אומר שמע ישראל כלומר קבל דברים אלו והבינם ותדעם שתאמין בם והוא כי ה' הוא אלהינו ועוד הנה הוא ה' אחד ונמצא בזה יש קבלה והודאה בשתי דברים הא' הוא ענין קבלת מלכות שמים באומרו ה' אלהינו דמודה שקבלנו אלהותו להיות לנו לאלוה ואנחנו עבדים לו והב' הוא ענין יחוד השם באומרו ה' אחד שהוא אחד בלי שיתוף אחר שאין לו שני כמ"ש אליהו זכור לטוב אנת הוא חד ולא בחשבן:

ח' אות עי"ן דשמע ואות ד' דאחד הם אותיות גדולות וכתב בס' כ"מ כ"י שגם הקורא צריך לכוין אותם במחשבתו באותיות גדולות כי הקורא צריך לצייר כל אותיות הפסוק לנגד עיניו במחשבתו ושני אותיות אלו יציירם באותיות גדולות והוא נכון:

ט' בתיבת אחד יכוין בשילוב הוי"ה אדנ"י שהוא יאהדונה"י ויכוין שיהיו שוים באחדות אחד ודבר זה יכוין בשטחיות פשט מלת אחד אך יאריך בדל"ת דאחד ויכוין בעת שמאריך בו למסור עצמו בסקילה שריפה הרג חנק על קדוש השם וגם יכוין שע"י קבלה זו יתכפרו פשעיו ויעלו נר"ן שלו מיין נוקבין לבחי' ו"ה שבשם ומשם יעלו לבחי' י"ה ומשם לבח' קוצו של יו"ד עד רום המעלות ואם יש לו ידיעה בסוד ה' ויוכל להרחיב הכונה שלו אז יוסיף לכוין עוד שימשך שפע מן אין סוף לע"ק ומע"ק לאו"א ומן או"א לזו"ן:

י' תיבת אחד נקודה בסגו"ל וקמ"ץ לכך ימהר בקריאת האל"ף דהסגו"ל הוא תנועה קטנה ולא ימהר בקריאת הח"ית דקמ"ץ תנועה גדולה גם מלבד זה צריך שלא יאריך באל"ף כדי שלא יתראה כאומר אי חד ר"ל אין חד ח"ו וכנז' באחרונים ואע"פ דאמרנו לעיל שיאריך בדל"ת דאחד צריך להזהר שלא יתיז הדל"ת בחוזק שנראה כאומר דא אלא יאריך בה במבטא רפויה ולא דגושה:

י"א יפסיק קצת בין פסוק שמע לפסוק בשכמל"ו וכן יפסיק קצת בין פסוק בשכמל"ו לפסוק ואהבת וכשאומר פסוק בשכמל"ו ירכין ראשו קצת למטה בתיבת מלכותו ויש סוד בדבר להוריד הארה אל השכינה מלכות עקרת הבית ואע"ג דאומרים בשכמל"ו בלחש מ"מ ישמיע לאזניו קצת:

י"ב הקורא ק"ש צריך להשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו ובדיעבד אם לא השמיע לאזניו יצא ואותם שנוהגין לומר פסוק השמרו ופסוק וחרה בלחש צריכין להזהר שישמיעו לאזנם לכתחלה:

י"ג הקורא ק"ש בין דשחרית בין דערבית בין ק"ש דעל המטה הרי זה לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו בפרשה ראשונה אפילו לצורך מצוה אבל בפרשה שניה ואילך שרי לצורך מצוה דוקא ושלא לצורך מצוה אסור והמרמז לקטן בעיניו או בידיו כדי שיתפלל חשיב צורך מצוה אפילו שזה קטן שעדיין לא נתחייב בתפלה ואותם גבאים שתופסים בידם קופה ומחזרים על הקהל לגבות צדקה לא יעשו כן בעת שקורין ק"ש ואפילו שהוא צורך מצוה דכיון דהוא מהלך וגובה בעודו קורא הו"ל קריאה של עראי וכן פה עירינו דרך בני אדם להניף לעצמם במניפה קטנה בקיץ מפני החום צריך להזהירם שלא יניפו בידם בשעת ק"ש ובחס"ל סי' ס"ד אות ה' כתב צריך להזהר משאיבת עפר הטבאק"ו וקנוח החוטם אפילו בשניה ובשלישית ואפילו אם ישתוק בעת שאיבה וקנוח ג"כ אסור ע"ש ונ"ל בקנוח החוטם לאו כל אפייא שוין דלפעמים הריר יורד מאליו ואם לא ימהר לקנח ירד על שפמו וימאס בעצמו וגם אחרים ימאסו עמו ואמרז"ל גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת ובפרט שגורם שיתמאסו אחרים וקשה להם מאד ובפרט לאסטנים

לאסטניס לכן נ"ל כל כהאי גוונא יקנח ואפילו בפרשה ראשונה ורק ישתוק עת שיקנח:

י"ד היה מהלך בדרך ורצה לקרות ק"ש צריך לעמוד עד לגבך וי"א די בפסוק ראשון ובשכמל"ו והרוכב ע"ג בהמה יעמיד הבהמה בפסוק ראשון ובשכמל"ו אבל היושב בקרון אין צריך לעמוד:

ט"ו מי שרוצה להחמיר על עצמו לעמוד כשהוא יושב כדי לקרות ק"ש מעומד נקרא עבריין אם עושה כן בשביל חומרא אבל אם עושה כן כדי להעביר השינה מותר וכנז' באחרונים ז"ל:

ט"ז אע"ג דמבורת הדין הוא דאם היה עומד בלא"ה ורוצה לקרא ק"ש מעומד משום דנח לו בעמידה בההיא שעתה דאינו מחוייב לישב כדי לקראה מיושב מ"מ לפי הסוד יושב עדיף מעומד וכמ"ש בסה"ק מקבציאל מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דרוש זא"ו דצריך עתה לעורר סוד היחוד למעלה בהיותינו למטה בעולם הבריאה ולכן עדיף לישב מפני שהישיבה מורה שאנחנו עודנו בעולם הבריאה דאין עמידה אלא באצילות וכנז' שם:

י"ז ספק קרא ק"ש ספק לא קרא צריך לקרות דק"ש היא מן התורה וספק תורה לחומרא ואפילו למ"ד פסוק א' או פרשה א' דוקא הם מן התורה חייב לקרות מספק כל ג' פרשיות שכך היתה התקנה כ"ז שיקרא ק"ש של תורה שיקרא השלש פרשיות לפיכך המתנמנם באמצע אם יודע בבירור שסיים פ' ראשונה חוזר מפרשה שניה ואם אינו יודע היכן הוא חוזר לראש ואם הפסיק באמצע ק"ש מחמת אונס כגון שעשה התינוק צרכיו והוכרח לשתוק אם שהה כדי לגמור את כולה דהיינו מראש ק"ש וע"ס צריך לחזור לראש אבל אם הפסיק שלא מחמת אונס כי אם ברצונו שאם היה רוצה היה יכול לקרות אז אפילו אם שהה זמן רב ואפילו אם הפסיק בדיבור אין צריך לחזור אלא למקום שפסק:

י"ח קרא ק"ש ונכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שקורין ק"ש חייב לקרות עמהם פסוק ראשון ובשכמל"ו ומ"מ טוב שיקרא עמהם כל הק"ש עד הסוף ויקבל שכר כקורא בתורה ואם הציבור קורין ק"ש והוא עומד בזמירות אחר שאמר ברוך שאמר אז ישתוק בעוד שקורין פסוק שמע ובשכמל"ו ויסגור עיניו ויהרהר פסוק שמע ובשכמל"ו אבל אם עומד בקרבנות או בתחנונים שרשאי להפסיק הרי זה פוסק וקורא עמהם פסוק ראשון ובשכמל"ו:

י"ט אם לא הניח תפילין ונזדמנו לו אחר שהתחיל יוצר מניחן בין הפרקים ומברך עליהם ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לברכה שניה ובין שניה לשמע ובין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק דכאן נחשב אמצע הפרק וכל זה הוא בתפילין מפני דחובה לקרא ק"ש בתפילין לכך יברך עליו אבל אם לא הניח ציצית ונזדמן לו ציצית יניחנו בין הפרקים בלא ברכה ואחר תפלת י"ח ימשמש בו ויברך:

כ' לעניית קדיש וקדושה וברכו ומודים וחמשה אמנים ראשנים דקדיש פוסק אפילו באמצע הפרק ואפילו באמצע הפסוק אך כשפוסק באמצע הפסוק ועונה חוזר אח"כ לתחלת אותו פסוק בכל אופן שיהיה מיהו באמצע פסוק שמע ישראל וכן באמצע פסוק בשכמל"ו וכן בין פסוק שמע לבין פסוק בשכמל"ו לא יפסיק כלל לכל דבר שבקדושה ואם קראו אותו לס"ת והוא עומד באמצע ק"ש לא יעלה אפילו קראו אותו בשמו מיהו אם יוכל לגמור את הק"ש כולה עד שיגיע לבימה ויאמר ג"כ אמת ויציב וכו' עד הדבר הזה עלינו לעולם ועד ואח"כ יברך על התורה ויקרא יעשה כן:

כ"א כשיגיע לוקשרתם לאות על ידך ימשמש בתש"י והיו לטוטפות ימשמש בתש"ר וכן יעשה בפסוק וקשרתם אותם וכנז' בספר הכונות ואע"ג דכתבנו לעיל בשבת הקודם דיוצר הוא בעולם הבריאה ולא יעסק אלא רק בתש"י הכא שאני שהוא ממשמש ומנשק בשביל חבוב מצוה לכך ימשמש בשניהם כאשר נזכרים שתיהם בכתוב:

כ"ב כשאמר וראיתם אותו יסתכל בציצית שבידו שני פעמים בזא"ז ואחר כל פעם משתי הפעמים אלו יעבירם ע"ג עיניו ובעת שמסתכל בהם יכוין מספר עין הוא חמשה הוי"ות וינשקם אח"כ וכן באומרו ואחרי עיניכם יעבירם ע"ג עיניו וינשקם ויש סוד בדבר זה:

פרשת בא

והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך נ"ל בס"ד דידוע שהשי"ת צונו להניח תש"י בשמאל כנגד הלב ותש"ר כנגד המוח כדי לשעבד מוחינו ולבינו להשי"ת דהמוח הוא משכן החכמה והלב משכן הבינה ואם אלו יתקדשו אז כל האיברים נגררים אחריהם ובפרט הפה שם הדיבור שהוא נגרר אחר איברים של המחשבה ושל הכונה שהם המוח והלב ולז"א למען תהיה תורת ה' בפיך כי השגת התורה ע"י חו"ב שמשכנם באיברים אלו ואם אלו יהיו פגומים אז יפגם גם אבר הדיבור שהוא הפה וכ"ש שאר איברים ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב אלמו סגרו פימו דברו בגאות אלמ"ו אותיות מו"ה ל"ב סגרו שאינם פתוחים לקבל השפעת חכמה ובינה ע"י קדושתם מחמת כי טמאו אותם ולכך גם פימו דברו בגאות שפגמו בפיהם ולא נתקיים בהם למען תהיה תורת ה' בפיך:

והנה ידוע דהמחשבה במוח והכונה בלב אך המשכיל יבין כי שתיהם ענין אחד הם כחדא נפקין וכחדא שריין כי מוחא חכמה ולבא בינה כנז' בפתיחת אליהו זכור לטוב וידוע דחו"ב כחדא נפקין וכחדא שריין ולכן כיון שנתקדש הלב בכונה קדושה ממילא מתקדש המוח במחשבה קדושה אך ההתחלה היא מן הלב ולז"א רז"ל רחמנא לבא בעי כי קדושת המוח הוא בכלל ואתי ממילא והנה ידוע בפעולת איברי האדם העינים הם שניות ללב כי הלב מתאוה וחומד ואז העינים בראייתם מקילים את שאר האיברים לגמור הפועל וזהו הן בטוב הן בהפך לכך ארז"ל ליבא ועינא תרי סרסורי דעבירה אינון ולכך נצטווינו להניח תש"ר שהוא אות וחותם קדוש מכוון בין שני העינים להשפיע קדושה בהם שלא יפגמו וכן תש"י כנגד הלב להשפיע בו קדושה שלא יפגם ושניהם יתקדשו ממילא בקדושת התורה ולז"א והיה לך לאות על ידך שהוא מכוון כנגד הלב ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך ולכן עי"ן לב מספרם רב"י כי ע"י קדושתם יזכה האדם להקרא רבי בתורת ה' ותבטל קליפת רי"ב שהיא משכחת התלמוד כמ"ש רבינו שמשון ז"ל במאמר ר"א בן ערך ששכח לימודו וקרא החרש היה לבם שהחליף אותיות דז"ך באותיות רי"ב:

ומאחר דשני איברים אלו עין ולב בהם תלויה קדושה וטהרה של איברי הגוף שאם שתים אלו יהיו קדושים וטהורים אז כולם נקדשים ונטהרים לכך הזהירונו חז"ל דאם לבו ועיניו רואין את הערוה

לא

לא יקרא דבר שבקדושה ולא הקפידו על שאר איברים אלא רק על שתים אלא שהם עין ולב שהם העיקר של הגוף :

א' כתוב בתורה כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך וכו' והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר וקבלו חז"ל שהוא מ"ע שבכל מקום שה' אלהינו מתהלך עמנו דהיינו כשאנחנו עוסקים בק"ש ותפלה או בד"ת צריך להיות המחנה קדוש שלא תהא צואה מגולה שם ולא יהיה דבר ערוה כנגד פניו של אדם בעת שקורא בתורה או מברך ומתפלל מפני שעיקר מחנהו של אדם הוא כנגד פניו וצריך שיהיה מחנה זה קדוש ואיסור זה הוא מן התורה והחכמים הוסיפו שהמקומות אשר שוכן ה' בקרבינו שהם ראשו של אדם שבו המוח שהם המחשבה ולבו של אדם שבו הכונה צריך ג"כ שלא יהיו רואין את הערוה בעת שקורא אלא יהיה הפסק והצלה בין ראשו ולבו ובין הערוה לפיכך אם אינו לובש מכנסיים או אזור כמלא לבו רואה את הערוה ואסור לקרות או לברך ויש מי שאוסר בכהאי גוונא גם באשה ואפילו אם יש לו בגד מפסיק בין לבו ובין הערוה עכ"ז אם הערוה מגולה לא יקרא דבעינן שתהיה הערוה מכוסה גם מעיני אחרים דלא נאמר לא תראה אלא לא יראה לפיכך העומד בבית ערום והוציא ראשו לחלון שלא יראה ערותו אע"פ שכיסה לבו בבגד הו"ז לא יקרא מפני שערותו מגולית בבית אבל אם יושב ערום בכילה שאין בה גובה עשרה טפחים והוציא ראשו חוץ לכילה וגם כיסה בבגד על לבו אע"פ שערותו מגולה בכילה הו"ז כמכוסה מפני שאין בה גובה יו"ד טפחים ולא דמי לבית שהוא חלוק רשות לעצמו וכיון דנראית הערוה בתוכו אסור ועיין להגאון ר"ז בש"ע :

ב' מים אפילו הם צלולין חשיבי כסוי לערוה ובלבד שיוציא ראשו ולבו חוץ למים שלא יהיה לבו עם ערותו תחת מכסה אחד ואם לבו תוך המים אסור משום לבו רואה את הערוה ואם המים עכורים שאין איבריו נראין בהם מותר דחשיבי הפסק בין לבו לערוה ומותר לקרות או לברך בתוכם והכסוי שמכסה בידו אינו חשוב כסוי דהלב והיד גוף אחד הם על כן אם ראשו מגולה דאסור לו לברך בגילוי הראש לא מהני ליה לכסות ראשו בידיו כדי לברך מיהו אע"ג דידיו לא חשיבה כסוי חשיבה הפסק לפיכך אם מחבק גופו בזרועותיו חשיב זה הפסק בין לבו לערוה ועיין ש"ע לר"ז :

ג' אע"ג דשאר איבריו אם רואין את הערוה מותר לקרות מ"מ אם איזה מאיבריו נוגע בערותו או בערות חבירו אסור לקרות או להתפלל ולכן צריך להזהר שלא יהיה נוגע הגיד בירכותיו בלי הפסק בגד ביניהם אבל על הכים של הבצים אין לחוש אם נוגע בירכותיו אע"פ דגם כנגד הכים אסור לקרות בלא כיסוי משום דלא יראה בך ערות דבר :

ד' אם היה לובש המכנסיים בלבד דהאי התחתון שלו מכוסה וגם יש הפסק בין לבו לערוה ורק חצי העליון מגולה שאינו לובש חלוק מותר לקרות ק"ש אבל להתפלל אסור דבתפלה צריך לראות עצמו כעומד לפני המלך שצריך לעמוד באימה :

ה' אסור לקרות כנגד ערות חבירו ואיסור זה הוא מן התורה אבל ערות בהמה מותר לקרות כנגדה וערות עכו"ם ג"כ אסור לקרות כנגדה ויש אוסרין לקרות כנגד ערות קטן אפילו בן יומו דלא התירו אלא בשעת המילה ואע"פ דיש מתירין צריך לחוש לסברת האוסרין ולא יקרא כנגד ערות קטן אפילו בן יומו וכנז' באחרונים :

ו' היתה ערוה כנגדו והחזיר פניו ממנה עם כל גופו עד שנעשית מאחוריו או מן הצד מותר לקרות ואע"פ שהוא סמוך לה כי בערוה בראיה תלה הכתוב דלא אסר אלא ערוה הנראית מיהו אם הערוה כנגדו ועצם עיניו או שהוא סומא או בלילה בחשך ואפלה שאין רואה אותה אסור לקרות דלא נאמר לא תראה אלא אמר לא יראה ואם רואה את הערוה דרך עששית שבחלון אפילו היא בבית אחר שהוא רשות אחר אסור לקרות דבראיה תלה הכתוב והרי היא נראית לפניו :

ז' מותר להרהר בד"ת כשהוא ערום ואפילו כנגד ערוה אחרת ג"כ מותר להרהר שנאמר ערות דבר דיבור אסור הרהור מותר ומ"מ אסור לשמוע ברכה מחבירו שהוא צריך לצאת בשמיעה זו ידי חובתו דאיך נאמר שומע כעונה והרי הוא ערום דאינו יכול לענות וכנז' בש"ע לר"ז ולכן ההולכים לטבילה ומהרהרים איזה כונות בשעת טבילה מותר ובלבד שלא יוציאו מפיהם איזה פסוק או דבר תורה מאחר שהם ערומים אבל ודוי יוכל להתוודות שם בעודו ערום במקוה אפילו דהמים צלולים ולבו הוא תוך המים שהוא עם ערותו במכסה אחד :

ח' טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסות הו"ז ערוה ואסור לקרות כנגדו ק"ש וכל דבר שבקדושה ואפילו היא אשתו אבל כנגד הפנים והידים שדרכן להיות מגולין מותר לקרות כנגדן אפילו באשה אחרת וי"א דלא אמרו טפח באשה ערוה אלא דוקא באשתו אבל באשה אחרת אפילו פחות מטפח הוי ערוה בכל מקום שדרכה לכסות ויש לחוש לדבריהם והחס"ל ז"ל נסתפק אם גם בקטנה יש לחוש לטפח מגולה במקום שדרך לכסות ע"ש ובסה"ק מקבציאל כתבתי דיש להחמיר גם בקטנה היכא דאפשר ונשי הערביים שדרכם לגלות זרועותיהם אע"פ שדרכם תמיד בכך לא יקרא כנגדם :

ט' יש מי שאוסר גם לאשה לקרות או להתפלל כנגד אשה אחרת ערומה מיהו כל זה דוקא בערומה אבל כנגד טפח מגולה במקום שדרך לכסותו בפני האנשים אין בזה איסור לאשה כנגד אשה אחרת :

י' אשה שמניקה את בנה ומגלה דדיה אסור לקרות או לברך כנגדה אפילו היא אשתו וכ"ש באשה אחרת וי"א כיון דהאשה דרכה לגלות דדיה בזמן היניקה הרי הדדים נחשבים אותו זמן כמו כפות הידים והפנים ורק אם אינה מניקה שדרכה להצניע דדיה ומקפדת על זה אז אסור לקרות כנגדה ויש לסמוך על סברה זו בשעת הדחק :

י"א אע"ג דבגמרא רבא איתא ח"ל קול באשה ערוה שער באשה ערוה שוק באשה ערוה רגל באשה ערוה יד באשה ערוה ואע"ג דתרין אילין לא שניה חברנא תרין אלין יתיר מערוה איכן עכ"ל הנה עיין לרבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י מ"ש בביאור מאמר הנז' ובסה"ק מקבציאל כתבתי בס"ד דגם לדברי זוה"ק הנז' החלק מן היד ומן הרגל שדרכו להיות מגולה כגון הכף והאצבעות מותר לקרות כנגדם דאין נקרא על זה שם ערוה :

י"ב שער של אשה שדרכה לכסותו ערוה הוא ואסור לקרות או להתפלל ולברך כנגדו ואפילו בשער אשתו ואין חלוק בזה בין אשה בעולה זקנה וכיוצא אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש וכן שערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן בקצת ארצות מותר לקרות כנגדן כיון שדרכן בכך ורגילין בהם וכן נשים שדרכן לעשות שער ראשם קליעות משתלשלין לאחוריהם כיון שדרכן בכך מותר לקרות כנגדן ובסה"ק מקבציאל העלתי דהנשים בערי אירופא שדרכן לילך תמיד פרועי ראש

רא"ש מותר לקרות כנגדן כיון דכל הנשים דרכן בכך מיהו שם בערי אירופה דרכם של נשים ללבוש אנפלאות תמיד ואין נראה אפילו כל דהו מכפות רגליהם הנה אורח ההולך שם אע"פ שאשתו אינה נוהגת בכך כי במקומה דרכן של נשים לילך בכפות רגליהם בגילוי הנה הוא צריך להזהר שם בזה לחשוב כפות הרגלים כולם ממקומות המכוסים כפי מנהג המקום ההוא ואסור לקרות כנגדן:

י"ג קול זמר של אשה בין פנויה בין א"א ואפילו קול זמר של אשתו הוא ערוה ואסור לקרות בד"ת או להתפלל ולברך כששומעו ואין חילוק בזה בין כעורה או זקנה ופה עירנו דרך הנשים להיות פוצות לתינוק הבוכה בקול ניגון באזניו כדי להשתיקו ולהביא לו השינה וצריך ליזהר שלא ילמוד בעת שהאשה פוצה ומנגנת לתינוק ואפילו היא אחותו מיהו בת קטנה פחות משש שנים אין לחוש אם פוצה ומנגנת לתינוק ועוד ג"כ דרכם פה עירנו יע"א להביא אצל הכלה בלילה שקודם החופה נשים מנגנות שאסור לאדם ללמוד בד"ת אם שומע קולם ואם א"א לו שילך למקום אחר ילמוד ע"י הרהור שמעיין בספר ולא יוציא בשפתיו כלום דמותר בכה"ג בשעת הדחק ויש מחמירים אפילו במדברת אם היא מדברת דברים ארוכים של סיפורי מעשיות וכיוצא אבל דברים קצרים ובפרט שהם לצורך עסק אין לחוש:

י"ד אסור לקרות מן התורה כל דבר קדושה כנגד הצואה של אדם ואם היתה מאחוריו או מצידו יתרחק ממנה ארבע אמות וקורא ואם לפניו יתרחק מלא עיניו שיתרחק באופן שלא יוכל לראותה ובלילה ישער כשיעור היום והסומא משער כפי ראיית הפקח ולצדדים שלפניו הרי הם כלפניו ושלאחריו הרי כלאחריו ואם היא בצידו ורואה אותה בלא הטיית ראשו לצדדין ה"ז כלפניו וצריך כמלא עיניו:

ודא דסגי בארבע אמות היינו היכא דאין מגיע לו ריח ממנה אבל אם מגיע לו ריח רע ממנה צריך שיתרחק ארבע ממקום שכלה הריח ואפילו אם זה הקורא יש לו חולי הזכמ"א שאינו מריח צריך שיתרחק ד' אמות ממקום שכלה הריח לשאר אדם שמריח והשיעור הוא באדם בינוני כי יש בני אדם שחוש הריח שלהם חזק מאד שמריחים מרחוק יותר:

ט"ו היתה הצואה במקום גבוה עשרה טפחים ורחב ד"ט על ד"ט הרי זה רשות לעצמו וכל שאינו מגיע לו ריח רע ממנה מותר לקרות אע"פ שרואה אותה וי"א אפילו הצואה ברשות אחר גבוה עשרה או מוקף מחיצות או בבית אחר כל שהוא רואה אותה אסור לקרות ויש לחוש לדבריהם להחמיר בשל תורה מיהו אם מעצים עיניו או שהוא בלילה יש להקל אם היא ברשות אחר:

ט"ז ריח רע אינו מועיל לו מחילה ושינוי רשות שאפילו הסרחון מונח אחר ג' וד' בתים אם מגיע לזה ריח רע אסור לקרות ורק מי שיש לו חולי הזכמ"א שאינו מריח כיון דהסרחון אינו בבית שעומד בו מותר לקרות אע"פ דאחרים מריחים ורק אם היא באותו הבית אז גם בעל חולי הזכמ"א אסור לקרות כל עוד דאחרים העומדים שם מריחים ריח רע וכן אם היתה צואה בבית והסירו אותה משם ועדיין יש ריח רע אסור לקרות עד שיכלה הריח אבל אם הוא בעל חולי שאינו מריח שרי ליה לקרות אחר שהסירו והעבירו הצואה מן הבית:

י"ז נבילה מוסרחת וכל דבר המוסרח מחמת שנתעפש וכן אשפה שריחה רע ומים סרוחין שברחובות כל אלו אסור מן התורה לקרות כנגדם ויתרחק מהם כדין צואת אדם:

י"ח צואת בהמה חיה ועוף אם יש בהם ריח רע הרי הם כצואת אדם ואם אין בהם ריח רע מותר לקרות כנגדם אך רוב צואת בהמה חיה ועוף אין בהם ריח רע וצואת כלב או חזיר אם נתן בהם עורות מסריחין מהם כצואת אדם אבל צואת חתול וצואה רכה של חמור הבא מן הדרך סתמן ריחן רע כצואת אדם ולכן אפילו אם יזדמן פעם אחת שאין להם ריח רע אפ"ה אסור לקרות כנגדם ויתרחק מהם כדין צואת אדם וכן צואת תרנגולים אדומים סתמן ריחן רע וצריך להתרחק מהם כצואת אדם אבל צואת שאר תרנגולים דינם כצואת שאר עופות והלול של תרנגולים יש בו סרחון ודינו כצואת אדם וה"ה לדיר בהמות שריחו רע:

י"ט מי רגלים של אדם בשעה שמשתין אסור לקרות כנגדן מן התורה אבל לאחר שנפלו לארץ או בכלי אסור מדרבנן ולכן כיון דאיסורם מדרבנן הקלו בהם ואמרו דאם אחר שהשתין בכלי הטיל לתוכו רביעית מים ה"ז מותר לקרות כנגדם וכן ה"ה אם היה בכלי מעיקרא רביעית מים והשתין בתוכו דמותר ושיעור זה דרביעית בין אם השתין הרבה בין אם השתין מעט ואפילו טיפה אחת דלא פלוג רבנן ולכך אם השתין בכלי והריקו השתנה במקום אחר אסור לקרות כנגד אותו כלי אם לא יטיל לתוכו רביעית מים דאפילו דהורק א"א שלא ישאר בו לחלוח של מי רגלים מעט שהוא טופח ע"מ להטפיח מיהו רביעית זו לא מהני אלא לשתנה אחת אבל שתי השתנות צריך להם שתי רביעיות ולשלש צריך שלש וכעז"ה לעולם ואם נבלעה השתנה בבגד או בקרקע ואין בלחלוח טופח ע"מ להטפיח מותר לקרות כנגדה:

כ' עביט של מי רגלים שהוא הכלי שמשתינים בו תמיד וכן גרף של רעי אם הם של חרס או עץ אפילו רחוצים יפה ואין בהם ריח רע ואפילו כפאן על פיהם דינן כצואה ולא מהני הטלת רביעית מים או יותר אבל של מתכת או זכוכית או חרס מצופה אבר ורחוצים יפה מבחוץ ומבפנים ואין להם ריח רע מותר לקרות כנגדן ואין צריך להם כפיה על פיהם:

כ"א אם בשעה שהוא מברך או קורא הרגיש שנתלכלכו המכנסיים שלו בהשתנה שרי אע"פ שהם טופח ע"מ להטפיח מפני שהם מכוסים בבגד העליון:

כ"ב כל מקום שראוי להסתפק בו אם יש בו צואה או לאו אסור לקרות ק"ש וכל דבר שבקדושה עד שיבדוק המקום ואם אינו יכול לבדוק מפני שהוא לילה או סיבה אחרת ה"ז אסור לקרות דהוי ספק תורה בד"א בצואה שאיסורה הוא מן התורה אבל מי רגלים ספיקן מותר דאין איסורן מן התורה אלא כנגד עמוד של קלוח לכן אם הם בתוך כלי ואינו יודע אם הם השתנה או שאר מים כיון דאינו יכול לבדוק ה"ז קורא מספק דזה הוי ספיקא דרבנן ולא אסרו אלא בודאן ולא בספקן ואם מצא צואה באיזה מקום ואינו יודע אם היא של אדם או של כלבים תולין במצוי דאם מצויין באותו מקום תינוקות יותר מכלבים תולין בתינוקות ואסור ואם מצויים כלבים יותר תולין בכלבים:

ואם קרא ק"ש או התפלל במקום שאין ראוי להסתפק בו שיש בו צואה ואח"כ מצא בו אין צריך לחזור להתפלל אבל חוזר וקורא ק"ש בלא ברכות אבל אם קרא ק"ש או התפלל במקום שראוי להסתפק בו בצואה והוא לא בדק מתחלה ואח"כ מצא שם צואה צריך לחזור ולהתפלל וע"ז נאמר זבח רשעים תועבה וכ"ש אם ידע שיש צואה וקרא והתפלל במזיד בד"א בצואה

בצואה אבל במי רגלים אפילו קרא ק"ש והתפלל במקום שראוי להסתפק בהם ואח"כ נמצא שם אין צריך לחזור לקרות הואיל ואין איסורן אלא מדברי סופרים וצריך להשגיח היטב בעניינים כאלה כל אדם בחצרותיו ועירותיו במקום שדרך הקטנים לטנף בו גם פה עירנו על שפת הנהר הדקל הן תוך העיר הן חוץ לעיר שכיח ומצוי שם צואת אדם מן עוברים ושבים ובפרט שפת הנהר שלפני הכרמים דכל אותם בעלי הכרמים דרכם לפנות על שפת הנהר דאין לאדם להתפלל על שפת הנהר עד שיבדוק וכן צריך להשגיח כשהולך ברחובות ומבואות שבעיר שלא לדבר בד"ת עם חבירו עד שיראה אם המקום נקי כי פה עירנו יש כמה בני אדם עוברים ושבים שעושים צרכיהם בלילה בתוך המבואות ורחובות של העיר ולפעמים גם ביום עושים כי אין איש שם על לב על דבר זה פה עירנו ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בזה"ל איסור הזכרת דברי תורה במבואות המטונפות גורם להכנים קודש בחול עכ"ל ועיין בשער מאמרי רשב"י דף ס"ב ע"ג:

כ"ג קטן שיכול לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס אפילו שאינו יכול לאכלו אלא ע"י בישול כגון דייסא וכיוצא הרי זה בני מעיים שלו בודאי מסריחין כל מיני מאכל שיאכל וצריך להתרחק מצואתו כמו צואת גדול וכל זה מן הדין אבל לכתחלה טוב להתרחק אפילו מצואת קטן בן יומו וכן נוהגים:

כ"ד צואה אפילו יבשה ואין בה ריח אסור לקרות כנגדה אבל יבשה כ"כ עד שתתפרך ע"י גלילה הויא כעפר ומותר לקרות כנגדה אם הגיע יובש שלה לשיעור זה ואם לא התפרך ע"י גלולה אלא רק תשבר לשתים לא מהני לקרות כנגדה:

כ"ה בית הכסא שמוקף מחילות ויש לו פתח ועשוי בחפירה שהרעי יורד לתוך החפירה ונופל למטה בשפולי המדרון אע"פ שעושים השתנה על קרקע בית הכסא מותר לקרות כנגד אותו בית הכסא אם הפתח סגור ולכן צריך להזהר שלא להושיב הילדים על קרקע בית הכסא מפני הפחד שמפחדים לישב על פי החפירה דא"כ הו"ל כבית הכסא שאין בו חפירה דאז אפילו יש בו מחילות והפתח סגור אסור לקרות כנגדו כי נידון כל הבית הכסא כדין גרף של רעי ואם מפחדים הילדים יניחו להם גרף של רעי בתוך בית הכסא שיעשו צרכיהם בו גם יש להזהר לפעמים שהגומא תתמלא צואה מחמת שנפל בה אבן גדולה ונסתמה ואז הצואה מגעת עד שפת החפירה בשטח קרקע בית הכסא דאין לקרות כנגד אותו בית הכסא עד שיתקנו אותה גם לפעמים יש אבן מונחת בסוף שפת החפירה אחורי ישיבתו של אדם וזו על הרוב מונח עליה צואה מחמת היושבים שאינם יושבים היטב וצריך שישימו לב על זאת שלא יניחו כך דא"כ אין קורין כנגד אותו בית הכסא אפילו הפתח סגור ועיין חס"ל סי' פ"ג אות ב'

כ"ו ריח רע דאין לו עיקר כגון שיצא ממנו רוח מלמטה אע"פ דמותר מן התורה גזרו חז"ל עליו משום ריח שיש לו עיקר ולכן אסור בד"ת ובק"ש ותפלה וברכות עד שיכלה הריח ממנו בד"א אם יצא הרוח ממנו אבל אם יצא מחבירו מותר בד"ת דלא גזרו חכמים בזה מפני ביטול בית המדרש דא"א להם להזהר בכך אבל בק"ש ותפלה וברכות גזרו אפילו ברוח היוצא מחבירו שימתין עד שיכלה הריח רע:

כ"ז כל סרחון וריח רע שהוא מחמת עיפוש דינו כצואה אבל דבר שריחו רע לבני אדם לאו מחמת עפוש אלא בברייתו כך כגון נפט וכן מה שקורין בערבי קיר אע"ג דריחן קשה אין להם דין צואה ואין צריך להתרחק מהם וכן ה"ה בכל מיני עשבים שריחן רע מכח טבען ובריתם לית לן בה:

כ"ח אם בא להם ריח רע מבית הכסא או מבית אחר בעת לימודם בד"ת או בעת שמתפללים מותר להשליך בלויי הסחבות שרופים כדי שיעלה עשנם ויתבטל הריח רע שלא ירגישו בו או ישליכו מי ורדים שיש להם ריח טוב וכנז' באחרונים ז"ל:

פרשת בשלח

עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה נ"ל בס"ד דידוע ע"י ק"ש ותפלה אנחנו ממשכין לשכינה אורות המוחין שהם כתר חכמה בינה הרמוזים באות למ"ד שכל א' כלולה מעשר שהם למ"ד של תיבת לי וגם ממשיכים לשכינה אורות חמשה חסדים וחמשה גבורות מן הדעת הרמוזים באות יו"ד דתיבת לי וז"ש עזי זו ק"ש שהיא תורה שבכתב שנקראת עז וזמרת יה זו תפילת העמידה הבאה אחר ק"ש ובזה ויהי לי סוד אותיות לי שהם אורות כח"ב ואורות החסדים והגבורות לישועה מספר להשכינה כי ישועה מספר השכינה עם הכולל:

והנה ידוע כי ארבעה הם תיקוני השכינה שהם נקראים מטה ושלחן וכסא ומנורה וזה סדרן בתפלת ערבית מתקנים סוד המטה ובפסוקי דזמרה בשחרית מתקנים סוד השלחן וביוצר וק"ש מתקנים סוד הכסא ובתפילת העמידה מתקנים סוד המנורה וזו הכונה מכונים אותה אפילו בני אדם פשוטים ויש עושים רשימה בסידור שלהם לכל ד' תיקונים הנז' לכל אחד במקומו כדי שלא יזוזו ממחשבתם ונ"ל לרמוז תיקון המנורה בתחלת תפילת העמידה כי ר"ת אדני שפתי עולה מספר מנורה לרמז שבתפלה זו מתקן המנורה:

א' קודם שיתחיל בתפלת העמידה כשאומר גאל ישראל ימשמש בתש"ר כי תש"ר הוא באצילות ותפלת העמדה באצילות וי"א שגם בסיום המברך את עמו ישראל בשלום ימשמש בתש"ר ועיין בכף החיים סי' ע"ו אות ב' ונ"ל דהנוהג בכך לא ימשמש אלא אחר יהיו לרצון אמרי פי כי פסוק זה כולו מכלל התפלה וצריך לעמוד ידיו כפותים זע"ז כעבדא קמיה מאריה ולכן לא ירים את ידו עד שיסיים פסוק זה:

ב' כשעומד להתפלל יכוין רגליו להיות שוים ודבוקים זע"ז ביושר כדי להדמות למלאכים דכתיב בהו ורגליהם רגל ישרה ועוד יש טעמים אחרים בזה ומנהג הספרדים כשעומדים להתפלל תפלת העמידה קודם התפלה מהפכים פניהם קצת לאחוריהם ועושים תנועה בידיהם לאנשים העומדים באחוריהם או בצידיהם והטעם בזה ג"כ להדמות למלאכים שדרכם להיות מקבלים עול מלכות שמים זה מזה ונותנים רשות זל"ז להורות על אחדות ואחוה שביניהם כלומר כולנו כאחד אנחנו מסכמים במחשבה אחת ובדעת אחת לקבל עול מלכות שמים ובזה יתעלה ויתרומם קלוסו של הקב"ה כשהוא נעשה מתוך האחדות והאהבה ולדוגמא זה הוא מנהג הספרדים הנז' והגאון מהר"ן שפירא עשה טעם למנהג זה ע"פ הסוד וקליפות ולפי הטעם שלו אפילו אם אין אדם אחר בצידו או אחריו ג"כ יעשה כן:

ג' אם עומד להתפלל במקום שהוא יושב בו יזהר לחזור לאחוריו שיעור ג' פסיעות ויחזור לעמוד במקומו להתפלל ואם הוא יושב רחוק ממקום שעומד בו להתפלל ילך תחלה למקום שעומד להתפלל בו ויחזור לאחוריו ג' פסיעות ויחזור לאותו מקום שעומד בו בתפלה דיש ס"ב זה לחזור לאחוריו

לאחוריו ג' פסיעות קודם שיתחיל להתפלל וע"פ הפשט הם זכר לאותם שלשה מילין שחזרו ישראל לאחוריהם במעמד הר סיני וחזרו ונתקרבו :

ד' המתפלל צריך שיכוין בלבו פירוש המילות שמוציא מפיו ויחשוב שכינה כנגדו ויסיר וידחה כל מחשבות הטורדות אותו עד שתשאר כונתו ומחשבתו זכה בתפלתו דהתפלה היא במקום הקרבן ומחשבה זרה פוסלת בקדשים ואם רואה עצמו מכוין יפה בתפילתו אל יחשוב שבעבור זה ראוי שתעשה בקשתו כי זה נקרא עיון תפלה ומזכירין עונותיו אלא יחשוב אולי ישמע השי"ת בקראו אליו בעבור עולם רחמיו וגודל חסדיו ששומע תפלת כל פה במדת החסד והרחמים ולפי דברי רבינו האר"י ז"ל צריך שיכוין כך ידענו ה' שאין אנחנו ראויים והגונים להתפלל לפניך אבל סמכנו על רחמיך הרבים וחסדיך הגדולים כי חפץ חסד ומרבה להטיב אתה וכתוב טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ואתה צויתנו להתפלל אליך כי אתה אלהינו ואנחנו עבדיך ועינינו לך תלויות כעיני עבדים אל יד אדוניהם עכ"ד וצריך כל אדם להזהר לכוין בכך :

ה' המתפלל צריך לכוין בכל הברכות ואם אחר עמל וטורח והשתדלות רב אינו יכול לכוין בכולם ישתדל ויתאמץ לפחות לכוין באבות שהיא ברכה ראשונה ואע"ג דמן הדין אם לא כיון באבות אינו יוצא י"ח וצריך לחזור כתבו האחרונים דבזה"ז אין חוזרין משום חסרון כונה דשמא גם בחזרתו לא יכוין והגאון מהר"ח ואלוזין ז"ל נתן עצה לכל אדם שיצייר בדעתו צורת האותיות שמוציא מפיו ועי"כ מוכרח שתהיה כונתו שלימה וטעמו ונימוקו עמו דפח"ה מיהו העושה כן א"א לו להתפלל עם הציבור דמוכרח שיאריך הרבה בתפילתו אך בברכה ראשונה בלבד אפשר לעשות כן ולכן כל אדם יזהר להרגיל עצמו בכך בשלשה ראשונות או לפחות בברכה ראשונה :

ו' צריך לעשות שתי כריעות ושתי זקיפות בעת שמשתחוה בעמידה כיצד כשאומר ברוך יכרע בתיבת ברוך כריעת הגוף בלבד ובתיבת אתה יכרע את ראשו ג"כ הרי שתי כריעות וכשאומר ה' יזקוף שם שתי זקיפות ותחלה יזקוף גופו בלבד ואח"כ יזקוף ראשו ג"כ רמז לדבר כאשר יחנו כן יסעו ולכן אמר רב בגמרא כל הכורע כורע בברוך וכל הזוקף זוקף בשם דנקיט בלשונו הטהור לשון כפול בכריעות וגם בזקיפות דלא אמר יכרע בברוך ויזקוף בשם וכנז' כל זה בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות והכריעה תהיה עד שיתפקקו כל חליות שבשדרה דהיינו שיהיו בולטין כל הקשרים שבפרקי חוליותיו ואם הוא זקן או חולה שאינו יכול לשחות כ"כ כיון שהרכין ראשו דיו וכמ"ש האחרונים ז"ל :

ז' אות וא"ו הנוספת בתיבת ואלהי יעקב ואות ה"א יתירה שבתיבות האל הגדול הגבור והנורא וגם אות וא"ו של והנורא בכל או"א יש סוד גדול וכונות עמוקות וצריך המתפלל להוציאם היטב בפיו שלא יבולע אחד מהם מחמת המהירות ועל זה נאמר לאדם הוי זהיר באות אחת קלה כתיבה אחת המורה שאין אתה יודע הסוד של האותיות והתיבות הנזכרים בתפלה ואם אל סודם תדרוש לך נא ראה קצת מסודם בשער הכונות בדברי רבינו האר"י ז"ל וסידור הרש"ש ז"ל :

ח' מ"ש קונה הכל לפי פירוש רש"י בפסוק קונה שמים וארץ אומרו כאן קונה הכל ר"ל עושה הכל ולפ"ד התרגום והרמב"ן שם ביאור קונה הכל ר"ל קנייני הכל דהכל שלו וכמ"ש ע"פ הלא הוא אביך קניך :

ט' מ"ש גומל חסדים טובים לפי פשוטו מובן שהוא לשון גמול אך מה שנראה מספר הכונות דתיבת גומל הנז' הוא ענין הוצאה וגילוי כענין ויגמול שקדים פירוש מוציא וממציא ומגדל ומתקן את האורות הנקראים חסדים טובים ומגלה אותם להשפיע וחסדים טובים אלו הם סוד מש"ה חסדי דוד הנאמנים ונקראים טובים לפי שהם ממשכים שפע אל היסוד צדיק עולם הנקרא טוב בסוד אמרו צדיק כי טוב וכנז' בס' הכונות :

י' מ"ש וזוכר חסדי אבות לפי פשוטן של דברים הוא שיזכור החסדים שהבטיח בהם את האבות להטיב להם ולזרעם ודומה לזה יש בפסוק ישעיה סי' נ"ה חסדי דוד הנאמנים או הכונה כאן ע"ד מה שפירש המצודות בפסוק זכרה לחסדי דוד עבדך בדברי הימים ב' סי' וא"ו וכן כאן שיזכור החסדים שעשו האבות בעולם ובזכותם ירחם עלינו ועל דרך הסוד הוא מ"ש וזוכר חסדי אבות הכונה על ג' אורות חג"ת כי חג"ת נמשכים מן שלשה ראשונות הנקראים אבות ולכן חג"ת נקראים חסדי אבות ר"ל חסדים הנמשכים מן שלשה ראשונות אבות ויען דכולם נכללים בחסד נקראים כולם בשם חסדים וכנז' בשער הכונות בדרוש ב' דף ל"ב ע"ב :

י"א מ"ש ומביא גואל לבני בניהם הכונה בפשוטן של דברים דהשבטים המה בניהם של האבות וכל ישראל הם בני השבטים ולכן ישראל נקראים בני בניהם של האבות ואומרים כן כדי לעורר זכות השבטים ג"כ ולכך לא אמרו ומביא גואל לבניהם וע"ד הסוד ג' ראשונות הם אבות לשלשה אמצעיות חג"ת כי חג"ת נחשבים בנים לשלשה ראשונות ושלשה אחרונות נה"י נקראים בני בניהם של שלשה ראשונות וכנז' בס' הכונות :

י"ב כשיגיע למלת באהבה יכוין למסור נפשו על קדוש השם כנז' בכונות רבינו האר"י ז"ל ולכן מנהג החסידים שיאריך החזן בחזרה בתיבת באהבה כדי לעורר הכונה הנז' וכל אדם יזהר בזה בכל תפלות בלחש למסור עצמו על קדוש השם בתיבת באהבה וכשאומר מושיע ומגן יכוין בתיבת מגן שהוא מספר ג"פ א"ל :

י"ג בברכה של אתה גבור יכוין בר"ת אתה גבור לעולם אדני בשם אגל"א וכתב הרב בית דוד ז"ל מ"ש לעולם ר"ל לא כבשר ודם שלא ישאר בגבורתו בעת זקנתו שמשתנה אבל אתה גבור לעולם כי אין זקנה לפניך ולא יהיה בך שינוי ע"ש ומה שאומרים בברכה זו ענין גשם וטל מפני שבירידת גשם וטל יהיה בירור נ"ק מן הדומם לצומח והבירור של נ"ק הוא כמו תחיית המתים דלכן אחז"ל גדול יום הגשמים כיום תחיית המתים וכן אמרו יום הגשמים ישועה פרה ורבה בו ולכן אומרים סומך נופלים כנגד בירור נ"ק שנפלו בהי מדבר בשבעים אומות ורופא חולים כנגד נ"ק שהם בהי בלתי מדבר ומתיר אסורים כנגד נ"ק שבצומח ומקיים אמונתו לישני עפר כנגד ניצוצי קדושה שבדומם ולכך לא הזכירו כאן אלא רק ארבעה לשונות של שבח אלו שהם כנגד דצח"ם מעילא לתתא ולא אמרו שאר שבחים של פוקח עורים וזוקף כפופים וכיוצא וכמ"ש כל זה בסה"ק מקבציאל ובאומרו מכלכל חיים בחסד יכוין לשם הוי"ה במלוי יודי"ן שעולה מספר חסד :

י"ד ביאור ברכת אתה קדוש הוא כמ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל כלומר אתה לבדך קדוש ושמך המיוחד הוא הקדוש דאע"פ שנאמר תואר קדוש למלאכים אינו עצמיי אלא בדרך השאלה יען כי וקדושים הם המלאכים שנקראים קדושים המה יהללוך סלה בשבח זה של קק"ק ואם אלים קדוש תואר עצמיי איך יהללוך בתואר שנמצא אתם :

ט"ו: בימות החמה אם נסתפק שמא הזכיר גשם הדין הוא עד שלשים יום אם הוא מסתפק אמרינן חזקה שהזכיר גשם וצריך לחזור ואחר שלשים יום אין צריך לחזור ואם נזדמן דאחר שלשים יום טעה וברור לו שטעה פעם או פעמים וחזר התפלה ואח"כ נזדמן בפעם אחרת שנסתפק כתבתי בשה"ק מקבציאל כיון דכבר הוחזק שלשים יום שלא טעה בהם אע"ג דאחר שלשים יום טעה לא איבד החזקה וכל היכא דנסתפק אמרינן שהזכיר כהוגן כאשר הורגל באותם השלשים יום מיהו אם לא הוחזק שלשים יום שהזכיר כהוגן אלא ברור לו שטעה בתוך השלשים יום אין לזה חזקת שלשים וכל שהוא מסתפק ה"ז חוזר ואם התפלל שלשים ולא נזדמן לו בהם שטעה בבירור אלא נזדמן שנסתפק ולכך חזר בשביל הספק פסקתי דאם אחר השלשים חזר ונסתפק הרי זה חוזר להתפלל ויתנה בדעתו קודם דאם לא טעה תהיה תפילתו בתורת נדבה ואם טעה תהיה בתורת חובה ועיין בית דוד סי' מ"ז שהביאו מחב"ר סי' קי"ז ועיין עקרי הד"ט וחס"ל ואהל יצחק חסיד סי' א' :

ט"ז בימות הגשמים ששכח לומר מוריד הגשם ואמר מוריד הטל אינו חוזר יען דאמר מוריד הטל ועכ"ז אם נזכר קודם שהתחיל אתה קדוש יאמר שם משיב הרוח ומוריד הגשם דאע"פ שסיים הברכה של מחיה המתים כיון דלא התחיל בברכה שאחריה לא נקרא סיום ברכה לענין זה :

ודע דשלשה ברכות ראשונות חשובות כאחת וכן שלשה אחרונות נמי חשובים כאחת לפיכך בכל מקום שטעה בשלשה ראשונות חוזר לראש התפלה ובשלשה אחרונות חוזר לעבודה :

י"ז ביאור ברכת השיבנו כתבתי בשה"ק מקבציאל ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל שהאדם ע"י עונותיו גורם לסלק אור הקדושה הנמשך עליו מן התורה ומן התפלה והמצות ועיין בסידור רבינו הרש"ש ז"ל בביאור ויהי נועם וכו' ולזה מתפללין השיבנו אבינו לתורתך הוא אור הקדושה הנמשך עלינו ע"י עסק התורה וקרבנו מלכנו לעבודתך הוא אור הקדושה שנמשך עלינו מתפלה ומצות דהם נקראים עבודה והחזירנו בתשובה שלימה לפניך היא תשובה עילאה המגעת עד כסא הכבוד עד ועד בכלל שהיא בבינה שה"ס כסא גם אומרם תשובה שלימה לומר שתזכינו לחזור בתשובה על ארבע מיני העונות האמורים בארבעה חלוקי כפרה בפרק בתרא דיומא במאמר רבי מתיא בן חרש שהם פוגמים בארבע אותיות שם הוי"ה ב"ה כמפורש שם בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים יע"ש וחותמים הרוצה בתשובה שהוא רוצה בכך קודם שהחוטא יתעורר לשוב וגם ר"ל שהוא גזר בכך למה"ד משא"כ החכמה והנבואה לא רצו בכך אלא בדין :

י"ח אם בימות החמה אמר ברך עלינו צריך לחזור לומר ברכנו אך כדי שלא יהיה נראה כנוסח ברכה אחת שהזכיר בה מטר ונמצא שלא תיקן כלום לכן ישתוק כדי הילוך ד' אמות או יותר ואח"כ יתחיל לומר ברכנו וכנז' בחס"ל סי' קי"ב אות יו"ד :

ואם בימות הגשמים אמר ברכנו ולא שאל מטר אם נזכר אחר שסיים הברכה קודם שהתחיל תקע בשופר אומר שם ותן טל ומטר לברכה ודיו ואם נזכר אחר שהתחיל בתקע אין צריך לחזור אלא יאמר בשומע תפלה ותן טל ומטר לברכה כי אתה שומע תפלת כל פה וכו' ואם היה לו תענית באותו היום יאמר שאלת טל ומטר בשומע תפלה קודם שיאמר עננו ואם לא נזכר אלא עד אחר שסיים שומע תפלה קודם שהתחיל רצה יאמר שם ותן טל ומטר לברכה ואם נזכר אחר שהתחיל רצה אז חוזר לברכת השנים ואומר על הסדר ואם לא נזכר אלא עד לאחר שאמר יהיו לרצון אמרי פי האחרון הסמוך לעושה שלום אז אפילו שעדיין לא עקר רגליו צריך לחזור לתחלת תפלת העמידה :

י"ט ארץ אחת כולה שצריכים למטר בימות החמה אין שואלין אותו בציבור אפילו בשומע תפלה אלא יאמרו ברכנו כרוב העולם אבל כל יחיד ויחיד רשאי לשאל מטר בשומע תפלה באותה הארץ הצריכה למטר בימות החמה דהיינו שאומר בשומע תפלה ותן טל ומטר לברכה בתפלת לחש דוקא אבל לומר ברך עלינו אפילו היחיד בלחש אינו רשאי וכן שליח ציבור בחזרה אינו רשאי לשאל מטר אפילו בשומע תפלה ואם היחיד טעה ואמר ברך עלינו יסיים תפלתו ויחזור ויתפלל אח"כ בתורת נדבה ויאמר בה ברכנו ועיין ש"ן דף ק"ל :

כ' כשאומר וכל אויביך וכל שונאיך יכוין אויביך על ס"מ ושונאיך על לילית וכן יכוין ג"כ בזאת בברכת השיבה כשאומר והסר ממנו יגון על ס"מ ואנחה על לילית וכנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ויזהר בברכה של המינים שלא יאמר אלא רק ארבעה לשונות אלו תעקר תשבר תכלם ותכניעם ועליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע כי הם כנגד קליפת נוגה דאבי"ע כמ"ש המקובלים ז"ל ועיין מנחת אהרן כלל ט"ז אות כ"ט וכשאומר בברכה דעל הצדיקים ושים חלקינו עמהם יכוין להתפלל להשי"ת שאם גרמו עונותיו שיבטל חלק עוה"ב שלו ח"ו וינתן לצדיקים אחרים שינתן ביד צדיק שאינו חפץ ליהנות משל אחרים כדי שיחזרהו לו כשישוב בתשובה וכמ"ש בס' הכונות וכשאומר בברכת תשכון וכו' וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין יכוין להתפלל בזה על משיח בן יוסף שלא יהרג ע"י ארמילוס הרשע דעל משיח בן יוסף אנחנו אומרים כסא דוד עבדך וכו' וכנז' בספר הכונות ובס' פע"ח כתוב שיכוין ג"כ על שלימות הכסא באות א' שיהיה הכסא שלם ויאיר הכתר שם ואומרו בנין עולם שיהיה קיים לעולם ולא כבנין הראשון שהיה ע"י אדם ונחרב ובאומרו כי לישועתך קוינו יכוין לצפות לישועה באמת :

כ"א בברכת מודים יכרע במודים ויזקוף בשם וגם כאן יעשה ב' כריעות ושתי זקיפות כמ"ש לעיל בברכת אבות ואע"פ שבספר הכונות מפורש דדי באחת כי השניה משלים במודים דרבנן הנה כבר בא חכם הוא רבינו הרש"ש ז"ל ודקדק מדברי רבינו האר"י ז"ל במ"א שגם כאן צריך ב' כריעות וב' זקיפות ואע"ג דהרב שמן זית זך דף קל"ח כתב דאין לעשות הפך המפורש בס' הכונות ע"ש הנה מאחר שדברי רבינו הרש"ש ז"ל הם מוכרחים ומלשון ס' הכונות לא משמע דיש עיכוב בדבר לבלתי עשות ב' כריעות וב' זקיפות אלא כתב דאינו צריך על כן ודאי יש לעשות כדברי הרש"ש ז"ל ב' כריעות וב' זקיפות :

כ"ב אם יש לו רוק אל ישוח במודים אלא יבלעינו בכסותו ואח"כ ישוח במודים ומ"ש ערב ובוקר וצהרים קאי על נודה לך ונספר תהלתך וכאלו אמר כך ערב ובקר וצהרים נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך וכו' ובברכת שים שלום יאמר וברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך ואחר סיום ברכה זו יאמר מיד יהיו לרצון אמרי וקודם שאומר פסוק זה אין להפסיק אפילו לקדיש וקדושה וכיוצא כי פסוק זה הוא מכלל תפילת העמידה אבל אחר פ' יהיו לרצון יפסיק לכל דבר קדושה ואפילו לאמנים דברכות :

כ"ג קודם אלהי נצור יש נוהגים לומר מזמור שיר למעלות אשא עיני אל ההרים ונתנו בה משם

הרמ"ז

הרמ"ז ז"ל ובדברי רבינו האר"י ז"ל לא נזכר זה אך בס' הכונות דף ק' ע"ג כתוב לומר מזמור אלהים יחננו בצורת המנורה קודם אלהי נצור ע"ש וכל אחד יעשה כפי מנהגו בזה וכשיאמר למען יחלצון ידידיך יכוין ר"ת שם קדוש יל"י והוא המעלה גילוית ואחר שתאמר הושיעה ימינך וענני יאמר תכף יהיו לרצון אמרי פי פעם שנית ויש נוהגים לומר תפלת רב שהיא י"א פעמים חיים ומנהג יפה הוא ובחס"ל כתב אחר שיאמר ומלאך ה' דוחה יאמר קבל רנת עמך שגבינו טהרינו נורא ויכוין בר"ת בשם קר"ע שט"ן ואחר כל התחנונים שנוהג להוסיף יחזור לומר פעם שלישית פסוק יהיו לרצון :

כ"ד אחר יהיו לרצון האחרון יפסע שלשה פסיעות לאחוריו ולא ירחיק רגלו יותר משיעור עקב בצד גודל ממש דיש סוד בדבר דאלו הם כנגד ג' עולמות בי"ע דהאדם בעמידה חושב כאלו עומד באצילות ואם המקום צר יקצר הפסיעות אך לכתחלה לא יתפלל במקום צר שאינו יכול לעשות בו שלשה פסיעות שכל פסיעה היא עקב בצד גודל ויכרע מעט קודם הפסיעות ובעודו כורע אחר השלש פסיעות יפנה לשמאלו ויאמר עושה שלום במרומיו ויזקוף ויפנה לימינו ויכרע קלת ויאמר הוא יעשה שלום עלינו ויזקוף ויכרע לפניו ויאמר ועל כל ישראל ויזקוף וכנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל וכשעוקר רגליו עוקר רגל שמאל תחלה ובמקום שכלו פסיעותיו ישהה שם עד שיגיע ש"ץ לקדושה ואז יחזור ג' פסיעות לפניו ויגיע למקומו הראשון שהתפלל בו ולא יחזיר פניו לציבור וטוב להקפיד שלא ילך אדם לפניו במקום שכלו פסיעותיו ואם האריך בתפלתו וסיים אחר שאמרו קדושה וכן אם מתפלל ביחיד לא יחזור למקום עמידתו תכף אחר שפסע אלא ימתין שיעור מהלך ד' אמות לעמוד במקום שכלו פסיעותיו ומשכיל על כל דבר ימצא טוב :

פרשת יתרו

מזבח אדמה תעשה לי וכו' כ"ל בס"ד ארז"ל מחובר באדמה שלא יבנהו ע"ג עמודים והטעם מפני שהקרבנות הם לצורך בירור נ"ק שנתערבו בדצח"ם והדומם הוא התחתון שבו מתחיל הבירור ולכך המזבח שבו נעשית מלאכת הבירור צריך שיהיה מחובר באדמה שהיא חלק הדומם ולז"א וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך שזכר ד' דברים כנגד ארבע מיני בירור שהם מן הדצח"ם וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים דבכללות ההקרבה יש ד' חלקים שהם דצח"ם וכנז' בשער קצור אבי"ע פ"ב ע"ש ואמר עוד בכל המקום אשר אזכיר את שמי כלומר תעשה המצוה בשלימות המעשה והדבור והכונה והמחשבה ורעותא דליבא שהם כנגד ד' אותיות שם הוי"ה וקוצו של יו"ד וזהו אזכיר את שמי כלומר שראוי להזכיר עליו את שמי מכח שלימות החמשה הנז' שנעשו בו אז אבא אליך וברכתיך שאשפיע לך שפע מן חמשה בחינות של ד' אותיות הוי"ה וקוצו של יו"ד שהם סוד כחכת"ס :

ואמר עוד ואם מזבח אבנים תעשה לי רמז בזה על התפלה שבזמן שאין בהמ"ק קיים יהיה פיו של אדם במקום מזבח והתפילות במקום קרבנות וכמ"ש רז"ל תפילות כנגד תמידין תיקנום וידוע כי האותיות נקראים בספר יצירה בשם אבנים כמ"ש שלשה אבנים בונים תשעה בתים ארבעה אבנים בונים כ"ד בתים וכו' והתפילות הם אותיות ולכן לפה שבו בנין התפילות שהוא במקום המזבח קורא אותו מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית שתוציא האותיות והתיבות שלמים ולא תבלע את האותיות שבזה אתה הותך האותיות והתיבות לחלאין מכח המהירות כי חרבך זה הלשון הנפת עליה שמפיל אותיות מן התיבות וגם תיבות מן הפסוקים כקמח הדק הנופל ויורד מן הנפה ובזה תחלליה שיבאו הדברים לידי חלול וכפרנות כמ"ש ירגים העי"ן כשאומר בעל גבורות שלא יבולע ונראה אומר בל גבורות ח"ו וכן ירגים האל"ף כשאומר מאת ה' שלא יבולע ונשמע כפרנות ח"ו וכאלה רבות בדברים שבתפלה הן כשיבולעו האותיות או תיבות דאז באים הדברים לידי חלול :

א' מאחר שהתפלה היא במקום הקרבן ופה האדם במקום המזבח שבו מקריב הקרבנות לכן צריך לכוין בתפלתו כנגד בהמ"ק ובית ק"ק ששם מזבח בנוי ועולה ריח הניחוח לה' דרך בית קדשי הקדשים ששם שער השמים והיינו אם היה האדם עומד להתפלל בחו"ל יחזיר פניו כנגד א"י שנאמר ויתפללו אליך דרך ארצם ויכוין ג"כ כנגד ירושלים ובהמ"ק ובית ק"ק והעומד בא"י יחזיר פניו כנגד ירושלים ובהמ"ק ובית ק"ק היה עומד בירושלים יחזיר פניו למקדש נמצאו כל ישראל מתפללים למקום אחד דהיינו בהמ"ק ובק"ק ששם שער השמים שכל הקרבנות היו עולים לריח ניחוח לה' משם ולכך גם התפילות שהם דוגמת הקרבנות עולים דרך שם ולכך נקרא בהמ"ק תלפיות תל שכל פיות פונים בו ומצאתי כתוב עלה טובה להיות לאדם למזכרת שירשום על דף הסידור שלו קודם תפילת העמידה מילות אלו ירושלים ובהמ"ק ובק"ק באותיות גדולות ע"כ והוא מנהג טוב כי לרוב הטרדות צריך האדם לעשות לעצמו מזכרת וכמש"ה הציבי לך ציונים ואפילו למי שדרכו להתפלל תפלת העמידה בע"פ הועיל לו כי אזהרה שמענו טוב לאדם להתפלל הזמירות והיוצר מתוך הסידור בשביל הכונה רמז לדבר ואמר עם הספר תשוב מחשבתו ולכן מאחר שתופס הסידור בידו כשקם להתפלל רואה תיבות אלו ויזכור :

ואם היה מתפלל בבית הכנסת ששם נודע הצד המכוון כנגד א"י שצריך להתפלל כנגדו אך זה האדם סומא שאינו רואה או סיבה היתה לו ועמד לצד אחר אע"פ שכבר התחיל להתפלל צריך אדם הרואה אותו להעמידו כנגד צד הראוי ואע"פ שבזה עוקר רגליו כי עקירת רגליו בלבד לא חשיב הפסק בתפילה ולא מבעיא אם אותה שעה היו הציבור מתפללין לצד הראוי דאז נראה זה שעומד לצד אחר כאלו ח"ו מודה לרשות אחר דודאי צריך מן הדין להחזיר פניו לצד שהציבור מתפללין עליו אלא אפילו אם לא היו ציבור מתפללין אותה שעה מ"מ כיון דעומד בבית הכנסת ששם ניכר הצד שראוי להתפלל מכח עמידת ארון הקודש והיכל והבימה צריך להחזיר פניו אבל אם זה מתפלל לבדו בתוך בית שאין בו סימן והיכר ולא היו אחרים מתפללין אותה שעה אין צריך להפסיקו בתוך תפלתו כיון שכבר התחיל כן העליתי בסה"ק מקבציאל ועיין מנחת אהרן כלל ט"ו אות ב' שהביא דברי הט"ז ותשובת יד אליהו ומ"ש הוא על ד"ז :

ב' אם הולך במדבר ואינו יכול לכוין הרוחות כדי שיחזיר פניו כנגד א"י או שהולך בספינה בים ובנהר מעוקם דפעם נהפכת לדרום פעם למזרח פעם לצפון הנה זה יעמוד כפי מה שיזדמן לו ויכוין בלבבו דוקא לא"י וירושלים ובהמ"ק ובק"ק :

ג' לא יעמוד ע"ג מקום גבוה ג' טפחים אם אינו מוקף שלשה מחיצות או שאין בו ד"א על ד"א

ומלוא

ומלוה מן המובחר אפילו בפחות משלשה וצריך לחוש שלא לעמוד על דבר דאפשר שיחליק משום דמטריד שמא יפול וכל כיוצא בזה ואפילו על לוח שמתנדנד באופן דמטריד ביה וכן אם לובש קבקא"ב דמטריד למי שאינו רגיל בו וכל כיוצא בזה ועיין חס"ל ומנחת אהרן בכלל כ"ו אות וא"ו ושאר אחרונים ז"ל וצריך להזהיר את העם באלמנה שיש בבית הכנסת שאין בה ד"א על ד"א ואין בה מחיצות שלא להתפלל עליה וד"ז מצוי בבתי כנסיות פה עירנו :

ד' כתב הלבוש ז"ל בסי' תרי"ט סוף סעיף א' שלא יעמוד על כרים ויתפלל משום דנראה כמתגאה ע"ש וראוי להזהר בזה :

ה' לא יהיה דבר חוצץ בינו לבין הקיר אם אותו דבר גבוה עשרה טפחים ורחבו ארבעה טפחים אבל דבר קבוע כתיבה וכיוצא אע"פ שאינם קבועים בבנין בקרקע אין חוצצים מפני שהם עשויים לקביעות שם תמיד וכן אדם אינו חוצץ ומ"מ היכא דאפשר טוב שלא יתפלל אחורי שום אדם ועיין חס"ל סי' צ' אות טו"ב :

ו' אסור לישב בתוך ד"א של מתפלל תפילת העמידה בין מלפניו בין מלאחריו בין מן הצדדים וחוץ לד"א שרי וי"א לפניו אסור במלא עיניו והמנהג כסברה ראשונה מיהו אם היושב עוסק בדברים שהם מתקוני התפילות הן בפרשת התמיד והקטורת ואפילו פרק איזהו מקומן הן בזמירות הן בק"ש וברכותיה מותר לו לישב ואע"פ שיש מחמירין בעוסק בקרבנות ועוד יש מחמרין גם בעוסק בזמירות יש לסמוך בזה על המקילין ושרי גם בעוסק בקרבנות אבל אם עוסק בתורה לאו ובשעת הדחק וצורך גדול יש לסמוך גם על המתירין בעוסק בד"ת ולכך אם אין לו מקום לישב חוץ לד"א או שהוא חולה ואינו יכול לעמוד להתרחק חוץ לד"א מחמת חולשה או סיבה אחרת הכרחית יש להתיר לעסוק בתורה שלא יהיה יושב ודומם אלא יעסוק בתורה או יקרא איזה מזמורים עד שיסיים זה תפלתו :

ואפילו אם זה היושב כבר היה יושב והמתפלל בא בגבולו ג"כ צריך לקום אבל אם היה יושב במקום שאינו מיוחד לתפלה ובא זה בגבולו להתפלל אין צריך לקום משורת הדין ורק איכא בזה מדת חסידות לקום והנה פה עירנו מזדמן שבאים הקהל בשעת מנחה לבית הכלה כדי לעמוד בשבע ברכות שמברכים שם בשעת החופה ויש בני אדם שמתפללין בבית הכנסת ובאים שם ומוצאין הקהל שבאו לבית הכלה מתפללין תפלת העמידה שם ולא יש מקום להתרחק ומוכרח שישבו בצידם סמוך להם ממש ואם יעמוד ולא ישב חושש ליוהרא או סיבה אחרת שמוכרח לישב הנה זה יש לו תקנה ללמוד בלחש פתיחת אליהו זכור לטוב או איזה מזמורים בע"פ ולא יהיה יושב ודומם :

ז' אסור לעבור בתוך ד"א שלפני המתפלל אבל לאחוריו ולצדדין מותר ולפ"ד זוה"ק לפניו אסור במלא עיניו ולצדדין ולאחוריו אסור תוך ד"א דוקא ובודאי שצריך להזהר כחומרת זוה"ק אך בשעת הדחק כגון שהעובר הולך להתפלל או לדבר מצוה וצריך למהר יש לסמוך על סברת מרן ז"ל דלא אסר אלא לפניו תוך ד"א דוקא ואפילו אם יש מחיצה לפני המתפלל במקום גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים ג"כ אסור לעבור לפניו והב"ן אפילו אינו עומד בתפילת י"ח אלא עסוק בשאר תיקוני התפילה ג"כ אסור לעבור לפניו :

ומבואר בספרי האחרונים ז"ל דאפילו אם יש כנגד המתפלל כותל זכוכית צריך להזהר שלא יעבור לפניו דאע"ג דכותל הזכוכית מפסיק מ"מ הוא רואהו ותתבטל כונתו :

ח' מי שהשלים תפילתו ואדם אחר עודנו מתפלל לאחריו בתוך ד"א לא יפסע שלש פסיעות עד שזה ישלים תפלתו דאם פוסע נמצא הוא עובר כנגד המתפלל וצריך להזהר אפילו אם זה המתפלל התחיל בתפלת העמידה בסוף התפלה שלו :

ט' יכוין רגליו זה אצל זה כאלו אינם אלא אחד ויכוף ראשו מעט שיהיו עיניו למטה ולא יכוף הרבה ולבו יכוין למעלה לשמים ואם מתפלל בע"פ יעצים עיניו ויניח ידיו על לבו כפותים הימנית על השמאלית והגודלים יהיו לפנים ועומד כעבד לפני המלך באימה ופחד ואמרו בזוה"ק מאן דפקח עינוי בצלותיה מקדים עליה מה"מ ואינו זוכה לראות אור שכינה בצאת נפשו בעת פטירתו ואם הוכרח לפתוח עיניו בשביל איזה סיבה הכרחית ישתוק ויפתח עיניו ותכף יסגור עיניו ויחזור לתפילתו ואע"פ שיותר טוב להתפלל בעינים סגורות מ"מ אם יודע בעצמו שיש לו כונת הלב יותר בהיותו מתפלל מתוך הסידור מתפלל מתוך הספר ורק יזהר שלא יסתכל חוץ מן הספר שבידו אפילו כל דהו וגם יזהר כשעושה השתחויה לסגור עיניו אע"פ שהספר בידו אבל בתפלה של מיושב מתחילת פרשת העקידה עד תפלת העמידה ודאי עדיף טפי מתוך הספר בעבור הכונה וגם כדי שלא יבלע וישמיט תיבות או אותיות וגם בתפילות דמיושב יזהר שלא יסמוך לאחוריו ולא לצדדין ולא יפשוט רגליו ולא ירכבם זע"ג אלא ישב באימה וכבוד וכנז' באחרונים ז"ל :

י' החולה אם א"א לו להתפלל מעומד מותר להתפלל על ידי סמיכה ואם גם זה לא אפשר לו יתפלל מיושב ואפילו שוכב על צידו כדי שלא לבטל תפלה אפילו בחלי' וה' ישעדנו על ערש דוי :

י"א כל אדם שהוא בריא אסור לסמוך עצמו בתפלת העמידה לכותל או לדבר אחר והש"ץ ושאר בני אדם שדרכם להתפלל אצל התיבה בבית הכנסת ישימו לבבם על עמידתם בעת תפלת העמידה שלא יהיו נסמכים בתיבה כי יש נסמכים ולאו אדעתייהו :

י"ב כשהוא מתפלל תפלת העמידה לא יאחז בידו תפילין ולא ספר שתוס שאינו מתפלל בו ולא שום דבר שאם יפול מידו יקשה עליו מפני שלבו יהיה טרוד בעבודם וכן נמי לא יתפלל במקום שיש דבר שמבטל כונתו כגון קול דברים וכדומה ויש מחמירים שלא יתפלל בבתי עינים אם הם רפויים דלבו טרוד בהם שלא יפולו ועיין פה"א ח"א דף ע"ו ע"ד וצריך להזהר בזה :

י"ג המתפלל מתוך סידור ונפל מידו ואינו יכול לכוין בלעדו מותר להגביהו אחר סיום הברכה וכן אם עקצו פרעוש או כינה ואינו יכול לסבול שהוא מתבלבל בעבור זאת ימשמש בבגדיו להסירם אבל לא יסירם בידו ואם יש תינוק מטרידו או בני אדם מדברים ומטרדים אותו מותר לעשות תנועה בקול דוקא בלתי דיבור כדי להשתיקם ויעשנה אחר גמר הברכה :

י"ד אסור להתפלל נגד מראה אפילו עיניו סגורות דמחזי כמשתחוה לבבואה שלו ואם יש ציורים בכותל או בבגדים הפרושים כנגדו אם הם בולטות אסור להתפלל כנגדן אפילו בעיניו סגורות ואם אין בולטות מותר להתפלל כנגדן בעיניו סגורות :

ט"ו לא יעמוד להתפלל בלי בגד עליון שלובשין על החלוק או בלא אזור או בלא מכסה העליון של הראש שקורין פי"ס אע"פ שלובש מכסה הדק שקורין ערקיי"ן זה הכלל כל שבאותו מקום מקפידים לבלתי יעמדו

יעמדו לפני גדולים בחסרון מלבושים אלו וכיוצא בהן אסור לו לעמוד לפני מלך הכבוד בתפלה וצריך להזהיר בזה אנשי עירנו שיש רבים מתפללים ערבית ביחיד בביתם וגם בימות הקיץ פושטים בגדים העליונים מחמת החום כשבאים לביתם תכף שצריכין להזהר בזה בעת תפלה ודקך החכמים שאין מתפללים אלא כשהם עטופים בגלימא הוא בגד העליון שהאדם לובש כשהולך בשוק וברחובות משום היכון לקראת אלהיך ישראל וראוי שכל אדם להתנהג בכך אפילו הוא הדיוט :

ט"ז קודם שיתפלל יסיר כיחו וניעו וצואת החוטם ע"י בגד וכל דבר המטרדו ואסור לרוק בהיותו מתפלל תפילת העמידה ואם מוכרח לרוק משום דמטריד יבליע הרוק במטפחת שבחיקו או בכסותו ולא יבליע הרוק אלא עד שיפתוק כדי הילוך ד"א וכ"ש כשהוא היה מזכיר את השם ולא יגהק לרצונו והוא מה שקורין בערב"י קח"ה כי אם מתוך אונס דוקא וכן לא יפהק לרצונו והוא מה שקורין בערב"י התאוו"ב ואם הוכרח לפהק שלא היה יכול למנוע עצמו אז ישתוה ויניח ידיו על פיו שלא תתראה פתיחתו ואע"פ שעומד לבדו ואין שם אדם רואהו :

י"ז אם מתפלל בסידור שאין תפילת העמידה שלימה בו במקום אחד אלא צריך להתפלל בו משתי מקומות לא יהפך בדפים בתפילתו אלא יציין מקום השני קודם התפלה בדבר אחר כדי שיתפלל מתוכו בלתי חיפוש וטהור ידים יוסיף אומץ ליטול ידיו במים קודם תפלה ולא יעבור ושמש בית הכנסת צריך להשגיח בדבר זה להכין אצל פתח בית הכנסת כלים מלאים מים כדי שהקהל יטילו ידיהם כשבאים לעת מנחה מן השוק לבית הכנסת אבל בשחרית כל אדם נוטל בביתו ובא :

י"ח אסור לאכול ולשתות קודם תפלת שחרית ואפילו במים בלבד יש להחמיר אם לא משום ישוב הדעת וכן אם מוכרח לשתות משקה סמים של רפואה שרי וכיון שהגיע זמן תפלה אסור לעסוק בצרכיו עד שיתפלל :

י"ט מי שהיה בשדה והגיע זמן תפלה דמוכרח להתפלל שם יבתדל להתפלל במקום צנוע דהיינו בין האילנות היכא דאפשר ואם יש שם מקום מוקף מחיצות יכנס להתפלל שם ובלבד שיהיה המקום נקי דמאחר שהוא מוקף מחיצות אע"פ שאין שם תקרה חשיב מקום צנוע ומה דאסרו להתפלל בבקעה הוא משום דאין שם מחיצות כלל ועיין ברכ"י ז"ל מ"ש בשם הרב בתי כהונה ז"ל ועיין מנחת אהרן כלל ט"ו אות ה' ע"ש ופה עירנו יע"א המנהג להתפלל בקיץ רוב הציבור במקום שאין בו תקרה ויש בתי כנסיות מתפללים רוב ימות השנה על גג בית הכנסת במה ביתות :

פרשת משפטים

ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך כ"ל בס"ד דידוע דחז"ל דרשו עבודה זו תפלה כי היא עבודה שבלב והיא שחרית מנחה ערבית בכל אחת יש י"ט ברכות בעמידה הרי סך הכל ז"ן ברכות כמנין דגן כי ע"י שלש תפילות יהיה שפע פרנסה לישראל כידוע שהפרנסה תלויה בשלש תפילות של ישראל ולז"א יחיו דגן ויפרחו כגפן וידוע כי שם א"ל הוי"ה עולה ז"ן וכמ"ש אל ה' ויאר לנו ושמית אל ה' נרמזים באותיות אוכל שהם אותיות א"ל כ"ו דמספר שם הוי"ה כ"ו והם חסדים גמורים שמהם נשפע פרנסה טובה והיינו בזכות ז"ן ברכות של שלש תפילות יתעורר השפע מן א"ל הוי"ה שעולה מספרם ז"ן ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב מזווינו מלאים מפיקים מז"ן אל ז"ן שבכח ז"ן ברכות נמשך שפע משמות אל הוי"ה שהם מספר ז"ן ובזה יובן בס"ד מן האוכל יצא מאכל אוכל א"ל כ"ו כלומר מן א"ל הוי"ה שמתעוררים על ידי ז"ן ברכות של שלש תפילות יצא מאכל שפע פרנסה לישראל ולז"א ועבדתם את ה' אלהיכם זו תפלה שיש בה ז"ן ברכות ועי"כ וברך את לחמך ואת מימיך :

א' מאחר שגדלה מעלת התפלה שמזוגים העליונים והתחתונים על ידה דהיא עומדת ברומו של עולם שנס לעולמות העליונים ימשך שפע על ידה לכך הזהירו בזוה"ק להתפלל בלחש עד שאפילו אזניו לא תשמענה קולו והטעם הוא כדי שלא יתקנאו בה החיצונים מחמת גודל מעלתיה וכמ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בעולת תמיד דף כ"ו ע"ב וז"ל התפלה איננה נכנסת בשום רקיע כי אם אותה תפלה דלא אשתמעת לאודנין ולכן בק"ש תקנו שישמיע לאזניו אבל הכא אם התפלה נשמעת לאזניו לא סלקא כי שומעין החיצונים ומתערבי בהדא וכשהיא בלחש דאיננה נשמעת לאזניו אז היא רוחנית מאד מגדר טבע רוח האדם שהיא פנימית ורוחנית יותר מאד מן הסט"א ולכך אין רואין אותה וזה הפך סברת מהרי"ק בבית יוסף שפסק שיותר טוב להשמיעה לאזניו ועיין בברייתא ובירושלמי ותמצא כדברי הפך סברתו וכן הקורא בס"ת חד קארי וחד שתיק ואי תרי קראן גרע מהימנותא כי התפלה וקריאת ס"ת כולהו הוו מעלמא עלאה דלגביה אנחנו מללין בלחש וכו' עכ"ל ע"ש :

ב' ולהיות כי התפלה קדושתה גדולה מאד והיא דברים העומדים ברומו של עולם לכך צריך להזהר בה לאומרה בגוף נקי וטהור שאם היה צריך לנקביו אל יתפלל עד שיפנה משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור להתפלל בד"א בגדולים אבל בקטנים אין צריך לחזור אלא כשאינו יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה שהוא שעה וחומש שעה דקים להו לחז"ל כל שלא יוכל לעצור שיעור זה כבר נהפך המאכל במעיו להיות צואה גמורה וכתיב וכל קרבי את שם קדשו ולפיכך תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל אבל אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה יצא בדיעבד ועיין נשמת אדם כלל ג' אות א' ומ"מ לכתחלה צריך לחוש שלא יתפלל בגוף משוקץ אפילו אם יעבור זמן תפלה אם ימתין עד שיפנה והגם דיכול להעמיד עצמו יותר משיעור פרסה והא דנקטי חז"ל שיעור הפרסה בהילוך היינו להחמיר דהנלרך לנקביו אם יושב יוכל להעמיד עצמו יותר משיעור מהלך ועיין ערך השלחן :

ג' אם נתעורר לו באמצע תפלתו בין לגדולים בין לקטנים אם יכול לעצור עצמו עד שיגמור תפלתו יגמור תפלתו ואם לאו מותר לו לצאת ולפנות ואח"כ יגמור תפילתו כי הליכה בלבד בלא דיבור לא חשיבה הפסק ורק דמפני הכבוד הוא אין ראוי שיפסיק באמצע תפילתו ובהאי גוונא שהוא לצורך לית לן בה :

ד' אם תינוק טינף בצואה באמצע תפלה ואין לו דבר אלא לכסותו או אפילו שיש לו דבר לכסותו הנה עכ"פ יש ריח רע הרי זה מתרחק ארבע אמות ממקום שכלה הריח או יצא לבית אחר ואם יש אחרים עומדים שם ומתפללים ג"כ ולא הרגישו בטינוף זה שטינף התינוק אצלם שם אם אפשר להודיע להם כדי שיתרחקו שלא ע"י הפסק בדיבור יודיעם ואם א"א להודיע להם אלא רק ע"י הפסק בדיבור מותר לו להפסיק בדיבור כדי להצילם מאיסור דאורייתא דמוטב שיעשה הוא

הוא איסור דרבנן להפסיק בדבור בתוך התפלה משיעשו אחרים איסור דאורייתא להתפלל במקום מטונף ועיין חיי אדם כלל כ״ה אות ז׳ ובנשמת אדם שם אות א׳ וכל זה הוא בטינוף דאיכא איסור תורה אבל אם התינוק השתין דליכא בזה אלא איסור דרבנן אסור להפסיק בדיבור אלא הוא יתרחק ד׳ אמות ויגמור תפלתו ולאחרים שהם מתפללים שם שלא הרגישו לא יטפל בהם להרחיקם אפילו ע״י רמז בתנועת ידיו דלגבי דידהו יש לסמוך על מ״ש המג״א סי׳ ע״ח דלהרשב״א אין צריך להרחיק במי רגלים ועיין חיי אדם כלל כ״ה אות וא״ו :

ה׳ בתפלה אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה וכיוצא אלא ישתוק ויכוין למה שאומר הש״ץ ונחשב כעונה לענין שלא י״ח בקדיש וקדושה ואע״ג דנחשב כעונה אין זה נחשב לו הפסק ובסה״ק מקבציאל כתבתי דאם הוא רחוק מש״ץ ואינו שומע ממנו הקדיש או הקדושה אין צריך לשתוק אלא יתפלל כדרכו :

ו׳ אין להפסיק בדיבור באמצע תפלת העמידה אלא דוקא במקום סכנה אבל אי ליכא סכנה אפילו בשביל מצוה כגון לומר לתוקע בר״ה בתפלת לחש דמוסף שטעה בסימני התקיעות אין להפסיק באמצע התפלה בדיבור להחזיר לתוקע שיתקע כהוגן ועיין כנה״ג ועוד אחרונים והא דשרי להפסיק בדיבור במקום סכנה היינו היכא דא״א להמלט בלתי דיבור אבל אם יוכל להמלט על ידי הילוך שילך ממקומו למקום אחר לא יפסיק בדיבור ואע״ג דשרי להפסיק בדיבור מפני הסכנה מ״מ אם אפשר לו לקצר דהיינו שיאמר תחלת כל ברכה וסופה באופן שיגמור תפלתו וימלט מן הסכנה ולא יצטרך להפסיק בדיבור באמצע שפיר דמי :

ז׳ אסור לגעור בפיו בעודו מתפלל בתינוק השוחק אע״ג דמטרידו בתפלתו אלא בגמר הברכה יעשה תנועה בקול דוקא או ירמוז בידיו כדי שישתוק ואם עשה כן ועודנו משחק ומטרידו ירחיק עצמו ממנו ולא ידבר כלום דהליכה בלבד אינו הפסק וכל שהוא לצורך כהאי גוונא שרי :

ח׳ אם הפסיק בתפלתו מחמת אונס ושהה כדי לגמור את כל התפלה מראשה לסופה ה״ז חוזר לראש ומשערין לפי המתפלל :

ט׳ טעה או נאנס ולא התפלל יש לו תשלומין אך לא תקנו תשלומין אלא לתפלה הסמוכה לאותה תפלה אבל תפלות אחרות שהפסיד אין להם תשלומין לפיכך טעה או נאנס ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים וכל טעות שצריך לחזור בעבורו חייב להשלים בתפלה הסמוכה כגון שהזכיר גשם וברך עלינו בזמן הקיץ וכן טעות דר״ח וכיוצא בזה ואפילו בשבת שיש תפלת מוסף עכ״ז תפלת המנחה מקרי תפלה הסמוכה לשחרית מפני ששניהם במקום התמידין אבל מוסף הוא קרבן אחר לכן תשלומין של שחרית הוא במנחה תמיד אפילו בשבת ויו״ט וכשעושה תשלומין לשחרית במנחה יתפלל הראשונה מנחה והשניה לתשלומין ואם היפך בכונתו לא יצא ידי תפלה שהיא תשלומין וצריך לחזור להתפלל אותה וכן הדין בכל מקום שצריך להתפלל לתשלומין סימן לדבר בעה״ב ואורח נכנסים לבית מי נכנס תחלה בעה״ב נכנס תחלה :

טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים דהיינו לאחר שאמר ק״ש ותפלת י״ח יאמר אשרי ואח״כ יתפלל תשלומי ערבית אבל אחר מנחה אין לומר אשרי ע״פ הסוד בתורת חיוב בתיקוני התפלות לכך אם משלים שחרית אחר מנחה או מנחה אחר ערבית לא יאמר אשרי בנתיים רק ישהה כדי הילוך ד׳ אמות וכנז׳ באחרונים :

י׳ צריך שבהיותו עסוק בתפלה יתפלל תפלה האחרת להשלים ולא יעשה הפסקה בנתיים שאם שהה הרבה אחר שהתפלל תפלה שהיא חובת אותה שעה אינו יכול להתפלל תשלומין תפלה שהפסיד לפי שלא תקנו תשלומין לתפלה שהפסיד אלא בזמן שעוסק בתפלה שהיא חובת שעה שאז כיון שהוא עוסק בתפלה חוזר ומשלים מה שפשע בתפלותיו :

י״א שכח ולא התפלל שחרית ומוסף ונזכר במנחה יתפלל מנחה תחלה ואחריה מוסף ואח״כ תשלומין דשחרית ואם התפלל מוסף קודם מנחה יצא ואם עבר כל היום ולא התפלל מוסף אין לה תשלומין אפילו בתורת נדבה דעבר זמנו בטל קרבנו :

י״ב מי שטעה ולא התפלל מנחה בע״ש מתפלל ערבית שתים של שבת הראשונה לערבית ושניה לתשלומין ואם טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת ערבית שתים של חול ומבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה ואם הבדיל בשתיהן או לא הבדיל בשום אחד מהן יצא אבל אם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה אז שניה עלתה לו וראשונה לא עלתה לו דכיון שלא הבדיל בראשונה גילה דעתו שהתפלל הראשונה לתשלומין וזה לא יועיל כמ״ש לעיל דאין תשלומין אלא בשניה וכן אם לא התפלל מנחה בער״ח מתפלל ערבית שתים בליל ר״ח ומזכיר בשניהם יעלה ויבא ואם לא הזכיר בראשונה והזכיר בשניה צריך לחזור ולהתפלל וכל זה כשעשה כן במזיד אבל אם עשה בשוגג ששכח ולא הזכיר בראשונה אין צריך לחזור הן בדין יעלה ויבא הן בדין ההבדלה הנז״ל וכ״ש אם אומר שבשניה נתכוון בפירוש לתשלומין דאין צריך לחזור ויש אומרים דהבדלה שאני דכל שלא פירש בפירוש שהשניה לתשלומין צריך לחזור ויש מחמירים יותר בהבדלה דאפילו פירש נמי צריך לחזור הלכך הדין הוא אם שכח ולא הבדיל בראשונה לא יבדיל בשניה ואם טעה חוזר תפלת החובה של אותה שעה אבל של תשלומין הואיל והוכשרה הוכשרה וכנז׳ בחס״ל :

וכן מי ששכח או נאנס ולא התפלל ערבית ליל ש״ק יתפלל שחרית שתים ויאמר בשתיהן ישמח משה וה״ה במנחת שבת שיתפלל בשתיהן אתה אחד זה הכלל כל תשלומין תהיה כמו תפלת החובה של אותה שעה שמשלים בה סימן לדבר אורח שנתאכסן אצל בעה״ב צריך לאכול ממה שאוכל בעה״ב ולא יבקש לאכול כפי המאכל שאוכל בביתו :

י״ג אין תשלומין לתפלה בתפלה הסמוכה אלא למי שטעה או שכח או נאנס אבל אם הזיד ולא התפלל תפלה אחת אין לה תשלומין כלל ויש פתאים אין מתפללים מנחה בשאט הנפש על דעת להתפלל ערבית שתים וצריך להזהיר המון העם בזה :

י״ד מי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל מפני שסבור שעדיין ישאר לו זמן אחר שיגמור עסק שמתעסק בו ובין כך ובין כך עברה לו השעה יש אומרים שאין לו תשלומין לכך יתפלל תשלומין בתורת נדבה ויתנה ויאמר אם אני מחוייב להשלים בתורת חובה תהיה תפלה זו תשלומין של חובה ואם אין מחוייב להתפלל תשלומין של חובה יקבלנה הש״ית בתורת נדבה ויזהר ג״כ לחדש בה בשומע תפלה איזה דבר בקשה שאין רגיל לבקשו ברוב הימים ועיין חס״ל :

וכן עוד מי שנשתכר קודם שהגיע זמן תפלה ונשאר בשכרותו ולא התפלל חשיב אונס ויש לה תשלומין אבל אם נשתכר אחר זמן תפלה שהיה יכול להתפלל קודם שכרות ולא התפלל ונשאר בשכרותו עד שעבר

זמן

זמן תפלה יש אומרים דלא הוי אונס ואין לו תשלומין וי"א דחשיב אונס על כן יתפלל התשלומין ויתנה קודם כאשר כתבנו לעיל :

ט"ו מי שהיה טרוד בצורך ממונו שלא יבא לידי הפסד מן הקרן ועי"כ הפסיד מלהתפלל יש לו תשלומין אך ודאי לא טוב עשה להעביר זמן תפלה משום הפסד ממון :

ט"ז אין מתפללין תפלת נדבה בשבת ויו"ט ולכן כל היכא דהדין הוא שיחזור להתפלל בתורת נדבה או היכא דאמרינן מספק יתפלל ויתנה כנז"ל אין מתפללין כזאת בשבת ויו"ט על כן היכא דחל ר"ח יום שישי והוא יום אחד דוקא ושכח להזכיר ר"ח במנחה ונזכר אחר שחשכה וכן אם טעה במנחה דיום אחרון של חוה"מ דבלילה הוא יו"ט בכל זה לא יתפלל תפלת התשלומין משום דהדין בזה לחזור בתורת נדבה ואין מתפללין נדבה בשבת ויו"ט ועיין מחב"ר :

י"ז הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה במידי דאין לו שייכות בזמן ההוא אע"ג דאיכא דס"ל דחשיב כשח בנתיים מ"מ בדיעבד יש לסמוך על הפוסקים דס"ל לא הוי הפסק ועיין יוסף אומץ סי' ח' והס"ל סי' ק"ח :

י"ח אם לאחר שהתפלל התשלומין נזכר שטעה בתפלה הראשונה באופן שהדין הוא שצריך לחזור חוזר גם התשלומין בתורת נדבה חוץ משבת ויו"ט דאין תפלת נדבה בשבת ויו"ט וכנז"ל :

י"ט אם התחיל להתפלל ע"ד שלא התפלל ונזכר שכבר התפלל פוסק אפילו באמצע הברכה ולא מהני חידוש ושיחשב בתורת נדבה הואיל והתחיל בתחלה אדעתא דחובה וה"ה אם חזר התפלה על דבר שאין צריך לחזור מן הדין בעבורו ונזכר באמצע התפלה שטעה בדין ה"ז פוסק אפילו באמצע הברכה :

כ' אם נתבלבל באמצע תפלתו ואינו יודע היכן הוא עומד חוזר לראש התפלה בד"א אם נתבלבל עד שלא סיים שלשה ראשונות אבל אם ברור לו שסיים שלשה ראשונות כראוי ונתבלבל באמצעיות דאינו יודע אם הוא עומד באתה חונן או באחריה חוזר לאתה חונן ואם ברור לו על ברכה מן האמצעיות שאמרה כהוגן וחתם בה אז חוזר לברכה שהיא אחר אותה ברכה שברור לו שאמרה כולה כהוגן ועיין הס"ל :

כ"א שליח ציבור שטעה בתפלת לחש באופן שצריך לחזור יוצא י"ח במה שמחזיר התפלה בקול רם ואין צריך לחזור להתפלל בלחש :

כ"ב בזה"ז אין מתפללין נדבה אלא רק לעת הצורך מה שמוכרח להתפלל משורת הדין דאין לב האדם מכוין יפה מראש וע"ש וקרינן ביה למה לי רוב זבחכם והלואי שיוכל להתפלל בתפילות החובה כראוי בכונת הלב :

פרשת תרומה

ועשית מנורת זהב טהור וכו' כ"ל בס"ד מנורה רמז לתפלת העמידה דידוע שתפילת העמידה היא סוד המנורה אחד מתקוני השכינה כנז"ל צריך שתהיה זהב טהור לשון לח בלא טעות מקשה תעשה המנורה ר"ל חבור אחד שלא יפסיק בתוך תפלת העמידה אפילו בדבר שבקדושה הן ירכה הם הם התנועות שאומר התפלה בין יהיו לרצון הראשון ובין יהיו לרצון השני הן קנה כל ברכה וברכה נחשבת לקנה אחד כי היא מכוונת כנגד ספירה אחת כנודע הכל צריכין להיות חבור אחד זע"ז בלתי הפסק בנתיים :

ואמר עוד גביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו והיינו גביעיה אלו תיבות הברכות של התפלה כי האותיות של תפילת העמידה הם סוד כלים אשר יתמלאו אורות מכח המחשבה הקדושה של המתפלל כנודע ואין אדם רשאי להוסיף ברכה בברכות התפלה שאינה מענין תיקון התפלה דמה שהוסיפו בזמן ר"ג ברכת למלשינים זה היה מתקון התפלה כי ברכה זו היתה כנגד ספירת הכתר כנודע שלא תיקנו אנשי כנה"ג כנגדו ברכה בתפלה מפני שאותו זמן לא היה צריך לו תיקון כנודע ונמצא שגביעיה אנו אותיות ותיבות של הברכות צריכין להיות ממנה כלומר מענין תיקון התפלה וכפתוריה רמז למחשבה של התפלה כי המחשבה של האדם היא במוחא שהימאה כדמיון הכפתור שהוא כעין תפוח הסתום ולכן כפתור רמז למקום המחשבה גם כאן צריך שתהיה מחשבתו של אדם בדברי התפלה דוקא ואינו רשאי לחשב בתוך התפלה אפילו מחשבה של תורה או של מצוה אלא צריך שיהיה ממנה ר"ל מענין התפלה עצמה שהוא מתפלל ופרחיה זה תוספת דברים שנתנו חז"ל רשות לאדם להוסיף בתוך התפלה אך בתנאי שיוסיף דברים בכל ברכה מעין הברכה ולז"א ממנה יהיו :

ועוד אמר וששה קנים יוצאים מצדיה שלשה קני מנורה מצדה האחד ושלשה קני מנורה מצדה הב' רמז בזה ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בספר הכונות דשלשה ברכות ראשונות כנגד חג"ת ושלשה אחרונות כנגד נה"י והנו הם עיקר ושורש אבל ברכות אמצעיות הם כנגד ספירות שהם תוספת ולז"א ששה קנים שהם כנגד ספירות שהם עיקרים ואינם בחי' תוספת הנה הם יוצאים מצדיה שלשה קני המנורה מצדה האחד והם כנגד חג"ת ושלשה קני המנורה מצדה השני שהם כנגד נה"י :

והנה נודע כי אנשי כנה"ג בתחלה תקנו י"ב ברכות אמצעיות אשר בין כולם הם י"ח אך בזמן ר"ג תקנו ברכה על עקירת המלשינים בשביל תיקון ספירת הכתר ונעשו בין הכל י"ט ברכות ונמצא בכל שלש תפילות שבכ"ד שעות יש נ"ה ברכה עם שתי חזרות של שחרית ומנחה כמנין המי"ם ובזה פרשתי בס"ד שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו דשפע פרנסה טובה לתחתונים ימשך ע"י התפילות וגם בירור כ"ק שהוא מזון העליונים ג"כ יהיה ע"י התפלות אך יהיה דבר יום ביומו לצורך הפרצוף והספירה שהוא כנגד אותו היום וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל ולכן כתב רבינו הרש"ש ז"ל בנהר שלום שצריך המתפלל לידע באיזה פרצוף היא אותה השנה ובאיזו ספירה הוא אותו החודש ובאיזו ספירה מספירות אותה הספירה הוא אותו שבוע ובאיזו ספירה משפה קצוות דאותו שבוע הוא אותו היום כדי לברר ולהעלות הבירורים המתייחסים לכל יום ויום כראוי ולכוון וכו' ע"ש ולז"א שלח לחמך ה"א מזון שלך על פני המים הם שלשה תפילות שיש בהם ברכות כמנין המי"ם כי ברוב הימים תמצאנו כלומר דבר יום ביומו ועבר יומם בטל קרבנו :

ובזה יובן בס"ד לה' הישועה על עמך ברכתך סלה דידוע הגאולה תהיה בזכות התפילות וז"ש לה' הישועה בגאולה העתידה יען כי על עמך ברכתיך סלה מספר סלה הוא נ"ה רמז לנ"ה ברכות של שלש תפילות עם החזרה של ש"ץ ואמר על עמך כי יהיו עטרות בראש ישראל גם עוד חו"ע חס"ד עולה נ"ה כמנין נ"ה הנז' שימשך עליהם חוט חסד ובזה יובן

עבדו

עבדו את ה' בשמחה אותיות בשמחה הם חמשה תפילות הנז' דארז"ל אין עבודה אלא תפלה ובזה יובן בס"ד אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה והוא כי ידוע דהחזן הוא בחי' יסוד הנקרא צדיק והוא יש לו אור זרוע הוא אור תפילת העמידה וקרי ליה אור זרוע לשון זרועות כי הלחש בנה"י והחזרה בחג"ת לכך אומרים אותה קול רם בלי פחד שם ולישרי לב הם הציבור שמשימים לבם על החזרה שלו לצאת י"ח אז בזה הם שלמים בשמחה אותיות חמשה שנמצא גם הם מתפללים חמשה תפילות משא"כ אותם שאין משימים לבם לשמוע החזרה אין להם חמשה תפילות בכל יום על כן צריך להזהר מאד על זה:

א' כשחוזר הש"ץ התפלה יהיו הקהל שותקים ומכוונים לברכות שמברך הש"ץ ולענות אמן ואם אין תשעה בני אדם מכוונים לברכותיו קרוב להיות ברכותיו לבטלה וכ"כ בספר עולת תמיד בשם רבינו יונה ז"ל דאם לא יש עשרה מכוונים הויין ברכה לבטלה ואם כל אחד יאמר הרי יש עשרה זולתי לא ימצא גם אחד מכוין אלא אדרבה צריך לומר לספק אין עשרה זולתי ולכן צריכין החזנים להרים קולם בחזרה מתחלה וע"ש ולא כאותם שאין מרימים קול אלא בסוף בחתימה בלבד כי צריך שהציבור ישמעו כל דברי התפלה מתחלה וע"ש בלתי גרעון וש"ץ שקולו נמוך ויש אומדנא חזקה דודאי אותם הרחוקים ממנו שיושבים בסוף בית הכנסת לא ישמעו קולו כראוי צריך הב"ד להעביר אותו ואותם הממנים ש"ץ שקולו נמוך חטאת הקהל תלויה בצוארם כי זה אשר קולו נמוך בטבעו כאשר יזדמן שיתקלקל קולו בארעאי מחמת סיבות המצויים תמיד הנה זה בודאי לא ישמע קולו חוץ לד"א:

ב' אע"ג דטעם הפשטי של החזרה הוא להוציא מי שאינו בקי אין זה עיקר הטעם דבזה"ז כמעט בטל טעם זה דהכל מתפללין בסידורים והמתפלל בע"פ בקי הוא ואם יש עם הארץ לגמרי הנה זה עומד כאבן ולא תועיל לו החזרה שאינו נותן לב עליה מאחר דאין מבין כלום אך באמת טעם העקרי של החזרה הוא שמבואר בדברי רבינו האר"י ז"ל ע"פ הסוד ומפורש בספר הכונות דבחזרת התפלה חוזרים ונעשים כל התיקונים שנעשו בתפלת לחש אלא דהחזרה היא מגעת במקום עליון וגבוה יותר ממקום שמגעת שם תפלה דלחש וזה הטעם דתפלת לחש צריך לדקדק מאד לאומרה בלחש והקפידו בזוהר מאד על המרים קולו בתפילתו מפני הפחד מן הקליפות שלא יתאחזו בה אבל חזרה להיותה במקום עליון וגבוה אין אחיזה לקליפות שם לכך אומרים אותה בקול רם באין פחד ולפ"ז משני דברים תוכל להבין מעלת החזרה הא' דאומרים אותה בקול רם והב' דלא ניתן רשות ליחיד לחזור התפלה כי אם דוקא לציבור שהם עשרה לכך אין לבטל חזרה כלל אלא רק בשעת הדחק שלא נשאר זמן או שהם עשרה בצמצום וברור לו שיש בהם אנשים המונים שאין נותנים לבם לחזרה ואפילו על אמנים לא יתנו לב לענות דאז כל כהאי גונא יתפלל הש"ץ שלשה ראשונות בקול רם עם הציבור כשהם מתפללים בלחש כדי שיאמר קדושת נקדישך ונעריצך ואחר חתימת אתה קדוש גם הש"ץ יסיים התפלה בלחש ועיין מנחת אהרן כלל ט"ז אות כ"ו ע"ש כמנהג הזה יע"ש:

ג' קודם הקדושה של נקדישך יכוין האדם לקיים מ"ע זו שנצטווינו בפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל דפרשוהו בזוה"ק שנתחייבנו לקדש שמו יתברך בסוד קדושת נקדישך ונעריצך וכשאומר מלא כל הארץ כבודו יכוין הארץ על ספירת המלכות שנקראת ארץ ויכוין לכלול עצמו תוך המלכות כדי לקבל קדושה מן הקדושה שנמשכת למלכות באומרינו סדר קדושה זו כי אנחנו בני המלכות מקבלים הקדושה ע"י אמינו המלכות וכל זה יכוין באומרו מלא כל הארץ כבודו וכנז' כל זה בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות יע"ש:

ד' בהגיע ש"ץ אל נקדישך צריך האדם לחזור ולפסוע שלשה פסיעות לפניו במקום שהיה עומד בהיותו מתפלל בלחש ויסתום עיניו בכונה גמורה גם יזהר מאד לכוין רגליו בעת הקדושה בסוד ורגליהם רגל ישרה ויאמר עם הש"ץ מן נקדישך ונעריצך עד סיום כל הקדושה כולה אמנם שתי תיבות נקדישך ונעריצך יאמר אותם בקו"ר והשאר בלחש ורק פסוקים של קק"ק וכו' וברוך וכו' וימלוך וכו' יאמר אותם בקול רם ובעינים סגורות ובדלוג כלפי מעלה וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות ודע דאע"ג דהרב מ"ח ז"ל כתב ע"פ הסוד אין דילוג אלא בפסוק קק"ק וכו' ולא בברוך וימלוך הנה נהוג כמ"ש הגאון השל"ה ז"ל לדלג בברוך וימלוך ג"פ ועיין מנחת אהרן כלל ט"ז אות כ"ט יע"ש וכן אנחנו נוהגין:

ה' כתוב בספר היכלות אמר הקב"ה אין לי הנאה בעולם אלא בשעה שמקדישים אותי בני ואומרים קק"ק ועיניהם נשואות למרום ונושאים עצמן למעלה ופרשתי בס"ד בדרשותי מ"ש אין הנא"ה בעולם כלומר ה"א נאה כי באמירת הקדושה ימשך קדושה למלכות שהיא אות ה"א אחרונה שבשם וכאשר כתבתי לעיל בשם רבינו האר"י ז"ל בכונת מלא כל הארץ כבודו:

וכתוב בחס"ל באומרו קק"ק ידלג שלשה דלוגין למעלה בעינים סגורות ונשואות למעלה ובאומרו ברוך וכו' כורע וזוקף בשם ומדלג דלוג א' בעינים נשואות למעלה וכן באומרו ימלוך כורע וזוקף בשם ומדלג ועומד שם במקומו ברגלים מכוונות ודבוקות עד שיענה אמן דהאל הקדוש זהו סדר הקדושה להקדים את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל עכ"ל והנה כריעה וזקיפה הנז' לא נזכרה בדברי רבינו האר"י ז"ל ושאלתי את הרה"ג מהר"א מני נר"ו על מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ בעה"ק ירושלים ת"ו וכתב שאין נוהגים בזה אלא אומרים אותם בלא כריעה וזקיפה והנה פה עירנו ג"כ אין נוהגים בכריעה וזקיפה אלא רק עושים דלוג דוקא:

ו' הדילוג הוא שידלג עקביו וגופו כלפי מעלה ולא ידלג הרבה שיתגלגל עליו וכנז' בספר ק"ג ושלשה דלוגין של קק"ק תהיה כל הגבהה בתוספת מעט על חברתה דמעלין בקודש וכנז' באחרונים ועיין כף החיים ואם היחיד שמע קדושה באמצע תפלתו במקום שאינו יכול לענות קדושה לא ידלג הדלוגין עם הציבור אפילו בשתיקה אלא עומד ושותק ומכוין דעתו אל הש"ץ לשמוע ממנו:

ז' יחיד שהיה מתפלל וכשהגיע למקום קדושה היו הציבור אומרים קדושת ובא לציון אז קדושת יוצר אינו רשאי לומר עמהם קדוש וכו' לפי שאין הקדושות שוות וכן אם מתפלל שחרית ושמע קדושה דמוסף אינו עונה עמהם כשהגיע למקום קדושה וכמ"ש הרב פר"ח ז"ל ואע"ג דמור"ם ז"ל כתב בזה יענה שו"ת עדיף:

ח' לא יענו קק"ק אלא עד שיגמור ש"ץ תיבת ואמר וכן ברוך עד שיאמר תיבת ואומרים וכן ימלוך עד שיאמר לאמר דהו"ל כמו אמן חטופה אם יקדימו לענות קודם שיגמור וכנז' בס' חסידים ובאו דבריו באחרונים ז"ל:

ט' יחיד שהיה מתפלל וכשהגיע למקום קדושה לא שמע נקדישך מן הש"ץ ורק שמע הציבור עונין קק"ק יענה עמהם עד הסוף ועיין ש"ע הגאון ר"ז ז"ל

ז"ל סי' קי"ט ס"ה :

י' אם גמר אדם תפלתו קודם שסיים הש"ץ לא ישיח ולא ילמוד אפילו בד"ת בין לחש לחזרה אלא עומד ושותק וממתין עד שיתחיל הש"ץ החזרה ויכוין דעתו לשמוע החזרה מתחלה ועד"ס ולא ילמוד בתוך החזרה וכ"ש שלא ישיח וצריך שיעמוד על רגליו עד"ס החזרה ולא ישב ורק זקן או חולה וחלוש המזג הרבה דקשה לו אם יעמוד אז ישב ואם יש יחידים מאריכים בתפילתם אין הש"ץ ממתין עליהם ודוקא אם מאריכין יותר מדאי אבל אם אין מאריכין הרבה אלא מתפללין מלה במלה צריך להמתין עליהם ואם נזדמן דאחד שהוא חכם וגדול והאריך ורואה שהש"ץ ממתין עליו מותר לעשות ג' פסיעות תכף אחר שיאמר יהיו לרצון הראשון כדי שהש"ץ יתחיל בחזרה ויסיים אלהי נצור ושאר תחנונים שנוהג בהם קודם אומרו עושה שלום בסוף פסיעותיו :

י"א כששומע האדם הזכרת השם בכל ברכה יאמר ברוך הוא וברוך שמו ובסוף הברכה יזהר לענות אמן כראוי וכל ברכה שהיא של שבח כונת האמן הוא ר"ל אמת דהיינו אמן דשלשה ברכות ראשונות כונתם אמת ושאר ברכות של תפלה שיש בהם שבח ושאלה יש באמן ב' כונות שהוא ר"ל אמת וגם ר"ל כן יהי רצון וי"א שגם בשתי ברכות של מגן אברהם ומחיה המתים יכוין בשתים ורק האל הקדוש הוא ר"ל אמת :

י"ב לא יענה אמן אחר שהתחיל הש"ץ בברכה שניה אלא יענה תכף בסיום הש"ץ את הברכה שאם הש"ץ מהיר ורץ כלבי שתכף בסיום הברכה התחיל בברכה שאחריה לא יענה אמן והעונש על הש"ץ וכנז' באחרונים :

י"ג לא יענה אמן חטופה דהיינו קודם שסיים המברך ולא קטופה כאלו האלף נקודה בשב"א וה"ה שלא יאמר אותה בנקוד שור"ק או חול"ם דא"כ לא תהיה משמעותו האמנה וגם לא קטופה דהיינו שמחסר הנו"ן שאינו מוצאה יפה שתהיה נכרת וכן לא יאמר אמני כאלו מוסיף יו"ד ולא יענה אמן יתומה שאינו יודע איזו ברכה מברך מיהו אם שמע חתימתה דהיינו בא"י מגן אברהם וכן באיך סגי בהכי לענות אמן וכל זה הדין באמן יתומה הוא רק בברכה שזה העונה חייב בה שהוא מתפלל עמהם אבל אם הוא אינו חייב בה דאינו מתפלל עמהם כיון דשמע עונים אמן עונה עמהם ועיין אחרונים ז"ל :

י"ד העונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך וצריך לשים דעתו על קול המברך כדי שיענה בקול מדה כנגד מדה :

ט"ו כשיגיע ש"ץ למודים שוחין הציבור עמו ולא ישחו יותר מדאי כי אם הרכנת הראש ואם יחיד עומד בתפלה ישתוק וישהה בשתיקה עם הציבור כששוחין בתיבת מודים ויש בני אדם מאבדים לפי תומם עניית אמן של המחזיר שכינהו לציון מרוב פחיזותם לשחות במודים על כן ישים האדם לב על זה לענות אמן ואח"כ ישחה בתיבת מודים :

ט"ז בני אדם שלא היה אצלם מנין שלם והוכרחו לעמוד להתפלל במקום אחד ביחידות ובעודם מתפללים נוספו עליהם בני אדם שגם הם עמדו להתפלל וכאשר גמרו נמצא אצלם מנין שלם הנה לדעת הרדב"ז ז"ל אין יכולים להתפלל חזרה כיון דהתפללו כל אחד לעצמו ביחיד פרח מנייהו קדיש וקדושה וחזרה של אותה תפלה ואע"ג דאח"כ נמצאו מחוברים ועומדים במקום מנין שלם לא מצו להתפלל חזרה וקדושה וקדיש תתקבל וזה הוא הפך דברי מרן ז"ל בב"י ס"ט סעיף א' וכמ"ש דגול מרבבה ובסה"ק רב פעלים העליתי אע"ג דאנן אתכא דמרן סמכינן עכ"ז כל כהא דיש ספק ברכות חוששין לסברת הרדב"ז ודעמיה מיהו אע"ג דקדיש תתקבל לא יאמרו עכ"ז יכולים לומר קדיש יהא שלמא אחר המזמורים וגם קדיש על ישראל וברכו שאומרים אחר פטום הקטורת :

פרשת תצוה

ועשית ציץ זהב טהור הנה בסה"ק אדרת אליהו פרשתי בס"ד ציץ רמז לכללות נשמות ישראל שהיו באדה"ר קודם החטא כי אשר נסתלקו ועלו למעלה הם צ' ואשר נשארו בו הם עשרה שהוא מספר יו"ד ואשר נפלו לקליפות הם ת"ק כמנין צד"י פשוטה דמנצפ"ך הרי אותיות צי"ץ וידוע דנשמות ישראל עלו במחשבה תחלה להבראות קודם בריאת העולם לכך מניח הצי"ץ הרומז לנשמות ישראל על המצח כנגד מקום המחשבה ולכן כתיב אות צד"י גדולה רמז כי גאולה השלימה העתידה להיות לנשמות ישראל תהיה באות צד"י דמנצפ"ך שהיא גדולה והיה הציץ מוקף מאזן לאזן רמז שתהיה הגאולה באות צד"י בזכות התורה שבע"פ שהיא תלויה באזן וכמ"ש ע"פ עין רואה ואזן שומעת ה' עשה גם שניהם ומניחו על המצח כי תחת אותיות מצח יש אותיות קטן רמז בזכות הענוה תהיה הגאולה ולכן כתיב אל מול פני המצנפת יהיה כי למעלה מאותיות מצנפת שהם אותיות העומדים למולם יש אותיות ע"ס שפ"ל וכמ"ש כי אתה עם עני תושיע שבהיותם עם שפל יזכו לגאולה ולכן מניחו תחת המצנפת לרמוז פעם שני כמ"ש ועינים רמות תשפיל דאין ב"ד בא עד שיכלו גסי הרוח ולכך מניחו תחת המצנפת דהמצנפת מכפרת על הגאוה והטעם כי בענוה יהיה תקון שם י"ה שעולה כמנין גאוה ולכך הנאה פוגם בשם י"ה ולעתיד בשלימות העילוי יתעלה השם ב"ה בסוד יהו"ה כי אותיות ו"ה יתעלו להיות י"ה ובזה פרשתי בס"ד ביה שמו ועלזו לפניו כאשר ב' י"ה שמו שיתעלה השם להיות ב"פ י"ה אז עלזו לפניו שתהיה אז שמחה שלימה שיתקיים הכתוב אז ימלא שחוק פינו אז יאמרו בגוים הגדיל ה' דייקא שנעשה יהו"ה בסוד הכתוב ביום ההוא יהיה ה' אחד :

ולכן ברכת כהנים ט"ו תיבות כמנין י"ה וצריך שיהיה הש"ץ מקרא אותם כמ"ש רז"ל ע"פ אמור להם כמלא יש בה ב"פ יהו"ה בסוד עילוי השם ב"ה ולכך מעלתה נשגבה וגדולה מאד :

א' יש מקומות נוהגים דהכהנים מתחילים תיבת יברכך מעצמן ואין החזן מקרא אותם אלא מתיבת ה' וישמרך ואילך וזו הסברה שכתב מרן ז"ל בשה"ט אך יש אומרים שצריך החזן לקרות אותם גם תיבת יברכך משום דכתיב אמור להם ויש קפידה בדבר אבל החולקים ס"ל דאין קפידה אם לא אמר להם תיבת יברכך ועפ"י הסוד יש קפידה בזה לומר להם גם תיבת יברכך וכמ"ש רבינו בחיי ז"ל בפרשה נשא טעמו של דבר שצריך החזן לקרות גם יברכך יע"ש וכן נוהגים החסידים בבית אל יכב"ץ בירושלים ת"ו והנה פה עירנו בגדאד יע"א היה המנהג מזמן קדמון כמ"ש מרן ז"ל דאין החזן מקרא תיבת יברכך אך קודם כמה שנים תהילות לאל יתברך שעזרני לעשות המנהג בכל בתי כנסיות שבעירנו שיהיה החזן מקרא מתיבת יברכך ג"כ וכן ראוי להורות בכל אתר ואתר ואהני לן טובא ומנהג זה שעי"ב לא יאבדו הציבור אמן שאחר ברכת כהה

כאה להודות כי מתחלה היה דרכם של כהנים לומר לומר יברכך תכף ומיד אחר תיבת להודות במשך אחד ועי"כ לא היה אפשר לענות אמן :

ב' אם אין כהנים לעשות נשיאות כפים והזמן ראוי לנ"כ אז הש"ץ אומר או"א ברכינו בברכה וכו' כנז' בסידורים ואין הציבור עונים אמן אחר הפסוקים אלא אומרים כן יהי רצון אחר כל פסוק וכתב בחס"ל מנהג ותיקין לומר אחר פסוק א' כי"ר בזכות אברהם ואחר פסוק ב' כי"ר בזכות יצחק ואחר פסוק ג' כי"ר בזכות יעקב ובזכות משה ואהרן ויוסף ודוד :

ג' כשאומר הש"ץ יברכך יהיה נגד ההיכל וישמרך לצד ימין ויאר ה' פניו כלפי ההיכל אליך ויחנך לצד שמאל כ"כ בחס"ל אך הרב בנו שם כתב בשם אפי זוטרי שהביא מאגרות הרמ"ז ז"ל יברכך לצד ימין שלו יאר לצד שמאל ישא לצד פניו וכתב שם שכן המנהג פשוט בעה"ק ירושלים ת"ו וכן נוהגים בקהל חסידים בבית אל יכב"ץ יע"א ושאלתי מאת ידידינו הרה"ג מהר"א מני נר"ו שיודיענו מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ בדבר זה וכתב לי וז"ל מודע לבינה דמ"ש אפי זוטרי בשם אגרות הרמ"ז ז"ל אין ראיה ואני נוהג כלשון הזוהר וכמ"ש חס"ל ולא כמו שהגיה הרב בנו ומנהג בית אל יכב"ץ כמו שאני עושה ועיין תפלת כל פה דף פ' ע"ג ועיין כף החיים סי' ע"ו אות ע"ז שתיבת יברכך וכו' נגד ההיכל וישמרך לצד ימין יאר לצד ההיכל אליך ויחנך לצד שמאל ישא לנגד ההיכל וקו האמצעי שהוא גופו עכ"ל נר"ו :

ד' כל כהן שאין בו אחד מהדברים המעכבים אם אינו עולה לדוכן ביטל מ"ע וחשוב כעובר בשלשה עשה אם היה בבית הכנסת בשעה שקרא החזן כהנים או אם אמרו לו בפירוש לעלות או ליטול ידיו וכל כהן המברך מתברך מפי עליון ותהילות לאל פה עירנו בגדא"ד יע"א נזהרים לעשות נשיאות כפים בכל יום וכן ראוי לנהוג בכל הקהילות דע"י ברכת כהנים ימשך שפע לעליונים ולתחתונים ויש בה רזי דרזין אשרי עין ראתה :

ה' מקום עמידת הכהנים לברך הוא על האצטבא שאצל כותל המערב המתפללים כנגדו כי משמעות דוכן ר"ל אצטבא והמתרשל בזה שלא לעלות על הדוכן לעמוד שם אלא עומד בקרקע ההיכל הרי זה משנה מדברי חז"ל כי לא על חנם אמרו חז"ל לעלות הכהנים על הדוכן ופה עירנו יע"א היה מנהגם לעמוד הכהנים בקרקע ההיכל ולברך ב"כ ואינם עומדים על האצטבא שבסוף ההיכל ותהילות לאל עשיתי המנהג שיעלו ויעמדו על האצטבא שבסוף ההיכל ושם יברכו וכן ראוי לדקדק בזה בכל אתר ואתר :

ו' לא יעלו הכהנים לדוכן במנעלים ואפילו הם של בגד כגון אלו שלובשים ביוה"כ ויש מחמירים בבתי שוקים אם הם של עור :

ז' אע"פ שנטלו הכהנים ידיהם שחרית חוזרים ונוטלים קודם ב"כ נטילה גמורה עד הפרק שהוא חיבור היד והזרוע והלוי יוצק מים על ידיהם וקודם לכן יטול הלוי את ידיו ואם אין שם לוי יוצק להם הבכור מאם שהוא פטר רחם ואם אין שם בכור יטלו בעצמם ולא ע"י ישראל וי"א שאם הלוי הוא ת"ח אינו רשאי ליצוק מים ע"י הכהנים אפילו אם מקצתם ת"ח ומקצתם עמי הארץ וכ"ש אם כולם עמי הארץ וחייב מיתה בידי שמים אם הציק מים על יד כהן עם הארץ ואף שיש מתירין בזה למיחש בעי ושוא"ת עדיף ואפילו אם אין שם לוי אלא הוא :

ח' כל כהן ירא"ש ישמור ידיו משעת נטילתו שחרית שלא ליגע במקומות המכוסים שבגופו שאם נגע יש ספק אם צריך לחזור ולברך כשנוטל ידיו לב"כ וי"א דבעינן מים כשרים שלא נשתנו מברייתן ובעינן נמי כח גברא כדין נט"י ודע דצריך שיהיה תכף לנטילה ברכה על כן יזהר היכא דאפשר לו שלא ישהה כדי הילוך כ"ב אמה בין נטילה לברכת כהנים :

ט' כשמתחיל ש"ץ רצה כל כהן שבבית הכנסת יעקר ממקומו לעלות לדוכן ואפילו כהן שהוא בלא"ה עומד בהיכל שנושא בו כפיו עכ"ז צריך לעקור רגליו ברצה ואם לא עקר רגליו קודם שיסיים ש"ץ רצה לא יעלה לדוכן ואם עקר רגליו אחר שסיים ש"ץ רצה אפילו אם עלה יר"ד ועקירה מביתו כדי לבא לבית הכנסת לא חשיבה עקירה לענין ב"כ ולכן אם הגיע לבית הכנסת אחר שסים ש"ץ רצה לא יעלה לדוכן ורק אם היתה העקירה מביתו אדעתא דהכי לעלות לדוכן אז יוכל לעלות אפילו אם הגיע לבית הכנסת אחר שסיים ש"ץ רצה וכתבתי בתשובה בסה"ק רב פעלים דסיום רצה הוא כשיאמר מחזיר שכינתו לציון כי עד כאן נקראת ברכת עבודה אבל מן מודים וכו' זו היא ברכת הודאה :

י' צבור שהיו מתפללין והיה בהם שמונה ישראלים ושלשה כהנים ויש שנים מאלו השלשה כהנים אין רוצים לעשות נשיאות כפים מפני סיבה ורוצים לצאת לחוץ לבית הכנסת ואם יצאו השנים לא ישאר בבית אלא תשעה שהם שמונה ישראלים ואחד כהן כלך יעשו העליתי בתשובה בסה"ק רב פעלים בס"ד צריך שיצאו קודם שיתחיל ש"ץ רצה ויעמדו בחוץ עד שיחתום הש"ץ המחזיר שכינתו לציון וכשיתחיל בברכת מודים יכנסו לבית הכנסת כדי להשלים המנין ויעשה הכהן הנשאר בבית הכנסת שעקר רגליו ברצה נשיאות כפים לבדו והשנים אין נושאין כפיהם כיון שנכנסו אחר ברכת מודים ולא עקרו רגליהם ברצה ומ"ש מהרל"י ז"ל והובאו דבריו בש"ע סי' קכ"ח דכהנים היוצאים נהגו סלסול שלא ליכנס אלא עד שיגמרו הכהנים שבבית הכנסת את ברכת כהנים כדי שלא יאמרו עליהם שהם פגומים זה איירי בהיכא דהציבור אשר בבית הכנסת אין צריכים להם להשלים המנין לכך ע"ל היותר טוב נהגו בסלסול זה אבל בכהאי גוונא דצריכין להם להשלים המנין שאם לא יכנסו קודם הברכה תתבטל מצות נשיאות כפים אין מבטלין נ"כ מן הציבור בשביל סלסול זה שנהגו הכהנים מיהו בכהאי גוונא ודאי אין הש"ץ קורא כהנים :

י"א אם התחיל ש"ץ תפלת החזרה בעשרה ויצאו מהם קודם ברכת כהנים שלא נשאר עשרה יאמר הש"ץ או"א ברכינו בברכה המשולשת דברכה זו שייכא לתפלה וכיון דהתחיל בעשרה גומר ברכה זו ג"כ וכמ"ש עולת תמיד ושיירי כנה"ג וא"ר וכן העליתי בס"ד בסה"ק רב פעלים :

י"ב כשעוקר הכהן רגליו לישא כפיו יאמר ליקב"ו וכו' הנה אנכי מוכן ומזומן לקיים מ"ע לברך את ישראל ברכת כהנים בנשיאות כפים לעשות נ"ר ליוצרינו ולהמשיך שפע וברכה לכל העולמות וכו' וכשעומדין הכהנים על הדוכן לאחר שענו מודים דרבנן אומרים יהרמ"י או"א שתהיה ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלימה ולא יהיה בה מכשול ועון מעתה ועד עולם ומאריכין בתפלה זו עד שיסיים הש"ץ ולך נאה להודות כדי שתהיה עניית אמן של הקהל על זה ועל זה :

י"ג לא בעינן לנשיאות כפים מקום שיש בו ס"ת אלא בכל מקום שמתפללין יש נ"כ וכשעולין לדוכן עומדים

עומדים פניהם כלפי ההיכל ואם הם שנים גדולים או יותר קורא להם החזן כהנים ואם כהן אחד בלבד אינו קורא לו אלא הוא לבדו מתחיל בברכה :

י"ד יגביהו ידיהם למעלה מכתפיהן שיהיו ידיהם כנגד ראשם ממש וכמ"ש בשער הכונות ועיין תורת הכם דף קכ"ג ע"ב וקכ"ד ע"א בענין זה ומגביהין יד הימנית קצת למעלה מהשמאלית כדי להגביר מדת רחמים על מדה"ד ופושטין ידיהם וחולקין אצבעותיהם לעשות חמשה אוירים בין ב' אצבעות לשני אצבעות אויר א' ובין אצבע לגודל ובין גודל לגודל ויהיה תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים וכ"ז כפי מ"ש מרן ז"ל בשה"ע אבל בזוה"ק פ' נשא דף קמ"ו כתוב דלא יתחברון אצבען דא בדא בגין דיתברכון בתרין קדישין כל חד וחד בלהודוהי וכתב מקדש מלך דזה הפך הש"ע דכאן קאמר שכל האצבעות יהיו מפורדות זו מזו וכן כתב אספקלריא המאירה על זוה"ק ושאלתי להרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו להודיעני מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ בירושלים ת"ו וכתב לי בדבר הזה אין ברירה יש עושים כמ"ש בזוה"ק ויש עושין כמ"ש מרן ז"ל ובדברי רבינו האר"י ז"ל לא נמצא גילוי לדבר זה ופה עירינו יע"א נוהגים לעשות חמשה אוירים ויש קצת נוהגים לעשות כפי זוה"ק ועוד שאלתיו להודיעני מנהג החסידים בבית אל יכב"ץ אם הכהנים אצבעותיהם זקופים כמו נע"י והשיב שגם בזה לא יש היכר דיש עושין כך ויש עושין כך :

ט"ו כשמזכירין השם בברכת כהנים יענו הצבור ברוך הוא וברוך שמו וכנז' בפוסקים ואע"ג דאיכא דלא ס"ל הכי המנהג פשוט לענות וכן המנהג פשוט בעה"ק תוב"ב ואין לשנות ואחר גמר כל פסוק עונים הצבור אמן ואין עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים אבל הש"ץ אינו עונה אמן אחר ברכה של כהנים ואפילו אחר ברכת לברך עמו ישראל באהבה לא יענה הש"ץ אמן ואפילו דמובטח לו שלא יתבלבל :

ט"ז כשעולים לדוכן יהיה פניהם כלפי ההיכל ואחוריהם כלפי העם ובעוד אחריהם כלפי העם מתחילים לברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל ומחזירים פניהם כלפי העם ומסיימים באהבה כדי שיהיה סיום הברכה כלפי העם וכשמתחיל ש"ץ שים שלום אז מחזירים פניהם כלפי ההיכל ולא יחזירו פניהם קודם ואז אומרים רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל ואין מסיימין הפסוק הזה וכן המנהג בעה"ק תוב"ב שאומרים עד כאן ואין מסיימין הפסוק ויאריכו בתפלה זו עד שיסיים הש"ץ שים שלום כדי שיענו הצבור אמן על שתיהם ובר"ה ויוה"כ שמאריכין לא יתחילו לומר רבון עד לבסוף כדי שיסיימו עם הקהל ביחד ואין הכהנים רשאין להחזיר פניהם עד שיתחיל ש"ץ שים שלום ואין רשאין לכוף אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם ואין רשאין לעקור משם עד שיענו הצבור אמן אחר ברכת שים שלום וכשמחזירין פניהם בין בתחלה בין בסוף לא יחזרו אלא דרך ימין :

י"ז אין קורא הש"ץ כהנים אלא עד שיכלה אמן של ברכת נאה להודות מפי הצבור ואין הכהנים רשאין להתחיל ברכת אשר קדשנו עד שיכלה דבור קריאת כהנים מפי הקורא ואין רשאין להתחיל יברכך עד שיכלה אמן מפי כל הצבור אחר באהבה ואין רשאין להתחיל בשום תיבה מן ב"כ עד שתכלה התיבה מפי המקרא ואין הצבור עונין אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים :

י"ח נכון להשתדל שלא יהיה כהן ש"ץ בשחרית ומוסף

ואם היה הש"ץ כהן אם יש כהנים אחרים שם לא ישא כפיו ואם אין שם כהן אלא הוא ומובטח לו שיחזור לתפלתו בלא טירוף הדעת הרי זה נושא כפיו כדי שלא תתבטל נשיאות כפים מאותה תפלה כיצד יעשה יעקור רגליו בעבודה ויאמר עד ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך ב"כ ואם הצבור כולם לפניו יברך אותם במקומו ויקרא לו אחר את ב"כ ואח"כ יסיים שים שלום וכל היכא דאיכא כהנים אחרים דאמרינן שהש"ץ לא ישא כפיו צריך שיהיה עומד במקומו ושותק ואדם אחר יעמוד אצלו ויקרא את הכהנים והש"ץ שותק עד התחלת שים שלום :

י"ט בשעה שהכהנים מברכים את העם יהיו פני העם כנגד הכהנים ולא יביטו בכהנים ולא בשום דבר אחר ויהיו עיניהם סגורות ולא יסיחו דעתם בד"א ויהיו כמו שעומדים בתפלה ויתכונו לברכה ועם שאחורי הכהנים אינם בכלל הברכה וכן העומדים בצדדין כל שאין עומדים באויר אשר מפניהם ואילך אינם בכלל הברכה אבל אותם העומדים בצדדין של האויר שלפניהם הרי אלו בכלל הברכה דלא בעינן לפניהם ממש כי אם על צד היותר טוב היכא דאפשר וכנז' בהס"ל ואם אחד נכנס לבית הכנסת לבקש איזה דבר או עובר אורח ממקום למקום ומצא הכהנים מברכין ב"כ יעמוד וישמע ב"כ ולא יצא עד שיסיימו ב"כ ואם הוא כהן וכבר נשא כפיו באותו היום ובא לבית הכנסת זו ומצא צבור שלא הגיעו לב"כ יכול לישא כפיו פעם אחרת :

כ' כהן שלא התפלל עדיין ומצא צבור מתפללין אם אין השעה עוברת נושא כפיו ואין התפלה מעכבתו ואם אמרו לו עלה צריך לעלות אפילו השעה עוברת דנשיאות כפים דאורייתא ותפלה דרבנן :

כ"א כהן הקורא ק"ש והרגיש דהש"ץ מוכן להגיע לב"כ ימהר לסיים הק"ש שיקרא בה גם בדרך הילוכו לעלות כדי שיסיים אותה קודם שיתחיל לברך ואם הרגיש בזה בעודו בברכות ק"ש ימתין שם בבין הפרקים ולא יתחיל בק"ש עד שיברך ברכת כהנים ואם לא הרגיש אלא עד שהתחיל ש"ץ רצה והוא כבר התחיל בק"ש והוא כבד פה שא"א למהר לסיים הק"ש קודם שיברך הנה זה יעקור רגליו בעבודה ויסיים הפרשה שהוא עומד בה ויברך ב"כ בין הפרקים של ק"ש ואחר ב"כ יסיים הק"ש אבל אם לא הרגיש בעבודה ולא עקר רגליו קודם שסיים ש"ץ ברכת עבודה אינו עולה לדוכן לברך וכמ"ש לעיל דכל שלא עקר רגליו בעבודה אינו עולה לדוכן וכאשר העליתי כל זה בסה"ק רב פעלים בס"ד :

ואם הכהן עומד בתפלה כתבתי שם בסה"ק רב פעלים דאפילו לסברת המג"א ודעמיה דס"ל פוסק זה אינו אלא א"כ אמרו לעלות וצריך שיאמרו לו כשאומר הש"ץ רצה אך באמת יש חולקים על המג"א וס"ל דאינו פוסק אם עומד בתפלה כדין קדיש וקדושה ואפילו לסברת הסוברים דאם הכהן המתפלל סיים ולך נאה להודות הנה זה נושא כפיו שם עכ"ז כיון דלא עקר רגליו בעבודה אינו עולה ובודאי דלא עקר רגליו כיון דהיה עסוק בתפלתו ובודאי דלא יאמרו לו לעלות כיון דרואין אותו עוסק בתפלה וכיון דלא א"ל לעלות אז גם לסברת הרב מהר"ם מינץ ז"ל סי' י"ב לא ישא כפיו :

כ"ב כהן אבל יוצא מבית הכנסת בשעה שקורא כהנים ואחר שבעת ימי אבלות ישא כפיו ויש אומרים דאפילו בתוך שבעה ישא כפיו ועליו תבא ברכת טוב ובעה"ק ירושלים תוב"ב נהגו לעשות נשיאות כפים בבית האבל וכן נהגו מקדם פה עירנו בגדא"ד יע"א

יע״א ורק הכהנים שהם אבלים לא נהגו לישא כפים וצריך להזהירם שלא יעמדו שם אלא יכנסו קודם רצה תוך הדר אחר שבבית ועיין בשלמי ציבור ועיין מ״ש הרב המגיה בחס״ל בשם הרב מהר״ח פינסו ז״ל יע״ש ובקהל חסידים בבית אל יכב״ץ נוהגים לעשות נשיאות כפים בע״ב בשחרית ופה עירנו יע״א לא נהגו בע״ב כן אלא רק במנחה דוקא עושין נ״כ ולא שיניתי מנהגם בזה בע״ב מטעם הכמוס אתי :

כ״ג אין עושין נשיאות כפים במנחה אלא רק בתענית ציבור שדרכם להתאחר להתפלל כמו זמן תפילת נעילה של יוה״כ ובתשובתי בסה״ק רב פעלים השלישי להורות להם לכתחלה לעשות נשיאות כפים בתענית ציבור ארבעים דקים קודם קריאת המגרב שהוא חצי שעה קודם שקיעת החמה כי פה עירנו החמה שוקעת עשרה דקים קודם קריאת המגר״ב מיהו אותם שעושים קודם שיעור הנז׳ אין למחות בידם שיש להם על מה שיסמוכו :

הלכות אלו שייכים לפורים דרכי לדרשם בעזה״י בשבת זכור אשר על הרוב יזדמן בפרשת תצוה וקיצור שלהם יהיה בתוך הדרשה כפי מה שיזדמן בכל שנה ושנה בעזה״י :

א׳ הכל חייבין במקרא מגילה אנשים ונשים אך הנשים אע״פ שיודעין לקרות ישמעו מן האנשים וכן המנהג בעה״ק תוב״ב שמעולם לא נשמע שאשה קראה מגילה ולכן כל אדם אע״פ שקרא המגילה בבית הכנסת יקראנה בביתו בשביל אשתו שלא שמעה בבית הכנסת ובשביל הבתולות ושאר נשים ומשרתים שבבית ואם קראה בבית הכנסת וחוזר וקוראה לנשים לא יברך בשבילם וגם הם לא יברכו :

ב׳ אם היה הקורא חרש או שוטה או קטן השומע ממנו לא יצא י״ח וצריך לחזור ולקרותה בברכה מיהו אם שמעה מחרש יחזור ויקראנה בלא ברכה משום דאיכא דס״ל שומע מחרש יצא ואם שמעה מקטן שהגיע לחינוך יחזור ויקראנה בלא ברכה דאיכא רבים דס״ל קטן שהגיע לחנוך מוציא את הגדול י״ח וכן נמי אם שמעה מהאשה יחזור ויקראנה בלא ברכה :

ג׳ קרא מתנמנם הואיל ולא נרדם בשינה יצא אבל השומע אם מתנמנם לא יצא וצריך להזהר בד״ז שהוא מצוי תמיד דאלו השומעין יתנמנמו ולכתחילה אם ראו את הקורא שקרא איזה פסוקים מתנמנם מכריחין אותו שיחזור ויקראם דלא אמרינן קרא מתנמנם יצא אלא בדיעבד היכא דסיים קריאת המגילה כולה :

ד׳ הקורא את המגילה צריך לברך הברכות מעומד בין בתחלה בין בסוף אפילו הוא קורא יחיד בביתו אבל קריאתה אינה צריכה מעומד ורק הש״ץ קורא מעומד מפני כבוד הציבור וצריך להיות פושט אותה כולה ואח״כ מברך הברכות מעומד מיהו מאחר דפושט ומברך בעודו עומד צריך שיהיה לפניו בימה או כסא שתנוח עליו המגילה ולא תהיה נגררת בארץ :

ה׳ מי ששכח ולא בירך שהחיינו אם נזכר אחר שהתחיל יברך במקום שנזכר ובסה״ק מקבציאל העלתי דאם לא נזכר עד אחר שכבר קרא גם פסוק עשרת בני המן אע״פ שעדיין לא גמר כל המגילה לא יברך שהחיינו שם במקום שנזכר :

ו׳ אם השמיט הקורא מילות בקריאתו אפילו שהם תיבות שאין מפסידין ענין הקריאה לא יצא י״ח ומי שיש בידו מגילה שאינה כשרה ישמע משליח ציבור וישתוק :

ז׳ נוהגין לומר ד׳ פסוקים של גאולה בקו״ר והם איש יהודי וכו׳ בלילה ההוא וכו׳ ומרדכי יצא וכו׳ ליהודים היתה אורה וכו׳ וכשאומר פסוק בלילה ההוא בקול רם וניגון יסיים תיבת המלך בקו״ר וניגון ביותר ויש נוהגין לומר כן גם פסוק כי מרדכי היהודי וכו׳ ופה עירנו לא נהגו בפסוק זה :

ח׳ צריך לומר מתחלת חמש מאות איש ואת פרשנדתא וכו׳ עשרת בנשימה אחת ויאריך בוא״ו של ויזתא והמנהג להכות ברגליו על הקרקע כשאומרים שמות עשרת בני המן ויש נוהגים להכות בידם על הקרקע ואין זה מנהג יפה אלא ראוי להכות בסנדלים שברגליהם :

ט׳ צריך להזהר לקרות תיבת ואת ואת הנזכרים בעשרת בני המן מתוך המגילה כי יש טועין מחמת המהירות של נשימה אחת לקרות כל תיבות של ואת הנז׳ בע״פ לכך צריך להשים לב על זאת להזהר וכשאומר ויקר ישים ידיו על התפילין וינשק וכשאומר את אגרת הפורים יגענע המגילה בתיבת אגרת :

י׳ כתב הגאון יעב״ץ ז״ל על אביו הגאון ז״ל שהיה מכה ברגלו וטופח בסנדלו כשמזכיר שם המן בקריאת המגילה ע״ש ואני רגיל להכות ברגלים בשם המן הראשון הכתוב בפסוק אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי וגם עוד שם המן האחרון בפסוק כי המן בן המדתא האגגי צורר כל היהודים חשב וכו׳ :

י״א אסור לאכול קודם קריאת המגילה ואם יש לאדם מגילה כשרה שקורא בה לעצמו בבית הכנסת בעת שהש״ץ קורא שם בשביל הציבור וזה אינו רוצה לצאת בברכה של ש״ץ אלא ירצה לברך לעצמו רשאי אך יברך בלחש וכאשר העלתי בסה״ק רב פעלים בס״ד :

י״ב טוב שיעמדו שני אנשים אצל הש״ץ מימין ומשמאל ויאמר הש״ץ קודם הברכה ברשות מורי ורבותי ויברך ויקרא ומנהג עירנו שיעמדו הקהל בעת הברכה בתחלה ובסוף וכל אדם צריך שיגלול ואח״כ יברך ברכה אחרונה ויזהר שלא יברך בעת שהוא גולל המגילה :

י״ג הקורא יחיד יברך גם ברכה אחרונה של המגילה וכנז׳ בברכי יוסף ועיין מל״ח סי׳ ל״א אות ק״ח יע״ש וכן המנהג פה עירנו וכן ראוי לנהוג בכ״מ ולא יאבד היחיד ברכה יקרה זו :

י״ד אומרים על הנסים בתפלה ובהמ״ז ביום י״ד דוקא אבל לא ביום ט״ו ואפילו מקום שקורין המגילה בט״ו משום ספק אם היתה מוקפת חומה מימות יהושע עכ״ז לא יאמרו על הנסים בתפלה ובהמ״ז מפני חשש הפסק וכן מפורש בשער הכונות ופה עירנו בגדאד יע״א מנהגם לקרות המגילה בי״ד בברכה אבל בט״ו קורין אותה בלא ברכה כלל וברכה אחרונה אומרים אותה בלי שם ומלכות ומנהגם לקרות בט״ו בס״ת בפרשת עמלק והטעם דעיר בגדאד יש בה ספק אם היתה מוקפת חומה מימות יהושע או לאו ולכן קורין בט״ו את המגילה בלא ברכה ומקדמת דנא היה המנהג פה עירנו לומר על הנסים ביום ט״ו בתפלה ובבהמ״ז אך הרה״ג עט״ר מור זקיני רבינו משה חיים זלה״ה ביטל המנהג של אמירת על הנסים משום חשש הפסק אבל קריאת ס״ת לא רצה לבטל דאין כאן חשש ברכה לבטלה ולכן עתה אין אומרים על הנסים פה עירנו בגדאד אלא רק ביום י״ד בלבד ואם שכח ולא אמר אין מחזירים אותו אלא דבתפלה אומר אחר אלהי נצור נודה לך ה׳ או״א על הנסים וכו׳ ובבהמ״ז יאמר אחר סיום הברכות הרחמן יעשה לנו נסים כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזה״ז בימי מרדכי וכו׳ :

ט״ו חייב כל אדם ליתן שתי מתנות לשני עניים לפחות וכל המרבה ברוך יהיה והשיעור הוא אם נותן אוכל צריך שיהיה בו ג׳ ביצים שהם ארבע וחמשים דרה״ם

ואם

ואם מעות שיעור שיקנה שלשה ביצים מפת ואפילו עני המתפרנס מצדקה חייב במתנות לאביונים והפר״ח פוטרו וכתוב בספר תורה לשמה שיוכל אביון אחד ליתן לאביון חבירו וזה ג״כ חוזר ונותן לחבירו :

ט״ז חייב לשלוח כל אדם לחבירו שני מנות דהיינו שני מיני אוכלים וכתוב בספר תורה לשמה שצריך להניח כל מין בכלי אחד בפ״ע ולא יניח שניהם בכלי אחד ומשלוח מנות צריך לשלוח לגדול אבל מתנות לאביונים אפילו נתן לקטן יצא י״ח :

י״ז האשה חייבת ג״כ בשלוח מנות ומתנות לאביונים ופה עירנו בגדא״ד שקורין המגילה גם בט״ו בלא ברכה משום ספק מוקפת חומה צריך לקיים ביום ט״ו סעודה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים אחד אנשים ואחד נשים ורק אין מרבין בהם כמו יום י״ד:

י״ח אבל תוך י״ב חודש של אב או אם יקיים משלוח מנות אך לא ישלח להרבה בני אדם אלא יקיים המצוה הזאת באדם אחד דוקא ולו לא ישלחו אחרים כלל :

י״ט מצוה להרבות בסעודת פורים ועיקר הסעודה ביום ואם עשאה בלילה לא יצא י״ח ומנהג יפה לאכול זרעונים בפורים זכר לאכילת זרעונים שאכלו דניאל וחביריו ועשה להם הקב״ה נס בזה ולכן פה עירנו מנהגם לטגן מולייתא בקטניות ובשר ביחד שקורין זה בערבי סמבוס״ך :

כ׳ מנהג יפה לכתוב עמלק ושם המן ולמחותם וקודם שימחם ידרוש ויכה עליהם בסנדלו ולא ימחם ברוק שבפיו אלא במים מזוהמין ואם יש שכר לפניו ימחם בשכר וסימן תנו שכר לאובד :

כ״א אין לעשות מלאכה בפורים בין בי״ד בין בט״ו ואין לנשים לעשות כבוס וכדומה אפילו ביום ט״ו ואין מגלחין הישראלים אפילו אם חל יום י״ד בע״ב שבת :

כ״ב ילבשו בפורים בגדי שבת או בגדים אחרים שהם חשובים ולא ילבשו בגדי חול זה היום עשה ה׳ נגילה ונשמחה בו :

פרשת כי תשא

ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבינו כי עם קשה עורף הוא וסלחת לעונינו ולחטאתינו ונחלתנו וי״ל דהול״ל לחטאתינו קודס ע״ד שאומרים בודוי הקל תחלה וכ״ל בס״ד דידוע שם א״ל אדנ״י הוא המאיר בעשיה ומספרו ל״ו ואחז״ל אין נו אלא ע״ז לכן שם הקדוש א״ל אדנ״י שמספרו ל״ו מאיר בעשיה להכניע הקליפה הנקראת נו שבעשיה וז״ש ינו לנו קו לקו פירוש שם הקדוש א״ל אדני שהוא מספר נו מכניע לנו דקליפה דע״ז :

והנה שם ישראל במילואו כזה יו״ד שי״ן רי״ש אל״ף למ״ד התוך והקרב של אותיות הנז׳ עולה מספר שם הקדוש א״ל אדנ״י המאיר בעשיה ומכניע נו דע״ז וז״ש עתה אחר מעשה העגל שהגבירו בזה קליפת נו דע״ז ילך נא אדני בקרבינו דייקא כלומר תתגבר הארת שם אל אדני הרמוזה בקרב אותיות שמינו יען כי עם קשה עורף הוא שהגבירו בעון ע״ז את אלהים אחרים דידוע הקליפות נקראים אלהים אחרים וזה שם אלהים שיש להם שהוא מספר פ״ו אינו פ״ו טוב אלא הוא פ״ו רע וזהו אותיות עורף שהוא אותיות פ״ו ר״ע שהקשו אותם והגבירום ע״י מעשה העגל לכך צריך שיהיה לנו עזר וסיוע להכנעת הקליפה של ע״ז מן האדת שם אל אדני הרמוזה בקרבינו אך אין כדאין לעת עתה לעשות תשובה שתהפך העונות לזכיות בפעם אחת אלא יהיה הפוך העונות בהדרגות והוא דבתחלה וסלחת לעונינו שהם הזדונות שיהיו במדרגת לחטאתינו שגגות ואח״כ ונחלתנו שיהיו החטאות זכיות שיכנסו לקדושה להיות נחלת סטרא דקדושה :

והנה הדבר הזה יפלא משה בחיר ה׳ מה עון ומה חטאת יש בידו שהכניס עצמו בכללם באומרו לעונינו ולחטאתינו ואולם הדבר מובן ע״פ מ״ש רבינו האר״י ז״ל בשער הכונות דמלבד מה שנענש האדם על חטאיו עוד נענש על חבירו מטעם ערבות שכל ישראל הם גוף אחד כלול מאברים רבים ולכן תקנו אנשי כנה״ג הודוי בלשון רבים ולא בלשון יחיד שאינו אומר אשמתי בגדתי וכו׳ ולא עוד אלא שצריך האדם לומר כל פרטי הודוי אע״פ שיודע בעצמו שאין בו מכל הדברים האלה ואינו חושש שנראה כמדבר שקר והיינו טעמא כי הוא יתחייב בעונות של אחרים מצד הערבות יע״ש ולכן מובן הדבר הזה שגם מרע״ה שהיה צדיק גמור כלל עצמו עמהם ואמר לעונינו ולחטאתינו מכח הערבות :

א׳ כתב בחס״ל יש לומר כל פרטי הודוי אע״פ שאין בו מהדברים הנזכרים בודוי מפני דכל ישראל גוף אחד הם וכולם ערבים זל״ז ובפרט אם היה בידו למחות ולא מיחה דנקרא החטא על שמו וכמ״ש רז״ל בגמרא על פרתו של ראב״ע שהיתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא שלו היתה אלא של שכנתו והואיל ולא מיחה בה נקראת על שמו וגם עוד הוא עצמו צריך להתוודות על מה שחטא בגלגולים שעברו ג״כ ומי יודע מה עשה אפשר שעבר על כל דברים אלו ולכן אומרים נוסח הודוי חטאנו אנחנו ואבותינו כלומר גלגולים הקודמים שנקראים אבות לזה הגוף שהוא עומד עתה בו ועוד נמי איכא טעמא באמירת כל הודוי דהאדם נידון לפי מה שהוא דמצינו שכתוב בראובן וישכב עם בלהה בעבור שבלבל יצועי אביו ועל בני עלי ששכבו עם הנשים בעבור ששהו קיניהן ובני שמואל נטו אחרי הבצע בעבור דחלקם שאלו בפיהם ונכתב על דוד הע״ה עון בת שבע אע״פ שהיתה מגורשת וגם טבלה מנדתה וגם שהיתה שלשה חדשים דהבחנה ועוד נמי יש עבירות קלות שדש אדם בעקביו וחשובין לו כחמורות כמ״ש רז״ל המלבין פני חבירו כאלו שופך דמים והכועס כאלו עע״ז והמתגאה כאלו עע״ז וכהנה רבות ולכן מצד כל הטעמים האלה צריך האדם לומר כל פרטי הודוי וכנז׳ שם :

ב׳ קודם הודוי יאמר אבל חטאנו עוינו ופשענו אנחנו ואבותינו ואנשי ביתינו וכמ״ש בסידור רבינו הרש״ש ז״ל וכן צריך להוסיף בחמשה אותיות מנצפ״ך שיאמר כזבנו כעסנו מרדנו מרינו דרכיך נאצנו נאפנו פשענו פגמנו צררנו צערנו אב ואם וכן הוא בסידור רבינו הרש״ש ז״ל :

ג׳ יכה בעת הודוי ביד ימין כפוף באגרוף על הלב שהוא עומד בצד שמאל הכאות בנחת ועל כל תיבה מן הודוי הכאה אחת וכנז׳ בשער הכונות וכבר ידוע דמקום הלב הוא תחת הדד בארבע או חמש אצבעות נמשך לצד פנים וכל אדם יהיה נזהר להכות שם על הלב ולא כאותם המכים למעלה מן הדד או על הדד עצמו דאין זה מקום הלב והטעם דמכה על הלב לפי הפשט להורות דהלב גרם לו כל אלו העונות אך באמת אין זה עיקר הטעם אלא יש לזה טעם נסתר כפי הסוד כמפורש בדברי רבינו האר״י ז״ל בשער הכונות שעושה האדם בהכאה זו על הלב תיקון גדול :

ד׳ אחר הודוי תכף יאמר ויעבור וי״ג מידות וצריך לאומרם

לאומרם בכונת הלב ובנחת ובמתון ומצאתי כתוב שימנה י"ג מדות של ויעבור באצבעותיו כדרך שמונה י"א סמני הקטורת והוא מנהג יפה ונכון וכן אני נוהג שיש בזה תועלת גדול למחשבה וכונה וגם המנין מורה על מעלה וחשיבות הדברים ויש מדקדקין כשאומרים את הי"ג מידות לצייר האותיות שלהם כראייתו אותם כתובים לפניו בסידור אחת אחת כסדרן ע"ד מ"ש הגאון מהר"ח וואלאזין ז"ל בתפלת העמידה והוא מנהג יפה אך בעוה"ר הש"ץ והציבור ממהרין הרבה בקריאתם והנוהג כך צריך שישהה הרבה באמירתם על כן יעשה מה שאפשר לו לעשות :

וכתבתי בסה"ק מקבציאל אם אומר אדם י"ג מידות עם הציבור והם ממהרים לגמור אותם והוא עודנו במאליתם לית לן בה וה"ז חשיב קוראם עם הציבור כיון שהתחיל בהם עם הציבור :

ה' אחר הודוי ואמירת י"ג מידות תכף ומיד יעשה נפילת אפים כי שלשה אלה צריכים להיות סמוכים זל"ז יען כי ע"י אמירת הודוי המקטרג לוקח חלקו בעת הודוי והולך לו ונפרש ממקום הקדושה ואז נעשים ב' מיני זווגים למעלה בשני בחינות הא' בעת אמירת י"ג מידות והב' בעת נפ"א וזר לא יקרב אל מקום הקודש לטמא את משכן ה' ח"ו וכנז' בשער הכונות לכן גם בשני וחמישי אין להפסיק בין י"ג לנפ"א בתחנונים הנוספים בימים ההם אלא יאמרו נפ"א תכף ואח"כ עומדים ואומרים אותם התחנונים מן אל מלך וכו' עד הסוף ופה עירנו בגדאד היה מנהגם מזמן קדמון לומר בשני וחמשי כל התחנונים הנוספין קודם נפ"א והיוצות לאל בטלנו מנהג זה והנהגנו לומר נפ"א קודם כמ"ש רבינו האר"י ז"ל :

ו' הימים שאין אומרים בהם ודוי וי"ג מידות ונפ"א בודאי הזווגים נעשים למעלה אך נעשים מאליהם בזכות קדושת הימים ההם כך מרגלא בפומיהו דרבנן המקובלים ז"ל ושמעתי אומרים שמנהג החסידים לכוין כ"ז במחשבה בלבד כי כן דרכן לכוין במחשבה כל מצות שנדחין מחמת שבת כגון תקיעת שופר ונטילת לולב ואם תאמר הימים שהם חול גמור שלא אמרו בהם ודוי ונפ"א מחמת דהיה חתן או מילה בבית הכנסת איך יהיו נעשים שלימות הזווגים למעלה בתפלת הציבור שהתפללו באותה בית הכנסת ההשובה לזה דתפילת אותם הציבור נשלמת מתפלת צבור אחר שעשו ודוי ונפ"א יען כי לבסוף נכללים כל התפילות של כל הקהילות זע"ז ועולים יחד ובסה"ק מקבציאל עשיתי חיזוק לכעס זה ממ"ש מהרח"ו ז"ל בשער הכונות בדרושי הס"ת וז"ל זמן הרבה התפלל מורי ז"ל בביתו בעשרה ולא השש שיהיה שם ס"ת לקרות בו בין בחול בין בשבת עכ"ל ואיך תהיה תפילתו של רבינו נר ישראל חסירה ח"ו מן האורות סוד פתיחת היכל וס"ת וקריאת ס"ת אלא מוכרח לומר שסמך בזה על שאר קהילות שמוציאין ס"ת באותם הימים דמה שעושין בשאר קהילות יועיל גם לקהלה שלו כי הכל נכלל יחד ועד"ז אני אומר דהמתפלל עם הציבור והאריך בתפלתו ולא שמע החזרה שגם תפלתו תהיה שלימה בסוד החזרה מאחר שנכללת עם תפלת אותם הציבור והא יפה מהך מאחר שבאמת הוא מתפלל עמהם ביחד :

ודע כי בסה"ק מקבציאל הבאתי דברי הרב אל"י בשפת אמת דף ק"ב ע"ד בשאלה שנשאל הרב החסיד זמירת הארץ על ימים שאין בהם נפ"א מכח מנהג כמו ימים אחר פסח ואחר סוכות וכן ימי מילה וחתן וכיוצא דמניחת נפ"א בהם לא נזכר בדברי חז"ל וכתב הירא את דבר ה' והבא בסוד ה' צריך שיאמר ויעבור ונפ"א בינו לבין עצמו וכו' ע"ש והנה עבדא פקפקתי בדבריו וגם מה שהוכיח מן ר"ח פקפקתי עליו בזה וגם על סברת הרב אל"י שחידש מעצמו לכוין בברכת שים שלום פקפקתי ורק עמ"ש לכוין במחשבה הודיתי ותבא עליו ברכה וכתב לי ידידינו הרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו שמצא מפי הרב החסיד הירי"א ז"ל שכתב וז"ל מנהג קדוש בבית אל יכב"ץ לכוין כל הכונות בלב בין החזרה לקדיש ע"כ :

ז' צריך להתוודות מעומד וכן תחנונים הנוספים בשני וחמישי הכל מעומד ולא יסמוך על דבר שאם ינטל יפול אא"כ הוא זקן או חולה אז מותר לסמוך על איזה דבר ואם ראה הציבור מתוודין אע"פ שהוא התוודה יתוודה עמהם וכתב בש"ץ שאין העולם נוהגין כן ויש להם על מה שיסמוכו ע"ש וכ"ל אע"פ שנהגו כן נכון שכל הרואה ציבור מתוודין יאמר חטאנו עוינו פשענו שהוא ודוי כללי וקצר ואין לומר ודוי במוצאי שבת עד אחר חצות לילה וכתב בחס"ל אפשר דה"ה למוצאי ר"ח ומוצאי חנוכה ופורים וכדומה דשב ואל תעשה עדיף :

ח' אסור להזכיר י"ג מידות בלילה ולכן אותם המתפללים מנחה בסוף היום עם שקיעת החמה אם בעת שהגיעו לודוי עבר קריאת המגר"ב שהוא בסוף י"ב שעות ממש לא יאמרו י"ג מדות אלא יאמרו ודוי לבדו :

ט' אין היחיד אומר י"ג מדות כי הם דבר שבקדושה שצריך עשרה והמתפלל ביחיד כשיאמר י"ג מידות אחר הודוי יאמר אותם בטעמים כקורא בתורה ועיין באחרונים ז"ל ואני נוהג בשני וחמישי ביחיד לומר י"ג מדות דאחר הודוי בטעמים אבל אותם י"ג מידות דאחר נפ"א איני אומר אותם אפילו בטעמים אלא אומר כמו שהודעת לעניו מקדם ותו לא מידי ומן וכן כתוב בתורתך וכו' עד סוף י"ג מדות אני רואה בסידור ומכוין אותם במחשבה בלבד כך הייתי נוהג מכמה שנים כשאני מתפלל ביחיד בשני וחמישי מיהו אח"כ ראיתי בספר כ"מ כ"י שכתב היחיד לא יאמר י"ג מדות בלשון תורה אלא רשאי לאומרם בלשון תרגום שיאמר כך ואעבר ה' בשכינתיה על אפוהי וקרא ה' ה' אלהא רחמנא וחננא מרחיק רגז ומסגי למעבד טבון וקשוט נטר טיבו לאלפי דרין שביק לעווין ולמרוד ולחובין סלח לדתייבין לאוריתיה ע"כ התרגום ואחריו יאמר בקשה זו אנא ה' אל חי תספיק לנו שפע אור וברכה חן חסד ורחמים ואומן נא ה' אל פודה עטרנו שמחנו ע"כ ובקשה זו כל דבריה שבה המה מצורפים מן אותיות י"ג מידות שהם ה' ה' אל רחום וחנון וכו' עכ"ד ספר כ"מ הנז' ואני נוהג בכך אחר המחשבה שאני מחשב בי"ג מדות :

י' בשעה שאומר ויעבור ישחה מעט ויזקוף בשם כשאומר ה' ה' אל רחום וחנון וטוב שירים-קולו ובתנאי שלא ילעיגו הבריות כ"כ בחס"ל ושאלתי לידידינו הרה"ג מהר"א מני נר"ו להודעני מנהג קהל חסידים בבית אל יכב"ץ בעה"ק ת"ו וכתב לי המנהג פשוט שוחין מעט בתיבת ויעבור ה' על פניו ובתיבת ויקרא מגביהין ראשם וגם בתיבת ה' ה' שוחין מעט ועיין שיו"ב סי' קל"א וש"ץ דף קמ"ט ע"א וכפי הסוד לא נמצא טעם לזה בהדיא אמנם הלומד הכונות בדקדוק ורוצה לעשות סמך למנהג יוכל בנקל ואני קבלתי שבתיבת ה' ה' להגביה רגליו ולא מצאתי לזה גילוי בספרי הפוסקים ואעפ"כ אני נוהג כן שאם לא יועיל לא יזיק עכ"ד נר"ו :

י"א יזהר להטעים הפסק אשר בין ה' ה' כי סודו גדול ומי שאינו מטעים אותו עונשו גדול וכנז' בחס"ל

בהס"ל ע"ש ועיין בשער הכונות גם עיין בספר הלקוטים הנדפס בעה"ק ירושלים תוב"ב בפרשת כי תשא מה שהאריך בסוד הנז' וסוד הפסק ע"ש :

י"ב אם הציבור בצער על כל מין צרה שלא תבא אז אם יארע מילה באותם הימים טוב שיאמרו הציבור י"ג מידות של רחמים בכונה בין מילה לפריעה והוא דבר מסוגל כנז' בהס"ל :

י"ג אחר י"ג מידות יאמרו מעומד רחום וחנון חטאנו לפניך רחם עלינו והושיענו ואח"כ מזמור לדוד אליך נפשי אשא מיושב ונקרא מזמור זה נפ"א דעיקרו נתקן לאומרו בנפילת אפים שיפיל פניו על זרועו השמאלי וצריך להזהר שלא ישים פניו תוך ידו השמאלי דיש סכנה ח"ו אלא ישים פניו על זרועו השמאלי ויכסה פניו בטלית וצריך להזהר בנפ"א בין בשחרית בין במנחה וכתוב בספר הכונות כונות עמוקות בנפ"א שמוסר עצמו למיתה שמכוין להוריד נפשו עד מקום המיתה שהם הקליפות ולכוין שיוציא משם אותם הבירורין וכו' וכו' והזוכה לעשות נפ"א כתקנה שכרו גדול ואויביו נופלים לפניו אך בעוה"ר אין אתנו יודע בדבר זה ואין בנו כח לכך :

והנה פה עירנו בגדא"ד יע"א אין נוהגים להטות פניהם על זרועם כלל הן אדם גדול הן קטן הן חכם הן פשוט וגם אין שום אחד מכוין למס"נ נפשו על קדוש השם ולא כונה אחרת אלא רק אומרים המזמור הזה בלחש ומה שיראים ומפחדים בזה הרבה הוא כי חוששים אל דברי זוה"ק שאמר וי ליה למאן דאמר אליך ה' נפשי אשא ולאו כל מילוהי וכו' אלא בליבא רחיקא ולא ברעותא וכו' ועל דא בעי בר נש לאדבקא נפשיה ורעותיה במאריה ולא יתי לגביה במילא כדיבא דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני וכו' ע"ש מיהו גם למנהג עירנו צריך האדם להזהר לומר מזמור זה בנחת ובלבבו יבין מה שמוציא בשפתיו וכתבתי לידידנו הרה"ג החסיד מהר"א מני נר"ו להודיעני מנהג קהל חסידים בבית אל יכב"ץ בירושלים ת"ו אם מניחים פניהם על זרועם וכתב לי אין מניחים פניהם על זרועם ואין משנים משאר התפלה ויש נותנים טעם לפי דכונות נפ"א ארוכות ולא אפשר על פה ומוכרחים להביט בסידור שבידם ויש אומרים דהטיית הראש על הזרוע היא עצמה מורה על ירידת הנפש במקום הדין ולכוין להוריד נפשו לעמקי הקליפות כדי לברר ומאחר דאנחנו מתפחדים להוריד הנפש למקום הקלי' א"כ למה לנו להטות על צד שמאל להורות על דבר זה של הירידה עכ"ד נר"ו ובודאי דטוב שכל אדם ימנע עצמו שלא ישים פניו על זרועו ולא יעשה שום שינוי כלל :

י"ד יש נוהגים שלא לעשות נפ"א אלא במקום שיש ארון וס"ת או בעזרת בית הכנסת ואין האמת כן אלא כפי הסוד צריך לעשות נפ"א בכל מקום ואפילו ביחיד ואין לעשות נפ"א בלילה וכל שיש להם ספק דהיינו בין השמשות לא יעשו נפ"א דשב ואל תעשה עדיף ואחר מזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא אומרים אבינו מלכנו וכו' והיא תפלה ותחנה גדולה :

ט"ו כשאומר אשרי ותהלה לדוד יכוין במזמור הזה מאד ובפרט בפסוק פותח את ידיך ומ"ש רז"ל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב היינו אם אומרו בכונת הלב כראוי אז יגין עליו להיות בן עוה"ב ובאומרו ובא לציון גואל ולשבי פשע יכוין ר"ת גואל ולשבי פשע הוא גוף ור"ת ביעקב נאם ה' ואני בני"ו ויכוין בזה כי בניו שירדו לחיצונים ע"י עון שז"ל הנה כעתה על ידי תשובתו יחזרו לאצל הנשמות הנקרא בשם גוף ויבא הגואל וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל :

ט"ז קדושת ובא לציון היא הנקראת קדושה דסדרא מפני כי האחרונים סידרו אותה דוגמת קדושה דעמידה כנז' בשבולי הלקט שהביאו בב"י דפ"א גזרו האויבים על ישראל שלא יאמרו קדושה בתפלה והיו מניחים אורבים וממתינים עד שיגמרו העמידה עם החזרה והולכים לכך התקינו לומר סדר קדושה כאן ואחר שביטלום מקדושת העמידה וקדושת יוצר על כן תקנו לומר קדושה זו בלשון הקודש ובלשון תרגום כנגד ב' קדושות ולכך קורין אותה קדושה דסדרא שנסדרה כנגד ב' קדושות הנז' ואע"ג דבטלה הגזרה לא ביטלו קדושה זו אח"כ מפני שבאמת יש בה טעם ע"פ הסוד ומה שלא תקנו אותה אנשי כנה"ג מעיקרא מפני שעדיין לא היה הזמן הראוי ומתוקן לתיקון זה וכאשר הגיע הזמן הראוי לכך סיבב הקב"ה סיבה הנז' שבעבורה תיקנו קדושה זו כאן ולכן לא ביטלוה אח"כ אע"פ שבטלה הסיבה מחמת כי ראו חז"ל ברוח קדשם שבאמת ראוי להיות קדושה כאן ע"פ הסוד עוד יש ע"א מה שנקראת קדושה דסידרא מפני שהיא תקנה הדשה שלא נתקנה מאנשי כנה"ג עם קדושת יוצר וקדושת העמידה ונתקנה כאן מפני כי כאן הוא סוד ירידת המלכות בבריאה בהיכל ק"ק ולכן אומרים עתה קדוש וברוך וימלוך לעולם ועד כדי להמשיך שפע הקדושה דסידרא פירוש שנתקנה ע"פ סדר העולמות ואומרים אותה כסדרן של עולמות ונהגו לומר התרגום בלחש כמ"ש בש"ע ואע"ג דכתב מהרח"ו ז"ל דרבינו האר"י ז"ל היה אומרה בקו"ר ועוד שמעתי במנהג החסידים בבית אל יכב"ץ דאין מדקדקים בזה אלא לפעמים בלחש לפעמים בקו"ר הנה פה בגדא"ד נוהגים לדקדק בזה לומר בלחש דוקא דאם לא יועיל לא יזיק :

י"ז קודם מזמורי הימים יאמר היום יום אחד בשבת אם הוא יום ראשון בשבת וכן ה"ה ביום שני יאמר היום יום שני בשבת וה"ה ליום שלישי ושאר ימים ורק ביום ששי יוסיף אות ה"א ויאמר היום יום הששי בה"א יתירה וכן ביום ראשון ידקדק לומר יום אחד בשבת קודש ויכוין במנין זה בכל יום לקיים מצות זכור את יום השבת דאר"ז"ל בספרי שהוא מ"ע מן התורה למנות בו ימי השבוע לומר אחד בשבת שני בשבת וכו' וכ"כ הרמב"ן ז"ל והענין הוא להורות דימי החול תלויים ונקשרים בשבת שמשם נמשכה להם הארתם וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות ובימים שאין אומרים בהם ודוי המנהג פשוט דאין אומרים מזמור יענך ומזמור תפלה לדוד וכן המנהג גם אצל קהל חסידים בעה"ק ירושלים ת"ו ולא ידענו טעם למזמור תפלה לדוד ואומרים דכך הוא קבלה מהראשונים ז"ל :

ודע כי פה עירנו בגדא"ד יע"א היה המנהג מזמן קדמון דכל יום תענית ציבור שאומרים בו מזמור השייך לו וכן במוצאי כיפור ובחנוכה ובפורים שיש להם מזמורים השייכים להם דאין אומרים בית יעקב ומזמור הקבוע לימי השבוע אלא רק אומרים מזמור השייך למאורע בלבד ותהילות לאל יתברך תקנתי המנהג בכל בתי כנסיות שבעירנו לומר בית יעקב ומזמור השייך לאותו היום של ימי השבוע ואח"כ אומרים מזמור השייך למאורע ותקנתי ג"כ שיאמרו באותו היום קודם מזמור של ימי השבוע היום יום וכו' שיר שהיו אומרים הלויים כמו שאומרים בשאר הימים הן בימים של תענית ציבור הן במוצאי כיפור ורק בחנוכה תקנתי שלא יאמרו שיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן אלא רק יאמרו היום יום פ' בשבת קודש ואומרים מזמור השבוע ואחריו

מזמור

מזמור של חנוכה כי שמעתי שכן המנהג בעה"ק תוב"ב ועל יום ר"ה לא דרשתי בציבור להדיא שיאמרו ג"כ בית יעקב ומזמור יום השבוע ורק אני אומר ליחידים השואלים אותי שיאמרו בית יעקב ומזמור השבוע קודם מוסף ויאמרו ג"כ היום יום פ' בשבת קודש ואחר מוסף יאמרו ברכי נפשי כמנהג הקדוש ויש קצת בתי כנסיות שלמדו החזנים לעשות כן בציבור גם ומה שלא דרשתי על ר"ח בצבור וקבעתים להק בכל בתי כנסיות יש לי טעם בזה על כן כל קהלה בשאר מקומות אם יש להם מנהג כמו מנהג הקדוש שהיה פה עירנו לבלתי יאמרו בימים הנז"ל בית יעקב ומזמור ימי השבוע שצריכין לשנות מנהגם ולומר בית יעקב ומזמור ימי השבוע ואחריהם מזמור השייך למאורע שבאותו היום ומי שאינו עושה כן ה"ז עושה חסרון גדול בתיקון חז"ל שתקנו בתפלה :

י"ח אין כאלהינו הוא שבח נורא ויש בו כונה גדולה ע"פ הסוד ויאמר אותו בנחת ואחריו אמירת פיטום הקטורת בכונה גדולה ורבו ועצמו שבחיה ואח"כ אומרים קדיש על ישראל ונקרא קדיש יתמא שתקנו לאומרו היתומים למנוחת נפש אביהם או אמם ויש בו תועלת לנפש הנפטר לאו דוקא להצילו מדין ועונש אלא יועיל לו להעלותו ממדרגה למדרגה לכך אומרים אותו בכל יום יארצייט אפילו אחר כמה שנים משנפטר וכן היה נוהג רבינו האר"י ז"ל לאומרו בכל שנה ביום יארצייט של אביו כי אמו היתה עודנה בחיים ופה עירנו בגדא"ד נוהגים לומר אחר קדיש זה רבנן ברכו את ה' המבורך אבל בערי הקודש תוב"ב ושאר מקומות לא נהגו לומר תיבת רבנן ועוד נוהגים פה עירנו יע"א לומר רבנן גם בקדיש דקודם עלינו לשבח דתפלת ערבית וכן נוהגים לומר ג"כ רבנן בעלייתם לס"ת ולא שינו שינוי מנהג בזה אע"פ שרוב הקהילות ובפרט בארצות הצבי לא נהגו לומר רבנן משום דלא ראיתי שיש בדבר זה הפסד ופקפוק כדי שנשנה המנהג לכן כל מקום שנהגו בכך ישארו במנהגם ובסה"ק רב פעלים כתבתי בס"ד בתשובה טעם לאמירת רבנן בברכו דאחר קדיש יתמא הוא כי ברכו דקודם יוצר הוא מתקנות אנשי כנה"ג שנתקן כדרך שאומרים בשמים כן וכמ"ש במדרש אבל כאן לא תקנו כנה"ג לומר ברכו אלא החכמים האחרונים תקנו אותו לכך האומר ברכו אומר רבנן ברכו וכו' כלומר ברשות רבנן אני אומר ברכו את ה' המבורך וכן הענין בברכו דעליית ס"ת שזה ג"כ לא נתקן מאנשי כנה"ג ועיין השומר אמת סי' יו"ד אות א' יע"ש :

ואחר עניית ברכו יעמדו הקהל ויאמרו בכונה גדולה עלינו לשבח והוא שבח עליון ונורא מאד ויש בו צורך גדול לתפלה אשר התפללנו כדי לבטל אחיזת החיצונים ובכריעה שאנחנו עושין בהרכנת הראש וקצת מן הגוף אנחנו מורידין או"מ דרך ירידה בכל העולמות עד העשיה כולה וצריך לומר השבח הזה כולו מעומד והזהיר רבינו האר"י ז"ל שלא יחלוץ ציצית ותפילין אלא עד גמר ה' אחד ושמו אחד ויכוין בפסוק זה מתחיל באות וא"ו ומסיים באות ד' שהם מספר עשרה רמז לעשרה הויו"ת במילוי ההי"ן שהוא ב"ן שנקראים עשרה בנים שילדו בלאה הרמוזה בר"ת והיה ה' למלך שהוא ל"ו מספר לאה ושם הוי"ה באמצע רמז להויו"ת הנז' ואם אחד אינו מתפלל עם הציבור ושמע הציבור אומרים ואנחנו משתחוים וכו' גם הוא ישתחוה עמהם אע"פ שאין כאן חיוב כמו דין מודים וכתב בחס"ל כשאומר אל אל לא יושיע יפסיק מעט ואח"כ יאמר ואנחנו משתחוים ואם אירע עניית אמן כשאומר שהם משתחוים להבל וריק וכן כשאומר ומתפללים אל אל לא יושיע לא יענה שם אמן והמנהג לומר אחר פסוק והיה ה' למלך וכו' פסוק והיה אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך וכו' עד כי אני ה' רופאך :

פרשת ויקהל

ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף ע"ו שיש ש"י עולמות שהם ר"ז עולמות כמנין או"ר בספרא דימינא וק"ג עולמות בספרא דשמאלא ואלה הק"ג הם מספר מנחה שהם מתעוררים אחר חצות שאז מתעורר ספרא דשמאלא דיצחק ולכן נקראת תפלת אותו זמן תפלת המנחה וז"ש הפסוק גבי יעקב ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו דהמנחה ה"ס ק"ג עולמות שביד שמאל שהיא הגבורה ולכן אמר בידו יד אחת ולא אמר בידיו לשון רבים כי הם בסוד יד שמאלית דבחינת יעקב ולפי שעשו נמשך מן הגבורות לכן נתן לו חלקו משם ורמז לו עשו אחי יש לי רב ר"ל אם תרצה לקטרג על ישראל אז כל י"ש עולמות הם לי והנה אותיות מנחה המורים על הגבורות והדינים יחזרו לעתיד להיות אותיות נחמה עכ"ד רבינו ז"ל שם ע"ש והנה ידוע כי יעקב אע"ה נקרא קול בסוד הקול קול יעקב וה"ס אות וא"ו בשם הוי"ה ב"ה הנקרא קול ואנחנו צריכין למתק אלו הק"ג עולמות הרמוזים באותיות מנחה שאז ישלוט יעקב אע"ה גם בק"ג עולמות אלו שהם מנחה ולא יהיה שליטה ואחיזה לעשו בהם וז"ש ויצו משה ויעבירו קול שהוא בחי' יעקב במחנה ג"כ שהוא ק"ג עולמות ג"כ שהם מספר מחנה אותיות מנחה ואז עי"כ לאמר חלק התיבה לשתים וקרי בי' לא מר ר"ל לא יהיה עוד מרירות בעולם כי המרירות באה מתגבורת הדינים והגבורות הקשים :

אך יובן בס"ד דידוע בתפלת המנחה לא יש ק"ש אע"פ שיש בה זווג דהא יש בה נפ"א והטעם כי הרשימו הנשאר מק"ש דשחרית שהיא מעולה מאד יספיק לתפלת המנחה וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל וכנז' בספר הכונות וז"ש ויצו משה ויעבירו קול במחנה קול רמז לסוד ק"ש שפסוק ראשון הוא יחוד התפארת הנקרא קול במחנה אותיות במנחה ר"ל להעביר הארה של ק"ש שהוא הרשימו הנשאר משחרית במנחה ולז"א לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש תחלק התיבה לשתים וקרי בה מל"א כ"ה כי פסוק ראשון דשמע ישראל הוא כ"ה אותיות וקורין לו בזוה"ק כ"ה אתוון דיחודא והאותיות הם כלים שממלאים אותם האורות שצריכין להמשיך בכל עת ועת ולז"א מל"א כ"ה בשביל צורך תרומת הקודש היא תפלת המנחה וקראה תרומת הקודש כי במנחה עולה המלכות שיעור קומה עד חו"ב הנקראים קודש ויודע סוד השבח של הפרש תפלת המנחה אשר בעבור זה ארז"ל לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה בין הרמז שרמזנו על תפלת המנחה בתרומת הקודש כלומר תתרומם ותעלה עד חו"ב הנקראים קודש :

א' ארז"ל לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שהרי אליהו זכור לטוב לא נענה אלא בתפלת המנחה וצריך להזהר שלא לאומרה בלא חזרה כי אם רק לעת הצורך ואונס גמור וצריך שיחבק ב' ידים זע"ז ימנית על שמאלית ויעצים עיניו ויסגרם ויתפלל :

ב' אע"פ שמצינו בשער הכונות מפורש דרבינו האר"י ז"ל

ז"ל היה נזהר שלא להתפלל מנחה אלא סמוך לשקיעת החמה כמ"ש רז"ל ע"פ ייראוך עם שמש הנה הוא היה לו מנין מיוחד שיתפללו עמו ויושבים וממתינים עד שיגיע זמן זה ולא שייך בהו טירחא אבל כל אדם צריך להיות זריז למצוה שאם ימתין עד זמן זה אפשר שיזדמן לו עסקים ויעבור הזמן ולא יתפלל :

ג' תפלת המנחה תקנו אותה כנגד תמיד של בין הערבים וזמן תמיד של בין הערבים התחלתו משש שעות ומחצה דהיינו חצי שעה אחר חצות היום אך לא היו מקריבין התמיד בזמן זה שהוא משש ומחצה כי אם רק בערב פסח שחל בערב שבת שצריכין להתעסק בקרבן פסח קודם שיכנס השבת דצלייתו אינה דוחה שבת והם מוכרחים לשחוט הפסח אחר התמיד ולא קודם ע"כ מקדמים אותו היום לשחוט התמיד תכף בהתחלת זמנו שנתנה לו תורה שהוא חצי שעה אחר חצות אבל בשאר ימות השנה לא היו מקריבים התמיד אלא בתשע ומחצה על כן לכתחילה לא יתפללו מנחה אלא מן תשע ומחצה ולא קודם וזו הנקראת בלשון חז"ל מנחה קטנה ובדיעבד אם התפלל משש ומחצה יצא דהא איכא תמיד בערב פסח שחל בע"ש שקרב משש ומחצה וזו הנקראת בלשון חז"ל מנחה גדולה :

ואע"פ שאמרנו אין להתפלל לכתחלה מנחה גדולה עכ"ז בשעת הדחק כגון שרוצה לצאת לדרך או שיש לו עסק גדול וחושש שמא יטרד ויבטל ויעבור זמן התפלה אז מותר לכתחלה להתפלל מנחה גדולה שהיא משש ומחצה וכן ה"ה ביום שבת קודש שרוצה לילך לשמוע הדרשה מן הדרשן שהוא מאריך בדרשה ואם יתפלל אחר הדרשה לא יהיה לו פנאי לעשות סעודה שלישית בהרווחה מותר לו להתפלל מנחה גדולה :

ד' שעות אלו של שש ומחצה או תשע ומחצה נקראין שעות זמניות יען דמשערים אותם לפי ענין היום אם ארוך ואם קצר דמחלקין היום לי"ב חלקים וכל מקום ששערו חז"ל בשעות משערין בשעות אלו שהם זמניות וי"א דמשערין מעמוד השחר עד צאת הכוכבים וי"א מנץ החמה עד שקיעתה וסברה ראשונה עיקר דהיינו לחומרא לשער מעמוד השחר עד צאת הכוכבים וכן המנהג פשוט פה עירנו בגדאד יע"א לשער מעמוד השחר עד צאת הכוכבים כי הגלינו חושבים צאת הכוכבים שליש שעה אחר קריאת המגרב בעיר זו וכך קבלו לשער בזה מן עט"ר הרה"ג מור זקני רבינו משה חיים זלה"ה :

ה' יזהר לפרוע שכר שכיר ביומו קודם תפלת המנחה וכתב מהרח"ו ז"ל דרבינו האר"י ז"ל היה נזהר מאד שאם לא היה בידו מעות לפרוע היה מתעכב מלהתפלל תפלת המנחה עד שקיעת החמה כדי לבקש מעות לפרוע אל השכיר והיה לוקח בהלואה ופורע ואח"כ היה מתפלל במרוצה תפלת המנחה שהיה אומר איך אתפלל להשי"ת ובאה לידי מצוה גדולה כזאת ולא קיימתיה ע"ש על כן כל אדם יהיה זהיר וזריז בדבר זה :

ו' אע"ג דבתפלת המנחה אין נתינת הצדקה מוכרחת כמו בשחרית. עכ"ז היה רבינו האר"י ז"ל נוהג לתת צדקה גם במנחה קודם שיתפלל והיה נותן שלש פרוטות ע"ד מ"ש בשחרית דהיינו שנותן ביד הגבאי או העני השני פרוטות ביחד ואח"כ פרוטה השלישית בסוד ב' שלישים ושליש וכנז' בצדקה שנותנים בתיבת בכל של ויברך דוד וכנז"ל וכל זה מפורש בשער הכונות דף ע"ו ע"ג יע"ש וכן ראוי לכל אדם לעשות ואשרי האיש הנזהר להתפלל מנחה בתפלין הנקרא שמושא רבא שהיה רבינו האר"י ז"ל נזהר בזה תמיד וכבר כתבתי לעיל בהלכות תפילין שהיה עט"ר אדוני אבי זלה"ה נזהר להתפלל מנחה בחודש אלול וימים נוראים בתפילין שמושא רבא יזכר לטובה בשוה"ז ובשוה"ב והנוהג בכך יזהר שלא יהיה מעוטף בטלית ותפילין אחר שקיעת החמה כמפורש בס' הכונות שהיה רבינו האר"י ז"ל חושש בדבר הזה מאד ומצוה גדולה להיות מעשרה ראשונים גם במנחה :

ז' זמן מנחה נמשך עד הלילה לדברי חכמים אבל לרבי יהודה עד פלג המנחה שהוא עד י"א שעות חסר רביע דהיינו שעה ורביע קודם צאת הכוכבים ולא נפסקה הלכה כחד מנייהו ואסיקנא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד והוא שיעשה לעולם כחד מנייהו שאם עשה כרבנן והתפלל מנחה אחר פלג המנחה שוב אינו יכול להתפלל ערבית קודם הלילה כר"י דס"ל מותר להתפלל ערבית אחר פלג המנחה וכל זה הוא לפי דינא דגמרא אך עכשיו נהגו להקל בכך ועבדי תרי קולי דסתרי אהדדי להתפלל מנחה וערבית ביחד אחר פלג המנחה ויש להם על מה שיסמוכו מיהו לא נהגו להקל בכך אלא בציבור אבל היחיד שמתפלל בביתו אינו יכול לעשות תרי קולי דסתרן דאם התפלל מנחה אחר פלג המנחה לא יתפלל ערבית עד צאת הכוכבים ובערב שבת שרוצה היחיד להתפלל ערבית קודם הלילה יקדים להתפלל מנחה קודם פלג המנחה אבל בשאר ימים לא יעשה כן אלא טוב לו להתפלל ערבית בלילה לכתחלה אע"פ שהקדים תפלת מנחה קודם פלג המנחה כי מצוה מן המובחר להתפלל ערבית בודאי לילה אליבא דכ"ע :

וכתבתי בסה"ק מקבציאל דבאשה אין מדקדקין עליה שלא לעשות תרי קולי בדבר זה כיון דטרודה בעסקי הבית חשיב לדידה שעת הדחק כדין הציבור הנז' ויכולה להתפלל מנחה וערבית ביחד אחר פלג המנחה כאשר יזדמן לה בכך וגם באיש המתפלל יחיד בביתו שהתפלל מנחה אחר פלג המנחה ואם ימתין עד לילה ודאי לתפילת ערבית יטרד עם בני אדם הבאים או שיש סיבות אחרות יוכל להתפלל ערבית אחר שיעבור שבעה דקים מקריאת המגריב הקורא פה עירנו בסוף שעת י"ב :

ח' חשבון פלג המנחה להתפלל בו ערבית כך הוא המנהג פה עירנו בגדאד יע"א לחשוב מעמוד השחר עד צאת הכוכבים ומנהגינו לחשוב צאת הכוכבים שליש שעה אחר קריאת המגריב שהוא קורא בסוף י"ב שעות ממש וכך הוא החשבון הנה מנחה קטנה היא שתים שעות וחצי קודם הלילה וחצי הזמן הזה הוא שעה ורביע קודם צאת הכוכבים שזמן יציאתם הוא שליש שעה אחר קריאת המגריב כנז' ואם היום הוא י"ב שעות דהיינו מעמוד השחר אז זמן תפלת ערבית הוא בשעה י"א וחמשה דקים כיצד מזמן פלג המנחה שהוא שעה ורביע כנז"ל תסיר שליש שעה שיש מקריאת המגריב עד צאת הכוכבים נשאר שיעור פלג המנחה שעה אחת חסר חמשה דקים על כן אמרנו כיון שנעשה שעה אחד עשר וחמשה דקים אז יתפללו ערבית :

ואם היום ארוך דעמוד השחר הוא בתחלת שעה עשירית דנמצא שעות היום הם חמשה עשר הנה אז נחלק שלש שעות היתרים תלה על הי"ב שעות ונעשית בזה כל שעה מן הי"ב שיעור שעה ורביע ונמצא לפ"ז שעה ורביע של פלג המנחה שיעורם שעה וחצי וארבע דקים יען כי בחשבון היום הזה תהיה כל רביע שעה שיעור י"ט דקים תסיר מזה השיעור של שעה וחצי וארבעה דקים הנז' שליש שעה שיש מקריאת

מקריאת המגריב עד צאת הכוכבים נשאר כזה השיעור של פלג המנחה שעה וי"ד דקים נמצא זמן תפלת ערבית הוא בשעה אחד עשר חסר י"ד דקים:

ואם היום קצר שהוא עשרה שעות מעמוד השחר נמצא השעות של זה היום נחשבת כל שעה כחמשים דקים ולפ"ז רביע השעה הוא י"ב דקים וחצי נמצא שעה ורביע דפלג המנחה הוא שיעור שעה ושנים דקים וחצי הסר מזה שליש שעה שיש מקריאת המגריב עד צאת הכוכבים נשאר שיעור פלג המנחה כולו שנים וארבעים דקים וחצי נמצאת תפלת ערבית היא בשעה אחד עשר ושבעה עשר דקים וחצי:

ט' עד מתי יכולים להתפלל מנחה הנה נודע דגם לסברת המתירים בדוחק אין להתפלל אחר בין השמשות וידוע דשיעור בין השמשות הוא שלשה רבעי מיל שהוא שלשה עשר דקים ועיין ש"ע סי' רס"א והנה פה עירנו בגדאד יע"א בחנו וניסו הראשונים וראו במקום גבוה שבעיר נראית שקיעת החמה בשבעה דקים קודם קריאת המגריב ועל כן העליתי בס"ד בשו"ת רב פעלים בתשובה בס"ד דפה עירנו אין רשאין להתפלל מנחה אלא עד ששה דקים אחר קריאת המגריב כי עד ששה דקים הוא נקרא בין השמשות ויכולים להתפלל בו מנחה בשעת הדחק לדעת המתירים וא"כ לא יתחילו להתפלל אלא עד ארבעה דקים אחר קריאת המגריב כדי שתהיה תפלת המנחה רובה בתוך בין השמשות ויש מקומות ששקיעת החמה אצלם עשרה דקים קודם קריאת המגריב וכמ"ש הרה"ג הרח"ף ז"ל על עיר אחת והם ישערו זמן השמשות כפי המצוי בעירם ושמעתי מנהג עה"ק ירושלים וחברון תובב"א אם כבר קרא המגריב אין מתפללים מנחה לא בחול ולא בשבת והוא כפי עדות הגאון חיד"א ז"ל ועיין במחב"ר סי' רס"א אות ז' ובסי' הנ"ד אות ב' ועיין עוד בברכ"י ומחב"ר סי' של"א ואדרת אליהו סי' י"ג ותפארת אדם סי' י"א ולב חיים סי' קל"ד יע"ש:

י' בתפלת המנחה אם התחיל פסוק אדני שפתי תפתח ועדיין לא התחיל בברכה ושמע קדיש או קדושה או ברכו העליתי בסה"ק מקבציאל יענה קדיש וקדושה ויחזור לומר פסוק אדני שפתי תפתח ויתפלל ואע"ג דבאמת פסוק זה הוא בכלל תפלת העמידה לא דמי לדין יהיו לרצון אמרי פי וכו' הראשון דכתבנו לעיל שהוא מכלל התפלה דאע"פ ששמע קדיש וקדושה אחר חתימת הברכה לא יענה קודם פסוק יהיו לרצון התם שאני משום דאם יענה הו"ל מפסיק באמצע התפלה ואין תקנה לדבר זה משא"כ הכא כיון דליכא ברכה בשם ומלכות בפסוק זה אין כאן הפסק כי יכול לחזור ולאומרו פעם שנית מיהו שם נסתפקתי בהיכא דהתחיל ברוך אתה ה' אם יסיים למדני חוקיך ויענה קדיש וקדושה ואח"כ יחזור ויתחיל מן אדני שפתי תפתח ויתפלל או"ד כיון דהזכיר ברוך אתה ה' לשם ברכה אינו רשאי לעשות הזכרה לשם פסוק דלא אמרו לעשות כן אלא במקום הכרח כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה דנמצא מזכיר ש"ש לבטלה ועדיין לא נפשט אצלי ספק זה:

י"א התספורת אע"ג דמרן ז"ל אסר סמוך למנחה גדולה מ"מ יש להקל היכא דיש אצל הספר ב' או ג' זוגים וכמ"ש במג"א סי' רל"ב ס"ק ג' ואע"ג דיש חולקין וס"ל לא פלוג רבנן ועיין אליהו רבא מ"מ יש לסמוך על המקילין ולכן נהגו העולם בזה היתר אפילו אחר שהגיע מנחה קטנה וכן המנהג פשוט פה עירנו בגדאד ועיין אשל אברהם סי' רנ"א סוף אות ה' יע"ש ומ"מ יר"ש יחמיר בכך משום דבלא"ה ע"פ הסוד לא נכון להסתפר אחר חצות אע"פ שהתפלל מנחה:

י"ב למרחץ ג"כ אסור ליכנס סמוך למנחה גדולה וכמ"ש מרן ז"ל ופה עירנו יש נכנסים אחר זמן מנחה קטנה ג"כ ואין מוחין בידם ולפו"ד אין להם על מה שיסמוכו ולכן טוב שיקח למרחץ אדם שומר עמו כדי להזכירו על התפלה לקיים דברי חז"ל וגם לדון אסור סמוך למנחה גדולה וכמ"ש מרן ז"ל ופה עירנו אין הדיינים נזהרין בזה ואין להם על מה שיסמוכו:

י"ג ובענין הסעודה הנה פה עירנו מקילין בסעודה גדולה של נשואין ומילה וכיוצא ואפילו אחר שהגיע זמן מנחה קטנה נמי מקילין בסעודה גדולה והסמך שלהם הוא שיש במסובין בני אדם שאין אוכלים פת וגם אין שותין יין ושכר באותה סעודה ורק טועמים קצת ואוכלים מעט הבשיל שאין זה עיקר סעודתם דאח"כ הולכים לביתם ואוכלים ולכן אלו חשיבי כמו שומרין דמזכירין שאר המסובין ואם הכל אוכלין ושותין טוב שישימו להם שומר אחד שאינו אוכל ושותה עמהם כדי שיזכירם ויחיד האוכל בביתו אחר שהגיע זמן מנחה קטנה מחמת הכרח וסיבה יניח שומר כדי לקיים דברי חז"ל:

פרשת פקודי

כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות דף כ"ב בדרוש ה' דערבית וז"ל אבל ת"ע אינה דומה לת"ש כי אז שהיה בוקר והיה החסד מתעורר בו היה בנו כח ויכולת להעלות ד' עולמות מן העשיה עד האצילות ולכן נסדרו אותם סדרים של הקרבנות והזמירות והיוצר והעמידה כנז"ל במקומו באורך אבל עתה בערבית כיון שהוא דין אין בנו כח רק להעלות היכלי הבריאה בלבד שהוא עולם העליון מכולם ואין בו קליפות ואילו היה דינא קשיא לא היינו מעלים אפילו היכלי הבריאה אבל כיון שהוא דינא רפיא אנחנו יכולים להעלותם ועכ"ז אין אנחנו מזכירין מהם אלא רק היכלי הרחמים בלבד עכ"ל וידוע כי הענן הוא בסוד החסד והוא השולט יומם ואש הוא הדין והגבורה תהיה לילה בו שבולט בלילה אך נקיט אש בטעם זקיף גדול שמספרו כ"ו כמנין שם הוי"ה לרמוז שהוא דינא רפיא שנרפא ע"י הארת שם הוי"ה מלמעלה ולכן ענן שהוא החסד שולט יומם לכך יהיה ממנו עזר וסיוע לעיני כל בית ישראל הם התכילות של בית ישראל שמכונים בשם עינים בכל מסעיהם ר"ל בכל ארבעה עולמות כי כל עולם הוא מסע בפני עצמו:

אך יובן בס"ד ע"פ מ"ש רבינו ז"ל בפע"ח שצריך האדם לסגור עיניו בערבית משעה שמתחיל ברכות ק"ש וישאר בעינים סגורות בכל ק"ש ובכל ברכותיה וגם בתפלת העמידה משא"כ בשחרית ומנחה אין סגירת עינים אלא רק בתפלת העמידה בלבד והטעם שצריך לסגור מתחלת אומרו ברכת אשר בדברו מעריב ערבים עד סיום כל תפלת העמידה מפני כי בלילה הוא חושך שנחשכין עיני רחל משא"כ ביום ולכך צריך לסגור העינים לרמוז אל החשך ובזה תבין מה ענין בחי' חשך ומהיכן נחשך וגם למה חשך בלילה ולא ביום עכ"ל יע"ש וז"ש ואש שהוא הדין והגבורה תהיה לילה בו ר"ל אפילו חלק הב' הנקרא לילה וזה הדין שהוא סוד החשך נרמז לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם בכל. דייקא הן בק"ש

הן

הן בברכותיה הן בתפלת העמידה :

א' וכיון דבלילה הוא שליטת הדינים לכך נתקן לומר פסוק והוא רחום קודם ק"ש וברכותיה ד..."ע בחול דוקא וכמ"ש רז"ל בספר פע"ח וז"ל והוא רחום שבתפילת ערבית יש י"ג תיבין נגד י"ג מכילן דא"א לאכפייא כולהו דינין ולמתק בהם ד' פרצופים דקליפה המתחילין להתעורר בערבית והם משחית עון אף והמה וכו' וגם לכוין שהקב"ה מרחם על הרשעים בגיהנם שאז שופין אש יורדין בגיהנם והם פ"ר ושכ"ה מיני דינין וצריך למתקן וטוב לכוין ר"ת והוא רחום יכפר רי"ו כמנין גבורה ור"ת רחום יכפר עון מספר פ"ר עכ"ד יע"ש ולכן אין אומרים פסוק והוא רחום אלא רק בחול אבל בערבית דשבת אסור לומר פסוק זה כאן מיהו אומרים אותו בשבת בזמירות ורק כאן שנתקן בשביל שליטת הדינים אסור לאומרו בשבת כי בשבת אין שליטת הדינים וכמ"ש בזוה"ק תרומה דף קל"ה ע"ב ואסיר לעמא קדישא למפתח לגבה בפסוקא דדינא כגון והוא רחום וכו' יע"ש וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בהגהותיו שם יע"ש ומכאן אתה למד שגם כשחל יוה"כ בחול ג"כ אין לומר פסוק זה של והוא רחום וכאשר ככתוב בזה במקומו :

ב' אחר פסוק והוא רחום אומרים שלשה פסוקים ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך ה' הושיעה וכו' והמפורש בשער הכונות יע"ש וכתב מהר"א הכהן ז"ל בשם הרמ"ק ז"ל דפסוק א' אמרו אברהם אע"ה ופסוק שני אמרו יצחק אע"ה ופסוק שלישי אמרו יעקב אע"ה לכן ר"ת יעננו ביום קראנו עם עי"ן של יעננו הם אותיות יעקב והנה פה עירנו בגדאד יע"א נוהגים לומר תחלה פסוק כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך וכו' הכתוב בפרשת ואתחנן ואחריו אומרים והוא רחום יכפר עון ואחריו ג' פסוקים הנז' ואחריהם אומרים ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה ואומר קדיש ולא בטלנו מנהגם בשני פסוקים של אל רחום ושל ויברכו כי אמדנו אע"פ שאין להם שורש כפי הסוד אין קפידה לאומרים שלא מצינו לרבינו האר"י ז"ל שהקפיד כאן אלא באמירת מזמורים :

ג' כשמתחיל ברכת אשר בדברו מעריב ערבים יסגור עיניו ויחבק ידיו אם הוא מתפלל בע"פ ויש טעם ע"פ הסוד לסגירת העינים בק"ש וברכותיה דערבית מיהו כל זה בחול אבל בערבית דשבת ויו"ט לא יסגור עיניו בק"ש וברכותיה :

ד' פסוקי הדברים של ברכה הראשונה הוא כך מעריב ערבים בחכמה ואח"כ יאמר פותח שערים בתבונה וישים ריוח בניהם כדי שיהיה נשמע בחכמה על מעריב ערבים ותיבת בתבונה על פותח שערים ואח"כ יאמר משנה עתים וכו' ברקיע כרצונו וישים ריוח ואח"כ יאמר בורא יומם ולילה כי תיבת כרצונו קאי אדלעיל ואינה מקושרת עם בורא יומם ולילה וכנז' בשער הכונות :

ה' אין להפסיק בין ברכות דערבית לתפלה כי אם באמירת השכיבנו ועניית קדיש וחמשה אמנים דקדיש ותו לא מידי ובמה שמכריז החזן ר"ח בין קדיש לתפלה יש לפקפק אך במקום שנהגו להכריז אין למחות בידם גם אמן דברכה דשומר את עמו ישראל לא יענה כי זה אמן דברכות הוא ואין טוען כאן אמנים דברכות :

ו' אחר תפלת ערבית אומר הש"ץ קדיש תתקבל ושיר למעלות ואחריו קדיש יהא שלמא וברכו וכתבתי לעיל בפרשת כי תשא דפה עירנו נוהגים לומר כאן רבנן ברכו את ה' המבורך שמוספין לומר רבנן ואח"כ עלינו לשבח בכונה גדולה ונוהגים פה עירנו לומר אחר עלינו לשבח ודוי ומזמור שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון ואחריו קדיש אבל בעה"ק תוב"ב לא נהגו לומר ודוי ולא המזמור הנז' וכמדומה לי ששמעתי טעם למנהג הודוי פה עירנו כאן הוא במקום ודוי דאומרים על המטה וכתבתי להרה"ג מהר"א מני נר"ו להודעני מנהג עה"ק הוב"ב וכתב לי דבעה"ק חברון תוב"ב נוהגים לומר אחר ערבית ודוי ושיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון וקדיש והוא שמע שם שזה המנהג נתייסד שם ע"פ רב שבא מעיר שאלוניקי יע"א ונעשה רב בחברון וטעמו כי בעיר שאלוניקי היה חולאים גדולים ומיתה פתאומית וחלם לדיק אחד שיתקנו ודוי אחר ערבית ותתבטל הגזרה וכן עשו ונתבטלה ומאותו זמן נוהגים כן בשאלוניקי יע"א ובבואו לעה"ק חברון ת"ו הנהיג אותם בכך ובערבית שאין בה ודוי אומרים שיר המעלות בלבד וקדיש ומר"ח אלול עד ש"ע אומרים אחר שחרית וערבית מזמור אורי וישעי ואחריו קדיש עכ"ד נר"ו :

ז' אין לקרא מקרא בלילות שלחול והטעם דהמקרא בעשיה והלילה בחי' עשיה והכל הוא דינין ואין לעורר הדינין וכמ"ש רבינו ז"ל בשער המצות פרשת ואתחנן ע"ש מיהו בלילי שבת ולילי יו"ט קורין מקרא ואין להוש וכן בליל שישי קורין כ"ו פסוקים ואין חשש אבל ליל ר"ח דינו בענין זה כשאר לילות החול והגאון חיד"א ז"ל בהשמטות ספר פתח עינים כתב דעם הארץ שאינו יודע לקרות אלא רק תורה שבכתב שרי לקרות בלילה ע"ש מיהו נראה אם יודע לקרות פרק איזהו מקומן או פתיחת אליהו זכור לטוב שיש בסידורים באשורית ומנוקדים יקרא אותם ויחזור אותם כמה פעמים וזה עדיף מלקרות מקרא :

וכתב הגאון חיד"א ז"ל ששמע מאדם גדול ומקובל דיש לחלק בין קריאת תהלים לשאר המקרא ע"ש ויש לסמוך על דבריו בקריאת תהלים אחר חצות לילה דוקא ואם קורא המקרא בלשונות אחרים כדי בהתלמד ביאור המקרא באותו לשון פשוטא דשרי ועמ"ש הכנה"ג דבתרגום לא שייך לומר דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם בע"פ ועיין להרב ברכ"י סי' מ"ט סע"ק א' וחק"ל א"ח סי' י"ב :

ח' השינה לאדם בלילה יש בה צורך ותועלת גם מלד הרוחניות מפני שיש בה סוד שהיא צורך גבוה ולכן צריך האדם לכוין שגם בעת השינה הוא עובד את בוראו בסוד בכל דרכיך דעהו ולכן תקנו רז"ל ברכה על השינה והיא ברכת המפיל אך השינה ביום רעה לצדיקים וטובה לרשעים מלבד ביום השבת שהשינה היא טובה גם לצדיקים וכנז' בשער הכונות :

ט' טוב ליזהר שלא יישן בלילה אלא עד שיעברו שלשה שעות מן הלילה ויש סוד בדבר כדי להעמיד אורות המוחין העליונים וכנז' בשער הכונות וכתבתי בסה"ק מקבציאל דשיעור שלשה שעות הנז' מתחילים מתפלת ערבית שאם התפלל ערבית מבע"י דהיינו בפלג המנחה לדעת רבי יהודה יחשוב השלש שעות מאותו זמן :

י' בתחלת הלילה ישכב האדם על צד שמאל דוקא ואחר חצות לילה אם ירצה יתהפך על צד ימינו ומנהג זה מועיל לו לבטל כוחות החיצונים וכמ"ש בשער הכונות ויזהר שישן בטלית קטן ולא יפשוט אותו גם בשכבו בלילה על מטתו ויועיל זה מאד לבטל כוחות החיצונים וכנז' בשה"כ ויזהר ג"כ שלא יהיה עליו ברזל כשישן ויזהר שלא יזכיר בפיו שם ס"מ שאפילו ביום וכל שכן בלילה שאז הוא זמן שליטתו וגם שמות השדים

שים

שיש בלשון לע"ז לא יזכיר האדם בפיו שגם השידים הם בחלקו של ס"מ ומגביר כח כאשר זוכרים אותם וכנז' בשער הכונות:

י"א צריך להזהר מאד בק"ש שעל המטה והיא אחת מן ארבעה ק"ש שחייב אדם בכל יום והיא הקטנה שבהם במדרגות ולמעלה ממנה ק"ש דערבית ולמעלה ממנה ק"ש דקרבנות ולמעלה מכולם ק"ש דיוצר וכאשר ביארנו לעיל ודא עקא שבעת שהוא קורא ק"ש על המטה על הרוב השינה בין עיניו ואיכא למיחש פן יבלע תיבות ואותיות ולכן צריך תגבורת גדולה בעת ההיא להתאזר לקרותה כראוי וסדר ק"ש זו עם כל הפסוקים השייכים לה נתפרשו בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות ונדפסו במחזורים והם ידועים לכל ואין צורך להעתיקם פה ובאומרו פסוק בידך אפקיד רוחי פדית אותי ה' אל אמת יכוין בידך אפקיד רוחי ר"ת באר גם יכוין בר"ת פדית אותי ה' שם פא"י והוא ר"ת פותח את ידיך שעולה מספרו שם יאהדונה"י ושם סא"ל הרמוז בר"ת אתה סתר לי ויזהר בפסוק הזה ובר"ת שלו עד שישן ועם הארץ שאינו יודע לומר הפסוקים וכן אשה שאינה יודעת יאמרו בפיהם אותיות אלפ"א בית"א דאבג"ד או פסוק ברוך ה' לעולם אמן ואמן כמה פעמים בזא"ז עד שישנו מתוך ד"ת:

ודע כי בסידורים כתוב לומר השכיבנו אבינו לשלום וכו' אך בשער הכונות לא הזכיר השכיבנו אמנם בסידור רבינו הרש"ש ז"ל הזכיר זה וזהו הסדר שכתוב בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ברכת המפיל והשכיבנו וק"ש ואח"כ יעלזו חסידים וכו' ואח"כ הנה מטתו ג"פ ואח"כ יברכך וכו' יאר וכו' ישא וכו' ואח"כ יושב בסתר עד ה' מחסי ואח"כ ודוי ואח"כ אנא בכח כולה וחוזר פסוק שכנגד אותו היום ג"פ ואח"כ אתה תקום תרחם ציון וכו' ואח"כ בידך אפקיד רוחי וכו' וכונת שם אלוה:

י"ב ברכת המפיל נתקנה בשם ומלכות וכן צ"ל כפי דברי רבינו האר"י ז"ל אך יש נוהגים שאין מברכים אותה בשם ומלכות וכן מנהגי ומנהג א"א ז"ל והטעם מפני החשש שמא יהיה מוכרח להפסיק באיזה דברים שיהיה מוכרח לדבר בם וכתבתי לידידינו הרה"ג מהר"א מני נר"ו להודעני מנהג החסידים בעה"ק תוב"ב וכתב לי דהרוב אינם מברכים בשם ומלכות עוד כתב שראה בכתב הרב רבי אברהם אזרקי ז"ל שכתב ראיתי גדולים בישראל שאינם מברכים ברכה זו מטעם שמא יצטרכו להפסיק בדיבור ויש כמה פוסקים דס"ל שאם פסק הוי ברכה לבטלה ועיין פתח הדבור ח"ב סי' רל"ט עכ"ד נר"ו על כן נראה להורות שכל אחד יעשה כמנהגו בזה ואזהרה גדולה להמברכים שיתאדלו מאד לעמוד על עצמם שלא להפסיק בדיבור בין ברכה לשינה היכא שלא באה להם השינה תכף וגם החושש ואינו מברך בשם ומלכות יזהר להרהר שם ומלכות בלבו:

גם דע כי מצאתי כתוב בספר כ"מ כ"י לומר תחלת הכל קודם המפיל ליקבה"ו וכו' הריני מקבל אלהותו יתברך ואהבתו ויראתו והריני ירא ממנו בגין דאיהו רב ושליט על כולא וכולא קמיה כלא והריני ממליכו על כל אבר ואבר וגיד ממאתים ושמונה וארבעים אברים ושלש מאות וחמשה וששים גידים של גופי ונפשי ורוחי ונשמתי מלכות גמורה ושלימה והריני עבד להשי"ת והוא ברחמיו יזכינו לעובדו בלבב שלם וכ"ח אכי"ר עכ"ל וכך אני נוהג:

י"ג בק"ש זו שעל המטה יכוין לתקן עון קרי ושז"ל שיצא ממנו בין בשוגג בין במזיד שימותו הגופים הטמאים המלבישים לנשמות שעשקה אותם הסט"א מכח אותם טיפות של זרע שיצאו ממנו לבטלה ויחזרו אותם הנשמות לקדושה ויבואו בעוה"ז כשאר כל נשמות קדושות ותועיל ק"ש בכונה זו גם לאותם טיפות זרע שיצאו ממנו אחר ששמש מטתו שלא שהה על הבטן עד שיצאו כל הטיפין כולם וגם לרבות אותם טיפין קטנים שיצאו ממנו לפעמים ע"י עיצור שדוחק עצמו בעשיית צרכיו וגם לרבות טיפין קטנים שיצאו ממנו ע"י קישוי האבר קודם תשמיש שעדיין לא נכנס השמש במקומו מחמת איזה עיכוב שהיה לו הן באונס הן ברצון וק"ש זו תועיל גם לאשה בעבור זרע היוצא ממנה מחמת רבוי תאוה שמתעוררת בה שע"ז נאמר ונגע לא יקרב באהלך זו אשתך שנקראת אהל ועיין בש' הכונות:

י"ד אם עושין תיקון כדת שנעורין כל הלילה כמו ליל שבועות והו"ר יאמרו הק"ש שעל המטה מעט קודם חצות עם כל הפסוקים של יעלזו וכו' הנה וכו' יברכך וכו' יושב בסתר וכו' אנא בכח וכו':

ט"ו אין אוכלים ושותים ולא מדברים אחר ק"ש שעל המטה ואם קרא ואינו יכול לישן כבר כתבנו לעיל שיתאמץ לעמוד על עצמו להרהר בד"ת כדי שישן מתוך דברי תורה וישביע עצמו מדברי תורה הנותנת חיים לעושיה ומלאה מלא היים:

הלכות
שנה הראשונה

פרשת ויקרא

ואת אשר חטא מן הקודש ישלם וחמישיתו יוסף עליו כ"ל בס"ד דארז"ל עתידים הצדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה ופרשתי בס"ד הכונה שיאמרו ג"פ קדוש וצ"ל כדרך שאומרים לפני הקב"ה קק"ק והטעם שזוכין לדבר זה לעתיד דוקא כי זכיית האדם בג"פ קק"ק הוא מכח שלימותו בשלש קדושות שהם קדושת המחשבה וקדושת הדיבור וקדושת המעשה ולעת עתה אינה נמצאת שלימות שלשה קדושות אלו כראוי אצל כל הצדיקים בלי שום חסרון משא"כ לעתיד ישתלמו כראוי ולכך זוכים בשבח ג"פ קק"ק והנה ידוע דאין האדם שלם בשלש קדושת הנז' שהם של המחשבה והדיבור והמעשה אא"כ יזכה לשבור יצרו ע"ד מ"ש דוד הע"ה ולבי חלל בקרבי דקאי על יצה"ר שנקרא לב ועל בעל תשובה באמת ארז"ל זובח יצרו ומתוודה עליו ולכן בעל תשובה נקרא טבח שעושה טבח ליצה"ר ומי שזוכה להיות טבח שעושה טבח ליצה"ר אז זוכה לשלימות ג"פ קק"ק שהם א' במחשבה וא' בדיבור וא' במעשה לכן תמצא כי ג"פ קק"ק רמוזים במלוי אותיות טב"ח שהם טי"ת בי"ת חי"ת דשלשתם מילואם מספר קדוש וז"ש ואת אשר חטא מן הקודש ישלם דאות אל"ף רמז למחשבה שמכונית בשם אל"ף שהיא מכוסת ונעלמת כמ"ש המקובלים ז"ל ואות וא"ו רמז לקול שהוא הדיבור דאות וא"ו ה"ס קול כנודע ואות תי"ו רמז למעשה שהיא גלויה ואין לך אות גלוי כמו תי"ו מפני שהיא סופא דכל דרגין ואין אות אחרת אחריה לכסותה וז"ש וא"ת רמז למחשבה ודבור ומעשה הנרמזים באותיות וא"ת אשר חטא מן הקודש פירוש חיסר אותם מן הקדושה שלהם מלשון אני ובני שלמה חטאים ישלם אותם בקדושתם ע"י דחמישיתו היא התשובה הרמוזה באות הא' שמספרה חמש יוסף עליו בתוספת מרובה או וחמישיתו הם שני אותיות הא' ראשונה ואחרונה שבשם הוי"ה תשובה עלאה ותשובה תתאה יוסף עליו חלק תיבת עליו לשתים וקרי בה על י"ו הם אותיות י"ו שבשם הוי"ה שמשתלם בתשובה כמ"ש המקובלים תשובה תשוב ה"א:

נמצא שלימות איש ישראל הוא בשלימותו בשלשה מיני קדושות הנז' ולכך כמה דברים יקרים ניתנו לישראל בשילוש דהתורה שהיא חיותם משולשת בתנ"ך ונתנה בירח תלתאי ביום תלתאי על יד תלתאי וכן המצות הם משולשים שהם מצות וחוקים ומשפטים וכן התפילות משולשים שחרית מנחה ערבית וכן מקום התפלה שהוא בית הכנסת הוא ג"כ משולש בשלשה קדושות שהם קדושת ס"ת שהיא כנגד קדושת המחשבה שבאדם כי התורה היא חכמה שהם סוד המחשבה ולכן נקראת תורת חסד כמ"ש תורת חסד על לשונה ולכך נתנה ע"י מרע"ה שהוא יסוד דחכמה ועוד שם קדושת ארון הקודש שהיא פחותה מקודשת ס"ת והיא כנגד קדושת הדיבור כי כל דבור הוא סוד כלים ועוד שם קדושת בית הכנסת עצמה שהיא פחותה מקדושת ארון הקודש וזו היא כנגד קדושת המעשה ולכן נצטוינו לנהוג כבוד ומורא בבית הכנסת כי המכבד את בית הכנסת שהיא משולשת בשלשה קדושות שיהיה נפשו קדושה משולשת לנר"ן שלו והיה קודש בשלש קדושות:

א' בית הכנסת ובית המדרש נקרא מקדש מעט דכתיב ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות וכתבו הפוסקים דמצוה ליראה מן המקדש נוהג בבית הכנסת וביהמ"ד מדאורייתא ולכן ראוי להזהר בכבודם ולשבת שם באימה ויראה ואותם הנוהגים בהם שחוק וקלות ראש עליהם נאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי ובזוה"ק הפליג בעונש שלהם ואמר מאן דמשתעי בבי כנישתא ר"ל בדברים בטלים חילונים אין לו חלק באלהי ישראל ופרשנו הכונה ע"ד מ"ש אפיקי יהודה ז"ל במאמר אחאב כפר באלהי ישראל והיינו כי הקב"ה נקרא אלהי ישראל מפני שאין ביניהם שר אמצעי אבל לגבי אוה"ע נקרא אלהי האלהים שיש להם שרים אמצעיים והעד שישראל אין להם אמצעי מנה שמצינו שהקב"ה השרה שכינתו אותם בבתי כנסיות ובתי מדרשות ולכך המזלזל בהם נראה דאינו מודה שיש שם השראת שכינה ולכן אין לו חלק באלהי ישראל ר"ל בזה התואר של אלהי ישראל שזכו בו ישראל:

ב' יש שחים שיחת ילדים עם הילדים או שחים זע"ז בעניני פרנסה ומו"מ אע"פ שאין דברים אלו בכלל דברים בטלים אסור לשוח בהם בבית הכנסת ועיין אשל אברהם סי' קנ"א סעי' א':

ג' אין אוכלים ושותים בהם ולא מטיילין בהם ואין מתקשטין בהם ולא נכנסין בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ויש מחמירין גם בשתיית המים ונכון להזהר היכא דאפשר מיהו בני אדם הבאים לבית הכנסת ללמוד זוה"ק איזה שעות קודם מנחה בימות הקיץ שיש חום הרבה וא"א בלא מים אין להחמיר:

ד' אין מחשבין בהם חשבונות אא"כ הם של מצוה כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים וכתבתי בסה"ק מקבציאל דחשבונות של המס כגון לחשב עם אלו שגובין המס כמה קבלו וכמה מסרו להממשלה וכן היושבים להעריך את אנשי המס שיתנו כל או"א לפי ממונו אין ראו לעשות חשבונות אלו בבית הכנסת ובית המדרש וגם אסיפה של יחידי הקהל לצורך תיקון העיר טוב לעשותה בבית יחיד כי באסיפה לא יפלט מלדבר דברים בטלים והילונים וכל סעודה שיש בה שכרות אע"פ שהיא של מצוה כגון סיום מסכתא אסור בבית הכנסת ובית המדרש ובסה"ק רב פעלים העליתי בתשובה בס"ד דאסור ללמוד כתיבה וקריאה של שאר לשונות בבית הכנסת ובבית המדרש ואפילו לשון של ערבי שלנו וכתיבתו אבל כתיבה של ישראל שהיא חצי אשורית שקורין רש"י מותר וכ"ש כתב אשורית דמותר ושם הבאתי דברי הרב נחלה לישראל ופקפקתי מהם:

ה' ת"ח ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות בבית הכנסת

הכנסת מדוחק אבל בבהמ"ד מותרים אפילו שלא מדוחק ומותרים לישן שם אפילו שינת קבע ודוקא אכילה ושתיה ושינה אבל שאר צרכים אסור ושתיית עשן הוא בכלל אכילה ושתיה דמותר והשמש של בית הכנסת אסור לשתות עשן בבית הכנסת:

ו' הבריאים שנוטלים בידם מקל בימות הגשמים שיהיה להם עזר בהילוכם ברחובות המלאים טיט לא יכניסו המקל לבית הכנסת כשבאים להתפלל אלא יניחוהו במקום שהשמש יושב שם ליתן טליתות לציבור אצל הפתח אבל בזקן וחולה אין להחמיר ומותר לו ליקח מקלו בידו עד מקום מושבו ממש בבית הכנסת והנה פה עירינו בזמן הגשמים יהיה על המנעל טיט הרבה ויזהר שלא יכנס ברבוי הטיט אלא יקנח בחוץ:

ז' אם צריך ליכנס בהם לצרכו כגון לקרוא לאדם אחד יכנס ויקרא תחלה מזמור תהלים וכיוצא בד"ת ואח"כ יקרא את חבירו שרוצה בו ואם אינו יודע לקרות ישהה שם מעט בין עומד בין יושב שגם זה מצוה דכתיב אשרי יושבי ביתיך וישיבה זו היא לשון שיהה:

ח' אין ישנים בבית הכנסת אפילו שינת עראי ולכן אם מצא חבירו מתנמנם חייב להקיצו וכ"ש אם מצאו מתנמנם בעת התפלה וכן בעת הדרשה שבזה מסיר אזנו משמוע תורה והרי עבירה גוררת עבירה ולצורך בית הכנסת מותר לישן שם:

ט' היה לבית הכנסת שני פתחים לא יכנס בפתח זה ויצא בפתח זה כדי לקצר דרכו ואם לא נכנס תחלה כדי לקצר דרכו ה"ז מותר לצאת בפתח הב' ואם נכנס להתפלל מצוה שיצא דרך פתח האחרת דכתיב הבא דרך צפון להשתחות יצא דרך שער נגב:

ואע"ג דאסור ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח אחר כדי לקצר דרכו מ"מ אם הולך לצורך מצוה שרי וכן אם נכנס בפתח זה ולמד בבית הכנסת מזמור תהלים שרי לצאת בפתח הב' דהוי נכנס לצורך מצוה ומיהו טוב לשהות מעט שם שאז יהיה בידו שתי מצות לימוד ושיהה:

י' מדת חסידות הוא שלא לרוק כלל בבית הכנסת אלא יבלענו במטפחת כדי שלא יתראה הרוק באויר בית הכנסת ואם יש שם איזה מחצלת וכיוצא פרוסה ע"ג הקרקע ישחה הרבה עד המחצלת ויזרקנו תחת המחצלת ואם אין לו לא זה ולא זה והוצרך לרוק בקרקע בית הכנסת יזהר לשפשפו ברגליו ובשבת דאסור לשפשף ידרסנו במנעלו עד שיתמעך:

ודע כי בלא"ה צריך להזהר האדם בכל מקום ואפילו אינו בבית הכנסת שלא ישליך רוק או צואת החוטם בפני בני אדם דארז"ל כי האלהים יביא במשפט זה הרוק בפני חבירו ונמאס חבירו שעתיד ליתן את הדין על זה ולכן הרואה רוק עב שקורין בלג"ס היוצא מן כיחה או צואת החוטם מושלכים על פני הקרקע מצוה לכסותם בעפר או ישפשפם במנעלו ויעבירם כדי שלא ימאסו בני אדם ואע"פ שאינם שלו ועיין חס"ל סי' צ' אות ט"ו גם יש בני אדם שצואת החוטם שלהם סרוחה ולכן המטפחת שלהם שמעבירים בה צואת החוטם תהיה סרוחה מאד ויעלה סרחונה אצל היושבים סמוכים להמטפחת הזאת ונמאסים מאד שצריכין להזהר להחליף המטפחת בכל יום ובעת הקנוח לא יפתחו המטפחת לעיני הרואין שנראה לכלוך רב שלה וימאסו בה וצריך שהאדם יתן דעתו היטב בדברים כאלה וישמר בהם:

י"א אסור לשחוט בבית הכנסת גם לצורך כפרות וכן בעזרת נשים שמתפללין שם נמי אסור אבל בעזרה שלפני בית הכנסת שאין מתפללין שרי אם הוא לצורך כפרות והמחמיר גם בזה תע"ב ועיין אשל אברהם סי' קנ"א סק"א והמתעטש בבית הכנסת אין אומרים לו חיים טובים ואין לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת דאין ראוי להראות שם אהבה אחרת זולת אהבת המקום מיהו נשוק ידי ת"ח מותר כי זה עושה לכבוד התורה ואהבתה וכן אותם הנוהגים שהעולה לס"ת בירדתו ינשק ידי אביו או רבו ושאר קרובים שחייב בכבודם מן התורה גם זה הוא בכלל מצוה שעושה כן לכבוד הש"ית שצוה בכבודם אך ידי קרובים שאין חייב בכבודם מן הדין לא ינשק וכן משרת אצל בעה"ב בשכירות אם עלה לס"ת לא ינשק ידי בעה"ב היושב שם בבית הכנסת דאין ראוי להראות כבוד לבשר ודם במקום המקודש הזה כי אם רק כבוד המקום ב"ה וכן ה"ה אם נכנס גביר לבית הכנסת שאינו זקן ואינו ת"ח אע"פ דמתכבדין אותו בחוץ לקום מפניו עכ"ז בבית הכנסת לא יקום מפניו דאין בכבוד זה כבוד שמים ומיהו אם הוא גביר מפורסם מיחידי הקהל ומקפיד על זה מותר לקום מפניו מפני דרכי השלום דכל דאיכא בזה משום דרכי השלום הרי הוא בכלל מצוה ועל זה נאמר וכל מעשיך יהיו לש"ש:

י"ב יש להזהר שלא להתפלל בחצר שאחורי בית הכנסת העומד אחורי הכותל שמתפללין כנגדו בבית הכנסת כי כאן נכנס לבית הספק יען דיש אומרים שצריך שיהיו פניו לכותל בית הכנסת אע"פ שנמצא מתפלל נגד ההפך ויש אומרים שגם שם יתפלל נגד שמתפללים אנשי המקום ההוא ולכל אחד מהדעות אם עושה להפך נקרא רשע לכן יש ליזהר ולא יכנוס עצמו במבוכה זו להתפלל בחצר כזה וכנז' בחס"ל סי' צ' אות ד':

י"ג אם יש לפניו שתי בתי כנסיות ובאחד מתפללין בו רוב עם נכון שילך לבית הכנסת שמתפללין בו רוב עם יותר ויזהר בזה בשלש תפלות שחרית ומנחה וערבית ואם יש לפניו ב' בתי כנסיות והאחד רחוק מביתו יותר כשילך לאותו הרחוק יש לו שכר פסיעות וכן בית הכנסת שמתפללין בו בקבע כל ימות השנה הוא מקודש יותר וטוב שיתפלל האדם במקום המקודש ביותר וכן בית הכנסת שיש בו חלונות כנגד ירושלים הוא ראוי יותר להתפלל בו וטוב שיהיו י"ב חלונות שלשה לכל צד ויש סוד בדבר וכנז' בחס"ל יע"ש ובתי כנסיות שלנו שיש באמצע בין התיבה ובין ההיכלות אויר פתוח טוב שיתפלל האדם לפני האויר כי שם קודם שיתחיל בעמידה יוכל להסתכל לשמים ויכנע לבבו:

י"ד התיבה שבאמצע בית הכנסת שעומד שם הש"ץ יש מדקדקין לעשות לה שבעה מדרגות ויש בזה טעם ע"פ הסוד כנז' בזוה"ק אך אין זה מעכב לפו"ד דאפילו אם אין בה ז' מדרגות דין תיבה יש לה לענין הקפות ולכל דבר ורק אם יש בה שבעה מדרגות הוא מצוה מן המובחר:

ט"ו אין מדליקין נר הדיוט מנר בית הכנסת ויש אוסרין להדליק אפילו נר של מצוה וכ"ש דאסור לקרות דברים של חול ולכ"ע אין להדליק סיגארה של מעלה עשן מנר בית הכנסת וצריך להזהיר בדבר זה לשמשים של בית הכנסת דנכשלים בזה ושמן שנפל בו עכבר ומת דמאיס לאדם באכילה אין להדליקו הנר בית הכנסת:

ט"ז אסור לנתוץ ולסתור דבר מבית הכנסת אא"כ עושה כדי לתקן ולבנות ואפילו אבן אחת אסור לנתוץ מבית הכנסת ובהמ"ד דרך השחתה ואין היתר אא"כ עושה דרך תיקון ויש אוסרין לסתור כותל בית הכנסת כדי לעשות חלונות לעזרת נשים משום דעזרת נשים אין בה קדושת בית הכנסת וכנז' בחכמת אדם כלל

פ"ו אות ט"ו ועיין חיי אדם כלל י"ז אות יו"ד ואותם השוטים נקב גדול בכותל לתחוב שם יתידות שיניחו עליהם דפים לעשותם כמו זיז כדי שיניחו שם סידורים וכיס ציצית וכיוצא לאו שפיר עבדי משום דאין נתילה זו צורך ותיקון בית הכנסת עצמו ועיין חיי אדם כלל י"ז אות יו"ד וחס"ל סי' קנ"א סוף אות י"ג ושאר האחרונים :

כ' מי שביתו שכן לבית הכנסת יכול להשתמש בחדר הסמוך לכותל בית הכנסת ושרי ליישן ולשמש מטתו בחדר ההוא אך בכותל עצמו המפסיק בין בית הכנסת ובין החדר אסור להשתמש בו אפילו השמיש שאינו של בזיון ואסור לנתוץ מהכותל אפילו אבן אחת ואפילו לתקוע בו מסמר כדי לתלות בו איזה דבר אסור ואין רשות ביד הקהל לתת רשות על דבר זה אפילו בממון אבל אם הכותל נבנה מתחלתו בשותפות בעל החדר עם גבאי בית הכנסת אז יש לדון מחצה על מחצה וישתמש בעל החדר בתוך החצי שלו ובחצי של בית הכנסת לא ישתמש אפילו בתקיעת מסמר ועיין עקרי הד"ט סי' ה' אות י"ד וחס"ל סי' קנ"א אות י"א :

פרשת צו

הלכות אלו השייכים להג המצות דרכי לדרשם בשבת הגדול בכל שנה ושנה בעזה"י וקיצור שלהם יהיו בתוך הדרשה של היום הקדוש ההוא כפי מה שיזדמן הקשר בדרשה בעזה"י :

א' קודם ליל י"ד צריך לכבד כל החדרים והבתים שבחצר וגם האשה תעיין היטב בכל הבגדים בכיסים שלהם אולי הניחו בהם חמץ ואפילו על הספק צריכה לבדוק ולראות ואז בתחלת ליל י"ד בודקים את החמץ לאור הנר אחר צאת הכוכבים תכף ומיד ויטול ידיו קודם שמברך על הבדיקה וכנז' באחרונים ז"ל :

ב' צריך לבדוק לאור נר אחד של שעוה ולא יביא שנים הגדולים או דבוקים ביחד דהוי כאבוקה ואין בודקין לאור האבוקה והנרות שאין בודקין בהם נתנו בהם סימנא השש"א בעלמא שהוא ר"ת חלב שומן שמן אבוקה ועיין מל"ח ונרות הבאים בזה"ז לעירינו מערי אירופ"א הם של חלב ואין מדלקין בהם :

ג' צריך לבדוק בחורין ובסדקין בכל מקום שמכניסין בו חמץ ולא יקוץ בבדיקתו אע"ג שיש לו טרחא גדולה שכותלי הבית בנויים באבנים קטנים ואין עליהם טיחה כי מצוה זו היא גדולה מאד ולפום צערא אגרא ויבדוק במקום קיבול העשוי בבנין הכותלים שקורין בלשון ערבי בשם רואזי"ן וכיוצא בזה ואם שכח או נאנס ולא בדק בלילה יבדוק ביום תכף ומיד אחר תפלת שחרית ותהיה הבדיקה לאור הנר ורק באכסדרה שאורה רב אין צריך נר :

ד' לא יתחיל שום מלאכה ולא יאכל עד שיבדוק וטעימא בעלמא לאכול פירות או פחות מכביצה פת מותר קודם בדיקה וגם אם יש לו עת קבוע ללמוד לא ילמד עד שיבדוק :

ה' קודם בדיקה יברך אקב"ו על ביעור חמץ לפי שהבדיקה היא צורך הביעור ואע"ג דמצוה זו היא באה מזמן לזמן אין מברכים עליה שהחיינו מיהו כתבו האחרונים אם נזדמן אצלו בגד חדש או פרי חדש יברך עליו שהחיינו ויכוין לפטור גם מצוה זו ואם שכח ולא בירך על ביעור חמץ יברך כל זמן שלא סיים הבדיקה ואם בודקים עמו בני הבית יברך הוא לבדו ויתכוונו הוא והם לצאת י"ח ולא ידבר בין הברכה לתחלת הבדיקה ואם דיבר שלא מענין הבדיקה צריך לחזור ולברך וטוב שלא ידבר בדברים אחרים עד שיגמור כל הבדיקה ויצניע החלה החמץ שיש לו בעבור אכילתו ויכפה עליו כלי :

ו' המנהג שמוליכין עם הבודק קערה שנותנין בתוכה חתיכת לחם וסכין כדי להטע בה בחורין וסדקין ויש נוהגין לתת עשרה פתיתי חמץ בזויות הבית קודם בדיקה כדי שימצאם הבודק ויבערם ופה עירנו בגדאד נוהגין להניח בקערה הנז' מעט מלח והטעם דהשטן וגונדא דיליה מתקנאין במצות בדיקת החמץ הרבה ולכן מוליכין עם הבודק מלח לדחות המשטינים ומקטרגים ע"ד שאמרו בהשמת המלח על השלחן ועוד ע"א דעושין כן לסימנא טבא בנזכה לשנים רבות לבדוק בכל שנה דהמלח הוא סימן לקיום דכתיב ברית מלח שהוא דבר המתקיים :

ז' אחר הבדיקה בלילה מיד יבטלנו ויאמר כל חמירא וכו' דלא חזיתיה וכו' ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא וצריך שיבין דמלת חמירא הוא שם הכולל חמץ ושאור גם יבין דהביטול הוא שעושהו הפקר ואין לו רשות בו ויאמר הביטול שלשה פעמים כמ"ש במ"ב :

ח' החמץ אסור באכילה ביום י"ד מארבע שעות ולמעלה אבל בהנאה מותר בשעה החמישית ג"כ ואלו הם שעות זמניות ונחשוב אותם מעמוד השחר ואחר אכילתו ינקה שיניו בחתיכת עץ דקה שיכנסנה בחורין וסדקין שבשינים כדי שלא ישאר חמץ דבוק שם ואחר ניקוי ירחוץ וידיח פיו היטב בפנים וישפשף שיניו באצבעו היטב דהחמץ בפסח במשהו מעשה באחד שהיה נזהר הרבה בשמירת המצה בלישה ואפיה ובכל הלכות פסח והנה בליל פסח אחר שישן חלם דא"ל אדם אחד אוי לו שאכל חמץ משהו ויקץ ויתמרמר מאד ויבך בכי גדול וחזר ויישן מתוך בכייתו ויחלום והנה איש מדבר עמו וא"ל זה החמץ שאכלת הוא שנשאר בין השינים פירור קטן החמץ מאכילה שאכל בע"פ בבוקר ובעת שהיה אוכל ולועס המצה בלילה נפרד אותו פירור מבין השיניים ונדבק במצה ואכלו עם המצה על כן כמה וכמה צריך האדם לשום לבו בדבר זה להזהר בנקוי שיניו היטב :

ט' מי שיש לו חמץ בחנותו וא"א לפנותו מחנותו למכרו לגוי שצריך למכרו בעודו בחנותו לגוי יזהר למכרו כפי הדין שיקבל מן הנכרי מעות ויאמר לו בפירוש שהוא מוכר לו כל החמץ פ' שיש לו בחנות וגם הוא מוכר כל הכלים שמונח בהם החמץ כי היכי דלא להוי כליו של מוכר ברשות לוקח דלא קנה וימסור לו כל המפתחות של החנות ויאמר לו בפירוש שהוא מוכר לו המפתחות כדי שיכנס לחנות בכל עת שירצה ויעשה בחמץ שבתוכו כחפצו ורצונו כאדם העושה בשלו בלי שום מוחה שבעולם מיהו עדיף טפי שלא יעשה דרך מכירה אלא דרך מתנה שיתן במתנה גו"ם את החמץ ואת הכלים שמונח בהם לנכרי וימסור לו המפתחות של החנות כדי שילך הנכרי ויעשה בחמץ כחפצו ורצונו מפני שדרך המתנה היא יותר נכונה דהמכירה אינם טועים כהקנה וכל זה יעשה בבוקר תכף אחר תפלת שחרית כדי שלא ישכח מחמת טירדה ואע"פ שזה הגוי מחזיר לו הכל אחר הפסח ואינו נהנה כלום אין בכך כלום כיון דבאמת הנכרי קנה כל זה כפי הדין :

ואותם שיש להם מיני מתיקה שיש בהם קמח לא ישהו אותם בבית אלא ימכרו לגוי או יתנו אותם לו במתנה גמורה ואע"פ שהגוי הוא מחזיר אותם להם אחר פסח וכן אותם שיש להם דגן שקורין בורגי"ל

וכן

וכן משקה שקורין בירה צריכין למכור לנכרי או ליתנס לו במתנה גמורה ויקחם אצלו לביתו ואם שכחו ולא מכרום או לא נתנום במתנה לנכרי קודם פסח ועבר עליהם הפסח אסורים בהנאה אחר הפסח אבל סוכ"ר הבא מערי אינדי"א וכן קו"ד הבא מערי אירופא וכן מתוק שקורין נבא"ת מותר להשהותם בבית בפסח ורק אין אוכלים מהם בפסח ומי שיש לו חמץ בספינה או בשיירה ימכרנו לנכרי במעות ובשטר ויבא אצל המורה ללמדנו נוסח השטר איך הוא :

י' אחר שגמר אכילתו ביום י"ד ישרוף הוא בכבודו ובעצמו את חמץ הנשאר דמצוה בו יותר משלוחו אבל אסור לזרוק החמץ לרשות הרבים משום בזיון וגם יש בזה חילול השם בעיני הגויים והמנהג לשרפו בחצר בערבה של הושענא ועיין חיים לראש דף י"ב ואחר שריפתו יבטלנו מיד ויאמר דחזיתיה ודלא חזיתיה וכו' ויאמר הביטול שלשה פעמים ולא יבטלנו קודם שריפה כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו ואם לוה ככר קודם פסח מוטב להחזירו קודם פסח ואם לא החזירו קודם יחזירנו אחר פסח ואין בזה חשש ואם לא יחזירו יש בזה משום גזל :

י"א הלובש כתונת חדשה ממין הבגדים שיש בהם חמץ נוקשא שקורין בערבי נש"א צריך לכבסה קודם פסח היטב שיפרה אותה במים קודם כבוס כדי שיוכל להעביר את זה הנש"א ממנה ע"י כבוס וילבשנה במועד שאם תשאר בזה הנש"א שבה אז קרוב הדבר שיבא זה הנש"א בתוך פיו במועד בזמן שהחמץ אסור במשהו יען כי דרכן של בני אדם כשהוגרין מכניסיים בבית הכסא לאחוז הכתונת בשיניהם וגם לפעמים מקנח פיו וכן שיניו בכותנתו וכן יזהרו לכבס קודם המועד מטפחות החדשות הבאים מערי אירופ"א שגם אלו יש בהם חמץ נוקשא שקורין נש"א וכן יכבסו המפה שפורסין על השלחן שאוכלים עליו שיש בה נש"א וכן בבגד שפורסין על המצות כשיושבין עליהם בסעודתם בשלחן דיזדמן חתיכת לחם לחה או פרי לח שנופל עליה וקולט מן הנש"א הנז' וטועם אותו בפיו וכן כיוצא בזה :

י"ב לא ישתמש בכלים של חמץ בפסח בלי הכשר וכפי תשמישו הכשר שלו שאם נשתמש בו חמץ ברוטב ברותחין הכשרו ע"י הגעלה במים רותחין ולא יכנים הכלי תוך המים אלא רק אם הוא רותח ואם נח מרתיחתו יבעיר עוד אש וירתיחו המים ואז יגעיל גם וטוב להשהות מעט את הכלי בתוך הרותחין כדי שיכנסו הרותחין לתוך עובי הכלי וכדי יציאת הציגול לחוץ וכנז' בש"ע לר"ז ז"ל ודוקא שהיה מועטת ישהה אותם אבל לא ישהה הרבה וקודם ההגעלה ישופם היטב ויעביר מהם כל חלודה ואם יש גומות שא"א לנקות החלודה משם צריך ליבון במקום הגומות וגם ידות הכלים צריך להגעיל ויזהר להגעיל קודם שעה השישית כדי שלא יצטרך לכמה הנהגים ואפילו המגעיל קודם שעה השישית יזהר שלא יהיו הכלים בני יומן משום דלא לחלף בכלי של איסור כי בשאר ימות השנה אין להגעיל כלי של איסור אלא א"כ אינו בן יומו והמגעיל ע"י צבת יגלגל הכלי וגם כיסוי הקדרה צריך הגעלה :

וכתוב בשער טעמי המצות פ' עקב אזהרה מרבינו האר"י ז"ל ראוי ליזהר שלא ללבן הכלים של נחשת עם בדיל מהותך כדרך העולם להשתמש בהם מצה עד שיגעילם תחלה לפי שזה הבדיל שהותך עליו נעשה קליפה על הנחשת ומונע פליטת החמץ מהוכו אם יגעילוהו אח"כ והליבון בבדיל עצמו אינו מועיל לפי שהלבון נתנו לו חז"ל שיעור שיותזו ממנו ניצוצות וליבון הבדיל לא יתלבן שיעור נתיזת ניצוצות ולכן יותר טוב להגעילו תחלה לפלוט החמץ ואח"כ ילבנהו הגוי לפניו בבדיל ויזהר שלא יכבה הכלי אח"כ במים שלפני האומן שבהם מכבה הכלים של חמץ עכ"ד יע"ש ופה עירנו יע"א לא נהגו בכך אלא מלבנים כלים שנשתמשו בהם בחמין כל השנה בבדיל תחלה ואח"כ מגעילים אותם להשתמש בהם בפסח ואין אנהגו מוחין בהם מפני דפה עירנו אין דרכם לבשל בכלים אלו בשאר ימות השנה חמץ גמור בעין כתבשיל שיש בו פת וקמח ורק במחבת דרכם לטגן בה עיסה מקמח ואפ"ה אין זה רוב תשמישה ולכן אין אנחנו מוחין בהם לעשות ע"פ אזהרת רבינו האר"י ז"ל הנז' אך ודאי ירא"ש צריך להזהר בכך וכן בכלי שנאסר משום בשר בחלב וכן שאר כלי איסור שרוצה ללבנו בבדיל ולהגעילו שצריך ליזהר כל אדם בזה להגעילו תחלה ואח"כ ילבנו בבדיל כמו אזהרת רבינו האר"י ז"ל הנז' :

י"ג נהגו לשטוף הכלים בצונן אחר הגעלה כדי שלא יבלע הכלי מן לכלוך מים רותחין שעל גביו כי פליטת הכלי נתערב ברותחין ואע"פ שנתבטל בששים אעפ"כ נהגו לכתחילה להעבירו ע"י שטיפה בצונן וכנז' בש"ע להגאון ר"ז ז"ל ולבוש כתב טעם אחר בזה :

י"ד כלים שנשתמשו בהם ע"י האור ביובש כגון שפודים ואסכלאות שקורין בערבי סגא"ת שנשתמשו בהם חמץ צריך ליבון להכשירם לפסח ולא מהני להו הגעלה והמחבת שמטגנים בה די בהגעלה אבל מור"ם ז"ל כתב צריכה ליבון והמחמיר ללבנה תע"ב מיהו אין צריך ליבון רב שיהיו נצוצות נתזין ממנה אלא די בנבון שיהיה הקש נשרף עליה מבחוץ וכלי חרס אפילו אותם המצופין שקורין פרפורי שמשתמש בהם רותח דכלי שני לא יועיל להם שום הכשר אלא ינקם היטב ויצניעם במקום סגור כדי שלא יטעה להשתמש בהם בפסח וקערות בהם כלי מתכות שהם מצופים בהיתוך זכוכית אין להגעילם וכל כלי זכוכית שנשתמש בהם בצונן אפילו שנשתמש בהם משקה העשוי משעורים שהוא הנקרא בירה יש להם היתר להשתמש בהם בפסח ע"י עירוי שימלאם מים וישארו בהם כ"ד שעות ואחר כ"ד שעות ישפכם ויחזור וימלאם מים חדשים ויהיו ג"כ בהם כ"ד שעות ישפכם ויחזור וימלאם עוד מים חדשים שיהיו בהם כ"ד שעות ובזה מותרים להשתמש בהם בפסח מפני שבליעתם בתחילה היתה בצונן :

ט"ו בשאר ימות השנה אם לוקח כלי מתכות יבן מהגוי צריך להגעילו תחלה ואח"כ יטבלנו ויברך על טבילת כלי ואם הם שני כלים או יותר יברך על טבילת כלים כן המנהג פה עירנו יע"א ודלא כמ"ד דיברך על טבילת כלים אפילו אם מטביל כלי אחד והכלים שמכניסים בהם יין או שכר לקיום שקורין בערבי קרארי"ב דינם ככלי מתכות ואם קנה חדשים וטביל אותם ויברך כסברת הרב בית דוד ז"ל ודלא כהרב מטה יהודה ז"ל כן הסכים עט"ר הרה"ג מור זקיני רבינו משה חיים זלה"ה וכן הנהיג פה עירנו בגדא"ד משנים קדמניות וכן היה דורש ברבים בכל שבת הגדול וכן היה דורש עט"ר הרב מור אבי זלה"ה בכל שבת הגדול וכן אני העבד דורש בכל שבת הגדול בעזה"י כמצא המנהג בזה הוא ברור ויציב ואין כאן חשש סב"ל :

ט"ז אין לשין אלא במים שלנו ושואבים אותם סמוך לבין השמשות או בין השמשות וכתב הרה"ג הרח"ף ז"ל בחיים לראש זמן המוגבל לשאיבה הוא עשרה דקים קודם קריאת המגרי"ב באופן דכיון שנעשה י"ב שעות בשלימות וקרא המגרי"ב אז תכף ומיד יפסוק מלשאוב עוד יע"ש ואסור לשאוב לכתחילה למצות מצוה ע"י

ע"י גוי ויזהר לרחוץ קודם שישאוב ויאמר בפיו שאיני שואב מים לשם מצת מצוה:

י"ז טוב שלא תגע אשה נדה במים ששואבין למצת מצוה וכמ"ש בה"ל ויזהרו לכסות פי הכד יפה שלא יפול דבר לתוכו ואם מניחם בלילה בגג יזהר להורידם קודם הנץ החמה שמא ישכחם ותזרח עליהם השמש או שמא יהיה יום מעונן דיומא דעיבא כוליה שמשא ואם יש לו אכסדרא טוב להניחם בלילה באכסדרא:

י"ח הן למצת מצוה הן לשאר מצות צריך להזהר שלא ילושו קודם עמוד השחר יען שצריך להמתין על המים שיעור לילה אחת עכ"פ ואח"כ ילושו בהם ובערב פסח אם מוכרח ללוש קודם עלות השחר מחמת הרבוי צריך שישאוב את המים בין השמשות של ליל י"ג אבל אם שאבם בבה"ש של ליל י"ד אין ללוש באלו המים קודם עמוד השחר דצריך עכ"פ שיעור לילה אחת אע"פ דיש מקפידים להצריך י"ב שעות מעת השאיבה הנה בשעת הדחק ולצורך גדול יש לסמוך על אותם דס"ל דסגי בלילה אחת אפילו אין בה י"ב שעות וצריך להזהר כשנוטלים מים מן החבית ליתן ללוש בהם שלא יכניס ידיו בתוך המים כי הידים חמין הם ומחממין את המים וכמ"ש רבינו זלמן ז"ל בש"ע גם צריך להזהר שלא ילוש הקמח אחר הטחינה אלא עד שיעבור עליו כ"ד שעות משום דמרתח ע"י הטחינה:

י"ט אין לשין לפסח עיסה גדולה יותר מן תק"ך דרה"ם ויותר טוב ללוש אותה פחות מן תק"ך ושיעור עיסה שחייבת בחלה הוא קמח משקל שבע מאות ושבעה ושבעים דרה"ם כי כן עולה מ"ג ביצים וחומש ביצה למשקל הביצה י"ח דרה"ם וכנז' בפוסקים ועיין חיים לראש דף ק"י יע"ש ומאחר שאנחנו נזהרין שלא יהיה בעיסה שלשין לצורך הפסח שיעור החייב בחלה לכן טוב להניח כל המצות אחר אפיה בסל אחד והסל מצרפם לחלה ואז מפרים חלה ומברך ואם אין לו סל או תיבה אחת לצרפם בתוכה יניח המצות במקום אחד ויפרוס עליהם מפה שלא יתגלו המצות כלל ויפרים חלה והברכה של החלה היא אקב"ו להפרים חלה תרומה ואע"פ דיש מי שכתב הנוסח הוא תרומה חלה המנהג פה עירנו לברך חלה תרומה וכן היו דורשים עט"ר הרב מו"ז זלה"ה ועט"ר הרב מור אבי זלה"ה בציבור בכל שבת הגדול ושמעתי שכן המנהג בעה"ק תוב"ב:

כ' אם שכח ולא הפרים חלה קודם יו"ט ונזכר ביו"ט אין מפרישין חלה ביו"ט כמ"ש בש"ע סי' תק"ו כיצד יעשה יאכל בלא חלה וישייר מצה אחת עד מוצאי יו"ט ויפרים חלה מאותה מצה דהלכת חו"ל אוכל ואח"כ מפרים ואע"פ שיש אומרים דלא אמרינן בחוצה לארץ אוכל ואח"כ מפרים אלא דוקא בהיכא דהוה בהו שיעור חלה בשעת עיסה אבל אם לא היה בעיסה שיעור חלה אלא אח"כ נצרפו בכלי אחד ונתחייבו בחלה לא מהני בזה לשייר מצה אחת להפרים ממנה חלה במוצאי יו"ט אלא צריך שישייר מעט מכל מצה ומצה כדי לתרום מן המוקף הנה העלתי בסה"ק מקבציאל העיקר כסברת החולקין דס"ל גם בכהאי גוונא דלא היה שיעור בעיסה תחלה אלא שאחר אפיה נתנם בכלי לצרפם מהני לאכול מהם קודם הפרשת חלה ורק אח"כ ישאיר מצה אחת ויפרוש ממנה חלה על כן אם שכח ולא הפרים קודם יו"ט יסמוך על סברה זו לאכול ולהפרים אח"כ ממצה אחת ועיין בש"ע לר"ז ז"ל ה"פ סי' תנ"ז סעיף יו"ד וי"א יע"ש:

כ"א אחר שיברך ויפרים יאמר בפיו הרי זו חלה כדי שיקרא לה שם בפיו אחר הברכה ואע"ג דאיכא רבים דס"ל דלא בעינן לקרא לה שם עכ"ז כיון דאיכא רבוותא דס"ל הכי מאי הפסד יש באמירת ג' תיבות אלו למעבד אליבא דכ"ע כן העליתי בס"ד בתשובה בסה"ק רב פעלים:

כ"ב הרא"ש ז"ל היה משתדל בעשיית מצת מצוה בכבודו ובעצמו וכן ראוי לכל אדם לעשות ואמר רבינו האר"י ז"ל המטריח עצמו במצת מצוה עד שמזיע יועיל לתיקון קרי והנה אחר שיסיר המן יאמר בתחלת הלישה כל פירורים שיפלו בשעת לישה ועריכה וכן בצק הנדבק בכלים יהיו הפקר כעפרא דארעא והמנהג להגיע הלולבין להסיק בהם התנור לאפיית מצת מצוה והנה מצות מצוה זו מצוה מן המובחר ללוש ולאפות אותה בערב פסח אחר שבע ומחצה ועיין ברכ"י ז"ל:

כ"ג אם נמצא חטה במצה בעודה היא אם אינה מבוקעת יקח מן המצה כדי נטילת מקום והמצה עצמה מותרת ואם היא מבוקעת יאסור כל אותה המצה שנמצאת בה החטה אבל אם החטה נמצאת בעיסה אפילו היא מבוקעת נוטל בה כדי נטילת מקום בלבד וזורקו לאש וכל העסה מותרת מפני שיש בזה הפסד מרובה וגם שעת הדחק וכמ"ש בסה"ק מקבציאל:

כ"ד אסור לעשות מלאכה בפסח מחצות ולמעלה אפילו בחנם וצריך להסתפר קודם חצות ואם שכח קודם חצות יסתפר אחר חצות ע"י גוי אך צריך שיעמיד ישראל ע"ג לראות מתחילת תספורת עד הסוף ואפילו קציצת הצפרניים טוב להזהר לקוץ אותם קודם חצות:

כ"ה הבכורות אפילו הם כהנים או לויים מתענים בערב פסח בין בכור מאב בין בכור מאם ודוקא הזכרים אבל הנקבות לא נהגו להתענות והזכר אפילו נולד אחר נפל ג"כ יתענה והנולד אחר ולד שמת תוך שלשים יום וכלו לו חדשיו לא יתענה דיש לסמוך בזה על הגאון שבות יעקב והגאון דגול מרבבה דמקילין בזה ואם הבכור עצמו היה החתן או אבי הבן או סנדק מותר לאכול ואין צריך לפרוע תעניתו אחר החג אבל אם נזדמן לו פדיון שפודה את בנו אין לאכול ויש נוהגים דהחתן מזמין את הבכורות לסעוד בו ביום אצלו בסעודת החתן וכן אבי הבן בסעודת מילה ואין אנחנו מוחין ביד הנוהגים בכך מיהו אינו יכול להזמין הרבה אלא רק למלאות להשלים העשרה ולא יותר ועיין ח"י ובסעודת סיום מסכתא אם הבכור גמיר וסביר להבין מה שאומרים בעת הסיום מותר לו לאכול שם ועיין חיים לראש:

כ"ו אסור לומר בשר זה לפסח אלא יאמר בשר זה ליו"ט ואסור לאכול מצה בערב פסח וגם בלילה של ערב פסח אין לאכול אבל מצה מבושלת שבישלה קודם י"ד מותר לאכול בי"ד כן העלתי בתשובה בס"ד בסה"ק רב פעלים ולא יאכל הרבה בערב פסח כדי שיאכל בליל פסח לתיאבון משל למי שיזמין אצלו אורח וכו':

כ"ז יזהרו הנשים בבדיקת החזרת והכרפס דכל תולע יש בו חיוב חמשה מלקיות והדבר הזה תלוי בצואר האשה בעלת הבית דכל בני הבית סומכין עליה בזה ואם מקילה בבדיקה אפשר שיהיה תלוי בצוארה חיוב מלקיות יותר משערות ראשה בפרט בהיות בני הבית מרובין ובמקומות אלו שהתולעים קטנים מצויים הרבה בירקות מעשה בחכם אחד שנכנס בערב פסח לחצר אחד וראה את האשה בעה"ב לפניה שני סלים גדולים מלאים חזרת והיא רוחצת העלים של החזרת ורואה אותם במהירות כלאחר יד ומנחת בסל לפניה ויאמר לה החכם כמה שערות יש בראשיך א"ל לא מניתי אותם ולפי דעתי א"א למנותם א"ל שערות ראשיך אפשר

אפשר להמנות אך חיוב המלקות אמר בגולרך א"א להמנות א"ל מה אעשה בני הבית מרובין ורוצים לאכול חזרת הרבה כי ערב להם א"ל תשובה זו לא תצילך ביום הדין על כן שמעי לעצתי ותאכילי העלין שצריך להם בדיקה מרובה ותקחי הקלחים דוקא וכן הכרפס הבדקי להם שיעור מועט לצאת י"ח דוקא על כן בית שאוכליו מרובין ולא יש בודקים הרבה יעשו כן ונוהגים שלא לאכול חזרת בערב פסח וכן בחו"ל אין אוכלים חזרת ביום ראשון של פסח :

כ"ח יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום כדי שיקדש מיד כשתחשך דהיינו אחר צאת הכוכבים וישתה בהסיבה כל ארבעה כוסות וכולם צריכין מזיגה ויעשה המזיגה במים בשלש פסקות זא"ז ובעה"ב ימזוג לו הכוס אחד מבני הבית דרך חירות גם יקבל הכוס בשתי ידיו משתי ידיו של הנותן וגם אכילת כל ארבע כזייתות של מצה יהיו בהסיבה בין אנשים בין הנשים בין הגדולים בין הקטנים וההסיבה צריכה להיות על צד שמאל ואפילו איטר מסב על שמאל כל אדם ודלא כמאן דכתב להפך :

כ"ט צריך לשתות רוב הרביעית בבת אחת דהיינו בשתיה אחת ולא יפסיקנו בשתי שתיות ובדיעבד אפילו הפסיק כמה פעמים יצא ורק לא ישהה מתחילת שתיה עד הסוף יותר מכדי שתיית רביעית ומשקל הרביעית הוא כ"ז דרה"ם ולכתחילה צריך שישתה כל הרביעית בשלימות אך בדיעבד אם שתה רוב רביעית יצא י"ח וכנז' בפוסקים ולענ"ע דברכה אחרונה אין לברך בשותה רוב רביעית משום דיש בזה פלוגתא וסב"ל עכ"ז בליל פסח דאיכא ד' כוסות וברכה אחרונה שייכא לכולהו אם בחד מנייהו או בהכי מנייהו שתה רביעית שלם יוכל לברך אח"כ ברכה אחרונה אבל אם לא שתה בשום חד רביעית שלם לא יברך ברכה אחרונה על היין דסב"ל על כן ידחוק עצמו לפחות בכוס אחד לשתות רביעית שלם ואם יש בכוס כמה רביעיות צריך לשתות רובו וכל הארבע כוסות צריכין שטיפה והדחה שיהיו מבית ומחוץ בכל פעם :

ל' מביאין לפני בעה"ב קערה שיש בה שלשה מצות ומרור וחרוסת וכרפס וזרוע וביצה והחרוסת זכר לטיט שנשתעבדו בו אבותינו לכך מניחים בתוכו אגוזים ושקדים והזרוע זכר לפסח דבזמן בהמ"ק היה מביא גם את הפסח בשעת אמירת ההגדה והביצה זכר לקרבן חגיגה ומנהגינו לעשות הזרוע צלי והביצה בלוקה במים ואם שכח ולא צלה הזרוע בערב פסח מותר לצלותו בליל פסח אע"ג דאין אוכלין צלי גם ביום ראשון וכמ"ש בסה"ק מקבצי"אל וצריכין להזהר בכל ביצים שמולקין בקדרה בפסח שירחצו תחילה במים צוננין בתוך כלי אחד בפ"ע מפני כי אצלינו אלו המוכרים את הביצים קונים אותם מן הערביים והם מניחים אותם עם הקמחים שלהם ונדבק על קליפתם קמח לכך ירחצום היטב תחלה כי חמץ בפסח במשהו :

ל"א נוטל ידיו לצורך טיבול ראשון ולא יברך על נטילה זו ואשרי הנזהר ליטול ידיו בטיבול משקה בכל השנה כולה ועט"ר הרב מור אבי זלה"ה היה נזהר בכל השנה והיה מזהיר לכמה בני אדם בזה כי באמת מנהג העולם להקל בזה בשאר ימות השנה הוא בנוי על סברה יחידאה ועיין בשו"ת מטה יוסף ז"ל מ"ש בזה :

ל"ב יקח כרפס פחות מכזית שלא יתחייב בברכה אחרונה ויברך עליו בפה"א ויכוין לפטור המרור ויטבל אותו בחומץ ויאכלנו בלא הסיבה וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל וכן מנהגינו מזמן עט"ר הרה"ג מור זקיני זלה"ה לאכלו בלא הסיבה וטיבול ראשון זה שהוא כרפס בחומץ הוא זכר לסיבת קושי השעבוד שהיה בשביל מכירת יוסף הצ"ה שהטבילו כתונת פסים שלו בדם ומכרוהו וגרמו צער ליעקב אע"ה וזה נרמז בכרפס והיינו אותיות כ"ר הם סוף מכר ואותיות פס הם ראש פסים וטיבול שני שהוא מרור בחרוסת הוא זכר לקושי השעבוד עצמו שמיררו חייהם במעשה הטיט הרמוז בחרוסת וכמ"ש בזה בסה"ק מקבצי"אל ולע"ג שאמרנו שצריך ליקח כרפס פחות מכזית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה הנה אם שנה ואכל כזית צריך לברך אחריו בנ"ר ועכ"ז לא יברך על המרור בפה"א יען דחשיב מצרכי הסעודה הבאים תוך הסעודה ויזהר שלא יאכל כל הכרפס שיש בקערה אלא ישאר בקערה מהכרפס עד אחר המוציא דצריך שיהיה סוד הקערה שלם עד לאחר אכילת מצה ומרור :

ל"ג יקח מצה האמצעית ויחלקנה לשתיים ויתן חציה הגדול לאחד מהמסובין להצניעו לאפיקומן וחצי הב' הקטן יניח בין שתי המצות השלימות וכפי הסוד יחלקנה להאמצעית צורת ד"ו וצורת ד' יניח לאפיקומן וצורת ו' יניח בין המצות וכשאומר הא לחמא עניא יגביה הפרוסה ויאמר הא בצירו"י ומנהגינו לכפול פיסקא זו ג"פ ואח"כ יצוה להניח הקערה בסוף השלחן גם ימזגו הכוס ויניחו לפניו כדי שישאלו ויאמרו מה נשתנה וכשיתחיל לומר עבדים מניחים הקערה לפניו וכשאומר אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן מנהג יפה לאחוז חצי המצה הממונה לאפיקומן להראות לבני המסיבה שהוא זכר לפסח וכנז' בספר תניא וכשמגיע למצה זו יגביה המצה השלימה העליונה שלפניו לחבוב מצוה וכן ה"ה כשיגיע למרור זה אבל כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין לא יאחוז הזרוע בידו אלא יראנו בלבד וכשיגיע להיא שעמדה יאחוז בידו הכוס שמזגו לו ויכסה הפת ויזהר לכסות הפת בכל עת שלוקח הכוס בידו :

ל"ד יטול ידיו ויברך ענט"י ויקח המצות שלשתם ביחד משום לחם משנה ויברך המוציא וישמיט השלישית וישאר בידו מצה העליונה והפרוסה ויברך על אכילת מצה ויבצע מהעליונה והפרוסה כזית מזו וכזית מזו וכל כזית הוא תשעה דרה"ם ויטבלם במלח ג"פ ויאכלם בהסיבה ויכניס שתי כזייתות אלו בפיו ביחד כדי שיאכל משניהם בבת אחת ואם יש לו אונס שאינו יכול לעשות וירצה לפרר כל כזית פרורין קטנים להכניסם בפיו אז יכניס פירורי כזית השלימה תחלה וכנז' באחרונים ואח"כ יקח כזית מרור וישקענו בחרוסת וינער מעט מן החרוסת דבעי טעם מרור ויברך על אכילת מרור ואין צריך הסיבה ואח"כ תכף נוטל מצה השלישית ובוצע כזית ממנה וכורכו עם כזית מרור ומטבל בחרוסת ואומר זכר למקדש כהלל הזקן וכו' ויאכלם בהסיבה ויזהר שלא ידבר דברים חילונים בין אכילת מצה לאכילת הכורך ולכן יאכלם בזא"ז תכף בלא עיכוב ואח"כ סועד וגומר סעודתו בשמחה ובטוב לבב :

ל"ה אחר שגמר סעודתו יאכל בשמחה וששון את האפיקומן השמור בתוך המפה זכר לפסח שנאכל על השבע ולכן יזהר שלא יאכל הרבה בתוך הסעודה כדי שיאכל האפיקומן לתאבון ויאכל ממנו שני כזייתות למצוה מן המובחר שהם כזית אחד זכר לפסח וכזית אחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח ואם הוא זקן או חולה מאד וקשה עליו לאכול שתי כזייתות יאכל כזית אחד דוקא זכר לפסח וצריך לאכול אותו במקום אחד ולא בשתי מקומות ואפילו בחדר אחד בשתי שלחנות אסור ויזהר לאכלו קודם חצות וטוב שגם הלל יאמר קודם חצות

חצות ולא יתנמנם באמצע אכילת האפיקומן ואם הוא מסב לבדו על השלחן אפילו בתוך הסעודה קודם אכילת האפיקומן לא ישן ועיין בש״ג ז״ל :

אחר האפיקומן אין לאכול שום דבר משום דבעינן שיהיה טעם האפיקומן בפיו עד שישן ורק מים מותר לשתות ויש מתירין בקהוו״א ויש לסמוך עליהם לצורך גדול ושתיית עשן הסמים הרה״ג בח״ל להזהיר בליל ראשון אבל בליל שני התיר ומה שקורין אותו אפיקומן הוא נוטריקון אפיקו מיני שלא יאכלו עוד ושמעתי הרב מו״ר אבי זלה״ה פירש אפיקו מ״ן ר״ת מיין נוקבין השולין מן מצות אכילת מצה ואכילה זו היא מצוה האחרונה ודפח״ח :

ל״ו אם שכח ולא אכל האפיקומן עד שנטל ידיו או אמר הב לן ונבריך אוכל אותו בלא ברכת המוציא ואם לא נזכר עד שבירך בהמ״ז אם לא שתה כוס שלישי יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ואם שתה כוס שלישי ואחר כך נזכר הנה אם אכל תוך הסעודה מזאת המצה השמורה משעת קצירה שעור כזית סומך על זה ואם לאו אז אפילו אם לא נזכר אלא עד אחר ההלל יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך על הכוס ועיין בית דוד סי׳ רכ״ט דף ע׳ ושו״ג סי׳ תע״ז סק״א יע״ש :

ל״ז חייב אדם לספר בנסים ונפלאות שעשה השי״ת לנו ולאבותינו עד שתכריחנו השינה לישן ואיתא בזוה״ק פקודא לספר ביל״מ וכו׳ וקב״ה חדי בהאי סיפורא וכניש לכל פמלייא של מעלה ואמר להון זילו שמעו האי שבחא דלתתא ובהאי סיפורא דקטי ריקעייא ויסבי חילא למאריהון ובזה כל המרבה לספר ביל״מ ה״ז משובח בפמלייא של מעלה שהקב״ה משתבח בזו כדכתיב ישראל אשר בך אתפאר :

ל״ח צריך לומר ק״ש על המטה עם הפסוקים הנהוגים בכל לילה בסדר רבינו האר״י ז״ל ואם הוא ניעור עד אחר חצות יאמר אותה מעט קודם חצות ובחו״ל כל הלכות לילה ראשונה נוהגת בלילה שניה וצריך לברך שהחיינו בחו״ל בשתי לילות הראשונים של פסח בקידוש אבל בלילות האחרונים שהם יום ז׳ ויום ח׳ של פסח אין מברכין שהחיינו בקידוש וכשאומרים שהחיינו בלילה הראשונה יעשה כונה גם על אכילת מצה :

ל״ט העובר לפני הנחתום גוי בפסח לא יריח מפת חם ומצאתי כתוב דאין מכין הכלבים בחג הפסח ובפרט ביום א׳ וביום ב׳ שבהם מספרין ביל״מ ואע״פ שאחז״ל על הכלב מחה אודניה וחוטרא אבתריה מסירין החוטרא מעליהם בפסח כי בליל פסח ביל״מ כתיב לא יחרץ כלב לשונו שמחו גזרתו יתברך באותה הלילה דלכן אמרה תורה על נבלה לכלב תשליכון אותו :

מ׳ ישגיחו מוכרי הלימונים בשקים שלהם שלא יהיה בשקים חמץ בעין שדרכם להיות דבק בהם חמץ מחמת שבמקום ההוא של הלמונים דרכם להשתמש בהם בקמח ובא עליהם מים ומתלכלך השק בקמח שנעשה חמץ בעין והמגדל תרנגולים יברר הלול שלהם מהשעורים ויקנה להם קודם פסח דוחן או זור״א ויתחיל להאכילם מזה קודם שיכנס הפסח ומותר לקנות תרנגולים בתוך הפסח ויאמר בפירוש שאינו רוצה לקנות הזפק כלל ואחר שחיטה יפתחנה תכף וישליך הזפק לחוץ ועיין בשיורי ברכה ובטוב עין ופה עירנו יש כמה בעלי בתים שאין אוכלים תרנגולים בפסח משום גדר וסייג דחוששין פן ימצא בהם חיטין ושעורים והרוצה לאכול תרנגולים מפני שיש לו סיבה הכרחית יעשה התרה על מנהג שלו וכנז׳ בלב חיים ח״ב סי׳ ר״ז :

מ״א פה עירנו יש הרבה בעלי בתים נוהגים שלא לאכול אורז בפסח מפני כי האורז ימצא בו תערובת חיטין ושעורים וצריך לבדקו תחלה פעמיים ושלש וחוששין שמא ישגו בבדיקה וישאר באורז חיטה ושעורה ויכשלו בו לכך בדילין ממנו ויש נוהגים לאכול אחר בדיקה על כן אם הבעה״ב אוכל אורז והמבשל שלו נוהג שאינו אוכל אורז אסור לבשל אורז ביו״ט לבעה״ב כיון דהוא נוהג איסור באכילתו משום גדר וסייג אבל לטלטלו ביו״ט מותר כן העליתי בס״ד בתשובה בסה״ק רב פעלים ודומה לדין זה תמצא גם בשאר ימים טובים שאם זה המבשל אכל בשר ביו״ט אסור לבשל חלב לאחרים אא״כ יש בהם ביום שיעבור זמן שש שעות אחר אכילת הבשר כדי שראוי שיאכל זה מן התבשיל ההוא בו ביום אבל אם לא יש שהות ביום שיאכל הוא עצמו ממנו אסור לבשל לאחרים מיהו בטלטול שרי :

מ״ב לא ישתו חלב מבהמת גוי בפסח שמא האכיל אותה חמץ ואם לוקחין שאור מן הגוי אחר הפסח יזהרו להפריש מאותה עיסה חלה שתהיה גדולה משיעור השאור כולו :

מ״ג אין אומרים תיקון לאה בחול המועד של פסח ויזהרו בכל ימי המועד לעסוק בתורה הנותנת חיים לעושיה בעוה״ז ובעוה״ב :

הלכות אם חל ערב פסח בשבת קודש
לחיים טובים ולשלום :

א׳ בודקין בליל י״ג כפי ההלכות שכתבנו לעיל בבדיקה של ליל י״ד והבכורות מתענים ביום חמישי על כן אם הבודק הוא בכור יטעום קודם הברכה פירות או מיני מזונות כדי שיבדוק ביישוב הדעת ובנחת ואחר הבדיקה יבטל החמץ כמ״ש בליל י״ד אבל ביטול של היום לא יבטל ביום ששי אלא יבטל ביום שבת ויזהר שלא ישכחהו אך ביעור חמץ יעשהו ביום ששי שישרוף הפתיתים שאינו רוצה לאכלם ומשייר פת לצורך סעודת ליל שבת וסעודת שחרית דשבת והביעור בערב שבת יעשהו קודם חצות כדרך שעושה בי״ד כשחל בחול כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים :

ב׳ ביום שבת קודש שהוא יום י״ד ימהרו להתפלל בבוקר כדי לצאת במהרה לאכול סעודת שחרית שלא יכשלו באיסור אכילת חמץ בערב פסח אחר הזמן אך יזהרו שלא יתפללו בחפזון ובמרוצה ואם יש חתנים באותו שבת לא יזמינו אבות הבנים אורחים הרבה לעליית ספר תורה כדרכן כדי שלא להאריך הזמן בכך שצריך לצאת מהרה לאכול סעודת שחרית וימהרו לקדש ולאכול תכף ויאכלו כל חמץ שיש אצלם בבית קודם שיחול איסור אכילתו ואם נשאר חמץ שאין יכולים לאכלו יתנוהו לגוי ולא יזרקיהו לרשות הרבים ואין מבשלין לשבת זו תבשיל שדרכו להיות דבק הרבה בקדרה שלא יתקנה באצבע כדי שלא יצטרך להדיח הקדירות והקערות מיהו אם בישל בזה ונדבק התבשיל בקדרה מותר להדיח הקדרה במים בידו אבל לא בסמרטוט משום איסור סחיטה בשבת והדחה זו נחשבת קצת צורך היום דאיכא בזה צורך מצוה כמ״ש הפר״ח וכנה״ג ושו״ג ואם אפשר לקנחו באצבע אסור להדיח כנז׳ באליה רבא ושאר אחרונים ואחר שיגמור כל אכילתו ולא ישאר אצלו חמץ אז יבטלנו ויאמר כל חמירא וכו׳ דחזיתיה ודלא חזיתיה :

ג׳ יאכל סעודת הלילה ושל שחרית בשבת זו בחדר במקום אחד דוקא ולא ישנו בלילה ובשחרית פירורין הרבה על השלחן ואם נעשה פירורין ישגיח עליהם לאכלם תכף קודם שיפול עליהם משקה וימאסו ואחר אכילתם ינערו השלחן או המפה בר״ה בשביל פירורין

פירורין קטנים שאין נלקטים ביד לאכלם גם עוד אחר אכילה יכבדו המקום שאכלו בו משום איזה פירורין שנפלו וישליך הזבל לנ"ה אבל לא יניח הזבל באשפה שבחצרו ומותר לאכול ביצים בשבת זו בשחרית ואין חשש בזה משום אכילת ביצים בליל פסח דאין זה דומה לחזרת וכיוצא אך יש נוהגים שלא לאכול בשבת זו ביצים בשחרית מפני שמניחים ביצה בליל פסח בקערה ואוכלים אותה זכר לקרבן חגיגה וכל אחד יעשה כמנהגו בדבר זה:

ד' בגדי מועד ילבשום בשבת זו אחר מנחה וגם הכתונת יחליפו אותה אחר מנחה מפני שאכל החמץ בלילה ובשחרית בהיותה עליו וחוששין שמא דבק בה איזה פירור קטן של חמץ אבל במכנסיים ועלית אין חשש זה ומי שהוא עני ואין לו אלא כתונת אחת שלבשה בליל שבת יזהר בעת אכילתו לתחוב בית יד של הכתונת לפנים ואחר אכילתו יבדוק כותנתו:

ה' סעודה שלישית יעשנה בפירות אחר מנחה וטוב לעשותה בפירות שברכתן מעין שלש ויביאום לפניו בקערה על השלחן ויאמר ג"כ קודם שיאכל אתקינו סעודתא וכו' כשאר שבת ולא ירבה באכילתו כדי שיאכל בלילה לתאבון ובזה השבת מנהגי לדרוש בע"ה בבית הכנסת על ההגדה אך צריך להקדים כדי שנתפלל בתשע ומחצה ודרוש שבת הגדול הוא בשבת הקודם:

ו' מצת מצוה שיוצא בה ידי חובתו בלילה ראשונה לא יטלטלנה ביום שבת זה שחל בערב פסח כי מוקצים הם דלא חזו למיכל מנייהו דודאי קפיד להאכיל לתנוקות אבל שאר מצות שהם לצורך אכילי בימי הפסח מותר לטלטלם בשבת זו דאע"ג דהגדולים אסורים לאכול מצה בע"פ מ"מ חזו למיכל לקטנים:

ז' סידור השלחן לצורך הלילה לא יעשה אלא אחר חשיכה דאין שבת מכין ליו"ט אך כיון שעבר בין השמשות שהוא אחר קריאת המעריב בשבעה דקים מותר להכין לצורך הלילה וצריך כל אדם לישן ביום שבת זו אחר סעודת שחרית כדי שיוכל להיות ניעור היטב בלילה וה"ה הנשים והקטנים יזהרו בכך ואחר שיקיץ משינתו ביום יעסוק בתורה הנוהגת היום לעושיה וטוב ללמוד משנה פסחים:

הלכות עירוב כשיזדמן שבת אחר יו"ט:

א' צריך לערב בפת ותבשיל ושיעור הפת י"ח דרה"ם ושיעור התבשיל תשעה דרה"ם ופחות מזה אינו מועיל והתבשיל טוב לעשותו ביצים שלוקים קשים דאלו מתקיימים במקומות אלו שהם חמים אבל הבשר לא יתקיים בזמן החום שני לילות ושני ימים דאם חל יו"ט בחמישי ושישי צריך שתשאר חתיכת הבשר ב' ימים ושני לילות דהיינו עד ליל שבת ולכן טוב לעשותו מבילים שלוקים כי אלו יתקיימו ולא יתקלקלו:

ב' נוטל העירוב בידו ומברך אקב"ו על מצות עירוב בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולתקוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיו"ט לשבת והשוחט טוב להוסיף תיבת ולמשחט ואם לא הוסיף לית לן בה דבכלל זה בכלל כל צרכנא וכמ"ש הגאון ר"ז ז"ל ומצוה לאכול העירוב בסעודת שבת:

ג' צריך לשמור עירובו שלא יאבד ושלא יאכלו אותו עד ליל שבת אחר חשיכה ואם אירע לו כך או ששכח ושגג ולא הניח עירוב פה עירנו יע"א יסמוך על עירוב שלי כי אני הצעיר מזכה ומערב בעד כל השוגגין והאנוסין ואותם שיתאבד עירובם קודם שבת:

ד' אם בערב יו"ט שכח ולא הניח עירוב והתפלל ערבית או שאמר ברכו ונזכר אע"פ שעדיין הוא יום לא יניח עירוב אלא יסמוך על שלי:

ה' אם חל יו"ט בחמישי ושישי אע"פ שעשה עירוב ומבשל ביום שישי לצורך שבת עכ"ז אסור לבשל ביום חמישי שהוא יום ראשון לצורך השבת:

ו' אם יש שלש וארבע בעלי בתים דרים בחצר אחת ויש בהם נשים או אנשים שאינם יודעים לערב ורק יש שם אחד שיודע לערב יביאו כולם את העירוב לאותו האחד מן הדרים שם שיודע לערב ויאחז הכל בידו ויאמר יהא שרי לנא ולכל הדרים בחצר הזה:

ז' בעה"ב עם הארץ שאינו יודע לומר נוסח העירוב וכן אשה אלמנה ובניה קטנים שאינה יודעת לומר נוסח העירוב כתב הגאון חיד"א ז"ל בחיים שאל ח"א דף ל"ד מנהג עיר קדשינו ירושלים תוב"ב לשלוח הב"ד זוגא דרבנן יסובבו ויעשו עירובי תבשילין לאלמנות ולכל מי שלא ידע ולקחו מאתם בכל בית פת ותבשיל וכה יאמרו בדין עירובא יהא שרי לבעל הבית הזה ולכל בני ביתו לאפויי ולבשולי וכו' וזהו בתורת שליחות יע"ש:

ולענין הברכה אם יודע זה העם הארץ או האשה לברך ורק נוסח העירוב אינם יודעים העליתי בתשובה בס"ד בסה"ק רב פעלים בדין חנוכה שיוכל לברך החולה בהיותו במטתו ואחר ידליק בפניו בחדרו ושם הבאתי דברי הרב חק"ל אות יו"ד ח"ב סי' ט' בדף ל"א ומח"א בה"ש סי' י"א והפר"ח סי' תל"ב ודברי הרב בעל ערך השלחן מ"ש בספרו חוקת הפסח סי' תל"ב על דברי רש"ל ז"ל והגם דהבאתי שם דברי הרב בית דוד ז"ל בהלכות ר"ה סי' של"ג שכתב שלא יהיה אחד עושה ואחד מברך עכ"ז העלתי בדין חנוכה הנז' שיהיה בעה"ב שהוא חולה מברך ושלוחו מדליק וה"ה לענין זה יכול זה עם הארץ לברך ושלוחו שעומד אצלו אומר תכף נוסח העירוב:

ח' צריך להקדים צרכי שבת מבעוד יום שיהיה שהות ביום שאם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו היום היו אוכלים ונהנים בו ביום קודם בה"ש ממלאכתו שעשה וכמ"ש הגאון רבינו זלמן ז"ל בש"ע:

פרשת שמיני

דע כי בשבתות אלו אשר בין פסח לעצרת דרכי לדרוש בע"ה תהלה בפרשת השבוע ואח"כ אקשר התחלת פרק מפרקי אבות עם פסוק מן הפרשה ואדרוש בפרקי אבות ואח"כ אקשר ההלכות עם המשנה מפרקי אבות של אותה שבת ואגיד ההלכות לכן בשבתות אלו כל קשור ההלכות יהיה עם המשנה דאבות מידי שבת בשבתו בעזה"י:

הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על האמת ועל הדין ועל השלום נ"ל בס"ד אמת הוא חלק מצות עשה ודין הוא חלק מצות ל"ת ושלום הוא חלק מצות דרבנן שעל ידם ישא ה' פניו לישראל וישם להם שלום כמ"ש רז"ל איך לא אשא פנים לישראל שאני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והם דקדקו עד כזית עד כביצה כי מאחר דחכמים החמירו בגדרים וסיגים בזה נעשה שלום לישראל מן המקטרגים שאין יכולים לקטרג ולומר מדוע תשא פנים להם לקבלם בתשובה ולהאריך להם עד שישובו בתשובה וכמ"ש במ"א בזה:

והנה

והנה מכלל מצות חז"ל היא מצות נטילת ידים ומשום דהיא מדרבנן נעשה לה חיזוק יותר דהמזלזל בנט"י חייב מיתה בידי שמים לא ולמד מעובדא דרבי עקיבא בעירובין דף כ"א כשהיה חבוש בבית האסורין דלא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו וכששמעו חכמים בדבר אמרו מה בזקנותו כך בילדותו עאכו"כ ומה בבית האסורין כך שלא בבית האסורין עאכו"כ ע"ש וכל אדם ראוי שיתפעל בזה ושומר נפשו יזהר בה וישתדל לדעת הלכות נט"י שיש כמה דברים שמעכבין בה וכאלו לא נטל דמי ואין בור ירא חטא והנזהר ינחיל טוב :

א' אע"פ שיעור נט"י ברביעית יזהר לטול בשופע ואותם אנשים בורים שנוטלין ואין נוטלין כראוי עונשם יותר מרובה מאותם שאינם נוטלים כלל חדא הנה הם אוכלים בלא נט"י כיון דאין נוטלים נטילה דאויה כפי הדין והב' שמברכים ברכה לבטלה והג' ריב לה' עמהם מאחר דנוטלין למה אין נוטלין כראוי מה הפסד יש בזה ומה עול כבד יש להם בזה אין זה אלא רוע לב על כן איש הירא יזהר ויזהיר אחרים בזה לעשות המצוה כתקנה וכמ"ש בחס"ל סי' קנ"ח יע"ש אך אע"פ דאוכל כזית חייב בנט"י עכ"ז ברכת ענט"י לא יברך אא"כ אוכל כביצה שהוא י"ח דרה"ס ואם דעתו לאכול כביצה ובירך ענט"י ובעת שבא לאכול לא הי' לאכול כביצה אלא רק אכל כזית אין כאן חשש ברכה לבטלה על אשר בירך ענט"י ועכ"ז ידחוק עצמו היכא דאפשר לו לאכול כביצה בשביל הברכה :

ב' חיוב נט"י הוא בין על האנשים בין על הנשים ובעוה"ר יש כמה נשים שאוכלים בלא נט"י ואין מרגישים בחטא דנעשה להם כהיתר ויש חושבין כיון דאין יודעים לברך בהמ"ז לכך גם נט"י לא יברכו וצריך להודיעם דלא תליא הא בהא וצריך כל אדם להשגיח על בני ביתו בדבר זה ולהודיעם חומר הדבר ויזהירם תמיד וגם יחנך ילדיו הקטנים אע"פ שלא באו לכלל חיוב כדי שירגילו בכך מקטנותם וכתב בספר כ"מ כ"י בפעם האחרונה של נט"י בכל יד ויד ימלא חפניו מים וכמ"ש ר"ח אנא מלאי חפנאי מיא וכו' ויכוין אותה שעה מים ר"ת מלא ידינו מברכותיך וגם יכוין מים ר"ת מעושר מתנות ידיך ע"כ ומנהג יפה הוא :

ג' כל הנוטל ואינו מהפך ידיו אנה ואנה בשעת נטילה ה"ז קרוב לודאי שאין המים באים על כל היד וכנראה בחוש הריאות לכן יזהר להפך ידיו בשעת נטילה אנה ואנה כדי שיבואו המים על כל היד :

ד' כשנוטל יקח הכלי ביד ימין וימסרנו ליד שמאל כדי להכניע השמאל כעבד הנכנע לשרת את אדונו ואז תשפוך יד השמאל על הימין ג"פ בזא"ז ותניח הכלי בארץ והימין תקחנו מאליה מעל הארץ ותשפוך ממנו ע"י שמאל ג"פ בזא"ז ואח"כ ישפשף הימין ג"פ בזא"ז ויחזור וישפשף השמאל ג"כ ג"פ בזא"ז כן הוא הסדר המפורש בסידור רבינו הרש"ש ז"ל דבעי לשפוך ג"פ בזא"ז וגם לשפשף ג"פ ואע"ג דמדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המצות משמע לשפוך ב"פ ולשפשף פעם אחת ודאי דבר זה נתברר לרבינו הרש"ש ז"ל מדברי רבינו האר"י ז"ל במקום אחר כי נאמן רבינו הרש"ש ז"ל שלא יחדש דבר מדעתו אם לא מצא לו גילוי והכריח בדברי רבינו האר"י ז"ל לכן אין לזוז מדבריו ובפרט כי בדבר זה אין נזק יוצא מן התוספת ושמעתי שכך הוא מנהג קהל חסידים בבית אל לשפוך ג"פ בזא"ז ולשפשף ג"פ בזא"ז :

ה' אחר נט"י ושפשוף יגביה ידיו עד כנגד ראשו להעלות ולרומז לבחינת ו"ה שהם סוד מים התחתונים להלבים לבחינת י"ה שהם מים העליונים ולהגביה ולרומזם את בחינת ד' אותיות יהו"ה להלבים לבחינת קוץ היו"ד של שם הוי"ה וליחדם יחוד שלם ולהמשיך שפע לגופו ולנשמתו ולקשרם :

וכאשר יגביה ידיו עד כנגד ראשו אז תכף ומיד יברך על נט"י כדי שלא תהיה הגבהת ידיו לבטלה כנז' בזוה"ק שאסור להגביה ידיו בריקניא ואחר ברכת ענט"י בעוד ידיו זקופים יפשוט ידיו לקבל שפע וברכה מעשר מיני שפע הנמשך לי"ב בחינות קדושה הכלולים בעשר ספירות קדושה הרמוזים בעשר אצבעות ידיו ויכוין להמשיך מן אור אין סוף מוחין ושפע לי"ב בחינות קדושה הרמוזים בעשר ספירות הכוללים והם עשר מיני ברכות הנזכרים בפסוק ויתן לך וכו' עד ומברכיך ברוך :

ו' כתב רבינו ז"ל בשער המצות נט"י שיעורה כל היד שהוא חמש אצבעות והכף עצמה עד פרק הזרוע וכו' ובזה יובן ענין נטילת ידים שהוא לשון נשיאות כמו וינטלם וינשאם אשר ביאורו הוא שבעת רחיצתם יגביהם למעלה עד כנגד ראשו ולפחות עד כנגד שתי הפנים שבו כי גם הפנים מכלל רישא איגון וכאשר תגביה ידיך תכוין להכניס קשר הזרועות לפנים ולא יהיו יוצאין ובולטין כמנהגם לאחורי הגוף והם הנקראים קוד"ו בלשון לעז בשוד וכל אחוריהם ביתה עכ"ל :

ז' יברך ענט"י אחר הנטילה קודם הניגוב ואם לא בירך עד שהתחיל לאכול שוב לא יברך ויש מי שאומר שאפילו אם לא בירך עד לאחר הנגוב שוב לא יברך לכן צריך ליזהר לברך קודם הניגוב וכ"ש שאסור לו לברך בהיותו מנגב ידיו כמנהג המון העם שהרי אסור לעשות עסק אפילו כל דהו בשעה שמברך וכנז' בחס"ל סי' קנ"ח אות ג' ועיין מטה יוסף ח"ב ושאר אחרונים ולפ"ז אם שכח ולא בירך קודם ניגוב לא יברך אחר ניגוב משום ספק ברכות מיהו הרב המגיה בחס"ל שם כתב דאם נגב ידיו קודם ברכה יחזור ויטול ידיו כדי לברך קודם ניגוב ע"ש ויפה כתב וכן ראוי לעשות כדי שלא יפסיד הברכה ואין בזה משום גורם ברכה שאינה צריכה וכמ"ש בס"ד בזה במ"א אך קודם שיטול יגע בבשרו בידיו ויטמאם ויטיל ויברך קודם ניגוב :

ח' ינגב ידיו היטב קודם שיבצע שהאוכל בלא ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא ויש מחמירין אפילו בנוטל ידיו בבת אחת ושופך עליהם רביעית בבת אחת עכ"ז צריך נגוב קודם אכילה ולא ינגב ידיו בחלוקו דקשה לשכחה :

ט' אם עשה צרכיו ורוצה מיד לאכול יטול ידיו תחלה בשביל עשיית צרכיו ויברך אשר יצר ואח"כ יגע בידיו במקומות המכוסים שבגופו ואז יטול ידו ויברך ענט"י אבל א"א לעשות נטילה אחת לשתיהם דאין הנטילות שוות מפני כי נטילת בית הכסא צריכה ג"פ בסירוגין ונט"י לאכילה צריכה ג"פ תכופין בזא"ז לכך יעשה כאשר כתבנו מיהו אם אין לו מים הרבה או שהוא צריך למהר יעשה כך שיטול ידיו בסירוגין ג"פ ויכוין בנטילה זו אדעתא דהכי שרוצה לאכול ויברך ענט"י והמוציא ואחר שיאכל כזית של המוציא יברך אשר יצר אך לא יעשה כך אלא מדוחק דלכתחילה טוב לעשות שתי נטילות כל אחת כדינה כאשר כתבנו :

י' האוכל צריך נט"י אפילו אם אדם אחר נותן לתוך פיו והוא אינו נוגע במאכל ואסור להאכיל למי שאינו נוטל ידיו וכן אסור ליתן לאכילה למי שיודע בו שאינו מברך על כן בעה"ב שמביא פת לבני ביתו ויודע שאין מברכים ואין עושין נט"י הרי קולר העון תלוי בצוארו וכן אם יבא עני לביתו לבקש להם ויודע

בו שאינו מברך ואינו נוטל ידיו הרי זה עושה איסור במקום מצוה ועל זה ידוו הדוים:

י"א צריך שיהיה במים רביעית מכונס במקום אחד דהיינו שבעה ועשרים דרה"ס מים שהוא שיעור ביצה וחצי ואם לא היה בכלי רביעית ושפכם על ידו אחד והביא מים והשלים ידיו טמאות ואין לו תקנה אלא עד שינגבם תחלה ואז יחזור ויטיל עלהם מכלי שיש בו רביעית מים וצריך שכל אדם ישים דעתו בדבר זה כי הוא מצוי ושכיח שהאדם לפי תומו לוקח הכלי ושופך על ידיו בחשבו שיש בו יותר מרביעית מים ואחר ששפך ידע שהוא חסר מרביעית דאז יזהר לנגב תחלה ואח"כ יטול ממים שיביא מחדש שיש בהם שיעור:

י"ב הנוטל ידיו צריך להזהר שלא יפסוק הקלוח עד שיטול כל היד בבת אחת שתתכסה כל היד במים שלא ישאר אפילו קצת ממנה שלא יתלחלח במים ודבר זה מצוי הרבה שלפעמים שופך על היד מים רבים ועכ"ז ימצא מקום קטן ביד שלא נאחז בו המים ונשאר יבש ממש:

י"ג נטל מקצת ידו ונגבה וחזר ונטל הנשאר מידו הרי ידו טמאה כמו שהיתה דאין נטילה לחצאין אם אין על מקצת שנטל טופח על מנת להטפיח:

י"ד מי שיש לו מכה בידו ורטיה עליה אין צריך להסיר הרטיה בשעת הנטילה ורק יזהר ליטול ידיו מרביעית מים בבת אחת שאל"כ המים שעל הרטיה יחזרו ויטמאו את היד ואע"פ שהוא נוטל מרביעית עוד שיפרוק על הרטיה סרמטוט רק משום זהמא ועיין בתפלה רצא ואם באמצע השלחן הסיר הרטיה או נפלה צריך לחזור וליטול כל היד שאין נטילה לחצאין:

ט"ו אם נטל ידיו ובעת שבא לנגב ראה שנשאר מקום בכף ידו שלא נאחז שם מים שנשאר יבש ולא נשאר מים בכלי וגם לא אפשר להביא ממקום אחר כדי שיטול פעם שנית הרי זה יזהר שלא ישפשף שאם ישפשף יטמא כל ידיו מחמת אותו מקום שנשאר בלא מים וימתין עד שתתנגב מאיליה שלא ינגבנה במטפחת והרי זה יצא ידי חובת נטילה למ"ד דס"ל דשני עד האצבעות ואע"ג דלא קי"ל כותיה סמכינן בכה"ג שהוא שעת הדחק לאכול פת ע"י נטילה זו מאחר דאי אפשר לו לתקן הדבר אך לא יברך על נט"י אלא יברך בלא שם ומלכות ורק יהרהר שם ומלכות ועיין חס"ל קס"ב אות ג':

ט"ז אם נטל ידו אחת ונגע בה בחברתה שלא נטל אותה עדיין או אם נגע בידיו אדם אחר שלא נטל ידיו ואפילו אם נגע בו תינוק בן יומו בידיו הרי נטמאו ידיו ולא מהני להו נטילה אלא עד שינגבם תחלה ויחזור ויטלם אך לא יברך פעם שנית ואפילו נטל שתי ידיו ולא נזהר לשפוך רביעית על כל אחת בבת אחת ושפשף יד בחברתה נטמאו ידיו ואין לו תקנה עד שינגבם ויחזור ויטלם בלא ברכה:

י"ז יש חסידים ואנשי מעשה מדקדקין שאין נוטלים הם בעצמם אלא יהיה אדם אחר שופך לידים שלהם מפני דלפעמים אם לא שפך רביעית על ידו האחת או כשיבא ליתן מים על האחרת יהיה צריך להשפיל ידו ואז חוזרין המים שחוץ לפרק ומטמאין את היד ועוד חוששין שמא בנתינת הכלי מיד ליד שנוגעת היד שנטל ביד שלא נטל ותטמא ועוד חוששין מחמת לחלוח שנטמא שנגעו ביד שאינה נטולה ומטמא אח"כ את הנטולה כשאוחזת באוזן הכלי על כן מי שמוכרח ליטול בעצמו ישים לב להשמר בכל אותם החששות שלא ישכח בהם ובחששה האחרונה שהיא בעבור לחלוח הכלי יזהר לאחוז פעם השנית במקום הא' ואם א"א לו בכך יש לסמוך על המקילין שאומרים המים שבאזן הכלי או בדופני הכלי אין מטמאין בנגיעת יד שאינה נטולה דהכי קי"ל להלכה וכנז' בחס"ל אות ה':

י"ח מי שהיה במדבר או במקום סכנה ואין לו מים צריך לכרוך ידיו במפה כדי לאכול פת ואם ימצא לו מים בודאי עד כדי הילוך שעה ורביע ימתין ולא יאכל ולכן אם הוא מהלך בדרך ורוצה לאכול ואין לו מים אם יש מים לפניו עד מהלך שעה ורביע ימתין ולא יאכל עד שיגיע לשם ויטול ואם אין מים לפניו כלל אך הם לאחריו אם הוא שיעור מהלך רבע שעה יטרח ויחזור לאחריו ויטול ידיו כדי לאכול ואם הוא יותר מרביע שעה אינו מחוייב לחזור בעבור זה והא דאמרינן בשיעור רבע שעה חוזר היינו בהיכא דליכא פחד וחשש סכנה אבל בפחד וחשש סכנה או שהוא הולך עם השיירה ואין ממתינים לו בכל זה יכרוך ידיו במפה ויאכל הפת:

י"ט קודם שיטול ידיו כדי לאכול פת יזהר לומר ליקבה"ו וכו' הריני בא לקיים מ"ע דרבנן ליטול ידי ולשפשף היטב קודם סעודה כדי לעשות נ"ר ליוצרי ולעשות רצון בוראי לתקן שורש מצוה זו במקום עליון ויהרמ"י או"א שתהיה חשובה ומקובלת ורצויה לפניך מצוה זו של נטילת ידים והשפשוף קודם סעודה כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין ובזכות מצות הנטילה אשר נברך על נט"י קודם סעודה יהיה עתה עת רצון לפניך וימשך מן אור אין סוף שפע מוחין ואורות גדולים לשמש עשר פרצופים הרמוזים בעשר ספירות הכוללים הרמוזים בעשר ספירות הידים ומשם נקבל שפע עשרה ברכות ככתוב ויתן לך האלהים (להמשיך מא"ס מוחין ושפע) מטל השמים (חכמה) ומשמני הארץ (בינה) ורוב דגן (דעת) ותירוש (חסד) יעבדוך עמים (גבורה) וישתחוו לך לאומים (תפארת) הוי גביר (נצח) לאחיך (הוד) וישתחוו לך בני אמך (יסוד) אורריך ארור ומברכיך ברוך (מלכות):

פרשת תזריעטהרות

רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לש"ש י"ל מה שייכות לעסק התורה עם חבוב ממון חבירו דנקיט להו בהדי הדדי ועוד מה נותן טעם בתיבת שאינה על מ"ש התקן עצמך ללמוד תורה וכ"ל בס"ד דמצינו שדימה הכתוב את התורה לממון דכתיב אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה וכו' וכן אמר טוב סחרה מסחר כסף וכאלה רבות והענין הוא כמו שהעוסק בממון במו"מ מרבה ומוסיף הממון שלו כן העוסק בתורה ונושא ונותן בדבריה ימצא חידושי תורה הרבה ויוסיף חכמה ולכן גם בתורה שייך לשון סחורה אך אפשר שיחשוב האדם כמו ממונו אם ירצה להניחו בתיבה ולא יעסוק בו אלא יושב ובטל דרשאי הוא בשלו ואין עליו דין וחשבון כן הוא מסחר התורה אם לא ירצה לעסוק במו"מ של התורה רשאי דשלו היא ורשאי להניחה בקרן זוית ולא יעסוק בה כדי להרויח ממנה חידושים והנה באמת החושב כן הוא דעת שוטים כי התורה היא תורת ה' ונתנה לאדם כדי לעסוק בה ולטרוח בעסקה שלה כדי להוציא לאור תעלומיה וסתריה בארבעה חלקים של פרד"ס והרי היא אצל האדם בתורת עסקא כאחד הנותן לחבירו אלף זהובים להסתחר בהם ויקח מן הרויח מחצית שכר דאינו רשאי לבטל

לבטל כיסו של חבירו להניח הקרן בטל בתוך התיבה ולא יעסוק בו כלום וכן הענין אצל התורה לכך אמר הכתוב כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו ר"ל הן אמת לקח טוב זו התורה נתתי לכם שמסרתיה לכם אך היא עודנה תורתי שלי היא וממוני היא לכך אל תעזובו אין אתם רשאין לעזוב העסק שלה שתהיו בטלים ממנה דאינה ממון שלכם כדי שתאמרו רשאי אדם בביטול עסק ממונו אלא חייבין אתם לעסוק בה להוציא ממנה רווחא ופירי כאשר תוכלון:

ולז"א יהי ממון חבירך המסור לך בתורת עסקא חביב עליך כשלך שאתה צריך לשמרו ולעסוק בו שלא יהיה בטל ולא תוכל להניחו בקרן זוית בלתי עסק של ריוח וזהו בממון הגשמי של חבירך המסור לך וכמו כן אתה צריך להזהר בממון הרוחני היא התורה הקדושה המסורה לך שתתקן עצמך ללמוד תורה ולא תניחנה בטלה בקרן זוית יען כי הן אמת שנתנה לך מאת ה' אך היא אינה ירושה לך אלא עודנו של בעלה דתורת ה' נקראת גם אחר שנתנה לישראל ובעלה רוצה שתטרח בה להוציא ממנה רווחא ופירי בחידושי תורה וכל כונתך בלימוד ועסק שלה יהיו לש"ש ולא בעבור לקבל פרס מן הריוח הזה שאתה מוליד ממנה:

ומ"ש לשם שמים ולא אמר לשמים היינו כי האדם בעסק התורה צריך ליחד שם הוי"ה ושם אדנ"י ולכן ארז"ל כי חיים הם למוציאיהם בפה והיינו דשם אדנ"י הוא בחי' כלי ושם הוי"ה בחי' אור פנימי שהוא בתוך הכלי לכך שם אדנ"י נקרא נרתק לשם הוי"ה וידוע כי הפה הוא בחינת שם אדנ"י בסוד אדנ"י שפתי תפתח והתורה עצמה היא בחי' שם הוי"ה לכך צריך שיוציאהם בפה ולזה סיים ופי שהוא בחינת שם אדנ"י יגיד תהלתך היא התורה שהיא סוד שם הוי"ה ולכן אם האדם מוציא ד"ת בפיו ממש הנה בזה עושה חיבור שם הוי"ה בנרתק וכלי שלו שהוא שם אדנ"י ולז"א חיים הם למוצאיהם בפה וידוע כי שמים כינוי לשם הוי"ה שנקרא שמים ותיבת שם הוא כינוי לאדנ"י הנקרא שם בסוד ויעש דוד שם ולז"א כל מעשיך יהיו לשם שמים שתחבר בחי' שם עם בחי' שמים שבזה יהיו חיבור או"פ שהוא שם הוי"ה בתוך הכלי שהוא שם אדנ"י:

ולכן כל קדושה שיש למעלה מוכרח שיש בה בחי' או"פ ובחי' כלים וכל העולמות וכל הספירות הם מיוסדים ועשויים בכך שהם בחי' כלים ובחי' אורות שבתוכם ואין עולם ואין ספירה למעלה שאין בה בחינת כלים ובחי' אורות פנימים:

והנה ידוע שהתורה נקראת מים והיא המטהרת את האדם ודוחה מעליו כל מין טומאה ולכן כמו שהתורה שנקראת מים שהיא חיים לאדם ע"י הטהרה במטהרתו צריכה להיות בפה כאשר אמרנו דכמלאת הטהרה נעשית במים שבתוך הכלי שהוא הפה כמ"ש חיים הם למוצאיהם בפה כן טהרת ידיו של אדם במים הגשמיים צריכין המים להיות בתוך הכלי ובזה נטהרין הידים שבזה תהיה טהרת הידים במים הגשמיים כמו טהרת האדם במים הרוחניים שצריכין להיות בכלי שהוא הפה שיהיה זה דוגמת הקדושה שלמעלה שהכל עשוי בחינת כלים ובחינת אורות שבתוכם והוא בסוד חיבור שם הוי"ה שהוא או"פ בשם אדנ"י שהוא סוד הכלי ונרתק שלו ולכך הכלי שנוטלין בו נקרא בדברי רז"ל אנט"ל שהוא מספר חיבור הוי"ה אדנ"י וכן מפורש בסידור רבינו הרש"ש ז"ל הכונה זו של אנט"ל שהוא מספר שני שמות הנז':

א' הנה ארז"ל אין נוטלין לידים אלא מכלי מפני שסמכו דין טהרת ידים על הזאת מי חטאת ועל קדוש ידים ורגלים במקדש שהיו צריכים כלי יען דבקידוש ידים ורגלים נאמר ועשית כיור וכו' ורחצו ממנו וכו' ובמי חטאת נאמר ונתן עליו מים חיים אל כלי וארז"ל כל הכלים כשרים אפילו כלי אבנים וכלי אדמה שאינם חשובין כלים לענין טומאה מ"מ כשרים כאן ובלבד שיהיו עשויים לקבל משקה אבל כובעין של לבדין אפילו קשים ואפילו הם מעור שיכולים לקבל משקה פסולין לנט"י כיון דאינם כלים גמורים להשתמש בהם וגם שאין עשויין לקבל משקה ובשעת הדחק שאין לו כלי אחר ולא ימצא לו התיר מרן ז"ל ליטול בהם אך לא יברך ענט"י וטוב שיכרוך ידיו במפה אחר שיטול בכלים אלו ויאכל פת בעוד ידיו כרוכים במפה ועיין במש"ז והאחרונים ז"ל:

ב' גם כסוי הכלים כיון שאין התחלת עשייתן כדי לקבל אין נוטלין מהם ועיין ש"ע לרבינו זלמן סעיף ה"ו וחיי אדם ושאר אחרונים:

ג' צריך שיהיה הכלי מחזיק רביעית ואם אינו מחזיק רביעית אין נוטלין ממנו לידים אפילו שימלאנו שנים ושלש פעמים באופן ששופך ממנו על ידיו כמה רביעיות:

ד' לא יהיה הכלי נקוב ושני מיני נקבים הם הא' נקרא מוציא משקה והב' נקרא כונס משקה דהיינו אם ישימו הכלי הזה בתוך המים יכנסו בו המים דרך הנקב ההוא שבו וזה הנקב הוא גדול מנקב שמוציא משקה והנה אם ניקב נקב שהוא כונס משקה אפילו אם הכלי מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה אין נוטלין ממנו דמאחר שיש בו נקב כזה ה"ז בטל מתורת כלי אבל אם הנקב הוא קטן שהוא רק מוציא משקה אם מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה נוטלין ממנו ואם לאו אין נוטלין ממנו ומיהו אם יש לו כלי אחר אפילו אם זה מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה לא יטול בו לכתחילה:

ואפילו בנקב של כונס משקה לא פסלנו אלא רק בנוטל דרך פיו של הכלי אבל אם נוטל ושופך מן הנקב עצמו שרי לדעת מרן ז"ל ומיהו מאחר דיש חולקין בזה יטול בלא ברכה משום סב"ל ויברך בלא שם ומלכות ורק יהרהר שם ומלכות בלבו:

ה' יש אומרים דלא חילקו בין כונס משקה למוציא משקה אלא בניקב אבל אם נסדק אע"פ שאינו אלא במוציא משקה אין נוטלין ממנו משום דנסדק גרע מניקב ואע"ג דיש חולקין וס"ל דאין לחלק יש לחוש לסברת המחמירין ורק בשעת הדחק יש לסמוך על המקילין אבל לא יברך בשם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבו ועיין חיי אדם ושאר אחרונים:

ו' כל נקב או סדק שהמים יוצאים ממנו טיפה אחר טיפה תכופים בזא"ז הרי בידוע שהוא שיעור כונס משקה ופסול לדברי הכל ואם אינו מוריד טיפה אחר טיפה אז יבדקנו ע"י שישמנו בתוך המים ויראה אם הוא כונס משקה או לאו:

ז' כלי הנקרא בלשון ערבי איברי"ק המנהג פשוט בארץ הצבי וטורקייא ליטול ממנו וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל במחב"ר וכן המנהג פשוט פה עירנו בגדאד יע"א אך יש מחמירים לומר שאם פי הקנה גבוה מפי הרחב שיטול דרך הרחב וטוב להזהר בזה היכא דאפשר ועיין חס"ל אות ב' ושאר אחרונים ז"ל ודע כי כל כלי איברי"ק של נחשת המצוי פה עירנו יע"א דרכן להיות פה הרחב גבוה יותר גם עוד יש הפרש אחר בזה של חרס שפיותיו הם ישרים כעיגול שאין עושין בשפתיו כעין מרזב בולט כדי ליצוק ממנו אבל בשל נחשת עושין בראש הקנה

הקנה הדק כעין מרזב בולט שיוצקין ממנו דרך שם ובזה יש חשש אחר והוא דיש אוסרים ליטול דרך אותו העשוי כמין מרזב מפני דשם אין לו דין כלי כיון שאינו מחזיק שם משקין ולדידהו צריך ליטול דרך הרחב שהוא ביושר ואין עשוי כמין מרזב ואע"ג דעל זה יש חולקין וס"ל דשרי ליטול גם דרך שם ועיין בזה להרב מטה יהודה ושאר אחרונים וכן העיד הגאון מחב"ר שכן המנהג פשוט וכנז"ל מ"מ יר"ש יחוש בזה ולא יטול דרך שם אלא יטול דרך פה הרחב שהוא הישר מקום שמחזיק משקין ומיהו אין למחות ביד הנוהגים היתר בזה ליטול דרך המרזב ועכ"פ אתה רואה שזה האיברי"ק של חרס המצוי פה עירנו שעומד ישר בדק וברחב הוא עדיף טפי ליטול ממנו ויטול מן פה הקנה הדק שהוא נמוך מן פה הרחב :

ח' צריך להזהר שלא יהיה בשפת הכלי שנוטל ממנו חריץ או בליטה שיעור כונס משקה ואם נשבר הכלי בשפתו בצד אחד יטול במקום השבר שהוא התחתון והנמוך :

ט' כלי נחשת שניקב אין מועיל לו סתימה בשעוה ולא בטיט ולא בזפת ולא בדבק שקורין בערבי כיכ"י ולא במה שקורין קי"ג וכן כל כיוצא בזה אלא צריך שיסתמנו בבדיל ויועיל לו וכל כלי חרס אין מועיל לו סתימת הרסית וטיט אבל מועיל לו הזפת והדבק ועיין שדה הארץ סי' ג' ולכן פה עירנו צריכין להזהר כשקונין איברי"ק של חרס לראות אם הוא מתוקן בהרסית כי פה עירנו ימצא נקבים בחדשים והמוכר מרגיש בהם ומתקן אותם בחרסית שקורין בערבי לגא"ח וזה מצוי הרבה לכך הקונה יתן דעתו לעיין היטב בכלי שמא הוא מתוקן בכך ולא יקנה כלי כזה בשביל נט"י :

י' לא ימלא חפניו מים ויתן לחבירו על ידיו שאין נוטלין אלא מן הכלי וכן הוא עצמו לא יטול ידו אחת מן הכלי ואח"כ ישפוך ממנה לידו השניה ויש מתירין בזה בהיכא ששפך על ידו הראשונה רביעית בבת אחת מן הכלי דכיון דידו הראשונה זו נטל אותה מן הכלי מהני אם ישפוך ממנה לידו השניה ומ"מ יש להחמיר כסברה ראשונה דפוסלין בכל ענין :

י"א אם הכניס ידיו בתוך כלי של מים ושפשף ידיו בהם לא עלתה לו נטילה אם הוא מחובר לקרקע דכיון דהכלי מחובר לקרקע נמצא אין כאן נטילה אלא כעין טבילה היא זו ואין טבילה בשאובין ואם אין הכלי מחובר לקרקע הרי זו דרך נטילה ויש מתירין בזה דס"ל בין שנוטל ידיו מתוך הכלי בין מכניס ידיו לתוך הכלי הכל נקרא נטילה בכלי ויש אוסרין בזה ובשעת הדחק שאין לו כלי ליטול ממנו יש לסמוך על המקילין אך יברך בלא שם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבו וגם עוד יכרוך ידיו במפה ויאכל :

י"ב מי שאין לו כלי יכול לטבול ידיו בנהר או במקוה שיש בו ארבעים סאה הכשרים לטבילת נשים או במעין אע"פ שאין בו מ' סאה ורק שיהיו ידיו מתכסים בו בבת אחת ויברך על נטילת ידים ואע"ג דמן הדין די לו להטביל ידיו פעם אחת דוקא וגם אין צריך ניגוב מ"מ גם בזה יטביל ג"פ וישפשף ג"פ מפני שיש סוד בדבר והניגוב בלא"ה יעשהו האדם משום נקיות :

והא דשרי להטביל ידיו בנהר היינו דוקא בנהרות הגדולים הבאים ויוצאים מאליהם מן ההרים כחדקל ופרת ואמנה ופרפר נהרות דמשק וכיוצא בהם אבל אותם נהרות שהם חרילים שעושין בעלי השדות בהשדות וכרמים כדי שישקו את האילנות והזרעים שמושכין להם מים מהנהר הגדול או מן המעיין על ידי הדלי ששופך לתוך הבריכה ומן הבריכה נמשך ויוצא המים לתוך אלו החרילין שהם הנהרות הקטנים הרי זה אסור להטביל ידיו בנהרות אלו דאע"ג שיש בהם ארבעים סאה ויותר מחמת שהם ארוכים הרבה אע"פ שאין בהם עומק ועוד נמי הם מים שאובה שהמשיכוה הדלי שופך אל הבריכה ומן הבריכה נמשך המים לנהר עכ"ז הנה הם זוחלין ופסולין וכל דלא עשה להם גדר בתוכם לעכב זחילת המים שיהיו נקווים ועומדים ולא זוחלין אין טובלין בהם הידים :

ואם יטביל ידיו בזאת הבריכה שהדלי שופך לתוכה ויטבילנה בעוד שהדלי שופך אע"ג דיש מתירים משום דניצוק חיבור דהדלי נקוב ובעוד ששופך אל הבריכה הנה הוא שופך גם למעין עכ"ז כיון דאיכא דס"ל ניצוק אינו חיבור לכך אין לסמוך להתיר בזה מיהו לפעמים בתוך אלו החרילין שעובר בהם המים בתוך שדות וכרמים עושין בריכה אחת גדולה ועמוקה שיש בה ארבעים סאה מים נקווים בתוכה הנה בזאת הבריכה מותר להטביל ידיו כיון דהמים נקווים בתוכה אך צריך להזהר להכניס ידיו לתוך הבריכה למטה משיעור קרקעית החריץ השופך המים לתוך הבריכה ויוצא ממנה יען כי בשטח העליון של הבריכה השוה עם המים העוברים על פני החריץ שם נחשבים זוחלין ולכך צריך שישפיל ידיו למטה בתוך המים הנקווים אשר בבריכה ושיעור הארבעים סאה ג"כ בעינן שיהיה במים הנקווים ולא מראש הבריכה :

י"ג אם נטל ידו אחת וטבל ידו אחת כשרה ומברך על נטילת ידים לכ"ע וכן אם יש בידו אחת מכה שא"א ליתן עליה מים והיא כרוכה בבגד ונוטל רק יד אחת דיברך על נטילת ידים ולא יברך על נטילת יד וכמ"ש בתשובה בסה"ק רב פעלים :

י"ד המים צריכין לבא לידים מכח גברא ואם באו מאליהם לא חשובה נטילה ולכן כלי שקורין בערבי מזנבל"א שיש לו ברזא עשויה בראש תרנגול נחשת שמסבבין אותו לצד אחד ויוצאים המים צריך הנוטל ידיו ממנו להיות פותח וסותם כמה פעמים תכופים בזא"ז שאם לא יעשה כן נמצא קלוח הראשון בלבד יוצא מכח גברא ובזה הקלוח הראשון אין בו מים שיעור המספיק לכסות כל היד :

ט"ו אין ליטול ידיו מקטן שאין לו שש שנים גמורות כי נט"י צריכה כונה וקטן כזה דינו כקוף שאין לו בינה וכנז' באחרונים וטוב להזהר שלא ליטול ידיו מנכרי וכן נמי מאחותו ובתו שהם נדות או מאשה אחרת אפילו אינה נדה ג"כ לא יטול אבל אם הנכרי או הנדה הביאו מים בכלי והוא נוטל בעצמו שרי והנזהר גם בזה תע"ב וכנז' באחרונים :

ט"ז יש שבעה משקין שהם מקבלים טומאה שלא בהכשר והם הא' יין וגם חומץ יין בכלל זה והב' דבש דבורים אחר שהופרש מן השעוה וכנז' במטה יוסף ח"ב דף ט' ע"ג והג' שמן זית והד' חלב וגם מי חלב בכלל והה' טל והוא"ו דם בהמה חיה ועוף והז' מים וסימנם י"ד שח"ט ד"ם אבל שאר מי פירות אפילו עשויים משקים לשתיה אין מקבלים טומאה בלא הכשר ולכן האוכל דבר שטיבולו במשקה מן המשקים הנז' שמקבלים טומאה או כגון שנשפך מהם על המאכל ועדיין הוא לח אע"פ שהאוכל אינו נוגע במקום המשקה ואפילו אוכל ע"י כף צריך ליטול ידיו תחלה אבל לא יברך ענט"י דלא תקנו חז"ל ברכה אלא דוקא בנוטל ידיו לאכול פת ואע"פ שהאדם אסור באכילה בלא"ה מנו אותו עם ז' משקים הנז' משום אדם האוכלו לרפואה במקום

במקום סכנה ומיהו דם דגים אינו נקרא משקה לענין זה ולכך האוכל דג עם דמו אין צריך נט"י:

י"ז אפילו אם אוכל פחות מכזית מהדברים שטיבולן במשקה מהמשקים הנז' חייב ליטול ידיו והראיה ליל פסח שאוכלין כרפס פחות מכזית ועכ"ז חייב ליטול ידיו משום טיבולו במשקה וכנז' בברכ"י:

י"ח כל משקה מהמשקין הנז' שנתבשל עם שאר דברים ויש בהם מן המשקין הנז' טופח על מנת להטפיח הרי זה צריך נטילה באכלו אותם וכן אם שרו איזה דבר במים או רחצו פירות במים ועודם רטובים שיש עליהם מים טופח ע"מ להטפיח צריך נטילה ויש מקילין במבושל לאכלו ע"י כף בלא נטילה ויש לסמוך על המקילין היכא דאיכא דוחק וטרחא גדולה ומיהו מרקחת שנותנין לאורח ע"י מזלג יש להתיר בשופי כי זה חשיב דבר שדרכו לאכול ע"י כף דגנאי ליטול חתיכת המרקחת בידו לאכלה בלי מזלג והראיה דאם לא היה להם מזלג לא יביאו המרקחת בלי מזלג מיהו כל זה הוא במרקחת דרובה מים או מחצה על מחצה אבל היכא דסוכ"ר והפירות הם יותר מן המים שנתבשלו בהם אין צריך נטילה ועיין מטה יוסף ה"ב דף ט' ע"ב ושאר אחרונים:

י"ט משקה מהמשקים הנז' שהוא מבושל מותר לטבל בתוכו לחם ולאכול בלא נט"י מפני שהמשקה הוא מבושל וגם אין נוגעים ידיו במקום המטובל ולכן צריך להזהר בזה שלא יגעו ידיו במקום שהוא מטבלו במשקה וכמ"ש הרב נוה שלום דף קל"ה ומה שהוכיח הגאון חיד"א ז"ל לאותם המטבלים פת בתוך הקאפ"י ואוכלים בלא נט"י היינו מפני שאם מגעים בידיהם והשותה מאלו המשקין הנז' בכלי אין צריך נט"י אבל טובל אצבעו ומוצץ וכן השותה מים בכפיו צריכין נט"י ויש מקילין בטובל אצבעו ושותה בידו דס"ל לא תקנו נט"י למשקין אלא ע"י טיבול אוכלין ולא בענין אחר ואע"פ שהמוקל יש לו לסמוך מ"מ יש להזהר היכא דאפשר:

כ' החמאה אם היא קרושה אינה משקה אלא נחשבת אוכל אבל אם נמוחה ה"ז משקה וצריכה נט"י ויין שרוף שנעשה מתבואה או מתמרים וכיוצא אינו משקה לענין זה דלא הוי אלא זיעה והאלי שהמיהל טופח עליו י"א צריך נט"י וי"א אינו צריך ויש לסמוך על המתירים בזה:

פרשת אחרי קדושים

חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם נ"ל בס"ד הנה נודע דתורה שבכתב דומה לארגז נאה ומפואר שיש חדרים וחדרי חדרים למאות ואלפים חלוקים זמ"ז במידתם בארכם ורחבם וקומתם שכל אחד ואחד מהם עשוי בחכמה נפלאה ומתוקן לתשמיש פרטי לכמה מיני טבעות ושירים ונזמים של אבנים טובות ומרגליות ולכמה מיני דברים סגולת מלכים כל דבר כפי מדתו ושיעורו ויקרת ערכו ויתן המלך לבנו יחידו את הארגז המפואר הזה להתבונן בה ולדעת מה תשמיש ראוי להשתמש בזה החדר ומה תשמיש ראוי להשתמש בזה החדר ועוד מסר לו כמה מיני תכשיטין העשויים ומתוקנים באבנים טובות ומרגליות וכמה מיני סגולת מלכים מינים ממינים שונים שיתבונן מדעתו להניח כל מין ומין בחדר ואוצר הראוי לו וכן השי"ת נתן תורה שבכתב תחלה לעמו ישראל ועשה בה כמה אוצרות וחדרים בכל פסוק ופסוק והכל עשה בחכמה ואח"כ מסר להם תורה שבע"פ שהיא הקבלה והמסורת הרחבה מסיני וצוה להם להתבונן ביגיעה רבה למצוא מקום בתורה שבכתב אשר יכיל לשום בו כל דבר ודבר מתורה שבע"פ כראוי לו באופן שכל החדרים והאוצרות שתיקן ועשה בתורה שבכתב צריך שימלאום מדברי תורה שבע"פ:

ועל כן תורה שבכתב נקראת כלי חמדה שהיא כמו כלים אשר ימלאום אבנים טובות ומרגליות וסגולת מלכים ותורה שבע"פ היא נקראת חיבה יתירה כי דבריה הן הן אשר יקרים מפנינים וסגולת מלכים וז"ש חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה היא תורה שבכתב וא"ת והלא גם או"ע העתיקו כל תורה שבכתב והיא כתובה אצלם כמו שכתובה אצלינו לז"א חיבה יתירה נודעת להם פירוש חיבה יתירה שהיא תורה שבע"פ לא נודעה אלא לישראל דע"י ימלאו את אוצרות תורה שבכתב מתורה שבע"פ שבכל פסוק ופסוק דורשים כמה דברים ועושים לו שבעים פנים משא"כ או"ע אין בידם אלא הארגז שהוא כולל כלים רבים ואין להם דבר שיניחו בתוך הכלים למלאתם ומה תועלת יש להם ממנה ולז"א מגיד דבריו ליעקב אלו ד"ת שבע"פ ולכן נמצא חוקיו ומשפטיו שכתובים בתורה שבכתב אינם אלא רק לישראל ולא עשה כן לכל גוי יען דאפילו משפטים שכתובים בתורה שבכתב אשר טעמם הפשטי גלוי לפני כל אדם ג"כ אני קורא על הגוים בל ידעום כאשר יראה הרואה שגם ד"מ וד"ן הכתובים בתורה שבכתב ישתנה פשוטם מכח הקבלה והמסורת שיש לנו בתורה שבע"פ:

ובזה יובן הטעם דתורה שבכתב נקראת מים מפני כי המים יכולים לקבל כל מיני צבע וכן מקראות התורה יכולים לקבל כמה מיני פירושים וביאורים ובאמת פרטי מיני הצבע הם רבים כי בשחור תוכל לעשות כמה מדרגות וכן באדום וכן בירוק אך כללות המינים של הצבע המה נחלקים לארבעה חלקים שהם ירוק ככרתי ושחור ואדום וירוק כהלמון ולכך גם בתורה תמצא כן דאע"פ שיש בה שבעים פנים ועוד יותר ויותר עכ"ז בכללות נחלקת לארבע שהם פרד"ס ולכך נמשלה למים שהם יכולים לקבל כל מין צבע:

ועוד נמשלה למים לומר לך מה המים מעלים את האדם מטומאה לטהרה כן התורה מטהרת את האדם ועוד מה המים שינוי מראה פוסל בהם לענין טהרה דאם נשתנו מראיהם הרי אלו פסולים לטהרה הן במי חטאת הן במי הכיור הן בטהרת ידים בנטילה כן התורה אם עשה האדם שינוי בדבריה שגילה פנים בתורה שלא כהלכה ודרש את הכתוב הפך האמת המסור לנו בתורה שבע"פ הרי דברים אלו פסולים הם ולא עוד אלא יענש על זה עונש גדול דארז"ל המגלה פנים בתורה שלא כהלכה אין לו חלק לעוה"ב ועוד כמה דברים קשים נאמר על זה:

א' נט"י דמו אותה חז"ל לטהרת מי חטאת ולקדוש ידים ורגלים מן הכיור דשינוי מראה פוסל בהם וכן במים של נט"י צריך לדקדק בזה וכאשר יתבאר בע"ה ואפילו אם נשתנו מחמת עצמן כגון מים העומדים בכלים באויר בזמן ארוך דנעשה מראיהן ירוק נ"כ פסולין ואע"ג דיש רבים חולקים וס"ל נשתנו מחמת עצמן כשרים מאחר דמרן ז"ל שקבלנו הוראותיו פסק דפסולין הכי קי"ל מיהו אם אין לו מים אחרים וא"א לו להביא מים אחרים יטול מהם ולא יברך בשם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבבו וכל מים שנשתנה מראיהם ונפסלו אם חזרו לברייתן חזרו לכשרותם:

ב' מים שנפל לתוכם עפר וטיט אע"פ שנעכרו ונשתנה מראיהם כשרים לפי שגידול המים הוא בעפר

בעפר וטיט ודרכם בכך ולא חשיב זה שינוי ומ"מ אם הם עכורים ביותר שאין הכלב יכול לשתות מהם פסולים:

ג' עשה בהם מלאכה כגון שהדיח בהם כלים מטופשים או מלוכלכין הרי אלו פסולין אבל הדיח בהם כלים מודחים ונקיים הרי אלו כשרים ואם שרה בהם פירות או ירקות או ששרה בהם פיתו אפילו נתכוון לשרות בכלי אחר ונפל לזה הרי אלו פסולין לפי כאשר האדם עושה במים דבר שיש לו צורך בו נעשו כשופכין שעומדין לשפיכה ואין נוטלין בשופכין ויש אומרים דאפילו לא נתכוון לשרות כלל רק שנפל הפת וכיוצא בו למים מעצמו הרי אלו פסולים ואע"ג דמלשון מרן ז"ל וגדולי הפוסקים לא משמע כן אלא משמע דכל שנפלו מעצמן כשרים מפני שלא עשאן שופכין מ"מ יש לחוש לכתחילה לסברת המחמירים ואם יש לו מים אחרים לא יטול מאלו ואם אין לו מים אחרים יטול מאלו אך יברך בלא שם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבבו משום דקי"ל סב"ל:

ד' אין המלאכה פוסלת אלא במים שאובין בין שהם בכלים בין שהם בקרקע כשנעשתה בהם המלאכה ואח"כ נוטלן בכלי ליטול מהם אבל אם עשה מלאכה במי מקוה או מעין בעודם מחוברים לא נפסלו אבל שנוי מראה פוסל וגם בעודם מחוברים בד"א לנט"י אבל להטביל בהם ידיו רשאי אם כשרים לטבילת הגוף כגון מעין שאין שינוי מראה פוסל בו או מקוה שנשתנה מראה המים מחמת דבר שאין בו ממש כגון הדחת סלי זתים וענבים או שנפלו להוכם מי צבע כמ"ש בי"ד סי' ר"א וכנז' בש"ע לר"ז ז"ל סי' ק"ס סעיף ט':

ה' מים שהטביל בהם הנחתום את הגלוסקין אע"פ שלא נשתנו מראיהם פסולים אבל אם טבל בהם ידיו וטח פני הגלוסקין או שנתן מהם בחפניו הנה המים הנשארים בכלי לא נעשה בהם מלאכה שטבילת ידיו בהם אינה קרויה מלאכה עד שידיחן בהם בהיותם מלוכלכות לפיכך כשרים אלו המים לנט"י אבל אם הדיח בהם ידיו מהבצק הדבוק בהם הרי אלו פסולין אע"פ שלא נשתנו מראיהן ואע"ג דיש חולקין וס"ל אין הדחת הידים חשובה מלאכה לפסול המים לנט"י כיון שעכשיו רוצה ג"כ ליטול ידיו בהם מ"מ הסברה הראשונה עיקר ופסולין לנט"י וכנז' באחרונים ז"ל:

ו' מים שלפני הספר אם נשתנו מראיהם פסולים ואם לאו כשרים כי מה שהספר טובל ידיו בהם להשרות בהם השערות דומה לטובל ידו וטח פני הגלוסקין שהמים הנשארים לא נעשה בהם מלאכה וכנז' בש"ע לר"ז סעיף ז':

ז' אם צינן כלי שיש בו יין או שכר וכיוצא במים הרי מים אלו פסולין לנט"י דחשיב נעשה בהם מלאכה ומיהו אם היו היין או השכר צוננים ונתנם במים כדי לשמור צינתם שלא יחמו הרי אלו כשרים ועל כן מה שנוהגין פה עירנו בימות הקיץ להוציא יין או שכר מן המרתף למעלה שהוא קר מכח המרתף ורק מניחין אותו תוך כלי של מים אצל השלחן לשמור קרירותו שלא יחם מן חום האויר הרי המים שבכלי כשרים לנט"י:

ח' אם נתן במים שושנים או הדס כדי שלא יכמוש הרי זה חשיב עשה בהם מלאכה ופסולין לנט"י ולא דמי ליין ושכר הנז"ל דהכא שאני משום דהדס ושושנים שהיו באויר בלא מים מוכרח שיהיה בהם קצת יובש וכאשר יניחם במים א"א שלא ישביחו וכנז' באחרונים:

ט' אם מילא כלי מים כדי שישתמו נקביו וסדקיו וכן מים שכיבה בהם הברזל וכן אם נתן המים בכלי שיש בו שנתות ונותן לתוכו הבשר וכיוצא בו ועולין המים עד השנתות ובזה ידע משקלו של הבשר חשיב נעשה בהם מלאכה ופסולין כנז' באחרונים ז"ל:

י' דרך העושים שכר או מי ורדים להניח חבית מלאה מים אצל הקדרה שעל האש שבה התמרים או הורדים ומניחים כלי נחשת בתוך המים שבחבית ומביאים שתי קנים עשויים כקשת ומרכבים קצה אחד על כסוי הקדרה וקצה אחד על פה כלי הנחשת ההוא והזיעה תעבור דרך הקנים ותפול לתוך כלי הנחשת הנה אותם המים שבחבית שמונח כלי הנחשת בתוכם חשובין נעשה בהם מלאכה ופסולין לנט"י כנז' באחרונים:

י"א אם מילא כלים מים כדי שיהיו הכלים שבעים מים ולא יהיו מוצצין יין או שמן אשר יתן בתוכם אח"כ גם אלו המים פסולין לנט"י דנעשה בהם מלאכה וכן ה"ה אם נתן מים בכלי לידע אם הוא נקוב או לאו דמים אלו פסולין וכן כלי עור שקורין בלשון ערבי שטאר"ה או רולב"א או קרב"י שהם כלים של מים ודרכן קודם שישתמשו בהם תשמישן העקרי להניח בהם מים כמה ימים ויחליפו המים בכל יום עד שילך טעם המרירות שבעור הנה מים אלו נעשה בהם מלאכה ופסולין והאדם יבין מדעתו בכל כיוצא בזה:

י"ב אם שתה מן המים כלב או חתול או חזיר פסולין לכתחילה משום דנמאסין ונחשבין כשופכין ובדיעבד התיר מרן ז"ל אבל אם שתו מהם שאר בהמה חיה ועוף לא נפסלו אפילו לכתחילה ויש מי שפוסל אם שתו מהם תרנגולים וה"ה שאר עופות חוץ מבני יונה וטוב לחוש לזה לכתחילה על כן יזהיר כל אדם את בני ביתו שיכסו תמיד את המים אשר יכינו לצורך נט"י והא דפוסלין לכתחילה בכל זה היינו דוקא במים שאובין אבל מעיין או מקוה אין נפסלים אפילו לכתחילה אם שתו מהם אותם הנה אין בזה חשש כלל:

י"ג מים שהכניסום לבית הכסא לקנח בהם פסולים לנט"י כיון דמאוסים הם וכן מים מלוחים או סרוחים או מרים פסולין כיון דאין הכלב יכול לשתות מהם אבל מים של בארות הנמצאים פה עירנו כשרים לנט"י מפני דאין מלוחים הרבה והכלב שותה מהם וחמי טבריה שהם מרים פסולים לנט"י מיהו אם יש מ' סאה במקום אחד יטבל בהם ידיו דאז נכשרים ידיו ע"י טבילה ומי הים הם מלוחין ביותר ואין ראויין לכלב לכך פסולין אא"כ הרתיחו אותם דאז ראויים הם וההולך בספינה בתוך הים ואין לו מים יפים וא"א לו להרתיח כיצד יעשה יביא כלי מנוקב וימלאנו מן הים ויעמוד על שפת הספינה ויטול ידיו מאותו כלי לתוך הים משום דניצוק חיבור וכיון דהכלי נקוב הנה הוא מריק מים לים וכשנוטל ממנו הו"ל כאלו הטביל ידיו בים אך זה לא יעשה אלא ע"י הדחק דיש חולקין וס"ל זה לא הוי חיבור ואם הוצרך לכך לא יברך בשם ומלכות אלא יהרהר בלבו שם ומלכות:

י"ד אם נטל ידיו ואח"כ נתחדש לו איזה ספק של פיסול באותם המים אע"ג דספיקא דרבנן לקולא עכ"ז אם יש לו מים אחרים כשרים בודאי יטול לצאת ידי ספק אבל לא יברך שנית:

ט"ו אם אחר שבירך המוציא נודע לו שהמים פסולים יאכל פחות מכזית ויחזור ויטול במים כשרים ויגמור סעודתו ואם הסיח דעתו או הפסיק בדיבור יחזור ויברך ענט"י ואם לא הפסיק בדיבור חיצוני ולא הסיח דעתו לא יברך:

ט"ז אם נטל חתיכת שלג בידו אחת ושפשף ידיו בהם לא עלתה לו נטילה אבל אם יש שלג מ' סאה

סאה בתוך גומא מותר להטביל ידיו בהם וכשרים מדין טבילה ויש מתירין אפילו אם אין השלג בתוך הגומא אלא שטוח על פני הארץ אך מ"מ צריך שיהיה בו מ' סאה ויתחוב ידיו בו ויש חולקין דס"ל אין טבילה מועלת לידים בשלג על כן אין לסמוך על טבילת השלג אלא בשעת הדחק שאין לו תיקון אחר לעשות ואם רסק השלג ועשאו מים אז נוטל ממנו ידיו או מטבילם אם יש שם מ' סאה לכ"ע :

י"ז מים שהיד סולדת בהם דהיינו דכריסו של תינוק נכוה מהם אע"ג דמרן ז"ל מתיר ליטול מהם יש לחוש לסברת המחמירים ולא יטול עד שיצטננו מחום כזה ובשעת הדחק שא"א לו להמתין מותר ליטול מהם אך לא יברך בשם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבו בעת הברכה ולכן הזקנים שדרכן ליטול בחורף בזמין יזהרו שיהיו המים פושרין שלא יהיו חמין שיעור כריסו של תינוק נכוה מהם :

י"ח יש אומרים דאין כשר לנט"י אלא מים ולא שאר משקין ובשעת הדחק שא"א במים שרי בשאר משקין אך לא יברך אלא יהרהר בלבו כנז"ל :

י"ט מים כשרים שנתן להוכן מעט מים פסולין בטלים ברוב אפילו אם הפסולים משלימים לשיעור רביעית ויכול לבטלם לכתחילה :

ך' כתיב בחיי אדם כלל מ' אות ך' הנוגע באמצע סעודה בס"ת או בתפילין או ברצועות או במגילה מן המגילות הנכתבים על קלף כדין צריך ליטול ידיו אך לא יברך יע"ש ובשה"ק רב פעלים נשאלתי על זה וכתבתי דהגאון פנים מאירות ה"א סי' ע"ו נתעורר בדבר זה וכתב טעם מספיק דאין צריך נטילה ודלא כחיי אדם ודבריו ברורים :

כ"א מי שנגע באמצע סעודה בשוק וירך ומקומות המכוסים באדם או שחיכך ראשו צריך נט"י ולא יברך ענט"י אבל אם נגע בשערות ראשו ולא חיכך הראש אין צריך נטילה ואם נגע ביד אחת במקום מטונף אין צריך ניטול אלא אותו יד ואפילו באכילת פירות ושתיית מים בלבד אם יודע שנגעו ידיו במקום מטונף יטול בעבור הברכה :

כ"ב המתנמנם באמצע סעודה פחות משתין נשמין אין צריך נט"י ואם יותר צריך נט"י ואפילו ביום אך אין צריך לברך ענט"י אפילו נאנס בשינה הרבה ערך שעה או יותר :

כ"ג המתפלל בתוך הסעודה י"א דצריך נט"י וי"א דאין צריך ועל כן אם יש לו מים יטול ידיו לחוש לסברת המחמירין אך לא יברך ואם אין לו מים יסמוך על המקילין ועיין חיי אדם וחס"ל :

כ"ד כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה כגון צואה שתחת הצפורן במקום שהצפורן עודף על הבשר ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר לפיכך לא יגדל האדם צפרניו שלא יבא לידי מכשול בנט"י בתפילה ובלא"ה גידול הצפרניים הוא קשה ומר לנפש האדם וגורם הגבורת ויניקה לחיצונים וכאשר יתבאר במ"א בס"ד והאבל תוך שלושים יום יעמוד על המשמר לנקותם בכל יום אבל בשבת אסור לגרר הטיט שתחת הצפורן מפני שממחק הצפורן כשמסיר הטיט מתחתיו אלא ירחצם במים ורטיה שעל בשרו שלא יוכל להסירה קודם נטילה מפני המכה כבר כתבתי לעיל בפרשת שמיני דאין צריך ליטול במקום הרטיה יע"ש וצפורן שפרשה מקצתה יקוץ אותה כי חוצצת מאחר שפרשה מקצתה :

כ"ה הדיו והצבע אם הם לחים אין חוצצין מפני שהם נמחין במים ויבשים חוצצין אם יש ממשות שלהם על ידיו אבל מראית הצבע אינו חוצץ כיון דאין ממשות כלל ועיקר ומי שאומנותו צובע אין חוצץ בו הצבע אפילו שיש ממשות על ידו וכן הסופר שידיו מלוכלכים בדיו כיון דרגיל בכך אינו חוצץ אבל אדם שאין אומנתו בכך אם יש ממשות דיו על ידיו חוצץ וצריך כל אדם לשים לבו על דבר זה שהוא מצוי ושכיח בבני אדם שיתלכלכו ידיהם מחמת שכותבים ויהיה ממשות דיו בידם וכן שוחט וקצב דאומנתם בכך שדרכם להיות תמיד ידיהם מלוכלכים בדם אינו חוצץ אע"פ שיש ממשות בדם :

כ"ו טבעת שיש בה אבן טובה כגון מה שקורין אלמא"ס או זמרו"ד או יאקו"ד או פירוז"א וכיוצא צריך להסירה בשעת נטילה ולא מהני בה נענוע ואפילו היא רפויה יסירנה לגמרי מפני שאין אנחנו בקיאין בשיעור הרפויה כמה הוא ובדיעבד עלתה לו נטילה אם היא רפויה אבל אם דחוקה לא עלתה לו נטילה ואם אין בה אבן טובה באנשים דאין דרכן ללוש יש לסמוך על המתירים ולא יסירנה ובנשים שדרכן ללוש וקפדי להסירה בעת לישה משום דקשה להם ללוש בעוד הטבעת בידם צריכה להסירה וגם באנשים המסירה תבא עליו ברכה :

פרשת אמור

רבי אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו יש קנקן חדש מלא ישן וישן אפילו חדש אין בו כ"ל בס"ד הכונה עיקר מעלות האדם וחשיבותו הוא מצד הנר"ן שבו ולא מצד הגוף לבדו כי הגוף כל מין האדם שוה בו ורק ההפרש הוא בנר"ן ולז"א אל תסתכל בקנקן הוא הגוף שתאמר כעם ככהן כעבד כאדוניו שוים הם אלא במה שיש בו שהם הנר"ן שבתוכו כי הנה יש קנקן חדש של דורות האחרונים הנה מלא ישן נר"ן גדולים שהם מדורות הראשונים שהיו כמלאכים ויש ישן ר"ל גוף של דורות הראשונים שאפילו נר"ן קטנים שהם בערך דורות האחרונים החדשים ג"כ אין בו :

מיהו כתבו המפרשים ז"ל כיון דאין רוה"ק לדעת מה המה הנר"ן שהיו בגופים הראשונים ומה המה שבגופים האחרונים אתנו צריכין אנחנו לכבד את הראשונים מסתמא כי נאמר מאחר שהיו דורות ראשונים מסתמא זכו לנר"ן גדולים שאין נמצא אתנו אחד ממאה מערך מעלתם ועוד מפני שבודאי יש להם יתרון עלינו מצד קדימת הזמן וכמ"ש בגמרא דסנהדרין דף ק"ב רב אשי סיים עד פרק שלשה מלכים אמר למחר נפתח בחברין פירוש נדרוש בפרק שלשה מלכים שהיו ת"ח כמותינו ואין להם חלק לעוה"ב אתא מנשה אתחזי ליה בחלמיה אמר חבירך וחבירי דאבוך קרית לן מהיכא בעית למישרא המוציא א"ל לא ידענא א"ל מהיכא דבעית למישרא המוציא לא גמרית וחבירך קרית לן א"ל אגמריה לי ולמחר דרישנא ליה משמך בפרקא א"ל מהיכא דקדים בישולא וכו' ע"ש ופירש הגאון מהר"י בי"ר ה"א דרוש י"א דבחטאת אדה"ר נפלו כל הנשמות בסט"א בארסו של נחש ובכל דור ודור נלקטים הנשמות מן הסט"א ובאים לעוה"ז ולכן ארז"ל אם ראשונים כמלאכים וכו' שיש להם יתרון ומעלה לדורות הראשונים על דורות האחרונים מפני שכל נשמה שקדמה לצאת מן הקליפה זמן הרבה יותר מנשמה אחרת יש לה יתרון ומעלה עליה שלא שקעה בסטרא דמסאבא זמן ארוך כמו האחרת שאיחרה לצאת דאינו דומה שוקע בצואה יום לשוקע יומים והראה לו מנשה מעלת הראשונים

ממה

ממה שקדמה נשמתם לצאת מן הקליפה זמן רב קודם האחרונים והראה לו זה מענין הפת דמברכים על היכא דקדים בישולא פירוש מקום שהאש שלט בו יותר שקדם להתבשל קודם לכך יכובד זה המקום יותר לבלוע ממנו מפני שיש תערובת זוהמא בדלה"ס וכל דגן ופרי ומאכל אשר יתבשל באש תתגרש ממנו חלאת זוהמת הנחש הדבקה בו מהיותו זרוע באדמה ולכן זה המקום שיש בככר זה שקדם להתבשל נמצא נתגרשה ממנו הזוהמא ב' וג' רגעים קודם שאר הככר לכך נבחר יותר לבליעת המוציא וא"כ כ"ש וכ"ש נשמות הראשונים שקדמו לצאת מטומאת הסט"א זמן הרבה קודם נשמות האחרונים שיאות להם המעלה והכבוד וכיון שהם גדולים במעלה זו לכך יגרם ג"כ גדול ועל כן אל תתפלא אם חטאו כ"כ עכת"ד יע"ש נמצא מטעם יתרון מעלה נשמות הראשונים על נשמות האחרונים מובן הטעם למה צריך לבלוע פרוסת המוציא במקום שנאפה יפה והיינו משום דשליט בו האש יותר משאר הככר :

א' צריך כל אדם להזהר לבלוע הפת שמברך עליו המוציא במקום שנאפה יפה ששלט בו האש יותר ורק זקן שא"א לו לאכול ממקום שנאפה יפה מחמת שהוא קשה אז יבלע ממקום הרך :

ב' ארז"ל תכף לנט"י סעודה ועל כן אסור להתעסק בין נטילה להמוציא באיזה עסק דנמצא בעסקו בו ה"ז מסיח דעתו מהסעודה ואפילו עסק כל דהו אם צריך לדקדק בו נמצא הוא מסיח דעתו דהיינו אפילו לראות מטבע אם הוא טוב או רע או לראות כלי השעה לדעת בכמה עומדת וכיוצא בזה כי מאחר דצריך לדקדק ה"ז מסיח דעתו מסעודה בין נט"י לסעודה ואסור וכן יזהר שלא ידבר בין נטילה לברכת המוציא ולא עוד אלא אפילו בשתיקה לא יפסיק אלא תכף בגמר הניגוב יברך המוציא ויבלע ובדיעבד מותר וצריך להזהיר לכתחילה שלא ישהה בין ניגוב להמוציא כדי הילוך כ"ב אמה וצריך זריזות רב כדי להזהר בכך :

ג' הליכה מבית לבית אפילו הילוך מעט אסור וצריך להזהיר המון העם בזה כי לפעמים קופצים להביא מטפחת או מלח וכיוצא מחדר לחדר ובדיעבד שרי :

ד' כתוב בספר כ"מ ב"י קודם כל סעודה יאמר מזמור לדוד ה' רועי וכו' שבו נ"ז תיבות שלא יחסר מזונו ומזון הנפש גם יאמר בקשת יהא רעוא מן קודם ע"ק וכו' ויאמר פסוק באתי לגני וכו' עד אכלו רעים שתו ושכרו דודים ע"כ ונראה ודאי דכל זה יאמר קודם נט"י וגם נוסח ליקבה"ו שקודם האכילה והבקשה ג"כ יאמר קודם נטילה אך העולם נוהגים לומר מזמור ה' רועי בין נטילה לברכת המוציא ואע"פ שיש מפקפקים בזה משום הפסק אין למחות בידם :

ה' יתן ב' ידיו על הפת בשעת ברכה שיש עשר אצבעות כנגד עשר מצות התלויות בפת ואלו הם לא תחרוש בשור וחמור ושדך לא תזרע כלאים ולקט ושכחה ופאה וביכורים ותרומה ומעשר א' ומעשר ב' או מעשר עני וחלה וגם כנגד עשר מלאכות שיש מן החרישה עד האפיה כי בכל מלאכה נעשה בירור כ"ק כנודע לכך יש עשרה תיבות בברכת המוציא ועשרה תיבות בפסוק עיני כל וכו' פותח וכו' :

ו' צריך לדייק ולהדגיש בה"א של המוציא כאלו יש בתוך מלואה ה"א אחרת לכן יאריך בה מעט ויגביהנה בקול כאלו מזכירה בפני עצמה כזה ה' מוציא כדי שיוכל לכוין במלואה ה"א אחרת וכנז' בשער המצות לרבינו ז"ל וכשיגיע לתיבת המוציא בהיותו מאריך בה"א אז יתן את הפת זקוף בין שתי ידיו ויגביהנו קצת ויזהר לתת ריוח בין תיבת לחם ובין תיבת מן הארץ ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל כתוב תניח ב' ידיך על הפת ותכוין להשפיע מכל הי"ם על שמלכות הנקראת לחם ותדגיש הה' דהמוציא ובמלת המוציא תגביה ב' ידיך והלחם באמצע עכ"ל ואם יש לו בית יד צריך להסירו בברכת המוציא דצריך שתהייה ידיו ממש על הפת :

ז' לא יבלע ממקום שנתחברה בתנור עם חברתה דמחזי כחסר גם לא יבלע במקום סדק ואפילו שנאפה אותו מקום יפה יותר ובעה"ב הוא עצמו בולע אע"פ שיש אורח גדול ממנו ומיהו יכול לחלוק כבוד לאורח שיברך הוא ברכת המוציא וכן נוהגים :

ח' לא יבלע פרוסה קטנה פחות מכזית שנראה כצר עין ולא יותר מכביצה שנראה כרעבתן בד"א בחול ואוכל לבדו אבל בשבת אפילו אוכל לבדו שרי לבלוע גדולה לכבוד שבת וכן בחול אם אוכל עם בני ביתו מותר לבלוע גדולה כדי ליתן מן הפרוסה הזאת שבולע לכל או"א כזית ואין המסובין רשאין לטעום עד שיטעים הבוצע לפיכך הבוצע יטעום תחילה ואח"כ יחלק למסובין :

ט' הבוצע להוציא המסובין י"ח יברך בקול רם בנחת כדי שישמעו המסובין את הברכה כולה בלתי חסרון תיבה אחת ויזהר שיכוין להוציאם י"ח וגם הם יתכוונו לצאת י"ח בברכו ויש חסידים מדקדקים בכל ברכה אשר יברכו להוציא בה אחרים י"ח שיאמרו בפיהם בפירוש קודם הברכה הריני מכוין להוציא י"ח כל השומע קולו בברכה זו והוא מנהג יפה כי יזדמן שהאדם לבו טרוד ואינו מכוין ואם ירגיל בכך בודאי יכוין גם המסובין יהיו נזהרים לענות אמן בקול רם כדי שגם המברך יכוין לאמן שאומרים ויוצא י"ח אמן ואורח שרואה בעה"ב מברך ברכה חטופה וקטופה או שהוא שאינו מכוין עליו אז יברך האורח לעצמו בלחש על הפרוסה בהלכה כדי שלא ירגיש בעה"ב מפני דרכי השלום וכן הענין בבן הסומך על שלחן אביו שיעשה כך אם נצרך לכך :

י' מצוה להביא מלח ויטביל הפת ג"פ במלח כי כן צריך ע"פ הסוד ויכוין שהלחם הוא מספר ג"פ הוי"ה שהם שלשה חסדים והם ממתקים שלשה גבורות הרמוזים במלח שהם ג"כ מספר ג"פ הוי"ה כמנין מלח ואם בירך המוציא ולא הביאו המלח לא ימתין אלא יבלע מיד ויאכל ובעת שיביאו המלח אח"כ יטבל בו שארית הפרוסה ג"פ ורא**ו**י שיניח המלח על השלחן עד אחר בהמ"ז דהשלחן דומה למזבח וכתיב על כל קרבנך תקריב מלח וגם הוא מסוגל להגין מן הפרענות ויש נוהגין להניח על השלחן כלי שיש בו אזוב וכ"כ בשם רבינו האר"י ז"ל ומנהג יפה ונכון הוא והאזוב הוא בסוד היסוד הנקרא צדיק סימן לדבר וצדיק על שלחן יבא ועיין בזוה"ק האזינו דף רצ"ט ובביאור שם בענין האזוב יע"ש :

י"א יזהר שלא יזרוק הפרוסה לפני המסובין אלא יניח לפניהם עד מקום שידו מגעת ולא יתן הפרוסה ביד המסובין דאין נותנים בידו אלא לאבל ב"מ ועל כן יזהר בזה גם בבנים הקטנים שלא יתן הפרוסה בידם אלא יניח לפניהם והם נוטלים :

י"ב לא יתן לבהמה חיה ועוף אפילו הטהורים מן הלחם שבירך עליו המוציא ולטמאים לא יתן לחם ושום מאכל מן הבא על השלחן כלל וכן יזהר שלא יתן לעכו"ם מאכל מן השלחן ואפילו ישמעאלי שאינו

עובד

עיבד ע"ז ורק אם יש חשש איבה לית לן בה מפני שהשלחן עומד דוגמת המזבח דשלחנו של אדם מכפר עליו לכך יזהר בזה:

י"ג אין רשאי הבוצע לבצוע אלא עד שיכלה אמן מרוב המסובין ואחר הברכה והבציעה יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה ואפילו אמן דקדיש לא יענה עד שיטעום ובשום אופן לא ישיח בין ברכה לאכילה ואם שח בדברים חיצונים צריך לחזור ולברך ואם שח בדברים השייכים לסעודה אע"פ דלא שייכי לברכה כגון שאמר הביאו מלח וכיוצא אין צריך לחזור ולברך ולכתחילה יזהר אפילו בדברים השייכים לברכה שלא ישיח עד שיאכל:

י"ד אפילו שהכניס המאכל לפיו ולועסו כל עוד שלא בלע לא ישיח ומ"מ אם שח קודם שבלע אפילו בדברים חיצונים אין צריך לחזור ולברך ולכתחילה נכון להזהר שלא ישיח כלל עד שיגמור לאכול כזית מפרוסת המוציא:

ט"ו אם אמר תנו מאכל לבהמה ה"ז חשיב דברים השייכים לסעודה מפני דאסור לאדם לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו ואם אמר תנו מים לבהמה יש להסתפק וכנז' בחס"ל סי' קס"ז אות יו"ד ועיין באחרונים על כן בכה"ג טוב שיהרהר הברכה בלבו:

ט"ז אם שח הבוצע בדברים חיצונים שדינו לחזור ולברך והמסובים לא הפסיקו יצאו י"ח ואוכלים ואין צריכין לכוין לברכה שניה של הבוצע ואם שחו המסובין לאחר שטעם הבוצע קודם שטעמו הם יש פלוגתא בזה וסב"ל ולכן יהרהרו הברכה בלבבם ויאכלו:

י"ז יש נוהגין לאכול שירי פרוסת המוציא סוף הסעודה משום חיבוב מצוה וכדי שישאר טעם המוציא בפיו וכתיב ברוך טנאך ומשארתיך ויש בזה תיקון לפגם הברית ומנהג יפה הוא אך בתנאי דקים ליה בנפשיה שלא ישכחנה דאם שכח ולא אכלה מאי אהני ליה ואדרבה מגרעות נהן ועיין בכף החיים סי' כ"ג אות י"ג לכך השכחן לא ינהוג בכך ועכ"פ יזהר האדם לאכול היכא פת מעט מן השלחן סמוך ממש לנטילת מים אחרונים:

פרשת בהר בחקותי

בן בג בג אומר הפוך בה והפוך בה דכולא בה כ"ל בס"ד דהבירור של נצוצי הקדושה הוא שתי חלוקות הא' שמתהפך הניצוץ הקדוש מגשם עכור לגשם זך וזה נקרא בירור חיצון והב' שמתהפך הניצוץ מגשם זך לרוחניות וזה נקרא בירור פנימי והענין הוא כי ניצוצי הקדושה הם מעורבים בדומם וצומח וחי שהוא בשר בהמה וחיה ועוף וכולם הם גשם עכור ואם האדם יאכל בשר עולה הניצוץ מן הבשר שהוא גשם עכור אל האדם שהוא גשם זך וכן אם יאכל את הצומח וכן אם יאכל דבר שמעורב בו עפר שהוא דומם ובאותו עפר יש נ"ק ואח"כ צריך לעלות הניצוץ הקדוש מן האדם אל הרוחניות שהוא מקום הקדושה למעלה בעולמות העליונים והרי זה מתהפך מגשם זך אל הרוחניות ושלימות שתי חלוקות הבירורים האלה שהם בחי' חיצון ובחי' פנימי לא אפשר להיות אלא רק ע"י עסק התורה מפני שבדברי תורה יש חיצוניות שהוא הפשט שלה ופנימיות שהוא הסוד שבה וז"ש הפוך בה והפוך בה שני מיני הפכיות הא' מגשם עכור אל גשם זך שזה נקרא בירור חיצון והב' מגשם זך אל הרוחניות שזה נקרא בירור פנימי יען דכולא בה היא התורה דאית בה כולא כלומר חצוניות ופנימיות ולכן בה יהיה שלימות שני הבירורים חיצון ופנימי ועל כן אע"פ שנעשה בירור ע"י האכילה אין נעשה בירור שלם כי באכילה א"א להיות אלא בירור חיצון שהוא מגשם עכור אל גשם זך אך בירור השני שהוא בירור פנימי א"א להיות ע"י אכילה ולכן הזהירו רז"ל ללמוד בד"ת על השלחן אפילו בחול ולימוד פתיחת אליהו זכור לטוב היא מסוגלת הרבה לבירור נ"ק והרגיל בה טוב לו לעתים שהוא טרוד בהם ומה גם בשביל לילות הקיץ שאוכלים על הגגות דא"א ללמוד לאור הנר:

א' כתב רבינו ז"ל בשעה"מ צריך האדם לזכור בתוך אכילתו חרבן הבית כמ"ש בזוהר תרומה וידאג בלבו על זאת שבזמן בהמ"ק קיים היתה השכינה מקבלת שפע יותר מעולה ומשובח ממה שהוא אחר החרבן על כן ירגיל לומר ליקבה"ו וכו' הריני זוכר את ירושלים אשר חרבה בעונותינו והריני מצפה לבנייה שיבנה אותה הקב"ה במהרה בימינו אמן ויהר"מ ה' או"א שתשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו וקיים בה מקרא שכתוב ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה:

גם יזהר לומר בתוך הסעודה פטום הקטורת ופרק איזהו מקומן ואח"כ יאמר או"א מלך רחמן רחם עלינו טוב ומטיב הדרש לנו וכו' עד כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך ואח"כ יאמר ותמלוך אתה ה' אלהינו מהרה על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר קדשיך ככתוב בדברי קדשיך ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה וקודם פטום הקטורת ופרק הנז' יאמר פסוקים אלו להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר ולנצח על כל דברי דוד בן ישי עבדך משיחך: בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו: ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי: שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ה': שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב: נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי: אודך כי עניתני ותהי לי לישועה ואח"כ יאמר מזמור היום ואח"כ הושיענו ה' אלהינו וכו' עד וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן ואח"כ פטום הקטורת ואח"כ פרק איזהו מקומן ואח"כ אין כאלהינו וכו':

ב' צריך לישב בכבוד על השלחן הדור בלבושו כמו שיושב לפני גדולים ובפרט בשעה שמברך בהמ"ז וכתוב ז"ה אל"י ואנוהו ודרשו בזה ר"ת זה השלחן אשר לפני ה' וכמ"ש בחס"ל:

ג' מנהג החסידים קודם כל סעודה בימי החול יפנה תחלה ובפרט אם מרגיש התעוררות בגופו וד"ז הוא צורך גדול ע"פ הסוד ויטול ידיו ויברך אשר יצר ואח"כ יעמוד ויתוודה ביום שיש בו תחינה וישב במקום שרוצה לאכול וישתה מעט מים פחות מרביעית אם תאב למים או ישתה מעט שכר ויכוין לפטור מים שבתוך המזון ואח"כ יאמר לשם יחוד ובקשות שאמרנו לעיל ואח"כ יטול ידיו כהלכה בשביל האכילה ובימים שאין בהם תחינה שאין אומרים ודוי יאמרו מזמור בבא אליו נתן הנביא ויהרהר בתשובה בלבו וכל זה יהיה לו עזר וסיוע אל הבירור שעושה באכילתו ועיין חס"ל סי' קנ"ז אות ט':

ד' אסור לטעום עד שיתן מאכל לבהמתו או חיה ועוף

ועוף שיש לו בביתו דמזונותיהם עליו דכתיב עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת ורק בשתיה האדם קודם לבהמה דכתיב והשקית את העדה ואת בעירם:

ה' אין משיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ודין זה נזכר בגמרא ונפסק להלכה בכל ספרי הראשונים ז"ל וגם בשו"ע בלי שום מחלוקת וכתב הגאון חיד"א בברכ"י דלא נמצא שום חכם וחסיד שנזהר בד"ז ולכן דבר זה בלבו כאש בוערת לדעת מה זה ועל מה זה ונחה דעתו דעת עליון בטעם שכתב הרב אליה רבה ז"ל בשם הפרישה דבחלקית ישית שבזמנם היו מסובין באכילתם ושכיח היזקא והאידנא יתובי יתבינן כולם שוים וימין ושמאל שקולאי נינהו וכגון דא ליכא למיחש וגברא רבא אמר מלתא דמיתבא דעתא ומסתברא כוותיה עכ"ד ועיין עוד להגאון הנז' בשיורי ברכה מ"ש בדבר זה יע"ש ואיך שיהיה הנה עתה אין לנו סמך לעבור על דברי חז"ל בדין הנז' כי אם רק לפי הטעם של הגאון פרישה ז"ל ולכן בליל פסח דכולנו מסובין חייבין מן הדין להזהר בדבר זה וכמ"ש הרב ז"ל וגם בשאר ימות השנה אם יזדמן איזה סיבה לאדם להיות מסב על שמאלו האוכל חייב לקיים דברי חז"ל הנז' שלא ישיח:

ו' אם בתוך סעודתו רוצה לאכול פירות ולשתות יין שצריך לברך אך ידיו מלוכלכים בתבשיל לא יברך בידים מזוהמות אלא יטול ידיו או יקנחם במטפחת כדי שיברך על הפירות או היין בנקיות וכמ"ש בחס"ל:

גם צריך האדם להזהר בכמה הלכות דרך ארץ השייכים לסעודה אשר הזהירו אותנו חז"ל בהם ואלו הן שנים ממתינים זה לזה בקערה דהיינו כשאחד מסלק ידו מן הקערה לאיזה עסק אז חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור עסקיו אבל אם הם שלשה אין השנים פוסקין בשביל האחד וכל זה איירי בשוים זע"ז אבל אם האחד מסב עם אביו או אחיו הגדול או עם מי שגדול בחכמה שחייב בכבודו צריך להמתין לו ואין הגדול צריך להמתין להקטן וכנז' בחס"ל מיהו אם יש לפניהם תבשיל ואחד מהם סילק ידו מן הקערה לאיזה עסק שאם ימתין השני יתקלקל התבשיל מחמת שיתקרר ולא אפשר לאכלו אין צריך להמתין אפילו קטן לגדול:

ז' אין מסתכלין בפני האוכל ולא במה שאוכל כדי שלא יתבייש ואם יש לפני המסובין קערה אחת מלאה שאוכלים כולם ממנה לא יתן אחד מהמסובין עיניו בה לברור ממנה חלק יפה לעצמו אלא יקח מן הבא בידו וגם לא יושיט ידו אלא במה שלפניו גם לא יקח בידו מנה גדולה ויניח לפניו או יאחזנה בידו ויאכל ממנה ואם אוכלים על ידי כף לא ימלא הכף על כל גדותיו ויניח בפיו:

ח' יזהר שלא יטנף מלבושיו באכילתו ואם אוכל בידו לא ילכלך כל הידים אלא רק ראשי אצבעותיו וט"ב ונשים שלא יאכל אלא ע"י כף ולא יאכל אלא רק ביד אחת ולא בשתי ידים ולא יניח לגימה גדולה לתוך פיו ובעת שמכניס המאכל לפיו יזהר שלא יתלכלך שער זקנו ויזהר לדחות שער שפמו לכאן ולכאן קודם אכילתו כדי שלא יתלשלשו הרבה על שפתיו ויתלכלכו הרבה ובכל דברים אלו יתנהג אפילו בביתו על שלחנו וכ"ש כשהוא אוכל עם בני אדם והמזמין אורחים בביתו ומביא לפניהם תבשיל רוטב ואינו מביא להם כפות לאכול בהם ה"ז חוטא ומזלזל בכבוד האורחים:

ט' לא ימהר בלעיסתו ואכילתו אלא יתנהג לאט לאט אפילו אם מסב עם אדם גרגרן ואם הבשר קשה לא יהא נושך בשיניו ומושך בידיו אלא יסלק ידו ממנו ולא ימצוץ אצבעותיו בפיו בין אכילה לאכילה ולא יראה חיבה וחשק על האכילה ולא ימלא פיו אלא רק בכדי שיוכל לדבר בשפה ברורה ולא יושיט ידו לקערה עד שיגמור לבלוע מה שבפיו ויפסיק מעט בין לעיסה אחת לאחרת ואם המסובין עמו סילקו ידיהם מאותו מאכל גם הוא יסלק ידו אע"פ שעדיין תאב לאכול דלאו אורח ארעא לאכול יחידי בין המסובין:

ולא יאחז בידו פרוסה כביצה ויאכל ולא ישתה כוסו בבת אחת בלי שיור אלא ישתה כמנהג המדינה ולא ישתה שתי כוסות זא"ז ולא יפשוט ידו בקערה בפני מי שגדול ממנו אפילו אם יש קערה בפני כל או"א וכל העובר על הלכות דרך ארץ הנז"ל וכיוצא בהם הרי רעבתן וגרגרן מסטרא דההוא דאמר הלעיטני נא והנה הוא נאחז בסבך הספ"א ואם הוא בעל תורה ועושה כן ה"ז מחלל ש"ש ולכן אחז"ל דרך ארץ קדמה לתורה וכאשר האריכו בזה בספרי המוסר והיראה:

י' יטב לבו בסעודתו אם מעט ואם הרבה יאכל פיתו בשמחה ולא בכעס ודאגה ויזהר לאכול הטוב והמועיל לו כרפואה ולא מה שערב לו לפי שעה וישתדל לכבוש תאותו באכילה ושתיה תמיד וכתבו חכמי המוסר דבהיות המאכל או המשקה לפני האדם והוא מתוק לחיכו וחביב עליו ביותר וימשוך ידו ממנו בשביל סיגוף לכפרת עונות הרי זה נחשב תיקון גדול בתיקוני התשובה ויש בו תועלת כמו התענית:

י"א לא יאכל מעומד ולא ישתה מעומד ולכן אפילו כוס של קידוש דליל שבת ויו"ט שמקדש מעומד מנהג רבינו האר"י ז"ל אחר ברכת הקדוש לישב וישתה הכוס ולא יכון סמוך לאכילה ולא יעמוד מיד אחר אכילה וישהה כשיעור ברכה אחרונה של אותה אכילה דאם אכל פת ישהה בישיבתו שיעור בהמ"ז ואם מזונות וכיוצא שיעור ברכה מעין שלש:

י"ב הנכנס לבית בעה"ב כל מה שיאמר לו בעה"ב או גדול הבית יעשה וישהה מעט כמנהג המדינה ואין מסרבין לגדול ולא יאמר הנכנס לבית חבירו תנו לי לאכול עד שיאמרו הם ורק במים יאמר תנו לי מים לשתות:

י"ג לא ישיך פרוסה ויתננה לפני חבירו או לתוך הקערה לפי שאין דעת כל הבריות שוה ולא ישתה מהכוס ויתן לחבירו דשמא מחמת בושה יקבלנו חבירו וישתה ויזיק מחמת מיאוס ואפשר שימות ובצוואת רבי אליעזר הגדול מזהיר שלא לשתות ממה ששייר חבירו דשמא יש לו חולי ויתערב רוק פיו באותו בכוס ומה שנוהגים העולם לטעום בני הבית מכוס של הקדוש שמקדש בעה"ב היינו מפני שיודעים שהבעה"ב אין בו חולי שיזיק להם ואע"פ שאמרו בהלכות דרך ארץ שלא ישתה כוס ויניחנו ריקן על השלחן אלא יאחזנו בידו עד שיבא השמש ויתנהו לו מ"מ אם מנהג המדינה דלא קפדי בהכי גם הוא לא יקפיד:

י"ד אע"פ שאמרו חכמים ז"ל לשייר פאה בקערה מן התבשיל עכ"ז כתב רבינו ז"ל בשער טעמי המצות דאין דין זה נוהג עתה בזה"ז ע"ש ומ"מ לאו אורח ארעא לאכול המאכל כולו עד בא עד קילו וכ"ש שלא להיות מלחך פינכי משום שרת דרך ארץ וכנז' בחס"ל:

ט"ו כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בשער טעמי המצות היה נוהג מורי ז"ל פעמים רבות ללוות לבני ביתו שיביאו לפניו מאותם עשבי דדברא שאין נזרעים בידי אדם או קוצים ודרדרים שדרך בני אדם לאכלם והיה אוכלם כדי לקיים בעצמו קללת אדה"ר שנתקלל וקוץ ודרדר וכו' ואכלת וכו' ע"ש ופה עירנו יע"א אפשר לקיים דבר זה בעשבי דדברא שקורין כאב"ר והם דומין לקוץ ודרדר וכובשים אותם במים ומלח ואוכלין אך צריך לבדוק מן התולעים

התולעים היטב היטב:

ט"ז אם רואה אוכלים מושלכים בקרקע אסור להניחם כך אלא צריך להסירם משם וכן אסור לגרום לאוכלים שיאסרו בהנאה שלא לצורך וכל פירות שנמאסים ע"י זריקה אסור לזרקן אפילו לפני חתן וכלה בעבור שמחה או סימנא טבא ופה עירנו עושין לפעמים בליל המילה שלחן מונח עליו ענפים ופרחים מורכבים זע"ג נכוי וגודלין עיסה של קמח כדי לתחוב בתוכה הענפים וגם מביאים פרי שקורין נומ"י שהוא מתוק או רמון וכיוצא כדי לתחוב בהם הענפים להרכיבם זע"ג ופירות אלו ודאי הם נמאסים ומתקלקלים בכך וצריך למחות בהם שלא יעשו כזאת בשום מאכל ופירות אם יהיו מתקלקלים ונמאסים:

י"ז אין סומכין קערה מלאה בפת במאי יבפך ממנה על הפת וימאס ואין לזרוק פת מאחד לאחד אע"פ שאינו נמאס בזריקה גם יש בני אדם כשעושו פירות כבושין במים ומלח יניחו בתוכם התיכת פת כדי שיהיה לכבושין טעם יפה והחתיכת פת זו נמאסת ומתקלקלת וצריך למחות בידם בדבר זה וכל אדם צריך לכבד את הלחם ועליו תבא ברכת טוב:

הלכות
שנה הראשונה

פרשת במדבר

הלכות אלו השייכים ליו"ט דרכי לדרשם בשבת כלה וקיבור שלהם יהיה בתוך הדרשה כפי מה שיזדמן בכל שנה ושנה בעזה"י:

א' ברכת שהחיינו בקדוש הלילה צריך לברך בשתי הלילות ופה עירנו בג"אד נוהגים הנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנרות בכל יו"ט שיש בו ברכת שהחיינו בקדוש:

ב' הקדוש בלילה הראשונה צריך להיות אחר צאת הכוכבים דכתיב שבע שבתות תמימות תהיינה אבל בליל יו"ט שני לבני חו"ל אינו צריך לילה ודאי אלא יכול לקדש מבע"י ואדרבה עדיף טפי לקדש מבע"י במקומות אלו שמצוי יתושין הרבה מחמת החום בלילות הקיץ ואם מקדש מבע"י תוכל האשה להדליק הנירות מבע"י ולא חשיב מכין מיום ראשון ליום שני יען כי הנירות מדלקת אותם לצורך הקידוש שמצוה להיות נירות בעת הקדוש לפי סברת כמה פוסקים הפשטנים וגם לסברת המקובלים ולכן כיון שמקדשין מבע"י יכולין ג"כ להדליק הנירות מבע"י ודוקא נירות שמדליקין במקום השלחן שעושין שם הקדוש אבל נירות המדליקין במקום שינה או בשאר מקומות אין להדליקן מבע"י משום דאין יו"ט ראשון מכין ליו"ט שני כך העלתי בשו"ת רב פעלים בס"ד:

ג' יזהרו שלא לדבר שיחת חולין כל הלילה וצריך להם שמירה גדולה בזה בלילה זו מפני דכל עת שיש אסיפה אנשים הרבה דרכו של יצה"ר להכשילם לדבר דברי חול ומדבר לדבר יבואו לדברים אסורים של שחוק ושל לצה"ר ויזהרו ללמוד כל סדר הלימוד של זאת הלילה בחשק גדול ובשמחה רבה והתלהבות הלב כי הלימוד המתוקן לזאת הלילה עושה פרי גדול למעלה וממשיך לנפש האדם קדושה וטהרה ואיתא בזוה"ק בפרשת אמור וז"ל חסידי קדמאי לא הוו ניימי בהאי ליליא והוו לעאן באורייתא ואמרו ניתי לאחסנא ירותא קדישא לן ולבנן בתרין עלמין ועוד אר"ש על חברייא דלעאן באורייתא בהאי ליליא כולהון יהון רשימין וכתיבין בספרא דדכרניא וקב"ה מברך לון בכמה ברכאן ועטרין דעלמא עלאה ע"כ ומי האיש אשר ישמע כזאת ויפנה לבו לבטלה בלילה הזאת וכ"ש לטנף פיו בדברים בטלים ודברי חול של מו"מ וכ"ש בליצנות ולשה"ר ויתגבר כארי לישב על המשמר בעינים פקחות לדחות את השינה ולא יתנמנם כלל כי רבינו האר"י ז"ל החמיר מאד בענין השינה בזאת הלילה יותר מליל הו"ר וכנז' בספר הכונות בדרוש הלילה הזאת:

ד' סדר הלימוד בלילה הזו תחלה תנ"ך ואח"כ המדרש ואח"כ האדרא רבא כי כן מפורש בזוה"ק למלעי באורייתא מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים ובדרשות דקראי וברזי דחכמתא ותרי"ג מצות ילמדו קודם המדרש ואם יש להם זמן ילמדו האדרא זוטא ג"כ וכבר נודע מנהגו של רבינו חיד"א ז"ל ללמוד בלילה זו שתי האדרות מעומד גם בעת זקנתו אשריו ואשרי חלקו ואין ללמוד משניות בלילה זו ומי שיש לו מנהג קבוע ללמוד י"ח פרקי משנה בכל יום מותר ללמוד הי"ח פרקי משנה ביו"ט זה ביום דוקא ולא בלילה ואין מניעה ללימוד המשנה אלא בליל שבועות בלבד אבל בשאר לילות של שבתות וימים טובים אין מניעה כלל ויכול ללמוד משניות כאשר ירצה:

ה' תפלת שחרית ומוסף יתפלל בהתלהבות וזריזות כדי שלא תחטפינו שינה באמצע ויבא לידי טעות וידוע כי גמר הפרי של תיקון ספירת העומר ולימוד ליל חג השבועות יהיה בתפילת מוסף לכן צריך להזדרז בו הרבה כי הכל הולך אחר החתום:

ו' לימוד דתהלים ביום השבועות הוא צורך גדול

שבו

שבו נפטר דוד המע״ה ויעלה לרצון יותר ולכן כל אחד ילמוד התהלים כולו ביום השבועות ויזהר לדנג לשון מחילה וסליחה של עונות ופשעים האמור בבקשות המתוקנים לאומרם קודם תהלים ואחר תהלים כי יו״ט הוא וכון ללמוד ביום ראשון בדברי הימים א׳ סי׳ כ״ח וסי׳ כ״ט דדבר בעיתו מה טוב :

ז׳ בליל ב׳ של חג השבועות בחו״ל ילמוד התכ״ך המסודר בליל א׳ ואח״כ ישן וכן מנהגינו בביתינו ואם יוכל ללמוד גם תרי״ג מצות ואדרא רבא ולהיות ניעור כל הלילה אשריו ואשרי חלקו וכבר נודע המעשה שהיה בזמן מרן ז״ל ויזהר ביום שני של חג השבועות לקדשו בלימוד התורה כי הוא גדול מכל יום טוב שני של שאר מועדים וגם אסרו חג של שבועות גדול מכל אסרו חג דשאר מועדים :

ח׳ כל מלאכה האסורה בשבת אסורה ביו״ט ולא הותר ביו״ט אלא רק מלאכת אוכל נפש ואע״ג דהותרה מלאכת אוכל נפש מן התורה מ״מ אסרו חז״ל קצירה ודישה ועימור וטחינה והרקדה וסחיטת פירות ותלישה מן המחובר וצידה וכל כיוצא בזה ואפילו על ידי שינוי אסור מפני שדברים אלו דרכן לעשותם הרבה ביחד וחיישינן שמא יעשה לצורך חול על כן כל דברים אלו אסורים הם מדברי סופרים וכל דבר שאסור לישראל לעשותו ביום טוב אסור לומר לגוי לעשותו :

ט׳ בתוך חומת העיר הזאת שאנחנו עושין עירוב מותר להוציא כל דבר שמותר לטלטלו ואפילו שאין לאדם צורך באותו דבר באותה שעה אבל חוץ לחומה אסור להוציא דבר שאין לו צורך בו אותה שעה ולכן אותם בני אדם שיוצאים ביו״ט בבוקר חוץ לעיר לטייל אסור להוציא בחיקם סידור של מנחה וערבית כמנהגם להניח זה בתוך כיס שעושים בבגדיהם כי זה צריך להם במנחה אחר שיחזור לביתו וכן אסור ישא בחיקו מפתח של תיבה שיש בה תפלים מאחר שיוכל להניח המפתח בביתו או להפקידו ביד ב״ב וכן ישגיח על כל דבר כיוצא בזה שאין לו צורך בו אותה שעה שהוא יוצא חוץ לעיר והסכינים יש אוסרים לישא אותם חוץ לחומה מפני שאין דעתו לאכול שם ואינו נצרך להם ויש מתירים בזה די״ל אולי יזדמן לו מאכל לאכול שם ויצטרך לסכין לקלוף בו ועל כן טוב להזהר בזה אך המיקל יש לו על מה לסמוך אבל כלי מורה השעות מותר לשאת אותו לכ״ע שזה יש לו בו צורך בכל עת ודברים אלו שייכים גם בנשים כמו באנשים :

י׳ אסור לעשות גבינה דאין לגבן ביו״ט אבל מה שקורין בערבי לב״ן ובלשון לע״ז יגורט״י מותר לעשותו ביו״ט ועיין קרבן אשה יע״ש אך אין לעשותו אלא מחלב שנחלב בערב יו״ט אבל לחלוב ביו״ט אסור מפני דאין מותר לחליב ביו״ט אלא לתוך המאכל אע״פ שהגוי חולב מבהמה שלו ולצורך הלב״ן אם יחלוב ביו״ט אינו חולב לתוך המאכל ולכן א״א לעשות לב״ן אלא מחלב שנחלב מערב יו״ט וכאשר כתבתי בזה בתשובה בסה״ק רב פעלים בס״ד :

גם העלתי בס״ד בתשובתי שם דמותר לעשות דו״ז דוגדר״מ״ה ביו״ט דדוקא לגבן אסור משום דהתם איכא איסור בורר דנפרש הקום מן החלב והכא ליכא בורר דנקפה כולו כמו שהוא וכמ״ש הרב קרבן אשה א״ה סי׳ י״ב בהיתר עשיית היגורט״י שקורין בערבי לב״ן יע״ש וגם טעם הפר״ח ז״ל גבי גבינה שהוא טעם הירושלמי דהאיסור הוא משום דאתי לגבן הרבה יותר מצורך יו״ט לא שייך הכא דכאן א״א לעשות אלא רק לצורך אותו היום דאם ישהה נמוח והיה למים וגם טעם המרדכי שהביאו הר״ן ז״ל והביא דבריו בספר בית יהודה ח״ב סי׳ מ״ו דהוי כעובדין דחול משום דעושהו בכלי המיוחד למלאכה זו כמי לא שייך האי טעמא הכא דלא נאסר משום עובדין דחול כשעושהו בכלי המיוחד לו אלא בדבר שדרך לעשות ממנו הרבה וכמ״ש הרב בית יהודה ז״ל שם בדף קע״ו שהרכיב טעם זה בטעם זה יע״ש מיהו לא עשה אדו״ז דונדרמ״ה הנז׳ בחלב אלא במינים אחרים מפני שאסור לחלוב ביו״ט אפילו בהמה של גוי ע״י הגוי אלא רק לתוך המאכל והכא א״א לחלוב לתוך מאכל כי הוא רוצה לעשות מעשה הנז׳ בחלב לבדו לכך יעשהו במינים אחרים אם אין לו חלב שנחלב בערב יו״ט וזה המתקן ועוסק בדבר זה אע״פ שהוא משתכר ביו״ט מותר משום שמחת יו״ט דיש תענוג הרבה בזה הדו״ז דונדרמ״ה ביו״ט של שבועות שהאויר חם הרבה במדינות אלו ויש בזה שמחת יו״ט :

י״א עצמות וקליפין שנתפרקו ביו״ט ה״ז נולד ואע״פ דמותר לטלטלן בשבת שראויין הם למאכל בהמה מ״מ ביו״ט החמירו חז״ל ואסרו לטלטלן כדי דלא אתי לזלזולי ביה מיהו שבת שחל בו יו״ט מותר לטלטלן ולא אמרינן לא פלוג רבנן וכאשר העליתי בסה״ק רב פעלים בס״ד :

י״ב אסור לשקול ביו״ט אפילו בביתו כדי לידע כמה יבשל וכן אסור להניח מנה כנגד מנה שידוע לו משקלה ואסור ליקח ביד המשקל וביד הבשר כדי לשער אך מותר החתיכה לבדה בידו כדי לשער משקלא באומד הדעת ואם הוא אומן שיודע לכוין אסור לעשות כן כדי למכור אבל אם עושה בביתו כדי לידע כמה יבשל מותר :

וגם ע״י גוי אסור לשקול דכל דבר שאסור ישראל לעשות אסור לומר לגוי לעשותו והנה פה עירנו יע״א הקצבים הם שותפים עם הגוים בבשר וכשמוכר ישראל ישב הגוי אצלו ויכתוב שמות הלוקחים ומשקל הבשר ושוקל הבשר שלוקחים מאחר דהגוי הוא שוקל וכותב להנאת עצמו ואדעתא דנפשיה קעביד ושרי אך בימים הלו רוב מוכרי הבשר פה עירנו אין להם שותפים גוים ומביאים גוים בשכירות לשקול וגם לכתוב וזה אסור דבשלמא מלך המשקל יש למצוא להם היתר דהוי שבות דשבות במקום מצוה שהוא שמחת יו״ט אבל בכתיבה הא איכא דס״ל אפילו כתיבה של גוים אסורה מן התורה ואין להתיר שבות באיסור תורה אפילו במקום מצוה לכן התקנה לזה הוא שיאמר הישראל לגוי מערב יו״ט שמור ושמור לי בדעתך שמות הלוקחין ומשקל הבשר שלוקחין ביו״ט ואני אתן לך על כל ליטרא כו״כ וכיון דמושכר הגוי על זאת הנה אם יבא לכתוב כדי לשמור שמות הליקחין וסך המשקל כדי שלא ישכח אחד מהם הנה הוא אדעתא דנפשיה קעביד כי אין הישראל שוכרו לכתוב אלא לשמור את שמות הלוקחין :

י״ג מותר לומר הישראל לגוי תן לי ליטרא בשר דאע״פ שזוכר לו שם משקל אינו מכוין לשם משקל אלא שידע כמה הוא צריך ומ״מ טוב שלא יאמר לו שקול לי אלא יאמר תן לי ואין נוקבין הבשר בסכין כדי שישאהו בידו דרך הנקב אבל מותר לנקיב אותו באצבע :

י״ד בקעת גדולה שעומדת להסקה שא״א להסיקה בלא בקוע אסור לבקעה בקרדום או מגל או מגורה כי אם רק בסכין או בידו בד״א בעצים גדולים שא״א להסיקן בלא בקוע כלל כגון קורה וכיוצא אבל עצים של הסקה שהם גדולים קצת וראוים להסקה בלא בקוע לא יבקעם כלל ויש להחמיר שלא ישברם אפילו בידו וכן לא יכנים העץ בחור כדי לשברו כיון שאפשר להסיקו כמו שהוא :

ט"ו אין מוציאין אש מן האבנים ולא מן זכוכית נגד השמש וכן לא יוציא אש מן עצים קטנים שיש בראשם כבר"ד המתוקן לכך כי בכל אלה וכיוצא בהם הוא מוליד את האש ע"י הכאה או חיכוך ובתשובתי בש"ק רב פעלים הבאתי דברי האחרונים האוסרין בפירוש בזה ודלא כהמתירין ומפוח של בעלי בתים נופח בו ע"י שינוי מלמעלה למטה :

ט"ז אסור לאפות ולבשל ביו"ט ראשון לצורך יום טוב שני אבל מותר לבשל ביום ראשון הרבה שיאכל בו ביום וישייר ליום שני אך יזהר שלא יאמרו בפירוש שהוא מבשל הרבה לצורך הלילה ואחר שאכל יום ראשון לא יוכל לבשל כדי לאכול בליל שני ע"י שיאכל מעט ממנו ביום ראשון :

י"ז אסור למדוד ביו"ט ואפילו מודד בביתו לידע שיעור הצריך לו אסור ופה עירנו יש אצל בעלי בתים כלי שמודדין בו אורז לבשל בכל יום וצריך להזהירם שלא ימדדו בו ביום טוב אלא יקחו מאומד הדעת :

י"ח ההרקדה אסורה ביו"ט אפילו ע"י שינוי אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קסם מותר לרקדו שנית בלא שינוי ויש מחמירין ומצריכין שינוי ואם לא נפל בו צרור רק רצה לרקדו שנית כדי שיהיה יפה יותר יעשה ע"י שינוי דהיינו שירקד על שלחן וכיוצא בזה :

י"ט אסור ליקח עץ מבין העצים להיות בו האש והשפוד שנעקם אסור לפשטו אפילו בידו ואין משחיזין סכין ביו"ט במשחזת כדי לחדדה אך מותר להשיאה ע"ג חברתה או ע"ג עץ או אבן כדי להעביר שמנונית שלה :

כ' עופות שממלאים אותם בבשר ואורז מותר לתפרם ביו"ט ובלבד שיתקן החוט במחטו ויתנו במחט מערב יו"ט ואם יש לו כמה עופות לתפרם ביו"ט יכין כמה מחטים ויתן בהם החוטים מערב יו"ט :

כ"א ניירות סיגאר"ה שהם עשויים כמו כיסים שמתוקנים ובאים כך מערי אירופ"א וכל אדם הלוקח אותם ימלאם בידו טוטו"ן לשתות עשן שלהם ה"ז אסור למלאתם ביו"ט משום מתקן מנא אלא ימלאם ויעשם מערב יו"ט :

כ"ב אין מבשלין לצורך גוי ביו"ט ואם הגוי בא לבית ישראל ביו"ט בשביל ואזית"א מותר לבשל משקה שקורין קהו"ה אם ישתו ממנו בעה"ב ובני הבית ואז ישקו גם את הגוי בכלל :

כ"ג ביצה שנולדה ביו"ט אסור לטלטלה בו ביום וכ"ש שאסור לאכלה ואם נתערבה באלף כולם אסורות ואפילו ספק נולדה ביו"ט או בחול אסורה ושני ימים טובים של גליות נולדה בראשון מותרת בליל שני אבל בשני ימים של ר"ה נולדה בראשון אסורה גם בשני ואם שבת סמוך ליו"ט נולדה בזה אסורה בזה :

כ"ד החלה ביו"ט לא יאפנה ולא ישרפנה אלא מניחה עד אחר יו"ט ושורפה ופה עירנו עושין עיסה מטוגנת בשמן בחג השבועות ועושין במחבת ולזאת יפרישו חלה ממנה בלא ברכה :

כ"ה אסור לכבות האש ביו"ט ובקעת גדולה אפילו שהוא מעשנת הבית או הקדרה אסור לכבותה ואסור לכבות הנר אפילו להנאתו כדי לשמש מטתו ונר הדולק אסור להטותו לאחוריו וכן אסור ליקח שמן מנר הדולק ואסור להוציא הפתילה הדולקת אפילו להניחה בנר אחר ומותר להעמיד נר דולק במקום שהרוח שולט ב"א במניח קודם שנשב הרוח אבל אסור להעמידו אם כבר הרוח מנשב שבודאי יכבה ויש אוסרין להעמידו אפילו קודם שנשב הרוח והמיקל יש לו לסמוך על המתירין :

כ"ו שירי פתילה מותרין אפילו ביו"ט אחר שבת או בשני ימים של ר"ה אך יש חולקין והמחמיר תע"ב ואין חותכין הפתילה לשנים בסכין אבל מדליקה באמצע אם צריך הוא לשניהם ואין גודלין הפתילה ולא מהבהבין אותה ואע"פ שמותר מן הדין לנפץ הפחם שבראש הפתילה בידים מ"מ נוהגין העולם להזהר בזה גזרה ימחט בכלי :

כ"ז לא ישחט התרנגולים ועופות אלא אותם שהם מוכנים לשחיטה ולא שעומדים לגדל ביצים :

כ"ח כל שיש במינו במחובר אם אינו ידוע לו שנתלש זה מערב יו"ט אסור באכילה ובטלטול וכן ה"ה בדגים שצריכין צידה וכל שאין במינו במחובר אם בא מחוץ לתחום אסור למי שהובא בשבילו ומותר לישראל אחר ועירנו בגדאד היא רובה גוים ומה שמביאים מחוץ לתחום למכור אדעתא דרוב מביאים לכך מותר הישראל ליקח מהם ביו"ט ולאכלן :

כ"ט פירות וירקות שנתלשו ביו"ט אסורים בשבת שאחריו וכן נתלשו בשבת אסורים ביו"ט שאחריו וכן ה"ה בשני ימים של ר"ה נתלש בזה אסור בזה אבל בשני ימים טובים של גליות נתלש בזה מותר בזה ואסור לומר לגוי שיקנה לו פירות ביו"ט ראשון כדי לשמרם לו ליו"ט שני כי מאחר שהוא אסור לעשות כן אסור לומר לנכרי לעשותו ואפילו אם מלוהו קודם יו"ט אסור כיון שאומר לו בפירוש שיקנה לו ביו"ט ורק אם הגוי הביא מאליו פירות ביו"ט ראשון והניחם בבית ישראל מותר הישראל לטלטלן ולאכלן ביו"ט שני ואפילו דבר שאין במינו במחובר אסור לומר הישראל לגוי להביא לו ממנו ביו"ט אם יודע שהנכרי קונה לו במעות ופוסק דמים דכל דבר שאסור ישראל לעשות אסור לומר לנכרי לעשותו :

ל' מי שיש לו בהמה בביתו עומדת לחלבה אסור לחלבה ע"י גוי ביו"ט אפילו אם יחלוב לתוך המאכל אלא יחלוב הגוי ויקח הגוי את החלב לעצמו ופה עירנו דרכם ליקח חלב בחג השבועות מגוי שחולב מבהמות שלו כדי לבשל ביום זה אורז בחלב אך צריך שיניח הישראל האורז בתוך הקדרה ויוליך הקדרה עם האורז שבה לבית הגוי ויחלוב הגוי על האורז בפני ישראל כי צריך לחלוב תוך המאכל ובעה"ק ירושלם ת"ו נוהגים איסור בכל גוונא וטוב להזהר וכן בביתינו אנחנו נזהרים בזה והנזהר תבא עליו ברכה :

פרשת נשא

ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום הנה ידוע מ"ש בסה"ק אדרת אליהו בשם רבני אשכנז ז"ל דברכת כהנים ט"ו תיבות ובאצבעות האדם יש י"ד פרקים כנגד י"ד תיבות ואין בהם כנגד תיבה ט"ו של שלום ותקנו חז"ל כוס של ברכה להשלים תיבה ט"ו של שלום והנה עבדא אמרתי בששת ימי השבוע יש י"ב סעודות א' ביום וא' בלילה ורק בשבת יש שלשה סעודות וכן הוא דינו של עני ההולך ממקום למקום לתת לו שתים ביום החול ושלש בשבת וכנז' במשנה ואלו ט"ו סעודות נשפעים מן ט"ו תיבות דברכת כהנים וסעודה שלישית היא כנגד תיבה ט"ו של שלום ובזה פרשתי בס"ד הטעם שאומרים שבת שלום כי השבת גרם להשלים כנגד תיבת שלום שאם לא היה בו סעודה שלישית

שליחות לא היה סעודה כנגד תיבת שלום:

והנה רבני אשכנז ז"ל ע"פ הקדמה הנז' פירשו מאמר רז"ל לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום פירוש כלי הוא הכוס של ברכה לישראל אלא השלום כי הכוס של ברכה נתקן כנגד תיבת שלום ובזה פרשתי בס"ד מאמר רז"ל ת"ח מרבין שלום בעולם כי חז"ל תקנו כוס בכמה דברים שהם קדוש שבת ויו"ט והבדלה ובהמ"ז ואירוסין ונשואין ומילה ולילי פסח ובכולם נשלמה תיבת שלום דברכת כהנים שאין באצבעות האדם פרק כנגדה נמצא המה הרבו בעולם הרמז של תיבת שלום הנז' בכמה דברים הנז"ל שתקנו בהם כוס ולז"א ת"ח מרבין שלום בעולם:

והנה מלבד השבח שנשפע ליין בתקנת חז"ל שתקנו אותו בכל דברים הנז"ל עוד עשו לו יתרון בדברים הנז"ל שחייבין לברך עליו אע"פ שאין ערב להם שתייהו יען כי הדין הוא ביין דקדוש והבדלה ובהמ"ז ולילי פסח וכל דברים הנז"ל אע"פ שאינו ערב לאדם ואינו יכול לשתותו חייב לשתות ואינו יכול לפטור עצמו ממנו אע"פ דאינו נהנה ממנו ואינו צריך לשתותו:

א' מבואר בגמרא ובפוסקים הואיל והיין הוא חשוב שגורם ברכה לעצמו שמברכין עליו בפה"ג בכמה מקומות בקדוש והבדלה ובהמ"ז ולילי פסח ואירוסין ונשואין ומילה אע"פ שאין צריכין לשתייהו ואין תאבים לפיכך אינו נחשב טפל לפת להפטר בברכתה מברכה ראשונה שהיא בפה"ג אע"פ שטפל אליה להפטר בבהמ"ז מברכה אחרונה לפי שאינו גורם לעצמו ברכה אחרונה אלא ברכה ראשונה לבדה שבשבילה הוא עקר הבאת הכוס בכל דברים הנז' שטעונין כוס ולכן היין אע"פ שבא לשתותו תוך הסעודה מברך עליו בפה"ג ואינו נפטר בברכת הפת אע"פ ששותהו האדם כדי לשרות האכילה שבמעיו והרי זה כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שנפטרים בברכת הפת מ"מ הואיל והיין הוא חשוב שגורם ברכה לעצמו בכמה מקומות הנז"ל אע"פ שאין צריכין לשתייהו וכמו שביארנו על כן אינו טפל לפת משא"כ שאר אוכלים ומשקים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שנטפלים לפת ואין צריכין ברכה וכאשר נבאר בע"ה וכל זה מפורש יוצא בש"ע הגאון ר"ז ז"ל סי' קע"ד ס"א:

ב' היין קנה עוד השיבות ומעלה שהוא פוטר כל מיני משקין לפיכך אם בירך על היין אין צריך לברך על שאר משקין דהיין פוטר כל מיני משקין בין בשעת סעודה בין בשאר פעמים לפי שהיין הוא עיקר משקה והוא ראש לכל מיני משקין ולכך הוא עיקר לענין ברכה וכולן טפילים אליו והוא שיהיו המשקין לפניו בשעה שבירך על היין או שהיה דעתו עליהם ואפילו אינו קובע עצמו לשתות יין אלא שותה יין מעט דרך עראי לצורך מלוה וכיוצא ושותה אח"כ משקין הרבה נפטרים בברכת היין אם היה דעתו עליהם אבל אם לא קבע עצמו לשתיה אלא בשותה מעט דרך עראי ולא היה דעתו על משקין אחרים אינם נפטרים בברכת היין:

ולכן צריכין להזהר כשמקדשין בשבת על היין אם רוצה לשתות מים ושאר משקין אחר הקידוש קדם ברכת המוציא צריך שיהיו המים לפניו או שיכוין עליהם אבל אם לא היו לפניו ולא כיון עליהם צריך לברך על המים או שאר משקין גם נכון להזהר זה השותה מים בין קידוש לברכת המוציא שלא ישתה רביעית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה ויכנס במבוכה של המחלוקת די"א שצריך לברך ברכה אחרונה ואין בהמ"ז פוטרת המים ששתה קודם המוציא וי"א שאין צריך לברך ועל כן טוב ליזהר שלא ישתה רביעית ומיהו אם טעה ושתה רביעית יברך ברכה אחרונה על המים קודם המוציא יען דאע"ג דיש חולקין בזה מ"מ סברה זו עיקר מפני דכן היא הסכמת רבינו הגדול האר"י ז"ל אשר לפה ברוה"ק במלאך רבינו מהרח"ו ז"ל בפעם אחת ששתה רביעית מים קודם המזון ולא בירך ברכה אחרונה והוכיחו על זאת וכנז' בשער טעמי המצות פרשת עקב יע"ש ואע"ג דהאי עובדא דרבינו מהרח"ו ז"ל שהובאה בשער טעמי המצות הנז' אפשר להיות דבחול הוה מ"מ נראה דה"ה בסעודת שבת דאית בה קידוש נמי דינא הכי לדעת רבינו הגדול האר"י ז"ל וכאשר הוכחתי ובררתי זאת בסה"ק מקבציאל בס"ד ועיין להרב ברב"י ז"ל סי' קע"ד סק"ב יע"ש:

ג' יין שלפני המזון כגון הקידוש שאומרים במקום סעודה פיטר היין שבתוך המזון אם היה בדעתו לשתות בתוך הסעודה שאין דרכו בכך ונמלך ורוצה לשתות או שנהנו לו אחרים צריך לחזור ולברך:

ד' אין לברך ברכה אחרונה על היין של קדוש שהוא במקום סעודה או על היין ששותה קודם שאר סעודה באיזה זמן שיהיה ואע"פ שאינו שותה יין בתוך הסעודה דבהמ"ז פוטרת ברכה אחרונה של היין ששתה קודם סעודה אבל אם אכל מיני מזונות קודם ברכת המוציא יברך ברכה מעין שלש קודם נט"י שקודם המוציא ולא יסמוך על בהמ"ז לכתחילה ואם לא בירך ברכה אחרונה קודם המוציא ונזכר אחר שבירך המוציא לא יברך ברכה אחרונה על מיני מזונות שאכל קודם המוציא רק יכוין לפטרם בבהמ"ז:

וכל זה דוקא במיני מזונות אבל אם אכל פירות או שתה משקין קודם ברכת המוציא ושכח ולא בירך ברכה אחרונה קודם נט"י והמוציא ונזכר אחר ברכת המוציא יברך ברכה אחרונה אפילו באמצע סעודה מפני שאין בהמ"ז פוטרת אלא מידי דזיין ודברים הבאים בתוך הסעודה ועיין אחרונים:

ה' אם בתוך הסעודה שותה מים י"א דמברך עליהם וי"א דאינו מברך וקי"ל סב"ל ולא יברך אלא יהרהר הברכה בלבו או יאמר בריך רחמנא שהכל נהיה בדברו על כן כדי להסתלק מן הספק הזה דאיכא בין הפוסקים הנז' ישב קודם נטילה במקום סעודה וישתה מים ויברך עליו ע"ד לפטור כל מה שישתה בתוך סעודתו אך יזהר שישתה פחות משיעור כדי שלא יתחייב ברכה אחרונה יען שאם יברך ברכה אחרונה לא הועיל בתקנתו כלום דעתה לא יוכל לפטור בזאת ברכה למה ששותה בתוך הסעודה וגם יזהר שלא יצא חוצה אחר שישתה משום דהמשנה מקומו צריך לחזור ולברך כשחוזר למקומו ונמצא שלא הועיל בתקנתו וכן כתב רבינו מהרח"ו ז"ל התקנה זו דשתיית המים והזהיר שישתה פחות משיעור כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה ואם יש יין בתוך הסעודה אינו צריך לכל זה כי ברכת היין פוטרת כל מיני משקים וכנז' בשער טעמי המצות:

והנה תיקון זה שהוא לשתות מים קודם המוציא לא אפשר לעשותו בכל עת יען כי לפעמים אין האדם תאב למים קודם המוציא כלל וכל שאינו צמא ואינו תאב למים כלל יש להסתפק אם מותר לו לעשות כן ולברך עליהם והגם דיש מהידים להדיא בכהאי גוונא שהוא מברך כדי לפטור המים שבתוך הסעודה עכ"ז אין הדבר ברור אצלינו ואין לאדם להכניס עצמו בספק גבי ברכות ועיין חס"ל סי' קע"ד אות ד' בהגהת מר בריה דרבינא ז"ל יע"ש על כן אם לא

היה

היה צמא ולא היה תאב למים כלל או שכבר נטל ידיו ולא עשה תיקון הנז' של שתיית המים יזהר לברך שהכל על חתיכת סוכ"ר וכדומה בתוך הסעודה קודם שישתה המים ויכוין לפטור את המים שישתה וכך היה מנהגו של עט"ר הרב מו"ר אבי זלה"ה לברך על מיני מתיקה תמיד קודם שישתה מים בתוך הסעודה והיה נזהר בזה מאד ולכן כל אדם נכון להזהר בזה ומיהו בשתי סעודות של שבת שמקדש בהם על היין אינו צריך להזהר בכל זה כי ברכת היין של קידוש שהוא במקום סעודה פוטרת כל משקין שבתוך הסעודה וצריך שיכוין בברכת היין של קידוש לפטור המים שבתוך הסעודה ועיין לפיחת בדבש סי' וא"ו ע"ש ויש מדקדקין לומר קודם קידוש דשבת אחר שאומרים לשם יחוד וכו' והריני מתכוין לפטור בברכה שאברך על יין דקידוש את כל מיני משקין שאשתה בתוך הסעודה ומנהג זה נכון הוא כי האדם עלול לשכחה ובזה נמצא הוא זריז ונזכר :

ו' שכר ששותים בתוך הסעודה אם שותהו כדי לעורר תאות המאכל הרי הוא טפל לסעודה ואין צריך לברך עליו ואם שותהו להמס האצטומכא לעכל המאכל צריך לברך עליו ומיהו כיון דהרבה פעמים תמצא כונת האדם היא לעורר בו תאות המאכל קשה הדבר למיקם עלה דמלתא בכונת השותהו ועל הרוב מכוין להא ולהא וקי"ל סב"ל לכך לא יברך עליו ומה גם עוד בלא"ה הברכה על השכר איננה ברורה אבל כל אדם יען כי הוא שורף הגרון ויש כמה בני אדם הוא להם כקוץ מכאיב ומחמת כן נוהגים לשתות אחריו מים תכף ומיד ועל כן טוב להזהר לאכול דבר שברכתו שהכל כמו סוכ"ר וכיוצא קודם שישתה השכר ויכוין לפטור השכר וזכור לטוב הרב אדוני אבי זלה"ה שמימיו לא בירך על השכר אלא היה לוקח חתיכת סוכ"ר ומברך לפטרו ואפילו אם שותה ביום כוס קטן של שכר לאיזה צורך שאינו בשעת סעודה היה דרכו לברך תחלה על חתיכת סוכ"ר כי היה מזומן אצלו בעבור דבר זה וכבר אמרנו שבסעודת שבת ויו"ט שמקדשים על היין אין צריך לעשות תיקון כי ברכת היין של קידוש פוטרת כל משקין לכך יכוין האדם לפטור בו מים ושכר וכל מיני משקים :

ז' דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם באים מחמת הסעודה דהיינו שהם דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם בין שבאים ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים וירקות וגבינה וביצים ומיני מלוחים בין שהם באים להזין ולהשביע כגון מיני תבשילין מעשה קדרה שאין באין כדי ללפת בהם הפת אלא כדי להזין ולהשביע הרי אלו אינם צריכין ברכה לפניהם אפילו שאוכלם בלא פת משום דברכת המוציא פוטרתם ואינם צריכין ברכה לאחריהם דבהמ"ז פוטרתם יען דאלו אין דרכם לאכול אותם כל היום כמו הפירות אלא רק בשעת סעודה בלבד ולכך הם טפלים לפת שהוא עיקר הסעודה ונפטרים בברכת הפת אע"פ שאוכלם בלא פת :

וכל מיני פירות הבאים בתוך הסעודה אם אוכלם עם הפת אין צריך ברכה כלל משום כיון דעתה אוכלם עם הפת נעשו טפלים לפת וברכת המוציא פוטרתן אבל אם אין אוכל אותם עם הפת אלא אוכלם לבדם בגמר הסעודה לקנוח ותענוג בעלמא הרי אלו צריכין ברכה לפניהם ואין נפטרין בברכת המוציא כיון שאינן מעיקר הסעודה ודרכם לאכלם כל היום אפילו שלא בשעת סעודה אבל אין טעונין ברכה לאחריהם משום כיון דבאו תוך הסעודה קודם שמשכו ידיהם מן הפת בהמ"ז פוטרתן דכל מה שבא תוך הסעודה הוא מכלל השביעה שנאמר בה ושבעת וברכת וכמ"ש בש"ע להגאון ר"ז ז"ל :

ח' אם קבע לפתן סעודתו על דבר אחר והביאו לפניו פירות ג"כ ואוכל קצתם עם פת וקצתם בלא פת הנה יש בזה דעות חלוקות די"א כל שהוא מלפת בהם הפת תחלה וסוף אע"ג דאוכל בנתיים בלא פת הרי אלו נפטרים בברכת המוציא וי"א אפילו אם מלפת בהם פת תחלה וסוף מאחר שאוכל בנתיים בלא פת אין נפטרים בברכת המוציא יען כי הוא לא קבע סעודתו עליהם ללפת בהם הפת כי יש לו דבר אחר ללפת בו ועל כן כדי לצאת ידי המחלוקת כתבו האחרונים ז"ל אם רוצה לאכול קצתם בפת וקצתם בלא פת יעשה כך יאכל תחלה מעט בלא פת ויברך עליהם ואח"כ יאכלם בין בפת בין בלא פת ודין זה אינו אלא בקובע סעודתו על שאר דברים אלא שרוצה ללפת הפת גם בקצת פירות אבל אם הוא באמת קובע סעודתו על הפירות ללפת בהם הפת אז יאכל תחלה פת עם הפירות ולא יברך על הפירות ואח"כ אם יאכל קצת מהם בלא פת ג"כ לא יברך מיהו טוב להזהר שילפת הפת בהם גם לבסוף ועיין אחרונים ז"ל :

ולכן אותם הנוהגים בימי הקיץ לאכול פת וגבינה אך אוכלים עמהם קישואין או אבטחים והם עושין כל הליפות בגבינה ורק בין כל ליפות ב' וג' חתיכות של גבינה לוקחים חתיכת קשואין או אבטחים בלא ליפות פת כדי למתק אכילתו ממליחות הגבינה הנה הם צריכין להזהר לאכול תחלה מן הקישואין או האבטחים עם הפת וגם לבסוף ג"כ יזהרו ללפת בהם הפת ואז בנתיים יכולים לאכול כמה חתיכות מהם בזא"ז בלא ליפות פת והיותר נכון הוא לעשות כך שיאכל מהם חתיכה אחת קודם נט"י ויברך ע"ד לפטור מה שיאכל מהם בתוך הסעודה והרי זה אוכל מהם בתוך הסעודה בלא ליפות בלי פקפוק ועיין אחרונים :

ט' כתב בחס"ל קע"ז אות ו' פירות מבושלים בעינייהו אפילו עם הבשר אם אין התחלת קביעות סעודתו עליהם יש מי שאומר שצריך לברך עליהם וכן בקישואין כבושים וכדומה ויש מי שאומר דאפילו אוכלם עם הפת צריך לברך ויש מי שאומר שאין לברך כיון שבאים לצורך סעודה ולא לקנוח ולכך ירא שמים ישב קודם סעודה ויברך על מין אותו פרי ויאכל פחות מכשיעור ויכוין לפטור עכ"ל ואם אי אפשר לו בהכי ובפרט אם הוא אורח אז יהרהר הברכה בלבו או יאמר בריך רחמנא בורא פרי האדמה או בורא פרי העץ כפי מה שהוא הפרי :

י' בסעודת ליל שבת דרכן של בני אדם להאריך על השלחן שלש וארבע שעות ובפרט בימי החורף ומנהגם כך אחר ברכת המוציא אוכלין מיני מלוחין בחומץ ואוכלים התבשילין של בשר מעשה קדרה שבישלו לכבוד שבת ואח"כ מסירין התבשיל ומביאים מיני פירות ומניחין על השלחן ומברכים עליהם ומאריכים על השלחן ב' וג' שעות עד שיברכו בהמ"ז אך דרכן להשאיר פת על השלחן עד בהמ"ז כדי שנראה שעדיין לא משכו ידיהם מן הפת שאם משכו ידיהם מן הפת היו צריכין לברך על כל מה שמביאים בין אם הם דברים הבאין מחמת הסעודה כגון דגים וכיוצא בין כל מיני פירות דלפו"ד צריך לברך לפניהם ולאחריהם דאין פוטרתם ברכת המוציא ולא בהמ"ז כיון דהביאום אחר שמשכו ידיהם מן הפת על כן הם נזהרים להניח פרוסת פת על השלחן כדי שנראה שלא משכו ידיהם מן הפת ואז לא יהיו נראין כמוטלין בברכות כשאין מברכין עליהם מיהו אע"פ שהפת עודנו מונח על השלחן עד בהמ"ז

ירא

ירא שמים יזהר לאכול מעט מן הפת סמוך ממש לנטילת מים אחרונים וגם בעת שעורכין הפירות על השלחן ג"כ יאכל מעט מן הפת דבזה נמצא באמת שלא משך ידו מן הפת ואצלינו בביתינו מנהג שלנו להביא גם בסעודה ראשונה וסעודה שניה של שבת דגים ונאכל מהם מעט עם הפת סמוך לנטילת מים אחרונים והוא מנהג יפה ונכון דנמצא בכל משך ב' וג' שעות שאנחנו יושבים על השלחן הערוך מפירות אין אנחנו מושכים ידינו מהפת שבדעתינו לאכול עוד מהפת עם הדגים שנאכל לבסוף:

י"א אם אכל תבשיל של קשואין או כבוש של קשואין וכיוצא בתוך הסעודה שלא בירך עליו ואחר גמר הסעודה קודם בהמ"ז ערכו לפניו פירות לקנוח ותענוג ובכללם הביאו ג"כ קשואין היין יש אומרים שצריך לברך עליהם וי"א שאין צריך לברך ועל כן ירא שמים יאכל מין אחד אשר ברכתו שוה עם זה המין ויברך עליו ויפטור גם את זה או קודם שיאכל התבשיל והכבוש יקח חתיכה מזה המין ויברך ויאכל ויפטור מה שמביאין אח"כ ואם לא עשה כן ימשוך ידו מזה המין ולא יאכל ממנו עתה כדי שלא יכניס עצמו בפלוגתא דברכות אבל אין לו תקנה לומר יאכל ויהרהר הברכה בלבו דאין אומרים כן אלא באנוס ובדוחק ועיין זכור ליצחק הררי ז"ל סי' מ"ח יע"ש ואם ימצא אדם אחר לאכול ולברך ויכוין עליו הנה מה טוב:

י"ב ירא שמים יזהר בכל סעודה בשעה שמברך להיות דעתו על כל שיבא לו אפילו בדרך רחוקה דאינו אורחא דמלתא יען די"א אם אחר שבירך על הפת שלחו לו דורון מבית אחרים ולא היה דעתו על הדורון אז אפילו אם הוא מדברים שדרכן ללפת בהם הפת עכ"ז אם אינו אוכלם עם הפת צריך לברך עליהם כדין נמלך וי"א שאין צריך לברך דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודה לכך הנזהר להיות דעתו בשעה שמברך על הפת ועל היין ועל הפירות על כל מה שיביאו לו הן בדרך דורון ואפילו ממקום רחוק הרי הוא ניצול מסלע המחלוקת הנז' ועליו תבא ברכת טוב:

פרשת בהעלותך

לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא נ"ל בס"ד בצדיקים כתיב היכל ה' המה שהם משכן לאור שכינתו יתברך וכתבתי במ"א דאין אור שכינתו יתברך שורה בכל האיברים כי אם רק בשתים שהם מוח ולב ופרשתי הטעם כי על כל איברי האדם שורה כח השינה שהיא מן דרגא דמותא משא"כ במוח ולב כי לכן תמצא הישן חולם חלום והוא כאלו ער ממש ומראה החלום הוא במוח וכן הלב הוא ער גם בעת שינה וכמ"ש אני ישנה ולבי ער והטעם כי מוח הוא מסוד חכמה והלב מסוד בינה וכמ"ש בפתיחת אליהו זכור לטוב חכמה מוחא בינה ליבא וידוע דחו"ב כחדא נפקין וכחדא שריין וכן הלב והמוח כחדא נפקין וכחדא שריין וכשהמוח פועל פעולתו במחשבה הלב פועל בכונה כי המחשבה במוח והכונה בלב כנודע ולכן המוח והלב הם לבדם נקראים היכל ה' ואמרתי רמז נכון על זה מוח לב עם האותיות עולה ל"א כמנין יחוד שם הוי"ה ושם אדנ"י הנעשה ע"י קדושתם וטהרתם והמה כמנין היכל עם הנקודות שהם ציר"י ופת"ח ומאחר שאין שינה שולטת בהם אצל הצדיקים כמו ששולטת בשאר איברים לכך נבחרו להיות משכן לאור שכינתו יתברך ועל כן כל מה שהאדם עושה קדושה וטהרה במוח ולב ביותר כן ישיג השינה ברוה"ק שתשרה עליו ביותר:

והנה ידוע כי תקף האמונה של הצדיק הוא במוח ולב מפני כי פעולות אברים אלו הם המחשבה והכונה שבזה אין ניכר האדם אפילו למלאכים כי אם רק השי"ת הוא יודע תעלומות לב ומה שמחשב האדם במוחו שהוא יתברך לבדו מכיר במחשבה והכונה ולכן מלאכי מרום אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו והוא כי מקומו למטה בתחתונים הוא במוח ולב שנקראים היכל ה' כמ"ש וכבודו יתברך נראה בהם כי הוא לבדו היודע מה שבתוכם:

ועל כן השגת הנביאים בנבואה ורוה"ק תלויה בקדושה וטהרה של שני איברים אלו וכל המקדש ומטהרם יותר ישיג ברוה"ק ביותר ומאחר שהיתה השגת מרע"ה בנבואה ורוה"ק יותר מכל צדיק ונביא מוכרח שהיה לו קדושה וטהרה בשני איברים מוח ולב יותר מכולם ולכן נקרא משה איש האלהים כי מוח לב עולה מספר אלהי"ם וז"ש לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא כלומר כל ביתי הם המוח והלב שהם ביתי ששם תשרה שכינתי בקבע נאמן הוא בקדושתם ובטהרתם ולכך השגת נבואתו היתה עליונה וגדולה והוא פה אל פה אדבר בו ומראה וכו':

ולכן אין תיקון שלם נעשה במצוה והתפלה בלתי הצטרפות קדושת המחשבה שבמוח והכונה שבלב יען כי הם כנגד חו"ב וכל בירור יהיה ע"י עזר חו"ב וכמ"ש במחשבה אתבריר כולא ולכך אמרז"ל תפלה בלא כונה כגוף בלי נשמה וכן מצוה בלא כונה כגוף בלי נשמה כי ע"י שלימות המחשבה והכונה נדחית ונפרדת הקליפה מן הקדושה שהיא הפרי ובזה נשלם הבירור לעלות במקום הראוי לו ועל כן אמרז"ל נט"י צריכה כונה יען כי הז"ל תקנו נט"י לאכילה בעבור להעביר הקליפה הנאחזת באצבעות ידיו של אדם האוכל כדי שלא יתאחזו הקליפות באכילתו וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פרשת עקב יע"ש ולכך לא תספיק המעשה של הנטילה לבדה לדחות החיצונים אלא צריך שיצטרף עמה כונה ומחשבה שהם כחדא נפקין וכחדא שריין:

א' בנט"י צריך שיתכוין הנוטל לנטילה המכשרת לאכילה ולכן אין נוטלין מקוף ולא מקטן פחות משש שאין לו מחשבה וכונה זאת ועוד אחרת אע"פ שנטל כדין וכיון לנטילה המכשרת עכ"ז צריך הוא לשמור טהרת ידיו במחשבתו וכונתו שאם הסיח דעתו משמירת ידיו זמן מרובה אע"פ שאינו יודע שנגעה ידיו במקומות מטונפים עכ"ז צריך לחזור וליטול באופן שצריך להיות משים דעתו וכונתו על טהרת ידיו כל משך סעודתו והיינו מפני דעיקר גירוש הסט"א היתה על ידי כונתו ולכך ראוי שלא יסיח דעתו מטהרה זו כל זמן שאוכל ולז"א הכתוב לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך והיינו בשמחה אותיות מחשבה ואמר על ידי המחשבה וע"י לב טוב שהוא הכונה רצה האלהים את מעשיך כי מעשה לבדה בלתי צירוף כונה ומחשבה אינה עולה לרצון ונקיט שם אלהים ע"ד שכתבתי לעיל כי מקום המחשבה והכונה הוא מוח לב שמספרם מספר אלהים ולכן גם התורה שנמשלה לאכילה ושתיה דכתיב לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי ג"כ השכח מזיק בה דלכך צוה השי"ת רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך ואומרו פן תשכח קאי על המוח ששם השכחה ב"מ:

ב' כשם שהסח הדעת מעכב באכילה ושתיה לענין ברכה

ברכה כן שינוי מקום מעכב באכילה ושתיה לענין ברכה ומאחר דרבו הדעות בזה והנו קי"ל שב"ל אפילו נגד מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו לכן נזכיר פסק ההלכה מה שהעלו האחרונים לצאת י"ח הכלל של סב"ל והוא שאם סעד במקום אחד שבירך המוציא ואכל פת ובתוך סעודתו שינה מקומו אפילו שהלך לבית אחר ואפילו לא הניח שום אדם בשלחן אם הסיח דעתו מלאכול אז יברך על דברים שאינם מחמת הסעודה אם ירצה לאכול בין שאוכלם בבית השני בין שאוכלם במקומו הראשון אחר שחזר אליו אח"כ אבל דברים שהם באים מחמת הסעודה לא יברך עליהם בין בבית השני בין כשחזר למקומו בבית הראשון ואע"פ שהסיח דעתו מפני דכל שהוא בתוך סעודתו חשיב גמר סעודה יען דהפת צריך שיברך עליו בהמ"ז במקומו לפיכך כשהוא עומד ממקומו לילך למקום אחר אין עמידתו גמר סעודתו אע"פ שהסיח דעתו מלאכול שהרי צריך הוא לחזור למקומו לברך בהמ"ז ולכך כאשר חוזר ואוכל דברים שהם באים מחמת הסעודה ע"ד סעודתו הראשונה הוא עושה כדי לסיים סעודתו ולכך אין לברך עליהם בתחלה וכ"ש כשחוזר ואוכל במקומו הראשון שהוא מקום סעודתו שאין לברך תחלה:

וכל זה איירי בעבר ושינה מקומו אבל לכתחילה צריך ליזהר שלא לעקור מסעודתו ולגמור אותה במקום אחר עד שיברך בהמ"ז אפילו אם הניח מקצת חברים על השלחן יען דכל דבר הטעון לאחריו ברכה במקומו מפני חשיבותו צריך לברך אחריו קודם שיעקר ממקומו כי כמו שמועלת חשיבותו שלא לברך במקום אחר כך מועלת חשיבותו לדבר זה שהוא לברך קודם שיעקר ואע"פ שהוא אוכל ג"כ במקום השני ומברך שם דנמצא ג"כ מברך בהמ"ז במקום אכילה עכ"ז מה מועיל בכך לאכילה הראשונה שהיתה טעונה ברכה במקומה לכתחילה קודם שיעקור משם משום חשיבות אלא שאם כבר עקר אין צריך לחזור ולברך תחלה על מה שאוכל במקום השני שבזה לא יתקן מה שעוית בעקירתו אלא משום שצריך לברך במקום אכילה אוכל הוא מעט במקום השני כדי לברך אח"כ בהמ"ז ועל כן לכתחילה לא יעקור בלא ברכה ואפילו דאם הניח מקצת חברים אין זו עקירה אם היה עתיד לחזור אליהם מ"מ כשהולך לגמור סעודתו בבית אחר הרי הוא עוקר מחבורתו:

וזה אינו אלא בהיכא שלא היה בדעתו בתחילה כשבירך המוציא לגמור במקום אחר דאז הוי קביעות סעודתו מתחלה במקום זה ולכך צריך לברך בהמ"ז במקום זה ולא במקום אחר אבל אם מתחלה כשבירך המוציא היה בדעתו לגמור בבית אחר מותר לברך במקום אחר שהרי מתחילה לא קבע במקום זה כל סעודתו וכמו שנוהגים הולכי דרכים שאוכלים דרך הילוכם ויושבים ומברכים במקום סיום אכילתם והיינו מפני שלכך נתכוונו מתחלה שלא לקבוע מקום לאכילתם במקום שברכו בו המוציא שהתחילו שם לאכול:

בד"א כשעוקר ממקומו הראשון וגומר סעודתו במקום השני אבל אם הולך למקום הב' ע"ד לחזור למקומו הראשון לגמור סעודתו אין זו עקירה אפילו לא הניח מקצת חברים ומ"מ אסרו חכמים לעשות כן משום דחיישינן שמא ישכח מלחזור למקומו לברך ולא התירו לעשות כן אלא רק בהיכא שהולך לבית אחר ואוכל שם דמאחר שאוכל שם אז ודאי לא ישכח הברכה ולא שכיח שיקום וילך לדרכו בלא ברכה כלל ולכך אמרינן ודאי כשיקום אחר אכילה מבית השני יחזור למקומו הראשון כדי לברך ומ"מ טוב שגם בכהאי גוונא יזהר לכתחילה להניח אחד על השלחן במקום הראשון כאשר הולך משם למקום השני ואפילו אם לא נזדמן לו אדם שאכל עמו שם יניח אדם אחר אע"פ שלא אכל עמו שם:

וכל זה כשהוא הולך לדבר הרשות או אפילו לדבר מצוה אך היא מצוה שאינה עוברת אבל לצורך מצוה עוברת כגון מצות לויה וכיוצא או לבית הכנסת להתפלל עם הציבור אע"ג דאמרינן אם במקום שהולך בו אינו אוכל דאסרו חז"ל לעשות כן דחשו שמא ישכח מלברך לגמרי עכ"ז כיון שהוא צורך מצוה עוברת מותר לו לכתחלה לילך למקום אחר לעשות המצוה ולברך בהמ"ז כשיחזור למקומו ואפילו לא הניח מקצת חברים על השלחן מפני שאין להניח מצוה עוברת משום חשש שמא ישכח ועיין בש"ע להגאון ר"ז ז"ל ושאר אחרונים:

ג' מיני מזונות שברכתן האחרונה היא מעין שלש וכן פירות של ז' המינים וכן יין דברכתן ג"כ מעין שלש דינם כפת לענין עקירת מקום דאסור לעקור ממקומו עד שיברך ברכה אחרונה משום דיש אומרים כמו שהפת צריך ברכה במקומו כן אלו צריכין ברכה אחרונה במקומן לפיכך לענין שינוי מקום אזלינן לקולא בספק ברכות ואמרינן דינם כמו שאמרנו לעיל גבי פת והוא דאם עמד ממקומו הראשון והלך לחצר אחרת אין עמידתו נחשבת גמר סעודתו אע"פ שהסיח דעתו מלאכול מפני שצריך לחזור למקומו לברך ברכה אחרונה ולכך כשחוזר ואוכל ושותה אפילו במקום אחר ע"ד סעודתו הראשונה הוא עושה לסיים סעודתו וכ"ש אם חוזר למקומו הראשון ואוכל שאין צריך לברך ברכה ראשונה ואפילו לא הניח מקצת חברים:

ד' אוכלין ומשקין שברכתם האחרונה היא בורא נפשות רבות אלו לכ"ע אין צריך לברך ברכה אחרונה במקום האכילה או השתיה אלא רשאי לעמוד ממקומו קודם ברכה אחרונה ויברך הברכה אחרונה במקום אחר לפיכך עמידתו ממקומו לילך זהו גמר סעודתו וכשחוזר ואוכל במקום השני צריך לברך ברכה ראשונה ואע"ג דלא בירך עדיין ברכה אחרונה על אכילה דמקום הראשון ואפילו שהיה בדעתו במקום הראשון ללכת למקום השני ולאכול שם עכ"ז מאחר דשינה מקומו מבית זה לבית אחר צריך לברך על מה שאוכל בבית השני וכן נמי אם אחר שהלך לבית השני חזר למקומו הראשון ואכל צריך לברך על מה שאוכל:

וכל זה אם שינוי המקום היה מבית לבית אבל אם היה מחדר לחדר בבית אחד אם היה בדעתו מעיקרא לאכול בחדר הב' אין צריך לחזור ולברך ואם לא היה בדעתו מעיקרא לאכול בחדר השני אלא שאח"כ נמלך והלך לחדר השני ואכל צריך לחזור ולברך:

ואפילו לא היה דעתו לאכול מעיקרא בחדר השני אם רואה מקום הראשון אינו חוזר ומברך וכ"ש בחדר אחד מפינה לפינה דאינו חוזר ומברך אפילו לא היה דעתו מעיקרא על זאת דהא הכא הוי תרתי לטיבותא שהם חדר אחד וגם רואה את מקומו הראשון מיהו יש חולקים בזה וס"ל דחשיב שינוי אפילו מפינה לפינה אם לא היה דעתו לכך וכ"ש אם אין רואה מקום הראשון לכן לכתחילה יזהר שלא לשנות כלל וצריך להזהיר המון העם בכל זאת כי ד"ז מצוי ושכיח אצל בני אדם שקמים בתוך הסעודה מעל השלחן הקבוע להם בחדר אחד ונכנסים לחדר אחר בשביל איזה עסק ומוצאין שם פירות ואוכלים בלא ברכה דחושבים שפטורים הם מאחר שכבר ברכו על הפירות שבשלחן ובאמת זה הוי מחדר לחדר דאפילו היה בדעתם מעיקרא על כך כל שאין רואין מקומם הראשון צריך לברך

לברך וכ"ש היכא דלא היה מעיקרא דעתם על כך :

ה' אע"פ שכתבנו לעיל כל דבר שברכה אחרונה שלו היא מעין שלש ודינו כפת הן לענין לברך במקום שקבע לאכול הן לענין שינוי מקום וכנז"ל היינו דוקא כשאוכל כזית שנתחייב בברכה אחרונה אבל אם לא אכל כזית דינם הוי כדברים שברכה אחרונה שלהם בנ"ר דאין טעונים ברכה אחרונה במקומן ואפילו באוכל מהם כזית אם מתחלה לא כיון לקבוע מקום לאכילתו אלא שהיה אוחז אותם בידו ואוכל והולך כדרך בני אדם שדרכם לפעמים לקחת פת הבאה בכיסנין או שאר פירות בידם ואוכלים דרך הילוכם בתוך הבית מחדר לחדר אין בזה דין שינוי מקום וה"ז מברך ברכה אחרונה במקום סיום אכילתו דהא אפילו בפת כן נוהגים הולכי דרכים לאכול בדרך הילוכם ומברכים במקום סיום אכילתם ואין בזה חשש וכמ"ש לעיל :

ו' מי שאכל פת או שאר דברים דברכתן מעין שלש דאמרנו שאינו רשאי לכתחילה לילך לגמור סעודתו במקום אחר קודם שיברך ברכה אחרונה הנה אם עבר ע"ד הכמים ויצא ממקומו ולא בירך בין אם יצא במזיד בין בשוגג יחזור למקומו ויברך אם אין המקום רחוק כ"כ שיש חשש דעד שיחזור יתעכל המזון שבמיעיו ואע"ג דכתבו הפוסקים ז"ל תקנה לזה שיאכל כזית פת במקום השני ויברך שם אין תקנה זו ברורה לפו"ד יען כי יכנס בזה בספק בברכת המוציא מיהו יש תקנה אחרת מוסכמת אליבא דכ"ע שיהיה אדם אחד אוכל כזית פת ויברך עליו המוציא ויכוין לפטור את זה ואם א"א לו בכך צריך לחזור למקומו ויברך :

בד"א בהיכא דאפשר לו להזור אבל אם הולך בדרך ואין ממתינים לו הנה זה אפילו יצא במזיד אין צריך לחזור למקומו שהרי בדיעבד אם בירך במקום שנזכר קי"ל דיצא בכל גוונא ושעת הדחק כדיעבד דמי וכן נמי אם מקום הראשון שאכל בו אינו נקי וא"א לו לנקותו עתה יכול לילך לחוץ ולברך אע"ג דאינו אוכל במקום הב' וגם בזה שהוא יוצא ממקום זה למקום השני מחמת הנקיות אם יזדמן לו במקום השני אדם שיאכל ויברך ויכוין עליו הנה מה טוב ומה נעים ועיין הס"ל קפ"ד סע"ק א' :

ז' אפילו מחמת סיבה קטנה מותר לקום מכאן לכאן במקום אחד בתוך ד' אמות ולברך יען דכל ארבע אמות השוין מקום אחד בכמה דברים אבל חוץ לארבע אמות אין לברך בשביל סיבה קטנה אלא דוקא בסיבה גדולה והכרח רב המכריחו על כך ועיין היי אדם כלל מ"ז אות ו"ו והנזהר גם תוך ד' אמות תבא עליו ברכה :

ח' הנצרך לנקביו בתוך סעודתו אין זה חשיב הפסק ואין צריך לברך כשחוזר ואוכל וגם ברכה של ענט"י אין צריך לברך משום דיש פלוגתא בזה וסב"ל ורק יהרהר ברכת ענט"י בלבו :

ט' אם הפסיק בתוך סעודתו להתפלל אע"ג דלא חשיב הפסק לענין ברכה מ"מ יטול ידיו בלא ברכה דנט"י משום דאיכא פלוגתא בזה ואם אין לו מים יסמוך על המקילין :

י' אם אכל פירות בגן אחד והלך לגן אחר צריך לחזור ולברך אפילו אם הם סמוכים ואפילו הם שבירך תחלה היה דעתו על זה וה"ה בגן אחד אם לא היה דעתו מתחלה על הכל צריך לברך על כל אילן ואילן הנמלך לאכול ממנו ואפילו אכל במזרחה של תאנה ובא לאכול במערבה צריך לחזור ולברך אם לא היה דעתו מתחלה לכך ולאו דוקא מפירות הגן אלא כל שאוכל שם דברים שאינן צריכין ברכה במקומן דיגא הכי :

בד"א כשהגן מוקף מחיצות אבל אם אינו מוקף מחיצות אין דעתו מועלת לכל האילנות אלא הדבר תלוי ברואה את מקומו הראשון שאם במקום השני רואה מקומו הראשון אינו מברך ואם אינו רואה הן מחמת ריחוק הן מחמת איזה הפסק שיש בניהם הרי זה מברך ובסה"ק מקבציאל חקרתי בס"ד אם אינו רואה כל מקומו אלא מקצתו מאי ואת"ל רואה מקצתו סגי ולא בעינן כולו הנה אם רואהו כשהוא עומד ואינו רואהו כשהוא יושב מאי והיכא דעומד ואוכל לא קמבעיא לן אך מבעיא לן כשהוא יושב ואוכל דאינו רואהו אי אמרינן כיון דאם יעמוד רואהו מהני או"ד לא מהני ואת"ל כיון דאם עמד היה רואהו מהני הנה אם היה עומד בתוך גומא ואינו רואהו אבל אם היה עומד על שפת הגומא רואהו מאי ושם הבאתי בס"ד מ"ש בגמרא דזבחים דף קי"ח כל ספיקות אלו גבי אכילת קדשים בראיית שילה וספק ה"א נפשט משם דמהני ראיה של מקצתו כי כן פשוטה ליה לרב פפא שם ומ"ש בברייתא תנא רואה שאמרו רואה כולו וכו' אין הגרסא האמיתית כן וכמ"ש לאן קדשים ושאר ספיקות דכ"ד הם בעיות דרב פפא ורבי ירמיה שם דנשארו בתיקו ועיין מ"ש בהק נתן ז"ל בכונה דאת"ל דקאמר התם וידוע דאיכא פלוגתא באת"ל אם פשיטותא היא אם לאו ולכן כיון דהש"ס מסיק התם בתיקו כן ספיקות דכ"ד נשארו בספק ולא יברך כילד יעשה יביא אדם אחר שיברך ויעשה כונה לפטרו ואז יאכל ושם בסה"ק מקבציאל כתבתי דספיקות אלו כולם שייכים בדין המגילה בסי' תרפ"ח גבי כרכים המוקפים חומה דכפרים הנראין עמהם קורין כמותם ע"ש ושם הבאתי מה שיש להקשות מגמרא דמגילה דף ג' ע"ב בשינוי דמשני רבי ירמיה כגון שיושבת בנחל וכו' על בעיא דרבי ירמיה עצמו דבעי בגמרא דזבחים הנז' ושוב עשיתי חילוק נכון בין הא דמגילה להא דזבחים הנז' ואסיקנא עכ"פ כ"ר גבי ברכות של הפירות דמי ממש להא דזבחים :

י"א גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים וכן ה"ה אם אמר הב לן ונבריך אע"פ שלא נטל ידיו עדיין הרי זה אינו יכול לאכול ולשתות עד שיברך בהמ"ז ואע"פ שיש בכל זה פלוגתא וכמה חלוקי דעות הנה זה הוא העיקר לדינא משום ספק ברכות שאם לא נטל ידיו ולא אמר הב לן ונבריך אלא רק גמר בלבו שלא לאכול או שסילק השלחן או שאמר תנו ונטול ידינו ולא אמר ונבריך אז לכ"ע מותר לאכול דברים הצריכים ברכה לפניהם כגון להביא פירות או משקין שלא בירך עדיין עליהם בתוך הסעודה ולברך עליהם אבל דברים שבירך כבר עליהם בתוך הסעודה לא יאכל מפני הספק של הברכה דאיכא בזה פלוגתא ולא יכניס עצמו בידים בספק ברכות וכל זה כשגמר בדעתו שלא לאכול אבל אם אמר הב לן ונבריך והיה בדעתו להיות אוכל עד שיביאו לו מים ליטול ידיו הרי זה מותר לאכול לכ"ע ולא יברך ועיין הס"ל ומי שסומך על שלחן אחרים אפילו אמר הב לן ונבריך לא הוי הסח הדעת אם לא רצה בעה"ב דמסתמא דעתו תלוי ברצון בעה"ב מיהו אם בעת שאמר כן הסיח דעתו בבירור שגמר בדעתו שאפילו בעה"ב לא ירצה בכך ויבקש ממנו לאכול ולשתות עוד הוא יעשה לו התנצלות ולא יאכל וישתה ה"ז חשיב הסח הדעת ואם אמר בעה"ב הב לן ונבריך ושתקו והסכימו כולם לדבריו חשיב הסח הדעת לכולם אבל אם אחד מהם לא הסכים לדבריו והיה בדעתו לאכול עוד לא חשיב הסח הדעת לזה האדם ויוכל לאכול ולשתות :

י"ב אם מנהג המדינה כשיש חבורה אוכלים ושותים

ובא

ובא אחד מבחוץ ונכנס אצלם שמושיטין לו כל אחד כוס לא יברך אלא על כוס ראשון דמסתמא כשבירך דעתו על כל מה שיתנו לו ומיהו טוב לכוין בפירוש מתחלה כשיברך לפטור כל כוסות שיתנו לו אח"כ :

פרשת שלח לך

ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראום כ"ל בס"ד דידוע אוה"ע תגבורתם היא מכח ניצוצי הקדושה המעורבים בקליפה שלהם כי הנ"ק הם חיותם וכוחם ולכן צוה השי"ת להכרית הכנענים כמ"ש אבד תאבדון וכו' ולא תחיה כל נשמה מפני שהיה בקליפה שלהם ניצוצי קדושה רבים ועצומים ואם היו ישראל מטיבים עמהם ומקיימים אותם בעולם לא היו יכולים לברר נ"ק ההם ואדרבה היתה הקליפה מתחזקת יותר אך ע"י שהיו ישראל מאבדים אותם למטה ומכריתים אותם לקיים מצות השי"ת בזה היו יכולים לדוש ולאבד גם את הקליפה ולהוציא בלעה מפיה וכתבנו בס"ד במ"א דהאומות עכו"ם והקליפות שלהם דומים ללחם שהבירור יוצא ממנו ונשלם ע"י ד' דישות האחת כשדשין התבואה להוציא המוץ ממנה שהוא הקליפה שלה ובדישה זו נעשה מדרגה א' בבירור נ"ק והב' כשטוחנין החיטים ברחיים לעשותם קמח ובזה נעשה מדרגה ב' בבירור נ"ק והג' בעת שלשין הקמח במים שצריך המגבל לדוש העיסה ולמעכה בידים ובזה נעשה מדרגה ג' בבירור נ"ק והד' אחר שנאפה הלחם והאדם דש אותו בשיניו כשלועס אותו ובזה נשלם בירור נ"ק ממנו וארבע מדרגות אלו של הבירור הם כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה ולכן תקנו ארבע ברכות בבהמ"ז וכמו שבירור הלחם צריך להיות בדישות הנז' בידינו כן בירור נ"ק מן אומה הטכו"ס וקליפה שלה צריך שיהיה על ידינו בדישה שנדוש אותם עדי אובד ולכך לא עשה השי"ת איבוד הכנענים בידי שמים שלא שלח להם מכות רעות במקומם עדי אובד אותם כאשר עשה להמצריים בארץ מצרים בעשר מכות אלא גזר שיבואו ישראל לארצותם וילחמו בם ויאבדום בידים כדי שבירור נ"ק מקליפתם יהיה ע"י ישראל שידושו אותם בידים כדרך שעושין בלחם ובזה יובן ואתם אל תיראו את עם הארץ לומר אם חפץ ה' לכלותם היה מכלה אותם במקומם בידי שמים כאשר עשה להמצריים שלא הצריך לישראל להלחם בם לז"א כי לחמנו הם כלומר רצה השי"ת לעשותם כדוגמת הלחם שצריך להיות בירור שלו בידי אדם בדישה שעושה בו וכן אלו סר צלם הוא חלק הטוב מעליהם כאשר יוסר חלק הטוב שהוא ניצוצי הקדושה מן הלחם שעי"כ וה' שם הוי"ה שהוא כנגד ארבע מדרגות של הבירור הנז"ל הוא אתנו לעזור אותנו במלחמה כדי להשלים בירור נ"ק על ידינו ולכך אל תיראום עתה שהם נשארו קיימים ולא היה איבודם בידי שמים :

א' מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פרשת עקב תכוין בהמשך זמן אכילתך ולפחות כשאתה אוכל אותה הפרוסה של כזית אשר ברכת עליה המוציא כוונה קצרה דרך כלל וזו היא כי הנה ענין הבירור הוא ע"י ל"ב שיניים שהם כנגד ל"ב נתיבות חכמה המבררין הכל דבמחשבה אתברירו כלא והם הטוחנין ומפררין את המאכל ועי"כ נתברר האוכל מתוך הפסולת כדרך הרחיים הטוחנות את התבואה ואח"כ מתפרדין הסובין והמורסן שהם הקליפות מן הקמח שהוא האוכל מש"כ קודם שנטחן שהיו דבקים יחד בתכלית עכ"ל ועוד כתוב שם לכוין בשתי בחינות של בירור במאכל שאוכל והוא הא' הוא בירור המאכל בעצמו הטוב שבו מן הסיגים המעורבים בו ע"י חטא אדה"ר וגם עוד מה שהיה מעורב בהם מתחלת ברייתן מששת ימי בראשית והב' הוא ענין תיקון נפשות המגולגלים המגולגלות במאכל ומשקה ע"ש עוד כתוב שם וז"ל תכוין לבלוע המאכל אחר שנטחן כי שם באצטומכא הוא גמר הבירור כי אז מתעכל המאכל והטוב שבו מתהפך לדם והמזון הולך אל הכבד ומתפשט בכל העורקים והאיברים כנודע והרע שבו יורד דרך בני מעים ויוצא לחוץ עכ"ל וכל אלו כונות פשוטות הן וצריכות מאד אפילו לאדם פשוט וצריך שכל אדם יודע ספר להרגיל עצמו בהם ובסה"ק מקבציאל כתבתי אע"ג דרבינו ז"ל כתב דהבירור צריך להיות ע"י ל"ב שיניים שהם כנגד ל"ב נתיבות חכמה ושנה דבר זה פעמים שלש בדבריו בשער טעמי המצות עכ"ז אם ימצא אדם שנפלו שיניו ולא נשאר לו כי אם ארבע או שש אל תחשוב דאחסורי מחסרא זה מן תיקון הנז' אלא אפילו בזה המעט הנשאר עושה התיקון משלם מאחר דמתחלה היו לו ל"ב שיניים וזה הנשאר מחיצה דל"ב נתיבות חכמה קאתו ודוגמא לזה תמצא בדין נט"י דמטהרין המים דשיורי טהרה משום דאתו משיעור שלם וכנז' בש"ע סי' ק"ס סעיף י"ג דיש מתירים אפילו בנוטלין זא"ז וכו' מפני שבאו משיורי טהרה יע"ש :

ב' אותם שיורי מאכל הנשארים בעצמות ובקליפין של הפירות אם יש בהם ניצוצי קדושה יתבררו על ידי ברכה אחרונה שאומר האדם על שלחנו אע"פ שסופם לזרקם לאשפה לפיכך יזהר האדם שלא יסיר מעל השלחן עצמות וקליפין אלא עד לאחר בהמ"ז כמ"ש המקובלים וכ"כ בהש"ל סי' ק"ף אות א' ולכך אזהרה שמענו שלא יוציא מעל השלחן דבר להאכיל לבהמה וחיה ועוף הטמאים קודם בהמ"ז וכנז' שם ואותם בני אדם שדרכן לאכול תבשילין של בשר מעשה קדרה תחלה ואחר אכילתם יביאו פירות על השלחן ואלו קשה להם להניח כלים של הפירות בהיות השלחן מפוזר עליו עצמות של בשר וכיוצא הנה יש לד"ז תקנה שיפרשו על השלחן מפה אחרת כדי שיתכסו העצמות ולכלוכי התבשילין ויסדרו על מפה הנקיה כלים של פירות שיביאו ונמצא אח"כ מברכים בהמ"ז בהיות העצמות והקליפין עודם על השלחן ובזה יושלם בירורם :

ג' מאחר שבהמ"ז עושה תיקון גדול על השלחן וכאמור לכך הזהירו חז"ל לשייר האדם פת על שלחנו בעת בהמ"ז ובזוה"ק החמירו בזה ואסמכוה אקרא דלא תשא את ה' אלהיך לשוא ואם אכלו כל הפת קודם בהמ"ז ולא הרגישו אלא עד שעת בהמ"ז לא יביאו פת שלימה ויניחו על השלחן אלא יביאו פרוסה ואם היה על השלחן פת שלימה מעת שבירך המוציא לא יסירנה בשעת בהמ"ז ואדרבה עדיף טפי למעבד הכי להשאר ככר אחד שלם על השלחן מעת שבירך המוציא ולא אסרו בפת שלימה אלא רק אם יביאנה מחדש בעת בהמ"ז :

ד' צריך ליזהר שלא ישאר כלי ריקם על השלחן בשעת בהמ"ז כגון כפות כוסות וקערות וכיוצא גם יזהר שלא להניח סכין על השלחן בעת בהמ"ז :

ה' אסור לאבד פירורין שיש בהם כזית לכך יזהר שלא יפול טיפות מים מן נט"י על פירורין שבשולחן כי ימאסו בכך ואפילו אין בהם כזית אסור לאבדם ולהמאיסם דקשה לעניות ב"מ אפילו בדבר מועט ואזהרה זו צריכה יותר לנשים שהם מצויים בבית ועיניהם שהיינה משוטטות תמיד בקרקע הבית בעבור זאת ואשת ח"ל תכבד

תכבד בידיה תמיד מקום האכילה אחר האכילה ותזרוק לתנור ועל הבטח על המברת ואז עליה נאמר בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר ולז"א אין הברכה מצויה בביתו של אדם אלא בעבור אשתו יען כי תשגיח שלא לאבד פירורים קטנים ואז בעלה שלל לא יחסר כי לא יחסר לחמו ויזהרו לנפץ המפה של השלחן בתנור ובליל שבת יכפלו אותה במקום מיוחד לזה ואחר שבת יכבדו מקום אשר נפלו בו ויזרקו לתנור וכן תזהר האשה לכבד מקום שמלגיטין בו הלחם לכבדו ולזרוק לתנור כי מוכרח שיהיה שם פירורין בעת הכנסה והוצאה וכן יזהרו מוכרי הלחם בשוק לכבד סביבות הקופה שמוכרין בה הלחם כי נפלו פירורין הרבה כשמוציאין הלחם ממנה לשקול ללוקחים ויזרקו העפר עם הפירורין שבו לתנור והזהרה צריכה יותר פה עירנו שהלחם הוא קל ואינו עב כ"כ יען דאינו מעשה פורי"ן וע"כ יפול ממנו פירורין הרבה יותר מלחם מעשה הפורי"ן לכך צריך להזהיר המון העם בזה ובפרט ברקיקין דא"א שלא יפול מהם פירורין :

ו' קודם בהמ"ז יזהר ליטול מים אחרונים לתוך הכלי כי מים אחרונים חובה אפילו אכל פת בלבד דיש בזה טעם גדול ע"פ זוה"ק ודברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פרשת עקב וכתוב שם בעת נטילת מים אחרונים יחבר ד' האצבעות לבד והגודל לבד וישפיל אצבעותיו כלפי מטה :

ז' במאמר רז"ל הנז' שאמרו מים אחרונים חובה רמוז כמה כונות סודיות של מים אחרונים ולכן טוב שהאדם קודם שיושיט ידו ליטול מים אחרונים יאמר הלכה זו מים אחרונים חובה ושמעתי מעט"ר הרב מו"ר אבי ז"ל שהיה מנהג עט"ר הרב מו"ר זקני רבינו משה חיים ז"ל לומר הלכה זו קודם נטילת מים אחרונים ולפעמים היה סומך על הלכה זו במקום ד"ת שאומרים על השלחן קודם בהמ"ז כשאין שהות לומר דברי תורה כי זו הלכה מתורה שבע"פ ודבר בעתו מה טוב :

ח' יזהר שיהיו מים האחרונים מעט ולא ירבה בהם כי המה חלק הסט"א ואם ידיו מזוהמות הרבה מן התבשיל וכן פיו ושפמו שצריך לאם מים הרבה ברחיצתם טוב שירחצם קודם נטילת מים אחרונים אדעתא לאכול עוד אח"כ ויהיו אלו כמים האמצעים וכן יעשה אחר שירחצם יאכל חתיכת פת מן השלחן כדי שלא תהיה נחשבת רחיצה ההיא למים אחרונים ואחר שיאכל חתיכת הפת וכיוצא יטול מים אחרונים מעט ויברך בהמ"ז ועיין כף החיים סי' כ"ה אות ב' :

ט' כתבו האחרונים בשם המקובלים ז"ל כשנוטל מים אחרונים יאמר זה חלק אדם רשע מאלהים ויכוין חלק אדם רשע ר"ת אחד דהוא הסט"א ועיין כף החיים וכתבתי בסה"ק מקבציאל דהנוהג בזה יאמר דברים אלו בלחש והמשכיל יבין :

י' אין נוטלין מ"א ע"ג קרקע אלא בכלי ואם א"א למצוא כלי יטול ע"ג עצים או על הרצפה דאין רוח רעה שורה על הרצפה כמו ששורה ע"ג קרקע וגם מים האמצעיים שנוטלין בין חלב לבשר ג"כ צריכין כלי :

י"א אין נוטלין בחמין שהיד נכוית בהם וי"א צריך שיהיו צוננין ממש ונכון להזהר בזה ויש מי שאומר שצריך שיהיו ראויים לשתיה שלא יהיו מרים או סרוחים וגם צריך שיהיו באים מכח גברא ואם עבר ולא נטל מים אחרונים יטול אחר בהמ"ז ואם אין לו מים יטול בשאר משקין ואפילו ביין כיון דאין לו ליטול בענין אחר :

י"ב צריך ליטול עד פרק של האצבעות כ"כ הפוסקים ז"ל וכ"ל שצריך ליטול עד פרק השליש ודאש פרק השליש בכלל דכן נראה מלשון רבינו הרש"ש ז"ל בסידור שכתב יכוין בנטילת י"ד פרקי ימין וכו' יע"ש משמע דהנטילה היא לי"ד פרקים והכי מסתברא :

י"ג המודד מלח והנוגע במלח חייב ליטול ידיו אח"כ וכן אפילו בלא סעודה כשאוכל קשואין וכיוצא בדברים שדרכן להניח עליהם מלח באצבעותיו צריך ליטול ידיו אח"כ דאע"ג דמלח סדומית איננו מצוי יש לחוש למין מלח שטבעו במלח סדומית וכל אדם יחוש לעצמו לקיים דברי חכמים ועיין חס"ל ושאר אחרונים :

י"ד יש מי שאומר אם אכל מאכל לח שאז ידיו מזוהמות בו אז מן הדין כשירחץ ידו מברך על רחילת ידים ולא נהגו העולם לברך כן אע"ג דהמצרכין ברכה זו הם גדולי עולם וקי"ל סב"ל מיהו צריך כל אדם להרהר ברכה זו בלבו :

ט"ו צריך להזהר שלא להפסיק בין מים אחרונים לבהמ"ז אפילו בד"ת ורק פסוקים אלו יאמר אותם אחר מים האחרונים קודם בהמ"ז והם מזמור אלהים יחננו ויברכנו כולו וטוב לצייר במחשבתו בצורת המנורה ואחריו יאמר פסוק אברכה את ה' בכל עת וכו' ויכוין לגרש הסט"א העומדת על השלחן ואחריו פסוק סוף דבר הכל נשמע וכו' ופסוק תהלת ה' ידבר פי וכו' ופסוק ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה ואח"כ יאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ד' ויכוין ס"ת זה השלחן אשר נה"ר ויברך בהמ"ז בעינים סגורות בתפילת העמידה וישים יד שמאל כנגד החזה ויד ימין על יד שמאל ויברך בכונה דהסט"א עומד שם לקטרג עליו אם לא יברך בכונה :

ט"ז ישתדל לברך על הכוס אם יש שנים עמו שאז יש להם זימון אבל יחידי לא יברך על הכוס וצריך שימסור לו הכוס אדם אחר כשאוחזו בשתי ידיו וכן הוא יקבלנו בשתי ידיו וקודם שיאמר וידבר אלי זה השלחן וכו' אז יקבל הכוס בשתי ידיו ואחר שיקבל אותו בשתי ידיו יאחוז אותו ביד ימין בלבד ואז יאמר וידבר אלי זה השלחן וכו' ויתחיל לעשות זימון ולברך :

י"ז מנהג החסידים כשמברכין בהמ"ז על הכוס שיהיה הפת שבשלחן מונח לצד שמאל המברך כדי שיהיה כוס של ברכה בימין שלו והפת בשמאלו ויש טעם בדבר עד"ה :

י"ח כוס בהמ"ז צריך הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ גם צריך שיהיה חי ויש בזה כמה דיעות דו"א הכונה הוא דבתחלת הברכה לא יהיה מזוג שלא ימזגנו אלא עד ברכת הארץ וי"א הכונה הוא שימלאנו מן הצלוחית או מהחבית לשם ברכה ולא יהיה משיורי כוסות וי"א הכונה שיהיה הכוס שלם ומן הדין צריך להזהר בכל הסברות הנז' לקיים אותם ואחר שימזגנו בברכת הארץ יהיה מלא אך לא יהיה מלא כ"כ שיהיה נשפך ממנו ואחר שיקבלנו בשתי ידיו משתי ידים של הנותן ישאר ביד ימין בלבד בכל הברכה כולה ולא תסייע השמאל לימין גם צריך שיגביהנו מן השלחן טפח לפחות ונותן עיניו בו בכל הברכה שלא יסיח דעתו ממנו ואחר שישתהו יבייר מעט יין בו לשגרו לאשתו אפילו לא אכלה עמו :

י"ט איטר יד כתבו הפוסקים יטלנו בימינו שהוא שמאל כל אדם וכ"ל בס"ד דע"פ הסוד גם איטר יד יטלנו בימין דאין זה תלוי ביד כהה ועיין שלמי ציבור דף מ' הלכה י"ד בשם מהר"י צמח ז"ל גבי תפילין יע"ש :

כ' צריך שלא יהיה פגום שאם שתה ממנו פגמו ואפילו שתה

שתה מן הכד או מחבית קטנה הוי פגום ולכתחילה צריך להזהר אפילו בחבית גדולה וי"א גם מים פגומים פסולים למזוג בהם כוס של בהמ"ז וצריך להזהר בזה :

כ"א כשיגיע לברכת הארץ באומרו וברכת את בתיבת את ימזגנו במים שאינם פגומים וכתב בחס"ל דאם היין חזק שצריך הרבה מים וצריך נמי שיהיה הכוס מלא לכך ימזגנו קודם בהמ"ז כדי שיהיה מלא ואח"כ בברכת הארץ יוסיף למזגו במעט מים ע"ש וכ"ל דיש לפקפק בזה דהא איכא דס"ל שצריך להיות בתחלת הברכה חי שאינו מזוג וזו הסברה נראית עיקר דהא כרעיא מהימנא נקיט לה בסתמא ולשאר סברות נקיט להו בשם יש אומרים ואם ימזגו קודם ברכה נמלא חסר חי לסברה הנז' על כן אע"פ שצריך מים הרבה ומוכרח שיהיה חסר בתחלת הברכה חסרון הניכר לעין לית לן בה מאחר שבברכת הארץ מוזגו ונעשה מלא מיהו כ"ל עכ"פ צריך שיהיה בו בתחלת הברכה שיעור רביעית :

כ"ב כשימזוג הכוס בברכת הארץ יסתכל במים ההם אשר יתנם בכוס וכמ"ש רבינו ז"ל בשער המצות פרשת עקב ומבואר שם שיכוין המוזג מים מספר תשעים כמנין תשעה יודי"ן שבארבע הויו"ת של ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ע"ש ויזהר ג"כ כשימזוג לא יטיף מי המזיגה בקלוח אחד אלא יפסיק הקלוח פעם ושתים כדי שתהיה המזיגה בשלשה פעמים זא"ז כ"כ בשם מעבר יבק ז"ל וכתבתי בסה"ק מקבציאל טעם לזה בס"ד :

כ"ג כוס בהמ"ז וכן של קידוש צריך שיהיה שלם בשפתיו וכן בבסיס שלו שלא יהיה בו פגימה וחסרון כלל ובשעת הדחק מותר ויש מי שפוסל אפילו בשעת הדחק והסדק אפילו בלא חסרון פוסל וכנז' בחס"ל אות ד' :

כ"ד מי שנותנין לו כוס של ברכת המזון ואינו מברך מקצרין ימיו מיהו האידנא דנהגו בכל תפוצות ישראל שכל אחד יברך בהמ"ז לעצמו ואינו יוצא י"ח בברכה שמברך בעל הכוס אין בזה חשש הנז' דהא כל אחד מברך בעצמו וממילא כל או"א יברך ג"כ לבעה"ב ויתקיים בו והברכה מברכך ובטל טעם של מקצרין אך ודאי צריך לרדוף אחר מצוה גם בזה"ז כי יקרה היא מאד ואין נותנין כוס של ברכה אלא לטוב עין שהוא שונא בצע ועושה חסד בממונו שנאמר טוב עין הוא יבורך אל תקרי יבורך אלא יברך :

פרשת קרח

ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים הנה נודע דשלשה נסים היו נראים על המטה קצתו היה יוצא פרח וקצתו יצץ ציץ וקצתו יגמול בקדים וצריך לדעת למה נראו בו שלשה נסים דדי באחד שיהיה כולו יגמול שקדים וכ"ל בס"ד דידוע שלשה קליפות יש בסט"א שהם רע גמור והם רוח סערה וענן גדול ואש מתלקחת שראה יחזקאל הע"ה וצריכין ישראל להתפרד מהם כדי שיהיו דבקים בקדושת יתברך ולכן מקיימים שלשה מצות בילד הנולד ביום השמיני ללידתו שהם מילה ופריעה ומצוצי דמא כדי להפרידו מאחיזת שלשה קליפות הנז' ועיין על זה בעץ חיים שער קליפת נוגה פרק ב' וג' יע"ש ולכן תועלת הקרבנות היא גדולה מאד לישראל שע"י הקרבנות נדחין השלשה קליפות הנז' ולכן שלימות העבודה צריכה להיות בשלשה שהם כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם וכן המינים של קרבנות הם שלשה שהם פרים אלים כבשים וכן התמיד והקרב עמו הם שלשה שהם בשר בע"ח וסלת למנחה ויין נסך רביעית ההין ולכן אחז"ל הקרבנות עושים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים כי ע"י הקרבנות נדחין הקליפות הנז' וממילא יהיה הדבקות לישראל בהקב"ה ולכן קרח שדבק במחלוקת דבק בשלשה קליפות אלו ובזה פרשתי מאמר רז"ל ויקח קרח לקח מקח רע לעצמו והיינו רע ר"ת רוח סערה ענן גדול ויש לכל תיבה כולל אחד בו רמוז הג' שהוא אש מתלקחת דראשו א' וכיון שנדבק בשלשה קליפות הנז' נחלק על הכהונה שהיא עבודת הקרבנות שבהם נדחין שלשה קליפות הנז' כמו שאמרנו ולכך כשבא עתה לעשות אות ומופת על הכהונה עשה לה אותות נסים בשלשה כנגד שלשה מדרגות שיש בעבודה שבהם מתבטלים שלשה קליפות הנז' :

ולכן השלחן שהוא דוגמת המזבח שמקרבין עליו קרבנות אין עושין עליו ברכת זימון פחות משלשה דמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פרשת עקב וז"ל דע כי הסט"א עומד על השלחן כנז' בזוהר פ' תרומה ויכול אז לשלוט יותר משאר זמנים ובפרט בהיות האדם יחידי ואין שם שלשה אנשים כדי לברך ברכת זימון כי ברכת זימון מסלק הסט"א משם כנז' בפרשת בלק בעובדא דההוא ינוקא וכו' עכ"ל ע"ש ולפי האמור נמצא מובן היטב למה צריך שלשה בני אדם לברך זימון כדי לדחות הסט"א והרי הוא ממש כמו ענין העבודה שצריך ג' מיני אדם לדחות הקליפות שהם כהנים לוים ישראלים ובזה מובן בס"ד הטעם שפיר למה אחז"ל כל המברך בהמ"ז בכוונה אין בו לא אף ולא שצף ולא קצף נקטו ג' לשונות אלו כנגד ג' קליפות הנז' ובזה מובן הטעם למה בהמ"ז מן התורה היא שלשה ברכות שהיא כנגד ביטול ג' קליפות הנז' ובזה מובן הטעם דאין מניחים כלי ריקן על השלחן בעת בהמ"ז והיינו כדי שלא יתאחזו הקליפות שם כי הם כלים ריקים ולכן כל דבר ריקן יהיה להם אחיזה בו יותר שדומה להם :

א' צריך להשתדל מאד לחזור אחר זימון כי הוא דבר גדול לסלק על ידי זה הסט"א ולדחותה וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל וכשם שמצוה לחזור אחר שלשה כדי לעשות ברכת זימון כך מצוה גדולה יותר ויותר לחזור אחר עשרה כדי לזימון בשם ויאמר אחד מהם תחלה הב לן ונבריך למלכא עלאה קדישא וברשות מלכא עלאה קדישא נברך וכו' ובשבת אומר וברשות שבת מלכתא וביו"ט יוסיף לומר וברשות יומא טבא אושפיזא קדישא ובסוכות יוסיף וברשות שבעה אושפיזין עלאין קדישין והמסובין עונין ברוך שאכלנו משלו והמזמן חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו וכו' ואם הם עשרה לא יאמר נברך לאלהינו בלמ"ד אלא אומר נברך אלהינו כמ"ש במקהלות ברכו אלהים וכו' ברכו עמים אלהינו וכו' בלא למ"ד דרק אצל שיר והודאה נאמר בלמ"ד שירו לה' הודו לה' :

ב' אם טעה המזמן בעשרה והעונים ולא הזכירו אלהינו אין יכולין לחזור אבל אם עדיין לא ענו אחריו יחזור ויזמן בשם ואם המזמן לא הזכיר השם והעונים הזכירו הוא עונה אחריהם ומזכיר השם מאחר שכבר הזכירו כולם אבל אם הוא לא הזכיר השם והעונים ג"כ לא הזכירו הנה גם הוא כאשר יענה אחריהם לא יזכיר השם :

ג' בעלי בתים הדרים כל אחד בחדר בפ"ע ובימות הקיץ זה דרכם לקבוע כולם שלחנם בחצר או על הגג לרוח היום וכל אחד אוכל על שלחן שלו הנה אם הם ישבו מתחלה ע"ד להצטרף יחד הרי אלו מצטרפים לזימון אבל אם לא ישבו מתחילה ע"ד להצטרף יחד יש להסתפק בזה אשר על כן כל כהא טוב ליזהר שישבו מתחלה ע"ד להצטרף לברכת הזימון ואז

מברכים ברכת זימון לכ"ע ועיין אות היא לעולם מ"ע הזיי"ן דף קכ"ו:

ד' מי שאכל בחבורה שנתחייב בזימון אינו רשאי להקדים לברך לעצמו אפילו אם יש לו עסק רב ואם עשה כן איסורא קעביד ואם הוא נחפז לילך אם אפשר לו לרצותם שיפסקו ויזמנו עמו מוטב ואם לאו מוכרח להמתין להם עד שיגמרו וכן ארבעה או חמשה אין רשאין לחלק שכולם נתחייבו בזימון אבל ששה נחלקים כיון שישאר זימון לכל חבורה אבל עשרה אין נחלקים כיון שנתחייבו בהזכרת השם ואם הם עשרים יכולים לחלק שיש בכל חבורה עשרה להזכיר השם:

ה' שלשה שישבו לאכול ואחד מהם אכל מיני מזונות או שאר פירות שיעור שיתחייב בברכה אחרונה והשנים אכלו פת גמור יכולין לזמן עליו אך טוב להשתדל שיפצירו בו לאכול פת ועיין חיים שאל ח"א:

ו' שלשה שישבו לאכול וקדם אחד ובירך אע"ג דעבד איסורא מ"מ יכולים השנים לזמן עליו ויוצאין י"ח זימון והוא אינו יוצא בד"א בהיכא דשלשתם אכלו פת אבל אם השנים אכלו פת והשלישי אכל מזונות וכיוצא וקדם ובירך ברכה אחרונה אינם יכולים השנים לזמן עליו:

ז' שנים שאכלו כאחד וגמרו ובא שלישי כל שלא אמרו הב לן ונבריך או שלא נטלו ידיהם מים אחרונים חייבין ליתן לו לאכול כדי שיצטרף עמהם אבל אם אמרו הב לן ונבריך או שנטלו ידיהם אינו מצטרף עמהם ומיהו אם אמרו הבו נטול ידינו כיון דלא אמרו ונבריך מצטרף ויש מי שכתב דאם נטלו ידיהם או אמרו הב לן ונבריך דאינו מצטרף מ"מ מצוה שיטלו ידיהם ויברכו ויאכלו מעט משום זימון לא ולמד כמה חביבה מצות זימון וכו' כל זה בהס"ל ז"ל יע"ש:

ח' שבעה אכלו פת ושלשה אכלו ירק או פירות כזית או ששתו רביעית מכל מין משקה חוץ מן המים מצטרפים לזימון ודוקא שבעה או יותר אבל ששה לא דרובא דמנכר בעינן והמצטרף צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל ושתה ואינו נפטר בבהמ"ז של אלו:

ט' שלשה שאכלו כאחד אין השנים חייבין להפסיק לאחד כדי לזמן אא"כ הוא אביהם או רבם אבל האחד מפסיק לשנים בעל כרחו ועונה להם זימון ויפסיק מאכילתו עד שיאמרו הזן את הכל ואח"כ חוזר לאכילתו וכל זה הוא משורת הדין אך מ"מ הואיל ויש אומרים שהאחד המפסיק לשנים צריך לחזור וליטול ידיו ולברך המוציא על כן טוב שלא יעשו כן להכריחו לפסוק בשבילם אלא ימתינו עד שיגמור גם הוא ויברכו ביחד כדי שלא יכנס זה בספק מחלוקת דברכות לכתחילה:

י' אם הם ד' והפסיקו השלשה בשביל האחד אין חוזרין לזמן על מה שיאכלו אח"כ שכבר פרח זימון מינייהו אבל אם הם עשרה והפסיקו השבעה בשביל השלשה חוזרין השבעה לזמן אח"כ על מה שיאכלו מפני שהשלשה היו יכולין לזמן לעצמן ולא הוצרכו לאלו השבעה להצטרף עמהם כי אם בשביל הזכרת השם ולכך יכולין אלו השבעה לזמן בלי הזכרת השם על מה שיאכלו אחר אותו הזימון:

י"א קטן שהגיע לעונת הפעוטות שהוא כבן תשע הנה מרן ז"ל פסק דמצטרף לזימון ומור"ם כתב דנהגו שלא לצרפו עד שיהיה גדול ממש ופה עירינו בגדאד נהגו כסברת מרן ז"ל ומ"מ טוב שישתדלו לצרף גדול ממש היכא דאפשר:

י"ב אלם ששומע ואינו מדבר אע"ג דהוא עונה זימון בהרהור וגם מברך בהרהור וקי"ל דהרהור מהני כדיבור במקום אונס מ"מ כיון דאינו ראוי לבילה יש להסתפק בו על כן לא יצטרף לזימון ועיין אשל אברהם סי' קצ"ט סע"ק ח' אבל חרש המדבר ואינו שומע אם מכוין מצטרף לזימון:

י"ג נשים אע"ג דאין מזמנין עליהם לכ"ע מ"מ יש אומרים דחייבות לזמן לעצמן וי"א שהוא רשות אם רצו מזמנות לעצמן הנה כי כן ראוי שכל אדם ילמד לנשי בני ביתו שיהיו מזמנות לעצמן כשהם אוכלים בשלשה אבל לא יזמנו בשם אפילו הם מאה:

י"ד בני הבית שאוכלים יחד הגדול בוצע והוא עצמו מברך הזימון ואם יש אורח בעה"ב בוצע ואורח מברך ועושה הזימון ואם יש כהן מצוה להקדימו אם אין שם ת"ח וכהן ת"ח מצוה להקדימו לת"ח שאינו כהן רק אם הכהן רוצה לחלוק כבוד לת"ח ההוא רשאי ויאמר החכם ברשות הכהן וי"א שגם ללוי יש להקדימו על ישראל ולא נהגו בכך:

פרשת חקת

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה נ"ל בס"ד דידוע דאנחנו מברכים בהמ"ז לתועלת המלכות העליונה להמשיך לה אורות מוחין וידוע כי המלכות נקראת באר ותרגום ענו לה שבחו לה וז"ש עלי באר המלכות לקבל שפע אורות מלמעלה לכן אתם התחתונים ענו ר"ל שבחו להשי"ת בבהמ"ז לה לצרכה ולתועלתה ולא להנאתכם:

א' מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות דף ס' וז"ל גם צריך שתדע דאע"פ שנתבאר לעיל שבתוך הסעודה אם הוא בחול יתעצב אל לבו ובפרט אם הוא ביחיד על החרבן כנז' בשם הזוהר אמנם בבהמ"ז אדרבה צריך להראות שמחה יתירה בלבו והטעם כי ענין האכילה הוא במלכות העליונה הנהנית משפע התפארת ועל ידי מה שאנחנו מכוונים באכילתנו אנחנו ממשיכים לה השפע ומזון וממה שאנחנו ממשיכים לה היא מחלקת ונותנת מזון אלינו ולכך צריך לברך בהמ"ז בעין טובה ובשמחה יתירה להראות לפניה כנדיבים בעין טובה ולא כצרי עין וכו' עכ"ל יע"ש על כן כל אדם יזהר לברך בהמ"ז בשמחה ובטוב לבב ובכונה גדולה ואם אין לו כוס בידו יהיו ידיו אסורות זעג"ז על החזה ועוצם עיניו ומברך בכונה וכמ"ש רבינו ז"ל:

ב' כתב רבינו הרש"ש ז"ל בסידור שלו וז"ל קודם בהמ"ז יכוין להכין עצמו לקיים מ"ע לברך בהמ"ז ביראה ובאהבה ובכונה עצומה ובשמחה רבה ובטוב לבב להמשיך שפע וברכה רבה ומוחין וחיות ומזון למלכותא קדישא דאצילות וממנה לנו ולכל העולמות הקדושים ועוצם עיניו ויאסור ידיו זעג"ז ימנית על השמאלית כיושב לפני המלך מלכו של עולם מלכותא קדישא דאצילות עוד כתוב שם יכוין שהוא מוכן לקיים מ"ע דאורייתא לברך אחר המזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת וכו' וע"י כונת הכנה זו אז יהיה כח בכונתו בברכה להעלות מ"ן ולהמשיך ארבע מוחין לבחי' ו"ת וכו' יע"ש:

ובסה"כ מקבציאל כתבתי נוסח לומר קודם בהמ"ז ליקבה"ו וכו' הרי אנחנו באים לקיים מ"ע דאורייתא לברך ברכת המזון ככתוב בתורה ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן

ונתן לך לתקן שורש מלוה זו במקום עליון ויהר"מ ה' אוי"א שתהא חשובה ומקובלת ורצויה לפניך ברכה ראשונה וברכה שניה וברכה שלישית אשר נברך עתה על המזון ותתן לנו כח ויכולת ועזר וסיוע להעלות מ"ן ולהמשיך ארבעה מוחין לישראל ורחל וגם תהיה חשובה ומקובלת ורצויה. לפניך ברכה רביעית אשר נברך עתה ותתן לנו כח ויכולת ועזר וסיוע להעלות מ"ן ולהמשיך ארבעה אורות מוחין ליעקב ורחל ויעלה לפניך כאלו כוננו בכל הכונות הראויות לכוין בארבע ברכות אלו של המזון ויהי נועם וכו':

ג' ארבע ברכות של בהמ"ז דינם כתפלת י"ח ואין לענות בהם אפילו קדיש וקדושה וברכו וכן לשאל בבהמ"ז מפני היראה ומפני הכבוד דינו כתפלת י"ח ואם ביתו סמוך לבית הכנסת או היו מתפללים מנין בתוך ביתו ושמע מודים ירכין ראשו לצד שהקהל משתחוים ובשמעו קדיש וקדושה ישתוק וישמע כדין תפלת י"ח:

ד' צריך לישב בשעת בהמ"ז ולא יברך עומד או מהלך אם אינו בדרך וגם לא יהא מסב בהוא דרך גאוה אלא ישב באימה ויש אומרים דגם ברכה מעין שלש צריך לאומרה מיושב וטוב ליזהר בכל הברכות:

ה' אסור לברך והוא עוסק במלאכתו ואפילו תשמיש קל כגון מנגב ידיו או לובש מלבושו וכיוצא ופה עירנו שיש חום הרבה בימות הקיץ ודרך העולם להניף בכלי שקורין מרווח"ה על הפנים ועל הגוף כולו לשאוב רוח צריכין להזהר שלא יניפו בידם בבהמ"ז בכלי זה לשאוב בו רוח דזה חשיב עסק כי בהמ"ז ותפילת העמידה דינם שוה בענינים אלה ואין הפרש ביניהם כי אם בדבר זה שהתפלה מעומד ובהמ"ז מיושב והן בעוה"ר רבים מעמי הארץ מזלזלים בבהמ"ז לברך אותה במהירות מאד ויש עוסק באיזה עסק בעת הברכה גם רומז בעיניו קורץ בשפתיו מולל באצבעותיו וכיוצא בזה וצריך להוכיחם על זאת במוסר השכל ולשומעים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב:

ו' נוהגים להסיר הסכין מן השלחן בשעת בהמ"ז והמדקדקים מסירים כל כלי ברזל כגון המזלג והמספרים של צירות וכתבו האחרונים ז"ל דאין להקפיד על כל הנז"ל בשבת ויו"ט ובשער רוה"ק דף י"ב איתא בשם רבינו האר"י ז"ל מי שהוא משורש קין צריך להזהר להסיר הסכין לגמרי בעת בהמ"ז ולא יספיק לכסותו בלבד יע"ש ולכך כל אדם צריך להזהר בזה דאין אנו יודעים השרשים וכן אנחנו נוהגים להסירו גם בשבת ויו"ט:

ז' בבהמ"ז ישמיע לאזניו מה שמוציא בשפתיו ואע"ג דמר"ן ז"ל ס"ל אם לא השמיע לאזניו יצא בדיעבד צריך להחמיר דאם יש לו עוד פת יחזור ויאכל ויברך כראוי כדי שלא יכנס בספק ביטול מ"ע מן התורה משום דיש אומרים אם לא השמיע לאזנו לא יצא ועיין חס"ל סי' קפ"ה אות א':

ח' יש אומרים אם אכל ולא שתה מים אם הוא תאב לשתות אינו חייב לברך בהמ"ז מן התורה אלא רק מדרבנן לפיכך אם אכל ולא שתה מים והוא תאב לשתות ישתדל בכל כוחו להמציא מים ולהמתין עד שיביאו לו מים וישתה כדי שיברך בהמ"ז מן התורה ואם לא נמצא לו מים לשתות חייב בבהמ"ז מדרבנן:

ט' אם אכל פת ולא שתה מים משום דאינו תאב לשתות או ששתה מים דבכל זה הוא חייב בבהמ"ז מן התורה ונסתפק אח"כ אם בירך בהמ"ז או לאו צריך לברך שלשה ברכות מפני שהם מן התורה וספיקא לחומרא אבל הטוב והמטיב שהיא מדרבנן לא יברך מספק ואע"ג דס"ל שיברך גם זו הא קי"ל סב"ל וה"ה אם טעה באמצע בהמ"ז ואינו יודע היכן טעה או שנתנמנם ואינו יודע באיזו ברכה עומד דחוזר לראש משום ספק תורה ורק ברכה רביעית אם הוא מסתפק בה לא יברך מיהו אם לא אכל כדי שביעה דאינו חייב מן התורה בבהמ"ז או אכל כדי שביעה אך היה צמא ולא שתה מים דג"כ אינו חייב בבהמ"ז מן התורה הרי זה לא יחזור לברך מן הספק אפילו שלשה ברכות כיון דאינו חייב לברך אלא מדרבנן ואם אפשר לו לאכול מחדש ולברך שפיר דמי:

וכן האוכל פת הבאה בכיסנין ונסתפק אם בירך מעין שלש או לאו וכן אם ספק לו אם אכל כזית פת או פחות וכן אשה שאכלה פת ושבעה ונסתפקה אם ברכה בהמ"ז או לאו אם אפשר לאכול מחדש ולברך או לצאת בברכה של אחרים הנה מה טוב ואם לאו לא יברכו מספק:

י' אע"פ שאמרו דשלש ברכות צריך לברך על הספק ג"כ הנה אם נזדמן שאכל כדי שביעה ובירך בהמ"ז ואחר שעה קטנה חזר ואכל כזית בלבד ושבע ממנו מפני כי היתה אכילתו השנית סמוכה לאכילה הראשונה כגון סעודה שלישית של שבת ואכל אחריה סמוך לה סעודה רביעית נסתפקו בדבר זה הפוסקים אם אכילה שניה נחשבת שביעה מן התורה כיון דאמת שבע עתה בכזית זה או"ד אין זו שביעה מפני שהשביעה באה מכח אכילה הראשונה הסמוכה לה שכבר בירך עליה בהמ"ז ולכך אינו מחויב בשניה בבהמ"ז מן התורה וכן ה"ה אם אכל כזית שאין בו כדי שביעה מצלמו ורק מחמת שאכל מאכלים אחרים עמו נעשה שבע אם חייב בזה מן התורה ולא איפשטו הני ספיקי היטב לפיכך אם אירע לו בהני עובדי ספק בבהמ"ז שאינו יודע אם בירך אם לאו לא יחזור לברך אפילו שלשה ברכות אלא ישמע בהמ"ז מאחרים שמברכים על אכילתם כראוי ויתכוין לצאת י"ח ויתכוונו גם הם להוציאו י"ח ועיין ארעא דישראל מ"ע הבי"ת אות י"א ופרי מגדים סי' קפ"ד סע"ק ח' וחס"ל קפ"ד מהודש ג' ועוד אחרונים:

י"א נשים חייבות בבהמ"ז והן בעון עתה רבות בנות אוכלות בלא ברכה מחמת חסרון ידיעה ועתידות הן ואביהן ובעליהן ליתן את הדין וראוי לכל אדם ללמד את בתו בנעוריה בית אביה נוסח ברכת הנהנין ובהמ"ז לפחות נוסח הקצר הכתוב בספרים ואם לא למדה בבית אביה חייב בעלה ללמדה וכנז' כל זה בחס"ל והנה עבדא פה עירינו יע"א הדפסתי נוסח הקצר של בהמ"ז שבו מזכירין מעין המאורה בשבת ויו"ט ור"ח להלקו לנשים בחינם ורבות בנות באות ולוקחות נוסח זה הנדפס מני. נו וגם עם נוסח הנז' הדפסתי נוסח קצר ביותר לאותם המתעללים ביותר ואין יודעים ללמוד אשורית דלפחות יאמרו זה במקום בהמ"ז והוא בריך רחמנא מרן מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא בריך רחמנא דזן לכולא ונוסח קצר זה יכולים ללמדו בע"פ אחר הרגלם בו:

י"ב יש בני אדם שדרכם לאכול לאט לאט ואין אוכלים שיעור כזית בלם שהוא תשעה דרהם בתוך אכילת פרס שהוא שיעור אכילת שלשה ביצים שהם כ"ד דרה"ם ולכן צריך להזהירם מאד בד"ז שלא לשהות באכילת כזית שיעור אכילת פרס ואחר שיאכלו כזית כראוי אז יסיימו אכילתם כרצונם לאכול לאט לאט יען כי רבים מן הפוסקים ז"ל דס"ל אם שהה באכילת כזית שהוא שיעור החיוב יותר מכדי אכילת פרס אין מברך בהמ"ז ולא שום ברכה אחרונה וסברה זו עיקר אע"פ

אע"פ דיש חולקין ובפרט דקי"ל סב"ל ועיין זכור לאברהם ח"ג ריש קונטרס אחרון וכתוב עוד בענין זה לקמן בע"ה בפרשה אחרת:

י"ג אם אכל והקיא והוא מסופק אם נשאר במעיו כזית ממה שאכל ה"ז נכנס בבית הספק ולא יברך בהמ"ז אלא עד שיאכל עוד אם אפשר לו לאכול ואם לא אפשר לו ישמע ברכה מאחרים ויתכוין לצאת י"ח ואם גם זה לא אפשר יברך בהמ"ז בלי שם ומלכות ורק יהרהר בלבו שם ומלכות ולא יוציא מפיו ודין זה לאו דוקא בבהמ"ז אלא ישנו גם באוכל או שתה יין והקיא דדינא הכי כאשר כתבנו ועיין אחרונים:

י"ד בברכה ראשונה יתחיל כך בא"י אמ"ה האל הזן אותנו ואת כל העולם כולו בטובו וכו' וכן הוא בסידור רבינו הרש"ש ז"ל דגרס האל וכו' וכשאומר פותח את ידיך יכוין ר"ת פא"י בגי' יאהדונה"י ויכוין ס"ת חת"ך ובא"ת ב"ש סא"ל בגי' יאהדונה"י ובתיבת ומשביע יכוין שהוא בגי' חת"ך וכשאומר לכל חי רצון יכוין שימשך שפע ומזון וברכה רבה לכל העולמות וכשחותם ברכה ראשונה בשבת יוסיף לכוין בהזכרת השם של הברכה בהוי"ה דמילוי יודי"ן שהוא יו"ד ה"י וי"ו ה"י ועוד יכוין במילוי היו"ד כזה יו"ד וא"ו דל"ת וכנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל:

ט"ו בברכה שניה יתחיל נודה לך וכו' ובסידורים ושמחת הרגל כתוב ועל חיים ומזון שאתה זן ומפרנס אותנו אך בחס"ל כתב כך ועל חיים שחוננתנו ועל המזון שאתה זן וכו' ונראה גרסה זו יותר נכונה ויאמר על הכל בלא וא"ו ובחתימה דברכה שניה יוסיף בשבת לכוין בהזכרת השם בהוי"ה דמלוי ס"ג כזה יו"ד ה"י וא"ו ה"י ועוד יכוין במלוי ה"י יו"ד וכנז' בסידור הרש"ש ז"ל:

ט"ז ברכה שלישית יתחיל רחם ה' אלהינו וכו' גם יזהר לומר רענו זוננו ולא כמ"ש רועינו זננו גם יאמר ונא אל תצריכנו ה' אלהינו לידי מתנות בשר ודם וכו' יהי רצון שלא נבוש וכו' וברצה והחליצנו יאמר נשבות בו ונגוח בו ונתענג בו ויאמר וגם שאכלנו ושתינו ולא יאמר ואף ואפילו בשבת צריך לומר קודם החתימה של הברכה ותבנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו בא"י בונה ירושלים ואע"ג שיש גורסין בונה ברחמיו שב ואל תעשה עדיף ולא יאמר ברחמיו וכנז' באחרונים ובחתימת ברכה זו בשבת יוסיף לכוין בשם של החתימה במילוי אלפין שהוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א ועוד יכוין במלוי וי"ו יו"ד וי"ו וכנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ואחר חתימה זו דבונה ירושלים יענה אמן אחר ברכת עצמו מפני שהוא סיום ברכות דאורייתא כי ברכה רביעית היא דרבנן:

י"ז ברכה רביעית יכוין בה שהוא מוכן לקיים מצוה דרבנן לברך ברכה ד' וע"י כונת הכנה זו אז יהיה כח בכונתו בברכה זו להעלות מ"ן ולהמשיך ארבע אורות מוחין לבחי' יעקב ורחל וכנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל וכשמתחיל בברכה זו בשבת יוסיף לכוין בשם של הברכה בהוי"ה דמילוי ההי"ן שהוא יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה ועוד יכוין במילוי ה"י יו"ד וכנז' שם ונוסח האמיתי לומר הוא הטיב לנו הוא מטיב לנו הוא ייטיב לנו הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו וזה הנוסח הוא ע"ד היה הוה ויהיה ולא יאמר הנוסח שהוא מסודר ע"ד מלך מלך ימלוך וכן הוא בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ושם תמצא כונות בכל תיבה ותיבה של ברכה זו משא"כ בשאר ברכות ומזה תבין מעלת ברכה זו ואם מחמת המהירות מחסר אחת מהן או מבליע ה"ז מאבד טובה הרבה והנזהר תבא עליו ברכת טוב:

י"ח כשאומר המברך הרחמן אז כל היושב חייב לענות אמן אחר כל בקשה ובקשה דהרחמן וכמ"ש חס"ל רט"ו אות ד' ואע"ג דאין אסור להפסיק בתחינות אלו דהרחמן מ"מ אסור להפסיק בשיחת חול והמברך על הכוס חל עליו החיוב טפי שלא יפסיק בין בהמ"ז לברכת בפה"ג דכוס ועיין מש"ז סי' קפ"ט ומים חיים סי' ה' יע"ש ועוד אחרונים וכשאומר הרחמן יברך כל א' וא' ממנו אם יש עכו"ם יושבים שם יאמר כל אחד ואחד ממנו בני ברית וכשאומר הרחמן הוא יטע תורתו וכו' יוסיף לומר ויהיו כל מעשינו לש"ש והאורח יזהר לברך את בעה"ב כי זו היא תקנת חז"ל וכל המברך מתברך ואם הבעה"ב אינו עושה הסעודה לאורחים בביתו יאמר האורח הוא יברך את בעל הסעודה הזאת ואם בעלי הבית הם רבים שהם אחי ושותפי בסעודה זו יאמר יברך את בעלי הסעודה הזאת ויאמר בבנים שיחיו והנכסים שירבו ועיין כף החיים ובסעודת חתן יברך החתן והכלה ובסעודת מילה יברך הילד הנימול בשם וכו':

י"ט בארבע סעודות שבת וכן ביו"ט וחוה"מ ור"ח אומרים מגדול בוא"ו וכתב בחס"ל בשם הרב רבי דוד פארדו ז"ל שגם בסעודת מילה ראוי לומר מגדול בוא"ו ע"פ הסוד יע"ש ובספר כ"מ כ"י איתא שגם בסעודת פורים יאמר מגדול בוא"ו בשביל אותה ההארה המתגלית ביום ההוא שהיא תמידית כל היום כולו ובסיום הכל יאמר פסוק עושה שלום במרומיו וכו' ויכוין בר"ת עושה במרומיו להוי"ה של ע"ב דיודי"ן וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המצות פרשת עקב:

כ' בשבת אומר בברכה ג' רצה והחליצנו ופירוש החליצנו הוא ר"ל זרזינו וביו"ט וחוה"מ ור"ח אומר כאן יעלה ויבא ואינו מזכיר שבת ביעלה ויבא ואם טעה ולא הזכיר של שבת בסעודת הלילה או סעודה הראשונה של היום אם נזכר כשאמר בא"י קודם שאמר בונה ירושלים יסיים למדני חוקיך ויזכור רצה והחליצנו ואם נזכר אחר שאמר בונה ירושלים קודם שהתחיל ברכה רביעית של הטוב והמטיב אומר שם נוסח זה בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית בא"י מקדש השבת ואם אינו יודע נוסח הברכה זו צריך לחזור לראש בהמ"ז כדי שיזכיר מעין המאורע מאחר שאינו יודע לתקן החסרון אלא דאם ידע לומר ההתחלה והסיום סגי אף שאינו יודע הנוסח כולו כראוי ואם חל יו"ט בשבת והוצרך לומר נוסח זה אז יאמר אותו כך בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לששון ולשמחה את יום חג פ' הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים והא דסגי בהך ברכה דוקא כשנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אבל אם לא נזכר עד שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אפילו לא אמר עדיין אלא רק תיבת ברוך חוזר לראש בהמ"ז:

ואם טעה בסעודה שלישית של שבת יש פלוגתא די"א חוזר כדין סעודה ראשונה ושניה וי"א דאינו חוזר ואע"ג דשורת הדין מחייבת דסב"ל ואינו חוזר מ"מ כיון דעפ"י הסוד קי"ל אין הפרש בחיובא בין סעודה ג' לבין שתי סעודות דשוים הם בחיוב לכך צריך להורות דגם בסעודה שלישית חוזר מיהו בסעודה אחרת שסועד ביום אחר סעודה דשחרית שבירך בה המוציא ובהמ"ז כ"ע מודו דאם טעה בה אינו חוזר ועיין ברכ"י ומחב"ר ועקרי הד"ט סי' י"ג אות י"ד:

כ"א אם טעה ביו"ט אע"ג דכתבו הפוסקים דחוזר כדין טעה בשבת וכ"כ מרן ז"ל מ"מ כיון די"א דאין לחזור ביו"ט קי"ל סב"ל ואינו חוזר ביו"ט חוץ

חוץ מליל א׳ דפסח וליל א׳ דסוכות ועיין הס״ל סי׳ קפ״ט ומ״ש שם מן משה ידבר סי׳ א׳ יע״ש :

כ״ב היה אוכל ויצא שבת מזכיר של שבת בבהמ״ז דאזלינן בתר התחלת הסעודה ואע״ג די״א בתר השתא אזלינן לא קי״ל הכי וכן המנהג פשוט להזכיר של שבת ומיהו ידלג תיבת הזה ואם טעה ולא הזכיר אינו חוזר והיה ליו״ט דאזלינן נמי בתר התחלת הסעודה אבל בר״ח וחנוכה אע״ג דגם בזה איכא פלוגתא מורינן בהם דלא יזכיר ואם התפלל ערבית באמצע הסעודה אפילו בשבת אינו מזכיר :

והא דאמרינן בשל שבת דאם נמשכה סעודה מזכיר מ״מ אם נתעכל המזון שאכל בשבת אינו מזכיר ואם נזדמן ר״ח במוצאי שבת אינו מזכיר אלא של שבת דהוי תרתי דסתרן ובברכה אחרונה שמברך על כוס של בהמ״ז אינו מזכיר של שבת וכן אם בבית החתן נמשכה הסעודה עד ליל שמיני אינו מברך שבעה ברכות על הכוס של בהמ״ז וכנז׳ בהס״ל קפ״ט אות ז׳ :

פרשת בלק

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל כ״ל בס״ד דארז״ל חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום וזו היא תקנת דוד הע״ה ע״י מעשה שהי׳ שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל ולא היו יודעים על מה ועל מה היו מתים עד שחקר והבין ברוה״ק ותיקן לברך מאה ברכות בכל יום וסר המות ורמז לדבר נאם הגבר הוקם ע״ל בגי׳ מאה והרז״ל סמך למאה ברכות מן התורה בפסוק ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה׳ אל תקרי מה אלא מאה והן הן מאה ברכות שהם ליראה את ה׳ ולאהבה אותו ולזכרו תמיד ע״י המאה ברכות שמברך בכל יום ונ״ל בס״ד הטעם שהועיל תיקון ק׳ ברכות להכניע הסט״א דנגא דמותא וסר המות כי ידוע דבסט״א יש ת׳ כוחות בסוד והנה עשו בא וארבע מאות איש עמו והם מספר רע עין ונרמזים באות ת׳ של מות שנתחברה עם אותיות מ״ו באכילת חוה מעץ הדעת שזה ג״כ נסתבב והתחיל מן ראיית עינים דכתיב ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ותקח מפריו ותאכל ולכך נתחברה אות ת׳ עם אותיות מ״ו ונעשה מות והנה במאה ברכות יש מאה אזכרות ובכל אזכרה יש ארבע אותיות הרי ת׳ אותיות לכך במאה ברכות בטל המות של מאה אנשים שכל גוף אחד מהם בנוי בארבע יסודות שהם ת׳ יסודות אנשים שהיו מתים בכל יום שזה נמשך מן ת׳ כוחות סט״א הרמוזים באות ת׳ של מות גם ידוע שע״י הברכה שאנחנו מברכים לשמו יתברך אנחנו קונים בזה את הארץ ומלואה כמ״ש רבי לוי רמי כתיב והארץ נתן לבני אדם וכתיב לה׳ הארץ ומלואה לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה וז״ש מה טובו אוהליך יעקב תיבת מה קאי על מאה ברכות כמ״ש רז״ל ע״פ ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה וזהו ע״י מה הם מאה ברכות טובו אהליך יעקב יסתלק המות אשר סומאתו חמורה שמטמא באהל גם ע״י מה הם מאה ברכות תזכה בארץ הלזו שנעשית משכנותך ישראל שלך היא ע״י הברכה וכמ״ש והארץ נתן לבני אדם היינו לאחר ברכה :

ודע דאע״ג דכל הברכות אנשי כה״ג שהם עזרא הסופר ובית דינו תיקנום אל תסבור לומר דמימות מרע״ה עד כה״ג לא היו מברכים כלל דדבר זה לא יתכן מכמה טעמי תרילי אך הענין הוא כמו שהיה בתפילה דקודם אנשי כנה״ג היה כל אחד מסדר תפילתו כפי לחות לשונו עד שבאו אנשי כה״ג ותקנו י״ח ברכות על הסדר שיהיו ערוכות בפי הכל בשוה וכן היה ענין הברכות שהיה כל או״א מברך ומסדר ברכותיו כפי לחות לשונו ובאו אנשי כה״ג ותקנו נוסח כל הברכות שיהיו ערוכות בפי הכל בשוה וכמ״ש הרב ידי אליהו גאליפפה ז״ל דף ב׳ יע״ש וקודם דאתא דוד הע״ה לא היו מדקדקים לברך כל או״א מאה ברכות כפי לחות לשונו הן בדרך תפילתו והן ע״פ הנאותיו אלא כאשר יזדמן יש מברך עשרים ברכות יש ארבעים יש ששים או יותר עד שבא דוד הע״ה ותיקן לברך כל או״א מאה ברכות בכל יום אך עדיין אין הנוסח שוה ואתו כנה״ג ותיקנו נוסח שוה לכל אדם :

א׳ בכל ימות החול נשלמים מאה ברכות אצל כל אדם ע״י ברכות השחר וברכות התפילה מתחלה ועד סוף וע״י ברכות של אכילה ושתיה ובשבת ויו״ט אבר יחסר לו מן ברכות העמידה ישלים במיני פירות ובשמים וביום התענית יחסר לו הרבה ברכות ובפרט כשמתענה לילה ויום שאין אכילה ושתיה בלילה וביום יזהר לשמוע ברכות הקוראין בתורה ועונה אחריהם אמן וזה יועיל להשלים בשעת הדחק היכא דלא אפשר מיהו צריך שישמע כל הברכה מתחלה ועד סוף :

ב׳ המברך צריך להשמיע לאזניו הברכה ויזהר לברך במתון בכונת הלב ולא כאותם בורים המברכים בדילוג אותיות ותיבות ואם דלג שם או מלכות יחזור ויברך דכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה ואפילו לא דלג אלא תיבת העולם לבד יחזור ויברך דכי מלך לבד אינה מלכות :

ג׳ צריך להזהר שלא יפסיק בין ברכה לאכילה או שתיה יותר מכדי דיבור דהיינו כדי אמירת שלום עליך רבי שהוא שלשה תיבות רמז לדבר בשער לא יפתח פיו בשע״ר ר״ת בשיעור שלום עליך רבי מיהו בבליעה של המוציא כשאוכל עם אחרים התירו לבלוע פרוסה גדולה כדי ליתן ממנה למסובין ואע״פ שע״י בלעו פרוסה גדולה שוהה יותר מכדי דבור הותר לו זה משום מצוה ועכ״פ יזהר לאכול מן אותה הפרוסה קודם שיבלע ממנה למסובין ועל כן אם בא לשתות מים ורוצה לשפוך מהם קצת ישפוך קודם שיברך כדי למהר לשתות אחר ברכה ובזה יש עוד טעם אחר שלא לשפוך אחר הברכה מפני הבזיון של הברכה שחלה כבר על כל המים שבכלי וכמ״ש ר״ז ז״ל וכן יש ליזהר כששותה משקה חם שלא ינופף בשפתיו לקררו אחר הברכה אלא יעשה קודם ויש ליזהר שלא יברך על מאכל ומשקה חם ביותר משום דהוששין שמא ישהה מפני החום ועיין חס״ל :

ד׳ אם לבו רואה את הערוה שאין לו אזור או כסות דחוק אסור לברך וכן ראשו מגולה אסור לברך וכל דבר שמברך עליו יאחזנו ימין ובספר חסידים כתב אמר להוסיף לו ספר צריך שיקחנו ביד ימין ואין לתחוב הפרי שמברך עליו בסכין ויאחזנה בימינו כי הם שני הפכיים דהימין ממנו תוצאות חיים והסכין מקצר ועיין אשל אברהם ור״ז ז״ל וצריך להזהר שהמזלג יהיה של כסף ולא של ברזל כי יש דבר דמוכרח לתחוב במזלג ולברך :

ה׳ העומד על אמת המים מברך ושותה מאמת המים אע״פ שהמים שהיו לפניו בעת הברכה חלפו והלכו מפני שדעתו היה על מים שיבאו בסיום ברכתו ועליהם חלה הברכה ולא עוד אלא אפילו אם

נכול

נטל בידו פרי מן הכלי שיש בו פירות ובירך עליו ובסיום הברכה נפל מידו ונאבד או נמאס יקח פרי אחר מהכלי ויאכל על סמך אותה ברכה מפני שדעתו היה לאכול ג"כ מן הפירות שבכלי ולכך חלה עליהם הברכה ואע"ג דיש חולקין בדין זה של הפרי שנפל עכ"ז סב"ל ולא יברך עוד והיינו דוקא שהיה בדעתו בעת הברכה לאכול עוד ממה שלפניו אע"פ אם לא היה נופל הפרי מידו וה"ה אם בירך על כוס יין ונשפך והיה קנקן יין מונח לפניו והיה בדעתו לשתות עוד ממנו אבל אם לא היה בדעתו אלא לאכול אותו הפרי שהיה בידו דוקא ולא לשתות אלא אותו הכוס שהיה בידו הנה עתה שנאבד או נשפך נמצאת ברכתו לבטלה ואומר בשכמל"ו ואם ירצה לאכול פירות מן הכלי צריך לחזור ולברך מיהו גם בזה ישתדל להביא אדם אחר שיברך על הפרי ויכוין עליו או יביא פרי מין אחר שברכתו שוה עם אותו הפרי ויברך עליו וכל זה אם סיים הברכה שאמר תיבת אלהינו נ"כ אבל אם לא אמר אלא בא"י ונפל הפרי או הכוס מידו יסיים למדני חקיך דנראה כקורא פסוק תהלים ואז יקח פרי אחר ויברך עליו :

ו' אם נטל פרי בידו ובירך עליו וראה אחר יפה ממנו לא יחליפנו אע"פ שבדעתו היה בעת שבירך גם על זה הפרי האחר :

ז' היה אוכל פירות דרך עראי והביאו לו עוד אם היה דעתו מתחלה על מה שיביאו לו אינו חוזר ומברך על מה שהביאו לו אע"פ שכבר אכל כל מה שהיה לפניו ואם לא היה דעתו מתחלה אלא רק לאכול את אלו הפירות שלפניו דוקא ונמלך לאכול עוד ואמר שיביאו לו צריך לברך על מה שיביאו לו אפילו יש עדיין לפניו מן הפרי ואם הוא בסתם הנה כל זמן שמונח לפניו מן הפרי שכבר בירך עליו יש פלוגתא בד"ז די"א צריך לברך וי"א אין צריך לברך ומאחר דקי"ל סב"ל לא יברך ומיהו אע"ג דכתבו הפוסקים דאמרינן סב"ל אפילו בקום אכול ועיין חס"ל סי' ר"ו במחודש אות ד' יע"ש מ"מ בקום אכול כל היכא דאפשר לנו לתקן מתקנינן והוא שיברך על מעט סוכ"ר שהכל ויפטור גם אותו הפרי או יבא אדם אחר ויברך ויאכל ויכוין עליו ואם א"א בכל אופנים אלו יברך בלי שם ומלכות ורק יהרהר שם ומלכות בלבו :

וכל זה אם הוא בסתם ויש עדיין לפניו מן אותו הפרי שבירך עליו כבר דבהאי גוונא הוא דאיכא פלוגתא הנז"ל אבל אם הוא בסתם ואכל כל מה שהיה לפניו ואח"כ הביאו לו ה"ז מברך לכ"ע על מה שהביאו לו מפני שהוא היה אוכל בדרך עראי ואין חילוק בין אם הביאו לו ממין הראשון או ממין אחר שברכתו שוה עם הראשון ואם קבע עצמו על השלחן לאכילת פירות אז אפילו אם אכל כל מה שהיה לפניו ואח"כ הביאו לו עוד אין צריך לברך דכל שקבע עצמו לאכילת פירות אינו מסיח דעתו כל זמן שמסב על השלחן וגם בזה אין חילוק בין הביאו לו ממין הראשון או ממין אחר שברכתו שוה :

ח' אפילו אם קבע לאכילת פירות אם סיים אכילתו וסילקו הפירות מלפניו וגמר בדעתו לברך ברכה אחרונה אך לא בירך ברכה אחרונה עד שעבר זמן מה מפני שנתעסק בדבר אחר ואח"כ מצא מאותו המין פרי שנפל על המטה או בקרן זוית או על הארץ הרי זה נמלך בודאי וצריך לברך על אותו הפרי שמצא אם ירצה לאכלו מיהו יותר טוב למנוע עצמו מזה שלא לאכול כדי שלא יברך :

ט' אם אחר שבירך על מה שלפניו ואכל ממנו הביאו לו פרי מין אחר שברכתו שוה אך הוא חשוב וחביב עליו יותר ממין הראשון שהיה לפניו צריך לברך על זה החדש אם לא היה דעתו לפטרו בברכה של הראשון בפירוש דאינו בדין שיפטור פרי שאינו חשוב לפרי החשוב וחביב דרך גררא אא"כ נתכוון בתחלה לפטרו ועיין חיי אדם כלל ס' אות ב' :

וכל זה לא איירי אלא באדם האוכל משלו אבל אוכל על שלחן אחרים כיון שבירך על מין אחד פוטר כל מה שיביאו לו עוד אפילו לא היה לפניו עוד מן הראשונים דהכל תלוי בדעת בעה"ב אם לא שנמלך ממש וכל שהוא אוכל על שלחן בעה"ב אפילו לא היה בדעת בעה"ב ליתן לאורחים יותר ממה שיש לפניהם רק לבקשת האורחים נתן להם עוד אפ"ה אין צריכין לחזור ולברך משום דאתכא דבעה"ב סומכין שיודעין שיתנו להם כל צרכם ואין עושין הסח הדעת ועיין חיי אדם כלל ס' אות ה' :

י' אורח הנכנס לבית חבירו והביאו לו כוס משקה סוכ"ר שברכתו שהכל ואח"כ הביאו לו משקה קהוו"א דברכתו שהכל לא יברך על קהוו"א דנפטר בברכה ראשונה מפני כי יש בני אדם שמכבדין לאורח במשקה של קאהוו"א בלבד ויש שמכבדין בזה ובזה מיהו טוב שהאורח יכוין במשקה הראשון שיביאו לו לפטור גם משקה האחר שיוסיפו לו אח"כ והאדם יעשה מזה הקש לכמה דברים דרגילי בהו איניבי במקום ההוא :

י"א אם לקח דבר שברכתו בפה"א והשב שהוא פרי העץ ובירך אדעתא דעץ שאמר בא"י אמ"ה ע"ד לומר העץ ונזכר וסיים בפה"א יצא וכן ה"ה אם לקח דבר שברכתו שהכל וחשב שהוא עץ ופתח ובירך ע"ד לומר העץ ונזכר ואמר שהכל יצא וכן ה"ה אם לקח כוס משקה שברכתו שהכל וסבור שהוא יין ג"כ דינא הכי דיצא אך לדעת הרמב"ם ז"ל לא יצא כיון דבעיקר הברכה היה בדעתו לומר שלא כהוגן כילד יעשה משום ספק ברכות יטעום מזה שבידו שבירך עליו כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה לכ"ע ומשום חששת סברת הרמב"ם ז"ל יתן לאחרים שיברכו ויאכלו ממנו ויכוונו לפטרו ואז יאכל כרצונו :

ומיהו אם זה הפרי שהיה בידו ברכתו בפה"ע וחשב שהוא פרי אדמה ואמר בא"י אמ"ה ע"ד לומר בפה"א ונזכר וסיים בפה"ע יצא לכ"ע ואין צריך לתקן בזה יען שאם בירך על דבר שברכתו עץ בפה"א יצא וכן ה"ה אם זה ברכת עץ או בפה"ג וחשב שברכתו שהכל ופתח לומר שהכל וסיים ברכתו העקרית יצא לכ"ע משום דעל הכל אם בירך שהכל יצא :

י"ב אם בירך על פרי אדמה בפה"ע ותוך כדי דיבור נזכר שטעה ואמר בפה"א וכך היתה ברכתו בא"י אמ"ה בפה"ע בפה"א יצא ואע"ג דיש חולקין קי"ל סב"ל וכן ה"ה בטעה בדבר שברכתו שהכל ובירך עץ או משקה שברכתו שהכל ובירך בפה"ג :

י"ג טעה ובירך על הלחם במ"מ יצא ואפילו שאר מיני מאכל ומשקה אם טעה ובירך עליהם במ"מ יצא דבלשון תורה הכל נקרא מזון חוץ ממים ומלח ולכן אם טעה ובירך על המים במ"מ לא יצא וצריך לומר בשכמל"ו ויחזור ויברך על המים וכנז' בחיי אדם כלל נ"א אות ג' וכל דיני טעיות הנז"ל שכתבנו דיוצא י"ח היינו רק בדיעבד אבל לכתחילה קודם שיברך צריך שידע ויכוין הברכה שצריך לברך כדי שבהזכרת השם שהוא עיקר הברכה יהיה ידוע מה שמסיים באמיתית ותבא עליו ברכה :

פרשת פנחס

עולת תמיד העשויה בהר סיני וכו' הנה נודע מ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות על פסוק זה עולת תמיד הוא סוד שם אב"ג ית"ץ שהוא בגי' תולע והוא סוד החסד המתגבר ומתגלה ומאיר בכל בוקר ובוקר כמבואר בזוהר ושם זה שרשו בגבורה שהוא שם בן מ"ב אלא שהוא בחינת החסד שבגבורות והנה כדמיון סוד התולע הזה שבקדושה שהוא אור החסד דהוא השם הנז' שמספרו תולע יש כנגדו תולע אחר בקליפה בסט"א וגם הוא מתעורר בכל בוקר לכלות העולם ח"ו והשי"ת ברחמיו מגלה בחינת התולע בבקדושה שהוא אור החסד הנז' בסוד וישכם אברהם בבקר ובזה נכנע התולע הטמא דסט"א וז"ש ענין התמיד הנאמר בו עולת תמיד דאותיות עול"ת הם הפוך תול"ע ולכן היו מקריבים עולת תמיד בכל יום כדי לבטל תולע דסט"א ולכן ישראל נקראו תולעת יעקב על שמו של השם הנז' שבקדושה שהוא מספר תולע לפי שהם מכלים את העכו"ם בסוד הגבורה כדמיון התולעת הרך המרקיב ומכלה את העץ הקשה והחזק עכ"ד ז"ל יע"ש:

והנה יש עוד טעם אחר מה שנקראו ישראל על שם התולעת כדכתיב אל תיראי תולעת יעקב היינו כמו שהתולעת כוחה בפיה כן ישראל כל כוחם הוא בפיהם ולכך המלא של כל הבירור אשר בו תלוי תקון העולמות העליונים והתחתונים הוא תלוי בפה דמה שנברר בעסק התורה הוא בפה וכן מה שנברר באכילה ושתיה הוא בפה וכן מה שנברר ע"י התפילות הוא בפה ולכך קראם תולעת יעקב:

ומאחר שכל כוחם ומלחמתם של ישראל עם הקליפה הוא בפה לכך תקנו חז"ל על כל אכילה ושתיה ברכה להקב"ה יען כי היצה"ר הוא מתקנא ומתגרה בפיה יותר מכל איברים של אדם כי הוא נגדיי אליו ושם האדם עורך מלחמה עם היצה"ר ואין דבר שיהיה ליצה"ר תגבורת מצידו על האדם כמו תאות אכילה ושתיה ולכך תקנו ברכה על אכילה ושתיה כדי שלא יצא מהם נזק לאדם במלחמת היצה"ר אלא אדרבה יתחזקו כלים המלחמה של האדם שהם בפה להכניע היצה"ר ועל כן ארז"ל המזלזל בברכות הנהנין גורם רעה לעצמו להטמא בקרי ב"מ כי תמשול בו הסט"א ולהפך הנזהר בברכת הנהנין הוא ימשול ביצה"ר ממשל רב ויתקן עצמו בזה תקון גדול עצום ורב על כן ראה כמה וכמה צריך האדם לזהר בברכות ולא יביא עצמו לידי ברכה לבטלה ולא יפנה ויטעה בהם אלא את הכל יוציא מפיו בכונה גדולה ואז הוא טוב לו וטוב לעולם:

א' על פירות האילן מברכים בפה"ע ועל פירות האדמה מברכים בפה"א ומה שלא תקנו נברך בורא פרי הארץ מפני כי שם ארץ משובח יותר משם אדמה הדא במשמעות דורשין דארץ הוא לשון רצוי ועוד שם ארץ נזכר תחלה בתורה בפסוק בראשית וגם בבריאת העולם נזכר שם ארץ יותר וגם נזכר שמו של הקב"ה עליה דכתיב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים לכך כדי לחלוק כבוד ללחם שהוא משובח יותר מפרי האדמה הזכירו בו לבדו שם הארץ בברכת המוציא לחם מן הארץ ושם אדמה הניחו בברכת הפירות והרב שיו"ב כתב שתקנו בברכת הפירות שם אדמה מפני שיש כ"ה מיני פירות אדמה כמנין האדמה ע"ש ונ"ל זה איירי על פירות שיש בא"י בימיהם אבל בעולם אפשר דמצוי יותר מן כ"ה:

ב' פירות של עץ שהם עודם קטנים שלא הגדילו שאז הם חמוצים אע"ג דמר"ן ז"ל פסק אם נאכלים ע"י הדחק מברך בפה"ע מ"מ האחרונים ז"ל כתבו לברך שהכל ורק אם בישלום או תקנום באור מברך בפה"ע מפני שבעודם חיים היו נאכלים ע"י הדחק ולכן פירות קטנים שהם חמוצים ומבושלים כתבשיל כמנהג עירנו הנה אם ברור להם שהיו נאכלים ע"י הדחק יברכו עליהם אחר בישול בפה"ע ואם ספק דשמא לא היו נאכלים ע"י הדחק קודם הבישול אז יברכו עליהם אחר בישול שהכל יען דכל פרי שאינו נאכל חי מחמת חמיצותו אפילו ע"י הדחק אם אוכלו חי אינו מברך עליו כלל ואם אוכלו מבושל מברך שהכל:

על כן פרי שקורין בערבי גארינ"ג שמלקטים אותם בעודם קטנים שהם מרים כלענה ומבשלים אותם בסוכ"ר לא יברך עליהם אחר טיגון בסוכ"ר אלא שהכל ועיין מש"ז בד"א בפרי שנתלש קודם שנגמר בישולו וקודם שגדל כל צרכו אבל פרי גמור שבריותו הוא מר אע"פ שישאר באילן ימים רבים ה"ז אם ימתקנו ע"י בישול באור או ע"י דבר אחר מברך עליו הברכה שלו אם הוא עץ או אדמה ולכך הזיתים שבריותם מרים אפילו אחר שגדלו כל צרכן מברכים עליהם אחר תיקונם ע"י כבישה ברכה שלהם שהוא בפה"ע וכן כיוצא בזה:

ג' פרי גמור המטוגן או נתבשל אם עדיין צורתו עליו יברך ברכה העיקרית שלו אבל אם נמוח לגמרי שנשתנית צורתו מברך שהכל ולכן אותם ששורין במים וממחין לפרי שקורין בערבי משמ"ש יברכו שהכל כי נמחה הפרי ונשתנית צורתו שאינו ניכר הפרי וכן אותם המבשלים זה הפרי בתבשיל עם בשר וכיוצא שנמחת צורת הפרי אם יבא לאכלו לבדו יברך שהכל וכן דבלה שעושין מזה הפרי שקורין אותה בערבי קמרדי"ן יברכו עליה שהכל וכן התמרים שמטגנים אותם במחבת עד שעושים אותם כמו עיסה וקורין אותה בערבי תעני"י מברך עליה שהכל דנשתנית צורתם אבל תמרים שנתמעכו קצת בידים דלא נשתנית צורתם וניכרים שהם תמרים לא השתנה ברכתם:

ד' קליפת אתרוגים או קליפת פרי שקורין בערבי פרטקא"ל שדרכם לבשלם בסוכ"ר י"א מברך בפה"ע וי"א בפה"א וי"א שהכל ומן הדין יברך שהכל משום ספק:

ה' פירות ששרה אותם במים אפילו יש טעם הפירות במים אם שותה המים בפ"ע יברך שהכל ולכן פרי שקורין בערבי נבכאר"ה שדרכם לשרותם במים אם יבא לשתות המים לבדו יברך שהכל:

ו' פירות העץ שטובים בין אם הם חיים בין אם הם מבושלים יברך בפה"ע בין אכלם חיים בין אכלם מבושלים ואם אין דרך לאכלם חיים אלא מבושלים אז אם אכלם חיים יברך שהכל מבושלים יברך בפה"ע וה"ה בפרי האדמה וירקות ג"כ דינא הכי וכן נמי אם הם מבושלים וטובים יותר מחיים אכלם חיים מברך שהכל מבושלים יברך ברכה העקרית שלהם:

ז' פירות אדמה וירקות שהם טובים חיים יותר מאם יהיו מבושלים במים לבדו אע"פ שעתה הוא מבושלים עם ד"א כסוכ"ר או בשר וכיוצא הנה הם משביחים בבישול זה יותר מאם היה אוכלם חיים עכ"ז לא יברך עליהם בהיותם מבושלים אלא שהכל ולא יברך ברכה שלהם מפני שאם היה מבושלים במים בלבד בלתי תערובת ד"א הוי גריעי לכך לא יועיל להם חשיבות

ד"א

ד"א שמבשלם עמו אע"פ שהשביחו בו כן הוא סברת הט"ז ודעמיה ואע"ג דיש חולקין קי"ל סב"ל ולכך יברך שהכל וכל זה דוקא בירקות או פרי אדמה אבל פירות העץ אע"ג דאם היה מבושלים לבדם במים בלתי ד"א גרעי ממה שהיה אוכלם חיים וצריך לברך עליהם שהכל עכ"ז אם בישלם עם ד"א והם משביחים יברך בפה"ע לכ"ע ולכן קישואין שקורין בערבי כייא"ר שהוא פרי אדמה ומבשלים אותו עם הבשר אע"פ שהוא משביח בבישול זה אם ירצה לאכלו לבדו עתה אחר שבשלו עם הבשר והשביח לא יברך עליו בפה"א אלא יברך שהכל מפני כי זה הפרי שקורין כייא"ר אם היה מבשלו לבדו במים הוה גרע שצריך לברך עליו שהכל ולכך גם עתה בבשלו עם בשר יברך שהכל:

ח' כל פירות דנטעי להו לאכלן מבושלים שאין דרכן לאכלם חיים כמבושלים הרי זה אם אכלם חיים מברך עליהם שהכל אכלם מבושלים מברך ברכה העיקרית שלהם ולכן פרי שקורין בערבי לובי"א וכן פרי שקורין בבנגא"ן שהם פירות אדמה אם אכלם חיים מברך שהכל אכלם מבושלים מברך בפה"א אם אוכלם לבדם והרי טעמי אית בהו חדא משום דהלו נטעי להו אדעתא לאכלם מבושלים ואין דרכן לאכלם חיים כמבושלים ועוד טעם אחר יש כאן כי אלו הם טובים לאכלם מבושלים יותר מהיותם נאכלים חיים וכתבנו לעיל בכה"ג אכלם חיים יברך שהכל ועל כן בליל ר"ה שאוכלין פרי הנז' שקורין לובי"א לסימנא טבא אם אוכלים אותם חיים יברכו שהכל:

ט' דבש הזב מהתמרים בין מעצמן בין ע"י סחיטה מברך שהכל וה"ה על המשקין היוצאים מכל מיני פירות בין יצאו מעצמן בין ע"י סחיטה יברך שהכל אבל משקה היוצא מן הענבים בין מעצמן בין ע"י סחיטה יברך בפה"ג וכן משקה היוצא מהזיתים חשוב כגוף הפרי ומברך בפה"ע כברכתו של פרי והאבטיחים השחורים שקורין בערבי רק"י לפעמים ימצא מים נכנסים בתוכם אם שותה המים לבדו ואינו אוכל מן הפרי של האבטיחים יברך שהכל אבל אם אוכל מן הפרי עצמו ג"כ אין צריך לברך דברכת הפרי פוטרתן וה"ה לאגוזים הבאים מערי הינדייא וקורין אותם גו"ז אל הנ"ד דימצא תוך האגוז מים כמו חלב דאם שותהו לבדו יברך שהכל ואם אוכל מן הפרי אין צריך לברך על אותם המים:

י' הקהוו"ה שבשלה ועשאה משקה אע"ג דיש מחלוקת בברכה שלה כבר פשט המנהג בכל מקום לברך שהכל ואם אכלה קלויה בין בעודה גרעין שלה קיים בין שכתשה ועשאה כקמח אע"ג דהסכימו האחרונים לברך בפה"א העליתי בסה"ק מקבציאל לברך שהכל וכן על משקה שקורין גא"יי מברכים שהכל:

י"א הפולים שקורין בערבי חימ"ץ כשהם קלויים מברך עליה בפה"א ולאחריה בנ"ר ואם כתשם עד שנעשו כמו קמח מברך שהכל וכ"ש אם עירב עמהם סוכ"ר דמברך שהכל:

י"ב פה עירנו עושין מין מתיקה שקורין סמסמי"י דמערבין שומשמין עם סוכר או עם דבש צריך לברך בפה"א כי שומשמין עיקר וכן שומשמין שמערבין אותם בדבר המזון שקורין לזה סמא"ק וזעת"ר יברך בפה"א דשומשמין עיקר ועל פסולת שומשמין שקורין בערבי כוסב"א מברך שהכל מפני דנשתנית צורת השומשמין ועיין חסד לאברהם ר"נ מהודש ג' וכן על שומשמין טחונים שקורין בערבי כאש"י מברך שהכל גם פה עירנו דרכן לרסק תמרים עם שומשמין וקורין אותה בערבי מדוכ"ה דשורת הדין אם נתרסקו לגמרי שאין ניכר צורת תמרים יברך שהכל ואם עדיין נשאר חתיכות מן התמרים שניכר שהם תמרים יברך בפה"ע ויפטור השאר:

י"ג ורדים שמתקנים אותם בסוכ"ר וקורין אותם בערבי מטגו"ן אל ורד יברך עליהם שהכל חדא דצורת הורד אינו ניכר ועוד אפילו אם יזדמן שניכר בו צורת הורד מאחר דאין דרך פה עירנו לאכול הבריאים את זה אלא לרפואה יברך שהכל:

י"ד אם שותה שכר וכדי למתק החריפות שלו אוכל אחריו איזה פרי כיון דאין כונתו לאכול אותו הפרי אלא בשביל השכר הו"ל השכר עיקר ופוטר את הפרי שהוא הטפלה ולכך בדין הוא שלא יברך על הפרי ויש חולקין ומצריכין ברכה לכן ירא"ש יזהר לאכול מן הפרי קודם שישתה השכר ויברך אז על הפרי זה הכלל בהלכות ברכות כל שהוא עיקר ועמו מעורב טפילה מברך על העיקר ופוטר הטפילה ולכך בכל מיני מרקחת נפטר הסוכ"ר בברכת הפרי כי הפירות הם עיקר והסוכ"ר טפילה ומיני מתיקה שקורין בערבי ריח"ת חלקו"ם שמערבין קמח שקורין נאש"א עם סוכ"ר וכן נמי מה שקורין בערב"י זלאביי"א ויש שקורין אותה זנגול"א דהנש"א הוא עיקר והסוכ"ר טפילה לכך מברכין עליהם מיני מזונות וכן נתפשט המנהג פה עירנו בגדאד לברך מיני מזונות על זה ועל זה:

ט"ו שקדים שלמים המחופים בסוכ"ר היה דרכו של עט"ר אדוני אבי זלה"ה כשהיה אוכלם מפריד הסוכר מהם ומברך על השקדים בפה"ע ועל הסוכר שהכל אך מנהג אנשי עירנו לברך עליהם שהכל ואוכלים אותם כמו שהם שלא יפרידום זמ"ז ועיין אליה רבא סי' ר"ד סעיף י"ז ואשל אברהם סע"ק כ"ה כתב דאפילו הסוכ"ר הרבה מברך עץ ע"ש ואח"ז בא לעירנו ספר יוסף אומץ הסכ"י וכתוב בדף כ"א כמנהג עט"ר הרב מו"ר אבי זלה"ה וכן ראוי להורות:

ט"ז על סוכ"ר היוצא מהקנים אע"ג די"א לברך בפה"ע פשט המנהג לברך שהכל משום סב"ל ואם יש לפניו פרי עץ וסוכ"ר כתב אליה רבא סי' ר"ב סע"ק ד' לברך תחלה על הסוכ"ר שהכל ואח"כ יברך על הפרי ולא יעשה להפך אמנם הרב פרי מגדים בפתיחה להלכות ברכות דף י"ב ע"א כתב אם יש לפניו פרי העץ ועוד יש פרי שהוא ספק אם הוא פה"ע או פה"א שיברך תחלה על הודאי ויכוין לפטור את הודאי דוקא ולא את הספק ואח"כ יברך בפה"א על הספק ע"ש ובסה"ק רב פעלים העליתי בתשובה באליה רבא לברך על אותו של ספק תחלה מיהו אם שכח ובירך על הודאי תחלה יברך על הסוכר אח"כ דודאי כשבירך על הודאי לא היה בדעתו לפטור הסוכ"ר ודוקא לכתחילה עבדינן להקדים הסוכר על צד היותר טוב:

ואם יש לפניו פרי שברכתו עץ בודאי ופרי שברכתו אדמה בודאי ופרי שהוא ספק שדינו לברך עליו שהכל הא דינן בזה יקדים לברך על הספק שהכל ואח"כ יברך על הודאין כדי להרויח ברכה או"ד הו"ל גורם ברכה שא"צ דהיה יכול לברך על עץ ואדמה הודאין תחלה ויכוין בהם לפטור את זה הספק והנה גם בסה"ק רב פעלים עשיתי סברה דצריך למעבד הכי להקדים הספק ואין כאן חשש ברכה שא"צ ומצאתי סברתי היא להדיה בספר חמד משה והבאתי הוכחות לזה אך שוב הבאתי דברי הגאון ר"ז בש"ע שלו סי' רמ"ט סעיף י"א דס"ל כל כהא יש בזה איסור ברכת שא"צ וסו"ד העליתי בס"ד דבחול יקדים הודאין ויכוין לפטור הספק אך בשבת דצריך להרבות בברכות יכול להקדים הספק תחלה וירויח ברכה ועיין ערך השולחן סי' רי"א ס"ק ג' דמסיק בשבת ויו"ט:

פרי

שרי בכה"ג יע"ש :

י"ז כל דבר שמעורב בו אחד מחמשת מיני דגן כדי ליתן טעם בתערובת מברך עליו מזונות ואם הוא לדבק בעלמא ה"ז טפל ובטל בתבשיל בד"א בחמשת מיני דגן אבל שאר המינים שעירבן זב"ז אם כל אחד ניכר לעצמו מברך על כל א' ברכה הראויה לו ואם נתמעכו ונדבקו זב"ז הולכין אחר הרוב ומברך על הרוב ופוטר הב' :

וכשנותנים קמח לתוך שקדים שעושים לחולה אם עושין כן כדי שיסעוד הלב מברך במ"מ ואם לדבק לבד מברך בפה"ע ולפי שיש להסתפק אם מכוונים ג"כ כדי שיסעוד הלב לכן טוב להחמיר לאכלו בתוך הסעודה או שיאכל ג"כ פת כיסנין ופרי עץ וכל כיוצא בזה ירא"ש יוצא ידי כולם וכמ"ש בחס"ל סי' ר"ז אות ד' יע"ש :

י"ח אורז מבושל בין תבשיל שקורין בערבי פלאו"ו בין תבשיל שקורין בערבי שורב"א שנתמעך האורז מברכין תחלה במ"מ ואח"כ בנ"ר ואע"ג די"א שאם לא נתמעך לגמרי עד שיהיו נדבקים זב"ז מברך בפה"א כבר נתפשט המנהג לברך במ"מ בכל גוונא ואם אכל אורז זה ואכל ג"כ פת כיסנין אע"פ שאכל זה לאחוד וזה לאחוד יברך מעין שלש על כיסנין ויפטור האורז ג"כ בזה הברכה ודלא כהרב המגיה בחס"ל סי' ר"ח אות י"ט דכתב לברך בנ"ר תחלה על אורז ואח"כ מעין ג' על כיסנין דיש לפקפק בזה משום ברכה שאינה צריכה :

י"ט האוכל פת כיסנין עד כ"ד דרהם שהוא שיעור שלשה ביצים מברך מעין ג' דכל כהאי לא חשיב קביעות סעודה ועל ע"ב דרהם מברך בהמ"ז לכ"ע דחשיב זה קביעות סעודה לכ"ע אך מן כ"ד דרהם עד ע"ב דרהם י"א דמברך במ"מ ומעין שלש וי"א דמברך המוציא ובהמ"ז ואע"ג דשורת הדין מחייבת דלא יברך בזה בהמ"ז משום ספק ברכות וכל שאינו מברך בהמ"ז ממילא גם המוציא לא יברך כי אם במ"מ כדי שלא יהיו ברכותיו סותרות זא"ז וכמ"ש בב"ע לר"ז ז"ל סי' קס"ח סעיף י"ב מ"מ ירא שמים יזהר שלא יביא עצמו לידי מדה זו אלא או יאכל פחות מן כ"ד דרהם ויברך מעין ג' או יאכל יותר על ע"ב דרהם ויברך בהמ"ז לכ"ע ועיין אחרונים ואם מתחלה היה בדעתו לאכול מעט פחות מן כ"ד דרהם ובירך במ"מ ואח"כ נמשך באכילתו ואכל שיעור קביעות לכ"ע שהוא יותר מן ע"ב דרהם צריך לברך בהמ"ז אע"פ שבירך מזונות תחלה ונמצאו ברכותיו סותרות כי רק לכתחילה צריך להזהר בזה שלא יהיו ברכותיו סותרות זא"ז :

ד' איזה נקרא פת כיסנין לכ"ע היינו עיסה שנלושה בדבש או בחמאה או בחלב או בשומן או במי פירות ויין או בשאר משקים והיה הרוב דבש או חמאה וכיוצא והמיעוט קמח ה"ז פת כיסנין לכ"ע דמברך עליה במ"מ וברכה מעין שלש וכן ה"ה פת העשוי כמין כיסין שקורין בערבי סמבוס"ך שממלאים אותם קודם אפייתם בסוכר עם שקדים או עם אגוזים או שאר מיני פירות ותבלין אע"פ שהעיסה עצמה נלושה במים בלבד ואע"פ שאפויים בתנור בלי שום משקה אפ"ה נחשבים פת כיסנין לכ"ע דמברך עליהם במ"מ וברכה מעין ג' :

אבל עיסה שנלושה במים לבד ועשה ממנה קודם אפייתה כמין כיסין ומלאם בשר או דגים או גבינה אין זה פת כסנין לכ"ע יען די"א כיון דבשר וגבינה ודגים הם בלא"ה באים ללפת את הפת אין מבטלים את העיסה מתורת לחם דשאני מאותם כיסין שממלאים באגוזים וסוכ"ר ושאר פירות דאין דרך ללפת

בהם הפת ויש חולקין וס"ל כיון דאין דומין ללחם גמור יש להם דין כיסנין ומברכים עליהם במ"מ וברכה מעין שלש וכן עיסה שנלושה במים בלבד ואינה מתובלת ואינה ממולאת אלא שעושים אותה עוגות יבישות וכוססין אותה לתיאבון הנה גם בזה יש פלוגתא הנז' ולענין הלכה נקטינן בין בזה ובין בזה לברך במ"מ וברכה מעין ג' דאין לברך בהמ"ז במקום ספק משום דמרבה בברכות וברכת המוציא אע"ג דלית בה מרבה מ"מ כיון דמברך ברכה מעין ג' צריך לברך מזונות דאם יברך המוציא יהיו ברכותיו סותרות זא"ז :

וכתב בהס"ל קס"ח אות ה' אם עירב בעיסה דבש או שמן או תבלין ואין טעם של התערובת הזו ניכר בעיסה זהו פת גמור ומה שעושין אותם צורות גלוסקאות משונות מצורת הפת אינו מעלה ומוריד והאיש הירא את ה' אם ירצה לברך במ"מ לפחות יתן שמן או תבלין שכדי שיהא ניכר וגרגם בהם או יעשה כעבין יבישין שכוססין אותם ונקראים ביסקוג"ש דאיכא למ"ד דחשיבי פת הבאה בכיסנין עכ"ד ופה עירנו יע"א נוהגין לעשות פת גלוסקאות דקים וקטנים שקורין אותם בלשון ערבי גראדי"ק או בעאבי"ע ועושים אותם מעיסה שבלילתה עבה ומניחים בה שמן שומשמין ויש מניחין בה ג"כ תבלין שקורין בערבי חווי"ג ומברכים עליהם במ"מ וברכה מעין ג' וצריך להזהירם שיתנו בה שמן שיעור מספיק שניכר ונרגש לחיך יטעם לאכול ובודאי דאותם המניחים בה תבלין הנז' ה"א עדיף טפי כי התבלין נרגשין וניכרין יותר אך אין כל בני אדם ניחא להו לתת תבלין הנז' :

כ"א לחם גמור שפיררו בפרוסות קטנות שאין בכל אחת אפילו רביע זית אך עדיין ניכר צורת הלחם בהם וזהו שקורין בערבי מאכי"ם שמערבים אותם בדבש תמרים וכיוצא והאוכלים אותם צריך להביא תחלה כזית פת ויטול ידיו ויברך המוציא עליו ואח"כ יאכל זה המאכי"ם ויברך בהמ"ז :

כ"ב אם אוכל פת כיסנין בתוך הסעודה שכבר אכל לחם גמור בה אינו מברך על כיסנין דברכת הפת שבירך עליו המוציא פוטרת אבל אם הביא מיני מתיקה של כיסנין לקנוח סעודה י"א דמברך עליהם במ"מ וי"א דאינו מברך לכן אלו שדרכם להביא בתוך הסעודה זאלבייא"א או ריח"ת חלקו"ם דאלו עשויים מן קמח שקורין נשא"א וסוכ"ר דכתבנו לעיל דמברך עליהם במ"מ יזהר להביא עמהם דבר אחר שברכתו שהכל ויברך עליו שהכל ויכוין לפטור את אלו בברכה זו של שהכל ואז יאכל מהם בתוך הסעודה ועליו תבא ברכת טוב :

פרשת מטות

ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וצמיד וכו' כ"ל בס"ד הטעם שהביא תרומה לה' מחמשה מיני תכשיטין של זהב כי כיונו בזה בתיקון ומיתוק המשה גבורות אשר בנין המלכות שהיא סוד אחרונה שמספרה חמשה הוא ע"י חמשה גבורות וידוע כי הזהב רומז לגבורה ומטעם זה כתבו המקובלים דהמלכות נקראת כ"ה כי בנייכה ע"י המשה גבורות שכל אחת כלולה מחמשה הרי הם כ"ה ולכן סיימו בדבריהם לכפר על נפשותינו לפני ה' דהנפש היא מסוד המלכות כנודע :

ובזה יובן בס"ד שטעם דארז"ל כל ברכה שאין בה שם

שם ומלכות אינה ברכה שלימה דלכך תקנו אנשי כנה״ג בכל ברכה לומר בא״י אמ״ה כי ידוע דהברכות הם תקון המלכות שנקראת כנסת ישראל והיא סוד כ״ה כאמור לכך תקנו בכל ברכה בא״י אמ״ה שיש בתיבות אלו כ״ה אותיות ואמרתי בס״ד רמז על זה מש״ה יודוך ה׳ כל מעשיך וחסידיך יברכוכה הנך התיבה לשתים וקרי בה יברכו כ״ה דברכה שלימה היא בשם ומלכות שיש בזה כ״ה אותיות גם תקנו כ״ה אותיות בנוסח הברכה בשם ומלכות כמנין חיבה לרמוז שצריך האדם לברך באהבה וחיבה כדי שברכתו עושה פירות לגרום היחודים והזווגים למעלה לכן צריך האדם להזהר היטב בכל הברכות כולם ובפרט בברכות הנהנין לברכם במתון בכונה ובשמחה ובחיבה שע״כ יעשה בירור שלם בברכתו מן המאכל והמשקה וגם ע״כ מעורר התיקון והיחוד למעלה ומוסיף כח והארה במידת המלכות בסוד תנו עוז לאלהים :

ומאחר דברכת הנהנין צריך לברך בשמחה וחיבה כאמור לכך מצוה לברך על החשוב יותר ולהקדימו על שאר פירות שיהיה פוטר בברכה זו שאר פירות שלפניו דחלה הברכה של זה על כולם ועושה ע״כ בירור מכולם באכלו אותם :

א׳ אם היו לפניו מיני פירות ויש בהם פירות משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל יש דין קדימה לפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל על שאר פירות האילן ולא עוד אלא גם בפירות שנשתבחה בהם א״י עצמן יש קדימה זה על זה כפי הסדר שסידרם הכתוב בפסוק ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש הרי זכר כאן חמשה מיני פירות כי דבש הכתוב כאן הוא תמרים וזה סדר קדימתן זע״ז הענבים בין לחים בין יבשים קודמין לתאנים וכ״ש לרמונים וכן תאנים קודמין לרמונים אבל התמרים קודמין לענבים מפני שהתמרים נזכרו ב׳ לארץ בתרא וענבים ג׳ לארץ קמא והזית קודם לתמרים וגם קודם לענבים מפני שהזית ראשון לארץ בתרא אבל אינו קודם ליין אע״ג שהוא ראשון לארץ בתרא מפני כי חביבות היין גדולה מאד וגם ברכתו מבוררת יותר דאין מברכין בפה״ג אלא על היין וכל ברכה הקבועה על מין פרטי יש בה שבח להקב״ה יותר שנראה בזה השגחתו יתברך בפרטות :

ב׳ יש אומרים שאם יש פרי שאינו ממין שבעה הביב עליו יותר מקדימו אפילו למין ז׳ מיהו שהם מר״ן ז״ל שקבלנו הוראותיו אינו כן והמנהג פשוט אצלינו להקדים מין ז׳ על הכל כשתם מרן ז״ל ומ״מ אין מין ז׳ קודם לשאר פירות כי אם אחר שנגמר פריו על כן זיתים כבושים שהם קטנים ביותר ונראה לעין שלא נגמר פריין עדיין אין קודמין :

ג׳ יזהר לברך על הפרי היותר נקי ויפה משום זה אלי ואנוהו ויקדים בפה״ע לבפה״א וכן בפה״א יקדים לברכת שהכל ורק אם יש לפניו מיני מתיקה של סוכ״ר העושה מן הקנים שהם עץ דמברך עליהם שהכל מספק דפלוגתא בברכות ויש לפניו פרי עץ ודאי דבזה יקדים לברך על מתיקה דסוכ״ר קודם פרי העץ וכמ״ש בשבת הקודש משם הרב אליה רבא אבל סוכ״ר הנעשה מן פרי אדמה שקורין שפגד״ר לא יקדמנו על פרי העץ אבל יקדמנו על פרי אדמה משום ספק ברכות הנז׳ ואם יש לפניו מין מתיקה שקורין מ״ן סמ״א שהוא מטל השמים הנה זה ברכתו שהכל מן הדין ולאו משום ספק וכן כמהין וכיוצא בזה שברכתם שהכל מן הדין דיברך עליהם אחר עץ או אדמה :

ד׳ כל דיני קדימה שכתבנו אינו אלא היכא דשניהם לפניו ורוצה לאכול משניהם אבל אם אין שניהם לפניו אין אומרים לו המתין עד שיביאו מין זה החשוב המוקדם כדי שתברך עליו תחלה אלא מברך על מה שלפניו וכן אפילו אם שניהם לפניו ואינו רוצה לאכול משניהם כי אם ממין אחד דוקא יברך על מין שרוצה לאכול ממנו :

ה׳ אפילו אם פרי של השבעת המינים שהם ממין ז׳ הוא חצי פרי ושאר פירות האילן שלפניו הם שלמים יקדים מין ז׳ אבל אם שניהם מין ז׳ או שניהם אינם מעין ז׳ יקדים את השלם וכן אם פרי האדמה הוא פרי שלם ופרי העץ חצי פרי יקדים בפה״ע וכן הדין בפירות של אדמה עצמן ג״כ יקדים את השלם וכתבתי בסה״ק מקבציאל דהא דצריך לברך על השלם היינו שיהיה שלם בעת הברכה אבל אחר שבירך עליו לא יניחנו בפיו שלם כמו שהוא כברייתו יען דכתבו הפוסקים דצריך להזהר שלא יאכל פרי שלם כברייתו אפילו קיטנית אחת מפני דיש אומרים כיון שהוא בריה שלימה נקרא דבר חשוב ומברכין עליו ברכה אחרונה ואע״ג דיש הרבה חולקין בזה וסב״ל ולא יברך ברכה אחרונה על זה מ״מ למה יאכל דבר שלם ויכניס עצמו לכתחלה בספק המחלוקת לכך הוא יברך בהיות הפרי שלם ולא יכניסנו כולו לתוך פיו אלא יכנים מקצתו ויאכל מקצתו ואח״כ יכניס שארית הפרי אבל לא יחתוך הפרי בידו אחר הברכה משום דבזה שוהה בין ברכה לאכילה אלא יעשה כמו שכתבנו שיכניס הפרי תיכף אחר הברכה בפיו ולא יכניסו כולו אלא מקצתו וחותך מקצתו בשיניו ויאכל המקצת ויחזור ויכניס השארית ויאכלנה ודין זה נוהג תמיד בין בפירות של ז׳ המינים שברכתן אחרונה מעין ג׳ בין בשאר פירות האילן שברכתן אחרונה בנ״ר ועיין עולת תמיד ואליה רבא וערך השלחן וחיי אדם ושאר אחרונים :

וכל זאת האזהרה שהזהרנו בדבר זה שלא יאכל פרי שלם כברייתו היינו אם אינו אוכל ממנו שיעור של ברכה אחרונה אבל אם הוכל שיעור של ברכה אחרונה יאכל שלם כי בלא״ה הוא אוכל שיעור ומברך ברכה אחרונה וכן ה״ה אם אוכל פירות אלו בתוך הסעודה דמברך אח״כ בהמ״ז יאכל שלם אפילו אינו אוכל אלא פרי אחד בלבד ודע כי ימצא פה עירנו ענבים קטנים אדומים יבשים שקורין קשמ״ש ובאלו א״א לעשות תקנה שכתבנו לעיל שיכניס מקצתם לתוך פיו מחמת שהם קטנים מאד מאד לכך אם אינו אוכל מהם שיעור של ברכה אחרונה ימשוך ידו מהם ולא יאכל מעט כי בזה נכנס בפלוגתא הנז׳ בברכה אחרונה וכן כל כיוצא בזה :

ו׳ על דבר שאין גידולו מן הארץ כגון בשר ודגים וביצים וחלב וגבינה מברך שהכל ועל כמהין יברך שהכל :

ז׳ פירות אילני סרק שאין נזרעים בידי אדם מברך בפה״ע וה״ה עשבי דדברא שאין נזרעין ע״י אדם יברך בפה״א כן הוא סברת רבינו האר״י ז״ל וכן עיקר ודלא כהפוסקים דס״ל על זה ועל זה יברך שהכל :

ח׳ חומץ חזק שמבעבע כשמשליכין אותו על הארץ אינו מברך כלום מפני שהוא מזיקו אבל אם אינו חזק כ״כ ודאי אית ליה הנאה מיניה ומברך עליו שהכל :

ט׳ יין שבני אדם נמנעים לשתותו מפני המלחו אין מברכין עליו בפה״ג אלא שהכל ואם טעה ובירך בפה״ג יצא :

י׳ אירופ״י שהוא מי ענבים שנקפאו וקורין אותו בערבי דב״ס מברך עליו שהכל ולאחריו בנ״ר ועיין אחרונים :

י"א לימוני"ם חמוצים וכן העין שקורין בערבי גארי"ג אם אין חמוצים כ"כ ונאכלין ע"י הדחק יברך שהכל אבל החמוצים הרבה שאין דרך לאכלן אפילו ע"י הדחק אין מברך עליהם וכן הבוסר שקורין בערבי חוצר"ם אם אינו חמוץ הרבה שנאכל ע"י הדחק יברך שהכל מפני המחלוקת אבל חמוץ הרבה שאינו נאכל ע"י הדחק לא יברך עליו מפני שהוא מזיק ועיין בספר הלקוטים לרבינו ז"ל בפרשת עקב דף ק"ז ע"ד יע"ש:

י"ב השותה מים לצמאו מברך שהכל ואחריו בנ"ר ואם לא היה תאב לשתות אלא חנקתיה אומצא ושתה מים להעביר האומצא אינו מברך לא תחלה ולא בסוף כיון דלית ליה הנאה מיניה וה"ה אם שותה מים כדי לבלוע סם של רפואה כיון דאינו תאב למים לא יברך וכן כיוצא בזה אבל שתה שאר משקין להעביר האומצא וכיוצא ה"ז מברך על המשקין כיון דאית ליה הנאה מנייהו:

י"ג כל אוכלים ומשקין שאדם אוכל ושותה לרפואה אם טעמם טוב והחיך נהנה מברך עליהם תחלה וסוף ואם אנסוהו לאכול או לשתות אע"ג דהחיך נהנה ממנו אינו מברך עליו הואיל ונאנס על כך:

י"ד בנח והנכים אוכלין לתוך פיו בלא ברכה ונזכר קודם שלעסו אם הוא דבר שאם יפליטו לא יהיה נמאס אלא ה"ז פולטו לתוך ידו ויברך עליו ויאכלנו ולא יהיה מברך עליו בעודו בפיו משום דכתיב ימלא פי תהלתיך ואיך יברך ופיו מלא מאכל ואם הוא דבר שאם פולטו יהיה נמאס אלא ה"ז מסלקו בפיו לצד אחד ומברך עליו משום דאסור לאבד אוכלין אבל אם אירע לו כן במשקין דא"א לו לסלקן לצד אחד יפלוט אלו המשקין לאיבוד ואם הוא דחוק לאלו המשקין שבתוך פיו שצריך לשתותן נ"ל דיהרהר הברכה בלבו ויבלעם דקי"ל הרהור במקום אונס מהני וכמ"ש בזה במ"א אבל לא יעשה התיקון כמ"ש הרש"ז ז"ל בקיצור ש"ע סי' נ"ן סעיף י"ד לבלען ואח"כ יברך ברכה ראשונה:

ט"ו בברכה של שהכל נהיה בדברו נרמז תקון של תערובת טוב ברע שהיה ע"י חטא אדה"ר דהכתוב אמר על כל מוצא פי ה' יחיה האדם כי בדבר פי ה' הכל נעשה במעשה בראשית שכל דבר שהיה רוצה היה אומר יהי כן ויהי כן שבכח הדבור של הקב"ה היו כל הברואים וזה נקרא מוצא פי ה' ובכח הדיבור שלו יתברך יהיה האדם והבהמה והצומח והדומם שהרוחניות של האמירה היא מתלבש בכל דבר ודבר וזהו שתקנו בברכת הנהנין שהכל נהיה בדברו דזו היא ברכה כוללת דקי"ל על הכל אם אמר שהכל יצא ולכן בכח זאת הברכה עולה כל הרוחניות והקדושה למעלה למקומה ויתוקנו מקלקולם שהיה להם מחטאו של אדה"ר וכנז' כל זה בדברי רבינו ז"ל בספר הלקוטים הנדפס בעה"ק ירושלים תוב"ב פרשת עקב יע"ש:

ט"ז בברכה אחרונה שהיא ברכת בנ"ר נרמז תקון נפשות המגולגלים בצומח או בעל חי או במינים אחרים אשר מתגלגלים שם ע"י חטאם והם נתקנים ועולים משם בכח הברכה וזה ביאורה בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות מברואיו וחסרונם על כל מה שבראת כלומר על ידי חסרונם הם צריכים להתגלגל באחד מאלו המינים איש לפי חטאו ולכן צריכין אנחנו בכח זאת הברכה להיות בהם נפש כל חי שהוא מגולגל שם ועל כן ברוך הוא חי העולמים המפליא לעשות דבר גדול כזה על ידינו:

פרשת מסעי

ויסעו ממרה ויבאו אילמה ובאילים שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים ויחנו שם כ"ל

בס"ד ויסעו ממרה היא הקליפה הקשה ומרה כלענה שנפרדו ממנה ויבאו אילמה חלק התיבה לשתים וקרי בה א"י למ"ה דידוע שיש שני בחינות בירור י"א סמני הקטורת הא' הוא של בחינת דכורא התפארת והם הרמוזים בפסוקי תורה של קח לך סמים נטף ושחלת וכו' שאנחנו אומרים בכל יום והב' הוא של הנוקבא מלכות והם הרמוזים בברייתא שהיא תורה שבע"פ והיא ת"ר פטום הקטורת כיצד וכו' הצרי והצפורן וכו' שאנחנו אומרים בכל יום ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי דקאי א"י חד על בירור בחי' י"א סממנים של התפארת וא"י חד על בחי' בירור י"א סממנים של המלכות וידוע כי התפארת הוא בחי' שם הוי"ה דמלוי אלפין שעולה מספר מ"ה לכך מה כינוי לתפארת ועוד כמו תיבת מה היא כינוי למלכות בסוד מ"ש רבינו האר"י ז"ל ע"פ מה אשיב לה' כמלא תיבת מה קאי על התפארת וקאי על המלכות ולז"א ויבאו א"י רמז לבירור י"א סמני הקטורת למה נרמז כאן על בחי' תפארת ועל בחי' מלכות דשניהם מכונים בשם מה דע"י הפרדת ישראל מן הקליפה מצליחים בבירור של י"א סממנים לבחי' התפארת הנקרא מה ולבחינת המלכות הנקראת מה ובאילים הם ישראל שהם אילי הארץ שהם העיקר בעולם שתים עשרה עינות מים רמז לשם בן י"ב אותיות שילוב הוי"ה אהי"ה אדנ"י שניתן להשפיע לישראל כמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בפ"ע סוף קדושין בשם רבינו האר"י ז"ל וז"ל דע כי שם בן י"ב הוא שם הוי"ה אהי"ה אדנ"י בשילוב אשר הם י"ב אותיות והנקודות הצניעום מפני הפריצים שלא ישתמשו בו וכאשר האדם צדיק שם אהיה מסייעו במחשבתו ושם הוי"ה בדיבורו ושם אדנ"י במעשהו עכ"ל רבינו ז"ל שהביאו בפ"ע הנז' יע"ש נמצא שם בן י"ב הנז' הוא שתים עשרה עינות מים להשפיע בישראל אשר לא עשה כן לכל גוי ועוד יש באילים הם ישראל שבעים תמרים של הבינה דהתורה הנקראת יין מבינה נפקא כי ידוע שהבינה נקראת יין אשר מספרו שבעים שהיא סוד הבריאה הנקראת עוה"ב ונשמות ישראל הם מבריאה והתורה נתנה לנו מן הבריאה בסוד ברוך אלהינו שבראנו לכבודו ונתן לנו תורת אמת ולכן אמרו בזוה"ק התורה מבינה נפקא ולכך התחילה באות בי"ת דבראשית שה"ס בינה ולכך התורה נדרשת בשבעים פנים כמ"ש רז"ל שבעים פנים לתורה ובזה נתקן אות ע' דעו"ר ויהיה אור כמ"ש השל"ה ז"ל ובזה פרשתי בס"ד הטעם של שבעים שמות דאמרו במדרש רבא פרשת נשא שבעים שמות יש לו להקב"ה שבעים שמות יש לתורה שבעים שמות יש לישראל שבעים שמות לירושלים יע"ש כי אמרו בתיקונים קב"ה ואורייתא וישראל כולא חד ולכן כמו שיש שבעים שמות להקב"ה כן יש ע' שמות לתורה וכן יש כמו ע' שמות לישראל ומאחר דהשראת שכינתו ית' בירושלים הנקראת בית ה' וכן עיקר מציאות התורה בירושלם דכתיב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים וכן מקום הקבוע והמיוחד לכל ישראל הוא ירושלים דלא נתחלקה לשבטים לחד מ"ד לכך גם ירושלים יש לה ע' שמות וכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו והיינו הבינה שנקראת ירושלים של מעלה וכמ"ש רז"ל לכן התורה וישראל וירושלים לקחו ע' שמות כמנין יין שהוא סוד הבינה שמספרו

שמספרו שבעים ולז״א ויהנו שם בשבעים התמרים של הבינה או אל תקרי שם בקמ״ץ אלא שם בציר״י כי כנגד שבעים תמרים של הבינה הנו בשבעים שם :

או יובן בס״ד שבעים התמרים לאותיות ו״ה שבשם הוי״ה שהם סוד שבעה ספירות חג״ת נה״י הוא סוד אות וא״ו ומלכות ה״ס אות ה״א אחרונה וידוע כי שבעה ספירות אלו הם כל אחת כלולה מעשר שהם שבעים וזה הטעם דכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה כי ישראל וכל מין האדם יצאו מן בחי׳ ו״ה שבשם שה״ם שבעים ספירות כאמור וידוע כי בחי׳ אות וא״ו דשמא קדישא מכונה בשם מ״ה וכן אות ה״א אחרונה דשמא קדישא מכונית בשם מ״ה בסוד מה אשיב לה׳ וז״ש ימי שנותינו בהם בהפוך אתוון במה ר״ל תלויים בבחינת ו״ה שהם סוד מה או במה ב׳ מ״ה כלומר בשני בחינות מ״ה הנז׳ ולכן הם שבעים שנה כי שני בחינות מ״ה הנז׳ שה״ם ו״ה הם שבעים ספירות ובזה יובן הטעם שים ברהם האדם שבעה נקבים הנקראים שבעה חלונות כנז׳ בע״ח שער הארות זו״ן פ״ה ע״ב והיינו כדי לקבל שפע מברשם העליון שהם ז׳ ספירות של בחי׳ ו״ה שבשם וגם בהקדמה זו מובן נמי הטעם מה שנקראו ישראל בשבעים שמות כנז׳ במדרש רבא שהבאתי לעיל כי נפש חיה הוא שמו ר״ל השם שלו וישראל שרשם מן ו״ה שהם ז׳ ספירות שכל אחת כלולה מעשר שבעים ובזה יובן נמי מה שים לירושלים ג״כ שבעים שמות כנז׳ במדרש הנז״ל והיינו כי ירושלים ה״ס המלכות שנקראת בת שבע שיש בה ז׳ ספירות שכל א׳ כלולה מעשר הם שבעים וכתבו המקובלים ז״ל לכך היו שנותיו של דוד הע״ה שבעים שנה כי הוא היה בסוד המלכות כנודע וכמ״ש באלי׳ ז״ל במ״ע הדל״ת יע״ש :

ובזה יובן הטעם שנשתבחה ארץ ישראל בשבעת המינין דוקא והיינו כי ידוע דא״י כולה היא בסוד המלכות הנקראת בת שבע לכך נשתבחה בשבעת המינין כנגד שבע ספירות ולכן תקנו רז״ל בכל ברכה שם ומלכות בששה תיבות של ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם שהם שבעה תיבות כי בשם הוי״ה צריך להזכירו באל״ף דל״ת ולכוין בו בי״ה והיינו דידוע שתקון הברכות הוא במלכות הנקראת כנסת ישראל ובזה יובן מה שתקנו על הלחם המובחר שבעה ברכות שהם ענט״י והמוציא וארבע ברכות של בהמ״ז וברכת בפה״ג לכוס ברכה הרי שבעה ובזה מובן הכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה הם שבעה תיבות של בא״י אמ״ה עם השם דכונת הלב שבאלו יהיה הבנין של הבירור השייך למלכות הנעשה ע״י האכילה ושתיה :

א׳ כל אכילה ושתיה המעולת יותר מצד הבירור הנעשה בה הקנו בה ברכות יותר לכך אכילת הלחם שהיא מעולה יותר במלאכת הבירור הקנו לפניה שתי ברכות שהם ענט״י והמוציא ולאחריה המש ברכות שהם ארבע דבהמ״ז ואחת של הכוס ואכילה של שבעת המינין כשאוכל מיני מזונות או פירות העץ דחמשה מינין הואיל ואינה מעולה אכילה זו כאכילת הלחם הגמור לא תקנו בה אלא ברכה אחת באחרונה אך היא מעין שלש ברכות דבהמ״ז ואכילה של פירות דשאר אילנות או פירות האדמה ובשר ודגים וכיוצא דגריעא מאותה אכילה של שבעת המינים שנשתבחה בהם א״י לא תקנו בהם ברכה מעין שלש אלא ברכה של בנ״ר :

לכן חמשה מיני פירות שהם משבעת המינים שנשתבחה בהם א״י אם אכל מהם כזית שהוא השעה דרהם מברך לאחריה ברכה מעין שלש שהיא על העץ ועל פרי העץ וכו׳ וחותם ונודה לך ה׳ אלהינו על הארץ ועל הפירות בא״י על הארץ ועל הפירות וחמשה מינים אלו שגדלו בא״י עצמה בין אם אוכלם בא״י בין אם אוכלם בחו״ל חותם ונודה וכו׳ על הארץ ועל פירותיה בא״י על הארץ ועל פירותיה ואם אוכל מיני מזונות שגדלו בא״י עצמה חותם על הארץ ועל מחיתה ועל כלכלתה וכן ה״ה ביין אחר ששתה כשיעור שצריך לברך ברכה מעין שלש על היין של חו״ל יחתום ונודה לך ה׳ אלהינו על הארץ ועל פרי הגפן בא״י על הארץ ועל פרי הגפן ועל יין של ארץ ישראל יחתום ונודה וכו׳ על הארץ ועל פרי גפנה בא״י על הארץ ועל פרי גפנה :

ב׳ שיעור כזית לברך אחריו ברכה אחרונה הן מעין שלש הן בנ״ר שהוא השעה דרהם כל זה הוא באכילה אבל בשתיה בין יין בין מים ושאר משקין אין מברכין ברכה אחרונה אלא עד שישתה רביעית שהוא ז״ך דרהם אך יש חולקין וס״ל גם במשקין חיוב ברכה אחרונה הוא בתשעה דרהם ואע״ג דלא קי״ל הכי משום סב״ל ירא שמים יזהר שלא יביא עצמו בידים לידי ספק זה אלא או ישתה פחות מתשעה דרהם ולא יברך ב״א לכ״ע או ישתה ז״ך דרהם ויברך לכ״ע :

ג׳ בברכה מעין שלש הן של מזונות הן של יין הן של חמשת המינין דא״י צריך להזכיר מעין המאורע בשבת ויו״ט ור״ח ואם שכח אין מחזירין אותו ואם אמר כי אתה טוב ומטיב לכל ולא הזכיר מעין המאורע לא יזכיר עוד וכמו דקי״ל בבהמ״ז דאם התחיל ברכה רביעית שוב אינו יכול להזכיר מעין המאורע כן הדין בזה יען כי אתה טוב ומטיב הוא מעין ברכה רביעית דאע״ג דקורין לברכה זו מעין שלש הנה היא באמת מעין ארבע וקראו אותה מעין שלש מפני דהשלש האמה דאורייתא לכך נקראת על שמם כן הוא סברת אליה רבא סי׳ ר״ה סע״ק ד׳ מיהו הרב המגיה בחס״ל סי׳ ר״ח מחודש ד׳ ערער בזה וכתב דיש להלק יע״ש ועל כן העליתי בסה״ק מקבציאל כיון דאמר כי אתה טוב ומטיב לכל לא יזכיר מעין המאורע בפירוש אלא יהרהר הדברים בלבו ואח״כ יחתום :

ד׳ אכל פירות משבעת המינים וגם מיני מזונות וגם שתה יין יכלול בברכה אחרונה לשלשתם יחד ויקדים המחיה ואח״כ הגפן ואח״כ העץ :

ה׳ כל אוכלין מצטרפין לכזית אבל אכילה ושתיה אין מצטרפין ומיהו פת השרויה במשקה מצטרף המשקה הבלוע בתוכה לשיעור כזית :

והא דאמרינן כל האוכלין מצטרפין לכזית הייני דוקא לברך בנ״ר אבל לברכה מעין שלש אם אכל חצי זית מחמשת המינין וחצי זית שאר פירות לא יברך מעין שלש אלא יברך בנ״ר ועיין טוב עין להגאון חיד״א ז״ל דף מ״ד וה״ה אם אכל חצי זית מחמשת המינין וחצי זית מזונות או חצי זית פת אין מצטרפין ויברך בנ״ר אבל חמשה מיני פירות של שבעת המינין מצטרפים שאם אכל חצי זית ענבים וחצי זית תאנים או רמונים או זיתים או תמרים מצטרפים וצ״ז לברך מעין שלש ואם אכל חצי זית מזונות וחצי זית פת יברך מעין שלש :

ו׳ אם אכל פירות שברכתן מעין שלש וגם אכל פירות שברכתן בנ״ר אע״פ שאכל מכל אחד שיעור כזית אין צריך לברך בנ״ר דאלו נפטרים בברכה מעין שלש שמברך עתה :

ז׳ אכל חצי זית ושהה וחזר ואכל חצי זית אם אין מתחלת חצי זית הראשון עד סוף חצי זית האחרון שיעור אכילת פרס שהוא שיעור ג׳ ביצים דהיינו כ״ד דרהם הרי שתי אכילות אלו מצטרפין ומברך ברכה אחרונה ואם לאו אין מצטרפין ולא יברך ואע״ג דיש חולקין וס״ל באכילה של רשות אם אכל כשיעור אפילו שתה כדי אכילת

פרס מברך ב"א דלא אמר האי דינא אלא באכילת חובה כגון מצה דליל פסח או כזית פת דלילה ראשונה דחג בסוכה מ"מ הא קי"ל סב"ל ועיין זכור לאברהם ח"ג בקונטרס אחרון ועוד שאר אחרונים שלא הוזכרו שם ומיהו נ"ל שיברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו ואם אירע לו כך ואפשר לו להשלים שיעור בלא שהיה ולברך תע"ב וכ"ז באכילה אבל בשתיה אם שתה מעט ושהה ואח"כ השלים השיעור אם יש מתחלה וע"ס שיעור שתיית רביעית אין מצטרפין:

ח' המוצץ פירות חשיב אכילה ושיעורו בכזית והיינו דוקא במוצצם ע"י לעיסה שמותגם בפיו דכיון שצריך הוא ללעוס בשיניו דיינין ליה כאוכל שיעורו בכזית אבל מציצה שאין בה לעיסה כגון המוצץ פרטקא"ל או נאראנג"א וכיוצא שתופס הפרי בידו ומוצצו דאין בזה לעיסה הרי זה דינו כשתיה ואפילו אם מצץ שיעור רביעית לא יברך ברכה אחרונה יען כי בשתיה בעינן שלא ישהה מתחלה וע"ס שיעור שתיית רביעית והמוצץ א"א שימצוץ שיעור רביעית ולא ישהה יותר מכדי שתיית רביעית ועל כן כל פרי שאינו מוצצו ע"י לעיסה אין מברך ב"א אפילו אם מוצץ הרבה ועיין קול אליהו סי' ז' יע"ש:

ט' אין לברך ברכה אחרונה על משקה חם כגון קהוו"א או צא"יי וכיוצא מפני שאין שותים מהם שיעור רביעית בלתי שהיה שהוא שיעור שתיית רביעית מחמת שהם חמים וה"ה לשותה מים קרים בימות החורף שמוכרח לשתות מעט מעט מפני הקרירות ושוהה בשתייתו הרבה:

י' אם לא היה בדעתו לאכול אלא רק חצי שיעור כי רצה לאכול רק תפוח אחד שהוא חצי שיעור והביאו לו ואכל ואח"כ נתאוה לתפוח אחר והביאו לו ובירך עליו ואכלו אע"פ שלא היה מתחלת אכילת תפוח ראשון ע"ס אכילת התפוח שני שיעור אכילת פרס עכ"ז נסתפקו הפוסקים אם מצטרפים ב' אכילות אלו לברך ב"א ונשאר הדבר בספק ברכות לכן לא יביא עצמו לדבר זה אא"כ יאכל בשניה שיעור שלם ואם עבר ואכל ואין לו עוד להשלים השיעור ה"ז יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו:

י"א שתה יין וגם שתה שאר משקין אינו מברך בנ"ר על המשקין דברכת על הגפן פוטרתן ואם שתה המים או שאר משקין קודם ששתה היין י"א דאין על הגפן פוטרתן וי"א דגם בזה פוטרת לכן צריך להזהר שלא יביא עצמו לספק ברכות ויברך בנ"ר על המים או שאר משקין קודם שישתה היין ואם לא עשה כן יברך בנ"ר בלי שם ומלכות משום סב"ל:

י"ב אם אכל או שתה כשיעור ותיכף ומיד הקיאו אינו מברך ברכה אחרונה ועיין באחרונים:

י"ג ברכה מעין שלש יזהר לברך אותה מיושב מפני דיש אומרים שהיא דאורייתא והמחמיר לברך מעין שלש בעינים סגורות כמו בהמ"ז תע"ב:

י"ד אין אדם עונה אמן אחר ברכותיו אא"כ אמר ב' ברכות או יותר אז יאמר בסוף הברכות אמן ולכן המברך ברכות ההפטרה עונה אמן אחר ברכות ההפטרה והשומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות אפילו שלא שמע כולה מתחלה וע"ס חייב לענות אמן ויכוין העונה גם על המברך להוציאו י"ח עניית אמן ולכן צריך לענות בקול כדי שישמע המברך וגם צריך שיתכוין המברך לצאת י"ח אך יזהר העונה שלא ירים קולו באמן יותר מן המברך והזוה"ק החמיר מאד בעונש השומע ברכה ואינו עונה אמן לכן אם המברך על איזה דבר לעצמו רואה דהשומעין מזלזלים באמן ואין עונין טוב שיברך בלחש כדי שלא ישמעו הברכה ויבואו לידי מכשול וכמ' בחס"ל סי' רט"ו אות ג':

ט"ו כששומע אחד מתפלל על דבר או מברך לישראל אפילו בלא הזכרת השם חייב לענות אמן ולכך צריך לענות אמן אחר הרחמן בבהמ"ז וכן צריך לענות אמן כשעושה הש"ץ מי שבירך לקהל וכן יענו אמן כשאומר ש"ץ קודם מוסף בשמיני עצרת וביום א' של פסח בגשמי אורה תאיר אדמה וכו' בטללי אורה תאיר אדמה וכו' וכן בסליחות כשאומר הש"ץ אלהינו שבשמים וכו' יענו הציבור אמן וכן כל כיוצא בזה:

ט"ז ילמד בניו הקטנים שיענו אמן דמיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעוה"ב ותינוקות אשר מברכים חייב האדם לענות אחריהם אמן ורק אם הם לומדים נוסח הברכות דרך לימוד כדי להתלמד אין עונין אחריהם אמן וכל המברך ברכה שאינה צריכה אסור לענות אחריו אמן וכל המשנה ממטבע שטבעו חז"ל בברכות בדבר שמעכב אין עונין אחריו אמן וכ"ש אם דילג שם ומלכות בברכה שתקנו בה שם ומלכות דאפילו אם לא דילג אלא תיבת העולם אין עונין אחריו אמן:

הלכות
שנה הראשונה

פרשת דברים

אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר וייראו מכם ונשמרתם מאד אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל וכו' נ"ל בס"ד ע"פ הקדמה ידועה שכתבו המפרשים בשם חז"ל דיעקב אע"ה לקח חלקו ניסן אייר סיון ועשו תמוז אב אלול אך נתגבר יעקב אע"ה עליו וחטף ממנו את אלול ונשאר בידו תמוז ואב בלבד ולכך שלט בהם בזמן החרבן והרע לישראל בהם אך לעתיד גם שתים אלו יקחו ממנו וישלטו בהם ישראל ויהיו שני החדשים אלו ימים טובים לישראל עכ"ד גם ידוע מ"ש המקובלים ז"ל דקליפת עשו הפול בזמן שיקח ממנו יעקב אע"ה אות וא"ו שהיא בסוף שמו וישאר בו עש ואז יתקיים בו עש יאכלם גם ידוע מ"ש רז"ל במדרש רבה מאד זה היצה"ר וז"ש אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו פירוש גם לעת עתה אתם לוקחים את אלול שהיה תחלתו חלק עשו וייראו מכם ולכן צריך שבחודש הזה תהיו נשמרים מן היצה"ר הנקרא מאד כדי שלא התגבר אדום שהיא אותיות מאד אך אל תתגרו בם לפגוע בהם לרשת ארצם כי לא אתן לכם מארצם אלא עד מדרך כף רגל כלומר עד שתתגברו במע"ט שתהיו יכולים ליקח מהם אות וא"ו שהוא רגל ר"ל סוף שמו של עשו או יובן בס"ד עד מדרך כף רגל שיהיה נקלץ ונתקן רגל הקו"ף דקנה ויהיה מן קנה הנה או יובן שיושלם הבירור דאז מטו רגלין ברגלין כמ"ש בזוה"ק :

נמצא לעת עתה אנחנו מצפים ליקח גם תמוז ואב שיהיו ימים טובים ודבר זה תלוי בתשובה ומע"ט והנה ידוע מ"ש הרב ב"ש ז"ל כי י"ב חדשים הם כנגד י"ב אותיות שם אדנ"י במלואם ואות א' מתחיל בניסן ע"ש נמצא לפ"ז תמוז ואב הם אותיות ד"ל די"ב אותיות הנז' ובזה יובן בס"ד אשרי משכיל אל דל הם תמוז ואב שהם בחינת אותיות ד"ל דשם אדני לתקנם ע"י תורה ומצות ומע"ט דאז ביום רעה ימלטהו ה' ואיתא בזוה"ק בחודשי החורף יש טבת ושבט שהם ג"כ קשים והם כנגד תמוז ואב ונודע כפי סדר האותיות יהיו טבת ושבט כנגד אותיות י"ן דאותיות הנז' וגם אלו אחר שיתוקנו תמוז ואב גם הם נתקנים ונמתקים וישתלשל בהם שפע רב נמצא תמוז ואב וטבת ושבט הם אותיות דלי"ן ובזה יובן בס"ד יזל מים מדליו כלומר שפע גדול מחדשים שהם כנגד דלי"ן וזרעו ישראל במים רבים היא התורה :

והנה תמוז אב מספרם תאנה ובזה יובן בס"ד נוצר התאנה לעת עתה יאכל פריה לעת"ל שיתהפכו לימים של טובה ונודע כי החרבן וכל הרעות שהיה לישראל היו מסיבת עון עץ הדעת שהיה תאנה כמ"ש חז"ל ועוד איכא דס"ל דגפן היה ואלו ואלו דברים אלהים חיים דהוה הכי והוה הכי ובזה יובן כי עץ השדה נתן פריו תאנה וגפן נתנו חילם ר"ל עץ השדה הם אילני סרק שעתידין להוציא פרי יען כי תאנה וגפן שחטא בהם אדה"ר נתנו חילם שנתקנו :

ולכן חודש זה נקרא אב שהוא עתיד להיות אב לכל חדשים דמאחר שנעשו בו רבות רעות מוכרח שיהיו בו טובות מרובות יותר מכל חדשים ע"ד מש"ה שמחנו כימות עניתנו גם נ"ל שנקרא אב שהוא יתוקן ויתגבר בזכות התורה כמ"ש רז"ל אל"ף בית אלף בינה ולכן שבטו יששכר והנה נודע כי תוקף ימים רעים של חודש זה הוא בכניסתו בלבד שהם תשעה ימים שיש בהם רי"ו שעות כמנין גבורה וכמנין אריה לכן מזל חודש זה הוא אריה תוציא מהם ד' שעות שהוא שליש אחרון של יום ט"ב שאז נולד המשיח מושיען של ישראל נשאר רי"ב שעות ונעשו רי"ב שעות אלו רעים לישראל בחרבן בשביל שבזו ת"ח כמ"ש רז"ל לא חרבה ירושלים אלא עד שביזו בה ת"ח וידוע כי ת"ח של א"י נקרא רבי כמ"ש חז"ל כל רב מבבל וכל רבי מא"י ומאחר שבזו את רבי לכך לקו ברי"ב שעות קשות אלו של תשעה ימים הנז' והנה אנחנו בטוחים כי רי"ב שעות רעות אלו יתהפכו לעתיד לטובה שיהיו מספר אור"ה שעולה רי"ב ויתקיים בימים אלו ליהודים היתה אורה ושמחה וששון :

ובזה יובן בקהלת י"א ומתוק האור וטוב לעינים כי שני חדשים תמוז ואב הם כנגד ב' עינים ימין ושמאל ועליהם כתיב עיני עיני יורדה מים וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות וידוע כי החכמים מכונים בשם עינים לכך הקב"ה תבע עלבונם בימים אלו של תמוז ואב שהם בחינת עינים ולכך באיכה הקדים אות פה לאות עין על שבזו ת"ח שהם עינים והתוקף של רעת הימים אלו היה ברי"ב שעות הנז' שהם כמנין האור ולז"א ומתוק האור שיתמתקו רי"ב שעות ויהיו אור ובזה יהיה טוב לעינים הם תמוז ואב שהם בחינת עינים וז"ש קול צופיך נשאו קול יחדיו ירננו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון כי בתמוז ואב שהם עין ועין יראו בשוב ה' ציון :

ועוד נ"ל בס"ד הטעם שנקרא חודש זה אב כי הוא תלוי בתקון ב' אותיות ו"ה של השם ואות אל"ף של כסא כי כאשר יושלם תקון שלהם שיהיה השם שלם והכסא שלם אז גם הוא יהיה לטובה לששון ולשמחה כי לכן עתה בימי החרבן אז"ל משנכנס אב ממעטין בשמחה להיות דהשם חסר וי"ה המורים על השמחה כמ"ש רז"ל בין וי לוה ניצול ריב"ז ולכן נקרא אב רמז באותיות

מאסו הבונים היתה לראש פנה אב"ן ר"ת נכנס אב פירוש הכנסת אב שהוא תשעה ימים הנכנסים בתחלת מאסו הבונים הם החכמים שנקראים בונים כמ"ש אל תקרי בניך אלא בוניך שגזרו בהם כמה דברים של צער ואבלות וכאשר נבאר אך באמת היתה לראש פנה כי

יהיה

יהיה חודש זה אב לכל חדשים ואל תחשוב שהמעלה שתהיה בו לעתיד תהיה ע"י בשר ודם שאין סופה להתקיים אלא מאת ה' היתה המעלה לחודש זה והיא נפלאת בעינינו חלק התיבה לשתים וקרי בה ב' עינינו כלומר בשתי עינים של תמוז ושל אב זה היום הידוע שהוא יום ט"ב שהיה קשה ביותר שבו נשרף ההיכל עשה ה' לשון תיקון כמו ובן הבקר אשר עשה שהוא יתברך תקנו בידו ולא ע"י שליח ולכן לעתיד נגילה ונשמחה בו בכפל המורה על הקיום :

ובזה יובן רמז הכתוב בשוב ה' את שיבת ציון וכו' אז ימלא שחוק פינו ולשונינו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה הגדיל דייקא שנתגדל באותיות ו"ה ואנחנו מבינין כן האמת הגדיל ה' לעשות עמנו על כן היינו שמחים כיון דנשלמו ו"ה המורים על שמחה והנה בעתה הזורעים בדמעה שבוכים בט"ב ברנה יקצורו לעת"ל הלוך ילך ובכה עתה מביתו לבית הכנסת ומבית הכנסת לביתו בעבור החרבן הנה הוא נושא משך הזרע כי בבכיה של ט"ב יתוקנו ניצוצות של קרי וכמ"ש הרב מל"ח ז"ל בא יבא ברנה בא בהפוך הוא אב יבא ברנה לעתיד נושא אלומותיו כי רבות רעות נעשו בו ועתה לעת"ל יהיה נושא אלומותיו טובות מרובות :

א' ארז"ל בר ישראל דאית ליה דינא בהדי עכו"ם לשתמיט מיניה עד ר"ח אלול וי"א עד ט"ב דהיינו עד אחר עשרה באב וזו הסברה היא עיקר דאין צריך להשתמיט עד ר"ח אלול אלא רק עד אחר עשרה באב ובפרט כי בט"ו באב צריך לעשות שמחה מפני שיש עילוי לשכינה כמ"ש בזוה"ק ח"ב דף קל"ה וכיון שעלה חודש זה ביום ט"ו לא ירד דמעלין בקודש ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור דידוע מ"ש רז"ל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוה"כ שבהם בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים וכו' וכנז' בתענית יעי"ש וידוע מ"ש רז"ל במדרש שכל ישראל נקראים בשם יוסף כמ"ש תהון שארית יוסף וז"ש בן פרת יוסף אלו ישראל שיהיה להם בן פרת עלי עין הוא חודש אב שהוא בחי' עין כנז"ל אע"פ שיש בו בכיה ואנינה ואמר אימתי יהיה החן הזה בחודש אב שהוא בחי' עין ואמר בנות צעדה עלי שור פירוש בזמן שבנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים שהוא ביום ט"ו באב :

ב' הא דאמרו ממעטין במו"מ מר"ח עד ט"ב היינו של שמחה כגון צרכי חופה אבל שאר מו"מ של מסחר וכיוצא עושין כדרכן ואין חוששין ואפילו צרכי חופה אם רוצה לקנות דבר שלא יוכל לקנותו אחר ט"ב או דבר שאין שהות לעשותו אחר ט"ב מותר וה"ה דבר שיוכל לקנותו אחר ט"ב אלא שעתה נמצא לו בזול שא"א לקנות בערך זה אח"כ מותר לקנות קודש ט"ב :

ג' הבנין אם אינו דבר הכרחי אין להתחיל מר"ח אבל אם התחיל קודם אין מפסיקין ואם הוא דבר הכרחי שיש לחוש להפסד וכ"ש סכנה מותר להתחיל מר"ח וכן מעקה מותר להתחיל גם אחר ר"ח אבל ציור וכיור אפילו התחיל קודם אסור לעשות מר"ח עד ט"ב ואפילו בקבלנות טוב להזהר ואם כבר עשה הקבלנות אם יכול לפייסו בדבר מועט להמתין עד אחר ט"ב נכון הדבר ואם לאו מותר והא דאסרו בציור וכיור היינו בין בציור וכיור שעושים בבניין בין מה שעושים בעצים במלאכת הנגרים ואפילו שאר בנין שאינו ציור וכיור אם הבנין הוא להרווחה דינו כציור וכיור דאפילו אם התחיל קודם אסור לעשות מר"ח מיהו בבית הכנסת יכולים לבנות אפילו ערב ט"ב ואפילו ציור וכיור דצורך מצוה הוא :

ד' אע"ג דמדינא אין איסור בנשואין מר"ח עד ט"ב עכ"ז נהגו לאסור מן י"ז בתמוז אבל אירוסין ושידוכין מותר ופה עירנו בגדא"ד יע"א המנהג לעשות אירוסין אחר י"ז בתמוז אבל מר"ח עד ט"ב אין עושין אירוסין ושידוכין ועיין שיורי כנה"ג תקנ"א הגה"ט אות ה' שיש נוהגין שלא לעשות אירוסין מן י"ז בתמוז וכן ראוי לנהוג :

ה' אסור לעשות רקודים ומחולות מן י"ז בתמוז עד אחר ט"ב וראוי להזהיר את מנגנים ישראלים שלא ישורדו אצל הגוים אבל משום איבה או אם זה המנגן אין לו מה לאכול שרי לנגן אצל הגוים בעבור שכרו וכל זה אחר י"ז בתמוז אבל מן ר"ח עד ט"ב ישמטו עצמן לגמרי וכן ה"ה ביום י"ז בתמוז עצמו לא ילך בשום אופן וההולכים בעבור שכרם אין רואין ס"ב וכן צריך ליזהר בעשרה בטבת בלילה וביום שלא לעשות רקודין ומחולות ועיין אליה רבא סק"א ואשל אברהם סוף ס"ק יו"ד ושאר אחרונים :

ו' שבוע שחל בו ט"ב אסור לכבס מדינא אפילו אינו רוצה ללבשו עתה אלא להניחו עד אחר ט"ב ואפילו אין לו אלא חלוק אחד אסור וכן המכובסים מקודם אסורים בין ללבוש בין להציע בהם את המטה ובמקומות שיש חום הרבה בזמן זה שמזיעין הרבה ומוכרחים להחליף הכתונת ובפרט הנשים כיצד יעשה ילבש קודם שבת את כתונת המכובסת שיש לו שיעור שעה אחת ויפשטנה ויצניענה ללבשה אחר שבת בתוך שבוע זה שחל בו ט"ב אבל אם שכח לעשות תקנה זו קודם שבת ונזכר ביום שבת לא יעשה כן ללבוש המכובסת שעה אחת ויפשטנה כדי ללבשה אחר שבת דא"כ נמצא הוא מכין משבת לצורך חול כיצד יעשה יפשוט הכתונת שעליו שלבש אותה בליל שבת וילבש במקומה המכובסת ותשאר עליו ולא יפשטנה ביום ההוא ואז אותה כתונת שפשט ביום שבת ילבשנה אחר שבת כי עדיין לא נעשה בה זיעה ולכלוך מאחר שלא לבש אותה זמן הרבה כן העליתי בסה"ק מקבציאל וכן יעשה באנפלאות ושאר בגדים הצריך להם בשבוע זו :

ואסור לכבס בשבוע זו אפילו מטפחות הידים והשלחן ורק מטפחת שמקנח בה צואת החוטם מותר לכבס ואנפלאות אסור לכבס ואסור ללבוש המכובסים ועיין בית דוד סי' של"ב ואפילו בשביל הקטנים שלא הגיעו לחינוך אסור לכבס אבל בגדים שמלפפין בהם הקטנים שמוצאין רעי ומשתינין בהם מותר לכבס וי"ש נוהגין היתר בכבוס בגדי קטנים בני שלש שנים ואין למחות בהם ורק צריך להזהירם שלא יכבסו הרבה ביחד וגם יכבסו בצנעה ואסור לעברית לכבס בביתה לגוי מפני מראית העין דחושבין שהוא של ישראל ואם ניכר שהם חפצים של גוי שרי ויש להקל לכבס בביתה בצינעה ואפילו אינו ניכר שהם של גוי :

ז' אע"פ דהכיבוס בשבוע שחל בו ט"ב אסור אפילו ע"י גוי מ"מ אם חל ט"ב ביום חמישי וא"א לכבס ביום שישי התיר הגאון רב יעב"ץ ז"ל לכבס ע"י גוי כיון שא"א לו לכבס בע"ש אבל ע"י ישראל אסור ועיין מחב"ר ז"ל :

ח' שבוע שחל בו ט"ב אסור מדינא ללבוש בגדים חדשים ואפילו מנעלים חדשים אסור ללבוש בשבוע זו

זו ומלד המנהג אסור בכל זה מר"ח :

ט' תפירת בגדים וכיוצא אסור בשבוע זו ויש להחמיר מר"ח וכן אומן ישראל אסור לעשות בין בשכר בין בחינם וכתב במחב"ר בשם הגאון יעב"ץ ז"ל דנכלל באיסור זה גם מלאכת טוויה ואריגה יע"ש ולכן היהודים שעוסקים במלאכת הגומ"א לארוג שוואיי"ק אסור לעסוק בשבוע שחל בו ט"ב ולכן כל אחד יזהיר את בני ביתו שלא לתפור שום בגד מר"ח עד התענית ולא לארוג אפילו אנפלאות ולא לעשות מלאכת הרקמה בבגדים כלל דכל אלו הם בגדים ממש והם תקון גמור ונ"ל לא מבעיא ברקמה של חגורה דראויים ללבשה תיכף אחר מעשה הרקמה אלא אפילו רקמה שעושין בשער"י על חתיכות בגדים כדי שאח"כ יעשה מהם בגדים ללבוש שצריכין עדיין חיתוך ותפירה נמי אסור ועיין לרבינו הרמ"א ז"ל בדרכי משה שכתב לא התירו אלא טויית החוטין אם הבגד עצמו אסור ע"ש ועיין מג"א סע"ק כ"ג המעט שמותר לעשות אותם שקורין קרוגי"ן שאורגים בעלים משום דלאו בגד הוא ע"ש ועיין להרב מועד כל חי סי' יו"ד אות ה"י שכתב יש להזהיר לחייטין ולעושין מנעלים שלא יתקנו מחדש וגם לכל אחד בביתו שלא לתפור דבר חדש ולא לעשות צורלפי"ם וכו' יע"ש :

מיהו ישראלים אומנים אשר מחייתם ממלאכה זו של תפירת בגדים או מעשה רקמה שהם עושים לאחרים בשכר שנותנים להם הבגדים קודם ר"ח מותר לעסוק בהם מר"ח ורק בשבוע שחל בו ט"ב אסור אפילו נתנום קודם ר"ח ואם לא נתנום קודם ר"ח צריך להזהר שלא לעסוק בהם מר"ח וכ"ש בשבוע שחל בו ט"ב דאסור מדינא ועיין מג"א סע"ק כ"ד ועיין מטה יהודה ואשל אברהם סע"ק כ"ה מה שהרגש מסעיף ז' ע"ש ומ"מ אין אני מתיר בזה אלא במקום שאנחנו רואין שנהגו היתר בהביאום קודם ר"ח דבזה אני אומר להתיר להם לעסוק בהם מר"ח מפני דאלו מחייתם על מלאכה זו ועושין לאחרים ורק בשבוע שחל ט"ב יש למנוע אותם אבל במקומות שלא נהגו היתר ודאי צריך להחמיר להזהירם בכל גוונא יען שאנחנו הספרדים בתר מר"ן זל גרירן ומר"ן ז"ל לא חילק בהכי וס"ל בכל גוונא אסור מדינא בשבוע שחל בו ט"ב ואסור מכח חומרא מן ר"ח וכמ"ש בס"ד בסה"ק מקבציאל :

ואם זה בעל המלאכה אין לו מה לאכול נ"ל דיש להתיר לו לעסוק גם בשבוע שחל בו ט"ב וכמ"ש הרב בית דוד ז"ל סי' ש"ך ששם לא אסר אלא בהיכא דאפשר לו לשכור עצמו אצל הגוים לעשות בשבילם יע"ש ולכן נראה דיש להקל הכא בפועל שאין לו מה לאכול :

י' דבר קרוע וכן בגד שהותרה תפירתו מותר לתפור וכן ה"ה דמותר לתפור טלאי על הבגד ועיין מל"ח סי' יו"ד אות י"ח :

י"א לתקן השתי כדי לארוג בגדים נהגו לאסור מר"ח עד ט"ב מפני שפסקה אבן השתיה ושמה הוא מלשון שתי והסמוכה אקרא כי השתות יהרסון ולאו דוקא בעושין לעצמן הוא דאסור אלא גם בעושין לאחרים נמי אסור משום מנהג בין בשכר בין בחנם וכנז' בבית יוסף ומ"מ הנשים שטוות חוטין כדי לתפור בהם בגדים אם מחייתם היא ממלאכה זו שרי לטוות אפילו בשבוע שחל בו ט"ב לפי שאין במלאכה זו שמחה ולא דמי לתקון השתי שהוא בתחלת אריגת הבגדים ואיכא שמחה וכנז' בת"ה סי' קנ"ב וכ"כ בלבוש ז"ל ואע"ג דנראה דלא התירו אלא בחוטים של תפירה אבל חוטין הצריכין לשתי גם הטוייה שלהם אסורה וכמ"ש השע"ז ס"ק ז' מ"מ כתבתי בסה"ק מקבציאל דאלו שמחייתם בכך יש לסמוך על מ"ש הרב מחצית השקל להקל להם ועל כן פועלים של הטוייה ושזירה שקורין אותם בלשון ערבי כבאבא"ת וכן אותם שקורין אותם בלשון ערבי פתאתי"ל כיון דמחייתם ממלאכה זו אין למנוע אותם ועיין מחב"ר ז"ל מ"ש בשם רב יעב"ץ ז"ל ואין ספר הנז' מצוי אצלינו וכתבתי שם בס"ד דמותר לארוג לולאות שקורין בערבי זרו"ר וכן פתילים שקורין סיני"ל וכן מה שקורין אויי"א מפני דכל אלו אינם בגדים וכלים גמורים אלא עושים אותם לנאות בהם הבגדים ועיין מג"א ס"ק כ"ג ואליה רבא וחיי אדם יע"ש וכל זה הוא בבני אדם שמחייתם ממלאכה זו אבל בעלי בתים שעושין לעצמן ואפילו לצורך אחרים בשכר ואין מחייתם ממלאכה זו צריכין להזהר שלא לעשות מר"ח עד ט"ב ועיין להרב עולת שבת דאפילו בנידון הרב תה"ד כתב למעשה צ"ע יע"ש :

י"ב תספורת אסור מדינא בשבוע שחל בו ט"ב אחד ראשו ואחד כל שער שבו ויש נוהגין להחמיר מי"ז בתמוז ובזקן כל שמעכב האכילה מותר ואפילו אה"ב וסנדק אסורין להסתפר בשבוע זו ואסור לגדולים לספר לקטנים בשבוע זו ואם חל ט"ב יום ראשון או חל בשבת ונדחה הנה מר"ן ז"ל סתם להתיר בשתי השבתות בין שקודם התענית בין אחריו ואע"ג דכתב יש מי שאומר דנהגו לאסור כל שבוע שלפניו חוץ מיום חמישי וששי קי"ל כסתם מר"ן ז"ל ולכן מותר לכבס ולספר בשבוע שלפניו וכן נוהגין פה עירנו לכבס בשבוע שלפניו דאין כאן דין שבוע שחל בו ט"ב מיהו לענין תספורת ראוי להורות לעם כמנהג הזקנים שכתב הכל בו שלא להסתפר כלל לפני אותה שבת כדי שיכנס ליום התענית כשהוא מנוול ופה עירנו אין אנחנו גוזרין ביד המקילין בזה בחזקה ועיין מל"ח אות כ"ה :

י"ג אין ליטול הצפרניים בשבוע שחל בו ט"ב אבל בע"ש חזון מותר ליטול הצפרניים ועיין מל"ח אות י"ג ובסה"ק מקבציאל כתבתי אם הצפרניים עודפים על הבשר מותר ליטול אפילו בשבוע שחל בו ט"ב מפני שיש חיוב גדול ע"פ הסוד ליטלם וכמ"ש רז"ל בעץ חיים שער פרצופי זו"ן פרק א' וז"ל מה שעודף מן הצפורן ויוצא לחוץ מכנגד הבשר זה צריך לחתוך דשם נתלים החיצונים ויונקים בתכלית לכן עונש המגדל צפרניים קשה מאד עכ"ל לכן אם הם עודפים ויוצאים לחוץ מותר לקצצם אפילו בערב ט"ב ועוד אמינא ולא מסתפינא דאם נזדמן לו אבלות של שלשים שלא היה יכול לקוץ בערב ט"ב והגיע זמן קציצתם ביום ט"ב שמותר לו לקוץ אותם ביום ט"ב ולא ימתין עד אחר ט"ב כדי שלא יתן שליטה לחיצונים לינק יותר בפרט יום זה שיש להם תגבורת בו ועיין מג"א סי' תקנ"א סע"ק י"א ותקנ"ד ס"ק ד' דבאבילות דצנעה ט"ב קיל מאבל ועיין אשל אברהם על כן יקוץ בצנעה :

י"ד לסרוק ראשו במסרק בלי חפיפה רק על שער יבש יש אוסרין בשבוע שחל בו ט"ב וכנז' בשיורי כנה"ג סי' תקנ"א הגהב"י אות ל"א יע"ש ומיהו זו אינו אלא במים אבל באשה מותר ועיין אליה רבא ודגול מרבבה ואשל אברהם ואע"ג דהגאון אשל אברהם צידד להקל גם במים לסרוק בצנעה נכון להחמיר משום דגם הוא רפיא בידיה ולא שבקינן פשיטות הרב האוסר שהזכיר מהר"י ברונא ז"ל שהביא הכנה"ג ז"ל :

ט"ו אסור מכח המנהג לאכול בשר ולשתות יין בשבוע שחל בו ט"ב ויש נוהגין בזה מר"ח ויש

מן

מן י"ז בתמוז ופה עירנו בג'דאד יע"א נוהגין איסור מליל שני של חודש אב עד ליל עשירי כי ביום ט"ב נוהגין לשחוט טבחי מתא בשביל אכילת ליל עשירי גם נהגו פה עירנו שגם בסעודת מילה אין אוכלים בשר בימים אלו :

ט"ז נוהגים שלא לרחוץ כל גופו מר"ח עד ט"ב אפילו בצונן והרגיל לטבול בכל ערב שבת יטבול גם בערב שבת חזון וכן מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת חזון מי שרגיל בזה בכל ערב שבת וכל רחיצה שהיא לרפואה הותרת בימים אלו אפילו בחמין ולכן מעוברת שנכנסה בחודש התשיעי שדרכה לרחוץ בחמין כדי להקל מעליה צער לידה מותרת לרחוץ וכן מי שצוהו הרופא לרחוץ בחמין רוחץ ומי שדרכו לטבול אחר תשמיש המטה הרי זה טובל כדרכו וכן הסנדק מותר לטבול ומי שראה קרי מותר לטבול אפילו ערב ט"ב ורק ביום ט"ב אסור לטבול לדעת מר"ן ז"ל :

י"ז כתוב בספר יוסף אומץ האשכנזי בימי חרפי ראיתי מנהג פשוט שלא לקנות עצים אחר ראש חודש אב עד ט"ב אכן עתה רבים מקילים והדבר ידוע שבימים ההמה היו מקפידים חכמי עירנו מאד על הדבר ומי שקנה עץ לוקחים אותו ממנו ונותנים לעניי הקדש ע"כ ע"ש ואומרים טעם לדבר זה בשביל שבטלו עצי המערכה וכמ"ש בירושלמי דנהגו הנשים למשתי עמרא משום שבטלה אבן השתיה וזה מנהג יפה ואע"פ שאין למחות בחזקה ביד המקילים נכון כל אדם שיזהר בכך שלא לקנות עצים הן לבנין הן להסקה מר"ח עד ט"ב אבל לקנות קוצים שקורין שו"ך וכיוצא להסקה אין בזה שום חשש :

י"ח ערב ט"ב אחר חצות לא ילמוד תורה אלא מדברים שמותר ללמוד בט"ב ואם חל בשבת יש כמה דעות חלוקות בספרי אחרונים ויש לסמוך על סברת המקילין וכן אני נוהג כסברת המקילין :

י"ט בסעודה המפסקת אסור לאכול שני תבשילין אפילו מין אחד ורק א' עבה וא' רך כמי חשיב שני תבשילין ואפילו בישל דבר הנאכל כמו שהוא חי כגון תפוחים וכיוצא שבישלום בסוכ"ר חשיב תבשיל ואפילו אם בשל תמרים ועשאם דבש שקורין בערבי סילא"ן ואפילו אם בשל סוכ"ר ותקנו וסיננו ועשאו משקה שקורין שיר"א ג"כ חשיב תבשיל כיון דאחר בישולו נעשה בו טעם אחר וגם קונה לו שם חדש ואין לאכול בילה עבה ובילה רכה דנסתפקו בזה האחרונים ז"ל אם חשיב שני תבשילין ואם בישל מין אחד בשתי קדרות הריטב"א מתיר והרב החבי"ב ז"ל בתשובה אוסר וכמ"ש בספר כנסת ישראל דף ל"א ע"ד וכל תבשיל שדרכם לבשלו שני מינים יחד כגון אורז ועדשים שקורין בג'רי וכיוצא בזה חשיב תבשיל אחד ומותר וכן ה"ה המבשלים אורז ומניחים בו אופנים שקורין חימ"ץ דחשיב תבשיל כיון שדרכו בכך תמיד וכן כיוצא בזה אבל אורז שאוכל עמו ביצים קלויים חשיב ב' תבשילין ואסור :

ופירות חיים יכול לאכול כמה מינים וכן יכול לאכול פירות חיים עם התבשיל ביחד ולכן יכול לאכול עם תבשיל אורז חלב חמוץ שקורין בערבי לב"ן ובלשון אחר יוגורט"י דאע"פ דדרכם לחמם החלב על האש קודם שנקפה אין חמום זה עושהו בתורת תבשיל מפני שאינו משתנה טעמו ושמו ומראהו בבישול זה על האש ורק מתחמם על כן זה הלב"ן שקורין יוגורטי חשיב כפירות חיים ומותר לאכלו עם תבשיל של אורז ועדשים ביחד מיהו טוב להתרחק בזה כדי למעט הנאותיו בסעודה זו וכמ"ש הרב מחב"ר ז"ל שאין נכון לאכול סלאט"ה עם התבשיל בסעודה זו :

והגבינה אם אכלה חיה הרי זו כפירות חיים אבל אם בישל הגבינה יש לה דין תבשיל ואסור לאכלה עם תבשיל אחר ואע"ג דמותר לאכול פירות חיים כמה מינים מ"מ נכון למעט הנאותיו בסעודה זו ולא ירבה בפירות ורק יאכל פרי הצריך לו בשביל התענית כמו פרי שקורין רקי"י שצריך מאד במדינות אלו בשביל החום :

ך בסעודה המפסקת לא ישב ע"ג כרים אלא על מחצלת או כסות דק ולא ישב על קרקע ממש כי ד"ז קשה הוא ע"פ הסוד ומותר לישב ע"ג כסא שאינו גבוה טפח ועיין מל"ח אות ל"ה ולא ישבו שלשה ביחד לאכול בסעודה זו כדי שלא יתחייבו בזימון והטעם כ"ל כי זימון מורה על קביעות ואנחנו אין רוצין שיהיה קבע לסעודה זו שהיא בשביל האיבול כי מקוים שיבא הגואל ויבנה בהמ"ק בב"א ונעשה סעודה של שמחה וששון :

וכל דברים הנז' הן של אכילת שני תבשילין הן בענין הישיבה לא נאמרו אלא בסעודה המפסקת שאינו אוכל אחריה סעודת קבע וגם שהוא אוכלה אחר חצות אבל אם דעתו לאכול אחריה סעודת קבע או שאוכלה קודם חצות אין צריך להזהר בכל האמור לעיל :

כ"א לא ילכו יחפים ממש בט"ב אלא ילבשו מנעל של בגד אבל של עור אסור ואם נגע בידיו בזה המנעל צריך נטילה כדין נוגע במנעל של עור :

כ"ב בט"ב לא ירחוץ ואפילו להושיט אצבעו במים אסור ובנט"י של שחרית או של בית הכסא יטול עד סוף קשרי אצבעותיו ואם היה לכלוך בידיו או פניו מותר לרחצו וכן מי שדרכו להיות עיניו דומעות ובבוקר אחר שיקיץ משנתו יהיה לכלוך בגבות עיניו מותר לרחצם וכן מי שיש לו חולי עינים ודרכו לרחצם במים קרים בשביל רפואה מותר וכן המבשלות מדיחים הבשר והירקות במים כדרכן ואין חוששים :

כ"ג תשמיש המטה אסור בט"ב ולכן אסור לישן במטה אחת עם אשתו ונכון שלא יגע בה בלילה ולהושיט דבר מידה לידו משום לך לך אמרין לנזירא ואין מברכין בט"ב ברכת שעשה לי כל צרכי משום דכולם יחפים וכמ"ש רבינו הר"י ז"ל וליל ט"ב ישים אבן תחת הכר שישים ראשו עליו ואם דרכו לשכב על שנים ישנה מנהגו וישכב על אחד :

כ"ד אין שאלת שלום בט"ב וה"ה דאסור לשלוח דורון זל"ז הן מאכל הן לבוש וכנז' במג"א וכ"מ מיהו לעני שהוא צריך מותר לשלוח לו כי זהו תורת צדקה וכנז' ברוח חיים ומלאכה אסורה בין בלילה בין ביום ולחלוב הפרות אם אפשר ע"י גוי יעשה ואם לא יחלוב הוא בעצמו :

כ"ה ביום ט"ב יניח ציצית ותפילין רש"י ור"ת בבוקר בביתו ויקרא ק"ש בלבד ואח"כ ילך לבית הכנסת להתפלל עם הציבור ואותם שנוהגים לעשות זאת עד זמן המנחה לאו שפיר עבדי ופרשת קדש ופרשת והיה כי יביאך יש נוהגים לאומרם בט"ב ויש שאין אומרים אותם וכל אחד יעשה כמנהגו בזה גם בליל ט"ב אחר חצות אומרים תקון רחל בלבד אבל ביום אין אומרים תקון רחל אע"פ שדרכם לאומרו בכל יום אחר חצות מיום י"ז תמוז ואילך וכן ביום ערב ט"ב אומרים אותו ביום אחר חצות ועיין יוסף אומץ סי' כ"א :

כ"ו בעמידה של ערבית ושחרית אומרים ברכת שים שלום כדרכן בכל יום ולא יקצרו אותה לאומרה כפי מ"ש בסידורים וכן אני מורה בציבור בכל שנה ורק החזן בחזרה של שחרית יאמר כפי הנוסח הכתוב בסידורים

בסידורים כי הנחתי המנהג בחזרה כאשר היה מקדמת דנא גם עוד המנהג פה עירנו בגדא"ד לומר האזינו במקום שירת הים וגם בדבר זה לא שיניתי מנהגם של הציבור ורק אני אומר שירת הים כמו כל יום ושירת האזינו אני אומר אותה אחר העמידה וכן עושים החכמים ויראים ואנשי מעשה :

כ"ז הולך האוכל בט"ב אם היתה אכילתו מזמן מנחה גדולה יאמר נחם במקום רצה והחליצנו ואומר ותבנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו בא"י מנחם ציון בבנין ירושלים וכן הנוסח של החתימה בנחם שאומרים בעמידה לחתום כן מנחם ציון בבנין ירושלים ולא כפי מה שנדפס בסידורים :

כ"ח יש מתחסדים ליטול ידיהם בנטילה גמורה אחר השינה במוצאי ט"ב בשביל שביום לא עשו נטילה גמורה אלא עד קשרי אצבעות וכך אנחנו נוהגים אך זה חיוב משורת הדין וצריך להזהר לברך במוצאי ט"ב ברכת הלבנה בשמחה ויאמר בקול נעים בחדוותא דלבא דוד מלך ישראל חי וקיים :

פרשת ואתחנן

ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם כ"ל בס"ד דידוע תרי"ג מצות הם ג' מינים יש נקראים חוקים שאין להם טעם ואין השכל מחייב אותם ויש נקראים מצות בסתם שיש להם טעם אך אין השכל מחייב אותם שאם לא צונו השי"ת לא היינו עושים אותם מדעתינו ויש נקראים משפטים שיש להם טעם והשכל מחייב אותם שגם אם לא היינו מצווים מאת השי"ת היינו מחוייבים לקיימם מדעתינו וידוע דא"א לאדם אחד לקיים כל תרי"ג מצות בפועל אך ע"י המחשבה שהוא יושב ומצפה אימתי תבא לידי מצוה זו ואקיימנה או הלואי שהייתי שייך במצוה זו ואקיימנה נחשב לו בזה כאלו קיים כולם ולפ"ז אפשר שביום אחד יקיים האדם כל תרי"ג מצות אם יהיה מחשב על כל מצוה בפ"ע וז"ש ושמרת את המצוה מלשון ואביו שמר את הדבר שתהיה מצפה למין הנקרא בשם מצוה בסתם ולמין הנקרא בשם חוקים ולמין הנקרא בשם משפטים דאלו הן כללות כל התרי"ג מצות הנה בזה תרויח אפילו היום הזה כלומר ביום אחד בלבד נחשב לך לעשותם ר"ל כאלו עשיתם בפועל :

נמצא דתרי"ג מצות הם שלשה מינין הנקראים מצות וחוקים ומשפטים כאשר פרט אותם הכתוב כאן וכנגד ג' מיני מצות אלו נתן השי"ת לאדם ג' מיני הנאה הא' הנאת הטעם שהוא בפה והב' הנאת הריח הטוב שהוא בחוטם והג' הנאת מראה הטוב שהוא בעינים ושלשתם מצויים בגשמיות בעוה"ז אך עיקר ההנאה שיחיה בה האדם בעוה"ז הוא הנאת אכילה ושתיה שהיא בפה שעומד תחתון וכשיפטר האדם מעוה"ז התחתון התבטל ממנו הנאה זו שבפה ויחיה בג"ע בהנאת הריח כי גם בג"ע התחתון תתלבש הנפש בגוף ממש אך הוא חומר זך שאינו צריך לאכילה ושתיה אלא יחיה ויתקיים על הנאת הריח הטוב שמריח בג"ע התחתון כנודע וכתבתי בסה"ק רב פעלים דזהו הטעם דנוהגין פה עירנו בגדאד יע"א שבתוך י"ב חודש מביאים יורשי הנפטר מי ורדים או שושנים או מיני עשבים שיש להם ריח טוב ואוחזים אותם ועומדים בפתח בית הכנסת כדי שיברכו הנכנסין והיוצאים גם דרכם להחזיר אותם על כל הקהל שיברכו עליהם ומשתדלים לזכות את הרבים תמיד בבוקר ובערב בברכה זו של הריח בתוך י"ב חודש מפני דהנפטר נפשו בג"ע התחתון ושם נהנה וניזון מן הריח הטוב לכך תועיל לו ברכת הריח למנוחת נפשו יותר משאר ברכות גם יש טעם לברכת הריח למנוחת נפש הנפטר מפני כי גם בהיותו בחיים חיותו בעוה"ז יש הנאה לנשמה מן הריח כמ"ש רז"ל ע"פ כל הנשמה תהלל יה איזהו דבר שהנשמה נהנית בו זה הריח והא בהא תליא דהנשמה נהנית מן הריח בעוה"ז מפני שזהו מזון שלה אח"כ בג"ע ושם בסה"ק הנז' העליתי בתשובה לאותם הנוהגים להעמיד בבית האבל אדם עומד סמוך לפתח ובידו כלי של מי ורדים כדי שיברכו הבאים שם ביציאתם אין בזה חשש משום הא דכתב בש"ע יו"ד סי' שע"ח ס"ח דהתם איירי להביא לפני היושבים אצל האבל בשמים או מוגמר שהוא תענוג של שמחה דלא שייך זה באבל משא"כ זה שתופס כלי של מי ורדים בידו ברחוק אצל בית האבל בכל א' מברך ומריח לעצמו זה ניכר שעושים בשביל הברכות למנוחת נפש הנפטר ואין כאן חשש הנז' :

ואחר עליה של ג"ע התחתון יש עליה גדולה ממנה שהיא בג"ע העליון ושם הנשמה נזונת בראיה שמסתכלת בזיו השכינה ועל זה ארז"ל עוה"ב אין בו אכילה ושתיה אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה והוא הנאה בעינים שלהם ולכן עשה השי"ת ג' איברים אלו פה חוטם עין זה למעלה מזה כפי סדר מדרגות ההנאות שיש לאדם בזה"ז כאמור ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין כי הצדיק נקרא יוסף ע"ד שארז"ל ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מתוספת עליהם ואחר עוה"ז הוא בן פרת בג"ע שיש לו חן מחודש בהנאתו להיות ניזון מן הריח ואחר חן זה עוד יש לו חן נוסף וזהו בן פרת עלי עין שיהיה נזון ונהנה בראיית העין וזהו תכלית הנאתו :

ולכן צריך האדם להזהר בעוה"ז בפגם המגיע לעיניו יותר מכל האיברים יען כי כל אבר שחוטא הגוף בו הנה הוא פוגם כנגדו באבר של נשמתו ומאחר שתכלית המעלה של הנאת נשמת האדם הוא בעינים לכך צריך לקדש ולטהר העינים שלו בהיותו בעוה"ז יותר מכל איברים שלו :

ובזה מובן ענין המעשה דרבי מתיא בן חרש שהביא בעל סדר הדורות בשם מדרש אבכיר וז"ל רבי מתיא בן חרש היה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה וזיו פניו דומות לחמה וקלסתר פניו למלאכי השרת מפני שמימיו לא נשא עיניו באשה פעם אחת עבר שטן ונתקנא בו אמר אפשר אדם כזה לא חטא אמר לפני הקב"ה רבש"ע רבי מתיא ב"ח מה הוא לפניך א"ל צדיק גמור הוא אמר תן לי רשות ואסתינו א"ל אין אתה יכול לו ואעפ"כ לך הלך ונדמה לו באשה יפה שלא היה כדמותה לעולם מימות נעמה אחות תובל קין שטעו בה המלאכים הנפילים ועמד לפניו כיון שראהו הפך פניו לאחוריו ועמד לצד שמאל והפך פניו לימין והיה מתהפך לכל צד אמר רבי מתיא מתיירא אני שמא יתגבר עלי יצרי ויחטיאני קרא לתלמיד שהיה משרת לפניו וא"ל לך והביא לי אש ומסמר והביא לו וביער המסמר באש ונתנו בעיניו ונסתמא וכשראה השטן כך נזדעזע ונפל לאחוריו באותה שעה קרא הקב"ה למלאך רפאל וא"ל לך ורפא את מתיא בן חרש בא ועמד לפניו א"ל מי אתה א"ל אני רפאל ששלחני הקב"ה לרפאת עיניך א"ל הניחני מה שהיה היה חזר לפני הקב"ה א"ל כך וכך אמר לי א"ל הקב"ה לך ואמור לו אני ערב שלא

ישלוט

ישלוט בו יצה"ר מיד ריפא אותו ע"כ וכתב הרב ז"ל שם מדברי המקובלים ז"ל וז"ל רבי מתיא בן חרש היה פלטי בן ליש שלקח את מיכל בת שאול וטען הרב בינו לבינה ועכ"ז לא היה לו לעכבה דהול"ל לשאול הע"ה אין אני רוצה ליקח אותה ובמקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב וע"ז נאמר ושמי תגרשון מבית תענוגיה ואע"פ שלא נגע בה מ"מ בעל כרחו נהנה ממראית עין שזנו עיניו במה שאינו שלו כי אצלו היתה יושבת ושוכבת ולכן רצה עתה לתקן דבר זה ונתגלגל ענין זה לידו כדי שיצער עצמו ויעוור עיניו ובעבור זה נמסר בתחילה ביד השטן להסיתו והוא נתאזר נגד יצרו ולא רצה להביט בפניה ושניהם פלטי ומתיא היו ניצוץ יוסף הע"ה עכ"ל יע"ש:

והנה בזה הדבר שכתב הרב ז"ל בשם המקובלים ז"ל נתרץ בס"ד דקדוק גדול שיש במאמר הנז' דאמר השטן אפשר אדם כזה לא חטא דנראה מדבריו אדם כזה ראוי שיחטא ולהכי קא מתמה ובאמת הדבר להפך דאדם כזה שהוא צ"ג ראוי שלא יחטא אך יובן בס"ד הענין ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל במאמר אבוך במאי זהיר טפי שהיו שואלים חכמי התלמוד זל"ז דהכונה הוא כל צדיק שיבא בגלגול כדי לתקן דבר אחד יהיה נזהר באותו הדבר בתכלית ומוסר עצמו עליו וכמו ענין בריה דרב ספרא בזוהר תרומה שהשליך עצמו מן הגג כדי לעשות קדיש והיינו בשביל שבא בגלגול בעבור אותו ענין ולכן היו החכמים שואלין זא"ז אבוך במאי זהיר טפי כדי שבזה יכירו בשביל איזה דבר בא בגלגול וכנז' כל זה בשער הגלגולים יע"ש והנה השטן ראה דר"מ ע"ה היה נזהר בענין ההסתכלות בתכלית כי מקטנותו היה נשמר שלא לראות פני אשה אפילו בהעברה בעלמא וראה שהיה לו בזה הדבר חסידות נפלא שלא נמצאת באשר צדיקים לכך אמר אדם כזה שהוא מתחסד בראיית הנשים חסידות נפלאה שנזהר מאד יותר מחביריו אפשר היה זה אצלו על מגן שלא חטא בדבר זה של הסתכלות בגלגול הקודם כי השטן יודע דבמידה ואזהרה בדבר אחד יותר מן הראוי היא מוכחת שבגלגול הקודם חטא בדבר זה וכמ"ש בשם רבינו האר"י ז"ל לעיל ולכן אחר שהכריח מצד בקול הדעת דודאי חטא בדבר ההסתכלות בגלגול הקודם אז חשב שודאי עתה בגלגול זה יוכל להחטיאו בדבר זה ולכך נדמה לו באשה יפה מאד ועכ"ז לא יכול לו:

נמצא לפי האמור דפלטי הוצרך להתגלגל ולסבול צער הגדול הזה של עוורין עינים שעיור אותם בידים בנחלת של ברזל שהוא צער דא"א לאדם לסבלו וכל זה בעבור הזנת עינים שלו שזנו מן ראיית אשה שאינה שלו בעל כרחו ושלא ברצונו והדבר יפלא על מה היתה כל החרדה הזאת שהוצרך להתגלגל כדי לסבול צער הגדול הזה אך כפי האמור מובן שפיר מפני שתכלית הנאת הצדיקים והזנתם הוא בעינים שלהם בג"ע העליון לכך צריך לדקדק בדבר הנוגע לעינים אפילו בעבור דבר קל כחוט השערה לסבול עליו צער קשה ומר מאד כדי לנקותם ולזככם היטב היטב לגמרי:

והנה כבר אמרנו דאע"ג דעיקר חיות האדם בעוה"ז תלויה בהנאה שבפה שהוא אכילה ושתיה עכ"ז נתן הקב"ה לאדם בעוה"ז הנאה בריח בחוטם והנאה בראיה בעינים ולכך בכל שלשה מיני הנאות אלו תקנו חז"ל ברכות מפני כי היצה"ר מתגרה יותר באבר שיש בו הנאה לאדם ועי"י הברכות אשר נתקנו בהנאות שלשה איברים אלו אז נשמרים איברים אלו מנזק היצה"ר המתגרה בהם ולכך כמו שנתקנו ברכות על אכילה ושתיה שבפה כך נתקנו ברכות על הריח שבחוטם וכן נתקנו ג"כ ברכות על ראיה שבעינים וכאשר נבאר הלכותיהם בשבת הבאה בעזה"י:

א' על הנאת הריח צריך לברך וסמכו זה אקרא בפסוק כל הנשמה תהלל יה איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו זה הריח דאע"פ שהגוף נמי נהנה ממנו עכ"ז הנאת הנשמה מן הריח היא יותר מרובה מהנאת הגוף כי הנאת הגוף מסתלקת תיכף ומיד כשיעבור הריח אבל הנאת הנפש מן הריח מתמדת ונשארת כוחה בה ומטעם זה אין מברכין על הריח ברכה אחרונה מפני כי אצל הגוף הנאה מועטת היא שעוברת ממנו תיכף ודמי לאכילה שאין מברכין עליה ברכה אחרונה אחר העיכול שנתעכלה ומטעם זה ג"כ אין מברכין שהחיינו על הריח אע"פ שהוא בשמים אשר יתחדשו משנה לשנה מפני שהנאת הריח אצל הגוף היא הנאה מועטת ואע"פ שאצל הנפש היא הנאה מרובה לא שייך לברך שהחיינו בעבור הנאת הנפש כי הנפש נצחית ולא תמות ולא שייך לגבי דידה ברכה של שהחיינו וכנז' בפוסקים ז"ל:

ב' אסור להנות מריח טוב עד שיברך קודם שיריח ואם הוא מסופק אם בדבר זה יש ריח טוב או לאו או אם הוא מסופק בעצמו אם ירגיש בריח כי לפעמים יהיה לאדם חולי כשל"ה ולא ירגיש חוש הריח שלו הרי זה מריח קודם כדי לידע ואח"כ יברך ויריח כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה וכנז' בחס"ל:

ג' יטול הבשמים בידו הימנית ויברך וכמ"ש לעיל גבי ברכה של אכילה ושתיה שצריך ליטול בימין דבר שהוא מברך עליו ובספר כ"מ כ"י כתוב טוב שהאדם ירגיל עצמו בכל פעם שיריח לומר בעת שמריח פסוק זה והוא ריח ניחוח אשה לה' מפני שבפסוק זה נרמזו כל כוונות של הריח וירגיל בכך בין בחול בין בשבת:

ד' ברכת אכילה ושתיה קודמת לברכת הריח והיינו דוקא אם שניהם לפניו אבל אורחים שבאים לבית בעה"ב ומביאים להם מיני בשמים תחלה ואח"כ מביאים להם משקה או פירות אין צריכין להמתין אלא יברכו תיכף על הבשמים שלפניהם:

ה' אם זה שהוא מריח בו הוא עץ או יוצא מן העץ מברך עליו בורא עצי בשמים ואם הוא עשב מברך עשבי בשמים ואם אינו לא עץ ולא עשב כמו מיס"ק או עמב"ר וכיוצא מברך מיני בשמים וכן אם הוא מסופק בו בין עץ לעשב או שיש בו מחלוקת יברך בורא מיני בשמים כי ברכה זו של מיני בשמים היא כנגד ברכה של שהכל שאמרנו גבי אכילה:

והסימן לידע ולהבחין בין מין עץ לבין מין עשב זה הכלל כל שהקלח שלו קשה ונשאר הקלח משנה לשנה ואין עליו יוצאין משרשיו אלא מגזעו וכ"ש מעליו ה"ז מין עץ לכ"ע ומברך עליו עצי בשמים וכל שהקלח שלו רך כירק או אפילו שהוא קשה אינו נשאר הקלח משנה לשנה ה"ז מין עשב ומברך עשבי ויש אומרים דאפילו אם הקלח רך אם הוא נשאר משנה לשנה ה"ז מין עץ וכל כהאי דיש מחלוקת יברך מיני בשמים:

ו' על הקלאבילינה שקורין בערבי ורד אל קנפי"ל מברכין עצי בשמים ואע"ג דבספר זכ"ל הביא בשם מעם לועז לברך מיני משום שהוא ספק הנה זה הגדל פה עירנו בגדאד יע"א אין בו ספק יען הקלח שלו קשה ואין העלין יוצאין מן השרשין וגם הוא נשאר משנה לשנה וכן על קרנפו"ל הבא ממדינת הים יברכו עצי בשמים דכן

דכן המנהג פשוט פה עירנו יע"א מזמן עט"ר הרב מו"ר זקיני רבינו משה חיים ז"ל כשהיו הולכין קהל רב להשתטח בכל שנה על מצבת יחזקאל הע"ה שאם לא יש הדס ומברכין בהבדלה במוצאי שבת על קרנפ"ל עצי וכן עשו כשהלכו לברוח בזמן הדבר להקפ"ך וזה מנהג ברור ופשוט פה עירנו :

ז' על הזא"ר שקורין בערבי קרא"ח הן של אתרוג הן של לימונאים הן של נארינג"ה יברך עצי כמ"ש בזכ"ל ועל הורד שקורין בערבי רסק"י יברך עצי וכן המנהג פשוט פה עירנו :

ח' על מינקש"י שקורין בערבי בנפש"ה יברך מיני משום דיש בזה פלוגתא וכן אנחנו נוהגים פה עירנו לברך על בנפש"ה מיני מפני הספק אבל על עשב שקורין בערבי ריחא"ן יברך עשבי לכ"ע ועל הרוד"א שקורין במרב"י סרא"ב הנמצא פה עירנו בגדאד אין בו ריח טוב כלל ואין מברכין עליו כלום ואם היו מינים של עצי ועשבי מחוברים יחד באגודה אחת והריח שלהם יוצא מעורבב משניהם יברך מיני אבל אם מובדלים באגודה שיוכל לגמגם בחוטמו של מין בפ"ע יברך על כל מין ברכתו :

ט' אם במקום עצי או עשבי או מיני בירך שהכל נהיה בדברו יצא ואם בירך על עצי ברכת עשבי או במקום עשבי בירך עצי לא יצא בד"א במין שהוא עשבי לכ"ע ועצי לכ"ע ומעה בהם בעת ברכה אבל אם היה זה במין שיש דס"ל באותו פרי דברכתו עצי מפני סימן אחד של עצי הנמצא ואנחנו מברכים עליו מיני משום סב"ל דאיכא דס"ל שצריך לברך עצי הנה אם הטעות של הברכה היא בזה שבירך עליו עצי או בירך עליו עשבי לא יחזור ויברך מיני משום דלמ"ד זה צריך לברך עצי והוא בירך עצי או למ"ד זה צריך לברך עשבי והוא בירך עשבי יצא י"ח ואיך יחזור ויברך מיני הא הוי ברכה לבטלה כילד יעשה יהרהר ברכה של מיני בלבו ויריח או יברך מיני בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו ועיין חיי אדם :

י' אם יש לפניו מין עץ בודאי ויש עוד מין שהוא ספק עצי ספק עשבי יברך על הספק תחלה ברכת מיני ואח"כ יברך עצי על עץ ודאי ואם יש לפניו מין עץ ודאי ומין עשבי ודאי ויש עוד ג"כ מין אחר שהוא ספק עצי ספק עשבי אם הוא בחול יברך על הודאין ויכוין לפטור את מין שהוא ספק ואם בשבת יברך על מין הספק ברכת מיני תחילת הכל ואח"כ יברך עצי על עץ דודאי ויברך עשבי על עשב הודאי וכאשר כתבתי לעיל בפרשת פנחס גבי ברכת האכילה יעו"ש :

י"א אם שלק הבשמים והוציא השמן מהם כדרך שמוציאין שכר מן התמרים וכיוצא מברך על היוצא ברכה כיוצא בהם שאם הבשמים הם מין עץ יברך עצי ואם עשב יברך עשבי ושמן הפרסמון מפני שגדל בא"י קבעו לו ברכה בפ"ע לברך בורא שמן ערב :

י"ב מברכים על המוגמר דהיינו בשמים שעושים על הגחלים להריח בהם משיעלה קיטור עשנו אבל לא יברך קודם שיעלה קיטור עשנו וגם בזה הברכה כפי הבשמים אם מין עץ עצי ואם מין עשב עשבי בד"א במוגמר שעושין להריח אבל מה שעושין לגמר בו הכלים אין מברכין עליו כיון דאין עשוי להריח בעצמו אלא כדי ליתן ריח בכלים וכן ה"ה מה שעושין לרפואה דאין לברך וה"ה נמי דאין לברך על בשמים שנכנס בהם לבית הכסא או שהובאו להעביר הסרחון או להעביר זוהמת הידים :

י"ג בשמים שמונחים בחדר לסחורה אפילו כשנכנס שם נכנס להריח אין מברך ורק אם נוטלן בידו יברך עליהם מיהו אם נכנס לחנות של בשמים ונתכוון להריח מברך משום דבחנות חשיבי עומדין להריח דניחא ליה לבעל החנות שיריחו בני אדם ויקנו ממנו :

י"ד ריח שאין לו עיקר כגון שהיו בשמים מונחים בכלי וקלט הכלי את הריח ונעשה בו ריח טוב כיון דאין ממשות של בשמים בכלי לא יברך וה"ה אם קלטו אצבעותיו ריח טוב דלא יברך :

ט"ו כל פרי הראוי לאכילה ויש בו ריח טוב אם נוטלו להריח בו או אפילו נוטלו להריח בו ולאכלו מברך הנותן ריח טוב בפירות וי"א אם הפרי עומד לאכילה והובא לפניו לאכלו שאם לא היה רוצה לאכלו לא היה מביאו כדי להריח אין לברך עליו כשהוא מריח בו ויש להוש לדבריהם משום סב"ל ואין לברך אלא דוקא אם מביאו לפניו כדי להריח בו דוקא וכן המנהג פשוט פה עירנו כאשר מביאים לפניהם פירות שיש בהם ריח טוב לאכילה אין מריחים בהם כדי שלא יברכו על הריח ולפ"ז אדם חולה וכיוצא שמביאים לו פרי שיש בו ריח טוב להריח דוקא ולא לאכלו צריך לברך לכ"ע כי זה הוא דינא בגמרא בברכות דף מ"ג וכאשר העליתי בסה"ק רב פעלים מיהו כתבתי שם שאנשי מעשה נמנעים מלהריח בשום פעם בפרי אפילו אין רוצים לאכלו אלא רק להריח מפני שיש פלוגתא בנוסח הברכה כי מר"ן ז"ל בש"ע ודעמיה ס"ל לברך הנותן ריח טוב בפירות אך אליה רבא סק"ח הביא הנוסח מספרי הראשונים ז"ל לברך אשר נתן ריח טוב בפירות ויש סוברים דאיכא קפידא בין תרי לישני הנז' ואין משמעותם עולה בענין אחד לפיכך מושכין עצמן מלהריח בשום פרי בשביל המבוכה שיש בנוסח הברכה :

פרשת עקב

וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל הנה נודע דאין אומרים לאדם תזכור אלא אם יש דבר שמשכיחו וכמ"ש רז"ל ע"פ זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מדבר אחר שבא להשכיחו ופירש מהרי"א ז"ל הכונה כי הטבע והמנהג של האדם הוא מחייב שכחה לאדם בהלכות שבת מפני שהאדם בכל ימי החול הוא עוסק במלאכה שנאסרה בט"ל מיני מלאכות ביום שבת ומאחר שהוא מורגל בכך בכל ימי השבוע הנה הטבע וההרגל ודאי יביאנו לידי שכחה ביום השביעי ולכך צריך לעורר בקרבו כח הזכרון להיות זוכר את השבת ופורש :

וכן הענין בהנהגת האדם בעוה"ז בכל מין עסק שעוסק הן במלאכה הן במקח וממכר הן בצרכי גופו ועניניו מאחר שרואה שהכל מתנהג בטבע הנה הטבע הזה המוטבע בעולם יביא את האדם לידי שכחה שלא יזכור ויצייר בלבבו תמיד שכל עסקיו ועניניו נעשים בהשגחתו יתברך עלת העלות וסיבת הסיבות אלא יחשוב שהדברים נעשים בטבע וממילא יחשוב שכוחו ועוצם ידו עשה לו החיל הזה כי כן הוא משפט הטבע ומנהגו של עולם ולכך הוצרך הכתוב להזהיר האדם בזכירה מחמת כי הטבע המוטבע בעולם ודאי יביאנו לידי שכחה בדברים אלו :

ועל כן תיקנו חז"ל שאם אנשי כנה"ג ברכת הודאה בארבעה דברים שבהם עלול האדם יותר לתלות ענינים בטבע ומנהגו של עולם וישכח הנהגתו יתברך

המנהגת

שמנהגת אותו בהם והוא דארז"ל ארבעה צריכין להודות
שהם חולה יסורין ים מדבר וסימנם וכל החיי"ם
יודוך סלה מפני כי החולה על הרוב לא יקום
ממטתו מחליו אלא ע"י רופא וסמנים וכל רופא שמבין
ביותר וכל סמנים שהם הטובים ביותר יהיה מהם
תועלת יותר לחולה ויתרפא מחליו במהרה ובזה האדם
רואה בעיניו כי הטבע רפא אותו וכן החבוש על הרוב
לא יצא ממאסרו בלתי השתדלות שישתדלו בעדו הן
בממון הן בפיוסים והפצרת רעים ואוהבים והוא רואה
בעיניו שעזרתו באה מסבה אנושית וכן מדבר על הרוב
לא ילך יחידי אלא עם אנשים רבים ושומרים חזקים
ואולי שבהם היתה שמירתו ועל ידם בא לשלום למחוז
חפצו וכן היורד בים בורר לעצמו ספינה הטובה וקפטאן
מבין ומדקדק הרבה בזה והיינו כי חושב שע"כ יהי'
ניצול מנזקי הים ויגיע לשלום למחוז חפצו על כן בארבעה
דברים אלו שהאדם עלול יותר להיות שוכח השגחתו
יתברך מפני שתולה טובתו בטבע ומנהגו של עולם
לכך תיקנו בהם ברכת הודאה שיהיה מודה בפיו ומשבח
להשי"ת שבהשגחתו הוא נשמר וניצול בכל אלה ובזה
תשתרש אמונת ההשגחה בלב האדם בכל דבר ודבר
מקל וחומר :

א' קודם שיתברך ברכת הגומל יאמר פסוק אודה ה'
בכל לבב בסוד ישרים ועדה ואח"כ יברך בא"י
אמ"ה הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב והשומעים
אומרים האל שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה
והוא אומר אחריהם אמן כן יהי רצון :

ב' צריך לברך בפני עשרה ותרי מנייהו דתנו הלכתא
וטוב להזהר שיהיו י"ב עם המברך וגם בהדי
תרי רבנן הנז' ואם לא נזדמן לו תרי דתנו הלכתא
אפ"ה יברך ואין לבטל הברכה בשביל זה ונהגו לברך
אחר קריאת התורה בציבור שעל הרוב נמצא שם תרי
דתנו הלכתא ואם בירך בפחות מעשרה י"א שלא יצא
י"ח וי"א שיצא וטוב לחזור ולברך בפני עשרה בלי שם
ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבו והמברך בלחש
הוי"ל כאלו בירך שלא בפני עשרה וגם בזה צריך לחזור
בלי שם ומלכות בפני עשרה בהרמת קול ורק יהרהר
שם ומלכות בלבו :

ג' העשרה יושבין דכתיב ובמושב זקנים יהללוהו
והמברך עומד משום דברכה זו היא במקום
קרבן תודה והמקריב עומד ומקריב ולכן אין מברכין
ברכת הגומל בלילה אלא ביום ובדיעבד אם בירך בלילה
יצא י"ח ועיין ח"ס א"ח סי' כ"ח :

ד' קטן פחות מי"ג שנים כיון שהגיע לחנוך צריך לברך
ואע"ג דיש חולקים מ"מ במקום דליכא מנהג לברך
בשם ומלכות יברך ובמקום דליכא מנהג ידוע יברך
בלי שם ומלכות מפני סברת החולקים :

ה' הנשים חייבין בברכת הגומל ויברכו בעשרה כדי
לברך בשם ומלכות ואם קשה לה לברך בעשרה
מחמת הבושה תברך בלא שם ומלכות ואם אינה יודעת
ילמדו אותה בעלה או אחר כי ברכה קצרה היא :

ו' מי שחלה בעיניו ונתרפא היה בדין לברך אך
לא נהגו ומ"מ יברך בעשרה בלי שם ומלכות
אלא יהרהר שם ומלכות בלבו ועיין עקרי הד"ט אות
כ"ד ושאר אחרונים וטוב שיאמר קודם הברכה ג"פ הלו
ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל לך ה' הגדולה וכו'
והעושר והכבוד וכו' ואח"כ יברך ברכת הגומל בלי שם
ומלכות ועיין פתחי תשובה יו"ד סי' שכ"ח סק"א מה
שכתב בשם הרב פרי תבואה מה שקבל מרבותיו יע"ש :

ז' על מיחושין כגון מיחוש הראש וכיוצא שאינו חולי
הכולל כל הגוף אינו מברך ולא נקרא חולה כדי
לברך אא"כ נפל למטה שלשה ימים ואין צריך לזה ג' ימים
שלמים מעת לעת :

ח' מי שיש לו קדחת הבאה לעתים ידועים ומזיע
ועומד אחר הזיעה על רגליו כבריא וחוזר חלילה
ה"ז לא יברך בזיעה שבין קדחת לקדחת אלא ימתין עד
שיכלה לגמרי שהחום ההוא לא יבא ויגרשהו וילך וצריך
להמתין עד שיעברו עליו שלשה עונות כנז' בהש"ל
והאחרונים :

ט' כל מין חבוש חייב לברך ביציאתו הן חבוש על
עסקי נפשות הן על עסקי ממון ואפילו היה
חבוש על פרעון המס וכן אפילו חבוש בעבור ממון
שהוא יש לאל ידו לפרוע ורק מורד באלמות או חושב
שמא בעבור חבישתו יתפשרו עמו כל אלה בכלל חבוש
הן ולא פלוג בהו רבנן ועיין ברכי יוסף בשם רבינו מהרי"ז
ז' מינאם ז"ל וסיים שכן המנהג דכל מין חבוש ביציאתו
מברך :

י"ד דוקא על הנך ארבעה שהם חולה חבוש ים
מדבר תיקנו לברך ברכת הגומל בשם ומלכות
אבל אם נפל עליו כותל או נפל מן הסולם וכיוצא בשאר
סכנות אם ניצול יברך ברכת הגומל בלי שם ומלכות
מיהו יברך בעשרה וטוב שגם בזה יעשה כאשר כתבתי
לעיל באות ו"ו שיאמר קודם הברכה ג"פ ויברך דוד
וכו' לך וכו' והעושר וכו' :

י"א מי שנעשה לו נס באיזה מקום דבר שהוא יוצא
ממנהג העולם ותולדתו כגון שנפל עליו
כותל או תקרה או אבן גדולה וכיוצא בזה שבדרך
הטבע דאוי שימות וניצל מן המיתה ה"ז מברך בכל עת
שיגיע לאותו מקום בא"י אמ"ה שעשה לי נס במקום
הזה וכל יוצאי יריכו ג"כ מברכים בשם ומלכות שעשה
נס לאבינו במקום הזה בד"א כשיש בין ראיה לראיה
שלשים יום חוץ מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו אבל
דאהו תוך שלשים יום לא יברך ואם נעשו לו נסים
הרבה אז בהגיע אל אחד מהמקומות שנעשה לו הנס
שם צריך להזכיר כל נסים של שאר מקומות ויכלול הכל
בברכה אחת ודוקא הוא חייב בכך אבל יוצאי יריכו אין
צריכין להזכיר שאר המקומות ;

י"ב אם באו עליו גנבים וניצול או שנפל אבן
או ברזל סמוך לו אע"פ שהיה בסכנת מות
אם היה נופל עליו אינו מברך שעשה לי נס דאין דבר
זה יוצא ממנהג העולם ותולדותיו מיהו אם בא עליו כדור
מקנה רובה אך לא נכנס בבטנו ובשאר מקומות החלל
אלא בא ברגלו או בידו וכן אם אחד תחב לו סכין
בגופו ולא נכנס הסכין במקום החלל אלא בבשרו כיון
שהגיע הדבר בגופו ה"ז ספק אם יברך בשם ומלכות
לכן טוב שגם בזה יעשה כמ"ש באות ו"ו לקרא תחלה
ג"פ הנז"ל ואח"כ יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות
בלבו :

י"ג הרואה חכמי ישראל מברך ברוך שחלק מחכמתו
ליראיו בלי שם ומלכות וכן אם ראה את חבירו
אחר י"ב חודש מברך מחיה המתים בלי שם ומלכות
ומיהו לא ראינו ולא שמענו לברך על חבירו ברכה זו
אפילו בלי שם ומלכות ויתכן משום דאיכא דעתייהו
דאינשי דמברכי עלייהו בכך על כן יהרהר ברכה זו כולה
בלבו כדי לקיים דברי חכמים :

י"ד הרואה את חבירו המכירו כבר ועברו עליו
שלשים יום שלא ראהו ועתה הוא שמח בראייתו
יברך שהחיינו אבל אם אין מכירו כבר בראיית פניו
אע"פ שמכירו ע"י מכתבים לא יברך ואע"ג דמן הדין צריך
לברך בשם ומלכות כיון דלא נהגו העולם בזה ויש ג"כ
סמך קצת למנהג לכך יברך בלי שם ומלכות ויהרהר
שם

שם ומלכות בלבו :

ט"ו הרואה קברי ישראל מברך בשם ומלכות הברכה הכתובה במחזור אך פה עירנו בגדא"ד יע"א לא נהגו לברך אפילו בלי שם ומלכות כי בערב ר"ה הולכים כל הקהל לבית הקברות ואין מברכין כלל ורק בחידוש מת ב"מ אחד מברך הברכה ההיא בשם ומלכות בהרמת קול והקהל המלוים את המת עונין אמן וצריך להודיעם שיתכונו שומע ומשמיע לצאת י"ח וגם כשיוצאים בערב ר"ה ובשאר מתים יזהרו לברך לפחות בלי שם ומלכות ומה שלא היו נוהגין מקודם לברך אפילו בלי שם ומלכות אין זו הוכחה למנהג די"ל הואיל ולא שגורה בפומייהו לכך אין מברכין וקודם כמה שנים הדפסתי פה עירנו תפלת בית עלמין מתוקנת היטב והדפסתי בה ברכה זו בלי שם ומלכות כדי לברך :

ט"ז על הברקים מברך ברוך עושה מעשה בראשית ועל הרעמים מברך ברוך שכוחו וגבורתו מלא עולם ומן הדין צריך לברך בשם ומלכות אך פה עירנו נהגו לברך שתי ברכות אלו בלי שם ומלכות וכתב לי ידידינו הרה"ג מהר"א מני נר"ו דגם בעה"ק תוב"ב נהגו לברך בלי שם ומלכות וכתב שעמד על מנהג זה הרב פתח הדביר ח"ב סי' רכ"ז וספר זה אינו מצוי אצלינו :

י"ז הרואה הקשת אומר בא"י אמ"ה זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו ואסור להסתכל בו ולפ"ד הגאון מהר"י ז"ל בי"ד דיש תרי גווני קשת א"כ צריך לברך בלי שם ומלכות דאין אתנו יודע מיהו אין דבריו הנז' האמורים בדרך דרש כדאי לעקור מנהג ישראל לברך בשם ומלכות ובפרט כי כל גדולי הפוסקים סתמו מלייהו בזה מיהו הרוצה להחסד לברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו אין מזניחין אותו :

י"ח יזהר האדם בתפלת הדרך ודאי שיסמכנה לאיזה ברכה כגון שיאכל או ישתה ויברך ברכה אחרונה ויסמוך תפלת הדרך אליה או יסמוך אותה לברכת אשר יצר אם נזדמן לו זה ואם אפשר לאומרה בעמידה הנה מה טוב ואם לא אפשר יאמר בהליכה ואין מתפללין אותה אא"כ יש לו לילך עכ"פ פרסה ואם הלך כמה פרסאות ושכח לאומרה אם נשאר לו מהלך פרסה יאמר אותה ואין אומרים אותה אלא פעם אחת ביום ויזהר כל היוצא לדרך מעיר אחת שיעשה סדר לויה הכתוב בסידור בקבוץ הבירים וכשיפרד מהם יאמר הלכה זו יחיד ורבים הלכה כרבים ויכוין ר"ת שם יוה"ך המסוגל לשמירת הדרך שרמוז זה בס"ת כי מלאכה יצוה לך :

ודע כי מצאתי בכ"מ כתוב בקשה ושבח לאל מיוסדת על שם הקדוש הנז' שיאמר הנוסח בעת נסעו . יתברך וישתבח המציל כל . יתפאר ויתרומם הבורא כל . יתנשא ויתהדר היוצר כל . יתעלה ויתהלל העושה כל . יחיד ומיוחד הראינו כבודיך . יוצר ובורא הקם כסאך . יסד ובנה היכל כבודיך . יהיד ומיוחד המהולל כבודו . יוצר ובורא המתעלה כסאו . יגדיל וירבה התחזקות כוחינו . יאמלינו ויאבדו האויבים כולם . יעזרנו ויכרתו השונאים כולם . ישמרנו ויתבטלו המשטינים כולם . יחזקנו ויתבטלו המקטרגים כולם . יאמץ ויחזק אל כונתינו . ישגב ויכונן אל כונתינו . יברך ויטיב אל כונתינו . יהדר ויצליח אל כונתינו . יאיר ויצליח הדרך כולו . יתכונן ויתיישר הדרך כרצונינו . לטובה ולברכה לחיים טובים ולשלום אכי"ר :

י"ט הרואה חמה בתקופתה והוא מן כ"ח שנה לכ"ח שנה והתקופה בתחלת ליל ד' וכשרואה אותה ביום בבוקר מברך בא"י אמ"ה עושה מעשה בראשית מפני שאז היא עומדת בנקודה שהיתה עומדת בתחלת התלותה ברקיע במעשה בראשית וזמן הברכה בשם ומלכות הוא עד שלשה שעות זמניות ואם עברו ג' שעות זמניות יברך בלי שם ומלכות עד חצות היום וכמ"ש הגאון ח"ס ז"ל א"ח סי' כ"ו ואע"ג דיש דס"ל לברך בשם ומלכות עד חצי היום הא קי"ל סב"ל ויזהר לברך במקום שרואה גלגל החמה ולא סגי ברואה אור זריחתה בלבד וכמ"ש מהב"ר רכ"ט סק"ד :

ברכה זו מצוה לברך אותה בקיבוץ עם משום ברוב עם הדרת מלך וכמ"ש האחרונים ז"ל ואם היה ענן לא יברך עד שיעבור הענן ואם לא עבר הענן מעליה יברך בלי שם ומלכות ואע"ג דאיכא רבים דס"ל דיברך בשם ומלכות סב"ל ועיין ח"ס שם ובנו הגאון כ"ס א"ח סי' ל"ד והנשים נסתפק בהם הגאון ח"ס אם יברכו או לאו ועיין להגאון בנו כ"ס שם ולכך יבואו הנשים ויעמדו אצל האנשים וכשיברך החזן לבדו בקו"ר יכוין להוציאם י"ח והנשים יכונו ג"כ לצאת י"ח בשמיעתם הברכה וכן יכוין החזן על הסומין והם ג"כ יתכונו לצאת והא דאין מברכים שהחיינו על מצוה זו עשה הגאון כ"ס טעם לזה :

קודם הברכה יעמדו הקהל והחזן במקום אחד על הגג ותחלה יאמרו מזמור השמים מספרים כבוד אל כולו בניגון כמו הניגון שאומרים פה עירנו קודם ברכת הלבנה ואח"כ מזמור הללו את ה' מן השמים ואח"כ פסוקים אלו כי שמש ומגן ה' אלהים חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים : ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים : הודינו לך אלהים הודינו וקרוב שמך ספרו נפלאותיך : וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה : ואוהביו כצאת השמש בגבורתו : וכן הוא אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו :

ואח"כ יאמרו פרשת יום רביעי ויאמר אלהים יהי מאורות ברקיע השמים וכו' עד ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי ואח"כ יאמרו :

ליקבה"ו וכו' הנה אנחנו באים להודות לה' על מעשה בראשית אשר עשה ולברך בשמו הברכה אשר תקנו חכמים זכרונם לברכה ביום זה על החמה בתקופתה שעומדת ברקיע בתחלת המחזור כ"ח שנה שלה כמו התחלת עמידתה ביום רביעי בששת ימי בראשית כדי לעשות נחת רוח ליוצרינו ולעשות רצון בוראינו לתקן שורש מצות הברכה הזאת במקום עליון ויעלה לפניך כאלו כוונו במצוה הזאת כל הכונות הראויות לכוין ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו' ואח"כ יאמרו כל הקהל הברכה בקול אחד בשמחה וששון והחזן יאמר אחריהם הברכה לבדו לעצמו וירים קולו ויכוין להוציא י"ח לסומין ולנשים השומעין קולו :

אח"כ יאמרו מזמור הודו לה' כי טוב כל"ח כולו עד הודו לאל השמים בניגון יפה ואח"כ אל אדון על כל המעשים ברוך ומבורך וכו' עד וחיות הקודש אח"כ עלינו לשבח לאדון הכל וכו' עד יהיה ה' אחד ושמו אחד ואח"כ פיוט אדון עולם אשר מלך וכו' :

ואח"כ יאמרו בקשה זו יהר"מ ה' או"א כמו שהחייתנו וקיימתנו והגעתנו לזמן הזה לברך בו ברכת החמה לשמך כן תחיינו ותקיימינו ותזכינו בתקופת החמה אשר תהיינה בשנים הבאים עלינו לחיים טובים ולשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתיך ותזכינו לראות פני משיחך ויתקיים בימינו מקרא שכתוב והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא

יפה ויהי נועם וכו' יהיו לרצון וכו' ואח"כ רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל וכו' ואח"כ קדיש על ישראל:

ואנכי הצעיר המחבר אזכיר חסדי השי"ת אשר זכני בחסדו בשנה זו שנת התרנ"ז ביום חמשה לחודש ניסן ברביעי בשבת קודש בקיבוץ קהל רב שעלינו על הגג של בית הכנסת הגדולה ועשינו בעזה"י כאשר כתבנו למעלה וגם נשים רבים נקבצו שם וברכתי אני בקו"ר ועשיתי כונה להוציאם י"ח לנשים ולסומין כאשר ביארנו לעיל בס"ד ואחר כל הסדר הנז' אמרו הקהל קדיש על ישראל ועמדתי ודרשתי בעזה"י בענין המצוה דבר בעתו מה טוב השי"ת יזכינו ברחמיו וחסדיו לברך ברכת החמה בירושלים תוב"ב אשר תזדמן בשנת הפר"ה ליצירה בחודש ניסן שבו תפר"ה ותרבה הישועה והברכה והטובה לנו ולכל ישראל ולארץ הקדושה יראו עינינו וישמח לבנו בביאת הגואל מביא לדקינו במהרה בימינו אכי"ר:

פרשת ראה

שבעת ימים תחג לה' אלהיך במקום אשר יבחר ה' כי יברכך ה' אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח הנה הגהו רואין נחית קרא להזהיר אותנו במועדים במצות השמחה בפרטות מפני שיש בני אדם אשר ימי המועדים יהיו להם לעצבון הן מחמת ביטולם ממלאכתם ועסקיהם שבעת ימים שלמים רצופים והן מחמת רבוי ההוצאה שיהיה להם עתה יותר משאר הימים ולכך הוצרך הכתוב להיות מצוה על השמחה בימים אלו בפרטות ואמר אע"ג דודאי שבעת ימים תחג לה' אלהיך במקום אשר יבחר ה' שתקיים מצות החג כהלכתו הן בביטול עסק ומלאכה הן בהוצאה של אכילה ושתיה ומלבוש יען כי יברכך ה' אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשי ידיך ולכן בע"כ תשמור את החג ותקיים אותו כהלכתו הנה אנכי מצוך בתהי' אך שמח שלא ימשוך היצר את לבבך לעצבון ברואתך בטל מעסק תבואתך ומעשה ידיך ולא עוד שאתה מרבה בהוצאות כי באמת יברכך ה' בכל זה ואין אתה מפסיד כלום לא מחמת הבטלה ולא מחמת רבוי ההוצאה:

והנה מן המצוה הזאת שהוצרך הכתוב לצוות אותנו בשמחה בפרטות מזה נדע כמה חביבה השמחה לפני הקב"ה וכמה חייב האדם להזהר בה ואל יאמר האדם מאחר שקיימתי מצות ה' בתקונה מה מגיע למצוה יתרון מן השמחה וגרעון מן המעצבה הנה דע שבאמת השמחה היא מצוה בפ"ע ובהעדר השמחה יש חסרון גדול למצוה וכ"ש שיגיע לה נזק גדול מן העצבון דלכך נחית קרא כאן לצוות בפרטות על השמחה לעשות אותה מצוה בפ"ע כדי שיהיה האדם מקבל עליה שכר בלם בפ"ע ועל כן תקנו אנשי כנה"ג ברכות פרטיות על השמחה וכאשר נבאר בעזה"י:

א' אמרו חכמים ז"ל קנה או עשה מלבושים חדשים מברך שהחיינו מפני שהוא שמח בהם ולכך מברך להשי"ת על אשר זכהו לשמחה זו והגם כי מסורת הדין הוא לברך בעת הקניה או העשיה נהגו העולם לברך בעת שלובשם אך יש אומרים שאם קנה או עשה איזה מלבוש חדש אז כשלובשו מברך ברכת מלביש ערומים ובאזור כשאוזר בו מברך אוזר ישראל בגבורה והכובע כשמשימו בראשו מברך עוטר ישראל בתפארה ויש חולקין וס"ל דאין לברך ברכות אלו ומשום ספק ברכות לא נהגו העולם לברכם ומ"מ טוב ללבשם פעם הראשון בשחרית ויכוין לפטרם בברכות השחר שיברך קודם שילבשם ויכוין עליהם וילבשם תיכף אחר ברכות השחר בלא הסח הדעת והפסק ובזה יצא י"ח לכ"ע ואם הוא מוכרח ללבשם ערבית יברך עליהם ברכות הנז' בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו:

ב' אפילו אם קנה בגד שכבר לבש אותו אדם אחר כל שהוא שמח בו יברך שהחיינו וכן ה"ה אם נתנו לו בגד במתנה אע"פ שאינו חדש יברך עליו מאחר שמח בו:

ג' על הנעלים ומכנסיים ומנעל והפנאלות לא יברך אע"פ ששמח בהם אבל אלי בגד שקורין בערבי יל"ק או מה שקורין לדריי אם הם חשובין ושמח בהם יברך:

ד' אם הוא עשיר ועשה בגד חדש שאינו חשוב אצלו ואינו שמח בו לא יברך אע"פ דזה הבגד אם היה אצל עניים היה חשוב אצלם ושמחים בו זה הכלל כל ששמח מברך אבל אינו שמח לא יברך וכל אדם קים ליה בנפשיה איך הוא:

ה' קנה כלים חדשים ששמח בהם מברך בשעה שמשתמש בהם אך לא נהגו העולם בזה ועיין מג"א סוף סי' רכ"ג הטעם והואיל ונהגו אע"פ שהטעם קלוש לא יברך כי ברכת שהחיינו תלויה במנהג ועכ"ז ירא שמים ישתמש בהם תחלה בליל יו"ט ויביאם לפניו בעת שאומר שהחיינו בקידוש ויכוין לפוטרם או ישתמש בהם בעת שיש לו פרי חדש לברך שהחיינו ויכוין גם עליהם ואם לא אפשר לו בהכי שרוצה להשתמש בהם תיכף אז יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו:

ו' בנה בית חדש או קנה בית בנוי מאחרים מברך שהחיינו ועתה נהגו שאין מברכים שהחיינו על הבית אלא עושים לו חינוך בסעודה להודות לה' על הטובה הקיימת הזאת ויש סמך לסעודה מדברי רז"ל במדרש ולכך נקראת סעודה של מצוה ונהגו שילבוש בעה"ב בגד חדש בתוך אותה סעודה ויברך עליו שהחיינו ויכוין על הבית:

ז' לאו דוקא בנה בית שלם דהיינו החצר וכל הדריו ועליותיו אלא אפילו בנה בחצר שהיה לו מכבר חדרים ועליות מחודשים שהוא שמח בהם יעשה כן לקנות בגד חדש לברך שהחיינו ויכוין על בנין החדש אך אין צריך לעשות חנוך בסעודה:

ח' אע"פ שאמרו חז"ל ילדה אשתו זכר מברך הטוב והמטיב לא נהגו העולם לברך ברכה זו ורק נהגו שהאב יברך שהחיינו בשעת המילה ואם לא נמצא האב ומלו אותו הקרובים אין מברכים מיהו י"א כשיבא אבי הבן אח"כ יברך שהחיינו כשרואה התינוק דאז שמח בראייתו ויש חולקין בזה לכן במקום שנהגו לברך יברכו ובמקום שאין מנהג ידוע וברור בזה לא יברכו משום דקי"ל סב"ל אלא ישתדל לברך על בגד חדש או פרי חדש בעת שרואה התינוק ויכוין עליו ג"כ ובעת שדרשתי דבר זה בציבור נמצא שם מורי הרב ז"ל והעיד על עט"ר הרה"ג מו"ר זקיני רבינו משה חיים זלה"ה שהורה לאבי הבן אחד שהיה בעיר אחרת בשעת המילה ובא אח"כ וא"ל שיברך שהחיינו כמ"ש נרך לחם והלכות קטנות ודעמייהו ומעדות זו אנחנו למידין דמנהג עירנו מזמן קדמון לברך דעל כן הורה הרב מו"ז זלה"ה לאותו האיש לברך אע"ג דידע שיש בד"ז פלוגתא:

ט' כשיגיע לששים או לשבעים נכון ללבוש בגד חדש או

או יקח פרי חדש ויברך עליו שהחיינו ויכוין גם על שנותיו ויש עושים סעודה כפי ענינו לשבעים והמנהג פה עירנו יע"א המביא ספר תורה חדש לבית הכנסת בשבת או ביו"ט עושה סעודה בלילה לאוהבים וריעים ובאמצע הסעודה ילבש בגד חדש ויברך שהחיינו ויעשה כונה על הס"ת ובעמוד השחר מוליכין הס"ת לבית הכנסת בקיבוץ קהל רב ופזמונים ושמחה גדולה וכל המרבה ה"ז משובח :

י' על פרי המתחדש משנה לשנה ויש זמן קבוע לגידולו יברך שהחיינו אבל פירות שאין בהם היכר בין ישנים לחדשים כגון אגוזים ושקדים שקורין בערבי גו"ז ולו"ז ובנד"ק ופסת"ק אע"פ שהם מתחדשים משנה לשנה ויודע באלו שמברך עליהם שהם חדשים של שנה ההיא אפ"ה לא יברך שהחיינו מאחר שאין בגופם היכר בין חדשים לישנים :

י"א על פרי שקורין נומ"י ופרי שקורין פרטקא"ל בדין הוא שצריך לברך שהחיינו שהם מתחדשים משנה לשנה וגם ניכרים בגופן בין חדשים לישנים אך נהגו פה עירנו דאין מברכים עליהם שהחיינו ושמעתי שגם בארץ ישראל תובב"א לא נהגו לברך וברכת שהחיינו תלויה במנהג מיהו על אתרוג העיד הרב פרי האדמה שנוהגים לברך עליו שהחיינו בעה"ק ירושלים תובב"א שאוכלים אותו בליל שני של ר"ה במקום פרי חדש ופה עירנו יע"א האתרוג הוא מתוק אך אינו מצוי הרבה כי אם מעט ומנהגינו בביתינו שנאכל אתרוג קודם יו"ט של חג הסוכות ונברך עליו שהחיינו אבל קהל עדתנו אינו מצוי אצלם לאכלו קודם סוכות ורק אוכלים אותו בט"ו בשבט שמביאים למכור וגם אותם הקונים אתרוג לנענוע מצניעין אותו עד ט"ו בשבט ואוכלים אותו ואלו אין צריכים לברך שהחיינו מפני שכבר ברכו שהחיינו ביו"ט ראשון של סוכות בנטילת הלולב ובזה נפטר האתרוג גם מברכת שהחיינו של אכילה וכמ"ש האחרונים ז"ל וכן העליתי בסה"ק מקבציאל :

י"ב על לפת שקורין בערבי שלג"ם וכן על פרי אדמה שקורין בערבי לאהאנ"ה וכן החסא שקורין בערבי כ"ס מברכין שהחיינו שהם מתחדשים משנה לשנה וקשואין ארוכין שקורין בערבי תערוז"י מברכין שהחיינו ואין לומר שהם נכללים בכלל קשואין קצרים שקורין כייא"ר כי חלוקין הם בשם ובמראה ובטעם אך ירקות שהם כרתי וכרפס וגם מה שקורין בערבי מעדנו"ס אין מברכין מפני שהם גדלים כל השנה ואין זמן קבוע לחידושם :

י"ג פה עירנו יש כמה מיני תמרים ויש שנים שהם חלוקים זמ"ז במראה ובטעם ובשם והם מין שקורין כסתאוו"י ומין שקורין בגב"ן שהם שחורים ועכ"ז אם בירך על מין שקורין כסתאוו"י לא יברך שהחיינו על מין שקורין בגב"ן מפני דאע"פ שיש להם שם מיוחד כל אחד לעצמו מ"מ דרך כלל כולם נקראים בשם התמרים אמנם ירא שמים יביא לפניו בעת ברכת שהחיינו שלשה מינים מה שקורין כסתאוו"י ומה שקורין בגב"ן ומה שקורין זיד"י ויברך שהחיינו לפטור את כולם וכן אנחנו נוהגים בביתינו מימי אבותינו ואבות אבותינו ויש פה עירינו תותים מתוקים יוצאין בחדש אייר ואחר חודש יוצא תותים אחרים שיש בהם טעם חמיצות וקורין אותם בערבי תותים דמשק והמנהג לברך שהחיינו על זה וזה :

י"ד האוכל פרי שלא נגמר בישולו דאינו מברך עליו שהחיינו הנה אם חזר ואכלו אחר שנגמר בישולו י"א יברך שהחיינו וי"א דאינו מברך ואם נזדמן לאדם דבר כזה יביא פרי חדש אחר ויברך עליו ויפטור גם לזה או ישמע ברכת שהחיינו מאדם אחר ויתכוונו שניהם ולכן יש להזהיר פה עירנו בד"ז בתמרים שאוכלים אותם קודם גמר בישולם וקורין אותם בערבי גוז"י או כלא"ל עו"ש וכן צריך להזהר בתפוחים ברם מה שנהגו לבשל עם תבשיל בשר תפוחים קודם גמר בישולם אין לחוש לברכת שהחיינו מפני דאלו התפוחים שמניחים אותם בתבשיל משתנה טעמן הרבה וגם משתנית קצת צורתם ולכן המנהג פשוט פה עירנו לברך שהחיינו כשאוכלם היים קודם גמר בישולם :

ט"ו אכל ושכח ולא בירך שהחיינו י"א יברך על מה שיאכל אח"כ וי"א דאין לברך מאחר שכבר אכל וסב"ל ולא יברך אלא ישמע ברכת שהחיינו מאחרים או יפטור זה בפרי חדש אחר ואם לא מצי למעבד הכי יברך בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבבו :

ט"ז כתוב בירושלמי סוף פרק עשרה יוחסין רבי חזקיה בשם רב עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עיניו ולא אכל רבי אלעזר חשש להיות משמתא ומצמצם ליה פריטין ואכיל מכל מלה חדא בשתא ע"ש על כן אפילו עני שבישראל ישתדל לקנות מכל פרי חדש לאכול ממנו הוא ואנשי ביתו ולברך שהחיינו להודות לה' :

י"ז הזכר יתחייב במצות בן י"ג שנה ויום אחד על כן ביום הראשון של שנת י"ד יתפוס האב את בנו בידו ויאמר ברוך שפטרני מענשו של זה ויהרהר שם ומלכות בלבבו וישתדל לעשות סעודה לאוהבים וריעים ויזמין בה תלמידי חכמים וירבה בסעודה ושמחה כיד ה' הטובה עליו שמסעודה זו יהיה סניגוריא גדולה על ישראל שיאמרו מליצי יושר לפני הקב"ה רבש"ע ראה בניך כמה הם שמחים על אשר נכנסים בעול מצותיך וסעודה זו נקראת סעודת מצוה והברכה הנז' בלי שם ומלכות ויאמר האב אותה בתוך הסעודה והיושבים יברכו את הבן שיזכה בתורה ויראת שמים וקיום המצות והגדולים שבקרואים יניחו ידיהם על ראשו ויברכו אותו בברכת כהנים ואם יודע הבן לדרוש בד"ת ידרוש דבר בעתו מה טוב ואם לאו ידרוש האב ואם לאו ידרוש ת"ח אחד מן הקרואים וטוב דהבן ילבש בגד חדש ויברך שהחיינו ויכוין גם על הכנסתו אותו היום בעול מצות ואם אין לאל ידו יברך על פרי חדש וגם הבת ביום שתכנס בחיוב מצות אע"פ שלא נהגו לעשות לה סעודה עכ"ז תהיה שמחת אותו היום ותלבוש בגדי שבת ואם יש לאל ידה תלבש בגד חדש ותברך שהחיינו ותכוין גם על כניסתה בעול מצות ויש נוהגין לעשות בכל שנה ושנה את יום הלידה ליו"ט וסימן יפה הוא וכן נוהגים בביתינו :

ושמעתי שיש מקומות נוהגים לעשות בכל שנה סעודה ביום שנכנס בו האדם בבריתו של אברהם אבינו ומנהג יפה הוא וערב לי מאד אך לא נהגנו בזה בביתנו ורק אנא עבדא נהגתי לומר בכל שנה ושנה ביום שנכנסתי בבריתו של אברהם אבינו בקשה זו רבש"ע גלוי וידוע לפניך כי בהיום הזה שהוא יום כך לחדש פ' שהוא היה יום שמיני ללידתי נכנסתי בבריתו של אברהם אבינו עליו השלום בשנה הראשונה שנולדתי בה וקיים בי עבדך אבי מצות מילה ופריעה כאשר צוית אותנו בתורתך הקדושה ונתגלה הכלי השלישי של היסוד האמיתי הנקרא קודש קדשים ויצא אורו ונתבטלה אחיזת החיצונים ונתחברו שמונה ושבעים אורות החסדים עם שמנה ושבעים אורות הגבורות ונתמתקו אורות הגבורות באורות החסדים :

אנא ה' למען שמך הגדול ולמען רחמיך וחסדך תעזרני ותסייעני לשמור אות ברית קודש אשר

חהמות

חתמת בבשרנו ותצילני מכל חטא ומכל הרהורים רעים ומחשבות פגומות ותצילני מכל פגם הברית הן במחשבה הן בדבור הן במעשה הן בחוש הראות הן בחוש השמיעה הן בשאר חושים ובכולם אהיה טהור בקדושת הברית בלי שום פגם והרהור רע כלל ותזכני שאתגבר על יצה״ר ותהיה מחשבתי קשורה ודבוקה בקדושתך תמיד כי ברחמך הרבים בחרת בנו מכל האומות ורוממתנו מכל הלשונות והבדלת אותנו מכל טומאותיהם ותועבותיהם ככתוב בתורתך ואבדיל אתכם מכל העמים להיות לי נודה לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועל בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חוקי רצונך שהודעתנו ועל חיים ומזון שאתה זן ומפרנס אותנו אנא ה' לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי ותמשוך עלי מחשבות קדושות וטהורות זכות וכוונות ויהיה לי לב שמח בעבודתך תמיד ותעזרני על דבר כבוד שמך מעתה ועד עולם אכי״ר:

פרשת שופטים

כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום נ״ל בס״ד דהאדם נקרא עיר קטנה ואנשים בה מעט וכמ״ש בקהלת והדבר ידוע שהיצה״ר יתגרה וילחם באדם באיסור עריות יותר מכל איסורים ואפילו חכם וצדיק שעוסק בתורה ימים ולילות אינו יכול להכניע היצה״ר אלא עד שישא אשה פוק חזי מ״ש בגמרא כבבא רב המנונא לפני רב הונא וראה דלא פריס סודרא. ושאלו מ״ט וא״ל משום דלא נסיבנא ואהדרנהו רב הונא לאפיה מיניה וא״ל חזי דלא חזית לאפאי עד דנסבת ואמרו בגמרא משום דסבר רב הונא כל מי שלא נשא אשה יהיה בהרהורי עבירה כל ימיו ולכן הרוצה להלחם ביצרו אינו יכול לו עד שישא אשה וז״ש כי תקרב אל עיר הוא הגוף שלך שנקרא בשם עיר להלחם עם היצה״ר עליה ר״ל בשבילה שלא יחרבנה היצה״ר אז תחלת הכל צריך שתקרא אליה לשלום היא מצות הנישואין שיהיה לה עזר במצוה זו יותר מכל המצות דידוע מ״ש רז״ל כל השרוי בלא אשה שרוי בלא שלום שנאמר וידעת כי שלום אהלך וכו' וכנז' בגמרא דיבמות דף ס״ב ובזה פרשתי בס״ד אין שלום בעצמי מפני חטאתי לשון חסרון כי איש בלא אשה הוא פלג גופא נמצא חסר חצי גוף:

א' כל הקודם לישא אשה תיכף ומיד אחר שנעשה בר מצוה הי״ז משובח דאמרו בגמרא אר״ח האי דעדיפנא מחבראי משום דנסיבנא בשיתסר ואי נסיבנא בארביסר הוה אמינא גירא בעינא דשטנא על כן כל אדם יהיה בדבר זה זריז ונשכר אך קודם ארביסר שלא בא לשנים דגדלות לאו יאות לישא אשה ואם יש לו איזה סיבה הכרחית להקדים בזה עיין למהריט״א ז״ל בשמחת יו״ט כילד יתנהג בענין הכתובה:

ב' כמו דמברכין ברכת הנהנין על כל דבר הנאה קודם שנהנה כן מברכין על הנאה של האשה קודם אירוסין לכך תקנו חז״ל ברכת אירוסין ומשורת הדין אם מקדשה ע״י עצמו הוא יברך ואם ע״י שליח יברך השליח במקומו אך נהגו בכ״מ שאין החתן מברך אלא מסדר הקידושין הוא מברך כדי שלא יתבייש מי שאינו יודע לברך נמצא הברכה דמברך האחר הוא כדי להוציא את החתן ידי חובה דעליו מוטלת הברכה לכן יזהר המברך לכוין להוציא החתן י״ח וגם החתן יתן דעתו היטב על הברכה ויתכוין לצאת י״ח וטוב להזהיר גם להכלה שתכוין דעתה ותשמע הברכה ויתכוין המברך גם עליה ועיין בית שמואל סי' ל״ד סעק״ב ונודע ביהודה מ״ב באה״ע סי' א' ועוד אחרונים מ״ש בזה ולדעת הרמב״ם אם לא כיון המברך להוציא י״ח ולא כיון החתן לצאת י״ח הוי ברכה לבטלה ואע״ג דהרב באר שבע ז״ל דף ק״א כתב טעם אחר משום דהוי ברכת שבח והודאה על קדושתן של ישראל ע״ש ועיין בכנה״ג ולפי האי טעמא אם לא כיון החתן לית לן בה מ״מ צריך לחוש לדעת הפוסקים דכתבו טעם הראשון ומה גם דלדעת אבי התעודה הרמב״ם ז״ל מוכרח לכוין:

ג' נהגו להסדיר ברכת אירוסין על היין כיון שהיא ברכה של שמחה ומברך על היין תחלה בפה״ג ואח״כ מברך ברכת אירוסין ואם לא נמצא יין יברך ברכת אירוסין בלבד בלא יין וחותם בברכת אירוסין המקדש עמו ישראל ע״י חופה בקידושין וזהו נוסח האמיתי המתיישב יותר מנוסח אחר שאומרים ע״י חופה וקדושין והוא המוסכם בשה״ע שקבלנו הוראותיו מיהו אם יש מקום שיש להם מנהג ידוע שאומרים ע״י חופה וקדושין אין לבטל מנהגם דיש להם על מה שיסמוכו:

ד' מה שאומרים בברכה זו והתיר לנו את הנשואות לנו אע״ג דמרן ז״ל לא כתב כן בשה״ע מ״מ לשון זה הוא מדוקדק וברור יותר וכמ״ש הגאון ב״ח ז״ל בשם אינו אומר הנשואות לנו אלא אומר בסתם משמע שהתיר הנשואות לאחרים ע״י חופה וקדושין לכך עדיף טפי לומר הנשואות לנו וכן אנחנו נוהגים פה עירנו ועיין אחרונים ומ״ש ואסר לנו את הארוסות הכונה ר״ל אפילו הארוסות שנתארסו אסורות הם לארוסיהם מדרבנן עד שיכנסו לחופה:

ה' אחר הברכה וטעימת הכוס יראה החתן כסף הקדושין לעדים כדי שידעו שהוא שוה פרוטה ויתנו העדים את עיניהם לראות נתינת כסף הקדושין ליד הכלה דעל ידי ראייתם בזה תהיה מקודשת וצריך להזהיר את הכלה שתראה פני החתן המקדש אותה ותשים לבה בעת נתינת הכסף לידה ותקבלנו לשם קדושין כי יש כלות שהם ביישנים הרבה ובשעת הקדושים כמעט קרובים הם להתעלף ואין הכלה שמה לבה על מה שאומר לה החתן בשעת הקדושין ועל מסירת הכסף לידה לכך צריך להזהירם בזה:

וא״ן יאמר תחלה הרי את מקודשת לי בזה כדת משה וישראל ואח״כ יתן לה כסף הקדושין אבל לא יתן לה כסף הקידושין ואח״כ יאמר דברים הנז' משום דהוי כמקדש במלוה ומ״ש כדת משה וישראל הכונה הוא משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש דהיינו על דעת שהכהינו חז״ל בישראל הוא מקדשה שיהיו הקדושין קיימין לפי דברי חז״ל ויהיו בטלים לפי דברי חז״ל ע״י גיטין שהסדירו חז״ל:

ז' יתן כסף הקדושין בימין דידיה לימין שלה ונהגו פה עירנו בגדאד יע״א כשמקדש בכסף או זהב שכורכין יד הכלה במטפחת משי ומקבלת כסף הקדושין בידה בהיותה כרוכה וטעם מנהג זה הוא לסימן טוב שתקבל כסף קדושיה ביקרא ע״ד שאמרו בטעם המפה על השלחן בשבת כשמסדרין עליו פת לחם משנה וכדי שלא תהיה נראית כעניה המקבלת צדקה בידה ועיין כרם שלמה אשכנזי בחלק אה״ע בשו״ת שבסוף הספר סי' פ״ו מה שהקפיד בזה לכתחלה משום חציצה ובשה״ק מקבציאל כתבתי בענין זה:

ח' יש נוהגין לקדש בשלש מטבעות של זהב וכסף ונחשת

ונחשת ונראה מצוה מן המובחר לקדש בטבעת כסף ויש רמז נכון בטבעת כמ"ש בסה"ק מקבציאל ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פרשת כי תצא דע"י הקדושין שהאדם מקדש לאשתו נמשך אליה חד רוחא מכח רוחו של בעל והוא בבחי' אור מקיף מן רוחא דיליה אח"כ בא עליה ביאה גמורה ויהיב בה חד רוחא בסוד אור פנימי בגווה מכח רוחא דיליה ולכן צריך להקדים הקדושין דאין הרוח הפנימי נכנס בה עד שיכנס אור המקיף וכו' ע"כ ע"ש ולפ"ז בטבעת שהיא מקפת על האצבע יש בה רמז נכון לאור המקיף הניתן לה ע"י קדושין ולכך הטבעת היא מצוה מן המובחר ומנהגינו לחקוק על הטבעת צורת ה' והוא מנהג יפה ופה עירנו בימים אלו נתפשט יותר המנהג הזה לקדש בטבעת אך עדיין יש רבים שמקדשים בכסף וזהב שנותנו לידה וכשמקדש בטבעת אין נוהגים לכרוך היד במטפחת וגם מצד זה נמצא שיש עדיפות בטבעת :

ט' כשמקדש בטבעת כפי הנראה מדברי התיקונים כפי הסוד דראוי לשים הטבעת בשלישית הנקראת אמה אך פה עירנו נוהגים לשום הטבעת באצבע הסמוך לגודל הנקרא אצבע בשתם ובמ"א אמרתי טעם גם על זה ע"פ הסוד ובספר קמה סולת מפורש טעם לזה משום כי במזמור השמים מספרים כבוד אל שם נזכרה חופת החתן דכתיב והוא כחתן יוצא מחופתו יש חמשה פסוקים אשר תיבה שניה שלהם היא שם הוי"ה והם פסוק תורת ה' תמימה וכו' עדות ה' נאמנה וכו' פקודי ה' ישרים וכו' מצות ה' ברה וכו' יראת ה' טהורה וכו' וכשמתחיל תיבות אלו מן הגודל יצא השם ב"ה על אצבע הסמוכה לגודל וידוע כי במצות הקדושין יהיה יחוד השם והוא הטבעת עצמה כנגד יו"ד ויד החתן שתופסת בחמש אצבעותיו כנגד ה"א ראשונה ואצבע הכלה כנגד וא"ו והיד שלה שפושטת לקבל הקידושין כנגד ה"א אחרונה וכמ"ש מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה' ולכן כיון שנעשה בזה יחוד שם הוי"ה לכך יניח באצבע הסמוך לגודל שהיא כנגד שם הוי"ה ע"ש ושמעתי שגם בעה"ק ירושלים ת"ו נוהגין לשים הטבעת באצבע הסמוך לגודל :

י' אם לא בירך ברכת ארוסין בעת הקדושין לא יברך אותה בנשואין ואע"ג דיש סוברים לברך הא קי"ל סב"ל ומ"מ טוב ללמד להחתן שלא בירכו לו בעת אירוסין שיברך הוא בעת חופה בלחש בלי שם ומלכות ויר"ש ישתדל בכל עוז שלא לאחר בלא ברכה ויבין כי ברכה זו אחת היא בכל ימיו וכמה צריך האדם להזהר בה שלא לאבדה בידים כמנהג איזה בורים ההולכים אחר ניחושים של נשים בדבר זה והנזהר תבא עליו ברכת טוב :

י"א אחר הקידושין שובר החתן כוס א' לזכרון ירושלים דכתיב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני וכו' אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי וטוב כששובר הכוס יאמר בלחש אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ופה עירנו נוהגים שישבר החתן כוס קטן חדש מאלו הכוסות ששותין בהם קהו"א והם חרס מצופה אבר נקי וטוב שקורין פרפור"י ולא נהגו לשבר כוס זכוכית שקורין בלו"ר ויתכן מחמת שהוא ביוקר עשר ידות ויותר על כוס זה של פרפור"י או יתכן דחוששין לתקלה מפני שברים קטנים שלו הנתזים על הארץ כי הכוס שוברו בגבהו של כותל ונעשה שברים קטנים ונופלים לקרקע והרמ"א ז"ל בד"מ סי' תק"ס כתב החתן משבר כוס שמברכין עליו ברכת ארוסין ולכן נהגו לברך ברכת ארוסין על כוס של חרס נמצא נקיט הרב כוס של חרס ולא נקיט זכוכית וגם בדבריו יש לתלות שני טעמים הנז' והגאון מש"ז בסי' תק"ס הביא מאבן השהם דצריך זכוכית וכתב טעם לזה בשם מהרימ"ט ז"ל דרומזים בזה בזכוכית שיש לו תקנה אחר שנשבר שיחזרו ויתקנו אותו משא"כ חרס ועיין מועד לכל חי סי' יו"ד אות ל"ו ואיך שיהיה מנהג עירנו בכלי חרס הוא מפורש בדברי מור"ם ז"ל הנז' ואין לשנות והמנהג הוא כך דאם מארסין קודם החופה בכמה ימים ומברכין ברכת ארוסין על הכוס אז אחר שישתה המברך ישפוך לתוך זה הכוס הקטן מעט יין משיורי הכוס שבירך עליו ויטעים מכוס הקטן הזה להכלה ואז יקח החתן הכוס הקטן וישברנו בכותל ואם עושין הקדושין בשעת החופה ג"כ יעשו ככה ואחר כך יביאו כוס יין שני ויאמרו עליו ז' ברכות בחופה ולא ישבר עוד כוס אחר ואם החתן אירס קודם החופה בכמה ימים בלא כוס אז כשיעשו החופה ויברך ז' ברכות וישתה המברך ישפכו משיורי הכוס לתוך כוס הקטן של חרס ותטעום הכלה ואח"כ יקח החתן לכוס הקטן וישברנו בכותל :

י"ב אסרו חז"ל לאיש לבא על ארוסתו קודם כניסתה לחופה וכתב הרמ"א ז"ל בהגה"ה דהמנהג הפשוט עכשיו לקרות חופה למקום שפורסין יריעה או טלית על גב קלונסין ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברבים ומקדשה ומברכין שם ברכת אירוסין וברכת נשואין ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד החתן והכלה במקום צנוע וזו היא החופה הנהוגה עכשיו עכ"ד ובעה"ק ירושלים תוב"ב המנהג שהחתן לובש טלית מצויצת כהלכתה בברכת אירוסין ואח"כ קודם ברכות הנשואין משליכין את הטלית גם על ראש הכלה ויהיה פרוש על החתן וכלתו יחד וזהו חופה דידהו ופה עירנו בגדא"ד יע"א המנהג לפרוש וילון כנגד הכלה בשעת ז' ברכות של הנשואין שמברכין אחר ברכת אירוסין וזה הוילון קורין אותו בערבי כיד"ר ופרוש במחילה כנגד הכלה בינה ובין החתן והמברך ואין נוהגים ללבוש טלית ואפשר הטעם דלא נהגו בטלית מפני כי פה עירנו עושים החופה וז' ברכות אחר ערבית בשקיעת החמה או אחר שקיעתה או עד חשיכה ממש ואין ראוי ללבוש טלית אותו זמן וזה הוילון הוא סימן החופה אצלינו דכל דברים שעושין בשעת החופה אינם אלא לסימן שהם עושין דבר שנראה ממנו שמיחדה להכניסה לביתו ומפרישה להיות לו לאשה גמורה ואצלינו פריסת הוילון שקורין בערבי כיד"ר הוא הסימן לדבר זה וקודם כמה שנים בטלו זה הוילון ועשינו במקומו ד' עמודים שפרוש עליהם בגד כאוהל הפרוש על ד' קונדסין ומעמידין החתן והכלה ביחד תחתיו ואח"כ נתקלקל זה המנהג וחזרנו להזהירם לעשות וילון כמנהג הקדום :

י"ג נוהגים שהחתן מתענה יום שנכנס בו לחופה מפני כי הנושא אשה נמחלים עונותיו וצריך שיהיה עם זה זכות התענית ג"כ ועוד כדי שע"י התענית יהיה לו שברון לב לקבלת התשובה יותר ופה עירנו רבים נוהגים בכך ודוקא החתן אבל הכלות לא נהגו בכך ולא נזדמן שום כלה מתענית קודם החופה כלל :

י"ד ברכת ארוסין לכתחלה בעי עשרה ובדיעבד דלא נזדמן לו בעשרה שרי לברך בלא עשרה אבל ז' ברכות של החופה צריכה עשרה ולא שרי אפילו בדיעבד ואם הוא במדינה דליכא עשרה בכל אותו מדינה ואינו יכול ללכת לעיר אחרת מסיבות הכרחיות יש לסמוך על המקילין שיעשה חופה שם ויברך אשר ברא דוקא מיהו אם אחר הנשואין נזדמן להם שבאו האיש ואשתו לעיר אחרת ילכו שניהם ויעמדו אצל החופה שיש באותה העיר

העיר וישמעו שבעה ברכות ויתכוונו לצאת י"ח לעצמם ג"כ כן העליתי בסה"ק מקבציאל ועיין להגאון חיד"א ז"ל בכסא רחמים ובככר לאדן :

ט"ו אחר ז' ברכות של חופה כשעושין סעודה יברכו ז' ברכות אחר בהמ"ז על הכוס ובכל סעודה שעושה אחר סעודה ראשונה ג"כ יהיו נזהרין לברך ז"ב אחר בהמ"ז על הכוס אך צריך בכל סעודה פנים חדשות דהיינו ב' בני אדם מסובין באותה סעודה שלא אכלו עמהם קודם זה וטוב לחזור אחר בני אדם חשובין שמרבין בשבילם אבל בשבת ויו"ט אין צריך פנים חדשות ויזהרו לברך ז"ב אחר בהמ"ז בשבת בשלש סעודות של שבת ואין לברך ז"ב אחר בהמ"ז אלא דוקא היכא דאיכא עשרה אבל אי ליכא עשרה דאין מברכים בשם לא יברך אלא רק ברכת אשר ברא בלבד מיהו אפילו אי ליכא זימון בשם צריך לומר בזימון שהשמחה במעונו :

ט"ז החתן בכל ז' ימי המשתה לא יעשה מלאכה אפילו בדבר האבד ולא ישא ויתן בשוק ולא יצא יחידי בשוק מפני שהחתן דומה למלך מה מלך אינו עושה מלאכה ואינו יוצא יחידי כן החתן אלא אוכל ושותה ושמח עם כלתו בין אם הוא בחור בין אם הוא אלמן שנשא בתולה ואין האשה יכולה למחול על שמחתה אבל שותפו של החתן יכול לעשות מלאכה או סחורה ולתת חלק להחתן דשנייא דא מאבל ב"מ ואלמן הנושא את הבעולה צריך לשמוח עמה שלשת ימים אבל בחור שנשא את הבעולה צריך לשמוח ז' ימים ואם מחזיר גרושתו צריך לשמוח שלשה ימים כמו אלמנה :

י"ז חתן שאירע בתוך ז' ימי חופתו י"ז תמוז וצום גדליה ועשרה טבת ותענית אסתר יש אומרים יתענה וישלים וי"א לא יתענה ופה עירנו נהגו דאינו מתענה ואם אירע לו יה"ר ליו"ט לכ"ע לא יתענה כיון שהוא יו"ט שלו :

י"ח מצוה גדולה לשמח החתן וכלה ולעשות להם מילי דבדיחותא שישמחו ושכר המשמחם עצום מאד ורק יזהר שלא ישמחם בליצנות וכל איסור קל אפילו מדרבנן וכ"ש שלא ירקדו אנשים ונשים ביחד ואפילו רקוד נשים לבדם בפני האנשים אסור כי יתגרה יצה"ר באנשים הרואין וצווחו כמה רבני האחרונים בדברים כאלה דאין להם היתר משום שמחת חתן וכלה ומצוה לשמחם בכלי זמר ואפילו שנעשו הנישואין תוך י"ב חודש לפטירת אביהם או אמם לא יבטלו מהם שמחת כלי זמר וכבר אמרו מעבירין את המת מלפני הכלה ועיין במהרי"ל ז"ל שהורה לעשות החופה במקום אחר בשביל כלי זמר שאינם יכולים להביאו במקומם יעו"ש ופה עירנו בזמן עט"ר הרה"ג מו"ר זקיני רבינו משה חיים זלה"ה רצו הקהל לבטל כלי זמר בשמחת חתן וכלה ולא רצה הרב מו"ז זלה"ה להסכים בזה וביום שבת אסור להביא גויים שינגנו בכלי זמר וכמה אחרונים קראו תגר בזה ופה עירנו היה מנהג מקדם קדמתה כשיצא החתן מבית הכנסת בשחרית לילך לביתו ילכו גויים לפניו בכלי זמר וגם בביתו יהיו מנגנים כחצי שעה ותהילות לאל יתברך קודם כמה שנים נתבטל מנהג זה לגמרי ולא ישמע ולא יפקד עוד :

י"ט במה שנשאל הרדב"ז ז"ל אם מותר החתן בתוך שנתו לצאת לסחורה למדינה אחרת כיון דאמר קרא נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו הבאתי בסה"ק רב פעלים להקת הפוסקים בדבר זה והעליתי דאם הולך לסחורה בשביל פרנסתו לית כאן איסורא משום האי קרא :

כ' מותר אדם בבת אשת אביו שיש לה מאיש אחר ולא חיישינן למראית העין שנראית כאחותו דקלא אית לה והכל יודעין שאינה אחותו ולכן לאה ודינה בתה מותר להנשא לאב ולבנו שהאב יקח את דינה והבן יקח את לאה או להפך ועל זה הדין אומרים העולם חידה אחת והוא אשה אחת פגעה בתינוק אחד ותאמר לו שלום עליך אחי כילד שלום אביך אחיו של בני ופתרון החידה ע"פ הצעה זו דיעקב לקח את דינה בת לאה וראובן בנו של יעקב לקח את לאה אם דינה והנה דינה ילדה ליעקב בן שמו שמעון ולאה ילדה לראובן בן שמו לוי ופגעה דינה בלוי שילדה לאה לראובן וקראתו אחי כי הוא אחיה מן האם שהיא לאה ואמרה כילד שלום אביך הוא ראובן שהוא אחיו של בני שמעון כי שמעון הוא אח לראובן מאביו יעקב והדברים ברורים :

כ"א מותר אדם בבת אחי אביו ובבת אחי אמו ולא גזרינן משום אחות אביו ואמו דלא אתו למחלף בהו וכן אחי אביו ואחי אמו מותרים באשתו ובבתו ולא גזרינן שמא יאמרו כשם שאשתו מותרת להם גם נשותיהם מותרים לו דלא אתו למטעי בהכי יען דאתפליג דרא כלומר נתרחקה הקורבה :

כ"ב אע"ג דיש אומרים שגם באחות אבי האב בין שהם מן האב בין שהם מן האם וכן נמי באחות אם האם בכל אלו לא גזרו ומותרות הם מ"מ יש אוסרים באלו משום דס"ל דגזרינן בהו משום הך דלמטה ממנה דהיינו אחות האב והאם שהיא ערוה דאורייתא משא"כ בבת אחי אביו ובבת אחי אמו דסעיף הקודם אין למטה ממנה ואין למעלה ממנה ערוה דאורייתא לכך לא גזרו בה דנתרחקה קורבה מאד וכיון דהוא דבר ערוה אזלינן בתר סברת האוסרין דקי"ל להחמיר בדבר ערוה אפילו בדבר דמרן ז"ל שקבלנו הוראותיו סתם כהמתירין :

כ"ג אשת בן אשתו מותרת לו וכן נמי בן אשתו מותר באשתו דלא גזרו באלו משום אשת בנו יען דקלא אית להו ומידע ידיע רחקייהו ולא אתו למיחלף באשת בנו וכן שני אחים מאב אחד שאינם מאם אחת ויש לאחד מהם אחות מאמו מותר השני ליקח את האחות ההיא וכמו שהיה בזמן הגמרא דרבי חייא ואייבו היו שני אחים מאב אחד שמו רבי אחא והיה לר"ח אחות ששמה אימא שהיתה אחותו מאמו דוקא ולא מאביו ונשאה אייבו שהוא אחיו של ר"ח מאביו דוקא ונולד רב ע"ה מן אייבו דנמצא ר"ח היה אחי אביו של רב ואחי אמו של רב :

כ"ד שני חורגין הגדלין יחד בבית דהיינו יעקב נשא את לאה ויש לו בן ששמו נפתלי שנולד לו מאשה אחרת וגם ללאה יש לה בן ששמו ראובן שנולד לה מאיש אחר הנה נפתלי וראובן נקראים חורגין ואע"פ שהם גדלים בבית יחד כמו שני אחים כל אחד מהם מותר באשת חבירו ולא חיישינן למראית העין לומר שנראה כאלו לוקח אשת אחיו משום דהני קלא אית להו ומידע ידיע רחקייהו ולא אתו למיחלף להתיר אשת אחיו ממש :

כ"ה אע"ג דמן הדין מותר אדם באשת חמיו שהיא אינה אם אשתו שהרי דוד הע"ה נשא את רצפה בת איה שהיתה אשת שאול חמיו וה"ה נמי דחמיו מותר באשתו מ"מ יש אוסרין בשניהם ואומרים אע"פ שדוד הע"ה נשא את רצפה אשת חמיו הנה אחר זמן דוד הע"ה גזרו חז"ל בזה משום מראית העין שנראה כנושא חמותו וכן חמיו לא ישא אשתו שנראה כנושא בתו ואע"ג דיש מי שכתב דאם מתה אשתו מותר ליקח את אשת חמיו שאינה אם אשתו עכ"ז יש פוסקים פקפקו בזה ולכן צריך להורות דאפילו אם

מתה

אלא אשתו אסור ליקח אשת חמיו :

כ"ו מותר אדם בא‏שת בן אחיו ובאשת בן אחותו ולא גזרינן משום אשת אחיו דאהפליג דרא :

כ"ז כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מ"ה א"ב הי"ד נושא אדם אשה ובת אחותה או בת אחיה כאחת

וכתב הרב המגיד זה פשוט ומתבאר מהמשנה דפ"ג דכריתות ע"ש מיהו מספר הפרד"ס המיוחס לרש"י ז"ל שהביאו בספר הון יוסף ומאמרו ז"ל סי' ט' משמע דאסור לאדם ליקח בת אחות אשתו בחיי אשתו והרב המחבר ז"ל תמה על דין זה והשיב לו הרה"ג מהר"ם שוזין ז"ל דמן הדין מותר אך גזרו בזה משום מראית העין ע"ש ולע"ג דדבריו דוחקים בזה דאין לנו לגזור גזירות מדעתינו עכ"ז גברא רבא אמר מלתא ויש לחוש לדבריו :

כ"ח הרה"ג מהר"ד פארדו ז"ל בספר מזמור לדוד סי' קע"ז הביא בשם מרן האר"י ז"ל דאין טוב לאדם ליקח אשה ששמה כשם אמו ע"ש ודבר זה לא מצינו בכתבי רבינו האר"י ז"ל המצויים אתנו אך נאמן הרב ז"ל בעדות זו שמא כן וידוע כי דבר זה נכתב ג"כ בספר חסידים עם שאר דברים ושם אמר גם היכא דהחתן והמיו שוים בשם אחד מיהו לשון רבינו ז"ל דנקיט לא טוב וכו' נראה אזהרה זו קלושה וי"ל טעמם מפני הכבוד דוקא ועכ"פ כיון דנכתבה אזהרה זו בשם רבינו האר"י נכון להזהר אך אם שינה השם לית לן בה ובאזהרות ספר חסידים לא כתבתי פה כלם ואי"ה נכתוב במ"א בעזה"י :

פרשת כי תצא

לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה כ"ל בס"ד עמ"ש במ"א דבהפלאה אדה"ר נעשה ל"ע קללות וישראל ע"י תקון שעושין בנ"פ אהבה שהם אהבה במעשה אהבה בדבור אהבה במחשבה שהם מספר ע"ל וגם עוד נ"פ אהבה הכתובה בפסוק ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך שהם אהבה בשני יצריך ובנפש ובממון הרי נ"פ אהבה גי' ע"ל בזה מהפכים ל"ע שהוא לשון ארירה לצירוף ע"ל ובזה ממשיכים חיים ושפע מן ע"ל אותיות של ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ולכן יש בשבת אזהרה בע"ל מלאכות וכל זה בישראל כמ"ש הזוהר בעמו ישראל באהבה ר"ל בעבור אהבה אבל העכו"ם ישאר אצלם צירוף ל"ע שהוא לשון ארירה ולכן לישראל מתעורר שם כוז"ו במספרו ע"ל לפתוח קברותיהם לעתיד בתחיה משא"כ העכו"ם דנשאר אצלם צירוף ל"ע והנה ההפרש בין צירוף ע"ל ובין צירוף ל"ע כי צירוף ע"ל אות הקטן במספר קודם הגדול במספר וגם הוא בסדר ישר של אבג"ד משא"כ צירוף ל"ע אות הגדול קודם והוא בסדר אחור וידוע שהאותיות נקראו אבנים כנז' בספר יצירה ולכן לישראל שהולכים דרך ישר ודרך ימין אצלם יש צירוף ע"ל שהוא סדר ישר משא"כ עכו"ם שהולכים לאחור יהיה אצלם צירוף ל"ע שהוא בסדר אחור והנה המשוות במשקולות יש לו בביתו איפה ואיפה גדולה וקטנה והיינו הוא קונה בגדולה ומוכר בקטנה וזה עול קשה ומר משני צדדין ולכן לזה יתהפכו אותיות ע"ל לאותיות ל"ע מדה כנגד מדה כיון שהוא קונה בגדולה ומוכר בקטנה נמצא עושה עול בשתיהם ושדר רשעתו הוא כך דתחילה ישתמש בגדולה בשעה לקנות בה ואח"כ ישתמש בקטנה בעול למכור בה כי הדרך הוא דבתחילה החנוני יקנה מן התגר ואח"כ ימכור על יד על יד נמצא עול שלו עושהו תחלה בגדולה ואח"כ בקטנה ולכן בדין הוא שיתהפכו לו אותיות ע"ל לאותיות ל"ע כי בצירוף זה אות הגדולה קודמת לאות הקטנה וידוע דהגוף נקרא כיס שהוא כיס ונרתק לנפש וז"ש לא יהיה לך בכיסך ר"ל בגופך אבן ואבן גדולה וקטנה ר"ל לא ישלטו בגופך אותיות ל"ע שהם התחלה אות גדולה ואחריה אות קטנה ודבר זה תלוי בזה והוא שלא יהיה בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה והיינו עשיית העול שיקנה בגדולה וימכור בקטנה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד וי"ל תחלה למה במשקולת שהם אבן ואבן נקיט בכיסך והלא המשקלות אינו מניחם בכיסו אלא גם המה מונחים בביתו והגואלו כאיפה ועוד למה חלקם לשתי חלוקות דהול"ל אבן ואבן איפה ואיפה גדולה וקטנה ועוד י"ל למה קרא לעבירה זו תועבת ה' וכ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב המקובל מהר"ם מרדכי ז"ל בב"י ע"פ מאזני צדק אבני צדק וכו' אני ה' אלהיכם דנודע ארבע מרות יש באדם שהם מרה אדומה ומרה שחורה ומרה ירוקה ומרה לבנה ויש להם שיעור מוגבל לקיום האדם ואם תתגבר האחת על חברתה יתהוו חולאים באדם ואם תתגבר ביותר לבלי חוק ימות וכשהם שקולים זהו עיקר בריאות האדם ושמעתי מרב אחד שהמאזניים הם כנגד שם הוי"ה דהשלשלת שבאמצע העמוד שקורין אותה בערבי שיאל"ה כנגד אות יו"ד והעמוד כנגד וא"ו וב' כפות כנגד ב' ההיי"ן המקבלים שפע מן אותיות י"ו הזכרים ומשפיעים לעולמות בקו המרה מה שצריך להם ומה שיכולים לסבול ולכן שוקל הסר אינו רואה סימן ברכה ולז"א מאזני צדק אבני צדק וכו' אני ה' אלהיכם לרמוז כי המאזניים רומזת לשמי אני ה' אלהיכם שרמוז שמי במאזניים ואיך תשקול בה עול ח"ו עכ"ד :

והנה ידוע דהמרות של האדם מונחים בכיס ועיקר בריאות האדם הוא שיהיו שקולים במדה שקצב להם השי"ת בטבע שלא תעלה ותתגבר אחת על חברתה ואם האדם יעשה במאזניים שתעלה כף זו על חברתה בדרך עול ומרמה אז גם במרות יתקלקל המשקל המוטבע בהם ותעלה אחת על חברתה שלא כראוי ובזה יהיה קלקול גדול בבריאות האדם ויחלה ח"ש לא יהיה לך בכיסך הוא כיס המרה אבן ואבן הם שתי המרות שיש לך שם גדולה וקטנה ר"ל לא תתגבר אחת על חברתה שיהיו אז גדולה וקטנה אלא יהיו שקולים ושוים אם תרצה כך אז צריך אתה להזהר שלא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה כי אם תקלקל בזה אז גם המשקל המרות שבגופך יתקלקל שלא יהיו שקולים ביחד אלא הגבר אחת על חברתה ויהיו אז שתיהם אחת גדולה ואחת קטנה ולז"א למען יאריכון ימיך על האדמה כי בריאות האדם וחייו תלוים בזה שלא יתגברו המרות אחת על אחת וא"ת למה כ"כ יהיה חמור עון זה שנוגע בחיות האדם לז"א כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה שהוא פוגם בשם הוי"ה כאמור :

ובזה פרשתי מ"ש ישעיה הע"ה לבך יהגה אימה איה סופר איה שוקל כי שתים רעות הם האחד במספר שמונה מצוה לחבירו ומטעהו במנין ויש מטעהו במשקל והאדם חושב שעושה משהו למטה בנשמיות בלבד ולא שבאמת הוא נוגע גם למעלה שפוגם באותיות השם ב"ה דכתיב ה' צלך על יד ימינך כלומר כדמיון הצל כן הוא דמה שעושה אדם למטה נעשה דבר כנגדו למעלה הן בטוב הן להפך :

א' צריך לשקול בשין יפה שנאמר אבן שלמה וצדק יהיה לך צדק משלך ותן לו וכן צריך למדוד בשין יפה

יפה שנאמר איפה שלימה וצדק וכו' וכמה עין יפה אחד ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש לפי שהלח נדבק וכל זה השיעור הוא במקום שנהגו לשקול עין בעין אבל במקום שנהגו להכריע חייב להכריע טפח במיני מאכל ומשתה אבל בשאר דברים די בהכרעה מועטת ובלבד שיהיה אחד מארבע מאות ואם הוא פחות מליטרא אף באוכלין ומשקין אין צריך הכרעה טפח ופה עירנו בגדאד אין מנהג ברור בזה לכך יזהרו לפחות בשיעור זה שהוא אחד ממאה דלח ואחד מארבע מאות ביבש :

ב' כל המשהה בביתו או בחנותו משקל חסר או מדה חסרה עובר בל"ת שנאמר לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה ואפילו אינו מודד בה כלל ג"כ עובר ונמצא לאו זה עובר עליו אפילו בעת תפילת הנעילה ביוה"כ וה"ה דבר הדומה לזה שלא ישהה שער פרוץ גם לא ישהה מטבע שהוא נחשת ומצופה בכסף וכיוצא בזה :

ג' התורה הקפידה על מדות ומשקלות בכל שהוא שאם שקל במשקל חסר או מדה חסירה ממנהג המדינה אפילו דבר מועט עובר בל"ת דלא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה ואמרו חז"ל קשה עונשן של מידות ומשקלות יותר מעונש עריות מפני שזה גוזל את הרבים ואינו יודע למי יחזיר ואע"פ שאמרו יעשה בהם צרכי רבים אין זו תשובה הגונה :

ד' אע"פ שאמרו שאין לעשות משקלות מן מיני מתכות כי אם מאבנים סלע מ"מ בזה"ז נהגו לעשות משקלות של מתכות ע"פ חוקי הממשלה כי הממשלה עושה אותם בחותם שלה ומוסרתם לכל אדם הצריך לזה ונמצא דכ"ע סברי וקבולי בהכי ולכן אע"פ שברוב הימים נחסרים מעט כ"ע ידעי סבי וסבירו וקבילו :

מיהו חנונים שמוכרים שמן שומשמין בכלי של מדה שיש להם וזה הכלי לרוב הימים נדבקים בו שמרים כשיעור עב בקרקעיתו ובדופניו ועי"כ מוכרח שהמדידה שתהיה בו יש חסירה ולכן צריך החנוני לנקותו היטב שתי פעמים בשבוע מכל שמרים הנדבקים ומתקבלים בו כיון שהוא מוכר תדיר אבל אלו שיש להם מקום שקורין בערבי בזאר"ה שהם עושים מלאכת השמן ומוכרים להחנונים בכלי גדול שקורין בערבי פארג' אין אלו מוכרים ומודדים בכלי זה תדיר כמו החנוני וגם עוד אלו דרכן להשהות המדה הפוכה על כלי שעוקה אחר שנפסק ממנה הקלוח עד שיטיפו ממנה שלשה טיפין לכן אפשר שיש לאלו דין הסיטון דארז"ל שצריך לקנח מידות שלו אחד לשלשים יום :

ה' חנוני השוקל דבר לח כמו תמרים לחים או בשר וכיוצא צריך לקנח המאזנים שנותן בהם שלא בכל פעם ששוקל בהם גם צריך לקנח המשקל פעם אחת בשבוע מפני שידיו של חנוני מלוכלכים בלח ועי"כ יתלכלך המשקל ומכביד מכח אותו הלכלוך ואע"ג דאם יכביד הוא פסידא דחנוני וטובה ללוקח הצריכו אותו לכך מפני שפעמים החנוני קונה איזה דבר ושוקל בו ונמצא גוזל אך הרמב"ם ז"ל נתן טעם כדי שלא יעלה חלודה מחמת הלכלוך דאם מעלה חלודה הוא נחסר :

ו' אפילו השוקל או המודד בחסר כל שהוא לנכרי עובר בל"ת וחייב להחזיר מפני שהוא מטעהו וה"ז גונב ממש והרי הוא בכלל כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול שהוא לרבות העושה עול לנכרי ואיתא בתנא דבי אליהו זכור לטוב שהביאו בילקוט פ' זו שאמר אליהו זכור לטוב בא אחד וישב כנגדי והיה בו מקרא ולא היה בו משנה אמר לי רבי מעשה היה כי מכרתי לגוי ארבעה כורים של תמרים ומדדתים לו בבית אפל מחלה על מחלה אמר לי אתה והאלהים שבשמים יודע במדה שאתה מודד לי וחסרתיו במדידה שלש סאין של תמרים לאחר מכאן נטלתי המעות ולקחתי בהם כד שמן והנחתיו במקום שמכרתי התמרים ונקרע הכד ונשפך אמרתי לו ברוך המקום ברוך שאין לפניו משוא פנים הכתוב אומר לא תעשוק את רעך ולא תגזול וגזל הגוי אסור ופרשו במקום אחר כי עשק עשק עכ"ל :

ז' אסור לגנוב או לגזול כל שהוא דין תורה בין מישראל בין מנכרי בין גדול וקטן ואפילו אם הנכרי ציער את ישראל וגזל הגוי קשה ביותר הדא ודאי לא ימחול ועוד דגורם שהשר של העכו"ם גונב וגוזל שפע קדוש הנשפע לישראל מלמעלה מדה כנגד מדה ויש בזה ענינים עמוקים לכך צריך להזהר מאד :

ח' אע"פ שפחות משוה פרוטה אינו ממון ואינו צריך להשיבו מ"מ הא קי"ל דחצי שיעור אסור מן התורה ואם הוא דבר מועט שאין דרך העולם להקפיד עליו כגון ליטול קיסם מהחבילה או מהגדר לחצוץ בו שיניו מותר מיהו מדת חסידות למנוע עצמו ולהזהר גם בזה אבל הנכנס לבית חבירו ונוטל בידו קיסם מניפה של רוח שקורין בערבי מרווח"ה שהוא כלי העשוי מעלי לולבין שמניפין בה בקיץ בחום אע"פ שהקסם הוא דבר מועט מאד עכ"ז הוא מזיק ומפסיד את המרווח"ה הנז' שנוטל ממנה הקיסם ובזה ודאי מקפידין הבעלים ואסור מדינא ורק אם היתה ישנה ושבורה אין בזה הפסד לא אם יקח חתיכת קיסם ממנה לחצות בו שיניו ועכ"פ יש מדת חסידות גם בזה וצריך להזהיר את העם בדבר זה גם בבית הכנסת בימות הקיץ שהם מוכן מכלים אלו שקורין מרווח"ה שהם של הקדש שיש הפסד להקדש בזה ומי מוחל :

ט' פה עירנו מביאים נשים ערביים כלים מלאים חלב חמוץ קפוי שקורין בערבי לב"ן ובלע"ז יוגורט"י כדי למכור ודרכם לטעום תחלה באצבעם מזה לידע אם הוא טוב ואח"כ קונין אך יש בני אדם שאין רוצין לקנות כלל ומראין עצמן שרוצין לקנות כדי לטעום מכל כלי וכלי ואחר כל טעימה וטעימה אומרים שלא ערב להם והולכים ואין קונין כלום ה"ז עושה איסור שגונב דעת הבריות וגם גזל בידו דאע"פ שטועם דבר מועט מכל כלי וכלי מ"מ אין בעל הלב"ן מוחל אלא למי שרוצה לקנות באמת :

יו"ד מי שנתחלפו מנעליו בבית הכנסת או במקום אחר אם זה שהחליף עשה זאת במרד כגון שלקח מנעל חדש והניח ישן ה"ז מותר להשתמש בזה המנעל שהניח לו אבל אם זה הראשון החליף בשגגה שלא הרגיש כגון שהיו שוים או שלקח הגרוע והניח המשובח יותר דאז נראה ודאי בשגגה עשה ה"ז אסור להשתמש בו אלא יהא מונח אלא עד שיבא בעליו ויתננו לו :

י"א אסור לערב מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים שלא יהיו ניכרים כדי שישבור הכל בחזקת יפים מיהו כל פירות ותבואות שיש בהם פסולת או עפרורית אפילו צרורות ואבנים אין צריך לברור אם נתערבו מאליהן ורק לערב בידים אסור :

י"ב אסור לגנוב דעת הבריות אפילו בדברים שאין בהם הפסד ורק עושה כן כדי שיחזיקו לו טובה בחנם כיצד לא יפציר בחבירו שיסעוד עמו והוא יודע שאינו סועד אבל בלא הפצרה מותר לומר לו פעם ופעמים אע"פ שיודע שאין דעתו לאכול עמו שזה הוא כבוד לו שמכבדו בהזמנה ע"פ תורת דרך ארץ :

כבס

מתה אשתו אסור ליקח אשת חמיו :

כ"ז מותר אדם באשת בן אחיו ובאשת בן אחותו ולא גזרינן משום אשת אחיו דאפליג דרא :

כ"ז כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מ"ה א"ב הי"ד נושא אדם אשה ובת אחותה או בת אחיה כאחת וכתב הרב המגיד זה פשוט ומתבאר מהמשנה דפ"ג דכריתות ע"ש איהו מספר הפרד"ס המיוחס לרש"י ז"ל שהביאו בספר הון יוסף שאמרו ז"ל ס"י ט' משמע דאסור לאדם לישא בת אחות אשתו בחיי אשתו והרב המחבר ז"ל תמה על דין זה והשיב לו הרה"ג מהר"ש שוין ז"ל דמן הדין מותר אך גזרו בזה משום מראית העין ע"ש ואע"ג דדבריו דוחקים בזה דאין לנו לגזור גזירות מדעתינו עכ"ז גברא רבא אמר מלתא ויש לחוש לדבריו :

כ"ח הרה"ג מהר"ד פארדו ז"ל בספר מזמור לדוד סי' קע"ז הביא בשם מר"ן האר"י ז"ל דאין טוב לאדם לישא אשה ששמה כשם אמו ע"ש ודבר זה לא מצינו בכתבי רבינו האר"י ז"ל המצויים אתנו אך נאמן הרב ז"ל בעדות זו שמאא כן וידוע כי דבר זה נכתב ג"כ בספר חסידים עם שאר דברים ושם אכר גם היכא דהחתן והחמיו שוים בשם אחד מיהו לשון רבינו ז"ל דנקיט לא טוב וכו' נראה אזהרה זו קלושה וי"ל טעמם מפני הכבוד דוקא ועכ"פ כיון דנכתבה אזהרה זו בשם רבינו האר"י נכון להזהר אך אם שינה השם לית לן בה ובאזהרות ספר חסידים לא כתבתי פה כלום והי"ה פכתוב במ"א בעזה"י :

פרשת כי תצא

לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה כ"ל בס"ד עמ"ש במ"א דבהפטא אדה"ר נעשה ל"ט קללות וישראל ע"י תקון שעושין בג"פ אהבה שהם אהבה במעשה אהבה בדבור אהבה במחשבה שהם מספר ט"ל וגם עוד ג"פ אהבה הכתובה בפסוק ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך שהם אהבה בשני יצריך ובנפש ובממון הרי ג"פ אהבה ג"י ט"ל בזה מהפכים ל"ט שהוא לשון ארירה לצירוף ט"ל ובזה ממשכים חיים ושפע מן ט"ל אותיות של ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ולכן יש בשבת אזהרה בט"ל מלאכות וכל זה בישראל כמ"ש הבוחר בעמו ישראל באהבה ר"ל בעבור אהבה אבל העכו"ם ישאר אצלם צירוף ל"ט שהוא לשון ארירה ולכן ישראל מתעורר שם כוז"ו במספרו ט"ל לפתוח קברותיהם לעתיד בתחיה משא"כ העכו"ם דנשאר אצלם צירוף ל"ט והנה ההפרש בין צירוף ט"ל ובין צירוף ל"ט כי צירוף ט"ל אות הקטן במספר קודם הגדול במספר וגם הוא בסדר ישר של אבג"ד משא"כ צירוף ל"ט אות הגדול קודם והוא בסדר אחור וידוע שהאותיות נקראו אבנים כנז' בספר יצירה ולכן לישראל שהולכים דרך ישר ודרך ימין אצלם יש צירוף ט"ל שהוא סדר ישר משא"כ עכו"ם שהולכים לאחור יהיה אצלם צירוף ל"ט שהוא בסדר אחור והנה המצוות במשקולות יש לו בביתו איפה ואיפה גדולה וקטנה והיינו הוא קונה בגדולה ומוכר בקטנה וזה עול קשה ומר משני צדדין ולכן לזה יתהפכו אותיות ט"ל לאותיות ל"ט מדה כנגד מדה כיון שהוא קונה בגדולה ומוכר בקטנה כמאא עושה עול בשתיהם וסדר רשעתו הוא כך דתחילה ישתמש בגדולה בעול לקנות בה ואח"כ ישתמש בקטנה בעול למכור בה כי הדרך הוא דבתחילה החנוני יקנה מן התגר ואח"כ ימכור על יד על יד נמצא עול שלו עושהו תחלה בגדולה ואח"כ בקטנה ולכן בדין הוא שיתהפכו לו אותיות ט"ל לאותיות ל"ט כי בצירוף זה אות הגדולה קודמת לאות הקטנה וידוע דהגוף נקרא כיס שהוא כיס ונרתק לנפש וז"ש לא יהיה לך בכיסך ר"ל בגופך אבן ואבן גדולה וקטנה ר"ל לא יבלטו בגופך אותיות ל"ט שהם התחלה אות גדולה ואחריה אות קטנה ודבר זה תלוי בזה והוא שלא יהיה בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה והיינו עשיית העול שיקנה בגדולה וימכור בקטנה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד וי"ל תחלה למה במשקולות שהם אבן ואבן נקיט בכיסך והלא המשקלות אינו מניחם בכיסו אלא גם המה מונחים בביתו והנותו כאיפה ועוד למה חלקם לשתי חלוקות דהול"ל אבן ואבן איפה ואיפה גדולה וקטנה ועוד י"ל למה קרא לעבירה זו תועבת ה' וכ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב המקובל מהר"ש מרדכי ז"ל בב"י ע"פ מאזני צדק אבני צדק וכו' אני ה' אלהיכם דנודע ארבע מרות יש באדם שהם מרה אדומה ומרה שחורה ומרה ירוקה ומרה לבנה ויש להם שיעור מוגבל לקיום האדם ואם תתגבר האחת על חברתה יתהוו חולאים באדם ואם תתגבר ביותר לבלי חוק ימות וכשהם שקולים זהו עיקר בריאות האדם ושמעתי מרב אחד שהמאזניים הם כנגד שם הוי"ה דהשלשלת שבאמצע העמוד שקורין אותה בערבי שיאלי"א כנגד אות יו"ד והעמוד כנגד וא"ו וב' כפות כנגד ב' הה"ין המקבלים שפע מן אותיות י"ו הזכרים ומשפיעים לעולמות בקו המרה מה שצריך להם ומה שיכולים לסבול ולכן השוקל חסר אינו רואה סימן ברכה ולז"א מאזני צדק אבני צדק וכו' אני ה' אלהיכם לרמוז כי המאזניים רומזת לשמי אני ה' אלהיכם שרמוז שמי במאזניים ואיך תשקול בה עול ח"ו עכ"ד :

והנה ידוע דהמרות של האדם מוטלים בכיס ועיקר בריאות האדם הוא שיהיו שקולים במדה שקצב להם השי"ת בטבע שלא תעלה ותתגבר אחת על חברתה ואם האדם יעשה במאזניים שתעלה כף זו על חברתה בדרך עול ומרמה אז גם במרות יתקלקל המשקל המוטבע בהם ותעלה אחת על חברתה שלא כראוי ובזה יהיה קלקול גדול בבריאות האדם ויחלה וז"ש לא יהיה לך בכיסך הוא כיס המרה אבן ואבן הם שתי המרות שיש לך שם גדולה וקטנה ר"ל לא תתגבר אחת על חברתה שיהיו אז גדולה וקטנה אלא יהיו שקולים ושוים אם תרצה כך אז צריך אתה להזהר שלא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה כי אם תקלקל בזה אז גם המשקל המרות שבגופך יתקלקל שלא יהיו שקולים ביחד אלא תגבר אחת על חברתה ויהיו אז שתיהם אחת גדולה ואחת קטנה ולז"א למען יאריכון ימיך על האדמה כי בריאות האדם וחייו תלויים בזה שלא יתגברו המרות אחת על אחת וא"ת למה כ"כ יהיה חמור עון זה שנוגע בחיות האדם לז"א כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה שהוא פוגם בשם הוי"ה כאמור :

ובזה פרשתי מ"ש ישעיה הע"ה לבך יהגה אימה איה סופר איה שוקל כי שתים רעות הם האחד במספר שמונה מעות לחבירו ומטעהו במנין ויש מטעהו במשקל והאדם חושב שעושה מעשהו למטה בגשמיות בלבד ולא שבאמת הוא נוגע גם למעלה שפוגם באותיות השם ב"ה דכתיב ה' צלך על יד ימינך כלומר כדמיון הצל כן הוא דמה שעושה אדם למטה נעשה דבר כנגדו למעלה הן בטוב הן להפך :

א' צריך לשקול בעין יפה שכאמר אבן שלמה וצדק יהיה לך צדק משלך ותן לו וכן צריך למדוד בעין יפה

יפה שנאמר איפה שלימה וצדק וכו' וכמה עין יפה אחד ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש לפי שהלח נדבק וכל זה השיעור הוא במקום שנהגו לשקול עין בעין אבל במקום שנהגו להכריע חייב להכריע טפח במיני מאכל ומשתה אבל בשאר דברים די בהכרעה מועטת ובלבד שיהיה אחד מארבע מאות ואם הוא פחות מליטרא אף באוכלין ומשקין אין צריך הכרעה טפח ופה עירנו בגדאד אין מנהג ברור בזה לכך יזהרו לפחות בשיעור זה שהוא אחד ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש:

ב' כל המשהה בביתו או בחנותו משקל חסר או מדה חסרה עובר בל"ת שנאמר לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה ואפילו אינו מודד בה כלל ג"כ עובר ונמצא לאו זה עובר עליו אפילו בעת תפילת הנעילה ביוה"כ וה"ה דבר הדומה לזה שלא ישהה שטר פרוע גם לא ישהה מטבע שהוא נחשת ומצופה בכסף וכיוצא בזה:

ג' התורה הקפידה על מדות ומשקלות בכל שהוא שאם שקל במשקל חסר או מדה חסירה ממנהג המדינה אפילו דבר מועט עובר בל"ת דלא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה ואמרו חז"ל קשה עונשן של מידות ומשקלות יותר משל עריות מפני שזה גוזל את הרבים ואינו יודע למי יחזיר ואע"פ שאמרו יעשה בהם צרכי רבים אין זו תשובה הגונה:

ד' אע"פ שאמרו שאין לעשות משקלות מן מיני מתכות כי אם מאחיזת סלע מ"מ בזה"ז נהגו לעשות משקלות של מתכות ע"פ חוקי הממשלה כי הממשלה עושה אותם בחותם שלה ומוסרתם לכל אדם הצריך לזה ונמצא דכ"ע סברי וקבילי בהכי ונכן אע"פ שברוב הימים נחסרים מעט כ"ע ידעי סבי ושבירו וקבילו:

מנהג חנונים שמוכרים שמן שומשמין בכלי של מדה שיש להם וזה הכלי לרוב הימים נדבקים בו שמרים כעיט עב בקרקעיתו ובדופניו ועי"כ מוכרח שהמדידה שתהיה בו היא חסירה ולכן צריך שהחנוני ינקותו היטב שתי פעמים בשבוע מכל שמרים הנדבקים ומתקבצים בו כיון שהוא מוכר תדיר אבל אלו שיש להם מקום שקורין בערבי בזאר"ה שהם עושים מלאכת השמן ומוכרים לחנונים בכלי גדול שקורין בערבי פ'ארג' אין אלו מוכרים ומודדים בכלי זה תדיר כמו החנוני וגם עוד אלו דרכן להשהות המדה הפוכה על כלי שלוקח אחר שנפסק ממנה הקלוח עד שיטיפו ממנה שלשה טיפין לכן אפשר שיש לאלו דין הסיטון דארז"ל שצריך לקנח מידות שלו אחד לשלשים יום:

ה' חנוני השוקל דבר לח כמו תמרים לחים או בשר וכיוצא צריך לקנח המאזנים שנותן בהם הלח בכל פעם ששוקל בהם גם צריך לקנח המשקל פעם אחת בשבוע מפני שידיו של חנוני מלוכלכים בלח ועי"כ יתלכלך המשקל ומכביד מכח אותו לכלוך ואע"ג דאם יכביד הוא פסידא דחנוני וטובה ללוקח הצריכו אותו לכך מפני שפעמים החנוני קונה איזה דבר ושוקל בו ונמצא גוזל אך הרמב"ם ז"ל נתן טעם כדי שלא יעלה חלודה מחמת הלכלוך דאם מעלה חלודה הוא נחסר:

ו' אפילו השוקל או המודד בחסר כל שהוא לנכרי עובר בל"ת וחייב להחזיר מפני שהוא מטעהו וה"ז גונב ממש והרי הוא בכלל כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול שהוא לרבות העושה עול לנכרי ואיתא בתנא דבי אליהו זכור לטוב שהביאו בילקוט פ' בו שאמר אליהו זכור לטוב בא אחד וישב כנגדי והיה בו מקרא ולא היה בו משנה אמר לי רבי מעשה היה כי מכרתי לגוי ארבעה כורים של תמרים ומדדתים לו בבית אפל מחלה על מחלה אמר לי אתה והאלהים שבשמים יודע במדה שאתה מודד לי וחסרתיו במדידה שלש סאין של תמרים לאחר מכאן נטלתי המעות ולקחתי בהם כד שמן והנחתיו במקום שמכרתי התמרים ונקרע הכד ונשפך אמרתי לו ברוך המקום ברוך שאין לפניו משוא פנים הכתוב אומר לא תעשוק את רעך ולא תגזול וגזל הגוי אסור ופרשו במקום אחר כי עשק עשק עכ"ל:

ז' אסור לגנוב או לגזול כל שהוא דין תורה בין מישראל בין מנכרי בין גדול וקטן ואפילו אם הנכרי ליער את ישראל וגזל הגוי קשה ביותר הדא דודאי לא ימחול ועוד דגורם שהשר של העכו"ם גונב וגוזל שפע קדוש הנשפע לישראל מלמעלה מדה כנגד מדה ויש בזה ענינים עמוקים לכך צריך להזהר מאד:

ח' אע"פ שפחות משוה פרוטה אינו ממון ואינו צריך להשיבו מ"מ הא קי"ל דחצי שיעור אסור מן התורה ואם הוא דבר מועט שאין דרך העולם להקפיד עליו כגון ליטול קיסם מהחבילה או מהגדר לחצוץ בו שיניו מותר מיהו מדת חסידות למנוע עצמו ולהזהר גם בזה אבל הנכנס לבית חבירו ונוטל בידו קיסם מניפה של רוח שקורין בערבי מרווח"ה שהוא כלי הארוג מעלי לולבין שמניפין בה בקיץ בחום אע"פ שהקסם הוא דבר מועט מאד עכ"ז הוא מזיק ומפסיד את המרווח"ה הנז' שנוטל ממנה הקיסם ובזה ודאי מקפידין הבעלים ואסור מדינא ורק אם היתה ישנה ושבורה אין בזה הפסד לה אם יקח חתיכת קיסם ממנה לחצות בו שיניו ועכ"פ יש מדת חסידות גם בזה וצריך להזהיר את העם בדבר זה גם בבית הכנסת בימות הקיץ שיש מוכן מכלים אלו שקורין מרווח"ה שהם של הקדש שיש הפסד להקדש בזה ומי מוחל:

ט' פה עירנו מביאים נשים ערביים כלים מלאים חלב חמוץ קפוי שקורין בערבי לב"ן ובלע"ז יגורט"י כדי למכור ודרכם לטעום תחלה באצבעם מזה לידע אם הוא טוב ואח"כ קונין אך יש בני אדם שאין רוצין לקנות כלל ומראין עצמן שרוצין לקנות כדי לטעום מכל כלי וכלי ואחר כל טעימה וטעימה אומרים שלא ערב להם והולכים ואין קונין כלום ה"ז עושה איסור שגונב דעת הבריות וגם גזל בידו דאע"פ שטועם דבר מועט מכל כלי וכלי מ"מ אין בעל הלב"ן מוחל אלא למי שרוצה לקנות באמת:

יו"ד מי שנתחלפו מנעליו בבית הכנסת או במקום אחר אם זה שהחליף עשה זאת במרד כגון שלקח מנעל חדש והניח ישן ה"ז מותר להשתמש בזה המנעל שהניח לו אבל אם זה הראשון החליף בשגגה שלא הרגיש כגון שהיה שוים או שלקח הגרוע והניח החשוב יותר דאז נראה ודאי בשגגה עשה ה"ז אסור להשתמש בו אלא יהא מונח אצלו עד שיבא בעליו ויתננו לו:

י"א אסור לערב מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים שלא יהיו ניכרים כדי שיעבור הכל בחזקת יפים מיהו כל פירות ותבואות שיש בהם פסולת או עפרורית אפילו צרורות ואבנים אין צריך לבררם אם נתערבו מאליהן ורק לערב בידים אסור:

י"ב אסור לגנוב דעת הבריות אפילו בדברים שאין בהם הפסד ורק עושה כן כדי שיחזיקו לו טובה בחינם כילד לא יפציר בחבירו שיסעוד עמו והוא יודע שאינו סועד אבל בלא הפצרה מותר לומר לו פעם ושתים אע"פ שיודע שאין דעתו לאכול עמו שזה הוא כבוד לו שמכבדו בהזמנה ע"פ שורת דרך ארץ:

כבס

י"ג כשם שיש אונאה במו"מ כך יש אונאה בדברים וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון זה בגופו וזה בממונו וכ"ש אם מחרפו ומבזהו ומביישו והמכנה שם רע לחבירו אפילו הוא רגיל באותו כינו ואינו מתבייש אם זה כונתו לביישו אסור משום אונאת דברים:

י"ד אסור להשליך נבילה בר"ה במבואות בתוך העיר כגון תרנגולת או חתול שמתו או דג סרוח וכיוצא ומצוה על כל אדם שרואה נבילה מוסרחת ברחובות העיר שיתן לאחד שכר טרחו כדי שיוליכנה לחוץ לעיר וה"ז נקרא צרכי רבים ובפרט לפ"ד רבינו האר"י ז"ל שהזהיר מאד לבלתי יריח אדם סרחון נבילה כי דבר זה מזיק מאד גם לנפש ויש בני אדם שהם חסים על חפירה שיש להם בחצירם שקורין בערבי בלוע"ה ואין שופכים בתוכה מים ולכן שופכים כל מים המאוסים שיזדמן להם בבית בתוך רה"ר ומגיע מהם סרחון לעוברים ושבים וקלים בהם ועתידים אלו ליתן את הדין וכבר נודע ג"כ מ"ש בזוה"ק על אותם השופכים מים סרוחים ומאוסים לפני פתח הצר שלהם שהם מקוללים מפי המלאכים זה הכלל כל דבר שהאדם קץ בו ומואסו בתוך ביתו לא ישפכו או יזרקנו לרה"ר:

ט"ו הבונה ביתו אע"פ שהוא רשאי להניח העפר והאבנים ברה"ר כפי מנהג המדינה עכ"ז עפר ואבנים שאין לו צורך בהם בעבור הבנין וסופו לפנותם אל יניחם זמן הרבה שיכשלו בהם עוברי דרך אלא יפנה אותם מיד ולא יאמר אדם מי תובע אותי ומי טוען כנגדי ומי רואה אותי אם אזרוק נבילה או דבר סרוח לרה"ר בלילה בחשיכה אלא באמת צריך שיהיה האדם דיין לעצמו וישים מורא שמים על פניו וידע כי על הכל יביא האלהים את האדם במשפט ארז"ל מעשה באדם אחד שהיה מסיר אבנים מתוך חצירו וזרקן לרה"ר פגע בו חסיד אחד א"ל למה אתה מסקל מרשות שאינו שלך לרשות שלך לגלג עליו אותו בעה"ב שהוא רואה החצר שלו ודרה"ר אינו שלו אח"כ לא היו ימים מועטים ונצטרך אותו אדם למכור חצירו ומכרו והלך באותו מבוי ונתקל באותם אבנים עצמם שסיקל בידו ונפל לארץ אמר יפה אמר אותו חסיד לכך האדם צריך לזהר מאד בדברים אלו וטוב לו:

פרשת כי תבא

ונתנך ה' לראש ולא לזנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה כי תשמע אל מצות ה' אלהיך אשר אנכי מצוך היום לשמור ולעשות נ"ל בס"ד דידוע תואר ישראל גדול מתואר יעקב ולכן לעתיד לא יקראו אלא בשם ישראל ובשניהם יש אות יו"ד בראש אך יו"ד דשם ישראל הוא כנגד יו"ד דשם הוי"ה הרומזת בחינת הראש שהוא כתר וחכמה כנודע ולכן אותיות ישראל הם יו"ד לרא"ש כי יו"ד דשם ישראל היא עומדת בראש שם הוי"ה וגם בראש השילוב שהוא שם יאהדונה"י אבל יו"ד דשם יעקב היא כנגד יו"ד דשם אדנ"י שעומדת בסוף שם אדנ"י ובסוף שם השילוב הנז' והיא בחינת מלכות שהוא עקב הספירות ונרמז זה בשם יעקב שהוא אותיות יו"ד עקב ר"ל יו"ד העומדת בעקב משא"כ בשם ישראל נרמז יו"ד לראש שהוא ר"ל יו"ד שעומדת לראש וז"ש ונתנך ה' לראש שתהיו נקראים בתואר ישראל שהוא יו"ד לראש ולא לזנב שלא תקראו עוד בשם יעקב שהוא יו"ד עקב כלומר זנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה פירוש ההפרש שיש בין מעלה ובין מטה היא מספר ל"א דאמצע אותיות מעלה הם אותיות ע"ל ואמצע מטה אות ט' וההפרש בין מספר על למספר ט' הוא ל"א שהם מספר חיבור הוי"ה אדנ"י והיינו כי ע"י שהאדם מקיים תורה ומצות ליקבה"ו שהוא חיבור הוי"ה אדנ"י אז יוסיפו לו על אות ט' של מטה מספר ל"א ויהיה מזה אותיות ע"ל ואז אותיות מטה יהיו אותיות מעלה ולז"א והיית רק למעלה ולא תהיה למטה יען כי תשמע אל מצות ה' אלהיך אשר אנכי מצוך כלומר לש"ש בשביל שאנכי מצוך שבזה יהיה יחוד קבה"ו שהם חבור הוי"ה אדנ"י שמספרם ל"א ואז ע"י תוספת מספר זה תתעלה מאותיות מטה להיות אותיות מעלה וכאמור:

או יובן ע"ד המדרש ואשימם בראשיכם למה"ד לנחש שאמר הזנב לראש עד מתי אתה מהלך תחלה אני אלך תחלה א"ל לך והלך ומצא גומא של מים והשליכה לתוכו מצא אש והשליכו לתוכו מצא קוצין והשליכו לתוכן מי גרם לו על שהלך הראש אחר הזנב כך כשהקטנים נשמעין לגדולים הם גוזרים לפני המקום והוא עושה ובשעה שהם הולכים אחר הקטנים נופלים על פניהם והכונה אם ישראל עושים רש"מ מעמיד להם מנהיג טוב שהוא ראש כלומר יש לו עינים לראות כי החכם עיניו בראשו ולז"א ונתנך ה' אלהיך לראש ולא לזנב שלא יהיה פתי שאין לו עינים לראות שאז הוא כמו הזנב שאין בו עינים אלא יהיה ראש שיש בו עינים לראות וכמ"ש בגמרא כד רגיז רעיא על ענא משוי להו נגידא סמייא ומאחר דנתנך לראש לכך והיית רק למעלה ולא תפול למטה ותזכה לכל זה ע"י שתשמע אל מצות ה' אלהיך:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע מ"ש המפרשים ז"ל מה שמקבל הקב"ה בתשובה את ישראל הוא מדין השבת אבידה והיינו כי השי"ת קרא לישראל אחי ורעי וכתיב לא תראה את שור אחיך או שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך ומחמת כן עשה הקב"ה מחצב הנשמות למעלה ממחצב המלאכים כי בזה יהי' מחצב ישראל קרוב אליו וצריך שעל ידו תהיה השבת אבידה שהוא ישיב את האבידה שבזה מקבלם בתשובה כאשר אמר דסגי להו בודוי וחרטה בעזיבת החטא אך אם היה מחצב המלאכים למעלה ממחצב הנשמות היה צריך שתתקיים מצות השבת אבידה של ישראל על ידי המלאכים הגבוהים מהם והיו מפסידים בזה ישראל הפסד רב כי השבת אבידה אצל המלאכים לא היתה נעשית ע"י תשובה של חרטה ועזיבת החטא בלבד אלא היה צריך שתהיה ע"י מיתה ויסורין קשים וכמ"ש הנבואה והחכמה נפש החוטאת היא תמות וחטאים תרדף רעה משא"כ עתה שעשה מחצב הנשמות ראשון ומחצב המלאכים אחרון שנעשו נשמות ישראל קרובים אליו ית' השתא צריך שתהיה השבת אבידה ע"י יתברך וכמ"ש כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו ונאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם דבקים דייקא לכן חיים כולכם היום שצריך שתתקיים השבת אבידה בכם ע"י יתברך בעל הרחמים הרוצה בתשובה לבדה שלא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה וז"ש ונתנך ה' אלהיך לראש ולא לזנב שמחצב הנשמות הוא ראש ומחצב המלאכים בסוף בזנב ועי"כ והיית רק למעלה ולא תהיה למטה והיינו למעלה למעל ה"א ששם תשובה עילאה בה"א עילאה דשם הוי"ה ולא תהיה למטה מ"ט ה"א וכל זה יהיה בעבור כי תשמע אל מצות ה' תיבת כי משמשת בארבע לשונות והאי

והאי כי דהכא לשון כלומר אם תשמע וכו' נמצא לפ"ז דין השבת אבידה בו תלוי חיות ישראל וקיום שלהם כי התשובה המחיה את ישראל בעוה"ז ובעוה"ב הנה היא מטעם השבת אבידה כאמור לכך כמה וכמה חייב אדם להזהר במצוה זו ולא יפתנו יצה"ר על חמדת הממון ועל ביטול מצוה זו הן מחמת עצלות הן מסיבה אחרת:

א' הרואה אבידת ישראל ונתעלם ממנה עובר בל"ת שנאמר לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם וביטל עשה שנאמר השב תשיבם לאחיך ואם לקח האבידה לעצמו על מנת לגזלה ולא להשיבה ביטל מ"ע ועובר בשני לאוין על לא תגזול ולא תוכל להתעלם ואם חזר בו והשיבה תיקן את הכל:

ב' מצא מציאה בדבר שאין בו סימן אם דבר זה סתמו שידעו הבעלים מנפילתו מיד כגון מעות מפוזרים הרי אלו שלו דנהלה לומר ידעו הבעלים קודם שמצאן זה ונתייאשו מפני שאין בהם סימן ולכן אין חייב להכריז ואפילו נודע לו אח"כ ממי נפלו אינו חייב להחזיר דאמרינן מסתמא נתייאשו הבעלים קודם שמצאן זה ורק איכא מידת חסידות להחזיר להם:

ג' מצא אבידה שיש בה סימן חייב להכריז בבית הכנסת ויאמר מין המציאה שמצא מה היא ואם יבא אדם ויגיד סימניה יתן לו אבל אם הוא לא אמר מין המציאה מה היא ובא אדם ואמר מה היא אין זה סימן כי אם עד שיתן סימנים מובהקים כגון מדה או משקל או מנין וכיוצא:

ד' אם מצא מציאה שיש בה סימן במקום שרוב העוברים הם עכו"ם אינו חייב להכריז דתלינן שהיא של עכו"ם והרי זה של מוצאה ואם בא בעל האבידה ונתברר שהיא שלו כגון שנתן כל סמניה הנה אם זו האבידה היא מדברים שהאדם מרגיש בהם מיד כגון מעות או טבעת או דבר שנושאו בחיקו אינו חייב להחזיר לו דאמרינן ודאי נתייאש קודם שלקח זה האבידה כיון דנפלה במבואות שרובם נכרים:

ה' המוצא מעות בחצר חבירו בשעת חופה וכיוצא שיש רבים נכנסים בחצר אם זו המציאה אין בה סימן זוכה בה המוצאה אע"פ שנודע לו אח"כ דאלו המעות נפלו מן בעה"ב יען כי בעה"ב ודאי מתייאש אבל אם מצא דבר שיש בו סימן חייב להכריז כיון שהוא מקום ישראל בד"א בעת שיש רבים נכנסים בחצר ההוא כגון חופה וכיוצא אבל בזמן אחר שאין רבים נכנסים אם נכנס אדם לבית חבירו ומצא מעות מפוזרים אע"פ שאין בהם סימן אם ידוע שהם של בעה"ב יחזירם לו דלא מתייאש וכן אפילו בסתם אמרינן מסתמא דשל בעה"ב הן וחייב ליתנם לבעה"ב אך אם ידע בבירור שאינם של בעה"ב אלא נפלו מאחרים הרי הם של מוצאן דאין לומר חצירו של אדם קונה לו בכהאי גוונא:

וכן חניות שבשווקים שמוכרים בהם סחורות או מיני כלים או מיני כסות וכיוצא שנפלו שם מעות מן הלוקחים הבאים לקנות ומצא אותם המשרת של בעל החנות או אדם אחר הרי הם של מוצאן ואינו זוכה בהם בעל החנות:

ו' מצא תרנגולת במקום רובו ישראל והכריז לפני כל השכנים ובעלי בתים שבמבוי ולא נמצא לה בעלים מניחה בביתו י"ב חודש וכל הביצים שיולדת מוכרם או שם אותם בדמים עליו ואחר י"ב חודש מוכר התרנגולת או שם אותה בדמים עליו ויהיו דמי הביצים ודמי התרנגולת מונחים אצלו עד שיבא אליהו זכור לטוב ואם מצא תרנגול זכר מטפל בו שלשים יום ואם הוא קטן ביותר שטיפולו קשה יותר מטפל בו שלשה ימים ואח"כ מוכרו או שם אותו בדמים עליו ויהיו הדמים מונחים אצלו עד שיבא אליהו זכור לטוב:

ז' מצא ספרים שיש בהם סימן ה"ז לא יקרא בהם אלא ישמרם כראוי ואם ירצה למסרם למי שנאמן אצלו לשמרם אתו הרשות בידו מיהו כל זה באבידה אבל בפקדון אם אדם הפקיד אצלו דבר אחד אינו רשאי למסרו לאחר לשמרו אצלו ואם ירצה לילך למקום אחר ואינו רוצה להוליכו עמו משום אחריות או טורח רשאי ליתנו לב"ד והם ימסרוהו לאיש נאמן:

ח' אבידת עכו"ם מותרת אך אם מחזירה כדי לקדש ש"ש כדי שיתפארו הנכרים בישראל שהם בעלי אמנה ה"ז משובח והא דאמרינן מן הדין אבידת העכו"ם מותרת היינו במקום שלא יש חלול השם אבל במקום שיש חלול השם כגון שנפלה מן העכו"ם במקום רוב ישראל והעכו"ם ידמה שישראל גנבוה ממנו הרי זה חייב להחזיר מן התורה:

ט' מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו אע"פ שהם גדולים הרי היא שלו מתקנת חז"ל אבל אם אין בנו סמוך על שלחנו אפילו שהוא קטן ה"ז לעצמו ואם אחד זן יתום בתוך ביתו אין המציאה של היתום לבעה"ב הזן אותו אלא היא שלו דלא תקנו חז"ל זה אלא לאב והבת עד שתבגר מציאתה לאביה אע"פ שאינה סמוכה על שלחנו וה"ה מעשה ידיה לאביה וכן האשה מציאתה ומעשה ידיה לבעלה:

י' אם נתנו מתנה לבנו ובתו הקטנים הרי הם של האב ואם הם גדולים הרי היא שלהם:

י"א מותר מן הדין לישב חנווני אצל חנווני צורף אצל צורף וכיוצא בזה ואין בזה השגת גבול וכן להוזיל השער מותר ואין לבעלי אומנתו תרעומת עליו אך ישראל שעושה מלאכה אצל נכרי אסור לחבירו להוזיל השער כדי שהוא יעשה במקומו:

י"ב שואל שלא מדעת גזלן הוא לכך אסור ליקח שום חפץ או ספר מיד בנו של בעה"ב בלי רשות בעה"ב:

י"ג כלי אכילה כגון קדרות ומדוכה ומחבת וכיוצא מותר לשאל מאשתו של בעה"ב ואין צריך רשות מן בעה"ב דאפילו אם מקפיד אין שומעין לו ואשתו משאלת בעל כרחו מפני דמשאה שם רע בשכונותיה ואדעתה דהכי נשאת לו שדברים אלו הם מסורים בידה אבל שאר חפצים כגון מלבושים של בעה"ב או כסאות ומטות וכן כלי שתיה של בילו"ר ושאר כלים יקרים צריך לשאל מן בעה"ב וכלים של פרפור"י יש הפרש בזה בין מעט להרבה וגם דנידון לפי חשיבות בעה"ב ועושרו דאין כל בני אדם שוים בד"ז:

י"ד אם משכן אצלו חבירו חפץ אסור להשתמש בו דשולח יד בפקדון ה"ז גזלן מיהו בעכו"ם יש מתירין להשתמש בו:

ט"ו אם הפקידו אצלו ספרים של תנ"ך כשהוא פותחן לצרכן יש לו רשות לקרות בהם אבל לא יפתחם לכתחלה כדי לקרות בהם בד"א בתנ"ך אבל ספרים של תורה שבע"פ אסור בכל גוונא וכשם שאסור ללמוד כן אסור להעתיק מהם אפילו אות אחת מיהו אם זה הנפקד הוא ת"ח יש מתירים ללמוד ולהעתיק אם אין לו כיוצא בהם דאמרינן מסתמא ע"ד כן הפקידו אצלו אבל אם יודע בבירור שבעליו מקפיד ה"ז אסור גם הת"ח מ"מ אם זה הלוה לו מעות על ספרים אלו שהניחם משכון אצלו אפילו ת"ח אסור משום

משום רבית:

ט"ז אם הפקידו אצלו מעות מותר להוציאן לצרכו לפי דסתם אדם עסקו במו"מ והכל צריכין למעות והיה לו למפקיד לגלות דעתו מעיקרא לצוות לו שלא ישתמש אבל אם נתנם לו חתומים או קשורים קשר משונה ה"ז גילוי דעת שאין רצונו שישתמש זה בהם ולכך אסור להשתמש בהם:

י"ז כל החומד ביתו של חבירו או כליו שאין בדעתו למכרם והפציר בו בדברים או הרבה עליו רעים עד שמכרם לו הרי זה עובר בלאו דלא תחמוד ואינו עובר בלאו זה אלא עד שיקח החפץ שחמד ומשעה' שנפתה לבו וחשב איך יקנה החפץ עבר בלאו דלא תתאוה כי אין תאוה אלא בלב מיהו אם רק נתאוה בלבו שאמר הלואי שיתרצה זה למכור ואקנה ממנו אינו עובר בלאו אבל אם חשב בלבבו לעשות המצאות של השתדלות והפצרות ה"ז עובר משעה שחשב אופני ההשתדלות וההפצרות וכל זה להרמב"ם אבל להראב"ד גם בכה"ג אינו עובר אא"כ חשב ליקח החפץ בעל כרחם של בעלים אבל אם חושב איך יעשה לרצות הבעלים אינו עובר בלאו וקי"ל כהרמב"ם ז"ל ועיין בסה"ק רב ברכות במערכת הלמ"ד מ"ש בלאוין אלו ועוד כתבתי בסה"ק מקבציאל:

י"ח אפילו התאוה שיקח החפץ מחבירו במתנה אסור וכן אפילו התאוה וחמד ספר אחד מספרי הקודש נמי אסור ועיין בסה"ק רב ברכות מע' הלמ"ד הנז"ל ועוד כתבתי בזה בסה"ק מקבציאל:

י"ט מצות עשה לתת שכר שכיר בזמנו ואם איחרו עובר בלאו אחד שכר אדם או בהמה או כלים ובשכר קרקע אע"ג די"א דאינו עובר משום דכתיב כל אשר בארצך ולא ארצך מ"מ לדעת הסמ"ג ולדעת רבינו אליעזר ממיץ ז"ל עובר גם בשכירות קרקע ועוד איכא טעמא אחרינא בזה לאיסורא וכיון שזה הוא איסור תורה יש לחוש לדעת האוסרין ועיין שער משפט וקצות החשן סי' של"ט וכל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל נפשו ועובר בחמשה לאוין ועשה ולא תבא עליו השמש' ובמקום שנוהגין שאין הפועלים עושים מלאכה עד הלילה כיון ששקעה עליו חמה עובר משום ביומו תתן שכרו:

כ' איזהו זמנו שכיר יום יש לו זמן ליתנו לו כל הלילה לפי שנתנה תורה לבעה"ב זמן עונה י"ב שעות לבקש מעות לשלם השכירות ואם לא נתנו לו אז עובר בבוקר משום בל תלין פעולת שכיר אתך עד בקר ושכיר לילה זמנו ליתנו לו כל היום ואם לא נתנו לו עובר בערב משום ביומו תתן שכרו:

כ"א שכיר שעות ביום שכלתה פעולתו בחצי היום יש לו תשלום כל אותו היום דהא הלא השלומין מיד שהשלים מלאכתו וקרינן עליו ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש וכן שכיר שעות בלילה שכלתה מלאכתו בחצי הלילה יש לו זמן תשלום כל אותו הלילה וקרינן עליו לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר וכן שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה אם יצא ביום גובה שכירותו כל אותו היום יצא בלילה גובה שכירותו כל אותו הלילה ושכירות של כובש או כובסת דינה כשכיר שעות:

כ"ב אין בעה"ב עובר משום בל תלין ולא תבא עליו השמש אא"כ תבע השכיר ממנו את שכרו ויש לו מעות ליתן לו אבל אם לא תבעו השכיר או שתבעו ואין לו מעות ליתן לו אינו עובר אפילו יש לו מטלטלין הרבה:

כ"ג אמר לשלוחו לשכור לו פועלים ושכר השליח פועלים ואמר להם שכרכם על בעה"ב שניהם אין עוברים ומ"מ בעה"ב עובר משום אל תאמר לרעך לך ושוב אם הוא מתכוין לדחותם וגדולי החכמים היו נוהגים לשכור ע"י שליח שיאמר להם שכרכם על בעה"ב כדי שלא יבואו לעבור בלאו אם יהיו טרודים ומה שאשתו של בעה"ב שוכרת היא בעצמה כגון כובסת וכיוצא אין לה דין שליח וחייבת היא באיסור לאו אם תבעה הכובסת את שכרה והיא יש לה מעות שתתן לה וכן ה"ה אשת בעה"ב ששוכרת משרתת בבית:

כ"ד מדת חסידות אם אין לאדם מעות לפרוע שכר שכיר יקח בהלואה מאחרים ויקיים מצות שכר שכיר בזמנו והעיד רבינו מהרח"ו ז"ל על רבינו האר"י ז"ל שלא היה רוצה להתפלל מנחה עד שיפרע שכר שכיר ולפעמים אין לו והוא לוה ונותן:

כ"ה קבלנות שקבל עליו האומן לעשות מלאכה כולה בכו"כ ולא שכר לימים הרי הוא כשאר שכירות ימים ועובר עליו משעה שנותנה לו כיצד נתן טליתו לאומן לתקנו בקבלנות וגמרה כל זמן שהטלית ביד האומן אפילו אחר שגמרו אינו עובר עליו אבל אם הביא לו את הטלית ותבע שכרו אפילו בחצי היום חייב זה מיד בתשלומיו ואם שקעה עליו חמה עובר עליו וצריכין הנשים להזהר בדבר זה שהוא מצוי אצלם הרבה שדרכן לשכור בגדים הן לתפור הן לארוג הן לשאר מעשה של אומן:

כ"ו אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג אך מדברי סופרים שמיטת כספים נוהגת בזה"ז בכל מקום אפילו בחו"ל כן פסק מר"ן ז"ל וכ"כ רוב הפוסקים אך הרז"ה ז"ל ועוד דעמיה כתבו שאינה נוהגת בזה"ז בחו"ל וכתב מור"ם ז"ל בהגה"ה דעליהם סמכו במדינות שלהם שאין נוהגין דין שמיטה בזה"ז בחו"ל וכתב הגאון אורים ותומים אפילו אם היה האמת שהדין כהרז"ה ושיטתו היה מהראוי לנו להחמיר בזה ולנהוג דין שמיטת כספים כי מה מאד מזהיר אותנו הנביא בגולה הציבי לך ציונים לעשות זכר למצות ה' שהיו חובה עלינו בהיותינו בא"י וכו' וזהו אם הדין כהרז"ה אבל באמת רבו עליו חכמי הדור וממש רובם ככולם קיימו וקבלו כפשט הגמרא דנוהגת בזה"ז מד"ס ולדעת הרמב"ן ז"ל נוהגת בזה"ז בחו"ל מן התורה על כן חייב כל אדם לעשות עכ"פ זכר למצוה זו בפרזבול ופירוש פרזבול הוא פרוז לשון התקנה בול הם עבידים כלומר התקנה לעשירים:

פרזבול זה הלל הזקן ע"ה התקנו בשביל העשירים שלא ימנעו מלהלוות ויעברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה וכו' ואכתוב בזה מעשה גאון אחד היה יושב בליל פסח על השלחן ובנו היה עשיר וסוחר גדול והיה הבן יושב ואוכל הכורך של מצה ומרור והיה אומר קודם אכילת בהרמת קול כהלל הזקן שהיה כורכן ואוכלן וכו' ככתוב בסדר הלילה וא"ל אביו בני תזכור את הלל הזקן גם בערב ר"ה הזאת הבאה לאחו"ל א"ל אבי וכי אוכלין כורך בער"ה א"ל בני שנה זו שמיטה היא ואני מזכירך שתעשה פרוזבול כתקנת הלל הזקן עליו השלום זיע"א על כן כל אדם לא יתרשל בדבר זה ונמצא הוא מקיים מצות שמיטת כספים והנה הפרזבול הוא שאומר שמוסר שטרותיו וחובותיו לב"ד וענין המסירה הזאת שהם יהיו גובים לו חובותיו ואז לא קרינן ביה לא יגוש אלא הב"ד הם הם הנוגשין וכיון שביד ב"ד לנגוש ולא הוא אז הוא יכול לקבל חובו מן הלוה אחר השמיטה:

והנה יש מתחסדים אחר שכותבין הפרזבול מלוה לחבירו סך מה עשרה גרוש או פחות או יותר ועל זה הסך לא יחול הפרזבול כיון שהלוהו אחר זמן הפרזבול

הפרזבול ואז אחר ר"ה כשיבא לו חבירו המעות לפרעו יאמר לו משמט אני וגם יקבלם ממנו ויאכל הלוה ואחדי במצות אלו והמלוה לחדי במצות שמיטת כספים ויקיים אותה בפועל ותהילות לאל ית' הנהגתי מצוה זו פה עירנו ב'נדאד יע"א שעשיתי בדפוס שטרות של פרזבול וחלקתי אותם לכמה בני אדם ועשאום וגם למדתי אותם שיעשו כן להלוות אחר זמן הפרזבול סך מה ולקיים המצוה בפועל כאמור לעיל אשריהם ישראל אוהבי מצות ה' ועושים אותם בשמחה:

וגם אם לוה אדם מחבירו ככרות לחם אפילו ככר אחד נוהג בזה דין שמיטה על כן טוב שתלוה האשה יום ערב ר"ה ככר או שתים או שלש לחברתה ואחר ר"ה כשתפרע לה תאמר לה משמטת אני והרי זו מקיימת מצות שמיטה ועיין חיים של ה"ב סי' ל"ח אות י"ג וכן עשו קצת נשים פה עירנו יע"א כי דרשתי דבר זה בעזה"ו ברבים אשריהם ישראל:

פרשת נצבים

כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו פ"ל בס"ד ע"פ מ"ש מהרי"א מדברי רז"ל בהגדת בראשית בפסוק שמש דבר ה' אין דבר אלא שמירת שבת כמד"א ממצוא חפצך ודבר דבר אמר הקב"ה לישראל אפילו אם עבדתם על עברת הדברות שמרו שבת והסלה לכם ע"כ עוד ארז"ל אמרה שבת לפני הקב"ה לכל הימים נתת בן זוג ולי לא נתת אמר לה ישראל יהיו בן זוגך ע"כ נמצא יש קורבה גדולה לישראל עם השבת ברם ודאי אין קורבה או אהבת ביניהם אא"כ יהיו ישראל שומרים השבת כהלכתו במחשבה ודבור ומעשה דאע"פ שארז"ל דבור אסור הרהור מותר אין קדושתו של שבת שלימה אא"כ יזהר בו גם בהרהור וכמ"ש בש"ע וכנז' בפוסקים ז"ל וז"ש כי קרוב אליך הדבר מאד זה השבת המכונה בשם דבר וכל זה הוא כאשר בפיך ובלבבך לעשותו דלא סגי בשמירתו במעשה בלבד אלא צריך בדיבור שבפה ובהרהור הלב ג"כ ואז אתם תהיו בן זוג לשבת או יובן בס"ד דאיתא באותיות דרבי עקיבא אין דבר אלא לשון מצוה שנאמר כי דבר ה' בזה ע"ש וידוע דרמ"ח עשה ושס"ה ל"ת הם מכוונים כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידים שכל אבר וגיד של האדם אחוז במצוה אחת ודבוק בה אך מקשים והלא א"א לאדם אחד לקיים כל תרי"ג מצות ונמצא שהוא חסר באיבריו ומתרצים דנשלם בתרי"ג מצות ע"י הדיבור דקורא בהם נחשב כאלו קיים וגם במחשבה שמחשב אימתי תבא לידי מצוה פ' ואקיימנה וז"ש כי קרוב אליך הדבר הם תרי"ג מצות כי המצוה מכונית בשם דבר ואף על פי שאי אפשר שתבא לידי מעשה בהם והיינו כי בפיך בדיבור ובלבבך במחשבה נחשב לך לעשותו ר"ל כאלו עשיתיו או יובן בס"ד דאיתא באותיות דרבי עקיבא אין דבר אלא רפואה שנאמר שלח דברו וירפאם וידוע דהתשובה היא רפואה לעולם שנאמר ארפא משובתם ועיקר התשובה שתרפא את האדם היא אשר תהיה בפה ובלב יחדיו וז"ש כי קרוב אליך הדבר הוא רפואת התשובה ע"י שבפיך ובלבבך לעשותו או יובן בס"ד פה לב במילואם כזה פ"ה ה"י למ"ד בי"ת עולים מספר תוקף לרמוז תוקף האדם ע"י התחברות הפה והלב ביחד ולכן מספר הנז' עולה מספר קדושה עליונה שע"י שלימות פה ולב יחדיו יזכה האדם לקדושה עליונה:

גם פה לב במילואם הוא מספר שופר לרמוז דהתעוררות התשובה הרמוזה בשופר כמ"ש רז"ל שופר שפרו מעשיכם צריכה להיות שלימה בפה ובלב ביחד ולא תהיה בפה דוקא והנה ידוע דכל ענייני השופר רומזים לתשובה לכן ארז"ל מצותו בשל איל ופירשו בו לרמוז שצריך לעשות תשובה בעודו בתוקף החומר ולכך שופר מספר תוק"ף גם צריך שיהיה השופר כפוף רמז לבע"ת שיהיה לבו כפוף ונכנע וכאשר האריך הגאון השל"ה ז"ל ברמזי השופר על ענין התשובה יע"ש:

ומה שתוקעין תקיעה ושברים ותרועה ותקיעה בסדר זה תחלה היינו כי התקיעה רומזת לשמחה וטובה ושברים ותרועה רומזים לצער ויסורין כי זה ילולי יליל וזה גנוחי גנח ולכך אין עושין תקיעה ושברים במשך אחד ונשימה אחת וכנז' בספר הלבוש ז"ל מפני שזו רומזת לשמחה וזו להפך ואין לערבם יחד והנה ידוע המעשה באותו שעשה טבעת וכתב עליה גם זה יעבור ואם הוא בצער אז יראנה ויתנחם ואם הוא בטובה יראנה ולא יבא להתגאות בטובו ועושרו כי יחשוב שגם זה יעבור ואין לו קיום וכן כאן תוקעים אחר תקיעה הרומזת לטובה ושמחה שברים שהם רומזים לצער ויסורין לרמוז לאדם שלא יתגאה בטובתו ויגבה לבו כי צריך לחשוב אחר שמחה יבא לתוגה ותוקעים אחר התרועה הרומזת לצער ויסורין עוד הפעם תקיעה הרומזת לטובה לרמוז אם עומד בצער אל יתייאש מן הרחמים אלא יחשוב סוף הכבוד לבא ויראה ימי טובה ושמחה גם התקיעה הרומזת לטובה היא ארוכה במשך אחד לרמוז הטוב יבא בלתי הדרגות במשך אחד אך שברים כוחות קצרים לרמוז שהצער יבא מעט מעט וכמ"ש ע"פ ויהי ה' מסבב לדך מסבב לעשות צרה שיחלק עת אחד גדול של צרה לעתות קטנים כדי שיסבלם האדם ולא ימוט:

והנה תמונת השופר הרומז בו התעוררות התשובה הוא צד אחד רחב וצד אחד קצר והאדם צריך לתקוע בצד הקצר ונמצא שמקום תפיסתו בשופר מתרחב והולך לרמוז כי בע"ת צריך להיות מוסיף והולך בעבודת השם ע"ד שארז"ל ת"ח כל זמן שמזקינין דעתם מתוספת עליהם גם עוד רמוז בזה התמונה שצדו אחד קצר וצדו אחד רחב ותוקע בצד הקצר לרמוז כי אות של התשובה שהיא אות ה' יש לה שני פתחים א' רחב וא' קצר ובע"ת ליטול בקצר דבזה מסייעא מלתא וכנז' בגמרא או יובן נרמז בתמונה זו שהקצר למטה והרחב למעלה דבע"ת בדברים של מטה דהם שייכים להנאת עוה"ז יקצר ויקמץ בהם אבל דברים השייכים למעלה שהם ענינים הנפשיים יתנהג בהרחבה ורבוי:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד בתמונת השופר ע"פ המעשה דריב"ח הנז' בגמרא דעירובין דף נ"ג ע"ב א"ר יהושע בן חנניה מימי לא נצחני אדם חוץ מאשה ותינוק ותינוקת אשה מאי היא פעם אחת נתארחתי אצל אכסניא אחת עשתה לי פולין ביום הראשון אכלתים ולא שיירתי מהם כלום ביום שני לא שיירתי כלום ביום שלישי הקדיחתן במלח כיון שטעמתי משכתי ידי מהן א"ל רבי מפני מה אינך סועד אמרתי לה כבר סעדתי מבע"י אמרה לי היה לך למשוך ידיך מן הפת אמרה לי רבי שמא לא הנחת פאה בראשונים ולא כך אמרו חכמים אין משיירין פאה באלפס אבל משיירין פאה בקערה. תינוקת מאי היא פעם אחת הייתי מהלך בדרך והיתה דרך עוברת בשדה והייתי מהלך בה אמרה לי תינוקת אחת רבי לא שדה היא זו אמרתי לה לא דרך כבושה היא אמרה לסטים שכמותך כבשוה. תינוק מאי היא פעם הייתי מהלך בדרך וראיתי תינוק יושב על פרשת דרכים ואמרתי לו באיזה דרך נלך לעיר אמר

לי זו קצרה וארוכה וזו ארוכה וקצרה והלכתי בקצרה וארוכה כיון שהגעתי לעיר מצאתי שמקיפין אותה גנות ופרדסים חזרתי לאחורי אמרתי לו בני הלא אמרת לי קצרה אמר לי ולא אמרתי לך ארוכה נשקתיו על ראשו ואמרתי לו אשריכם ישראל שכולכם חכמים גדולים אתם מגדולכם ועד קטנכם ע"כ ופירש הגאון חיד"א ז"ל בפ"ע שמעשיות אלו לא היו ממש אלא ריב"ח נקיט הכי בדרך משל ללמד בזה תוכחות מוסר דנודע ימי האדם חלוקים לשלשה זמנים שהם ימי עליה וימי עמידה וימי ירידה והאדם בשני הפרקים שהם עליה ועמידה נמשך אחר חומר עוה"ז וממלא תאותו בהבלי עוה"ז ותענוגיו ולא יפנה לעסק של עוה"ב ורק בימי הירידה שתש כוחו אז הוא פורש לעשות לו דרך תשובה וז"ש נתארחתי אצל אכסניה היא עוה"ז עשתה לי פולין אותיות פלוני שהזמינתו לתאוות החומר העכור של היצה"ר הנמשך מן פלוני ויום ראשון שהוא זמן העליה אכל מהמאכלות ותענוג עוה"ז ולא שייר מן הזמן כלום לצורך עוה"ב ויום שני הוא זמן העמידה ג"כ עשה כך אך יום שלישי שהוא זמן הירידה הקדיחתן במלח שלא נשאר בו כח לתענוג עוה"ז והקיפוהו מכאובים בגופו וכוחות איבריו מכל צד ואז כיון שבא לטעום בע"כ משך ידו מהתענוגים ואז התחיל לשוב בתשובה ובאה הנשמה לעורר אותו בתשובה ביותר שמצאה מקום לדבר איתו דברים המתיישבים על הלב וכדי להכנס עמו בדברים לעורר אותו בתשובה אמרה לו בתחילה מ"מ אינך סועד היום בתענוגי עוה"ז כאשר היית נוהג בזמנים הראשונים והשיב כבר סעדתי באותם הזמנים שנתמלא הכרס זיני בישי ועד מתי יהיה זה ואמרה הנשמה היה לך למשוך ידיך מן הפת כשמד אם את מעשיך הראשונים אתה זוכר ומתחרט עליהם לא די לך בזה שאתה מושך ידיך רק מן התענוגים אלא צריך סגופים ותעניות שתמשוך ידיך גם מן הפת שהוא צורך גדול לקיום הגוף ואמרה לו שמא לא הנחת פאה לעוה"ב בימים שעברו ולא כך אמרו חכמים אין משיירין פאה באלפס רמז לזמן המיוחד לעסק התורה שהיא אל"ף ס' ר"ל לימוד ס' מסכתות אין משיירין ממנו פאה לצורך עוה"ז אבל משיירין פאה בקערה ר"ל מזמן המיוחד לעסק עוה"ז שנדמית לקערה והיא חיי שעה ג' קערה משיירין ממנו פאה לעסק עוה"ב שיחטוף מזמן זה לקדשו בקדושת התורה ואיך אתה כל ימיך הראשונים אבדת כל זמנך כולו בהבלי עוה"ז :

ומעשה התינוקת מוסר לילדי הזמן שעושין דברים נגד דין תורה ואם יאמר להם חכם שזה אסור יאמרו כך הוא מנהג העולם וראוי להשיב להם לשפיים שאמותם כבשוה לדרך זו שאותם שנהגו בכך הם היו גוזלים להקב"ה לעבור על דת ועי"כ הקליפה יונקת משפע הקדוש ואין לך גזלה גדולה מזו :

ומעשה התינוק רמז ליצה"ט שנקרא ילד מסכן וחכם אמר לו באיזה דרך נלך לעיר האלהים היא גן עדן ואמר זו קצרה וארוכה ר"ל דרך הרשעים שנראה להם היצה"ר דרך קצרה בעוה"ז שאין בה טרחא בעבודת השם אך ארוכה היא מצד עוה"ב כי לא במהרה יקח מקומו הראוי לו בג"ע אלא צריך לחזור בגלגולים רבים וגם לידון בגיהנם שנים רבים עד שיהיה ראוי לבא אל מקומו בג"ע אך דרך הצדיקים שעוסקים ועמלים בעוה"ז בתורה ומצות ומע"ט היא ארוכה וקצרה כי בעוה"ז ארוכה שיש טורח ויגיעה רבה לגוף אמנם מצד עוה"ב היא קצרה כי אחר שנפטר מעוה"ז ילך תיכף ומיד לעיר האלהים לג"ע לאור באור החיים עכת"ד ע"ש :

נמצא התועה הולך בדרך קצרה וארוכה שהוא נמשך אחר הנאת החומר הנראית לעינים ואינו מביט בתכליות ולכן השופר שבא לעורר את החוטאין בתשובה צריך התוקע לתקוע בצד הקצר כדי שיהיה הקול הולך תחלה בקצרה ואח"כ בארוכה יען כי הוא בא לעורר לבבות החוטאים שהם הולכים בקצרה וארוכה אבל הצדיקים שהולכים בארוכה וקצרה אין צריך לעורר אותם בשופר :

ומה שמצינו בהלכות השופר דאינו כשר אא"כ הוא שפופרת שיש בתוכו זכרות מתחלת ברייתו אבל אם לקח הזכרות שבו וחקק בתוכה ועשאה שפופרת בידי אדם ה"ז פסול כל זה הוא רמז למוסר האמור במעשה התינוקת שבני אדם עושים מעשים אסורים כפי ד"ת וטוענים שהוא מנהג ובאמת אם המנהג הוא יש לו היתר ע"פ תורת ה' ה"ז מנהג טוב ויש לקיימו דנמצא דרך זה פתוח בידי שמים אבל אם המנהג הוא הפך תורת ה' ורק פתוח דרך זה בידי אדם שהתירו לעצמם דבר זה הרי מנהג זה הוא אותיות גיהנם ואסור ללכת בדרך זה וכמו כן דבר זה דהשופר הוא לשון שפופרת ולא הוכשר להוליך בו הקול אא"כ שפופרת זו היא פתוחה בידי שמים אבל אם אדם עשה שפופרת בעצמו שחפר הזכרות ועשאו שופר ה"ז פסול :

ומה שארז"ל בשיעור השופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן הוא רמז למוסר הרמוז במעשה האשה הנז"ל דהוכיחה הנשמה לאדם על אשר איבד כל זמנו בהבלי עוה"ז ולא שייר פאה בימי העליה והעמידה לצורך עוה"ב דהא ודאי אין האדם יכול לעסוק בתורה כל הימים וכל הלילות כי הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם דמוכרח לעסוק בעסקי עוה"ז אך צריך שיקבע עתים לתורה ועת לעסק עוה"ז באופן שהוא יאחז דרך התשובה תמיד כל הימים בידו ויראה לכאן ולכאן כלומר יראה איזה שעות מן היום בעסק עוה"ז להביא טרף בני ביתו ואיזה שעות מן היום ומן הלילה בעסק התורה ודרך התשובה יאחזנו בידו ולא ירפא ממנו וזהו הרמז הרמוז בשיעור השופר הרומז לתשובה שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד בדין שיעור השופר הנז' שהוא שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן רמזו חז"ל בזה שגם בתשובה צריך שילך האדם במידת הממוצע כי זה כלל גדול הן בעניני הגשמיות וגופניות הן בעניני הרוחניות והנפשיות וכמ"ש בספר בן המלך והנזיר מלך אחד היה עומד לפני רבו בשעת מותו ויאמר לו הורני וצוני א"ל השמר שלא תהיה לח ותתעצר ולא יבש ותשבר ולא מתוק ותבלע ולא מר ותמאס ע"כ ע"ש ופרשתי הכונה שעשה לו שני חלוקות ה"א כנגד ענינים הנפשיים באומרו לא תהיה לח ותתעצר שאם האדם ירצה לעשות תשובה באופן שירבה בתעניות וסגופים יותר ממה שמזגו סובל אז זה ודאי מריק כל כוחו מגופו וימות ואין חפץ לה' בזה ולז"א לא תהיה לח ותתעצר שיעצרו התעניות והסגופים כל כח וליחות שבגופך שאז יתרוקן גופך ותמות וגם לא תהיה יבש ותשבר ר"ל שלא תקשה לבך כעץ יבש שלא תכנע ולא תשוב שאז תשבר בעונותיך כמ"ש ומקשה לבו יפול ברעה וחזר וא"ל חלוקה ב' כנגד ענינים הגופניים שלא תהיה מתוק להרבות מתנות ולהנות בני אדם יותר מדאי ואז תבלע שיקפצו עליך בני אדם ויכלו ממונך ותשאר ריקם ובזה לא חפץ ה' וגם לא מר ותמאס שלא תהיה קמצן וכילי מאד שאז תמאס בשמים ובארץ ומאחר שגם דרך התשובה צריך האדם ללכת בו באופן הממוצע לכן אמרו השופר הרומז לתשובה יאחזנו באחיזת הממוצע שיהיה נראה לכאן ולכאן באחיזתו בו :

ובאופן

ובאופן אחר נ"ל בס"ד שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן דאותיות שקודם שופר הם אותיות עקרה ואחר שופר תשל"ז שהוא מספר שכרך הרבה מאד רמז שהחוטא קודם התשובה היתה נשמתו עקרה שאין לה בנים אלו מצות ומע"ט כמ"ש ע"פ אלה תולדות נח נח ואחר שעשה תשובה שאז הפך הזדונות לזכיות נאמר לו שכרך הרבה מאד שיש לו שכר עצום מזה שבמקום שבע"ת עומדין אין צ"ג יכולים לעמוד וז"ש יאחז השופר בידו ויראה לכאן ולכאן ר"ל יראה אותיות שקודם השופר ואותיות שאחר השופר וילמוד מזה מוסר גדול גם יראה קודם שופר יש מספר שע"ה שהוא מספר כלל ופרט רמז שהשב יביט בתשובתו על הפרט מה שעשה בעצמו וגם על הכלל מה שנעשה בכללות ישראל כי ישראל ערבון זל"ז ואחר שופר תשל"ז שהוא מספר ישוב הדעת רמז לתיקון עון שז"ל שהוא תיקון הדעת בסוד אין קשוי אלא לדעת ולז"א רז"ל אין ב"ד בא אלא בהסח הדעת:

או יובן בס"ד יראה לכאן ולכאן ע"ד מ"ש רבינו מהר"ש אלשי"ך ז"ל בפרשה זו דחסיד אחד היה מכבד כל אדם הגדול ממנו בשנים באומרו זה עשה מצות יותר ממני והגדול ממנו בחכמה אומר ודאי זה חייב אני לכבדו והקטן ממנו בשנים אומר זה לא עשה עונות כמוני והקטן ממנו בחכמה אומר זה לא יתחייב על עונותיו כמוני דנידון כשוגג לגבי דידי ע"ש ומזאת העלה ג"כ יש תועלת להיות מתקנא מן בני אדם במצות ויראה עצמו שפל מכולם וזהו יראה לכאן ולכאן בהגדולים ממנו בשנים ובקטנים ממנו גם נ"ל יראה לכאן ולכאן בעבירות שבין אדם למקום ובעבירות שבין אדם לחבירו גם נ"ל בס"ד ע"ד מאמר התנא דע מאין באת ולאן אתה הולך כי בשתי ראיות אלו יקנה האדם הכנעה ושפלות לעצמו וקבלת התשובה תלויה בהכנעת הלב דכתיב זבחי אלהים רוח נשברה וכתיב לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה:

ולכן תקנו להתענות ערב ר"ה כדי שיכנס האדם לעשרת ימי תשובה בהכנעה ובשברון לב כי התענית עושה הכנעה בלב האדם ורוב ציבור נהגו בתענית זה של ערב ר"ה ואין בזה יוהרא אם יכירו בו אחרים שהוא מתענה ויש סמך לתענית זה ממדרש תנחומא כמבואר בלבוש ז"ל ולכן טוב שכל אדם ינהוג בתענית זה חוץ מחלוש הרבה וזקן וקטן:

א' מי שלא ישן בליל ערב ר"ה יכול לאכול עד עמוד השחר אבל מי שישן לא יאכל אחר שינה ורק משקה של קאווי"א מותר קודם עה"ש:

ב' אין תוקעין בערב ר"ה לא ביום ולא בלילה אפילו בביתו ואם התוקע של הקהל רוצה להרגיל עצמו וצריך הוא לכך יתקע בחדר סגור או בבור ואין נופלים ע"פ בערב ר"ה אבל במנחה שלפניו נופלים ואומרים ודוי דהא בליל ר"ה אומרים ודוי וסליחות ונוהגין לילך בער"ה על הקברות ולומר בקשות שם ואל ישים מגמתו נגד המתים אלא יתפלל להשי"ת שיתן לו רחמים בזכותם ויוכל להבטח על קבר הצדיק ויאמר הריני מבקש מנפש הצדיק הקבור פה שיתפלל עלי לפני הקב"ה כו"כ ויזהרו בתפלת מנחה של ער"ה כי היא תפלה האחרונה:

ג' מסתפרין בער"ה וטוב להזהר להסתפר קודם חצות ובשעת שמסתפר יכוין להעביר כוחות הדינין ולקיים מצות הפאות ולובשים לבנים בר"ה באמונתינו ובטחונינו בחסדי השי"ת והוא ע"פ מ"ש רז"ל במדרש וכנז' בלבוש ז"ל ונוהגין לטבול בער"ה משום קרי דאפשר שיצא ממנו איזה טיפה בהבחנה ולאו אדעתיה וגם משום טומאה דתשמיש המטה וגם כדי לקבל הארת קדושת יו"ט של ר"ה לחיים טובים ולשלום לכן טבילה ראשונה יכוין בה בשביל טהרה ושניה יכוין בה לתיקון הכעס ושלישית למתק הדין והגבורה בחסדים ורביעית לפשוט מעליו בגדי החול ויכוין בזה ג"כ תכלה שנה וקללותיה וחמישית לקבל עליו הארת קדושת יום הזכרון ויכוין בזה תחל שנה וברכותיה וגם הנשים יהיו זהירים לטבול בער"ה ואפילו הבתולות וצריכין לסרוק שערות ראשם תחלה משום חציצה וכן יבדקו גופם מאחר דברים החוצצין ורק אין צריכין להסיר שער בית השחי ובית הערוה ועיין במטה אפרים:

אם האיש אנוס שלא יוכל לטבול ישפוך על גופו תשעה קבין מים בהיותו עומד ערום ויבא אדם אחד וישפוך עליו המים מראשו ועד רגליו ותשעה קבין אלו הם כל קב הוא תל"ב דרהם כי כל קב הוא ארבעה לוגין וכל לוג הוא ק"ח דרהם וכנז' בבית דוד דף קל"ו ואם אין לו כלי אחד שיכיל כל תשעה קבין יחלקם בשנים או שלש כלים אבל יותר משלשה כלים אין מצטרפין ויזהר לשפוך השני קודם סיום קלוח הראשון וכן יעשה בשלישי וכנז' במשנה פ"ג דמקואות ועיין ש"ע הגאון ר"ז ז"ל סי' תר"ו ומ"ש בט"ז סי' פ"ח הוא ט"ס ואם גם זה אינו יכול לעשות טוב שיטול ידיו ארבעים פעמים וכך הסדר יערה תחלה על יד ימין פ"א ויכוין באות ראשונה של שם ע"ב וכן פ"א על יד שמאל ויכוין ג"כ באות ראשונה של שם ע"ב ועוד יערה פ"ב על ימין ויכוין באות שניה דשם ע"ב וכן פ"ב על שמאל ויכוין באות שניה וכן עז"ה עד עשרה פעמים ויחזור ויערה עשרה פעמים בזא"ז על ימין ויכוין בכל פעם באות אחת דעשרה אותיות שם ע"ב ויערה אח"כ עשרה פעמים בזא"ז על שמאל ויכוין בהם בעשרה אותיות שם ע"ב על הסדר נמצא סך הכל ארבעים פעמים וכנז' בספר אלי' גינין ז"ל בקונטרס ש"א יע"ש:

ד' יהא רגיל לאכול בר"ה בשתי הלילות על שלחנו בסדר זה תחלה תמרי ויברך בפה"ע ויאכל תמרה אחת ואח"כ יאמר יה"ר שיתמו אויבינו וכו' ויאכל תמרה הב' ויכוין בבקשה זו על אויבים החיצונים ואח"כ יאכל רוביי"א והוא מה שקורין בלשון ערבי לוביי"א ויאמר יה"ר שירבו זכיותינו ולפי מ"ש הגאון מג"א ז"ל שיבקש גם לפי המשמעות הגלויה מלשון המדינה על כן אנחנו אנשי בג'דאד שקורין אותה לובי"א צריך לומר שירבו זכיותינו ותלבבינו וכאשר נוהגים לומר בקרא שתי בקשות שתקרע רוע גזר דינינו ויקראו לפניך זכיותינו שהוא משמעות קריאה על שם קרא ומשמעות קריעה על שם קר"ע וכן הענין ברוביי"א לפי לשון מדינתינו ואחר רוביי"א יאכל כרתי ויאמר שיכרתו אויבינו ושונאינו ויכוין בזה על כוחות הרעות שנבראו מן העונות של אדם ומגלולי קרי אשר עליהם מכוונים בק"ש שעל המטה ועליהם נאמר אויבי איש אנשי ביתו ואחר כרתי יאכל סלקא ויאמר שיסתלקו אויבינו וכו' ויכוין בזה על המקטרגים וכוחות הדין המשטינים למעלה ואח"כ יאכל קרא ויאמר שתקרע רוע גזר דינינו (ויכון בשם קר"ע) ויקראו לפניך זכיותינו ואח"כ יאכל רמון מתוק ויאמר שנהיה מלאים מצות כרמון ואח"כ יאכל תפוח מבושל בסוכ"ר ויאמר יה"ר שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה ואין אומרים כדבש וכתבו האחרונים ז"ל הטעם שמבשלין תפוח רמז לחקל תפוחין קדישין בסוד ראה ריח בני כריח שדה ונ"ל בס"ד טעם לתפוח בליל ר"ה כי התפוח יש בו שלשה הנאות טעם ומראה וריח והוא לסימן טוב לבן זתינו

לבקשתינו שפע הכללי שהוא בני חיי מזוני לכל השנה כולה ועוד נ"ל בס"ד טעם אחר ע"פ מ"ש בזוה"ק פ' שמיני דף מ' בפסוק רפדוני בתפוחים תפוח אפיק חמרא ומכוין רעותא דלא יזיק חמרא והיינו דאוכלין תפוח אחר יין כדי שלא יזיק להם היין ולכן מנהג בני אדם לתת תפוח לתוך כוס היין וכמ"ש בספרים וידוע שהיין הם גבורות ונמצא התפוח הוא מבסם הגבורות ועתה בר"ה כל מגמתינו הוא לבסם ולמתק הגבורות לכך אוכלין תפוח ועוד נ"ל בס"ד טעם אחר דאיתא בזוה"ק כל הפירות שורשם במלכות ורק התפוח שורשו בדוכרא שה"ס תפארת וכמ"ש הקדמה זו במ"א וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דחדשי הקיץ הם בנוקבא שה"ס המלכות מניסן ועד תשרי וחדשי החורף מתשרי ועד ניסן הם בדוכרא שה"ס התפארת ולכן בליל ר"ה שהוא התחלת חדשי הדוכרא אוכלין תפוח ששרשו בדוכרא:

ואחר התפוח נוהגין לאכול ראש כבש ומבקשים יה"ר שנהיה לראש ולא לזנב ותזכור לנו עקידתו ואילו של יצחק אבינו בן אברהם אבינו עליהם השלום ואם לא היה יכול להביא ראש כבש לא יביא ראש של עז כי הוא דינא קשיא כנז' בזוה"ק פרשת שמיני דף מ"א ע"ב ועיין עוד בזוהר חדש סדר תולדות ולכן טוב שלא יגדל אדם עז בתוך ביתו ולפחות יזהר בזה בר"ה ושאר עי"ת שלא ימצא בביתו עז ועל כן לא יביא לפניו בר"ה ראש עז דאם לא נמצא לו ראש כבש יביא של עוף וצריך שיביאו מבושל ולכך ינקוב ראש הגלגולת שלו וימלחנו ויבשלנו וראש עוף זכר הוא יותר טוב מראש עוף נקבה לסימנא טבא וכשמביא ראש עוף לא יאמר בבקשה אלא רק שנהיה לראש ולא לזנב אבל אין אומרים ותזכור לנו עקידתו ואילו של יצחק אבינו אלא בראש כבש ויש עושין סדר הנז"ל במאכלים הנז"ל גם ביום ר"ה בשחרית וכנז' במטה אפרים וכן אנחנו נוהגים בביתינו להביא כל הנז"ל על השלחן גם ביום:

ה' לא יאכלו בר"ה דבר חמוץ ולא תבשיל מבושל בדבר חמוץ וכן יזהרו מפירות חמוצים הן רמונים הן ענבים הן אגסים וכתב במטה אפרים דה"ה שלא יאכל פרי שלא נגמר עדיין בישולו ומנהג טוב לאכול בשר שומן ומיני מתיקה לסימנא טבא אך לא ירבה בהם למלאות כריסו אלא טועמיה חיים זכו וישתה שתיות עריבות על פי הכתוב בעזרא אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם דפסוק זה נאמר על יום ר"ה כידוע:

ו' יזהר שלא יכעוס דמלבד חומר איסור הכעס שהוא קשה בכל זמן הנה הוא ביום ר"ה אינו סימן טוב לאדם והאשה צריכה להיות זריזה לערוך השלחן ולכסותו במפה יפה קודם שיבא בעלה מבית הכנסת כדי שבבואו ימצא השלחן ערוך והוא לסימן טוב אך אם נזדמן שבא ולא ראה השלחן ערוך לא יתקוטט עם אשתו ויכעוס דהכעס הוא סימן רע ביותר אלא יסבול ולא יקפיד אפילו בלב:

ז' קודם קדוש ישב במושבו על מטה מוצעת ויאמר פתיחת אליהו זכור לטוב עד קום ר"ש ויתחדשון וכו' אח"כ יאמר פסוק ונח מצא חן בעיני ה' י"ב פעמים ואח"כ פסוק ויזרע יצחק בארץ ההיא וכו' י"ב פעמים ואח"כ פסוק כי עמך מקור חיים באורך נראה אור עשרה פעמים ואח"כ פסוק אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה שבעה עשר פעמים ואח"כ ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכו' עשרה פעמים ויאמר תחל שנה וברכותיה ויעמוד לקדש:

ח' בקדוש בשתי לילות יברך שהחיינו ואם נזדמן לו פרי חדש יניחנו לפניו על השלחן בליל שנית כשמברך שהחיינו ומכוין עליו אך אין צריך להקפיד לחזור על דבר זה וכל סדר ליל א' יעשה בליל ב' וילמוד על השלחן בשתי הלילות משנה מסכת ר"ה ויכוין כנגד שם אדנ"י אך יזהר ללמוד אותה בנעימה ונוהגים ללמוד גם לשון זוה"ק הנדפס במחזורים:

ט' אם חל טבילת מצוה בליל ר"ה ישמש ויטבול בבוקר והמתחסד לדחות התשמיש של טבילת מצוה ה"ז חסידות של שטות ואפילו אם אינה טבילה של מצוה אם רואה שנתעוררה תאותו הרבה על אשתו ישמש ויטבול בבוקר כדי שלא יבא ח"ו לידי טומאת קרי וכל אינש ידע בנפשיה:

יו"ד שני ימים של ר"ה קדושה אחת הן וביצה שנולדה בזה אסורה בזה וכן הנילוד או נתלש בזה אסור בזה ואם ר"ה חל יום ה"ו אסור גם בשבת שאחריהם וספק נולד בערב ר"ה ספק ביום ר"ה ה"ז אסור:

י"א אין ישנים ביום ר"ה וצריך להזהר שיתעורר משינתו בלילה קודם עלות השחר ואם יש לו כאב הראש או שאר מיחוש שמוכרח לישן ביום ויתאפק ויישן אחר חצות היום:

י"ב סדר התשליך עושין אפילו חל ר"ה בשבת וכן נמצא כתוב בכ"י בשם רבינו הרש"ש ז"ל ואם נאנס ולא עשה התשליך ביום ראשון יעשנו ביום שני אחר מוסף כן מצאתי כתוב בספר תורה לשמה כ"י:

י"ג בר"ה אין אומרים מחול וסלח לעונותינו וצריכין להזהר בבקשה שאומרים קודם תהלים ואחר תהלים דצלג לשונות אלו ואע"ג דכתב בזוה"ק אסור לפרשא חטאוי בהאי יומא היינו דוקא בקול רם אבל בלחש בעת תקיעת שופר דמיושב כששוהה התוקע בין תשר"ק לתש"ת ובין תש"ת לתר"ת יתודה בלחש על חטאיו בפרטות ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל מסודר נוסח ודוי להתוודות בין הסדרים הנז':

י"ד יאמר בפירוש קודם שיתקע הריני מכוין בתקיעות אלו של מיושב ושל העמידה בכולם להוציא כל השומע ידי חובתו דאע"פ שהוא מוכן לכך מסתמא טוב לפרש בפיו ובין התוקע ובין הציבור לא ישיחו בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד והפסוקים ופיוט שנוהגים הציבור לאומרם קודם תפלת מוסף אחר חזרת ש"ת להיכל לא יאמרם התוקע:

ט"ו יכסה השופר עד גמר הברכות וצריך שיאחזנו בידו בעת הברכה מכוסה ועיין ראש משביר סי' למ"ד וקודם הברכה יכה בידו על הבימה כדי שירגישו כל הציבור שהוא מוכן לברך ויתנו דעתם על הברכה ויאמר ברשות מורי ורבותי ויברך בקול רם ויכוין להוציא הציבור בברכה זו ידי חובתם ואם יש אדם יושב רחוק מן התוקע והוא השמע שלו אלום דודאי אינו שומע הברכה היטב אז יברך לעצמו כשמברך התוקע וישמע התקיעות ויש מקומות נוהגים לעמוד בעת הברכה של תקיעת שופר ויש מקומות שלא נהגו לעמוד ופה עירנו לא נהגו לעמוד:

ט"ז יאחז השופר ביד ימין ומעמידו ג"כ בצד ימין אם אפשר לו וגם תקיעה ראשונה יאמר לו המקרא ויזהיר שלא יהיה השופר פנים במקום הנחת פה אפילו פנימה כל דהו ויתקנו קודם ר"ה:

י"ז מי שנאנס ולא בא לבית הכנסת ובא התוקע לביתו לתקוע לו נ"פ תשר"ת וג"פ תש"ת וג"פ תר"ת

תר"ת צריך זה לעמוד בעת התקיעות כי אלו הם אלו חיוב של תורה וצריך להיות מעומד דומיא דספירת העומר יען כי הוא אינו שומע תקיעות בסדר תפילת מוסף ובאלו יוצא י"ח מדאורייתא והנשים פטורים מן הדין כי זו מ"ע שהז"ג אך רוב הנשים קבעו מצוה זו עליהם בתורת חיוב ובאים לבית הכנסת לשמוע קול שופר ולכן האשה שנהגה בכך כמה שנים נעשה עליה חיוב ואם נאנסה שלא היתה יכולה לבא לבית הכנסת יבא התוקע אצלה לביתה ויתקע לה אך לא תברך וכן נהגו בביתינו ואשה שנהגה במצוה זו ונזדמן לה פעם אחת שלא תוכל לבא לבית הכנסת וגם לא תוכל להביא תוקע לביתה תעשה התרה בערב ר"ה על קבלת המנהג:

י"ח מן ר"ה עד יוה"כ אומרים המלך הקדוש ואם אמר האל הקדוש או שהוא מסופק חוזר לראש התפלה ואם אמר האל הקדוש ותיכף נזכר וסיים המלך הקדוש ובך סיפא אמירתו האל הקדוש המלך הקדוש יצא ואם הש"ץ טעה בחזרה צ"ב חוזר לראש וחוזר ואומר קדושה וכן בברכה מעין שבע כמי הדין כן ואע"פ שיש חולקין בברכה מעין שבע לא אמרינן סב"ל נגד סברת רבינו האר"י ז"ל דסבר ברכה מעין שבע היא במקום חזרה וכמ"ש בסה"ק מקבציאל:

י"ט בברכת השיבה אומר המלך המשפט ואם טעה ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט כיון דזכר מלך אינו חוזר ואע"ג דמרן ז"ל ס"ל חוזר קי"ל סב"ל אפילו נגד סברת מרן ז"ל וכמ"ש בסה"ק מקבציאל:

כ' אם סיים הברכה ולא אמר זכרנו ומי כמוך אינו חוזר ואפילו אמר ברוך אתה ה' ונזכר אינו רשאי לסיים למדני חוקיך כדי לומר זכרנו ומי כמוך ואיתא בספר תורת חסד לשמה דזכרנו כיון שהיא בקשת רחמים אם לא אמרה במקומה יאמר אותה בשומע תפלה ובשבת ובר"ה יאמר אותה קודם שיעקור רגליו משא"כ מי כמוך אין לה תשלומין דאינה בקשת רחמים וכן באמירת וכתוב וכו' ובספר וכו' דאם שכח אינו חוזר אך יאמר אותם קודם שיעקור רגליו דהם בקשת רחמים:

כ"א במוסף של ר"ה ושבת שובה ויוה"כ יאמרו מי כמוך אב הרחמים וכן ה"ה במנחה של שבת שובה וגם אם חל ר"ה ויוה"כ בשבת יאמר במנחה אב הרחמים וכשאומר במוסף ר"ה פסוק ה' צבאות יגן עליהם יעשה הנועה של סוף פסוק כי זהו פסוק בזכריה וסיומו זה אבל מ"ש אח"ז ה' צבאות יגן עליכם וכו' זהו בקשה וכשאומר ואתם הדבקים וכו' כשיגיע לאות תי"ו של תכתבינו ידלג תיבת היום דאין להחזיק עצמו כצ"ג שנכתבים בר"ה וכנז' בלבוש ז"ל ויזהר לומר תכתבינו ברחמיך לחיים טובים בשביל הר"ת שלא תהיה תל"ט וכן באות פ"ה יאמר היום תפקדינו ברחמיך לחיים טובים:

כ"ב כשאומר זכרנו לחיים יכוין להמשיך חיים לנשמה וכשאומר כתבינו בספר חיים יכוין להמשיך חיים לגוף ויכוין ראש זכרינו ז' והסוף מ' מספר הוי"ה אהי"ה שהם חו"ב וכשאומר זוכר יצוריו ברחמים לחיים יכוין זה על הנשמות שזוכר אותם ברחמיו להחזירם לחיים להחיותם בעוה"ז בסוד חזרתם בגלגול ומזה יתאמת אצלינו ענין תחיית המתים וכשאומר היום הרת עולם אם כבנים אם כעבדים כתב רבינו הרמ"ע ז"ל כשאומר כן כל עצמותיו יאחזמו רעד לבי יפקוד הקב"ה אם אב אני איה כבודי ואם אדונים איה מוראי ולכן יאמרו זה במתון ושברון לב ולכן המנהג שגם בחזרה אומרים זה הציבור בקו"ר מלבד הש"ץ:

כ"ג בנוסח יה"ר של תהלים כתוב וזכה ונחיה שבעים ואם בגבורות שמונים שנה ואיך יאמר כן הזקן ששניו יותר משמונים ועוד שלא הגיע עדיין לשבעים למה ישאל דבר קצוב ושמא הקב"ה נתן לו חיים יותר על כן לא יאמר זה הנוסח אלא יאמר כך ונזכה חיים ארוכים טובים ומתוקנים ובנוסח זה ודאי יש סוד שבו נברכים את כה"ג במולאי כיפור בצאתו בשלום מן הקודש:

כ"ד בעשרת ימי תשובה אין עושין הפסקה של תענית דאין נכון להתענות בלילה ג"כ מפני שבימים אלו עיקר התקון נעשה ע"י אכילה ושתיה ולולי שאנחנו מוכרחים להתענות ביום בעבור תקון עונותינו לא היינו מתענים גם ביום ועתה שאנחנו מתענים ביום אנחנו סומכים להשלים התקון ע"י אכילה ושתיה שבלילה ולכן כתוב בספר תורה לשמה שצריך לאכול פת בכל לילה בעי"ת כדי לברך בהמ"ז:

כ"ה כלה שהיא ובעלה סומכין על שלחן חמיה וחמותה ולכך בכל השנה כולה חמותה תוציא חלה מן העיסה ותברך הנה בעי"ת תשתדל ליקח הכלה מעות מבעלה ותקנה בו קמח שיעור חלה כדי שתקיים היא בעצמה הפרשת חלה בברכה לפחות פעם אחת בשנה:

פרשת וילך

הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת הלא זאת מודעת כי קיום מצות התורה וכל פרטי הלכות שלה לא יהיה אלא רק ע"י חכמי הדור מקהלים קהילות ברבים ללמדם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון לפיכך מרע"ה תקן להם לישראל לדרוש להם מדי שנה בשנה הלכות חג בחג הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת וכמ"ש הקהל את העם וכו' למען ישמעו ולמען ילמדו וכו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת:

א אמרו חז"ל מצוה לאכול בערב יוה"כ ולהרבות בסעודה וכתבו המקובלים ז"ל שצריך לאכול שיעור שני ימים אם יוכל האדם לאכול כ"כ כדי לתקן יום זה באכילה מה שצריך ליום זה ומה שצריך ליום מחר שהוא יוה"כ הקדוש והאדם יעשה כל מעשיו לש"ש והשי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים וכתבו האחרונים ז"ל שמצוה לאכול דגים בערב יוה"כ בשחרית דוקא ויש לזה קצת סמך מן המדרש ועיין במטה אפרים ונראה שיש טעם לזה כי הדגים רומזים לעינא פקיחא המאירה ביסוד שהוא בחינת היום הזה בסוד הפסוק בן פרת יוסף בן פרת עלי עין וטוב עין הוא יבורך:

ב' בסיבוב הכפרה יכוין לשם חת"ך בר"ת זה חליפתך תמורתך כפרתך והוא יוצא מס"ת פותח את ידיך ולנקבה יאמר חליפתיך תמורתיך כפרתיך בציר"י תחת תי"ו כנז' במטה אפרים ועושין בהם כנגד ד' מיתות ב"ד לכפר על האדם ולכן צריך האדם להרהר בתשובה באותה שעה וכפי הסוד ענין שחיטה זו היא למתק הגבורה לכן זמן הראוי יותר לד"ז הוא באשמורת סמוך לעלות השחר שהוא עת רצון ופה עירנו אשר בפ"י יש קהל רב א"א לעשות הכל באותה שעה על כן מוכרחים שוחטי מתא להתחיל בד"ז מתחלת הלילה ואע"פ שסובבים בעיר שוחטים רבים יותר משלשים עכ"ז אין יכולים לגמור כל הלילה כולה אלא משלימים עוד בשלש וארבע שעות ראשונות מן היום ובטוחים בה' שהכל

יקובל

יקובל ברצון ויעלה לפניו כאלו נעשה הכל כראוי :

ג' כל בעה"ב שיבא השוחט לביתו לשחוט לא יניחנו לשחוט עד שיבדוק הסכין תחלה כראוי ויחזור ויבדוק אותה אחר שחיטה ויזמין בעה"ב אפר כירה בידו כדי לשחוט לתוכו והנחת העפר תחלה היא התחלת המצוה של כסוי הדם לכן טוב שיניח בעה"ב את העפר בידו ונהגו שבעה"ב מברך על כסוי הדם והברכה היא על כסוי הדם בעפר ומאחר שיש הרבה עופות לשחוט יברך בעה"ב על הראשונה ואחר מבני הבית על השניה והשלישית וכן עזה"ד ואז השוחט יכסה גם הוא לבסוף ואין כאן מרבים בברכות כיון שכל אחד מברך על שחיטה בפ"ע ודם הדם גם צריך שיזמינו לשוחט נר שיש בו ב' פתילות והפתילות במקום האור יהיו פרודות ורק השלהבת שלהם נוגעים יחד כדי שישחוט לאורם :

ד' בסעודה המפסקת נוהגים בביתינו מזמן קדמון לטבל הפת בסוכ"ר וכן כתב מטה אפרים במנהג אשכנז אך צריך להביא ג"כ מלח על השלחן ולטבל הפת במלח ונוהגין באשכנז לומר בגמר הסעודה המפסקת שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון וכנ' במ"א ויש טעם למנהג זה ונכון לאומרו והנהגתי פה עירנו יע"א לומר מזמור לתודה בשחרית כמנהג החסידים בבית אל יכב"ץ בעה"ק תוב"ב :

ה' עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו ועל כן כל אדם צריך לבקש מחילה מחבירו בערב יוה"כ או קודם בעי"ת וטוב שהחזן יכריז קודם כל כדי לומר רבותי המחלו זה לזה ויאמרו הקהל מחלנו כדי שיתעורר אותה שעה סנגורייא למעלה על ישראל דבר בעתו מה טוב וכן הנהגתי בעזה"י פה עירנו יע"א :

ו' כל אדם ינשק ידי אביו ואמו בערב יוה"כ לעת ערב קודם שילך לבית הכנסת ויבקש מהם מחילה וד"ז הוא חיוב גדול על כל אדם ומי שאינו עושה כן נקרא חוטא ומזלזל בכבוד אביו ואמו דאם בין אדם לחבירו חייבו חז"ל לבקש מחילה קודם יוה"כ כ"ש מאביו ואמו שאין אדם ניצול מחטא זה בכל יום ואם הבן שוטה ולא בקש הם יתנו לו מחילה שיאמרו בפיהם אנכי מוחל לבני פ' על כל מה שחטא לי מחילה גמורה וכן הבעל יתן מחילה לאשתו על אשר בזבזה מן הבית שלא כרצונו וכן כל תלמיד שיש לו רב בעיר ילך אצלו קודם יוה"כ ויבקש ממנו מחילה :

ז' יזהרו הנשים בערב יוה"כ בניקור התרנגולים שהם רבים ושכיח בהם כינים שקורין בערבי קינא"ד שהם דבוקים בעור התרנגולת ודבר זה מצוי ושכיח הרבה פה עירנו ואם תראה האשה שקשה הניקור מחמת רבויים תפשוט העור כולו ותזרקנו :

ח' יזהרו בטבילה בערב יוה"כ ומי שאנוס ואינו יכול לטבול במקוה יעשה השעה קבין כמ"ש לעיל בפרשת נצבים בהלכות ראש השנה וגם הנשים יעשו טבילה בערב יוה"כ בשביל טהרה וכבר כתבתי לעיל בפרשת נצבים סדר הטבילות וכן יעשו בערב יוה"כ האנשים והנשים ועיין במטה אפרים סי' תר"ו סק"ח שכתב אפילו נערים ובתולות שהם בני מצוה יש להם לטבול וידקדקו בחציצה ויעשו הטבילה אחר קציצת צפרנים וסריקת שער ע"ש :

ט' הנשים מדליקין נרות כמו ליל שבת ומברכים להדליק נר של יום הכפורים ומנהג עירנו שהנשים מברכים שהחיינו בנרות יו"ט ויוה"כ ואם חל בשבת מברכים להדליק נר של שבת ויוה"כ וכיון שהדליקו חל עליהם קדושת יוה"כ ואסורים במלאכה ובכל המ"ם עינוים :

י' נוהגים הנשים באשכנז לתקן ביום שמונה לחודש תשרי הפתילות של נרות יוה"כ ושל נרות המוליכים אותם לבית הכנסת להדליקם בשביל יוה"כ מפני שאותו היום הוא יום ראשון של חנוך בהמ"ק ומנהג יפה הוא :

י"א תוסיף מחול על הקודש ובליל שבת הקבלה היא באמירת בואי כלה ומזמור שיר ליום השבת אך בליל כיפור חל התוספת בברכת שהחיינו ואם קבל התוספת בפירוש בפיו חל מעת קבלתו והמנהג שזה האוחז ספר כל נדרי הוא יברך שהחיינו בקול רם ויכוין להוציא הציבור ידי חובתם בברכה והשומעין יכוונו ג"כ לצאת בברכתו ואם יש אדם שחוש השמע שלו חלוש ואינו שומע הברכה היטב יברך לעצמו בשעה שזה מברך וזה המברך יאמר תחלה שני פעמים פסוק אור זרוע לצדיק בקו"ר והצבור יאמרו עמו בלחש ואח"כ יאמר ברשות מורי ורבותי והקהל משיבים שמים כלומר ברשות שמים ופרשתי דרך רמז בר"ת שמים שומע משמיע יהיו מכוונים :

י"ב קטן קודם י"א שנים לא יתענה ואח"כ אם יכול יתענה וחיוב דאורייתא הזכר בן י"ג שנה ויום אחד והנקבה בת י"ב שנה ויום אחד ומדרבנן יש חיוב קודם שנה להכנס :

י"ג אפילו אם חל בחול לא יאמרו פסוק והוא רחום אלא יאמר כי אל רחום וכו' ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי וכו' ה' הושיעה וכו' והטעם כמ"ש בזוה"ק פרשת תרומה דף ק"ל על השבת יע"ש וכ"ש ביוה"כ שיש בו הארת השכינה ואפילו השטן אין לו רשות לקטרג דודאי אין לאומרו ולא גרע ח"ו יוה"כ משאר ימים טובים דאין אומרים אותו ואין לסמוך בדבר זה על ספר חמדת ימים ביום הקדוש הזה שהוא חמדת הימים של כל השנה :

י"ד יזהר שלא יניח בליל כיפור כלי של מים דשתיה אצל מטתו אע"פ שצריך למים בשביל להשקות הקטנים אלא יניחנו רחוק דיש לחוש פן יעמוד משנתו צמא הרבה וישכח שהוא יוה"כ וישתה ח"ו ומותר לבלוע הרוק ביוה"כ ויש מחמירין ומי שאפשר לו יזהר בכך :

ט"ו לא יגע באשתו בין בלילה בין ביום כמו נדה ויש אומרים דבלילה דוקא אסור ליגע אבל ביום לית לן בה ולאיזה צורך יש לסמוך על המתירים ביום ויזהרו ג"כ שלא ישנו איש ואשתו במטה אחת אע"פ שיש לכל אחד מלא בפ"ע :

ט"ז אע"פ שיש מתירים ליגע באוכלים ביוה"כ וכנ' בהגה"ה מ"מ יש אוסרים ולכן דוקא אשה שצריכה לכך במוכרחת ליגע כדי לתת לבנה וכיוצא אז יש לסמוך על המקילין אבל שאר אדם שאין לו צורך גדול ליגע צריך להזהר :

י"ז ולקדוש ה' מכובד זה יוה"כ כבדהו בכסות נקיה ואמרו חז"ל מציעין המטה והשלחן פורסין עליו מפה יפה כמו בשבת ויזהר כל אדם שלא יגע במנעליו שאע"פ שהם בגד יטמאו ידיו וברכת שעשה לי כל צרכי לא יאמרו ביוה"כ מפני שכל העולם יחפים :

י"ח יתפללו בבכיה כל תפילות של יוה"כ שהם שמ"ע ומוסף ונעילה והסליחות והודוים ואם אינו יכול להוריד דמעות אומרים בקול בכי כמ"ש כי שמע ה' קול בכיי וקודם קריאת התורה יתעוררו בבכיה על מיתת בני אהרן הע"ה ויכולה בכיה זו שתגין ויזהר כל אדם לסדר התפלה והסליחות בינו לבין עצמו מקודם יוה"כ כדי שיכון מה שהוא מוציא מפיו כי קדוש היום לאלהינו

לאלהינו והכל הולך אחר כונת הלב וצריך לומר נוסח על חטא בסדר תשר"ק ג"כ שהוא בסוד אור חוזר וכנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל וכ"כ הגאון חיד"א ז"ל בברכ"י ובעת הודוי יכה על הלב ממש ואצל רוב בני אדם תמצא הלב תחת הדדים ויכה בארבע אצבעות ויזהר בזה בכל עת שאומר ודוי בכל ימות השנה :

י"ט יאמרו י"ג מידות במתון וכונה ושברון לב וזה העיקר ויש חסידים כשאומרים י"ג מידות מונים אותם באצבעותיהם כדרך שעושין באמירת י"א סמנים של הצרי והצפורן ומנהג יפה הוא שבזה תתעורר הכונה וגם יש בזה חיבוב מצוה :

כ' אפילו חל יוה"כ בחול הנהיג עט"ר הרה"ג מו"ר זקיני רבינו משה חיים זלה"ה פה עיר בגדאד לומר את מוספי בלשון רבים ועיין חק"ל א"ח דף ל"ז מ"ש בזה :

כ"א ביוה"כ ילמדו ביחזקאל מריש סי' מ' עד סוף סי' מ"ג שהם נבואה שנתנבא יחזקאל הע"ה על בית שלישי ביוה"כ עצמו דכתיב בראש השנה בעשור לחודש והיינו ראש השנה דיובל ואז"ל במדרש א"ל הקב"ה ליחזקאל הע"ה ילמדו ישראל נבואה שלך על צורת הבית ומעלה אני עליהם כאלו עוסקים בבנייתו ע"כ :

כ"ב ביאור ארים ימינך ואצמח פורקנך הכונה על לידת היחידה למלך המשיח ומ"ש גלי גבורתך עלן הוא ע"ד מש"ה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו ויש מדקדקים לומר גלי גבורתך ופרוק לן וכן אני נוהג דצריך אדם לפרש דבריו בתחנונים ע"ד מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל במ"ש ותקוה טובה ומ"ש דינך אפיק לנהורא ר"ל בחסד הנקרא אור ובאמירת עשה למען אברהם אזרח תמימך שאומרים בסליחות יוסיפו ביוה"כ בכל הסליחות שבכל התפלות לומר עשה למען עבדך רבי עקיבה בן יוסף אשר נהרג על קדושת שמך ויאמר זה קודם שיאמר עשה למען הרוגים ושרופים וכו' :

כ"ג אחר שיאכל סעודת התענית בליל מוצאי כיפור יאמר על השלחן פתיחת אליהו זכור לטוב וכתב רב יעבץ ז"ל ללמוד בר"מ פ' אמור דף ל"ט ע"ב יומא דר"ה איהו יומא דדינא וכו' עד דף ק' זכאה חולקיהון בהאי עלמא ובעלמא דאתי ואח"כ יברך ברכה אחרונה על סעודתו ויקום בזריזות לעשות איזה הכנה לסוכה :

פרשת האזינו

ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר נ"ל בס"ד דאז"ל עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מלת נמצא עתה האדם טורח באכילה לחרוש ולזרוע ולהשקות ולקצור ולדוש ולטחון וללוש ולאפות עד שתהיה גלוסקא לפניו אך לעתיד תוציא א"י גלוסקא שלימה ויתלוש ויאכול וכן עתה האדם יגע בכסות הן בבגדי פשתן הן בבגדי משי לעשות כמה מלאכות עד שיהיה בגד ארוג לפניו ולעתיד תוציא הארץ כלי מילת שהם בגדים ארוגים שהאדם תולש ומתכסה בהם ועוד אז"ל בענין שתיה אם רוצה לשתות יין צריך לעשות כמה מלאכות עד שימצא היין לשתות ולעתיד יביא ענבה אחת גדולה כחבית גדול ומניחה בזוית ביתו ונוקב אותה ומוציא יין מתוכה ושותה בכל עת שירצה ולפ"ז הנאה העת"ל תדמה להנאת התינוק שיש לו מן דדי אמו שהדדים נותנים לו חלב שיש בו טעם וכח של כל מאכלים שהאם אוכלת ואין התינוק טורח להביא הנאתו זאת אלא כל פעם שירצה לינק מנחת לו אמו הדד בפיו ויונק חלב שבכל כח המאכלים שאכלה אמו ישנם בו וז"ש ה' בדד ינחנו קרי ביה בדד בשב"א תחת בי"ת כדי שתהיה אות בי"ת אות השמוש ועיקר התיבה דד כלומר דוגמת הנאה שתהיה מן הדד ואותו זמן אין עמו אל נכר כי יתקיים מש"ה ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ אי נמי בדד רמז לתורה שבע"פ שיש בה שמונה דרגין שהם ארבע וארבע דהיינו כשר ופסול טמא וטהור חייב וזכאי אסור ומותר ולכן נקראת דד או יובן ד"ד רמז לשני דלתי"ן של שם שד"י ושם אדנ"י שנפגמו בחטא שהחטיא הנחש את חוה כמ"ש המקובלים בפסוק הנחש השיאני שנאמר ש"י ואני ועליהם רמז הכתוב לשקוד על דלתותי יום יום ולעתיד יתוקנו וישלמו ואז בשלימות הד"ד הנז' ינחנו לישראל ואז ואין עמו אל נכר או יובן בס"ד ד"ד רמז לסוכה שהיא מספר הוי"ה אדני שהם כ"ו ה"ס אותיות סוכה וכל שם הוא ארבע אותיות ובזה הדד שהוא הסוכה ינחנו לישראל דוקא כי רק ישראל ישמח בצל סוכתו מפני שהסוכה היא סוד אור מקיף ואין יניקה מן או"מ אלא לישראל משא"כ אוה"ע ואין עמו אל נכר שאין הקליפות יונקים מן אור זה בסוד והנחש היה ערום ולכן נהגו לסכך בענפי אילן מפני כי אילן עולה מספר סוכה לכן ענפי אילן הם מצוה מן המובחר ופה עירינו המנהג לסכך בענפים של דקל צדיק כתמר יפרח :

א' צריך לישב באויר סוכה ויישן תחת המטה אם יש מגג השוכב עליו עד לארץ עשרה טפחים לא יצא י"ח וצריך ליזהר שלא יישן תחת שלחן שגבוהה עשרה טפחים :

ב' יזהר לעשות הדפנות קודם הסכך ואם להפך פסולה ויזהר שלא יניח דבר המקבל טומאה בסכך ולכן העצים של הסכך לא יהיה בהם בית קיבול דאז מקבלים טומאה מחמת כן ויזהר ג"כ שלא יניח עצים של המטה בסכך מפני שהם מקבלים טומאה והפירות הם מקבלים טומאה ולכן לא יתלה רמונים וכיוצא בסכך אלא רק בפחות מארבעה טפחים ביניהם לבין הסכך דאז אע"פ שהם מקבלים טומאה כיון דהוא תולה אותם לנוי בטלי לגבי סכך ולא מפסיל משום סכך פסול אבל אם יש ארבעה טפחים לא בטלי לגבי סכך והוי פירות אלו סכך פסול ואע"ג דאין רחבים ארבעה טפחים גזרינן אטו רחבים ארבעה מיהו במנורה דאיכא חשש דליקה אם יתלנה בפחות מן ד"ט מותר לתלותה שיעור ד"ט או יותר דחשיב זה כדיעבד אך יזהר שלא ישן תחתיה :

ג' לא יאכל בערב סוכות מחצות ואילך כדי שיאכל בלילה לתאבון כי האכילה בלילה הראשונה דאורייתא וכאשר נבאר בע"ה והא דתני בערב פסח משעה עשירית וכאן צריך להזהר מחצות היינו כי בליל פסח אוכלים המצה אחר קריאת ההגדה ששוהין זמן הרבה ואם יזהר משעה עשירית יש זמן הרבה עד שיגיע אכילת מצה משא"כ בסוכות הוא אוכל מיד כשתחשך לכך צריך להזהר למנוע האכילה מחצות וכנז' באחרונים :

ד' יקדש אחר שיהיה לילה ודאי ובליל ראשון יברך לישב בסוכה ואח"כ שהחיינו כי ברכת שהחיינו קאי על הסוכה ועל קדוש יו"ט אבל בליל ב' יברך שהחיינו ואח"כ לישב בסוכה :

ה' בכל עת שיש קדוש יברך לישב בסוכה אחר ברכת קדוש ובעת שלא יש קדוש יש נוהגין לישב

לברך לישב בסוכה קודם ברכת המוציא אחר ברכת כט"י ויש נוהגין לברך ל"ב אחר ברכת המוציא קודם שיאכל ואין חשיב הפסק דהוי כגביל לתורי ואנחנו בביתינו מזמן עט"ר הרה"ג מו"ר זקיני רבינו משה חיים ז"ל מנהגינו לברך ל"ב קודם ברכת המוציא וכן עיקר ובכל פעם שמברך לישב בסוכה יברך מעומד ואח"כ ישב וכמ"ש באחרונים ואם שכח ולא בירך קודם אכילה יברך כל זמן שלא סיים אכילתו ואם הוא מסופק אם בירך או לאו לא יברך ואם ירצה לברך בהמ"ז כדי שיטול ידיו ויברך ל"ב ויאכל הרשות בידו ואין בזה חשש גורם ברכה שאינה צריכה:

ו' בליל א' ובליל ב' לדידן דיתבי בחו"ל צריך לכוין באכילתו בכזית ראשון שהוא חיוב דאורייתא כמו כזית מצה בליל פסח וטוב שיפרש דבר זה בפיו כשאומר ליקבה"ו קודם אכילה וצריך לאכול יותר מכביצה פת לכ"ע:

ז' בכל לילה קודם שיכנס לסוכה יאמר ליקבה"ו וכו' כמו שצונו ה' אלהינו ע"י משה רבינו עליו השלום בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים שגם לפ"ד הפוסקים הפשטנים יש חיוב לפרש פסוק זה כולו בפיו במצוה זו ויזהר ללמוד משנה מסכת סוכה בכל לילה בכל ימות החג בתוך הסוכה והמבדיל בביתו יבדיל בסוכה:

ח' לא יברך לישב בסוכה אלא בפת גמור אבל בפת הבאה בכסנין שברכתו מזונות לא יברך ל"ב משום סב"ל ובכל עת שיברך ל"ב יכוין לפטור בברכה זו ישיבתו ואכילתו ושינתו עד זמן אכילת פת השנית אח"ז ואע"פ דמן הדין מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה עכ"ז המחמיר שלא לשתות אפילו מים חוץ לסוכה תבא עליו ברכה אבל שינה אפילו שינת עראי אסור לישן חוץ לסוכה לפיכך אם רואה אדם חבירו בבית הכנסת מתנמנם בעת קריאת ס"ת וכיוצא צריך לעורר אותו:

ט' בכל לילה ישלח קערה תבשיל לאיזה עני והוא חלק שבעה אושפיזין קדישין והסוכה היא צילא דמהימנותא זכר לענני כבוד לכן לא ינהוג בה שחוק וקלות ראש גם לא יכניס קדרות וקערות גדולות של תבשיל שדרכם להניחם בבית התבשיל וכן לא יניח בה כד הגדול של המים והנר אחר שכבה ישירנו מן הסוכה ולא ישאר שם אחר שכבה וכמ"ש בלבוש גם לא ירחץ בתוך הסוכה כלים ואפילו כלי אחד בלבד וכתבו באחרונים מיהו כלי קטן ביותר ששותין בו קהווי"א אם הוא לבדו לית לן בה ועביט מי רגלים לא יכניס לסוכה אע"פ שדרכו בשאר ימות השנה להכניסו בחדר שהוא ישן בו מיהו תשמיש המטה מותר בסוכה:

יו"ד אסור ליהנות מן האוכלין שתולין בסוכה לנוי בכל יו"ט כולו דהוקצו ומותרין בליל אסרו חג אם לא חל בשבת ואם נפלו ביו"ט מוקצין הם ואסור לטלטלם אלא יביאו קטן בן ג' או ארבע שנים ויטלטלם למקום אחר להצניעם שם עד אחר יו"ט ואפילו קיסם לחצוץ שיניו אסור ליקח מן הסוכה ואפילו מן הדפנות מיהו אם ירדו גשמים יסיר הסדינין שתולין בדפנות דוקא כדי שלא יתקלקלו לפיכך כשתולה הסדינין בדפנות קודם יו"ט יזהר שלא יתלם ע"י קשרים דא"כ אם ירדו גשמים ביו"ט אסור להתיר קשרים של קיימא אלא יתלם באופן שלא יצטרך להתיר קשרים:

י"א קטן החריף מתחלת חמש שנים חייב אביו לחנכו במצות סוכה ואינו חריף מתחלת שש שנים וי"א החריף עד שיגמור החמש שנים ואינו חריף עד שיגמור שש והנשים אע"פ דמן הדין פטורים משום דסוכה מ"ע שהז"ג עכ"ז אם ישבו בסוכה יש להם שכר מצוה:

י"ב חולה אפילו חש בראשו או חש בעיניו פטור אם יש לו מנוחה חוץ לסוכה ואם אין הפרש חייב אבל לילה ראשונה אפילו חולה חייב לאכול כזית בסוכה והמצטער מפני הריח או יתושין וכיוצא פטור מן הסוכה מיהו צריך שיהיה לו צער שיעור שדרך בני אדם להצטער בו אבל אם הוא מפונק ומצטער על דבר מועט אינו פטור וכ"ז דוקא אם יצא מן הסוכה ינצל מצער זה אבל אם אע"פ שיצא יגיע לו זה הצער של ריח או יתושין וכיוצא אינו יכול לפטור עצמו מן הסוכה וסוכה שישנים בה בני אדם הרבה ואינו יכול לישן בפשוט ידים ורגלים לא חשיב זה צער לפטור עצמו בכך ולצאת מסוכה:

י"ג יברך על נטילת לולב ושהחיינו קודם שיטול האתרוג אבל הלולב יטלנו בידו קודם שיברך ואם כרוך בגד על ידו משום חבורה יסירנו קודם הברכה משום חציצה וי"א שיסיר גם הטבעת מאצבעו ואם שכח ולא הסיר יטול שנית בלא ברכה ויזהר שיהיה השדרה של הלולב כנגד פניו בעת הברכה והנענוע ואסור לאכול קודם שיברך על הלולב:

י"ד אפילו חולה יברך ויטול לולב מעומד וצריך שיטול הלולב בימין והאתרוג בשמאל ויזהר בכך גם בהקפות כשמקיף בלולב כי יש טועין בזה שאוחזים הלולב והאתרוג ביד אחת והסידור שקורין בו הושענה ביד השנית וזה אינו נכון אלא גם בהקפות יאחז האתרוג בשמאל ולולב בימין ויזהר שלא יפריד האתרוג מן הלולב בשעת ברכה שפוגם בכך וצריך לחבר האתרוג עם הלולב בסופו וכמ"ש רבינו ז"ל בס' הכוונות וז"ל לכן מקום חיבור האתרוג ע"י הלולב הוא בסיומא במקום אחיזתו מלמטה כי כן הנקבה היא בסוף היסוד עכ"ל ע"ש ולכן צריך להזהר בזה:

ט"ו ההקפות בלולב בכל ימות החג יוכל להקיף את התיבה שבבית הכנסת אע"פ שאין עליה ס"ת דאין הנחת ס"ת על התיבה מעכבת בדבר ההקפות כי העיקר לפי הסוד בזה הוא התיבה מיהו אותם בני אדם שאין הולכים לבית הכנסת מחמת אונס ומניחים כסא אחד מן הבית ומקיפים אותו אין זה כלום דאין זה נחשב תיבה ועכ"ז נ"ל מי שהוא חולה וא"א לו להקיף התיבה בבית הכנסת יניח כסא בביתו ויניח עליו ספר תנ"ך ויקיף כדי שלא לבטל מצות ההקפות והשי"ת ברחמיו לא ימנע טוב להולכים בתמים:

פרשת וזאת הברכה

שבת חוה"מ

וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו ממגד שמים מטל ומתהום רובצת תחת נ"ל בס"ד יוסף הצ"ה הוא בחינת היסוד אך הוא למעלה בדוכרא שהוא סוד שם הוי"ה בסוד התפארת ולא בנוקבא שהוא סוד שם אדני במלכות ולכן מבורכת ה' ארצו בשם הוי"ה הנקרא שמים שהוא בתפארת ולז"א ממגד שמים מט"ל הוא ט"ל אותיות דשם הוי"ה בארבע מילואיו ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שיש בו ט"ל אותיות וידוע שכל צדיק מכונה בשם יוסף על שם שהוא מוסיף והולך כמ"ש רז"ל ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מתוספת עליהן ושלימות עבודת הקודש של הצדיק הוא שיעבוד מאהבה במחשבה ובדיבור ובמעשה

כמלא

במלא צריך שיהיה שלם בג"פ אהבה שעולה מספרם י"ג לכך הוא ראוי להיות נשפע מן ארבעה מילואים שסמ"ב דשם הוי"ה ב"ה שהם ע"ל אותיות ולכן ישראל נקראו גוי אחד בארץ על שם שהם עובדים את השי"ת מאהבה שהיא מספר אחד ולכך אנחנו נשפעים עי"כ מן י"ג מכילן דרחמי בזכות עבודה באהבה ולכך מקיפין בחג השמחות את התיבה בלולב בכל יום מששה ימים הקפה אחת וביום הו"ר שבעה הקפות הרי סך הכל הם שלשה עשר הקפות כמנין אהבה וכמנין אחד כנגד י"ג מכילן דרחמי ובזה יובן בס"ד אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם פירוש ישראל שהם גוי אחד ועובדים מאהבה באחד הם י"ג הקפות במספרם אחד יגשו לפני הקב"ה ועי"כ ורוח הטומאה של חיצונים לא יבא ביניהם שיזכו להיות ביום שמיני עצרת איכון בלחודייהו קמי מלכא קדישא וכ"ל בס"ד דע"י הקפות אלו שהם ששה ושבעה יתמתקו אותיות ז"ו של כוז"ו שהם מספר ששה ושבעה דידוע מ"ש רבני אשכנז ז"ל בביאור מאמר נחום איש גם זו שהיה דרכו לומר גם זו לטובה היינו כדי למתק אותיות זו דשם כוז"ו שהם דין כמודע:

א' מרבים בתפילות ותחנונים בהושענא רבא כי הוא סיום כ"א יום שנתנו לישראל בחסד עליון לעשות בהם תשובה ותתקבל תשובתם והם שלשים דאלול מיום ראשון של ר"ח וכ"א יום דתשרי רמז לדבר אין נא אלא לשון בקשה לכך נתנו כ"א יום לצורך הבקשות ותחנונים ויום זה הוא סיום יום כ"א ולכן נקרא הושענ"א רבא כלומר הושע את יום כ"א שהוא רבא דהכל הולך אחר החתום:

ב' בליל הו"ר בעת חצות לילה נגמר ונעשה בחינת חותם החיצון למעלה כי ביוה"כ נגמר חותם הפנימי שהוא העיקר יו"ד ולכן בהו"ר נמסרין הפתקין ואע"פ שנמסרו הפתקין יש עוד זמן להללה עד יום ה' עצרת ולכן צריך להתעורר בתשובה גדולה בהו"ר ויהיה לבו חרד בתשובה כל היום כולו:

ג' ילמוד סדר המתוקן בשמחה ובהתלהבות כי בלימוד ספר משנה תורה נעשה עיקר התיקון הראוי להיות ביום זה ומעט קודם חצות לילה יאמרו ק"ש שעל המטה עם הפסוקים שיש עמה ואחר חצות לילה יאמר ברכות השחר ורק ברכת התורה לא יאמר אלא עד אחר עמוד השחר:

ד' יתפללו שחרית ומוסף בכונה והתלהבות כי מלבד החיוב שיש בזה מצד קדושת היום עוד צריך להתפלל בהתלהבות כדי שלא תגבר עליו השינה ויבא לידי כמה טעיות בתפלה וברכותיה ולכמה חסרונות מאחר שהיה ניעור כל הלילה גם צריך לדקדק היטב שלא יטעו באור הלבנה ויתפללו קודם עמוד השחר דידוע בזמן מהרי"ל ז"ל טעו בכך וגזר מהרי"ל ז"ל על הציבור תענית ג' ימים בעבור זאת:

ה' אין רגילין לעשות מלאכה של חול ביום הו"ר עד אחר יציאתם מבית הכנסת ויש מסירין אפילו הכיס של המעות מחיקם מיהו אם דרכו ליתן צדקה לעניים בבית הכנסת וגם ג' פרוטות בפסוק ואתה מושל בכל אחר בפסוקים ויברך דוד לא יבטל מצות יקרות אלו בשביל חסידות זו:

ו' אחר שנכנסו כל החסדים ביום זה ע"י סוכה ולולב ושבעה הקפות אז נכנסים החמשה גבורות אחר קדיש תתקבל ואלו הה"ג נכנסים ע"י חבטת חמשה בדים של ערבה על כן אחר קדיש תתקבל של סדר ז' הקפות יקח כל אדם חמשה בדים של ערבה שיהיו כשרים כדין ערבה שבלולב ויחבוט חמשה פעמים על הקרקע ויכוין בחבטות אלו כדי לתת בבחינת ה"א אחרונה שבשם הוי"ה ב"ה שה"ס המלכות חמשה גבורות מנצפ"ך ויכוין בכל חבטה באות אחד דמנצפ"ך כפי סדר זה ולא כסדר כמנפצ"ך:

ז' יקשור חמשה בדים אלו ביחד ויחבוט בהם בכח על הקרקע ולא תהיה מרופפת באבנים או בעצים דקרקע צריך בדבר זה ויחבוט בהם בכח ואע"פ שכתב בס' בכורי יעקב דטוב להכות עד שיסיר העלין לא מודינא בזה כי ראוי שיהיו הבדים בכשרותן ובשלימותם בכל החבטות כולם:

ח' ערבה זו דינה כערבה שבלולב שאין לפסוע עליה ולא לזלזל בה ומנהגינו להצניע ערבה זו עד הפסח לשרוף בה את החמץ והלולב ישרפו אותו בתנור שמסיקין בערב פסח לאפות מצה:

ט' יש לקרות ביום הו"ר נבואת חגי סי' ב' בשביעי בעשרים ואחד לחדש וכו' עד אתן שלום נאם ה' צבאות והם ט' פסוקים כמ"ש רב יעב"ץ ז"ל גם קורין ביום הו"ר ביהושע סי' ו' וסבותם את העיר כל אנשי המלחמה וכו' עד ויאמר יהושע אל העם הריעו כי נתן ה' לכם את העיר וידוע מ"ש בירושלמי בהא שמינו על יום הו"ר שהיו מקיפים המזבח שבע פעמים שהוא זכר לנס הנז' ביריחו ע"ש ובאמת כל איש בלבבו יבין כי סוד הקפות אלו שהם שש ושבע והקפות אלו הכל עולה בקנה אחד על כן דבר בעתו מה טוב:

י' אתרוג של לולב בשביעי אסור לאכלו ולבני ארץ ישראל מותר ביום שמיני עצרת אבל לבני חו"ל אסור בשמיני עצרת ומותר בשמחת תורה שהוא יום טוב שני ואם חל ש"ע בשבת יש אוסרין האתרוג לבני חו"ל גם בתשיעי שהוא אחר השבת:

י"א סוכה ונויה אסורים לבני חו"ל להנות מהם גם בתשיעי שהוא יום ש"ת וה"ה דאסור לטלטלם ויזהר כל ימי המועד לבלתי יקח מן הסוכה אפילו קיסם לחצוץ בו שיניו בין מהסכך בין מהדפנות וגם אחר המועד כשמוריד סוכתו לא יפסע על עצי הסוכה דתשמיש קדושה הם אך מותר לשרפם בתנור ונהגו להצניעם להגעלה לצורך הפסח:

י"ב ליל ש"ע אומר בתפלה את יום חג שמיני עצרת הזה ואם טעה ואמר את חג הסוכות הזה חוזר ואם נזכר שהוא יום ש"ע ורק טעה בלשונו ואמר חג הסוכות אינו חוזר:

י"ג אין מברכים בחו"ל בש"ע על הסוכה אבל חייבים לישב בה ולישן בה כשאר ימי החג ואין לזלזל בזה כלל ורק תהיה הישיבה בלא ברכה ומברכין שהחיינו בליל ש"ע ובליל ש"ת בקדוש הלילה וצריך לילה ודאי בקדוש בש"ע בשביל ברכת לישב בסוכה דאין מברכין ובשמחת תורה בשביל ישיבת סוכה דאין יושבין בה ואוכלין בחוץ:

י"ד אסור להזכיר היחיד גשם בתפלת מוסף ביום ש"ע קודם שיכריז ש"ץ ולכן המתפלל יחיד בביתו ימתין עד שידע בבירור שהכריז הש"ץ באיזה בית הכנסת שבאותה העיר וכל אדם ששכח ואמר מוריד הטל ולא אמר מוריד הגשם אינו חוזר:

ט"ו שנים מקרא ואחד תרגום של פרשת וזאת הברכה יקראנה ביום הו"ר ולא ביום ש"ת מפני התרגום ואם שכח ולא קראה ביום הו"ר יקראנה ביום ש"ת אחר מנחה:

ט"ז בליל תשיעי ויום תשיעי בחו"ל אסור לאכול ולישן בסוכה משום בל תוסיף ואין תקנה לפרוס על הסכך סדין על כולו משום דהו"ל סכך פסול משום

דזה

דזה אינו ניכר כמו אויר וכנז' בס' בכורי יעקב מיהו ביום השיעי אחר שקידש ואכל חוץ לסוכה מותר לו לאכול בצהרים או במנחה בתוך הסוכה שכבר ניכר דלא עבר על לא תוסיף מאחר שבלילה וגם ביום אכל חוץ לסוכה ולא חיישינן למ"ע דאורחים שנכנסו לביתו בשעת מנחה ורואין אוכל בסוכה ועיין בכורי יעקב:

י"ז ההקפות עושין בחו"ל בש"ע ובש"ת ואין לחוש לחששה של הגאון חיד"א ז"ל כי הזמן נשתנה עתה ונפתחו עיניהם של בני אדם ולא אתו לזלזולי וכפי דברי רבינו הרש"ש ז"ל צריך להניח ס"ת על התיבה ויאחזו אדם יר"ש כל משך ההקפות ומנהגו של רבינו האר"י ז"ל להקיף בש"ת גם מנהגו של רבינו האר"י ז"ל לעשות הקפות ליל אסרו חג אחר תפלת ערבית וכן ראוי לעשות כל אדם:

י"ח מה שמרבים בשמחה לכבוד התורה הוא מצוה גדולה ובכל דבר יכוין האדם לש"ש ויזהר מלערב בתוך שמחתה של תורה שחוק וקלות ראש ח"ו ואיתא במדרש ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה' מהו בכל עוז בכל כוחו מהו מכרכר שהיה מכה ידיו זעג"ז וטופח ואומר וכו' ופי' באור שבעת הימים שהיה מכוין להגביר הימין על השמאל וחסד על גבורה ורחמים על הדין והיה מכוין למתק עי"ז חמשה גבורות הרמוזים בחמש אצבעות הימין וחמש פעמים חמש בהכאה הם כ"ה סימן לדבר כה תברכו את בני ישראל ומכאן סמך למנהג ישראל בשמחה התורה:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

לוח הטעיות והשמטות

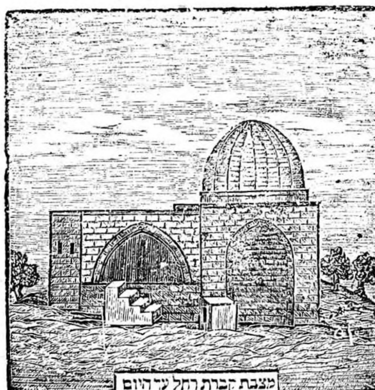
להלכות שנה ראשונה.

דף ב' ע"ב	שיטה כ"ז צ"ל מלית שבתן
שם ע"ג	שיטה י"ג צ"ל ומכאן
שם נ"ז	שיטה ט"ז צ"ל אין למדוד
דף ג' ע"א	שיטה כ"ח צ"ל שהכריכות
דף ד' ע"ד	שיטה א' צ"ל ומה שכתבתי
דף ה' ע"ב	שיטה מ"ב צ"ל ניכר בחוש הריאות
דף ו' ע"ד	שיטה יו"ד צ"ל ודלא כהאחרונים
שם	שיטה ל"א צ"ל כמו נטילה דיוה"כ
דף ז' ע"ד	שיטה מ"ט צ"ל למעט בגילוי ימעט
דף ח' ע"ב	שיטה י"ז צ"ל שיעקב מלבר
שם	שיטה ך' צ"ל ראש המלכים
שם	שיטה* מ"ה צ"ל שתזיק לו רבוי השינה
שם ע"ג	שיטה כ"א צ"ל שתעלה השמש ותתראה לנו
שם ע"ד	שיטה כ"ט צ"ל דברים אלו לא נתנו להאמר
דף ט' ע"ד	בסוף סעיף ב' נשמטו דברים אלו ודע כי בברכה זו יש שבעה וארבעים תיבות כמנין הוי"ה אהי"ה כמ"ש רבינו הרש"ש ז"ל ולכן לא יאמר שתי תיבות באתה הוא קודם רבון כל המעשים ככתו' בסידורים אלא יאמר אלהי אבותי רבון כל המעשים
דף יו"ד ע"ד	שיטה ז' צ"ל ויתערב בה
שם שם	שיטה כ"ה צ"ל שגם הם סימנים
דף י"א ע"ב	בסוף סעיף י"ג נשמטו דברים אלו וטוב שזה נר הנוסף שקורין שמש יעשהו משונה מנרות חנוכה כדי שיהא ניכר שאין זה בכלל נ"ח וכן אני נוהג
דף י"א ע"ד	שיטה מ"א צ"ל ונקראת בן
דף י"ב ע"א	שיטה א' צ"ל והיינו אותיות לד"ן
שם	שיטה ג' צ"ל ואותיות לב"ש שיהיו לבושין
שם ע"ג	שיטה וא"ו צ"ל של קח לך
שם שם	שיטה כ"ב צ"ל כאו"א
דף י"ג ע"ב	שיטה י"א צ"ל שכפלו
שם שם	שיטה למ"ד צ"ל סוד העשר ספירות
שם שם	שיטה ל"ז צ"ל ונטה דעתי
שם שם	שיטה מ"ז צ"ל לא בא הש"ץ יאמר אותו
שם ע"ג	שיטה כ"ה צ"ל ושתי נונות
שם ע"ד	שיטה כ"ט צ"ל עד"ז באומרו כי כל
דף ט"ו ע"א	שיטה ז' צ"ל וכל הצבור שהם בתוך בית הכנסת עונין כל דבר
שם ע"ב	שיטה ה' צ"ל בספר כ"מ כ"י
שם שם	שיטה מ"ו צ"ל נשאלתי בשה"ק
שם שם	שיטה כ"ד צ"ל בתקון של תענית
דף ט"ז ע"א	שיטה י"ב צ"ל השינויים הבאים
שם ע"ד	שיטה י"ט צ"ל ברוך הוא
דף י"ז ע"ד	שיטה י"ד צ"ל בשילוב הוי"ה אדנ"י
שם שם	שיטה כ"ו צ"ל בקריאת השי"ת דקמ"ץ
שם שם	שיטה כ"ד צ"ל להניף במניפה קטנה
דף י"ט ע"ד	בסוף הדף צ"ל דיש סוד בזה לחזור
דף ך' ע"ג	שיטה מ"ו צ"ל גזר בכך .לפנים משורת הדין
דף כ"ג ע"ב	שיטה כ"ב צ"ל ועבר יומו בטל קרבנו

שם ע"ג	שיטה א' צ"ל בשמחה הם בחמשה
דף כ"ד ע"ב	בסוף העמוד צ"ל המנהג הזה
דף כ"ה ע"א	בסוף העמוד צ"ל שלא יהיה כהן ש"ץ
שם ע"ד	שיטה ד' צ"ל לא נהגו בפסוק זה לאומרו בקו"ר
דף כ"ו ע"ד	סוף סעיף ז' צ"ל וכן אנחנו נוהגין
דף ל' ע"ב	בסוף העמוד צ"ל ופקפקתי בהם
שם ע"ג	שיטה י"ח צ"ל לשון שהיה
שם ע"ד	שיטה כ"ד צ"ל בנר בית הכנסת
דף ל"א ע"ג	שיטה ה' צ"ל וכן קנד הבא
שם שם	שיטה ח' צ"ל אצל המורה ללמדו
דף ל"ב ע"א	שיטה כ"ב צ"ל ומחממין את המים
שם ע"ד	שיטה יו"ד צ"ל אם שנה והכל
שם שם	שיטה י"ט צ"ל נורה ד"ו וציור של ד"ו
שם שם	שיטה מ' צ"ל שאינו יכול לעשות כן
דף ל"ג	שיטה י"א צ"ל הכתונת שלבש בערב שבת יחליפו אותה
דף ל"ד ע"ג	שיטה כ"ו צ"ל שמרטוט רך ולבן וקטן
דף ל"ה ע"ב	שיטה ז"ן צ"ל אברי"ק של חרס
שם ע"ג	שיטה כ"א צ"ל שקורין בערבי גיגי
שם ע"ד	שיטה ל"ד צ"ל עשויה כראש תרנגול
דף ל"ו ע"ד	שיטה י"ז צ"ל או דולקא
שם שם	שיטה ל"ב צ"ל שתו מהם תרנגולים ושאר עופות ואין בזה חשש
דף מ' ע"ג	שיטה מ"ז צ"ל ממש דרך עראי
שם ע"ד	שיטה י"ז צ"ל בתוך הסעודה אבל אם לא היה בדעתו לשתות שאין דרכו בכך
דף מ"א ע"ד	שיטה כ"ו צ"ל השח הדעת מזיק בה
דף מ"ג ע"א	שיטה הנז' צ"ל ולא היה איבודם בידי שמים
שם ע"ג	שיטה ב' צ"ל. ואל תסמוך על המשרת
שם שם	שיטה מ"ו צ"ל ר"ת אח"ר
דף מ"ה ע"ד	בסוף סעיף י"ח נשמטו דברים אלו גם כשאומר הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד ולא בבזוי וכו' לא יאמר בהיתר ולא באיסור דהא ודאי הקב"ה יפרנס בהיתר ולא באיסור ואיך יאמר כן דרך בקשה לבקש מהשי"ת על דבר זה וכן נמי יזהר בבקשה של הפרנסה שאומרים בר"ה וביוה"כ
דף מ"ז ע"א	שיטה ל' צ"ל ומתגרה בפה
שם שם	שיטה מ"א צ"ל ולא ישנה ויטעה
שם שם	שיטה כ"ו צ"ל כמנין האדמה
שם ע"ב	שיטה ז' צ"ל אם ברור להם שהיו
שם שם	שיטה ל"ז צ"ל וקורין אותה בערבי תמג"י
שם ע"ג	שיטה כ"ד צ"ל שקורין בערבי נאשי
שם שם	שיטה כ"ז צ"ל בערבי מדגוגה
שם ע"ד	שיטה ד' צ"ל מעגון אל ורד
שם שם	שיטה מ"ז צ"ל כמ"ש באליה רבה
דף מ"ח ע"א	שיטה מ"ח צ"ל או בחלב או בשומן
שם ע"ב	שיטה ל"א צ"ל שקורין בערבי מגים

לוח הטעיות והשמטות להלכות שנה ראשונה

שם ע"ג	שיטה כ"ה צ"ל שקורין שפנד"ר
דף מ"ט ע"א	שיטה א' צ"ל וכן המין שקורין בערבי כארכ"ג
דף נ"ב ע"א	שיטה מ"ו צ"ל שקורין כג'רי
שם שם	שיטה מ"ח צ"ל דהשיב תבשיל אחד כיון שדרכו בכך
שם ע"ג	שיטה ט"ו צ"ל אך אין זה חיוב
דף נ"ג ע"ב	שיטה כ"ד צ"ל הולי כשלה
שם ע"ג	שיטה ט"ו צ"ל שקורין בערבי סדא"ב
דף נ"ד ע"ד	שיטה כ"ה צ"ל ותזכנו לברך בתקופת החמה
דף נ"ה ע"ד	שיטה ד' צ"ל ואין לסמוך על מנהג המון העם בזה כי הוא מחמת חסרון ידיעה
דף נ"ח ע"א	שיטה ט' צ"ל אחד ממאה בלא
שם ע"ג	שיטה ה' צ"ל באותו כינוי
דף ס"א ע"א	שיטה מ"ט צ"ל ולומר בקשות שם
שם ע"ב	שיטה ל"ב צ"ל בספר אמת ליעקב כינוי
שם ע"ג	שיטה ט"ל צ"ל בשר שמן
שם ע"ד	שיטה כ"ו צ"ל כמלא כתוב בכתיבת יד הרב מוהר"י ענתבי ז"ל בשם רבינו הרש"ם ז"ל
שם שם	שיטה ל"ג צ"ל בין תשר"ת לתש"ת
דף ס"ב ע"ב	שיטה ב' צ"ל ועוד אע"פ שלא הגיע
שם שם	שיטה מ"ד צ"ל בסיבוב הכפרה
שם ע"ג	שיטה מ"ה צ"ל בערבי קיג'אר
שם ע"ד	שיטה ד' צ"ל דאורייתא
דף ס"ג ע"א	שיטה ה' תיבת ויכה ליתא וצ"ל תחת הדדים בארבע אצבעות
שם ע"ב	שיטה כ"ג צ"ל אם יש מגג המטה עד לארץ עשרה טפחים
שם	בסוף הדף צ"ל ובעת שלא יש קדוש יש נוהגין לברך ליסב
שם ע"ג	שיטה כ"א צ"ל בהואלי אותם

מצבת קבורת רחל עד היום

הלכות
שנה שניה

פרשת בראשית

ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל הנה רז"ל אמרו עץ שאכל אדם הראשון חטה היה עוד אמרו גפן היה עוד אמרו תאנה היה ובאמת אלו ואלו דברי אלהים חיים דכלהו אתנהו כי עץ הדעת הי' בו פרי טעם חטה ופרי טעם תאנה ופרי טעם גפן ואל תתמה על הדבר הלא במן מצינו דאחז"ל שהיה מתהפך לכל טעמים שבעולם ונראה דהיה בעץ הדעת פירות משלשה מינים אלו שהם ר"ת חג"ת מכוונים לשלשה קווין שהם חסד גבורה תפארת אשר ג"כ ר"ת שלהם חג"ת והאדם שנקרא עץ השדה הנה גם בו יש שלשה קווין שהם חג"ת ולכן זכר הכתוב שלשה חלוקות טוב העץ למאכל כנגד פירות שהיה בהם טעם חטה ונרמזה החטה במלת טוב במלואם טי"ת וא"ו בי"ת אותיות אמצעיות עם הכולל עולים מספר חטה שהוא כ"ב וכי תאוה הוא לעינים כנגד פירות שהיה בהם טעם תאנה ונרמזה התאנה בתיבת תאוה כי הוא"ו יתחלף בנו"ן ונמצא תאוה הם אותיות תאנה וכילד יתחלף הנה הוא"ו באותיות א"ט ב"ח כ"ז ד"ו יתחלף בדל"ת ואות דל"ת באותיות דטלנ"ת יתחלף בנו"ן וסדר חילוף כזה נמצא בסוד ארבעה נהרות ועוד מצינו לרבינו האר"י ז"ל שנשתמש בחילוף כיוצא בזה ונחמד העץ להשכיל כנגד פירות שהיה בהם טעם גפן כי הגפן יוצא ממנו יין שהוא מפקח כמ"ש רז"ל חמרא וריחני פקחין ונרמזו הענבים בתיבת העץ להשכיל כי אותיות עץ עם כולל ב' אותיות עולים מספר ענב"ר ר"ל שיש בעץ טעם ענב:

ולכן בעת שאנחנו נכנסין לשבת נעשה קדושת השבת בשלשה דברים לתקן קלקול עץ הדעת שנעשה סמוך לכניסת שבת שהיה בסוף יום ששי שכבר התחילה תוספת שבת להכנס והיינו שנעשה קדוש של שבת בכניסתו ביין ולחם ונר והיינו לחם תיקון של ותרא האשה כי טוב העץ למאכל ונר תיקון של וכי תאוה הוא לעינים כי הנאת הנר היא למראה עינים וצריך ג"כ להסתכל בנרות והיין של הקידוש תיקון של ונחמד העץ להשכיל כי חמרא וריחני פקחין ולכן נביא ג"כ הדס להריח:

ובמ"א כתבתי בס"ד כמו שחטא אדה"ר וחוה היה ע"י אכילה כן עיקר התיקון שצריכין אנחנו לתקן יהיה ע"י אכילה כמו שמצינו בהכשר כלים של איסור דקי"ל כבולעו כך פולטו וכן הדבר הזה כמו שבלעו הנשמות זוהמה ע"י אכילה כן יפלטו הזוהמה ע"י תיקון האכילה וכן היצה"ר שהוא השטן והוא הנחש מאחר שרואה שהתגבורת שהיה לו על האדם הוא ע"י אכילה לכך הוא יתגרה וילחם בעניני האכילה יותר ולכך צריך האדם לקדש עצמו בענייני האכילה ביותר הן מצד הברכות שיהיו בכונה שלימה והן מצד גוף המאכל שיהיה נקי מכל תערובת איסור של תולעים ושל דם ושל תערובת איסור בבעלי חיים ונבלות וטריפות וכל דברים אסורים וגם שיהיה נקי מגזל וכיוצא ושיזהר בלימוד תורה על השלחן ויתרחק מכל דבר אסור על השלחן ומכל מיני כעס והקפדה כי בענייני האכילה יהיה יסוד לכל תיקוני עבודת הקודש שיעבוד האדם את בוראו:

ולכן אחז"ל אין קידוש אלא במקום סעודה רמזו לפי דרכם שלא יתקדש האדם בקדושה יתירה לפלוט הסיגים הבלועים בו אלא במקום סעודה כלומר כאשר יהיה נזהר באכילתו בכל הפרטים הנז"ל ועוד רמזו חז"ל לפי דרכם ע"ד שאמרו סעודה שהנאתך מרובה בה משוך ידך ממנה כי ע"י מיעוט אכילה מקנה האדם קדושת יתירה לנפשו ונחה עליו רוח ה' ולכן הסימן של הצדיק עובד אלהים הוא ניכר ע"י אכילתו וכמו אותה המעשה שכתב הגאון חיד"א ז"ל בשמחת הרגל דף י"ד ע"ב ברמזי קדש ורחץ וכו' מעשה שהיה בזמן הרה"ג מהר"י קונו ז"ל יע"ש:

ואחשוב בזה ע"ד המוסר דלכן נתן הקב"ה מלאכת אוכל נפש הקדושה שהם התורה שנקראת לחם ויין ומים שבה הנפש מתקדשת ונזונת במקום אכילה של הגוף שנתן הלשון שבו עסק התורה בתוך הפה שבו אכילה ומזון של הגוף כדי שהאדם יקח מוסר לעצמו להשוות לפחות מלאכת הקודש שהיא במקום הזה כמו מלאכת החול דכמו שהוא עושה במקום זה מלאכת הגוף ברצון לב ובשמחה וזריזות וחשק נמרץ מצד כל איבריו וגידיו כן יעשה מלאכת הקדושה הוא עסק התורה אשר הוא ג"כ בפה וכמ"ש רז"ל כי חיים הם למוצאיהם בפה ואם לא ישוה שתי המלאכות הלא אין לו פה להשיב בעמדו בדין במשפט האלהים והמשול משל לזה לאחד מלמד ת"ח שהיה לו תלמידים בחורים שלומד עמהם בכל יום גמרא ויהי היום והנה הוא יום י"ז בתמוז שהוא יום תענית ציבור והתלמידים בע"כ באו לפניו ללמוד גמרא כשאר הימים אך ראה פניהם זועפים והרגיש כי מחמת מורא באו ורוצים ללמוד בהתרשלות ועצבות ועצלות באומרם דתש כוחם מחמת התענית מה עשה המלמד אחר שישבו לפניו קודם שהתחיל בלימוד א"ל אני היום תש כח ואיני יכול ללמוד ורוצה אני לשחק במין שחוק שקורין בערבי קמא"ר היש בכם מי שיודע לשחק בזה השחוק ויענו כולם בשמחת לב ויאמרו יש ויש הנה כולנו חכמים כולנו נבונים בזה והביא להם הניירות של השחוק והתחילו לשחק בהם משך רבע שעה בחשק נמרץ וכח גדול ובזעקות גדולות כמנהג ואחר שעבר רבע שעה אמר להם בני אני חשבתי

מחמת

מחמת כי יום זה הוא תענית אין בכם כח ללמוד ולדבר ועתה אני רואה שיש לכם כח גדול גם ביום זה א"כ תביאו הגמרות ונלמוד ואם נצודו בדבר זה שהוכרחו ללמוד אותו היום בכח וחשק כי לא נשאר להם התנצלות לומר יום תענית הוא שכבר הראו כוחם חזק במלאכה של חול וכן בנמשל עשה הקב"ה מלאכה של מזון הנפש וקדושתה בפה שגם הוא מקום מלאכה של מזון הגוף וחיזוקו כדי שלא יוכל האדם לעשות התנצלות של יצה"ר בהתרשלותו בעסק התורה והנה הוא נתפס מיניה וביה לכן האדם יקדש עצמו בעסק התורה לעשותו בפה בהתלהבות וחשק ושמחה מכח עסק הגשמי המצוי שם דלפחות תהיה כוהנת כפונדקית ולכן אמרז"ל אין קידוש שהאדם יקדש עצמו בעסק התורה כראוי אלא במקום סעודה הוא הפה שמשם יקח מושג השכל לדבר זה :

א' הקידוש בין ביום בין בלילה אינו אלא במקום סעודה ממש שנאמר וקראת לשבת עונג ודרשו רז"ל במקום עונג סעודת שבת שם תהא קריאת הקידוש ועל כן לא מבעיא שאם קידש ולא סעד אחריו שלא יצא י"ח קידוש אלא גם אם קידש בבית זה ואכל בבית אחר בין שהיה דעתו תחלה לאכול בבית האחר בין שהיה דעתו לאכול בבית שקידש בו ואח"כ נמלך לאכול בבית האחר לא יצא י"ח וצריך לחזור ולקדש קודם שיאכל בבית האחר ויש אומרים שאם בשעת אכילתו בבית האחר יכול לראות משם מקום שקידש בו אפילו דרך חלון ואפילו מקצתו בלבד חשיבי שתי מקומות אלו כמקום אחד לענין קידוש ואין צריך לחזור ולקדש ואין לסמוך לכתחלה על סברה זו לכן יזהר שלא יביא עצמו לידי כך ובשעת הדחק שהולך לכך בהכרח ואינו יכול לקדש בבית האחר יש לסמוך על סברת המקילים ברואה את מקומו אפילו מבית לבית :

ב' שני חדרים בבית אחד וקדש בחדר זה ואוכל בחדר השני או שקידש בארעא ואוכל באגרא אם לא היה דעתו לכך ואינו רואה את מקומו לא יצא י"ח קידוש ואם היה דעתו לכך אע"פ שאינו רואה את מקומו אין צריך לחזור ולקדש כיון שהם בבית אחד מיהו עכ"ז לכתחלה לא יעשה כן ואם מוכרח לאכול במקום השני יזהר לאכול במקום שקידש בו כזית ואח"כ יאכל במקום השני ופה עירנו בגדאד שכיח דבר זה אצל הנשים שאין דרכם לאכול על השלחן עם האנשים אע"פ שאין שם אורחין זרים אלא דרכם לשמוע קדוש בחדר השלחן מן בעה"ב ואח"כ הולכין לחדר אחר ואוכלין ואם היו רואין בחדר את מקום הקידוש ואפילו מקצתו החרשנו אך דא עקא שאינו נראה מקום הראשון כלל וזה ימצא על הרוב בבתים הגדולים של העשירים לכן יזהרו לאכול כזית במקום הקידוש ואז ילכו לחדר אחר לאכול שם :

ג' אפילו בחדר אחד אם קידש בזוית זו ע"ד לאכול שם ונמלך לאכול בזוית שניה לא יעשה כן לכתחלה אע"ג דמרן ז"ל פסק כהרמב"ם והרא"ש ז"ל דשרי עכ"ז הרי"ף ז"ל ודעמיה חולקין וכתבו האחרונים ז"ל דגם מרן ז"ל יודה דלכתחלה לא אריך למעבד הכי לכן גם בזה יעשה כך לאכול כזית תחלה בזוית שקידש בה ואח"כ יפנה לזוית אחרת :

ד' צריך לאכול במקום הקידוש לאלתר ואם לא אכל עד לאח"ז לא יצא י"ח אבל אם בדעתו היה לאכול מיד ורק אירע לו אונס ונתעכב לאח"ז ה"ז יצא י"ח מיהו יש חולקים על זה וס"ל אפילו אם היה בדעתו תחלה לאכול אח"ז אפילו אחר שעה ושתים ואפילו אחר שיעור עיכול נמי יצא בדיעבד וכיון דקי"ל סב"ל לכן בכל גוונא לא יחזור ויקדש מיהו אם אירע זה בקדוש הלילה אז קודם שיברך המוציא יהרהר ברכת הקידוש או יאמר אותה בפיו בלא שם ומלכות ואם הוא ביום יכוין בברכת המוציא למצות קידוש כאדם שמקדש על הפת ויאמר פסוקים של קידוש היום קודם נט"י :

ה' יכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עמהם ואין בזה חשש משום קידוש שלא במקום סעודה כיון דלהשומעים היוצאים י"ח הוא מקום סעודה ומיהו כל היכא שהמקדש אינו אוכל דהוא עצמו אינו יוצא י"ח קידוש או שכבר קידש לעצמו במקום סעודתו ואינו מקדש פה אלא לצורך אחרים דוקא ה"ז לא יקדש לאחרים לכתחלה אא"כ הם אינם יודעים לקדש בעצמם :

ואם אלו האחרים שמקדש להם אינם יודעים לברך ברכת הקידוש אך ברכת בפה"ג יודעים לברך נסתפק הרב חס"ל ז"ל אם יכול לברך להם גם בפה"ג וכתב דמסתברא אחד אומר כל הקידוש לכן יותר טוב שישתה שם רביעית יע"ש וכתבתי בס"ד בסה"ק מקבציאל אם כבר קידש בביתו ואכל ובא לקדש לאלו די לו שיטעום מן היין ואם לא קידש עדיין אסור לו לטעום מזה היין כיון שאינו אוכל שם וכאשר נכתוב לקמן ואם ישתה רביעית כמ"ש הרב חס"ל ה"ז שנוי במחלוקת כאשר נכתוב לקמן מיהו לקמן נבאר שיש לסמוך על סברת המתירין לשתות רביעית לעת הצורך ולפ"ז כנ"ד נמי חשיב צורך ושפיר הורה הרב ז"ל לברך בפה"ג ג"כ ולשתות רביעית וכל זה הוא אם כשהולך לביתו לקדש ולאכול שם נמצאים בניו ובני ביתו שהוא מוציא אותם י"ח קידוש עמו אך אם בביתו לא יש אדם אחר שיוציאו י"ח קידוש אלא שם מקדש לעצמו בלבד הנה בזה חוזר ונתקל בסלע המחלוקת כיון דיש סוברים אם קידש במקום אחד ושתה רביעית יין יצא י"ח קידוש במקום סעודה ועל כן אדם כזה שהוא מקדש אח"כ בביתו לעצמו בלבד לא יכניס עצמו בדבר זה לקדש לאחרים תחלה על סמך שישתה רביעית שם וכל זה הוא בקידוש הלילה דאיכא ברכת קידוש אבל ביום דליכא ברכת קידוש לית לן בה ויוכל לקדש לאחרים תחלה ויברך בפה"ג וישתה רביעית ואחר כך ילך לביתו ויקדש אפילו לעצמו בלבד כיון דאינו מברך אלא רק בפה"ג :

ו' אם מקדש לאחרים ואינו אוכל עמהם והוא עדיין לא קידש בביתו הרי זה לא יטעום כלום מן הכוס כי אסור לטעום קודם קידוש שהוא אינו יוצא י"ח בקידוש זה דאין קידוש אלא במקום סעודה :

ז' אע"פ שאמרנו אין קידוש אלא במקום סעודה מ"מ אם אכל כזית פת או כזית מיני מזונות או שתה רביעית יין מלבד כוס הקידוש יצא י"ח קידוש כאן ויכול לאכול אח"כ במקום אחר בלא קידוש מיהו שאר פירות ומשקין לא מהני ואע"ג די"א דסגי בשתיית כוס הקידוש עצמו אם ישתה ממנו רביעית מ"מ אין לסמוך על סברה זו אלא לעת הצורך כגון כוס של מילה ואין שם קטן להשקותו ופה עירנו בגדאד יע"א המנהג פשוט שהמוהל מברך על כוס המילה ושותה ממנו רביעית ואע"פ שעומדים שם כמה קטנים ואין נותנים לקטן לשתות על כן צריך שהמוהל יתכוין לצאת בזה י"ח קידוש וישתה רביעית שלימה :

ח אם שמע קידוש משכנו יצא י"ח כיון דהשומע הוא שומע במקום סעודתו ורק צריך שיתכוין המקדש להוציאו י"ח :

ט' יש אומרים דאין מקדשין אלא במקום נר וי"א שאין הקידוש תלוי בנר וצריך להזהר כסברה הראשונה לקדש במקום נר כי כן ראוי להיות ע"פ הסוד ורק בשביל צורך והכרח גדול יש לסמוך על סברה השניה:

י' מ"ע מן התורה לקדש בדברים שנאמר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו זכירות שבח וקידוש וצריך לזכרו בכניסתו בקידוש וביציאתו בהבדלה וי"א שהבדלה מד"ס ואין צריך מן התורה אלא בכניסתו ולכן מן התורה יוצא אדם י"ח בתפילת ערבית ש"ש ורק חז"ל תקנו לקדש על היין מיהו יש אומרים כל שיש לו יין אינו יוצא מן התורה י"ח קידוש בתפילה גם יש אומרים כל שאינו מכוין בתפילה לצאת י"ח קידוש אינו יוצא מן התורה :

י"א הקידוש ביו"ט מד"ס ואעפ"כ יש לו דין קידוש שבת לכל דבר וגם הנשים חייבין בקידוש שבת מן התורה וקידוש יו"ט מד"ס דכתיב זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה :

י"ב קטן אפילו הוא בן י"ג שנה ויום אחד כל שיש להסתפק בו שמא לא הביא שתי שערות אינו מוציא לא את האיש ולא את האשה ואע"ג דהתפללו האיש או האשה תפלת ערבית אינו מוציאם י"ח וכמ"ש בס"ד בסה"ק מקבציאל ועיין תוספת שבת סי' רע"א סק"ג ואשל אברהם ריש סי' רע"א ומ"ז שם ואליה רבא סי' רע"ג ס"ק י"ב ע"ש :

י"ג אע"ג דקי"ל קידוש שבת דאורייתא מותר לכתחילה להתפלל ולקדש מבע"י דסמכינן להלכה כמ"ד תוספת שבת דאורייתא ואע"ג דאיכא הרמב"ם ודעמיה דפליגי בכר הביא מג"א ז"ל סי' רס"ז סק"ג בשם המרדכי ז"ל דגם למ"ד תוספת שבת דרבנן יוצא בקידוש זה כיון דבשעה דמקדש יצא אח"כ לידי חיוב דאורייתא ע"ש ואע"ג דהמג"א ז"ל הצריך עיון בזה ועוד דהגאון רע"א ז"ל כתב דמדברי מר"ן כסף משנה ז"ל מבואר דלא כהמרדכי ז"ל ע"ש ועיין עוד מ"ש בס"ד בסה"ק רב ברכות דף ל"ד ועוד מ"ש בס"ד שם במערכת הפ"ה בדין הפדיון יע"ש מ"מ הא איכא בזה ס"ס והוא מתהפך ג"כ ועל כן נהגו העולם בזה בכמה מקומות לקדש מבע"י והמחמיר לקדש בודאי לילה תע"ב אך המחמיר לקדש בודאי לילה לא יתפלל מבע"י וימתין הרבה עד לילה ודאי לקדש דלכתחילה צריך לקדש מיד אחר התפלה וכנז"ל אלא זה יעשה כמנהג רבינו האר"י ז"ל לקבל שבת כשהחמה בראש אילנות דאז עד שיתפלל ערבית ויבא מבית הכנסת ויאמר הפסוקים והפיוט והזוהר שנוהגים לומר קודם יהיה זמן השיכה ויקדש :

י"ד קטן שהגדיל ונעשה בן י"ג שנה ויום אחד בליל שבת קודם העליתי בס"ד בסה"ק רב ברכות דף ל"ד דימתין בקידוש עד לילה ודאי יע"ש וכן ראוי להורות בד"ז לכתחילה דאין בזה לא טרחא ולא הפסד דמה יפסיד אם ימתין עד הלילה והנה ודאי דסמכינן אחזקה לחומרא לומר שהביא שתי שערות דדוקא להקל לא סמכינן אחזקה במידי דאורייתא :

ט"ו צריך שבני הבית השומעין קידוש מן בעה"ב ישימו לבם היטב לשמוע ברכת הקידוש מתחלה וע"ס ומי שאזניו כבדות ואינו יכול לשמוע או שבעה"ב זקן ומגמגם בלשונו וא"א להם לקדש בפ"ע מכמה סיבות הכרחיות העליתי בסה"ק מקבציאל שזה האדם שאינו יכול לשמוע הברכה מן בעה"ב יתן עיניו בכוס שביד בעה"ב שמקדש עליו ויאמר בלחש ברכת הקידוש כולה בשעה שבעה"ב מקדש ושם הבאתי דברי הגאון רמ"א ז"ל בתשובה סי' ז' שעשה תיקון לומר ברכת הקידוש בלי פתיחה וחתימה ופקפקתי בזה יע"ש וסמכתי בדבר זה שכתבתי על מ"ש הרב ברכ"י ז"ל סי' רצ"ה אות ד' בשם מהרי"ו זיי"ן ז"ל וכנ"ד השיב דיעבד כיון דא"א לו לקדש על הכוס בפ"ע ולאחוז בידו :

ט"ז סומא יוכל לקדש ולהוציא אשתו ובנ"ב י"ח קידוש דכל הפוסקים חלקו על רבינו ירוחם בדין הסומא מיהו אם יש פקחים עומדים על השלחן והסומא בעה"ב לא אניחא דעתיה אם יתקדש אחד מבני ביתו טוב שיקדש זה הפקח לצאת י"ח לכ"ע כיון דאפשר בהכי :

י"ז אסור לטעום אפילו מים קודם קידוש משהגיע זמן הקידוש דהיינו בין השמשות אפילו שלא התפללו ערבית עדיין מיהו אם הוא בתענית מותר להדיח פיו קודם קידוש והעליתי בסה"ק מקבציאל כל שלא נראה עדיין שמש אפילו על כותל גבוה נחשב לספק ואסור לטעום אפילו מים ופה עירנו בגדאד יע"א מתחיל בין השמשות שבעה דקים קודם קריאת המגרב שקורא בסוף שעה י"ב ולכן פה עירנו כיון שנשאר שבעה דקים לקריאת המגרב לא ישתה אפילו מים דחל עליו חובת קידוש וכמ"ש בסה"ק רב פעלים בתשובה בס"ד :

י"ח קידוש הלילה אינו תלוי בתפילת ערבית שאם ירצה לקבל שבת מבע"י ולקדש ולאכול ולהתפלל ערבית בלילה רשאי ורק צריך שיתחיל לאכול חצי שעה קודם זמן ק"ש אבל קידוש היום תלוי בתפילה דכל זמן שלא התפלל שחרית לא חל עליו חובת קידוש ולכן ביום שבת בבוקר יוכל לשתות מים קודם תפלה מפני שכיון דלא התפלל לא חל עליו חובת קידוש וכל זה הוא באנשים דחל עליהם חיוב תפלה בבוקר אחר עמוד השחר אבל הנשים משעלה עמוד השחר חל עליהם חובת קידוש ואסורין לשתות מים קודם קידוש מפני דיש אומרים הנשים קיימי אדינא דאורייתא שאין להם נוסח קבוע ולא זמן קבוע לתפלה ובפעם אחת ביום שיאמרו נוסח תפלה יצאו י"ח וא"כ לדידהו אין הקידוש תלוי בתפלה ולפיכך משעלה עמוד השחר אסורין לטעום מים קודם קידוש וכמ"ש הרב חסד לאברהם בתשובה בא"ח סי' וא"ו יע"ש :

י"ט אם שכח ואכל קודם קידוש אפילו אכל סעודה גמורה צריך לקדש מיד בעת שנזכר ואסור לו לטעום כלום משנזכר עד שיקדש ואם נאנס או הזיד ולא קידש בלילה יש לו תשלומין למחר כל היום ויאמר כל ברכת הקידוש של לילה חוץ מפרשת ויכלו שאינו אומרה ביום ואם גם ביום שכח או נאנס ולא קידש ונזכר בין השמשות של היום שהוא ספק קודש ספק חול הנה אם התפלל תפלה של שבת הן בלילה הן ביום נמצא יצא י"ח קידוש מן התורה ורק נשאר עליו חיוב קידוש מדרבנן וכיון דהוא בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה העליתי בסה"ק מקבציאל שיקדש ויאמר ברכת קידוש של לילה בלי שם ומלכות אלא יהרהר שם ומלכות בלבו וכתבתי שם דאין לומר לא נחייב אותו לקדש כלל כיון דהוא ספיקא דרבנן וקי"ל ספיקא דרבנן לקולא זה אינו דהא איכא דס"ל כל שיש לו יין אינו יוצא י"ח קידוש מן התורה בתפלה ועוד הנה הרב תוספת שבת כתב כל שלא כיון לצאת י"ח קידוש בתפלה אינו יוצא י"ח מן התורה ולכן צריך לקדש

לקדש על היין ויברך ברכת הקידוש בשם ומלכות ואם לא התפלל שום תפלה בשבת כמלא הוא חייב בקידוש מן התורה לכ"ע ועתה בזמן השמשות צריך לקדש על היין ויברך ברכת הקידוש בשם ומלכות כדין בהמ"ז שהיא מן התורה דאם נסתפק בה דחוזר ומברך ועיין להרב משבצות זהב ז"ל סי' רע"א סע"ק י"א יע"ש:

כ' צריך שיהיה על השלחן מפה תחת הפת ומפה למעלה משני טעמים הא' זכר למן והב' דתיתי סעודתא דשבתא ביקרא ועוד יש טעם שלישי במפה העליונה משום בושת הפת:

כ"א כוס הקידוש אפילו אם הוא נקי צריך הדחה משפנים ושטיפה מבחוץ ומלא על כל גדותיו ולא יהיה פגום שאם שתה ממנו פגמו ויהיה שלם בשפתו ובבסיס שלו וסדק אפילו בלא חסרון פוסל וצריך שיתן אותו אדם אחר בשתי ידיו וזה המקדש יקבלנו ממנו בשתי ידיו ויביאנו בשתי ידיו בלב שמאלו כנגד החזה ואח"כ יאחז בו ביד ימין בלבד ויגביהנו מעל השלחן טפח לפחות ויתן עיניו בו שלא יסיח דעתו ממנו:

כ"ב אם אין לו כוס אחר מקדש בו בלילה ושופך ממנו לכוס אחר ושותה שאם ישתה מן הכוס עצמו ה"ז נעשה פגום ואינו יכול לקדש על הנשאר למחר לכך שופך ממנו לכוס שני ושותה מכוס השני והנשאר בכוס ראשון יוסיף עליו מים למחר ויקדש עליו ואם לא נשאר אלא מעט שאם יוסיף עליו מים להשלימו לרביעית לא ישאר בו טעם יין שלא יוכל לברך עליו בפה"ג הרי זה שותהו כולו בלילה בד"א אם יש לו כוס אחר להבדלה אבל אם אין לו כוס אחר להבדלה הרי זה מניח כוס זה להבדלה ויקדש בלילה וביום על הפת מפני דקידוש אפשר לקדש על הפת אבל הבדלה לא אפשר ועיין אליה רבא סע"ק כ"ג ותוספת שבת סע"ק כ"ט ושאר אחרונים:

כ"ג לכתחילה צריך שיטעום המקדש מלא לוגמיו ומלוה מן המובחר לשתות רביעית ובדיעבד אם לא טעם המקדש וטעם אחר מן המסובין מלא לוגמיו יצאו כ"לם י"ח ומלוה מן המובחר שיטעמו כולם ובזה"ז אין נמנעים לשתות מכוס ששתה ממנו חבירו מחשש חולי מאחר דברור להם כי בעה"ב שקידש ושתה מן הכוס הוא נקי ואין בו חולי:

כ"ד קידש וקודם שטעם נשפך הכוס יביאו לו כוס אחר ויברך בפה"ג אך לא יברך ברכת הקידוש שכבר בירך אותה וכן ה"ה אם הפסיק בדיבור שלא מצרכי הסעודה וגם המסובין יזהרו שלא יפסיקו בדיבור קודם שיטעום המקדש:

כ"ה אין מקדשים על יין שריחו רע מחמת שנתנוהו בכלי מאוס אע"פ דריחו וטעמו יין שמברכים עליו בפה"ג משום הקריבהו לפחתיך וכו' וכן נמי אין מקדשים על יין שנתגלה ולכתחילה יזהר אפילו על גילוי שעה מועטת ורק בדיעבד אין להקפיד אבל אם עבר לילה אחת בגילוי נפסל לקידוש אע"פ שלא נמר ריחו וטעמו:

כ"ו יין שטעמו חומץ אפילו ריחו יין אין מקדשין עליו ואין מברכין עליו בפה"ג אבל אם טעמו יין אפילו ריחו חומץ מקדשין עליו דטעמא עיקר:

כ"ז יין שעושין מצימוקין שהם ענבים יבשים אם היה יוצא מהם לחלוחית על ידי דריכה קודם ששראום במים מותר לשרותן במים להוציא מהם יין ולקדש עליו ואם לאו אסור לקדש על זה וגם בפה"ג אין לברך עליו:

כ"ח אם אין לו יין כלל יקדש על הפת ובלילה כך יעשה יטול ידיו בשביל ברכת המוציא וישב במקומו ויאמר ויכלו בעוד הפת מכוסה ואח"כ יגלנו ויברך המוציא ואינו בוצע ויאמר אז ברכת הקידוש בעוד שתי ידיו על הפת ובוצע ואוכל והטעם שצריך להניח ידיו על הפת בברכת הקידוש הוא כי כמו שצריך לאחוז כוס הקידוש בידו כן עתה שהוא מקדש על הפת צריך לאחוז הפת בידו והיה די מטעם זה להניח יד אחת בלבד אך כיון דצריך לברך ברכת המוציא ולהניח בה שתי ידיו על הפת אין נכון לסלק ידו אחת אחר ברכת המוציא בשעת ברכת הקידוש שלא ישאר שתי ידיו עד שגומר ברכת קידוש ובוצע וכנז' באחרונים ז"ל וכל זה הוא בלילה דיש היכר גדול לקידוש ע"י ברכת הקידוש אך ביום דאין בו ברכה של קידוש לא יש היכר לקידוש בברכת המוציא על כן אם יש לו חמר מדינה כגון שכר תמרים או שכר שעורים וכיוצא יטול ידיו ויקח כוס רביעית מחמר מדינה ויברך שהכל וישתה מלא לוגמיו ואח"כ יברך המוציא שאם יקדים ברכת המוציא אינו ניכר שמקדש ואם אין לו חמר מדינה או שיש חמר מדינה ואינו יכול לשתות כי יזיק לו וא"א לשתותו כלל מחמת קושי חריפותו שזה אינו מלומד לשתות מזה כלל יברך המוציא בלבד ויבצע ויאכל אך יאמר קודם ברכת המוציא הפסוקים והפיוט שנוהגים לומר בקידוש היום:

כ"ט זהו סדר הקידוש המיוסד ע"פ דברי רבינו האר"י ז"ל אחר תפלת ערבית יכנס לביתו וכשיכנס למקום השלחן יאמר בקול רם ובשמחה יתירה שבת שלום וינשק ידי אביו וידי אמו אם הם בחיים אח"כ יסתכל באור הנר אשר ברכו עליו ויסתכל בשתי נרות ויכוין שהם א' כנגד זכור וא' כנגד שמור גם יכוין שהם א' בה"א ראשונה וא' בה"א אחרונה שבשם הוי"ה ואע"פ שהדליקו ז' נרות לכבוד שבת עכ"ז הוא לא יסתכל אלא רק בשתים ויכוין ג"כ בהסתכלותו שיאירו נרות העליונים ואח"כ יעמוד במקום שיושב בו אצל השלחן ויאמר בקו"ר דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין ואח"כ יקיף את השלחן דרך ימין ויחזור ויעמוד במקומו שעמד בו קודם הקפה ואז בעמדו שם יקח בידו ב' אגודות הדס שהם א' כנגד זכור וא' כנגד שמור ויאחזם ויחברם יחד כדרך גדילתן בין שתי ידיו ויברך עליהם עצי בשמים ויריח בהם ואחר שיריח אז תיכף ומיד בעודם מחוברים יחד בין שתי ידיו יאמר בפיו זכור ושמור בדיבור אחד כאמרו וגם יאמר ג"כ פסוק זה ריח ניחוח אשה לה' כי בתיבות אלו רמוזים כל הכונות של ברכת הריח ואח"כ יחזור להקיף השלחן פעם שנית בשתיקה בעוד ההדס בידו אך אין צריך שיהיה בין שתי ידיו גם בעת שמקיף אלא די לאחזו ביד ימין בלבד ואם ישאר אחוז בין שתי ידיו הנה מה טוב ומה נעים דנכון לעשות כן ואחר שעשה ההקפה השנית בהדס וחזר לעמוד במקומו הראשון ישאר ההדס ביד ימינו לחבוב מלוה ויאמר שלום עליכם מה"ש וכו' ויאמר מלך מלכי המלכים ולא יאמר ממלך וכו' וכנז' בסידור רב יעבץ ז"ל ועיין כף החיים ואח"כ יאמר כי מלאכיו יצוה לך וכו' ויכוין בשם יוה"ך שהוא בס"ת פסוק זה ובשם כל"ך שהוא רמוז באות כ"ף של תיבת כי ובאותיות לך מתיבת מלאכי"ו ואח"כ יאמר ה' ישמור צאתך ובואך וכו' ואח"כ בלי הפסק יאמר תכף פסוקים אשת חיל וכו' ויכוין שהם כ"ב פסוקים כנגד כ"ב צינורות של מעלה שבעת הזאת הם פתוחים ומריקים שפע וברכה מהבריכה

מהבריכה העליונה מראש כל הכתרים ואח"כ יאמר אתקינו סעודתא וכו׳ אהללה שם ה׳ בשיר וכו׳ ה׳ עוזי וכו׳ ואח"כ פזמון אזמר בשבחין וכו׳ ואח"כ יהא רעוא וכו׳ ואח"כ זוהר ויקהל יומא דא מתעטרא וכו׳ ודע דאע"ג דרבינו האר"י ז"ל יסד פזמון אזמר וכו׳ הנז׳ לאומרו בתוך הסעודה עכ"ז פשוט המנהג בכל המקומות לאומרו קודם קידוש וכ"כ רב יעבץ ז"ל ועיין להגאון חיד"א ז"ל סי׳ קס"ו אות ג׳ ומנהגינו לפעמים כשיש סיבה למהר הקידוש כגון בימי השומר וכיוצא נאמר פזמון הנז׳ בתוך הסעודה:

אח"כ יתחיל בסדר הקידוש שהוא הכנת המעשה והכנת הדיבור וקודם סידור הקידוש יאמר נוסח זה ליקבה"ו וכו׳ הנה אנחנו באים לקיים מ"ע דאורייתא לקדש את השבת ולקיים מ"ע דרבנן לקדש על היין כמו שפירשו רז"ל פ׳ זכור את יום השבת לקדשו זכרהו בדברים הנאמרים על היין לתקן שורש מצוה זו במקום עליון והרי אנחנו מוכנים להמשיך אורות עליונים לחקל תפוחין קדישין על ידי הכנה בסוד המעשה והכנה בסוד הדיבור ויהר"מ ה׳ או"א שיעלה לפניך כאלו כוננו בכל הכונות הראויות לכוין בסוד המעשה ובסוד הדיבור אשר יסדו לנו עבדיך חכמי ישראל בסדר הקידוש של שבת ויעלה לפניך קידוש זה עם קידושי בניך היודעים ומכוונים כהוגן וימשך שפע וברכה רבה בכל העולמות הקדושים ומשם ימשך שפע רב לנפשינו רוחינו ונשמתינו לעבדך באמת ולשמור את כל שבתות קדשך כל ימי חיינו במחשבה ודיבור ומעשה ביראה ואהבה ושמחה רבה והרי אנחנו מוכנים לקבל עלינו מ"ע של התשובה כמ"ש ושבת עד ה׳ אלהיך ושמעת בקולו ויהי נועם ה׳ אלהינו עלינו וכו׳:

ויהר"מ ה׳ או"א שיהא עתה עת רצון לפניך וימשך לנו ולנפשותינו ולבנינו ובנותינו ולכל ישראל שפע שלום טובה וברכה חיים חן וחסד ורחמים על ידי שנים ועשרים צינורות עליונים אשר הם פתוחים ומריקים שפע וברכה מבריכה העליונה מראש כל הכתרים ויהר"מ ה׳ או"א שבזכות מצות מזיגת כוס היין של הקידוש במים מ"לא י"דינו מ"ברכותיך ו"מעושר מ"תנות י"דיך ובזכות יעקב תמימיך אשר מיתק הגבורות בחסדים וככתוב ויבא לו יין וישת דאדמי ליה מייא כיינא כן ברחמיך וחסדיך יתמתקו כל הגבורות והדינין וגמלנו חסדים טובים:

ויהר"מ ה׳ או"א שבזכות מצות הברכה של קידוש שבת על כוס יין מלא יתמלאו אותיות כוס שהם כ"ף וא"ו סמ"ך שעולים מספר הברכ"ה ויהיו צינורות לקבל לנו שפע הברכה מן הבריכה העליונה ממקור הברכות ויתקיים בנו מקרא שכתוב יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידיך ועתה אדני ה׳ הואל וברך את בית עבדך ומברכתך יבורך בית עבדך לעולם יהיו לרצון וכו׳:

אח"כ תתחיל בהכנת המעשה והוא כי בעודך עומד במקומך תקבל הכוס בשתי ידיך מאדם אחד אשר גם הוא יאחזנו בשתי ידיו וימסרהו לך ואתה תעמיד הכוס בשתי ידיך כנגד החזה שלך ואח"ז תסיר מיד שמאלך ותאחזנו ביד ימינך בלבד כדי לכלול השמאל בימין ובסדר המעשה הזאת יש כונות עמוקות ורזין עלאין ולכן לא תחסר אפילו פרט קטן מסדר זה ותכוין בכל שיש סוד בדבר ואחר שתאחזנו בימין בלבד אז תמזוג למתקו במים וטוב שאותו אדם שמסר לך הכוס בשתי ידיו הוא יעשה המזיגה ביד ימינו והמזיגה יעשנה ג"פ דהיינו בשלשה הפסקות בזא"ז ולא יתן כל מי המזיגה בפעם אחת וד"ז של המזיגה שתהיה בג"פ לא נזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל רק נמצא מפורש בספר מעבר יבק ולא ביאר טעמו של דבר ובסה"ק מקבציאל ביארתי בס"ד הטעם כי מבואר בדברי רבינו האר"י ז"ל ימזוג היין למתקו במים שהוא שלשה שמות י"ה דההיי"ן שעולים מספר תשעה יודי"ן דע"ב ס"ג מ"ה וכ"כ בסידור רבינו הרש"ש ז"ל כמ"ש סוד המים שמוזג בו היין הוא שלשה פעמים יו"ד ה"ה שעולים מספר מי"ם ולכן יעשה המזיגה ג"פ זא"ז לכוין בשלשה יו"ד ה"ה הנז׳ ונמצא לפ"ז גברא רבא אמר מלתא דמסתבר טעמא ובודאי כך היתה קבלה בידו ממקובלים נאמנים לכך כל אדם יזהר בזה ועליו תבא ברכת טוב ואחר המזיגה תתן עיניך בכוס היין ותסתכל בו ויש סוד עמוק וכונה גדולה בהסתכלות זו וכל אדם פשוט די לו לכוין בהסתכלות עין ימין בחמשה הויו"ת שעולים מספר עין ובהסתכלות עין שמאל ג"כ בחמשה הויו"ת שעולים מספר עי"ן כזה

ימין יהו"ה יהו"ה	שמאל יהו"ה יהו"ה
יהו"ה יהו"ה	יהו"ה יהו"ה
יהו"ה	יהו"ה

ומנהגינו לראות את המלח ביין ולכוין מלח מספר הללא"ה והנה בזה נשלמה הכנת המעשה ונעשה התיקון והמשכת האור להיות למלכות חקל תפוחין קדישין שה"ס ה"א אחרונה שבשם הוי"ה ע"י הכנה זו של המעשה:

ונשאר עתה הכנה השנית שהיא הכנת הדיבור כי המשכת האורות והתיקון הנעשה בסוד הקידוש אל בחינת ה"א אחרונה הנקראת חקל תפוחין קדישין הוא נעשה בשתי הכנות שהם האחת בסוד המעשה והב׳ בסוד הדיבור דרק ע"י שתי הכנות אלו דוקא יושלם המשכת האורות והתיקון שצריכין אנחנו להמשיך עתה בליל שבת בקידוש של סעודה זו הנקראת סעודתא דחקל תפוחין קדישין:

וזהו ענין הכנה השנית של הדיבור שיהיה על ידי אמירת ויכלו וברכת הקידוש שהוא בחינת הדיבור ותחלת הכל תאמר מזמור לדוד ה׳ רועי וכו׳ כולו ואח"כ תאמר יום הששי ויכולו השמים ויש כמה טעמים ע"פ הסוד מה שמוסיפים ב׳ תיבות יום הששי עם ויכולו ואח"כ תאמר סברי מרנן ואע"פ שאתה מקדש לבדך ואין אחר עומד עמך ג"כ צריך אתה לומר סברי מרנן שיש בזה סוד וכונה ואח"כ תאמר ברכת בפה"ג ואח"כ נוסח ברכת הקידוש שיש בה ל"ה תיבות דוקא ואח"כ תשב ותשתה כוס היין מיושב ודע כי בלילה כל סדר הקידוש והברכות צריך להיות מעומד ע"פ הסוד אך מ"ש על שתיית היין שתהיה מיושב אע"פ שכן העיד רבינו מהרח"ו ז"ל על מנהג רבינו האר"י ז"ל שהיה יושב ושותהו וכו׳ בס׳ פרי עץ חיים אין קפידה בזה ע"פ הסוד אלא זהו מהלכות דרך ארץ של הסעודה ועיין אליה רבא סי׳ ק"ע סע"ק כ"ג מ"ש בשם הרוקח ע"ש ועיין בגמרא דגיטין דף ע׳ שלשה דברים מזיקין גופו של אדם וחד מנייהו שתה מעומד אך הרמב"ם ז"ל בה׳ דעות פ"ד לא זכר זה ואפשר דס"ל עד דעביד לכלהו בבת אחת ואפשר דהעולם שאין מקפידים על שתיה מעומד הוא מטעם זה ועכ"ז מאחר שראינו עדותו של רבינו מהרח"ו ז"ל על מנהג רבינו האר"י ז"ל בכך צריכין אנחנו להזהר בזה:

ל בנוסח אתקינו בסעודה של הלילה לא יסיים ועתיקא קדישא וז"א אתיין לסעדא בהדה וכן ה"ה בשל שחרית ומנחה כמי לא יאמר הסיום הזה ואע"ג דכתוב כן בכל הסידורים וכ"כ בספר הכונות שסידר מהרש"ו ז"ל עכ"ז בסידור רבינו הרש"ש ז"ל וסידור

ובסידור רב יעבץ ז"ל ואולי דס"ל דזה שהזכיר בש' הכוונות הוא מן המעתיק עכ"ל וגם אנא עבדא כך נוהג וכך מורה לרבים יען דכלל גדול יש בכ"מ שב ואל תעשה עדיף :

גם בענין הקפות של השלחן כתב לי הרב הנז' נר"ו דמנהגו הוא אע"פ שלא נמצא לו הדס יעשה שני הקפות בלא הדס והודותי לו בזה כי הקפה השניה בלא הדס אם לא תועיל לא תזיק מאחר דמקיף בשתיקה :

ליל א' אם חל יו"ט בשבת לא נתפרש בדברי רבינו ז"ל איך יעשה בסדר הקידוש והשלחן ורק בסידור רבינו הרש"ש ז"ל בפסח שחל בשבת כתב שיכין על השלחן י"ב לחמים ושאר דברים לא נזכרו בפירוש ואנחנו מנהגינו בביתינו כשחל יו"ט בשבת להקיף ב"פ ולהריח כשאר שבתות ואומרים שלום עליכם ואשת חיל ויהא רעוא ומסדרים י"ב לחמים כשאר שבתות גם נאמר אתקינו סעודתא ואזמר בשבחין יען כי מצינו שיש חיוב כפי הסוד בשלש סעודות וגם בש"ת במנחה ואני תפלתי וכו' ורק אם חל ראשון של פסח בשבת אין מנהגינו לומר פזמון אזמר בשבחין אבל נעשה הקפות והדס ואין לי טעם מספיק בדבר זה לשנות בין ליל פסח לשאר לילות יו"ט בענין הפזמון הנז' וכן אם חל יו"ט של ראש השנה בשבת אין מנהגינו לומר פזמון אזמר בשבחין אבל נעשה הקפות והדס והשי"ת יאיר עינינו בתורתו אכי"ר :

פרשת נח

ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה נ"ל בס"ד אתם אותיות אמת שהם רומזים לכ"ב אותיות התורה כי אל"ף הוא בראש ומ"ם באמצע ות"ו בסוף דהיינו אם תכניס אותיות מנצפ"ך בתוך הכ"ב אותיות אז תהיה אות מ"ם באמצע וידוע כי כ"ז אותיות התורה הם צינורות השפע ולכן האותיות נקראים כלים וכאשר ירבו האותיות במילואם ומילוי מילואם ועוד כמה מילואים אז ירבו הצינורות וממילא ירבה השפע בסוד מ"ש אלישע הע"ה לכי שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכיניך כלים ריקים אל תמעיטי גם עוד יש בחינה אחרת לרבוי השפע כאשר יגדלו הצינורות בכמותם כי ידוע שיש אותיות קטנות ויש אותיות בינונים ויש אותיות גדולות וכאשר יגדלו האותיות להיות בסוד אותיות גדולות נמצא הכלים הם גדולים וממילא יתרבה השפע הנמשך בהם כי אינו דומה צינור רוחב קנה לצנור רוחב חבית וכיון דנתרבה השפע למעלה יהיה רבוי טובה למטה בארץ התחתונה וז"ש ואתם רמז לכללות כ"ז צינורות התורה פרו ורבו תרתי קאמר הא' מצד המילוי ומילוי המילוי והב' מצד גודל האותיות שיהיו אותיות גדולות שיכילו בתוכם שפע רב ואז עי"כ תתרבה הטובה למטה בארץ התחתונה וזהו שרצו בארץ ורבו בה :

או נ"ל בס"ד אתם אותיות אמת רמז לעולמות בי"ע שהם סוד אחדים עשרות מאות ובזה פרשנו מאמר רז"ל חותמו של הקב"ה אמת דאיתא בעץ חיים שער דרושי אבי"ע פ"ה דשלשה עולמות בי"ע נקראים חותם האצילות וז"ש חותמו של הקב"ה אמת רמז לבי"ע וידוע כי עיקר התיקון של מעשינו הוא בעולמות בי"ע וכאשר יתרבה התיקון והשפע בבי"ע יתרבה למטה אלינו כי הנר"ן של ישראל באים מן בי"ע וז"ש ואתם אותיות אמת רמז לבי"ע שהם חותם אמת פרו ורבו למעלה בסוד התיקון ועי"ז שרצו בארץ התחתונה ורבו בה :

ועוד כן קיום התורה והמצות צריך להיות שלם בשלשה שהם כונה ודיבור ומעשה שהם בחינת בי"ע דהכונה הי"ס בינה שה"ס הבריאה והדיבור מתקן היצירה והמעשה בעשיה והם כנגד נר"ן של אדם וכל עולם מן בי"ע כלול מן בי"ע וכל חלק מן נר"ן כלול מן נר"ן ואם יחסר אחד מן שלשה תיקונים הנז' שהם כונה ודיבור ומעשה יחסר התיקון מן שלשה הנז' שהם בי"ע ונר"ן ובזה מובן בס"ד הטעם שנמשלו המצות לנר דכתיב כי נר מצוה ותורה אור כי באור הנר יש שלשה גוונים כנגד בי"ע וכנגד נר"ן וכנגד כונה ודבור ומעשה ואע"פ שבזוהר כתוב יש בנר שלשה ד' שלהוביות כנגד ד' אותיות השם הנה בחי' הרביעית נעלמת שהוא בסוד נשמה לנשמה ולכן כתב בר"ח ז"ל באור הנר יש שלשה ולכן חייב אדם להדליק הנר בשבת יען כי גם השבת משולש בשלשה בחינות קדושה של שלשה סעודות ולכן צריך להדליק הנר שיש בו שלשה מיני אור בכניסת השבת :

גם נ"ל בס"ד לומר טעם אחר להדלקת הנר בשבת לרמוז כמו שהנר כל מה שמדליק האדם ממנו אינו חסר מאורו כלום כן השבת אע"פ שכל ימות החול נשפעים ומאירים ממנו אינו חסר מקדושתו כלום ולכן אמרו במדרש ויברך אלהים את יום השביעי רבי אליעזר אומר ברכו בנר וכן היה מעשה פעם אחת הדלקתי את הנר בליל שבת ובאתי ומצאתי אותו בליל מוצאי שבת דלוק ולא חסר כלום והכונה שברכו בנר ר"ל שיהיה דוגמת הנר שהכל נזונים מאור קדושתו והוא אינו חסר כלום ולכך נעשה הנס הזה לרבי אליעזר גלוי בחוש הראות שהדליק נר שבת ולא נחסר גם מן השמן כלום כדי לרמוז על דבר זה הנז' :

והנה מה שמדליקין בליל שבת שתי נרות ראיתי טעם בספרים כי ב"פ נ"ר עולה ת"ק והאיש ואשתו הם גוף אחד ובפרט בליל שבת שהוא זמן הזווג ובאיש יש רמ"ח איברים ובאשה רנ"ב וסך הכל ת"ק כמנין ב"פ נ"ר שתאיר מצוה זו בכל איברים שלהם וכמ"ש כי עמך מקור חיים באורך נראה אור ונ"ל בס"ד ב"פ נ"ר עולה ממספר חטון המרבה לשלוח כי בהדלקת נרות שבת יהיה תיקון לחטא חוה ונסלח החטא ולכן בליל שבת מניחים המלאכים ידיהם על ראש האדם ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר ולכן טוב שהאשה תפריש קודם הדלקה שתים או שלש פרוטות לצדקה להיות הצדקה עזר לסליחה ולכפרה וכן נהגו פה עירנו קצת נשים להפריש לצדקה קודם הדלקה גם נ"ל בס"ד לרמוז בהדלקת שתי נרות דארז"ל עץ חיים מהלך ת"ק שנה ולכן מדליקין נר כפול שהוא מספר ת"ק להמשיך ולקבל שפע מעץ חיים ולכן ארז"ל הזהיר במצוה זו זוכה לבנים חכמים כי התורה משולה מעץ חיים והיא עץ חיים למחזיקים בה ועוד נ"ל בס"ד טעם לשתי נרות להאיר האורה כפולה לנפש ולגוף כי בשבת גם תענוג הגוף הוא מצוה וכמ"ש אז תתענג על ה' ועוד נ"ל בס"ד לרמוז בהדלקת הנר על בירור כ"ק שיהיה מתתא לעילא דוגמת אור הנר שעולה מתתא לעילא ולהיות הבירור הוא כפול לכן נכפלו הנרות :

אך נר שבת החיוב מן הדין הוא נר אחד אך ע"פ הסוד צריך להדליק שתי נרות אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור גם עוד הם כנגד שני הוי"ן דשם הוי"ה

הוי"ה ב"ה שהם סוד בינה ומלכות שעולה מספרם תקס"ג כמנין נרנ"ה מזי"ו השכינ"ה והמדקדקין מדליקין שבעה נרות ואומרים העולם שהם כנגד ז' ספירות חג"ת נהי"ם הרמוזים בשבוע ואפילו המדליקין ז' נרות עכ"ז כשיבא לביתו יסתכל בשתי נרות דוקא ויכוין שהם א' כנגד זכור וא' כנגד שמור גם יכוין א' כנגד ה"א ראשונה וא' כנגד ה"א אחרונה גם יכוין שיאירו נרות שבקדושה למעלה:

ב' עיקר מצות הדלקת הנר במקום שאוכל ועליהם תברך האשה המדלקת את ברכת הדלקת הנר ומ"מ תקנו חז"ל שידליק נר אחד במקום שישן שם וכן בבית התבשיל ובכל מקום שיש לו כניסה בו בלילה להוציא ולהכניס ובכל מקומות אלו תדליק האשה בלא ברכה ואח"כ תדליק במקום השלחן בברכה ואם ירצה האיש להדליק במקום שינה בידו תע"ב אך לא יברך יען כי אשתו מברכת בנרות של מקום השלחן ומי שאין לו מעות לקנות שמן שבת יחזור על הפתחים ויקנה אך לאדם כזה שני בנר אחד:

ג' נר שבת ויין לקידוש נר קודם אעפ"י דקידוש דאורייתא יכול לקדש מן התורה על הפת ומד"ם הוא דצריך יין לפיכך נר שבת קודם משום שלום ביתו מיהו אם יש לו כדי לקנות שמן לנר אחד וכדי יין לקידוש אבל אין לו כדי לקנות לנר שני אין לבטל היין בשביל לקנות לנר שני כי מן הדין סגי בנר אחד:

ד' אע"פ שאוכל ומקדש על הגג שאור הלבנה זורח על שלחנו מבערב עכ"ז מדליקין נר שבת בברכה יען דנר שבת מלבד טעם הפשטי של שלום הבית יש בו חיוב ע"פ הסוד כן העליתי בסה"ק מקבציאל ועיין אשל אברהם סי' רס"ג סע"ק כ"א יע"ש:

ה' אחד האיש ואחד האשה חייבין בנר שבת אלא שהאשה מוזהרת עליו ביותר ויש לה דין קדימה על בעלה במצוה זו ואם ירצה הבעל להדליק הוא בעצמו יכולה לעכב בידו מיהו אם ירצה הבעל להדליק במקום שינה רשאי ולא יברך וכמ"ש לעיל וכהגו באשה יולדת מדליק הבעל במקום שלחן ומברך בשבת ראשונה שאחר הלידה:

ו' טוב שהבעל יעסוק בע"ש בתקון הנרות בהכנת השמן והפתילות וכמפורש בדברי רבינו האר"י בספר הכונות וז"ל גם תזהר בתיקון הנרות של שבת אמנם הדלקת הנר היא מצוה על האשה בעלת הבית כנודע עכ"ל ע"ש וכן אנחנו נוהגים בביתנו לערוך ולתקן הנרות בידינו:

ז' לא תקדים ולא תאחר ומן הדין יכולה להדליק אחר שיגיע זמן ערבית דהיינו שעה ורביע קודם הלילה בשעות זמניות אבל קודם זמן זה אינה יכולה להדליק ומצוה מן המובחר להדליק חצי שעה קודם שקיעת החמה וכן נוהגים בביתנו:

ח' האשה חל עליה קבלת שבת בהדלקת נרות שבת מיהו לא חל אלא עד שתסיים כל הנרות אשר מדלקת במקום השלחן שעם תהיה הברכה שלה ואחר שתסיים כל הנרות תיכף ומיד תזרוק מידה הפתילה שמדלקת בה את הנרות ותניח ידה על עיניה ותעלים עיניה ותברך תיכף ויש טעם על פי הסוד בעליונות עיניה אותה שעה ואחר סיום הברכה תפתח עיניה ותראה זריחת אור הנרות והתפשטות אורן במקום ההוא ואם המקום הוא פרוש בו סדינין על הקרקע ואינה יכולה לזרוק הפתילה בארץ תמסור לאחד אלא כדי שתיכף ומיד בסיום ההדלקה יקח הפתילה מידה ויכבנה ודוקא האשה תחול עליה קבלת שבת בהדלקת הנרות של שבת אבל האנשים אם הם מדליקין נרות שבת בידם אע"פ שמברכין עליהם לא תחול עליהם קבלת שבת אלא כשאומרים בואי כלה ומזמור שיר ליום השבת וכאשר נבאר לקמן ולכן יכולים לעשות מלאכה אחר שמדליקין מיהו טוב שיתנו בפירוש בשעת ההדלקה שאין מקבלים שבת בהדלקת הנר:

ט' נכון להדליק אחר שתחליף בגדי שבת מיהו אם איחרה והושעת שאם תחליף בגדיה לא ישאר לה זמן להדליק אז תוכל להדליק בבגדי חול ואחר כך תחליף בגדיה ואם האשה מתפללת צריך שתתפלל מנחה קודם הדלקה ולא אחר הדלקה דהא כבר קבלה שבת בהדלקה ואיך תתפלל של חול ורק ערבית של שבת תתפלל אחר ההדלקה:

י' בשבת מברכין להדליק נר של שבת וביו"ט מברכין להדליק נר של יו"ט ופה עירנו נוהגים הנשים לברך ביו"ט שהחיינו בהדלקת הנר אם הוא יו"ט שאומרים בו שהחיינו בקידוש ודוקא בשבת כתבנו לברך אחר ההדלקה אבל ביו"ט מברכין ואח"כ מדליקין ומאחר דביו"ט מברכת ואח"כ מדלקת צריכה להזהר שלא תשיח עד אחר גמר כל הנרות שמברכת עליהם ואם שחה שלא מענין ההדלקה אם עדיין לא הדליקה אפילו נר אחד תחזור ותברך ואם קודם ששחה הדליקה נר אחד מאלו הנרות שברכה עליהם לא תחזור ותברך:

י"א שנים ושלש בעלי בתים שאוכלים בחדר אחד כל אחד על שלחנו ומדליקין שם יעמוד אחד מהם לברך ולהדליק ויעשה כונה על השאר ואז ידליקו על סמך ברכה שלו ואם כבר קדם אחד ובירך והדליק והשאר לא שמעו ברכתו לא יברכו על נרות שלהם בשם ומלכות אלא יברכו בלי שם ומלכות ויהרהרו שם ומלכות בלבבם מפני דאיכא פלוגתא בזה וסב"ל וכל זה אם אוכלים וישנים שם באותו חדר אבל אם רק אוכלים שם וישנים כל אחד בחדר בפ"ע ידליקו השאר כל אחד במקום שינה ויברך ואם ירצה להדליק במקום אכילה ג"כ ידליק בלא ברכה ורק צריך להניח שמן בנר שמדליק במקום שינה שיספיק עד זמן שיבא ליישן שם ואיש ואשתו שיש להם בן נשוי אשה והחמות מדלקת ומברכת במקום שלחן אז תדליק כלתה במקום שינה שלה ותברך שם ורק תזהר להניח שמן שיספיק עד פת השינה ואם תרצה הכלה להדליק במקום השלחן לא תברך מאחר דחמותה הדליקה כבר ובירכה:

י"ב סומא יכולה להדליק ולברך על נר שבת ומ"מ אם יש לה בעל פקח נכון שהוא יברך וידליק:

י"ג אסור ליגע בנר שבת שברכו עליו אחר שהודלק מפני שהוקצה למצותו אע"פ שזה הנוגע לא קבל שבת עדיין דמותר לעשות מלאכה ואפילו נגיעה בלא כדכוד אסור ולכן אסור להוסיף בו שמן מיהו מותר להדליק פתילה משלהבת דנר שבת לצורך שבת כיון דאינו נוגע בפתילה של נר שבת:

י"ד ידליקו נר שבת במקום הנחתם ולא ידליקום בזוית זו ויניחום בזוית אחרת אפילו אם זה המניחה ומטלטלה הוא נכרי שאין לו איסור מוקצה שאם יעשו כן אינו ניכר שהודלקו לכבוד שבת וכן לא תדליקם בעודם ביד המשרת וכ"ש שלא תדליקם בחוץ ויכניסום בפנים ואפילו אם האשה חולה צריכה להדליק נרות שבת במקום הנחתם:

ט"ו ידליקו נרות שבת רוב היוצא מן הפתילה שאם לא ידליק אלא ראש הפתילה ויסלק ידו ממנה תשיב כאלו דלקה מאליה ואינו מקיים מצוה בהדלקה וכן היה בנרות המנורה של בהמ"ק וצריך להזהר

להזהר בזה גם בנרות חנוכה וצריכין להזהר לכסות ערות הקטנים בפני נרות שבת שברכו עליהם :

ט"ז שומן האליה אחר שנימוח אע"פ שהוא נמשך אחר הפתילה גזרו בו חז"ל משום היכא דלא נימוח דהיינו גזרה שמא יביא חתיכת אליה ויניח הפתילה בתוכה לכן אחר בנימוח שומן האליה עירב בו שמן כשר כגון שמן זית או שמן שומשמין וכיוצא אז מותר להדליק בו וה"ה החלב שקורין בערבי שחיי"ס נ"כ דינו כן דמותר להדליק בו אחר שנימוח על ידי תערובת שמן אחר כשר וכן קרבי דגים שנימוחו ג"כ אסור להדליק בהם ורק על ידי תערובת שמן כשר מותר אבל שמן של בשר הדגים עצמן דהיינו מה שיוצא וזב מן בשר הדגים בעת הטיגון במחבת על האש אם הוא צלול וטוב מותר להדליק בלי תערובת שמן אחר ושמן המצוי בפרס שקורין אותו דה"ן אל כרוו"ע הרי זה פסול להדליק בו אפילו על ידי תערובת שמן כשר כי זה הוא שמן קיק דנאסר במשנה ערוכה דפירשו בגמרא לחד מ"ד דהוא קיקיון דיונה ופירש הרמב"ם שהוא שמן הנקרא כרוו"ע וזה פסול לכ"ע וכמ"ש הפוסקים ז"ל :

י"ז אם נמצא עכבר מת בתוך כד השמן אע"פ שיש שיש כנגד העכבר אם אותו השמן מאוס לאכילה נפסל להדלקת נרות שבת שמברכים עליהם משום הקרבהו נא לפחתך אבל מותר להדליקו בשאר מקומות שצריך לו נר בהם וכתוב בספר הורה לשמה אם הניח שמן זית או שמן שומשמין שהם ראויים לאכילה תחת המטה שורה עליהם רוח רעה ונפסלים לאכילה ולכן נפסלים להדליק נר שבת ונר חנוכה משום הקרבהו לפחתך מאהר דמאיס לאדם באכילה אבל שמן מר שאינו ראוי לאכילה אינו שורה עליו רוח רעה ומותר להדליקו בנר שבת ונר חנוכה :

י"ח אסור להשתמש לאור הנר בשבת כל דבר שצריך עיון הרבה כגון לפלות בגדיו או לקרות בספר אפילו אינו מוציא מפיו מה שהוא קורא גזרה שמא ישכח ויטה הנר לקרב השמן אל הפתילה כדי שתדליק יפה ויש מתירים בנר שעוה או של חלב הכרוך סביב הפתילה שאין דרך להטותו ויש אוסרין גם בזה גזרה שמא ימחוט ראש הפתילה שיש בזה כיבוי וכתבו האחרונים ז"ל דאין למחות ביד המקילים בנר שעוה הכרוך סביב הפתילה דיש להם על מה שיסמוכו על כן יש להתיר בכה"ג לצורך מצוה דהיינו ללמוד תורה וא"א לו שיניח שומר עליו לשומרו אבל אם אפשר לו להניח שומר אין לסמוך להתיר אפילו בנר שעוה או חלב הכרוך סביב הפתילה ודע שיש נרות חלב כרוכין סביב הפתילה שאינם מעשה אומן ואלו צריכין למחוט תמיד כל זמן דליקתם וכאשר הנרנו רואין בחוש הנה באלו אין להתיר וכן נרות זכוכית שמניחין בהם מים ושמן על המים והפתילה דולקת באמצע הנר אע"ג דאלו לא שייך בם הטייה יש בהם מחיטה ולכן גם אלו אסורין ואע"ג דאמרנו שיש לסמוך על המתירין בנר שעוה או חלב הכרוך על הפתילה דאין דרך למחוט אותם בהיכא דא"א לו להניח שומר עכ"ז יר"ש אם אפשר לו להניח נר שעוה הנז' בתוך כלי זכוכית שיש בו פתח וסוגר הפתח מע"ש במנעל ברזל וימסור המפתח ביד אדם אחר או שיסגור הפתח בקשר מבוגה יעשה כך כדי לקיים גזרת חז"ל בלי פקפוק ועיין במחב"ר ובהק"ל מהודרא בתרא ועיין מחלית השקל ריש סי' ער"ה ושאר אחרונים מ"ש בדבר זה :

י"ט מה שאסרו חז"ל לאור הנר אפילו אם הנר גבוה כמה קומות שאינו מגיע אליו נמי אסור משום דלא פלוג רבנן בגזרתם ואם שנים קורין בענין אחד ביחד בספר אחד מותר אבל אם כל אחד תופס ספר בפ"ע אע"פ שקורין בענין אחד אסור דכל חד טרוד לעיין בספרו ואינו מרגיש במעשה חבירו אם יבא להטות כדי שימנעהו ויש מקילין בקורין בענין אחד אפילו אם כל אחד תופס ספר בפ"ע ויש לסמוך על זה בשעת הדחק כי לדינא העיקר כסברה ראשונה דאוסרין גם בזה ואם אחד קורא לאור הנר ומניח אצלו שומר שאומר לו תן דעתך עלי שלא אטה הרי זה מותר לכולי עלמא ואפילו אשתו יכול להניחה שומרת עליו :

כ' קריאה שהאדם רגיל בה הרבה כגון מזמורי תהלים לאדם הרגיל בהם וכ"ש מזמורי שבת וכן קריאה שקורין קידוש שהורגל בה בכל ליל שבת וכן ארבעה פרקים של משנה דשבת הראשונים שרגיל לאומרם על השלחן בכל ליל שבת ואינו צריך בכל אלו לעיין בספר אלא ראשי פרקים ה"ז מותר לקרות לבדו לאור הנר כיון דאינו צריך בהם כ"כ לאור הנר שיהיה יפה כדי שיטה ואפילו באור קל סגי ליה וכן ההגדה בליל פסח שחל בשבת דרגיל בה ושגורה בפיו מותר לקרות וה"ה לשיר השירים למי שרגיל בהם וכן תפלה של שחרית שהוא סדר הקרבנות ומזמורים דרגיל בהם מותר לקרות לאור הנר לבדו בלי שומר ומה שהתיר הגאון יעב"ץ ז"ל בי"ח פרקי המשנה להרגיל בהם לא מודינא ליה בזה :

כ"א כלים הדומים זל"ז וצריך עיון רב להבחין בין זה לזה אסור לבדקן לאור הנר אבל מסתכל הוא מה שבכוס ובקערה לאור הנר שהתירו לו מפני הנקיות ומפני הסכנה וכן כל כיוצא בזה וכלי מראה השעות אם הרשימות של השעות והדקים קטנים מאד שצריך להם עיון רב להכירם אסור לראותם לאור הנר אבל אם נסים מעט שאין צריך להם עיון רב מותר וציציות המסובכים ומעורבבים הרבה וצריך עיון רב להפרידם ולבדקם אסור להפרידם ולבדקם אבל אינם מסובכים שרי ועיין מאמר מרדכי ז"ל:

פרשת לך לך

ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב נ"ל בס"ד בא הכתוב ללמדנו שבח אברהם אע"ה במידות הטובות הנפשיות לומר אע"פ שאתה רואה שהיה לו מדת הזריזות גדולה וכאשר בארנו בס"ד בפרשה זו בפסוק וילך אברם כאשר דבר אליו ה' כלומר תיכף ומיד ואע"פ שהיה בן ע"ה שנים וכן כאשר א"ל הקב"ה לך לך אל ארץ המוריה וכו' והעלהו שם לעולה השכים בבוקר בבוקר לעשות רצון השי"ת אל התאוב שהיה משתמש במדת הזריזות שהיתה אצלו השמיש של חול להתנהג בזריזות גם בענינים הגשמיים הגופניים לא כן אלא אדרבה היה מתנהג להפך בכבדות וז"ב ואברם כבד מאד שהיה מתנהג בכבדות במקנה בכסף ובזהב ר"ל בקנין שיש לו בכסף ובזהב לא היה זריז ורודף אחריהם להשיגם ועיין להרב חיד"א ז"ל בדברים אחדים בפסוק לך אל נמלה עצל ראה דרכיה והכם ר"ל הלמוד הזריזות מן הנמלה אך אתה תשתמש בזריזות בדברים הנפשיים ותוריים דוקא שתהיה לך הזריזות בהם להכמה ולא תשתמש בה להשגת הגשמיות שהם הבל יע"ש :

וכן

וכן דוד הע"ה אמר חשתי ולא התמהמהתי לשמור משפטי לדקך וי"ל דהלשון כפול כיון דאמר חשתי למה אמר ולא התמהמהתי וכ"ל בס"ד שבא להפליג מדת הזריזות שלו בעבודת שמים שהיתה גדולה בקצה האחרון שאם האדם יהיה הולך לבית אחר בשביל לעשות איזה דבר שם והוא זריז ללכת במרוצה גדולה הנה כשיגיע לרחובות העיר ששם מצויים בני אדם וא"א לרוץ בפניהם הנה הוא הולך בנחת לאט לאט עד שיכנס לאותו בית כי כיון שהיה רץ הרבה הנה הוא יגע הרבה מריצתו ולכך אחר שביטל ריצתו אינו יכול לילך בזריזות בפסיעות גדולות שהוא ריצה קטנה אלא ילך בנחת הרבה והזריז ביותר גם אחר שביטל ריצתו הגדולה הוא הולך ג"כ בזריזות במרוצה קטנה ולא בנחת וכן היה עושה אדונינו דוד הע"ה כשהיה יוצא ממקומו לילך לדבר מצוה שהיה רץ בתחלה ואחר שיגיע לילך במקום שמוכרח להשבית ריצתו הגדולה לא היה נותן מרגוע לעצמו לעשות הילוכו בנחת הרבה אלא ג"כ הוא מהלך במרוצה בזריזות וז"ש חשתי בתחילת הלכתי וגם לא התמהמהתי לבסוף כדי לתת מרגוע לעצמי וכל זריזות זו אני משתמש בה לשמור וכו':

אך יובן בס"ד דידוע כל דבר שהוא קשה לזקנים אם יהיה האדם מורגל בו בקטנותו יהיה קל עליו בזקנותו כי ההרגל עושה את הדבר טבעי אע"פ שהוא קשה מצד עצמו והנה מצינו במדרש נלבים דארז"ל שבעה דברים אמר שלמה הע"ה על העצל ומה שאמר משה היה גדול מכולם כיצד אמרו לעצל רבך בעיר לך ולמוד תורה ממנו והוא משיב אותם וא"ל מתיירא אני מן הארי שבדרך מנין שנאמר אמר עצל שחל בדרך אמרו לו הלא רבך בתוך המדינה עמוד ולך אצלו א"ל מתיירא אני שלא יהיה ארי בין הרחובות שנאמר ארי ברחובות א"ל הרי הוא דר אצל ביתך א"ל והארי בחוץ שנאמר אמר עצל ארי בחוץ א"ל בתוך הבית השיב להם ואם הולך אני ומוצא הדלת נעול אני מחזר ובא [בהמיה] א"ל פתוח הוא מנין שנאמר הדלת תסוב על צירה ועצל על מטתו לסוף שלא היה יודע מה להשיב אומר להם אם הדלת פתוח אם נעול אני מבקש לישן עוד מעט שנאמר עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך עמד משינתו בבוקר נתנו לפניו לאכול הוא מתעצל לתת לתוך פיו מנין שנאמר טמן עצל ידו בצלחת נלאה להשיבה אל פיו ואיזו שביעית הוא מה שנאמר מחורף עצל לא יחרוש ושאל בקציר ואין מהו מחורף עצל לא יחרוש אמר רשב"י זה שאינו לומד תורה בנערותו ומבקש ללמוד בזקנותו ואינו יכול וזהו ושאל בקציר ואין ומהו משה היה גדול מכולם מנין שנאמר כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו הולא דבר מתוך פיך עכ"ל יע"ש:

והנה הולרך שלמה המע"ה לומר בחכמתו על העצל שבעה דברים לרמוז דמדת העצלות בעבודת הקודש באה לאדם מן היצה"ר ולא מטבע החמרי שבו דהא אנחנו רואין לאדם בעניינים הגשמיים הוא זריז ולמה יהיה עצל בעבודת הקודש בלבד אם העצלות היא אצלו מצד טבעו ומזגו על כן ודאי נמשכה לו מן היצה"ר שהוא כלול מן ז' כוחות טומאה כנגד ז' שמות שיש ליצה"ר כנודע ולכן אמר שלמה המע"ה על העצל בד"ת ז' דברים לרמוז שהעצלות באה לו משבעה כוחות של היצה"ר שהם ז' שמות שיש בו והנה בדור יתום כזה צריך ליקח מוסר יותר מן דבר הששי הנז' שאמר נתנו לפניו לאכול הוא מתעצל לתת לתוך פיו וכן הדבר כאן הנה הראשונים לא היו יכולים ללמוד תורה שבע"פ מן הכתב והיו צריכים לטרוח מאד ללמדה בעל פה מפה לפה ואח"ז הותר לכתוב משום עת לעשות לה' אך לא היה יכול כל אדם למצוא לו ספרים יען כי ספרי כ"י יקרים הם ואח"כ נתחדשה מלאכת הדפוס ונתרבו הספרים ועכ"ז היו ביוקר ואין יד כל אדם משגת כל ספרים הצריכים לו אח"ז נתחכמו במלאכה זו ונעשה הדפוס בזול ורבו הדפוסים בכל מקום ומדפיסים ספרים רבים חדשים גם ישנים והם נמצאים ביד כל אדם ועכ"ז יש טרחא על האדם לבקש איזה דין ואיזה ענין מד"ת אך הנה בעתה נתרבו המחברים בעלי אסופות המאספים ד"ת ע"ס המערכות ומציינים ומורים מקום על כל דבר ודבר קטן וגדול שבזה האדם יוכל למצוא כל דבר המצטרך לו בנקל בלי שום יגיעה כמלא הראשונים חרשו וזרעו וקצור ובררו וטחנו ורקדו ולשו ואפו ובשלו וערכו הכל על השולחן לפנינו ואנחנו מתעצלים לתת לתוך פינו:

ודבר השביעי הנז"ל הוא ג"כ צריך לנו מאד ליקח ממנו מוסר השכל והוא כי בבחרותנו אם היינו כופים טבענו ליקח המאכל מעל השלחן הערוך לפנינו לתת לתוך פינו היינו אוכלים בנחת גם בימי הזקנה ברם דא עקא שלא למדנו עצמינו בבחרותינו לאכול מן המוכן ומזומן ועל כן אם נרצה ונתאוה בזקנותינו לתת מן השלחן הערוך לפנינו לתוך פינו לאכול יקשה הדבר עלינו מפני שלא הורגלנו בזה בבחרותינו הוא הדבר אשר אמר רשב"י ע"ה זה שאינו לומד תורה בנערותו מבקש ללמוד בזקנותו ואינו יכול והטעם להדבר הזה הוא מפני כי לעסק התורה צריך זריזות וא"א להשיג התלמוד מתוך תענוג ומנוחה וכמ"ש בגמרא אם אמר אדם לא יגעתי ומצאתי אל תאמן ואם אמר יגעתי ומצאתי תאמן ומאחר שהזריזות צריך לה יגיעה הנה היא דבר המתנגד לזקנה וקשה עליה כפי הטבע ולכן אם האדם הורגל ביגיעה זו של הזריזות מבחרותו ונערותו אז ההרגל עושה את הדבר טבעי וכיון דנעשית היגיעה טבעית אצל האדם מכח הרגלתו בה אז לא תהיה קשה עליו בזקנותו וכאשר דברנו במוכח שעשינו בתחילת דברינו:

ובזה יובן מ"ש דוד הע"ה חשתי ולא התמהמהתי פירוש הנה בעתה אע"פ שאני זקן חשתי שאני משתמש בזריזות ואע"פ שצריך לה יגיעה שהיא נגדיית אל הזקן מצד הטבע יען כי אני לא התמהמהתי בנערותי כלומר בנערותי נהגתי ונשתמשתי בזריזות שיש בה יגיעה ומאחר שהורגלתי בזה מנערותי נעשית אצלי טבעית וכיון שנעשית טבעית לא היה מניעה אצלי מצד הזקנה וכל הנהגתי זאת היא רק לשמור משפטי לדקיך שלא נהגתי בזריזות בעניינים הגשמיים אלא רק בתורה ומצות בלבד והנה באמת נאה ויאה השבח של הזריזות על דוד הע"ה כי כן העיד עליו השי"ת בענין בנין בהמ"ק כנז' בילקוט בפסוק ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ה' אל נתן אמר הקב"ה לנתן הנביא נתן האיש הזה שאני משלחך אצלו מהיר הוא במלאכתו עד שלא ישכור פועלים לך אמור לו לא אתה תבנה לי בית שלא יהיה לו עלי תרעומת ע"כ ולכן נאמן וצדיק אדונינו דוד הע"ה באומרו חשתי ולא התמהמהתי לשמור משפטי לדקיך:

ונ"ל בס"ד לרמוז זריז עולה מספר זר טוב כי מדת הזריזות היא כתר טוב לאדם שעל ידה יוכל לעבוד עבודת הקודש כראוי שלכן אמר התנא הוי קל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים וכתבתי בס"ד במ"א כי לכל דבר יש שורש ויסוד ומקור והנה המקור והשורש של הזריזות היא מדת

מדת השמחה שיהיה לאדם בתורה ומצות כי כן מחייב הטבע של הנבראים שכל דבר שהאדם שמח בו עושהו בזריזות ואם אינו שמח וכ״ש אם יהיה עצב בו יעשנו בעצלות מחמת הכרח ונמצא כי מדת השמחה היא האם של מדת הזריזות והיא ילדתה לכן הם אחוזים וקשורים זב״ז ושניהם כאחד טובים ובזה מובן בס״ד שפיר מאמר רז״ל שדרשו בתיבת והיה דהם אמרו אין והיה אלא לשון שמחה והם אמרו אין והיה אלא מיד שהוא הזריזות כי באמת הא בהא תליא ולכך שניהם נשמעים בתיבת והיה על ידי שניהם יהיה יחוד שם הוי״ה ב״ה שהיא אותיות והי״ה :

א' אמר הכתוב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו ואמרז״ל נרמז כאן שני דברים בעשיית צרכי שבת ביום הששי האחד הוא שיעשה צרכי שבת בשמחה שדרשו אין והיה אלא לשון שמחה והב' שצריך לעשות בזריזות להשכים בבוקר להכין צרכי שבת שנאמר והיה ביום הששי והכינו אין והיה אלא מיד שנאמר והיה כי קם הפלשתי כלומר כשיהיה יום הששי בשחרית יכינו לצרכי שבת וכמ״ש מר״ן ב״י בשם התנחומא ורבינו הטור ז״ל הביא טעם אחר בחיוב ההכנה בזריזות בבוקר דכתיב והכינו את אשר יביאו משמע דההכנה תהיה דומיא דהובאה שהיתה בבוקר שנאמר וילקטו אותו בבוקר בבוקר ומאחר דמפקי לה לזריזות דהכנה מתיבת והיה שהוא לשון מיד על כן אע״ג דעד ד' שעות חשיב בוקר עכ״ז צריך להשכים להקדים צרכי שבת בכל מה דאפשר על כן גם מי שדרכו לקבוע בכל יום עת ללמוד תורה אחר התפלה לא יעשה קבע זה בער״ש אלא רק ילמוד שנים מקרא ואחד תרגום של פרשת השבוע ויצא לקנות צרכי שבת ואם ירצה לצאת קודם שיקרא שמו״ת כדי שילך לקנות במהרה רשאי ואח״כ יקרא בביתו וכן המנהג פה עירנו בגדאד דאע״פ שלומדים קביעות בת״ת בכל יום אחר התפלה אין לומדים בער״ש ולא בערב יו״ט :

ב' בשר וכדומה דקפצי עליה זביני בער״ש ואם ימתין לקנותו עד אחר תפלה לא ימצא בשר טוב מותר לקנותו קודם תפלה משום דחשיב זה צורך מצוה של עונג שבת אך בתנאי שלא יבטל תפלה עם הציבור אלא ימצא לו כת מאוחרת שיתפלל עמהם ועיין מש״ז וחיי אדם ושאר אחרונים :

ג' אע״פ שמכין האדם משחרית מצוה להוסיף להכין בין השמשות ודאיתא בתנחומא א״ר זעירא אע״פ שמכין אדם משחרית מצוה שיוסיף בין השמשות שנאמר להם משנה ע״ש וזכור לטוב עט״ר אדוני אבי זלה״ה שהיה מנהגו להכין בסוף היום למלאת קערות במיני מתיקה ומיני פירות שיניחום על השלחן בסעודה ראשונה דליל שבת שהיה מנהגו הטוב להרבות בהלה על השלחן לכבוד שבת וצריך כל אדם לייחד לו איזה הכנה לעשותה לכבוד שבת בסוף היום קודם שילך לבית הכנסת להתפלל והנה עבדא מנהגי לתקן נרות שבת סמוך להדלקתם :

ד' אפילו אם יש לאדם כמה משרתים בבית לשמשו יזהר לעשות הוא בעצמו איזה שימוש לכבוד שבת דאמרו בגמרא רב חסדא מהתך ירק ורבה ורב יוסף מבקעים עצים ורבי זירא מדליק אש ורבי אבהו נופח במפוח ורב פפא גדיל פתילות ורב נחמן מתקן הבית וכתב הרב מהב״ר ז״ל בשם ספר הכונות ישן דהזיעה שהאדם מזיע בעסקי בצרכי שבת הקב״ה מוחק בו כל העונות כמו הדמעות יע״ש וזכור לטוב עט״ר אדוני הרב מו״ר אבי זלה״ה שהיה נוהג בכל ערב שבת שילך לשוק למקום שמוכרים פירות לקנות פירות לצורך שבת והוא היה בורר ומניח לתוך המאזנים של החנווני ואח״כ ישא המשרת את הפירות ויביאם לבית :

ה' צריך להשחיז הסכין בכל ער״ש דהכי תניא בספרי וידעת כי שלום אהלך זו השחזת סכין ויליף לה מדכתיב והכינו את אשר יביאו דנרמז הסכין בתיבת את מלשון לאיתים ולמזמרות וזהו מכבוד השבת שמכין עצמו לאכילה ולכן אמר עלה כי שלום אהלך שאם לא ישחיז הסכין וקהה הברזל שלא יוכל לחתוך אין כאן שלום בית וכנז' ברוקח יע״ש והנה כי דבר זה נאמר לפי מנהג רוב המקומות שצריכין לסכין בשעת סעודה הן לצורך הלחם הן לצורך הבשר ויש מקומות שאין צריכים כ״כ לסכין מ״מ כיון דיצא הדבר הזה מפי רז״ל וסמכו אותו על הכתוב צריך ליזהר בזה בכל המקומות כי א״א שלא יצטרכו לסכין בשביל פירות :

ו' לפ״ד רבינו האר״י ז״ל כל צרכי שבת יקנה ביום ששי כדי שתחול עליהם קדושת שבת מיהו אם ירא שהיום קצר ויש דברים שצריכין תיקון הרבה ואם יקנה אותם ביום ששי לא יהיה להם פנאי לתקנם מותר לקנות ביום חמישי ולכן אע״פ שהבשר צריך לקנותו ביום ששי עכ״ז הקרב שקורין בערבי פאג׳ה שצריכין תיקון ועסק הרבה יוכל לקנות ביום חמישי כדי שיתקנום ויכבס ביום חמישי אבל אפיית הפת שהוא עיקר סעודת שבת ודאי צריך לאפות ביום ששי ואפילו מי שדרכו לקנות פת מן השוק בכל יום עכ״ז פת שבת יאפה בביתו כדי שתוציא אשתו חלה מן העיסה ודבר בעתו מה טוב לפי שבערב שבת נברא אדה״ר שהוא חלתו של עולם ובו ביום נעשה מה שנעשה ולכן יש נשים נוהגים לתת פרוטות לצדקה קודם הפרשת חלה וקודם הדלקת נ״ש וקודם טבילת מצוה וסימנם חנ״ה שהוא חלה נדה הדלקה :

ז' לא יפחות משני תבשילין לכבוד שבת ואם דרכו בחול בשנים יוסיף בשבת מין אחד יותר לפחות ואם יביא דגים חשיב תוספת חשובה ומצוה לטעום מכל התבשילין מע״ש דבר מועט ואם הוא בתענית כתב השל״ה אברהם ז״ל טועם ופולט וזוכה לחיים העליונים :

ח' עזרא הסופר ע״ה תיקן לישראל שיהיו מכבסין בגדים בחמישי בשבת לכבוד שבת ואין רשאין לכבס ביום ששי ואם מכבסין ביום ד' ג״כ חשיב לכבוד שבת כמו יום חמישי כי התחלת ההכנה לשבת היא מיום ד' משא״כ ימי אב״ג הם משבת שעברה ואע״פ שאמרנו דאין רשאין לכבס בערב שבת אם נאנסו ולא כבסו קודם רשאין לכבס בע״ש וכנז' במטה יהודה ז״ל :

ט' הנה נודע מדברי רבינו האר״י ז״ל דההכנות של השבת יש במחשבה ויש בדיבור ויש במעשה וההכנה של המעשה כבר ביארנו אותה שהיא קניה ועשיה במאכל ומשתה לצורך שבת ועוד כמו תיקון נרות שבת וכיוצא שכל זה הוא ענין מעשה וכנז״ל אמנם ההכנה שהיא בדיבור הנה הוא הסדר של חק לישראל המתוקן ע״פ רבינו האר״י ז״ל וכבר נדפס בספר חק לישראל הכונה שצריך לכוין קודם קריאת פסוקי הפרשה בכל יום בסדר המילוי של שם ב״ן שהם אותיות ודהו״ה דבר יום ביומו ואם נאנס יום אחד ולא קרא בו כשיבא ביום שאחריו יקרא תחלה פסוקי הפרשה של אתמול שלא קראם ואח״כ יקרא סדר אותו היום אע״פ שלצורך יום אתמול לא יועיל לו דעליו נאמר מעוות לא יוכל להקון עכ״ז צריך לקרות פסוקי תורה של אתמול

אתמול קודם שיקרא סדר אותו היום וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פ' ואתחנן וכתב הרב מהר"ם פאפירש ז"ל דה"ה אם לא קרא ד' ימים כשיבא לקרות ביום חמישי יקרא תחלה הקריאה של הארבעה ימים ואח"כ יקרא סדר יום חמישי יע"ש וכן ה"ה כשחל יו"ט באמצע השבוע שיקרא בחוה"מ הקריאה תנ"ך של יום טוב כי ביו"ט אין קורין סדר הקריאה של חק לישראל ונסתפקתי ביו"ט של שבועות שבחו"ל שחל ביום ד' וה' אימתי יקרא הקריאה של ד' וה' ולא מצאתי גילוי לזה וכן בט"ב שחל בחמישי אימתי יקרא הקריאה של יום ט"ב וידידינו הרה"ג מהר"א מני נר"ו אמר שהוא מדעתו עשה כך שלמד בליל שישי שקרא הפסוקים של יום חמישי מקרא לבד פעם אחת ואחריהם למד כ"ו פסוקים של ליל שישי ויפה עשה:

י' בכלל ההכנה של הדיבור הנז' הוא לקרות בליל שישי אחר חצות באשמורת כ"ו פסוקים הנדפסים בספר חק לישראל ולא יקרא התרגום אלא מקרא בלבד ויקראם פעם אחת ולא יכפול ואם יודע בעצמו בבירור שאחר שישן לא יהיה ניעור קודם עלות השחר כדי לקרות כ"ו פסוקים הנז' אז יקרא אותם קודם שישן בתחלת הלילה ואם נאנס ולא למד כ"ו פסוקים הנז' בלילה וכבר האיר היום עכ"ז ילמוד אותם בבוקר ואע"פ שהאיר היום ילמדם מקרא בלבד בלא תרגום וכתב לי הרה"ג מהר"א מני נר"ו דנתפשט המנהג בעה"ק תובב"א דאם לא למד כ"ו פסוקים בלילה שאומר אותם פעם אחת מקרא קודם קריאת שמו"ת:

י"א גם צריך עוד הכנה בדיבור ביום השישי בעצמו לקרות הפרשה כולה שנים מקרא ואחד תרגום ואחר שסיים הפרשה יכפול פסוק האחרון ואין צריך לכפול גם התרגום שלו ואין קורין התרגום בטעמים כנז' בשער טעמי המצות ואם נאנס ולא קרא הפרשה שמו"ת ביום שישי יקראנה שמו"ת ביום שבת אחר התפילה קודם קידוש שבת ואם חל שבת בר"ח או שקלים וזכור ופרה והחודש צריך לומר ההפטרה של שמו"ת הפטרת השבוע הן אם קרא השמו"ת ביום שישי הן אם קוראה ביום שבת עצמו:

ודע כי חקרתי בס"ד מאחר כי קריאת סדר חק לישראל בכל יום וקריאת כ"ו פסוקים ליל שישי הוא בשביל הכנה לשבת בדיבור א"כ כשחל אצלינו שבת בראשית ביום אסרו חג דנמצא שלא למדו בפרשת בראשית בשביל ההכנה אפילו לימוד של יום אחד וגם את כ"ו פסוקים ג"כ לא למדו א"כ איך נעשית ההכנה של אותו שבת וכתבתי חקירה זו להרה"ג מהר"א מני נר"ו והשיב מודע לבינה דמה שצריך הכנה הוא כששולטים ימי החול שהם הס"א דאז צריכין לעשות הכנה להמשיך קדושת שבת לשתי תועליות הא' להמשיך קדושת שבת לנו לסייענו שלא ישלטו עלינו ימי החול בעצם והשנית כדי לקבל הארת שבת בהדרגות ולא נגלית בפעם אחת מחשיכה לאורה אמנם כשהוא יו"ט שאין שליטה אין צריך הכנה עכ"ד נר"ו:

י"ב אחר שביארנו ההכנה של הדבור נבאר ההכנה של המחשבה והוא שיכין עצמו במחשבתו לקבל אור תוספת שבת ובכן יהיה בכלל והתקדשתם והייתם קדושים ותחילת ההכנה הוא מיום רביעי בשבוע שיכין עצמו במחשבתו שיהא ראוי ומוכן לקבל תוספת הנפש משבת הבאה וביום חמישי יכוין להכין עצמו שיהי' ראוי לקבל תוספת רוח משבת הבאה וביום השישי יכוין להכין עצמו שיהי' ראוי ומוכן לקבל תוספת נשמה משבת הבאה

ומטעם זה לא היו אנשי מעמד מתענים ביום שישי מפני כבוד השבת פירוש כדי לקבל תוספת נשמת השבת אך ביום הראשון שבשבוע יכוין שהוא מוכן להשארת בחי' תוספת נשמה משבת שעבר כי ביום ראשון ישאר חלק מתוספת נשמה של שבת ולכן אנשי מעמד לא היו מתענים ביום ראשון כי צריך להמשיך ביום ההוא קצת קדושת נשמה ומנוחה ועונג שבת אך זה החלק הנשאר ביום ראשון יסתלק תיכף בהתחלת ליל ב' ותוספת הרוח נשאר עד סוף יום ב' וצריך לכוין ביום ב' להיות מוכן לקבל השארת חלק תוספת הרוח ותוספת הנפש נשארת עד סוף יום ג' ואח"כ תסתלק ולכן ביום ג' יכוין להיות מוכן לקבל השארת חלק תוספת הנפש ולכן אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך עד יום ג' ורק לא יברך בשם ומלכות משום סב"ל:

י"ג טוב לפנות קורי עכבים שבבית בכל ע"ש כדי לגרש הקליפה ובשם הרב כף החיים ז"ל מפי השמועה דנכון לפנות זה קודם חצות דוקא:

י"ד הגם דמן הדין מסתפרין כל היום ואפילו מספר ישראל טוב וישר להסתפר קודם חצות כי רבינו האר"י ז"ל היה מקפיד להסתפר קודם חצות בין בחול בין בע"ש ויזהר לקוץ צפרני ידיו ורגליו בכל ע"ש ואם לא יוכל בכל ע"ש מפני שאינם גדולים יזהר לקוץ כל שתי שבתות וצריך לקבור הצפרניים בבית הכסא בתוך הנקב ולא יזרקם כלאחר יד כדי שלא יתפזרו מהם בקרקע הבית וידרסו עליהם ואם קצץ צפרניו ונזרק א' מהם שאינו רואהו יכבד המקום ההוא במכבדת ויזרוק הזבל בנקב של בית הכסא או באשפה ויזהר בקציצת הצפרנים שלא יפלו על בגדיו וכ"ש שלא יקוץ ויניח על בגדיו וצריך להזהר שלא יניח הצפרנים אפילו על מנעליו ואין חילוק בזה בין צפרני ידים לבין צפרני רגלים:

ט"ו מצוה לרחוץ פניו ידיו ורגליו במים חמין בכל ע"ש ויכוין בזה לדחות הקליפה מידיו ורגליו שהם קצוות וסוף של הגוף ומצוה לרחוץ בבורית ג"כ ויכוין לעשות בזה התיקון של הסיכה שהיתה נוהגת אצל הראשונים שהיו סכין תמיד והרחיצה יעשה אחר קציצת הצפרנים וכתב בספר כ"מ שלא ירחץ רגליו באותם המים שרחץ בהם פניו וידיו אלא ישפכם ויביא מים חדשים גם יזהר לנגב פניו וידיו בבת אחת קודם רחיצת רגליו ואחר שירחץ רגליו ג"כ יזהר לנגבם תחלה במטפחת ואח"כ ילבוש מנעליו ולא ילבוש מנעליו בעודם לחים ולא ינגבם בבגדו או בחלוקו:

ט"ז מה טוב ומה נעים ע"פ הסוד לטבול בער"ש כדי לקבל תוספת נר"ן דליל שבת ע"י טבילה וטבילה ראשונה לטהרה מכל טומאה ושניה לתקון עון הכעס ושלישית להפשיט בגדי חול מעל הנפש ורביעית להסיר ולהפשיט מעליו הרוח שהיה שורה עליו בימי החול כדי שישרה עליו עתה רוח מבריאה וזה יהיה ע"י אהי"ה במלוי ההי"ן כזה אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה ויכוין בו בטבילה זו וחמישית היא לכבוד השבת לקבל תוספת והארה של קדושת השבת ויש נוהגין לטבול שלשה טבילות כנגד נר"ן ויש נוהגין חמשה כנגד נרנח"י:

וגם ביום שבת בבוקר קודם תפלת שחרית טוב ויפה מאד לטבול כדי לקבל תוספת נר"ן דיום שבת כי תוספת נר"ן של היום הם גדולים יותר משל לילה שהם בחינת דוכרא ואם שמש מטתו בליל שבת יטבול בבוקר שתים א' להעביר רוח טומאה והב' לקבל תוספת שבת של היום ונ"ל אע"פ שלא שימש ג"כ נכון לטבול שתים כי אולי נטמא בטיפה קטנה בהבחנה

בשבשנה ולאו לדעתיה והרה"ג מהר"א מני נר"ו כתב לי מנהג החסידים בעה"ק הובב"א לטבול בשחרית של שבת שתים הא' להעביר רוח טומאה והב' לקבל תוספת שבת כפשט דברי רז"ל ויש נוהגין לטבול בקבלת תוספת שבת המשה כנגד פרטי נרנח"י ויש מוסיפין עוד שתים כנגד חיה ויחידה דכללות עכ"ד נר"ו :

י"ז לפ"ד רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות צריך ליזהר שלא ינגב עצמו במטפחת כשיעלה מהטבילה כי מימי שבת צריך שהגוף ישאב אותם מיהו נ"ל כיון שדבר זה אינו מעכב בעיקר המצוה והתיקון של הטבילה הנה כל אדם אשר יקשה עליו דבר הזה לעשותו מצד מזגו אינו צריך להזהר בכך דלא מבעיא בימות החורף אשר המה מוכרחים לנגב מחמת הקרירות אלא אפילו בימות הקיץ יש בני אדם שאין יכולים להשאר בלי ניגוב על כן נ"ל מי שד"ז קשה עליו ינגב כל גופו ורק ישאיר מקום אחד בגופו בלא ניגוב וטוב שישאיר זרועותיו :

י"ח יזהר לייחד בגדים נקיים וטובים לכבוד שבת והעולם לא נהגו לייחד לשבת החלוק והמכנסיים מיהו הנזהר בזה תע"ב ונודע כי רבינו האר"י ז"ל היה נזהר בזה והזהיר את רבינו מהרח"ו ז"ל כשילבוש החלוק של שבת בע"ש לכוין בשם קדוש זהריא"ל וכונה זו מועלת להמשיך הקדושה אליו ויזהר כל אדם שלא ילבוש בגדים שחורים בשבת ואפילו עוברי דרכים יזהרו שלא ללבוש בגדי חול ובגדים שחורים בשבת גם בעודם בדרך ששובתים בפונדק או במדבר או בספינה ואותם הנוהגים ללבוש בתוך י"ב חודש של או"א בגדי חול וגם שחורים בשבתות ויו"ט טועין הם ואיסורא עבדי וזכור לטוב שמ"ר אדוני הרב מו"א ז"ל שהיה מחליף בגדיו בשבתות ויו"ט בתוך י"ב של או"א וכן עשינו מעשה בתוך י"ב חודש של אדוני אבי זלה"ה דאחר הפטירה בחודש אחד החלפנו אני ואחי הבגדים בשבת ולא לבשנו בגדים העיקרים של שבת אלא עשינו בגדים חדשים מתוקנים לשבתות של אותה השנה וכן עשינו בתוך י"ב חודש של אדונתי אמי הגלב"ה ועיין ברכי יוסף יו"ד סי' ת' ועיין בש"ע יו"ד סי' שפ"ט סעיף ג' יע"ש :

י"ט בכל עש"ק היה מנהגו של רבינו האר"י ז"ל לקיים מצות עירובי חצירות ושתופי מבואות ומברך על הפת ברכת העירוב ואומר בדין עירובא וכו' ומזכה לבני החצר ע"י אדם אחר וכמ"ש בספר הכונות דף ל"ב ע"ג יע"ש ופה עירנו בגדאד יע"א אנחנו עושין עירוב זה משנה לשנה במלאת הכפרה לחג המצות ותהילות לאל שיש לנו זכות במצוה זו שנעשה העירוב משלנו ונזכה לכל בני העיר הזאת ואין רשות לשום אדם זולתינו לעשות המצוה הנז' כי היא אתנו נחלת אבות מזמן שמ"ר הרה"ג מו"ר זקיני רבינו משה חיים זלה"ה והמנהג להניח העירוב הנז' בבית הכנסת הגדולה :

כ' אסור לעשות מלאכה בע"ש מן זמן מנחה קטנה ולמעלה שהוא תשע שעות ומחצה בשעות זמניות ואע"פ שיש סוברים לאסור מן זמן מנחה גדולה קי"ל הלכה כדברי המיקל בדברי סופרים ולא אסרו אלא מלאכה גמורה אבל פרקמטייא מותרת ואע"ג דיש מחמירים גם בזה מ"מ פשט המנהג בהיתר בכל המקומות והא דמלאכה גמורה אסורה היינו בקובע עצמו עליה אבל אם היא לפי שעה דרך עראי מותר וההא דתנן בפ"א אין סורין דיו וסממנין וכרשינין אלא כדי שיצורו מבע"י וב"ה מתירין ולכן יש להזהיר בזה חופרים וחייטים ואורגין ונגרין וצורפים שקביעין לעשות מלאכתם וכן גם סופרים הקבועין למלאכת הספרות של סת"ס צריכין להזהר אבל הכותב ספרים לעצמו דרך למודו שרי אפילו קובע עצמו ואפילו שאינו כותב דבר חידוש כיון שהוא צורך מצוה שרי וכנז' בפוסקים ז"ל ואגרת שלומים שרי וכן יש להתיר אפילו כתיבת אגרת של פרקמטייא ואפילו שאינו דבר האבוד ועיין בהלכות הוה"מ סי' תקמ"ה וכן יש להתיר לכתוב חשבונותיו ולחשוב הוצאותיו כדין חוה"מ וכ"ש הוא מיהו השבון הכתוב אצלו בפנקס היומי ורוצה לסדרו בפנקס אחר אסור ועיין מג"א ז"ל ואליה רבא סי' תקמ"ה וכן אם בא לו השבון מחבירו מעיר אחרת ורוצה להעתיקו בפנקסו אסור דאין זה דבר האבד דאפשר להעתיק אחר שבת ומי שהוא עני ועושה מלאכה כדי להוציא השכר לצורך שבת מותר אפילו שיש לו בלא"ה כדי מים ולחם אם אין לו לענג בשר או דגים שרי ועיין מש"ז סי' רנ"א ובשה"ק מקבלאל העליתי דאם הוא הכין בבוקר בהלואה בשביל עונג שבת בשר וכיוצא על סמך השכר שיהי' לו בערב שבת במלאכתו שעוסק בה כל היום שרי ליה לעסוק כל היום דאם תאסור לו לא יכין בבוקר בהלואה :

כ"א אסור לקבוע בע"ש סעודה גדולה של משתה שאינו רגיל בה בימי החול אפילו בבוקר מפני כבוד השבת בד"א בסעודת הרשות או אפילו סעודת מצוה אלא שאין זמנה מוכרח להיות אותו היום שהוא יכול לדחותה אחר שבת אבל סעודת מצוה שזמנה אותה היום כגון סעודת מילה וסעודת ארוסין ונשואין מותר אע"פ שעי"כ לא יוכל לאכול סעודת שבת בלילה לתאבון כ"כ אין בכך כלום מיהו יזהר שתהיה קודם שעה עשרית וכל מה שאפשר לו להקדים יקדים וסעודת בר מצוה אם הוא ממש ביום שנעשה בר מצוה דינה כסעודת מילה וכן סעודת פדיון הבן בזמנו דהיינו ביום ל"א ללידה שרי :

כ"ב סעודה שרגיל בה בימי החול דהיינו סעודה קטנה שאינה של משתה מותר מן הדין לאכלה כל היום אבל מצוה להמנע מזה מתחלת שעה עשירית כדי שיאכל סעודת הלילה של שבת לתאבון ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה אינו נמנע עד קבלת שבת ומ"מ המחמיר גם בזה תע"ב :

כ"ג כל תענית יחיד שאין קבוע לו זמן שיוכל להתענות באיזה יום שירצה אין מתענה בע"ש אבל אם זמנו בע"ש כגון תענית יאהרציי"ט או תענית שבעה באדר או תענית ער"ח מותר להתענות בע"ש אך לא ישלים עד צאת הכוכבים ויקבל אותו מעיקרא אדעתא דהכי ורק עשרה בטבת שחל בשבת צריך להשלים עד צאת הכוכבים וטוב לומר בכל ע"ש קודם קבלת שבת שיר השירים בשמחה ובקול נעים :

פרשת וירא

כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים הלשון כפול ומכופל ונ"ל בס"ד דידוע שאין לך דבר בעולם שאין חיצניות ופנימיות דהיינו נסתר ונגלה ולכן כל דיבור הבטחה שמבטיח הקב"ה לצדיקים יש בזה נסתר הרומז על טובת הנשמה ונגלה הרומז על טובת הגוף ולכן בהבטחת הריבוי שהבטיח הש"ת לאברהם אע"ה יש בזה נסתר דהיינו שיהיו זרעו צדיקים שנמשלו לכוכבים כמ"ש ומצדיקי

ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד וזה הריבוי הוא באיכות שכל אחד יהיה שקול ונחשב כמאה או כאלף בני אדם או יותר ויש בהבטחה זו דבר נגלה שהוא רבוי בכמות שיהיו זרעו רבים לגולגלתם כחול שלא יספר וז"ש כי ברך אברכך שתי ברכות אחת בנסתר הנוגע לנפש ואחת בנגלה הנוגע לגוף ופירש ואמר והרבה ארבה את זרעך בשני מיני רבוי הא' באיכות שיהיו ככוכבי השמים כלומר צדיקים שאז הם רבים באיכות שאחד נחשב להמון רב וכמ"ש שבעים אלף איש זה אבישי שהיה שקול בצדקתו כשבעים אלף איש וזהו טוב כפשוי והב' רבוי בכמות שיהיו רבים כחול אשר על שפת הים שאין מספר לגולגלתם ואמר על שפת הים ולא אמר כחול בסתם לרמוז שיהיו הם שומרים את העולם כמ"ש רז"ל ע"פ בארבע רוחות השמים כשם שא"א לעולם בלי רוחות כך א"א לעולם בלי ישראל וידוע כי הקב"ה שם החול על שפת הים לשמ"ר את העולם שלא ישטוף הים את העולם שבאמת הוא גבוה מן היבשה וכמ"ש אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו נמצא חול אשר על שפת הים שם אותו הקב"ה לשומר את העולם :

וכמ"ש שאין לך דבר שאין בו חיצוניות ופנימיות כן כל מצוה ומצוה יש בה חיצוניות ופנימיות והחיצוניות שבה הוא עונג שבת הנגלה שהגוף מתענג ביום זה באכילה ושתיה וכסות ועונה בתוספת מרובה על ימי החול וכן מתענג במנוחה שהוא שובת מכל מלאכה ועסק גשמי וכל זה הוא נגלה והפנימיות שבה הוא עונג הנפש בתוספות נר"ן של קדושת שבת והארת עילוי העולמות וזווגי המדות הנעשה למעלה וכל זה הוא נסתר ובזה יובן בס"ד הטעם שאומרים בקבלת שבת שני פעמים באי כלה באי כלה ופ"א בלחש והיינו ב"פ בקול רם כנגד חלקי החיצוניות שהם נגלים השייכים לגוף שהם א' ענג אכילה ושתיה שהוא בקום עשה וא' ענג מנוחה בשביתתו ממלאכה שהוא ענין שב ואל תעשה ופ"א בלחש כנגד הפנימיות שהוא דרך נסתר השייכה לנפש בתוספות הקדושה ונשמה יתירה דשבת קודש :

א' לפ"ד רבינו האר"י ז"ל צריך לומר בקבלת שבת שני פעמים באי כלה בקו"ר ופעם אחת בלחש ומה שלא הזכירו בתיקונים אלא רק תרין זמנין מפורש הטעם בדברי רבנו ז"ל יע"ש ומפורש בדבריו כי פ"ב בקו"ר כנגד חכמה ובינה דיליה ופ"א בלחש כנגד הדעת דיליה אשר איננו מכלל הי"ס וכנז' בשער הכונות ואע"ג שזהו הטעם האמיתי עכ"ז דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע ונ"ל בס"ד עוד טעם אחר לפי הפשט כי האדם צריך לקבל השבת בקדושת המחשבה והדבור והמעשה דלכתחילה צריך לשמרו גם בהרהור ולכן אומרים ב"פ באי כלה בקו"ר כנגד הדיבור ומעשה שהם גלוים ונכרים לכל ואומרים פ"א בלחש כנגד המחשבה שהיא נסתרת ואינה נכרת לשום אדם כי אם לה' לבדו :

ונ"ל בס"ד באי כלה עולה מספר חיים דקדושת השבת היא מחיים העליונים ולכן לא נתנה אלא לישראל דכתיב בהו חיים כולכם היום וידוע תיבת היום דרשו רז"ל על סעודות השבת בתלתא היום דכתיב בפ' בשלח גם נ"ל בס"ד ג"פ באי כלה עולה מספר צדיק רמז לסוד צדיק הכתוב במזמור השבת צדיק כתמר יפרח ומפורש סודו בשער הכונות יע"ש גם הם מספר י"ב פעמים טוב דקדושת השבת מושכת טוב לי"ב שבטי ישראל מן י"ב פרצופי האצילות גם ב"פ באי כלה דקו"ר הם מספר קול ופ"א באי כלה דלחש הוא מספר חיים הרי קול חיים והבן זה גם נ"ל בס"ד באי עולה אהבה כי אות יו"ד נחלקת לשתי ההי"ן ואז באי אותיות אהבה ואומרים ג"פ באי רמז כי לעת עתה צריך להתקשר במדת האהבה במחשבה ובדבור ובמעשה ולהתרחק מן השנאה והמחלוקת וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל במורה באצבע אות ק"ס כעלות המנחה בעש"ק הנה הוא עת מסוכן למחלוקת בין איש לאשתו ובין המשרתים והשט"א עורכת הרבה להרהר ריב והאיש הירא יכוף יצרו שלא יעורר שום מחלוקת והקפדה ואדרבא יבקש שלום יע"ש :

ודע כי הנה כל אדם העושה קטטה ומריבה עם אשתו או בניו או משרתיו ודאי נראה לו שהדין עמו וראוי לריב על המכשלה שיצאה מתחת ידם בעניני הבית אך באמת מי שיש לו מוח בקדקדו בין יבין שאם יצא איזה מכשול מתחת ידם איננו נעשה מאתם ואין זה מעשה ידיהם אלא הוא מעשה מן שטן כדי לחרחר ריב ומדון בעת ההיא ואם השטן עומד כנגד האשה או המשרת ומכשילם בעניני הבית לעשות דבר שאינו מתוקן לבעה"ב מה כחם לדחות מעשה שטן וכי יש אדם שיוכל להלחם עם השטן ולנצחו מי זה יאמר יכלתי ונצחתיו על כן כל איש מבין כשירא איזה מכשול וחסרון בעניינים של הבית לא ישים אשמה על אשתו ומשרתיו לריב אתם אלא יעשה להם בלבבו התנצלות הזאת שכתבנו כי אמת היא ואז ישתוק ולא יריב אתם ולא יתכעס וטוב לו בעוה"ז ובעוה"ב :

והאיש המשכיל יפקח עיניו ויראה בהאי עובדא דאיתא בנדרים דף ס"ו בההוא בר בבל דסליק לארעא דישראל ונסיב אתתא וא"ל בשילי תרין טלפיחי פירוש עדשים ובשלה תרין ממש למחר א"ל בשילי גריוא ובישלה שיעור רב א"ל אייתי לי תרין בוציני פירוש אבטיחים והביאה לו תרין שרגין אמר לה תברי יתהון על בבא פירוש על פתח החצר והיא הלכה ושברתם על ראש בבא בן בוטא ע"ה ע"ש ולא כתבו חכמי התלמוד מעשה זו אלא להודיענו כמה צריך האדם להיות סבלן בפרט בדברים שנכשלים בהם בני ביתו לפי תומם אע"פ שהם קשים שאין טבע החומרי סובלן כי לפי מזג וחומר האדם היה ראוי שאותו האיש יכנה ויקללנה ויגרשנו על פחיות שעשתה בה ועכ"ז סבל ושמר לפיו מחסום והשיב ידו מעשות רע וכבר נודע מ"ש בגמרא בהנך אינשי דהוה השטן מתגרה בהם בליל שבת לעשות מריבה גדולה ביניהם ואקלע רבי מאיר להתם תלתא שבתות עד דעבדו שלמא ושמע שקרא השטן וי דאפקיה ר"מ להאי גברא מביתיה נמצא המקפיד ועושה מריבה הוא מחזיק ידיו של שטן ולהפך הוא מגרשו וגבר ישראל :

ב' סדר קבלת שבת כפי דברי רבינו האר"י ז"ל הוא כך הנה בתחלת הכל אם אפשר לעשות קב"ש בשדה מה טוב ומה נעים והוא מצוה מן המובחר ואם א"א לעשות בשדה טוב לצאת בקב"ש לחצר במקום פנוי ומגולה וכנז' בש"ה דף קל"ב ואיך שיהיה הסדר כך יעמוד האדם ויחזיר פניו כנגד רוח מערב ויסגור עיניו וישים יד השמאלית על החזה ויד ימין על השמאלית ויכוין באימה ויראה כעומד לפני המלך לקבל תוספת קדושת שבת ויתחיל לומר מזמור הבו לה' בני אלים כולו בנעימה (ואח"כ פיוט לכה דודי כפי מנהג ישראל) ואח"כ יאמר שני פעמים בואי כלה בקו"ר ופעם אחת בלחש בואי כלה שבת מלכתא ואח"כ יאמר מזמור שיר ליום השבת כולו בנעימה ואח"כ ה' מלך גאות

נאות לבש כולו ואח"כ יפתח עיניו וכנז' בשער הכוונות והנה באמירת באי כלה נוהגים העולם לצדד פניהם לצד ימין שלהם ואומרים באי כלה הא' ואח"כ מצדדים פניהם לצד שמאל ואומרים באי כלה הב' ואח"כ נשארים זקופים כלפי מערב ואומרים באי כלה הג' בלחש ומוסיף בזה הג' לומר שבת מלכתא וכנז"ל ויש סמך לצידוד ימין ושמאל ואמצע מדברי רז"ל בשער הכוונות בסדר קב"ש כשעושין בחזרתם מן השדה לבית להקיף השלחן ויותר מתבאר דבר זה מלשון מהרש"ו ז"ל בחמדת ישראל כ"י אך בסידור רבינו הרש"ש ז"ל לא נזכר ענין חזרת הפנים לימין ולשמאל ועכ"ז מנהג ישראל תורה הוא ויש טעם וסמך למנהגם וכן ראוי לעשות ואותם בני אדם שעושין קבלת שבת בהולכה והובאה שהולכין ובאין לארבע רוחות המקום טועין הם אלא צריך שיעמדו כלפי מערב ודע שסגירת העינים בעת קבלת שבת הוא צורך גדול ויש בזה סוד לכן צריך לזהר בזה ורק אותם בני אדם שמוכרחים לעשות קב"ש מתוך סידור תפילה הם מוכרחים לפתוח עיניהם לראות בספר שבידם ואין למחות בידם בעבור זה וכמ"ש בתפילת העמידה :

ג' בליל שבת יש לאדם שלשה מיני תוספת שבת הא' תוספת נפש וזה נעשה בעת קבלת שבת באומרו באי כלה והב' תוספת הרוח וזה נעשה בעת שאומרים ברכו קודם ערבית והג' תוספת הנשמה וזה נעשה בעת שאומרים ופרוש עלינו ועל ירושלם עירך סוכת רחמים ושלום ואלו הם בחינת הלילה של שבת דהיינו שהם מצד המלכות שזמן עלייתה הוא בליל שבת אך ביום שבת יש עוד ג' מיני תוספת של בחינת היום והם יותר מעולין שהוא מצד התפארת שהוא יותר עליון שה"ס דוכרא ושלשה אלו נבארם לקמן בשבת הבאה בע"ה ולכן בעת קבלת שבת באמירך בואי כלה וכו' שהוא עיקר קבלת שבת תכוין לקבל תוספת הנפש ובאמירת ברכו תכוין לקבל תוספת הרוח ומפורש בסידור רבינו הרש"ש שקבלת תוספת הרוח תהיה בעניית ברכו דהיינו כאשר עונה ואומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד יע"ש ומ"מ מעת שאומר בעל הקדיש ברכו את ה' המבורך יכוין השומע להכין עצמו לקבלה זו וכן זה האומר הקדיש עצמו ג"כ עיקר קבלת הרוח אצלו כשאומר ברוך ה' המבורך וכתבו בשם רבינו מהרח"ו ז"ל שצריך האדם להיות עומד בקדיש ברכו כדי לקבל תוספת הרוח מעומד וכן צריך לקום כשאומר ופרוש כדי לקבל תוספת הנשמה מעומד ונמצא שאם לא יתפלל בציבור דאינו שומע ברכו ועונה הנה הוא מפסיד קבלה זו מיהו טוב לומר היחיד ברייתא זו א"ר עקיבא חיה אחת עומדת ברקיע ושמה ישראל וחקוק על מצחה ישראל עומדת באמצע הרקיע ואומרת ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונים ואומרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד ע"כ ואע"ג דלא תועיל ברייתא זו במקום עניית ברכו דקדיש ממש לענין זה דתוספת מ"מ מהנייא פורתא ולאנוס בתפילת יחיד תהני ליה כי לא ימנע ה' טוב להולכים בתמים :

ד' אם שכח ולא כיון לקבל תוספת הרוח בברכו הראשון או שלא שמע מבעל הקדיש כדי שיענה ויכוין יש לו תקנה לכוין בקבלת תוספת הרוח בברכו האחרון שאומרים אחר העמידה קודם עלינו לשבח ואז יקבל אותה שעה תוספת הרוח ותוספת הנשמה ביחד יען כי מאחר דלא קבל הרוח בברכו הראשון א"א לקבל תוספת הנשמה באומרו ופרוש ולכן עתה יכוין לקבל שניהם יחד וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות :

ה' פיוט לכה דודי לא נזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל כי זה הפיוט חברו רבינו שלמה אלקבץ ז"ל ואין חיוב באמירתו אך פשט המנהג לאומרו אבל אמירת באי כלה באי כלה באי כלה שבת מלכתא היא מדברי רז"ל ונזכרה בגמרא ובתיקונים וכפי דברי רבינו האר"י ז"ל עיקר קבלת שבת היא באומרו באי כלה ואז נאסר בעשיית מלאכה אע"פ שלא אמר עדיין מזמור שיר ליום ומ"ש מרן ז"ל בשה"ט דנאסר בעשיית מלאכה משיתחיל לומר מזמור שיר ליום השבת היינו מפני שבימיו לא נתפשטו דברי רבינו האר"י ז"ל או יתכן דהיה מנהגם לומר באי כלה אחר אמירת המזמור ואנחנו אין לנו אלא דברי רבינו האר"י ז"ל דקבלת שבת הוא באמירת באי כלה וכ"כ הרב הלכות קטנות דכשאומר באי כלה קבליה לשבת ואסור במלאכה יע"ש ודע כי ביו"ט חל עליהם קדושת יו"ט באמירת ברכו דקודם ערבית ונכון להחמיר מאמירת המזמור :

ו' חייב אדם להוסיף מחול על הקודש וזמן תוספת זה יש בו כמה סברות חלוקות ואנחנו אין לנו אלא דברי רבינו האר"י ז"ל שאמר זמן קבלת שבת הוא סמוך לשקיעת החמה ובארנו כונתו ר"ל כשהחמה בראש האילנות דהיינו שליש שעה קודם קריאת המג'רי"ב שקורא בסוף שעה י"ב ממש והמאחר לומר קבלת שבת בין השמשות שמתחיל שבעה דקים ואלי קודם קריאת המג'רי"ב הפסיד מצות התוספת ומפורש להדיא בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות דף ל"ז ע"ב דאין נקרא תוספת אא"כ נמשכה קודם זמנה הראוי לה אבל כשיתקדש השבת עצמו ויהיה ממש ליל שבת גמורה אינו נקרא תוספת רק קדושת שבת עצמו יע"ש מיהו כל זה על קבלת שבת באמירת באי כלה אבל קדיש ברכו שבו תוספת הרוח וכן אמירת ופרוש שבה תוספת הנשמה אינו צריך שיהיה זה בודאי יום אלא אע"פ שנעשה לילה אין בכך כלום וכן נראה להדיא בשער הכוונות דף ל"ט ע"ג שרבינו האר"י ז"ל עצמו היה עושה כל זה אחר שנעשה לילה ממש :

ז' מי שקבל שבת מבעו"י יוכל לומר לחבירו שלא קבל שבת עדיין לעשות איזה מלאכה ועיין מהב"ר ושאר האחרונים מיהו הרב הס"ל ז"ל הביא מתשובת ב"ח ז"ל דנכון להחמיר בזה יע"ש ונ"ל דלצורך מצוה יש להקל ולא להחמיר וכן המנהג פשוט :

ח' אם טעה בערבית דשבת והתחיל תפילת חול ונזכר באמצע הברכה גומר אותה ברכה ויחזור לומר של שבת וזה הדין ישנו גם בתפילת שחרית ומנחה אבל אם טעה במוסף פוסק אפילו באמצע הברכה ולא יגמרנה אלא יתחיל של שבת תיכף ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בערבית יאמר וינוחו בה ובשחרית וינוחו בו אך במנחה לא נתפרש בדבריו כלום וגם בסידור רבינו הרש"ש לא נתפרש על מנחה ושמעתי דמנהג החסידים בעה"ק תוב"ב לומר במנחה בו אך אנחנו מנהגינו לומר במנחה בם כמ"ש הרמ"ז ז"ל ומשנת חסידים ז"ל :

ט' אחר תפילת ערבית אומרים ויכולו בקו"ר מעומד ואפילו המתפלל ביחיד חייב לאומרו שיש סוד עמוק באמירת ג"פ ויכולו ואין לגרוע מהם אפילו ביחיד :

י' ברכה מעין שבע אין עיקר טעם שלה הוא מ"ש שנתקנה בשביל המתאחרין בבית הכנסת שבשדה אלא באמת יש בה צורך גדול ע"פ הסוד והיא במקום החזרה לכן גם אם מתפללין ציבור בבית החתנים ואבלים וכיוצא שאין שם ס"ת חייבין לומר ברכה מעין

שבע

שבע וכן פשט המנהג בעה"ק ירושלים לאומרה בכל מקום שמתפללים בעשרה אע"פ שאין שם ס"ת וזה המנהג נתפשט מזמן רבינו הרש"ש ז"ל וכמ"ש בספר פרי האדמה וכן הנהגתי פה עירנו יע"א בעזה"י:

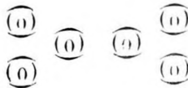
יא אחר תפלה ילך לביתו תיכף ומיד לקדש וסדר הקידוש כתבתי לעיל בס"ד ומיד אחר הקידוש יעשה נט"י כהלכתה מכלי שאינו נקוב וקודם שיטול ידיו יאמר מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר שיש בו נ"ז תיבות ויכוין שלא יחסר מזונו וגם מזון הנפש וכנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ויש נוהגים לאומרו אחר נט"י ואין למחות בידם וכנ"ז במחב"ר סי' קס"ו גם קודם שיטול ידיו יאמר נוסח זה ליקבה"ו וכו' הריני בא לקיים מ"ע דרבנן ליטול ידי ולשפשף קודם סעודה כדי לעשות נ"ר ליוצרי ולעשות רצון בוראי לתקן שורש מצוה זו במקום עליון ויהר"מ ה' אלקינו ואלהי אבותינו שתהיה חשובה ומקובלת ורצויה לפניך מצוה זו של נטילת ידים והשפשוף קודם סעודה כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין במצוה זו ויהר"מ ה' או"א שבזכות מצות הברכה אשר נברך על נט"י קודם סעודה יהיה עתה עת רצון לפניך וימשך מן אור אין סוף שפע מוחין ואורות גדולים לשנים עשר פרצופים הרמוזים בעשר ספירות הכוללים הרמוזים בעשר אצבעות הידים ומשם נקבל שפע עשרה ברכות ככתוב ויתן לך האלהים (להמשיך מא"ס מוחין ושפע) מטל השמים (חכמה) ומשמני הארץ (בינה) ורוב דגן (דעת) ותירוש (חסד) יעבדוך עמים (גבורה) וישתחוו לך לאומים (תפארת) הוי גביר (נצח) לאחיך (הוד) וישתחוו לך בני אמך (יסוד) אורריך ארור ומברכיך ברוך (מלכות):

יב בשבת צריך ליטול ידיו קודם שלש סעודות מעומד כנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל וה"ה לברכה וניגוב נמי צריך מעומד וכתב הרה"ג מהר"א מני נר"ו דלאו דוקא בנטילה דאכילה אלא גם בנטילת שחרית דיום שבת ג"כ נוטלין ומברכין ומנגבין מעומד שכ"כ רבינו הרש"ש ז"ל וכבר הרב תורת חכם ז"ל עשה מטעמים לדבר וכתב עוד שהוא נר"ו נוהג כן גם ביו"ט דאם אינו מועיל אינו מזיק עכ"ד נר"ו ונ"ל יפה אמר הכ"ן על יו"ט אך אנא עבדא א"א לי לעשות נט"י דשחרית דשינה מעומד והמשתדל לקיים זה תע"ב:

יג כשיטול ידיו לסעודה יקח הכלי בידו הימנית ויתנהו לידו השמאלית כדי להכניע השמאלית לימין ויטול מן השמאלית על הימין ג"פ רצופים זא"ז ואח"כ יטול על השמאלית ג"כ ג"פ רצופים בזא"ז ואח"כ ישפשף ידיו זה בזה ג"פ רצופים ליד ימין וג"פ רצופים ליד שמאל וכנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ואע"ג כי בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות דף כ"ב ע"ב זכר בנטילה שני פעמים ובשפשוף פעם אחת נאמן רבינו הרש"ש בזה שכל דבריו היה מוציא אותם ומולידם מדברי רבינו האר"י ז"ל בעצמו:

יד אחר נט"י יגביה ידיו כנגד ראשו ויברך תיכף ומיד בעוד ידיו זקופים כדי שלא תהיה הגבהת ידו בריקניא ובעוד ידיו זקופים יפשוט ידיו שיש בהם יו"ד אצבעות לקבל שפע וברכה מעשר מיני שפע ויכוין להמשיך ממקום עליון מוחין ושפע והם עשר מיני ברכות הנזכרים בפסוק ויתן לך האלהים וכו' עד ומברכיך ברוך וכנז' בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ופיוט למבצע על רפתא יש נוהגים לאומרו אחר נטילה קודם בציעה וכמ"ש הגאון מחב"ר סי' קס"ו על מנהג רבנן קדישי יע"א ובביתנו נוהגים מאבותינו לומר אחר נטילה קודם המוציא וצריך לאומרו בשלש סעודות:

טו צריך לבצוע על שתי ככרות בכל סעודה משלש סעודות ויהיו שלימות זכר למן דכתיב ביה לחם משנה וגם הנשים אם אוכלים לבדם חייבים ג"כ בשתי ככרות וכנז' בפוסקים ז"ל מיהו לפ"ד רבינו האר"י ז"ל צריך לסדר בשלחן י"ב ככרות בכל סעודה משלש סעודות כזה

ובארבע ככרות האמצעים יכוין שהם כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה ב"ה ושתים העליונות הם כנגד אות יו"ד ואות וא"ו שהם אותיות הזכרים ושתים שתחתיהם הם כנגד שני הה"ין שהם אותיות הנקבות ה"א ראשונה תחת אות יו"ד שבצד ימין וה"א אחרונה תחת אות וא"ו שבצד שמאל וכשתברך ברכת המוציא תקח ב' ככרות העליונות שהם כנגד אותיות יו"ד וא"ו ותחברם יחד דבוקים אחור באחור ובזה נעשים ככר אחד שיש לו שני פנים משני צדדיו שיהיה בזה כדמיון לחם הפנים שבמקדש ותאחזם בין שתי ידיך שתהיה ימינך על פני ככר היו"ד ושמאלך על פני ככר הוא"ו ובעוד שתי ככרות אלו בידיך צריך שיהיו מונחים בידיך כנגד ב' ככרות התחתונים שהם כנגד שתי הה"ין כדי שישפיעו הזכרים בנקבות ותברך אז ברכת המוציא בעודם בין ידיך ואחר שתגמור הברכה תבצע מלחם הימני שהוא כנגד אות יו"ד שיעור כזית ותטבלנו שלשה פעמים במלח ותאכלנו ותכוין לשם מצות סעודת שבת וגם תכוין דכזית זה הוא כנגד אות יו"ד דשם הוי"ה ואחר שתאכל ותטעום מכזית זה אז תיכף תבצע עוד מככר הנז' שיעור כביצה ותתן לאשתך ותכוין כי זה הוא כנגד אות יו"ד של שם אדנ"י ותכוין אז לשם השילוב של הוי"ה אדנ"י שהוא שם יאהדונה"י והוא הדבר אשר יסד רבינו האר"י ז"ל בפיוט שלו למבצע על ריפתא כזיתא וכביעתא תרין יודי"ן נקטא סתימין ופרישין אח"כ תבצע לשאר המסובין ותזהר בעת שתבצע את כזית שלך וכביצה של אשתך שלא תמיש ככר השני שהוא כנגד אות וא"ו מידך אלא תבצע בעודו מחובר בידיך עם אותו ככר שאתה בוצע ממנו וסדר זה תעשהו בשלש סעודות ואם לא נמצא לך י"ב ככרות תסדר ארבע ככרות אך ודאי מצוה רבה להשתדל לסדר י"ב ככרות כפי הציור שרשמנו לעיל וסדר זה הוא המיוסד ע"פ דברי רבינו האר"י הקדוש זלה"ה כנז' בשער הכונות:

טז שיעור כזית הוא תשעה דרה"ם ושיעור כביצה הוא י"ח דרה"ם ואחר שתבצע שעור כזית לעצמך תזהר לאכול עוד מן הפת להשלים שיעור י"ט דרה"ם כי צריך לאכול לכתחילה פת בסעודת שבת יותר מכביצה ורק מי שהוא חולה ובעל מכאובים דקשה לו אכילת הפת סגי ליה בכזית בלבד ועיין בברכ"י יוסף ושיו"ב ושאר אחרונים ז"ל:

יז כאשר תסדר האשה הפת על השלחן תזהר להניח מפה תחתונה ומפה עליונה ויש בזה כמה טעמים ע"פ הפשט ואחר שתניח מפה העליונה תניח שתי ידיה על השלחן ותאמר פסוק וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' וע"י דבור זה תשרה הקדושה על השלחן וכנז' בספר כ"מ ומסתברא מלתא כמ"ש על כסא אליהו הנביא זכור לטוב בשעת המילה שצריך לומר בפה זה הכסא וכו' ועיין בזוה"ק:

יח מצוה לאכול דגים בשלשה סעודות של שבת אפילו דבר מועט וכנז' בפוסקים ואמרתי טעם נכון לאכילת דגים בשבת כי הדגים נבראו מן המים אבל בהמות

בהמות נבראו מן העפר וכנז' במדרש רבה וידוע כי סדר הארבע יסודות למעלה הוא כך מים אש רוח עפר וכמ"ש רבינו ז"ל בשער מאמרי רז"ל דף י"ב ע"ב בביאור מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו יע"ש ובזה פרשתי בס"ד דברי רבינו ז"ל בעץ חיים שער נו"ן פרק א' הקושיא שנתקשו שם ולפ"ד רז"ל שלמעלה הסדר הוא מים קודם אש נתפרשו דבריו בע"ה היטב איך שיהיה נמצא למעלה המים הוא עליון ולכן הדגים בשבת עדיפי מבשר בהמה שנבראה מיסוד התחתון דהדגים נבראו מן המים שהוא יסוד העליון והשבת מזון ממקום עליון וגבוה מאד ועוד פרשתי בס"ד טעם אחר ע"פ מ"ש במדרש בראשית רבה פרק ז' בעובדא דיעקב איש כפר גבראי שהורה שהדגים טעונין שחיטה ושמע רבי חגי ושלח אחריו והלקהו וכו' והביא לו רבי חגי ראיה מן התורה דכתיב הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם ואם כל דגי הים יאסף להם ומצא להם מכאן ראיה צאן ובקר בעי שחיטה ודגי הים די להם באסיפה מן הים יע"ש ובזה מובן הטעם דאוכלין דגים בשבת להורות כמו הדגים אין צריך לתיקון שלהם מעשה מלאכה כן השבת אין צריך לבירורים שלו תיקון ע"י מעשה ומלאכה :

י"ט מי שנאנס ולא אכל סעודה ראשונה בליל שבת יאכל שלשה סעודות ביום וגם סעודת התשלומין יאכל בה פת ויסדר שלחנו כמו סעודת החיוב של הלילה וכן ה"ה ביו"ט יעשה כן ועיין מג"א סי' רל"א ושאר אחרונים ז"ל שם ואם שלחו לאדם איזה דבר מאכל שיאכלנו בשבת לא יאכלנה בחול וזהו ממידת חסידות וכנז' בש"ע להגאון ר"ז ז"ל בסי' רס"ב ס"ה יע"ש :

כ' טוב שילמוד על השלחן בליל שבת ארבע פרקים ראשונים של משנה דשבת והשאר יגמור ביום ואם קשה עליו הלימוד בליל שבת ילמוד לפחות פרק אחד וכנז' בשער הכונות וטוב לומר דברי תורה לבני ביתו בליל שבת על ענין הפרשה וכן היה מנהגו של עט"ר אבא מארי זלה"ה בד"פ במשנה ובד"ת על השלחן :

כ"א אחר בהמ"ז תחזור ליקח שתי אגודות ההדס בשתי ידיך ותחברם יחד ותאמר זכור ושמור בדבור אחד נאמרו ואח"כ תברך ותריח וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות וצ"ל שצריך להסיר ההדס אחר קידוש שכבר בירך עליו ולהניחו במקום אחר כדי שיוכל להביאו אחר בהמ"ז ולברך עליו שנית אבל לא ישאר לפניו אע"ג דבהמ"ז חשיב סילוק הא איכא פלוגתא בזה ולפ"ד רבינו האר"י ז"ל מנהג טוב לקרות בכל ליל שבת אחר בהמ"ז המשנה דמסכת ערובין ואנו לא נהגנו בזה ומי שאפשר לו תע"ב :

כ"ב מנהג רבינו האר"י ז"ל להניח השלחן במקומו בליל שבת אחר בהמ"ז והמפה פרוסה עליו וכוס של ברכה ג"כ מונח עליו והיה משאיר בו מעט יין כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת בסוד אסוך שמן האמור באלישע הע"ה ככתוב בזוה"ק וגם לסיבה זו היה משייר תחת מפה הפרוסה מעט פתיתין של פת אבל לא לחם שלם וכנז' בשער הכונות אך צריך לשמור זה מן החתולים המצויים בבית שלא יכנסו ויאכלו הפת והנזהר בכל הנז"ל תבא עליו ברכה :

כ"ג ענין הזווג והעונה של שבת הוא מצוה רבה ואשרי הזוכה לעשות כל מעשיו לש"ש וכבר אחז"ל בגמרא שעונתן של ת"ח מליל שבת לליל שבת ורק בליל ראשון של פסח וליל ראש השנה וליל שמיני עצרת וליל שני דשבועות אפילו דחלו בשבת אין לעשות זווג בהם ע"פ הסוד אלא רק אם הוא ליל טבילת מצוה וכל זה הוא לת"ח ואנשי מעשה אבל המון העם מי שיודע בעצמו שאינו יכול לעמוד בדבר זה שאינו יכול לכבוש תאותו מותר לו לשמש אפילו בלילות החול ורק חייב להזהר לפרוש סמוך לוסתה וגם בעונה של ליל שבת שהיא מצוה גדולה היא מצוה מן המובחר אלא רק אם ישמש אחר חצות לילה נמצאת אתה למד ארבעה מדרגות יש בתשמיש המטה הא' הגרוע הוא המשמש בימות החול קודם חצות לילה והב' המעולה ממנו הוא המשמש בחול אחר חצות לילה והג' המעולה ממנו המשמש בליל שבת קודם חצות והד' המעולה מכולם המשמש בליל שבת אחר חצות ואם נזדמן לו טבילת מצוה בלילי החול הרי זה משמש באותה לילה אע"פ שהוא חסיד ופרוש ואינו רשאי לעכבה עד ליל שבת ועושה בזה תיקון כמו עונה של ליל שבת וכדאיתא מזוה"ק דאלו נחשב ליל טבילה כליל שבת ולכן טוב שיזהר לקיימה ג"כ אחר חצות לילה היכא דאפשר לו אבל אם חושש פן ח"ו יראה קרי אם ישן קודם תשמיש ה"ז משמש קודם שינה אפילו קודם חצות וגם בלילי יו"ט יש מעלה בזווג ע"פ הסוד וחסידים ואנשי מעשה מקיימים בהם מצות עונה :

ודע דאיתא בספר פרי עץ חיים וז"ל מורי זלה"ה היה אומר דכל אזהרה מע"ש לע"ש הוא במשמש לשם הריון לצורך בנים וצריך להיות אז הזווג כדי שישרה בהאי טיפה נשמה קדושה עליונה מהזווג העליון אבל אם אשתו כבר מעוברת או מניקה אין לחוש עליו כ"כ והטעם כי כל עצמה של אזהרה זו אינה אלא לבל ישפיע נשמות הנקראים צדיק ורע לו רק נשמות דשבת כנז' אבל אם היא כבר מעוברת או מניקה בטלה טענה זו עכ"ל מהרח"ו ז"ל שם יע"ש ועוד ראיתי לרבינו מהרח"ו ז"ל בעולת תמיד דף ס"ט ע"א שדקדק מן התיקונים סוף דף ל"ג כפי החילוק הנז' דיש לחלק במעוברת או מניקה יע"ש ובסה"ק מקבציאל כתבתי בס"ד דאין סתירה מדברים הנז' למ"ש רבינו ז"ל בשער טעמי המצות ובשער הכונות בענין הזווג של ימות החול וכתבתי דאע"ג דגם ת"ח יכולים לסמוך על דברי מהרח"ו ז"ל בספר פרי עץ חיים הנז' לשמש בחול במעוברת ומניקה עכ"ז ראוי שיתנהגו בפרישות ולא ירגילו עצמם בכך ורק אם בדרך מקרה נזדמן להם דבר זה בחול אין לחוש :

כד אפילו בחדשי העבור וחדשי יניקה ואפילו אשה עקרה או שפסקו דמיה שאינה ראויה להוליד עוד חייב בעלה לקיים מצות עונה בה ואפילו שהוא חכם וחסיד אינו רשאי לבטל ממנה מצות עונה ואל יחשוב שבעילתו תהיה לבטלה אלא באמת גם בעילות אלו עושים פרי למעלה ונולדו מהם נשמות וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות וז"ל אבותינו אברהם יצחק ויעקב הגם כי היו נשותיהם עקרות לא היו נמנעים מן הזווג והיו מכוונים אל זווג התדירי וכו' יע"ש והגאון חיד"א ז"ל בע"ק דף פ"ג מן זוה"ק בכ"י וז"ל א"ר שמעון לעולם יקיים אדם מצות עונה בזוגתו לש"ש שכל אותם וכו' אף שהיא עקרה וזקנה אינם הולכים לאבוד אלא הקב"ה מצוה למלאך הממונה שישמרם לעת"ל ויהיה לכל א' גוף ויהיו לו בנים רבים וכו' יע"ש :

כ"ה טוב שיתן האדם מטתו בין צפון לדרום וכמ"ש חז"ל ויהיה דוגמת אדה"ר כשנברא וכך יעשה ראשו למזרח כנגד הדעת הנקרא מזרח דכתיב ממזרח אביא זרעך ורגליו למערב כנגד יסוד ומלכות וידו הימנית בדרום שהוא החסד ויד השמאלית בצפון שהוא הגבורה וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל שער טעמי המצות

המצות דף מ"ו ע"ב ע"ש וצריך לשהות על הבטן עד שיכלו טיפות הזרע לגמרי וכן יזהר שלאחר ששמש מטתו אפילו מאותם הטיפות שהם כמו מים ואינם קשורות כלובן ביצה כי כל זה בכלל השחתת הזרע וכמ"ש רבינו ז"ל בשער טעמי המצות דף ז' ע"ב יע"ש מיהו כ"ל דאינו נענש עליהם כיון דהוא אנוס בזה מצד קיום המצוה וידוע כי אצל רוב בני אדם אינם נפסקים ניצוצות אלו אלא רק אחר שישתין על כן ישתדל להשתין ולא יטבול קודם שישתין וכונת רבינו ז"ל להזהירו בזה :

כ"ו • אסור לשמש לאור הנר ואינו מספיק נתינת מחיצת סדינים של פשתן סביב המטה אלא צריך שלא יהיה אור הנר מאיר בתוך המטה כלל ועיקר וכמ"ש רבינו ז"ל בשער טעמי המצות דף ז' ע"א יע"ש ומלשון רז"ל מוכח דאם ישן באכסדרה גדולה או על גג גדול והנר רחוק מן המטה ואין מגיע אורו למטה כלל שרי אע"פ שהוא רואה בעיניו את הנר דולק ומ"ש הגאון מהרש"ק ז"ל דאם משמש בכיסוי של סדין גדול ורחב שרי אין דבריו מחוורין וכאשר השגתיו בתשובה ואיש ואשתו שיש להם ילד קטן יונק וישנים בחדר וצריך להם אור בחדר שלא תוכל להניק בחושך כלל יעשה בשבת שאינו יכול לכבות קודם תשמיש ולהדליקו אח"כ עשיתי להם תקנה שיניחו הנר בתוך חלון עמוק העשוי בכותל ויעשו לחלון דלת ובעת תשמיש יסתום הדלת ולא יראה אור הנר בחדר ואחר תשמיש יפתחנו כדי שתניק האשה לאורו :

ודע כי המנהג פשוט פה עירנו בגדאד יע"א מזמן קדמון דהחתן שנושא בתולה ישמש בליל חופה שהיא ביאה ראשונה לאור הנר אפילו הוא חכם וחסיד בלתי שום פקפוק ואני אמרתי טעם להיתר זה בביאה ראשונה שהיא אינה ראויה לעבור דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה כי אם רק היא לעשותה כלי ולכן אין החיצונים מתגרים בזה ואין כאן עונש של בנים נכפים דארז"ל יען כי אותו תשמיש אינו ראוי להריון כי ענין זה הוא סגוליי והא תליא בהא ודע כי אור הנר הוא חמור מאור הלבנה ועיקר הנזק יהיה מאור הנר דוקא מיהו אם אור הלבנה זורח להדיא על המטה לא ישמש אבל אם אין אור הלבנה זורח ממש על המטה אע"פ שמאירה המטה מכח אור הלבנה הרחוק ממנה מותר לשמש ע"י שיהיה מאפיל בסדין שיהיה פרוס עליו לגמרי ובשעת הדחק שהוא צריך לשמש ואור הלבנה זורח על המטה ואינו יכול להמתין עד שיעבור האור מעליה הרי זה מאפיל בסדין שפורשו עליו ועל אשתו עד שיהיו מכוסין בו לגמרי ושרי ובסה"ק מקבציאל העליתי דאם עלה עמוד השחר כל זמן שלא האיר היום שהוא תחלת לבישת תפילין בחול חשיב בכלל לילה ומותר לו לשמש ואין זה בכלל משמש מטתו ביום וישתדל האדם לטבול אחר תשמיש המטה ובפרט ביום שבת כדי שיקבל תוספת שבת של היום בגוף טהור :

פרשת חיי שרה

ויברכו את רבקה ויאמרו אחותנו את היי לאלפי רבבה י"ל תיבת את לשון יתר דהו"ל אחותנו היי לאלפי רבבה וכ"ל בס"ד דידוע דארבע מדרגות יש במספר והם אחדים שהם בחי' עשיה ובחי' מלכות ובחי' ה"א אחרונה דשם הוי"ה ועשרות שהם בחי' יצירה ובחינת חג"ת נה"י ובחי' וא"ו דשם הוי"ה ומאות שהם בחי' בריאה ובחי' בינה ובחי' ה"א ראשונה ואלפים שהם בחי' אצילות ובחי' חכמה ובחינת יו"ד ועוד יש מדריגה חמישית שהיא רבבות והיא בחי' עולם למעלה מאצילות ובחי' כתר ובחי' קוצו של יו"ד דשם הוי"ה ב"ה וידוע כי בבחינות שהם כנגד אחדים עשרות מאות שהם בי"ע יש יניקה לחיצונים ואוה"ע כי בבי"ע יש תערובת רע אך בבחינת האלפים ורבבות אין יניקה לחיצונים כלל ועיקר ועליהם נאמר לא יגורך רע ולכן לבן וסייעתו שהם מסט"א מזלם חזי דאין להם יניקה מאלפים ורבבות ורק רבקה שהיא בדרגא דקדושה יש לה יניקה ואחיזה באלפים ורבבות ולז"א לה אחותנו את דייקא ר"ל את לבדך היי לאלפי רבבה משא"כ הם אין להם מגע שם ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב לאכינו מאליפות מרובבות דישראל נקראו בשם לאן דכתיב ואתנה לאן מרעיתי ולז"א עליהם מאליפות מרובבות שיש להם יניקה ואחיזה באלפים וברבבות ולכן כתוב שובה ה' רבבות אלפי ישראל :

ולכן במנחת שבת קודש נמשך לנו שפע והארה מכנגד הרבבות שהוא הכתר כי הכתר הוא בחי' רבבות ובמנחת שבת יתגלה אור עליון מע"ק שה"ס כתר הנקרא רצון כי שם הוא רצון גמור ולכן אומרים אנחנו אותה שעה פסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון שהוא נאמר על גילוי הארה הנז' ואין חלק ואחיזה בהארה זו דכתר שהוא כנגד מספר הרבבות אלא רק לישראל דוקא :

א' טעם לאמירת פסוק ואני תפלתי לך ה' עת רצון במנחת שבת מפני כי בחול בעת המנחה הוא עת צרה שמתגלין דינים קשים אבל בעת מנחת שבת מתגלה בחינת הכתר העליון ומתפשט אור עליון הנקרא רצון ועי"כ נכפפים ונכנעים הדינין והגבורות ולכן נקרא עתה עת רצון וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות ויש בו עוד טעם ע"פ הפשט הנאמר במדרש אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אין אומה זו כשאר אומות כי אוה"ע כששותין משתכרין הולכין ופוחזין ואנחנו לא כן אלא אע"פ ששתינו ואני תפלתי לך ה' עת רצון וכנז' בלבוש :

ב' פסוק זה אומרים אותו אחר קדושה ובא לציון ומי שדרכו ללבוש טלית במנחה אומרו אחר שילבוש וכתב רבינו מהרח"ו ז"ל בספר חמדת ישראל פסוק זה אומר הש"ץ פעם אחד וחוזרין הקהל ואומרים אותו וחוזר הש"ץ ואומרו וחוזרין הקהל לאומרו פעם שנית יע"ש ובשער הכונות ובס' פרי עץ חיים לא נזכר לאומרו שני פעמים ואולי מ"ש ח"ו כן לאו לעיכובא אלא כך היה המנהג בימים ההם ועכ"ז כיון דנזכר דבר זה בספר ח"ו אולי לעיכובא הוא לכך ראוי לכל אדם אומרו שני פעמים בזה"ז וכן אני נוהג בעזה"י ואומרים פסוק זה מעומד כנז' במחב"ר ואין מכסים המצה והפנים בטלית במנחה שבת כמ"ש בש"ז בשם מהר"י צמח ז"ל :

ג' מוציאין ס"ת במנחה ועולין שלשה כנגד שלשה ראשונות שהם חב"ד ושבעה שעלו בשחרית הם כנגד חג"ת נה"י וכתבתי בסה"ק מקבציאל כמו שהזהיר רבינו ז"ל שישתדל האדם לעלות שישי בשחרית מפני שהששי הוא מעולה יותר שהוא בחינת היסוד כן ישתדל לעלות במנחה שלישי שהוא בדעת שגם זה הוא מועיל לתיקון היסוד וכאשר תבין מן הרמז שלהם :

ד' אין אומרים קדיש אחר קריאת ס"ת במנחת שבת יען כי במנחת שבת אין מפסיקין באשרי בין קריאת ס"ת ובין קדיש דקודם העמידה לכן מהני קדיש דעמידה לזה ג"כ וכנז' בלבוש ועיין ב"ד של שלמה

שלמה ז"ל סי' א"ג יע"ש ופה בגדאד נוהגים לומר מזמור שיר ליום השבת אחר קריאת ס"ת ואומרים קדיש ומתפללים עמידה וכן המנהג בעה"ק ירושלים ושאר ארצות החיים תוב"ב :

ה' צריך להזהר בתפלת המנחה דשבת קודש הרבה שיש בה עליות גדולות למעלה ואע"פ שיש סידורים שכתוב בהם ומי כעמך ישראל העיקר צריך לומר כעמך כישראל וכמ"ש בש"ח בשם מהר"י צמ"ח בנגיד ומצוה וכן הוא בסידור רבינו הרש"ש ז"ל הנמצא אתנו ומלשון שער הכונות שהזכיר כעמך ישראל אין מזה הוכחה כלל ואמרתי בס"ד דגרסה של כישראל היא נכונה יותר יען כי בשמואל ב' סי' ז' כתיב כישראל ובדברי הימים סי' י"ז כתיב ישראל לכן נראה דשפיר כתב מהר"י צמ"ח ז"ל דצ"ל כישראל משום דזהו פסוק דנביאים וכיוצא בזה מצינו באמירת מגדול ישועות מלכו בבהמ"ז דבשבת אומרים מגדול כמ"ש בנביאים ובחול מגדיל כמ"ש בכתובים :

ו' מה שאומרים בעמידה יכירו בניך וידעו כי מאתך מנוחתם צריך לכוין בתיבת מאתך מאת ד' שהוא כתר מנוחתם כי במנחת שבת נמשך הארה מן הכתר ולכן אנחנו אומרים עתה יכירו בניך שהם ישראל וידעו כי מאת ד' שהוא הכתר משם נמשך להם מנוחתם עתה בשעה זו וכמפורש בדברי האר"י ז"ל בשער הכונות :

ז' באומרו ועל מנוחתם יקדישו את שמך יכוין למסור נפשו על קדוש השם ויש סוד גדול בדבר זה שיש צורך גדול עתה למסירת נפש על קדוש השם וכמפורש בשער הכונות :

ח' ענין הקדושה של חזרת תפלת מנחה דשבת יש בה סוד גדול כי עתה הקדושה הזאת נמשכת ממקום עליון וגבוה מאד וכמ"ש רז"ל בשער הכונות על כן צריך להזהר בה מאד בכונתה :

ט' ענין ג"פ צדקתך וכו' לפי הפשט אומרים אותם במנחת שבת כנגד שלשה צדיקים יוסף הע"ה ומרע"ה ודוד הע"ה שנפטרו בשבת אך טעם העיקרי ע"פ הסוד הוא כי צריכין אנחנו עתה לעורר ע"י נשמות שלשה צדיקים הנז' תיקון גדול הצריך לעת עתה במנחת שבת כי לעת עתה צריכה המלכות להעלות אורות מ"ן למקום עליון וגבוה וצריכה לשלשה נשמות של שלשה צדיקים הנז' שיעלו גם הם אורות מ"ן עמה ואם חל שבת בר"ח אינה צריכה המלכות אל עליית השלשה צדיקים הנז' שיהיו מעלים עמה ולכן אין אומרים ג"פ צ"צ הנז' בשבת שחל בר"ח וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות והמנהג פשוט דגם כשחל שבת ביו"ט וחנוכה ושאר ימים שאין אומרים בהם תחנה בחול דאין אומרים צ"צ ולא עוד אלא גם אם חלו ימים שאין אומרים בהם התחנה ביום ראשון בשבת נמי אין אומרים צ"צ ביום שבת ועל זה אין בידינו טעם לידע איך נעשה באותו שבת התיקון הנז"ל הצריך למלכות ע"י שלשה צדיקים באמירת ג"פ הנז' ועיין אמת ליעקב ניניו ז"ל דף ק"ב ע"ד סי' יו"ד וכתב לי הרה"ג מהר"א מני נר"ו שמצא בכ"י של הרב יד"א ז"ל וז"ל מנהג קדוש בבית אל יכב"ץ לכוין כל הכונות בלב בין החזרה לקדיש וכן הוא באמירת צ"ץ מכונים הכונות הנז' במחשבה חוץ מב"ח שאין מכונים שום כונה בין החזרה לקדיש עכ"ל הרב היד"א ז"ל :

י' בסעודת המנחה קודם שתטול ידיך להמוציא תאמר בקו"ר ובשמחה רבה אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא חדוותא דמלכא קדישא אתקינו סעודתא דמלכא דא היא סעודתא דז"א וכנז' בשער הכונות ודע כי שמעתי שהחסידים המקובלים בעה"ק תוב"ב אין אומרים זעיר אנפין בפירוש אלא אומרים ז"א בר"ת דוקא הן בלימודם בקבלה הן באתקינו וכו' הנז' וקשיא לי על דבריהם מפיוט בני היכלא דכסיפין שתיקנו רבינו האר"י ז"ל ומשם ראיה דהיה אומר זעיר אנפין בפירוש להשלים המשקל ואין לומר רבינו האר"י ז"ל שאני דאדרבה להיותו גדול מאד דיבורו פועל יותר ואית ליה למיחש טפי משאר אדם ובספר כ"מ איתא וז"ל להיות שהשעה זאת הז"א עולה בעליה גדולה עד הדיקנא אין מן הראוי שנזכיר אותו בתואר זה של זעיר אנפין לכן לעת עתה יאמרו זהיר אנפין עכ"ד ואני נוהג לסיים דא היא סעודתא דמלכא קדישא בלבד ולפעמים אני מסיים דא היא סעודתא דמלכא קדישא זהיר אנפין :

י"א אין בחינת קידוש על היין בסעודה זו לפי ששורש סעודה זו הוא במקום עליון וגבוה מאד שאין שם בחינת יין שהוא דין וגבורה ועכ"ז באמצע אכילת הסעודה הזו צריך לשתות יין ולברך עליו בפה"ג אבל לא לקדש עליו בקדוש היום בתחילת הסעודה כבשאר הסעודות וכמ"ש כל זה בשער הכונות דף ק"י ע"א יע"ש ובסה"ק מקבציאל נסתפקתי אם אין לו אלא כוס אחד בלבד מה יעשה אם ישתהו בתוך הסעודה ויברך בהמ"ז בלא כוס או עדיף טפי לברך בהמ"ז על הכוס ולא ישתה בתוך הסעודה והעליתי דעדיף טפי להניחו לבהמ"ז ואע"ג דמצות כוס זה של תוך הסעודה זמנה קודם כוס בהמ"ז כיון דמצות כוס בהמ"ז עדיפה ממצוה זו נדחית מפניה והבאתי בס"ד ראיה לזה מגמרא דיומא דף ל"ד בפלוגתא דת"ק ורבי דכתבו התוספות היכא ביניהו לבור שלא היה להם נסכים אלא לאחד וכו' דלפ"ז נמצא למ"ד גמר של ערבית משל שחרית אע"ג דעתה של ערבית היא לפנינו ובידינו עכ"ז אין מקריבין הנסכים עתה אלא משהים אותם עד שחרית משום דעדיף טפי וכן הענין למ"ד הב' ולכן גם בנ"ד אע"פ שהוא יושב בתוך הסעודה ומצוה זו דשתיית הכוס לפניו מניח הכוס לבהמ"ז משום דעדיף טפי :

י"ב בתוך הסעודה צריך להביא שתי אגודות הדס ותברך ותריח בהם וכמ"ש בשער הכונות ונ"ל דצריך לומר ג"כ זכור ושמור בדבור אחד נאמרו כמו בשחרית ואין מנהגינו להקיף השולחן במנחת שבת יען כי לא נתפרש דבר זה בדברי רבינו האר"י ז"ל על סעודה זו אך ודאי צריך להניח י"ב ככרות כפי הסוד כמו סעודת הלילה ושחרית וגם צריך שני מפות אחת למעלה מן הלחם ואחת למטה דאע"ג דבסעודה זו ליכא קידוש ובטל טעם בושת הפת הא איתא עוד שני טעמים דאיכי גם בסעודה זו ובענין נט"י יעשה כמ"ש לעיל וכתב בספר בני יששכר שיש קבלה בידם לומר בסעודה שלישית שלשה פעמים מזמור ה' רועי :

י"ג אחד האיש ואחד האשה חייבין לקיים סעודה שלישית בפת ועל השולחן כסעודה ראשונה ושניה. באין הפרש ואפילו חל יו"ט להיות במוצאי שבת ג"כ צריך לקיים סעודה שלישית בפת ויזהרו לומר תפילת יהא רעוא קודם שיטול ידיו לסעודה זו והפיוט של בני היכלא דכסיפין שסידר רבינו האר"י ז"ל לסעודה זו שמעתי שיש חסידים נמנעים לאומרו מחמת הפחד שנזכר בו דברים כנגד הקליפות ואומרים שיראים להתגרות בקליפות ורבינו האר"י ז"ל המחבר הפיוט שאני דרב חיליה ונ"ל דהנוהג לאומרו לא יבטל מנהגו ורק יזהר לומר מן פסוק קריבו לי וכו' בלחש ממש עד פסוק

פסוק הרי השתא וכשיתחיל בפסוק הרי השתא יגביה קולו והכי עדיף ואין בזה מיחוש ואנחנו אין נוהגים לאומרו כלל:

י"ד זמן סעודה שלישית אחר תפילת המנחה ואם נאנס ועשאה קודם יצא בדיעבד ובלבד שלא יעשנה קודם שש שעות ומחצה דאז היא בכלל שחרית ולפי הסוד שגילה רבינו האר"י ז"ל בזה נראה דאם עשאה קודם תפילת המנחה לא יצא י"ח גם בדיעבד:

פרשת תולדות

ואל שדי יברך אותך כ"ל בס"ד הנה ברכה זו שבירך יצחק את יעקב באחרונה מתחלת באות וא"ו ומסיימת באות מ"ם רמז למילוי שם הוי"ה דיודי"ן שעולה מספר מ"ו אבל ברכה ראשונה שברכו בויתן לך האלהים מתחלת באות וא"ו ומסיימת באות כ"ף הרי כ"ו כמנין שם הוי"ה כפשוטו נמצא תחלה ברכו כנגד מספר הפשוט ואח"כ ברכו כנגד מספר המילוי שהוא מ"ו דהוא מילוי ע"ב שעולה חסד וידוע מ"ש בזוה"ק בפרשה זו דף קמ"ו דיעקב וזרעו לא נשתמשו בעוה"ז אלא רק בברכה אחרונה של יצחק זהיא זו אבל ברכה ראשונה שמורה לימות המשיח ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום חלק תיבת שלום לשתים וקרי בה של ו"מ כלומר יברכם עתה בזה"ז בברכה של ו"מ שהיא ברכה של ואל שדי המתחלת באות וא"ו ומסיימת באות מ"ם ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת ה' קרי בה תביא מ"ו ותטע מ"ו דהיינו ברכה של ואל שדי שראשה וא"ו וסופה מ"ם בהר נחלתך ר"ל קודם ביאת המשיח שאז נחלתך שהוא בהמ"ק נקרא הר אך כשיבא מכון לשבתך שבית שלישי נקרא בית אז פעלת ה' כלומר תפעול בברכה הראשונה של ויתן לך ה' האלהים שראשה וא"ו וסופה כ"ף כמנין שמך ה':

ואמר ויתן לך את ברכת אברהם לפי שיצחק מדתו גבורה שהיא מדת לילה ויש לאוה"ע יניקה ממנה אך אברהם מדתו חסד שהוא מדת יום ואין לאוה"ע יניקה ממנו ולז"א אע"פ שאני הגבורה מברך אותך ואומר לך שיתן לך ברכת אברהם שהוא החסד מדת היום וכמ"ש וישכם אברהם בבוקר לך ולזרעך אתך כי מזה אין יניקה לזולתכם אלא יהיו לך לבדך ואין לזרים אתכם שהיא השפעה מעולה וגדולה דאפילו בשבת שכולו קודש יש מעלה גדולה בתוספת נר"ן של היום על תוספות נר"ן של הלילה כי זו בחי' נוקבא וזו בחי' דוכרא:

א' התוספת של נר"ן דבחי' לילה כבר בארנו מקום קבלתם ועתה נבאר מקום תוספת נר"ן של היום שהם מעולים וגדולים מן הלילה והוא באמירת נשמת כל חי תכוין להכין עצמך לקבל עתה תוספת נפש של היום גם צריך שתכוין בר"ת נשמת כל חי עולה מספר שלשה הויו"ת וגם תכוין כל חי עולה מספר אהי"ה יהו"ה אהי"ה והם מספר חיים וכונות אלו הם תמורת התפילין כי ה"ם התפילין הנקראים חיי המלך וכמ"ש בדברי רבינו האר"י ז"ל וכתב הרב מהרד"ף ז"ל במכתם לדוד סי' י"ג הבא לומר ק"ש בשבת ולא אמר תהילה נשמת כל חי דומה קצת לפי סודו לקורא ק"ש בלא תפילין ע"ש ולכן צריך להזהר בכונות אלו אפילו הוא אדם פשוט גם יכוין באמירת נשמת כל חי להמשיך תוספת קדושת שבת בעולם היצירה כי תיקון נשמת כל חי הוא בסדר הזמירות שהם ביצירה וזו הכונה צריך לכוין אותה מלבד אותה שכתבנו לכוין באמירת נשמת כל חי לקבל תוספת נפש יתירה דבחינת היום וטוב שהאדם ירשום כל כונות אלו בסידור שבידו כדי שתהי' כונתם בנקל עליו כי כל זה צריך לכוין בשלשה תיבות אלו שהם נשמת כל חי ויאריך בהם עד שישלים כל כונות הנז' בהם:

ב' מי ששכח לומר נשמת וצריך ברכת ישתבח אחר שירת הים כמעשהו בחול כתב הרב מכתם לדוד דאם נזכר קודם ברכו אכתי זמניה הוא ע"ש ובשה"ק מקבלאל העליתי אע"פ שמשמע הקדים ועכה ברוך ה' המבורך כל עוד שלא התחיל בברכת יוצר אור יאמר נשמת כדי לקבל תוספת הנפש כי עיקר קבלת תוספת הנפש ביום הוא באמירת נשמת כל חי ולא בברכו ורק אם התחיל ברכת יוצר אור אין לו להפסיק לומר נשמת אלא אומרה אחר התפלה בלא אמירת ברכת ישתבח מיהו כ"ל דאם נזכר בברכות ק"ש קודם שחותם גאל ישראל יהרהר בלבו שמונה תיבות אלו נשמת כל חי תברך את שמך ה' אלהינו ובעת שמהרהר בהם יהרהר ג"כ בקבלת תוספת הנפש כי הרהור אינו חשוב הפסק ויש בו תועלת קצת לקבל תוספת הנפש וכמ"ש השומע קדושה מש"ץ והוא בתוך תפילת העמידה וכן כיוצא בזה בדיני ברכות שאינו יכול לברכם בפה:

ג' שבח זה דנשמת כל חי הוא יקר ומעולה מאד וצריך לאומרו בנעימה והוא מסוגל על כל צרה שאדם עומד בה שידור נדר לומר אחר הצלתו מהצרה שבח זה של נשמת כל חי ויועיל לו וכמ"ש בשם ר"י החסיד ז"ל ונזכר בתהלתו נשמה ורוח כי לא זכו לנשמה ורוח אלא ישראל אבל אוה"ע אין להם אלא נפש מצד הקליפה ועל שבח זה נאמר עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו ונודע דסוד נשמת כל חי הוא בחינת תוספת קדושת שבת בעולם היצירה:

ד' הנסחה העקרית היא לומר וה' אלהים אמת לא ינום ולא יישן וכן מצאתי בספר חמדת ישראל לרבינו מהרש"ו ז"ל גם צ"ל והלבבות יראוך והקרב והכליות יזמרו לשמך כדי שיהיה המנין שלם וכנז' בש"ך ואומרו ומבלעדיך אין לנו גואל ומושיע פודה ומציל ועונה ומרחם ששה תוארים כנגד בירורים של נשמות וע"ק שיהיו בששה אלפים דעלמא ואח"כ אומר אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אתה על זמן אלף השביעי ואומרו אלהי הראשונים והאחרונים כ"ל בס"ד הראשונים הם האבות שהם בהג"ת והאחרונים משה ואהרן ויוסף ודוד שהם בנהי"מ אלוה כל בריות הזקנים והשופטים והנביאים ואדון כל תולדות אנשי כנה"ג ותנאים ואמוראים ורבנן סבוראי והגאונים ושאר חכמי הדורות כולם ועיין ברים שער רוה"ק:

ה' על אחת מאלף אלפי אלפים אלפים ורוב רבי רבבות כ"ל בס"ד בחכמה גדולה תיקנו אנשי כנה"ג שיעור זה באלפים וברבבות כי באלף אלפי אלפים יש עשרה מדרגות במספר שהם אחדים עשרות מאות אלפים עשרת אלפים מאות אלפים אלף אלפים עשרת אלפי אלפים מאות אלפי אלפים אלף אלפי אלפים הרי כאן עשרה מדרגות כנגד עשרה ספירות ועשרה הילולים שאמר דוד הע"ה בהללויה הללו אל בקדשו אבל ברוב רבי רבבות יש שלשה עשר מדרגות שהם אחדים עשרות מאות אלפים רבבות עשרה רבבות מאה רבבות אלף רבבות רבי רבבות עשרה רבי רבבות מאה רבי רבבות אלף רבי רבבות רוב רבי רבבות הרי

הרי כאן שלשה עשר מדרגות כנגד י"ג מכילין דרחמי וי"ג מדות וי"ג שבחים של ישתבח ואמר יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו כנגד חמשה בחינות הרמוזים בחמשה אותיות שם הוי"ה וקוצו של יו"ד שהם סוד נרנח"י ואמר שועת עניים אתה תשמע אלו ישראל היושבים בגלות וצעקת הדל הוא משיח בן יוסף המדוכה ביסורין כמ"ש והוא מחולל מפשעינו:

ו' בברכת ישתבח יש י"ג שבחים והם כנגד י"ג מכילין דרחמי וי"ג מדות ויאמר אותם בנעימה ובנחת רוח פיו ולבו שוים ואין צריך לאומרם בנשימה אחת לכך לא ימהר באמירתם ואם הרגיש שאחד התחיל בקדיש וקדושה ימתין שלא יתחיל לאומרם אלא עד שיענה קדיש או קדושה כדי שלא יפסיק בהם וכבר כתבתי בדיני ישתבח בשנה שעברה בס"ד מה שצריך להזהר בברכה זו ובאמירת י"ג שבחים הנז':

ז' ברכות יוצר דשבת הוא בחינת תוספת קדושת שבת בעולם הבריאה כי כל סדר יוצר הוא בבריאה וכמ"ש בשער הכונות ושבח לאל אשר שבת הוא שבח שנזכר בו עילוי השבת ומ"ש וביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו הכונה כי בחינת ה"א הראשונה דשם הוי"ה ב"ה מקננת בבריאה ובחינת וא"ו ביצירה וכל זה בימות החול אבל ביום שבת בחינת וא"ו שבשם נתעלה מן היצירה וישב על כסא כבודו בבריאה ולז"א וביום השביעי כלומר וא"ו ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו וכנז' בשער הכונות וצריך לומר דעת ותבונה סובבים הודו וכן נותנים לו כל צבא מרום וכן צריך לומר שרפים וחיות ואופני הקדש וכנז' בשער הכונות ומ"ש קרא לשמש ויזרח ר"ל זימן וקידש כמו ראו קרא ה' בשם בצלאל וכן ישראל מקוראי כלומר השמש לא היה מזריח אור להתחתונים לולא כי זימן וקידש אותו השי"ת לכך ואומרו ראה והתקין צורת הלבנה כ"ל בס"ד מלת ראה ע"ד מ"ש הרמב"ן ז"ל בפסוק וירא אלהים את האור כי טוב כי הרצון בקיום יקרא ראיה שהוא כענין וראיתי אני דקהלת וכן ותרא האשה כי טוב העץ למאכל שהוא כענין שאמרו רואה אני את דברי אדמון וכמוהו ויאמר המלך אל צדוק הכהן הרואה אתה שובה העיר בשלום וכן כאן אמר וירא אלהים את האור כי טוב שרצה בקיומו לעד עכ"ד ז"ל וכן הענין כאן אומר ראה והתקין ר"ל חפץ ורצה והתקין צורת הלבנה שגזר בהם הקיום והם עומדים בחפצו שאם יתפרד מהם חפצו ורצונו רגע יהיו לאין:

ח' אם התחיל המאיר לארץ במקום הכל יודוך כמנהגנו בחול אם לא נזכר אלא עד אחר שהתחיל אל ברוך גדול דעה וכו' יגמור כל אלפא ביתא דאל ברוך וכו' ויחזור ויאמר מן הכל יודוך על הסדר של שבת ואפילו אם לא נזכר אלא עד אחר שהתחיל לאל ברוך נעימות כל שלא חתם עדיין בא"י יוצר המאורות צריך לחזור ולומר מן הכל יודוך על הסדר ודלא כמו שכתב דאינו חוזר לומר אלא לאל אשר שבת או אל אדון על כל המעשים יען כי באמת אמירת הכל יודוך וכו' הוא צורך גדול בשבת דכאן נרמזים שבעה היכלות דבריאה הנפתחים ביום שבת והם נרמזים בששה פעמים הכל המזכרים בברכה זו דהכל לשון היכל וסדר מקום הרמז שלהם מפורש בשער הכונות על כן צריך להתחיל מן הכל יודוך וכ"ל בס"ד לומר עוד טוב להתחיל מן שובה ובורא את הכל דאע"פ שתיבות אלו ישנם ביוצר דחול וכבר אמרם מ"מ מאחר שהפסיק ביניהם באמירת המאיר לארץ ולדרים וכו' יותר טוב וכון לחזור לאומרם כדי לחברם עם הכל יודוך כי הרמז של שבעה היכלות מתחיל מן הכל של ובורא את הכל ואחריו רמז של הכל יודוך:

ט' היכא דאמר יוצר דחול ולא נזכר אלא עד שחתם הברכה דיוצר המאורות אינו חוזר לומר הסדר של שבת אלא גומר ברכת אהבת עולם ועיין ש"ך דף כ"ח יע"ש וכ"ל שיחזור לומר כל סדר היוצר דשבת בהרהור הלב וגם הברכות יהרהר בלב וכל שהוא בהרהור יש בו תועלת ואין בו דין הפסק ולא ברכה לבטלה וכמ"ש במ"א:

י' גם בשבת צריך לסמוך גאולה לתפילה ולא יפסיק אפילו לקדיש וקדושה וברכו ויזהר שלא יטעה להתפלל של חול ואם טעה ידאג כל אותו שבוע ויפשפש במעשיו ואם טעה והתפלל תפלת חול ונזכר באמצע הברכה יגמור אותה ברכה שטעה בה ואח"כ חוזר לשל שבת ואם היה סבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול ומיד כשאמר תיבת אתה נזכר קודם שאמר תיבת חונן הו"ל התחיל בשל חול אם הוא בתפלת שחרית שאינה מתחלת באתה אבל אם הוא בתפלת ערבית ומנחה שמתחילים באתה אינו גומר אתה חונן אלא מסיים בשל שבת כיון שנזכר קודם שאמר תיבת חונן אבל אם היה יודע וזוכר שהוא שבת ושלא בכונה התחיל תיבת אתה אפילו אם הוא בתפילת שחרית שאינה פותחת באתה אינו גומר אתה חונן דחשבינן ליה כטעה בתפילת שבת בין זו לזו שהרי יכול לומר אתה קדשת או אתה אחד ולכן עתה יאמר תכף ישמח משה ושליח ציבור שטעה בחזרה והתחיל בשל חול ונזכר אינו גומר הברכה של חול אלא פוסק ומתחיל בשל שבת כי דין הנז' לא נאמר אלא בתפלת לחש ולא בתפלת החזרה:

י"א טעה והתפלל של חול בשבת ולא הזכיר של שבת אם הגיע לעושה שלום אע"פ שלא עקר רגליו חוזר לראש ואם לא הגיע לעושה שלום אע"פ שסיים תפלתו אינו חוזר אלא לשל שבת ואם טעה והתפלל של חול ולא נזכר אלא עד אחר שהתפלל מוסף אע"פ דיש מי שכתב שאינו חוזר להתפלל שחרית של שבת מ"מ הנכון הוא דיתפלל מנחה שתים כדין מי ששכח להזכיר ר"ח בשחרית ונזכר אחר מוסף שפסק הרשב"א ז"ל דיתפלל מנחה שתים וכנז' בשיורי ברכה ועיין בית מנוחה אות ד' יע"ש:

י"ב אם בליל שבת התפלל של י"ח בלבד ולא הזכיר שבת אם שמע משליח ציבור ברכה מעין שבע מראש ועד סוף יצא ואם לאו חוזר ומתפלל ולכן שליח ציבור עצמו שטעה בלחש שלא יוצא י"ח בברכה מעין שבע ואם האדם מסתפק אם טעה והתפלל של חול או לאו אינו חוזר להתפלל דאמרינן מסתמא התפלל של שבת כי חומרו של יום גורם דרמי אנפשיה בעת תפלה ומדכר להתפלל תפילת שבת:

י"ג כשעומד להתפלל שחרית אחר שאומר פסוק אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך יכוין לקבל תוספת הרוח של בחינת היום ויכוין לקבל זה קודם שיתחיל בברכת אבות וכמ"ש בשער הכונות וכתבתי בסה"ק מקבציאל שאם שכח לכוין כונה הנז' של קבלת תוספת הרוח יש לו תקנה לכוין אותה בתחילת תפילת מוסף אחר שיאמר פסוק אדני שפתי תפתח וכו':

י"ד בעמידה של שחרית דשבת כשאומרים חמדת ימים אותו קראת אין מסיימים זכר למעשה בראשית ורק בערבית ומוסף אומרים זכר למעשה בראשית ובספר משנת חסידים כתן טעם לזה ע"פ הסוד

הסוד אך בדברי רבינו האר"י ז"ל לא נמצא טעם מפורש על זה :

ט"ו בשבת אומר החזן קודם הוצאת ס"ת אתה הראת לדעת וכו' והם ח' פסוקים כנגד שבעה העולים לס"ת והמפטיר וביו"ט מדלגין ב' פסוקים ומתחילין מן יהי' ה' אלהינו עמנו ובחול אומר ג"פ בלבד כנגד ג' העולים וכנז' בש"ך והמוסיפין וגורעין אין להם על מה שיסמוכו וצריך כל אדם לומר בריך שמיה דמארי עלמא בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל בין בשבת בין ביו"ט בין ביוה"כ ובכסא אליהו כתוב שיאמר אותו גם בר"ח מפני שגם בר"ח אומרים כתר בקדושת מוסף ולכן מלי למימר נוסח הנז' בריך כתרך ואתרך משא"כ בחול אין טעם לאומרו :

ט"ז כשמוציאין ס"ת מן ההיכל פותחין אותו ומראין אותו לכל הקהל וצריך שכולם ישתחוו לס"ת כשהוא פתוח אפילו נשים וטף ויאמרו וזאת התורה וכו' אל שדי אמת משה אמת ותורתו אמת והטעם כי התורה נתנה לנו מעולם הבריאה ששם מאיר א"ל שדי ושם סוד הבינה שה"ם שם אהי"ה שמספרו כ"א וכ"א פעמים אהי"ה עולה מספר אמת ולכן משה שנתנה תורה על ידו ונקראת על שמו הנה מספר שמו עולה א"ל שדי ואם האדם עומד במקום שאינו יכול להפסיק בדיבור ישתחוה בלבד וראיתי בספר אחד שכתוב שם טוב שיסתכל האדם בתיבה שהיא אות ראשון שלה כמו אות ראשון שבשמו ומכ"ש בשבת בשחרית ישתחוה לס"ת שבעה השתחויות כנגד העולין וכן כל זמן יהיו ההשתחויות כנגד העולין לס"ת ונכון הוא :

והנה בשער הכונות מפורש מנהגו של רבינו האר"י ז"ל בהוצאת ס"ת כך הוא מנשק הס"ת ומלווהו ללכת אחריו כשמוליכין אוהו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין את הס"ת ומראין אותו לקהל ואז היה מסתכל באותיות הס"ת ממש והיה אומר שע"י הסתכלות האדם מקרוב כ"כ שיוכל לקרות האותיות היטב עי"ז נמשך אור גדול אל האדם ואח"כ היה חוזר למקומו הראשון ויושב שם מיושב עד סיום קריאת הפרשה ולא כאותם הנוהגים לעמוד בקריאת הס"ת ע"פ יע"ש ופה עירנו בגדאד נוהגין לפתוח הס"ת להראותו לקהל בעת שמוציאו מן הארגז שבכותל בתוך ההיכל ופתיחה זו הינה נראית לכל הקהל ואח"כ מוליכין הס"ת לתיבה אשר באמצע בית הכנסת ופותחין אותו ומראין אותו לקהל בארבע רוחות התיבה שני פעמים בזה"ז ואח"כ מניחים אותו על הכסא שבראש התיבה לקרות בו ואחר שגומרין הקריאה סוגרין התיק ואין פותחין אוהו להראותו לקהל בעת שמוליכין אותו מן התיבה להיכל כמנהג מקומות אחרים שזכר מור"ם ז"ל בהגה"ה ואני אמרתי מנהג עירנו שלא לפתוח פעם שנית הס"ת כשמחזירין אותו להיכל הוא מנהג יפה ומתוקן ע"פ הסוד יען כי מפורש בדברי רבינו ז"ל בשער הכונות דפתיחת הס"ת הוא שיתגלה] הארת התורה הכתובה בתוכו לחוץ אל כל הקהל ואח"כ בעת שקורין בתורה אז הוא יוצא האור שבתוכו לחוץ שהוא ההורה עצמה שנקראת אור וכתב עוד שם אח"ז וז"ל והנה הארה זו הינה נשארת כך רק לפי שעה ואח"כ חוזרין ומתעלמים בפנים כמתחילה ולכן תיכף אחר הקריאה סוגרין הס"ת ומחזירין אותו למקומו תוך ההיכל עכ"ל ולפ"ז נראה מנהג עירנו נכון שסוגרין אותו תיכף אחר הקריאה ותו אין טעם ראוי לפתיחתו אחר שעשו בסגירה רמז להתעלמות האורות בפנים :

י"ז בשבת עולין לס"ת שבעה חוץ מן המפטיר והם כנגד חג"ת נהי"ם וזה סדר מעלתם על פי הסוד השישי גדול מכולם שהוא כנגד היסוד והשני לו במעלה הוא השלישי שהוא כנגד תפארת והשלישי במעלה הכהן שהוא כנגד חסד ואחריו הלוי שהוא גבורה ואחריו הרביעי שהוא כנגד נצח ואחריו החמישי שהוא כנגד הוד ואחריו השביעי שהוא כנגד מלכות ולכן קטן עולה למנין שבעה שביעי דוקא ובמנחת שבת קורין שלשה כנגד חב"ד וביו"ט חמשה הראשון כנגד נצח דחכמה והשני נגד נצח דבינה והשלישי הוד דחכמה והרביעי הוד דבינה והחמישי יסוד דחכמה וכנז' בשער הכונות ולפ"ז ביו"ט החמישי גדול מכולם וכתבו הפוסקים סימן לשלשה דמנחת שבת וב' וה' פסוק יברכך ה' וישמרך שהוא שלשה תיבות וסימן לעולים ביו"ט שהם חמשה פסוק יאר ה' וכו' וסימן לעולים בשחרית דשבת פסוק ישא ה' פניו וכו' וכ"ל שסימן לעולים של יוה"כ שהם ששה פסוקי ושמו את שמי על בני ישראל דעד כאן נשלם הלווי ותיבות ואני אברכם אינם בכלל הלווי ועוד כיון דים אהנח בתיבת ישראל הרי נשלם כאן הפסוק דכל אתנ"ח נחשב סוף פסוק כנודע :

י"ח העולה לס"ת יראה תחלה מקום הקריאה ויסתכל בפסוק הראשון שעתיד לקרות ואח"כ יכסה הכתב ע"י מפה ויברך ברכת התורה ויסיר המפה ויקרא ואחר שגמר יחזור ויכסה הכתב במפה ויברך ברכה האחרונה ויזהר בעת שתברך לאחוז בס"ת עצמו ע"י המפה ולא בתיק ויניח שתי ידיו אחת בעת הברכה מצד זה ואחת מצד זה ויכוין לכלול השמאל בימין ואחר שגומר הברכה בלפניה מסיר יד השמאל וישאר אוחז ביד ימין בלבד ע"י מפה וכמ"ש רבינו ז"ל כל זה בשער הכונות וכתב שם מהרח"ו ז"ל דאין חיוב לאחוז הס"ת במטפחת אלא רק בעת קריאת התורה בלבד שאז מתגלים האורות העליונים כאמור אבל שלא בשעת קריאת ס"ת כגון שצריך לתקנו או שאוחזו לצורך אחר אין כאן חיוב לאחוז בו ע"י המטפחת יע"ש וכ"ל בשעה שהוא פותח הס"ת להראות הכתב להקהל ורואה שאינו פתוח באותה פרשה שקורין בה וצריך לגלול בו שנים או שלש דפים דצריך ליזהר לאחוז ע"י מטפחת גם לפ"ד מהרח"ו ז"ל יען כי מפורש בדברי רבינו ז"ל דבעת שפותח הס"ת בהיכל כדי לקרות מתגלית הארת התורה הכתובה בתוכו לחוץ אל כל הקהל בסוד בקיעה השנית וכנז' בשער הכונות ולכן צריך להזהר בזה מאותה שעה וכן יזהר הש"ץ בעת שקורא בו בציבור וכשלם הדף שפתוח לפניו שצריך למשוך היריעה מדף לדף עד סיום הפרשה דצריך להזהר שיאחז ביריעה ע"י המטפחת :

י"ט אם הוא באמצע ק"ש וקראוהו לס"ת אפילו שקראוהו בשמו לא יעלה אלא דוקא אם יודע בעצמו שיוכל לגמור הק"ש בדרך הילוכו עד שיגיע אצל הס"ת ואם הוא עומד בברכות ק"ש וקראוהו בשמו העליתי בסה"ק רב פעלים בתשובה בס"ד שיוכל לעלות ועשיתי כמה ס"ס וכולם מתהפכים :

ך' העולה לס"ת לא יסמך עצמו על העמוד או על כסא התיבה וכן החזן הקורא יזהר בכך ובזה"ז דנוהגים דהחזן הוא הקורא יזהר העולה לקרות עם החזן בלחש שלא ישמיע לאזניו והעולה אומר קודם הברכה ברכו את ה' המבורך והקהל עונין

עונין ברוך ה' וכו' ופה עירנו נוהגים לומר רבנן ברכו את ה' המבורך וכיון בברכה אחרונה אשר נתן לנו תורת אמת זו תורה שבכתב וחיי עולם נטע בתוכינו זו תורה שבע"פ ויבתדל האדם לעלות לפחות לס"ת פעם אחת בחודש וכל העולה לס"ת יעלה בדרך קצרה וירד בדרך ארוכה ואסור לאדם לצאת ולהניח הס"ת פתוח אפילו בין גברא לגברא ומתוך דוחק שרי בין גברא לגברא ואם קורין לאדם ששומע קריאת ס"ת בבית הכנסת זו כדי שילך ויעלה לס"ת אחרת בבית הכנסת אחרת מותר לצאת אפילו באמצע הקריאה כיון דגם הוא הולך לקרות בתורה וכ"ש היכא דהציבור של בית הכנסת אחרת ממתינים עליו לבא :

כ"א אבל בתוך י"ב חודש על או"א תועיל עליית הבן למפטיר יותר טוב מעליית השלים וכ"ש אם הוא מפטיר בקרבנות המוספים וכ"ש אם הוא מפטיר זכור ופרה. די"א שהם דאורייתא :

כ"ב אחר קריאת התורה יתפללו מוסף ויאמרו נוסח תכנת שהוא מיוסד על אלפא ביתא בסדר תשר"ק, ובסופו חמשה תיבות בסדר אותיות מנצפ"ך ויש סידורים שמדפסים דברים יתרים על חמשה אותיות דמנצפ"ך ואין ראוי לאומרם דאין בזה טעם :

כ"ג בחזרה בציבור יאמר קדושת כתר וכשאומר החזן תיבת היא יאריך בה הרבה כדי שכל אדם יכוין אותה שעה לקבל תוספת נשמה של בחינת היום וקבלה זו צריכה להיות בתיבת היא דוקא לכן צריך הש"ץ להאריך בה בניגון ואם האדם עודנו בעמידה בלחש ושמע שש"ץ אומר קדושה ישתוק וישמע ויכוין בהרהור הלב בקבלת תוספות נשמה בתיבת היא וכשיאמר פסוק שמע ישראל בקדושת מוסף יכוין לקבל עליו למסור עצמו על קדוש השם ואשרי הזוכה לעשות קבלה זו באמת ובתמים ועליו תבא ברכת טוב :

פרשת ויצא

ויקח יעקב אבן וירימה מצבה ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים וכו' צריך להבין מה רמז יעקב אע"ה בדבר שלקח הוא תחלה אבן אחת גדולה וירימה מצבה כיון דאמר מצבה משמע דהיתה אבן גדולה ואח"כ אמר לאחיו שהם בניו לקטו אבנים קטנים להניחם על אותה האבן הגדולה או סמוך לה ועשו מזה גל והלא דבר הוא מה כיון לרמוז בכל זה ונ"ל בס"ד דידוע ישראל נקראו בשם אבן דכתיב משם רועה אבן ישראל ופרשנו הטעם דנקראו אבן מפני כי האבן אשר תמצאנה למטה בקרקע מדרס כף רגל הנה אפשר בתעלה למעלה למעלה שישנו אותה בכיפת המגדל אשר יושב המלך בתוכו ונמצא עומדת למעלה מראשו של מלך והוא הדבר אשר דבר הכתוב אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה כן ישראל אשר ירדו לגלות לבירה עמיקתא והיו למדרס כף רגל אז יתעלו בתכליה ויתקיים בהם ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ אך ידוע לה גלו ישראל ונעשו מדרס כף רגל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים כי א"א לישראל בלי תוספת יען כי ישראל נקראו קודש דכתיב קודש ישראל לה' וכל קודש צריך לו תוספות כי צריך להוסיף מחול על הקודש בכל מקום ולכן יעקב אע"ה לקח תחלה אבן אחת גדולה הרומזת לישראל עצמם שהם גוי אחד בארץ ואמר לבניו לקטו אבנים רמז לגרים שצריכים להשתדל לקבץ גרים תמיד בכל דור ודור

כדי להוסיף מחול על הקודש כי זהו כבודו של קודש לעשות לו תוספת מן החול בכ"מ ולכן השבת שקראו הכתוב קודש צריך לעשות לו תוספת מן החול הן בכניסתו הן ביציאתו :

א' מאחרין תפלת ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש וצריך להוסיף זמן שהוא ודאי לילה ופה עירנו בגדאד יע"א נוהגים להמתין עד שיעבור שלש שעה מקריאת המוגרב ועט"ר אדוני אבי זלה"ה היה מהמיר להמתין חצי שעה ועכ"פ אין רשאין לפחות מן שליש שעה שהוא עשרים דקים אחר קריאת המוגרב כיון שנהגו בכך וכתב הרב בנכ"י ז"ל שמצא בכת"י מהרח"ו ז"ל בשם רבינו האי גאון ז"ל שטוב שיהיה האדם מושך ומאריך בעניית ברוך ה' המבורך לעולם ועד במוצאי שבתא ויועיל להצלחה :

ב' להרמב"ם ז"ל מ"ע מן התורה לקדש השבת בדברים ביציאתו ולשאר פוסקים הוא מד"ס ולכן תקנו אנשי כנה"ג נוסח אתה חוננתנו לאומרו בתפלה ובזה מקיים האדם מצות לקדש השבת בדברים ואח"כ חזרו ותקנו חז"ל לקדשו על הכוס ותקנו נוסח ברכת ההבדלה על הכוס מלבד אמירת אתה חוננתנו אשר אומרים בתפלה וצריך להשתדל להבדיל על הכוס ולחזור אחריו כדרך שמחזירין על מצות שהם חובת הגוף אע"פ שאמר אתה חוננתנו ורק אם א"א לו למצוא כוס להבדיל עליו אז יוצא י"ח באתה חוננתנו שבתפילה וחז"ל קבעו ההבדלה בברכת אתה חונן מפני שיש לה דמיון עמה ואם שכח ולא אמר אתה חוננתנו באמצע הברכה הזו של אתה חונן אם אמר בא"י ונזכר אעפ"י שלא אמר עדיין חונן הדעת ה"ז משלים הברכה לומר חונן הדעת ואין צריך לומר אתה חוננתנו שהרי אחר תפלה יבדיל על הכוס ולכן גם בסומע תפלה לא יאמר אותה ורק יזהר שלא לעשות שום מלאכה אחר תפלה קודם שיבדיל על הכוס אבל אם לא הזכיר השם אלא כשאמר ברוך אתה נזכר הרי זה יאמר מיד אתה חוננתנו וכו' על הסדר ויחתום בא"י חונן הדעת :

ג' הא דאמרנו אם טעה ולא הזכיר אתה חוננתנו דאין צריך לאומרה בשומע תפלה היינו דוקא אם הוא יודע שיש לו כוס להבדיל עליו אבל אם יודע שאין לו כוס להבדיל עליו וגם למחר לא יהיה לו הרי זה אומר אתה חוננתנו בשומע תפלה שון ששכח לאומרה בברכת אתה חונן כדין מי ששכח שאלת בברכת השנים שאומרה בשומע תפלה ואם גם בשומע תפלה שכח ולא אמרה צריך לחזור ולהתפלל כדי לומר אתה חוננתנו מפני שהוא אין לו כוס להבדיל עליו וגם יודע שגם למחר אין לו כוס ואם אירע לו כן בתשעה באב ששכח לומר אתה חוננתנו באתה חונן וגם לא אמרו בשומע תפלה אין צריך לחזור ולהתפלל כדי לומר אתה חוננתנו אע"פ שבלילה אינו מבדיל על הכוס מאחר שיודע הוא שיבדיל על הכוס במוצאי ט"ב ורק יזהר לומר בליל ט"ב קודם עשיית מלאכה ברכת המבדיל בין קודש לחול בלא שם ומלכות :

ד' כתוב בזוה"ק פרשת בראשית דף י"ד ובשירותא מבדלי בצלותא ומבדלי על הכוס פרחי מתמן וכו' יע"ש וכתבתי שם בס"ד בהגהותי על הזוהר הכונה שמגרשים לאותם מזיקים בהדרגות ותחלה אומרים הבדלה בצלותא דלהם ובזה נעקר ונחלש כח הפנימי של המזיקין ואח"כ שיר של פגעים ובזה נעקר ונחלש כח האמצעי שלהם ואח"כ הבדלה בקול רם ובזה נעקר ונחלש כח החיצון שלהם ואז פרחי לגמרי ואזי' להו

לכו למדברא וכו' יע"ש :

ה' במקום שרובם עמי הארץ ואין יודעים לומר אתה חוננתנו על פה מצוה על ש"ץ לומר אתה חוננתנו כולו בקו"ר כדי שיאמרו עמו או יכוונו לאמירתו ועיין כף החיים סי' ל"א אות ט' יע"ש :

ו' אומרים ויהי נועם אחר תפלת העמידה של ערבית ונוהגים לכפול פסוק אורך ימים אשביעהו להשלים המנין ועפ"י הסוד ענין ויהי נועם שאומרים בכל מוצאי שבת היא ענין נפלא וגדול מאד כי הוא כדי להמשיך תוספת קדושת שבת לכל ימי השבוע הבאה עד שבת האחרת ועל כן מזמור זה של ויהי נועם צריך לאומרו כולו מעומד ולפחות תאמר פסוק זה של ויהי נועם מעומד ואח"כ תשב והטעם הוא כי הכונה עתה כדי לקבל אור החוזר מן הבינה הנקרא נועם ה' מסוד תוספת שבת ולכן צריך שיהיה מעומד ועתה צריך האדם להכין עצמו לקבל אור תוספת השבת בששת ימי החול ובכן יהיה מכלל והתקדשתם והייתם קדושים שצריך האדם להתקדש בימי החול מקדושת השבת ודע כי שני מיני תוספת קדושת שבת נתוסף ביום שבת והם הא' ע"י כונת התפילות של שבת והב' ע"י כונת הסעודות וכנגד המשכת תוספת קדושת שבת לימי החול מבחינת הסעודות אנחנו עושין סעודה רביעית במוצאי שבת וכונתה היא להמשיך אות קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול וכנגד המשכת תוספת קדושת שבת מבחינת התפילות אנחנו אומרים מזמור זה של ויהי נועם שעי"ז אנחנו ממשיכים אותו נועם בכל תפילות השבוע :

ולכן טוב שכל אדם יאמר בפיו קודם אמירת ויהי נועם הריני מכין עצמי לקבל אור תוספת קדושת השבת בימי החול ואתקדש בעזה"י בימי החול מקדושת השבת כמו שצונו ה' אלהינו בתורתו הקדושה והתקדשתם והייתם קדושים ויהר"מ ה' או"א שיעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין בזה ודע דאע"פ שכתבו הפוסקים הפשטנים דאין לומר ויהי נועם כשחל יו"ט באמצע השבוע מ"מ ע"פ הסוד צריך לאומרו בכל מוצאי שבת וכמ"ש הרב חיד"א ז"ל בברכ"י סי' רצ"ה וכ"כ בש"ך דף רי"ח ע"ג ובספר הש"ל כתב ע"פ הסוד ראוי לומר ויהי נועם אפילו במוצאי שבת שחל בחוה"מ וכן ראוי לעשות בהלכה לכת והנה פה עירנו בגדאד יע"א היה המנהג מקדמת דנא שלא לומר ויהי נועם כשחל יו"ט באמצע השבוע ותהילות לאל קודם כמה שנים תקנתי בס"ד המנהג בכל בתי כנסיות אשר פה עירנו בגדאד לומר ויהי נועם עד סוף המזמור בכל מוצאי שבת באין הפרש כלל :

ז' ענין קדושת ובא לציון שאומרים בליל מוצאי שבת הכונה היא להמשיך הארת עולם האצילות אשר בסוד תוספת שבת אל עולם הבריאה כי שם בחינת קדושת ובא לציון גואל וכונתינו היא להמשיך תוספת הקדושה ההיא בבריאה כדי שתתקיים כל ששת ימי החול עד שבת האחרת ולכן אין קדושה זו נאמרת בלילה, אחרת זולת מוצאי שבת מפני דאין בידינו כח להמשיך הארת האצילות בבריאה אלא בלילה הזאת ולא בשאר לילות החול וכמ"ש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות ולכן צריך להזהר בה מאד :

ח' צריך להזהר בכוס ההבדלה בכל דברים שכתבנו על כוס של קידוש וכתב רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות טוב שלא להטיל מים בכוס של הבדלה בשום אופן יע"ש וכ"ל מ"ש בשום אופן כונתו לומר בין אם יניח המים בכוס קודם שיניח היין בין אם יניח המים אחר היין כשאר מזיגות ובין אם יערב המים ביין בתוך הצלוחית ואח"כ יתן היין בכוס :

ט' בענין עצי בשמים מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות מאותם שתי אגודות הדס שיש לך מן שבת שהם משולשים תקח מהם עתה בליל מ"ש שלשה הדסים כשרים ותריח בהם בעת ברכת עצי בשמים וצריך שיהיו שלשה הדסים אלו קשורים קשר א' ואגודה א' ותכוין להשאיר לך כח מתוספת נר"ן שנתוספו לך בשבת וזה נעשה לך עתה ע"י ג' הדסים אלו בהריחך בהם וכבר נודע דכל פעולות ליל מוצאי שבת הם כדי להשאיר חלק מתוספת קדושת שבת לימי החול הבאים וכו' כ"ז בשער הכונות וכתב בספר כ"מ כשיריח ימשוך וישאב הריח בחוטמו שלשה המשכות ושאיבות בזא"ז כנגד נר"ן וגם עתה יכוין במחשבתו בארבע תיבות אלו שהם ריח ניחוח אשה לה' :

י' אחר שימול ההדס בשעת ברכה ויריח בו כדרך גדילתו וצריך שיאחזהו בימין וכשהוא בעצמו מברך על הכוס דאז אוחז ההדס בשמאלו צריך שבשעת ברכה של ההדס יאחוז הכוס בשמאלו וההדס בימינו ואחר שיברך מאורי האש יחזיר הכוס לימינו ויברך עליו ברכת ההבדלה כי כל דבר שמברך עליו ראוי לאחזו בימין ואחר שיברך על ההדס לא יזריקנו בארץ אלא ישים אותו בחיקו או ימסרנו לאחד מבני ביתו וכתוב בספר תורה לשמה ההדס של שבת לא יזרקנו אחר מוצאי שבת שיהיה עם הזבל לאשפה אלא יצניענו עד שיתייבש ויניחנו בהסקת התנור של לחמי שבת :

י"א אם אין לו הדס יברך על שאר מיני בשמים שיש בהם ריח טוב ותכשיט של זהובים שתולין הנשים בצוארם על הדדים ומניחים בו בשמים שקורין קרנפי"ל אסור לברך עליו דזה נקרא בשמים של ערוה ואם בירך עליו במ"ש לא יצא י"ח וצריך לחזור ולברך על בשמים כשרים :

י"ב תקנו חז"ל לברך בורא מאורי האש במ"ש זכר למה שנתן הקב"ה דעה באדה"ר לחדש יציאת האור במוצאי שבת שלקח שתי אבנים והקישן זב"ז ויצא מהם אור ולכן יכול לברך על האור שהוציאו ישראל עתה במ"ש מאבנים וכיוצא חוץ ממוצאי יוה"כ דאין מברכים על זה אלא רק על אור ששבת דהתם יש טעם אחר לברכה זו ועששית שהדליקה מע"ש ונשארה דלוקה במ"ש מברך עליה אבל נר שהודלק בשבת עצמו כיון דהודלק באיסור אין מברכים עליו במ"ש ואפילו הדליקו נכרי לצורך עצמו אין מברכים מפני שאם היה ישראל מדליקו היה עובר עליו והרי זה דינו כנר שהדליקו ישראל ואם בירך על נר זה שהדליקו ישראל או הנכרי בשבת צריך לחזור ולברך על אור אחר מיהו אם הדליק ישראל או הנכרי את הנר בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה או לצורך חיה שהיו צריכים לנר אין זו מלאכת עבירה ומברכים על נר זה במ"ש :

י"ג נכרי שהדליק במ"ש את הנר מנר של ישראל מברכים עליו אבל אם הנכרי הדליק את הנר מנר של נכרי אין מברכים עליו גזרה שמא יבאו לברך על נר שהדליק הנכרי בשבת ובדיעבד אם עבר ובירך על נר זה אין צריך לחזור ולברך ואם הנכרי הוציא אור במ"ש מאבנים וכיוצא והדליק הנכרי את הנר מזה האש שהוציאו הנכרי י"א דמותר לברך עליו ויש אוסרים ולכתחלה יש לחוש לדברי האוסרים ולא יברך אלא

עד

עד שידליק הישראל נר אחר מזה ויברך על הנר שידליק הישראל וכל הלכות אלו הם מצויים הרבה אצל בעלי בתים שיש להם שפחות ומשרתים נכרים בביתם ודע עוד דאין מברכים על נר שמדליקים לכבוד בית הכנסת או למנוחת המתים :

י"ד היה הנר בתוך הכלי שקורין פ'נר ואפילו בתוך כלי זכוכית אין מברכים עליו עד שיראה גוף השלהבת ממש בלי הפסק ולכן אפילו אם הנר גלוי ומופיע אור הרבה בכל מקום ורק יש בני אדם עומדים בצדו ואינו רואה את שלהבת הנר אינו מברך ואע"פ שרואה את שלהבת הנר צריך שיתקרב לאורו בכדי שיוכל להכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת שמידתם וכמותם שוה וסומא לא יברך וכתוב בספר תורה לשמה אע"פ דמן הדין כל שיוכל להבחין בין מטבע למטבע רשאי לברך מ"מ מצוה מן המובחר שיתקרב אל הנר ביותר שיגיע לו האור בשפע מרובה :

ט"ו כשיברך על הנר יכוף ראשי אצבעותיו הימנים אל תוך כפו ויהיה הגודל מכוסה תחת הארבעה אצבעות ויהיו נכפפים לפני הנר ולפני האדם עצמו ולא יעשה כאותם הנוהגים להסתכל באחורי האצבעות בהיותם פשוטים בלתי כפופים וגם לא יעשה כאותם הנוהגים לשום פני האצבעות זקופות כנגד הנר ואח"כ כופפים אותם ולא כאותם שמהפכים פני הכף כלפי הקרקע ואחורי האצבעות שהוא מקום הצפרניים כלפי מעלה לשמים וכו' כל זה בדברי רבינו האר"י ז"ל ואעפ"י שמותר לברך על נר שומן או של חלב מ"מ ע"פ הסוד טוב לברך על נר של שעוה גם יותר נכון לברך על אבוקה דהיינו שתי נרות שעוה קלועים יחד וכו' במנהגי רבינו האר"י ז"ל בשה"כ ומי שהבדיל כבר לעצמו וחוזר ומבדיל לאחרים אע"פ שיוכל לברך להם ברכת ההבדלה לא יברך להם ברכת מאורי האש דיש פלוגתא בזה וסב"ל אלא יברכו הם :

ט"ז כל אותם שהש"ץ מוציאם י"ח יתנו עיניהם בכוס בשעת הברכה ולא יזוזו ממקומם עד שיגמור הש"ץ ברכת המבדיל כולה ולא כאותם הבורים אשר דרכם להשמט אנה ואנה דחופים ללכת ולצאת זה פונה ללבוש מנעליו וזה פונה לחפש אחר בנו או אחר חבירו ללכת עמו ונמצא מסירים דעתם מעיקר ברכת ההבדלה דאין שומעין אותה כולה :

י"ז מי שהוא אזניו כבדות ואינו יכול לשמוע ברכת המבדיל מש"ץ ואין לו יין להבדיל עליו הרי זה מסתכל ורואה בכוס היין שביד ש"ץ ואומר ברכת המבדיל כולה ואע"פ שאין אוחז הכוס בידו בשעת הדחק שאני דזה הכרח גדול והמבדיל ישתה הכוס ואין צריך להטעים לאחרים ואם אינו יכול לשתותו יטעמנו מעט וישתהו אדם אחר שכיון עליו ונוהגין לשפוך מעט יין מהכוס על הארץ לסימן טוב וזה יעשה אחר שתייתו שישאירו בו דבר מועט וקודם שישפוך יטביל ראשי אצבעותיו באלו השיורין ויעבירם על מצחו לחבוב מצוה :

י"ח כיון שהגיע ספק חשיכה אסור לאכול או לשתות עד שיבדיל ואם היה יושב ואוכל מבע"י וחשכה לו אין צריך להפסיק ומותר שיגמור כרצונו ואם הפסיק והתפלל ערבית אפילו אם עדיין לא חשכה אסור לאכול ולשתות עד שיבדיל כיון דהתפלל ערבית והא דלא מצרכינן בהיה יושב ואוכל דקבע עצמו לאכילה דאינו צריך להפסיק היינו דוקא אם התחיל קודם חצי שעה לחשיכה אבל אם התחיל תוך חצי שעה אז אסור לאכול כשיגיע ספק חשיכה עד שיבדיל ויש להזהר שלא להבדיל באמצע הסעודה או באמצע השתיה משום דיש פלוגתא אם יברך בפה"ג על כוס ההבדלה או לאו וכן יש פלוגתא אם צריך לחזור לברך על האכילה שיאכל אח"כ כשיגמור סעודתו :

י"ט אם לא היה יושב ואוכל אלא רק היה יושב ושותה דקבע עצמו לשתיה בלבד כשיגיע זמן שהוא ספק חשיכה צריך להפסיק ואסור לשתות עוד ויש בני אדם שעושים סעודה שלישית וגומרים בביתם ובאים לטייל בבית אחרים בעודם בתוך סעודתם ויושבים עמהם במסיבה לשתות דוקא ואין אוכלים עמהם דצריכין אלו ליזהר כיון שהגיע ספק חשיכה שלא ישתו עוד ודע דלא נאסרה השתיה מדינא אלא רק ביין ושכר ושאר משקין אבל מים מותר מיהו יש מחמירין במים מטעם אחר :

כ' אם נמשכה סעודתו עד אחר חשיכה וגמר סעודתו ורוצה לברך בהמ"ז אם דרכו תמיד לברך בהמ"ז על הכוס יברך גם עתה על הכוס אבל בספק חשיכה אפילו אין דרכו תמיד בבהמ"ז על הכוס יברך עתה על הכוס ועיין חיי אדם כלל ח' אות כ' ושאר אחרונים ובסה"ק מקבציאל כתבתי דזה איירי בדרכו תמיד לברך על הכוס בסעודה שלישית אבל מי שדרכו לברך תמיד על הכוס בסעודה ראשונה ושניה אבל בסעודה שלישית אין דרכו לברך על הכוס אינו מברך עתה וכן מי שדרכו לברך תמיד על הכוס בסעודה שלישית אע"פ שאין דרכו לברך תמיד בסעודה ראשונה ושניה ה"ז מברך עתה וכתבתי עוד דאפילו מי שאינו נזהר תמיד אם רוצה לברך אין גוערין בו דיש לו על מה לסמוך ועיין אליהו רבא ותוספת שבת ושאר אחרונים :

כ"א אע"ג דמדינא מותר לברך מיושב ואדרבה מר"ן בשו"ע כתב שצריך להבדיל מיושב משום דכיון דהאחד פוטר את חבירו יש להם לעשות קביעות ומעומד לא הוי קביעות ומור"ם ז"ל בהגה"ה הוא דכתב דמבדילין מעומד מ"מ מצינו שיש מקומות שהם קבלו הוראת מר"ן ז"ל ועכ"ז נהגו להבדיל מעומד שעומדים הש"ץ וכל הקהל כולם לכבוד המלך הוא השבת הקדוש שמלוים אותו ודרך לויה מעומד וכן נוהגים בעירנו בגדאד יע"א לעמוד כל הקהל בשעת ההבדלה ועיין כף החיים סי' ל"א אות ל"ח ושמעתי בעה"ק תוב"ב אין מקפידין ומבדילין כפי מה שיזדמן בין עומדין בין יושבין שאין מדקדקין בזה :

כ"ב אע"ג דאיכא פלוגתא בענין ההבדלה בדין הנשים קי"ל להלכה דהנשים יכולים להבדיל לעצמן ולא עוד אלא גם מי שהבדיל בבית הכנסת ויצא י"ח יכול להבדיל להם וכאשר העלה כן להלכה הגאון חיד"א ז"ל וכן נוהגים פה עירנו בגדאד מיהו נ"ל דאם האשה יודעת לברך טוב שתברך ותבדיל לעצמה דאין הנשים בני סמכא לשמוע הברכה מתחלה וע"ס מפי המבדיל :

כ"ג נאנס ולא הבדיל בליל מוצאי שבת יש לו זמן להבדיל עד סוף יום שלישי ולא יברך אלא בפה"ג על היין וברכת המבדיל מיהו ברכת המבדיל יאמר בלי שם ומלכות משום דאיכא פלוגתא בזה ולכן כיון שעברה ליל מוצאי שבת ולא הבדיל על הכוס יאמר ברכת המבדיל בלי שם ומלכות ורק יהרהר שם ומלכות בלבו והבדלה דיו"ט אין לה תשלומין דכל שעברה הלילה של מוצאי יו"ט אין לו עוד זמן להבדיל :

כ"ד אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל והשמש שצריך להדליק נר להבדלה כיון שאמר אתה חוננתנו בתפלה מותר להדליק הנר מיהו יש אומרים אע"פ שאמר אתה חוננתנו עכ"ז קודם שידליק הנר יאמר

יאמר ברכת המבדיל בלי שם ומלכות וכן ראוי להורות וכן יעשה אפילו אם לא התפלל עדיין או אם שכח לומר אתה חוננתנו שיאמר ברכת המבדיל בלי שם ומלכות וידליק הנר והאדם יתן דעתו על משרתי הבית להזהירם בכך ואין מדליקין הנר במ״ש אלא עד אחר קדיש תתקבל :

כ״ה מקומות הנגאה שנתקנו עליהם ארבעה ברכות בהבדלה מתחיל הסדר שלהם מלמטה למעלה והוא לסימנא טבא לעשות הסדר דרך עליה לרמוז דגם האדם בעסקיו יהי׳ הלוך וגדול ונוהגים לומר פסוקים של ויתן לך וכו׳ כל אחד בבואו לביתו אך רבינו האר״י ז״ל היה מנהגו לאומרם בעת ההבדלה על הכוס ונהגו ג״כ לומר כל אחד בביתו ק״ל פעמים אליהו הנביא זכור לטוב שעולה מספר ד׳ תיבות אלו ארבע מאות להכניע ת׳ כוחות של סט״א בסוד הכתוב והנה עשו בא וארבע מאות איש עמו ובספר תורה לשמה כתוב כונה באמירת אליה הנביא זכור לטוב במ״ש כי אליהו עם אות ה׳ של הנביא הם אותיות אל יהו״ה כסדרן ואותיות נבי״א מספר ס״ג כמנין שם ס״ג שממנו הפרנסה ושמות אל הוי״ה מספר אוכל שמזה נמשך המזון ואותיות זכור מספר הוי״ה דיודי״ן ואהי״ה דיודי״ן ואותיות לטוב מספר חבור הוי״ה ואהי״ה יעו״ש ומנהגו של עט״ר אדני אבי זלה״ה לומר פתיחת אליהו זכור לטוב קודם שיאמר ק״ל פעמים הנז׳ וכן אנחנו נוהגים עתה בביתנו דבר בעתו מה טוב ומה נעים ודרכנו לכפול פסוק ואמרתם כה לחי וכו׳ שבע פעמים כנגד שבע קצוות והיסוד כליל מן ו״ק להמשיך ממנו שפע שלום לששת ימי החול :

כ״ו לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת בלהם משנה ואפילו שאינו יכול לאכול אלא רק כזית ללוות השבת ביציאתו וכבר כתבנו לעיל כי להמשכת תוספת קדושת שבת לימי החול מבחינת הסעודות עושין סעודה רביעית במוצאי שבת ומכונים בה כדי להמשיך אור קדושת שבת לכל סעודות ימי החול וכנז״ל וכמפורש בדברי רבינו האר״י ז״ל ויש משתדלים להביא בה על השלחן לאכול איזה דבר חדש מין פרי או מין מרקחת ומיני מתוק שלא אכלו ממנו בשלש סעודות אותו היום ומעלתה גדולה שמצלת מחבוט הקבר והיא נקראת על שם דוד הע״ה לכן אומרים קודם נטילה אתקינו סעודתא דמהימנותא דא היא סעודתא דדוד מלכא משיחא ואומרים פיוטים השייכים לדוד הע״ה בתוך הסעודה גם בשביל לימוד ועסק תורה מתוך סעודה זו על כן מנהגנו לומר פתיחת אליהו זכור לטוב עוד הפעם בתוך סעודה זו וגם כי הוא המבשר טוב על מלכות משיח בן דוד שיבא בב״א ולכך אנחנו אומרים בברכות ההפטרה שמחנו ה׳ אלהינו באליהו הנביא עבדך ובמלכות ב״ד משיחך ואמרתי בס״ד אליהו מספרו ב״ן ודוד הע״ה מספרו י״ד לירוף שניהם הוא תיבת כדי״ב וז״ש במשלי י״ט רבים יחלו פני נדיב וכל הריע לאיש מתן פירוש הכל מלפים ומיחלים לראות פני נדיב הם דוד ואליהו שהם י״ד נ״ב אך דבר זה תלוי באחדות ובצדקה וזהו כל הריע שהוא אחדות שיהיו כל ישראל רעים זע״ז ועוד תלוי באיש מתן כמ״ש מתן בסתר שהוא מתן הצדקה ולז״א מרכבות עמי נדיב כלומר מרכבות עמי היא תלויה בנדיב שהם דוד הע״ה ואליהו זכור לטוב :

כ״ז כתב במחב״ר בשם ספר הכונות ישן דאין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש או בתורה אלא עד אחר שיעשה סעודה רביעית דמוצאי שבת וכתבו האחרונים ז״ל שלא יסיר בגדו שבת מעליו אלא עד אחר סעודה רביעית וזמנה עד אחר ארבע שעות ויאמר בבהמ״ז מגדול בוא״ו ועיין כף החיים אות כ״ט יעו״ש וכ״ל אע״פ שכתבו לה שיעור עד אחר ד׳ שעות היינו למצוה מן המובחר אבל אם נאנס יוכל לקיימה עד חצות לילה דהא כתב רבינו ז״ל בשער הכונות דעד חצי הלילה איכא הולכת קדושת שבת ולכן הזהיר שלא לומר ודוי במוצאי שבת קודם חצות לילה :

וכל מי שאינו מקיים סעודה רביעית נחשב לו כאלו לא קיים סעודה שלישית לכבוד שבת דאז נחשב לו שאכלה בשביל סעודת הלילה דכל אדם דרכו כל לילה לאכול ואין זה לכבוד שבת ולכן אלו שמתענים הפסקות אסור להם לעשות הפסקה במ״ש דאסור להתענות בליל מ״ש ועיין כף החיים מ״ש בזה ואם יהיה האדם אנוס מחמת חולי ואינו יכול לקיים סעודה רביעית עכ״ז יסדר שלחנו במזונות ופירות ויאכלו בני ביתו והוא ג״כ יטעם מהם מן השלחן כפי יכלתו וכתבו המקובלים יש עצם באדם שאינו נהנה משום אכילה אלא רק מן סעודה רביעית דמ״ש ועצם זה נשאר קיים בקבר ואין שולט בו רקבון והוא נקרא נסכוי״ וגם נקרא לוז וגם נקרא בתואל ואמרתי בזה רמז כי שלשה שמות של עצם הנז׳ הם ר״ת לב״ן והם ס״ת שלשה שמות שהם ישראל יעקב ישורון ומזה העצם יבנה הגוף בתחיית המתים וזה יהיה לישראל דוקא הנאמר בהם ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כולכם היום :

פרשת וישלח

ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל וכו׳ ועשה שם מזבח לה׳ הנראה אליך הנה נודע דקבלו רז״ל שא״ל הקב״ה בזה ליעקב אע״ה שכל הצער הבא לו בענין דינה היה בעבור דאיחר נדרו ונתעכב בדרך ללא צורך ועל כן א״ל שימהר לעלות בית אל לקיים נדרו ומזה יקח האדם מוסר גדול לעצמו שאם יעקב אע״ה בחיר שבאבות נענש כ״כ על איחור הנדר שנדר בפיו ולא הגינה עליו צדקתו להצילו מן העונש כ״ש וכ״ש שאר אדם שצריך להשמר ולהזהר בענינים אלה שלא יחל בדבורו שיוציא מפיו בעניני הקודש ולכן שלמה המע״ה אמר בקהלת אל תבהל אל פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר מלפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מועטים וכו׳ כאשר תדור נדר לאלהים אל תאחר לשלמו וכו׳ אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא וכו׳ והכונה דאינו דומה דבורו של אדם בענינים של קדושה לדבורו בענינים של חול דעניני חול שהם צרכי גופו ועניניו אם אמר לעשות ולא עשה אין עליו דין וחשבון אך בעניינים של קדושה אם אמר דבור בעלמא צריך לקיים וכן ארז״ל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ועל כן צריך לשקול היטב הדק בכל ענינים של קדושה ואל יבהל את פיו ולבו בל ימהר להוציא דבר לפני האלהים ומי לנו גדול מיעקב אע״ה דאע״פ שקיים נדרו נענש על איחור הנדר :

וזה נרמז בדברי חז״ל שדרשו בפסוק ממצוא חפצך ודבר דבר שלא יהיה דבורך של שבת כדבורך של חול דאע״פ שפשט דבריהם ק י על שבת וחול ממש רמזו עוד לפי דרכם מוסר זה בנועם לשונם שסובל

שסובל כמה פנים דלמדו אותנו בזה שלא יהיה קל בעיני האדם דבר שבקדושה למהר להוציא מפיו דברים שאין באים לידי קיום ופועל כאשר דרכו להוציא מפיו דברים בעניני חול ואע"פ שהם לבטלה שאינו מקיים אותם דאין דברים אלו של קדושה שוים עם דברים של חול יען שאם אמר היום אלך לפרדס אלך למרחץ אקנה חפץ פ׳ אוכל דבר פ׳ וכיוצא בזה ואח"כ ניחם ולא קיים דבריו אין עליו דין וחשבון למעלה בשמים אך אמר אלך לבהמ"ד או למקים מצוה פ׳ או אלמוד פרשה זו מזמור זה פרק זה חייב לקיים דבורו ואם לא יקיים יהיה עליו דין וחשבון בשמים ועונש יענש וכמ"ש רז"ל אמר אשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלהי ישראל וידוע כי עניני הקדושה כולם מכונים בשם שבת מפני שהם דברים השייכים לעוה"ב הנקרא שבת וכל ענינים הגופנים מכונים בשם חול ולכן ארז"ל לא יהיה דבורך של שבת כדבורך של חול:

א׳ כתוב גבי שבת וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר ודרשו רז"ל שלא יהיה דבורך של שבת כדבורך של חול ולא מבעייא לומר לחבירו לעשות לו עסק פלוני דאסור בזה משום דאמירה מועלת לעשיה דע"י אמירתו אז חברו עושה העסק למחר אלא אפילו אמירה ודבור שאין בהם תועלת כגון שמדבר על עצמו ואומר דבר פלוני אעשה למחר דאף אם לא יאמר בפיו הנה הוא עושה למחר אותו דבר אפ"ה אסור כל שאומר על עשיית דבר שאסור לעשותו בשבת ואפילו אם זה המעשה אינה מלאכה דאורייתא אלא אסורה מדברי סופרים ג"כ אסור לומר בשבת לעשותה למחר ואם הוא דבר מצוה כגון שאומר בשבת שרוצה לכתוב למחר ס"ת או תפילין ומזוזה וכיוצא בזה יש מתירים משום דחפצי שמים הם ויש אוסרים דס"ל לא אמרו חפצי שמים מותרים להם לדבר בהם בשבת אלא דוקא אם יש צורך למצוה באותו דבור אבל לומר למחר אכתוב תפילין ומזוזה אין צורך באותו דבור דבין אם אמר בין אם לא אמר הנה הוא עושה המצוה למחר וצריך לחוש לדברי האוסרין מיהו כתב הרב תוספת שבת ז"ל דאם מתיירא שמא יתרשל בדבר שרי לזרוזי נפשיה דהוי כנדר כמ"ש ביו"ד סי׳ ר"ן:

ב׳ אם צריך לחבירו או לאיזה גוי לשכרם במ"ש לאיזה מלאכה אסור לומר לו בשבת בא אצלי לערב דחשיב בזה כאלו מדבר עמו בפירוש לשכרו כיון שבאמת בדעתו לשכרו ואמר לו בלשון צווי שיבא אצלו לערב אבל אם אינו אומר בלשון צווי אלא בדרך שאלה שאל"ל הנראה בעיניך שתבא אצלי בערב מותר אע"פ שזה מבין שצריך לו לשכרו למלאכה:

ג׳ מותר לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר וכן מותר לומר לו לך עמי לכרך פלוני למחר כיון שהיום הזה היה יכול לילך אם היו בורגנין בדרך פירוש שומרי סוכות שכל אחד מובלעת בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים של חברתה דע"י"כ יכולים לילך כמה פרסאות בשבת ואע"פ שבאמת לא היה באותו שבת בורגנין ממקומו לאותו כרך אין אסור הדבור בכך וכן כל כיוצא בזה שיש צד היתר לעשותו היום יכול לומר לחבירו שיעשנו למחר ומיהו יזהר שלא יזכיר בפיו לשון שכירות שלא יאמר נשכיר לילך למקום פלוני או נרכב למקום על סוס או בקרון כיון דאין בשכירות או רכיבה היתר בשבת בשום אופן וכן אם יש לו דברים מוקצים במקום אחד אסור לומר לאחר שיביאם למחר מפני שהם אסורים לטלטל בשבת ואסור נמי להחשיך בסוף התחום כדי שימהר לילך שם בלילה להביאם מיהו כתב הרב תוספת שבת דפירות שאינם מוקצים אפילו שהם רחוקים הרבה בענין שלא היה אפשר להביאם בשבת מחמת ריחוק המקום מותר לומר לאחר להביאם לו למחר כיון דאין אסור שבת גורם לו לבלתי יביאם היום כי אם ריחוק המקום הוא המונע ביאתם היום ולכן מותר לומר להביאם למחר:

ד׳ אפילו בשיחת דברים בטלים שאין בהם זכר עשיית מלאכה כלל אסור להרבות בשבת כדי שלא יהיה דבורו בשבת כדבורו בחול ובני אדם שסיפורי מעשיות ושמועות ודברי חדושים עונג להם מותרים לספר בשבת אבל אין להם להרבות בשיחות אלו ומי שחושב על מלאכה ביום שבת לעשותה בחול אינה מתברכת כיון שחשב עליה בשבת וכנז׳ בחס"ל ועיין כף החיים דף רי"ח:

ה׳ אסור לחשוב חשבונותיו בין חשבון העתיד להיות בין חשבון שעבר כבר אלא שצריך לו עתה לידע אותו כגון כו"כ הוצאתי על בנין פ׳ בשכירות הפועלים והוא עדיין לא עשה חשבון עמהם קודם שבת ולא ידע אם מגיע להם עוד אלו או כמה יגיע להם עוד ולכן אסור דנמצא יש לו צורך עתה בזה החשבון שהוא מחשב אע"פ שהוא כבר עבר ואע"פ שעתה בעשותו החשבון בינו לבין עצמו מצא שאינו חייב להם כלום עכ"ז הרי קודם היה מסתפק ועתה נתברר לו ונמצא יש לו בזה צורך ואסור וכן אפילו שהוא לא היה לו צורך באותו חשבון כלל שכבר עשה חשבון עמהם ורק חוזר וחושב ההוצאה של הבנין שעשה כדי להודיע לאחרים שיש להם צורך בידיעה זו שגם הם רוצים לעשות בנין כזה ורוצים לדע כמה צריך להם הרי זה אסור אבל חשבונות שעברו שאין צורך בהם כלל לא לו ולא לאחרים ורק הוא מזכיר אותם בשבת בסיפור דברים בעלמא מותר ולכן מותר לחשוב כמה סאים תבואה הי׳ לו בשנה שעברה וכמה משאות שלח לעיר פ׳ וכמה דינרים הוציא על ביתו וכיוצא בזה בדברים שאין צורך בהם עתה לא להם ולא לאחרים אך צריך לזהר שלא להרבות בדברים אלו וכתב הגאון חיד"א ז"ל במורה באצבע אות קנ"א הגם דיש מתירים בחשבונות שעברו יש אוסרין ושומר נפשו ירחק מהם והן לו יהי׳ דשרי מזה יבא לדבר הגורם לעתיד על כן יסתום הפתח וטוב לו יעו"ש:

ו׳ אסור לומר לחבירו בכך וכך קניתי חפץ זה או כלי זה אם יודע בחבירו שרוצה גם הוא לקנות ממנו דאז יש לו צורך לדע ערך החפץ ודבר זה מצוי בין איש לרעהו ובין אשה לרעותה לכן צריך להזהיר בזה את האנשים ואת הנשים אבל אם אין צורך לחבירו בידיעה זו הרי זה סיפור דברים בעלמא ומותר מסורת הדין ולכן מותר לומר כו"כ הוצאתי בחתונה וכו"כ הוצאתי בבנין וכיוצא בזה ואסור לדבר דבר שזוכר בו צערו:

ז׳ שטרי חובות וכיוצא וכן אגרות שכבר קראם אסור לקרות בהם ואפילו לעיין בהם אסור והרי הם מוקצים דאסור לטלטלם אבל אגרת שלא קראה עדיין ולא ידע מה כתב בה מותר לפותחה ע"י גוי ולעיין בה דשמא יש בה דברים שהם צרכי הגוף ואם יש בתוכה פתקאות של חשבונות לא יעיין בהם כלל ואגרת זו החדשה דאמרנו מותר לקרותה היינו לעיין בה אבל לא להוציא הדברים מפיו אם הם דברים של משא ומתן ואחר שיקראנה פעם אחת שוב אסור לעיין בה פעם שנית אלא יצניענה במקום אחד דאז נעשית אלו מוקצה ונהגו שלא לקבל האגרת מיד הנכרי המביאה בשבת אלא אומרים לו שיניחנה ע"ג קרקע או ע"ג השלחן דחוששין שמא טרם שיעמוד הנכרי לפוש יטול הישראל האגרת מידו ונמצא הישראל

הישראל עושה הנחה ואסור מד"ס אך בזה"ז שיש אומרים דאין לנו דין רה"ר וכמ"ש הגאון ר"ז בש"ע סעיף כ"ח ועיין כף החיים דף רכ"ט :

ח' מי שרוצה לזמן אורחים לסעודה בשבת וכותב שמותם מע"ש למזכרת כדי שלא ישכח לקראם בשבת וכן אבי הבן או החתן שמזמן אוהביו וקרוביו לעליית ס"ת בשבת וכותב שמותם מע"ש אסור לבעל הסעודה עצמו או אבי הבן והחתן לקרות בכתב זה בשבת דגזרו חז"ל שמא ימחוק שם אחד מן הקרואים אשר ניחם עליו שאינו רוצה לקראו וגם גזרה שמא יקרא בשטרי הדיוטות אבל השמש מותר לאחוז ולעיין בכתב הרשימה של שמות האנשים ההם כדי לקראם דאין שייך בו גזרה שמא ימחוק ואע"ג דאית ביה משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות אפ"ה נהגו העולם היתר בזה שהשמש קורא מתוך הכתב הזה שמות המזומנים דהשיב לרכי מלוה ולא גזרו בזה משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות מיהו אחד שהשלים השמש מלאכתו וקרא בו המזומנים אסור לו לקרות ולעיין בו עוד בשבת וכן מה שנהגו שהשמש קורא בבית הכנסת כתב הכרזה של הסכמות ותיקוני העיר שמכריזין הב"ד ופרנסי הקהל משום דלרכי רבים חשיבי לרכי מלוה ואחר הכרזה לא יקראו ויעיינו בהם עוד בו ביום :

ט' כל דבר שאסור לישראל לעשותו בשבת אסור לומר לנכרי לעשותו ואפילו ברמז ואפילו שאינו רומז לו בדברים אלא רומז לו בידיו באיזה תנועה ואפילו רמז לנכרי שיאמר לנכרי אסור לעכב הנכרי בשבת בשביל החוב אבל מותר לומר בחול לשופט הנכרי מדוע לא עכבת הנכרי בשבת שעברה אע"פ שמבין מתוך דבריו שיעכבנו בשבתות הבאים אם יזדמן אז לעיר מיהו מי שיש לו חוב אצל גוי ונודע לו בשבת שילך מן העיר ואפשר שלא ישוב עוד מותר שילך בשבת לקבול לפני המושל שיפריענו דבמקום פסידא לא גזרו אך אם לריך להביא את שט"ח לפני המושל לא יטלטל השטר בידו אלא יקח עמו גוי והוא יטלטל השטר ויראנו למושל ואם אפשר לעשות גם הקובלנא ע"י הגוי הנה מה טוב ואם לריך לעבור בספינה קטנה אע"ג דהרב חיי אדם ז"ל כתב בהיכא דאיכא הפסד ברור אם לא יעבור יש להתיר נ"ל דלא לריך להורות כן חדא מעבר בספינה בשבת אוושא מלתא ויש בזה חלול השם לפני הגוים ועוד יש בזה איסור משום מראית העין דהרואה חושב שיורד לטייל ושנייא דא מהך דינא דקובלנא :

י' אם הגוי היה תפוס בבית האסורים בשביל יהודי שחייב לו מותר לומר היהודי למושל לקבל ערבות אחר אבל לא יאמר לו שיכתוב זאת בערכאות אבל אם המושל מעצמו כותב אין לחוש וזה דוקא בהיכא שיבא לידי פסידא אבל אם ליכא פסידא אסור גם אסור לעכב נכסי ראובן ביד שמעון בשבת :

י"א אם יש לראובן על אדם אחד פוליס"ה שבאה לו מעיר אחרת על אדם אחד לזמן ידוע וזה האדם שבאה עליו הפוליס"ה לא פרע בזמן הפרעון ואם ראובן לא ילך ביום שבת לבית ועד של התגרים לעשות פורתיסת"ו לא יוכל לתבוע המעות מן כותב הפוליס"ה הנה שורת הדין בזה הוא אי איכא פסידא כגון שזה שבאה עליו הפוליס"ה אינו אמוד ואפשר שהוא משובר נ"כ אז מותר לראובן ללכת לבית ועד התגרים להודיע הענין ויביא גוי אחר והוא יקח את הפוליס"ה בידו ויראנה לראש בית ועד התגרים והוא לא יאמר לו שיכתוב לו פורתיסתו אלא הוא יעשה מדעתו בודאי ואם אפשר שלא ילך הוא כלל אלא הכל יעשה ע"י גוי הנה מה טוב ואם ליכא פסידא כגון שזה האדם שנתחייב בפוליס"ה הוא אמוד שבודאי יפרע אח"כ אסור לישראל לעשות דבר זה בשבת אע"פ שעי"כ יאבד כח זכות שיש לו בזו הפוליס"ה על אדם הכותב אותה :

י"ב אם בא לו כתב בתי"ל גרא"ף ביום שבת והגוי לא ימסור אותו לישראל אלא עד שיחתום בחותם שלו על נייר הקבלה שיביא לו כנהוג העלתי בס"ד בשה"ק רב ברכות דף קמ"ו שיהיה אצל ישראל מזומן ומוכן הותם בשמו הכתוב בכתב ישמעאלים או כתיבה אחרת באופן שאין בו כתיבה אשורית וכשיבוא לו הגוי את התלגרא"ף קודם שימסרנו לידו יניח הישראל לפני הגוי את החותם ההוא בשתיקה והגוי מבין מעצמו ויקח החותם מעל הקרקע ויהרוס בו את נייר הקבלה וילך לו :

י"ג אם בא לו אגרת חתומה מותר ליתן אותה לנכרי לפתחה ובלבד שלא יאמר לו תפתחנה אלא מוסרה בידו והוא מבין מעצמו דבר זה ויפתחנה וי"א אם לא הבין הגוי דבר זה לפתוח אותה מעצמו מותר לומר לו אין אני יכול לפתוח אגרת זו בשבת כדי שיבין הגוי ויפתחנה כי בענין זה של פתיחת האגרת יש לדדים להקל ברמז והכי נהוג :

י"ד אסור ליתן מעות לנכרי מע"ש לקנות לו בשבת וכן אסור ליתן לו פרקמטייא למכור לו בשבת אבל אם לא א"ל לקנות או למכור בשבת אלא נתן לו בימי החול בסתם אע"פ שזה הנכרי קונה או מוכר בשבת מותר ובלבד שיקצוץ לו שכר טרחו כדי שיהא הנכרי אדעתא דנפשיה קעביד והא דהתרנו בקצץ בנותן לו בסתם ואינו אומר לו בשבת היינו דוקא בהיכא דאפשר לנכרי לקנות או למכור זה בימי החול אבל אם א"א לו לקנות או למכור אלא דוקא בשבת כמו מקומות שיום השוק שלהם הוא ביום שבת דוקא אז אפילו אם אמר לו בסתם ולא הזכיר לו יום שבת ואפילו שקצץ לו ש"ט מימות החול אסור כיון דא"א לקנות ולמכור זה אלא בשבת הו"ל כאלו אמר לו בפירוש לקנות או למכור בשבת ואע"פ שבשה"ק רב ברכות ההדתי בכה"ג בנותן לו בסתם ואינו מזכיר לו שבת לא התרתי בזה אלא בעבור לורך גדול מאד שהשואל היה מוכח מאד בדבר זה שאם לא יעשה כן יגיע לו נזק גדול ולכן סמכתי שם על דעת המתירים בכה"ג בהיכא דקלץ ואומר לו בסתם שאינו מזכיר שבת כלל אבל בלתי לורך גדול מאד אין להתיר כי רבו האוסרים :

והנה פה עירנו בגדאד יע"א נמצא ענין כזה שהוא לורך גדול מאד ששולחים מכאן לעיר אחרת בספינה של אש לרורות כסף או זהב והספינה הולכת ביום שני והקפטא"ן אינו מקבל לרורות אלא רק ביום שבת כי ביום ראשון הוא אי"ד שלו וגם בערב שבת לא יקבל מפני שאותו היום הגיעה הספינה ויש סוחרים ישראל שלריכין לשלוח לרורות כסף לבלרא או לבמביי ויש להם לורך גדול מאד בזה מפני שהם מכרו פוליס"ה על הפקיד שלהם בבלר"א או במבי"י ואם לא ישלחו לו לרורות הכסף יגיע להם נזק גדול שיחזיר הפוליס"ה או יש עוד לורך אחר גדול מאד על כן גם בזה יש להתיר שימסור הישראל את לרור הכסף ביד הגוי שישלחנו בספינה של אש ויקלוץ לו שכר טרחו בזה ולא יאמר לו שישלחנה ביום שבת אלא יאמר לו שישלחנה בסתם ואע"פ שהוא יודע שזה ישלחנה ביום שבת

שבת כי א"א שיקבל הקפטא"ן צרורות אלא רק ביום שבת עכ"ז כיון שהוא צורך גדול מאד שילא לו נזק אם לא ישלח הצרור באותה ספינה יש לסמוך על המתירין בזה וגם יש צד יותר להקל בזה דשמא יהיה עכוב לספינה שלא תלך אלא ביום שלישי ואז הקפטא"ן יודע שיקבל צרורות ביום שני או יולד אופן אחר שלא יצטרך הגוי להוליך הצרור בשבת אבל בלתי צורך גדול כזה אין להתיר :

ט"ו גוי שקנה סחורה מישראל ובא ליקחה בשבת מבית ישראל אפילו בים ערוב אסור כדי שלא יחשדוהו שמכרה לו בשבת וכן ה"ה חמרים או גמלים ששכר אצלם לשאת לו משאות מערב שבת דאסור להניחם לבא לביתו בשבת להוציא המשאות אע"פ שקצץ ונכרי אדעתיה דנפשיה קעביד עכ"ז אסור מפני החשד דאושא מלתא :

ט"ז השואל מחבירו דבר בשבת ואינו מאמינו יכול להניח משכון אצלו אך יניח המשכון בסתם ולא יאמר לו בפירוש הילך משכון זה דזהו כמעשה חול בד"א בשואל מיני מאכל ומשקה או מלבוש שהם לצורך השבת אבל שלא לצורך השבת אסור להניח משכון שדומה למקנה קנין בשבת :

י"ז דבר שהוא מלאכה מן התורה אסור לומר לגוי לעשותו בשבת אפילו לצורך מצוה אבל דבר שאיסורו מד"ס מותר לומר בשבת לעשותו לצורך מצוה ולצורך חולי אפילו חולי שאינו כולל כל הגוף ואינו סכנת אבר ויש מתירין ג"כ במקום הפסד כגון לטלטל ע"י נכרי סחורה מוקצית הנפסדת בגשמים ויש לסמוך על דבריהם בהפסד גדול :

י"ח אע"פ שהרהור בעסקיו מותר יש הרהור שאסור מדינא כגון שמהלך בשבת בשדהו או במקום של עסק מלאכה שעושין שם פועלין שלו בחול כדי לראות מה צריכה שדהו או מקום המלאכה אחר השבת ואע"פ שאם אינו מדבר כלום בו ביום אלא רק מחשב בלבו ה"ז אסור מדינא יען כיון שעושה מעשה הליכה בשבת למקום שאין לו צורך בו ביום השבת מוכרחת מלתא שהולך לראות להזמין בדעתו דבר שאסור לעשותו בשבת דאל"כ מה צורך יש לו בהליכתו שם בו ביום וכן ה"ה אם מטייל בעיר במקום דשכיחי שם סוסים וחמורים או במקום ספינות או קרונות לראות איזה סוס או קרון או ספינה הערבים לו כדי לשכרם למחר דמוכרחא מלתא דבעבור זאת הלך לטייל שם דבלא"ה לא היה הולך לטייל שם דגם בכה"ג איכא איסורא אע"פ שאינו מדבר ואינו עושה בו ביום דבר האסור לו וכן כל כיוצא בזה :

י"ט אע"ג דמדינא אם יושב במקומו ומהרהר בעסקיו מותר מ"מ משום עונג שבת מצוה שלא יחשב בהם כלל ויהא רואה בעיניו כאלו מלאכתו עשויה ויפנה לבו מכל עסק של חול דחשיבה צריכה לכך לדבק מחשבתו בקונו לעורר אהבה ויראה בשמחה רבה וכ"ש היכא דאפשר שיהיה לו מתוך הרהור לבו בעסקיו עגמת לב או כדכוד דהא דלא צריך להיות לו זה בשבת כי צריך באמת להיות השבת לאדם מנוחת שלום השקט ובטח וכנז' בחסד לאברהם ז"ל יעו"ש :

פרשת וישב

בפרשה זו לא כתבתי הלכות בשנה שניה יען כי דרכי לדרוש בפרשה זו בהלכות חנוכה בכל שנה ושנה :

פרשת מקץ

ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולוט בטנים ושקדים וכסף משנה קחו בידכם וכו' וכ"ל בס"ד דידוע בירורים של שבירת הכלים הם שתי בחינות הא' הם בבחינת ה"א אחרונה והב' הם בבחינת וא"ו דשמא קדישא וידוע דשתי בחינות אלו ישנם בסוד היושר ובסוד העיגולים ולז"א קחו בטעם שני פשטין רמז לבחי' היושר ובחי' העיגולים מזמרת הארץ הם בירורים השייכים לבחי' ה"א אחרונה שמכונית בשם ארץ ועוד ג"כ והורידו לאיש הוא בחינת וא"ו דשמא קדישא מנחה הם בירורים ששייכים לו והזכיר ששה מינים צרי ודבש וכו' כנגד ששה קצוות שבו ואמר עוד וכסף משנה קחו בידכם הכונה כי בכל בירור מוכרח שיהיה בו ועל ידו המשכת אורות חדשים וזהו כסף משנה ואת הכסף המושב בפי אמתחותיכם תשיבו בידכם פירוש את הכסף הוא הבירור אשר ברותם והעליתם למעלה בגלגול הקודם אשר החזירוהו ושבו אותו מן השמים בפי אמתחותכם הוא גלגול זה תשיבו אותו עוד הפעם אל מקומו ושרשו בידכם ע"י תוספת תיקון מחדש אולי משגה הוא פירוש שניתם בו מקודם באיזה חסרון שנעשה בו דלכך הושב עתה מן השמים בגוף שלכם בסוד הגלגול עוד הפעם כדי להשלים תיקונו בתוספת מרובה וע"י שלימות תיקון הבירור אז את אחיכם הוא משיח בן יוסף קחו שלא יהרג ע"י ארמילוס הרשע וקומו שובו אל האיש הוא משיח בן דוד שזוכה לשלימות החמשה שהם נרנח"י כי יקח גם יהודה ולז"א האיש דהיינו איש ה"א כלומר בעל החמשה ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש הוא משיח בן דוד הנז' שתזכו לרחמים גדולים בימיו וכמ"ש וברחמים גדולים אקבצך ושלח לכם את אחיכם אחר הוא אליהו זכור לטוב ואת בנימין הוא מרע"ה שהוא בן ימין שהוא דקו הנצח שהוא ימין גם היה כולו מלך החסדים בסוד ותרא אותו כי טוב הוא וידוע מ"ש רז"ל לעתיד יבא מרע"ה ללמדינו תורה ויהיה אליהו זכור לטוב מתורגמן שלו ואני שופריה דאדם קדמאה כאשר שכולתי מקודם כשהייתי בגלגול אדה"ר שכלתי עתה לסט"א קרי בה שיכלתי הש"ן בחיר"ק וכ"ף דפת"ח שאעשה פועל יוצא לאחרים נכחש כאשר עשה והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי :

נמצא ע"י הבירור שנעשה לניצוצי הקדושה של שבירת הכלים ויוצא בהם מוכרח שמוליד וממשיך אורות חדשים וכאשר ביארנו במ"ש וכסף משנה קחו בידכם ובזה פירש עט"ר הרב מו"ר אבי זלה"ה רמז מאמר רז"ל בגמרא בביצה מאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד ומאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד כלומר מאן דאית ליה מוקצה הם ניצוצי קדושה שנפלו בקליפות שנקראים מוקצה שהוא טורח לבררם ולהעלותם אית ליה נולד שהוא יכול ע"י זה להוליד נשמות חדשות ואורות חדשים ומאן דלית ליה מוקצה שאינו מברר נ"ק המוקצים בקליפה לית ליה נולד עכ"ד דפח"ה ולכן צריך האדם להזהר בהלכות מוקצה בשבת כדי שעי"כ יהיה לו כח לברר נ"ק שהם ג"כ נקראים מוקצה ואז יהיה לו כח ממילא בנולד להוליד נשמות בשבת הנולדים מכח הבירור משא"כ הנכשל במוקצה בשבת לא יהיה לו כח לברר נ"ק המוקצין מדה

כנגד

כנגד מדה ואז ממילא אין לו נולד:

א' הלכות מוקצה ונולד בשבת רבים המה ואזכיר פה מקצתם בס"ד והוא כל כלי שמלאכתו להיתר דהיינו מיוחד לתשמיש המותר בשבת כגון כוס וקערה וכיוצא בהם מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו או מקומו אלא לצורך הכלי עצמו שחושש עליו שלא ישבר ויגנב ומטלטלו להצניעו אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטל שום כלי אע"פ שמלאכתו להיתר ודלא כהרב תוספת שבת וחס"ל דכתבו כוסות וקערות וכיוצא מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל דהעיקר להלכה הוא כסברת האוסרים וכן נראה דעת מרן ז"ל ולכן אדם היושב על השלחן שעליו קערות וכוסות וסכין ומזלג אסור לטלטל אחד מכלים אלו מכאן לכאן אם אין לו צורך בטלטול זה כלל כי אם רק ידיו עסקניות הם בעסק שלא לצורך כיון דאין לו הפרש בין אם קערה זו מונחת בצד זה או בצד אחר אבל אם יש לו צורך בכך שבזה יהיה סידור השלחן יפה יותר חשיב זה לצורך וכן אדם יושב בחדר זה ושלח את המשרת להביא לו כלי מחדר השני ואח"כ נמלך ורצה שיביאו לו כלי אחר או כגון שטעה השליח ולא הביא לו אותו הכלי ושלחו עוד הפעם אסור לטלטל כלי הראשון להחזירו לחדר ראשון אם אין לו צורך בזה כלל משום שמירת הכלי דאין לו הפרש בין אם ישאר הכלי מונח כאן היום בין אם יחזרוהו היום לחדר ראשון וכן כל כיוצא בזה:

בד"א בכלים וחפצים אבל מיני אוכלים ומשקים וכל מיני ספרים שמותר לקרות בהם מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל ואפילו שלא הזמינם לא בדיבור ולא במחשבה נמי מותר דלא גזרו חז"ל למגדר מלתא שלא יטלטלו אלא רק בכלים וחפצים אבל אוכלים ומשקים וספרים לא היו בכלל גזרה זו ומ"מ מותר ליטול הסכין בחיקו אף כשהולך לבית הכנסת בעיר שיש בה עירוב אע"פ שאינו צריך לסכין בבית הכנסת אפשר שיצטרך לה אחר שיצא מבית הכנסת דלא אסרו חז"ל טלטול שלא לצורך אלא כשאין לו צורך בזה כלל כל היום אבל אם צריך להשתמש בו בשבת והוא נושאו אצלו כדי שיהא מוכן ומזומן לו כשיצטרך אליו חשיב זה לצורך ושרי ומיהו אם אחר שגמר סעודה שלישית ואין בדעתו לאכול עוד והוא הולך לבית הכנסת מבעו"י כדי להתפלל ערבית אסור לטלטל הסכין בחיקו דהא אין לו עוד צורך בה באותו היום שכבר קרב הערב ורק אם נושאה כדי שלא תגנב שרי וכנז"ל ועין מחזית השקל סי' ש"ח ס"ק ט' יע"ש:

ב' התפילין אסור לטלטלם ואם רוצה לישב במקומן או כדי שלא יטנפו או שאר בזיון שרי לטלטלם ואם יש לו כיס שיש בו ציצית וגם יש בו כיס תפילין ובא ביום שבת להוציא הציצית ויצא עמו גם כיס התפילין יטלטל התפילין ע"מ לישב במקומו וישב במקומו ובמגילת אסתר יש פלוגתא ויש להורות כסברת המתירין:

ג' כלי שמלאכתו לאיסור ר"ל שמיוחד למלאכה האסורה בשבת אינו מותר לטלטלו אלא רק לצורך גופו כגון קורנס לפצוע בו אגוזים וקרדום לחתוך בו דבלה או לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שאותו הכלי מונח שם ואז מותר לו לטלטלו משם ולהניחו בכל מקום שירצה אבל שלא לצורך גופו או מקומו אלא מטלטלו מפני שירא פן ישבר או יגנב או מחמה לצל אסור ואע"פ שאמרנו דלצורך מקומו מטלטלו ומניחו בכל מקום שירצה עכ"ז אם היה נוטלו ביד זו אסור ליתן בדרך הילוכו ביד שניה דזה מיקרי טלטול חדש וכנז' בפוסקים ז"ל:

ד' קדרה או שאר כלי שמבשלים בו אע"ג דלפעמים נותנים בה פירות ומשתמשין בה שאר תשמיש של היתר לא מקרי כלי שמלאכתו להיתר דהדין הוא שהולכין בהם אחר רוב תשמישן וכיון דזו הקדרה רוב תשמישה הוא מלאכה האסורה בשבת אין מטלטלין אותה אלא רק לצורך גופה או מקומה אבל אם היא רקית ומטלטלה מחמה לצל או כדי שלא תשבר או תגנב אסור ועיין מש"ז סי' ש"ח:

ה' סכין של שחיטה או של מילה או אזמל של ספרים וסכין של סופרים שמיוחד לתקן הקלמוסים כיון שמקפידין שלא לעשות בהם תשמיש אחר אסור לטלטלם אפילו לצורך גופן ומקומם ואפילו תחובין בנדן עם שאר סכינים אסור לטלטל הנדן אע"פ שהוא בסיס לאיסור ולמותר וה"ה לקורנס של בשמים שמקפידין עליו שלא יתלכלך אבל אם יחדם לכל אחד מאלו הנזכרים מערב שבת למלאכת היתר מותר וכן נייר חלק אם הוא חשוב מאד שהוא מיוחד לכתוב בו אגרות דוקא ואין משתמשין בו תשמיש אחר לכרוך בו איזה דבר דינו ככלים הנז' ואסור לטלטלו:

ואף כל מאכלים שאסורים בהנאה כגון בשר בחלב וערלה וכיוצא שאינו יכול להאכילם גם לכלבים אסור לטלטלם אפילו לצורך גופן ומקומן וכן ה"ה ביין נסך אפילו סתם יינם שאיסורו מד"ס דכל אלו מוקצים מחמת גופן ואסור לטלטלם בכל אופן אבל מאכלים שאסורים באכילה ומותרים בהנאה כגון נבלות וטרפות או בשר עוף בחלב וכיוצא בזה כיון שהם עומדים להאכילן לכלבים מותר לטלטלם כשאר מאכלי בהמה וביצה שנולדה בשבת וכן חלב שנחלב בשבת ופירות שנתלשו בשבת וכיוצא בזה שהם עומדים למאכל אדם שאסורין לאדם בו ביום בלבד אע"פ שיכול להאכילם לכלבים או לנכרים כיון שאין עומדין לכך אלא לאכילת אדם אחר שבת הרי זה אסור לטלטלם בשבת אפילו לצורך גופן ומקומן וכן ה"ה טבל שאסור לאדם בשבת מחמת שאינו יכול לתקנו בשבת כיון דהוא מוכן לאדם כי תיכף אחר שבת מתקנו ואוכל אותו ה"ז מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלו בשום אופן ואע"פ שאיסור תיקונו בשבת אינו אלא מד"ס ומיהו דבר שנמשך איסור אכילתו לאדם גם בחול כגון החדש אע"פ שיש לו היתר לאדם אח"ז מותר לטלטלו לצורך מקומו או ליתנו לבהמות או לנכרים כיון שנמשך איסורו לאדם זמן הרבה:

ז' כל דבר שאין תורת כלי עליו ואינו מאכל אדם ולא מאכל בהמה כגון אבנים ומעות ועצים וקנים וקורות ועפר וחול וקמח ועיסה והמת ובעלי חיים וכיוצא בדברים אלו ואפילו שהוא דבר שראוי להשתמש בו דבר המותר בשבת כגון אבנים שראויין לפצוע בהם אגוזים וצרורות שראויין לכסות בהם כלים וכיוצא בזה כיון שאין תורת כלי עליהם ה"ז מוקצה מחמת גופו ואסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם ואם יחדם לטלטלם לאיזה תשמיש ה"ז הוריד תורת כלי עליהם אע"פ שהם כבדים וגדולים הרבה שצריך להם עשרה בני אדם לטלטלם:

ח' כלים העומדים לסחורה אע"פ שאין רגילין להשתמש בהם שום תשמיש מ"מ אם אינו מקפיד עליהם מלהשתמש בהם אין להם דין מוקצה לאוסרן בטלטול יען כיון דאינו מקפיד מלהשתמש בהם הרי זה לא הסיח דעתו מהם לגמרי מלהשתמש בהם אבל אם מקפיד עליהם מלהשתמש בהם תשמיש אחר

אחר כדי שלא יפחתו דמיהם ונתנם לאוצר הרי אלו מוקצין ואסורין בטלטול אפילו לצורך גופם ומקומן וכ"ש לצורך עצמן מחמה לצל כיון דמקפיד עליהם וגם נתנם לאוצר מיהו כלים העומדים לסחורה ודמיהם יקרים אע"פ שלא נתנם לאוצר אסור לטלטלם אא"כ יחדם מבע"י לתשמיש וכתבי הקודש ואוכלין ומשקין אע"פ שמיוחדים לסחורה ולא הזמינם מבע"י לא במחשבה ולא בדיבור מותר לטלטלם :

ט' דבר שאינו כלי אלא שיש עליו תורת כלי מחמת שראוי להשתמש בו איזה תשמיש בשבת כגון גיזין של צמר שראויין להסמך ולשבת עליהם וכיוצא בזה אם הכניסם לאוצר לסחורה ביטל תורת כלי מעליהם ואסור לטלטלם אע"פ שאינו מקפיד עליהם מלהשתמש בהם אא"כ חזר ויחדם לתשמיש לעולם :

י' כל הכלים שנשברו אפילו שנשברו בשבת מותר לטלטל שבריהם אם ראויים לשום מלאכה כגון לכסות בהם החבית או פי הפך וכיוצא אבל אם אין ראויים לשום מלאכה אסור לטלטלם ואם נשברו במקום שיכולין להזיק כגון שהם כלי זכוכית מותר לפנות השברים כדי שלא יוזקו בהם אך שברי כלי חרס שאין מזיקין להדורס עליהם אסור לפנותם ואע"פ שבני אדם דורסים עליהם ועי"כ משתברים יותר ע"י דריסה אין בכך כלום כי הוא דבר שאינו מתכוין והא דאמרינן דמותר לטלטל השברים אם ראוין לשום מלאכה היינו דוקא כלי שנשבר כולו אבל אם לא נשבר כולו אלא רק חתיכה ממנו ועדיין הכלי משמש תשמישו הראשון אין חתיכה זו של השבר מותרת בטלטול אא"כ היא עצמה עדיין ראויה קצת לתשמישה הראשון אבל אם אינה ראויה לתשמישה הראשון אע"פ שראויה לתשמיש אחר כגון לכסות בה כלי וכיוצא הרי זה אסור לטלטלה דמקרי נולד כיון דנשברה מן הכלי בשבת עצמו ולכן אם נשברה בחול אז מותר לטלטלה בשבת אם ראויה לשום תשמיש אע"פ שאין ראויה לתשמישה הראשון ואע"פ שעתה בשבת אין לו צורך להשתמש בה עכ"ז כיון דהיא ראויה לאיזה תשמיש מותר לטלטלה ורק אם זרקה לאשפה מבע"י אסור לטלטלה בשבת אע"פ שראויה לשום תשמיש דכיון דזרקה לאשפה ביטלה מתורת כלי ונאסרה בטלטול לכל אדם אפילו לעניים דאזלינן בזה בתר הבעלים מיהו זה דוקא אם זרקה לאשפה מבע"י אבל אם זרקה לאשפה בשבת מותר לטלטלה הואיל והיה עליה תורת כלי בבין השמשות שהוא תחלת כניסת שבת :

י"א לא אמרו כל שראוי לכסות בו כלי יש תורת כלי עליו אלא רק בשבר כלים הואיל והיה עליהם כבר תורת כלי כשהיו שלמים ולכך גם אחר שנשברו לא פקע מהם תורת כלי אם הם ראויים לתשמיש של כיסוי וכיוצא אבל צרורות או אבנים וחתיכת עץ וכיוצא אשר מעיקרן לא היה עליהם תורת כלי גמור אע"פ שראויים לתשמיש לכסות בהם כלים לא יהיה עליהם בשביל זה תורת כלי ולכן כל שלא יחדם מבע"י לתשמיש זה אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם וכאשר כתבנו לעיל :

י"ב מחט שלימה שקורין בערבי איבר"י שמלאכתה לאיסור לתפור בה מותר לטלטלה בשבת כדי לחצוץ בה שיניו או ליטול בה הקוץ כדין כלי שמלאכתו לאסור דמותר לטלטלו לצורך גופו כמ"ש לעיל ובלבד שיזהר שיטול הקוץ בנחת שלא יוציא דם דיש בזה איסור חובל ואם א"א להוציא הקוץ בלתי הוצאת דם אסור אע"פ שאינו מתכוין משום פסיק רישיה ולא ימות בד"א במחט שלימה שיש תורת כלי עליה אבל אם ניטל חודה או נפגם חור שלה שאינה ראויה למלאכה הרי בטל תורת כלי מעליה ועומדת לזריקה ואסור לטלטלה כדי לטול קוץ או לחצוץ שיניו ורק אם יחדה מבע"י לתשמיש זה נעשה עליה תורת כלי ומותר לטלטלה :

י"ג שיורי מטלטלות שבלו אע"פ שאין ראויים ליתן עליהם מותר לטלטלם דלא נפקע שם כלי שהי' עליהם תחלה הואיל דגם עתה ראויים לכסות בהם טינוף ואם זרקם לאשפה מבע"י אסור לטלטלם ומטלניות שהם שיורי בגדים שבלו אם אין בכל אחת מהן שלשה אצבעות על שלשה אצבעות אסור לטלטלן מפני שאין ראוין לא לעניים ולא לעשירים ואם יש בהם שלשה אצבעות על ג' אצבעות והם של עני אם לא זרקם לאשפה מותרים כל העניים שבעולם לטלטלם דראויות להם לעשות טלאי בבגדיהם אבל העשירים אסורים לטלטלה אא"כ היא שלשה טפחים על שלשה טפחים דאז היא ראויה גם לעשירים מיהו אם העשיר יושב בביתו של אותו עני בעל המטלית אז אפילו אם היא רק שלשה אצבעות על שלשה אצבעות דאינה ראויה לעשירים מותר אותו עשיר לטלטלה יען דהוא נגרר אחר בעה"ב שהוא עני שראויה לו דכמאן ראויה זו באותו הבית ואם המטלית היא פחות משלשה טפחים על שלשה טפחים והיא של העשיר דאינה ראויה לו אז היא מוקצת גם לעניים דאזלינן בתר הבעלים וחשבינן לה כאלו נזרקו לאשפה וחתיכת טלית של מצוה אע"פ שהיא גדולה אסור לטלטלה מפני שאין משתמשים בה תשמיש של חול :

י"ד מותר להעביר מעל השלחן פירורין שאין ראוין אלא לבהמה ולעוף וכן מותר להעביר עצמות וקליפין הראויים לבהמה אבל קליפי אגוזין ושקדים וכיוצא שאין ראויים לבהמה אסור להעבירם ולטלטלם בידיו או ע"י כלי וגם אסור לטלטל השלחן בעודם עליו כדי לנערו בחוץ כיצד יעשה יטלטל השלחן כשיש עליו חתיכת פת וינערו בחוץ לפי שקליפין אלו בטלים לגבי הפת וכיון שהפת עודנו על השלחן יוכל לטלטל השלחן ואם הוא צריך למקום השלחן ה"ז מטלטלו ומנערו בחוץ אע"פ שאין עליו פת אלא קליפין אלו לבדם ובסה"ק מקבציאל העליתי בס"ד דדוקא לגבי פת בטלין קליפין אלו אבל לגבי קליפין ועצמות שראויים למאכל בהמה דוקא לא בטלי :

ט"ו העצמות אע"פ דמותר לטלטלם משום דחזו לכלבים היינו דוקא במקום דשכיחי כלבים אבל במקום דלא שכיחי כלבים כגון שהולך בספינה או בשיירה במדבר אסור לטלטלם וגרעיני תמרים בעירנו מאכילים אותם לבהמה דאוכלים אותם העיזים לכך מותר לטלטלם וקליפי ביצים אסורים בטלטול אע"פ דאומרים דאוכלים אותם התרנגולים לא מהני זה חדא דיש אומרים שאין אוכלים אלא קליפי ביצים שאינם מבושלים ולא המבושלים ועוד אע"פ שאוכלים אותם מזיקי להו ובעה"ב קפיד ואינו רוצה שיאכלו אותם ולכן אסורים בטלטול ודמי זה לדין בשר דג שאינו מלוח דאסור לטלטלו אע"ג דחזי לחיה ובהמה מפני דהאדם קפיד שלא יאכיל דבר הראוי לאדם לבהמה וחיה וה"ה הכא כך העליתי בסה"ק מקבציאל בס"ד :

ט"ז כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתנו בתוך כלי משום דהוי מבטל כלי מהיכנו ולכן אסור להניח כלי על השלחן כדי להניח בו קליפי ביצים או קליפי אגוזים וכיוצא שאין ראויים למאכל אדם ודוקא אם

כלי

כלי זה הוא ריקן שאין בו דבר הראוי למאכל אדם :

פרשת ויגש

והיה כי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשכם ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו נ"ל בס"ד דעוה"ז דומה ליום השוק אשר אליו יתאספו מוכרים וקונים וכמ"ש וסבבו בשוק הסופדים וסגרו דלתים בשוק ואמרו חז"ל דבר זה קאי על עוה"ז וכמ"ש הרב עוללות אפרים ז"ל בארוך ע"ש והנה נודע דאנשים הבאים ליומא דשוקא יש באים כדי לקנות סחורה ויש באים כדי למכור דוקא וכן דרך בני האדם בעוה"ז דהצדיקים והטובים באים לקנות דוקא דכל אדם בא לעוה"ז כדי למלאות חסרונו מניצוצי קדושה השייכים לשרש שלו וזו היא הסחורה היקרה שבא בעבורה לעוה"ז ויוליך אותה עמו לעוה"ב אבל לא ימכור אפילו חלק קטן של ניצוץ קטן משלו כי לא יחטא משא"כ הרשעים באים למכור דוקא דאין עושים מצוה אחת אשר בה יקנו איזה חלק ממחסורם ורק עושים עבירות שעל ידם מוכרים נ"ק שיש להם וז"ש והיה כי יקרא לכם פרעה ואמר מה מעשכם ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מקנה לשון קנין כלומר אנחנו פה בעוה"ז אנשים הקונים ולא מוכרים מנעורינו עד עתה כך דרכינו גם אנחנו לרבות הנפשים גם אבותינו לרבות גלגולים שקדמו עסקינו בעוה"ז לקנות ניצוצי הקדושה השייכים לנו ולכן נתברך אבינו הזקן הקדוש ע"י מלכי צדק ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ כי אברהם אע"ה הוא קונה ולא מוכר הן נ"ק דבחינת שמים והן נ"ק דבחינת ארץ ולז"א אמר אמת קנה ואל תמכור כלומר נ"ק שהם דרגא דאמת קנה דוקא ואל תמכור וכמ"ש קנה חכמה קנה בינה וכפל הלשון להורות על הרבוי וההתמדה עד בלי די :

וכמו שהמקח הגשמי נגמר ונקנה במשיכה או בהגבהה או בכסף כן ניצוצי הקדושה נקנים במשיכה כשמושך הצדיק חלק הטוב מן הרשע שהוא חי מדבר וכן בהגבהה שמגביה ניצוצי הקדושה מן הצומח והדומם והוי בלתי מדבר ועל זה הדיבור שייך לשון הגבהה וקונה בכסף הם ניצוצות הקדושה מן נוגה דאבי"ע שהם אינם נבררים ע"י אכילה ושתיה אלא רק ע"י עסק התורה שנמשלה לכסף ככתוב אם תבקשנה ככסף וגם ע"י מחשבה וכונת הלב שיהיה לו בעסק התורה ומעשה המצות שלבו נכסף ומשתוקק ומתאוה להם וחומד אותם וכמ"ש נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות בית ה' וכמו שארז"ל האשה נקנית בשלשה דרכים בכסף בשטר ובביאה כן ניצוצי הקדושה השייכים לנשמה היא האשה אשר הוכיח ה' לאיש הישראלי נקנית בשלשה דרכים בכסף זו מחשבה טובה מלשון נכספה וגם כלתה נפשי ובשטר זה חלק הדיבור כי השטר הוא ענין דברים והוא כלי של הדיבור כו"כ זה קנה ובכו"כ זה מכר והביאה רמז למעשה שהוא ענין מעשה בפועל והקדים את הכסף להזכירו בראשונה כי חלק המחשבה הוא העיקר שהאדם ירויח מצד המחשבה טובה אלף אלפים על הרווחה המגעת לו מצד הדיבור והמעשה דארז"ל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ונמצא בשעה אחת יוכל להרויח כמה אלפים מצות מצד המחשבה טובה משא"כ בדיבור ומעשה :

והנה מהלכות שבת יבין האדם יתרון תועלת המחשבה כמה עצום וגדול הוא דהא אנחנו רואין בהלכות יתרון גדול במחשבה שהיא מועלת להוריד תורת כלי על דברים שאינם כלים כמו אבן וכיוצא והוא כי כאשר יחשוב עליהם מבעו"י לאיזה תשמיש אז במחשבה גרידא נחשבים כלים ומסתלק מהם איסור המוקצה ואע"פ שלא עשה בהם מעשה וכיוצא בזה בענינים שבקדושה יש יתרון ותועלת במחשבה שהאדם יכול להוריד כח קדושה על אבר אחד מאבריו שיחשוב לעשות המצוה בו ואע"פ שעדיין לא עשה המצוה בפועל וכמו שמועלת המחשבה להוריד כח קדושה על אבר שחושב לעשות בו את המצוה כן יש בה כח לסלק ממנו כח הטומאה דהא בהא תלייא ונמצא שיש תועלת במחשבה בענינים שבקדושה כמו תועלת הנמצא בה בהלכות שבת בדברים הגשמיים :

גם עוד נשכיל להבין מהלכות שבת דבר אחר קרוב לזה והוא כמו שאנחנו רואין הדין בהלכות שבת שיש חלוק בדיני המוקצה והוא כי מדי דאורחיה בהכי די לו בהכנה קלה ומדי דלאו אורחיה לא יספיק לו הכנה קלה כן הוא ענין המחשבה בדברים שבקדושה דארז"ל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה אינו מצרפה למעשה והדבר יפלא מה טעם יש לחלק בזה והשתא כפי ענין ההלכה הנז' שישנה בהלכות שבת נראה טעם נכון לחילוק זה בדרך הטוב נחשב האדם אורחיה בהכי כי לכך נברא לעשות טוב ולכן דרך הטוב תספיק לו הכנת המחשבה שהיא הכנה קלה משא"כ דרך הרע לאו אורחיה דאדם בהכי ולכך המחשבה שהיא הכנה קלה אינה פועלת כלום ודוק היטב :

א' אבן או סלע שחשב עליהם מבעו"י לפצוע בהם אגוזים ושקדים בשבת אע"פ שלא יחדם לכך בפירוש אלא רק במחשבה בלבד וגם יחדם לשבת זו בלבד הרי זה מותר לטלטלם לכל צרכיו לפי שאבן או הסלע דרכם בכך וראוים להתיחד לכך לעולם לפיכך די להם בהכנה קלה דהיינו במחשבה לשבת זו בלבד ואם נשתמש בה תשמיש זה מבעו"י אפילו פעם אחת בלבד הוכנה לכך אע"פ שלא חשב עליה לשבת זו מאחר שנשתמש ועשה מעשה אבל אבן או בקעת עץ שחשב עליהם מבעו"י לכסות בהם פי החבית כיון דלאו אורחייהו בהכי אין מחשבתו מועלת כלום ואפילו אם כבר נשתמש בהם תשמיש זה פעמים רבות בחול אפ"ה כיון דלא יחדם בפירוש לתשמיש זה לעולם לכסות בהם פי חבית וכיוצא אסור לטלטלם בשבת אבל אם יחדם בפיו בפירוש לתשמיש זה לעולם אז ירד עליהם תורת כלי מאחר שנתייחדו לתשמיש זה לעולם :

מיהו אם יחדם לתשמיש זה לשבת זו בלבד ולא לעולם אין זה מוריד עליהם תורת כלי אא"כ עשה בהם מעשה של תיקון שמוכיח דהם מוכנים ועומדים לכך דאז מותר לטלטלם לצורך אותו דבר שהוכנו לו אבל לא לצורך אחר לפיכך אותם הנוהגים בע"ש אבנים או לבנים סביב הקדרה של החמין שיכלו בשבת צריך ליחדם בפיו בפירוש לעולם ובחול יצניעם וישמרם במקום אחר כדי להשתמש בהם תשמיש זה ואז מותר לטלטלם בשבת בעת שמסיר הקדירה מעל הכירה וצריך להזהיר בזה את בעלי בתים בדבר זה שישמרו את האבנים ויהיו מיוחדים לכך בכל ערב שבת ולא יזרקום עם אבנים שיש להם בחצר ויקחו בכל ערב שבת מאבנים שבחצר מן הבא בידם:

ב' נסרים העומדים לבנין אם החליקם בראשי אחד

אסור לטלטלם דקפיד עלייהו שלא יתקלקלו אם ישתמש בהם ולכן מוקצים הם אבל אם לא החליקם ברהטני שרי לטלטלם ומיהו אם מקפיד עליהם שלא להשתמש בהם פן יתעקמו ויתקלקלו כגון שהם קלים והשובים אז אפילו לא החליקם ברהטני אסור לטלטלם ואם חשב עליהם מבעו"י להשתמש בהם מותר ועיין אחרונים ז"ל:

ג' כל דבר מטונף כגון קיא או צואה בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא אם הם במקום שיושב שם או בחצר שנכנס ויוצא באותו מקום מותר לפנותם להוציאם לאשפה או לבית הכסא אפילו בידיו ממש וזהו הנקרא בדברי חז"ל בכל מקום גרף של רעי וכן אם הוא במבוי במקום דריסת הרגל מותר לסלקם לצדדין כדי שלא יטנפו בהם אבל אם מונחים במקום שאינו יושב ודר שם וכן אם הם בחצר שאחורי הבית שהוא מקום שאין נכנסים ויוצאים בו ואין מקפידים עליו אם יש בו טינוף אסור לפנותו משם בשבת ואם ירא מפני התינוק שלא ילך שמה ויתלכלך בצואה מותר לכפות עליה כלי ולכן אם יש בחצר איזה חדרים שאינו דר בהם בשבת וגם אין לו כניסה ויציאה שם ואזדמן שנכנס שם תינוק וטינף אסור לפנות הטינוף ההוא בשבת וכן בימות הקיץ אשר יושבים וישנים על הגג ובבוקר אחר זריחת החמה יורדים למטה ואין עולין שם עד הלילה ואזדמן שהתינוק טינף שם בבוקר בעת שהם יורדים לא יפנו הטינוף עד הלילה כשיעלו יען כי ביום אין עולין שם מחמת חום השמש וכן כיוצא בזה:

ד' גרף של רעי ועביט של מי רגלים ששופכין לאשפה או לבית הכסא בשבת לא יחזירם למקומן רקנין אע"פ שמחזירם כדי שיפנו בהם עוד לפי שהם עצמן מאוסים ואסורים בטלטול כיצד יעשה אחר שישפכם בבית הכסא יתן בהם שם מים ואז מותר לטלטלם להחזירם למקומן מפני שהמים שבתוכם ראויין לבהמה דהקילו בתיקון זה מפני שד"ז יש בו כבוד הבריות והא דצריך תיקון זה של שימת המים היינו אם סילק זה הגרף מידו כשהגיע לאשפה או לבית הכסא אבל אם שפכו והוא עודנו בידו מותר להחזירו אע"פ שלא הניח בו מים וזהו משורת הדין אבל טוב להחמיר להניח בו מים אע"פ שלא סילקו מידו:

ה' אין עושין גרף של רעי לכתחלה דהיינו שמביא לפניו דבר שאחר שעה או יותר ימאס וסומך בדעתו שיוציאנו אחר שנמאס ונעשה גרף של רעי ואם עבר ועשה לכתחלה אדעתא דהכי אפ"ה מותר לו להוציאו אח"כ כשימאס ואם יש בחדר אחר שאינו דר בו דבר שנמאס ונפסד מחמת הגשמים שיורדים עליו התירו לו לכתחלה שיביא לאותו חדר מטתו לשכב עליה או שלחנו לאכול שם ועי"כ יוציא אותו דבר הנפסד ונמאס מחמת הגשמים כי תאוכן דעתו עליו מפני המיאוס והו"ל דין גרף של רעי ודוקא אם ישב שם ישיבת קבע כגון שמכניס מטתו לשכב או שלחנו לאכול שם אבל אם רק יכנס בעצמו דרך עראי ויאמר מה מאיס עלי ואוציאנו לאו דאומרים לו לך מכאן למקום אחר כיון דמתחלה לא היה יושב שם משא"כ אם הכניס מטתו או שלחנו אין אומרים לו תוליך שלחנך ותלך מכאן למקום אחר:

ו' מכניס אדם מלא קופתו עפר מבעו"י ומניחו בבית בקרן זוית אשר מיחד אותה לזה כדי לעשות צרכיו בשבת בעפר זה לכסות בו צואה או דבר מאוס וכ"ז דוקא אם מיחד לו קרן זוית שאז הוא ניכר שהוא מוכן ועומד לכך אבל אם הניחו באמצע ביתו למדרס רגלים בטל הוא לגבי קרקע הבית ומוקצה הוא ואסור לטלטלו בשבת וכל אדם שיש לו בנים קטנים שדרכם לטנף בחצר ירגיל בדבר זה להכין העפר באופן זה לפיכך פירות הטמונים בחול מותר ליטלם משם בשבת שאין אותו עפר מוקצה שהרי הכינו לכך מתחלה ויחד לו כלי או קרן זוית ובלבד שיהיה העפר תחוח כ"ע שאין בו משום עשיית גומות:

ז' אסור לטלטל בהמה וחיה ועוף אפילו לצורך גופן או מקומן מפני שאין ראויים בשבת כשהם חיים ולכן אפילו עוף שראוי לשחק בו התינוק כשבוכה אסור לטלטלו ואעפ"כ מותר לכפות הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו ואין בזה משום מבטל כלי מהיכנו אפילו שעה אחת לפי שבידו להפריחם מיד כשעלו עליו שלא יעמדו עליו אפילו רגע ואחר שירדו מעליו מותר לטלטל מיהו אם היו האפרוחים עליו כל משך ביה"ש אסור לטלטלו כל היום אף לאחר שירדו דמתוך שהוקצה הסל ונעשה בסיס לדבר האסור הוקצה לכל היום כולו ובסה"ק מקבציאל העליתי בס"ד דכל זה דוקא בסל המיוחד להם מדעת בעה"ב אבל אם נזדמן שעלו ביה"ש מאליהם על כלי או חפץ אחר שלא מדעת בעלים לא נאסר אותו הכלי ולא עוד אלא אפילו אם אדם אחד הניחם שם במתכוין לא נאסר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו כיון שעשה שלא מדעת בעלים וכאשר כתוב לקמן בענין המניח מעות על הכר וצריך להזהיר את העם בכלי המיוחד לעוף שקורין בערבי קפ"ץ דאסור לטלטלו:

ח' בהמה וחיה ועוף מדדין אותם ברה"י דהיינו שאוחז בצוארן ובצדדים לסייען אם צריכים לכך משום צב"ח ובלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הקרקע דמוקצים הם ואסורין בטלטול ואע"ג דהמוקצה אסור בכה"ג לטלטל מקצתו התירו חז"ל לדדות בע"ח משום צב"ח אם הם צריכים לכך אבל אם אין צריכים לכך אסור לדדות אותם והתרנגולת אפילו אם צריכה לכך אסור לדדות אותה מפני שהיא מגבהת עצמה כשמדדים אותה ונמצא זה מטלטל את כולה אבל מותר לדחותה מאחוריה בידים כדי שתכנס לצל אם ברחה ממנו ולא התירו לדדות אלא ברה"י אבל ברשות הרבים ואפילו בכרמלית אסור לדדות שום בהמה וחיה ועוף גזרה שמא יגביהם ויוליכם דלא אמרו חי נושא את עצמו אלא גבי אדם ולא בבע"ח ומיהו לדחותם מאחוריהם אם ברחו מותר אפילו ברה"ר:

ט' נוטל אדם את בנו ברה"י והאבן או חתיכת חרס ביד הבן ולא חשיב האב מטלטל את האבן בידו בד"א כשיש לבן געגועים על אביו שאם לא יטלנו יחלה כלומר יצטער הרבה וגם נמי דל"א להשליך האבן מיד התנוק כי יצעק ויבכה אבל בלא"ה אסור ליטלו ואפלו כשיש לו געגועין עליו לא התירו אלא באבן אבל אם בידו דינר אסור ליטול התנוק ואפילו לאחוז התנוק בידו בהיותו מהלך ברגליו נמי אסור גזירה שמא יפול הדינר מידו וישכח שבת מחמת חשיבות הדינר ויגבהנו ונמצא מטלטל המוקצה טלטול גמור:

י' שכח מע"ש מעות על הכר או על מחצלת או על כסא וכיוצא וצריך הוא לזה הכר ביום שבת לשכב הרי זה מנער הכר והמעות נופלות שם אבל לא יטלטל הכר עם המעות וינערנו במקום אחר ואם צריך לישב במקום הכר אז מותר לטלטל הכר עם המעות שעליו להניחו במקום אחר כדי לישב שם ואם אינו צריך לא לכר ולא למקומו ורק חושש על המעות שלא יגנבו ולכן רוצה לפנותו משם או לנערו אסור בד"א בשוכח שלא היה בדעתו קודם שבת שישארו שם בשבת אלא

אלא היה בדעתו להסירם משם קודם כניסת שבת ושכח ולא הסירם אבל אם הניחם שם על דעת שישארו שם גם בשבת אז נעשה הכר ההוא בסיס לדבר האסור והרי הכר עצמו מוקצה ואסור לנערו או לטלטלו ואפילו אם עבר ונטל המעות מעליו אפ"ה הכר עצמו אסור בטלטול כדין שאר מוקצה שאסור להזיזו ממקומו וכל שהיה בין השמשות בסיס לדבר האסור אע"פ דאחר בין השמשות תיכף נטלו המוקצה מעליו נאסר הכר בטלטול כל השבת כולו דמתוך דהוקצה ביה"ש הוקצה לכל השבת:

וכל זה בנותן מעות או שאר מוקצה על כר שלו אבל אם נתן המוקצה על כר של חבירו שלא מדעת חבירו אינו נאסר הכר להיות בסיס לדבר האסור דאין אדם יכול לאסור דבר של חבירו שלא מדעתו ואפילו אם אלו המעות או שאר מוקצה הם של בעל הכר עצמו עכ"ז כל שהוא הניחם שלא מדעת חבירו אינו אוסר את הכר ויכול לנער הכר בשבת אם צריך לכר וכן יכול לטלטל הכר עם המעות להניחו במקום אחר אם צריך למקום הכר מיהו אם הנחה זו שהניח המוקצה על הכר היתה לטובת חבירו בעל הכר יש להחמיר משום דאמרינן מסתמא ניחא ליה בדבר זה שהוא לטובתו:

י"א תיבה שיש בה מעות אסור לטלטלה ויש מי שאומר אם התיבה מיוחדת למעות כגון תיבה שקורין בערבי פשתכת"א אפילו אם סילק המעות ממנה מבע"י אסור לטלטלה בשבת וה"ה כיס המיוחד למעות אע"פ שהוא היה ריקם מבע"י אסור לטלטלו ולצורך גופם או מקומם מותר לטלטלם וה"ה אם עשה בהם איזה מעשה וסילקם מן היחוד ההוא מותר לטלטלם ולפ"ז ה"ה בכלוב של עופות שקורין קפ"ז אפילו שלא היה בתוכו העוף ביה"ש והוא ריקם אסור לטלטל אבל לצורך גופו או מקומו מותר:

י"ב תיבה של חפצים שיש בה חפצים שהם דבר המותר ויש בה מעות ג"כ אם המעות עיקר שהם חשובים אצלו יותר מן החפצים המונחים שם אסור לטלטל התיבה וה"ה אם היה חשיבות האסור והמותר אפילו בשוה במשקל אחד ג"כ אסור לטלטל התיבה אבל אם חשיבות ההיתר אצלו יותר מותר לטלטל התיבה ואזלינן בזה בתר דידיה ודבר שאינו חשוב אצלו אע"ג דלגבי אחרים חשוב לא מקרי חשוב ועיין חיי אדם כלל ס"ז סעיף א' וסעיף ח' יע"ש:

י"ג אם יש בתיבה חפצים של היתר וחפצים של איסור שמוקצים בשבת אע"פ דחפצים של איסור מונחים על חפצים של היתר לא נעשו חפצים דהיתר בסיס לדבר האסור ואם יצטרך בשבת לחפצים דהיתר יוכל ליקח אותם ולנערם בתוך התיבה מחפצי האיסור שעליהם יען כי מה שמניח בתוך התיבה חפצי האיסור על הפצי ההיתר לא היה לו בזה צורך אלא כך נזדמן לו ואם היה מזדמן להפך שיהיו חפצי האיסור למטה לא אכפת לו ואין ההיתר נעשה בסיס לדבר האסור אא"כ הניחו עליו לאיזה צורך בין לצורך האיסור בין לצורך ההיתר ועיין להגאון ר"ז ז"ל סי' ש"ט סעיף ח' יע"ש ובסה"ק מקבציאל כתבתי דאם היתה כונתו שהניח חפצי האיסור למעלה מפני שהוא צריך להם תמיד שיהיה נח לו להוציאם ולהכניסם בנקל תכף ומיד כל שעה שיצטרך להם וחפצי ההיתר אינו צריך להם לכך הניחם למטה הנה בזה חשיב הניחם בכונה לצורך ואע"פ שהוא לצורך מנוחת גופו ובזה נעשו חפצי ההיתר בסיס לדבר האסור ואסור לנער חפצי ההיתר כדי ליקחם בשבת וצריך כל אדם להשגיח בדברים אלו בביתו כי דברים אלו מצויים הם:

פרשת ויחי

בן פרת יוסף בן פרת עלי עין כ"ל בס"ד הנה בסור מרע של הזנות יש שלשה מיני הגבורת לאדם על היצה"ר הא' במעשה שמונע עצמו מעשות רע והב' במראה עינים כי יש גובר על יצה"ר לבלתי עשות מעשה רע אך אינו יכול להתגבר במראה עיניו לבלתי יסתכל באשה ולכן תגבורת זו שמתגבר גם בעיניו שעוצם עיניו מראות ברע היא יותר גדולה מתגבורת שמתגבר במעשה והג' גדולה מכולם הוא אם מתגבר גם במחשבה שבמוחו לבלתי יחשב מחשבה רעה של ניאוף כי יש גובר במראה עיניו אבל אינו יכול להתגבר גם במחשבה וזה היה שבחו של יוסף הצע"ה שנגבר על היצה"ר בדבר זה של ניאוף עם אשת פוטיפר גם במחשבה שלו לכך ארז"ל יוסף משלו נתנו מחשבה שלא חשבה בעבירה תקרא חכמה ויקראו לפניו אברך אב בחכמה וכן פרעה אמר לו אין נבון וחכם כמוך ולז"א בן פרת יוסף במעשה בן פרת גם עלי עין ר"ל גם במחשבה שהיא במוח שהוא למעלה מן העין שנתקדש גם בקדושת המחשבה שתגבורת שלה הוא למעלה מתגבורת העין:

והנה נודע דמראה עינים נאסר בעבירה של ניאוף יותר עד דחשבו חז"ל מראה עינים באשה זה כגופה של עבירה ולכן גם המחשבה בניאוף מזקת הרבה יותר משאר עבירות והחמירו בה ביותר ובזה פרשתי בס"ד רמז מאמר רז"ל שאמרו בגמרא כל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור ר"ל כל מקום שאסרו לך להסתכל בו בעיניך בדבר ערוה אז אפילו בחדרי חדרים אסור ר"ל גם במחשבה שהיא בחדרי חדרים שהיא במוח שהוא בחדרי חדרים שבגלגלת האדם אסור לחשב שם בדבר ערוה:

א' הואיל וקי"ל כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור על כן מי שנשרו כליו במים או אפילו שנשפכו עליהם מים מועטים או מי גשמים אסור לשטחם מפני מראית העין שלא יחשדוהו שכבסם בשבת ואפילו שוטחם בחדרי חדרים שאין רואין שם אסור מיהו לא אסרו אלא לשטחן בשבת אבל אם היו שטוחים מע"ש אינו חייב לסלקן וכן לא ישטח אדם כליו בשבת אפילו מן הזיעה ובסה"ק מקבציאל העליתי בס"ד הא דאמרו מן הזיעה הוא אורחא דמלתא דאין דרך לשטוח אא"כ יש בהם לחלוחית מים או לחלוחית זיעה דאם הם יבשים למה ישטחם אבל אה"ן לענין דינא אפילו אם יבשים אסור לשטחם כדרך ששוטחין כלים המכובסים מפני החשד דהרואה אינו יודע שהם יבשים דעיקר גזרת חז"ל הוא על השטיחה דבעת שרואין אותו שוטח בשבת חושדין אותו שכבסם בשבת דלכך אם היו שטוחים מע"ש אינו חייב לסלקן וישארו שטוחים בשבת כי הגזירה היא על עת שטוח ואפילו שנראה הבגד מרחוק שהוא יבש בעת ששוטחו עכ"ז יחשוד שנתלכלך קצת ממנו וכבס הלכלוך ולכן גם בגד יבש כולו לגמרי אסור לשטחו בשבת כדרך ששוטחין כלים המכובסים אבל לתלותו על החבל בלתי שטיחה לית לן בה:

ועוד העליתי בס"ד שם דאם עבר ושטח בגדיו בשבת

בשבת אע״פ שעשה איסור אין מחייבין אותו לסלקם ולהסירן כי הגזרה היתה על השטיחה וכבר עשה האיסור ששטח ועבר על דברי חז״ל ולמאי כ״מ יסירם כי בזה לא יתקן החשד דחשו לו חז״ל על עת ששטח דהרואה אותם שטוחין בשבת אם לא ראה אותו ששטחם היום לא יבא לחשדו שכבשם היום דהא השטוחין מע״ש אינו חייב להסירם מפני חשד זה וא״ת אכתי נחוש שמא האדם ראה בכניסת שבת את מקום זה ריקם שלא היו בו כלים שטוחין וחוזר ורואה אח״כ בשבת כלים שטוחין יבא לחשוד שכיבסם בשבת ולכך מחמת כן צריך לגזור גם אם עבר ושטח בשבת חייב לסלקם ולהסירם זה אינו דאין לנו לגזור גזרות חדשות מדעתינו מאחר דגזרת חז״ל לא היתה אלא בעבור חשד הרואה אותו שוטח הבגד ולכן העלתי דאם עבר ושטח אין מחייבין אותו להסירו :

ב׳ בגדים שמלפפים בהם הקטנים נהגו העולם לשטחן בשבת כדי שיתנגבו ולא מבעיא אותם שיש בהם לכלוך צואה דלכלוכן מוכיח עליהם שלא נתכבסו אלא גם שאין עליהם לכלוך כלל אלא לחים הם מהשתנה שהשתין התינוק בהם מותר לשטחן בשבת כדי שיתנגבו יען כי בגדים אלו ניכרים בצורתם לכל אדם שהם של תנוקות יונקי שדים והכל יודעים דבגדים אלו דרכם לשטוח אותם בלי כבוס דאין מכבסים אותם אלא עד שירבה לכלוכם ביותר ועל כן אין בהם חשד ואין למחות ביד הנוהגים היתר ועיין מאמר מרדכי ז״ל והגם דהרב חיי אדם כתב ל״ע בהיכא דאין בהם לכלוך צואה הנה כתבנו טעם מספיק למנהג ואין למחות ביד המקילים והמחמיר תע״ב :

ג׳ מטפחות הידים שנתלחלחו הרבה מרוב הניגוב שניגבו הידים בהם מותר לשטחן אם ניכר בהם קלת זוהמה וכן ה״ה במטפחת שמקנחין בה החוטם דאם ניכר בה לכלוך של צואת החוטם מותר לשטחה ודמי לדין בגדים שמלפפין בהם הקטנים שיש בהם לכלוך דמותר לשטחן ועיין להרב חיי אדם בנשמת אדם דמוכח לה מן הש״ע ביו״ד סי׳ פ״ז גבי מבשל בשר בהמה בחלב שקדים דאם מניח שם שקדים מותר יע״ש וכן יש להוכיח זה ג״כ מסי׳ ס״ו סעיף ט׳ גבי דם דגים יע״ש גם הרב שם הדש דף ס״א ע״ב כתב להדיא דין המטפחת דשרי דדמי למ״ש במ״ק דף י״ד איסורו מוכיח עליו וכן בבילה דף ט׳ שובכו מוכיח עליו יע״ש :

ד׳ בגד שנשרה במים אסור לטלטלו שמא יבא לידי סחיטה ואם הוא בגד שאינו מקפיד עליו לסחטו גם בחול כגון בגד שמסננין בו תמיד המים שבחבית או שהוא פרוס על המים שבחבית תמיד לא גזרינן ביה ובגד זה שנשרה במים אם יטלטלוהו עשרה בני אדם ביחד לא גזרו בו הז״ל משום דמדכרי אהדדי ולכן אם נזדמן בגד שנפל למקוה ונשרה במים וחס עליו שלא ישאר במים עד יציאת שבת ויתקלקל אז יביא עשרה בני אדם ויטלוהו ויניחוהו במקום אחר ובגד שנשרה שרייה מועטת שאין דרך להקפיד עליו לסחטו מותר לטלטלו גם היחיד :

ה׳ מי שנשרו כליו במים בעודם עליו יכול להלוך בהם דליכא למגזר משום סחיטה בעודם עליו אך אסור לנגבם סמוך לאש אפילו בעודם עליו משום דיבשל בזה את המים ועוד יש בזה איסור מלבן וכ״ז הוא בהיכא שהוא סמוך לאש הרבה שהבגד יוכל להתחמם חימום שהיס״ב :

ו׳ בגד שנשרה ביין אדום או שאר משקין שאינם מלבנים מותר לטלטלו אפילו נשרה הרבה דלא גזרינן ביה שמא יסחוט דזה הוא לכלוך ולא מהניא ליה סחיטה :

ז׳ המנער טלית חדשה מן הטל או מן המטר שעליה חייב חטאת שהניעור יפה לה כמו כבוס וכתבו האחרונים ז״ל מאחר דלא ידעינן עד כמה נקרא חדש לכך יזהר בכל גוונא ועיין חיי אדם סעיף ט׳ וכל זה דוקא אם מקפיד עליה שלא ילבשנה בלתי ניעור אבל אם אינו מקפיד בזה אין הניעור חשוב אלא כמו כבוס ושרי ליה לנערה קודם שילבשנה ואם היא לבנה או אדומה אין הניעור יפה לה ככבוס ולכן גם אם מקפיד שרי לנערה וכל זה דוקא בטל או מי גשמים מועטין אבל אם ירדו עליה גשמים רבים עד שנבלעו בה או שנפלה לתוך המים ונבלעו בה המים הרבה אסור לנערה אפילו אם היא גוון לבן או אדום כי כיון דנבלעו בה מים הרבה חוששין לסחיטה בשעת ניעור כי מסתמא נסחטין המים הרבים מכח הניעור וכנז׳ באחרונים :

ח׳ אסור לנער בגד שחור חדש מן האבק שעליו אם מקפיד שלא ללבשו בלתי נעור מפני שזה הניעור הוא כמו כבוס שהאבק מקלקל ראייתו וצריך להזהר בזה גם בלבן ושאר לבעונין דגם הם מקלקל האבק ראייתם אם הוא רב עליהם ועיין מש״ז ז״ל ומותר להסיר הנוצות מן בגד השחור אם נוצות אלו בא לו מן הכר דאינם מוקצות וכמ״ש הגאון ר״ז ז״ל מיהו בספר הזכרונות מחמיר ולכן נכון להזהר שלא להסיר שום נוצה מבגד השחור ולא שום דבר הנתלה בו :

ט׳ העושה דבר שהוא גמר עשיית כלי ותיקונו הרי גמר זה חשיב מלאכה ואפילו שהוא דבר מועט והוא תולדת מכה בפטיש לפיכך הלוקט יבלתו ר״ל נבשושית שע״ג בגדים הנשארים מן האריגה וכן קשין וקוסמין שנארגו בבגד שלא במתכוין ה״ז חייב משום מכה בפטיש אם הוא מסירם בכונה כדי ליפות הבגד שהיפוי הזה חשיב גמר עשיית הבגד ותקונו ואם אינו מקפיד עליהם ואינו מסירם בכונה כדי ליפות הבגד אלא דרך מתעסק בעלמא נהי דאיסור תורה ליכא מ״מ איכא אסורא מד״ס :

י׳ אם נדבק זרע פשתן או תבשיל על בגדו מותר לקלפו כמ״ש במג״א ותו״ש ור״ז ז״ל וה״ה אם נדבק בבגדו גרעיני תמרים או של אבטיחים וכיוצא דמותר להסירם :

י״א מי שנסתבכו בגדיו בקוצין או במסמר שבכותל וכיוצא מפרישן בנחת ובלנעה שמושך אותם לאט לאט כדי שלא יקרעו וכיון שהוא עושה בנחת אם נזדמן שנקרע לית לן בה דאינו מתכוין לזה וגם לא הוו פסיק רישיה כיון דמנתקם בנחת :

י״ב שלל שעושין החייטים שמחברים חתיכות הבגד תחלה ע״י תפירות גסות ואחר שתופרין אותם בתפירות דקות ויפות מסירים אותו השלל ואם נזדמן ששכחו ולא הסירו חוט זה של השלל אסור להסירו בשבת ואיכא אסור תורה אם מקפיד ואם לא מקפיד איכא אסור דרבנן :

י״ג אין מקפלין כלים בשבת אא״כ מקפלם לצורך השבת דהיינו שירצה ללבשם אחר הקיפול בו ביום ואפילו בזה לא התירו אלא במקפל אדם אחד אבל שני בני אדם שיקפלו ביחד בגד אחד אסור כי השנים עושים קפול יפה ומתוקן יותר ואפילו באדם אחד לא התירו אלא בבגדים חדשים דעדיין לא נתכבסו אבל מכובסים אסור כי הקיפול מתקנם יותר ואפילו חדשים לא התירו אלא בלבנים ולא בצבעונים ואפילו בלבנים לא התירו אלא רק אם אין לו בגד אחר מקופל ללבשו

בו ביום וגם עוד בכל זה לא התירו אלא לקפל בידו אבל ע"ג שלחן או ספסל אסור בד"א] בהיכא שהוא מקפלו בדרך קיפולו הראשון אבל אם מקפלו שלא כדרך קיפולו הראשון מותר בכל גוונא בין בשני בני אדם בין על השלחן בין מכובסים בין צבועים בין אם יש לו אחר מקופל דכל שהוא אינו מקפלו בקפולו הראשון אין לקיפול זה קיום ואין כאן תקון כלי מיהו גם בזה אינו מותר אלא בהיכא שרוצה ללבשו בו ביום ואע"ג דהרב אליה רבא ז"ל מתיר גם אם אין דעתו ללבשו בו ביום נראין בזה דברי הרב חיי אדם כלל מ"ד אות כ"ד וכמ"ש בזה בסה"ק מקבציאל והעליתי שם דבטלית של ציצית שמקפלו בשחרית ואין לובשו בו ביום עוד יש לסמוך על דברי הרב אליה רבא לקפלו שלא כסדר קיפולו דמשום שהוא טלית של מצוה יש להקל בזה ויש בני אדם שמקפלין טלית של ציצית כקפולו הראשון דסומכין על סברת הכלבו ז"ל ולא יפה עושין דהא מרן ז"ל וכל הפוסקים לא ניחא להו בזה הסברא ולכן צריך להזהר בטלית של ציצית לקפלו בשחרית שלא כדרך קיפולו :

י"ד כל בגד לאחר כבוס מתקשה ומשפשפין אותו בידים לרככו וע"י שפשוף זה גם הליבון שלו מצהיל יותר ולכן אם הוא בגד עליון שהאדם מקפיד יותר על לבונו והולו אסור לשפשפו בידים לרככו דנראה כמתכוין להצהיל הליבון ודומה למלבן אבל חלוק שהוא בגד תחתון אין האדם מקפיד כ"כ על לבונו ומותר לשפשפו בידים לרככו בד"א בחלוק של צמר או של משי אבל חלוק של פשתן אסור לשפשפו אפילו מעט בידים לרככו מפני שרכוכו זהו לבונו וכל זה משורת הדין אבל נכון להחמיר בכל חלוק אע"פ שאינו פשתן שלא ישפשפו כלל מכח סברת ר"ח ז"ל דס"ל להפך דדוקא של פשתן הוא דשרי וכתב הרב תוספת שבת דלפ"ז ראוי לנו להחמיר בכל הבגדים יע"ש :

ט"ו טיט שעל רגליו או מנעליו לא יקנחו בקרקע גזירה שמא יבא להשוות גומות בקרקע ויש אוסרין לקנחו גם בכותל אם הוא של בנין מפני שנראה כמוסיף על הבנין אלא יקנחו בכותל עץ או הקורה ואסור לקנח טיט וכיוצא שעל המנעל בסכין או בצפרן בין אם המנעל חדש בין ישן מפני שבזה קולף את העור וה"ז ממחק :

ט"ז טיט שעל בגדו לא ישפשפו מבחוץ במקום הטיט דנראה כמלבן אלא משפשף מבפנים בצד השני שכנגד הטיט וי"א דהיינו מילי בטיט לח אבל טיט יבש אסור מפני שמתפרך וה"ז תולדת טוחן ורק אם לא יש ממשות בטיט בעין אלא רק מראה טיט מותר :

י"ז בגד שיש עליו מי רגלים או שאר לכלוך אסור ליתן עליו מים דשרייתו זהו כבוסו אלא מקנחו בסמרטוט בנחת ולא ידחוק בקנוח שמא יסחוט ויש אוסרין לתת מים אפילו מועטין על איזה בגד ואע"פ שאין בו לכלוך דס"ל שרייתו זהו כבוסו איירי אפילו באין בו לכלוך ולכך הרוצה לשתות מים ע"י מפה שמניח על שפת הכוס לא יעשה זה בחלוקו או שאר בגד משום דשרייתו זהו כבוסו אבל במפה המיוחדת לכך לית לן בה וכמ"ש בחס"ל ז"ל :

י"ח מי שנתלכלכה ידיו בטיט לא יקנחנה במפה שמקנחים בה ידים כדי שלא יבא לכבס המפה אח"כ אלא ירחוץ ידיו מן הטיט במים ואח"כ ינגבנה במפה ואע"פ שמותר לנגב ידיו אחר הנטילה אפילו בבגד שמקפיד על מימיו משום דבנגוב ידים לא גזרו רבנן כמו שגזרו בנגוב הכוס מ"מ יזהר כל אדם אחר שרוחץ ידיו לשפשפם תחלה זו בזו בכח כדי שיסיר המים מעליהם בעין ואח"כ יקנחם במפה :

י"ט אם נתלכלך בגדו או מטפחתו וכבס בשבת במזיד אסור לו לעולם אפילו לא כבסו כולו אלא מקצת ממנו במקום לכלוך דוקא כדין המבשל בשבת דכולהו מלאכות שוים בדין זה וכמ"ש בתרומות פרק ב' משנה ג' יע"ש כילד יעשה יחזור ויטנפם בחול ויכבסם ואז מותר להשתמש בהם אבל לרחוץ אותם בחול בלתי לכלוך לא שרי בהכי כן העליתי בסה"ק רב פעלים בח"ד :

ספר שמות

פרשת שמות

ויאמר פרעה הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אותם מסבלותם כ"ל בס"ד הכתוב אמר אדם לעמל יולד אך יש הפרש בין ישראל ובין אוה"ע כי ישראל נולדו לעמלה של תורה שעושים ע"י עסק התורה בנין ברוחניות למעלה ולכן כתיב וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך וארז"ל אל תקרי בניך אלא בוניך לשון בנין כי ישראל עושים בנין רוחני בעסק התורה שהוא בפה אבל אוה"ע נולדו לעמל עוה"ז הגשמי שהוא בידים ולכן אמר הקול קול יעקב כי הוא תם יושב אוהלים באהלה של תורה לבנות בניינים בפה אך הידים ידי עשו לבנות בנין גשמי בידים ולכן כתיב עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו תהלתי היא התורה יספרו כי לעמלה של תורה שהוא בפה יצרתי אותם והנה ישראל בהיותם במצרים דעדיין לא נתנה להם התורה היו עוסקים בעמל הגשמי בחומר ובלבנים לבנות ערי מסכנות ובא מרע"ה להוציאם ולסלקם מעבודה זו כדי לקבל להם התורה שאז יהיה עמלם בבנין הרוחני לקיים מ"ש וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך ופרעה בא לטעון כנגדו מחמת השר שלו הן רבים עתה עם הארץ פירוש אע"פ שבאמת הן רבים במעלה שנבראו לעבודה של בנין הרוחני ככתוב עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו אך עתה באשר הוא שם הם עם הארץ שלא ניתנה להם התורה שבה יעשו בנין הרוחני העליוני ורק עם הארץ יש להם אשר ראוי להם עמל הגשמי שהוא בנין החמרי ואיך תשביתום מסבלותם וזהו והשבתם אותם מסבלותם אלו אתמהא דהא עתה ראויים סבלות אלו להם ולכן ארז"ל שעתה הוסיף פרעה עליהם העבודה לעבוד גם ביום שבת אחר שכבר פטרם מקדמת דנא מלעבוד ביום שבת ע"פ עצתו של מרע"ה בהיותו בבית פרעה ובזה פרשתי מ"ש למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו כונתו בזה על ביטול העבודה ביום שבת שהיתה מתחלתה ע"פ עצתו של מרע"ה שיעץ את פרעה בכך ועתה השר שלו חזר בו והפך לבב פרעה בזה באומרו מאחר כי אין להם עדיין תורה לעסוק בה בבנין רוחני למה יבטלו מן עבודה הגשמית ביום שבת:

ובזה מובן הטעם שארז"ל לא נתנו שבתות לישראל אלא לעסוק בהם בתורה והיינו כי ישראל יש בהם כח לבנות בנין רוחני ועליוני ע"י עסק התורה ולכך נקראו בנאים וכמ"ש חז"ל ע"פ וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך וזה הבנין שבונים אותו ע"י עסק התורה הוא נעשה בחלק עוה"ב ולכן בשבת שהוא מעין עוה"ב כמ"ש חז"ל צריך להרבות בו בעסק התורה כי אז יצליחו בו יותר בבנין הרוחני ולכן כתבו המקובלים ז"ל דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול ולכן מאחר שנעשה בנין רוחני ועליוני בשבת מן עסק התורה נאסר בשבת בנין הגשמי החמרי לגמרי ולכן שנו במשנה הבונה מכלל ט"ל מלאכות האסורים בשבת כי הבנין הוא אב מלאכה:

א' עשיית אהל קבע היא תולדת בונה ואסורה בשבת מן התורה ולכן ארז"ל אסור לעשות אהל בשבת או ביו"ט דהיינו גג המאהיל עליו להגין מן החמה או מגשמים או מאיזה דבר אחר ואפילו הוא אהל עראי שאינו עשוי להתקיים אלא רק הוא לפי שעה ואפילו שאין מחיצות תחתיו כגון שפרס מחצלת ע"ג ד' קנדסין אעפ"כ כיון דעשוי כדי להאהיל ולהגן הו"ז אהל גמור ואסרוהו חכמים אע"פ שהוא עראי גזרה משום אהל קבע שהוא תולדת בונה ואסור מן התורה ולא אסרו אלא לעשותו בתחלה בשבת אבל אם היה אהל עראי עשוי מבע"י מותר להוסיף עליו בשבת כגון אם היתה מחצלת פרוסה מבע"י כדי טפח שהוא שיעור אהל מותר לפרסה כולה למחר ולהוסיף עוד מחצלאות שכל זה הוא תוספת לאהל טפח העשוי מאתמול ואפילו לפרוס על מחיצות מותר בענין זה וטפח שאמרו הוא חוץ מן הכריכה של המחצלת דאע"פ שזו המחצלת שהיתה נתונה מבע"י היתה כרוכה בעיגול שיש בהקפה שלשה טפחים דאז יש בה רוחב טפח בודאי עכ"ז לא מהני זה אלא צריך שיהא יוצא ממנה כדי טפח פרוס לאהל מפני דהכריכה עצמה אינה נראית כאהל ומיהו לחומרא חיישינן לה דהיינו אם המחצלת כרוכה ויש בעובי עיגול כריכתה כדי טפח אסור להניחה בשבת ע"ג דבר שתהיה עליו כאהל ואע"ג דאמרנו דסביב העיגול אינו נראה כאהל מ"מ לחומרא חשיב אהל וכמ"ש הט"ז ז"ל:

ב' הא דאסרו חז"ל גם בעראי הוא דוקא באהל שהוא גג אבל מחיצה של עראי מותר לעשות לכתחלה בשבת ואפילו שעושה אותה כדי להגן מן החמה או מן הצינה לא חשיבה כאהל בשביל כך וכן אם עושה אותה בשביל הנרות שלא יכבו או שעושה אותה לצניעות בעלמא כגון להפסיק בין אנשים לנשים שלא יראו זא"ז וכן כיוצא בזה שרי מיהו אם עושה אותה להתיר סוכה או להתיר שאר איסור וכגון שעושה מחיצה עשרה טפחים בפני הספרים בפריסת סדין או מחצלת כדי שיהא מותר לשמש מטתו או לעשות צרכיו וכיוצא בזה אפילו שהיא מחיצת עראי אסור כיון שעשויה להתיר איזה דבר האסור ובסה"ק מקבציאל כתבתי דה"ה אם פורס סדין כנגד מקום שיש בו צואה אם הוא בענין דאם לא היה פורס הסדין היה אסור לקרות דחשיב זה עשויה להתיר דבר האסור ואסור לפרוס הסדין ורק אם היה בענין דהוה אפשר לכפות על הטינוף כלי ולקרות שרי לפרוס סדין כיון דאפשר להתיר האסור באופן אחר ועיין תוספת שבת סע"ק ול"ו מ"ש היתר זה מהט"ז ז"ל יע"ש:

ג' וילון התלוי לפני הפתח במקום דלת אע"פ שהוא תלוי שם בקביעות מותר לתלותו בשבת דכיון שהוא נע ונד ברוח מצויה וגם אינו מעכב לעוברים ושבים דרך שם אינו נקרא מחיצה קבועה אלא מחיצת עראי וכל דלא עשויה להתיר שרי וכן ה"ה יש להתיר מטעם זה לתלות הפרוכת לפני ארון הקודש אפילו אין שם דלת אלא הפרוכת עצמה היא מחיצה

מחילה לארון וצריך ליזהר כשתולה הוילון וכיוצא שלא יתקפל ויכפל לרחבו טפח בשעה שתולה אותו דנמצא עושה אהל בגג טפח לפיכך אם הוא וילון גדול תולין אותו שנים כדי שיתלוהו כולו כאחד ולא יתקפל אבל אדם אחד אסור:

ד' עלים הסדורים מע"ש ויש ברחבם טפח ה"ז מותר לפרוס עליהם סדין או מחצלת בשבת כדי לישב תחתם דהוי תוספת אהל וכאמור לעיל וה"ה אם אין ברוחב העלים טפח אלא שהם סמוכים זל"ז שאין בין אחת לאחת שלשה טפחים דהוי לבוד ומותר לפרוס עליהם סדין ואע"פ דעלים אלו קבועים כל הימים ופורסין עליהם סדין כשצריכין לכך מ"מ כיון דיש בעלים רוחב טפח חשיב תוספת אהל:

וכן ה"ה לארובה שבגג שפתוחה בתוך הקרוי מותר לפרוס עליה סדין בשבת בשביל השמש או הרוח דאין זה אלא תוספת אהל מיהו אם יש לארובה זו פקק שאינו עשוי להפתח תדיר אלא רק לעתים רחוקים אסור לפקוק בשבת אע"פ שפקק זה מותר בטלטול משום כיון דאינו עשוי להפתח אלא לעתים רחוקים מחזי כמוסיף על הבנין הן בארובה שבגג הן בחלון שבכותל וכמ"ש מג"א סי' שי"ג סק"א ובש"ע להגאון ר"ז ז"ל סעיף א' ועיין אשל אברהם שם והנה פה עירנו יש בבתי כנסיות עמודים מסודרים ועומדים במערב ובמזרח וכן בצפון ודרום שעליהם עומדת התקרא והחצר בתווך אך בתוך החצר יש ג"כ עמודים בארבע זויות ועליהם עומדת הקרא ותחת התקרא הזאת מונחת התיבה של בית הכנסת באמצע וסביב זו התקרא אשר התיבה תחתיה יש אויר חצר מארבע רוחותיה ומנהג ביום כפור לפרוס מחצלאות על אויר החצר מסביב מפני השמש הנכנסת בבית הכנסת על היושבים שם ואע"פ שאלו העלים המתוחים באויר החצר ההוא וקבועים שם תמיד אין בהם טפח אין כאן חשש משום אהל דאין אנחנו צריכין לטפח של העלים ההם יען כי שם יש זיזין בולטין על אויר החצר הנז' מסביב בכל הצדדין ועי"כ נחשבין המחצלאות שפורסים אותם ביום כפור תוספת אהל גם עוד בלא"ה משום התקרא עצמה ג"כ נחשב פריסת המחצלת לתוספת אהל וה"ז דומה לדין ארובה שבגג הנז"ל ובשה"ק מקבציאל נסתפקתי היכא דיש עלים מתוחים באויר מכותל זה לכותל זה ויש בהם רוחב טפח אך העלים הושמו שם בשביל שלא יעודדו הכותלים אם חשיב פריסת הסדין עליהם לתוספת אהל ושרי ולא נפשט אצלי ספק זה:

ה' כל אהל דאסור לעשותו בשבת ה"ה נמי דאסור לסתרו ולהסירו בשבת כי כשם דאסור לבנות כך אסור לסתור הבנין:

ו' הא דגזרו אהל עראי אע"ג דאין תחתיו מחילות דוקא בצריך לאויר שתחתיו אבל אם אינו מתכוין כדי שיאהיל על מה שתחתיו שרי לכן מטה ושלחן דאין המחילות מחוברים בקרשים שדרכן לסדר הקרשים על המחילות מותר לסדרם בשבת אע"ג דהקרשים מאהילים על אויר שתחתם כיון דאינו צריך לזה כי אלו אין עשויין לשבת תחתם או להניח דבר תחתם אלא רק משתמשין עליהם למעלה:

בד"א היכא דמחילות שלהם אינם מגיעים עד הארץ אבל אם מגיעים עד הארץ כמו דופני התיבה או שהם סמוכים לארץ בפחות משלשה טפחים דהוי לבוד ה"ז אסור לסדר הלוחות שהם קרקע המטה והשלחן עליהם ואע"פ שאינו צריך לאויר שתחתם כלל דמאחר דאיכא מחילות גמורות עד הארץ נראה טפי כאהל ואסור מיהו יש מחמירין ואוסרין במטה גם היכא דאין מחילות גמורות אלא עומדת על ד' קונדסין משום דמשתמש באויר שתחתיה שמניח שם חפצים ואע"ג דאין כונתו בעבור זה ולא לכך עשויה אפ"ה מחזי כאהל ואסור וצריך לחוש לדבריהם דאנחנו רואין העולם מניחים חפצים תחת המטות אבל בשלחן אין לחוש בכה"ג דאין לו מחילות גמורות דאין דרכם של בני אדם להשתמש באויר שתחת השלחן כלל ואע"ג דאם יש מסיבה גדולה יניחו באויר שתחת השלחן לפעמים כלים מלאים או רקים לפי שעה כיון דאין עושין כן אלא רק במסיבה גדולה וגם במסיבה גדולה לאו כולהו אנשי רגילי בכך אין לחוש:

ז' כסא העשוי פרקים וכשרוצים לישב עליו פותחים אותו והעור נפתח ונמתח וכשמסירים אותו סוגרין אותו והעור נכפל מותר לפתחו לכתחילה בשבת אע"פ שיש לו מחילות תחתיו מפני שאינו דומה לעשיית אהל כיון שאינו עושה כלום שהרי הם עשוין ועומדין כבר הגג עם המחילות מבע"י אלא שמותחן בשבת לישב עליהן:

ח' כלי שקורין בערבי שמסי"י ובאטלק"י אומבריל"א שעשויים להגין מן החמה ומן הגשמים לא מבעיא דאסור לפתחה להאהיל בה אלא אפילו פתוחה ועומדת מבע"י אסור לשאת אותה להאהיל בה על ראשו בין בשבת בין ביו"ט וכנז' בפוסקים ועיין מאמר מרדכי סע"ק ה' ונודע ביהודה תניינא סי' למ"ד יע"ש וממילא תדע מאחר דאסור לנשאה על ראשו אסור נמי לטלטלה בשבת ויו"ט משום מוקצה:

ט' אסור לפרוס סדין על העץ המונח על העריסה של תינוק שקורין בערבי מהי"ד או גילאלא אא"כ היה פרוס טפח מע"ש וצריך להזהיר המון העם בזה כי פה עירנו דרכן לפרוס סדין על עריסה הנז' של תינוק להגין עליו מן החמה ומן הזבובין וכיוצא:

י' תיבה שיש עליה כסוי אם אינו קבוע בצירים אסור להניחו עליה בשבת או להסירו ממנה אע"ג דאינה עשויה אלא לפתח בעלמא ויש אומרים דכל זה הוא בתיבה שהיא רחבה וכן בכלים כיוצא בה שהם רחבים דכסויים דומה לאהל אבל כלים קטנים אע"פ שיש בהם חלל רחב טפח אין כסויים דומה לאהל ושרי ויש חולקין לאסור גם בכלים קטנים שיש בהם חלל ריקן טפח מיהו זה לא אסרו בזה אלא בהיכא דאין הכסוי מיוחד להם אבל כסוי המיוחד להם כיון שדרכו בכך תמיד לא מחזי כעביד אהלא כיון דאין עושה המחילות בשבת אלא עומדין מאליהם נקמי שבתא ומ"מ אם הוא מכסה אותם בבגד אע"ג דמיוחד להם אסור משום כי בבגד אין בו תקון המוכיח עליו שהוא עומד לכך ולכן כלים שדרכם להניח בהם מרקחת או דבש וכיוצא שדרכם לסתום פיהם בחתיכת בגד מפני שלא יכנסו בהם נמלים וכיוצא צריכין להזהר לעשות להם כסוי מחרס או עץ ויניחו חתיכת הבגד למעלה מאותו כסוי ולא יכסו בהם בחתיכת הבגד בלבד:

י"א הבית שיש בה מים ואינה מלאה כולה אלא יש בה חלל שיעור טפח ריקן מן המים אסור לשטוח עליה בגד בשבת לכסותה וה"ה אם היה שטוח עליה בגד אסור להסירו דהו"ל סותר אהל אבל אם אינה חסירה טפח שאין בה חלל אויר ריקן שעור טפח אין כאן דין אהל ושרי כיצד יעשה בחבית של מים שהוא מוכרח לכסותה בשבת יביא מע"ש בגד ויכסה בה החבית יותר מטפח ויקשרנה היטב כדי שזה הכסוי של טפח לא ישמט מעל החבית ואז ביום שבת יוכל לכסות החבית בכסוי אחר למעלה מאותו כסוי של טפח שעשה מבע"י או יכסנה בשארית הבגד ההוא של מכסה

מכסה הטפח ודע כי בחבית של מים צריך למיחש טפי חדא שהיא רחבה ביותר ועוד כי המשקה אין ראוי ליתן בכלי כלי כסוי והוי כעושה מחילות ג"כ ועיין ט"ז וש"ע לר"ז וחמ"א ושאר פוסקים :

י"ב נוהגין העולם לכפות סל גדול על אוכלין לשמור אותם ואין חוששים משום אהל דהסל יש בו גג ומחילות והוא צריך לאויר שתחתיו ובסה"ק מקבציאל כתבתי בענין זה ושם הבאתי דברי הגאון אשל אברהם סי' שט"ו סוף סע"ק ח' שכתב בתיבה המחזקת ארבעים סאה צ"ע אם מותר לכפות על אוכלין ומשקין וכו' יע"ש ופלפלתי קצת בדבריו ועוד הבאתי שם מ"ש בש"ע סי' ש"ח סעיף ל"ד גבי טינוף דכופה עליו כלי וכן מ"ש בש"ע סי' תמ"ו סעיף א' וסעיף ג' גבי חמץ בשבת ויו"ט דכופה עליו כלי ודוחק לפרש דאיירי בהיכא דאין בכפיה זו חלל ריקן שיעור טפח ואחר חלוקים וסברות שעשיתי בדבר זה לא מצאתי ראיה ברורה למנהג זה אך באמת המנהג הזה פה עירנו הוא ברור הן בכפית הסל על אוכלין ומשקין הן בהסרת הסל מעליהם לגמרי שזוקפים אותו על גביו וכתבתי לסמוך על חילוק א' שכתבתי שם לקיים המנהג ועיין בש"ע לרבינו זלמן ז"ל בסי' שט"ו סעיף ד' וערך השלחן סי' שט"ו סע"ק ב' ומיהו אם הסל גדול שמחזיק ארבעים סאה יש להחמיר והנזהר גם בקטן תבא עליו ברכה :

פרשת וארא

ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה כתיב פדת וקרינן פדות ול"ל למה לא כתיב פדות מלאה גם אומרו למחר יהיה האות הזה על איזה אות קאמר הזה ונ"ל בס"ד שיש ד' דברים המבדילים את ישראל מן אוה"ע הא' הוא הפ"א כי ישראל שקבלו התורה יכולים להוציא בפיהם דברים שבקדושה הנחמדים ורצויים לפניו יתברך אך אוה"ע שלא קבלו התורה אין יכולים להזכיר בפיהם דברים שבקדושה ונמצא בפה יש סימן היכר לישראל שהם ניכרים ונבדלים מאוה"ע וכאשר כתבתי בזה בסה"ק אבן שלמה ע"פ הראיני את מראיך השמיעיני את קולך וכו' והבאתי משל נאה על זה יע"ש והב' הוא אות הדל"ת דאחד כי אין תואר אחד אלא לישראל שנפשם באה מעולם האחדות ולכן במספר השבעים כתיב נפש ולא נפשות משא"כ אוה"ע נפשם ממקום הפירוד מסטרא דאל אחר ולכן אין להם תואר גוי אחד בדלי"ת אלא גוי אחר ברי"ש והשלישי הוא אות וא"ו הרומז לחיים וכמ"ש בזוה"ק פרשת ויחי דף רמ"א ע"ב ועיין דברים אחדים דף ס"א ע"ד וידוע שלא זכו באות וא"ו בהוא אילנא דחיי אלא רק ישראל ובזה פרשתי בס"ד רמז ואתבשך בשם הוא אות וא"ו הרומז לחיים ולכן הם קמים בתחיית המתים ולא אוה"ע נמצא באות וא"ו ג"כ נבדלים ישראל מן אוה"ע והכר הרביעי הוא אות תי"ו שהוא רומז על התורה כדאיתא בתקונים דף פ"ט ע"א והכי איתא באותיות דרבי עקיבא דאות תי"ו רמז על התורה ולכן נרשם על מצחן של צדיקים תי"ו של דיו לפי שהתורה מצלת מן הפרענות וכמ"ש בקה"י ז"ל וידוע כי בתורה יש הכר והבדל לישראל מן אוה"ע דגוי שעסק בתורה חייב מיתה דבזה נודע כל מי שעוסק בתורה ה"ז ישראל נמצא ד' אותיות פדות יש בהם היכר והבדל לישראל מן אוה"ע ברם הכר דאות וא"ו אינו מבורר ונודע עתה בזה"ז יען דהכל מתים ורק בזמן תחיית המתים ניכר ונודע זה דכתבו המקובלים ז"ל ענין תחיית המתים דומה למי שנזרק לו ברזל שחוק כעפר בקרקע שהיא כולה חול וזה אינו ניכר במראה מן החול כדי שיוכל ללקטו מה עשה הביא אבן שואבת ברזל והעבירה ע"ג החול והיתה שואבת הברזל והחול נשאר במקומו וכן יעשה הקב"ה לעתיד בתחיית המתים מוריד טל תחיה על הארץ וכל עפר של גופים ישראלים קולטו ועפר אוה"ע נשאר במקומו ולכן נכתב אותיות פדת חסרה וא"ו וקרינן פדות מלאה כי בארבעה אלה שמתי הכר והבדל בין עמי ישראל ובין עמך אוה"ע כי מצרים היתה אותו זמן ראש שכל אוה"ע נמשכים אחריה וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות אך האות הזה הנקרא ואינו נכתב שהוא אות הו' אין הכר שלו נודע עתה אלא למחר בזמן תחיית המתים יהיה ההכר של אות הזה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע מ"ם סתומה רומזת בזמן שישראל הם בגלות שהם כמו עוף הנצוד תוך המצודה שהיא סתומה מכל צדדיה שאין פתח לצאת מתוכה אבל מ"ם פתוחה רומזת לזמן הגאולה שישראל שהיו נצודים בגלות יוצאים מן המצודה וכתב בקה"י ז"ם איכה ישבה בדד ב' דד זו מ"ם סתומה שהיא ב' דלתים דבוקים זה עם זה יע"ש ולכן מ"ם של למרבה המשרה סתומה שרומזת לגלות שישראל הם בתוך המצודה שאין לה שער פתוח וכדאיתא בסנהדרין דף צ"ד מפני מה כל מ"ם שבאמצע התיבה פתוחה וזו סתומה בקש הקב"ה לעשות לחזקיה הע"ה משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרה מד"ה לפני הקב"ה ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות לא עשיתו משיח חזקי' שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה תעשהו משיח לכך נסתתם יע"ש ובזה פרשתי בס"ד מאמר אותיות דרבי עקיבא וז"ל במ"ם פתוחה נקרא הקב"ה מלך מלכים ובאות מ"ם סתומה נקרא הקב"ה מושל מושלים ע"כ ובזה מובן כי במ"ם סתומה הרומזת למצודה של שעבוד מלכיות נקרא מושל מושלים דאין מתגלית מלכותו לעיני הכל מחמת דעכו"ם משתעבדים בבניו אך במ"ם פתוחה הרומזת לזמן הגאולה שאין ישראל בתוך המצודה נקרא מלך מלכים שתתגלה מלכותו יתברך וכמש"ה ה' ימלוך לעולם ועד ולכן אומרים במוסף גלה עלינו כבוד מלכותך מהרה ולפ"ז ביצ"מ לא היה פדות שלם כיון דחלה עליהם באותו זמן גזירה דשעבוד מלכיות וכמ"ש רז"ל דאמר הקב"ה למרע"ה אהיה אשר אהיה כלומר אהיה עמהם בשעבוד זה ואהיה עמהם בשעבוד מלכיות ונמצא דלא היה פדות שלם ולכן א"ל ושמתי פדות בין עמי ובין עמך פדת כתיב דאינו פדות מלא מאחר שעדיין יש מצודה דשעבוד מלכיות שהיא מ"ם סתומה אך למחר בביאת המשיח יהיה האות הזה הוא אות מ"ם של המשרה שנרמז באותיות זה והיינו שבגלות מ"ם של המשרה היא סתומה ואם תמנה מן אותיות למרבה תמצא מ"ם של המשרה הוא אות ז' אשר היא סתומה ולעתיד תהיה פתוחה שהיא אות חמשי באותיות אלפ"א ביתא שאם תמנה אותיות העשריות כזה יו"ד כ' ך' ל' מ' אתה מוצא מ"ם פתוחה הוא אות ה' וזהו הנרמז בתיבת זה כלומר מ"ם של המשרה שהיא אות ז' בהמשרה תהיה מ' פתוחה שהיא אות ה' באלפא ביתא :

ולכן בשבת שהוא ממין עוה"ב הרומז לזמן הגאולה שאין שם מצודה ולא יהיו ישראל נצודים עוד כאסרה בו הלכה כי הלכה איכה אלא בזמן החול שהם רומזים לזמן הגלות שישראל נצודים ועומדים בתוך המצודה הרמוזה באות מ"ם סתומה של למרבה המשרה :

א' מאחר דצידה אסורה בשבת והיא מאב מלאכות לפיכך אם הפריח העוף עד שהכניסו לבית שחלונותיו סתומים או לביבר מקורה וסתום מכל צד ונעל הדלת בפניו או שרדף אחר חיה עד שהכניסה לבית או לחצר וכיוצא ונעל בפניה חייב מן התורה ומיהו אינו חייב מן התורה אלא בהיכא דאין הבית גדול כ"כ והרי הוא יכול לתפוס החיה או העוף בשקל במרוצה אחת ואינו צריך לבקש תחבולות כדי לתפסו אבל אם הבית גדול כ"כ שאינו יכול להגיע ולתפוס העוף במרוצה אחת מפני שנשמטין ממנו וצריך לרוץ אחריהם בתוך הבית ריצה שנית או שלישית הרי אלו מחוסרין צידה ופטור מן התורה אבל מדרבנן אסור בכל גוונא:

ב' הצד דבר שאינו מחוסר צידה כגון צד צבי חגר או חולה מחמת עייפות שהוא יגע ואינו יכול לזוז ממקומו פטור מן התורה אבל אסור מדרבנן אך הצד צבי ישן או סומא או חולה מחמת חום שנולד בגופו חייב מפני שהם עשויים להשמט כשמרגישים ידי אדם ומחוסרי צידה הם:

ג' צבי ועוף שנכנס לחדר וכיוצא ונעל בפניו חייב ואם נעלו שנים פטורין מן התורה וחייבין מדרבנן ואם לא היה יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין מן התורה ואם היו הצבי או העוף בחדר והיה הדלת סגור מותר לכתחלה לנעול במנעל דמאחר שהדלת סגור אין יכולין לברוח והרי הם שמורין ועומדין ובמנעל הוא מוסיף שמירה ואין בזה משום צידה:

ד' מי שהיה לו צבי קשור בביתו מותר לנעול הדלת בפניו כדי להוסיף שמירה על שמירתו כי מאחר שהיה הצבי קשור ניצוד ועומד הוא ואם אחר שנעל הדלת ניתר הצבי מקשירתו דנמצא עתה ניצוד ושמור מכח הדלת אין מחייבים אותו לפתוח הדלת כדי לבטל שמירתו מפני בשעה שנעל בהתר נעל ואין עתה עושה כלום וכן מי שנעל ביתו לשמרו והיה עוף או צבי בתוכו והוא לא היה יודע כלל שיש שם עוף או צבי ואחר שנעל נודע לו אין מחייבין אותו לפתוח הדלת אלא ישאר נעול עד חשיכה כדי שיצא ויטול הצבי או העוף משם והטעם מפני שכאשר נעל בהיתר נעל שלא היה יודע שיש צבי או עוף אבל אם אם היה יודע שיש צבי ועוף ובא לסגור הדלת אסור אע"פ שאין מתכוין לצוד אותם אלא כונתו לשמור ביתו מאחר כי בודאי ניצוד:

ה' החתול דינה כשאר חיה ואסור לצוד אותה ואם נכנסה לחדר אסור לסגור הפתח עד שיוציאנה משם אם יודע שהיא שם אע"ג דאינו מתכוין לצודה וגם אינו רוצה בצידתה שאין לו צורך בזה כלל עכ"ז אסור אם הוא יודע שהיא שם על כן פה עירנו בגדאד דשכיחי חתולים הרבה בבתים צריכין להזהר בדבר זה מאד דאם נכנס לחדר ולכל מקום שיש לו פתח לנעלו ורואה שיש שם חתול לא ינעול הפתח אלא עד שיוציא החתול משם:

ו' זבובין אסור לצודם מדרבנן ולכן צריך להזהר שלא לסגור תיבה או לסתום כלי שיש שם זבובין מפני שהם ניצודין בסגירה זו ואע"פ שאינו מתכוין לצודם מ"מ פסיק רישיה ולא ימות הוא כיצד יעשה יפריח הזבובין תחלה ואח"כ יכסה הכלי או יסגור התיבה בד"א כשרואה הזבובין בעיניו אבל אם אינו רואה אינו מחויב לבדוק אם יש שם זבובין וכן אם ראה והפריחן אינו מחויב לבדוק אם נשאר איזה זבוב שם דכיון שהוא ספק סוגר כדרכו ואינו חושש דאין כאן פסיק רישיה ואסור להעמיד סם המות לזבובין בשבת:

ז' אסור להעמיד בשבת המצודה לצוד בה עכברים ועל כן המצודה חשיב כלי שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלה משום מוקצה והנה לפעמים מעמידים המצודה מערב שבת וניצוד בה העכבר בלילה צריכין ליזהר שלא יסירו ממנה העכבר ביום שבת משום מוקצה אלא ישאר בה עד מוצאי שבת:

ח' אווזים ותרנגולים וכיוצא הגדולים ברשותו של אדם אסור לצודם דהיינו להכניסם תוך הלול שלהם או לתוך חדר אחד ולסגור הפתח עליהם כדי שלא יצאו לאו מבעיא אם מרדו ויצאו מן הלול דאסור מן התורה להכניסם לתוכו אלא אפילו אם יצאו מן הלול לתומם אסור להחזירם ללול מדרבנן מפני דאלו דרכם להיות מודדים חוץ לכלובן שיש טורח לתפסם מפני שנשמטין אנה ואנה ולכן אסור מדרבנן לצודן להכניסם ללול ולסגור עליהם ואע"פ דאלו דרכם לעת ערב לבא מאליהן ללול ג"כ אסור מאחר דהם דרכם להיות מודדים חוץ לכלובן שיש טורח לתפסם מיהו אם אין דרכם למדוד חוץ לכלובן ואין טורח לתפסם מותר להכניסם ללול או לחדר אחד ויסגור עליהם הפתח ועיין בפוסקים והנה תרנגולים הגדולים פה עירנו יע"א דרכם למדוד חוץ לכלובן ויש טורח גדול לתפסם ולכן צריך להזהיר העם בזה דאם יצאו הוץ ללול אסור לרדף אחריהם עד שיכניסם לתוך הלול או לתוך חדר ויסגור הדלת מיהו אם יצאו חוץ לחצר שאם לא ירדפו אחריהם יאבדו התירו משום פסידא לרדוף אחריהם כדי להכניסם לתוך החצר או לבית גדול שאינו יכול לתפסם בו במרוצה אחת ובלבד שלא יטלטלם ועיין אחרונים ז"ל:

ט' אע"פ שכתבנו לעיל דאם היה הצבי תוך החדר אסור לנעול הדלת ואפילו אם אינו מתכוין לצוד אלא לשמור ביתו מ"מ אווזים ותרנגולים הגדולים בחצר ברשותו מותר לפתוח ולנעול הפתח של החצר ואינו חושש יען כי אווזים ותרנגולים אין בהם צידה כ"כ כמו חיה ועוף ולכן מאחר שאינו מתכוין לצוד אותם אלא נועל הפתח כדרכו לשמור ביתו מותר אך שאר חיה ועוף דאית בהו צידה ממש שעומדים תוך החדר או תוך החצר ואינם קשורים או סגורים תוך כלובם אסור לנעול פתח החדר או החצר כדרכו ואע"פ שאינו מתכוין לצודם דנעילת הדלת היא שמירה להם וזו היא צידתם וכנז' באחרונים ז"ל ולכן צריך להזהיר את העם שלא יניחו צבי וכיוצא תוך החצר בלתי קשירה או סגירה תוך הכלוב דאז אסור לנעול פתח החצר בשבת ופה עירנו בגדאד יש הרבה בני אדם שדרכם לגדל צבאים בביתם אך דרכם לגדלם שיהיו מלומדים לעמוד למעלה על הגג או באכסדרא תמיד ולא ירדו לחצר כי חוששים פן יצאו לרה"ר ויברחו לחוץ כי אין דרכם לקשרם ונראה מאחר דהצבי מלומד לעמוד תמיד על הגג או על אכסדרא יוכל האדם לפתוח ולנעול פתח החצר הפתוח לרה"ר ורק אם נזדמן שהצבי ירד לחצר אז אסור לנעול פתח החצר וכל זה אני כותב לקיים המנהג שנהגו בכך אבל ירא"ש יזהר לקשור את הצבי בשבת ולא יסמוך על היתר זה אע"פ שהצבי מלומד לעמוד על הגג או על אכסדרא והמתרחק מאלו שלא לגדלם בתוך ביתו לגמרי תבא עליו ברכה:

י' פרעוש שקורין בערבי ברגות אסור לצודו אא"כ הוא על בשרו ועוקצו וכל דאפשר לאפילו לארץ בלי נטילה בידיו יש לעשות כן ואסור להרוג פרעוש וגם לא ימללו בידו גזירה שמא יהרגנו אלא יטלנו בידו ויזרקנו ואסור לזרקו במים:

י"א אסור להרוג צרעה וזבובין ויתושין וכל ההורג פרעוש או יתוש כהורג גמל ויזהרו העם בדבר זה לשים עליו עין השגחתם ובפרט ביתושין המצוים בימי הקיץ בתוך המרתף כי רבים המה וכיון דכתיב נאדם טובא

טובא מחמת עקיצתו אז יחרה אפו ויכנו בכפו שאלו בהנחת היד עליהם כרגע אומללו ודמם שותת ומאחר דרגיל בהכי בימי החול צריך לשים השגחתו מאד בשבת שלא ישכח ויהרוג הפרעוש או היתוש :

י"ב המוציא דם מאברי החי חייב ואפילו אם לא יצא הדם לחוץ ממש אלא שחבל באחד מאברי החי עד שנצרר הדם תחת העור שזה הדם היה יוצא לחוץ ורק העור מעכבו לפיכך חייב משום נטילת דם דהרי הוא כאלו יצא לחוץ בד"א בחובל באדם או בבהמה וחיה או בעופות או בשמנה שרצים האמורים בפרשת שמיני שהם החולד והעכבר וכו' דאלו יש להם עור אבל החובל בשאר שקצים ורמשים כיון דאין להם עור אינו חייב אלא עד שיצא הדם לחוץ וצריך להזהיר המון העם בזה כי יש טפשים מכים זא"ז עד שיצא מהם דם לחוץ או יהיה נצרר הדם תחת העור וכן יש הרבה נכשלים בדבר זה דאע"פ דאינו מכה את חבירו אלא רק תופס בשר חבירו בראשי אצבעותיו בכל כחו בחוזק כדי לצערו וקורין לזה בערבי קרצ"א ובזה נצרר הדם תחת העור ולדעת הרמב"ם ז"ל החובל באדם או בבהמה דרך נקמה ה"ז חייב מן התורה ולא הוי לזה דין מלאכה שאינה צריכה לגופה משום דאינו צריך לדם ואע"פ שהעושה זאת דרך שחוק ובדיחות דהו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה הא עכ"פ חייב מדברי סופרים :

י"ג הכינה אינה מתהוית מן העפר אלא מן הזיעה לכך מותר להרגה בשבת בד"א במוצא כינה על בשרו או שמצאה על בגדיו דרך מקרה אבל המפלה את בגדיו מכינים אסור להרגן אלא מוללן בידיו וזורקן והטעם דגזרו שמא ימצא גם פרעוש ויבא להרגו כיון דשכיחי פרעושין בבגדים לפיכך המפלה ראשו מותר להרוג הכינים שימצא שם משום דאין פרעושין מצוים בראש ואם בלילה עקצו בבשרו ואינו יודע אם הוא כינה או פרעוש ה"ז יזרקנו דשמא פרעוש הוא :

י"ד טוב ליזהר מלחכך שיניו במחט דיש חשש שיוציא דם וכן אם מחכך בשרו בשבת יזהר לחכך בנחת ולא בחוזק דלפעמים נסרך העור ויוצא דם ואינו מרגיש ועיין כף החיים :

ט"ו נחש ועקרב במקום שאין ממיתין אם רצין אחריו מותר להרגן ואם לאו אסור אלא דורסו כדרכו כאלו אינו מכוין להרגו כדי שיהיה קצת שינוי :

ט"ז לא ידרוס במקום שיש רמשים הרבה כמו נמלים וכיוצא אע"פ דאינו מתכוין להרגם הו"ל פסיק רישיה ולא ימות שבודאי יהרגם בדריסה ובימי הקיץ מצוי בעירנו נמלים הרבה ונכנסים תוך כלי של מים שקורין אברי"ק המונח תמיד בבית הכסא בשביל קנוח והאדם כששופך מים מזה הכלי על ידו כדי לרחוץ יורדים נמלים הרבה עם המים ונמצא הוא ממית אותם בידים בעת שרוחץ שיתמעכו בקינוח ושפשוף ולכן ישימו לב על זאת לראות המים תחלה קודם שירחץ ויקנח בהם דאם יש בהם נמלים לא ירחץ בהם וכן צריכים להזהר פה עירנו יע"א שיש בכל חצר באר מים חיים אך הם מלוחים ולוקחים מים מהם בשביל רחיצת ידים או כלים ובאלו המים מצוי תולעים שקורין בערבי עאל"ק והם נהרגים ברחיצת ידים ושפשוף וכן בכלים ועוד יש בכלים חשש גם בימי החול שנדבקים בהם תולעים אלו ואח"כ יתערבו עם המאכל שמניחים בהם ולכן יזהרו לסנן תמיד את המים תחלה :

פרשת בא

קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב סידורו של שבת דמצינו כמה מצות תלויים בדברים גשמיים שהגוף נהנה בהם ד"מ מצות מזוזה ומעקה צריך שיהיה לו בית כדי לקיים אותם וכן לקט שכחה ופאה צריך שיהיה לו שדות וכרמים וכן תרומה ומעשר וחלה צריך שיהיה לו דגן ועיסה וכן שאר מתנת כהונה כגון ראשית הגז וזרוע לחיים וקיבה צריך שיהיה לו צאן וכן כיוצא בזה והאדם אע"פ שרואה שיש לו הנאה לגופו מכל דברים אלו לא יתאוה להם וישתדל להשיגם בשביל הנאת גופו אלא בשביל קיום המצות התלויות בהם ובזה פירש הרב ז"ל מאמר מי הקדמני ואשלם מי קיים מצות מזוזה עד שלא נתתי לו בית פירוש הן אמת שקיים מצות מזוזה ומעקה אך לא הקדים במחשבתו מצות אלו אלא הוא נתאוה לבית והשתדל לבנותו בשביל הנאת עצמו ואחר שהשלים אז בא בדעתו לקיים מצות מזוזה ומעקה וכן הוא לש העיסה להנאת גופו ואחר שלש בא בדעתו לקיים מצות חלה וכן בשאר דברים עכ"ד נמצא צריך האדם להקדים לצייר במחשבתו מעשה המצוה קודם שיצייר הנאת גופו וידוע כי המחשבה מכונית בשם בכור יען כי כל דבר צריך לשלימות מחשבה ודבור ומעשה או מחשבה ודבור או מחשבה ומעשה כי א"א להשלים שום דבר בלתי מחשבה אך צריך שיקדים המחשבה למעשה או לדבור שאם לא יחשב תחלה איך יוכל לדבר או לעשות מעשה ולכן יש למחשבה תואר בכור כי היא ראשית בכל דבר ודבר גם ידוע דע"י המחשבה יהיה האדם נפטר מחיוב כל רמ"ח עשה דאע"פ שיש כמה מצות מן רמ"ח שא"א לאדם לקיים בפועל הנה הוא נשלם בהם ע"י המחשבה שהקב"ה מצרפה למעשה ואם חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה וז"ש קדש לי כל בכור ר"ל המחשבה שהיא הבכור בכל הפעולות של הגוף תקדש אותה לי לשמי שתכוין בכל דבר תחלת הכל בעבור כבודי וקיום מצותי ואז עי"כ תתקדש המחשבה שלך ויהיה בה כח מספיק שתפטור אותך מכל מצוה ומצוה של רמ"ח עשה אם לא תוכל לקיימה במעשה כי רח"ם אותיות רמ"ח וזהו פטר לשון פיטור כל רחם כי המחשבה שלך בהם מצרפה למעשה ודבר זה אינו נוהג אלא בבני ישראל כי רק גבי ישראל הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה ואם חשב לעשות ונאנס ולא עשה מעלה עליו כאלו עשאה משא"כ באוה"ע אין המחשבה מועלת כלום לבדה וגם יש לך תועלת אחרת גדולה מצד קדושת המחשבה דעי"כ תזכה שגם הנאות הגשמיות שהיא הנאת נפש הבהמית תהיה בכלל הקודש בסוד תוספת מחול על הקודש שגם זו ההנאה נחשבת לו למצוה ומקבל עליה שכר כי חלק החומר הבהמי שבאדם יזדכך מחמת קדושת המחשבה ויהיה החומר צורה וכמ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל בפסוק קדושים תהיו כי קדוש אני ה' בענין זיכוך החומר לעשותו צורה ר"ל קרוב לחלק הנפשי ופירש בזה ענין זכוכית לבנה שדברו בה רז"ל יע"ש וז"ש באדם שהוא תואר הנפש שהיא הצורה כמ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל ובבהמה שהוא תואר חלק החומר הכל לי הוא דנכלל החומר בכלל הצורה בסוד תוספת מחול על הקודש :

ובזה יובן בס"ד הטעם שאמרז"ל עתיד הקב"ה להזריח שמש צדקה לצדיקים שיתרפאו בה כמ"ש וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה כי עתה כל רפואה צריכה להיות בדבר של מעשה לשתות סמנים ולעסוק בידים אך לעתיד תהיה הרפואה שלא ע"י מעשה אלא בזריחת השמש אז הצדיקים מסתכלים ומתרפאים והטעם כי הצדיקים קדשו מחשבתם ומחמת

כן

כן עשו כח במחשבה שלהם לעשות פועל כפועל הנעשה במעשה המצות שיעשה הגוף בידים ולכן בזכות זה יזכו לעתיד שלא יצטרכו לרפואת הגוף בדבר מעשה אלא יספיק לו הסתכלותו בשמש שתזרח בעולם שבזה תהיה הרפואה לגוף מכל חולי ומחלה שנמצא השמש עושה פועל ברפואת הגוף כמו המחשבה של הצדיקים שהיו עושים בה פועל בתקון הנפש ותקון העולמות שהיה בה בלבד בלתי צורך מעשה בפועל ממש:

ובזה יובן בס"ד טעם נכון מה שהותר בשבת הבישול בחמה ואסור באש וכל הדבר הדומה לו והיינו דקי"ל אסור לבשל ולחמם שום דבר באש וזו אב מלאכה האסורה בשבת אבל באור החמה מותר לחמם מים ויבשל ביצה קלה והיינו להורות כי השבת הוא כנגד אלף השביעי אשר בו לא יצטרכו לרפואה ע"י מעשה אלא תהי' ע"י זריחת החמה שיסתכלו בה ויתרפאו וכל רפואה שתהי' הנה ענינה הוא כמו ענין בישול ותקון ולכן בשבת נאסר הבישול במעשה שהוא ע"י האש והותר ע"י החמה לרמוז על הטובה הגדולה והמעולה שנזכה לה לעתיד אחר גמר התקון אשר עליו רומז השבת הקדוש עתה וכמ"ש רז"ל כי השבת הוא מעין עוה"ב:

א' מותר ליתן ביצה בחמה בשבת שתצלה מפני שאין דרך בישול בכך וכן מותר ליתן בחמה כדי שיוחמו והמבשל באור בשבת חייב ואם עשה במזיד אסור לו לעולם וגם הקדרה אסורה לו בלא הגעלה מפני שבלועה מאיסור וצריכה הכשר כשאר כלים הבלועים מאיסור ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד ואם בשוגג אסור בו ביום בין לו בין לאחרים ולמוצאי שבת מותר מיד בין לו בין לאחרים ואם הנכרי בישל דבר שאין בו בשולי גוים או שעשה שאר מלאכה לישראל אסור בו ביום ולמוצאי שבת ימתין בכדי שיעשו דגזרו במלאכה של נכרי טפי דחשו פן יאמר ישראל לנכרי לעשות לו מלאכה בשבת כדי שיהנה ממנה במוצאי שבת מיד כי איסור אמירה לנכרי בשבת קל בעיני בני אדם:

ב' המבשל בשבת במזיד או שעשה שאר מלאכות במזיד דאמרינן אסור למבשל לעולם ומותר לאחרים במ"ש מיד כתב מור"ם בהגה"ה ביו"ד סוף סי' ק"ב דאם נתערב הרי זה מתבטל ולא אמרינן דחשיב דבר שיש לו מתירים ולא בטיל משום דמותר לאחרים אחר שבת אלא כיון דלזה אסור לעולם לא חשיב דבר שיש לו מתירין ומתבטל וכתב הגאון כו"ף ז"ל שם דזה דוקא למבשל אבל לאחרים אפילו אם נתבטל אינו בטל דחשיב לדידהו דבר שיש לו מתירין וכ"כ חו"ד ז"ל שם דכונת הרמ"א ז"ל כן הוא ועמ"ש בשפ"ד שם מיהו הגאון מג"א כאן בסי' ש"ח סק"ב כתב דגם למבשל אסור בו ביום גם אם נתבטל ועיין לאחרונים מה שפלפלו בדין זה הכא והתם ביו"ד יע"ש והנה אנא עבדא הבאתי דין בסה"ק רב פעלים וכתבתי בס"ד שזה הענין הוא דומה לפלוגתא דפר"ח ז"ל עם רבני אשכנז במעשה הקצב ששחט שבע בהמות בביתו וכו' כנז' בספר בית הלל יו"ד סי' ק"י ופר"ח בק"א יע"ש ועיין להגאון תו"ש בקונטרים בכור שורו בחדושי חולין שהביא פלוגתא הנז' ומ"ש ע"ש וא"כ בכ"ד לסברת הגאונים דאסרו השני חצאין שבהמות ושבבית משום דלא להוי תרתי דסתרי גם כאן צריך להורות כמ"ש מג"א ז"ל לאסור גם למבשל בנתבטל בו ביום אבל לפר"ח ודעמיה יש להורות כסברת מור"ם ז"ל דלאחרים אסור בנתבטל ולמבשל מותר ואחר אשר פלפלתי בענין זה שם בס"ד העלתי להלכה דבכ"ד גם הפר"ח ודעמיה יודו דאסרינן בנתבטל גם לדידיה משום דמחזי כחוכא טפי ומלתא דתמיהא איך למי שעשה האיסור יהיה מותר ולאחרים יהיה אסור ועוד כתבתי שם מ"ש בזבחים דף ס"ג דלא יהא טפל חמור מן העיקר ונראה שם שד"ז מוסכם להלכה וכן כאן אם לאחרים אסור ולמבשל מותר נמצא טפל חמור מן העקר ועוד הבאתי שם מ"ש הרב פר"ח בכללי הס"ס בסי' ק"י בסוף אות ג' וז"ל ה"מ היכא דלא מנכרא מלתא כגון ספק יממא ספק לילה אבל במידי דאיתה קמן מחזו מילי דרבנן כי חוכא ואיטלולא ולא שרינן כדאיתה ב"פ כ"מ ובס"פ הדר עכ"ל ע"ש ולכן ראוי להורות כמ"ש המג"א לאסור בנתבטל גם לדידיה והיינו כוותיה ולא מטעמיה:

ג' אע"ג דאמרינן מותר לצלות ביצה בחמה היינו אלא בחמה עצמה אבל בתולדות חמה כגון סודר שהוחם בחמה אסור לשבר הביצה עליו כדי לצלותה מטעם גזירה משום תולדות האור שהרואה חושב הוחם באור וכן אסור לגלגלה על החול ואבק דרכים שהוחמו בכח חמה:

ד' המבשל או עשה שאר מלאכות לחולה שיש בו סכנה אסור בשבת לבריא או לחולה שאין בו סכנה לאכול ממנו גזירה שמא ירבה במלאכתו בשביל הבריא אבל למוצאי שבת מותר לבריא מיד וכן אם נעשה ע"י נכרי מלאכה בין לצורך שיש בו סכנה בין לחולה שאין בו סכנה אסור לבריא בשבת שמא ירבה בשבילו אבל למוצאי שבת מותר לבריא מיד ואין צורך להמתין בכדי שיעשו ורק אם היתה המלאכה בבישול שיש בו איסור בישולי גוים אסור לבריא לעולם משום בישול גוים וגם לחולה עצמו אחר שבת כל שאפשר לבשל לו מחדש ע"י ישראל דלא הותר בשולי גוים לחולה אלא רק בשבת דא"א לבשל לו ע"י ישראל וכן הכלים שבישל בהם הגוי בשבת תבשיל שיש בו אסור בשולי גוים ג"כ אסורים אחר שבת וצריכין הגעלה וכלי חרס מגעילן ג"פ ודיו אע"ג דבאיסורין דעלמא לא מהני הגעלה לכלי חרס אפילו ג' פעמים בהא מהני ובדיעבד אם בישל בכלים אלו בלא הכשר ויש רוב בתבשיל מותר ועיין חיי אדם כלל ס"ט סעיף ט' ושארי אחרונים יע"ש:

ה' כל דבר שלא נתבשל קודם שבת אין שורין אותו בשבת בחמין שהיס"ב אפילו אינו נמוח בשריה זו ודין חמין שהיס"ב אין משערין באצבע אלא כל שכריסו של תינוק נכוית בהם חשיב יס"ב ואם תאמר איך ידע האדם לשער בכך מדעתו הנה נקיט האי כללא בידך כל היכא שזה החמין ראוי לשתיה או לאכילה שאין האדם נמנע מכח רבוי חמימותו הרי זה לא חשיב יס"ב ואם ימנע מלשתותו או לאכלו מרוב חומו הרי זה נחשב בכלל יס"ב:

ו' אע"פ שאז"ל אין בישול אחר בישול מ"מ יש בישול אחר אפיה או צליה ולכן אסור לתת פת לתוך מרק או שאר משקה שהוא חם חום שהיס"ב אפילו שהוא מונח בכלי שני שאינו עומד בכלי ראשון שהיה על האש אלא הורק לכלי שני ולאו דוקא פת אלא כל דבר דרכיך אסור להניח בתוך חמין שהיס"ב וכתבו הפוסקים מאחר דלא בקיאינן איזה מקרי רכיך צריך להחמיר בכל דבר לבלתי יניחו בתוך חמין שהיס"ב ואותם המניחין בצלים לתוך המרק יזהרו לבלתי יניחום בעודו חם שהיס"ב מפני שהם מתמתקין מחריפותם ומתבשלים גם בכלי שני שהיס"ב:

ז' הסוכר היוצא מן הקנים הוא מבושל וכיון דקי"ל אין בישול אחר בישול מותר להניח הסוכ"ר בתוך הכלי ולערות עליו משקה חם שהיס"ב מיהו חיי אדם כתב

כתב שיניח משקה החם תחלה לתוך הכלי ואח"כ יניחו הסוכ"ר בתוכו וטוב להזהר בזה דאין פסידא ולא טורח בכך:

ח' יש עושין משקה קהוו"א מערב שבת ומניחין על האור כדי לשתותו בבוקר ביום שבת אך אין מניחין בתוך הכלי שמניחין אותו על האור ביי"ן של קהווא הרבה כפי מה שצריך כדי שלא יהיה בזה טעם מרירות לכך מניחין ביי"ן מעט ובבוקר בעת ששותין משקה זה מוסיפין עליו ביי"ן ויש להם על מה שיסמכו אך גם בזה טוב שישימו בשבת את הביי"ן אחר שיריקו המשקה הנז' בתוך הכוס כדי לצאת י"ח שאר דעות ועוד מפני כי הקהוו"א היא קלויה ויש לחוש ולומר יש בשול אחר קליה ועיין בספר גינת ורדים בכלל ג' מן סי' ג' עד סימן יו"ד מ"ש ועיין חתם סופר א"ח סי' ע"ד יע"ש:

ט' כלי ראשון שהוא כלי שמשתמש בו על האש אפילו לאחר שהסירו מעל האש מבשל כל זמן שהיס"ב לפיכך אסור ליתן תבלין לתוכו וכן ה"ה דאסור ליתן תבלין בקערה ולערות עליה מכלי ראשון שהיס"ב מפני שהערוי מבשל כדי קליפה כמו כלי ראשון אבל מותר ליתן תבלין בתוך המרק שבקערה שהיא כלי שני אפילו שהמרק חם שהיס"ב מפני שהתבלין קשים הם ואין להחמיר בהם בכלי שני ואע"פ שאמרנו שאין איסור ליתן תבלין בכלי ראשון אלא דוקא בהיכא שהיס"ב מ"מ טוב ליזהר אפילו אם אין היס"ב כיון שהוא כלי ראשון כדי לעשות הרחקה וסייג לדבר ועיין אחרונים ז"ל:

י' המלח מותר להניחו בכלי ראשון אחר שהעבירו מעל האש אפילו שהוא עודנו חם שהיס"ב משום דצריכה מלחא בישולא כבשרא דתורא זהו דעת מרן ז"ל בש"ע אך הרמ"א ז"ל בהגה"ה מחמיר במלח אפילו בכלי שני שהיס"ב וטוב להזהר בזה דכמה פוסקים חשו לזה מ"מ אם עבר ונתן מלח אפילו בכ"ר בעודו על האש דעבד איסורא לכ"ע המאכל מותר דהמלח בטל לגבי המאכל:

י"א מותר לתת מים חמין לתוך צונן ואפילו מן כ"ר מותר לערות לתוך מים צונן דהתחתון גובר על העליון ומצננו אבל אסור לערות מים צוננין לתוך חמין שבכלי ראשון יען כי התחתון שהוא חמין גובר ומחממו אבל אם החמין הם בכלי שני אפילו היס"ב מותר לערות לתוכן צונן ויש מתירין גם בכ"ר אם נותן הרבה מים צוננין לתוך החמין דהיינו שהם רבים יותר על החמין באופן שלא יהא באפשר שיתבשלו אלא רק תפוג צינתן דכיון דהצוננין מרובין ומתערבים תכף מבטל חמימות החמין ומיהו כל זה איננו אלא דוקא בשופך הצוננין בשפיכה גדולה הכל בפעם אחת לתוך החמין אבל מעט מעט אסור לערות שהרי מבשל תיכף ומה יועיל מה שמצטנן אח"כ וכנז' בחיי אדם כלל ב' סעיף ג' יע"ש:

י"ב מותר ליתן קיתון של מים או שאר משקין כנגד המדורה להפיג צינתן ובלבד שיתנם רחוק מהאש בענין שאין יכולים להתחמם באותו מקום עד שתהא היס"ב אף אם ישהא שם זמן מרובה אבל אסור ליתנם סמוך במקום דאפשר שיתחממו חום שהיס"ב אע"פ שעתה איננו מניחם אלא רק שעה מועטת שתפיג צינתן בלבד גזרה שמא ישכחם וישהו שם עד שיחמו חום שהיס"ב ועניינים אלו צריכין השערה בדעת ובשכל ולא יוכל כל איש תם ופתי לסמוך על דעתו בהשערות אלו לעשות מעשה:

י"ג הכובש כבשין אסור משום מבשל וגם יש בזה איסור מעבד ולכן כל דבר שרגילין לעשות ממנו כבשין כגון קישואין וגומ"י חמוץ וכיוצא אסור למלוח ולהניח לפניו אע"פ שרוצה לאכלם באותה סעודה אבל מטבל מן החתיכות אחת אחת ואוכל מיד ולא יטבל שנים או יותר ויניח לפניו ולאו דוקא דבר שרגילין לעשות ממנו כבשין הוא דאסור אלא כל דבר שהמלח מועיל לשנות טבעו להפיג מרירותו כגון צנון ובצל ושום וכיוצא מדברים החריפים או למתק חמיצותו ג"כ אסור למלוח ולהניח לפניו אלא מטבל אחת אחת ואוכל מיד וכנז' בפוסקים ז"ל:

י"ד פה עירנו דרכם להביא על השלחן קערה מלאה גרגרי רימונים שהם חמוצים ומניחים עליהם מלח למתקם מחמיצותם צריכין להזהר שלא יעשו כן בשבת ואע"ג דאין עושין מאלו כבשין כבר כתבנו לכל דבר שהמלח מועיל לתקנו אסור למלוח ולהניח לפניו אלא מטבל אחת אחת ואוכל מיד וה"ה הכא מיהו אם ירצה ליקח חתיכת רמון שיש בה כמה גרגרים ולהניח עליה מלח ולאוכלה כולה מיד שרי ופשוט:

ט"ו כל זה איננו אלא בהיכא דהמלח מועיל לאותו דבר הנמלח לשנות טבעו הן להפיג מרירותו הן להפיג חמיצותו ולכן אע"פ שאין דרך לכבוש אותו דבר אמרינן דאסור למלוח ולהניח אבל דבר שאין דרך לעשות ממנו כבשין וגם אין המלח משנה טבעו מותר למלוח ולהניח לפניו ולכן ביצים מותר למלוח ולהניח לפניו מפני דהבצים אין דרך לעשות מהם כבשין וגם אין המלח משנה טבעם אלא רק נותן בהם טעם קצת וכן ה"ה אם שכחו מע"ש ליתן מלח בתבשיל מותר ליתן המלח בשבת בקערה אחר שנצטנן מעט שאין היס"ב דאז אין חשש בישול בזה אפילו לדעת הרמ"א ז"ל שכתבנו לעיל והא דכתבנו דשרי בביצים ותבשיל למלוח ולהניח לפניו היינו דוקא לאכול באותה סעודה אבל לאכול לסעודה אחרת אפילו שאוכלה בו ביום אסור וכמ"ש רוב הפוסקים ז"ל אע"ג דהרב אליה רבה מתיר בזה מיהו לדעת הט"ז ז"ל בסוף סעי"ק ה' אם יש איזה צד לומר דטוב לו שימלח עכשיו ממה שימלח אח"כ כגון שעתה הוא קצת חם ויקבל המלח טפי אין לאסור יע"ש ואין לסמוך על זה אלא לצורך גדול וכמ"ש הגאון רז"ן ז"ל:

ט"ז לאו דוקא היכא דהמלח משנה טבע הדבר לתקנו ממרירותו או מחמיצותו הוא דאסור אלא ה"ה אם מתקנו לרככו או להקשותו נמי אסור כי גם בזה נמצא משנה טבעו ודמי לכובש כבשין ולכן פולין ועדשים שנתבשלו בקליפתן אסור למלוח הרבה ביחד ולהניח לפניו דהמלח מועיל לרכך הקושי שיש בהם מצד קליפתם וגם זה דומה לכובש כבשין וכן דמי למעבד ועל כן פה עירנו שדרכן לבשל פולין שקורין באקיל"י בקליפתם אם שכחו להניח מלח בעת בישול אסור להניח עליהם מלח בקערה ולהניח לפניהם וכן ה"ה בפרי שקורין לוביא ובלה"ק רובי"א אם לא נתנו בהם מלח בבישול אסור להניח עליהם אחר שהניחם בקערה דכל אלו המלח מועיל לרכך קליפתם אלא מטבל אחת אחת במלח ואוכל וזה הפרי שקורין בערבי לובי"א יש בו איסור יותר מפני כי פה עירנו דרכן לעשות מזה כבשין:

י"ז העושים צלאטי"א מקישואין וכיוצא דחותכין אותם לחתיכות קטנות ונותנין עליהם מלח אסור להמתין עליהם עד שיקבלו טעם המלח ויזיעו כדי להשים עליהם החומץ אלא יזהר לשים עליהם החומץ תיכף ומיד אחר נתינת המלח ולא ישהה אותם במלח לבדו:

י״ח האלאט״א שעושין מקשואין וכל ירק חי אסור להכניס בתוך חומץ חזק כשיעור שיתן על האור וירתיח דהוי כבוש אפילו כשיעור זה אם החומץ חזק וכמ״ש הגאון מז״ש ז״ל בסי׳ שכ״א סע״ק ג׳ ועיין בש״ע י״ד סי׳ ק״ה ס״ב ועיין פרי תואר בערך ושארי אחרונים שם ועיין בעי חיי יו״ד סי׳ קס״ה ומג״א סי׳ תמ״ז וחוקות הפסח שם ומ״ש הרב אשל אברהם בסי׳ שכ״א כדעת המג״א אין דבריו מוכרחים ואפילו לפ״ד לא קאמר אלא לדעת מג״א אך לענין דינא לא חזר מדבריו שכתב במש״ז לאסור בפשיטות וזה ברור:

י״ט אסור לעשות מי מלח מרובים או שאר משקים עם מלח מרובים ולא מבעיא עושה לתת לתוך דברים שדרכם לכובשם להתקיים שיש בזה לתא דמעבד ולתא דמבשל וכמ״ש לעיל אלא אפילו עושה מי מלח לטבל בהם פתו ולתת לתוך התבשיל אסור לעשות הרבה בבת אחת לצורך טיבול שתי סעודות אלא עושה מעט לצורך סעודה אחת בלבד ואפילו לצורך סעודה אחת אינו רשאי אלא סמוך לסעודה אבל לא מסעודה לסעודה:

כ׳ אסור לשפוך בשבת יין או שאר משקין לתוך כלי שיש בו חומץ כדי שגם זה יהיה חומץ אח״כ דהוי כובש כבשים בכך ועוד יש איסור אחר דהרי כמלאכה מכין לחול ולכן לא ישליכו תמרים המתולעים לתוך חבית של חומץ בשבת ולא צימוקים השרויין במים לצורך הקידוש לתוך הבית של חומץ בשבת:

פרשת בשלח

ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת לה׳ היום לא תמצאוהו בשדה ששת ימים תלקטוהו וכו׳ כ״ל בס״ד שרמז כאן על סוד הברור של כ״ק דידוע בירור השבת הוא בחי׳ אוכל מתוך אוכל ושל חול בחי׳ אוכל מתוך פסולת והענין הוא שיש ארבעה עולמות אבי״ע ובכל עולם יש בחי׳ ברור אך עולם האצילות כהשבת אוכל לגבי עולמות בי״ע ע״כ בירור שלה נקרא אוכל מתוך אוכל ובזה יובן סתירות שיש בזה ממקום למקום כי ממקים א׳ נראה שיש בירור כ״ק בשבת ובמקום אחד אומר אין בירור בשבת ובזה מובן כי בירור אוכל מתוך פסולת ליכא אבל אוכל מתוך אוכל איכא דאין זה נחשב בירור באמת אלא מבדיל אוכל מאוכל וידוע כי עולם האצילות מכונה בשם בית ועולמות בי״ע מכונים בשם שדה כי האצילות היא בסוד רשות היחיד שפי מבי״ע דעלה אתמר לא יגורך רע וז״ש אכלוהו היום כי שבת היום לה׳ ר״ל הכל בחינת אוכל דליכא פסולת ולכן היום לא תמצאוהו לבירור בשדה הם בי״ע שמכונים בשם שדה כי שם הבירור הוא אוכל מתוך פסולת אסור בשבת אך ששת ימי החול תלקטוהו שבהם יש ברור אוכל מתוך פסולת שזה נקרא לקט שמלקט מתוך הפסולת וביום השביעי הוא שבת לה׳ לא יהי׳ בו בירור זה שהוא לקט אלא יש בו אוכל מתוך אוכל שהוא מבדיל אוכל מאוכל ולכך מלאכה של הבורר אסורה לנו התחתונים בשבת ונודע כי הלכות הבורר בשבת רבים המה וצריך שמירה גדולה לאדם שלא ישגה בהם מפני שהאדם רגיל בזה בימי החול וכתב הגאון מהר״ם אהוד״ב ז״ל בספר הזכרונות על הבורר מלאכה זו היא מן הקשות שבשבת להזהר בכל דקדוקי׳ וחלקיה וכו׳ יע״ש:

א׳ בורר פסולת מתוך אוכל אפילו בידו אחת ואפילו כדי לאכול לאלתר חייב אבל אם בורר אוכל מתוך פסולת אם בורר בכלי המיוחד לברור בו חייב ואם בירר בידו אם לאכול לאחר זמן חייב ואם לאכול לאלתר מותר וכל ש:ה בורר לאכול לאחר שעה חשיב בורר לאח״ז ואסור ואם בורר לסעודה שמתחיל בה אחר פחות משעה מותר אע״פ שהסעודה שאוכל בה נמשכה אכילתו בה הרבה שעות מותר:

ב׳ כל דבר שאינו רוצה בו עתה לאכלו שהוא מעורב עם דבר שרוצה עתה לאכלו חשיב אותו דבר שאינו רוצה בו פסולת אע״פ שבאמת הוא אוכל ואם יברר זה מתוך דבר שרוצה בו חשיב בורר פסולת מתוך אוכל דאסור גם בבורר לאכול לאלתר ולכן אם מעורבים התיכות שני מיני דגים זע״ז והוא רוצה עתה במין אחד דוקא יברור מין שרוצה בו ממין שאינו רוצה בו כדי לאכול לאלתר ולא להפך וכן ה״ה תמרים שחלוקין בשמן וטעמן ורוצה עתה במין אחד יברור ויקח מין הרוצה בו ועיין מש״ז סק״ג ויש מחמירים אפילו במין אחד כשרוצה לברור היפה מאינו יפה או הגדולים מן הקטנים שיזהר גם בזה לברור מין שהוא רוצה בו עתה וגם בזה לא יברור ויניח לסעודה אחרת אלא כדי לאכול לאלתר או לאחר זמן פחות משעה כדין שני מינים הנז״ל וטוב לחוש בזה לסברת המחמירים ואע״פ שרוב הפוסקים ס״ל ליכא דין בורר במין אחד וכן נראה דעת מרן ז״ל עכ״ז מאחר דחשו האחרונים בזה נכון להחמיר והמקיל יש יש לו על מה לסמוך:

ג׳ אם בירר בכונה של איסור דהיתה כונתו להניח לאח״ז דהיינו לסעודת בין הערבים ואחר שבירר מיד נמלך לאכול לאלתר העלתי בתשובה בס״ד בסה״ק רב פעלים דלא מהני ליה המלכתו שנמלך לאכול לאלתר שכבר גמר מעשהו במחשבת איסור ונתחייב בכך והבאתי ראיות בס״ד לזה וה״ה אם בישל בשבת ואחר שבישל נזדמן לו חולה שיש בו סכנה שצריך לאותו תבשיל לא נפטר בכך מאחר שגמר הבישול במחשבת האיסור:

ועוד העליתי בס״ד בתשובה בסה״ק רב פעלים דאם בירר בהיתר כדי לאכול לאלתר ואח״כ נמלך והניח זה לסעודת בין הערבים דלכ״ע איכא בזה איסורא דרבנן ודלא כהרב על אורות דס״ל מאחר דליכא מחשבת איסור מותר לגמרי והבאתי ראיות לזה ברם אם בירר בהיתר כדי לאכול לאלתר ואכל לאלתר ונשתייר שרי להניחו לסעודה של בין הערבים ובלבד שלא יערים וכמ״ש הגאון ר״ז בש״ע סעיף ג׳ ועשיתי שם חיזוק לסברה זו וכ״ש וקל וחומר אם בירר חתיכה אחת בהיתר כדי לאכול לאלתר ואכל ממנה לאלתר ושייר בה דפשיטא דשרי כיון דאכל מאותה התיכה עצמה ואם בירר יותר ממה שצריך לו לאלתר אדעתא לשייר ממנו לסעודת בין הערבים חייב מן התורה לכ״ע אמנם נסתפקתי אם בירר אוכל שיעור קערה אחת מלאה כדי להביא לפני האורחין לסעודה לאלתר ובעת שבירר הוא יודע שבודאי שגמור לא יאכלו האורחין כל מה שמניח בקערה ההיא ואפילו שליש ממנה ורק הוא מוכרח לברר כ״כ לצורך מילוי הקערה בשביל כבוד האורחין כי בושה להביא לפניהם קערה חסירה וסו״ד לדדתי בס״ד להתיר בזה דחשבינן לה לכולה קערה לורך אותה סעודה ובהיתר עשה:

ד׳ אם עבר ובירר במזיד בשבת בידיו פסולת מתוך אוכל או שבירר אוכל מתוך פסולת בנפה ובכברה דעביד איסורא הרי זה אסור לעולם משום דנהנה ממלאכת שבת כדין המבשל בשבת בסי׳ שי״ח אך נסתפקתי בסה״ק רב פעלים אם זה אשר בירר באיסור חזר ועירב האוכל עם הפסולת כמו שהיה קודם שבירר אם שרי לברור מחדש עתה בשבת מן התערובת הזאת אוכל מתוך פסולת בידו כדי לאכול לאלתר כיון דבטלו מעשיו הראשונים דעביד באיסור

והבאתי

והבאתי גם מהגאון אשל אברהם ז"ל סי' שי"ט סע"ק ה' שנסתפק בזה והניח בצ"ע ואחר שפלפלתי בס"ד בכמה ראיות הבאתי דברי הרשב"א ז"ל שהביא מר"ן בית יוסף סי' רנ"ג מי שבישל תבשילו מע"ש כל צרכו ולמחר בשבת אמר לגוי להדליק האש ולחמם תבשילו דאסור ואפילו אחר שנצטנן אסור לו לאותו שבת דקנסינן ליה כל שהזיד ואמר לגוי לעשות לו מלאכה דאורייתא בשבילו ע"ש וכן פסק רמ"א ז"ל בהגה"ה סי' רמ"ד סעיף ה' דאסור לאכלו אפילו צונן ע"ש וא"כ ה"ה הכא אע"פ שחזר ונתערב ובטלו מעשיו אסור לאכול ממנו בדרך היתר בו ביום דקנסינן ליה:

ה' אסור לקלוף שומין ובצלים ורמונים וכל מיני פירות אלא כדי לאכול לאלתר או לסעודה הסמוכה תוך שעה אחת אבל לא יקלוף להניח לסעודה אחרת:

ו' ירקות שיש בהם מעופשים כגון כרפס וכרתי וכיוצא לא יברור המעופשים מן הטובים אלא יברור הטובים בד"א בעלים מופרדים זה מזה שאינם קלחים מחוברים אבל קלחים מחוברים כגון חזרת וכיוצא אבר המעופשים מבחוץ מסירם תחלה ונוטל אח"כ הטובים שבפנים משום דאורחייהו בהכי שלוקח המעופשים שפוגע בהם תחלה דאין דרך אכילה בכך לעקם דרכיו להכניס ידו בפנים לתוך החזרת להוציא עלים הטובים ויניח עלים המעופשים תלויים ועומדים וכן כיוצא בזה מיהו זה אינו אלא בעושה לאכול לאלתר אבל בעושה להניח לאחר שעה אסור דהא גם בורר אוכל מתוך פסולת דשרינן משום דדרך אכילה הוא זה לא שרי אלא באוכל לאלתר או תוך שעה אחת וה"ה כאן:

ז' אבטיחים שקורין בערבי רק"י שיש בקרבם גרעינין הרבה מפוזרים אנה ואנה העלתי בסה"ק מקבציאל שיקח החתיכה בידו וינתז בכח בעודה בידו להשליך ממנה הגרעינים בהתזה זו ומה שלא יפול בהתזה מחמת שדבוקים בה הרבה שרינן ליה להוציא הגרעין בידים דחשיב זה דרך אכילה בכך שאין מחייבין אותו לתת החתיכה כמו שהיא בפיו ויוציא הגרעינים מפיו דאין זו דרך אכילה מיהו טוב להוציאם ע"י שינוי קצת לדחותם כלאחר יד:

ח' אם אוכל תמרים בשבת מותר להפריד התמרה מן הגרעין בידו וזורק הגרעין ואוכל התמרה כי כיון שיש שם גרעין אחד הו"ל ליקח אוכל מתוך פסולת כשהוא מפרידם זה מזה וה"ה בפרי שקורין משמ"ש וכיוצא בו אבל בצימוקים שהם ענבים יבשים שיש בכל אחת שלש וארבע גרעינים אם הוא רוצה להוציא הגרעינים ה"ז כמלא בורר פסולת מתוך אוכל כי הוא מוכרח להוציא הגרעינים בזה"ז מתוך הענבה כיצד יעשה יניח הענבה בפיו ויוציא הגרעינים מפיו ובסה"ק מקבציאל הבאתי דברי הרב מוהריט"ץ ז"ל סי' ר"ג שאסר לקלוף התרמוסין בידו ולהניח לתוך פיו אלא יניחנו כמו שהוא ויוציא הקליפה מפיו והבאתי דברי הרב ע"ל אורות שהביא דברי הרב מהריט"ץ הנז' ומה שליין על דבר משה ח"א סי' כ"ד ובית דוד סי' קכ"ד גם הבאתי דברי הרב אשל אברהם בסי' שכ"א סע"ק למ"ד בפותח פליומ"ן וזורק גרעינים הקשים וכו' ופלפלתי בזה ועשיתי שלשה חילוקים בדינו של מהריט"ץ והעליתי בתרמוסין ופולין כיון שדרך בני אדם בחול לקלפם בפיהם כן יעשה בשבת ולא יקלפם בידו ויניחם בתוך פיו וכאשר הורה מהריט"ץ ועיין מאמר מרדכי ז"ל סי' שי"ט סע"ק ז' יע"ש:

ט' פרי שקורין בערבי פוסת"ק שקליפתו סדוקה מעט והאדם גומרה בידיו ומוציא הפרי ואוכלו העליתי בסה"ק מקבציאל דשאני זה מדין התרמוסים הנז' ושרי לעשות מיהו כל זה אינו אלא באוכל לאלתר או בתוך שעה אבל לסעודה שאחר שעה אסור:

י' אם אוכל חתיכת דג או חתיכת בשר שיש בהם עצמות מותר להוציא בידו תחלה העצמות ולאכול לאלתר ואע"פ שמסיר בזה כמה עצמות בזא"ז דרך אכילתם בכך תמיד ואין זה דרך ברירה אלא דרך אכילה וכאשר העליתי בס"ד בסה"ק מקבציאל וגם כתבתי דלא כהרב מאמר מרדכי בסי' שי"ט סק"ז דאסר לקרוע הדג מגבו ולהסיר השדרה שבאמצע וכו':

י"א אם יש לפניו קערה של בשר ובתוכה עצמות בלא בשר אסור להסירם משם דאלו פסולת גמור הם והו"ל בורר פסולת מתוך אוכל וכמ"ש מאמר מרדכי סעק"ז יע"ש וכן ה"ה אותם שדרכם לסחוט על הבצלים לימונ"ים חמוץ או נארנג"ה חמוצה דנופלין גרעינים שבהם על הבצלים שבקערה דאסור להסיר הגרעינים להשליכם דהו"ל פסולת מאוכל דאסור גם לאלתר:

י"ב יתושין או זבובין שנפלו למשקה כתב מהריט"ץ סי' ר"ג דמותר להסירם בידו דאין דרך ברירה בלח ועיין ברכי יוסף ז"ל ויש עוד סניף להתר זה מסברת מהר"י חאגיז דכל דבר צף הוא ברור ועומד ואע"ג דאין סברה זו מוסכמת להלכה תהיה לסניף כאן ועכ"ז אין לסמוך להתיר ברירה בלח דיש פוסקים שפקפקו בזה ועיין ע"ז שי"ט סק"ל וסי' תק"ו סק"ג ועוד אחרונים לכן נכון לעשות כך שיטול עם היתוש מעט משקה ע"י כף או ד"א ואם אין לו דבר כזה יתחוב אצבעו לתוך המשקה כדי שיהיה היתוש עולה על אצבעו ובודאי יהיה על אצבעו משקה שראוי למצוץ אותו בפיו:

י"ג כשם שיש דין איסור בורר באוכלין כך ישנו בכלים או בגדים שהם מעורבים ורוצה לברור מין אחד שצריך לבדוק דבר הרוצה בו מדבר שאינו רוצה בו וצריך שיהיה לצורך לאלתר כדין האוכלין הנז"ל וכמ"ש הפוסקים ודלא כהרב מטה יהודה ז"ל:

י"ד אם יש לפניו אוכל ופסולת ורוצה לברור הפסולת להאכילה לבהמה לאלתר הרי זה בורר הפסולת מתוך האוכל יען מאחר דעתה הוא רוצה בפסולת כדי להאכילה לבהמה חשיבה הפסולת אוכל והו"ל בורר אוכל מתוך פסולת וכנז' במש"ז סי' שי"ט סק"ה יע"ש. ולפ"ז אם יש לפניו אוכל ופסולת והוא רוצה עתה באוכל לאכלו לאלתר ורוצה ג"כ בפסולת עתה להאכילה לבהמה לאלתר כיצד יעשה אם האוכל מרובה על הפסולת שהיא מאכל הבהמה יברר הפסולת דלמעוטי בטרחא עדיף ואם הפסולת שהיא מאכל בהמה מרובה על האוכל שהיא מאכל אדם יברור האוכל משום למעוטי בטרחא ואם שניהם שוים יעשה כרצונו כן העליתי בסה"ק מקבציאל מיהו כתבתי שם אם הוא בורר הפסולת מתוך האוכל יעשה בצנעה מפני החשד דהרואה אינו יודע שיש לו צורך עתה בפסולת להאכילה לבהמה וחושב דאין לו צורך בה ועובר על איסור תורה דבורר פסולת מאוכל גם לאלתר אסור ומצינו בהלכות שבת דחשו משום מראית העין בכמה דברים וכדאיתא בסי' רמ"ד ורמ"ו וכן חשו בשטיחת בגדים וכיוצא ואין לומר דאין לגזור גזירות מדעתנו דהא מצינו להט"ז בסי' ש"ך ס"ק י"ב דאסר לשאוב מן הנשפך על המפה בתוך הכף ופירש הגאון מש"ז ז"ל טעמו של הט"ז משום מראית העין יע"ש ולכן גם בכה"ג יש לחוש משום מראית העין לכך כתבתי דעושה בצנעה בשביל שלא ראיתי דבר זה מפורש

מפורש להדיא בפוסקים ומ"מ נראה דאם בורר הפסולת לצורך הבהמה ומניח את הפסולת לתוך הסל המיוחד להאכיל בו את הבהמה אין לחוש משום מראית העין דהכלי מוכיח דבעי ליה לבהמה ומצינו כיוצא בזה בגמרא דביצה דאמרינן שובכו מוכיח עליו וכן מצינו עוד כיוצא בזה כן העלתי בסה"ק מקבציאל בס"ד :

ט"ו אסור לסנן במשמרת אע"ג דבירור שלא הוא אוכל מתוך פסולת מ"מ משמרת חמירא דדמי לברירה בנפה וכברה ודמי למרקד דחייב גם בשותה לאלתר אבל אם נתן שמרים במשמרת מע"ש מותר ליתן בה מים בשבת כדי שיהיו צלולין לזוב ויין שהוא צלול ורובא דעלמא שותים אותו ולא קפדי מותר ליתנו אפילו לתוך המשמרת כדי שיהיה צלול יותר וכ"ש דמותר לסננו בסודרים אבל יין שהוא עכור קצת דאיכא איניש דשתו ליה אבל רובא לא שתו ליה אסור לסננו במשמרת אבל מותר בסודרים ואם יש בו קמחין אפילו שהם מעט מסתמא לא שתו ליה רובא דעלמא ואין לסננו במשמרת אלא רק בסודרים ואם עכור לגמרי דאפילו מיעוט אין שותים אסור לסננו גם בסודרים ויש מחמירים גם בעכורים קצת אי רובא לא שתו להו ויש להם לדברים אלה היכא דאפשר אבל בעת הצורך יש לסמוך על המתירים דהם עיקר :

ט"ז בעת שמסנן יין בסודרים יזהר לעשות שינוי דהיינו שישים הסודר בפי הכלי שבו היין וישפוך לתוך הכוס אבל לא ישים הסודר על פיו של כוס וישפוך לתוכו כדרך שעושה בחול וכן ה"ה בשאר משקין :

י"ז מים שיש בהם תולעים או עכורין הרבה דאין ראויים לשתייה אסור לסנן כלל ועכורין קצת דראויין לשתיה ומסנן כדי שיהיו צלולין יותר ה"ז מותר לסנן במסננת המיוחדת להם אבל בסודרים אסור משום כיבוס דשריית הבגד במים זה כיבוסו אבל משמרת המיוחדת לכך לא קפיד בעה"ב לסחטה תמיד וגם אינו חושש לליבונה לפיכך אין לאסור שרייתה במים וצריך להזהיר המון העם לבלתי יסננו מים בכותנתם כמנהגם בחול כדי לשתות ועיין חיי אדם אות ד' כלל כ"ב ולכן טוב שישא האדם מפה קטנה בחיקו שמיחד אותה לסינון המים בכל עת שישתה ואע"ג דיש מתירים לשתות מים ע"י מפה אע"פ שאינה מיוחדת לכך דס"ל כיון דאינו נשרה ממנו אלא מעט לא חיישינן ועיין אליה רבה ונשמת אדם מ"מ יש חולקים ועיין שיורי כנה"ג וכתבתי בסה"ק מקבציאל דלעת הצורך יש לסמוך על המתירים לשתות ע"י מפה אפילו שאינה מיוחדת לכך והנזהר ליחד לו מפה לכך תע"ב :

י"ח אם מערה יין או שאר משקין שיש בהם שמרים מכלי אל כלי לא ימתין עד שירד כל הצלול כולו מן השמרים משום דניצוצות שיורדות באחרונה מוכחים שהוא בורר והגם דהרב תוספת שבת והגאון ר"ז מתירים בזה אם רוצה לשתותה לאלתר מ"מ יש שהחמירו בזה אפילו אם שותה לאלתר או לסעודה הסמוכה והנה פה עירנו שורין הצימוקין במים בע"ש בכלי שקורין ג'יירא"ן שיש לו שתי פיות אחד רחב ואחד דק ובזה הדק יש נקבים כמו משמרת כדי שיריקו משם המשקה ולא יעברו השמרים ג"כ דצריך להזהירם שלא יריקו מזה הדק שיש בו נקבים דנמצא זה כבורר ע"י משמרת אלא יריקו מן פה הרחב ולא יריק כל הצלול כולו אלא ישאר מן הצלול מעט עם השמרים ועיין בית מנוחה דף ס"א אות מ"ח גם צריך להזהיר את העם אותם שיש להם כלי קטן מלא נקבים כמו נקבי המשמרת שדרכם להניחו על פי הכלי ולהריק לתוכו קאווי"א או משקה של צ'איי דלא יעשו כן בשבת להריק ע"י כלי זה ועיין חיי אדם כלל ט"ז אות ט' יע"ש :

י"ט חלב חמוץ שקורין אותו בלעז יוגורט"י ובלשון ערבי קורין אותו לב"ן שעודנו לח שיש בו מים מעקרו מותר להניחו בתוך כיס כדי שיזובו מימיו ויתנגב מפני כי זה קודם שיזובו ממנו מים אלו הוא נאכל לכל אדם ורק ניגוב זה ממעיטו יותר ועיין קרבן אשה שאלה י"ד אות ט"ו יע"ש אבל החלב הקפוי של הגבינה שנותנים בשק כדי שיזוב מי החלב ותעשה הגבינה אסור לעשות כן בשבת ועיין חיי אדם כלל ט"ז אות י"א :

גם לפעמים עושים יוגורט"י הנז' מערב שבת דמחממין החלב ונותנים אותו לתוך הכלי ומניחים בו מעט יוגורט"י גמור או שאר דבר המעמיד כדי שזה החלב יקפה ויהיה יוגורט"י ונשלם עד אור הבוקר אך לפעמים רואין אותו בבוקר שעודנו חלב ולא נקפה להיות יוגורט"י לכך מכסים אותו בבגדים ומניחים אותו במקום חם כדי שיגמר תקונו ויקפה ויש עוד מניחים בו חתיכת פת ג"כ כדי שיגמר תקונו דאסור למעבד הכי בשבת אלא ישאר כמו שהוא עד שיהא נקפה ונשלם מאליו ועיין חיי אדם כלל ט"ז אות י"א יע"ש :

כ' הנותן קיבה בתוך החלב כדי לחבצו חייב משום בורר שהרי הפריש הקום מן החלב וכן הנותן חומץ או לחם וכיוצא בתוך החלב כדי לעשותו יוגורט"י שקורין בערבי לב"ן אסור ועיין חיי אדם :

פרשת יתרו

זכור את יום השבת לקדשו וכו' הנה מהרי"א ז"ל נתן טעם מה שהוצרכה אזהרת הזכירה במצות השבת יותר משאר מצות מפני שכל מלאכות שנאסרו בשבת הם מותרים לאדם בימי החול ולא בדיל מנייהו ומאחר דכל שתא ימי השבוע הוא עסקו בהם ורק ביום שבת יבדל מהם צריך לו זכירה גדולה לבלתי ישגה ויכשל בהם דעביד ולאו אדעתייהו מחמת שהוא מורגל בכך וז"ש זכור את יום השבת לקדשו במצותיו וא"ת למה במצוה זו אני מזהירך בזכירה יותר משאר מצות היינו מפני כי ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתיך שכולם מותרים לך בימי החול ולא בדלת מנייהו ורק ביום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה בו מלאכה לכן צריך שיהיה לך בו זכירה גדולה לקדשו במצות הלאוין שבו שלא תשכח ותחללנו והנה בכלל המלאכות האסורים בשבת שהאדם רגיל בהם בימי החול הוא סחיטת הפירות שהם תולדה דדש וצריך האדם לתת דעתו בשמירתם ביותר שלא יכשל בהם:

א' זיתים וענבים אסור לסחטן מן התורה כי זה תולדה דדש וחייב מן התורה אבל סחיטת תותים ורמונים אסור מדברי סופרים ואפילו אין לו צורך במשקה מיהו מותר לסחוט כל אלו אפילו זיתים וענבים לתוך האוכל דמשקה הבא לתוך האוכל הוא כאוכל דמי והרי זה כמפריד אוכל מאוכל מיהו אינו מותר אלא דוקא לתוך האוכל אבל לתוך מים או שאר משקה אסור :

ב' משקים שזבו מאליהן בשבת מזיתים וענבים אפילו שהם עומדים לאכילה אסורים עד לערב גזירה שמא יסחוט בידים אבל תותים ורמונים אם עומדים לאכילה משקין היוצאים מהם מותרים ואם עומדין למשקין אז המשקין היוצאים מאליהן אסורים :

ג' שאר פירות חוץ מזיתים וענבים ותותים ורמונים

הנז"ל

הנז"ל אם סוחטן בעבור שיש לו צורך במשקין שלהם אסור אבל אם סוחטן לרכך או למתק הפרי כגון פירות וירקות הכבושין במי מלח וכיוצא שסוחטן כדי למתקם ולרככם שרי כי כל שאינו צריך לדבר המתפרק דהיינו מימיהן אין בזה משום דש ומפרק ולכן אסור לסחוט פרי האדמה שהוא אבטיחין השחורים שקורין בערבי רק"י כדי לשתות מים שלהם ואע"ג דיש מתירין בפירות שאין דרך בני אדם לסחטן וס"ל דאפילו אם זה מתכוין לסחטן לשתות מימיהן בטלה דעתו אצל כל אדם ושרי מ"מ יש לחוש לסברת האוסרין ואין לסחוט שום פרי אם מתכוין להוציא משקה לשתותו מיהו גם לסברת האוסרין שרי לסחוט פירות אלו לתוך כלי ריקן אם רוצה לתת משקה שלהם לתוך האוכל או אם רוצה לטבל במשקה מאכל ולא בעינן לסחוט לתוך האוכל ממש אלא רק זיתים וענבים ותותים ורמונים בלבד יען כי שאר פירות מאחר דאין דרך העולם לסחטן לשם משקה הכל יודעים כשסוחט אותם הוא סוחטן לצורך המאכל ולא לשם משקה :

ד' אע"פ שמותר לסחוט כל מיני פירות ואפילו זיתים וענבים לתוך קדירה שיש בה אוכל מ"מ הבוסר יש אוסרים לסחטו אפילו לתוך האוכל הואיל ואינו ראוי לאכילה בפ"ע דדוקא אשכול שהוא ראוי לאכילה הו"ל כמפריד אוכל מאוכל ושרי אבל בוסר שאינו ראוי לאכילה אין זה כמפריד אוכל מאוכל ואפילו האוכלו בטלה דעתו אצל כל אדם וה"ה לכל פירות שאינם ראוים לאכילה דאסור לסחטן גם לתוך האוכל ולכן פרי חמוץ שקורין בערבי דבדי"ב אסור לסחטו אפילו לתוך האוכל מפני שזה אינו ראוי לאכילה אבל פרי שקורין בערבי נארינ"ג ראוי לאכילה הוא ומותר לסחטו לתוך האוכל וכן נוהגין פה עירנו יע"א לסחוט פרי שקורין נארינ"ג בתוך הבילים בשבת ונראה דשרי לסחטו גם לתוך כלי ריקן כדי להניח את המשקה באוכל או כדי לטבל במשקה פת וכיוצא אבל אסור לסחטו לתוך כלי ריקן ולשתותו כמו שהוא :

ה' לימוני"ם חמוץ יש אוסרים לסחטו לתוך כלי ריקן אע"פ שרוצה ליתנו לתוך האוכל מפני כי במקומות שיש ממנו הרבה דרכם לסחוט הרבה ממנו לצורך המשקה שקורין לימונאד"ה וממלאין ממנו חבית גדולות לצורך הנז' ואע"ג דמר"ן ז"ל התיר לסחטו נראין דברי האוסרים בזה"ז ולכן הסכימו האחרונים שלא לסחטו תוך כלי ריקן וכן הסכים הגאון חיד"א ז"ל ומי שרוצה לעשות לימונאד"ה שהוא משקה הנסחט מן הלימוני"י הנז' עם סוכ"ר ומים ישים תחלה הסוכ"ר בכלי ויסחוט הלימוני"ם הנז' על הסוכ"ר עצמו שהוא אוכל ואח"כ יניח המים אבל לא יניח המים קודם סחיטת הלימוני"ם הנז' ונתנו סימן על זה והנה סלם מצב ארצה סולם ר"ת סוכ"ר לימוני"ם מים כפי הסדר הזה תעשה וכנז' באחרונים ז"ל :

ו' כשם שהסחיטה אסורה בשבת כך אסורה ביו"ט ואע"פ שהיא לצורך אוכל נפש אלא שבשבת אסורה מן התורה וביו"ט אסורה מדברי סופרים שגזרו בזה שמא יטרח ביו"ט לעשות הרבה גם לצורך חול דדרך העולם לעשות זה לצורך ימים רבים וכנז' בס' תל"ה יע"ש והנה פה עירנו בגדא"ד נוהגים לסחוט רמונים המולים וגם את הבוסר ביו"ט לתוך קערה ריקנית ואח"כ נותנים את המים הנז' לתבשיל לבשלו בהם כדי שיהיה חמוץ אך קודם שסוחטין את הבוסר ואת הרמונים דרכם לשלקם תחלה במים על האש ואח"כ סוחטים אותם כדי שיהיו נוחין להסחט יפה בנקל ונראה לי ליישב המנהג שנהגו לסחוט לקערה ריקנית ולא להאוכל מפני כי ביו"ט הסחיטה מותרת מן התורה משום אוכל נפש וחכמים גזרו לאסור שמא יעשה הרבה לצורך חול ואלו כיון דשולקים אותם תחלה א"א לסחוט מהם הרבה לצורך חול כי יתקלקל המשקה הנסחט מהם ולא יתקיים אלא לצורך בו ביום דוקא ועל כן בזה לא שייכה גזירת חז"ל ואע"ג דעושים כן גם בבוסר וכתבתי לעיל דיש אוסרין לסחוט הבוסר גם לצורך האוכל אפשר לומר דמודו בבוסר שלוק מפני כי בשליקה נחלש קושי חמיצותו ויהיה ראוי קצת לאכילה ואין לו דין בוסר הנז"ל כן נ"ל ליישב המנהג :

ז' זיתים וענבים שנתרסקו מבע"י משקין היוצאין מהם בשבת מותרים דכיון דנתרסקו נמצא המשקה זב מאליו ולא גזרינן שמא יסחוט דאפילו אם יסחטם לא עביד אסור תורה אלא אסור דרבנן מפני שהמשקה זב מאליו מכח הריסוק אלא שע"י הסחיטה ממהר לצאת ואפילו אם לא נתרסקו אלא אם יש יין בגיגית שהענבים בתוכה אע"פ שהענבים מתבקעים בשבת ויוצא מהם יין מותר לשתות מגיגית זו בשבת מפני דכל מעט יין היוצא מן הענבים בשבת מתבטל בששים כיון שהיה בגיגית מקודם כניסת שבת ואע"פ שהוא דבר שיש לו מתירין כי הוא מותר אחר שבת בלא ביטול מ"מ כיון שלא היה ניכר קודם שנתערב ולא היה עליו שם יין מעולם לית ביה האי דינא ומטעם זה מותר ליתן הצימוקים לתוך המים מע"ש אע"פ שלא נתרסקו מבע"י והם מתבקעים בשבת ע"י שרייתן במים ויוצא מהם יין יען דכל היוצא מהם מתבטל קמא קמא במים שנשרו בו ושרי אך צריך להזהיר המון העם לבלתי יסחטו את הצימוקין בידים בשבת כאשר ירצו המים מועטין דיש בזה חיוב חטאת ועיין חיי אדם כלל י"ד אות י"ד וכל זה אינו אלא בנותן הענבים מבע"י לתוך היין אבל בשבת עצמו אסור ליתן ענבים בתוך היין כדי שיתבקעו ויוציאו יינם דאע"ג דאינו סחיטה בידים מ"מ סחיטה כלאחר יד אסור מדרבנן ואם עבר ונתן מותר לשתות מן היין מפני שהמשקין היוצאין מאלו הענבים בטלים כשאר יין שבכלי קמא קמא וכמ"ש באחרונים ז"ל ודע הא דאסור ליתן צימוקים במים בשבת כדי לעשות משקה מלבד איסור לתא דסחיטה עוד איכא איסורא דכובש כבשין דהוא לתא דמבשל וכמ"ש הרב שלחן עצי שטים ז"ל :

ח' מותר למצוץ בפיו המשקה מן הפירות מפני דאין דרך סחיטה בכך ואע"ג דיש אוסרין העיקר כסברת המתירים ורק בזיתים וענבים נכון להחמיר במצילה ומ"מ אסור למצוץ דם שבין השינים ולפלוט ואע"ג דהוי מפרק כלאחר יד אפ"ה אסור מד"ס ועיין אחרונים ז"ל :

ט' השלג והברד אסור לרסקן בידים דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיהן ושני טעמים יש בדבר חדא גזרינן שמא יסחוט פירות העומדין למשקין ועוד משום סרך מלאכה נגעו בה דדמי למלאכה שבורא המים הללו וכנז' בבית יוסף סי' ש"ך וש"ת יע"ש והנוטל ידיו בחורף במים שיש שלג וברד יזהר שלא ידחקם בין ב' ידיו שלא יהיה מרסק בידים מיהו מותר ליתן חתיכות שלג לתוך כוס של יין או מים בימות החמה כדי לצננו והמה נימוחים מאליהם ואינו חושש דכיון דאינו עושה בידים שרי ויש מתירין לרסקו בידים תוך כוס של מים או שאר משקין דכיון שהוא מתערב במים אין לחוש ואע"ג דרבים וגדולים המה המתירים בזה מ"מ כיון דמר"ן ז"ל דעתו כדעת האוסרים לרסק אפילו בתוך כוס המים הכי נקטינן :

י' כלי שיש בו מים ונעשה על פני המים קרח מותר לשבר

לשבר הקרח כדי ליטול המים מתחתיו אבל אם הנהר או הבאר נעשה קרח על פניו יש אוסרין לשבר הקרח מפני שהוא מחובר לקרקע וכמ"ש המג"א ז"ל וכן פסקו הגאון ר"ז ושלחן עצי שיטים וחס"ל ושאר אחרונים ואע"ג דהרב אליה רבא דקדק מן הרב הלבוש דמותר כבר כתב על דבריו הגאון אשל אברהם דאינו מוכרח ומה שהוכיח הרב תוספת שבת להתיר עמ"ש עליו הרב מחצית השקל והגם דהרב מאמר מרדכי הסכים להתיר דלא כהמג"א כיון דכמה מן האחרונים נמשכו אחר המג"א לאסור כן עיקר מיהו אותם הטובלין בשבת לצורך מצוה יש להם לסמוך על המתירין וכמ"ש הרב תו"ש דכבר נהגו להתיר הטובלין לצורך מצוה יע"ש:

י"א דורס אדם שלג בשבת ואינו חושש אע"ג דנמחה ונמס דדבר שאינו מתכוין הוא ולא הוי הכא פ"ר דאפשר שלא נמחה ובמקומות שבימי החורף כל הארץ מלאה שלג אע"ג דודאי נמס דהא המטילים לחים הם התירו בזה משום דא"א להזהר וכן ה"ה דמותר להטיל מי רגלים בשלג במקום שכל המקומות מלאים שלג דאי אפשר להזהר בזה אבל בארצות דאין כל הארץ מלאה שלג צריך להזהר שלא ישתין בשלג:

י"ב לא ישפשף ידיו במלח מפני שנימוח על יד ונעשה מים ויש בזה אותם שני טעמים שכתב מר"ן בב"י על השלג דאסור לרסקו בידים אבל בעל התרומות ז"ל סבר הטעם הן במלח הן בשלג הוא משום נולד ורוב הפוסקים חלקו עליו בזה ומר"ן ז"ל שהביא דין המלח הנז' מבעל התרומות פסיק כוותיה ולאו מטעמיה דאינו מודה לטעם של נולד אלא הוא מטעמים הנז' בשלג ועמ"ש עולת שבת סי' ש"ך ס"ק כ"ח ושלא בדקדוק כתב כן דודאי מר"ן ז"ל אית ליה תרי טעמי ורק טעם של נולד לית ליה ועיין כתונת יוסף סי' י"ב וכשם שאסור לשפשף ידיו במלח כך אסור לשפשף כלי במלח לפי שהמלח נמחה כשחופף בחזקה אבל אם נתן מלח במים עד שנימוח מאליו בתוך המים מותר להדיח הכלים באותם המים:

י"ג יגורט"י שקורין בערבי לב"ן שהוא קפוי ויבש ומניחין עליו מים ומוחין אותו ע"י כף הארכתי בדבר זה בתשובתי בס"ד בסה"ק רב פעלים וכתבתי דבזה ליכא אותם תרי טעמי שכתב מר"ן ז"ל בב"י גבי שלג וברד דאסור לרסקו בידים ושוב הבאתי דברי מר"ן ז"ל בסי' שכ"ח סעיף כ"ב גבי מכה דאין סכין בחלב מפני שהוא נימוח וכתב בב"י דהוא דומיא דרסוק שלג וברד שנתבאר בסי' ש"ך וכתבתי דבאמת הנך טעמי דשלג וברד ליכא בחלב אך מוכרח לומר דמר"ן אוסר בחלב משום הטעם שכתב רש"י ז"ל בשלג וברד דדמי למלאכה שבורא המים ואע"ג דבאמת יש לחלק דכאן אין גופו נעשה מים ואין כאן בורא מים עכ"ז ס"ל למרן דיש לאסור מפני שנראה לעיני העולם כך דדמי לשלג וברד לפי ראות עינים ולכן לענין הלכה העליתי מאחר דמרן ז"ל בסי' שכ"ח הנז' אסר בחלב דמדמי ליה לשלג וברד וכן רמ"א ז"ל בהגה"ה סי' שכ"ו ג"כ כתב לאסור ועיין כתונת יוסף סי' י"ב וכף החיים אות ק' לכן נראה דאסור לרסק היגורט"י שקורין בערבי לב"ן שהוא קפוי ויבש ולמחותו במים כדין שלג וברד מיהו כתבתי דפה עירנו בגדא"ד המנהג פשוט וידוע ומפורסם להמחות היגורט"י הקרוש במים ולעשותו בידים ע"י כף המיוחד לזה וכיון שיש כאן מנהג ידוע בזה מוכרח לומר שנהגו כסברת הרמב"ם ז"ל ודעמיה שהם גדולים וכן רבים דס"ל מותר לרסק השלג והברד לתוך המים ולא אסרו אלא רק לרסקו בידים שלא בתוך המשקה ולכן כיון דמניחין מים בתוך זה היגורט"י וממחין אותו בו נהגו היתר בכך ואין למחות בידם ורק המחמיר תבא עליו ברכה:

י"ד סוכ"ר שקורין בערבי קנ"ד שהוא מתוקן ע"י אומנים באירופ"ה ועשוי חתיכות גדולות וקשות מותר לרסקו בתוך המים למחותו בהם ועיין חיי אדם כלל י"ד אות י"א שכתב סוכ"ר מותר לרסקו בידים כיון דלעולם אוכל הוא ע"ש ובסה"ק רב פעלים הבאתי דבריו אלו ופלפלתי בהם וכתבתי דיש חילוק גדול בין סוכ"ר ובין שלג וברד ולפ"ז אפילו למר"ן ז"ל דאסר בשלג לרסקו תוך המים יודה כאן דשרי וכתבתי לפי מנהג עירנו למחות היגורט"י הנז"ל תוך המים אז גם המחאת הסוכ"ר בתוך המים שרי בלי פקפוק וכתבתי דאפילו המחמיר ביגורט"י אין צריך להחמיר בסוכ"ר:

ט"ו בורית שקורין בערבי צאבו"ן שעשוי חתיכות יבשות ורוחצין בו ע"י מעט מים ששופכים עליו ועל ידיו ביחד יש לאסור גם פה עירנו יע"א ודלא כהרב פחד יצחק וגו"ד שהתיר בזה שהעיקר כסברת הרב יד אהרן לאסור הבורית מדינא והגם כי הבורית רוחצין בו עם מים מ"מ בעת שממחהו בידיו אין מים בעין עם הבורית כי אם לחלוח ורטיבות של המים שנשפכו עליהם וכן המנהג פשוט פה עירנו שלא לרחוץ בחתיכות בורית אלא ממחין הבורית במים מע"ש עד שנעשה כולו מים ואז רוחצין בשבת באלו המים שנמחה בהם הבורית מע"ש:

ט"ז פרי שקורין בערבי משמיש שנתייבשו הרבה דרכם לשרותם במים ומשפשפים אותם בידים זב"ז עד שנמחים לגמרי ויהיו מים ולא ישארו אלא הגרעינים בלבד העליתי בסה"ק מקבציאל בס"ד דליכא בזה משום ממחק דהא כתב רמ"א בסי' שכ"א סעיף י"ט מותר לחלוק האוכל בשבת ולא הוי בזה ממחק הואיל ואפשר לאכלו בלא זה וכו' ע"ש וזה המשמי"ש היבש אחר שנשרו אפשר לאכלו בלא זה וגם מצד המחייה שממחה אותו בידים בזה השפשוף והיכוך שמחככו אין חשש וכמ"ש לעיל גבי סוכ"ר אמנם מצד השריה אם הם יבשים הרבה שא"א לאכלם בלא שריה יש לפקפק בזה ממ"ש רמ"א ז"ל בהגה"ה סי' שי"ח סעיף ד' כל דבר קשה שאינו ראוי לאכלו כלל בלא שריה אסור לשרותו בשבת דהוי גמר מלאכה ע"ש וכתב בחיי אדם כלל ך' סעיף וא"ו דאפילו אם שורה אותו בצונן חייב ועיין בנשמת אדם אות ה' ועיין להרב חס"ל בסי' של"ו אות ט' שכתב פירות היבשים יש אוסרים לשרותם בשבת וטוב לשרותם מערב שבת ע"ש על כן צריך להזהירם פה עירנו שלא ישרו מזה המין' שקורין משמי"ש אם הם יבשים הרבה שאין ראוים לאכול קודם שריה כלל:

י"ז יש מין משקה ששותין אותו הבריאים ואינו בכלל משקין ששותין לרפואה דאית בהו גזירת שחיקת סמנים וזה קורין אותו בלשון ערבי ג'לא"ב ובל"א סמתאוותא"ר ודרכו שיביאו מלח חמוצין דהיינו שנעשה מן מים של לימוני"ם חמוצין והוא יבש ושחוק כעפר ומניחים עמו סוכ"ר ומניחים בו מים בשבת ונותנים לתוכו סם הנקרא בל"א סוד"א וכאשר מתערבים זע"ז יחד עושה פעפוע הרבה ושותין אותו תיכף בעת הפעפוע והעליתי בתשובה בס"ד בסה"ק רב פעלים דמותר לעשות זה בשבת לשתותו ואין לחוש משום מבשל מפני שמעלה רתיחה בזה הפעפוע וגם אין לחוש משום דהו"ל מוליד דבר חדש בזה הפעפוע ודמי למלאכה והבאתי שם דברי הגאון אמרי בינה ז"ל במפתחות הספר שנדפס

שם

שם השמטה אחת בדיני שבת שדבר בענין זה בקילור וחש אם הוי זה כמו מכה בפטיש דנעשה ברגע אחד ע״י מעשיו ועוד נסתפק אם יש מקום לאסור כמו כובש כבשים וכו׳ והניח בצ״ע יע״ש ואנא עבדא בררתי הדין בכל הני ספיקות והעליתי בס״ד ע״פ ראיות דמותר לעשות כן בשבת :

פרשת משפטים

ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות י״ל למה אמר תעשה מעשיך ולא אמר תעשה מלאכה ועוד למה הוצרך להודיע על ששת הימים ודי להודיענו על השביתה ביום השביעי וכ״ל בס״ד דרז״ל הקשו פסוק אומר ואספת דגנך ר״ל בידך ופסוק אומר ועמדו זרים ורעו צאנכם דמשמע יעבדוך עמים ותרצו כאן בעושין רצ״מ כאן אין עושים רצ״מ ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידם דכתיב ועבדת את אויבך וכו׳ בברכות דף ל״ו וי״ל מתי היתה גזירה זו של ועבדת את אויבך שלא היה אלא במצרים דוקא ובשאר גליות לא מצינו שנכבשו ישראל לעבדים ואפילו אם היה כן במקצת מן המקצת איך יאמר כן על כללות ישראל ופרשתי בס״ד הענין דתחלת בריאת האדם לא הטיל עליו הקב״ה שום עבודה גשמית בעוה״ז כלל אלא עשה שהארץ תוציא פירותיה בלתי עבודה וגם תוציא דבר שלם שאין צריך לו טורח וכאשר ארז״ל על העת״ל שתוציא הארץ גלוסקאות וכלי מילת ושאר תשמישים גשמיים הכרחים היו מוטלים על הנחש לעשותם לאדם וכמ״ש רז״ל חבל על שמש גדול וכו׳ והוא הנחש ועוד היתה מעלה יתירה לאדה״ר שהיה יושב בג״ע והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין וכנז׳ בגמרא באופן שלא היה על ישראל מוטל שום עבודה גשמיית כי אם רק הטיל עליו עבודה רוחנית דוקא שהוא קיום המצות עשה ולאוין וכמש״ה ויניחהו בג״ע לעבדה ולשמרה ודרשו רז״ל לעבדה אלו מ״ע ולשמרה אלו מצות ל״ת ולפ״ז אם לא היה חטא אדה״ר לא היה האדם עוסק בעסק גשמי כלל דאין זה עסק שלו ולא הוטל עליו ולעתיד אחר התקון ודאי תחזור עטרה ליושנה ולא יעסיק האדם בעסק גשמי דאין זה עסק שלו ולא הוטל עליו בתחלת הבריאה ולכן בזמן שאין עושין רצ״מ שיתקיים בהם ואספת דגנך ר״ל בידך נמצא הם עוסקים בעסק שמוטל על אחרים והרי מתקיים בהם מ״ש ועבדת את אויבך דהעסק הזה שאתה עוסק בידך הוא של אויבך כדכתיב ועמדו זרים ורעו צאנכם ואם יהיה האדם עצמו עוסק בו נמצא עובד את אויביו וידוע דארז״ל דשמירת שבת מסוגלת לגאולה שאז נשלם כל התקון וז״ש ששת ימים תעשה מעשיך דייקא המוטלים עליך מתחלת הבריאה שהוא עסק רוחני בלבד וכל עסקים הגשמיים שאינם מעשיך יהיו מוטלים על אחרים ותזכה לכך בעבור שמירת שבת וזהו וביום השביעי תשבות כי שמירת שבת מסוגלת להשלים התקון ולעשות חירות לכל ישראל ותזכה אז לחירות מן היצה״ר שעוד לא יחטיא אתכם ונז״א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ויתקיים אז ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ וזהו ושם אלהים אחרים הוא הסט״א לא תזכירו ולא ישמע על פיך כי אין להם מציאות עוד בעולם :

א׳ מכלל אבות מלאכות הנהוגות אצל האדם תמיד היא מלאכת הטוחן ויש לה תולדות הרבה שהם מצויים לפני האדם ועוסק בהם בימי החול ולכך צריך לו זכירה גדולה שלא ישכח ויעבור עליהם ואע״ג דמלאכת הטחינה עיקרה היא בתבואה וקטניות עכ״ז כל גידולי קרקע פירות וירקות שהם אוכל גמור יש בהם איסור טוחן הואיל ויש במינו טחינה דהיינו שיש בתבואה וקטניות שהם ג״כ גדולי קרקע לפיכך אסור לחתוך הירק דק דק וכן אסור לחתוך גרוגרות וחרובין דק דק בעבור הזקנים דאם חתכם דק דק שיש בזה איסור טוחן אבל מותר לפרר הלחם דק דק לפני התרנגולים ועופות שבבית שמזונתם על האדם הואיל דנטחנה התבואה קודם עשיית הלחם דאין טחינה אחר טחינה :

ב׳ יש אומרים דאין איסור לחתוך פירות וירקות דק דק אלא בחותך ומניח לסעודה אחרת לבו ביום אבל אם אוכל לאלתר או תוך שעה אחת מותר לחתוך דק דק וכמ״ש בדין הבורר ויש מחמירים לאסור לחתוך דק דק בכל גוונא אפילו לאכול לאלתר ובמקום שנהגו היתר אין למחות בידם ורק צריך להזהירם שלא יעשו כן אלא לאכול לאלתר או לסעודה שהיא סמוכה תוך שעה אחת ופה עירנו בגדא״ד נוהגים היתר לחתוך דק דק שעושין לאטע״ה מפירות וירקות בשבת וצריך להזהירם שלא יעשו לצורך סעודה אחרת שהיא אחר שעה אחת :

ג׳ אין איסור טוחן נוהג אלא בגידולי קרקע אבל בשר מבושל או צלי או גבינה וכיוצא בהם שאינם גידולי קרקע מותר לחתוך דק דק לצורך אותו היום ואפילו בבוקר לצורך סעודת בין הערבים ומיהו אסור לגרור הגבינה במורג חרוץ המיוחד לה בימי החול אפילו לאכול מיד דמחזי עושה כעובדין דחול ועוד דהוי כשחיקת סממנים במכתשת שלהם אלא יגררנה בסכין וכיוצא דלא הוי דרך חול :

ד׳ אין לדוך הפלפלין במכתשת כלל אלא ידוך אותם בקערה ובקתא דסכינא דהוי תרי שנויים ויזהר שתהיה הקערה עבה שלא תשבר מפני שהפלפלין קשים הם והמלח דינו כפלפלין דצריך שני שנויים ולא סגי בשינוי אחד וכמ״ש עולת שבת ואליה רבא ומטה יהודה ז״ל והגם כי הגאון רבינו אליהו מווילנא ז״ל בסע״ק ט״ס״ל לחלק בין מלח לפלפלין בררתי בס״ד בסה״ק מקבציאל דהעיקר הוא כאשר הבינו הרבנים ז״ל הנז׳ בכונת מר״ן ז״ל שדין המלח הוא שוה לדין הפלפלים :

ה׳ גרוגרות והרובין ושאר פירות דינם כמלח דבעינן תרי שנויים ולא סגי בשינוי חד שכן משמע מדברי התוספתא דשבת ובילה שהביאה הרב המגיד ז״ל בפרק כ״א מהלכות שבת דין ג׳ ע״ש וכן העלה מורי הרב ז״ל והאמת איתו בזה דכן נראה לכל מעיין ישר דאין לחלק ביניהם וכאשר כתבתי בסה״ק מקבציאל ודע כי פה עירנו בגדא״ד יע״א נוהגים לדוך תמרים ואגוזים ולוזים ואופנים קלוים במכתשת שדכין בה בחול ורק עושים שינוי קצת להפוך יד המכתשת לדוך בראש הדק ולא בראש הרחב ולפי האמור לעיל גם בשאר פירות בעינן תרי שנויים וכאן אין עושים אלא שינוי א׳ להפוך יד המכתשת ועל זה אפשר לומר דנהגו כסברת האגור ושה״ל דס״ל סגי בשינוי אחד ברם דא עקא כי אין השינוי האחד הזה הוא שינוי גמור כי באמת הם כותשים ביד המכתשת שבה כותשים בחול ורק הם מהפכים אותה לדוך בראש קצה הב׳ ומי יאמר דזה חשיב שינוי ובסה״ק רב פעלים הבאתי ראיה דאינו מועיל שינוי כזה ממ״ש מר״ן ז״ל בב״י סי׳ תקי״ד מתרומת הדשן ז״ל דשיורי פתילה שכבו בשבת אסור להדליק ביו״ט משום הכנה ואסור אפילו בראש השני שלא הודלק אע״ג

דאם שהודלק ונתבאר דין זה שם באורך דהגאון מהרא"י ז"ל ס"ל דוקא בדאורייתא גזרינן ובדרבנן לא גזרינן ודש"י ס"ל אפילו בדרבנן אם הוא קרוב לודאי דיעשה במקום האיסור ע"ש והגם דמר"ן ז"ל היתר בביורי פתילה היינו מטעם אחר דס"ל כרוב הפוסקים דלא חשיבי לזה הככה אבל בדבר זה דגזרו הא אטו הא לא פקפק מר"ן ז"ל כלל גם ראה הראה במהרא"י ז"ל דראייתו היא מדין הסכין של שחיטה דגזרינן לד היפה אטו לד הפגום יע"ש וחזרתי ואמרתי שם די"ל כיון דלא מלינו ד"ז מפורש בדין המכתשת לגזור בלד הקלר אטו לד הרחב אין לנו לדמות דבר זה לדבר אחר לגזור מדעתנו וכמ"ש הרב המגיד ז"ל בפ"ה מה' חמץ ומלה הלכה כ' על השגת הראב"ד וכ"כ הפר"ח ז"ל בה' פסח סי' תנ"א על דברי הב"ח ז"ל דאין ללמוד גזרות זו מזו :

אמנם שוב כתבתי דבכ"ד אין אנהגו בא"ס לאסור משום גזרה אלא מדינא אסור דהא גם לסברת האגור וש"ל מודו דבעינן שינוי גמור ונראה לכ"ע דהפוך יד המכתשת אין זה שינוי גמור אלא שינוי קלת והנה תחלת הכל בררתי כל מידי דאסור מן התורה אינו מותר לכתחילה אלא בשינוי גמור ואם עושה שינוי קלת עדיין זה הוא אסור מדרבנן והנה מדין המולל מלילות בשבת שפסק מר"ן ז"ל בסי' ש"ע דאין מוללין מלילות אלא מולל בשינוי מעט בראשי אלבעותיו הוכחתי מזה דגם כאן כתישה בראש הקלר הוי שינוי קלת ועוד הוכחתי מדין ההולאה שפסק הרמב"ם בה' שבת פרק י"ב המוליא לאחר ידו או ברגלו בפיו ובמרפקו וכו' פטור אבל אסור מד"ס ועיין בש"ע להגאון ר"ז סי' ש"א ס"ב יע"ש ונמלא דגם היפוך המכתשת דלא ניחא תשמישיה חשיב כלאחר יד ושינוי קלת הוא ולכן במלח דלכ"ע יש איסור תורה בדיכתו לא מהני הפוך יד המכתשת אבל בכתישת פירות דאיכא בזה פלוגתא דאית דס"ל דדיכתם הוא איסור דרבנן אין למחות ביד אלו העושים שינוי זה בהיפוך יד המכתשת אע"ג דבררנו דאין זה שינוי גמור מאחר דנהגו בשינוי זה אין למחות בידם ובפרט אם עושין לצורך זקנים וקטנים ושאלתי מאת הרה"ג מהר"א מני נר"ו על מנהג עה"ק חו"ב בדבר זה והשיב ששמע שכן נוהגים בעה"ק ירושלם ת"ו שמהפכין ראש המדוך ודכין בו בשבת כמו מנהג בגדאד יע"א :

ו' צרור יבש אסור לפרדו משום טוחן וכן טיט שעל הבגד אם הוא יבש אסור לגררו מעל הבגד וכן אסור לשפשף הבגד בין מבחוץ בין מבפנים כדי להעביר הטיט מעליו מפני שהטיט היבש מתפרד לפירודים דקים ע"י שפשוף או גרירה והו"ז תולדת טוחן :

ז' אבק הטוטין ששואפים אותו בחוטם ולפעמים יתייבש בכלי שלו ונעשה כמו רגבים מדובקים וא"א לשאוף אותו אא"כ מפררים אותו דק דק מותר לדסקו ולטחנו בין אלבעותיו בשבת ואין כאן משום טוחן מפני דכבר נטחן מקודם ע"י אדם ואין טוחן אחר טוחן אך לא התירו לדסקו ע"י כלי אלא רק בראשי אלבעותיו דהוי שינוי גמור ועיין מים רבים א"ח סי' כ"ה ועוד עיין קמח סולת דף פ"ז ע"ג מ"ש בשם בית הרואה ע"ש ואע"ג דמן הרב טל אורות דף ל"ג ע"ד משמע דמתיר לשחקו ע"י כלי עד שיתפרר העלתי בסה"ק מקבציאל העיקר לשחקו בראשי אלבעותיו דהוי שינוי גמור מדרכו בחול ומה שנסתפק הרב מ"א ז"ל שם בסוף דבריו בדברי מהרי"ל ז"ל אולי לא אמרו אין טוחן אחר טוחן אלא באוכלים העלתי דאין להסתפק בכך ואפילו לדידיה שהוא מסתפק בכך יודה דאם מרסקו בראשי אלבעותיו לית לן בה :

ח' מותר לקטום אפילו בסכין קש או תבן לחלוץ בו שיניו מפני דקש ותבן הם אוכלי בהמה וכל דבר העומד לאכילה מוכן הוא לכל הצורך אבל קיסם שאינו מאכל בהמה אפילו ליטלו כדי לחלוץ בו שיניו אסור וכנז' בסי' שכ"ב ואפילו ביו"ט שהוא ראוי להסקה אפ"ה אסור לחלוץ בו שיניו וכמ"ש הרב שלחן עצי שטים ז"ל דביו"ט לא נתנו עצים אלא להסקה ואפילו עץ יבש אין משתמשין בו אלא לצורך הסקה ולא לצורך אחר דכל דבר שאינו כלי אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ועיין מג"א סי' תק"ב סע"ק י"א וי"ב ושאר אחרונים שם והא דאסרנו לחלוץ שיניו בקיסם אפילו בלא קטימה היינו אם לא תקנו והכינו מערב שבת לכך אבל אם תקנו והכינו לכך מער"ש מותר לחלוץ שיניו מאחר דעשאו כלי :

ט' עלי בשמים אע"ג דמותר לחלות בהם שיניו אסור לקטום אותם בידיו לחלוץ בהם שיניו ועיין אשל אברהם סי' שכ"ב וחיי אדם כלל מ"ד אות י"ח ושאר אחרונים אבל אם רולה להריח בעלי בשמים מותר למלול ולקטום אותם בידיו להריח בהם אחד קשים ואחד רכים מיהו לא התירו לקטום בסכין אלא ביד וכמ"ש רש"ל ז"ל והסכימו כן האחרונים ודחו דברי הט"ז שהתיר אפילו בכלי מיהו גם רש"ל לא אסר לקטום בסכין אלא בקשים אבל ברכים מותר לקטום גם בסכין וכנז' באליה רבא ומט"ז ושאר אחרונים ז"ל גם התירו לקטום בעלי בשמים אפילו כדי ליתן לחבירו להריח ודלא כשיירי כנה"ג דאסר בזה ועיין להרב מהב"ר סי' שכ"ב אות ג' וזכור לאברהם ח"ג דף מ"ז וכן המנהג פשוט והמחמיר בזה תע"ב :

י' אגד של הדס ושאר מיני בשמים שהוא עשוי מן לולבי תמרים לא מבעיא בעוד ההדס אגוד בו דמותר לחלוץ שיניו בראשים שלו אלא גם אחר שהותר מן ההדס שנשאר האגד לבדו ג"כ מותר לחלוץ בו שיניו דעדיין תורת כלי עליו דאפשר לאגוד בו הדס ועלי בשמים בקשר המותר בשבת וזה דוקא בעודו בלח אבל אם נתייבש דאין ראוי לאגוד בו והוא אינו מאכל בהמה אסור לחלוץ בו שיניו דדינו כקיסם שלריך להיות מתוקן ומוכן מבע"י לכך :

י"א פה עירנו בגדא"ד דרכם לעשות מניפה שקורין מרווח"ה שמנפין בה לשאוב רוח ועושין מלולבים של תמרים שאינם ראוים למאכל בהמה וכאשר תבלה זאת המניפה יוכל האדם לחלוץ שיניו בראשי הקיסמים היולאים ממנה בעודם מחוברים בה ואין לורך לקטום אותם כלל ומותר זה בשבת דאלו הקיסמים שהוא חולץ שיניו בראשיהם עודם מחוברים בכלי המניפה הזה ויש תורת כלי עליהם ורק יזהר לחלוץ בנחת שלא ישתברו דאם יעשה בכח וחוזק ישתברו בודאי והוי פ"ר ודומה לזה מלינו בסי' של"ז ס"ב בהגה"ה דאסור לכבד הבגדים ע"י מכבדות העשוים מקיסמים שלא ישתברו קיסמיהם ועיין מג"א ומחלית השקל שם ע"ש ועיין שלחן עצי שטים בדיני המוקלה בדין שברי כלי חרס דדורס עליהן ואינו חושש שכתב שם בביאורים דחשב דשא"מ וכמו דשרי ליזך ע"ג עשבים בשבת וכו' ואע"ג דקי"ל דאסור לכבד הבגדים במכבדות העשוין מקיסמים שלא ישברו קיסמיהן שאני התם דשובר כלי בידים אבל הכי הוי ממילא ע"ש ובסה"ק מקבציאל כתבתי בס"ד בזה :

י"ב אם יש לו קיסם מתוקן ומוכן מבע"י לחלוץ בו

בו שיניו אע"פ דאינו ראוי לבהמה העליתי בסה"ק מקבציאל דאם אותו קיסם הוא קל מאד ויבש דודאי משתבר ראשו בחלילת שיניו אם יחצוץ בכח וחוזק לית לן בה ואין מחייבין אותו לחצוץ בנחת אע"ג דהוי פ"ר יען כי זה מקלקל הוא והמקלקל בפסיקת התלוש ה"ז מותר לגמרי וכמ"ש הגאון מג"א ז"ל סי' ש"ח סע"ק ל"ו ועיין אחרונים שם ועיין שלחן עלי שיטים בדין מכה בפטיש אות ב' יע"ש:

י"ג מחתכין דילועין לפני הבהמה היכא דהם קשים שאין ראויים לאכלם בלא חתוך אך יזהר שלא יחתך דק דק והמבקע עצים איסורו משום עובדא דחול אבל אם חתכו דק דק חייב משום טוחן ועיין מג"א סי' תק"א ועיין שלחן עלי שיטים בדין מכה בפטיש אות ב' יע"ש:

י"ד הלש שיעור גרוגרת חייב מן התורה ופחות משיעור זה אסור כדין חצי שיעור דאסור מן התורה והמגבל את העפר או את הקמח ה"ז תולדת לש ואם לא גיבל אלא רק נתן מים בלבד יש אומרים גם בזה חייב מן התורה וי"א דאסור בזה מדרבנן מיהו המורסן אע"ג דאסור לגבול אותו לבהמה או לתרנגולים יש מתירין לתת בו מים ומעביר בו תרווד או מקל שתי וערב כיון דאינו ממרס בידו ואינו מסבב התרווד וכן התירו נמי לנערו מכלי אל כלי כדי שיתערב ויש אוסרין ליתן מים ע"ג המורסן בשבת כלל ולענין דינא אע"ג דמרן ז"ל סתם כהמתירין מ"מ יש לחוש לדעת האוסרין במורסן של עירנו בגדא"ד יע"א שאנחנו רואין בו תערובת קמח בעין ועיין שיורי ברכה סי' שכ"ד מ"ש בשם מהר"י ואלי ז"ל ועיין חסד לאלפים ושאר אחרונים:

ט"ו אבק הטוטי"ן כשהוא יבש אסור ליתן עליו מים ולגבלו בידים דדמי למורסן שגם מרן ז"ל שסתם כהמתירין אינו אלא לתת בו מים אבל לגבלו בידים לכ"ע אסור ומנהג עירנו בגדא"ד יע"א להניח בשבת טיפות מים בכלי הקטן של אבק הטוטי"ן וסוגרים הכלי ומכים מכלי על כף ידם כמה פעמים כדי שיתהפך האבק בתוכו ויתגבל מיניה וביה שיתערבו טיפות המים בכולו ויתוקן בכך ודמי זה למה שהתירו לנער המורסן מכלי אל כלי:

ט"ז אין משתינין בעפר משום גיבול ואין משתינין בטיט אפילו שהוא קשה מפני שנימוח ויש בזה גיבול ואע"ג דאינו מתכוין פסיק רישיה הוא ועיין מג"א סי' שכ"א סע"ק י"ט ומחצית השקל שם ועיין אליה רבה שם וכתבו הרב אשל אברהם והרב תוספת שבת סע"ק למ"ד אע"ג דר"י בר"י ס"ל אינו חייב עד שיגבל מ"מ איסורא איכא אם אין לו צורך בזה ע"ש וכתבתי בסה"ק מקבציאל דאם הוא במדבר דכל הקרקע הוא עפר תחוח והוצרך להשתין מותר להשתין ואינו חושש דדמי להא דאסרו להשתין בשלג ועכ"ז התירו להשתין במקום שכל הארץ מלאה שלג דכל כה"ג שא"א לא גזרו חכמים:

י"ז אם מכסה מי רגלים בחול או אפר המוכן לכך יזהר לתת הרבה חול או אפר יען דאלו טבען אם יתן מהם מעט יתערבו במי רגלים והוי גיבול ואם יתן הרבה אינו ניכר וכנז' בחיי אדם כלל י"ט סעיף ד' יע"ש:

י"ח הנותן זרע פשתן או מה שקורין בערבי בז"ר ריחא"ן וכיוצא בזה יש בזה איסור לש וחייב תיכף משיתנם במים ואסור ליתן מים או חומץ לתוך חרדל או שומשמין כתושים אם עושה בלילה עבה דאע"ג דאין גיבול בכך מ"מ נראה כלש אבל בלילה רכה מותר רק יזהר לעשות ע"י שינוי שנותן השום או החרדל תחלה ואח"כ החומץ ולא יערב בכף אלא בידו ובמקום שדרכן בחול לתת האוכל תחלה יעשה בשבת להפך וכנז' באחרונים וללאטי"ה שעושין מקשואין או שאר פירות וירקות כיון דאין חותכים אותם דק דק לא שייך בהו גיבול ומותר לעשותם בלילה עבה ואין צריך שינוי ואע"ג דהמג"א ז"ל החמיר להצריך בלילה רכה ושינוי העיקר כמ"ש הט"ז וכן הסכים אליה רבה ותו"ש ועוד אחרונים וכן המנהג פשוט:

י"ט חרוסת שעושים בפסח שמניחים אגוזים שחוקים לתוך הדבש אם חל פסח בשבת ולא נתן האגוזים מקודם יתן בשבת ע"י שינוי שיתן האגוזים תחלה ואח"כ הדבש מפני כי דרכנו בחול ליתן הדבש תחלה ואפילו אם עושה בלילה עבה מותר כיון שהוא לצורך מצוה כ"כ הרב שלחן עלי שיטים ומשמע מדבריו דאם אינו עושה לצורך טיבול אלא כדי לאכול וכן בשאר שבתות השנה צריך ליזהר שלא יעשה בלילה עבה וכן ראוי להורות לעשות בלילה רכה וע"י שינוי:

פרשת תרומה

ועשית מנורת זהב טהור כ"ל בס"ד גופה של מנורה שהוא נר האמצעי רומז ליום שבת וששה קנים שיש בהם ששה נרות רומזים לששה ימי החול דידוע מ"ש רבנו האר"י ז"ל מיום רביעי מתחילין לעשות הכנה לשבת בסוד נר"ן בימים ד' ה' ו' ואחר שבת שהם ימים א' ב' ג' הם הארת נר"ן מקדושת השבת שעבר ולז"א וששה קנים הם ששה ימי החול יוצאים מצדיה של גוף המנורה שהוא נר האמצעי שכנגד השבת ופירש שלשה קני המנורה מצדה האחד שהם ימים ד' ה' ו' ושלשה קני מנורה מצדה השני שהם ימים א' ב' ג' ואמר מקשה תעשה אותה ירכה וקנה כ"ל ירכה אלו שעות תוספת שבת מלפניו ומלאחריו שהם מדרבנן וקנה הוא גופה של מנורה שהוא כנגד יום השבת עצמו והכונה שתזהר לשמור התוספת כמו שתשמור גוף השבת העקרי שיהיו בהשוואה אחת ואמר גביעיה רמז למעשה כפתוריה רמז למחשבה שהיא במוח הסתום ככפתור פרחיה רמז לדבור הכל ממנה יהיו מקדושת השבת יהיו שתשמור שלשה חלקים אלו בקדושת השבת:

נמצא נר האמצעי הוא כנגד השבת שהוא עומד אמצעי בשבוע כי הם ד' ה' ו' מכאן ואב"ג מכאן ולכן מרע"ה בשבעה כורתי ברית ג"כ הוא מכוין כנגד נר האמצעי כי אברהם יצחק ויעקב מכאן ואהרן ויוסף ודוד מכאן ונמצא מרע"ה ויום השבת שניהם במקום אחד שרמוזים בנר האמצעי ובזה יובן מ"ש בשבת ישמח משה במתנת חלקו ולכן ר"ת מזמור שיר ליום השב"ת הוא למש"ה ולכן זכה מרע"ה שבניו יושבים אצל נהר סמבטיון שהוא עד המעיד על השבת וכמו שכתוב בתרגום יונתן בן עוזיאל בפסוק נגד כל עמך אעשה נפלאות ברם מנך יפקון אוכלסין דצדיקין וכו' ואשריכון מן לגיו לנהר סמבטיון וכו' ולכן ישמח משה במתנת חלקו כי מקום בניו הוא המעיד על השבת ובזה פרשתי בס"ד מ"ש ובני רחביה רבו למעלה ראש דקאי על בניו של מרע"ה ולמעלה מאותיות ראש כפי מדרגות המספר שהוא סדר תשר"ק יש אותיות שבת ולפי האמור נמצא השבת עומד אמצעי בשבוע והוא מ"ש בזוה"ק שמא דקב"ה

דקב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי שהם דה"ו ואב"ג והוא דוגמת הלשון שעומד אמצעי ולכן כמו דהלשון הוא עיקר הגוף דכתיב מות וחיים ביד הלשון כן השבת החיים תלוים בשמירתו והפך תלוי בחלולו דכתיב מחלליה מות יומת ב"מ ולכן כמו דהלשון עשה לו הקב"ה שמירה בשתי חומות שהם שפתים ושינים כמ"ש רז"ל בגמרא כן השבת עשו לו חז"ל שמירה בשני גדרים זע"ז והוא כי מן התורה צריך הישראל לשמור השבת בט"ל מלאכות ולא אסרה תורה אלא מלאכה של ישראל אך רז"ל עשו גדר ושמירה יותר שגזרו לבלתי יאמר הישראל לגוי לעשות לו מלאכה בשבת ועוד הוסיפו שמירה וגדר שני דאפילו שלא אמר הישראל לנכרי לעשות אלא הנכרי עשה מאליו את המלאכה בשביל ישראל ג"כ אסורה אותה מלאכה לישראל הרי שני גדרים זה על זה כמו שיש ללשון שני גדרים זע"ז שהם השפתים והשינים:

א' כל דבר שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לנכרי לעשותו ולא עוד אלא אפילו שלא אמר לו הישראל לעשות אלא הנכרי מאליו ומעצמו עשה מלאכה לצורך ישראל אסור ליהנות ממנה בשבת אלא צריך להמתין לערב בכדי שיעשו:

ב' אע"פ שאסור להניח לנכרי לעשות מלאכה לישראל בשבת בין בחינם בין בשכר דהיינו שכיר יום ואע"פ שעושה הנכרי מעצמו ולא א"ל הישראל לעשות לו בשבת מ"מ אם הנכרי עושה בתורת קבלנות שקבל עליו לעשות כו"כ בעד שכר כו"כ בין שעושה בשביל ישראל משלו בין שעושה בשביל ישראל משל ישראל דהיינו שנתן לו בגד לתפור וקצץ לו שכר בעד כל הבגד ה"ז מותר להניחו לעשות המלאכה בשבת ובלבד שלא יאמר לו עשה בשבת וכן מותר ליתן לו הבגד בערב שבת סמוך לחשיכה אע"פ שיודע בודאי שיעשה הנכרי בשבת ואע"פ שהישראל חפץ בכך בלבו יען כי הנכרי אדעתא דנפשיה קעביד לטובת עצמו כדי לקבל שכרו ואין הישראל אומר לו בפירוש שיעשה בשבת גם צריך ליזהר שלא יעשה המלאכה בבית ישראל מפני מראית העין שאין יודעים העולם שזה קבלן ונמצא שלשה תנאים בדבר הא' שקצץ שכרו והב' שלא יאמר לו לעשות בשבת והג' דאינו עושה בבית ישראל:

בד"א בקבלן שעושה מלאכה בדבר התלוש שיוכל לעשותה הנכרי בביתו דליכא חשש מראית העין אבל אם עושה המלאכה במחובר כגון לבנות ביתו של ישראל או לקצור שדהו וכיוצא בזה אסור אפילו בקבלן כיון דגלוי לעולם שזו המלאכה של ישראל הושבין שהנכרי הוא שכיר יום ואינו' קבלן ואפילו מלאכת התלוש אם היא מפורסמת וידועה לרבים שהיא של ישראל ונעשית במקום גלוי ומפורסם כגון ספינה שדרך לעשותה על שפת הנהר וכיוצא בזה אסור מפני מראית העין וכל מלאכה שעושה הנכרי בקבלנות בביתו אם אינה ידועה לרבים שהיא של ישראל אע"פ שיודעים בה קצת בני אדם לא גזרו בה רבנן:

ג' ראובן בנה ביתו ונשאר לו תל עפר ברחוב לפני פתח ביתו ושכר הגוי בקבלנות שיפנה העפר כולו בשכר קצוב והגוי בא לפנות העפר בשבת אין צריך למחות בידו אע"פ שהכל יודעים שזה העפר הוא של ישראל עכ"ז הכל יודעים שאין דרכם לפנות עפר כזה בשכירות יום אלא בקבלנות וכאשר העלה הרב נדיב לב ח"א א"ח סי' יו"ד ופה עירנו יע"א ג"כ ידוע וברור אצל הכל דאין עושים זה אלא בקבלנות ושרי:

ד' אע"פ שאמרנו דמותר לעשות בתלוש בקבלנות אם עוסק הגוי בביתו עכ"ז אם זה התלוש הוא לצורך המחובר כגון לפסול אבנים ולתקן קורות או לתקן מחילה וכיוצא דכל אלו הוא משקעם בבנין ויהיו במחובר דינם כמו הבנין עצמו ואסיר לעשותם אפילו בבית הגוי ואין ניכרים שהם של ישראל וצריך למחות ביד הגוי שעוסק בהם אם הוא עושה אותם בתוך התחום מיהו אם עשה הגוי בשבת ולא מיחה בידו יש להתיר לשקעם אח"כ בבנין כיון דהגוי עשה בביתו והיה זה העסק בקבלנות כיון דיש מי שמתיר קבלנות אפילו במחובר כדאי לסמוך על סברתו בדיעבד בדבר זה:

ה' נכרי שכיר יום שבנה בשבת אע"פ שישראל כששכרו לימים התנה עמו בפירוש שלא יעשה בשבת ומדעתו עשה העסק בשבת נכון להחמיר שלא ידור בו שום ישראל ולא יהנה בו שום ישראל לעולם אם הנכרי עשה זאת לטובת ישראל למהר לו העסק אבל אם לא נתכוין הנכרי אלא רק לטובת עצמו כדי לקבל שכר אז אפילו בעה"ב עצמו שרי ליה לדור בו ולהנות בו כיון שהוא התנה עמו שלא יעשה בשבת והנכרי עשה לטובת עצמו:

ו' אם הגוי עשה מלאכה דאורייתא לעצמו במידי דאכילה אסור לישראל ליהנות ממנה גזרה שמא יאמר לגוי לעשות לו ויש מתירין דס"ל לא חיישינן בהכי ודאוי לחוש לדברי האוסרים ורק במקום מצוה וצורך גדול דהיינו שעת הדחק אין לחוש וכל זה אינו אלא במידי דאכילה דהחמירו בה טפי אבל במידי דלא אכילה לא חששו ולכן גוי שהדליק את הנר לעצמו מותר לישראל להנות ממנו וכנז' בסי' רע"ו ועיין מג"א סי' שכ"ה וסי' תקי"ז ומחצית השקל שם ועיין תו"ש סע"ק יו"ד:

ז' אם יש נר בבית ישראל ובא הגוי והדליק נר אחד מותר להשתמש לאורו בעוד נר הראשון דולק אבל לאחר שכבה הראשון אסור להשתמש לאור נר השני שהדליק הגוי וכן אם נתן הגוי שמן בנר הדולק מותר להשתמש עד שיכלה השמן שהיה בו כבר ואח"כ אסור וכנז' בש"ע סי' רע"ו סעיף ד' ומ"ש הט"ז ז"ל סע"ק ג' דחו דבריו האחרונים ז"ל וכנז' בספר תו"ש ומטה יהודה וחמד משה ומאמר מרדכי ואנא עבדא בסה"ק רב פעלים הבאתי ראיות גמורות להוכיח הפך סברת הט"ז ז"ל:

ח' פת שאפאה גוי פלטר בשבת למכור לג.יס מלבד דאיכא חששא דחשו במידי דאכילה שמא יאמר הישראל לגוי לעשות הנה יש בזה עוד חששות אחרות והוא איסור מוקצה דאולי זה הפת לא היה חיטים דחזו לכוס בין השמשות אלא היה קמח או עיסה בבין השמשות דלא חזו מידי ומוקצה זה דמי לגרוגרות וצמוקין דאדחנהו בידים ואסור גם אחר אפיה ואע"פ שיש מתירים גם בזה לענין הלכה אין לסמוך על המתירים אלא בשעת הדחק שדר בכפר יחידי שא"א לשאל לו פת מישראל חבירו או לצורך מצוה כגון סעודת מילה וחתן אבל בלא"ה צריך להחמיר כסברת האוסרין ובענין שתיית הקאוו"א שעושין הגוים בחניות שלהם בשבת בעיר שרובה גוים דעבדי בעבור הרוב שהם גוים הנה לדעת מר"ן ז"ל אסור שלא התיר במלאכת הגוי לעצמו במידי דאכילה אלא לצורך מצוה ועוד בזה כמי איכא טעם דמוקצה דאדחי בידים כי קודם קליה לא היתה ראויה לאכילה כלל ולכן יש לאסור לישראל שתיית קאוו"א ואין להתיר אלא לאדם שיש לו כאב הראש וצריך לה הרבה והגם דהרב זרע אמת ז"ל הליץ בעד הנוהגים לשתות מי הקאוו"א שבשלה הגוי אע"פ דקודם הקליה אינה ראויה

ראיה לאכילה משום דלא דמי לגרוגרות וצמוקים דאדחיי בידים מ״מ לדידן דקבלנו סברת מרן ז״ל דס״ל במידי דאכילה גזרינן שמא יאמר לו ישראל לעשות לו ואסור כמ״ש בדין הפת הנה גם בזה יש לאסור מטעם זה מיהו פה עירנו מכמה שנים הורגלו כמה אנשים לילך בשבת לחניות של נכרים ולשתות מי שחור הוא משקה הקאווי״א שמבשל הנכרי בשבת ואין אנחנו מוחין בידם מכמה טעמים ורק אנחנו מזהירים אותם שלא ישתו אלא דוקא מן קאווי״א שנתבשלה קודם ביאתם שם ולא ממה שיבשל הנכרי אחר בואם דשמא ירבה בשבילם וכן בעה״ב ששולח כלי עם שלוחו להביאו לו קאווי״א מבושלת לא יקח אלא מן המבושל מכבר ובעל נפש ירחיק עצמו מלכת שם לשתות מי שחור מלבד דאסור זה לדעת מרן ז״ל עוד ראוי שלא ישב במושב הבטלנים הזה ביום הקדוש והנורא הזה ויש להאריך בדברי מוסר בדבר זה והנה פה עירנו ימלא חנות של גוי זה המבשל הקאווי״א עומדת במבואות היהודים וקא חזינן בימי החול דרוב היושבים שם הם יהודים ובחנות זו צריך להזהירם שלא ילכו בשבת אבל בשאר חניות אדעתא דרובא דגויים קעבדי והנזהר לבלי לכת בכל חניות תבא עליו ברכה :

ט׳ כל מחובר שנשר מאליו או נתלש ע״י נכרי אע״פ שתלשו לעצמו בין פירות וירקות בין עשבים שאינם ראויים למאכל אדם אפילו ספק נתלשו היום הרי אלו אסורים לישראל בו ביום בין באכילה בין בטלטול ולערב מותרים מיד אפילו בודאי נתלשו היום וכל זה בנתלשו מאליהן או שתלשם הגוי לעצמו אבל תלשם לצורך ישראל צריך להמתין לערב בכדי שיעשו וספק אם נתלשו בשביל ישראל או ידוע שנתלשו בשביל ישראל אלא ספק אם נתלשו היום או קודם הרי אלו אסורים ולערב מותרים בכדי שיעשו :

י׳ דבר שאין בו חשש לידה ומחובר בו ביום אלא רק הובא מחוץ לתחום אם הביאו הנכרי לעצמו או לנכרי אחר או למכור בעיר שרובה נכרים מותר לישראל אפילו בו ביום ואם הביאו הנכרי לישראל אסור באכילה בו ביום למי שהובא בשבילו ולערב ימתין בכדי שיעשו אבל לאחרים מותר אפילו בו ביום וכיון דמותר לאחרים בו ביום אין לו דין מוקצה לאותו הבא בשבילו אלא יוכל לטלטלו כיון דראוי לאכילה לאחרים :

י״א אע״פ שהבא מחוץ לתחום מותר למי שלא הובא בשבילו מ״מ אם הביאו לשני בני אדם אסורים להחליף זה עם זה ועיין אליה רבא ות״ש ושאר אחרונים :

י״ב הא דאמרו גוי שהביא לישראל מחוץ לתחום אסור לאותו הבא בשבילו היינו דוקא שהביא הגוי הדורון משלו לישראל דגזרינן שמא יאמר ישראל לגוי בפירוש שיביא לו אבל אם ישראל היושב במקום אחד שלח לישראל חבירו דורון עם הגוי ולא ידע ישראל המשלח שהגוי יתעכב בדרך אלא חשב שיגיע קודם שבת ונזדמן שנתעכב והביא את הדורון לישראל בשבת מחוץ לתחום הרי זה מותר גם לאותו ישראל שבא בשבילו ודבר זה מפורש בהלכות יו״ט סי׳ תקמ״ו והביאו הרב תוספת שבת בהלכות שבת סי׳ שכ״ה ס״ק כ״ה יע״ש ואע״ג דרש״ל ז״ל כתב שדין זה הוא רק לסברת ר״ת כבר השיגו הט״ז וכן דעת המג״א דדין זה לכ״ע וכ״כ האחרונים ז״ל אבל אם הישראל נתן הדורון לגוי בע״ש שידע בבירור שלא יגיע הגוי אלא בשבת אסור :

י״ג כל מקום שאמרו שצריך להמתין בכדי שיעשו אם הוא דבר הבא מתוך התחום אלא שאיסורו מחמת לידה או מחובר צריך להמתין בכדי שיעשו מתחלת הלילה אבל אם הוא דבר שאין בו לידה ומחובר יש אומרים שאין הלילה עולה מן החשבון משום דאין רגילות להביא בלילה ממקום רחוק וצריך להמתין בכדי שיעשו למחר ביום ראשון מיהו כיון שיצא יום ראשון די שאם צריך לו דרך י״ד שעות אין אומרים להמתין עד שעה שנית מן הלילה אלא כיון שיצא יום ראשון מותר מיד ויש אומרים דשיעור בכדי שיעשו משערין מן הלילה ובמקום צורך יש לסמוך על המקילין וביו״ט יש לסמוך על המקילין בכל גוונא ופה עירנו רגילות להביא בלילה לכן עושין החשבון מן הלילה לכ״ע :

י״ד ליקט הגוי עשבים לצורך בהמתו אם אינו מכירו לישראל מאכיל אחריו באופן זה דהיינו שעומד בפני הבהמה בענין שלא תוכל לנטות אלא דרך שם דאילו להעמידה עליהן אסור דחיישינן שמא יטול בידו ויאכילנה והם מוקצים שנלקטו היום אבל אם זה הגוי מכירו לישראל אסור להאכיל אחריו גזרה שמא ירבה בשבילו וכן כל כיוצא בזה דאיכא למיחש ביה שמא ירבה בשבילו אסור אבל בדבר דלית ביה האי חששה כגון שהדליק הגוי נר לעצמו או עשה כבש לעצמו לירד בו מותר לישראל ליהנות ממנו אפילו אם מכירו ואם מעשיו מוכיחין שעשה לצורך ישראל כגון שהדליק הנר בבית ישראל והלך לו ה״ז אסור ליהנות ממנה וכ״ש אם אמר בפיו שלצורך ישראל הוא עושה דאסור :

ט״ו אם ליקט הגוי עשבים מאליו ומעצמו הן משלו הן משל הפקר והאכיל לבהמת ישראל אין צריך הישראל למחות בידו ואע״ג דאם הדליק מעצמו את הנר לצורך ישראל צריך למחות בידו שאני התם דישראל גופיה נהנה מן הנר משא״כ הכא שהיא הנאת בהמתו שרי ומיהו אם רגיל בכך דהיינו שעשה כך שני פעמים צריך למחות בידו אע״ג שהוא הנאת בהמתו בלבד :

ט״ז גוי שבא ליטול משכנו שביד ישראל מותר ליתנו לו ורק לא יהיה הישראל נושא ונותן בידו אלא ישים לפניו והגוי יקח מעצמו ואם אין הישראל מאמין לגוי אסור לישראל להיות ערב משום ממצוא חפצך וכמ״ש בתוספת שבת ז״ל :

י״ז מי שלהוט אחר שתיית הטוטיי״ן אסור לילך אצל הגוי ששותה טוטיי״ן ויפתח ישראל את פיו ויקבל העשן מפיו וכן כל כיוצא בזה וכנז׳ בחס״ל ועיין אדמת קדש ח״א סי׳ ד׳ מה שהאריך בענין זה :

פרשת תצוה

שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אותו והיה המזבח קודש קדשים כל הנוגע במזבח יקדש וזה אשר תעשה וכו׳ הנה ארז״ל והיה המזבח קודש קדשים ומה היא קדושתו כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי ת״ל וזה אשר תעשה הסמוך אחריו מה עולה ראויה אף כל ראוי שנראה כבר ונפסל משבא לעזרה כגון הלן והיוצא והטמא והנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו וכיוצא בהן וכנז׳ ברש״י ז״ל נמצא אשר אתה מוצא דבר זה בקדושת המזבח שכל הנוגע בו יקדש אינו כל ממש אלא דוקא

מי

מי שהיה ראוי ונפסל אבל מי שלא היה ראוי כלל אלא יהי' פסול מעיקרו לא יקדש וכיוצא בדבר הזה אתה מוצא נוהג ממש בקדושת השבת וקדושת התורה כי באמת שתים אלה התורה והשבת נותנים קדושה עצמית לישראל יותר מכל שאר מצות והיינו התורה להעוסקים בה והשבת להשומרים אותו וכל אחד משתים אלה נכלל משבעה כי התורה היא שבעת ספרים כמ"ש רז"ל ע"פ חצבה עמודיה שבעה דפסוק ויהי בנסוע הוא ספר בפ"ע והשבת הוא יום השביעי שכלולים בו כל ששה ימים שהם נזונים ממנו ושתיהם נותנים קדושה עצמית לישראל אשר נשמותיהם באים מכללות שבעה ספירות הבנין שהם מן חסד עד המלכות אשר כנגדם הם שבעה ימי השבוע מיום הראשון עד יום השביעי ולכן גם קדושת המזבח המכפר על ישראל בלבד כתיב ביה שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אותו דגמר קדושתו תהיה בשבעה ולכן כמו שהמזבח אחר גמר קדושתו כל הנוגע בו יקדש דהיינו אפילו קרבן שנפסל שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד כן התורה אפילו אדם רשע שעבר כל העבירות אם מתחרט ועוסק בתורה יכופר לו ויתקדש בקדושתם של ישראל דאין לך עון שלא יתוקן בתורה וכן הוא בקדושת השבת אפילו אם עבד ע"ז כדור אנוש אם שמר שבת מוחלין לו ויתקדש וכמ"ש רז"ל ע"פ שומר שבת מחללו אך כמו שהמזבח אינו מקדש את הפסול מעיקרו אלא רק לאותו שהיה ראוי מעיקרו ונפסל אח"כ כן התורה והשבת אינם מקדשים אלא לאדם שהוא מזרע ישראל שהיה ראוי מעיקרו ואח"כ נפסל ע"י רשעתו אבל פסול מעיקרו שהוא משאר אומות עכו"ם אינו מתקדש בקדושת התורה ולא בקדושת השבת ולכן אחז"ל עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה וכן עכו"ם ששבת חייב מיתה דלא עשה כן לכל גוי:

על כן כמה וכמה צריכין ישראל להזהר בקדושת השבת ולשמור אותו כהלכתו כי מתנה זו של השבת לא נתנה אלא להם דוקא דהא הזר הקרב יומת ולכן אין להם דבר יקר במצות יותר ממנו והוא שקול כעסק התורה ולכן אחז"ל לא נתנו שבתות לישראל אלא לעסוק בתורה כי התורה והשבת שוים הם בענין זה לישראל כאשר כתבנו ולכן כל היכא דליכא פקוח נפש אסור לעשות רפואה לגוף האדם בשבת אע"פ שהגוף מתענג ויש לו נחת רוח בזה:

א' מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא אסור לעשות לו שום רפואה אפילו ע"י גוי אבל אם נחלה כל גופו או שיש לו כאב גדול ומצטער כל גופו שהולך בחלישות גדולה שקורין בערבי מתג'חי"ל אע"פ שהולך ברגליו כנפל למשכב דמי ושרי לעשות לו רפואה ע"י גוי:

ב' החושש במתניו אסור לסוך בשמן או בד"א לרפואה וכן מי שיש לו הטחין אסור לסוך והחושש בשיניו והוא הולך כבריא לא יגמע שכר ויפליט אותו דכיון דפולט נמצא עביד לרפואה ואסור אבל אם כאיב ליה טובא דמצטער כל גופו שהולך בחלישות דהיינו מתג'חיל שרי לגמוע שכר ולפלוט מפני שהשכר הוא משקה גמור לכל:

ג' מי שיש לו מורסא דהיינו מה שקורין בלשון ערבי טלו"ע או מה שקורין אנג'אצ'איי שיש בה ליחה ודם אבל הוא בריא מותר לפתוח אותה כדי שתצא הליחה והדם אם יש לו צער מזה מיהו זה דוקא באינו חושש אם תסתם אח"כ ואסור לדחוק בידיו על המכה דהיינו לעצור אותה כדי להוציא דם ממנה:

ד' במה שקורין בערבי כאיי מותר ליתן הקטנית כדי שיצא פתוח ומותר להחליף הבגד דאי לא מחליף מסרח ויזהר להכין העלה והאופנין שיטול עוקציהן מערב שבת ואם יודע שמוציא דם בקנוח לא יקנח דהוי פ"ר כי זה הדם היה בלוע וכ"ש דאסור לשרות הבגד במים כדי לקנחה יען כי שרייתו זהו כבוסו ועוד דאתו לידי סחיטה:

ה' עצם שנשמט שקורין בערבי פלס"ה התיר מרן ז"ל להחזירו ואע"ג דהמג"א ז"ל חולק וס"ל דוקא אם נשבר מותר משום סכנה אבל בפלס"ה בלבד אין להקל מ"מ אין למחות ביד המקילין בזה לעשות כסברת מרן ז"ל ומיהו יזהר שלא יסוך פלס"ה הנז' בשמן וצפרן שפרשה רובה דהוי כתלוש מותר ויטלה ביד אם הוא מצטער בכך ומותר ליטול הקוץ במחט ורק יזהר שלא יוציא דם:

ו' אם נעשה חבורה באצבעו אסור ליתן בגד עליה משום צובע וכ"ש בגד אדום דאסור כיצד יעשה יניחנה במים קרים עד שתפסק הדם ויש מתירין ליתן עליה קורי עכבים ויש אוסרין ושפשוף שעושין ליגיעי כח כדי להשיב כוחן אליהם ולבטל עייפותן שקורין בערבי תוומי"ך נסתפקו הפוסקים אי חשיב רפואה ואסור או תענוג ושרי:

ז' פתילה בפי הטבעת לעצור יעשה בנחת שיאחזנה בשתי אצבעותיו בלבד ויניחנה בנחת ומה שקורין בערבי דסתו"ר אסור לעשותו למי שהוא עצור ורק אם נפל למשכב שרי ואסור לישראל לתקן פתילה מן בורית או ממה שקורין בערבי נכא"ת לחולה שאין בו סכנה או לילדים קטנים אבל שרי על ידי גוי שהוא יתקן אותה:

ח' מי שהוא בריא אבל מרגיש כובד באצטומכא שלו אסור לשתות שמן הנענע שזה אין דרך בני אדם לשתותו אלא לרפואה וכן אין לאכול מה שקורין בערבי מעג'ון אל ור"ד שהם שושנים מבושלים בסוכ"ר כדי לעשות שלשול מעט כי גם זה אין דרך לאכלו אלא לרפואה אבל מותר לשתות מה שקורין בערבי ג'לא"ב שהוא תערובת מן מלח עם חמוץ של גומ"י אע"פ ששותהו מחמת שמרגיש כובד באצטומכא שלו מפני שזה דרך בני אדם לשתותו לתענוג תמיד בכל אכילה:

ט' אסור לבריא לשתות סם המשלשל בשבת ואשה שמצטערת מרוב החלב שבדדיה מותר לקלח בקרקע דכיון שהולך לאיבוד אינו דומה לדש אבל בכלי אסור:

י' אסור לרחוץ כל גופו או רובו במים חמין ואפילו לשפוך המים על גופו ולהשתטף אסור אבל רוחץ פניו ידיו ורגליו דכל שאינו רוחץ רוב גופו שרי וצריך להזהיר בזה הנשים בימות החורף שטובלין בליל שבת ודרכם כשיצאו מן המעין שופכין עליהם מים חמין שישפכו רק על חצי גופם דוקא וכן אבי הבן שטובל בבוקר ביום שבת ורוצה לשפוך עליו מים חמין כשיצא מן הטבילה כך יעשה ואם רוצים שתהיה שפיכת המים על חצי העליון ככה יעשו בעוד חצי גופם התחתון עומד בתוך המים או המעין ישפכו המים חמין עליהם דאז תהיה השפיכה על חצי גופם דוקא וי"א שאפילו הרוחץ ידיו צריך ליזהר שלא יחמם ידיו כנגד המדורה אם לא ינגבם תחלה מפני שמפשיר המים שעליהם ונמצא כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת באש:

י"א הנשים שדרכם לרחוץ פניהם ושערותיהם במי ורדים בשבת כדי שיהיה בהם ריח טוב אסור כסברת הט"ז ודעמיה דאפילו בבשר האדם איכא מוליד ריחא וכ"ש בשער וכ"ש כאן דאפשר שיהיה הריח נקלט

נקלט בבגדים שלהם ג"כ דבזה אסור לכ"ע ולכן אסור ליתן מיני בשמים או מי ורדים בתוך הטוטי"ן שנואפים בחוטם כדי להוליד בו ריח טוב וכן יש דרכם להניח מי ורדים בתוך הכלי שקורים קומקי"ם ושרואים שלא יש בכלי אלא מעט מי ורדים מוסיפין עליו מים דאסור לעשות כן בשבת דהם כונתם להוליד ריח טוב באלו המים אשר מוסיפין בכלי אבל מותר להניח מי ורדים בתוך שרבי"ט או לתוך מאכל כדי לתת בו טעם טוב וכמ"ש הרב נחפה בכסף והסכים עמו מהר"י מייאש ז"ל וכן אותם שרוחצים פניהם במי ורדים לרפואה שרי דאין כונתם להוליד ריח וכן אותם שנופכים מי ורדים בכפם כדי להריח שרי דאין כונתם להוליד ריח טוב בידים שלהם וכאשר העליתי בס"ד בכל זה בסה"ק רב פעלים:

י"ב יולדת יש לה דין חולה שיש בו סכנה ומחללין עליה שבת להדליק לה נר וכיוצא בשאר מלאכות שצריכה להם מיהו כל מה שאפשר לשנות עושין בשינוי אימתי נקראת יולדת שמותר לחלל עליה שבת משתשב על המשבר או משעה שהדם שותת או משעה שחברותיה נושאות אותה בזרועותיה שאין בה כח להלך וכיון שנראה בה אחת מאלו מחללין עליה שבת בידים:

י"ג כל שלשה ימים ראשונים אפילו אמרה אינה צריכה מחללין עליה שבת בידים בדבר הצריך לה אבל משלשה ועד שבעה אם אמרה צריכה מחללין ואם לא אמרה צריכה אין מחללין ומן שבעה ועד שלשים יש לה דין חולה שאין בו סכנה שמותר לעשות לה על ידי גוי והנה פה עירנו אם נצרכו לבשל איזה דבר ליולדת אפילו ביום ראשון ללידה אין מבשלין בידם אלא ע"י גוי מפני דאפשר להו בהכי על כן צריך להזהירם היכא דלא נמצא גוי כגון שנצרכו לבשל איזה משקה בלילה שאין יכולים להביא גוי דצריכין לבשל בידם ע"פ הדברים האמורים ואין להם לחוש כלל:

י"ד כשתגיע האשה לחודש העיבור יזמינו הכל מערב שבת כדי שלא יצטרכו לחלל שבת ויזהרו שידליקו לה נר בע"ש שיהיה בו שמן הרבה שיספיק עד אור הבוקר:

ט"ו התולש בפיו בשבת לדעת רש"י ז"ל יש בזה איסור תורה וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל מיהו בתוספתא כתוב דאין בזה איסור תורה אלא איסור דרבנן ועל זה נמשכו קצת מן האחרונים וכאשר כתבתי בזה בסה"ק רב פעלים והעליתי שם בחולה שיש ב"ס שהוצרכו לתלוש לו מן המחובר אם יכולים לתלוש בפה יתלשו בפה:

ט"ז שוחט שבא לשחוט בשבת לצורך חולה שיש ב"ס ויש תרנגול קטן שיספיק לחולה לא ישחוט תרנגול גדול אלא הקטן כן העליתי בתשובה בסה"ק רב פעלים בראיות ברורות בס"ד ומשכיל על דבר ימצא טוב:

פרשת כי תשא

ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות י"ל למאי אצטריך לומר ששת ימים תעבוד פשיטא ועוד מה ענין חריש וקציר לזה ונ"ל בס"ד השבת הלכותיו רבו ועצמו מאד ואם לא ישים האדם שבעה עינים על כל דבר ודבר יכשל וישגה בנקל ואם על עבודה של עסק ימות החול האדם משים שתי עיניו בשבת צריך לשום עשרה עינים אך לפחות ישים לבו ועיניו בשמירת השבת כאשר הוא משים עיניו ולבו בשמירת עסקים של ימות החול כדי שלא ישגה ולא יכשל באיסור חלול שבת כמ"ש ויהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כלומר יהיה לכם מורא על נזקי עניינים השייכים לשמים שהוא ענייני הנפש כמ"ש יקרא אל השמים מעל זו הנשמה כמורא שיש לכם על נזקי בשר ודם שלכם שהוא הגוף וז"ש ששת ימים תעבוד כלומר כמו השגחתך על עבודה של ששת ימים כן תהיה השגחתך על יום השביעי אשר תשבות בו שלא תשגה ותכשל בהפסד וחלול שלו ולאו דוקא על שבת העקרי שהוא דאורייתא שתהיה משגיח ונזהר בשבתתו אלא גם בחריש ובקציר שהוא זמן תוספת שבת שאתה מקבל מבעוד יום שעה אחת קודם חשיכה או יותר שתשגיח על שמירתה וזה הזמן נקרא חריש וקציר כי ידוע שימות החול ובפרט יום ששי נקרא חריש וזריעה מפני שבו נעשה הכנות לקבלת קדושת שבת ביום השבת אבל יום השבת עצמו דהיינו מעת שחל שבת נקרא קציר שהאדם מקבל בו קדושת השבת בתוספת הנר"ן שאז קוצר ולוקח מה שעשה בחרישה וזריעה של ההכנות קודם שבת וא"כ בזאת השעה או יותר קודם חשיכה יש בני אדם עדיין הם עוסקים בהכנות של שבת שאצלם נחשב זמן חרישה וזריעה ויש בני אדם שקבלו שבת והתפללו ערבית וקדשו שאז זמן זה נחשב אצלם קציר כי אצלם נעשה שבת גמור ומקבלים בו תוספת הנר"ן ולכן זה הזמן נקרא חריש וקציר הנה תזהר שגם בזה תשבות בהשגחה רבה שלא תשגה ותכשל בחלול שבת:

א' מכלל המלאכות הרגילות אצל האדם שבנקל אפשר שיכשל בהם וצריכין השגחה ביותר הוא מלאכת הקושר והמתיר שהאדם רגיל בזה בימי החול הרבה והידים עסקניות הם בדבר זה תמיד והנה מן הדין אסור לקשור קשר של קיימא וכל קשר שאינו עשוי להתיר בו ביום חשיב של קיימא ואסור מדרבנן אע"פ שהוא קשר הדיוט ואינו קשר אומן על כן כל קשר שאינו עשוי להתיר בו ביום יעשנו עניבה אחת ולא קשר וכל קשר שאסור לקשרו אסור להתירו בשבת:

ב' כל קשר שעשוי להתיר בו ביום מותר לקשרו בשבת בד"א קשר הדיוט אבל קשר אומן אסרו וכל שעושה ב' קשרים זע"ז חשיב כקשר אומן ואסור אע"פ שעשוי להתיר בו ביום ועל כן צריך להזהר לבלתי יקשור המכנסיים או החגורה אשר במכנסיים ב' קשרים זע"ז אע"פ שהם עשוים להתיר בו ביום אלא יעשה קשר אחד ועניבה אחת על גביו והארכתי בזה הדין של שני קשרים זע"ז בסה"ק רב פעלים והעליתי להלכה לאסור ודע מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף וז"ל ולית דחש לה אלא מעוטא דמעוטא דבטלי במעוטייהו אין כונתו על הפוסקים ז"ל אלא על אינשי גלילותיו דקאי עלייהו דלא חיישי בזה אלא מעוטא דמעוטא דבטלי במעוטייהו לגבי רובא דאינשי דאותם גלילות:

ג' במקום צער כתבו הפוסקים ז"ל דאין לחוש בהתרת שני קשרים זע"ז כגון שנקשר קשר המכנסיים ב' קשרים זע"ז והוצרך לנקביו דמותר להתירם וכן כיוצא בזה במקום צער:

ד' אם עושה קשר אחד בראש החוט או חבל או משיחה דינו כמו שני קשרים זע"ז דכל כהא מתקיים טפי והוי קשר חזק אפילו שהוא קשר אחד ואין קושרין דלי בחבל אם הדלי קבוע בבור דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא ואם קושר בחגורה וכיוצא מותר דלא מבטל ליה:

ה' החלוק שקורין בערבי קמי"ז יש תולין לה בראשיה אצל

אבל האומר ב' חוטין כדי לקשרם זע"ז וצריכין ליזהר שלא יקשרום אלא רק יעשו עניבה יען כי זה הקשר אינו עשוי להתיר בו ביום ואפילו אם קושרם בע"ש מבעוד יום ג"כ לא יקשרם שמא יצטרך לפשוט החלוק בשבת ויצטרך להתיר וכל קשר שאסר לקשרו אסור להתירו ויותר טוב שלא יעשו לחלוק חוטין ע"ד האמור אלא יעשה שם לולאות שקורין בערבי זי"ר ואז בזה לא יבא לידי מכשול :

ו' הפותל חבלים מכל מין שיהיה חייב משום קושר ושיעורו כדי שיעמוד החבל בפתילתו בלא קשירה שנמצאת מלאכתו מתקיימת וכן המפריד הפתיל חייב משום מתיר אם אינו מתכוין לקלקל בלבד ושיעורו כהפותל :

ז' יש מי שאוסר להחזיר רצועות המכנסיים וכדומה שנמשכו אם הנקב צר וצריך טורח וכן יש מי שאומר אם המכנסיים חדשים אסור להכניס בהם הרצועה אם בדעתו לבטלה שם דהו"ל מתקן מנא :

ח' בגד התפור ועומד ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זה מזה במקצת אסור למתוח ראש החוט להדיקו כדי לחברם כי זו היא תפירתו וחייב משום תופר :

ט' מה שמחברין הלבוש ע"י מחט אם תוחבין אותו ב' תחיבות דוקא מותר ואם שלש תחיבות אסור בד"א בעושה כן ע"ד להתקיים איזה ימים כגון מה שעושין המצנפת וכן במלבושי הנשים שעושה זה לקיים איזה ימים אבל מה שעושין לפי שעה כגון לחבר צידי הצעיף או מכסה הפנים ביציאתם חוץ לבית מותר אפילו בשלש תחיבות דאין זה אלא לשעה כי בודאי שיפשטו הצעיף כשיחזרו לביתם מיהו כיון דיש מחמירים בשלש גם באינו עשוי להתקיים טוב להזהר היכא דאפשר להם בשתי תחיבות ועיין גינת ורדים כלל ג' סי' י"ז י"ח י"ט ונטל אורות דף כ"ה :

י' מובן שנפלו מן הכסת מותר להחזירם אבל אסור ליתנם בתחלה בכסת גזירה שמא יתפור ועוד דמתקן מנא הוא שעכשיו עושהו כלי ובסה"ק מקבציאל כתבתי דיש ליזהר שלא יניח בגדים בתוך הכיס כדי שיהא כמו כר לישן עליו :

י"א אין לנתק או לחתוך זוג מנעלים התפורים זע"ז אפילו רוצה ללבשם בשבת ויש להתיר ע"י גוי ומותר ללבוש אנפילאות חדשים ואין חוששין שמא ינתקו חוטין ואם ניתק או נקרע דבר שאינו מתכוין הוא ולאו פ"ר ושרי וכן פוצעין האגוז במטלית ואין חוששין שמא תקרע דלאו פ"ר הוא :

י"ב המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא ה"ז תולדת תופר וכן המפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים ה"ז תולדת קורע וחייב בד"א כשדיבוק זה נעשה לקיום אבל דפי ספרים שנדבקו זע"ז ע"י שעוה או בשעת הקשירה מותרים לפתחן בשבת כיון דלא נעשו לקיום ולא עוד אלא שנעשה זה מאליו בלא מתכוין אינו דומה לתופר ואין בו משום קורע :

י"ג הגוזז שער בין מן החי בין מן המת בין מן בהמה בין מן חיה אפילו מעור המופשט חייב מן התורה והתולש צמר בידו מבהמה או חיה פטור מן התורה ואסור מדברי סופרים והתולש שער מעור בהמה או חיה בין אם עשאו לאותו עור מלבוש כגון פרוו"א בין לא עשאו מלבוש ה"ז חייב מן התורה מפני כי תלישת השער זו היא גיזתו ולא דמי לצמר וי"א שגם תולש שער אינו חייב אלא מד"ס לכן האדם ישים דעתו בדבר זה כי ידים עסקניות הן גם לפעמים ידבק בפרוו"א איזה גרעין של תמרה או של אבטיחים וכיוצא ואם יסיר הגרעין מוכרח שינתק שערות והרי כאן ספק איסור תורה וגם איסור ודאי מד"ס :

י"ד אסור ליטול שערו או צפרניו בין ביד בין בכלי בין לעצמו בין לאחרים ואם נטל שתי שערות בכלי חייב חטאת בשוגג וסקילה במזיד ובשער אחד אסור מן התורה כדין חצי שיעור ובנוטל בידו אסור מד"ס אפילו שער אחד לכן יזהר שלא יחכך הרבה בזקן ולא יתעסק שם שמא יתלוש שער וכן הנשים שיש להם שערות הרבה בראשם לא יחככו הרבה בצפרנים שלהם דודאי יתלשו שערות ובתוך החוטם שכיח שערות ויזהר לקנח צואת החוטם שיבשה קצת בנחת שלא יעקור שערות וכן כשמקנח בעשיית צרכיו יזהר להרבות במים ויקנח ברפיון ידים שאם יהיו מים מועטין ויקנח בחוזק יתלשו נימין בודאי :

ט"ו התולש נוצה מעופות והרנגולים בין חיים בין מתים חייב דאורחיה בהכי והוי גוזז :

ט"ז אסור לתלוש קליפות בשר מבשרו ואיכא דס"ל שיש בזה איסור תורה וצפרן שפרשה רובה ומצערת אותו מותר ליטול בידו אבל לא בכלי וציצין כמין רצועות דקות שפרשו מעור האצבע סביב הצפורן ומצערות אותו מותר מן הדין ליטלם ביד אך כיון דיש פלוגתא בין רש"י ז"ל ור"ת ז"ל בפרשו קלפי מעלה אם הוא כלפי ראשי אצבעותיו או כנגד הגוף לכן אסור לטלם אפילו ביד והאשה שחל טבילתה בליל שבת ושכחה ליטול צפרניה מבע"י נהגנו פה עירנו יע"א מאבותינו להורות כסברת הש"ך להסירם ע"י גויה ורק מלמדין את הגויה שהיא תמשוך ידי האשה כדי לקוץ ולא תקרב האשה את ידה אליה :

פרשת ויקהל

והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר הקשה אוה"ח ז"ל לשון דים משמע כדי סיפוק ולשון והותר משמע שהיה יתרון גם רש"י ז"ל פירש מלאכת ההובאה וצ"ל מה מלאכה יש בהובאה וג"ל בס"ד כי בצלאל וחבריו שעסקו בכלים של המשכן ועשו בהם מלאכה גשמית הנה הם עשו עם מלאכה זו הגשמית מלאכה אחרת רוחנית דעל ידי הכונות ויחודים שעשו בכל מעשה ומעשה הגשמית כפי שורשה למעלה בזה הורידו אור קדושה על הכלים הגשמיים האלה כאדם שעושה כלי נחושת ומצפה אותו בזהב מזוקק שבזה מתעלה הכלי עילוי רב כן הם עשו עילוי ויתרון לכלים הגשמיים לנתקם מן מין הגשמי ולדבקם בנצחיות ע"י אור הקדושה אשר הורידו עליהם בכונות ויחודים שהיה להם ועל זה אחז"ל יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ כן הוא ע"י כונתו חיבר דבר גשמי שהוא חלק הארץ עם אור רוחני שהוא חלק שמים ולז"א והמלאכה היא מלאכה הרוחנית שעשו ע"י כונות ויחודים להוריד אור קדוש מלמעלה היתה דים לכל המלאכה הגשמית לעשות אותה שהיתה כדי סיפוק הצריך והראוי לכל כלי הנעשה במלאכה הגשמית ועי"ז והותר שנעשה יתרון ומעלה למלאכה הגשמית שנתחברה עם מלאכה הרוחנית ונעשה לה נצחיות מאח"כ אם לא היתה זו המלאכה הרוחנית נעשית אז היתה המלאכה הגשמיית ריקנית והיא בכלל כל דבר גשמי ששולט בו הכליון וההפסד ואין בו נצחיות ולכן אחז"ל שהמשכן וכליו לא שלטה בם יד אויב והם גנוזים ויהיו נראים לנו לעת"ל

בבנין

בבנין בית שלישי שיבנה במהרה בימינו יען כי קנו להם נצחיות ע"י מלאכת הרוחנית הנז':

ובזה יובן מאמר רז"ל בהלכות שבת אין בנין וסתירה בכלים רמזו לפי דרכם דכל דברים של עוה"ז שהם בסוג כלים אין בנינם חשיב בנין וממילא אין סתירתם חשיב סתירה מאחר דלא חל עליהם שם בנין מפני שאין להם נצחיות שבושע בהם הבליון והפסד דלכן נקראו קנייני עוה"ז בשם כלים שהוא לשון כליון ולכן לא ידבק עליהם פועל בנין או סתירה וזהו אין בנין וסתירה בכלים שרמזו לפי דרכם של גרעון קנייני עוה"ז שהם נקראים בשם כלים וכמ"ש הרב כלי יקר ז"ל דהמזיק ממון חברו בעוה"ז דומה כאלו סתר בנין אבנים שמסדרים הילדים קטנים אבנים זעג"ז לעשות בזה דמיון בית וחדרים ועליה ורק המזיק יתחייב לפי דעתם של בני אדם דרואין שסתר דבר קיים והתורה חייבתו לפי דעתן של בני אדם ולכן נאמר לא תקום ולא תטור את בני עמך:

גם רמזו עוד רז"ל לפי דרכם באומרם בהלכות שבת אין בנין וסתירה בכלים רמז על עולמות בי"ע שהם נחשבים בסוג כלים לגבי האצילות אין בנין וסתירה בהם בשבת כי כל ברור יש בו מעשה בנין ומעשה סתירה דהיינו סתירה בקליפה שבאותו עולם ובנין בחלק הקדושה אשר באותו העולם ודבר זה אינו בשבת כי בשבת הבירור הוא בסוד האצילות שהוא סוד אוכל מתוך אוכל ועז"א אין בנין וסתירה בכלים:

א' מאמר דקי"ל אין בנין וסתירה בכלים לפיכך דלת של שידה שקורין בערבי דולא"ב שהוא מטלטל ואינו בנוי בכותל או בקרקע וכן דלת של תיבה ומגדל שהם מטלטלין והדלתות שלהם אינם מחוברים בהם במסמרים אלא נשלפים מהם מותר ליטלם מהם משום דאין בנין וסתירה בכלים אבל להחזירם אסרו חז"ל גזירה שמא יתקע בחזקה וסכין ויתידות ואם הכלים האלה מחוברים בכותל או בקרקע אסור בין ליטול בין להחזיר דכיון דמחוברים בקרקע איכא בנין וסתירה בהסרת הדלתות ובחזרתם ואפילו על ידי גוי אסור ליטול או להחזיר ואפילו בצירים העשוים בברזל שהחור רחב שיכולין ליטול ולהחזיר בלי שום אומנות ג"כ אסור וצריך להזהיר המון העם בזה כי פה עירנו נכשלים בדבר זה כמה בני אדם בדלתות של חדרים כשיאבד המפתח שלהם דרכם לשלוף הדלת מן הצד כדי להכנס לחדר וכן בחלונות שעושים בקרקע החצר למעלה מכיפת המרתף ועושים להם דלתות דלפעמים נכשלים ושולפים הדלת לגמרי מעל החלון:

ב' כלים גדולים הרבה שמחזיקין ארבעים סאה דהיינו הם אמה על אמה ברום שלש אמות אע"פ שאין מחוברין בקרקע אסור ליטול דלתותם:

ג' דלתות שיש להם שני צירים אם יצא ציר התחתון כולו ממקומו אסור להחזירו ואם מקצתו מותר להחזירו ואין חוששין שמא יתקע לפי שאין צריך כ"כ לזה אבל אם יצא ציר העליון אפילו מקצתו אסור לדחקו ולהחזירו למקומו גזירה שמא יתקע מפני שהעליון צריך להדיקו בחוזק יותר מן התחתון מפני שהתחתון מתקיים מאיליו בחורו כשהעליון במקומו:

ד' כלי של פרקים שנתפרק כגון מטה של פרקים וכיוצא אסור להחזירו בשבת אפילו אם אינו מהדקו אלא מעט בענין שהוא רפוי ואינו רפוי גזירה שמא יתקע בחוזק וכל כלי שדרכו להיות מקפידין עליו שיהי' מהודק ותקוע בחוזק אף שעכשיו רוצה להניחו רפוי אסור להחזירו גזירה שמא יתקע והנה פה עירנו יע"א עושים עריסה של פרקים בעבור התינוק שמביאים שני עמודים שיש לכל אחד שני רגלים ומעמידים אותם א' מימין וא' משמאל ומכניסים בתוכם עמוד אחד שטוח ביניהם מעבר לעבר ותולים העריסה בזה העמוד האיכון ודרכם של אלו לא יקפד שיהי' ראשי העמוד התיכון מהודקים בתוך אותם השנים העומדים מימין ומשמאל ועל כן אם נתפרקו אסור להחזירם בשבת וגם צריך להזהיר פה עירנו במנעול של עץ שקורין בערבי גאל"ק שהמפתח דרכו להיות ראשו מנוקב ומכניסים בנקבים שלש או ארבע עלים קטנים שעל ידם נפתח המנעול ואם נפלו אלו העלים מן הנקבים אסור להחזירם כי באלו מקפידים שיהיו מהודקים דאם לאו אין יכולים לפתוח המנעול וכן צריך להזהירם בכל כיוצא בזה:

ה' כוס של פרקים שנתפרק יש אוסרין להחזירו ויש מתירין וכוסות של פרקים הנמצאים בזה"ז לכ"ע אסור להחזירן משום דדרכן להיות מהודקים וכלי שקורין בערבי קמק"ם וכיוצא בו שראשם שלו עשוי חרילים כמו זה שקורין בערבי ברג"י והוא מתפרק ומתחבר על ידי החרילים מותר לפרקו ולהחזירו בשבת ואע"פ שמהדקו בחוזק אין בו איסור לא בנטילה משום סתירה ולא בחזרה משום בנין לפי שאין עשוים לקיום כדי שיהא בהם סתירה ובנין אלא עשוין לפתוח ולסגור תמיד שאין המשקה נכנס לתוך הכלי או יוצא ממנו כי אם ע"י פתיחה או סגירה זאת וכל כהא דדרכו בכך מותר וכנז' בפוסקים:

ו' ספסל שנשמטה אחת מרגליו אסור להחזירה בשבת והתוקע עץ בעץ הרי זה תולדת בונה וחייב וכן התוקע עץ בתוך הקרדום או הסכין והמזלג ביד שנו חייב:

ז' כל הכלים שיש להם דלתות בין שהדלת מן הצד בין שהוא כסוי ע"ג הכלים ונתפרקו הדלתות מהם בין שנתפרקו קודם שבת בין נתפרקו בשבת מותר לטלטל את הדלתות ואין בהם איסור מוקצה מפני שבעת שהיו מחוברים בכלים היה גם עליהם שם כלי אגב אביהן ואע"פ שעתה נתפרקו לא פקע מהם שם כלי וכל זה בדלתות של הכלים אבל דלתות הבית או של חדרים ועליות וכיוצא שנתפרקו בין בשבת בין קודם שבת מוקצין הם ואסור לטלטלם בשבת ואע"פ שראוי להשתמש בהם עתה בתשמיש של נסרים אין מותרים בטלטול לפי שהן עומדות לבית אחר שבת ואין עומדות להשתמש בהן כשאר נסרים:

ח' דבר שאין תורת כלי עליו שעשאו כיסוי לכלי נעשה עליו תורת כלי על ידי כן ומותר לטלטלו כשאר כלים והוא שתקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך בענין שתקונו מוכיח עליו שהוא עומד לכך ואע"פ שעדיין לא נשתמש בו לכיסוי מעולם ואם נשתמש בו לכיסו מבע"י אפילו פעם אחת זהו תורת כלי שלו ומותר לטלטלו בשבת אע"פ שלא עשה בו שום מעשה של תקון בד"א בדבר שדרכו לעשותו לכיסוי כגון חתיכת נסרים וכיוצא בהן אבל דבר שאין דרכו לעשותו כיסוי אע"פ שנשתמש בדבר זה לכסוי פעמים רבות בחול כגון אבן שכיסה בה את פי החבית פעמים רבות אסור לטלטלה בשבת מיהו פה עירנו בגדא"ד יע"א דרכן של כל בני אדם לכסות פי החביות אבנים שהם לבנים שרופים ואלינו שכיח כיסו באבנים טפי מן חתיכות של נסרים ולכן אבן זו שכיסה בה פי החבית בחול מותר לטלטלה דחשיב דבר שדרכו לעשותו כיסוי:

וכל זה בכיסוי הכלים אבל כיסוי קרקעות כגון בורות ודות וכיוצא אע"פ שתיקנו ועשה בו מעשה וגם נשתמש בו פעמים רבות בחול אסור לטלטלו אא"כ יש לו בית אחיזה שאוחזין בו כאשר מסירין אותו מן

הבור

הבור שזה מוכיח עליו שהוא עשוי להטלטל ויש עליו שם כלי וכסוי הכלים הקבורים בקרקע לגמרי דינם ככיסוי הקרקעות שגזרו על אלו מפני אלו אבל כלי שאינו קבור בקרקע לגמרי אע"פ שהוא מחובר לקרקע כיסוי שלו אינו צריך בית אחיזה וכנז' כל זה בסי' ש"ח :

ט' מותר לחתוך קשרי השפוד שקושרים בטלה או עוף הצלויים בו וכן עופות ממולאים שתפרם מותר לחתוך חוט התפירה וכן חוט שמעבירין בו תאנים וקושרין שני ראשין דמותר לחתכו וכן כלים כמו שידה ותיבה שכיסוי שלהם קשור בחבל מותר לחתוך החבל אפילו בסכין או להפקיעו כדי לפתחם ליקח מה שבתוכם וגם מותר להתיר הקשר שהרי אינו קשר של קיימא שהוא עשוי להתירו תדיר ואף שהחבל עשוי לחבר הכיסוי עם הכלי וכשחותכו או מפקיעו ה"ז סותר חיבורם אין בזה משום סתירה לפי שהחבל הוא חיבור גרוע שאינו חזק כ"כ וה"ז סותר בנין גרוע ואין סתירה בכלים אלא כשסותר בנין גמור לפיכך פותחת של עץ ושל מתכת שהם חזקים אסור להפקיע ולשבר אם אבד המפתח דזהו סתירה גמורה ואסורה אפילו בכלים ומיהו מותר לפתחם במחט או מסמר וכיוצא וכן אסור להסיר הצירים שאחורי התיבה כדי לפתוח התיבה מפני שהם תקועים בחוזק וה"ז סתירה גמורה ורק ע"י נכרי במקום מצוה וצורך אותו היום יש להקל בין בשבירת הפותחת בין בהסרת הצירים :

י' חותלות של תמרים ושל גרוגרות דהיינו כלים העשוים מכפות תמרים ומניחים בתוכם תמרים וקורין אותם בערבי כלא"פ אם הכיסוי קשור בחבל מותר להפקיע החבל או לחתכו ואפילו גופן של כלים אלו מותר להפקיע ולחתוך דהוי כשובר אגוזים ושקדים בשביל האוכל שבהם :

י"א כשם שאסור לפתוח כל נקב בכלי בשבת כך אסור לסתום כל נקב מפני שהוא כמתקן כלי ולכן אסור לסתום נקב החבית שהיין או שאר משקה יוצאין ממנו אפילו בדבר שאין בו איסור מירוח וכ"ש דאסור לסתום בשעוה דאיכא בזה איסור ממרח ואפילו היתה השעוה בנקב מבע"י ונפלה בשבת אסור להחזירה :

י"ב מחט שנתעקמה אסור להשוותה בידו וכן בתי עינים שנפתחו הרבה אסור להדקם ביד דהוי מתקן מנא וצריך להזהיר העם באלה שהם דברים המצוים :

י"ג אסור לאשה לקלוע שערות ראשה דדמי לבנין וה"ה דאסור לסתור קליעת שערה דדמי לסותר ונשים ההולכים לטבילה בליל שבת לא יקלעו שערות ראשם אלא ישלשלום בין החלוק ובין הבגד וילבשו פאה נכרית שהיא קלועה ועומדת מבעוד יום ואותם העשירים שדרכם לתלות תכשיט זהב על ידי חוטין שקולעים אותם בשערותיהם שיהיו סרוחין לאחוריהם לא יעשו כן בשבת אלא יתפרו חוטין אלו שתלוי בהם התכשיט בכובע שלהם שקורין בערבי פי"ס ואז ג"כ יהיה סרוח על גבם בשבת כדרכו :

י"ד מכבש שהוא שני לוחות שכובשין בהם בגדים אם הוא של בעה"ב מותר לפתחו לקחת הבגדים לצורך בו ביום ושל אומנין אסור לפתוח משום דזה דרכו להיות מהודק בחוזק ופתיחתו דומה לסתירה ואפילו פתוח מבע"י יש אוסרין ליקח ממנו הבגדים גזירה שמא יפתח עתה מיהו לצורך הרבה יש להקל בפתוח מבע"י :

פרשת פקודי

וישם את המנורה באהל מועד נכח השלחן על ירך

המשכן נגבה נ"ל בס"ד גופה של מנורה שהוא נר האמצעי הוא רומז לשבת ושלשה נרות מימין ושלשה משמאל הם שלשה רומזים ליום רביעי וחמישי וששי שבהם עושים הכנה לשבת ושלשה רומזים ליום ראשון ושני ושלישי שיש אור בהם מתוספת הנר"ן של שבת וכמ"ש בזה בס"ד לעיל בתרומה ונודע שכל השפעת המזון באה מכח קדושת השבת לכן בכניסת שבת שהוא התחלת ליל שבת אנחנו מקדשין השבת בדגן תירוש ויצהר כי צריך שלחן שעליו לחם זה הדגן וצריך לקדש על היין זה התירוש וצריך להדליק הנרות בשמן זהו היצהר וידוע כי כללות ברכת מזון האדם הם דגנך תירושך ויצהרך ולכן צוה על המנורה הרומזת לשבת אשר גופה שהוא נר האמצעי הוא כנגד השבת להשים אותה נגד השלחן הרומז למזון ופרנסה שעליו לחם הפנים לומר שפע המזון והפרנסה בא לישראל מכח קדושת השבת כמ"ש רז"ל ברכת ה' היא תעשיר זו השבת ולכן כל אדם ישים לבו ועיניו בהלכות שבת אשר רבו מאד לשמור אותו ככל הלכותיו כי חיות ישראל ומזונם תלוי בשמירת שבת בקדושתו ואשרי האיש אשר עיניו פקוחות תמיד על זאת :

א' מכלל מלאכות האסורות מן התורה הוא הכותב והמוחק ולאו דוקא מוחק אותיות הוא דחייב אלא אפילו מחק טשטוש דיו בלבד חייב אם יש במקומו לכתוב ב' אותיות ואם הוא שיעור אות אחד אע"פ שפטור מקרבן חטאת וסקילה הרי זה עשה איסור מן התורה כדין חצי שיעור דאסור מן התורה ואם נשאר בידיו טיפת דיו מחמת שהיה כותב בערב שבת אסור לרחצה בשבת אלא כורך עליה חתיכת בגד בעת נטילה שלא יבא שם מים וכן ה"ה אם יש עליו שאר צבע דאסור לרחצו :

ב' הכותב אע"פ דאינו חייב מן התורה אא"כ כותב בדבר המתקיים על דבר המתקיים מ"מ אסור מד"ס אפילו בדבר שאינו מתקיים על דבר שאינו מתקיים ולכן אסור לכתוב באצבעו במשקין על השלחן או לרשום על האבק שבזכוכית או לרשום בצפרן ע"ג הנייר וצריך להזהר נמי שלא לרשום בצפרן על הספר כמו שעושין לסימן לזכור איזה דבר ואע"פ שאינו רושם בתבנית כתב אסור :

ג' אין צביעה באוכלין ולכן מותר לטבל פיתו במשקה הצבוע אע"ג דהפת נצבע וכן מותר ליתן באוכל דבר שצובע אם אין כונתו לצבוע אבל אם כונתו לצבוע אסור גם באוכלין מאחר דכונתו לצבוע ואע"ג דאמרנו כל שאין כונתו לצבוע אין איסור צביעה באוכלין מ"מ במים ושאר משקין צריך להזהר אע"פ שאין כונתו לצבוע משום דדמי לעושה עין הצבע דאסור מן התורה לדעת הרמב"ם ז"ל וכאשר כתבתי בזה בסה"ק רב פעלים בס"ד ולכן מה שנוהגים פה עירנו שמביאים על השלחן במסיבה גדולה שני כלים של זכוכית גדולים וממלאים אותם מים צבועים כגון של קרמ"ז ליופי וכוי שיהיו נראין כאלו הם מלאים שכר אדום שלא יעשה צבע המים האלו בשבת ואסור להניח כחל בעינים בשבת משום צובע :

ד' פה עירנו דרכם לעשות שכר לבן ושכר אדום ולפעמים מערבים זה בזה צריכין ליזהר שלא יתנו האדום בתוך הלבן כי הם ניחא להו לעשות הלבן אדום וכונתם לכך ועיין נשמת אדם כלל ד' אות ג' יע"ש ועיין אשל אברהם סע"ק כ"ה דאסר במוכרי יין שרף ומי דבש לתת לתוכו צבע כדי שיקנו ממנו משום דניחא להו בכך וכו' יע"ש ואם יעשה להפך שיתן הלבן באדום כמ"ש מהר"י אהגיז ז"ל שיתנו היין הלבן באדום לבי מהסס בהיתר זה בהיכא דכונתו לצבוע הלבן כי

אם

אם דוקא בהיכא דאין כונתו לצבוע הלבן נראה להתיר בכה"ג ליתן הלבן באדום :

ה' אסור להדק בפי הפך מוכין או חתיכת בגד כשהן לחין ובלועין מן המשקה דנסחטין ע"י הידוק ואע"פ שאינו מתכוין לכך פ"ר הוא ואע"פ שאינו מהדק הרבה גזרו שמא יהדק בחוזק וספוג אין מקנחין בו כלל אא"כ יש בו אחיזה ואפילו הוא חרש ויבש אסור דלא פלוג רבנן ועיין תוספת שבת סע"ק ל"ב :

ו' אם נשפך משקין שאין מלבנים על המפה שעל השלחן הנה הט"ז ז"ל אוסר לשאוב המשקין ההם תוך כף אחד ולשפוך לחוץ דאע"ג דמשליך לאיבוד מ"מ בשעה שהוא שואב תוך הכף עושה איסור והוי תולדה דמפרק ולא יועיל מה ששופך לאיבוד אך הרב אליה רבא ז"ל חולק על הט"ז בזה ומתיר לשאוב משקין אלו שאינם מלבנים בכף ואפילו בכח כיון שדעתו להשליכם לאיבוד ובסה"ק מקבציאל העליתי כאליה רבא ז"ל אבל במשקין המלבנים אסור לשאוב ואסור לגרור אפילו בסכין משום דגורר ודוחה המשקין למקום יבש ואסור משום מכבס ועוד משום איסור סחיטה ואפילו אם אינו סוחטן בכח גזרינן שמא יסחוט בכח שיש בזה איסור תורה :

ז' יש נוהגים כשנפל טינוף על מלבוש וכדומה ירחצו אותו באופן זה שיעבירו עליו המים או ינענעו אותו במים עד שיוסר הטינוף ולא יסחטו אותו אלא יניחוהו עד שיבש וסוברים שמותר בכך מחמת דאין סוחטים אותו ובאמת הוא איסור גמור וזה טעות בידם שהוא מלאכה גמורה כ"כ הרמב"ם ז"ל בכ"י והביאו ברים ספר מעשה רוקח ואם השתין תינוק על הבגד לא ישפכו עליו מים כדי לבטלו דשרייתו זהו כבוסו וכן לא יסנן מים בחלוקו אבל מפה המיוחדת לכך שרי :

ח' השער אין בסחיטתו איסור מן התורה מפני שהשער קשה ואינו בולע המים בתוכו אך סחיטת שער אסורה מד"ס והטובל בשבת בין איש בין אשה לא יסחטו השערות שלהם אלא יביאו מטפחת גדולה המיוחדת לניגוב ויתנגבו בה ויקנחו בה פניהם וראשם ואע"ג דע"י הקינוח נסחט השער הוי סחיטה כלאחר יד וכיון דסחיטת שער דרבנן התירו בכה"ג דאי אפשר משום דהוי כלאחר יד והמים הנסחטין הולכין לאיבוד ועכ"ז לא יקנח בכח אלא בנחת לאט לאט עד שיבלעו המים שבשער במטפחת ויש חסידים שאין מקנחים שערות הזקן אלא מנפצים אותו בידם ויניחו שתתנגב הלחלוחית מאליה וכאשר שותה האדם מים או שאר משקים נכון להזהר לבלתי יסחוט שער השפה בידו אלא יקנח במטפחת ועיין חו"ש סע"ק ע"ל ומחה"ש סע"ק כ"ג :

ט' בשר חי אפילו אינו מלוח מותר לטלטלו מפני שראוי לאכילת אדם שיש בני אדם כוססין בשר חי אבל בשר קשה שאינו ראוי לכוס אותו אסור לטלטלו וה"ה שומן וכיוצא דאין ראוי לאכלו חי דאסור לטלטלו ואע"ג דראוי לכלבים וחתולים כל שראוי למאכל אדם אינו עומד לכלבים אבל בשר סרוח מותר לטלטלו דהוא ראוי לכלבים ועומד לכלבים ועיין ש"ע ר"ז סי' ש"ח סעיף ס"ה ובסה"ק מקבציאל העליתי דהאי דינא דבשר חי דמותר בטלטול משום דחזי לאומצא לא שייך בזה"ז כי עתה אנחנו רואין דליכא בני אדם בינינו שכוססין בשר חי :

וכן דג מלוח מותר לטלטלו ושאינו מלוח אסור שאינו ראוי לשום אדם ואינו עומד להשליכו לכלבים וגם על דין זה כתבתי שם דהיינו דוקא בדג מלוח שראוי לאכילה כמו דגים מלוחים הבאים מעיר בצרא שדרכם למלחם מליחה מעליית הרבה שהם ראוים לאכילה אבל דגים שמולחים אותם מעט בשביל לטגנם באשר דאין ראוים לאכילה כלל אסור לטלטלם בשבת :

י' ביצה שנולדה בשבת אסורה אפילו בטלטול ואם כופה עליה כלי שלא תשבר יזהר שלא יגע בה ופירות שנשרו מן האילן בשבת אסורים אפילו בטלטול ואפילו ספיקן אסור :

י"א הרוקק ברוח והרוח מפזר הרוק אסור משום דדמי לזורה ואע"ג דאין מתכוין לכך פ"ר הוא ואסור מדרבנן ואע"ג דיש חולקים על זה רבו האחרונים ז"ל דחיישי לזה :

י"ב אין עולין באילן בין לח בין יבש ואין נתלין בו ואין משתמשין בו שום תשמיש כגון להניח עליו חפץ או ליטול ממנו חפץ או לקשור בו בהמה או חבל ועריסה של תינוק וכיוצ"ב הכל אסור ואם יש חבל קשור באילן אסור לתלות שום דבר באותו החבל ומותר ליגע באילן ובלבד שלא ינדנו ואם יש סל תלוי באילן דהוי צדדין אסור ליקח דבר מן הסל אבל אם יש יתד תקוע באילן והסל תלוי ביתד דהוי צדדי צדדין מותר ליקח דבר מן הסל אבל לא יקח את הסל עצמו :

י"ג לפעמים הילדים נותנים חיטים וכיוצא בקרקע החצר כדי שיצמחו צריך לגעור בהם אע"פ שהם נותנים זה בחול מפני שבני הבית באים ע"י כך לידי מכשול בשבת ששופכים מים בקרקע החצר ולאו אדעתייהו ולכן כל אדם שרואה למחות בחבירו יתלוש אותם בחול כדי שלא יבאו למכשול בשבת גם דרכם של ילדים לעשות כיס מלא חיטים וקושרים אותו סביב כלי חרס קטן של מים כדי שיעלה הכיס עשבים סביבות הכלי צריך לגעור בהם ולבטל זה כדי שלא יבואו בזה לידי מכשול בשבת שמטלטלין אותו הכלי ממקום למקום וזה דינו כעציץ נקוב דאסור לטלטלו ועציץ שבו נטוע עשבים אע"פ שאינו נקוב אסור ליטלו מע"ג קרקע ולהניחו ע"ג יתידות דדמי לתלוש וכן אין ליטלו מע"ג יתידות ולהניחו על הקרקע דדמי לנוטע :

י"ד כריכת המצנפת על הכובע דרך קיפולים בשבת אסר הרה"ג שער אשר קובו ז"ל סי' ע' משום מתקן מנא בשבת ובמפתחות שם הביא סעד לדבריו מן חידושי דינים לרבני ירושלם הקדמונים יע"א ובסה"ק רב פעלים הארכתי בדבר זה והוכחתי בראיות ברורות דאם עושה הקיפולים ומתקן המצנפת על הכובע אחר שלובשו בראשו אע"פ דכריכה זו צריך לה אומנות שתהיה מכוונת יפה לא חשיב זה מתקן מנא אלא דרך לבישה הוא שהוא מתקן לבושו עליו כדרך שהוא חוגר חגורו יפה והמצנפת דאיירי בה חידושי דינים הנז' דרכם היה לחבוש הכובע בכלי אחד שקורין קאלי"ב ומשים אותו לפניו וכורך עליו המצנפת בקיפולים שוים בסדר יפה ורצוי ולכן מחזי כמתקן מנא דאינו עושה זה על גופו כדי שיהיה חשוב דרך מלבוש וכן המנהג פשוט פה עירנו לתקן המצנפת על ראשם בשבת אע"ג דצריכה כריכתה אומנות ידים ובדורות שקדמו היו רוב אנשי העיר לובשים מצנפת כזו :

ט"ו מדיחין כלים לצורך היום ואפילו בליל שבת לצורך שחרית אך אחר סעודה שלישית אסור דהוי לצורך חול וכלי שתיה מותר להדיח כל היום דחזו ליה בכל עת וצריך להזהיר העם בהצעת המטות שמציעים מבע"י לצורך הלילה בימי הקיץ שדרכם להציע על הגג מבע"י כדי שתתקרר דאסור למעבד הכי והמזהיר והנזהר תבא עליהם ברכה :

ספר ויקרא

פרשת ויקרא

ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו כ"ל בס"ד ידוע כל חטא יש לו שייכות באות מן כ"ב אותיות וגם בהמשה דמנצפ"ך לכן צריך להתוודות ע"ס כל כ"ב אותיות ומנצפ"ך שפוגם בהם וז"ש וא"ת ר"ל כ"ב אותיות מן אל"ף ועד תי"ו אשר חטא האדם מן הקודש צריך שיתקן הפגם שעשה בהם וחטא לשון חסרון ר"ל שפגם ועשה חסרון בקדושתם ולאו דוקא כ"ב אותיות אלא גם חמישיתו הם חמשה אותיות מנצפ"ך יוסף עליו על התיקון ההוא או יובן בס"ד ואת אשר חטא מן הקודש שחיסר ניצוצי קדושה מן הקודש שע"י עונותיו נפלו ניצוצי קדושה בקליפה ישלם שיחזירם אל מקום הקודש ואת חמישיתו הם חמשה נרנח"י שיש בו יוסף עליו דידוע אפילו אם לא יש באדם אלא נפש בלבד מוכרח שיהיה חלק זה כלול מן נרנח"י וכן הרוח וכן הנשמה כלומר לא מבעיא שיבאים חסרונם אלא יוסף עליהם אורות עליונים :

ועוד כ"ל בס"ד דידוע שהיסוד נקרא קדוש גם כתב הרב מא"א ז"ל דהיסוד נקרא אלומה מפני שהם נקבלים אורות העליונים והסימן ותשתחוינה לאלומתי ע"ש והנה אלומה עולה מספר פ"ב שהוא ב' פעמים שם יוה"ך וחמישית מספר קודש עולה פ"ב שהוא מספר אלומה וז"ש ואת אשר חטא מן הקודש המה ניצוצי הקדושה שחיסר ע"י עונות ישלם להחזירם אל מקום הקודש ואת חמישותו של קודש שהוא היסוד הנקרא אלומה שהוא חומש של מספר קודש יוסף עליו כלומר על התיקון והבירור הזה שיהיה היסוד נוסף אורות עליונים וג"ל בס"ד קודש עולה ת"י והאלומה מספר לב"ן ותצרף אותיות לב"ן עם ת"י יהיה מזה צירוף תבלין ולכן התורה נקראת תבלין כמ"ש רז"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין כי כל זה יהיה ע"י התורה שנקראת תבלין והם ד"פ חניה לנר"ן ונשמה לנשמה :

ובאופן אחר כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב נ"ח דף ע"ג בשם זוהר חדש ס' אחרי שהאדם בחטאו מסתלק ממנו הארת יו"ד וא"ו שבשם הוי"ה שהם סוד זכרים וישאר בו הארת שני הה"ין שה"ם נקבות ע"ש ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב לדיק מגרה נחלץ ויבא רשע תחתיו תיבת תחתיו התחלק לשתי חלוקות וקרינן בה תחת י"ו פירוש ברשע לא ישאר אלא רק הארת שתי הה"ין דשם הוי"ה שהם עומדים תחת אותיות י"ו דשם הוי"ה ובזה יובן רמז הכתוב בישעיה ג' עמי נוגשיו מעולל ונשים משלו בו והיינו בא לרמוז דעל ידי החטא לא נשאר בו אלא הארות שתי הה"ין שהם בסוד נוקבא ובזה יובן ואת אשר חטא מן הקודש ר"ל מה שחיסר ע"י עונותיו מאורות הקדושה ישלם ואת חמישתו הוא הארת שתי הה"ין שמספרם חמשה וחמשה שנשארו נפרדים ועומדים לבדם יוסף עליו חלק תיבת עליו לשתים וקרי בה על י"ו שתתחבר הארתם עם הארת אותיות י"ו שבשם ותהיה אלו הארות ארבע אותיות השם בשלימות :

ועוד כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל כי הי"ב ראשי חדשים היו ראוים להיות מועדים ורגלים כמו שלש רגלים אך אחר שחטאו ישראל הפסידו אותו שלא זכו שיהיו להם מועדים גמורים כמו שלש רגלים ובזה פרשתי הטעם דאין גומרים עתה את ההלל בר"ח וכתבו המפרשים דלעתיד אחר גמר התיקון תחזור עטרה ליושנה ונזכה שיהיו כל ר"ח מועדים גמורים וגדולים כשלש רגלים גם ידוע כי שלש רגלים שורשם באות ה"א ראשונה שבשם שה"ם בינה ולכך נקראים מקרא קודש אך ראשי חדשים שורשם באות ה"א אחרונה שבשם שה"ם מלכות ונמצא לפ"ז אות ה"א ראשונה היא חמשה של אות יו"ד שבשם שהיא שייכה לאות יו"ד יען שהיא נוקבא לאות יו"ד אך אות ה"א אחרונה היא חמשה של אות וא"ו שבשם שהיא נוקבא לאות וא"ו ושייכה לו וז"ש ואת אשר חטא מן הקודש מבחינת קודש שהם משלש רגלים שנקראים מקראי קודש ישלם הפגם והסחרון ע"י התיקון ואז ואת חמישיתו קריבה חמישית וא"ו ר"ל ראש חדש שהוא סוד חמשת של אות וא"ו שהוא במלכות ה"א אחרונה שבשם יוסף עליו כלומר על בחינת קודש שגם יום זה יהיה רגל גמור כשלש רגלים שהם מקראי קודש כדכתיב אלה מועדי ה' מקראי קודש :

א' כתבו הפוסקים הטעם דנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בר"ח מפני דאז"ל דשלש רגלים נתנם הקב"ה לישראל על שם אבותנו והיה רוצה ליתן י"ב ראשי חדשים להיות מועדים ורגלים גמורים אל שם י"ב שבטי ישראל ואחר שחטאו ישראל בעגל הפסידו דבר זה ולכך הנשים שלא חטאו בעגל הם זכו לר"ח יותר מן האנשים ולכך נהגו בהם קדושה שלא לעשות מלאכה בר"ח אלא רק אוכל נפש בלבד עכ"ד ובזה יובן בס"ד הכתוב בקהלת ז' ואשה בכל אלה לא מצאתי לבד ראה זה מצאתי פירוש בכל אלה הוא עון העגל שאמרו אלה אלהיך ישראל לא מצאתי חטא לאשה ולכן לבד ראה זה מצאתי פירוש ראשי חדשים שהם מספר זה אשר מקודשים ע"פ הראיה וכמ"ש רז"ל ע"פ החדש הזה לכם ראש חדשים א"ל הקב"ה למרע"ה כזה ראה וקדש מצאתי להנשים חלק בו יותר מן האנשים ובזה יובן הטעם מ"ש אשת חיל עטרת בעלה הואיל וזכתה בר"ח שהוא ראש ועטרה לחדש לכך תהיה עטרת בעלה ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה פירוש האשה נקראת אבן כי היא קרקע עולם כמ"ש רז"ל מאסו הבונים החכמים שנקראים בונים כמ"ש אל תקרי בניך אלא בוניך והיינו שתיקנו כל יום ברכה לברך שלא עשני אשה אך באמת היתה לראש פנה כי זכתה לראש חדש מה שלא זכו לו האנשים :

ב' הנופה לאשתו שתעשה מלאכה בר"ח אפילו במקום שנהגו לעשות איסורא קעביד והטעם שנהגו הנשים איסור מלאכה בר"ח מלבד טעם הנז' לפי שהנשים מושרשים במלכות ויש בר"ח עילוי למלכות אשר לא נמצא עילוי זה בתפארת שבו מושרשים האנשים לכך הנשים יהיה להם יום זה ליו"ט יותר מן האנשים מיהו אם האיש רוצה לנהוג בעצמו שלא לעשות מלאכה בר"ח רשאי ותחשב לו לצדקה וליכא בזה חשש משום כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ועיין יוסף

אומץ

אומן סי׳ ד׳ ובשיורי ברכה סי׳ תי״ז ומזה תבין כמה וכמה צריכה האשה להזהר בקדושת ר״ח כי בכמה מצות הנשים טפלים לאנשים ורק בזאת הנשים הם עיקר יותר מן האנשים :

ג׳ כתב בכסא אליהו סי׳ תי״ז סק״ד מה שמקפידות הני נשי שלא להניח כלי פשתן בכביסה בזמן מולד הלבנה יש להם על מה שיסמוכו וכ״כ בספר החינוך במצות החדש הזה לכם עכ״ל והביאו בחס״ל בהגה״ה שם :

ד׳ תענית ער״ח מנהג ותיקין הוא ונכון שיתענה קודם המולד ואם המולד בחצי היום יתענה יום שלפניו ואם חל ער״ח יום שבת לא יתענה ביום ששי מפני כבוד השבת והטעם כי ביום ששי יש בו תוספת הנשמה ואין ראוי להתענות בו ולכן אנשי מעמד לא היו מתענים ביום הששי ועוד טעם אחר כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה ודי להתענות אם חל ער״ח ביום ששי עצמו אבל חל בשבת כיון דאדחי אדחי לא ולמד מתענית ציבור שחל בשבת שנדחה ליום חמישי ואם המולד ליל ער״ח נהגו המקובלים שלא לומר בליל ער״ח תיקון רחל אלא תיקון לאה בלבד :

ה׳ אפילו מי שדרכו להתענות בכל ער״ח נכון לקבל התענית בכל פעם בשעת מנחה דיום שקודם לער״ח וכ״ש מי שאין דרכו להתענות שצריך לקבל התענית בשעת מנחה :

ו׳ מי שקבל תענית במנחה בחשבו למחר ער״ח ואח״כ נודע לו שטעה דאין ער״ח למחר אלא ביום שאחריו נכון לעשות התרה על קבלתו ויחזור ויקבל התענית בזמנו וכנז׳ באחרונים וכ״ל דה״ה אם היה המולד ביום ער״ח קודם חצות היום שכתבנו לעיל דאין להתענות בו ביום והוא לא ידע וקבל התענית יעשה התרה על קבלתו ויתענה אחר ר״ח יום אחד :

ז׳ תיקנו לומר יהי רצון על קבלת ר״ח בשבת שלפני ר״ח מפני שביום השבת כל העם נאספים בבית הכנסת ושומעין ההכרזה ויש מדקדקים לחזור לומר יהי רצון הנז׳ בער״ח ביחיד אחר מנחה קודם קדיש בתרא ומנהג נכון הוא ועיין ש״ז ונהגו לעמוד כל הקהל בשעת ההכרזה דוגמת קדוש החדש שהיה מעומד ומה שמבקשים רחמים על חכמי ישראל מפני כי בזמן קדמון היו החכמים מקדשים החדש ע״פ הראיה ומבקשים כדי שתחזור העטרה הזאת לחכמים ויקדשו החדש כבראשונה :

ח׳ באמירת מי שעשה נסים וכו׳ בחורף יאמר ולגשמים בעתם ובקיץ לא יאמר כן אלא יאמר ולטללי ברכה גם יכוין ר״ת מי שעשה נסים שמ״ן והוא בא״ת ב״ש שם קדוש בי״ט :

ט׳ ר״ח אסור בתענית והמתענה בר״ח תענית חלום צריך למיתב תענית לתעניתיה ובסה״ק רב פעלים נשאלתי אם התענה תענית חלום בר״ח שחל בשבת או ביו״ט שחל בשבת דיש כאן שתי קדושות אם די לו בתענית יום אחד או אם צריך להתענות שני ימים כנגד ב׳ קדושות והבאתי ראיות לדבר זה ופלפלתי בהם ושוב הבאתי דברי הגאון מש״ז בסי׳ רפ״ח סק״ג דפשיטא ליה מסברא דנפשיה ביו״ט שחל בשבת והתענה ת״ח דדי לו בתענית אחד לתעניתיה יע״ש ושוב הבאתי דברי הרב לקט הקמח בהלכות שבת דף ט״ל ע״א דפשיטא ליה אם התענה ת״ח בשבת שיש בו ב׳ קדושות כגון שבת ור״ח או שבת ויו״ט דדי לו בתענית אחד אך חכם אחר היה דעתו דיתענה ב׳ ימים ע״ש וראיתי להרב תוספת שבת שהביא דברי הרב לקט הקמח הנז׳ ודעתו הוא דלא יספיק לו תענית יום אחד לדעת הסוברים דתענית ציבור אינו עולה וכו׳ יע״ש ואנא עבדא הבאתי בס״ד ראיה ברורה דלא יועיל תענית יום אחד אלא צריך שני ימים מפני שחילל ב׳ קדושות והוא משנה ערוכה בכריתות פ״ג יש אוכל אכילה אחת וכו׳ ומסיק שם בגמרא דף י״ד דלעולם יש עירוב והוצאה ליוה״כ והכא קתני אם היתה שבת והוציאו חייב אף משום שבת ויוה״כ כלומר יתחייב בזה עוד שני חטאות יע״ש וכן כתב רבינו עובדיה ז״ל וז״ל ובגמרא מפרש אם היה יוה״כ שחל בשבת והוציאו חייב שתים על ההוצאה משום שבת ומשום יוה״כ ששניהם באים כאחד שבשעה שקדש היום לשבת קדש ליוה״כ ע״ש הרי לך נידון זה דמי לנ״ד וכמו דהרב משאת בנימין סי׳ ל״ג והרב ב״ד א״ה סי׳ קי״ב הביא ראיה לספק דילהון מדין הקרבן כן יש להוכיח לנ״ד מדין דכריתות הנז׳ דדמי ממש שצריך להתענות שני ימים בעבור שני קדושות וכאשר הארכתי בזה שם בס״ד :

י׳ מצוה להרבות בסעודת ר״ח ואם חל בחול עושה בו מאכל יותר ממה שרגיל בחול ואם חל בשבת עושה ג״כ מאכל יותר ממה שרגיל בשבת ואם הוא עני ואין ידו משגת יוסיף לפחות בפירות שיקנה מין פרי לאכלו בר״ח וגם יזהר לכבד סעודת ר״ח בשולחן ויהי׳ מסב בדרך כבוד ואם חל ר״ח בשבת איתא בירושלמי שצריך לעשות סעודת ר״ח ביום ראשון ואע״פ שלא נהגו כן מ״מ הזהיר בזה תע״ב וכתב רב יעב״ץ ז״ל בסידור אם חל ר״ח בשבת נכון להרבות בסעודה רביעית יותר ממנהגנו כדי להשלים בה חובת סעודת ר״ח :

י״א מנהג ותיקין להדליק נירות בליל ר״ח ואפילו בקיץ שיושבים על הגג וזורח אור הכוכבים באויר וכתב הרב חס״ל שהוא נהג להדליק בשבת שבעה נרות וביוה״כ שש וביו״ט חמש ובר״ח ארבעה כמספר העולים לס״ת ע״ש ובביתנו המנהג להדליק שבעה הן ביוה״כ הן בימים טובים ובר״ח ארבעה וכן בחוה״מ ארבעה ואותם שדרכם להדליק בשבת שתי נרות ידליקו בר״ח ג״כ שתי נרות שאם ידליק נר אחד במה ניכר ר״ח על ימות החול דהא בחול נמי דרכם להדליק נר אחד דודאי לא ישבו בחול בחושך מיהו העניים אין להעמיס עליהם שתי נרות בר״ח אלא ידליקו נר אחד באותו נר שדולקים בו בשבת כי ודאי גם העניים יש להם נרות מיוחדים לשבת להדליק בהם ובזה ניכר כבוד ר״ח :

י״ב ערבית שחרית ומנחה אומר יעלה ויבא ברצה ואם לא אמרו בערבית אין מחזירין אותו בין ר״ח יום אחד בין שני ימים מפני שאין מקדשין החדש בלילה אבל אם לא אמרו בשחרית ומנחה מחזירין אותו ואם נזכר קודם שהתחיל מודים אומר במקום שנזכר ואם נזכר באומרו בא״י ישיים למדני חוקיך ועיין חס״ל וכף החיים וי״א דלא יסיים למדני חוקיך אלא יסיים הברכה ואח״כ יאמר יעלה ויבא קודם מודים ועיין חיי אדם כלל כ״ד אות כ״א יע״ש ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל מודים אם נזכר קודם שהשלים תפילתו חוזר לרצה ואם לא נזכר עד שאמר יהיו לרצון אמרי פי והוא מוכן לעקור רגליו שאינו אומר עוד הרי זה חשיב כאלו עקר רגליו וחוזר לראש ועיין חס״ל ומאמר מרדכי ושאר אחרונים ואם הוא מסופק אם הזכיר אם לא הזכיר לדעת מרן בב״י צריך לחזור ולדעת מור״ם ז״ל אין צריך לחזור והנכון שיחזור ויכוין בחזרתו על תנאי שאם אינו חייב לחזור תהא לנדבה וכנז׳ בחס״ל ועיין שלמי חגיגה דף רכ״ב וכף החיים סי׳ ל״ג אות ז׳ יע״ש וכל שחדין הוא שצריך לחזור אין צריך לומר פסוק אדני שפתי תפתח פעם שנית ועיין כף החיים אות ג׳ :

י״ג אם שכח לומר יעלה ויבא ולא נזכר אלא עד שהתפלל מוסף לא יחזור אחר תפילת מוסף

אלא

אלא יתפלל מנחה שתים בשביל התשלומין וכמ"ש שיורי ברכה בשם הגרשב"א ז"ל ועיין ש"ח:

י"ד מנהג החסידים המתפללים ע"פ סידור רבינו הרש"ש ז"ל לומר בנוסח יעלה ויבא ביום ראש חדש הזה ואין אומרים החדש בה"א כי יש כונה במספר ראש וכונה במספר חדש בלא ה"א:

ט"ו קריאת ההלל מעומד ואפילו לסמוך עצמו על הכותל אסור אא"כ הוא זקן או חלוש מאד מחמת איזה חולי ואסור להפסיק בדבור באמצע אך שואל בשלום אדם שצריך לנהוג בו כבוד ומשיב שלום לכל אדם וכ"ש דמותר לענות איש"ר ואמנים וכיוצא וצריך לאומרו בשמחה ובנחת בקול רנה ותודה ולא יאמר במרוצה ואין אומרים הלל בבית האבל והטעם משום דאומרים בהלל לא המתים יהללו יה והוי כלועג לרש וכנז' בט"ז בשם רוקח וטעם קלוש הוא אך הואיל כי מן הדין אין חיוב לומר הלל בר"ח כלל משום דלאו קדוש הוא באיסור מלאכה וכתיב השיר יהיה כליל התקדש חג ואחז"ל לילה המקודש לחג טעון שירה ושאין מקודש לחג אינו טעון שירה ומה שאומרים הלל עתה בר"ח הוא משום מנהג הקדמונים שנהגו בכך ולא מן הדין ולכך אין גומרים בו ההלל ועל כן בבית האבל מלאו לו טעם קלוש שלא לאומרו אבל בחנוכה אומרים הלל אפילו בבית האבל מפני דהלל בחנוכה הוא חיוב מן הדין ולא משגיחינן בהאי טעמא:

ט"ז בכפל הפסוקים שבסוף ההלל כתב ביוסף אומץ סוף סי' ך' דמספר המנהיג ומדברי מהר"י ך' גיאת מוכח דאין כופלים אלא עד הצליחה נא וכן מנהג עה"ק ירושלם וחברון יע"א ואני נוהג לכפול עד הסוף וכן היה מנהג עט"ר הרב מו"ר אבי זלה"ה והטעם דהנוהג לכפול עד הסוף אפילו אם נאמר שאין בזה צורך אין זה גורע ח"ו בהוספת הכפל וכן המלא להריב"ש ז"ל סי' קל"ג והביאו בספר יצחק ירנן ביאור על חיבור מהר"י ך' גיאת ז"ל בהלכות הלל ס"ק כ"ע שכתב דאין לומר בזה הלכה כרבי מחבירו דרבי לא אסר להוסיף על כפלו אלא רבי היה נוהג כך ורבי אלעזר נוהג להוסיף ואינו חולק ע"כ ע"ש והוא הדבר אשר אמרתי דהמוסיף אינו גורע ודע דאין חילוק בזה הענין של הכפל הנז' בין יום שיש בו דילוג לבין יום שאין בו דלוג דבכולן יש לכפול בשוה וכמ"ש בתשובה בשה"ק רב פעלים בס"ד:

י"ז צריך לחלוץ תפילין קודם מוסף והולצן אחר קדיש של חזרת ש"ת שקודם תפלת מוסף כי כן הוא מנהג רבינו האר"י ז"ל ואם נזדמן שהוא עדיין בתפלת שחרית ולובש התפילין ושמע קדושת כתר מכת אחרת שמתפללין מוסף יסלק התפילין מעליו עד שיענה עמהם קדושת כתר ויניחם אח"כ ואם פתאום שמע מן החזן שאומר קדושת כתר ואין לו שהות לחלצם ככה יעשה בשל ראש יזיזם ממקומן לצד אחר ושל יד יכנים ראש הטלית או הכתונת בין הקליפה ובין בשרו ויענה קדושה כן העלה בספר תורה לשמה ועיין מ"ש רב יעב"ץ ז"ל בסידור:

י"ח אחר שהתפלל מוסף לא יחזור להניח תפילין בו ביום כדי ללמוד תורה בתפילין מפני כי הרשימו נשאר כל היום אך במנחה יניח תפילין כן כתב רבינו הרש"ש ז"ל בנה"ש והגם דרבינו חיד"א ז"ל כתב להניח תפילין אחר מוסף לא ראה דברי רבינו הרש"ש ז"ל:

י"ט יאמר זכרון לכולם היה וכן יאמר ושעיר עזים נעשה ברצון ובשנת העיבור יאמר למחילת חטא ולסליחת עון ולכפרת פשע ויכוין בר"ת ראשי חדשים נעמך רח"ל ומ"ש את מוסף ר"ח הזה יש מפקפקין לומר הזה אך הרב בני יששכר קיים נוסח של תיבת הזה ע"פ מדרש רז"ל דלעתיד נקריב מוספין של כל ר"ח ויו"ט ושבתות שעברו בגלות ולפ"ז שפיר נאמר הזה בכל המוספין של שבת ויו"ט ור"ה:

כ' מצוה להשתדל לעלות לס"ת בר"ח והמשלים הוא יותר משובח וכן דרכו של עט"ר הרב מו"ר אבי זלה"ה לעלות בכל ר"ח חק ולא יעבור ואם ר"ח שני ימים היה עולה בשניהם אך היה אומר העליה של יום שני דר"ח היא יותר מצוה מן עליה דיום ראשון והגם שלא מפורש דבר זה בדברי האר"י ז"ל בעדיפות ליום שני בעליה על יום ראשון מ"מ הכי מסתברא בודאי:

כ"א מזכירין יעלה ויבא בבהמ"ז ואם לא אמרו אין מחזירין אותו ואם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר ברוך שנתן ר"ח לעמו ישראל לזכרון וכתב בספר חסידים דאין לקוץ הצפרניים בר"ח יע"ש מיהו ודאי אם הם ארוכים דעודפים על הבשר צריך לקוץ אותם גם בר"ח:

כ"ב ברכת הלבנה יאמר בשמחה ובנחת ושפה ברורה כי הוא כמקבל פני שכינה ולכן חסידים ואנשי מעשה נוהגים לטבול ביום קודם ברכת הלבנה והוא מנהג יפה בפרט אם אינו טהור מתשמיש המטה ואם הוא בתענית טוב שיטעום איזה דבר קודם ברכת הלבנה ולא יברך עד שיהיה ודאי לילה ותהיה זריחתה ניכרת ע"ג קרקע:

כ"ג צריך שיעברו עליה שבעה ימים שלמים מעת המולד כנגד כהב"ד הג"ת ואם ענן אפילו דק עליה לא יברך וכל הלילה זמנה הוא אפילו אחר חצות וצריך ליישר רגליו כתפלת י"ח וכשיאמר כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וכו' יראה אותה ויסתכל בה אבל כשיתחיל לברך לא יראה בה עוד כלל:

כ"ד סומא לא יברך משום דאיכא פלוגתא בזה וסב"ל אלא יעמוד אצל החזן המברך ויאמר לו שיכוין עליו ויצא י"ח בשמיעה והרואה ע"י בתי עינים יברך אע"פ שלא יכול לראות בלא בתי עינים וצריך לברך תחת אויר הרקיע ולא תחת הגג ורק אם אי אפשר לו בכך משום שהוא חולה או סיבה אחרת יברך תחת הגג וטוב לעמוד על מקום דחלון מתחתיו אם אפשר לו בכך:

כ"ה כשאומר כשם שאנחנו מרקדים ידלג שלשה דלוגים דוקא וכן בפעם שניה וכן בשלישית ויש סוד בדבר כנגד עליות הספירות שמכוונים בהם עתה ופה עירנו בגדא"ד נוהגים לדלג הדלוגים באומרם סימן טוב תהי לנו ואנא עבדא עושה כמנהג העיר אך כשאני אומר כשם שאנחנו מרקדים אדלג עוד שלשה דלוגים וכן אני מורה לאחרים ומנהגינו פה לדלג שלשה דלוגין כשאומרין דוד מלך ישראל חי וקיים:

כ"ו לא יאמר שאף הם אלא יאמר שגם הם ויאמר תהי לנו ולא תהיה ואם מברך ביחיד יאמר כשם שאני מרקד וכתוב בכ"מ כ"י באומרו דוד מלך ישראל יכוין דויד מלא באות יו"ד וכן אני נוהג ועיקר הנוסח הוא לומר ברוך יוצריך וכו' ע"ש אותיות יעקב וע"ד הסוד יוצריך כנגד יצירה עושיך עשיה קוניך אצילות בוראיך בריאה וכתבתי בשה"ק מקבצי אל בס"ד דסדר זה הוא כנגד צירוף והי"ה אשר בי"ב צרופי שם הוי"ה וזה הצירוף שולט בתשרי שבו נברא העולם והתחיל אדה"ר למנות ללבנה ולכך אומרים לבסוף שלום ע"ד והי"ה מעשה הצדקה שלום עוד אמרתי ד"ת יוצריך עושיך קוניך בוראיך קפ"ב כמנין שבעה הוי"ת וידוע דאין מקדשין הלבנה עד אחר שבעה שלמים שהם כנגד שבעה ספירות

ספירות כחב"ד חג"ת וידוע כל ספירה יש בה שם הוי"ה :

והא דאין מברכין בשבת ויו"ט עיין פחד יצחק ז"ל שכתב כמה טעמים וכולם חלושים ורק טעם זה עדיף מפני שברכת הלבנה צריך לעורר בה שמחה ובשבת ויו"ט בלא"ה איכא שמחה ואינו ניכר כבוד הלבנה בזה ובסה"ק מקבציאל כתבתי מפני שצריך לקלל את אויבים בפסוק תפול עליהם אימתה וכו' ואין מקללין בשבת ויו"ט דאין מהרימין בהם ועוד כתבתי שם טעמים :

כ"ז אחר הדלוגים יאמר שבעה פעמים פסוק לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי כנגד כחב"ד חג"ת ואח"כ שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וכו' ומזמור הללויה הללו אל בקדשו וכנז' כל זה בסידור רבינו הרש"ש ז"ל וכתוב בספר כ"מ כ"י דראוי לומר עתה פסוק והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא עכ"ד והמחבר לא ביאר טעם בזה ואנא עבדא מצאתי טעם נכון כי ראיתי בספר מבוא שערים בסופו כונות על נוסח ברכת הלבנה וכתב שם שזה הוא סוד הפסוק והיה אור הלבנה כאור החמה וביאר אותו כולו בסודות אשר רמזם בנוסח הברכה וכנז' שם בדף קכ"ה ע"ב וקכ"ו ע"א ע"ש וכן ראיתי דברים אלו בספר פרי עץ חיים דפוס דוברא̇וונה̇ בדף ק"ח ע"ד יע"ש ועיין בכונות סידור רבינו הרש"ש ז"ל ולפ"ז נמצא אמירת פסוק זה עתה הוא דבר בעתו מה טוב :

כ"ח אומרים ג"פ שלום עליכם ופרשתי בס"ד הטעם בסה"ק מקבציאל דאיתא במדרש תנחומא כשבכה עשו בעבור הברכות ירדו מעיניו דמעות והשנים ירדו והשלישית נקשרה בין עיניו ובזה פרשתי בס"ד הטעם דנותנים הצדקה בכל יום שני שלישים ושליש להגין מקטרוג שלשה דמעות אשר השנים ירדו והשלישית נקשרה בין עיניו ולז"א והיה מעשה הצדקה שלום שיהי' לנו שלום בה מקטרוג דמעות עשו שמספרו שלום ולכן עתה אומרים שלשה פעמים שלום גם פרשתי כדי לעורר זכות יעקב אע"ה שסמו כפול ואם הוא מלא בוא"ו מספרו שלום והוא היה חי בהלקי כר"ן שלו לכך אומרים ג"פ שלום ובזה פרשתי ואמרתם כה לחי הוא יעקב שלא מת ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום :

פרשת צו

זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולמילואים וכו' נ"ל בס"ד כללות העבודה היא צום קול ממון שמספרם עולה זאת ושלשתם יועילו במקום הקרבנות כי בתענית האדם מקריב חלבו ודמו ובקול שהוא קורא בפרשת עולה דנחשב לו כאלו הקריב עולה וכן בשאר קרבנות וכמ"ש ונשלמה פרים שפתינו וכן בצדקה ארז"ל בסוכה דף מ"ט א"ר א גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות שנאמר עושה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח וכן אמר דניאל ע"ה לנ"נ וחטאיך בצדקה פרוק וז"ש זאת התורה כלומר צום קול ממון שמספרם זאת שבהם יהיה קיום התורה כולה הנה הם יועילו וישלימו לעולה למנחה ולחטאת וכו' שיספיקו במקום הקרבנות כולם ואין צריך לאדם לא עולה ולא מנחה וכו' וכמו שדרש רבא בגמרא על למידיי"ן של לעולה למנחה שהם במקום תיבת לא ובאמת מה שיועילו שלשה אלה במקום כל הקרבנות הוא מנח חסדו יתברך לכן מספר צום קול ממון עולה מספר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו כי על תועלת שלש אלה הודו לה' כי טוב וכו' וארז"ל בזכות שלשה אלה שיהיו בשלימות תהיה הגאולה לכן שלשה אלה הם מספר משיחים שבזכותם יבואו משיחים שהם משיח בן דוד ומשיח בן יוסף :

והנה ר"ת קול ממון צום קמ"ץ שהוא נקוד ספירת הכתר שבשלימותם תהיה הגאולה ואז נהיה מושפעים מאור הכתר שהוא מקום גבוה ועליון גם בזכות שלימות שלשה אלה יתוקן חטא פגם אדה"ר שהטא בדרד"ר שהחליף רי"ש בדל"ת ודל"ת ברי"ש כמ"ש המקובלים ז"ל ע"פ וקו"ץ ודרד"ר תצמיח לך וע"י ג' אלה שמספרם ת"ח יתוקן פגם של דרד"ר שמספרו ת"ח גם בזכות שלשה אלה יושלמו אותיות הו"א של השם וכסא דכתיב כי יד על כס יה :

והנה שלשה דברים יקרים אלה אע"פ דאפשר להיות בנשים הנה הם מיוחדים לאנשים יותר כי אשה רשות בעלה עליה ואינה יכולה להתנדב להתענות תענית יחיד בלא רשות בעלה ורצונו וכן אינה יכולה ליתן ממון לצדקה בלא רשות בעלה וגם בקול שהוא עסק התורה אינה מחוייבת לעסוק כי נשים אינם במצות תלמוד תורה נמצא שלשה אלה מיוחדים לאנשים שהם עיקר בהם וכנגד שלשה אלה נתן הקב"ה שלשה מצות לנשים שיהיו הם עיקר בהם אע"פ דשייכה גם באנשים והם מצות חלה נר שבת ונדה כי אע"ג דגם האיש אינו יכול לאכול בלא חלה וחייב בהדלקת הנר ומוזהר באיסורים של נדה עכ"ז הנשים הם עיקר דאינו יכול הבעל להפריש חלה אם יש לו אשה כי היא מוקדמת עליו במצוה זו וגם בנר שבת יש לה קדימה שהיא תדליק ותברך וכן מצות הנדה שייכה בה דוקא שהיא הרואה וסופרת ז"נ וטובלת ובזכר לא יש כזאת וכן תמצא שבאותם השלשה המיוחדים לאנשים יש בהם אחת דשייכה רק באנשים והיא גדולה יותר משתים אשר עמה והוא הקול שהוא עסק התורה כן יש בשלש אלה אשר מיוחדים לנשים מצוה אחת גדולה מן שתים שעמה ושייכה בנשים יותר והיא מצות שמירת הנדה על כן כמה וכמה צריכין הנשים לחבב מצוה זו של שמירת הנדה ולהזהר בה מאד מאד יען כי במצוה זו יש להם יתרון על האנשים דלא שייכה בהו זאת ועוד כי באמת מצוה זו רבו אזהרות והלכות שיש בה מאה ידות על הלכות חלה והלכות נר והעוברת על אזהרות של הלכות נדה עונשה חמור כי איסור שלה הוא כרת וממילא תבין כי הזהירה בה שכרה גדול ועצום כי לפום צערא אגרא :

א' כל הנשים יש להם וסת קבוע יש רואה כל שלשים יום ויש רואה כל כ"ה יום וכיוצא בזה ואמרו בגמרא והזהרתם את בני ישראל מטומאתן א"ר אושיה מכאן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן וכמה אמר רבא עונה והעונה היא יום או לילה שאם וסתה בלילה אע"פ שרגילה לראות סוף הלילה צריך לפרוש ממנה מתחלת הלילה וי"א דעונה זו היא לפני העונה שהוסת בא דהיינו אם וסתה ביום צריך לפרוש ממנה כל הלילה שלפניו ומרן ז"ל ס"ל כדיעה הראשונה אך צריך לחוש לדיעה זו הב' בפרט בימים אלה שהגופים הם חלושים :

ב' הפרשה זו היא דוקא מתשמיש המטה אבל שאר קריבות אין צריך לפרוש מיהו מחבוק ונשוק צריך לפרוש מאחר דאסור לו לבא עליה איך יעשה חבוק ונשוק ויגרה בעצמו תאות היצר ושומר נפשו ירחק מזה וכן אם דרכו לישן עמה בימי טהרתה בכר וסדין אחד הנה כל היכא דוסתה בלילה לא ישן עמה בכר אחד.

אחר כי שמא תראה בתוך שינה ולא תרגיש אלא עד הבוקר ונמצא הוא ישן עמה בקירוב בהיותה פורשת נדה לכן צריך להזהר בזה:

ג' אם נשתנה וסתה דהיינו היה וסתה לראות כל שלשים ושינתה וראתה יום כ"ח או כ"ט אז אחר שתטבול מן הראיה של וסת זה ששינתה בו צריכה לחוש בפעם הזאת לוסת השינוי שהוא יום כ"ח או יום כ"ט ותפרוש בהם מתשמיש דחיישינן שמא גם בפעם הזאת תראה ביום כ"ח או ביום כ"ט וכן ה"ה אם השינוי היה לאחור דהיינו ששינתה לראות יום ל"א או יום ל"ג:

ד' אשה שראייתה נמשכת ב' או ג' או ד' ימים שהיא שופעת או מזלפת בהם הנה סברת מרן ז"ל דיום התחלת ראייתה הוא העיקר שצריכה לחוש לו לפרוש מתשמיש וכיון שעברה עונה ולא ראתה מותרת וכתב הרב לחם ושמלה דדעת הראב"ד והרמב"ן דחוששת לכל ימי משך הוסת שכל יום ויום וסת בפ"ע הוא ולכן אפילו נעקר יום הראשון חוששת לשאר הימים עד שיעקרו כולם ויש לחוש לדבריהם ע"כ וכן עיקר דיש לחוש לדבריהם מיהו אם עברה ושמשה בהם והרגישה תקלה שנטמאת בשעת תשמיש אינו נידון כמי שבא על אשתו בשעת וסתה וכ"מ מובא לענין התיקון שצריך לעשות לזה האיסור:

ה' אשה שאין לה וסת קבוע אז שלשים שאחר ראייתה הוא לה כמו וסת קבוע וצריך לפרוש מתשמיש וכל אשה שיש לה וסת קבוע אינו נעקר אלא בשלשה פעמים והמעוברת לאחר שלשה חדשים מתחלת עבורה וכן המניקה אינם חוששין לוסת ותזהר האשה שלא תרחץ ביום זמן הוסת הקבוע לה דחוששין שמא אורח בזמנו בא וירד ברחילה ולא הרגישה:

ו' כלה שאירע טבילתה בליל חופתה בעונה שהוסת בה אע"פ שזו הבעילה הראשונה בעילת מצוה קרויה רבנן אפ"ה אסור לבא עליה באותה הלילה ואפילו אם וסתה הוא בסוף הלילה והוא משמש בתחילת הלילה כמי אסור וכאשר הורה הגאון נודע ביהודה מ"ב סי' קי"ח:

ז' כל אשה אינה נטהרת לבעלה אא"כ תספור תחלה ז' נקיים ואפילו ראתה טיפת דם כחרדל ואינה יכולה למנות ז' נקיים ולטבול אלא דוקא אם עברו עליה ששה ימים מיום שראתה בו ויש מחמירים אחר ז' ימים וכל אחד יעשה כמנהגו בזה ופה עירנו בגדא"ד רוב העיר מנהגם למנות אחר ששה ימים אך יש משפחות שמנהגם אחר שבעה ימים על כן אשה אשר משפחתה נוהגים למנות ז' נקיים אחר שבעה ימים והיא ימן פעם ראשונה שנשאת רוצה לנהוג כאותם משפחות דנהגו אחר ששה יכולה למעבד הכי כיון דלא נהגה עדיין כהמחמירין ואם יש אשה שנהגה כבר כהמחמירין ועתה מתחרטת מחמת סיבות הכרחיות יכולה לעשות התרה על מנהג שלה בשבעה ותנהוג אחר ששה מיהו בעלה לא ישב עם המתירין להתיר לה:

ח' כל זה ברואה דם נדה שהרגישה בו שילא אבל אם ראתה כתם על בגדיה תספור ז' נקיים אחר שעברו עליה חמשה ימים מיום שמצאה הכתם על בגדיה וכן ה"ה כלה שנטמאה בדם בתולים ולא פרסה נדה די לה בחמשה ימים כדין הכתם אבל אם זו הכלה פרסה נדה ג"כ דינה כשאר נדות דעלמא שסופרת אחר ששה או אחר שבעה כמנהג המחמירין:

ט' אותם שנהגו להחמיר לספור ז' נקיים אחר שבעה לראייתם אם נזדמן טבילתם בליל יו"ט שני או בשבת שלאחר יו"ט ותהיה רחוקה הטבילה מן החפיפה הרבה אז תוכל אותה הפעם לעשות כאותם שנוהגים לספור אחר ששה כדי שתטבול בערב יו"ט אחר החפיפה תיכף כן תעשה באותה הפעם דוקא שנזדמן כך ואינה צריכה התרה על מנהג שלה שנהגה אחר שבעה כיון דאינה עושה כן אלא רק באותה הפעם שנזדמן כך ועיין תשובה מאהבה ח"ב וכאשר כתבתי בס"ד בסה"ק מקבציאל וכתבתי עוד אם זו האשה שנוהגת לספור ז"נ אחר שבעה לראייתה נזדמנה טבילתה ליל שבת ואם תטבול מוכרחת להכשל בכמה איסורים של קליעת שער וכיוצא כי היא אשה חדשה ומוכרחת להתקשט בפני בעלה בזה ובכיוצא בזה בדברים שיש בהם חלול שבת ואם תספור אחר ששה לראייתה תהיה טבילתה בליל שני שהוא חול מותר לה לספור אותה הפעם דוקא את ז"נ אחר ששה לראייתה:

י' קודם ספירת ז' נקיים צריכה לעשות הפסק בטהרה דהיינו ביום ששי לראייתה או ביום שביעי להמחמירים צריכה לעת ערב לבדוק עצמה במוך דחוק ותלבש לבנים ונקיים ומנהג כשר לרחוץ כל גופה במים חמין קודם הפסק בטהרה ואם לא אפשר לה אז די שתרחץ פנים של מטה בלבד:

י"א זמן בדיקה זו של הפסק בטהרה הוא חצי שעה קודם קריאת המגריב שקורא בסוף שעה י"ב ממש ואם האשה היא דרכה להתפלל צריכה לעשות הפסק בטהרה קודם שתתפלל ערבית שאם התפללה ערבית אינה יכולה לעשות הפסק בטהרה וכן אם הדליקה נרות שבת או יו"ט אינה יכולה לעשות הפסק בטהרה אע"פ שעוד היום גדול:

י"ב העושה הפסק בטהרה במוך דחוק באותו מקום צריך שיהיה מונח המוך באותו מקום כל בין השמשות עד שיהיה ודאי לילה ולא כאותם בורים שמכניסין המוך בשעת בדיקה ומוציאין אותו תיכף אלא צריך שישאר מונח שם ואחר שיהיה ודאי לילה אז תוציא את המוך משם ותניחנו בקופסא עד הבוקר כדי שתבדקהו לאור היום וכמ"ש רמ"א ז"ל בהגה"ה סי' קפ"ו ס"ב בבודקת את העדים אחר תשמיש וכמ"ש רש"י ז"ל בנדה דף ע"ז והתוספת שם בד"ה אימא ע"ש יען כיון דהיא מוציאה אותו אחר שיהיה ודאי לילה חשך היום וא"א לבדקו לאור היום וגם לאור הנר אין לבדוק לכתחלה וכמ"ש מרן בב"י סי' קצ"ו והביאו מור"ם בהגה"ה ס"ד יע"ש וצריך להזהיר הנשים בדבר זה להניח המוך באותו מקום כל בין השמשות עד ודאי לילה ואע"ג דמרן ז"ל התיר בדיעבד אם הוציאה אותו מיד עכ"ז מודה דלכתחלה צריך להזהר בזה ועוד הא הגאון סדרי טהרה העלה מדברי הרמב"ם ז"ל וכמה רבוותא דאפילו בדיעבד מעכב:

י"ג בכל יום משבעה נקיים תבדוק פעמים אחת בשחרית ואחת סמוך לבין השמשות ובדיעבד אם בדקה רק ביום ראשון וביום השביעי סגי לה אך בדיקה של הפסק בטהרה לא תועיל להשלים בעד בדיקה של יום ראשון אלא צריכה לבדוק ביום ראשון מלבד בדיקה של הפסק בטהרה והנה פה עירנו בגדא"ד יע"א יש הרבה נשים נוהגין דלא עבדי בדיקה בכל יום כאשר כתבנו אלא עבדי ביום ראשון וביום השביעי וכתבתי בס"ד בסה"ק רב פעלים דיש להם על מה שיסמוכו אבל ראוי שכל אדם יזהיר לאשתו שתבדוק בכל יום כאמור לעיל ואותם בורין שאין עושין בדיקה ביום ראשון וביום השביעי אלא רק סומכין על בדיקה של הפסק בטהרה לבד עתידין ליתן את הדין ואוי להם:

י"ד אם אחר שספרה ז' נקיים שלמים כראוי נעשה לה

לה אונס ולא טבלה ליל ח' ונתאחרה טבילתה ארבע או חמש לילות די לה באותם שבעה נקיים שספרה אותם בשלימות ויכולה לטבול ועיין ש"ך סי' קפ"ז סע"ק ח' יע"ש ולאו דוקא נתאחרה ארבע או חמש לילות אלא אפילו אם נתאחרה יותר יכולה לטבול על סמך אותם השבעה נקיים דכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' איסורי ביאה הלכה ז' נתאחרה ימים רבים ולא טבלה כשתטבול לא תטבול אלא בלילה וכו' יע"ש:

ט"ו כל בדיקות אלו בין בדיקת הפסק בטהרה בין בדיקה שבשבעה ימים נקיים צריך להיות בצמר גפן או בבגד פשתן לבן ישן כי פשתן הישן הוא לבן ביותר מן פשתן החדש ועוד כי החדש קשה ואין הדם נדבק בו ועוד מתוך שהוא קשה חוששת שמא ישרט ואינה בודקת בו יפה יפה ופה עירנו בגדאד כל הנשים דרכם לבדוק בצמר גפן וצריך שתכניסנו יפה בעומק בחורים ובסדקים עד מקום שהשמש דש ובדיעבד אם בדקה יפה בחורין ובסדקין בעומק כפי כחה אע"פ שלא הגיע למקום שהשמש דש סגי לה והבתולות שבודקות קודם נשואין דפתחן סתום וא"א לבדוק עד מקום שהשמש דש יבדקו יפה כפי מה שאפשר אבל קנוח בעלמא אין זה בדיקה ועיין חכמת אדם וחטך בית יהודה ומחצית השקל ועוד:

ט"ז אם ספרה שבעה נקיים וטבלה כראוי ואחר שבאה לביתה וישבה עם בעלה פרסה נדה באותה לילה קודם ששמשה עם בעלה הרי זו פוסקת בטהרה ליום המחרת ותמנה שבעה נקיים ותטבול ואין צריכה להמתין המשה ימים קודם ספירת ז' נקיים וכאשר הורה גבר הגאון פני יהושע ז"ל כיון דלא שמשה עדיין ואע"ג דבעלמא אנהגו מחמירין בלא שמשה דגזרינן אטו בשמשה מ"מ בכהאי גוונא דהוא מלתא דלא שכיחא שתפרוס נדה בליל טבילתה לא גזרינן ולא בעינן חמשה ימים קודם ז' נקיים כיון דעדיין לא שמשה ודלא כהגאון נו"ב מה"ת סי' קכ"ה דהצריך חמשה ימים דהא כמה גאונים ורבני אשכנז וספרד הסכימו כסברת הגאון פני יהושע ועיין סדרי טהרה ובית מאיר וחכמת אדם ועיין עוד להרב תשובה מאהבה ועוד אחרונים וכן אנחנו מורין:

ואם טעתה במנין השבעה שלא היו אלא ששה וטבלה ושמשה עם בעלה ונודע לה שחסרו יום אחד צריכה להמתין ששה עונות שלימות ואח"כ המנה יום נקי אשר חסר לה ותטבול אך סתירה של אחר שבעה כגון שספרה ז' נקיים שלמים וטבלה טבילה פסולה הן מחמת חציצה או פיסול אחר אע"פ ששמשה עם בעלה אינה צריכה להמתין ששה עונות אלא טובלת טבילה שנית כראוי בכל לילה שתרצה דהא כבר ספרה ז' נקיים שלמים רק שהיתה מחוסרת טבילה שלא טבלת כראוי:

י"ז אע"ג דכתיב וספרה לה והאגודה ושל"ה ס"ל צריכה לספור בפה מ"מ רבים חלקו בזה וס"ל במחשבה סגי וכן עמא דבר אך שבעה ספורים גמורים בדעתה בעינן אבל אם התחילה לספור בדעתה ז' נקיים ובאמצע חזרה בה שעלה בדעתה שלא לטבול מחמת איזה סיבה כגון שבעלה רצה לילך למקום אחר או שנתקוטטה עם בעלה והלכה לבית אביה ואחר ב' או ג' ימים בטלה הסיבה וגמרה בדעתה לטבול בטלו אותם מקצת השבעה שספרה מקודם וצריכה לספור שבעה מחדש:

י"ח אשה שמכינה עצמה לנשואין צריכה לספור ז' נקיים משום דם חימוד בין שהיא קטנה דעדיין לא ראתה דם נדה בין שהיא זקנה שפסקה מלראות וצריכה לבדוק בשבעה נקיים אלו כמו בשבעה נקיים של דם נדה כי החזיקו אותה חז"ל כמו נדה ממש ואם ספרה ז' נקיים ונדחו הנשואין מחמת איזה סיבה ואח"כ כשחזרו ונתרצו לעשות הנשואין צריכה לספור ז' נקיים מחדש מפני שנולד לה חימוד חדש ומחזיר גרושתו ג"כ צריכה לספור ז' נקיים אפילו גרשה כשהיא מעוברת או מניקה והחזירה בעודה מעוברת או מניקה דצריכה ז' נקיים משום חימוד:

י"ט הכונס את הבתולה בועל בעילת מצוה ואע"פ שדם בתולים טהור ויורד וגומר ביאתו ואינו חושש אבל לאחר שגמר ביאתו פורש עצמו ממנה והיא טמאה ואפילו לא נמצאה דם טמאה דחוששין שמא יצא טיפת דם וחפהו שכבת זרע על כן מחזיקין אותו כנדה גמורה כ"כ מרן ז"ל בשה"ע אך מור"ם ז"ל כתב ויש מקילין אם לא ראתה דם ונהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם אבל אם בא עליה ביאה ממש צריך לפרוש ממנה אע"פ שלא ראתה דם עכ"ל ובדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות א"ב מפורש דגמר ביאה הוא הכנסת האבר לפנים מן הצול ע"ש וזה יהיה בהכנסת כל האבר והנה פה עירנו בגדאד יע"א נהגו להקל אם לא ראתה דם אך אם יודע הבעל בעצמו שעשה גמר ביאה אין להקל וצריך לפרוש ממנה אע"פ שלא ראתה דם ובשבת מותר לבעול הבתולה אע"פ שעושה חבורה:

ד' היולדת בין ילדה ולד חי בין מת טמאה טומאת לידה שבעה ימים לזכר וי"ד ימים לנקבה וזו היא טומאת לידה הכתובה בתורה וימים אלו דאחר לידה אע"פ שהם ימי טומאה עולין לה לשבעה נקיים אם ספרה בהם כראוי ושמרה אותם בשביל שבעה נקיים ובלבד שלא תטבול קודם י"ד לנקבה אלא תמתין עד ליל ט"ו והטבול וכל זה הוא מדינא אך יש מקומות נוהגים שאין טובלות תוך מ' יום לזכר ושמנים לנקבה ופה עירנו בגדאד יע"א יש מקצת נשים שנהגו בכך אבל רוב הנשים לא נהגו בזה אלא כל זמן שתראה עצמה שיכולה לעשות הפסק בטהרה אחד ז' לזכר וי"ד לנקבה סופרת ז' נקיים וטובלת בין לזכר בין לנקבה ולכן אנחנו מורין פה עירנו מי שנהג בארבעים ושמנים ישאר במנהגו מיהו אם אלו המחמירים בארבעים ושמנים קשה עליהם דבר זה מחמת איזה סיבות הכרחיות יכולים לעשות התרה על חומרא ואז ישבו כמנהג רוב הנשים שבעיר זו וכתבתי בס"ד בתשובה בסה"ק רב פעלים שיש בזה ס"ס והוא ספק כמ"ד מנהג בטעות תולין כטעות ומבטלינן ליה ואת"ל הלכה כמ"ד תולין כנדר וסייג שמא הלכה כמ"ד דע"י שאלה מותר וס"ס זה הוא מתהפך וכיון דהוא מידי דרבנן סמכינן על ס"ס זה להתיר אפילו בהיכא דכל אנשי העיר נוהגים בכך וכ"ש בהיכא דרוב העיר לא נהגו בכך דיש להתיר לאותם המיעוט ע"י שאלה וכיון דאין מנהג קבוע בעיר הוי מנהג יחידים ועיין תשובה מאהבה יו"ד תשובה שס"ו שכתב דמצוה להתיר מנהג זה ע"י שאלה ועיין פלתי ע"ש וכתבתי שם דאע"ג דקי"ל אין מתירין הנדר עד שיחול היינו דוקא בנדר אבל מנהג מתירין קודם שיחול וכמ"ש מהר"י מייאם ז"ל בבית יהודה ח"ב סי' ל"ז והביאו בביו"ב אות ז' יע"ש וכתבתי עוד שם דדור החדש שלא נהגו עדיין בחומרא זו יכולים לנהוג כרוב אנשי העיר אע"פ שאמותיהם נהגו בזו החומרא של ארבעים ושמנים ועיין פתחי תשובה סי' רי"ד סק"ד מ"ש בשם זכרון יוסף יע"ש:

ודע דאפילו אותם שנהגו להחמיר בארבעים ושמנים אין להם חומרא זו אלא ביולדת ולא במפלת ועיין סדרי טהרה סי' קנ"ד סק"ו ותשובה מאהבה ח"ב שהבית

שהביא דברי הגאון חכם צבי ז״ל וקושיה יע״ש מיהו דין טומאת לידה שהוא ז׳ לזכר וי״ד לנקבה ישנו גם במפלת וכל שהפילה תוך מ׳ יום כגון שברור לה כן מחמת שלא שמשה קודם אין נוהג בה דין טומאת יולדת אלא דינה כשאר נדות :

כ״א האשה שהיא בחזקת טמאה אסור לבעלה לבוא עליה עד שתאמר לו טבלתי ואין צריך שתאמר לו בפה מלא אלא כל שעברו ימים שאפשר לה למנות ולטבול והיא באה ושכבה אצלו די בזה וכמ״ש הרב לחם ושמלה ודלא כהרב חוות דעת ז״ל ואם הוחזקה נדה בשכונתה כגון שראוה לובשת בגדים המיוחדים לימי נדתה חשיבה טמאה ודאי ואם אמרה לבעלה טמאה אני ואחר כדי דיבור אמרה טהורה אני אינה נאמנת ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת ואפילו שבעלה יודע מדעתו האמתלא צריך שתאמר לו האמתלא בפירוש ולא מהני האמתלא אלא בהיכא דאמרה טמאה אני ולא עשתה מעשה אבל אם לבשה בגדים המיוחדים לנדתה אפילו אמרה אמתלא אינה נאמנת ופה עירנו בגדאד אין דרך שיאמרו הנשים בפיהם על טומאתם אלא אם בא למסור לה חפץ מושכת ידה ואינה מקבלתו ואם בא לילך בצדה ליגע בה היא מרחקת עצמה ומזה יבין שהיא טמאה לכן אם עשתה כן צריך לה שתאמר האמתלא בפירוש :

כ״ב אע״פ שבעלה מותר להתייחד עמה בימי טומאתה מ״מ לא ישחוק עמה בדברים המרגילים לעבירה כל זמן שלא טבלה ואפילו לזרוק חפץ מזה לזה אסיר ואם יש בידה נר דולק והבעל מדליק סיגארה של טאבאק״ו מן השלהבת או מדליק נר שבידו מן נר שבידה אוסר הרב יד אליהו ז״ל וכן מהרש״ק ז״ל בשיורי טהרה כמי אסר בזה ואם יש נוצה על בגדיה והיא נופח להסירה ברוח פיו אוסר הרב מנחת יעקב ז״ל והנם דהאחרונים התירו בנפיחה נכון להחמיר מיהו ודאי אסור שתניף עליו במניפה להביא לו רוח קר כי זה הוי דבר חיבה אע״פ שאינה נוגעת בו :

וכן אין אוכלין על שלחן אחד אא״כ יש שינוי שיהיה שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה כגון להם שאין אוכלין ממנו או קנקן שאין שותין כדי שיהיה היכר בזה ויש מתירין בהיכא דהיא משנה מקומה שאינה יושבת במקום שרגילה לישב בזמן טהרתה וכן יש מתירין אם כל אחד אוכל מקערה שלו ויש מתירין אם יש עוד אחרים מסובין על השלחן ועל כן יש לסמוך להתיר בתנאים אלו במקומות שרגילים בכך וקשה עליהם מאד הדבר הזה שתאכל היא לבדה חוץ לשולחן ואותם שדרכם להניח כל הבשר בקערה גדולה וכן כל המרק בקערה גדולה וכן האורז ואם יש להם כל אחד קערה לפניו ונוטלין כל הו״א מן המסובין בכף מן קערות הגדולות ומניחין בקערות שלפניהם ואז אוכלים כל הו״א מן קערה שלפניו שרי בכה״ג דחשיב בזה כל אחד אוכל בקערה בפ״ע :

גם יזהר הבעל שלא ישתה משיורי הכוס ששתתה היא ממנו וכן לא יאכל משיורי מאכל שלה ואם הפסיק אדם אחר ביניהם או שהורק מכלי אל כלי אפילו שהוחזר לכלי הראשון מותר ודוקא הבעל אסור לשתות ולאכול משיורים שלה אבל היא מותרת לאכול ולשתות משיורים שלו ואם אכלה ושיירה או שתתה ושיירה והלכה לה מותר לבעלה לאכול ולשתות השיורין דכיון שהלכה לה אין כאן חיבה ואם בא הבעל לאכול השיורין אחר שהלכה והתחיל לאכול וקודם שגמר אכילתו חזרה ובאה מותר לסיים אכילתו בפניה כן העלה הגאון מהר״ש ביד אליהו וכן העליתי אנא עבדא בשה״ק רב פעלים והבאתי בס״ד כמה ראיות בזה להתיר :

כ״ג לא ישב במטה המיוחדת לה אפילו שלא בפניה וכ״ש דאסור לישן על מטה וה״ה דאסור לישב על כרים המיוחדים לה אבל מותר ליגע בהם ואפילו בסדין שעליו הדם מותר ליגע והיא מותרת לישב על מטתו אבל לישן על מטתו אסור ואם יש ספסל ארוך שאינו מחובר לכותל ומתנדנד כשיושבין עליו אסור לישב עליו שניהם אע״פ שאין נוגעים זב״ז ואע״פ דמרן ז״ל בב״י כתב חומרא זו דישיבת הספסל שמעתי שנוהגים בה האשכנזים אבל הספרדים לא נהגו בה הנה המנהג פשוט בעירנו מקדם קדמתה שלא לישב עליו שניהם אפילו אין נוגעים זב״ז ויש מתירים אם יש אדם אחר יושב ומפסיק ביניהם ואם הוא כבד הרבה שאינו מתנדנד מותרים לישב עליו אפילו אין אדם מפסיק ביניהם כל שאין נוגעים זב״ז ואסור לישב על מחצלת חדשה אפילו אין נוגעים זב״ז מפני שמתנדנדת ולא ילכו שניהם בעגלה אחת או בספינה קטנה אם הולכים בשביל טיול אבל אם הולכים לצורך מותר אפילו אם לבדם יושבים ורק שלא יהיו נוגעים זב״ז :

כ״ד לא יסתכל במקומות המכוסים שבה ואפילו בעקבה אבל מותר להסתכל במקומות הגלוים שבה ואע״פ שנהנה בראייתו ולא תמזוג לו כוס יין בפניו ולא תניחנו לפניו על השולחן אלא תניחנו על הארץ או על הספסל או תמסרנו לאדם אחר ושלא בפניו מותרת להניחו על השולחן ג״כ ויש מחמירין גם בקערה של מאכל המיוחדת לו דוקא שלא תניחנה לפניו על השולחן וטוב לחוש לדבריהם היכא דאפשר ועיין חכמת אדם וכשם שאסור למזוג לו הכוס לפניו כן הוא אסור למזוג לה וכן אסור לשלוח לה כוס של ברכה וכן כמי אסור לשלוח לה כוס המיוחד לה כגון ליל פסח:

כ״ה אסור להציע לו מטתו בפניו ודוקא פריסת הסדינים והמכסה שהוא דרך חיבה אבל כרים וכסתות שהם טורח ואינם דרך חיבה שרי וכתב הרב לחם שמלה כי לדעת כמה פוסקים גם זה אסור ע״ש וג״ל דנכון להחמיר בזה היכא דאפשר וכל זה דוקא בפניו אבל שלא בפניו מותר אע״פ שהוא יודע שהיא מצעת אותם שרי ואסור להריח בבשמים שלה אע״פ שהסירתם מעליה וכתב ברכ״י רמז לדבר סוגה בשושנים שעושה סייג גם בשושנים ואסור לשמוע קול זמר שלה ועיין לחם שמלה סק״ך ופה עירנו מנהג הנשים לזמר בקול נעים להילד כדי שישן וכדי שלא יבכה וצריך להזהר בזה אם אשתו נדה אך אם הילד בוכה הרבה וצריך לזמר זה שמלומד בכך ואין מקים לבעל לילך שם נראה דיש להקל ואסור לתת לפני בעלה קיתון של מים והכלים שירחץ בהם פניו ידיו ורגליו מפני שהוא דרך חיבה ואפילו דהמים צוננים וכנז׳ בש״ך בשם רבינו יונה ז״ל וכל אזהרות הנז״ל הם שייכים גם בשבעה נקיים כל זמן שלא טבלה עדיין והמזהיר והנזהר עליהם תבא ברכת טוב :

פרשת שמיני

להבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור כ״ל בס״ד הא דסמך ההבדלה אשר בין הקודש ובין החול להבדלה אשר בין הטמא והטהור כי מצינו בזוה״ק פרשת בראשית דף נ״ן עשה זווג האדם עם אשתו בליל טבילתה כמו זווג ליל שבת שיש בו זווג עליון ע״ש והדבר יפלא איך יהיה החול שבת אך

אך הטעם מפורש בביאור הזוהר אם שמרו. איש ואשתו ימי נדה כראוי ונתרחק ונבדלו זה מזה כראוי כפי הלכות האמורים בנדה אז ע״ז גם הקליפה תתרחק ותבדל מן סטרא דקדושה הרחקה והבדלה גמורה מדה כנגד מדה כמו דטומאת האשה מובדלת מטהרתו של איש כן הקליפה שהיא הול תבדל מן הקדושה למעלה ועל כן בזכות זה אז כאשר תטהר האשה בטבילה כראוי ותדבק בבעלה שהוא דבוק טהור בטהור אז הקב״ה בחסדו מאיר להם בשרשם הארה גדולה של חיבור וזווג עליון במדרגה גדולה של שבת קודש בשרשם דוקא וממילא נעשה זווג שלהם כזווג של שבת קודש שמאיר בו זווג עליון והשתא בזה מובן הטעם מה דסמך הכתוב הבדלת בין קודש לחול להבדלת בין הטמא ובין הטהור לרמוז ע״י שיעשו ישראל למטה הבדלה בין הטמא ובין הטהור יהיה ההבדלה למעלה בין הקודש ובין החול שהוא הקליפה ובשכר זאת בליל הטבילה אחר שתטבול האשה ותטהר במי החסד מים חיים יזכו האיש והאשה להארת זווג עליון של שבת קודש על כן כמה וכמה צריכה האשה להשמר ולהזהר בכל הלכות נדה אחת לאחת ובפרט בהלכות טבילה שבה תלויה טהרתה שעל ידה תקבל ההארה הגדולה באותה לילה בזווגה עם בעלה :

א׳ אין האשה עולה מטומאתה עד שתטבול כל גופה עם כל שערותיה בבת אחת במי מעין או מקוה שיש בהם ארבעים סאה וצריך שיעלה בחשבורת מ״ד אלף וקי״ח אצבעות ועוד חצי אצבע פחות רביע וצריך לעשות החשבון דאצבעות דוקא ולא לשער במשקל כי המדידה הוא העיקר ועיין שיורי ברכה וצריך שיהי׳ המים שבחרין גדול יותר משיעור הנז׳ כדי שאחר שתטבול בו ויפחתו המים מפניסתה בו ישארו המים שיעור מ׳ סאה הנז׳ מיהו אע״פ שיש שם הרבה יותר מארבעים סאה אם אין גבוהים ממעל לטבורה זרת שהוא י״ב גודלים אסור לטבול בו לכתחילה :

ב׳ מקוה זה שהוא כשר לטבילת נדה היינו שהמים באים מן מי גשמים ונופלים מאליהם לתוך המקוה אבל מים שאובים ע״י אדם בנתנם לתוך המקוה פסולים מיהו יש מקומות שהמים באים ונמשכים מן הנהר לתוך הצינורות ע״י מאכינ״ה שמדליקים אש תחת הדוד ומעלה הבל בתוך המוכנ״י ויתגלגל ועי״כ יעלה המים לתוך הצינורות שהם פתוחים משני עבריהם והמים נופלים מאליהם תוך הצינורות וכתבתי בזה תשובה בארוך בסה״ק רב פעלים להתיר המקוה הנעשה בכך אע״ג דזה נעשה מכח האש אשר האדם מדליק בידים אין בזה פיסול משום דעליית המים היא נעשית ע״י שלשה כוחות בזא״ז ואפילו דהגאון תב״ש מחמיר בכח כוחו מודה בשלשה כוחות ופה עירנו תהילות לאל שיש לנו באר מים חיים בכמה חצירות שבעיר שבהם טובלים הנשים וזה עדיף ממקוה בכמה פרטים ועיין שאלת יעבץ ח״א דאוותה נפשו מאד לבאר מים אשר מוכשר לזבין אע״ג דקי״ל כמ״ד דס״ל מקוה כשר לטבילת נדה יע״ש :

ג׳ לא יהיה עליה דבר חוצץ אפילו כל שהוא ויש דברים חוצצין לכתחלה דוקא ובדיעבד טבילתה כשרה ויש חוצצין גם בדיעבד על כן אם טבלה ונמצא עליה איזה דבר תשאל למורה כדי לדעת אם זה חוצץ בדיעבד או לאו :

ד׳ בצואה שתחת הצפורן יש חילוק בין אם הוא כנגד הבשר לבין אינו כנגד הבשר ולפי שאין יכולין לכוין מה נקרא כנגד הבשר נהגו הנשים ליטול הצפרנים בין של ידים בין של רגלים ואם שכחה אפילו צפורן אחת וטבלה צריכה טבילה אחרת בד״א אם הרגישה בצפורן קודם ששמשה עם בעלה אבל הרגישה אחר ששמשה עם בעלה אם יש צואה בצפורן שלא כנגד הבשר תטבול טבילה אחרת ואם הצואה היא כנגד הבשר בלבד לא תטבול טבילה אחרת כן אנחנו מורין פה עירנו יע״א מאבותינו מיהו אם שכחה צפורן של רגלים דוקא כתבתי בסה״ק מקבציאל דיש להתיר בזה משום ס״ס ועיין פתחי תשובה סק״ח דבצפרני רגלים יש להקל ע״ש וכל זה בצואה אבל אם יש בצק תחת הצפורן אפילו כנגד הבשר דוקא הרי זה חוצץ וצריכה טבילה אחרת בכל גוונא :

ה׳ אם יש לה נפח על מקום הצפורן ואינה יכולה להתוך וגם אינה יכולה לחטט אם היא נפוחה כ״כ שאין הטיט שתחת הצפירן נראה אינו חוצץ ואם בשבת ויו״ט שכחה ליטול צפרניה מבע״י ונזכרה אחר שקדש היום מנהגינו להתיר לקוץ אותם ע״י גוי וילמדו את הגויה שהיא תקח את ידי האשה כדי לקוץ ותזהר ג״כ שלא תעשה עם הגויה סיוע :

ו׳ חציצה לאו דוקא על גופה אלא אפילו בבית הסתרים שאין המים באים שמה מ״מ צריכין להיות ראויין לביאת מים לפיכך צריכה לנקות שיניה ואם טבלה ונמצא אח״כ דבר בין שיניה לא עלתה לה טבילה ולכן נוהגין שלא לאכול בשר ביום לכתם לבית הטבילה מפני שהבשר נכנס בין השיניים יותר משאר אוכל וחוששין שמא לא ינקרום יפה ובשבת ויו״ט דמוכרחים לאכול בשר יזהרו לנקות יפה יפה ותזהר כל יום הטבילה שלא לעסוק בבצק וכיוצא בדברים הנדבקים שאינם עוברים מן הגוף בנקל וער״ש או עריו״ט שמוכרחת לעסוק תזהר לרחוץ יפה אחר כל עסק ותשים דעתה על זה ותזהר שלא לאכול בין הפיפה לטבילה שום מאכל כלל :

ז׳ אם שכחה להעביר שער של מקום ערוה וטבלה אם כבר רחצה אותו מקום היטב קודם טבילה ולא נשאר שום זיעה ושום דיבוק בשערות אינו חוצץ בדיעבד ועיין שיו״ב סק״ב :

ח׳ אשה שיש לה שן תותבת של עצם או של כסף שמעמידין אותו במקום השן שנפל ממנה כדי שלא תתגנה העלתי בסה״ק רב פעלים דאם אין דרכה להסירו לפעמים כדי לנקותו אינו חוצץ ויכולה לכתחלה לטבול בעודו עליה אבל אם דרכה לפעמים להסירו כדי לנקותו נכון להסירו קודם טבילה כמ״ש הרב מאורי אש יו״ד סי׳ ע״ה וע״ו ורק אי איכא טרחא גדולה בהסרתו שצריכה לילך אצל האומן להסירו לה מפני שהוא קבוע בחוט כסף וצריך אומן להסירו ולהחזירו ויש לה בושה בדבר זה שתתפרסם טבילתה יש לסמוך על סברת המתירים לטבול בשן זה בכל גוונא ואין לחוש לסברת הגאון שואל ומשיב קמא בח״ג סי׳ כ״ז שאסר וחלק על המתיר וכאשר הארכתי בס״ד בסה״ק הנז׳ ודחיתי כל ראיות שלו ועוד הבאתי שם דבריו בשואל ומשיב תניינא ח״ג סוף סי׳ ק״ח שנראה שחזר בו הרב מסברתו הנז׳ שהתיר שם בטינים אע״פ שלפעמים מסירה אותה יע״ש :

ט׳ אשה שהתיך לה הרופא עופרת בתוך נקב השן שלה לרפואה אע״ג דהרב חכמת אדם ס״ל דהוי חציצה ופירש טעמו בבינת אדם אות י״ב הנה יש להשיג על ראיות שלו והעיקר כהגאון שואל ומשיב תניינא ח״ג סי׳ ק״ח דפליג על חכ״א והתיר בזה יע״ש

יע"ש וכן בספר חוקי דעת כתב דהמאיר נתיבים למהרש"ך הקליט להתיר יע"ש וכן הרב נחל אשכול שהוא חיבור על ספר האשכול בהלכות מקואות סי' ס"ה אות וא"ו האריך להתיר בזה יע"ש ועל כן העליתי בס"ד בתשובה בסה"ק רב פעלים לסמוך על המתירין ובפרט שהוא מידי דרבנן :

י' אשה שיש לה חולי אוזן והרופא אמר אם יכנסו המים באזנה יזיק לה מאד העליתי בסה"ק רב פעלים דאין לה לעשות תקנה לעצמה להניח צמר גפן באזנה כדי שלא יכנסו המים כי בזה הוי חציצה אלא תעשה כאופן שעשה הרב שיבת ציון ז"ל סי' מ"ב שתדך חברתה עמה למקוה ותעמוד רחוק ממנה ותטביל חברתה את ידה במקוה ואח"כ תתחוב חברתה את אצבעה באזני האשה הזאת ותזהר שלא תתחוב בחוזק אלא ברפיון קצת אבל היא עצמה לא תניח אצבעה באזנה כי א"א להגביה ידיה בשעת טבילה.

י"א צריכה להזהר לעשות החפיפה ביום השביעי סמוך לטבילה וקודם החפיפה תחתוך צפרני ידיה ורגליה ותסיר שער בית השחי וערוה בכל אופן שיהיה הן ע"י הוט הן ע"י תער הן ע"י סם באופן שתסיר כל השער כולו מעיקרו ואח"כ תעסוק בחפיפה וכך היא תרחץ ראשה במים חמין ואפילו בפושרין או חמי חמה שני ותסרק שער ראשה במסרק היטב שלא יהיו השערות דבוקין ומקושרין והסריקה תהיה בשעת רחיצה בחמין שבזה יהיה השער מנוקה היטב ואח"כ תרחוץ בחמין שער ריסי עיניה ותפשפש בידיה להפריד השערות של ריסי עיניה שלא יהיו נדבקין ומקושרין ובפרט אשה שיש לה מיחוש בריסי עיניה שדרכם להיות דבוקים זע"ז שצריכה לשים לבה על נקיון שלהם היטב ותזהר שלא יהיה לכלוך בעיניה הן מבפנים הן מבחוץ אפילו לח ואח"כ תרחוץ כל גופה בחמין ותשטוף בשעת חפיפה גופה ושערה ותסיר כל לכלוכי צואה שעל בשרה שהם מחמת זיעה וגם תרחוץ היטב בין אצבעות רגליה מן האבק שנדבק שם ותנקם יפה בין כל אצבע ואצבע ולא תשכח אחת מהם ותעיין היטב ותבדוק בכל גופה בכל מקום שאפשר לה לבדוק שלא יהיה עליה דבר חוצץ וכן לפעמים יש מיני כינים מתים דבוקים בשער ותשגיח היטב עליהם להסירם וכן צריכה להסיר הצואה מתוך החוטם בפנים מה שאפשר אבל מה שהוא למעלה בתוך החוטם לא חייץ וכן צריכה להסיר צואת האוזן ולנקותה יפה :

י"ב אע"פ שסרקה וחפפה בביתה תשא מסרק עמה לבית הטבילה ותסרוק שם קודם טבילה ואע"פ שחפפה כראוי ועיינה גופה כראוי בשעת חפיפה עכ"ז אחר שתפשוט הלבוש לטבול בעודה עומדת על שפת המקוה צריכה לעיין ולבדוק גופה בכל מקום שאפשר נראות וגם תמשמש בידיה בראשה וגבה לבדוק אם יש שם דבר חוצץ ועיון ובדיקה זו היא מדאורייתא ולכן צריך להזהר בה מאד שלא תשכחנה :

י"ג חל טבילתה בליל מוצאי שבת שא"א לה לחוף ביום תחוף בערב שבת ותחזור במוצאי שבת לחוף ולסרוק מעט בחמין וכן אם חל טבילתה במוצאי יו"ט וכן אם חל יו"ט ביום ה"א וא"ו וחלה טבילתה במוצאי שבת תחוף ביום ד' שהוא ערב יו"ט ותקשור שערותיה ותשמרם שלא יתבלבלו ותזהר באותם הימים שבין חפיפה לטבילה שלא ידבק בה מאומה מן מאכל ומשקה שדרכן להדבק בבשר ואם היא עקרת הבית וצריכה לעסוק בידיה וליגע בדברים הנדבקים תרחוץ ידיה אחר כל פעם שעוסקת ובליל טבילתה אם הוא חוה"מ תעשה חמין ותרחוץ ותסרוק קודם טבילה ואם הוא שבת אחר יו"ט תעיין היטב ותסרוק גופה ושערות ראשה שלא יהא דבר חוצץ ותדיח בית הסתרים במים חמין שהוחמו ביו"ט אבל לא תרחוץ כל גופה ותנקה שיניה קודם טבילה שלא ישאר בשר ולא שום פירורין ותטבול :

י"ד צריך לעמוד על גבה יהודית גדולה בת י"ב שנה ויום אחד בשעה שטובלת כדי שתראה שלא ישאר שער אחד משערות ראשה צף על פני המים ואם יש ספק שמא נשאר משהו מבחוץ אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה ולא תאחוז בה חברתה בשעת טבילה ובשעת הדחק שצריכה לכך אז חברתה תטבול ידה תחלה במקוה ותאחז בה ברפיון :

ט"ו לא תטבול בקומה זקופה מפני שיש מקומות אשר מסתתרים בה ע"י כך ואל תשחה הרבה עד שידבקו סתריה זב"ז אלא שוחה מעט עד שתחת דדיה יהיה נראה כדרך שנראה בשעה שמניקה את את בנה ואינה צריכה להרחיק ירכותיה זו מזו יותר מדאי וגם לא להרחיק זרועותיה מהגוף יותר מדאי ויהיו כדרך שהם בעת הילוכה :

ט"ז אינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו המים ולא תקפוץ אותו יותר מדאי אלא תשיק שפתותיה זו לזו דיבוק בינוני ואע"ג דאם קרצה שפתותיה לא עלתה לה טבילה כמ"ש בסעיף כ"ז מ"מ אם קרצה שיניה לא הוי חציצה כמ"ש פ"ת סע"ק י"ג בשם חמודי דניאל ולא תעצים עיניה ביותר דעי"כ נעשים קמטים למטה וגם לא תפתח עיניה ביותר דנעשים קמטים למעלה אלא תסגרם ברפיון :

י"ז לא תטבול ביום ואפילו אם טובלת ביום השמיני ורק היכא דאיכא אונס גמור שאינה יכולה לטבול בלילה תטבול ביום השמיני אבל ביום השביעי לא תטבול בשום אופן והכלות בטבילה ראשונה שטובלין קודם החופה שא"א לטבול בלילה טובלין ביום השמיני ובשעת הדחק כגון שאם יתאחרו עוד תהיה הביאה סמוך לוסתה או שיש להם הכרח אחר מותר שתטבול הכלה טבילה הראשונה שקודם החופה דעדיין לא הלכה אצל בעלה ביום השביעי דיש לסמוך על המתירים בזה כי רבים המה וכמ"ש בסה"ק מקבציאל ומה שהתרנו לטבול ביום השביעי זה הינו אלא לכלה בטבילה הראשונה דוקא :

י"ח לא תעמוד על שום דבר המקבל טומאה בשעת טבילה לכן אם המקוה עמוק הרבה אין מביאין כלי וכופין אותו על גביו כדי שתעמוד עליו אלא מסדרים אבנים גדולות זע"ז ועומדת עליהן ובמקום שנהגו לשפוך עליה מים אחר הטבילה ביציאתה מן המקוה בעוד רגליה במים כדי לחמם גופה אין למחות בהם ופה עירנו בגדאד נוהגים היתר בזה ויש מקומות שעושים מאכינה אצל המקוה לחמם המים שבו כדי שתטבול בחמין ממש והנה אע"ג דיש הרבה גדולים מתירים בכך מ"מ מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו פסק כדעת המחמירין משום גזרת מרחצאות והארכתי בזה בתשובה בסה"ק רב פעלים אמנם אח"כ פסקתי להתיר דבר זה בעירנו ע"פ דברי הרי"ף ז"ל בספרו נבחר מכסף סי' י"ז שכתב שם עדות מגדלי הדור שגם מרן ז"ל עשה מעשה להמס המקוה הפך ממה שכתב בש"ע סי' ר"א סעיף ע"ה יע"ש וכתב לי ידידינו הרה"ג מהר"א מני נר"ו על מנהג עה"ק ירושלם תוב"ב דהאשכנזים הי"ו אפילו בימי הקיץ מחממים המקוה להנשים כי חוששים פן מחמת הקור אינם טובלין כראוי והספרדים הי"ו כשטובלין במקוה אשר בתוך המרחץ

המרחץ שאינו כ"כ קר מחמת הבל המרחץ טובלין בלונן אכן לפעמים שבית המרחץ סגור או ביוקר הולכים לטבול במקוה של האשכנזים שהוא חם עכ"ד נר"ו:

ד"מ אע"ג דכתב מר"ן ז"ל לברך על הטבילה קודם שתטבול המנהג פשוט כמ"ש מור"ם ז"ל שתטבול תחלה טבילה אחת בלא ברכה ואח"כ בעודה במים תברך אקב"ו על הטבילה ואחר הברכה תטבול שנית ותשניח יפה בטבילה שניה זו שתהיה כהוגן כדת וכהלכה ופה עירנו בגדאד יע"א נוהגים הנשים לטבול אחר הברכה ג"פ ויפה עושין שבזה יוצאין ידי חששות הנזכרים בעינים ובפה ובשהיית הגוף וכיוצא שאם לא נעשית יפה באחת תעלה יפה בשנית או בשלישית וטוב להניח סודר על ראשה בשעת הברכה ותסיר אותו חברתה מעליה אחר הברכה ותטבול וטוב לומר פסוק ויהי נועם וכו' קודם הברכה:

כ' צריך שתהיה האשה צנועה להסתיר טבילתה מבני אדם ומי שאינה צנועה בכך עליה נאמר שוכב עם בהמה ואם בעלה בעיר מצוה לאשה שתטבול בזמנה ואין לבטל לילה אחת מן פו"ר לא ולמד מיהושע ע"ה והמאחרת טבילתה כדי לצער את בעלה עונשה גדול מאד ועיין חתם סופר יו"ד סי' ק"ע וקצ"ו ואם אין בעלה בעיר והגיע זמן טבילתה לא תטבול ואם יש לה הכרח לטבול מחמת איזה סיבה כתב שבות יעקב ז"ל ח"ג סי' ע"ז דמנהגם שתניח בלילה אצלה במטתה תינוק וגם תניח תחת הכרים סכין א' יע"ש ונסתפקתי אם מנהגם זה הוא אפילו אם בעלה בעיר ורק אותה לילה ישן בבית אחר וכן אם נתאחר לבא אחר ב' וג' לילות אם צריכה לעשות כן בכל לילה או דוקא בלילה ראשונה ומן הספק החושש לזה יעשה בכל גוונא והבוטח בה' חסד יסובבנו:

אמר המחבר יש לצרף עם הלכות אלו קצת הלכות חלה המוטלת ג"כ על האשה כי כשם שהאשה צריכה להזהר הרבה בהלכות נדה כך צריכה להזהר בהלכות חלה:

א' שיעור עיסה שתתחייב בחלה הוא שבע מאות ושבעה ושבעים דרה"ם שכך עולה חשבון מ"ג ביצים וחומש ביצה שהוא שיעור עיסה החייבת בחלה וכמ"ש הרה"ג הרח"ף ז"ל בחיים לראש דף ק"י ע"א יע"ש:

ב' קודם שתפריש תברך אקב"ו להפריש חלה תרומה ואח"כ תאמר הרי זו חלה וכאשר כתבתי בס"ד בהלכות שבת הגדול בהלכות שנה הראשונה:

ג' בזה"ז דחלה לשריפה אזלא אין לה שיעור ומפרישים דבר מועט ברם רבינו האר"י זלה"ה ס"ל גם בזה"ז ידקדקו להפריש אחד מן מ"ח וכנז' בשער טעמי המצות שלח לך יע"ש וכתב רבינו חיד"א ז"ל בברכ"י שלא ראה ולא שמע שום חסיד נוהג בזה ע"ש ובסה"ק מקבציאל כתבתי כיון דרבינו הגדול אמר כן טוב שיעשה האדם פעם אחת בשנה כפי דברי רבינו האר"י ז"ל ויעשה זאת האיש בעצמו לקיים פעם אחת הפרשת חלה בידו ודבר בעתו מה טוב להוסיף זכות על זכיותיו קודם יוה"כ:

ד' העושה עיסה כדי לבשלה או לטגנה מפרישין ממנה חלה בלא ברכה ואם רוצין לאפות קצת ממנה מפרישין בברכה והלש עיסה בחלב בלבד בלא מים יש פלוגתא לכן יפרים בלא ברכה ועיין לבוש ה' פסח סי' תס"ב ס"ו:

ה' אם בחו"ל שכח להפריש חלה בערב שבת אוכלין בשבת ומשיירין ככר או חציו כדי להפריש ממנו חלה בחול וישאר ממנו דבעינן שיהא שיריה ניכרין ובארץ ישראל ששכחו להפריש ואכלו רוב הפת בבלי דעת יפריש מהמותר על הכל נס על מה שאכל לתקן מה שאפשר דבדיעבד מפריש שלא מן המוקף וכמ"ש רבינו חיד"א בברכ"י סי' שכ"ג יע"ש:

ו' יש נשים שדרכן ללוש שני עיסות א' בלילתה עבה שאופין אותה מיני מזונות וא' בלילתה רכה שאופין אותה ככרות לחם ותבא בעלת הבית ותפריש חלה מאחת מהם ותברך ואחר שעה תבא ותפריש מן השנית ותברך ה"ז אסור דהוא ברכה שאינה צריכה שצריכה להפריש משניהם ביחד בברכה ועיין תבואת שור סי' י"ט סע"ק ע"ז ולבושי שרד בחדושי דינים ליו"ד אות קי"ט אך אם בעלת הבית מזמנת אשה אחרת להפריש מן חלה השנית ולברך יש לצדד דפנים חדשות באו לכאן ומדברי הרב מחוקק יהודה הלכות פסח סי' תל"ב בחוקי דעת סע"ק ג' משמע דצריך למעבד הכי יע"ש אך נ"ל דאין לסמוך על זה ויש לחוש גם בכה"ג לברכה שאינה צריכה כיון דעיסה השנית היתה לפני בעלת הבית בעת שברכה על האחת ואפילו אם תעשה באופן זה דתהלה תעשה את הברתה שליח להפריש מן הרכה בלבד ואח"כ היא תבא והפריש מן העבה ג"כ יש לחוש לכן גם בכה"ג הברכה היא אחת:

פרשת תזריע

ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור וטיהרו הכהן י"ל הלשון כפול דדי לומר טהור הוא או יאמר וטיהרו הכהן בלבד ונ"ל בס"ד דרמז הכתוב לפי דרכו דאל יחשוב אדם כל מי שרוצה לגשת אל הקדושה והטהרה הפתח פתוח לפניו אלא באמת רק מי שהוא שרשו טהור שיש לו סימן המעיד על שרשו בטהרה הנה זה יכול להיות טהור אע"פ בנטמא אבל מי שאין לו שורש בטהרה א"א לגשת לטהרה להיות טהור ועיין בסה"ק אדרת אליהו בפרשת קדושים המעשה של הרשב"ש ז"ל לז"א טהור הוא וטיהרו הכהן ר"ל אם שרשו טהור אז וטיהרו הכהן עתה שיוכל לקבל טהרה חדשה ולכן אחז"ל עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה כי התורה מטהרת ועכו"ם אין לו שורש במקור הטהרה למעלה לכן לא יוכל ליגש אל התורה הקדושה והטהורה אך ישראל ששרשם הוא במקור הטהרה למעלה יכולים לעסוק בתורה לכך נתן הש"ת לישראל אות ברית קודש שהוא אות וסימן להם ששרשם הוא במקור הטהרה כדי שיהיו יכולים לעסוק בתורה לכך אומרים בבהמ"ז על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו דתלה זה בזה:

ובזה יובן הכתוב החכם עיניו בראשו שהוא שלשו שראוי לחכמת התורה מצד שרשו או עיניו בראשו הוא אות ברית קודש שנקרא ראש הגויה שזה הוא עת וסימן לישראל שהם ראויים לעסק התורה אבל הכסיל הוא העכו"ם בחשך הולך חושך הוא מקום הטומאה שרשו שם וא"א להיות נכנס למקום טהרה ולכן על לומדי תורה כתיב בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים והיינו כי טבע המים הנמשכין ובאין ממקום גבוה והולכים בצנורות ויורדין למקום נמוך הם חוזרין ועולין מאליהם בצנורות העומדים בצד הב' עד גדר גובה המקום שבאו משם וכן תמצא דבר זה בישראל שעוסקים בתורה שכל

אחד

אחד יוכל לעלות כפי גובה מקום שרשו שנחצב ממנו ולכן המשיל לבעל תורה כעץ שתול על פלגי מים לומר כי יש בו טבע המים ולכן כתיב בישראל אשריכם זורעי על כל מים ולכך גם התורה עצמה נקראת מים לרמוז שהעוסק בה יש בו כהנהגת המים :

ולכן הטל של תחיית המתים יועיל לישראל דוקא יען כי הטל של התחיה יורד ממקום גבוה ועליון שהוא מקום החיים ולכן ישראל ששרשם במקום החיים יהיה להם הטל כמו צינור שיעלו בו הנפשות שבקבר עד מקום החיים לקבל חיות משם להחיות בו הגופים שבקבר כטבע המים שהם עולים בצינור עד מקום שבאו ממנו ובזה יובן הפסוק באיוב כ"ט שרשי פתוח אלי מים וטל ילין בקצירי ר"ל שרשי פתוח לנגדי אלי מים כדמיון המים שיכולים לעלות מאליהן עד גובה מקום שורשן כן הנני אוכל לעלות עד גובה מקום שורשי ולכך טל של התחיה ילין בקצירי שיעלני עד מקום העליון משם מקור החיים לקבל חיות משם :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד רמז הכתוב החכם עיניו בראשו וכו' כי החכמה והשכל הם בראש האדם ואם האדם לא יקשר ויחבר עין הראיות שלו בחכמה והשכל שבראשו לא ידע איך יעבוד את השי"ת ולא יבין ולא יכיר ולא יבחין בין האסור למותר ובין טוב לרע ולז"א החכם עיניו בראשו ר"ל עיניו קשורה ודבוקה בחכמה והשכל שבראשו שבזה ידע מה האסור ומה המותר והכסיל שאינו מחבר עיניו בראשו הנה הוא כהולך בחשך דאם יש גבשושית נתקל בה ואם גומא נופל בתוכה כן זה יזדמן לפניו דברים האסורים מן התורה או מד"ס ונכשל בהם כי אין מבין בין אסור למותר ובין רע לטוב :

על כן מצוה על כל חכם להודיע להמון העם יסודי ושרשי ההלכות באיסורי תורה וד"ס כדי שאם יזדמן דבר לפני השומע יבא לבית הספק וישאל להמורה ואם אינו יודע שורש דבר איך יסתפק כדי שיבא לידי שאלה והנה נודע רוב דברים שהם ענייני אכילה מסורים ביד הנשים ואם אין להם ידיעה כלל איך יסתפק כדי שישאלו ולדוגמא אבוא להעיר בזה הלא תראה שדיני טרפיות רבו מאד ואיסורם חמור מאד אך טרפיות של בהמה מסורה ביד שוחטי מתא שהם מומחים ויודעים להכשיר ולהטריף אבל טרפיות השייכים לעופות אין השגחת שוחטי מתא עליהם כי אחר שחיטה נמסרים העופות שלמים לנשים או למשרתים והם פותחין ורואין מה שיש בתוך העופות ואם הם פתאים לגמרי ואין יודעים שורש המותר והאסור נמצא הם נכשלים בטרפיות ומאכילים אותם לבני הבית כי עינים להם ולא יראו מחמת חסרון ידיעה על כן כל איש חכם בעירו ובמקומו צריך שיודיע להמון העם ראשי פרקים מהלכות טרפיות השייכים לעופות כדי שישימו לב וידעו במה להסתפק כאשר יראו איזה שינוי לפניהם ויבואו לשאול פי המורה ויורה להם המעשה אשר יעשון להלכה :

א' קי"ל כל אבר שאם ניקב טריפה וה"ה אם ניטל או חסר ולכן העליתי בתשובה בספ"ק רב פעלים באשה שפתחה התרנגולת ולא מצאה הקורקבן ואומרת שבריא לה שלא נמצא בה קורקבן ואין לה לתלות בחתול הרי זו טריפה בודאי ואין לומר איך תהיה מציאות כזו שתהיה חסירה הקורקבן מתחלה אלא מטרפינן לה ושם הבאתי דברי הגאון חכם לבי ז"ל בסי' י' ע"ד שהתיר במעשה שהיה שהיתה חסרת הלב באומרו שא"א להיות בלא לב ולכן נתלה שהיה ואבד כשפתחה התרנגולת ע"י הוט וכיוצא וזו שפתחה לא הרגישה והלקו עליו כמה גדולים ודחו הוראתו זאת בשתי ידים ופסקו אפילו בלב דא"א לחיות שעה אחת בלעדו כפי הטבע אין תולין בנאבד להתיר אלא כל היכא דלא חזו בה לב טריפה ואין לתמוה על המציאות שהיא נגד הטבע :

ב' הכבד של עוף נחלק לשני חלקים אחד גדול ואחד קטן וחלק הקטן אפילו ניטל כולו כשר כל זמן שחלק הגדול קיים והוא בריא ושלם אמנם חלק הגדול אם ניטל או נרקב מקום המרה מקום שהיא תלויה בו טריפה ועיין באחרונים סי' מ"א :

והנה הכבד יש בו ענינים הרבה שמטרפים והוא כי לפעמים ימצא הכבד יבש שנפרך בצפורן ויש בזה כמה חלוקי דינים בשיעור היובש ובמה נדע דבר זה וכן ג"כ יש שינוים במקומות היובש גם עוד ימצא לפעמים שנימוק הכבד דהיינו שדם יוצא מבשר הכבד שנימוק והיה לדם וגם ימצא שיהיה הכבד קשה כאבן ובכל אלו המקריים יש חלוקי דינים כתובים בש"ע ובפוסקים על כן בני הבית כאשר יראו דבר מדברים אלו יביאוהו להמורה לשאל את פיו ואפילו בשאר שנויים שאין מטרפים כגון שהכבד נפוח או התליע ישאלו להמורה וכן נמי עוד אם מצאו מחט בכבד בין גדולה בין קטנה טריפה וצריך ג"כ שיביאו להמורה ויראה ואז הוא יאסור את האסור ויתיר את המותר :

ג' אם פתחו התרנגולת או שאר עוף וראו שחסרה המרה אז קורע הכבד שתי וערב וטועם בלשונו ואם טעם מר כשרה והא דבעינן לקרוע הכבד היינו לכתחילה אבל בדיעבד אם לא קרעו הכבד אלא רק טעמו הכבד מבחוץ ומצאו בו טעם מר כשרה ואם קרעוהו שתי וערב ולא טעמו מרירות אז יקרע כל הסמפונות שקורין בערבי ערו"ק ואם מצא בתוכם טעם מר כשירה ועיין בינת אדם שער או"ה סי' ש"ז בסופו וכן אם טעמו את בני מעים שקורין בערבי מצארי"ן ומצאו טעם מר כשרה וכן ה"ה אם טעמו הקרקבן שקורין בערבי נאנג"י והיה מר כלענה כשרה וכן ה"ה אם טעמו הטחול והיה מר דכשרה אבל אם טעמו בחלל הגוף ומצאו בו טעם מר לא מהני להכשיר דלא אמרו אלא במקומות הסמוכים למרה כגון קורקבן וטחול ובני מעים דמלתא דשכיחא היא שתשפך המרה עליהם אבל לא בשאר מקומות ועיין שבט יהודה וכשהתרנגולת שמנה אז המרה שלה קטנה ומכוסה בשומן ולפעמים תהיה קטנה כטיפת זבוב וגוון שלה ירוק אפ"ר שדומה לצואת העוף ולפעמים ירוק ככרתי וצריך בקיאות למצוא אותה מחמת קוטנה והיא מכוסה בשומן או מכוסה בתוך עור"ק אחד דהיינו סמפון שבכבד ולפעמים נמצאת בסוף הבני מעים על כן בני הבית אם לא מצאו המרה יביאו התרנגולת לפני המורה ויבדוק ויחפש וימצא :

ד' הנשים נאמנות בטעימת הכבד ולכן אם בני הבית ראו שלא נמצאת המרה ואשה אחת אומרת דטעמה הכבד ומצאה בו טעם מר נאמנת וכשרה :

ה' אם חסרה המרה ובדקו בכל המקומות ולא מצאו טעם מר והטריפו התרנגולת אז לא מבעיא דנאסור הבצים שנמצאו בתוכה אלא גם הבצים שנולדו ממנה קודם שחיטה אסורות ואם נתערבו הבצים שנולדו ממנה קודם שחיטה עם בצים כשרים יש להכשיר התערובת ואע"ג דיש חולקים ואוסרים התערובת יש לסמוך על המקילים והמחמיר תבא עליו ברכה וכל

זה הוא אם לא מצאו אפילו כיס ריקן של המרה וגם לא רושם שלו אבל אם היה כיס ריקן או דניכר רושם שלו ורק שלא טעמו טעם מר בכבד ולכך הטריפות אין לאסור אלא בלים הנמצאים בתוכה אבל בלים שילדה קודם שחיטה יש להתיר ועיין מחב"ר ותורת זבח :

ו' מצאו שתי מרות טריפה אפילו מרוחקות זה מזה ואם מצאו מרה אחת נראית כשתים יביאו אותה למורה ויבדוק ויראה אם שופכות זו לזו אחת היא וכשרה ואם לאו טריפה :

ז' הצבי אין לו מרה בכבד אבל יש לו מרה למטה סמוך לזנבו ואם לא נמצא בו מרה כלל או אם נקבה המרה שלו או שיש לו שתי מרות טריפה ואם לא נמצאת סמוך לזנב ונמצאת בכבד כשרה אבל אם לא נמצאת בו מרה כלל וטעמו הכבד ומצאו מר לא מהני וטריפה ולא עוד אלא אפילו אם טעמו בזנב או סמוך לזנב וטעמו מר לא מהני ואפילו די"א מהני ראוי להחמיר דאין בידינו להכריע בזה ויש מיני עופות שאין להם מרה כלל ואין לאוסרן דכך הואברייתן :

ח' הטחול אע"ג דשל בהמה אם ניקב טריפה מ"מ טחול של עוף אם ניקב כשר וכן אם כל הטחול של העוף לקוי כשר וה"ה אם נמצא שני טחולים בעוף כשר אך החיה דינה כבהמה ועיין כנה"ג הגהה ב"י אות י"ד :

ט' העוף אין לו כיס השתן ואם נמצא תרנגולת בטנה צבה וקרעוה אחר שחיטה ויצאו ממנה מים זכים יש לבדוק במעים וריאה ובכל אברים שהנקב פוסל בהם ואם לא נמצא רעותא יש להתיר בהפ"מ ומ"מ יש חשש חולי לאכול ממנה וכנז' באחרונים לכן שומר נפשו ירחק מזה :

י' אם יצאו מעיה דהיינו הדקין שקורין בערבי מצארי"ן דרך נקב בית הרעי ושחטה בעודן בחוץ טריפה ולא עוד אלא אפילו אם יצאו והוחזרו מאליהן ג"כ טריפה כי כיון דהמקום צר חיישינן שמא נתהפכו מסדרן וצריך להזהיר העם בזה כי הוא דבר המצוי בתרנגולים והשוחט לא ירגיש בזה קודם שחיטה ועוד דאם יצאו וחזרו מאליהן דטריפה איך ידע בזה השוחט ורק בני הבית יודעים אם נעשה בה כך אם לאו ואם ידעו שנעשה בה כך דטריכה לא ימכרו אותה לגוי שמא ימכרו לישראל אא"כ יודע בבירור שהגוי ישחטנה לעצמו מיהו כ"ז איט אלא אם יצאו הדקין אבל אם יצאה האם שהיא הכרכשתא שמטלת משם הבילים כשרה וגם מותר להחזירה בידים כי יציאתה אינה מזקת כלל ועיין קומץ ועשרון ס"ק א' וב' :

י"א תרנגולים המסורסים אם דרך בני העיר לסרס אמרינן מסתמא המתעסק בזה הוא בקי במלאכה זו ואינו נוגע בבני מעים ושרים הן וכנז' באחרונים וכן נוהגים פה עירנו בגדאד יע"א דאוכלים תרנגולים המסורסים הבאים מן הערביים דבקיאים בסירוס ואין עושים נזק :

י"ב לפעמים ימצא בבטן התרנגולים כיס קטן מלא מורסא או דם קרוש וכן לפעמים ימצא תלוי בדקין כמו דד קטן כאשר יזדמנו שינויים אלו אבל בעל הבית תביאם לפני המורה ויראה כי לפעמים ימצא בתוך הכיס או הדד שברי מחטים וכיוצא :

י"ג הקורקבן שקורין בערבי גאנצ"י ימצא בתוכה לפעמים מחטים קטנים שקורין איבר"י ולפעמים נוקבת הקורקבן מעבר לעבר ולפעמים אין נוקבין אלא רק בשר הקורקבן לכך צריך להביאו לפני המורה גם ימצא בכרס הבהמה מחטין תחובין בכרס או בקיבה שקורין בערבי שג'דאנא וגם זה יביאו לפני המורה ויודיע לתם הדין ואם הפשיטו פרש הכרס ושטפוהו במים וכשבאו לנקותו בסכין משיורי הפרש ראו עובר בגרירתם מחט עם הפרש יש לאסור בזה אע"פ שלא מצאוהו תחוב בכרס משום דאם לא היה בחלל הכרס עם הפרש היה יוצא ועובר בתחילה עם הפרש ועיין ערך השלחן ותורת זבח :

י"ד גיד הנשה אינו אסור אלא באכילה אבל בהנאה מותר ולכן מותר להאכילו לעופות או ליתנו לגוי מיהו כתב הרב אספקלריא המאירה בביאור הזוהר פרשת וישלח בשם ז"ח ח"ל מנהג יפה הוא בישראל כשמסירין גיד הנשה שזורקין ומדבקין אותו בקורות או בקירות הבית להראות לסט"א שהוא שלם וקיים וזה גורם שמתחזקים השעירים לעשות סמכין לאורייתא וכ"ל דהיינו טעמא כמו שהמנהג בישראל להדביק בקורות ובקירות הבית עיטוניתא דורדא שמונח בכים עכ"ל בדף כ"ד ולא ביאר הרב טעמו דמדמי עיטוניתא דורדא לגיד הנשה ועיין זוהר פינחס דף רל"א ודף רל"ד בסוד היותרת שעל הכבד ע"ש והנה מור"ם ז"ל בסי' ס"ה הביא המנהג להשליך עיטוניתא דורדא ולא לאכלה ועיין כנה"ג סי' ל"ה הגה"ט אות ז' שהבין הטעם משום מיאוס ובאמת מלשון מור"ם ז"ל נראה דטעם המיאוס קאי על בשר לבן ודק דוקא והנה פה עירנו בגדאד נוהגים לאכול עיטוניתא דורדא אך זה הוא מאכל עניים פה עירנו ואיך שיהיה בגיד הנשה ראוי להזהירם לעשות כמ"ש הרב ז"ל אבל בעיטוניתא דורדא אין להזהירם כלום :

ודע כי פה עירנו נוהגין להשליך כל הושטין ואין אוכלים הושט ונראה דאין זה משום גדר איסור כלל אלא רק הוא משום דגריעי טפי ואין בהם טעם בשר לכך משליכים אותם ועיין שבת דף קכ"ב ונדרים דף כ"ב יע"ש :

ט"ו כל עוף ובהמה אם ישחטו אחרת לפניה תלטמק ריאה שלה מחמת הפחד וקי"ל ריאה שנמקה כולה ואפילו רובה אם מחמת בני אדם שהפחידוה כגון ששחטו אחרת לפניה וכיוצא בזה ה"ז טריפה ועל כן בעיר גדולה שבאים בני אדם הרבה בבת אחת ובידם תרנגולים והשוחט שוחט לפניהם תרנגולים לא צריך למעבד הכי לעמוד אצל השוחט ששוחט והם אוחזים תרנגולים חיים בידם דיש בזה חשש למוק הריאה וגם לצער בע"ח אלא צריך שיתרחקו מעט מאצל השוחט באופן שלא יראו התרנגולים שבידם השחיטה :

ט"ז כל אפרוח עוף שנולד אסור לשחטו ולאכלו כי אם עד שיגדלו הכנפיים דהיינו נוצה שעל גופו שיש לה קנים וכנז' בפוסקים בי"ד סי' ט"ו ואם לא נגדלו הנוצות ושחטו אע"ג דהרב פר"ת ז"ל סע"ק א' מתיר בדיעבד יש אוסרין ונכון להחמיר כסברתם :

י"ז ולד של בהמה אע"ג דמרן ז"ל מתיר לשחטו מיד בעת שנולד אם ידוע שכלו לו תשעה חדשים מ"מ כתבו האחרונים האידנא לא בקיאינן בכלו חדשיו ובכולן צריך להמתין שבעה ימים מעת שנולד ואם עבר לשחטו קודם ז' ימים אסור לאכלו מיהו לא בעינן ז' ימים מעת לעת שאם נולד בסוף היום חשבינן ליום הלידה ליום גמור ואחר ששה ימים מאותו היום שוחטו וכנז' באחרונים ז"ל והישראל שאומר זה בן ח' ימים נאמן אבל הגוי אינו נאמן אפילו מסיח לפי תומו ואין לסמוך בזה"ז על סימנים שכתבו הפוסקים בדבר זה לידע אם הוא בן ח' כי טבע הזמן נשתנה

וכנז'

וכנז' באחרונים:

י"ח אותו ואת בנו אסור לשחוט ביום אחד בין אדם אחד בין שני בני אדם לא שנא האם ואח"כ הבן או הבת לא שנא להפך וכל שהוא כרוך אחריה חזקה שהיא אמו וב"ש אם יונק ממנה ואפילו אם האם עז והבת רחל או אפכא אם כרוך אחריה אסור לשחטם ביום אחד ועיין שמלה חדשה ואם לא כרוך אחריה ולא יונק ממנה אע"פ שדומה לתואר האם או כשאר סימנין שבגוף אין חוששין מן הספק ומותר לשחוט וכנז' בפוסקים ואע"ג דהדבר ספק אצלינו אם דין אותו ואת בנו נוהג בזכרים או אינו נוהג היינו דוקא לענין מלקות אבל איסורא איכא לכן אם נודע לנו בבירור שזה אביו כגון שהיה הזכר שהוא האב עם הנקבה בבית אחד לבדם וברור לנו שנתעברה ממנו אז אסור לשחוט האב והבן ביום אחד אבל אם לא נתברר הדבר באופן זה שהוא אביו אין חוששין ומותר לשחוט אפילו רואין הולד כרוך אחר הזכר:

י"ט עבר ושחט ביום אע"ג דמר"ן ז"ל סתם להתיר לאכלם בו ביום יש אוסרין לאכול האחרון בו ביום אלא ימתין עד הלילה משום קנס אבל הראשון לא עביד ביה איסורא ויכול לאכלו בו ביום וכתבו האחרונים להחמיר כדברי האוסרים ואפילו בשחט בשוגג מיהו גם לדברי האוסרים אין אסור אלא לשוחט עצמו וכן לבעלים ששחט בשבילם אבל לאחרים מותר ויש מחמירים לאסור גם לאחרים ועיין תבואת שור וערך השלחן ויום אחד האמור באותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה כיצד שחט הראשון בתחילת ליל רביעי לא ישחוט השני עד תחילת ליל חמישי ואם שחט הראשון בסוף יום רביעי קודם בין השמשות שוחט השני בתחילת ליל חמישי ואם שחט אחר בין השמשות של ליל חמישי לא ישחוט השני עד ליל שישי ודאי אבל לא ישחוט בבין השמשות דליל שישי דשמא בה"ש הראשון היה לילה ובה"ש השני הוא יום:

כ' יש דבר אחד שנכשלין בו רבים ומצוי הוא במדינות אלו שיש ישראלים שיש להם צאן לריוח הגיזה והחלב והולדות שמוסרים אותם לרועה ואין לרועה שותפות בגוף הצאן כלל רק לוקח חלק מן החלב והצמר ואלו הצאן מולידים בכל שנה ויש בה הרבה צאן שמולידים בכורות שהם קודש וצריך להזהירם לעשות תיקון לזה שיעשו שותפות כפי הדין לגוי בגוף הבהמות ואפילו חלק אחד ממאה סגי ליה בזה ועליהם תבא ברכת טוב:

פרשת טהרות

הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום י"ל אחר שכבר קדם שמעון הצדיק שהיה מאנשי כנה"ג ועשה שלשה עמודים לקיום העולם בר"ש פרקין והם תורה עבודה ג"ח מה ראה רשב"ג לחלוק לבחור לו שלשה אחרים וי"ל בס"ד דידוע הרמב"ם ז"ל חלק הדיבור לחמשה חלקים שהם הא' מצוה בו זה חלק תורה ותפילה ושבח והודאה לשמו יתברך והב' אהוב והוא שייכות מדות הטובות השכליות והג' מותר והוא דבור שצריך לדבר במשא ומתן ומסחר והד' נזהר ממנו והוא דבור שקר וחנופה ורכילות וליצנות וכיוצא והה' נמאס והוא דבור שיחה בטילה וידוע גוף האדם נקרא עולם קטן כמ"ש רז"ל בתיקונים וקיום גוף האדם הוא על הדיבור דכתיב מות וחיים ביד לשון ורשב"ג לא איירי בעולם העיקרי שדיבר בו שמעון הצדיק אלא איירי בגוף האדם שגם זה נקרא בשם עולם בסתם כמ"ש רחמנא לר"א בן פדת ניחא לך דאהדריה לעלמא ופרשו בתקונים הכונה על גופו וז"ש עמידה וקיום של הגוף הוא על שלשה חלקים מנו חמשה שהם מצוה בו ואהוב ומותר שפרטם הרמב"ם ז"ל והדין רמז לחלק המצוה הנקרא בו שהוא אצל האדם בתורת חיוב מן הדין והאמת רמז לחלק הנקרא אהוב שהוא ענין מדות השכליות שגם המה בכלל האמת נחשבים והשלום הוא חלק הנקרא מותר בו שהוא דבור משא ומתן שבו ימצא האדם פרנסתו ובזה יהיה שלום ביתו בינו לבין אשתו ובניו דכד שלים חיטי מכדא נקיש ואתי תגרא וכן שלום יהיה בין הגוף והנפש כי הגוף רוצה אכילה ושתיה ומלבוש ואם יהיה האדם עוסק תמיד בתורה שהם עניני הנפש צועק הגוף וקורא תגר על הנפש דאיך יאכל וישתה ויתכסה אם יעסוק רק בצרכי הנפש ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב שלשה המה מטיבי צעד וארבעה המה מטיבי לכת והיינו שלשה המה שלשה חלקי הדבור מטיבי צעד של הגוף שיתקיים על ידם כמ"ש רשב"ג וארבעה המה ד' חלקים של פרד"ס מטיבי לכת שטובים לאדם מהלכים בעליית הסולם של הרוחניות והקדושה לעלות מעלה ע"ג מעלה וכמ"ש בס"ד ע"פ אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' הולכים דייקא משא"כ המלאכים הם בסוג עומדים וכמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הני תלתא דרשב"ג דאיירי על הגוף שהוא עולם קטן והיינו כי קיום האדם הוא על שלשה שהם צום קול ממון והדין רמז לצום שהוא ענין יסורין ודין שעושה האדם בחומר גופו בעבור עונותיו והאמת רמז לקול שהוא התורה שהיא נקראת תורת אמת והשלום זה הממון שנותן לצדקה שבזה מרבה שלום בעולם וכמ"ש והיה מעשה הצדקה שלום ובזה יובן בס"ד שלשה המה מטיבי צעד הם צום קול ממון מטיבי צעד לגוף שעל ידי שלשה אלה יהיה לו מחילה וסליחה וכפרה על חטאות ועונות ופשעים וכיון דשלשה אלה מחלישים כח החומר שבגוף כי הצום מחליש והתורה נקראת תושיה מתשת כוחו של אדם והצדקה מחסרת ממונו אז ממילא הנפש תוסיף כח כי כפי חלישות וחסרון החומר תוסיף ותגדיל הנפש כח ועצמה וכמ"ש בס"ד ע"פ כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים ע"ד ולאום מלאום יאמץ ולכן וארבעה המה מטיבי לכת ארבעה הם נפש רוח ונשמה ונשמה לנשמה מטיבי לכת בכח ואון ועצמה ובזה פרשתי בס"ד וקוי ה' יחליפו כח דמה שנחסר כח הגוף מוסיף כח בנפש ועושה חליפין ואין מפסידים כח הגוף הנחסר אלא לוקחים תוספת כח בנפש:

זה הכלל כל מה שיהיה חולשה בכח הגוף החמרי נוסף כח וחוזק בנפש הקדושה ולכן צוה הש"ת את עמו ישראל לבלתי יאכלו כל דם יען כי הדם מוסיף בחומר האדם עכרירות וגסות שיתעבה ויגדל החומר של הגוף עד שיתקרב להיות כחומר הבהמה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל ובזה יגיע קלקול גדול לנפש דמלבד שלא תוסיף כח בזכות ורוחניות שלא אלא גם היא תתעבה ותתגשם ותהיה קרוב לנפש הבהמית ולכך נזהרנו מלאכול דם:

א' כל דם בהמה וחיה ועוף וכן דם שליל אסור מן התורה אבל דם דגים וחגבים מותר מן התורה ואסרו חז"ל משום מראית העין ואם יש בו היכר קשקשים מותר וכן דם האדם מותר מן התורה ואסרוהו חז"ל אם פירש משום מראית העין לפיכך אם

אם נשך הככר בשיניו ויצא דם ונתלכלך הככר צריך לגררו כדי שיאכל הככר אבל דם שעודנו בין השינים מוצצו ואינו חושש וכן ה"ה אם אצבעו מטפטף דם ממכה יוכל להניח אצבעו בפיו אם הדם מטפטף להדיא שניכר שהוא מטפטף באצבעו אבל אם נפסק הטפטוף ונשאר האצבע מלוכלך בדם אסור להניחה בפיו משום מראית העין :

ב' בבהמה וחיה ועוף דם הנפש בכרת אבל דם האיברים בלא תעשה והיינו אם יוצא לחוץ או נפרד באבר או שנתעורר לצאת ונבלע במקום אחד אבל אם הדם עודנו בבשר ולא פירש ולא נפרד שם הרי זה מותר לפיכך מותר לאכול בשר חי ובלבד שידיחנו מן דם שמלוכלך בו ובלבד שלא יהיה באותו בשר חוטין שיש בהם דם :

ג' נפרד הדם בבשר מחמת מכה צריך לחתכו כמה קרעים ומולחו כדינו ומבשלו ואם רוצה לצלותו מותר בלא חיתוך ומליחה דנורא משאיב שאיב הדם :

ד' יש כמה חוטין בבשר שיש בהם דם שצריך לחתכן ופה עירנו בגדאד יע"א הגם שנוהגין להוציא כל החוטין אף בחלק פנים של הבהמה אפ"ה נוהגין לשבר כל העצמות ואין מניחין עצם שלם גם פה עירנו בגדאד נוהגין לחתוך ראש הכנף בעוף קודם מליחה כדי שדרך שם יוצא הדם על ידי מליחה :

ה' נמצא טיפת דם בביצה בין בחלבון בין בחלמון נהגו שלמים וכן רבים לאסור ואע"ג דמרן ז"ל לא אסר אלא בחלמון אבל בחלבון פסק זורק הדם ואוכל השאר ראוי לאסור בכל גוונא וכן נוהגים פה עירנו בגדאד וגם בביצה בת יומא אם נמצא דם אסורה דלא פלוג רבנן והיכא דנמצא דם בביצה שבמעי התרנגולת יש אומרים דזורק הדם ואוכל השאר ומיהו נכון להחמיר בה כדין ביצה בת יומא ועיין מחב"ר ס"ק יו"ד :

ודע דאע"פ שאמרנו לאסור הביצה שנמצא בה דם בין בחלמון בין בחלבון כמ"ש מור"ם ז"ל בהגה"ה מ"מ בשעת הדחק או בהפסד מרובה יש לסמוך על המתירים בנמצא בחלבון חוץ לקשר ולא נתפשט כלל ועיין ערך השלחן והנה ענין הקשר הוא ידוע שיש לחלבון קשר בראש האחד והוא דבר שנתפס מזרע הזכר וניכר לעין שנראה שהוא מקושר יותר משאר חלבון והוא דבר מועט קשור כמו חוטין וגם בחלמון יש ג"כ קשר והוא כדמות כתר עגול במצא רוחב עדשה גדולה ולדעת הגאונים יצירת האפרוח מן החלמון ולכן מחמירין בחלמון טפי וכן הוא סברת מר"ן ז"ל אך הרא"ה ורקח ס"ל יצירת האפרוח מן החלבון לכך מחמירין בחלבון טפי ולא קי"ל כוותייהו :

ו' הנותנים ביצים על כסוי הקדירה כדי להצטמק ונמצא דם באחת מהם מותר החמין שבקדרה ואינו נאסר מכח הביצים :

ז' ביצים מוזרות שנפסדו מחמת שהתרנגולת ישבה עליהם אם אין האדם נמנע לאכלם משום אסטניסות הרי הם מותרים ובלבד שיזרוק הדם ודוקא בידוע דספקא מארעא ופה עירנו בגדאד נוהגים שלא לאכול ביצים מוזרות חדא משום מאיסות ויש בהם משום שיקוץ ועוד אין ידוע לנו איזו היא ספקא מארעא ועל הרוב הם מזכר ועוד גם בידוע דספקא מארעא דמתיר מר"ן ז"ל אפילו ישבה עליהם ימים הרבה הא יש מחמירים אם ישבה עליהם שלשה ימים מעת לעת ובכל אחת יש לחוש שמא ישבה ג' ימים לכך אין אוכלים ביצים מוזרות כלל ועיין במחב"ר והכ"א :

ח' מותר לגמוע ביצה צלויה ואין צריך להשגיח אם יש בה דם או לאו וכן היה נוהג רבינו האר"י ז"ל דאינו חושש לבדוק דסמכינן על רוב ביצים שאין בהם דם ומ"מ כשעושין מאכל עם ביצים במחבת נוהגים לראות ולעיין בביצים בעת שמשברים אותם אם יש בהם דם או לאו ועיין במחב"ר ס"ק ט' יע"ש :

ח' בני אדם שקונים בשר ומניחין אותו בקופות שדרכם להניח בהם פירות וירקות וככרות להם וכיוצא צריך למחות בהם שלא יעשו כן מפני שהדם שעל הבשר נדבק בקופות ואח"כ נדבק בפירות וירקות וככרות ואפילו אם ירצו להדיחם לא צריך למעבד הכי כיון דהוי מידי דלאו אורחיה בהדחה וכמ"ש בסי' ל"א ועיין פר"ח סי' ס"ט ס"ק כ"ד והביאו המחב"ר סי' ס"ו ס"ק י"ג ע"ש ואפילו אם הבשר נמלח ג"כ אין להניחו בקופות ההם דחיישינן דלמא אוכל אותם בחלב וכמ"ש בשפ"ד ז"ל :

ט' הבשר אם בשלו בלא מליחה נאסר מפני שהדם יפרוש ע"י הבישול וחוזר ונבלע בתוכו לפיכך צריך למלחו תחלה כדי לבשלו מיהו צריך להדיח הבשר קודם מליחה מן הדם שעליו בעין ואח"כ ימלחנו ולכתחלה צריך לשרותו במים חצי שעה קודם מליחה וידהנו וישפשפנו יפה יפה וכל מקום שנראה בו דם צריך שפשוף יותר יפה ובדיעבד אם לא עשה שריה במים אלא רק הדיחו הדחה מעלייא מהני ליה ויש מקומות שאין נוהגים לשרות הבשר אלא מדיחים אותו הדחה מעלייא ומולחים אותו כסתם מר"ן ז"ל שלא זכר שריה אלא הדחה בלבד וכן נוהגים פה עירנו בגדאד יע"א ומ"מ צריכים להזהר להדיח היטב ולשפשף בידים בכח כי השפשוף הוא העיקר וישפוך המים שהדיח ושפשף בהם ויחזור וידיח פעם שנית במים שנית וישפוך המים וידיח פעם שלישית עד שיהיו המים בלי שום מראה רושם דם כלל ומסתמא בשלשה פעמים יהיו המים נקיים בלי שום מראה רושם דם ועיין ב"ך ומזו"ד וחכ"א ושאר אחרונים ז"ל :

י' לפעמים ימצא אצל מוכרי הבשר בשר שלא נמכר בבוקר ונשאר עד הערב או עד יום שני וזה הדם שעליו נתייבש ונקרש ואינו יוצא בהדחה בלבד על כן אפילו פה עירנו שנהגו בהדחה בלבד מ"מ בשר זה צריכין לשרותו במים חצי שעה ואח"כ ידיחו אותו היטב וישפשפו בכח ובפרט מקום בית השחיטה ואח"כ ימלחנו :

י"א אם אחר שהדיח חתך כל נתח לשנים או לשלש חתיכות צריך לחזור להדיח ואם אחר שחתך מלח ולא הדיח פעם אחת יש להתיר בהפסד מרובה אבל בלא הפסד מרובה צריך לחוש ואם מלח הבשר ושהה שיעור מליחה ואח"כ חתך אין צריך לחזור להדיח ולמלוח שנית שהרי פלט כל דמו ועיין הכ"א :

י"ב אחר שהדיח הבשר ימתין עד שיטפטפו המים קודם שימלחנו כדי שלא ימס המלח מחמת רבוי המים שעודנו על הבשר ולא יוציא דם אבל לא ימתין עד שיתנגב לגמרי דאז לא ימס המלח כלל ויבשאר יבש ולא יעשה פעולתו להוציא הדם :

י"ג אם מלח ולא הדיח תחלה אפילו אם לא נמלח אלא רק מעט כדרך שמולחין לצלי ואפילו לא שהה במלחו שיעור מליחה הרי זה אסור מיהו בהפסד מרובה או בערב שבת ואי אפשר להכין אחר אז יש לו תקנה שידיחנו וימליחנו שנית ועיין מהב"ר סי' כ"ה אות ד' ושאר אחרונים ז"ל ואם לא הדיח ומלח שנית ובשלו אין לו תקנה ואסור אפילו בהפסד מרובה ושעת הדחק וכמ"ש הפר"ח וכו"פ ומחב"ר ועיין שפ"ד ס"ק י"ב :

י"ד חתיכה שנמלחה ולא הודחה הדחה הראשונה ונתערבה

ונתערבה באחרות שהודחו כדינן ונמלחו ואין מכירין אותה חתיכה אע"ג דמן הדין בטלה ברוב מ"מ צריך שיחזור וידיחם וימלחם שנית מאחר דלא נתבשלה עדיין וכמ"ש מהרי"ו לבית הלוי סי' ל"א ועיין ככה"ג הגהב"י אות ל"ה מ"ש על הס"ס שעשה הרב בזה ע"ש ובאמת קי"ל דעבדינן ס"ס בפלוגתא דרבוותא :

ט"ו לא ימלח במלח דקה כקמח שאינו מפליט יפה ואם אין לו מלח אחר אלא רק זה הדק מותר למלוח בו ואם מלח בו ואח"כ הביאו לו מלח אחר שהוא בינוני אין מטריחין אותו למלחו בזה פעם שנית דהוי בדיעבד וכמ' בשפ"ד סע"ק י"ז ולא ימלח במלח גסה ביותר שנופל המלח הזה מעל הבשר אילך ואילך אלא ישחקנו תחלה שיהיה בינוני וימלח בו :

ט"ז שיעור שהיית הבשר במלח צריך שעה אחת דהיינו ששים דקים ובדיעבד סגי בשיעור מיל ואמרו סימן על זה במלח המלח מספר במלח עולה מספר מיל עוד אמרו סימן אחר לבלתי אכול הדם ס"ת מיל ובשעת הדחק שצריך למהר לכבוד אורחין או לכבוד שבת שאין לו שהות להמתין שעה אחת או שהוא יוצא לדרך ואין ממתינים עליו או לצורך חולה שצריך לאכול במהרה יש להתיר בכל הני בשיעור מיל גם לכתחילה :

והא דאמרינן מותר לכתחילה במיל לכבוד אורחין היינו דוקא באורחין שהם בעלי תורה ובעלי שם טוב ומכ"ש או עני בן טובים או עשירים שאינם בעלי רשעה שראוי לכבדם וכמ' בפתחי תשובה סע"ק י"ב ומי שזימן את חברו לסעוד אצלו הוי בכלל אורחים ואם הוא יודע שצריך להקל בשבילו בענין זה לא יזמנו ורק אם כבר זמנו והולך למהר הרי דגדול כבוד הבריות וכמ' שם :

י"ז אחר שמלח הבשר ושהה שיעור מליחה כראוי לא יבשלו אלא ע"י הדחה שתהיה באופן זה והוא תחלת הכל ינפץ המלח שעליו או ישטפנו במים כשאוחזו בידו באויר ואח"כ ישים מים הרבה בתוך הכלי שרוצה להדיחו בו כדי שיתבטל כח המלח שבציר ברבוי המים שקדם להניחו בתוך הכלי ואחר שהניח המים בכלי יניח בו הבשר וידיחנו שלשה פעמים ובין הדחה להדחה יניח הבשר בכלי אחר מנוקב עד שישטוף הכלי שמדיח הבשר בתוכו ואם ירצה להניח בתוך הכלי המנוקב שמלחו בו צריך שירחץ תחלה את הכלי המנוקב ההוא מן ציר המליחה שיש בו ואם לא נפץ המלח שעליו ולא שטפו אין לאסור כי המים הרבים שמניח בכלי להדיחו בהם מבטלים כח המלח ואפילו אם יהיו מועטים עכ"ז מבטלים כח הציר :

י"ח אשה שבשלה בשר ושכחה אם מלחה אותו או לאו יש לאסור מספק ויש מתירים בהפסד מרובה ועיין במחב"ר סע"ק י"ד ומיהו אם זוכרת שמלחה אותו אלא שכחה אם מלחתו משני צדדין או רק מצד אחד ה"ז מותר גם בהפסד מועט ועיין פרי תואר ס"ק י"ד :

י"ט בשר שנמלח ונתבשל בלא הדחה אחרונה אפילו לדידן דלא קי"ל חתיכה נעשית נבלה בשאר איסורין אלא רק בבשר בחלב צריך שיהיה ששים כנגד המלח שבו וגם בעינן ששים כנגד דם פליטה שעל פני הבשר וכל מה שיש בקדרה מצטרף לששים אבל גוף הקדרה עצמה אינו מצטרף ואם יש שלשים בקדרה כ"ב כמו שיעור החתיכה שנמלחה ולא הודחה הכל שרי דודאי איכא ששים כנגד המלח שעל החתיכה יען דחתיכה עצמה ודאי היא שלשים נגד המלח שעליה ואם אין ששים בקדרה נגד המלח ודם פליטה שעל פני הבשר אפילו לא הודח אלא בכלי שני שהיס"ב הכל אסור ויש מקילין בהפסד מרובה בכלי שני שהיס"ב אבל אם אין היד סולדת בו מותר אפילו בהפסד מועט :

ובסה"ק רב פעלים העליתי בס"ד דשיעור זה שכתב מור"ם דהחתיכה עצמה היא ערך שלשים כנגד המלח אין זה גזרת חכמים אלא תלוי הדבר לפי ראות עיני המורה דבאמת אין כל החתיכות שוות בזה ואין המלח הנשאר ע"ג הבשר אחר שיעור מליחה הוא שוה וגם הבאתי דברי ברית מלח דף מ"ז דמשמע מדבריו הא דבעינן ששים כנגד המלח היינו אם הוא בעין אבל אם נמס כל המלח אין צריך לשער אלא כנגד הלחלוחית הנמצא על הבשר ודייק לה מדברי הטור מר"ן ז"ל ועיין תו"ד בחדושים ס"ק ל"ג יע"ש ועוד הבאתי שם דברי הגאון החסיד כנפי יונה שהעלה וז"ל דלפעמים יש ששים בחתיכה אם היא עבה ולכן אם נראה להמורה שיש ששים בחתיכה נגד מלחו ומה שנדבק בו יוכל לשער להכשירו כך בלי ספק וכן משמעות הש"ע עכ"ל הרב ז"ל יע"ש :

כ' המלח שמלח בו פעם אחת אסור למלוח בו פעם אחרת ובדיעבד אם מלח בו פעם אחרת אם כבר נתבשל הבשר מותר ואם עדיין לא נתבשל ידיחנו ויחזור וימלחנו אך יזהר למלחו לבדו ולא עם בשר אחר הצריך מליחה ועיין בשפ"ד ס"ק מ' יע"ש :

כ"א אין מליחה מועלת לבשר לפלוט דמו אלא רק במלח ומ"ש בהלכות קטנות סי' רי"ח בענין סוכ"ר היינו לענין קרבן אבל אין כונתו לומר שימלח בו הבשר להפליט דם ועיין אמרי אש יו"ד סי' כ"ח מה שקרא תגר על חכם אחד שהורה למלוח בהאליו"ן שנקרא בלשון חכמים צריף וכתב שאין לבדות דבר מלבינו ואין לנו אלא מה שאמרה תורה במלח תמלח וכ"כ שואל ומשיב קמא סי' קמ"ב וכ"כ הגאון כתב סופר יו"ד סי' ל"ז שהמורה שוטה וגם רוח עי"ש וכ"כ דברי חיים יו"ד סי' כ"ה ועיין להגאון יד אליעזר סי' ע"ד יע"ש ואם כתבו כן בזה הצריף שהוא חריף כ"ש בסוכ"ר על כן אין למלוח בשום דבר חוץ מן המלח ומ"ש בעיקרי הד"ט סי' י"ד אות ל"ו למלוח בסוכר אחה"מ טעות הוא ואפילו בסוכ"ר של מקומו ועיין להרה"ג הרח"ף ז"ל ברוח חיים סי' ס"ט אות ה' שהתיר בסוכ"ר ושוב הודה הרב ז"ל ולא בוש כי טעות הוא זה והביא דברי הרב הס"ל תאומים סי' ל"ב שסתם הפתח בשאר מינים חוץ מן המלח ואפילו בדיעבד אוסר גם את הכלים יע"ש :

כ"ב בשר שנתבשל בלא מליחה או שנמלח ולא שהה שיעור מליחה ונתבשל ואפילו שלא נתבשל לגמרי אלא רק שמו אותו בקדרה שהיס"ב צריך שיהיה בתבשיל שבקדרה ששים כנגד אותו בשר ואז מותר גם אותו בשר עצמו שלא נמלח ואם אין ששים הכל אסור וגם הקדרה אסורה וה"ה השומן שנתבשל בלא מליחה דצריך נמי ששים נגד כל השומן ואם נשפך התבשיל וספק אם היה בו ששים יש לאסור ועיין בית הלל וערך השלחן ואם היו המים שבקדרה רותחין מאד כשנתנו שם את הבשר שלא נמלח וברור להם הדבר הזה יש להקל בשעת הדחק כגון שהוא ערב שבת או היכא דאיכא הפסד מרובה משום דהוי חליטה שנתייבש דמו בתוכו ואינו פולט ועיין ערך השלחן ועקרי הד"ט ושיורי ברכה :

מרבה

פרשת אחרי

מרבה תורה מרבה חיים כ"ל בס"ד דידוע דאורות המוחין נקראים חיים והלומד תורה בחלק הסוד שבה ממשיך אורות המוחין שנקראים חיים וז"ש מרבה תורה מרבה דייקא שלומד גם בחלק הסוד שבה אז מרבה אורות המוחין שנקראים חיים ולכן התורה נקראת לחם דכתיב לכו לחמו בלחמי כי ידוע דהלחם רומז לאורות המוחין שהם שלשה הויו"ת בסוד חב"ד שמספרם לחם וע"י עסק התורה מרבה באורות אלו גם עוד כ"ל נקראת לחם שהוא אותיות מלח המורה על הקיום דלא סריח ועושה קיום לבשר שנמלח בו כן התורה קיימת לעד ולא השתנה והיא עושה קיום להעוסק בה גם עוד כמו שהמלח יש לו כח להפליט הדם מן הבשר כן התורה מפלטת הזוהמא והסיגים מן האדם העוסק בה :

א' כשמולח הבשר להפליט הדם שבו כדי לבשלו צריך למלחו משני צדדים ואם החתיכה עבה אין לחתכה לשנים ויזהר לפזר עליו מלח בכולו שלא ישאר בו מקום בלא מלח ובדיעבד אם לא פיזר מלח בכולו ממש כיון דמלח משני צדדים מותר וצריך שימלחנו עד כדי שלא יהא ראוי לאכול עם אותו מלח ואין צריך להרבות עליו מלח ביותר שיהיה עליו מלח עב כבנין ורק צריך לדקדק לפזר על כולו שלא יהא מקום פנוי בלי מלח והעופות ושאר החיכות החלולים צריך למלחם גם מבפנים וכן יזהר לקרוע העופות מצד אחד כולו או רובו ולא כאותם שנוהגים לעשות רק נקב קטן בעוף כדי להוציא הבני מעים ומולחין כי אלו אינם יכולים למלוח יפה מבפנים :

ב' אם לא מלח העופות מבפנים אלא רק מלח מבחוץ וכן חתיכת בשר שלא נמלחה אלא מצד אחד דוקא אע"ג דמרן ז"ל מתיר בדיעבד צריך להורות כסברת הרמ"א דאוסר בדיעבד ורק בהפסד מרובה או בשעת הדחק לכבוד שבת יש להתיר כסברת מרן ז"ל ועיין מנחת יעקב כלל ע"ו ס"ק ע"ו וערך השלחן אות ה' ואפילו אם הצד שנמלח הניחו למטה יש להתיר בהפסד מרובה ועיין פתחי תשובה ויד אפרים :

ומיהו עופות שלא נמלחו אלא מצד אחד מבפנים ומבחוץ דהיינו שלא נמלח אלא צלע אחד של העוף אבל צלע השני נשאר כולו בלי מליחה הן מבחוץ הן מבפנים ה"ז אסור אפילו בדיעבד גם לדעת מרן ז"ל ואפילו בהפסד מרובה נמי אסור מפני שהחלל מפסיק ואין הדם שבצלע השני נגרר ויוצא :

ודע דאע"ג שכתבנו בחתיכה שנמלחה מצד אחד וכן בעופות שנמלחו מבחוץ דוקא דיש להתיר בדיעבד בהפסד מרובה או לורך גדול היינו דוקא אם נתבשל הבשר אבל אם עדיין לא נתבשל לא יבשלנו אלא כך יעשה דאם הוא תוך י"ב שעות שנמלח ובשר הודח אחר מליחת דכשתמו נקבי הפליטה שבו אז יחזור וימלחנו משני צדדים כדי שצד השני יפלוט ליה דידיה ואם לא הודח אחר המליחה אין צריך למלוח אלא רק הצד השני שלא נמלח ועיין מש"ז וחו"ד :

ואם הוא אחר י"ב שעות מעת שנמלח אז תקנתו הוא שיצלינו דצולא משא"ב שאיב ובין אם הודח בין לא הודח מותר בכל גוונא ועיין ככה"ג הגהב"י אות קט"ו ואע"ג דהרב יד אפרים עשה תקנה לבשלו ג"כ הנה הגאון שפ"ר לא סמך על זה להתיר וכנז' בשע"ק כ"ג ועוד הרב יד אפרים עשה תנאי בתקנת הבישול להשגיח בעת המליחה שלא יתהפך ע"ש ויש לחוש שמא לא ישגיח יפה בזה לכן תקנתו היא בצליה לצלותו דוקא :

ג' הראש חותכו לשנים ומוציא את המוח מתוך הגלגולת וקורע את הקרום ומולח המוח וחותך את הגלגולת שתי וערב ומולח את הראש יפה לצד פנים וחוזר ומולח אותו מבחוץ על השער שאין השער מעכב ע"י המלח להפליט הדם ואם לא חתך את הראש לשנים ולא הוציא המוח מעצם הגלגולת אלא רק נקב את עצם הגלגולת שרי ועיין שפ"ד ומהב"ר ועוד אחרונים ודלא כהרב בית יעקב ז"ל ואם חתכו לשנים ומלח מצד הפנים בלבד ולא מצד השני של השער דינו כדין חתיכת בשר שנמלחה מצד אחד בלבד שכתבנו לעיל :

ודע כי דין זה של חתיכת הראש לשנים והוצאת המוח מעצם הגלגולת נוהג גם בעוף אלא שבעוף דרך העולם להשליך הראש מחמת גריעותו ואין מבשלים אותו ורק פה עירנו בגדאד יע"א יש להם מנהג קדמון שמביאים עם הכלה כשהולך מבית אביה לבית בעלה בליל הראשונה של החופה תרנגול ותרנגולת שהוטין ומבושלים ומקפידים לבשלם עם הראש שלהם כי עיקר הסימן טוב שלהם הוא בזה ואני אמרתי שזה המנהג נתקן מזמן קדמון שהיה מנהגם להוליך עם החתן וכלה תרנגול ותרנגולת חיים סימן לפו"ר ויצא מזה תקלה שנחרב טור מלכא והרגו כמה נפשות כדאיתא בגיטין דף נ"ז ויתכן אחר מאורע ההוא בטלו המנהג להוליך חיים . והיו מוליכין שהוטים ומבושלים והיך שיהיה מנהג זה ישנו בעירנו וכיון שהם מקפידים לבשלם עם הראשים שלהם צריך להזהירם שיהיו נוקבים קודם מליחה את עצם הגלגולת ושרי :

ד' הקולית ושאר עצמות שיש בהם מוח צריכין מליחה אך מותר למלחם כך כמו שהם שלמים ואין צריך לשברם ולנקבם כי מליחת העצם מועיל למוח שבתוכו דכח המלח נכנס בפנים ומוציא הדם ואין העצם מעכב ואם נתבשל העצם בלא מליחה נאסר המוח שבתוכו דמחזקינן דם במוח ואם אין שמים כנגד המוח שבעצם נאסר התבשיל שנתבשל עמו ואם יש ששים אז אף המוח מותר אבל לא בעינן ששים אלא רק כנגד המוח ולא כנגד העצם ואע"פ שכתב רמ"א ז"ל דלכתחילה לא ימלח העצם שיש בו מוח עם שאר בשר כתבו הכנה"ג הגהב"י סוף אות יו"ד והפר"ח ס"ק יו"ד דאנחנו נוהגים לכתחלה למלחו עם בשר דאנו מחזיקין בו דם כשאר בשר וכן המנהג פשוט בעירנו בגדאד יע"א למלחם עם שאר בשר ולעיל בפרשת עקרות כתבתי דפה עירנו בגדאד יע"א נוהגין לשבר כל העצמות קודם מליחה ואין מניחין עצם שלם :

ה' הטלפיים הם חלולים מבפנים ואין הבשר דבוק בכולן לפיכך צריך לחתך מעט למטה ומולח ויניח מקום החתך למטה כדי שיזוב הדם וימלח גם מבחוץ על השער ויזהר שיהא בחיתוך זה נקב ממש וטוב שיהיה גדול כ"כ שיתראה הבשר ממנו ואם שכח ולא התך הטלפיים ומלח הרגל עם הטלפיים בלתי חיתוך אם לא בישלם עדיין יחתכם וימלח שנית אחר חיתוך ואם כבר בישלם או מלגם ברותחין אין נאסרים דמתפי להו בדיעבד אותה מליחה שמלחם בלא היתוך הטלפיים והתבשיל מותר אע"ג דליכא ששים נגד הטלפיים וכמ"ש מר"ן בב"י סי' ס"ח דבדיעבד כדאי הם אותם רבוותא לסמוך עליהם ע"ש וכ"כ גדולי האחרונים ז"ל ודלא כהרב תורת חסד דמחמיר בזה וכ"כ הרב מחב"ר אות ד' ורק אם עדיין לא בשלם ולא מלגם צריך לחזור

לחזור למלחם אחר חיתוך הטלפיים כדכתיבנא וכן הורה מורי הרב ז"ל :

ו' האווזים והתרנגולים נוהגים להסיר ג"כ מהם ראשי הצפרניים וכנז' בבית הלל ופה עירנו בגדאד יע"א מנהגם בעופות ותרנגולים לחתוך כל הארכובה התחתונה עד צומת הגידים :

ז' אם רוצה להבהב העופות משיורי נוצה שבהם קודם מליחה לא יניחם על האש אלא יאחזם בידו ויעבירם בלהבת האש הנה והנה כדי לחרוך שיורי הנוצה שבהם וטוב לחרוך אותם על אש של קש ותבן שאין להם חמימות כ"כ אך הנוהגים לחרוך ע"ג אש של עצים אין למחות בידם ורק יזהרו שלא ישהם באחיזתו הרבה אלא יהפכם ויגלגלם הנה והנה ופה עירנו בגדאד יע"א נוהגים להבהב ולחרוך ע"ג אש של עצים גם צריך להדיח בית השחיטה תחלה וכן אם יש דם בעין על העוף ירחצנו קודם הבהוב וגם יחתוך חוטין שיש בלחי וכל זה לכתחילה אבל בדיעבד אם לא הדיח בית השחיטה ולא הסיר החוטין אינו נאסר ורק יטול או יקליף מקום הדם :

ח' הריאה של בהמה שקורין בערבי אלמידי"ן נהגו לקורעה ולפתוח קנוקנות הגדולים שבה ומולחין אותה ומבשלים אותה ואם מלחו ובשלו אותה בלא קריעה מותר בדיעבד :

ט' הכבד של בהמה שקורין בערבי סוודי"ן יש בו רבוי דם ואין לו תקנה לבשלו על ידי מליחה אלא קורעו שתי וערב וצולהו צליה גמורה ואח"כ יכול לבשלו אך צריך שידיחנו אחר צליה קודם הבישול ואע"ג דיש מתירים לצלותו חצי צליה הנכון הוא שיצלהו צליה גמורה ואם ירצה למלוח הכבד קודם צליה יזהר למלחו אחר שחותכו בשפוד ויצלינו תכף וכן נוהגין וכן אם מולחו עם הבשר יזהר להניחו למטה תחת הבשר ולא למעלה והמנהג למלחו לבדו שלא עם הבשר :

י' כבד של תרנגולים ושאר עופות הוא חלוק לשנים וצריך לחתוך כל חלק שתי וערב וזה הכבד יש בו רבוי דם ואין לו תקנה במליחה אלא רק בצליה ואם בשלו ולא צלאו אפילו אם מלחו לא מהני ליה כלום ואוסר כל התבשיל וצריך ששים כנגדו אך אחר שצולהו צליה גמורה יוכל לבשלו :

י"א הלב קורעו ומולחו ואח"כ יבשלו אפילו עם בשר אך הרבה נוהגין שלא לאכול לב בין של בהמה בין של עופות משני דמטמטם את לבו של אדם ולפ"ד רבינו האר"י ז"ל גם מוח וכבד מטמטמין לבו של אדם ואין לאכלם וסימנם ר"ת מל"ך וראוי שהזכרים יזהרו בהם יותר שלא לאכלם וכן המעוברות ומניקות ג"כ יהיו נזהרים לבלתי יאכלו שלשה הנז' :

י"ב הכליות וביצי זכר דינם כשאר בשר ומותר למלחם עם בשר ורק יסיר הקרומים והחלב מהם ות"ה דשרי לצלותם עם בשר :

י"ג קורקבן שקורין בערבי גאגל"י וכן הזפק שקורין חוצל"ה צריכין מליחה והמחול דינו כשאר בשר בני מעים בלא שומן שעליהם מותר למלחם עם בשר ויש נוהגין שלא למלחם עם בשר והוא מנהג יפה ונכון :

י"ד מולחין הרבה חתיכות זע"ז ואע"פ שהתחתונה גומרת פליטתה קודם העליונה לא אמרינן בולעת התחתונה מן העליונה לפי שהבשר שוהה לפלוט ציר וכל זמן שפולט ציר אינו בולע ואפילו מתקבץ ציר ועומד בגומא שבין החתיכות מותר ומכל מקום נוהגין לכתחלה שכל חתיכה שיש לה בית קיבול מהפכין אותה כדי שיזוב הדם ובדיעבד אין לחוש וכן מולגין בשר עוף עם בשר בהמה ואין חוששין והיינו טעמא כיון דשוהה לפלוט ציר אינו בולע :

ט"ו ביצים הנמצאים בתרנגולים אחר שחיטה אם לא נגמר החלבון אלא רק החלמון צריכין מליחה כשאר בשר ועכ"ז יזהרו למלחם לבדם ובדיעבד אם מלחם עם הבשר לא אוסרים ולא נאסרים וכל זה בבצים שאין להם אלא חלמון אבל ביצים שנגמרו בחלבון וחלמון הרי אלו ביצים גמורות ואין למלחם עם בשר אלא לבדם ואע"ג דשרי למלחם ע"ג הבשר חוששין שמא נשמטים ונופלים ואם מלחן עם בשר נאסרים כדי קליפה בלבד ויסיר הקליפה ומותרים אבל לא יוכל לבשלם קודם שיסיר הקליפה אלא יסיר הקליפה ואח"כ יבשלם וביצים אלו שנגמרה קליפתם הקשה שנמצאו בבטן התרנגולת נהגו שלא לאכלם בחלב :

ט"ז אין מולחין אלא בכלי מנוקב או ע"ג קנין וקשמין או במקום מדרון בענין שאם ישפך שם מים יצאו מיד ודף חלק ברהטני שהמים זבין ממנו אין צריך להניחו במדרון אבל אם אינו חלק ברהטני צריך להניחו במדרון כדי שיצאו המים ממנו ואפילו בכלי מנוקב יזהר לכתחילה שיהיו הנקבים פתוחים ולכן לא יעמיד הכלי ע"ג קרקע כי זה הוא כמו כלי שאינו מנוקב ומשו"ה ראוי להחמיר שלא למלוח בשר ע"ג קרקע וכנז' בתו"ח כלל י"א דין ד' יע"ש :

י"ז יש מחמירין שלא לשום תוך הכלי מנוקב קש או קשמין כי הבשר יסתום הנקבים ואין לחוש כ"כ לזה והמחמיר תע"ב ופה עירנו בגדאד יע"א מנהגם למלוח תוך עלים העשויים וארוגים מעלים דקים ונקביהם גדולים וגבוהים מן הקרקע וזה הוי כמו קש וקשמין בתוך כלי מנוקב שא"א לחוש שהבשר יסתום הנקבים מיהו יש מיני כלים פה עירנו שקורין אותם בערבי זנבי"ל והם ארוגים מעלי לולבים וארגתן מהודקת שאין נראה בהם שום נקב למראה עינים ואסור למלוח בהם דאע"פ שאם תניח בהם מים יזוב מהם הנה על הרוב ישאר מעט ציר מכונס בתוך זה הכלי שלא יזוב למטה ובפרט אחר שיתלחלח הכלי הזה ובפרט אם יהיה מונח ע"ג קרקע :

י"ח אם מלח בכלי שאינו מנוקב אסור להשתמש באותו כלי בדבר רותח אפילו אחר שהודח הכלי ואם נשתמש בו אם הוא דבר יבש בין שהוא נגוב לגמרי בין שיש לו רטיבות קצת הנה אם הכלי הוא צונן ומה שהניח בתוכו חם אין צריך אלא כדי קליפה שהוא שיעור פחות מנטילת מקום אבל אם שניהם חמין או שהכלי חם ומה שהונח בתוכו צונן דתתאה גבר שורת הדין הוא אם יש לו רטיבות קצת צריך נטילת מקום ואם הוא נגוב לגמרי סגי בקליפה ועיין ש"ח ופר"ח :

בד"א כשנשתמש בו בדבר יבש אבל אם הוא דבר לח אז שורת הדין הוא אם שניהם חמין או דהכלי חם ומה שהונח בו צונן בעינן ששים נגד קליפה של הכלי וי"א גם לדידן בעינן ששים נגד שיעור קליפה של הכלי הזה שמלח בו ואם זה הכלי צונן והמונח בו הוא רותח י"א לדידן דאזלינן בתר מרן ז"ל לא בעינן ששים נגד קליפה של הכלי ונכון להחמיר כדבריהם וכנז' באחרונים ז"ל וכל זה שכתבנו הוא ברוצה להשתמש באותו הכלי בדבר רותח אבל אם ישתמש בצונן אם הוא כלי חרס ידיחנו תחלה ואם אינו כלי חרס שרי בלא הדחה ורק ינקחנו היטב קודם שישתמש בו ועיין כרתי ושפ"ר וחכ"א ושאר אחרונים :

י"ט אם הכלי שמלח בו הוא מנוקב אם הוא כלי חרס מותר להשתמש בו בצונן ואין צריך הדחה

הדחה אלא שני בקנוח היטב אבל בדבר רותח אסור אפילו בדיעבד ואם אינו כלי חרס אינו אסור אפילו ברותה ורק יש לחוש ברותח לכתחילה וכל זה הוא לעיקר הדין אבל כבר נהגו העולם שלא להשתמש בכלי שמולחין בו אפילו בצונן ומנהג ישראל תורה הוא וכמ׳ בשו״ג והביאו זכ״ל וכן המנהג פשוט פה עירנו בגדאד יע״א :

כ׳ בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב שיעור מליחה לקדרה דהיינו שאינו נאכל מחמת מלחו ושהה בכלי ההוא כשיעור שיתנו מים על האש ויוכל להרתיח אז כל מה שממנו בציר אסור לאכלו אפילו צלי וחלק החתיכה שחוץ לציר אין אסור ממנו אלא כדי קליפה דהיינו שיקלוף במקום שנגע בחתיכה שהוא בציר ואפילו אם יש בחתיכה שומן דינא הכי אבל אם לא נמלח הנא רק מעט שאין בו שיעור זה דאינו נאכל מחמת מלחו וכן נמי אם לא שהתה שיעור שיתנו מים על האש וירתיח אז גם החתיכה שהיא בתוך הציר איגה נאסרת אלא כדי קליפה ועיין פרי תואר סי׳ ל״א סק״ט וכל זה הוא לדידן דאזלינן בתר הוראת מר״ן ז״ל אך בני אשכנז הם מחמירים כסברת מור״ם ז״ל לאסור גם החתיכה שחוץ לציר וגם אם נמלה מעט ושהה מעט ועיין פר״ח ס״ק ס״ג :

ודע דלדידן דלא אסרינן אלא מה שבתוך הציר הנה אם הוציאו החתיכה מן הציר ולא נודע איזה צד היה מונח תוך הציר ויש ספק שמא רוב החתיכה היה בציר אז כל החתיכה אסורה מספק אבל אם ברור לנו דלא היה רוב החתיכה בציר אלא הרוב היה חוץ לציר ורק דלא ידעינן איזה צד היה בציר אז כל החתיכה מותרת משום דבטיל ברובא ואין צריך חד בתרי וכמ״ש הגאון פלתי ס״ק ט׳ ע״ש ובסה״ק רב פעלים הארכתי בס״ד בתשובה בדבר זה :

כ״א שיעור השהיה כדי שיתנו מים על האש וירתיח משערין זה בכלי בינוני שאינו לא עב ולא דק וכן במים לא מרובים ולא מועטים וכן באש לא מרובה ולא מועט מיהו יש להסתפק בכיסוי אם דוקא מכוסה שממהר להרתיח או אפילו מגולה ועיין מחב״ר אות מ״ו ומ״ז יע״ש :

כ״ב אע״פ ששהה הבשר שיעור מליחה לא יחתוך לכתחלה ממנו בסכין קודם שידיחנו וכיון שהדיחו פעם אחת שרי לחתוך ממנו בסכין לכתחילה ובדיעבד אם חתך קודם הדחה אין צריך להגעיל הסכין ורק צריך להדיחה ועיין באחרונים ז״ל :

פרשת קדושים

אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה י״ל מאחר שתלה היראה בחכמה איך חזר ותלה החכמה ביראה וכ״ל בס״ד דידוע שיש שני מיני יראה הא׳ יראה חיצונית שהוא ירא את ה׳ מפני העונש או בשביל השגת הטובה והב׳ יראה פנימית שהוא ירא את ה׳ מפני שהוא אלהינו והוא בראנו וברא את כל העולם ואיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין וזו יראה הפנימית א״א לזכות לה עד שיזדכך חומר האדם ותזדכך נפשו מן הסיגים שבה כי בעודו בסיגים ועכריות בלתי זיכוך מוכרח שתהיה כונתו בשביל הנאתו ונודע כי עסק התורה שהוא החכמה הוא העיקר המזכך חומר האדם ומטהר נפשו מן הסיגים שבה ולכן נקרא אדם דאות אל״ף רומז לעסק התורה לפ״ש כי אלף לשון לימוד כמו אלופי ומיודעי וכן אאלפך חכמה וצורת האל״ף היא וא״ו ושני יודי״ן שמספרם כ״ו כמנין שם הוי״ה רמז שהלימוד יהיה לשם ה׳ ועי״כ עושה בירור ארבעה בחינות י״א סימני הקטורת שיש בארבעה עולמות אבי״ע אשר בעשיה כי ידוע שכל עולם מן ד׳ עולמות אבי״ע יש בו ד׳ עולמות אבי״ע ולכן אנחנו לומדים י״א סימני הקטורת בבוקר בתפילת העשיה שהוא בסדר הקרבנות פעם אחת בפסוקי תורה שבכתב ופעם אחת בתורה שבע״פ שהיא הברייתא וחוזרים ג״כ קודם עלינו לשבח לומר ג״כ פעמיים א׳ בפסוקים קח לך סמים שהם תורה שבכתב וא׳ בברייתא שגם זה האמירה בעולם העשיה הרי ארבעה פעמים כנגד ארבעה בחינות י״א סימנים שיש באבי״ע שבעשיה וד״פ י״א הם מספר דם של אדם לרמוז דע״י לימוד התורה הרמוז באלף יהיה בירור בארבע בחינות י״א סימנים שהם דם ובזה ממילא יזדכך חומר גוף האדם בארבע יסודות שלו ותטהר הנפש מן הסיגים בארבע יסודות שבה ואז יוכל האדם לזכות ליראה פנימית ולז״א אם אין חכמה היא התורה שנקראת בשם חכמה שהוא כ״ח מ״ה כמספר אדם שעולה מ״ה אין יראה היא יראה פנימית ואם אין יראה היא יראה חיצונית שתקדם להיות אצל האדם אין חכמה שאם לא יוקדם אצלו יראה איך ימשך לבו לעסק התורה :

ובזה יובן הטעם שהתורה נדמית לאש דכתיב הלא דברי כאש נאם ה׳ וכפטיש יפוצץ סלע לרמוז כמו שהאש טבעו לנקות כל דבר מעכריות וסיגים שבו כי הבשר יתבשל ויתרכך באש וכן הדם שהוא הסיגים שבבשר יצא מן הבשר ע״י האש כמ״ש רז״ל נורא משאיב שאיב את הדם כן התורה מטהרת הנפש ומוצאת ממנה הסיגים שבה ולכן התורה נקראת אשה כי אשה אותיות האש ולכן תמצא תורה עולה מספר תרי״א ורוב מספר תרי״א הוא מספר אש״ה שהוא הא״ש לרמוז שהתורה מוצאת הסיגים מן הנפש ומזככת חומר הגוף כטבע האש דמשאיב שאיב את הדם ומבשל הבשר :

א׳ הצלי אין צריך מליחה לפי שהאש שואב הדם שבו מעצמו בלא מליחה לפיכך במקום שאין מלח מצוי יצלה הבשר ואח״כ יוכל לבשלו וכן עושין אלו השותין משקה שמנין שקורין עשב״א שאין אוכלים שום דבר שיש בו מלח כל זמן ששותים משקה זה שצריכן כך לצלות הבשר ואח״כ יבשלוהו כרצונם ואם צלוהו ע״ג הגחלים ממש אע״פ שאין מקום אויר חלל בין הצלי לגחלים כדי שיזוב הדם לית לן בה דמ״מ נורא משאיב שאיב הדם ואינו מניחו לחזור להבלע בבשר ולא עוד אלא אפילו אם צלוהו על הקרקע של התנור שהוא גרוף וקטום דאין כאן אש בעין אלא הרסו של תנור הוא חם מאד ורותה שרי מפני שתוקף החום לבדו נמי הוא שורף ולא חיישינן שמא אחר שנפלט הדם חוזר ובולע וכמ׳ בפוסקים ז״ל ועיין להגאון חק״ל י״ד ח״א סי׳ ל״ו דף כ״ה ויד אפרים סי׳ ע״ו והנה דהגאון הגל״ז בפסחים ריש פרק כולן מחלק בין ע״י האש עצמו לבין החום בלבד יש לסמוך על רובא דמתירין מיהו אין להתיר לצלות הבשר בתוך המחבת בלי שום משקה אע״פ שהיא על האש וחמה כמו גחלים ממש והטעם מפני שהיא כלי ולא חשיב זה צליה וכמ׳ בחק״ל ז״ל שם יע״ש :

ב׳ הא דאמרינן נורא משאיב שאיב היינו דוקא דם המכונס בבשר שהוא עודנו בקרבו ולא יצא עדיין אבל אם דם אחר נטף על הבשר הנה בזה

אדרבא

אדרבה טבע האש להבליע זה הדם בתוך הבשר ואינו שואב אותו מיהו לדעת מר"ן ז"ל דס"ל חום בהיס"ב אם הוא בלא רוטב כגון צלי או אפוי או מבושל אינו אוסר אלא כדי נטילה וכנז' בסי' ק"ה גם הכא אינו אוסר בצלי אלא כדי נטילה ולדעת מור"ם ז"ל שם דבעי ששים גם הכא אוסר עד ששים לפיכך אם נטף על הצלי דם בין שהוא נטף עליו בשעה שהוא אצל האש ובין שנטף עליו כשהיה צונן ה"ז אוסר לדידן דאזלינן בתר מר"ן ז"ל כדי נטילה ולהאשכנזים דאזלי בתר מור"ם ז"ל עד ששים וכן ה"ה אם נטף עליו אחר שהסירו מן האש בעודו חם הרבה כחום שהיה בו על האש נמי דינא הכי ועיין כרתי סי' ע"ו סק"א :

ג' אם גבינה קרה ולחה נפלה על הצלי בעודו חם צריכה הגבינה קליפה מפני שבלעה מן הבשר דאע"ג דלא פלטה בולעת טעם בשר וכנז' בשיורי ברכה בשם חוות יאיר ז"ל :

ד' אע"ג דאמרנו הצלי אין צריך מליחה מ"מ המנהג לפזר עליו מלח מעט כשהוא תחוב בשפוד וצולה אותו תכף ומיד כדי שלא יתמלא המלח שפזרו עליו מדם ועיין מש"ז סע"ק ד' וצריך להזהיר בזה כי יש נשים עצלניות ואחר שיפזרו עליו מלח שוהין הצליה אם יזדמן להם עסק אחר וצריך להזהירם עוד בין בצלי זה בין בצלי שצלו אותו בלא מלח כלל שלא יגלגלו השפוד תמיד אבל באקראי לית לן בה ועיין מנחת יעקב כלל ט' סק"ו ושפ"ד ס"ק י"ב ושאר אחרונים ואותם שעושין משקה שקורין עשב"א שמקפידים שלא יניחו מלח על הבשר כלל יכולים לצלותו בלא פיזור מלח תחלה אפילו דבר מועט :

ה' בשר זה שצולין בלא מליחה או אם מולחו מעט כשתוחבו בשפוד וצולהו מיד הנה אם רצה לבשלו אחר צלייתו צריך להזהר לצלותו צליה גמורה דהיינו כל צרכו ולא סגי בחצי צלייתו דכן הוא דעת מר"ן ז"ל ואע"ג דמור"ם ז"ל סובר דסגי בחצי צלייתו אנן בתר מרן ז"ל גרירן ואע"פ דפה עירנו נוהגים בכבד שצולין אותו חצי צלייתו ואח"כ מבשלים אותו אין ללמוד דין הבשר מדין הכבד די"ל דוקא בכבד נהגו בכך משום דאע"ג דכבד יש בו רבוי דם יותר עכ"ז רכיך הוא טפי מן הבשר ובחצי צליה דידיה פועל האש יותר מחצי צליה של הבשר ועוד דגם בכבד אין מנהג ברור וחזק יען כי דבר זה אינו עושה אלא בבתי העניים שיבשלו הכבד אחר הצליה ורוב בני אדם אוכלין הכבד צלי ומעוטא דמיעוטא הם המבשלים אותו ויש לומר מחסרון ידיעה נהגו כך ואין זה מנהג ותיקון ולכך ראוי להורות להם שגם הבשר יצלוהו צליה גמורה כשרוצים לבשלו וכ"ש הכבד שנצלה בלא מליחה שצריך לצלותו צליה גמורה וכדעת מר"ן ז"ל מיהו אותם ששותין משקה שקורין עשב"א שכל הבשיל שלהם בזמן ששותין משקה הנז' שהוא משך שלשים או ארבעים יום כולו מבשר צלוי יש להקל להם לצלותו חצי צלייה ולבשלו מפני שאם צולין אותו צליה גמורה לא יהיה טעם בשר בתבשיל שיזוב שומן הבשר בצליה וכיון דשותין זה בשביל חולי יש להקל להם :

ו' בשר שלא נמלח או שנמלח בעודו בשפוד וצלה מיד טוב להזהר שלא יסירו השפוד שתחוב בו הבשר מן האש כדי לתקן האש או לסיבה אחרת קודם שנצלה הבשר חצי צלייהו ואע"ג דפה עירנו נהגו היתר בזה ויש להם על מה שיסמוכו עכ"ז בעל נפש יחמיר להזהר בזה ותבא עליו ברכה :

ז' בשר זה שצולין בלא מליחה או שנמלח מעט בעודו בשפוד אין נותנין ככר לחם וכיוצא תחת הצלי כדי לקבל שומן הנוטף ממנו גם לכתחילה אסור לצלות בשר שנמלח כדינו קודם צליה עם בשר שנצלה בלא מליחה ובדיעבד מותר ויש אוסרין לכתחילה ליתן בצלים בשפוד בין חתיכת בשר לחתיכת בשר ולצלותם יחד ויש מתירין והמחמיר תבא עליו ברכה ועיין מחב"ר סי' ע"ג אות ט"ו :

ח' בשר שנמלח כדרכו לקדרה ששהה שיעור מליחה ורוצה לצלותו צריך שידיחנו קודם צליה הדחה גמורה ג"פ כאשר ידיחנו לקדרה ואם שכח ולא הדיחנו קודם צליה ידיחנו אחר צליה וגם עתה ידיחנו ג"פ כדין הדחה דלאחר מליחה מיהו בשר שעושה הדחה הראשונה מן הדם שעליו כשהביאו מן הקצב ואח"כ תחבו בשפוד ומלחו בעודו תחוב בשפוד וצלה אותו תיכף ומיד אין צריך להדיחו אחר צליה דאין לחוש לדם בעל המלח מפני שהוא אחר שפיזר עליו המלח בהיותו בשפוד הניחו תכף ומיד על האש ואז האש מונע המלח מלבלוע הדם ומה שנראה לעינים מוהל אדום על הבשר אחר צליה אינו אלא המר בשר ועיין פר"ח ושו"ג וכן המנהג פה עירנו לאכול הצלי הזה בלא הדחה :

בד"א כשרוצה לאכלו צלי אבל אם רוצה לבשלו אחר צליה צריך להדיחו קודם שיבשלנו והטעם מבואר בבית יוסף סי' ע"ג דהוא משום מראית העין ועיין פר"ח בסי' ע"ג ובסי' ע"ו ס"ק ע"ז וכן נוהגים פה בגדאד להדיח הכבד אחר צלייתו כשרוצים לבשלו :

ט' בשר ששהה שלשה ימים מעת לעת בלא מליחה נתייבש דמו בתוכו ולא יצא עוד ע"י מליחה אפילו אם יתנוהו במים פושרין ואם בשלו נאסר ואפילו שלא בשלו לגמרי אלא שם אותו בקדרה שהיס"ב אסור כדין בשר שלא נמלח אבל מותר לצלותו ולאכלו ויש למלחו קצת קודם צליה :

י' בשר זה אחר שצלאו נמי לא יבשלנו ואע"פ שמלחו קודם צליה מליחה גמורה שהוא שיעור דאינו נאכל מחמת מלחו וכל זה לכתחילה אבל בדיעבד אם בשלו אחר צליה מותר ואם הוא ערב שבת ויש שעת הדחק שאין מוצא בשר אחר לקנות אז גם לכתחילה מותר לבשלו אחר צליה וה"ה לצורך סעודת מצוה נמי שרי לבשלו לכתחילה אחר צלייה ועיין כנה"ג ומש"ז ושיו"ב וכן ה"ה בהפסד מרובה יש להתיר בישול אחר צליה ועיין זרע אמת יו"ד סי' כ"ב :

י"א בשר זה ששהה ג' ימים בלא מליחה אם נמלח בכלי שאינו מנוקב דינו כדין בשר דעלמא דאם שהה בכלי שיעור שיתנו מים על האש ויוכלו להרתיח אז נאסר הבשר הזה גם לצלי :

י"ב בשר זה ששהה שלשה ימים בלא מליחה אם מלחו עם בשר הראוי למליחה שמולחו להוציא דמו הנה עדיין יש היתר לבשר זה ששהה תקנה בצליה והבשר השני הראוי למליחה שמלחו להוציא דמו מותר אחר מליחה בין בבישול בין בצליה :

י"ג שומן של בשר ושומן של אווז דינו כמו הבשר דמחזיקין בו דם ואם שהה שלשה ימים בלא מליחה נאסר בבישול כדין הבשר אך כיון דהוא שומן לא אפשר לצלותו כי נימוח ואם יערבו בשומן אחר לבטלו גם זה א"א דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחילה כיצד יעשה ימלחנו תחלה מליחה גמורה ואח"כ יבשלנו במים שיש בהם ששים פעמים כנגד זה השומן ואז יקח השומן שהוא צף למעלה והוא מותר שכבר נתבטל איסור דם בששים ואין בזה משום אין מבטלין איסור לכתחלה

לכתחילה דדמי להגעלה שהוא עושה כדי להפליט האיסור ולכן צריך שישפוך אותם המים לאבוד ולא יהנה מהם כ"כ הגאון חו"ד ז"ל והסכים עמו הגאון יד אפרים ז"ל :

י"ד לכתחילה אין להשהות הבשר שלשה ימים בלא מליחה דחיישינן שמא יבשלנו ואם השהה אותו בשוגג צריך לצלותו תיכף דחיישינן דלמא משתלי ומבשל ליה וכנז' בשמש צדקה סי' ע"ל אך הכבד והכחל מותר לשהותן משום דבלא"ה אסורים בבישול ובודאי יצלנו ואע"ג דכבד מותר לבשלו אחר צליה מ"מ כיון דגם הבשר מותר בדיעבד לבשלו אחר צליה לא חיישינן להא דכ' פתחי תשובה בשם חמודי דניאל סי' ל"ד :

ט"ו בשר ששהה בלא מליחה וחל יום שלישי שלו בשבת יש מתירין לשרות הבשר הזה במים בשבת כדי שלא יאסר בבישול אחר שבת ויש אוסרין לשרותו בשבת אפילו ע"י נכרי ויש אוסרין ע"י ישראל ומתירין ע"י נכרי וראוי להורות כדבריהם להתיר ע"י נכרי אך טוב שיעשה שבות דשבות דהיינו הישראל יאמר לנכרי שהוא יאמר לנכרי אחר לשרותו במים והחנוני המוכר בשר שנשאר לו בשר הרבה שאם לא ישרנו במים בשבת יעברו עליו שלשה ימים ואית ליה פסידא טובא שצריך למכרו בזול מאד דאין נאכל אלא צלי הרי זה מותר לשרותו ע"י נכרי לכ"ע ועיין שבות יעקב ח"ג סי' כ"ב :

ט"ז בשר שנמלח אסור לכתחילה להשהותו במלחו י"ב שעות שהוא שיעור פליטת כל צירו אלא ידיחנו קודם י"ב שעות ובדיעבד מותר אפילו אם שהה במלחו מעת לעת או יותר ואם הבשר נמלח בערב שבת ושכחו להדיחו וזכרו ביום שבת אסור להדיחו ע"י נכרי אלא ישאר עד מוצאי שבת וידיחוהו דזה חשיב כדיעבד וכמ"ש בלחם הפנים :

י"ז בשר שנמלח ונתייבש קודם שהדיחוהו הדחה אחרונה אע"ג שיש ששים נגד המלח שעליו בודאי כיון דכבר נתייבש מ"מ צריך להזהר להדיחו קודם בישול וטוב שתהיה הדחת בשר היבש בפושרין כי הפושרין טובים מן הצוננים להסיר הדם והמלח שנתייבש על הבשר ויזהר מאד שיהיו פושרין ולא חמין שהיס"ב דא"כ מה הועיל בהדחה זו דהרי זה הוי כמו בישול :

י"ח יש בני אדם דרכן למצוק שכר תמרים מן שכר שקורין בערבי רגיע"י שמושכים ממנו ע"י קנים שכר הטוב שקורין דוכאר"ה ודרכם להניח תרנגולת שחוטה בתוך הדוד שבו השכר שקורין רגיע"י כדי שיצא השכר שקורין דוכאר"ה חשוב מאד אך אין רוצים למלוח אותה באומרם אם ימלחו אותו יתקלקל השכר ובזה השכר שקורין רגיע"י יש ששים על התרנגולת העליתי בתשובה בספה"ק רב פעלים דאסור למעבד כן לכתחילה אע"ג דיש ששים והארכתי בדבר זה שם בס"ד וכתבתי דאם א"א לו למלוח יצלה התרנגולת חצי צליה ויניחנה בתוך השכר :

י"ט דם הנמצא בחלב שחלבו מן הצאן או מן העז אם הוא מראה אדום יש בזה איסור דם כמ"ש האחרונים בשם נחלת שבעה וכ"כ הרב חנוך בית יהודה סי' ל"ח מיהו ימצא פה עירנו בחליבה הראשונה או שניה שתהיה מרחלים או עזים אחר לידתם שיהא מראה החלב אינו לבן גמור אלא נוטה לירוק שהוא גוון שקורין בערבי אלצפ"ר אין חשש בזה דלא אסרו אלא מראה אדום אבל מראה ירוק אין בו חשש כלל ובספה"ק רב פעלים הבאתי ראיה לזה מסי' קפ"ח סעיף א' שפסק מרן ז"ל מראה ירוק אפילו כמראה השעוה או הזהב וכל שכן הירוק ככרתי או כעשבים טהור ע"ש ועיין ש"ך ז"ל שם סק"ד יע"ש נמצא אפילו בדם נדה הותרו מראות אלו של ירוק שהם מראה השעוה או הזהב או אתרוג או חלמון ביצה וכיוצא וכנז' בש"ך ז"ל על כן החלב הזה אין בו חשש ומותר הוא וזה ברור :

פרשת אמור

רבי מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים נ"ל בס"ד הכונה אפילו אדם הדיוט שבזה אותך וחטא לך אתה תקדים לעשות שלום עמו אע"פ שהוא לא בא לבקש ממך מחילה וכמו שעשה רב עם אותו טבח כנז' בסוף הגמרא דיומא ולז"א אתה תקדים בשלום כל אדם כל דייקא אע"פ שהוא הדיוט אך כפי הטבע קשה עליך דבר זה לעשותו אא"כ יהיה בך מדת הענוה והשפלות בתכלית ולכן אני מיעצך שתהיה זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים כלומר תמיד תסתכל באותם הגדולים כדי שתמצא עצמך חסר ובזה תוכל ליסד בלבך מדת השפלות ולא תהיה ראש לשועלים דהיינו לא תסתכל בהדיוטות החסרים מכל וכל שנחשבים שועלים בערך האריות יען מפני שעי"כ אז ודאי תמצא עצמך מלא וגדוש ואיך תהיה אצלך מדת השפלות :

או יובן בס"ד חכמי ישראל נקראו אריות אבל חכמי הפלוסופיא נקראו שועלים שעליהם נאמר שועלים קטנים מחבלים כרמים וכמ"ש במ"א והאדם ילמוד תורה מן חכמי ישראל ויתחבר עמהם ואע"פ שיהיה בסוג זנב אצלם ולא יתחבר עם בעלי הפלוסופיא אע"פ שהוא לא ילמוד ולא ישמע מהם אלא רק דברים שאינם נוגעים לאמונה וליסודי התורה יען כי כלל גדול יש בידינו כל היוצא מן הטמא טמא על כן אלו כיון שהם כופרים ואין מאמינים בהשגחה ומכחישים בכמה דברים שדברה בהם תורה לכן גם אם יאמרו דברים חלונים שאינם נוגעים לאמונה ויסודי התורה מוכרח שיש בהם ארס ולא ינקה כל הקרב אצלם ולומד בספריהם ועליהם אמר שלמה אל תקרב אל פתח ביתה וכאשר ביאר רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל פסוקי משלי והנה אשה לקראתו שית זונה ונצורת לב וכו' יע"ש יען כי כל היוצא מן הטמא טמא :

א' קי"ל כל היוצא מן הטמא טמא לפיכך חלב בהמה וחיה טמאה או טריפה אסור כבשרה וה"ה צירה כמי אסור כבשרה לפיכך אותם ששותין חלב האתון לרפואה אין לשתות אלא בחולי של סכנה וגם צריך שיאמר כן רופא מומחה אבל נשים שעושין עצמן לרופאין ואומרים לבעל החולי לשתות חלב אתון ויתרפא אסור לו לסמוך על דבריהם ועיין מחב"ר סי' פ"א אות א' :

ב' מי רגלים של בהמה וחיה טמאה או טריפה אסורין כבשרה ויש מי שמתיר במי רגלים מפני שאין באין מגופה אלא ממה שהכניסה לגופה חוץ מן מי רגלים של חמור שהם אסורים מפני שהם עכורים ודומין לחלב דדינו כבשר על כן בחולה שאין בו סכנה יש לסמוך על המתירין במי רגלים של בהמה וחיה חוץ מחמור וצריך ג"כ שיאמר רופא מומחה וגם בתנאי שא"א

שא"א לעשות לו רפואה בדבר אחר ועכ"ז הנזהר תע"ב כי באמת יש לחוש לסברת האוסרין בכל מי רגלים אבר מרן ז"ל סתם כוותייהו אבל מי רגלים של חמור יש לאסור מדינא בחולה שאין בו סכנה משום דגם המתירין במי רגלים מודים לאסור בשל המור ואע"ג דמרן ז"ל ס"ל דהמתירין במי רגלים מתירין גם בשל חמור אין כן דעת כל הפוסקים דס"ל דהמתירין מודו לאסור בשל המור ועיין ש"ך ופר"ח ושאר אחרונים :

ג' אם החמור השתין וקלח מעט לתוך הקדרה שיש בה משקה או תבשיל לח ונתערב צריך ששים כנגד מי רגלים ואם קלח על מאכל יבש ידיחנו וישפשפנו היטב ודיו וכל זה במי רגלים של חמור אבל של שאר בהמה וחיה אם נפלו לתוך משקה או תבשיל לח ונתערבו ואין ששים לבטלם מותר להוסיף עליהם לבטלם ואין לחוש משום דאין מבטלין איסור לכתחילה משום דאיכא פוסקים מתירים במי רגלים של בהמות חוץ מהמור ואם קלה על מאכל יבש צריך להדיחו ולשפשפו היטב :

ד' הנולד מן הטריפה מותר ואע"ג דקי"ל עובר ירך אמו הוא מ"מ לענין טרפות שאני כיון דאין איסורא של האם אלא רק משום חיות דטריפה אינה היה ועובר זה חי הוא ואין חיותו תלוי בחיות האם מיהו אם נדרסה האם בעוד הולד בתוכה אסור הולד מספיקא דאפשר טיפת הארס של הדריסה יזיק גם לולד אבל אם ילא הולד וחי י"ב חודש אז מותר ואם שהטו אותו תוך י"ב חודש אסור מספק וכל זה בנדרסה לפנינו כנגד החלל דאז חוששין לולד אבל אם נדרסה בצואר או ברגליה וכיולא הולד מותר דודאי אין טיפת הארס של הדריסה מגעת לולד ואם נכנס הדורס לדיר ואח"כ נמלא לפורן תחוב באחת מהם והעובר בלידה ולא נודע אם עד שלא נדרסה ילדה או אחר שנדרסה ילדה הולד אסור מספק :

ה' בשר האדם אסור לאכלו מן התורה ואע"ג דיש אומרים דאיסורו מדרבנן ואם פירש מותר העיקר כדברי האוסרים בכל גוונא מיהו עור האדם אינו אסור אלא מדרבנן ועיין שפ"ד סי' ע"ט סק"ג וצריך ליזהר שלא לקלוף או להתוך עור האדם בשיניו פן ישאר קלת בין שיניו או בפיו וגם יש לחוש שיחתוך קלת מן הבשר גם כן ומה שנהגו הנשים לבלוע ערלת הזכרים שחותכים בעת המילה כדי שיולידו זכרים איסור חמור הוא זה וכמ"ש מחב"ר אות ב' בשם הרשב"ש ז"ל :

ו' המומייא"ה שהיא בשר האדם מותר לרפואה אפילו לחולה שאין בו סכנה דעפרא בעלמא היא עיין ערך השלחן בשם הרדב"ז ז"ל ואסור לעשות סגולה לחולה לעשן עלמו בשן מת גוי דאע"ג דדיחא לאו מלתא היא מ"מ הנאת רפואה הוייא הנאה ואסור ואע"ג דיש מקילין במת גוי דס"ל דוקא מת ישראל אסור בהנאה העיקר כמ"ש מרן ז"ל בי"ד סי' שמ"ט דלא שנא בין גוי לישראל ועיין שיורי ברכה בסי' שמ"ט :

ז' אפילו למ"ד בשר אדם אסור מן התורה אפ"ה מי רגלים דאדם מותרין לדברי הכל מפני שהם כמים ואינו מחמלא מגופו ומ"מ לכתחילה אסורים משום בל תשקלו ולרפואה בעלמא אפילו חולי מעט שאין בו סכנה שרי דכל שעושה לרפואה לא שייך בל תשקלו וכן ה"ה לאיזה סיבה כל דהו שרי וכנז' בפר"ח ואם השתין תינוק לקדרה שאינו ניכר מותר וכנז' בשפ"ד ועיין מחב"ר ושאר אחרונים וכן אם נתנו לאחד מי רגלים שלא מדעתו אין בזה משום שקין ועיין כרתי סק"ב ופה עירנו בגדאד יע"א נוהגין דכל מי שיחלה בחולי שקורין אלב"א משקין אותו אחר שיתרפא מעט מי רגלים שלא מדעתו דהנשים אומרים אם לא ישקוהו יהיה סרחון בפיו כל ימיו אך הרופאין אין מודים בזה ואומרים שבעד איזופ"א אין משקין ועכ"ז אין סרחון בפיהם והנשים אומרים אין משם ראיה כי טבע ואויר המקומות אינו שוה על כן עושים כרצונם ומאחר דרוב הקרוב לכל דחולי זה הוא אינו אלא בקטנים אין אנחנו מוחין בידם אבל אם נזדמן גדול שחלה בזה ודאי נכון שיזדרז לשמור עלמו מזה שלא יערימו להשקותו :

ח' מי רגלים של בהמה וחיה הטהורים דינן כמי רגלים של אדם דאע"ג דהם מותרים המה אסורים משום בל תשקלו וכל מה שכתבנו במי רגלים של אדם ה"ה כאן :

ט' חלב אשה מותר לכתחילה כמ"ש בגמרא דאפילו מלות פרוש אין בו בד"א כשפירש ממנה לתוך הכלי או לתוך היד ואפילו לתוך היד של האשה עלמה אבל להניק גדול מדדיה או אפילו לחלוב לתוך פיו הרי זה כיונק מן השרץ ואסור מדברי סופרים דאתי לאחלופי לינק גם מבהמה טמאה ואם עבר מכין אותו מכת מרדות ואפילו לחולה כל שאין בו סכנה אסור ולכן לפעמים הדד של האשה יש בו איזה מכה ואין מניקה את בנה ממנו ומביאים אשה אחרת שתינק החלב מדדיה ותפלוט דאסור משום מראית העין דרואין אותה יונקת וגם א"א שלא יכנס לתוך פיה :

י' התינוק יונק עד סוף ארבעה שנים לבריא וחמשה לכחוש בד"א כשלא גמלוהו אבל אם פירש דהיינו שגמלוהו שלשה ימים מעת לעת אחר כ"ד חודש הרי זה אסור להחזירו והוא שפירש מתוך בוריו אבל אם לא פירש אלא מתוך חולי שאינו יכול לינק ופירש יכולים להחזירו ויכול לינק עד תשלום ארבע וחמש שנים משום דכל שפירש מתוך חולי הוי כאלו לא פירש כלל והא דאמרינן אם פירש ג' ימים מעל"ע אחר כ"ד חודש מתוך בוריו דאסור להחזירו היינו דוקא שפירש לגמרי דאינו שותה חלב עוד כלל אבל אם לא פירש אלא רק מאמו ויונק הוא מאשה אחרת יכולה אמו להניקו אפילו שפרש ממנה כמה ימים וכמ"ש במנחת יעקב ז"ל ופשוט :

י"א אם פירש מתוך בוריו ג' ימים מעל"ע אחר כ"ד חודש וחלה חולי שיש בו סכנה והיה לורך בחזרתו מותר להחזירו ואחר שתסתלק הסכנה לריך להפרישו מיד וכנז' באחרונים ויש מתירין להחזירו אפילו אם הוא חולה שאין בו סכנה ויש לסמוך בזה על המקילין בהיכא דאיכא לורך הרבה בזה כיון דהוא איסור דרבנן :

י"ב אם פירש בתוך כ"ד חודש ונתעברה השנה נתעברה לתינוק ויכול לינק עד סוף כ"ה חודש ועיין מש"ז ס"ק י"א אבל אם פירש מתוך בוריו בתוך חודש העיבור ג' ימים מעל"ע כגון שנולד בר"ח ניסן ונשלמו כ"ד חדשים באדר הב' והוא פירש ג' ימים מעל"ע באדר ב' שהוא חודש הכ"ה יש להחמיר ואסור להחזירו דהוי כפירש לאחר כ"ד חודש וכנז' במש"ז ושאר אחרונים ז"ל :

י"ג מה שאומרים העולם כל מה שימעטו לולד ביניקה יהיה הולד מוכשר יותר לתורה ועל כן גומלים אותו אחר שנה או פרות מזה טעות הוא בידם ואיסורא איכא לגמול אותו קודם כ"ד חודש אם לא

נהמת

מחמת עיבור שנתעברה אמו או סיבה אחרת הכרחית וכנז' בפתחי תשובה בשם אדני פז יע"ש וגם על פי הסוד שגילה רבינו האר"י ז"ל יש לתינוק לינק כ"ד חודש ומפורש הטעם בעץ חיים שער רפ"ח פרק ז' יע"ש על כן ודאי לא יפה עושין לדחות את השעה להקדים קודם כ"ד חודש וכבר נאמר אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ והשי"ת ברחמיו הרבים יכפר בעדינו וישיב לנו את נדחינו יראו עינינו וישמח לבינו בעגלא ובזמן קריב אכי"ר :

ודע דלפעמים ימלא התינוק הולך ברגליו אחר שמנה חדשים וימלא שאינו הולך אלא עד אחר כ"ד חדש לכל זה יש טעם ע"פ הסוד ומפורש בעץ חיים שם יע"ש לכן אם יראה אדם שאיחר התינוק ללכת הנה אם לא עברו כ"ד חדשים אל ידאג על זה שיש טעם בזה :

י"ד חלב נכרית אע"פ דמן הדין דינו כחלב ישראלית עכ"ז אם לריך לתינוק מנקת ישתדלו מאד שלא להניקו מן הנכרית מפני דחלב נכרית מטמטם הלב ביר"ש ומוליד לו טבע רע ואכזריות ואע"פ שזאת הנכרית יושבת בבית ישראל ואוכלת מאכלים של היתר בלבד שומר נפשו ירחק ממנה ולא יתן את בנו לה להניקו אבל היכא דא"א בישראלית בשום אופן שרי דהוי סכנה ועיין מש"ז ושיורי ברכה ואפילו מנקת ישראלית אם תאכל בזמן יניקה דברים רעים כגון שיש לה חולי שיש בו סכנה ואמר הרופא שתשתה חלב אתון וכיולא לרפואה אז הלבה יזיק לתינוק היזק נפשיי וכן תזהר שלא תאכל מוח ולב וכבד בזמן היניקה וכן התינוק עלמו אע"פ שהוא קטן הרבה לא יניחוהו לאכול דברים אסורים :

ט"ו דבש דבורים שמרתיחין אותו בעוד גופי הדבורים מעורבין בו אע"ג דהוי נותן טעם לפגם לריכין ליזהר לכתחילה שלא יחממו אותו בעוד הדבורים בו חום שהיס"ב ובדיעבד שרי ועיין בית לחם יהודה ושפ"ד ולריך להזהיר העם בדבש תמרים או של סוכ"ר שנפל בו נמלים והוא עב שא"א לסננו בלתי חמום כדי שיהיה נפשר לריך שיזהרו לכתחילה שלא יחממוהו הום שהיס"ב גם לריך להזהירם שאם ראו שנפל נמלים בדבש או שאר משקה שיסננו אותו מיד ולא ישהה בנמלים ג' ימים כדי שלא יהיה כבוש ועיין שפ"ד ס"ק כ"ז אך בדבש דבורים א"א ליזהר בזה לכתחילה יען כי זה מביאים אותו ממקום רחוק וכבר נכבש כמה ימים בעודו ביד הגוים :

ט"ז אע"פ דמן הדין יש להתיר עוף טהור ע"י בדיקת שלשה סמנים המפורשים בדברי חז"ל מ"מ יש פוסקים מחמירין וס"ל דלא מהני הסימנים לבדם להתיר העוף כי אם רק לריך שיהיה לנו מסורת וקבלה בזה העוף שהוא מין טהור וכן המנהג פשוט שאין לסמוך כי אם רק על המסורת ואם אחד מעיד על עוף אחד שיש לו בו קבלה שהוא טהור סומכין על דבריו אם הוא מוחזק בנאמנות וכשרות ויראת שמים ואם איני מוחזק בכך אין סומכין עליו דאע"ג דקי"ל עד אחד נאמן באיסורין חיישינן דלמא לא דייק וטעי ולריך שיעיד שראה מנהג פשוט במדינה אחת שאוכלין זה העוף או ששמע מאדם גדול שהוא כדאי לסמוך עליו שאומר שזה העוף אוכלין אותו במדינה זו ויש להם קבלה בו דמותר ואם אמר ששמע זה מאינש דעלמא מהמון העם לא סמכינן על דבריו וכנז' בפוסקים :

י"ז אם יש עוף שבעיר זו מלוי אך אין נוהגים לאכלו ובעיר אחרת נוהגים לאכלו שיש להם בו מסורת להיתר אסור לאנשי אותה העיר שנהגו איסור לאכול מזה העוף דכיון דנהגו איסור באכילתו אולי נהגו משום גדר וסייג אע"פ שידעו שיש לעיר אחרת קבלה של היתר בו או יתכן נחלקו בקבלתם אבל עיר שאינו מלוי אללם זה העוף ולכך אין יודעים בו סומכין על קבלה של עיר אחרת שמלוי אללם :

י"ח סימני דגים מפורשים בתורה כל שיש לו סנפיר וקשקשת טהור וסנפיר הוא ששט בו וקשקשת הן הקליפות הקבועות בו ודוקא אם הם נקלפים ביד או בכלי אבל אם א"א לקלפן מעור הדג לא מקרי קשקשת ואפילו אין לו אלא סנפיר אחד וקשקשת אחת מותר ובכל מקום שנמלאת מותר כן הוא דעת מרן ז"ל וי"א דאין להתיר אא"כ עומדת תחת לחייו או זנבו או סנפירו ולריך להורות כדעת מרן ז"ל והמחמיר כדעת י"א תבא עליו ברכה ודגים הנמלאים בעירנו בגדאד יע"א אשר אוכלים אותם הם חמשה מינים הא' הוא הנקרא בערבי בינ"י והוא משובח מכולם והב' הנקרא שבו"ט והג' הנקרא אבו סווי"ף והד' הנקרא בי"ז והה' הנקרא כטא"ן וזה המין הנקרא שבו"ט הוא הנזכר בגמרא דקדושין ריש פ"ב רבא מלח שבוטא והוא קוליים האספנין הנזכר במסכת שבת דף קמ"ה :

פרשת בהר בחקותי

בן הא הא אומר לפום לערא אגרא כ"ל בס"ד הלדיק נקרא בן הא הא כי ידוע דחלק הנפשיות שבאדם הן נפש הן רוח הן נשמה מוכרח שיש בו חמשה חלקים שהם נרנח"י שהם בחינת שם הוי"ה עם קולו של יו"ד שהם כחבת"ם וזהו בחלק הנפשיות וכנגדן בחלק הגופניות יש חמשה חושים וכתב בקה"י ז"ל חוש הריאות ה"ס כתר שהוא בחינת יחידה וחוש הטעם ה"ס חכמה שהוא בחינת חיה וחוש הריח ה"ס בינה שהוא בחינת נשמה וחוש המשוש ה"ס הפארת שהוא בחינת רוח וחוש השמע ה"ס מלכות שהוא בחינת נפש ע"ש נמלא באדם יש חמשה חלקים בנפשו וחמשה כנגדן בגופו והלדיק הוא שלם בחמשה אלו וחמשה אלו איננו חסר בהם כלום אך הרשע בין אלו ובין אלו פגומים וכאלו אין בו לא מהלה ולא מאלה לכן הלדיק נקרא בן ה"א ה"א כי מספר ה"א הוא חמשה רמז לחמשה הנפשיים וחמשה הגופניים שהם שלמים אתו וכדי לנחם עלמו כשרואה דוחק בעוה"ז ולער גדול אומר לפום לערא אגרא וא"כ זה הלער הוא לטובה וכמאמר נחום איש גם זו על כל לער שרואה אומר גם זו לטובה :

ועוד כ"ל בס"ד הטעם שהלדיק נקרא בן הא הא כי ידוע התורה ניתנה מן עולם הבינה לכן התחילה באות בי"ת שהיא בינה והיא סוד ה"א ראשונה שבשם הוי"ה ב"ה ולכן עשרת הדברות היו כתובים חמש וחמש וכן כל התורה כתובה חמשה ספרים ואיתא באותיות דרבי עקיבה וז"ל מה נשתנה אות ה"א מכל האותיות שבה נתנה תורה לישראל מפני שכל האותיות כשאדם מוליאין מפיו הוא מרגיש בהן בשפתיו ובלשונו ומוליא טיפת רוק מפיו אבל אות ה"א אינו מקבל טומאה מפני כשהאדם מוליאו מפיו אינו מרגיש בו לא בשפתיו ולא בלשונו ואין מוליא בה טיפת רוק מפיו עכ"ל יע"ש והנה אות ה"א המלוי שלה ג"כ הוא אות ה' כמו הפשוט שלה וידוע דהמלוי נחשב ולד של הפשוט כי נולד ממנו ונגרר אחריו ולכך התורה שבכתב נחלקה לחמשה ספרים שהם מספר ה' לרמוז כמו שאות ה' היא יולאה טהורה מפיו של אדם שאין מוליא

בה

בה רוק מפיו כן התורה היא טהורה ואינה מקבלת טומאה ולכן בעל קרי קורא בד"ת ואינו חושש וכד חזייה ר"י לאותו תלמיד דהוי מגמגם וקורא א"ל פתח פיך ותקרא דאין ד"ת מקבלים טומאה דכתיב הלא דברי כאש נאום ה' מה אש אינו מקבל טומאה אף ד"ת אין מקבלים טומאה ולכך נרמזה במספר אות ה' להורות על זה שהיא טהרה ואינה מקבלת טומאה והנה מלוי אות ה' שהוא הולדה של הפשוט הוא ג"כ אות ה' להורות שגם תורה שבכתב היא דוגמת אות ה' דהתולדה שלה שהם דברים היוצאים ונולדים ממנה שהם תורה שבע"פ וכל חידושי תורה שהאדם מחדש בה ג"כ אין מקבלים טומאה ואפילו חידוש שהאדם מחדשו מדעתו עכ"ז מאחר שהוליד אותו מן התורה עצמה נעשה כתורה עצמה שיהיה גם היא דוגמת אות ה' שאינה מקבלת טומאה ולכן חכם הצדיק שעוסק בתורה ומוליד ממנה חדושים נקרא בן ה"א ה"א שיש בידו תורה העקרית שהיא דוגמת אות ה"א וגם יש בידו חדושי תורה הנולדים מן התורה שגם אלו הם דוגמת אות ה"א :

נמצא גם חדושים הנולדים מן התורה הם יהיו כמו התורה עצמה שאין מקבלים טומאה דהכי קי"ל היוצא מן הטהור טהור משא"כ ההולך אחר הפלסופייא הכפרנית כיון שהיא יוצאה מטומאה כל חידוש שמוליד ממנה הוא ג"כ הלק טמא דהכי קי"ל כל היוצא מן הטמא טמא ולא עוד אלא גם אם יש בה תערובת מדברים טובים אל תאמר אלמוד דבר הטוב המעורב בה בלבד אלא הרחק גם מדברים טובים שבה כי כיון שנתערבו ונתחברו עמה נעשו כמוה והלומד אותם מביא רעב לנפשו וכך אומרים לדבורה לא מטוקיך ולא מדובשיך :

ודוגמה לזה מצינו בהלכות איסור והיתר בביצה של תרנגולת טריפה דאסורה ואע"ג דאין הטרפות בביצה והאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי עכ"ז מאחר שגדלה ביצה זו בתוך מעי הטריפה גם היא נעשית טרפה ונאסרה והנה מלבד המוסר שיהיה האדם למד מדין זה לענין הפלסופייא הכפרנית עוד זה יהיה מוסר לאדם שהוא גדל עם רשעים גמורים ומתחבר עמהם שסופו להיות גם הוא רשע כמותם ולהפך ההולך את חכמים יחכם ולכן שנה לנו התנא בפרק זה מה בין תלמידיו של אע"ה לתלמידיו של בלעם הרשע וכו' ללמדך המתחבר לצדיק והכם כאברהם אע"ה גם הוא יזכה לטוב כמוהו והמתחבר לאדם רשע כבלעם הרשע גם הוא ירד לבור שחת כמוהו וזה כלל גדול ביסוד העבודה והדברים נמשכין בארוכה במוסר השכל :

א' בילת נבילה שנתנבלה בשחיטה אע"ג דמותרת מן התורה אסרוה חז"ל כמו הנבלה עצמה כיון שבאה מן הנבלה שהיא אסורה מן התורה ואפילו נגמרה לגמרי דכיוצא בה נמכרת בשוק אסורה ואפילו נתערבה באל"ף כולם אסורות אבל בילת טריפה אסורה מן התורה מפני שנגמרה באיסור דשמא בשעה שנטרפה התרנגולת היתה הבילה רק בשר ולא נגמרה בעת ההיא אלא אח"כ ונמצא שנגמרה באיסור ואפילו ידעינן שלא נטרפה התרנגולת אלא רגע אחד קודם שנשחטה אפ"ה אסורה מן התורה שלא נתנו הכמים דבריהם לשעורים ומאחר דבזה"ז דרכם למכור הבילים במנין תמיד לכן אפילו נתערבה באל"ף אינה בטלה :

ב' תרנגולת שנשחטה ונמצאת טריפה ויש בילים שנולדו ממנו קודם שנשחטה אם היא טריפה שאפשר שלא אירע לה אלא עתה כגון שנקב קרום של מוח וכיוצא הבלים מותרים דאמרינן השתא הוא דנטרפה אבל אם ידוע דנטרפה קודם שילדה הבלים כגון יתרת אבר שנטרפת בו או שהוגלד פי המכה שבידוע ששלשה ימים קודם שחיטה היה בה זה הטרפות מפני שאי אפשר להיגלד פחות משלשה ימים אז כל הבלים שנולדו ממנו אסורות ואפילו אותם שנולדו קודם שלשה ימים כמי אסורות דכל מה שנולד ממנה בתוך י"ב חודש קודם שנשחטה אסורים אבל מה שנולד קודם י"ב חודש מותר ואין בו ספק כלל מפני שידוע דהטרפה אינה היה י"ב חודש וכנז' כל זה בסי' פ"א בדין הגבינה ואע"ג דהתם רמ"א ז"ל בהגה"ה בהוגלד פי המכה התיר מה שנעשה ממנה קודם שלשה ימים ולא אסר אלא בהנולד תוך שלשה ימים הנה מר"ן ז"ל דעתו לאסור אף שנולד ונעשה קודם שלשה ימים וכנז' בש"ך ופר"ה ופר"ח ושאר אחרונים שם בסי' פ"א ולכן לדידן דקבלנו הוראת מר"ן ז"ל צריך לאסור כמו שכתבנו לעיל מיהו כתבתי בסה"ק מקבציאל בהוגלד פי המכה ואינה נטרפת טרפות ודאי מאותה מכה אלא הוא ספק טרפות אז כל הבלים שנולדו קודם שלשה ימים מותרים מכח ס"ס והוא ספק נולדה קודם מכה ספק אח"כ ואת"ל אח"כ שמא אין כאן טרפות וס"ס זה הוא מתהפך ועוד עשיתי ס"ס באופן אחר :

ג' בילה שהיא ספק אם היא בילת טרפה או אם היא בילת כשרה ה"ז אסורה משום דהוי ספיקא דאורייתא ולחומרא אבל ספק אם היא בילת נבילה או בילת כשרה מותרת דספיקא דרבנן לקולא וכן ה"ה בתרנגולת שיש ספק אם היא נבלה או שחוטה כגון ספק בשחיטה הבילה שלה מותרת משום דהוי ספיקא דרבנן ועיין בש"ך סקי"א ופר"ח ופר"ת ושפ"ד וחכ"א ושאר אחרונים :

ד' אע"ג דבילת נבלה אסורה מדרבנן אפילו אם נתערבה באלף כולם אסורות משום כיון דהיא בילת נבלה בודאי אתחזק איסורא ולא בטיל וכמ"ש בש"ך ופר"ח ושפ"ד ושאר אחרונים :

ה' הא דאמרינן בילה שנולדה מתרנגולת שהיא ספק נבלה דאירע לה ספק בשחיטה דמותרת הבילה משום דהוי ספק דרבנן היינו דוקא אם הספק הוא ספק שהה או ספק דרס או ששחט בסכין פגומה בזה אמרינן מותרת הבילה אבל אם הספק הוא משום שלא בדק הסימנים אם שחט הרוב או לאו הרי זו חשיבה ודאי נבלה והבילה שלה אסורה וכמ"ש שפ"ד סי' פ"ו ס"ק י"א :

ו' אין מוכרין בילת נבלה וטרפה לגוי שמא ימכרנה לישראל כילד יעשה יטרפנה בקערה וימכרנה ואע"ג דכתב מור"ם ז"ל אין מוכרין בילה טרופה שמא יערבנה בפת הנה פה עירנו בגדאד יע"א נהגו כסברת מר"ן ז"ל למכור בלים טרופים לגוי ואע"ג דפת בבלים לא שכיח בעירנו עכ"ז שכיח לתת בלים במיני מתיקה כי כאשר מסננין הסוכ"ר לעשות ממנו מיני מתיקה מניחין בו חלבון בלים וכן עוד במתיקה שקורין ממנו מן אל סמ"א מניחין ג"כ לובן בילה ועכ"ז נהגו למכור בילה טרופה לגוי אע"פ שקונים מיני מתיקה הנז' מן הגוים והא דקונין מיני מתיקה מן הגוים ואין חוששין שמא יש בהם בילת נבלה וטרפה היינו משום דאזלינן בתר רובא :

ז' אין לקנות בילה טרופה מן הגוי דשמא ישראל מכר לו בילת נבלה וטרפה וטרפן ואע"ג דהאחרונים ז"ל כתבו דאין איסור לקנות בלים טרופים מגוי אח"כ טרופים לגמרי שעושים החלבונים והחלמונים

והחלמונים יחד אבל אם היא רק שבורה והחלבון והחלמון שלמים מותר לקנות עכ"ז פה עירנו בגדאד נהגו שלא לקנות אפילו בכה"ג דחלבון וחלמון שלמים:

ח' ביצה שיש לה שני חלמונים מותרת וכמ"ש במחב"ר אות ב' ושאר אחרונים וביצה שאין בה אלא חלבון בלבד אם היא קטנה ביותר ונמצאת בלול התרנגולים בבית ישראל מותרת אבל אם אינה קטנה מאד אלא רק קטנה מעט מחברותיה אין להתיר ואם הביאה גוי אפילו קטנה מאד אין להתיר ועיין מחב"ר ז"ל:

ט' ביצת עוף טמא וכן ביצת טריפה או נבלה שנתבשלה עם בצים כשרים אם היא בקליפתה אינה אוסרת שאין כח בבישול להוציא גוף האיסור דרך הקליפה ומה שיוצא דרך הקליפה אין בו ממש רק מייא דביעי בעלמא איהו אבל אם ביצת האיסור קלופה או נקובה אפילו אם בצים הכשרים עודן בקליפתן ה"ז אוסרת וצריך ס"א ביצים של היתר כנגדה לבטלה בין שהיא שלמה ומכירה בין שהיא טרופה ואע"ג דכל האיסורין שיעורן בששים החמירו חז"ל בבצים משום שיש בהם גדולים וקטנים לכך הוסיפו אחת ואם נתבשלה ביצה זו האסורה שהיא קלופה או נקובה בתוך התבשיל אין צריך אלא ששים בתבשיל לבטלה וכל זה הוא לבטל פליטתה אבל היא עצמה אינה בטילה ואסורה ואין משערין ביצה האסורה אלא כנגד מה שיש בתוכה אבל כנגד הקליפה שלה אין צריך ואדרבה קליפתה מצטרפת עם ההיתר לבטל האיסור שהרי כולם בולעים הטעם בשוה:

י' הא דאמרינן אם ביצת האיסור עודנה שלימה בקליפתה שאינה נקובה דאינה אוסרת היינו דוקא בביצת עוף טמא או ביצת טרפה או נבלה אבל ביצה שיש בה אפרוח אוסרת אע"פ שאינה קלופה כלל מפני שהאפרוח הוא נבלה וכן ה"ה אם היא ביצה שנמצא בה דם על החלמון גם כן אוסרת אפילו אינה קלופה דטיפת הדם הוא התחלת ריקום האפרוח ושדי תיכלא בכל הביצה הלכך הטעם שיוצא ממנה הוא טעם בשר נבלה ממש ואוסרת אפילו אינה קלופה:

מיהו לענין שיעור הביטול אם נתבשלה בתבשיל אם היא ביצה שיש בה דם סגי לה בששים כנגדה לבטלה ואם היא ביצה שיש בה אפרוח שנתבשלה בתבשיל יש אומרים שצריך אחד וששים כנגדה משום דהוי כעין בריה ומחמת חשיבותה הוסיפו לה חלק אחד יותר ויש אומרים גם ביצה שנמצא בה אפרוח שנתבשלה בתבשיל של היתר סגי לה בששים ובהפסד מרובה או שעת הדחק יש להקל בדבריהם ועיין מש"ז סוף ס"ק י"ג וערך השלחן סוף אות ד' ושאר אחרונים וכבר כתבנו לעיל בין נשלקה עם הבצים בין נתבשלה בתבשיל של היתר מצטרפים הקליפות לבטל האיסור וה"ה הכא בביצת אפרוח או ביצת דם בחלמון דמצטרפין קליפה שלהם עם ההיתר לבטל האיסור:

י"א אפרוח שנולד מביצת נבלה או טרפה ה"ז מותר גמור ויש אומרים שאין להושיב לכתחלה תרנגולת על ביצי טרפה משום דאין לבטל האיסור לכתחלה ויש מתירין בזה לכתחלה והמקל יש לו על מה לסמוך ועיין ערך השלחן אות ו"ו:

י"ב אם הניחו אפר בקדרה ששלקו בה הבצים ונמצא שם ביצה שיש בה אפרוח או ביצה שיש בה דם בחלמון כתב הרב עדות ביהוסף סאמון ז"ל סי' מ"ב דמותרים הבצים הכשרים משום דהאפר נותן טעם לפגם בבשר כמ"ש מרן ז"ל בסי' צ"ה ס"ד וכתב הרב הנז' דכן נוהגים במערב כשיש חופה או מילה ששולקין הרבה בצים לחלק לבני אדם נותנין אפר בתוך המים ששולקין בהם הבצים ואז כשנמצאת בין הבצים ביצה שיש בה דם או אפרוח מתירים שאר הבצים שהרי מה שפלטה הבצה היה טעם פגום ע"י האפר הנבלע בה ע"ש וכן פה עירנו בגדאד יע"א יש ג"כ מנהג זה כששולקין בצים הרבה ביחד נותנין אפר בתוך המים כדי שאם ימצא אח"כ ביצה שיש בה אפרוח או דם לא יאסרו הבצים הכשרים וגם לפי המנהג צריך להניח האפר בתוך המים שירתיח על האש קודם שיניחו הבצים וגם צריך להניח אפר הרבה שיהיה טעמו ניכר במים והנה אע"ג דאנן אתרא דמרן ז"ל סמכינן בדין דסי' צ"ה הנז' ולא חיישינן למאן דפליגי בזה וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בשיורי ברכה בסימן צ"ה שכתב דפשט המנהג כדעת מרן ז"ל מ"מ במנהג זה של דין הבצים הנז' יש לגמגם ובפרט בדין ביצה שנמצא בה דם על כן אע"ג דאין למחות ביד הנוהגין בבצים היתר ע"י אפר שומר נפשו יחוש בזה ותבא עליו ברכה כי יש פתחון פה לחלק בין דין הבצים הנז' ובין דין מרן ז"ל דסי' צ"ה:

י"ג ביצה שנולדה ביו"ט שנתבשלה עם בצים אחרים והיא ושאר הבצים כולם קליפתם שלימה אע"ג דכתבנו לעיל אם הקליפה שלימה מותר דאינו נותן טעם דהנפלט מייא דביעי בעלמא איהו מ"מ משהו מיהא איכא ודבר שיל"מ במינו אוסר במשהו על כן אסורים כל הבצים בו ביום וכמ"ש הרב ערך השלחן בסי' צ"ה אות ו"ו וכתב דכן הוא דעת מרן ז"ל בא"ח סי' תקי"ג יע"ש:

ספר במדבר

פרשת נשא

יאר ה' פניו אליך ויחנך איתא במדרש יאר זה מאיר תורה שיאיר עיניך ולבך בתורה ויתן לך בני תורה כמה דתימא כי נר מצוה ותורה אור ויחנך יחנך במשאלותיך וכן הוא אומר חנן יחנך לקול זעקך ונ"ל בס"ד ע"ד מה שפרשתי בס"ד במאמר התנא רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה והכונה הוא דהלומד לשמה מוכרח שכל שאלות צרכיו יהיו לש"ש שהתכלית הוא כדי לעבוד את הבורא יתברך ולכן אע"פ שארז"ל אין לאדם לשאול שתי שאלות בבת אחת מן השמים הנה זה יכול לשאול כמה שאלות בבת אחת מפני שתכלית כונתו בשאלות אלו היא אחת והיינו כדי שיעבוד עי"ז את הבורא יתברך ובזה פרשתי בס"ד כונת רב בתפילתו בכל יום יהר"מ שתתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום וכו' ובסוף אומר חיים שתמלא כל משאלותנו לטובה לעבודתך והכונה כי הוא פרט עשרה בקשות בחיים בשאלה זו ואע"ת אין לשאול אפילו שתים בבת אחת לכך סיים תמלא משאלות לבנו לטובה לעבודתך דכל שאלות אלו אני מבקש בעבור עבודתך ונמצאו נעשו כולם בקשה אחת וכמ"ש דוד הע"ה אחת שאלתי מאת ה' וכו' ואע"פ שאני פורט דברים הרבה יען כי תכלית כונתי הוא לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו שהוא ענין עבודתו יתברך ונז"א כל הלומד תורה לשמה דודאי כונתו בכל שאלת צרכיו הוא ענין אחד שהוא עבודת הבורא לכך זה זוכה לדברים הרבה בתפילתו שיוכל לפרוט בשאלותיו כמה דברים ואין זה יוצא חוץ משורת דרך ארץ כי באמת הכל נחשב אחת והנה ההפרש בין לומד לשמה ובין שלא לשמה הוא בלב כי זה לבו לשמים וזה לבו חושב און שלימודו הוא בעבור ענינים שונים שבגשמיות ונמצא הלומד שלא לשמה רק עיניו מאירים בתורה שמתחכם עין שכלו אבל לבו הולך חשכים ואין נוגה לו משא"כ הלומד לשמה עיניו ולבו מאירים בתורה וז"ש יאיר עיניך ולבך בתורה ועי"כ יחנך במשאלותיך כלומר אפילו אתה שואל כמה שאלות בבת אחת יחנך ויתן לך משאלותיך שנאמר חנון יחנך לקול זעקך לשון כפול כמה הינות לכמה בקשות בבת אחת:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד אומרו יחנך במשאלותיך כי לפי שורת הדין אם אדם שואל שאלות צרכיו בתפילתו אין לו שכר על גוף התפילה דדי לו מה שנותן לו הקב"ה שאלתו אך באמת ידענו כי הקב"ה נותן לאדם שכר גם בעבור התפילה שהתפלל לפניו ובאמת ודאי זה דרך חנינה הוא בתורת חסד לכן התפילות של כל יום הם שלש כנגד שלש טיפין של נקוד סג"ל שהוא נקוד של ספירת החסד לרמוז כי מה שנותן הקב"ה שכר לאדם על שלש תפילות הוא בתורת חסד ונז"א חנון יחנך שתים א' על עיקר השאלה ששאלת בתפילתך ואחת שכר על התפילה שהתפללת לפניו ונז"א יחנך במשאלותיך יתנהג עמך דרך חנינה:

ובאמת אע"ג דזה הוי בחסד צריך טעם למה יתן שכר על התפילה ונראה הטעם דאמרו בזוה"ק האדם עושה אורות בסוד לבושין ואורות בסוד כלים מן דבורים של התפילה ואע"פ שהדברים המה שאלת צרכיו רפאינו ברכנו וכיוצא וכמ"ש בזוהר לבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא וכו' ולכן נקראו דברים העומדים ברומו של עולם ולכן יש לו קבלת שכר על לבושין דאור וכלים דאור שעושה מדבורים של תפילה ובזה יובן הטעם שנמשלו ישראל לתולעת דכתיב אל תיראי תולעת יעקב וארז"ל מה תולעת כחה בפיה אף ישראל כחם בפיהם כלומר התולעת בשרה רך ואפ"ה עושה בריר פיה את המשי אשר ממנו יעשו לבושים יקרים וכן ישראל מדבור פיהם יהיו לבושין דאור לבושין יקירין קדישין ולכן קראם תולעת ולא תולע כי תולעת בהפוך אתוון תועלת לומר נדמו לתולעת מצד התועלת הנמצא בה בלבד דעל התועלת שיש בתולעת נדמו ולכן מאחר דכח פיהם נדמה לכח היפה הנמצא בתולעת שהוא תועלת פעולת המשי איך יטמאו את פיהם בבשר התולעת שהוא טמא ומטמא את פיהם. דהא ודאי ראוי שיסתלק אותו הכח מהם אשר על כן מאחר דהתולעים מצוים הרבה ברוב מיני אכילה ושתיה הנה אם לא ישים האדם עיניו היטב היטב יכשל בנקל:

א' הרבה אזהרות הזהירה תורה בשרצים והאוכל שרץ המים חייב ארבע מלקיות ושרץ הארץ חמשה מלקיות ושרץ העוף כזבובין וכיוצא ששה מלקיות ומטמאים הנפש דכתיב ונטמאתם בם:

ב' תולעים הגדלים בימים ובנחלים ובמים הנובעין אסורין משום שרץ המים אבל תולעים הגדלים במים שבכלים ואשר בבורות שיחין ומערות שאינם נובעין וכן בבריכות גדולות שאין להם מוצא ומובא הרי אלו מותרים כל זמן שלא פרשו חוץ לבור או חוץ לכלי וכן ה"ה לשאר משקין שבכלים נמי מותרים כל זמן שלא פרשו חוץ לכלי ואפילו אם פרשו לדופן הבור מבפנים או לדופן הכלי מבפנים מותרים דכל זמן שלא פרשו לאחורי הכלי לא מקרי שרץ הארץ אבל אם פרשו לאחורי הכלי ועל שפתו מבחוץ או מן הבור ולחוץ אסורין משום שרץ הארץ יען כי תיכף כשפרשו ממקום גידולם נקראו שרץ הארץ ולכן כל עיר שבה התולעים מצוים במים שבבורות הן הנובעין הן המכונסים אסור לקנות פת מפלטר גוי בעיר זו כי הגוי לש העיסה בלא סינון שגם באותם שאין נובעים יש לחוש שפרשו כנזכר וכן נמי אין לשתות שם משקה הקהוו"א של הגויים מטעם האמור ועיין פרי אדם ומחב"ר:

ג' אע"פ שאמרנו תולעים שבמים שבכלים ושבבור שהם מוכנסין שלא פירשו מותרים מן התורה מ"מ אסורים מדרבנן משום בל תשקצו אם בולעם לבדם דהיינו שיכניס ראשו לבור או לכלי ויבלע התולע בפיו מן המים אבל אם בולען עם המים ביחד אין בזה משום בל תשקצו דאינו נמאס בעיניו כיון שאין בולע התולע בפ"ע אלא יורד לתוך פיו עם המשקין ומיהו אם באמת מאיסי ליה אפילו שבולען עם המשקה יש בזה איסור בל תשקצו:

ולכן חבית של מים שיש בהם תולעים המצוים במים שקורין בערבי על"ק אם זה העל"ק הוא

מן

מן הנהר אסור משום שרץ המים אבל אם נתהווה ונעשה בתוך החבית עצמו מותר מן הדין לשתות מים אע"פ שיש בתוך המים על"ק כיון דנתהווה במים בתוך החבית ועדיין לא פירש ומשום בל תשקצו נמי ליכא כיון דלא שתי להו לבדם אלא שותה עם המים ואפילו שנוטל המים מן החבית בכלי לא חשיב פרשו אלא חשיב הכלי מקום רביתייהו מפני שהם גדלו בכלי שהוא החבית וכיון דזה כלי וזה כלי חשיב כאלו עודם בכלי ראשון משא"כ הגדלים בבור אסור ליטול המים מן הבור בכלי ולשתות דלא חשיב מקום רביתייהו בכלי זה ששותה בו מפני שהם גדלו בתוך הבור ועתה הם מונחים בכלי:

מיהו פה עירנו בגדאד שמביאין המים מנהר חדקל אין מצוי תולעים במים שבנהר כלל ועיקר ורק אחר שמניחין המים בחבית בבית יתהווה בהם תולעים אלו שקורין על"ק ועכ"ז נוהגין פה עירנו לסנן המים שבחבית אם ימצאו בהם על"ק מכמה טעמים הא' דמאיסי להו אע"פ שהם באים בפה עם המים וכיון דמאיסי להו איכא איסור בל תשקצו והב' חוששין שמא יניחו מאלו המים בתוך כלי שאינו עמוק דאז אפשר שיפרוש זה העל"ק על שפת הכלי ויחזור לתוך המים ובזה נאסר מן הדין משום דפירש על שפת הכלי מבחוץ והג' שמא ישאר תולע אחד מזה העל"ק דבוק בכלי שהניחו בו המים גם אחר שנשפך המים ממנו ואם יתנו באותו הכלי תבשיל יתערב התולע ההוא עם התבשיל ואתיה למכליה בעיניה לבדו ומאחר שטעמים אלו של המנהג חזקים הם לכך כל אדם צריך להזהר כשימצא על"ק בתוך הבית של מים כאמור לעיל שצריך לסננו ולא ישתה בלי סינון:

ד' בכל הבירות של פה עירנו בגדאד יע"א מצוי באר מים חיים שהם מים נובעין וברובם מצוי תולעים אלו שקורן על"ק ואלו אסורים משום שרץ המים ואע"פ שלא פירשו כיון דהם נובעין וכל בעלי בתים דרכן להדיח הבשר וכל כלי אכילה באלו המים על כן צריכין ליזהר לסנן אותם תחלה שאם לא יסננו המים אז נדבק התולע בבשר ובכלים ואתו למכליה בעיניה וידוע הוא דבריה לא בטלה אפילו באלף וא"כ תולעים אלו אין בטלים בתבשיל:

ה' כל חומץ יש בו תולעים דקים מאד שאין נראין אא"כ תתנהו בצלוחית נקיה ותניחהו על החלון במקום שהשמש זורח ואז נראין התולעים לכך אין לו תקנה ע"י סינון בלבד אלא יבשלנו תחלה בישול שהיס"ב ואחר בישולו יסננו ובימות החורף יבשל ויסנן בערב שבת לצורך השבוע כולו ואם ישאר יותר משבוע יחזור ויתליע לכך בכל ערב שבת יסנן אבל בקיץ שהאויר חם קרוב יותר להתליע לכך לא יבשל ויסנן אלא רק לצורך חצי שבוע דוקא:

ו' תולעים הגדלים בפירות או בירקות במחובר אסורין מן התורה משום שרץ הארץ אע"פ שלא רחשו ולא פרשו ויש אומרים דאינו אסור אלא עד שירחשו ואע"פ דמרן ז"ל סתם בש"ע דבעינן שירחשו מ"מ כיון דרבו האוסרים אפילו שלא רחשו הכי נקטינן להלכה לאסור גם בלא רחשו דיש להחמיר באיסור תורה וכן המנהג פה עירנו בגדאד יע"א:

ז' הפולין דרכם להתליע במחובר ולכן אע"פ שהמקום דחוק ובודאי לא רחשו אסורין ולא מבעיא תולע בעין אלא אפילו אם נמצא בהם נקודה שחורה צריך להטע ולהסירה שהיא אסורה כתולע ממש יען דמקום שיתחיל התולע להתרקם נעשה אותו מקום שחור וכן נוהגים פה עירנו להטע בעומק להסיר נקודה השחורה:

ח' התאנים וקישואין שקורין בערבי כייא"ר וכן אותם שקורין תערוז"י דרכן להתליע במחובר וכן פרי שקורין בערבי כו"ך וכן פול המצרי שקורין לוביי"א וכן כרוב שקורין לאהנ"א וכן החזרת שקורין כא"ס כל אלו דרכן להתליע במחובר ואין לאכלם בלא בדיקה גם עוד הכרפס והכרתי וגם מה שקורין מעדאנו"ס מתליעין במחובר ואין לאכלם בלא בדיקה והעלים של הלמון שקורין פיגו"ל צריכין בדיקה היטב ויש ירקות שנמצא בהם תולעים דקים הרבה וקשה לבדקן והם מה שקורין סיל"ק ומה שקורין נענא"ע שומר נפשו ירחק מהם ופה עירנו אוכלים זה הסיל"ק ואומרים שבודקין אותו וירי"ש יסלקו מביתו ולא יבא על שלחנו ובביתינו לא יכנס הסיל"ק למאכל ורק בראש השנה יביאו אותו על השלחן לראותו בלבד בשביל הבקשה שבהם ועלי גפנים כבר אסרום רבני אר"ץ יע"א לגמרי ולא יועיל להם בדיקה וכן פה עירנו בגדאד נוהגים בהם איסור ויש פה עירנו ירק שקורין רשא"ד והוא גדל במדבר ולכך קורין אותו בערבי רשא"ד אל ב"ר ויש בני אדם אומרים כי לא ימצא בו תולעים ורק רשאד שזורעין בגינה ימצא בו תולעים ואינו שקר שגם הגדל מאליו במדבר ימצא בו תולעים וצריך בדיקה וכן ירק שקורין בערבי כב"ג ודרכן לכבוש אותו גם בזה ימצא תולעים וצריך בדיקה והלימו"ן שכיחי ביה תולעים הרבה בתוך הגרגרים וכמ"ש הפר"ח על כן בביתינו אין אוכלים לימו"ן כלל ועיקר וירק שקורין בערב"י בטנ"ג כתבנו דהוא מתליע במחובר ואלינו בביתינו משהין אותו י"ב חודש ואח"כ אוכלים אותו:

ט' פירות שחזקתן שלא להתליע במחובר אלא רק בתלוש אם התליעו בתלוש מותרים דלא אסרה תורה אלא שרץ השורץ על הארץ בד"א כשלא פירש מן הפרי אבל אם פירש מן הפרי אפילו לא הגיע לארץ אלא שמת באויר קודם שהגיע לארץ ואפילו לא פירש כולו אלא מקצתו או שלא פירש אלא ע"ג הפרי או על הגרעין שבתוכו או שפירש מפרי לפרי בלא אויר כגון שהם דבוקים יחד ויצאה התולעת מזה לזה דרך נקב בלא ראיית אויר בכל הני גווני דין פירש יש לו ואסור משום שרץ ויש לתולע זה דין בריה דאפילו באלף לא בטיל ואפילו אם התולע מת בתוך הפרי ואחר שמת פירש מן הפרי ג"כ אסור ויש לו דין שרץ השורץ ועיין כנה"ג הגהב"י סוף אות י"ו ופר"ח ופר"ת ומנ"י ושפ"ד ועוד אחרונים:

י' יש אומרים דלא אסרינן בפירש אא"כ ידענו בבירור שפירש אבל אם רק נמצא בתוך הפרי ולא ראינו שפירש אע"פ שהוא חי וחורו נקוב לחוץ מותר ולא חיישינן שמא פירש וחזר כן הוא דעת מר"ן ז"ל בש"ע ויש אוסרין שחורו נקוב לחוץ דילמא פירש וחזר ויש לחוש לדעת האוסרין ובפרט שכתב רמ"א ז"ל שכן נהגו ופה עירנו בגדאד יע"א המנהג פשוט לאסור בחורו נקוב לחוץ:

י"א לא אמרין לחלק בין פירש ללא פירש אלא רק בפירות שמוחזקין אצלינו שאין מתליעין במחובר אלא רק בתלוש אבל פירות דיש להסתפק בהם שהתליעו במחובר אע"ג דאין הדבר ברור הרי אלו אסורים אפילו אם לא פירש משום דספק תורה להחמיר:

י"ב תולעים קטנים הנמצאים בקמח אסורים דאפילו פירשו לדופן הכלי מבפנים אסורים דדוקא במים ושאר משקין שרינן בפרשו בפנים משום דהיינו רביתייהו אבל במאכל לא אמרינן היינו רביתייהו ואסורין בכל גוונא ולא עוד אלא אפילו אם לא שרצו אלא רק

בקמח

בקמח גופיה יש להם דין פירש ואסורין כמו דין פירש מפרי לפרי ולכן אם הם קטנים שא"א לבררם ולהוציאם מן הקמח אפילו על ידי נפה נאסר הקמח אבל גדולים שאפשר לבררם על ידי הרקדת הקמח בנפה ה"ז מרקד הקמח מן התולעים ומותר:

י"ג קמח זה שהתליע ואי אפשר לבררו דנאסר אסור למכרו לגוי דחיישינן שמא ימכרנו הגוי לישראל ואפילו אם נראין התולעים בקמח בחוש הראות חיישינן שמא יאפנו הגוי וימכרנו לישראל וה"ה בכל מיני מאכל שהתליע דאסור לישראל אסור למכרו לגוי ועיין כנה"ג הגהב"י אות פ"ט ובהפסד מרובה יש לסמוך על המתירין למכור לגוי מעט מעט באופן שבודאי לא ימכרנו הגוי לישראל:

י"ד קמח זה שהתליע מותר להאכילו לעבדו ושפחתו אפילו שמזונותיהם עליו רק יזהר שלא ישהו זמן מרובה שלא יבא לידי תקלה ויש חוששין אפילו לזמן מועט מיהו אם יאפנו וישנה צורת הפת שרי דודאי לא יכשל בו כיון דהוא משונה צורתו ומדכר ועיין פר"ח ומש"ז:

ט"ו מותר להוציא שכר מקמח שהתליע וכן מן התמרים או צימוקין שהתליעו כי זיעא בעלמא הוא ועיין מחב"ר אות ט"ז וחק"ל יו"ד סי' כ"ד ועיין בתשובת הרמב"ם ז"ל הנקראים פאר הדור סי' קי"ד:

ט"ז חיטים מתולעים אם רובן מותלעים שא"א לבררן ימכרם לגוי ואם אין רובן מותלעים יבררם תחלה ואח"כ מותר לטחן ויזהר לכתחלה לטחן ברחיים שיש שם אפרכסת מפני שאח"ל נשאר בהם תולעים אחר בדיקה ידרסו בשעת טחינה מנדנוד הריחיים ויצאו דרך דופני האפרכסת ובדיעבד אם אין לו רחיים שיש בו אפרכסת מותר לטחן משום דאפילו אם נשאר תולעים מתרסקין בטחינה ותו אין להם דין בריה ובטלי והוא כוונתו לטחון ולא בא לבטל האיסור בידים ומהאי טעמא שרינן למכור לגוי ולא חיישינן שמא יאפה וימכור לישראל משום דאחר טחינה נתרסק התולע ובטל וחיטים אלו דלא התליעו רובן שאמרנו שצריך לבררם תחלה היינו לכתחילה אבל בדיעבד אם לא בירדם וטחנם מותר ובין הכי ובין הכי צריך לרקד הקמח אחר הטחינה והא דשרינן על ידי טחינה דוקא בחיטים דדרכן לטחן אבל קמח שהתליע אסור לטחנו כדי שיתרסקו התולעים דאין מבטלין איסור לכתחילה:

י"ז אין להתיר חיטים הנז' ע"י טחינה והרקדה אלא דוקא אם נמצא בהם תולעים אדומים או שחורין דאלו דרכן לברוח מנדנוד הרחיים אבל אם התליעו בתולעים דקים ולבנים אין להתיר לכתחילה ע"י טחינה והרקדה הנז' מיהו בדיעבד אם טחנם מותר דודאי נתרסקו ונימוחו ובטלי ועיין פרי תואר ס"ק כ"ו:

י"ח הנפה של הקמח כיון שנשאר בה קמח בין נקבי האריגה וכן בין העץ לשערות האריגה ויגיע להם ליחות יתהוו בה תולעים ובפרט בימי הקיץ לכן יזהר לנפץ ממנה שירי הקמח אחר שעוסק בה ויתלה אותה באויר במקום שליטת השמש וכל פעם שיבא לעסוק בה ידקדקנה היטב וקודם כמה שנים הביאו לעירנו מערי הנדייא נפה כולה מברזל וזה עדיף שפי שיוכל לנפץ ממנה הקמח ע"י הכאה בידו או בקרקע וגם אין בה מחבואות שיכנס שם קמח וישאר שם כדי שיתליע:

י"ט דבש תמרים שקורין בערבי סילא"ן שקונין מן חנוונים דבר יום ביומו לאכלו ולצורך התבשיל צריך להזהר לסננו בחתיכת בגד תחלה כי ימצא בו נמלים או יתושין ואין ניכרין לעינים וכן החמאה ימצא בה הרבה יתושין דאתו מעלמא לכן הקונה יתכנה ויסננה וכן דבש שנפלו בו נמלים יחממנו עד שיהא ניתך ויסננו ומרקחת שנפל בה נמלים שא"א לסננה אין לה תקנה להשהותה י"ב חדש משום דקי"ל בריה שאין בה עצם שעבר עליה י"ב חדש נעשית כעפרא דהכא שאני דיש להסתפק ולומר אולי הדבש מעמיד ומקיים דברים הטמונים בתוכו ולהכי גם אחר י"ב חודש קיימי באיסורייהו:

כ' זבובים המטילים ביציהם בימות החמה על הבשר והם כמו גרעיני חרדל לבנים צריך לבדוק הבשר אולי יש בו מזה ואם ימצא ידיח הבשר יפה יפה שלא ישאר אפילו אחת מאלו ביצי הזבובין ועיין מחב"ר ז"ל בשם מהר"ם בן חביב ז"ל יע"ש ופה עירנו בגדאד מצוי זה בימי הקיץ ולפעמים ימצא זה בבשר השוהה בחנות אצל מוכרי הבשר וצריך שתתן בעה"ב דעתה היטב על זאת וגם בבית תזהר לכסות הבשר ולא תניחנו בגלוי שיחנו עליו הזבובים:

כ"א נהגו פה עירנו בגדאד לאסור חלב חמוץ שקורין בערבי לב"ן שהוא מזוג אם התליע וכן ה"ה הגבינה שהתליעה דנהגו כסברת הרשב"א ז"ל וכהסכמת פר"ח ופרי תואר:

פרשת בהעלותך

הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם כל דגי הים יאסף להם ומצא להם י"ל וכי ח"ו מסתפק הוא ביכולתו יתברך חלילה שאמר כן. וי"ל בס"ד דהדא מילתא בתמיה והדא בניחותא והוא כי ידוע דהבשר ה"ס הדינין כמ"ש בספר מא"א ז"ל הש"ין שם אלהים במלוי יודי"ן והרי"ו שם אלהים בריבוע והבי"ת הוא שני כוללים של שני שמות אלהים הנז' שהם דין יע"ש ולכן אין לבשר תקנה לאכלו אלא רק ע"י שחיטה ולכן עם הארץ אין ראוי לאכול בשר כי כיון שהוא בסוד הדינים אינו יכול למתקן ולתקנו להוציא נ"ק המגולגל בו אך ידוע כי הדגים הם ממותקים ומבוסמים יותר מן הבשר כמה מדרגות ולכן אין צריך להם שחיטה אלא רק באסיפה בעלמא שאוסף אותם מן המים הם מוכשרים לאכילה ולכן ניצוצי הקדושה שהם מגולגלים בדגים יוכל האדם לבררם ע"י אכילה בנקל ולכן מרע"ה כשראה דחטאו ישראל חטא גדול בתאוה זו שאלו בשר אמר ודאי יש יכולת ביד השי"ת להביא להם בשר כדי סיפוקן אך אם יביא להם בשר צאן ובקר שהוא דין חושב שמא לא יהיו יכולים לברר ולהוציא ניצוצי הקדושה מן הבשר הזה כיון דחטאו ולז"א הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם בתמיה דכיון דבעו שחיטה תיקונם ובירורם קשה ואיך ימצא להם ניצוץ הקדושה ע"י אכילה אך אם כל דגי הים יאסף להם אפשר שימצא להם ניצוץ הקדושה שבתוך הדג באוכלם אותו יען כיון דהדגים ממותקים דלכן נכשרים באסיפה בלבד לכך בירורם ותיקונם הוא קל ביד האדם ואע"פ שחטאו יכולים לבררם:

ובזה כתבו המקובלים ז"ל טעם לאיסור אכילת בשר בחלב מפני שהבשר הוא סוד הדינים וכאמור לעיל והחלב הוא סוד הרחמים כי הוא מספר ד' יודי"ן של שם הוי"ה דמלוי יודי"ן שהוא חסד ולכן

תערובת

מן הנהר אסור משום שרץ המים אבל אם נתהווה ונעשה בתוך החבית עצמו מותר מן הדין לשתות מים אע"פ שיש בתוך המים על"ק כיון דנתהווה במים בתוך החבית ועדיין לא פירש ומשום בל תשקצו נמי ליכא כיון דלא שתי להו לבדם אלא שותה עם המים ואפילו שנוטל המים מן החבית בכלי לא חשיב פרשו אלא חשיב הכלי מקום רביתייהו מפני שהם גדלו בכלי שהוא החבית וכיון דזה כלי וזה כלי חשיב כאלו עודם בכלי ראשון משא"כ הגדלים בבור אסור ליטול המים מן הבור בכלי ולשתות דלא חשיב מקום רביתייהו בכלי זה ששותה בו מפני שהם גדלו בתוך הבור ועתה הם מונחים בכלי:

מיהו פה עירנו בגדאד שמביאין המים מנהר חדקל אין מצוי תולעים במים שבנהר כלל ועיקר ורק אחר שמניחין המים בחבית בבית יתהווה בהם תולעים אלו שקורין על"ק ועכ"ז נוהגין פה עירנו לסנן המים שבחבית אם ימצאו בהם על"ק מכמה טעמים הא' דמאיסי להו אע"פ שהם באים בפה עם המים וכיון דמאיסי להו איכא איסור בל תשקצו והב' חוששין שמא יניחו מאלו המים בתוך כלי שאינו עמוק דאז אפשר שיפרוש זה העל"ק על שפת הכלי ויחזור לתוך המים ובזה נאסר מן הדין משום דפירש על שפת הכלי מבחוץ והג' שמא ישאר תולע אחד מזה העל"ק דבוק בכלי שהניחו בו המים גם אחר שנשפך המים ממנו ואם יתנו באותו הכלי תבשיל יתערב התולע ההוא עם התבשיל ואתיא למכליה בעיניה לבדו ומאחר שטעמים אלו של המנהג חזקים הם לכך כל אדם צריך להזהר כשימצא על"ק בתוך הבית של מים כאמור לעיל שצריך לסננו ולא ישתה בלי סינון:

ד' בכל הבירות של פה עירנו בגדאד יע"א מצוי באר מים חיים שהם מים נובעין וברובם מצוי תולעים אלו שקורן על"ק ואלו אסורים משום שרץ המים ואע"פ שלא פירשו כיון דהם נובעין וכל בעלי בתים דרכן להדיח הבשר וכל כלי אכילה באלו המים על כן צריכין ליזהר לסנן אותם תחלה שאם לא יסננו המים אז נדבק התולע בבשר ובכלים ואתו למכליה בעיניה וידוע הוא דבריה לא בטלה אפילו באלף וא"כ תולעים אלו אין בטלים בתבשיל:

ה' כל חומץ יש בו תולעים דקים מאד שאין נראין אא"כ תתנהו בצלוחית נקיה ותניחהו על החלון במקום שהשמש זורח ואז נראין התולעים לכך אין לו תקנה ע"י סינון בלבד אלא יבשלנו תחלה בישול שהיס"ב ואחר בירתיח יסננו ובימות החורף יבשל ויסנן בערב שבת לצורך השבוע כולו ואם ישאר יותר משבוע יחזור ויתליע לכך בכל ערב שבת יסנן אבל בקיץ שהאויר חם קרוב יותר להתליע לכך לא יבשל ויסנן אלא רק לצורך חצי שבוע דוקא:

ו' הולעים הגדלים בפירות או בירקות במחובר אסורין מן התורה משום שרץ הארץ אע"פ שלא רחשו ולא פרשו ויש אומרים דהיינו אסור אלא עד שירחשו ואע"פ דמרן ז"ל סתם בש"ע דבעינן שירחשו מ"מ כיון דרבו האוסרים אפילו שלא רחשו הכי נקטינן להלכה לאסור גם בלא רחשו דיש להחמיר באיסור תורה וכן המנהג פה עירנו בגדאד יע"א:

ז' הפולין דרכם להתליע במחובר ולכן אע"פ שהמקום דחוק ובודאי לא רחשו אסורין ולא מבעיא תולע בעין אלא אפילו אם נמצא בהם נקודה שחורה צריך לחטט ולהסירה שהיא אסורה כתולע ממש יען דמקום שיתחיל התולע להתרקם נעשה אותו מקום שחור וכן נוהגים פה עירנו לחטט בעומק להסיר נקודה השחורה:

ח' האלנים וקישואין שקורין בערבי כייא"ר וכן אותם שקורין תערוז"י דרכן להתליע במחובר וכן פרי שקורין בערבי כו"ך וכן פול המצרי שקורין לוביי"א וכן כרוב שקורין לאהכ"א וכן החזרת שקורין כא"ס כל אלו דרכן להתליע במחובר ואין לאכלם בלא בדיקה גם עוד הכרפס והכרתי וגם מה שקורין מעדאנו"ס מתליעין במחובר ואין לאכלם בלא בדיקה והעלים של הלמון שקורין פיגי"ל צריכין בדיקה היטב ויש ירקות שנמצא בהם תולעים דקים הרבה וקשה לבדקן והם מה שקורין סיל"ק ומה שקורין כעכא"ע שומר נפשו ירחק מהם ופה עירנו אוכלים זה הסיל"ק ואומרים שבודקין אותו ויר"ש יסלקו מביתו ולא יבא על שלחנו ובביתינו לא יכנס הסיל"ק למאכל ורק בראש השנה יביאו אותו על השלחן לראותו בלבד בשביל הבקשה שבהם ועלי גפנים כבר אסרום רבני אר"ן יע"א לגמרי ולא יועיל להם בדיקה וכן פה עירנו בגדאד נוהגים בהם איסור ויש פה עירנו ירק שקורין רשא"ד והוא גדל במדבר ולכך קורין אותו בערבי רשא"ד אל ב"ר ויש בני אדם אומרים כי לא ימצא בו תולעים ורק כאחד שזורעין בגינה ימצא בו תולעים וזה שאינו הגדל מאליו במדבר ימצא בו תולעים וצריך בדיקה וכן ירק שקורין בערבי כב"ג ודרכן לכבוש אותו גם בזה ימצא תולעים וצריך בדיקה והלימו"ן שכיחי ביה תולעים הרבה בתוך הגרגרים וכמ"ש הפר"ח על כן בביתינו אין אוכלים לימו"ן כלל ועיקר וירק שקורין בערב"י בטנ"ג כתבנו דהוא מתליע במחובר ואצלינו בביתינו משהין אותו י"ב חודש ואח"כ אוכלים אותו:

ט' פירות שחזקתן שלא להתליע במחובר אלא רק בתלוש אם התליעו בתלוש מותרים דלא אסרה תורה אלא שרץ השורץ על הארץ בד"א כשלא פירש מן הפרי אבל אם פירש מן הפרי אפילו לא הגיע לארץ אלא שמת באויר קודם שהגיע לארץ ואפילו לא פירש כולו אלא מקצתו או שלא פירש אלא ע"ג הפרי או על הגרעין שבתוכו או שפירש מפרי לפרי בלא אויר כגון שהם דבוקים יחד ויצאה התולעת מזה לזה דרך נקב בלא ראיית אויר בכל הני גווני דין פירש יש לו ואסור משום שרץ ויש לתולע זה דין בריה דאפילו באלף לא בטיל ואפילו אם התולע מת בתוך הפרי ואחר שמת פירש מן הפרי ג"כ אסור ויש לו דין שרץ השורץ ועיין ככה"ג הגהב"י סוף אות י"ו ופר"ח ופר"ת ומנ"י ושפ"ד ועוד אחרונים:

י' יש אומרים דלא אסרינן בפירש אא"כ ידענו בבירור שפירש אבל אם רק נמצא בתוך הפרי ולא ראינו שפירש אע"פ שהוא חי וחורו נקוב לחוץ מותר ולא חיישינן שמא פירש וחזר כן הוא דעת מר"ן ז"ל בש"ע ויש אוסרין שחורו נקוב לחוץ דילמא פירש וחזר ויש לחוש לדעת האוסרין ובפרט שכתב רמ"א ז"ל שכן נהגו ופה עירנו בגדאד יע"א המנהג פשוט לאסור בחורו נקוב לחוץ:

י"א לא אמרינן לחלק בין פירש ללא פירש אלא רק בפירות שמוחזקין אצלינו שאין מתליעין במחובר אלא רק בתלוש אבל פירות דיש להסתפק בהם שהתליעו במחובר אע"ג דאין הדבר ברור הרי אלו אסורים אפילו אם לא פירש משום דספק תורה להחמיר:

י"ב תולעים קטנים הנמצאים בקמח אסורים דאפילו פירשו לדופן הכלי מבפנים אסורים דדוקא במים ושאר משקין שרינן בפרשו בפנים משום דהיינו רביתייהו אבל במאכל לא אמרינן היינו רביתייהו ואסורין בכל גוונא ולא עוד אלא אפילו אם לא שרצו אלא רק בקמח

בקמח גופיה יש להם דין פירש ואסורין כמו דין פירש מפרי לפרי ולכן אם הם קטנים שא"א לבררם ולהוציאם מן הקמח אפילו על ידי נפה נאסר הקמח אבל גדולים שאפשר לבררם על ידי הרקדת הקמח בנפה ה"ז מרקד הקמח מן התולעים ומותר :

י"ג קמח זה שהתליע ואי אפשר לבררו דנאסר אסור למכרו לגוי דחיישינן שמא ימכרנו הגוי לישראל ואפילו אם נראין התולעים בקמח בחוש הראיה חיישינן שמא יאפנו הגוי וימכרנו לישראל וה"ה בכל מיני מאכל שהתליע דאסור לישראל אסור למכרו לגוי ועיין בכה"ג הגהב"י אות פ"ט ובהפסד מרובה יש לסמוך על המתירין למכור לגוי מעט מעט באופן שבודאי לא ימכרנו הגוי לישראל :

י"ד קמח זה שהתליע מותר להאכילו לעבדו ושפחתו אפילו שמזונותיהם עליו רק יזהר שלא ישהנו זמן מרובה שלא יבא לידי תקלה ויש חוששין אפילו לזמן מועט מיהו אם יאפנו וישנה צורת הפת שרי דודאי לא יכשל בו כיון דהוא משונה צורתו ומדכר ועיין פר"ח ומש"ז :

ט"ו מותר להוציא שכר מקמח שהתליע ושכר מן התמרים או צימוקין שהתליעו כי זיעה בעלמא הוא ועיין מחב"ר אות ט"ז והק"ל יו"ד סי' כ"ד ועיין בתשובת הרמב"ם ז"ל הנקראים פאר הדור סי' קי"ד :

ט"ז חיטים מותלעים אם רובן מותלעים שא"א לבררן ימכרם לגוי ואם אין רובן מותלעים יבררם תחלה ואח"כ מותר לטוחן ויזהר לכתחלה לטוחן ברחיים שיש שם אפרכסת מפני שאת"ל נשאר בהם תולעים אחר בדיקה ידרסו בשעת טחינה מגלגול הריחיים ויצאו דרך דופני האפרכסת ובדיעבד אם אין לו רחיים שיש בו אפרכסת מותר לטחון משום דאפילו אם נשאר תולעים מתרסקין בטחינה ותו אין להם דין בריה ובטלי והוא כונתו לטחון ולא בא לבטל האיסור בידים ומהאי טעמא שרינן למכור לגוי ולא חיישינן שמא יאפה וימכור לישראל משום דאחר טחינה נתרסק התולע ובטל וחיטים אלו דלא התליעו רובן שאמרנו שצריך לבררם תחלה היינו לכתחילה אבל בדיעבד אם לא בירדם וטחנם מותר ובין הכי ובין הכי צריך לרקד הקמח אחר הטחינה והא דשרינן על ידי טחינה דוקא בחיטים דדרכן לטחן אבל קמח שהתליע אסור לטחנו כדי שיתרסקו התולעים דאין מבטלין איסור לכתחילה :

י"ז אין להתיר חיטים הנז' ע"י טחינה והרקדה אלא דוקא אם נמצא בהם תולעים אדומים או שחורין דאלו דרכן לברוח מגלגול הרחיים אבל אם התליעו בתולעים דקים ולבנים אין להתיר לכתחילה ע"י טחינה והרקדה הנז' מיהו בדיעבד אם טחנם מותר דודאי נתרסקו ונימוחו ובטלי ועיין פרי תואר ס"ק כ"ו :

י"ח הנפה של הקמח כיון שנשאר בה קמח בין נקבי האריגה וכן בין העץ לשפרות האריגה ויגיע להם ליחות יתהוה בה תולעים ובפרט בימי הקיץ לכן יזהר לנפץ ממנה שיורי הקמח אחר שעוסק בה ויתלה אותה באויר במקום שליטת השמש וכל פעם שיבא לעסוק בה יבדקנה היטב וקודם כמה שנים שבאו לעירנו מערי הנדייא נפה כולה מברזל וזה עדיף טפי שיוכל לנפץ ממנה הקמח ע"י הכאה בידו או בקרקע וגם אין בה מחבואות שיכנס שם קמח וישאר שם כדי שיתליע :

י"ט דבש תמרים שקורין בערבי סילא"ן שקוין מן

חנוונים דבר יום ביומו לאכלו ולצורך התבשיל צריך להזהר לסננו בחתיכת בגד תחלה כי ימצא בו נמלים או יתושין ואין ניכרין לעינים וכן החמאה ימצא בה הרבה יתושין דאתו מעלמא לכן הקונה יתכנה וישננה וכן דבש שנפלו בו נמלים יחממנו עד שיהא ניתך ויסננו ומרקחת שנפל בה נמלים שא"א לסננה אין לה תקנה להשהותה י"ב חדש משום דקי"ל בריה שאין בה עצם שעבר עליה י"ב חדש נעשית כעפרא דהכא שאני דיש להסתפק ולומר אולי הדבש מעמיד ומקיים דברים הטמונים בתוכו ולהכי גם אחר י"ב חודש קיימי באיסורייהו :

כ' זבובים המטילים ביציהם בימות החמה על הבשר והם כמו גרעיני חרדל לבנים צריך לבדוק הבשר אולי יש בו מזה ואם ימצא ידיח הבשר יפה יפה שלא ישאר אפילו אחת מאלו ביצי הזבובין ועיין מחב"ר ז"ל בשם מהר"ם בן חביב ז"ל יע"ש ופה עירנו בגדאד מצוי זה בימי הקיץ ולפעמים ימצא זה בבשר השוהה בחנות אצל מוכרי הבשר וצריך שתתן בעה"ב דעתה היטב על זאת וגם בבית תזהר לכסות הבשר ולא תניחנו בגלוי שיחנו עליו הזבובים :

כ"א נהגו פה עירנו בגדאד לאסור חלב חמוץ שקורין בערבי לב"ן שהוא מגוגב אם התליע וכן ה"ה הגבינה שהתליעה דנהגו כסברת הרשב"א ז"ל וכהסכמת פר"ח ופרי תואר :

פרשת בהעלותך

הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם כל דגי הים יאסף להם ומצא להם י"ל וכי ח"ו מסתפק הוא ביכולתו יתברך חלילה שאמר כן וכ"ל בס"ד דהדא מלתא בתמיה והדא בניחותא והוא כי ידוע דהבשר ה"ס הדינין כמ"ש בספר מא"א ז"ל הפי"ן שם אלהים במלוי יודי"ן והרי"ש שם אלהים בריבוע והבי"ת היא שני כוללים של שני שמות אלהים הנז' שהם דין יע"ש ולכן אין לבשר תקנה לאכלו אלא רק ע"י שחיטה ולכן עם הארץ אין ראוי לאכול בשר כי כיון שהוא בסוד הדינים אינו יכול למתקו ולתקנו להוציא נ"ק המגולגל בו אך ידוע כי הדגים הם ממותקים ומבוסמים יותר מן הבשר כמה מדרגות ולכן אין צריך להם שחיטה אלא רק באסיפה בעלמא שאוסף אותם מן המים הם מוכשרים לאכילה ולכן ניצוצי הקדושה שהם מגולגלים בדגים יוכל האדם לבררם ע"י אכילה בנקל ולכן מרע"ה כשראה דחטאו ישראל חטא גדול בתאוה זו שאמרו בשר אמר ודאי יש יכולת ביד השי"ת להביא להם בשר כדי סיפוקן אך אם יביא להם בשר צאן ובקר שהוא דין חושש שמא לא יהיו יכולים לברר ולהוציא ניצוצי הקדושה מן הבשר הזה כיון דחטאו ולז"א הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם בתמיה דכיון דבעו שחיטה תיקונם ובירורם קשה ואיך ימצא להם ניצוץ הקדושה ע"י אכילה אך אם כל דגי הים יאסף להם אפשר שימצא להם ניצוץ הקדושה שבתוך הדג באוכלם אותו יען כיון דהדגים ממותקים דלכן נכשרים באסיפה בלבד לכך בירורם ותיקונם הוא קל ביד האדם ואע"פ שחטאו יכולים לבררם :

ובזה כתבו המקובלים ז"ל טעם לאיסור אכילת בשר בחלב מפני שהבשר הוא סוד הדינים וכאמור לעיל והחלב הוא סוד הרחמים כי הוא מספר ד' יודי"ן של שם הוי"ה דמלוי יודי"ן שהוא חסד ולכן

תערובת

תערובת שלהם אסורה באיסור לבישת שעטנז שמערב כוחות הדינים עם כוחות החסדים שלא בהדרגות ובלא משפט הראוי להיות בסוד המיתוק וכתב הרב המקובל מוהר״ר שמון מרדכי ז״ל וז״ל ונראה שלפי זה אם אכל הלב תחלה שהוא החסד נכנס תחלה יוכל לאכול אחריו בשר קודם עיכול דתתאה גבר והחסד כופה את הדין הבא אחריו משא״כ אם אכל בשר תחלה שנכנסו הגבורות והדינין תחלה אסור לאכול אחריהם חלב כדי שלא יתגברו הדינין אלא ימתין עד שיתעכל הבשר שהוא אחר שש שעות ויתבטל כח הדינין ואז מותר לאכול הלב עכ״ד ולכן צריך האדם ליזהר מאד באיסור בשר בחלב כי איסור זה רבו מאד הלכות שלו וצריך לשמור הלכותיו על לוח לבו כדי שלא יכשל ח״ו בשום דבר והשי״ת לא ימנע טוב להולכים בתמים ורגלי חסידיו ישמור :

א׳ כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו שלשה פעמים וקבלו חז״ל אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור בישול ואחד לאיסור הנאה ועוד קבלו אע״ג דכתיב גדי לאו דוקא אלא ה״ה כל בשר בהמה טהורה אסור אלא שדבר הכתוב בהווה דכן היה הדרך לבשל גדיים בחלב ועוד קבלו לא שנא בחלב אם לא שנא בחלב אהרת ועוד קבלו שהוציא הכתוב איסור אכילה בלשון בישול ללמד דאינו אסור מן התורה באכילה אלא אם כן הוא נעשה דרך בישול אבל אם נבלע זה בזה ע״י כבישה שנכבש הבשר בחלב כ״ד שעות או ע״י מליחה שנמלחו ביחד ה״ז מותר באכילה מן התורה ורק מדברי סופרים אסור באכילה בכל ענין הן ע״י כבוש הן ע״י מליחה ולכן מותר לישראל לכבוש לגוי בשר בחלב או למלוח לו בשר עם החלב ועיין פרי תואר סי׳ צ״א ס״ק י״ז ורק בישול אסור לישראל לבשל לגוי בשר בחלב דעובר בלאו אפילו שהוא מבשל לגוי :

ב׳ שיעור בישול לא בעינן שיתבשל כמאכל בן דרוסאי אלא כל שנפל חתיכת בשר בכלי ראשון של חלב שהוא על האש אפילו שהסירה מיד ה״ז אסור באכילה ובהנאה ועיין כרתי סק״ג ופרי מגדים בפתיחה אות ג׳ ואע״ג דאין חיוב מלקות אלא בשיעור כזית מ״מ חצי שיעור אסור מן התורה גם בבישול ובהנאה ועיין ערך השלחן ופתחי תשובה בשם הגאון צל״ח ז״ל ולכן גם אם בישל פחות מכזית עבד איסור תורה וצריך כפרה :

ג׳ בשר בחלב האסור בהנאה צריך לו קבורה ולכן נוהגין לשפוך אותו בחפירה שיש בחצר שקורין בערבי בלוע״ה וזו היא קבורתו או ישליכו לנהר הגדול באופן שיתאבד ועיין כנה״ג וחכ״א אבל אסור ליתנו לגוי אפילו שאינו מכירו וכן אסור ליתנו לכלב אפילו כלב דעלמא שאין לו הנאה ממנו ולכן אסור לזרקו ברשות הרבים כי שם אוכלים אותו הכלבים וכ״ש לכלבו דאסור שהרי נהנה ממנו :

ד׳ בשר בחלב הנאסר ע״י כבוש או מליחה כיון דאינו אסור מן התורה באכילה אלא רק מדברי סופרים הרי זה מותר בהנאה ומ״מ אסור לבשלו ואם חזר ובשלו ה״ז אסור בהנאה מן התורה וגם חייב משום בשול ועיין פרי מגדים בפתיחתו וכן ה״ה דבר מאכל של היתר כגון אורז או ירקות וכיוצא שנבלע בהם בשר וגם נבלע בהם חלב ובין שניהם יש שיעור כזית ואח״כ בישל המאכל ההוא הרי זה עובר עליו אבל אם נבלע בקדרה בשר וגם חלב אע״פ שיש בין שניהם כזית ושוב בישל בקדרה ההיא תבשיל אע״פ שאין בו ששים נגד הבלוע אינו עובר משום איסור בישול מפני שאין אחד מהם בעין אלא הכל הוא בלוע :

מיהו קדירה שבלעה חלב ובעודה בת יומה בישל בה בשר בעין עובר עליו משום בישול מפני דאחד מהם הוא בעין ועיין שפ״ד ס״ק י״ח ומחב״ר אות כ״ב ולכן זה המבשל בקדרה זו בעי כפרה כשאר איסורי לאוין :

ה׳ בשר בחלב דאסור מן התורה בבישול ובהנאה לאו דוקא בשר של בהמה טהורה כשרה אלא אפילו בשר נבלה וטריפה של בהמה טהורה אסור מן התורה בבישול ובהנאה ועיין שפ״ד ומחב״ר אבל בשר בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה או בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה הרי זה מותר בבישול ובהנאה דבעינן דומיא דגדי בחלב אמו שהוא בשר טהור בחלב טהורה ומ״מ אסור לבשל לכתחילה בשר בהמה טמאה בחלב טהורה או להפך מפני מראית העין שהרואה חושב שהוא בשר טהור בחלב טהורה ועוד הוסדו דבעי לאכול ועיין מחב״ר אות ח׳ בד״ה הדרן לדידן וכו׳ יע״ש ומיהו לצורך רפואה אפילו לחולה שאין בו סכנה מותר לבשל ועיין כנה״ג הגהב״י אות ט׳ ושאר אחרונים ז״ל :

ו׳ בשר חיה ועוף אפילו בחלב בהמה טהורה מותר בבישול ובהנאה משום דאינו אסור מן התורה באכילה אלא בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה אבל בשר חיה ועוף איסורו באכילה הוא מדרבנן לכך מותר בבישול ובהנאה ויש מחמירים לאסרו מדרבנן גם בבישול ובהנאה ועיין ערך השלחן אות ד׳ ואות י״ד יע״ש ולענין הלכה המחמיר בבישול תבא עליו ברכה אבל בהנאה אחר שנתבשל אין ראוי להחמיר לאבד ממון ישראל אלא אם נזדמן שנתבשל בשר עוף או חיה בחלב ימכרנו לגוי ובבישול יש טעם להחמיר מפני מראית העין :

ז׳ בשר בהמה טהורה בחלב חיה טהורה אינו אסור מן התורה אלא אסור מדרבנן ואינו אסור אלא באכילה אבל בהנאה מותר ואסור לבשל לכתחילה מפני מראית העין :

ח׳ אם כבש חלב בקדירה מעת לעת דהיינו כ״ד שעות שלמים ואח״כ בישל בקדירה ההיא בשר בהמה התבשיל אסור בהנאה דאע״ג שהקדירה לא בלעה החלב אלא ע״י כבישה מ״מ אח״כ פלטה אותו החלב שבה לתוך הבשר ע״י בישול ואסור מן התורה אבל אם לא בשלו באותה קדירה בשר בהמה אלא בשר חיה ועוף אין התבשיל אסור בהנאה אלא רק באכילה ועיין מש״ז סוף סק״א ומחב״ר אות ב׳ :

ט׳ המבשל בחלב גדיה שלא הניקה שיש לה חלב כשהיא קרובה לימי לידתה חייב מן התורה וכנז׳ בגמרא דחולין דף קי״ג ועיין מעשה רוקח ח״ב בפ״ט מהלכות מ״א הלכה וא״ו ושאר אחרונים :

י׳ ציר היוצא ע״י מליחה ונפל לתוך התבשיל של חלב ונתבשל אסור בהנאה מן התורה ועיין מחב״ר אות י״ד :

י״א קדירה של חלב שאינה בת יומא שבישל בה בשר אינו עובר משום בישול ולא עוד אלא שמותר לכתחילה לבשל בה בשר לגוי או לאיזה צורך שאין בו אכילה ואין לאסור משום מראית העין דמי יודע אם היא קדירה של בשר או של חלב וכמ״ש פתחי תשובה סק״ח בשם חמודי דניאל מיהו אם היא קדירה גדולה יותר מדאי שאין דרך לבשל בה חלב אלא רק תבשיל של בשר בסעודות גדולות אע״פ שהיא אינה בת יומא אסור לבשל בה חלב כגון שיש לו חמאה הרבה שרוצה להתיכה בקדרה גדולה לצורך הגוי כי זו הקדירה חזותה

מעיד

ומעיד עליה שהיא של בשר ויש לחוש למראית העין שאין יודעים שהוא מבשל לצורך הגוי :

י״ב בשר בחלב שאסור בהנאה ואח״כ נתערב ממנו בתבשיל של ירקות או אורז וכדומה ואין בתבשיל ההוא ששים לבטל הבשר בחלב הנז׳ מותר למכור לנכרי חוץ מדמי איסור שבו דכל איסורי הנאה אפילו יש בהם בנותן טעם מותר למכור לנכרי חוץ מדמי איסור שבו ועיין פרי מגדים בפתיחה ומש״ז סק״ב :

י״ג בשר צלי בחלב אסור מן התורה ואסור בהנאה דצלי בכלל בישול הוא וכנז׳ באחרונים וכן המטגן בשר בחלב אסור מן התורה ואסור בהנאה ולכן נרות של חלב שעירבו הנכרים בהם חמאה וקנו ישראל מהם אסור להדליקן וצריכין קבורה עיין מחב״ר אות ט״ו אך נרות שיש בהם ספק אם עירבו חמאה וחלב יחד יש להתיר מכח ס״ס ר״ל ספק אם יש חמאה ואת״ל יש שמא נתבטלה בששים ועוד יש ספק שלישי אולי הלכה כמ״ד אין אסור בהנאה אלא מדרבנן ומיהו לכתחילה לא יקנה נרות אלו ועיין יוסף אומץ סי׳ פ״ג :

י״ד אם בשלו חמאה בקדרה של בשר בת יומא ונאסרה דלא הוה ששים אסור להדליק בחמאה זו דאסורה בהנאה וגם נרות חנוכה דאין משתמשין לאורה אסור להדליק בחמאה זו ועיין מחב״ר ואם הדיחו כלי בשר במים רותחין וכן הדיחו כלי חלב בכלי אחר במים רותחין ונתערבו זב״ז בעודם רותחים אסורין בהנאה וצריכין קבורה בד״א ברותחין דכלי ראשון שהיס״ב דהוי בישול אבל כלי שני אע״ג דמפליט ומבליע אינו מבשל ומותרין המים בהנאה ועיין כו״פ ושפ״ד ושאר אחרונים :

ט״ו דגים בחלב מותר אפילו מדרבנן מיהו יש בהם סכנת חולי ולכך אסור לאכלם וה״ה לאכול דגים עם גבינה יש סכנת חולי אבל דגים בחמאה יש מן האחרונים שכתבו דאין חשש חולי בזה ויש שכתבו דאיכא חשש חולי ושומר נפשו ירחק ויזהר דהא אפילו הרב פחד יצחק שהיה רופא גדול נראה לו דאין בזה נזק נמנע מלאכול ופה עירנו בגדאד אין מטגנים דגים בחמאה דחוששין החשש הנז׳ :

ט״ז ביצים שנמצאים תוך התרנגולת אם הם גמורות בחלבון וחלמון מותר מן הדין לאכלם בחלב אבל אם אין לה אלא רק חלמון בלבד אסור לאכלם בחלב ואם אכלה בפ״ע מותר לאכול אחריה חלב ויש מחמירין בזה ואע״ג דאמרינן אם הם גמורות מותר לאכלן בחלב היינו משורת הדין אבל נהגו שלא לאכלם בחלב וכן המנהג פה עירנו וגם מולחים אותה לבדה או ע״ג בשר ומ״מ אם נפלה לתבשיל אין אוסרת :

י״ז חלב הנמצא בקיבה יזהר לכתחלה שלא להניחו בקיבה עד שיצטנן החלב תוך הקיבה מפני שחלב הקיבה הוא חריף והמוץ ובדיעבד אין לחוש ושרי להעמיד בו ופה עירנו נוהגין להוציא תכף ומיד את החלב מן הקיבה קודם שיצטנן ואם שהה החלב בתוך הקיבה כ״ד שעות הו״ל כבוש ואסור להעמיד בו לכתחילה בין בצלול בין בקרוש ובדיעבד שכבר העמיד בו מותר אפילו העמיד בצלול כן הוא דעת מר״ן ז״ל דקי״ל כוותיה אך מור״ם ז״ל אוסר בצלול גם בדיעבד ואם היה ספק צלול או קרוש אז גם להאשכנזים דאזלי בתר פסקי מור״ם אזלינן לקולא ומותר ועיין כו״פ ז״ל :

י״ח יש מתירין להניח כלי שיש בו חלב אצל כלי שיש בו בשר תוך תיבה אחת ולא חיישינן שמא יפול מזה לזה ולא ידע ויש מחמירין לכתחילה ומצריכין שיהיו שניהם מכוסים וכן ראוי להזהר בכך ואין מניחין כלי שיש בו חלב אצל כלי שיש בו מלח אא״כ מרוחקין זמ״ז וגם מכוסים דיש לחוש לסברת רש״י ולסברת הרמב״ם ז״ל מיהו כל זה לכתחילה אבל אם עבר והניח מותר בדיעבד לכ״ע ואם אינו מניח בקבע אלא באקראי אדעתא ליטלו מיד הפר״ח אוסר והפר״ת מתיר :

י״ט סיגארי״ה של מעלה עשן שמדליקה מנר של חלב לא ידליק מן הפתילה אלא ידליק מן השלהבת והמחמיר גם בזה תבא עליו ברכה וכל זה בשואף בפיו בעת ההדלקה אבל אם מדליקה בידו בלי שאיפה ואחר שמסירה מן הנר שואף בפיו מותר לכ״ע :

פרשת שלח לך

והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה׳ כ״ל בס״ד הנה נודע שראוי לאדם לכוין באכילתו לש״ש לברר נ״ק המעורבים במאכל ההוא וכמ״ש צדיק אוכל לשובע נפשו והיינו בירור נ״ק הוא שובע נפשו ולא תהיה כונתו לתענוג גופו ואם האדם יזכה לפשוט מעליו כונה של תענוג הגוף וישים כל כונתו בעבור שובע נפשו שהוא הבירור של נ״ק בזה יהיה לו כח גדול לברר בירור גדול מן המאכל על חד עשר מאם תהיה כונתו מעורבת בשתיהם בשובע נפשו ושובע חומרו וכל מה שתהיה האכילה ערבה וחשובה יותר אז תגדל תפארת הצדיק בה אם יהיה כובש חומרו לדחות מעליו כונה של תאות גופו כי אם רק ישים בלבו כונת שובע נפשו והנה נודע כי לחם א״י הוא ערב לגוף עד מאד עד שהיו אוכלים אותו בלא לפתן וכמ״ש רבינו מהר״ש אלשי״ך ז״ל ע״פ ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם ולכן צריך להם תגבורת גדולה באכלם לחם ארץ ישראל הערב מאד שיהיו משימים כל תאותם בשביל בירור נ״ק וז״ש והיה באכלכם מלחם הארץ שהוא ערב מאד לגוף לא תהיה כונתכם לתאות הגוף אלא בשביל בירור נ״ק ולז״א תרימו תרומה לה׳ כלומר כל כונתכם תהיה כדי לברר נצוצי קדושה מן האכילה לרומם אותם ולהעלותם עד ה׳ מקור הקדושה :

והנה נודע כי מלאכת הבירור של נ״ק המוטלת על האדם היא מלאכה גדולה אך הבירור מן הצומח ומן החי הוא מוטל על האדם יותר מן הבירור שצריך לברר מן הדומם כי הבירור מן הדומם עיקרו הוא ביד השי״ת שיהיה ע״י המטר וכמ״ש רבינו האר״י ז״ל על מאמר גדול יום הגשמים כתחיית המתים דלכך קבעו הזכרת הגשם בברכת מחיה המתים כי על ידי הגשמים יחיו המתים הם ניצוצי הקדושה אשר בדומם שיעלו ממנו וזהו תחייתם במדרגה הראשונה וכן אחז״ל גדול יום הגשמים כקיבוץ גליות שבו נקבצים נ״ק אך בירור שצריך להיות מן הצומח והחי מוטל על האדם יותר שצריך לבררו ע״י אכילה כיון שהוא דבר הנאכל ולכן עשה הקב״ה שתי מצות בהם בסוג חק אחת בצומח שהוא הכלאים ואחת בבשר החי שהוא בשר בחלב כי שתי מצות אלו הם חק שאין להם טעם יען כי זה מותר לבדו וזה מותר לבדו ולמה אסורים בתערובתם וידוע כל מצוה בסוד חק אשר יקיים אותה האדם יהיה לו ממנה פחד גדול בקיומה כי שטן ואוה״ע מונין את ישראל ומלעיגין

במצוה

במצוה חוקית לומר מה מצוה היא זו ומה טעם יש בה ולכן יהיה לו ממנה עזר וסיוע להתגבר על הקליפה ולגבר כוחה להפריד ממנה ניצוץ הקדוש הבלוע בתוך חלק הרע של הקליפה ומעורב בלומח וכהי ולכן חק נ' ניהכם כי בכח קיום החק מוציא האדם ניצוץ הטוב מן אם ניהכם שהוא הרע האחוז בו ונגבר ישראל ולכן צריך האדם להזהר בחק זה של איסור בשר בחלב שלא יכשל ח"ו אפילו בדבר קטן שיש בו כדי שעי"כ יהיה לו תגבורת גדולה בבידור שצריך לברר מן המאכל :

א כחל שהוא הדד של בהמה בין של קטנה שלא הניקה בין של גדולה אסור מדברי סופרים לבשלו בין בפ"ע בין עם בשר ואם קרעו והוציא החלב שבו מותר לצלותו ולאכלו אבל לבשלו לא די לו בקריעה כי אע"פ שהוציא החלב שבו מ"מ נשאר עדיין חלב בגומות לפיכך אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל עד שלא נשאר בו לחלוחית חלב מותר מן הדין לבשלו אפילו עם בשר ואם קרעו והתכו כמה פעמים שתי וערב על פני כולו זה עדיף טפי מטיחה בכותל וכל זה הוא מדינא אבל כהגו ברוב תפוצות ישראל שלא לבשלו עם בשר כלל אפילו ע"י קריעה שתי וערב וטיחה בכותל אלא מבשלים אותו לבדו בלא בשר או מבשלים אותו עם ירקות ושאר דברים שאין בהם בשר וכן מבשלים אותו לבדו במחבת בלא בשר וכן המנהג פה עירנו בגדאד יע"א ואע"ג דנהגו שלא לבשלו עם בשר אם בשלו עם בשר מותר בדיעבד כיון דעשה לו קריעה שתי וערב וטיחה בכותל ואע"ג דיש אומרים דאין להתיר בדיעבד בזה אלא רק בהפסד מרובה נראה עיקר לדינא כמתירין גם בלא הפסד מרובה ועיין פר"ח ופרי תואר :

ב עבר ובשלו בלא קריעה אם בשלו בלא בשר אע"פ שבשלו עם ירקות ושאר דברים מותר לאכלו וכ"ש בצלאו בלא קריעה דמותר בדיעבד אבל אם בשלו עם בשר צריך כנגד כל הכחל ס"ע פעמים כי הכחל עצמו מצטרף ולכך לא בעינן ששים ממש אלא סגי בתשעה וחמשים שיש בבשר ובשאר דברים שבקדרה כנגד הכחל אבל הכחל עצמו אסור דילמא אתי למסרי התיכה גדולה וגם משום החלב שבגומות דידיה שיש באותו חלב טעם מן הבשר שנתבשל עמו דאע"ג דנימא דבישולו יצא כל החלב ממנו חיישינן שמא יאכלנו קודם גמר בישולו וכמ"ש הש"ך ז"ל ואם לא יש ששים אז גם הבשר והתבשיל כולו אסורים באכילה אבל מותרים בהנאה למכרם לא"י ע"ג כיון דאיסורם הוא מדרבנן והקדרה צריכה הגעלה :

ג כחל שקרעו כדינו וצלאו אע"פ שצלאה אח"כ גומות מלאות חלב אין לחוש מיהו אותו החלב שבגומות צריך לשפכו ולא יאכלנו משום מראית העין וכן אם רואה עליו חלב בעינן ירחצנו תחלה קודם אכילה משום מראית העין כן העלתי בספ"ק מקבציאל ועיין בסי' ע"ג סעיף ה' בהגה"ה בדין הכבד שצלאה ורוצה לבשלו ועיין הטעם בפר"ח שם ס"ק וא"ו וכן הוא הטעם בצלי וכו' שם ועוד בסי' ע"ו ס"ק ט"ז :

ד כחל הו אע"פ שהיא מלאה חלב מותר לחתוך בסכין של בשר כיון שהוא צונן ואין למלוח הכחל עם הבשר אפילו קרעו ש"ו וטו"ב ובדיעבד אפילו מלחו בלא קריעה ואפילו מלחו על הבשר מותר ועיין בכף השלחן אות ז' ושאר אחרונים :

ה הכחל אע"פ שקרעו ש"ו וט"ב אסור לצלותו בשפודים על הבשר אלא תחת הבשר ואפילו שאמו משפוד על הבשר צריך להסירו ולהניחו תחת הבשר ועיין בבאה"ט הגה"ש אות י"ד ובדיעבד אם בצד צלה אינו נאסר ובשפודים שדרכן להתהפך מה שלמעלה למטה אסור לצלותו אפילו תחת הבשר ובדיעבד מותר ועיין ש"ך ס"ק כ"ה :

ו אע"ג דאם צלה הכחל בלא קריעה ש"ו וט"ב מותר בדיעבד היינו בצלאו לבדו אבל אם צלאו עם בשר אסור שאם נתן הכחל על הבשר הבשר אסור משום שבלע חלב ואם נתן הכחל תחת הבשר אז הכחל אסור כיון דהבשר עליון ובשפודים שדרכן להתהפך מה שלמעלה למטה שניהם אסורים :

ז עור הקיבה לאחר שהוסר חלבו והודח יש לו דין בשר ממש ומותר למלחו עם שאר בשר וה"ה דמותר לבשלו ואין לו דין כחל כלל ועיין ש"ך ואחרונים :

ח אכל בשר אפילו של חיה ועוף לא יאכל אחריו חלב עד שישהה שש שעות אחר אכילתו ואע"פ שבחורף המאכל מתעכל במהירות יותר מימות הקיץ ג"כ צריך להמתין שש שעות ואם יש בשר בין השיניים צריך להסירו ואם לא הסירו תכף אחר אכילה אלא עד יאחר שיש ושלש שעות אין צריך לחשוב השש שעות אלא משעת שגמר אכילתו ומ"מ צריך לקנח פיו בפת דהיינו שילעוס פת ויבלענו ואח"כ ידיח פיו וכו' בב"י א"ח סי' קע"ג ועיין באחרונים ואע"ג דכתבו האחרונים דוקא אם מצא בשר בין השינים צריך להסירו אבל מסתמא אינו חייב לבדוק ועיין כנה"ג הגה"ט אם יו"ד מ"מ מי שיש לו נקבים בשיניו זה ודאי חייב לבדוק כי חזקה שיש בהם בשר וה"ה אם אכל גבינה תחלה ואח"כ רוצה לאכול בשר דצ"ל צריך לחטט ואדם כזה טוב שירגיל עצמו לחטט אחר כל אכילה כדי שלא יבא לידי מכשול ועיין שיורי ברכה סוף אות י"ג :

ט אפילו לא אכל בשר ובשרו רק לעס תבשיל של בשר ואפילו של עוף ג"כ צריך להמתין שש שעות כדי לאכול חלב ואפילו שתה מרק צלול ג"כ צריך שש שעות ועיין בית יוסף סי' קע"ג ושאר אחרונים ושיו"ב כאן ביו"ד אות צמ"ד והלועס לתינוק נמי צריך להמתין שש שעות ואפילו לעס תבשיל שיש בו שומן דלא פליג אבל אם טעם בלשונו ופלט מיד אין צריך להמתין וה"ה אם לקח חתיכת בשר לתוך פיו ותכף החזירו שלם אין צריך להמתין וב"ש אם טעם שומן ופלט דאין צריך להמתין ועיין מהדב"ק בהגהותיו על פרי מגדים בדפוס חדש של ספר אבלי דרבי :

י אע"ג דאמרינן דאחר שש שעות מותר לאכול חלב מ"מ בעינן נמי שיסלק השלחן שאכל עליו הבשר וגם שיברך ברכת המזון של אותה סעודה דתלתא בעינן שש שעות וסילוק שלחן וברכה ועיין בכה"ג הגה"ט אות ג' וכמה אחרונים ואם אכל בשר בלא פת ושלחן צריך לברך ברכה אחרונה וישהה שש שעות :

י"א תינוק חולה אע"פ שאין בו סכנה יש להקל להמתין שעה אחת אך צריך סילוק שלחן וברהמ"ז ועיין חכ"א כלל מ' סוף אות י"ג :

י"ב תבשיל שאין בו בשר ורק בשלוהו בקדרה של בשר אפילו היא בת יומא הרי זה מותר לאכול אחריו חלב מיד ואפילו דחילת ידים וקנוח פה אין צריך ואפילו אם הקדרה של הבשר לא הודחה יפה ממן התבשיל של הבשר ג"כ מותר לאכול החלב מיד מיהו אם לא הודחה יפה ראוי להצריך רחיצת ידים וקנוח והדחה פה ואז יאכל החלב מיד ועיין שיו"ב אות נ"ג וכ"ד זהיינו דוקא אם יש ששים בתבשיל ההוא כנגד לכלוך הקדרה מבשר אבל אם אין ששים כנגד לכלוך הבשר לא שפי

גלוים.

ליה רחילה וקנוח והדחת פה בלבד אלא צריך לשהות שעה אחת לפחות והמחמיר גם בזה שש שעות תע"ב ועיין בית לחם יהודה סע"ק ע"ז ופתחי תשובה ושאר אחרונים:

י"ג אכל בילים שנותנים בקדרה שיש בה בשר המין של שבת וסודרים אותם על הכסוי של הקדרה מסביב ומתבשלים מחום הקדרה בהיא על האש שיש בה בשר המין אין צריך להמתין שש שעות ואין צריך הדחה וקנוח והמחמיר לעשות הדחה וקנוח בזה תבא עליו ברכה:

י"ד אכל חלב מותר לאכול אחריו בשר מיד אך צריך לקנח פיו יפה בפת שילעסנו ויבלענו ואח"כ ידחינו במים יפה ואח"כ ירחוץ ידיו יפה במים ואז יאכל הבשר מיד ואפילו אם אכל במזלוג צריך שירחץ ידיו ונטילת ידים זו שהיא בין אכילת חלב לאכילת בשר צריך שתהיה לתוך כלי כדין מים אחרונים כמ"ש מר"ן ז"ל בא"ח ועיין שיו"ב אות י"ט ואם אין לו מים מותר לרחוץ בשאר משקים בשעת הדחק וכמ"ש שיו"ב אות ע"ז ואפילו אם רוצה לאכול בשר עוף אחר החלב צריך קנוח והדחת פה וכנ"י וכנז' בב"י א"ח ואם אין לו פת לקנח בו פיו יוכל לקנח בשאר פירות חוץ מקמחא ותמרי וירקא וצריך לקנח תחלה בפת ואח"כ ידיח במים ובדיעבד אם הדיח ואח"כ קנח אין להוש ועיין שיו"ב אות כ' וכן אם לעס ופלט ולא בלע מהני בדיעבד אבל לכתחילה ודאי צריך לבלוע ובלא"ה איכא איסורא בפליטה משום הפסד אוכלין וכמ"ש בפתחי תשובה סק"ה:

ט"ו כל זה שכתבנו באוכל חלב קודם הבשר אבל באוכל גבינה אע"ג דמן שורת הדין סגי בקינוח והדחה וכנ"י כדי לאכול הבשר מיד מ"מ כבר נהגו לשהות זמן ביניהם ויש נוהגים לשהות שעה אחת וגם שיהיה בסעודה אחרת ויש שוהין שלשה שעות והרבה גדולי ישראל נהגו להחמיר שש שעות וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בשיו"ב אות י"ג ופה עירנו בגדאד אנחנו מורין כך אם היא גבינה קשה שעבר עליה ששה חדשים או יותר שוהין שש שעות ואם לא עברו עליה ששה חדשים ממתין שעה אחת לכל חודש אחד שאם עבר חודש ממתין שעה ואם שני חדשים ממתין שתי שעות וכעזה"ד והרה"ג מהר"א מני נר"ו העיד דאין מנהגם בעה"ק ירושלם ת"ו להמתין אחר גבינה כלום בין חדשה בין ישנה ודע דהנוהגים להמתין בגבינה הוא אפילו שלוקה או צלויה ומנהג רבינו האר"י ז"ל היה מחמיר ביותר דכל אותו יום שאוכל גבינה אינו אוכל בשר אחריו ואשרי חלקו:

ט"ז האוכל כחל צריך להמתין שש שעות כדי לאכול חלב וה"ה אם אוכל כחל אחר חלב נמי דינו כאוכל בשר אחר חלב:

י"ז אין לשין עיסה בחלב אא"כ שינה צורת הפת ואם עבר ואפה בלא שינוי אם אינו דבר מועט כדי אכילה בבת אחת הכל אסור ולא יועיל שינוי אחר אפיה ולא יועיל לחלקו לבני אדם הרבה לאכלו בו ביום במהרה יען שכבר נאסר מגזרת חז"ל ופה עירנו עושין סמבוס"ך שממלאים אותו בגבינה ואין עושים בו שינוי מן סמבוס"ך הממולא בלוזים וסוכ"ר ועיין בתפארת אדם שקיים המנהג הזה אבל עיסה שלשין אותה בחמאה או בחלב ועושין אותה מיני מזונות נוהגים פה עירנו לשנות צורת הפת אפילו אם עושים מעט כדי אכילה אחת ומנהג יפה הוא ועוד פה עירנו יע"א יש עושים פת בחלב כדי למכור דבר יום ביומו ועושין הרבה וגם אלו עושין צורתו משונה שהוא נודע וניכר לכל שהוא של חלב אך דא עקא כי מהרי"ט ז"ל אוסר בעושין למכור אפילו על ידי שינוי דחיישינן לאורחין ועיין פר"ח ופר"ת וחו"ד שהסכימו כן וכ"ל דיש להמליץ בעדם משום דזה הפת שעושין בחמאה נרגש מן הריח שלו ויש כאן כמה ספיקות וי"ל דמהרי"ט לא אסר בכה"ג דניכר מן הריח ועיין להרב מזמור לדוד ז"ל שכתב בעיר מולדתו שהיא עיר גדולה של חכמים וסופרים נהגו היתר למכור בחנות וכתב טעם ההיתר משום דניכרים בריח וטעם ע"ש ועיין פרי תואר סי' צ"ז ס"ק ג' מ"ש בהיתר המכר משום ס"ס יע"ש:

פרשת קרח

ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים הנה נודע מפשט המקרא כי באותו מטה היה חלק אחד ממנו יש בו פרחים וחלק אחד ממנו נראה בו ציץ ובחלק אחד ממנו נראה בו שקדים גמורים והטעם שהיה בו שלשה חלוקות אלו נ"ל בס"ד לרמוז על קדושת כהונה של אהרן וזרעו שנוהגת בשלשה מקומות שהם זה למעלה מזה בהדרגות והם אחד העבודה שהיתה במשכן ועל זה ירמוז הפרח כי המשכן סופו נגנז ולא היה לו מקום ניכר וידוע והב' עבודה שהיתה במקדש ראשון שהוא היה במקום קבוע וקדושתו לעולמים אך היה בנין בשר ודם והג' היא עבודה שתהיה בבית שלישי בב"א שהוא מעשה שמים וקדושתו למעלה מקדושת בית ראשון ובכולם הכהונה היא לאהרן הע"ה ולזרעו ולהיות כי זכינו לעבודת הקרבנות בזכות התורה שכוללת שלשה מיני מצות שהם מצות חוקים ומשפטים ככתוב זאת התורה לעולה למנחה וכו' ר"ל בזכותה זכינו לעולה וכו' לכך עבודה שהיתה במשכן זכינו לה בשביל חלק המצות שבתורה אותם שהם יש להם טעם אך אין השכל מחייב אותם ועבודה שהיתה בבהמ"ק זכינו לה בשביל חלק המשפטים לכך שלמה הע"ה שהוא בנה בהמ"ק כשא"ל הקב"ה שאל מה אתן לך שאל ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך והשיב לו הקב"ה יען אשר שאלת את הדבר הזה וכו' ושאלת לך הבין לשמוע משפט הנה עשיתי דבריך וכו' והטעם ששאל על הבנה לשמוע משפט כי ראה ברוה"ק דבהמ"ק אשר יבנה הוא יהיה בזכות חלק המשפטים אך בית שלישי שיבנה בב"א יהיה בזכות חלק החוקים שאין להם טעם ואין השכל מחייב אותם והגאולה ג"כ תהי' בזכות החוקים כי הגאולה תלויה בתשובה וכמ"ש רז"ל כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה והתשובה היא בסוג חק שאין בה טעם ואין השכל מחייב אותה יען דהעובר על גזרת מלך אפילו בדבר אחד חייב מיתה כי לכן אמרה החכמה נפש החטאת היא תמות ולכן אם ישמרו ישראל את החוקים אז מדה כנגד מדה יקבלם בתשובה שהיא חק ולז"א רחוק מרשעים ישועה כי חוקיך לא דרשו והנה מצוה שהיא בסוג חק ומצויה ותדירה הרבה אצל האדם היא מצוה של איסור בשר בחלב כי היא תדירית ומצויה בכל יום על כן כמה וכמה ראוי לאדם להשגיח בה ולשמור כל הלכותיה אחת לאחת שלא יבא לידי מכשול ובזה ימצא טוב הן לענין קבלת התשובה הן לענין קירוב הגאולה וצריך כל אדם לצוות בני ביתו תמיד שישגיחו היטב בענין בב"ח הן מצד הכלים שלא יתערבו זב"ז הן מצד הבב"ח עצמו מפני שענין

זה

זה מצוי בביתו של אדם בימים ובלילות ואם לא ישימו עין השגחתם בו בודאי יבואו לידי מכשול ולא ירגישו :

א איסור שנתערב בהיתר אע״ג דמרן ז״ל פסק בסי׳ צ״ח במין באינו מינו סמכינן אטעימת גוי בהיכא דאינו יודע שסומכין עליו המנהג פשוט דאין לסמוך על הגוי וכמ״ש מור״ם ז״ל וכן המנהג ברור פה עירינו בגדאד יע״א אלא משערין בששים בין נתערב מין באינו מינו בין נתערב מין במינו ואפילו אם יש ששים לבטל האיסור אם רואין שעדין טעם האיסור נרגש כגון שהאיסור מוטעם ביותר הרי זה אסור ועיין פר״ח ופר״ת סק״ד:

ב אם האיסור וההיתר שוים במשקל דהיינו שהם ממין אחד שאין האחד כבד בטבעו יותר מחבירו וגם אין בו נפוח או, חלל יותר מחבירו נוכל לשער בשניהם במדידה או במשקל אבל אם באחד יש נפוח וחלל יותר מחבירו אין לשער במדידה אלא במשקל אם שוים בטבען שאין אחד מהם כבד בטבעו יותר מחבירו אבל אם האחד כבד בטבעו יותר מחבירו צריך לשער באומד ומדידה ולכן אם נפל חלב לתוך בשר או להפך וכן אם נפל כבד לתוך התבשיל הרי אלו שוים בטבען ומשערים במשקל אבל אם נפל כף מתכת של חלב בן יומו לתוך תבשיל של בשר או להפך אין לשער במשקל כי המתכת כבד בטבעו כמה וכמה על בשר ומים אלא משערין באומד ובכמות וכילד יעשה הנה מנהגנו פה לשקול כף המתכת ואם עלה מאה דרה״ם נחשוב בחמשה עשר דרה״ם וצריך שיהיה בתבשיל ששים פעמים על המשה עשר דרה״ם וכפי מה שחקרנו צריך לחשוב כלי המתכת לגבי הבשר פחות מן ט״ו דרה״ם אך אנחנו תופסין זה החשבון של ט״ו דרה״ם לחומרא ועיין פר״ח סי׳ צ״ט סק״ו ופר״ת שם סוף סק״ד ושו״ב שם אות ב׳ ומג״י כלל פ״ה ס״ק כ״ח וחכ״א כלל כ״ב אות ג׳ ועוד אחרונים ועיין בית דוד יו״ד סי׳ מ״ג ופת״ש סי׳ צ״ח סק״ב וכתב הרב פר״ת סי׳ צ״ט שם דאם האיסור וההיתר שוים במשקל כגון שהאיסור בשר בלא עצמות וההיתר ג״כ בשר בלא עצמות טוב לשער ע״י המשקל שאז יצא השיעור מכוון ביותר ועיין הב״י סי׳ צ״ג ועבודת הגרשוני סי׳ צ״ד ומטה יהודה בסוף הספר :

ודע כי העצמות הם כבדים מן הבשר וכמ״ש בשו״ג סי׳ צ״ט סק״י והרב ב״ד סי׳ מ״ג הביא מהרמב״ם דהחיטים כבדים מהקמח אחד מששה והיין והשמן קלים מהמים אחד מן כ״ז וכתב בשם רבינו עובדיה ז״ל דהן הגידין הן העצמות הם כבדים מן הבשר ע״ש אבל החלב אשר בבשר הוא שוה עם הבשר וכמ״ש בשו״ג :

ג׳ כף של חלב בן יומו שהגיסו בו בקדירה של בשר על האש אם אנחנו יודעין כמה חלב בלע זה הכף כגון שהיתה כף חדשה והגיסו בה כזית חלב בו ביום שתחבו אותה בקדירה של בשר צריך ששים בבשר כנגד כזית חלב כיון דלא ידעינן כמה בלע הכף מן החלב בעינן כנגד כל כזית החלב וכן ה״ה אם זו הכף של החלב לא היתה בת יומא קודם שהגיסו בה כזית החלב דאז כל מה שבלעה קודם הוא לפגם ואחר שהגיסו בה כזית החלב תחבו אותה בבשר בו ביום או תוך מעל״ע דאין צריך לשער אלא כנגד כזית החלב לבטלו אבל אם אותו הכף של חלב הם מגיסים בה חלב רותח בכל יום דלא ידעינן כמה כזית חלב בלעה אז צריך לשער כנגד כל הכף כולו ורק אם של מתכת צריך לשער בכמות הכף ולא במשקלו והוא ע״ד שכתבנו לעיל וכן אם הגיסו חלב הרבה בכף דהיינו שהחלב היה מאה דרה״ם או יותר והכף של מתכת אשר כמותו נחשב בט״ו דרה״ם או עשרים דרה״ם ואח״כ תחבו זה הכף בתבשיל של בשר אין צריך ששים אלא כנגד כמות הכף שהוא ט״ו או ך׳ דרה״ם כי כיון דלא ידעינן כמה בלע אין לנו לומר שבלע יותר משיעור כמותו אלא אמרינן בלע ככמותו ובעינן ס׳ כנגד כמותו :

ד׳ הא דאמרינן דצריך לשער כנגד כל כמותו של כף היינו דוקא אם תחבו הכף בחלב שהיה מתבשל לבדו דאז משערין שבלע הכף מן החלב שיעור כמותו אבל אם היה הענין כך שהיה מתבשל בקדירה אלף דרה״ם מים או שאר רוטב של היתר ונפלו לתוכה מאה דרה״ם חלב דאז נבללו המים והחלב יחד ואח״כ תחב שם כף חדשה או אינה בת יומא בתוך הקדירה וכמותו של זה הכף עולה מאה דרה״ם אע״ג דאמרינן שהכף בלע מן הקדירה כשיעור כמותו שהוא מאה דרה״ם מ״מ זה המאה דרה״ם אינם כולם חלב אלא הוא לקחם מכים השותפות דהקדירה מעורבת מים וחלב לכן צריך לחשוב מה שמגיע לכף מן החלב לפי החשבון ועל זה החלק המגיע לו צריך ששים לבטלו כשנפל אח״כ בקדירה של בשר ועיין להגאון חיד״א ז״ל בשיו״ב סי׳ צ״ד אות א׳ מ״ש בשם מהר״ש עמאר ז״ל ועיין כנפי יונה דף ע׳ ע״ג יע״ש ומה שהקשה הרב ערך השלחן ז״ל סי׳ צ״ד סוף ס״ק ב׳ על רבינו חיד״א ז״ל אין זו קושיא דהרב פני אריה ז״ל איירי בתבשיל גוש שפגע הכף בחלב עצמו קודם שנבלל ומ״ש ענין כ״ע בכ״ע בא לפלפל ולהסביר לשואל דלא שייך בכ״ד היתר דכ״ע בר כ״ע ולעולם גם הרב פ״א מורה בדין זה דמהר״ש עמאר ז״ל דא״א לומר שבלע הכף את הכל אלא צריך לשער לפי חשבון וכן שמעתי מהרב עט״ר מו״ר אבי זלה״ה שכך היה מורה הרה״ג מו״ר זקני רבינו משה חיים זלה״ה בכמה ענינים לשער לפי חשבון וכמ״ש מהר״ש עמאר ז״ל וכן אנחנו נוהגים עתה :

ואם תשאל למה לא נכנים הקדירה עצמה שבשלו בה הרוטב שנפל בתוכו החלב נמי בשותפות עם הרוטב שנאמר כשם שלקח הרוטב מן החלב כך לקחה הקדירה ג״כ לפי שיעור כמותה הנה בדבר זה הארכתי הרבה בס״ד בסה״ק רב פעלים בתשובה ופלפלתי בדברי הפוסקים וביארתי הענין היטב בס״ד :

ה׳ אם תחב כף חולבת בקדרה של בשר על האש שני פעמים צריך שני פעמים ששים דחשבינן ליה כאלו תחב שני כפות אבל אם תחב וודע דנתבטל בששים וחזר ותחב פעם שנית חוזר ומתבטל באותם ששים ואע״ג דמור״ס ז״ל כ׳ דסגי בחד ששים בנתחב שני פעמים אנן בתר מר״ן ז״ל גרירן דפסק שצריך שני פעמים ששים ואם תחב אותו יותר משתי פעמים יש סוברים כדעתו של מרן ז״ל דס״ל דסגי בשני פעמים ששים אפילו אם נתחב כמה פעמים ויש סוברים דעת מרן ז״ל בעינן ששים כנגד כל פעם בפ״ע על כן בהפסד מרובה סגי בשני פעמים ששים כנגד כל הפעמים יען דאיכא ס״ס בזה ובהפסד מרובה עבדינן ס״ס כזה לסמוך עליו אע״ג דספק האחד הוא נגד מרן ז״ל ואם השואל לא הגיד למורה כמה פעמים תחבו את הכף יש אומרים שצריך המורה לשאול אותו ויש אומרים שאין צריך המורה לשאול ואנחנו מנהגנו שלא לשאול על זאת משום דבעיקר הדין סובר מור״ס ז״ל ודעמיה דסגי בפעם אחת ששים אפילו התחבוהו הרבה :

ו׳ כף של חלב שתחבו אותו בקדירה של בשר יש אומרים דאין צריך לשער אלא כנגד מה שנתחב ממנו בתוך התבשיל אבל חלק שלא נכנס בתוך התבשיל אע״פ

אע"פ שהוא בתוך חלל הקדירה שיש שם הבל אין צריך לשער כנגדו ויש אומרים שצריך לשער גם כנגד החלק שבתוך חלל הקדירה וסברה ראשונה עיקר וכן המנהג פשוט פה עירנו בגדאד דאין משערין אלא כנגד הנתחב בתוך התבשיל דוקא מיהו אם הכף הוא של מתכת וליכא הפסד מרובה משערין בכולו דבמתכת אמרינן חם מקצתו חם כולו אבל אם איכא הפסד מרובה או שעת הדחק לא אמרינן חם מקצתו חם כולו לשער כנגד כולו אלא משערין כנגד מה שנתחב בתבשיל דוקא יען כי מרן ז"ל סתם בסי' צ"ד ס"א כסברת המתירין ולא הביא סברת האוסרין אלא בשם יש מי שאומר וכן בסעיף ז' לא זכר סברת האוסרין כלל ובסי' צ"ח ס"ג אחר שסתם כהמתירין כתב יש מי שמחמיר וכו' והיינו לחוש בהפסד מועט דוקא:

ז' אם אומר השואל ברי לי עד כאן נתחב נאמין לדבריו ולא אמרינן כל מלתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה ואפילו אם אשה אומרת כן נאמין לה וכן המנהג פשוט פה עירנו ובסה"ק רב פעלים הארכתי בענין זה דכל מלתא דלא רמיא עליה דאינש בכמה עניינים של דיני איסור והיתר בעניינים שיש להסתפק בהם בדין זה וביררתי בס"ד כמה עניינים:

ח' כף של חלב שתחבו אותו בקדירה של בשר על האש ושיער המורה שיש ששים בתבשיל שבקדירה לבטל הכף הנה אע"ג דהקדירה והתבשיל מותרים מ"מ הכף עצמו אסור להשתמש בו בין עם בשר בין עם חלב לפי שהיא בלועה מבשר וחלב ואפילו עם שאר דברים שאינם לא בשר ולא חלב כגון אורז וכיוצא אסור לשמש בכף זה שנעשה נבלה וצריך הגעלה:

ט' כל דבר הבלוע בקדירה הן בשר הן חלב שעבר עליו כ"ד שעות הוי טעם פגום ואינו אסור מן התורה ורק חז"ל אסרוהו לכתחילה ובדיעבד מותר ולכן קדירה שבשל בה בשר ואחר מעל"ע דהיינו אחר כ"ד שעות בשל בה חלב הו"ל נטל"פ והתבשיל מותר מאחר שכבר עבר ובישל דהוי דיעבד אבל הקדירה עצמה אסור לבשל בה לכתחילה לא בשר ולא חלב אלא יגעילנה ואחר הגעלה מותר לבשל בה מה שירצה וכן ה"ה אם כיסה הקדירה של הבשר בכלי של חלב שאינו בן יומו דנאסר הכלי הזה ואסור לכסות בו לכתחילה הן בשר הן חלב אלא צריך שיגעילנו ואם הקדירה של הבשר שבשל בה חלב או הכיסוי הזה של חלב שכיסה בו הקדירה הם כלי חרס אין להם תקנה בהגעלה אלא ימכרם לגוי או יעשם עביט של מי רגלים אבל אסור להשהותם בביתו כמו שהם גזירה שמא ישכח וישתמש בהם מיהו אם הבשר הוא בשר עוף דאיסורו מדרבנן ואיכא הפסד מרובה אם ימכרנו לגוי כגון שהוא כלי חשוב שקורין פרפור"י יש להחמיר בהפסד מרובה ועיין חק"ל יו"ד ח"א סי' ע"ח ושאר אחרונים מיהו צריך להורות שיגעילם שלשה פעמים כדין כלי חרס באיסור בשולי גוים וכן אם הניח תבשיל בשר אפילו של בהמה בכלי שני של חלב שהוא כלי של פרפור"י ויש הפסד מרובה אם ימכרנו לגוי מותר להגעילו ג"פ ודיו והיינו דוקא אם התבשיל חם שהיס"ב אבל אם אינו חם כ"כ אין צריך הגעלה:

י' כסוי הקדירה דינו כקדירה עצמה ואע"ג דיש מחמירין בכסוי טפי וס"ל אפילו אינו בן יומו חשיב כבן יומו לדידן בני הספרדים לית לן חומרא זו ועיין פר"ח סק"ה מיהו אם הכסוי קצר מלמעלה ויש בו חלל שא"א להתקנה יפה צריך ששים כנגד מקום הקצר אע"פ שהכסוי אינו בן יומו וגם זה יש להתיר בהפסד מרובה או שעת הדחק ועיין ערך השלחן:

י"א אע"פ שאמרנו אם עבר ובישל חלב בקדירה של בשר שאינה בת יומא התבשיל מותר היינו דוקא בקדירה מודחת ונקיה אבל אם היה שומן בעין טח על פניה צריך ששים כנגד אותו השומן ובסתם דלא ידעינן אם היה שומן טח על פניה או לאו אמרינן סתם כלים המולכלכין הם מודחים ונקיים חוץ מן הסכין דבסתם אמרינן סתם סכין שמנונית קרוש עליה ורק אי ידעינן בבירור שהיא נקיה אז מותר:

י"ב אם בישל בקדרה נקיה שאינה בת יומא דברים חריפים כגון תבשיל שרובו חומץ או תבלין ואין ששים לבטל אם יש בזה הפסד מרובה יש להתיר כסברת המתירים דסתם מרן כוותייהו ואם הפסד מועט יש להחמיר כסברת החולקים דס"ל אין נטל"פ בדברים החריפים דחורפייהו משוי ליה לשבח יען כי מרן ז"ל זכר דבריהם בשם יש אומרים לכך יש לחוש לדבריהם בהפסד מועט מיהו האשכנזים גרירי בתר הכרעת מור"ם ז"ל ואוסרין בדברים החריפים גם בהפסד מרובה מיהו אינו נקרא חריף משום מעט תבלין או מעט מלח שנתן לתבשיל אא"כ רובו חריף:

י"ג דגים או בצים ואורז וכיוצא שנתבשלו בקדרה של בשר נקיה אע"פ שהקדרה בת יומא מותר לאכול את המבושל ההוא בחלב דאין כאן אלא נותן טעם בר נותן טעם דמותר לכתחילה וכל זה לדידן דאזלינן בתר הוראת מרן ז"ל אבל להאשכנזים דאזלי בתר מור"ם ז"ל אסור לאכול המבושל ההוא בחלב לכתחילה וס"ל אינו מותר אלא בדיעבד שכבר נתן את המבושל ההוא בחלב וגם לדידן דאזלינן בתר מרן ז"ל אינו מותר לבשל לכתחילה דברים של בשר בת יומא אדעתא דהכי כדי לאכלם בחלב אלא רק אם נתבשלו בדיעבד מותר לאכלם לכתחילה בחלב ולכן אסור לחמם מים לכתחילה בכלי בשר בן יומו כדי ללוש בהם את הפת מפני דדרכם לאכול הפת עם החלב ג"כ וכן מרקחת בדרכם לאכול אותה עם הגבינה אסור לבשלה לכתחילה בכלי בשר בן יומו:

מידה אם אין הכלי בן יומו דאיכא תרתי לטיבותא שהוא נטל"פ וגם נ"ט בר נ"ט מותר לחמם מים לאפות הפת ולבשל מרקחת לאכלה עם הגבינה לכתחילה ועיין כנה"ג ובית דוד ושאר אחרונים והמחמיר שלא לבשל אפילו בכלי שאינו בן יומו תבא עליו ברכה וכן נוהגים בבתינו שיש להם כלי מיוחד לחמם בו מים ללוש בהם הפת וכן לבשל בו מרקחת ועיין דבר משה יו"ד סי' ע' וחכ"א כלל מ"ח ס"ב:

י"ד אם עבר במזיד ובישל לכתחילה אורז או בצים וכיוצא בקדרה של בשר בת יומא על דעת לאכלם בחלב אע"ג דעבד איסורא לא קנסינן ליה ומותר לאכלם בחלב וכנז' בפר"ח ושאר אחרונים ואם דברים אלו שבשלם בקדרה של בשר נרגש בהם טעם בשר קיוהא בעלמא איהו ולא חיישינן ליה וכנז' בפר"ח ובית אפרים סי' ל"ז דף ל"ב מיהו רש"ל ז"ל אוסר לאכלם בחלב אם נרגש בהם טעם בשר ובעל נפש יחוש לדבריו והמקל יש לו לסמוך:

ט"ו הא דאמרינן נ"ט בנ"ט מותר דוקא טעם הראשון בכלי וטעם שני באוכל אבל טעם ראשון באוכל לא מהני דבאוכלים אפילו אלף טעמים חשובים כממש ולכן אם אפו עוגה אצל פשטיד"א של חלב אסור לאכול העוגה ההיא עם הבשר ולא אמרינן בזה דהוי נ"ט בר נ"ט ודלא כהרב פני אריה שהביאו בפתחי תשובה ועיין כנה"ג סי' צ"ה הגהב"י אות כ"ו ושאר אחרונים:

ט"ז לא אמרינן נ"ט בנ"ט אלא דוקא בהיתר כגון בשר בחלב ששניהם המה מין היתר אבל באיסור אפילו

אפילו כמה פעמים נ"ט בנ"ט לא מהני אלא כל דליכא ששים לבטל האיסור הרי זה אסור :

י"ז קדרה של בשר בת יומא שבשלו בה אורז וכיוצא ותחב בה כף חולבת בת יומא אפילו אין באורז ששים כנגד הכף מותר דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא דהבשר נתן טעם בקדרה והקדרה באורז ועדיין הוא היתר מיהו צריך שיהיה ברור לו דהכף לא נגע בגוף הקדרה הן מצדדין שלה הן בקרקעיתה דאם נגע בגוף הקדרה אין כאן נ"ט בנ"ט דהרי הכף בלע מן הקדרה עצמה שהיא טעם אחד וכן אם תחב באורז שבקדרה שני כפות בני יומן אחד של חלב ואחת של בשר אם לא נגעו הכפות זו"ז בתוך האורז מותר הכל ועיין הכ"א כלל מ"ח סעיף ה"ו אבל אם נגעו הכפות זב"ז בעת שתחבם באורז דהוא רותח הרי הם בולעים זה מזה ונאסרים ואוסרים האורז :

י"ח סתם כלי גוים אינם בני יומן לפיכך אם עבר ובישל בכלי של גוי התבשיל מותר בדיעבד דאמרינן אין הכלי בן יומו והוי נטל"פ ומ"מ לא יאמר ישראל לגוי בשל בקדרתך מים או חלב או שאר פירות שאין בהם איסור בשולי גוים דהוי לכתחילה על כן אסור לומר לערביים בעלי צאן שיעשו לו חלב חמוץ שקורין בערבי לב"ן ובלעז יגורט"י כי זה צריך להרתיחו תחלה והוי לכתחילה אבל מותר לקנות מזה היגורט"י מן השוק פה עירנו יע"א דאין הגוים עושים אותו בשביל ישראל אם זה הגוי מכיר לישראל והביא לו מנחה כלי אחד מזה היגורט"י שמביא למכור מותר מפני כי בלא"ה הוא עושה החלב שלו כולו מזה היגורט"י כדי למכרו :

י"ט כלי שנאסר בבליעת איסור ונתערב באחרים בטל ברוב בין כלי מתכת בין כלי חרס :

פרשת חקת

באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם נ"ל בס"ד ידוע מקום מוצא הנשמות של ישראל נקרא באר ושם הכל אחדות לכן ישראל נקראו גוי ולכן כתיב בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה דקראם נפש ולא אמר נפשות משא"כ בעשו קראם נפשות לששה כי אוה"ע נפשם ממקום הפירוד ואמר באר חפרוה שרים הם שלשה אבות אשר יש בשמותם י"ג אותיות כמנין אחד כרוה נדיבי עם הם שבטי יה שהם י"ג שבטים כמנין אחד כי יוסף נעשה שני שבטים ואמר במחוקק הלך התיבה לשתים בם חוקק רמז לשם מ"ב שהוא חוקק הוא היה במשענותם להוציא נשמות קדושות מן הבאר העליון הקדוש ולכן כתיב בישראל כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב כי האבות שנקראים צורים יש מספר אחד באותיות שלהם רמז שהם היה להם כח לחפור באר הקדוש העליון שהוא רשות היחיד בסוד אחדות להוציא משם נשמות ישראל וכן בגבעות שהם שרה רבקה רחל לאה ג"כ יש בשמותם י"ג אותיות כמנין אחד שגם הם נתחברו עם האבות להוציא נשמות מרשות היחיד וזהו ומגבעות אשורנו לכן ראוי שיהיו ישראל היוצאים מהם עם לבדד ישכון בד"ד עם האותיות הוא מספר אחד ובגוים דאתו ממקום הפירוד הנקרא רשות הרבים לא יתחשב ולכן כתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ר"ל הם בחובר אחד אע"פ שהם למטה בארץ :

ולכן צוונו השי"ת לבלתי נתחתן בעכו"ם כי החיתון בו יהיה דיבוק וחיבור הגופים והנפשות של האיש והאשה ביחד זע"ז ואיך יתחברו וידבקו נפשות הקדושות דאתו ממקום האחדות עם נפשות הטמאות דאתו ממקום הפירוד הא ודאי נפיק מזה חורבא טובא למעלה כי עי"כ תכנס הקליפה למקום הקודש ח"ו ולכן חז"ל חשו מאד לדבר זה ועשו גדרים וסייגים לשמור אותנו מאיסור החיתון בעכו"ם שלא ילכד איש ישראל בדבר זה ולא חשו לעשות גדרים וסייגים לשאר איסורי תורה כאשר עשו לזה והוא כי בעבור איסור החיתון גזרו על פת של עכו"ם ועל בשולי עכו"ם ועל שכר של עכו"ם ואע"ג דיש לכל גזירות אלו טעם נסתר וסוד עמוק עכ"ז לפי הפשט הנגלה גזרו גזרות אלו כדי לשמור אותנו מאיסור זה שלא להתחתן בם ולהבדיל אותנו מן העמים לקיים מ"ש הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב וכן הוא אומר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ברוך אלהינו שבראנו לכבודו :

א' רז"ל אסרו פת של גוים כדי להבדיל אותנו מן העכו"ם בתכלית ההבדל שלא נתערב ונרגיל עצמנו עמהם שעי"ז ימשכו הלבבות ויקרבו דעתם אלו לאלו ויבואו לזנות ולהתחתן עמהם וכמו שאירע בערבות מואב ולא גזרו אלא פת של חמשה מיני דגן אבל פת קטניות ושל אורז ודוחן לא גזרו באלה מפני דאינם חשובין ואין מביאין לידי קרוב דעת וגם אין נאסרים משום בשולי גוים דאין עולין על שלחן מלכים ושרים דאע"ג שהאורז עולה על שלחן מלכים היינו אורז המבושל בקדרה אבל אורז העשוי פת בתנור אין עולה על שלחן מלכים :

ב' כשגזרו רז"ל גזרה זו של פת לא נתפשטה בכל מקומות ישראל אלא בפת בעה"ב שעשאו לבני ביתו אבל בפת של פלטר שעושה למכור לאחרים לא נתפשט האיסור הזה בכל המקומות מפני הדחק דחיי האדם תלוי בפת ולכן יש מקומות שנוהגים היתר בפת פלטר במקום שאין פלטר ישראל דאין קרוב דעת כ"כ כיון שעוסק באומנתו ויש מקילין לקנות מן פלטר גוי אפילו שיש פת פלטר ישראל מצוי וכן נוהגים פה עירנו בגדאד יע"א לקנות מפלטר גוי אע"פ שמצוי פת פלטר ישראל ורבינו האר"י ז"ל מחמיר אפילו בספק אם הוא פלטר ישראל או פלטר גוי וכמ"ש בשער המצות :

ג' לא הלכו באיסור זה אחר מי שהפת בידו עכשיו אלא אחר האופה לפיכך פת בעה"ב אסורה לעולם אפילו קנאה פלטר ואפילו שלחה לישראל לביתו ושל פלטר מותרת לעולם אפילו קנאה ממנו בעה"ב שהוא גוי ולכן אם הגוי זימן את ישראל בביתו והביאו לו פת מן פלטר גוי מותר לאכול וכן אם הפלטר גוי זימן את ישראל בביתו והביא לפניו מן הפת שעשה למכור ה"ז מותר לאכול ממנו אבל אם הביא לו מהפת שאפה לצורך ביתו ה"ז אסור לאכול ממנו ועיין פר"ח ס"ק י"ב והגם דהרב פר"ת פליג כבר השיגו הרב מזמור לדוד וכן עיקר :

ד' פת של בעלי בתים אין לה היתר עולמית אפילו במקום דאינו מצוי פת ישראל וגם לאפית פלטר גוי דקי"ל כסתם מרן ז"ל דאסר בפת של בעלי בתים בכל גוונא ואפילו אם ירצה לבשלו לפת זה לאכלו ע"י בישול נמי אסור דלא פקע איסורו בכך ועיין כנה"ג הגה"ט אות ה' ויוסף אומץ סי' ע"ט ואפילו אם הוא בשדה שאין שם חנות אסור וכנז' בב"י ועיין קהל יהודה ז"ל ואין היתר לפת בעלי בתים אלא בהיכא

בהיכא דעברו עליו שלשה ימים מעל"ע שלא אכל פת או בשבת משום עונג שבת ועיין פר"ח ופר"ת ושאר אחרונים:

ה' ישראלים ההולכים אצל הערביים יושבי אוהלים ושם אין מצוי פלטר גוי למכור לא יאכלו מן הפת המצוי אצלם שזה פת בעה"ב ואסור אלא ימתין עד שעה שאופין הפת כי אלו דרכם לאפות כל יום בבוקר ובערב ולפעמים גם באמצע היום כשיזדמן אצלם אורחים ואז יניח הישראל קיסם דהיינו חתיכת עץ בתוך התנור ובזה מכשיר כל הפת שבתנור שאין הדבר אלא להיות היכר דהפת שלהם אסורה ומאחר שבחתיכת עץ אחד שהניח ישראל מוסיף חום מעט בתנור וכל תוספת חום אפילו מעט מקרב הבישול הוי היכר בזה. מיהו צריך שיכוין שהוא מסייע בהטלת הקיסם כדי להכשיר אבל אם זרק קיסם לתנור כמתעסק בעלמא שלא כיון כדי להכשיר לא מהני כלום ועיין כנה"ג הגהב"י אות כ"ח וקהל יהודה ז"ל:

ו' ישראל שמביא גוי לביתו לאפות לו בתנור שלו יזהרו בני הבית ליתן בידם בתחלת היסק של התנור אגודה אחת של עצים ואז הגוי גומר היסק ואופה ויש לסמוך על הטלת העצים שהטילו בידם באפיה ראשונה דהיינו שממלא את התנור פת ורודה אותו וכן באפיה שניה שחוזר וממלא התנור פת ורודה כי כח הסקה שלהם עודנה בתנור באפיה השניה אבל אח"ז צריך שיחזרו ויניחו עצים בידם כדי למלאת התנור פת באפיה השלישית וכן על זה הדרך:

ז' פת של ישראל שאפאה הגוי ולא הניח הישראל קיסם ולא חיתה בגח ה"ז אסור כדין פת בעה"ב גוי ואסור לאכלו ישראל אלא יחתכנו לחתיכות וימכרנו לגוי דאין ישראל קונים מגוי חתיכות פת אבל אסור למכרו בלא חיתוך שמא ימכרנו הגוי לישראל אחר על ידי פלטר ואם הם מסופקים בדבר אם נעשה הכשר לתנור ע"י ישראל או לאו הרי זה מותר דספיקא דרבנן לקולא וכנז' בש"ך ופר"ח:

ח' המושלים שנותנים בכל יום פת למשרתים או לרופאים ישראלים ה"ז כפת פלטר כ"כ מהריק"ש ז"ל והסכימו בזה כמה גדולי האחרונים ואע"פ שהרב הכנה"ג אוסר העיקר כסברת המתירים ועיין שיו"ב אות וא"ו מיהו הרב מהריק"ש ז"ל לא התיר אלא בכה"ג שהם נותנים לו הפת בידו לעשות בו מה שירצה לאכלו או למכרו כי דבר זה עליהם בתורת חק לתת כל יום פת קצוב לאלו אבל ישראל שבא אורח לבית הגוי ואפו לו פת בעבורו והביאו לפניו דוקא כי הם כבר אכלו אע"פ שלא אפו אלא בעבורו אין זה חשיב כפת פלטר אלא פת בעה"ב ואסור ואין לומר כיון דנותנים אותו לו בחינם חשיב כמכר דהא עיקר גזרת חז"ל על אורח המתארח אצלם וכל אורח אוכל בחנם ואדרבה כיון דאפו בעבורו לכבודו יש קירוב דעת וחשש חתנות טפי לכן כל היכא שמביאים לפניו בתורת סעודה לסעוד אע"פ שהם כבר אכלו ולא אפו זה הפת אלא בשבילו ה"ז נקרא פת בעה"ב ואסור ודע כי הרב זכור לאברהם ח"א אות פ"ה למד מדין מהריק"ש ז"ל הנז' היתר בהיכא דאופה הגוי בשביל ישראל לתת לו הפת לידה לדרך ע"ש ואנכי אין היתר הזה ברור עדיין:

ט' דבר שבשלו גוי אפילו בשלו בבית ישראל ובכלי של ישראל אסרוהו חז"ל משום התנות ועוד יש בזה טעם אחר שמא ירגיל ישראל לאכול מן תבשיליהם ויאכילוהו דבר טמא אך לא אסרו חז"ל בבישולי גוים אלא בדבר שאינו נאכל כמו שהוא חי וגם עוד תנאי שני שיהיה אותו דבר ראוי לעלות על שלחן מלכים ללפת בו הפת או לקנוח סעודה או בתורת מאכל ואע"פ שאינו נאכל בתורת לפתן ובין אם נשתנה מברייתו ע"י הבישול בין אם לא נשתנה אלא ניכר עדיין לאחר הבישול כמו בתחלה ה"ז אסור משום בשולי גוים והא דבעינן עולה על שלחן מלכים לאו דוקא מלכים אלא אפילו על שלחן שרים שבארץ ההיא כמי אסור ועיין שיו"ב אות ב' ושאר אחרונים וכן סבר רבינו האר"י ז"ל:

י' האורז אע"פ שהפת שלו מותר כדכתבנו לעיל מ"מ אורז שבשלו גוי אסור משום דאורז מבושל הוא עולה על שלחן מלכים ואפילו במקומות שאין דרכם ללפת בו את הפת מ"מ הוא עולה בתורת מאכל והכמהין שקורין בערבי כימ"י אסורין בבשול גוים דעולין הם על שלחן מלכים ושרים אבל מה שקורין בערבי אפטי"ר אין בהם בש"ג דאין עולין על ש"מ והשומין יש בהם איסור בשולי גוים ועיין פר"ח:

י"א בילה אע"פ שראויה לגומעה חיה אם בשלה גוי אסורה ואם בשלה ישראל בתחלה אפילו כל דהו וסילקה ואח"כ לקחה גוי וגמר בשולה מותר:

י"ב אפונים שקורין בערבי חומ"ץ שקלו אותם הגוים כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בשער טעמי המצות פרשת עקב בשם רבינו האר"י ז"ל דאסורים מדינא לפי דאלו הקליות שלהם עולין על שלחן מלכים ושרים של אותם המקומות שעושין אותם הקליות ע"ש ומדבריו משמע דאוסר אותם גם במקום שאין עולין על שלחן מלכים או שרים מפני שבמקום שעושין אותם עולין ועיין חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות וא"ו שחקר בזה וסו"ד דעתו נטה לאסור גם במקום שאין עולין ועוד כתב רבינו מהרח"ו ז"ל שם דהתרמוסין הנשלקין ע"י הגוים מותרים מדינא דאין עולין עש"מ ורק הזהיר רבינו האר"י ז"ל שלא לאכלם מתורת חומרא דוקא ועוד כתב שם דאין לשתות קו"ס הלב אחר שנקפה הלב ונבדל המים ממנו וכמ"ש מהר"א ממיץ ז"ל ע"ש:

י"ג הקטניות שקורין בערבי באקיל"י אם הם קלויים מותרים דאין הקלויים עולין על שלחן מלכים או שרים אבל השלוקין אסורים דעולין על שלחן מלכים או שרים והמרים המרים קצת שאינם נאכלים אלא ע"י הדחק אם בשלם גוי אסורים:

י"ד הלפת שקורין בערבי שלג"ם וכן לפת האדום שקורין שפנד"ר יש בהם איסור בישולי גוים דהם עולין על שלחן מלכים או שרים ואע"פ שיש קצת בני אדם דאוכלים אותם חיים בטלה דעתם ועיין פר"ח ס"ק כ"ד וכל זה בשלוקים או מבושלים בקדרה אבל הצלויין באפר חם שקורין מל"א אע"פ שנעשה בהם טעם טוב עכ"ז מחמת שהם מלוכלכים באפר והוא דבוק בהם וא"א להתקנח מחמת שהוא דבוק בלחלוח שבהם על כן אין עולים על שלחן מלכים ושרים דמאיסי להו ואין לומר דיקלפום ויביאום לפניהם חדא דא"א שלא ידבק אפר בתוך שלהם ועוד אפילו אם אפשר להזהר בהם להעביר הלכלוך מעל התוך שלהם אין ראוי התוך שלהם לבדו בהיותו בפ"ע לכבד בו מלכים או שרים ועוד מחמת שהוא לא ימאס באחיזתם בו לבדו:

ט"ו סופגנין של גוים שבלילתם רכה ונאפה ע"י משקה לאו כעיסה הוא ואסורין משום בש"ג ועיין פר"ח ושיו"ב וכן הזלאביי"א שקורין בעירנו זנגול"א אסורה משום בשולי גוים לכ"ע והמתיר אותה הוא משום דלא שימוה קמיה למעשה שלה כי באמת אין

הפרש

הפרש בינה לבין הסופגנין ועיין שיו"ב אות י"ג :

ט"ז הקהווי"א שמבשלין הגוים יש אוסרין ויש מתירים ומרן רבינו האר"י ז"ל אסר אותה אך אין בידינו למחות ביד המקילים שיש להם על מה לסמוך ובפרט במקום שפשט המנהג להתיר ופה עירנו בגדאד המנהג פשוט מקדם קדמתא לשתות קהווי"א של גוים אפילו במקום הועד שלה ובודאי בעל נפש צריך להחמיר והצנועין מושכין ידיהם ממנה ברם אפילו אדם חשוב אם הולך לבתי גוים גדולים לעשות וזיט"א מוכרח הוא לשתות מכמה סיבות שיש בהם טעם :

י"ז חיטים ששולקין אותם הגוים חצי בישול עד שמגיעים למאכל בן דרוסאי וחוזרין ומייבשים אותם וזהו שקורין בערבי ברגי"ל מותר לקנותו מן הגוים כדי לבשלו ולאכלו דבישול הגוים אינו חשוב כלום כיון דנתייבש ותו לא חזי וכמ"ש מרן ז"ל בשו"ת אבקת רוכל סי' למ"ד ועיין שיו"ב וערך השלחן וכן המנהג פשוט פה עירנו בגדאד וכתב ערך השלחן דאם נעשה ברגי"ל ע"י ישראל ובישלו הגוי בישול שני אין לו היתר מצד בישול ראשון שבישל ישראל :

והנה פה עירנו יש פרי חמץ ביותר שקורין אותו דבדי"ב והוא כמו אתרוגין ומבשלין קליפתו העבה בסוכר יש בזה איסור בש"ג יען דאם מבשל אחר שנתייבש אינה נאכלת אפילו ע"י הדחק ואם מבשל בעודה לחה דנאכלת על ידי הדחק הנה אנן קי"ל כמרן ז"ל דסבירה ליה נאכל חי ע"י הדחק יש בו בש"ג וכן פרי שקורין נארינג"ה בעודם קטנים הרבה הם מרים כלענה ומבשלים אותם בסוכ"ר יש בזה איסור בש"ג דאין נאכלים חיים אפילו ע"י הדחק וכן מרקחת שקורין בערבי סכנג'בין שהוא חמוץ של פרי גומ"י חמוץ שמבשלים אותו בסוכ"ר אע"פ שנאכל ע"י הדחק קודם בישול יש בו איסור בש"ג כסברת מרן ז"ל הנז' :

י"ח אין הבערת התנור מועלת אלא בפת אבל בשאר דברים המתבשלים אינו מועיל אלא ההנחה על האש או שיעשה הישראל שאר צרכי בישול כגון שיהפך ויניח באופן שבלא זה לא היה מתבשל ואע"ג דיש"א דגם בבישול מהני כדין הפת אנן בתר מרן ז"ל גרירן שפסק לאסור וגם בדיעבד יש להחמיר ועיין פר"ח ושאר אחרונים ואפילו לדעת המתירים בחיתוי זה אינו אא"כ חיתה בגחלים קודם שהגיע למאכל בן דרוסאי וגם שחיתה באופן דהחתוי ההוא מועיל להוסיף הבישול וכנז' באחרונים ז"ל :

והא דמהני ההנחה על האש לדידן היינו דוקא אם הניחה במקום שראוי להתבשל שלים בישולו שהוא שיעור מאכל בן דרוסאי ואם לאו יש לאסור גם בדיעבד ולכן אם הניח ישראל הבשר או הקדרה על גחלים עוממות שאין ראוי להתבשל שלים בישולו ובא הגוי והפך בו ונתבשל אסור וכן אם הניחה ישראל מקום שראוי להתבשל שלים בישול וקודם שנתבשל שלים בא הגוי וסילקה משם והניחה בפנים יותר הרי זה אסור דהא נתבטלה מעשה ישראל קודם שנתבשל שלים בשולו :

י"ט אותם המבשלים דגים בפורי"ן של גוי צריך שיניח ישראל את הקערה שהדג בתוכה בזה הפורי"ן על האש במקום ששם תתבשל ולא סגי להכניסה מעט ע"י ישראל והגוי ידחוף אותה להכניסה במקום הראוי ואם עשה כן הדג אסור משום בש"ג וכן כשעושין בקלאווי"א שהיא רקיקין דקין עשוין מקמח הגלוס בחמאה ומניחים בתוכם סוכ"ר ולוזים כתושים ומניחים אותם בקערה ומכניסין אותה בתוך הפורנ"י שצריך שיכנסה ישראל ויניחנה במקום הראוי ולא ישירנה הגוי כי זה אין לו דין אפיה בתנור אלא דין בשולי גוים דזה אינו נאפה אלא מתבשל :

כ' אע"ג דקי"ל מליח או כבוש הרי הוא כמבושל מ"מ באיסור בשולי גוים לא גזרו על המלוח והכבוש ולכן אם מלח או כבש הגוי מותר וה"ה המעושן שאם בישלו הגוי ע"י עישון מותר יען כי המעושן כדין בש"ג הוא בעיא בתלמוד ירושלמי דלא אפשיטא וכיון דבש"ג הוא מדרבנן פסקו הפוסקים להתיר וכמ"ש הרב המגיד ז"ל וכ"כ פני משה בביאור הירושלמי ועיין מטה יוסף יו"ד סי' ז' אות א' ומחב"ר יו"ד סי' פ"ז אות י"ב יע"ש :

כ"א כל דבר מלוח שנאכל ע"י מליחתו כגון דגים קטנים וכיוצא אם אחר מליחתו נתבשל או נצלה ע"י הגוי אין בזה איסור בש"ג אבל המעושן שבשלו הגוי אסרו מרן ז"ל בב"י והאחרונים התירו :

כ"ב הצוק"ר שקורין קנ"ד שעושין אותו בערי אירופ"א מן הלפת האדום ע"י בישול נתעורר בזה הגאון שם אריה ז"ל משום איסור בש"ג דהלפת אינו נאכל חי אלא ע"י הדחק וקי"ל אפילו נאכל ע"י הדחק יש בו בש"ג ונצטער מאד על הדבר שהוא צריך לכל אדם ולא מצא לו טעם ברור בהיתר שלו כאשר יראה הרואה בספרו יע"ש והנה עבדא מצאתי לו היתר ברור בעזה"ו והנני כותב טעמי ההיתר בקיצור וה' יעזור לי והוא כי הגאון ז"ל שם בסי' כ"ב הביא אופן מעשה הצוק"ר הנז' כי מהיורה אשר על האש יוצא ההבל אל היורה הראשונה אשר שם המיץ והמוהל ערך י"ח גראד ואח"כ יורד המוהל לכלי שני וגם שם יבא ההבל דרך קנים ארבעים גראד ואח"כ יורד לכלי השלישי ושם ההבל שמונים גראד ושם גמר בישולו עכ"ל :

נמצא לפ"ז ההבל המבשל את המיץ אינו נעשה מגוף האש שמדליק הגוי אלא הגוי מדליק אש תחת היורה לחמם המים שבתוכה ומן חמום המים הנעשה מכחו של גוי נולד ההבל נמצא ההבל הוא כח כחו של הגוי ואחר שנעשה ההבל ועלה בקנים לא יש בקנים מיץ כדי להתבשל אלא ההבל נעתק מאליו מן הקנה ויורד לתוך היורה אשר בתוכה המיץ ושם מבשלו מעט בישול שאינו ראוי לאכילה ואח"כ חוזר המיץ ונשפך מן יורה זו אל יורה שנית וגם ההבל נעתק ג"כ מיורה זו דרך הקנים ויורד ליורה השנית ומבשל שם המיץ ועדיין לא גמר בישולו עד שחוזר ונשפך המיץ ליורה השלישית וגם ההבל עולה דרך הקנים מן השנית אל השלישית ושם יהיה גומר בישולו כמלא לפ"ז אפילו בישול הראשון של המיץ ביורה הראשונה נחשב זה ההבל שמבשלו שם כח שלישי כי חמום הוא כח ראשון וההבל הנולד ונעשה מכח חמום המים הוא כח שני וירידתו ליורה הראשונה של המיץ הוא כח שלישי :

וכן המיץ עצמו של הפרי אין הגוי משימו בידים ביורה שמתבשל בה אלא נעתק ויוצא מכלי אל כלי על ידי כוחות של גלגלים כי בתחלה קודם היותו בתוך היורה שמתבשל בה מניחים אותו בכלי לרחצו ואח"כ נעתק מאותו הכלי לכלי אחר ע"י הגלגל כדי לפרכו ואח"כ נעתק לכלי אחר ע"י גלגל כדי לעשותו מיץ ואח"כ נעתק ע"י גלגל ונשפך ליורה שהוא מתבשל בה באותו ההבל והדרך הוא שיביא הגוי רצועה התלויה בגלגל הגדול ויקשרנה בגלגל שהוא תחת אותו הכלי שבתוכו המיץ ואז ע"י תנועת הגלגל יגיע הגלגל לזה הכלי שבו המיץ שיהיה מריק את המיץ שבתוכו

שבתוכו ליורה שהוא מתבשל בה ונמלא זה המין לא
שם אותו הגוי בידים בתוך היורה של הבישול אלא
בא לשם על ידי שלשה כוחות שהם הרלוטה והגלגל
שהגיע את הכלי שבו המין והכלי עצמו שהריק את
המין ליורה והרי גם בזה יש שלשה כוחות בענין גלגל
וקורה ולוחות הנז' בסי' קמ"ה :

והנה בסימן קי"ג כתב מרן ז"ל בב"י מצאתי
כתוב (הוא מהרי"ל) דנפוח בפה מועיל בבישולו
גוים דחשיב כגופו וראיה מפרק כילד הרגל מתרנגול
שתקע בכלי זכוכית וכו' ומשמע מדבריו דה"ה לנופח
במפוח או בשפופרת עכ"ד ע"ש והנה בודאי מפוח
ושפופרת אין זה כח כחו אלא חשיב דהרוח היוצא מן
המפוח הוא כח ידו וכן הרוח היוצא מן השפופרת הוא
יוצא מפיו ומצינו למדין מכאן דכחו כגופו לענין בש"ג
אבל כח כחו י"ל דאינו אוסר בבש"ג בכח כח כחו
דאיכא שלשה כחות דודאי מותר ועיין מנחת יעקב
בתשובות סי' ל"ו מ"ש בדין נופח קסס מבגד אשתו
נדה יע"ש ומ"ש מרן ז"ל בדין יין נסך סי' קכ"ה סעיף
ב' דכח כחו כגופו דמי ורק אם הוא כח כח כחו
שיש שלשה כחות מותר בדיעבד אפילו בשתיה
וכתבו הפוסקים דלכתחילה אפילו בעשרה כחות אסור
יע"ש י"ל שאני יין שהוא משום סרך ע"ז אחמירו ביה
דגם כח כחו אסור :

והנה בהרמב"ם ז"ל פרק ע"ו מה' שבת הלכה י"ח
פסק כחו ברה"ר אסרו חכמים וכחו בכרמלית
לא אסרו אך כח כחו מותר אפילו ברה"ר יע"ש
ולכאורה קשא מדין שבת עצמו דפסק הרמב"ם ז"ל
דהנופח חייב משום מבעיר ונראה לתרץ בס"ד דקי"ל
כל מלאכת שבת ממשכן גמרינן וכל מידי דלא הוה
כוותיה במשכן אינו חייב עליו מן התורה והנה נופח
באש הוה במשכן דודאי היו נופחין להבעיר האש לכן
קי"ל נופח חייב משום מבעיר אך כשמוליכין מרשות
לרשות היו מוליכין בידים ולא בכח וזריקה אע"ג דהויא
התם הכא זו חשיבה כגופו ואין זה חשיב כחו ולכן כיון
דלא הוי ענין כחו ברשויות במשכן אין איסור בכחו מן
התורה ברה"ר אלא מדרבנן אבל בכרמלית שהיא
עיקרה מדרבנן לא גזרו ולכן כח כחו גם ברה"ר מותר
ומה שאסרו ביין כח כחו מוכרח לומר כדכתיבנא דביין
החמירו טפי משום סרך ע"ז דהא מצינו שעשו בו
כמה חומרות שלא החמירו בהם בשאר איסורין דרבנן :

וראיתי למרן ז"ל בשה"ע סי' ר"א סעיף ט"ל אם
היה רוכב על בהמה ונזדלפו מים ברגלי
הבהמה לא פסלוהו ע"ש וראיתי להרב דבר משה בי"ד
סי' כ"ד דף מ"ט ע"ד שכתב טעמו של מרן ז"ל משום
דהוי כח כחו ולכן כשר וא"כ מזה יש ללמוד דכח כחו לא
הוי כגופו אך אחר העיון ראיתי דאין הכרח לומר הטעם
משום דכח כחו לאו כגופו כמ"ש הרב דבר משה ז"ל :

ובדין השחיטה בי"ד סי' ג' פסק מרן ז"ל כחו
כגופו וראיתי להגאון תבואת שור ס"ק ד'
דמספקא ליה בכח כחו אי הוי כגופו או לאו יע"ש אמנם
הרב דבר משה ז"ל הנז"ל פשיטא ליה דכח כחו לאו
כגופו ומפרש טעמא דמרן בהכי גם הרב זכרון יוסף
ז"ל ביו"ד סי' י"ג דף מ' ע"ג פשיטא ליה דכח כחו
לא כגופו יע"ש אבל ודאי יש לנו לומר דהגאון ח"ש ז"ל
הנז' לא נסתפק אלא בכח כחו אבל בשלשה כחות
פשיטא ליה דלא הוי כגופו :

ולפ"ז בנ"ד דהוי שלשה כחות ויותר לא חשיב זה
בישול של גוי ומותר לכ"ע ועוד הא אית לן
ראיה עצומה מן היין דסי' קכ"ה דאע"ג דהחמירו ביה
טפי פסק מרן דבשלשה כחות מותר בדיעבד אפילו
בשתיה ונידון דידן הוא דיעבד שזה הלוק"ר הוא כבר
נעשה ביד גוים והרי זה מותר גמור בלי שום פקפוק :

ועוד אני רואה בס"ד דטעם ההיתר שכתב הרב
אברהם יעקב ז"ל שהביאו הגאון שם אריה
בסי' כ"ב הוא טעם חשוב שראוי לסמוך עליו דכתב
שזה אינו מתבשל באש אלא רק בהבל וכמו שאמרו אין
במעושן איסור בש"ג כן יש לומר בהבל עכ"ד ומה שדחה
הרב המחבר טעם זה בשתי ידים הנה במחילת כבודו
לא דק' דמ"ש בנתן ביצה בצד המיחם ונתגלגלה חייב
ומ"ש המבשל בכלי ראשון אע"ג דהעבירו מעל האש חייב
היינו משום דזה חשיב מבשל באור ממש כי המיחם
והקדירה נעשו הן עצמן גחלת של אש אבל ההבל אין בו
ממשות ורק הוא חום אוירי ואין הפרש בין הבל לבין
העשן דגם ההבל הוא עשן אלא דההבל חומו יותר חזק
וגדול מן העשן מפני כנוס בתוך הכלי ואינו מפושט אך
העשן הוא מפושט והם ענין אחד הם ורק שזה חומו
יותר חזק כמו שתאמר יש שכר ויש ספירט"ו ורז"ל
נסתפקו בעשן בשביל שאין בו ממשות אלא הוא חום אוירי
וכמו כן יפול הספק הזה בהבל דמאי שנא ולכן כמו
דקי"ל אין במעושן בש"ג כן הדין בהמתבשל בהבל וזה
ברור הרי גם זה הוא טעם נכון בהיתר הלוק"ר הנז'
ותמהני על הגאון המחבר איך דחה טעם זה בשתי
ידים מכח דין המיחם והקדירה דלפ"ד יקשה לעצמו
למה נסתפקו בגמרא במעושן והלא חום העשן הוא
בא מן האש ולמה אין לוקין במעושן באיסור שבת
ואיסור בכ"ח והלא הוא העשן שהוא מבשל בא לו מן
האש וצריך שיהיה נחשב תולדות האור כמו מיחם
וקדירה הנז"ל אך באמת הטעם הוא כמו שכתבתי
בס"ד דהעשן אין בו ממשות שיהיה נידון כגחלת של
אש וכמו מיחם וקדירה וחומו אשר מבשל הוא חום
אוירי וזה הטעם ישנו גם בהבל :

ברם מה שטען לדחות שאר טעמי היתר שכתב
הרב מהרא"י ז"ל הדין עמו ויפה טען ורק
מה שטען על טעם אחר שאמרו הגאון מהרי"ש ז"ל וגם
הוא בעצמו חשב לומר כן בראשונה הנה על טענתו
יש להשיב ואין כאן מקום להאריך ואיך שיהיה בנידון
הלוק"ר הנז' מצינו היתר ברור ע"פ הטעם שכתבתי
דהוי כאן שלשה כחות ויותר וכן יש לו היתר ברור
ע"פ הטעם שכתב מהרא"י ז"ל דהוי כדין המעושן אשר
אנא עבדא עשיתי לו חיזוק והמלאתי בעדו בטוב טעם
ודעת והנה הנא עבדא עשיתי עוד היתר בנידון הלוק"ר
מכח ס"ס ולא כתבתי כאן בשביל לקצר הדברים דלענין
דינא אין אנחנו צריכין לכך :

כ"ג פת שמניחין בו חתיכות קטנות של בשר
שמערבין אותם בקמח בעת הלישה ואח"כ
אופין אותו בתנור כיון דחתיכות בשר אלו הם בעין
בתוך הפת הרי אלו אסורים משום בשולי גוים לפיכך
אם האופה של ישראל הוא גוי שאופה בביתו של ישראל
אע"ג דהם עושין הסקה בידם בתנור כדי להתיר הפת
לא תועיל הסקה זו בשביל הבשר שיש בו איסור בש"ג
לכך צריך שידביק הישראל את פת זה שיש בו בשר
בתנור דאז בזה הוי כמו הנחת הבשר או הקדירה
שכתבנו לעיל בדין בשולי גוים :

כ"ד כלים שבשל בהם הגוי דבר האסור משום
בש"ג צריך להם הכשר ע"י הגעלה ואפילו
אינם בני יומן אסור לבשל בהם לכתחילה וכמ"ש
הגאון שפ"ד בסי' ל"ג סק"ג דהלכה מרווחת היא בישראל
דאפילו איסור דרבנן שנבלע בכלי לא מהני נטל"פ
לכתחילה ועיין ערך השלחן סי' קי"ג אות כ"ב ואם
הם כלי חרס אע"ג דבשאר איסורים לא מהני הגעלה
לכלי

לכלי חרס הקלו באיסור בע"ג ואמרו מגעילו שלשה פעמים ודיו ואפילו אם הם כלי פרפו"ר יגעילם ג"פ ורק אם הם רעועים שיודע הוא שאם יגעילם ג"פ ברותחין פקעי ואיכא הפסד מרובה מותר להשתמש בהם אחר כ"ד שעות בלא הגעלה:

כ"ה אם בישל הגוי לחולה בשבת התבשיל אסור למוצאי שבת אפילו לחולה עצמו אם יש לו בישול ישראל לאכול והכלים צריכין הגעלה ואע"ג דיש כאן ס"ס ועוד ספק שלישי כמו מ"מ כיון דהגעלה הוא דבר נקל אין לסמוך על ס"ס להתיר בלא הגעלה אע"ג דהוא איסור דרבנן אבל כלים של פרפורי דהם כלי שני אע"ג שהם חזקים דאם מגעילן לא פקעי מ"מ כיון דמתקלקלים קצת אין צריך להגעילם אלא ישתמש בהם אחר כ"ד שעות:

כ"ו כל שכר של גוים הן של תמרים הן של תאנים הן של שעורים ושל תבואה ושל דבש אסרו חז"ל משום התנות ולא אסרו אלא במקום מכירתו וקובע עצמו לשתות בבית הגוי אבל אם הביא השכר לביתו או שנכנס עראי לבית הגוי לשתות וכן אם לן בבית הגוי ה"ז מותר לשתות בין שותה משל בעה"ב בין ששולח לקנות ממקום אחר וכתב מור"ם ז"ל דיש מתירין בשכר של דבש ושל תבואה ונהגו להקל בזה יע"ש והמחמיר גם במקום שנהגו היתר תבא עליו ברכה:

פרשת בלק

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל וכו' נ"ל בס"ד בלומדי תורה כתיב ילכו מחיל אל חיל כי החכם ביום יושב ולומד בבהמ"ד שנקרא אהל שהוא אהלה של תורה אך גם ביתו שיושב בו בלילה ג"כ הוא מקודש בקול תורה הנשמע בתוכו בלילה וזהו ילכו מחיל אל חיל שגם ביתו נחשב לבהמ"ד בעבור שעושה בו קביעות של תורה ולז"א מה טובו אהליך יעקב אלו בתי מדרשות שמלאים תורה משכנותיך ישראל הם בתים ששוכנים בתוכם שגם בהם נשמע קול תורה בקבע כנחלים נטיו כדרך הנחלים דכתיב בהו כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא אל מקום שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת כן ישראל ההולכים לבהמ"ד לעסוק בתורה שם הם שבים למחר שאין מבטלים קביעות שלהם גם הם הולכים אל הים זה בהמ"ד והים איננו מלא מהבל פיהם אלא הבל של תורה היוצא מפיהם תיכף עולה למעלה בשביל שהוא קול תורה לשמה וכאשר הבאתי בדרושים באותו מעשה של הרב בתוכחות מוסר להתלמידים באומרו אני רואה המדרש מלא תורה דהוכיחום שאין לומדים לשמה לכך אין הבל תורתם עולה למעלה ולכן דימה אותם לנחלים בשני ענינים אלו הנזכרים בקהלת על נחלים ההולכים אל הים ועוד אמר כגנות עלי נהר שדומין לגינה שנוטעין אותה ערוגות ערוגות של מיני זרעים וירקות כל ערוגה מין בפ"ע וכן נוטעין בה שורות שורות של מיני אילנות כן לומדי תורה בבהמ"ד המה חבורות חבורות חבורה זו לומדים סדר זרעים וזו סדר מועד וזו סדר נשים וכיוצא"ד ולז"א כגנות עלי נהר ואמר עוד כאהלים נטע ה' כמו הבשמים ריחם נודף למרחוק כן לומדי תורה ריח תורתם נודף למרחוק ואמר כארזים עלי מים שהם קרובים אל מקום חיותם ודבקים בו כן ישראל הם דבקים במקום הקדושה אשר למעלה שהוא חיותם וכל או"א יזל מים מדליו כלומר יזל לו שפע משרשו שלמעלה שהוא הדלי המריק לו מים חיים והשפע הקדוש:

ולכן החמירו רז"ל באיסור סתם יינם של גוים וגם במגעם ביין שלנו יותר משאר איסורין דרבנן מפני דהשותה סתם יינם וכן השותה יין שנגעו בו גורם להכרית נפשו משרשה הקדוש העליון ובזה מאבד טובה הרבה שאין לו חלק לעוה"ב ולא תאיר נשמתו מן אור העליון שהוא בסוד יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית ובזה יובן בס"ד הטעם שגזרה זו של סתם יינם ומגען היתה בכלל י"ח דברים שגזרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גוריון דאפשר היא היתה אחרונה שהשלימה הח"י לרמוז דהשומר גזרה זו נקרא שהוא דבק בשורש הקדושה למעלה ואינו נכרת משם לכן יין עם האותיות עולה מספר החיי"ם:

א' התורה לא אסרה אלא יין נסך שנתנסך לע"ז ואסרתו בשתיה ובהנאה דאתקש לזבחי ע"ז אך רז"ל אסרו אפילו סתם יינם של גוים וגם אסרו מגען ביין שלנו הן בשתיה הן בהנאה כדין יין נסך ולא חילקו בו כלום ואע"פ שאמרו הטעם של הגזרה הזאת הוא בשביל בנותיהם שלא יבואו להתייחד עמהם ויבואו עי"כ לידי זנות ולידי חיתון אין זה הוא עיקר הטעם אלא המה ראו ברוח קדשם טעם סוד נסתר ונעלם באיסור זה וגזרו עליו ודרך החכמים שלא לגלות טעם הסודיי ורק אומרים טעם הפשטי לכך אפילו אם מתבטל טעם הפשטי באיזה זמן לא יתבטל טעם הסודיי עד עולם על כן איסור זה אין לו היתר לעולם בשום זמן ובשום מקום, ועונש העובר על זה גדול מאד כי עוקר נשמתו ממקום שרשה ואין לו חלק לעוה"ב וכמ"ש בזוה"ק פרשת שמיני ונתחבר על איסור זה ספר מיוחד הנקרא יין המשומר והקורא בו תסומר שערת בשרו מגודל העונש ועיין בספר איומה כנדגלות דף כ"ד מעשה נורא מן המכשול שיצא משתיית סתם יינם לי"א חכמים יע"ש מיהו לא אסרו חז"ל סתם יינם ומגען ביין שלנו גם בהנאה אלא רק בגוים עע"ז אבל גוים שאין עובדים ע"ז כגון ישמעאלים שאין להם פסילים וע"ז אין סתם יינם ומגען ביין שלנו אסור בהנאה אלא רק אסור בשתיה בלבד ולכן אם גוי ישמעאל נגע ביין שלנו אינו אוסרו בהנאה אלא רק בשתיה מפני שהישמעאלים מודים ביחוד ואין להם פסל ולא מיני ע"ז כלל וכן מפורש בתשובת הרמב"ם תשובה ק"ס דף ל"ד ע"ג בתשובות ואגרות הנדפס בלפסיא ע"ש וכן מוכח מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות יע"ש ועיין פרי תואר יו"ד סי' ד' ס"ק י"א יע"ש ומ"ש הרב ברכי יוסף ז"ל על דברי פר"ת הנז' כבר חזר בו בספרו מראית העין דף ע"ט ע"א וגם עיין על תשובת הרמב"ם ז"ל שזכרתי לעיל ואותם הגוים שדרכם לישא שתי וערב בבגדיהם ויש להם ג"כ שתי וערב בבית תפילתם שמשתחוים לו אז סתם יינם ומגען ביין שלנו אסור גם בהנאה כי אלו אין להם יחוד השם כראוי ויש להם שיתוף והיחוד שעושים הוא יחוד שיש בו דופי כידוע ועיין בני יעקב שאלה ג' דף קפ"ט:

ב' אע"פ שאמרנו גוי עע"ז אוסר היין גם בהנאה מ"מ אם הוא תינוק שאינו מכיר הע"ז ומשמשיה אינו אוסר היין במגעו בהנאה אלא רק אסור בשתיה ואפילו אם הוא תינוק בן יומו אוסר בשתיה מיהו תינוק ישמעאלי אם הוא קטן שאין לו כוונת מגע אינו אוסר היין שלנו במגע אפילו בשתיה דכיון שהוא מישמעאלים

מישמעאלים שאין להם ע"ז והוא עודנו תינוק שאין לו כונת מגע אינו אוסר כלל ועיין קהל יהודה ז"ל בסי' קכ"ד אות א':

ג' ספק סתם יינם ומגען של ישמעאלים מותר אפילו בשתיה ולכן דבש הנעשה מתירוש המבושל של ענבים שמוכרים ישראל ויש חשש שמעורב בו תירוש של גוים ישמעאלים שבאותו המקום ה"ז מותר וכן העיד רבינו מהרח"ו ז"ל על רבינו הגדול והחסיד רבינו האר"י זלה"ה שהיה אוכל מזה שהוא בספק ואינו חושש וכמ"ש בשער טעמי המצות בעקב:

ד' לדידן בני הספרדים שקבלנו עלינו הוראת מרן ז"ל הדין הוא בין סתם יין של העכו"ם ובין המגע שלהם ביין שלנו אסור בהנאה לגמרי ואין למכרו לגוי או ליתנו במתנה אלא ישפכנו בחפירה שבקרקע באופן שלא יהנה ממנו ואין להקל בזה גם בזה"ז ועיין בני יעקב דף קפ"ט וחק"ל יו"ד סי' קל"ט דף רע"ט יע"ש והנה לדעת הכנה"ג בהגה"ט אות יו"ד מאן דאסר סתם יינם בהנאה גם בזה"ז ה"ה נמי דאוסר ג"כ לקבל סתם יינם מן הגוי בחובו ולפ"ד גם מרן ז"ל דעתו כן מיהו הרב תורת חסד סי' י"ח ס"ל דגם האוסרים סתם יינם בהנאה בזה"ז מתירים לגבות סתם יינם בחובו משום דהוי כמציל מידם יע"ש אך הראיות שהביא לזה אינם מוכרחות דיש לדחות כאשר יראה הרואה אמנם הרב זכור לאברהם ח"א דף רל"ד ע"ב הביא מפוסק אחד שהעלה להתיר ליקח סתם יינם בשביל חובו אם אין בידו לגבות משאר נכסים מתשובת הרשב"א ז"ל וידוע כי הרשב"א ז"ל הוא מן הסוברים דאסור סתם יינם בהנאה גם בזה"ז ולפ"ד הרב הנז' גם מרן ז"ל דעתו הכי הוא ועל כן יש להורות דמותר לקבל סתם יינם בחובו אם אין דבר אחר לקבל מהם אבל ודאי דאסור לעשות סחורה בסתם יינם וזה פשוט:

ה' שכר שעושין מן היין שקורין אותו בראנד"י אסור לשתותו כי כיון שהיה יין גמור בתחילה ביד העכו"ם שוב אין לו היתר בשנותו את טעמו ועושהו שכר ע"י בישול מחדש דהא כבר נאסר בעודו יין ועיין להגאון חיד"א ז"ל בספרו מראית העין דף ע"ו ע"ג שנשאל על מורה שהורה על שכר הנקרא אגוא"ה ארדיינט"י של עכו"ם לצרפו עוד צירוף אחר ומותר בשתיה ע"פ תשובה שהובאה בספר אדמת קודש ח"ב סי' י"ג והשיב הגאון חיד"א ז"ל דזה השכר הוא גופו של איסור ממש שהוא כחו ורוחו של היין ואם עוד יצרפנו צרוף אחר הוא האיסור עצמו ונשבחו יותר ולא פקע איסוריה יע"ש:

ודע דאע"ג דימצא בערי אירופ"א חנויות שעושים מזה השכר של היין בכשרות ע"י ישראל מתחלה וע"פ בהשגחת הרב של אותו מקום ועוד ג"כ ידענו כי נתחדש בזה"ז בעה"ק יפו תוב"ב שעושין מזה השכר של היין על ידי ישראל בשביל סחורה ושולחים ממנו קנקנים הרבה למכור בערי אירופ"א עכ"ז שכר זה שמביאים סוחרים גוים למקומותנו למכור אסור בשתיה דקי"ל כל דפריש מרובא פריש והרוב הוא יין האסור מיהו נראה דיש להתירו בהנאה גם לדידן וגם יש להתיר להביאו הישראל מערי אירופא להסתחר בו במקומות אלו דאיכא בזה תלת ספיקי והוא ספק שמא זה השכר שבא לו מהם הוא נעשה ע"י ישראל בכשרות הן באותם מקומות הן מאותו של עה"ק יפו תוב"ב ששולחים לשם ואת"ל זה נעשה בחנויות של גויים שמא הפועלים שעסקו בזה הם היו כולם מאותם שאינם מודים בדת אחר ואין להם שתי וערב ואין מודים בו דאלו מן הדין אין אוסרים היין בהנאה אלא רק בשתיה כדין הישמעאלים ואת"ל דאלו הפועלים שעסקו בזה השכר הם עכו"ם שמא הלכה כמאן דסבר בזה"ז אין העכו"ם אוסרים סתם יינם בהנאה ואע"ג דספק זה הוא נגד סברת מרן ז"ל כבר העלינו במ"א דיכול לעשות ס"ס שיש בו צד אחר שהוא נגד מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו לכן גם לדידן יכול להתיר לעשות בשכר זה סחורה ורק בשתיה אסור:

ו' יין שמערבין בו דבש או פלפלין או דברים אחרים אם נשתנה טעמו מחמתן אע"פ שלא נשתנה שמו אינו נאסר במגע גוי אבל אם נותנים בו דבר מועט שאינו משנה טעמו מחמתן אינו מועיל כלום ועיין ביו"ב אות ה':

ז' יין מבושל אינו נאסר במגע גוי ואימתי נקרא יין מבושל משהרתיח ע"ג האש ונתמעט ממדתו ע"י הרתיחה לכן אם רוצה לבשל היין כדי להציל ממגע גוי צריך לבשלו בישול רב עד שטעמו משתנה מטעם יין לטעם דבש וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בספרו ככר לאדן דף קס"ב ועיין כנה"ג הגהב"י אות י"ד וערך השלחן אות ה' ושאר אחרונים ומיהו אין הבישול מציל אלא ביין שלא נגע בו הגוי עדיין אבל אם נגע בו קודם הבישול אין הבישול מועיל להתירו ואם עירב יין מבושל היטב עם יין שאינו מבושל אפילו שהרוב הוא יין מבושל הרי זה נאסר במגע גוי ועיין ביו"ב אות ד':

ח' מאימתי נקרא יין שיאסר במגע גוי משהתחיל להמשך דהיינו שיפנה החרצנים והזגים למקום אחד ונשאר היין לבדו צלול עומד במקום אחד וזהו נקרא המשכה שאז אם נגע בו הגוי נאסר הכל אבל כל עוד שלא הבדיל היין מן החרצנים והזגים לא הוי המשכה ואפילו לקח הגוי בידו מהגת יין הרבה עם חרצנים וזגים אינו נאסר זה היין שבידו ומותר להחזירו לגת אבל אם מילא הגוי מהגת כוס יין וכיון לשלותו מחרצנים וזגים הוי המשכה ונאסר כל מה שבגת:

ט' יין צימוקים שהם ענבים יבשים שקורין בערבי זבי"ב ששורין אותם במים בחבית ועושין אותם יין הרי זה יין גמור ויש בו ניסוך ואפילו מי שריית הצימוקין חשיב יין ונאסר במגע גוי ועיין בש"ך ס"ק כ"ג וכנה"ג הגה"ט אות פ"ו ולכן פה עירנו ששורין צימוקין במים חמין בע"ש כדי לקדש בשבת במי שריית צימוקים אלו צריכין להזהר בהם ממגע גוי שאם נגע בהם אוסר אותם והנה בדין ההמשכה מחמיר מהרלב"ח בצימוקין אך רבים חולקים עליו וכמ"ש בשיו"ב אות ב' באורך יע"ש ואנחנו קי"ל כסברת מרן ז"ל דפליג על מהרלב"ח ז"ל בזה ולכן יין צימוקין שעושים בעירנו בגדאד ששורין הצימוקין במים בחבית עשרים יום או יותר ובכל יום מהפכין ומערבין הצימוקין במים היטב בידם עד שנעשין יין אז כל זמן שלא משך היין מן הצימוקין אם נגע בו גוי אינו אוסר:

י' מגע העכו"ם שאוסר היין בהנאה הוא שיגע בידו או ברגלו או בדבר אחר שבידו בכונה וישכשך אפילו שכשוך מעט או ששתה מן הקנקן שבו היין או שהגביה הכלי עם היין שבו ושכשך מעט והכלי היה פתוח הנה בכל זה אוסרו בהנאה אבל אם נגע ביין ולא שכשך כלל ה"ז מותר בהנאה ורק הוא אסור בשתיה:

י"א אחז הגוי בכלי פתוח ושכשך אפילו לא הגביה הכלי ולא נגע ביין ה"ז אסור בהנאה בד"א כשהיה הכלי פתוח אבל אם היה הכלי סתום בין היה מלא בין היה חסר ה"ז מותר לכ"ע דאין דרך נסוך בכך ואפילו דהכלי זכוכית שהיין נראה מבחוץ שרי מפני שהוא סתום ועיין תפארת אדם סי' ל"ג אות

אות ב' ואפילו אם הכלי פתוח אם הגביהו הגוי ולא שכשך ולא נגע ביין ה"ז מותר בשתיה וכ"ש דאינו אוסר בנגיעת הכלי בלבד שלא נגע ביין ולא הגביה ולא שכשך דודאי שרי ואם היה הגוי נושא כלי שבו יין פתוח וישראל הולך אחריו אם הוא חסר ולא שכשכו מותר בשתיה ואע"ג דא"א לילך אפילו נשא בלי קצת נענוע מ"מ נענוע כל דהו לא מקרי שכשוך כמ' בבית יוסף וכן נטל כלי שאין בו אלא שיריים יין אע"פ שמהלך כדרכו שרי דדבר מועט כזה אינו מקרקש בהילוכו ועיין תפארת אדם:

י"ב נתערב סתם יינם של עכו"ם או יין כשר שנגע בו העכו"ם ה"ז אסור בשתיה אפילו בכל שהוא ואין לו ביטול בששים להתירו בשתיה כיצד יעשה ימכור את היין כולו לגוי ויקח דמי יין האסור שבו וישליך לים המלח ויהנה בשאר המעות של דמי יין הכשר אבל אם היה יין נסך גמור אסור הכל בהנאה ואם נתערב סתם יינם של ישמעאלים או יין מגעם ביין הכשר ה"ז בטל בששים ומותר כל היין בשתיה:

י"ג עכו"ם שנגע ביין של ישראל להכעיס כדי לאסרו עליו ולהפסידו ה"ז מותר דבהאי גוונא לא גזרו רבנן ואפילו דאין יודעים כן אלא רק באומדנות המוכיחות ועיין בית יוסף סי' קל"ב וכנה"ג שם בהגהב"י אות א"ו ועיין מורס בהגה"ה ור"מ סוף סי' קכ"ד מיהו הרמב"ם ז"ל אוסר ולענין הלכה בהפסד מרובה ודאי יש להתיר ואפילו בהפסד מועט המקל לא הפסיד מיהו בעל נפש יחמיר לעצמו ותע"ב:

י"ד הומץ גמור לאו בר נסוך הוא וכל שמשליכין אותו על הארץ והוא מבעבע בעבוע גמור והזק שמעלה רתיחה זו אחר זו בקרקע לא קשה ולא רפה הרי זה חומץ גמור ואינו נאסר במגע גוי אבל אם אינו חזק כך נאסר במגע גוי משום דאין אנחנו בקיאין בזה ושמא עדיין הוא יין ועיין כנה"ג הגהב"י אות נ"ו יע"ש ויין מזוג כל זמן שיש בו טעם יין אסור במגע הגוי ומי בוסר שהוא ענבים שלא נתבשלו אע"פ שעדיין הם חמוצים הרבה המים היוצאים מהם נקראים יין ונאסרים במגע גוי לפי שאין אנחנו בקיאין עד מתי נקרא בוסר מיהו מי בוסר שנתנם במאכל נשתנה טעמם ואינם נאסרים במגע וכ"ש היכא דבשלם בתבשיל דשרי בודאי:

ט"ו מומר אוסר היין במגעו ואם הוא מומר עכו"ם אוסר גם בהנאה כפי האומה שדבק בה ואם הוא מומר ישמעאלי אוסר בשתיה בלבד ועבדים ושפחות של ישראל שלא מלו ולא נתגיירו אוסרין היין במגען:

ט"ז כתב מדרש תלפיות בשם רבינו מנחם הבבלי ז"ל דאם הגוי ראה את היין אע"פ שלא נגע בו יש להחמיר שלא לשתותו וכ"כ בשם השל"ה ז"ל אבל מדינא מותר בודאי ואם הגוי הזה אינו עכו"ם אלא הוא מדת ישמעאל אפילו חומרא ומדת חסידות ליכא בזה:

י"ז אין מפקידין ולא שולחין יין ביד הגוי אא"כ הוא חתום בשתי חותמות ואם סתם הקנקן בסתימה מהודקת יפה בחוזק כדרך שסותמין הקנקן בשביל שלא יזוב היין ממנו ה"ז נחשב חותם אחד ואם קשר עליו קשר משונה הרי זה חותם שני וכל זה הוא לפ"ד הרב עבודת הגרשוני ופרח מטה אהרן אבל הרב חק"ל יו"ד ח"א סי' ר"א פקפק בזה וס"ל דלא מהני זה אלא במפקיד ביד הגוי אבל אם שולח ביד הגוי מעיר לעיר אין סתימה המהודקת נחשבת לחותם אחד אלא יעשה כך יסתום הכלי בכה"ך מהודק ואח"כ יטיח על הסתימה זפת שקורין בערבי לי"ך והוי זה חותם אחד וכמ"ש בדף רפ"א ע"ג ועל זה הלי"ך יחתום בחותם שלו או יקשור עליו קשר משונה ובזה נעשה ב' חותמות ואם לא עשה טיחה של זפת הנז' אלא קשר על פיו של כלי שני מיני קשרים שכל אחד הוא קשר משונה בפ"ע ואינם שוים זע"ז חשיב שתי חותמות ושרי ואם כתב עליו בכתיבת ידו שתי אותיות הוי כשתי חותמות אבל צריך שיכיר חבירו כתיבת ידו ולאו דוקא היין בעי שתי חותמות אלא כל שיש בו איסור מן התורה צריך שתי חותמות אבל אם איסורו מדברי סופרים די לו בחותם אחד:

פרשת פינחס

לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב מדרש תלפיות ז"ל דמ"ש רז"ל שיש ד' יסודות ארמ"ע זהו בכללות אך בפרטות הנה ד' יסודות הנז' כל אחד יש בו חלקים רבים במדרגות זו למעלה מזו וענינם הוא כי כ"ז אותיות התורה יש מהם שבעה אותיות שהם מיסוד האש והם אותיות אהע"מ פש"ן ושבעה אותיות שהם מיסוד הרוח וששה אותיות מיסוד המים ושבעה אותיות מיסוד העפר ובכל אות ואות יש בה כ"ח מדרגות כיצד אות ראשונה משבעה אותיות דיסוד האש היא אות א' יש בה כ"ח מדרגות באש שבה וכל מדרגה חלושה ממדרגה הקודמת לה ואעפ"כ מדרגת הכ"ח היא תקיפה וגדולה יותר מן מדרגה הראשונה אשר בכ"ח מדרגות שיש באות ה' שהיא אחר אות א' של השבעה אותיות הנז' וכן על זה הדרך בכולם ועל זה ארז"ל רבי מאיר בדיק בשמא שהיה יודע לשקול מספר יסודי אותיות שמו של אדם שידע כמה חלקים יש בו מיסוד האש או מרוח ומים ועפר וזאת היתה חכמת אדה"ר ששם שמות לכל בריה כפי חלקי היסודות הנזכרים וכ"כ רבינו בחיי ז"ל שהשכיל אדה"ר בחכמת האותיות לקרא השמות כפי טבעי הבריות בגבורה וקלות ואכזריות וכו' דכל המדות והכחות שבבריות באים ויוצאים מן היסודות שבהם עכ"ד ע"ש וז"ש לאלה מלשון אילי הארץ הם ישראל שהם המובחר אשר במין האדם תחלק הארץ הם היסודות שמכונים בשם ארץ כמ"ש במ"א ע"פ והארץ לעולם עומדת בנחלה ר"ל בקביעות וקיום שהוא סוג נחלה במספר שמות ר"ל במספר המדרגות שיש באותיות השמות שלהם:

ואמר עוד לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו איש לפי פקודיו יותן נחלתו נ"ל בס"ד כל אדם יש לו מחלה בנפשו וגופו שהיא זוהמת הנחש אך מי שהוא רב ר"ל גאה וגס רוח תרבה נחלתו היא זוהמת הנחש מלשון נחלה מכתיך ומי שהוא מעט בעיני עצמו ר"ל עניו ושפל הנה זה ממילא תתמעט נחלתו היא מחלת הזוהמה ואמר עוד חידוש אחר איש לפי פקודיו יותן נחלתו פקודיו הם המצות שנצטוה בהם והוא כי מצינו שהאיש נצטוה במצות יותר מן האשה כי כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות ולכן הזוהמה של הנחש באשה היא יותר מן האיש וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בשם רבינו מהרח"ו ז"ל בפ"ע מסכת נדה הטעם שבלידת הזכר הכל שמחים אפילו המלאכים ובלידת הנקבה הכל עצבין מפני שבנקבה נפישא הזוהמא טפי מן הזכר יע"ש ולכן העבד אע"פ שהוא זכר יש בו זוהמה כזוהמת האשה מפני שגם הוא אינו חייב במצות עשה שהז"ג וז"ש איש לפי פקודיו ר"ל לפי רוב מצות שיש לו יותן נחלתו לשון מחלה היא זוהמת הנחש מעת שנולד

שנולד דארז"ל הקב"ה גוזר על טיפת הזרע זו זכר וזו נקבה כי הוא היודע שיש בטיפה היא חלק זוהמה טפי אז גוזר עליה שתהיה נקבה ואם חלק הזוהמה שלה מועט גוזר שתהיה זכר באופן כי המצות שתמצא באדם הם סימן על זוהמה שבו המעט היא אם רב :

ולכן בני נח שאין להם אלא רק שבע מצות נפישא זוהמה בהו טובא כי ארז"ל בשבת ישראל שעמדו על ה"ס פסקה זוהמתן אומות שלא עמדו על ה"ס לא פסקה והכונה ישראל שעמדו על הר סיני וקבלו תרי"ג מצות פסקה זוהמתם שנסתלקה הזוהמה ולא נשאר אלא מעט מן המעט אבל הגוים שלא עמדו על הר סיני לקבל מצות רבות אלא רק נשארו בחיוב שבע מצות שהיה להם מקודם לא פסקה זוהמתם אלא נשארה בהם ועל כן יש כמה דברים שהזהירו רז"ל בהם את ישראל משום סכנה כמו בשר עם דגים ומים של תקופה ומים שכונת המת וכיוצא דאין העכו"ם נזהרים בהם ועכ"ז אינם נזוקין והטעם כי מחמת רבוי הזוהמה שיש בהם חביל גופייהו שנעשה חומר גופם גס ועב כחומר הבהמה ואין דברים אלו פועלים בהם וכיוצא בזה אמרו בגמרא ע"ז דף ל"א הני ארמאי דשתו מיא גלויים שיש בהם ארס נחש ולא מתו משום כיון דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו ע"ש והיינו דאכילת שקצים ורמשים עושה חומר גופם גס ועב כחומר בשר חמורים ואין פועל כח ארס הנחש המעורב במים בהם ולכן כל בר ישראל צריך ליזהר בכל דברים דחשו בהם רז"ל משום נזקין בגוף האדם ואל יקח לעצמו ראיה ממה שרואה אצל העכו"ם דלא מזיקי מנייהו כי ישראל הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב :

אמרו חכמים חמירא סכנתא טפי מאיסורא שיש לחוש לספק סכנה טפי מספק איסור וכל אדם חייב לשמור עצמו ובני ביתו מכל ספק סכנה ונזקי הגוף דהן אמת תמצא בכמה דברים שומר פתאים ה' אל יסמוך האדם על הנס דאם עושין לו נס מנכין מזכיותיו והאדם ישתדל לעשות שמירה כל מה שבידו לעשות והשי"ת לא ימנע טוב על כן נזכיר פה דברים שצריך האדם להשמר בהם משום סכנה ושאר נזקים אך נזכיר תחלה מה שחייבה תורתינו הקדושה ואח"כ נזכיר דברים דחשו בהם רז"ל בתלמוד הקדוש :

א' הזהירה תורה כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו וזו היא מ"ע מן תרי"ג מצות שחייב האדם לעשות מעקה לגגו ואע"ג דתשמיש הגג הוא תשמיש דאקראי אם הבית שתחת הגג הוא בית דירה והשמיש קבע חייב לעשות מעקה לגג אבל אם הבית שתחת הגג אינו בית דירה אלא הוא בית אוצרות ובית הבקר וכיוצא שהוא תשמיש דאקראי נמצא הגג הוא אקראי דאקראי וה"ז פטור מן המעקה ועיין כנה"ג ח"מ הגהב"י אות י"א וחק"ל ח"מ ח"ב סי' ל"א דף קס"ד ע"ב ובסה"ק רב פעלים כתבתי בענין זה בתשובה בס"ד ומיהו אם גג בית האוצר הוא בצד ביתו ובימי הקיץ ישנים שם על גג זה של בית האוצר חייב במעקה :

ב' כל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור גגו מן המעקה מפני שאינו בית תשמיש ואינו ראוי לדירה וא"כ הבית עצמו הוי תשמיש אקראי והגג שלו אקראי דאקראי ולהכי פטור :

ג' בית של שותפים חייב במעקה שנאמר כי יפול הנופל ממנו לא תלה הכתוב אלא בנופל ובתי כנסיות ובתי מדרשות גגותיהם פטורים ממעקה מפני שאינם עשויים לדירה :

ה' ישתדל כל אדם לקבוע מעקה שלו בידו ולא יעשה ע"י שליח כי מצוה בו יותר מבשלוחו וקודם הברכה יאמר ליקבה"ו וכו' ויהי נועם וכו' ואח"כ יברך אקב"ו לעשות מעקה כמ"ש הרמב"ם ז"ל הלכות ברכות פי"א :

ו' גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים כדי שלא יפול הנופל ממנו וצריך שתהיה המחיצה חזקה כדי שישען אדם עליה ולא תפול שאל"כ נמצא זה עושה מכשול יותר לנפילה ויש בני אדם בעבור נוי ויפוי הבית עושים גובה המעקה חמש או שש טפח וצריך להזהירם שלא יסמכו על זה אלא ישלימו לעשרה :

ז' המניח גגו בלא מעקה ביטל מ"ע ועבר על לא תעשה דכתיב ולא תשים דמים בביתך ולאו דוקא גג אלא כל מקום שאפשר ליכשל בו ולבא לידי סכנה כגון שיש לו בור בחצירו בין יש בו מים בין אין בו מים חייב מן התורה לעשות לו מחיצה גבוה עשרה טפחים או יעשה לו כיסוי כדי שלא יפול אדם שם וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו שנאמר השמר לך ושמור את נפשך ואם לא הסיר המכשולות המביאים לידי סכנה ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים בביתך והנזהר עליו תבא ברכת טוב :

ח' פה עירנו בגדאד דרכם לעשות מרתף תחת קרקע החצר וגג המרתף הוא עצמו החצר שהגג עשוי כיפה של אבנים ובתוך הכיפה עושין חלון פתוח כדי שיבא אורה מן החצר למרתף וסותמין החלון בכסוי עשוי בשפודין של ברזל מסורגין זב"ז שמהם תכנס האורה למרתף ובסה"ק רב פעלים נשאלתי אם צריך לברך כשיניח זה הכסוי שקורין בערבי פנג'רה והעלתי דאין לברך כי הבאתי שם דברי הרב חיי אדם כלל ע"ו סעיף כ"ד בכסוי באר שבחצר דאין לברך וכתב טעם על זה יע"ש ואנא עבדא אמרתי טעם כי זו הסתימה שעושה לאויר זה של המרתף הפתוח בקרקע החצר הוא צריך לה בלא"ה כדי שילך ויעמוד על גביו דאפילו אם לא היה בו עומק עשרה טפחים ג"כ היה מוכרח לעשות זה הכסוי של הפנג'רה כדי לדרוס שם ולכן לא יברך אקב"ו לעשות מעקה דלאו בשביל מעקה בלבד הוא עושה אלא כדי להשתמש ע"ג החלל ג"כ ועוד דאפשר לומר דלא משתמע לשון מעקה על כסוי אלא על מחיצה ואיך יברך לעשות מעקה ואין לנו לחדש לשון חדש בברכות מדעתינו לכך יקבע זה הכסוי בלא ברכה :

ט' הרבה דברים אסרו חז"ל משום סכנה או שאר היזק הגוף ונבארם פה צריך ליזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד דקשה לצרעת וצריך לרחוץ ידיו וגם פיו בין בשר לדג או להפך ויאכל פת שרוי בנתיים וטוב שישתה מים או שאר משקה בנתיים כדי שלא יגעו יחד באצטמכא וכנז' בשל"ה וכ"ש דצריך ליזהר שלא לבשלם או לצלותם יחד ואפילו בשר עוף צריך ליזהר בו כדין בשר בהמה ועיין שו"ע סי' קי"ו אות ח' :

י' מים ויין וחלב ודבש וציר ומורייס שנתגלו אסרום חז"ל שמא שתה מהם נחש והטיל ארס אבל חומץ ושמן ושאר משקין שהיו גלויין ולא נודע שעבר עליהם נחש או רמש שיש בו ארס הרי אלו מותרים ואע"ג דמרן ז"ל כתב אין לחוש בזה"ז דאין נחשים מצויים בינינו כתבו האחרונים דגם בזה"ז צריך להזהר וכן כתב הגאון חיד"א ז"ל דנהגו בארץ ישראל להשמר בזה ולכן כל אדם

אדם יזהיר בני ביתו לכסות פי הכדים של מים בבגד וכן החבית מיהו מותר בזה"ז לרחוץ במים מגולין ועיין שו"ב :

וכן צריך להזהר מאד במים משום מת לשפוך המים שהיו בבית שבו מת המת וגם בית שני ובית שלישי מכל הצדדין של הבית שבו המת וכמ"ש הגאון חיד"א סי' של"ט כמנהג עה"ק תוב"ב וכן המנהג פה עירנו בגדאד ואפילו לרחוץ בהם ידים או לכבס בגדים אסור ואם שגו ובשלו או אפו באותם המים אז התבשיל והפת אסור וצריך למכרו לגוי מיהו בבית שלישי אין אוסרין הפת והתבשיל וכל דבר שיש בו הפסד כיון דאיכא מים בבית המת כן המנהג פה עירנו ועיין ירך אברהם שהביאו הרב זכור לאברהם ז"ל ואם מת בשבת ג"כ נאסרים המים כאמור ודלא כיש מתירין וכנז' בברכ"י שם מיהו אם מת בשבת והיה מים בבית המת אך מים של בית שני אפו או בשלו בו יש להתיר אבל מים של בית המת אוסרין אפילו אם בשלו או אפו בו :

והא דהמים נאסרין היינו דוקא אם היו מים לבדם אבל אם בשעה שמת המת היה שרוי במים אוכלין אין נאסרין דכל מידי דאית ביה פסידא אין מלאך המות עושה שם נזק ויש אומרים אפילו המים היו חמין לבדם בקדירה על האש אין עושה בהם נזק ולכן אין נאסרים ואין צריך לשפכם וכתב הגאון חיד"א ז"ל בברכ"י שם שצריך לשפוך גם אם מת ילד תוך שלשים יום דאין מתאבלים עליו וכן המנהג פה עירנו לשפוך כל שנולד חי אפילו חי שעה אחת עוד כתב הרב ז"ל שם אם מתה שפחה גויה בבית ישראל צריך לשפוך ואם ישראל שכן לבית גוי ומת הגוי בביתו נסתפק הרב ז"ל שם אם צריך ישראל השכן לשפוך המים שבביתו וכתב דמסתברא לאסור ע"ש מיהו נראה אע"ג דישראל השכן צריך לשפוך עכ"ז אם יש מים בבית הגוי שבו המת ואפו ובשלו בבית ישראל השכן במים שלהם אין לאסור הפת והתבשיל וכל מידי דאית ביה הפסד עוד כתב הרב ז"ל שם דאם נתערבו מים האסורים משום מת במים כשרים לא בטלי בששים ונאסרו כל המים יע"ש וכ"ל דאם בשלו או אפו בהם יש להקל :

ובענין התקופה צריך ליזהר אך פה עירנו בגדאד וסביבותיה אין נזהרים בזה כלל ודרכנו לדרוש להם ולהזהירם תמיד שיניחו מסמר ברזל בתוך החבית של מים ובתוך הכדים תמיד כל השנה כולה דיש לסמוך על זה ושומר פתאים ה' :

י"א אם שכר בית מישראל וקבע שם מזוזות לא יטלם כשיצא ואם נטלם קובר את בניו וכנז' בגמרא ואם שכר מגוי וקבע מזוזות אם נכנס אחריו ישראל לא יטלם ואם נכנס אחריו גוי יטלם וכנז' בסי' רצ"א עוד אמרו בגמרא דברכות מי שנותנים לו ס"ת לקרות ואינו קורא וכוס של ברכה ואינו מברך מקצרים ימיו ויש אומרים אף הרואה נושאים ומוליכין ס"ת ואינו עומד מפניו וכנז' בחופת אליהו רבא שער ג' עוד אמרו בפסחים לא יעבור אדם על מים שופכין יחף ואם פזרו עליהם עפר לית לן בה והלובש מנעליו בעודם לחים במי הרחיצה קשה לעורן :

עוד אמרו שם בפסחים התולה סל ופת בתוכו קשה לעניות ב"מ ופה עירנו היה המנהג לתלות פת העירוב של העיר בבית הכנסת בתוך הכיס על העמוד ואנא עבדא תקנתי לקבוע תיבה קטנה פתוחה על העמוד ומניחין בתוכה העירוב וכיס העירוב יוצא ונראה לכל וצריך להזהיר המון העם שלא יתלו כעכין של לחם בחבל בתוך אויר התנור אחר אפייתם בעוד התנור חם כדי שיצטמקו ומוכרי הלחם ימצא במקום שמוכרין שם פירורין הרבה כי הלחם שלנו דרכו להתפרר הרבה וצריך להזהירם שיכבדו הקרקע אחר גמר מכר הלחם וישליכו בתוך התנור וכן יזהרו בעלי בתים בבתים במקום אכילתם ובמקום התיבה שמונח בה הלחם כי ימצא פירורין הרבה שם בקרקע :

י"ג אמרו בגמרא דשבת אל יפסיע אדם פסיעה גסה דקשה לעינים ואיכא בתמיד פ"א המשהה נקביו בא לידי חולי וכן ה"ה בהשתנה וגם עובר משום בל תשקצו ואיתא בגמרא דקדושין לא ימכור אדם קרקע שקנה ראשונה דאינו סימן טוב גם לא טוב לאדם למכור נחלת אבותיו וכמ"ש נבות לאחאב עוד אמרו בגמרא דקמא אסור לקוץ אילן שעושה פירות ואם צריך למקומו עיין בחיים של ח"א שהתיר ולרווחא דמילתא יעשה ע"י גוי ועיין חתם סופר עוד אמרו בגמרא דקמא לא ימסור אדם דין על חבירו לומר ישפוט ה' ביני וביניך היכא דאית ליה דינא בארעא עוד אמרו לא יפתח אדם פיו לשטן עוד אמרו כשמדבר איזה צרה לחבירו יאמר לו לא אליכם שנאמר לא אליכם כל עוברי דרך :

ואיתא בגמרא דברכות להנצל מעיה"ר הבא פתאום יאמר אנא מזרעא דיוסף קאתינא בן פרת יוסף בן פרת עלי עין ובספרים כתוב שיאמר ג"כ ויעקב איש תם יושב אהלים גם יאמר ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך גם יאמר וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים והגאון חידא ז"ל כתב מנהג העולם לומר חמשה ולכן תולין עץ מצויר בו צורת כף שיש בו חמשה אצבעות וחקוק עליו אות ה' וכתב בכ"מ דמן הגמרא מוכח דאנשי בבל צריך להזהר ולשמור עצמן מן עיה"ר טפי משאר מקומות :

י"ד לא יתן תבשיל ושום משקה תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהן אפילו אם מכוסים בכלי ברזל ויש ליזהר אפילו באוכלין היין ואפילו בדיעבד אסור לאכול וכנז' בשיורי ברכה ודלא כהרב שבות יעקב וי"א שזה דוקא תחת מטה שישנים עליה אבל מטה שיושבים עליה בשעת אכילה אין חשש ויש מפקפקים בזה ועיין שיו"ב כאן ובמחב"ר א"ח סי' רס"ב וראוי ליזהר בכל גוונא ויש נזהרין שלא להניח מאכל תחת השלחן וכמ"ש הרה"ג הרח"ף ז"ל ופה עירנו אין נזהרים בזה ומניחים תחת השלחן ובתשובה בסה"ק רב פעלים כתבתי בזה ועוד יש אזהרות משום רוח רעה שלא יחצוץ שיניו בקורמית של קנה ואפילו מן הקנה הגדל באגם מפני ששורה עליו רוח רעה ועיין תו"ש סי' ו' ועיין שיו"ב אות יו"ד יע"ש ויש להסתפק בקורמית של קנה אחר שעשו אותו מחצלת וכן לא יאכל שום ובצל שעבר עליהם לילה אחת אחר שנקלפו ואם נשאר בהם מעט מקליפתם מותר והיינו דוקא אם לבדם אבל אם מעורבים עם שאר אוכלים הן בבישול הן בכבוש אפילו קלופים לגמרי מותר וכן עמא דבר וצריך להזהיר אנשי עירנו בשומן הבאים מפרס שהם קלופים לגמרי :

ט"ו צריך ליזהר שלא יבא לפיו מזיעת האדם שהיא כמו סם המות חוץ מזיעת הפנים דאינה מזקת וסימן לדבר בזיעת אפך תאכל לחם ולכך יזהר שלא ימצוץ או ילוק בלשונו בבשרו או בבשר אדם אחר חוץ מן הפנים שמא יהא שם זיעה ויזיק לו וכן לא יניח פרי או שום דבר מאכל בין חלוקו לבשרו ויזהר שלא יתן מעות בתוך פיו ולא יתן פס ידו תחת שחיו ועיין שו"ג סי' קי"ו ס"ק י"ג וי"ד :

ט"ז איתא בכתובות דף ס"א אם ראה מאכל ונתאוה לו

לו ונזדמן לו עי"כ רוק בפיו לא יבלע הרוק אלא יפליטנו כי יזיק לו ואיתא בשבת דף ע"ה אם הקיז דם ישפוך הדם תכף בחפירה שבקרקע החצר מפני שאם ישתה התול מדם זה קשה לחולשה וכן יש ליזהר כשמוציא דם ע"י עלוקה או אם יצא דם מהוטמו ואיתא בגמרא דחולין לא ישב אדם תחת המרזב היוצא מן הגג ואיתא בגמרא דיומא לא ישן במנעלים ועוד איתא שם דף פ"ד אם אוכל אדם פת חיטין חמה קשה לחולי הקדחת וכן אמרו בירושלמי פת חמה חמתה בלידה ונראה דאיירי בחמה יותר מדאי דכן משמע לשון חמימי דחמימי וכן יש להוכיח מגמרא דחולין דף ק"ה ע"א מיהו בעה"ק ירושלם חוששין בסתם פת חמה אפילו שאינה חמה יותר מדאי :

לא יאכל ממה שאכל עכבר וממה שאכל חתול ולא יאכל לב בהמה ולא יהיה רגיל בזתים ולא ישתה מים של שיורי רחילה ולא ירחוץ רגליו זו ע"ג זו ולא יניח כליו תחת מראשותיו דכל אלו הם קשים לשכחה לא יעבור בין שני גמלים או בין שתי נשים או בין שני כלבים והיינו דוקא אם מכוונים יחד ודוקא אם הולך לבדו אבל אם יש אדם אחר הולך בלידו בשוה לית לן בה ונ"ל דאם הכלב אחד יושב על האצטבא והשני בקרקע למטה דשטח האצטבא גבוה מגב הכלב לית לן בה וכן ה"ה בשתי נשים וכל אלו הנז' אם יש בין זה לזה ד' אמות לית לן בה וכתוב בצוואות ר"י חסיד ז"ל לא יתוץ תנור וכריים שאופין בו כדי להשתמש באותו מקום ולא יסתום חלון או פתח לגמרי אלא יניח הור כל שהוא ואין מכסין גוזה באפר חם ולא יושיב בביתו תרנגולת על בילים לגדל אפרוחים :

י"ח כתוב בספר רוה"ק לרבינו האר"י ז"ל לא יסתכל בהרוגים או צלובים ויתרחק ויברח מן ריח נבלה או שאר ריח רע כי יזיק לנפש ולא ילבש שני מלבושים זה בתוך זה ביחד דקשה לשכחה ולא ישלב אצבעות ידיו זע"ז הימין בשמאל ולא יכבה הנר בפיו וטוב לפשוט זרועותיו תמיד לצד פנים שלא יהיו זרועותיו לאחוריו וטוב לו בזה :

פרשת מטות

כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא הנה ארז"ל הפסוק הזה מדבר בהכשר כלים מאיסורן ע"י ליבון או ע"י הגעלה וכתיב וטהר הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת והיא הטבילה ומפרש הכתוב שצריך להטבילו במקוה או מעין שיש בו ארבעים סאה שראוי לנדה לטבול בו ולכן כתיב אך במי נדה יתחטא :

א' טבילה זו היא משום פליטת טומאה כדי שיצא הכלי מטומאתו לקדושת ישראל דומיא דגר שיצא מרשות העכו"ם לרשות ישראל הלכך אפילו הם חדשים שלקחן מן האומן גוי צריך להטבילם ואפילו להשתמש בו צונן אסור בלא טבילה ואם ישראל שכר או שאל כלי מן הגוי אין צריך טבילה ודוקא כלי סעודה צריכין טבילה משום דהכתוב איירי בכלי סעודה דכתיב כל אשר יבא באש וכו' ואיזהו דבר שבא באש וצריך להכשירו באש הוי אומר זה כלי סעודה שבולע ע"י האש שצריך להפליט בלעו ע"י האש :

ב' אפילו כלי סעודה אינם צריכין טבילה מן התורה אלא רק כלי מתכות דכתיב זהב וכסף אבל כלי חרס וכלי עץ ואבן אין צריכין טבילה ואמנם חז"ל תיקנו טבילה לכלי זכוכית מפני שהן דומין קצת לכלי ברזל יען דאם נשברו יש להם תקנה שיכולים להתיכן ולעשות מהם כלי אחר ולהכי צריכין טבילה מדרבנן ויש אומרים דגם כלי מתכות טבילתן מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ושברה דאשובה עיקר דס"ל כלי מתכות מדאורייתא ועיין פר"ח ופר"ת וערך השלחן ושאר אחרונים :

ג' צריך להטביל כל הכלי שיכניסו כולו במים ולא ישאר ממנו חוץ למים אפילו כל שהוא ואם הוא גדול ואינו יכול להטבילו כולו בפעם אחת כתב הרב חכ"א ז"ל כלל ע"ג אות ט"ו דאסור להטבילו לחצאין שיטביל תחלה צד אחד ויחזור ויטביל צד השני דבעינן כאן דומיא דטבילת הנדה שצריך שתהיה כולה במים בפעם אחת שאין זה דומה להגעלה דהתם הוא מגעיל להפליט האיסור וכיון דהגעיל הלק אחד ממנו פלט האיסור מאותו החלק ולכך חוזר ומגעיל הלק הנשאר אבל הכא הוא משום טומאה וכיון דמקצתו חוץ למים תחזור הטומאה ותתפשט בכל הכלי ע"ש ונראין דבריו וצריך להזהר בזה :

ד' בין כלי מתכות בין כלי זכוכית בעת שמטבילם יברך קודם טבילה אקב"ו על טבילת כלים ואם מטביל כלי אחד בלבד יברך על טבילת כלי ובדיעבד אם בירך על כלי אחד טבילת כלים יצא דמפרשינן מילתיה על כלים דעלמא קאי וה"ה להפך כמי יצא ועיין פר"ח וצריך להטביל גם ידות הכלים וטוב לומר קודם הברכה פסוק ויהי נועם וכו' :

ה' כלים אלו שצריכין טבילה אפילו אין שותין בהם ואין מבשלים בהם אלא מכניסין בהם יין לקיום כגון צלוחיות גדולות שקורין בערבי קראזי"ב צריך לברך על טבילתם וכמ"ש הרב ב"ד ז"ל סי' ס"ב ואע"ג דהרב בית יהודה סי' כ"ב הולק העיקר כהרב ב"ד ז"ל ועיין להגאון חיד"א ז"ל בשיו"ב שהביא דברי ב"ד ז"ל וכתב והביא ראיות לדבריו ע"ש לימד במילות קצרות אלו דטעמו ונימוקו עמו וכן המנהג פה עירנו בגדאד יע"א יען כי הרה"ג מו"ז רבינו משה חיים זלה"ה כך היה דורש בכל שנה בשבת הגדול וכן נהג אחריו מע"ר אדוני אבי זלה"ה בדרוש שבת הגדול וכן נהגתי אנא עבדא להורות כן בדרוש שבת הגדול בס"ד :

ו' גם כלים של בלו"ר צריכין ברכה כמו זכוכית שקורין גזיז יען כי באירופא מתיכין את כל מין הבלו"ר כמו זכוכית ועושין אותו כלים חדשים באופן דאין מין בלו"ר בעולם שלא יתיכו אותו כזכוכית לכך דינו כזכוכית ממש שצריך טבילה בברכה :

ז' כלי חרס המצופין בין אותם הבאים מערי אירופ"א שקורין אותם פרפור"י בין אותם המצופין שעושין פה עירנו מטבילם בלא ברכה אע"פ שהם מצופין מבית ומחוץ משום דאיכא פלוגתא בזה וסב"ל ואם יש לו כלי אחר שטעון ברכה בודאי יטבילם עמו ביחד כדי שתועיל הברכה גם לאלו :

ח' מאחר דאיכא פלוגתא בכלי חרס המצופין לכך חביות גדולות שהם כלי חרס מצופין נהגו פה עירנו שלא להטבילם כלל משום דאיכא טרחא גדולה בטבילתם וקשה להטבילם ועיין כנה"ג וקהל יהודה ומ"ש הרב שולחן גבוה ז"ל בהלכות פסח סי' תנ"א שיתנם במתנה לגוי וישאלם ממנו ע"ש לא נהגו בזה פה עירנו והמחמיר לעשות כדבר הרב ז"ל תע"ב :

יאחוז

ט' יאחוז הכלי ברפיון בשעת טבילה ולכתחילה ילחלח ידיו תחילה במי המקוה עצמו ועכ"ז יזהר שלא ידחוק ידיו הרבה וצריך להטביל גדול בן י"ג שנה ויום אחד ואין מאמינים לקטן אפילו על כלי זכוכית וכלי חרס מצופין ועיין מש"ז א"ח סי' תנ"א :

י' כלים שהשמישן לשפות עליהם קדירה ככלי שקורין מנגל"ב אין טעון טבילה אבל כלים שדרכן לצלות עליהם המאכל עצמו טעונין טבילה וסכין של שחיטה וכן סכין שמפשיטים בה הטבחים הבהמה וסכינים שמיוחדים לנקר בהם הבשר כל אלו יטבילם בלא ברכה אבל סכינים שחותכין בהם את הפת או שאר מאכל וכן המזלג צריכין טבילה בברכה וכן כסוי הקדירה מטביל בברכה וכן משפך שקורין ריחת"י והברזות מטביל בברכה אבל הרחת שקורין סי"ך אל מש"ט יטביל בלא ברכה ועיין פר"ח ס"ק ט"ו :

י"א דוד גדול שמרתיחין בו התמד להוציא מהם שכר וכן דוד שקורין למבי"ק שמלאכתו ג"כ כך יטביל בלא ברכה אך לפי גדלם קשה להטביל אותם על כן יתננו לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו וכמ"ש השו"ג גבי חביות גדולות ועיין פחד יצחק מע' האלף דף כ"ג ועיין שיו"ב אות ז' וערך השלחן אות י"א ומיהו הכלי שיורד בו השכר שקורין בערבי פאר"ג יטביל בברכה וקדירה גדולה כמו דוד שמיוחדת לחמם בה מים בשביל הכביסה אין צריכה טבילה ואע"פ שלפעמים כשיהיה חופה או מילה ורוצים לחלק לעניים תבשיל הרבה מבשלים בה אין הולכין בכלי אלא אחר רוב תשמישו ועיין פר"ח ס"ק י"ב וי"ט ושו"ג יו"ד סי' ק"ך ס"ק ע"ז וקדירה גדולה שמגעילים בה כלים לצורך חג הפסח י"א שצריכה טבילה וי"א אינה צריכה לכך יטבילנה בלא ברכה ועיין ערך השלחן :

י"ב שפוד שצולין בו יטבילנו בברכה וכן כלי שמוחמין בו מים לשתיה יטביל בברכה ועיין הכ"א אות יו"ד מדוכה של ברזל ושאר מתכות וכן היד של המדוכה יטביל בברכה אבל מדוכה המיוחדת לדוך בה הגרעינים של הקהו"א בלבד ואין דכים בה דברים אחרים של מאכל יטביל בלא ברכה והרחיים של מיני מתכות שטוחנין בה פלפלין מטבילין בברכה אבל רחיים שטוחנין בה קהוא בלבד יטביל בלא ברכה ועיין מש"ז א"ח סי' תנ"א ס"ק ו' ופתחי תשובה סק"ה והכ"א והכלי שקורין ראליי"ו שגוררין בו הגבינה שהוא לוח ברזל נקוב ככברה קבוע במסמרין על דף עץ צריך טבילה בברכה כי הברזל הוא העיקר וכמ"ש השו"ג ז"ל בה' פסח סי' תנ"א :

י"ג כלי מתכות שלשין בהם העיסה וכן כלי מתכות שעורכין עליהם המצות לצורך חג המצות יטבילם בלא ברכה ועיין בית יהודה סי' כ"ו :

י"ד כלי אבן וכלי עץ אם טעונים טבילה ואפילו אם קבוע בהם ברזל אין אפשר להשתמש בהם בלא הברזל אין טעון טבילה וכלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידים אותו י"א טעון טבילה וי"א אין טעון טבילה לכך יטבלנו בלא ברכה ושלחן של עץ שמחובר ע"י חשוקי ברזל אין צריך טבילה מפני דאע"ג דמניחין הלחם על השלחן עצמו בלא קערה מ"מ דרכם לפרוס מפה על השולחן ואם לפעמים מניחים בלא מפה אין הולכים בכלי אלא אחר רוב תשמישו ואפילו אם נאמר המפה בטלה לגבי השולחן וכאלו ליכא מפה מ"מ הדף של השולחן שמניחים עליו המאכל יכול להשתמש בו לבדו והחשוקים באים לחברו ברגלים כדי להגביהו ונמצא הברזל תשמיש דתשמיש :

ט"ו אם נפחת שולי הכלי דבטל מכל תשמיש ועשה לו הגוי שוליים מטס חדש צריך עתה להטבילו בברכה כמו כלי שכולו חדש וכלי חרס המצופה שנשבר לשנים ודבקו הגוי בדבק מטבילו בלא ברכה ועיין אשל אברהם א"ח סוף סי' תנ"א וכלי מתכות של ישראל שמצפים אותם בבדיל ע"י גוי אין צריכין טבילה דהצפוי של בדיל לא הוי מעמיד ובטל הוא לגבי הכלי וכתב הפר"ח שכן המנהג פשוט ע"ש וכן המנהג פה עירנו בגדאד ואע"ג דמש"ז בא"ח וכן בית לחם יהודה ס"ל דיטבילם בלא ברכה לא נהגו העולם בכך :

ט"ז ישראל שקנה כלים לסחורה אסור להשתמש בהם אפילו עראי בלא טבילה אבל אם ישראל אחר שאל כלים אלו ממנו מותר להשתמש בהם בלא טבילה דהמשאיל לא קנאם לצרכו אלא קנאם לסחורה ויש חולקין וס"ל דצריך להטביל וכן ראוי להורות ורק אם הם כלי זכוכית או כלים המצופים שקורים פרפורי"י יש לסמוך על המקילין בשעת הדחק בלבד ועיין בינת אדם ופתחי תשובה והיינו דוקא אם התנה עמו שאם ישברו ישלם לו דמי הקרן שלהם דוקא אבל אם התנה שישלם כפי הערך שהוא מרויח אז גם בשעת הדחק אין לסמוך על המקילין כי זה חשיב מקח ולא שאלה וכמ"ש חנוך בית יהודה סי' כ"ב והביאו פתחי תשובה :

י"ז ישראל שנתן כסף לאומן גוי לעשות לו ממנו כלי אינו צריך טבילה וזהו דעת מרן ז"ל אבל רמ"א ז"ל ס"ל להטבילו בלא ברכה וכן ראו להורות ואם ישראל נתן לישראל כסף בשליחות הגוי לעשות כלי לגוי ונמלך ולקחו ישראל לעצמו אין צריך טבילה דהא לא בא לרשות הגוי ואין שליחות לגוי ועיין פר"ת ס"ק י"ד :

י"ח צריך לנקות הכלי מכל לכלוך וחלודה שלא יהיה חציצה וצריך שיבואו המים על הכלי בין מבפנים בין מבחוץ ואם הטבילו דרך פיו אין המים נכנסים בשוליו וכאלו לא טבל והרוצה להטביל כלי שפיו צר ימלאנו מים ויטבילנו וכלי של איסור שצריך לו הכשר ע"י ליבון או הגעלה יכשירנו תחלה ואח"כ יטבלנו ואם הטבילו קודם הכשר יש פלוגתא בזה לכך יחזור ויטבילנו אחר הכשר בלא ברכה :

י"ט אם נשתמש בכלי שצריך טבילה קודם שהטבילו אין נאסר המאכל וצריך להטבילו אפילו נשתמש בו כמה פעמים :

פרשת מסעי

והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם ואבדתם את משכיותם ואת כל צלמי מסכותם תאבדו ואת כל במותם תשמידו הנה הכתוב הקדים איבוד יושבי הארץ שהם בעלי הע"ז קודם איבוד הע"ז עצמה והטעם נ"ל בס"ד להורות לנו שהאדם צריך להתרחק ולהשמר מן המסבב הרעה יותר מן הרעה עצמה יען כי כל עוד שהמסבב קיים אע"פ שהאדם ביטל הע"ז שהיא הרעה לא עשה כלום שבנקל תחזור הרעה וכן כאן ציוה אותם אל תהיו נבהלים ונחפזים בביאתכם יותר על הע"ז עצמה להכריתה תחלה אלא תחילת הכל תכריתו את עובדיה כי הם המסבבים מציאותה בעולם ולכך צוה אתכם תחלת הכל והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם ואח"כ ואבדתם את כל משכיותם ותטהר הארץ ותשבו עליה לבטח :

א' ע"ז בין של ישראל בין של נכרי אסורה בהנאה ואפילו

ואפילו אם נשרפה אסור ליהנות בנחלתה ואפרה וכן תשמישי ע"ז וכוי שלה ותקרובתה כולם אסורים איזהו נוי ואיזהו תקרובת הנה כל נרות שמדליקין לפניה וכן בגדים וכלים נאים ששוטחים לפניה או מלבישים אותה ותולין לה ה"ז נוי והתקרובת הוא כל דבר שכיוצא בו קרב ע"ג המזבח כגון בשר ושמנים וסלתות ומים ומלח שהניחו לפניה לשם תקרובת נאסר מיד אבל דבר שאין מקריבין ממנו ע"ג המזבח כגון בשר חיה ועוף אינו נאסר בד"א במניח לפניה אבל אם שחט לפניה אפילו חיה ועוף שאין קרבין ע"ג המזבח נאסר בכלל תקרובת ואפילו אם בהט חגב לפניה נאסר ואע"פ שאין עבודתה בכך :

ב' בזה"ז כל הצורות הנמצאים בין בכפרים בין בכרכים אם ניכר הדבר שנעשו לשם ע"ז אסורים וכן צורת שתי וערב שמעמידין בבית כנסיה שלהם בפניה דינו כע"ז ממש שהרי מכבדין אותם וכן כל שתי וערב שמניחין בכל מקום אם מכבדין אותם שלוקחין הכובע ומשתחוים להם דינם כע"ז ממש אבל צורת שו"ע שתולין על הצואר וכיוצא אלו נעשין לזכרון ולא נקראו צלם ואין להם דין ע"ז ועיין חכ"א כלל פ"ז סעיף א' יע"ש :

ג' בזמן הקודם היו אדוקים בע"ז והיו חוקקים צורות ע"ז על כלי תשמישם והיו עובדים לאותם הצורות ולכן כלים המכובדים של זמן הקודם כגון מיני תכשיטין ובגדי משי ורקמה שנמצא עליהם צורות הרי אלו סתמן שנעשו לשם ע"ז ואסורין בהנאה ורק אם ידוע לנו שלא נעשו לשם ע"ז מותרים אבל כלים המבוזים כגון שתשמישן באכילה ושתיה אם נמצאו עליהם צורות סתמן שלא נעשו לשם ע"ז ולא היו עובדין דאע"פ דאותה צורה נעבדת כיון שהיא על כלים מבוזים ודאי לא היו עובדין אותה וכן צורות הנמצאים על המטבעות חזקתם שלא נעשו לשם ע"ז ומותרים וכל כלים שהם ספק אם נחשבים מבוזים או מכובדים אם נמצא עליהם צורה שנעבדת הרי אלו אסורים מספק ויש מחמירין יותר וס"ל כל שידוע שאותה הצורה נעבדת אע"פ שהיא נמצאת על כלים המבוזים אסור ורק אם יש ספק בצורה דלא ידעינן אם עובדין לאותה צורה או לאו אז הדין הוא אם נמצאת על המכובדין אסורה מספק ואם נמצאת על המבוזין מותר :

וכל זה על הנמצא מימים הקדמונים שהיו אדוקים בע"ז אבל בזה"ז אין אדוקים בע"ז ולכן צורת שו"ע שיש להם בזה"ז אע"פ דכתבנו לעיל דאותם צורות שו"ע שמניחים אותם בפנים דמכבדין אותם ומשתחוים להם דדינם כע"ז ממש מ"מ צורות שו"ע שעושים על הכלים וכן צורת אשה מניקה ובנה אע"פ שעושים אותם על כלים מכובדים כגון תכשיטין וכיוצא אין עושין אותם אלא לנוי ולזכרון ואין משתחוים להם ולכן מותרים בהנאה אבל אסור לישראל להשהותן אלו אם הם בולטין ועיין חכ"א כלל פ"ה סעיף ב' יע"ש :

ד' אע"פ שכתבנו צורת שו"ע שתולין על הצואר נעשו לזכרון בעלמא ואין להם דין ע"ז ומותרים מ"מ צורת שו"ע שתולין הכומרים על בגדיהם או על צוארם יש להחמיר בהם ועיין חכ"א סעיף א' :

ה' מצוה על כל ישראל המוצא ע"ז שיבערנה ויאבדנה ולפעמים ימצא חתיכות של נחשת או כסף וזהב או אבן וכיוצא ויש עליהם צורות ישנות וקורין אותם אנתיכ"ה אם ניכר בה סימן שנעשית לזכרון מכח הכתיבה שנמצא עליה לית לן בה אבל אם ניכר בה איזה סימן שלא נעשית לזכרון אלא היא ע"ז חייב כל ישראל הבא לידו לבערה ולאבדה מן העולם ובערי אינדיי"א גם בזה"ז ימצא שם עובדי ע"ז שעובדים לעץ ואבן וחייב כל ישראל שתבא לידו ע"ז שלהם לבערה ולאבדה :

ו' כיצד מבערה שוחק וזורה לרוח או זורק אותה לים אפילו בלא שחיקה דזה הוא איבודה דאין השם שימצאנה אחר וה"ה למשמשיה ונויה שצריך לאבדם באופן זה שנאמר אבד תאבדון והלוקחה לביתו עובר משום לא תביא תועבה אל ביתך אפילו מכניסה לפי שעה :

ז' אם באים לקנות מישראל דבר לצורך השו"ע או בשביל נוי שלו אסור למכור להם וכן ה"ה אם קונין ממנו דבר לעשותו לכבוד השו"ע שמונחת בבית כניסתם בפנים הן זכוכית ולבע הן נרות וכיוצא אסור למכור להם ואע"ג דיש אומרים אם אפשר להם לקנות זה מאחר מותר למכור להם ראוי להחמיר בכל גוונא והנזהר בזה ישא ברכה מאת ה' בעולם שכולו טוב :

ח' אסור לישראל ללבוש בגדים שיש בהם שתי וערב בארינה שהם בולטים אבל אם אין בולט מותר וכן אסור לעשות בציור וכיור שבביתו צורת שו"ע הן בעצים של דלתות ושל כותלים ותקרא הן בבנין האבנים אם הוא בולט והיינו דוקא דארבעה ראשים של השו"ע הם מובדלים בפ"ע בבליטה שלהם ואינם מחוברים ונכנסים בדבר אחר אבל אם ראשי השו"ע נכנסים בחלקים אחרים ושוים עמהם שאינם בולטים ויוצאים עליהם מותר ואין בזה חשש :

ט' כתיב לא תעשון אתי אלהי כסף וכו' וקבלו חז"ל דהזהיר הכתוב שלא לצייר צורת ארבעה פנים שבמרכבה בהדי הדדי דהיינו פני שור ואדם ואריה ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקודש אע"פ שעושה אותם לנוי בעלמא וכן צורת אדם אסור לצייר אפילו לבדו ואין עמו שאר צורות שבמרכבה ואפילו עושה אותו לנוי בעלמא ואפילו אינו עושה לעצמו אלא בשביל נכרי נמי אסור וכשם שאסור לעשותן כך אסור לומר לנכרי לעשותם דאמירה לנכרי שבות ואם הנכרי עשה אותם מאליו לישראל אסור לישראל להשהותם אלו :

בד"א בצורה בולטת אבל בשוקעת מותר ומ"מ נכון להחמיר גם בשוקעת לחוש לסברת הרמב"ן והר"ן ז"ל דאסרי בשוקעת אך פשט המנהג להתיר בשוקעת ואין למחות בזה וצורה הנעשית בצבע עד כראה בליטה ואסור אבל צבע קל כמו דיו על הנייר לית לן בה ודע כי בזה"ז לוקחים צורת האדם כמו שהוא ע"י המלאכה החדשה הנעשית באירופ"א שקורין פותגרא"ף וזו עדיפה מצבע קל על נייר שאין בה בליטה אפילו משהו ונתפשטה מלאכה זו בכל העולם ודשו בה רבים ואע"ג דגם בזה יש מידת חסידות מ"מ אם יש צורך גדול בדבר יקחו צורת הפנים בלבד בלא ידים ורגלים ואז גם אדם חשוב אין לו לחוש בכך ומעשה שלקחו צורת חכמים במלאכה זו צורת הפנים בלבד ואמרתי לאחד אין לו להרהר בזה כיון דלא מלא ידיו ורגליו בבית המדרש וכ"ש היכא דהיה צורך גדול בכך :

ר' צורת אדם דאסור בבולטת היינו אפילו שהוא אינו שלם מצד הפנים ואין בו צד האחור דאפילו דאין עשוי כל הגוף שלם פנים ואחור נמי אסור אבל אם צד הפנים עצמו אינו שלם שאין בו אלא רק צורת הראש בלבד ואין בו ידים ורגלים מותר אפילו בבולט וכן

וכן אם הוא חצי גוף כאדם השוכב על צידו שאין בו אלא עין אחת ואוזן אחת וחצי חוטם ויד אחת ורגל אחת מותר אפילו בולט ויש חולקין ואוסרין בכל גוונא בבולט וכיון שהוא איסור תורה יש להחמיר כסברת האוסרין:

י"א עכו"ם העושה משתה לנשואי בנו או בתו ומזמין ליהודים לאכול עמו אע"פ שהיהודים אוכלים משלהם והמשמשין ג"כ משלהם עכ"ז אסור דכתיב וקרא לך ואכלת מזבחו ללמד אם קראך והזמינך לאכילה אע"פ שאכלת משלך נחשב לך האכלת מזבחו ואפילו אם מיחד חדר מיוחד ליהודים לבדם אסור מיהו זה אינו אלא אם מזמינו לסעודה של משתה ושמחה שעורך שולחן עם פירות ושכר אבל אם אין הגוי מביא אלא רק כוס של קאווי' וחתיכת מתוק כדרך שמביאין להבאים לעשות וזית"א לית לן בה וגם עוד אינו אסור אלא הזמנה של משתה נשואין בנו או בתו אבל בלא"ה מותר מיהו כל שעושה הסעודה תוך שלשים יום קודם נשואין וכן תוך שלשים יום אחר נשואין אסור ואפילו הזמינו בסתם אסור אבל אחר שלשים יום אם א"ל בפירוש שמזמינו בשביל הנשואין אסור ואם בסתם שרי:

ב' אין מוסרין תינוק ישראל לגוי ללמדו ספר וללמדו אומנות אפילו במקום דאין לחוש לש"ד כי יש לחוש שמא ימשך אחר מינות ועוד יש לחוש למשכב זכור ואע"פ שאמרו על תינוק דמשמע שעודנו קטן שלא הגיע לגדלות של י"ג שנה ויום אחד עפ"ז צריך להזהר אף היכא דעדיין אין לו חתימת זקן:

י"ג אין הולכין בחוקות הגוים ולא מדמין להם וכל בגד המיוחד לגוים ופרשו היהודים ממנו מחמת צניעות או דבר אחר ה"ז אסור ליהודים ללבוש כמוהו כי כיון שנתייחד להם מפני גיותן ופרשו היהודים ממנו מפני יהדותן אז כשלובשים אותו היהודים נראה כמודה להם ונמשך אחריהם וכן צריך שלא יעשה כמעשים המיוחדים להם כגון מנהגם שנוהגים לקנח את האבר בכותל אחר השתנה וכן מנהגם בסדר הרחיצה שרוחצים במים קודם תפלתם להניח מים במקומות הידועים להם שיש להם חוק בדברים אלו וכל כיוצא בזה:

י"ד לא יגדל ציצית ראשו כציצית ראשם ולא יגלח השער כמו גלוח שלהם ולכן לא יגלח אמצע הראש ולהניח מן הצדדין מסביב בלא גלוח או יגלח מן הצדדין ויניח האמצע בלא גלוח כי כל זה היתה חוקות העכו"ם מזמן קדמון ועיין בספר ערמה בפירוש הרמב"ם ז"ל:

ט"ו מחוקות הגוים להצטער על מתיהם עד שתולשין שערם ושורטין בבשרם ואם ישראל עושה כן ה"ז לוקה משום ושרט לנפש וצריך להזהיר הנשים בזה שלא יתלשו שערם מתוך צערם על המת ובשני שערות חייב משום קרחה ובשער אחד איכא איסור תורה שגם הנשים מוזהרות על זה וכן מוזהרות בשרט ששורטין בבשרם מחמת צערם על המת ואע"ג שחיוב מלקות ליכא אלא בשורט על מת מ"מ איסורא איכא אפילו בשורט על שאר מיני צער וכנ' בש"ע סי' ק"פ ועוד מחוקותיהם הוא ששורטים בבשרם וממלאים השרט במין צבע או בדיו או שצובע תחלה ואח"כ שורט וישראל העושה כן חייב מלקות דכתיב וכתובת קעקע וכו' ומ"מ מותר ליתן אפר מקלה על המכה לרפואה אע"פ שנשאר הרושם דמכתו מוכחת עליו שאינו עושה משום חוקות הגוים וכנ' בש"ע:

ט"ז אין מנחשין כגוים שנאמר לא תנחשו כגון אלו שאומרים הואיל ונפלה פתו מפיו או מקלו מידו איננו הולך למקום פ' היום שלא יצליח וכן כיוצא מדברי' שטות כאלה וכן האומרים שחטו תרנגולת זו שקראה כתרנגול וי"א דוקא אמר כן בפירוש אסור אבל לשחוט בסתם מותר וי"א דאפילו אמר בפירוש מותר דגורסין בגמרא בזה אין בו דרכי האמורי והמיקל לשחוט בסתם יש לו על מה לסמוך והבוטח בה' חסד יסובבנו:

ספר דברים

פרשת ואתחנן

ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה: וצדקה תהיה לנו וכו' נ"ל בס"ד אחז"ל השמש נקראת יום גם ידוע מ"ש חכמי הטבע כי מהלך השמש ממזרח למערב הוא נגדי אליה ורק היא הולכת לקיים רצון הבורא שגזר עליה מהלך זה ואע"פ שהוא נגדי לטבעה וכתבו כן הוא דרכן ומהלכן של צדיקים במעשה המצות שאע"פ שהם נגדיים אל טבע חומר האנושי עכ"ז הם עושים בשמחה המצות כדי לעשות רצון הבורא ונמצא הם דוגמת השמש ולכך כתיב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וז"ש ויצונו ה' לעשות את כל החקים וכו' בשביל לטוב לנו כל הימים לחיותנו חיות הנפש וטובת הנפש ועסקינו בהם מצד הגוף דומה כהיום הזה שוא השמש הנקרא יום שהוא מהלכו ועסקו נגדיי אל טבעו כן גופינו בעסק זה של החוקים הוא נגדיי אל טבעו ומחמת כן וצדקה תהיה לנו ר"ל קבלת שכר הנקרא בשם צדקה יהיה לנו על המצות מאחר שאנחנו עוסקים בדבר שהוא נגדיי אל טבעינו על כן יש לנו יתרון שראוי לקבל שכר:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד אומרו לחיותינו כהיום הזה כי בחורף שהוא בתחלת השנה היום מלוה שעות ללילה כי בזמן החורף הלילות ארוכים והימים קצרים ובימי הקיץ משלמין ופורעין הלילות לימים שעות שהלוו להם בחורף והלואה זו היא לצורך כי לא אברי ליליא אלא לגרסא ובחורף יוכל האדם ללמוד תורה בלילה לכן מלוה היום ללילה כמה שעות כדי שירבה בהם האדם תורה כי זה העסק של התורה הוא מלאכת הלילה דלא אברי לילה אלא לגרסא אבל בקיץ קשה הלימוד של התורה בלילה מחמת החום אז הלילה פורע ליום מה שהלוהו ונמצא הלילה לוה מן היום לצרכו כאדם שלוה מחבירו מעות להתעסק בהם בשביל הרווחתו והנה ימי השנה זמן החורף שלה הוא קודם זמן הקיץ ואע"פ שהיום מקדים בחורף להלוות ללילה ואינו נפרע ממנו אלא בקיץ במחצית השני של השנה עכ"ז אין היום לוקח רבית על אשר הלוה ללילה שאינו לוקח בקיץ שעות יותר משעות שהלוה בחורף אלא לוקח מה שנתן דוקא ומזה ילמוד האדם מוסר שגם הוא יתנהג בצדקה זו שעושה היום עם הלילה להלוות לה בחנם כן הוא ילוה לחבירו בחנם בלא רבית:

והנה הקב"ה צונו בכלל המצות בצדקה שיתן העשיר לעני בלי כסופא ואנחנו נלמוד להזדרז במצוה מן השמש שנקרא יום שעושה צדקה עם הירח שהיא דלה ונותנת לה אורה להאיר ומעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה כדי דלא תכסיף וגם אנחנו נתנהג בכך זע"ז ועוד צונו השי"ת בכלל המצות במצות ג"ח להלוות האדם לחבירו חנם בלא רבית דכתיב אם כסף תלוה את עמי וכו' לא תשימון עליו נשך ואנחנו נלמוד להזדרז במצוה זו מן הימים שהם מלוים ללילות בחנם בלא רבית:

והנה ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל עפ"י וצדקתו עומדת לעד דרושם אור הנעשה על האדם

ממצות הצדקה וג"ח נשאר קיים ואינו עובר וכנז' בשער הפסוקים ע"ש ולפ"ז מצות צדקה ומצות ג"ח יצדק עליהם לשון אלה שהוא מורה על דבר קיים ועומד בעין וז"ש ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה הם מצות צדקה ומצות ג"ח דאם כסף תלוה את עמי וכו' שיצדק עליהם לשון אלה מפני שהם קיימים ועומדים בעין כמ"ש צדקתו עומדת לעד גם אמר עליהם כל כי אחז"ל מצות צדקה שקולה כנגד כל המצות והם לטוב לנו כל הימים שבקיום שלהם יש טובה לבני אדם בעוה"ז שהוא לחיותנו כמ"ש וחי אחיך עמך הנה אנחנו צריכים להזדרז לדמות עצמינו בהם כהיום הזה שנדמה לשמש שנקרא יום שהוא עושה צדקה עם הירח בלא כסופא ונדמה ג"כ ליום ממש כמשמעות שהוא מלוה שעות ללילה בחורף בחנם בלא רבית וצדקה זו הנמצאת אצל השמש הנקראת יום וצדקה זו הנמצאת אצל יום ממש בהלואה צריך שתהיה לנו כלומר המצא אתנו שגם אנחנו נתנהג כזאת במצות הצדקה ובמצות הג"ח כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' כאשר צונו ר"ל שיתן הצדקה לעני בלא כסופא ונלוה לאחינו בלא רבית כאמור:

א' צריך ליזהר בריבית וכמה לאוין נאמרו בו שהמלוה עובר בששה לאוין הא' לא תהיה לו כנושה הב' את כספך לא תתן בנשך הג' ובמרבית לא תתן את אכלך כי באמת אין חלוק בין נשך כסף לנשך אוכל ולא חלקן הכתוב אלא כדי לעבור בכל אחד בשני לאוין והד' אל תקח מאתו נשך ותרבית והה' לא תשימון עליו נשך והששי לפני עור לא תתן מכשול והלוה עובר בשלשה לאוין הא' לאחיך לא תשיך והב' לא תשיך לאחיך ששני לאוין אלו יש בהם אזהרה ללוה ג"כ שלא לגרום למלוה לישוך והג' לפני עור לא תתן מכשול והערב והעדים והסופר עוברים בשני לאוין הא' לא תשימון עליו נשך והב' לפני עור לא תתן מכשול והסרסור וכל המסייע בדבר או המורה מקום ללות או להלוות עוברים בלאו דלפני עור וכו':

ב' אע"פ שאם לא ילוה המלוה הזה ללוה זה ילך הלוה הזה וילוה מישראל אחר אפ"ה עובר המלוה בלפני עור והלוה ג"כ עובר אע"פ דאם לא היה לוה הוא מזה הישראל היה לוה ממנו ישראל אחר אבל הערב והעדים והסופר אינם עוברים בלפני עור אלא דוקא בענין שאלולי הם לא היה זה המלוה מלוה לזה אבל אם גם בלעדם היה מלוה אותו אינם עוברים בלפני עור ורק עוברים על לא תשימון עליו נשך ואע"ג דאין עוברים בלאו דלפני עור הרי הם מחזיקים ידי עוברי עבירה דיש בזה איסורא דרבנן והסרסור וכל מי שסייע בדבר אין בידם אלא איסור דרבנן דמחזיקין ביד עוברי עבירה:

ג' גם ברבית דרבנן רמו רבנן על המלוה כל איסורי לאוין הנז"ל אבל על הלוה לא רמו רבנן אלא רק איסור לאו דלפני עור וי"א דגם העדים אין עוברים ברבית דרבנן אלא רק על איסור דלפני עור ועיין הו"ד בחדושים:

ד' מן התורה מותר להלוות לנכרי בריבית וללות מהם דכתיב לנכרי תשיך ובזמן התנאים אסרו חז"ל

חז"ל להלוות להם כדי שלא ילמוד ממעשיהם ולא התירו אלא כדי חייו ואח"כ חזרו החכמים ז"ל והתירו הלוואה לנכרי בריבית לגמרי אפילו יותר מכדי חייו כדין של תורה וכל ישראל שמלוה מעותיו לישראל בריבית ותולה אותם בגוי שאומר של גוי הם הקב"ה יפרע ממנו:

ה' מומר שיצא מן הכלל מותר להלוות לו בריבית אבל אסור ללות ממנו בריבית מיהו אם זה המומר הוא נכנס בדת ישמעאל שמודין ביחוד ואין להם שיתוף אז גם להלוות לו בריבית אסור וכן הקראים אסור להלוותם בריבית וכ"ש דאסור ללות מהם:

ו' מן התורה אין הריבית אסור אלא דרך הלואה ורז"ל עשו הרחקה משמרת לדבר ואמרו כללא דריביתא כל שהוא אגר נטר אסור פירוש כל שמרויח בשביל המתנת מעותיו אסור בין שבא לו החוב בדרך הלואה בין בדרך מקח וממכר בין דרך שכירות בין דרך מלאכה בין ריבית מוקדמת שמקדים הרבית קודם ההלואה בין ריבית מאוחרת דלאחר שהחזיר לו מעות שהלוה לו נותן לו ריבית ואע"פ שלא קצץ עמו בשעת הלואה כלום אלא אחר שזה תבע ממנו המעות שנושה בו נתן לו ריבית כדי שירחיב לו הזמן ואפילו שחוב זה לא היה עיקרו הלואה אלא של מקח וממכר וכיוצא בכל זה אסרו חז"ל הריבית:

ז' אפילו אם מלוה ראובן מעות לשמעון ואינו קוצץ עמו הריבית אלא מלוהו בענין שאם ירויח יתן לו ריוח ואם יפסיד יהיה ההפסד כולו על הלוה ונמצא שהמלוה קרוב לשכר ורחוק מהפסד גם בזה אסרו חז"ל:

ח' לא יאמר ראובן לשמעון הלויני היום ואח"כ גם אני אלוה לך ואפילו אם ראובן לוה משמעון סתם ולא אמר לו כלום ואח"כ חזר ראובן ומלוה לשמעון ואומר לו אני מלוה לך בשביל שהלויתני מקודם אסור אלא ילוו זה מזה בסתם באין אומר ואין דברים:

ט' לוה בסתם ופרעו ואח"כ שגר לו הלוה דורון בשביל שהלוהו זו רבית מאוחרת ואסורה מדרבנן מיהו דבר מועט שרי כיון דאינו מפרש ששולח לו בשביל שהלוהו ויש מתירין אפילו בדבר מרובה אם שולח לו הדורון אחר שעברו ימים הרבה מעת הפרעון ויש מתירין באופן זה אע"פ שהלוה מתכוין בלבו לשלוח הדורון בשביל ההלוואה שהלוהו עכ"ז כיון שעברו ימים הרבה אחר הפרעון ואינו מפרש בפיו כלום מותר ועיין בש"ע להגאון ר"ז סעיף ז' ועיין חכ"א ושאר אחרונים:

י' אם בעת הפרעון שהוא פורע לו מוסיף לו יותר מן סך שהלוהו אפילו מוסיף לו דבר מועט ואפילו שאינו מפרש כלום אסור מד"ס בד"א כשהוא חייב לו מעות בתורת הלואה ובא עתה לפרוע לו מעות שהלוהו אבל אם ראובן נתן לשמעון על סחורה כגון שנתן לו מעות כדי לתת לו חיטין וכיוצא כנגד המעות ועתה כשבא שמעון לפרוע לראובן החיטין הוסיף לו חיטין יותר מכנגד מעותיו מותר דאמרינן אוזלי קא מוזיל גביה כלומר מוכר לו הסחורה יותר בזול ממה שהתנה עמו ומיהו אם מוסיף לו הרבה שניכר בודאי שמוסיף לו בשביל שהמתין לו בפרעון הסחורה אע"פ שהוא קבל המעות בתורת מכר הרי זה חשיב כמפרש ואסור לקבל ממנו התוספת שהוסיף לו ועיין בש"ע לר"ז סעיף ח':

י"א אם מכר ראובן סחורה לשמעון בהקפה על זמן ידוע ועבר זמן הפרעון שלא פרע לו בזמנו ואח"כ בעת שפרע לו הוסיף לו יותר אע"פ שנתן בסתם שאינו מזכיר שנותן בשביל עכבת המעות שנתעכבו אצלו אסור אע"פ דמעות אלו הם דמי סחורה יען דהכא ליכא למימר אוזלי קא מוזיל גביה ועוד כיון שזקף עליו דמי הסחורה יש לזה דין מלוה ועיין הכ"א:

י"ב אם הלוה בעל מלאכה ועושה למלוה מלאכה בזול יותר מלשאר אדם כדי שירויח לו הזמן הרי זה ריבית של תורה ואם כבר הרויח לו הזמן ואינו תובעו ואח"ז עושה לו בזול הרי זה אבק ריבית דאסור מדרבנן:

י"ג אסור להקדים שכר המלאכה לאומן כדי שיעשה לו בזול מפני שנראה כמלוה לו היום כדי שיוזיל בשכרו כיון שהאומן יכול לחזור בו מן הדין שלא לעשות המלאכה לבעה"ב והמעות שקבל מבעה"ב הם חוב עליו והרי זה כהלואה ואסור אבל אם בעת שמקדים לו השכר הוא מתחיל לעסוק באותה המלאכה מותר מפני דניכר הדבר דאלו המעות הם דמי השכירות ולא נראית כהלואה:

י"ד ראובן שיש לו חצר ורוצה להשכירו לשמעון לשנה או שנתים מותר להוזיל השכירות כדי לקבל עתה דמי השכירות ולא עוד אלא מותר נמי לומר לשמעון אם תתן לי השכירות עתה אני משכירו לך בעשר ואם לאח"ז אני משכירו לך בי"ב יען כי השכירות דינה הוא דאינה משתלמת אלא לבסוף נמצא סכום שיפרע לבסוף זהו שווה של שכירות החצר וכשפורע לו עכשיו עשר מוזיל הוא לו בשביל הקדמה בד"א כשאומר לו קודם שיקנה השכירות באחד מדרכי ההקנאות אבל אם כבר גמר עמו ערך שכירות החצר בעשרה שיפרע לו עתה במזומן ונתן לו שטר הקנאה שאין בעל החצר יוכל לחזור בו ולא השוכר ואחר שקנה השוכר כפי הדין בערך השער אומר לו תמתין בעד השכירות לאח"ז ואשלם לך י"ב הרי זה אסור דזו התוספת הוי רבית גמורה:

ט"ו אם ראובן מכר סחורה לשמעון בעשרה ע"מ שיתן לו הדמים מיד אסור להוסיף אח"כ על המקח ולומר אמתין לך עד עשרה חדשים ותתן לי י"ב בדמי הסחורה וריבית גמורה היא זו ואפילו קודם שנגמר המקח אסור מד"ס לומר המוכר אם תקנה במעות מדודים לאלתר אמכור בעשר ואם לאחר י"ב חדשים אמכור בי"ב יען כיון שאמר אם ישלם לאלתר ימכור בעשרה נמצא דמי הסחורה היא עשרה ואם אח"כ יקחנה בי"ב בשביל שממתין לו י"ב חודש ה"ז ריבית דרבנן:

ט"ז כל סחורה ששומתה ידועה שהיא נמכרת בעשרה במעות מדודים אסור למכרה בסך יותר בהקפה מיהו בזה"ז נוהגים העולם למכור כל מין סחורה בהקפה בסך יותר יען כי אע"פ שיש לה שער ידוע בשוק באותה העיר שהיא נמכרת בעשר במעות מדודים וזה מוכרה בי"ב בהקפה אין זה נקרא שער ידוע יען כי אפשר שבזו השעה שהוא מוכר שוה עשר בי"ב בהקפה יבא ידיעה מערי אירופא שנתחדש איזה דבר הנוגע לאותו המין ועלה השער שאז גם בעיר זו יעלה השער ותהיה שוה י"ב במעות מדודים וכ"ש אחר שנתחדש התילגרא"ף בעולם ולכן נהגו היתר בכל מיני סחורות למכור דבר ששוה עשר במדודים בי"ב בהקפה והסיבות אשר יסבבו עליית השער במיני הסחורות הם מצויים בזה"ז וקרובים להיות יותר מאותו הטעם שכתב ראבי"ה ז"ל שהוא משום דלפעמים באים שרים ויחמדו המעילים לקנותם ביותר משווים וכמ"ש בשלטי הגבורים בפרק איזהו נשך ע"ב וכן סמך על זה

זה הרב מהרי"ו הלוי ז"ל כלל וא"ו סי' כ"א דף ק"ג ע"א ועיין מ"ש הרב הכנה"ג ז"ל סי' קע"ג הגה"ט אות ז' יע"ש :

י"ז אם מכר סחורה בי"ב בהקפה לזמן י"ב חדשים ונגמר המקח בזה וקנאו הלוקח ונעשה שלו אז מותר למוכר לומר ללוקח אם רצונך תן לי עתה מעות מזומנים ואנכה לך עשרה למאה או י"ב למאה מן המקח ואם הלוקח לא רצה בכך אלא אמר אני אשלם י"ב בזמן הפרעון כאשר קניתי אין בכך כלום ומותר למוכר לקבל ממנו י"ב בזמן הפרעון אע"פ שאמר לו שהוא מרוצה לקבל פחות מי"ב אם יתן לו מעות מזומנים מפני שאלו הדברים אמרם המוכר אחר שנגמר המקח ונעשו הי"ב חוב על הלוקח :

י"ח יש מתנים בתחילת המקח שמוכרים בהקפה לכמה חדשים שכל זמן שיהיה ללוקח מעות יביאם למוכר וינכה לו מן הדמים אחד למאה בעד כל חדש הרי זה אסור דהו"ל כמפרש אם מעכשיו הרי הוא לך בעשר סלעים ואם לגורן בי"ב דקי"ל דאסור כ"כ מהר"ש אבוהב ז"ל בספר הזכרונות והביאו הכנה"ג סי' קמ"ג הגה"ט אות ט"ו יע"ש :

והנה כי כן אם המוכר מכר סחורה בי"ב לזמן י"ב חדשים והתנאי היה ביניהם בגמר המקח דמעתה ומעכשיו כל זמן שיביא הלוקח המעות ינכה לו המוכר מן הדמים אחד למאה בעד כל חדש וזה הלוקח לא הביא המעות קודם הזמן כלל אלא הביאם אחר שנשלם זמן י"ב חדש הנה שורת הדין נותנת לדעת הרב מהר"ש אבוהב ז"ל הנז"ל שצריך המוכר לנכות מדמי המקח י"ב למאה יען כי כפי התנאי הנז' אם היה הלוקח מביא הדמים לאלתר היה מנכה לו י"ב למאה ונמצא המוכר גילה דעתו שהוא מרוצה למכור הסחורה ההיא במעות מזומנים בחסרון י"ב למאה מן הסך שמקבל עתה ואיך יקבל עתה סך זה שנמצא מקבל היתרון בשביל הזמן :

י"ט אם מכר בי"ב לזמן י"ב חדשים והתנה עם הלוקח שמחויב להביא לו המעות אחר שני חדשים ואז הוא ינכה לו מדמי המקח עשרה למאה הנה בודאי אם הלוקח הביא המעות כפי התנאי אין בזה חשש יען כי בזה התנאי שעשה המוכר נתברר שהוא מרוצה למכור סחורה זה פחות עשרה למאה מן הערך שהיה ביניהם וכך הוא קבל באמת את דמי המקח פחות עשרה למאה :

ברם מה שיש לכאורה לאסור באופן זה הוא בהיכא דהלוקח לא הביא דמי המקח אחר שני חדשים אלא נשאר אצלו עד סוף י"ב חדש דלכאורה נראה דאסור למוכר לקבל ממנו י"ב אלא צריך לנכות לו עשרה למאה מדמי המקח מיהו ראיתי להגאון מהרשד"ם ז"ל ביו"ד סי' ס"ט שהביא נדון כזה והעלה מאחר שנעשה הדבר ע"י תנאי והיה אפשר לקיימו ולא קיימו א"כ נתבטל המקח ונמצא שלבסוף קונה הלוקח את המקח מחדש ואז המוכר יוכל ליקח ממנו י"ב דהוי כמוכר במעות מדודים בי"ב יע"ש טעמו ונימוקו עמו ונראה שגם מהר"ש גאון ז"ל במשפטים ישרים סי' ס"ט הסכים עמו בעיקר הדין ומה שתמה עליו ומה שרצה ליישב דבריו הערותי עליו בס"ק מקבציאל ואם המלצתי בעד הרשד"ם ז"ל באופן אחר ואיך שיהיה בעיקר יש לסמוך על מהרשד"ם ז"ל להתיר בזה ועל אותו אופן שאסרנו בסעיף הקודם הנה גם בספרי הק' מקבציאל עשיתי תקנה בשני אופנים להתיר הדבר :

ד' ראובן יש לו חוב על שמעון מאה דנרים לזמן שלשה חדשים מותר לומר לשמעון תפחות מן החוב שלשה דנרים ותתן לי צ"ז דנרים היום והפטר ואין בזה שום איסור כלל :

כ"א ראובן שיש לו מלוה על פה לזמן על שמעון מותר למכור החוב ללוי בפחות כדי שיקבל המעות מלוי אך צריך לזכות לוי בחוב זה במעמד שלשתן דאין חוב בע"פ נקנה אלא במעמד שלשתן שיאמר ראובן לשמעון בפני לוי תן ללוי חוב פ' שיש לי אצלך ואם לא הקנהו במעמד שלשתן לא קנה לוי ואז המעות שנתן לוי לראובן הם חשיבי הלואה ולא דמי מכר הם ולהכי הרווחת הפחת שלוי נותן צ"ז וליקח מאה הוי רבית ואסור :

בד"א בחוב שיש לישראל על ישראל אבל אם החוב שיש לישראל על הנכרי אינו נקנה במעמד שלשתן כיצד יעשה יאמר הקונה למוכר אתה תמחול לנכרי ותפטרהו מכל וכל בעד מעות אלו שאני נותן לך ובמעות אלו אני קונה ממך כל מה שאני יכול להוציא מן הנכרי ואז אע"ג דאין החוב הזה אשר על הנכרי נקנה לישראל מ"מ הרי נסתלק ממנו ישראל המוכר בתורת מחילה ואין ישראל הקונה נוטל כלום משל ישראל המוכר ובלבד שלא יהיה ישראל המוכר ערב להקונה אפילו בעד הקרן לבדו אלא תהיה כל אחריות החוב על הקונה ואין על המוכר כלום וכנז' בש"ע להגאון ר"ז סעיף ס"ט יע"ש :

כ"ב ישראל שיש לו שט"ח על ישראל חבירו במאה דנרים לזמן שני חדשים או יותר ורוצה למכרו לישראל אחר בפחות כדי לקבל המעות מיד צריך שימכרנו לו בכתיבה ומסירה דהיינו שיכתוב על גוף השטר או בשטר אחר איך מכרתי לפב"פ שט"ח זה איהו וכל שעבודא דאית ביה כתחז"ל ומסרתי לו השטר ואמרתי לו קני לך האי שטרא וכל שעבודא דאית ביה וכן יעשה ממש שימסור לו השטר ויאמר לו קני לך האי שטרא וכל שעבודא דאית ביה וע"י כ נקנה החוב שבשטר לישראל הקונה ומותר לו להרויח הפחת שפוחת מן החוב וכל זה בשטר שיש לישראל על ישראל אבל שט"ח שיש לישראל על הגוי א"א למכרו בדרך זה שאין החוב אשר על הנכרי נקנה בשום קנין ותקנתו לעשות באופן שכתבנו בסעיף הקודם :

כ"ג אע"ג דאין השטר נקנה אלא בכומ"ס כאמור לעיל מ"מ בזה"ז שטר שקירין כמבייאל"ה שכתוב בו אני מחויב לאמ"ר בפ"ב סך כו"כ ויכתוב בו הזמן וגם יכתוב בו שם העיר שהוא כותב וחותם בה וגם יכתוב שהסך הזה הגיע לידו במדודים או בחשבון או דמי סחורה הנה לשטר זה קורין אותו כמבייאל"ה וכיון דנעשה באופן הנז' שאמרנו אז זה נמכר בדינא דמלכותא כמנהג הסוחרים מזה לזה ע"י כתיבה זו שקירין ג'ירו דהיינו שזה ראובן אשר שמעון נתחייב לו בשטר כסך הכתוב בו יכתוב הוא על גוף השטר נוסח זה ועכנ"ע תרפ"ע לאמ"ר יהודה בן יעקב סך הכתוב בשטר זה וכתיבה זו קורין אותה ג'ירו ותספיק בדינא דמלכותא כמנהג הסוחרים שיהיה נקנה שטר הכמבייאל"ה הזה מאחד לאחד עד"ז ומאחר דקי"ל בענינים כאלה דינא דמלכותא דינא לכן גם בדינינו נקנה שטר הכמבייאל"ה בדרך זה ואין צריך כומ"ס ומהני גם לענין איסור ריבית וכנז' בפוסקים ז"ל ולכן גם אם יהיה שטר כמבייאל"ה זה לישראל על הנכרי יוכל למכרו לישראל בדרך כתיבה זו הנז"ל שקורין ג'ירו :

כ"ד הא דאמרנו דמותר לישראל למכור שט"ח שיש לו על חבירו לישראל בכתיבה ומסירה בפחות כדי

כדי לקבל המעות מיד היינו דוקא אם תהיה אחריות החוב על הקונה דהיינו שאם העני הלוה ואין לו לשלם לא יוכל הקונה לתבוע מן המוכר כלום אבל אם אחריות זו היא על המוכר שאם העני הלוה יתבע הקונה את המוכר לשלם אסור לקנות בפחות למסור ל"ז בעד ק' וכן ה"ה בשטר זה של הכמבייאל"ה אשר נקנה ע"י כתיבה הנז' שקורין ג'ירו לריך שיפרש המוכר בפירוש בכתיבה זו של הג'ירו שהוא אינו מקבל עליו אחריות דהיינו שכותב כך ועננ"א הרפ"ע מבל"ג אל מדבו"ר לאמ"ר פלאן חואל"ה קבאל"ה כאל"ן אל תובע"ה מן דו"ן רג'וע שאם כותב את הג'ירו בנוסח זה אז בדינא דמלכותא כמנהג הסוחרים פטור המוכר מן האחריות וממילא גם בדינו הוא פטור ומותר בזה יען כי לדעת מרן ז"ל ודעמיה אין היתר במכירת השטרות אא"כ יהיה המוכר פטור מאחריות :

והנה פה עירנו בג'דאד יע"א מכירת שטרות אלו שקורין כמבייאל"ה שהם כתובים לזמן ומוכרים אותם בפחות כדי לקבל המעות מיד מצויים הרבה בין ישראל וכל עסק המסחר בעיר זו תלוי בזה וא"א בלעדם אך הם כותבים בסתם ואין מפרשים בהם על האחריות ובדינא דמלכותא במנהג הסוחרים אם כתוב הג'ירו בסתם ולא פירש על האחריות יתחייב המוכר באחריות דאם לא פרע המחוייב יפרע המוכר וקשה הדבר מאד לתקן שיכתוב בפירוש בלתי אחריות ואין אנחנו מוחין בזה אע"פ שאנחנו קבלנו הוראת מר"ן ז"ל ולדידיה לריך שלא יהיה אחריות על המוכר והמריכן שיש להם על מה שיסמוכו יען כי באמת יש פוסקים דמתירים אפילו אם אחריות על המוכר ועיין בספר כפי אהרן סי' ז' שהאריך בדין שטרות הכמבייאל"ה הנז' ובירר דאיכא שלש חלוקות בזה יש פוסקים דס"ל אפילו אם אין המוכר מקבל עליו אלא רק אחריות הקרן דוקא אסור ויש דס"ל אם אין מקבל עליו המוכר אלא רק אחריות הקרן בלבד מותר והעלה דכן היא סברת מר"ן ז"ל ויש דס"ל אפילו אם מקבל המוכר אחריות הקרן והריוח כמי מותר יע"ש הנה כי כן אע"ג דאין אנחנו מוחין ביד הנוהגין היתר ע"פ בעלי סברת המתירים גם בדאיכא אחריות הקרן והריוח על המוכר מ"מ ירא שמים יזהר לפחות לעשות כסברת המתירים בהיות האחריות על המוכר בעד הקרן בלבד והמחמיר גם בזה תבא עליו ברכה :

פרשת עקב

וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל כ"ל בס"ד דהכתוב לימד אותנו הדבר הזה שהוא יסוד קיום העולם כולו שיהיה האדם חושב תמיד על כל הטובה אשר ישיג בעוה"ז אינו משיגה בכוחו ועולם ידו אלא הכל הוא מגיע ובא לו מאתו יתברך ואם יהיה האדם כפוי טובה לייחס הטובה לכוחו ועולם ידו הרי זה מאבד עלמו וכאשר האריך רבינו מהר"ם אלש"ך ז"ל בענין זה בראש פרשת כי תבא במלות הבאת ביכורים יע"ש ולהיות שטבע החומר שבאדם מושך לבו להשוב תהפוכות שמראה לעיניו שכוחו ועולם ידו עשה לו כל החיל הזה לכן ניתנו לנו שלשה מלות שהם מעידים ומגידים שכל קנייני עוה"ז הם שלו יתברך שאז יולא הוכחה מקיומם הפך מחשבה רעה. זו שבאלה המלות יהיה לאדם מזכרת לזכור את הדבר הגדול הזה תמיד לחשוב ולהאמין כי ה' אלהינו הוא הנותן לנו כח לעשות חיל כי הכל שלו וממנו אנחנו נשפעים תמיד :

והם הא' מלות השמטה שבשנה השביעית יעזוב ויטוש האדם כרמו ושדהו לזרים כאלו אינם שלו כאשר גזר השי"ת בתורה ובזה מוכח שהאדמה אינה של האדם אלא היא של השי"ת דאם היא של האדם לא יעזבנה ויטשנה וזאת המלוה תהיה מזכרת לאדם שיזכור תמיד שהוא יתברך הנותן לנו כח לעשות חיל. והב' מלוה שניתנה בפרי האדמה שאין האדם רשאי ליהנות מפרותיה הן באכילה הן בריח אלא עד שיברך להשי"ת ומזה נפיק הוכחה דהכל שלו כי משלו אנחנו אוכלים ולכך אליו אנחנו מודים ומברכין ואז מלוה זו של הברכה תהיה מזכרת לאדם לזכור כי הוא יתברך הנותן לנו כח לעשות חיל והג' מלוה שניתנה בממון ונכסים והיא מלות הריבית שלוה השי"ת שלא ילוה האדם לחבירו מעות או כל דבר שוה כסף בנשך ומרבית אלא ילוהו בחינם ומזה עולה הוכחה דהממון שבידינו הוא שלו יתברך לכך גזר עלינו להלוותו בחנם דאם הוא של האדם למה ילוה ויהנה לאיש זר בחנם בלתי שום הנאה ואז מלוה זו ג"כ תהיה מזכרת לאדם לזכור תמיד כי הוא יתברך הנותן לנו כח לעשות חיל :

נמצא הם שלשה מלות שיהיו מזכרת לדבר היקר הזה שדברו הכתוב ור"ת שלהם בש"ר שהוא ר"ת ברכות שמיטה ריבית ואם האדם יקיים שלש מלות ויאמין בהוכחות הנז' העולים מהם להאמין שהוא יתברך הנותן לנו כח בכל קנייני עוה"ז אז ראוי הוא לגשת אל הקודש ולבא לפניו יתברך ואם לאו הוא נמאס בתכלית המאיסות ולא יקרב יען כי אין מאוס בעולם כאדם שהוא כפוי טובה נגדו יתברך ובזה יובן בס"ד שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו וכן הוא אומר יבא כל בשר להשתחות לפני אמר' ה' כי רק מי שהוא בעל בשר להבין אמרי בינה דנפקין מן שלשה מלות שהם ר"ת בש"ר זה יבא אל הקודש ולז"א נותן לחם לכל בשר שנותן השפעתו לאותם שאינו כפויי טובה שהם בעלי מלות הרמוזים בבשר על כן כנגא מלות הריבית היא מקלוע גדול כי היא חד מתלת מלות אשר מהם יולא היכחה שהכל הוא שלו יתברך והיא מזכרת לאדם לחשוב ולהאמין תמיד כי הוא יתברך הנותן לנו כח לעשות חיל אשר אמונה זו היא יסוד קיום העולם כולו :

א' אסור ללות סאה בסאה כל שאין לו ללוה כלל ואין שער קלוב בשוק למין זה ואסור ללותו אפילו לשעה דשמא יתייקר השער מיד אא"כ עושהו דמים עליו כפי מה ששוה בשעה שמלוהו ואם לא עשהו דמים ונתייקרו נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלואה ואם הוזלו נותן לו הסאה שהלוהו ולכן אותם שלוים זמ"ז סאה חטים כדי לפרוע אחר שבוע או יותר אסור דחטים אין להם שער ידוע בשוק בעירנו ושומתן עולה ויורדת תמיד ושמא תתייקר הסאה ואיסור זה נוהג בכל הפירות כי בכל הפירות יש בהם יוקר וזול אא"כ מלוהו דבר מועט שאין דרך בני אדם להקפיד על יוקרו וזולו כגון ככר לחם שהאשה לוה מחברתה שלא החמירו חז"ל לדקדק באיסור ריבית דרבנן כ"כ ואותם בעלי בתים שדרכם ללוות זה מזה מיני מזונות שקורין בערבי גראדי"ך עשרים או יותר בבת אחת יש לאסור דאין זה חשיב דבר מועט :

ב' הא דאמרנו אין ללוות סאה בסאה אם אינו ללות.

ללוה מאותו המין היינו דוקא דאין לו כלל אבל אם יש לו דבר מועט מאותו המין יכול ללוות עליו אלף סאין ויותר ואפילו חטה אחת יכול ללוות עליה כמה סאין לפי שכל חטה שמלוה לו רואין כאלו חטה זו נכנסה תחתיה להיות ברשות המלוה וכשנתייקרו אח"כ ברשותו נתייקרו ולפ"ז אותם בעלי בתים שלוין זה מזה ככרות לחם או מיני מזונות הרבה שאמרנו לעיל הנה אם יש ללוה חטים בביתו ורק ככרות אפויים אין לו מותר ללוות ככרות הרבה כאשר ירצה על סמך אותם החטים שיש לו בביתו כי היוקר והזול הוא בחטים ולא בככרות גופן:

ג' כל שאמרנו שיספיק דבר מועט ללוות עליו הוא רק בדרך הלואה אבל במכר לא מהני דבר מועט אא"כ יש לו כנגד כל המעות:

ד' יש שלוחים שותפים או שלוחים בשכר למקומות הערביים לקנות משם תמר והם יושבים בעיר בגדאד ובאים אצל סוחר ישראל ולוקחים ממנו מעות באייר מאה לירא ע"מ שימכרו לו כנגדן תמר שיביאוהו לו אחר שני חדשים ויכנו לו מן ערך השער שיוצא אח"כ ארבעה למאה אסור כי זה מחסר לו מן ערך השער בשביל שמקדים לו המעות קודם שימסור לו התמר בשני חדשים אבל אם זה בא לו ידיעה משותפו או שלוחו היושב אצל הערביים שכבר קנה לו כו"כ סאין של תמר והם בידו ורק צריך להם זמן הרבה עד שימצא לו ספינה וגם זמן הדרך ולכך הוא ליקח עתה מעות כנגד אותו התמר מן התגר ובשביל עכבת הזמן עד שיגיע התמר הוא פוחת לו מערך השער כו"כ למאה לית לן בה מפני שהתמר כבר קבלו מן הערביים ונעשה כידו ונקנה ללוקח במעות אלו ובסה"ק מקבציאל עשיתי אופן היתר למכור אע"פ שעדיין לא קבל שותפו תמר מערביים ולא קנה כלום:

ה' יש בני אדם שיש להם זהובים ורוצים להחליפם במטבע כסף שהוא רייא"ל מגידי"י וכיוצא ומוסרים מאה זהובים לחלפן ע"מ שיביא להם תמורתם מטבעות הכסף אחר ט"ו יום או שלשים ופוסקים עמו ערך הכסף בפחות בשביל קדימת המעות אסור אבל אם יש לחלפן מטבעות כסף אלו בפולצי"א או בספינה שיבואו לידו אחר ט"ו או עשרים יום והוא מוכר אותם בפחות כדי שיקבל עתה הזהובים מיד מותר אך כיון שהוא דרך מכר צריך שיהיה לו כסף כנגד כל הזהובים שמתקבל:

מיהו אני אומר הנוהגים היתר בדבר זה פה עירנו לפסוק הערך של מטבעות הכסף עם החלפן אע"פ שאין להחלפן מטבעות כסף בעת שמקבל הזהובים אין למחות בידם דיש להם לסמוך על תשובת הרשב"א ז"ל שהביאה מרן ז"ל בב"י סי' קע"ג וז"ל כתב הרשב"א ח"ג סי' ר"ך ראובן מכר לשמעון ק' דינרים ברצלוני"א וכו' אם דרכם להיות להם שער ארוך הרי הוא אסור אבל אם השער משתנה תדיר אין זה השער קבוע ואין בו משום רבית עכ"ל יע"ש והנה פה עירנו אין למטבעות שער ארוך אלא משתנים לפעמים משבוע לשבוע ומחודש לחודש ולפעמים מיום ליום ישתנה השער ולכן אם זה בעל הזהובים פוסק עם החלפן ערך מטבע הכסף בפחות משער השוק או מפיס ערך הזהובים שנותן בערך יותר משער השוק הנה אפשר בבאותו היום עצמו ישתנה השער של זה ושל זה שהזהובים יעלו מעט והכסף ירד ונמצא שלא הרויח כלום בערך זה שפסק עמו:

ו' ראובן יש לו חוב על שמעון מאה זהובים שהגיע זמן פרעון החוב וא"ל תן לי המאה זהובים שאני רוצה לקנות בהם מטבעות כסף שצריך לי לשלחם בשבוע הבא בספינה וא"ל שמעון עשה אותם עלי מטבעות כסף שאתה רוצה ואני אביאם לך בשבוע הבא אע"פ שחושבין הזהובים והכספים כפי ערך השוים באותו היום שתבע אותו הנה אם בשבוע הבא כשמוסר לו הכספים נתיקר השער שלהם אסור יען כי זה לא היה לו מעות באותו היום שפסק עמו הערך כדי שנאמר דהוה אפשר לקנות בהם מטבעות אלו אלא זה עשה אותם עליו בחוב שהיה חייב לו ולכן אם נתייקרו אסור לחשוב אותם כערך הזול שפסק עמו:

ז' העולם נוהגין פה עירנו יע"א ללוות מטבע במטבע דהיינו לוה ממנו מאה לירא היום ומשלם לו מאה לירא אחר חודש וכן במטבעות כסף ואע"פ שבעת הפרעון מתייקר השער של הליר"א ואין חוששין לדקדק שיהיה ללוה מטבע אחר מאותו המין אמנם הרב חכמת אדם ז"ל קל"ב סעיף ט' כתב שצריך להיות ללוה מעט מאותו המין ועיין בבינת אדם סי' ג' ועיין חו"ד סי' קס"ב בביאורים ס"ק ז' יע"ש:

ח' ראובן תושב בגדאד אמר לשמעון תביא סחורה פ' מלונדון ואני אקנה אותה ממך ברווח עשרים למאה והמעות אתן לך אחר שתמסור לי הסחורה בשני חדשים או יותר הנה זה המקח קורין אותו בערבי מראבח"ה והוא מותר ובלבד שתהיה הסחורה עד שימסרנה לראובן על שמעון המוכר ועיין מהרשד"ם יו"ד סי' ס"א ולחם רב סי' י"ד וכנה"ג סי' קע"ג הגה"ט אות ד' ועוד אחרונים מיהו ערמת החפצים אסורה:

ט' ראובן חייב לשמעון מאה זהובים לזמן שלשה חדשים ואמר ראובן ללוי הא לך ל"ז זהובים מעות מזומנים עכשיו ואתה תשלם החוב לשמעון בזמנו הרי זה אסור דאלו הל"ז זהובים שנותן ללוי הם מלוה ונמצא לוה לוי מראובן ל"ז ופורע בעדו מאה והרי זו רבית גמורה ואע"פ שאח"כ לוי פייס את שמעון ולא נתן לו אלא ל"ז אסור כיון דראובן חייב מאה לשמעון וזה לוי פטרו משלשה בשביל שהלוהו ל"ז נמצא לוי הנהו לראובן בפטור זה וכאלו נתן לו השלשה וכמ"ש בש"ע להגאון ר"ז סעיף כ"ח יע"ש:

י' המלוה מנה לחבירו ע"מ שיתן דינר לאדם אחר אע"פ שאין המלוה היה חייב ליתן הדינר לאותו אדם ואפילו שא"ל שיתן הדינר לצדקה ה"ז אסור דחשיב כאלו נתן הדינר למלוה עצמו ואפילו שהמלוה לא א"ל כלום אלא הלוה אמר תלוני מנה ואני אתן דינר לצדקה או לפלוני והלוהו בשהם בשביל כך אסור:

י"א ראובן קנה סחורה מן הגוי במאה לזמן י"ב חודש ועשה הגוי תנאי עם ראובן שיביאו לו המעות אחר שני חדשים וינכה לו עשרה למאה בשביל העשרה חדשים והנה אחר ב' חדשים תבע הגוי את ראובן שיביא המעות כפי התנאי ולא היה לראובן מעות אסור לשמעון ליתן התשעים לגוי והוא יקבל המאה דמי המקח מראובן אחר י"ב חדשים:

י"ב ראובן צריך למעות יש לו תקנה שילך אצל שמעון ויכתוב לו שמעון שטר חוב שקורין כמביאל"ה שהוא מודה שחייב לאמ"ר ראובן סך מאה זהובים לזמן כו"כ ויכתוב שמעות אלו הגיעו לו מן ראובן מזומנים או הגיעו לו בחשבון או הם דמי סחורה ויכתוב ג"כ שם העיר שהוא כותב וחותם

בא כדי שיהיה לשטר זה כח שטרות שקורין כמביילא"ה כדי שיוכל ראובן למכור שטר זה לאחרים על ידי כתיבה של גירו שע"כ ימכור ראובן שטר כמביילא"ה זה ליהודה בפחות ויקבל המעות ובזמן הפרעון יקבל יהודה מן שמעון מאה בשטר זה שבידו ושמעון יקבל מראובן את מאה אלו שנתן ליהודה שיש היתר לעשות באופן זה ורק יהודה אסור לקבל שום דינר מן ראובן ולא יהיה לו עסק עמו בדבר זה כלל ואע"פ דבאמת שמעון לא היה חייב לראובן כלום בעת שכתב שטר זה יוכל האדם לחייב עצמו בהודאתו אע"פ שהיא שקר ואע"ג דבדין ישראל אין קונה יהודה שטר כמביילא"ה זה בכתיבה זו של גירו שכתב ראובן מ"מ כיון דקונה הוא בדינא דמלכותא במנהג הסוחרים מועיל גם בדין ישראל ואין בזה חשש משום ריבית ורק בתנאי שיהיה שטר זה מתוקן כפי דינא דמלכותא במנהג הסוחרים דהיינו שכותב שמעון שהוא מתחייב לאמ"ר ראובן וגם כותב שם העיר שהוא כותב וחותם בה וגם יכתוב שהסך הזה שהוא מתחייב בו הגיע לידו במזומן או בחשבון או דמי סחורה כי רק באופן זה נחשב בדינא דמלכותא כמביילא"ה שהוא נקנה לאחר בכתיבה זו של הגירו שכותב ראובן על גוף השטר דברים אלו ועכנ"א תרפ"ע סך וכו' לאמ"ר יהודה וכו' וכאשר כתבנו לעיל :

מיהו אם ראובן ושמעון שניהם צריכים למעות כל אחד מאה זהובים אין יכולים לעשות אופן תיקון זה שיכתוב שמעון כמביילא"ה לשם ראובן במאתים וימכור ראובן שטר זה ליהודה בפחות ויביא החצי לשמעון והחצי יקח לעצמו ובזמן הפרעון יקבל יהודה המאתים משמעון ושמעון יקבל המאה מן ראובן דדבר זה אסור משום שיש בסך זה מאה דשייכי לשמעון דפחת שלהם נפיק מיניה והוא מוכר מאה משלם ליהודה וכמ"ש בקונטרס השמ"ע שבסוף ספר מזבח אדמה יע"ש :

י"ג ישראל שלוה מהגוי אסור לישראל להיות ערב דהגוי תובע הערב אבל אם לוה ישראל מגוי לזמן ששה חדשים ונתן הלוה סך הריבית כולו לגוי תיכף ומיד מותר לישראל להיות ערב בשביל הקרן בלבד וכן ראובן ושמעון שצריך כל אחד מאה זהובים ולוו אותם מהגוי ביחד אסור לכתוב ולחתום בשטר אחד על המאתים זהובים ביחד אע"פ שלא כתבו רצה מזה גובה רצה מזה גובה לפי שבדינא דמלכותא במנהג הסוחרים נתחייבו שניהם במאתים שאם ירצה הגוי לתבוע כל המאתים מאחד מהם יכול על כן צריך שכל אחד יכתוב שטר בפ"ע על מאה שלו ואם פרעו לגוי את הריבית כולו מיד ולא נשארו חייבים לו אלא בעד הקרן בלבד יכולים ליתן שניהם שטר אחד במאתים :

י"ד שותפים שלוה אחד מהם מעות בריבית מן הגוי לצורך השותפות ונותן את הריבית מן האמצע יש אומרים דאינו מותר אא"כ היה ריוח מן המעות האלה שלוה שאז יטול הריבית האלה מן הריוח והשאר יחלוקו ויש מתירים ליקח הריבית מקרן השותפות אע"פ שלא היה ריוח וצריך לחוש לסברת האוסרין ויעשו תיקון לזה כך דהשותף כל פעם שיקח מן הגוי בריבית לצורך עסק השותפות ישלם לגוי את הריבית מיד מן ממון השותפות ולא ישאר חייב לגוי אלא רק הקרן בלבד ואם נזדמן שהוא לקח מאה דנרים לזמן ששה חדשים שעולה הריבית שלהם ששה דנרים ונתן אותם לגוי תיכף ממעות השותפות קודם שקבל ממנו המאה דנרים ואחר שהגיע זמן הפרעון לא היה יכול לפרוע הקרן לגוי ורוצה שימתין לו עוד שלשה חדשים ולחדש לו שטר חדש גם בזה יעשה כך יקח הריבית מכיס השותפות של שלשה חדשים הבאים ויתנם לגוי קודם שיגיע זמן הפרעון ביום אחד ואחר שיגיע זמן הפרעון של שטר הישן וכותב לו שטר חדש כבר נתן הריבית מכיס השותפות שהם כמו מתנה לגוי כי עדיין לא נתחייב לו ריבית בעבור שלשה חדשים הבאים וכן עזה"ד לעשות בכל פעם שירצה :

וכן כמו הענין בראובן תושב בגדאד כותב לשמעון תושב לונדון שיקח לו מעות בריבית מן הגוי כדי לקנות לו בהם סחורה דג"כ יעשה כך שיתן ראובן רשות לשמעון לתת לגוי הריבית העולה לו בשביל כמה חדשים במזומן מן ממון שלו שיש לו בידו ואז נמצא שמעון אינו ערב לגוי אלא בעד הקרן כי הריבית נתן לגוי מן ממון ראובן ברשותו ובשליחותו קודם שהוא נעשה ערב לגוי ואותו הריבית הוא נעשה בתורת מתנה מראובן לגוי על ידי שמעון ואין בזה חשש כלל ותיקון זה לשלם הריבית מן ממון הלוה בתחילה כתבו מהר"ש אבוהב ז"ל בספר הזכרונות והביאו הכנה"ג סי' קס"ח הגה"ט אות ב' יע"ש ועיין מ"ש בס"ד בסה"ק רב ברכות דף קל"ח יע"ש ובאמת הוא תיקון אמיתי וברור כיון דראובן מרשה לשמעון לתת לגוי מן ממון שיש לו בידו הו"ל מרשהו לתת מתנה לגוי וזה שמעון הוא נותן דמי הריבית ואח"כ מקבל המעות מן הגוי ואין בזה שום חשש ולכן אע"פ שהרב פני משה ח"ב סי' ל"ב עשה תיקון אחר שזה שמעון יקח המעות בריבית מן הגוי לעצמו ויקנה בהם סחורה לעצמו ואח"כ יעביר הסחורה לראובן בריוח כפי הריבית שמסר לגוי בעד המעות ההם יע"ש הנה אפילו אם נניח במוכח שאין לפקפק בזה האופן כלום עכ"ז התקנה הנז"ל עדיפה יען דאפשר שיזדמן שהגיע זמן הפרעון ולא שלח ראובן הדמים ועתה מה יעשה שמעון כי הגוי תובע עליו ריבית מו"מ ואיך יקח הריבית מראובן אך בדרך שכתבתי יבא נכון כי ראובן יש לשמעון סך מועט כנגד הריבית ויתן לו רשות לתת מזה הממון ריבית לגוי קודם שיגיע זמן הפרעון ונמצא מה שחוזר ולוה מחדש אחר הלואה ראשונה כבר פרע ריבית שלה מממון ראובן :

ט"ו ראובן נתן מעות לשמעון להתעסק למחצית שכר וזה ראובן לוה מעות מנכרי בריבית ונתנן לשמעון להתעסק בהם אינו רשאי ראובן לחשוב לו הריבית להפסד לנכותו מן הריוח ועיין בס"ע להגאון ר"ז ס"ד :

ט"ז ראובן שעשה לשמעון שליח לקנות לו סחורות לזמן מן הגוים ביותר ולמכרם לו בפחות במעות מדודים אע"פ ששמעון נתן דמי הסחורה ההיא שמכרה בפחות לראובן וכשהגיע זמן הפרעון שלא לקח דמיה מראובן ונמצא נתן לראובן תשעים וקבל ממנו אח"ז מאה מותר וכ"ש אם זה שמעון אחר שמכר אותה סחורה בפחות לא נתן הדמים לראובן אלא קנה לו בהם סחורה דמותר והטעם מפני כי שמעון קנה הסחורה בשליחות ראובן ומכרה ג"כ בשליחות ראובן ונמצא המקח הוא של ראובן וכאלו ראובן קנה מן הגוי וראובן מכר ואפילו בדבר ששומתו ידועה יש להקל דכיון דמדרבנן הוא דאסור מישראל לישראל להכי בקונה מן הגוי בשליחותו בכהאי גוונא לא אשכחנא דגזור כ"כ הגאון מהריק"ש בהגהותיו והביאו הגאון חיד"א ז"ל בשיו"ב סי' קס"ט אות וא"ו ומשמע מדבריו דבדבר שאין שומתו ידועה אפילו לקנות לו מישראל שרי בכהאי גוונא :

י"ז ישראל שנתן מעות לנכרי בעסקא להתעסק

בהם

שהם למחצית שכר והלוה הנכרי מן מעות ולא לישראלים בריבית אע״פ שישראל בעל המעות יודע בכך שרי כיון דהני זוזי משתעבדי לנכרי המקבל למחצית שכר אפילו כי ידע לא מצי מעכב ביד הנכרי מלהלוות שהוא רוצה להשתכר באשר ימצא וכי קעביד אדעתא דנפשיה קעביד כ״כ מהרימ״ט ז״ל בסי׳ קי״ו וכתב שה״ה בשותפות עם ההקדש יע״ש והגאון חק״ל ז״ל ביו״ד ח״ב סי׳ טו״ב האריך בענין זה לברר הדין בשותפות הגוי ובדף ל״ב ע״ד הביא דברי הגאון מהרימ״ט ז״ל הנז׳ אך בדף ל״ג ע״ב רפיא בידיה שכתב להקל בשל תורה צריכה רבה יע״ש ועיין בכנה״ג יו״ד סי׳ ס״ה מ״ש בענין זה יע״ש על כן ראוי להוש שהיכא דהגוי נותן בריבית קצוצה דאסור מן התורה אבל אם הגוי נותן לישראל בריבית דרבנן יש לסמוך להתיר :

י״ח הנותן עסקה לחבירו דהיינו שנותן לו מעות או סחורה להתעסק בהם למחצית שכר צריך שתהיה אחריות הזול והונאין של חצי העסקא על הנותן יען כי כל עסקא החצי שלה הוא בתורת הלואה למקבל שהרי חצי הריוח הוא שלו והחצי השני של העסקא הוא פקדון אצל המקבל שהרי חצי הריוח הוא לנותן לפיכך צריך לפחות שיהיה אחריות הזול והונאין של החצי שהוא בתורת פקדון על הנותן אבל אחריות של גניבה ואבידה אם יהיה הכל על המקבל לית לן בה מפני שהוא כשומר שכר עליו שצריך לתת הנותן להמקבל שכר טרחו בעבור טרחתו שטורח בחצי העסקא שהוא בתורת פקדון בידו שאם לא יתן לו ש״ט נמצא הוא טורח בשביל הנותן בעבור חצי השני שהלוהו והרי זה אבק ריבית אך סגי לתת לו ש״ט דבר מועט כיון שהוא מתנה עמו בדבר מועט מתחלה קודם שנתן לו המעות ונתרצה בכך והאדם יוכל לזלזל בשכר טרחתם כפי מה שירצה ורק שלא יפחות משיעור דינר אחד לכל ימי השותפות וכתב הגאון שיו״ב ז״ל שיעור דינר זה הוא י״ב פארס בזמן ששוה כסף מזוקק הדרה״ס בשמנה פארה״ה ועד״ז בשאר מקומות לפי המטבע ושווי הכסף יע״ש ואם כבר נתן לו מעות העסקא ולא פסק עמו בדבר מועט בעבור ש״ט לא יוכל אח״כ לפסוק בדבר מועט אלא יתן לו שני שלישי הריוח ואם יהיה הפסד לא יקבל רק חצי ההפסד ונמצא לפ״ז חצי שליש ריוח העודף למקבל הוא בשכר עמלו ואם אחר שידע הדין רוצה לעשות תנאי ש״ט מכאן ולהבא צריך שיבטל העסק ויקח זה את מעות העסקא ויחזור ויחדש אותה מחדש שיתנה עמו על ש״ט בדבר מועט ויתן לו מעות העסקא להתעסק בהם למחצית שכר כנז״ל :

והא דבעינן שיקצוב למתעסק שכר טרחו היינו דוקא אם המקבל לבדו הוא עוסק במו״מ של מעות אלו אבל אם גם הנותן עוסק וטורח עמו בעסק אע״פ שהמקבל טורח יותר לית לן בה ואין צריך לקצוץ לו ש״ט מיהו צריך שיהיה דבר זה מפירש ביניהם מתחלה להתנות שיהיה בעל המעות ג״כ מחוייב לעסוק במו״מ של העיסקא הזאת וכמ״ש בסה״ק מקבציאל :

ר״ט יש נותנים לבעל החנות שקורין בזה״ז מצילים ושאר אשראי למכרם בחנותו ושם עליהם ערך ומה שימכור בעל החנות יותר מזה הערך יהיה היתרון חצי לבעל החנות וחצי לבעל האשראי הנה כיון שזה בעל החנות אינו מחוייב כלום בשום נזק והפסד ואם לא ימכרו באותו הערך והוכרח למכור בפחות אין בעל החנות משלם כלום אין לזה דין עסקא שצריך לקצוץ לו ש״ט כי זה הריוח שיזדמן לו למכור יותר מאותו הערך זהו שכר טרחו כן העליתי בס״ד בסה״ק מקבציאל ופשוט :

פרשת ראה

נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך וכו׳ נ״ל בס״ד ע״פ מ״ש רז״ל מה בין נדר לנדבה נדר הרי עלי נדבה הרי זה וידוע דאין הקב״ה חפץ אלא בנדבה שאומר הרי זה שהוא נותן במזומן תכף ומיד אבל הנודר שאומר הרי עלי ליתן כו״כ אע״פ שמקיים אח״כ נקרא חוטא והנה נמצא הנדבה שאומר הרי זה עושה שתי נתינות בב״א בזא״ז תכף כי נותן בפיו שאומר הרי זה לדקה ונותן בידו לגבאי או לעני תכף משא״כ הנודר נותן בפיו בשעה זו ובשעה אחרת נותן בידו שאין נתינת היד סמוכה לנתינת הפה ואמרתי בס״ד לכן הצדקה נקראת פדיון כי צירוף פה עם יד יהיה אותיות פדי״ה או יפד״ה לרמוז עיקר הצדקה הראויה להיות בה פדיה לנפש על ידה שהאדם יפדה נפשו בה צריך שתהיה נתינת היד סמוכה לנתינת הפה שיהיו מחוברים יחד שאז יהיה מהם צירוף פדיה או צירוף יפדה ובזה יובן נתן תתן לו ר״ל שני נתינות סמוכים זל״ז ומחוברים זע״ז והם של הפה ושל היד ולא ירע לבבך בתתך לו באופן זה שאני מצוך כי תאמר לא די שאתן כספי לאחרים אתה אומר לי שאדחוק עצמי לתת במזומן וכי חוב יש לזה העני עלי לז״א כי בגלל הדבר הזה ר״ל דיבור של הרי זה שהוא מתן במזומן יברכך ה׳ אלהיך הוא בעצמו בלא אמצעי משא״כ הנותן בתורת נדר שיש בזה נדנוד חטא של נדר שנקרא חוטא לא יזכה להתברך מאתו יתברך בלי אמצעי :

א׳ עניני הנדרים האחד הם נדרי צדקה או שאר דבר מצוה של לימוד וכיוצא והב׳ הם נדרי איסור שאוסר על עצמו דברים המותרים כגון שלא יאכל שלא ישן שלא ילך שלא ידבר שלא יהנה וכיוצא בזה שהם דברים של רשות וכל הנודר ואינו מקיים עובר בלאו ועשה דכתיב איש כי ידור נדר לה׳ או השבע שבועה לאסור איסר על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה וכתיב מוצא שפתיך תשמור ועשית לפיכך יזהר האדם שלא ידור שום נדר שלא יבא למעול בהם ואמרו חכמים המאחר נדרו שלא קיימו ולא התירו ה״ז פנקסו נפתחת ומדקדקין במעשיו אם הם כדאי להגן:

ב׳ הנודר בדבר הרשות אע״פ שיכול להתיר נדרו דהיינו שיש לו פתח להתיר ואינו רוצה להתירו נקרא רשע אבל אם לא מצא פתח להתירו אע״פ שמקיימו נקרא חוטא כל זמן שנדרו עליו בד״א בנדרי רשות אבל נדרי מצוה או נדרי צדקה אם כבר נדר אז מצוה לקיימם ולא ישאל התרה עליהם אלא מדוחק ומ״מ גם בזה יזהר לכתחילה שלא ידור אלא יעשה המצוה ויתן הצדקה בלי קבלת שום נדר מיהו מותר לידור לכתחלה בדבר צדקה אם כונתו בזה לעשות לאחרים ועיין שיו״ב סי׳ ר״ג אות א׳ :

ג׳ כשאדם בצרה מותר לידור לכתחילה כדכתיב וידר יעקב נדר לאמר הודה לנו שידרו בעת צרה ויש אומרים שאין לנדר זה התרה כלל אלא צריך לקיימו ולענין הלכה יש להתיר לצורך מצוה או בשביל צורך

לורך גדול מאד או היכא דידעינן בבירור שאינו יכול לקיים נדרו ועיין חכ"א וכתב הגאון חיד"א ז"ל בשיו"ב אע"ג דעתה נהגו רבים לנדור לרמב"ה או לשאר לדיקים כדי שישיגו דבר זה או ריוח זה מ"מ טוב ליתן הנדר במזומן מקודם שישיגו הדבר וכתב בשם הרמ"ע ז"ל שיאמר הנודר אלהא דמאיר ענני ויכוין לכונה שכיון רמב"ה בזה בעת שאמר לשר בית הסהר שיאמר כן וינלל :

ד' האומר אשנה הלכה זו או אעשה דבר זה והוא דבר מלוה ה"ז נדר וחייב לקיימו ועכ"ז ירגיל לומר על כל דבר מלוה בלי נדר ואפילו מי שהיה זולל וסובא וכיולא בזה או שדרכו להשתכר ביינו עד שיבא בשכרותו לדבר נבלות ושאר כיעור דמלד הדין מלוה לעשות נדרים לאסור היין והשכר עליו דעל זה אחז"ל נדרים סייג לפרישות עכ"ז טוב שיתגבר על ילרו לפרוש מיין ושכר בלי נדר :

ה' לא יאמר אדם אדור ומה בכך כשארלה אלך ואתרנו דמ"מ הוא נענש על מה שנדר וה"ז דומה לאדם שמפיל עלמו בלואה ורולה שירחלו אותו וגדולי האחרונים כתבו דראוי לקנוס הנודר באיזה דבר קודם שיתירו לו :

ו' הנודר לדור בא"י בזה"ז ג"כ נקרא נדר מלוה ואין מתירין לו אלא נדחק וה"ה בנודר לעלות לזייאר"ה לארץ ישראל תוב"ב נחשב נדר מלוה והנודר לילך להשתטח על קברי הלדיקים ה"ז נדר ולריך לו התרה:

ז' כתוב בתורה איש כי ידור נדר לה' וכו' לאסור אסר על נפשו למדו רז"ל בזה דהנדר האמור בתורה הוא כגון שיאמר ככר זה עלי קרבן או כקרבן והיסר האמור הוא כגון שאומר ככר זה אסור עלי או יאסר עלי ככר זה והרי זה אסור עליו כדכתיב לאסור אסר על נפשו ואם אמר יאסר ייני או פתי או שאר דברים על כל ישראל ה"ז ספק אם יכול לאסור על אחרים בלשון איסור והוי זה ספיקא דאורייתא וקיי"ל לחומרא אבל אם אמר קונם או קרבן ככר זה על כל ישראל יש בזה איסור מן התורה לכ"ע ועיין חכ"א :

ח' אם היה לפניו ככר או דבר אחר שאסרו עליו בנדר או באיסור כאמור ואמר על ככר אחר יהיה זה כזה ה"ז נאסר עליו וכן ה"ה אם היו לפניו ככר וכיולא שנאסר על אחרים מפני שאסרוהו על עלמן וזה התפיס בו שאמר דבר זה יהיה כזה ה"ז נאסר בכך :

ט' אם היו מבקשים ממנו לאכול ואמר יהיה בשר חזיר אם אוכל או יהיה דם חזיר אם אוכל הרי זה אסור מדרבנן עד שיתירו לו דמן התורה אין נתפס בנדר אלא עד שיתפיס בדבר הנדור אבל אם התפיס בדבר האסור מלד עלמו בלא"ה אינו נתפס אלא מדרבנן ומיהו אם אמר ככר זה אסור עלי כבשר חזיר יש אומרים דהוי נדר מדאורייתא שהרי אם לא סיים כבשר חזיר היה אסור מן התורה בודאי מפני שאמר בלשונו אסור ועיין חכ"א :

י' אדם אוסר על עלמו דבר שלא בא לעולם לכשיבא לעולם אבל על חבירו אינו יכול לאסור דבר שלא בא לעולם ועיין ש"ך סי' ר"ה ס"ק ט"ו :

י"א אע"ג דאם אמר לחבירו אני נודר שלא אוכל עמך או שאוכל עמך אין זה לשון נדר כלל דלא אסר האכילה על עלמו אלא נדר על גופו שיאכל או לא יאכל ולשון זה הוא שייך בשבועה שיאמר אני נשבע שלא אוכל עמך או שאוכל עמך אבל לשון נדר הוא לריך לאסור החפץ על עלמו מ"מ כיון דהאידנא מרגלא בפומייהו דאינשי למינדר בהאי לישנא אין להקל ואם אמר כן אסור עד שיתירו לו :

י"ב האומר לאשתו תתאסרי עלי ה"ז נאסרת עליו ולריך התרה כשאר נדרים אבל האומר אשתי אסורה עלי אינו כלום ואם אמר מעתה ומעכשיו אסורה עלי הרי זו אסורה ולריך התרה על נדרו וכ"ש אם הוסיף ואמר ואיני רולה בחברתה דנאסרת ולריך התרה ועיין כנה"ג סי' ר"ה הגה"ט אות ב' :

י"ג אין הנדר חל אלא עד שיוליאו בשפתיו ויהיו פיו ולבו שוין לפיכך היה בלבו לידור מפת חיטים והוליא בפיו פת שעורים מותר בשניהם אבל היה בלבו פת חיטים והוליא פת סתם אסור בפת חיטים לבד מפני שפיו אינו מכחיש מה שבלבבו דגם פת חיטים נקרא פת סתם :

י"ד נדר או שבועה שלא הוליא בפיו אלא הם כתובים בשטר הודאה וחתם בשטר זה אין בהם ממש ויש מחמירין בזה ונכון לחוש לדבריהם ועיין כנה"ג סי' ר"י הגה"ט אות וא"ו :

ט"ו הנודר או נשבע בחלום אינו כלום דאין כאן לא פה ולא לב ויש אומרים דלריך התרה ואדרבה כיון דמן השמים הדירוהו לא סגי בהתרה בשלשה אלא בעי התרה בעשרה בני אדם דידעי למקרי ולריך לחוש לדבריהם להתיר בעשרה דידעי למקרי ורק אם לא נמלא לו עשרה אלו בנקל לא מטרחינן ליה ויתירו לו בשלשה כשאר נדר ולריך שיתירו לו בהרטה כאלו נדר בהקיץ ואפינו אם ראה שנדר או נשבע בחלום וראה נמי בחלום שהתירו לו גם בזה לריך שיתירו לו בהקיץ וכן אשה שנדרה בחלום לריכה התרה בעשרה כמו האיש ואין הבעל יכול להפר לה אפילו שהוא נדר מדברים דמהני בהו הפרה אלא לריכה התרה בעשרה ואפילו אם אדם אחר ראה בחלום על איש או האשה שנדרו או נשבעו בחלום לריכין התרה בעשרה כאלו הם ראו בחלום על עלמן וכמ"ש בתשב"ץ ח"ב סי' קס"ח וכן הביא בספר ידות נדרים מהשאלתות יע"ש :

ט"ז הנודר או נשבע וחזר בו מעלמו תוך כדי דיבור דהיינו שיעור שיאמר שלום עליך רבי אם פירש חזרתו בפיו אפילו שאמר בלחש שלא השמיע אלא לאזניו בלבד הרי זה נדרו ושבועתו בטלין ואין לריך להם התרה אבל אם חשב בלבבו החזרה לא מהני אע"פ שחשב תוך כדי דיבור דדברים שבלב אינם דברים לבטל מה שמולא בפיו מאחר כי כאשר הוליא הנדר או השבועה בפיו היו פיו ולבו שוין :

י"ז הרולה לנהוג להתענות בערב ר"ח או בימי השובבים או בימים נוראים יאמר בפיו בפירוש קודם מנהגו שאינו מקבל עליו זה בנדר ולא בתורת מנהג לעולם אלא רק בעת שירלה להתענות יקבל התענית קודם מבע"י ואם לא ירלה להתענות אפילו שאין לו סיבה מונעת והכרחית רשאי הוא שלא יתענה ולא יקבל עליו התענית מבע"י כנה יאמר בפירוש קודם שיתחיל לנהוג ואם הוא נהג בסתם ולא התנה בכך בפירוש ואח"ז רולה לעזוב מנהגו מחמת חלישות גופו או סיבה אחרת יעשה התרה ויפתח בחרטה במתחרט על המנהג שנהג בסתם ולא פירש שיהיה בלי נדר אבל לא יהיה מתחרט על קבלת תעניות שקבל והתענה קודם דכמלא תוהה על הראשונות אלא רק מתחרט על קבלת המנהג בלשון סתם שלא התנה בפירוש שיהא בלי נדר וכאשר תמלא כתוב בנוסח התרת נדרים באומרם אין אנחנו תוהים וכו' אלא אנחנו מתחרטים על קבלת העניינים בלשון נדר וכו'

ולא

ולא אמרנו הנה אנחנו עושים זה בלי נדר וכו׳ :

ואותם הנוהגים איסור בדברים המותרים מחמת שסוברים שהם אסורים ועתה נתברר שהם מותרים ה״ז נדר בטעות ואינו כלום ואפילו אם היו סוברים שהוא איסור גדול ואח״כ נתברר להם שהוא חומרא בעלמא לא חשיב נדר :

י״ח שבועה חלה מן התורה אפילו על דבר שאין בו ממש כגון שינה ודבור ושמיעה וריח וכיוצא אבל נדרים אינם חלים מן התורה אלא על דבר שיש בו ממש אך מדרבנן גם הנדרים הלים על דבר שאין בו ממש לפיכך האוסר עליו לשמוע תפלת שמעון ה״ז אסור מדרבנן עד שיעשה התרה ואם אמר קונם פי מדבר עמך קונם ידי עושות עמך קונם רגלי להלוך ועיני לישן וכיוצא בזה הוי נדר מן התורה שהרי הזכיר האברים שיש בהם ממש :

י״ט הנדרים חלים גם על דבר מצוה אבל השבועה אינה חלה על דבר מצוה מפני שהשבועה היא על גוף האדם ולא על החפץ וכבר גוף האדם מושבע ועומד מהר סיני לקיים המצוה לפיכך הנשבע לבטל דבר המפורש בתורה כגון ציצית ותפלין ומצה וכיוצא בזה הרי זה לוקה על שבועתו מפני שהיא שבועת שוא ומקיים המצוה ההיא בד״א בנשבע על המצוה בלחודה כגון שנשבע שלא יאכל מצה בליל פסח אבל אם כולל גם דברים המותרים כגון שנשבע שלא יאכל מצה סתם מגו דחלה על שאר ימות השנה חלה נמי על המצה דליל פסח :

כ׳ הנשבע על דבר מצוה שהוא דרבנן כגון שלא להדליק נר חנוכה או שלא לקרות המגילה חלה השבועה וכן אם נשבע לקיים מצוה שהיא מדרבנן ומבטלה חייב משום שבועה וה״ה לדבר שהוא מדרש חכמים שאינו מפרש בתורה והיינו טעמא משום דשבועה זו שנשבע עתה החיוב שלה מפורש בתורה ולכך היא אלימא והמורה שיכולה לחול על דבר שהוא קלוש וקיל מיהו בד״א בנשבע על מצוה דרבנן בשב ואל תעשה או שנשבע לעשות ולקיים מצוה דרבנן דאלימי אלמא למצוה אבל אם נשבע לעבור על מצות לא תעשה דרבנן לא חלה זה על השבועה מפני שהוא עובר על לא תעשה דרבנן בידים בקום עשה וכבר הוא מושבע ועומד מהר סיני בלאו דלא תסור ומכל מקום טוב שישאל על שבועתו :

כ״א אם נשבע לעבור על לא תעשה דרבנן בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים יש אומרים דהשבועה חלה ומ״מ כופין אותו להתיר שבועתו ולא יעבור :

כ״ב אין שבועה חלה על שבועה כיצד אמר שבועה שלא אוכל ככר זה וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ככר זה אין השניה חלה כלל שהרי הוא כבר מושבע עליו והרי הוא עליו כשאר איסורי תורה ודוקא בשבועה דלהבא הוא דאין חלה השניה דהוי כנשבע לקיים המצוה אבל בשבועה שלעבר כגון שאמר שבועה שלא אכלתי היום וחזר ואמר שבועה שלא אכלתי היום יש כאן עונש שני שבועות לשקר דהיכא כשנשבע שבועה ראשונה יצאה מפיו לשקר והלכה לה והשניה היא שבועה חדשה בפ״ע :

והא דאמרינן אין שבועה חלה על שבועה דלהבא אם התירו על הראשונה חלה השניה דהחכם עוקר בהתרה את השבועה הראשונה וכאלו לא היה שבועה ראשונה לפיכך אם נשבע על דבר אחד שני פעמים או יותר מתירין לו תחלה הראשונה ואח״כ תחול השניה מאליה ולכך מתירין לו עוד פעם שנית וכן עזה״ד דמתירין לו כל כך פעמים כפי מספר השבועות שנשבע על כן זה שבא לשאול על שבועתו אם יודע כמה פעמים נשבע על אותו דבר יגיד להמתירים כדי שיתירו לו כנגד השבועות שנשבע ובשה״ק מקבלינא אמרתי לכן תיקנו בלשון ההתרה ג״פ מותרים לך וג״פ מחולים לך וג״פ שרויין לך אע״ג דבהדא סגי והיינו כי שמא יצא מפיו שנים ושלש פעמים שבועות על אותו דבר ולאו אדעתיה דמהני ליה הכפל דמותרים ומחולים ושרויין כאלו עשו לו שלשה התרות בזא״ז :

כ״ג נדר חל על נדר כיצד אמר ככר זה אסור עלי וחזר ואמר ככר זה אסור עלי שניהם הלין ואם אכלו חייב שנים והטעם משום דבנדרים חל האיסור על החפץ ולכן חל עליו אפילו מאה פעמים :

כ״ד קבלו חז״ל מי שנדר ונתחרט יש לו תקנה ע״י התרה שיתירו לו נדרו וה״ה לשבועה דמהני התרה אפילו נשבע בהזכרת השם אך אין מתירין לשבועה אלא מדוחק או לצורך מצוה מפני שהגאונים היו מחמירים הרבה בזמנם בשבועות ועיין ברכ״י סי׳ ר״ל ורל״ד ואין מתירים בזה״ז פחות משלשה בני אדם ואפילו שהם הדיוטות שאינם מומחים סגי אבל מ״מ לא יהיו עמי הארץ אלא לפחות יהיו במדרגה זו דגמיר להו וסברי דהיינו שאכ מלמדים אותם הלכות הם מבינים אע״פ שהם אינם יכולים מעצמן ואם לא התירו לו שלשה אפילו התירו לו שנים חכמים גדולים אין התרתן כלום :

כ״ה אע״ג דמצד הדין אם יאמרו פעם אחת מותר לך סגי נוהגין לומר ג״פ מותר לך לחזק הענין והאידנא נהגו לומר ג״פ מותר לך וג״פ מחול לך וג״פ שרוי לך ויכולים להתיר בכל לשון שיהיה משמעותו בלשון התרה הנז׳ וגם יכולים להתיר שנים או שלשה נדרים ביחד לומר לו מותרים לך וכן מתירים לשנים או לשלשה אנשים ביחד לומר להם מותרים לכם :

כ״ו מתירים אפילו קרובים ואע״ג דכל דבר שצריך ב״ד אין דנין קרובים הכא שרי דלאו דין הוא אבל נשים וקטנים אין ראויים להתיר נדרים ומי שהוא בן י״ג שנה אם לא נתברר לנו שהביא שתי שערות לא סמכינן אחזקה דרבא וצריך בדיקה לידע אם הביא שתי שערות דאז כשר להתיר ועל כן נזהרים שלא ליקח מתירים אלא רק אנשים שנתמלא זקנם ועיין פתחי תשובה בשם רמ״א ז״ל :

כ״ז מתירים אפילו בלילה ואפילו בשבת ואפילו שהיה יכול להתיר מאתמול ואע״ג דאין דנין בשבת ואין דנים בלילה האי לאו דין הוא מיהו כשמתירים בשבת לא יתירו אלא דבר שהוא צורך שבת כגון שנדר שלא יאכל ורוצה לאכול עתה וכיוצא בזה ורק נדרי ציבור נהגו להתיר בשבת אע״פ שאינם לצורך שבת מפני שבשבת כולם נקבצים ובאים ואם לא יתירו ביום זה אין יכולים להתיר בחול דלא אתו ואם מתירים ע״י הרעה דאין צריך ישוב הדעת שפי יכולים להתיר מעומד אבל נדר שצריך למצוא לו פתח משום דאינו מתחרט בו אין מתירים אלא מיושב :

כ״ח צריך הנודר או הנשבע לבא בעצמו לפני המתירים ולא מהני ע״י שליח וכן נמי אם כתב בכתב ידו שמתחרט לא מהני ואם המתירים אין מבינים לשונו כיון שהוא עצמו עומד לפני המתירים יכולים לשמוע דבריו מן המתורגמן גם צריך שיגיד הדבר שהיא שואל עליו התרה להמתירים מיהו אם גילה רק לאחד מהם סגי :

הנדר

כ"ט הנדר והשבועה נתרים ע"י שני דברים הא' אם מתחרט בעיקר הנדר והשבועה שהיה רוצה שלא נדר ולא נשבע מעיקרא שאומר בפיו הלואי שלא נדרתי ולא נשבעתי ואם באמת הוא מתחרט חרטה גמורה הרי זה מתירים לו בחרטה זו אבל אם הוא אינו מתחרט על עיקר הנדר ועתה יש לו רצון בשבועה או הנדר שעשה ורק מתחרט על זמן הבא מעתה ומעכשיו דאין לו רצון בנדר מכאן ולהבא אין מועיל לו התרה כלל והרי הוא באיסור נדר כל ימיו ואע"פ שאומר בפיו שהוא מתחרט מעיקרא לא יועיל כלום:

ואופן הב' הוא אם נתחדש לו עתה סיבה שמחמתה רוצה לבטל הנדר כגון שנדר להתענות ועתה רואה עצמו חלוש מאד דחולשתו נגדיית לקיום הנדר או כי עתה מפצירים בו בני אדם שיתיר את הנדר ולא יכהוג בו מכאן ולהבא והוא אינו יכול להשיב פניהם ומוכרח לעשות רצונם אע"ג דחרטה זו אינה כלום ואין יכולים להתיר על ידה מאחר דאינו מתחרט גם על העבר מעיקר הנדר מ"מ תועיל חרטה זו לעשות ממנה פתח וכך אומרים לו המתירים אלו היית יודע בעת שנדרת שלא תהיה בריא אח"כ ויהיה לך סיבה מונעת שהיא נגדיית לנדר או אלו היית יודע שיפצירו בך בני אדם להתיר הנדר ולא תוכל להשיב פניהם כלום היית נודר והוא משיב אלו הייתי יודע כך לא הייתי נודר הרי זה מתירין לו מפני שבזה נמצא היה נדרו בטעות ונעקר ממילא מעיקרא ואין זה חשיב נולד דקי"ל אין פותחין בנולד יען כי זה הוא דבר שכיח ולהכי מהני פתח זה שהוא פתח מתוך חרטה ורק צריכין ליזהר שלא לעשות פתח בדבר דלא שכיח:

והנה בעתה בזה"ז נהגו לעשות לכל נדרים ושבועות פתח מתוך חרטה יען אין סומכים על החרטה אפילו אם אומר שמתחרט מעיקר הנדר דחוששים אולי לא כן הוא באמת וגם בפתח לחודיה לא נהגו מפני שיש חלוקי דינים הרבה במציאות הפתח שיש כמה דברים שאין פותחין בהם ולכן נוהגים לעשות פתח מתוך חרטה דתחילה שואלין אותו אם מתחרט מעיקרא וכשאומר שמתחרט מעיקרא אז אומרים לו אלו היית יודע בשעה שנדרת שתתחרט לבסוף כלום היית נודר והוא משיב לאו ובזה נמצא דנעקר הנדר מעיקרא שנעשה בטעות שהרי אפילו את"ל שאינו מתחרט אלא מעכשיו מ"מ נעקר הנדר ממילא שהרי הנהגו מתירין לו עכשיו ע"י פתח ולכן אין חשש גם אם הוא מתחרט מחמת נולד דלא שכיח יען כיון דהוא מתחרט מחמת הנולד ואומר דאלו ידע בזה לא היה נודר די בכך ועיין חכ"א כלל ק' סעיף ה' יע"ש:

ל' החרם והנידוי אע"ג דצריכין התרה אין צריכין לא פתח ולא חרטה קודם התרה ולכן אם קבל עליו איזה דבר לעשות או שלא לעשות שקבלו בחרם ונידוי מתירין לו מיהו המנדה עצמו בעוה"ב אם יעשה כך כתב מרן ז"ל בסי' רכ"ח יש מי שאומר שיש לו התרה ויש מי שאומר שאין לו התרה וכתב מור"ם ז"ל דבמקום מצוה מתירין יע"ש וידוע מה שהעלו הפוסקים דדעת מרן ז"ל לפסוק כסברה האחרונה וכתב הגאון חיד"א ז"ל בהיים שאל ח"א סי' ע"א אות ג' דדעת האחרונים להחמיר בנידוי עוה"ב כאשר עלה בקב"ץ הרב הכנה"ג סי' רפ"ח והמקילים להתיר היינו במקום מצוה כמ"ש מור"ם וכו' ובנ"ד אין לחוש מצד נידוי עוה"ב דכתבו התוספות וסיעתם ופסקו מרן סי' של"ד דאם התנאי בדבר שיוכל לקיימו וקיימו לא חל הנידוי וכ"כ הרדב"ז וכו' יע"ש ובספה"ק רב פעלים בתשובה הארכתי בענין זה ובמה שיש לחלק בין נידוי לחרם ודברים המסתעפים בזה ולדדי היתר בזה לאדם שאמר כך יע"ש וא"א לפרש כאן מפני הארכות:

ל"א נדר על דעת חבירו בשביל שום טובה שעשה לו בעבור שבועה זו אע"פ שחבירו קבל טובה מהנשבע יותר אין מתירין לו אלא מדעת חבירו ואם מת יש מסתפקין אם יורשיו הם במקומו לתת רשות להתיר ואם עברו והתירו לו שלא מדעת חבירו י"א דמהני ההתרה בדיעבד וי"א דלא מהני:

ל"ב אין מתירין שום נדר ושבועה עד שיחול לפיכך הנודר או נשבע בניסן שלא יאכל בשר למ"ד יום מן ר"ח אייר אין מתירין לו אלא עד שיגיע ר"ח אייר וכן אם נשבע או נדר שיתענה שני וחמישי ושני אין מתירין לו אלא עד שיגיע יום שני הראשון בד"א בנשבע או נדר בפירוש דיש כאן נדר או שבועה מן התורה אבל על מנהג בלבד שלא נדר בפירוש דאין כאן חיוב אלא מדרבנן מתירין קודם שיחול וכמ"ש בית יהודה ח"ב סי' ל"ז:

ל"ג תקיעת כף דינה כשבועה ויש מחמירין בה יותר ולכן צריך התרה והני מילי כשהוא עושה אותה בדרך קבלת שבועה אבל סוחרים שתוקעין כפם זל"ז לקיים המקח אין לזה דין שבועה והנשבע בשמים וכן בנביא מהנביאים אע"פ שאין לזה דין שבועה גמורה מ"מ צריך לו התרה והנשבע בחיי נפשו אע"ג דליכא בזה איסור שבועה צריך ליזהר שלא ישבע בחיי נפשו והאומר אם יעשה כן אינו יהודי אין זה לשון שבועה אך יש בזה איסור גדול שהוא דבר חליפות נגד האמונה והאומרים בעת שמדברים דברים אלו אמת כמו שהקב"ה אמת ה"ז עון פלילי וצריך ליזהר בזה מאד:

ל"ד מי שנשבע שלא ידבר עם חבירו יכול לכתוב לו כתב וכן יכול לדבר עם אחר והוא שומע אבל אם נתכוון להשמיעו אע"פ שיש אחר בניהם לא צריך למעבד הכי:

ל"ה אשה נדרה שבכל ימי עבור שלא תדליק בידה נר בבית הכנסת בכל שבת ואחר שהתחילה בדבר זה שלש וארבע שבתות טריחא לה מלתא לילך כל ערב שבת לבית הכנסת להדליק ורוצה להדליק ארבע נרות בשבת אחד בעבור כל ארבע שבתות גם עוד רוצה לילך לזיארה"ה בספינה ותהיה בשבת בספינה כילד תעשה העלתי בס"ד בסה"ק רב פעלים דאינה רשאה להדליק נרות ארבע שבתות בשבת אחד ובאותה שבת שהיא בספינה תעשה שליח במקומה להדליק בעבורה:

ל"ו קטן בן י"ב שנה ויום אחד וקטנה בת י"א שנה ויום אחד אם יודעין לשם מי נדרו ונשבעו נדרם ושבועתם קיימין וכו' בש"ע מיהו לענין שאלה אם יכולים להתיר להם או לאו העלתי בסה"ק רב פעלים דספק זה נסתפקו בו האחרונים ולא נפשט ואזלינן ביה לחומרא ועיין מש"ל בפ"ב מה' גזרות וחק"ל יו"ד ח"ב ס"י ס' ושעות דרבנן דף נו"ן וזכור לאברהם אבינדור א"ע סי' ד' דף למ"ד יע"ש:

ל"ז המקבל תענית נעמוד השחר טוב שיתנה קודם שישן בפירוש שישתה מים וקאוו"י באשמורת קודם עמוד השחר אחר השינה ואע"ג די"א דמים מותר אפילו בסתם דאינו מפרש מיהו על אכילה לא מהני תנאי שיאכל אחר שישן שינת קבע שלו ואם שכח לקבל תענית בשעת מנחה ונזכר בין השמשות קודם שהתפלל ערבית העליתי בסה"ק רב פעלים שיקבל

שיקבל תענית בין השמשות ואומר עניתו ועיין מש"ז סי' תקס"ב בריש הסימן:

ל"ח האב מפר נדרי בתו כל זמן שהיא קטנה או נערה אפילו נדרה על דעת רבים אבל אם נשאת קודם זמן זה אינו יכול להפר וה"ה אם בגרה דאינו יכול להפר ונקראת קטנה עד י"ב שנה ויום אחד ואם נעשה לה י"ב שנה ויום אחד נקראת נערה עד ששה חדשים ואחר י"ב שנה וששה חדשים נקראת בוגרת והבעל מפר נדרי אשתו לבדו משתכנס לחופה עד שתתגרש ויגיע הגט לידה ולאו דוקא נדרים אלא ה"ה שבועות נמי מפירין האב והבעל כדין נדרים וכמפורש בדברי הרמב"ם ובדברי מרן ז"ל ומ"ש הכנה"ג בהגה"ט אות ה' כבר עמד על דבריו הגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף סי' רל"ד:

ל"ט אין האב והבעל יכולין להפר אלא רק ביום שמעם ואם שמעו בלילה יכולין להפר כל הלילה וכל יום המחרת ואם שמעו סמוך לחשיכה אין מפירין אלא עד שתחשך ואם שתקו ולא הפירו אע"פ שבלבם להפר ורק שתקו כדי לצערה כל שעבר יום שמעם אין יכולין להפר עוד מיהו אם לא הפר מחמת חסרון ידיעה שאינו יודע שיש לו כח להפר הרי זה יכול להפר ביום ששמע הדין הזה אפילו אחר הנדר והשבועה בכמה ימים ויהיה יום ידיעתו דין זה כיום שמעו שיש לו זמן להפר עד סוף היום:

מ' כילד ההפרה יאמר לה מופר ליכי ג"פ כדי לחזק הדבר מיהו בפעם אחת נמי הוי הפרה וכן בהקמה בפעם אחת נמי שאמר לה קיים ליכי הוי הקמה ואינו יכול להפר אחר הקמתו ואם אמר לה בטל ליכי או א"ל אין נדר זה כלום חשיב לשון הפרה וה"ה אם א"ל ההפרה באחד לשונות אשר משמעותם הפרה דמ"ני וה"ה בענין ההקמה אבל אם אמר לה אי אפשי שתדורי או א"ל אין כאן נדר אין זה לשון הפרה ולא מהני מיהו אם בלבו חשב לשון הפרה ולא הוציאו בשפתיו אלא רק אמר לה טולי אכלי כיון דחשב לשון ההפרה בלבו ואמר כן בפיו מהני והנה יש דברים שיוכל להפר ויש שלא יוכל להפר על כן הבעל עכ"פ יפר ביום שמעו ואח"כ ישאל להמורה ויגיד לו ההלכה ותבא עליו ברכה:

פרשת שופטים

תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך כ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך כי דרך באתגלייא ואורח באתכסייא ואם האדם ישמור עצמו בענינים הנגלוים אליו שנקראים דרך אז הקב"ה ישמור אותו בעניינים הנסתרים שנקראים אורח ז"ש בכל דרכיך דעהו שאתה בעצמך תזדרז לשמור דהו יתברך בעניינים הנגלויים ואז והוא יישר אורחותיך המה עניינים המכוסים עכ"ד ז"ל וז"ש תכין לך הדרך עניינים הנגלים שנקראים דרך אתה תכין ענייני שמירתם וקיומם ושלשת את גבול ארצך הם חיי עוה"ז שהם גבול האדם בעוה"ז שהיא ארצך כדכתיב והארץ נתן לבני אדם כלומר תשלים כל יום ויום מן הגבול של ארצך דאמרו חכמים על כ"ד שעות היום יחלקם האדם שליש לעסק התורה ושליש למו"מ ומלאכה ושליש לשינה ועשו לזה סימן אז תשכיל אז תצליח אז תישן כל הלק מספרו כמנין

ח"ז וטעם לשילוש זה פרשתי בס"ד במ"א משום דארז"ל שלשה שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו ולכן כל כ"ד שעות היום יהיה ח' שעות מהם לעסק התורה בשביל שליש של הקב"ה ושני שלישים לצורך הנשמי בשביל הלקי אב ואם שהם גשמיים והן אמת דחלקים של אב ואם המה כלא נגד חלקו יתברך עכ"ז הקב"ה בחסדו השוה הלקי האב ואם כנגד חלקו שנתן לכל אחד מהם שליש כנגד חלקו ועל כן מדבר זה ילמוד האדם מוסר כמה וכמה צריך הוא לשמור מצות כיבוד אב ואם ומוראן ובעוה"ר יש כמה בני אדם אע"פ שהם מדקדקין במצות ומילי דחסידות הם מקילין במצוה זו ביותר והנה באמת מלבד שסברה הצלום והנורא מאד שיש לאדם ללמוד מעובדא דרבי יהושע בן אלם עם נגס הקצב הנזכר בספר הדורות הנה עוד ימצא בה האדם טעם חזק וגדול בחיוב שלה ע"פ השכל וע"פ נימוס העולם ודרך ארץ אשר גמצא אצל כל מין דת ודת אשר לא מישראל המה ולכן ארז"ל בגמרא עד היכן כבוד אב ואם והשיב לא ולמד מה עשה גוי אחד באשקלון כלומר דבר זה לאו דוקא מדברי תורה ודברי חכמים הלמד אותו אלא לא וראה בדתות אחרים ותלמד כמה ראוי אתה להזהר בדבר זה

א' צריך להזהר מאד בכיבוד או"א ומוראם ואע"פ שאין ב"ד כופין על מצוה זו משום דכל מצוה אשר מתן שכרה בצדה אין ב"ד כופין עליה מ"מ אם רצו לכפות הרשות בידם אלא שאין כופין כפיה עד שתצא נפשו ועיין ע"ז והאשון לציון ז"ל וכל זה דוקא על מניעת הכבוד אבל על זלזול אם מזלזל בהם חייבין לכפותו מדינא ועיין כנה"ג הגה"ט אות א':

ב' איזהו מורא לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו או מקום המיוחד לו להתפלל ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בו בביתו אבל מותר לעמוד במקום שאביו רגיל לישב בביתו וכל זה הוא דוקא בפניו ואפילו שלא בפניו אם היו בני אדם יושבים שם והוא בא וישב במקום אביו ג"כ אסור דהוי זלותא ויש מחמירים לאסור אפילו שלא בפני אביו ולא בפני אחרים אלא רק בפני עצמו בלבד וצריך לחוש לדבריהם כיון דזה הוא איסור תורה ועיין ע"ז והאשון לציון

ג' לא יכריע את דבריון בפניו אפילו לומר נראין לומר דברי אבא וכל שכן שלא יסתור דבריו בפניו בין שחולק עליו בין שאומר לאדם החולק עליו נראין דבריך אבל שלא בפניו שרי ומ"מ כל מה שאפשר לעשות דרך כבוד עושה דהיינו אם היה חולק על דברי אביו ויש חכם אחד ג"כ הולק הוא יוכיח ויכתוב דעתו כדעת החולק על אביו אבל לא יזכיר שם אביו וכיוצא בזה ויש מחמירין ואוסרין בסותר דבריו אפילו שלא בפניו ומ"מ לכ"ע הבן עם האב יכולים להקשות ולתרץ ולהסיק מסקנת ההלכה ואין בזה חשש משום סותר דבריו ועיין פתחי תשובה סק"א:

ד' לא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מארי פלוני או מור אבי פלוני היה שם אביו כשם אחרים משנה שמם אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו אבל שם שרגילין לקרות בו מותר לקרותו לאחרים שלא בפניו ואע"ג דיש מתירין לקרות אחרים בשם שאינו פלאי אפילו בפניו וכן עוד יש מתירים לקרות לאחרים בשם פלאי שלא בפניו הנה לדידן שקבלנו הוראת מרן ז"ל צריך ליזהר בזה מיהו מותר לקרות בתנ"ך ובדברי רז"ל לפני אביו ואע"פ שנזכר בהם שם אביו ואע"פ שהוא שם פלאי כיון שהוא מזכירו בד"ת וניכר נמי דאינו קורא את אביו

אביו עצמו אבל בקורא מכתב מאדם לחבירו שנזכר בו שם אדם ששמו כשם אביו אם הוא שם פלאי וזה דוקא בפניו אבל שלא בפניו אם ניכר מתוך הדברים דלאו על אביו מדבר שרי אע"פ שהוא שם פלאי וכאשר העלתי כן בסה"ק מקבציאל בס"ד ועוד העלתי שם דאפילו בשם פלאי אם אביו שמו נפתלי ואין לו כינוי משפחה והוא מזכיר לפני אביו שם נפתלי לוריא או אם היה אביו ספרדי והוא מזכיר לפני אביו נפתלי אשכנזי וגם עוד מוכח מתוך דבריו שהוא מדבר על אדם אחר כגון שאומר לאביו נפתלי אשכנזי אומר או הלך או כתבתי לו או כתב לי וכיוצא בזה שניכר מתוך דבריו דלאו על אביו הוא מדבר לית לן בה אע"פ שהוא שם פלאי ומזכירו בפניו כיון דאיכא תרתי למעליותא שיש שינוי בשם עצמו וגם ניכר מתוך הדברים דלאו על אביו הוא מדבר ומזכיר :

ובחתימה מותר לחתום יצחק בן אברהם דאין כתיבה חשיבה כדיבור לענין זה ויש מתחסדים לכתוב יצחק בן לאדוני אבי אברהם ואין בזה חיוב מן הדין ואע"ג דכתבנו דאין כתיבה חשיבה כדיבור לענין זה מ"מ אם הוא כותב כתב לאביו צריך שיכתוב לו מור אבי או אבא מארי פלוני וכן כשכותב מכתב לאחרים ומזכיר בו שם אביו ג"כ יכתוב מור אבי פלוני וכן ה"ה כשכותב שם אביו בפנקס שלו בחשבונות וכיוצא ג"כ יכתוב מור אבי ודין זה של הזכרת השם נוהג גם באמו שצריך ליזהר בכל הנז"ל :

ה' הא דכתבנו שצריך לומר מור אבי או אבא מארי כשמזכיר שמו של אביו אין חיוב מן הדין לומר מארי אלא אפילו אם יאמר אבי פלוני סגי והטעם כי שם אבי ג"כ יש בו משמעות של מעלה כמו ויאמני לאב לפרעה וכן דוד הע"ה קרא את שאול הע"ה בשם אבי וכן היו קורין לרב בשם אבא בשהם אע"פ שהיה שמו העקרי אבא וכנז' בסוף יומא אזיל אבא למקטל וכו' וכ"כ הרב ראשון לציון סי' רמ"ב מלת אבי מורה על מעלה גדולה כדאשכחן דאלישע הע"ה היה קורא לאליהו זכור לטוב אבי אבי וכו' יע"ש אך עכ"ז נהגו לומר אבא מארי למעלה וכבוד יותר ומצינו לתנאי קדישי דלא נהגו בכך דהא רבי יוסי בן חלפתא אמר אבא חלפתא וכן רשב"י אמר יוחאי אבא וכן אותו חכם אמר ינאי אבא ונראה דבאותם הימים לא נהגו ביתרון כבוד זה לומר מארי אך עתה בזה"ז שנהגו בכך ראוי להזהר בכך וכתב הגאון חיד"א ז"ל דאין חילוק בזה להקדים אבי על השם או להקדים השם על אבי כי כן מצינו גבי שלמה הע"ה פעם אומר דוד אבי ופעם אומר אבי דוד יע"ש :

וכתבתי בסה"ק מקבציאל מה שמצינו במלכים שאמר שלמה הע"ה ולדוד ולזרעו ולביתו ולכסאו יהיה שלום ולא אמר ולדוד אבי כ"ל דבר זה אמרו בתורת תפלה שהבליע הפלה בתוך דבריו ולפני הקב"ה היה אומר כן בדרך תפלה וידוע מ"ש האחרונים ז"ל דכל שאדם מדבר דרך תפלה לפני ה' אין צורך לומר אבי בפירוש ולכן אע"פ שבשם דוד היה באותו זמן פלאי דעדיין לא נתפשט אצל אחרים לקרא בניהם בשם דוד כיון דזה היה סמוך לפטירתו ומסתמא לא נתפשט שמו אצל אחרים אלא אחר פטירתו עכ"ז הוא היה מתכוין בדברים אלו דרך תפלה לפני ה' ולכך אין קפידא בזה ומה שמצינו ביעקב אע"ה בפרשת ויחי בצוואתו שצוה לבניו שאמר שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את לאה דמן הסיום של הפסוק מוכח דכל הפסוק הזה הוא דברי יעקב אע"ה ולא מדברי

כותב התורה ותקשי לך איך מזכיר שם יצחק ושם רבקה והינו אומר אבי ואמי ואפילו אם נאמר שם יצחק אחר שנקרא בו יצחק אע"ה קראו אחרים בשם זה הרבה ובאותו זמן שדבר בו יעקב אע"ה לא היה שם פלאי עכ"ז איך יזכיר את אביו בשמו אפילו אחר פטירתו ואפילו בשם שאינו פלאי הנה תרצתי בס"ד על זה שכל דברים ההם שהיה מדבר בהם יעקב אע"ה עם בניו היה מדבר אותם ברוה"ק ולא היו דבריו אלו כאשר ידבר עם אחרים מדעתו ורצונו אלא רוה"ק שמה בפיו כל הדברים האלה ובא היה מוציא אותם מפיו ולכך הוא מוכרח להוציא דברים אלו מפיו בתיבותיהן ואותיותיהן כחפץ ורצון רוה"ק שהיה לה טעם כמוס בנוסח זה ולכן הוכרח לומר שרה אשתו ורבקה אשתו כאלו הוא מדבר על הרחוקים ממנו וכמ"ש כל זה בסה"ק מקבציאל :

ו' עד היכן מוראם היה הבן לובש חמודות ויושב בראש הקהל ובאו אביו או אמו וקרעו בגדיו והכוהו על ראשו וירקו בפניו לא יכלים אותם אלא ישתוק ויירא מן המלך מלכי המלכים הקב"ה שצוהו בכך :

ז' איזהו כבוד מאכילו ומשקהו מלביש ומכסה מכניס ומוציא ויתננו לו בסבר פנים יפות שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות נענש עליו וכן להפך אם מטחין אביו ברחיים וכונתו לטובה כדי שינצל אביו מדבר קשה יותר מזה ומדבר פיוסים על לב אביו ומראה לו שכונתו לטובה עד שיתרצה אביו לטחון ברחיים ה"ז נוחל עוה"ב וישמשנו בשאר דברים שהשמש משמש את רבו וה"ה לאמו כך יעשה ויתנהג בכל הדברים האלה :

ח' זה שאמרנו מאכילו ומשקהו הן לאביו הן לאמו מן ממונם הוא כשיש להם ואם אין להם והבן יש לו ב"ד כופין אותו לזון אביו ואמו כפי מה שהוא יכול אבל אם אין לבן ממון כלל שיוכל לזון אותם אינו חייב מן הדין לחזור על הפתחים כדי להאכיל אותם ורק נכון לעשות כן מצד הנימוס ודרך ארץ אם אפשר לו לחזור על הפתחים ולא משורת הדין מיהו חייב משורת הדין לכבדם בגופו אע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו כל דאית ליה מזון לההוא יומא דבטל ממלאכתו אבל אי לית ליה מזון לההוא יומא אינו חייב משורת הדין להבטל ממלאכתו ההוא יומא ולחזור ההוא יומא על הפתחים ואע"פ שאמרנו אם יש לו משלו כופין אותו ב"ד לפרנסם היינו דוקא אם יש לו מזון שיספיק לו לשלשים יום אבל אם אין לו מזון שיספיק לשלשים יום אין כופין אותו לפרנסם משלו ועיין ראשון לציון ז"ל :

ט' אב שיש לו בנים רבים מחשבים ב"ד המזון של אב ואם על הבנים לפי ממון שלהם ואם מקצתן עשירים ומקצתן עניים מחייבין את העשירים בלבד :

י' היה צריך על שום דבר בעיר ויודע שישלימו חפצו בשביל אביו אע"פ שיודע דיעשו ג"כ בשבילו לא יאמר עשו לי בשבילי אלא יאמר עשו בשביל אבא כדי לתלות הכבוד באביו ואין להקשות משלמה הע"ה כשבקש להכניס את הארון לק"ק ודבקו שערים שאמר תחלה אל תשב פני משיחך ולא נענה עד שאמר זכרה לחסדי דוד עבדך ונענה ואמאי לא אמר מעקרא זכרה לחסדי דוד עבדך ולא הוצ"ל אל תשב פני משיחך לבקש בעבורו דהכא שאני דשלמה הע"ה ידע מעיקרא דבר זה שלא דבקו השערים אלא בעבור להראות כבודו של דוד הע"ה אביו כי כבר הבטיחו הקב"ה בדבר זה בחייו שאמר לו בחייך איני מודיע ובחיי שלמה בנך אני מודיע ולכך בכונה מכוונת אמר תחלה כ"ד רננות ואמר אל

תשב

השב פני משיחך שידע שלא יהיה נענה בזה כדי להראות כבודו של אביו שיאמר שיעשה בשביל דוד אביו ויהיה נענה ואין להקשות מחזקיהו הע"ה במלכים ב' שאמר אנא ה' זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובלב שלם והטוב בעיניך עשיתי ולא בקש בשביל זכות דוד הע"ה וכאשר בזאת הקב"ה השיב לו אח"כ למעני ולמען דוד עבדי הדא התם לא היה דוד אביו ועוד כל דברים אלו לא נאמרו אלא אם מדבר הבן לאחרים כדי להראות כבוד אביו לפני בני אדם. אבל בדברים שמדבר לפני השי"ת לא שייך זה:

וכתב הרב נחלת צבי ז"ל דזה אינו אלא בהיכא דמפרש ואומר עשו בשבילי אבל אם מבקש בסתם אין צריך שיאמר עשו בשביל אבא והביא ראיה מרבן גמליאל בבקשתו מרבי יהושע שאמר בתחילה מחול לי ולא אמר עשה בשביל אבא אלא אח"כ כשלא רצה וצ"ל דאין מזה ראיה דהתם ר"ג הוה מסתפק מעיקרא אם יאמר לו עשה בשביל אבא ימחול או לאו ועיין בש"ך סע"ק ה' שכתב אם הוא מסתפק בדבר הרשות בידו לעשות כמו שירצה ע"ש ולכן נ"ל דאם יודע שיעשו בשביל אביו אפילו מבקש סתם צריך שיאמר עשו בשביל אבא ועוד י"ל מהך דר"ג אין ראיה דהתם אמר בתחילה מחול לי בהודאת הודאה שאומר לו אני מודה דנענתי לך וצריך אני לומר לך מחול לי ואח"כ התחיל בדברי בקשה ובקש התחלה בשביל כבוד אביו ולא בקש בשביל כבודו:

י"א חייב לעמוד מפני אביו ואם האב תלמיד של בנו זה עומד מפני זה וזה עומד מפני זה ואם הבן רוצה למחול על כבודו ולשמש לאביו רשאי דרב שמחל על כבודו כבודו מחול ודוקא בצנעא או אפילו בפרהסייא אך רק בעירו שהכל יודעין שהוא אביו:

י"ב בן הקם לפני אביו אע"פ שיש לו אותה שעה צורך לילך לא ילך לדרכו אחר קימתו אלא ישב ואח"כ יקום וילך כדי שיהיה ניכר שקם לפני אביו ולא יהיה נראה קימתו היתה בשביל לילך לדרכו וכן ה"ה בתלמיד אשר קם לפני רבו ככה יעשה וה"ה בקימה לפני הזקן כאשר נכתוב לקמן מיהו אם היה לו צורך אותה שעה לעשות צרכיו שנעשה לו הרגשה בזה הן לגדולים הן לקטנים אין צורך ליזהר בכך לישב אחר קימתו ואח"כ יקום כדי שלא יהיה לו עכבה אפילו מעט בדבר זה דאית ביה איסור בל תשקצו ועיין כנה"ג הגה"ט אות ד':

י"ג עד היכן כבוד או"א אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכוהו לים לא יכלימם ולא יכעוס כנגדם אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק ויש אומרים דאם רוצים לזרוק מעות של בן לים יכול למנעם מיהו כל זה דוקא קודם שזרקו דאפשר דממנעי אבל אם כבר זרקו אסור להכלימם ולדבר כלום כנגדם וגם בזה דוקא היכא דרוצים לעשות לו נזק חסרון כיס אבל אם רוצים להעביר ממנו ריוח בעלמא אסור בכל ענין:

י"ד חייב לכבד את אביו אחר מותו שאם הוא בתוך י"ב חדש לפטירתו כשמזכיר שם אביו יאמר הריני כפרת משכבו ולאחר י"ב חדש יאמר זכרונו לברכה או עליו השלום ואם כותב שם אביו במכתב יש אומרים דאין צריך לכתוב הכ"מ ויש מחמירין לכתוב הכ"מ וכל דין זה נוהג גם באמו:

ט"ו מי שנטרפה דעת אביו או אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם ואם א"א לו לעמוד מפני שנשתגו ביותר ילך לו ויניחם ויצוה לאחרים לנהגם כראוי:

ט"ז ראה את אביו שעבר על ד"ת לא יאמר לו עברת על ד"ת אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כו"כ כאלו הוא שואל ממנו ואינו מזהירו והוא יבין מעצמו ולא יתבייש ואפילו היה אביו אומר שמועה בטעות לא יאמר לו לא תתני הכא ואם אביו עם הארץ וראהו עבר על ד"ת יאמר לפניו מעשה שהיה באדם אחד שכו"כ עשה וא"ל החכם שדבר זה אסור דמגלא הוא מספר מעשה לפניו:

י"ז אמר לו אביו השקני מים או רצה ממנו תשמיש אחר לשמשו ויש לפניו לעשות מצוה עוברת כגון קבורת מת או לויה וכיוצא אם אפשר שתעשה ע"י אחרים ה"ז עוסק בכבוד אביו ואם לא יעסוק במצוה ואם אין המצוה עוברת יעסוק בכבוד אביו ואח"כ יעשה המצוה וגם במצוה דאפשר ע"י אחרים אם התחיל בה ואח"כ בקש אביו ממנו איזה עסק יגמור המצוה ואח"כ יעשה עסק אביו:

י"ח א"ל אביו השקני מים ואמו אומרת השקני מים מניח אמו ועוסק בכבוד אביו מפני שגם אמו חייבת בכבוד אביו ואם היא מגורשת מאביו שניהם שוים ולאיזה מהם שירצה יקדים אע"ג דאביו זכר ויש לו יתרון בחיוב המצות על הנקבה אפ"ה הרשות ביד הבן להקדים לאחד מהם בד"א אם שניהם בחיים אבל אם אביו צוה לעשות איזה דבר ואח"כ מת ואמו אומרת לו לעשות הפך יעשה רצון אמו דכבוד חי עדיף:

י"ט א"ל אביו לעבור על ד"ת בין מ"ע בין מצות ל"ת ואפילו מצוה דרבנן לא ישמע לו לפיכך אם צוהו שלא ימחול לאדם פלוני ולא ידבר עמו והבן רוצה לעשות שלום עמו לא ישמע לאביו וכן אם צוהו לגרש את אשתו וכן שלא יעלה לארץ ישראל לא ישמע לו וכן א"ל שלא ילמוד עם פלוני לא ישמע לו ואם הבן רוצה לישא אשה ההוגנת לו והפך בה אין האב יכול לעכב ואם היה האב רשע ובעל עבירות אפ"ה חייב הבן לכבדו ולהיות לו מורא ממנו וי"א דאינו חייב ומ"מ אסור לצערו:

כ' כתב ב"י בשם או"ח אין לבן לישב סמוך אצל אביו והביא ראיה לדבר ע"כ ונראה דהיינו דוקא במסבה שיש שם אורחים כהך דכתיב בשמואל א' ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאול אבל כשהאב בביתו מסב על שלחנו עם בני ביתו אין קפידה בזה אם ישב הבן סמוך אצל אביו וכן העולם אין נזהרים אלא במסיבה של רבים וזהו דוקא במסיבה אבל בבית הכנסת בעת התפילה אין קפידה אבל אם נקבלים לעשות ועד יש קפידה בזה:

כ"א אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ומורא של אב ואם אלא שהאשה כיון שהיא משועבדת לבעלה יש דברים של כבוד שאין בידה לעשות ופטורה מהם בעודה נשואה אם בעלה מקפיד ואם נתגרשה או נתאלמנה חייבת בכל דבר:

כ"ב אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק עמהם כדי שלא יביאם לידי מכשול ואב שמחל על כבודו כבודו מחול ודוקא כבודו אבל הכאתו וקללתו אינו מחול וי"א דגם צערו אינו מחול ואע"ג דמחל על כבודו חיוב הבן בדיני שמים ולכן צריך לעשות תיקון בעבור זה:

וכתוב בספר רוה"ק לרבינו האר"י ז"ל תיקון לעובר על מצות כבוד או"א יתענה כ"ו תעניות רצופים וילקה כל יום כ"ו מלקיות ויכוין בשם י"ה במילוי אלפין כזה יו"ד ה"א שפגם בו ע"ש וכתבתי בס"ד אע"פ דדי לו תיקון אחד על כמה פעמים שעבר בהם על מצות כבוד או"א מ"מ צריך לעשות תיקון בשביל

אב

אב לחוד ובשביל אם לחוד ולא די תיקון אחד בשביל שניהם כיון דהם גופים מוחלקים דדי לנו לומר דסגי תיקון אחד על מעשים מוחלקים משום דאזלינן בתר גוף האב וכתב עוד בשער רוה״ק מי שחטא בכבוד אביו ואמו יתענה חמשה וארבעים תעניות כמנין אב ואם (ר״ל עם הכולל) ויכוין לשם י״ה שפ״ש בו ובשחרית יכוין לשם י״ה במילוי יודי״ן ובמנחה במילוי אלפי״ן בערבית במלוי ההי״ן ועוד יש פרטי כוונות בזה יע״ש וטוב שכל אדם יעשה תיקון זה אחר פטירת אביו ואמו ובנקל יוכל להתענות תעניות אלו ואם תש כח יפדה אותם דבר יום ביומו בצדקה ויאמר בקשה בפדיון וכ״ל דתיקון זה יספיק בעד שניהם :

כ״ג המקלל אביו או אמו אפילו לאחר מיתה אם בשם מהשמות המיוחדים חייב סקילה ואם קללם בכינוי כגון רחום חנון חייב בלאו כמקלל אחד מישראל וקטן שקלל אביו או אמו בקטנותו צריך כפרה בגדלותו כנז׳ בספר חסידים וכן מפורש בדברי רבינו האר״י ז״ל וכל המבזה אביו או אמו אפילו בדברים ואפילו ברמיזה ה״ז בכלל ארור מפי הגבורה שנאמר ארור מקלה אביו ואמו ובספר חרדים כתב שבכלל זה אם מבזהו בלבו והביא מעשה ע״ש ועל זה ידוו כל הדווים :

כ״ד בין איש בין אשה שהכו אב ואם ועשו בהם חבורה חייבין חנק ובהכאה בלבד בלי חבורה חייבין בלאו כמו המכה אחד מישראל ולכן אם היה קוץ תחוב לאביו לא יוציאנו שמא יעשה בו חבורה וה״ה לאמו וכן אם הבן אומן להקיז דם לא יקיז לאביו או לאמו בד״א כשיש אחר לעשות להם אבל אם אין אחר לעשות והם מצטערים ה״ז מקיז ועושה כל מה שירשוהו לעשות להם :

כ״ה אסור לבן למחול על כבוד אבותיו ולעבור על מדותיו במילתא דאבוה ואמיה מצטערים וכנז׳ בכנה״ג וכן שיודע שאביו ואמו מצטערים על שהוא מתענה לא יתענה בתעניות שאינם חובה וכמ״ש בס׳ חסידים :

כ״ו אם האם נותה לבנה לעשות דבר ושואל האב מי אמר לך שתעשה דבר זה אם יודע שאביו יכעוס עליה ויקללנה לא יאמר לו שאמו נותה וכנז׳ שם :

כ״ז במקום שנהגו לקרות בן הנולד ראשון על שם אביו ואמו רוצה לקרותו על שם אביה לא יוכל הבעל לעשות רצון אשתו בדבר זה אלא צריך להקדים לקרות בן הראשון על שם אביו והשני יקראנו על שם אביה ופוק חזי מאי סליק בנדב ואביהוא מפני שקרא בן הראשון על שם אבי אשתו וכנז׳ בשדה הארץ ח״ג ס׳ כ״ב וכתב בעיקרי הד״ט שאם ירצה לקרות הבן על שם שניהם יקדים שם אביו :

כ״ח חייב לכבד אשת אביו כל זמן שאביו קיים ואע״פ שאמו מקפדת דכתיב כבד את אביך לרבות אשת אביך וכן חייב לכבד בעל אמו אע״פ שאביו מקפיד וכגון שגרשה אביו ונשאת לאחר דכתיב את אמך לרבות בעל אמך וגם זה הוא כל זמן שאמו קיימת אבל לאחר מיתה אינו חייב ומ״מ דבר הגון הוא לכבדם אף לאחר מיתה :

כ״ט חייב אדם בכבוד אחיו הגדול בין שהוא אחיו מאביו בין אחיו מאמו ואפילו הקטן הוא ת״ח וגדול בתורה יותר מן הגדול ג״כ חייב בכבודו וכן השלישי חייב בכבוד השני וכן עד״ז ולאו דוקא הזכרים אלא גם אחותיו הנקבות שהם גדולים ממנו חייב לכבדם וכמ״ש רבינו האר״י ז״ל בשער טעמי המצות :

ל׳ חייב בכבוד חמיו ולכן דוד הע״ה קרא את שאול הע״ה אבי ראה גם ראה וה״ה דחייב בכבוד חמותו והן האשה חייבת לכבד חמיה וחמותה וכתב בשיו״ב בשם תנא דבי אליהו שאם נשא אשה ואינה מכבדת אביו ואמו לעת זקנתן הרי הוא כאלו נואף כל ימיו לכך דבור לא תנאף סמוך לדבור כבד את אביך ואת אמך יע״ש וחייב אדם בכבוד אבי אביו וכן באם אביו וה״ה דחייב בכבוד אבי אמו ואם אמו וחייב נמי לכבד אחי אביו ואחי אמו ועליו תבא ברכת טוב :

פרשת כי תצא

שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים כ״ל בס״ד דידוע התורה נקראת אם דכתיב כי אם לבינה תקרא אל תקרא אם בחיר״ק אלא אם בציר״י וידוע דהלומד תורה לשמה יוכל לעשות בה בירור נצוצי קדושה אבל בתורה שלא לשמה לא יוכל לעשות בירור כ״ק כיון דחסרה מלך המחשבה דהבירור בה גם ידוע מ״ש התנא גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעוה״ז ובעוה״ב ופרשו דזה איירי בתורה לשמה ולא בתורה שלא לשמה גם ההפרש בין לשמה ובין שלא לשמה הוא בלב כי תורה לשמה יוצאה מן הפה ומן הלב דהכונה היא בלב אבל שלא לשמה היא שלמה בפה דוקא ואינה בלב וז״ש שלח תשלח את האם ר״ל התורה הנקראת אם שלח תשלח תרתי מן הפה ומן הלב שזו היא תורה לשמה ועי״כ יהיה לך תרתי למעליותא הדא את הבנים אלו נצוצי הקדושה תקח לך שבתורה לשמה יהיה ברור כ״ק ועוד למען ייטב לך בעוה״ב והארכתה ימים בעוה״ז כמ״ש על תורה לשמה גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעוה״ז ובעוה״ב :

ולכן ארז״ל חייב אדם בכבוד רבו יותר מכבוד אביו כי אביו הטיב לו בעוה״ז בלבד אך רבו שלמדו תורה הטיב לו בעוה״ז ובעוה״ב כמ״ש גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעוה״ז ובעוה״ב :

א׳ חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר משל אביו כי אביו הביאו לחיי עוה״ז ורבו מביאו לחיי עוה״ב ואע״פ שיש אומרים דאם אביו הוא רבו מובהק לא יקראנו אבי אלא יקראנו רבי לא נהגו בכך אלא אפילו אם אביו הוא רבו מובהק יקראנו אבי ויש טעם למנהג הזה :

ב׳ כל שרוב חכמתו ממנו זה נקרא רבו מובהק וכל זמן שרבו המובהק קיים אם קובע התלמיד מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו אע״פ שהוא במדינה אחרת ה״ז כחולק על השכינה אבל מותר לחלוק עליו באיזה פסק או הוראה אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין כן דכל שהוא דרך משא ומתן שרי ומיהו לא יחלוק כדרך החולקים נגלה אלא אומר ראיותיו ואם ישרו בעיניו מוטב ואם לאו ישתוק וכן לכתוב לעצמו ראיותיו אף שהם כנגד רבו מותר אבל לכתוב פסק או הוראה נגד רבו ומוסר לאחרים אסור ואם נחלקו החכמים ועמדו למנין לא ימנה כנגד רבו עם החולקים עליו וכל זה בחייו אבל אחר מותו מותר לחלוק עליו ולפסוק כפי סברתו ולעשות מעשה אף שהוא כנגד רבו אבל לא יאמר רבי היה אומר כך ואני אומר כך שזה מבזה את רבו אך יוכל לכתוב סברת רבו וראיותיו ויכתוב עליו דברי עצמו וראיותיו

אע״פ

אע"פ שהם סותרים כי הרואה דבריהם יבחר וכן עשו כל הראשונים ועל הכל יהיו דבריו לשם שמים כ"כ הגאון הרדב"ז ז"ל והביא דבריו הרב ברכי יוסף ז"ל אות ג' ושם העיר הרב ז"ל מגמרא דר"ה דף י"ח דא"ר שמעון ד' דברים היה דורש רבי עקיבא ואין אני דורש כמותו וכו' ונראין דברי מדבריו ור"ש תלמיד רבי עקיבא הוה וכתב אגדה שאני ודברי הרדב"ז בהלכה למעשה שעושה נגד רבו וזה זלזול לרבו פשוט עכ"ד הרואה יראה דאחמ"ר לא העלה מזור להערתו בזה החילוק ולי אנא עבדא נ"ל דברבו מובהק גם באגדה אין לומר כן כמ"ש רשב"י אך החלוק הוא דכל זה אמור ברבו מובהק שרוב חכמתו ממנו אבל רבי עקיבא אע"ג דהוה רביה דרשב"י לא היתה רוב חכמתו של רשב"י ממנו כדי שיהיה לו דין רבו מובהק שצריך להזהר בכל אלה עוד אנא עבדא הערותי בהא דתנן בסוף פ"ג דכריתות א"ר עקיבא שאלתי את ר"א העושה וכו' אמר לי חייב על כל או"א מק"ו וכו' אמרתי לו לא אם אמרת בנדה וכו' אמר לי הבא וכו' אמרתי לא לו אם אמרת בבא וכו' ואיך יאמר לא שדוחה דבריו בלשון זה והלא איתא בסנהדרין דא"ל רב יהודא לרב יחזקאל אביו לא תתני הכי והוכיחו שמואל וא"ל לא תימא לאבוך הכי ותרלתי דרבי עקיבא לא היתה רוב חכמתו מן ר"א ולכן לית ליה דין רבו מובהק ולכן גם לרבי יהושע א"ל רבי עקיבא באותו הפרק הנז' אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה דגם רבי יהושע אינו נקרא רבו מובהק דלא הוה רוב חכמתו ממנו ועיין בפסחים פרק וא"ו מה שהשיב רבי עקיבא על דברי ר"א ואיתא בירושלמי שם הלכה ג' שלשה עשר שנה נכנס רבי עקיבא בבית מדרשו של ר"א ללמוד תורה ממנו ולא היה יודע בו ר"א ולא החשיבו וזו התשובה של הזאה תיכיח היתה תשובה ראשונה שהשיב רבי עקיבא על דברי ר"א וא"ל רבי יהושע לר"א הלא זה העם אשר מאסת בו לא נא עתה והלחם בו ע"ש ובמ"א כתבתי בזה בס"ד:

ג' כל העושה מריבה עם רבו המובהק כעושה עם השכינה וכל המתרעם עליו והמהרהר אחריו כאלו מתרעם ומהרהר אחר השכינה והאי איסורא דמהרהר לאו במחשבה אלא הכונה בזה לומר שהוא מדבר ומחפה עליו דברים ועיין ברכי יוסף אות ב':

ד' אסור לקבוע עצמו להוראה להורות בקבע אפילו רחוק מרבו המובהק מהלך כמה ימים אא"כ נתן לו רבו רשות ואם נתן לו רשות יכול להורות אפילו בפניו וי"א דלפניו ממש אסור ולא מקרי הוראה אלא כשמורה על מעשה שבא לפניו אבל אם באלו אותו הלכה שאינה לענין מעשה יכול לומר מה שבדעתו ואפילו אם מורה על מעשה אינו אלא בדבר שיש בו חידוש לשואל אבל בהוראה ידועה שפשוטה לכל כגון נטל"פ או לבטל איסור בששים וכיוצא מותר אפילו בלי נטילת רשות ויש מי שכתב דכל הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יוכל להורות בלי נטילת רשות רק לא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על עצמו לדמות מלתא למלתא ובסה"ק מקבציאל העליתי דכל דין שפסקו מרן ז"ל בשה"ע שקבלנו הוראותיו יפול להורות בלי נטילת רשות ולאפרושי מאיסורא כגון שרואה אדם עושה איסור יכול לומר לו שהוא אסור בפני רבו שבכל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב:

ה' אסור לתלמיד לקרות לרבו המובהק בשמו בלבד לא בחייו ולא במותו אלא יאמר רבי פלוני ואפילו לקרות לאחרים ששמם כשמו אסור אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין בו:

ו' לא יתן שלום לרבו המובהק ולא יחזור לו שלום כדרך שאר העם אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה ובכבוד שלום עליך רבי ואם נתן לו רבו שלום אומר לו שלום עליך רבי ומורי:

ז' לא יחלוץ תפילין לפני רבו המובהק ולא ישב לפניו אלא יושב כיושב לפני המלך ולא יתפלל לפניו ולא לאחריו ולא בצדו ממש וכ"ש דאסור לילך בצדו וחוץ לארבע אמות הכל שרי ולא ישב לפניו עד שיאמר לו שב ולא יעמוד לילך עד שיטול רשות ממנו וכשיפטר מלפניו לא יחזיר לו אחוריו:

ח' לא ישב במקומו ולא יכריע דבריו ולא יסתור דבריו אפילו במילי דעלמא וחייב לעמוד מפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיתכסה ממנו או עד שישב ואפילו היה רבו רוכב צריך לעמוד מפניו דחשיב כמהלך וכל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו:

ט' ראה רבו עובר על ד"ת אפילו איסור דרבנן אומר לו כך למדתנו רבנו וכשמזכיר את רבו תוך י"ב חדש צ"ל הכ"מ ואם רק בפני רבו הוא בכלל כל משנאי אהבו מות אלא יסתלק משם וירוק או יבלענו בכסותו ויש מתירין ברוק בעלמא ואין אוסרין אלא בכיחו שהוא דבר שיוצא מגופו בכח וצריך לחוש לדברי האוסרים אפילו ברוק בעלמא:

י' כל אלו הדברים שאמרנו שצריך לכבד בהם את רבו לא נאמרו אלא ברבו מובהק דוקא שרוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא ואם משנה משנה ואם גמרא גמרא אבל אם אין רוב חכמתו ממנו אינו צריך לכבדו בכל אלה הדברים שאמרנו אבל עומד מלפניו משיגיע לארבע אמותיו וכן נכון כמי כשמזכיר שמו יאמר רבי פלוני:

י"א אע"ג דאמרינן דחייב לעמוד בפני רבו אע"פ שאינו רבו מובהק מ"מ אם זה רבו למדו מן אל"פ בי"ת עד גמר התנ"ך אבל לא למדו גמרא ותורה שבע"פ מפני שזה המלמד אינו יודע ללמוד גמרא והלך זה התלמיד ולמד גמרא לפני רב אחר ונעשה ת"ח חשוב אינו חייב זה התלמיד לעמוד לפני זה המלמד אע"פ שלמדו כל המקרא כולה יען כי זה המלמד נחשב עתה לגבי זה הת"ח לעמא דארעא ואיך זה שהוא חכם ובעל הוראה יקום מפניו כי זילותא לת"ח לקום בפני הדיוט וכ"ש אם זה המלמד שלמדו כל המקרא כולה לא למדו בחנם אלא לימדו בשכר דמחמת כן כמי בציר ליה יקריה על כן אינו קם מפניו ומ"מ ראוי לעשות לו הידור ולנהוג בו איזה כבוד והכי הוי סוגיין דעלמא וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בברכ"י ובשיו"ב יע"ש ואלו המון העם שלומדים תנ"ך ומעט מדברי רז"ל באגדה לפני מלמדי תינוקות ויוצאים לשוק לעסקים ואין לומדים יותר דנמצא זה האדם כל הכמתו וידיעתו בתורה או רובה הוא מן המלמד הזה חשיב המלמד הזה רבו מובהק וחייב לנהוג בו כל הלכות רבו מובהק שכתבנו דעל זה כתב מרן ז"ל בשה"ע בדין רבו מובהק שרוב הכמתו ממנו אם מקרא מקרא ואם משנה משנה ופשוט:

י"ב כתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן והיינו שיבה אדם שהוא בן שבעים שנה וזקן זה החכם שקנה חכמה וגם הנשים חייבין במצוה זו לקום מפני הזקן ומפני החכם ואפילו אם הזקן עם הארץ צריך לקום מפניו ובלבד שלא יהיה רשע ולכן אלו הבריונים שיודע בהם שאין מתפללין בכל יום ואינם מניחין תפילין אינו חייב לקום מפניהם כלל כי על זקן כזה לא נותה התורה לכבדו ואע"ג דכתבנו שחיוב מ"ע לקום מפני זקן

זקן היינו בן שבעים שנה כל זה הוא כפי דברי הפוסקים הפשטנים אבל לפ"ד רבינו האר"י ז"ל צריך לקום בפני הזקן מבן ששים שנה ומעלה וצריך להזהר בזה כי דבריו נאמנים ע"פ הסוד דברי אלהים חיים:

י"ג מאימתי חייב לקום מפניהם משיגיעו לתוך ארבע אמותיו עד שיעברו מכנגד פניו או ישבו ואם רוצה לקום מפני הזקן או החכם קודם שיגיעו לתוך ארבע אמותיו הינו רשאי ועמ"ש בס"ד בסה"ק רב ברכות במ"ע הפ"ה אות א' יע"ש ויש להסתפק אם נכנסו החכם או הזקן לבית הכנסת או לחצר המוקף אי אמרינן כל הבית חשיב כארבע אמות וחייב לקום אע"פ שהם באו וישבו רחוק מן האדם היושב שם יותר מן ד' אמות או"ד גם בזה יש דין ד' אמות הנז' ועיין מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף וכ"ל כיון דהוי ספיקא דאורייתא אזלינן לחומרא וצריך לקום מפניהם אע"פ שישבו רחוק ממנו מיהו אם הוא יודע שהם באים להתקרב לישב סמוך לו לא יקום מפניהם אלא עד שיגיעו לתוך ארבע אמותיו כן העליתי בסה"ק מקבציאל בס"ד:

עוד העליתי שם בס"ד דאם האדם יושב בביתו למעלה באכסדרה שהיא גבוה ורשות בפ"ע והזקן או החכם נכנסו לחצר וישבו למטה סמוך לאכסדרא ולא עלו למעלה לאכסדרא דאינו חייב לקום כיון דהוא יושב ברשות בפ"ע ואין זו קימה שיש בה הידור אבל אם הוא יושב בבימה אשר באמצע בית הכנסת והם הולכים למטה בבית הכנסת וקרובים לבימה יקום מפניהם יען כי דין בימה אשר בבית הכנסת קי"ל דבטילה היא לגבי בית הכנסת ואינה נחשבת רשות בפ"ע בענין הצירוף כמ"ש בהלכות בית הכנסת:

י"ד אפילו אם החכם או הזקן רוכבים בין על בהמה בין בעגלה צריך לקום מפניהם ועיין ט"ז סי' רמ"ב ס"ק י"א והתורה הזהירה שאסור לעצום עיניו מן החכם או הזקן בעודנו רחוק ממנו כדי שלא יקום כשיגיע לתוך ד' אמותיו דלכן כתיב במצוה זו ויראת מאלהיך היודע מחשבות לב:

ט"ו אפילו בשעה שעוסק בתורה חייב לעמוד בפני החכם או הזקן ואפילו בבית הכנסת ואפילו בשעת תפילה כשקורא זמירות ויוצר וק"ש שזהו כבודו יתברך כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד לפני החכם והזקן וכמ"ש בברכי יוסף ז"ל ואפילו אם החכם או הזקן סגי נהור צריך לקום מפניהם וכמ"ש הרב ז"ל שם מיהו אם העומד הוא סגי נהור נסתפק בזה נחלת לבי והניח בצ"ע יע"ש ובודאי צריך לקום דספק תורה להחמיר וכ"ש באה דהסברה נוטה יותר שיקום:

ט"ז יש אומרים דאשת חבר דינה כחבר לענין זה וצריך לקום מפניה וי"א דאינו חייב מדינא אלא ממדת חסידות ונכון לחוש לסברה ראשונה ולקום ועיין ברכי יוסף ח"מ סי' טו"ב אות ה' יע"ש והרב הנז' בברכי יוסף יו"ד כתב שרבינו האר"י זל"ל כתב דאין חיוב לעמוד לפני אשת ת"ח וגם לא לעשות לה הידור יע"ש ואנא עבדא לא ידעתי היכן ראה הרב ז"ל דבר זה בדברי רבינו האר"י ז"ל דבשער המצות כתב וז"ל ובאשה נאמר ויראת מאלהיך יראה בלב ואין צריך לה לא קימה ולא הידור עכ"ל ודבריו אלו קאי על אשה זקנה ואשה חכמה אבל אשת ת"ח חיוב קימה גבה הוא משום כבוד בעלה שהיא כגופו והשיב כאלו הם קמים בפני בעלה וזה פשוט ודע דאפילו מאן דס"ל אשת חבר כחבר לענין זה מ"מ מודה דלא אמרינן אשת זקן כזקן דכבוד תורה שאני וזה פשוט וברור:

י"ז אין עומדין לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ דכתיב תקום והדרת קימה שיש בה הידור אבל בבית החיצון של המרחץ עומדין ואין בעלי אומניות חייבין לעמוד בפני החכם או הזקן בשעה שעוסקין במלאכתם ואם רוצה להחמיר על עצמו ולעמוד רשאי אבל אם הוא שכיר יום שעוסק במלאכת אחרים אינו רשאי להחמיר ולקום וכתב הכנה"ג בשם הר"א הלוי ז"ל דאפילו בפני רבו המובהק אינו חייב לקום כשעוסק במלאכתו:

י"ח אפילו חכם עומד בפני הזקן אך אינו חייב לקום מלא קומתו אלא כדי להדרו וכן שני חכמים ושני זקנים אין אחד צריך לקום מלא קומתו אלא יעשו הידור זה לזה ואם רוצים לקום רשאי וכן הרב לתלמידו יעשו לו הידור קצת:

י"ט חכם אפילו מופלג בחכמה רשאי לעמוד בפני אדם בעל מעשים וי"א שיש חיוב לעמוד בפני בעל מעשים וכן לעמוד בפני גבאי צדקה בשעה שגובין וכן בפני כל עושי מצוה בשעה שעושין ודוקא אם עושין בחנם אבל אם עושין בשכר אין חייבין לעמוד בפניהם ונהגו פה עירנו בגדאד יע"א אם אדם יושב בביתו וידע שמוליכין מת ברחוב שכנגד ביתו ומלוין אותו שיקומו כל אנשי הבית ויעמדו מלא קומתם בתוך ביתם עד שיעברו כל המלוין מאותו רחוב שכנגד הבית ההוא:

כ' אע"ג דארז"ל אסור להשתמש במי ששונה הלכות היינו דוקא שמוש של עבדות כגון הך דריש לקיש שנשאו על כתפו או כהך דיבמות דף מ"ב דמסתמיך ואזיל רבי אבא אכתפיה דרבי נחום שמעיה אבל שמוש שרגיל אדם לעשות לחבירו בדרך גמילות חסד אינו בכלל זה דאל"כ לא מצאנו ידינו ורגלינו לקבל שמוש מבני תורה מאחר שאין אצלינו תלמיד שרוב חכמתו מרבו כיון שלומדים מהספרים כ"כ הרב בנין ציון ז"ל בסי' פ"ג יע"ש:

כ"א מצות עשה על האב ללמד את בנו תורה וכשם שמצוה ללמד את בנו כך מצוה ללמד את בן בנו דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך וחייב להשכיר מלמד כדי ללמד את בנו ואת בן בנו ואי לא ציית להשכיר כייפינן ליה ואם אינו בעיר ויש לו נכסים אם אפשר לאודעי ליה מודיעין ליה ואם לאו ב"ד יורדין לנכסיו ושוכרין מלמד לבנו או לבן בנו:

כ"ב משיתחיל לדבר מלמדו אביו פסוק שמע ישראל וכו' ופסוק תורה צוה לנו משה ופסוק ברוך ה' לעולם אמן ואמן וגם מלמדו לענות אמן על הברכות וכאשר יתחיל ללמדו מקרא בבית הספר יתחיל ללמדו מן פרשת ויקרא ארז"ל יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות ועיין ספר חסידים סי' תתש"ס וישתדל ללמדו ברכות הנהנין וברכת אשר יצר בע"פ וגם ק"ש וירגילו ללמוד ק"ש בבוקר ובערב ועל המטה ולא יניחו לישן בלי ק"ש ובזה יהיה לו תועלת הרבה לי"ש לבסוף:

כ"ג ישכיר לו מלמד פקח שמכיר בסדר הלימוד עם הילדים לפי טבען וגם שיהיה מדקדק היטב כי גרסא דינקותא לא משתכח וגם שיהיה נאמן שלא יעשה מלאכת ה' רמיה וגם שיהיה משגיח על הילדים לשמרם מכל מעשה כיעור ואיסור וגם ישגיח היטב עליהם בהליכתם לבית הכסא וישגיח שלא יתייחדו עמהם בני אדם שאינם מהוגנים כי הילדים יתפתו בנקל ולא אמון בם והמלמד אם יש לו תענית יחיד צייט לא יתענה וכ"ש שאר תעניות של נדבה כי בזה ממעט מלאכת שמים שבידו ואם אדם רואה שאין המלמד מתנהג כשורה ולמודו מקולקל יקח בנו מידו ויניחנו אצל מלמד אחר ולא יהי' לו רחמנות על המלמד בשביל פרנסתו כי בזה הוא מתאכזר על בנו וגם חוטא לאלהים:

המלמד

כ"ד המלמד יזדרז ללמד את הילדים שעה אחת ביום הלכות דרך ארץ ודברי מוסר חנוך לנער ע"פ דרכו ויבאר להם הכתובים בתנ"ך בהרחבה לפי השגתם ודעתם שלא יהיו הכתובים בפיהם כזמר בעלמא שאין מבינים מה הם הדברים שיוציאו מפיהם וכאשר יתרגם להם המקרא בלשון המדינה יזהר לדקדק בלשון ההוא שיהיה מתוקן במקומות הצריכין תיקון כל דבר לפי ענייננו :

כ"ה המלמד תינוקות אינו רשאי לתרגם מגילת שיר השירים בלשון ערבי או שאר לשונות כפי משמעות המילות ממש בלבד יען כי דברים אשר במגילת שיר השירים לא נאמרו כפי פשוטן ממש אלא רק נתנו להדרש בלבד ולכן תמצא בעל התרגום לא תרגם מגילת שיר השירים כשאר תרגומים שהם תרגומי המילות בפשוטן אלא הביא על כל פסוק דברי מדרש יען כי פשוטן הוא נאמר דרך משל ודמיון בלבד וגם בתרגומי התנ"ך כולו בשאר לשונות שמלמד לתינוקות יזהר וישמר בכמה דברים להרחיק ההגשמה וכאשר תמצא בתרגום אונקלוס שמוסיף מלות בתרגום המקרא כדי להרחיק ההגשמה ודע כי נמצא פה תרגום המקרא בלשון ערבי ולשון פרסי מיוסד מרבינו סעדיה גאון ויש בו כמה דברים מתוקנים היטב בלשון ערבי ואזכיר פה דבר אחד אשר בו תדע יקרת פנינים של התרגום הנז' והוא כי פסוק וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו תרגם הגאון הנז' ותראעדהם אללה במה לנעהם פי אל ארץ ואוצל אל משקה אלי קלובהם וכן פסוק כי נחמתי כי עשיתים תרגם הגאון אר תראעדתהם במא כלקתהם כמצא הגאון מפרש נחמה מגזירת וועד שגזר לאדם מועד וזמן קצוב ולא שיהיה לעולם כי בתחלה כשבראם ידע שסופם לחטוא ולא אפשר שיחיו לעולם וקצב להם במחשבתו זמן מוגבל שיהיו חיים בארץ הלזו וכן תרגם הגאון פסוק ועשו אחיך מתנחם לך להרגך מתואעדך ליקתלך כלומר קבע זמן ועת להריגתך אך תרגום פסוק והנחם על הרעה לעמך תרגם הגאון תיבת והנחם ואלפח ע"ש והנה מה שתרגם נחמה לשון ווע"ד הוא אמת וככה ראוי שיתרגמו המלמדים לילדים ועוד למדנו מתרגומו שתרגם ויתעצב אל לבו דקאי על האדם והוא ביאור נכון וכן יזהר המלמד להוסיף דבר בתרגום בשאר לשונות כמו וראית את אחרי שתרגם הגאון אואכר נורי וכן ותסתני בו באיוב צריך להוסיף מלה דמיתה יען כי אות ו' של תיבת ותסתני משמש במקום תיבת דמיתה כמו אביו ואמו דאות וא"ו ישמש במקום או וכן פסוק הנמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחמם דאות וא"ו של ויכינו משמש במקום אעפ"כ וכן ועבדיך באו לשבר אוכל אות וא"ו משמש במקום אבל וכן פסוק כי היה ארון האלהים ובני ישראל דאות וא"ו של ובני הוא במקום תיבת עם כאלו כתוב עם בני ישראל וכאלה רבות ובדרך זה התנהג אנקלוס בתרגום שלו ישמע חכם ויוסיף לקח :

פרשת כי תבא

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך כ"ל בס"ד דידוע הטעם ששם אדם הוא גדול משאר שמות של איש וגבר ואנוש מפני ששם אדם מכוון כנגד שם הוי"ה במלוי אלפי"ן שעולה מספרו כמנין אדם ולכן כתיב אדם אתם ואחז"ל אתם קרויים אדם ואין העכו"ם קרויין אדם ומזה השם של אדם שנתכבדו בו ישראל דוקא נודע כי רק הם מלומדים בנסים יען כי ידוע שפועל הנסים יהיה ע"י שם הוי"ה ב"ה אבל פעולות הטבעיות נעשים ע"י שם אלהים לכן תמצא אלהים גי' הטבע וכמ"ש המפרשים ז"ל ואמרתי בס"ד רמז שהנס נעשה ע"י שם הוי"ה כי שם הוי"ה ככתבו במלוי אלפין עולה מספר מ"ה ובקריאתו בשם אדנ"י עולה ס"ה הרי מספר נס וז"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' הרמוז בתואר אדם נקרא עליך בלבד ולכן ויראו ממך כי מזאת יבינו שאתם נשפעים בשפע נסים ונפלאות :

והנה עוד יש לישראל שם אחד המשפיע להם דוקא והוא שם שדי כי ידוע ששם זה משפיע לבעלי ברית קודש דוקא שהם ישראל אשר ברית קודש חתום בבשרם וכאשר עושין מילה ופריעה לילד אז נשלם בו שם שדי ע"י גילוי העטרה שהיא בסוד יו"ד כמ"ש המקובלים ז"ל ולכן רק לישראל יש אחיזה בשם שדי וידוע ששם זה הוא משדד המערכות ולכן אין מזל לישראל יען כי ע"י שם זה ישתנה המזל להם מרע לטוב ולכן בו מתגברים על אויביהם כמ"ש והיה שדי בצריך ובזה יובן בס"ד להנחיל אוהבי יש ר"ת הוי"ה שד"י ששמות אלו משפיעים ומאירים לאוהבי אלו ישראל דוקא ובזה יובן הטעם ששני שמות הוי"ה שד"י רשומים במזוזה זה כנגד זה כי שם שדי מלבד הוא כנגד תיבת והיה הכתובה מלגאו שבה רמוז שם הוי"ה והיינו מפני ששני שמות אלו הם שומרים את ישראל ובזה יובן כי בשם קדשו בטחנו דמספר הוי"ה שד"י עולה ש"ס ולכן מספרם חמשה פעמים חיים שעל ידם ישתלשל שפע חיים לחמשה חלקים נרנח"י שלנו ולכן אין כותבין ונותנין מזוזה לעכו"ם ואם ישראל דר בבית העכו"ם חייב במזוזה אבל אם יצא מבית העכו"ם ואין ישראל נכנס לדור באותו בית אלא העכו"ם דר שם צריך שיטול הישראל את המזוזה כשיצא :

א מ"ע לכתוב פרשת שמע והיה אם שמע ולקבעם על מזוזת הפתח דכתיב וכתבתם וכו' למען ירבו ימיכם וכו' ומכלל הן אתה שומע לאו ועוד שהבית נשמר בה' וכמ"ש ה' שומרך אדם ישן על מטתו בפנים והקב"ה שומרו מבחוץ ומ"מ לא תהיה כונת האדם בהנחתה בשביל שמירה או שכר עוה"ב אלא לקיים מצות הבורא יתברך והכל חייבין בה גם נשים ועבדים ומחנכין הקטנים לעשות מזוזה לפתחיהן :

ב' אם נודע לו בשבת ויו"ט שאין מזוזה בפתחו ויש לו בית אחר שיש בו מזוזה צריך שיצא מבית זה וישב בבית שיש בו מזוזה אבל אי לית ליה בית אחר שרי לדור שם עד למחר שיתקן המזוזה ועיין אשל אברהם א"ח סי' ל"ח ס"ק ט"ו וה"ה בחול אם לא מצוי מזוזה ידור בלא מזוזה עד שימצא אך לא יתעצל אלא ישתדל בכל מאמצי כוחו למצוא ועיין פ"ת יו"ד סי' רפ"ה אות א' :

ג' כשיצא מביתו יניח ידו על המזוזה ויאמר ה' ישמור צאתי ובואי לחיים טובים ולשלום מעתה ועד עולם אל שדי יברך אותי ויתן לי רחמים :

ד כיצד מצות קביעות המזוזה כורכה מסוף הפסוק לראש הפסוק ואחר שגוללה מניחה בשפופרת ומחברה במזוזת הפתח במסמרים או יחפור במזוזת הפתח ויקבענה שם ולא יעמיק לחפור טפח בעומק שאם עשה כן פסולה דכתיב על מזוזות ולא תוך המזוזות ומנהג עירנו לעשות לה בית מעור גויל כמדתה ותופרים אותו וחותכים מעט מעור הבית כנגד שם שד"י ואין חותכין אותו לגמרי אלא נשאר סרוח כמו וילון על שם שדי

שדי וזה הטור של בית הנז' יוצא ממנו חלק מעט שרוצה מפני ראשין כדי שיקבעו שם את המסמרין במזוזת הפתח ומותר לקבוע את המזוזה בלילה דאין הפרש בזה בין לילה ליום ועיין להרב חיים ביד יו"ד סי' פ"ן יע"ש ואע"ג דאיכא טעמא בזה כעין הטעם שאמרו גבי צדקה משום דבלילה יש שליטה למזיקין מ"מ אם נזדמן הדבר כך מאליו לא יחמיץ המצוה :

ה' כאשר בא לקבעה יברך אקב"ו לקבוע מזוזה ואחר שיקבענה ינשקנה ויאמר זה השער לה' צדיקים יבואו בו ויכוין אותיות שניות של השער לה' צדיקים הוא שם שדי ויאמר תחלה ליקבה"ו וכו' הריני מקיים מ"ע לקבוע מזוזה ככתוב וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו' ויכפול אותו ב"פ והקובע מזוזות בשלש וד' פתחים יברך ברכה אחת לכולן ואם הם בשני חצרות ההליכה מבית לבית הוי הפסק אך הואיל ויש בזה פלוגתא לכך לא יקבעם סמוכים אלא ישהה בין חצר לחצר איזה שעות ויעשה היסח הדעת בעסקים אחרים ביניהם כדי שיברך בחצר השני לכ"ע :

ו' יקבענה בימין הנכנס ואם קבעה בשמאל פסולה אפילו בדיעבד ואם יש שני חדרים סמוכין זל"ז שיש כותל אחד מפסיק ביניהם ובאותו הכותל יש פתח והחדרים יש להם כל אחד פתח לעצמו מבחוץ דעל כן נמצא פתח שבכותל האמצעי אינו ניכר איזה מזוזה שבו נחשבת ימין הנכנס כל כהא אזלינן בתר היכר ציר שהחדר אשר הצירים הם שם נחשב פנימי וחדר השני שאין בו צירים נחשב חיצון ויקבענה בימין הנכנס מחדר שאין בו צירים לחדר הפנימי שיש בו הצירים :

בד"א כשיש לאלו החדרים פתח פתוח לכל אחד בפ"ע לחצר אבל אם אין פתח אלא רק באחד מהם לא אזלינן בדין הפתח שבכותל המפסיק בתר היכר ציר אלא לעולם אנו חושבין לאותו החדר אשר הפתח קבוע בו הוא החיצון וחדר השני פנימי ואזלינן בתר ימין הנכנס מזה החדר שהוא חיצון לחדר השני שהוא פנימי ואע"פ שהצירים של פתח שבכותל המפסיק יהם נראין בזה החדר שהוא החיצון משום דאין דרך ליכנס בחדר השני אלא רק מחדר זה החיצון אשר בו הפתח הפתוח לחצר או לרה"ר :

ז' צריכה להיות זקופה ארכה לאורך מזוזת הפתח וגם צריך שיהיה מקום קביעותה על מזוזת ימין הנכנס בתוך החלל של הפתח תחת המשקוף ובטפח הסמוך לחוץ ובתחילת שליש העליון של גובה השער דהיינו תחלק גובה מזוזת הבית לשלשה חלקים ובתחילת שליש העליון מלמטה למעלה שבו שם תניח המזוזה וטעמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות בפרשת ואתחנן יע"ש :

ואם הניחה למטה משליש העליון פסולה ויש מכשירין בזה אך אין לסמוך בזה על המכשירין אלא בדוחק גדול ועיין יד הקטנה פרק ג' ס"ק כ"ב ע"ש אבל אם הניחה בשליש העליון אלא שלא נתנה בתחילת שליש העליון מלמטה למעלה כי אם הניחה באמצעו או בראש הנוגע במשקוף ה"ז כשרה בדיעבד לכ"ע מאחר שעכ"פ היא מונחת בשליש העליון ומ"מ כל עוד שיוכל להסירה ולהניחה במקום הראוי לה דהיינו בתחילת שליש העליון מלמטה למעלה חייב להסירה ולקבעה כראוי ואין לסמוך ולומר מאחר שכבר קבעה כך נחשב בדיעבד ותשאר בכך כי כיון שבאמת בידו להסירה ולתקנה כראוי צריך לעשות כן :

ח' אם הניחה למטה משליש העליון ובירך עליה ונודע לו אח"ז דלא עשה יפה בכך והסירה כדי להניחה בשליש העליון העליתי בסה"ק רב פעלים בתשובה בס"ד דלא יברך עליה עתה כשנוטלה ומניחה כראוי והוא חדא כיון דאיכא דס"ל אם הניחה תחת שליש העליון כשרה נמצא איכא בזה ספק ברכות וקי"ל סב"ל ועוד אפילו למאן דס"ל פסולה אפשר לומר דמודה דלא יברך יען דכ"ד דמי למ"ש מרן בש"ע א"ח סי' ק"מ ס"ג הטועה לקרות בתורה והראו לו מקום שצריך לקרות ובירך על התורה והתחיל לקרות או לא התחיל לקרות והזכירוהו שפרשה אחרת צריך לקרות וגלל הס"ת למקום שצריך לקרות בו י"א שאינו צריך לחזור ולברך וי"א שצריך עכ"ל וטעם האומרים שאין צריך לברך מפורש שם דכיון שהס"ת מונחת לפניו ודעתו עליה לקרות בתוכה הברכה כוללת כל הפרשיות שבתורה ואיזה פרשה שיקרא קאי עליה ברכה זו שבירך יע"ש וה"ה בנ"ד כל מזוזת הפתח היא לפניו בעת הברכה ואז חלה הברכה גם על שליש העליון ואין לחלק ולומר דזה תינח אם בירך וקבעה תחת שליש העליון ותיכף הרגיש בטעותו ונטלה ובא לקבעה בשליש העליון דמהני ליה הברכה דדמי לקריאת התורה הנז' אבל אם הוא לא הרגיש ולא נטלה אלא אחר יום או יומים ויותר לא תהני ליה הברכה הראשונה דזה אינו דמצות מזוזה דינה כמצות ציצית דקי"ל להלכה לענין ברכות כסברה שהביא מור"ם ז"ל בה' ציצית סי' ח' דאם פשט טליתו שכבר בירך עליו בעת שלבשו ועתה כשפשט אותו דעתו לחזור ללבשו מיד אינו צרוך לברך עליו כי נפטר בברכה שבירך עליו בפעם ראשונה ועיין ש"ע. להגאון ר"ז ז"ל בסי' ח' סעיף כ"ג ודין זה איירי אפילו בטלית קטן שלבשו ובירך עליו ואחר ארבע וחמש ימים פשט אותו לפי שעה אדעתא דלחזור וללבשו דג"כ קי"ל דנפטר בברכה שבירך עליו כשלבשו פעם ראשונה ואע"ג דיש פלוגתא בדין זה ומרן ז"ל פסק כמ"ד דצריך לברך שנית משום דמצוה ראשונה אזלה לה וגם הברכה אזלה לה עכ"ז קי"ל להלכה כסברה הנז' דלא יברך וכן הדין במזוזה דאם הסירה לפי שעה משום איזה צורך אדעתא לחזור ולקבעה דלא יברך משום דנפטר בברכה שבירך כשקבעה ולכן לענין זה דהוא מסירה כדי להניחה בשליש העליון ג"כ דינא הכי דלא יברך גם לסברת הפוסלין בהניחה תחת שליש העליון :

ועוד העליתי שם בס"ד דאם הסירה כדי לעשות לה תיק אחר וחזר וקבעה אם לא שהה הרבה לא יברך ואם שהה הרבה שעות בעשיית התיק והלך ממקום למקום ועשה בינתים כמה הסח הדעת בעסקים אחרים כל כהא יברך כשיבא לקבוע אותה ועיין אדמת קודש ח"א סי' י"א ולשון לימודים סי' ט' ואשדות הפסגה סי' ח' ושאר אחרונים יע"ש :

ט' הא דבעינן שיתננה בטפח הסמוך לחוץ היינו לכתחילה אבל בדיעבד כשרה ועכ"ז אם לא הניחה בטפח הסמוך לחוץ יסירנה ויניחנה בטפח הסמוך לחוץ ורק אם הוא מוכרח לדבר זה לבלתי יניחנה בטפח הסמוך לחוץ הן בשביל שמירתה הן בשביל הכרח אחר חשיב זה דיעבד ושרי :

י' הניחה אחרי הדלת דהיינו שלא הניחה תוך החלל שתחת המשקוף אלא הניחה חוץ מהחלל שנמצאת היא אחרי הדלת ה"ז פסולה דדרך ביאתך בעינן וכתב הרב יד הקטנה בפרק ג' ס"ק י"ט דאחרי הדלת לאו דוקא אלא כל שלא הניחה תוך החלל שתחת המשקוף בין שהניחה בחלק המזוזה הנמשך ויוצא מן החלל שתחת המשקוף לפנים בתוך הבית בין שהניחה בחלק הנמשך ויוצא מן החלל שתחת המשקוף ולחוץ ה"ז פסולה

פסולה ואפילו אם הניחה סמוך ממש לחלל שתחת המשקוף כל שאינה בתוך החלל ממש אלא חוצה לה פסולה דבעינן דרך ביאתך :

י"א אין הפתח חייב במזוזה אא"כ יש לו שני מזוזות ומשקוף ושיהיה חללה גבוה עשרה טפחים או יותר ולכן בית שיש לו מזוזה מכאן ומזוזה מכאן וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף אם יש בגובה המזוזות עשרה טפחים בשוה ויושר בלי עקום חייב במזוזה דהרי יש לו ב' מזוזות ומשקוף ואם אין בהם עשרה טפחים בשוה ויושר כגון שמתחיל להתעגל קודם שיגיעו לעשרה טפחים פטור מפני שאין לו משקוף והטעם מפני דעל כרחין צריך לחשוב גם העקום למזוזה דהא צריכין המזוזות להיות עשרה טפחים ואין לחשוב חלק מן העקום למזוזה וחלק ממנו למשקוף וכיון דשדינן לכוליה אמזוזה נמצא יש כאן מזוזות בלא משקוף ועיין יד הקטנה ס"ק ב' :

י"ב פתח שאין לו אלא מזוזה אחת כגון שעומד בקרן זוית אצל הכותל שבזה נמצא מצד אחד אין בו מזוזה דהכותל עובר להלאה מן הפתח לצד חוץ שורת הדין בזה הוא אם המזוזה ההיא של הפתח היא מצד ימין ה"ז חייב ואם מצד שמאל פטור ומ"מ יקבע בה מזוזה בלא ברכה :

י"ג בית שיש בו שלשה כתלים וברוח רביעית אין כותל כלל כי הפתח ממלא כל רוח רביעית מדרום לצפון ה"ז חייב במזוזה ואע"פ שאין לו פצימין כלל מפני שראשי הכתלים של צפון ודרום הן הן פצימין כי הן עצמן חשיבי מזוזות :

י"ד אותם הנוהגים לקדוח במקדח במזוזת הפתח ומניחין שם המזוזה בחור הנקדח ואין ניכר מבחוץ אם יש שם מזוזה לא צריך למעבד הכי אלא צריך לעשות סימן והיכר על מקום הנקדה שבו המזוזה ופתחי החצירות שפתוחים לרשות הרבים דמזוזות הפתח הם בנין אבנים ומניחים שם המזוזה וטחין בסיד כל מזוזת הפתח כולה ירצע באצבעו את הסיד בעודו לח כנגד המזוזה ויעשה רושם הרצועה בכיוון כנגד שם שד"י ודי בזה כי שם א"א לעשות היכר וסימן יותר משום ההולכים בר"ה שלא יכירו שיש שם מזוזה ועיין יד הקטנה ס"ק י"ד ובית להם יהודה סי' רפ"ט ס"ק ב' יע"ש :

ט"ו במקום נקי וטהור אין ראוי לכסות המזוזה אבל במקום שימצא בו טינוף לפעמים כגון שתינוקות מלויים שם שיטנפו לפעמים וכיוצא בזה טוב לכסות המזוזה שישימו כלי עץ קטן ונקוב כנגד שם שדי ושם יניחו חתיכות זכוכית כדי שיתראה השם מבחוץ אפילו אם יזדמן בחדר ההוא טינוף לפעמים כסוי הזכוכית מהני להציל אע"פ שנראה השם מן הזכוכית דקי"ל צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה וה"ה כאן דמהני והני מילי לענין צואה וטינוף אבל לעמוד ערום כנגד המזוזה לא מהני כסוי השם בזכוכית אלא צריך להניח חתיכת שעוה או דבר אחר שלא יתראה השם וכל זה בשביל צואה וטינוף שיהיה במקרה אבל להניח טינוף תמיד לפני המזוזה אין לסמוך על הכסוי הזה ולכן לא יניחו לפני המזוזה תמיד כלי של כע"י דשחרית או כלי של מי רגלים וצואה וכן לא ירחצו בגדי קטנים שהם מלוכלכים ברעי וכיוצא בזה ועיין יד הקטנה סעיף י"ג יע"ש :

ט"ז אם יש מזוזה קבועה בפנים בחדר שהוא בתוך החדר שישנים בו איש ואשתו ומשמשין מטתם צריך כלי בתוך כלי והוא שאין השני מיוחד לה דאם מיוחד לה אפילו מאה חשובין כלי אחד ואם מונחת תוך קנה או ד"א ויש זכוכית על השם די בפריסת סודר עליה כ"כ הרב יד הקטנה סעיף י"ג ונהגו העולם להקל אם מכוסה השם כסוי גמור שאינו זכוכית כיון שהמזוזה גבוהה עשרה טפחים מן הקרקע :

י"ז קבעה במזוזת הפתח בעוד הפתח ומזוזות שלו בתלוש ואח"כ חברם פסולה מפני שקדמה קביעות המזוזה לעשיית מזוזת הפתח וקי"ל תעשה ולא מן העשוי ואפילו אם היה הפתח קבוע בכותל וקבע המזוזה בו כדין וכהלכה ואח"כ סתרו הכותל ובנו אותו ובאים להחזיר הפתח לכותל והמזוזה עודנה קבוע בו פסולה אלא צריך אחר עשיית הפתח בכותל יסירנה ויחזור ויקבענה ועיין מהר"א ששון סי' רל"ב וכתונת יוסף יו"ד סי' ג' :

י"ג בית שאינה מקורה פטור מן המזוזה ואע"ג דחצר חייב שאני חצר דדרכו בכך להיות כולו אויר ואם היה החדר מקורה ויש בו מזוזה בפתחו והסירו אח"כ קרוי החדר והחזירו אותו צריך ליטול המזוזה משם ויחזור ויקבענה אחר הקירוי ואע"ג דאיכא פלוגתא בזה ספיקא דאורייתא לחומרא ויקבענה בלא ברכה בשם ומלכות אלא יברך ויכוין שם ומלכות בלבו :

י"ד בית שאין לו דלתות חייב במזוזה ויש פוטרין ולכן יקבענה בלא ברכה בשם ומלכות או ישתדל לקבוע אותה עם אחרים דחייבין בברכה ופוטרה בברכה שלהם והרבה חדרים זה לפנים מזה כולן חייבין במזוזה וכן ה"ה בית שיש לו פתחים הרבה אע"פ שאינו רגיל לצאת ולבא אלא רק באחד מהם דוקא כולן חייבין וכל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות אשר כל אמה היא כ"ד גודלים פטור ואם יש בו כדי לרבע ד"א על ד"א בשוה אע"פ שארכו יתר על רחבו או להפך או שהיה עגול או בעל ה' זויות חייב וחדר קטן שאין בו ד"א על ד"א ומשם נכנס לחדרים שיש בהם שיעור חייב לקבוע מזוזה גם בפתח חדר הקטן ואע"ג דאיכא פלוגתא בזה קי"ל ספק איסור תורה להחמיר אך יקבענה בלא ברכה ועיין יוסף אומץ סי' ע"ו וכן בית גדול שיש בו חדרים קטנים להניח שם חפצים חייבין במזוזה אך לא יברך ועיין פתחי תשובה :

ט"ו אוצרות יין ושמן וכיוצא וכן בית התבן בית העצים ובית הבקר שאין בו מיאוס חייבין כיון דיוצאין ונכנסין בו ומשתמשין שם חשיב בית דירה וחדר שהנשים רוחצין בו כיון שעומדים שם יש ערומות אין כבוד שמים להיות שם מזוזה אבל אם בו דלת ודרכן לסגור הדלת בעת רחיצה דאז המזוזה מבחוץ חייב במזוזה ובית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה פטורים לפי שאין עשויין לדירת כבוד :

ט"ז בית שער שפתוח לבית ולחצר חייב בשתי מזוזות אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לחצר וכן בית שער העומד בין הגינה לבית חייב בשתי מזוזות כנז' ובית הכנסת אם יש שם בית דירה לשום אדם חייב ושערי חצירות הפתוחים לר"ה אם יש לחוש שיגנבו הגוים המזוזה ויבואו כתבי הקודש לידי בזיון וא"א לשומרם פטורים :

י"ז חנויות של סחורה שיושבין בהם הסוחרים כל השנה כולה אע"פ שאין יושבים אלא ביום כי בלילה הולכים לבתיהם הרי אלו חייבין במזוזה ועיין יד הקטנה מיהו יניח בלא ברכה כי הט"ז ז"ל חולק בזה ופה עירנו יש פונדקים מלאים חנויות שיושבים בהם הסוחרים

הסוחרים כל השנה כולה ונהגו שלא להניח שם מזוזה והטעם כי בפונדק יש בו חנויות שיושבים שם גוים וסמכו בזה על מ״ש רמ״א ז״ל בסי׳ רפ״ו סעיף א׳ גבי אכסניא שמקבלת גוים דרים שם דפטורין :

י״ח השוכר בית בא״י חייב במזוזה מיד משום ישוב א״י אבל השוכר בית בחו״ל והדר בפונדק בא״י פטור ממזוזה שלשים יום בד״א בשוכר בסתם אבל אם שכר בפירוש לששה חדשים או לשנה מאחר ששכר בפירוש לזמן שהוא יותר משלשים וקנה שכירות הבית באופן שאין אחד מהם יכול לחזור בו והוליך שם כליו ומטלטליו ה״ז מתחייב מיד ואע״ג דהרב חק״ל ביו״ד ח״ג סי קכ״ח ס״ל דאחר שלשים ישכירנה ויחזור ויקבענה אנחנו מורין דאין צריך להסירה אחר שלשים ולקבעה מחדש וכאשר הורה ביוסף אומץ סי׳ למ״ד להגאון אור החיים :

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.

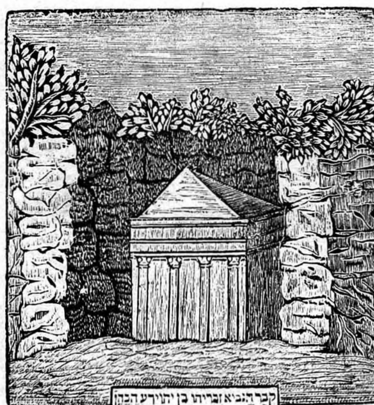
להלכות שנה שניה.

דף א׳ ע״ב	סימן כ״א צ״ל דף יו״ד
דף ב׳ נז׳	סימן ג׳ צ״ל דברי הגאון רע״א
שם	בסוף הדף צ״ל כיון לצאת
שם ע״ג	סימן א׳ צ״ל ברכת הקידוש בלא שם ומלכות
דף ג׳ ע״ג	סימן א׳ צ״ל וסידור רב יעב״ץ ז״ל לא נזכר הסיום הנז׳ וכתב לי הרה״ג מהר״א מני זצ״ל דאולי ס״ל מה שנזכר בספר הכוונות הוא מן המעתיק ולכן הוא אינו אומר הסיום הנז׳ עכ״ל
דף ד׳ ע״א	סימן ל״ז צ״ל בהשמת השמן והפתילות
דף ה׳ ע״א	סימן מ״ה צ״ל ומה שאמר משה הי׳ גדול
שם ע״ג	סימן כ״ד צ״ל כי על ידי שניהם
שם ע״ד	סימן מ״ד צ״ל הם משבת שעברה ואינו ניכר בזה כבוד שבת מיהו אם יש להם הכרח באב״ג לית לן בה
דף ו׳ ע״א	סימן י״ג צ״ל שקרא תחלת הפסוקים
שם ע״ב	סימן י״ז צ״ל וכתב הרב כף החיים
דף ז׳ ע״א	סימן כ״ב צ״ל יש בה חצוניות ופנימיות וכן הוא במצות שבת
שם ע״ב	סימן מ״א צ״ל ויגרשנה
דף ח׳ ע״ד	סימן י״ט צ״ל וגם בלילי ר״ח ויו״ט
דף ט׳ ע״ב	סימן מ״ט צ״ל דבר זה בספר
דף י׳ ע״א	סימן ל״ו צ״ל הנני אומר לך
דף י״א ע״ג	סימן ל״ה צ״ל בדבר זה שלקח
דף י״ג ע״ב	סימן י״ג צ״ל ונתעכב בדרך
שם ע״ד	סימן כ״א צ״ל מצא שאינו חייב
דף י״ד ע״א	סימן א׳ צ״ל אף בזה״ז
שם שם	סימן כ״ז צ״ל שאמר לנכרי אחר לעכב
שם ע״ב	סימן מ״ח צ״ל שהשואל היה מוכרח מאד
שם ע״ג	סימן ה׳ צ״ל הקפטאן מקבל צרורות
דף ט״ו ע״ב	סימן ד׳ צ״ל בהלכות שבת יתרון גדול
דף י״ט ע״ד	סימן כ״ו צ״ל שהוא מעין עוה״ב
דף ך׳ ע״ב	סימן ח׳ צ״ל אם מרדו ויצאו
שם שם	סימן י׳ צ״ל מפני דאלו
שם שם	סימן ט״ו צ״ל להיות מורדים
שם שם	סימן ט״ז צ״ל אין דרכם למרוד
שם שם	סימן י״ט צ״ל למרוד חוץ לכלובן
דף כ״ב ע״א	סימן כ״ו מהר״ם אבוהב
דף כ״ד ע״ד	בסוף הדף צ״ל אטו ראש
דף כ״ה ע״א	סימן מ״ה צ״ל אסור לפרצו
שם שם	סימן מ״ה צ״ל מתפרדים לפרורים דקים
שם ע״ג	ומכים בכלי
דף כ״ז ע״א	סימן ב׳ צ״ל אלא הוא פסול
שם שם	סימן מ״ד צ״ל שקורין בערבי מתנה״ל
שם שם	סימן כ״ב צ״ל דהיינו מתנחיל
שם ע״ב	סימן ג׳ צ״ל העלה והאופנין
שם שם	סימן י״ג צ״ל ואפורן שפרשה רוצה דהוי כאלום מותר ליטלה
שם שם	כ״ז צ״ל שקורין בערבי נבא״ת

שם שם	סימן ל״ג צ״ל מעגון אל ורד
שם שם	סימן ל״ו צ״ל של נומ״י
שם ע״ג	סימן י׳ צ״ל מהר״י עייאש
דף כ״ה ע״ב	סימן כ״ב צ״ל בפרשו כלפי מעלה
שם ע״ד	סימן ה׳ צ״ל ודרכם של אלו להקפיד שיהיה ראשי
שם שם	סימן כ״ה צ״ל פי החביות באבנים
שם שם	סימן כ״ו צ״ל שכיח כשוי באבנים
דף ל׳ ע״ב	סימן י״ד צ״ל קודם שהוא מבושל
שם שם	סימן כ״ה צ״ל ורגלים נמורים על שם
דף ל״ב ע״ג	סימן מ׳ צ״ל ששה עונות שלימות דהיינו ארבעה ימים עם היום שטבלה בו
דף ל״ג ע״ג	סימן ב׳ צ״ל ונתרחקו ונבדלו
שם שם	סימן י׳ צ״ל וזווג עליון של הספירות במדרגה גדולה
שם שם	סימן י״ח צ״ל של שבת קודש באורות העליונים על כן
דף ל״ד ע״א	בסוף סעיף י״א נשמט לשון זה ויש נשים שדרכן לשפשף ראשם בטיט שקורין בערבי טי״ן כאוו״א כדי לנקותו היטב ומכח השפשוף בטיט זה יכנס מן הטיט בתוך האוזן וידבק שם במקום שהוא נראה לכל לכן צריך שתשים לב לרחוץ אזניה במים חמין אחר השפשוף שמא נשאר שם מן הטיט הזה
שם ע״ב	סימן ב׳ צ״ל תעיין היטב ותבדוק גופה
שם ע״ד	סימן מ״ו צ״ל הוא אות וסימן
דף ל״ה ע״א	סימן ל״ז צ״ל איך ישתפכו
שם ע״ב	סימן א׳ צ״ל על ידי החול וכיוצא
שם שם	סימן ט״ז צ״ל לפעמים שנימוק הכבד דהיינו שדם יוצא מבשר הכבד שנימוק
דף ל״ו ע״ב	סימן ד׳ צ״ל שלשה חלקים מן החמשה שהם מלוה ואחוז ומותר שפירש הרמב״ם ז״ל והדין רמז לחלק הנקרא מלוה בו
שם ע״ד	סימן ט׳ צ״ל לא צריך למעבד הכי
דף ל״ז ע״א	סימן כ״ה צ״ל שנמלחה ולא הודחה
דף ל״ח ע״א	סימן כ״ב צ״ל קורקבן שקורין בערבי גאנצ״י
דף ט״ל ע״א	סימן מ״א צ״ל דבר זה אינו נעשה
שם	סימן מ״ה צ״ל להורות להם שגם הכבד יצלוהו
שם שם	סימן מ״ו צ״ל וכ״ש הבשר שנצלה
שם ע״ב	סימן כ״ד צ״ל להדיח הכבד אחר צלייתו
שם ע״ג	סימן מ״ה צ״ל שקורין דוכארא
דף מ׳ ע״ד	סימן ט״ו צ״ל הנקרא בערבי ביני
שם שם	סימן י״ז צ״ל הנקרא גטאי״ן
דף מ״א ע״ב	סימן י״ב צ״ל שקורין מן אל שמ״א
דף מ״ה ע״ד	סימן מ״ה צ״ל סוברים כדעתו של מרן
דת מ״ו ע״ג	סימן כ״ו צ״ל ואם זה הנוי

טעונין טבילה ואפילו אם קבוע בהן
ברזל דלא אפשר להשתמש
דף נ״ב ע״ב שיטה מ״ד צ״ל כראה בה בליטה

דף נ״ט ע״ב שיטה ה׳ צ״ל לא תתני הכי
דף ס״א ע״א שיטה כ״ו צ״ל ותוואטדאס
שם שם שיטה כ״ח צ״ל אך תוואטדא״ם

קבר הנביא זכריהו בן יהוידע הכהן

ספר

עוד יוסף חי

זאת המחברת, היא המדברת, דרושים ורמזים ומוסרים בקרני אורה, המה מקראות חמשה חומשי תורה, אשר חנני הא' הגדול הגבור והנורא, בחסדיו הטובים, וברחמיו המרובים, ועוד בה עשריה, סולת נקיה, פסקי הלכות, סדורות וערוכות, אשר אני הצעיר דורשן בעזרת הא' וישועתו, בתוך קהל רב עדת ה' ונחלתו, מידי שבת בשבתו, כי יבא אלי העם בבית אלהים במקום השראת שכינתו, לפרש ולדרוש להם מקראי תורתו,

אנכי איש קטן

הצעיר **יוסף חיים** יצ"ו

בכמהר"ר **אליהו** בכמהר"ר **משה חיים** זצ"ל.

וקראתיו לחיבור זה בשם

עוד יוסף חי

ככתוב בהקדמה לקמן.

יהא רעוא שקובל ברצון לפני השי"ת ויזכני בחסדו הגדול לחדש תמיד חדושי תורה באמת ובסברה ישרה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ואזכה ללמוד וללמד תמיד תורה לשמה לאורך ימים ושנות חיים אכי"ר.

נדפס

פעה"ק **ירושלם** תובב"א

שנת עת"ר לפ"ק

בדפוס הרי"ד פרומקין הי"ו

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

מודעה רבא

למזכרת תודה.

בקרב ישראל אודיע על דברת הספר הזה אשר
קראתיו בשם

עוד יוסף חי

אשר הבאתיו למערכת הדפוס בעיר עוז ירושלים תובב"א,
כל הוצאות הדפוס וחוץ לדפוס נתנו והופרשו מכיסו וממונו
של היקר

ס' יוסף אברהם שלום יוסף הי"ו

והקדישו קודש לה' למנוחת אביו הזקן הנכבד כה"ר

אברהם שלום ז"ל

תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים, ובגן עדן תהיה מנוחתו,
ועל משכבו יהיה שלום אכי"ר.

וגדול כח הבן המתנדב בן פורת יוסף נר"ו ישמרהו ה' ויחיהו
חיים ארוכים טובים ומתוקנים ברוב עוז וחדוה ושלום אכי"ר:

הקדמה של המחבר נר"ו

ישתבח הבורא ויתפאר היוצר אשר הנחילנו חמדה גנוזה ויקרה, חכמה מפוארה, ליהודים היתה אורה, אורה זו תורה, לעובדה ולשמרה, וכמו שפתחתי בהקדמת סה"ק בן איש חי בברכת התורה תחלה, כדרכו של רבינו בה"ג ז"ל גדול המעלה, המפורסם לש"ט ולתהלה, כן עתה בסה"ק הזה עט"י המדבר"ה, לברך ברכת התורה, בהרהור הלב ובמחשבה טהורה, זכה וברה:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על דברי תורה, והערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו, כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה ה' נותן התורה:

כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. טוב אתה ומטיב למדני חוקיך. תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל:

ברוך אלהינו שבראנו לכבודו, והבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו, מה אשיב לה' כל תגמולהי עלי, אודך ה' אלהי כי אתה הנותן לי כח לעשות חיל בכל דבר ודבר, כי ממך הכל, וכבר פרשתי שיחתי בהקדמתי לסה"ק אשר קראתיו **בן איש חי** שנדפס בשנת תרנ"ח בעה"ק ירושלם תובב"א, שהוא חלוק לשני חלקים אחד חלק דרושים על כל חמשה חומשי תורה, ואחד חלק הלכות שהם הלכות שנה ראשונה והלכות שנה שניה שכלול בהם פסקי הלכות מעניינים שונים השייכים לש"ע א"ח ויו"ד:

ועתה נתעוררתי להדפיס עוד ספר אחר בדרושים והלכות כדמיון סה"ק בן איש חי הנ"ז וקראתיו בשם

עוד יוסף חי.

אמנם מן ההלכות לא הבאתי בספר הזה אלא רק הלכות שנה ראשונה על ספר בראשית וספר שמות בלבד, ואם יעזור השי"ת בחסדו יזכני להדפיס אח"ז שארית הלכות שנה ראשונה וגם הלכות שנה שניה אשר לא הובאו בספר הזה:

והנה ידוע הוא כי לא יבצר מהיות עובר בלבו של המחבר ספרים ודורש חדושי תורה בצבור שמץ יוהרה וגאוה ופניה שאינה טובה, ואולי תהיה תורתו שלא לשמה ח"ו הן מצד הנאת עוה"ז, הן מצד עוה"ב על כן הנני רושם פה בהקדמת הספר הזה מודעה וגלוי דעת לבטל כל שמץ יוהרה וגאוה וכל פניה שאינה טובה וכל מחשבה שהיא נגד רצון וכבוד השי"ת ביטול גמור ושלם כדת וכהלכה, ומלבד זכירה בפה בנוסח המודעה וגלוי דעת אשר הבאתי בסה"ק הזה בהלכות פרשת מקץ, תהיה חרותה המודעה בעט ברזל על הנייר בקביעות הדפוס בתוך דברי בהקדמת הספר הזה שהוא יתד שלא ימוט:

על כן אנכי הצעיר המחבר כך אני אומר וכך אני כותב. הנה אנכי מגלה דעתי ורצוני לפני הקב"ה בכל לבי ובכל נפשי שכל כונתי בחיבור הספר הזה, וגם בכל חיבורים אשר יזכני השי"ת לחבר בתורה שבכתב ותורה שבעל פה ובכל חדושי תורה אשר יזכני השי"ת לחדש בפשטים ורמזים ודרושים וסודות התורה הקדושה, ובכל דברי תורה ומוסר ודרך ארץ אשר אטיף בין בציבור בין ביחיד הכל הוא ליקבה"ו, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו ליחדא שם הוי"ה ב"ה י"ה בו"ה ביחודא שלים יהו"ה בשם כל ישראל. וכל מחשבה וכונה ודבור של יוהרה וגאוה שהם אינם כרצונו יתברך, וכל מין פניה שאינה טובה אם יעלו בלבי ומוחי בכל עת ועת, הריני מתנה עליהם שיהיו כולם בטלים ומבוטלים ביטול גמור מכל צד ופינה לא שרירין ולא קיימין ולא יהיו חלין כלל ועיקר, ויהיה תנאי זה ומודעה וגלוי דעת זה אשר אני מתנה ומודיע ומגלה דעתי ורצוני שרירין וברירין וקיימין בב"ד של מעלה ובב"ד של מטה ובישיבות כל הצדיקים זקנים ונביאים ואנשי כנסת הגדולה ותנאין ואמוראין וכל חכמי ישראל:

ואחרי אשר הודעתי באמת ובאמונה לפני השי"ת ולעיני כל ישראל מודעה רבה וחזקה שרירה וקיימת הזאת, אערוך תפלה לפני ה' אשר לו נאוה תהלה, אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא, והקם סוכת דוד ובא לציון גואל צדיק ונושע הוא, ויראו עינינו וישמח לבינו בביאת משיח צדקינו, ובנין בית מקדשינו במהרה בימינו. ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, ויתגדל ויתקדש שם י"ה רבא בעגלא ובזמן קריב אכי"ר:

כ"ד המצפה לתשועת ה' והבוטח ברחמיו ורוב חסדיו שיאיר עיני בתורתו תורת **חיים**:

הצעיר **יוסף חיים ח"ר אליהו ח"ר משה חיים** יצ"ו.

פתיחה ראשנה.

וארשתיך לי באמונה הושע ב'.

שנינו במסכת פ"ב דאבות רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. כתבתי בס"ק חסדי אבות צריך להבין על איזה דרכים הוא שואל, ועוד מאי קמ"ל בשני תפארת אלה ומה ענייניהם. ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בספר כוכבי יצחק על מאמרם ז"ל במסכת דברכות דף ל"ג האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו. וכתב וז"ל הרתי ברעיוני למצוא ענין קישור על שני דברים אלו האמורים כאן מה שייכות יש לשני דברים אלו זע"ז אשר על שניהם גזר אומר משפט שוה לאמר משתקין אותו. והנראה בזה הוא כי הנה מודעת זאת מלפנים נחלקו חכמי הדור איזה דרך ישכון אור שיבור לו האדם בענין עבודת ה' ושמירת מצות התורה, כי טוב לנו עבוד את ה' על פי החקירה והדרישה בטעמי המצות, להכיר ולידע מה שרש דבר נמצא בכל מצוה ומצוה להבין ולהשכיל על מקורה סיבתה ותכליתה מוצאה ומובאה, כי רק עד"ז תפארתינו לבלתי נמשש כעיור באפלה וכסומא בלילה. עת לעמוד לשרת בקודש ולברך בשם ה', וככה היתה מצות דוד הע"ה לשלמה בנו. ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו, כלומר ראה בני לקנות דעה והשכל פקח עיניך למצוא חקר אלהי אביך. ולהבין דרך פקודיו ומצותיו למען תעבדנו ברוח דעת ועלה בלב שלם ובנפש חפצה:

והללו אומרים לא כן כי נהפוך הוא ואדרבה הדרך היותר נכונה וישרה לעבוד את ה', על צד הקבלה והמסורת לנו מאבותינו ואבות אבותינו מימי עולם ושנות דור ודור, יען דרך החקירה רחוקה היא לנו אשר כמעט כל באיה לא ישובון להשיג ארחות חיים כי נלכדו ברשת. ומבלעדי זאת מי גם בנו יאמר זכיתי לבי חמותי ראיתי אור ובאתי בסוד ה', וכבר נאמר במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור, על כן טוב לנו ללכת בדרך הקבלה והמסורת ולהשים לנו משפט זאת חוקת התורה, ומקרא שכתוב בו דע את אלהי אביך ועבדהו אדרבה יש לפרשו להפך כלומר ראה לקנות דעת אלהים בענייני התורה והמצות על פי קבלה ומסורת אשר קבלת מאביך וכמ"ש שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. ככה אלו מול אלו ערכו מגן וצנה וקדשו מלחמה, למצוא אורח ומסלול אנה אנחנו עולים אל המקום אשר אמר ה':

ואולם לו שקול ישקלו בפלס ומאזני משפט דבריהם ובכור המבחן יבחנו, כי אם בזאת נאות לנו לאחוז בזה וגם מזה אל נניח ידינו, והוא כי הקבלה וההשכלה והאמונה והתבונה שתיהן כאחת טובות הנה אשה אל אחותה תתלכדנה ולא תתפרדנה.

וענין זה רמזו התנא לפי דרכו באומרו על קן צפור יגיעו רחמיך וכו' ר"ל ההולך בדרך לבו ומראה עיניו בקצה הא' לבדו דהיינו לעבוד את ה' ולשמור מצותיו רק ע"ד החקירה וההשכלה בטעמי המצות, ובעבור זה משכיל לדרוש במצות שלוח הקן שהיא רק מצד רחמי הש"ת המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים, עד שאפילו על קן צפור מגיעים חסדיו הגדולים ורחמיו המרובים, וזהו עיקר טעמה ונימוקה של מצוה זו. הנה להאומר כזאת להחליט הטעם הזה למצוה זו משתקין אותו, מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ובאמת אינן אלא גזירות, וכמו כן ההולך בקצה האחר שאוחז בחבוק ידים בסנסני האמונה ולא יחפוץ בתבונה אלא אומר מודים מודים על כל דבר ודבר אשר צוה ה' ועבדיו הנביאים והחכמים, הנה להאומר כזאת ג"כ משתקין אותו עכ"ל ע"ש:

והנה מה שאמר החכם הנז' שהדרך הרצויה היא לאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך. כונתו היא לומר שהאדם תחלת הכל יהיה מאמין שהמצוה שצונו הש"ת עיקר טעמה ומקורה וסיבתה ותכליתה גלויה וידועה להש"ת לבדו, והוא היודע הטעם האמיתי של המצוה ואנן בדידן נקבל המצוה היא בסוג גזירה. אך עכ"ז ישתדל האדם למצוא בשכלו ע"פ הקדמה אמיתית טעם נוסף על עיקר הטעם הידוע וגלוי לפני הש"ת, ואין האדם מחליט הטעם ההוא אשר יחדש משכלו להמצוה היא לחשוב שזה הוא הטעם האמיתי שלה:

וכאשר תמצא שאמר רשב"י ע"ה מפני מה ניתנה מילה בשמיני כדי שלא יהיו כל העולם שמחין ואביו ואמו עצבין, דודאי אין כונתו לומר שזה הוא טעם האמיתי של המצוה דהא רובא דעלמא יולדין בזוב אפילו בזמן הקודש, ואלו אינם יכולים לטבול בליל שמיני, היתכן בשביל מיעוטא דאנשי יתוקן למול בשמיני אע"ג דהרוב אין להם טבילה, אמנם רשב"י ע"ה הינו אומר שזה הוא טעם האמיתי של השמיני דהוא יודע שטעם האמיתי הוא כמוס בסוד ה' ורק בא להוסיף טעם אחר אשר יצא נכון על המקצת, וכן עזה"ד בכל מצות אשר תמצא לחז"ל שנתנו בהם טעם דאין כונתם להחליט הטעם ההוא ולחשוב שזה הוא הטעם האמיתי של המצוה:

והנה נודע כי טעמו של דבר הוא תפארתו של אותו דבר, כי יש פאר לאותו דבר אשר מוצאין לו טעם משא"כ אם יהיה סתום ונעלם טעמו וכמ"ש רז"ל בפרה אדומה שהשטן ואוה"ע מליזין לומר מה מצוה זו ומה טעם יש בה, גם ידוע שעשיה היא לשון תיקון כמו ובן הבקר אשר עשה, וכן ועשתה את צפרניה, לא עשה שפמו, שכל זה הוא לשון תיקון, ומענין זה מפרשים מ"ש הכתוב עולת תמיד העשויה בהר סיני שהוא ר"ל שנתקנה ונאמרה בסיני:

ובזה יובן בס"ד מאמר התנא איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם שיש אומרים שיאחז ויתפוש דרך האמונה בלבד, ויש אומרים שיאחז ויתפוש בדרך החקירה בלבד, והכריע רבינו הקדוש שתחלת הכל יאחוז ויתפוש דרך האמונה, והיינו שיחליט ויאמין בדעתו שהתפארת של המצוה כלומר הטעם האמיתי של המצוה שהוא תפארת המצוה הוא נודע וגלוי לעושיה כלומר להקב"ה שהוא אשר עשה ותיקן המצוה, שהוא יתברך יודע הטעם אשר בעבורו תיקן ויסד וגזר המצוה עלינו, אמנם גם מן דרך החקירה וההשכלה אל תנח ידיך אלא תשתדל להביא תפארת כלומר טעם לאותו דבר של המצוה מן האדם, דהיינו מן חכמי הדורות אשר ידרשו ויגידו טעמים למצות הן בדרך דרש הן בדרך רמז ע"פ הקדמות אמתיות הידועות להם במעשה המצות, כי מאחר שעשית עיקר דרך האמונה והקבלה שאתה מאמין דעיקר הטעם של המצוה הוא גלוי וידוע להקב"ה, הנה אם תשתמש בדרך החקירה וההשכלה לא יהיה ממנה ביטול וחסרון להמצוה אם לא השגת שלימות הטעם ולא תחסר כל בה מאחר שהיא מקובלת אצלך בדרך גזרה, גם לא תשג את הטעם האמיתי שלה, עכ"ד שכתבתי בס"ק חסדי אבות:

נמצא

נמצא לפ"ז הדרך הישרה והנכונה לאדם בשתי דרכים הנז' לאחוז בזה וגם מזה אל ינח ידיו ולא תהיה אחיזתו בשתיהן בשוה, אלא יהיה אצלו דרך האמונה והקבלה עיקר, ודרך החקירה וההשכלה טפל דהיינו כל הבנין של עבודת ה' ומעשה המצות יהיה בנוי על כותלים של האמונה והקבלה שהם בנין חזק וקיים הבנוי באבנים גדולים וחזקים שמתקיימים לעולם ולעולמי עולמים.

אך מה שיעלה ביד האדם מדרך החקירה וההשכלה ידמה לטיחת הסיד ונפטית שטוחין בהם הכותלים ועושין בהם ציור וכיור לייפות בהם הכותלים שכל זה עושין ליופי בעלמא ואין התקרה והעליה עומדת על טיחת הסיד והציור וכיור אלא עומדת על הכותלים שהם עשויים באבנים גדולים וחזקים. ואם נפל הסיד והציור וכיור אינו מזיק לתקרה והעליה אשר על גביהן ולא יזיק ופוגם כלום מזה.

וכן הענין כאן אם האדם שומר המצות ועובד את ה' בדרך הקבלה והאמונה יהיה הקיום תמידי וחזק וקיים לעולם, ואם יהיה נראה לו מתוך החקירה וההשכלה דבר הסותר ופורץ דבר הבנוי ע"פ הקבלה והאמונה במצות ועבודת השי"ת הנה אותו דבר הנראה מדרך החקירה וההשכלה יהיה בטל, ודבר הנראה מתוך הקבלה והאמונה יהיה קיים ואמיץ ולא ימוט, וכאשר תמצא במצות המילה שיש לה טעם נסתר להיות בשמיני דוקא ולא קודם, והקבלה והאמונה תגיד על מצוה זו שלא תשתנה בכל אופן שתהיה. והנה מצא רשב"י ע"ה טעם פשטי האמור ע"פ החקירה וההשכלה שראוי להיות מצוה זו בשמיני וזה הטעם מקובל אצלינו אם לא ילדה בזוב ותוכל לטבול בליל שמיני, ברם אין הטעם הזה הכרחי וחלוט למצוה שאם יהיה הכרחי וחלוט ישתנה הדין שאם ילדה בזוב ולא תהיה יכולה לטבול אלא עד ליל ט"ו או ליל ך' שנעכב המילה עד שתהיה יכולה לטבול דאז יהיו אביו ואמו שמחין. אך באמת זה הטעם כדי שיהיו אביו ואמו שמחין אינו הכרחי וחלוט ואינו עיקר, שאז יבא חיוב המילה מן הקבלה והאמונה וידחה הטעם הנראה מן ההשכלה והחקירה ומלין את הילד בשמיני אע"פ שאין האם יכולה לטבול ואין אביו ואמו שמחין. ולפ"ז נמצא טעם זה של שמחת אביו ואמו אינו עיקר במצוה זו דהא בטל הוא אם אין האם יכולה לטבול ורק כשהיא יכולה לטבול בליל שמיני נותן הטעם הזה של השמחה יופי לקיום המצוה הזאת שעושין אותה בשמיני:

ובזה יובן בס"ד מאמר רז"ל בגמרא דסוטה דף י"ג כמין חומר, כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זע"ז והיו עוברין ושבין אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו אמרו אחד של מת ואחד של שכינה. וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה. אמרו קיים זה כל מה שכתוב בזה ע"כ. ואע"ג דאין המאמר יוצא מידי פשוטו וזה הכלל ידוע שהפשט לא יופשט. הנה רז"ל רומזים בדבריהם על כמה ענייני שהם חוץ מן הפשט. והכונה כאן הוא שרמזו במאמר זה לפי דרכם על ענין שני דרכים הנז' שהיו ישראל אוחזים בשתיהם אחר קבלת התורה במדבר והם, האחד הוא דרך הקבלה והאמונה שהיו אוחזים ישראל בכל מצות התורה שקבלו ממרע"ה בלי תוספת ובלי גרעון הן במצות הן בעבודתו יתברך, היו רשאין להתבונן במצות וענין העבודה בדרך החקירה וההשכלה למצוא להם טעם על פי זה הדרך כדרך שמצא רשב"י ע"ה טעם למילה שנתנה בשמיני שהוא כדי שתוכל האם לטבול ויהיו אביו ואמו ג"כ שמחים בליל המצוה הזאת:

ולזה קורא המאמר הנז' לדרך הקבלה והאמונה בשם ארון של שכינה כי הקבלה יוצאת מפי שכינה וכן האמונה היא מקורה בשכינה, אבל לדרך החקירה וההשכלה קורא אותו בשם ארון של יוסף, שהוא בא לעשות תוספת יופי לדבר העולה ויוצא ע"פ הקבלה והאמונה, וגם קורא לדרך זה בשם ארון של מת כי הביטול נקרא בשם מיתה כמ"ש בזוה"ק ע"פ של וימת האמורים בפרשת ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום, וכן בדברים העולים ונולדים בדרך ההשכלה והחקירה שייך בהם ביטול שיהיו בטלים אם הפך דבר העולה מן הקבלה והאמונה, ולכך לדרך זה קורא אותו המאמר הנז' בשם ארון של מת:

וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר לא נאסר להם לתור ולעיין בדרך החקירה וההשכלה הרמוז בארון של מת, ואע"פ שהם עמדו על הר סיני ומקבלים הדברים תמיד מפיו של מרע"ה אשר היתה שכינה מדברת מתוך גרונו עכ"ז לא נאסר להם לעיין ולתור בדרך הרמוז בארונו של מת, אלא היו אחד של מת זה דרך ההשכלה ואחד של שכינה זה של הקבלה והאמונה מהלכין זע"ז שהיו משתמשין בשניהם, והיו עוברין ושבין אומרים וכי דרכו של מת להלך עם שכינה, כלומר כיון שהם אוחזין דרך הקבלה והאמונה איך יהיו רשאין לאחוז בדרך החקירה וההשכלה. ואמרו קיים זה כל מה שכתוב בזה, פירוש אין עושין דרך זה עיקר שבו יהיה נסתר איזה דבר העולה ונראה מדרך הקבלה והאמונה. אלא הם למידין בדרך זה ע"מ לקיים כל מה שכתוב בזה הדרך של הקבלה והאמונה דאם עולה בידם מדרך החקירה דבר שסותר דבר העולה מן הקבלה הרי דבר של החקירה בטל ודבר הקבלה קיים, ועל כן הם היו רשאין לאחוז בזה ובזה אפילו בזמן מרע"ה שהיו במדבר:

ועוד אפרש בענין זה של שני דרכים הנז' מאמר רז"ל בגמרא דשבת פרק ע"ז אימא שלום דביתהו דר"א, אחתיה דר"ג הואי, הוה ההוא פלסופא בשבבתייהו דהוה שקיל שמא דלא הוה מקבל שוחדא. בעו לאחוכי ביה עיילה ליה שרגא דדהבא (הראית לו השרגא וא"ל שאם יזכה אותה בדין תתן לו השרגא הזו למתנה) אזלא לקמיה אמרה ליה בעינא דנפלגי לי בנכסי דבי נשא (פירוש תבעה מן ר"ג שיתן לה חלק בנכסי אביה) ואמר אותו פלסוף לר"ג פלוג לה, א"ל ר"ג כתיב לן במקום ברא ברתא לא תרות ואני הזכר ירשתי הכל. א"ל מיומא דגליתון מארעכון אנטלת אורייתא דמשה ואתיהיבת אורייתא אחריתא וכתוב בה ברא וברתא כחדא, וקמו מלפניו בשתיקה ולמחר הדר עייל ליה איהו חמרא לובא (שהוא יקר ושוה יותר) אמר להו שפיל לסיפיה דספרא וכתוב ביה אנא לא למפק מאורייתא דמשה אתיתי וכתיב ביה במקום ברא ברתא לא תירות. אמרה ליה לאותו פלסוף נהור נהורך כשרגא, אמר לה רבן גמליאל אתא חמרא ובטש לשרגא ע"כ:

והנה בודאי דרז"ל כתבו מעשה זו בתלמוד כדי לרמוז בה ענינים ולמשול בה משלים בדברים אחרים וכבר בספה"ק בן איש חי בפרשת כי תשא הבאתי בס"ד מאמר זה ועשיתיו משל לענין השבת ע"ש. וכאן אפרש אותו על ענין שני דרכים שאנחנו מדברים בו כאן. ובקוצרן של דברים נדבר והוא כי דרך הקבלה והאמונה נקרא ברא כי הזכר כוחו בריא וחזק, כן הדרך הזה כוחו בריא וחזק שכל העולה ויוצא ע"פ הדרך הזה לא ימוט ולא יתבטל ממנו כחוט השערה, אבל דרך ההשכלה והחקירה קורא אותו בשם ברתא, כי הנקבה כוחה חלש וכמ"ש תש כוחו כנקבה, כן דרך זה כוחו חלש ותש מאד שאם יעלה ממנו דבר שהוא הפך העולה מדרך הקבלה יתבטל הדבר הזה כדאמרן:

והנה ר"ג דבר באמת ולדק באומרו במקום ברא ברתא, כלומר במקום שמחייב דרך הקבלה איזה

דבר

דבר לא יהיה מגע לדרך החקירה בו לבטלו שיהיה כאלם לא יפתח פיו כנגד הקבלה והאמונה, אך הפלוסוף אמר ברא וברתא כחדא ירתון שאין יתרון להקבלה על החקירה ואם יהיו דבריהם סותרין זא"ז יעשה השומע כרצונו, רצה מזה גובה רצה מזה גובה, וסוף דבר חזר הפלסוף והודה לרבן גמליאל במקום ברא ברתא לא תירות כי לבסוף כן יקום וכן יהיה והכל יהיו מודים בכך:

ולז"א דוד הע"ה בתהלים רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר, פסוק זה אמרו כנגד דרך הקבלה והאמונה, ובא הכתוב אחריו ואמר יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך על כן ברכך אלהים לעולם, פסוק זה נאמר על דרך ההשכלה והחקירה שהוא בא לייפות כדאמרן:

ובזה מובן בס"ד הפסוק שפתחנו בו וארשתיך לי באמונה שדרך האמונה הוא העיקר שעליו בנויים עבודת הבורא יתברך וקיום מצותיו, אך עכ"ז אין אני אוסר לך דרך החקירה וההשכלה אלא אתן לך רשות לעיין בדרך זה והוא וידעת את ה' זהו דרך ההשכלה ורק תהיה האמונה עיקר אשר ארשתיך בה, ודרך השני טפל שיבא רק לייפות את הנראה ועולה מן הקבלה והאמונה:

ועוד נ"ל בס"ד שיש יתרון אחר בדרך הקבלה והאמונה על דרך החקירה וההשכלה והוא כי דרך האמונה כל ישראל שוים בו ולא יש יתרון לאדם על חבירו, כי המסור בקבלה והאמור באמונה מסור לכל ישראל ביחד וכמ"ש תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, אבל מה שעולה ונראה מדרך החקירה וההשכלה אין הכל שוים בה. וכדי לפרש דבר זה היטב אקדים להביא כאן משל אחד שסדרתי בדרשותי על ההפטרות בס"ד שבו נכללו כמה דברי מוסר לאדם דרך אגב, ואתה הקורא עשה אזנך כאפרכסת ושמע דברים של המוסר היוצאים ונובעים מן המשל הזה:

והוא, אב ובנו היה דרכם שיתפללו כל אחד בבית הכנסת אחת ואין הבן מתפלל בבית שאביו מתפלל בה. והנה יום אחד עמד האב בבוקר ויאמר לבנו תלך עמי היום הזה לבית הכנסת שדרכי להתפלל בה ותשב אצלי, ויקם הבן וילך עם אביו בבוקר השכם ויסגר הדלת אחריהם וילכו שניהם יחדיו. ויהי הם הולכים ברחוב אחד ויאנח האב אנחה גדולה, א"ל הבן אבי למה נאנחת, א"ל בני ראה זה האיש הבא לנגדינו זה היה גבור עלום שסבר יום אחד דלת ברזל ברגלו אחת, והיה נושא חבילה משקל י"ב שאין בידו אחת, ותראה עתה איך נושא המשענת בידו שהוסיף לו רגל שלישית ועכ"ז רגליו מתנועעים אנה ואנה שאין בהם כח ללכת ביושר. ואם היה זקנו לבנה אני נחמה כי היינו אומרים זו שליטת הטבע כשיזקין האדם סר רוחו, אך עודנו שערותיו שחורים שלא הגיע לשיבה וסר כותו מעליו שירד למדרגה אחרונה של חלישות. ראה עוה"ז אין בו אמונה ולא בטחון שיבטח האדם בו, ויצטער הבן ונאנח אנחה גדולה:

אח"כ נכנסו לרחוב השני וכאשר הגיעו לראש הרחוב ניאו אדם אחד מהלך ונתקל בחמור שהיה עומד בתוך הרחוב ולא ראה אותו ונפל זה האדם על פניו. ויאנח האב אנחה גדולה, א"ל הבן אבי למה נאנחת, א"ל בני תראה זה האדם היה לו אור עינים חזק מאד עד שהיה יכול להעביר מרגליות קטנות הרבה באור הלבנה ולא היה נצרך לאור הנר, ועתה ראה כהו עיניו כ"כ שכבר האיר הבוקר ונתקל בחמור גדול שלא ראהו עומד בתוך הרחוב ונתקל ונפל לארץ. ראה בני עוה"ז אין בו אמונה ולא משען ומשענה לבטוח בו, ויאנח גם הבן אנחה גדולה, וידאג בלבו ויאמר מה היום הזה מיומים אשר הבאני אבי לאנחות אלה, מי יתן ונגיע במהרה לבית הכנסת ולא נראה מן המראות הקשות האלה:

אח"ז נכנסו לבית הכנסת וישב האב בהיכל האמצעי המסובח וישב בראש של צד האחד כי זה מקומו בכל יום וישב בנו אצלו בצדו, וישמח הבן בלבו ויאמר טוב להודות לה' אשר הגענו למקום הקדוש הזה ונצולתי מן האנחות. הנה עודנו מדבר הדברים האלה בלבבו וישמע אנחה גדולה ומרה יוצאה מאת אביו, וירתע הבן ויאמר לאביו אבי למה נאנחת, א"ל בני ראה זה האיש העני שאוחז קופה קטנה בידו ומחזר על כל האנשים היושבים בבית הכנסת כדי לקבל מהם פרוטות לשום לו תוך קופתו, הנה זה היה עשיר גדול בתחלת ימיו והיה לו קרקעות שיבא לו מהם שכר מאה זהובים בחודש והיה לו שדות וכרמים וצאן ובקר וגמלים הרבה והיה לו בית מסחר, וסוף דבר אבד עושרו ונשאר עני וילא מעירו מפני הבושה ויבא לעיר זו להיות מחזר על הפתחים לפרנס עצמו, ועתה הוא מחזר על כמה בני אדם אשר בבית הכנסת ואין איש מניח לו פרוטה אחת תוך קופתו, ומה שאתה שומע קול קשקוש של פרוטות אשר מקשקש בקופתו התחשוב זה נתנו לו אחרים לא כן אלא נותן בקופה פרוטות לקשקש בה להשמיע קול לבני אדם היושבים בבית הכנסת אולי ישימו לו פרוטות תוך קופתו ואינו מוצא כלום:

ראה כמה הזמן של עוה"ז בוגד באדם ואין בו בטחון ולא אמונה שהוא מביא את יושביו למדרגה התחתונה, ויצטער הבן הרבה וזלגו עיניו דמעות ויאמר בלבו חשבתי שבאנו לכאן ושקטנו, והנה עתה ראינו אנחה גדולה מכל אותם האנחות, כי אנחה שהיא בעבור הממון היא קשה מכל אנחות שבעולם שאין יסורין קשים בעולם כיסורין של עניות. כי כן אמר איוב להקב"ה כל יסורין שבעולם תביא עליו ולא יסורין של עניות דאינו יכול לסבול דבר זה שיעמוד אצל חנווני שהכל עומדים וקונים ממנו והוא אין לו פרוטה אחת לקנות בה כלום ועל כן אנחה זו קשה מכולם, ומי יודע מה אנחנו מעותדים לראות והשי"ת יצילנו ברחמיו הרבים, כל זה היה הבן מחשב בלבו ומוריד דמעות:

אח"כ התחילו הציבור להתפלל ולקח האב סידור התפלה בידו ויתחיל לקרות פרשת העקידה, וגם הבן לקח הסידור בידו אך פתח בתפלת ערבית ויקרא בקול רם אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה, וישמע אביו קולו ויאמר לו מה אתה קורא הנה עתה זמן שחרית הוא ואינו זמן תפלת ערבית, א"ל הבן הלא אתה כבר עשית את השחרית לערבית שהחשכת את עוה"ז בעיני ואני רואה את העולם לילה ולא יום, ולכך אני קורא אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה שהפכת את השחרית לערבית בחכמה אשר לקחתני עמך היום והרגזתני בדבריך:

אמר לו אביו בני הן אמת כי דברי אשר היו עתה עמך עשו את עוה"ז חושך ולילה. אך דע בני כי עוה"ז יש בה מדת לילה, ויש בה מדת יום, כי אחר הלילה יאיר היום. ולכן יזדמן ג"כ שיראה האדם את עוה"ז יום דאע"פ שהיא אצלו לילה יזרח לו האור אחר החושך ויראה טובה וברכה ועושר והצלחה ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה. ואם עד עתה ראית ממני אנחות המתן ותראה ממני שמחות:

על כן בני תתחיל גם אתה עמנו ללמוד מן פרשת העקדה, כי זה הקרן שיש לנו ירושה מאבותינו למצוא בזכות זה טובה וברכה ושלום. ובאור מלוה זו

שעשה

שעשה אברהם אע"ה נלך ואור לנו בכל דרכינו, והתחילו האב והבן להתפלל עם הצבור כנהוג :

ואחר חמש רגעים נכנס חכם אחד לבית הכנסת ויעמדו כל הקהל לפניו וגם האב והבן עמדו. וישב החכם ההוא בהיכל האמצעי אשר האב והבן יושבים בו ויעמוד במקומו בצד ימין בראש נכח פניהם. ולקח החכם את הטלית ויברך עליו בכונה גדולה והאב היה מביט בו ופניו שוחקות ושמחות. ויאמר הבן לאביו אבי למה פניך שוחקות ושמחות, ויאמר לו בני ראה זה החכם אשר עמדו כל הקהל מפניו תחלתו היה עם הארץ ומנאף וכל זונה הנשכרת בזהוב אחד שוכרתו בשני זהובים, ויתחבר עם כל פועלי און ועושי רשע ושופכי דמים ולייצנים ומשחקי בקוביא והיה אדוק בעבירות ימים ולילות ולא היה בא לבית הכנסת אפילו בשבת ויו"ט. ואח"כ מאיליו ומעצמו מאס ועזב את דרכיו הרעים לגמרי ופירש מחברת פועלי און ולמד תורה ויתחכם בה מאד. ועתה הנך רואה אותו בעיניך איך הוא צדיק וגדול הדור, ואור שכינה חופף על פניו. על כן אני רואה אותו ושמח בראותי כי גם בעוה"ז החמרי שהוא חושך ואפילה יש תקוה לצאת מחשיכה לאורה גדולה, והנופל בבירא עמיקתא עלה יעלה לרום המעלות מעלה ע"ג מעלה, לשם טוב ולתהלה :

וישמח הבן בדברי אביו ויאמר לו אבי בבקשה ממך תוליכני אחר התפלה לביתו של החכם הזה אשר נעשה בו הנסיון הגדול הזה ויצא מאפילה לאור גדול ואשמעה מפיו דברי חכמה ומוסר, ויראה כי אינו דומה אינו מנוסה להמנוסה. ויאמר אביו כן אעשה כאשר דברת. אך דע כי זה הוא חכם גדול, ומדבר ברמזים דקים תשים לבך היטב על דבריו כדי להבין אותם :

והנה אחר גמר התפלה המתינו עד שיצא החכם מבית הכנסת וילך לביתו והם נכנסו אחריו ועמדו לפניו. ויאמר האב להחכם זה בני עבדך לא ראה אותך מימיו כי אין דרכו להתפלל בבית הכנסת שאנחנו מתפללים בה, אך היום הזה בא להתפלל בבית הכנסת זו וראה אותך ותאוה נפשו לבא לפניך לשמוע דבר חכמה מפיך, תן לו רשות לישב ויתן להם רשות לישב על הכסאות וישבו לפניו :

ואחר שישבו פשט החכם ידו ויתן להבן התיכת עלס קטנה שעשוי לנקות בו האזנים ולקח אותו הבן בידו וישב אצל אביו וישאלהו בלחישה מה הוא ענין חתיכת העלס הזה שנתן לי ומה יש לי צורך בזה שנתן לי, וילחוש לו אביו הלא הגדתי לך כי החכם הזה דרכו לדבר ברמזים ולמה לא נתת דעתך היטב על הרמז שרמז לך. ויאמר לאביו מהר להודעני הרמז כי אין לי עת להתבונן ולעיין בדבר זה לידע הרמז של החכם על מה ירמוז. ויאמר לו אביו בלחישה רמז לך החכם בזה שאין ראוי לדבר דברי חכמה ומוסר אלא למי שאזניו נקיות ויפות שאין בהם לכלוך הסותם אותם ומעכב קול השמיעה מלעבור בתוכם, שאם יש בהם לכלוך של דופי סותם ואוטם אותם לבלתי ישמעון דברי החכמה והמוסר למה יטריח החכם את עצמו לדבר דבר שיפול לארץ ולא יכנס באזני האיש המדבר אליו ולכך נתן לך זה הכלי אשר הוא עשוי ומתוקן לנקות בו האזנים, לרמוז לך תנקה אזניך תחלה שיהיו מוכנים לשמוע ואז אדברה באזניך את דברי. וכאשר הבין הבן על מה רומז לו החכם בחתיכת העלס ההוא שנתן, אז השכיל מדעתו להשיב תשובתו להחכם. וקם הבן ויגש אצל החכם וישק את ידיו ויאמר לו אדוני דבר דבריך ויאירו עיני בדבריך הטובים, כי אזני הם נקיות ויפות והם מוכנים ופתוחים לשמוע דברי חכמה ומוסר מפיך. ויאמר החכם טוב הדבר אשר דברת שב במקומך ואשמיעך את דברי :

ויכה החכם בפעמון לקרוא את המשרת להביא משקה של קהוו"א כנהוג, ויביאו המשרת בכוסות המצוייר עליהם מבחוץ הגרעינים של קהוו"א כבריאתם קודם קלייה וטחינה, ויגיש הכוסות להחכם לאב ובנו ויקחו כל אחד בידו כוס אחד לשתות, וקודם ששתו אמר החכם לאותו הבן בני זה המשקה אשר בכוס זה מהיכן בא אמר לו מאלו הגרעינים המצויירים מבחוץ. אמר לו החכם ראה איך הגרעינים האלה נבראו ונולדו במראה הנוטה ללובן ואין בהם גוון שחור ובא האדם והפך אותם למראה שחור מאד. כן תמצא את האדם בעוה"ז שהוא נולד ונולד בלב נקי מן החטא, ואח"כ מקלקל דרכיו ומשחיר את לבו לעשותו שחור כפחם ע"י העונות אשר מתלכלך בהם, וכמ"ש הכתוב ואנכי נטעתיך שורק כולה זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה :

אח"ז אמר החכם להמשרת שיביא פת שחרית והביא קערה אחת גדולה ובתוכה עוגות פת הבאה בכסנין וגבעים מלאים חלב. והנה על קערת הפת היה מצייר על שפתה מצד אחד צורת חטים אדומים ומצד אחד מצוייר קמח סולת לבן כשלג. והגבעים שבהם החלב היו צבועים בצבע מראה אדום כדם ובתוכם היה החלב :

ויאמר החכם לאותו הבן בני זה הסולת הלבן כשלג מהיכן בא, אמר לו מאלו החיטים האדומים וישאלהו עוד זה החלב הלבן כשלג מה היה בתחלתו, אמר לו היה דם אדום כמראה הצבע האדום הזה אשר על הגביעים. אמר החכם ראה בני דרכו של אדם בעוה"ז בפועל הטוב שעושה בתשובה אשר שב אל השי"ת דאע"פ שנעשה לבו שחור כפחם ומעשיו אדומים כדם יש לו יכולת ותקוה שיתנקה ויטהר עצמו ויתהפך לטוב הרומז ללובן, דכתיב אם יהיו חטאכם כשנים כשלג ילבינו. ולהבו פניהם בדברים אלו שרמז להם בזה אחר אשר נעלבו ברמז הראשון של משקה הקהוו"א :

ואחר שאכלו פת שחרית עם חלב אמר החכם לאותו הבן בני תחזיר פניך לכותל הצפוני של החדר הזה ותראה מה יש שם. ויחזיר פניו אל כותל הצפוני וירא זיז יוצא מן הכותל ומונח שם על הזיז חתיכת עץ גדולה ומצוייר עליה צורת ניירות של שחוק הקוביא וצורת טאוו'לי ומגקלא ושאר מיני שחוק שמשחקים העולם בהם, ועוד ראה שם חתיכת עץ גדולה שמצוייר בה מסיבה של בני אדם יושבים על שלחן מלא יין ושכר ומיני פירות ולפניהם תוף וכנור ועוגב וחליל ושאר מיני זמרה, והכל מצוייר בציור העשוי בפוטוגרא'ף, גם יש עוד חתיכת עץ גדולה שמצוייר עליה בפוטוגרא'ף אסיפה גדולה של תערובת אנשים ונשים שמחים ברקוד הנקרא תיאאטר"ו זה מחבק את האשה וזה מנשק הבתולה. גם ראה עוד חתיכה גדולה מצוייר בה צורת נשים זונות ואנשים מנאפים ועוד צורת לסטים מזויינים ועוד צורת מושב ליצים מינים ממינים שונים מדברים המבוערים, ועוד ראה בסוף הזיז חתיכת עץ גדולה מכולם ומצוייר עליה בפוטוגרא'ף צורת שולחנים עם התיבות אשר לפניהם. וגם צורת חניות של אנשי מסחר וצורת כמה שווקים. ואחר שראה והביט היטב בכל הציורים ההם מראש ועד סוף אמר לו החכם הראית בני כל מראות הללו היטב ויאמר ראיתי אדוני :

ויאמר לו החכם תחזיר פניך לכותל הדרומי שבחדר הזה ושא עיניך וראה ותביט מה יש בו, ויפן הבן אל כותל הדרומי, וירא כמה זיזין בכותל זה למעלה מזה וכולם מלאים ספרי הקודש גמרא ופוסקים ראשונים ואחרונים וביאורי התורה בארבעה חלקים של פרד"ס :

אז אמר החכם בני הטה אזנך ושמע עתה את אשר אני מדבר, הנה אנכי תחלת עסקי ימים ולילות היה בדברים אלה שראית ציורים שלהם בכותל הצפוני מראש ועד סוף, והיה העסק הזה טוב וערב בעיני מאד עד שהייתי מואס באנשים יראי חטא בראותי אותם, והייתי משכים בבוקר בקומי מן המטה והולך בלי נטילה ויושב במושב בתי הקהוו"א עם אהובי וריעי ואותו מושב של בתי הקהוו"א היה פתוח על אם הדרך, ובראותי אנשים הולכים ורצים לבית הכנסת היו לשחוק בעיני והייתי מתלוצץ בהם. ובראותי ת"ח הייתי חורק עליו שיני, ואמרתי מי יתן לי ת"ח ואשכנו כחמור. האם הבנת בני מדברים אלו באיזה מצב הייתי עומד באותם הימים הראשונים אשר עברו. ויאמר לו ידעתי אדוני המצב שהיית בו במחילת כבודך:

ויאמר החכם הנה אח"כ דרך מקרה הייתי יושב אצל חכם אחד, ומצד ההכרח הטיתי אזני לשמוע דברים מפיו והשקה אותי בעל כרחי משקל עשרים דרה"ם של סם כנאכ"ינה הדוחה חולי הקדחת, ותכף ומיד נפרדה ממני הקדחת של אש התאוה שהיתה בוערת בקרבי והתחלתי להזיע זיעה נפשיית כי חללתני החמה של אש התאוות הרעות. האם ידעת בני והבנת מהו זה הסם של הכנאכ"ינה שהשקני, ויאמר הבן ידעתי אדוני:

והנה אחר שבאה לי הזיעה הנפשיית הקיצותי מן התרדמה שהייתי נרדם בה, ויהפך לבי והייתי לאיש אחר, ואבעט ביצה"ר בשתי רגלי ואומר ליצה"ט משכני אחריך נרוצה, ונכנסתי לאהלה של תורה ולמדתי תורה וחכמה ויראת שמים ורדפתי אחריהם בכל כוחי כאדם הרודף אחר חיות שלו, והקב"ה היה בעוזרי ופתח לבי בתלמוד תורתו. ועזבתי כל העסק הזה אשר אתה רואה הציור שלו בכותל הצפוני ואדבק בעסק אשר אתה רואה בכותל הדרומי ואוהב את התורה כנפשי, ותחת אשר הייתי אומר מי יתן לי ת"ח ואשכנו כחמור הנה עתה כאשר אראה ת"ח אחבקהו ואשקהו, ולא עוד אלא כשאני לומד בגמרא שֵׁם תנא או אמורא אנשק את שמו הטוב הכתוב על הדף בנשיקה של אהבה מלב ונפש. וכל ספר אשר אני לוקח ללמוד בו אני מחבקו ומנשקו תחלה בשבע נשיקות:

ואתה בני יתכן שתחשוב כי חילוף עסקי הראשון אשר החלפתי בעסקי של עתה עשה יתרון ותועלת לנפשי בלבד ולא לגופי, לא כן אלא באמת גם גופי יש לו תועלת רב בזה העסק האחרון שאני עוסק בו עתה, יען כי בו קניתי לי מדה להיות שמח בחלקי ואינני מתקנא מאחרים, משא"כ בהיותי בעסק הראשון כל הימים היו מכאובים מחמת הקנאה שהיה לי מאחרים, גם עוד הנה עתה בעסקי זה יזדמן שאמצא בלימודי הלכה ברורה או שאני מחדש חדושי תורה אז יהיה לבי מלא שמחות וגילות וכמ"ש דוד הע"ה שש אנכי על אמרתיך כמוצא שלל רב. ודע בני כי מי שלא הגיע עדיין למדה זו לא יוכל לדעת אמיתות דברים אלו איך יהיה שמח וששׂ על דברי תורה כמוצא שלל רב:

ולכן תראה כי עשיתי ציורים קבועים ומונחים לפני בכותל הצפוני שהם דמיון לעסק הראשון, וכנגדן עשיתי ציור קבוע ומונח בכותל הדרומי לעסק הטוב והקדוש אשר אני עוסק בו עתה ויהי לפני תמיד זה לעומת זה כדי שאזכור תמיד המצב אשר הייתי בו בתחלה בעסק הראשון, ואבין ואדע כמה הפרש והבדל יש בין האור ובין החשך, ובין הקודש ובין החול, ובין הטמא ובין הטהור:

אח"ז חזר החכם ואמר להבן הבט בני עוד ותראה מה תלוי בחבל על כותל הצפוני למעלה סמוך לתקרה, ויראה תלוי חתיכת נייר מצוייר במלאכה של פוטוגרא'ף ומצוייר בה ציורים של מידות אמה וחצי אמה ורביע אמה ועוד כמה מיני מידות אחרים שהם פוּד ואנג̆ וכיוצא, וגם יש בה ציור כותלים עומדים זה אצל זה משונים וחלוקים זה מזה בגובהן ורחבן ומשונים ג"כ בבניינם. ויפן אל צד הדרומי ויראה תלוי שם חתיכת נייר שיש בה ציור העשוי במלאכה של פוטוגרא'ף והוא צורת ים הגדול של אוקינוס שאין לו סוף ושיעור וגבול כלל, א"ל הידעת בני על מה ירמזון הציורים האלה ויאמר לא ידעתי:

ויאמר לו החכם זה הציור התלוי בכותל הצפוני שהוא מורה על עסקי עוה"ז יורה שיש לעוה"ז וקנייניו גבול ומדה דהיינו גבול בזמן כו"כ שנים יעמוד בית זה בבניינו ואח"כ יחרב, וקרקע זו כו"כ שנים תהיה של ראובן וכו"כ שנים תהיה של שמעון ועושר זה כו"כ זמן ישאר ביד פ' וכו"כ זמן ביד פ' או כו"כ זמן ביד בניו וכו"כ זמן ביד בני בניו ואח"כ יאבד העושר ההוא בענין רע או חוזר הגלגל לאחור, גם קניין עוה"ז יש לו מדה ושיעור אצל בני אדם זה יגיע לעושר של מאה אלף וזה יותר וזה פחות באופן שקניין הנכסים של עוה"ז אינו שוה אצל בני אדם אלא הם משונים זה מזה הן בכמות הנכסים, הן בזמן, ועל זה ירמזון הציורים המונחים בכותל הצפוני שהוא מורה על עוה"ז וקנייניו שהם גופניים בכולם יש מדה וגבול כדאמרן. אבל בכותל הדרומי המורה על עסק התורה הקדושה מצוייר שם צורת ים אוקינוס שאין נראה בו גבול ומדה וסוף כי כן הוא הענין בתורה הקדושה שאין לה מדה וגבול כדכתיב בה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים:

והנה בדרשותי על ההפטרות בס"ד בהפטרת שבת שקלים נכנסתי בדרוש זה בענין חמשה קניינים קנה לו הקב"ה בעולמו כמ"ש בברייתא דאבות, וכאן אבאר סוף המשל המדבר בהפרש שיש בין שני לוחות אלו התלויים בכותל הצפוני ובכותל הדרומי, לפרש הרמז שלהם בענין שני דרכים של דרך האמונה והקבלה ושל דרך החקירה וההשכלה אשר אנחנו מדברים ועוסקים בהם כאן בפתיחה זו:

והיינו כי יש ב' מיני ידיעות בעולם הא' נקראת ידיעה אמונית שהיא באה ועולה מצד האמונה והקבלה ובזאת אין מדה וגבול כי מה שתגיד האמונה והקבלה אנחנו מודים באמיתותו שא"א לומר נאמין במאתים מ"ע ולא ברמ"ח, וא"א לומר נאמין בשלש מאות לא תעשה ולא בשס"ה, וכן בתולדות של המצות אנחנו מוכרחים להאמין בכולם וא"א לחסר ולגרוע קוץ אחד מהם. אמנם ידיעה הב' נקראת ידיעה שכליית שהיא באה ועולה מצד ההשכלה והחקירה, הנה לזאת יש לה גבול ומדה שנאמת דברים אשר ישפוט שכלינו ולא יותר שאם מצא האדם טעם שכלי לסמוך על ההשכלה לבדה לא יאמין ויודה אלא רק במאה דוקא ולא יותר:

ומעתה תבין ההפרש אחר שיש ביניהם, כי בידיעה השכלית שיש לה מדה וגבול אין הידיעה היא בהשואה אחת אצל בני אדם, כי זה שכח שכלו חזק ואביר יותר מצא טעם למאתים דברים וזה שהוא חלוש מחברו לא מצא אלא רק ק"ן דברים והג' שהוא תש כח שכלו יותר לא מצא יותר ממאה וכן עוה"ד, נמצא אין המצות שוים אצל בני אדם בהשואה אחת משא"כ בידיעה אמונית שבאה מצד האמונה והקבלה היא שוה בכל בני אדם שכולם מודים במספר שוה כי כולם יעשו ככתוב בין אם ידעו טעם בין לא ידעו, דהיינו כל ישראל תוקעין בשופר וכולם יושבין בסוכה וכולם נוטלין ד' מינים בלולב וכולם אוכלים מצה בליל פסח וכולם

לובשין ציצית ותפילין ביד וראש וכולם קובעין מזוזה, וכעזה"ד, וכן הוא בלאוין כולם שוים בהם במספרם ועניינם. אבל אם לומר טעם שכליי למצות ולסמוך על הכרעת השכל לבדו לא יהיו כל ישראל שוין בקיום המצות אלא כל אחד יעלה בידו מספר מצות כאשר תחייב הכרעת שכלו וידוע וברור הוא שאין דיעות בני אדם שוין ולכל אחד יש לו מדה וגבול בשכלו:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב באלפא ביתא דרך אמונה בחרתי משפטיך שויתי, פירוש בחרתי לתפוס עיקר לסמוך עליו הוא דרך האמונה והקבלה ולא לסמוך על דרך ההשכלה, יען כי בזה הדרך של האמונה משפטיך שויתי לשון השוואה כי יהיו משפטיך שהם העשין והלאוין שוה מספרם אצל כל ישראל שכולם מקיימים אותם בהשוואה, דמה שמקיים זה מקיים זה דאין מחסור ליראיו כלל:

והנה העולה מכל הדברים שכתבנו בס"ד בענין שני דרכים אלו א' של קבלה ואמונה וא' של חקירה והשכלה הוא, שלא לדחות דרך החקירה וההשכלה בשתי ידים שלא תעסיק בו ולא תתבונן בו כלל, אלא אנו אומרים לכל איש ישראל אחוז בזה, וגם מזה אל תנח ידיך ורק תזהר ותשער לעשות דרך הקבלה והאמונה עיקר לסמוך עליו שלא ימוט ולא יגרע כל דבר המתחייב ממנו, ודרך החקירה וההשכלה טפל שלא תשמע אליו אלא רק בדבר שאינו סותר למה שיתחייב מדרך הקבלה והאמונה וכדאמרן לעיל:

אמנם באמת יש דברים ועניינים שא"א להתבונן בהם בדרך החקירה וההשכלה כלל, ולא יוכל שום אדם להוליד בהם שום מלידות ושום מופת מצד החקירה וההשכלה ואין האדם רשאי להאמין אלא במה שתגיד לו הקבלה ואין רשאי לצייר בהם שום ציור אשר נעשה ע"פ הכרעת השכל. והיינו בדברים הנמצאים למעלה מן הרקיע בעולמות העליונים וספירות הקודש, דודאי א"א לידע עניינם ומדתם ואיכותם ומראיהם ותכונתם בשום אופן, כי מציאותם נעלמת ונסתרת מעינינו בתכלית ההעלם וההסתר ואין אנחנו יודעים מציאותם אלא רק ע"פ הקבלה שקבלו אבותינו מפי מרע"ה וגם מה שקבלו מן הנביאים ישעיה הע"ה ויחזקאל הע"ה אשר גילו בנבואתם קצת מן המקצת וגם מה שקבלו חכמי הדורות רשב"י וחביריו מפי אליהו זכור לטוב והם דור אחר דור ועד אחרון רבינו הקדוש האר"י ז"ל וגם גילוי זה אשר נגלה מפי אליהו זכור לטוב גילה טפח וכיסה מאה טפחים ואיך אפשר לשום אדם לדבר בעניינים הנסתרים האלה בדרך החקירה וההשכלה, הא ודאי אין מגע לדרך זה בעניינים הנסתרים הנז' כלל ועיקר:

ואפילו בשמש והירח וכוכבים ומזלות אשר האדם רואה אותם בחוש הראות ובפרט ע"י כלים חדשים של הבטה שנראין בהם לעין האדם יותר גם אלו א"א להשיג עניינם ולהכיר אותם באמיתות יען כי מאחר שהם אינם מן ארבע יסודות שבגופינו ומקומינו אלא הם יסוד חמישי העולה על ארבע יסודות שלנו אלף אלפים וריבי רבבות מדרגות בזכותו ובאיכותו, א"א שיוכל האדם הבנוי בארבעה יסודות של חומר עכור להכיר מהותם של שמש וירח וכוכבים ומזלות הבנויים ביסודות זכים רחוקים וגבוהים מן ארבע יסודות חומר שיש בנו, ולכן כל השערות שעושים חכמי האומות במהות השמש והירח והכוכבים הם בטלים, וכל דור ימלא בו חכמי אומות המבטלים מה שגזרו חכמים שקדמו להם, וכן עזה"ד תמיד דור אחר דור זה בונה וזה סותר כבנין פתום ורעמסס, וכאשר האריך בדבר זה חכם א' מחכמי האומות קאנט שמו, וכמ"ש הרב בספר הברית ז"ל ע"ש באורך. וא"כ כ"ש וקל וחומר בעניינים של העולמות הנסתרים שאין מציאותם לפנינו אפילו כחוט השערה שאין מגע בהם מצד ההשכלה והחקירה:

ואמרתי להעתיק כאן מ"ש בספר ידיו אמונה פרק ט' ואזכיר דבריו בקצרה מה שעשה משל יפה בדבר זה בטענה מסתברא לנעול דלת החקירה בענין הזה:

והוא כי מאמין ומאמין יצאו יחד לשוח בשדה ויהי בצאתם מקיר העיר ועולה על פני מגרשי השדה מקדם לעיר. וימצאו איש מתבודד יושב בצל שיח אחד. וישאלהו המאמין מה מלאכתך פה ומה אתה מבקש. ויען האיש ויאמר חוקר אני ואת אלהים אני מבקש. וישאלהו מאמין במה אתה מבקש את אלקים. ויענהו האיש בנר חכמתי ואור תבונתי בהם אני מבקש את אלקים חיים. וישאלהו מאמין האם בקשת ומצאת. ויען החוקר בקשתיו ולא מצאתיו. ויאמר מאמין ומדוע לא מצאת אותו. הלא תבונתך בידך היא ולאורה תלך עד מקום אשר שם האלקים. ויענהו החוקר קצור קצרה יד תבונתי מלהשיג מבוקשי. כי מאד פליאה דעת ממני. איך תולה ארץ על בלי מה. וזאת נשגבה היא ולא אוכל לה. דאיך מגרעין אחד אחרי בלותו יצא שיח זה עם פירותיו:

ויאמר מאמין האם רק מחמת זה לא תשיגנו. יען קצרה תבונתך מלהשיג אותו. או מפני כי תמצא בו דברים שהם נגד השכל ולכן לא תשיגנו. ויען החוקר ומה זה הוא נגד השכל אשר תראה אתה בו:

ויאמר מאמין נכון לערב אש ומים יחד ולא יזיקו איש את רעהו כאשר עשה לשמים שעירב אש ומים יחד ועשה שלום ביניהם. או יאמר לחומץ וידליק. ועתה אשאלך אם האלקים אשר אתה מבקש יוכל לעשות גם זה. ויען החוקר ויאמר לא אפונה כי כן הוא, כי מאחר שאלקים הוא בודאי כל יכול לעשות גם מה שכנגד השכל ולמעלה ממני:

ויאמר מאמין אם זאת איפה מדוע תבקש אותו באור שכלך המוגבל הלא תקח דבר שכנגד השכל הוא. ולך בקש את ה' ובטח תמצאהו. ויען החוקר אמנם אין בידי רק השכל המוגבל ומאין אקח מה שכנגדו הוא:

ויאמר מאמין אם אין בידך במה לבקשו, למה זה תלאה נפשך לשוא, הלא עד עולמי עד לא תמצאהו. לכן הכבד ושב בביתך ותמים תהיה עם ה' אלקיך. כי האדם להיותו מוגבל בחומר לא יוכל להבין את הבלתי חומר ולצייר עליו עומק דעתו, והנה נודע כי כל החכמות שבעולם הם כולם על יסודות חומריות. משא"כ בחכמת האלקית אשר אין יסוד חמרי לה, לכן אין בגדר אנושי להבינה:

ולז"א כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך כי כל חכמתם נתייסדה על הגשם שהוא מאין כמוך. שאתה יתברך בלתי גשם. וא"כ היאך יוכלו לחקור ולהתחקות אחריך ועל תבונתך כי אין ביד האדם לחקור ולהשכיל במה שהוא למעלה מן החומר והשכל:

ויוסף עוד מאמין ויאמר. לפי דבריך שאמרת אתה תבקש את האלקים באורים שהוא באור תבונתך וחכמתך. לא יעלה זה בידך, יען כי המשורר אמר ישב חשך סתרו ולכן אם באורים תחפשהו לא תמצאהו עד עולם. לכן שמע נא לעצתי. קח את החושך ובקש אותו במקום החושך כי שם משכן כבודו ואז תמצא אותו. ויען החוקר ויאמר אם אקח החשך ועוד אלך במקום החושך מה אראה ובמה אחזה. ויאמר מאמין אם קצור קצרה ידך לראות בחשך. א"כ לשוא בקשתך. ועד עולם לא תמצא משכן כבודו. לכן הכבד ושב בביתך:

עודם מדברים ורגליהם עומדים בצלע ההר מזה והנה ראו בצלע ההר השני עיור אחד עם עלם קטן מנהלו

מנהלו אשר לו לעינים לנחותו הדרך אשר ילך בה. ושלשת האנשים האלה שהם המאמין והמאמן והחוקר נגשו אל העיור וידבר החוקר דברים עם העיור וינסהו בחקירות וימלאהו כלי מלא חכמה וישתוקק החוקר להציע חקירותיו לפני העיור אולי ימלא אותו פתרון לדברים אשר המה קשים אצלו בחקירותיו. ויאמר להעיור אם נא מצאתי חן בעיניך הנני לבקשך לבל תעבור איש מהרה מחברתינו, ופה נשתעה יחד ואבקשך כי תטה אזן לדברי ולשמן חקירותי, אולי תשיג ידך פתר דבר כי איש חכם אתה ויען העיור ויאמר להחוקר דבר כי שומע אני :

ויאמר החוקר הנני היום בחקירה. אשר כולם אנשים חכמים וידועים יאמרו כי מלאכי מעלה אינם גוף ואינם שום גשם. וכ"ש השם יתברך ויתעלה אינו גוף. ולא אוכל להבין זאת. כי איך הדבר אשר יש במציאות הוא לא יהיה בו שום גשמי. ולדעתי הוא שני הפכיים, וכמה רעיונות ועתים אבדתי בהגיגי זאת, ורוח מבינתי לא יענני על זה מאומה :

ויען העיור ויאמר לו הקשית לשאל לי אם מעודי לא ראיתי תמונה וגשם כי עיור מבטן אנכי, ואתה עתה תרצה כי אראה לך הבלתי גשם. אמנם לדעתי אני רואה כי אין עיור כחוקר, יען כי המחקרים אומרים על האויר איננו גשם ועל אור היום מודים שישנו במציאות דכתיב ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור הרי נברא הוא ואינו רק מניעת החשך והם אומרים כי ביום נראה על האויר אור לבן ובהיר ובלילה מראה חושך ושחור ואיך יציירו הבלתי גשם על דבר שישנו במציאות :

ויוסף החוקר לומר הנה יאמרו כי המלאכים וכל שרי מעלה, המה בלתי גשם וגם אינם תופסים מקום. וזה יותר פליאה נשגבה ולא אוכל לה שיהיה דבר במציאות ולא יתפוס מקום :

ויען העיור ויאמר באמת הדבר הזה נשגבה מאד מדעת תבונת האדם העצור בגוף החמריי, אכן לדוגמא וראשי פרקים נוכל גם אנחנו חלושי הדעת לצייר לנו ענין כזה והוא כך :

ראה כי כולם יקראו את המלאכים ושרפי מעלה בשם שכליים נפרדים. והתבונן כי גם יתרון האדם שהוא שכלי הוא ג"כ כמעט למעלה מהזמן ואינו תופס מקום, כי מה שאתה תופס ברעיונך ושכלך ברגע אחת, אם תרצה לספר זה לרעיך מה שהיה עצור בשכלך עדי רגע. הנה יעבור זמן מה בספורך ע"י כלי המבטא, ופעם אם הוא שכל עמוק, תספר לו כמה שעות מהזמן, ואז כאשר אך יבין רעיך הדבר ההוא בשכלו אזי בנקודה אחת יעצור כל דבריך במוחו, ויסבו הדברים בשכלו ברגע אחת ג"כ, וכמו שספרו מהקדוש רבינו האר"י זצ"ל שאמר כי למד בשינתו בשעה אחת, שאם יספר וילמוד זה ע"י כלי המבטא כנז"ל יעלה על זה זמן שמונים שנה וכו' :

והנה כאשר עינינו רואות כי כמעט אין לשכל זמן, וא"כ מופשט מקום ג"כ הוא כי זמן ומקום אחד הוא כידוע. והנה האדם הוא נושא השכל, והמושכל הוא הנשוא, וכאשר תפרידם בדעתך אז יהיה המושכל הוא הנשוא מופשט מקום וזמן ובלתי גשם, וגם נמצא הוא, ובאמת קשה לנו לצייר איזה מושכל מופשט לעצמו בלתי גשם ואבני יסודות לו וכו' :

הרי שיש שכל לבדו והשארת הנפש כמה שעות בלי גוף כי כל העת ההוא לא ידע המעמיק גופו אנה בא, וכן בבוקר יתבונן האדם על חזיונות לילה אשר היה כפגר מובס, וראה חזיונות גבוהות בלתי גוף, האם בנתה אתה החוקר לריעי. והתבונן עוד כי כמה מושכלות עצורים בלבב איש החוזים, הם שוכבים תחת שמי השכחה. ובעזר כח הזוכר יוציאם האדם לפעלם,

הגד נא לי מה המה אם לא נמצא ובלתי גשם ובלתי תופס מקום המה :

ויוסף עוד העיור ויאמר להחוקר כתר לי זעיר ואחוך עוד מלים, כי הנה כמה שאלות וקושיות והויות יש לי על החלד הזה הרבה יותר ממה שיש לך על העולם הבא, והיינו איך יוכל להיות שהשמש הגדול מאד, הולך בלא רגלים על פני רקיע השמים, ואיך תעוף העוף תחת כל השמים באויר ולא יפול לארץ, ואיך עין קטן כקצה זרת יביט על אלפי אמות, ואיך פני אדם שהוא ככף איש יהיה מהם רבבות אלפי פרצופים, ואינם דומין זה לזה, ומה נפלאה לי לשמוע כי הדגים חיים הם במיים ומותו ביבשה וחיות האדמה להפך, מי יתנני לראות נאות השלג והקור הגדול אשר יכביד על האדם והוא בלתי גשם, וגם הוא נמצא. ומה נפלאו לי לשמוע כי האדים יעלו מן הארץ ותחת כל השמים ישתרעו, להריק מטר טיפות טיפות פעם גדולות פעם קטנות ולא יגעו זה בזה בנפלם לארץ וישקו האדמה ויולידה ויצמיחה, מי יתנני לראות את רבבות אלפי ברואים אשר שמעתי אומרים עליהם כי ישכנו באדמת עפר וירחשו על פני כל האדמה, ואנכי דרשתי מכמה אנשים על הדברים האלה איה מקום מוצא מהותם ואכותם ואין פותר אותם לי ורק ההרגל הוא יישן, כל דבר ישן נושן בעיניהם, ולא יתנו עין בקירת עליהם כלל לאמר מי ילד כל אלה :

הנה שמעתי מן הולכי בתי משחק וטיאטראות כי יספרו הנפלאות אשר ראו ואתפלא מאד על זאת, כי מה להם לילך ולחפש חדושים נפלאים, הלא כל העולם כולו מלא חדושים ונפלאות תמים דעים, מה להם לילך ולראות איך הדוב הולך על שתים, ומדוע לא יתפלאו לשמוע איך תנוק בן שתי שנים ידבר כל הצורך וכו' וכו', ואני אך מן אנשים שמעתי את כל אלה הדברים שישנם בעולם, אבל אני לא ראיתים מעולם, ועכ"ז אמונת אמת אני מאמין בזה ולא שוא והפל אף כי אין ביד כל אדם להראני את כל אלה, ואיך אתה החוקר תראה שכל העולם מלא פלאים ושאלות עצומות מסתרי יוצר הכל, ואין בכל המון המחקרים לפתור אחת מני אלף דבר קטן וגדול הטמון בסתרה ולא תתבונן ותניגים מדעתך להאמין כי כולם אחוזים ודבוקים זה בזה וכח אחד מוליכם כרצונו למחוז חפצו :

ברם לעת עתה רגע אחד אדבר להטעימך מפרי תבונתי לשכך דעתך על דבר שאלתך, והוא כי אשאלך חידתי על דבר אחד אשר אתה רואה אותו בכל עת, ואני אך שמעתי ממנו, והדבר הזה הוא נפלא לדעתי מכל הנפלאים, ולולא כי שמעתי מכמה מציאותו ומהותו לא האמנתי בו, וממנו אשפוט ואוכל להבין כי אין שום דבר אשר יהיה נמנע בחיק ה' אף בדבר שלדעתי הוא מן הנמנע ובלתי אפשר בשום אופן, כגון נמצא ובלתי גשם וכדומה נפלאות הרבה, והדבר הזה אך אלי אני העויר הוא דבר גדול ונפלא, יען כי לא ראיתיו מעולם, אכן לא יפלא זה בעיניך, כי בכלל דברים המורגלים הוא, וההרגל יאלף לך כי אין זה פליאה. ויען החוקר ויאמר שאל מהרה כי כלתה נפשי ורוחי לידע :

ויאמר העיור אחוד חידתי בדבר הזה ואתה תשמע לפתור אותה, הדבר הזה הוא אשר תאכל הרבה יותר מכמותה ולא נודע כי בא המאכל אל קרבנה. ויען החוקר הלא כבר פתר יוסף חלום הפרות הרעות שאכלו פרות הטובות ולא נודע כי באו אל קרבנה, ועתה הרכיבני במרכבת המשנה כי פותר דברים אני כיוסף :

ויאמר

ויאמר העיור הלא הגדתי לך כי הדבר הזה אתה רואה בכל עת. ויען החוקר לדעתי הוא הזמן הסב ומכלה כל חיי האדם ולא נודע כי באו אל קרבו. ויאמר העיור הדבר הזה אשר אני שואל ממך הוא גשם ומאכלו גשם, אבל הזמן אינו גשם. וישאל החוקר הדבר הזה קטנה היא או גדולה, ויאמר העיור פעם היא קטנה וברגע תתהפך לגדולה, וישאל החוקר הדבר הזה יפה או מכוער, ויאמר העיור יפה הוא מאד:

ויאמר החוקר הגד לי עוד סימנים בזה פן אוכל לבוא להמטרה ואפתרה, ויען העיור הנה כל הדברים אשר על פני תבל ארצה תוכל לחלקו ולבתרו לשנים, כגון עץ ואבן תוכל לעשות מחלק אחד גדול שני חלקים קטנים וכדומה, והדבר הזה לא תחלקנו בשום אופן, לא מפני שהוא חזק וקשה, אלא רק מפני שאינו מקבל חלוקה:

ויאמר החוקר זו היא פליאה בעיני יותר מהראשונה, כי יהיה דבר גשמיי ולא תוכל לחלקנו לשנים, אך הגד נא לי מאין בא הדבר וכמה ימי הריונה בבטן אשה או בבטן האדמה. ויען העיור ויאמר ברגע אחד תולד וברגע אחד תמות. וישאלהו החוקר כמה ימי חייה, ויען העיור ויאמר יכולה לחיות לעד אך אם תתן לה מאכלה די ספוקה. ויאמר החוקר לא ראיתי דבר שתוכל להיות קיים לעד ולא ישלוט בו המות והרקבון בלתי האדמה וצבא השמים, אמנם המה אינם צריכים למאכל, אך הגד נא לי עוד סימנים בדבר הזה, ויען העיור ויאמר הוא שונא לכל הדברים עד להשחית, ידה בכל ויד כל בה:

וישאל החוקר האם יש לה בנים, ויען העיור ויאמר יש לה בנים תיכף בעת שנבראת ואתה ימותו יחדיו. וישאלהו החוקר עוד האם יש לעולם צורך בה, ויען העיור בלעדה ימותו כל בני תמותה, ויאמר החוקר הדבר הזה חידה בעיני ולא אוכל להבין פתרונה:

ויאמר לו העיור הנה עתה עוד דבר אחד אגיד לך לסימן על הדבר ההוא ובטח תמצאהו, והיינו כי הדבר ההוא אין לו מצב וקיום כי אם בעזר דבר זולתו, ולו לבדו אין שום מציאות מבלעדי רעותה, ובכליון רעותה הוא קיומה, וכאשר תכלה רעותה עד היסוד, אז ימותו שניהם יחד, יען אין לה קיום בלעדי רעותה:

והנה החוקר הרים קול ויאמר האח, הנה מצאתי פתרון החידה, והנה הוא האש, בלתי הגחלת אלא רק השלהבת לבדה, וכל הפרטים הנזכרים ישנם בה, כי השלהבת תאכל השמן שבנר הגדול ורב בכמותו ממנה, וכן תאכל העצים הרבים וגדולים ממנה, וכרגע תתהפך מקטנה לגדולה אם תוסיף לה קש ועצים, והיא יפה מאד, ואין אתה יכול לחלק השלהבת לבדה לשנים, וכרגע נולדת וכרגע תמות, וגם יכולה לחיות עד עולם אם יתנו לה מאכלה קש ועצים בלי הפסק, וגם היא שונאה לשלשה היסודות שהם עפר ורוח ומים, יען שהם מכבים אותה, ואם היא תגבר על המים תשתה אותם עד היסוד בם, ובניה הם פרי אורה, אתה יולדו ואתה ימותו יחד, ובלעדה לא יוכלו לחות כל בני תמותה, כי במה יבשלו ויאפו, ועוד כהנה לעשות כלי מחרישה ורבים כאלה, והיא בעצמה אין לה שום מציאות, האם ראיתה השלהבת בלי שמן שבנר או בלי עצים, אלא רק היא תכלה אותם מעט מעט עד כי ימותו יחד:

ויען העיור ויאמר לחוקר כן הדבר, מצאת חידתי, אמנם הגד נא לי, כי לו לא ראית דבר כזה, ואנשים יספרו לך כי יש דבר כזה בשמים ממעל שאותו דבר יאכל יותר מכמותו, והוא נמנז בכמות ולא תוכל לחלקו וכדומה בפרטים הנזכרים לעיל, הלא בודאי תאמר הנהיה כדבר הזה, דאיך יתכן להיות דבר שהוא מוגבל במקום בעלת צלעות שלא תוכל לחלוק אותו, ובודאי הגמור תחקור אחריו ימים ושנים ולא תמצאהו, ולא תתן אמון בו, ועתה אם השלהבת לפניך קח נא את המאכלת ונסה נא לגזרו לשנים, האם תוכל לגזור אותו, וא"ף אם תקח חלק אחד מזה, האם ימעט הנשאר מכמותו, ויאמר החוקר בודאי אם לא ראיתי את האור היה קשה לי להאמין דבר כזה:

ויוסף העיור לדבר עם החוקר ויאמר לו, התבונן עוד כי גם עתה אחרי ראותך את אש השלהבת כמה פעמים בלילה וביום וישנו אתך וקרוב למלאכתך אעפ"כ הקשת עליו מאד עד אשר מצאת פתרון חידתי עליו, ורק אחרי אשר העמקת בזה איזה זמן, ועתה איך תוכל להתחקות אחרי שרשי מעלה ועל נפלאות תמים דעים אשר בשמים ממעל אשר לא ראיתם מימיך, הבט נא והתבונן מאד כי אחרי כל הפרטים אשר הגדתי לך למעלה עדיין אין לי בהם שום תבונה אלא רק אמונה בלבד, כי כל בני חלד יאמרו לי כי כן הוא, ואומר האם כולם ישקרו לא יתכן, אבל אללי הוא כמו כל הנמנעות ובכל דבר והופכו בנושא אחד, ומזה תבין על אשר למעלה ממראות עיניך, שבודאי קצרה שכלך מהבין:

לכן עזוב החקירה מדברים כאלה ואחוז האמונה והיראה כי אלהינו בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו חקירותיך מועטים וכו' ויש כמה פלאות אשר שגבו ממנו כי למעלה מהטבע הם, ורק ההרגל לא יתן להתבונן על נפלאות כאלה, אמנם כולם המה סתרי מעשי בראשית, ומה לך לחקור על מה שבשמים ממעל. עכ"ד ע"ש:

נמצאת אתה למד מן הדברים הנז' כי בעניינים הרוחניים שהם למעלה מן הטבע אין מקום לדרך ההשכלה והחקירה להכנס שם, ואין יכול האדם לשפוט מדעתו איזה מציאות בהם אפילו דבר קטן משהו אלא כל עניינים שבהם נודעים לאדם בדרך הקבלה והאמונה בלבד, כי מאחר שהאדם גשמי איך ישפוט דבר על רוחני שאינו מסוג שלו:

ועל זאת החלוקה פרשתי בס"ד רמז המאמר בגמרא דקמא דף כ"ה ע"א אמר שמואל אגוז ואגוז הבר כלאים זה בזה, והיינו כי מלבד פשוטו של דבר רמז לפי דרכו על ב' דרכים אלו שהם הקבלה וההשכלה, ודרך הקבלה נרמז באגוז הבית כי הקבלה יוצאה ובאה מן הקדושה שהיא בפנים בסוד בית, אבל ההשכלה באה ויוצאה מבחוץ ולכך נרמזה באגוז הבר, ויש מקום שאם ישתמשו בשניהם יחד יולד מהם דבר אסור באיסור כלאים שאין לשתי המינין תערובות ושיתוף זע"ז:

העולה מכל הנז"ל הוא כי שלשה חלוקות הן. הא' ענייני המצות שיש רשות לאדם בהם בשתיהם שהם דרך הקבלה והאמונה ודרך ההשכלה והחקירה ורק יהיה דרך הקבלה עיקר ודרך ההשכלה טפל, שתהיה נדחית ההשכלה מפני כחה של הקבלה, ועל זה נאמר אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך:

וחלוקה הב' היא בעניינים שהם למעלה מן הטבע ושייכה לשמים ממעל, שבזה לא תוכל לעסוק בדרך ההשכלה והחקירה כלל ולא תוכל לחדש בהם שום המצאה וחידוש מדעתך ושכלך, אלא תעסוק בהם בדרך הקבלה והחקירה בלבד, ומה שתפרש לך הקבלה בזה תאמין ותסמוך:

והנה יש עוד חלוקה שלישית שהיא בדברים הטבעיים הנמצאים לפני האדם בתבל אשר באלה לא דברה תורה ולא פרשה הקבלה בהם כלום הנה בודאי כי באלה תעסוק בהם בדרך ההשכלה והחקירה ולא תהיה

תהיה פתי שתאמין לכל דבר שלא תדע טעמו ואמיתתו ע"פ השכל שחנך הש"ת ונתן לך. ולא תהיה כאדם שיש לפניו ענינים חדשים נפלאים והוא הולך בעינים סגורות שאינו יודע איך המה נעשים, למשל רואה שבא לו מן לונדון לבגדאד בטילגראף ואינו יודע איך הלכו ובאו דברים אלו בחוטי הברזל בשעה אחת שידמה לו בזה כאלו מעשה כשפים הם. וכן רואה המכ'ינא שמכניסין בתוכה דברים ושירים וחוזרין השירים ויוצאין מתוכה ונשמעין לבני אדם היושבין מבחוץ באותו מקום שאינו יודע פועל זה איך נעשה בטבע ודומה לו כמעשה כשוף וכן כמה דברים וענינים כיוצא בזה שהם טבעיים ונראין דברים נפלאים רחוקים מן הטבע, הנה בכל אלו וכיוצא בהם צריך האדם לידע ענינם בשכלו שחננו הש"ת ויכיר שהם נעשים בטבע הגמור ההווה ומורגל ואינם מעשה כשפים:

ואל יאמר האדם למה לי להטריח עצמי להבין טעמים וענינים של מעשים אלו שהם פלאות הטבע יהיו מה שיהיו הלא אנכי נהנה ממלאכתם ומעשיהם ומה אכפת לי לידע טעמם ומהותם, הנה האומר כן טועה הוא ותועה מדרך השכל שנחשב בזה כבהמה, יען כי הקב"ה נתן לאדם שכל כדי להתבונן בו בכל דבר ודבר וידע כי גם פליאות הטבע שברא הקב"ה בעולמו, והחושב על פלאות הטבע מעשה כשפים הם הרי זה מבזה הבריאה, כי כבודו יתברך הוא שידעו הבריות פלאות הטבע שברא בעולמו, ואיך נולד מן הטבע דברים נפלאים ומתחדשים הם ונגלים דור אחר דור, ובפרט כי יזדמן אדם שאין תורתו אמנותו, והנה הוא מאבד זמן הרבה בכל יום הן בטיול של ראיה הן בטיול של דברים בטלים בענינים שהם הבל וריק שאין בהם לא לעזר ולא להועיל איש כזה למה יתעצל להתבונן וללמוד טעם לפלאות הטבע אשר תחזה עיניו אשר בזה יהיה כבוד שמים. וכאשר כתבתי בס"ד בסה"ק אמרי בינה ח"א בדרושים המובאים שם בחיוב לימוד שבע חכמות אשר מצינו לגדולים בחכמי ישראל שטרחו בהם ללמוד אותם ואע"פ שבודאי פזרו זמן רב בעבורם:

ואם יהיה האדם המתעצל לבקש ידיעה לידע טעם לפלאות הטבע הוא פתי מעיקרו ואין לו שכל להשתמש בו החרשתי, אך אם באמת חלק לו הש"ת בינה ונתן לו שכל חשוב שיוכל להתבונן ולהשכיל בו להועיל לעצמו ולאחרים עמו, כמה תגדל פשעהו שפשע במתנה זו שנתן לו הש"ת והוא השליכה בקרקע ויאבדנה וישחיתנה:

פוק חזי מ"ש החכם שד"ל (שראיתי בהעתיקי דברים אלה בשמו), וז"ל, אך לזאת יחרד לבי בראותי כמה מתנות חנן אותנו אלהי השמים, יקרות ונשגבות אשר לטובתן אין חקר, ולתועלתן אין גבול, ואנחנו יש ממנו ישליכו אותן אחרי גוים, כל קרוב אל המועיל, ויש ממנו ישבעון אורחותם, עד כי מן הדבר הטוב עמל ואון ייגד אלימו, וגם ליתר אחיהם:

על הדבר הזה, הלא יכון לתמוה ולהשתומם מאד מאד. כי גם אנשים באים בימים, ובני בינה ודעת ולא ילדים בלבד יפלו בשוחה הלזו, ואיך יראו את הטוב ויסורו ממנו, הנה אבינו שבשמים הנותן את הטוב, אלהים הוא, ולא בשר ודם וילוד אשה הוא, ואיך איפוא לא ידע האדם מה המה הדברים אשר לא יאותו לנו:

בא וראה, הנה האלהים נתן לנו הכח והגבורה, אשר נוכל להשתמש בהם לטובתינו ולטובת אחינו. והנה כמה יש בנו העושים כל מעשיהם על ידי עבדיהם ושפחותיהם, וכאלו לא חלק ה' להם בכח חלק מאומה. וכן ה' אלהים חנן אותנו עושר ונכסים, אשר גם בהם נוכל להשתמש לטובתינו ולטובת אחינו. אמנם מה רבו קופצי היד הקוברים את חילם באשמנים כמתים, בל יראה ובל ימצא, לא לנו ולא להם וכו':

ומן המתנות אשר זבדנו אלהים, מה לנו מתנה גדולה מן השכל, מי לא ידע רום ערכו ורוב מעלתו, מי לא יבין הטובות הרבות אשר תוכלנה להוולד ממנו לנו ולאחרים, וכל נתחינו תחת השגחתו הם עומדים, והוא אשר יצוה אותם את אשר יעשו ואשר ייטב להם, ובתחבולות יעשה מלחמה לשמרם מכל פגע רע, והנה הוא מקור מים חיים, אשר יפרד לראשים רבים, והמה נחלי דבש וחמאה, ועלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה:

והנה כל מ"ש החכם הנז' בשבח השכל שנתן הקב"ה לאדם כדי להשתמש בו וישיג ממנו תועלת לעצמו ולאחרים הוא נכון, אמנם אנחנו רואין כי בעלי המלאכות הם משתמשים בשכל שלהם כיום טוב אשר על ידו מתחדשים מלאכות יקרות ונפלאות הן באניות במהלך הים, הן בעגלות במהלך היבשה, הן בכלים המתוקנים למלאכות מינים ממינים שונים עד אין חקר ואין מספר, ואין לך כל שמיטה ושמיטה שאינו מתחדש בה מיני מלאכות יקרות ועליונות על מה שקדם להם. ברם בענין לימוד וידיעה הנז"ל הולכים בעלי השכל במעגלתים כי כל הסוחרים בעלי משא ומתן בזמן שהם פנוים מעסקיהם אין אוחזים בידם אלא רק העתונים הנקראים גאזיטא, ושום ספר המדבר במשכולות אין אוחזים אותו בידם, והן אמת יש בגאזיטא צורך ללמוד בו, הנה רובו הוא הבל וריק והם מאבדים זמן ללמדו כולו, ובאמת אין קץ לדברי רוח. ויש לי לדבר דברים הרבה בענין זה אמנם פה לא אוכל להאריך בזה ואם נאריך מאי נפקא מינה הלא אמרו אשרי המדבר על אוזן שומעות:

ואיך ביהיה הנה על הרוב הסיבה המעכבת ומונעת הידיעה הנז"ל מן האדם הוא כח העצלות הדבוק וקשור בו וצריך האדם להלחם בו ולגרשו ולדחותו מעליו, ובנקל יוכל לדחותו מראשית ותחלת המלחמה שנלחם עמו, ולז"א הכתוב כי תלחום את מושל הוא כח העצלות המושל עליך בדבקו בך מצד הטבע אז מתחלת המלחמה תוכל לדחותו ותגרשנו, ואז ממילא בין תבין את אשר לפניך כלומר מה שתמצא מונח לפניך מפלאות הטבע ומכל דבר ודבר:

פתיחה שניה.

וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי:

הנה לכל הידיעה אשר דברנו בפתיחה הראשונה שצריכה להיות בשלשה חלוקות הנז"ל, יש עמוד אחד חזק ויקר מאד שתסמוך הידיעה עליו וא"א לאדם להשיג שום ידיעה זולת זה הכח וגם כל קיומו של אדם תלוי בו והוא:

כח הזכרון

אשר ברא הבורא יתברך באדם והוא מתן יקר ונשגב וכאשר כתב החכם שד"ל (וראיתי שהעתיקו זה משמו) וז"ל, כח הזכרון ישנו בכל אדם אשר על פני האדמה, אך אין בני אדם מסתכלים ומבינים בתועלתו בכל הראוי, כאשר לא ראו מעולם אדם בלא זכרון וכבר נאמר אין האור ניכר אלא מתוך החשך, אך רגע קטון תשית לבך לתועלתו תראה תועלתו רבה מאד, מאין כמוה תחת השמים:

הלא ידעת, בשמעו את אביו ואת אמו מדברים שפה אחת. ושמר את דבריהם בלבבו, עד ילמד לדבר גם הוא כמוהם, אם כן אם היה שומע ושוכח מיד מבלתי זכרון, יהיה כל ימיו כאלם, ולעולמים לא ידע לבטא מלה אחת, רק קול מכאוב וקול שמחה ככל חית השדה:

וכן אביו ואמו ניתנים עקבו בלד גידלו ומרגילים אותו להלך על רגליו, והוא ממחרת יזכור את אשר למדוהו אתמול, ויקום ויתהלך בחוץ בלי עזרת אחרים, אם כן אם היה רואה ושוכח מיד לא יוכל לפסוע פסיעה בכל ימיו, אם אין אחרים עומדים על גביו, להניע רגליו כהניע העלים:

וכן בהיותו רעב אביו ואמו מאכילים אותו, ובהיותו צמא משקים אותו, ואח"ז על ידי זכרוני, כשהוא רעב הולך ולוקח בידו ואוכל, וכשהוא צמא הולך ולוקח בידו ושותה, אם כן אם היה טועם ושוכח מיד, ירעב ולא ימצא תקנה לרעבונו, יצמא ולא ימצא רפואה לצמאו וימות, לולא חביריו יאכילו אותו וישקו אותו בעל כרחו, כדרך שמלקטין לתרנגולים:

וכן אם יקרב אל האש וישלח ידו ונכוה, ויבכה ולא ידע מי המכאיבו, אז אביו ואמו ירחקוהו משם, והוא ילמד כי האש הוא המביא המכוה, ולא יבא עוד לנגוע בו, אם כן אם היה נוגע ושוכח מיד, הלא עוד יוסיף לשלוח את ידו באש, וכאשר יכוה יצעק ולא יסור מן האש עד ימות, לולא חביריו יצילו נפש מני שחת כהציל חפץ מן השריפה:

אם כן הזכרון הוא המקיים את האדם בארץ החיים, ובלעדיו לא ירים את ידו ואת רגלו. תדע שהרי אין אדם עושה דבר מדעתו, אא"כ למד לעשותו מאחרים או בנסיון, ואין לימוד בלא זכרון כנודע, אם כן בלא זכרון היה האדם דומה להדומם, ורק בדבר אחד נבדל מן הדומם והוא שאם נכאיב בשרו במחט או באש יתמרמר ויבכה ויאמר הה, אהה, אוי, ודומיהם, משא"כ הדומם שהוא אבנים או עצים לא ירגישו בשריפת האש ובמדקרות חרב וכיוצא, זאת תועלת הזכרון עכ"ל:

והנה החכם הנז' לא דבר בתועלת הזכרון אלא רק בצרכי הגוף, אמנם באמת שגם צרכי הנפש שהם תורה ומצות תלויים בכח הזכרון שאם אין לו כח הזכרון איך ילמוד תורה ואפילו אם ילמדו אותו בספר אם שוכח היום מיד שמות האותיות והבדל שיש בין אות לאות ואיך ביטא אותם בפיו איך ילמוד אותם למחר. וכן המצות וסדר עשייתם איך יקיים אותם בכל יום ובכל שעה, דאם ילמדוה תחלה ואח"כ ישכח איך יקיים אותם, וכן המלמד עצמו ישכח ואיך ימצא מי שילמדהו בכל עת לימוד חדש בפ"ע:

לכן אמר הכתוב וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי כי הזכירה היא המביאה לידי עשיה:

ועל כן צריך האדם להודות לה' תמיד על מתן יקר זה של כח הזכרון שנתן לבני אדם. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב במזמור צ"ז שמחו צדיקים בה' והודו לזכר קדשו. דידוע אות למ"ד משמש במקום על כמ"ש ואמר פרעה לבני ישראל שהוא ר"ל על בני ישראל וכנז' בספרי הדקדוק. וידוע כי כח הזכרון נמשך מן קדושתו יתברך בסוד ואין שכחה לפני כסא כבודך. ולז"א והודו להשי"ת על זכר קדשו כלומר על הטובה של כח זכר קדשו שנתן לכם זכר שהוא קדשו שנמשך מקדושתו יתברך הן בצרכי הנפש הן בצרכי הגוף שאין להם קיום אלא ע"י כח הזכרון:

ברם יש מקום חקירה בדבר זה, מאחר כי קיום האדם הן בצרכי הנפש הן בצרכי הגוף תלוי בכח הזכרון אבל השכחה היא רעה לעולם, למה נמצא שליטה לכח השכחה ב"מ. והן אמת כי בשכחה יש תועלת לאדם העלול לכמה צרות ואם לא תשלוט בו השכחה לא ישכח צרותיו אע"פ שעברו מלפניו, ואז היה גופו נשחת וכלה מחמת דאגותיו על צרה שעברה עליו, וכמ"ש רז"ל כי גזרה גזר השי"ת על יושבי תבל שישתכח המת מן הלב כדי שלא יאבדו החיים הדואגים על מתיהם וימותו גם הם בלא זמנם:

מ"מ יש דבר אחד להתפלאות בו כי מצוה אחת שהיא בכלל תרי"ג מצות שהיא מצות שכחת העומר בשדה שהיא תלויה בשכחה שאין לה קיום אלא ע"י שכחה ולמה עשה השי"ת ככה לתלות קיום מצות עשה ע"י השכחה שהיא רעה בפ"ע, ורק זו המצוה בלבד תלויה בשכחה אבל כל המצות תלוי קיום שלהם בכח הזכירה:

ולא עוד אלא דמצינו במצוה זו שהיא חביבה על ישראל יותר משאר מצות. וכדאיתא בתוספתא בפ"ג דפאה מעשה בחסיד אחד ששכח עומר בשדהו ואמר לבנו לא והקרב עלי פר לעולה ופר לשלמים, אמר לו מה ראית לשמוח בשמחת מצוה זו מכל מצות שבתורה, אמר לו כל מצוה שבתורה נתן לנו המקום לדעתנו (כלומר על ידי זכירתנו) וזו שלא לדעתנו עכ"ל (כלומר לא נוכל לקיים אותה אלא ע"י שכחה) וצריך להבין למה נתייקרה מצוה זו בשביל שהיא מתקיימת על ידי השכחה יותר מכל המצות אשר מתקיימים ע"י הזכירה:

אמנם נראה הטעם ברור הוא ופשוט כי כח הזכירה נמשך מן קדושתו יתברך, אבל כח השכחה נמשך מן הסט"א והקליפה וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל על מאמר ואין שכחה לפני כסא כבודך כנודע. וידוע שכל המצות הם קרדום וכשיל וכלפות לנלוס ולהחריב ולהרוס בהם את הקליפה וסט"א, ולכן קשה מאד לסט"א מצוה זו של שכחת העומר יותר מכל מצות שבתורה כי כל המצות נתקיימו

ע"י

ע"י כח הזכירה שנמשך מקדושתו יתברך משא"כ מצוה זו דשכחת העומר נולדה ונעשית ע"י כח השכחה שהוא נמשך מן הקליפה וסט"א וכיון שהורסת ומחרבת בהם מצוה זו קשה הדבר הזה על הסט"א מאה פעמים מדרגות על מצוה אחרת, כי בזאת נמצא חרבם הבא בלבם וכח השכחה הניטל מהם הולמים אותם ומחרבין בעינם, ולכן אותו חסיד שבאה לידו מצוה זו שמח בה שמחה גדולה והקריב בעבורה דורון פר לעולה ופר לשלמים:

והיינו כי ידוע אין האור ניכר אלא מתוך החשך כלומר הנאת האור תערב לאדם בתחלתו כשהוא יוצא מתוך החשך, ולכן יהנה האדם בתחלת זריחת השמש שעדיין לא יצאה כולה על הארץ יותר מן אחר יציאתה כולה דהורה הוא רב מאד, וכן יערב אור השחר שהוא עולה אחר החשך של הלילה וכמ"ש אז יבקע כשחר אורך ולכן יערב אור מצוה זו של העומר שהוא נבקע ויוצא מן החשך עצמו שהוא בא מצד הקליפה:

ובזה פרשתי בס"ד לנכון רמז הכתובין בשיר השירים אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופלגשים ויהללוה. מי זאת הנשקפה כמי שחר וכו' והיינו דקאי על מצוה זו של שכחת עומר בשדה אשר שבאה לותו חסיד ושמח בה שמחה גדולה להיותה נולדת מתוך החשך שהיא כח השכחה ולא יש מצוה אחרת דוגמתה בתרי"ג מצות, ועליה אמר המשורר אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה זו תורה שבכתב ברה היא ליולדתה זו תורה שבע"פ המבררת הלכות שלה במשנה ומצוה זו, כאשר ראוה בנות הם הצדיקים בעלי המצות שהעולם בנוי על ידם ע"ד שארז"ל בפסוק וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך. אך ידוע בעלי תורה נקראים בנים ובעלי מצות נקראים בנות, וכמ"ש במ"א, ולז"א ראוה בנות אלו הצדיקים בעלי מצות שעליהם נאמר רבות בנות עשו חיל ויאשרוה, וכאשר שבח אותה אותו חסיד, מלכות אלו ת"ח העוסקים בתורה שנקראים מלכים כמ"ש בי מלכים ימלוכו וגם פלגשים אלו עמי הארצות ויהללוה. ואם תשאל מי זאת המצוה אשר אני דובר עליה שהיא יחידית והכל מאשרים ומהללים אותה. על זה השיב המשורר ברוה"ק ואמר הנה זאת הנשקפה כמו שחר, שהוא אור היוצא מתוך החשך ככתוב יבקע כשחר אורך, וכן זו המצוה נבקעת ויוצאת מתוך החשך שהוא השכחה ולכן היא חביבה ותשובח על כל המצות היוצאים ובאים ע"י כח הזכירה וכמו הטעם דאמרנו:

פתיחה שלישית.

לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה
לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומשרים:

איתא בגמרא דסנהדרין דף ל"ח, א"ר יוחנן כי הוה דריש רבי מאיר בפירקיה הוה דריש תילתא שמעתא. תילתא אגדתא. תילתא מתלי. וא"ר יוחנן שלש מאות משלי שועלים היה לו לרבי מאיר, ואנו אין לנו אלא שלש וכו'. הנה דברי רבי יוחנן בשלשה חלוקות אשר הגיד על פירקיה דרבי מאיר צריך לנו להבין ענינם ולבאר הטעם שהיה רבי יוחנן מסדר אותם בסדר זה, דנודע הוא מדברי התלמוד כשהיו דורשים הלכות שהם הנקראים שמעתא דורשים תחלה אגדה המשמחת את הלב, ואח"כ מטיפים שמעתא שהם ההלכות מפני כי אין לב המון העם נמשך אחר השמעתא, ולכך פותחין להם באגדה תחלה כדי למשוך לבם ולהטות אזניהם לפירקא ואח"כ שונים להם שמעתא. וכאשר מפורש בגמרא דברכות דף למ"ד שאול שאלתא מרבי תנחום מהו לכבות הנר מפני החולה בשבת, והוא פתח תחלה בדברי אגדה ארוכה ואח"כ בסוף דבריו השיב להם תשובה בקצרה על שאלת הדין הנ"ז ופירש רש"י ז"ל שם כך היו רגילין לפתוח באגדה תחלה כדי למשוך לבבות השומעין לשמוע את ההלכה:

ואפילו החכמים בלימודם בבהמ"ד כך היה מנהגם כמ"ש בגמרא דפסחים דף ק"ז כי הא דרבה כי הוה בעי למפתח בשמעתא, אמר ברישא מילי דבדיחותא (פירוש אגדה) וקא בדחי רבנן והדר יתבי באימתא ופתח בשמעתא. על כן צריך לדעת בפירקיה דר"מ שהיה דורש לצבור בקבוץ קהל רב דרובם המון העם אמאי נקיט רבי יוחנן השמעתא קודם האגדה, דודאי היה רבי מאיר דירש האגדה קודם, ועוד צריך להבין הני תילתא דמשלים מה ענינם ועל איזה דבר אמורים:

ונראה דודאי רבי מאיר הוה דריש שמעתא שהם ההלכות אחר האגדה ופותח באגדה תחלה כדי למשוך לב השומעין, וכמ"ש רש"י ז"ל בברכות כנז"ל, אך רבי יוחנן נקט לשלשת המינים כפי סדר מעלתם וחשיבותם, כי ודאי לימוד ההלכות והדינין לדעת כל אחד איך יתנהג ואיך יעשה במצות עשה ובמצות לא תעשה יש חיוב וצורך לאדם בהם יותר מכל מיני לימוד, וכמ"ש יתרו למרע"ה, והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשון, ולכן נקיט רבי יוחנן שליש זה בראשונה, ושני לו במעלה לימוד האגדה מפני כי בו יתבארו הכתובים בכל התנ"ך כולו, ובו מגיד נסתרות אשר בתורה שבע"פ שלא נתפרשו בתורה שבכתב ויש להם אסמכתא ברמז המקראות ובדקדוק לשונם. ומדרגה השלישית היא חלק המשלים דהיינו דברי מוסר כי אין דברי המוסרים מתקבלים על הלב, אא"כ יהיה בהם משל ונמשל, ועל דרך זה היו שלש מאות משלי שועלים לרבי מאיר דכולם מיוסדים בדברי מוסר וכאשר תראה מן השלשה משלים שנשאר מהם שמזכיר אותם רבי יוחנן בסנהדרין הנ"ז שהם אמורים ומתוקנים ע"ד המוסר, ולשליש זה נקיט ליה רבי יוחנן באחרונה, כי אין ענינו לבאר בו מקראות הסתומים ואין בו הקדמות חדשות בענינים הנזכרים בתורה, אלא הם דברים המדברים בדברים שבין אדם למקום, ודברים שבין אדם לחבירו שצריך האדם להתנהג בהם ע"פ המוסר, ומושך הדרשן לבבות השומעים מן המשלים אשר ימשל בהם בחיות ועופות וגם בעסקים ודו"ד ותביעות וענינים שיפלו בין אדם לחבירו, ושיחת האיש עם אשתו ושיחת גדול עם הקטן:

והנה נודע כי דברי המוסר אשר הוא בנוי ע"פ משל ודמיון שהדרשן מוכיח את השומע מן הענינים והעסקים של השומע עצמו או מוכיחו מענינים הנמצאים בעוה"ז הם עושים פועל ותועלת בלב האדם מאה ידות מן דברי המוסר אשר יגיד לו מדיני גהינם ומן עניני עולם שאינו רואהו בעיניו, דאיכא הפרש גדול בין את חזי לבין את שמע כנודע:

ואביא כאן אשר פרשתי בס"ד בדרושותי על הפטרת בפרשת פרה בפסוק בושו והכלמו מדרככם בית ישראל, ופרשתי ע"פ מוסר אשר הטפתי בס"ד בדרך משל, והוא מעשה באדם אחד שבא לבית חבירו ביום השבת בזמן הממוצע בין החורף ובין הקיץ, ויאמר לחבירו ראה היום הזה הרוח טוב מאד ממוזג וממוצע היטב כראוי והשדות מלאות דשאים וזרעים אשר ישתעשע הלב במראיהן היפה והנעים. אמר לו חבירו גם אני יודע ומרגיש בכל זה ואתה מה כונתך בדברים אלו, ויאמר כונתי ורצוני שנלך עתה שנינו ביחד לטייל על פני השדה, ויענהו ויאמר לו חדל ממני לא אוכל ללכת אתך, יען כי אני מנהגי ללכת ביום שבת לפירקא לשמוע הדרשה בבית הכנסת מפי הדרשן ועכשיו הגיע העת והנני מוכן לילך. א"ל זה האיש הדרשה היא מצויה בכל שבת, אבל זה האויר הטוב והטיול הנאה לא יזדמן בכל שבת, ולמה תאבד העונג היקר הזה, הלא גם בטיול זה יש מצוה של עונג שבת, ומה בכך אם שבת אחד לא תלך לפרקא. ויאמר לו חדל ממני כי אפילו אם יאמרו לי יש ריח ג"ע בזה הטיול איני מבטל מנהג שלי. ויען איהו האיש ויאמר. דבר זה הוא חידוש גדול אצלי, מתי נעשית יהודי, א"ל מה הדבר הזה אשר דברת וכי היית חושב עליו שאינו יהודי, א"ל ח"ו אין כונתי כך, ואני יודע כי יהודי אתה וגם אני יהודי כמוך, אמנם יש יהודי חזק ואמיץ כברזל ואם יקישו ויכו עליו בקרנס מאה פעמים אין נראה בו שום קלקול ופגם כלל, ויש יהודי חלש ורפה כגלדי בצלים אשר רוח קטנה עוקרתו ופוגמת אותו, ואתה הייתי חושב אותך מאותם החלשים ורפויים, ועתה נראה אתה מן החזקים והבריאים ולבם ביהדותם אמיץ וקשה כברזל:

ויענהו חבירו אפילו לפי דעתך שאני הייתי מן היהודים החלשים ורפויים, וכי יהודים חלשים ורפויים לא יבואו לפרקא, בא נא אתי לבית הכנסת ותראה כמה בני אדם בהם ממין החלשים והרפויים ג"כ נמצאים בפירקא. ויש שאין להם מקום לישב ועומדים על רגליהם, ואפילו נשים נמצאים רבים שם. ויאמר לו אותו האורח אה"ן כדברך כן הוא דנמצאים מזה ומזה, אמנם לא אוכל לבא לפירקא מפני שיש שם מים רותחין הרבה מאד והחלש והרפה לא יוכל לסבול, א"ל מה הם מים החמין הרותחין, א"ל זו מסכת גהינם שפורסין אותה לפני הקהל ודורשין אותה והיא מגילה עפה כתובה פנים ואחור. וכבר נסיתי בכך כי פעם אחת הלכתי לפירקא של חכם אחד ובתוך הדרשה היה פושט וקורא לפני הקהל מסכת גהינם והיה מודד לפניהם ארכו ורחבו וקומתו וחדריו ועליותיו ומשפטיו ונשרפתי בהבל פיו וברחתי ונמלטתי. אמר לו בעה"ב הנה זה החכם שאני

הולך

הולך לדרשה שלו בכל שבת אינו קורא ודורש מסכת גהינם, אלא קורא ודורש במסכת דרך ארץ, ואתה תעשה נסיון ביום זה, ובא עמי עתה לבית הכנסת לשמוע הדרשה מפיו ותראה כי כנים דברי, ויאמר טוב הדבר כן אעשה וילכו שניהם יחדיו הבעה"ב והאורח:

ויהי בבואם לבית הכנסת מצאו את החכם דורש באותה שעה פסוק אחד של קהלת בסי' י"א **שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט.** והיה החכם מקשה בפסוק הנז' על הלשון שהוא כפול ומכופל כי כל אלה הדברים של ילדותיך ובחורותיך ומראה עיניך המה ענין אחד ולמה עשאם קהלת שלשה חלוקות:

ואמר החכם כי עונג האדם בעוה"ז הוא שלשה סוגים הא' עונג מלבושים הנאים שהאדם מתענג בלבשו אותם. והב' עונג אכילה ושתיה. והג' עונג הטיול. ור"ת שלהם עמ"א שהוא ר"ת טיול מלבוש אכילה, כי שלשה מיעוטם יפה אבל רבויים רע שאם ירבה בהם האדם יותר מדאי אפשר שהרבוי שלהם מושך אותו לידי איסור שתטמא נפשו בהם:

ואלו השלשה נרמזו בפסוק הנז' שמח בחור בילדותיך איירי בעונג המלבושים הנאים, וקראם ילדות כי זו היא תאות הילדות וכשיזקין יראה שהם גנאי לו. ואומרו ויטיבך לבך בימי בחורותיך זה עונג אכילה ושתיה המתייחס ללב שבו יטב הלב כמ"ש ויאכל בועז וישת ויטב לבו. ואומרו והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך זה עונג הטיול שמתענג האדם בהלכו לבית מריעיו שרואה ריעיו ובניהם ונשיהם וסדרי הבית ויופי חפציו שם, או הטיול שמטייל על פני השדה לראות שדות וכרמים ומיני דשאים. או לראות איזה מראה חידוש מן הנמצאים בעולם שעדיין לא ראה אותם, ולז"א והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך:

והמלך קהלת ע"ה אומר לאדם אין אני אוסר לך תענוגים אלו כי אין אני אומר תלבש בגדים פחותים אלא אומר לך תלבש מה שתרצה ומה שתאהוב הילדות שלך וכמ"ש שמח בחור בילדותיך:

גם אין אני אומר לך פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה אלא תאכל ותשתה כל דבר אשר יטב לבך בו ותהנה ממנו ויערב ויהנה לך רפואה וחיים:

גם איני אומר לך תשב בדד בירכתי ביתך ולא תלא אנה ואנה. אלא אומר לך תלך ותטייל בדרכי לבך ללכת בבית רעיך, או על פני השדה לשאוף אויר צח וטוב, וגם לראות במראה עיניך איזה חידוש מן הנמצאים שיש בעולם אשר לא ראית עדיין ובכל אלה אני מתיר לך ואין אני מונע אותך:

עודנו מדבר ומרחיב במענה לשונו בחלוקה זו של עונג הטיול, ויאמר אותו האורח להבעה"ב שהביאו עמו לבית הכנסת, טוב זה החכם באמת כי הוא עושה הצטדקות לדרך הטיול שרציתי ללכת בו עמך היום הזה כי מדבריו נראה שהוא מאמת דברי אשר יעצתי אותך לטייל על פני השדה. ויען ויאמר לו המתן לשמוע סוף דבריו ונראה איך יפול דבר מפיו עוד בענין תענוגים אלו. כי עד עתה אנחנו רואין התבשיל של החכם הזה כולו מונח בקדרה אחת וחתיכות בשר גדולים ובינונים וקטנים וחלחולת (סיג'יק) עם שאר פרי האדמה הכל מעורבים ומונחים ביחד תוך הקדרה עם המרק שעמהם, והמתן עוד מעט רגעים ותראה איך יריק החכם את התבשיל לתוך הקערות, ואיך יסדר חתיכות הבשר והחלחולת ושאר פרי האדמה בתוך הכלים בסדר יפה ויחתום דבריו בתוכחת מוסר המקרעת את הלב ומפקחת ומאירה עיני השכל:

ואחר שהרחיב החכם הדבור בשלשה חלוקות של תענוגים הנז' שרומזים בפסוק שמח בחור הנז"ל, אז סיים בפיו את הדברים שסיים קהלת בפסוק שאמר ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט כלומר דברי אלה אשר התרתי לך עתיד אתה ליתן דין וחשבון מלידם ועניינם:

וחזר החכם והקשה על עצמו, והז הליע דברים לפרש דבריו ולתרץ אותם, ואמר אם תשאלוני והאמרו לי מאחר שהתרת לאדם בשלשה מיני תענוגים ההם הנרמזים בפסוק, מה המשפט אשר ישפטו אותו עליהם. דע כי כאשר תעמיד נפש האדם בב"ד של מעלה לא יאמרו לו ב"ד של מעלה למה לבשת בגדים יקרים, אלא כך ישאלו אותו, אתה לבשת בגד יקר ושמחת וברכת עליו שהחיינו אשר נתקנה על השמחה, הגד נא לנו אם שמחת במצות הקב"ה חצי השמחה ששמחת באותו הבגד או לשליש או לרביע, לא קמבעיא לן על מצוה הנהוגה בכל יום כמו ציצית ותפלין שאתה רגיל בם ואינם חידוש אצלך, הלא קא מבעייא לן על מצוה שהיא באה מזמן לזמן שאתה מברך עליה שהחיינו, כגון סוכה ולולב ואכילת מצה בליל פסח, שמזדמן לבשת בגד יקר חדש בליל סוכות וליל פסח וברכת עליו שהחיינו, נכנסת לסוכה וברכת שהחיינו וקדשת ליל פסח כשהמצה לפניך בשלחן וברכת שהחיינו, אם שמחת על המצוה ערך חצי שמחה ששמחת על הבגד באותה שעה. אמור נא לי וכי לא תהיה מצוה שלימה ויקרה של הקב"ה כמו זה הבגד אשר יתבלה וילך, ומה יש לך להשיב בדבר הזה הלא תבוש מעלמך:

מעשה בחסיד אחד שנכנס לבית הכנסת, ומצא שם אדם לובש ציצית ותפלין והיה מסתכל בלבוש העליון ומשתעשע ביופיו, ואחר שנתקרב החסיד אצלו מצא שהקציצה של התפלין אינה מכוונה בין עיניו אלא משוכה וקרובה לאוזן ימין, כי זה האיש בלבשו התש"ר לא שם דעתו עליו לכוין הקציצה במקום הראוי לה שהוא בין עיניו אלא תחב אותו בראשו כאשר יעל המזלג, ובמקום שנמשכה הקציצה שם נחה וישבה. א"ל שוטה זה הבגד אתה לובשו כל היום כולו ולא שבעה עיניך ממנו עד שגם עתה בבית הכנסת עיניך מבטת בו להשתעשע בו, ומצות התפילין שהיא אות קדוש בין ישראל לבין הקב"ה ואתה לובשו חצי שעה דוקא ואין אתה נותן דעתך עליו אפילו בשעת הנחה לדעת איך הוא מונח:

וכן יביאך האלהים עוד במשפט בדברים של חלוקה השנית הרמוזים במאמר ויטיבך לבך בימי בחורותיך שהוא עונג אכילה ושתיה אשר יערב מתקם לאדם וייטב לבו בהם. יאמרו לך בב"ד של מעלה ביום המשפט, הלא אכלת ושתית וערבו לך ומתקו לחכיך רפואה וחיים, הגד נא לנו אם מתקו לך דברי תורה אשר למדת ואשר שמעת אפילו ערך עשרה למאה ממתיקות שהיה לך במאכל ומשקה. הנה זה המאכל ומשקה שוה שנים או שלשה דנרים ויתעכל בזמן מועט וסופו להיות פסולת ומעלה ריח רע, ואיך לא יהיו דברי תורה ערבים ומתוקים אצלך אפילו לערך עשרה למאה מן עריבות המאכל והמשקה:

וכן יביאך האלהים במשפט בדברים שישנם בחלוקה השלישית של עונג הטיול וכמ"ש והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך. ועל זה יאמרו לך בב"ד של מעלה. ימי השבוע המה שבעת ימים. ובששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי תשבות. ובכל יום מששת הימים תלא לפעלך ולעבודתך עדי ערב. והנה באמצע היום בהיותך עוסק במלאכתיך או בסחורתיך. אם יבא חבירך ויאמר לך היום האויר טוב מאד בא ונטייל חוץ לעיר. היתכן שתעזוב עסק שלך ותלך עמו לטייל, והא ודאי אפילו עסק כל דהו אינו נדחה ומתבטל מחמת עונג הטיול. וא"כ איך

הבבת

השבת הקדוש שניתן לעונג הנפש לעננה בתורה וקדושת היום בדבור ומעשה, אתה מאבדו בשה"י פה"י בדברים בטלים שאינם לא לעזר ולא להועיל. ולא עוד אלא כי בטיול זה מוכרח שתבא לידי לשה"ר וכיוצא בו אשר דברים אלו בחול אין לך פנאי לעסוק בהם, ואתה תהיה מלוכלך בהם בשבת הקדוש ותחת חטה יצא חוח. וכי לא תהיה כהנת כפונדקית:

עוד יאמרו בב"ד של מעלה לאדם הגד נא לנו למה עסק הגשמי חשוב צורך ועסק הנפשיי אינו חשוב צורך. ראה נא אם יש לך מנהג קבוע ביום ללמוד בו בשחרית חק לישראל ומזמורי תהלים, וכשיזדמן לך יום שיש בו עסק הרבה כגון שהולכת בו האניה של אב לעיר אחרת גדולה במסחר, או נוסעת בו הפולטה ביבשה, ועל כן אתה מבטל אותו היום קביעות התורה שיש לך בו כי תאמר יום זה יש לי בו עסק הרבה ולא אוכל להתמהמה. והנה אחר בואך מבית הכנסת שיצאת משם תכף אחר עלינו לשבח יזדמן לך אדם בדרך או בבית או בשוק ומדבר עמך דברים שאין בהם צורך לא לך ולא לו שיעור שעה אחת ולא אכפת לך בזה, ואתה חרדת חרדה גדולה על שיעור שליש או חצי שעה של עסק התורה ובטלת קביעות שלך בתורה:

עוד הבט נא וראה אם יש לך מעט כאב הראש לא תלמוד שיעור הנהוג אצלך, כי מעט כאב הראש דוחה עסק התורה. אך עסק הגשמי אינו נדחה אפילו מכאב גדול, וכן כיוצא בזה יש השערות לעשות בעסק הנפשיי לדמות מלתא למלתא וגם לעשות קל וחומר וגזרה שוה שהאדם יהיה בוש ממעשיו ונכלם מדרכיו, וכמ"ש הכתוב בושו והכלמו מדרכיכם בית ישראל ודברים אלו רבו מספור:

על כן אין צורך להפחיד את האדם ולהוכיחו על חסרונותיו בעבודת הש"ת מדיני עונשים האמורים ומובאים בספרי הקודש של המוסר ומאשר מפורש בדברי חז"ל בקושי משפטי גיהנם וכף הקלע וגלגולים קשים ומרים, אלא יגיעו לפני האדם דברי מוסר ותוכחה מעסקי הגוף שלו והנהגותיו דבזה תהיה לו תוכחת שכלית יוצאה ובאה מניה וביה. ולכך סיים קהלת ואמר ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט כלומר יעשה לך תוכחת במשפט מדרכיך על דרכיך וכדא"ר אביי בפסחים דף כ"ח סדנא בשדי יתיב מדוויל ידיה משתלם. ורבא אמר גירא בגריה מקטיל מדויל ידיה משתלים ע"ש:

אח"כ כשיצאו הבעה"ב והאורח הנז' שבא היום לביתו אמר האורח לבעה"ב כמדומה לי שהחכם הזה שמע דברים שהיו ביני לבינך היום הזה בבית ולכן בעת שבאנו לבית הכנסת הטיף דברי מוסר שיהיה מכוון אל הדברים שדברנו בענין הטיול בשבת. ויענהו ויאמר לו לא כן אלא החכם המטיף מוסרים בקהל רב דומה למוכר מרגליות שהם אגודות שונים זמ"ז כי יש אגודה של מרגליות גדולים שיעלה משקלם כל עשרה מרגליות משקל אחד, ויש כל עשרים מרגליות משקל אחד ויש כל שלשים ויש כל חמשים ויש כל שמונים ויש כל מאה משקל אחד וכן עזה"ד, והקונים שבאים לקנות ממנו כל אחד לוקח ממין שצריך לו וכן החכם זוכר בדבריו כמה מינים של מוסר וכל אחד מן השומעין דבריו יקבל ויקח מוסר השייך לו ולא בעבורי ובעבורך החכם מדבר:

אמנם עתה הגד נא לי אחי בחייך הטובים כיצד ראית את החכם הזה שונה מסכת גהינם כאשר חשבת, או שונה מסכת דרך ארץ כאשר אמרתי. א"ל האורח אחי צדקת בדבריך כי מסכת דרך ארץ הוא שונה. אמנם השומע מוסריו אז מעצמו ישפוט על עצמו מסכת גהינם ואין צריך לשמוע אותה מזולתו:

ויאמר לו בעה"ב הגד נא לי אחי מה בדעתך בשבת הבאה לחיים טובים אם לפרקא או לשדה. אמר לו לפרקא. א"ל א"כ אני אבא אי"ה ונלך שנינו ביחד. ויאמר למה צריך לכך הנה אנכי יש לי תשוקה וחשק לפרקא יותר ממך. א"ל טוב הדבר אך דע נא אחי כי לא עיקר השמע אלא הפועל הוא העיקר. א"ל אחי כמה מהיר אתה שתרצה לדחוק אותי ללבוש בפעם אחת מצנפת החסידים בעת שאנחנו עודנו עייפים מן ישיבתינו בבית הכנסת שתי שעות, וצריך להיות מתון מתון כי תועלת דבר הטוב תבא בהדרגות ותתגלה לאט לאט. הן אמת ישראל דור דיעה תכף ומיד הקדימו נעשה לנשמע. אמנם אנחנו לא נוכל על זאת אלא צריך שנשמע תחלה ואח"כ נעשה בעזה"י וצריך להיות כל זה בהדרגות. ויענהו כנים דבריך וישקו איש את רעהו ויאמרו זל"ז שבת שלום:

נמצינו למידין מפרקיה דרבי מאיר לדרוש בכל שבת שלשה מיני דרשות א' אגדה וא' הלכות וא' מוסר שקורא אותו רבי יוחנן בשם משלים וכאמור לעיל וזה הדבר של שלשה מיני דרשות אלו נרמז בפסוק הנז"ל דכתיב לדעת חכמה ומוסר והיינו חכמה זה דרשה של שמעתא שהם ההלכות. ומוסר זה דרשה של משלים. להבין אמרי בינה זו דרשה של אגדה:

ובא הכתוב השני אחריו ושנה הענין בתוספת דבר אחד והיינו שאמר לדעת מוסר השכל כלומר המוסר לא יהיה במשנת מסכת גהינם ועונשים מרים של כף הקלע וגלגולים רעים, אלא יהיה בדברים שכליים שיוצאים ולקוחים ונכבים מן עסקי האדם עצמו ומטבעיים אשר נמצאים בעולם ולז"א לקחת מוסר השכל כלומר שכליי בנוי על מילי דמסתברי. וחזר ופירש השלשה הנז' האחד הוא צדק שהוא דרש של אגדה והאחד הוא משפט שהוא דרש של הלכות. והאחד הוא מישרים זה הוא דרש של מוסר שבו תתיישר עקימת לב האדם ותעמוד רגלו במישור, וכמ"ש רגלי עמדה במישור במקהלים אברך ה':

פתיחה רביעית.

הדודאים נתנו ריח. ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך:

כל מה שכתבנו ולמדנו לעיל מפירקיה דרבי מאיר ע"ה לדרוש שלש בשמעתא. שלש אגדה. שלש משלים. כל זה הוא בכללות דפירקא. אמנם בפרטות רבים המה פרטי הדרשה במקראי קודש. ונודע הוא מדברי הזוה"ק וכתבי רבינו האר"י ז"ל שיש בתורה ארבעה חלקים פרד"ס שהוא ר"ת פשט רמז דרש סוד שצריך האדם לעסוק ולעמול בהם. וכל חלק מאלו רבו ועצמו הפרטים שיש בו. ואלו הארבע חלקים שהם ר"ת פרד"ס רמוזים הכתוב בשיר השירים דכתיב שלחיך פרד"ס רמונים. ואע"פ שיש בפרדס כמה מיני אילנות שמוציאין פירות. נקיט כאן רמונים. מפני שנמלא כרמון פירות רבים שיש להם גרעינים שכל אחד חלק לעצמו. ויש אומרים שנמלא בעולם גרעינין כרמון שעולים יותר מן תרי"ג ולכן מברכים ומבקשים בליל ראש השנה שנהיה מלאים מלות כרמון:

ובא הכתוב הנז' שפתחנו בו לדבר בשבחה של תורה. וכה אמר הדודאים נתנו ריח פירוש דודאים אלו פסוקין שנראין זרים בעיני האדם כמו דודאים שאין ראויים לאכילה, והם פסוקי ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום ואחות לוטן תמנע וכן ותמנע היתה פלגש ודומיהן הנה באמת הם נתנו ריח טוב מסודות נפלאים ועמוקים הרמוזים בהם וכמ"ש באדרא רבא וזוטא על פסוק ואלה המלכים ובגמרא על ואחות לוטן תמנע. ועל פתחינו זה ספר בראשית שבתחילתו מדבר בבריאת עוה"ז וכולו מעשים ומקריים של האבות והאמהות והשבטים שבטי י"ה יש כל מגדים דהיינו דברים ועניינים רוחניים עליונים כי בבריאת עוה"ז נרמז בריאת עולמות העליונים וכן בספר כולו נרמז סודות עליונים ונוראים וזהו כל מגדים חדשים אלו דברי משנה תורה שאמרם מרע"ה לישראל בסוף ימיו ולכך נקראים חדשים. גם ישנים אלו ספר שמות ויקרא במדבר המדברים במתן תורה ומסירת המלות והחוקים והמשפטים שנאמרו מזמן מעמד הר סיני ואילך. דודי צפנתי לך ללמוד אותם תורה לשמה וזהו לך לשמך:

והנה החלק הראשון שבארבעה חלקים פרד"ס הנז' הוא הפשט. ואל תחשוב הפשט קאי על פירוש המלות שמפרש רש"י ורא"בע דודאי אין זה עסק הדרשן המטיף לפני קהל גדול הנאספים לפניו להודיעם פירוש רש"י ורא"בע, כי כל זה נודע מכבר להתנוקות שהיו לומדים בבית רבן ואין לריכים לשמוע אותם מפי הדרשן. אמנם הפשט אשר יטיף הדרשן להקהל הנאספים לפניו הוא הוא ביאור המקראות בדרך ביאור רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל והרב אור החיים ז"ל וכיולא בהם מן ביאורי הספרדים או אשכנזים הראשונים כבעל העקדה וכיולא שדורשין הכתובים בדרש הקרוב לפי פשוטן, ואין עושין בביאורם פלפול והקדמות מורכבים וצג"ז בדרך נאה ומתוק אשר ינעם הביאור להשומע, והמון העם אשר קלרה השגת שכלם יבינו הדרש הזה שהוא קרוב לפשט המקרא ויהיה מקובל ומרולה על לבם ותשתכך דעתם בו, יען כי אין הדרשנים בזה הדרך יהיו עולים הרים יורדים בקעות ואין קול מלחמה יולא מפיהם אלא מתנהלים בנחת, ירולו ולא יגעו ילכו ולא יעפו וגם חכמי הדור יהללו הביאורים הבנויים ואמורים בדרך זה ויאמרו עליהם שפתים ישק. ושמעתי שגאוני אשכנז האחרונים אשר הם במאה הזאת ובמאה שקדמה להמאה הזאת כולם עוסקים בדרשה בדרך זה. והזוכה לומר פשט נאה במקרא בדרך זה יהללוהו בשערים ומלוסיה מתבדרן בעלמא וקרא זה אל זה ואמר דפא"ח:

והחלק השני הנקרא רמז הוא המבאר הכתובים ע"פ הקדמות קלרות ומתחכם לעשות משמעות אחרת במלות הכתובים במקראות כדי להסיע כונת המקרא לענין אחר שרולה הדרשן להעמיסו באותו המקרא. כי נודע הוא שיש כמה משמעות במלה אחת וכאשר תמלא בספר השרש שיש מלה סובלת שתים ושלש וארבע משמעות וגם יותר. והדרשן הוא חכם לבב להפשיט מלות המקרא מן לבושם הגלוי ולהלבישן מלבוש אחר כדי לבאר המקרא על ענין שרולה בו, ולאשם זה המבאר במקרא ענין חדש באופן נאה ויפה בלי דוחק אמרין ליה איישר כחך, וקורין אותו בשם כפתור ופרח:

ובכלל החלק הזה הנקרא רמז הוא מה שדורשין ורומזין במלות המקרא ע"י חשבון במספר ומנין האותיות או על ידי הפוך המלות לצירוף אחר הלריך להם בדרשה שדורשין בכתוב או על ידי ר"ת וס"ת וכיולא בזה. הנה כל אלו בכלל חלק הרמז נחשבים. אמנם לא חדו בהו אינשי. וכ"ש חכמי לב. מיהו הם רלויים לפני הקב"ה. מאחר שההקדמה היא אמת והאדם עושה לה אסמכתא במקראות התורה בדרך מספר ומנין ובר"ת וס"ת וכיולא הרי זה בכלל יגדיל תורה ויאדיר. ומ"מ לדרשן בליבור מיעוטן יפה ורובם לא יומתקו:

והנה נודע כי יש מלעגים על רמזים כאלה שהם בנויים ע"ד המספר ובדרך ר"ת. ברם באמת הוא דמלעיגים אלו טוען הם ועתידים ליתן את הדין יען כיון שההקדמה היא אמת וזה האדם עושה לה אסמכתא במקראות התורה הנה שכרו אתו ובונתו רלויה לשמים שהוא משתדל כפי כוחו לעשות דברי התורה אולר שכל דברי אמת גנוזים בה. ואם זה האדם לא זכה לעשות פתח ושער גדול במקראות התורה כדי להכניס בהם דברים האמתיים אלא רק הכניסם על ידי חור קטן שהוא עשוי בדרך חשבון ור"ת מה בכך גם הוא הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו כפי ערכו:

והנה יש בידינו שתי טענות חזקות להיות בעזר הא"ס המחדש איזה דרשה בדרך רמז של גמטריא ור"ת חדא סברא גדולה איכא בזה כיון דההקדמה אמת יש זכות ומלוה להעושה לה אסמכתא במקראות התורה ואע"ג דסומך אותה בדרך לר ודחוק ולא מצי להכניסה בדרך חלון ושער גדול וכדאמרן לעיל. וכבר ידוע מ"ש באגדות הרמב"ם ז"ל דפוס ישן שכתבו לו אנשי תימן שבא אדם ועשה רמז לשם שר א' בפסוק שבתורה ע"פ מספר וחשבון האותיות, והשיב להם כל דבר שלא נתברר אמיתותו מצד עצמו לא יתאמת מן המקרא שבתורה על ידי חשבון ומספר האותיות אין זה כלום והיה כלא היה כי בדרך חשבון תוכל לקרא על הרע שם טוב (ד"מ אגוז הוא מספר טוב וגם הוא מספר חטא על איזה מה תחליט אותו ואחשוב בעושים רמז לדברים שבודים מלבם על סמך החשבון שמולאים באותיות המקרא אמר ישעיה הע"ה בסי' ה' הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים מר למתוק ומתוק למר) ובזה תמלא

לאים

לאיש בליעל רצוח וגנוב ונאוף מעלה ושבת מן התורה היתכן להיות כדבר הזה ורק לדבר אמת אשר אמיתתו ברורה תוכל לעשות לו רמז במקרא בכל צד ואופן שיהיה כן שמענו בשם הרמב"ם ז"ל בתשובה שהשיב לאנשי תימן:

וטענה השנית להחזיק ביד הדרשן שדורש במקראות בדרך גמטרייאות הוא משנה ערוכה שנינו באבות פרק ג' משנה כ"ג תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה, ופירש רש"י גמטריאות אין מקבלים עליהם שכר כשאר הלכות לפי שאינן אלא פרפראות, כלומר ענייני חכמה כמו הפרפרת שלאחר המזון עכ"ל, ורבינו יונה ז"ל פירש תקופות וגמטריאות מפני שיש בהם חשבונות רבים וחכמת החשבון מחדדת את האדם הם פרפראות לחכמה עכ"ל:

והגאון רבינו יוסף בן נחמיאש ז"ל שהיה מגדולי תלמידיו של רבינו אשר ז"ל וחבר טוב לבני הרא"ש ז"ל כתב בספרו על פרקי אבות הנדפס מחדש בשנת תרס"ז וז"ל, גמטריאות חשבון האותיות הוא ג"כ מלאכת החשבון כמו שאמרו בנזיר דף ה' סתם נזירות שלשים יום וסמכוהו לקדוש יהיה (במדבר ו') יהיה בגימטריא שלשים, וכן אמרו (בפאה פ"ח) מי שיש לו מאתים זוז לא יטול מן הלקט וסמכוהו למלת לקט שהוא בגימטריא קל"ט לומר לך עד קל"ט יטול לקט אבל אם יש לו למעלה מן קל"ט לא יטול לקט. פרפראות לחכמה אע"פ שאינם הלכות אפ"ה יש לו לאדם לעסוק בהן שהם כעין פרפרת הבאה בסעודה. ד"א פרפראות לחכמה לשון פרורים מחכמה. ד"א פירש בערוך לשון פופרין של זהב. והם תכשיטין ועדיים של זהב הנקראים בלע"ז פורפרא וכו' עכ"ל ע"ש:

הרי לך רז"ל סמכו הלכה ודין ע"פ החשבון, ובאמת מלבד שני דברים אלו של דין נזיר ודין לקט שזכר הרב ז"ל הנ"ז עוד נמצא לרז"ל שבנו דרשה במקראות ע"פ החשבון והוא בגמרא דשבת דף יו"ד אמרו דכתיב אמלטה נא שמה נא בגימטרייא חמשין וחד הוי, ועוד בברכות דף ח' תתק"ג מיני מיתה נבראו בעולם שנאמר למות תוצאות. תוצאות בגימטריא הכי הוי ע"ש, וכן בגמרא דנדה דף ל"ח מאי טעמייהו דחסידים הראשונים דכתיב ויתן ה' לה הריון. הריון בגימטריא מאתן ושבעין וחד הוו ע"ש, וכן בסוכה דף מ"ה תלתין ושיתא צדיקי דמקבלי פני שכינה בכל יומא שנאמר אשרי כל חוכי לו לו בגימטריא תלתין ושתא הוו ע"ש:

עוד בשבת דף קמ"ה נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה ודרש לה מדכתיב עד בהמה נדדו בהמ"ה בגימטריא נ"ב, ועוד שם בדף קמ"ט אמר בגמרא ער"ל בגימטריא שלש מאות הוו ע"ש. גם במגילה דף ט"ו דרשו שהיה להמן ר"ח בנים דכתיב ורב בניו ורב כתיב שהוא בגימטריא מאתים ושמונה ע"ש, וכן במ"ק דף י"ז חרם בגימטריא רמח הוא ע"ש, וכן בהוריות דף י"א זה בגימטריא י"ב הוי ע"ש. הנה טרחתי לאסוף מקומות שדרשו חז"ל בתלמוד בדרך חשבון ומספר האותיות להודיע כי בזה הדרך נתעסקו בו רבותינו בעלי התלמוד ואין להרהר אחריו כ"ש שלא להלעיג, והמלעיג הוא בכלל דבר ה' בזה:

ועוד יסתכל הקורא בדברי הזוה"ק ותיקונים שבו דברים רבים האמורים בדרך זה של החשבון, ולא עוד אלא שכל הכונות העמוקות שיש בתפילות של כל יום ויום, וגם כונות הברכות ומעשה המצות רמוזים אנשי כנה"ג בנוסח אשר תקנו הכל בדרך זה של חשבון וגמטריאות, ומי זה יוכל לפתוח פיו להלעיג ח"ו על המחדש רמז לדבר אמת במקראות התורה בדרך זה של חשבון. ונראה על זה הדרך בא הכתוב בשיר השירים לשבח חכמים אשר מתעסקים בחדושי תורה גם ע"פ הדרך הזה של החשבון ואמר עיניך ברכות בחשבון על שער בת רבים, פירוש עיניך קאי על החכמים הנקראים עיני העדה או עיניך כפשוטו וקאי על עין השכל ברכות גם בדרך החשבון וגם על שער בת רבים כאשר מטיפים דברי תורה בשערים המצויינים בהלכה ששם יש קבוץ של רבים:

על כן יאמרו המושלים באו חשבון ואל תחושו מן המלעיגים ורק תעשו כאשר דברנו לעיל שלא להרבות בהם בפני הצבור, כי תעשו כאשר דבר התנא ברוח קדשו באומרו פרפראות לחכמה דוגמת הפרפרת הנאכלת אחר המזון כדפירש רש"י ז"ל וכנז"ל שאין מרבים בה מאחר שהם שבעים, כן בדרך זה לא ירבה בציבור:

וכל זה אמרנו על רמזים הבנוים ע"פ החשבון ובאמת גם רמזים הבנויים בראשי תיבות גם הם בכלל הנטריקון ונתעסקו בו רז"ל. ותחלה וראש ראה מ"ש בגמרא דף ק"ה א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא (מנין) ללשון נוטריקון מן התורה (פירוש רמז בר"ת שגם זה נקרא נוטרקון) שנאמר כי אב המון גוים נתתיך. אב נתתיך באומות בחור נתתיך באומות. המון חביב נתתיך באומות מלך נתתיך לאומות ותיק נתתיך באומות נאמן נתתיך לאומות. רבי יוחנן דידיה אמר אנכי נוטריקון אנא נפשאי כתבית יהבית. רבנן אמרי אמירה נעימה כתיבה יהיבה. איכא דאמרי אנכי למפרע יהיבה כתיבה נאמנין אמריה. דבי רבי נתן אמרי כי ירט הדרך לנגדי יראה ראתה נטתה. דבי רבי ישמעאל תנא כרמל כר מלא. רב אחא בר יעקב אמר קללה נמרצת נוטרקון נואף הוא מואבי הוא רוצח הוא צורר הוא תועבה הוא. רב נחמן בר יצחק אמר מה נדבר ומה נצטדק נבונים אנחנו צדיקים אנחנו טהורים אנחנו רבים אנחנו קדושים אנחנו ע"כ ע"ש:

עוד בדף ק"ט איתא מאי אמן א"ר חנינא אל מלך נאמן ע"ש. ובגמרא דיומא דף כ"ח הוא דמשק אליעזר אר"א דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים ופירש רש"י ז"ל שם נוטריקון של דמשק דריש ע"ש. ובגמרא דשבת דף ק"ג איתא תניא ריב"ב אומר נאמר בשני ונסכיהם, בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם הרי מ"ם יו"ד מ"ם מכאן רמז לנסוך המים מן התורה ע"ש, הרי דרשי רבנן כמה מילי בר"ת, ועוד דורשים באופן אחר כמו הא דנסוך המים שמצאו לו רמז בתורה באופן הנז"ל ולכך ההיתר רשותא לכל חד לעשות אסמכתות לדברים של אמת בכל אופן אשר השיג יד שכלו בדרכים הנז"ל ולא יחוש למלעיגין כי לכל הנז"ל יש רמז התורה וסעד ועזר מדברי סופרים וכאמור:

פש גבן לבאר בפתיחה זו על אשר מצאתי בספר הנקרא בשם כנה"ג שנזדמן לידי לפי שעה שכתב וז"ל נקודות מי אמרן. רבים חקרו ודרשו על דבר נקודות אשר בתנ"ך ולא הגיעו לסוף דעה אחת. מהם פסקו הלכה למשה מסיני, מהם מזכין המצאתן לעזרא וסיעתו, מהם אנשי טבריה שבקיאין מאד במקרא. יתד הוכחתן תקעו במקום נאמן בפ"ש מהא דר"מ קרא חטאים בלא חטף והוא שם התואר כמו חוטאים, וברוריה אשתו קראה חטאים בחטף פתח שהוא שם המקרה, ומהא שדוד הע"ה קרא זכר ויואב קרא זכר כנז' בברכות דף יו"ד ובבא בתרא כ"א הרי שהספרים בימיהם לא היו מנוקדים. דאי לא תימא הכי אין מקום לקריאת ברורה ויואב, לימא מסייע להו דתנן א"ל אחי אתה קורא כי טובים דודך מיין או כי טובים דודיך וכו'. ואילולי היה בימיהם נקודות, השאלה ותשובה מה זו עושה. הלא הנקודות מראים לעין שהוא לשון זכר. ועוד דאיתא במסכת סופרים

פ"ד ה"ט יסגירנו ט ט אויל. דהראשון קודש והשני חול וכו' הא לך שלילת הנקודות דאם היה למה לנו הביאור, כיתי ספר ונחזי וכו':

ואנא עבדא אמינא הדבר ברור כשמש שהנקודות הם הלכה למשה מסיני ולא כאותם הסוברים דעזרא הסופר וסיעתו המציאום, וזה אמינא מתרי טעמי תריצי חדא כיון שהדין ישתנה לפי הניקוד איך אפשר שימסור להם מרע"ה ספר תורה בלא נקוד ותא חזי מ"ש בגמרא במלת זכר עמלק שישתנה הדין בין זכר עמלק בסגו"ל לבין זכר עמלק בקמ"ץ וכאלה רבות ימצא במקרא עוד ואיך מעיקרא ילמד מרע"ה לישראל את המקרא בלי נקוד וכיון דמוכרח שילמד אותם המקרא כפי הנקודות נמצא מסר להם הנקודות כמו שמסר להם האותיות ורק נוכל לומר כשהיו כותבין כל פרשה ופרשה לא היו כותבין הנקודות אלא היו שומרין הנקודות בלבבם כמו שנוהג עתה בס"ת שאין בו נקודות והחזן קורא בו המקראות כפי הנקודות החרותים על לוח לבו:

וטענה השנית היא דאיתא בגמרא דמגילה דף ג' מנצפ"ך צופים אמרום ומקשי ותסברא צופים ולא משה והא כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ומסיק שכחום וחזרו צופים ויסדום ע"ש. וא"כ איך אפשר שנביא חידש הנקודות, ובע"כ צ"ל כי הם הלכה למשה מסיני ומה שטעה רבו של יואב בזכר עמלק היינו בשביל שלא היו נוהגים לכתוב הנקודות בספר אלא הוגים אותם בכח הזכרון שלהם ולכן אפשר שיפול איזה בלבול מחמת שכחה במקלת האותיות בנקוד שלהם:

ובגמרא דנדרים דף ל"ז ע"ב א"ר יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים, וקריין ולא כתיבן. וכתיבן ולא קריין הלכה למשה מסיני, ופירש רש"י מקרא סופרים כלומר מה שקורין שמים דלא כתבינן שאמים שהוא אל"ף בין שי"ן למ"ם ובין מ"ם ליו"ד וכן בשם מצרים ע"ש והיינו כי עתה בכניסת הערב"י שקורין עבאר"ה צריך להניח אל"ף בין מ"ם ליו"ד בשמים ובין רי"ש ליו"ד במצרים ומקומות קרי ולא כתיב או כתיב ולא קרי מפרש לה שם בגמרא, ואלא מוכרח אתה לומר שהם הל"מ דאי לא תימא הכי יקשה לך קושיית התלמוד דמגילה הנז' דאין נביא רשאי לחדש. וכן הענין הוא בכל מלא וחסר דמוכרח לומר עליהם שהם הלכה למשה מסיני. ועל כל מה שימצא באיזה ספרים דברים בעניינים אלה שהם הפך העולה ומפורש מדברי רז"ל בתלמוד לא נקבלם ולא נשמע להם. כי באמת אין לנו אלא מה שעולה לנו מדברי רז"ל בתלמוד כי הם אמת ודבריהם אמת:

ונשאר עוד לברר כאן ענין אשר נשאלתי בו קודם כמה שנים. והוא דנמצא כתוב בסוף כל ספרי התנ"ך מנין הפרשיות והפסוקים ופרקים וסדרים וכו' ופירוש סדרים לא ידענו מה הוא. ואנא עבדא כתבתי להשואל תשובה מהשערת השכל והוא כי נראה לי שבזמן התנאים והאמוראים היו מחלקים את התנ"ך לחלקים שקורין אותם בשם סדרים, וחלקים אלו שקראום בשם סדרים יש בהם ארוכים ויש בהם קצרים. ולא נודע לנו מה היה טעמם בחלוקות אלו ולמה הם משונים במידתם שיש בהם ארוכים ויש בהם קצרים. ורק נראה שהם היו עושים חלוקות חדשים במקראות התורה וקראום בשם סדרים:

והיה דרכם שכל אחד לומד בביתו או עם תלמידיו כל הסדרים האלה של התנ"ך, במשך השנה כולה וחוזרים חלילה. וכן היה דרכם ללמוד הסדרים האלה של התנ"ך בבהמ"ד לפני ראש ישיבה והחכמים היושבים שם. שהיה אחד לומד והשאר שומעין ואז ראש הישיבה הוא אומר דרוש וביאור על כל פסוק ופסוק:

ועל זה אמרו בגמרא דיומא דף פ"ז רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי, עייל ר"ח הדר לרישא עייל בר קפרא הדר לרישא אתא ר"ש ברבי הדר לרישא וכו', ופירש רש"י סדרא פרשת מקרא של נביאים או של כתובים ע"ש, והיינו נראה שהיה רב קורא הסדר והיה רבי מפרש ומבאר המקראות של הסדר. ונ"ל דיתכן זה הוא פירוש מ"ש סדרנא אנא בפסחים דף ק"ה שהיה דרכו ללמוד הסדרים בבהמ"ד לפני ראש ישיבה כדי שידרוש בהם:

ונראה שבזמן הקדוש כשהיו כותבין התנ"ך בכ"י היה דרכם לרשום בחומש מנין הפרשיות ומנין הפרקים ומנין הסדרים, ובסוף כל חומש כותבים סך הכל של כל או"א מאלו, יען כי באותו זמן היו נוהגים בלימוד הסדרים הן בבהמ"ד הן חוץ לבהמ"ד. אמנם נראה דאח"ז נתבטל זה המנהג של לימוד הסדרים הן בבהמ"ד הן חוץ לבהמ"ד. ולכן לא היו עושים בפנים סימנים לסדרים. ואחר שיצאה מלאכת הדפוס לא הדפיסו הסימנים של הסדרים בפנים. ורק מה שהיה דרכם לכתוב בסוף כל חומש סך הכל של הפרשיות וסך הכל של הפרקים וסך הכל של הסדרים היו מדפיסים כל זה בדפוס בסוף החומשים. וזה הוא מה שאתם רואים עתה נדפס בסוף כל חומש סך כו"כ לסדריו. כן נראה לומר הלעה זו מהשערת השכל, ולא ראיתי דבר זה בשום ספר:

ואשר כתבת שאמר לך חכם אחד שמצא בתוספות במנחות דף ל"ב ע"א בד"ה והאידנא, שיש פרשה סדורה, והביא זה הטור ז"ל ביו"ד סי' ער"ה שיש בתיקון סופרים פרשה סדורה והוא שכותב שיטה עד חציה וכו', וכתב בכ"י דסדורה שכתוב בסדר הקדמונים הוא ענין בפ"ע ואינה נקראת לא פתוחה ולא סתומה וכו' ועל כן ברור דבר זה לאותו חכם דמנין זה של הסדרים הנכתב בחומשים קאי על פרשיות סדורות אלו עכ"ד:

הנה דבר זה שחשב אותו חכם לא ניתן להאמר כי באמת מנין זה של סדרים אינו כתוב בחמשה חומשי תורה בלבד, אלא כתוב בסוף כל ספר מספרי הנביאים וספרי הכתובים דלא שייך בהם מנין פתוחות וסתומות כדי שיעשו מנין של פרשיות סדורות. ואם היו כותבין בחמשה חומשי תורה מנין פרשיות סדורות שהביא הטור ז"ל היו זוכרים זה עם פרשיות פתוחות וסתומות, וכך היו כותבים, פרשיות פתוחות כו"כ, סתומות כו"כ, סדורות כו"כ:

על כן נראה פשוט דמ"ש סדריו בכל התנ"ך הוא ר"ל חלקיו והם החלקים שהיה להם במקראות התנ"ך ולאלו החלקים היו קורין אותם בשם סדרים, וכאשר כתבתי לעיל, ויש חלוקות קצרות ויש חלוקות ארוכות ולא נודע לנו טעמן, ולכן תמצא בשיר השירים אינו כתוב אלא מנין פרקיו שהם שמונה, ואינו כתוב מנין סדריו מפני כי אצלם כל מגילת שיר השירים חשובה סדר אחד, כלומר חלק אחד. וכן הוא במגלת רות, וכן הוא במגלת איכה. אבל בקוהלת כתוב סדריו ארבע כי חלקו אותה לארבע חלקים. וכן באסתר סדריו חמשה כי חלקוה לחמשה חלקים שהם חמשה סדרים:

ואשר שמעת שיש חומש אחד של חמשה חומשי תורה שחלוקים פרשיותיו לקרותם בני מערבא במשך שלשה שנים עד שיגמרום וכל חלק כתוב עליו שם סדר. הנה זה מחזיק דברי הנז"ל שכתבתי שהחלקים קורין אותם בשם סדרים:

אחז"ר זה מקרוב בא לידי בתורת שאלה ספר אחד שמו כנסת הגדולה, ומצאתי שם חכם אחד מדבר בענין זה ורב יוסף שמו, וראיתי להעתיק לשונו כאן כמו שהוא כדי שהקורא יבין דבריו על מתכונתן וזה לשונו:

ספרי נביאים וכתובים חלוקים בשתי דרכים, על קאפיטולי (פ"ל) ועל סדרים. יתרים עליהם חמשה חומשי תורה שהם חלוקים עוד על פרשיות, חלוקת הקאפי"טולי נעשה ביד נכרי לפני איזה מאות שנה, חלוקות הפרשיות על ספרי התורה מכוונות לעמת סדרי הקריאה שקוראים בכל שבת בבית הכנסת מסדר השבוע. אך חלוקת הסדרים הן מספרי נביאים וכתובים, הן מספר התורה לא ידענו מה טיבה, אם היא חלוקה טבעית והגיונית שתהי מיוסדת על יחוס כל המאמרים הכלולים בה, ועל קרבותם איש לרעהו, היינה בסדר אחד, יען כי נקבצו בהו מאמרים שונים ונבדלים תכלית הבדל, ולהפך מאמרים קרובים ומתיחסים יחדיו, נפרדו בסדרים נבדלים, שאם תשים עין על רשימות הסדרים בתחלת מקראות גדולות של רבי יעקב בן חיים, תראה ותדע כי חלוקת הסדרים רחוקה מאד מחלוקה המיוסדת על טבע המאמרים ותכן נושאיהם:

ומעתה מההכרח לומר כי טעם החלוקה הזאת מונח לא בפנימיות הדברים כי אם מחוץ להם, ר"ל לא נתחברו המאמרים והפסוקים לסדר אחד בשביל שרוח אחת מחיה את כולם ותכלית משותפת להם, כי אם בשביל איזה ענין ושמוש חיצוני הכוללם יחד, והכי קרבותם והתחברותם לא התחברות אברים רבים לגוף אחד שלם, אלא רק התחברות גופים רבים יחדיו להכלית חיצונית ומקרית, וביחוד יתראה זה לעינינו בספר תהלים וגו':

ובנוגע לסדרי תורה כבר הורה זקן הגאון ש"ר ז"ל שתכליתם הוא לציין הפרשיות לקריאת התורה בשבת, לבני מערבא שסיימו התורה אחת לשלש שנים. קנ"ד סדרים רשומים במסרה גדולה שלפנינו לכל חמשה חומשי תורה. ומשער איפא הגאון הנז' שסדר אחד נבלע ביניהם ומספרם באמת הוא קנ"ה ועולה בד בבד עם מספר השבתות שיש בשלש שנים, ועל פי זה הגיה אור על מדרש שתוס לעבדים ולשפחות ואין קנה, למה אין קנה, רב אמר על ידי שלא הקניתם דברי הברית, שאין בכם מי קנה דברי חמשה ספרי תורה מנין קנ"ה. דכל המבארים לא ידעו לשים הדברים האלה, ולפי הנזכר הנה כונת המדרש פשוטה וגלויה, והיינו לקנ"ה סדרים שיש בתורה לפי בני מערבא.

גם בסדרי תהלים התאמץ הגאון הנז' למצוא פשר דבר וכתב אולי קבעו קלת לימי הסליחות שלפני ר"ה ובין כסא לעשור לגמור ספר תהלים וכו', אולם דבריו בעצמם רחוקים מאד וכו'. גם הרב שד"ל ז"ל התיגע לפרש לנו סדרי משלי וכתב לפי שהיה מנהג באיזה קהלות לפנים לקרות בספר משלי בשבתות שבין פסח לעצרת. ובעלי המנהג הזה ראו לחלק הספר הזה על שבעה סדרים, להיות סדר אחד לשבת זו וסדר אחד לשבת זה עכ"ד. ואף גם זאת קשה לשמוע מטעם האמור למעלה. וסוף סוף מה נעשה לסדרי שאר ספרי הקודש:

ונראה לי איפוא בטעם הדבר הוא כן. כבר הראיתי במאמרי מועדי ט (כנסת ישראל תרמ"ט) שהיה המנהג בבתי אסי ישיבות שבבבל ללמוד בכל יום אחר התפלה שיעור ידוע במקרא, והשיעור ההוא היה נקרא סידרא, ר"ל סדר הקריאה של היום, כמו שנקראת הפרשה המיועדת לקריאה בשבת בשם סדר, כמו שמצינו למעלה שהפרשיות הנקראות בבית הכנסת, נקראים לבני מערבא בשם סדרים, וכמו שנקראה הפרשה המיועדת לקריאה ביום הכפורים בשם סדר, כמ"ש ביומא דף ס"ו וקורא בסדר היום. ולפיכך הקדושה שהיו נוהגים לומר אחר השלמת הקריאה בסידרא. נקראת קדושה דסדרא וכו':

על פי ההנחות הקרובות לוודאי האלה נראה לי שהסדרים הנמצאים לפנינו בנביאים וכתובים היו ציונים לקוראי מקרא האמורים למעלה לדעת עד היכן לקרות בכל יום ויום אחר התפלה, והסדרים האלה נעשו ביחוד ובכונה בכדי להשלים כל הנביאים וכתובים במשך שנה אחת כמו שתקנו לסיים התורה בכל שנה. ועד נאמן להשערתי הזאת הוא כי מספר כל סדרי הנביאים וכתובים ביחד כפי הרשימה שנמצאה במסרה גדולה, מלבד קינות ורות ושיר השירים, שלא נתפרש מנין סדריהם עולה ר"ן, וכשנצרף לזה עוד סדרי איכה רות ושיר השירים בערך יהיה רל"ה, כמספר הימים שיש בעשרה חודשים שבהם נהגו לקרא כל יום במקרא כי בשני חדשי כלה לא היה הסידרא נוהג כאמור למעלה עכ"ל, וחתם עליה יוסף רוזענטהאל. והנך רואה שדברי הרב הנז' קרובים למה שכתבתי לעיל מהשערת השכל בדבר זה ודי בזה להמבינים בתורת **חיים**:

בשם ה' נעשה ונצליח

ליקבה"ו

עוד יוסף חי

פרשת בראשית.

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, נ"ל בס"ד דידוע מזון הנשמה היא התורה שנקראת לחם ויין שהוא אכילה ושתיה, ומזון זה הוא בקנה של האדם, כי התורה היא קול דכתיב הקול קול יעקב ואחז"ל כשהקול קול יעקב שהוא עסק התורה אין הידים ידי עשו, והקנה הוא כלי שיוצא ממנו קול תורה, אבל מזון הגוף הוא באכילה ושתיה גשמית, והכלי של מזון הגשמי הוא הושט ושניהם הקנה והושט עומדים יחד סמוכים זה לזה, ומספרם עולה מספר עת ועליהם רמז הכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים, שבשניהם יהיו בגדיך, ר"ל מעשיך נקיים וטהורים. ולז"א אברכה את ה' בכל עת, כלומר בין במזון הנשמה שהוא בקנה, בין במזון הגוף שהוא בושט אשר מספר שניהם עולה עת. והנה נודע כי שתים אלו שהם קול ואכילה הם פעולות הראשיים שיש לאדם בלידתו וביאתו לעוה"ז, כי בתחלת לידתו נותן לו הקב"ה הרגשה ושכל להרים קול בבכייתו, שבזה ידעו שהוא רעב ורוצה אכילה, או ידעו דכאיב ליה בבטנו או במקום אחר, ומשקין אותו חלב להאכילו, או להשקותו דבר שהוא לרפואה שלו. ונותן לו ג"כ שכל וידיעה לינק החלב מן הדד, ולבלוע המשקה אשר ישקוהו. וידוע דהנשמה נקראת בשם שמים, והגוף בשם ארץ, וכמ"ש רז"ל יקרא אל השמים מעל, זו הנשמה, ואל הארץ לדין עמו זה הגוף. ובזה יובן רמז הכתוב בראשית כלומר ב' פעולות שהם ראשית לכל הפעולות הנעשים ויוצאים מגופו של אדם, בהם ברא אלהים את השמים זו הנשמה, ואת הארץ זה הגוף, והיינו ברא לשון אכילה, כמו ולא ברא אתם לחם. וכן להברות את דוד לחם שהוא לשון אכילה. ואע"ג דכתיב ברא באל"ף ושם הוא ברה בה"א הכל ענין אחד, כי במבטא אין הפרש בין אל"ף לבין ה"א:

והנה רז"ל אמרו בעבור התורה שנקראת ראשית, ובעבור ישראל שנקראו ראשית נבראו השמים והארץ. ונ"ל בס"ד הטעם שבעבור שתיהם נבראו שמים וארץ, מפני כי שניהם ממקום אחד באו, והיינו כי התורה ניתנה מעולם הבריאה שנקראת כסא הכבוד שהיא סוד בינה, וכן ישראל נשמותיהם חצובות מכסא הכבוד שהוא הבריאה, הנקרא עולם הכסא. וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בכונת ברוך אלהינו שבראנו לכבודו ונתן לנו תורת אמת נקיט לשון בריאה לרמוז על עולם הבריאה שנשמותינו חצובות משם, וגם משם נתן לנו תורת אמת ע"ש. ולכן בעבור שניהם תורה וישראל שנקראו ראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:

ובזה אמרתי בס"ד רמז נכון במלת בראשית שהתחילה בה התורה, כי התורה היא כלולה מן אותיות ונקודות וטעמים. ולכן מלת בראשית שהיא התחלת התורה התחילה באותיות באות ב', ובנקודות שב"א, ובטעמים טרחא, הרי כאן ר"ת שֶׁבֶט. ולכן בניו של יעקב אבינו ע"ה שיצאו מהם כל בית ישראל נקראו כל אחד בשם שֵׁבֶט. כי ישראל כולם נשמותיהם אחוזים בתורה. וכמ"ש דורשי רשומות ישראל, ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה. וכן אמרו בזוה"ק קב"ה ואורייתא וישראל כולא חד, ועל כן האבות שיצאו מהם נקראו כל אחד בשם שבט, על שם התורה המתחלת בב"ת באותיות ובשב"א בנקודות ובטרחא בטעמים שהם ר"ת שבט.

ובזה יובן בס"ד הכתוב בתהלים מ"ה. כסאך אלהים עולם ועד, שבט מישור, שבט מלכותך, והיינו כסאך, זה עולם הבריאה הנקרא עולם הכסא. וכן שם אלהים הוא עולה כמנין הכסא, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל שבט מישור רמז לתורה, דכתיב בה פקודי ה' ישרים ומשם נתנה תורה, שבט מלכותך אלו נשמות ישראל שנקראים בני מלכים. והכונה שהם מן בירור שבעה מלכים וכולם חצובים מעולם הכסא. ולז"א קודש ישראל לה' ראשית תבואתו, כלומר רמוזים בראשית תבואתו היא התורה, אשר שתחלתה רמוז אות ב' באותיות, ושב"א בנקודות וטרחא בטעמים, שהם ר"ת שבט וישראל ג"כ נקראים בשם שבט:

ובאופן אחר נראה לי בס"ד בכתוב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, והוא, דאיתא בספר בת עין ז"ל שיש ג' אותיות באלפ"א בית"א אשר מלוי שלהם שוה זע"ז, והם אות בי"ת ואות חי"ת ואות טי"ת, כי שלשתם מלוי שלהם הוא אותיות י"ת כמנין קדוש, כי ג' קדושות הם למעלה, וכמ"ש קדוש קדוש קדוש. ומשם נמשך קדושה לתחתונים לישראל שוכני מטה ע"ש:

והנה צריך להבין למה נעשה רמז לקדושה בשלשה אותיות אלו דוקא, שהיו שלשתם מילואם שם מספר קדוש. ונראה שהוא להורות לאדם וללמדו שצריך להשתדל להשתלם בקדושה העליונה בשלשה זמנים, כדי שבזה יהיה ראוי להיות מעובדי הש"י ועושי רצונו, וחוט המשולש לא במהרה ינתק, ושלשה זמנים אלו נרמזו בשלשה אותיות הנז' שהם בט"ח, וכאשר נבאר בס"ד:

הזמן הראשון של יסוד הא', הראשון הוא בזמן הויית האדם זרע שנזרע מן האב ומן האם שהוא מעורב משני חלקים, לובן מצד האב ואודם מצד האם. יען כי האב נותן הלובן והאם נותנת האודם, וכמ"ש רז"ל בגמרא דנדה, והולד נעשה משני ההזרעות זרע האב וזרע האם. וצריך שתהיה כונת האב וכונת האם בהזרעתם לטובה שיעשו לש"ש להוליד בן צדיק וכשר. וכמ"ש בזוהר חדש פ' בראשית. א"ר זירא פעם הייתי בדרך במדבר וראיתי אחד ערבאי שהיה נושא עליו משוי שיעור עשרה סאים, והוא היה זקן, ואמרתי לו אני מתאוה שיהיה הכח הגדול הזה שלך להשתמש בעסק התורה, ואמר לי לא עשו אותי אבי ואמי בעבור עסק התורה אלא רק בעבור עסק זה של משא של כתפים לישא משאות כבדות, יען שאני שמעתי מאבי שהיה אומר ומספר שבשעה שהזריע אותי כל תאותו

היתה

היתה שיוליד מן הזרעתו בן שיש לו כח גדול שיביא על כתיפיו משאות חיטים מן השדה לבית, ובזאת העלה נתיען אבי באותה שעה ועשה אותי, ועכשיו אני זקן מה אעשה:

א"ר יהודה אשרי מי שאבותיו הרהרו בדבר טוב, מנ"ל מבת שבע אם שלמה דקרא אסהיד עלה שהיא אם שלמה ממש, משום שנתייסד בצדקות וישרות ובחכמה ממנה, כלומר מעניינה ומהרהורה ומהשתדלותה, שנאמר מה ברי ומה בר בטני וכו':

א"ר יוסי בן פזי זמנא חדא הוינא אזיל באורחא וערענא בההוא טורא דכפר קדרו והוו גברי בדיאי בחלקהון ובתית תמן ליליא חד דשבתא, וחמית לאושפיזאי דהוה בעי למשכב עם דביתהו קאים האי מהך גיסא וצלי, וקימת איהי מהיאך גיסא וצלת, אמרית להון מאי צלותכון בשעתא דא, אמרו לי עידנא דידן לזווגא משבת לשבת ומצלינא צלותנא קמי קב"ה דיהא לנא בר דיפלח פולחניה, בר דחיל חטאה. בר דיעבד פקודוי ולא יסטי מאורייתא לימינא ולשמלא. אמרינא להו יהא רעוא דיהא לכון בעותיכון דהא לש"ש קא עבדתון. א"ר יוסי אחזי אנפי שכינתא. דלבתר יומין ערעית תמן וחזית ההוא ברא דאתיליד להו והוה בר שבע שנין חמי לי בביתא ולא בעא למללא עמי. אמר ליה אבוה זיל לקמיה דגברא רבא הוא. אמר מסתפינא לאשתעויי בהדיה ולאתקרבא עמיה דהא לא ידענא אי אית ליה נשמתא קדישא או לאו, דהכי אוליף לי מורי יומא דין דכל מאן דלית ליה נשמתא קדישא אסור לאשתעויי בהדי ולאתקרבא עמיה. א"ל ח"ו דגברא רבא וחכימא דדרא הוא. קריב גבאי ולא ספיק למללא עמי, אמר לי אנא חמי בך דנשמתא חדתא אית בך מיומין זעירין ולא אזדרקת בך בשעתא דנפקת לעלמא. תווהת אמרית ליה כך הוא, דרווק הוינא כד לעית באורייתא ואתייהבת בי נשמתא וכו' וכו', אמרית ליה מה שמך אמר לי אהבה שמי. אמרית ליה מר אהבה וקרית עליה אהבת עולם אהבתיך. והנא זכינא למחמי לרב אדא בריה ושכינא ליה ההי עכ"ל ע"ש. המובן מכל האמור הוא דכפי הכונה והמחשבה והרצון של אב ואם בשעת הזווג שמזריעים הזרע כן יצא הולד. על כן אם כונת האב והאם דבוקה בחומר שמתאוים לתועלת גשמית כמו אביו של אותו ערבאי שנתכוון בעת הזרעתו שיוליד בן בעל כח גדול שישא משאות כבדות על כתפו להביא לו עיבור מן השדה לביתו, נולד לו בן כפי תאותו ורצונו, וכאשר התאוה רבי זירא שישתמש באותו הכח במושה של תורה, א"ל אותו ערבאי זה לא אפשר דאביו ואמו לא עשו אותו בכונה זאת. אבל רבי אהבה שאביו ואמו בעת זווגם והזרעתם כוונו להיות להם בן צדיק וחכם וכשר, וחרדו אותה שעה להתפלל על זאת בפירוש, כן היה להם שזכו לבן צדיק וקדוש:

ולכן נשים צדקניות חרדים מאד בליל טבילתם כשטובלין לשם הרצון לקדש עצמם ביותר ולהתרחק מכל דבר טמא ומאוס, וכאשר מצינו באמו של רבי ישמעאל בן אלישע כה"ג שחרדה חרדה גדולה מאד בליל טבילתה ועי"כ זכתה להתעבר בצדיק גדול ותנא קדישא, הוא התנא רבי ישמעאל. וכמ"ש בספר אהל ישרים בשם מדרש רז"ל, וז"ל. הביאו רז"ל מעשה על אמו של רבי ישמעאל כה"ג שפעם אחת קודם שנתעברה ברבי ישמעאל הלכה לטבול טבילה של מצוה וטבלה ויצאה ופגעה בחמור, וחזרה עוד וטבלה עד שפגעה עוד בעל עע"ז וחזרה וטבלה, עד שבעה פעמים שאירע לה כזה, (בכלב וחתול וחזיר וכיוצא) באותה שעה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, עד מתי עניה זו הולכת ומצטערת (כי הם הבינו אשר פלוני הוא ס"מ הופך עצמו לבריות טמאות אלו לפניה כדי לצערה מחמת קנאה). אותה שעה רמז הקב"ה למלאך גבריאל שירד וילך לפניה, וכן עשה (ועי"כ פלוני ברח ולא קרב אצלה). ובאותה לילה נתעברה ברבי ישמעאל ע"כ ע"ש. והיינו כי ראה הקב"ה טוהר לבבה דכונתה להדבק בקדושה כדי שתוליד בן טהור, ולכך הטריחה את עצמה טורח גדול על זאת, לכן נתן לה בן צדיק וקדוש כפי תאות נפשה, וכל הטורח הזה שהטריחה עצמה אותה הלילה, דאחר שיצאה לחוץ חזרה וטבלה עד שבעה פעמים, ומי יודע כמה קור גדול היה באותם הימים, כל זה הוא מפני שהיתה יודעת שיסוד הראשון של בנין האדם בקדושה וכשרות הוא בליל הזווג, לכן מלבד קדושת מחשבתה וכונתה שהיתה זכה וברה לשם שמים, עוד היתה נזהרת להתרחק מראייתה ג"כ מדברים טמאים, כדי שלא תפגם כונתה מצד ראייתה בדבר טמא וככה יעשו כל נשים צדקניות להשתדל בקדושת וטהרת כונתם בליל הזווג וכ"ש בעת הזווג ממש שהם מזרעים זרע קודש:

נמצא היסוד הגדול של קדושת הילד הוא בזמן ההזרעה בעת הזווג, כשנזרע משני גופים של אביו ואמו שהיתה כונת שניהם בקדושה ובטהרה, דאז ימשך על הבן ההוא הבא ונברא מזרע שניהם קדושה וטהרה, וזה היסוד הגדול הראשון של הקדושה נרמז באות בי"ת במילואה, אשר הפשוט שלה הוא ב' שמספרה שנים רמז לשני גופים של אב ואם שתהיה קדושת הכונה שלימה משניהם, ולא סגי באחד מנייהו דוקא ואותיות המילוי של ב' שהם אותיות י"ת שעולה מספרם קדוש, רמז על יסוד קדושת הולד הנולד מזרע שניהם שיהיה לו כח קדושה דבוק בו, ועי"כ יהיה צדיק וטוב כל ימיו:

והיסוד הב' של קדושת הבן הוא בזמן העיבור שלו, שהוא משך תשעה חדשים שיושב בבטן אמו, אז ג"כ אם האם תתנהג בקדושה ופרישות יהיה תועלת גדולה לבן שבבטנה, ולהפך יהיה לו להפך. לכן נזהרים הנשים לבלתי יאכלו בעבורן דבר קשה שהם מוח לב כבד כי יזיק לולד, וכן אם תשתה בעבור שלה דבר טמא או דבר איסור לרפואה יזיק מאד לעובר שיצא רע מעללים. ואם תתנהג בקדושה ופרישות, תועיל קדושתה לקדש הולד, ולכן בא המלאך והזהיר לאשת מנוח על אודות בנה, להזהירה על ימי עיבורה באכילה ושתיה, כי מאחר שהעובר עודנו בכח מגיעין לו ענייני האם הן לטובה הן להפך. ועל כן ארז"ל על ריב"ח אשרי יולדתו, כלומר אמו גרמה לו השגת החכמה והצדקות, כי בכל ימי עיבורה בו היתה מסבבת בבתי מדרשות אצל החכמים ואומרת, רבותי בבקשה מכם התפללו על עובר זה שבבטני שיהיה חכם וצדיק, כי גם בזמן העיבור תועיל כונת האם ומחשבתה ורצונה לקדש את הולד. וזה היסוד של הקדושה שיהיה לו בזמן העיבור הוא מדרגה שניה ליסוד הגדול שיהיה בעת ההזרעה. והנה היסוד השני נרמז באות טי"ת של אותיות בטה, דאות הפשוט הוא ט' שמספרו תשעה, רמז לתשעה חדשים של העיבור, והמילוי הוא אותיות י"ת שעולים מספר קדוש, רמז לקדושה שתמשך לולד בתשעה ירחים של העיבור שהוא עודנו בבטן אמו:

והיסוד השלישי של קדושת הולד הוא ביום השמיני ללידתו שאז נכנס בבריתו של אברהם אע"ה, ונחתם בחותם ברית קודש של הקב"ה, וכמ"ש ועל בריתך שחתמת בבשרינו. הנה ג"כ צריכין האב והאם לעשות מצות המילה לש"ש לקדש בה את הולד בעבור שיהיה עובד ה', צדיק ומלא חכמה. וכל שמחתם במילתו תהיה לש"ש בעבור קדושת הולד ועי"כ ממשיכין על הולד קדושה ביום המילה, ולכן נוהגין ישראל קדושים בליל השמיני אשר למחר תהיה המילה ללמוד בזוה"ק עד אור הבוקר סמוך להחדר שהולד בתוכו. וכן כמו מפורש בספרי המקובלים ז"ל, שאם המוהל צדיק וירא"ש ועושה המילה כראוי לש"ש נמשך קדושה על הולד ביום ההוא,

כמלא

נמצא הכונה והמחשבה טובה ביום ההוא עושה תועלת גדולה בקדושת הולד, והרי זה הוא זמן היסוד השלישי לקדושת הולד שהוא מדריגה שלישית ליסוד הראשון בענין קדושת הולד, וזה היסוד השלישי נרמז באות חית של אותיות בטח דאות הפשוט הוא ח' שמספרו שמונה רמז ליום המילה, ואותיות המילוי הם י"ב שהם מספר קדוש רומזים לקדושה הנוספת לולד ביום השמיני שהוא יום המילה:

הרי נשלם הולד בשלשה מדרגות קדושה, הא' היא מן הכונה והמחשבה וקדושה ופרישות של שני גופים שנזרע מהם שיהיה להם בעת הזריעה, וזה הוא היסוד העיקרי שיהיה לאדם בקדושה, וזה הרמוז באות ב' של בטח אשר מילואה הוא אותיות י"ב שהם מספר קדוש. והב' מן הכונה והמחשבה וקדושה ופרישות שיהיה לאם במשך תשעה חודשי העיבור שהולד מונח בבטנה, וקדושה זו נרמזה באות ט' של בטח אשר מלואה הם אותיות י"ב שעולה מספרם קדוש. והג' מן הכונה והמחשבה וקדושה של יום השמיני שהוא יום המילה, וקדושה זו נרמזה באות ח' של בטח, ואחר שנשלם בשלשה מדרגות קדושה בשלשה זמנים הנז', אז נעשה יסוד הקדושה שבו חוט המשולש ולא ינתק. ובזה יובן בס"ד רמז הפסוק הולך תום ילך בטח, כי תמימות האדם תהיה בשלשה זמנים שרמוזים בסדר אותיות בטח שעי"כ ילך בתמימות וצדקות בעוה"ז:

והנה אותיות הפשוט הם נקראים ראש לאותיות המילוי כמו ראש האדם לגבי גוף שלו. וכבר אמרנו דרק ג' אותיות בטח נעשו ראש לאותיות י"ב באלפא ביתא ואין דוגמתם באלפא ביתא בדבר זה אשר שלשתם הם ראש לאותיות י"ב שהם מספר קדוש. ובזה יובן בראשית חלק תיבה זו לשתים וקרי בה, בראש ית כלומר באותיות שהם ראש לאותיות י"ת שהם אותיות בט"ח הרומזים על שלשה זמנים שבהם יהיה יסודות לקדושה שמתקדש בהם האדם, ברא אלהים, ברא לשון בהירות הגוף ששניהם יהיו בהירים ומזהירים ע"י ג' מדרגות קדושה, שבאים לאדם בשלשה זמנים הרמוזים באותיות בטח שהם ראש לאותיות י"ב שעולים מספר קדוש:

והארץ היתה תהו ובהו. פירוש הארץ הוא החומר של הגוף, האדם תוהא ובוהא בו, יען כי וחשך הוא היצה"ר על פני תהום, שהוא לפתח חטאת רובץ, ומחמת היצר האדם תוהא ובוהא. אך ורוח אלהים הוא כח היצה"ט מרחפת על פני המים היא התורה הנקראת מים שניתנה לארץ שהיא תבלין ליצה"ר. ויאמר אלהים יהי אור הוא היצה"ט בגוף של האדם וכן היה. ויהי אור, בקרבו של אדם. כדכתיב בקרבך קדוש כי לולי כן היה האדם אבד ביד היצה"ר. וירא אלהים את האור הוא יצה"ט כי טוב הוא וא"א לעמוד ביחד עם היצה"ר שהוא רע, לכן ויבדל אלהים בין האור ובין החשך, שגזר להיות משכן כח היצה"ט בצד ימין של הלב, ומשכן כח היצה"ר בצד שמאל של הלב. כי בלב יש ב' חללים וכתוב לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו ולא יעמדו יחד בחלל אחד. ויקרא אלהים לאור הוא היצה"ט יום, ולחשך הוא יצה"ר קרא לילה, שהוא המביא יללה לעולם. אך הצדיק צריך להשתדל לתקן היצה"ר לעשותו יצר טוב וכמ"ש גבי אברהם אע"ה כי מצאת את לבבו נאמן לפניך, לבו לא נאמר אלא לבבו שעשה את יצה"ר יצר טוב. ולז"א כאן ויהי ערב הוא היצה"ר, ויהי בוקר הוא היצה"ט יום אחד, שיתקן היצה"ר ויהיה בהשוואה אחת עם יצה"ט, וכן יהיה לעתיד דכתיב ולעבדו שכם אחד:

וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך. פירש רש"י ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשים בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום, ולזה תחומו בלילה. ויש לדקדק מאחר דהאור הוא טוב ומשובח והחשך הוא מגונה, היה לו לגרש החשך לתהומא רבה וישאר האור לבדו משמש בתבל, ומה הנאה בחשך שקבע לו זמן בהשוואה אחת כמו האור, שזה משמש י"ב שעות וזה משמש י"ב שעות. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בשעשועים שהגאון המחבר הפלאה ז"ל קרא מנין לביתו להתפלל, ויהי במספר העשרה הבאים אחד אשר הגאון לא חפץ לצרפו למנין, ויצו לקרא אחר. והאיש הזה התבונן בדבר זה ויגש ויאמר להגאון רבי הלא גם החלבנה שריחה רע היתה בין סמי הקטורת. ויאמר לו הגאון אמנם כן הוא, אולם ראה כי אחד עשר סממנים היו בה ע"כ. והנה בודאי תשובה נצחת השיב הגאון לאותו האיש שאין לו להתרעם עליו בטענה זו דחלבנה, דהא באמת גם הוא עשה כדברי המשנה דאמרה אחד עשר סממנים היו בה, ולכן גם הגאון בקש עוד אחד להשלים מספר אחד עשר. אמנם על עיקר הדין של הסממנים יש לטעון ולהעיר למה באמת בקש הכתוב אחד עשר, דממה נפשך אם החלבנה אע"פ שריחה רע כדאי היא להצטרף עם הסממנים יספיק מנין העשרה עמה, דכל מנין של עשרה הוא מנין שלם בכל מקום ואינו צריך תוספת, ואם אינה כדאי למה יביאוה עם הסממנים ויצרפוה עמהם. אך ישוב דבר זה הוא פשוט, דלעולם החלבנה אינה כדאי להצטרף ולאו בשביל צירוף אתיא, אלא מביאין אותה עם הסממנים כדי להיות שבח לסממנים על ידה ומצוה, והיינו משום דבאמת כל הסממנים ריחם טוב, אבל ידוע דאין האור ניכר אלא מתוך החשך. ולכך עשרה הבאים להתפלל ודאי תעלה תפלתם למעלה מאחר שהם מנין עשרה וכולם צדיקים. אמנם עכ"ז אם יהיה עמהם עוד אחד שהוא רשע יתר על מנינם אע"פ שהם אין צריכים לו בשביל צירוף כיון דהם עשרה, עכ"ז תתעלה תפלה שלהם עילוי גדול מחמת שמתערבת שמה תפלה של אותו רשע, נמצא אנו לא הצטריכו לתפלה של אותו רשע כדי להשלים הצירוף, אלא יהיה להם תועלת בתפלת אותו רשע, שבזה יגיע שבח לתפלות שלהם מחמת חשך של אותו רשע. וכן היה בי"א סממני הקטורת שיש עשרה שיש להם ריח טוב, ורק אם תתערב עמהם החלבנה שריחה רע יתעלה איכות ריח טוב של שאר הסממנים, שנראה כל כך ריחם הטוב חזק מאד, שאע"פ שיש כאן חלבנה שריחה רע הוא בטל לגבי ריחם הטוב, שאין נגרע מחמתו שום גרעון לריחם הטוב:

וכן הענין כאן ראה השי"ת את האור כי טוב הוא, ואם היה מגרש החשך לגמרי לתהומא רבא עד שיושבי תבל אין רואין חשך כלל כי אם אור, אז היה אצלם ראיית האור טבעי ואינם מרגישים בשבחו ויקרו, משא"כ עתה שיש חשך שנמשך שמושו כמו שעות האור, דמוכרח שיהיה האדם קם בחשך הרבה ויהיה יושב ומצפה לאור, הנה בזה נעשה שבח גדול ויתרון גדול לאור, ויתענג בו האדם עשר ידות יותר מאם היה האור משמש לבדו בעולם ואין בעולם חשך כלל. וכך הוא הדמיון דמעשה הצדיקים ומעשה הרשעים שנדמו לאור ולחשך דדרשו רז"ל ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהם של צדיקים, ולחשך קרא לילה אלו מעשיהם של רשעים, לומר שיש שבח ומעלה גדולה למעשיהם של צדיקים מכח מעשיהם של רשעים, שאם לא היה בעולם אלא רק מעשה צדיקים לא היה ניכר שבחן אחד מעשרה ממה שניכר עתה, כי אין האור ניכר אלא מתוך החשך, ועל כן במעשה הרשעים ניכר שבח ומעלה של מעשה הצדיקים:

ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו. איתא במדרש ויברך אלהים את יום השביעי הה"ד ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה, ברכת ה' היא תעשיר זו השבת, ולא יוסיף עצב עמה זו האבל.

וצריך

וצריך להבין איך נרמזה הברכה של העושר בשבת, ועוד בשבת אין משא ומתן ולא מלאכה אלא אדרבה עושים בו הוצאות הרבה ואיה העושר בשבת. ונ"ל בס"ד דידוע ברכת השפע הכללי הוא דגן תירוש ויצהר וכנז' בפרשת עקב שכלל כל הברכה בשלשה שהם דגנך תירושך ויצהריך, ופרשתי בס"ד טעם לזה שכלל הברכה והשפע בשלשה אלה, כי ידוע שיש עשר ספירות שהם ג' מדריגות זו למעלה מזו והם חב"ד שלשה ראשונות וחג"ת שלשה אמצעיות ונה"י שלש תחתונות וכולם עומדין בשלשה קוין שהם ימין ואמצע ושמאל. נמצא קו האמצעי הוא דעת בשלש ראשונות ותפארת בשלש אמצעיות ויסוד בשלש תחתונות ור"ת שלהם הוא דת"י וידוע כל השפעה תשתלשל מלמעלה למטה בקו אמצעי שהם ר"ת דת"י והם נמי ר"ת דגן תירוש יצהר לכך כלל כל השפע כולו בשלשה שהם דגן תירוש יצהר כי הוא נמשך מן קו האמצעי שהוא דעת תפארת יסוד:

ובזה יובן בס"ד הטעם כי בכניסת שבת צריך לקדשו בצירוף שלשה אלה שהם דגן תירוש יצהר, והיינו שבכניסתו מקדשין על היין שהוא תירוש, וצריך שיהיה לחם על השולחן בשעת קידוש שהוא דגן, וצריך שיקדש לאור הנר שמדליק מן השמן שהוא יצהר, לרמוז שהשפע של ימי החול בדגן תירוש ויצהר נמשך בזכות השבת. וכמ"ש בזוה"ק פרשת יתרו בפסוק זכור את יום השבת לקדשו, תאנא כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין והיינו עילא הם ברכות השייכים לנפש ותתא הם ברכות השייכים לגוף. ולכן גם עסק התורה מסוגל יותר בשבת, כמ"ש רז"ל לא נתנו שבתות אלא לעסוק בהם בתורה, יען כי התורה נמי מכונית בשם דגן דכתיב לכו לחמו בלחמי, ובשם תירוש דכתיב ושתו ביין מסכתי, ובשם יצהר שהוא השמן, והתורה נקראת שמן מה שמן זה יוצא ממנו אור, כן התורה היא אור עולם דכתיב נר מצוה ותורה אור. ד"א מה שמן זה צף על כל המשקין כך התורה צפה על כל המעשים, נמנו וגמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה. נמצא התורה שהיא מזון הנפש מכונית בשלשה הנז', שהם דגן תירוש יצהר. דהם ר"ת דת"י, וכן מזון הגוף הוא בשלשה אלה שהם דת"י:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בעזרא ט', ועתה כמעט רגע היתה תחנה מאת ה' אלהינו להשאיר לנו פליטה לתת לנו יתד במקום קדשו, להאיר עינינו אלהינו ולתתנו מחיה מעט בעבדותנו. והיינו לתת לנו יתד במקום קדשו, רמז לשלשה ספירות של קו האמצעי שהם ר"ת ית"ד מתתא לעילא יסוד תפארת דעת, וזהו במקום קדשו דייקא למעלה בעולם האצילות בי"ס שבאצילות. להאיר עינינו אלהינו בתורה שהיא מזון הנפש ומכונית בשלשה אלה שהם ר"ת ית"ד יצהר תירוש דגן מתתא לעילא, ולתתנו מחיה זה מזון הגוף שהוא כולל דגן תירוש יצהר שהוא ר"ת ית"ד:

והנה הברכה המשתלשלת מעשר ספירות, בקו האמצעי דת"י נרמזה באותיות שבת והיינו ש' של שבת היא שלשה ספירות של קו ימין שהם יש ג' ספירות, חכמה בראשונות, חסד באמצעיות, נצח בתחתונות, כי בשי"ן שלשה ווין וכן אות ב' של שבת ג"כ יש בה ג' ווי"ן והם רמז לשלשה ספירות של קו אמצעי שהם דעת בראשונות ותפארת באמצעיות, ויסוד בתחתונות, וכן אות ת' של שבת יש בה שלשה ווין, והם רמז לשלשה ספירות של קו שמאל שהם בינה בראשונות, וגבורה באמצעיות, והוד בתחתונות. אמנם הברכה תשתלשל בקו האמצעי שהוא רמוז באות ב' של שבת שהיא אות אמצעי שם. וידוע מ"ש רז"ל ב' ברכה ולז"א ברכת ה' תעשיר זה השבת דייקא שהם רמוזים כל העשר ספירות ורמוז הקו שממנו תמשך ברכת ה' אשר היא תעשיר:

וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר וכו'. י"ל למה בשיח השדה שהם האילנות אמר טרם יהיה ולא אמר טרם יגדל או יצמח, כדאמר בעשב טרם יצמח, ועוד למה כינה האילנות בשם שיח ולא אמר כל אילן השדה. ונ"ל בס"ד דארז"ל כל אילן ואילן יש מלאך ממונה עליו ואומר המלאך שירה לפני הקב"ה בכל יום, והיינו ענין פרקי שירה דהשירות הם מן המלאכים הממונים, וידוע כי האילנות נבראו ויצאו שלמים בקומתן מיום שלישי, אבל העשבים עמדו על פתח הקרקע ולא גדלו וצמחו יותר עד שבא אדה"ר והתפלל וירד מטר וצמחו ועלו על פני האדמה, וידוע דהמלאכים הממונים אין אומרים שירה למעלה אלא עד שיאמר אדם למטה, ולפ"ז כשנבראו האילנות ביום שלישי ויצאו על פני הארץ היה ראוי שהמלאכים הממונים עליהם יאמרו שירה השייכה לאילנות, אך לא אמרו מפני שעדיין לא נברא אדה"ר והם לא יאמרו שירה עד שיאמר הוא תחלה, ולכן אפיק קרא לאילן בשם שיח לרמוז גם על השירה שהיא שיח ג"כ לא נראית ולא נהיית בארץ, ולכך לא אמר כאן יגדל או יצמח כי רמז לפי דרכי גם על מלאך הממונה על האילן ולכך אמר לא יהיה, וז"ש וכל שיח הוא השיר טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח, ופירש טעם לשניהם, והיינו מה שאמרתי למה השדה טרם יצמח, כי נתאחר מליאותם וגלויים היינו כי לא המטיר ה' אלהים עדיין, וכיון שלא ירד מטר עדיין לא צמחו עשבים שהקב"ה רוצה להצמיחם ע"י מטר ולא מאליהן, ומה שאמרתי כל שיח טרם יהיה בארץ דקאי על שירות מפני כי אדם אין, ואין המלאכים הממונים אומרים שירה, עד שיבא אדה"ר ויאמר תחלה:

לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו, ארז"ל זכה עזר, לא זכה כנגדו. ונ"ל בס"ד דאיתא בגמרא בשם בן סירא אשה רעה צרעת לבעלה, והנה האותיות העומדים כנגד אותיות עזר מאחריהם הם אותיות שפ"ח והוא לשון צרעת, כמ"ש בישעי' ג' ושפח אדני קדקוד בנות ציון, ארז"ל שפרחה בהם צרעת, וכן עוד שם כתוב ויקו למשפט והנה משפח והוא ג"כ לשון צרעת, וז"ש כאן זכה תהיה לו האשה עזר, לא זכה כנגדו, ר"ל תהיה צרעת לבעלה שהוא הרמז הרמוז כנגד אותיות עזר שהוא באותיות שפח העומדים כנגד עזר זה לעומת זה:

ועוד נ"ל בס"ד זכה עזר לא זכה כנגדו, ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים הקדמה ד' וז"ל, הנה רז"ל אמרו בפ"ק דסוטה על פסוק מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות שיש זווג ראשון ושני. ומ"ש קשה לזווגם כקי"ס איירי בזווג שני, דע כי אין הכונת זווג ראשון ושני כפשוטו, כי כמה זווגים שניים הם טובים מן הראשונים כמו שראינו בעינינו מעשים בכל יום, אבל ביאור הענין הוא יובן במ"ש הסבא דמשפטים ע"פ אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו. והענין כי כאשר האדם הוא חדש ר"ל כי אז היא הפעם הראשונה שבא בעוה"ז דבת זוגו נולדה עמו כנודע אז כשיגיע זמן לקיחתו אותה מזדמנת לו כרגע בלי שום טורח כלל ועיקר, ואמנם אם האדם הזה חטא איזה חטא והוצרך להתגלגל בשבתו אלא שהוא מאותם שכתוב בהם ויצאה אשתו עמו כנז' בסבא דמשפטים שמגלגלים גם לבת זוגו שתחזור להתגלגל עמו לטובתו, הנה האדם הזה כשיגיע זמן לקיחתו אותה אינה מזדמנת לו כרגע אלא אחר טורח גדול, לפי שכיון שנתגלגל על סיבת איזה עון יש מקטרגים עליו למעלה ורוצים למנוע אותה ממנו ומכניסים בהם קטטות, ועל זה אמרו קשה לזווגם כקי"ס. והוא באופן הנז' כי הוא נקרא זווג שני ר"ל היא בת זוגו האמתית אלא שכבר נזדווגה לו פעם אחרת בתחלה ועתה בזה הגלגול נקרא זווג שני כי האשה היא עצמה ראשונה, אבל הזווג הוא שני, ולזה לא אמרו זווג שנית אלא זווג שני שחוזר אל הזווג ולא לאשה. ובזה יתבאר לך איך

לפעמים

לפעמים נושא אדם אשה כרגע בלי שום טורח וקטטה כלל, ולפעמים אינו נושא אלא על ידי קטטות גדולות עד שישאנה, ואחר שישאנה הם בשלום ישבו, וזה יורה על היות זווג גמור אלא שהוא זווג פעם שנית, ואלו לא היתה בת זוגו לא היה שלום ביניהם אחר שנשא אותה עכ"ל, יע"ש. ואנא עבדא אמרתי אם הוא באופן שגם האשה לא השלימה תיקון שלה ונתגלגלה בגלגול שני עם בעלה לצורך עצמה, הנה גם בזו לא יהיה קטרוג וקטטות ומריבות בזווגם ותזדמן לו כרגע ולא אחר טורח גדול, ובזה יתיישבו כמה ענינים שנראין בחוש הראיות בענין שידוך איש ואשה, ודוק היטב:

ובזה יובן זכה עזר, פירוש אם זכה בביאתו הראשונה לעולם אז יהיה לו בנשואין שלו עזר מן העליונים ומן התחתונים, שהכל יעזרוהו ליקח בת זוגו בלי שום קטטה ובלי טורח. ואם לא זכה, דהיינו שבא בגלגול על אשר חטא, שאז הוא מאותם שכתוב בהם וילאה אשתו עמו אז יהיו הכל כנגדו בנשואין שלו שיגיע לו בבת זוגו קטרוג מן העליונים ועכבות מן התחתונים, ובטורח גדול ויגיעה וקטטה ומריבה עד שיוכל לישא את בת זוגו, דעל זה אמרז"ל קשה לזווגם כקריעת ים סוף, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל:

ובזה פתרתי החלום שחלם עשיר אחד בליל ראש השנה שנתנו לו ולאדם אחד שהיה עסקו בסרסרות שני ניירות שכתוב עליהם פסוק והיו חייך תלויים מנגד, שמסרו לו נייר אחד, ולאותו הסרסור נייר אחד, ופתרתי כי לו רמזו לו בפסוק זה שירבה בצדקה ובה תלוי חיות שלו, והיינו מנגד קרי בה מן גד, דאמרז"ל בגמרא דשבת גימל דלת גמול דלים, נמצא הצדקה רמוזה באותיות גד. ולאותו סרסור רמזו לו שיעסוק בסרסרות של זווגים איש ואשה ומזאת הסרסרות תהיה פרנסתו וחיותו באותה שנה, והיינו דרז"ל אמרו ע"פ די מחסורו אשר יחסר לו, היינו לו זו אשה דכתיב אעשה לו עזר כנגדו, אך בזווגים יש שתי חלוקות, אחת אין מנגדים ומעכבים אלי' אלא הכל מסייעים ועוזרים, והיינו כשבאה גם אשתו לתקן עצמה, והב' שהוא ממ"ש בהם וילאה אשתו עמו, דאשתו נשלם תיקון שלה ובאה לעוה"ז בעבורו דוקא, דעל זה יש מקטרגים למעלה ומעכבים למטה. והנה ודאי זווג אשר נשלם ונעשה במהרה דלא היה מעכבים בו מפני לדין אין לסרסור הרווחה גדולה מזה, כיון שלא טרח בדבר הזה אלא נעשה מאיליו, אבל אם יהיה מעכבים וסכסוכים וטורח גדול לסרסור מזה יהיה לסרסור הרווחה גדולה, וזהו אעשה לו עזר מן הזווגים שהם כנגדו, דאיכא נגדיים, שבזה לסרסור טורח הרבה ולפום צערא אגרא, אבל זווגים שהם מסוג עזר אין בהם שכר הרבה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו, ונקדים מ"ש רז"ל אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בעבור אשתו. וצריך להבין למה תלויה הברכה בו ולא באיש עצמו, דאדרבא האיש ראוי לתלות הברכה באיש יותר, מפני שהוא יש בידו מצות תלמוד תורה, ששקולה כנגד כל המצות ויותר, וגם יש בידו כמה מצות שהם מ"ע שהזמן גרמה, שהוא מצווה ועושה בהם, גם עוד מצינו לרז"ל בגמרא תני רבי חייא אין אשה אלא לבנים. וי"ל למה נקיט בלשון שלילה, ולמה תלוי ביאת הבנים באשה ולא בבעלה, והלא שניהם שותפים בהם, וזכר לבדו לא עביד כלום, ונקבה לבדה לא עבדא כלום. ונראה ליישב כל זה בהקדים מעשה שהיה בזמן קדמון שהיה במקום אחד חכם חסיד קדוש שהיו דבריו עושים פירות בברכותיו לבני אדם ותפלתו עליהם, כדרך שאמרו על רחב"ד בדורו, ועל רבי יצחק אלישיב בדורו, באופן שאין תפלתו וברכתו חוזרת ריקם

על כל דבר שיבקש. ככתוב ותגזר אומר ויקם לך, ואחר שראה שרבו הנכנסים אצלו לבקש ממנו תפלה וברכה כל אחד מה שצריך לו, הוכרח לסתום הפתח בפני כל אדם שהעמיד שומר על פתח ביתו שלא יוכל שום אדם ליכנס אצלו כדי לשאל ממנו תפלה וברכה, וגם הוכרח להיות עציר בביתו כל הימים שלא יצא מפתח ביתו אפילו בשבתות וימים טובים, כדי שלא יפגשוהו ההולכים בדרך או בבית הכנסת לבקש ממנו ברכה, ולכך היו תלמידיו דוקא אשר לומדים אצלו בכל יום בבית מדרשו אשר בחצר שלו באים אצלו גם בשעת תפלה ומתפללין יחד בקדיש וקדושה וס"ת. ולכן שום אדם אחר לא יבא ליכנס אצלו כי השומר מעכב. ויהי היום הוכרח לצאת מביתו בחודש ניסן כדי לברך ברכת האילנות חוץ לעיר, והיו תלמידיו הולכים עמו ביחד מלפניו ומאחריו, כדי שלא יגש אדם אליו לבקש ממנו ברכה, ובחזרתם בסוף היום הלכו ברחוב אחד בתוך העיר כדי לילך החסיד לביתו, ונזדמן שכלה אחת הולכת לבית בעלה והיו נשים רבות הולכות עמה כי היתה אותה הלילה ליל חופתה והכלה עם הנשים באים לקראתם מראש הרחוב שהחסיד ותלמידיו הולכים בו, וכשראו תלמידיו כן, רצו כנגד הכלה להחזירה לאחור לרחוב השני היא והנשים שעמה, עד שיעבור החסיד ויצא מאותו הרחוב ולא יפגעו בהם, אך החסיד גער בתלמידיו שלא יחזירו את הכלה לאחור לדחותה מזה הרחוב לרחוב אחר, יען כי אין שורת הדין מחייבת שתהיה הכלה נדחית מפניו, וגדולה מזאת אמרו חכמים מעבירין את המת מלפני הכלה וכ"ש בכה"ג. ואמר להם שהוא ותלמידיו יעמדו במקומם אצל כותל הרחוב עד שתעבור הכלה לפניהם ואז ילכו לדרכם, וכן עשה. ועמד במקומו אצל הכותל להמתין עד שתעבור הכלה, וכאשר קרבה הכלה סמוך למקום שעומד החסיד תוך ד' אמות עמדה בתוך הרחוב, ולהיותה חכמנית הרבה פיה פתחה בחכמה ותאמר להחסיד. מה זאת עשית אדוני עתה כי חוששת אני פן יקראני עון בשביל כבוד התורה, כי אדוני עומדת בעבורי להמתין לי עד שאלך ומה אני ומה חיי שעשיתה לי כבוד גדול כזה. ויען החסיד ויאמר לה זה הכבוד אשר עשיתי עתה בשבילך, אני מחוייב בו מצד הדין לעשותו יען כי את עתה יש לך דין מלכתא וכולנו חייבין לכבדך יותר מזה הכבוד. ותאמר אדוני אם אני מלכתא א"כ צריך אתה לקיים דברי ואל תשיבני ריקם. ויאמר החסיד הגידי מה את רוצה, ותאמר רוצה אני שתתן לי רשות שאגש אליך ואנשק ידיך, ויאמר הלא כבר אמרתי לך שאת יש לך דין מלכתא ואיך תנשקי ידי אין זה משורת דרך ארץ. אמרה לו אדוני אמרו חכמים כבוד אדם רצונו והרי רבי ישמעאל רצתה אמו לרחוץ רגליו בכל יום כשיבא מבית המדרש ותשתה את המים ולא קבל מפני כבודה, וא"ל חכמים שיקבל מפני כי כבוד אדם רצונו, וכן אני אם תעשה רצוני זהו כבודי, ובע"כ נתן לה רשות כי באה עליו בטענה חזקה ותפסה אותו מדבריו. ואחר שנגשה אצלו ונשקה ידו, אמרה לו אדוני אחר נשיקת היד מה יש לעשות. ובע"כ השיב לה שצריך לברך את הנושק. אמרה לו א"כ תברכני, אמר לה במה אברכך, ותאמר ברכני בדבר שאני עוסקת בו, כי זאת הלילה היא ליל חופתי ואני הולכת לבית בעלי החתן בשביל קיום פריה ורביה, על כן תברכני בבנים, אך אם תברכני שאתעבר מבעלי ואוליד, הנה אין זה חדוש ואין אני צריכה ברכה בעבור זאת, יען כי אני אשה, והקב"ה ברא לי דדים ובודאי שיעזרני להוליד ואניק אותם, מן הדדים שברא לי. ויאמר טובים דבריך, ואיך תרצי הברכה, ותאמר בעלי שמו יעקב אני רוצה שתברכני בברכת הבנים של יעקב אע"ה שנתן לו הקב"ה שנים עשר בנים זכרים ובת אחת כן תברכני שאוליד מבעלי שנים עשר בנים זכרים ובת אחת, וכמו שיעקב אע"ה זכה לראות לבניו זרעם וזרע זרעם, כן אני ובעלי נזכה לראות לבנינו זרעם וזרע זרעם, וברכה זו

היא

היא חידוש שבאה לי מכוחך. ואז החסיד בע"כ שם שתי ידיו על ראשה ויברך אותה כאשר בקשה שתוליד מבעלה יעקב שנים עשר בנים זכרים ובת אחת, ויזכו ויחיו היא ובעלה לראות זרעם וזרע זרעם:

ואחר שקבלה הברכה הזאת פיה פתחה בחכמה, ותאמר להחסיד, אדוני ברכה זו אשר ברכתני עתה היא אליה וקוץ בה ולכך צריכה תיקון, א"ל מהו הקוץ ותאמר אדוני תשקול בדעתך שנים עשר בנים ובת אחת כמה ממון צריך בעבור פרנסתם הם וזרעם, וכמה ממון צריך בעבור נשואין שלהם, ובעלי הוא אדם בינוני שאין לו יכולת בעסקו לפרנס יותר משנים או שלש נפשות, על כן אם יהיה לנו רבוי אוכלוסין ואין ידינו משגת לפרנסם בריות, כמה צער יגיע לנו מזה אני ובעלי, לכך ברכה שברכת אותנו בבנים צריכה תיקון שתברך אותנו עוד גם בעושר ונכסים רבים שנוכל לפרנס כל אלו וזרעם בריות. והחסיד בע"כ הודה לדבריה יען כי בטענה באה עליו וישם ידיו על ראשה שנית ויברך אותה היא ובעלה בעושר ונכסים רבים כדי שיפרנסו וישיאו זרעם וזרע זרעם בריוח:

ואחר שקבלה גם ברכה זו של המזונות, אמרה אדוני אין לי לבקש עוד דבר מאת אדוני ורק דבר אחד צריכה אני להודיע לך ואינו בסוג בקשה יען כי דבר זה אדוני מחוייב בו, אמר לה מהו הדבר, ותאמר י"ב בנים ובת אחת שאני צריכה להוליד לא ינצלו מהיות להם לפעמים כאב עינים, לפעמים אזה קדחת, לפעמים מיחוש בראש, לפעמים כאב בטן וכיוצא, וכל אלו הבנים נחשבים בניך כי בברכתך באו לעולם, הנה ודאי שורת הדין ודרך ארץ מחייבת שאין אני צריכה להביאם אצל רופא, אלא בכל חולי שיקרה להם אביאם לחצר אדוני שתברכם ויתרפאו, כי בניך הם, על כן צריך שתצוה אדוני את שומר הפתח שלא יהיה הפתח סתום בפני אלא אני ובני ניעול בלא בר. ויצחק הרב החסיד על נועם דבריה ועל טעמיה, ויאמר כן תעשה ותקוד ותשתחוה לפניו ותלך לה לבית החתן בעלה והנשים הולכות אחריה, אך לא שמעו מכל הדברים שהיו בינה לבין הרב החסיד והוא הלך לדרכו לביתו:

והנה מנהג אותה העיר היה בליל החופה אחר הסעודה והשמחה יצאו כל הנשים מחדר הכלה, ותשאר היא לבדה יושבת על הכסא ויכנס החתן לבדו ויסגור הפתח, ויגש אצל הכלה ויתפוס אותה בידה להקים אותה מעל הכסא להעמידה על רגלה, ואחר שיעמידנה ירים רגלו הימנית ויניחנה על כף רגלה השמאלית, ועושין כן לסימן טוב שיהיה הזכר גובר על הנקבה ויהיה עליון עליה, וזה החתן להיות שיודע הוא שכלתו היא חכמנית וחריפה, חשש פן היא תקדמנו לשום רגלה על כף רגלו לכך כשקרב אצלה קודם שאחז בה להקימה מן הכסא הכין את רגלו הימנית להרים אותה מעל הארץ, והיא כשראתה כן אמרה לו אין הרמת הרגל היא שלך אלא שלי היא שאני צריכה להרים, ויתכעס החתן ויאמר מה את מדברת הלא אני האיש ואת האשה, ואני צריך להרים רגלי עליך, ותאמר שב על הכסא ואגיד לך דבר חדוש ואז אתה תודה לי בדבר זה אשר אמרתי:

וישב ותאמר לו האדם אשר יבקש מאת השי"ת על טוב עוה"ז בכללות בכל תפלותיו ערב ובקר וצהרים ובכל עת על מה יבקש, ויאמר על שלשה שהם כוללים כל הטובה שהם החיים והמזונות והבנים. ותאמר הנה אלו השלשה שאתה מלפה להם ומתפלל בעבורם כבר הכינותים והזמנתים והביאותים אליך בזה היום קודם שנכנסתי לביתך, אמר לה איך הוא הדבר הזה, ותאמר לו כו"כ היתה מעשה ברחוב העיר קודם בואי אליך, והרב הידוע שבעיר הזאת אשר בדוק ומנוסה בברכותיו שלא ישובו ריקם וכל העולם צמאים לברכתו ואינם יכולים לגשת אליו לבקש ממנו ברכה, הנה אנכי לקחתי ממנו שתי ברכות שהם הבנים והמזונות ועי"כ גם ברכת החיים לקחתי לי ולך ממילא כי מאחר שנוליד שנים עשר בנים ובת אחת ואני ואתה נכניסם ונראה זרעם וזרע זרעם מוכרח שנאריך ימים עד מאה שנה ויותר כדי שתתקיים בנו הברכה הזאת, על כן אחר שהבאתי לך כל שלשה מיני טובה אלו ברגע אחד קודם בואי לביתך, תשפוט עתה על הדבר הזה שביני לבינך למי יאתה הרמת הרגל לי או לך. ויאמר צדקת כדברך ולך יאתה, קומי והרימי רגלך ותאמר מאחר שהודית לדברי לא ארים אני רגלי אלא תרים אתה, ולא קבל, וסוף דבר הכריחה אותו בחזקה שיקים וירים רגלו כדרך העולם כחתן וכלתו, וישמח אותה הלילה שמחה גדולה על הטובה אשר הגיעה אליו מצד הברכות של הרב החסיד כי היה בדוק ומנוסה בכך, ויגיל וישיש יותר על כלתו אשר הביאה לו כל זה בחכמתה ועולם שכלה ודעתה.

נמצינו למידין מנועם דבריה של האשה המשכלת הזאת, דעל ידי הברכה של הבנים תחול הברכה של המזונות, שאם יש להם רבוי בנים ואין להם מזון לפרנסם הרי בזה רבוי הבנים הוא צער ויסורין ואין זו ברכה, וכאשר טענה האשה היא לפני החסיד הנז'. וגם נמצינו למידין מדבריה דאחר שזכתה לברכה של רבוי הבנים ממילא זוכה בברכה של אריכות ימים ושנות חיים שיחיו עד שישאו כל הבנים, ואם ימותו האב והאם בעוד בניהם קטנים נמצאת למפרע אין זה הרבוי של הבנים בכלל ברכה, וכאשר אמרה אותה האשה לבעלה החתן:

ולכן ארז"ל אין אשה אלא לבנים, וכבר הקשינו למה תלו את הבנים באשה בלבד, אך הכונה היא דמצינו בשרה אמנו ע"ה כתוב ותהי שרי עקרה אין לה ולד, וארז"ל אפילו בית הולד לא היה לה, גם א"ז"ל שהיתה אילונית שלא היה לה דדים, ובחדושינו בס"ד על הגמרא הקשינו למה עשה ה' ככה לשרה אע"ה שתהיה אילונית שאין לה דדים, דאם משום שמתאוה לתפלת צדיקים כדי שיתפללו על עצמם ויענם, די לעשותה עקרה כמו רבקה ורחל שהיו עקרות בלבד והיו להם דדים ובית הולד ושאר אברי לידה, כי לא היו אילונית. ופרשתי בס"ד הדבר בטוב טעם כי שרה אע"ה צריך שתוליד את יצחק אע"ה שהוא היה בחי' גבורה העקרית השרשית ואין העולם יכולה לסבול הגבורה שלו בביאתו לעולם, ולכך צריך שתהיה לידתו וביאתו לעולם בדרך נס גמור, כדי שתהיה ביאתו משותפת במדת החסד, כי כל דבר נס נעשה ע"פ החסד, ואם תהיה שרה אע"ה עקרה בלבד ולא אילונית לא היה ההריון שלה נעשה בחסד גמור, יען כי מצינו לעקרה שיש לה טענה נכונה שתתעבר ע"פ הדין, וכאשר טענה חנה הע"ה כמו שארז"ל על פסוק וחנה היא המדברת על לבה, על עסקי לבה, דטענה טענה בדין שאמרה לפני הקב"ה רבש"ע כל מה שבראת באשה לא בראת דבר לבטלה, עינים לראות, פה לדבר, רגלים להלך, דדים אלו שנתת לי למה, לא כדי להניק בהם תן לי בן ואניק בהם. נמצא כל אשה צדקת שיש לה דדים אם תהיה עקרה יש לה טענה משורת הדין לבקש מהקב"ה שתתעבר, יען כיון שברא לה דדים שאין כמותם בא־ם, מוכרח כי מעת שבראה ברא אותה שתתעבר ותהיה צריכה לדדים להניק בהם הולד, ולא איש ט ויכזב ובן אדם ויתנחם, ורק אם אין האשה צדקת

גמורה

גמורה אלא יש בידה עונות, אין לה פ"פ בטענה זו כי יאמר לה את גרמת לעצמך שתפסידי זאת הטובה של הריון ולידת הבנים כי עונותיך גרמו לזה, ולכן חנה הע"ה שהיתה צדקת גמורה זכתה בטענה זו של הדדים ונתעברה, וכן רבקה אע"ה ורחל אע"ה אע"פ שהיו עקרות יש להם זכות בדין שיתעברו מחמת טענה זו של הדדים ונתעברו. וכן הענין בשרה אע"ה אם היתה עקרה בלבד היה ההריון שלה זוכה בו בדין מחמת טענה זו של הדדים, ונמצא לא היה יצחק אע"ה נולד מצד החסד הגמור, כדי שתתמתק הגבורה החזקה שלו בחסד, לכך עשה הקב"ה את שרה אע"ה בתחלה אילונית שאין לה דדים, דעתה אין לה טענה בעבור ההריון מצד הדין, כי יאמר ה' אני מעיקרא כך בראתי אותך שלא תתעברי, ולכך לא בראתי לך דדים ובית הולד, ונמצא מה שנתעברה אח"כ בנס היה העבור שלה ע"פ מדת החסד הגמור, ונולד יצחק ע"פ מדת החסד, ובזה נמתקה הגבורה שלו והיה העולם יכול לסבול הגבורה שלו מחמת שנתמתקה:

ובזה מובן הטעם בהא דתני ר"ח אין אשה אלא לבנים, שתלה בה הבנים מפני דהאשה כיון שיש לה דדים שהם לצורך הבנים יש לה טענה חזקה על לידת הבנים, משא"כ האיש שאין לה טענה כזאת, ומאחר כי מצד תכונת יצירתה יש לה טענה לזכות לבנים ממילא גם ברכה של המזונות תתייחס אליה, כי כיון שיולדת בנים הרבה בדין הוא שיתברך הבית בברכת המזון לפרנסת הבנים, ולכן ארז"ל אין הברכה מצויה בביתו של אדם אלא בעבור אשתו, כי הברכה בבית הוא לצורך פרנסת הבנים, וברכה זו של הבנים תתייחס לאשה מצד תכונת יצירתה. ועוד מברכת הבנים המתייחסת לאשה נמשך ברכת החיים, שאם ימות האדם בקולר בנים ב"מ ולא יראה חופת כל בניו, אין הבנים נחשבים לגבי דידיה ברכה, ולכך נמצא גם ברכת החיים תתייחס לאשה, ולכן כתיב ראה חיים עם האשה אשר אהבת, וכן אמרו אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפליים:

והנה ידוע מ"ש בכתבי רבנו האר"י ז"ל, דחיים נמשכים מחכמה, ובנים מדעת, ומזונות מן בינה, וידוע דהדעת יש בו כללות חכמה ובינה, ולפי האמור דברכת המזונות וברכת השנים נמשכים מן ברכת הבנים לפי זה יבא הענין נכון ע"פ הפרשים, ולז"א ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים, והיינו הון שפע פרנסה יקר שפע החיים ונעים שפע הבנים. וידוע שקלשה אלה שהם חיים מזונות בנים, כמספר אותיות האדם שעולים חמשים, ואלו ג"כ ר"ת שלהם מספר חמשים חיים מזונות בנים, ובזה יובן לא טוב היות האדם לבדו, אמר האדם בהא, להשלים חשבון חמשים שהוא מספר שלשה הנז"ל, אעשה לו עזר כנגדו, עין של עזר רמז לבנים. כי הבנים באים מן מאור עיניו של אדם, ולכן האב כותב לבנו אור עיני, וזין כמשמעו שהוא לשון הזנה אלו המזונות, ואות ריש של עזר רמז לחיים שהם החיים שהם מוחין שבראש:

ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היתה אם כל חי. י"ל הלא רז"ל אמרו קודם החטא היה שמה חיה ועל שם זה של חיה ילדק הטעם הזה שאמר כי היתה אם כל חי, ולא על שם חוה בואו. וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל במראית העין דף ג' בשם הרמ"ע ז"ל כשהאיש והאשה שוים במעלתם אי אפשר שיולידו, וזה רמז מ"ש רז"ל אין שני מלכים משתמשין בכתר אחד, ואברהם ושרה היו שוים במעלתם ולא היו מולידים, וה' פקד את שרה פקד לשון חסרון שחיסר ממעלתה, ויעש ה' לשרה כאשר דבר שתלד, מעין דוגמא ללבנה שנתמעטה ואז הרבה לבאותיה כוכבי אור עכ"ל. וידוע דהריון ולידה של קין והבל היה אחר החטא ונמצא מעת שילדה נקראת חוה בואו, כי קודם החטא היה שמה חיה ביוד, וז"ש ויקרא האדם שם אשתו חוה, שנתמעטה ממעלתה שהיתה נקראת קודם החטא חיה ביוד, והטעם שמיעט אותה לקרותה חוה מפני שהיתה אם כל חי. דהיינו שתוליד ילדים וא"א שתוליד אם לא תתמעט:

והנחש היה ערום מכל חית השדה. י"ל השדה למ"ל וסגי לומר מכל החיה. וכ"ל בס"ד דידוע מ"ש המקובלים ז"ל כל אות שבאלפא ביתא לוקח חיות ויונק מן אות שקודם ממנו, ולכן עשה השי"ת סדר כ"ב אותיות באבג"ד כדי שלא יתגאה המשפיע על הנשפע, כיון דהנשפע גדול מן המשפיע במספרו, ונמצא אותיות שדה לוקחים חיות מן אותיות גדר, וידוע דהנחש לא היה יכול לפתות את חוה באכילת עץ הדעת, אלא בעבור שעשה לה אדה"ר גדר לחוה, שא"ל האיסור אפילו בנגיעה בלבד ולכך בא נחש ודחף אותה על האילן, וא"ל אח"כ כמו דנגעת באילן ולא מתה, כן תאכלי ולא תמות, והאמינה לדבריו, ואם לא היה עושה לה אדה"ר גדר זה לא היה יכול הנחש להאכילה בידים אבל דחיפה היה יכול לעשות נמצא ערמימותו של נחש נעשית מחמת הגדר שעשה אדה"ר מדעתו, וז"ש והנחש היה ערום שיכול לעשות ערמימותו מכל חית השדה, והיינו חית לשון חיות ר"ל מן הגדר הרמוז באותיות החיות של אותיות שדה:

האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל. איתא במדרש שאמר אכלתי ואוכל, ותמוה. וכ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דאדה"ר תיקן כל בעלי חיים בקראו להם שמות, ואחר שחטא ואכל מעץ הדעת נתקלקלו הכל וחזרו נ"ק להתערב בבע"ח ולכך הותר אח"כ בימי נח לאכול בע"ח ע"ש, ובזה פירשתי בס"ד רמז הכתוב מן האוכל יצא מאכל ר"ל האוכל הוא אדה"ר שאכל עץ הדעת יצא מאכל, שהותר עי"כ בשר בהמה וחיה ועוף מחמת שנתערבו נ"ק בכולן, וז"ש אכלתי מעץ הדעת בשביל כדי שאוכל בע"ח כרצוני:

ויאמר ה' אלהים לאשה מה זאת עשית ותאמר הנחש השיאני ואוכל. נ"ל בס"ד בא הכתוב להודיע גודל חסדו יתברך, שהוא מלמד לאדם לטעון טענה שיגלל בה מן הכליה ויתקיים עד שישוב ורפא לו, והוא כי באמת אם אדם חטא אין לו תקנה ולא ישאר לו חיות בעולם כדי שיעשה תשובה ונרפא לו, אמנם השי"ת תולה תוקף העון באותו המסבב לאדם לעשות העון, ובזה יקל מעליו כובד פשעו שיצריך לו זמן בעוה"ז עד שישוב ורפא לו וכאשר מצינו לאחאב שהקפיד על רבי לוי שהיה דורש ששה ירחין את פסוק זה במלכים א' סי' כ"א רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה', ובא אליו אחאב בחלום הלילה ואמר לו מה חטאתי לך ומה סרחית לך, יש לך רישיה דקרא דכתיב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה', ולית לך סופיה דכתיב אשר הסתה אותו איזבל אשתו, ולמה אין אתה דורש אותו כולו עד סופיה, ואז דרש עוד ששה ירחין לשבח רק לא היה כאחאב וכו' אשר הסתה אותו איזבל אשתו, וכמ"ש רז"ל, והובא בילקוט מלכים סי' ע"ז ע"ש. וטעם קפידתו מפני כי סוף הפסוק תולה עונו של אחאב באיזבל שהיא סבבה לו זה, ועי"כ הקל מעליו העונש שיש לו הצדקה מצד אחר. וכן הענין כאן רצה הקב"ה שתהיה חוה תולה עון שלה בהמסבב הוא הנחש כדי להקל מעליה העונש, ולא יהיה לה כליה אלא יצריך לעשות תשובה והוא יתברך עשה לה התעוררות בדברים אלו שא"ל מה זאת עשית שתתלה עונה בהמסבב:

והענין הוא יתבאר ע"ד המעשה באדם אחד בריון שבא לבית הכנסת ביום כיפור סמוך למנחה אחר שאכל ושעד תבשיל של בשר בביתו, ובא וישב בבית

הכנסת

הכנסת אצל אחד שמכירו, ויאמר לו תן לי סידור שאתפלל בו כי שכחתי להביא הסידור עמי, וזה האיש הסתכל בו כשהיה מדבר עמו, וידע שזה אכל בביתו ובא עתה לבית הכנסת, יען כי ראה שפמו יש בו לכלוך של תבשיל, והיה אצלו סידור של חול ופתח הסידור בבהמ"ז וימסרנו לזה הבריון פתוח בבהמ"ז, וראה הבריון שמקום שפתח לו אינו תפלה אלא בהמ"ז ויאמר לזה האיש כאן הוא בהמ"ז ולמה אלמוד עתה בהמ"ז שפתחת לי כאן, ויענהו מפני שאכלת בבית ושכחת לברך בהמ"ז, לכך פתחתי לך כאן כדי שתברך עתה בהמ"ז על אכילתך. ויאמר מי הגיד לך שאכלתי, ויאמר שער השפה שלך מכאן ומכאן הם מעידים כי שכחת לרחצם מלכלוך התבשיל, ויאמר הבריון כן אכלתי היום, אך איך אברך בהמ"ז עתה כי לא נטלתי מים אחרונים, ואיך אברך בהמ"ז בלא מים אחרונים, א"ל אותו האיש הנה מים אחרונים נתקנו בשביל לתת אותם חלק לשטן לכן אומרים עליהם זה חלק וכו', והסעודה שאכלת היום כולה היא של השטן כי בסטרא דקדושה אין לנו אכילה ביום הקדוש הזה, ומאחר דכל הסעודה היא של השטן למאי אצטריך לתת לו חלק במים אחרונים, ויען הבריון ויאמר א"כ גם בהמ"ז אין ראוי לברך על אכילה זו שהקב"ה אסר אותה ביום זה, ורק השטן הוא מפתה את האדם לאכול ואיך יברך להקב"ה על אכילה זו, ויאמר האיש יפה דברת, דאין ראוי לברך בהמ"ז על אכילה זו בפתוי השטן שהוא הילה"ר, ע"כ:

והנה ידוע מ"ש בזוה"ק וכתבי רבינו האר"י ז"ל דהברכה שמברכים על אכילה תחלה וסוף היא תיקון לשכינה, וידוע דהשכינה נקראת מה בסוד מה אשיב לה', וגם נקראת זאת וכמ"ש בזוה"ק ותיקונים, ולכן אחר אכילת עץ הדעת שאל הקב"ה דבר אחד מן חוה כדי לעורר אותה באותה הטענה שתתלה האכילה במסבב הוא הנחש, ואמר לה מה זאת עשית, בלשון שאלה קאמר לה מה זאת קאי על אור השכינה שנקרא מה ונקרא זאת ועשית לשון תיקון, כמו בן הבקר אשר עשה, כלומר ברכת על אכילה זו דעץ הדעת כדי לתקן אור השכינה בברכת האכילה והיא בשאלה זו הוכרחה להשיב הנה באכילה זו הנחש השיאני לאכול, שאתה אסרת האכילה הזאת והנחש הוא שהטעה אותי ופתה אותי לאכול ואיך אברך על אכילה זו וכאשר השיב אותו הבריון לאותו האיש דאין ראוי לברך על אכילה של איסור אשר נהיית מן פתוי הילה"ר, ונמלא בתשובה זו שהשיבה דהנחש היה בעוכרה ממילא נולד מתוך דבריה שהעון הזה תלוי במסבב וראוי להקל עליה העונש, וכאשר הוה ניחא ליה לאחאב שידרוש רבי לוי סוף הפסוק שאומר אשר הסתה אותו איזבל אשתו יקל דינו של אחאב ושב בגלגולים ורפא לו, וכן הועילה טענה זו לאדם וחוה שנתלה עונש בנחש, והם נתקנו ושבו בארצות החיים:

פרשת נח

אלה תולדות נח נח וכו'. נ"ל בס"ד בהקדם מ"ש בגמרא דערוכין ת"ר שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים נח לו לאדם שלא נברא, והללו אומרים נח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, נמנו וגמרו נח לו שלא נברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, ומקשים במאי פליגי, ומה טעם יש לכל אחד מהם, ועוד איך יאמרו נח לו שלא נברא מאחר שהקב"ה ברא ואמר בבריאת האדם וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, ומי זה יאמר לא טוב אחר שאמר הקב"ה טוב. ונ"ל בס"ד תואר אדם נקרא על הרכבתו בגוף ונפש ביחד, כי משמעות אדם הוא לשון אדמה קאי על הגוף שנברא מן האדמה, ומספר אדם הוא מ"ה כמנין הוי"ה במלוי אלפין קאי על הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל, וידוע כי הנשמה באה ונחצבה מעולם הבריאה שהיא סוד בינה, וידוע כי הבריאה סמוכה למרכב הספירות, ולכן ישראל מצד הנשמות שלהם הם קרובים אל השי"ת יותר מן המלאכים, יען כי המלאכים הם מעולם היצירה והם חוצה בסוד הן אראלם צעקו חוצה, שהבריאה היא פנימית לגבי היצירה, וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל. ובזה יובן בס"ד טעם לדברי רז"ל שאמרו הקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה דכתיב וסביביו נשערה מאד, והיינו להיותם ממקום עליון שהוא עולם הבריאה הקרוב למרכב הספירות לכך מדקדק עמהם יותר, ולז"א וסביביו נשמות הצדיקים שהם סביב למרכב הספירות ולכך נקראים סביביו נשערה מאד שמדקדק עמהם, ועוד נמי הבריאה היא דין והיצירה רחמים כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים שער סדר אבי"ע פ"ד בסוד יוצר אור ובורא חושך שהיצירה רחמים ובריאה דין, וכיון שהיא דין ונשמות ישראל נחצבו משם מדקדק עמהם יותר ומתנהג עמהם במדת הדין, ולכך הללו אומרים נח לו שלא נברא, כי בהיות אדם שהוא מורכב גוף ונשמה נח לו שלא נברא דהיינו שהנשמה שלו לא היתה מן עולם הבריאה שנברא דייקא, אלא נח לו שתהיה מן היצירה או עשיה כדי שלא ידקדק עמו כחוט השערה, כי האדם בהיותו מורכב בעוה"ז מן גוף ונשמה הוא עלול לחטא, ואם ידקדק עמו כחוט השערה קשה עליו, והללו אומרים נח לו שנברא כי בידו להטיב מעשיו, ואז יתעלו מעשיו להיות עולים כמה מעלות לפי מדרגת הבריאה ואז שכרו גדול ועלום מאד, ונמנו וגמרו נח לו שלא נברא דייקא כי א"א שלא יכשל, אך עכשיו שנברא דייקא שהוא במקום גבוה ועליון יפשפש במעשיו אולי יעשה תשובה שלימה ויתהפכו זדונותיו לזכיות.

נמצא האדם בהיותו בעוה"ז שמורכב גוף ונשמה יאמר עליו תרתי, נח בהפכיות כי בעת שעושה רצונו של מקום אומרים עליו נח לו שנברא כלומר שיש לו נשמה מן הבריאה, כי עי"כ מתעלים מעשיו מאה ידות, ולפעמים אם נכשל באיזה חטא אומרים עליו נח לו שלא נברא, ר"ל שלא היה לו נשמה מן הבריאה כי ע"י שלקח נשמה מן הבריאה מתעלים מעשיו, וגם הפגם של החטא יהיה גדול באכותו וגם בעונשו כי לפום גמלא שחנא, נמלא נקרא עליו תרתי נח, אך אחר שתתפרד הנשמה מן הגוף ותשוב אל האלהים אשר נתנה אז הולך ממנו חד נח שאינו ראוי לומר עליו הכי והכי אלא אומרים עליו חד נח, ולא ישתנה מדבר לדבר אלא יאמרו עליו נח לו שנברא אם הוא צדיק גמור, או נח לו שלא נברא אם אינו צדיק גמור:

והנה ידוע מ"ש המפרשים הרכבת גוף ונשמה זב"ז מכונים בשם אלה, וילדק שם אלה עליהם לפי מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בחומת אנך פ' ויקהל בשם מדרשי רז"ל דמלת אלה נדרשת על השמים והארץ כי אלה הוא כינוי לשמים וארץ, וידוע מ"ש בגמרא יקרא אל השמים מעל זו הנשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף ע"ש:

ובזה יובן אלה הוא גוף ונשמה כשהם מורכבים יחד בעו"ז יהיה בהם תולדות של נח נח, כלומר יולידו מעשים הפכיים, שהם יש בהם יאמר עליהם נח לו לאדם שנברא ויש שאומר עליהם נח להיפך שהוא נח לו לאדם שלא נברא, מאחר כי בהיותם מורכבים ועומדים יחד יתהפך האדם במעשיו, וממילא גם אמירה זו תתהפך בו אע"פ שהוא צדיק תמים, וכל זה כשהאדם הוא בדורותיו ר"ל בעוה"ז דאפשר להתהפך כרגע אע"פ שהוא צדיק תמים עתה, וכמ"ש רז"ל בדין המקדש את האשה ע"מ שאני

לדיק

צדיק ה"ז מקודשת מספק, וכן ע"מ שהוא רשע ג"כ מקודשת מספק אבל אם הוא את השטים שנפרדה הנשמה מן הגוף ועלתה אל השטים, התהלך נח, ר"ל הלך ממנו נח אחד מתרתי הנז' דעתה לא יאמר עליו אלא רק נח אחד:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע עבודת השי"ת שיעבוד האדם בעוה"ז היא בשני סוגים, הא' הוא צריך לעשות יגיעה לחומר שלו עד שיעשה העבודה, והב' הוא שאין לו בה יגיעה לחומר כלל, ד"מ התפלה שהיא עבודה שבלב שצריכה להיות בכונה, יש אדם דמחמת עכירות החומר שלו ותגבורת תאותו בהבלי עוה"ז יהיה לבו טרוד ומבולבל בהבלי עוה"ז ואינו יכול להתפלל בכונה אלא ע"י יגיעה רבה לעשות תנועות גדולות בגופו בעמדו להתפלל, כדי לדחות מעליו מחשבות זרות המטרידים אותו, ובקושי גדול ובכח חזק ימשוך לבו אל כונת התפלה הקדושה לכוין בה כראוי. והנה זה אע"פ שהוא מוציא מפיו התפלה בכונה נכונה אינו נקרא צדיק שלם, כי יגיעתו בדבר זה לזכך כונתו ולטהר אותה מורה שלבו משוקע בהבלי עוה"ז ורחוק הוא מן הקדושה מאחר כי הוא צריך לעשות תנועות גדולות עד שידחה ממנו מחשבות הבלי עוה"ז, אך יש אדם שהוא עומד ומתפלל בכונה שלימה ואינו מצטרך לעשות שום תנועה בגופו, כי לבו ריקם מן מחשבות זרות של הבלי הזמן על כן מאליו ומעצמו מוציא דברי התפלה מפיו בכונת הלב בלי שום תערובת מחשבה זרה, הנה זה נקרא צדיק שלם כי זה יורה שהוא דבוק בקדושתו יתברך ומובדל מתאות הבלי עוה"ז. ובזה פרשו רבני אשכנז ז"ל מליצת הכתוב וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק, ר"ל וירא העם ראיה שכלית בלב להדבק בקדושה, אך אין יכולים להדבק אא"כ וינעו בתנועות הגוף כדי לדחות מהם מחשבות זרות המטרידים אותם, הנה זו הוכחה שהם עומדים מרחוק ואין להם דבוק בקדושתו יתברך ואינו קרוב אליו:

ובזה יובן בס"ד עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל. פירוש שאתה מתפלל ומספר תהלתי בשלשה ראשונות ושלשה אחרונות, עכ"ז אחשוב דלא אותי קראת יעקב, כלומר אין עבודתך חשובה לפני עבודה שלימה, יען כי יגעתי בי ישראל שאין אתה עושה העבודה אלא ע"י יגיעה שאתה יגע לעשות תנועות גדולות כדי שתעשה העבודה בכונה שלימה מחמת רבוי המחשבות זרות המטרידים אותך. הנה כי כן הצדיק שהוא צריך ליגע יגיעה רבה ולעשות תנועות כדי נהשלים העבודה לעשותה תמה בכונה גדולה ידמה לאשה היולדת בצער וחבלי יולדה, אבל צדיק שאינו צריך לכל זה אלא עומד בנחת ומתפלל בכונה שלימה ולא יצטרך לעשות תנועות בגופו כדי לדחות ממנו מחשבות המטרידות אותו, ידמה להרה שיולדת בנחת ולא בצער ולא תראה חבלי יולדה, ובזה יובן הכתוב בישעי' כ"ו ה' בצר פקדוך צקון לחש מוסרך למו. כמו הרה תקריב ללדת תחיל תזעק בחבליה כן היינו מפניך ה'. פירוש התחלת הפסוק מדבר בענין התפלה שמתפללים בלחש, ומתוודה על זה שאין אנחנו עושים עבודת ה' בשלימות אלא נדמה כמו הרה תקריב ללדת תחיל תזעק בחבליה כן היינו מפניך ה' בעבודה שאנחנו עובדים אותך שאין נמצאת שלימה אצלינו אלא על ידי יגיעה רבה שאנחנו מייגעים עצמינו לדחות הסיבות המטרידים אותנו, אבל הצדיק השלם בעבודת השי"ת ידמה לאדם המהלך ספינתו על פני המים שהולכת בנחת מאליה, ואין צריך משוטין לדחות את הגנים מפניה, ועל זה אמר שלא לחמך על פני המים שמהלך מאליו בנחת.

והנה ידוע שהצדיק נקרא נח, ותולדותיו של הצדיק הם מצות ומעשים טובים, וכמ"ש רז"ל וז"ש אלה תולדות נח, ר"ל תולדותיו של הצדיק שהם מצות ומע"ט צריך שיהיה לו נח בהם, כלומר יעשם במנוחת הגוף ולא ירגיש בהם יגיעה וטרחה כלל, וזה הוא הנקרא איש צדיק תמים כלומר שלם בעבודת השי"ת, יען כי כיון שאינו מרגיש ביגיעה וטורח מוכח שהוא דבק בקדושתו יתברך, ואינו רחוק ממנו, אלא את האלקים התהלך נח הוא הצדיק, וכמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכם, וכתיב לאהבה את ה' אלקיך ולדבקה בו:

ועוד נ"ל בס"ד, אלה תולדות נח נח, כי מצינו שזכו ישראל לתואר אדם כמ"ש רז"ל ע"פ אדם אתם ר"ל אתם קרויים אדם ואין העכו"ם קרויין אדם, והטעם מפני שישראל זכו לקבל התורה שנמשלה לאש ונמשלה למים, ופרשתי הטעם שנקראת אש ונקראת מים שהם הפכיים זמ"ז היינו כי בתורה יש שני מיני לימוד, האחד הוא הגרסא וזה הלימוד נמשל למים שהולכים בנחת, וכן למוד הגרסא צריך להיות בנחת שהלומדין נוחין זל"ז, ועל זה נאמר דברי חכמים בנחת נשמעין, ואחר זה לימוד העיון והסברה וזה נקרא אש, כי בלימוד זה עושין מלחמתה של תורה ויש בו חמום אבל ת"ח כחום האש, ובזכות שני מיני למודים אלו זוכה לגאולה. ובזה פרשתי רמז הכתוב באנו באש ובמים לימוד התורה של העיון ושל הגרסא, ובזכות זה תוציאנו לרויה מן הגלות. ושני למודים אלו שהם אש ומים נרמזים באותיות אם דאדם שהם ר"ת אש מים, ול"א כי אם לבינה תקרא, ונשאר אות ד' דאדם רומז על ד' חלקים שהם פרד"ס שבהם עוסקים בשני לימודים אלו, שיש בכל חלק מהלימוד לימוד עיון ולימוד הגרסא, הרי תואר אדם זכו לו ישראל ע"י שקבלו התורה.

ועוד זכו לתואר אחד דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וזה התואר ג"כ זכו לו בזכות התורה, יען כי התורה היא ממקור האחדות, ולכן נקראת אחת כמ"ש רז"ל דכתיב תורה אחת תהיה לכם, ולכך התורה נדרשת בי"ג מידות כמ"ש רבי ישמעאל בשלשה עשרה מידות התורה נדרשת, ומספר אחד הוא י"ג, ולכך ישראל שקבלו התורה בי"ג מידות שלה נקרא בשם אחד.

נמצא בזכות התורה זכו לתואר אדם וזכו לתואר אחד ובזה פרשתי רמז הכתוב בקהלת אדם אחד מאלף מצאתי, כלומר תואר אדם ותואר אחד מאלף, זה לימוד התורה מלשון אלופי ומיודעי, ומלשון אאלפך חכמה, מצאתי, שלקחתי את שתי תוארים אלו ע"י עסק התורה. ובזה יובן מ"ש בתורה אילת אהבים ויעלת חן, ואז"ל שמעלה חן על לומדיה והיינו כי תואר אדם ותואר אחד עולים מספר חן.

והנה תמצא כי משני תוארים אלו נולד לישראל שני מיני טובה, והוא כי ממה שזכו לתואר אדם בעבור התורה המה זוכים לגאולה שהיא מספר אדם, וכמ"ש בס"ד ע"פ ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ והיינו ארץ כנוי לתורה דכתיב בה ארוכה מארץ מדה, אחוזתכם שאתם נאחזים בה, כמ"ש ישראל ר"ת י"ש ש'שים ר'בוא א'ותיות ל'תורה, שבזה אתם קרויים אדם, אז גאולה תתנו לארץ, כי גאולה גי' אדם. ומן תואר אחד נולד לישראל אהבה שהיא עולה מספר אחד דע"י שזכו לתואר אחד בשביל התורה שנדרשת בי"ג מידות זוכים לאהבה שתהיה ביניהם לבין אבינו שבשמים, ולכך נקראת התורה אילת אהבים:

נמצא ב' תוארים של אדם ושל אחד שזכו בהם ישראל שהם חן, מולידים להם בני הטובות גאולה ואהבה שג"כ מספרם חן. ובזה פרשתי בס"ד, והוציא את האבן הראשה אלו ישראל שנקראו בשם אבן, דכתיב משם רועה אבן ישראל, הראשה שעלו במחשבה להבראות קודם בריאת העולם, כמ"ש רז"ל, יוציא אותם מן הגלות, ואז תשואות חן חן לה, והיינו חן שני תוארים של אדם ושל אחד, וחן

שבי' הם שני התיבות של גאולה ושל אהבה. ובזה יובן בס"ד אלה תולדות נח נח, והיינו כי אלה כינוי לתורה, כמ"ש רז"ל במדרש ע"פ על אלה אני בוכיה זה ביטול תורה דכתיב בה אלה החוקים והמשפטים, וכנז' במדרש ופרשתי בס"ד אות אל"ף של אלה לשון לימוד זה לימוד הגרסא, ואות למ"ד של אלה היא ג"כ לשון לימוד זה לימוד העיון והסברא, ואות הה' של אלה רמז לחמשה חומשי תורה, לכן שפיר דרשו חז"ל אלה על התורה, וז"ש כאן אלה תולדות נח נח, פירוש בזכות התורה שנקראת אלה יהיה תולדות מן נח הם תואר אדם ותואר אחד שני מיני התיבות שהם גאולה ואהבה שמספרם נח:

ואמר עוד איש צדיק תמים היה בדורותיו, והוא ע"פ מ"ש הרב בית עין דהענין הוא מדתו לומר אהיה, כלומר עדיין לא הייתי שלם אלא אהיה לעתיד אחר שאסגל תורה ומצות ומע"ט, אבל עתה אינני שלם. והגאה מדתו לחשוב עצמו היה, שכבר הגיע לשלימות והיה מה שצריך לו להיות ואינו חסר כלום, וההפרש בין מדת ענוים שהיא אהיה, לבין מדת הגאים שהיא היה הוא אות א'. ובזה פרשתי בס"ד וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, פירוש חוטא לשון חסרון, ר"ל מחסר אחד שהוא אות א' מן אהיה, ויחשוב עצמו היה, מאבד טובה הרבה שהוא יוצא מן חבורה של ענוים ונכנס לחבורה של גאים. והנה כל זה הוא בענינים הנפשיים של עוה"ב, אבל בענינים הגופניים של עוה"ז עושר ונכסים וכיוצא לא יראה עצמו חסר, שאז אומר על עצמו אהיה שעדיין לא הגעתי לשלימות, אלא אדרבה יחשוב עצמו שלם שכבר היה והגיע לכל שלימות נכסי עוה"ז ורואה עצמו עשיר בהם, שאינו צריך לרדוף אחריהם, וידוע כי תרגום של גיר בארץ הוא דור בארעא, וכן תרגום גר יהיה זרעך הוא דיירין יהון בנך, ולפ"ז בדורותיו ר"ל בגירותיו היא עוה"ז שהאדם הוא בה בסוג גר, וכמ"ש דוד המע"ה בד"ה א' סי' כ"ט, כי גרים אנחנו לפניך. וז"ש איש צדיק תמים, ר"ל מי שהוא צדיק תמים צריך להיות חושב עצמו היה בדורותיו, ר"ל בגירות שלו שהיא עוה"ז רואה עצמו שלם שכבר היה בשלימות קנין עוה"ז, ולא ימצא עצמו חסר שאומר תמיד על עצמו אהיה, ר"ל עודני חסר, וצריך לעסוק כדי שאהיה שלם בקנייני עוה"ז:

ואמר עוד את האלהים התהלך נח. ונ"ל בס"ד דאיתא במדרש רבה ע"פ ויפח באפיו נשמת חיים, רמז לתחיית המתים, כי כלי זכוכית עשויין על ידי נפיחה, והאדם נעשה בנפיחה דכתיב ויפח באפיו נשמת חיים, וקל וחומר הוא, ומה זה העשוי בנפיחתו של בשר ודם, אם נשבר יש לו תקנה, האדם העשוי בנפיחתו של הקב"ה עאכו"כ ע"ש. והנה נודע כמו שהאדם נעשה ע"י נפיחה דכתיב ויפח באפיו נשמת חיים, כן האדם עצמו עושה ובורא נשמות בנפיחה, יען כי בדבור פיו בדברי תורה בורא נשמות כנודע, הרי נמצא בריאתו שבפה הוא ענין נפיחה ממש:

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב הנה אנכי בראתי חרש נופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו וכו' פירוש החכם העוסק בתורה נופח באש התורה פחם הוא דבר חולין, המובלע בו נצוץ קדוש והוא נופח בו ובזה יוציא כלי למעשהו. נמצא הצדיק שדרכו לעשות בירור בפה הוא נקרא נופח, כי כל תיקון הבא מצד הפה נקרא נפיחה. ולפי האמור לעיל שהצדיק נקרא נח א"כ השתא צרף מספר אלהים שהוא פ"ו עם אותיות נח נעשה בזה צירוף נופח, דע"י דברי תורה שמזכיר בפיו נופח נשמת חיים שהוא אור עליון בזה הנצוץ המתברר, ונעשה זה כמו נשמה אל הגוף ואז נעשה פרצוף שלם, וז"ש את האלהים שהוא מספר פ"ו התהלך נח, שבזה יהיה צירוף נופח:

תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח. נ"ל בס"ד דאיתא בפסוקי יחזקאל שאמר הקב"ה לגבריאל שיכתוב תיו על מצחות האנשים, ודרשו רז"ל שא"ל תכתוב תיו של דיו על מצחות הצדיקים שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה, ויכתוב תיו של דם על מצחות הרשעים שישלטו בהם מלאכי חבלה, ואמרו בגמרא מאי שנא תיו תחיה תיו תמות, ומקשים א"כ יכתוב יוד וג"כ יהיה הרמז עד"ז יוד יחיה יוד ימות, ופרשתי בס"ד הכונה כי אות תיו היא קץ האותיות שהיא אות אחרונה דאלפא ביתא, ואות האחרון אין לו סעד לסעדו כיון דאין אחריו אות, ולכך מורה על מפלה שהיא מיתה ב"מ ולכך אמר תיו תמות:

אמנם כל זה הוא באלפא ביתא דאבג"ד שבה התיו הוא סוף ואין אחריה אות לתמכה, אך בסדר תשר"ק יש שין לתמכה, ולא עוד אלא כי באות ש' רמיז שמו של הקב"ה שהוא שם אלהים במילוי יודין שעולה ש' ולכן יש תיו מורה על תחיה והוא תיו דתשר"ק, אבל יש תיו מורה על של אבג"ד שאין אחריה אות לתמכה, ולכך אמרו תיו תחיה תיו תמות, ולכן התשובה מקובלת בחודש תשרי והכתיבה ג"כ שם, כי חודש תשרי עשוי ומתוקן ע"ש תשר"ק לרמוז שאם האדם יעשה תשובה בחודש זה ינהגהו הקב"ה באות תיו של תשר"ק שהוא תיו תחיה:

והנה באנשי דור המבול כתיב קץ כל בשר בא לפני שנשלמה בהם תיו של תמות שהוא קץ וסוף דאלפא ביתא, אבל בנח שלם תיו של תשר"ק שהיא ראש וז"ש תמים היה בדורותיו קרי בה דור תי"ו כלומר שראה ודרה עמהם תיו של תמות, שהיא קץ האותיות אבל נח התהלך בתיו של תחיה שנתמכת באות ש', וז"ש את האלהים שעולה מספר ש' התהלך נח בתיו הכתובה בשבילו:

ויולד נח שלשה בנים את שם ואת חם ואת יפת. נ"ל בס"ד הדבור נחלק לשלשה חלוקות, הא' מה שלומד ומדבר האדם בתורה, וזהו שם גי' ספר הוא התורה הנקראת ספר, והב' מה שמדבר בדרך ארץ וחכמת הטבע. וזהו יפת, שגם זה הדבור הוא יפה לאדם ומתייפה בו שבזה תהיה עיניו פקוחות בענייני העולם והנבראים שבו, והג' מה שמדבר במו"מ ומלאכה שהוא לצורך אכילה ושתיה ומלבוש שכל זה הוא נעשה בשביל חום הגוף, כי קיום הגוף הוא בחום וחום נעשה ע"י אכילה ושתיה ומלבוש, ור"ת שלשה אלו הוא שיח לרמוז כי השיח של האדם נחלק לשלשה אלה שהם שם חם יפת.

ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס. י"ל אומרו לפני האלהים, מה חידוש בא ללמדנו והלא כל אשר נעשה בעולם הוא לפני האלהים וכמו שנתעורר בזה רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל. ועוד י"ל אומרו ותמלא הארץ חמס, היאך יצוייר דבר זה בדעת שיתמלא חלל הארץ כולו חמס. ונ"ל בס"ד דארז"ל אע"פ שדור המבול הרשיעו בכמה עבירות, הנה עיקר עונש שנתחייבו בעבורו כליה היה עון השחתת זרע לבטלה, ולכן רז"ל קורין לשון זה של השחתת זרע לבטלה על שמם שקורין אותו עון דור המבול, וכתב הרב בעל ספר הברית ז"ל במאמר ט"ז פ"ג וז"ל המוליד הוא הכח אשר שם הא' יתברך בטפת זרע של האדם בהיות מוליד כדמותו כצלמו לקיום מינו וכבר נראה בחוש ע"י כלי ההבטה המגדל את הראות במאד בטיפת הזרע של האדם או של בעלי חיים בעודו בחמימותו בריות קטנים מאד כדמותו וצלמו של הבע"ח או האדם המזריע והם חיים ומתנועעים אנה ואנה תוך הטיפה. ובזאת תדע מה נאמנו מאד כל דברי חז"ל ואיך כל דבריהם אמת וצדק כמו מפי נביאים ממש אפילו בדברים הרחוקים מן השכל ולא יצויירו בו מהפלגת

החטא

החטא הזה בתלמוד שאמרו שהוא כשופך דמים כדאיתא במס' כלה, רבי אלעזר בן יעקב אומר כל המוציא שז"ל כאלו הורג את הנפש שנאמר שוחטי הילדים בישעיה נ"ז אל תקרי שוחטי אלא סוחטי, וכן אמר רבי יצחק ורבי במסכת נדה בפרק כל היד.

וכמה היה המאמר הזה רחוק בעיני המתפלספים מבני עמנו ההולכים אחר רוחם של הפלסופים הקדמונים אשר עדיין לא ידעו מכלי ההבטה הנז' המגדל את הראות, איך הוא שופך דמים קודם יצירת הולד, ולמה דורש דמים אותם, ועדיין לא נתהווה אדם, ואיך שוחט וסוחט הילדים בטרם תבא אליהן המילדת וילדו, באומרם שאינו באותה שעה אלא ליחה של המוח בלבד והוא עדיין בלא צורה, ומשלו בו משל להעץ שהוא חומר מוכן ומזומן לקבל צורת כל הכלים, וכשעושה ממנו כסא נאה הרי מקבל צורה, ואם ישבר האדם את הכסא ראוי לעונש כי עבר על בל תשחית, אבל אם שבר העץ קודם שנעשה ממנו הכסא אינו ראוי לשום עונש כי עץ השדה בעלמא שבר שהוא חומר בלא צורה.

וכל זה היו חושבים ואומרים קודם שנגלה כלי ההבטה הנזכר, אולם כעת אחר שנראה בחוש העין על ידי כלי הנזכר בריות כצלם אדם שהם חיים ומתנועעים אנה ואנה בתוך הטיפה, מה נורא הדבר הזה מאד ונוגע נפש הרואה או השומע הדבר הזה, וכל משכיל ישפוט בצדק שראוי להיות גדול עונו כעון שופך דמים ממש, והשכל יחייב שעונו יותר קשה מעון רוצח נפש, כי אם יהרוג האדם את האדם לא הרג אלא נפש אחת, וזה אפשר שהרג שנים אם יזדמן שהם תאומים, זאת ועוד אחרת, דהרוצח אם יהיה הנהרג קרובו של הרוצח והרגו בזדון על תאות נפשו עונו גדול מאד כי עוכר שארו אכזרי, ואם יהיה אחיו יהיה העון חמור יותר, ואם יהיה בנו יהיה חמור יותר ויותר. ולכן אין לך עון חמור כעון זה של המוציא שז"ל שהם שוחטין הילדים הקטנים שלהם בניהם ממש מאחר שנראין בכלי ההבטה שהם מתנועעים וחי בהם עכ"ל:

ואני אומר עוד יתרון בעון זה, כי שופכי דמים ממש לא ימצא שישפכו דם אלא לפרקים, אך אלו המוציאין שז"ל בידים הם שופכי דמים פעמים שלש ויותר בכל שבוע ושבוע, ואפשר בכל יום לאותם שרגילים בעון זה, וזהו ענין שאמר השי"ת לקין קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה, והיינו כי בהבל קודם שנהרג היה במוחו טיפות זרע שהיה בהם כח המוליד שהיה ראוי להוליד אותם, וגם שהרגו, גם אלו נהרגו עמו דבטלו ממילא, ולכן אחז"ל ע"פ וגם דמו הנה נדרש גם לרבות דם זרעיותיו:

והנה לפי האמור דהשחתת שז"ל הוא ענין שפיכות דמים ממש, הנה ההפרש יש בין עון זה של השחתת שז"ל לבין עון שפיכות דם האדם ממש הוא כי שופך דם האדם נראה עונו לעיני כל אדם, אבל השחתת זרע לבטלה אין נראה שפיכות הדם לעיני בני אדם, אלא רק זה גלוי לפני הקב"ה שהוא היודע ורואה שיש בטיפות זרע אלו בריות של בני אדם, אבל בני אדם רואין בעיניהם שספק ליחה של המוח כי בימים הראשונים לא היה עדיין זה הכלי של ההבטה שרואין בטיפת הזרע בריות קטנות מאד כדמותו וצלמו של האדם המזריע, ואפילו בזמן האחרון אינו נמצא כלי ההבטה ביד כל אדם כדי לראות בו את טיפת הזרע שיש בה בריה שיש בה חיות ומתנועעת, ואפילו למי שיש לו הכלי זה אינו יכול לראות זה אלא תכף בעת יציאת טיפת הזרע בעודה חמה, נמצא השחתה זו של הוצאת הזרע לחוץ אינה גלויה וידועה שהיא יש בה שפיכות דם ממש אלא לפני הקב"ה, ולזה נתכוון הכתוב כאן באומרו ותשחת הארץ לפני האלהים, הגיד בזה על ענין השחתת זרע לבטלה, שהיה מצוי בתמידות בדור המבול, אשר השחתה זו נראית וניכרת ונודעת רק לפני האלהים דוקא, אבל בני אדם רואין שמוציא ליחה בעלמא של המוח. ותמלא הארץ חמס קרי בה חס מס, דאות מ"ם מצטרפת לאות ח' שלפניה ולאות ס' שאחריה, נמצא מלה זו יש בה משמעות שתי מלות שהם חס ומס, כלומר הזרע הזה בעודו חם שיש בו חיות שהבריה היא מתנועעת בו אנה ואנה, אז אותה שעה זה המוציאו לחוץ עושהו מס שממיתו ומוחה אותו שבזה נמצא הורג את הבריה ההיא. ובאומרו הארץ הוא חומר האדם שמכונה בשם ארץ שהוא מלא מתאוה רעה זו של חמס, שהוא חם מס כאמור. השי"ת ישמרנו ברחמיו ויצילנו מדבר רע זה:

קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם. נ"ל בס"ד דידוע העולם יש לה ששה קצוות שהם מעלה ומטה וארבע רוחות, וכל צד מששה קצוות הוא חלוק בפ"ע שיש עליו שר ממונה בפ"ע כפי בחינתו. גם ידוע כי כל פועל דין נקרא בשם מגל, וכמ"ש בגמרא דסנהדרין דף צ"ה גבי סנחריב דאמר הקב"ה למלאך גבריאל מגלך נטושה, אמר לפניו רבש"ע נטושה ועומדת מששת ימי בראשית, ולז"א ביואל ד' כי שם אשב לשפוט את כל הגוים מסביב, שלחו מגל כי בשל קציר. ובאומרו מסביב היינו ר"ל מן הממונים בשש קצוות שהם ארבע רוחות ומעלה ומטה, ואומר השי"ת לאלו הממונים בשש קצוות, שלחו מגל שלכם על העכו"ם כי בשל קציר ר"ל נתמלאת סאתם. ולפ"ז מן הממונים בשש קצוות יצא שש מגל, ונרמזו שש מגל אלו בסוף אותיות כל בשר, כי אחר אותיות כל בשר באלפ"א בית"א יש אותיות שת מגל ר"ל ששה מגל. וז"ש קץ כל בשר, ר"ל שת מגל בא לפני לפעול פועל הדין בדור הזה, יען כי מלאה הארץ חמס מפניהם, מלאה דייקא ר"ל נתמלאת סאתם בשש קצוות העולם, ולכן יצא ששה מגל מן הממונים של שש קצוות לפעול פועל הדין בהם:

בעצם היום הזה בא נח ושם וחם ויפת בני נח וכו'. הא דקאמר בעצם, נ"ל בס"ד, כי ידוע כמו שיש באדם עור ובשר וגידין ועצמות שהם כנגד ד' עולמות אבי"ע, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים, כן יש ביום ד' חלוקות שיש בו חשבון של רגעים שתאמר כו"כ רגעים יש בו וזה כנגד עור, וגם יש בו חשבון של שעות שתאמר כו"כ שעות יש בו, וזה כנגד בשר, וגם יש בו חשבון לימי השבוע שתאמר זה היום הוא יום אחד בשבוע, או יום שני בשבוע, וכן עזה"ד וזה כנגד גידין, וגם יש בו חשבון לימי החודש שתאמר יום זה הוא אחד בחודש או שני בחדש, וכן עזה"ד, וזהו כנגד עצמות. והנה כאן בחשבון הנקרא עצם שהוא על חשבון החודש שהיה יום טו"ב לחודש ירד המבול ובו ביום נכנס נח לתיבה, דאחז"ל נח לא נכנס לתיבה אלא עד שראה המבול יורד, וכתיב בחודש השני בשבעה עשר יום לחודש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה, ויהי הגשם על הארץ. נמצא נח נכנס ביום טו"ב והוא סימן טוב לו, ובהצלה ג"כ התחילה ההצלה והרוחה ביום טו"ב לחודש, שיצאה התיבה מן זעם המים ונחה על הארץ, דכתיב ותנח התיבה בחודש השביעי בשבעה עשר יום לחודש על הרי אררט, נמצא בחשבון העצם נכנס נח ביום טו"ב, וז"ש בעצם היום הזה, קראו הזה גי' טו"ב בא נח ושם וחם ויפת וכו':

וימח את כל היקום וגו' וישאר אך נח ואשר אתו. י"ל מלת אך לשון יתר הוא, ומה בא למעט דסגי לומר וישאר נח ואשר אתו וגו'. ונ"ל בס"ד דבתחלת הפרשה

הפרשה קודם שאבדו אנשי דורו במבול כפל הכתוב את שמו, דכתיב אלה תולדות נח נח, שהיה נח לבני ביתו שמגין עליהם, ונח לאנשי דורו שמגין עליהם, אך אחר שנמחו אנשי דורו במי המבול לא נשארו אנשים בדור שיגן עליהם, אלא רק הוא מגין על בני ביתו דוקא ונמצא עתה לא יש לו שם כפול נח לבני ביתו, נח לאנשי דורו אלא נשאר לו נח אחד מצד הגנתו על ביתו דוקא, ולז"א וימח כל היקום וכו' והז וישאר אך נח, כי לא יש עתה נח כפול אלא נשאר נח אחד מצד הגנתו על בני ביתו דוקא. ובזה יובן מ"ש הקב"ה לאברהם אע"ה אברהם אברהם וכן משה משה, כלומר אתה מגין על בני ביתך ועל אנשי דורך, והשיב הנני מוכן לדבר זה להגין על בני ביתי ועל אנשי דורי לחיים טובים ולשלום:

פרשת לך לך.

לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. הדקדוקים של כפל הלשון ידועים. ונ"ל בס"ד ע"פ מעשה בחכם אחד מקובל גדול שמלאו לו עלילה בשקר מצד הממשלה, והמושל הניחו בבית האסורין ולא הניחו לישב עם האסורין ביחד אלא הניחו בחדר אחד קטן שיהיה בבית האסורין לבדו, וצוה שאין רשות לשום אדם לבא אצלו ולדבר עמו, ואחר שנחבש בבית הסוהר ההוא שלשים יום יצא זכאי בדינו בבית הועד של המשפט ויצא לשלום מבית הסהר יום אחד ושלשים לכניסתו שם. אך בדרך נס נתן לו השי"ת ישוב הדעת בבית הסוהר והיה לומד סוד בימים ובלילות, וזכה לחדש חדושים רבים ע"ד הסוד ונעשה אצלו שיעור חשוב, וכשחזר לביתו ביום ל"א נשאר בליל ל"ב נבוך מאד על מטתו לדעת מה זה ועל מה זה קרה לו הדבר להיות אסור שלשים יום במקום צר כזה, והן אמת אשר עזרו השי"ת ועשה חיבור ע"ד הסוד, ולא היה לו שם מחסור מצד הנפש, אך ודאי מצד הגוף היה לו צער גדול ולמה היה לו כך, והיה זוכה לחבר חיבור זה בביתו, ולמה הוצרך לבא כאן. ויישן אותה הלילה מתוך הרהור ומחשבה לחקור על מה שהיה לו בזה, ויחלום אותה הלילה חלום אחד שהוא לבדו היה מהלך במדבר גדול והנה לקראתו זקן א' מהודר מאד וידמה בעיניו שזה הזקן הוא מבני עוה"ב או מלאך מן השמים והולך בצורת אדם, ויגש אליו ויאמר לו אדוני אני נבוך בדבר אחד אם תוכל להודיעני טעמו של דבר, ויענהו דבר דבריך, ויאמר הגד לי מה הסיבה אשר נחבשתי שלשים יום בבית הסוהר שהיה קשה צר ומר. ויאמר לו הזקן תחזיר ראשך ותראה מה יש אחריך והחזיר ראשו וראה שלשה סיעות של ילדים, כל סיעה יש בה ילדים הרבה ומהלכים בזא"ז וכולם פרצופים שלהם שוים ודומים לפרצוף של החכם ההוא וכולם יפי תואר ויפי מראה בתכלית החשיבות והיופי, ויאמר לו הזקן בעבור אלו הילדים נכנסת לאותו בית הסוהר הקשה, כי אלו הילדים היו נשמות קדושות מגולגלים בדומם שבחדר ההוא הקטן שישבת בו שלשים יום יש בהם שהם משורש מצד הנפש ויש מהם שהם משורש מצד הרוח, ויש מהם שהם משורש מצד הנשמה, ולכן כולם דומים לך, ולכך נחלקים לשלשה סיעות וכל סיעה תקנת וביררת אותם בעשרה ימים, ולכך ישבת שם שלשים, יום וא"א לתקנם ולהוציאם אלא רק ע"י לימוד הסוד שתלמוד במקום ההוא ממש, ולא תוכל למשוך אותם מרחוק ע"י לימוד שתלמוד בביתך, וגם א"א שיהיה תיקונם ע"י אדם אחר זולתך, ולכך גלגלו מן השמים שתהיה עלילה עליך כדי שבעבורה תכנס לאותו בית הסוהר ולולא לא היתה העלילה היכא משכחת לה שתלך אתה שם ותלמוד לימוד של הסוד, וגם בהשגחה פרטית מן השמים שמו בלב המושל שיגזור שלא יהיה רשות לשום אדם לבא אצלך כדי שלא יפריעוך מלימודך כי היום קצר והמלאכה מרובה ונתן לך השי"ת ישוב הדעת שתלמוד הסוד בלי שום בלבול כלל כדי שיהיה כח בלמודך ובחדושי תורה שלך להוציא אותם הנשמות מאותו הכבל של הדומם המגולגלים בו באותו מקום, וכן עשית והצלחת בזה, והרי אלו הילדים ההולכים אחריך הן הן בניך שתמצאם לפניך בעוה"ב בגן עדן ותשמח בהם. ראה כמה הרווחת באותם השלשים יום וכמה טובה השגת בהם, וכל אלו הנשמות היו מצפים לביאתך שם, ובפרט כי היו שם נכרים טמאים עוסקים בניאוף וביזה, והיו מוסיפים טומאה באותו מקום קודם בואך והיה צער גדול לאותם הנשמות, ובביאתך שם יצאו לחירות. ויקץ החכם משנתו והנה חלום, וישמח על הדבר ויעש מן חדושי תורה שחידש שם חיבור אחד וקרא שמו בשם מתיר אסורים, ע"כ.

נמצא מהלך האדם וטלטולו ממקום למקום ומעיר לעיר הכל בהשגחה פרטית מאת השי"ת לטובת האדם ההוא לקבץ נדחיו המפוזרים והמגולגלים בדומם וצומח ובע"ח, וכ"ש וק"ו וחומר איש קדוש כאברהם אע"ה אשר צוהו השי"ת לנסוע מעירו לארץ כנען אשר רב המרחק ביניהם ודרך קשה ביניהם שבודאי נסיעה זו היא לטובתו לקבץ ולברר נ"ק וחלקי הנשמות השייכים לשרשו, הן מחלק הרוח הן מחלק הנשמה, וידוע כל מקום שנאמר לך דרשו רז"ל הכונה לך לטובתך, וכמ"ש ע"פ שלח לך אנשים וכן ע"פ קח לך סמים וכן עשה לך שתי חצוצרות כסף, שבכל אלה דרשו לך להנאתך ולטובתך. וכן כאן אמר לו השי"ת לאברהם אע"ה לך לך, ר"ל הליכה זו שאני מצוך היא לטובתך, ואע"פ שיש בה טורח, אתה תשמח בה שבזה תרויח הרווחה גדולה שאתה מוציא נשמות מארצך, ר"ל אותם שהם משורש הנפש שלך, ועוד ממולדתך אותם שהם משורש הרוח שלך, ועוד מבית אביך אותם שהם משורש הנשמה שלך, ואתה תוליכם ותביאם אל הארץ הידועה היא ארץ החיים שהיא ג"ע, אשר אראך שם לאותם הילדים שלך, כי כאן בעוה"ז אין אתה רואה אותם בעיניך, אבל שם בארץ החיים אראך אותם, ושם תכירם ותאמר בני הם אשר נתן לי אלהים בזה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד לך לך מארצך וגו' והוא כי כל קניין שיהיה לאדם בעוה"ז אינו שלו, יען כי ברגע יעזוב לאחרים חילו, אבל קניין שיהיה לאדם בעוה"ב הוא שלו ולא יקחו ממנו לא בניו ולא אחרים וכמשל מונבז המלך אבותיו גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי, וידוע מ"ש המפרשים ז"ל על מאמר התנא כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, הכונה כי הקב"ה הכין והפריש לכל אחד מישראל חלק בעוה"ב כפי ערך נשמתו, אך לא נמסר לה חלקה אלא עד שתבא לעוה"ז ותסגל מצות ומע"ט, אז תזכה ליטול חלקה בעוה"ב שכבר הופרש וניתן על שמה:

והנה נודע כי אע"פ שהאדם חוטא לא יפסיד החלק של עוה"ב המוכן ומפורש על שמו, אלא הוא יתברך פותח לפניו פתחי תשובה ויתקנו ע"י יסורין ואחר שישלים תשובתו, אז יקבל ויקח את חלקו שהוכן והופרש על שמו בעוה"ב באופן שלא יפסיד כלום, ואם תאמר איך אפשר שיהיה לו תקנה בתשובה אחר שחטא, והלא כתיב נפש החוטאת היא תמות, וככה מנהגו בל עולם אם עבר אדם על גזרה אחת שגזר עליו מלך בשר ודם, אחת דתו להמית ואיך ינצל החוטא בתשובה ואיך יוצא מדין גהינם, והתשובה לזה יש שלשה טעמים אשר על ידם יהיה התגלגלות לאדם בחטאיו שעי"כ יקבל הקב"ה תשובתו, והם, הא' כי האדם מתחלתו נברא עפר מן האדמה שהוא חומר גס ומחמת כן מוכרח שיהיה לו הטייה קלת לצד הרע כפי הטבע. ולכך אם יחטא ראוי שהקב"ה יאריך לו

עד שישוב. והב' שנולד האדם מטיפה סרוחה זרע אב ואם שבזה נעשה חמרו ומזגו גס ועכור יותר מאדה"ר שהיה יציר כפיו של הקב"ה, וכיון שנוסף בו עכירות וגסות יותר ממילא נוסף בו הטייה יותר לדרך הרע, וכשיחטא יגיע לו התגללות מחמת זה שיהיה ראוי להאריך לו ולקבלו בתשובה. והג' הוא מצד הזוהמא של הנחש הארורה בכל הנולדים אחר חטא אדם וחוה שכולם היו כלולים באדם הראשון, ובכל התולדה עד סוף כל הדורות נדבק בכל או"א חלק זוהמא כפי ערכו, ובודאי כח הזוהמא הארוך באדם מטהו לצד הרע, ולכך יש עליו התגללות להאריך לו ולקבלו בתשובה ושב ורפא לו:

ובזה יובן ויאמר ה' אל אברם, לצדיק שהוא אב מצד הגוף ורם מצד הנשמה אל תחוש ותדאג פן בביאתך בעוה"ז תפסיד חלק המוכן ומפורש לך בעוה"ב שהוא שלך, על כן אני מבטיחך לך לך, כאומר לך אל החלק המוכן לך ולא ישלטו בו אחרים, והגם דמוכרח אתה לחטוא בעוה"ז לא תפסיד מחמת החטא את חלקך הנז' כי סופך להתקן ע"י תשובה ואני מקבל אותך בתשובה. ואע"פ שמשורת הדין מחייבת שלא הועיל תשובה לחוטא למלך בשר ודם וכל שכן להחוטא לי כמה חטאים, הנה יש ללמד עליך סנגוריא ולעשות לך התגללות לקבלך בתשובה מחמת שלשה טעמים, הא' הוא מארצך ר"ל מחמת הארץ היא האדמה שנבראת ממנה, והב' ממולדתך אשר נולדת מזרע אב ואם מטפה סרוחה, והג' מבית אביך אדה"ר שגרם שנתפשט זוהמת הנחש בכל הנולדים שהיו כלולים בו. ועל איזה חלק אני מבטיחך שהלך לו, אמר אל הארץ אשר אראך, כלומר אותו החלק שהוא אל ארץ החיים היא הארץ בה"א הידיעה אשר אראך בעיניך זוהרה וטובה, ואעשך לגוי גדול ע"ד הבטחה דעת"ל שהוא הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום, ואברכך בבנים ואגדלה שמך בחיים והיה ברכה במזונות:

ועוד נ"ל בס"ד אומרו לך לך, והיינו כי המלאכים נקראים עומדים דכתיב ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, יען כי אין לו ידיעה ממעלתו מאחר דאין לו חומר עכור להחטיאו ואין לו מעלה על הדרגות מעלותיו מפני שאין לו יצה"ר וחומר עכור שיטהו לרע ולכן אין לו פאר בצדקות שלו כדי שיקבל עליה שכר, אבל האדם שהוא צדיק נקרא הולך כי ע"י מלחמתו ביצרו תמיד וגובר עליו הוא הולך ועולה ממדרגה למדרגה, וז"ש לך לך ר"ל תואר לך יש לך ולא תואר עומד, והכונה הוא יתברך מיעצו שלא יחשוב עצמו שהגיע לגדר השלימות ונמצא הוא עומד במקומו שאין לפניו עוד מדרגות לעלות בהם ולא דרך ארוכה ללכת בה. מעשה באחד שראה בחלום שיש סולם גדול שיש בו אלף מדרגות והמלך היה עולה בסולם ההוא והגיע לחציו למדרגה של ת"ק, והלך בבוקר בבוקר אצל המלך ויספר לו החלום וישמח המלך על חלומו ויצו לתת לו אלף זהובים במתנה, והנה אשת השכן שמעה משכינתה מה שהרויח בעלה מן סיפור החלום הזה ותאמר לבעלה הנה השכן ראה את המלך הגיע לחצי הסולם ונתן לו אלף זהובים, אתה תלך היום אצל המלך ותספר לו חלום כמו חלום השכן, אך תספר לו שראית שהמלך עלה לראש הסולם למדרגה של האלף ובודאי יתן לך עשרה אלפים זהובים, והלך בעצת אשתו לבית המלך ויספר להמלך כי ראה שעלה והגיע למדרגת האלף שבראש הסולם, ויצו המלך להשליך את זה החולם מן הגג לחצר יען כי זה חלום רע כיון שלא נשאר מדרגות לעלות בהם א"כ צריך לירד, אבל הראשון שראה המלך בחצי הסולם נמצא יש לפניו עוד עליות רבות לעלות בהם ומה שיש בידו כח ממשלה עתה הוא עודנו בחצי, לכך שמח בו ונתן לו מתנות על חלום טוב זה, ולכן אמר לו

כאן לך לך שלא תראה עצמך עומד דהיינו שתחשוב שהגעת לגדר השלימות ועתה הנך עומד שאין אתה חסר כלום ולא נשאר לך עליות ולא מהלך יותר שתלך בו, אלא תראה עצמך הולך שהדרך הוא ארוך לפניך ואתה עודך מהלך בו. ועד"ז פרשנו בפרשה הקודמת את האלקים התהלך נח שאינו רואה עצמו עומד שהגיע לשלימות, אלא רואה עצמו מתהלך שעדיין יש דרך ארוך לפניו בעבודת הבורא ללכת בו:

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', כלומר תמימי דרך הוא דרך עבודת הקדשים שרואין עצמם הולכים בתורת ה' דייקא, שעדיין לא הגיעו לשלימות ואין רואין עצמם עומדים שכבר הגיעו לשלימות ואין להם עוד להוסיף, ולכן החכם נקרא בכל מקום בשם תלמיד חכם, כלומר רואה עצמו תמיד שהוא תלמיד שעדיין לא נשלם בחכמה, אלא צריך הוא למודעי וללמוד בחכמה:

ואעשך לגוי גדול. איתא בגמרא דפסחים דף קי"ז ארשב"ל ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלקי אברהם, ואברכך זה שאומרים אלקי יצחק, ואגדלה שמך זה שאומרים אלקי יעקב, יכול יהיו חותמין בכולם ת"ל והיה ברכה בך חותמין, ולא בהם. וצריך להבין הטעם שזכה אברהם אע"ה שיכנה הקב"ה אלקותו עליו ועל בנו ועל בן בנו, מה שלא זכו בזה שאר צדיקים גדולים. גם כמה לא יהיו חותמין בכולם אלא דוקא בו. ונ"ל בס"ד טעם לכל זה בהקדים מ"ש במדרש רבה סוף פ' נח פרשה ל"ח. תרח היה עושה צלמים ומוכר. פעם אחת הלך לעיר אחת והושיב לאברהם למכור צלמים במקומו, וכאשר היה בא איש אחד לקנות צלמים היה אומר לו אברהם לאותו האיש בן כמה שנים אתה והיה משיב לו בן חמשים או ששים והיה אומר לו אברהם אוי לו שכבר הוא בן ששים שנים ורוצה להשתחוות לצלם שאינו אלא בן יום אחד והיה מתבייש אותו האיש והולך לו. פעם אחת באה אשה אחת והיתה טוענת בידה קערה אחת גדולה מלאה סולת, ואמרה לאברהם הרי לך זה קחנה והקרב אותה למנחה לפני הצלמים, ולקח אותה ממנה. מה עשה אברהם קם ולקח מקל ברזל בידו ושבר לכל הצלמים ונתן את המקל ביד גדול של הפסילים שהיה ביניהם כי השאיר אותו בלא שברו. כיון שבא תרח אביו אמר לאברהם מי עשה לצלמים כזאת. א"ל מה אכפור ממך הנה באה אשה אחת טוענת זו הקערה של סולת ואמרה לי הא לך הקרב לפניהם והקרבתי אותו סולת לפניהם והיה פסל זה אומר אני אוכל ראשונה ופסל זה אומר אני אוכל ראשונה, וקם זה הפסל גדול שבהם ולקח המקל ושבר את כולם. א"ל תרח מה אתה מצחק בי ומלעיג עלי וכי אלו הפסילים יודעין הן מאומה להבין ולדבר ולהתנועע. א"ל אברהם הלואי ישמעו אזניך מה שאתה מוציא מפיך. מה עשה תרח לקחו לאברהם ומסרו לנמרוד, א"ל נמרוד לאברהם אם לא תשתחוה לאלו הצלמים בא והשתחוה לאש. א"ל אברהם ולעבוד למייא דמכבין נורא, א"ל נמרוד הה"ן לעבוד למייא. א"ל אברהם א"כ ליעבוד לעננא דטעין מייא, א"ל נמרוד הה"ן ליעבוד לעננא. א"ל אברהם ליעבוד לרוח שמפזר העננים. א"ל נמרוד הה"ן ליעבוד לרוח. א"ל אברהם וליעבוד לאדם שסובל את הרוח, כי האדם מלא נקבים והרוח נשאר בקרבו. אמר לו נמרוד דברים ריקים אתה מדבר ואין רצונך לעבוד לכל אלו ואני הנני משליכך לאור (שהוא היה עובד לאור) ויבא אלוה שאתה משתחוה לו ויצילך הימנו. והיה שם הרן בן תרח והיה מחולק בדעתו עם מי ישכים, ואמר ממה נפשך אם ינצח אברהם אני אומר מאמונת אברהם אני, ואם נצח נמרוד אומר מנמרוד אני. כיון שירד אברהם לכבשן האש וניצול אמרו

להרן

להרן ממי אתה, אמר להם מאמונת אברהם אני, נטלוהו והשליכוהו לאור ונחמרו בני מעיו מפני שלא היתה אמונתו חזקה, ואעפ"כ נטלו המלאך מן האש והשליכו לפני אביו ומת על פני תרח אביו ע"כ. ע"ש :

הרי נמצא כי אברהם אע"ה ביטל קליפת ע"ז ביטול גמור במחשבה ובדבור ובמעשה, והוא כי מעת שהכיר את הבורא יתברך וידע והאמין בלבו דכל הצלמים וע"ז שבעולם כולם הבל וריק ופירש מהם בלב שלם, הנה בזה ביטל את הקליפה של ע"ז במחשבה, כי כל אמונה זו היתה בלבבו דוקא, אך בדבור ומעשה עדיין לא נראה הדבר הזה אצלו, שאם היה אביו שומע ממנו איזה דיבור של גנאי על הצלמים כאשר דבר אח"כ כשנסע אביו, לא היה מאמין בו להניחו שומר החנות למכור צלמים במקומו, ואחר שהפקידו אביו במקומו למכור צלמים והיו באים אלו לקנות יהוא היה נכנס עמהם בדברים ומבזה הצלמים באומרו אוי להם איך יתכן אדם בן ששים שנה ישתחוה לצלם בן יום אחד והיו מתביישין וחוזרים לאחוריהם ולא יקנו כלום, ובזה ביטל קליפת ע"ז בדיבור כי פעל פעולה גדולה ורבה ע"י הדיבור הזה שלו שפירשו כמה בני אדם מע"ז, ואח"כ באה אותה אשה והביאה סולת להקריב לע"ז ולקח מקל ברזל ושבר את כל הצלמים, והרי בזה ביטל קליפת ע"ז במעשה ג"כ, ואז נעשה ראוי לנס גדול להצילו מן כבשן האש שהושלך בו דבזה גרם שהקליפות של ע"ז ישלכו לנוקבא דתהומא רבא ויתבטלו שם, ועלייתו אח"כ מן הכבשן מורה על עליית נצוצי הקדושה אשר נטמעו בתוך הקליפה של ע"ז בחטא אדה"ר והבאים אחריו, והכל מכוון בדקדוק, נפילתו לכבשן בעבור קדוש השם גרמה נפילת הקליפה, ועלייתו מן הכבשן היתה הוראה על עליית ניצוצי הקדושה, ובזה נתבטל רובה של הקליפה ועלה חלק גדול מן נצוצי הקדושה אשר שם, וזה הנס של כבשן האש לא נעשה אלא עד שקיים אברהם אע"ה למטה בעולם התחתון הזה ביטול ע"ז במחשבה ודיבור ומעשה, כי כל תיקון לא יהיה שלם אלא עד שיושלם במחשבה ודבור ומעשה :

ובזה מובן טעם נכון לחקירתינו הנז"ל, למה זכה אברהם אע"ה שיכנה הקב"ה אלקותו עליו ועל בנו ועל בן בנו, כי בביטול הע"ז נגלית אלקותו יתברך ונתפרסמה בעולם, ולכך כיון שהוא ביטל הע"ז במחשבה ודבור ומעשה זכה כנגד זה שיכנה הקב"ה אלקותו עליו ועל בנו ועל בן בנו, ולהורות כי הוא העיקר בדבר זה כי הוא היה הראשון במסירת נפשו על קדוש השם כשהושלך לכבשן, כי עדיין לא נעשה כזאת לשום צדיק שיביא עצמו לסכנה ודאית בעבור כבודו יתברך וגילוי הש"ת, וליכא למתלי ולומר דחשב מתחלה שיעשה לו הקב"ה נס כיון דלא נמצא כזאת קודם ממנו, בו חותמים ולא בהם שאומרים בא"י מגן אברהם :

ונראה לפרש טעם בס"ד להבטחות אלו ואעשך לגוי גדול וכו' שנתן לו טובה מדה כנגד מדה, כי כל מדותיו של הקב"ה הם מדה כנגד מדה, והיינו כנגד שאתה היחיד חלקת על הרבים שהיו עובדי ע"ז ופרשת מהם לכבודי, אשלם שכרך מדה כנגד מדה שאתה היחיד תהיה רבים כי תהיה גוי גדול. וכנגד אשר בטלת הע"ז וסלקת את חרון אף מן העולם כי ע"ז היא חרון אף ואתה בטלת אותה, על כן מדה כנגד מדה אברכה כי בחרון אף תסתלק הברכה ובסילוק חרון אף תשרה הברכה בעולם. וכנגד אשר נתאזרת והשתדלת להמעיט שם נמרוד שהיה שונא ה' והמריד העולם באומרו שהוא עצמו אלוה ואינו ילוד מן איש ואשה, ואתה פרסמת אותו והמעטת והקטנתה שמו בגלותך עליו שהוא בן כוש, הנה כנגד זה אעשה לך מדה כנגד מדה ואגדלה שמך :

ועניין זה של נמרוד שגילה אברהם אע"ה את חרפתו שהוא בן כוש ואינו אלוה, מפורש בתנא דבי אליהו והביאו הרב זרע ברך ז"ל, שא"ל נמרוד לאברהם אע"ה אתה אברהם בן תרח אמר לו הן ואמר לו אי אתה יודע שאני אדון כל המעשים חמה ולבנה וכוכבים ומזלות ובני אדם מלפני יוצאין ואתה אבדת יראתי, באותה שעה נתן הקב"ה בינה באברהם אבינו וא"ל אדוני המלך עדיין לא הייתי יודע זאת, ואם רצונך אומר לפניך דבר לגדולתך אמר לו אמור, א"ל מנהגו של עולם מיום שנברא ועד עתה חמה יוצאה במזרח ושוקעת במערב, למחר צוה אותה שתצא במערב ותשקע במזרח ואני מעיד בך שאתה אדון על כל המעשים. ואם אדון אתה הנסתרות לך גלויות תאמר מה יש בלבי ומה עתיד אני לעשות. באותו שעה הניח אותו רשע ידו על זקנו ותמה, אמר לו אברהם אע"ה אל תתמה, לא אדון אתה בנו של כוש אתה. דאם אדון אתה למה לא הצלת את אביך מן המיתה, וכשם שאביך לא הצלת כך אתה לא תוכל להנצל וכו'. ע"ש :

ובזה פירש הרב זרע ברך דקדוק עצום בפ' נח דכתיב ובני כוש סבא וחוילה וסבתכא וכו' וכוש ילד את נמרוד הוא החל להיות גבור ציד לפני ה' על כן יאמר כנמרוד גבור ציד לפני ה' ויש להתפלאות בזה למה לא חשב הכתוב ולא מנאו עם אחיו סבא וחוילה וסבתכא וכו' והוצרך לומר בפסוק שני וכוש ילד את נמרוד. ועוד י"ל וכי עד אותו זמן לא היה גבור בעולם אלא נמרוד, ועוד למה סיפר הכתוב בשבחו של אותו רשע. ולפ"ד רז"ל הנז' נדרש יפה כי בתחלה היו העולם סוברים בני כוש הם סבא וחוילא וסבתכא, ואין נמרוד בכלל מפני שהיה עושה עצמו אלוה ואינו ילוד מן אב ואם, עד שבא אברהם אע"ה וגילה סוד זה בעולם וידעו שכוש ילד את נמרוד, משא"כ מקודם לא היו יודעין זה ואמר על זה הוא החל להיות גבור בארץ, כי קודם זה היה קורא עצמו אלוה אך עתה הוא אדם גבור בארץ על כן יאמר בפי העולם על כל אדם ערמן שצד את הבריות יאמר עליו זה האדם כנמרוד גבור ציד לפני ה' שהיה צד הבריות בערמתו הנוגעת לכבוד השם יתברך שנעשה נמרוד למשל בפי הבריות שכל ערמן ירמו אותו עליו עכ"ד, ודפח"ח. ולזה אמר שזכה אברהם אע"ה למעט ולהקטין שמו של נמרוד שגילה חרפתו שאינו אלוה אלא אדם ערמן בארץ, זכה אברהם אע"ה להבטחה זו של ואגדלה שמך מדה כנגד מדה :

ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ. י"ל למה פירש מקומות אלו וסגי לומר ויעבור בארץ, ומאי נפקא מינה בפרטות מקומות אלו, ועוד מה לכון אז דנקיט הכא. ונ"ל בס"ד כי אברהם אע"ה בראותו תושבי הארץ רעים וחטאים מאד ועע"ז הרבה והוא בא לגור בתוכם, חשש פן יהיה נזוק מן הקליפות שלהם ולכן בעברו בארץ היה מתכוין במהלכו בה להכרית הקליפה על ידי שם בן מ"ב דאנא בכח שהוא ז' שמות כנגד ז' עממין לדחות כוחם וטומאתם מעליו. ועוד הוסיף לכוין ג"כ ביחוד של בשכמל"ו שאומרים שמות של אנא בכח כדי להפגיע הקליפה הכללית שלהם וידוע מ"ש הרב מג"ע ז"ל כמו שיש אז בקדושה כן יש אז בקליפה שהיא ר"ת אשת זנונים זו נוקבא דקליפה, וגם הוא ר"ת אל זר והוא דכורא דקליפה וגם ר"ת אויבים זרים הם אומה התחתונה שתחת רשותם. ואמרתי בס"ד כי שם אזבוג"ה שהוא ג"פ אז מבטל ג' אז דטומאה הנז', גם ידוע ששם שדי מכניע הקליפה והאויבים וכמ"ש ע"פ והיה שדי בצריך. וז"ש ויעבור אברם בארץ שעבר בכונה שלו בשם בן מ"ב עד מקום שכ"ם ר"ת כבוד מלכותו כי עבר בכונתו בשם בן מ"ב דאנא בכח עד

פסוק

פסוק שם כבוד מלכותו שהוא יחוד המלכות, ועוד כמו עד אלון מורה הוא היסוד שבו שם שדי, וכתב בתה"י ז"ל כי אילון מורה הוא כינוי ליסוד, והוצרך לכוונות אלו מפני כי הכנעני אז בארץ היה תקיף בטומאה של אז שהוא ר"ת אשת זנונים, ט' זר, אויבים זרים:

הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וכו'. י"ל למה לא אמר יפת תואר ויפת מראה כדכתיב גבי רחל ויוסף, והלא שרה אע"ה מן ד' נשים שהיו יפיפיות בעולם. ועוד י"ל אומרו למען ייטב לי בעבורך, וכפל הדבר וחיתה נפשי בגללך, ובכלל מאתים מנה. וי"ל בס"ד ותחלה ניישב חקירה א' שיש לחקור מה ראה אברהם אע"ה לסכן את שרה סכנה נפשיית לומר עליה שהיא פנויה ואחותו היא ובאמת היא א"א, ואם סמך שהקב"ה יעשה לו נס ולא תבא לידי איסור איך יסמוך על הנס. וי"ל בס"ד בהקדים מ"ש בנחל אשכול שהוא חיבור על ספר האשכול שנדפס מחדש, בהלכות מילה, שנמצא באגרת לר"י יעבץ, ראובן ושמעון ירדו באניה לבא אל ארץ משפחתם, ויהי סער גדול בים ויחתרו המלחים לבא אל חוף הארץ שפלניה בעת הסערה, וכאשר כלה שבר שני האחים זה כמה ימים אחוז בולמוס בבואם אל ארץ גזרה, ויפגע ראובן בבית מחוץ לחומת העיר ויחמלו עליו ויתנו לו שם בשר לאכול ותאורנה עיניו, ושמעון גם הוא הלך אל בית אשר בעיר וישם לפניו לאכול ויאכל, ובהיותם עיפים חלשים ונכאי רגלים ישבו שם ימים אחדים בלי הגיד כי יהודים הם מפני הגזירה. ויהי כי שב רוחם וידעו כי הם בכוחם ללכת, ברכו את בעלי הבתים אשר גמלו עמהם חסד וילכו. וטרם יפרדו התודע אל ראובן בעל הבית אשר כרת עמו ויאמר לו הכרת פניך ענתה בך כי אתה יהודי, דע אחי כי אני כמוך ומן היהודים האנוסים אנכי. ואני וכל בני ביתי שומרים מצות ה' בסתר ובמרתף מתחת לארץ אני שוחט ובודק ונזהר מבשר בחלב. ועתה אל תעצב בעבור עליך בביתי כי בשר פגול לא בא בפיך. אך שמעון ידע כי בבית נכרי ישב ונבילות אכל מפני פקוח נפש. ויהי בבואם אל עירם וילך שמעון אל חכם עירו וישאלהו מה זאת עשה אלקים לי לעצרני בבית נכרי ולאכול בשר טמא, ולרעי הפליא חסדו. וישיבהו דבר בני הגד נא לי ואל תכחד ממני אם מעולם לא אכלת בשר אסור בלי אונס. ויאמר אמת נכון הדבר פעם אחת הלכתי עם הנערים ביער וראיתי אוכלים לחם וגבינה ויין של נכרים והתאויתי תאוה גדולה אל הגבינה ואל היין, וטעמתי מעט מהם, ואמרתי יסלח נא ה' לעבדך בדבר הזה. ויען החכם ויאמר צדיק ה' בכל דרכיו. הנה רעך הטוב ממך מעולם לא בא בפיו דבר אסור וישמרהו ה' מתקלה גם בעת צרה ואונס, אבל אתה כבר עברת את פי ה' בלי אונס לא יקרת בעיניו לעשות לך נס עכ"ד, יע"ש. ובזה פרשתי בס"ד הכתוב אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד. והכונה מפני שלא הלך בעצת רשעים מעיקרו לעבור על ד"ת בשאט הנפש בלי אונס, לכן ובדרך חטאים שהוא דבר קרוב לשוגג דהיינו באונס לא ישב, כי הצילו הש"ת, כאותה מעשה שהזמין לו יהודי שהאכילו דבר כשר ומותר, וככתוב רגלי חסידיו ישמור:

וכן הענין כאן כשקרב אברהם אע"ה לבא לתחום מצרים וראה אותם כולם שחורים כפחים, ואין להם לא תואר ולא מראה למקטון ועד גדול, שנראית שרה בתוכם יפה כלבנה ברה כחמה, הרגיש אם תכנס שרה לעיר תהיה בסכנה גדולה של איסור, כי מוכרח שיקחו אותה ויאנסו אותה ובפרט אנשים שרים גדולי המלכות, ואז התבונן בדעתו אם יכניסנה ויסמוך על הנס או לא יסמוך על הנס ויחזור לאחוריו, והתחיל להסתכל ולהביט במנהגים שלה שהיתה נוהגת בקטנותה בצניעות אם היתה נוהגת בחסידות יתירה במראה עיניה שלא תסתכל לראות באנשים נכרים בחורים וזקנים, ואפילו אם יזדמן ראיה פתאומית שיראו אותה או שתראה אותם היא תשמר ותברח מהם. ואינה מדברת עם שום אדם נכרי אפילו דבור של הכרח בשביל איזה עסק כדי שלא יראה אותה ולא יסתכל בה, באופן שהיתה מתנהגת בחסידות יתירה בענייני הצניעות מקטנותה, אז יסמוך על הנס ויכניסנה למצרים ולא יחוש פן ח"ו יהיה תקלה בכניסתה, כי בודאי הגמור יעשה לה הקב"ה נס לשמור אותה מכל דבר רע. ואם לא היתה מתנהגת בחסידות יתירה בענין הצניעות יחזור לאחוריו ולא יסמוך על הנס להכניסה למצרים, פן תפול ח"ו באונס רע שיאנסו אותה. והנה כאשר הביט והסתכל במנהגה הקדוש מזמן היותה קטנה איך היתה מתנהגת בענין הצניעות ומראה עינים, ראה כי יש לה חסידות נפלאה בענין זה, ולכך אמר לה הנה נא ידעתי בהתבוננות שהתבוננתי בדרכיך ומנהגיך הקדוש וידעתי כי אשה יפת מראה את, לאו על יופי הגוף קאמר, אלא קאי על יופי מראה עינים ומראה הלב בהרהור והסתכלות עינים שדרך היצה"ר להחטיא את האדם בהם. ועתה ידעתי שאת נקיה ויפה מאד מצד דבר זה של מראה עינים, על כן לסכנה זו המזדמנת עתה לפנינו שהיא סכנת איסור מצידך וסכנת נפש מצידי, אבטח ואסמוך על הנס שיעשה הקב"ה לשמור אותי מן הסכנה באומרך מעתה אחותי את, ולז"א כי הסכנה היא והיה כי יראו אותך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אותי ואותך יחיו למעבד בך איסורא, אמנם אנכי אסמוך על הנס במה שתאמרי אחותי את, שבטוח אני שיעשה הקב"ה לי נס שייטב לי בעבורך, וזו הצלת הגוף שיצילני שלא אהרג, ועוד ג"כ הצלת הנפש שלא יזדמן לך איסור הגורם נזק לנפשי, אלא וחיתה נפשי בגללך, כי בזכות החסידות שיש לך בצניעות אשר היית יפה במראה הלב ובמראה עינים נזכה לנס זה שיהיה בו הטבה לגוף ולנפש:

ויאמר פרעה לאברם מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך היא. קשה מה מעשה עשה א"א לפרעה, ומה שהעלים ממנו שהיא אשתו אין כאן מעשה. וי"ל בס"ד דידוע השטוף בזמה לבו נמשך על הנשואות ולא על הפנויות, כי תערב לו אשת איש יותר מאשה פנויה עשר ידות, וכמ"ש מים גנובים ימתקו וכמ"ש בסוף הגמרא דנדרים בההוא עובדא דנואף עם ההיא אתתא דלא הוה ניחא ליה לנואף שימות בעלה בשם הנחש, כדי שתשאר אשת איש ותערב לו יותר. ולכן חשב פרעה הא דלא הגיד לו אברהם אבינו על שרה שהיא אשתו, אלא הניחו בטעות שלו שיחשוב שהיא פנויה, מפני שחשב עליו שהוא נואף בעל זמה, ואם ידע שהיא אשת איש תרבה תאותו בה ויאנס אותה, אבל אם ידע שהיא פנויה לא יהיה תאוה כ"כ לה ויפרוש ממנה. ולכך חרה לו מאד דבר זה לחשוב עליו שהוא בעל זמה ביותר שדרכו בכך. וז"ש מה זאת עשית לי לחשוב אותי בעל זמה, כי על כן לא הגדת לי כי אשתך היא, אלא הנחת הדבר כאשר דברה היא על עצמה שהיא פנויה. ונרמז דבר זה באומרו מה זאת עשית לי, והיינו אותיות מה זאת תחברם ביחד ויהיה מהם צירוף את זמה, ר"ל את לעז של זמה עשית לי. או תניח חולם ויהיה צירוף אות זמה עשית לי, יען למה לא הגדת לי כי אשתך היא, וזה יורה כאשר אמרתי:

ועתה הנה אשתך קח ולך. נ"ל בס"ד דידוע דפרעה היה מדבר נסתרות מכח השר שלו שמשים בפיו דברים והוא לא ידע מאי קאמר, וכאן רמז שעתידה אשתו לקבל בשמה אות ה"א שנקראת שרה והקריון יבא ע"י אות ה"א כנודע. וז"ש ועתה הנה אשתך, חלק מלת

הנה

הנה לשתים, וקרי בה הן ה' אשתך שיהיה לה אות ה"א ולכן גם אתה תכין עצמך להזריע מ"ד מצד אות וא"ו כי האשה מזרעת זרע הנקרא מ"ן מכח אות ה"א והאיש מזריע זרע הנקרא מ"ד מכח אות וא"ו, וז"ש קח ולך קרי ביה קח וא"ו לך:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע מ"ש בזוה"ק על פסוק גער חית קנה, כי לעתיד יחתוך רגל אות ק' של קנה ויהיה הנה, הה"ד ראשון לציון הנה הנם, וזהו גער בהפוך אתוון גרע שיחסר חית הקנה להיות הנה. וכתב הרב קה"י ז"ל דקליפת מצרים נקראת קנה ולכן בחלום פרעה ראה עולות בקנה אחד ע"ש. ובזה פרשתי בס"ד מאמר הגמרא כשנשא שלמה לבת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שרטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי. והנה כאן חשב פרעה ליגע בשרה אע"ה ובזה ישליט בה הקליפה שלו שנקראת קנה כמ"ש בקה"י, אך גברה שרה אע"ה ונשבר ק' של קנה לפי שעה ונעשה הנה, וז"ש פרעה ע"י השר שלו ועתה הנה אשתך נעשה אצלה הקנה לאותיות הנה, שנשבר אות ק' וזהו קח ולך אותיות חלקך כלומר חלקך היא ולא חלקי:

אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש מהרי"ט ז"ל בפסוק ואהיה תמים עמו ואשתמרה מעוני וישב ה' לי כצדקי. והכונה כשאדם עושה עבירה הן גדולה הן קטנה הוא עושה כל המעשה בעצמו, אבל כשעושה מצוה וכל פועל טוב הוא עושה בעזר וסיוע האל יתברך, ועכ"ז האל יתברך בחסדו נותן לו שכר כאלו הוא לבדו עשה המצוה, וז"ש ואהיה עמו ר"ל אם אהיה תמים במצות ומע"ט הוא עמו דהיינו בעזרתו וסיועו שמסייעני, ועי"ז ג"כ ואשתמרה מעוני. ועכ"ז וישב ה' לי כצדקי כבור ידי ישיב לי, ר"ל כאלו אני לבדי עשיתי מעשה הטוב עכ"ד. וז"ש אנכי מגן לך לעשות מצות ומע"ט ולפרוש מן החטא, ואל תחשוב שאמעט שכרך אלא שכרך הרבה מאד כאלו בכחך עשית את כל החיל הזה:

ויאמר אברם אד"ני ה' מה תתן לי. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל כי צלם אותיות שם אלקים מאירים לאדם בחיצוניותו וצלם אותיות שם הוי"ה מאירים בפנימיותו. ואמר כי אות מ"ם של שם אלקים מאירה בעטרת הברית של האדם בחיצוניותו ואות ה"א אחרונה דשם הוי"ה מאירה בעטרת הברית בפנימיותו וקודם שימול דהעטרה מכוסה בערלה, לא נשלמה באדם הארת שני אותיות מ"ה הנז' בפנימיותו ובחיצוניותו, ואחר שימול שנגלית העטרה אז נשלמה הארת אותיות מ"ה הנז' ונמצא שלימות האדם בשני אותיות מה תהיה בידי אדם ע"י המילה ולא בידי שמים. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בפרשת עקב ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, כלומר אותיות מה שלימותם בך שואל מעמך, שאתה תשלים אותם ולא תהיה שלימותם בידי שמים. ולכן אברהם אע"ה אשר עדיין לא נצטווה במצות המילה ולכך לא מל עדיין היה חסר מן הארת אותיות מה, ולכך שאל עתה מהשי"ת מה תתן לי שתצוני במצות המילה שבה אתה נותן לי הארת מ"ה:

ועוד נ"ל בס"ד אומרו מה תתן לי, כי רצה שיוסיף לו אות ה"א ואז יהיו אותיות שמו אבר מה, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד שם אברהם שהוא אבר מה, ולכן הזכיר עתה שני שמות הויה אדנ"י ביחד שהוא הראשון שחידש זכירת ב' שמות אלו ביחד, וקודם נזכר שם הוי"ה לבדו או שם הוי"ה ושם אלקים כמ"ש ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים, אבל זכירת שם הוי"ה ושם אדנ"י לא נזכר קודם זה, ולכן תקנו אנשי כנה"ג בתפלה בכל יום כמו שכבש א"א את רחמיו וכו' ותכנס לנו לפנים משורת הדין, והכונה כי אחר אותיות הדין יש כ"ו ה"ס שהם שני שמות הוי"ה אדנ"י ביחד, וזהו לפנים משורת הדין כי כל אות משורת אותיות הדין יש אחריו אות בא"לפ"א בית"א מן אותיות כ"ו ה"ס בהם חבור שם הוי"ה ושם אדני:

ויאמר אלקים אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקימותי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו. י"ל למה לא אמר לו דברים אלו מקודם בעת שבשרו ואמר לו וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן, והיה לו לומר לו אותה שעה וקראת את שמו יצחק וכו' ולמה המתין להגיד לו קריאת שם יצחק עד אחר שאמר אברהם אע"ה בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד. ונ"ל בס"ד כי ידוע שם הוי"ה במלוי אלפין הוא בסוד הזכר, ושם הוי"ה במלוי ההין הוא בסוד הנקבה, ולכן אברהם שהוא זכר נשפע משם הוי"ה דמלוי אלפין שהוא עשרה אותיות וכל דבר שבקדושה כלול מעשר הרי אברהם אע"ה נשפע מן מאה אותיות, ושרה אע"ה שהיתה נקבה נשפעת משם הוי"ה במלוי ההין שיש בו תשעה אותיות, וכל דבר שבקדושה כלול מעשר הרי תשעים אותיות של שם הוי"ה דההין ששרה נשפעת מהם, ולכן אברהם אע"ה בהיותו בן מאה שנה הוליד את יצחק, ושרה בהיותה בת תשעים שנה הולידה את יצחק ולכך נקרא בשם יצחק על שם מאה אותיות שיונק מהם אברהם אע"ה, ותשעים אותיות שיונקת מהם שרה אע"ה. ושם יצחק הוא קץ חי כי הצדיק נקרא חי ויצא ונולד מכח שלימות השפעת שם הזכר שהוא מאה אותיות, ושם הנקבה שהוא תשעים אותיות ולכן אחר שתימה אברהם אע"ה ואמר הלבן מאה שנה וכו' אמר לו הקב"ה היא הנותנת כי המתנתי ועכבתי הלידה שלך עד שתהיה אתה בן מאה שנה ושרה בת תשעים, כדי שתקרא שם הבן הנולד לכם בשם יצחק והיינו אותיות קץ רמז למאה שנה שלך ותשעים שנה של שרה שילדתם בה את הבן, ואותיות חי רמז והקימותי את בריתו אתו, דהיינו בריתי שהוא היסוד הנקרא חי אקים אותו בסוד הזווג אתו כלומר על ידו:

פרשת וירא

יוקח נא מעט מים וכו. רז"ל אמרו יוקח נא על ידי שליח, לפיכך פרע לו הקב"ה ע"י שליח שיצאו המים לישראל ע"י מרע"ה, אבל הלחם אמר ואקחה פת לחם, פרע לו הקב"ה בעצמו, דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. ונראה לי בס"ד הא דאמר א"א ע"ה במים יוקח ע"י שליח ולא אמר להביא בעצמו כמ"ש בלחם, לאו משום זילותא דידיה, אלא נתכוון לטובת ישראל כי צפה ברוה"ק שיהיו ישראל צמאים למים ביציאתם ממצרים וצריך לתת להם מים בדרך נס, וצפה ג"כ ברוה"ק הגזרה שנגזר עליהם במדבר הזה יתמו, ואין תקוה ליכנס לא"י גם לעתיד אחר הגזירה, אא"כ מרע"ה ישאר במדבר והוא יביאם, וכמ"ש וירא ראשי עם, ואם היה מביא המים בידו היה פורע לו הקב"ה לבדו, והיתה בטילה הסיבה ההיא אשר בעבורה נפטר מרע"ה בחו"ל, ומי יביא את דור המדבר לא"י לעתיד, לכן אמר להביא ע"י שליח, דעי"כ יפרע לו הקב"ה ע"י שליח הוא מרע"ה, וממילא יפטר בחו"ל והוא יביאם לעתיד:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד רמז הכתוב שאמר יוקח נא מעט מים, והוא די"ל למה אמר מעט מים, יאמר מים בסתם, דהא המים באים מן המעיין ומצויים בחנם לכל אדם, ואין מקפידים עליהם בין רב למעט. ונ"ל בס"ד דידוע בטבע האדם שאם הוא צמא ולא ישתה מים

מים תחלה לא יוכל לאכול כראוי, אלא מוכרח לאכול מעט ומובך ידו, על כן הצמא צריך לשתות תחלה מים ואח"כ יאכל כאות נפשו. ובזה פירשו המפרשים ז"ל אל תלחם לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו אכול ושתה יאמר לך, כלומר ניכר שהוא צר עין כי יאמר לך אכול תחלה ואח"כ שתה, כדי שלא תאכל הרבה אלא מעט. ובזה פירשתי בס"ד מ"ש הכתוב לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, כלומר כ"כ רעים היו שאפילו במנהג צרי עין להקדים הלחם ואח"כ המים לא נהגו עמכם, אלא לא הביאו לכם לחם ומים כלל. גם עוד ידוע כפי טבעו של אדם אם הוא צמא הרבה ושתה מים הרבה עד שנתמלאת בטנו מים על כל גדותיה, לא יוכל לאכול אח"כ, אלא צריך לשתות קודם אכילה מעט מים ואח"כ יאכל כראוי. גם עוד אם אדם בא עיף מן הדרך ויגיע מאד לא יוכל לאכול כראוי אלא עד שינוח גופו, ותקנתו שירחץ רגליו כי הרחיצה מסירה חלי יגיעה מן הגוף, ואחר הרחיצה ישב וישען זמן מה, ואז תהיה מנוחת גופו שלימה ויוכל לאכול היטב כראוי :

והנה כאן אברהם אע"ה מרוב חבתו באורחים הבאים יגיעים מן הדרך בחום היום, עשה להם תיקון ושמירה למנוחת גופם מן היגיעה, כדי שלא תהיה היגיעה סיבה למעט באכילתם, אלא יאכלו אכול ושבוע כאות נפשם, והוא כי בראותו העולם חם מאד בו ביום אמר מסתמא הם צמאים הרבה, ואם אביא להם אכילה בלתי מים תחלה לא יוכלו לאכול, ואם אביא מים הרבה מחמת הצמא ישתו מים רבים, ואז לא יהיו יכולים לאכול כלל, על כן אמר להם יוקח נא מעט מים בקנקן כדי שלא תשתו מים הרבה לצמאכם, ואח"כ רחצו רגליכם במים אחרים שנביא לכם בכלי גדול של רחיצה, שתניחו רגליכם בתוכו לרחוץ אותם, שבזה הרחיצה יוסר חלי היגיעה שהיה לכם מחמת מהלך הדרך, ועוד תושלם מנוחת הגוף שלכם ע"י שתשענו תחת העץ, ובזה תושלם מנוחה שלכם, ואח"כ ואקחה פת לחם וסעדו לבכם, כי ע"י רווי לצמאכם במעט מים ומנוחת ושלות גופכם ברחיצה ושעינה, תוכלו לאכול לחם שיעור חשוב אשר יסעוד לבכם. כי על כן עברתם על עבדכם, דהיינו צר עין אם יראה אחרים נהנים מן ממונו לבו מת, וכמ"ש גבי נבל וימת לבו בשמעו המנחה שהוליכה אביגיל לדוד הע"ה, אבל צדיק טוב עין כשרואה אחרים נהנים מן ממונו יהיה לבו תם, הפך אותיות מת, יען כי מי שהוא טוב עין לבו משתוקק ומתאוה מאד להטיב לאחרים, ולא תשלם תאות לבו אלא כשרואה אחרים נהנים מטובו, ובפרט אברהם אע"ה שהוא אשר קיים עמוד ג"ח להעמיד בו העולם, ואותו היום שלא באו אורחים אללו היה רואה עצמו חסר, וכשבאו אורחים אלו לבו הלך בתם שנשלמה ונתממה תאותו, ולז"א כי על כן שאתם נהנים מאכילה שאביא לכם, עברתם על עבדכם, חלק תיבת עברתם לשנים, וקרי בה עבר תם, שהוא הפך אותיות מת, אשר יעבור על צרי עין בראותם אחרים אוכלים ונהנים מהם, ורצונו לומר אם אתם אוכלים ושבעים אז אני רואה עצמי כאלו אכלתי ושבעתי, אע"פ שאני רק עומד עליכם ואיני אוכל עמכם :

ויאמרו כן תעשה כאשר דברת. איתא במדרש אמרו כן תעביד סעודה לבר דיתיליד לך. וי"ל מה תפלה היא זו, כי הוא לא אמר עתה להביא אלא רק פת לחם ומעט מים, ואם מתפללים עליו שיעשה כן בסעודת מילה של הבן שיולד לו, הנה זו סעודה של עניים בתכלית העניות, ואיך יברכו אותו כה שיעשה סעודה בפת לחם בלבד. ונ"ל בס"ד בהקדים דמיון לזה,

מעשה שהובא בספרים, ברב אחד שנקרא לבית איש עשיר שהיה בור ועם הארץ לסעודת בר מצוה, ליום מלאת לבנו, י"ג שנה. ויבקש אבי הבן את הרב להיות על קנקנו של הבן לבדקו בדברי תורה וחכמה, ויבדקנו ולא נמצא בו חכמה שיתפאר הבן בה. ואח"כ שאל אבי הבן את הרב איך מצא את הנער בחכמה והשכלה, ויאמר הרב יתן ה' שאזכה לראות בבני כמו שראיתי בבנך, וישמח האב מאד בדברי הרב, וכל המסובים שהיו שם תמהו על תשובת הרב, כי המה ראו שלא נמצא בנער חכמה שיתפאר בה הנער, ואיך הרב פיאר אותו כ"כ שהתפלל שיראה בבני כמו שראה בו. ואחר שקמו מן הסעודה שאל אחד מן הקרואים את הרב להגיד להם פשר דבריו, כי יודעים את הרב שהוא אמיתי ואין לו חנופה. ויאמר הרב כונתי בבקשתי הוא, כי כאשר ראיתי בזה הבן יתרון על אביו מדרגות הרבה בחכמה ודעת, כן אראה בבני שיתחכם מאד שאמצא בו עלי כ"כ מדרגות רבות, נמצא הדמיון שעשיתי הוא על היתרון שיש לבן על אביו שהיה בור ועם הא"ץ, ולא על גוף החכמה של הנער, ע"כ :

וכן הענין כאן, שאותו היום עשה אברהם אע"ה סעודה להם, שהיו אורחים קדושים וטהורים, ויש באותה סעודה כמה יתרונות על הסעודות שהיה עושה לאורחים אשר לא היו עדיין נימולים, כי הוא הראשון שנימול שבאותו היום היה יום שלישי למילתו, וחוץ מזה ודאי לא היה מזדמן לו אנשים כשרים שיגיעו חד ממאה מכשרות אורחים אלו, והם באומרם כן תעשה בסעודת מילה של בנך סעודה לאורחים שיש בה יתרונות הרבה על אותם סעודות שהיית עושה עד היום, כמו שיש בסעודה שלנו היום יתרונות רבים על שאר סעודות שהיית עושה קודם זה, והיינו כי ברכו אותו שיגליח במעשיו לתקן כמה אנשים בכשרות ולדקות ובידיעת תורה וחכמה, וגם שימול אותם, דעי"כ ימצא לו בסעודת בנו אנשים קרואים לסעודת בנו שיהיה באותה סעודה יתרונות רבים במעלות הקרואים בסעודת בנו על סעודות שהיה עושה מקודם. נמצא אין כונתם לברכו על גוף האכילה ושתיה של הסעודה, אלא על יתרון מעלות האורחים הקרואים בסעודת בנו, כמו שהיה ביום זה בסעודה של יום זה מצד האורחים האוכלים, יתרונות על מה שהיה בקרואים אללו בסעודות הקודמים, וכאשר פירש הרב כונתו בברכתו, שאין כונתי על גוף החכמה של הנער, אלא על יתרון המעלות הנמצאים בבן על אביו :

ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה, והנה בן לשרה אשתך. נ"ל בס"ד דידוע מ"ש בספר הלקוטים של כתבי רבינו האר"י ז"ל הנדפס בעה"ק ירושלים תוב"ב, דחוה קודם החטא היה נקרא שמה חיה ביו"ד ואחר החטא נקרא שמה חוה בוא"ו ע"ש. וידוע כי שרה אע"ה היתה גלגול חוה, ובאה לתקן את חטא חוה, והצליחה לתקן אותו החלק המגולגל בה מן חוה, והנה בודאי אחר שהשלימה אותו החלק המגולגל בה, חזר אותו החלק לשם הראשון שהיה קודם החטא שהיא שם חיה ביו"ד, ונראה כי עתה הבטיח אותה המלאך אחר שתזכה לתקן החלק המגולגל בה להיות לו שם חיה, אז תזכה להוליד צדיק שהוא במדרגת בן ולא במדרגת עבד, דהיינו שזוכה לרוח מאצילות, וכמ"ש רבינו בשער הגלגולים שהאבות זכו לרוח מן אצילות, וידוע כל הזוכה לאצילות נקרא בן, אבל הזוכה לבי"ע דוקא נקרא עבד, וכמ"ש רבינו הרש"ש ז"ל בסוד אם כבנים אם כעבדים שאומרים ביום הרת עולם בראש השנה. וז"ש שוב אשוב אליך כעת חיה, ר"ל בעת שתזכה אשתך להשלים תיקון החלק שמתגלגל בה לעשות לו שם חיה,

אז תזכה שיהיה בן לשרה אשתך, דהיינו שהוא נקרא בן שזוכה לרוח דאצילות:

ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב בינה לעתים ז"ל, ע"פ מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, הכונה אם תראה נס גדול יוצא מהקש הטבעי, לכן יהיה בעיניך דבר פלאי, הנה מלידו יתברך אינו פלא, אלא נס, דבר שהוא נגד הטבע אצלו הוא כדבר הווה ורגיל, שאין הפרש אצלו בין טבעי לבין אינו טבעי, ורק הפלא הוא מלדינו. ולז"א מאת ה' היתה זאת כדבר הווה ורגיל, ומה שהיתה אבן התחתונה לראש פינה אינו חידוש, אך היא נפלאת בעינינו, אנחנו בני האדם בעלי חומר היושבים תחת ממשלת הטבע. גם ידוע מ"ש המפרשים ז"ל ששם הוי"ה פועל דברים בהם למעלה מן הטבע, אבל שם אלקים פועל כפי הטבע, ולכן אלקים גי' הטבע, ולכך אמר מאת ה' היתה זאת, פירוש מלד שם הוי"ה אין שום פלא אלא הכל נראה דבר הווה ורגיל. ולכן ארז"ל העושין לו נס שהוא הפך הטבע, מנכין לו מזכיותיו, ולכך אותו איש שנעשה לו נס והניק מדדיו את בנו, אמרו בגמרא כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית, ופירש בהא"י ז"ל כמה נגרע מזכיותיו על דבר זה שנעשה לו שהוא הפך הטבע:

והנה יש לחקור מאחר שעושין לו נס גרוע יהיה מזכיותיו שמנכין לו בעבור הנס, א"כ לדיקים הראשונים שהיו מורגלין בנסים הרבה שעושה להם נסים גדולים נגד הטבע, היתכן לומר שגרעון גדול יהיה להם זה ח"ו. ונראה בודאי דאין מחסור לצדיקים הגדולים בעבור זאת, כי הן האדם בעוה"ז הוא תחת שלטון הטבע שסולטים בו הכוכבים והמזלות שהן הן הטבע, מ"מ יש לדיק גדול שיולא מתחת שליטת הטבע, שלא תהיה הנהגתו והשפעתו בשם אלקים שהוא עולה מספר הטבע, אלא הנהגתו והשפעתו תהיה בשם הוי"ה שפועל למעלה מן הטבע, ושם לא יש הפרש בין הטבע לבין הפך הטבע, ולכן אם עושין לו נס שהוא ענייני הפך הטבע, אין מנכין לו מזכיותיו כיון שנשפע משם הוי"ה שפועל למעלה מן הטבע, וכל הנעשה הפך הטבע הרי הוא כדבר טבעי שהוא הווה ורגיל:

ובזה יובן בס"ד המאמר בגמרא דתענית פ"ג על רחב"ד זיע"א, שבא לביתו בערב שבת וראה את בתו עליבה, אמר לה בתי אמאי עליבת, אמרה ליה דאחלף ליה מנא דמשחא במאנא דחלא ורמאי בשרגא אמר לה מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק. תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שנטלו ממנו אור להבדלה ע"כ. ויש לדקדק חדא למה אמר רחב"ד מי שאמר לשמן וידליק, יאמר בקילור דקב"ה יאמר לחומץ וידליק, ועוד הפתילה שהיתה בחומץ תכבה תכף כשיגיע האש לחומץ, ומשמעות המאמר נראה שהיה שיעור זמן מה מן ההדלקה עד דברי רחב"ד, ונמצא כשאמר רחב"ד כן כבר נעשה הנס שהדליק החומץ ולמה נעלבה. ולפי האמור מובן שפיר דודאי כבר הגיע האש לחומץ, ועכ"ז הפתילה דולקת, אמנם היתה נעלבת כי הולרכה לנס פלאי כזה שידליק החומץ כמו השמן שהוא שינוי הטבע, ומי יודע כמה זכיות ינכו לה מן השמים בעבור נס זה, וכמ"ש רז"ל העושין לו נס מנכין לו מזכיותיו, וכן אמרו על אותו האיש דהיה מניק בדדיו כמו אשה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית, ואמר לה אביה לא תחושי על הדבר הזה, כי אנחנו יצאנו משליטת הטבע, דהנהגתינו היא על ידי שם הוי"ה ב"ה הפועל למעלה מן הטבע, ולכן שינוי הטבע אינו נחשב אצלינו למעשה נס כדי שיהיה לנו ניכוי זכיות בעבורו, דלגבי דידן מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק, כלומר כמו הדלקת השמן דלא חשיבה שינוי הטבע, כן הדלקת החומץ לא חשיבה שינוי הטבע, והדלקת נר שלנו בחומץ הוא כמו הדלקת השמן שהוא דבר ההווה ורגיל. ולכך לא יש אצלינו ניכוי זכיות בעבור זאת, ולמה תעלבי:

והנה מן השמים הוכיחו על דברים אלו שאמר רחב"ד לבתו שהם אמת, ואין נעשה להם נכוי זכיות בעבור מעשה נסים שהם הפך הטבע, משנתגדל ונמשך נס זה של הדלקת החומץ כל היום עד שעת הבדלה, וזו הוכחה ברורה שאין מנכין מזכיותיהם בעבור נס זה, דאם מנכין יש תרעומת לבתו של רחב"ד להתרעם על מעשה הנס שנעשה ביום, שדלק החומץ כשמן, דלמאי אצטריך לה נס, דהא ודאי לריך לנכות מזכיותיה כפליים שהוא בעבור הדלקת החומץ כשמן בלילה וביום, ובשלמא הדלקת הלילה אצטריך להו, אבל הדלקה של יום למאי אצטריך, דשרגא בטיהרא מאי מהני, ולמה יאריכו הנס להדליק החומץ ביום ולנכות מזכיותיה, אלא ודאי אין כאן ניכוי זכיות כלל. ובזה נתברר הדבר לעיני הרואין שידעו דהנס נעשה להם בחנם, ולא ניכו מזכיותיהם דבר, והרויחה בנס זה שנתקדש ש"ש על ידה:

ובזה מובן היטב טענת שרה אע"ה, שגם היא היתה חוששת במעשה הנס של הריון שלה, שלא נתעברה עיבור טבעי בעודה קטנה בשנים, אלא נתעברה בימי זקנתה בהיותה בת תשעים שנה, שזה העיבור הוא בנס הפך הטבע, ולא עוד אלא שהיה נס כפול, שגם בעלה זקן בן מאה שנה ואין מוליד כפי הטבע, וחוששת על ניכוי הזכיות כמה לריך לנכות בעבור נסים אלו. וז"ש ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן, כלומר בשורה זו של הריון שמבשרני המלאך היא אליה וקוץ בה, יען שאין אני בחורה שיהיה עבורי טבעי, אלא אחר בלותי היה לי עדנה, וזה נס מלידי, וגם מלד בעלי הוא מעשה נס, כי אדוני זקן הוא ואינו מוליד בטבע. ועל זה אמר השי"ת לאברהם אע"ה למה זה לחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי, כלומר אע"פ שבודאי אני אלד מעתה, כי בשורת המלאך אמת היא ואין מעצור לה', אך דא עקא כי אני עתה זקנתי, ולכן יהיה עבורי ולידתי בנס גמור, ומי יודע כמה זכיות ינכו לי בעבור זה, משא"כ אם היה עבורי בילדותי היה טבעי, ואין מנכין זכיות בעבורו, ואתה אמור לה למה היא חוששת על כך, וכי היפלא מה' דבר, כלומר כל שינוי הטבע הוא נחשב פלא, דעל כן נקרא עליו שם נס, זהו מלד האדם, אבל מלידו יתברך אין שום מעשה בעולם נחשבת פלא, אלא הכל נחשב דבר הווה ורגיל, וכמ"ש מאת ה' היתה זאת, כלומר הנעשה ע"י שם הוי"ה חשיב דבר הווה ורגיל, ורק היא נפלאת בעינינו אנחנו התחתונים שנשפעים על ידי שם אלקים, אז נחשבים דברים הנעשים הפך הטבע לפלאות, יען כי שם אלקים פועל על פי הטבע, שאין כל אדם זוכה להיות השפעתו על ידי שם הוי"ה שפועל למעלה מן הטבע, וכן כאן אמר היפלא מה' דבר, כלומר דבר הנעשה על ידי שם הוי"ה היתכן שיהיה נקרא עליו שם פלא, אלא כל הנעשה ע"י שם הוי"ה חשיב דבר הווה ורגיל, ולכן למה תחוש שרה לנכוי זכיות, מאחר כי אתם לדיקים גדולים שהשפעה שלכם תהיה בשם הוי"ה שפועל למעלה מן הטבע, ולכן הריון שלה אע"פ שיהיה לה בזמן הזקנה אין זה חשיב פלא כדי שינכו מזכיותיה, דלגבי דידיה זמן הילדות וזמן הזקנה הכל שוה:

ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום ואברהם הולך

הולך עמם לשלחם. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בדרוש ליל הו"ר, שבאדם יש ג' צללים, והבחינה העליונה שבהם נקראת צלם, ושני בחינות התחתונים כל אחד מהם נקרא צל שחסר מהם אות מ"ם של צלם, וז"ש אך בצלם יתהלך איש קאי על בחינה העליונה הנז' שנקראת צלם, ומ"ש הכתוב עד שיפוח היום ונסו הצללים קאי על שתי בחינות התחתונים הנז' שכל אחד נקרא צל, ואינו נקרא צלם דחסר מהם אות מ"ם. עוד איתא שם דצלם העליון אינו נגלה וניכר בחינתו למטה על ידי צל הגוף של האדם באור הלבנה, לפי שהוא עליון, אבל שני צללים התחתונים הם המתגלים באדם בסוד מ"ש רז"ל דבני האדם יש להם נבואה, וגם נבואה דנבואה, דקאי זה על שני הצללים התחתונים הנז' הנראין לאור הלבנה כנודע ע"ש. ובזה יובן ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום, הכונה במלת האנשים לומר שקמו ה' אנשים דהיינו חמשה אנשים, וא"ת שלשה הם דכתיב והנה שלשה אנשים נצבים עליו ואיך אתה קורא אותם חמשה אנשים, לז"א ואברהם הולך עמם לשלחם, כי אברהם על ידי לויה שלו נתן להם כח מן שני צללים שלו נבואה ונבואה דנבואה, וכל צל הוא פרצוף שלם בפ"ע, והרי נעשו חמשה אנשים. ועוד נ"ל רמז הכתוב באומרו ואברהם הולך עמם לשלחם רמז הכתוב שנתן להם כח מן צלם העליון שלו שהוא שלם באות מם, דהוא תקיף וחזק ביותר מן שני צללים התחתונים, ולז"א הולך עמם לשלחם, לא אמר הולך לשלחם אלא אמר הולך עמם, חלק מלת עמם לשנים וקרי בה עם מ"ם, ר"ל עשה להם לויה בכח צלם העליון שהוא שלם באות מ"ם של צלם, משא"כ שני צללים התחתונים שנקראים צל חסר מ"ם:

ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד. צריך להבין אם כונתו לומר הא דזעקתם רבה מפני כי חטאתם כבדה מאד, הול"ל כי חטאתם כבדה כדי שיהיה נותן טעם למ"ש רבה, אך כיון דאמר וחטאתם בוא"ו משמע דמדבר על חטאת אחת שהיא כבדה בפ"ע, ולכן צריך לידע על איזה חטאת רומז כאן. ונ"ל בס"ד דמצינו שפרט הכתוב באיוב חטאתם באומרו בסי' כ"ח הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו, ופירש רש"י ז"ל הנשכחים מני רגל אלו אנשי סדום ששיכחו תורת רגלי אורחים מארצם, שהיו משכיבין האורח במטה אם היה ארוך יותר מקטעין רגלו, ואם היה קצר מאריכין אותו עכ"ל, נמצא לא נתפרשו רעות שלהם במקראות דאיוב כי אם רק רעה זו שעשו אופני המצאות כדי שיהיו סיבה למנוע רגלי אורחים מארצם, ולכאורה אין זה עון רע ומר כ"כ ואינו חשוב כלום לגבי גזל והשחתת זרע, וגם שכיבה עם בע"ח, וגם ע"ז אשר מנו להם חז"ל במדרש. ולמה פירש הכתוב עון זה שהיו עושים אופנים למנוע רגלי אורחים:

אך נראה דאין עון זה קשה ורע ומר מגופו ומצאת עצמו, אלא רעתו הקשה היא מפני שמניעת רגלי אורחים היתה סיבה לביטול התוכחה על רבוי עונותם, שאין אורחים נכנסין לעירם ורואין רעותם ומוכיחין אותם עליהם, איך יסורו מהם, דאין אדם רואה חובה לעצמו ואין לו תקנה לפרוש מן העבירות אלא רק ע"י מוכיחים שיוכיחו אותם על רעתם, ואז יש תקוה שיפרשו מן העבירות, נמצא א"כ אם אין מוכיח כלל, אז יהיו העבירות דבוקים ונטועים בהם כמסמרות חזקים, שלא יפרדו מהם לעולם, כי נשארים בכסילותם כל ימיהם. מעשה באחד עשיר שהיה לו ממון הרבה וצרה עיניו בהנאה שיהנו אחרים מן ממונו אפילו הם אשתו ובניו, ורוצה דרך הוא לבדו יהנה מן ממונו, לכן לא נשא אשה ולא הוליד בנים, ואפילו משרת לא הביא לביתו לבשל לו, אלא קונה תבשיל מבושל מן השוק, ויושב לבדו בביתו, ובעבור אחר מותו עשה תקנה שלא יהנו אחרים וירשו ממונו, שחפר בור עמוק והניח כל הממון שלו בקרקעית הבור, וכסהו בעפר גובה אמה אחת, וכתב בשטר צוואתו דאחר מותו יקברוהו באותו הבור וימלאוהו עפר למעלה, ובזה נמצא שגם אחר מותו ממונו מונח אצלו ולא שלטה בו יד אחרים, והניח דבר זה סוד כמוס, ולא גילהו אלא לאחד אהוב שברור לו שלא יגלהו לשום אדם. אך דרכו הרעה שאינו נושא אשה ומוליד בנים ואינו מניח משרת אצלו כדי שלא יהנו מן ממונו זה גלוי וידוע לכל אדם, והוא חשש שמא יבאו בני אדם ויוכיחו אותו על זה, ויראו לו ע"פ הוכחות ומשלים כי דרך זה הוא דעת שוטים, ולא טוב הדבר הזה אשר הוא נוהג, לכך לא היה מכניס שום אדם לביתו כדי שלא יכנסו אצלו בני אדם, ויוכיחו אותו על הדבר, ומכריחים אותו בטענות והוכחות לעזוב הדרך הזה וישנו דעתו לישא אשה שיהיה לו בנים ומשרתים, על כן מאחר ששום אדם לא יכנס לביתו, אז לבו בטוח שלא יהיה מוכרח לשנות מנהגו ע"י בני אדם אחרים, וגם כשיוצא לשוק אינו מרבה בעסק ואינו יושב עם בני אדם כדי שלא יכנסו עמו בדברים אלו. והנה איש אחד הבין וידע אותו הסוד שהגיד זה לאהוב נאמן שלו מה שבדעתו לעשות בממון שלו אחר מותו, ובאיזה מקום ישמרהו, ויבא זה אצל העשיר ההוא בחנות שלו, ויאמר לו אחד עשיר מופלג כך וכך שמו יושב עם עשיר אחד, ושניהם קראוני ושלחו אותי אצלך שתמהר לבא אצלם כדי להשלים לצרוף הזימון, כי הם שנים וצריך להם אחד שיהיו בשלשה שיאמרו זימון קודם ברכת המזון. ויאמר לו העשיר מי הם אלו השנים, ובאיזה מקום יושבים, ולמה צריכים לי לצירוף זימון, והיה להם להביא אדם אחר לצרפו עמהם, ולמה רוצים בי דוקא. ויענהו ויאמר לו אלו השני אנשים הם קורח, ואחד גביר שנעשה לו כמעשה קורח אשר נקבר בתוך הארץ וממונו עמו כי ירדו הם עם ממונם חיים שאולה, וזה הגביר השני ג"כ עלה בדעתו לקבור ממונו עמו, וכן עשה שהניח ממונו בתוך הבור וכסהו בעפר, וקודם מותו צוה שיקברוהו בתוך הבור ההוא, ואחר שמת לא הכניסו אותו לגיהנם מפני שלא עשה עונות, ולא הכניסו אותו לג"ע שלא עשה צדקה אפילו פרוטה, ואפילו פרוסה של לחם, ואמרו בשמים שיוליכוהו ויושיבוהו עם קרח, וכן עשו לו, ונמצאו שניהם יושבים לבדם כי אין אדם דומה להם כדי שיושיבוהו עמהם, וכאשר אוכלים לחם מברכים בהמ"ז בלא זימון כי הם שוים דוקא, ועתה שמעו שאתה ג"כ דעתך בכך, וכבר הכינות הבור בחצרך וקברת ממונך בו, וכתבת צוואה שיקברו אותך בבור ההוא, א"כ אתה דומה להם, ובודאי מן השמים ישלחו אותך אצלם שתשב עמהם, ואז תהיו שלשה יושבים ביחד, ויש אצלכם צרוף זימון, על כן שלחוני אליך שתמהר לבא כדי שלא יחסר להם מצות זימון. וזה בשמעו דברי מוסר שאמר זה האיש הם כמדקרות חרב, שם לו לעורר לבו על השטות שלו, וגם נרגש כיון דידע זה מה שעשה בבור בודאי אחר שקבר בו יפתח הבור ויקח הממון ויחזיר גויתו לבור, ונמצא זה ירש הכל, ואז נשתנה דעתו ותכף נשא אשה והוליד בנים, ונהג בממונו כדרך כל הארץ:

נמצא העושה מעשים רעים ועושה המצאה לסתום הפתח כנגד המוכיח שלא יבא אדם להוכיחו ולהראות לו טעותו וכסלותו, הנה זאת ההמצאה של

סתימת

סתימת הפתח בפני המוכיח שלא יבא ויוכיח היא קשה ומרה יותר מכל עבירות שעושה אותם, יען כי במניעת דברי תוכחה של המוכיח אין תקוה שיפרוש החוטא מן העבירות החמורות שבידו, אלא יהיו כוחות הטומאה דבקים בו עד מותו, ולכן לא פירש באיוב הנז' את פרטי העבירות החמורות שהיו ביד אנשי סדום, אלא פירש את מניעת רגלי האורחים, שעשו מציאות זו למנוע רגלי אורחים כדי שלא יוכיחו אותם וידברו על לבם דברים טובים ונכוחים לעזוב עבירות שבידם, וכאשר עלה בלב אותו עשיר שתהיה מחשבתו הרעה שחשב לבלתי יהנה שום אדם מן ממונו בין בחייו בין במותו תקועה בלבו, שלא ישתנה דעתו לבטל אותה ע"י המצאה שעשה לעצמו, שלא יכנס שום אדם לביתו, כדי שלא יכנסו עמו בדברים לבטל מחשבתו ולשנות מנהגו הרע, שלא יהנה שום אדם מן ממונו:

ולז"א כאן זעקת סדום ועמורה כי רבה, קאי על כמה מיני עבירות של עושק וגזל וש"ד וכיוצא כי רבו, ולכך הזעקות היו מרובים, ואם לא היו עושים המצאה למנוע רגלי אורחים יש תקוה שאאריך להם ולא אכלה אותם, כי אפשר שיכנסו אורחים לעירם ויראו מעשיהם הרעים ויוכיחו אותם בדברי מוסר ותוכחה עד שיטו לבבם לעזוב מעשיהם הרעים, אך תקוה זו איננה, יען כי יש להם חטאה אשר כבדה מאד, היא התקנה שעשו שכל אורח שיבא ישכיבו אותו על המטה, ואם הוא ארוך יותר ממנה יקצצו אותו, ואם הוא קצר ממנה מותחין אותו להאריכו עד שעי"כ ימות, ולכן לא אפשר שיבא שום אורח לעירם ומי יוכיחם על עבירות שבידם, לכן אין תקוה שאאריך להם עד שישובו כי א"א שישובו, ולכך אכלה אותם מעתה ברגע אחד, וכמ"ש רש"י ז"ל ע"פ הנשכחים מני רגל וכנז"ל:

ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום וגו', כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו'. קשה כפל הדברים באומרו היו יהיה, ועוד מה נותן טעם לזה בשביל שמצוה את בניו ואת ביתו, והלא אפילו בלא זה הוא ראוי להטיב לו בשביל צדקתו השלימה, שהיה צדיק גמור ופעל ועשה כמה מעשים טובים. ונ"ל בס"ד בהקדים מה שכתבו המפרשים ז"ל הטעם, דהצדיקים נמשלו ונדמו לאילן, דכתיב צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגא, והרשעים נמשלו לעשב דכתיב בפרוח רשעים כמו עשב. ופרשו הענין ע"פ מעשה שהיה בשני אנשים שעמדו אצל אילן אחד של תותים או של תמרים, ויען האחד ויאמר אני משער בשכלי כי אורך האילן הזה הוא קרוב לעשרים אמה, ויען הב' ויאמר לא כן אלא עולה אורכו יותר מן כ"ה אמה, וימהר הראשון לעלות לראש האילן ויקח בידו חבל וימדוד אותו וימצא גובה עשרים אמה בדקדוק מן ראש האילן עד הקרקע, ויאמר לחבירו הרי יפה כונתי כי מדדתיו עתה וכך עלה. ויענהו הב' ויאמר לו אתה טועה, והאמת כדברי, בא ונעשה ערבון ואראה לך איך זה האילן ארכו יותר מן כ"ה אמה. ויאמר טוב הדבר, וישמח בלבו כי בטוח שודאי ירויח מאחר שעתה מדדו ועלה עשרים אמה דוקא. ואחר שהניחו שניהם ערבון ביד שליש אז השני לקח בידו קרדום וחפר בקרקע סביב האילן עומק חמשה אמות, והאילן עודנו עומד בארץ, כי טבעו של אילן להכנס בעובי הקרקע, ויאמר לו הרי חמש אמות נוסף על אורך אשר מדדת מן ראש האילן עד שטח הקרקע, ועם חמש אמות אלו שהיו טמונים בקרקע נעשה בו אורך כ"ה אמות, ועודנו טמון בקרקע, נמצא גובהו יותר מן כ"ה אמות כאשר שיערתי. ולקח זה את הדנרים אשר נתן הראשון ערבון. והנה אחר כמה ימים זה הראשון שהפסיד יצא לטייל בשדה עם אדם אחד, וימצאו עשבים ארוכים עומדים על פני השדה, ויאמר זה לרעהו כמה טפחים יעלה אורך העשב, ויאמר לפי השערת שכלי יעלה חמשה טפחים ולא יותר, ויענהו זה לא כן אלא אומר אני יעלה ארכו יותר מן שבעה טפחים, וקם רעהו וימודד העשב מראשו עד שטח הארץ וימצא שיפה כיון באומרו שהוא ארכו חמשה טפחים, ויאמר הרי מדדתי וימצא כדברי שהוא רק חמשה טפחים, וישמח זה בלבו ויאמר עתה אמלא חסרוני שהפסדתי בראשונה באותו היום במדידת האילן, יען כי קרה לזה עתה כאשר קרני בראשונה, שלא עלה בדעתי לחשוב את שיעור הטמון בקרקע, ולכן עתה אעשה ערבון עם זה החושב לפי תומו, וארויח ממנו ההפסד שהיה לי במדידת האילן. ויאמר לחבירו טועה אתה במדידה של אורך העשב לומר שהוא אורכו חמשה טפחים, והאמת הוא כדברי שעולה יותר משבעה טפחים, בא ונעשה ערבון כל אחד יתן על הדף עשרה דנרים, ואם אראה לך כדברי שעולה יותר משבעה טפחים אז אני אקח הערבון, ואם לאו אתה תקח. ויענהו טוב הדבר, וכל אחד מסר עשרה דנרים ביד שליש, ויגש זה לחפור סביב העשב, וכאשר חפר עובי אצבע אחת נפל העשב כי לא היה לו שורש בתוך הקרקע, ואינו נכנס ונטמן תוך הקרקע יותר משיעור עובי חצי אצבע. וכן הענין תמצא בצדיקים וברשעים, כי הרשע אין לו יסוד ושורש טמון שיהיה לו בו קיום בחוזק ואומץ, והרי הוא דומה לעשב, דרק מה שגלוי בתכונתו היא היא הצלחתו, ולזה כתוב ברשעים ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד, דרוח קמעא עוקרתם, אבל הצדיק יפרח כתמר דמלבד תכונתו הנגלית עוד עמקו שרשיו, וכל רוחות שבעולם אין מזיזות אותו, עכ"ד:

ואני אומר הדמיון של אילן ועשב לצדיק ולרשע הוא כך, דהרשע הימים אשר חי על פני האדמה אלו הם בלבד נחשבים לו לשנות חיים שלו, וכיון שמת לא נשאר לו חיים בעוה"ז כלל, והרי זה דומה לעשב כי אין לו שיעור במדתו, אלא רק כמה שנראה עומד וגלוי על פני האדמה, ואחר שיפול ונעקר ונכרת שיעור העשב העומד על פני האדמה לא נשאר לו מציאות טמונה בתוך הקרקע. אבל הצדיק מלבד שנות חייו אשר הוא חי לעיני הכל על האדמה, הנה עוד לו מציאות חיים בעוה"ז גם אחר פטירתו מעוה"ז, כי על ידי שיהיה לו בנים אשר הדריכם בדרך ישרה, ותלמידים אשר לימדם מנהגים טובים לעשות מצות ומע"ט, שהם ממלאים מקומו והולכים בדרכיו ומדותיו הטובים אשר נקרא שמו עליהם, אין נקרא עליו שם מות, ונחשב הוא עודנו חי ולא מת, וכמ"ש רז"ל למה בדוד הע"ה נאמר שכיבה, וביואב נאמר מיתה, מפני כי דוד הע"ה היה לו בן ממלא מקומו שהולך בדרכיו ומדותיו שנקרא שמו עליו, הרי הוא נחשב חי. וכאלו לא מת, משא"כ יואב שלא הניח בן ממלא מקומו נאמר בו מיתה, דלא נשאר לו שם בעוה"ז שיהי' נחשב עודנו חי. ונמצא הצדיק דומה לאילן, דמלבד החלק הגלוי שבאילן לעיני הכל שהוא חלק העומד על פני האדמה, הנה עוד יש לו מציאות חלק טמון באדמה, שהוא קיים ואינו נראה בחוש הראות לעיני הרואין, אלא נודע וניכר בהשערת עין השכל, ולכך נדמה לתמר שיש לו חלק גדול בשרשיו הטמונים תוך האדמה. ובזה יובן בס"ד ואברהם היו יהיה לגוי גדול, אמר בו שתי הוויות א' מציאתו הנגלית לעיני הכל קודם פטירתו, ואחת מציאתו הנסתרת מחוש הראות, והוא המציאות שיש לו בעוה"ז מצד בניו וזרעו ותלמידיו, ופירש הדבר איך יהיה לו הוויה אחרת מלבד

הווייתו

הווייתו הראשונה, ואמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', ולכן גם השנים אשר יחיו בהם בניו וזרעו ותלמידיו שהם בני ביתו נחשבים לו לחיים לעצמו, בכלל שנותיו שקדמו לו:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, כפל שכפל הדברים באומרו היו יהיה, וגם מה שתלה בזה הידיעה שהודיעו במפלת סדום, והוא כי יש צדיק טורח במעשיו כפליים, והוא משל לאדם שראה שדה מליחה ועלתה כולה קמשונים וכסו פניה חרולים, ומלבד זה כולה מלאה גבשושית וסלעים, ובא אדם זה ותיקנה ונקה אותה, ויסיר כל המכשולים שבה עד שעשאה ארץ מישור, ואח"כ טרח לנטוע בה כמה מיני אילנות ולזרוע בה כמה מיני זרעים ומיני בשמים ואהלים, ועשה בה הוויה אחרת חדשה שתהיה ארץ גנות וכרמים, הרי עשה בה שתי הוויות. וכן אברהם אע"ה פתח עיניו וראה לפניו אנשים רעים וחטאים המשחיתים ומחריבים העולם, וכמה טרחות טרח לנקות מקומו ודרכיו מן קוצים וברקנים אלו המשחיתים את החומר שלו ואחר שניקה חומרו שלו מן קוצים אלו הנצלים בו, שבזה הניקוי נעשה הוויה חדשה לחומר גופו, אז עשה לו הוויה אחרת לקשטו ולהדרו ולפארו בכמה אורות הבאים ע"י צדקתו ומעשיו הטובים, שיאיר ויזהיר ויגהיר גופו בהם, וכמ"ש חכמת אדם תאיר פניו, הרי זה הוויה שנית:

והנה שורת הדין מחייבת כיון שטרח אברהם אע"ה לנקות חומר שבו מן כוחות הקליפה שהיו רצים להתאחז ולהדבק בו, והוא שבר כוחם וניתק חבלים שלהם שבזה הועיל להחליש כח הקליפה הכללית של העולם, לכן כל קליפה שיגיע זמנה להשבר ולהתבטל הוא יזכה וירש חלקים הטובים של קדושה הטמונים בה, ולכך קליפת סדום שהגיע זמנה להשבר ולהתבטל לגמרי הוא ירש ויקח חלקי הטובים הגנוזים בה, ולכך נמצא מפלת סדום היא להנאתו ולטובתו, ולכן ידיעה ובשורה זו שייכה לו, וז"ש המכסה אני מאברהם את כל אשר אני עושה בסדום, שצריך לבשר אותו בדבר המפלה של סדום שיהיה ע"י ביטול ושבירת הקליפה שלהם, יען כי ואברהם היו יהיה, כלומר טרח בשתי הוויות שעשה בחלקו, הא' לנקותו מן קוצים וברקנים של הקליפות, והב' לקשטו ולפארו באורות שרפי קודש הנבראים מן תורה ומצות, ומחמת כן שורת הדין מחייבת שהוא יזכה לירש את נ"ק אשר בקליפת סדום אחר שתשבר, ולכן נמצא ידיעה זו היא שייכה לו שהיא בשורה טובה אליו:

וה' פקד את שרה כאשר אמר, ויעש ה' לשרה כאשר דבר. נ"ל בס"ד כפל הלשון, כי הקב"ה הבטיח לאברהם אע"ה על יצחק דברים שיש בהם טובה בנגלה שלהם, ויש בהם טובה רוחנית בנסתר שלהם. וידוע מ"ש באדר"א מה בין דבור לאמירה, היינו אמירה בלחישו בנסתר, ודבור בהכרזה בגלוי, לכן חלק הנסתר נקרא בשם אמירה, וחלק הנגלה נקרא בשם דבור, ובא הכתוב לומר שהקב"ה קיים את שתיהם מה שאמור בנגלה, ומה שאמור בנסתר, וז"ש וה' פקד את שרה כאשר אמר בחלק הנסתר של דברי הבטחתו, ויעש ה' ג"כ לשרה כאשר דבר, בחלק הנגלה של דברי הבטחתו:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, בהקדים מה שפרשתי בס"ד בפ' לך לך, בפסוק ישפוט ה' ביני וביניך, דאע"פ שלפי הנראה מסרה עליו דין, עכ"ז בלבה לא כיונה למסור דין, אלא כוונתה לומר בעבור צער זה שנעשה לי ע"י הגר, אשר ראתה כי הרתה ואקל בעיניה, יתן לי הקב"ה שכרי, שאוליד בן שיש לו נשמה טובה, ורמזה דבר זה במספר שיש בין שמה שרי שהוא תק"י, לבין מספר אברם שהוא רמ"ג, והפרש שיש ביניהם הוא מספר נר טוב, כי נשמת הצדיק נקראת נר טוב, דכתיב נר ה' נשמת אדם, וז"ש ישפוט ה' לתת שכרי בדבר שיש ביני וביניך, כלומר בין מספר שמי לבין מספר שמך, שבאותה עת היא שמה שרי והוא שמו אברם. ואמרה דבר זה ברמז כדי שיבין אברהם אע"ה שמוסרת דין עליו, ואז יתפעל ויגרש את הגר. אמנם אע"פ שתוכיות הלב שלה בדברים אלו לטובה ולא למסור דין, עכ"ז כיון שרצתה שיבין אברהם אע"ה שמוסרת דין עליו, ובזה נצטער מאד כי חשש מדבריה לכך נענשה שנפטרה קודם ממנו כמאמר רז"ל. והנה באמת הקב"ה דן את דבריה כפי הנגלה שבהם והעניש אותה, וגם דן את דבריה כפי כונת הלב שלה ונתן לה בן צדיק שיש לו נשמה קדושה הנקראת נר טוב, שהוא דבר הרמוז בין מספר שמה למספר שם בעלה, וז"ש וה' פקד את שרה כאשר אמר, הפה שלה אמירה רכה, שהוא על הנסתר של הדברים, שנתן לה בן שיש לו נשמה הנקראת נר טוב, וגם עוד ויעש ה' לשרה עונש כאשר דבר הפה שלה, כלומר מסירת דין שהוא דבור קשה, דידוע מ"ש בעלמא, דבור קשה, אמירה רכה:

ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק. נ"ל בס"ד דידוע שיש ב' דרגין הפכיים שהם דרגא דאמת ודרגא דשקר, ועתה בעוה"ר אין דרגא דאמת חזקה ונוהגת בעולם, אלא רובא דעלמא דבוקים בדרגא דשקר, וכמ"ש ואני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב, אבל לעתיד תתבטל דרגא דשקר, ואין העולם מתעסקים אלא בדרגא דאמת, דכתיב שפת אמת תכון לעד, דהיינו תכון לעתיד, ועד ארגיעה שפת שקר, וכמ"ש בזוה"ק מ"ש ר"א לאותו נכרי כוננת לא כתיב אלא תכון לעת"ל. ובזה פירשו המפרשים ז"ל רמז המשנה אליהו זכור לטוב יבא לעתיד לקרב את המרוחקים ולרחק המקורבים, דהיינו אותיות אמת הם מרוחקים זע"ז, א' בראש אלפא ביתא, ומ"ם באמצע, ותיו בסוף, שיקרב דרגא דאמת אשר אותיותיו מרוחקים שכל העולם יהיו אחוזים ודבוקים בדרגא דאמת, ולרחק את הקרובים הוא דרגא דשקר, אשר אותיותיו הם קרובים זע"ז, שידחה דרגא דשקר מן העולם, עכ"ד:

והנה ידוע כי שלשה ימים של עקידה הם יום ראשון כנגד זמן בית המקדש הראשון, ויום שני כנגד בית שני, ויום שלישי כנגד זמן בית שלישי שיבנה במהרה בימינו, ובזה פרשתי בס"ד יחיינו מיומים וביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. ולזה רמז כאן הכתוב לפי דרכו ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, רמז לזמן בית שלישי שיהיו כל ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, והיינו אברהם קאי על הצדיק שהוא אב הרם, או האב רם הוא הצדיק, אי נמי אברהם שהוא בחסד נושא עיניו לאור החכמה, שהוא למעלה מן החסד בעשר ספירות לקבל שפע ממנו בתמידות. וירא את המקום, השכינה הנקרא מקום, מרחוק, כלומר בדרגא דאמת אשר אותיותיו רחוקים זה מזה, שלא יהיה עוד שליטה ועסק בדרגא דשקר שאותיותיו קרובים אלא כל ההשגה והידיעה בחכמה תהיה בדרגא דאמת, ולכן גבי ישראל במעמד הר סיני שהשיגו ידיעה בחכמה עליונה, כתיב וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק, כלומר בדרגא דאמת שבה היו משיגים הידיעה הראויה להם אותו עת, ולכן נביא האמת אומר מרחוק ה' נראה לי, כי נביא השקר רואה בדרגא דשקר:

ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם. קשא מה בא הכתוב ללמדנו בזה הדבר שא"ל שבו פה עם החמור. ועוד ק' למה לא לקח החמור ביום השלישי לרכוב עליו עד ההר שראהו מרחוק.

ועוד

ועוד קשיא מביתו למה לא לקח חמור בשביל יצחק שירכב עליו, ואם נאמר לקח ולא נתפרש זה בכתובים, א"כ הול"ל שבו לכם פה עם החמורים, כי שנים היו שלו ושל יצחק. ועוד על איזה מקום היה אומר נלכה עד כה, ואם קאי על מקום שראה מרחוק זה היה נסתר ונעלם מעיני נעריו, כי רק הוא ראה אותו והכירו על ידי נס, וכמ"ש רז"ל, וא"כ איזה מקום בא לסיים באומרו עד כה. ועוד דא"ל ונשתחוה, השתא יאמרו לו אם אתה הולך שם להשתחות למה אתה לוקח אש ועצים ומאכלת, ואם הוא אינו חושש להודיעם מה שרוצה לעשות, גם ההשתחויה לא יזכיר להם, אלא יאמר ואני והנער נלכה ונשובה אליכם. ונ"ל בס"ד דהוא קשיא מביתו לא לקח חמור בשביל יצחק, כדי שלא תרגיש שרה שהוא מוליך את יצחק למקום רחוק שצריך להרכיבו על החמור. ותשאל לאיזה מקום אתה מוליכו, אלא כשרואה שלקח חמור אחד בעבור עצמו תדע שיצחק אינו הולך למקום שהוא הולך, אלא הולך ללוותו, ולכך אין צריך לרכוב, ועל עצמו לא תשאל אנה הלך, דאין זה מסורת דרך ארץ שתשאל מבעלה אנה אתה הולך, ומה עסק יש לך, אבל על בנה יצחק אם תרגיש שהולך למקום רחוק שצריך לרכוב, ודאי היתה שואלת, לאיזה מקום אתה מוליך אותו, ולכך לא לקח חמור ליצחק:

והנה ידוע דאיכא מאמר בדברי רז"ל שאמרו אותו יום השלישי היה יום כיפור, דנעקד יצחק אע"ה ביום כיפור, ולכן מנהג ישראל קדושים לומר פרשת העקידה קודם מנחה ביום כיפור, עם הבקשה המתוקנת לה. והנה בודאי באלו השלשה ימים לא היו הולכים בדרך בלילה, אלא היו נחים בלילה, וא"כ ליל יום השלישי שהוא ליל כיפור נחו ולא הלכו, אך ביום השלישי בשחרית ראה את המקום בבוקר ברוה"ק, והוא יודע שאותו היום הוא יום כיפור, ואסור במלאכה ובכל איסורי שבת, והוא היה שומר שבת ונזהר מן איסורים של התורה, כמ"ש רז"ל במשנה אברהם אבינו קיים כל התורה כולה קודם שניתנה, דכתיב עקב אשר שמע אברהם בקולי וכו', ולכן אותו היום לא לקח החמור לרכוב עליו, כי חייב אדם בשביתת בהמתו מן התורה, ולכן אמר לנעריו שבו לכם פה עם החמור ולא תעשו בו שמוש, אך כיון דחד מינייהו הוה אליעזר דהוא חכם שדולה מתורת רבו, אז חשב אברהם אע"ה השתא יקשה עלי אליעזר לומר, כיון דיום זה הוא אסור בכל איסורי שבת דלכך אתה מצוה אותנו על שביתת החמור ואין אתה רוכב עליו, א"כ איך אתה מטלטל העצים והאש ומעבירם ארבע אמות בר"ה, כי דטלטול הוא איסור דרבנן שהוא מוקצה דרבנן, הנה העברת ד"א בר"ה הוא אסור מן התורה, לכך הוצרך לומר להם ואני והנער נלכה עד כה, כי היה לפניו מקום מסוים הן בגובה הן בחפירה שהיה ממנו אליו פחות מן ארבע אמות, לכך עשאו סימן להם לומר נלכה בשיעור שיש מכאן עד אותו מקום, כלומר נלך פחות מן ארבע אמות ונעמוד, ונחזור ונלך פחות מן ד' אמות ונעמוד, והראה להם באצבע על שיעור הרחקת אותו מקום מהם, שהיה רחוק מהם פחות מארבע אמות, וכאשר מפורש היתר זה בש"ע סי' רס"ו מי שהיה בא בדרך וקדש עליו היום והיה עמו מעות ואין עמו נכרי או חמור או חש"ו מוליכם פחות פחות מארבע אמות ע"ש, וכן כאן רמז לאליעזר היתר זה שבדעתו לעשותו. וכדי שלא יקשה אליעזר קושיא אחרת לומר, אכתי יש לחוש שמא ישכח ויעביר ארבע אמות שלמים ויותר, לכך אמר לו ואני והנער נלכה, כלומר כיון דשנינו הולכים ביחד מדכרי אהדדי, וליכא לנויחש לשכחה, וכמו שמפורש בסי' הע"ר בה' שבת בענין קריאה לאור הנר, דחוששין שמא יטה, דשנים קורין ביחד, באם בא להטות יזכרנו חבירו. וכן הענין כאן אני והנער נלכה ביושר, שכל אחד מאתנו רואה מה שעושה חבירו, ולכן כתיב ויקח אברהם את עצי העולה וכו' וילכו שניהם יחדיו בהשוואה אחת ולא בזא"ז, וכדי שלא יאמר והלא אתם לוקחים אש ועצים נמצא אתם עושים מלאכה דאורייתא בהם, לכן סיים ונשתחוה, כלומר יום זה הוא רק נשתחוה בו, ולא נעשה עבודה במעשה ומלאכה:

כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים. י"ל כפל הלשון הרבה ארבה, ועוד למה עשה שני דמיונות שהם כוכבים וחול הים. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל במ"ק, מכתיבת יד של הגאון מהר"ש גלאנטי הזקן ז"ל, שהעתיק לשון זוה"ק כ"י וז"ל, א"ר שמעון לעולם יקיים אדם מצות עונה בזוגתו לש"ש, שכל אותם טיפות וכו' אף שהיא עקרה וזקנה אינם הולכים לאבוד, אלא הש"ת מצוה למלאך הממונה שישמרם לעת"ל, ויהיה לכל אחד גוף, ויהיה לאדם בנים רבים מזה וכו', ויכיר כל אחד את אביו, ואז תאמרי בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה, שהייתי חושב שהולכים לאבוד, ואלה מי גידל, כי יש מדור אחד שמתגדלים שם עכ"ל. נמצא יש שני מיני רבוי בנים לאדם הצדיק, הא' בנים שבאים מעבור אשתו ממנו שהם בעוה"ז וגדלים בעוה"ז, והב' בנים הנולדים מזווג איש ואשתו בזמן העיבור והיניקה, ובזמן שהיא זקנה או עקרה, אשר מכל זווגים אלו נברא נשמות ויעשה להם הקב"ה גופים למעלה, והם שמורים באוצר אחד למעלה, ולעתיד יבואו אל אביהם, ולא ילך שום זווג איש ואשתו לבטלה. וז"ש כי ברך אברכך ברכה כפולה, והיינו כי הרבה ארבה את זרעך, שני מיני רבויים בבנים, ועשה להם שני דמיונים הא' ככוכבי השמים זה קאי על הנולדים מתשמיש של זמן עיבור ויניקה וזקנה ועקרה, שהם גדלים ורבין בשמים באוצר עליון, ואלו דימה אותם לכוכבים, והב' גדלין ורבין בעוה"ז מעיבור האשה שתתעבר מאישה, ואלו דימה אותם לחול אשר על שפת הים, שהוא למטה בעוה"ז התחתון:

וישב אברהם אל נעריו. ויקומו וילכו יחדיו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע. נ"ל בס"ד לרמוז שהאדם צריך להשתדל שכל מידות הטבעיות שבו שגדלים בו מנעוריו, שהם קנאה וחמדה ותאוה ואהבה ותענוג וחריצות וכיוצא בזה, שישתמש בהם בעסק התורה בצרכי הנפש דוקא, ולא בצרכי עוה"ז, דהיינו שיתקנא מעובדי הש"ת ועושי מצות לעשות כמותם, ויחמוד המצות ולימוד התורה ותענוג שיתענג בעונג שבת ויו"ט, ויאהב עובדי הש"ת, ועניים ומאכן תבירין, ויתאוה להרבות תורה ומצות, וחריצות שיהיה לו בלימוד תורה ועשיית מצות להיות זריז ונשכר בהם וכל כיוצא בזה. וידוע דהתורה נקראת באר, דכתיב בה מעין גנים באר מים חיים, וידוע שהיא שבעה ספרים כמ"ש רז"ל ע"פ חצבה עמודיה שבעה, כי פסוק ויהי בנסוע הארון הוא ספר בפ"ע. וז"ש וישב אברהם אל נעריו, רמז למידות הטבעיות הנז"ל שמתגוללים בו מימי נעוריו וגדלים עמו, והצדיק משיב אותם ומקים אותם ומוליך אותם אל באר שבע, היא התורה, שלא ישתמש בהם אלא רק בענייני התורה ומצותיה, ולא ישתמש בהם בצרכי עוה"ז. ועוד מעלה יתירה אית ביה, והוא כי וישב אברהם בבאר שבע, וישב לשון תשובה, כי הצדיק כשעוסק בתורה בתמידות יראה עצמו חסר במעשים טובים, ויראה עצמו חוטא שחטא בקילורו בעבודת אלקים, וכמ"ש הרב ערבי נחל על פסוק אביך הראשון חטא ומליציך פשעו בי, וכל מה שיעסוק בתורה יותר יהיה בעל תשובה יותר, כי ימצא עצמו חסר וחוטא בעבודתו יתברך, ונמצא עסק התורה גורם לו שיהיה תמיד בעל תשובה, שרואה עצמו

חוטא

חוטא וצריך לעשות תשובה, וזהו וישב אברהם בבאר שבע, היא התורה גורמת לו לקיים תמיד מצות התשובה, דכתיב בה ושבת עד ה' אלקיך:

פ' חיי שרה.

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. י"ל כמו דנקיט בשבע לשון רבים, כן במאה ובעשרים הו"ל מאה שנים ועשרים שנים, ולמה נקיט בהו שנה שנה. ונ"ל בס"ד דהאדם ראוי שיהיה שפל ונמאס בעיני עצמו, על ידי שיזכור תמיד מצבו ותכונתו בשנה הראשונה של חייו, שהוא מעת לידתו עד היותו בן שנה, שאז גופו עומד בתכלית הגרעון והמאיסות, כי הוא כמו אבן דומם, אלם שאינו מדבר, וחגר שאינו מהלך, ומשתין ומוציא רעי בבגדיו, שצריך לנקתו ולרחצו תמיד, ואם יאחוז בידו דבר מאוס ומשוקץ יניחנו תכף ומיד לתוך פיו, ואינו מרגיש ואינו מבחין, ועוד כמה וכמה גרעונות ומאיסות נמצא בו. ואמרו חכמי הטבע אם היה הקב"ה נותן דעת שלם מעת לידתו היה האדם מת באנחתו, כי היה מרגיש בחסרונות וגרעונות שבו, ולא היה יכול לסבול, ועל כן המסתכל בגורלו על מצב ותכונת גופו בתחלתו, יבין וירגיש בגרעון ופחיתות האדם שהוא בשר ודם, ולא יבא לידי גאוה וגבהות, אלא ידבק בשפלות וענוה, וכאשר פרשתי בס"ד בביאור קהלת בפסוק החכם עיניו בראשו:

נמצא נכון וראוי לאדם שיהיה מסתכל כל ימיו מה שהיה מצבו ותכונתו בשנה הראשונה שנולד בה, כדי שבזה יקנה מדת הענוה וידבק בשפלות ולא יתגאה, ועל זה בא הכתוב ללמדנו לפי דרכו שבח הצדקת שרה הע"ה, שהיתה דבוקה במדת השפלות, וממאסת עצמה בעיניה, כמ"ש נבזה בעיניו נמאס, דגם בהיותה בת מאה תזכור ותביט תמיד על שנה הראשונה דאחר לידתה, איך היה מצבה ותכונתה, ולז"א ויהיו חיי שרה מאה, פירוש כשהגיעו חייה עד היותה בת מאה, היתה מבטת על שנה, כלומר שנה הראשונה של חייה, איך היה מצבה ותכונתה, כדי שבזה תהיה דבוקה בשפלות וענוה ולא תתגאה ביופי והדר גיפה וכחה וגבורתה, ולא תחשוב שהיה לה הבטה והסתכלות זו כשהגיעה לזקנה בלבד, שנעשית קרובה למיתה, דהגוף נראה בו סימני הכליון בחלישותו ובקמוט עורו וברזות ודלות בשרו, לכן נתעורר לבה להביט על זמן דלות גופה בשנה הראשונה, משא"כ בזמן היותה בבחרות בגיפה עומד בכל תקפו ויופיו והדרו וכחו, לא היתה משימה לב על חסרונות הגוף ודלותו שהיה לו בשנה הראשונה, לז"א ועשרים שנה, כלומר גם בהיותה בת עשרים, שאז גופה הוא בתוקף ההידור והיופי במראהו וקומתו וכחו וגבורתו, היתה ג"כ מסתכלת ומבטת בשנה הראשונה היא, שהיתה בתחלת לידתה, ולכן נקיט בשתי חלוקות אלו של מאה ושל עשרים שנה שנה, לרמוז על מה שאמרנו. ואז אח"ז אמר ושבע שנים, כלומר כשהיתה בת שבע היתה רואה וחושבת עצמה שהיא בת שנים של חיוב. כלומר היא גדולה שהגיעה לשנים של חיוב, שתהיה מתחייבת בהם, שיש לה דין גדולה ואין לה דין קטנה, ולכך היתה מדקדקת במעשיה כמו הגדולים בשנים שבאו לכלל חיוב. אי נמי הכי קאמר, כשהיתה בת שבע שנים היתה זוכרת יום המיתה, שהיתה חושבת שכבר לקחה שני חיי שרה הקצובים לה, ולא תשכח זכרון המיתה מלבה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, אומרו ויהיו חיי שרה ולא אמר ותחי שרה, היינו כי נודע יש אדם בא לעוה"ז בשביל תיקון עצמו, ויש כי כבר השלים תיקונו, או מעיקרא לא היה צריך לתיקון עצמו, כי לא היה חסר כלום, ורק הביאו הקב"ה לעוה"ז בשביל לתקן אחרים, ולהשפיע על ידי מעשיו בעולמות העליונים, וידוע כי אברהם ושרה לא היו חסרים תיקון לעצמם, כי היו שלמים מפאת עצמן ובאו לתועלת אחרים, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפרשה זו וז"ל, ידענו מחכמי האמת כי אברהם ושרה באו לתקן את אשר עותו אדם וחוה. וכן נראה ממדרשי רז"ל כאומרם בב"ר, למה לא נברא אברהם תחלה, מפני דמה שקלקל אדם בא אברהם ותיקן, ואם היה הוא נברא תחלה מי יתקן אחריו. נמצא כי לתקן אדה"ר בא אברהם, והוא כי אדם וחוה הביאו מיתה לעולם, ואברהם ושרה הביאו חיים לעולם, אלו גרמו קללה ואלו נברכו בך וכו', כמאמרם ז"ל בב"ר פ' י"ט, אלו קלקלו הנפש, ואלו עשו הנפש, שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן, אלו אכלו והאכילו מה שהביא מיתה לעולם, ואלו אכלו והאכילו מה שהביא חיים לעולם, כי ע"י שהיו מאכילים וגומלים חסד נתקיים העולם וכו' עכ"ל ע"ש. נמצא אברהם ושרה לא היו חסרים כלום, ולא באו להשלים חסרונם, ולתקן פגמם ח"ו, אלא באו לתועלת אדם וחוה ולתועלת העולם כולו, וע"י ג"ח שעשו המשיכו שפע ותיקון וחיות לעולמות העליונים, ולעולם התחתון הזה, וידוע דכל משפיע נחשב זכר, וכל נשפע נקבה. וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בארבע ככרות שמניחים על השלחן בסעודות שבת, דהשתים העליונים הם כנגד אות יו"ד ואות וא"ו דשמא קדישא שהם משפיעים, ושתי ככרות התחתונים הם כנגד אות ה"א ראשונה ואות ה"א אחרונה בשם הוי"ה, שהם נשפעים, דאות ה"א ראשונה נשפעת מן אות יו"ד, ואות ה"א אחרונה נשפעת מן אות וא"ו, ולכן צריך הבוצע להגביה בשעת ברכת המוציא את שתי ככרות העליונות שהם כנגד יו"ד וא"ו, על שתי ככרות התחתונות להשפיע בהם, וכנז' בד"ק בשער הכונות:

ולכן באשה יש אות ה"א שהיא נשפעת, ובאיש יש אות יוד שהוא משפיע. אך יש אשה צדקת כשרה שרה אע"ה וכיוצא בה, שלא באה לעוה"ז בשביל תיקון עצמה אלא בשביל תועלת אחרים, נמצא דאע"פ שהיא אשה היא דומה לאותיות יו"ד וא"ו שהם משפיעים, ולא לשתי ההין שהם נשפעים, וז"ש ויהיו חיי שרה, כלומר חיי שרה שבאו בעוה"ז לתקן בהם חסרון אדם וחוה, ולתועלת אחר, היו דוגמת יו"ד וא"ו שהם משפיעים ולז"א ויהיו, חלק תיבת ויהיו לשתים, וקרי בה וא"ו יו"ד היו, חיי שרה, דהיינו חיי שרה שנעשה בהם תועלת לעולם היו דוגמת וא"ו יו"ד דשמא קדישא שהם משפיעים לשתי ההי"ן, כן חיי שרה היו משפיעים לעולמות העליונים שהם סוד ה"א ראשונה, ומשפיעים לעולם התחתון שהוא סוד ה"א אחרונה:

ועוד נ"ל בס"ד, אומרו ויהיו חיי שרה ולא אמר ותחי שרה, לרמוז על אות ה"א שדבוקה בה האשה, שהיא יש לה שתי צורות, האחת היא צורת וא"ו תוך ד', והאחת צורת יו"ד תוך ד', וכל צורה יש לה בחינה בפ"ע. ושניהם נתקנו בחיי שרה, וז"ש ויהיו חיי שרה חלק מלת ויהיו לשתים, וקרי בה וא"ו יו"ד היו חיי שרה, שהם באות ה"א דהיינו צורת וא"ו תוך ד', וצורת יו"ד תוך ד':

ואמר עוד מאה שנה ועשרים שנה, ולא אמר שנים, רמז לפי דרכו, שהצדיק שנותיו וחייו כפולים, ע"ד שאמר בן סירא, אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים. והענין הוא כי הצדיק גם בלילות עושה תיקון בעת אכילה ובעת שינה, ואללו לילה כיום יאיר כחשיכה

כאורה

כאורה, לכן מספר ימיו נחשבים כפלים. ובזה יובן הכתוב יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה, כי מי שהוא צדיק ירא שקים נוסף על חשבון הימים גם חשבון הלילות, דאם חי מאה שנים נחשב חי מאתים, אך שנות רשעים תקצורנה, דגם הימים שלהם אין באים בחשבון, ולז"א מאה שנה ועשרים שנה הוא לשון כפל, כמו ויאמר שנו וישנו, וכן כאן המאה היא כפולה, וכן העשרים הם כפולים, דהמאה נחשבת מאתים, והעשרים נחשבת ארבעים:

ועוד שנה אחר כמלא בשרה אע"ה, והוא שבע שנים, ר"ל בשבע האחרונים שלה תיקנה שני מ"ם, והוא מ"ש בזוהר פינחס, מ"ם פתוחה מלכות, מ"ם סתומה בינה, שהשלימה שרה אמנו בשבע שנים האחרונים את שני מ"ם, שהם בינה ומלכות, וזה נרמז באותיות שנים, קרי בה שני מ"ם, ולכך לא אמר כאן שבע שנה, כדנקט במאה ובעשרים. ואמר עוד שני חיי שרה, שני אותיות ש"ן, רמז לשין של תפלין שהיא שין דארבע רישין, הרומזת לארבע אמהות שבכללם שרה, משם בא הארה לחיי שרה, וזהו שני אותיות ש"ן דתפלין היא הארה לחיי שרה:

ואברהם זקן בא בימים וה' בירך את אברהם בכל. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דרוש ס"ת דף מ"ח ע"ד, ענין הוצאת ס"ת בשני וחמישי שתיקן עזרא לישראל שיהיו קוראין בתורה בשני וחמישי, והטעם כי ביום ב' וה' שולטת היצירה בעולם, ולכן טוב לעסוק בתורה בימים אלו עכ"ד. ועוד כתוב שם בדף ס"א בדרוש ויהי נועם, שביום ב' וה' טוב לעסוק בחלק הדיבור בתורה ע"ש. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב ימים יוצרו ולו אחד בהם, דקרינן לו בוא"ו, והוא זמן הראוי לשינה הוא שש שעות בכל לילה, וכמ"ש חכמי הרופאים, וכן הוא מנהג חסידים הראשונים שהיו ישנים חצי הראשון של הלילה, וקמים בחצות הלילה עד אור הבוקר, דכתיב חצות לילה אקום להודות לך, אבל ביום אינם ישנים כלל, אלא לומדים כל היום כולו. ובזה פרשתי בס"ד הכתוב והגית בו יומם ולילה, לא אמר יום ולילה, אלא יומם ולילה, והוא כי היום נחלק לשני חצאין כידוע, וצריך האדם ללמוד תורה בשני חצאין של היום, ואלו השני חצאין קראם יומם, יען כי יומם משמע על תרין, אבל בלילה אין מחוייב ללמוד תורה אלא רק בחצי השני שנקרא לילה, ולא בחצי הראשון הנקרא ליל, וז"ש והגית בו יומם, היינו שני חצאים של יום, ולילה הוא חצי השני שנקרא לילה, ולא בחצי הראשון הנקרא ליל:

נמצא עתה במ"ח שעות של יום ב' ויום ה' תוציא מהם ל"ו שעות לעסק התורה והעבודה, ישאר י"ב שעות לשינה בשתי הלילות, וז"ש ימים יוצרו, ר"ל ב' ימים בשבוע שולטת בהם היצירה, וזהו יוצרו דקאי על עולם היצירה, וכמה שעות צריך באלו השני ימים לעסוק בהם בתורה, פירש ואמר ול"ו אחד בהם, ר"ל ל"ו שעות יהיו אחד בהם, כי אחד רמז ללמוד התורה שהיא רשות היחיד, וגם רמוזה באות אלף שמספרו אחד, והוא לשון אלוף ר"ל לימוד כנודע. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב במשלי ח' אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי, כלומר יום יום בשבוע שהם שני וחמישי. ובזה יובן בס"ד מה שאמרה תורה במשלי, אם תעזבני יום יומים אעזבך, פירוש אם תעזבני יום אחד המיוחד בשבוע, שהוא יום שבת קודש שניתן לישראל בשביל לעסוק בתורה, שתעזבני ולא תלמוד בו תורה, אז יומים שהם שני וחמישי ששולטת בהם היצירה, דאז גם הם מלידם ראויים לעסק התורה, אעזבך, ולא אשפיע לך שפע ברכה וחכמה, שתוכל בשני ימים אלו להשיג בה חכמת התורה:

ובזה יובן ואברהם זקן, כמאמר רז"ל שאמרו זקן שקנה חכמה, בא בימים, ב' ימים, שני וחמישי אשר הלימוד של תורה מסוגל בהם להשגת החכמה, ואז ה' ברך את אברהם, ר"ל בכל הימים של השבוע ולא בשני וחמישי בלבד:

שים נא ידך תחת ירכי. נ"ל בס"ד דרמז לו שיהיה מתנהג בענין בשכל, כי אלו אנשים קשים ומרים וצריך לעשות כנגדם המלאות שכליות, שבזה יתגבר עליהם, ולא יסמוך על רבוי הממון בלבד, ותחת אותיות ירכי יש אותיות שכלך, וידך ר"ל כחך, מלשון ולא היה בם ידים לנוס, וכן אתה בתחבולות שכליות תבא על אלו שאני שולחך אליהם, כדי שתקח המבוקש מידם:

ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדוניו וילך וכל טוב אדוניו בידו ויקם וילך. י"ל במה שאמר שני פעמים וילך. ונ"ל בס"ד דשני הליכות הלך, אחת טבעית, כשיצא מפתח הבית, שהיה הולך בדרך כל הארץ, והשנית נסית שקפצה לו הארץ, כמ"ש רז"ל, דודאי לא היתה קפיצת הדרך מפתח הבית, דאין דרך הנס להיות בפומבי במקום שעומדים שם בני אדם הרבה, על כן ודאי לא התחילה קפיצת הדרך להיות תכף ביציאתו מפתח הבית, אלא היתה אחר שהחזיק בדרך המדבר מחוץ לעיר במקום שלא היו בני אדם עומדים, כדי שלא תוודע ותראה הקפיצה לפניהם, ולכך נקיט ב"פ וילך, וכנגד הליכה הנסית של קפיצת הדרך אמר ויקם וילך אל ארם נהרים:

לעת ערב לעת צאת השואבות. נ"ל בס"ד הכונה, כי בבואו אל ארם נהרים היה לפניו שתי עתים שהם הפכיים, הא' שבא לעת ערב, וכל ערב הוא דין, ואינו בוקר שהוא רחמים. והב' לעת צאת השואבות, וזה יורה על חסדים, כי שאיבת המים היא חסדים, על כן בעבור חששתו מן עת ערב שהוא דין, התפלל אל השי"ת אותה שעה הקרה נא לפני היום, הקרה לשון קרירות שהוא רמז למיתוק הדין, כי ידוע חם הוא דין וקר חסד, ר"ל תקרר לפני את היום בשעה זו שהיא עת ערב, שהוא דין, שתתמתק ותהיה חסד, כאשר יורה עת צאת השואבות:

ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני. קשה נראה לשון זה יתר הוא, אחר שכבר אמר אותה הוכחת לעבדך ליצחק, ומה בא להוסיף בזה שאמר ובה אדע וכו'. ונ"ל בס"ד דארז"ל בשביל שאמר יוקח נא מעט מים ע"י שליח, פרע לו הקב"ה ע"י שליח, שנתן לבניו מים ע"י מרע"ה בסלע שהוציא לישראל ממנו מים ושתו, ועל אומרו ואקחה פת לחם בידו, פרע לו הקב"ה בידו לחם, דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ואע"ג דאח"כ לא הביא לחם משום דפרסה נדה, עכ"ז בשביל אמירתו בלבד שאמר שיביא בידו, פרע לו הקב"ה בידו. ועל זה קשה מה פרע לו בידו על בן הבקר אשר טרח בו ועשאו והביאו בידו, דכתיב ואל הבקר רץ אברהם וכו' ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם, על כן אליעזר שיער בדעתו כי בעבור בן הבקר אשר עשה פרע לו שהזמין לו את רבקה, שהיתה טמונה בבית לבן ובתואל שהיו קליפות קשים וקשה להוציא מידם את רבקה שממנה יצא יעקב הע"ה אביהן של כל י"ב שבטים, שמהם יצאו כל בית ישראל, ומלתא מסתברא היא זאת, כי בשכר בן הבקר אשר עשה עקר את רבקה ששמה שוה עם אותיות הבקר, כי רבקה בהפוך אתוואן היא הבקר, ואע"פ שאברהם אע"ה אמר לו הוא ישלח מלאכו לפניך לקחת אשה לבני משם, דמשמע שעקירת רבקה מבית בתואל תהיה ע"י מלאך, הנה אליעזר בא בטענה גדולה זו, שראוי שתהיה עקירת רבקה מבית בתואל על

ידו

ידו יתברך, שהוא פרעון החסד שעשה אברהם אע"ה בידו בעשיית בן הבקר. ואל תתמה מנין היה אליעזר יודע שהאשה הראויה ליצחק אע"ה שהיתה בבית בתואל שמה רבקה, הנה דבר זה נודע לאברהם אע"ה מכבר, כמ"ש רז"ל ע"פ ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה בנים לנחור אחיך וכו' ובתואל ילד את רבקה, ואמרז"ל שנתבשר שבתואל ילד את רבקה שהיא בת זוגו של יצחק, ובעבורה שלח את אליעזר לארם נהרים לבית בתואל, ובודאי אברהם אע"ה גילה דבר זה לעבדו שהוא שולח אותו ליקח משם את רבקה בת בתואל שהיא בת זוגו של יצחק ועי"ז א"ל אולי לא תאבה וכו' והשיב לו הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת וכו', ולכך אליעזר בא עתה בטענה גדולה, בזאת האשה צריך להיות עקירתה מבית בתואל על ידו יתברך ולא ע"י מלאך, כדי לפרוע לו מה שעשה בבן הבקר בידו. וז"ש ה' אלקי אדוני אברהם, כלומר שתעשה הדבר הזה על ידך ולא ע"י המלאך כאשר אמר אדוני הוא ישלח מלאכו לפניך, על כן זה הבירור אשר אני עושה בדברים אלו שתהיה הנערה אומרת לי גם לגמליך אשאב אלליא בו שילא לפועל על ידך, שאתה תעזרני בדבר שתשים בלבה להשיב לי כך, כדי שתהיה עקירת רבקה מהם בנס קרוב לטבע, יען מאמינים בנחושים כמו דברי נבואה, ובזה יהיו מכירים ויודעים שאותה הוכחת לעבדך ליצחק, וימסרו אותה בלי סירוב, ומה שאני טוען שצריך להיות דבר זה על ידך ולא ע"י מלאך, היינו מפני כי בה אדע כי עשית חסד עם אדוני, בה ר"ל בדקתי בשמה שהוא אותיות הבקר, דמוכח שהיא נכונה ליצחק בעבור פרעון החסד שעשה אדוני בבן הבקר, וכיון שהיא ניתנה בעבור בן הבקר, על כן בדין הוא שתהיה הנתינה שלה על ידך, ולא ע"י מלאך, מאחר כי בן הבקר עשאו אדוני בידו:

הקרה נא לפני היום. י"ל תיבת נא נראה לשון יתר. וכ"ל בס"ד, דידוע שיש בע"ב שמות של ויסע ויבא ויט שם א' נקרא הח"ש, וידוע כי שם זה הוא בחסד, ושם זה הוא אותיות חשה, לכן ממנו ימשך שפע המהירות של ההצלחה והטובה, ולז"א דוד הע"ה חשה לעזרתי אדני תשועתי, כיון במלת חשה לשם זה שבו תשפיע לי שפע המהירות של הצלחתי ותשועתי ולכן עתה אליעזר שרוצה שימהר ויחיש לו הסי"ת הטוב המבוקש לו שהוא מבקש, התפלל שיהיה נשפע משם הנקרא הח"ש, שהוא שם נ"א מן ע"ב שמות של ויסע ויבא ויט, ולז"א הקרה נ"א לפני היום, רמז על שם הח"ש שהוא שם נ"א מן ע"ב שמות, כדי למהר הצלחתי בהמבוקש שלי, שלא יאחרו אותי. או כמו אמר נ"א ר"ת נתיב איתן, כמ"ש הרב מג"ע אופן מ"ח בפסוק אעברה נא ואראה, וזהו הקרה נ"א נתיב איתן לפני היום, ובזה תעשה חסד עם אדוני אברהם הנקרא איתן האזרחי כנודע:

ועוד נ"ל בס"ד מ"ש היום, כי נראה לשון יתר, והוא ע"פ מ"ש בסידור מהרי"ק ז"ל ע"פ אשר יאמר היום בהר ה' יראה, כי בזמן שאין מיתוק לדינים יש פגם באותיות ו"ה של שם הוי"ה, ובאותיות מ"י של אלקים, ובעקידה נמתק הדין ונתקנו ונשלמו אותיות היו"ם שהם ו"ה וי"ם ע"ש. וז"ש כאן הקרה נא לפני היום, הקרה לשון קירוי, רמז לתיקון שמעטרים האותיות באורות עליונים, וגם הקרה הוא מלשון מקרין את הפרלה במועד, כנז' בגמרא דמ"ק שהוא תיקון גדר להשלים החסרון, וז"ש הקרה נא לפני היום אותיות ו"ה ומ"י, ובזה עשה חסד עם אדוני אברהם. שי נמתקו הדינין וממילא אזכה בניסים גדולים כדי ליקח בת זוגו של יצחק:

גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון. נ"ל בס"ד ברמז הבינה בו שהוא צדיק, ואין ראוי לו לאכול מן מאכל צרי עין, כמ"ש אל תלחם לחם רע עין, לכך הגידה לו על צרות עין שלהם ברמז, הנראית במה שמאכילין תבן ומספוא לבהמות של האורחין, וגם את שלהם, שיגיאו תבן גם הרבה שאין נוח לבהמה באכילתו, ועל כן לא תאכל ממנו הרבה, ואין מביאין תבן קל ודק כדי שלא תאכל הרבה. ולז"א גם תבן גם מספוא שאינו שוה מעות כ"כ, רב עמנו, רב ר"ל גם, שהתבן המלוי עמנו הוא גם, וזה סימן לצרות עין שלהם. ועוד צרה עיניהם גם במקום של לינת האורח שאין מלינים האורח בחדר מרווח אלא מלינים אותו בחדר צר שאינו מספיק אלא למושב מטתו, ולא ישאר בו אפילו טפח פנוי, כדי שיהיה כמו קבר לאורח ויקוץ בו ולא יתעכב הלילה, ולז"א גם מקום ללון, ר"ל נותנין מקום קטן שאין בו שיעור אלא ללון בו בפשוט ידים ורגלים:

ועוד נ"ל בס"ד שרמזה על צרות עיניהם שהם מצניעים גם את התבן בבית הכנסים ואינם אוצרים אותו בבית החיצון, כדי שלא יבזבזו ממנו לעוברים ושבים. וזהו גם תבן ומספוא הוא חשוב אצלם רב, ולכן הוא מונח עמנו בבית הכנסים, ולא עוד אלא גם מקום ללון האורחים נותנים עמנו בבית הכנסים, ולא בבית החיצון, כדי שהאורח בראותו ישן בבית הכנסים יבוש להתעכב שם הרבה מפני הכבוד, דגנאי ללון בבית הכנסים. וזהו גם מקום ללון הוא עמנו, וכל זה הוא הוכחה על צרות עין שלהם, ולכן הזהר, דאל תלחם לחם רע עין:

ולרבקה אח ושמו לבן. נ"ל בס"ד דאמרז"ל יש שמותיהן נאין ומעשיהם אינם נאים, ויש מעשיהן נאים ושמותיהן נאים, ויש לא זה ולא זה, וכאן אצל לבן שמו נאה ומעשיו רעים, כי שמו מורה על לובן, ולבו שחור כפחם, ולמה זכה לשם נאה כזה שהוא הפך לבו, נראה כי מצד היותו אח לרבקה הצדקת, זכה שיהיה שמו נאה שהוא לבן, וז"ש ולרבקה אח ושמו לבן, ר"ל בשביל שהוא אח לרבקה הצדקת זכה שיהיה שמו נאה שנקרא לבן. או כמו בא הכתוב לומר ושמו לבן לגנותו, כי לבן נקוד בשני קמץ כזה לָבָן, ותחלק שמו במבטא לשני חלוקות וקרי ביה לָא בָן כלומר אין לו בינה, והכונה ע"ד מ"ש הכתוב כי לא עם בינות הוא, על כן לא ירחמנו עושהו:

בא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים. נ"ל בס"ד, דאיתא באבות דרבי נתן, כשם שלדיקים הראשונים היו חסידים, כך בהמתם היו חסידות כמותם, גמלים של אברהם אבינו לא נכנסו לבית שיש בו ע"ז מימיהם, שנאמר ואנכי פניתי הבית מפני התרפים, ומה תלמוד לומר ומקום לגמלים, מלמד שלא נכנסו לביתו של לבן עד שפינה כל ע"ז מפניהם ע"כ. ונ"ל שרמז לו עוד דבר אחד בדברים אלו, להצדיק עצמו בעיני אליעזר, להודיעו שהוא אינו מאותם בעלי דיעות הנפסדות שחושבים פועל הטוב אינו פועל הרע, ולכך מחליטים בדעתם שיש שתי רשויות ח"ו, דנודע שמחשבה רעה זו היתה לרעת ממארת נמסכת בלבבות של אותם העובדים ע"ז בזמן קדמון קודם יצ"מ, וידוע שיש סתירה לדיעה זו מן יציאה בבית הכסא, כמ"ש רז"ל בגמרא דסנהדרין דף ט"ל, דא"ל ההוא אמגושא לאמימר מפלגך לעילא דהורמיז, מפלגך לתתא דאהורמיז, והשיב לו א"כ היכי שביק אהורמיז להורמיז לאעבורי מיא בארעיה, ופרשו המפרשים דאותו אמגושי סובר פועל טוב אינו פועל רע, ולכן חושב חצי העליון של הגוף שהוא טוב

ומשובח ברמז אחד שהוא פועל טוב, ואלו התחתון שהוא מאוס שבתוכו נקבץ הפסולת ברמז אחד שהוא פועל רע דוקא, והשיב לו ע"פ דעתו ודבריו, א"כ איך ירצה בעל חלק התחתון להעביר הפסולת של חלק העליון בחלקו. ובזה פירשו המפרשים ז"ל הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויקרא ק"ש ויתפלל, פירוש מלכות שמים שלימה בק"ש ותפלה, שבהם מודיע שהבורא הוא אחד, ואין שתי רשויות לחשוב פועל טוב אחד, ופועל רע הוא אחר, יפנה תחלה שילך לבית הכסא להשליך הפסולת מגופו, שבזה יתברר שחלק הטוב וחלק הגרוע של אחד ברמז, דנמצא פועל הטוב הוא הוא פועל הרע, ואז יקרא אח"כ ק"ש ויתפלל, שבהם הוא מודה על אחדות הבורא יתברך, שהוא בורא אחד ואין שתי רשויות בעולם, עכ"ד. ולז"א כאן לבן לאליעזר, אל תחשוב שאתה נכנס לבית עע"ז דסברי פועל טוב לחוד ופועל רע לחוד, אלא ת"ע לך שאני נקי מדיעה הנפסדת, דעתה בואי איך פניתי הבית, כלומר הגוף שנקרא בשם בית, כמ"ש אשר לא יזועו שומרי הבית, ופניתי אותו עתה מן הפסולת, ואיך יתכן שאהיה מאמין בדיעה זו דסברי פועל טוב לחוד ופועל רע לחוד, דהא מעשה זו של פינוי הבית הוא מכזיב דבריהם וסותר דעתם, וכבר אני יחדתי מקום לגמלים שלך, שהם בדוקים ומנוסים שלא יכנסו למקום שיש בו ע"ז, ועל כן מהם יתברר לך דכנים דברי שאמרתי אני נקי מן עון ע"ז, כי עתה תראה איך הם נכנסים למקום שלי באין מונע מלידם:

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתיב שקים בקרבה בל תמוט יעזריה שקים לפנות בקר, והיינו כי אוה"ע עובדי ע"ז באים לכפות את האומה הישראלית לעבוד ע"ז בשני דברים, הא' בטוענים לעבוד השמש והירח, משום דמתוך גדולת העבד ניכר גדולת רבו, ועל טענה זו יש לישראל להשיב להם כי הקב"ה משרה שכינתו בתוך ישראל, ואין חולקין כבוד לעבד בפני רבו. והב' באים בטענה אחרת לכפות את ישראל לעבוד ע"ז, מטעם דמוכרח לומר שיש שתי רשויות, דא"א להיות שפועל הטוב הוא עצמו פועל הרע, אלא פועל טוב לחוד ופועל רע לחוד, וטענה זו יש לסתור אותה מן יציאת האדם בבית הכסא שנפנה שם, והיא תשובה שהשיב אמימר לאותו אמגושי, היכי שביק אהורמיז להורמיז לאעבורי מיא בארעיה, ובזה מובן בס"ד הכתוב שקים בקרבה בל תמוט, כאן רמז התשובה לאותם המכריחים לישראל לעבוד השמש והירח, מטעם מתוך גדולת העבד ניכר גדולת רבו, דישראל עונים אותם לסתור דבריהם והיינו משום כי שקים בקרבה של אומת ישראל, לכן בל תמוט בטענה של אוה"ע הבאים כנגדם להכריחם לעבוד השמש, כיון דאמת שקים בקרבה שהשכינה שורה בקרב ישראל, ואין חולקין כבוד לעבד לפני רבו. ועל אותם הבאים על ישראל בטענה שיהיו עובדים ע"ז מפני שמוכרח לומר שיש שתי רשויות, דפועל טוב אינו פועל רע, הנה יעזריה שקים לאומת ישראל בטענה זו שיש לישראל להשיב מטבע האדם שיש לו לפנות בקר, שכל אדם מוכרח שיפנה בבוקר, ואיך שביק בעל חלק התחתון לבעל חלק העליון לאעבורי מיא בארעיה, אלא ודאי דהבורא הוא אחד והכל שלו, ולכן שם טבע זה בגוף האדם כשיפנה:

אני טרם אכלה לדבר על לבי. קשה מה לו צורך להודיעם שלא דבר בפיו את הדברים אלא רק בלבו, לימא בסתם, ואדרבה אם יבינו שדבר בפיו יהיה הניחוש חזק יותר שיתאמת אצלם יותר, ומה חשיבות מצא בידיעה זו שבא להודיעם שהיה מדבר כל זאת בהרהורי לבו דוקא. ונ"ל בס"ד דידוע כי כל דבר היוצא מן הפה, שומעים אותו השדים ומוליכין הדברים ומודיעין אותם לאחרים, ולכן כשאמר נ"כ לכשדיים שיאמרו לו מה ראה בחלום ויפתרו אותו, אמרו לו אם אתה רוצה לנסותינו אם נדע לפתור פתרון אמיתי, או לא, אתה תאמר החלום בלחישה, לעבדיך, ואז אנחנו תכף ומיד נגיד לך, כו"כ ראית בחלום וזהו פתרונו, אבל אם לא תוציא החלום מפיך בדיבור א"א שיוכל אדם להודיעך מה ראית והיינו כי בטחו שהשדים יגידו להם הפתרון האמיתי, אך אם לא יוציא דברי החלום מפיו אין יודעים השדים מה ראה כדי לפתור אותו. והנה כאן רצה אליעזר שיהיו סומכים על הניחוש הזה, שהיא מאליה תשיב גם לגמלך אשקה, שבזה ידעו כי מן השמים שמו בלבה כך ע"פ מאמרו יתברך שרצונו בכך, אך סבר דילמא יערערו על נחוש זה לומר לא מאת השי"ת היה הדבר הזה, אלא אחר שאתה הוצאת מפיך הניחוש הזה שתאמר גם לגמליך אשאב, שמעו השדים את הדברים האלה ושמו אותם בפיה של רבקה שתשיב כך, על כן הקדים לומר להם אני טרם אכלה לדבר אל לבי, לומר דברים אלו לא הוצאתי אותם מפי, אלא הרהרתי בהם בלבי, ואין השדים יודעין מה שבלב כדי שישימו הדברים בפיה של רבקה, על כן ודאי אין זה מעשה שדים אלא מעשה שמים הן:

ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בגמרא פ"ק דחגיגה, כל מקום שנתנו בו חכמים עיניהם או מיתה או עוני, ופרשתי הטעם שניתן כח זה לחכמים מפני שהם בעלי תורה, דכתיב בה אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, ולכן יש להם כח מצד ימין בשם החיים לגזור על הרשעים מיתה, ויש להם כח מצד שמאל בשם העושר לגזור על הרשעים עוני, וידוע דאליעזר היה בעל תורה, וכמ"ש רז"ל על פסוק הוא דמשק אליעזר שדולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, ולכן יש לאליעזר ב' כוחות והיינו לגזור מיתה מצד ימין, ולגזור עוני מצד שמאל, ולכך רמז להם לפי דרכו שאם יסרבו לומר לא ניתן את רבקה אז יפנה על ימין ויגזור עליהם מיתה, או על שמאל שיגזר עליהם עוני, וסוף דבר דבריו אלו עשו רושם, אע"פ שהיו על תנאי, כי מת בתואל אביה באותה לילה אע"פ שלא סירבו:

הנה רבקה לפניך קח ולך. י"ל אומרם לפניך לשון יתר הוא, ואין לה משמעות, כי רבקה לא לפניו דוקא, אלא גם לפניהם ולפני האנשים אשר עמו. ועוד מה חדשו בזה אם היא היתה לפניו או שלא בפניו מאי נ"מ. ונ"ל בס"ד דידוע הוא שכל צדיק וצדקת יש להם צלם אחד קדוש הולך כנגדם, ודבק עמהם, והוא כמו ציור הגוף הגשמי ממש שלם ברמ"ח אברים ושס"ה גידין, וכאשר פרשתי בס"ד בזה הפסוק הנזכר בהפטרה של שבת שעברה, גבי אלישע הע"ה עם השונמית דכתיב ויהי כראות איש האלקים אותה מנגד ויאמר אל גחזי נערו הנה השונמית הלז, והקשיתי וכי אלישע הע"ה מסתכל בנשים ח"ו היה, ואיך ידע שהיא השונמית בעודה רחוקה שלא הגיעה אצלו, אך פרשתי כי הצדיק צלם קדוש הולך כנגדו שהוא נראה בצורת גופו, ואם הוא זכר נראה בצלם צורת זקן בפניו, ואם היא צדקת נקבה נראה בצלם צורת פנים בלא זקן, והוא ראה הצלם הקדוש ההולך נגדה ודבק בה, וכיון שהוא צלם קדוש ורוחני הסתכל בו מרחוק לידע מי הוא וראה שהוא של השונמית הצדקת, וידע שהיא באה אצלו עתה, ולז"א כראות איש האלקים אותה מנגד, ר"ל לא ראה גופה ובשרה ממש, אלא ראה אותה בצלם הקדוש ההולך מנגדה, ולכן אמר הנה השונמית הלז, דאמר הלז לשון

זכר

זכר, כי שם תלים הוא לשון זכר, ולא אמר השונמית הזאת :

ובכן הענין כאן אמרו לאליעזר הנה רבקה צדקת, ובודאי דבוק צלם קדוש בדמותה ובצלמה, וכשאתה לוקח אותה מאתנו אין אתה לוקח רבקה אחת, אלא אתה לוקח שתים, כי מלבד גוף של רבקה שהוא גלוי לפנינו ולפני כל העולם, יש עוד גוף אחר רוחני שהוא צלם קדוש שגם הוא רבקה בשלימותה. שאין זה גלוי ונראה אלא לפניך, כי רק אתה אדם צדיק תוכל לראותו ולא אנחנו, ולז"א הנה רבקה לפניך, ר"ל יש עוד רבקה אחרת שהיא לפניך דוקא, ולא לפנינו, קח ולך עם רבקה זו שלפנינו, על כן צריך אתה לשקול איכות החמדה הגנוזה הזאת שאתה נוטל מאתנו, כמה היא יקרה וכמה צריך ליתן לנו תמורת טובה העצומה הזאת אשר אתה מחסר אותה מאתנו :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הכתוב הנז', ויישב עוד דקדוק אחר במ"ש ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה', היכן דבר על הדבר הזה. ונקדים מאמר רז"ל בגמרא א"ר יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, והרב מהר"א הכהן ז"ל דקדק בזה שני דקדוקים הא' למה בזכר הזכיר שמו ולא שם אביו, ובנקבה לא הזכיר שמה אלא שם אביה, ותרץ דהנקבה נשאת לדעת אביה שהוא יבחר לה בעל טוב לפי דעתו, אך הבן ישא אשה שישרה בעיניו, ואם אביו רוצה להשיאו אשה שאינה ישרה בעיניו, אינו מחוייב לשמוע לו, ולכן בנקבה אמר בת פלוני לפלוני שתלה אותה באביה, אבל הזכר לא תלה אותו באביו לומר בן פלוני, אלא הזכיר אותו בשמו דוקא. ועוד תרץ בשם רבי מאיר דהגון ז"ל, שתלה הנקבה באביה לרמוז כי הנקבה תתעלה מכח אביה, שאם אביה חכם וצדיק צריך אדם לקפוץ עליה לישאנה, כי בת ת"ח מעולה מאד מאד, אבל הזכר העלוי שלו מצד עצמו, שאם הוא עם הארץ אע"פ שהוא בן ת"ח אינו חשוב כלום, ואם הוא ת"ח אע"פ שאביו עם הארץ ראוי שכל אדם יקפוץ עליו לתת לו בתו, לכן בזכר לא אמר בן פלוני, אלא הזכירו בשמו, כי עיקר העילוי שלו צריך להיות מעצמו, עכ"ד ע"ש. ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו תירץ, דבת קול בשמים לא תזכיר שם אשה נקבה מפני דעלמא דלאו אורח ארעא ולכן תזכיר אותה על שם אביה הזכר, אך בעלה הזכר תזכיר אותו בשמו ודי בהזכרת שמו בלבד, ואין צריך להזכיר שם אביו ג"כ, עכ"ד נר"ו. ואני אמרתי לתרץ דרך הלצה, כי הנקבה כל נדוניא שלה הוא מכיסו של אביה, והוא עושה לה הוצאות הרבה, לכן תכבדהו בת קול לתלות את בתו בו, ולא תזכיר שמה, ללמד שהיא טפילה לאביה וכבודה בטל לגבי כבוד אביה, כאלו אין לה שם בלא אביה, אבל הזכר על הרוב לא יביא משלו לצורך נשואין, ואם יביא הוא מעט ורוב הזכרים הם נהנים ומתכבדין מן ממון שיכניסו להם נשותיהם, ואין האב מפסיד כ"כ בנשואין של בנו, לכך לא יהיה טפל לאביו בדברי בת קול, אלא תזכירנו בשמו, כי על הרוב בכחו עושה לו הנשואין ולא בכח אביו :

והדקדוק הב' דקדק הרב ז"ל הנז', למה בבת קול אינו מקדים את הזכר, דהול"ל פלוני לבת פלוני, ותרץ לעולם ראוי שיהיה החתן גדול מהכלה ולכן מכריזין קודם יצירת הנקבה בת פלוני לפלוני, שכבר נולד ונודע בשמו עכ"ד, ובזה התירוץ יתורץ גם קושיא הראשונה, דלכן אומרים בת פלוני לפלוני ואין מזכירין שמה פלונית לפלוני, מפני כי היא עדיין לא נולדה ולא קראו לה שם ולא נתברר שמה למטה בתחתונים, אבל בעלה נולד כבר ונודע בשמו, לכך קוראין אותו בשמו. ועוד תרץ הרב ז"ל לדקדוק הב' שהקדימה להזכיר הבת קודם הבן הוא, מפני כי האיש יקח כמה נשים בבת אחת, אבל האשה לא תוכל ליקח שני אנשים או יותר בבת אחת, לכך אומרת בת פלוני תהיה נשואה לפלוני, אע"פ שיש לו אשה אחרת, ולא תאמר פלוני לבת פלוני, כי אם יקדים אחר לארס אותה לא יכול פלוני זה ליקח אותה, ועוד תרץ מפי השמועה, כי הנקבה בתחלתה לקוחה מן הזכר שנבנית מן הצלע, ונמצא הזכר עיקר והיא טפילה, ולכן בהכרזה הנז' תולה הטפל בעיקר, שתאמר בת פלוני שהיא טפלה תהיה לפלוני שהוא העיקר, ולא תאמר פלוני לבת פלוני להורות כי הזכר עיקר והיא טפלה אליו עכ"ד. ולפי תירוץ זה יש לפרש בס"ד רמז מאמר רז"ל שאמרו בת תחילה סימן יפה לבנים, כלומר ממה שמצינו שמזכירין הבת תחלה לתלותה בזכר, שאין אומרים פלוני לבת פלוני, אלא אומרים בת פלוני לפלוני, בזה יש סימן יפה לבנים הזכרים, כי מכאן מוכח שהנקבות הם טפלים לזכרים, דלמדנו מזה הזכרים עיקר והנקבות טפילות להם :

נמצא מן הכרוז הזה למדנו שהזכר עיקר והנקבה טפילה אליו: עוד למדנו מן הכרוז הזה שאומרים בת פלוני לפלוני, שראוי שהנקבה היא תחזר על הזכר לבא אצלו, ואין הזכר צריך לחזר עליה, דלכך אומרים בת פלוני היא תחזר לבקש לפלוני, ואין אומרים פלוני יחזר על בת פלוני. ובזה הלימוד השני משמע דישובח מנהגו של יצחק אע"ה שלא הלך הוא אצל רבקה לישא אותה במקומה, ולהביאה אח"כ אליו, אלא בקש שהיא תחזר עליו שתבא אצלו וישאנה במקומו, משא"כ יעקב אע"ה הלך בשיטה אחרת שהוא הלך אצל בת זוגו ונשאה במקומה ולא היתה בת זוגו מחזרת עליו :

על כן כאן בנשואי רבקה מאת ה' היתה זאת ששם בלבבם לדייק מלשון הכרוז כאשר דייקנו, שהיא צריכה לבא אצל יצחק ואין צריך שהוא יבא אליה, כי היה אפשר שיאמרו טוב נתן אותה ליצחק אך צריך שהוא יבא לכאן ויקחנה, וכיון ששם הש"ת בלבבם לדייק מן לשון הכרוז כאשר דייקנו, וגם עוד דייקו שראוי שהיא תהיה טפלה לבעלה הועיל בזה שלא גבה ראשם, אלא נכנעו והודו תכף למסרה לאליעזר, ולז"א הנה רבקה לפניך קח ולך, שתהיה היא טפלה לבן אדוניך ליצחק, וגם שהיא תהיה מחזרת עליו שתהיה אשה לבן אדוניך, כאשר דבר ה' בכרוז דאיכא למידק מיניה שהאשה טפלה לבעלה, וגם איכא למידק שהיא תהיה מחזרת עליו, ולא יהיה הוא מחזר עליה :

אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדוני. נ"ל בס"ד בא להפחידם מצד המיתה בנעשית לאביהם בתואל בדרך נס, שהם נתנו הסם בקערה של אליעזר להמיתו, ונהפך הדבר על בתואל ונשאר אליעזר בחיים, ובא להפחידם שאם יאחרו אותו ללון עוד לילה אחת אצלם הפך רצונו, יהיו נענשים שימות עוד אחד מהם, ולז"א אל תאחרו אותי כי ישיבתי אצלכם היא רעה לכם, כאשר ראיתם מה שנעשה אתמול, ואם תאמרו זה הדבר של אתמול היה על ידי מלאך, כאשר אמר לך אדוניך הוא ישלח מלאכו לפניך, וכבר עשה המלאך שליחותו אתמול, והלך וחזר למקומו, יען דאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות ולכך ודאי הלך לו, ואין לנו פחד מדבר זה, לז"א וה' הצליח דרכי, דאע"פ שאמר אדוני ישלח מלאכו לפניך, יודע אני בבירור כי ה' הצליח דרכי על ידו ולא ע"י מלאך, והשי"ת יעשה כמה נסים בזה"ז, ואין למעשיו גבול אלא יעשה ויחזור ויעשה

כמה

כמה פעמים כל מה שצריך לי בעבור הצלחתי, לכן טוב לכם שתשלחוני והלכה לאדוני ולא אתעכב אצלכם, ודבריו אלו נכנסו בלבותם, וירדו חדרי בטנם וירצו לנפשם, לכך אמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה:

ויאמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה ויאמרו התלכי עם האיש. י"ל בשלמא בהנעה שעשו שיסמכו על שאלת פיה לעשות כאשר תאמר, נקיט ויאמרו לשון רבים, ללמד שדבר זה הסכימו כולם בו שהם אחיה ואמה ושאר קרובים שבבית, כדי לחזק הדבר שלא יהיה ערעור עליו משום אחד מהם, אך על השאלה ששאלו ממנה התלכי עם האיש הזה למה אמרו כולם שאלה זו, דכתיב ויאמרו לשון רבים, והלא די שאחד מהם שהוא גדול הבית יאמר שאלה זו התלכי וכו', והיה די שלבן שהוא גדול הבית הוא לבדו ישאל זאת ולמה אמרו אותה רבים. ונ"ל בס"ד דהם עשו ערמה גדולה בזה, כי הם אמרו תחלה נקרא לנערה ונשאלה את פיה, ונראה מה שתשיב בדבור הראשון ואם אמרה הן, אז גם אנחנו נאמר הן, ואם אמרה לא גם אנחנו נאמר לא, והיה בדעתם להערים בזה, והוא אם תשיב לא, יאמרו כפי האמת ששאלנו אותה התלכי עם האיש הזה והשיבה לא, ואז בזה אין דו"ד לאליעזר, שכבר נתרצה שיהיה הדבר נעשה כפי תשובת פיה והרי השיבה לא, ואם תשיב הן, עתה ישקרו ויאמרו כך שאלנו הלא תלכי עם האיש ותאמר הן, כלומר הן כך רצוני שלא אלך עם האיש, כי אם ישקרו להוסיף מלה אחת לומר שכך שאלנו הלא תלכי אין ניכר הזיוף והשקר שלהם, אך עכ"ז אם יהיה אדם אחד שואל לבדו וכל היושבים שותקים לא יוכלו לשקר אח"כ ולומר כך שאלנו הלא תלכי, על כן הערימו שכל בני ביתם צעקו ואמרו התלכי עם האיש הזה בבת אחת, ואם אמרינן בעלמא תרי קלי לא משתמעי, כ"ש ארבעה וחמשה, ולכך יכולים לשקר ולומר כך שאלנו, הלא תלכי עם האיש הזה, ולז"א ויאמרו לשון רבים, התלכי עם האיש הזה. אמנם מן השמים ניתן בלבה שלא תשיב הן או לאו, אלא השיבה אלך, שבזה תשובתה מבוררת שתלך, ולא יוכלו לשקר ולזייף בדבריהם, לומר לא כך שאלנו, אלא כך שאלנו, מאחר שהשיבה בפירוש אלך, וכשראו ככה בעל כרחם הודו, ושלחו אותו ויברכו אותה אחותינו את היי לאלפי רבבה:

פ' תולדות.

ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא, ויעתר לו ה'. י"ל למה הוצרך לומר כי עקרה היא, פשיטא כיון דהוצרכה לתפלה ושהתה עשרים שנה ולא ילדה, דכתיב בן ששים שנה בלדת אותם ודאי היא עקרה היתה. ועוד קשה למה הוצרך לומר ויעתר לו ה', כיון דאמר ותהר רבקה אשתו אחר שאמר ויעתר יצחק. ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב בני יששכר ז"ל מפי השמועה, דלפעמים נענה האדם שלא ע"י תפלה רק ע"י דבור בעלמא, שאומר יהי כך וכך, שאם אותה שעה שהוא מוציא דברים אלו בפיו הוא עת רצון, יתקיימו דבריו ויהיה כך וכך אע"פ שלא בקשם בתורת תפלה, אפ"ה מתקיים דברו אם היתה אותה שעה שעת רצון למעלה, אבל יש חילוק בין דבר המתפעל ע"י דבור, לבין דבר שמתפעל בדרך תפילה, והוא שדבר המתפעל ע"י דבור בעלמא אין האדם בטוח בקיומו, שיהיה לאותו דבר קיום והתמדה דהיינו כגון שהיה אשה עקרה לפניו ואמר לה תתעברי וכעת חיה את חובקת בן, אם היתה אותה שעה עת רצון יתקיימו דבריו ותתעבר וכעת חיה חובקת בן, אבל אפשר שאח"כ ימות הולד ולא יתקיים חלילה, אבל אם אמר דרך תפלה, שאמר יהר"מ ה' או"א שתתן הריון לזאת האשה, וכעת חיה תהיה חובקת בן, אז יהיה קיום לאותו בן שיגדל ויחיה ויאריך ימים ושנים. ובזה פירש גם ואני תפלתי לך ה' עת רצון. כלומר כשאני צריך לאיזה דבר אבקשהו ע"י תפלתי ולא בדבור בעלמא, אע"פ שהיא עת רצון, שגם הדבור בלבד פועל בו, ולכן אקים ברוב חסדיך ענני באמת ישעך, ר"ל ענני בדבר המתקיים שהוא ישועה תמידית, עכ"ד ע"ש:

וצריך להבין מה טעם יש בהפרש אשר נמצא בין זה לזה, דמאחר שהשעה היתה עת רצון שהדבור בלבד פועל, למה אינו פועל דבר קיים ותמידי. ופרשתי הטעם ע"פ מ"ש המקובלים ז"ל, הטעם של התפלה שצריך האדם להתפלל על צרכיו, והלא הש"ת יודע מה שצריך לאדם והוא יתן, ואין צריך להודיע האדם להש"ת מה שצריך לו, ואדרבה הש"ת יודע מה שצריך לאדם יותר ממה שהאדם יודע מה שצריך לו. וכתבו הטעם שיש צורך בתפילה, מפני כי לכל שפע צריך לו צנור שהוא כלי קיבול שיקבל בו האדם את השפע מאת הש"ת, וזה הצנור והכלי יהיה מדברים של התפלה שיתפלל האדם, יען כי האותיות בכ"מ הם סוד כלים, ולכן יתהווה מהם כלי שהוא הצנור לקבל בו השפע, לכן אם העקרה נפקדה בהריון ע"י תפלה שאמר עליה לשון תפלה, דהיינו שאמר יהר"מ או"א שתתן הריון לאשה פ' ותלד בן וכו', אז מן אותיות אלו של יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שהם שבעה תיבות שיש בהן אזכרות והם עיקר של התפלה, יהיה מהם כלי וצנור למעלה לקבל השפע מאתו יתברך, בעבור המבוקש הזה של הריון ולידה להאשה העקרה ההיא, שבירידת השפע בצינור הזה אל האשה ההיא, הנה מתעברת ויולדת, וזה האור של הצינור הזה נשאר קיים וקבוע למעלה, כי זה הכלל כל דבר שבקדושה אחר הווייתו אין לו ביטול עולמית, וגם הרושם של השפע אשר נשתלשל ונתקבל בו אינו נמחה לגמרי, אלא ישאר הרושם בו למעלה, וכיון דנשאר הרושם של אותו השפע קיים לעולם, אז גם פועל הטוב הנעשה והנפעל מאותו השפע יהיה לו קיום ותמידות למטה, משא"כ אם אמר האדם דבור בעלמא להאשה העקרה תתעברי, וכעת חיה את חובקת בן, או כיוצא בדברים אלו, הנה אע"פ שאותה שעה היתה עת רצון ומחמת כן הדבור של זה פועל ונתעברה וילדה, אין לולד קיום ותמידות, יען שלא אמר על זה לשון תפלה, שהוא אינו פחות משבעה תיבות שהם יהר"מ ה' או"א, כדי שיהיה מהם כלי וצנור לקבל בו השפע של ההריון ההוא אשר אמר, שבזה ישאר הרושם של השפע קיים למעלה, ודאי ממילא גם הפועל הנפעל מכח השפע ההוא יהיה לו קיום כדאמרן:

הרי לך טעם נכון להפרש שיש בין דבור המתקיים מחמת עת רצון שלא היה בו לשון תפלה, לבין פועל הנעשה ע"י תפלה, אשר לא יבצר מן שבעה תיבות אלו שהם יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, כי בזה נעשה קיום ותמידות לפועל ההוא מחמת הצינור המתהווה מן אותיות של התפילה, שהיא לא תחסר מן שבעה תיבות, וזה נרמז בכתיב חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה, בנתה קאי על קיום והתמדה, כי כל בנין בית הוא קים ותמידי, אבל אהל הוא עראי, ולז"א שבע יפול צדיק וקם, יפול ר"ל ישכון מלשון על פני כל אחיו נפל, וזהו נוסח התפלה אשר לא יחסר מן שבע תיבות הנז"ל אז וקם, שיהיה לפעלו קיום והתמידות, ובמקום אחר הארכתי בזה, וגם עשיתי חילוק אם

אם הבקשה על דבר טבעי, דהיינו שאין באשה דבר המנגד להריון אלא היא ראויה להריון מצד הטבע, ורק אינה מתעברת מחמת סיבה אחרת כגון שגרם לה החטא שתהיה נענשת בכך, או כיוצא בזה, אין צורך ציור חדש, כי יש צנור כללי שבו יורד השפע של פעולות הטבעיות, וגם זו השפע שלה ישתלשל בזה הצנור הגדול הכללי, אבל דבר שאינו טבעי צריך לזה ציור חדש בעבורו, כדי שיתקיים ויתמיד הפועל שנעשה בזה, ואכמ"ל:

ובזה יובן בס"ד טעם נכון לדברי חנה ע"ה, שאמרה לעלי ע"ה, אל הנער הזה התפללתי ויתן ה' לי את שאלתי אשר שאלתי מעמו, והוא כי אחז"ל שמואל הורה הלכה בפני עלי, והיה עלי רוצה להענישו באומרו המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה, ובאה חנה וקא צווחה קמיה ואמרה אני האשה הנצבת עמך בזה, אמר לה שבקי לי ואענשיה ובעינא רחמי ויהבי לך ברא טבא מיניה, ואמרה לו אל הנער הזה התפללתי ע"כ. וצריך להבין מה טעם מצאה בדברים אלו שאמרה על הנער הזה התפללתי, דמה תלוי ד"ז בתפלה, וכי אם ניתן לה הנער שלא על ידי תפלה אלא בדרך כל הארץ אינו חביב להצילו מן העונש, וכפי האמור מובן היטב דכונתה לומר אני עקרה הייתי ואין הריון שלי טבעי, ואם היה נולד לי בן זה ע"י דבור בעלמא שמזדמן בעת רצון בלא תפלה, אפשר לומר לכך קרה לו מקרה זה שהורה הלכה כדי שימות, מפני דפועל הנעשה שלא ע"י תפלה אין לו קיום והתמדה, אך באמת אל הנער הזה התפללתי, שעשיתי תפלה בעבור הריון ולידה שלו, וכל דבר הנעשה על ידי תפלה יתהוה מן אותיות התפלה צנור וכלי לקבל השפע של הפועל ההוא, ולכן מוכרח שיהיה לפועל זה קיום והתמדה, ואיך אתה רוצה לסלקו מן העולם בעודו קטן בן שתי שנים ומחצה:

ובזה יובן בס"ד טעם נכון במה שאמרה השונמית לאלישע הע"ה, אחר שאמר לה למועד הזה כעת חיה את חובקת בן, ותאמר אל אדוני איש האלקים, אל תכזב בשפחתך, ופירש רש"י ז"ל אל תראני דבר שיפסוק, יש בידך לבקש רחמים וינתן לי בן, ובבקשה ממך תתן לי בן של קיימא. וקשא מהיכא תיתי שיתן לה בן שאינו של קיימא, ועוד מה כונתה לומר יש בידך לבקש רחמים וינתן לי בן, דמאחר שהבטיחה ואמר לה למועד הזה את חובקת בן, כבר גמר הדבר הזה, ומה צורך בבקשת רחמים עוד אחר דבריו ההם. ולפי האמור יבא נכון. כי היא שמעה ממנו שאמר דברים בעלמא, למועד הזה כעת חיה את חובקת בן, ולא אמר על זה לשון תפלה שהתפלל אל ה' יהרמ"י או"א שתתן הריון לאשה זו, לכן אמרה בדעתה, אע"פ דודאי דברים שלו אלו אע"פ שלא אמר עליהם לשון תפלה יעשו פירות ותתעבר ותלד בן בודאי, עכ"ז דא עקא כיון דחסר מנייהו לשון תפלה, אין לאותו הבן הנעשה מכח דברים בעלמא קיום ותמידות בעולם וכדאמרן, ולכן אמרה לו אל תראני דבר שיפסוק, כלומר שלא יהיה קיום לולד בעולם, הלא יש בידך עתה לבקש רחמים שינתן לי בן, פירוש תתן לי שפע של ההריון ולידת הבן ע"י תפלה ובקשת רחמים שיתהוו מהם צינורות, ואז ממילא יהיה קיום ותמידות לאותו הבן בעולם:

וז"ש הכתוב כאן ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, נקיט ויעתר לפי דרשת רז"ל שהרבה והפציר בתפלה, ועמד בתפלה לנכח אשתו שהיתה היא עומדת ומתפללת בזוית זו והוא עומד בזוית זו בתפלה, והוצרך להביא לה הריון ע"י תפלה, ולא הביא לה ההריון ע"י דבור בעלמא, כי ודאי כמה זמני אתרמי עת רצון, לז"א כי עקרה היא ואין הריון שלה טבעי, ולכך צריך שיבא לה ההריון ע"י תפלה כדי שיהיה לולד קיום ותמידות וכאמור לעיל, ולכך עתה ויעתר לו ה', שנשפע ע"י שם הוי"ה שפועל למעלה מן הטבע, ולא ע"י שם אלקים שפועל כפי הטבע, כי אלקים עולה מספר הטבע, וכמ"ש בספרי המפרשים ז"ל, ולכך ותהר רבקה אשתו, קרי בה אות ש', כי נתעברה וילדה ליעקב אע"ה הרמוז באות ש' שיש לה ג' יודי"ן, כן הוא זכה לשלשה שמות ישראל יעקב ישורון, שמתחילין בשלשה יודי"ן, וכנגדן זכה לשלשה פסוקים של ברכת כהנים יברכך יאר ישא שמתחילין בשלשה יודי"ן, גם עוד הוא רמוז באות ש' שיש בה שלשה ווי"ן שהם ג' עמודים, ועוד עמוד אחד תחתיה הרי ארבעה כנגד ארבעה רוחות העולם שפרץ בהם, דכתיב ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, וז"ש ותהר רבקה אשתו כלומר אות ש' הוא יעקב אע"ה שרמוז באות ש' שהיה קים ונצחי, כמ"ש רז"ל יעקב אבינו לא מת, והוא אשר יתגלה ויראה באחרית הימים כנודע:

ובמדרש רז"ל איתא ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, שהתפלל בעושר, פירוש ויעתר לשון עושר, כי תרגום עשיר עתיר. וי"ל עושר מאן דכר שמיה הכא, והלא היה עשיר גדול מנכסים רבים שנתן לו אביו בחייו, דכתיב ויתן לו אשר לו, וגם הוא הוסיף על עושר אביו דכתיב ויזרע יצחק וגו' ויברכהו ה', ועוד מפורש במקראות כאן ובפרשת הקודם שהיה עשיר גדול, ועתה הוא נצרך לבנים ולמה התפלל בעושר. ונ"ל בס"ד דידוע כי ברכת העושר תלויה בברכת הבנים, כי העושר לחשוכי בנים הוא מורת רוח, שכל ימיהם עצבים בראותם שיעזבו לאחרים חילם, ולכן כתיב וישגב אביון מעוני וישם כצאן משפחות, שקשר זו בזו, וידוע דחיים באים משפע החכמה, והעושר מן הבינה, והבנים מדעת, ובזה פרשתי בס"ד ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים, כלומר בהשפעת הדעת שמשפיע בלידת הבנים, צריך לזה השפעת העושר, שאם יזכה לבנים הרבה ואין לו עושר לפרנסם בהרווחה יגיע לו צער מן השפעת רבוי הבנים, ואם יש לו עושר הרבה ואין לו בנים יש לו צער גדול כשרואה שיעזוב לאחרים, על כן בדעת, בהשפעת הבנים שבא מן הדעת, צריך לזה עושר דחדרים שלו ימלאו כל הון יקר ונעים, דעי"כ ישמח ברבוי העושר כשרואה שבניו נוחלים אותו, וישמח ברבוי הבנים כשרואה שהוא מפרנסם בריוח וכבוד:

והנה ידוע שיצחק אע"ה אחוז בגבורה, וידוע שהגבורה יונקת מן ספירת הבינה שהיא עומדת למעלה ממנה בקו שמאל, ועל כן יצחק אע"ה יש לו כח ויכולת ועוז להתפלל בעושר מכח מקומו, כי מקומו בספירת הגבורה יונקת מן הבינה שממנה העושר, וידוע כל טוב שיבא לאדם ע"י תפלה לא יהיה משותף בו צער כלל, דכתיב ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה, אבל טוב הבא לאדם מצד המזל, אפשר שיתערב בו צער ועצבון, ולכן התחכם יצחק אע"ה להתפלל לפני הקב"ה שיברכנו בעושר, כדי שיהיה עושרו בא ע"י ברכת ה', וכתיב ברכת ה' תעשיר ולא יוסף עצב עמה, וממילא ברכת הבנים תבא לו ממילא, שאם ישאר בלא בנים הרי משותף בברכת העושר שלו צער וכדאמרן, והוא ברכת העושר ישיגנה בנקל, יען כי העושר נמשך מן הבינה, והוא מקומו בספירת הגבורה שעומדת תחת הבינה ויונקת ממנה, וברכת הבנים היא בספירת הדעת שאין שם מקום אחיזתו, אך זוכה לברכת הבנים בהכרח מחמת ברכת העושר שהתפלל עליה לזכות בה:

ויצא הראשון אדמוני. י"ל למה כיבד הכתוב את עשו לקראו בתואר ראשון, שבאמת מצינו שזרעו היו מתגאים ומתפארים בתואר זה של הראשון הנכתב בתורה

על

על אביהם עשו, וכמ"ש רז"ל במדרש. ונ"ל בס"ד דבא הכתוב לגנותו בתואר זה, והוא ע"ד מ"ש מהר"א גבישון ז"ל בעומר השכחה דף כ"ה, שאם יהיה עבד משכיל במדותיו יבחרוהו יותר מן הבן אשר אביו הוא ת"ח והבן עם הארץ ואינו משכיל במדותיו, שכך אמרו בספר דברי הימים של מלכי הערב, כי בקרטבא חלה דיין העיר למות, והיה לו בן אחד, וגם היה לו תלמיד אחד שהוא בן הקצב, ובנו של הדיין לא היה ראוי כאותו התלמיד שהוא בן הקצב, ולכן אחר שמת הדיין מינו תחתיו את בן הקצב, ואח"כ עברו דברים בין בנו של הקצב ובין בנו של הדיין, והקל בו בן הדיין באומרו שהוא בן הקצב, ויענהו ויאמר לו כן הוא אני בן הקצב, אבל אני עתה התחיל החכמה והיחס ממני, אבל אתה היחס והחכמה נשלם באביך, והתחיל בך הנקלה והסכלות ע"כ ע"ש. וכן הענין כאן, הנה אבותינו אברהם ויצחק היו קדושים חכמים נבונים וידועים, ואם היה עשו אדם טוב וישר והולך בעקבותיהם ודרכם, לא היה נקרא ראשון בדרכם הטוב והישר, אלא היה נחשב שלישי להם מפני שהוא נגרר אחריהם, אבל הואיל ועשו לא הלך בדרכם הטוב והישר, אלא פנה לדרך רע וכסלות שאינו משוג דרכם אלא להפך, על כן נקרא ראשון שנפסק חבל החכמה והישרות של אבותיו ממנו, שנשלם החבל ביצחק, אבל עשו אחז בחבל אחר של הסכלות והרע, והוא הראשון שאחז בחבל זה, וממנו התחילה התייחסות הנקלה והסכלות, וכאשר אמר החכם בן הקצב לאותו בור שהוא בן הדיין, כי הלך נשלם היחס והחכמה באביך, אבל בך התחילה הנקלה והסכלות, אבל אני התחילה החכמה והיחס בי :

נמצא זה התואר של הראשון האמור בעשו לא נאמר לכבודו של עשו, אלא לקלונו וחרפתו שנבדל מאבותיו הקדושים, ונעשה ראשון לזרעו בהתייחסות הסכלות והנקלה, משא"כ יעקב אע"ה לא נבדל מאבותיו אלא הלך בדרכם הטובה והישרה, ולכן אינו נקרא ראשון בדרך הטוב והחכמה, אלא נקרא שלישי לאבות, כי נמשך אחריהם והלך בדרך שהלכו בה :

ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו. נ"ל בס"ד דידוע שיש י"ד עתים לטובה, וי"ד עתים לרעה וכמ' בקהלת סי' ג' עת ללדת וכו', והי"ד עתים שהם לטובה המה כנגד י"ד פרקים שבאצבעות היד של ימין, וי"ד עתים שהם להפך המה כנגד י"ד פרקים שבאצבעות השמאל. והנה תמצא שבכל העתים הקדים קהלת עתים של הטובה על עתים של ההפך, מפני שהימין קדים לשמאל, ורק בעת הארבעה עשר שהוא עת האחרון נקיט להפך, שהקדים עת מלחמה וסיים עת שלום, דנקיט עת הטוב באחרונה כדי לסיים בטוב. והנה ידוע דאמרז"ל שיעקב אע"ה נולד מטיפה ראשונה, ועשו מן השניה, צא ולמד מהשפופרת שפיה קצרה, תן לה שתי אבנים זו אחר זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה, והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא עשו הנולד באחרונה יצא ראשון, ויעקב שנולד מטפה ראשנה יצא אחרון, וכמ"ש רש"י ז"ל, על כן יעקב אע"ה שנולד מטיפה ראשונה דבק בעתים של הטובה שנזכרו בראשנה, ועשו שנולד מטיפה אחרונה דבק בעתים של רעה שנזכרו באחרונה, אך בשביל שביציאתם יצא עשו ראשנה ויעקב אע"ה אחרון, לכך בסיום העתים הפך המאמר ונכתב עת הרע בראשונה כנגד עשו שיצא ראשונה, ועת הטוב באחרונה כנגד יעקב אע"ה שיצא אחרון, ולכך עת זה שהוא כנגד יעקב אע"ה הוא עת שלום. וידוע כי יעקב אע"ה נכפל שמו דכתיב יעקב יעקב ויאמר הנני, ושני פעמים עקוב מלא בואו עולה מספר שלום, אבל עת מלחמה כנגד עשו שהיה מלא שגים, שהוא לקח כל השגים בהיותו בבטן אמו, כמ"ש רז"ל, ומלחמה עולה מספר שגים, גם הוא מספר פגם, ומספר נגע, שהיה שגים ופגם ונגע, והרי נכתבו העתים בקהלת דומה לענין יעקב ועשו, שבעת שנולדו היה יעקב ראשון ועשו אחרון, ובעת שיצאו נהפכו, האחרון יצא ראשון והראשון יצא אחרון, כהפיכת שתי אבנים בשפופרת, וכן כאן העתים נכתבו ונזכרו הטובים בראשונה, ואח"כ לבסוף נהפכו שנזכר עת הרע בראשונה ועת הטוב באחרונה. וז"ש ויצא הראשון אדמוני, כי ביציאתם היה עשו ראשון כנגד עת מלחמה אשר ממנה נשפכים הדמים שהם אדומים, כמ"ש אדום כדם, ואחרי כן יצא אחיו שדביק בעת שלום, שהוא עת טוב, ולז"א וידו אוחזת בעקב עשו, כלומר כמה שרמוז בסוף אותיות עשו, שהם תפ"ז במנין עת טוב שהוא עת שלום. ולז"א אח"כ ויגדלו הנערים, כל אחד בשלו בדבר שאחוז בו, ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה, כי אוחז בעת מלחמה, ותפס אמנותו לעשות מלחמה כצידה שבשדה, אבל יעקב איש תם יושב אהלים, לעסוק בתורה אשר דרכיה דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום :

ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו. נ"ל בס"ד מה שבא הכתוב ללמדנו בענין זה. שהיתה ידו אוחזת בעקב עשו, לרמוז על תגבורת יעקב אע"ה על עשו, ועל שליטתו בעוה"ז, אחר שחלקו המזלות שלהם, את העולמות בעת היותם בבטן, ועשו לקח עוה"ז, דנמצא אין ליעקב שליטה בעוה"ז, ואיך הוא שולט ונהנה מטוב עוה"ז, והתירוץ הוא ידוע שזוכה בטוב עוה"ז מדין מציל מזוטו של ים, כי העולם לא יתקיים בלי תורה, ואם לא היו יעקב אע"ה וזרעו מקבלים התורה ועוסקים בה, היה כל עוה"ז חרב ואבד, ולכן הטוב שלוקחים מן עוה"ז זוכים בו מן הדין, כמו דין מציל מזוטו של ים שהוא של המציל. וידוע כי התורה נקראת לחם שהוא פת, וידוע שהיא שבעה ספרים דכתיב חצבה עמודיה שבעה, דפסוק ויהי בנסוע הארון הוא ספר בפ"ע, וכל ספר נקרא לחם שהוא פת בפ"ע, ונרמזה התורה שהיא ז' פת באותיות שאחר אותיות עשו שהוא ז' פת, ונרמזה בשם פת ולא בשם לחם, לרמוז שבה האדם מתגבר על לילי"ת שהיא כ"ף, והוא כמנין הלמוד וזהו תלמו"ד תורה, וז"ש ואחרי כן יצא אחיו יעקב וידו אוחזת בעקב עשו, ר"ל בתורה שהיא ז' פת הרמוזים בסוף אותיות עשו, ובזה יתגבר על פלונית, וגם בזה יהיה לו זכות בטוב עוה"ז שהוא מזל עשו:

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים. י"ל למאי הוצרך לפרש ולומר ויגדלו הנערים, והלא דבר זה מובן מאליו, דאחר שגדלו היו זה כך וזה כך. ועוד י"ל דהול"ל ביעקב איש אהלים וכמ"ש בעשו איש שדה, ולמה אמר יושב אהלים ולא אמר איש אהלים. ונ"ל בס"ד ע"פ המשל המובא בספר דביר, בין המשלים הכתובים בסוף הספר, והוא כי מקן הנשר האדיר אשר על ראש המעוז, נפל גוזל אחד ארצה, אל הבקעה אשר היתה מרעה לעדרי עזים. ויתגדל הגוזל ההוא בחברת העזים, עד אשר צמחו לו כנפיים, ואז התרומם לעוף השמימה. למקום אשר הטהו טבעו הנשאה, והנה לקץ ימים ראהו אחד התישים אשר גדל אתו, ויכירהו ויאמר השלום אתה אחי הנשר, ויענהו הנשר לא לי ולך ולאחוה, הן אמת בילדותינו התהלכנו יחד ולא נתבוששתי כי שנינו היינו ערומים כי לי לא היו עודנה כנפי הכבוד, ולך לא היה עוד זקן מנבל פנים, אבל עתה תחת הזקן אשר צמח לבשתך, צמחו לי כנפים להתפאר, עכ"ל שם :

והנה המשל הזה יבא נכון על יעקב ועשו, אשר תחלה גדלו יחד בבטן רבקה, וככתוב והנה תומים בבטנה

בבטנה, וגם אחרי לדתם ינקו שניהם ממנה, וגדלו שניהם בבית ביחד, ולא הי' ניכר הפרש ביניהם בין טוב לרע, ולא נודע ההפכיות שיש ביניהם, כי עדיין לא גדלו בשנים המוציאין הכוחות הסגורים בקרבם לפעול פעולותם, אך אחר שגדלו בשנים, ויצאו ונגלו חוצה הכוחות אשר סגורים בקרבם, אז הוכרו ונפרדו ונבדלו זה מזה כגובה השמים מן הארץ, דהיינו יעקב אע"ה בכוחותיו הטובים הסגורים בקרבו נעשו לו כנפים לעוף בהם עד לשמים, שהיה קדוש נקי וטהור כמלאכי מרום, ועשו כוחותיו הרעים שחבוהו והורידוהו לתחתיות הארץ, להשתקע בחומר הארץ העכור לרוח ונאוף וגזול וכיוצא. ולזה אחר שהכיר הכתוב כי היו תומים בבטנה, שהיו דרים ביחד זע"ז, וגם אחר לידתם שיצא הראשון אדמוני וכו', ועברו ימי היניקה, בא הכתוב להודיע, הן אמת בתחילה בקטנותם היו שניהם בהשוואה אחת לעיני הכל, שאין נודע וניכר הדבר המבדיל בין זה לזה, כי בימים או היו כמו אותו הגוזל של הנשר שגדל עם הגדי של העזים הנזכר במשל, בעוד שאין ניכר בהם דבר המבדילם ומפרידם, כן היו שניהם כסדרו זע"ז בתחלה, אמנם אח"כ ויגדלו הנערים, כלומר גדלו בשנים שבהם ניכרו ונבדלו זה מזה, וההיכר היה זה, כי עשו היה יודע ציד איש שדה, כמ"ש רז"ל שהיה צד הבריות לרצוח ולנאוף ולגזול, שאחר שגדל בשנים שבא בהם ההיכר נראה בו ההיכר בכך, שכוחותיו הרעים שהיו סגורים בקרבו שחבוהו והורידוהו מטה מטה לשקעו בטיט היון, הוא חומר עוה"ז העכור שבארץ, במדרגה התחתונה, ויעקב היה איש תם יושב אהלים, כלומר כוחותיו הטובים שהיו סגורים בקרבו העלוהו עד מרום, להיות נחשב עם יושבי השמים הם המלאכים, כי אהלים ר"ל שמים, כמ"ש רש"י ז"ל בפרשת בלק על פסוק כאהלים נטע ה', כלומר השמים המתוחים כאהל שנאמר וימתחם כאהל לשבת ע"ש, ולכן לא אמר איש אהלים, כי באמת היה מן התחתונים יושבי הארץ, אך רק מחמת קדושתו נדמה כאלו הוא יושב שמים, שהיה חסיד ופרוש מתענוגי עוה"ז. וזה הענין ביעקב ועשו כמו ענין המשל הנז' בנשר ותיש, כאחר גדולם בשנים זה נראה בו נוצת הכנפים שבהם עף ועולה עד למעלה למעלה על הכל, וזה נראה בו הזקן המנבלו שהוא לבשתו וחרפתו, וזה ההיכר נראה בהם אחר גידולם בשנים שמביאים אותם לידי היכר:

ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה. קשה כיון דאמר איש יודע ציד, מאי קמ"ל באמרו איש שדה, דזה נודע. דהצידה לא תהיה אלא בשדה שהוא המדבר שנקרא שדה בכל מקום, ככתוב ורבה עליך חית השדה, וכן פן תרבה עליך חית השדה, וכן חלל נופל בשדה, וכן כי בשדה מצאה, וכן גם חית השדה נתתי לו לעבדו, ועוד בכמה מקומות מכנה המדבר בשם שדה, וכאן כיון דאמר איש יודע ציד ידענו שהוא איש שדה, דהצידה לא תהיה אלא במדברות, ומאי קמ"ל בזה שאמר איש שדה. ונ"ל בס"ד, כי כל האדם ראוי להיות נקרא איש שדה, מפני שעיקר דירתו הוא בקבר, שהוא במדבר הנקרא שדה, אבל כשהוא חי כיון דשניו מועטות אינו נקרא על שם מקום דירתו וחנייתו, ורק אנשי סדום קראם אנשי העיר, דכתיב ואנשי העיר אנשי סדום, מפני כי קברם היה במקום דירתם, וכאן בא הכתוב להודיע כי עשו היה איש יודע ציד, שצד נפשות עד זמן שנעשה איש שדה, דהיינו עד שהלך לקבר ששם נקרא איש שדה, שלא חזר בתשובה בחייו כאשר עשה ישמעאל תשובה בחייו, אבל יעקב היה איש תם, שהוא צדיק גמור ושלם בצדקות עד זמן היותו יושב אהלים. ר"ל עד זמן שנפטר, שהלך לעוה"ב שנקראת מי, ולכן נקראת אהלים אהל מ"י:

ויבא עשו מן השדה והוא עיף. י"ל מלת והוא לשון יתר, ושגי לומר ויבא עשו מן השדה עיף, ועוד הול"ל ויבא עשו עיף מן השדה. ונ"ל בס"ד דארז"ל עיף ר"ל אחזו בולמוס באותה שעה, כדי שיבא יעקב ויטול הבכורה בנזיד עדשים, ואפשר דזה החולי של בולמוס לא נתהוה בעולם, אלא עשו היה ראשון שנפל בחולי של בולמוס, כדי לזכות יעקב אע"ה בבכורה, ולז"א והוא עיף בחולי הבולמוס, וקודם ממנו לא היה חולי זה לשום אדם, ולכן דקדק הכתוב לומר ויבא עשו מן השדה והוא עיף, להגיד חסדו יתברך שלא הביא לו חולי זה בעודו בשדה, אלא עד שבא מן השדה ונכנס לבית אחזו הבולמוס, שאם היה בשדה היה אוכל שם ומתרפא, אך ויבא עשו מן השדה, נעשה עיף שאחזו בולמוס, כדי שיתאוה לנזיד עדשים וימכור ליעקב אע"ה הבכורה בהם, ותראה דלא נתהוה חולי זה קודם כן, שלא יהיה נודע שחולי סכנה הוא ויאמרו דעשו בע"כ מכר ואנוס הוא, דהא כיון דלא היה חולי זה בעולם לא נודע סכנה שלו, ונמצא לא היה אנוס במכירתו, ולמה נתרצה למכור בדבור הראשון שא"ל מכרה לי הבכורה:

הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עיף אנכי. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הס"ד, דעשו היה קין, ויעקב אע"ה היה הבל, ולכן רצה להרגו עתה כאשר כבר הרגו קין להבל ע"ש, ודבר ה' בפיהו אמת וכן כתב רבינו ז"ל בשער הגלגולים הקדמה כ"ט דף כ"ט ע"א וז"ל, אם קין לא היה חוטא היה הוא הבכור, והיה הוא ותאומתו בדוגמת חו"ב. והיה הבל ותאומתו בדוגמת תפארת ומלכות. וכן עד"ז יצאו אח"כ עשו ויעקב כדוגמת קין והבל, לו היה עשו ראוי וצדיק היה לו יתרון על יעקב, כי היה הוא בכור במקום חכמה, ויעקב במקום תפארת, וכיון שחטא עשו ניטלה הבכורה ממנו ונטל יעקב אע"ה פי שנים חלקו וחלק אחיו עשו, ולכך נקרא יעקב כנגד תפארת, ונקרא ישראל כנגד חכמה, עכ"ל ע"ש:

ובזה פרשתי בס"ד דקדוק עצום בפרשה זו, דכתיב ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי. ויוגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדול ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך. ויש לדקדק דקדוק עצום, למה הוצרך לפרש כאן דעשו הוא בנה הגדול ויעקב בנה הקטן, והלא דבר זה מפורש בריש הפרשה ויצא הראשון אדמוני וגו' ואחרי כן יצא אחיו וכו', ובזה נודע דעשו הוא בנה הגדול, ויעקב בנה הקטן. ועוד קשה מאד דהא קודם זה כתיב ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשו בנו, ולא פירש בנו הגדול, וכן כתיב ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר, ולא אמר יעקב בנה הקטן, ולמה כאן פירש עשו בנה הגדול ויעקב בנה הקטן. וכפי האמור מובן הדבר היטב, כי ידוע דרבקה היתה גלגול חוה, אשר קין היה בנה הגדול והבל בנה הקטן, ועתה ראתה ברוה"ק שעשו הוא כנגד קין, ויעקב כנגד הבל כמ"ש בספר הגלגולים הנז"ל, ועל כן אמרה אע"ג דגזים אינש ולא עביד, הנה ודאי דברים אלו שאומר עשו להרוג את יעקב גזים ועביד, יען כי עשו בגלגול זה הוא כנגד קין בנה הגדול שהיה לה בגלגול הקודם. ויעקב בגלגול זה הוא כנגד הבל בנה הקטן בגלגול הקודם, וקרוב הדבר מאד לומר כמו שעשה לו בגלגול הקודם יעשה לו עתה בגלגול זה. וז"ש ויוגד לרבקה שהיא חוה דברי עשו שהוא כנגד בנה הגדול

שהיה

שהיה לה בגלגול הקודם, ולכך חששה מאד ותאמר ליעקב שהוא כנגד בנה הקטן שהיה לה בגלגול הקודם, הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך, מתנחם בודאי שככה יעשה בלי ספק, ואין זה גזים ולא עביד, לכן עתה בני שמע בקולי וקום ברח לך וכו' כדי שתנצל מידו:

ובזה יובן הלעיטני נא מן האדום האדום הזה, שהוא מאכל הראוי לאוכלי בני אדם שופכי דמים, כל מראה אדום רומז לדם כמ"ש בגמרא דשבת דף ק"ח מנין לדם שהוא אדום שנאמר ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם, ולכן אני מתאוה עתה אל האדום האדום הזה, יען כי עיף אנכי, עיף עולה מספר קין, כלומר קין ששפך דם אחיו הבל, ולכך אני מתאוה להאדום האדום הזה, וכשאמר דברים אלו מוליה חזי שהוא קין, ומדבר דברים אלו ליעקב אחיו שהיה הבל והרגו, ולז"א הכתוב כאן קודם זה, ויבא עשו מן השדה והוא עיף, דארז"ל אותו היום הרג עשו בשדה את הנפש, ולכך אמר והוא עיף בגי' קין, שאחז ועשה אומנות של קין אשר רצח את אחיו בשדה, דכתיב ויהי בהיותם בשדה ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו:

אנכי עשו בכורך עשיתי כאשר דברת אלי. י"ל בשלמא מה שאמר אנכי עשו בכורך לא שיקר ח"ו, דמאחר שקנה הבכורה נעשה הוא במקום עשו, ויכול לומר על עצמו אנכי עשו, אך מה שא"ל עשיתי כאשר דברת אלי, היכן דבר. ובסה"ק בן איש חי כתבתי ישוב לזה. ועוד נ"ל בס"ד, דידוע שהאבות למדו תורה זל"ז, והיינו אברהם לימד ליצחק, ויצחק לימד ליעקב, וע"כ בודאי לימד יצחק אע"ה את יעקב אע"ה הלכות כבוד אב ואם ומוראם, ולימדו מצות איש אמו ואביו תראו שחייב לעשות רצון אמו, ולקיים גזרתה שגוזרת עליו, ולכך מלא יעקב אע"ה היתר לעשות מעשה ליקח ברכות בהבאת המטעמים לאביו, מאחר שאמו צותה אותו בכך והכריחה אותו בזה, והסבירה לו סברה אמיתית שאין בזה הפך רצון אביו, אלא סו"ד גם אביו יסכים בכך כשידע מענין הבכורה, ויוסיף על ברכתו לומר גם ברוך יהיה, וכדהוה הכי, והוא נתכוון לקיים בזה כבוד אם ומוראה, וכאשר טענה היא ואמרה לו ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך, ואתה חייב לשמוע בקולי כי בני אתה, ועל זה כיון בלבבו באומרו לאביו עשיתי כאשר דברת אלי, כלומר עשיתי כיבוד אם ומוראה, לקיים גזרתה כאשר דברת אלי בהלכות כבוד האם ומוראה אשר למדתני:

הקול קול יעקב והידים ידי עשו. נ"ל בס"ד, כי פלוני כשנקרא ביושר קשה הוא, כי סם קשה הוא, וכן אותיות אל קשה מלשון אילי הארץ, אבל אם תתהפך קריאתם משמאל לימין, אותיות אל נקראים לא, שהוא דבר שאין בו ממש, וכמ"ש וכל דיירי ארעא כלא חשיבין, וארז"ל בגמרא האי חרגא דיומא לא שמיה, ואותיות סם נקראים למפרע מס, מלשון המס ימס, ונראה לכן כתיבת בני עשו היתה משמאל לימין, לרמוז על השר שלהם שהוא סמאל יתקיים בו קריאת שמו למפרע משמאל לימין, והיינו חציו הראשון שהוא סם נקרא מס, וחציו השני שהוא אל נקרא לא. ובזה יובן בס"ד הטעם שהקליפה נקראת להט החרב המתהפכת, כי עתידה להתהפך ואז תתבטל. ובזה יובן רמז הכתוב באיוב כ"ז מידו ברח יברח, ר"ל מן הרמז שבידו שכותב בה משמאל לימין, מורה על פרענות שלו לעתיד שסופו להיות ברח יברח, משליטה שיש לו בעוה"ז. ובזה יובן הקול קול יעקב. כלומר ע"י עסק התורה יתקיים הרמז הרמוז בידים ידי עשו, והוא שכותבין משמאל לימין, שבזה יש רמז על ביטול השר שלו, וגבר ישראל:

בא אחיך במרמה ויקח ברכתך. קשה אם לקחה במרמה אין זו לקיחה אלא הוי לקיחה בטעות והדרא למרא, ומצינו לאנקלוס שתרגם על אחיך בחוכמא, מה תיקן אנקלוס בזה, ומה חכמה עשה לבטל טענה זו דמקח טעות, ונ"ל בס"ד דמצינו לרז"ל במדרש כשאמר יעקב אע"ה כי הקרה ה' אלקיך לפני, אמר יצחק אע"ה זה ודאי הוא יעקב, כי עשו אין ש"ש שגור על לשונו, ולכך קודם שאמר כן כתיב ויאמר יצחק אל בנו, ואח"ז אמר ויאמר יצחק אל יעקב, כי היה ברור לו שהוא יעקב וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשי"ך ז"ל, ולכך אמר גשה נא ואמושך האתה זה בני עשו, ר"ל לא יתכן בעולם שאתה עשו והקשיתי על זה למה עשה יעקב אע"ה כן לעשות סימן לאביו שידע שהוא יעקב, אדרבה צריך לעשות המלאות שיבין מהם שהוא עשו, כדי להשלים רצון אמו, ובודאי יעקב אע"ה יודע שאין שגור ש"ש בפה עשו, וכשיאמר כן יתברר אצל אביו שהוא יעקב אע"ה. ותרצתי בס"ד, יעקב אע"ה חכם גדול היה, ורוצה שיקח הברכה כפי הדין, באופן שלא יהי עליה שום טענה וערעור, ולפי הנראה יש עליה טענה גדולה, כי הברכה צריכה להיות שלימה במעשה, שיניח המברך ידיו על ראש המתברך, וצריכה להיות שלימה במחשבה שיחשב המברך על המתברך, ולא תהיה מחשבתו באדם אחר, כדין התשמיש האיש עם אשתו שלא יחשב באשה אחרת, וכן אע"פ שבמעשה הניח ידו על ראש יעקב מאי אהני ליה, הלא מחשבתו היתה בעשו, לכך נתחכם יעקב כי אע"פ שיהי לאביו הוכחה מן הסמנים על המטעמים ומן עורות עזים שהוא עשו, יהיה לו הוכחה מן הקול ומן המבטא של הקול דהיינו שיזכיר ש"ש בדבריו, שמזה מוכח שהוא יעקב, וכמ"ש רבנו מהר"ם אלשיך ז"ל, הקול קול יעקב דאיכא תרתי לקול שנראה שהוא יעקב, והידים ידי עשו איכא תרתי בידים, שהם מטעמים שעשה בידיו, ומה שהיו ידיו שעירות דמוכח מנייהו שהוא עשו, וכיון דאיכא תרי ותרי, אז מוכרח כשבא לברכו לא היתה מחשבתו בעשו, דאולי הוא יעקב, כיון דאיכא תרי הוכחות שהוא יעקב, ובזה תהיה הברכה לבטלה, מפני שתהיה המחשבה הפך המעשה, ונמצא הזכיר ש"ש לבטלה ח"ו באומרו ויתן לך האלקים, ולכך הוכרח יצחק אע"ה שלא יכוין במחשבתו בעת הברכה על שם עשו אלא כיון על שם בנו, כלומר שהוא מברך את בנו יהיה מי שיהיה, ואז ממילא לא נשאר טענה וערעור על ברכה זו לומר שהיא בטעות, כי הוא כיון בה לשם בנו, ואדרבה יעקב אע"ה יתייחס להיות נקרא בנו באמת יותר מן עשו, כמ"ש רז"ל שעשו אינו חשוב זרע:

ובזה יובן הכתוב מ"ש יצחק לעשו בא אחיך במרמה ויקח ברכתך, תרגם אנקלוס בחוכמא, וזו היא החכמה שהראה לו הוכחות דסתרי אהדדי, שאז בעל כרחי כדי שלא תהיה הזכרת ש"ש בברכה לבטלה ח"ו, לא אכוין בברכה על שם עשו, אלא אכוין על שם בני יהיה מי שיהיה, ואז הוא שנחשב בני יותר ממך זכה בה ע"פ שורת הדין והאמת. אמנם עשו לא הבין דברי אביו, ואמר אח"ז הכי קרא שמו יעקב ויעקבני וכו', שבא לערער ע"פ הטענה דמקח טעות הנז', לומר שלא זכה בה, יען כי במחשבה לא היתה עליו אלא על שמי, ולכן ויאמר הלא אצלת לי ברכה, כלומר בעת שברכת אותו לא ברכתו ברכה שלמה, כי רק במעשה שהיא בעשיה נתברך, אבל במחשבה שהיא באצילות היתה עלי, ולכך אמר הלא אצלת לי לשון אצילות שהם עולה המחשבה כנודע. ואע"פ שעשו לא ידע כונת

דברים

דברים אלו, הנה בשר שלו ידע, והוא משים הדברים בפיו, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בענין פרעה ודבריו שהיה מדבר עם מרע"ה ע"י בשר שלו:

ויתן לך האלקים. איתא במדרש יתן ויחזור ויתן, יתן לך ברכה ויתן לך כבושיהון, והוא תמוה. ונ"ל בס"ד דידוע מ"ש הרב ערבי נחל ז"ל שהאותיות הם צינורות של השפע, ומן אותיות המלוי יבא רבוי השפע יותר גדול, כי מן הפשוט בלבד יבא בצמצום, וכן מן מלוי דמלוי יבא יותר, ולפ"ז אותיות ברכה מהם יהיה צינורות השפע, אך מן הפשוט יבא בצמצום, ומן המילוי ומילוי דמלוי יבא שיעור גדול ורב עצום מאד. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב אדני שפתי תפתח, כי המלוי של אותיות ברכה כזה, בי"ת רי"ש כ"ף ה"י, הם אותיות שפת"י, ומבקש מלבד שתפתח לי צינורות הפשוט של ברכה, אלא תפתח לי גם צינורות המלוי שהם שפת"י. ופי יגיד תהלתך שאודה אותך בשפתי ואהללך. וז"ש המדרש כאן בברכה זו יתן ויחזור ויתן, כלומר יתן באותיות הפשוט ויחזור ויתן באותיות המלוי ג"כ, ופירש הדבר ואמר, יתן לך ברכה, דהיינו באותיות הפשוט של ברכה, ויתן לך כבושיהון, כלומר באותיות המלוי שהם כבושים ומכוסים באותיות הפשוט:

פרשת ויצא.

ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכו'. פירש עט"ר אדוני אבי זלה"ה בספרו מדרש שמואל, בולם מספר ממון, הוא מוצב ארצה, שהאדם רואה בעיניו דע"י עסק משא ומתן שעושה בארץ הלזו הוא מרויח ואוסף ממון, אך באמת ראשו מגיע השמימה, שהכל תלוי בהשגחת הבורא יתברך ורצונו, דאם ירצה השי"ת שיהיה לזה ממון הוא מרויח, ואם לאו יפסיד ויהיה בע"ח לאחרים, לכן הניח מלאכי אלקים הם הממונים על הפרנסה עולים ויורדים בו, דהיינו יש בני אדם שהם עולים בעסק שעושים בממון ומשא ומתן, ויש בני אדם יורדים בעסק שעושים, שמאבדים ממון הקרן שבידם ויהיו חייבין לאחרים עכ"ד זלה"ה. והנה עבדא אמרתי טעם נכון לדרך זה שרמז בו את הסולם על הממון, ולמה לא רמז נוספר הממון במילות אחרים שג"כ יהיה מספרם עולה ממון. ואמרתי בס"ד טעם לזה ע"ד המוסר, ע"פ המשל שכתוב בשעשועים, סולם היה לו עשר מעלות, כלומר עשר מדרגות, והיה הסולם נשען על קיר הבית, ואע"פ שהיו כל מדרגות שבו שוין זה עם זה בעובי ובמין העץ, עם כל זאת נתגאית המדרגה הגבוהה העליונה על כל אשר תחתיה, וכ"ש על התחתונה מכולם הסמוכה לארץ ותפתח פיה בגאון ותאמר לחברותיה, נתנני בעל הממון הזה עליונה על כולכם, וישימני לראש לכם, ובלי תפונה מלא בי סגולה, כי על כן נתן לי זאת הגדולה. והנה איש מהלך לדרכו וישמע את הדברים האלה שדברה המדרגה העליונה, ויגש אל הסולם במהרה ויהפכהו ותהי עתה העליונה לתחת והתחתונה ממעל. והנה זאת אשר נתגאית ברואותה הפגע אשר קרה לה, תכף ותתכנס על דברי גאותה, וזו התחתונה אשר הורמה ברגע לא נתגאית כרעותה, כי יראה פן יבא איש אחר ויהפכנה, שאז כמקרה העליונה ההיא יקרנה. והנמשל הוא, אליכם אישים אקרא אל תתגאו בעשרכם, כי העושר הוא כמעלה של הסולם, גלגל הוא שחוזר בעולם עכ"ד:

ובזה מובן היטב הרמז שביאר הרב אבא מארי זלה"ה, שרמז הסולם על הממון, ובעי טעמא, ובזה יבא נכון שרמז באותיות סולם, ללמד לאדם מוסר שלא יתגאה בממון שבידו, אלא יחשוב ויביט תמיד שהממון הוא כמו סולם העשוי מדרגות הרבה, שעתה תמצא לזו המדרגה עליונה על הכל, וברגע אחד יבא אדם להסיר הסולם ולטלטלו ממקום למקום, והוא מניחו להפך תחתונה למעלה ועליונה למטה, וכן הוא ענין האדם בממון:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דסולם רומז לממון, ע"פ מעשה דנכנס פקח אחד אצל רעהו במשתה שהיה שם כמה אנשים קרואים לסעודה ושנכנס לחדר המסיבה ראה עליונים למטה ותחתונים למעלה, שהעשירים שהיו עמי הארצות וחסירי מדע הושיב אותם למעלה, והחכמים שהיו מלאים חכמה ומדע הושיבו אותם למטה תחת העשירים, וחרה לו ושב לאחוריו, ויצא מן הבית ההוא, ויביא מאזנים אחד וסלע כבד עמהם, ויתלה המאזנים בהיותה רקנית בחבל היורד מן התקרה באמצע המסיבה, ובהיות שתי כפות המאזנים ריקנים היו הכפות עומדין בהשואה אחת זה כנגד זה, ואח"כ שם הסלע הגדולה הכבדה בתוך כף האחת, ואז תכף קפלה הרקנית ועלתה למעלה ואותה המלאה הכבדה ירדה למטה. אמר לו בעה"ב מה עשית בדבר הזה, ויאמר עשיתי כאשר עשית, שהנחתה האנשים הריקים למעלה ממעל והמלאים חכמה למטה מתחת. וז"ש והנה סולם, הממון שעולה מספר סולם, מוצב ארצה, כי באמת הוא תחתון ודומם ואין לו מעלה לעלות בה למעלה, אך ראשו הוא האדם בעל הממון מגיע השמימה, דהממון מגביה את בעליו עד לשמים, דדרך העולם מחניפים לבעלי הממון ונותנים להם כל המעלות היקרות ומכבדים אותם בכל מיני הכבוד, אך באמת אין בעלי הממון שוים בדברים אלו הנוגעים לחכמים, כי יש בעלי הממון מלאים דעת והשכל, ומלאים יראת שמים ודרך ארץ שמכירים ביקר ותפארת החכמה והתורה שביד החכמים, ומנשאים אותם ומושיבים אותם בראש, ומכניעים עצמן לפניהם, ונמצא החכמים מגיע להם מעלות מן הממון של העשירים הללו, שעל ידם יתעלה החכם בעיני המון העם ויגיע לו כבוד גדול, ויש בעלי ממון שהם ריקנים מן ההשכלה, וריקנים מיראת שמים ודרך ארץ, שמבזים את החכמים ומתקלסים בם, ונמצא מן ממון של אלו מגיע בזיון וירידה להחכמים בעיני המון העם, כי עשיר שהוא ריק, כל שיש לו ממון יותר יבזה ת"ח ביותר, ולז"א והנה מלאכי אלקים אלו החכמים השלמים שנקראים מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, קאי בו על הממון שדיבר בו הכתוב בתחלתו ברמז הסולם, כי יש מגיע להם עליה מצד הממון של העשיר, כשאותו עשיר מחבב החכמים ומיקר אותם, ויש מגיע להם ירידה מצד הממון של העשיר, כשאותו עשיר בעל הממון מבזה החכמים ומתלוצץ בהם:

ועוד נ"ל בס"ד, רמז הכתוב והנה סולם, הממון מוצב ארצה וכו', ע"פ מ"ש בגמרא רבי עקיבא מכבד עשירים, ורבינו הקדוש מכבד עשירים, ופירש הגאון חיד"א ז"ל הטעם בשם רבינו האר"י ז"ל, דחייב אדם לכבד העשירים, מפני כי העושר הוא שפע קדוש הנשפע מאתו יתברך, והאדם שזוכה להיות עשיר הוא נעשה כלי מוכן לקבל השפע מהשי"ת תמיד, כי העשיר השפעתו תמידית, ולכך צריך לכבד העשירים שזכו להיות כלי מוכן לקבל שפע גדול מן הקב"ה תמיד. נמצא לפ"ז דהממון הוא שפע הנשפע מלמעלה מהקב"ה, לכך ראוי להיות לו חשיבות גדולה אצל האדם, וצריך האדם להזהר שלא יזלזל בו, ולכן יעקב אע"ה חזר על פכים קטנים, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ולכך ראוי לכבד

עשירים

עשירים שהם נעשו כלי לקבל השפע הגדול הנשפע מהקב"ה. ועוד יש טעם אחר לכבד עשירים, והוא שהעשירים מרבים לעשות צדקות מן ממונם, ועל ידי רבוי הצדקות מרבים להעלות ניצוצי קדושה מתתא לעילא וממילא יורד כנגד זה שפע מעילא לתתא להאיר בכל העולמות העליונים עד עולם התחתון הזה, וממילא יורדין נשמות לעוה"ז להתתקן בגופים של בני אדם. ובזה יובן והנה סולם בגי' ממון, אמת שהוא מוצב ארצה, הנה ראשו מגיע השמימה, שהוא שפע קדוש וראוי לכבדו, ולכך צדיקים חביב להם ממונם, ולכך חזר יעקב אע"ה על פכים קטנים בעבור חבוב ממונו, שהוא שפע הנשפע מהשי"ת. ועוד שנית ראוי לתת מעלה וחשיבות לממון, יען כי בו מלאכי שקים הם ניצוצות קדושה, ונשמות המגולגלים בדצח"ם עולים מתתא לעילא, ע"י מצות הצדקות שעושים העשירים בממון, וגם יורדים על ידו נשמות מעילא לתתא להתקן בגופים של בני אדם בעוה"ז:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דהנהגת האדם בעוה"ז בעניינים הנפשיים שהם תורה ומצות, ובעניינים הגופניים שהם קנין ממון ונכסים, צריך להיות מהלכו והנהגתו בהם בהפכיות, כלומר יתנהג בנפשיות הפך הנהגתו בגופניות, ועי"כ יתעלה ויזכה להיות נשכר שכר טוב, אבל אם יהיה משוה הנהגתו יפול ויאבד ויפסיד אחריתו, והעצה היעוצה לאדם הוא שבעניינים הנפשיים הנז' יביט בגדולים ממנו, דאז ימצא עצמו קטן וחסר, וממילא יראה חיוב על עצמו שיהיה מתאזר ומזדרז להיות כמותם, בקנאתו מהם קנאה של קדושה, ע"ד שאמר הכתוב קנאת סופרים תרבה חכמה, אבל בעניינים הגופניים צריך להביט ולראות בקטנים והדלים ממנו, שעי"כ יראה עצמו מלא וגדוש מטוב עוה"ז, דאז אינו צריך לו לאבד זמן לרדוף אחר קניינים הגופניים, אלא יהיה תמיד שמח בחלקו, כי רואה עצמו עשיר לגבי אלו הדלים, וממילא יוכל לסגל תורה ומצות ומע"ט להשלים נפשו, ואם יראה ויביט בשני העניינים הנז' הנפשיים והגופניים, בבני אדם הגדולים והעליונים ממנו, הרי זה יפסיד ויאבד זמן הרבה, כדי להשיג עושר וטובה מרובה בעניינים הגופניים, וכן אם יראה ויביט בשני העניינים הנפשיים והגופניים, בבני אדם הקטנים והדלים ממנו, גם זה יפסיד, יען כי ימצא עצמו מלא וגדוש בעניינים הנפשיים, שהם תורה ומצות לגבי בני אדם הדלים והקטנים בדברים אלו, ואז יהי' בעיניו עשיר ושמח בחלקו, ויתעצל מלהיות רודף אחר תורה ומצות, בחשבו כי כבר הוא שלם במה שיש בידו מהם, אע"פ שהוא חלק מעט ודל. ובזה פרשו המפרשים ז"ל רמז אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת, כלומר בענייני השמים שהם תורה ומצות, שהם עניינים נפשיים שיתייחסו לשמים, תביט בבני אדם שהם ממעל ממך, שעי"כ תמצא עצמך חסר, ואז תשתדל ותתאמץ להשלים חסרונך, אבל אשר בארץ בקנייני עוה"ז שיתייחסו לארץ, שהם עניינים הגופניים תביט בבני אדם שהם מתחת ממך, שעי"כ תמצא עצמך שלם ועשיר, שאין אתה צריך לרדוף להשיג קניינים אלו, ולא תאבד זמן בעבורם:

ואמרתי בס"ד על זה משל שהובא בספרים בענין אחר, ואמשלהו על זה, והוא כי בעה"ב אחד היה לו חצר שיש לו גג גבוה מאד, ואין לו מדרגות בנויות בכותל שיעלו בהם לגג, אלא רק יש שם סולם של עץ שיש בו שלשים שליבות של עץ קבועים בו במסמרים, ועולים לגג באותו הסולם דרך אותם שלשים השליבות: ויצו בעה"ב לעבדו לעקור השליבות שהם מדרגות שעולים בהם בסולם לגג, כדי שלא יוכל שום אדם לעלות לגג על ידם, והעבד היה טפש, וכשבא לעקור השליבות התחיל לעקור אותם מלמטה למעלה שעמד על מדרגה השניה ועקר התחתונה שלמטה ממנה, ועלה על השלישית ועקר השנית שתחתיה, וכן עזה"ד, עד שעמד על הגג ועקר המדרגה האחרונה הסמוכה לגג, בא לירד לחצר ולא יכול כי מן הגג עד קרקע החצר יש גובה גדול שיעור שלשים מדרגות. וישחקו עליו כל העומדים בחצר, ויאמרו לו שוטה, היה לך לעלות תחלה כל מדרגות הסולם, ותתחיל לעקור השליבות מלמעלה למטה עד שתגיע לקרקע החצר. וסוף דבר אחר כל עמל וטורח עלו בני אדם לגג ושלשלו אותו בחבלים עד שהורידוהו לקרקע החצר. והנה באותו חצר היה בור עמוק עשרים אמה, והיה סולם זקוף בתוכו ויורדים לבור דרך מדרגות הסולם וכן עולים ממנו ע"י הסולם, ואח"ז אמר בעה"ב לאותו העבד שיעקור השליבות שהם מדרגות הסולם כדי שלא יוכלו בני אדם לירד לבור ע"י הסולם, והעבד אחר ששמע מאותם האנשים בעקירת מדרגות הסולם שעולים בהם לגג, שצריך להתחיל לעקור תחלה מן שליבה העליונה עד שיסיים בתחתונה, גם בזה עשה כן והתחיל לעקור העליונה ולעמוד על השניה, ועמד על השלישית ועקר השניה, וכן עזה"ד, עד שירד לקרקע הבור, בקש לעלות מן הבור ולא יכול מאחר שעקר כל השליבות שהם מדרגות איך יעלה למעלה, התחיל לבכות, וישחקו עליו אותם העומדים בחצר, אמרו לו שוטה היה לך לירד תחלה לקרקע הבור ותתחיל לעקור מן השליבה התחתונה הסמוכה לבור עד שתעלה לקרקע החצר. ויאמר להם הלא אתם אמרתם לי באותו היום לעקור מעילא לתתא, ואיך אתם אומרים לי עתה להפך לעקור מתתא לעילא. אמרו לו שוטה וכי כל המקומות שוין, בראשונה היה הסולם עומד בחצר ועולים בו לגג, שאין הישוב בגג אלא בחצר, ולכך צריך לעקור השליבות מעילא לתתא כדי שבאחרונה תהיה אתה עומד במקום הישוב שהוא החצר, אך בשנית הסולם עומד בבור ומקום הישוב הוא בחצר, צריך להתחיל מתתא לעילא, כדי שבאחרונה תהיה אתה עומד במקום הישוב שהוא החצר, ואתה עשית להפך שעמדת באחרונה בקרקע הבור, שאין זה מקום הישוב ואיך תעלה לחצר שהוא מקום הישוב. נמצא העבד קלקל והפסיד לעצמו, שהשוה הנהגתו במעשה השנית של הבור כמו הנהגתו במעשה הראשונה של הגג, שבשניהם עשה העסק שלו מעילא לתתא וקלקל בזה שהיה צריך לנהוג בהפכיות, שבעובדא דגג יעשה מעילא לתתא, ובעובדא דבור יעשה מתתא לעילא. וכן האדם שהוא משוה הנהגתו בעניינים הנפשיים כמו עניינים הגופניים, או נוהג בעניינים הגופניים כמו עניינים הנפשיים, ה"ז מקלקל ומפסיד, אלא ראוי לו להיות מביט בעניינים הנפשיים בגדולים ממנו, ובעניינים הגופניים בקטנים ממנו ובזה יהיה זריז ונשכר בעוה"ז ובעוה"ב:

והנה בין תבין מאשר לפניך, כי בסולם רמוז קנין הנפשיי וקנין הגופניי, והיינו כי קנין הנפשיי הוא התורה והתפלה שהם קול, והסולם עולה מספר קול, וקנין הגופניי שהוא הממון הוא ג"כ רמוז בסולם, כי סולם עולה ממון. וז"ש והנה סולם, כלומר קנין הנפשיי שהוא קול תורה שמספרו סולם, וקניין הגופני שהוא ממון שמספרו סולם, זה וזה הוא מוצב ארצה, דקול תורה ותפלה יוצא ונבטא ונשמע בארץ, אך ראשו מגיע השמימה, שפועל אורה ותיקון בשמים ממעל בעולמות העליונים

העליונים, וכן הממון הוא מוצב ארצה, שמציאותו ועניינו בארץ שהם העסק שלו ושם אוספים אותו, אך ראשו מגיע השמים, כי העושה ממנו צדקות וג"ח הנה הוא פועל אורה ותיקון בשמים ממעל בעולמות העליונים, והנה מלאכי אלקים הם הצדיקים שנקראים מלאכי אלקים עולים ויורדים בזה הסולם שרמוז בו קנין הנפשיי וקנין הגופניים, והיינו בקנין הנפשיי עולים בהבטה שלהם להביט בגדולים ובעליונים מהם, ועי"כ ימצאו עצמן חסידים, וממילא משתדלים ומתאזרים להשלים חסרונם בזה, ובקנין הנפשיי הרמוז ג"כ בסולם הם יורדים מהבטתם, שהם מביטים ומסתכלין ורואין בבני אדם הדלים והקטנים מהם, שעי"כ ימצאו עצמן עשירים לגבי אלו, ואין חסרים, וממילא יהיו שמחים בחלקם, ולא יבקשו להשיג יותר מן הנמצא בידם, באופן שהם מתנהגים בשני ענינים וקניינים אלו בהפכות, אלא יהיו עולין בזו ובזו, או יורדין בזו ובזו:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד רמז הכתוב ויחלום והנה סולם מוצב ארצה, ונקדים מ"ש רז"ל בירושלמי בפרק ט' דברכות, א"ר פנחס בשם רב יהודה בר סימון ע"ז נראית קרובה ואינה אלא רחוקה, מאי טעמא ישאוהו על כתף יסבלוהו וכו' סוף דבר אלוהו עמו בבית והוא צועק עד שימות ולא ישמע ולא יושיעו מצרתו. אבל הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו, דאמר לוי, מהארץ עד לרקיע מהלך ת"ק שנה, ומרקיע לרקיע מהלך ת"ק שנה, ועביו של רקיע ת"ק שנה, וכן לכל רקיע ורקיע, וא"ר ברכיה ורבי חלבו בשם ר' אבא סמוקא אף טלפי החיות מהלך ת"ק שנה וחמש עשרה כמנין ישרה, ראה כמה גבוה הוא מעולמו, ואדם נכנס לבית הכנסת ועומד אחרי העמוד ומתפלל בלחישה, והקב"ה מאזין את תפלתו, שנאמר וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, והאזין הקב"ה את תפלתה, וכן כל בריותיו שנאמר תפלה לעני כי יעטוף, כאדם המשיח באוזן חבירו והוא שומע, וכי יש אלוה קרוב מזה שהוא קרוב לבריותיו, כפה לאוזן. א"ר תנחומא מעשה בספינה אחת של גוים שהיתה פורשת בים הגדול, והיה בה תינוק אחד יהודי, עמד עליהם סער גדול בים וכל אחד מהם התחיל נוטל יראתו בידו וקורא ולא הועילו כלום, כיון שראו שלא הועילו כלום, אמרו לאותו יהודי קום קרא אל אלקיך, עמד התינוק בכל לבו וצעק, וקבל הקב"ה ממנו את תפלתו ושתק הים, וכיון שירדו ליבשה ירדו כל אחד ואחד לקנות צרכיו, אמרו לאותו תינוק לית את בעי למזבן לך כלום, אמר להם מה אתם שואלים ורוצים ממני אני האכסנאי העלוב שאיני יודע להיכן אלך, אמרו לו וכי אתה אכסנאי עלוב, אדרבה הן הם שראוי לקרותם אכסנאי עלוב, הם כאן ויראה שלהם בבבל, והם כאן ויראה שלהם ברומי, והם כאן ויראה שלהם עמהם ואינה מועלת להם כלום, אבל אתה כל מקום שאתה הולך אלקיך עמך, הה"ד מי כה' אלקינו בכל קראינו אליו ע"כ ע"ש:

ובזה יובן רמז הכתוב כאן ויחלום והנה סולם מוצב ארצה, שראה יעקב אע"ה המראה הזה בסולם רמזו לו מן השמים בסולם על קולו בתורה ותפלה, כי סולם עולה מספר קול, והראו לו כי הקול של תורה ותפלה הוא יקר מאד, דאע"פ שהוא מוצב ארצה דירה התחתונה בתכלית, עכ"ז הנה הוא ראשו מגיע השמימה דהקול נשמע אליו יתברך כאלו הוא קרוב לו ממש כפה לאוזן, וע"י הקול הזה אז נצוצי הקדושה של נשמות הקדושות עולים בסוד אור ישר מתתא לעילא, ויורדין בסוד אור חוזר מעילא לתתא, שכל זה יהיה ע"י הקול שעל ידו יהיה האדם דבק באור השכינה, וכמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכם, ולז"א כאן שראה והנה ה' נצב עליו, דאפילו שיש הרחק גדול ועצום ונורא מכאן עד כסא הכבוד, והאלקים בשמים והאדם על הארץ, עכ"ז כאשר יתפלל האדם ויוציא קול התפלה, השי"ת שומע קולו ומאזין אליו, הרי קרוב אליו כפה לאזן, והראה לו הקב"ה דבר זה עתה בחלום כדי שיבין איך הקב"ה הוא קרוב אליו, וכמ"ש והנה ה' נצב עליו, כדי שיתנחם בזה ולא יצטער ביציאתו ממקומו ומארצו להיות אכסנאי בעיר אחרת, כי בזה ידע באמת שאין הוא נחשב כאכסנאי, יען שבכל מקום שהולך הנה הקב"ה עמו, וכאשר אמרו אותם גוים שבספינה לאותו תינוק שקרא עצמו אכסנאי עלוב, ואמרו לו אין אתה אכסנאי, מאחר שבכל מקום אשר אתה הולך ה' אלקיך עמך:

אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך וכו' והיה ה' לי לאלקים. וי"ל אטו עד השתא אין ה' לו לאלקים, כי אמר שישוב לבית אביו. ועוד למה דבר זה שאמר והיה ה' לי לאלקים הזכירו בסוף בקשתו. ונ"ל בס"ד דידוע שאין ראוי להיות האדם שואל מהקב"ה כמה שאלות בבת אחת, וכמ"ש בגמרא דתענית בזמן שהיו צריכין לשאול על ירידת המטר ועל סילוק הדבר, שאמרו חכמים היכי נעביד, נשאל על שתיהן א"א לשאול על שתים בבת אחת, וסוף דבר שאלו על המטר בלבד, ואמרו אין צורך לשאול עתה על הדבר, אלא הוא בטל מאליו בלא בקשה, משום דמסתברא כד יהיב רחמנא שיבעא לחיי יהיב, דכתיב ומשביע לכל חי רצון. אמנם כתבו חכמי המוסר אפילו אם ישאל אדם כמה שאלות בבת אחת, אם כונתו בהם בשביל עבודתו יתברך נחשבים כולם שאלה אחת כי רוצה בכך וכך כדי לקיים ולהשלים בהם עבודת הבורא ית', שאם יחסר מאלו אינו יכול להשלים עבודת הבורא כראוי, ולכן יוכל לשאל כמה שאלות בבת אחת ואינו חושש. ובזה פרשתי לתרץ הקושיא בתפילתו של רב שנזכרה בגמרא, שהיה מתפלל בכל יום יהר"מ אוא"א שתרחמנו ותחיינו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה וכו' וכו' והם י"א שאלות ולבסוף אומר חיים שתמלא משאלות לבנו לטובה לעבודתיך, כי ודאי א"א לשאל כמה מיני שאלות בבת אחת, אמנם כיון דסיים לעבודתיך, שרוצה כל מיני הטבות אלו בשביל קיום עבודת הבורא יתברך נמצאו כולם שאלה אחת:

ובזה יובן בס"ד המדרש בפסוק אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, אמר הקב"ה דוד שאלות הרבה שאלת ואמרת אחת, א"ל רבש"ע ממך למדתי שאמרת מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואח"כ נאמר ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך וכו' לשמור את מצות ה' ואת חקותיו וכו' ע"ש. וקשא מה תרץ דוד הע"ה בזה, ולפי האמור מובן שפיר בפשיטות, כי הקב"ה אמר כי אם ליראה דמשמע שואל אחת דוקא, וזכר כמה פרטים ללכת וכו' לאהבה וכו' ולעבוד וכו' לשמור וכו', ומוכרח לומר אע"פ שהפרטים הרבה המכוון הוא אחד, שכל פרטים אלו צריכים להשלים בהם היראה, דאם יחסר מהם אין כאן יראה שלימה, וכן הענין אצלי, אע"פ ששאלתי שתים ושלש דברים, המכוון שלי הוא אחד, שאני מבקש כל זה כדי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ולכך אני אומר אחת שאלתי מאת ה'. ובזה יובן כאן הכתוב גבי יעקב אע"ה, שאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני וכו' ועוד ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושבתי בשלום אל בית אבי, וא"ת כמה מיני שאלות בבת אחת שאלת ואין ראוי לשאול הרבה בבת אחת, לזה סיים דבריו בזה שאמר והי' ה' לי לאלקים, כלומר כל שאלות אלו

אני

אני שואל כדי שיהי' לי על ידם הכנה להשראת שכינה עלי, שאהיה עובד את ה' בשלימות, ולא יטרידו אותי מחשבות הזמן והטבע, דאז אוכל לעבוד אותו יתברך עבודה תמה ושלימה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, אם יהיה אלקים עמדי וכו' ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל בפסוק וזכרתי את בריתי יעקב, שהקדים את יעקב אע"ה תחלה אע"פ שהוא אחרון לאברהם ויצחק, והיינו שבזה עשה דוגמה לאוצר הזכיות של האבות זיע"א לשלשה חדרים זה לפנים מזה, ע"ד מש"ה ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים, דהשני חדרים לא אפשר ליכנס בהם אלא ע"י פתח הראשון החיצון, ועשה דחדר הראשון יהיה על שם יעקב אע"ה כדי שלא יהיה כניסה ומגע לישמעאל ליכנס בחדר זכות אברהם אע"ה, אלא ע"י פתח החיצון, וכיון שאינו יכול ליכנס בחדרו של יעקב אע"ה דאין לו שייכות בו, אז גם בחדרו של אברהם אע"ה לא יכנס, וכן עשו א"א ליכנס בחדר זכות יצחק אע"ה אלא ע"י פתח החיצון, וכיון דאין לו שייכות בחיצון שהוא של יעקב אע"ה, אז גם בחדרו של יצחק אע"ה לא יכנס, לכך זכר ברית יעקב תחלה שעשאו ראשון וחצון, ששאר חדרים נכנסים להם על ידו עכ"ד. וידוע כי חדרי זכות של אבותינו זיע"א נרמזים באות שי"ן שהיא שלשה ווין, ועליהם ג' יודין שהם העטרות ומספר יעקוב מלא בוא"ו שהוא קפ"ח עם מספר ש' עולה פתח, וז"ש אם יהיה אלקים עמדי, רמז על הפתח של חדרו שהוא מספר שם שלשה החדרים של שלשה אבות שהם בסוד ש' שרמוזים בשם אלקים דיודי"ן שעולה ש' שמתחברים עם שמו של יעקוב אע"ה, וזהו אלקים גי' ש' שהוא עמדי דייקא, דהיינו עם מספר שמי, שהפתח של שלשה חדרים הרמוזים באות ש' הוא אצלי, דנמצא יש לי הגנה ושמירה והשפעה מכל שלשה החדרים, כיון שאצלי חיצון, ועי"ז ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, שזה יהיה לי מחדר שלי. ועוד ונתן לי לחם לאכול מכח חדר זכיות אבי אברהם, שהוא חסד, ובגד ללבוש מכח חדר זכיות אבי יצחק, שהוא בסוד גבורה, כי אני וזרעי יש לנו הגנה והשפעת טובה מכל השלשה הנז"ל :

ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן. י"ל מה קשר יש בדבר זה של רחל בתו באה עם הצאן עם השלום. ונ"ל בס"ד, דרך הרועה שילך אחרי הצאן כדי שיהיו כל הצאן לנגד עיניו, ולא יוכל אדם לחטוף מן הצאן כלום, שבזה תהיה עין השגחתו עליהם בטוב, אך רחל אע"ה לא היתה נוהגת כשאר רועים ללכת אחרי הצאן, אלא היתה הולכת בתוך הצאן, באופן שתהיה מוקפת מן הצאן מכל צדדיה, כדי שיתכסו פסיעות הנאות שלה בצאן מכל צד, ולא יהיה נראה חצי התחתון של גופה לעוברים ושבים וההולכים במדבר, והיא היתה מתכונת בזה משום צניעות. ועתה הרועים עשו הכריח וראיה והוכחה ממנהג הזה שלה לומר דודאי יש שלום לאביה עם כל אנשי עירו, דהא בתו שהיא הרועה את צאנו הולכת עם הצאן, דהיינו בתוכם, ואינה הולכת אחרי הצאן, מפני כי לבה בטוח שלא יגש שום אדם אל צאנו לחטוף מהם או להרע להם, ולכך לא היו צריכין שמירה, ולזה אחר ששאלם השלום לו עמכם ועם אחרים, ויאמרו שלום בינו ובינינו ובין אחרים, והראיה דהנה רחל בתו שהיא הרועה באה עם הצאן ביחד, עם דייקא, דהיינו הולכת בתוך הצאן ואינה הולכת אחרי הצאן :

ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם, ויאמרו מחרן אנחנו. קשה מלת אנחנו לשון יתר, דדי לומר רק מחרן ולמה אמרו אנחנו, דודאי עליכם שואל דאמר מאין אתם. ונ"ל בס"ד כי הם לא רצו שיצטריך בדברים עמהם, וכיון ששמעו שאמר מאין אתם חשבו כי רוצה לחקור ולדרוש בענייני העיר ואנשיה, אם נשתנו בה סדרים ובניינים על שנים שקדמו שהוא היה מכירה מקדמת דנא, ולכך כדי לסלקו מעליהם אמרו לו מחרן אנחנו, אבל אבותינו לא היו מחרן אלא מעיר אחרת, ורק אנחנו חדשים באנו לדור בעיר זאת, ואין אנחנו בקיאין ויודעים מה שהיה בה קודם זמן זה, ומה נתחדש, גם אין אנחנו בקיאין במשפחות העיר ואנשיה, וטוב שתשאל ותדרוש ותחקור מתושבי העיר שהם נולדים בה, וישבו בה הם ואבותיהם :

ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור. קשה הול"ל את לבן בן בתואל, כי בנו של בתואל היה. ונ"ל בס"ד דארז"ל בגמרא המזכיר שם צדיק חייב לברכו דכתיב זכר צדיק לברכה, והמזכיר שם רשע חייב לקללו דכתיב ושם רשעים ירקב, ולכן כיון דידע יעקב אע"ה שלבן הוא רשע וצריך לקללו בעת שזוכר שמו נתכוון לקללו ברמז מפני הכבוד, ואמר לבן בן נחור ר"ל בן שהוא רשע וראוי לנחרו שהיא מיתה מנוולת טפי מן שחיטה, וכמ"ש על עם הארץ שהוא רשע ורודף הערוה ראוי לנחרו, אך לעיני הרואים חושבים שאמר בן נחור על זקנו נחור שהוא אביו של בתואל :

עודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רועה היא. י"ל שיש כמה יתורים בלשון הפסוק הזה, ועוד קשה על רחל שהיתה צנועה מאד כי תקבל להיות רועה צאן. ונ"ל בס"ד כי רחל אע"ה היתה לובשת על פניה פרגוד שהוא סודר מנוקב נקבים קטנים שקורין בערבי (כיליי) שהיא רואה ואינה נראית, ובזה יובן טעם נכון שיש בכתוב הזה הפסק בין תיבת רחל ובין תיבת באה, לומר שהיה דבר מפסיק בין פניה ובין מראה עינים של האנשים. ועוד למדנו הכתוב הזה דאל תחשוב שצאן אלו הם אלה שנתן לה אביה מעת הלידה בשביל נדוניא שלה כדרך מנהג אנשים הקדמונים, וכמ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל בפ' שמות בבנות יתרו, דפעם כתיב צאנם ופעם כתיב צאן אביהן ע"ש, לז"א את הצאן אשר לאביה, כי לה לא היה לה אפילו כבשה אחת, והגיד דאע"פ שהיתה הולכת בדרך צנוע ע"י הפסק, אפ"ה אם לא היה הדבר נוגע לכבוד אביה לעשות רצונו לא היתה רועה, ועוד הגיד כי רועה היא, שבהילוכה לא היתה מטיילת לרוח היום לפי דרכה, אלא רק רועה היא שעוסקת במלאכתה דוקא. ואמר היא, להגיד כי היה לבן צר עין, ששם עול כל הצאן עליה, ולא הניח עמה עוד רועים בשכרן לעזור אותה, ולז"א רועה היא לבדה דוקא :

וישק יעקב לרחל. קשה איך נשקה, והלא עדיין לא היתה אשתו, וכי מותר לישק הפנויה אע"פ שהיא קרובתו, ועוד ארז"ל כי לאה ורחל נשאו כל אחת בת עשרים שנה, כי תאומות היו, ואולי באותו זמן היה לה וסת. ונ"ל בס"ד דכתבו חכמי הדקדוק, דאות למ"ד משמש במקום על, כמו זבולון לחוף ימים ישכון, שהוא ר"ל על חוף ימים, וכן כאן לא אמר וישק יעקב את רחל אלא לרחל כלומר על רחל, דהיינו על הבגד שלה, או על כפה שבראשה, ולא נשק את גוף רחל עצמו. ומ"ש רז"ל ששמע מן הרואים מרחוק שהיו מהרהרים עליו בעבור הנשיקה, היינו כי הם ראו מרחוק וחשבו שנשק במצחה או בפניה, ולא ידעו שנשק הכיפה שעל ראשה, ולא ידעו שהיתה קרובה :

אך עצמי ובשרי אתה. נ"ל בס"ד הטעם שהקדים העצם לבשר ואין זה סדרן, אלא בשר קודם לעצמות

לעצמות שהם המכסים בבשר, וכן הכתוב אומר עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידין תסוככני. וכ"ל דארז"ל ע"פ זה דעור ובשר וכו', א"ר אבהו טובה גדולה עשה הקב"ה עם האשה בעוה"ז, שלא התחיל יצירת הולד בגידים ועצמות, שאלו כן היה מבקע כריסה ויוצא. ובזה פירשו המפרשים ז"ל מ"ש אדה"ר זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי, כי אצל אדם וחוה שלא נולדו מבטן התחילה בריאתם מן העצמות, ולכן אדה"ר בעי רחמי זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי, שקדם העצם לבשר, מפני כי לא היה זה עובר בבטן האם ויזיק לה, אבל הבאים אח"כ בכולם יקדים בשר לעצם כדי שלא יהיה בזה חק לבריות בהיותם בבטן, עכ"ד. וידוע כי יעקב אע"ה היה אדה"ר בעצמו, ולכן שופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר, ובא לבית לבן שהוא דוגמת הנחש, וכמ"ש הוא על עצמו נחשתי, כדי ליקח שתי נדקניות אשר הם לאה ורחל, שהמה שלו מעיקרן ונכנסו שם בחטא אדה"ר ע"י הנחש, ולכן עתה מזלי' חזי מכח הבשר שלו שיעקב אע"ה הוא אדה"ר בעצמו שהוא קדם בבריאה שלו העצם לבשר, משא"כ בכל הנולדים, ולז"א אך עצמי ובשרי אתה, שהקדים העצם לבשר :

ועיני לאה רכות. נ"ל בס"ד רמז הכתוב לפי דרכו עוד בזה דבר א', שעתידה לאה להוליד ששה שבטים, וידוע שכל שבט יש לו כתר נביאות, בפ"ע, ונמצא שבניה של לאה יש להם ששה כתרים וידוע שהבנים נחשבים עינים לאביהם ואמם, וז"ש ועיני לאה ר"ל בניה של לאה רכות, וא"ו כתר יש להם, אבל רחל יצאו ממנה רק שני שבטים, אמר בה יפת תואר, כנגד יוסף שהוא שבט מנשה, ויפת מראה כנגד שבט אפרים, ונקיט וא"ו לרבות שבט בנימין, ומשום דלא גידלה היא את בנימין, כי יצאה נפשה בלדתה אותו, לכך נרמז בהעלם באות וא"ו של ויפת :

ורחל היתה יפת תאר. י"ל תיבת והיתה נראה לשון יתר, ודי לומר ורחל יפת תאר ויפת מראה. ונ"ל בא הכתוב לספר בשבחה, כי יש נראית יפת תואר ויפת מראה ע"י קשוטין של צבעונין, ועו"י דברים המעדנים הבשר ומלהיבין את השער, לכך פירש היתה יפת תואר ויפת מראה, דהויה ובריאה שלה היתה כך ולא על ידי דבר אחר. או יובן לומר היתה לבדה, שבדור שלה לא היה אשה אחרת דומה לה בזה :

ועוד נ"ל בס"ד לפרש קשר הדברים בפסוקים אלו, ועיני לאה היו רכות, אבל רחל היתה יפת תאר ויפת מראה, ובאמת ויאהב יעקב את רחל, כלומר מצד שרשה העליון, שהיתה כנגד שרשו העליון למעלה, ולא בשביל שהיתה יפת תואר ויפת מראה, על כן כדי להנצל מן החשד שלא יאמרו שבחר בה בעבור היופי, ולא בחר בלאה בשביל שעיניה רכות, לכך הפריז על המדה בשיעור קדושין שלה, שקבל מאליו ומעצמו לעבוד בעבורה שבע שנים, אע"פ שלא בקש לבן ממנו על זאת, ולא עוד אלא שהקדים השנים של השעבוד קודם נשואיה :

ויתן לבן לרחל בתו את בלהה שפחתו לה לשפחה. קשה מלת לה נראה לשון יתר, כיון דכבר אמר ויתן לבן לרחל בתו, ועוד שינה כאן הלשון דנקיט גבי לאה, דכתיב ויתן לה. ונ"ל בס"ד, דידוע הנותן מתנה לאשה הרי זו יש לה דין נכסי מלוג, והבעל אוכל פירות שלה ואם מתה ירשנה, אבל אם ניתן לאשה מתנה ע"מ שאין לבעל רשות לא קנה הבעל כלום, וזה סברת הר"ש והגאון והרמב"ן, ומליצו להרב בעל התרומות דס"ל אם התנה ע"מ מה שתרצי תעשי בלא רשות הבעל, אז אם מתה לא ירשנה הבעל, ועיין ב"ש סי' פ"ה ס"ק כ"ג ע"ש. והנה לבן היה צר עין, ואפילו פ"ק לא נתן נדונייא לבנותיו, ורק שפחות נתן, מפני שזה הוא דבר הניכר לעיני העולם, משא"כ כסף וזהב יכול לומר שנתן הרבה דלא ניכר ונודע שקריו לאחרים, ולכן זו השפחה שנתן לרחל בעל כרחו לכבוד עצמו לא נתנה בסתם, שאם יתן בסתם יהיה שליטה ליעקב אע"ה עליה, אלא נתן בפירוש לה לעצמה דוקא, ע"מ שתעשה מה שתרצה בלא רשות בעלה, וכיון בזה כדי שאח"ז יכול ליקח אותה ממנה במתנה, שהיא תתן אותה לו במתנה, או לפחות אהני ליה דאם מתה לא ירשנה יעקב, אלא הוא ירשנה כדעת בעל התרומות ז"ל, ולז"א ויתן לבן לרחל בתו את בלהה לה לשפחה, לה דייקא, שלא נתנה בסתם, אלא פירש ואמר שהוא נותנה לה דוקא, שתעשה מה שתרצה בלא רשות בעלה :

ויהי בבוקר והנה היא לאה. נ"ל בס"ד, דידוע שבלילה בעת המשתה קודם שנכנס לחדר אשתו, היו הנשים מאנשי העיר עומדים, והם היו יודעים שהחליף לבן ונתן לו לאה, ולכך היו בוטים בזמרתם בהרמת קול לאה לאה, אך היו האותיות של לאה שמזכירין אותה בפיהם כמה פעמים בזא"ז דבוקים זב"ז, ואינם מחלקין שם לאה כל אחד בפ"ע, שיהיו שמותיה מפורדים זמ"ז שניכר שמה להדיה לאוזן השומע. ואמרתי טעם נכון על אשר יעקב אע"ה לא הרגיש מן המבטא שלהם שקורין לאה, מפני כי קול באשה ערוה, ואע"פ שבע"כ נכנס קולם באזניו, לא היה משים לב היטב לדקדק במבטא שבוטין בפיהם, אמנם בבוקר כשראה שהיא לאה באמת, אז הבין למפרע את קול הנשים שהיה בעבור זה להודיעו שהיא לאה ולא רחל, וז"ש ויהי בבוקר הרגיש על קול הנשים ששמע בלילה שרצונם להודיעו שהיא לאה ולא רחל, ורק שמותיה היו מזכירין אותם בערבובייא ולא הרגיש בהם בשעתם :

מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זאת. י"ל מה בא לשלול ולדקדק במלת זאת, וסגי לומר מלא שבוע ונתנה לך גם את זאת. ונ"ל בס"ד דידוע מ"ש בכנפי יונה, דאותה לילה שלקח את לאה היתה ליל שבת, ופרשתי בס"ד, כי זו היתה סיבה שיכול לבן להחליף, כי הם הדליקו נרות הרבה בחדר הכלה כנהוג, אך לבן לימד לתנוקות שיכנסו לחדר קודם שיכנוס יעקב אע"ה ויכבו הנירות, וכן עשו קודם שנכנס קדמו ונכנסו וכיבו, א"ל יעקב אע"ה מדוע עשיתם כן לכבות הנירות, ויאמרו משום דאסור לשמש לאור הנר, ובע"כ נכנס בחשך לחדר הכלה, יען כי האבות היו שומרים שבת, וא"א שידליק ויראנה, ובע"כ סמך על הסימנים ובעל, ואם היה בחול היה רואה אותה באור הנר, והיה יודע שאין זו רחל אלא לאה ולא היה בועל. ובזה פרשתי בס"ד טעם נכון על אשר קראה לאה אע"ה את בנה הראשון אשר נתעברה בו מביאה ראשונה בליל חופתה כמ"ש רז"ל ע"פ ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני, בשם ראובן, והיינו אותיות ראובן הם אור בן, כלומר בן זה בא לי מסיבת האור, דאם היה אותה הלילה אשר נתעברתי בו אור בחדרי, היה יודע שאני לאה, ולא היה בא אלי, ולא הייתי מתעברת בבן זה. והנה בבוקר אחר שנודע שהרמאות עשה אותה לבן מחמת שהיתה אותה הלילה שבת, ולא היה יכול להדליק נר לראות, על כן אמר לו לבן בבוקר שהיה יום שבת, מלא שבוע זאת דייקא, שהיא אחר יום זה, שהשבוע מתחיל ביום א' ומסתיים ביום השביעי שהוא שבת, מלא אותה עם לאה, ואחר השבוע הזאת

שכופה שבת נתנה לך גם את זאת היא רחל בראש השבוע שמתחיל מיום א', כדי שלא תהיה ביאה שלך ביום שבת, אלא ביום חול, שתוכל להדליק נר ולראות קודם שתבא אל רחל, ולא תחוש פן ארמה אותך עוד רמאות אחרת לתת לך במקום רחל את בלהה, או אשה אחרת, ולכן א"ל מלא שבוע זאת דייקא, שהיא מסתיימת בסוף יום השבת, שאז החופה תהיה בחול:

ויבא גם אל רחל ויאהב גם את רחל מלאה. הדקדוק ידוע, למה הוצרך הכתוב ללמדנו עתה עוד הפעם שהיה יעקב אע"ה אוהב את רחל יותר מלאה, מאחר שכבר הגיד הכתוב וללבן שתי בנות שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה, ידענו מזה שאהב את רחל יותר מלאה, ועוד נמי אמר ויהי בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה. ונ"ל בס"ד כי באמת יש כאן חקירה גדולה על מה עשה ה' ככה, לגלגל הדבר הזה שיעקב אע"ה יתרמה ויבעול את לאה, ומחשבתו היתה ברחל, דלפי הנראה ראובן שנתעברה בו אמו בביאה ראשונה היה בן תמורה ח"ו, דהן אמת שמלידה של לאה לא היה בן תמורה, שהיא יודעת שיעקב בעל אותה, אך מלידו של יעקב אע"ה נראה שהוא בן תמורה ח"ו, ואיש קדוש כיעקב אע"ה שלא ראה קרי פ"ד שנים והיה בן הראשון, ראש שבטי יה שנולד מטיפה ראשונה שלו, אין מן הראוי שיהיה נקרא עליו שם זה של בן תמורה, והיה מן הראוי שלא יניח השי"ת את יעקב אע"ה לטעות בכך, אלא מאחר שהקב"ה יודע שלאה ורחל שניהם שייכים ליעקב, וצריך שיקח את שניהם, כי שניהם בנו את בית ה', ויעקב אע"ה היה נביא, והיה מן הראוי שאחר שהחליף לבן והביא לו לאה, יודיע הקב"ה את יעקב אע"ה קודם שיקרב אליה ויגיד לו שזאת היא לאה, אך אתה אל תפרוש ממנה כי ממני יצאו הדברים, ותבא עליה בלילה הזאת ואח"כ תקח את רחל, ובודאי היה יעקב אע"ה עושה זווג שלו בלב שלם ובשון ושמחה, מאחר שהיה יודע שרצונו יתברך בכך ליקח את שתיהן, והיה ניצול מן חשש זה של בן תמורה:

ונראה ישוב חקירה זו בס"ד, ע"פ מדרש רז"ל באיכה, בעת חרבן בהמ"ק שגלו ישראל ונמסרו ביד האויבים, פתח אברהם אע"ה לפני הקב"ה ואמר רבש"ע, למאה שנה נתת לי בן וכו' ואמרת לי העלהו עולה וכו' ואני בעצמי כפתתי אותו וכו'. פתח יצחק ואמר רבש"ע, כשאמר לי אבא אלקים יראה לו השה לעולה בני, לא עכבתי על דבריך ונעקדתי ברצון וכו'. פתח יעקב ואמר רבש"ע, עשרים שנה עמדתי בבית לבן וכו'. פתח משה ואמר רבש"ע רועה נאמן הייתי וכו'. וכל דברי האבות ומרע"ה שטענו לפני הקב"ה בשביל טובת ישראל לא עשו פירות, ולא נעתר להם הקב"ה, ורק דברי רחל אע"ה עשו פירות והצליחו כנז' שם, באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני לבין אחותי, כדי שלא יוכל אבי להחליפני ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב החליפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה וכו' והיה מדבר עמה והיא שותקת, ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר בקול אחותי, וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה, [פירוש יעקב אע"ה לא נזדווג עמה אלא אחר חצות לילה, אבל קודם חצות נכנס וישב על מטתו והיא על מטתה ולא היה רואה אותה, מפני שהתנוקות נכנסו בעת שנכנס לחדר וכיבו הנרות כמ"ש רז"ל, והוא היה מדבר עמה ממטתו כדי לברר הסימנים ולכן רחל נכנסה תחת המטה של אחותה והיתה משיבתו על כל דבר ודבר כדי לאמת לו הסימנים ויחשוב שהיא רחל, ומאחר שהדיבור היה רחוק ממנו, ובודאי היתה מדברת בקול נמוך, לא הרגיש בה, ואחר שנתברר לו ע"י הסימנים שהיא רחל והחדר היה סגור מבפנים, הלך אחר חצות למטה של אשתו לקיים מצות הזווג, ושכב עמה בשתיקה, דאין לדבר בשעת הזווג, כן נ"ל ליישב המאמר ודוק] ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי, ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקים ורחמן, מפני מה קנאת לעבודה זרה שאין בה ממש, והגלית בני והרגום בחרב ועשו בהם האויבים כרצונם. מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה, ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הה"ד כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתיב כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך, וכתיב ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם, עכ"ל המדרש:

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב, מה תתהלל ברעה הגבור חסד אל כל היום, והיינו כי רחל אע"ה טענה טענה של קל וחומר, שאמרה ומה אני בשר ודם וכו' ונתקבלו דבריה להציל את ישראל והבטיחה הקב"ה על גאולתם, שאמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן וכו', וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל די"ג מדות שהתורה נדרשת בהם הם כנגד י"ג מדות של אל רחום וחנון וכו', והקל וחומר הוא כנגד מדת אל שהוא חסד גדול, ולכן ע"י שאמרה קל וחומר נתעורר מדת אל שהיא מדה ראשונה של י"ג מדות, ושם הוא חסד גדול ונתקבלו דבריה ברצון על גאולת ישראל, וז"ש מה תתהלל ברעה הגבור, זה עשו מה שמתהלל ברעתם של ישראל, שהוא אורך הגלות שגוליים אלו לחשוב שאין להם עוד תקוה על הגאולה, והלא יש לנו חסד אל כל היום, הוא אלף השני שיש לנו הבטחה בו על הגאולה מכח טענת קל וחומר שעשתה רחל כנגד מדת אל, שהוא חסד גדול שנתעורר על ידה, ולכך קבלה הבטחה מהשי"ת ע"ז בעבור הגאולה שתהיה באלף השני שהוא יום, כי יומו של הקב"ה הוא אלף שנים:

נמצא חסד שעשתה רחל עם לאה אחותה הועיל לישראל, שזכו בעבור זה בהבטחה שהבטיחם הקב"ה בגאולה, כמ"ש בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן ושבו בנים לגבולם, ואע"פ שהאבות ומרע"ה כולם הגישו טענות ודברים כדי להציל את ישראל בעבורם, לא הועילו אלא דבריה של רחל, והטעם מפני כי מלבד שסבלון עלבון זה שסבלה על עלמה הוא דבר קשה מאד נגד הטבע, הנה עוד בסבלון זה יש כח מספיק יותר להצלת ישראל, מפני שהוא דומה בדומה לדבר המבוקש לישראל, יען כי המבוקש הוא שהקב"ה יסבול כביכול לשכך חמתו ויכבוש כעסו, ולא יעשה בישראל כפי שורת הדין המחייבת אותם להשתקע בגלות בעבור עונותיהם הרבים, אלא יעשה עמהם משורת הדין, ומזה הזכות שיש ביד רחל אע"ה בסבלון עלבונה יצא הקל וחומר הזה, לומר ומה היא סבלה עלבונה ועשתה לפנים משורת הדין, ושורת הטבע, בעבור להטיב לאחותה, וכ"ש שהקב"ה שהוא אב רחמן מלא רחמים חי וקים לעד, שיסבול ויכבוש כעסו לעשות עם ישראל לפנים

מסורת

מסורת הדין להשיבם למקומם:

הרי מכל הדברים והאמת הנז"ל אנחנו למידין, שמעשה רחל שעשתה עם אחותה נעשה קרן קיים לישראל, אשר רק בעבור הדבר הזה יהיו ישראל נגאלים וישובו לארצם ונחלתם, ועתה הבט נא וראה חסדי השי"ת עמנו בדבר זה, כי הוא יתברך אשר גלגל כמה דברים כדי להמציא לנו בית ישראל הקרן הזה אשר בו תלויה גאולת ישראל, והגם כי השי"ת צופה עתידות ויודע מה שעתיד להיות מקדם קדמתה, הוא ראה שעתידין ישראל לחטוא ויחרב ביהמ"ק ויגלו ישראל מעל אדמתם, ואין שום זכות מספיק לגאולתם ולחזרתם למקומן, אלא רק זכות חסד שיהיה אצל רחל, שבו וממנו יהיה נולד קל וחומר לגאולתם, לכך בהשגחתו יתברך גלגל הדבר הזה ליעקב אע"ה שירמה אותו לבן להחליף את אשתו, והוא ורחל ירגישו בדבר בתחלה, ויעשו ביניהם סימנים, כדי שיכיר יעקב אע"ה בחליפין, ושוב תתנחם רחל, מפני שיתגלגלו רחמיה על אחותה ותסבול תאותה, ותסבול עלבונה, ותמסור הסמנים ביד אחותה, ותעמיד את אחותה במטה המוכנת לה, והיא תשב לה אחורנית, ורואה בעיניה איך אחותה נוטלת עטרה שלה, ושוכבת עם בעלה על מטה שלה, ולא עוד אלא עשתה לה סיוע בענין קול דברים שהיתה משיבה היא על כל דבר ודבר שבא יעקב אע"ה לבדוק בו, כדי שלא ירגיש בחליפין ויוציא את אחותה בחרפה ח"ו, ומחמת כן נמצא ונולד בידה טענה גדולה ע"י קל וחומר לפני הקב"ה, שראוי להיות גם הוא יתברך יסבול ויכבוש כעסו לנהוג לפנים משורת הדין עם ישראל, לגאול אותם ולהשיבם למקומם, וכנגד הקל וחומר הזה לא מצאה מדת הדין פתחון פה לקטרג ולהרהר אחר טענה זו של רחל, נמצא כל ענין זה מתחלה וראש נעשה בהשגחתו יתברך, שגלגל הדבר הזה בשביל להמציא לישראל קרן קיים, אשר ממנו יהיה להם תועלת אחר חטאם בזמן החורבן, שעל ידו יזכו להבטחה זו של גאולתם והשבתם לגבולם. מה רבו מעשי השי"ת, ומה עמקו מחשבותיו, ברוך הוא וברוך שמו:

והנה בזה נתיישבה חקירתינו היטב בס"ד, שחקרנו למה לא גילה הקב"ה מתחלה ליעקב אע"ה דלבן החליף, אך הוא יעשה הזווג בלאה, כי הוא צריך ליקח את שתיהן, כי אם היה נגלה לו הדבר הזה, לא היה נולד ונעשה ונמצא הקרן הזה, שהוא חסד של רחל, אשר ממנו יגיע תועלת לישראל בעבור הגאולה לעתיד. ברם עדיין צריכין אנחנו לבאר בס"ד בענין זה דבר אחד, והוא כי לכאורה יחשוב האדם שיש פתחון פה לאיש שוגה ופתי לומר, מה שעשתה רחל אע"ה הטובה הזאת עם אחותה לא היתה כונתה לש"ש, אלא לכבוד עצמה עשתה כן, ושוא בהקדים דוגמה לזה, מעשה באחד שהיה לו אשה נאה ויפה עד מאד, והיתה אשת חיל נאה במעשיה וזריזה מאד, גם היו כל מדותיה נאים וטובים ויפים עד מאד, וגם היתה חכמנית ודעתנית במאד מאד, באופן כי מכל הצדדים היתה משובחת על כל הנשים שבדורה, ולא היה נמצא בדור שלה אשה דומה לה בכל פרט ופרט מן שבחים הנמצאים בה. ויהי היום היה בעלה שותה יין בבית אדם אחד, ואותו אדם היה לו בת בתולה, ונתן אביה עיניו בזה האיש להשיאו את בתו הזאת, ויהיה לו שתי נשים, ומה בכך, הלא בזמן קדמון היו לוקחים שתים ושלש, דכתיב ויקח ללמך שתי נשים עדה וצלה, וגם אתה כך תעשה, וזה מחמת שכרות נפתה ביינו, ותגש הנערה ויושיט לה כסף קדושין בפ"ע ויקדשנה כדת משה וישראל, והוא כשקדשה לא ראה פניה היטב ולא ידעה, ואח"כ קם מן השלחן וילך לביתו, ובצאתו מאותו החצר נתנחם על הדבר הזה אשר עשה, ויאמר בלבו איך אשא פני לפני אשתי היפה והטובה אשר אין כמוה בארץ, ואיך אשא אשה עליה, ואביא לה צרה, וגמר בדעתו לגרשה, אך יודע הוא שאבי הבתולה וקרוביה הם אנשים אלמים וחזקים, וקשה הדבר הזה לעשותו, כי לא ירצו לגרש אפילו בשוחד ממון, ויועץ בלבו ויאמר, טוב שאגלה הדבר הזה עתה לאשתי והיא תתן לי עצה באיזה אופן אוכל לעשות גרושין להבתולה הזאת, יען כי היא חכמנית ודעתנית יותר ממני. ויכנס לביתו ויגש אל אשתו וישב לפניה ופניו כבושים בקרקע, ויאמר לה עתה הסכלתי מאד ויצא מידי דבר שאינו הגון, ותאמר מה הדבר הזה, ויאמר הייתי בבית איש פלוני שותה יין על השלחן, ויפתה אותי לקדש את בתו הבתולה, ומסרתי לה קדושין בפני עדים, ואח"כ נחמתי על הדבר ואיני יודע מה לעשות, תתני לי עצה באיזה אופן אפטור אותה בגט, וכיון שאמר לה בתו של פלוני, ידעה כמה היא רעה ומכוערת וחסרת מדע, כי היתה מכרת אותה מקודם זה, וכשסיים דבריו שאמר לה שתתן לו עצה איך יפטרנה בגט, אמרה לו מה בכך, תשאנה בסימן טוב ולמה תגרש אותה וזה שהיו פניו כבושים בקרקע נשא עיניו אליה ויאמר מה את מדברת עתה בשחוק, ותאמר אין אני מדברת בדרך שחוק, אלא אני אומרת לך בפה מלא בסימן טוב תשאנה, ואין אני מקפדת בדבר זה כלל. ויאמר לה. אביה התנה בשעת קדושין שאעשה הנשואין אחר חודש אחד, ותאמר לו למה אחר חודש, תעשה הנשואין בשבוע הבא, שהיום יזמינו הכלה, ובשבוע הבא תעשה החופה. ויאמר מה את אומרת, אם באמת ובצדק את מדברת, ותאמר כן הוא, ויאמר איך יתכן זה, והלא צריך אני לשכור בית שאעשה בו הנשואין, דלא יתכן שאביא אותה אל החצר הזה שאת דרה בו, ותאמר למה זה, תביא אותה לחצר זה ותתן לה חדר החשוב שבחצר, ורק אני אלך בזה היום לבית אבי, ואשב שם חודש ימים, ואח"כ אחזור לכאן, ואתה תעשה הנשואין בזה החודש ותשמח בה, ומה שאני הולכת לבית אבי לא מפני שאני מצטערת לראות צרתי לפני, אלא בשביל שלא תתערבב שמחתך ושמחתה ושמחת קרוביה כשרואין אותי פה בחצר זה. והנה יום זה הוא ער"ח, ואני הולכת לבית אבי, ואבא מאילי ומעצמי ביום ער"ח הבא בסוף היום שעה אחד עשר, אך בתנאי שאתה לא תבא אצלי לבית אבי כל משך ימי החודש הזה, ולא תראה פני ולא תשלח לי דברים עם שום אדם. ותאמר הבא ידך ונשבע שנינו בתקיעת כף על הדברים האלה, שלא יהיה בהם שינוי הן מצידך הן מצדי, וזה בע"כ פשט ונשבעו שניהם בתקיעת כף. אח"כ אמר לה יש לי פליאה גדולה ונשגבה מאד, וארצה ממך תשובה עליה לשכך דעתי, ותאמר מה היא, ויאמר אני קודם שבאתי אליך חשבתי בודאי כשמעך תטפחי על פני ותרוקי בי על אשר בגדתי בך, ועתה אני רואה הכל בהר איפכא, שלחקת בשמעיך ותאמרי בס"ט, וגם אמרת למהר הנשואין בשבוע הבא, ושיהיו הנשואין בחצר זה בחדר החשוב שבחצר, ואיך יתכן להיות כן כפי טבע האנושי. ותאמר ודאי קושיא גדולה היא זאת, אך ודאי לכל קושיא יש תירוץ, תדע אבי היה חכם ובליל ראשון נתקשה קושיא א' בענין אחד, ועמד עליה כל הלילה, וגם בלילות אותו שבוע ולא היה יכול לתרץ אותה, אך ביום שבת היה לומד בנביאים ראשונים, ומן הדברים שהיה לומד שם נתחדש לו תירוץ פשוט לקושייתו, ונחה דעתו, כן אתה אל תדחוק את השעה להשיג תירוץ לקושיא זו עתה, אלא המתן ותראה התירוץ מונח מאליו לפניך ותכף לבשה הלציף ותרץ ותלך לבית אביה באין אומר ואין דברים עוד, ובעלה הלך לבית אבי הבתולה ויאמר לו שיכינו הבת, והחופה תהיה בשבוע הבאה

בליל

בליל חמישי וכן עשו. ואחר שנכנס בליל חמישי לחדר כלתו והדלת סגר אחריו, הביט בה וירא כי גופה שחור ורק מחופה בלבעונים, וצורתה מכוערת מאד מכף רגל ועד ראש, וימת לבו בקרבו, ויאמר איך יעמיד זו לפני אשתו שהיא יפת תואר ויפת מראה, ויאמר נניח זה לצד אחד, ונראה אם יש שבח של דעת והשכלה, ויבא להכנס עמה בדברים וישאלנה זאת הלילה מה היא, ותאמר חופה, ויאמר אדע כי היא חופה, אך אני שואל מה היא בשבוע, ראשונה שנית שלישית, ותאמר שלישית, כי לקטה תיבה אחרונה שבדבריו, ויאמר ליל אתמול מה היתה, ליל שישי, ויאמר לילה הבאה מה, ותאמר כשתבא נדענה. יתכן תהיה ליל שני או ליל רביעי. ויצטער מאד כי ראה אין לה דעת ולא תבונה, אלא היא בהמה בצורת אדם, וימת לבו בקרבו, כי אמר גם חשיבות זו אין לה כאן אפילו רושם מעט. ויתנחם ויאמר כיון שאין לה דעת נוכל להעמים עליה עסק בבית כשור לעול וכחמור למשוי, כי אין לה דעת להרגיש בכובד העסק והמשא, ולכך רצה לבדוק אותה בדבר זה, ויאמר לה הביאי לי קתון של מים מסוף החדר, ותקם בעצלות גדולה ותביא לו, והרגיש כי היה כבד עליה עסק הקל הזה, ותמסור הכלי בידו, ותשב, ולא המתינה ליקח אותו ריקם מידו אחר שישתה, והוא שתה, ויאמר לה תחזירי הכלי למקומו, ותאמר למה צריך להחזירו, תניחני אצלך, כי טרחה לקום עוד הפעם. וירא כי זו אפילו למלאכה קלה של השקיני מים לא תצלח, אלא צריך להביא לבהמה זו שפחה שתשמשנה, ויצטער מאד, ולא היה בו כח לבעול בעילת מצוה מרוב צערו, ויבך כל הלילה בזכרו שבחים של אשתו מצד כל המעלות הטובות שנמצאים בה, וימתין עד כלות שבעת ימי המשתה, וילך אצל סרסור אחד פקח, ויתן לו עשרים זהובים בתנאי שירצה את אביה ואת אחיה על ידי שוחד ממון שיתרצו לפטרה בגט, ועלתה בידו ע"י ריבוי ממון שהוסיף לשחד בו ויגרשנה וינצל, ולא הלך אצל אשתו, כי שמר התנאי שעשתה עמו בתקיעת כף, והמתין עד ער"ח, והנה בסוף היום באה אשתו ודפקה על פתח החצר ורץ ופתח לה הדלת ויחבקנה וישקנה, והושיב אותה על כסא מהודר, ויאמר לה הקושיא הגדולה שהיה לי ואת אמרת לי שתהיה מתורצת מאליה, כך היה כאשר אמרת, כי נתרצה מאליה, כי אח"כ ידעתי טעמך אשר יעצת אותי לישאנה ולהביאה אל חצר שאת דרה בו כי חשבת בלבבך אם אתן לו עצה שיגרשנה קודם שיראנה, וידע במומין הרעים שיש בה, הוא יחשוב שהיא טובה, ואולי תדמה אלי במעלות, אך הניחנו להביאה אצלו והוא יבדוק אותה בכל ענינים הצריכים, וימצאנה רעה בכל מכף רגל ועד ראש אין בה מתום, פצע וחבורה ומכה טריה, אז הוא מאליו ידע ערכי, והוא יאזור חיל ויתרצה לפזר ממון רב כדי לגרשה, וכאשר היה כן ובודאי זאת היתה הסיבה, ותאמר כן הוא כאשר דמית אתה, ע"כ המעשה.

ועל כן אפשר שיחשוב איש שוגה ופתי לומר, גם רחל אע"ה עשתה שתבא אחותה בחיקו של יעקב אע"ה תחלה לכבוד עצמה, והוא כי אמרה הן אמת כי יעקב אהבני הרבה ועבד בעבורי שבעה שנים, אך מימיו לא הביט בפני אשה ולא הסתכל בנשים, ולא שם לבו ודעתו עליהם כלל, דעל כן חי פ"ד שנים ולא ראה קרי אפילו שהוא איננו נשוי, ורק בי הסתכל וראה קודם שקדשני, ויתכן שיחשוב בדעתו שנמצא בנשים כמוני הרבה, ולא ידע כי בדור הזה אני יחידה בעולם ביופי ומראה טוב ויפה, ולא נמצא כמוני אפילו באחיותי, לכך כשראתה שאביה החליף והביא אחותה שהיתה עיניה רכות, שיש הפרש גדול בין זו לזו, אע"פ שהם שתי אחיות, על כן היא סייעה בדבר של החילוף, כדי שבבקר יסתכל בה ויראה הפרש גדול שיש ביני לבינה, אע"פ שהיא אחותי ומבטן אחת יצאנו, וכ"ז שיש הפרש גדול ביני לבין נשים אחרים, ואז אהיה חביבה יותר, ולא עשתה כן אלא לטובת עצמה כדי שיכיר יעקב אע"ה ערכה ויחבבנה לפי ערכה שלא נמצא כמוה אפילו במשפחתה ובית אביה:

אך באמת דברים אלו שיחשוב הפתי על הצדקת רחל אע"ה, שעשתה כן לכבוד עצמה, הם דברים בטלים ומבוטלים, והוכחה לביטולם הוא ממה שמצינו ברחל אע"ה בהנהגתה בבית אחר נשואין של"ז, דלא מבעיא שלא היה לה נשיאות ראש על אחותה, מצד שהיא הביאתה לחיקו של יעקב אע"ה, אלא היה נוהגת עמה כבוד גדול, שהיתה מנשאה ומרוממת את לאה עליה וחושבת אותה לגבירה, אע"פ שבאמת רחל היא עקרת הבית, ובעבורה עבד יעקב אע"ה בבית לבן עסק זה מתחלה וע"ס, והיא אשר הכניסה את לאה במקומה, על כן א"א לחשוב כן שעשתה רחל בשביל כבוד עצמה. ולכן יעקב אע"ה כשראה הנהגתה עם לאה אחותה אחר הנשואין, שנראה ממעשיה והנהגתה שחושבת שהיא באה אצלו מכחה של לאה, ולא בהפך כאשר הוא באמת, דלאה באה ונכנסה מכחה של רחל, על כן הוסיף לה אהבה גדולה יותר ממה שהיה אוהב אותה קודם נשואין, יען כי ראה כשרון לבה וטוב מדותיה, דתחת שהיה ראוי לה שתתנשא על אחותה ותחשוב כי אחותה זכתה ונכנסה מחמתה, אלא אדרבה חושבת להפך שהיא נכנסה ובאה וזכתה ביעקב מחמת לאה, לכך היא נכנעת אליה בכל דבר, לכך אהבה עתה ביותר, וז"ש ויבא אל רחל, ועתה אחר שנשא את רחל אהב לרחל אהבה חדשה נוספת על מה שהיה לה כבר, וזו יען כי ראה שהיא חושבת שזכתה לכבוד זה מלאה, ר"ל מחמת לאה, ובאמת הוא להפך שלאה זכתה מחמתה:

והנה בישוב חקירה הנז' שיישבנו בס"ד, תמצא תירוץ מספיק לקושיא גדולה ועצומה שהאדם יתקשה בדברי לאה אע"ה, אשר דברה עם רחל בענין הדודאים כשבקשה אותם ממנה, ותאמר רחל ללאה תני נא לי מדודאי בנך, ותאמר לה לאה המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני, והדבר יפלא, הא' היתכן שתי אחיות שהם אוהבות זא"ז, ואחת מהם עקרה ואחת בעלת בנים, ויש לבעלת בנים סממנים שבהם תתרפא אחותה מעקרותה, תצר עיניה ולא תתן לה מהם בחנם אין כסף, ואיך יתכן שתהיה מדה זו אצל לאה אע"ה הצדקת שלא תתן הדודאים לאחותה שתתרפא בהם. ועוד מה שאמרה לה קחתך את אישי, באיזה פנים תאמר לה כן, והלא יעקב אע"ה עבד ברחל, והיא באה ולקחה את מקומה ושכבה במטתה, ולא עוד אלא סייעה אותה רחל בדבר זה במסור לה הסמנים, וגם בקולה שדברה עם יעקב אע"ה כדי שלא ירגיש, וא"כ איך תאמר לה המעט קחתך את אישי, מי עשאו ליעקב אישה של לאה, ושל מי היה, ותחת שצריכה להחזיק לה טובה כל ימיה תדבר כן עמה, הא ודאי דברים אלו לפי פשוטן הם הפלא ופלא:

אמנם הענין הזה יתבאר היטב ע"פ מה שישבנו בס"ד לעיל, דמעשיה של רחל בחסד שעשתה עם אחותה לאה, הוא היה קרן קיים לכל ישראל, שבעבור זה תהיה הגאולה וישובו ישראל למקומן, ולאה אע"ה ידעה זה ברוה"ק שחסד זה של רחל יצא ממנו תועלת גדולה לישראל, או נפשה הקדושה השיגה זאת, לכן נתכוונה לאה אע"ה בדברים אלה שדברה עם רחל אע"ה לחזק ולפאר בזה מעשה הטוב של החסד הזה שעשתה עמה אחותה, מאחר שידעה שסכר החסד יהיה קרן קיים לישראל, ולכך כשאמרה לה רחל תני נא לי מדודאי בנך, אמרה לאה בלבבה בא העת לפרסם ולרומם ולפאר לדקת אחותי

שעשתה

שעשתה, ולא יוכלו הפתאים לומר לכבוד עצמה עשתה זאת, לכן אמרה לה דברים שהם נגדיים לחסד זה שעשתה עמה, ואין טבע האנושי יכול לסבלם, כי אמרה לה המעט קחתך את אישי, ועתה תוכל רחל להשיב לה כאשר הקשינו לעיל, וכי אישך הוא, אישי הוא, ומי עשאו אישך אני הוא שעשיתיו, ובכחי ועולם ידי השאתי אותך בחיקו בחדרי מטתי, וכזאת וכזאת תוכל לריב את אחותה על דבריה אלה אשר כל השומע יאמר צדקה רחל בדבריה, ובאמת יודעת לאה הצדקת אותה שגם אחרי שמעה הדברים האלה ממנה לא תריב אתה ולא תוכיחנה, אלא מקבלת דבריה שאמרה קחתך את אישי כנתינתם מסיני, והולכה לשלם לה שכר הדודאים, באמרה לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך:

ראה עתה כמה נתייקר ונתרומם ונתפאר החסד הזה שעשתה רחל עם אחותה בדברים אלו שדברה לאה עמה, ובודאי נתעלה מאד יותר על מה שהיה נראה ממנו בתחלה קודם זה, וגם עוד שבזה נסתמו פי כל המהרהרים לומר דרחל בתחלה עשתה לטובת עצמה לכבודה. ועד"ז פרשתי בס"ד בחדושי למס' תענית פ"ג, המעשה דאבא אומנא מה שא"ל החכמים בשוק לקנות הסדינין, ולא עוד אלא שאמרו על ערך שנתן להם שמא אתה משקר בנו והם שוים יותר, עד שא"ל בכך קניתי אותם, דכל זה עשו להפליג בשבחו ז"ל:

ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן. נ"ל בס"ד, דיעקב אע"ה ראה ברוה"ק שראוי לצאת מרחל בן שנקרא יוסף על שם צדיק העליון שנקרא יוסף למעלה כנודע, ולכך עבד בה שבע שנים, ויאהב יעקב את רחל, וכל זה בעבור שתלד את יוסף שהוא בחינת צדיק העליון למעלה שהוא שקול כנגד כל בניו, ולמעלה מבניו, כדכתיב אלה תולדות יעקב יוסף, ופרשתי במ"א כי יוסף עולה מספר תתע"ו, כי [אות פ' דמנצפ"ך עולה ת"ת] כמנין תתע"ו נימין שנמשך השערות ליוסף, והם תתע"ו נימין קדישין דתיקוני דיקנא דע"ק. וכתב הרב בני יששכר ז"ל דף ס"א בשם ספר הקנים ודן ידין, שבתיקונים העליונים הנקראים תיקוני דיקנא קדישא יש תתע"ו נימין ע"ש:

איך ביהיה, הנה יוסף עולה מספרו תתע"ו והוא נרמז בתוך אותיות בטן במילואם בי"ת טי"ת נו"ן, המלוי עולה תתע"ו כמנין יוסף, ובזה פרשתי בס"ד ויהי ה' משגב לדך משגב לעתות בצרה, עתות עולה מספר יוסף, ולכן כיון שידע יעקב אע"ה ברוה"ק שעתידה רחל שתוליד בן שנקרא יוסף, שהוא מספר תתע"ו הרומזים למקום עליון, כשאמרה לו הבה לי בנים, אמר לה התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן, כלומר יודע אני שצריך לצאת ממך יוסף הרמוז שמו בתוך אותיות בטן, ועתה איני יודע מה היא הסיבה אשר מנע ממך פרי זה, ומי יוכל לעמוד בסוד ה'. ובזה פרשתי בס"ד במ"א רמז הכתוב בישעיה מ"ו, שמעו אלי בית יעקב וכל שארית בית ישראל העמוסים מני בטן הנשואים מני רחם, פירוש מני בטן מן מלוי בטן שהוא יוסף המאיר מן תתע"ו נימין קדישין, הנשואים מני רחם הוא החסד העליון הנקרא אברהם שהוא עולה מספר רחם:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דאיתא בספרים בשם המקובלים ז"ל, שהשם אלקים בחו"ל הוא דין, ובארץ ישראל הוא רחמים, כמו שם הוי"ה בחו"ל, אמנם שם הוי"ה בחו"ל הוא רחמים ובארץ ישראל הוא רחמים יותר גדולים עד מאד עכ"ד. ואמרתי בס"ד לפ"ד המקובלים הנז', שהשם אלקים בא"י הוא כמו שם הוי"ה בחו"ל,

על כן צריך להיות נקרא שם אלקים בא"י בתוספת ה"א, דהיינו שנקרא האלקים בתוספת ה"א, מפני כי מספר האלקים בה"א עולה צ"א כמנין הוי"ה אדנ"י, שהם שני שמות הקודש, ובזה יתורץ הכתוב בפ' וישלח דכתיב ויבן שם מזבח ויקרא למקום אל בית אל, כי שם נגלו אליו האלקים בברחו מפני אחיו, וק' הול"ל נגלה לשון יחיד, ובזה ניחא כי האלקים עולה שני שמות הקודש הוי"ה אדנ"י לכך אמר נגלו על שני שמות הקודש הרמוזים בשם האלקים, כי זה היה בהיותו בא"י, אשר מקודם היה בחו"ל ששם שם אלקים בלי תוספת ה"א, אך כאן נגלו אותיות האלקים בתוספת ה"א שהוא מספר שני שמות הקדושים שהם ה' בכתיבה וה' בקריאה. ולכן כתיב אח"ז ויעל מעליו אלקים במקום אשר דבר אתו, ואיני יודע מה בא ללמדנו, ובהכי ניחא שבא ללמד על שם אלקים שהיה לו בחו"ל נתעלה למעלת רחמים כמו שם הוי"ה בחו"ל, וזה העלוי היה במקום אשר דבר אתו שהוא בא"י, שאם היה בחו"ל לא היה זוכה שיתעלה שם אלקים להיות רחמים:

ובזה יובן הפסוק כאן שאמר יעקב אע"ה לרחל התחת אלקים אנכי, אות ה"א משמשת במקום תיבת הלא, כמו הכמכת מכהו הכהו, שפירש רש"י הלא ראיתם שכמכת מכהו הכהו, וכן פסוק הנגלה נגלתי, שפירושו הלא נגלה נגליתי, וכן כאן א"ל הלא תחת אלקים אנכי בחו"ל, שהיא תחת אלקים שהוא דן, ולא תחת האלקים בה"א שהוא רחמים:

ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף. י"ל כל ויהי לשון צער, והיה לשון שמחה, וכאן בלידת יוסף הע"ה היה שמחה גדולה בעליונים ובתחתונים, וא"כ הול"ל והיה כאשר ילדה רחל את יוסף. ואיך אמר ויהי שהיא לשון צער. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש במדרש רבה פ' כ"ו, רבן גמליאל אסיב ברתיה, אמרה לה אבא צלי עלי, אמר לה לא יהא לך מחזורי להכא. ילדה בן זכר אמרה ליה אבא צלי עלי, אמר לה לא יושלם ווי מפומך, אמרה לו אבא בתי שמחות שבאו לי אתה מקללני בהם, אמר לה תרוויהון צלוון, מן גו דאת הוית שלם בביתך לא יהא לך מחזורי להכא, ומן גו דיהוי בריך קיים לא ישלה ווי מפומך, ווי דלא שתי ברי, ווי דלא אכל ברי, ווי דלא אזיל ברי לבית הכנסת, פירוש מתוך שאת תהיי שלוה וטובה בבית בעליך לא יהא לך חזרה לכאן ומתוך שיהא בנך קיים בשלום וטובה לא תסור מלת אוי מפיך, שבכל עת תאמרי אוי שעדיין לא אכל בני אוי שעדיין לא שתה, אוי שעדיין לא הלך לבית הכנסת וכיוצא בזה ע"ש:

וכן הענין כאן אצל רחל בהיותה עקרה יושבת גלמודה בביתה בלא ילד, על מה תאמר אוי כנז"ל, אך אחר שבא לה בן שתשים עיניה על אכילתו ושתייתו והלוכו ויציאתו וביאתו, לא פסיק אוי מפיה, וכמ"ש רבן גמליאל לבתו, וז"ש ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ר"ל קול ווי היה נשמע בבית יעקב ובאהל רחל כאשר ילדה רחל את יוסף, משא"כ קודם שנולד לא נשמע באהל רחל קריאה של וי, והכתוב רמז זה אחרי שאמר ותהר ותלד בן וגו', ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן. אי נמי נ"ל בס"ד ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף, שרו של עשו אמר וי, כי נולד שטנו של עשו, וגבר ישראל:

פרשת וישלח.

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום. י"ל רז"ל אמרו מלאכים

ממש, ולמה הולך לכך, ולא שלח מלאכיו ועבדיו. ועוד מלת לפניו נראה לשון יתר. ועוד למה הולך הכתוב לפרש המקומות שלו שהם ארצה שעיר שדה אדום, וכל דקדוקים אלו כבר נתעורר בהם רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל. ונ"ל בס"ד, דמצינו כשהזכירה התורה שם עשו בפעם ראשונה, קראתו שני פעמים איש בבת אחת דכתיב ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה, והטעם כי יתרון זה שהיה לעשו לקרותו איש ב"פ בזא"ז, הוא גרעון וחסרון, אבל ליעקב שלא קראתו אלא איש אחד הוא יתרון, כי יעקב אע"ה הוא מסטרא דקדושה ששם הוא אחדות, ולכך הזכירה אותו באיש אחד, כי הקדושה היא רשות היחיד, אבל עשו דבק בסטרא דקליפה שהיא נקראת רשות הרבים, ולכן קראתו ב"פ איש, כי מיעוט רבים שנים. וידוע דעשו בוער בו אש דקליפה שהוא דינא קשיא, אך כשהיה יושב בארץ ישראל ומשמש את יצחק אע"ה שהוא אחוז בגבורה דקדושה, בא לו חלק טוב מן יצחק אע"ה, שהוא מחלק אות יו"ד שבשמו, ועמדה אות היוד בין אותיות אש שלו, כדי לשבור כח האש ולהפרידו, ועשו אותיות אש שבו לצירוף איש, ונעשה זה הצירוף של איש בפנימיותו של עשו, ובחצוניותו ולכך נקרא ב"פ איש בחצוניות ובפנימיות שלו, ולכן נאמר בו איש יודע ציד איש שדה, וכל זה בהיותו בארץ ישראל ומשמש את יצחק אע"ה שהוא אחוז בגבורה דקדושה כי אש אוכלת אש, דהיינו אש דקדושה מכבה אש דקליפה אבל אחר שיצא מארץ ישראל שנפרד מאביו והלך לשכון בהר שעיר, נפרדה אות היו"ד שהיתה יושבת ועומדת בין ב' אותיות אש שבו, ונשארו בו צרוף אש בפנימיותו וצרוף אש בחצוניותו, ולכן כשנפרד ויצא לחו"ל שהוא הר שעיר, היו מקומותיו נקראים ארצה שעיר, ונקראים שדה אדום, כי שני מקומות אלו הם ר"ת אש אש, ולכך ישיבתו שם היה נחשב מקום סכנה ליעקב ונוגדא דיליה כי שם הוא במדרגת אש בפנימיותו ואש בחצוניותו ואינו איש איש בהפרדת האש ע"י אות יוד דיצחק, כי שם נפרד מאביו יצחק:

והנה ידוע דרוה"ק מכונית בשם פנים, ולכן אורים ותומים שהם מדברים ברוה"ק נקראים בשם פנים, וכמ"ש בגמרא דיבמות דף מ"ח, בפסוק ויבקש דוד את פני ה' ששאל באורים ותומים, כמד"א ולפני אלעזר הכהן יעמוד ע"ש. ואמרתי בס"ד טעם לזה, כי בפנים של אדם נרמז שם הוי"ה דמלוי ההי"ן שהוא ב"פ כ"ו, וכמ"ש הגאון החסיד השל"ה ז"ל, וידוע כי רוה"ק היא במלכות הנקראת יראה, שהיא סוד שם הוי"ה דמלוי ההין, ולכך כתיב למען תהיה יראתו על פניכם, יראתו רוה"ק שהיא במלכות שהיא סוד שם ב"ן שהוא בפניכם:

ובזה יובן, וישלח יעקב מלאכים הוא מלאכים ממש, ולא שלח מלאכיו ועבדיו, יען כי לפניו ר"ל ברוה"ק שהיא שורה על פניו, נתנה לו ידיעה על עשו אחיו, ר"ל על שהוא עתה עומד בתוקף האש דקליפה, שהוא ארצה שעיר, ר"ת אש דפנימיותו, שדה אדום, ר"ת אש דחצוניותו דפרח מיניה אות יוד מן איש איש, ונשאר בו אש אש, שהם ר"ת מקומותיו, ארצה שעיר שדה אדום, ולכך הוליך לשלוח מלאכים ממש, ולא שלח לו מלאכיו, כי ודאי היה הורג אותם בבואם אצלו למקומותיו הנז' שהם בחו"ל:

כה תאמרון לאדוני לעשו. י"ל הול"ל לאדוני עשו, ולמה הטיל למ"ד בעשו להבדילו בפ"ע, ולא הדביק מלת אדוני עם עשו. ועוד הדבר יפלא, איך צדיק קדוש כיעקב אע"ה יעשה כ"כ הכנעה לעשו הרשע לקראו אדוני, ולא חש ח"ו לכבוד הקדושה של צלמו.

ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו זלה"ה בספר הלקוטים, בפ' ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, דמ"ש רז"ל ראש עשו נקבר במערה עם יעקב אע"ה, הענין הוא כי העקב של הקדושה לקח עשו בראשו, ויעקב אע"ה הוא אוחז בו להוציאו מידו, בסוד וידו אוחזת בעקב עשו ופירש העקב הזה הוא מה שאוחז בשני שמות אלקים העולים עקב, ואלו השני שמות אלקים פשוט ומלוי, והמלוי דמילוי הם כ"ב אותיות, וכ"פ כ"ב עולה ציד, וז"ס כי ציד בפיו, שהיתה בחי' זו בלועה בתוכו, ולזה היה יצחק אע"ה אוהב את עשו, בעבור זאת הקדושה שהיתה בלועה בתוכו וכו', ע"כ:

נמצא בעשו היה חלק טוב וחלק רע, ובעבור חלק הטוב נקבר ראשו במערה עם יעקב אע"ה, ושאר הגוף שהוא כנגד חלק הרע הושלך חוצה. והנה יעקב אע"ה חכם גדול וידע ברוה"ק מה שיש בעשו, ולכן היה מתכוון לקראו אדוני לחלק הטוב שבו, וכנגד זה היה אומר עבדך, ועשו הוא בער ולא יבין. אבל יעקב אע"ה לב חכם ישכיל פיהו לכוון באומרו אדוני ועבדך לחלק הטוב הבלוע בעשו, ולכן כתיב וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו, ולא אמר אל עשו בסתם וידעינן שהוא אחיו, אלא פירש ואמר אל עשו אחיו, כי בעשו היה ב' בחינות הא' חלק הטוב, וזה נקרא אחיו של יעקב, והב' חלק הרע וזה נקרא עשו בסתם, ואינו אח ליעקב, ולז"א אל עשו אחיו כאלו הוא שני אנשים. ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאדוני. הוא חלק הטוב, לעשו הוא חלק הרע, ולכך לא נאמר לאדוני עשו, שיהיה משמע על אחד הוא מדבר, אלא הטיל למ"ד בזה ולמ"ד בזה להבדילם כאלו הם ב' אנשים, לאדוני הוא חלק הטוב, ולעשו הוא חלק הרע, ונמצא כי אדוני אינה נמשכת על עשו, אלא היא מובדלת בפ"ע על איש אחר. וכן המלאכים כאשר השיבו אותו דבר, לא א"ל באנו אל אחיך עשו, שתהיה אחיך דבוקה בעשו, אלא אמרו לו באנו אל אחיך אל עשו, כאלו הם שנים ר"ל אל אחיך הוא חלק הטוב, ואל עשו הוא חלק הרע. ולכן השתחוה יעקב אע"ה ז"פ, כיון להשתחות כנגד חלק הטוב שיש בעשו, ולכך לא נזכר שם עשו בהשתחויה אלא אמר הכתוב וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו, דהיינו חלק הטוב שנקרא אחיו של יעקב אע"ה ולז"א לו המלאך כי שרית עם אלקים ועם אנשים, רמז לו על אחיזתו בעקב הנז' שהוא ב"פ שם אלקים, כי שרית לקחת אותו מיד עשו, ועם אנשים אותיות ש"ם אנ"י, פירוש חלק הרע של עשו ששם אני חונה, כי המלאך המדבר עמו כן הוא היה השר של עשו כמ"ש רז"ל, ולכן א"ל עשו ע"י השר שלו מי אלה לך, מי אלה אותיות אלקים, ויאמר לו כן הוא, כי הילדים האלה חנן אלקים את עבדך:

עם לבן גרתי. ארז"ל עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי. נ"ל בס"ד דידוע התורה נקראת חסד דכתיב ותורת חסד על לשונה, יען כי ניתנה מימין שהוא חסד, דכתיב מימינו אש דת למו. וידוע כל לובן רומז לחסד, וכן הכסף שהוא לבן הוא חסד, דכתיב ולא בכסף תגאלו, וזהב שהוא אדום הוא גבורה, ולכן יש מין זהב שהוא לבן, ונמצא עתה במלכות רוסיא, לרמוז שהדין סופו שיתמתק ויהיה חסד שהוא לבן. וידוע דהאבות קיימו כל תרי"ג מצות, ולכן ע"י שקיים תרי"ג מצות זכה להדבק בחסד שהוא מספר ע"ב, ועם מספר שמו ישראל שעולה תקמ"א נשלם בו מספר תרי"ג, וכיון דנשלם בו מספר תרי"ג אין לו פחד מן פלוני ופלונית וחיילותיהם שיש בהם תרי"ג, כי פלוני עם כולל חיילותיו הוא קל"ב, ופלונית עם כולל חיילותיה הם מספר תפ"א

תפ"א, וסך הכל תרי"ג, וכיון דשמר יעקב אע"ה תרי"ג זכה להדבק בחסד שהוא לובן ובזה נשלם בו מספר תרי"ג, ואז אין לו פחד מן סט"א שהם פלוני ופלונית שרים של עשו, שיש להם בשמותם תרי"ג, וז"ש עם לבן רמז לחסד גרתי, יען כי תרי"ג מצות הרמוזים בתיבת גרתי שמרתי, וכיון דנשלם אצלי מספר תרי"ג, אין לי פחד ומורא מן השרים שלך שהם פלוני ופלונית:

ועוד נ"ל בס"ד שהוצרך להקדים לו דברים אלו עם לבן גרתי ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור וכו', והוא, כי העושר שיאסוף אותו האדם ביגיע כפיו יהיה חביב עליו, והמעט נחשב בעיניו למרובה, משא"כ עושר שבא לו בירושה או במציאה אינו יקר בעיניו כ"כ ומבזבז הרבה ולא אכפת לו. מעשה בשר אחד שהיה שר של עיר גדולה, ונתרוקן עושרו, ויחשוב להתעשר מן עשירים שבעירו, ויקנה שני חפצים של אבן טובה כל אחד בעשרה זהובים, ויקרא לעשיר הגדול שבעירו ויאמר לו תקנה ממני חפץ זה בת"ק זהובים, וזה אע"פ שידע שאינו שוה אלא עשרה מסר לו תכף נו'ט בת"ק זהובים, ולקח החפץ. אח"כ קרא לעשיר אחר שהוא ג"כ עשיר גדול כמו זה והראה לו חפץ השני, ויאמר לו שיקנהו ממנו בת"ק זהובים, ויאמר זה אינו שוה אלא עשרה ובשביל כבודך אקנהו בעשרים ולא קבל, ויוסיף לו עוד עשרה ולא קבל, עד כי אחר עמל וטורח והפצרות הרבה קנהו במאה זהובים. אח"כ א"ל ראה עשיר פ' מכרתי לו חפץ כזה בת"ק זהובים תכף ומיד, ואתה אחר עמל וטורח קנית במאה. ויאמר לו אדוני, אותו עשיר בא לו עושר גדול בירושה אשר לא עמל בו ולא גידלו, אך אני עושרי כנסתי לי ביגיעה רבה ובזיעת פני, הרי הוא חביב עלי מאד, ומאה שנתתי לך בעד זה הם בעיני נחשבים בערך אלף זהובים, משא"כ אותו עשיר אותם ת"ק זהובים שנתן אלו נחשבים בערך חמשים כי לא עמל בהם. והנה כאן יעקב אע"ה הסכים בדעתו לשלוח מנחה לעשו לפייסו, כאשר עשה אח"כ, רחלים ועזים ופרים וגמלים וכו', אך חשב שמנחה זו תקטן בעיני עשו, יען כי אומר יעקב אחי ממונו חביב עליו שאפילו קערה של עדשים לא נתן לי בחנם, אלא קנה בה בכורה, ואיך עתה שולח לי מנחה גדולה של תק"ן בהמות, אלא ודאי נתעשר עושר גדול ע"י מציאה או מתנה באופן שלא עמל בו ולא גידלו, ולכן אין הכסף והצאן והבקר נחשבים בעיניו כלום, וכל המנחה זו בעיניו כמו קערה של עדשים, על כן קודם ששלח המנחה שלח לו דברים אלו להודיעו, כי אני לא בא לי עושר במתנה או במציאה, כי עם לבן שהוא אחי אמי ואב לנשי לא הייתי בסוג חתן, אלא בסוג גר ואורח, שלא נהניתי ממנו פרוטה בחנם, וזה העושר שיש בידי עתה הוא עמלי ויגיע כפי, כי ואחר עד עתה כמה שנים עד שהיה לי שור וחמור צאן וכו', ובזה יבין עשו כי המנחה שישלח לו אח"כ היא נחשבת לגבי דידיה מנחה גדולה, וערכה רב בעיניו, ולא תהיה קלה בעיני עשו:

ועוד נ"ל בס"ד אומרו ואחר עד עתה ויהי לי שור וחמור וכו', והוא כי בקהלת מנה י"ד עתים ועת החמישית היא עת לשחוק, וידוע שטובת עוה"ז מכונית בשם שחוק, וכמ"ש רז"ל על פסוק טוב כעס משחוק, שהטובה מכונית בשם שחוק, ובא להגיד לו כי כל שנים שעברו לא בא עת השחוק, דהיינו עת הטובה שיש לו בעוה"ז, אלא עם לבן גרתי בצער ויסורין, ואחר עד עתה, קרי בה עד עת ה'א, ר"ל עד שהגיעה עת החמישית שהיא הטובה שמכונית בשם שחוק, אז היה לי שור וחמור וכו', ולכן לא שלחתי לך מנחה קודם כמה שנים, כי עושר שלי הוא חדש בזה הזמן, וקודם זה מהיכן יש לי עושר לשלוח לך:

באנו אל אחיך אל עשו וגם הנה הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו. קשה לפ"ד רז"ל שהיו מלאכים ממש ששלחם הקב"ה לשומרו, למה הפחידוהו בדברים אלו, היה להם לומר לו אל תירא כי אנחנו שלוחים לשמרך. וכבר נתעורר רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בקושיא זו ע"ש. ונ"ל הם הגידו לו מה שעושה עשו הכנה להרע לו כדי שלא יאמין בו, אך בשרו אותו בשורה טובה ברמז, באומרם וארבע מאות איש עמו, כי ארבע מאות הוא מספר אות ת', ותצרף אותה עם אותיות עשו יהיה צירוף תושע למפרע, ע"ד שאמר תושע יהודה וישראל ישכון לבטח, כן הם בשרו אותו, אע"פ שהוא הולך לקראתך להלחם בך, אל תדאג מן הצרה הזאת כי לסוף תושע אתה מזאת הצרה, ולז"א וארבע מאות איש שהוא מספר ת' מצטרפת עמו, דהיינו עם אותיות עשו, ואז יהיה למפרע צירוף תושע. ועוד בשרו אותו בשורה טובה ברמז, באומרם וגם הנה הולך לקראתך, דנראה מלת הנה לשון יתר ובזה ניחא, כי ידוע הקנה של עשו עתיד להשבר ויהיה הנה, כי רגל הקו"ף תקצץ ויהיה אות ה', כמ"ש חז"ל ע"פ גער חית קנה, ואז נזכה ראשון לציון הנה הנם וכן א"ל וגם הנה, אותיות הנה הולך לקראתך, שהקנה של עשו ישבר ויהיה הנה, כדכתיב ראשון לציון הנה הנם:

ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמתי את זרעך כחול הים וכו'. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל, דאחר התחלקות בניו של יעקב אע"ה לי"ב נפשות זכה להתחלקות שבעים בירידתו למצרים, דכתיב ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש, ואח"כ זכה להתחלקות ששים רבוא, דארז"ל לא נפטר יעקב אע"ה עד שראה יוצאי ירכו הגיעו למספר ששים רבוא. וידוע מ"ש רז"ל ע"פ וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב, מכאן שנכתבה בשבעים לשון, ופירשו הראשונים ז"ל נרמזו השבעים במלת היטב, כי היטב ברבוע כזה, ה' ה"י הי"ט היטב עולה מספר שבעים. והנה קודם שהתפלל יעקב כבר זכה להתחלקות של י"ב נפשות, כי אע"פ שלא נולד עתה בנימין, חשיב נולד, כי נפשו היתה מוכנת ומזומנת אצל רחל אע"ה, כמ"ש רז"ל בפסוק ויהי בצאת נפשה וא"כ עדיין נשאר לו הבטחה של שבעים נפש הרמוזים במלת היטב כאמור, ואח"כ התחלקות של ששים רבוא שנמשלו לחול הים אשר לא יספר מרוב, ונרמז המספר באותיות מר"ב, שהוא ר"ת מששים רבוא בנים, ולז"א ואתה אמרת היטב איטיב עמך שהבטחתני על מספר השבעים שרמוז באותיות היטב, ועוד אח"ז הבטחה אחרת של ששים רבוא, שהוא ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרב:

ועוד נ"ל בס"ד, כי יעקב אע"ה הוא בחינת גוף, ויוסף הע"ה הוא בחי' ברית, וצריך שיהיה להם התחברות זע"ז שיהיו קרובים זל"ז, לך מצינו שלא היה להם התחברות זע"ז, אלא טו"ב שנים בקטנותו, דהיינו מעת שנולד יוסף הע"ה עד שנמכר למצרים, וטו"ב שנים בגדלותו אחר שמלך יוסף הע"ה במצרים, דכתיב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. ופרשתי בס"ד הטעם כי יוסף הע"ה היה בחינת היסוד הנקרא טוב, בין בקטנות בין בגדלות, וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים בפרשת וישב באורך ע"ש, ולכן היה עמו טו"ב שנים מעת שנולד עד שנמכר, דכתיב יוסף בן שבע עשרה שנה, וטו"ב שנים בגדלות כשהיה מלך במצרים, דכתיב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה

שנה, ולז"א יעקב אע"ה בתפלתו עתה הבטחות שהבטיחו הקב"ה על התחברות שלו עם יוסף שהוא היה שטנו של עשו, ואתה אמרת היטב איטיב עמך, שהבטחתני על התחברותי עם יוסף טו"ב שנים בילדות וטו"ב שנים בגדלות, וזהו היטב איטיב לשון כפול, ואיך עתה יבא עשו ויכה אם על הבנים, ואיך תתקיימנה הבטחות אלו של טו"ב טו"ב הנז' :

ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו. י"ל אומרו מן הבא בידו לשון יתר הוא, וסגי לומר ויקח מנחה לעשו אחיו. ונ"ל בס"ד, כי יעקב אע"ה היה לו צאן, אותם שנולדו מצאן לבן, שהיו עקודים נקודים וברודים ע"י המקלות אשר פילל, ועוד היה לו צאן שנולדו אח"כ מן הצאן אלו שנולדו מן מעשה המקלות, והוא דקדק לשלוח המנחה מן אותם הצאן שנולדו מצאנו של לבן, ולא מן הצאן שנולדו מהם, מפני שאותם שנולדו מצאן לבן אמותם הם צאנו של לבן, שלא היה חל עליהם שם קדושה, אבל הצאן שנולד מן הצאן שלו שזכה בהם, חל גם על אמותם שם קדושה, כי גם האמהות שלהם הם שלו שזכה בהם, וז"ש ויקח מן הבא בידו, ר"ל לקח מאותם שנולדו ע"י המעשה שעשה בידו במקלות, שאמותם הם צאן לבן ולא מצאן שנולדו מצאנו ממש, יען כי הוא שולחם מנחה לעשו, ולא רצה לשלוח לו מן המובחר שבקדושה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דאיתא בפרקי ר"א, דאברהם אע"ה בא לו כח והצלה מן אות כ"ף דמנצפ"ך, ויצחק אע"ה בא לו כח והצלה מן אות מ"ם דמנצפ"ך, ויעקב אע"ה בא לו כח והצלה מן אות נו"ן דמנצפ"ך. והנה עשו היה לו חמה גדולה על יעקב אע"ה כמ"ש לו רבקה עד אשר תשוב חמת אחיך, אך יעקב בכח אות נו"ן שיש בידו הוסיף אות נו"ן על חמה, עשאה נחמה, על ידי שהצליח במנחה שעשה לעשו שנתקבלה אצלו, וסרה חמתו ממנו ע"י מנחה זו שיש בה תוספת נון על אותיות חמה. וידוע כי ידים הוא לשון כח, מלשון ולא היה בם ידים לנוס, וז"ש ויקח מן הבא בידו, מן אות נון הבא בכחו שזכה בו, ועי"כ שלח מנחה לעשו אחיו, שביטל בה החמה שלו, ונעשית צירוף מנחה, ולירוף נחמה, שניחם עשו על הרעה שבקש לעשות ליעקב :

ועוד נ"ל בס"ד, שכתב בספר ירושלים סגולה לבלי תשלוט עין הרע באים, יחשבו הספרדים בירושלים ככל יתר בני ארץ הקדש את תמונת יד, ועל כן יציירו את הצורה הזאת מעל פתחי בתיהם בצבע אדום, וכן ישימו על ראשי ילדיהם צורת יד מכסף מעשה מקשה לאמר כי היד או הצורה בעלת חמש אצבעות הזאת תזיק באיש אשר יחפוץ להכניס עין הרע בילד, או ביושבי הבית הזה, וכמו כן כי יגלו אנשים יחד, ישים האחד את חמשת אצבעות ידיו פרושות מול עיני רעהו, לאמר כי התמונה הזאת תפגע בו לרעה עכ"ל. ועיין בספה"ק בן איש חי בפרשה זו, בפסוק וישא עשו עיניו וירא את הנשים ואת הילדים, מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בפ"ע, סגולה לעיה"ר לבטל אותה באות ה', ולכן נוהגים העולם לומר חמשה להנצל מעיה"ר וכו' ע"ש, ונראה כי סגולה הנז' לקוחה מסגולה זו של תבנית חמשה אצבעות היד, ואיך שיהיה נמצא יש סגולה לבטול עיה"ר נעשית ע"י שימת חמש אצבעות היד כנגד המטיל עיה"ר להשיב רעתו עליו. וידוע כי עשו היה דבק בקליפת עין רעה, ולכן היה לו כח להזיק בעין רעה, ולזה נאמר בו והנה עשו בא וארבע מאות איש עמו, כי עין רע מספר ארבע מאות, ולכן כשבא יעקב אע"ה לשלוח מנחה לעשו חשב לבטל עין הרע שלו, שלא יזיק כשיבא ויראה הילדים והמקנה. אז עשה לו ממקומו סגולה זו, ששם אצבעות ידיו והעמידם באויר כנגד הצד אשר בא עשו בו, לדחות מעליו את ארס עיה"ר שלו, ולהשיב רעתו אליו, וכמ"ש בספר ירושלים הנז', כי יגלו אנשים יחד ישים האחד את חמשת אצבעותיו פרושות מול עיני רעהו, לאמר כי התמונה הזאת תפגע בו לרעה וכנז"ל. וכן עשה יעקב אע"ה שפרש אצבעות ידו באויר כנגד הרוח שבא ממנו עשו, כאלו עשו עומד שם, ופרש ידיו כנגדו, ואע"פ שיעקב אע"ה אינו מודה בענינים אלו, נהג בזה על פי דעתן ומנהגם של בני ארץ הקדש. דעם עקש תתפתל. ולז"א ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו, ר"ל כששלח לו המנחה לקח ג"כ הצלה מן הסגולה הבאה בידו, דהיינו בפריסת אצבעות ידיו, שכיון לפרוש אותם כנגד עשו, כאלו הוא עומד כנגדו. כן יש לפרש בדרך מליצה :

ויקחם ויעבירם את הנחל ויעבר את אשר לו. נ"ל בס"ד, דידוע שיש שם נקרא נחל, שהוא ר"ת נוצר חסד לאלפים, והוא מועיל ג"כ לשמירת האדם בדרך מן האויבים. ובזה פרשתי בס"ד מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש. פירוש שואב ושותה כח ושפע מן השם הנקרא נחל, בהיותו בדרך, על כן ירים ראש על האויבים שבאים נגדו. וכן כאן העביר יעקב אע"ה עמהם הארה משם הנקרא נחל, וזהו ויעבירם את הנחל ר"ל עם השם הנקרא נחל, וגם עוד העביר עמהם כח אות נו"ן אשר לו, כי יעקב אע"ה יש לו כח מן אות נון דמנצפ"ך, וכמ"ש לעיל בשם פרקי ר"א :

ויאמר למה זה תשאל לשמי ויברך אותו שם. י"ל מלת זה נראה לשון יתר, ועוד מה קאמר למה זה תשאל, והלא הוא עצמו שאל עתה על שמו, שאמר מה שמך, ועוד מלת שם נראה לשון יתר. ונ"ל בס"ד, דידוע מקשים והלא כתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, ובפרט יעקב אע"ה דמפורש בו להדיה שהיו מלאכים עמו לשמרו, וכמ"ש רז"ל ע"פ והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, דהיו מלאכי ארץ ישראל עולין ומלאכי חו"ל יורדין לשמרו במהלכו בחו"ל, ואע"ג דעתה העביר את בניו וכל אשר לו את הנחל והמלאכים עמהם לשומרם, הנה נודע מדברי חז"ל דמלאכי א"י יצאו לקראתו לחו"ל ונעשה אללו שני מחנות מלאכים וא"כ יש מלאכים עם נשיו ובניו, ואיך נשאר לבדו, והיה המלאך שהוא שר עשו נלחם עמו, והיה מן הראוי שמלאך הנשאר עמו יעזרהו לשומרו מן שר עשו. ומתרצים דודאי נשאר עמו לפחות מלאך אחד לשומרו, אך לא עזרו במלחמה של שרו כדי להראות גבורתו של יעקב, כי המלאך יודע שיעקב ינצח את שר עשו, וכאשר נתפאר בו הכתוב דכתיב וישר אל מלאך ויוכל עכ"ד. ולפ"ז דודאי נשאר עמו מלאך א' לפחות, בזה יתבאר הכתוב כשא"ל יעקב אע"ה לשר הגידה נא שמך, לא רצה השר שהוא עצמו יגיד שמו, אלא א"ל למה זה, דקאי על המלאך שעומד אצלו, למה זה עומד אצלך, ומאי אהני לך, תשאל לשמי ממנו, ומילת זה מורה באצבע על המלאך שעומד שם, ולפ"ד רז"ל באגדת בראשית דאמרו המלאך נקרא זה, דכתיב וקרא זה אל זה יבא כנון מ"ש כאן למה זה, דקאי על המלאך שנקרא זה שעומד אצלו, תשאל לשמי ממני. והנה על מ"ש לו תחלה לא אשלחך כי ברכתני הוכרח לברכו כדי לברוח מידו, אך לא ברכו ברכת עוה"ז אלא ברכו בברכת עוה"ב, ולז"א ויברך אותו שם, כלומר בענייני עוה"ב שהיא עולם שאינו נראה כאן :

וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפול על צואריו וישקהו ויבכו

ויבכו. י"ל מאי קמ"ל באומרו ויפול על צואריו, מאחר דאמר ויחבקהו וישקהו, מה יתרון יש בנפילתו על צואריו, ועוד מה טעם יש בבכיה של כל אחד מהם. ונ"ל בס"ד קמ"ל מעשה נס שנעשה ליעקב, כאשר נגש עשו לחבקו, לא היה ראשו זקוף כדרך המחבקים זא"ז, אלא כשבא לחבקו שנתקרב אליו הרבה, אם היה נשאר ראשו זקוף היו פניו מכוונים כנגד עיניו של יעקב אע"ה, והיה מוכרח להסתכל בפניו, ואסור להסתכל בפני רשע, אך מאת ה' היה הדבר הזה בעת שניגש לחבקו לא נשאר ראשו זקוף, אלא מאליו ומעצמו נפלו פניו על צואר יעקב אע"ה, באופן שלא ראו עיניו הקדושים את פני עשו כלל, ולז"א ויחבקהו ויפול ראשו על צואריו, וישקהו בצואריו ולא בפניו. ועוד נ"ל בס"ד שנעשה כן שנפל ראשו של עשו על צואר יעקב, להורות בזה על העתיד, שבעת שהכניסו את יעקב אע"ה למערה, ובא עשו לעכב, הכהו חושים בן דן ונעקר ראשו מגופו והושלך מאליו לתוך המערה אצל יעקב אע"ה, ונשאר ראשו קבור שם, וכמ"ש רז"ל ועתה נעשה כן בנס להורות על דבר זה שיהיה לסוף הימים:

ומ"ש ויבכו, נ"ל בס"ד, בכיית עשו היתה בעבור שיניו, דאיתא בספר חן טוב ז"ל וז"ל, ונקוד על וישקהו שרצה לנשכו ונעשה צוארו של יעקב של שיש, ושיני רשע של שעוה עכ"ל, ולפ"ז בכה, כי חשב שיהיו שיניו תמיד רכים כשעוה שאינו יכול ללעוס בהם, וזה היה לו בולמוס של תאות האכילה, דאינו נהנה מן האכילה אלא ע"י שלועס ובוסס המאכל, וכיון דיש לו שינים רכים כשעוה לא יוכל לאכול כל מאכל קשה וחזק שצריך לו כסיסה ולעיסה, ואינו יכול לזה לכך בכה על רוע מזלו בבטול הנאתו מן האכילה, דחשב שישאר בכך, ויעקב אע"ה בכה על רעת לבו של עשו, דעדיין בלבו להרגו, שרצה לנשוך ורק ע"י נס בע"כ נשק:

מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך. נ"ל בס"ד דידוע כשאמר יעקב אע"ה אנכי עשו בכורך, לא שיקר ח"ו, אלא כיון שקנה הבכורה נעשה במקום עשו, ויכול לומר אנכי עשו. גם ידוע מ"ש רז"ל כך היו התנאים הגדולה לגדול והקטנה לקטן, ולפ"ז כיון שיעקב קנה הבכורה נעשה הוא הגדול ועשו קטן, גם ידוע דלאה ורחל הם כנגד שם אלקים, דהיינו לאה כנגד אלה דשם אלקים, שהם אותיות לאה, ורחל כנגד ים דשם אלקים, כי רחל נקראת ים, וז"ש מי אלה לך, ר"ל למי לקחת, הם אלה שהיא לאה, לך ע"פ שיטתך שקנית הבכורה ונעשית גדול, וכך היו התנאים הגדולה לגדול והקטנה לקטן, ונמצאת רחל היא שלי, והשיב לו הילדים אשר חנן אלקים את עבדך, ר"ל בשפע חנינת הילדים בא לי משם אלקים ונמצא כי כל אותיות אלקים שכנגדן לאה ורחל הוא שלי:

ועוד נ"ל בס"ד, ע"פ מ"ש רז"ל והובא בילקוט ואתחנן, אמר יעקב לבניו שמא תעבדו אלהות הרבה כשם שיש לכם אמהות הרבה, אמרו לו והלא כתיב למשפחותם לבית אבותם, לבית אמותם לא נאמר אלא לבית אבותם, כשם שאין לנו אלא אב אחד ועובד אלוה אחד, כך אנחנו אין עובדין אנחנו אלא אלוה אחד, הה"ד הלא אב אחד לכולנו אל אחד בראנו מדוע נבגד איש באחיו. נענה יעקב ואמר בשכמל"ו ע"כ. לכן עתה כשראה עשו את הנשים והילדים הבין שלקח ד' נשים, ומהם באו כל הילדים, כי ראה כל אשה בניה עמה, על כן עשה עצמו איש מוכיח שבא להוכיח את יעקב אע"ה, דלפי שיטתו שהוא עובד אלוה אחד אין מן הראוי ליקח נשים הרבה, שעי"כ יהיו בניו עובדים לאלהות הרבה, וכאשר הוא עצמו היה לו כן, ולז"א מי אלה לך, על הנשים קאי, שלקחת נשים הרבה, ומזה יצא תקלה הפך השיטה שלך. והשיב לו, הילדים אשר חנן אלקים את עבדך, כי אצלינו הבנים מתייחסים לאב ואני אב אחד לכולם, ועובד אלוה אחד, גם הם יעשו כמוני, משא"כ אתה שלקחת נשים נכריות, דלפי שיטתם יתייחסו הבנים לאמותם, ולכן בניך יהיו עובדים לאלהות הרבה:

או יובן מי אלה לך, שצרה עיניו בממון, בחשבו שלקח נדוניה גדולה בעבור כל אשה ונתעשר מהם, וזהו אלה לך שלא נשאר בשבילי ממון של אחי אמי, שלקחת כל בנותיו ונטלת כל עושרו. והשיב לו, לא נהנתי מן הנשים, אלא רק הילדים אשר חנן אלקים את עבדך, כי לבן אפילו פרוטה קטנה ואפילו כבשה אחת לא נתן נדוניה לבנותיו:

ויאמר מי לך כל המחנה וכו' ויאמר עשו יש לי רב וכו'. נ"ל בס"ד המשך הכתובים האלה כי עשו מזליה חזי שעתיד ליקח מיעקב סך עצום, והוא מה שלקחו בני עשו בזמן החורבן ותוקף הגלות מישראל נכסים רבים ומסים וארנוניות, וחשב עשו שנותן לו יעקב את המנחה הזאת כדי לפטור עצמו בזה המועט, ולכן א"ל תחלה מי לך כל המחנה, דקאי על המנחה ששלח לו ביד עבדיו עדר עדר לבדו, ר"ל מה כונתך בזה, והשיב לו למצוא חן בעיני אדוני, שתקבל אותה ממני בתורת דורון ומנחה, ואמר לו עשו יש לי רב, כלומר מזלי חזי לי שאני יש לי סך רב ליטול ממך, ואיך אתה חפץ לפטור אותי בדבר מועט כזה, דאינו חשוב לכלום, ויותר טוב שלא אקח ממך זה המועט, אלא יהי לך אשר לך, ותחזור ותקחו מן מובילי המנחה. והשיב לו מה שאתה רואה שיש לך ליקח ממני סך עצום וגדול, אל נא, לא לעתה הוא, אלא לזמן רחוק מאד, כי נא, לעת עתה מצאתי חן מאת השי"ת שלא תוכל לשלוט עלי, אלא אדרבה אני אשלוט בך, ומציאות חן שיש לי עתה ראית אתה בעיניך את מציאות החן שנתן לי השי"ת, דאתה ראית זה בחוש הראות, דקודם שבאת הנני ראית כתות מלאכים ששלח לי הקב"ה לשמרני, והיו דוחפים אותך ואת אנשיך, ואומרים לאנשיך של מי אתם ואומרים של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו לו בנו של יצחק, ולא היו משגיחים עליו, בן בנו של אברהם הוא ולא היו משגיחין עליו, אחיו של יעקב הוא אומרים א"כ משלנו אתם וכו', וכמ"ש רש"י ז"ל, א"כ הרי ראית בעיניך מציאות חן שנתן לי השי"ת בזה"ז, שאני אשלוט בך, ואיך אפשר לחשוב שאתה תשלוט בי ותקח ממני סך רב, על כן מה שאתה רואה הוא על זמן רחוק מאד, וא"כ לפי דבריך שהזכרתי לרתי מה שעשו עמי המלאכים, איך אפשר שאקח המנחה ממך, כי עתה יכוני ויאמרו גזלת את יעקב, ולכך סיים וא"ל ולקחת מנחתי מידי, כי אני בעצמי נותנה לך ולא אתה בקשת ממני, והמלאכים ידעו האמת שכך הוא, שברצוני אני נותן, כי על כן, כלומר על מציאות חן זה שנתן לי השי"ת הועיל לי שאע"פ שראיתי פניך תחלה בזעם כראות פני אלקים הוא השר שלך שבא להלחם עמי בזעם, הנה כשקרבת אלי נתפייסת ותרצני מאליך ומעצמך, שכל זה היה לי מכח מציאות החן:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, ויאמר עשו יש לי רב וכו'. והוא כי זלה המנחה בעיניו באומרו דאיש עשיר ומלך בארץ שעיר שדה אדום, מנחה

כזו היא זילותא לגבי דידיה לקבל אותה, ועוד טוען מצד הנותן כמי זילא מלתא, כי הנותן הוא יעקב שהיה עשיר, ושר שנתברך ביעבדוך עמים ומטל השמים ומשמני הארץ זילותא לגביה לשלוח מנחה מועטת כזאת ולכך בא יעקב אע"ה והשיב לו כהוגן על דבריו, והוא ע"פ מעשה שהיה בנערים שהיו עומדים ברחוב אחד ומשחקים ביניהם, והשחוק שלהם היה באופן זה, שנטלו הכובע מנער אחד שביניהם דרך שחוק וקם נער אחד מהם ונטלו בידו להכריז על מכירתו, והיו הנערים זה אומר עלי בשלש פרוטות, וזה אומר בחמש, וזה בשבע וכן עזה"ד, היו מוסיפים זע"ז בדרך טיול ושחוק. ויעבור המלך ויראה אותם ונכנס ביניהם לשחק גם הוא עמהם, ונקח המלך את הכובע מיד הנער המכריז עליו, ויהי המלך בעצמו מכריז בו דרך שחוק, והנה הנער שהכובע שלו הוא ניגש אצל המלך ויאמר לו, דע כי זה הכובע שלי הוא, ואתה לא תניחנו מידך ולא תגמור המכר שנו פחות מאלף דינר זהב, אמר לו המלך איך יתכן זה, וכי ימצא בעולם שכובע אחד ימכר באלף דינרי זהב, א"ל הנער וכי ימצא בעולם שהמלך יכריז הוא בעצמו למכור כובע, ועל כן מוכרח שהכובע הזה שהמלך בעצמו מכריז עליו במכירתו נתכבד ונעשה יקר מאד, שנעשה ערכו אלף אלפים על דמי שווין, ולפי כבוד המלך שהוא עצמו מכריז במכירתו ראוי שימכר באלף דינר זהב, וישחק המלך על דבריו, ויכריז עלי זה הכובע באלף דינר זהב, ויתן לבעל הכובע אלף דינר זהב והלך לו. ועל כן בא יעקב אע"ה להשיב על טענת עשו בטען, שזו המנחה היא דבר מועט לפי כבוד המקבל שהוא עשיר ושר, ולפי כבוד הנותן שהוא ג"כ עשיר ושר, והשיב מאחר שאני עשיר ושר גדול שיתקיים בי יעבדוך עמים, ולי טל השמים ומשמני הארץ, אין ראוי להביא המנחה בידי, וכיון שאני מביאה בידי נתייקרה המנחה ונתכבדה, וכאשר טען אותו הנער לפני המלך על אותו הכובע, דאע"פ שהכובע אינו שוה יותר מארבעים פרוטות, עכ"ז כיון שהמלך בעצמו אוחזו בידו, ומכריז על מכירתו נתייקר הכובע ונתכבד ואין ראוי שיהיה נמכר ע"י המלך פחות מן אלף דינר זהב :

וז"ש ויאמר עשו יש לי רב, ר"ל עושר רב, ואין מנחה זו חשובה כלום לגבי עושרי, וגם אתה הנותן את המנחה הנה אתה אחי, ר"ל שוה אלי בעושר ושררה, שגם אתה עשיר גדול שזכית בטל השמים ומשמני הארץ, וגם בשררה יעבדוך עמים, וגנאי שתשלח מנחה מועטת כזאת, ולז"א אחי אתה בעושר ושררה, יען כי בוודאי יהי לך אשר לך מצד הברכה של טל השמים ומשמני הארץ, ושל יעבדוך עמים, וזה גנאי שתשלח מנחה קטנה כזו. והשיב לו יעקב אבינו ע"ה, מה שאני גדול בעושר ושררה מחמת הברכות, ט נא, אין עתה הוא זמן נטילת הברכות, אלא זה אקח לזמן רחוק מאד, והגם כי בלא"ה הנני עשיר גדול ויש לי עבדים ושררה לעת עתה, הנה עכ"ז המנחה הזאת יש לה ערך גדול מפני שאני מביא אותה בידי, ועשיר ושר גדול כמוני אין מן הראוי להביא המנחה בידו, וכיון דהבאתי אותה בידי נתייקר כבודה וגדל ערכה, ואינה נחשבת לפי מספר עצמה, ולזה אמר ולקחת מידי דוקא, שבזה נתייקרה המנחה, וגדל ערכה מאד ידוע על עיקר חשיבותה שיש לה מפאת עצמה, על כן קח נא את ברכתי אשר הובאת לך בידי, כי חנני אקים וכי יש לי כל, וכיון שאני עשיר מופלג בעושר ובעבדים, אז בהבאתי את המנחה תתייקר ערכה וירבה כבודי שנחשבת למתנה מרובה :

נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ויאמר אליו אדוני יודע כי הילדים רכים וכו'. הדקדוקים ידועים, ונ"ל בס"ד, ע"פ מ"ש הגאון חתם סופר ז"ל בפסוק עם לבן גרתי, כי עשו אמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים, באומרו כי יעקב יושב אהלים והוא עמל לבלתי יגע ביגיעת עוה"ז, על כן הוא שקט ושאנן, ואין לו טרדה ויגיעה כדי שיתבלבל דעתו בהם, ולכן תמיד בימים ובלילות חושב מחשבות, ומוליד המלאות ואופנים שיוכל לרמות בהם, משא"כ אני כשור לעול שמלאכתי היא לצוד ציד וטרוד כל היום כולו, ולעת ערב אבא לבית עיף ויגע ומוכרח לישן במהרה, ואין לי פנאי ולא ישוב הדעת לחשוב מחשבות של מרמות ותחבולות, ולכן אין אני יכול עליו, ותמיד הוא מצליח ברמאות שלו. כך היה דעתו של עשו לחשוב, ולזה בא יעקב אבינו ע"ה להגיד לו דבר שתתיישב בו דעתו, ותתבטל חששתו באומרו לו גם לפי דבריך שאני מוליד המלאות של רמאות מחמת הבטלה שלי באני שקט ושאנן ואין לי טרדה, הנה כל זה היה בזמן הקודם כשהייתי בארץ מולדתי בבית אבי, אך אח"כ עם לבן גרתי, ובפועל ידי ובזיעת אפי היה לי שור וחמור וצאן וכו', ומחמת טירדה הגדולה הזו לא יש לי ישוב הדעת, ואין אני פנוי לחשוב מחשבות של מרמות והתחבולות, ואשלחה להגיד לאדוני מענין טרדתי זו, כדי למצוא חן בעיניך, שבזה יהיה לבך בטוח שלא יגיע לך מלידי שום מכשול ודבר רע כלל, ולא יהיה לך עוד חששה מלידי, כי עתה כמוני כמוך עיף ויגע בעסק עוה"ז, עכ"ד בשינוי קצת ע"ש :

ואחשוב שגם ללבן דבר יעקב אע"ה כן בפרשה הקודמת, אחרי שמעו מלבן שאמר למה נחבאת לברוח ותגנוב אותי וכו', כי גם לבן בא בטענה זו של עשו, באומרו אתה מצליח ברמאות ותגנוב חכמה זו של רמאות ממני, ולז"א ותגנוב אותי, שעתא קיימא לך בזה מפני שאין לך טרדת הזמן, והשיב לו יעקב אע"ה מאין לי ישוב הדעת ומאין לי זמן פנוי להוליד בו מרמות ותחבולות, אשר אתה חושד אותי בהם, הלא הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה, ותדד שנתי מעיני, זה לי עשרים שנה בביתך עבדתיך וכו', וא"כ מהיכן יש לי ישוב הדעת וזמן פנוי לעשות המלאות של תחבולות הלא אדרבה אתה שהיית שקט ושאנן רמיתני כמה פעמים ותחליף את משכורתי עשרת מונים, ומה שהצלחתי וגברתי עליך בבריחה שלא הרגשת בי לא היה זה ע"י מרמה טבעית, אלא הצלחה נסית נעשה לי, כי לולי אקי אבי בעזרי כי עתה ריקם שלחתני ברמאות ותחבולות שלך, והראיה שכל זה נעשה לי בעזרתו יתברך ובהשגחתו, והוכחה זו הוכיח אותה אמש, במה ששלח לך לוי דבר ואזהרה עם המלאך בחלום הלילה :

והנה לפי ביאור הרב ז"ל הנז' במ"ש ויהי לי שור וחמור, רצונו לומר ולהגיד בזה על רבוי הטרדה שיש לו, שע"כ אין לו לחוש ממנו כאשר היה לו בארץ כנען, הנה עתה כשבא עשו וראה בעיניו רבוי הילדים שיש ליעקב אשר יש לאל ידם לשאת

לשאת את משא הצאן והבקר וכל המקנה וקנין נכסים שקנה, אשר בודאי יהיה עתה יעקב שקט ושאנן ואין לו שום טרדה, הנה בעתה חזרה חששה למקומה, דכיון שאין ליעקב טרדה ויש לו השקט וישוב הדעת אז יבא להוליד לו המלאות של רמאות, כאשר חש עשו לזה בתחלה בהיותו בארץ כנען, ולכך בא עשו לומר ליעקב אין לי תקנה להנצל מן רמאות שלך, אלא רק בזאת דנסעה ונלכה שנינו ביחד, כדי שבהיותי מתחבר עמך אז אלכה בעניינים שהם נגדך, ר"ל נגדיים אליך, כי אם להטרידך ולבלבלך שלא תהיה פנוי ושקט בישוב הדעת וזה כונתו של עשו באומרו ואלכה לנגדך, כלומר בעניינים שהם נגדיים לך כדי לטרדך, והשיב לו יעקב אע"ה הן אמת שעתה יש לי בנים הרבה, אך אדוני יודע שהילדים שלי הם רכים, כי הכרת פניהם תעיד בהם שהם מפונקים וחלושי המזג, ואין להם יכולת לשאת משא העסק, אלא כל הטיפול של הצאן והבקר עלות עלי, שאני בעצמי צריך להטפל בידי, והאדוני יודע כמה קשה טיפול הצאן שצריך להם שבעה עינים בהשגחת שמירתם, שאם דפקום יום אחד מחמת חסרון ההשגחה אז ומתו כל הצאן, ונמצאת שעתה טרדותי רבו ועצמו, על מה שהיו קודם, כי אינו דומה טיפול של אלף לטפול של עשרת אלפים, והכל צריך להיות בידי, ואין לי עוזר מן הילדים, כי אדרבה להיותם רכים הם צריכין השגחה של שימור מצידי, ולכן תהיה אתה בטוח מאותו חשש שהיית חושש בו ואין אתה צריך לעשות לי טרדה בעניינים שהם נגדיים אלי, כי בלא"ה אני טרוד מאד במלאכתי ואני מוכרח שאתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני, שהוא טיפול הצאן והבקר, ולרגל הילדים שגם הם צריכין טיפול גדול להיותם עודם רכים חלושי המזג, עד אשר אבא אל אדוני שעירה לדור עמך:

שכם בני חשקה נפשו בבתכם וכו'. יש לדקדק בפסוקים אלו כמה דקדוקים. הא' למה תלה החשק בנפש ולא אמר חשק בבתכם. והב' הול"ל בדינה ולמה אמר בבתכם בכתם. והג' אומרו תנו נא אותה לו לאשה, תנו לשון מתנה ושכם אמר לאביו קח לי את הילדה, נקיט לשון קיחה שהוא בכסף מלא ולא יטלנה בחנם, והיה לומר גם הוא לשון קיחה, שיאמר חשקה נפשו בבתכם לקחת אותה לו לאשה, כדי שיבינו שהוא יקחנה בכסף, כי קיחה לשון מקח הנעשה בכסף מלא. והד' מ"ש והתחתנו אותנו, למה הוצרך לומר דבר זה עתה, ומי בקש זאת ממנו לעשות קשר זה, הלא הוא בא לקחת את הנערה לשכם בנו. והה' מ"ש בנותכם תתנו לנו ואת בנותינו תקחו לכם, שזכר באחת לשון מתנה שהיא בחנם, ובאחת לשון קיחה שהיא בכסף מלא, והיה לו להזכיר בתרווייהו לשון מתנה או בתרווייהו לשון קיחה. הו"ו מ"ש ואתנו תשבו, מה חידש בזה והלא הם יושבים אצלם בלא"ה באין מכלים ואין פוצה פה ומצפצף כנגדם. הז' אומרו שבו וסחרוה והאחזו בה, והול"ל והאחזו בה וסחרוה, כי תחלה יהיה להם אחוזה שהוא קנין קרקעות, ואח"כ יעשו המסחר בעת בחצריהם ובטירותם. הח' למה קפץ שכם ודבר, טרם שישמע תשובה מהם על דברי אביו. הט' למה הקדים לומר בתחלת דבריו אמצא חן בעיניכם. היו"ד מ"ש ואשר תאמרו אלי אתן הוא ללא צורך, מאחר שאומר הרבו עלי מאד מהר ומתן ואתנה כאשר תאמרו אלי. הי"א מ"ש ותנו לי את הנערה לאשה, למה זכר לשון מתנה והלא בכסף רב הוא רוצה ליקח אותה והול"ל ואקח לי את הנערה לאשה. הי"ב מ"ש ונתנו את בנותינו לכם ואת בנותיכם נקח לנו, שתפס בחדא לשון מתנה, ובחדא לשון מקח במעות, ולא השוה למנקט בתרווייהו לשון אחד. והי"ג דנקיט הפך דברים של אביו, כי במה דנקיט אביו מתנה הוא נקיט קיחה, ובמה דנקיט אביו קיחה הוא נקיט מתנה. הי"ד מ"ש וייטבו דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם בן חמור, שהקדים חמור על שכם, ובתחלה הקדים שכם על חמור, דכתיב ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור. הט"ו למה פלגנהו לגמרי לומר בעיני חמור ובעיני שכם, והול"ל בעיני חמור ושכם, או יאמר וייטבו דבריהם בעיניהם וידעינן דעל חמור ושכם קאי, דהא כתיב תחלה ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור. הט"ז מ"ש וישבו בארץ ויסחרו אותה, והלא מתחלת דבריהם נראה דעדיין לא סחרו אותה, דהא כתיב שבו בארץ וסחרוה. הי"ז מ"ש את בנותם נקח לנו ואת בנותנו נתן להם, ולא די דנקטי בחדא לשון מתנה ובחדא לשון מקח אלא ששינו הסדר ולא נקטי לאו כמו שדברו הם עם השבטים, ולא כמו שדברו השבטים עצמם עמהם. הי"ח מ"ש מקניהם וקנינם וכל בהמתם וכו' זה הדבר היה צריך לאומרו קודם דבור אך בזאת יאותו לנו האנשים:

ונ"ל בס"ד, דודאי לשון קיחה יפול על קנין בכסף דגן כתיב כי יקח איש אשה, והיינו שצריך לתת לה כסף קדושין או דבר אחר, אך לשון תנו יפיל יותר על מתנת חנם, והנה שכם מרוב חשקו ותאותו בקש מאביו שיקח את הנערה בכסף מלא, כדי שיתרצו לתת אותה לו במהרה, ולכן א"ל קח לי את הילדה לשון קיחה בממון, אך חמור היה צר עין ולא רצה לתת כסף בעבורה, כי אם ליקח אותה בחנם, ומפני דידוע דתאות המשגל וחשק האשה היא כאש בוערת בלב האדם, ומי שחשק אשה יפה מאד אפשר שימות אם לא יקחנה, על כן חשש חמור פן בני יעקב לא ירצו לתתה בחנם, כי יאמרו זה חשק בה לרוב יופיה, וימות אם לא יקחנה, ועל כן נסרב אנחנו בתחלה ואז כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, שיהיה מוכרח להרבות לנו מתנות עד שנתרצה לתתה לו, ולכן בתחלת דבריו עמהם בעבורה, שיקר וכיזב לכסות חרפת בני, ואמר להם שכם בני חשקה נפשו בבתכם, כלומר אין זה החשק נמשך מצד החומר האנושי שבו שהוא בעבור יופיה, כי אם זה הוא חשק רוחני הבא מצד הנפש, כי טבע הנפש לחשוק להדבק בבת אנשים טובים ומיוחסים, וזהו חשקה נפשו דוקא בבתכם, בעבור שהיא בתכם, כלומר בעבור היחס שלה שהיא מיוחסת מאנשים טובים, והודיע להם בזה שאם יסרבו לא אכפת לגוף כלום, ולא חלי ולא מרגיש בחשק הנפשיי, אלא יבקשנו בבקשה בעלמא, ואם נמצא בידו הנה מה טוב, ואם לאו אינו מגיע צער לגופו בהעדר בקשתו. ועוד התחכם לדבר עמהם תנאים אחרים דלא ניחא להו בהם, שקשים להם מאד, כדי שאם יסרבו יכנס אמצעי לפשר ביניהם למחול התנאים האלה, ויקח הילדה בחנם, ועשה ג' תנאים לומר אפילו שתתנו לנו את הבת בחנם, אין אני רוצה שאקח אותה לבני, אלא רק ע"פ ג' תנאים אלו, הא' והתחתנו אותנו, באופן שבנותכם תתנו לנו במתנה

במתנה, ואת בנותינו תקחו לכם בכסף מלא, כלומר כאשר נרצה אנחנו ליקח בנות שלכם ניקח אותם בחינם, שלא נצטרך לתת לכם בעבורם כסף נדוניה, וכאשר תרצו אתם ליקח את בנותינו תקחו אותם בכסף מלא, שתתנו לנו בעבורם. והתנאי הב' כי אתנו תשבו, שאין רשות לאחד מכם שיוליך את בנותינו לעיר אחרת, אלא הוא יהיה נגרר אחריה לשבת בעיר הזאת. והתנאי הג' הוא והארץ תהיה לפניכם, באופן זה שלא תהיו יכולים לקנות כאן בתים וחצרות אלא עד שתשבו שנים מספר, שתעשו בה סחורה ויהיה הנאה לאנשי העיר מן המסחר שלכם, ואז אח"כ והאחזו בה שתהיה יכולים לקנות בה בתים וחצרות. וחשב חמור בדעתו להעמיס עליהם השלשה תנאים אלו, כדי שהם לא יתרצו יכנס אמצעי ביניהם, לפשר ולומר תמחול התנאים האלה, ולא תהיינה, ואת הבת הזאת יקחנה שכם בחנם, שלא יתן בעבורה ממון לאביה ואחיה :

והנה שכם כששמע דברי אביו חרה לו מאד, וחשש פן בני יעקב יחר להם על דברי הבוטה הזה, שאמר חפינו במתנת חנם לא יקחו בנותיהם, אלא רק ע"פ השלשה תנאים שעשה, וברוב כעסם על אביו הבוטה יהיו נשבעים שלא לתת לו הילדה בשום אופן, על כן קודם שישיבו בני יעקב על דברי חמור, קפץ שכם ודבר עמהם דברי רצוי, וסתר כל דברי אביו החמור, וכנגד מה שהיה אביו מתגאה בדבריו ומדבר גדולות, שנראה מדבריו שאם יקח מהם הבת הוא נחשב בעל הטובה, וטובתו עליהם שלקח בתם, פתח בתחלת דבריו ואמר, אמצא חן בעיניכם, כלומר אני איני ראוי ליקח בתכם כי אם ע"י מציאות חן, ואתם בעלי הטובה בחיתון זה שעושים עמנו טובה גדולה בתתכם את הבת לי לאשה, ועל כן הנני מודה ואומר את אשר תאמרו אלי אתן, ולא כמו שאמר חמור שדבר דברי חמורים, לומר ראוי שתתנו הבת בחינם. והנה דרך העולם שאם הקונה אמר להמוכר מסרתי הערך בידך, וכאשר תגזור אני אתן, הנה בודאי לא יגזים המוכר בערך החפץ לבקש סך מרובה, מאחר שהקונה מסר הערך בידו, אך כאן אע"פ שאמרתי לכם ואשר תאמרו אלי אתן שמסרתי הדבר בידכם, עכ"ז אני נותן לכם רשות להגזים בערך לבקש ולפסוק ערך מרובה, וזהו הרבו עלי מאד מהר ומתן, ואל תחושו כן אם אשמע הגזמה גדולה בערך המהר ומתן אחזור לאחור, ואביא סרסורים לפשר בינינו, אלא דעו נאמנה, שגם אם תרבו והגזימו בערך מאד, עכ"ז אתנה כאשר תאמרו אלי, בלתי שום פשרה ובלי איחור ועכוב. והנה הגם שאני לוקח אותה בדמים יקרים, עכ"ז נחשב אצלי כאלו אני לוקחה במתנה, וכאלו לא נתתי לכם כלום, וזה אשר סיים ואמר ותנו לי את הנערה לאשה, לשון מתנה כלומר כך נחשב דבר זה אצלי, אע"פ שאני לוקחה בדמים רבים :

ואחר שסיים שכם את דבריו, השיבו בני יעקב אותם דבר בחכמה, ויאמרו להם הנה סיבת המניעה שאנחנו נמנעים לתת אותה לכם, אינה תלויה בממון, כי הם בענין הנוגע לדת, כי לא נוכל ע"פ הדת שלנו לתת את אחותינו לאיש אשר לו ערלה, יען כי חרפה היא לנו, אך בזאת נאות לכם אם תהיו כמונו להמול לכם כל זכר, ואחר שהוסר סיבה הנז' שיתוקן הדבר הזה במילה, אז אנחנו נרצה לתת את הבת הזאת ושאר בנותנו במתנה, באין אנחנו צריכין למעות, ועוד כל התנאים שאמר חמור נקבל שהם הא' ונתנו את בנותינו לכם במתנה, ואת בנותיכם נקח לנו בכסף, והב' וישבנו אתכם שלא נוכל להוליך האשה לעיר אחרת, אלא נהיה נגררים אחריכם, והג' והיינו לעם אחד ע"י המסחר שנעשה עם יושבי הארץ שיהיו נהנים מן ממון שלנו, וכל זה נקבל ברצון לב. אך אם לא תשמעו אלינו להמול, שהוא דבר הנוגע לדת, אז ולקחנו את בתנו והלכנו, כי לעבור על דת אין שום תיקון עומד כנגד הדת, ואין תקוה לקיים דבר זה בשום אופן :

והנה דברים אלו הגם שהיו טובים בעיני שכם, כי ראה שהודו וקבלו לתת את הבת אליו ע"פ אופן זה של המילה, לא הוטבו בעיניו כמו שהוטבו בעיני חמור אביו, כי חמור היה צר עין, וראה שקבלו לתת אותה בחנם, שמח בזה שמחה גדולה, אבל שכם לא הוטב בעיניו, כמו שהוטב בעיני אביו, מפני בדבר זה של המילה מעלה ארוכה עד שיתרצו אנשי העיר כולם לימול, ושמא לא יתרצו, ואם נתרצו צריך איזה ימים כדי להשלים הדבר, משא"כ אם היו מרוצים לתת את הבת ע"י רבוי ממון שיתן להם כאשר אמר, הוה ניחא ליה טפי, כי דבר זה היה נגמר בשעה אחת, והוא לא אכפת לו על הממון, ולכך אמר הכתוב וייטב הדבר בעיני חמור ובעיני שכם בן חמור חלקם לשני חלוקות, שאמר בעיני לכל אחד מהם, להגיד שלא היתה ההטבה שוה בשניהם, כי בזה נקיט לחמור קודם שכם, להורות כי ההטבה קדמה אצלו יותר :

ועכ"פ לא איחר הנער לעשות הדבר וכו', וידברו עם אנשי עירם לאמר, פירוש דברו תחלה בשבח בני יעקב, כדי לאמר להם אח"כ המבוקש, שרוצים מהם שימולו, ונתחכמו לרצות אנשי עירם בזה השבח אשר הליצו לפניהם על בני יעקב, שלא יאמרו אם שכם משיג תאותו אנחנו מה הנאה לנו לצער עצמנו במילה, לכך הליצו לפניהם תחלה שבח בני יעקב, והנאת אנשי העיר מהם, ולזה א"ל האנשים האלה שלמים הם אתנו, וטוב לנו להדבק בהם, וגם בעתה יוצא מהם הנאה לכללות העיר, כי וישבו בארץ ויסחרו אותה, ואנשי העיר מרויחים מהם בכמה דברים של מו"מ ושל שירות ושל מלאכה, וגם כוללות העיר מרווחת מהם מסים וריוח המדיני, ועוד אנחנו רואין כי הארץ נעשית רחבת ידים לפניהם כי נתברכה ארצינו לרגלם, ולכן אם לא נדבק בהם יתפרדו ויצאו וילכו מאתנו, ובזה יגיע הפסד לאנשי העיר מכל דברים הנז"ל, אבל אם נדבק בהם ונתחתן מוכרח שיהיו נשארים תושבים אצלינו. והנה מן הראוי לפי ערך כבודם שנקבל עלינו להכנע להם ולרצותם בכך, והוא את בנותם נקח לנו לנשים, נקח בממון, אבל את בנותינו ניתן להם במתנה, כך ראוי להתנהג עמהם לפי כבודם ומעלתם, אך עכ"ז הם לא יתרצו להתחתן בנו ולהתערב עמנו, אלא רק בדבר זה שנהיה אנחנו נמולים כמותם. והנה אנשי עירם לא ערבו להם דבריהם שהפליגו בהם, להיות דבר זה להם, שבני יעקב יקחו בנות אנשי שכם בחנם, ואנשי שכם יקחו בנות בני יעקב בדמים, ולכן כשראו שכם וחמור אביו שלא ערבו לאנשי עירם דבריהם הוסיפו קמח ומתיקה בדבריהם, שהוסיפו לומר מקניהם וקניינם הלא לנו הם, כלומר אח"ז כשיהיו מעורבים עמנו נמשול בהם ונירש כל אשר להם לאט לאט,

אך

אך נאותה להם לפי שעה, עד שיתיישבו אתנו ישיבת קבע, שאין יכולים לברוח מאצלינו, ואז אנשי העיר כששמעו שלבסוף יקחו כל מקניהם וקנייניהם ובהמתם נתרצו לדבר זה וימולו כל זכר, וסו"ד עזרם ה' וגבר ישראל :

פרשת וישב

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. י"ל למה קראה מגורי אביו, ועוד הכי הול"ל בארץ כנען מגורי אביו. ונ"ל בס"ד, כי יצחק אע"ה הוא היה אחוז בגבורה שבעשר הספירות שהיא בקו שמאל ויונקת מן הבינה שהיא למעלה מן הגבורה. וידוע כי הפחד והמגור הוא בגבורה, לכן גבורה היא אותיות גור בה, ולכן כתיב אלקי אברהם ופחד יצחק היה לי. ומאחר שמדה זו היא פחד ומגור, א"א לעולם לסבול אותה כי אם רק על ידי המיתוק שהיא נמתקת מן הבינה שלמעלה ממנה בקו שמאל. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב מ"ש השי"ת ליצחק אע"ה גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך, כלומר בארץ הזאת היא המדה שאתה אחוז בה שהיא מדת הגבורה יש שם גור, כי שם הוא הפחד והמגור. וכאשר אמרנו אותיות גבורה הם גור בה, וא"א לסבול מדה זו לבדה. על כן ואהיה עמך שם אהי"ה שהוא בבינה יהיה עמך ובזה אברכך. כי הגבורה התמתק על ידי אור הבינה ששם הוא שם אהיה :

והנה ידוע שהבינה נקראת מי, שמספרה חמשים כנגד נ' שערי בינה. ולכן הבינה מכונית בשם מי, בסוד אם עונות תשמר יה אדני מי יעמוד כנודע, ואותיות גור הם גבורה, ויבואו אותיות מי שהם אור הבינה, ויאחזו באותיות גור של הגבורה, מ"ם מכאן ויו"ד מכאן, ויהיה בזה צירוף מגורי שהוא גור באמצע, ומ"ם מצד זה ויו"ד מצד זה. וזה הצירוף של מגורי מורה על מיתוק הגבורה באור הבינה שהיא מ"י. ועל זה רמז הכתוב כאן וישב יעקב בארץ מגורי אביו, שקבל השפעה מן מקום שאחוז בו אביו שהוא מדת הגבורה, בהיותה ממותקת באור הבינה, שאז גור דגבורה באמצע, ואותיות מי מצד זה ומצד זה. ובזה היה יכול לסבול ההשפעה ממקום הגבורה. ולכן כשהביא המטעמים לאביו כדי לקבל על ידם הברכות הביא לו יין וערב בו מים. ואיתא בזוה"ק ויבא לו יין, דארמי ליה מיא בההוא יין, ואי לאו דארמי ביה מים לא יכיל למסבל. וכן הענין כאן, בא הכתוב באומרו וישב יעקב בארץ מגורי אביו, להודיע על השפעה שנמשכה ליעקב ממקום המדה שאחוז בה אביו, שאז היתה בסוד המיתוק הנרמז באותיות מגורי שמעורב בה מאור הבינה, ואי לא הוה הכי לא הוה יכיל למסבל, וככל זה דבר על מושבו בהשפעה של מעלה בארץ העליונה :

ואח"ז הודיענו הכתוב על מושבו בארץ הקדושה התחתונה, ואמר בארץ כנען, כי ידוע מ"ש גורי האר"י ז"ל, כי חג"ת נרמזו בפסוק כנור נעים עם נבל, והמקובלים כשקורין פסוק זה בזמירות של התפלה מכוונים בו על חג"ת, והיינו כנור תפארת, נעים חסד עם נבל גבורה, והוא ר"ת כנ"ען שהם אותיות כנור נעים עם נבל, כנז' בסידורים, ולכן ארץ שבעה עממין כולה מכונית בארץ כנען, לרמוז בניתנה לאבות שהם אחוזים בחג"ת, הרמוזים בר"ת בכנור נעים עם נבל, שהם ר"ת כנען, ובא להגיד כי ישיבתו של יעקב היתה בארץ הניתנה לשלשה אבות, הוא ואברהם ויצחק, היא הארץ הנקראת על שם ג' ספירות שהם חג"ת הרמוזים בר"ת כנען :

וישראל אהב את יוסף מכל אחיו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים. הנה התרגום תרגם בן זקונים בר חכים הוא ליה, וקשה אם חכם באמת אין נחשב בעיניו יופי המלבושים כלום, כי חשיבות מלבושים הנאים הם אצל ילדים חסירי מדע, ולא אצל חכמים השלמים בדעת ותבונה, כי זהו ענין ילדות, ואין חשוב אצלם כלום, ועוד קשה למה הוצרך לומר לו, ודי לומר כי בן זקונים הוא, כלומר בן חכם הוא לפ"ד התרגום. ונ"ל בס"ד, מי שהוא גדול שיש לאל ידו ללמד דברי חכמה גדולה, אם ילמדם לאדם פתי שאינו יודע ערכם ואינו מבין חשיבותם, הרי דברים אלו הם מתבזים, וטוב שלא היה אומר אותם, אבל אם ילמדם לאיש חכם שמבין ערכם הרי אלו מתייקרים כי המוסר דברי חכמה לאדם שאינו מבין, הרי זה כחוגר חגורה זהב משובצת באבנים טובות ומרגליות על בגד שק ומזוהם :

ובזאת תמצא במשפט המלבושים הנאים ויקרים שהם של משי וכיוצא, אם האדם הלובשם הוא יפה אז ניכרת חשיבותם, וכל מה שיהיה יופי האדם ביותר כן תהיה חשיבותם מעולה ביותר, שיהיו מאירים ומבהיקים על נוי צורתו ויופי מראהו, אבל אדם השחור ומכוער, שצורתו משונה ויש לו מומין בפניו, אם ילבש בגדי זהב וארגמן, הרי אלו מתבזים בו והולך מהם חשיבותם, וכמ"ש על פסוק צדק לבשתי וילבשני, יש אדם הוא נאה ואין מלבושו נאה, ויש מלבושו נאה והוא אינו נאה, וכל זה חסרון גדול הוא, אך השלימות היא שיהיה הוא נאה ומלבושו נאה :

והנה יעקב אע"ה היה חכם מאד, ויוסף הע"ה היה חכם ומבין ופקח הרבה, דאפילו לגבי יעקב אע"ה נחשב חכם ומבין, ועי"כ היה לו נחת רוח ליעקב אע"ה למסור חכמתו למי שיוכל להשיג אותה ויודע ערכה, כי מצא לו כלי חשוב להריק בו דברי חכמתו, ומחמת כן אהב אותו הרבה שמצא קנקן חשוב כמוהו שיוכל להכיל בתוכו דברי חכמתו. צא וחשוב בדעתך, אם אדם מריק חבית גדולה מלאה יין לתוך כד אחד קטן או כד נקוב, שבודאי היין נשפך חוצה, וילך לאבוד, כמה צער יהיה בזה לבעל היין, משא"כ אם מריק היין לכלי גדול ושלם, שהיין נשמר בתוכו כמה שמחה יש לבעל היין, וכן הענין כאן, שמחה גדולה היה ליעקב אע"ה כשראה את יוסף הוא בן חכם לו דייקא, כלומר גם לגביה דידיה נחשב חכם ונבון שאז יוכל להכיל בתוכו כל דברי חכמתו, ולא יאבד מהם טיפה אחת, דאז בזה היה לו שמחה גדולה, ולכך אהב אותו ביותר :

ולכן כדי להראות ולהודיע טעמו, על מה אהב אותו מאד, עשה לו כתונת פסים, שהוא מלבוש יקר של משי, שדרכו להתייקר אם יהיה מונח על גוף נאה ויפה ביותר, יען כי יוסף הע"ה היה יפה תואר ויפה מראה, וכדאסהיד ביה קרא לקמן, ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה, ומי שהוא יפה תואר ויפה מראה, אפילו אם ילבש בגד פשוט יתייקר הבגד שלו, וכ"ש אם ילבש בגד יקר של משי. על כן אותה כתונת הפסים שלבש יוסף הע"ה, נתייקרה ונשתבחה עשר ידות מאם היה לובשה אדם אחר, ולזאת נתכוון יעקב אע"ה לעשות לו כתונת פסים, להודיע לכל אדם הטעם שגדלה אהבתו בו, מפני שנתייקרה חכמתו בו, כמו שאתם רואין את הכתונת הזאת מתייקרת בו יותר, מאם היתה על איש אחר. וז"ש וישראל אהב את יוסף מכל אחיו כי בן זקונים הוא לו, כתרגומו בר חכים הוא ליה, לו דייקא, דאפילו לגבי דידיה נחשב

בר חכים, ולכן אהב אותו, מפני כי ידע שבו מתייקרת החכמה שמוסר לו, וגם כי הוא יכיל כל דברי חכמה אשר יריק לתוכו, ולא ילך ממנה אפילו משהו לאיבוד, ובעבור להודיע לכל הטעם של רבוי האהבה שאהב אותו, לכך עשה לו כתונת פסים, לרמוז לכל אדם כמו שכתונת זו אתם רואין שנתייקרה על ידי היותה עליו, כן חכמתו מתייקרת בהיותה בקרבו ולכך הוא אוהב הרבה, נמצא עשיית הכתונת לאו בעבור שיוסף הע"ה ערבה עליו הכתונת והוהב אותה, אלא יעקב אע"ה עשאה להודיע טעם רבוי אהבתו ביוסף הע"ה:

אמנם באמת עדיין פסוק זה צריך לו ישוב, דקרי ליוסף הע"ה בן זקונים, וכ"ע ידעי כי בנימין הוא בן זקונים. ואע"ג דהתרגום נשמר מזו הקושיא, ולכך תרגם בר חכים הוא ליה. עכ"ז הפשט לא יופשט, דהא קרי ליוסף בן זקונים. ונ"ל בס"ד, דמפורש בכתוב שיעקב אע"ה אהב את רחל אע"ה אהבה גדולה, ואחז"ל כ"כ גדולה היתה אהבתו בה שאפילו בשעת פטירתו כשבא לברך את בניו, זכר אותה בברכתו של יוסף הע"ה, ברכות שדים ורחם, שאמר תתברכנה השדים שהניקו אותך, והרחם שנשאה אותך. וקשה למה לא זכר זאת בבנימין בנה, והפירוש פשוט מפני כי רחל לא הניקה את בנימין, כי נפטרה בעת שילדה אותו, ולכך לא אמר תתברך הרחם שנשאה אותך, מפני שלא היה יכול להביא על לבו הרחם שלה שיצא ממנה באותו הרגע שיצאה נפשה ממנה, ולכך לא אמר בבנימין ברכת השדים ורחם של אמו אפילו בשעה שהוא נפטר מן העולם, ולכן אחר פטירתה של רחל אע"ה, כל ימי חייו לא היה יכול לצייר ולהעלות על לבו שבנימין הוא בן זקונים לו, ולא היה מראה לו אהבה הראויה להיות לבן זקונים כפי מנהגו של עולם, כדי שלא יזכור פטירתה של רחל, יען כי הוא לא ראה אלא את יוסף יונק מדדי רחל, ויושב בחיקה של רחל אמו. ולכך היה מצייר בדעתו תמיד שיוסף הוא בן זקונים שלו הנולד לו מן רחל, כי הוא ראה רק את יוסף יונק מדדיה של רחל, ויושב בחיקה של רחל, וכל עת שרואה את יוסף הוא זוכר את אמו בזמן שהיתה בחיים. ולכן אמר כאן על יוסף הע"ה כי בן זקונים הוא לו, כי כך היה מצייר יעקב אע"ה בדעתו, שיוסף הוא בן זקונים לו, ולא היה לו ממנה עוד בן אחר:

ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו. י"ל מלת חלום לשון יתר, דסגי לומר ויחלום יוסף ויגד לאחיו, וכן מ"ש אח"ז שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי. וכן נמי כתב הכי ויחלום עוד חלום אחר ויספר לאחיו, מ"ש חלום לשון יתר, דהול"ל ויחלום עוד ויספר לאחיו. ונ"ל בס"ד, דאיתא בגמרא דברכות דף נ"ה, כתיב בחלום אדבר בו, וכתיב החלומות שוא ידברו ומשני כאן ע"י מלאך כאן ע"י שד. ופרשו המפרשים ז"ל דסטרא דקדושה היא אחדות שנקראת רשות היחיד, ולכן כל דבר שהוא מסטרא דקדושה מכנהו הכתוב בלשון יחיד, ולכן השבטים ובניהם מכנה אותם הכתוב בלשון יחיד, דכתיב ויחן שם ישראל נגד ההר, וכן כמה מקראות יש שמכנה אותם בלשון יחיד, וכן ביורדי מצרים שהיו שבעים נפשות כינה אותם בנפש אחת, דכתיב בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרים, אבל בבני עשו היו שש וקראם נפשות לשון רבים, ולכן החלום שהוא בא מסטרא דקדושה נקטיה בלשון יחיד, דכתיב בחלום אדבר בו, ולא אמר בחלומות. ועל זה תרצו בגמרא כאן ע"י מלאך, שזה החלום אמיתי הוא שבא מסטרא דקדושה, אבל חלום הבא מסטרא דקליפה נקטיה בלשון רבים, דעל זה נאמר החלומות שוא ידברו, ולא אמר החלום שוא ידבר, אלא חלומות לשון רבים דאתי מסטרא דקליפה, ועל זה אמרו בגמרא כאן על ידי שד וזה אינו אמיתי, עכ"ד. ואנא עבדא הקשתי על זה מדכתיב ביואל סי' ג' והיה אחרי כן אשפוך רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם, זקניכם חלומות יחלמון, בחוריכם חזיונות יראו, דהול"ל בלשון יחיד חלום יחלמון, דהא מפורש שם דאלו באים מסטרא דקדושה, דהקדים לומר ברישא אשפוך רוחי על כל בשר. ותרצתי כיון דמדבר על רבים דכתיב זקניכם בחוריכם, להכי גם החלום דקאי עלייהו נקטי בלשון רבים, אבל היכא דמדבר באדם יחידי, או דמדבר בסתם שאינו מזכיר יחיד או רבים לא יאמר חלום בלשון יחיד, אלא רק על חלום שבא מסטרא דקדושה, ולא על הבא מסטרא דקליפה:

ולכן כאן בא הכתוב להודיע, דחלום יוסף הע"ה הוא אמיתי שבא מסטרא דקדושה, כדכתיב בחלום אדבר בו, לכך נחת קרא לפרש בהדיא, ויחלום יוסף חלום דמדבר על יחיד, ואמר חלם חלום שהוא מסטרא דקדושה הנקרא חלום. כדכתיב בחלום אדבר בו, וגם יוסף הע"ה הודיע לאחיו דחלומו אמיתי הוא שבא לו מסטרא דקדושה, ולכך אמר שמעו נא החלום הזה דייקא, ולא אמר שמעו אשר חלמתי, אלא דקדק לקראו חלום בלשון יחיד, להורות כי הוא מן הכתוב בו בחלום אדבר בו, וכן נמי בתר הכי דקדק הכתוב לומר ויחלום עוד חלום אחר, כדי לקרות עליו שם חלום בלשון יחיד, ולא אמר ויחלום עוד ויספר לאחיו:

ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר. הקושיא ידועה, למה בחלום ראשון אמר וישנאו, ובחלום זה השני אמר ויקנאו. ונ"ל בס"ד, בחלום ראשון אינו מורה שהם ישתחוו, אלא זרעם, כי ראה האלומות היו משתחוים, וגם אינו מורה שישתחוו לו, אלא לזרעו כי ראה משתחוים לאלומתו שהיא קאי על זרעו, ולכך לא נתקנאו בו, כי אין הגדולה הזאת אליו אלא לזרעו, ומי יודע אחר כמה דורות תהיה זאת, ורק שנאו אותו באומרם אתה יודע שאין חלום זה נוגע לנו אלא לזרענו, וגם אינו לך אלא לזרעך ולמה אתה מספר לנו החלום הזה אלא ודאי כונתך לקנטר ולצער אותנו, ולכך שנאו אותו, אבל חלום שני מורה עליהם שהם אחד עשר משתחוים לו ממש, א"כ ודאי יעלה לגדולה מחמת חלום זה, ולכך קנאו אותו:

ועוד נ"ל בס"ד לפרש הטעם שבראשון שנאו אותו, ובשני קנאו אותו, כי בראשון אמרו לו המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו, וקשה למה כפלו דבריהם מלכות וממשלה. ופרשתי בס"ד כי דרך הנערים לעשות טיול בדרך משל ודמיון, שעושים א' במקום מלך, וא' משנה, וא' שופט, ועוד דמיון אנשי חיל ובית האסורים וכיוצא, והמלך גוזר מאסר, והמשנה מקיים גזרת מלך ע"י החיל וכיוצא בזה מתכסיסי מלכות, וכל זה עושים בדרך משל ודמיון לפי שעה, בעבור טיול ושחוק בעלמא. והנה יוסף הע"ה כאשר הגיד לאחיו החלום של אלומות והשתחויה, שאלו אותו מה בדעתך להתלמד מן החלום, אם הוא מורה שתהיה מלך ממש במלכות קיימת לעולם, או אם אין זה אלא דרך טיול ושחוק לפי שעה למשל משלים, כתכסיסי מלחמה, ולזה א"ל בדרך שאלה, מה בדעתך לדון בפתרון חלום, אם מורה שתהיה מלכות ממש למלוך, או אינו אלא לפי שעה, דרך טיול במשל ודמיון למלכים והיה צריך שישיב ח"ו אין בדעתי להיות מלך עליכם, ורק דרך טיול ושחוק הדבר הזה, ומאחר שלא השיב כן ש"מ סבר להיות מלך ממש עליהם, ולכן שנאוהו, משא"כ בשני ודוק:

ובאופן

ובאופן אחר נ"ל הטעם שאמר בחלום שני ויקנאו אותו ולא אמר וישנאו, כמו שאמר בחלום הראשון, ונ"ל בס"ד, דאיתא בגמרא דברכות דף נ"ה אר"ה לאדם טוב אין מראין לו חלום טוב, ולאדם רע אין מראין לו חלום רע, והקשה מהרש"א ז"ל, והלא יש כמה צדיקים רואין חלום טוב, ותרץ דוקא חלום טוב שאינו מתקיים אין מראין לצדיק, אבל חלום טוב שמתקיים מראין לצדיק ע"ש. והנה כאן בחלום זה שראה השמש והירח ואחד עשר ככבים משתחוים לו אמרו אחיו זה הוא חלום טוב, אבל הוא אינו מתקיים, דאיך יצוייר בדעת שהשמש וירח וכוכבים אשר עומדים למעלה ברקיע ישתחוו לו שהוא עומד בארץ, וכיון דהוא אינו מתקיים מוכח דהוא אינו צדיק ח"ו, כי לצדיק מראין לו חלום טוב שאינו מתקיים ולכך בתחלה כשספר להם החלום ודאי שנאו אותו כאשר שנאוהו בראשון, אך אחר שגער בו אביו וא"ל הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה, נמצא אין החלום כפשוטו שיהיו השמש וירח וככבים ממש משתחוים לו, אלא שמש וירח וכוכבים קאי על אביו ואמו ואחיו, כי כך פירש אותם יעקב אע"ה בנועם דבריו, א"כ זה חלום טוב המתקיים, ומראין זה לצדיק, ובודאי יעלה לגדולה, ולז"א ויקנאו בו אחיו שעתה נמצא חלום זה הוא חלום המתקיים, ואם תאמר גם לפי פרושו של יעקב אע"ה איך יצוייר שאביו ישתחוה לו, ולז"א ראו שאביו שמר את הדבר שהיה מצפה לכך, וא"כ מוכרח שיחליף הביטה וישתחוה בודאי, ואז מוכרח שגם הם ישתחוו ולכן קנאו בו:

אך יובן בס"ד דארז"ל אין חלום בלא דברים בטלים. אמנם צריך חכם גדול שיבין וידע מה הם דברים בטלים של החלום, ומה הם דברים האמתיים שבו, והם בשמעם החלום השני בעת שסיפר לאביו ולהם, חשבו בדעתם כי מה שראה אחד עשר כוכבים משתחוים לו, כל זה דברים בטלים של החלום, ולפ"ז אין להם שייכות בזה החלום, כי ראייתו אחד עשר כוכבים משתחוים לו הם דברים בטלים, וכאלו לא ראה כן, אבל מה שראה השמש והירח דקאי על אביו ואמו הוא אמת שראה שמש וירח, ומי יודע ראיה זו מה פתרונה, ועל כל פנים אין כאן דבר הנוגע להם, ולכן לא נתקנאו בו אחיו, כי גדולתו עליהם רמוזה במה שראה אחד עשר כוכבים משתחוים לו, וזה הוא דברים בטלים, והיו כלא היו, אמנם אביו כשגער בו ואמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה, דברים מוכיחין דמה שראה שמש וירח דקאי על אביו ואמו הוא דברים בטלים, דהא עשה קושיא גדולה על זה, ומשמע ממילא דמה שראה אחד עשר כוכבים משתחוים לו הוא דבר אמת של החלום, ונמצא החלום מודיע על גדולתו עליהם, ולכן ויקנאו בו אחיו, והטעם כי אביו שמר את הדבר, הם דברים שאמר בסוף ואחד עשר כוכבים משתחוים לי עשה לסוף החלום שמירה בקושייתו שהקשה על החלום בזאת הקושיא, כי פתר דאלו הם דברים האמתיים, ומ"ש שמש וירח הם דברים בטלים, ולכן ויקנאו בו דהשתא נתקיים גדולתו:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר, כי יש להעיר בשלמא אחד עשר כוכבים שהם אחיו מצינו שהשתחוו לו ארצה בבואם למצרים, אבל שמש וירח שהם אביו ואמו היכן מצינו שהשתחוו לו, כי גם יעקב אע"ה שהיה בחיים ובא אצלו למצרים לא השתחוה לו ח"ו, אך נראה כונת החלום להגיד דאחד עשר כוכבים שהם אחיו ישתחוו לו, ואם היה רואה רק אחד עשר כוכבים משתחוים לו, לא היה מוכח שאחיו ישתחוו לו, אלא היה אפשר לפרש שבניהם של אחיו שהם הגדולים ישתחוו לו, יען כי כוכבים הם משל ודמיון לכל הצדיקים, דכתיב ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, דכל הצדיקים נמשלים לכוכבים, וקרי להו כוכבים, וכן כאן מגיד החלום שי"א אנשים גדולים ישתחוו לו, ולא קאי על אחיו אלא על זרעם ובניהם, לכך כשראה את אחד עשר כוכבים ראה עומדים בצדם שמש וירח, ואין ראיה זו מורה על השתחויה, אלא באה להורות דאלו הי"א כוכבים יצאו ובאו מן השמש והירח, יען כי השמש וירח שהם יעקב ונשותיו הולידו אחד עשר ילדים, ולכך היו עומדים שמש וירח בצד הכוכבים, להורות אלו הי"א כוכבים נולדו מן השמש וירח, שהם אחיו של יוסף הע"ה, ולפ"ז מ"ש משתחוים לי לא קאי על שמש וירח ג"כ, אלא קאי על אחד עשר כוכבים בלבד. נמצא עיקר החלום הוא חמשה מילות, והוא מ"ש אחד עשר כוכבים משתחוים לי. וז"ש ויקנאו בו אחיו, שאמרו בודאי יתקיים החלום ויעלה לגדולה, וזו הקושיא שהקשה לו אביו אינה קושיא, יען כי משתחוים לא קאי על שמש וירח ג"כ, אלא רק על אחד עשר כוכבים, והוא ראה שמש וירח, להורות שי"א כוכבים אלו נולדו מהם, וכדאמרן. ונמצא שראה החלום הזה העיקר הוא חמשה דברים אלו שהם ואחד עשר כוכבים משתחוים לי, ולז"א ואביו שמר את הדבר, היה מצפה ומיחל על קיום הדבר הזה, וכיון שהוא מצפה לכך ודאי יבואו לידי קיום ויעלה לגדולה:

וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה. הנה נודע כי נו"ן דחברון הוא נו"ן הקטנה כמו באישון עינו, וכן שבת שבתון שהוא מה שמוסיפין מחול על הקדש, וכן פירשו רז"ל ע"פ שאון סואן, וכנז' בספרי הדקדוק, וכן גם חברון עיקר שמה חברו, והטיל בה נון בסופה הוא נו"ן הקטנה לומר שהיא פסולת של א"י, שהיתה טרשים, שהיתה קטנה בחשיבות ועל אות נו"ן דשם חברון אינו נדרש:

ואתה קורא היטב עשה אזנך כאפרכסת, ושמע ממני דברים אלו המולדקים בעזה"י והוא דידוע מ"ש רז"ל בגמרא שיש שלשה מיני חלוקות, הא' פחות משתות, והב' שתות, והג' יותר על שתות, ושורת הדין הוא דפחות משתות הוי מחילה, ובשתות קנה ומחזיר אונאה, ויותר על שתות הוא ביטול מקח. ופירש רבינו האר"י זלה"ה בשער טעמי המצות פרשת לך לך דף יו"ד ע"ב, שדין חלוקות אלו שיש בין בני אדם, יש להם סוד למעלה בחלוקת האורות בסוד האותיות שא"א לחלקם בשוה, כי הם אותיות שלימות, וא"א לחלק האותיות להצאין או לשלישים, אבל יכולים להתחלק באופן שלא תהיה אונאה בשיעור שתות אלא בפחות משתות, ולכן גם למטה בהדיוט פסקו בגמרא דפחות משתות הוי מחילה, כי בודאי שהאחד מוחל לחבירו בדבר המוכרח להיות כן, אבל בשתות היא חלוקה בינונית וממוצעת, ולפעמים יזדמן חלוקה כזאת למעלה בסוד התפארת, לכן שורת הדין למטה בין בני אדם בשתות קנה ומחזיר אונאה, ר"ל יתקיים המקח ההוא כי דוגמת זה למעלה כשיהיה חלוקה כזאת בהתפשטות החסדים, לא יצטרך להיות ביטול מקח כלומר להחזיר החסדים לשרשן, אלא תחזור האונאה למקומה, כאשר היה בענין גניבת יוסף הע"ה שגנבוהו תחלה ואח"כ החזירוהו למקומו, כמ"ש והעליתם את עצמותי מזה אתכם, ודרשו רז"ל שאמר להם יוסף הע"ה החזירוני למקומי שנטלתוני משם, ולכן ואת עצמות יוסף וכו' קברו בשכם, וארז"ל משכם גנבוהו ולשכם החזירוהו, ולא נתבטלה האחוה שביניהם בשביל מה שלקחוהו, אלא קנה ויחזיר אונאה, וביתר על שתית אין דבר זה

כמלא

כמלא דוגמתו למעלה, ולכן גם למטה בין בני אדם בטל המקח לגמרי, עכ"ד רבינו זלה"ה ע"ש:

נמצא לפי זה ענין גניבת יוסף הע"ה שגנבוהו אחיו היה הפגם בסוד השתות, שיש לדבר זה תקנה שלא תתבטל האחוה שביניהם, והתקנה היא ע"י שהחזירו אותו אח"כ לשכם, כי בשתות קנה ומחזיר אונאה, ולא נעשה בטל מקח ח"ו בדבר זה:

ועתה בא וראה כלות תורתינו הקדושה, איך רמזה דבר זה שהוא ענין גדול בדרך נסתר, והוא כי כתבנו לעיל עיקר שם חברון הוא באותיות חברו ואם תמלא אותיות חברו כזה חי"ת בי"ת רי"ש וא"ו תמלא סוף המלוי של אותיות חברו הוא אותיות שתות, והמלוי נקרא עומק של אותיות הפשוט, והנה הגניבה שגנבו את יוסף הע"ה היתה בשלוח זה ששלחו אביו ולכך רמזה התורה בשלוח זה הפגם של הגניבה איך היה, וז"ש וישלחהו מעמק חברון, ר"ל בשלוח זה לא היה אלא רק קלקול של שתות הרמוז בעומק אותיות חברון כדאמרן, ותהילות לאל יתברך דהשתית הזה בא שכמה, שנתקן בחזרת האונאה למקומה כדין, שארז"ל שתות קנה ומחזיר אונאה, כן כאן לא נתבטלה האחוה שביניהם בשביל מה שלקחוהו, אלא משכם גנבוהו ולשכם החזירוהו, וכאשר אמר יוסף הע"ה לאחיו החזירוני למקום שנטלתוני משם, דתהילות לאל לא היה כאן ביטול מקח ח"ו. הא לך קלירו של דבר, בא הכתוב לרמוז בשלוח זה ששלח את יוסף הע"ה, לומר סופו של שתות הרמוז בעומק של חברון, בא שכמה, שהחזירו הגניבה למקומה, דקי"ל בדין השתות המקח קיים ומחזיר אונאה:

נמצא זה הקלקול שהיה בסוד השתית בגניבת יוסף הע"ה, לא נתקן אלא עד שהחזירו אותו לשכם, שהוליכו ארונו לשכם, וכמ"ש רבינו האר"י זלה"ה. והנה התיקון זה התחיל מרע"ה לעשותו שטרח ויגע למצוא ארונו של יוסף הע"ה, ומשכו מן נילוס ונשאו ועלטלו, כמ"ש ויקח משה את עצמות יוסף עמו אך לא השלים התיקון להביאו לשכם, מפני שנגזר עליו שלא יכנס לא"י, ורק ישראל הם השלימו התיקון דכתיב ואת עצמות יוסף אשר הוליאו ממלרים קברו בשכם:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בתהלים כי השתות יהרסון לדיק מה פעל, אל תקרי השתות אלא השְׁתוּת. כלומר אם היה קלקול שהיה בסוד השתות היה נהרס ח"ו שלא היו מחזירין הגזלה למקומה להוליכו לשכם, אז לדיק הוא מרע"ה שטרח ויגע כמה ימים למצוא ארונו של יוסף, והוליאו מן נילוס, מה פעל, כי לא היה תועלת במליאתו בלבד אם לא היו מחזירין אותו לשכם ממקום שנטלוהו ודוק היטב, כי נכון הוא בעז"ה:

ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רועים. נ"ל בס"ד, ידוע כי אותו האיש היה מלאך כמ"ש רז"ל, וידוע דהמלכות נקראת פה כמ"ש בפתיחת אליהו זכור לטוב, מלכות פה תורה בעל פה, וידוע כי במלכות יש שתי בחינות, והם א' בחינת לאה אשר נשמת לאה אע"ה נמשכה ובאה ממנה, ואחת נקראת רחל אשר נשמת רחל אע"ה באה ונמשכה ממנה, ושניהם בחינת לאה ובחינת רחל העליונים נקראים פה, וידוע כי הלדיקים למטה לפעמים עוסקים בתיקון רחל שעושים יחודים וכוונות השייכים לרחל, ולפעמים עוסקים בתיקון לאה, ועל כן יוסף הע"ה שאל מן המלאך על אחיו באותו עת, באיזה תיקון הם עוסקים, אם בתיקון לאה או בתיקון רחל, שאם הם עוסקים בתקון רחל לבו בטוח שלא ירעו לו, יען כיון שהוא בנה של רחל, שנשמתה באה מרחל העליונה שנקראת פה שהם עוסקין בתיקון שלה אז בודאי לא יריעו לבנה של רחל, אבל אם הם עוסקים, בתיקון לאה שנקראת פה, אפשר בתפלה חמתם ויריעו לו עתה, ולכך לא ילך. וז"ש את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רועים, חלק מלת איפה לשנים וקרי בה אי פה, ר"ל באיזה פה הם עוסקים נא לעת עתה, אם ברחל הנקראת פה, או אם בלאה הנקראת פה, שאם עוסקים ברחל לבי בטוח שלא יריעו לי ואלך אללם. ויאמר האיש נסעו מזה, כי במעתי אומרים נלכה דותינה, שאינם יושבים במקום אחד ישיבת קבע, כדי שיהיה ללהם ישוב הדעת לעשות תיקונים ביחודים וכוונות, אלא הם נוסעים והולכים ממקום למקום:

ואמרנו חיה רעה אכלתהו. י"ל למה הולרכו לומר רעה, ובגי לימר חיה אכלתהו. ונ"ל בס"ד כי הם רולים שרביו יתייאש ממנו ולא ישלח בני אדם לחפש אחריו, ואם יאמרו חיה סתם אכלתהו יאמר זה א"א, יען כי שליח מלוה היה ושלוחי מלוה אינם נזוקין, ולכן אומרים לו חיה רעה אכלתהו, כלומר ידוע לנו שיש באותו מדבר חיה רעה שהיא מוחזקת ומועדת לאכול בני אדם, ובודאי דאותה חיה רעה שמוחזקת להרע היא אכלתהו, אע"פ שהיה שליח מלוה, דאמרו בגמרא אע"ג דשלוחי מלוה אינם נזוקין היכא דקביע הזיקא שאני, וכנז' בגמרא דקדושין דף ט' בסולם רעוע כיון דקביע הזיקא ליתיה לכלל זה, ועי"כ יתייאש מלחפש עליו:

וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא. נ"ל בס"ד, דידוע שעל הריגת הלדיקים לריך האדם לכוין בשם ה' משמות ע"ב הנקרא אני, שהוא ר"ת אל נקמות ה', ויכוין בזה שהקב"ה ינקום נקמתן מיד ההורגים אותם, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, שלריך לכוין בכל יום במזמור אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, בעבור עשרה הרוגי מלוכה שינקום נקמתם ע"ש. והנה ראובן כשבא לבור ולא מלאו, אע"פ שחשב דעל הרוב אחיו הרגו אותו וקברוהו, וכן א"ל במלרים הלא אמרתי לכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש, אך ודאי היה מסתפק בזה דשמא אחר מלאו והרגו, ולכן עתה אמר לאחיו הנה אחי לדיק הוא, וחייב אני לעשות הכונה של שם אנ"י בכל יום בשבילו לכוין שינקום הקב"ה נקמתו, אך אין אני יודע על מי אכוון בזאת הכונה של שם אנ"י, אם עליכם או על אחרים, וז"ש ואני, ר"ל הכונה של שם אנ"י, אנה אני בא, כלומר על מי אכוון אותה. ושו"ר לרבינו הגדול בשער הפסוקים בפרשה זו שכתב וז"ל ר"ת של אנ"י אנ"ה הוא אל נקמות ה' אל נקמות הופיע והענין הוא כי הליך ראובן ברוה"ק בעתידים עשרה הרוגי מלוכה ליהרג על מכירת אחיו ליוסף אחיהם, ועתיד לינקם מהם עכ"ל, והנה הרמז שאמר רבינו בפסוק זה הוא דרך אחרת ואינו הדרך שכתבתי, ודברי תורה כפטיש יפולץ סלע:

ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר. נ"ל בס"ד שם ער קריאתו ביושר הוא טוב, כי מורה על התעוררות הפך השינה, כמ"ש ולבי ער, אך קריאתו למפרע לא טוב כי נקרא רע, וכן תמר ב' אותיות ראשונות שלה בקריאתם ביושר הם טוב שהוא תם, לך למפרע הוא לרוץ מת, ועל כן ער אם היה הולך בדרך ישרה בזווגו עם תמר, היה נעשה הוא בתמך לירוף תם, שהיה נתקן ונשלם בזווגו עמה, אך כיון שהפך משכבו עמה, שהיפך השיטה והלך בדרך רע, אז גם שמה נהפך לגביה דידיה, שנהפך לירוף תם לנירוף מת, כאשר הוא הפך את שמו מן ער לנירוף רע, ולכן המית אותו ה'. וז"ש ויקח יהודה אשה לער בכורו ושמה תמר, בעת הקיחה היה הוא ער, שמו מורה לטוב, והיא תמר שמה מורה לתם, אך אחר שהיה ער בכור

יהודה רע בעיני ה', שהפך שמו מן ער לצירוף רע, אז וימיתהו ה', שגם אותיות תם של תמר נהפכו לו לצירוף מת, ומידו היתה זאת דמעשיו גרמו לו זה:

ותאמר מה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ ואחרי כן יצא אחיו אשר על ידו השני וכו'.
נ"ל בס"ד דאיתא בגמרא דיבמות דף ע"ו, כאמר שאול הע"ה לאבנר על דוד הע"ה זיל חזי אי מפרץ קאתי הוי מלכא, כי מלך פורץ גדר לעשות לו דרך, ואי מזרח אתי חשיבותא בעלמא הוי, כלומר שר. ופרשתי בס"ד הענין דמאמר הנז' הוא, כי ידוע יהודה אחוז במלכות שהוא סוד הה' אחרונה שבשם הוי"ה ב"ה, ותמר ילדה ליהודה שני בנים פרץ וזרח, ובנא אביהם גם המה נאחזים במלכות שהיא הה' אחרונה שבשם הוי"ה ב"ה, אך פרץ אחוז באות ה' הפשוט, וזרח באות ה' של המילוי, נמצא פרץ באות ה' ראשונה וזרח באות ה' שניה שהיא אות המלוי, ולכן אמר אם דוד אתי מפרץ יהיה מלך, כי המלך פורץ גדר לעשות לו דרך, דכתיב על כן יורה חטאים בדרך, וכמ"ש בגמרא למה תלוי כרעיה דאות ה', כדי שיכנס משם בעל תשובה. נמצא בעל תשובה נכנס בפרצה זו של אות ה', כי הקב"ה פרץ רגל אות ה' בשבילו. ולכן כיון דפרץ אחוז באות ה' אחרונה שבשם הוי"ה, יהיה מלך, אשר בחוקי המלכות יש לו כח לפרוץ גדר לעשות לו דרך, דוגמת מה שעשה הקב"ה באות ה'. אבל זרח האחוז באות ה' של המלוי, שהיא מדריגה שניה לאות הפשוט ולפיכך גם הוא יהיה מדרגה שניה למדרגת המלך, שיהיה שר, והיינו חשיבות בעלמא:

והנה ידוע מה רומז למלכות, שנקראת מה בסוד מה אשיב לה', וז"ש מה פרצת עליך פרץ, פרצת בהפוך אתוון צרפת, כלומר מלכות שנקראת מה צרפת עמך, כי נתאחזת שם, ולכן ראוי שמלכים מחלציך יצאו. וי"ל מספר מה עם מספר פרץ עולה מספר בית אב, כי המלך הוא בית אב לכל ישראל:

ואחרי כן יצא אחיו אשר על ידו השני, קרי בה ה' שני, ר"ל ה' שניה שהיא אות, וידו ר"ל מקומו כמו מציב לו יד, וכן יד אבשלום כלומר מקום שלו הוא באות ה' שניה, שהיא אות של המלוי, משא"כ פרץ מקומו באות ה' ראשונה של הפשוט:

ויאמר הן אדוני לא ידע אתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן בידי. שמעתי בשם המפרשים הכונה שאמר לה, הן אדוני אלך למשכב עמך, ואין את צריכה לי לאמר שכבה עמי. והשיבה לו לא ידע אתי. מלשון וידע אדם, שאינו יכול לעשות ביאה ותשמיש, וראי' לדבריהם הכי, ראה מה בבית, ר"ל מה יש ילדים בבית, והלא אין ילדים אפילו אחד, ואם היה ראוי לשמש היתי יולדת ממנו כמה בנים שתראה אותם בבית עכ"ד. ולא מחוור אלי רמז זה, דלפ"ז אין לו קשר עם מ"ש וכל אשר יש לו נתן בידי. ואנא עבדא אמרתי רמז הכתוב כך, שאמר לה הן אדוני על הקב"ה קאמר, שכבודו מלוי כאן, ואיך אעשה עבירה בפניו, והיא השיבה לו לא ידע, כלומר ח"ו לא ידע במעשה התחתונים, וכמ"ש ביחזקאל סי' ח' ויאמר אלי הראית בן אדם אשר זקני בית ישראל עושים בחשך איש בחדרי משכיתו, כי אומרים אין ה' רואה אותנו עזב ה' את הארץ. וכן זאת הרשעה אמרה לא ידע ח"ו. והשיב לה אתי הוא כבודו, כי אני בעצמי מרכבה לאור שכינתו, ואיך אעשה לפניו רעה הזאת. והיא אמרה לו ראה מה בבית, כלומר הבית והחדר הזה שאתה עומד בו כולו מלא צלמים, ואי אפשר שתשרה שכינה עליך בהיותך עומד בבית זה, וכמ"ש רז"ל על אסתר כשנכנסה לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכינה, ולכן אמרה אלי אלי למה

עזבתני. ועוד אמרה איתה הרשעה ראה מה יש בבית זה שכולו מלא צלמים, וא"א שישרה אור שכינה כאן עליך, אלא בודאי נסתלקה מעליך, ולכן אין רואה ח"ו מה שאתה עושה כאן בבית זה. והשיב לה הנה עוד יש לי טעם אחר לפרוש מן העבירה הזאת, שאת מבקשה ממני לעשות, והוא כי המזון של העולם משתלשל ע"י המדה שנקראת כל וזאת המדה אני אחוז בה, ולכן יוסף הצ"ה נקרא בד"ה בשם כלכל, דאחוז במדה שנקרא כל בפנימיות ובחיצוניות, ולכך כל השפע משתלשל על ידו. ולז"א וכל אשר יש לו, מדת כל אשר יש לו להקב"ה נתן בידי, שאני אהיה משפיע מזון לעולם על ידי מדת כל שאני אחוז בה, ואם אעשה ח"ו עבירה זו של זנות שהיא פוגמת במדה זו שנקראת כל, נמצא נפסדים העולם ונזוקין נזק גדול, ואיך אהיה ח"ו גורמא בנזקין גדולים כאלה. ונשלם הפסוק בדברים אלו. ושוב חזר ודבר בפסוק שאחריו טענות אחרות שכליות הנוגעים לבעלה, כפי מדה האנושית, והוא שבעליך הטיב עמי טובות גדולות כ"כ לכבדני בגדר שהוא אינו גדול בבית הזה ממני, ולא חשך ממני מאומה באשר את אשתו, ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת לשכב עמך, וחטאתי גם לאלקים אשר נתן לי החן הזה בעיניו:

ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי. מצאתי במפרשים ז"ל שפרשו ותתפשהו בבגדו בטלית שלו, ואמרתי טעם לזה, כי הקליפה שלה חששה פן יבואו הציציות של הטלית ויטפחו לו על פניו, כדי לפרוש מן העבירה, וכמ"ש רז"ל בגמרא על אותו תלמיד שהלך אצל זונה יפה, וכאשר פשט בגדיו כדי לעלות למטתה ערום לשכב עמה, אז הציציות של טליתו טפחו לו על פניו בדרך נס, ונשמט וישב על הקרקע, ופירש ולא עשה עבירה, וכן כאן חששה הקליפה שלא יטפחו לו הציציות על פניו ויפרוש, ולכך שמה בלבה לתפוס כנפות הטלית שבהם תלויים הציציות, כדי שלא יטפחו, ואח"כ אמרה לו שכבה עמי:

ובגפן שלשה שריגים וכו'. נ"ל בס"ד דרז"ל אמרו גפן אלו ישראל, שנאמר גפן ממצרים תסיע. וצריך להבין למה נמשלו ישראל לגפן, ונ"ל בס"ד לומר מה גפן זה גוף האילן הוא רך וחלוש יותר מכל האילנות, ועכ"ז מוציא פרי המשובח מכל הפירות, כי פריו הוא ענבים שהם אכילה וגם שתיה ביין שבתוכם, וגם כי היין משמח וברכתו בפה"ג שהיא משובחת מברכת העץ, משא"כ בשאר פירות של שאר אילנות, כך ישראל אע"פ שתמצאם בגלות חלושים ורכים משאר אומות, עכ"ז פירותיהם יקרים ונחמדים שהם תורה ומצות ומע"ט, ולכן נמשלו לגפן. ועוד נמשלו לגפן כי הגפן לא יקבל תערובת שאר אילנות כמ"ש רז"ל, וכך ישראל הם שורש קדוש א"א להיות נטמעים לגמרי ברע, אלא אפילו אם יתערבו ברע סופם להפריד ממנו, כי הקב"ה חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, ומחזיר את האדם בכמה מאות גלגולים עד שיטהר ויזדקק מכל סיגים וכוחות רעות, ולכן כל איש ישראל אשר ירשיע אם הוא פקח ישוב במהרה, כדי שלא ידבק בו סיגים וכוחות רעים יותר, דאז בעבור טהרתו צריך שיהיה לו יגיעה יותר ויסבול צער ויסורין בגיהנם, וגם בגלגולים שלו יותר, משא"כ אם לא יאריך ברשעתו הרבה, אז טהרתו תהיה בנקל יותר. משל לשני עבדים שברחו מבית האדון שלהם, וירוצו לברוח, וירדפום אנשי האדון להשיבם, ואחד מהם היה פקח, וכיון שרץ מאה אמה עמד במקומו, כדי שיהיה נתפס ביד אנשי האדון והיו הולכים ומכים בו כל משך מאה אמה, עד שהכניסו אותו לבית האדון, והשני היה טפש ויתחזק לרוץ, ורץ משך שתי שעות וכלאה ועמד, כי לא היה לו כח לרוץ יותר, וכשתפסו

אותו אנשי האדון להשיבו לבית האדון, היו מכים בו עד שהכניסו אותו לבית האדון במשך מהלך שתי שעות, נמצא זה הפסיד יותר, נמצא שניהם חזרו לבית אדונם, אך זה שהאריך במרדו לקה והפסיד יותר, ולכן ישראל נמשלו לגפן בעבור שני ענינים אלו:

והנה ידוע תיקון האדם בתשובה שהיא ג' חלוקות, תחלה וראש התעוררות תשובה שיהיה לו בלב דוקא, קודם שום מעשה, ואח"כ תשובה במעשה, וזה נחנק נבתים, תחלה תשובה מיראה, ואח"כ תשובה מאהבה, וז"ש ובגפן שלשה שריגים, ר"ל בגפן אלו ישראל יש ג' חלוקות בתיקון שלהם, הא' והיא כפורחת זו תשובה שבלב שדומה לפרח, ואח"כ עלתה נצה תשובה במעשה, אך היא מיראה וזו נקראת נצה דעודנה פגה, ולא בחר הש"ת בה, והג' הבשילו אשכלותיה ענבים זו תשובה מאהבה, ונקיט בה לשון בישול לרמוז לפי דרכי, שהאדם צריך לנהוג בה מנהג הבישול, כי כל דבר אשר יתבשל בקדרה על האש, אם יכסו אותו יתבשל במהרה, ולא יצטרכו להדליק עצים הרבה תחת הקדרה, משא"כ אם יהיה מגולה יאריך בישולו, וצריך לו חום אש ביותר ברבוי עצים, והתורה נמשלה לאש, והיא המבשלת ומתקנת כוחות האדם וגר"ן שלו ע"י הלימוד וקיום המצות, וכל מה שיעשה האדם התשובה ולימוד התורה וקיום המצות בהצנע יותר, יושלם ויגמר בישולו ותיקונו במהרה, ובנקל, כי בתורה כתיב ואת צנועים חכמה, ובמצות כתיב והצנע לכת עם אלקיך:

או יובן בס"ד, ובגפן אלו ישראל, שלשה שרגים, זכות שלשה אבות, כי הין חלק ונחלה לעשו וזולתו בזכות של שלשה אבות, כי הכל הוא לישראל, והיא כפורחת בזכות אברהם אע"ה, עלתה נצה בזכות יצחק אע"ה שהיה גבורה, הבשילו אשכלותיה ענבים בזכות יעקב אע"ה שהיתה מטתו שלימה.

והנה נודע מדברי רבינו זלה"ה בשער הפסוקים, דאברהם אע"ה תיקן מוח חכמה, ויצחק מוח בינה, ויעקב מוח הדעת, ולז"א בחכמה יבנה בית, בזכות אברהם שתיקן מוח חכמה, ובתבונה רמז לזכות יצחק אע"ה שתיקן מוח בינה, יתכונן, ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים, בזכות יעקב אע"ה שתיקן מוח הדעת:

פרשת מקץ

ויהי מקץ שנתים ימים: איתא במדרש ויהי מקץ שנתים ימים זש"ה קץ שם לחשך, זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום. ד"א ויהי מקץ שנתים ימים, זש"ה בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור, כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון מענה, למה שנטל את בתה, ודבר שפתים אך למחסור, על ידי שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני, נתוסף לו שתי שנים, שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים, ע"כ. וצריך להבין טעם למדה זו שנמדדו שתי השנים כנגד שתי הזכירות של זכרתני והזכרתני, ועוד הדבר יפלא אם אדם עומד בצרה ויש לו אהוב שיוכל להצילו ממנה, היתכן לומר אסור לבקש הצלתו מאהובו, אלא יסמוך על הנס שינצל בידי שמים, אתמהא, וה"ז דומה לחולה שמביא רופא לרפאהו, יען אמרה תורה ורפא ירפא, ולא ימנע מלהביא הרופא ולסמוך על הנס שיתרפא בידי שמים, ובודאי המביא רופא לרפאהו אינו סומך על הרופא, אלא סומך על הקב"ה שישים בלב הרופא לרפאותו בסמים המועילים לו, ואפילו הסם אינו פועל אלא ע"י עזר שדי, וכן כאן אע"פ דיוסף הע"ה בקש הצלה ע"י שר המשקים, אך בטחונו הוא בהקב"ה שיציל ע"י שר המשקים להצלתו, ועל כן קשה אמאי נענש לפ"ד המדרש הנז':

ונ"ל בס"ד, דהמדרש של דרך השני בדבר אחר הנז' סמך על מדרש שקדם אליו, דאמר ע"פ קץ שם לחשך. זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים. והוא דידוע שנגזר עליו עשר שנים בבית הסהר כנגד עשרה טפין שיצאו ממנו, והוא היה יודע ברוה"ק שלא נגזר עליו מן השמים אלא רק עשר שנים, ונמצא לפ"ז כשהגיע סוף העשר שנים לא היה צריך לבקש מן שר המשקים על הצלתו, כי זה ענין דומה לאדם שנכתב עליו מאמר מן המלך שיהיה בבית האסירין עד סוף עשר שנים, אינו צריך לעשות שום השתדלות ובקשה על יציאתו, כי זה מפורש במאמר המלך שלאחר יצא ודבר המלך אין להשיב, ואין צריך לבקש על זאת, אך אם ירצה לצאת מבית האסירין תוך הזמן הקצוב צריך על זה בקשה והשתדלות, וכאן אצל יוסף כשבקש מן שר המשקים שישתדל להוציאו מבית הסהר, זה היה בסוף העשר שנים שאז היו נשלמים בסוף אלול ממש, והוא דבר עם שר המשקים על יציאתו בחדש אלול סמוך לראש השנה, ולמה הוצרך לכך, מאחר שידע שביום ר"ה יצא בודאי, כי העשר שנים נשלמים בסוף אלול ממש, ובר"ה יצא בודאי, ולכך נענש על אשר אמר לשר המשקים זכרתני אתך והזכרתני אל פרעה, שהוא היה יודע שיהיה נזכר בר"ה שהוא יום הזכרון לצאת מבית האסורין, והרבה פתחים למקום שימצא לו סיבה שיצא, ובשביל שהיה בטוח שיזכר לטובה ביום הזכרון והוא סמך על שר המשקים וא"ל זכרתני והזכרתני, שבקש ממנו בשתי זכירות, לכך בא יום הזכרון הראשון שאחר עשר שנים, וכן יום זכרון השני של שנה השנית, ולא נזכר למעלה על הצלתו ויציאתו כנגד מה שבטח בשר המשקים בשתי לשונות של זכירה, עד שהגיע יום הזכרון של שנה השלישית דאחר עשר שנים, ונזכר בו לטובה למעלה, ויצא בו מבית האסורין, כמ"ש רז"ל שיצא ביום ראש השנה:

ולכן אחר שהביא המדרש דרך הראשון ע"פ קץ שם לחשך, שפירש זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה, דלמדנו מזה שהגזרה היתה מן השמים על זמן קצוב, אז הביא דרך הב' שפירש בו סוף הפסוק שאמר ודבר שפתים אך למחסור, דע"י שאמר זכרתני והזכרתני נתוסף לו שתי שנים דאחר העשר שנים, שמתחילים ביום הזכרון בשנת י"א, וביום הזכרון דשנת י"ב, שלא נזכר בהם בשמים על יציאתו לחרות מן המאסר עד שבא יום הזכרון של שנת י"ג שנזכר בו לטובה בשמים להוציאו לחירות, ונמצא בזה מובן הטעם למה נתעכב בבית האסורים שתי שנים אחר העשר שהם שנת י"א ושנת י"ב, שלא נזכר ביום הזכרון שלהם לא בזו ולא בזו, והיינו בעבור שאמר זכרתני והזכרתני זכירה כפולה, שלא היה צריך לתלותה בשר המשקים, הפסיד זכירתו שלמעלה ביום הזכרון של שנת י"א, וביום הזכרון של שנת י"ב, עד שבא יום הזכרון של שנת י"ג, ונזכר בו לטובה ויצא לחירות:

ויהי בבקר ותפעם רוחו. י"ל למה כשהקיץ אחר חלום ראשון לא פעמה רוחו. ונ"ל בס"ד, אחר חלום ראשון אע"פ שלא ידע פתרונו לא נתבלבל, כי אמר לכל חלום יש פתרון, והחלומות הולכים אחר הפה שיתקיימו כפי מה שיפתרו אותם, אז בבוקר אקרא לחכמים ובודאי יפתרו לטובה, ויתקיים לטובה, אך אחר שיכן וראה חלום שני, והקיץ בבוקר נתבלבל מאד מחמת החלום הראשון של הפרות, יען כי כשהקיץ זכר שפתרו לו חלום של הפרות ושכח הפתרון, לכן נתבלבל, כי אמר עתה אין תקנה לזה החלום של הפרות ע"י פתרון שיפתרו

שיפתרו לו החכמים, מאחר שכבר פתרו אותו לו מן השמים בחלום, וצריך שיתקיים כפי הפתרון שנפתר בחלום, כי הוא פתרון ראשון, ואולי היה הפתרון לרעה, ומה יועיל הפתרון של החכמים שיבא לבסוף, ולכך ותפעם רוחו בבוקר בעבור חלום הפרות, כי עתה אין לו תקנה בפתרון החכמים. והנה באמת גוף החלום השני של השבלים הוא היה הפתרון של חלום הפרות, שהראו לו הרעות והטובות של הפרות הוא כענין השבלים, שהוא ענין שבע ורעב, והוא חשב שמלבד גוף החלום עשו לו פתרון לחלום הפרות, ובא יוסף הע"ה ופירש לו זה, שגוף החלום של השבלים היה פתרון של חלום הפרות, ולכן א"ל אשר האלקים עושה בחלום הפרות, הגיד לפרעה בחלום השבלים:

וידבר שר המשקים את פרעה לאמר את חטאי אני מזכיר היום. י"ל מ"ש היום לשון יתר. ונ"ל בס"ד מעיקרא יש להתפלא על שר המשקים איך נעשה כפוי טובה כ"כ, שלא לזכור את יוסף אחר ששב על כנו מחמת הפתרון שפתר לו, ועוד אחר שחלם פרעה ובקש פותרים למה לא הגיד לפרעה על יוסף שהיה בדוק ומנוסה אצלו, שגם את יוסף יביא עם חכמיו לשמוע חלום לפתור אותו, ולמה המתין עד שחלה פרעה חולי גדול שנפל למשכב והיה בסכנה, כי ארז"ל המתין שר המשקים עד שראה את פרעה נפשו יוצאה, ולמה זה. ונ"ל בס"ד טעם נכון על דבר זה, והוא דארז"ל היה חטא גדול ביד שר המשקים ושר האופים, שרצו להזדווג עם בתו של פרעה לשכב עמה, וזה העון היה שוה בשניהם, ועוד היה בידם עון אחר משונה זה מזה, והוא זה נמצא זבוב בכוס שהביא למלך, וזה נמצא צרור בפת שהביא למלך, וסוף דבר פרעה תלה את שר האופים, והשיב את שר המשקים על כנו, כי היה נוח להרגו בעבור בתו, לכך העלים עין מן עון זה שהיו שניהם שוים בו, והרג שר האופים בשביל עון שאינו מצוי אצל שר המשקים, שהראה לעיני העולם ענין הזבוב יש בידו תשובה להשיב ונצול:

ולכן שר המשקים אע"פ שהבטיח את יוסף הע"ה שיטען בעבורו לפני המלך להצילו, הנה אחר שיצא נשתנה דעתו בדבר זה, הן בשביל טובת עצמו, הן בשביל טובת יוסף הע"ה, כי אמר אם אזכיר לפני המלך מאסר של יוסף צריך להודיעו על מה הוא אסור, ואם אגיד הסיבה שהוא אסור בעבירה, נמצא פרעה שומע עליו תביעה דומה לענין חטא שחטא הוא מקדמת דנא, שרצה להזקק לבתו, ואע"פ דמקודם העלים עין מזה מפני הכבוד, אפשר עתה יחרה אפו על שר המשקים ויהרוג אותו, וגם על יוסף יהיה חיזוק לתביעה שתבעה עליו אשת אדוניו, כי מתחלה היו כמה אנשים אומרים שקר הוא זה, כי איך אפשר שימלאנו לבו להזקק עם אשת אדוניו, אמנם עתה כשזוכרים ענין שר המשקים שרצה להזקק עם בת אדוניו ומלכו, יתנו אימן לדברים אלו האמורים על יוסף, ונמצא אם יזכיר ענין יוסף יהיה הדבר הזה רע וקשה לשר המשקים, וגם ליוסף יהיה קשה שיתנו העולם אמון לדברים אלו עליו. ולכך שר המשקים נמנע לתבוע עלבונו של יוסף הע"ה לפני המלך אחר ששב על כנו, כי היה חושש בעבור עצמו וגם בעבור יוסף, ולכן גם אחר שחלם פרעה והביא חכמים לפתור חלומו, לא זכר את יוסף להביאו לפתור פן ימצא פותר בטוב, ואח"כ ישאל עליו פרעה למה היה חבוש ויגידו לו הסיבה, וממילא יזכור עון שר המשקים הראשון שהוא דומה לענין זה שנחבש יוסף בעבורו, ולכך נאמר ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, דהין הדברים כפולים, אלא ולא זכר שר המשקים את יוסף אחר ששב על כנו, ועוד וישכחהו, אחר שחלם פרעה החלום ובקש לו פותרים, ונמצא תרתי קאמר הכתוב:

אמנם אחר שהגיע היום שראה שר המשקים את פרעה בסכנה גדולה, באופן שאם לא ימצא לו פותרים בו ביום לחלומו ימות בודאי, כמ"ש רז"ל, אז אמר שר המשקים הנה היום הזה ראוי שאזכיר את יוסף לפני פרעה, ואיני חושש לעצמי שום נזק, ממה נפשך אם יביא את יוסף ויפתור לו החלום וייטב בעיניו ויעמוד מחליו, הנה נמצא טובה גדולה עשיתי עמו שהחיה על ידי, ובודאי גם אם יזכור עוני הראשון בענין שרציתי להזקק עם בתו, לא ירע לי, כי הגין עלי הטובה הזאת אשר עשיתי לו, שקם מן המטה וחיה על ידי, ואם לא ייטב בעיניו הפתרון ישאר בסכנה, ובודאי ימות בו ביום, כי לא נמצא עוד פותר, ומי יעניש אותי על עוון הראשון, ולכן ממה נפשך הני נצול, ואין עלי שום חשש בזכרי את יוסף לפניו. ולז"א את חטאי אני מזכיר היום, רמז במלת היום ענין בטול החששה שיש לו לחוש על עצמי, מחמת זכירה זו, כלומר אין עת ראוי להזכיר דברים אלו שאני אומר אותם לפניך, אלא רק היום הזה דוקא, ולא אתמול ולא שלשום, כי רק ביום הזה אין לי חשש בעביר עצמי, והוא כיון בלבבו בזה כפי הטעם אשר הסברנו:

ונחלמה חלום בלילה אחד אני והוא. י"ל מלת חלום לשון יתר, וסגי לומר ונחלמה בלילה אחד, גם מ"ש אני והוא לשון יתר מאחר שאמר ונחלמה, דמשמע שניהם חלמו, ולמה הוצרך לפרש אני והוא. ונ"ל בס"ד דארז"ל כל אחד חלם חלום שלו ופתרון של חלום חבירו, נמצא בכל חלום שניהם שותפים בו, זה ראה החלום, וזה ראה הפתרון של זה החלום, וכן הוא אצל השני, וז"ש ונחלמה חלום כלומר כל אחד חלם שני חלומות, הא' הוא חלום שלו, והב' חלם הפתרון של חלום חבירו, שגם זה הוא חלום בפ"ע, ולכך פירש אני והוא, כלומר בכל חלום שותפים בו אני והוא, דגוף החלום שלי אני ראיתי, וחבירי הוא ראה הפתרון של חלום שלי, וכן חבירי ראה גוף החלום שלו, ואני ראיתי הפתרון של חלומו, ונמצא אני והוא שותפים בכל חלום וחלום:

ונספר לו ויפתור לנו את חלומותינו איש כחלומו פתר. י"ל הלשון כפול, והו"ל ויפתור לנו את חלומותינו איש כחלומו. ונ"ל בס"ד, דארז"ל על פסוק ואין פותר אותם לפרעה, פותרים היו, אך לא היו מתיישבים על לבו, וקשה הלא הם פתרו לו שבע מדינות יכבוש ושבע מדינות יקחו ממנו, או שבע בנות יוליד ושבע בנות יקביר, וצריך להבין למה לא היו מתקבלים פתרונים אלו על לבו, ואי משום שיש בהם רע מה אכפת לו, ואם מן השמים גזור עליו בכך יהיה זה עליו בע"כ, ועוד הוא לא פעמה רוחו אלא בשביל שלא ידע מה הפתרון, ועכשיו שידע ושמע פירוש המתקבל, למה תפעם רוחו. ופרשתי בס"ד הטעם כי הוא החליט בדעתו שפתרונים אלו הם שקר וכזב, והרי הם בטלים ומבוטלים, יען כי בחלום משמע שנכלל הטוב בקרב הרע, ולא נודע כי באו אל קרבנה, ולכן צריך לפתור שתהיה הרעה והטובה קשורה זב"ז, וגופי פתרונם שהטובה היא שיכבוש שבעה מדינות או יוליד שבעה בנות, והרעה שיפסיד ז' מדינות או ימותו לו ז' בנות הנה בזה אין קשר ושייכות לרעה עם הטובה, אלא הא לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, ואין שייכות וקישור לזה עם זה. ובזה פירשתי עמ"ש ואין פותר אותם לפרעה, פותר בהפיך אתוון תופר, שצריך לתפור ולחבר מראה הטובות עם מראה הרעות, ולא עשו כן, עד שבא יוסף הע"ה והיה חכם לתפור זה בזה, שפירש

הטובות שבע שני השובע, והרעות שבע שני הרעב, וכל אוצרות שאצרו בשבע שנות השובע נבלעו ברעב, ולא נודע כי באו אל קרבנה. ועל זה שבח אותו יעקב אע"ה בברכתו שברכו בן פרת יוסף בן פרת עלי עין, פורת בהפיך אתוון תופר, שאתה יודע לתפור ולקשר המובדלין והמרוחקין זע"ז, כאשר תפרת חלומות פרעה זע"ז:

וכן עשה יוסף הע"ה בחלומות שר המשקים ושר האופים, דאע"פ שפתרון של כל א' וא' הוא פשוט כי החלום גופו מגיד הפתרון, שזה ראה נותן הכוס על כף פרעה, וזה ראה העוף אוכל למעלה מראשו, וכמעט הם לא היו צריכים לפותר לפתור החלומות, כי כל אחד פתרון חלומו מוכח מתוכו, ושר המשקים כשהקיץ היה לו לשמוח שמחה גדולה על חלומו, ולמה היו פניו זועפים כמו שר האופים, ולמה ראה יוסף את שניהם פניהם רעים, ששאלם מדוע פניכם רעים היום, ולמה הולך שר המשקים לספר לו חלומו לפתור, והלא חלומו הוא מפורש מאליו לטובה. אמנם הענין הוא, דארז"ל כל אחד מלבד חלום שלו ראה פתרון חלום חבירו, וא"כ שר המשקים אע"פ שראה חלומו מורה טוב להדיא, עכ"ז חשש על עצמו מראית פתרון חלום שר האופים שהיה רע, ולבו הרגיש שיש לו קישור ושייכות בזה הרע של שר האופים, ולכן נתבלבלה דעתו פן אחר הטוב המגיע לו מצד חלומו, יגיע לו רע כמו הרע של שר האופים, ותהפך טובתו לרעתו ולכך היו פניו זועפים ורעים, באומרו למה ראה הרע של שר האופים, ואחר שסיפר את חלומו ליוסף הע"ה תפר לו הטוב שלו עם הרע של שר האופים, באומרו שהרע של שר האופים היה גרמא של הטוב שלו, ולכך ראה את הרע של שר האופים, ואין הכונה שיגיע לו רע כמו רע של שר האופים, אלא הכונה שהוא יהיה טוב לו מחמת הרע של שר האופים:

והענין הוא דארז"ל, שהיה על שר המשקים ושר האופים עון חמור ששניהם שותפים בו בשוה כי נודע ששניהם רצו להזקק עם בתו של פרעה לנאוף עמה, והיה עליהם כל אחד עון בפ"ע, שזה נמצא זבוב בכוסו וזה נמצא צרור בפתו, ופרעה לא רצה להענישם בעבור עון הזנות מפני כבודו, כי בתו היא, ורק אסרם בשביל עונות הזבוב והצרור, וכשבא לדונם אם היה תולה את שניהם היו אומרים העולם שנתאמת עון הזנות עם בתו, ובעבור זה נתלו, והיה בזה בזיון מלכות, לכך תלה את שר האופים בלבד, כי עתה יאמרו העולם הלעז של הזנות שקר, שאם היה אמת היה נתלה גם שר המשקים, מאחר שהקול יצא על שניהם ביחד, וכיון שתלה שר האופים בלבד ושר המשקים שב על כנו, מוכח שזה נתלה בעון הצרור שלא היה לו התנצלות עליו, אבל שר המשקים שעונו הוא אחר, שהוא ענין הזבוב, מצא לו התנצלות ושב על כנו. נמצא מן הרע שנעשה לשר האופים שנתלה, הגיע טובה לשר המשקים, שבזה נתאמת אצלם שהוא נקי ובר מלעז הניאוף, שאם היה אמת ובעבורו נתלה שר האופים, היה צריך לתלות גם שר המשקים, כי הם היו שותפים בזה הלעז בשוה, וכיון דנתלה שר האופים לבדו, מוכח דנתלה בשביל עון אחר של צרור וכיוצא, דאם מחמת אותו הלעז היה צריך שגם שר המשקים יתלה, ולכן שר המשקים ראה פתרון הרע מה שיהיה לשר האופים תליה. יען כי מזה הרע שנעשה לשר האופים יגיע לו טוב שיהיה זך ונקי בעיני הבריות, ונמצא שתי מראות של שר המשקים שהם אחת טובה, שהוא מה שראה שנותן הכוס ביד פרעה, ואחת רעה מה שראה ברע אשר ימצא שר האופים הם תפורים זב"ז, שגם הרע שבא על שר האופים הוא טובה אליו שיגיע לו טובה ממנו כאמור:

והדבר הזה פרשו יוסף הע"ה לשר המשקים, כשהגיד לו הפתרון של חלומו, שא"ל בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך ונתת כוס פרעה בידו. וקשה דברים כפולים הם, כי היינו ישא את ראשך היינו והשיבך על כנך, ובזה ניחא, כי הוא רצה לתפור לו שתי מראות שראה בחלום זע"ז, והגיד לו זה המראה שראית ברע על שר האופים הוא אצלך טוב, שע"י שגוזר לתלות שר האופים יהיה לך נשיאות ראש מצד הלעז של הזנות, ומראה חלום שלך הוא מורה שתחזור עטרה ליושנה בתשוב אתה לבדך על כנך, ולא שר האופים, מפני כי בעת שראית הגפן לא ראית שיושב עמך שר האופים. כאשר אתם יושבים ביחד בבית הסהר ימים ולילות:

נמצא יוסף הע"ה תפר להם מראות שלהם, שהיה אחד מראה טוב שהוא גוף החלום של שר המשקים, וא' מראה רע מה שראה פתרון רע של שר האופים, וכן הוא בשר האופים יש מראה טוב הוא מראה של פתרון שר המשקים, ומראה גוף החלום שלו שהוא רע שהעוף אוכל מעל ראשו. והוא היה חכם גדול מחכמי מצרים שלא יכלו לתפור שתי המראות של מראה הטובות והשמנות, ומראה הרע שלהם. ועל זה אמר לפרעה ונספר לו ויפתר לנו את חלומותינו, אל תקרי ויפתר אלא ויתפור, שראינו מראות הפכיות רחוקים זמ"ז, והוא בא ותפרם ביחד, כלומר עיקר חכמתו הוא בתפירה שהיה יכול לתלות ולקשר ז"ז בזה, אע"פ דעיקר פתרון החלומות אינו חידוש, כי איש כחלומו פתר, שהפתרון מפורש בזה ובזה, עכ"ז שבח שלו הוא שיוכל לפתור, מה שא"כ בחכמי מצרים לא נמצא כזאת:

ויהי כאשר פתר לנו כן היה אותי השיב על כני ואותו תלה. י"ל מה צורך לפרש אותי השיב על כני ואותו תלה, וסגי ליה לומר ויהי כאשר פתר לנו כן היה, ופרעה יודע מה שהיה לזה ולזה. ונ"ל בס"ד, כי נודע מי שהוא חכם לפתור חלומות אין העיקר הוא שיעשה לחלום פירוש, כי זה כל אדם יוכל לעשות לפרש לפי דעתו, וכל החלומות הולכים אחר הפה, הן פירוש מרווח הן פירוש רחוק, הכל אחד. אך עיקר החכמה של הפיתר בזה, כי יש כלל ידוע אין חלום בלא דברים בטלים, וצריך הפיתר להבין בחכמה לברר דברי החלום מה הם הדברים בטלים, ומה הם הדברים האמתיים, ולזאת צריך חכמה גדולה לברר דבר זה. והנה כאן בחלומות שר המשקים ושר האופים מוכרח שיש בשניהם דברים בטלים, שאין צריך לפתור אותם ואין מהם הודעה של כלום, ויוסף הע"ה ידע לברר מה הם דברים הבטלים, ומה הם דברים האמתיים על כן בחלום שר המשקים גזר אומר בחכמתו הגדולה דמה שראה כפורחת ועלתה נצה והבשילו אשכלותיה ענבים אלו דברים בטלים, ולא עשה להם פתרון ופירוש, ורק מה שראה שלשה שריגים וכוס פרעה בידו ויתן הכוס על כף פרעה ידע דאלו דברי אמת, ועשה להם פתרון, ג' שריגים הם ג' ימים, וכוס פרעה בידו שישוב על כנו, ויתן אותו על כף פרעה, שיחזור להיות הוא מוסר הכוס לפרעה כאשר היה קודם. וכן בחלום שר האופים הבין שהנחת הסלים על ראשו זה דברים בטלים, וכאלו לא היה על ראשו מונח שום סל, ומה שהיה בסלים מכל מאכל מעשה אופה, גם זה דברים בטלים כאלו לא היה בסלים כלום, ולכן לא עשה לדברים אלו פתרון, אך עשה עיקר למספר שלשה סלים שנצטיירו לפניו, ופתר זה על שלשה ימים, ועשה עיקר ג"כ ממה שהיה העוף אוכל למעלה מראשו, ופתר זה שיהיה נתלה והעוף אוכל את בשרו, כי אע"פ שראה את העוף

העוף

העוף אוכל מן הסל ולא מבשרו, הנה מאחר שהנחת הסל על ראשו חשבה לדברים בטלים, נמצא אין כאן של מפסיק בין העוף לבין ראשו, ומוכרח לפרש שהעוף אוכל מראשו ממש, וזה היתה חכמתו של יוסף הע"ה בפתרון החלומות, וסוף דבר נתברר שכיון על האמת, כי לכל אותם הדברים אשר חשב אותם לדברים בטלים ולא פתר אותם, לא נמצא אח"כ שום פועל טוב או רע יוצא מהם באותו הענין, ולא נעשה ונהיה אלא רק פועל אשר נהיה מאותם הדברים שפתר דוקא. וז"ש ויהי כאשר פתר לנו כן היה, אות כ"ף של כאשר הוא משמש ומורה על אמתת הדבר, כמו כהיום תמלאון, וכן כמשיגי גבול, וכן ויהי העם כמתאוננים. וכן הענין כאן, אמר ויהי כאשר פתר לנו, כלומר אמיתות הדברים אשר פתר אותם לנו, באלו בלבד היה פועל שהיה. והדברים שלא פתר אותם לנו לא היה מהם שום פועל, יען כי בפתרון חלומי לא פתר אלא על השבתי על כני דוקא, ולא פתר עוד פעולות אחרות מן פורחת ונצה והשבולות, וכן בחלום שר האופים לא פתר אלא רק על תלייתו, ולא פתר לו עוד דברים אחרים היוצאים מן הנחת הסלים על ראשו, ומן מיני מאכל מעשה אופה, וזו הוכחה שהוא חכם לפתור באמת, שבורר אוכל מתוך פסולת:

ועדיין צריך להבין במה שאמר אותי השיב על כני ואותו תלה, דהול"ל אותי השבת על כני ואותו תלית, כי הוא היה מדבר דברים אלו עם פרעה, ומפורש בפרשה הקודמת וישב את שר המשקים על משקהו ואת שר האופים תלה. ונ"ל כונתו להגדיל בשבחו לומר, כי הפתרון שלו שהיה אמיתי הוא גרם שאשב על כני, ושר האופים נתלה, ולז"א כאשר פתר לנו כן היה, ר"ל הפתרון שלו הוא אשר השיב אותי על כני ואותו תלה, שתתייחס המעשה אל הפתרון שבשבחו נעשה כך:

ויגלח ויחלף שמלותיו ויבא אל פרעה. קשה והלא לכ"ע יצא מבית האסורים ביום ר"ה שהוא יו"ט, והאבות והשבטים היו מקיימים כל התורה ושמרו שבת ויו"ט, ואיך גלח ביום ר"ה שהוא מלאכה דאורייתא. ונ"ל בס"ד, גלוח זה לאו גלוח שער הוא, אלא העברת כחות הדינין, שזה נקרא בשם גלוח כנודע, ואותו היום היה ראש השנה שבו מתעוררין כחות הדינין, והוא גלחם והעביר אותם על ידי כונותיו, ועל זה אמר ויגלח. ומ"ש ויחליף שמלותיו, רמז בזה ענין אחר, והוא מ"ש רבינו האר"י ז"ל ע"פ ועתה יגדל נא כח אדני, כי שם אדני במלואו ומלוי מלואו יש בו כ"ח אותיות, וזה הוא אם תמלא אות תי"ו ביו"ד ג"כ, אבל אם תמלא באות וא"ו בלבד לא יהיו כ"ח אותיות אלא חמשים אותיות, וזה המלוי של אות תי"ו ביו"ד ג"כ הוא מעלה גדולה והארה גדולה מאד, דאות יו"ד זו באה ממקום עליון שהוא רחמים גדולים, ולכן לא יהיה זה המלוי אלא בשבת ויו"ט, דאז יהיו אותיות המלוי כ"ח, אבל בחול דליכא אות יו"ד במלוי של תיו, יהיו רק חמשים אותיות. ועל זה התפלל מרע"ה, ועתה יגדל נא כח אדני, כלומר שם אדנ"י יגדל להיות בו כ"ח אותיות, ע"י אות יוד אשר במלוי תיו, ולא ישאר בחמשים אותיות, עכ"ד:

והנה כאן בא הכתוב להגיד מה שפעל יוסף הע"ה באותו היום של ר"ה, דמלבד שגלח והסיר כחות הדין, עוד עשה כונה להגדיל בו ביום את שם אדנ"י, שתהיה אות ת' שבו מלאה באות יוד ג"כ, דהיינו שתהיה אות תיו ביוד ולא ת"ו בלא יוד, כדי שבזה תתגבר מדת הרחמים דהשעה צריכה לכך בו ביום, וזה נרמז באותיות שמלתיו, דקרינן שמלותיו באות וא"ו אחר הלמ"ד, כי החולם ישמש במקום וא"ו, וכאלו כתיב שמלותיו, ותתחלקנה לשלשה חלקים, וקרינן שם לו תיו, פירוש שם לו ע"י כונותיו אות תיו מלאה ביוד, ולא ת"ו בלי יוד. ועוד עשה פעולות בו ביום, וזהו ויבא אל פרעה, רמז כאן על פ"ר דינים דחמשה אותיות מנצפ"ך, שעולים מספר פר, מיתק אותם בחמשה שמות י"ה, שהם רמז לחמשה חלקים נרנח"י דחכמה, וחמשה פעמים י"ה עולים מספר ע"ה, וזה נרמז באותיות פרעה שהוא פ"ר ע"ה, כלומר ויבא אל פר עה, שהביא הארה אל פ"ר דינין דמנצפ"ך, מן ע"ה הם חמשה שמות י"ה:

ועוד נ"ל בס"ד ויגלח ויחלף שמלותיו, דכתבו בעלי הדקדוק שיש וא"ו משמש במקום כבר, כמו וגבר ימות ויחלש, דפירושו הוא ר"ל מכבר הוא חלש, וכן וירם תולעים ויבאש דפירושו ר"ל כבר באש, וכן כאן זה הוא"ו של ויגלח ר"ל שכבר גלח קודם אותו היום, שהוא ידע ברוה"ק שיצא באותו היום ויעלה לגדולה, והוא יו"ט שא"א לגלח, לכן הקדים לגלח מערב ר"ה, ולז"א ויריצוהו מן הבור ויגלח, כלומר והוא כבר גלח קודם אותו היום. ואומרו ויחלף שמלותיו רמז לפי דרכו עוד ענין אחר, שמיתק את השמאל והחליף אותו בימין, ושמלותיו הוא לשון שמאל, כמ"ש ואם הימין ואשמאילה, ואם השמאל ואימינה, ואז ויבא אל פרעה בלי שום פחד ומגור מכחות הדינין, כי נתגבר בכח המיתוקים שעשה ע"י כונותיו:

חלום חלמתי ופותר אין אותו ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו. הדקדוקים ידועים בפסוק זה שבאו בו דברים כפולים ומכופלים. ונ"ל בס"ד ידוע שיש חלום של הרהור ואין זה חלום לסמוך עליו ולחוש לדבריו, כי אין בו ממש, ויש חלום אמיתי שמודיע דברים נסתרים באמת, ובמה ניכר שאינו של הרהור, הוא כאשר יהיה פתרונו קשה שדבריו סתומים וחתומים, ואין אדם מוצא לו פירוש בפשטות שלו, הרי זה ניכר שאינו של הרהור, שאם היא של הרהור יפתרו אותו בנקל, דאין האדם מהרהר אלא בדבר שהוא מצוי ונראה ונגלה, ולכן יכולים לפתרו בדברים וענינים המצויים ונראים לעיני הכל, משא"כ אם פתרונו קשה דאין מוצאין לו פתרון בדברים הנראין, אלא צריכין להעמיק בו, להשיאו לדבר אחר, שהוא רחוק מאד מענינים הטבעיים, לידע על מה הוא מדבר ורומז, הנה זה אות שהוא חלום אמיתי שלוח מן השמים, שמודיעין בו דבר חדש שאינו מדברים הנמצאים, ולכן פתרונו רחוק מן דעת החכמים הפותרים שאין יודעים על מה הוא מדבר, ולז"א חלום חלמתי, פירוש חלמתי ענין אמת הנחשב ונקרא חלום, שעליו נאמר בחלום אדבר בו, ואינו דבר של הרהור שהוא אין בו ממש, ואינו נחשב מסוג חלום, והראיה ופותר אין אותו, שפתרונו קשה, ואין יכולים החכמים לפתרו, שאם היה של הרהור היו דבריו על ענינים הנמצאים, והיה פתרונם מושג בנקל לידע על איזה ענין הוא מדבר, ואני שמעתי עליך לאמר, כלומר שמעתי מן השר שלי שיש בחלום זה דברים האמורים עליך, שהם דברים השייכים לך, על כן אל תמהר לפתור אותו כאשר יעלה המזלג בלתי התבוננות וישוב הדעת, אלא צריך שתשמע זה החלום, שמע כלומר הבן, ר"ל תתבונן היטב בזה החלום כדי לפתור אותו, מאחר שיש בו דברים השייכים לך ונוגעים לך, דנמצא בעצמך אתה מדבר הפתרון:

או יובן בס"ד, אומרו ואני שמעתי עליך לאמר, כלומר אל תאמר אדם שהוא חבוש בבית האסורים בבור זה כמה שנים, איך יתכן שיש לו ביסורים אלו דעת צלולה ובינת הלב לפתור חלום קשה שכל חכמי מצרים וחרטומיה לא היו יכולים לפתרו, ולז"א ואני שמעתי עליך דבר חידוש, שאינו נמצא בטבע האנושי, והוא דאע"פ שאתה חבוש בבור אין מר לך במקום, ואין דעתך

מתבלבל, אלא אתה יושב ושמח בשקט ובוטח כמו שר היושב בארמונו וביתו, דכמלא אין חבישה זו נחשבת בסוג יסורין אצלך כלל, ולכך גם במקום זה דעתך צלולה כחמר טב דיתיב אדורדייה, ומלת לאמר תתחלקנה לשתים וקרי בה לא מר, כלומר שמעתי עליך אודום שאתה לא מר לך בחבישה זו שהיית בה, וא"כ עתה דעתך צלולה שתוכל לשמוע חלום לפתור אותו, ואין לך בלבול הדעת לעכב בזה. והשיב לו יוסף הע"ה לאמר בלעדי, גם בזה תתחלק מלת לאמר לשתים, וקרי בה לא מר בלעדי, כלומר מה שאמרת עלי שאני לא מר בחבישתי בבור זה, בלעדי, כי יש לי צער ומרירות בבור והק אפשר שאפתור לך החלום הקשה במקרה מאמת שאלקים יענה את שלום פרעה, על כן בעבורך יתן לי עתה בינה יתירה ודעת צלולה, באפתור לך החלום תכף כאות נפשך:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הכתוב חלום חלמתי וכו', די"ל אמאי קרי ליה חלום לשון יחיד, והלא הוא חלם שני חלומות אחד בפרות ואחד בשבלים, ורוצה פתרון לשניהם, והול"ל חלומות חלמתי ופותר אין אותם. אמנם זה יתבאר ע"פ מ"ש לעיל בפרשת וישב בפסוק ויחלום יוסף חלום, כי החלומות שהם באים מסטרא דקדושה נקראים חלום בלשון יחיד, ולכך כתיב בחלום אדבר בו, ואחז"ל הפסוק איירי בחלום הבא על ידי מלאך, אבל הבאים מסטרא דקליפה נקראים חלומות לשון רבים, כי הקליפה היא רשות הרבים, ועל זה נאמר החלומות שוא ידברו, ופרשו בגמרא פסוק זה איירי בחלום הבא על ידי שד, דנקרא חלומות לשון רבים וכמ"ל ע"ש, ולכן א"ל פרעה ליוסף חלום חלמתי כלומר ראיתי חלומות מסטרא דקדושה שנקראים בשם חלום לשון יחיד, כי הקדושה היא רשות היחיד, ולכן ופותר אין אותו, שאין חרטומי מצרים וחכמיה יכולים לפתור המראה הזה שראיתי. כי הם מסטרא דקליפה, והמראה שלי הוא מסטרא דקדושה שבא על ידי מלאך ואלו אינם יכולים לפתור אלא רק מראה הבא על ידי שד, ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום. ר"ל מראה הבא ע"י מלאך מסטרא דקדושה לפתור אותו, יען כי אתה מסטרא דקדושה, ולא תפתיר אלא מראה הבא ע"י מלאך, ולא מראה הבא על ידי שד:

ובזה יובן בס"ד מ"ש לו יוסף אח"ז חלום פרעה אחד הוא, אשר האלקים עושה הגיד לפרעה, כלומר חלום שלך הוא אחד, שבא לך מסטרא דקדושה ששם הוא רשות היחיד, שכל החלומות נקראים בשם חלום בלשון יחיד, יען כי אשר האלקים עושה הגיד לפרעה, במראה הזה ע"י מלאך, ואין זה המראה בא על ידי שד:

ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש במפרשים ז"ל דאותו היום שיצא יוסף מן הבור היה ראש השנה, ומלך בו, ומן השמים הגידו לו ע"י מלאך גבריאל באותה הלילה של ר"ה את חלום פרעה ופתרון החלום, והודיעו שהחלום הזה הוא סיבה למלכותו, ולמדו שבעים לשון, והוסיף לו אות ה"א בשמו, ולפ"ז בבואו לפני פרעה כבר ידע דאלו י"ד שנים של השבע והרעב כולם הם שבע אצל פרעה, שגם בשנות הרעב אוצרות פרעה מלאים בר, והוא שביע בהם כסף וזהב שבעולם. אבל הרעב הוא לאחרים שהרקיבו תבואות שלהם, ותקיאו השבע שיש באוצרותם, ועל זה רמז לפרעה באומרו בלעדי, חלק התיבה לשתים, וקרי בה בלע די, ר"ל ד"י שנים שראית תבלע אותם, מש"כ אחרים לא ירד השבע לחדרי בטנם, כי ירקבו כל תבואות שלהם, ואע"פ שהוא דבר עמו בלשון מצרי, אמר לו בלשון מצרי בפי הרמז הרמוז בלשון תורה, וזה כלל גדול בכל מדרשי המקראות, ואין צורך לפרש בכל תו"ב. ואמר עוד אלקים יענה אותי בלעדי את שלום פרעה את ר"ל עם, כלומר עם שלום פרעה המגיע לו בחלום זה, גם אני לו יענה לחלצני מצרתי, כי הוגד לו ע"י גבריאל שחלום זה סיבה למלכותו. ואמר שם אלקים בטעם זקף גדול, שהוא וא"ו ושני יודין, שבו רמוז שם הוי"ה, לומר אלקים שהוא דין ימתק היום ע"י שם הוי"ה שהוא רחמים:

יעשה פרעה ויפקד פקדים על הארץ. י"ל והלא עם פרעה היה מדבר, ועדיין לא השלים דבריו. ומה צורך לומר יעשה פרעה באמצע דבריו. ומה יעשה עוד מלבד זה של הפקדות, והנה הול"ל יעשה פרעה פקידים על הארץ, ועוד קשה קושית העולם דדברים אלו נראין דרך עצה, והוא עדיין לא נעשה יועץ למלך, כי אם קראוהו לפתור חלום, יפתור וילך לשלום. ונ"ל בס"ד, דידוע שם פרעה אינו שם המלך עצמו, אלא הוא תואר מלכות, כמו תואר קיסר שיש למלכים הגדולים, ובמצרים היו קורין המלך בשם פרעה במקום תואר קיסר, ולכן שר המשקים בשיחו מדבר עם המלך עצמו, אמר לו פרעה קצף על עבדיו, והול"ל אדוני המלך קצפת על עבדיך, אך פרעה הוא תואר הקיסרות. ולכן אמר הקיסר קצף על עבדיו בלשון נסתר, שהוא דרך כבוד יותר, וכאשר מדברים עתה בכך:

והנה כאן לא דבר יוסף הע"ה דברים בדרך עצה, אלא כל דבריו אלו מתחלתם ועד סופם באו לפתור החלום, דלא די לפתור שבע פרות טובות ורעות, ושבע שבלים טובות ורעות. בשבע שנים של שבע, ושבע שנים של רעב, כי עדיין יש בחלום דברים משונים שצריכים פתרון, והיינו הא' שראה עצמו עומד על היאור, וצריך לפתור מה מורה עמידתו על היאור, ומה הרמז שנרמז ביאור, והב' שראה הפרות עולות מן היאור, ואין דרכן של פרות להיות עומדות בתוך היאור אלא ביבשה, וכן ראה השבלים עולות בקנה אחד, אם נאמר שגם אלו ראה אותם עולות בתוך היאור, אין דרכם של שבלים להיות בתוך היאור אלא בשדה, ואם נאמר שראה אותם בשדה, הול"ל בשדה, וכיון דנקיט זה אחר מראה הפרות משמע שגם אלו ראה אותם בתוך היאור. ועל כן יוסף הע"ה פתר את גופו של היאור מורה על אדם אחד שהוא מלא דעת ותבונה, שיוכל לזון ע"י חכמתו לכל המקומות הקרובים והרחוקים. והוא בהקדים מעשה באחד עובר אורח שפגע באחד ג"כ עובר אורח בחזרתו מן המדינות שהיה מחזר בהם לגבות בהם נדבות, וישאלהו על מדינה אחת גדולה מצנין אנשיה, שגם הוא הולך לקבץ על הגבאות. ויגד לו, ובכלל ההגדה הגיד לו שיש שם שני עשירים גדולים, אחד ביתו על הים ואחד ביתו על הנהר, וילך זה לשם, ולא מצא במדינה ההיא לא ים ולא נהר ובני המדינה שותין מים מן הבארות. ויתפלא על אותו עובר אורח איך שחק בו, דאין שם לא יער ולא דובים. ואחר שישב במדינה ההיא כמה ימים, ראה כי אחד מן העשירים הגדולים שבמדינה ביתו פתוח לרוחה, וכל מי שיבא לביתו וישאל הן מיני מאכל הן מיני משקה, הן חפץ או דבר אחר יותן לו, ולא ישוב ריקם, באופן כי כל היום ימלא ביתו עשרה נכנסין ועשרה יוצאין ופיתם בפיהם. אך יש עשיר אחד שהוא גדול בעושר כמו זה, אבל הוא קמצן גדול, וכל מיני מאכלים ומשקים ושאר דברים שנוכנים לביתו, מעילנא אית להו ומפקנא לית להו, אלא טובו עומד בתוכו ולא יצא החוצה, להטיב לאחרים אפילו כל שהוא. וכשראה את שני העשירים אלו במנהגם בביתם, אז הבין שאותו עובר אורח לא שחק

שו אלא כנוגע דבר, דעל הוא עשיר שהיה ביתו פתוח לרוחה ומטיב ומהנה ומזין לעוברים, אמר עליו ביתו בנוי על הנהר, כי הנהר מים שבו זוחלין ועוברים ונמשכים ומשקין לכל המקומות בזה"ז, כן ביתו של זה העשיר הטוב שבו יוצא ונמשך והולך לזון ולהטות לכל בני האדם, וכיוצא בזה אמר רבא לבניה כי גרסיתו שמעתתא גרסו על הנהר לסימן טוב, כי היכי דמשיך נהרא משכא שמעתתייכו, אבל הים אין מים שלו זוחלין ונמשכין, אלא הם נקוים ועומדים במקומם, אע"פ שכל הנחלים מריקין לו מים, ונכנסין בתוכו מים רבים, ולכן על עשיר הב' הקמצן אמר ביתו בנוי על הים, ר"ל הוא דוגמת הים, שאין טוב שבתוכו משקה ומהנה לאחרים, אלא טובו גנוז בקרבו :

וכן הענין כאן, כי היאור שראהו פרעה היה נמשך והולך ומריק מים לנהרות הקטנים, ומשקה לכל המקומות, ולכן דימה לאדם פקח שיש לו תבונה לאצור התבואה שלא תרקב, ויזון בה לכל המקומות ולכל אדם השואל לקנות בר להחיות בו נפשות הקרובים והרחוקים ובאשר זה בא מה, שאז ידמה זה ליאור, ולא יהיה טפש שלא ידע לשמור את התבואה באוצרות אלא תרקב ותשאר במקומה ולא יהנו אחרים ממנה, שזה האדם ידמה לים שטובו סגור בקרבו, וזה היה פתרון גוף היאור. ועוד פתר הדבר שראה שפרעה עומד לבדו על שפת היאור, ומביט ורואה בשבע ושבע שהם השנים הבאות, ופתר שהגיד לו החלום בזה שלא יהיה הדבר זה עשוי על ידו שהוא ישמור תחת האוצרות, וגם לא יהיה ע"י שר אחד מן השרים יהיה מי שיהיה, אלא צריך שתהיה זאת הפקודה ע"י אחד שהוא גדול מאד, שיהיה לו תואר פרעה שהוא תואר קיסרות, כדי שיהיה לו תוקף בגדולתו כתוקף פרעה העקרי, ולא ישוב מפני דל ולא יעמוד אדם בפניו, ופרעה העקרי יעמוד מנגד ורק יביט ויראה במעשיו של זה פרעה החדש, באופן שיהא פרעה העקרי כמו צורה של אדם שמציירין על הלוח, ותולין אותה בכותל באויר שאין לה לא אומר ולא דברים, כן זה, ולכך ראה עצמו עומד על שפת היאור, עומד בלבד ואינו עוסק כלום. וימתק הדבר כי יאור בהפוך אתוון אויר, כלומר הוא כמו צורת אדם התלויה באויר, שאין יוצא ממנה פעולה של כלום, וראה שאלו השבע ושבע שהם שנים של שובע ושנים של רעב עסקם יוצא מן היאור, הוא החכם הפקח שדומה ליאור, שיש לו יד והבנה לשמור האוצרות בשבע ושבע ההם :

ולז"א ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וכו', כלומר פתרון החלום של היאור, מגיד שיברר אדם חכם ומשכיל שיודע לשמור האוצרות שלא ירקבו, אלא טובם יוצא לזון לכל המקומות, שזה האדם דומה ליאור שהולך ונמשך ומשקה לכל המקומות קרובים ורחוקים, ולא יהיה טפש שדומה לים שאינו נמשך ויוצא לאחרים אלא עומד מים שלו בקרבו, וכן זה הטפש אם לא ידע לשמור התבואה באוצרות ירקבו וישארו שם בעפר הארץ, שאין הנאה מהם יוצאת חוצה. וזה החכם תעשה אותו פרעה, ר"ל תתן לו כח וזכות של קסריות, שלא יצטרך ליטול ממך רשות על שום דבר, אלא עושה ועושה כאדם העושה בשלו, וזה פרעה החדש הוא יפקד פקידים תחת ידו על פי דעתו, באופן שאתה לא תעשה שום דבר, אלא תשאר כמו צורת אדם התלויה באויר, כי כן ראית בחלום שאתה עומד על היאור, יאור בהפוך אתוון אויר, וכל הפעולות תהיה ע"י פרעה החדש. הוא הדבר אשר דבר פרעה אח"כ ליוסף הע"ה ואמר לו ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בארץ מצרים, הנה אומרו איש קאי על עצמו, שהוא האיש המשוים במצרים שגם הוא לא יוכל להרים ידו ורגלו, שיהיה כמו צורת אדם התלויה באויר, שלא תרים ידה ורגלה, ועל עצמו מדבר, אלא שדבר בלשון נסתר מפני הכבוד. נמצא כל הדברים שדבר יוסף הע"ה בענין החלום, אין בהם דברים שאמרם בתורת עצה, אלא הכל הם בכלל הפתרון של החלום שצריך להודיעו :

ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו. נ"ל בס"ד כי יוסף הע"ה פתר ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם, וי"ל איש לשון יתר הוא. ופרשתי בס"ד, ר"ל שיפקיד אדם שהוא עודנו רך בשנים, כי איש יורה על קטן בשנים, כמ"ש רז"ל ע"פ אשרי איש ירא ה', אשרי ירא ה' בעודו איש, וכן כאן פתר דהחלום מגיד לו שצריך להפקיד חכם ונבון בעודו איש ולא זקן, וזה דייק לה ממה שראה השבע והשבע עולות מן היאור, וידוע דפישון הוא נהר הגדול וזה היאור נהר קטן נמשך ממנו שקורין אותו יאור ומזה דייק דאלו השבע והשבע יוצאין מתחת יד חכם קטן ורך בשנים, דומה ליאור שהוא נהר קטן לגבי נהר פישון. ובזה מובן בס"ד שפיר מ"ש פרעה לעבדיו אל תתרעמו על אשר אינני בוחר את אחד מכם, ובוחר בזה שהוא נכרי, כי החלום מגיד שצריך להיות חכם קטן ורך בשנים שעודנו איש, ולא יהיה זקן, ואתם כולכם זקנים, הנמצא כזה איש, ר"ל הנמצא בכם חכם כזה שהוא עודנו איש ורוח אלקים בו, כי אתם המעט שימצא בכם חכמים הנה כולכם זקנים, ובע"כ צריך אני לבחור בזה :

ועוד נ"ל בס"ד הכונה, כי יש אדם אומר דבר חכמה אך אינה שלו, אלא חכם אחר אמרה, והוא קלטה אותה מאויר, וכמו הך מעשה דמרן ז"ל שהביא הגאון חיד"א בחומת אנך על משלי, בפסוק אשרי אדם מצא חכמה, וכאן א"ל הנמצא כזה הפתרון שפתר יוסף בפתרונים שלכם, או אפילו מקצת ממנו. כדי שנאמר שקלט אותו מן האויר ולא מחכמתו דבר, ומאחר שפתרון שלו אין לו התקרבות לפתרונים שלכם, זה הדבר ברור דרוח אלקים בו דייקא, ולא קלטו מאחרים אפילו במקצת :

אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך, אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי. י"ל אם הוא חכם ונבון אין זה מספיק שיהיה שולט על כל מצרים ועל בית המלך, ועוד מלת כל באומרו כל זאת נראה לשון יתר, ועוד קשה הלא נודע במנהגו של עולם כל בני אדם שהם חלוקים מצד הדת שלהם, מוכרח שיהיה שנאה ביניהם, ואם אינו בגלוי ישנה בנסתר, וכמ"ש החכם אין שנאה כשנאת שינוי הדת, צא ולמד מן המלשין הרע הוא המן הרשע, כאשר רצה להבאיש ריחם של היהודים בעיני אחשורוש, פתח פיו בטענה זו באומרו ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים, כי טענה זו יש בה כדי יותר להגדיל השנאה :

וכן תמצא בענין זה עצמו כאשר זכר שר המשקים את יוסף לפני פרעה בפתח דבריו, הניח קוץ זה באומרו ושם אתנו נער עברי, שגילה לפרעה שהוא עברי, אשר הם ידועים כי שונים דתיהם מדתינו, וכל כונתו בזה כדי לומר לפרעה שאם יזכה זה הנער להגיד פתרון החלום על אמיתו, מה שלא ידעו ולא השיגו כל חכמי מצרים וחרטומיה, וייטב בעיניך הדבר, השמר לך פן תתן לו איזה שררה על מצרים בעבור זאת, כי מאחר שהוא עברי והוא משונה מדתינו מצד לצד, מוכרח שיש שנאה באמצע, ואין מן הראוי להמשיל שונא עלינו ועל ארצנו, ורק תטיב לו בדבר, ולכך הודיעו בתחלת דבריו שהוא עברי :

והנה מלבד שהדבר זה הוא הכרחי כפי מנהגו של עולם עוד מצינו מפורש בכתיב כי לא יוכלון המצרים

לאכול

לאכול עם העברים לחם, כי תועבה היא למצרים, ואם העברים כ"כ שנואים למצריים שלא יוכלו לאכול עמהם לחם, איך ימשול בהם איש עברי, וא"כ מה ראה פרעה להמשיל את יוסף הצ"ה על ביתו ועל מצרים כולה, ובמה שכך דעתם של המצריים בדבר זה:

ונראה לפרש בס"ד, ע"פ מ"ש במשלי יהודה, עם השכל וחסר דעת אל תתחבר, משל לאדם והדוב שבאו בברית יחד, ואת העיר עזבו ומשכן היער אהבו, ובנקיק הסלעים ישבו, וביד חרוצים שרתו זא"ז, האיש נטע עץ פרי לאכול מפריו הוא והדוב רעהו, וגם הדוב בכל יום צד ציד ויבא אל האיש רעהו, ויתענגו יחד שניהם, ויהי הקשר אמיץ ביניהם, ואהבתם היתה אהבה נצחת, עד גם בעת שינה ישכבון על מטה אחת. ויהי היום אחרי אכלם לשבוע שכב האיש ארצה, את משכב הצהרים, והדוב עומד אצלו לשמרו. והנה זבוב מועף ובא, ויעמוד על מצח האיש ההוא השוכב כרוח, ויעופף הדוב כפו ויגרשהו, אך הזבוב שב עוד הפעם ושתים, ויעמוד על מצח האיש בין העינים. ויחר אף הדוב ויתמרמר על הזבוב בעל הכנפים, ויאמר העודך תתגר בריעי ואוהבי העוד הפצר ומרי, המתין לי עז המצח, גם אני אלך עמך בחמת קרי, ואעשה בך רצח. וירץ הדוב ויקח אבן מן היער, ויור בזבוב ויעש וירצחהו רצח, וממילא גם האיש רעהו נרצח והומת, והפך לו את נומתו לשינת נצח, ולכן אמר החכם טוב אויב חכם לב והגם שהוא נער, מאוהב גדול והוא כסיל ובער. עכ"ד ע"ש:

והנה ע"פ אמירת החכם ודברי המשל הזה, מצא פרעה תשובה נצחת לטענה הנז'. אם יאמרו אין ראוי למשול בם אדם שהוא זר ומשונה מדתם, מפני שבהכרח הוא שונא אותם, כי סתירת טענה זו היא ברורה ע"פ מאמר טוב אויב שהוא חכם גם בהיותו נער, מאוהב גדול שהוא כסיל ובער, יען כי הכל יודעים דכל החלומות הולכין אחר הפה, ואם האדם ישמע חלום מאוהב שלו, ואינו מוצא בו פתרון טוב, כי אם רע, אז טוב לו שישתוק ולא יפרשנו לרוע כי יזיק לאוהבו בפתרונו, דכל החלומות הולכין אחר הפה. והנה חכמי מצרים וחרטומיה ודאי הם אוהבים את מלכם ואת ארצם, ועל כל זה בשמעם החלום וראו כי פתרנו רע, לא נתנו לפיהם מחסום, אלא פתרו אותו לרעה על מלכם ועל ארצם, כי יש פתרו שבעה בנות יוליד ושבעה בנות יקבר, ויש פתרו שבעה מדינות יקח ושבעה מדינות יקחו ממנו, ועוד פתרונים כיוצא באלו, באופן שעכ"פ אמרו פתרון רע, זה אומר ימותו לו שבעה בנות, וזה אומר ישבו ממנו שבעה מדינות ואם היה נראה להם כך למה פתרו בכך, והיה להם לשתוק. נמצא פתרונים שלהם מוכיחין על כסלותם ועל טפשותם, ולולי כי השי"ת סיבב גדולת יוסף ע"י פתרון השבע והרעב אשר פתר, היו מתקיימים פתרונים רעים שלהם שימותו לו שבעה בנות, וישבו ממנו שבעה מדינות. והנה אלה פעולת החכמים והחרטומים שהם אוהבים למלכם ולארצם עשו בכסלותם נזקין אלו למלכם ולארצם, אבל יוסף הצ"ה שהיה הדת שלו משונה מדתם, חס על המלך ועל הארץ היושב בה, ולא בחר לפתור רע לא על המלך ולא על הארץ, אלא פתר החלום בשבע ורעב, אשר פתרון זה של השבע ושל הרעב הוא טוב למלך וטוב לארצו, שכל באי עולם מלאו מצרים כסף וזהב, בעבור התבואה הנמצאת בה לרוב וכבר אמר החכם טוב אויב חכם לב הגם שהוא נער מאוהב גדול כסיל ובער, וא"כ ודאי ראוי היה יוסף הצ"ה למשול עליהם, והגם כי דתו משונה מדתם, והגם כי הוא עודנו קטן בשנים:

ולז"א אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת, כל דייקא, פרות הרעות ושבלים הרעות פירשת אותם לטובת המלך והארץ, כמו פרות הטובות, ולא הלכת בדרך שהלכו בו החכמים והחרטומים, שלא חסו על מלכם ועל ארצם שעשו פתרון לפרות הרעות ושבלים הרעות לרוע למלכם ולארצם, על כן ראוי אתה למושל במצרים יותר מהם, ולכך אתה העברי שאינך מן הדת שלנו ראוי שתהיה מושל על ביתי, כי אתה חסת על ביתי שלא לפתור רע על הבנות שלי, ועל פיך ישק כל עמי, כי אתה חסת על ארצם שלא פתרת רע על ארצם שיתאבד ממנה שבעה מדינות:

ועל כן ברכו אביו בן פורת יוסף בן פורת עלי עין פורת אותיות פותר, כלומר אחר שנעשית בן פותר יוסף גרם לך הפתרון חן שהיה לך פורת דהיינו חן עלי עין, דבעבור זה הפתרון נמנו וגמרו שאתה תמשול ותמלוך עליהם:

רק הכסא אגדל ממך. י"ל הול"ל יגדל, ועוד הול"ל בכסא אגדל ממך, לומר שתהיה גדולתי יתירה עליך בכסא, שאני לבדי יושב על כסא המלוכה. וכ"ל בס"ד שהיה דרכם לכבד מקום הכסא של המלך שיושב עליו בזה, והוא שיש שבעה מדרגות באותו מקום זו למעלה מזו, והכסא של המלך מונח במדרגה השביעית העליונה, וכל השרים יושבים למטה מאותם השבעה מדרגות כולם, וליוסף הצ"ה כבדו שהניחו לו כסא שלו במדרגה הששית, שנמצא כסא המלך גדל על מקום יוסף הצ"ה מדרגה אחת, כי זה בשביעית וזה בששית. ולז"א רק הכסא אגדל ממך, חלק מלת אגדל לשתים, וקרי בה א' גדל ממך, כלומר מדרגה א' הוא גדל ממך:

ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף וילבש אותו. י"ל למה הוצרך לפרש מעל ידו, וסגי לומר ויתן פרעה את טבעתו על יד יוסף, או וישם את טבעתו על יד יוסף. וכ"ל בס"ד בא ללמד שהטבעת לא היתה מונחת בקופסא, אלא דרכם ללבוש אותה ביד תמיד, ובזה נעשית הטבעת בפ"ע, אות הכבוד ליוסף, שהכל רואין דטבעת המלך בידו תמיד, משא"כ אם היתה מוצנעת, ורק בעת שיש צורך לחתום בה מוציאין אותה, ועוד חדוש במעלה שהוא בעצמו נתן הטבעת על יד יוסף, ועוד הוא בעצמו הלבישו בגדי שש, והוא עצמו שם רביד הזהב על צוארו:

וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו. נ"ל בס"ד זכה למרכבת המשנה, כי הוא היה שטנו של עשו וגובר עליו, וידוע דעשו רמוז במלוי אותיות פרעה כזה, פ"ה רי"ש עי"ן ה"א, המלוי עולה מספר עשו, והמלוי משנה לאותיות הפשוט, ולכן דוגמה לזה עשו לו מן השמים הכבוד הזה שירכב במרכבת המשנה, כי הוא נתעלה ורכב על עשו שהוא מרכבת המשנה של מלוי אותיות פרעה:

ונתון אותו על כל ארץ מצרים. קשה והלא כבר אמר לו ראה נתתי אותך על כל ארץ מצרים. וכ"ל בס"ד, דאח"כ נתן אותו ברצון הכל שרים וחרטומים וחכמים. ועוד נ"ל בס"ד רמז כאן הכתוב על השקפה שנשקפו כל הנשים מן החלונות ומן הגגות כדי לראותו בהיותו רוכב על מרכבת המשנה ומהלך ברחובות מצרים והוא כי יוסף מספרו קנ"ו, ומצרים מספר ש"ף, ותצרף קנ"ו עם ש"ף יהיה מזה צירוף נשקפ"ו, דכל המצרים נשקפו מן החלונות והגגות לראותו, בהיותו רוכב על מרכבת המשנה, ומדבר זה זכה לשכר רב ועצום מאד, וכמ"ש בברכתו בן פורת יוסף וכו' בנות צעדה עלי שור:

הלא זה אשר ישתה אדוני בו והוא נחש ינחש בו הרעותם אשר עשיתם. י"ל כאן דקדוקים גדולים

גדולים, חדא מאי קמ"ל באומרו הלא זה אשר ישתה אדוני בו, דמאי נ"מ בין אם ישתה בו לבין אם לא ישתה בו, דבשלמא מ"ש ינחש בו קא"ל שהוא יקר הערך מאד וגנבתם אותו, אבל ענין שתיה מאי נ"מ, ומאי רבותא יש בכוס אם ישתה בו. ועוד אומרו הרעותם אשר עשיתם למה הוצרך לדברים אלו, אחר שכבר אמר להם שלמתם רעה תחת טובה שהוא קשה מאד, שעצו רעה שלימה שהיא מקבלת כנגד הטובה, אבל הרעותם י"ל אפילו על הרעה כל דהוא. ונ"ל בס"ד ע"פ מה שמצאתי כתוב בשם הרב אפיקי יהודה ז"ל, שדקדק בפסוק ואת גביעי גביע הכסף, מדוע הלשון כפול, ופירש הדבר שאם יביא גביע אחד מן הגביעים ויניחנו באמתחת בנימין, הנה כאשר ימצא אצלו אח"כ אפשר שיאמרו זה שלנו, ומארץ כנען הבאנו אותו והונח כאן. ולכך התחכם להביא גביע של פרקים, שהיה מורכב גביע גדול על גביע קטן, והשתיה היא בגביע הגדול העליון, וגביע הקטן הוא רק לנוי מורכבים זה ע"ג זה ע"י חוליות, והיינו שכתב רש"י ז"ל גביעי, כוס ארוך וקורין לו וכו', לומר שהיה כוס של פרקים שדרכו להיות ארוך מפני שהוא שני חלקים מורכבים זע"ז, וצוה יוסף הע"ה להאיש אשר על ביתו שלא יניח באמתחת בנימין את הגביע כולו, אלא יפרידנו מחלק השני שתחתיו ויניח רק את העליון ששותים בו, אבל גביע הקטן העשוי בסיס ורגל לגביע הגדול ישאר אצלו בחיקו, דעתה אם יאמרו זה שלנו הוא שהבאנו מארץ כנען, יאמר להם הי' חלק השני, וכשרואין שאותו החלק שאצלו שמרכיבו עם הגביע הגדול הנמצא באמתחת בנימין, הם מתאימים זע"ז ומכוונים על ידי החליות של פרקים, הנה בזה יתאמת שהגביע הנמצא אצלם הוא לוקח מבית יוסף, ולכן אמר ואת גביעי גביע הכסף תשים וכו', שזכר שני גביעים עכ"ד. ואני הצעיר אשלים דבריו היטב, לומר כי גביע העליון ששותין בו היה של כסף, וגביע התחתון שהוא בסיס לזה המחובר עמו על ידי פרקים היה של זהב, לכך אמר ואת גביעי שאני שותה בו שהוא גביע הכסף, הגיד לו בזה שיפריד העליון שהוא כסף מן התחתון שהוא זהב, ויניח באמתחת בנימין, רק את גביע הכסף בלבד, והשני שהוא הזהב ישאר אצלו בחיקו:

ובזה יובן בס"ד מ"ש לו אח"כ, ואיך נגנוב מבית אדוניך כסף או זהב, שזכרו לו כסף וזהב, והוא לא היה תובע אלא גביע אחד של כסף, אמנם הענין הוא כמו שאמרנו שהיה אותו הגביע שני חלקים א' של כסף וא' של זהב, ואחר שאמר הלא זה אשר ישתה אדוני בו, והם יודעים שהגביע שהיה שותה בו בבית לפניהם היה שני חלקים, העליון כסף והתחתון זהב, לכך אמרו לו ואיך נגנוב מבית אדוניך כסף או זהב, ר"ל איך נגנוב גביע זה שאתה חושד אותו שהיה חלק כסף וחלק זהב:

ובזה יתורצו כל הדקדוקים הנז"ל היטב, דאחר שא"ל למה שלמתם רעה תחת טובה, לגנוב מאדוני שהטיב לכם, אמר להם עוד הרעותם אשר עשיתם, ר"ל הריעותם לעצמכם בזה המעשה שגנבתם ולא ידעתם להסתיר הגניבה, והיינו כי בראותכם דמכה בגביע ויודע הנסתרות לכך הסכמתם לגנוב הגביע כדי שלא יתגלו נסתרות שלכם, אך הריעותם בזה לעצמכם שאתם גנבתם גביע אשר ישתה בו, ואין זה הגביע שעושה בו הניחוש לידע הנסתרות, דהניחוש היה בחלק השני שהוא גביע הקטן הזהב שמונח אצלי בחיקי, והוציאו והראהו להם, ועליו הוא אומר והוא נחש ינחש בו, ונמצא גנבתם הגביע כדי שלא יודע נסתרות שלכם ולא הועלתם בזה לעצמכם, שגנבתם גביע ששותה בו דוקא, ולא גנבתם גביע שהוא מנחש בו, שזה נשאר אצל

אדוני בבית, והוא הגיד על דבר הגניבה, והנה הוא עתה בידי:

ובזה יובן בס"ד המדרש בפ' ויגש, שא"ל יהודה יוסף מה נאמר לאבא, א"ל אמור לו הלך החבל אחר הדלי, והכונה מה נאמר לאבא על עלילות שקר שאתה עושה לנו בעבור הגניבה, הלא יאמר לנו היה לכם לומר זה שלנו הוא, וכי לא יש באלף כוסות שנים שיהיו דומין זל"ז, והשיב אמור לו הלך החבל אחר הדלי, כלומר זה הכוס מורכב שנים חלקים זע"ג ז, וחלק התחתון נשאר אצל האיש, והביאו והרכיבו לחלק הנגנב עליו, והיו מתאימים יפה, וניכר שזה היה בסיס לזה, ונתברר שטענת האיש איננה עלילה, אלא טענה גמורה. וסוף עבו שלום:

פרשת ויגש

ויגש אליו יהודה. איתא במדרש תנחומא אמר יהודה ליוסף מה נאמר לאבא, אמר לו אמור לאביך הלך החבל אחר הדלי. הנה פרשתי בסה"ק אדרת אליהו, כי חבל רומז לבנימין, כי הוא בחינתו להעלות מ"ן, וכן החבל מעלה ומושך מלמטה למעלה, ודלי הוא יוסף שהיה בחינת היסוד הנקרא דלי ע"ש. ושו"ר בספר הקדוש מאורי אור, שכתב היסוד נקרא דלי השואב מים בששון, וסמניך הלך החבל יעקב חבל נחלתו, אחר הדלי יוסף עכ"ד. ובמ"א פרשתי הטעם שהיסוד נקרא דלי, ע"פ מ"ש בקה"י ז"ל, דלי הוא מזל אחד מן י"ב מזלות, והוא מזל של ישראל כמ"ש התוכנים, וכ"כ הגאון יהונתן בלוחות העדות, והטעם כי הדלי פעמים מלא פעמים ריקן, כן ישראל פעמים מלאים טובה ועושר ומעלה, פעמים רקנים ע"ש, וכן בחינת היסוד פעמים מלא פעמים ריקם ח"ו, ולכן תמצא פועל זה ביוסף הע"ה שהיה פעמים מלא בהיותו אצל אביו, פעמים ריקם כשנמכר למצרים, וישב י"ב שנה בבית הסוהר, ואח"כ חזר ונתמלא כשמלך במצרים, ונשאר במילואו עד עולם ולא נתרוקן עוד, ולכן קודם שנמכר נתגלגל הדבר שהשליכו אותו בבור ריק, דכתיב והבור ריק אין בו מים, לרמוז כי אותו זמן הגיע עת ריקנות הדלי, וא"כ כשהגיע זמן מלואו שמלך במצרים כתיב וירצוהו מן הבור, ר"ל מן אותה הוראה שהיה מורה הבור על ריקנות שלו:

ולפ"ז עתה כשדבר יוסף הע"ה עם יהודה בזמן שבא בנימין שהוא החבל אצלו, היה זה בזמן שהדלי שהוא יוסף הע"ה מלא, כי באותו עת היה מושל ושליט ומלא טובה ועושר וכבוד. והנה נודע כי החבל נמשך והולך אחר הדלי, בזמן שהדלי מלא הרבה, דאז מחמת כובד הדלי נפסק החבל מקצה השני שלו, ויורד והולך אחר הדלי, כי הדלי מחמת כובדו ימשוך החבל אליו. וז"ש אמור לאביך הלך החבל הוא בנימין, אחר הדלי, כלומר לעת עתה הדלי שהוא יוסף אינו ריקם אלא מלא טוב, ולכן החבל שהוא בנימין נפסק והלך אחריו, כלומר נפרד מאביו והלך אחר אחיו יוסף, שהוא מלא מכל טוב:

ועוד נ"ל בס"ד שרמז בדברים אלו לפי דרכו, על ירידתם למצרים שתהיה סופה לטובה, ולא יהיה להם עתה פחד ממנה, והוא דאיתא בגמרא דשבת דף פ"ט, א"ר יוחנן ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו דכתיב בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה, ופירש רש"י ז"ל בחבלי אדם בשביל חבת האדם משכתים בחבלים למצרים ולא בשלשלאות ע"ש. נמצא כינה הכתוב ירידתם למצרים בשם חבל. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב כי חלק ה' עמו

יעקב

יעקב חבל נחלתו, כלומר בשביל דחלק ה' עמו נתחייבין אללו, לכך נחלתו של יעקב כלומר המחלה שלו שהוא הגלות מלשון נחלה מכתיך, שהוא לשון חולי, היתה בסוג חבל ולא בסוג שלשלת. ובזה פרשתי בס"ד הטעם בפרשת וישב, שכתוב שלשלת בתיבת וימאן, אשר בפסוק וימאן ויאמר הן אדוני, והיינו, כי אמר בלבו באותה שעה שהכשתו לעבירה, אם אחטא ח"ו אז תהיה ירידת יעקב אבי למצרים בשלשלת שהיא ירידה קשה ומרה כלענה, כי הוא ידע ברוה"ק שתהיה ירידתו בחבל, מחמת שהוא ירד תחלה וימשול שם, ואז ירידתו הוא ובניו תהיה בדמיון חבל, וכל זה השיג אותה שעה ברוח הקודש, ולכך מיאן כדי להציל את אביו מירידה קשה שדומה לשלשלת, ולכך כתוב על וימאן טעם של שלשלת :

והנה נודע, כי הירידה הזאת שהיתה תחלה בחבל שהוא דרך כבוד ולא בשלשלת, גם סופה ואחריתה היתה טובה מאד, שהיתה היציאה שיצאו משם דומה לירידה כי יצאו ועלו משם ברכוש גדול הגשמי והרוחני :

והענין הוא ע"פ מ"ש בס"ד בביאורי על ההגדה, בדברי המגיד על אחת כמה וכמה טובה כפולה וכו'. והוא דידוע שכל דין ועונש ויסורין, הן גלות ושעבוד, הן דבר אחר, הכל נעשה ע"י ספירת המלכות ששם הוא שם אדנ"י בסוד דינא דמלכותא דינא, והיינו דינ"א אותיות אדנ"י, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בעשר מכות שכולם יצאו מן בחינת המלכות מעשר ספירות שיש בה, ופרט אותם אחת לאחת בעשר הפסוקים יע"ש. ואמרתי בס"ד רמז נכון בזה כי שם אדנ"י שהוא במלכות מספרו עולה ס"ה כמנין מכה, רמז שכל מכה ומכה משם יוצאה ובאה, וידוע שגם הטובה וההשפעה לא נוכל לקבל אלא מן המלכות שהיא אמנו. ונוטע זה ביום כפור אנשים ונשים מתענים, ולכן כתיב בה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה, ולאו דוקא שפע של ישראל אלא גם שפע הכללי של עולמות בי"ע, ועיה"ז השפל, ג"כ הכל נמשך ע"י המלכות, בסוד ואתה מושל בכל :

והנה בסוף גלות מצרים נתקיים וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, דהיינו למצרים נהפך להם מספר שם הדנ"י למספר מכה, ובאו עליהם עשר מכות, ונתקיים דן אנכי, ולישראל נעשה להם שם אד"נ למספר כמה, שהוא לשון רבוי, כמו מה רב טובך המורה תיבת מה על רבוי, אך תיבת מה אע"פ שיש בה לשון רבוי, יש בה נמי משמעות של מיעוט, כמו ואהרן מה הוא, אך מה בתוספות אות כ"ף שהוא תיבת כמה, אין לה משמעות של מיעוט כלל, אלא דוקא לשון רבוי, שהוא משמעות מאד, על כן כיון שנעשה לישראל מספר ס"ה למספר כמה, זכו לרכוש גדול שהוא רכוש מאד, וכיון ששם אדנ"י הוא כפול בחצוניות ופנימיות בסוד וה' בהיכל קדשו הס מפניו, דהיינו היכל גי' אדנ"י והוא בחצוניות, כי היכל הוא חצוניות, הס מפניו שיש ה"ס שהוא מספר שם אד"נ, מפניו ר"ל מבחינת הפנימיות, ועל כן שני שמות שם אדנ"י שהם של פנימיות וחצוניות נעשו לישראל מספר כמה וכמה, כלומר כמה שהוא לשון רבוי ברכוש גדול הרוחני, וכמה לשון רבוי ברכוש גדול הגשמי :

עוד ידוע מ"ש בזוה"ק פ' בשלח דף נ"ב, רבי חזקיה פתח ואמר אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה, הדא הוא דכתיב אחת היא יונתי תמתי, אחת היא לאמה, ובהאי קב"ה דאין דינוי לתתא, ודאין דינוי לעילא בכלא ע"ש. ופירש הרמ"ק ז"ל, אחת היא המלכות ששם הדינים בפועל ונפעלים על ידי המלכות, ולזה אמר בהאי קב"ה דאין דינוי וכו', נמצא אחת הוא כינוי למלכות, והוא הדבר אשר דבר בקדשו רבינו האר"י ז"ל, שכל הדינין נעשים בפועל למטה ע"י המלכות בסוד דינא דמלכותא דינא, ולכן אתמר בה אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה, וכמ"ש בזוה"ק :

ובזה יובן על אחת היא מדת המלכות שנקראת אחת שממנה הגיעה המכה למצרים במספר שם אדנ"י שהוא במלכות, הנה לישראל נעשית כמה וכמה כי מספר שם אדנ"י שהיה בו מכה למצרים נהפך לישראל מספר כמה וכמה, מן חצוניות ומן פנימיות של השם, לקיים בהם הבטחת רכוש גדול בפנימיות, ורכוש גדול בחצוניות :

והנה אותיות שאחר אותיות דלי למפרע בסדר תשר"ק אותיות כמה, וז"ש המדרש א"ל יוסף הצדיק אמור לאביך הלך החבל אחר הדלי, רמז בזה על גלות מצרים שתחילתו יהיה בסוג חבל, ולא בשלשלת, סופו הולך אחר הדלי, שתתהפך המכה לאותיות כמה, שהם רמוזים אחר אותיות דלי כסדרן למפרע, והוא ע"ד מה שבארנו בס"ד במאמר, על אחת כמה וכמה טובה כפולה :

ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. נ"ל בס"ד דאיתא בפרקי ר"א פרשה ע"ל, למה מת יוסף עשר שנים קודם לאחיו, רבי ישמעאל אומר עשר פעמים אמרו האחים ליוסף עבדך אבינו ושמע יוסף הדבר ושתק, וכיון ששתק הו"ל שתיקה כהודאה כאלו הוא עצמו אמר כן ח"ו ע"ש, ולפ"ז אנחנו רואין טובה גדולה עשה יהודה עם יוסף הע"ה, בפרשה זו שאמר לו ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני, דהיינו בלא מתורגמן, מפני שהיה דרכם לדבר עמו ע"י תורגמן, ואם היה מדבר יהודה עמו כאן ע"י תורגמן, היה מתחייב בעבור מ"ש לו עבדך אבי שתים, אחת מה שהיה שומע מן יהודה ואחת על מה שהיה שומע מן המתורגמן, לכן כיון שדבר באזניו בלא תורגמן לא נתחייב אלא על מה ששמע מיהודה, כי לא נכפלה מלת עבדך ע"י תורגמן ג"כ, וידוע דהמקטרג נקרא בשם אף, ולכל אדם יש לו מקטרג כפי מעלתו, וז"ש ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני שלא ע"י תורגמן, וממילא אל יחר אפך זה המקטרג שלך בעבדך, ר"ל בעבור מלת עבדך שאני אומר על אבי, דנמצאת אתה שומע אותה כפולה ממני ומן המתורגמן, דבזה יחר אפך זה המקטרג הנקרא אף, יען כי כמוך כפרעה, כמו שפרעה יודע שבעים לשון שבכללם לשון הקודש, כן אתה יודע, ונמצא דאע"פ שאני מדבר עם המתורגמן בלשון הקודש, היית אתה מבין ושומע ושותק בדברי ובדברי התורגמן :

ועוד נ"ל בס"ד קשר הדברים אומרו כי כמוך כפרעה עם מ"ש אל יחר אפך בעבדך, שיש אדם מדבר דברים שנראין לעיני השומעים אותם שהם דברי שבח, אך למבין נכרים שהם דברי בזיון. וכמ"ש בספר שיחת ת"ח, שאדם אחד ריקן נותכמה בא לפני גאון לבקש ממנו כתב תעודה בספור שבחיו לעיר אחרת להגאון והרב של אותה העיר כדי לקבלו בכבוד ולעטרו בבגדים, ובקש ממנו שירבה בשבחיו בתוך המכתב כדי שיתכבד בעיני הרב והקהל שלו ויעשו לו נדבה הגונה. והגאון כתב במכתב להרב של אותה העיר בזה"ל, זה האיש המוביל כתבא דנא אם תרצה לידע ערכו, דע שאם היה בזמן אלישע הע"ה עומד לפני אשת עובדיה הנביא לא עמד השמן, וישמח זה, האיש במכתב הזה, דנמצא הגאון מחזיק אותו לצדיק גדול שאם היה עומד שם לפני אשת עובדיה היה השמן יורד בזכותו, ולא עמד ולא פסק, והלך לאותה העיר, ותכף ומיד מסר המכתב הזה להרב, ובאותה העיר היה להם מנהג ותקנה בעבור האורחים שיש להם שבעה מדרגות

בבעלי

בבעלי הבית, שאם האורח אדם גדול יתאכסן בבית הגביר הגדול שבעיר, וכן עזה"ד, כל אורח יתאכסן אצל בעל הבית לפי כבודו, והקטן שבאורחים יתאכסן אצל שמש בית הכנסת וזה התחתון שבכולם, והרב הבין דברי המכתב וידע ערכו של זה האיש, וכתב פתקא להשמש של בית הכנסת שיקבלו להתאכסן אצלו, וזה בע"כ הלך שם, אך נצטער מאד על הדבר הזה, ויתפלא מאחר שהביא להרב מכתב שכתוב בו שבח גדול עליו, שלפי השבח הזה צריך שיתאכסן אצל הגביר שבמדרגה העליונה, ומדוע הורידו למדרגה התחתונה, וישאל מן השמש על פתגמא דנא, ויאמר לו השמש אתה חשבת שהבאת המכתב הזה לכבודך, אינו כן, אלא הגאון בעל המכתב לא שיקר ח"ו להגדיל אותך בשקר, אלא הוא הודיע האמת שאתה כלי ריקם שאין בך שום חכמה ושום חשיבות ומעלה, ולכך כתב שאם היית עומד לפני אשת עובדיה לא עמד השמן, כי לפני אשת עובדיה הביאו כלים רקים, ואז היה השמן יורד מן הפך וממלא אותם הכלים הרקים, וכאשר לא נשאר כלי ריקן עמד השמן, אבל כל זמן שהיה לפניה כלי ריקם לא עמד השמן, וכן אתה כלי ריקם אם היית עומד לפניה לא היה עומד השמן, ע"כ. נמצא יש מדבר דברים שהם שבח ומעלה בעיני הטפשים שאין מבינים סודם, אבל המבינים מכירים ויודעים שהם דברי לעג ובזיון. וכן כאן יהודה אמר כי כמוך כפרעה, והטפש חושב שבא לשבחו לומר עליו שהוא חשוב מלך כפרעה, אך באמת סודן של דברים שבא להלעיג לומר כמו פרעה שמשתבח בשקר שאומר על נילוס שהוא משקה ע"פ מאמרו, כן אתה משתבח לומר שאתה יודע הנסתרות, כמ"ש הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני, שאדע הנסתר מעלמי בלתי גביע, ואינו כן:

והנה נודע כי דבור הוא קשה, אך יש דבור קשה דהקושי שלו גלוי ונראה, ויש הקושי שלו נסתר, דנראה באזני השומעין דבר שבח ומעלה, ובאמת הוא להפך, וז"ש ידבר נא עבדך דבר, ר"ל דבור קשה שאינו נרגש הקושי שלו אלא רק באזני אדוני, משא"כ אחרים יחשבו שהוא שבח ומעלה, ואל יחר אפך בעבדך בעבור קושי של הדבר הזה, מאחר שאני מסתיר הקושי ואינו נרגש אצל אחרים, ופירש מה הוא הדבר שיש בו קושי נסתר, ואמר הנה אנכי אומר כי כמוך כפרעה, והאחרים יחשבו שאני משבח אותך לדמותך בשררה ומעלה כפרעה, ולא כן, אלא אני מגנה אותך ואת פרעה, לומר כמו שפרעה הוא ריקם ומשתבח בשקר, כן אתה ריקם ומשתבח בשקר, לומר נחש ינחש איש אשר כמוני:

ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי. קשה אומרו אתם ידעתם, ריחס ידיעה זו להם, והלא כל העולם יודעים דבר זה ששנים ילדה לו אשתו, ומה יתרון יש לבניו בידיעה זו טפי מאחרים. ועוד קשה אומרו ויצא האחד מאתי, מלת מאתי נראה לשון יתר, ודי לומר ויצא האחד. ועוד י"ל אומרו טרוף טורף ולא ראיתיו עד הנה, דאם טרוף טורף איך אפשר שיראהו, דלשון לא ראיתיו לא ילדק אלא על נאבד ונעלם. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בלידת בנימין שהוצרכה רחל אמו לתת לו חלק נפשה כשנולד, מפני שלא נתן בה יעקב אע"ה רוחא לצורך בנימין כנהוג, ולכך נפטרה תכף בעת שנולד כמ"ש ויהי בצאת נפשה כי מתה, שבלידת בנימין יצאה נפשה, כי הוא היה חלק נפש אמו ממש. גם ידוע שכל השבטים הם בנוקבא, ורק יוסף הע"ה הוא בדוכרא, שהוא קשור עם יעקב אע"ה יותר מכל אחיו, כי יעקב אע"ה היה סוד גוף, והוא בסוד ברית, ואיתא בזוה"ק גוף וברית חשיב חד, ולכך אהבו ביותר. גם ידוע מ"ש בקה"י דאות מ"ם רומזת ליסוד. ופרשתי בס"ד הטעם כי מ"ם במלואה עולה יסוד. גם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דיוסף היה יסוד התפארת, דהיינו יסוד ז"א, ובנימין היה יסוד דמלכות, זה יסוד בדוכרא, וזה יסוד בנוקבא:

וז"ש אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי, רמז בזה על ידיעה סודית, ומלת שנים תחלקנה לשתים, וקרי בה שני מ"ם פירוש אשתי ילדה לי שני בנים, שכל אחד הוא ביסוד הרמוז באות מ"ם שילדה לי שני יסודות, כי יוסף הוא ביסוד דדוכרא שהוא בתפארת, ובנימין ביסוד דנוקבא היא המלכות, ויצא האחד מאתי קרי בה מם אתי, ר"ל יסוד שהוא אתי כי יעקב אע"ה הוא בחינת התפארת, ויוסף הוא יסוד שבתפארת, ובודאי הוא עודנו חי ולא נטרף ח"ו, אלא רק נתעלם ממני עד עתה, מסיבת כי ברית כרותה לשפתים, שאני שגגתי ואמרתי אך טרוף טורף, שיצא מפי דברים, לכך נתעלם ממני ולא ראיתיו עד הנה, אבל באמת הוא חי, ורק מחמת שאמרתי אך טרוף טורף זה הדבור גרם לי שלא ראיתיו עד הנה, אבל באמת לא קרה לו אסון של מות ח"ו, ואם לקחתם גם את זה מעם פני, יש לחוש על הרוב שיקראהו אסון, שימות ממש, יען זה הנשאר אצלי הוא יסוד דנוקבא, שהיא קרובה למקום הקליפה שהיא סופה דכל דרגין, שרגליה יורדות מות כנודע, ובזה והורדתם את שבתי וכו' בעבור האסון הזה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, ויצא האחד מאתי זה יוסף, וקראו בשם אחד, כי הוא עתיד להשלים מספר אחד בשבטים שהם י"ב, ומחמת שנחלק שבטו לשנים שהם מנשה ואפרים, נשלם בו מספר י"ג שהוא מספר אחד, ולכך קראו בשם אחד. ואומר אך טרוף טרף, כלומר ידעתי בבירור שביציאתו מאתי לא מת ח"ו, אלא הוא עוסק במלאכתו הראויה לו יותר מכל אדם, שהיא מלאכת הבורר שטורף רפ"ט נילוץ בסוד הכתוב טרף נתן ליראיו, כי רפ"ח נצוצין עם הכולל הם רפ"ט, וכנז' בשער הכונות בסוד פסוק זה של טרף נתן ליראיו, לטרוף אותם ולבררם, וז"ש אך טרף טרף, שטורף את טרף נילוץ, ע"ד מש"ה והנה עלה זית טרף בפיה, כן הוא טורף אותם בפיו בעסק התורה שלומד בפיו, ומה שלא ראיתיו ברוה"ק לידע היכן הוא יושב ומה הוא עושה, היינו מפני כי עד הנה, כלומר נסתלקה ממני השמחה שמכונית בשם הנה, כמ"ש רז"ל במדרש בפ' קרח הנה לשון שמחה, כד"א הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו ע"ש וידוע מ"ש רז"ל ע"פ ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם על יאשיהו עד היום, שהוא ר"ל עדא יומא וכן ובחון לעוברים תרגומו בשוק לעדן, וידוע כי הטעם שלא שרתה רוה"ק על יעקב אע"ה כשנעלם יוסף הע"ה שאז היה יודע ברוה"ק איה הוא, מפני כי אין הנבואה שורה אלא מתוך השמחה, וכיון דנסתלקה ממנו השמחה כשבשרו אותו הכר נא הכתונת בנך היא, לכך לא שרתה עליו רוה"ק, שאז היה יודע מה נעשה ביוסף, ולז"א ולא ראיתיו ברוה"ק במראה הנבואה, היינו מפני כי עד הנה ר"ל עדה ונסתלקה השמחה שמכונית בשם הנה, גם הנה ר"ת השפעת נצח הוד, שמשם יניקת הנביאים:

ונפשו קשורה בנפשו. נ"ל בס"ד רמז בזה מדרגת בנימין וכח יניקתו, והוא אם תקשר אותיות נפש באותיות נפש יהיה מזה צירוף פשפש ושני נו"ן, וצירוף פשפש הוא מדרגת בנימין לגבי מדרגת יוסף הע"ה, כי ידוע דיוסף הע"ה היה ביסוד העליון שהוא בתפארת, ובנימין היה ביסוד התחתון שהוא במלכות וכנז"ל. וידוע דיסוד העליון שהוא בתפארת נקרא בשם שער, כמ"ש בקה"י

בקה"י ז"ל בשם זוה"ק פרשת אמור דף ק"ב, בסוד הפסוק וזה שער השמים, ועיין מקדש מלך שם. וידוע מ"ש במשנה נטל את המפתח ופתח הפשפש, והיינו שבתוך שער הגדול יש שער קטן, וזה נקרא פשפש. ולפי האמור דיסוד עליון נקרא בשם שער בסתם שהוא שער גדול, הנה יסוד התחתון שהוא שער קטן נקרא בשם פשפש, יען כי פשפש הוא ר"ל שער קטן. ובזה נרמז מדרגת בנימין שהוא בשער הקטן שנקרא פשפש, אשר נעשה לירוף זה מן קשר ועירוב אותיות נפש באותיות נפש, ונשאר שני נוני"ן, רמז בזה יניקתו של בנימין הלדיק שיונק מן שני נו"ן של ויהי בנסוע הארון. וכתב בקה"י ז"ל בשם זוהר חדש, דשני נוני"ן אלו הם עקרו של עולם, ויעקב אע"ה בירך את בניו בהם, דכתיב וידגו לרוב, ותרגומו וכנוני ימא, ואוה"ע אין להם חלק בנונין אלו, ועל אלו הנונין מבקשים אוה"ע עלילות על ישראל שנאמר אמרו בלבם נינ"ם יחד, ובאלו הנוני"ן יגאל אותנו שנאמר לפני שמש ינו"ן שמו עכ"ד. ולז"א על בנימין כאן ונפשו קשורה בנפשו, שרמז בקשר זה של נפש בנפש כח יניקתו, וגם מקום מדרגתו של בנימין:

והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם. נ"ל בס"ד הנה נודע כי כל קשות שדבר עמהם מתחלה ועד סוף, כונתו היתה כדי להביאם לידי תשובה מעליא בחרטה גדולה שיהיו מתחרטים באמת על עון שעשו במכירתו כי רב הוא. וידוע כי אות ה' היא אות של התשובה. וכמ"ש רז"ל בגמרא דמנחות דף כ"ט, מאי טעמא תליא כרעיה דה"א דביה עייל בעל תשובה, ומקשו לעיליהו בפתח התחתון הגדול, ומשני לא מסתייעא מלתא ע"ש. ופרשנו בס"ד במ"א, דשני הפתחים לריכין, דבתחלה עביד האדם תשובה מיראה, וזה עייל בפתח העליון הקטן, דלא מסתייעא מלתא לעשות מתחלה תשובה מאהבה, אך אחר שעשה תשובה מיראה ודבק וקרב לדברים שבקדושה יש תקוה שיהיה לו יכולת לעשות תשובה מאהבה שאז בזה עייל בפתח הגדול של אות ה', דעל זה וכיולא בזה ארז"ל מתוך שלא לשמה בא לשמה, נמלא עיקר אות ה' הוא על תשובה מאהבה:

וכאן יוסף הע"ה ברלונו שיעשו תשובה מאהבה, אחר שראה שעשו תשובה מיראה, כי כן מורין הדברים בכתוב במה שאמרו הודוי והחרטה על עונש, דכתיב ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו לרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הלרה הזאת. נמלא לא התוודו ולא התחרטו על עונש, אלא בעבור הלרה שבאה עליהם, ואין זו תשובה מעליא, ורלה שיהיו עושין תשובה מאהבה שאינה תלויה בלרה, ולכך דבר אתם קשות עוד שהעליל עליהם בגביע. ואחר נפטרם מן העונש ותפש רק את בנימין שלא היה לו עון במכירתו, ראה דעתה עשו תשובה מאהבה, דהא אין עליהם לרה שפטרם, ועכ"ז הם קבלו להשתתף בלרתו של בנימין, באומרם שיהיו עבדים הם ג"כ עמו, ובעת שהוא לא רלה בכך, וא"ל עלו לשלום, הם מסרו עלמן בעבורו ונלחמו, אע"פ שבזה מסכנין עלמן, ואז אח"כ נודע להם משום תשובה מעליא, שהיא העקרית של אות ה', כי תשובה מיראה הרמוזה בה אינה אלא התחלה, שממנה יבא האדם לתשובה מאהבה הרמוזה בפתח הגדול של אות ה' כאמור לעיל:

ובזה יובן והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין, בבכיה אשר בביתי, דיש בזה הוכחה גדולה כי פי אשר דבר אתכם קשות ולער הכל הוא בעבור אות ה"א של התשובה, הוא היה מדבר אליכם דבור קשה וחזק, כדי שתעשו תשובה מעליא הרמוזה באות ה"א. אי נמי מדבר מנהיג, מלשון דבר אחד לדור, והמדבר תחלקנה לשנים וקרי בה הא מדבר אליכם, דהיינו בעבור אות ה"א של התשובה היה פי מדבר אליכם שתעשו תשובה מעליא הרמוזה באות ה"א:

ויתן את קולו בבכי וישמעו מלרים וישמע בית פרעה. קשה הול"ל וישא קולו ויבך, ומה זה אומרו בבכי, דמשמע דקאי על בכי ידוע. ונ"ל בס"ד ע"ד מה שכתבו בשם הרב אריה ליב ז"ל, ע"פ ותראהו את הילד והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה, משמע מחמת בכייתו הכירה בו שהוא מילדי העברים, ומהיכן נודע לה זה, ופירש דפעם אחת יללה פקודה מאת המלכה על גירוש היהודים מארץ בעהמען, ושלחו היהודים חכם מפורסם כי ילך וידבר עם שר הפנים על הדבר הזה, ויבא אליו ויתחנן וירד בבכי עד כי הגדיל קולו, ויאמר לו השר מה זה הרימות קולך, ויענהו קולי מעורב בקולות ילדי העברים הלועקים לעזרה, הם אחי בני עמי, וכן הענין כאן היא ראתה קול בכייתו היה גדול מאד, כמ"ש רז"ל ע"פ והנה נער בוכה, שהיה ילד קטן וקולו גדול כנער, וחקרה בדעתה למה בוכה בהרמת קול כזה שאינו כפי מזגו וכמותו, ולכך אמרה מילדי העברים זה שהם בוכים על לרתם, וקולו מעורב בקולות ילדי העברים, והיא לועק לא רק בעדו אלא בעד כל העם, ולכך קולו גדול, עכ"ד:

וכן הענין כאן כשבא יוסף הע"ה להתוודע אל אחיו אשר מכרוהו, ראה ברוה"ק היסורין הקשים והמרים שעתידין אחיו לבכות עליהם בזמן עשרה הרוגי מלוכה, שמתגלגלים חלקים של אחיו בהם, ולכך היה עתה קול בכייתו קול גדול מאד, כי בכי של אחיו שעתידין לבכות בזמן עשרה הרוגי מלוכה שבכו במרום שבטי יעקב, נתערב עם בכייתו שלייר בדעתו קולות הבכי של אחיו, ולכך הרים קול בכייתו ביותר כנגד כל הבכיה של אחיו, ולזה היה הקול גדול ורם כ"כ, עד ששמעו אותו מלרים וישמע בית פרעה. וז"ש ויתן את קולו עתה בבכי של אחיו, שעתידין לבכות לעתיד ונתערבו זב"ז, והיה גדול ורם עד גדר ששמעו מלרים וישמע בית פרעה:

ועוד נ"ל בס"ד, אומרו ויתן את קולו בבכי, כי באמת כל הבכיות שבכה יוסף הע"ה קודם זה וגם עתה שהגדיל לעשות בכיה גדולה הכל עשה כדי לפדות את אחיו מן כחות הדינין שהיו מתעוררין לקטרג בעבור מכירה שמכרו אותו, דידוע שהבכיה יש בה תועלת לפועל זה לעשות פדיה מכחות הדינין, מפני שבבכיה יהיה מיתוק הדינין, ואז ממילא יהיה פדות מהם. ואמרתי רמז נכון לזה באותיות בכי במלואם כזה בי"ת כ"ף יו"ד, תמלא אותיות המלוי הם אותיות פדות, כי בבכי יהיה לאדם פדות מכחות הדינין, ולז"א בבכי יבואו ובתחנונים אובילם, ולז"א ושמתי פדות בין עמי ובין עמך דנקיט לשון פדות:

וז"ש ויתן את קולו בבכי, אות ב' של בבכי משמשת במקום תוך, כמו מי בחלר, דר"ל מי בתוך החלר וכן בכף רעך שאות ב' משמשה במקום תוך, וזהו בבכי ר"ל נתן קולו לבכות בשביל רמז הרמוז תוך אותיות בכי, שהם רמוז הפדות, דע"י בכייתו גורם פדות לאחיו ולכל ישראל:

והקול נשמע בית פרעה באו אחי יוסף וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו. י"ל הול"ל בעיני פרעה ועבדיו, ולמה חילקם לשתי חלוקות להפרידם זה מזה, ונ"ל בס"ד דארז"ל בעת שבא פרעה להמליך את יוסף הע"ה, טענו עבדיו איך ימלוך וימשול בנו אדם זה שאינו ממדינתנו, וגם זר מאמונתינו ודתנו, ואין זה הוא מנימוס המלכות, ופרעה השיב הנמלא כזה איש נבון וחכם אשר רוח אלקים בו, וכיון דהוא יחידי בעולם יתבטל

יתבטל המנהג והנימוס הזה, ונמשילו אע"פ שהוא זר, והם בע"כ שתקו מפני כבודו של פרעה, אע"פ שיש להם להשיב על דבריו שאמר הנמצא כזה, שיאמרו לעולם נמצא ונמצא, ואם תבקש תמצא, ואין זה יחידי בעולם כדי שיהיה נדחה המנהג והנימוס כנגדו, ואחר שידעו כולם שהוא נגנב מארץ העברים, וכאשר הגיד הוא לשר המשקים כי גנוב גונבתי מארץ העברים, ובודאי הגיד שיש לו אחים, ואינו יחיד לאביו, היה פרעה מצפה מתי יבואו אחיו לבקש אותו, ואז יהיה נראה מביאתם שיוסף יחיד בחכמה ובנבואה שאין לאחיו דמיון אליו, ובזה יצדקו דבריו ותצדק סברתו, וגם עבדיו היו מצפים מתי יבואו אחיו לבקשו, ויהיו נכרים ונראין שהם ג"כ חכמים גדולים כמוהו, ובזה יצדקו דבריהם שיוסף אינו יחיד בדור כאשר חשב פרעה, וכיון דגם אחיו כמוהו, ממילא י"ל שיש עוד אחרים ג"כ כמוהו. ולכן כיון שהקול נשמע בית פרעה באו אחי יוסף, אז הוטב הדבר הזה בעיני פרעה, כי אמר עתה תתברר סברתי אשר החלטתי החכמה ליוסף ואמרתי יחיד הוא בדור בזה, כי לכך היה הוא מצפה מקודם, וגם בעיני עבדיו הוטב הדבר הזה שבאו אחי יוסף, כי אמרו עתה תתברר סברתינו אשר אמרנו על יוסף שנמצא כמוהו, ומאחר שהטבת הדבר הזה הפכיית בין פרעה ובין עבדיו, כי הוא מצפה לסתור דעת עבדיו ע"י ביאת אחיו, והם מצפים לסתור דברי פרעה ולקיים סברתם ע"י ביאת אחיו, לכך חילקם הכתוב ואמר בעיני פרעה ובעיני עבדיו, ולא אמר בעיני פרעה ועבדיו:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ויישב עוד דקדוקים בכתוב הזה, הדא תיבת לאמר לשון יתר הוא ואין לה מושג כאן, דאינו לאמר לאחרים, ועוד מ"ש וייטב בעיני פרעה, פשיטא ודאי ייטב הדבר הזה, כי מקודם היה לבם נוקפם בראותם עבד מושל עליהם, ועתה שבאו אחיו ניכר שהוא מיוחס ונגנב מארץ העברים. ונקדים לתרץ קושיא עצומה, אחר שבאו אחיו למצרים ב"פ ועמדו לפניו, ודאי שמעו מאנשי המדינה, שהאיש אדוני הארץ שמו יוסף, שבודאי כל אנשי המדינה היו קורין אותו יוסף. וכן פרעה כשהביאו לפניו מבית הסהר אמר קראו את יוסף, דכתיב וישלח פרעה ויקרא את יוסף, וכיון ששמעו אחיו ששמו יוסף, היה להם להרגיש שהוא יוסף אחיהם שמכרו אותו למצרים, כי שם יוסף לא היה נמצא בעולם אלא הוא שחדשה אותו אמו עליו דוקא, דכתיב ותקרא שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר, ואיך לא הרגישו בו מחמת השם שלו. ונראה לתרץ בס"ד כי מצינו בכתוב דכתיב ויקרא פרעה את יוסף צפנת פענח. ונראה שכך גזר שלא יקראו אותו בשם יוסף אלא דוקא בשם צפנת פענח, שפירושו גברא דמטמרן גליין ליה, וכתרגום אנקלוס, והוא להורות כי הוא ראוי לגדולה זו מפני כי רוח אלקים בו, ולא יהיה קל בעיני המצרים לומר עבד מושל בנו, וגם כדי להפיס דעתם שלא יהיה נקרא בשם שהיה נקרא בו בהיותו עבד ובהיותו חבוש, כי מעת שירד למצרים הגיד ששמו יוסף, והיה נקרא בפי הכל בשם יוסף, ורק כשמלך גזר פרעה שלא יהיה נקרא בשם יוסף, אלא בשם צפנת פענח, ולכן כשבאו אחיו ידעו ששם האיש אדוני הארץ צפנת פענח, ולא היה נזכר שם יוסף כלל בפי כל אדם, ולכך לא הרגישו אחיו בזה, והוא טעם יציב ונכון בעזה"י:

ומזה שתמצא כתוב בפרשת מקץ בתחלת שנות הרעב, ויאמר פרעה לכו אל יוסף, שקראו בשם יוסף ולא קראו בשם צפנת פענח, כונתו לומר להם לכו אל אדם שהיה עבד כשהיה שמו יוסף אשר מאסתם בו מקודם להיות מושל עליכם, ועכ"ז עשה בחכמתו קיום למזון אשר אכלתם אותו ולא נרקב, ואתם שהייתם שרים וחכמים בעיניכם לא יכולתם לעשות קיום לחיות שלכם, כאשר הוא קיום להחיות עם רב:

באופן כי מתחלת ממשלתו במצרים לא היה נקרא בשם יוסף, מפני ששם זה נקרא בו כשנמכר לעבד, ובזמן שנחבש בבית האסורים שהיה עודנו עבד לשר הטבחים. והנה עתה אחר שבאו אחי יוסף שהם זרע אברהם יצחק ויעקב שהם נשיאי הארץ ומיוחסים גדולים שבעולם מבני שם, ונמצא שהוא בן גדולים ונשיאים, אז אמרו אנשי ביתו של פרעה לפרעה, ראו שעתה תתבטל הגזרה שגזרת שלא לקראו בשם יוסף שהוא שמו העקרי שקראו לו אבותיו, מאחר שנודע עתה שהוא בן גדולים ומיוחס, אדרבה יתכבדו מצרים בקראם אותו בשם שקראוהו אבותיו, ואין צורך לשנות שמו עוד. וז"ש והקול נשמע בית פרעה, כלומר נשמע דבר זה מבני ביתו של פרעה, שהם חדשו העצה זו, והיינו לאמר באו אחי יוסף בשמו העקרי, ולא לומר באו אחי צפנת פענח, ואין צורך להזכיר שינוי השם צפנת פענח. והנה העצה שחדשו אנשי ביתו על פרעה להחזיר שם יוסף אליו, ולא יעשו עוד שינוי, כי אדרבה שם יוסף הוא עטרה וגדולה, הוטב הדבר הזה בעיני פרעה ובעיני עבדיו, שראוי עתה להזכיר את צפנת פענח בשם יוסף:

ואתה צוית זאת עשו קחו לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם ובאתם. נ"ל בס"ד, מן השמים שמו בפיו דברים אלו, בעבור רמז הרמוז בתוכם, דידוע מ"ש רז"ל שצריכין ישראל לגלות בשבעים אומות, כדי לברר נ"ק מן ע' קליפות שלהם, אך אינו צריך שיגלו כולם בכל אומה ואומה מן השבעים אומות, אלא זה גולה לאומה זו, וזה לאומה זו, וכאלו גלו כולם, וכמ"ש רז"ל ע"פ שה פזורה ישראל, מה שה זה אם לקה באחד מאבריו כאלו כולו לקה, כן ישראל זה גולה לכאן וזה גולה לכאן, וכאלו כולם גלו למקום אחד. ונודע דגלות בשבעים אומות מתחיל מן גלותם בארץ מצרים, כי זה היה הגלות הראשון. וידוע טעם הגלות כדי לברר נ"ק שנתפזרו בחטא אדה"ר, שזה הוא נעשה חוב והלואה של כל אחד ואחד מזרע אדה"ר ע"ס כל הדורות, וכל אחד יברר חלק הנוגע לנפשו, וגם צריך שכל אחד יברר ניצוצות שיצאו ממנו ע"י קרי שהם שלו. וז"ש קחו לכם מארץ מצרים עגלות, וחלק התיבה לשנים וקרי בה ע' גלות, דהיינו גלות ע' אומות שמתחיל ממצרים, וצורך הגלות הזה האחד הוא לטפכם, לשון טפין וטיפה של זרע, ר"ל בעבור הטיפין של קרי שיצאו מכם, ועוד לנשיכם, לשון חוב והלואה, ר"ל מה שאתם חייבין לברר מתערובת טו"ר שהיה בחטא אדה"ר, שכל אחד מזרעו צריך לברר ולתקן חלק הנוגע לו, ועי"כ ונשאתם את אביכם הוא אדה"ר שהוא אב לכל אדם, שתעשו לו נשיאות והרמת ראש בתיקון זה, ואז ובאתם, חלק המלה לשתים וקרי בה ובא תם, הוא יעקב הנקרא איש תם, שהוא ישלוט בעולם לבסוף, כנז' בספר הלקוטים הנדפס בירושלם תוב"ב:

ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא. קשה איך אפשר שיודה בכך שיקחו טוב כל ארץ מצרים, וישארו הוא ועמו ערומים. ונ"ל בס"ד הכונה כי יש מדה טובה שהיא מדת הסתפקות. וזו המדה נקראת כל, כי בעל מדה זו דומה בעיניו שיש לו כל טוב שבעולם, ואינו חסר כלום, ואע"פ שאין בידו ממש אלא פת לחם דומה בעיניו שיש לו כל מעדני עולם ואינו חסר כלום. מעשה באדם אחד שהיה מתפאר לפני חביריו ויאמר תהילות לאל אני מאוכלי

המן, אמרו לי אנשי יודעים מאכלך כל יום פת לחם וירקות, אמר להם אני נתן לי הקב"ה מדת ההסתפקות שהיתה באוכלי המן, כי בעת שאוכלים אותו משתנה לכמה מאכלים אשר תתאוה נפשם, וכמ"ש רז"ל ע"פ והיה טעמו כטעם לשד השמן, מה שד זה מתהפך לכמה גוונין, כן המן טעמו מתהפך לכמה מטעמים, שאם אוכל מן ובעודו בפיו התאוה לבשר שמן, יתהפך טעמו לטעם בשר שמן, וכעזה"ד, כן אני נתן לי הקב"ה מדת הסתפקות שבעת שאני אוכל פת חריבה נהפך טעמי של פת בפי לטעם בשר, שאני מרגיש הנאה מן הפת כמו הנאה של בשר שמן, וכשאני אוכל ירק מרגיש הנאה בירק כהנאת מעדני עולם:

ולכך זאת המדה נקראת בשם כל, שבעל מדה זו דומה בעיניו שיש בידו כל טוב שבעולם. ובזה פרשתי בס"ד מאמר רז"ל בגמרא משמת יוסי בן יועזר בטלו האשכולות, ושאל בגמרא מאי אשכולות, ואמר איש שהכל בו, כלומר מדה טובה זו שנקראת כל, שדומה בעיניו באמיתות שיש לו כל טוב שבעולם, וזו המדה צריכה מאד לבעלי תורה, שעי"כ ילמדו תורה בישוב הדעת, אע"פ שהם עניים לא יתבלבל דעתם מחמת חסרון טובה, ועל זה אמר התנא בברייתא דאבות כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך, פירוש כך דרכה של תורה, דאע"פ דפת במלח תאכל וכו' שחסר אתה מכל תענוג עכ"ז בתורה אתה עמל ולא יתבלבל דעתך, ואם אתה עושה כן באמת ובתמים, ואין לך צער בלבבך על חסרון זה שיש לך, אשריך וטוב לך, אמר לך לרמוז על מדת כל שיש לך בזה, כי לך בהפוך אוון כל:

ובזה יובן מ"ש יעקב אע"ה לעשו קח נא את ברכתי אשר הובאת לך כי חנני אלקים וכי יש לי כל, כלומר אל תחוש כי מצטער אני בלבי ברבוי המנחה בראותך כי עדשים בחנם לא נתתי לך, וכ"ש מנחה גדולה זו, שתחשבני לצר עין ח"ו, לא כן, אלא קח נא את ברכתי אשר הובאת לך, כי אני אין לי צרות עין יען כי חנני אלקים שאני עשיר גדול, ואין זאת המנחה חשובה בעיני כלום לפי רוב עושרי, ועוד יש לי כל, כלומר מדה הנקראת כל, שאין אני רואה עצמי חסר כלום, אלא דומה בעיני בכל עת שאני יש לי כל טוב שבעולם:

ובזה יובן בס"ד, זאת קומתך דמתה לתמר ושדיך לאשכולות, והיינו ע"פ מ"ש בגמרא מאי אשכולות נוטריקון איש שהכל בו, כלומר שדיך אלו החכמים והצדיקים שמשקין תורה לישראל דומין לאשכולות, איש שהכל בו שיש לו מדת הסתפקות הנקראת כל באמת ובתמים, שאינו מצטער על עניות שיש לו, אלא דומה בעיניו שהוא עשיר מופלג שכל טוב שבעולם יש בידו. ובזה פרשתי בס"ד מאמר הכתוב בשבחה של תורה, דכתיב בה בשמאלה עושר וכבוד, וקשא בשלמא כבוד מצוי אצל בעלי תורה, אך עושר איה הוא, והלא רובם עניים, אמנם הכונה הוא שיש להם מדת הסתפקות הנקראת כל, שדומה בעיניהם שיש בידם כל טוב שבעולם ונמצא הם עשירים גדולים:

והנה כאן פרעה רצה שיבואו יעקב אע"ה ובניו וב"ב במהרה ולא יתעכבו בארץ כנען, וכיון שהם אוכלוסין רבים אם יהיו נוסעים מארץ לדור במצרים א"א שיביאו כל המטלטלים שלהם עמהם מפני טורח משוי הדרך, ומוכרח שימכרו כל כלים שהם גסים וכבדים שם בארץ כנען, ויקנו במקומם בארץ מצרים וכיון שהם ממונם חביב עליהם יתעכבו ימים הרבה עד שימכרו כליהם בערך טוב, שאם ימכרו במהרה לא יכולים למכור אפילו ברביע מחירם, ולכך בא פרעה לתת להם עצה שלא יחושו להפסד העולה להם מחמת מהירותם במכר הכלים, באומרו כיון שהם צדיקים יש להם מדת כל שנחשב בעיניהם כאלו כל טוב ארץ מצרים הוא להם, וא"כ הם עשירים מופלגים שאין נחשב פחת זה של מחיר הכלים אצלם לכלום, ולכן אם תמכרו חפץ וכלי פחות ממה ששוה אפילו לשליש ולרביע, ואפילו אם תשליכו אותו שם ולא תמכרו אותם בדמים כמו חביות גדולות, וכיוצא לא אכפת לכם כי אתם עשירים גדולים בעיני עצמכם, וז"ש ועינכם אל תחוס על כליכם, להמתין עד שימכרו הכל כפי ערכם, אלא אפילו אם ימכרו לשליש ולרביע, ואפילו אם לא ימצא להם קונים ותשליכום שם לא אכפת לכם, יען כי בודאי אתם יש לכם מדת כל, שדומה לכם שטוב כל ארץ מצרים לכם, וא"כ אתם עשירים גדולים, ואין פחת זה נחשב אצלכם כלום:

ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני. צריך להבין הטעם שהיה זה במראות הלילה. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב סמיכות חכמים בסוף פ"ק דברכות, דנקרא יעקב על שם הגלות מלשון עוקבה, ואם היה נעקר שם יעקב על ידו יתברך שוב לא היה יכול להיות שם גלות, כי כל דבור שיצא מפי הקב"ה אינו חוזר, ובאמת הגלות הוא הכריח לטובת ישראל עכ"ד ע"ש. וידוע כי אחר שקראו הקב"ה בשם ישראל לא הדר לקרותו בשם יעקב אלא כאן, כי זה היה פעם ראשונה שחזר הקב"ה וקראו יעקב, ולכן הקדים הכתוב לפרש שזה החזרה של הקריאה בשם יעקב היה במראות הלילה, להודיענו עי"ז הטעם שחזר וקראו יעקב, מה שלא עשה כן גבי אברהם, היינו מסיבת הגלות הדומה ללילה, שהוא צורך בשביל טובת ישראל, ואם לא היה חוזר וקוראו בשם יעקב היה מתבטל הגלות, כמ"ש הרב סמיכות חכמים ז"ל:

ועדיין צריך להבין, למה עתה שהוא פעם ראשונה שחזר לקראו יעקב כפל שמו. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב סמיכות חכמים ז"ל שם, באופן כ"א הטעם ששם יעקב לא נעקר, משא"כ גבי אברהם, היינו מפני שיש בספירות הקדושים למעלה פרצוף ספירות שנקרא יעקב, ופרצוף ספירות שנקרא ישראל, ובשניהם נאחז יעקב אע"ה, ונקרא על שם שניהם, ולכן לא נעקר שם יעקב ממנו ע"ש. ועתה אתי שפיר הטעם שכפל שמו כאן בפעם ראשונה דאהדריה לשם יעקב, והיינו להגיד לו הטעם שאני חוזר לקרא אותך בשם יעקב אשר לא עשיתי כן עם אברהם, מפני כי אתה יעקב התחתון כנגד יעקב העליון למעלה, ולכן א"א שיעקר ממך שם יעקב לעולם:

ובזה יובן בס"ד מה שסיים ואמר ויוסף ישית ידו על עיניך. והוא כי ידוע מ"ש הגאון חיד"א ז"ל הטעם שנשאר לו שם יעקב מפני כי למראה עינים נשא שתי אחיות, אבל באמת לאה ורחל בסודן למעלה כחדא חשיבי, וכמו שביאר רבינו האר"י ז"ל בסוד הפסוק עקב ענוה יראת ה', ורמוז זה בשם יעקב כיצד יוד רומז לרחל שהיא ספירה עשירית מלכות, ועקב היא לאה בסוד עקב ענוה, ולכן נשאר לו שם יעקב לרמוז דלאה ורחל כחדא ניהו, ולא עשה איסור ח"ו עכ"ל. והנה אם ח"ו הוי איסור שתי אחיות ממש, הערעור היה על יוסף הע"ה ח"ו, כי את רחל לקח באחרונה, ואיך זכה יוסף הע"ה לחכמה גדולה ולמלוכה. וכתבו הראשונים ז"ל בענין בת שבע, שאם ח"ו היתה אשת איש איך זכה שלמה הע"ה שנולד ממנה לחכמה גדולה ולמלוכה, דאע"פ שמת אוריה הלא היא אסורה לבועל, אלא ודאי דלא הוה איסור, וכן הענין

הענין כאן, ולכן אחר שקראו יעקב להודיע דאין כאן אסור שתי אחיות, כי הם היו נחשבים לגוף אחד, א"ל עוד הוכחה אחרת לבטל הלעז מחמת יוסף כאשר אמרנו, ולכך סיים ויוסף הידוע שזכה לחכמה גדולה דלא נמלא חכם ונבון כמוהו, וגם זכה למלוכה וממשלה, הוא ישית ידו, ר"ל כוחו על עיניך לבטל הלעז מעליך, ועל זה נאמר בן חכם ישמח אב :

פרשת ויחי

ויחי יעקב בארץ מלרים שבע עשרה שנה. לריך לנו להבין טעם למה פרשה זו סתומה, והטעמים שאחז"ל הביאם רש"י ז"ל, וגם רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל ביאר טעם לזה בדבריו היקרים, ואמרתי אנא עבדא לבאר טעם לזה בדרך רמז ודרשה בס"ד, והוא דאחז"ל ארץ גושן כתב אותה פרעה לשרה אע"ה בכתובתה, וכיון שנכתבה על שם שרה אע"ה נסתלקה רוח הטומאה מארץ גושן, ושרתה עליה רוח קדושה, ולכן אמר יוסף הע"ה ליעקב אע"ה וישבת בארץ גושן, והיית קרוב אלי, שלח לו כן להפיס דעתו שלא יתיירא מקליפה וטומאה של מלרים, כי שם לא יש קליפה וטומאה, וכן עשו, ישבו בארץ גושן הוא וכל זרעו, ולכך לא שלטה בהם טומאת מלרים שהיתה ערות הארץ וקשה מאד :

אמנם י"ל והלא פרעה כתב לה ארץ גושן בכתובתה כדי לישא אותה, וכיון שאח"כ לא לקחה נמלא מה שכתב לה ארץ גושן היה בטעות, ונסתלק שם שרה מן ארץ גושן, וא"כ חזרה חנה לשחרותה, והיתה כארץ מלרים שיחזור כח הטומאה לשרות עליה. ותרלנו כי אע"פ שלקח אברהם אע"ה את שרה מבית פרעה, נשאר פרעה חייב לאברהם בעלה של שרה דמי בושתה ולערה, שליער אותה בלקיחה זו, וגם עוד חייב ליתן לו מתנה מרובה, כדי לבטל הלעז כאשר עשה אבימלך שנתחייב ליתן לאברהם אע"ה לאן ובקר, וגם חלק קרקע במיטב ארלו כשהחזיר לו את שרה, לבטל הלעז, דכתיב ויקח אבימלך לאן ובקר ועבדים ושפחות, ויתן לאברהם וישב לו את שרה אשתו, ויאמר אבימלך הנה ארלי לפניך בטוב בעיניך שב, ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונוכחת, ותרגם אנקלוס ודברתיך וחזית יתיך וכל דעמיך, והכונה שלריך ליתן לה ממון בתורת קנס, בעבור עיניו שנהנו מן ראייתה. ועוד יש טעם אחר שנתחייב לפייסה בממון שנתן בשביל הלעז, כמ"ש רש"י, וז"ל, הממון והכבוד הזה לך כסות עינים לכל אשר אתך, שלא יקילוך, שאילו השיבותיך רקנית יש להם לומר לאחר שנתעלל בה החזירה, ועכשיו שהולרכתי לבזבז ממון ולפייסך יודעים יהיו שבעל כרחי השיבותיך, ועל ידי נס, ע"כ נמלאתי מחויב לתת ממון כדי לבטל הלעז מעליה, ומלינו שלא הספיק לו הממון שנתן, אלא הקנה לאברהם אע"ה עוד חלק טוב בארלו ג"כ, דכתיב ויקח אבימלך לאן ובקר ועבדים ושפחות וישב לו את שרה אשתו ויאמר אבימלך הנה ארלי לפניך בטוב בעיניך שב, נמלא מלבד הממון שנתן לו הולרך להקנות לו חלק טוב בארלו, ועל כן גם פרעה נתחייב בכך לתת להם ממון ומיטב ארלו בעבור טעמים הנז"ל, שהוא ג"כ זנו עיניו מן ראייתה, וגם בעבור לבטל הלעז שלא יאמרו לאחר שנתעלל בה החזירה, ובאמת הוא לא נתן ממון כלל, כי מה שכתוב ולאברם היטיב בעבורה ויהי לו לאן ובקר וחמורים וכו', פירשנו ויהי לו מאחרים, דלא כתיב ויתן לו, אלא ויהי לו מאחרים, שנתנו לו דרונות לכבוד מלכם, ביום שנכנסה שרה לבית פרעה, וגם זה לא היה אח"כ בעת שהשיב לו את שרה ושילחה מארלו, ואין בזה תועלת לתקן הלעז, וגם לשלם בעבור הנייתו מן ראייתה, ולכך זכה אברהם בארץ גושן בעבור הטעמים ההם שפרעה נתחייב לתת לו את ארץ גושן, ולכך שרתה רוח קדושה על ארץ גושן, ונסתלקה ממנה רוח טומאה, וכיון שזכה בה אברהם ושרה זכו בו ישראל מדין ירושה שירשו אותה מאברהם, ולא נסתלקה רוח קדושה מעליה, ולא חזרה רוח טומאה עליה :

ואמרתי בס"ד רמז נכון לזה, כי אחר אותיות אברהם יש אותיות בגושן. לרמז שאברהם אע"ה יש לו אחיזה ותפיסה וקנין בגושן, בעבור שרה אשתו, וממילא זכו בה יעקב וזרעו מדין ירושה, ונשארה רוח קדושה עליה בבואם בה, ועל כן זכו שם לנס פלאי שהיו פרים ורבים שם בתוכה שלא כפי הטבע ועוד זכה שם יעקב אע"ה לחיות בה שנים שנקראים חיים, שחי שם שבעה עשר שנה כמנין טוב בלי תערובת לער כלל ועיקר אפילו משהו, מה שלא זכה כן בארץ כנען ובארץ אחרת דקרי להו מעט ורעים, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בזה :

וז"ש וישב ישראל בארץ מלרים בארץ גושן ויאחזו בה, שזכו להיות להם אחיזה וקשר וקנין בה, כי ירשו אחיזה זו מן אברהם אע"ה, אשר אותיות שמו סמוכים ואחוזים באותיות גושן, ומחמת אחיזה וקנין זה שהיה להם זכו לשתים, האחד הוא ויפרו וירבו בה מאד, שפרו ורבו בנס שלא כדרך טבע, מפני כי באחיזה שהיה להם היתה שורה שם רוח קדושה, ומסולקת ממנה הטומאה, ואין הנס נעשה במקום טומאה, אלא במקום שיש בו השראת קדושה, והשנית שזכו עי"כ שחי יעקב אבינו שם שבעה עשר שנה שנות הנקראים חיים שאין בהם תערובת לער, כמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל. ולכן פרשה זו סתומה, כי מה שכתוב בה, ויחי יעקב בארץ מלרים שבע עשרה הוא סיום סוף הפרשה הקודמת שהוא סיום פסוק ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד, שבזה זכר זכיה ראשנה של פו"ר מאד בדרך נס, ועוד זכו מחמת אחיזתם בה, דעי"כ ויחי יעקב בארץ מלרים שבע עשרה שנה, ששנים אלו של חיים היו בארץ גושן, ונמלא זה הפסוק של ויחי הוא סיום פסוק האחרון של פרשה הקודמת, ולכן פרשה זו סתומה, והוא טעם יליב ונכון בעזה"י :

ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה. הדקדוק ידוע, דאומרו שני חייו נראה לשון יתר הוא. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בס"ד בסה"ק בן איש חי בפרשת ויצא בפסוק ויצא יעקב מבאר שבע ששם יעקב עולה קפ"ב כמנין שבע שמות הוי"ה ב"ה, ששולטים בשבע ימי השבוע, שבכל יום שולט ספירה א' משבע ספירות הבנין שהם חג"ת נהי"ם, ובכל ספירה יש שם הוי"ה, וכמ"ש בדברי רבינו האר"י ז"ל. ובזה פרשתי שם בס"ד מאמר רז"ל שאמר הקב"ה עולמי עולמי מי בראך מי ילרך, יעקב בראך יעקב ילרך, כלומר שבע שמות הוי"ה שרמוזים בשם יעקב שעולה מספרו קפ"ב כמנין שבעה הוי"ת, בהם נבראת ונולרת. ובזה פרשתי בס"ד, דאחר אומרו והנה ה' נלב עליו והיינו לשומרו כמ"ש רש"י, אמר לו והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, כי מאחר שיש בשמו מספר ז' הויות ששולטים בשבע ימי השבוע, נמלא יש לו שמירה ליעקב בכל הימים כולם, ולז"א והנה אנכי עמך, כי שמות הוי"ה שלי רמוזים בשמך, ועי"כ ושמרתיך בכל אשר תלך, דבכל יום אשר תלך בו יש לך שמירה משם אחד של הוי"ה, ששולט בו מיום הראשון עד יום השביעי :

והנה

והנה ידוע בכתבי האר"י ז"ל, שהארת שם הוי"ה היא אור פנימי, וצריך להיות עם הארת שם הוי"ה עוד הארה משם אהי"ה שהיא אור מקיף. יען כי א"א שיאיר אור פנימי לבדו בלא אור מקיף, ולכן בכל חודש שולט צירוף אחד מן י"ב צירופים של שם הוי"ה, וצירוף אחד מן י"ב צירופים של שם אהי"ה כנודע, ועל כן כיון שיש הארה ליעקב מן שבעה הוי"ת הרמוזים במספר שמו, שהם סוד אור פנימי, מוכרח שיש לו ג"כ הארה משבעה שמות אהי"ה אלו רמוזים במספר שנות חייו, כי הוא חי קמ"ז שנים כמנין שבעה שמות אהי"ה שעולה מספרם קמ"ז. וז"ש ויהי ימי יעקב שני חייו, כלומר עם הארה של ימי יעקב שהם ז' הויו"ת הרמוזים במספר יעקב, יש הארה אחרת של אהי"ה שרמוזה בשני חייו, שהם שבע שנים וארבעים ומאת שנה, שרמוז בה הארת ז' שמות אהי"ה שעולה מספרם קמ"ז, כמנין שני חייו של יעקב אע"ה. ובא הכתוב לרמוז של שלימות האורות שמאירים ליעקב שמאיר לו עם ז' הויו"ת שהם אור פנימי הרמוזים בשמו עוד הארת ז' אהיה שהם אור מקיף הרמוזים בשני חייו :

ועוד נ"ל בס"ד, אומרו ויהי ימי יעקב שני חייו, ולא אמר ויהיו, לרמוז על ששה שמות יה"י שהיו משפיעים בו, והוא מ"ש בשה"ק אדרת אליהו בפרשת בלק בשם הרב ברכת טוב שכתב טעם המקובלים ז"ל, שם יה"י הוא שם קדוש שנמצא במעשה בראשית, כמ"ש יהי אור ויהי אור, והוא שם קדוש כולל כ"ה אורות כמנין יה"י. והופיע כ"ה אורות בארבע רוחות העולם ומעלה ומטה שהם ק"ן אורות, וכנגדן תיקן דוד המע"ה ק"ן מזמורים ע"כ ע"ש. וידוע כי הקב"ה השליט את יעקב אע"ה בארבע רוחות העולם, כמ"ש לו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, וגם השליטו מעלה ומטה, ולכן ראהו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו לכבודו, הרי כאן מעלה ומטה, ולכך שקעה השמש בעבורו, וזו היא שליטה של מעלה, וגם קפצה לו הארץ, וזו היא שליטה שנתן לו למטה, וכיון שהשליטו מעלה ומטה וארבע רוחות, נמצא היה יונק מן ק"ן אורות של ששה שמות יה"י שהופיעו בהם, ואלו היתה השפעתם אליו כמו ימים ונחלים שהיה שותה ויונק מים מהם. וז"ש ויהי ימי יעקב כלומר וא"ו שמות של יה"י היו האורות שלהם ימי יעקב, ימי לשון ים, כלומר ימים ונחלים של יעקב ששותה מהם, מאחד בששה קצוות שהופיעו אורות בשה שמות של יה"י בהם, וזה היה לו במשך שנותיו שהיו שבע שנים וארבעים ומאת שנה :

שים נא ידך תחת ירכי. קשה בשלמא אברהם אע"ה אמר כן לאליעזר, שרצה להשביעו במצות המילה שהיתה מצוה ראשונה אצלו, אבל כאן מה טעם יש בזה, שא"ל שים נא ידך תחת ירכי. ונ"ל בס"ד דארז"ל ברא כרעא דאבוהי, ופירש רבינו האר"י ז"ל הכונה שלוקח הבן כח וחלק מן נה"י של אביו, ולכן א"ל לעשות כן בשעת שבועה לרמוז לו, אתה מחוייב לכתת רגליך ללכת לארץ כנען, בעבור כבודי כי אתה יוצא ירכי, שלקחת חלק וכח מן נה"י שלי :

ועוד נ"ל בס"ד, רמז לו כי מחמת שבועה זו יהיה לך טענה שכלית להכריח את פרעה שיתן לך רשות שתעלה אותי, וכמ"ש רז"ל דפרעה סרב בתחלה כשא"ל אבי השביעני, וא"ל עשה התרה לשבועה זו, והשיב לו אם אתה נותן לי רשות לעשות התרה על שבועה של אבי, א"כ אעשה התרה גם על שבועה שלך, שהשבעתני שלא לגלות עליך בשביל לשון הקודש, ואז הוכרח ליתן לו רשות שיקיים שבועת אביו ויעלהו. והנה אחר אותיות ירך יש אותיות שכל, לכך א"ל שים נא ידך תחת ירכי, לרמוז לו מחמת שבועה יוולד לך טענה של שכל, להכריח את פרעה שיתן לך רשות לעלות :

ועוד נ"ל בס"ד, רצה לעשות בזה פועל דמיוני להגביר את ישראל על כחו של פרעה, יען כי כחו של פרעה הוא בטבעת שהיתה על יד יוסף דכתיב ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף, וישראל כולם הם יוצאי ירכו של יעקב אע"ה, וא"כ כולם כחם רמוז בירך שלו, וכששים יוסף הע"ה את ידו שבה הטבעת ששם כחו של פרעה תחת ירך יעקב אע"ה, נמצא הם גברו על כחו של פרעה, שכחו שהוא טבעתו הוא תחת מקום מוצאם וגבר ישראל :

ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם. י"ל הול"ל וקברתני עמהם כמו שאמר ושכבתי עם אבותי. ונ"ל בס"ד, דידוע דהמערה היתה מכילה ארבעה זוגות בלבד, שהם אדם וחוה, ואברהם ושרה, ויצחק ורבקה, ויעקב ולאה, ויש פלוגתא בסדר קבורתם וכמ' בזוה"ק, והדיעה המוסכמת היא שסדר קבורתם היה כך,

אדם	יצחק
חוה	רבקה
שרה	לאה
אברהם	יעקב

כדי שכל אחד יהיה דבק באשתו דוקא, ובזה נעשה סדר הקברים מתוקן יפה, שבו מתבדר וניכר על כל איש ואיש מהם, דהאשה הסמוכה לו היא אשתו, ולא אשה אחרת, ולכך אע"פ שיצחק נפטר אחר שנפטרה רבקה, לא קברו אותה למעלה בראש השורה, אלא הניחו בראש השורה מקום קבר ליצחק, וקברו אותה תחתיו כדי שיקברו את לאה תחתיה, ויעקב שנפטר אחר לאה יקבר בסוף השורה, ובזה הסדר יהיו הנשים סמוכים זה לזה, וניכר שכל אחד מהם אשתו סמוכה לו, ובזה נעשו הקברים שלמים בתכונתם, שכל קבר מתוקן כסדר מושבו, ויהיה הקבר עצמו מוכח מתוכו שכל איש ואיש אשתו עמו, ולא יש אשה אחרת סמוכה לו :

ובזה פרשתי בס"ד מ"ש בסוף הפרשה, במאמר יעקב אע"ה לבניו, בצוותו אותם על מערת המכפלה, שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו ושמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו, ושמה קברתי את לאה, ויש לדקדק על אומרו שרה אשתו, רבקה אשתו, דסגי לומר את שרה ואת רבקה, דידעינן שהיא אשתו, ועוד יש להתפלאות בזה, שרה אשתו רבקה אשתו כאלו הם זרים ממנו, והלא הם אמו וזקנתו, והול"ל את שרה זקנתי ואת רבקה אמי, ובזה ניחא שבא לומר שהם נקברו בסדר נכון, שכל קבר מוכח מתוכו שזאת הסמוכה לו היא אשתו, ולא נקברו כפי זמן פטירתם, וזהו שמה קברו את אברהם ואת שרה בסדר נכון המורה ומוכח שהיא אשתו, ושמה קברו את יצחק ואת רבקה בסדר המורה ומוכח שהיא אשתו, שלא קברו את רבקה למעלה, ואת יצחק שנפטר אח"כ תחתיה, ואת לאה שנפטרה אחריו תחת יצחק, דנמצא יצחק סמוך אצל רבקה וסמוך ללאה, שבזה אינו מוכח מי היא אשתו, וכן אברהם לא נקבר למעלה משרה, דנמצא הוא סמוך לחוה וסמוך לשרה, אלא נקברו באופן המורה ששרה היא אשתו של אברהם, ורבקה אשתו של יצחק, ושמה קברתי את לאה תחת רבקה, וממילא אני לבסוף שמוכח שלאה היא אשתי :

ובזה מובן בס"ד כאן בדברו עם יוסף הע"ה על קבורתו, באומרו ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם, חלק מלה זאת לשתים וקרי בה בקבר תם, כלומר בקבר שהוא מסודר בסדר תם, שהוא שלם בתיקון

מקומו

מקומו וסדר מושבו, סמוכה שכל אחד אשתו היא הסמוכה לו, ולהכי קרי ליה שם, ועוד קוראו שם שהוא סיום כל הקברים, שלא נשאר עוד אחריו מקום לקבור בו:

ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך. נ"ל בס"ד דמה שזכה יוסף הע"ה להוסיף לו חלק שבט שיהיה הוא שני שבטים, שמא גרים שקראתו אמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר, מלבד הפשט של דבריה לומר שתתעבר בבן אחר, הנה כיוונה ברוה"ק לומר עליו עצמו יוסף ה' לי בן אחר, כי הוא עצמו יהי' נחשב לשני בנים, דהיינו שני שבטים, כי אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו, ונגלה בה רוה"ק ואמרה כן יוסף ה' לי כבן זה עוד בן אחר, דהיינו שבט אחר, ולכן אמרה רוה"ק ליעקב אע"ה הנה בנך יוסף הידוע שנקרא בשם יוסף מפני שעתיד להיות נוסף בן אחר, דהיינו שבט אחר, בא אליך לקבל דברי הנבואה שנתנבאה אמו עליו כשקראתו בשם יוסף:

וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה. הדקדוקים ידועים, איך לא הכירם והם תמיד היו אצלו, ובודאי יודעם ומכירם, ולמה לא א"ל איך לא תכירם אלא השיב בני הם. ועוד מאי בזה, ורז"ל אמרו הוציא לו שטר כתובה, וקשה למה הביא מעיקרא שטר כתובה והשטר הוא מונח אצל אשתו ולמה לקחו והביאו עמו. ונ"ל בס"ד דהרז"ל שצפה יעקב אע"ה ברוה"ק באותה שעה שעתידין לצאת מהם ירבעם ואחאב, ולכן לא היו ראוים לברכה, וקשה כיון דהם צדיקים גמורים מה שייכות יש להיות עכבה בברכתם מחמת ירבעם ואחאב. ונראה ליישב הדבר דידוע ששם אלקים בהיותו ישר מורה על תגבורת החסד ומתוק הגבורה, כי בהיותו ישר יהיו אותיות ט' שהוא חסד למעלה בראש השם, וזה יורה על תגבורת החסד, אך בהיותו בסדר מי אלה כפי סדר מעלת האותיות, דאותיות מי הם למעלה מן אותיות אלה כנודע, אז בו תגבורת החסד שהם אותיות ט' שהם חסד, בסוד חסד ט' כל היום. והנה ידוע כי יצחק אע"ה בירך את יעקב בשם אלקים, דכתיב ויתן לך האלקים מטל השמים, ולכן גם יעקב אע"ה בא לברך את מנשה ואפרים בשם אלקים ובעת שהתחיל לכוין בו כדי למשוך הברכה באותיות שם אלקים לא נצטייר השם לפניו ביושר שהוא אותיות ט' שהם חסד למעלה בראש השם, אלא נצטייר בסדר מי אלה כפי מעלות האותיות דמעלת מי הם למעלה מן אותיות אלה, כנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל כי אלו הם סוד הכל, ואלו הם סוד מעשה שהם למטה, ומזה הרגיש שיש איזה עכבה בברכה שלהם, ורצה לדעת אם העכבה היא מצד חסרון שיש מצידם, או מחמת חסרון שיש מצד זרעם, ולכן אמר ליוסף מי אלה, שהודיעו שנצטייר שם אלקים לפניו בסדר מי אלה, שאין בזה הוראה על התגבורת החסד שהוא שם ט', והשיב לו יוסף הע"ה, בני הם ר"ל צדיקים דומים לי אשר נתן לי אלקים בזה, פירוש מה שנצטייר לפניך מי קודם אלה, היינו מפני שנתן לי אלקים אותם במצרים, שיונקים מן אותיות מי דשם אלקים כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, שיניקתם מן אותיות שיש בהם מ"ח צרופים, ולכך נקראו בני חם, וכיון שנתן אותם לי בזה המקום שיניקתו באותיות מי, לכך נצטייר שם אלקים בסדר מי אלה, דאותיות מי הם בראש השם, ולעולם הם ראויים לברכה ואין חסרון מגיע מצידם, וא"ל א"כ קחם נא אלי ואברכם, אלי דייקא, שבשמי רמוז שני שמות של שלוב הוי"ה אדני, ושלוב אדני הוי"ה שעולים קפ"ב כמנין שני שמות האלקים, שברכני אבי בשם אלקים בתוספת אות ה"א, דכתיב ויתן לך האלקים, וכן הוא זכר בברכה שני פעמים האלקים דכתיב האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק האלקים הרועה אותי. ובזה יובן מ"ש לו עשו מי אלה לך, כי אתה יש לך כח בהבל פיך, ועל כן אותיות שם מסדרים לך מי אלה, דקדים מי שהם סוד הכל לאלה, והשיב הילדים אשר חנן אלקים לעבדך, כסדר שניכר החסד שהוא שם ט':

ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרב. קשה איך הקדים שמו לשם אבותיו, ועוד קריאה זו של השמות אינה בסוג ברכה. ונ"ל בס"ד ע"פ ארז"ל בגמרא דנדרים, מפני מה אין ת"ח מצויין להיות בניהם ת"ח, מפני שלא ברכו בתורה תחלה, ופירש הרב ע"א ז"ל הכונה כי האדם שבא לברך את בנו צריך לברכו תחלה בתורה ויראת שמים שיהיה חכם בתורה וצדיק במעשים לקיים מצות שבתורה, ולבסוף יברכו בעושר ומזונות, משום דאם אין קמח אין תורה, ובזה נמצא הוא מחשב התורה שעושה אותה עיקר, לכך ראוי שיזכה שיהיה בנו ת"ח, אבל הם כיון שלא ברכו בניהם בתחלה על התורה, אלא עשו עיקר הברכה על העושר והפרנסה, ולבסוף ברכום שיהיו ג"כ חכמים בתורה וצדיקים במצותיה, נמצא לא עשו התורה עיקר אלא עשו אותה כמו קנוח סעודה, לכך לא זכו שיהיה בניהם ת"ח עכ"ד. ובזה פרשתי בס"ד מ"ש דוד הע"ה, ואני אליך ה' שועתי ובבוקר תפלתי תקדמך, פירוש כונתי אליך בעבור קיום עבודתך, ולכן בבוקר תפלתי תקדמך, כי אני מקדים להתפלל על דברים השייכים לעבודתך, ואח"כ אתפלל על שאר צרכי, ולכן אנשי כנה"ג תקנו באמצעיות תחלה אתה חונן והשיבנו וסלח לנו, דכל אלו שאלות השייכים לעבודתו יתברך, ואח"כ רפאינו ברכנו גאלינו. ובזה יובן מי הקדמני ואשלם, פירוש מי הקדמני בשאלת צרכיו לשאול תחלה דברים השייכים לעבודתי, ואשלם לו שאלותיו:

ובזה מובן כאן כונת יעקב אע"ה בברכתו שבא לברך אותם תחלה על התורה ועל המצות ועל השמחה של עבודת השי"ת בתורה ומצות, כי השמחה הוא מקצוע גדול בעבודת השי"ת, כדכתיב בתוכחה תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה, ואלו השלשה לא אמרם יעקב אע"ה להדיא מפני המקטרגים, אלא רמזם בשמו ובשם אברהם ויצחק, ולז"א ויקרא בהם שמי זו זכיה של התורה שרמוזה בשמו שנקרא ישראל, שהוא אותיות לי ראש, כי התורה נקראת ראש דכתיב ה' קנני ראשית דרכו, ונתנה בארבעים יום כמנין לי, כמ"ש חז"ל ע"פ ויקחו לי תרומה, וכמ"ש רבינו בעל הטורים ז"ל, גם נאמר בה לי כי כל הנאמר בו לי קיים לעולם, וכנז' בדברי רז"ל, ובשם אברהם רמוזים המצות כי נקרא אברהם נוסף רמ"ח כנגד רמ"ח עשה, וכנז' בדברי חז"ל, ושם יצחק רמוז בה השמחה, כי תרגום של יצחק חדוה כמ"ש אנקלוס בפסוק צחק עשה לי אלקים כל השומע יצחק, ותרגם חדוה עבד לי ה' כל דשמע יחדי לי, ולז"א ויקרא בהם שמי זו זכיה של תורה, ושם אבותי אברהם זו זכיה של המצות, ויצחק זו השמחה בעבודת השי"ת, וברכם אח"ז בפירוש ברכה גשמית וידגו לרוב בקרב הארץ, שיהיו פרים ורבים כדגים, ולא תשלוט בהם עיה"ר כדגים:

ועיני ישראל כבדו מזקן. נ"ל בס"ד, הוצרך לפרש מזקן, כי יצחק אע"ה כבדו עיניו קודם שנפטר בכמה, מפני סיבת העקדה שהלך לראות, אבל יעקב אע"ה כבדו עיניו סמוך לפטירתו בשנת קמ"ז, ולכן כתיב מזקן, והיינו אות נו"ן דמנצפ"ך משמשת במקום מלת בן, ונשאר אותיות קמ"ז. נמצא מזקן הוא בן קמ"ז:

ראה פניך לא פללתי והנה הראה אותי אלקים גם את זרעך. הדקדוק ידוע, כי דברים האלו ראוי לאומרם

לאומרם בעת שבא למצרים וראה את יוסף, ומה יש להם שייכות עתה. ונ"ל בס"ד דאחז"ל ע"פ בן זקונים הוא, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו, והנה האדם א"א לראות פני עצמו אלא ע"י מראה זכוכית לטושה, וזה אסור משום לא ילבש גבר, ואמנם יעקב אע"ה היה רואה את פני עצמו ע"י ראייתו בפניו של יוסף, שהוא דומה לו וצורתו כצורתו, וידוע שצורת יעקב אע"ה חקוקה בכסא הכבוד, והיה לו הנאה בראיית צורתו, כי יש בה סוד נעלם וכמוס, וכשנעלם ממנו יוסף הצ"ה פסקה הנאת ראיה זו ממנו, ואחר שחזר ונגלה אליו וראהו היה נהנה מראייתו, כי חזר עתה לראות צורת פניו כבתחלה:

והנה מן הדבר הזה שעשה האלקים שתהיה צורתו של יוסף הצ"ה דומה לצורת יעקב אע"ה ממש, יש הוכחה שיש קשר ליוסף הצ"ה עם יעקב אע"ה יותר מכל אחיו, ומאחר שיש לו יתרון זה נמצא יש טעם שיהיה יתרון השבט אצלו, שהוא יהיה שני שבטים ולא אחיו, והיינו כי מדבריו יתברך שאמר ליעקב אע"ה קהל עמים יהיה ממך מוכרח לפרש שר"ל קהל אחד מן קהלים שלך יהיה לשנים, אך לא נודע מי הוא, וכמ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל בפסוק ונתתיך לקהל עמים ע"ש, ולא נודע מי זה יהיה שנים, אך בזה שאנחנו רואין שהיה זיו איקונין שלו דומה נמצא טעם ליתרון זה של השבט להיות אצל יוסף. גם עוד יש טעם בזה, כיון דדומה צורתו לאביו, נמצא היה ליעקב אע"ה הנאה גדולה מפני יוסף, וכאמור, וראוי שישלם לו שכר הנאה. ובזה הטעם פרשתי בס"ד, מ"ש בברכתו בן פרת יוסף בן פרת עלי עין, פירוש זכית להיות שני בן, שהוא בן פרת יוסף בן פרת, שנעשית שני שבטים, עלי עין, כלומר בעבור הנאת העין שלי שהיתה נהנית מראית פניך היקרים לי:

וז"ש כאן ראה פניך, שהייתי נהנה מן ראייתו, לא פללתי עוד, ועתה תהלות לאל חזרה הנאתי כבראשונה, כי הנה עתה הראה אלקים אותי דייקא, שבעת שאני רואה אותך הנני רואה את עצמי, וזהו הראני בפניך אותי ממש, ועל כן וגם לשון רבוי כלומר רבוי ויתרון השבט בדין הוא שיהיה את זרעך, ולא את זרע אחיך, כי אתה יש לך יתרון מטעם זה:

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם. נ"ל בס"ד שמע כלומר הבן, שצריך שתבינו בשם יעקב למה נקרא בשם זה, אלא הוא בעבור ענוה שלימה שהיה לו, הן מצד הנפש הן מצד הגוף, ואות יוד שבראש שמו מורה על ענוה מצד הנפש, שהיה מקטין עצמו ורואה עצמו קטן מצד הנפש, כמו יו"ד שהיא קטנה בכ"ב אותיות, ולכך נקרא יעקב הקטן, ונשאר בו אותיות עקב שהיה לו ענוה מצד הגוף, שרואה עצמו עקב ולא ראש, וכמ"ש קטונתי מכל החסדים ומכל האמת וכו', ולז"א שמעו בני יעקב, כלומר תבינו איך אתם בני יעקב הקטן שמקטין עצמו מצד הנפש ומצד הגוף, וגם אתם תדמו אליו בזה, כי מעשה אבות יעשו בנים. ועוד שמעו אל ישראל אביכם, פירוש תבינו ג"כ בשם ישראל שנקרא בן על שם התורה שהוא עסוק בה יותר מן אבותיו, וכנז' במדרש, ורמוזה התורה בשם ישראל שהוא אותיות לי ראש וכמ"ש לעיל בפסוק ויקרא בשם שמי, ועוד יוד במלואה עשרים שהוא מספר כתר, ולמ"ד הוא לימוד התורה, ונשאר ראש, שלימוד התורה צריך להיות ראש לכל דבר, וגם מזה תלמדו מוסר השכל ותבינו איך תעשו:

ראובן בכורי אתה. קשה והלא כתיב אלה שבטי ישראל שנים עשר, וזאת אשר דבר אליהם ויברך אותם משמע בירך את כולם, ולא נמצא ברכה אצל ראובן, אלא רק הוכיחו בתוכחה. ונ"ל בס"ד, לעולם ברך את ראובן, אך הוא ברכו ברמז, שא"ל בכורי אתה, רמז במלת בכורי ברך יו"ד. ר"ל אתה ברוך ביוד ברכות, יען כי אתה כחי וראשית אוני, ולכך ראוי אתה להתברך ביוד ברכות, ולכך ראוי שתקח הכהונה והמלכות, וזהו יתר שאת זו כהונה, ויתר עז זו מלכות, וכמ"ש רש"י ז"ל, ברם מפני שהיה לך מהירות שהיית פחז כמים, אל תותר בשתים אלה, ואפילו כי עלית משכבי אביך לא חטאת בזה, וקרי לבלבול המטה בשם עליה, כי באמת היה לו אח"כ עליה בדבר זה ולא ירידה, שבזה הורה תשובה, ולא יצא קלקול מזה, שלא נתבטלה ביאת הנשמות לגמרי, אלא רק נעשה חלול ותמורה, דאיתא בספר הלקוטים המיוחס לכתבי רבינו האר"י ז"ל, בפרשת וישב, בשעה שבלבל ראובן יצועי אביו ומנע משכבה של בלהה, שכבר נזדמנו למעלה שני נשמות תאומים בעבור עיבור בלהה, ונתלבשו באוצר ידוע, והנה להחזירם אי אפשר, מה עשו ב"ד של מעלה, הורידו שני נשמות אלו למצרים לאשתו של יוסף הצ"ה, והיה א' למנשה וא' לאפרים ע"כ. ונמצא לא נתבטלו אלא נתחללו מצד הגופים שלהם, שנעשו מנשה ואפרים במקום אותם שני תאומים שהיו מוכנים לצורך עיבור בלהה, וז"ש אז חללת יצועי עלה, חללת ולא בטלת, אלא חלל לשון מחולל על המצות, לשון חליפין שנעשו אלו תמורת אלו, שנתחלף יציע של יעקב אע"ה ביציע של יוסף הצ"ה, שהיה אסנת שהיא בתה של דינה בת יעקב אע"ה, והוא נחשב יציע אחד, כי גוף וברית הם, נמצא גם בדברי תוכחה השביח אותו, ודבר בשבחו ובסנגוריא שלו:

שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם. נ"ל בס"ד שגם כאן דבר בשבחן ובירך אותם, והוא כי נודע שכל אדם ההורג את אויבו בערמה נחשב כלי זיין שלו כלי חמס, דאין זה מחוקי המלחמה להרוג בערמה, אלא יצאם להדיה, ואם יצלחהו הנה הוא נושע מאת ה' כי לאדם המלחמה ומה' התשועה. והנה שמעון ולוי היו יכולים להרוג את אנשי שכם בלי ערמה ותחבולה של המילה, אמנם עשו בערמה כי חסו על כבוד אחותם שהיו אומרים העולם היא חשקה בשכם ובקשה ממנו לשכב עמה, ואחיה הפכו דבר הזימה עליו והרגו אותו ואת אנשי עירו, משא"כ עתה שעשו תנאי עמהם שימולו ואז תנשא לו, וכן עשו שנימולו כולם, נתברר שהוא חשק בה, ולכך קבל עליו ועל אנשי עירו לצער זה של המילה כדי שיקח אותה, וכמ"ש המפרשים ע"פ הכזונה יעשה את אחותינו, והבאתי דבריהם לעיל בפ' וישב. וז"ש שמעון ולוי אחים, שהייתם אחים לדינה, וחסתם על כבודה להרוג אנשי שכם בערמה, אע"פ שבזה נחשב כלי זיין שלכם כלי חמס, כי כן הוא תכסיס המלחמה שכל ההורג בערמה נחשב זיין שלו כלי חמס, וגם עוד שבח אותם שחסתם על כבודי ולא גליתם סוד זה של ערמת הריגת שכם בתחלה, וזהו בסודם זה של הערמה לא תבא נפשי, כי לא גלו הדבר מקודם מפני כי רצו שבקהלם על שכם להרגם אל תחד כבודי, שלא יתחלל כבודי בעלה זו לדבר עמהם בערמה, וכאשר פרשתי בס"ד לעיל בפסוק ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחותם, ובאמת הם לא חטאו, אלא באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור, וכמ"ש רש"י ז"ל שנחשבו כאלו עקרו בהמות:

ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה. קלל את אפם, כדי שלא יתגבר עליהם, וזו היא ברכה גדולה להם שיהיה אפם נכנע להם, ואמר שתי חלוקות אחת כנגד האנשים ואחת כנגד הנשים, ואמר עוד אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, ברך אותם שלא יהיו נבדלים מהם שאר שבטים אחיהם, מפני שיודעים שיש להם כעס הרבה, ולכך לא יקחו מבנותם ולא יתנו להם בנות, ולזה בירך אותם שיהיה להם חן בעיני אחיהם השבטים, שיתערבו

שיתערבו בהם לתת להם בנות וליקח מהם חתנים, ולכך אמר אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, כי יעקב אלו הנשים, וישראל אלו האנשים, וכמ"ש רז"ל ע"פ כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים, ותגיד לבני ישראל אלו האנשים:

גור אריה יהודה מטרף בני עלית. נ"ל בס"ד, דיש לחקור איך מדמה השבטים לחיות טמאות שהם אריה וזאב וחמור, וכן נמי לנחש. ותרצנו זה, כי ראיתי חקירה כזו בספר נחלת יעקב פ' ויקרא, שכתב בשם כתנות אור, איך יש במרכבה העליונה אריה ונשר אשר המה מין טמא, ושם הביא תירוץ על זה לפי שאמרז"ל כל שיש ביבשה יש בים, ומה שביבשה טהור הוא טמא בים, ומה שביבשה טמא הוא טהור בים, ולפ"ז יש אריה ונשר טהור ע"ש. עוד הביא שם בשם המקובלים ז"ל, שכל בהמות וחיות ועופות טהורים יש להם שפע מן אותיות י"ה, וכל מינים הטמאים יש להם שפע מן אותיות ו"ה ע"ש, ולפ"ז גם כאן דמה את יהודה לאריה, וכן יששכר לחמור, ובנימין לזאב, היינו למין אריה וחמור וזאב שיש בים שהם טהורים וכאמור, ולפ"ד המקובלים ז"ל שכל מין הטהורים יש להם השפעה ומזון מן אותיות י"ה, בזה יובן בס"ד הכתוב גור אריה יהודה, ולאיזה אריה אני מדמה אותך, לא לאריה של יבשה שהוא טמא שמקבל שפע ומזון מן אותיות ו"ה, אלא מטרף בני עלית, ר"ל לאריה שבים שהוא טהור שלוקח טרף ר"ל מזון מלשון ותתן טרף לביתה, שהוא בן יוד, כלומר טרף שהוא בן יוד, דהיינו בן יה, כי יוד של בני במלואה יהיה בה אותיות יה, שאם תניח אות וא"ו בתוך ד' יהיה ה', הרי נמצא ביוד עצמה נרמזו אותיות י"ה, שאני מדמה אותך לאריה של ים שהוא טהור שלוקח טרף של י"ה. ובזה יובן בס"ד מ"ש הכתוב ששם עלו שבטים שבטי יה, דקרי להו שבטי יה לרמוז שהם נדמו לחיות של ים שהם טהורים, אשר מקבלים שפע ומזון מן י"ה:

חכלילי עינים מיין ולבן שינים מחלב. נ"ל בס"ד התורה נקראת יין ונקראת חלב, והיינו לימוד הגרסא נקרא יין, כי היין כל מה שיהיה מיושן שנים יותר ישתבח יותר, וכן דברי התורה כל דברים שהם ישנים שנים יותר משובחים ביותר. אבל חלק העיון והסברה שיהיה בה חדושי הלכות ואגדות נקרא חלב, שהוא כמו החלב כל מה שתוסיף בו מים יותר, יהיה בו מראה חלב, כן חלק העיון והסברה כל מה שתוסיף לחדש הלכות ע"י העיון והסברה, הרי הם מקובלים ורצויים ונחשבים כמו עיקר התורה הכתובה ע"י מרע"ה:

והנה נודע שכל אדם שניעור בלילה כולה משנתו שאינו ישן, יהיו עיניו ביום אדומים, אך יש יתאדמו מחמת עסק התורה שעסק בלילה כולה, ויש מתאדמים מחמת עסקים גשמיים של הבלים, וחכלילי לשון אודם כמ"ש רש"י, וכן תרגם אונקלוס יסמקון העינים שלך ביום מיין, מכח עסק התורה שנקראת יין, שאתה גורם בלילה, ולא מחמת עסק הבליים, ולבן שינים פירוש מתוק הדינין, כי השינים הם סוד הדינין כנודע, והליבון דמי למיתוק, זה יהיה מחלב, מחלק העיון שיש בו קושיות ותרוצים שבהם יהיה מיתוק הדינין יותר מחלק הגרסא, כי בזה משתברים הקליפות, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל:

או יובן בס"ד, לרמוז ע"פ מ"ש הרב חומת אנך בשיר השירים ע"פ כי טובים דודיך מיין, בשם הרב מהר"ר יוסף אשכנזי ז"ל, דלכאורה יפלא איך דברי האדם יפעלו כ"כ בקדושה למעלה, אך יש ראיה ודמיון לזה, כשהיין הוא במרתף והוא בחבית סתומה, דכשיהיה זמן דריכת הענבים אף שהוא רחוק כמה מילין מהמרתף, הנה היין שבחבית מתנועע מאליו וזה ניכר ונודע, ומזה יש קצת דמיון להבין כי כן הדיבור פועל למעלה וכו' ע"ש, ונמצא הת"ח שהם מכונים בשם עינים, כמ"ש רז"ל ע"פ עיניך בריכות בחשבון, וע"פ והיה אם מעיני העדה, קונן להם תואר להתפעל ולהתחזק ולהתאמץ בלימוד התורה שהוא בדיבור שבודאי יעשו פרי ופועל למעלה, מטבע היין שמתנועע מאליו בזמן דריכת הענבים אף שהוא רחוק, וכמ"ש הרב ז"ל, ועוד נמי מצינו בדברי חז"ל שהדיבור קשה ליין, ולכן הגזבר מקיש בקנה, משא"כ הבשמים כשהוא שוחק אומר הדק היטב היטב הדק, וז"ש חכלילי עינים הם הת"ח, מיין תבא להם הוכחה, ולימוד מוסר מן טבע היין:

ולבן שנים מחלב, והוא כי יש דעתם חסר ונפסד לחשוב שיש ב' רשויות א' פועל טוב וא' פועל רע כי יחשבו א"א להיות פועל הרע הוא פועל הטוב ויש הוכחה לסתור דבריהם ולעקור דעתם מן החלב, כי נודע שזה החלב של האשה שיבא לה אחר הלידה הוא מחמת שהדם נהפך לחלב, ונודע כי החלב הוא טוב, והדם רע, ונמצא פועל הרע הוא הפועל הטוב. ובזה יובן מי יתן טהור מטמא, שיעשה חלב שהוא טהור מן הדם שהוא טמא, לא אחד בתמיה, כי אלו הם שני הפכיים, ובודאי ה' אחד בראם, ולז"א ולבן שנים אל תקרי שנים שין בחירק, אלא שנים שין בצירי ר"ל מי שחושב שיש שנים רשויות בעולם א' פועל טוב וא' פועל רע, תבינהו ותוכיח לו מן החלב, שהדם שהוא רע נהפך לחלב שהוא טוב:

דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב נפתלי שבע רצון, בשם רב אחד מהגדולים, דהמלכות שייכה ליהודה דוקא, משום דכתיב מקרב אחיך תשים עליך מלך, ר"ל מקרב אחיך, מן האמצעי שבאחיך, ממנו תבחר לך מלך, ומאחר שהיו בני לאה ששה מספר השוה, ולא תוכל למצוא אמצעי כי אם במספר שאינו שוה, ע"י שתחלוק לשני חלקים ישאר האמצעי, אבל במספר השוה אם תחלוק אותו לשני חלקים לא ישאר אמצעי בניהם, וה"ה בני השפחות, ובני רחל, שהיה לכל אחת מהם שני בנים, פשיטא שאין בהם אמצעי, על כן נסמכה פרשת כהנים אצל פרשת מלך בפ' שופטים, ושם כתוב על כן לא היה ללוי חלק ונחלה בתוך אחיו, ר"ל שבט לוי לא יהיה במנין השבטים, וא"כ כאשר תסיר את לוי מהם ישארו בני לאה חמשה מספר שאינו שוה, ויהיה יהודה אמצעי ביניהם, ומהאי טעמא היה המלכות ליהודה, עכ"ד גדול ז"ל. והגאון המחבר ז"ל הקשה על דבריו, מאי חזית לבחור אמצעי מבני לאה, והלא יותר מסתבר כונת התורה היה לבחור אמצעי מכל השבטים, שאם תצרפם יחד יהיו שבטי ישראל שנים עשר, והוא מספר השוה, ואינו שייך בו אמצעי ותסיר ממנו שבט לוי שלא היה לו חלק ונחלה בקרב אחיו, שלא נכנס בחלוקת השבטים בשעת חלוקת הארץ, א"כ ישארו אחד עשר מספר שאינו שוה, ותמצא שיהיה דן אמצעי ביניהם, והוא מקרב אחיך תשים עליך מלך, שבחלוקת הארץ לא נכנס לוי במנין השבטים, ואז ישאר החשבון אינו שוה שיש אמצעי שהוא דן והיינו מקרב עכ"ד ע"ש. ונפלאתי על דברי הגאון הנז' דודאי אותו גדול יפה אמר, שבאמת אם נוציא את לוי מפני דאזלינן בתר נחלה כפי דרשת הסמיכות, צריך להכניס עוד אחד, כי יוסף בחלוקת הארץ הוא שני שבטים, וחזרו להיות י"ב שהוא מספר השוה שאין בו אמצעי. על כן מוכרח לתפוס החשבון של מקרב על בני לאה דוקא, ואם נוציא את לוי יהיה יהודה אמצעי:

ובזה יובן הכתיב דן ידין עמו, כלומר ידין דוקא ולא ימלוך להיות לו מלכות, יען כי כאחד הם שבטי ישראל דהיינו

הם

הם י"ג כמנין אחד ואם תוציא את לוי דאזלת בתר נחלה ישאר י"ב, ואין כאן מקרב, ובע"כ צריך לתפוס החשבון על בני לאה דוקא ויהיה יהודה מקרב, וימלוך, אבל דן ידין בלבד ולא ימלוך:

והנה באמת יש קצת טענה לשבט אפרים לומר אני מקרב אצל בני רחל, שהם מנשה ואפרים ובנימין, והגם כי מקרב של יהודה עדיף טפי, עכ"ז יש לו לטעון, ולכך ניתן מלכות לשבט אפרים שמלך ירבעם, אך לא היה לה קיום. ועוד יש טענה לשבט בנימין לומר אני מקרב בבני רחל, כי בתחלה אני הייתי שני, ואחר שנוסף ליוסף שבט לא אהיה נדחה ממקומי, אלא עודני שני, ויבא התוספת ויהיה שלישי וא"כ הסדר יהיה מנשה בנימין אפרים או אפרים בנימין מנשה, ונמצא אני מקרב, לכך מלך שאול הע"ה משבט בנימין אך לא היה מלכות קיימת אלא ליהודה שהוא מקרב אצל בני לאה בלי שום תפונה:

מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך. נ"ל בס"ד דידוע שם נ"ה מן ע"ב שמות של ויסע ויבא ויט הוא שם מב"ה, שהוא שם נ"ה, והוא מסוגל למזונות, כי מספרו עולה שילוב הוי"ה אהי"ה שה"ס הו"ב, ולכן אמר אברהם אע"ה אדני ה' במה אדע כי אירשנה, במה אותיות מב"ה הוא השם הנז', וז"ש מאשר שמנה לחמו חלק תיבת שמנה לשתים וקרי בה שם נ"ה, הוא שם מב"ה שהוא שם נ"ה מן ע"ב שמות הנז', לחמו הוא המזון כי הוא מסוגל למזון, והוא יתן מעדני מלך מזונות בהרווחה:

או יובן בס"ד, שמנה לחמו שמוציא מעשר כפול, שישאר בידו מן העשרה שמונה, שאוכל לחמו מן השמנה ולא מן התשעה, זה חשיב נותן מעדני מלך, שזו צדקה מן המובחר שנותן בה מעדנים לספירת המלכות, כי שם הוא תיקון הצדקה:

בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור. נ"ל בס"ד הכפל, ע"פ מ"ש הגאון רבי העשל ז"ל בפסוק ראה פניך לא פללתי והנה הראה אותי אלקים גם את זרעך, דאיתא בגמרא כל הבא על אשת איש פניו מוריקות, ולז"א יעקב אע"ה ראה פניך לא פללתי, כי חששתי שמא נכשלת ח"ו בא"א, דהפנים מוריקות. אך דילמא שתה כוס עקרין ולכך היו פניו מאירות, לכך נאמר והנה הראה אותי אלקים גם את זרעך, עכ"ד. גם ידוע שבזרע האדם יש חלק מן אור עיניו, דלכך ארז"ל תשמיש נוטל אחד מן ת"ק מאור עיניו של אדם, וכנז' בספר הלקוטים המיוחס לכתבי רבינו האר"י ז"ל. ובזה פרשתי הטעם שהאב אומר על בנו אור עיני, וז"ש בן פרת יוסף שיש לו חן מאור פניו שהיו מאירות, ובזה נודע שלא נכשל ח"ו בא"א זו אשת פוטיפר, אך דילמא שתה כוס עקרין, ולכך היו פניו מאירות ולא מוריקות, לז"א בן פרת עלי עין שיש לו פורת מצד הבנים שמתייחסים לעין, כי זכה שהוליד בנים אחר ענין אשת פוטיפר:

ועוד נ"ל בס"ד, דידוע מ"ש רז"ל דראויה היתה הכהונה והמלכות להיות אצל ראובן, כי הוא הבכור, אך בחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ליוסף, וזכה יוסף הע"ה לכהונה ומלכות, וארז"ל בגמרא בשלמא מלכות מצינו בשבט אפרים שמלך ירבעם, אך כהונה היכן מצינו ביוסף, ואמרו דכתיב ואלעזר בן אהרן הכהן לקח לו מבנות פוטיאל ותלד לו את פנחס, ופוטיאל זה יוסף שפטפט בילרו, וכל כהנים גדולים היו מן פנחס, ונודע כי מה שזכה יוסף הע"ה ליטול הבכורה אשר בעבורה זכה לכהונה ומלכות, הוא בשביל שלא נשא עיניו אל אשת פוטיפר, ולכך קראו כאן בשם פוטיאל שפטפט בילרו. וז"ש בן פרת יוסף מצד זכייתו במלכות, בן פרת עוד מצד זכייתו בכהונה, וא"ת בשלמא מלכות נמצאת אצלו בשבט אפרים, אבל כהונה היכא מצינו אצלו, והלא הכהנים הם בני לוי, ולז"א בנות צעדה עלי שור, ר"ל בנות שלו נתרוממו ונישאו לאלעזר והולידו את פנחס, ושור הוא לשון מעלה עליונה, כי שבט לוי הוא עליון על כל השבטים, ואלעזר בן אהרן הכהן הוא עליון וגבוה על השבט, כשור זה שהוא גבוה ועליון:

בשם ה' נעשה ונצליח

ליקבה"ו

ספר שמות

פרשת שמות.

ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים. י"ל למה לא אמר יוצאי ירך ישראל כדקרי ליה בריש הפרשה בשם ישראל, ועוד למה אמר יוצאי ירך והו"ל יוצאי בני יעקב, ומה בא ללמדנו באומרו ויוסף היה במצרים, דנודע הוא כן ממשך הפרשיות שקדמו. ונ"ל בס"ד דנודע דיעקב אע"ה היה לו בתחלה שם יעקב, ובקריאת שם זה נולדו לו בניו, ואח"כ נקרא בשם ישראל, אך נראה ששם ישראל הוא גדול משם יעקב. כי שם ישראל מורה על שררה, כדפירש המלאך לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל, אבל שם יעקב נקרא על שם העקב דכתיב והנה ידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב, ועוד נמי שם יעקב פירש אותו עשו על שם עוקבה ומרמה, דכתיב הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים, והשר שלו שם בפיו דברים אלו, לומר כיון דסופו להיות שמו ישראל, למה לא קראו אביו בשם זה מתחלה, דאז לא היה יכול לעקבני, אך הוא שקראו בתחלה בשם יעקב גרם לי הפסד בזה, דעל כן עקבני זה פעמים, ובא להתרעם על אביו. והנה באמת הבל יפצה פיהו בתרעומת זאת, יען כי הן אמת יש בשם זה משמעות של עוקבה ומרמה, הנה במלוי שם זה של יעקב מורה שהעוקבה תהיה בישרות ולא בגזל וחמס, יען כי מילוי אותיות יעקב כזה יו"ד עי"ן קו"ף בי"ת, הנה המלוי לבדו עולה מספר ישורן, ואם יהיה שמו מלא בוא"ו יהיה מספר ישורון בשני ווי"ן, נמצא בתוך אותיות יעקב יש מספר ישורון המורה על ישרות, כי הוא משמעותו ישרות, לרמוז זו העוקבה שבמשמעות אותיות יעקב הנה היא נעשית בישרות ולא בגזל וחמס, ונמצא שם יעקב ג"כ הוא משובח, ולא כאשר חשב עשו לומר שהעוקבה שעשה לו היא שלא כדין, אלא באמת בישרות עקב אותו, ובזה ניחא מה שיש להקשות למה לא נקרא בשם ישראל קודם שנולדו השבטים, דאז יהיו נקראים על שם ישראל דנחשבים זרע ישראל דמשמע ישרות, ולא יקראו בשם יעקב דמורה עוקבה ומרמה, ובזה ניחא דגם שם יעקב מורה על ישרות, כי מילוי יעקב הוא מספר ישורון, ועדיף טפי בשבח ענין זה שמשמע העוקבה היא בישרות, כי לכן מונח ישורון שהוא ישרות בתוך יעקב המורה עוקבה, ולכן השבטים כולם נולדו בהיות שמו יעקב, כי בשם זה אין גרעון ח"ו אלא שבח הוא, דמורה אפילו העיקבה שעשה עם אחיו עשאה בישרות:

וז"ש ויהי כל יוצאי ירך יעקב, כלומר אל תבט באותיות הפשוט של יעקב שמורין על עקבית ח"ו, אלא הבט בירך של יעקב, כלומר המילוי שהם סוף אותיות יעקב, כי המילוי עומד בסוף הפשוט, ולכן נקרא ירך של הפשוט, והם יוצאי הירך שיצאו מן הישרות שהם רמוזים בירך של אותיות יעקב, הנה הם שבעים נפש באחדות אחד, ולכך קראם נפש ולא נפשות לשון רבים, כדנקיט בבני עשו נפשות על מספר ששה, ולכך אמר ויהי לשון יחיד ולא אמר ויהיו לשון רבים, ויוסף היה במצרים, כלומר במצרים שהיא ערות הארץ היה יוסף בהווייתו שהיתה לו מקודם, מעת שנולד שהיה אחוז ביסוד העליון הנקרא בשם יוסף על כן קנ"ו אורות שיש לו שהם כמנין יוסף, והוייה זו היתה גם בהיותו במצרים שהיא ערות הארץ:

ובזה יובן בס"ד הכתוב בישעיה סי' כ"ט, לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב וכו, והיינו ילדיו בטעם שני גרשין שהוא צורת שני ווי"ן, שמספרם י"ב כמנין י"ב שבטים הכתובים באפוד ששה וששה, והם מעשה ידי שכולם צדיקים, והם רמוזים בקרבו שנקראים בשם ישורון:

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף. דקדק רבינו מהר"ם אלשיך, כי מאלה הדברים נראה שבדרך טבע היה הגלות, שאילו היה יודע את יוסף לא היה משעבדם, ולא כן אלא מה' יצא הדבר ע"ש. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל ביוסף תהלות מזמור ע"ז, דמה שנמכר יוסף לעבד כיפר העבדות של גזרת בין הבתרים, ומפני זה נקו עשר מכות על שעבוד ישראל שלא היו חייבין ע"ש. וז"ש אשר לא ידע את יוסף, ר"ל לא ידע מה שנעשה את יוסף, שנמכר לעבד לכפר העבדות של ישראל, בגזרת ברית בין הבתרים:

ובני ישראל פרו וישרצו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם. לשון הכתוב כפול ומכופל, וכבר נתעורר בזה רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל. ונ"ל בס"ד הכונה לומר שלא היו שוהין בין לידה לבין עיבור השני ימים הרבה, ואפילו חודש אחד, אלא אחר שהיו יולדים היו מתעברים, ולז"א פרו כלומר היו מתעברים תכף ומיד אחר שרצה, כי ההריון נקרא בשם פריה שנקלט הזרע ונעשה פרי, והלידה נקראת שרצה כתרגום אונקלוס וישרצו ואתילדו, וכונת הכתוב לומר פרו ר"ל נתעברו תכף אחר וישרצו, ר"ל הלידה שנקראת שרצה. ועוד חידוש אחר היה להם וירבו ויעצמו, דהיינו הנקבות בעודם קטנים בשנים רב כחם שהיו כמו נקבות הגדולות שיכולים להתעבר, ויעצמו אלו הזכרים ג"כ היה להם תוספת כח על שאר זכרים, כי בעודם קטנים בשנים היה להם כח גברא להזריע ולהוליד, וז"ש וירבו על הנקבות, כי הנקבה נקראת רביה, כמ"ש רבי חייא לבנו של רבינו הקדוש כשנולד לו בת, רביה באה לעולם, שנאמר ויהי כי החל האדם לרב ובנות יולדו להם. ויעצמו קאי על הזכרים כדאמרן. גם עוד חידוש אחר שהיו מאד, כלומר חזקים וגדולים גם
לגבי

לגבי המאה, שגם לפי ערך המאה המצוי בעולם הם מאד ומחמת שהיו גדולים בקומתם ועוביים ואבותם היו מצויינים וניכרים בארץ, כאלו אין בני אדם בארץ אלא רק הם, כי היו המצריים בטלי במיעוטייהו לגבי דידהו, כי כשהולכין ברחובות העיר נחשבים המצריים בערכם ככלבים הסובבין בעיר, וזהו ותמלא הארץ אותם בלבד. גם אמר אותם אות מ' דמצנפ"ך, שמספרה ת"ר, כן הם היו ת"ר אלפים:

הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ. נ"ל בס"ד, שישראל נקראו אדם, דכתיב אדם אתם, והטעם כי אדם מספר מ"ה, כנגד שם הוי"ה דאלפין שעולה מספר מ"ה, ועל זה אמר הכתוב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך וכאשר יהיו בגולה נפרד אות א' מן שם אדם, ונשאר להם אותיות דם שהם מספר גולה, וככה היה להם בהיותם בגולה במצריים, וגם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל שבהיותם בגולה במצרים נתעלם אות א' דמילוי אות וא"ו דשם הוי"ה דאלפין, ונשאר מספר מ"ד, ובגאולה נשלם השם באות א', ונעשה מספר מ"ה שהוא מספר גאולה, וממילא נשלם אות א' בתואר אדם שיש להם, ונעשה לישראל מספר מה. ובזה פרשתי בס"ד בסה"ק בן איש חי כמה כתובים, והיינו מ"ש פרעה ולא תוסיפון לעמד קרי בה על מד, ר"ל תלכו בתנאי שלא תוסיפון אות א' על אותיות מ"ד, להשלים אדם בכם. ובזה פרשתי ג"כ שם, נורא תהלות עושה פלא, בהפוך התוון אל"ף, דקאי על אות אל"ף הנז' להשלים בו מספר מ"ה. ובזה פרשתי שם בס"ד, ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, פירוש אם אומר להם שנשלם למספר מ"ה, ע"י גילוי אות א' בתוך וא"ו. ובזה פרשתי בס"ד שם לדעה מה יעשה לו, שיאיר לו שם מ"ה דאלפין שם שהוא מספר גאולה לגאל אותו מן הצרה הזאת, כי אותיות מה הם כתובים בשמו ראש וסוף, ובודאי עושים לו שפע גאולה. ובזה מובן מ"ש רז"ל פני משה כפני חמה, ח' מ"ה, והיינו ח' חכמה, ומ"ה הוא מספר השם דאלפי"ן, שהוא מספר גאולה, ולכן הוא גואל הראשון שהיה לישראל:

והנה פרעה ועמו היו מדברים דברים נסתרים, מכח השר שלהם שהיה מניח דברים בפיהם, אע"פ שאינם מבינים אותם. וז"ש הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, כי הם נקראים אדם, והמצריים נקראו חמורים, שנאמר בשר חמורים בשרם, וכנז' במדרש רז"ל. נמצא הם רבים ועצומים ממנו, מחמת שם אדם שיש להם וכיון שיש להם תואר אדם שהוא מספר מ"ה, ודאי זוכים לגאולה שהיא מספר מ"ה כמנין אדם שיש להם, על כן הבה עצה שבה נתחכמה לו, מלת נתחכמה קרי בה נחתך מה, שנחתוך זה המספר של מה שיש להם, שלא ישאר להם מספר אדם ע"י שנפריד מהם אות א' מן אדם, וישאר דם כמנין גולה, ויש לנו לחוש דאע"פ שפטרונם שהוא שם הוי"ה דאלפין, הנה בעתה בגלות נעלם אות א' של מילוי וא"ו שבו, שבזה נשאר בו מספר ד"ם בלבד, הנה חוששין פן ירבה השם הזה שיתרבה וישתלם באות א', ויהיה אז מספרו מ"ה, שהוא מספר גאולה, ועי"כ ישפיע להם שפע של גאולה, כי הוא פטרונם, והיה כי תקראנה מלחמה, תניח חולם על אותיות מל של מלחמה ותהיה המילה מול חמה, פירוש כאשר תקראנה ותזדמן לעזרתם נשמת מי שהוא מול חמה, הוא מרע"ה, דנאמר בו פני משה כפני חמה, נמצא הוא מול חמה, ועוד גם ונוסף גם הוא זכות אהרן הכהן אחיו, דכתיב ביה הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים. ולז"א ונוסף גם הוא זה אהרן דכתיב ביה הוא, נוסף על זכות משה להיות בהם התגבורת על שונאינו תלו קללתם באחרים, ואז ונלחם בנו קרי ביה ב' נו, כי הם ה"ג מנצפ"ך כל חלק הוא נ"ו, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ושני גבורות מן החמשה הנז' הם גדולים ועצומים, שהם סוד הבל, והם כוחו של מרע"ה, וכמ"ש, ואלו השני גבורות יהיו נלחמים, וזהו ונלחם ב' נו ועלה מן הארץ, קאי על עצמם, אך תלו בלשונם קללתם באחרים וכמ"ש רש"י:

ועוד נראה אומרם ועלה מן הארץ, שאמרו בזה דבר הגון ולא ידעי מאי אמרי, כי השר שלהם שם בפיהם דברים אלו, והוא כי אמר הש"ת ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, ותרגם יונתן בן עוזיאל ע"ה ואיתגלי בארעא דמצרים בשכינת יקרי בליליא הדין, ועמיה תשעין אלפין רבוון מלאכין מחבלין, ואקטול כל דכורא בארעא דמצרים. ואמרתי בס"ד כי באגדה כתיב ירדו עמו תשעת אלפים רבבות, ואין זה חילוק דכונתם הוא תשעה עשרות של אלפים. ומצאתי בשם הרב מגלה עמוקות שכתב אין הקב"ה שוכן שכינתו פחות מתשעים אלפים רבבות מלאכים, שנאמר מה אדיר שמך בכל הארץ, אר"ץ נוטריקון צ' אלפים רבבות ע"כ, ולזה כיון השר לומר ועלה מן הארץ, שמשמע מאחורי הפרגוד שעלייתם ממצרים תהיה בשעה שיוריד הקב"ה צ' אלפים רבבות מלאכי חבלה, לחבל את מצרים, דאלו רמוזים באותיות ארץ, שהוא ר"ת צ' אלפים רבבות וגבר ישראל:

וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלתם. י"ל למה קראם שרי מסים, ועוד אומרו בסבלתם למה נקיט סבלות שהוא ר"ל משאות, והלא בכל מיני עבודה היו מענים אותם שהם דברים קשים יותר מסבלות, ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בס"ד בסה"ק אדרת אליהו, בהפטרות בשם המפרשים ז"ל כי פלוני עיקר הטומאה שלו היא באותיות ס"מ, גם ידוע מ"ש הרב הש"ך ז"ל דמרע"ה הוא הבל, ופרעה קין, וישראל שהיו תחת ידו הם הצאן של הבל, ובא בגלגול זה להוציא בלעו מפיו, ולקחת צאנו מידו, ולכן לא היה מי שראוי לגאל את ישראל, כי אם מרע"ה לבדו. גם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים, בפסוק וירא אליו מלאך ה' בלבת אש, כי משה ר"ת משה שת הבל, שבו נרמזו ג' גלגולים אלו כי הבל היה גלגול ראשון, ושת גלגול שני, ומרע"ה גלגול שלישי, ושני אותיות ראשונים של הבל שת שהם אותיות שה, היו נתקנים, ולקחם מרע"ה בשמו, אך אותיות לבת הנשארים מן שת והבל לא היו נתקנים, והיו דינים קשים, ולכן נקראו לבת אש, אך עתה בסנה נתקנו, ולקחם מרע"ה ע"ש. והנה בודאי כי נתקנו עתה ולקחם בסנה כדי שיוכל עי"כ להתגבר על פרעה, שהיה קין ויגאל את ישראל ויצילם מידו, ומאחר שפרעה היה מושרש בפלוני נחש הקדמוני היה מתגבר על ישראל בכח הטומאה של פלוני שהם אותיות ס"מ, וגם בודאי היה לו התגבורת עליהם עוד מכח אותיות לבת הנז' שהוא דינים קשים מאד, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, כי זה כלל גדול אין האויב מתגבר על ישראל אלא על ידי דינים קשים, ואין נצחון לישראל שהם מסטרא דקדושה, אלא על ידי מיתוק הדינים ותיקונם, ונמצא התגבורת פרעה עליהם היתה על ידי אותיות ס"מ שהם כוחו של פלוני, ועל ידי אותיות לב"ת שהיו דינים קשים מסטרא דדינא, ואותיות אלו נרמזים במלת סבלתם שהיא אותיות לבת באמצע, ואותיות ס"מ בראש ובסוף, וז"ש וישימו עליו שרי מסים, קראם שרי מסים על שם כוחן של ס"מ דפלוני שהיו דבוקים בהם, למען ענותו של ישראל בסבלתם

בסבלתם, כלומר על ידי אותיות ס״מ, ואותיות לבת שהם צירוף סבלתם, וסוף דבר בזמן הגאולה נתקנו אותיות לבת, ונסתלקו מפרעה ומצרים, כי לקחם מרע״ה בסנה, ונעשו תבל, לקיים מה שנאמר תבל בל תמוט ונשארו אותיות ס״מ שנעשו צירוף מס, מלשון המס ימס, שנמחה ונמס כוחם מידם, ונודע מ״ש רז״ל בגמרא דהכלב נקרא מס, ולכן כיון דנמס כוחן של אותיות מ״ס שהיו אצל פרעה ומצרים, לכך כתיב ביציאתם של ישראל ממצרים, ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, וגבר ישראל:

ובאופן אחר נ״ל בס״ד, אומרו למען ענותו בסבלתם, שזכר הסבלות בלבד, היינו כי מן הסבלות נתברר שלא היתה כונתם להנאת עצמן, אלא רק כדי להרע להם, והיינו דארז״ל דדרך האיש לישא משוי כבד על כתפו, ולא על ראשו, יען כי הזכר ראשו חלוש מפני שמזריע משם, ועוד הגלגלת היא שני חתיכות זעג״ז, ולכך משוי הכבד יקשה עליו, אבל האשה להפך כי נח לה לישא משא הכבד על ראשה ולא על כתיפה, יען כי מזרעת מחוט השדרה, ועוד ראשה חזק מאד דגלגלת שלה חתיכה אחת, וברא השי״ת כך בשביל חבלי יולדה שלא יזיקו לגלגלתה, והם בעת שמשמים משוי על הזכרים אינם מניחים אותו לשאת אותו על כתפיהם אלא רק על ראשיהם, והנשים אינם מניחין אותם לישא המשא על ראשיהם, אלא רק על כתיפם, גמלא כונתם להרע דווקא ולא בשביל הנאתם, וכן ארז״ל שהיו מניחין משוי זקן על בחור, ומשוי בחור על זקן, הכונה שאם ישימו על כל או״א למעון ולהסיע לבנים ממקום למקום, וקוצבים להם מספר הלבנים, והזקן רוצה להרבות בהילוך ולמעט במשא בסך הלבנים המוטל עליו, אבל הבחור שיש לו כח חזק נח לו להרבות במשא הלבנים, שישא עשרה בבת אחת כדי למעט בהילוך, והם גוזרים עליהם הפך זה, דהזקן ימעט בהילוך, וירבה בכובד המשא, והבחור ירבה בהילוך וימעט בכובד המשא. גמלא כונתם להרע להם, דמה הנאה יש להם מזה. הרי מן הסבלות מוכח דכונתם לענותם ולא בשביל הנאתם, וז״ש וישימו עליו שרי מסים למען ענותו דוקא, ולא בשביל הנאתם. וזה נתברר מחמת סבלותם שהיו גוזרים עליהם לישא משאות באופן שיהיה קשה עליהם, ואין להם הנאה מזה, כי כל אחד משלים חוק המוטל עליו, ועוד יש הוכחה מזה שהיו בונים פיתום ורעמסס שאין למצרים הנאה מן הבנין, יען שלא היה מתקיים כמ״ש רז״ל בזה:

ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך. דרשו רז״ל בפה רך היה בתחלה, כדי שעי״כ יעשה כל אחד עבודה יותר מכדי יכלתו, דתחלה אמרו להם עשו עמי בטובה שהיא מלאכה ליום אחד דוקא, כי אנשים אחים ורעים אנחנו, ודרך אחים ורעים לעזור זא״ז באקראי, אע״פ שצריך להם בזה יגיעה רבה. והנה מחמת כן עשה כל אחד מלאכה יותר מכדי יכלתו, כי חשב אין זאת עליו בתמידות כי אם ליום אחד. ובשביל יום אחד בלבד אין לדקדק ולהקפיד לעשות המלאכה כפי יכלתו, אך פרעה ועמו הרשעים אחר שדברו עמהם בפה רך, כדי שכל אחד ירבה על כדי יכלתו וכחו, אז בקשו מכל או״א כפי הסך שעלה בידו בעבודה אשר עבד, ואם תחסר יכו וייסרו אותו עד שישלים. וזהו ענין קושי השעבוד שעשו להם בערמה זו, כדי שיעשו מלאכה יותר מכדי כחם ויכלתם אשר על זה לא צוה השי״ת, בגזרת ועבדום וענו אותם:

והנה בודאי דבר זה של קושי השעבוד שהיה להם ע״י ערמה לא היה מקרה, אלא בהשגחה שיסבלו צער גדול כזה מדה כנגד מדה, וצריך להבין מה הוא, ומה היה. ונ״ל בס״ד דארז״ל קושי השעבוד היה בשביל עון מכירת יוסף הע״ה. ומה שהיה בזה מדה כנגד מדה, היינו כי באמת אע״פ שהשלום הוא טוב מאד, עכ״ז לפעמים נולד ומסתבב ממנו דבר רע, דהיינו אדם שרוצה לעשות רע לא יוכל לעשותו, כי אם על ידי שיעשה שלום תחלה, ועל זה התפלל דוד הע״ה ואמר שלום רב לאוהבי תורתיך ואין למו מכשול, כלומר לא יסובב להם מכשול ודבר רע מן השלום, והוא ע״פ המעשה שהביא בשעשועים העתוני, שבעיר ניאפול קרה מקרה זר ומוזר כזה, שאשה אחת שכבה על ערש דוי, ובשנטתה למות שלחה לקרות לאשה אחת שהיתה אשת ריבה מימים רבים, למען עשות שלום אתה לפני מותה, והקרובים שלה מהרו למלאת בקשתה, וילכו אצל אשת ריבה ויאמרו לה איך זאת היא נוטה למות, ורוצה לעשות שלום עמה, וא״א שתקום ממטתה לבא אצלה, כי מסוכנת היא וא״א להרים ראשה מעל הכר, ותשמע אשת ריבה לדבריהם, ומבלי איחור אפילו רגע מיהרה לבא אצלה, ותשמח זאת החולה בראותה אותה, ובעודה שוכבת פשטה זרועותיה לחבק את אשת ריבה למען נשק לה, ופתאום נשמע קול צעקה נוראה, ובני הבית מיהרו להפריד בין הנשים האלה, ויראו כי החולה בהתאזרה בשארית כוחה לנשק את אשת ריבה, נשכה את החוטם של אשת ריבה, וחציו נפל ארצה, ותתעלף הנשוכה, ויובילוה אל בית החולים, ואז החולה הנושכת קראה בעליצות לבב, ותאמר ברוך ה׳ הנה הפעם הזאת היא תמות במנוחה, ואחרי רגעים מספר מתה החולה, ע״כ המעשה:

נמצא זו נקמה נקם רע על ידי השלום, שאם לא היתה אומרת לעשות שלום ולנשק את אשת ריבה, איך אפשר שתוכל ליגע באשת ריבה לעשות לה רע, אך זה השלום עשה מכשול לאשת ריבה שתאמין בה ותקריב פניה אצל פיה, ששם שיניה המוכנים לעשות רע ולשפוך דם, וכן כל אדם הוא נשמר מחרב אויבו על ידי הרחקתו שמתרחק ממנו, ואם האויב רמאי יעשה שלום תחלה כדי שיתקרב אליו, ואז יוכל לעשות עמו רעה, ועל זה נאמר בקהלת עת מלחמה ועת שלום, כלומר עת המלחמה נולד ונסתבב מעת שלום, ואין כונת הכתוב להפריד העתים ולהבדילם, אלא לחברם ולדבקם זב״ז:

ועד״ז היתה הרעה שעשו השבטים ליוסף הצדיק, שהם שנאו אותו מאד, אך לא גילו לו השנאה שהיה להם עמו במדרגה הגדולה שלה, שאם ידע שיש להם עמו שנאה עצמית, היה נשמר להתרחק מהם ולא יתייחד עמהם, וכ״ש שלא יתייחד עמהם בשדה במקום רחוק מבית אביו ומשער מקומו, כי היה חושש לעצמו, ורק הראו לו העדר אהבה, שאין אוהבים, אבל שנאה אפילו כל שהוא לא הראו לו, ובזאת הערמה נכשל שהאמין לבא אצלם לשדה למקום רחוק לבדו, ואז עשו מה שעשו עד כי סוף דבר הסכימו למכרו עבד למצרים שבאותו זמן המזל מחייב, הנכנס שם בעבודת עבד אינו יוצא ממנה לעולם, ועל כן בעת שגלגלו מן השמים קושי השעבוד לישראל במצרים, בעבור עון זה של מכירת יוסף, אשר נסתבב ונולד מחמת הערמה שהערימו, שלא יהיה נודע ליוסף שיש להם שנאה עמו, ושלום לו מצד השנאה, שאין להם שנאה, ורק העדר אהבה היה להם עמו, לזה מדה כנגד מדה גם הרע שנעשה לישראל בעבור עון זה נעשה כבד וקשה, מסיבת הערמה שהערימו על ישראל, שלא ירגישו שחפצם לעבוד בהם, אלא רק רצו מהם עזר ליום אחד, ובזה נכשלו לעשות עבודה יותר מכדי כחם, ולבסוף בקשו אותה מהם בפרך, ובזה נתקן עון מכירת יוסף הע״ה שנעשה ג״כ עד״ז:

וכאשר

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ. י"ל אם משמעות כן יפרוץ הוא לשון רבוי, כמו ופרצת ימה וקדמה ויפרוץ לרוב, שענייניהם הוא רבוי למה כפל הדברים ירבה ויפרוץ, כיון דענייניהם הוא חד, ועוד מ"ש ויקוצו, שפירש רש"י ז"ל בחייהם או היו כקוצין, צ"ל למה קצו בעבורם, ומה עכבה ומכשול היה להם מצד ישראל שקצו בחייהם, או היו כקוצין בעיניהם. וצ"ל בס"ד בהקדים מ"ש במדרש שאל פלסוף את רבי אליעזר, לא אמר הנביא על אדום המה יבנו ואני אהרוס, וכל מה שבנינו קיים. אמר לו לא דבר אלא כנגד העצות שאתם יועצים עלינו בכל שנה ושנה לכלותינו, אמר לו כך הוא שאנחנו יושבים ומתייעצים בכל שנה לכלותכם, ואתי חד סבא ומבטל לון, ע"כ. נמצא גם בעצות יפול לשון בנין, ויפול לשון הריסה וסתירה ופרצה. והנה כאן אצל ישראל בנה פרעה ועמו בנין גדול בעצות שלהם שיעצו לכלותם בכמה אופנים, אמנם השי"ת עשה להפך דכל עוד שהם מענים את בני ישראל יותר, הנה הם פרים ורבים יותר וגם עושה פרצות בבנין העצה שלהם בדבר זה, וכמ"ש ר"א על פסוק המה יבנו ואני אהרוס, וז"ש כן ירבה את בני ישראל שהיו מרובים מאד, וכן יפרוץ לשון פרצה שפורץ פרצות בבנין העצה של פרעה ועמו:

ואומרו ויקוצו מפני בני ישראל. צ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב תולדות יצחק בפ' ובני ישראל פרו וישרצו וכו' ותמלא הארץ אותם, כלומר מאחר שהיו יולדות ששה בכרס אחד, והיו רבים מאד, אז כאשר אחד מישראל הולך בשוק עם בניו, היו הבנים הקטנים ממלאים השוק, וזהו שאמר ותמלא אותם עכ"ד. והשתא יובן בזה ענין ויקוצו מפני בני ישראל, דקצו המצריים בחייהם, וגם כקוצים היו בעיניהם, והכל הוא מסבת הקטנים, כי הקטנים היו רבים, וכשהיו מהלכים הקטנים בשווקים וברחובות ללכת ממקום למקום, היו ממלאים השווקים והרחובות, ואז היו מכשול למצרים ההולכים בשווקים, כי היו נתקלים בהם, יען כי הקטנים אין דרכם ללכת במישור כולם ביחד, ובפרט כשהם רבים, אלא מדלגים וקופצים אנה ואנה, זה מפה וזה מפה באין סדרים, ולכן האיש ההולך ובא כנגדם הוא נתקל בהם, ובפרט אם הוא הולך במהירות, והם הולכים לאט לאט, ולכך היה קשה הדבר הזה על המצריים מאד, ועוד יותר יקשה עליהם אם המצרי רוכב בהמה והילדים הולכים רגלי, שזה צועק פנו לכאן תנו לב, ואין מרגישין בזה בקול צעקתו, ונובח ככלב ואין שומעין לו, כי ילדים קטנים המה, ולכך כתיב ויקוצו מפני בני ישראל, בני דייקא דקאי על הקטנים:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ המשל שכתב מהר"י מדובנא ז"ל בשני עניים המחזירים על פתחי נדיבים במדינות, זה הלך לצד דרום, וזה לצד צפון, ויפגעו זב"ז במקום אחד, ויספר אחד לחבירו שהוא נכנס למדינה פלונית, וביום ראשון שנכנס מצא הצלחה שהיה סובב על כל הקהל ורובם לא השיבו אותו ריקם, אלא נתנו לו צדקה, ואותו היום עלה בידו סך כו"כ, א"ל חבירו כמה ימים סבבת על הקהל לקבל, א"ל יום א' בלבד, א"ל למה, א"ל כך יש תקנה באותה העיר שלא יסבבו העניים לקבל צדקה אלא יום פורים בלבד, ואותו היום היה יום פורים. וילחק עליו ויאמר לו, שוטה, אין רבותא בזה, כי ביום הפורים כל הפושט ידו נותנים לו חמש ושש פרוטות בבת אחת, אבל אני הלכתי לאותה העיר בתמוז, והיה לי חן וחסד לקבל כפלי כפלים עליך, וזה חידוש, דאין הזמן מחייב ליתן צדקה הרבה, וגם אינו מחייב לב הקהל שיתנו, ועכ"ז לקחתי כפלי כפלים עליך, עכ"ד:

והנה נודע, אדם שיגיע כל היום במלאכה אין לו תאוה בלילה להזקק לאשתו, כי כל עצמותיו שבורים מחמת יגיעתו ביום כי רבה היא, ואפילו אם דוחק עצמו ונזקק לאשתו לא יוליד בן בריא אלא חלש. וכאן במצרים שהיו ישראל מעונים ביותר רחוק הדבר שיולידו, ואם יולידו יהיו חלשים, אך פרצות השי"ת היו נזקקין לנשיהם בתאוה מרובה, וגם היו מולידים בנים בריאים, ודבר זה אינו טבעי לפי הזמן. וז"ש וכאשר יענו אותו כן ירבה בחוזק הגוף ואיכותו שהיו בריאים בכח וחוזק אברי גופם. וכן יפרוץ בכמות שהיו יולדים ששה בכרס אחד, ולכן ויקוצו מפני בני ישראל שהיו כקוצים בעיניהם מחמת תוקף ההצלחה שהיה להם הפך הטבע, וחשבו שלקחו הוד הצלחתם וחטפו אותה מן המזל שלהם, וכמו שאמרו בני לבן על יעקב אע"ה, ומאשר לאבינו עשה לו את כל הכבוד הזה:

וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים. נ"ל בס"ד כי היו המצריים מתכוונים לצער אותם צער גדול בחנם, דמלבד תוקף העבודה והטורח שהיו מעמיסים עליהם כל היום כולו, הנה גם לחמת עניה של סעודתם שהיו נותנים להם בחצי היום, לא היו מניחים להם לעזוב המלאכה אפילו רביע שעה, כדי לאכול סעודתם כדרך הפועלים לנוח בעת סעודה, אלא גוזרים עליהם שלא לבטל מן העבודה אפילו רגע, ואוכלים פיתם בעוד ידיהם עסקניות במלאכתם, שישימו הפת בחיקם, ובעודם עוסקים נושכין הגלוסקא ומחזירים אותה לחיקם, ועד שלועסין ויבלעו החתיכה שבפיהם חוזרין ומוציאין הגלוסקא מחיקם ונושכין אותה, וכן עזה"ד עד שגומרין אכילת הגלוסקא ההיא, באופן שהם עוסקין בידם ולועסין בפיהם את פיתם ביחד. ואם היה עסקם בדבר יבש שאין בו לכלוך, חצי נחמה, אך כן עושין להם גם בהיות העסק בדבר לח שהוא טיט, שהידים מלוכלכין בחומר, והפת מתלכלך, ונמצא הפת נמאס ונכנס הטיט בפיהם. וז"ש וימררו את חייהם, ר"ל סעודתם ואכילתם, כי הסעודה והמזון נקראת חיות, מררו אותה להאכילם אותה בעת עבודתם עבודה קשה שעוסקין בה ולא ינוחו מן העבודה בעת אכילתם, ואם היתה עבודתם רק בדבר יבש שאין בו לכלוך, חצי נחמה, אלא עושין להם כן גם בעת שעוסקים בחומר ובלבנים רכים, שהם מלכלכים הידים ואז יתלכלך גם פתם ומזונם:

וראיתם על האבנים אם בן והמתם אותו. י"ל הול"ל וראיתם האבנים, כי האבנים הוא מושב האשה היולדת כמ"ש רש"י ז"ל. וצ"ל בס"ד כי הוא צוה אותם לחנוק הזכרים, והיינו כשמושכין הולד יהיו תופסים אותו בחיזק בצד הצואר, שהוא צד שבו הקנה והושט שהוא רך, ושם הוא חיות שלו, וכשמשימין ידם בחוזק גדול נחנק הולד, מה שאין כן מצד השני שהוא העורף לא יהיה נחנק אם יתפשו שם בחוזק, וכדי שלא ירגישו בהם בני הבית כשתופסין הולד בצד הקנה והושט, נתן להם עצה שתשב המילדת בגבה של היולדת, ותחבקנה כאלו היא רוצה לעשות סיוע ועזר לתומכה שלא תתנועע לכאן ולכאן, וכיון שהיא חובקת הגב שלה, לכן לא יהיו ידיה נראין לעיני העומדים אצלה, אם אוחזת בצואר או בעורף, כיון דאין אויר פנוי בין גב היולדת לגוף המילדת, ועצה זו שנתן להם שיהיו סמוכים ודבוקים בגב היולדת, רמזה הכתוב באומרו וראיתם על האבנים, והיינו על ר"ל סמוך כמו ועליו מטה מנשה, וכתרגומו. והנה אותיות הסמוכים לאופיות אבנים הם אותיות גב שנן, והיינו גב ר"ל אחור, ושנן לשון חבוק, כמו ותהי למלך סוכנת, שתחבקו הגב של היולדת כדי שלא יראו העומדים אם ידכם אוחזת בקנה

בקנה ובוסט ששם חיות האדם, או אם אוחזים בעורף שהוא צד השני:

ואם בת היא וחיה. י"ל למאי אצטריך לפרש להם על הבת, מאחר שהוא לא צוה להמית אלא הזכרים, ש"מ לא ימיתו הבנות. ונ"ל בס"ד הכונה, שלוה להם שיספיקו לבנות מזון ושאר הנאות, כדי שיראו ישראל רחמנות שלהם, ולא יחשדו אותם במיתת הזכרים, אך הם מלבד שלא עשו כאשר דבר להם מלך מצרים להמית הבנים, אלא עשו עוד דבר חדש, והיינו ותחיינה את הילדים, ר"ל המזון לא היו נותנים לבנות, אלא רק לילדים הזכרים בלבד:

ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים ולא יכלה עוד הצפינו. י"ל דארז"ל ותרא אותו כי טוב הוא שנתמלא כל הבית אורה, וקשה איך מחמת זה יתחייב שתצפנו שלשה חדשים ולא תוכל להצפינו יותר מן ג' חדשים, כי המשך הלשון נראה דהא תליא בהא. ונ"ל בס"ד מ״מ דארז"ל בפסוק זה אמאי שלשה ולא יותר, והרצו כי המצריים מנו לה תשעה חדשים מעת שהחזירה עמרם ונשאה, ולכך אחר תשעה היו באים לביתה לבקש העובר שנולד מה הוא כדי להשליכו, אך מרע"ה נולד לששה חדשים ויום אחד, והם לא הרגישו בזה כדי שיבואו לבקש אותו, ולכך היתה יכולה להצפינו שלשה חדשים דוקא לתשלום התשעה, כי ידעה דאחר גמר התשעה חדשים יבואו לביתה לבקש אותו, יען כי מוכרח שהיה למצריים פנקס מיוחד לדבר זה, שבו רשום עת הנשואין של כל או"א מישראל, כדי לידע זמן הלידה שיולדים, דמ"ש רז"ל מנו ליוכבד מעת שהחזירה, לא היה המנין ליוכבד דוקא, אלא לכל נשי ישראל כדי שיבואו לחפש ולראות מה ילדו, ואז ישליכו הילד ביאור, ובודאי על רבוי עם שהיה שם בישראל צריך ממונים הרבה, ולא יספיקו חברה אחת לכולם, אלא יתחלקו למשמרות כדי להקל הדבר מעליהם, כי הוא תכסיסי הממשלה בכמה ענינים, ויתכן שתיקנו לכל שלשה חדשים ישמש משמר אחד, וכל אלו המשמרות עיניהם תלויה באותו הפנקס הנז"ל, שבו כתוב זמן הנשואין של כל או"א, ואחריו הם הולכים לידע מתי יבואו לבתי ישראל לחפש על העוברים שנולדים, והם תופסים החשבון על תשעה חדשים, כי יולדת לשבעה לא שכיחא כ"כ:

ולכן כיון שנולד מרע"ה לששה חדשים ויום אחד לא נכנסו הממונים לבית יוכבד באותו זמן לבדוק ולראות, כי הם עושים חשבונם ע"פ הלידה שתהיה אחר תשעה חדשים, אמנם אלו הממונים הסובבים בעיר ברחובות ישראל ראו מבחוץ בעת לידתו אור גדול מרחוק, וכמ"ש רז"ל שנתמלא כל הבית כולו אורה, ובודאי שאלו מבחוץ מה האורה הגדולה הזאת אשר בבית יוכבד, וישיבו להם שיוכבד ילדה לשבעה וילדה בת ומרוב השמחה שלא ילדה בן אלא בת וחיה, הדליקו נירות הרבה, וזה האור אשר אתם רואין, כי הם יודעים שבעת שתלד האשה בן יתאבלו ויבכו כל אנשי הבית מפני שיודעים שיהיה מושלך ליאור, ואם תלד בת ישמחו שמחה גדולה, ולכך האמינו לדברים אלה המתיישבים על הלב, דאית להו טעם חשוב, ולא נכנסו לבית יוכבד לבדוק ולראות, כי היה ברור אצלם שילדה בת. ואחר שלשה חדשים בא זמן הפקידות של ממונים אחרים שנמסר להם הפנקס ההוא, והמה רואין שיש תשעה חדשים משנשאת יוכבד, וא"כ זו הגיע זמן לידתה ואלו אין יודעים מאותו ענין של אור הבית, ואינם יודעים שילדה לשבעה, ובודאי יכנסו לבדוק בבית יוכבד, ולכן בסוף השלשה חדשים ללידתו שהוא סוף התשעה לא יכלה עוד הצפינו, כי אמרה בודאי הממונים החדשים יבואו לביתה לבדוק, וימצאו אותו ויטביעוהו:

ובזה יובן ותרא אותו כי טוב הוא, שנתמלא כל הבית אורה, ועי"כ ציירה בדעתה כי מן זריחת האורה אפשר שיבואו הממונים לידי טעות, כי כאשר ישאלו מה האורה הזאת יאמרו להם ישראל ילדה יוכבד בת, ובעבור שמחה הדליקו רבוי נרות, ויאמינו בכך ולא יבואו לבית לבדוק, ולכך ותצפנהו שלשה ירחים, שבהם משגיחים הממונים האלה, ולא יכלה עוד הצפינו מפני כי עתה יבואו ממונים חדשים אשר אין יודעים מכל זה כלום, אלא רק רואין ע"פ הפנקס הגיע זמן העובר של יוכבד לצאת לאויר העולם, ולכך יבואו לבדוק אם הוא זכר או נקבה, ועל כן הוציאה אותו מן הבית והניחתו בתיבה:

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור. ארז"ל בגמרא שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה, וי"ל מנ"ל הא, ונ"ל בס"ד דקשיא להו הול"ל לרחוץ בתוך היאור, לכך פירשו מגלולי בית אביה, כי אביה היה עובד ליאור, דכתי' ביחזקאל סי' כ"ח על פרעה התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו אשר אמר לי יאורי ואני עשיתני, נמצא היה לו ע"ז שם, והיאור עצמו נחשב גילולי בית אביה, ולז"א לרחוץ על היאור, ר"ל על עון שהיה לה ביאור שהוא גילולי בית אביה:

ואשר אחשוב בענין הנס הזה של מרע"ה ואופן הצלתו הוא, דאע"פ דאמו של מרע"ה היתה בארץ גושן ובתיה בת פרעה היתה בהיכל אביה במצרים, הנה נראה דמצרים וגושן היו בתרי עברי דנהרא זה כנגד זה, ומקום עבר האחד נקרא מצרים, ששם היה יושב המלך וכל בני ביתו והשרים, והיתה קרקע עבר זה גבוהה מן הנהר, וגושן היתה בעבר השני שכנגדו וקרקעו היתה נמוכה מאותו העבר, והיתה שוה בגובה עם גובה עבר הנהר השני, ושוה עם שטח גובה הנהר, והנה השי"ת שם בלב בתיה באותו היום לפרוש מגלולי בית אביה, ומכח נשמה הקדושה שנכנסה בה ביום ההוא ידעה שהגר צריך לו טבילה בנהר, ולא מהני ליה מרחץ, ולכן עברה הנהר והלכה לעבר השני שבו ארץ גושן, ונכנסה ועמדה בשפת היאור במקום סוף וגמי הרבה, וחוצץ מפני מראית העין, והתיבה היתה בין הסוף, ולכן נערותיה לא ראו אותה כי היתה התיבה מוצנעת שם, וכיון דבתיה היתה בתוך המים ראתה את התיבה קודם מהם, ואמרה להם שיראו את התיבה מה יש בתוכה, ומאחר שהיתה נסתרת בין הקנים לא ידעו היכן היא, והיא פשטה ידה להראות להם את מקום התיבה בהיותה מורה להם באצבע, וכשפשטה ידה נתארכה ידה בנס פלאי, והגיעה עד התיבה, ואז אחזה את התיבה והביאתה אצלה במקום שעומדת שם בתוך הנהר, וממילא פתחה אותה ותראהו את הילד, כן מוכרח לצייר הלצת הענין:

ברם הדבר יפלא, למה הוצרך להיות הנס באופן זה, והלא היה ראוי להיות הנס של הצלתו בנקל ע"י מלאך, שיבא מלאך ויטול אותו, ויניחו במקום אחר ויגדלהו ע"י דבש מסלע ושמן מחלמיש צור, כאשר נעשה לאלפים ורבבות מילדי בני ישראל, ואחר שיגדלם המלאך ויגדלו יבואו לביתם עדרים, וכנז' בגמרא. וקושיא זו תתיישב שפיר בדברי רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל, מ"ש בפסוק זה וז"ל, הורה הוא יתברך איך נואלו שרי צוען חכמי יועצי פרעה, העולה על רוחם שיש לאל ידם להפר ח"ו עצת אלקי עולם, ה' אשר יען וברא מושיע את ישראל באומרם אל פרעה כל הבן הילוד היאורה ישליכוהו, והורה הוא יתברך שאחרי שהשי"ת יען מי יפר, ולא עוד אלא כי אם בעת הומרם אליו כבר הושלך מושיען של ישראל היאורה, אז יוצאת אליו תחלץ חושים כבודה בת

מלך

ב

מלך פנימה אשר לא ניסתה לצאת לרחוץ על היאור כאחת הריקות, כי לא יחסר מרחץ לה בבית המלכות, ומן המים תמשהו, תבואהו ותטעהו בהיכל המלך אביה המבקש את נפשו, ושם ירעה ושם ירבץ עד כי גדל וכלה סעיפיו. והורה הכתוב את אשר הפליא הוא יתברך לעשות עם משה, כי הלא לפי הטבע היה קרוב הדבר יותר שיפגעו נערותיה עם משה, מלפגוע בו בת פרעה, יען כי הלא הוא היה על שפת היאור וכו׳, ולא עוד אלא שהיתה התיבה בתוך הסוף נעלם מן העין בין בדי הסוף, והשי"ת האיר את עיניה ותראהו טרם יראוהו נערותיה פן ימיתוהו על דבר המלך וכו׳ עכ"ד ע"ש:

נמצא הולך הדבר להיות על יד בת פרעה כדי להגדיל הנס, כי יבושו ויכלמו אח"כ פרעה וכל יועציו וחכמיו, איך היו כולם יושבים ימים ולילות במעמד אחד לרדוף את הנולד הקדוש, ולא הועילה חכמתם וידיעתם לעשות שמץ דבר מאשר יעצו, אלא אדרבה הצלתו תהיה ע"י אשה בתו של האויב שלו, שיבא ויתגדל ביניהם וישב אצלם, ואין אתם יודע כי הוא הוא אשר עתיד לאבד זכרם ולקעקע בילתן, ואיה היא חכמתם ובינתם כי יאמרו חכמים אנחנו, ואיה הוא האצטגנינות שלהם אשר יתפארו בה להגיד עתידות ולגלות על ידה נסתרות. ועל כן הדבר הזה היה להם אח"כ לעלבון ודאגה ומורת רוח, כי היו נכוין בחמי חמין, ולבם שורף כאש ומעיהם מתחתכין, כאשר יזכרו הדבר הזה, והיה קשה עליהם יותר מן עשר מכות שבאו עליהם. משא"כ אם היתה הצלתו ע"י מלאך היו מתנחמים בדעתם לומר, הנה אנחנו עשינו מה שנוכל לעשות לו לרדפו, ומה היה בידינו לעשות יותר ולא עשינו, וכי יוכל אדם לעמוד כנגד המלאך, ולא כן עתה שהם גידלוהו והם הצילוהו, ובחיקם היה יושב שקט ושאנן, ולא ידעו כי בנפשם היו עושין:

ובזה מובן הטעם שלא זכר כאן שם בתיה, אלא קראה הכתוב בשם בת פרעה בסתם, לומר ולהודיע דמה שהוצרכה ההצלה להיות לצדיק קדוש אלקים על יד אשה, הלא אין מעצור לה׳ להושיע למרע"ה על ידי מלאך ושרף, אך הולך הדבר להיות ע"י אשה להיותה בת פרעה, בתו של מלך, הוא האויב אשר צופה ומביט ימים ולילות לבקש נפשו, ורודף אותו באמצעות חכמיו ונבוניו ימים ולילות באין השקט, ואיך עתה תהיה בתו מפרת עצתו ומחשבתו, והוא בער לא ידע ולא יבין ולא ירגיש בכל זאת, אע"פ שהיא מגדלת אותו בביתו וארמונו, ואז ע"ז יאמרו הגוים אין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ה׳:

והנה באמת רואין אנחנו כיוצא בזה עשה השי"ת נס והצלה לרבינו הקדוש, אשר היה בדורו דוגמת מרע"ה, וכמ"ש בגמרא מימות מרע"ה ועד רבינו הקדוש לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד כי רבינו הקדוש היה יחיד בדורו בתורה וגדולה, ובאמת כן ידמה מצד בחינתו למעלה, וכמ"ש בשער הגלגולים דף מ"ג ע"ב וז"ל, הבנתי ממורי זלה"ה כי גם ר"א הגדול ורשב"י ורבי יהודה נשיאה הנקרא רבינו הקדוש גם הם מבחינת מרע"ה עכ"ל ע"ש. והענין הוא אשר הובא בספר מגלה צפונות לרבינו אליהו הכהן ז"ל, ממאמרי רז"ל, שפעם אחת גזרה המלכות גזרה על ישראל שלא למול את בניהם, ובאותו זמן נולד רבינו הקדוש, ואמר רשב"ג אביו, הנה הקב"ה צוה למול כיצד אנחנו מבטלים גזרתו של הקב"ה, ונקיים גזרת בשר ודם מיד עמד רשב"ג ומל את בנו, וכשהודיעו הדברים בפני השר של העיר, שלח וקרא לרשב"ג, אמר לו מפני מה עברת על גזרת המלך ומלת את בנך, א"ל כך צונו הקב"ה, א"ל אותו השר הרבה כבוד יש לי עליך שאתה ראש לאומתך, אלא גזרתו של מלך היא ואינו יכול להניחך. א"ל ומה אתה מבקש, א"ל אני רוצה שאשלח אותך לפני המלך, (כי רשב"ג היה יושב בטבריה סמוכה לקסרי שיושב שם המלך) ומה שהוא רוצה לעשות יעשה, א"ל תעשה כל מה שאתה חפץ מיד שלח את רבינו הקדוש הנימול ואת אמו, והלכו כל היום בדרך, ולערב הגיעו במלון של המלך אסורוס שהיה אביו של אנטונינוס בן המלך, נכנסה אמו של רבינו הקדוש אצל אשתו של המלך שהיתה אמו של אנטונינוס, אמרה לה כך וכך גזרו עלינו שלא למול, ועכשיו מלתי את בני, ומוליכים אותנו לפני המלך בעליך להרגנו, כיון ששמעה כך אמרה לה אם רצונך קחי את הילד שלי שאינו מהול, ותני לי את הילד שלך, ולכי מלטי את נפשך ואת נפש בנך מיד המלך, ועשתה כן, וכשהגישו אותם לפני המלך נכנס גם אותו השר לפני המלך, ואמר לו אדוני המלך זו עברה על גזרתך ומלה את בנה, ועכשיו הבאתי אותם אצלך, ומה שתרצה לעשות עשה. אמר המלך ראו הבן הזה אם הוא מהול, וראו ומצאוהו שאינו מהול, מיד כעס המלך על אותו השר, ואמר לו אני גזרתי על מהול, ואתה מביא מי שאינו מהול, באותה שעה היו גדולים יושבים לפני המלך, אמרו לו אדונינו המלך אנחנו מעידים בודאי שבנה של זאת היה מהול, אלא שאלקיהם של אלו קרוב להם, וכיון שקוראים אליו מיד עונה להם, וככתוב בתורתם ומי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה׳ אלקינו בכל קראינו אליו. מיד צוה המלך ונהרג אותו השר ובטל את הגזרה, ופטר את רבינו הקדוש ואת אמו לשלום, וכיון שחזרו למלון בית המלך אמרה אשת המלך שהיא היתה אמו של אנטונינוס, הואיל ועשה לכם הקב"ה נס על ידי וע"י בני, יהיו בנך ובני שושבינים לעולם, ובשכר אותו החלב שינק אנטונינוס מאמו של רבינו הקדוש, זכה אנטונינוס אחר שגדל ומלך במקום אביו שנתגייר ע"י רבינו הקדוש ולמדו תורה ושמש את רבינו הקדוש וירש עוה"ז ועוה"ב, ע"כ ע"ש:

ובזה אמרתי טעם נכון על מ"ש בגמרא, אחר שנימול אנטונינוס המלך, אמר לרבינו הקדוש שיראה את מילתו אם נימול היטב, וא"ל רבינו הקדוש בדידי לא אסתכלית איך אסתכל בדידך, וצריך להבין וכי ס"ד דאנטונינוס שלא מלוהו בטוב שצריך לבדוק אותה רבינו הקדוש, והלא אלפים ורבבות נימולים בישראל, האם בודק אותם רבינו הקדוש, ולמה הוצרך לבדוק את מילתו. וכפי האמור מובן בס"ד שפיר, כי ודאי אמו ספרה לבנה אנטונינוס את המעשה הנז"ל, איך נעשה נס לרבינו הקדוש על ידו בזמן היותו קטן, שעדיין לא היה נימול, ולכך רצה עתה שיראה רבינו הקדוש האבר שלו אחר שנימול, כדי שיזכור הנס שנעשה לו בזה האבר, כדי שיברך להשי"ת ואומר ברוך שעשה לי נס ע"י אבר הזה, ובלשון נקיה ובלשון מליצה אמר לו שיראה אם נימול יפה, ולא רצה לומר לו בפירוש על הנס שנעשה לו בזה, והשיב לו רבינו הקדוש כן דברת, אבל מה אעשה אני נזהר שלא להסתכל אפילו בדידי וכ"ש בשל אחרים:

הרי תמצא, כמו שהצלת מרע"ה היתה ע"י אשה שהיתה בת המלך אשר אביה גזר גזרה להמיתו ח"ו וניצול מגזרת אביה על ידה, כן רבינו הקדוש ניצול מגזרת המלך על ידי אשה, ורק זו היתה בתו של מלך, וזו היתה אשתו של המלך, וכמו שפרעה היה רודף אחר מרע"ה מושיען של ישראל, וסוף דבר היה מרע"ה גדל ויושב בארמון פרעה, ולא הרגיש בו, כן אסורוס המלך היה

היה רוצה להרוג את רבינו הקדוש הנימול, והוא דן את אמו והילד שבידה כדי להרגם, ובאמת אותה שעה היה רבינו הקדוש יושב בארמון שלו ובחיק אשתו של המלך, והילד שהובא לפניו ודן אותו הוא בנו ואינו רבינו הקדוש, ואין המלך ושריו יודעים כלום מכל זה. גם עוד תמצא כמו דעל ידי הצלת מרע"ה מן הטביעה בנהר שהיתה ע"י בת פרעה שניצולו כל ישראל בעבורו, כי ע"י שטעו וחשבו חכמי פרעה שנטבע ממש, הגידו לפרעה שכבר נטבע מושיען של ישראל, ואין צורך עוד להטביע ילדים, ועי"כ ניצולו כל ישראל, כן עתה ע"ז הנס שנעשה לרבינו הקדוש נתבטלה הגזרה של המילה מעל כל ישראל וכנז"ל, וכמו שהצלת מרע"ה היה בטעות שהטעתה אותם אמו להניחו בתיבה של גמי, שאין נראה דבר חוצץ בינו לבין המים, מפני שהגמי גדל במים, ולכך טעו בזה החכמה שעשתה שחשבו שנטבע במים, כן עתה ההצלה היתה ע"י חכמה שנתחכמה להחליפו בילד שאינו מהול, הרי נעשה לרבינו הקדוש דוגמה למה שנעשה למרע"ה בנס ההצלה שלו, כי רבינו הקדוש הוא מבחינת מרע"ה, וכמ"ש רבינו האר"י זלה"ה:

היליכי את הילד הזה והניקיהו לי. ארז"ל בגמרא נתנבאה ולא ידעה מה נתנבאה, היליכי הא שליכי, והנה בודאי היא דברה בלשון מצרי, ואמרה בלשון מצרי הא שליכי, והתורה רמזה הא שליכי במלת היליכי, וצריך להבין מה היתה כונתה בדבר זה שאמרה בפירוש הא שליכי, דכיון דאינו שלה איך תאמר לה הא שליכי, ומאי ס"ד לומר כן. ונ"ל בס"ד, היתה כונתה לומר אע"פ שאת נכריה ואין הילד הזה שליכי, אני אבקש ממך שתתנהגי עמו ברחמנות גדולה בזמן היניקה כאלו הוא שליכי ממש, שתתנהגי עמו כמנהג האם עם בנה ממש, ולא כמנהג מנקת נכריה שמנקת בשכר, נמצא היא כונתה לומר הא שליכי, היינו שתתנהגי עמו ברחמנות כאלו הוא שליכי, ובאמת כן היה שהוא שלה ואינה נכריה ממנו, ועל זה ארז"ל נתנבאה ולא ידעה, דאין כאן כאלו אלא הוא באמת בן שלה. ואמרתי דוגמא ודמיון לזה, מעשה שהיה שהובאה בספר אוצר פתגמים סי' רל"ז, והוא כי בבית הכנסת של עמי ארצות לא ידעו מה לקרות פרשת המפטיר ביום שמחת תורה, כי החכם שלהם המנהיג אותם לא בא באותו היום לבית הכנסת, והיו עושים סדר וקריאת התורה כפי מה שרואין רשום בספר המחזור של התפלה שבידם, וראו שכתוב במחזור של פרשת המפטיר ביום שמחת תורה קורין כדאתמול, וחשבו שיש פרשה בתורה שמתחלת במלת כדאתמול, ויחפשו בתורה ולא מצאו ולא ראו פרשה שמתחלת במלת כדאתמול, וסוף דבר אחר עמל וטורח שיגעו לחפש בפרשיות ולא מצאו, אמר אחד מהם כיון דהדבר הזה ספק אצלינו ולא ידענו הפרשה המתחלת במילת כדאתמול, טוב שנקרא הפרשה של המפטיר כמו שקרינו אתמול, וכן עשו. ואחר התפלה הלכו אצל החכם שלהם, ושאלו אותו היכן כתובה פרשה זו המתחלת במלת כדאתמול, אמר להם לא יש פרשה מתחלת כדאתמול, וכונת הסידור לומר שיקראו כמו שקראו אתמול, ונמצא כי הם קלעו אל המטרה שקראו כפי כונת המחזור שכונתו לומר שיקראו פרשת המפטיר שקראו ביום אתמול, ע"כ:

וכן הענין כאן, היא אמרה לאמו הא שליכי, וכונתה לומר יהיה נחשב אצליך כאלו הוא שליכי, שתתנהגי עמו כמנהג האם עם בנה ממש, ונמצא כי בדבריה אלה קלעה אל המטרה שבאמת הוא בנה ממש, וכמו אותו האיש שאמר נקרא כמו שקרינו יום אתמול שבזה קלע אל המטרה לעשות כפי כונת הכתוב במחזור, כי המחזור ג"כ אומר כך שיקראו כמו שקראו יום אתמול:

ותקח האשה את הילד ותנקהו. נ"ל בס"ד, דידוע מ"ש רז"ל שקודם שבאה אמו החזירתו בתיה על כל נשי מצרים שהיו נמצאים שם כדי להניקו, והיו שפתותיו הקדושים סגורות זעג"ז, ולא קבל לפתוח אותם לינק, ובודאי ראשי הדדין של המצריות שהיו מלאים חלב נגעו בשפתי קודש שלו, כי ודאי היו דוחקין המצריות ראשי דדיהם בשפתו כדי להכניסם, ולא יכלו להריק חלב בפי הצדיק, ועכ"פ ודאי נתלכלכו ראשי שפתיו בחלב שלהם, ואמו הבינה מדעתה דבר זה, על כן כשלקחה אותו להניקו לא הניקתו אלא אחר הניקוי שנקתה שפתיו ורחצה אותם במים, ואח"כ הכניסה דדיה לפיו וינק, ולז"א ותקח האשה את הילד ותנקהו, קרי בה ותְּנַקֵּהוּ בדגש, והנו"ן בנקוד פתח, והקו"ף בנקוד צר"י ר"ל נקתה אותו תחלה, ואח"כ הניקה אותו:

ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו. הדבר יפלא מי הכריחה לקרותו בשם זה על שם המשכתו מן המים דראוי להסתיר הדבר הזה ולהעלימו, ולא תתן פתחון פה להלשין, ובפרט כי בשם זה קראתו בבית אביה, דאביה ג"כ קורא אותו בשם זה, ובודאי יהיה להם הרגשה בדבר. ונ"ל בס"ד, גם זה בהשגחתו יתברך שיהיה נקרא בשם זה, ועכ"ז נסמית עין שכלם ואינם מרגישים בדבר, ואח"ז כשבא מרע"ה לגאול את ישראל היה פרעה ושריו מעיהם מתחתכים איך היינו קורין אותו בשם זה ולא הרגשנו בדבר, דהיה להם להרגיש ולומר זה הוא המושיע את ישראל שראו החרטמים שנפל למים, שאח"כ נמשך ועלה ונמסר בידנו וגדל בביתינו, ולא הרגשנו להרגו, ובזה ידעו הכל כי הש"ית בעל היכולת ומשיב חכמים אחור, ודעתם יסכל שעשאם כבהמות ממש, שאין להם הרגשה של כלום:

עוד נראה דבר הכתוב מפלאות מעשיו יתברך, כי היא קראתו משה שהוא ר"ל מושה אחרים, דהיינו מוציא את ישראל ומושה אותם מארץ מצרים, אך ותאמר לעיני הרואין פירוש וטעם לשם זה הוא, כי מן המים משיתהו, דקאי עליו, ובאמת זה הפירוש הוא הפך הפשט של משמעות השם שלו, כי שמו מורה שמושה אחרים, א"כ הוא הוא מושיען של ישראל באמת, שמושה אותם ממצרים, והוא הגואל את ישראל:

ומשה היה רועה את צאן יתרו חתנו וינהג את הצאן אחר המדבר. נ"ל בס"ד כי נצוח המלחמה הוא בשלשה סוגים, והסוג הראשון היה בזמן מרע"ה שהיה מלך על ישראל ונלחם עם כמה אויבים, דמלבד מה שעשה במצרים בכח פיו, וגם מה שעשה בעמלק שהיה עומד בתפלה וכפיו פרושות השמים, וגבר ישראל שהיו העמלקים נופלים, עוד עשה בפיו מלחמה עם סיחון ועוג שהפילם ע"י תפלתו, וכן עשה יעקב אע"ה קודם ממנו באמורי, כמ"ש אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, ותרגומו בצלותי ובעותי, וכן הוא משה ידבר והאלקים יעננו בקול, ונודע בזה אצל כל האומות שכוחו בפיו, וכמ"ש רז"ל ששלחו מואב לשאול מן מדיין, מושיעם של ישראל נתגדל אצלכם במה כוחו, והשיבו להם כוחו בפיו נמצא הוא הנהיג את ישראל בכח הדבור בלבד, משה ידבר והאלהים יעננו בקול, אח"כ נתחדש נצחון לישראל ע"י גבורת היד בחרב וחנית ורומח, שהיו המלכים מנהיגים את ישראל במלחמות ע"י גבורת הידים בכלי זיין. והנה נודע מה שזכה מרע"ה להיות רועה את ישראל באופן הנז', הוא מפני שהיה רועה צאן יתרו חמיו באמונה, וכמ"ש רז"ל שנים היו רועים את ישראל משה ודוד, ובדקם הקב"ה בתחלה בצאן של בשר ודם, וראה שהם רועים נאמנים, אמר כדאין הם לרעות את צאני אלו ישראל, דכתיב בהם ואתנה צאני צאן

מרעיתי

מרעיתי, וז"ש ומשה היה רועה את צאן יתרו חתנו, ר"ל בשביל שהיה רועה צאן יתרו באמונה, זכה להיות מנהיג את הצאן הידוע אלו ישראל, שנקראו בשם צאן של הקב"ה, אחר המדבר כלומר אחר הדבור שבפיו נלחם מלחמות שלהם, משה ידבר והאלקים יעננו בקול:

נמצא מלחמה דאיש באיש וממלכה בממלכה, תחלתה היתה אצל ישראל בפה דוקא, וסופה נעשית בידים, אבל מלחמת האדם עם יצה"ר הנה זאת היא תלויה בפה תמיד, שהאדם בתורה שלומד בפיו ובתפלה שמתפלל בפיו הוא נלחם עם היצה"ר ונוצח אותו, ואין למלחמה זו שייכות בידים, ועל כן אם ישראל נזהרין בקדושת הפה לנצח בו את יצה"ר, אז זוכין שתחזור עטרה ליושנה, שגם מלחמה דאיש באיש וממלכה בממלכה תהיה בפה דוקא, וכמ"ש ותגזר אומר ויקם לך, אך אין הפה נוצח בתורה ותפלה אא"כ יהיה נקי וטהור מדברים אסורים, שאם יטנפהו האדם בדברים אסורים, לא יעשה שום מלחמה, כי דומה לקני השריפה שזורקין כדורים למרחוק על האויבים, שאם הם מקולקלים אין יכולין לזרוק כלום:

ולכן ברית הלשון מכוון כנגד ברית המעור, כי האדם נלחם עם כוחות היצר והקליפות להוציא מהם נ"ק אשר שבו אותם מן ברית המעור ע"י קרי, וכל כוחו במלחמה זו הוא ע"י כלי זיין שלו, שהוא הפה שלו שזורק בקליפות חיצים ואבנים מפיו, כדי להרגם ולהוציא בלעם מהם, ואם הכלי זיין מקולקל לא יעשה כלום, וישאר הגזול שבו ביד הקליפה שמחזקת בו, על כן אם ישראל נזהרים בפה תחזור עטרה ליושנה, שיהיו נולחים בפה ואין צריכין לידים, ולכך ברית הלשון מכוון כנגד ברית המעור, לומר שהלשון יתקן ברית המעור. ובזה פירש עט"ר הרב מור אבי זלה"ה רמז הכתוב ותשא בריתי עלי פיך ודפח"ח:

ולכן ישראל במצרים שנזהרו שלא לטנף לשונם, וגם כי אחד מן השבחים ששבחום רז"ל שם הוא שלא שינו לשונם, לכך הצליחו לעשות בירור נ"ק השייכים לברית קודש, באותם ק"ל שנים שהיה להם שעבוד ועינוי בהם בחומר ובלבנים, ולכן תיקון הברית מסוגל יותר בימים אלו של שובבים, שהם בששה פרשיות שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים, כי רובם מדברים בשעבוד מצרים וגאולת ישראל משם, שכל זה היה בשביל הבירור נ"ק השייכים לברית קודש, וסופם מדבר בתורה ומשפטיה, להודיע דלא סגי לאדם בתענית בלבד למרר חייו, אלא צריך שירבה בעסק התורה, ובששה שבועות יש מ"ב יום כנגד שם בן מ"ב, של אנא בכח המסוגל לבירור נ"ק:

ונ"ל בס"ד, לכן חלים ימי השובבים בחודש טבת שמזלו גדי, בהפוך אתוון הוא גיד, לרמוז על תיקון הגיד. גם גדי עולה טוב, והיסוד נקרא טוב, וסוף השובבים בשבט, שהוא אותיות שבט, שהם ואו דוגמת שבט שהוא היסוד הנקרא שבט, ״וימי השובבים שהם ששה״ שבועות תוציא מהם ששה״ ימי שבת, ישארו ימי החול ל"ו יום, שבהם יהיה הבירור, כי בשבת אין בירור אוכל מתוך פסולת, ולז"א מי חכם וישמור אלה, הם ל"ו יום הנז' כמנין אלה, ויתבוננו חסדי ה', כי ל"ו יום ול"ו לילה הם מספר ע"ב כמנין חסד. והנה שלמה המע"ה במשלי כ"ג אמר, הביאה למוסר לבך ואזנך לאמרי דעת, רמז בזה כיון שנכנס חודש טבת הביאה למוסר לבך, כי מלות אלה עולה מספרם טבת:

ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל מארץ מצרים ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך וכו'. הדקדוקים ידועים במקרא הזה, ואין צורך לפרוט אותם,

ונ"ל בס"ד בישובם, ונקדים תחלה לתרץ קושיא אחת שיש להתפלאות על שר מצרים ופרעה ועמו, איך חשבו לאבד את זרע ישראל, הן מה שנגזר על המילדות להמית הנולדים הן מה שנגזר להשליך ליאור, הן מה שהיה שוחט ק"ן ילדים בבוקר וק"ן בערב, הן מה שהיו משקעים אותם בבנין, הן מה שדימו לכלותם ע"י קושי העינוי, דבשלמא מה שהיו מעבידים אותם יאמרו כך גזר השי"ת בברית בין הבתרים ועבדום וענו אותם, אבל ענין איביד נפשות שלהם איך חשבו לעשות, ואיך עלה על לבם דבר זה, וכי עולם של הפקר הוא ואם פרעה ועמו היו פראים וחשבו מה שא"א להיות, איך השר של מצרים טעה בכך, ומה ישיב לפני הקב"ה בעת שישפוט אותו על הדבר הרע הזה, וכי עולם של הפקר מלא ח"ו, והלא ודאי יודע הוא דאית דין ואית דיין, והשופט כל הארץ יעשה משפט. ותרצתי על זה כי השר של מצרים חשב לזייף דברי הגזרה של ברית בין הבתרים שהיתה בעל פה שנגזר הקב"ה ועבדום וענו אותם, וחשב להחליף אות ע' באות א', כי כן מתחלף באותיות אחה"ע, ואיכא דקרי לעיינין אלפין, וכדאיתא בגמרא שיש קורין לעיינין אלפין, ולכך חשב לקרות הגזרה ואבדום במקום ועבדום, ולכן חשב שיש לו רשות לאבד, אך באמת הבל יפצה פיהו, דאזלינן עיקר בתר כתיבה, ובעת שאמר השי"ת לאברהם אע"ה דברים אלו של ועבדום וענו אותם נכתבו בשמים למעלה, ונכתבו ועבדום באות עי"ן, וגם מפיו יתברך יצאו באות עי"ן, ומה לנו לחוש על הקורא לעייני"ן אלפי"ן שקורא בטעות:

וגם עוד יש טעם אחר לסתור טעותו של השר שחשב להניח אות א' במקום אות ע', והוא כי טעם העבדות והעינוי במצרים אצל פרעה שהוא התנין הגדול היה, כדי שיטהרו ישראל מזוהמת הנחש שהטיל באדם וחוה, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל באורך בפרשה זו, ורצה הקב"ה לנקותם מזוהמת הנחש כדי שיהיו יכולים לקבל התורה ולדבר עמהם פנים בפנים, וידוע כי מחמת זוהמת הנחש נעשה לאדה"ר כתונת עור במקום כתונת אור, שנתחלף אות א' באות ע', ולכן נטהרו מזוהמת הנחש על ידי עבדות ועינוי שהם באות עי"ן, כי אות ע' הוא נטרקון עבדות, ולכך גזר עליהם ועבדום וענו אותם, על כן בשלמא בעבדום באות עי"ן יש טעם מספיק לגזרה זו, שבאה להם מחמת ע' של עור שנעשה במקום א', אבל אם הגזרה היא ואבדום באל"ף מה טעם יש בזה. גם עוד יש טעם אחר לגזרת ועבדום באות ע', מפני כי עין במלואו הוא ק"ל, לזרות שנגזר עליהם עבדות בעי"ן בשביל לברר ולתקן נ"ק שילאו מן אדה"ר בק"ל שנה שפירש מאשתו, שאם נקבלו ונאספו במצרים, כמ"ש רבינו ז"ל ע"פ והקול נשמע בית פרעה, ק"ל כתיב, ונשמע מלשון אסיפה וקבוץ כמו וישמע שאול את העם, ולפ"ז יש טעם לגזרה של עבדות שהיא באות עי"ן, אבל ואבדום באות אל"ף מה יש בזה טעם, על כן מחשבתו של השר להניח אות א' במקום ע' בגזרת ועבדום, הרי היא בטלה ומבוטלת מחמת הני טעמי תריצי שאמרנו בס"ד:

ובזה יובן בס"ד, הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אותם מסבלותם, דברים אלו אומר אותם מכח השר שלו שהוא שש הדברים בפיו, ואע"פ שהוא אינו מבין, ור"ל הן רבים עתה עם הארץ שעדיין לא יש להם ס"ת שלא נתנה תורה, וא"כ הם קורין נוסח הגזרה בע"פ, והקורא בע"פ יש קורא לעיינין אלפין, שהוא קורא ואבדום שצריך לאבדם ג"כ, ואיך והשבתם אותם מסבלותם שרוצין לבטל הגזרה גם של עבדות שהיא באות עי"ן:

ובזה יובן בס"ד הטעם שכתוב במכת הארבה ויכס

ויכם את עין הארץ, וכן כתיב ויכס את עין כל הארץ ותחשך הארץ, והיינו כי מכה זו לקה בה בעבור שחשב לעקור אות עין ולהניח אות א' במקומו כדי לאבדם ולכך בא הארבה ברבוי עצום עד שכיסה את עין הארץ מדה כנגד מדה, שהוא רצה לכסות את אות עי"ן של ועבדום, ולכן הוא נתפחד מן מכה זו יותר משאר מכות, דכתיב ועתה שא נא חטאתי אך הפעם והעתירו לה' אלקיכם ויסר מעלי רק את המות הזה, והיינו מפני שידע מן השר שלו דמכה זו באה עליו, בשביל שחשב לאבדם, ולכך היה ירא שמא יתאבד הוא לגמרי במכה זו ותכלה אותו:

ובזה יובן בס"ד הטעם שמכה זו באה עליהם ע"י מרע"ה ולא ע"י אהרן, דכתיב ויאמר ה' אל משה נטה את ידך, ועוד בזה יובן נמי הטעם שהיתה הגאולה על ידו שהוא יוציא בלעו של פרעה, כי א"א שיהיו נגאלים עד שמרע"ה הוציא בלעו מפיו. ונקדים מ"ש הגאון ר' העשל ז"ל, בספר אוהב ישראל, בלקוטים על מגילת אסתר דף ק' ע"ג, שהביא שם מעשה שהיה בזמן רבינו שרירא גאון ז"ל, שהיה בימיו עשיר אחד מופלג והיה לו ספר תורה שהיה כתב ידו של אדונינו עזרא הסופר זיע"א, ולאותו עשיר היה שני בנים, ולאחר פטירתו היה מחלוקת גדולה בין הבנים היורשים, מחמת שכל אחד היה רוצה ליקח הס"ת הנ"ז, והליצו טענותיהם לפני יודעי דת ודין, ויצא הפסק דין שיניחו כנגד הספר תורה סך עצום, והחלוקה תהיה ע"פ הגורל, ומי שיזכה ע"פ הגורל בהס"ת שייך לו הס"ת הזה, והפילו גורל ביניהם, וזכה האחד בס"ת הנז' ושמח שמחה גדולה מאד, והיה בעיניו כמוצא שלל רב, והשני נצטער הרבה אע"פ שלקח כנגדו כסף וזהב הרבה ע"פ הגורל, עכ"ז אינו שוה לו מגודל תשוקתו לס"ת הזה, והיה שם בעיר ההיא מומר ר"ל, ובראותו כל זאת חרה אפו על היורש הזה שאיבד הון רב בעד ס"ת אחד, ועשה ברשע להחליף את מלבושיו שלא יכירוהו והלך לבית הכנסת אשר שם היה מונח הס"ת הזה שהיה מוכן לקרות בו בציבור בשבת, ונחבא שם עד הערב, וכאשר הלכו כל האנשים וסגרו את בית הכנסת, לקח המומר את הס"ת הנז' מנרתיקו, ומצאו פתוח לפניו בפרשת משפטים (כי היה זה בשבת של פרשת משפטים) ומצא שם פסוק ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך וכו', ועשה אותו רשע ברשעתו זיוף שמחק את העי"ן מן ועבדתם וכתב אל"ף במקומו, ופסל הס"ת בחרוף וגידוף, ודבר זה לא נודע לאדם, ואח"כ (למחר) כאשר פתחו הס"ת לקרות בו בשבת בציבור, מצאו שיש בו טעות זו, והיורש ההוא שנפל ס"ת זה בגורלו היה לו צער גדול בזה, ומרוב הצער והדאגה נפל למשכב, כי אמר אע"פ שיכולין לתקן הטעות הזה אבל לא יהיה נקרא ס"ת של עזרא הסופר ע"ה, ובא אליו אביו בחלום הלילה ליל מוצאי שבת ההוא, וסיפר לו כל המאורע, כי המומר פלוני עשה זאת, וכבר קבל משפטו שבא מלאך וניקר את העין של המומר, והנה היא תחת השלחן אשר עליו עומד הס"ת הנז' בארון הקודש, שכך נגזר משפטו בב"ד של מעלה עין תחת עין, דהוא לקח אות עי"ן מן הס"ת הקדוש לכך ינקרו עין שלו, וצוהו שילך ויראה תחת השלחן וימצא שם העין של אותו המומר, גם אמר לו אביו עוד כי הס"ת לא יצטרך לתיקון, כי כן יצא הפסק דין מב"ד של מעלה, אשר עזרא הסופר ע"ה בעצמו שכתב הס"ת הזה בקדושה הוא יתקן את הס"ת, וכן היה כאשר אמר אביו שראו את הס"ת ההוא מתוקן, וכתב בו אות העי"ן בתיבת ועבדתם, כשאר אותיות הס"ת בשוה ע"כ המעשה ע"ש:

והנה ידוע דעיניהם של פרעה ומצרים היתה מן הארת מ"י דשם אלקים שיש בהם מ"ח צרופים, ועל שם זה נקראו בני חם, וא"א שיהיו ישראל נגאלין ויוצאין מתחת ידם, אא"כ יבא מרע"ה שיש לו שייכות בהארות אלו, וינקר את עיניהם שיסלק הארה זו שהיתה מאירה להם בעינים, דלכן כל אור קדושה שבקליפה נקרא עין שלה שהיא הולכת לאורו כאדם ההולך לאור עיניו, ועל זה פרשתי בס"ד חרדה של פרעה ואמר למרע"ה לכו עבדו את ה' אלקיכם מי ומי ההולכים, דרך שאלה הוא שואל ממנו אם הולכים אלו הארות של מי כי הם כפולים בפשוט ובמילוי, ובזה פרשתי וחמשים עלו בני ישראל חמשים כתיב, קאי על אותיות מ"י הנז' שהיא היתה עין שלהם, ועקר אותה מרע"ה והוציאה מהם, ולפי המעשה הנז"ל בס"ת של אדונינו עזרא הסופר שגזרו בב"ד של מעלה על המומר, הוא ניקר אות עי"ן מן הס"ת ניקרו את עיניו, וכן כאן פרעה ניקר עין של ישראל הם ילדים הקטנים בשחיטתם ק"ן בבוקר וק"ן בערב, וגם השליך אותם בנהר, ינקרו את עיניו שיסתלקו ממנו האורות של מ"י ומ"י בשם אלקים שהיו מאירים לו כעין האדם:

אך מי הוא שראוי להיות ניקור העין של פרעה ועמו על ידו, הנה כמו שנאמר במעשה הנז' שגזרו בב"ד של מעלה, כי אדונינו עזרא הסופר שכתב הס"ת, ובא המומר הזה והסיר אות העין, הוא עצמו יתקן את אות העין, כן צריך להיות כאן, כי מרע"ה שעתיד לכתוב בתורה ועבדום באות עי"ן, וזה פרעה רצה להסיר העי"ן ולהניח במקומה אות א' הוא יתקן הדבר שיגאל את ישראל, ועי"כ ינקר עי"ן של פרעה שהיא הארה של מ"י, גם עוד הוא שעתיד לכתוב בס"ת שלו ועבדום בעין, וזה פרעה חשב להניח אות א' הפך ממה שעתיד לכתוב מרע"ה שבזה חשב לאבדם הוא יביא עליו מכת הארבה בידו, ובנטיית מטהו שהיא כנגד הקלמוס שלו, ולכך הוא היה הגואל שניקר עין של פרעה, והוא הביא בידו מכת הארבה עונש לפרעה בעבור זאת, ולכך כתוב בארבה ויכס את עין כל הארץ, כי הוא היה עונש לפרעה על אשר חטא באות עין של ועבדתם להניח במקומו אות אל"ף:

ועוד יש טעם אחר שראוי להיות מרע"ה הוא מתקנא קנאת אות עי"ן של ועבדום, שרצה פרעה להניח במקומו אות א' כדי לאבדם, והיינו כי אמרנו לעיל טעם שנגזר עליהם ועבדום באות עין בשביל שזאת העבודה היה נצרכת להם כדי לנקותם מזוהמת הנחש שדבקה בהם מחמת שינוי אות א' של אור שנעשה במקומו אות עי"ן של עור, אמנם ידוע כי מרע"ה תיקן ע"י תורתו וחסידותו וקדושתו אות ע' של עור ועשאו אור כמ"ש רבינו ז"ל בספר הלקוטים במאמר רז"ל, דאמרו בתורתו של רבי מצאו כתיב כתנות אור, והיינו הכונה שבתורתו תיקן את עין של עור ועשאו אור ע"ש, ובזה פרשתי בס"ד הטעם דכתיב בפרשת כי תשא וירא אהרן וכל בני ישראל והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו, וכתיב עוד שם וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה וכו', ועשו זה לו מן השמים להורות כי הוא תיקן אות עי"ן של עור ועשאו אור, ולכן בדין הוא שהוא יתקנא קנאת אות ע' של ועבדום, שרצה פרעה ושרו לקלקל בו להחליפו כדי להרע לישראל, כי כיון שהוא עשה חליפין של תיקון באות זה הוא יתקנא ויעניש למי שעשה חליפין של קלקול באות זה:

והנה ידוע כי אותיות מי דשם אלקים הם סוד הבל, ומי שמקבל הארה מהם יש לו כח בפיו לעשות פעולות בפיו, אבל אותיות אלה דשם אלקים הם סוד מעשה, ומי שיש לו הארה מהם הוא יכול לעשות פעולות במעשה דוקא ואינו יכול לעשות בפיו כלום, משא"כ

מי

מי שיש לו הארה וכח מן הארת אותיות מ"י יש לו כח גם במעשה אם ירצה. ובזה פרשתי הכתוב מ"ש מרע"ה להשי"ת לא איש דברים אנכי, בלשון תימה קאמר, וכי לא איש דברים אנכי, בחינת פה שהם הדבור שיונק אני מן אותיות מ"י דשם אלקים ואין לי שייכות במעשה, ואיך תשלחני אל פרעה להכותו במעשה, והשיב לו הקב"ה מי שם פה לאדם וכו', הלא אנכי ה' וכמו שנתתי לך כח בפה אתן לך כח במעשה:

וז"ש מי אנכי כי אלך אל פרעה לנקר עיניו, וגם עוד אוציא את ישראל ממצרים ע"י עשר מכות שהם במעשה, כי לפי כוחי ואחיזתי אין לי שייכות במעשה, והשיב לו הקב"ה כי אהיה עמך, וכיון דאני עמך אתן לך כח אפילו בדבר שאינו שלך, ועוד כי באמת וזה לך האות ה' אות כלומר מי שיש לו אחיזה וכח באותיות מ"י, יש לו כח גם מן אותיות אלה, מפני כי אותיות מי הם עליונות מן אלה, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים, ולז"א וזה לך ה' אות, ר"ל כל חמשה אותיות של אלקים שהם אותיות של הבל, ואותיות של מעשה, ורמז לו עוד בדבר זה שא"ל וזה לך האות על אות עי"ן של ועבדום, שחשב פרעה להחליפו באות א' כדי לאבדם, ואתה שתקנת אות זה של עין בעיר שעשית בו חלופין של תיקון, ראוי שאתה תתקנא ותעניש את פרעה שחשב לעשות בעי"ן חליפין של קלקול במלת ועבדום, ועל כן אנכי שלחתיך מפני כי אתה ראוי לשליחות זו יותר מאחרים:

פרשת וארא.

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם, וגם הקימותי את בריתי אתם וכו'. הדקדוקים רבו בפסוקים אלו, והנם כתובים בדברי רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל, ושאר ספרי המפרשים ז"ל. ונ"ל בס"ד ליישב דברי הכתובים, דידוע ששם המאיר בעולם הבריאה הוא אל שד"י, וידוע דהתורה נתנה לנו מעולם הבריאה, וגם נשמות ישראל הם מעולם הבריאה הנק' כסא הכבוד, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בכונת ברוך אלקינו שבראנו לכבודו ונתן לנו תורת אמת, נרמז במאמר שבראנו על עולם הבריאה, ולכן מרע"ה זכה לקבל התורה כי שמו עולה מספר אל שדי, שמאיר בעולם הבריאה, ובעבור זה עלה בידינו תשובה נצחת על טענת בן המלך, דהמלאכים טענו כי מן הדין תנתן התורה להם ולא לישראל, כי הם בשמים והם נוצרים, ונסתרה טענתם משום דלפי האמור שהתורה היא מעולם הבריאה, ונשמות האבות וזרעם הם ג"כ מן הבריאה, ונמצא כי מצד הנשמות אנחנו בית ישראל המוצרים, כי המלאכים הם מן היצירה שהיא תחת הבריאה:

ועוד יש לנו תשובה נצחת לזכות בתורה מצד אבותינו הקדושים שכבר זכו בתורה מדין מקח שעשה עמהם השי"ת דכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצרו, והיינו כי האבות נתחייבו לקיים תרי"ג מצות הכתובים בתורה הם וזרעם, וכנגד חיוב זה שנתחייבו נתן להם ולזרעם את ארצות גוים היא ארץ ישראל, וכמפורש בכתוב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו, הרי נעשה בזה מקח וממכר, הם נתנו להשי"ת ברית חיובם בתרי"ג מצות, והוא נתן להם בעבור זה ארצות גוים, וידוע דא"א להיות יכולת לאדם אחד לקיים כל תרי"ג מצות במעשה, אא"כ ישלים אותם ע"י הדיבור של לימוד התורה וכמ"ש רז"ל ע"פ זאת התורה לעולה ולמנחה וכו', וזה שייך בכל המצות שישלים המעשה ע"י לימוד התורה, וכיון שהשי"ת ברצונו הטוב עשה המקח וממכר הזה עם האבות דהראשון היה אברהם אע"ה, דכתיב ביה עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי, שוב

לא נשאר טענת בן המלך, וכמ"ש המפרשים ז"ל ע"פ הדין, ועפ"י חילוק שכתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בתשובותיו בדין בן המלך:

עוד ידוע כי כל מצוה ומצוה יש לה שורש ואחיזה באות אחד מן כ"ב אותיות התורה, ומצות לימוד ועסק התורה יש לו שורש ואחיזה באות אלף שהוא לשון לימוד, כמו אלופי ומיודעי, וכן אאלפך חכמה, ובאות למ"ד דמשמעותו לימוד, והוצרכו לזה שני אותיות מפני כי בתורה יש חלק נגלה וחלק נסתר, והיינו חלק הנסתר הוא באות אלף, כי אלף בהפוך פלא שהוא לשון כיסוי, וחלק הנגלה באות למ"ד, לכן אות ל' הוא עליון וגבוה ורם על כל האותיות, כי על חלק הנגלה כתוב בראש המיות הקרא, וידוע כי שני חלקים אלו הנגלה והנסתר יש להם רמז ואחיזה בשם הוי"ה ב"ה, והיינו חלק הנגלה רמוז באותיות הוי"ה של השם וחלק הסוד הנסתר רמוז באות יו"ד של שם הוי"ה ב"ה:

והנה ידוע כי מרע"ה אחר שראה פרעה שירב והכביד העבודה, חשב כי אחר ששלחו הקב"ה טענה מדה"ד טענה של הזמן שלא נשלם, וגם נתבקר פנקסם ונעשה עליהם קטרוג מצד מעשיהם שאין ראויים להגאל, ולכך אמר להשי"ת למה הרעות לעם הזה למה זה שלחתני וכו', וכמ"ש רז"ל, ובאשר האריך בזה רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל, אך קשה על זה והלא בסנה טען מרע"ה איך נגאלין, והם גוי מקרב גוי וגם דהזמן לא נשלם, והשיב לו הקב"ה וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלקים על ההר הזה, שהם נגאלים בזכות התורה שעתידין לקבל על ההר הזה, וכמ"ש רש"י ז"ל, ודבר זה מפורש במדרשי רז"ל, ומאחר שהגיד לו שיש להם זכות לגאולה בעבור שעתידין לקבל התורה, ואע"פ שעתה אינם ראויים א"כ למה חשש שמא נתבקר פנקסם ובטלה הגאולה ח"ו, אמנם התירוץ הוא כיון דתלה גאולתם בזכות התורה שעתידין לקבל על ההר הזה, חשב שמא שמעו המלאכים דבר זה, וטענו דהתורה שייכא להם מדין בן המלך, ואין לישראל זכות בה, ובזו הטענה נצחו המלאכים, וכיון דקבלת התורה אין כאן גם גאולה אין כאן:

על כן בא אלקי עולם השי"ת והודיע למשה בחירו דאל יחוש מזה וקבלה וזכיה של ישראל בתורה במקומה עומדת, ולכן בעבור זה הם נגאלים, וכאשר הודעתיך בסנה, וז"ש וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי, ולמה באל שדי, אלא מפני שנשמתם ונשמת זרעם הם חצובות מתחת כסא הכבוד שהוא עולם הבריאה, שמאיר בו שם אל שדי, ונמצא לפ"ז הם המוצרים ולא המלאכים, יען כי התורה היא מעולם הבריאה, והמלאכים הם מעולם היצירה שהיא תחת הבריאה ובטלה טענת בן המלך של המלאכים. ועוד כמי כבר עשיתי מעשה בזמן האבות אברהם יצחק ויעקב, ונתתי והודעתי להם התורה בשני חלקים שלה, ולז"א ושמי ה' שבו אחיזה לתורה בארבע חלקים הפרדס שלה, הנה ל"א נודעתי, כלומר למ"ד אל"ף שבהם אחוז חלק הנגלה וחלק הנסתר כבר נודעתי להם באלו החלקים, וא"כ כבר זכו בה האבות ולא ערערו המלאכים בזה, ועתה ישראל לוקחים מה שלקחו האבות, וגם עוד עשיתי מקח וממכר עם האבות בענין התורה, והוא כי הקמותי את בריתי אתם, אלו תרי"ג מצות שהם כמנין ברית עם הכולל, הקימותי בחיוב הברית שנתחייבו בקיומם, כדי שבעבור זה החיוב זוכין לתת להם את ארץ כנען, כי היה התנאי ביני לבינם שהם יתחייבו בקיום בריתי אלו תרי"ג

מצות

מצות, ואני אתן להם בעבור זה את ארץ כנען, וכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו, וכבר עשו מעשה של קנין בארץ כנען שישבו והחזיקו בהם שהיתה ארץ מגוריהם אשר גרו בה, כדי לקנות אותה, וכיון שמשך האחד נגמר המקח, וכל זה עשיתי מרצוני ולא נשאר כאן טענת בן המצר, ונמצא קבלת התורה במקומה עומדת, ולכן הגאולה שהיא בזכות זה ג"כ במקומה עומדת, כאשר הגדתי לך בסנה:

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי. נ"ל בס"ד, כי ידוע ירידת ישראל למצרים היתה ללקט נ"ק של טיפת קרי דאדה"ר שיצאו ממנו באותם ק"ל שנה שפירש מאשתו. ואותם ניצוצות היו מבחי' הדעת בסוד אין קשוי אלא לדעת, וכולם היו במצרים, והוצרכו ישראל לירד שם לבררם ולתקנם, וזה נרמז בפסוק והקול נשמע בית פרעה, ק"ל כתיב, רמז לניצוצות של ק"ל שנה דאדה"ר, ונשמע לשון אסיפה וקבוץ כמו וישמע שאול את העם, וע"י העבודה הקשה שהיה להם שם נתקנו ועלו נ"ק אלה ליסוד הנקרא בשם ברית כנודע, וז"ש וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם, ועל ידי עבודה הזאת נתבררו ונזדככו נצוצי הקדושה שעלו אל היסוד, ובזה נעשה אור זך את בריתי הוא היסוד שנקרא ברית, כי אותיות ואזכ"ור הם אותיות אור זך, כלומר נעשה אור זך את בריתי:

והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. י"ל למה נקיט סבלות שהוא ענין משא משאות, שזה היה להם לפרקים, כאשר נגמרים מעשה הלבנים נושאין אותם ממקום עשייתם, ומוליכין אותם למקום הבנין, ואין זה אלא באקראי, ועיקר עבודתם שהיא תמידית בכל היום כולו הוא עסק בחומר ובמעשה הלבנים, ובכל עבודה בשדה. ונ"ל בס"ד בא ללמד הטעם יציאתם קודם הזמן, משום דקושי השעבוד השלים המנין, שזה הטעם תלוי ונסמך על עינוי הסבלות שהם המשאות שעשו להם, והיינו כי הקב"ה לא נתן שיעור לעבדות ועינוי, כדי שנאמר קושי השעבוד השלים המנין, אלא אמר ועבדום ועינו אותם בסתם, וכל קושי השעבוד שעשה פרעה להם, יש פ"פ לומר זה הוא העינוי שגזר הקב"ה, וספיקא דאורייתא לחומרא, כיון דלא נתן גבול לדבר זה, אמנם מחמת העינוי שעשה להם בסבלות, שהיה גוזר על הזקן כשמעביר הלבנים ממקום למקום יקל בהילוך וירבה בכובד המשא, והבחור שיש לו כח לישא משא כבד יקל במשא וירבה בהילוך, שלא ישא אלא לבנה לבנה בלבד, ובזה נמצא שמתכוין לצערם ולענותם בדבר שאין לו הנאה ממני, שהוא היה מטיל על כל או"א סך לבנים להסיעם ממקום עשייתם למקום הבנין, והם כל אחד עושה מה שמוטל עליו, ומה אכפת לו לעשות משא זקן על בחור, ומשא בחור על זקן, וכן היה גוזר שהאשה תשא המשא על כתפה, והאיש ישא על ראשו, וישראל רוצים האיש על כתפו והאשה על ראשה, כי כפי הטבע ראש האשה חזק יותר מן האיש, כי הוא חתיכה אחת, וכתף האיש חזק מן כתף האשה, מפני שהאשה מזרעת מבין כתיפה, ומה אכפת לו בהפך, אלא ודאי כונתו להטריחם ולענותם בחנם, ולכך קושי שעבוד זה היה כדאי להשלים המנין, וענין הקושי הזה לא נמצא אלא רק בסבלות שהם המשאות, ולכך אמר והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, ר"ל מטעם ההוכחה שהיה בסבלות, כי מהם שורת הדין מחייבת קושי השעבוד השלים המניין, ובזמנם יצאו, ולכן אמר והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, ר"ל היציאה קודם הזמן היא סמוכה על זה:

והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב, ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'. נ"ל בס"ד ענין לשון מורשה דנקיט הכא, והוא דידוע אע"פ שנשבע השי"ת לאבות לתת להם את ארץ כנען לא זכו בה ישראל אלא במידת החסד, יען כי השבועה וההבטחה היתה לאבות אחר שיעבדו ת' שנה, דכתיב ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וכו', ודור רביעי ישובו הנה, והם לא עבדו ת' שנה, וא"כ אין להם משורת הדין מתנת הארץ, ורק במידת החסד ניתנה להם וידוע שהחסד נקרא מור, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בכונת מור וקציעה, גם ברעיא מהימנא מפורש דהחסד נקרא שה ונמצא אותיות מורשה שהם מור שה הם כינוי לחסד, חד באתכסייא וחד באתגלייא, וז"ש והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב, ואע"פ שעדיין לא הגיע הזמן אני נותנה לכם בתורת חסד באתכסייא ובאתגלייא, וזהו ונתתי אותה לכם מורשה שהוא מו"ר ש"ה, כינויים של החסד:

ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה. נ"ל בס"ד, כי השי"ת אמר לאברהם אע"ה בגזרת ברית בין הבתרים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וחזר והבטיחו אח"כ שישבור סך הגלות לחצאין, ויוציאם ברד"ו ועל זה אמר יעקב אע"ה לבניו שמעתי כי יש שבר במצרים רד"ו שמה, ופרשו המפרשים שמעתי כלומר הבנתי ברוה"ק שיש שבר לסך הגלות של מצרים שנעשה רד"ו שמה, ר"ל תשבו שמה רד"ו שנים, ויבא שמה הוא משה הגואל ע"כ, והיכן מצינו שהבטיחו השי"ת לא"א לשבור סך הגלות ויעשהו רד"ו דוקא, ונראה ההבטחה זו רמוזה בפסוק ואברהם היו יהיה לגוי גדול, שנרמז באותיות היו, שהוא ר"ל ה"פ י"ו, כי חמשה פעמים יו במלואם כזה יו"ד וי"ו שעולים מ"ב, וחמשה פעמים מ"ב עולים מספר רד"ו, וז"ש היו ר"ל אחר ה"פ יו"ד וי"ו יהיה אברהם לגוי גדול, שיצאו בניו מן עבדות פרעה ויהיו גדולים בני חורין, ולז"א המכסה אני מאברהם את החסד, שאני עתיד לעשות לו, והוא כי אברהם בחמש פ' י"ו יהיה לגוי, ביציאת מצרים, וכאשר כתבתי זה במ"א:

נמצא נרמזו הרד"ו באותיות היו הנז', ואלו האותיות של היו שבהם נרמזו הרד"ו הם נרמזים בקוצר אותיות רוח, הא כיצד, אם תקצר אותיות רוח לעשותם אותיות קצרות, יהיו אותיות היו, דהיינו אות ר' אם תקצר גג העליון לחתוך ממנו מעט, יהיה הנשאר אות ו', וכן אות ו' של רוח אם תקצרנו מלמטה יהיה אות יו"ד, וכן אות ח' של רוח אם תקצרנו לירך השמאלי מלמעלה יהיה אות ה', נמצא בקוצר אותיות רוח נרמזו אותיות היו של פסוק היו יהיה לגוי גדול, שנרמז בהם מספר רד"ו, והנה ישראל היו מתקשים איך יצאו קודם הזמן, והלא הגזרה היתה ת' שנה, ועתה לא היו אלא רד"ו שנים, והם לא שמעו כלומר לא הבינו מה שיש למשה חיזוק על שליחותו בגאולה של שנת רד"ו הרמוזה בקוצר רוח, דנמצא חזר הקב"ה והבטיח את אברהם אע"ה לשבור הגלות ולעשותו רק רד"ו שנים, באומרו ואברהם היו יהיה לגוי גדול, שרמז באותיות היו את סך הרד"ו שנים, ועוד נמי לא הבינו הזכות שיש להם מעבודה קשה, שיש בזה טעם לומר קושי השעבוד השלים המנין:

הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמע אלי פרעה. נ"ל בס"ד דידוע כי ישראל אם אין עוסקים בתורה לא יאירו בהם אותיות ישראל, אלא נפרדים אותיות אל"י מן ישראל, וישאר ר"ש כמ"ש המפרשים על פסוק אלי אלי למה עזבתני, דקאי על אותיות אל"י מן שם ישראל, ואותיות אל"י מן שם מיכאל שר ישראל, שישאר כאן רש וכאן מך. ובזה פרשתי בס"ד אם תשוב ישראל אלי

תשוב

תשוב, שאם יעשו תשובה ישובו אותיות אל"י ויתחברו עם רש, ויאירו בהם אותיות ישראל, וידוע קודם מתן תורה בהיותם במצרים אע"פ שקראם בשם ישראל, לא היו מאירים בהם אותיות ישראל, כי היו נפרדים מהם אותיות אל"י, מפני שהיו גוי מקרב גוי, והיו רש מן התורה והמצות, ובעמדם על הר סיני שקבלו התורה נשלמו באותיות ישראל, שחזרו ונתחברו אותיות אלי עם רש, ונשלם שם ישראל, ולכן כתיב במתן תורה ואביא אתכם אלי דייקא. ולכן בעודם במצרים טען פרעה מכח הסבר שלו, הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אותם מסבלותם, כיון דעודם הם עם הארץ דלא זכו לשם ישראל, מפני שעדיין לא קבלו התורה, איך תפקיעו אותם מן השעבוד, ולז"א הן בני ישראל לא שמעו אלי, מלשון וישמע שאול את העם שלא אספו בשמם אותיות אלי, ואיך ישמע אלי פרעה להוציאם, כיון דטען הן רבים עתה עם הארץ, והשבתם אותם מסבלותם:

ראה נתתיך אלקים לפרעה. י"ל על איזה דבר אומר לו ראה, ועוד אמרו אלקים לפרעה, ותרגומו אדון, ובמה יהיה לו אדון. ונ"ל בס"ד דידוע שחמשה מוצאות הפה הם חמש דרגין, תחלה דרגא דחיך, ואחריו דרגא דגרון, ואחריו דרגא דלשון, ואחריו דרגא דשינים, ואחריו דרגא דשפתים, וידוע דמרע"ה היה לו חסרון בדרגא דשפתים, מחמת שנכוו שפתיו בגחלת שלקח אותה ע"י המלאך בהיותו קטן לפני פרעה, ולכן אמר הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה, כי לאיש עז וקשה כזה צריך לדבר עמו אדם שיש לו צחות לשון, ועל זה השיב לו השי"ת, דאדרבה מחמת כן עשיתי שתהיה כבד פה, שאם היה לך צחות לשון יאמרו מה שהיה פרעה מודה לך ומקבל דבריך בענין שלוח ישראל, לא מחמת מוראו ממך, אלא מחמת שיש לך צחות לשון היית מושך לבו ומפייסו בדברים וגונב דעתו, כי נודע שיש אדם שיש לו מתיקה לשון מאד שיוכל למשוך לב השומע כאשר יחפוץ, אע"פ שהשומע עז וקשה מאד, משא"כ עתה שנעשית כבד פה הכל ידעו ויכירו ויודו שיש לפרעה מורא ממך כמורא האדון על עבדו, והיה מקבל דבריך בע"כ, כמו גזרת האדון על עבדו, ולכן אחר שאמר מרע"ה לפני הקב"ה הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה, לפי הטבע הנהוג השיב לו הקב"ה, ראה בדבר זה הנעשה בך הוא למעליותא, כי ע"י שאתה ערל שפתים נודע וניכר שאני נתתיך אלקים ר"ל רב ואדון לפרעה, דהכל יודו ויאמרו מה שפרעה נשמע לדבריך אינו מכח מתיקה לשון שלך, אלא מחמת שהיה לו מורא ממך כמורא האדון על עבדו, ובעל כרחו הוא מקבל דבריך, ולכן יש על תיבת ראה טעם דרגא תביר, לרמוז ראה דרגא תביר שיש אצלך, דהיינו דרגא דשפתים שהוא תביר אצלך, ותמצא שכל זה נעשה למעליותא. ונרמזה השפה במלוי אותיות ראה כזה, רי"ש אל"ף ה"ה סוף המלוי הוא שפ"ה, ר"ל דרגא זו דשפה הוא תביר אצלך, שעי"כ כולם יודו שנתתיך אלקים לפרעה, וכאמור:

ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים וכו' וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים וכו'. נ"ל בס"ד קשר הכתובים האלה, דאיתא בגמרא דברכות האומר יהי רצון שתלד אשתי זכר ה"ז תפלת שוא, ופריך מאי דכתיב ואחר ילדה בת שהיתה דינה זכר וע"י תפלת לאה אע"ה נהפכה לנקבה, ומשני אין מזכירין מעשה נסים, והרב ישועות יעקב ז"ל עשה חילוק בזה, דדוקא נס נסתר אין להתפלל עליו, משום דמנכין לו מזכיותיו, אבל נס נגלה שיש בו קדוש השם אין מנכין לו מזכיותיו, אלא אדרבה יהיה לו זכות ומצוה שבסיבתו נעשה קדוש השם עכ"ד. וז"ש ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים, ואל תחוש שברבוי האותות והמופתים שבזה ירבו הנסים ע"כ תפסידו שמנכין לכם מזכיותיכם יותר, ענין זה יהיה בו קדוש השם, שבזה ידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים, וכיון דיש בזה תועלת גדולה שיתקדש ש"ש יותר ברבוי הנסים שבהם ידעו מצרים כי אני ה', אין מגיע לכם הפסד בנכוי זכיות, אלא אדרבה נוסף לכם זכות על זכיותיהם, שבסבתכם נעשה קדוש השם בידיעה זו:

וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים והוצאתי את בני ישראל מתוכם. נ"ל בס"ד ידוע כי במכת הברד נכנע פרעה יותר, והודה ביכלתו יתברך, ואמר ודוי באומרו ה' הצדיק והוא ועמו רשעים, והטעם כי הברד הוא מטר, וידוע שא"א להביא מטר ע"י כשוף, וכמ"ש היש בהבלי הגוים מגשמים, וכנז' בי"ד ז"ל, ובזאת המכה לא היה לו שום צד לתלות אותה בכשפים, לכך בה נכנע והודה. והנה כאן הודיע השי"ת למרע"ה אשר במכת הברד שהיא מטר ידעו המצריים ויכירו ויאמינו ביכלתו יתברך, ונרמז זה כי קודם אותיות מצרים יש אותיות לפקט"ל, שמספרם מטר, ולז"א וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי במכה זו את ידי על מצרים דהיינו בירידת המטר שהוא למעלה מן אותיות מצרים, שדבר זה א"א לעשותו ע"י כשוף, וגם יראו עוד דבר פלא והוצאתי את ישראל מתוכם, קרי בה מתוך מ"ם סתומה, שסוף מצרים מ"ם סתומה, שאין בה פתח פתוח, כן מצרים ראשה מ"ם פתוחה דמעלנא אית לה, וסופה מ"ם סתומה דמפקנא לית לה שכך היה המזל שלה מחייב באותו זמן, ואני שדדתי המערכות בעבור ישראל, ואין לך פלא גדול מזה:

כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת. י"ל תיבת לכם לשון יתר, ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב מהר"א הכהן ז"ל במגלה צפונות בפרשה זו, בשם מדרש רז"ל שהובא בילקוט, ארבע מאות פתחים היה לפלטין של פרעה, ועל כל פתח ופתח אריות ודובים וחיות רעות, ולא היה בריה יכולה ליכנס עד שהיו מאכילים אותם בשר כדי שלא יהיו מזיקין את הנכנס, וכשבאו משה ואהרן נתקבצו כולם וסבבום, והיו מלחכים רגליהם, ולוו אותם עד שבאו לפני פרעה, וכל מלכי מזרח שהיו יושבים אצלו כשראו אותם נפל פחדם עליהם, ואז זיע ורתת וחלחלה אחז לפרעה ולכל היושבים לפניו, והסירו כתריהם מעל ראשיהם והשתחוו להם, ובאותה שעה הוצרך פרעה לנקביו, ונכנס לבית הכסא ונזדמנו לו י"ב עכברים, והיו נושכין אותו מכל צד מושבו, וצעק צעקה גדולה ומרה, עד ששמעו קול צעקתו גדולי המלכות, ואח"כ חזר וישב על כסאו, ונתחזק לבו, ואמר למשה ואהרן מי אתם ומאין באתם ומי שגרכם אצלי, אמרו לו אלקי העברים שלחנו אליך לאמר שלח עמי ויעבדוני, מיד אמר להם לא ידעתי את ה', מעולם לא שלח לי אגרת שלום ולא דורון ע"כ. ופירש הרב ז"ל שם מה שעשה ת' פתחים לפלטרין שלו, כי היה מקור הסט"א, וידוע כי כחות הסט"א נחלקים לארבע מאות, בסוד והנה עשו בא וארבע מאות איש עמו, ולכן יש בפתחים כל מיני חיות טמאות המזיקים, כדי להתחזק בכחות הטומאה ולהתגבר בכשפיו, כמ"ש רז"ל פרעה שהיה בימי מרע"ה אמגושי היה, פירוש מכשף, וכשבאו משה ואהרן אז על ידי כח קדושתם הושפלו כל כחות הטומאה בפניהם, ולכן נכנעו כל אותם חיות טמאים המוכנים להזיק והיו מלחכים רגליהם להורות על השפלתם והכנעתם לפניהם, וסבבום ע"ד מ"ש סביב רשעים יתהלכון, ומחמת

כן

כן כל מלכי מזרח ומערב שהיו דבקים בטומאה נכנעו לפניהם, והוצרכו להסיר כתריהם ולהשתחוות להם ואז ג"כ מאת ה' נפל פחד וזיע ורתת על פרעה שהיה מחזיק עצמו לפני עבדיו לאלוה, באומרו כי הוא לא נצרך לנקביו מעולם, והיה נפנה בהחבא כל יום במקום ידוע לו על המים, כדי שלא יהיה ניכר, ועתה גרמה לו אותה האימה והרעדה לעשיית לו שלשול, שהוצרך לנקביו שלא בזמנם, וקם מכסאו והלך לחדר אחר לעשות שם צרכיו בהסתר, מה עשה הקב"ה שלח לו י"ב עכברים לנשך אותו מכל צד בשעת עשיית צרכיו ומרוב צערו מנשיכת העכברים לא היה יכול להתאפק ולסבול צער הנשיכות, ואז צעק צעקה גדולה ומרה והוכרחו עבדיו ליכנס אצלו לאותו החדר לראות מה היה לו, ויראו אותו שהוא עושה צרכיו, ונתגלה קלונו ונזדייף והוכחש באומרו שהוא אלוה ואינו עושה צרכיו מעולם, וגם גדולי המלכות מנח לעקותיו הרגישו והבינו בדבר זה, ונתבזה לפניהם. ומה ששלח לו י"ב עכברים לא פחות ולא יותר, כנגד מה שהיה נושך ומצער את י"ב שבטי ישראל בעבודה קשה, עכ"ד ע"ש:

ואנא עבדא הוספתי נופך לפרש טעם שנעשה קלונו ובזיונו זה ע"י עכברים, ולא ע"י רמש אחר, מפני כי הוא היה מקור הטומאה מבורש נחש הקדמוני, וידוע מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בשם המקובלים ז"ל, והבאתי דבריו בסה"ק בן איש חי פרשת נצבים, כי הסט"א רוצה להניח כ"ף באותיות שלום, כדי לעשותו מכשול, וזה הכ"ף מביאה אותו מן ק' של קנה שהוא סוספיתא דנחשא, כי כ"ף במלואו מספר ק' ע"ש. ובזה פרשתי בס"ד אלקי פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ, מכ"ף דייקא ע"ש. והנה ארז"ל גדול השלום שניתן לישראל שנאמר שלום על ישראל, אך הסט"א רוצה להניח את כ"ף בשלום כדי לעשותו מכשול, וכן עשה פרעה לישראל קודם השעבוד, שהיו יושבים במצרים עם המצריים בשלום, והוא רצה להטעים עליהם עבודה קשה, מה עשה אמר להם עשו עמי בטובה ליום אחד בלבד, נמצא דבר עמהם ומבקש מהם בתורת שלום, כי כן יחייב השלום בין שני רעים שהם בשלום זע"ז, שיעשה האחד עזר לחבירו בכל יכלתו, וכיון שהוא ליום אחד אינו מדקדק עמו אלא עוזרו יותר מכדי יכלתו, וזה האופן שהוא דרך שלום עשאו מכשול להם, שנכשלו בחשבם שהוא רוצה מהם עזר ליום או ליומים בלבד, ולכך לא אכפת להם אם יעשו יותר מכדי יכולתם, ונכשלו בזה השלום שאח"כ בקש לשעבדם בפרך, שיהיו עושים לו עסק זה בעבודת עבד כל יום ויום, כפי אותו השיעור שלא מידם במלאכתם שעשו אותה בדרך שלום, ולכן נענש עתה על מכשול זה שהביא עליו י"ב עכברים, ונשכו אותו נשיכות של מות ב"מ כנגד עינוי שעשה לי"ב שבטים, דאע"פ ששבט לוי לא היו משועבדים, הנה יוסף היה שני שבטים מנשה ואפרים, ולכן הביא עליו עכברים, כי ישראל נקראו עברים, והוא עשה את השלום מכשול שהניח אות כ' בשלום ונעשה מכשול, לכך גם עתה נכנס אות כ"ף בעברים ונעשו לצירוף עכברים. ונמצא כמו שעשה צירוף מכשול ע"י אות כ"ף לרעתם, כן נעשה צרוף עכברים באות כ"ף לרעת פרעה, שנשכו אותו י"ב עכברים נשיכות קשות ומרות:

איך שיהיה, בשאלה ראשונה שבאו אצלו נעשה מופת לכבודם בדבר שהוא קלון וחרפה לפרעה, ולכך עתה כשא"ל תנו מופת חושש פן יעשו מופת בדבר שמגיע לו קלון וחרפה, כמו ענין הראשון הנז', על כן ודאי ידקדק לומר תנו לכם מופת, כלומר המופת לא יהיה אלא לכם, להודיע אמיתות שלכם שאתם שלוחים מהשי"ת באמת, ולא יגיע לעצמי כלום, כאשר הגיע המופת שנעשה בעכברים, וז"ש השי"ת למרע"ה ואהרן כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת, כלומר אחר שכבר נכוה במופת של נשיכת העכברים שהיה לחרפתו, ידקדק לומר תנו לכם מופת, ולא יאמר תנו מופת בסתם, כי יחוש פן תעשו המופת לחרפתו וקלונו כאשר היה לו בעכברים, אלא אומר תנו לכם, שהמופת יהיה רק לכם למעלתכם וטובתכם, ולא יהיה מגיע לו חרפה וקלון, הנה אתם תעשו לו הפך רצונו, והיינו שתעשו המופת באופן שמגיע לו ולמצרים חרפה וקלון, והיינו שתאמר לאהרן להשליך מטהו ויהיה לנחש, כדי שאח"כ יבלע כל מטות החרטומים שנהפכו לנחש שהוא צורת עבודתם, והיה כח טומאתם לחרפה בעיני כל הרואין, כי הם לא יכלו לבלוע מטה אהרן אבל תנינים שלהם נבלעו במטה אהרן:

כבד לב פרעה מאן לשלח את העם. נ"ל בס"ד דידוע דפרעה ועשו היו יונקים מן כ"ד וכ"ד צרופים של אותיות מ"י דשם אלקים שיש בהם מ"ח צרופים בכל אות כ"ד, ולכן נקראו בני חם, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ולכן היו מתגברים על כל האומות, כי יניקה של אותיות מ"י הנז' גדולה ועליונה יותר מן יניקה של ג' אותיות א"ה דשם אלקים, ומחמת כן היה כבד לבו, מפני שיש לו חיות גדולה, אך כשבא מרע"ה אליו בשליחות זו נסתלקה ממנו היניקה של כ"ד וכ"ד הנז', כי משך אותה מרע"ה ממנו ע"י קדושתו העצומה, ולכך נכנע פרעה ונלקה ע"י מרע"ה, אמנם עדיין נשאר בו יניקה מועטת מן אותם כ"ד וכ"ד, ולא נעקרה ממנו לגמרי אלא עד אחר הליאה על הים, שאז שם אבד ובטל לגמרי. ולכן כתיב בים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים, חיל הוא מספר כ"ד וכ"ד, הבאים אחריהם בים, הם אותיות מ"י דשם אלקים, לא נשאר בהם אבל פרעה ועמו כלום עד אחד, וכאשר כתבתי בסה"ק הדרת אליהו בס"ד בפרשת בשלח. וז"ש כבד לב פרעה, כבד אותיות ב' כ"ד, מחמת ב"פ כ"ד של אותיות מ"י, שהם לב פרעה שיונק מהם, לכך מאן לשלח את העם בפעם הראשונה שבאת אצלו, שעדיין היו כל אותם יניקות של מ"י שיש בהם כ"ד וכ"ד צרופים שלמים אצלו, אך עתה אותה היניקה של מ"י נתמעטה אצלו, כי ע"י קדושתך נסתלקה ולא נשאר אצלו אלא דבר מועט, שהוא דבר מה, ר"ל מעט. ולז"א לך אל פרעה בבוקר הנה יוצא המימה, חלק התיבה לשתים וקרי בה המי מה, ר"ל הארה של מ"י היא אצלו מ"ה דבר מועט, ולכך התחיל לדבר אהו קבות ואל תירא ממנו:

או יובן בס"ד, מ"ש כבד לב פרעה, כי בקליפת פרעה נתחברה קליפת עשו ונעשו ב' קליפות קשות ביחד, ולכן פרעה נתקשה מאד ומאן לשלח, ונרמז חבור קליפת עשו במלוי שם פרעה שהוא פ"ה רי"ש עי"ן ה"א, דהמלוי הוא מספר עשו, ולכן בכל פעם שבא אצלו להתרות בו בעבור שלוח ישראל, אומר לו שלח עמי ויעבדוני, שהוא ר"ת עשו, כלומר כי לא עמו לבדו היה מדבר אלא גם עם עשו ג"כ, ולכן בגאולה העתידה להיות מאדום שהוא עשו כתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. וז"ש כבד לב פרעה, ר"ל הכבדות אינה מקליפה אחת של פרעה בלבד, אלא היא גם מן לב פרעה שהיא קליפת עשו הרמוזה בתוך אותיות פרעה, ר"ל במילוי שלו. וידוע דהמלוי נחשב לב לאותיות הפשוט, ולכך מאן לשלח את העם, כי שתים רעות יש בו בפרעה:

לך אל פרעה בבקר הנה יוצא המימה ונצבת לקראתו על שפת היאור. י"ל כיון דא"ל ונצבת לקראתו על שפת היאור, נודע שהוא יוצא המימה, ואמאי צריך לפרש לו שהוא יוצא המימה. גם צריך להבין למה עשה מכה ראשונה במים, ולמה נהפכו לדם ולא עשה המכה באופן אחר. ונ"ל בס"ד, דידוע שבכל קליפה יש חלק טוב שהיא ניזונת ממנו, ולכן יש בשמה אותיות שהם מורים על חלק הטוב שיונקת ממנו, ויש בשמה אותיות שהם מורים על הרע שבה, שבהם היא מזקת, ואלו האותיות הם חרב וכלי זין שלה. וידוע כי המצריים קליפה שלהם היא נקראת בשם מצרים, ונמצא שם הקליפה הוא מצרים, ועליה נאמר וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, וחלק הרע שלה הוא באותיות צר של מצרים, ובאלו האותיות מזקת ועושה רע, אבל החלק הטוב שבה הוא באותיות מים של מצרים, ומאלו היא יונקת ומושכת לה כח. ולכן כתיב יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר, דקאי על אותיות צר אשר בשם מצרים שהוא שם הקליפה של המצריים, שבאלו האותיות של צר היו מזיקין ועושין רעה לישראל, והקב"ה גאלם מן אותיות אלו:

ובזה יובן בס"ד תוכחה אשר רוה"ק מוכחת את ישראל בתהלים ע"ח, לא זכרו את ידו יום אשר פדם מני צר, אשר שם במצרים אותותיו ומופתיו בשדה צוען ויהפוך לדם יאוריהם ונוזלים בל ישתיון וכו'. והכונה שגאלם ופדאם מן אותיות צר של שם מצרים שהיו מכים בהם, ופירש אשר שם במצרים אותותיו, ר"ל שם בשם מצרים אותיות מחלק הטוב שמתייחס אליו יתברך, ולכן קרי להו אותותיו, ושם אותיות מחלק הטוב להורות על כחן של המצריים, שבא להם מן אותיות אלו שהם מחלק הטוב, ולכן מופתיו הראשונים אשר בשדה צוען היו במים שנהפכו לדם, להורות שתם כחם של המצריים ונסתלק מהם ונהפך לישראל, לכן הראה זה במכה הראשונה שהכה אותם במים, שהם כנגד אותיות מים אשר בשם מצרים שהיו המצריים יונקים מהם, דעתה נסתלק כח זה מהם, ונטלו אותו ישראל, שהעשירו מן המים, ולכן לא יבשו, שאם יבשו זה מורה שנסתלק כוחם של אותיות מים, הן מן המצריים הן מאחרים, ואינו נודע שחזר הכח הזה והיניקה מן המים לישראל, ורק מן המצריים נסתלק, אמנם עתה שלא יבשו המים אלא נהפכו לדם למצרים אבל לישראל נשארו מים ששותים ומתרווים מהם, ולא עוד אלא שנתעשרו מהם עושר גדול, וכמ"ש רז"ל ממכת הדם נתעשרו ישראל שהיו מוכרים מים למצריים בדמים, ואז היו שותין מים כיון שקנו בדמים. נמצא באופן זה נודע שנסתלק הכח והיניקה מן המצריים ונעשה לישראל:

וז"ש לך אל פרעה בבוקר, שהוא זמן שליטת החסד הנה יוצא המימה, פירוש עושה הכנות כדי לקבל השפעה מן אותיות מים שבשם מצרים, וזהו יוצא המימה, והיינו משום דמזלי' חזי שהשפעה הזאת רופפת אצלו וקרובה היא להסתלק ממנו, לכן עושה הכנות להתחזק במימה, על כן אתה תלך עתה ונצבת לקראתו לסלק השפעה זו ממנו, שלא יוכל להתחזק בה, וסילוק זה תעשה לו על ידי שפת היאור שהוא כח עשרה פעמים אהי"ה, שהוא בבינה, ששם אתה דבק, דלכח אתה הוא הגואל של ישראל, וכח זה של עשרה שמות אהי"ה שעולה מספר ר"י רמוז בשפת היאור והוא כי שם יאור הוא אות יו"ד מכאן ואות רי"ש מכאן, והראש והסוף נקראים שפה, דהיינו אות יוד שפה עליונה של יאור, ואות רי"ש שפה תחתונה של שם יאור, ובזה הכח של עשרה שמות אהיה שהוא ר"י הרמוז בשפת היאור תסלק כחו של פרעה ממנו, ותבטל יניקתו שרוצה עתה להתחזק בה, והמטה אשר נהפך לנחש הקח בידך, מטה מספר דן, ונרמז במ"ש דן אנכי, ועם מספר יד כי תקחנו בידך עולה מספר ס"ח, שהוא מספר ארבעה פעמים טוב, רמז לתורה שנקראת טוב, ויש בה ארבעה חלקים שהם פרד"ס, הרי היא ד"פ טוב שבזכותה אתה מתגבר:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הטעם שהיתה מכה הראשונה במים, והיינו כדי להורות למרע"ה, שלא ירא ולא יפחד מן פרעה שהיה מקור הסט"א, אלא יבא ויכהו וידבר אליו קשות, ועי"כ יהיה נוצח אותו וישמהו למרמס תחת רגליו, ואם לא יעשה לו כן אזי הוא יתגבר ח"ו, והוא דידוע מ"ש הרב ספר הברית ז"ל, שהאויר אע"פ שהוא רך מן המים אינו נדחק ונדחף מן המים, ולכן אפילו כלי אשר פיה רחב אם תכניס אותה בפיה למטה תחת המים עד שתהא כולה מכוסה במים, הנה האויר אשר בה לא יתן את המים לבא בתוכה, והמופת על זה אם תקח זכוכית אחת, ותדבק בדופן הזכוכית מבפנים צמר גפן מעט בדבק או בשעוה, ותכניס אותה בפיה למטה תחת המים ותוציאנה, אז תראה כי הצמר נשאר יבש כאשר בתחלה, וזה לך האות כי לא באו המים לתוך הזכוכית כלל, מפני האויר אשר בתוכה, וע"פ הכלל הזה המציאו חכמי הדור האחרונים כלי לירד בו לתוך הים או שאר מעמקי מים, והיינו על ידי היסוד הזה שהעמיקו בחכמת הטבע, והשיגו שאין מים יכולים ליכנס בגבול האויר המוסגר בכלי, ועל יסוד החכמה הזאת ששו ושמחו שמחה גדולה בחכמה זו שנתחכמו להשיג יסוד זה, ועל זאת אמרו מי ידמה לנו אשר יורה דעה ופלאות בסתרי הטבע כמונו היום, ואין כמונו בכל העמים, אשר סביבותינו, ומה גם היהודים האומללים היושבים בקרבנו, כי עם לא בינות הוא כי אם בתלמוד אשר להם, והתלמודים אין אתם יודע בשום חכמה, ובאמת הרואה יראה כי היסוד הזה אשר שמחו בו ויהללוהו, ונתגאו בחדוש הזה אשר חדשוהו בחכמת הטבע שבידם, הנה הוא דבר ידוע לחכמי ישראל הקדמונים, כי שנו חכמים בלשון המשנה במקוואות פרק יוד משנה ה', כלי שהטבילו דרך פיו כאלו לא טבל, ופירש רבינו עובדיה מברטנורא ז"ל בזה הלשון, כל כלי שבתחלת הכנסתו במים כופהו על פיו, אין המים נכנסים לתוכו לעולם אפילו הכניסו כולו עכ"ל, וזאת אומרת ומורה באצבע כי מה רבו ידיעות רז"ל בכל החכמות, ומה מאד עמקו בחכמת הטבע, ונזכר היסוד הזה בדברי חכמי המשנה כלאחר יד, דלא נחתו לדבר בחכמת הטבע, אלא הזכירו דבר דנפיק מיניה דין בדיני המצות, עכת"ד ע"ש:

נמצא המורם מכל האמור הוא, אע"פ שהמים חזקים יותר מן האויר המוסגר תוך הכלי, כי האויר אין בו ממשות ואינו נתפס מרוב הדקות שלו, והמים הם ממשים ונתפסים וחזקים ורודפים, ודוחפים בכוחם כמה וכמה, ועכ"ז אם יהיה האויר שבתוך הכלי עליון עליהם שהוא למעלה והם למטה תחתיו ממש, אין יכולים בכל כוחם החזק לגרש ולדחוף את האויר ההוא ולמעט נחלתו, ורק אם יהיו המים למעלה מן האויר דהיינו שהמים יהיו למעלה, ומקלחים ויורדים לתוך האויר שבכלי, אז תכף ומיד יגרשוהו וידחפוהו וישיגו את גבולו, וכן נמי אפילו אם יהיו באים מן הצד שהם יהיו שוים עמו, ג"כ יגרשוהו וידחפוהו וישיגו את גבולו ולרשת את מקומו. והנה זה הטבע עשאו במים ובאויר ללמדינו בינה, להשכיל בעניינים שיש בין ישראל שהם

משטרא

מסטרא דקדושה, ובין העכו"ם שהם מסטרא אחרא, כי האויר לגבי המים נחשב נשמה, והמים נחשבים גוף, וכן ישראל נחשבים נשמה, והעכו"ם גוף, ואם ישראל יהיו למעלה מן העכו"ם ולא יהיו נכנעים להם להיות תחתם, לא יוכלו העכו"ם עליהם להשיג את גבולם ולרשת את מקומם, אלא אדרבה כח ישראל יתגבר לדחוף את העכו"ם כאשר האויר דוחה את המים בהיותו למעלה ממנו, ועל זה נאמר בפרשת כי תבא והיית רק למעלה ולא תהיה למטה, כי תשמע בקול ה' אלקיך, משא"כ אם אין ישראל עושין רש"מ שאז הם למטה והעכו"ם למעלה, יתגברו העכו"ם ודוחין את ישראל וירשו מקומם, כאשר דוחין המים את האויר אם יהיו למעלה מהם, ואפילו אם יהיו שוין עמהם ג"כ דוחין אותם, ולכן כשאמר עשו נסעה ונלכה ואלכה לנגדך בהשוואה אחת, לא קבל יעקב אע"ה, ולכן כאשר עשה יעקב אע"ה בתחלה הכנעה לעשו לקראו אדוני ואמר אני עבדך נענש, וכאשר הוכיח הע"ה ואמר ואת שמת אותם עליך אלופים לראש, שצריך ליזהר שלא לעשות הכנעה לסט"א אפילו בדברים, כי בזה יתגברו מאד, וכל זה נלמד מטבע המים, ולכן דוד הע"ה כינה האויבים בשם מים, דכתיב ואל תבלעני שבולת מים, ר"ל לא יהיו עליונים עלי, ולז"א אזי עבר על נפשינו המים הזדונים, עבר ר"ל הם למעלה:

ולכן כיון שהתחיל מרע"ה לעשות המכות לפרעה ולהלחם עמו. א"ל הקב"ה שיעשה מכה הראשונה במים, שבזה למדו דבר יקר שהוא יסוד לכל השלוחיות שלו, שאמר לו ראה טבע המים שהם דמיון לאויבי ישראל, אם יהיו למעלה מן האויר, שהוא רומז לישראל, יתגברו עליו וידחפוהו, אבל אם יהיה האויר הרומז לישראל למעלה מן המים, הוא גובר עליהם לדחוף אותם, ולכך הזהר שלא תעשה הכנעה לפני פרעה אפילו בדבור, וכאשר אמרתי לך ראה נתתיך אלקים לפרעה כלומר אדון שאתה תהיה עליון עליו:

ולז"א לך אל פרעה בבקר הנה הוא יוצא המימה, כלומר הוא דומה לטבע המים, שאם יהיו עליונים יתגברו על האויר, לכן אתה שדומה לאויר תזהר שלא תכנע אליו, אלא ונצבת לקראתו, תתיצב שתהיה למעלה ממנו, שאתה למעלה והוא למטה, ולז"א על שפת היאור, דהיינו על פרעה שיושב ועושה צרכיו בשפת היאור, ואתה תתייצב למעלה ממנו, ואל תאמר ותחשוב שראוי לחלוק כבוד למלכות ואיך אבייש לבא אליו כשיושב ועושה צרכיו, או תתיירא ממנו שמא יחרה אפו ויעשה רעה, כיון שהוא עושה דבר זה בסתר, באומרו שהוא מכניס ואינו מוציא, השמר לך שלא תירא ולא תחת ממנו, שא"כ אתה נותן לו תגבורת עליך, דהא כבר ראית דבר זה בנסיון במטה אשר נהפך לנחש, שבתחלה נתפחדת ממנו ונסת מפניו, ואחר שנגברת עליו ואחזת בזנבו נהפך למטה בכפך שהוא עץ בעלמא, כן זה פרעה, אם תירא ממנו יהיה נחש מזיק, ואם לאו הוא עץ בעלמא, שעומד לשריפה, ואין בו רוח חיים:

ועוד נ"ל בס"ד, מה שא"ל שילך ויתרה בו בהתחלת המכות, בזמן שהוא יוצא המימה שעושה צרכיו, והיינו דנ"ל הטעם שהיה מתפאר בדבר זה לומר על עצמו שהוא מכניס ואינו מוציא, שרוצה לעשות עצמו כמשפט ארצו שהיא ארץ מצרים, דהמזל מחייב היה באותו זמן הכנסה יש בה מפקנא לית לה, לכך עבד הנמכר למצרים לא יוכל לצאת ממנה לחירות, ולכן ראשה מ"ם פתוחה וסופה מ"ם סתומה. ולכן א"ל השי"ת לך אל פרעה כשהוא עושה צרכיו, ותתרה בו על יציאת ישראל מארצו, ותרמוז לו בזה דאל יבטח במזל ארצו, דהכנסה יש בה ויציאה לא יש ממנה, כי חיוב זה יהיה שקר, וכמו שהוא עתה עושה צרכיו שמוציא מה שמכניס ונכזבה אמרתו, כן ארץ מצרים תוציא מה שהכניסה לה, ולכן א"ל לך אל פרעה הנה יוצא המימה ואמרת אליו וכו':

ועוד נ"ל בס"ד הטעם שמכה ראשונה היתה במים, וגם שנהפכו לדם, ולא היה באופן אחר, היינו להורות להם שאם יקנו המים בדמים מישראל אז ישתו מים, ומזה נתעשרו ישראל, והמעות נקראים בשם דמים:

והנה לא שמעת עד כה. נ"ל בס"ד היה מכנו בשם כה"ת, שהוא ר"ת כל הנשמה תהלל, אך בביאה ראשונה לא הכהו דעדיין לא נתחברה ונקבצה אות ת' עם אותיות כה, ולכך לא הכהו עדיין, ובשם זה כבר הכה את המצרי, ולכן אמר לרשע למה תכה רעך, תכה דייקא, וידוע שמע לשון קבוץ ואסיפה כמו וישמע שאול את העם, וכאן קרי בה, והנה לא שמע ת' עם אותיות כה כדי שישתלם בזה שם תכ"ה:

כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה'. נ"ל בס"ד רמז במכה ראשונה אשר במכת הברד שהיא מכה שביעית, ידע תוקפו של שם הוי"ה שבאותה המכה אמר ה' הצדיק, וז"ש בזאת חלק התיבה לשתים וקרי בה ב"ז, את כי החול"ם הוא במקום וא"ו שבמכה שהיא ז' את, תדע כי אני ה', שתדע תוקפו של שם הוי"ה:

ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש רז"ל במדרש שלח נא ביד תשלח, ביד עקיבא בן יוסף, ופירש עט"ר הרב הגדול מור זקני רבינו משה חיים זלה"ה ע"פ מ"ש רז"ל בפ"ק דסוטה, בשכר נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, ופירש מהרש"א ז"ל שהיו עושין צדקה עי"ש, וידוע דקי"ל מעשה ידי אשה לבעלה, אבל העדפה ע"י הדחק פליגו בה בפרק מציאת האשה, דרבי עקיבא ס"ל לעצמה, ורבנן ס"ל לבעלה, עי"ש. והנה לרבנן דס"ל אף העדפה ע"י הדחק היא לבעלה, א"כ אין לנשים שום ממון, וממילא אין להן זכות במצות הצדקה, ולא חשיבא מצוה להן כיון דנתנו בלא רשות בעלים, דאין ממון זה שלהם, דאם תאמר ברשות בעלים נתנו, למה תלה המצוה הזאת בנשים, ולכן אין ראוי שיגאלו בעבור מצות הצדקה שהיו עושין הנשים כיון דלית להו ממון משלהם, אך לסברת רבי עקיבא נתנו משלהם דהעדפה לעצמה, ולכן מהאי טעמא אמר תשלח ביד עקיבא בן יוסף, דלפי סברתו יש טעם נכון לגאולה. ועוד יש טעם אחר דמועיל, לפי סברת רבי עקיבא, והוא דאיכא פלוגתא בין ר"ע ובין ר"י, דרבי יהודה סבר דוקא אם עושין רש"מ קרויים בנים, ואם לאו אין קרויים בנים, ור"מ ס"ל בין כך ובין כך קרויים בנים, ויש הוכחה דרבי עקיבא ס"ל כר"מ, דגם באין עושין רש"מ קרויים בנים דאיתא בגמרא שאל אותו רשע לרבי עקיבא, אם אלקיכם אוהב העניים למה אינו מפרנסן, א"ל כדי שנזכה בהם לעוה"ב, א"ל אדרבה זו מחייבת אתכם לעוה"ב, משל למלך שכעס על עבדו ובא אחר והאכילו המלך כועס, א"ל לא כן אלא משל למלך שכעס על בנו, ובא אחר והאכילו, המלך שמח, ואנחנו קרויים בנים, דכתיב בנים אתם לה' אלקיכם. נמצא ס"ל גם אין עושין רש"מ קרוין בנים, דמצות צדקה שייכא בכל גוונא גבי ישראל, ולכן גם כי היו במצרים גוי מקרב גוי קרוים בנים, וחטא פרעה שעשה להם קושי השעבוד גם כי היו גוי מקרב גוי, כי המלך שכעס על בנו ובא אחר ויסרו המלך כועס, ולהכי קושי

השעבוד השלים המנין ע"פ סברת רבי עקיבא, נמצא איכא תרי טעמי תריצי בעבור הגאולה ע"פ סברת רבי עקיבא, ולכן א"ל שלח נא ביד תשלח ביד רבי עקיבא בן יוסף, עכ"ד ודפח"ח:

נמצא לפ"ז יש שני טעמים לגאולה, הא' משום מצות צדקה, והב' משום שיש להם דין בנים, ועל כן מוכרח לומר דקושי השעבוד השלים המנין, וידוע בשני דברים אלו ישראל נבדלים מן האומות, כי צדקה לא שייכא אלא לישראל, אבל בנכרים כתיב וחסד לאומים חטאת, וכן דין בנים אינו אלא לישראל ולא באומות, וידוע מ"ש הרב מהרא"ה ז"ל הטעם שבא הערוב על מצרים, ולא נכנס בארץ גושן אשר ישראל שוכנים בה, וכמפורש בכתוב והפלתי ביום ההוא וכו', מפני כי אוה"ע בערבוביא מתערבין זע"ז, ולכן לעתיד ג"כ יבואו בערבוביא, וכמ"ש בגמרא דע"ז, אך ישראל אין מתערבין עם שום אומה אחרת דכתיב בהו הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב, וכתיב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, ולכן הערוב שהיה ערבוביא מכמה מינים בא במצרים דוקא, ולא נכנס לגושן אשר ישראל עליה, הרי מן הערוב שלא נכנס לגושן נעשה אות ומופת שישראל נבדלים מן האומות, ולכך גם בשני דברים אלו שהם מצות הצדקה ותואר בנים נבדלים הם, ועל כן הועילו שני טעמים שהם שני דברים שיהיו נגאלין ונפדין מחמתן, ולז"א ושמתי פדות בין עמי ובין עמך, שאפדה את עמי מכם, למחר, שיבא בו הערוב יהיה האות הזה, המורה על הבדלתם, שהיא סיבה לגאולתם ופדותם:

פרשת בא.

למען שתי אותותי אלה בקרבו. נ"ל בס"ד דידוע ששם הוי"ה במלוי אלפין עולה מספר מ"ה שהוא מספר גאולה, וע"י העונות שישראל הם בגולה יתעלם אות א' דמלוי וא"ו וישאר מספר מ"ד שהוא מספר גולה, ובגאולת ישראל ממצרים נתגלה אות א' במלוי וא"ו ונעשה בו מספר גאולה, ובזה פרשתי בס"ד בסה"ק בן איש חי רמז הכתוב נורא תהלות עושה פלא בהפוך אתוון. ועוד פרשתי בפרשת וארא עוד פסוקים בפסוק למחר יהיה האות הזה ע"ש. וידוע דאות אלף יתייחס להשי"ת כי אות א' מספרו אחד, והשי"ת אחד, גם אות א' צורתו וא"ו ושני יודין שהם מספר כ"ו כמנין שם הוי"ה, וז"ש הכבדתי את לבו להרבות בנסים למען שתי אותותי אלה רמז לאות אל"ף שבו רמוז שמו יתברך, לכן קראו אותותי אל תקרי אותותי אלא אותיותי כמ"ש רז"ל בכמה מקומות, בקרבו קרי בה בקרב וא"ו דהיינו שאשלים אות א' במלוי הוא"ו שיתגלה בו אלף ויהיה שלם במספר גאולה ואז אגאל את ישראל:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד למען שתי אותותי אלה בקרבו. כי פרעה במלוי שמו כזה פ"ה רי"ש עי"ן ה"ה, יש מספר ש"ף כמנין מצרים, וידוע דהשר של מצרים שמו מצרים, וכמ"ש רז"ל ע"פ וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים מצרים העליון וידוע שהשר היתה תלויה מתתו בקי"ם וגם זמנו דהא בהא תליא וקי"ם סיבתה היתה מחמת כובד לבו של פרעה שרדף אחר ישראל ללחום בם כמ"ש ארדף אשיג אחלק שלל וטבע בים, ואז גם שרו הנקרא מצרים שרמוז בקרב אותיות פרעה מת על שפת הים, ולז"א כי אני הכבדתי את לבו בהמשך רב למען שתי אותותי הם המכות עד השר שלו הרמוז בקרבו של פרעה, כי כבדות הלב שאני עושה לפרעה יתגלגל ממנה ענינים עד שיגיעו המכות גם להשר שלו:

או יובן בס"ד דידוע מה שחקרו המפרשים ז"ל למה עשה לו כבדות לב בכל פעם להרבות בנסים, והיה די שיצריך מכה אחת עליו זמן הרבה עד שיצא ולא יוכל לסבול אותה, ובע"כ ישלחם או יביא לו מכת בכורות בתחלה והיה משלחם תכף כאשר נעשה באמת במכת בכורות, אך הטעם הוא נראה ע"פ משל לאדם שהיה מהלך במדבר ומצא מציאה עשרה אלפים זהב בבת אחת ושמח שמחה גדולה, וחבירו היה הולך במדבר ומצא מציאה אלף זהובים ושמח שמחה גדולה, והלך עוד ומצא אלף וכן עזה"ד כל מציאה היתה אלף זהוב, ועד שהגיע למדינתו נעשה בידו עשרת אלפים זהובים, הנה אע"פ שהם שוים בסך הממון עכ"ז טובה של השני היא יותר גדולה, כי הראשון שמח שמחה אחת, אך השני עשרה שמחות שמח, וכן ישראל אם היה מביא על מצרים מכת בכורות בתחלה היה משלחם פרעה תכף וישראל היו שמחים שמחה אחת על הנס, אך עתה שעשה להם עשרה נסים ע"י שהביא עליו עשרה מכות שמחו ישראל עשרה שמחות בעשרה נסים שבהם רבו שמחות בישראל, וידוע דאות ו"ה של שם הוי"ה ב"ה הם מורין על השמחה כי ו"ה לשון שמחה, כמ"ש רז"ל בין וי לוה ניצול ריב"ז, ולכן ארז"ל כל והיה הוא לשון שמחה, וכל ויהי הוא לשון צער, ולכן משנכנס אדר מרבין בשמחה. כי בו נעשו נסים גדולים שבהם נתעלו וה' שבשם הוי"ה, אבל באב שרבו בו צרות גדולות ממעטין בשמחה, וידוע דאותות י"ה שבשם הוי"ה הם עלמין דאתכסיין, ואותיות ו"ה שבשם הם עלמין דאתגליין ולכן על ו"ה שבשם יצדק לומר לשון אלה כי אלה יאמר על דבר גלוי, וכמ"ש בתה"י ז"ל דאלה יאמר על ו"ה שבשם ב"ה, וז"ש למען שתי אותותי אלה רמז לאותיות ו"ה שבשמי שהם עלמין דאתגליין דנאמר עליהם אלה, והם מורין על שמחה שתי לשון שתי, כמו בשתי או בערב שהוא החוט המשוך והולך לאורך הבגד, וכאן הוא ר"ל אמשיך אותותי אלה שהם ו"ה שבשמי דמורין על השמחה, שהם לשון שמחה אמשכם ואאריך אותם כחוט השתי ההולך ונמשך לאורך הבגד, בקרבו לשון מלחמה, כלומר במלחמה שלו שאנכי נלחם בו אאריך ואמשיך השמחה על ידי רבוי הנסים שאני מרבה מחמת הכבדת לבו ולב עבדיו:

ובזה יובן בס"ד מ"ש המגיד בשבח רבוי הנסים שנעשו עשרה, אע"פ שהיה כדי סיפוק באחת דוקא, והוא אומרו על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו, והיינו על אחת שעשה בראשונה שהיתה מספקת לבדה, הוסיף עוד טובה שהיא כפולה עליה בזה נמצא נעשו שלש שהם שתים של זו הכפל ועם האחת הראשונה נעשו שלשה, ואלו השלש עשה אחריהם עוד טובה שהיא מכופלת על אלו השלש שהיא שיעור ששה שהם כפליים על השלשה, הרי נעשו סך הכל תשעה, אשר הם מתייחסים למשה ואהרן, ועוד יש טובה נוספת על התשעה והיא למקום עלינו שזאת תתייחס למעשיו יתברך והיא מכת בכורות, נמצא במקום שהיה מספיק לגאולה בראשונה לבדה שהיא מכת הדם אם היתה מתארכת ולא תסלק ימים הרבה, הנה הוא יתברך עשה רבוי נסים עד עשרה כדי שנשמח שמחות הרבה:

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם. מקשים למה אמר אשר התעללתי דקרי למכות בשם שחוק, גם הדברים נראין כפולים דמ"ש ואת אותותי אשר שמתי בם היינו מ"ש אשר התעללתי. ונ"ל בס"ד דארז"ל הרבה מן המצריים החביאו בליל פסח את בכורותיהם בבתי ישראל

ובבא

ובבא המשחית לבית המצרי ולא ראה שם בכור הכה את גדול הבית הבכור, כי גדול הבית הוא נחשב כמו הבכור. ובזה מתורץ היטב דקדוק גדול בפסוק, שאמר ועבר ה' לנגוף את מצרים, משמע דמכת בכורות היתה על ידו יתברך ולא ע"י מלאך, ואח"כ אמר ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף, דמשמע מזה דבכורי מצרים הוכו ע"י המשחית שנכנס בביתם והכם. ועוד איכא קושיא הסימן של הדם למאי איצטריך, ובזה ניחא כי המצריים החביאו כמה בכורות בבתי ישראל והמשחית לא נכנס אלא לבתי מצרים להרוג בכוריהם כאשר נצטוה, ולכך בבית שלא היה שם בכור הכה גדול הבית, אבל לאותם הבכורות המצריים שהוחבאו בבתי ישראל לא הכם המשחית שאם יכנס לבתי ישראל להכותם לא יבחין, ואפשר שיכה גם בכורי ישראל עמהם, ולכך בכורי מצרים אלו שהוחבאו בבתי ישראל הוכו על ידו יתברך, ועל זה נאמר ועבר ה' לנגוף את מצרים, ונמצא כי מצרים לקו בכפלים, ותקנתם היה קלקלתם כי הם החביאו בכורותיהם בבתי ישראל, ואבותיהם הפסידו כי גם הם הוכו ע"י המשחיתים בביתם, כי המשחית כשלא ראה בכור הכה את גדול הבית במקומו, ודבר זה היה קשה על המצריים יותר ויותר, אחר שראו שהם הסבו יתרון רעה על עצמם:

ולכן צוה הקב"ה שיתנו סימן בפתח ע"י הדם כדי שיכיר המשחית ולא יכנס, הנה זה הסימן היה לתקלה למצרים שהיו מחביאים בכורותיהם בבתי ישראל, ועי"כ יהיו לוקים כפלים. שגם גדולי הבית הוכו, והיינו שאם לא היה זה הסימן לא היו המצריים נותנים בכורותיהם בבתי ישראל, כי היו אומרים מה תקנה יש בזה, הלא המשחית יכנס גם בבית ישראל ויהרגנו, וא"כ יותר טוב שיהיה בכורם מוכה בביתם ולא יהיה מוכה בבית ישראל אויביו, אך כיון שראו שעשו סימן על הפתח שהוא סימן למשחית שלא יכנס, א"כ נתברר להם שאין המשחית נכנס בבתי ישראל, ונמצאו בתי ישראל ערי מקלט, לכך החביאו בניהם שם, והם לא ידעו כי הן אמת המשחית לא יכנס מפני שאינו מבחין, הנה הם יהיו מוכים על ידו יתברך. וזהו השחוק ששחק הקב"ה במצריים בדבר זה שעי"כ שם אותותיו של מכת בכורות בם, כלומר במצריים עצמן, כי מלבד הבכורות שלהם הם עצמן נעשה להם דין בכורות ולקו, ולולי זה לא היו נהרגים גדולי הבית כדין בכורות:

ובזה יובן ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, ר"ל שחקתי בהם שעשיתי סימן בהם שיהיו טועין בו, ועי"כ תוכפל צרתם על ידם, והיינו ע"י שצויתי את ישראל שיעשו סימן בדם על פתחיהן, בזה טעו המצריים שחשבו בתי ישראל יהיו ערי מקלט לבכורותיהם, ולכך הבריחו אותם שם להצילם ועי"כ נכפלה צרתם דמלבד הבכורות מתו גדולי הבית, וז"ש ואת אותותי של מכת בכורות שמתי בם במצריים עצמן שאינם בכורות ממש, ולכך לא היה בית אשר אין שם מת, ונתקיים בהם גמלא בעא קרני אודני דהוו ליה גזיזו מיניה, וגבר ישראל:

או יובן אומרו את אותותי אשר שמתי בם ע"פ מ"ש רז"ל בפסוק למכה מצרים בבכוריהם, שהבכורות קמו בערב פסח והכו מכה רבה במצריים, בשומעם שהם יהיו מוכים באותה הלילה, וזה ההרג שהיה למצרים בהם, היה קשה עליהם יותר מכל המכות, ולז"א ואת אותותי אשר שמתי בם, שיצאה אש מהם ותאכל אותם:

ועוד נ"ל בס"ד לרמוז אשר התעללתי תגין למ"ד אחד מן התעללתי סמוך לאות ת', אז נקראת התה"ל עלתי במצרים, שנעשה עילויי לחמשה שמות אקים, אשר מספרם ת"ל, דאע"ג שהם לא היו בקושי השעבוד אלא פ"ו שנים כמנין שם אקים אחד, ונשאר שמ"ד, עכ"ז נמתקו הארבעה שהם שמ"ד בזכות מרע"ה שמספרו שמ"ה מספר אחד יתר על שמ"ד וכנז' בספרי המקובלים ז"ל. ועוד את אותותי אשר שמתי בם קרי בה במ"ם, היא מ"ם סתומה של מצרים עשיתי אותה פתוחה שנקראת מצרימה, ובזה יצאו ישראל מתוכם מתוך מ"ם, ובחדוש זה שחדשתי לעשות אותיות מ"ה במצרים כדי לפתוח לכם פתח הגאולה שעולה מספר מ"ה, אז וידעתם כי אני ה' ששם הוי"ה ב"ה במלוי אלפי"ן שעולה מספר מ"ה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד אומרו אשר התעללתי במצרים והיינו כי בגזרת פרעה שגזר הבן הילוד היאורה תשליכוהו יש להתקשות למה גזר רק על הזכרים דבשלמא בגזרת הלידה שגזר אם בן הוא והמתם אותו ואם בת היא וחיה, עשה כן כדי שלא ירגישו ישראל שהמילדות חונקים אותם, אלא יחשבו שזו היא גזרה מן השמים על הזכרים שיהיו נולדים חנוקים, שאם המילדות חונקים אותם ע"פ גזרת פרעה למה אין חונקים הנקבות אבל גזרה זו דהשלכה ליאור המצריים עושים זה להדיא שמשליכים הילדים בחזקה ליאור, ולמה לא גזר שישליכו גם הנקבות אשר רואין. ופרשתי בס"ד טעם לזה בהקדים מ"ש בגמרא דסוטה א"ר סמאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו, בלעם שיען נהרג, איוב ששתק נידון ביסורין, יתרו שברח זכה שמבני בניו ישבו בלשכת הגזית שנאמר וממשפחות סופרים יושבי יעבץ ע"ש. והקשה הרב אם לבינה ז"ל, שהשותק והבורח השוו שניהם יחד בשתיקה ומניעת העצה, ולמה איוב נידון ביסורין ויתרו זכה ללשכת הגזית ע"ש. ונ"ל בס"ד כי פרעה בחר בשלשה יועצים על הדבר הזה ולא יותר, מפני שכל עצה לא תהיה חזקה לסמוך עליה אם לא תהיה בהסכמת שני דיעות, ולכן בחר בשלשה כדי שאם יהיה מחלוקת בזה בין יועץ הראשון ויועץ הב' יבא השלישי ויסכים כאחד מהם ואז יתבטלו דברי האחד מפני השנים, ולהיות כי בלעם היה קוסם גדול וראש הטמאים, ובחר להיות יועץ הראשון בדבר הזה, והוא אשר יעץ על השלכתם במים, כי בירר טעם הכרחי לעצה זו, כמ"ש רז"ל בגמרא שאמרו הבה נתחכמה למושיען של ישראל במה נדונם, נדונם באש ילקו על זה מאוקהם דכתיב כי באש ה' נשפט, ואם נדון אותם בחרב ג"כ יהיו לוקין בחרב על זה, דכתיב וחרבו שלופה בידו, בואו ונדונם במים שכבר אמר ונשבע שלא יביא מבול לעולם, ע"ש. העצה הזאת יצאה מן בלעם כשבחר בו פרעה לישב עם איוב ויתרו ביחד, כדי שיסכימו על עצה נכונה איך ידונו את ישראל לכלותם, והם לא יהיו נזוקין ונשפטים מאקי ישראל, והוא אשר הסכים לדון אותם במים, וכן פירש רש"י ז"ל שלשה היו באותה עצה של הבה נתחכמה לו ע"ש, נמצא בלעם הוא שהסכים על המים, ולא בדבר אחר מחמת הטעמים הנזכרים:

ואחר שיען בלעם על המים עדיין לא נתאמתה העצה, ולא נתקבלה לעשות מעשה בכך, אלא עד שתהיה בהסכמת היועץ השני שבשלשה שבחר בהם פרעה. והנה איוב שהיה שני בכלל השלשה, אם היה טוען וסותר העצה הזו של המים שיען בלעם, היו שואלין מן השלישי שהוא יתרו לראות דעתו, אך כיון דאיוב שהוא השני לבלעם לא אמר כלום, אלא שתק, ש"מ הסכים לדברי בלעם, כי בכ"מ דין השתיקה כהודאה, וכיון דהודה איוב מחמת כי שתק, אז פרעה החליט בדעתו לקיים גזרה זו של המים, ולא היה צריך לידע איך היא הסכמת יתרו, כיון דאיכא שתי דיעות בגזרת המים. והנה יתרו מחמת טוהר לבו שהיה אוהב

את

את ישראל, היה רוצה לטעון דברים לסתור העצה הזאת של המים, אך הש"ית ראה שאם יסתור לא יועיל לישראל כלום, אפילו אם יאמר דברים של טעם, מאחר דאיכא שתי דיעות מסכימים כאחד, שהם בלעם ואיוב, ולכך שם הקב"ה בלב יתרו שיעשה בריחה שברח תכף ומיד ממצרים ויפקד מושבו מן חצר המלכות של פרעה, ולא נודע איה הוא. והנה ידוע מ"ש בגמרא, דמלכים הקדמונים היה להם ניחוש אם גוזרים גזרה ואחר שגזרו מת אחד מן השרים הגדולים שלהם מבטלים הגזרה, כי מיתת אותו השר סימן שלא יצליחו באותה גזרה, וכ"ש במצרים שכל עסקם היה בנחושים וקסמים, היה ניחוש זה חזק אצלם ולכן נתחכם יתרו לברוח להיות נפקד מהם, ונעשה בלב פרעה ושריו חשש גדול מאותה הגזרה, וכ"ש שנפקד איש אחד מן השלשה שנבחרו בעבור אותה עצה, דאיכא למיחש בזה טפי, ולכך הסכים פרעה לבטל הגזרה, אך כיון שלא מת אלא רק נפקד, לא ביטל אותה לגמרי, אלא קיים אותה במקצת, דהיינו בזכרים הנולדים בלבד, ולא בנקבות הנולדים, ולכך גזר כל בן הילוד היאורה תשליכוהו, וכל הבת תחיון :

ולכן תמצא לכל אחד מן השלשה שהיו באותה עצה נעשה גמול כפי מעשהו, והיינו בלעם שדבר בפירוש על רעתם לדונם במים מיתה ממש לחנקם במים, אז גם הוא נענש במיתה שהומת בפועל, ואיוב אשר לא דבר בפה מלא אלא שתק, ונדונה שתיקתו כהודאה בכף הדמיון, לכן לא מת ממש אלא נידון כצרעת, דמצורע חשיב כמת ואינו מת ממש, אבל יתרו שברח וגרם בזה הצלה לישראל שנתרפפה הגזרה וחיו הנקבות, וגם למקצת זכרים הוה הצלה פורתא, זכה שישבו בניו בלשכת הגזית, שטובה זו הגיעה לבניו וכאלו הגיעה אליו, כי תפארת בנים אבותם :

ועתה בא וראה חסדי הש"ית עלת כל העלות, כמה סיבות סיבב לטובת ישראל בענין זה, והוא כי מנהגו של עולם שגוזרין המלכים איזה גזרה על העם היושבים תחת ממשלתם, תתחיל הרעה מן השרים ועבדי המלך, שיעשו מלשינות להלשין על אותם העם, ואז ייטב לב המלך לעשות להם רעה, אך כאן אצל ישראל לא התחילה הרעה מן שרי פרעה ועבדיו שנתעוררו להלשין על ישראל לפרעה כדי שיגזור עליהם גזירות רעות אלו אלא פרעה הוא אשר נתעורר תחלה להרע להם, שהוא נתעורר לדרוש עצה מיועציו בעבור נזק ישראל, איך יזיק להם ויאבדם ח"ו, וכמ"ש רז"ל מפני מה פרעה היה לוקה תחלה במכות מצרים, מפני שהוא התחיל בעצה תחלה, דכתיב ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום וכו', לכך ממנו היתה מתחלת הפרענות, וכנז' בגמרא דסוטה ובמדרש רבא, וכן הביא רש"י ז"ל בפסוק ועלו ובאו בביתך וכו' ובבית עבדיך ובעמך, וכל זה היתה סיבה מאת הש"ית שגזר שתתחיל התעוררות זו מן פרעה כדי שהוא ילקה תחלה, ובזה יהיה נחת רוח לישראל, בראותם כי המכה שולטת ומתחלת בפרעה תחלה, וגם היה נעשה קדוש השם יותר בזה, שהנס נתגלה יותר, כי ראו שהצפרדעים כשעלו מן היאור לא נכנסו תחלה לבתים שהם סמוכים ליאור, והפסיעו לאט לאט עד שהגיעו לבתי פרעה ונכנסו שם, אלא תחלה כשעלו מן היאור לא נכנסו בבתים שאצלם, אלא הלכו ברחובות העיר עד שהגיעו לבתי פרעה ונתמלאו, ואח"כ נכנסו לבתי שריו ועבדיו ומילאום, ואח"כ נכנסו לבתי המון העם, ויש אומרים שהלכו תחלה תחת הקרקע עד בתי פרעה, ושם בקעו הרצפה ויצאו, וכל זה היה נס פלאות, וכן הערוב לא נכנס תחלה בבתים הראשונים אשר בפתחי העיר, אלא נכנס תחלה לבתי פרעה, ואח"כ לשאר בתים, וכן הארבה, וכן הברד, וכן הדבר, וכן השאר, וכל אלו הפלאות נעשו ע"י סיבה ההיא שנתעורר פרעה תחלה לפתוח פיו בקלקלה :

ועוד נעשה סיבה אחרת לתועלת ישראל מן עצה של בלעם, שאמר לא נדון אותם באש או בחרב אלא במים, והיינו כי האש דין והחרב דין, ואם היו דנים אותם באש או בחרב היו מתגברים בזה עליהם, והיה יוצא נזק עצום לישראל מידם, אך כיון שעשו הגזרה במים שהם חסדים לא הרעו לישראל בגזרה, כי באמת אחר ימים מועטים נולד מרע"ה, ואחר שלשה חדשים נתנה אותו אמו בתיבה בתוך היאור, וטעו בזה שחשבו שנפל במים, ואז בטלו הגזרה, וכמ"ש רז"ל שאמר מרע"ה לישראל בשבילי נצלתם כולכם, וכיוצא בזה כתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל כי ע"י שקנה המן את ישראל מאחשורוש בכסף שהוא חסד, בזה זכו והצליחו בהצלתם ובביטול הגזרה, ואם היה קונה אותם בזהב שהוא דין, היה הדבר קשה עליהם, וכאשר האריך הגאון חיד"א ז"ל לפרש בזה כמה מקראות. וכן הענין כאן, נתן הש"ית בלב בלעם שלא יהיה מיעץ לעשות הגזרה באש או בחרב שהם דין, אלא במים שהם חסד, ובזה נצלו ישראל והצליחו בביטול הגזרה בזמן מועט :

והסיבה השלישית היתה, מחמת דאיוב לא דבר בפיו להדיא על הסכמתו בדבר בלעם, אלא שתק ועי"כ נענש ביסורין שהם צרעת דחשוב כמת ואינו מת ממש, אבל אם היה מדבר להדיא על הרעה היה מת כמו בלעם, ורק עתה ששתק שהוא נחשב כהודאה נעשה לו דבר דחשיב כמת שהוא צרעת, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק תרעץ אויב, דהיינו אותיות צרעת, ואויב הוא אותיות איוב, כי בקי"ס היה השטן מקטרג בעבור ישראל לומר מה אלו גם אלו, והש"ית הציל את ישראל ע"י אשר נתעסק באיוב, כאומרו השמת לבך על עבדי איוב, ונתעסק בו השטן, ומה דביני וביני נקרע הים וטבעו מצרים ויצאו ישראל מן הים לשלום :

והסיבה הד' שנתן בלב יתרו לברוח ולא עשה דרך אחרת להצלתם, באופן שהוא יסתור עצה זו של המים, שאם היה עושה כן לא היה יוצא מזה תועלת לישראל לבטל הגזרה, מפני שהיו סומכים על שתי דיעות של בלעם ושל איוב ששתק, אבל שם בלבו לברוח זה היה סיבה לבטל הגזרה, מפני שהיו סומכים על שתי דיעות של בלעם ושל איוב ששתק, אבל שם בלבו לברוח זה היה סיבה לבטל הגזרה ברובה, והמעט ג"כ היה רפוי אצלם וגבר ישראל. ולכאורה היה נראה שיתרו לא היה אהוב נאמן לישראל, שהיה לו לסתור את העצה הזאת של המים ולדבר טוב בפירוש על ישראל, ולמה ברח שבזה לא דבר לא טוב ולא רע, אך באמת מה שעשה יתרו היה סיבה מאת הש"ית לתועלת ישראל, שאם היה מדבר טוב לא היה תועלת ממנו לישראל, מאחר דיש שני דיעות מסכימים בדעתם, משא"כ עתה שברח נעשה תועלת גדולה לישראל וכדאמרן :

ובזה יתבארו הכתובים היטב בפרשת שמות, דאחר שאמר מרע"ה לפני הקב"ה, בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי, אמר הש"ית אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה', ועיין להרב אם לבינה ז"ל מ"ש בפסוק זה, ואני אבארנו לפי דרכי, ויש הפרש ביני לבינו והוא, דאחר שטען שהוא כבד פה ואינו ראוי לשליחות זו, הודיעו הש"ית דמה שהיה כבד פה הוא סיבה בעבור תועלת, ופירש לו כמה דברים שהם נסתבבו מאתו יתברך לתועלת, אע"פ שמתחלה נראין קשים, ולכן אמר לו יש לך

לך לדעת כי אני מקדים רפואה למכה, ומה שעשיתיך כבד פה נולד מזה רפואה כמעט כנון, וכאשר עשיתי והקדמתי רפואה למכה בענינים אלו כן הקדמתי רפואה במכתך, והבט נא וראה מי שם פה לאדם זה פרעה שיפתח פיו בקלקלה תחלה, לבקש עצה בעבור לאבד שונאי ישראל, הלא ממני היה הדבר הזה, כדי שהוא ילקה תחלה, ובזה ישמחו ישראל יותר ויגדל הנס יותר, ונמצא מה שהיו ישראל חושבין דבר זה רע וקשה להם בשומעם שהמלך נתעורר תחלה לאבדם, הנה אח"כ יראו שאדרבה זה היה לטובתם. או מי ישום אלם זה איוב, דאע"פ שהוא הסכים לדברי בלעם לא דבר בפיו הסכמתו, הלא נעשה כמו אלם ששתק, ומדעה הסכמתו מחמת דשתיקה היא כהודאה, שבזה נסתבב טובה לישראל שלא מת ממש אלא נצטער, שעי"כ נתעסק בו השטן בשעת קי"ס, ולא השטין על ישראל וכנז"ל. או חרש או פקח זה יתרו, שהיה לו דברים לדבר לטובת ישראל לסתור עצת בלעם, אך נעשה כמו חרש שלא שמע מה אמר בלעם, כדי שישיב על דבריו, וסוף נעשה פקח שעשה בריחה שברח, ובזה נפקד מושבו ודנו אותו כמת, שראוי להם ע"פ הניחוש לבטל אותה הגזרה, ובטלו רובה, והמקצת ג"כ לא נתקיים, כי היה רופף בידם, ונמצא ע"י שלא טען כלום לא יצא מכללם, וממילא הועילה בריחה שלו בעבור ישראל. או עור זה בלעם שלא עשה הגזרה בחרב או באש אלא במים שהיה נראה בזה דבר קשה יותר, מפני שא"א להלקותם כנגד מדה זו, דאין להביא מבול, ובאמת היה זה לטובת ישראל, כי המים חסד ולא נתקיימה גזרה זו ונתבטלה תכף, הלא אנכי ה' עשיתי כל אלה שיהיו סיבות לתועלת ולטובת ישראל, אע"פ שבתחלה בהשקפה הראשונה נראין דברים קשים, וכן אתה צריך לדון בענין שלך שנעשית כבד פה, הוא סיבה לתועלת ולטובה היה וכאשר בארנו לעיל בס"ד בפרשת וארא:

ובזה יובן בס"ד כאן, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם, התעללתי מלשון עילה וסיבה, כלומר עשיתי כמה דברים שהם היו עילות וסיבות לתועליות שהיו במצרים, ואלו העילות עשיתים בהתחלת הגלות והגזרות שהיה פרעה גוזר עליהם, אבל על זמן היציאה שעשה מכות באותות ומופתים נקיט חלוקה שנית דקאמר על זה ואת אותותי אשר שמתי בם, דזה קאי על זמן היציאה שהביא עשר מכות, ולפ"ז מ"ש את אשר התעללתי במצרים קאי על התחלת הגלות והתחלת הגזרות, ועל זה נקיט לשון התעללתי שהוא לשון עילה וסיבה שעשיתי כמה עילות וסיבות לטובתם:

ויפן ויצא מעם פרעה. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים על פסוק ותקרא את שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו, דהיה מן הראוי שתקראהו מה"ש, שהוא על סדר חג"ת, שהוא מ"ם חסד ה"א גבורה ש' תפארת, ולמה קראתו משה שהשי"ן שהיא תפארת הכריעה באמצע, מפני כי בסדר מה"ש היתה ה"א שהיא גבורה מכרעת, וזה מורה על תגבורת הדין, ובאמת הוא מן המים החסדים משתיהו וצריך שיהיה בו תגבורת החסד, על כן קראתו משה, דאות ש' שהיא תפארת שהוא רחמים מכרעת עכ"ד ע"ש. נמצא מרע"ה שמו מורה על תגבורת החסד, אך אם יתהפכו אותיות שמו להיות כסדר מה"ש מורה על תגבורת הדין, ועל כן כשהיה בא אל פרעה לעשות בו דין, היה מתכוין להפוך אותיות שמו מסדר משה לסדר מה"ש, שסדר זה הוא מורה על תגבורת דין וצ"א ויפן ויצא מעם פרעה, ר"ל ויפן לאחור באותיות שמו, שכיון באותיות שמו למפרע, לסדר אות ה"א קודם אות ש', שהוא סדר מה"ש המורה על תגבורת הדין. או יובן היכל פרעה שיושב בו ודאי גדול הוא, ויש כמה אמות מכסא פרעה עד הפתח, והוא כיון שפנה תכף ומיד יצא בפסיעה אחת:

או יובן בס"ד ויפן ויצא מלשון ואנכי פניתי הבית, שפינה ניצוצי הקדושה והוציאם ממנו ע"י כונות שלו ביציאתו:

או יובן, שבכל פעם היה הולך לו כבוד, כשיצא מלפניו אינו מחזיר לו גבו אלא הולך דרך אחוריו ופניו יהיו נגד פרעה, אך עתה החזיר גבו אליו ויצא ועבדי פרעה דנו בדעתם מה טעם עשה שינוי עתה להחזיר לו גבו, אלא ודאי כונתו בזה לומר הלואי שגם במכה זו תודה ביציאה ואחר כך תחזור לאחור, כדי שאביא עליך עוד מכה אחרת, ולכך כשיצא החזיר גבו ביציאתו, כך דנו בדעתם, ולכך נתרעמו על פרעה עד מתי יהיה זה לנו למוקש, כי עתה נודע כל פעם שאתה תודה לו בשעת המכה בתנאי שיסיר אותה, ואח"כ תצלחם, והוא נעתר לך ועושה כדבריך ומסיר המכה אינו מכבדך בזה ואינו מאהבתו אותך, אלא הוא עושה כן לרעתך כדי שיביא עליך מכות אחרות, ונמצא הוא עושה לך מוקש ומכשול בדבר הזה, שהוא מכבדך לעשות רצונך ולמלאות בקשתך בהסרת המכה:

לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אתה אתם מבקשים. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש במדרש רבא פ' בראשית פרשה כ"ב, ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה וכו', על מה היו מדיינים אמרו בא ונחלוק את העולם, אחד (קין) נטל קרקעות, ואחד (הבל) נטל מטלטלין, דין אמר ארעא דאת קאים עלה דידי היא, ודין אמר מה דאת לביש דידי הוא, דין (הבל) אמר חלוץ, ודין (קין) אמר פרח. פירש רש"י הבל אמר לקין חלוץ המטלטלין אשר עליך, וקין אמר אל תעמוד בקרקע שלי, אלא פרח באויר, מתוך כך ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו ע"כ. וידוע מ"ש הגאון הש"ך ז"ל כי פרעה היה קין, וכל ישראל היו ניצוצותיו של הבל, ולכן גאולתם היתה ע"י מרע"ה שהיה גלגול הבל ע"ש:

ובזה יובן הטעם שעשה השי"ת בנס יצ"מ, דוגמא לטענות קין והבל הנז', שהיו מדיינים זע"ז, והיינו דארץ מצרים היתה דוגמא לכל העולם כולו שהיו דרין בו קין והבל ביחד, וכמו קין טען לגרש את הבל מן הקרקע, באומרו הקרקע שלי היא ואל תעמוד בה, כן פרעה שהוא קין אמר למרע"ה ולישראל שהיו כולם ניצוצות של הבל, בליל פסח קומו צאו מתוך עמי, וגרשם מן הארץ שלא יכלו להתמהמה, וכן נעשה ג"כ דוגמא לטענת הבל, שאמר לקין חלוץ כי המטלטלים כולם שלי הם והוא כי גם ישראל שהם ניצוצות של הבל, לקחו כלי כסף וכלי זהב ושמלות, שהם המטלטלים מן פרעה ועמו, כדכתיב וינצלו את מצרים. ולכן השי"ת תלה הא בהא, באומרו גרש יגרש אתכם מזה, שיעשה עמכם דוגמא לטענת קין שטען לגרש את הבל מן הקרקע באומרו שלו היא, וכן אתם ג"כ תעשו עמו בעת הזאת דוגמא לטענת הבל שאמר לקין חלוץ כי המטלטלין שלי הם, ולכן דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו, כדי שבעת שיעשה לכם הגירוש מן הארץ אתם תקחו את המטלטלין האלה ותצאו, ודבר נא מעתה שישאלו, כי עתה עדיין לא אמר לכם תצאו מן הארץ, ולכך תקבלו אותם בתורת שאלה שיהיו מוכנים בידכם, ואז בעת שיגרש אתכם תהיו זוכין בהם מדין טענת חלוץ שאמר הבל לקין. ובזה יובן הטעם שנשאו מלאכי השרת את ישראל בעת יציאתם מרעמסס לסוכות, כמ"ש רז"ל ע"פ ואשא אתכם

אתכם על כנפי נשרים, והיינו כדי לקיים בהם דוגמת טענת קין שאמר להבל פרח באויר :

והנה פרעה הרגיש ע"י השר שלו שעתידין ישראל ליקח כל המטלטלין הגשמיים שהם כלי כסף וכלי זהב ושמלות, וגם המטלטלין הרוחניים שהם ניצוצי הקדושה שגם אלו נקראו מטלטלין כנודע בסוד שמיטת כספים, וידוע שכל נצוצי קדושה שהיו בקליפת פרעה ומצרים הם רמוזים באות ה' שבשם פרעה, כי היא מורה על זה, כמאה בתגבורת ישראל שגברו ליקח ולברר מן פרעה ניצוצי הקדושה הם חטאו ונטלו בזה את אות ה' שבשמו, כי המטלטלים הרוחניים הם בסוד אות ה' כנודע, וכיון שנטלו מטלטלין הרוחניים זכו ליקח גם מטלטלין הגשמיים שגם הם בסוד אות ה' כמ"ש הרב ז"ל בדין שמיטת כספים, והא בהא תליא. והנה אם תסיר אות ה' משם פרעה ישאר בו אותיות עפר, וז"ש לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אתה אתם מבקשים, חלק תיבת אתה לשנים וקרי בה כי את ה' אתם מבקשים, כלומר בדעתכם לצאת מתחת ידי לעולם, יען כי אות ה' שבשמי מרומזת למטלטלים הרוחניים ומטלטלין הגשמיים מבקשים ליקח, ועי"כ תהיו יוצאים כולכם לגמרי, ועל כן לא ארצה לתת לכם רשות שתלכו כולכם כדי שלא תתקיים בידכם מחשבה זו שאתם חושבים לעשות :

יהי כן ד' עמכם. נ"ל בס"ד, דידוע כשם שצריך האדם לסיים בטוב, כך צריך להתחיל בטוב, כי ברית כרותה לשפתים, אך בסיום יש קפידה יותר מן ההתחלה, לכן הוכרח לפתוח בטוב של ישראל שהתחיל לומר יהי כן ה' עמכם כדי לסיים ברעה של ישראל, והיינו לומר כי רעה נגד פניכם, כי בסיום יש קפידה יותר, אך פיו הכשילו לסתור תוך כדי דיבור את דבור הרעה אשר דבר בהם, והוא כי היה לו לומר רעה נגד פניכם, וישתוק, אך הוא אחר שאמר רעה נגד פניכם אמר לא כן לכו נא הגברים, ונמצא בשתי מילות של לא כן שסמך אותם לרעה נגד פניכם, חזר וסתר הבנין של הרעה שעשה, כי אמר לא כן, כלומר לא תהיה רעה נגד פניכם :

ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה בכל בכל ארץ מצרים שלשת ימים וכו'. י"ל למה היו ג' ימים ראשונים חושך נהוג, ושלשה אחרונים חושך קשה מאד, שהיה כמו מכבש עליהם לא יזוזו ממקומם אפילו שיעור אצבע, ולא יעשו שום תנועה באברים שלהם, והיה מן הראוי שיהיה להם כל ששה ימים חושך קשה מאד כזה. ונ"ל בס"ד, בהקדם מ"ש במדרש רבה נטה ידך על השמים, הה"ד שלח חשך ויחשיך ולא מרו את דברו, רבותינו אמרו על שלא קבלו במרות דבר הקב"ה עליהם, ד"א אמר הקב"ה למלאכים המצריים ראוין ללקות בחשך, מיד הסכימו כולם כאחד ולא המרו, מהו שלח חשך ויחשיך, למה"ד למלך שסרח עליו עבדו, אמר לאחד לך והכהו חמשים מגלבין, הלך והכהו מאה והוסיף לו משלו, כך הקב"ה יתעלה שלח חשך על מצרים, והוסיף שר החשך משלו, הוי שלח חשך ויחשיך עכ"ל. וי"ל הו"ל לפרש תחלה שלח חשך ויחשיך ואח"כ יפרש ולא מרו את דברו, ועוד י"ל למה במדת החשך נתייעץ עם המלאכים, ולמה הוסיף שר החשך משלו, והיה לו לעשות כדבר ה'. ונ"ל בס"ד דמצינו להרב מהר"א הכהן ז"ל, שהביא טעמים לכל המכות ממדרש רז"ל, ובכל מכה מצא טעם שהוצו בה מדה כנגד מדה במה שהרעו לישראל, ורק במכת החשך לא מצאו לה טעם בשביל הרעה שהרעו לישראל, אלא אמרו הטעם בשביל כדי לקבור את פושעי ישראל, שלא יראו המצריים במתי ישראל וישמחו ברעתם ע"ש, ונראה דבעל המדרש הנז' לא בחר בטעם זה האמור בחשך, אלא רוצה לפרש הטעם בשביל שלא קבלו במרות את דבר השי"ת, והיינו כי הם עשו להם עבדות ועינוי בשאט הנפש כדי להרע להם, ולא עשו במרות, דהיינו כדי לקיים גזרתו יתברך שגזר בכך, שלא עשו להם דבר זה כעבד שחייב לקיים גזרת אדון שלו שגזר לעשות כו"כ, ומכין מוכח שלא עשו בשביל לקיים גזרתו יתברך, ממה שמצינו שפרעה אמר מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה', ולכך לקו בחשך על אשר חטאו לכבודו יתברך, שלא קבלו דבריו במרות כעבד שחייב לקבל מרות ואדנות של אדונו, אלא קיימו הגזרה בשביל תאותם שהתאוו להרע להם, וגם להנאתם לבנות להם ערי מסכנות :

ולפ"ז ממילא מובן הטעם שנתייעץ במכת החשך דוקא עם המלאכים, כי שאר מכות באו בשביל הרעה שהרעו לישראל, ואז הקב"ה היה דיין כביכול בזה שדן דינם של ישראל, וגזר על המצריים מכות בעבור הרעה שעשו להם, אך במכת החושך לא היה לה טעם בשביל רעה שהרעו לישראל, אלא הטעם לפי דעתו של בעל המדרש שלא קבלו במרות דבר ה', ונמצא שזה היה בשביל שחטאו כנגד כבודו יתברך, ולכך לא רצה שהוא ידין את הדין הזה עליהם, אלא עשה את המלאכים ב"ד לפסוק דינם על זה, והסכימו כולם כאחד בדין זה של החשך, והיה מדה כנגד מדה, הם חטאו בכבודו אורו של עולם, כי השי"ת הוא המאיר לעולם לארץ ולדרים עליה, לכך היו בחשך שנמנע מהם אורו יתברך המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים :

ואחר שהביא בעל המדרש דבר זה שלמדנו ממנו, דמכת החשך באה על עון שחטאו כנגד כבודו יתברך, אז מלא ישוב יפה לדרשה של שלח חשך ויחשיך, דדריש שהוסיף שר החשך משלו יותר משיעור הגזרה שגזר הקב"ה, והוא כי בלא"ה אם היה אומר דרשה זו היה פ"פ לכל אדם להקשות על זאת הדרשה, באומרו מה ראה שר החשך להוסיף על שיעור שגזר הקב"ה, ועוד למה שר הברד ושר הדבר לא הוסיפו על שיעור גזרתו יתברך, ורק שר החשך הוסיף, אך ע"י שהקדים בעל המדרש לפרש האי דרשה דלא מרו את דברו, דמשמע מינה דמכת החשך באה על עון שחטאו כנגד כבודו יתברך, ולכך הביא דינם אצל ב"ד של מעלה המה המלאכים, אז נתיישבה היטב דרשה זו של ויחשיך, דדריש שהוסיף שר החשך משלו, והוא כי כל המכות באו בעבור רעה שעשו לישראל, ואז הקב"ה דן דינם של ישראל, וגזר מכות שיעור מספיק לפרעון, ואיך יוסיפו השרים משלהם על הדין שפסק הקב"ה, אך החשך כיון שהוא בא בעבור עון שחטאו כנגד כבודו יתברך, דלכך הגישו להמלאכים לדון אותו, שאמר להם בלשון שאלה ראויים הם המצריים ללקות בחשך, דנקיט חשך סתם דמשמע חשך הנהוג, אין נחשב דבר זה לפסק דין, כיון דנקיט בלשון שאלה, ועוד נמי יש לומר מרוב ענוה כביכול ויתר על כבודו ואמר חשך סתם שהוא חשך נהוג, ועל כן שר החשך מלא מקום להוסיף משלו להביא חשך אפילה שהוא כמו מכבש שכבש המצריים, ונתחכם להביא שלשה ימים חשך נהוג כדי לקיים הדבר שיצא מפיו יתברך ג"כ, דנקיט חשך סתם, שמשמע הוא חשך הנהוג, ובשלשה ימים אחרונים הוסיף חשך משלו, לעשותו חשך אפילה, שהוא עב ונעשה להם מכבש שלא זזו ממקומם שיעור אצבע, ונראה שזו האפלה שהוסיף שר החשך משלו, רמז אותה השי"ת למרע"ה, באומרו למען שתי אותותי אלה בקרבו, שאם תצרף אותיות אלה בקרב שם פרעה, יהיה מהם צרוף אפלה רעה, וזו היא שנאמר עליה וימש חשך, שהיה בו ממשות, ונעשה להם כמו מכבש :

ועוד נראה טעם אחר שלא היו כל הששה ימים חושך

עב, שהיה כמו מכבש שלא יכול אדם לזוז ממקומו ולא יוכל להרים ידו ורגלו אפילו שיעיר תנועה קטנה, היינו שאם היו כל הששה ימים כך היה אומר להם פרעה אחר החשך ודאי כונתכם לברוח, דאם כונתכם ללכת לזבוח, למה לא זבחתם בארץ, ובשלמא מקמי הכי אמרתם טעם, כי חששתם מן המצריים שלא יסקלו אתכם כשאתם זובחים תועבת מצרים, אך עתה בימי החשך העב הזה לא היו יכולים להרע לכם, ולמה לא זבחתם בארץ, ולכך לא היה חשך עב זה אלא שלשה ימים ולא יותר, מפני כי לקרבן צריך שלשה ימים לבקיר, וביום רביעי יזבחהו ויקרבו אותו, וכיון דלא היה החשך זה יותר משלשה ימים, לכך לא זבחו, כי ביום רביעי היו מצרים רואין את ישראל, וז"ש לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שהוא חשך עב מאד שלשה ימים ולא יותר, והטעם מפני כי לישראל היה אור במושבותם, ואם היה חשך זה אוסר את המצריים שלא יזוזו ממקומם, היה פרעה אומר להם אח"כ למה לא זבחתם בארץ, מאחר כי אתם יש לכם אור, והמצריים כפופים ואסורים במקומם:

ועדיין צריך להבין למה נקיט שני חלוקות לא ראו וכו' ולא קמו וכו'. ונ"ל דמצינו לרז"ל בפסוק ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה, דקאי איש אל אחיו על דתן ואבירם שהיו קשר רשעים, ואפשר דבימי החשך העב שהיו המצריים אסורים ואין יכולים לזוז ממקומן, גם דתן ואבירם היו אסורים במקומן, ולא קמו, שאם היו יכולים לקום היו נכנסין לבתי מצרים ובוזזין כסף וזהב, כי לא היו נשמעין לדברי מרע"ה שצוה לישראל שלא יקחו כלום משל מצרים, כי אם יכנסו לראות דוקא, ולזה נקיט לא ראו איש את אחיו אלו דתן ואבירם, ולא קמו איש מתחתיו קאי על המצריים:

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו. י"ל למה אמר לו דבר נא, שמשמע שימהר לדבר להם דבר זה שישאלו כלי כסף וכלי זהב, והלא עדיין זמן הרבה, כי הצווי של דבר נא אמרו לו באדר, בעת שהיה עומד לפני פרעה, ומתרה בו במכת החשך. ונ"ל בס"ד, דיש לחקור כל המכות עשו רעה למצרים בנפשם וממונם, אבל החשך לא עשה להם רעה בנפשם ולא בממונם, ורק צער בעלמא נצטערו בהעדר האור, ולא קמו איש מתחתיו, ואינו כדאי הצער לעשות בעבורו נס פלאי כ"כ החשך, שהיה כמו עב כבד, ונתונים בתוכו כמי שנתון במכבש. ונ"ל בס"ד, כי הוצרכה מכה זו של החשך, מפני שעל ידי מכה זו היה הנס של החן שנתן להם הקב"ה, כדי שיקחו על ידו רכוש גדול בתורת שאלה מן המצריים, שהיו שואלים שלהם, בנס הקרוב לטבע, ועי"כ יכולים להנות ממנו, ולא יהיה רחוק מן הטבע, שנראה נס גמור, באסור ליהנות ממעשה נסים, והיינו כי רחוק מן מדת הטבעי שיהיו ישראל נאמנים בעיני מצרים להשאילם כסף וזהב ע"מ להחזיר, אמנם על ידי החשך הפלאי הזה שלא קמו המצריים איש מתחתיו, נסתבב טעם טבעי להיות חן לישראל בעיני מצרים, שנתברר להם שהם נאמנים גמורים שנפל ממונם בידם ולא נגעו בו, ועל זה נעשה להם אהבה גדולה עמהם, ונשאו חן בעיניהם, ולכך בעת ששאלו מהם כלי כסף וכלי זהב עשו עמהם טובה להשאילם ולעשות רצונם, והאמינו בהם שלא יגזלו ממונם, אלא לוקחים אותו בתורת שאלה ע"מ להחזיר:

והענין הוא ע"פ מ"ש הרב ברכת אברהם ז"ל, שבמכת החשך גדלה מעלת ישראל בעיני מצרים ונתחזקה צדקתם ואמונתם בעיניהם, מפני כי בימי החשך לא היו המצריים יכולים לזוז ממקומם, כי היה החשך כמו ענן כבד מונח עליהם, וכל אחד מהם כאלו נתון תוך המכבש ממש, שאינו יכול לזוז ממקומו אפילו בשיעור חצי אצבע, והעומד לא היה יכול לישב, והיושב לא יכול להרים גופו מעל מקומו, והמוטה לא יכול לזקוף, ורק ישראל היה להם אור בכ"מ, ולכך נכנסו תוך חדרי מצרים, ופתחו התיבות וראו כל מה שיש להם, ולא נטלו מהם כלום, ואחר שהוסר החשך ראו המצריים כל חפציהם בשלימות שלא לקחו מהם אפילו חוט אחד, ועל כן אחר שסר החשך נקבלו המצריים כיתות כיתות לדבר בענין ישראל, כת אחת אומרת ראו איך ישראל נאמנים ולבם שלם עמנו, ואין בדעתם לברוח מאתנו, כי בימי החשך באו לפני מצרים, וראו כל מטמוניות, והיו יכולים ליקח כל הממון ולברוח, ולא עשו כן. ותען כת השנית ותאמר, גדולה מזאת אנחנו רואין בהם, והוא כי היו יכולין בימי החשך ליקח כל הבהמות של מצרים סוסים וחמורים ופרדות, ולרכוב עליהם ולברוח, ולא היה נשאר למצרים אפילו סוס א' ופרד א' או חמור אחד לרכוב עליהם כדי להשיגם, ותען כת השלישית ותאמר, גדולה מזאת אנחנו רואין, שהיו ישראל יכולים ליקח כל חרב ורומח ושאר כלי זיין של המצריים, ולא היה נשאר למצרים אפילו כלי זיין אחד, ואיך היו יכולים לעמוד כנגדם. ותען כת הרביעית ותאמר, גדולה מזאת אנחנו רואין, מאחר שכל או"א מן המצריים אסור במקומו, ואינו יכול לנענע אפילו אצבע קטנה, היו ישראל נכנסים לבתי מצרים והורגים אותם, ומשליכים פגריהם לנהר, והם היו יורשים כל הבתים של מצרים עם הממון שבהם, ויושבו שם ולא יברחו ולא ילכו לארץ אחרת. ואחר שנבאו ונתנו ביניהם בדברים אלו נתחזקה בלבבם אמונת ישראל וצדקתם, ונעשה להם אהבה עצמית עם ישראל, ונשאו חן בעיניהם בדרך הטבע, ולכך תוספת החן שנתן הקב"ה לישראל היה קרוב לטבע, ועל כן נטילת הרכוש שבאה ע"י החן לא נחשבת לנס גמור, כדי שראוי שלא ליהנות מן מעשה נסים:

ובזה מובן שפיר הטעם, שרצה השי"ת שישראל יתחילו לשאל ממצרים כלי כסף וזהב תכף ומיד אחר החשך, מפני כי מן מכת החשך נתעוררו המצרים לקלס ולשבח את ישראל, שנתאמתה אצלם אמונתם, ונתחדש להם אהבה בהם, ונעשה להם חן טבעי בעיניהם, על אשר כל ממונם היה מסור בידם ולא גזלום ולא לקחו ממנו אפילו חוט אחד, ולכן רצה שבעוד אשר אש אהבתם ואמונתם בישראל מתלהב בלבבם, ובעוד היות החן בתוקפו אצלם ולא נשתכח מהם, ילכו אצלם לשאל מהם שבזה יהיה תוספת החן שנתן להם השי"ת בעיניהם קרוב לטבע, ויועיל שיהיו מרוצים בכל לבם לעשות בקשתם, ולא ישיבו פניהם ריקם בכל חפץ אשר ישאלו מהם, ולכן אמר לו דבר נא במהרה אחר הסרת החשך, בעוד דבר זה חדש קודם שיתיישן בלבם ויתקרר:

ובגמרא איתא, א"ל הקב"ה נא לבון בקשה, שיאמר לישראל בבקשה מכם שתשאלו איש מאת רעהו וכו', שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, וכבר דשו רבים במאמר זה ליישב הדקדוקים שבו, חדא למה יאמר בבקשה מכם, דמי יאמרו לו טול ממון ולא ירוץ ליטול מיד, ועוד כיון דהבטיח הקב"ה ברכוש גדול גם אם לא יאמר אותו צדיק ודאי צריך לקיים הבטחתו. ואקדים לפרש בס"ד הפסוק בפרשת שמות, דכתיב ונתתי את חן העם בעיני מצרים והיה כי תלכון לא תלכו ריקם, וקשה כיון דקאמר להו ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם ונצלתם את מצרים, נמצא הולכים מלאים ואין הולכים ריקם, ולמה הוצרך לפרש להם והיה כי תלכון לא תלכו ריקם. ופרשתי בס"ד דידוע ההולך לקיים מצוה, מלבד שיש

שיש לו שכר פסיעות בהילוך שלו, עוד ירויח ריוח גדול לברר ולהוליא נ"ק מן הדומם, הוא עפר האדמה אשר הולך עליה, וכמ"ש בגמרא על חכמים שהולכים בדרך, הוו שקלי ואזלי, ופירשו המקובלים ז"ל הכונה, שקלי נ"ק מן העפר שהולכים עליו, והנה כאן אלא ישראל הבטחה של רכוש גדול תתקיים בהם על הים, דהמלריים יביאו ממון רב מאד עמהם, ויטבעו בים, ויהיו ישראל נוטלים הממון שזוכים בו מן ההפקר, ולמה לריך שיקחו אותו ממלרים דרך שאלה בתחלה, שיהיו טורחים לדפוק על פתחי בתי מלרים לחלות פניהם ולבקש מהם שישאילום, והא ודאי עדיף טפי, שזה הממון שלקחו בתורת שאלה יקחו אותו כולו על הים, דארז"ל מה שהיה בבתים לקחו במלרים, ומה שהיה בבתי תשוראות לקחו על הים, על כן עדיף טפי שיקחו זה וזה על הים, ולא יטרחו ליקח בתורת שאלה ממלרים כלום, אך באמת בזה שלווה אותם שיקחו בתורת שאלה ממלרים ממה שהיה בבתים, הרויחו ישראל שכר גדול, והיינו כיון שהקב"ה לוה אותם לעשות כן, נמלא בהליכתם לבתי מלרים לשאל הם לוקחים שכר פסיעות, כיון שזה הילוך של מלוה הוא לקיים מלות עשה שלוה אותם הש"ת, ויש להם שכר על זה. ועוד מרויחים במהלכם שבעבור קיום מלותו יתברך לוקחים נ"ק מן הדומם, הוא העפר שהולכים עליו, כמ"ש במאמר שקלי ואזלי, ואם היו לוקחים כל הממון כולו על הים, אחר שנטבעים מלרים בים, לא היו מקיימים בזה מלות הש"ת, כי הממון הוא מוכן ומונח לפניהם ולוקחים אותו, וגם לא היה נעשה עסק הבירור של נ"ק מן הדומם כדאמרן. וז"ש ונתתי את חן העם הזה בעיני מלרים, וא"ת למה לריך לחן שיהיה זה בנס פלאי להיות להם חן בעיני שונאיהם וישאילום, והלא סופם של מלרים להיות נטבעים בים, ושם יביאו כל ממונם עמהם ויטלוהו ישראל אחר שנטבעים מלרים, שיהיה ממון שאין לו בעלים, ולמה יהיו ישראל לריכים לטרוח בהלוכם לבתי מלרים לשאל מהם דרך שאלה, וגם יהיו נלרכים למליאות חן בנס, לז"א והיה כי תלכון לא תלכו ריקם, כלומר זה הטורח של הליכה שיהיה לכם במלרים אינו ריקם, אלא אתם מרויחים שכר פסיעות, וגם מרויחים להוליא נ"ק מן הדומם שהוא עפר האדמה שאתם הולכים עליה, ואם תקחו כל הממון כולו על הים אין לכם הרווחה, על כן אני מלוה אתכם ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות וכו':

והנה נודע כי ישראל בעסקם בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה שטורחים בגופם בזה, היו מבררים נ"ק מן הדומם שהוא עפר האדמה, ולפי האמור שלקחו רכוש מלרים באופן זה שהם יטרחו בהילוכם ובדפקם על בתי מלרים, לבקש מהם ממון בתורת שאלה, ולא לקחו הממון הזה על הים עם ממון שהיה בבתי תשוראות, הנה גם בזה הרויחו לברר וליקח נ"ק מן הדומם, שהוא עפר האדמה בהלוכם עליו לקיים מלותו יתברך, דגם זה הרויחו ע"י יגיעת גופם במהלך שלהם. משא"כ אם היו לוקחים הכל על הים לא היה להם הרווחה זו בגופם, ולז"א אמור להם בבקשה מכם תשאלו איש מאת רעהו, ולא תאמרו כיון דהמלריים נשקעים בים, ועתידין להביא ממונם שם ויהיה מוכן ומזומן לפנינו, גם ממין זה שבבתים יביאו שם ונקח אותו בלא טורח, ועל זה אמר שלא יאמר אותו לדיק ועבדום ועני אותם קיים בהם דייקא, ר"ל בגופם שהרויחו נ"ק מיגיעת גופם, ואחרי כן ילאו ברכוש גדול לא קיים בהם, ר"ל בגופם, אלא הרכוש היה מוכן ומזומן לפניהם, ולקחו אותו, ובזה הלקיחה לא נעשה בירור נ"ק, והפסידו הרווחה זו, על כן תאמר להם שילכו וישאלו, שבזה מקיימים מלותי בעמל גופם, ובזה ירויחו נילולי קדושה, ואז להנחיל אוהבי יש ואולרותיהם אמלא:

פרשת בשלח.

ויסעו מסכת ויחנו באתב בקלה המדבר. י"ל כיון דאמר ויחנו באתם, יודעין אנחנו שחנו בקלה המדבר, כי אתם היא קלה המדבר, ואם יש לורך להודיענו שהיתה חנייתם בקלה המדבר, יאמר ויחנו בקלה המדבר ולא יאמר באתם. ונ"ל בס"ד דמלינו שאמר הכתוב ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מלרים, והיינו דקאי על יום שביעי של פסח שנטבעו בים, והקשו והלא ביום ט"ו לחודש ילאו ממלרים, ותרלו אם המלודה עודנה קיימת, אע"פ שילא ממנה הלפור הנלוד בתוכה, לא חשיבה יליאה והללה, כיון דעודנה קיימת יפול בה עוד הפעם, ברם אם נשברה המלודה אז הלפור בטוח בהללתו ממנה, ולכן ישראל אע"פ שילאו בט"ו לחודש לא חשיבה זו יליאה והללה, כיון דהמלריים עודן קיימים, אך ביום ההוא שטבעו מלרים שנשברה המלודה ונתקלקלה, נחשבה להם ישועה אמיתית:

ול"א ויושע ה' ביום ההוא דייקא את ישראל מיד מלרים, וידוע כי ישראל היה מושבם בארץ גושן, והכתוב קורא אותה גושנה, כמ"ש ואת יהודה שלח לפניו גושנה, וכן אמר ויבא ישראל גושנה. והנה אחר אותיות המדבר יש אותיות גושנה, ואמרתי הטעם שנרמזה גושנה אחר אותיות המדבר, לרמוז כמו שהמדבר נקי וטהור מן ע"ז וגילולים, משום דאין בו מושב בני אדם, כן גושנה היתה נקיה וטהורה מן ע"ז וגילולים של מלרים, ואמר הכתוב אע"פ שנסעו מסכות ובאו לאתם שנתרחקו מארץ מלרים, הנה עדיין נחשב להם כאלו הם עודם בגושנה שהיא רמוזה בקלה המדבר, כלומר בסוף אותיות המדבר, מאחר כי המלודה שהיא מלרים עודנה קיימת, ולא נשברה ולא נתקלקלה. ונ"ל עוד הולרך לפרש ויחנו באתם, כי אתם אותיות אמת, שהוא סימנא דמרע"ה, דהוה בהדייהו, וכמ"ש רז"ל בזוה"ק ע"פ ונתתם לי אות אמת, שאמרה רחב, הכונה הוא סימנא דמשה בעת מנייהו. אי נמי כ"א פעמים אהי"ה עולה מספר אתם, כי שרתה וחנתה עליהם הארת הבינה עלמא דחרותא, שהיא בסוד אהיה אורות המקיפין שהם סוד אמת:

וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בשם הגאון מהר"ם מלובלין ז"ל, ע"פ לדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, פירוש הלדיק יהיה ה' בכל דרכיו, אבל החסיד יהיה בכל מעשיו ע"כ, ולריך לדרשה זו טעם ויבוב, ובהרמנותיה דמר אמרתי בס"ד כונה לדרשה זו, ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל ע"פ עיניך לנכח יביטו, שלריך האדם ללייר במהלכו שלשה שמות הוי"ה, שהם א' מימין, וא' משמאלו, וא' לפניו, ושלשה הויו"ת אלו מספרם נכח, וז"ש הלדיק יהיה ה' בכל דרכיו שהוא נזהר ללייר שם הוי"ה במהלכו, והחסיד מלייר שם הוי"ה גם בכל מעשיו הגשמיים, כמ"ש בכל דרכיך דעהו זה מנהגו של לדיק, אבל החסיד מקיים מ"ש התנא וכל מעשיך לש"ש, כי המעשה תתייחס ליד כמ"ש יברכך ה' בכל מעשה ידיך, וביד יש ט"ו פרקים עם הכף כנגד אותיות י"ה בשם הוי"ה, והזרוע כנגד אות וא"ו דשם הוי"ה, הרי רובו של שם רמוז בה. ובזה פרשתי בס"ד לכו לחמו בלחמי, כי ידוע שלשה שמות הוי"ה הנז"ל עולים מספר לחם, ואתם לכו בכונת הלחם הזה שהוא שלשה הויו"ת, שתכוונו בהם

במהלך

במהלך שלהם. ובזה פירשתי בס"ד מ"ש יעקב אע"ה ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול, פירוש בדרך הזה אשר אנכי הולך, ומכוין בו שמות שהם נכ"ח שעולים מספר לחם, ובזה יתן לי שפע מן הלחם הזה לאכול:

והנה בודאי גדולי ישראל ביציאתם ממצרים היו מכוונים הילוך שלהם, בשלשה שמות הוי"ה שהם י"ב אותיות כמנין י"ב שעות היום, כי המהלך של אדם בכ"מ הוא ביום ולא בלילה, וכן הם, ולכן היתה הולכת לפניהם הארה של שלשה שמות אלו שהם כנגד י"ב שעות היום לשמרם בדרך, וז"ש וה' הולך לפניהם יומם. ר"ל אור שם הוי"ה הולך לפניהם בי"ב אותיות שבו, שהם כנגד יומם, ר"ל כנגד שעות היום בעמוד ענן הוא החסד שנקרא ענן השולט ביום, כדכתיב יומם יצוה ה' חסדו, לנחותם הדרך בכל י"ב שעות היום:

דבר אל בני ישראל וישובו ויחנו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים לפני בעל צפון נכחו תחנו על הים. צריך להבין למה צוה אותם לישב לפני בעל צפון, שהוא קליפה גדולה של כלבים שנשארה מכל אלהי מצרים. וכ"ל בס"ד בהקדים המעשה שמספרים על גאון אחד גדול מגאוני אשכנז ז"ל, שהיה בקטנותו בהיותו בן עשר שנים ילד שובב, מדלג על הספסלים, מקפץ על העמודים, עולה על הכותלים, תולה עצמו בחבלים שיורדים מן התקרא וכיוצא בזה, ועכ"ז היה חביב בעיני החכמים יושבי בהמ"ד ואין גוערין בו, מפני שרואין חריפותו, שיש לו שכל גדול ומתענגים על חריפות שלו. והנה פעם אחת עשה אחת מהמעשים האלה בקפיצה ורקוד, ויגער בו ת"ח אחד מחכמי בהמ"ד, ואמר לו בכעס וחימה, הנך עז פנים הראשון שבעולם. ויען ויאמר לו בשחוק, אתה מורי הנך עז השני, וכל הת"ח היושבים שם לא הבינו כונתו של הנער, וישאלוהו מה כונתך בדבר זה לקרות להגוער בך עז פנים השני, ויאמר כונתי על מה שאמרו בגמרא דביצה דף כ"ה, שלשה עזין הן ישראל באומות כלב בחיות תרנגול בעופות, וכיון שהוא קרא לי עז פנים הראשון, אני קורא עליו עז פנים השני (כלומר כלב). כי רז"ל בגמרא מנו אותו שני אחר הראשון. אמרו לו עכ"פ משום שורת דרך ארץ היה לך להניחו שלישי (תרנגול), אמר להם אני נער קטן אין לי כח לדלג שני מדרגות בבת אחת, על כן כיון שהוא הניחני במדרגה הראשונה דחיתיו למדרגה השניה הסמוכה למדרגה שלי, ואין לי כח לישא אותו שני מדרגות כדי להניחו במדרגה השלישית, והוא גרם לעצמו, שאם היה מניח אותי במדרגה השלישית (תרנגול), לא הייתי נוגע בו, כי לא יש מדרגה אחרת אחריה לדחותו עליה, ולא הייתי יכול לישא אותו להעלותו על מדרגה השנית (כלב), שהיא למעלה מן השלישית, כי אני נער יש לי כח לדחות ולא להעלות, ע"כ המעשה אשר תסופר:

והנה פרעה היה עז פנים מאד, כנראה בעשר מכות שבאו, ובכל מכה היה מודה לשלוח את ישראל, ואחר שתוסר המכה מעיז פניו למרוד ולסרב, ושכח רעתו כאלו לא הוכה ולא הודה, ויותר נגלית עזותו אחר מכת החשך, שענה ודבר עזות גדולה לפני מרע"ה, באומרו לך מעלי אל תוסף ראות פני, כי בראותך פני תמות, ראה כמה עז וקשה היה שדבר בעזות פנים כ"כ נגד מרע"ה, ולכן אחר שדבר בעזות זו, אמר לו מרע"ה באותו מעמד כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור וכו', והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים וכו', ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, וצריך להבין והלא פרעה כמה חיות רעות היה לו בפתח ארמונו, דובים ואריות ונמרים וכיוצא שהיו אלו חיל שלו להזיק בהם את מי שירצה להרע לו, ולמה זכר נביחה של כלב, ומאי רבותא בנביחה של כלב כנגד אותם חיות רעות שהם ממיתים ודורסים ומזיקים, אמנם נראה דכונתו בזה על פרעה עצמו שהיה עז פנים, ודומה בעזותו לעזות הכלב, ובשביל כבוד מלכות לעיני הרואין והשומעין לא אמר לו לנכח לא תחרוץ לשונך כאשר חרצת לשונך עתה לדבר דברי עזות עמי, אלא אמר לו לא יחרוץ כלב לשונו, וכונתו עליו שהוא דומה לכלב בעזות, שהכלב הוא עז פנים השני שבעולם, ופרעה דומה לכלב בעזות, והיינו דרכו של כלב, אם נכנס לבית מכים אותו מכות רבות, והוא צועק בעבורם ומוציאים אותו לחוץ, ואחר אותם מכות חוזר ונכנס, וחוזרים ומכים אותו ומוציאין אותו, ואח"כ חוזר ונכנס, וכעזה"ד, כי עז הוא בחיות, וכן פרעה היתה עזותו דומה לזה, מכה אותו מרע"ה במכה אחת וצועק שילכו, וישלח את העם, וחוזר ומסרב ומכהו עוד, ומודה לשלח וחוזר ומסרב, ולכן קרא אותו בשם כלב. שעזותו דומה לעזות הכלב, וא"ל לא יחרץ לשונו כאשר חרץ עתה:

והנה נודע שפרעה חלם שתי חלומות, אחד בפרות ואחד בשבלים, ואת שתיהם פתר יוסף הע"ה על שבע שנים של שבע, ושבע של רעב, והדבר הזה מוקשה, בשלמא בחלום השבלים יצא נכון הפתרון של שבע ורעב, אבל חלום הפרות מה יש לו שייכות בזה, וגם י"ל למה נכפל דבר זה בשתי חלומות, והן אמת דיוסף הע"ה עשה טעם לכפל החלומות באומרו ועל השנות החלום פעמים, היינו משום כי נכון הדבר וכו' וממהר האקים לעשותו, הנה הוכרח לומר טעם זה מפני שלא היה אפשר להגיד לו פתרון העיקרי של הפרות, ולכך עשאם חלום אחד, והוצרך לפרש טעם על כפל החלום בשנים פרות ושבלים. ונראה כי פתרון החלום של הפרות הטובות הוא ידיעה על הכסף וזהב שנטל פרעה בשנות הרעב, ושבע פרות הרעות הוא על שבע ימים של זמן יציאת ישראל ממצרים שביום ראשון של פסח שהוא יום ט"ו שיצאו בו ישראל ממצרים נטלו עמהם סך גדול מטוב מצרים, וביום השביעי של פסח לקחו עושר רב שהוא יותר גדול ממה שלקחו ביום ראשון של פסח, כמ"ש רז"ל מה שהיה בבתים נטלו במצרים, ומה שהיה בבתי תשוראות לקחו על הים ורובו היה מאותו הכסף וזהב שאסף פרעה באותם שבע שנים הטובות, ולזה ראה שעלו שבע פרות רעות ובלעו שבע פרות הטובות, ולא נודע כי באו אל קרבנה, כי שבע פרות הטובות הם שבע שנים הטובות, ושבע פרות הרעות רומזים אל שבע ימים של הפסח, שהם רעות היו לפרעה ומצרים, ובודאי יוסף הע"ה ידע כל זה ברוה"ק, רק א"א לגלות פתרון זה לפרעה, ולכך פתר חלום פרעה ככתוב:

ואף שיהיה בין אם נדקנו בפתרון זה של הפרות, בין אם לא נדקנו, עכ"פ אנחנו רואין שביום שביעי של פסח שטבעו בו המצריים בלעו ישראל כל טוב ארץ מצרים, שזה היה העיקר, ואותו היום היה עיקר המפלה של מצרים בין בנפשות בין בממון, וזה ברור, וכל זה היה מחמת שפרעה רדף אחריהם, וארז"ל מה שבטח לרדוף אחריהם אחר שלקה כ"כ, והוא עצמו גירשם מפחדו על נפשו ונפש עבדיו, היינו מפני שראה שנשארה קליפה זו של בעל צפון מכל אלהי מצרים, ובטח בקליפה זו שהיתה קליפת כלבים, וכמ"ש רש"י ז"ל, ולכך רדף אחריהם ואמר ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי, ומחמת בטחונו בזה הקליפה גרם לו ללקות ביום שביעי של פסח באבוד נפשות שטבעו בים, וגם שבלעו ישראל כל הממון שלהם העצום ורב:

ובזה

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה, אל תקרי שבעה בשי"ן שמאלית, אלא שבעה בשי"ן ימנית, כלומר והכלבים הם פרעה ועמו שהיו עזי נפש שרדפו אחר ישראל, אחר שהם עצמם גרשום, מפני שבטחו בקליפת בעל צפון שהיא קליפת כלבים, לא ידעו שבעה, ר"ל לא ידעו ולא הבינו מה שיהיה להם יום השבעה שהוא יום שביעי של פסח, שבו יאבדו נפשותם וממונם על הים לפני בעל צפון, שהוא קליפת הכלבים שבטחו בו :

ובזה מובן בס"ד, צוה השי"ת למרע"ה שיחנו לפני בעל צפון הסמוך לים כדי שיטביע בים את פרעה ועמו, שהיו כלבים עזי נפש, ויאבדו לפני הקליפה של כלבים שבטחו בה, ולז"א וישובו ויחנו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים לפני בעל צפון, שהוא קליפה של כלבים, וסיים נכחו תחנו על הים, קרי בם נכח וא"ו דקאי על יום ז' של פסח שהוא נכח אות וא"ו, כי נכח אות וא"ו באלפ"א ביתא הוא אות ז', תחנו לשון חנינה שיהא לכם ביום ז' של פסח חנינה בנפשות של אויביכם, ובבזה שתקחו מהם, כי גדולה ביזת הים מביזת מצרים, וזו היתה דרך חנינה לפנים משורת הדין, יען כי הבטחת ואחרי כן יצאו ברכוש גדול כבר נתקיימה ביום ראשון של פסח שיצאו בו ממצרים, ומה שלקחו ביום ז' של פסח היה דרך חנינה, לכך נכח וא"ו תחנו על הים לשון חנינה :

ועוד נ"ל בס"ד, ויחנו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים, י"ל דלמאי צריך להזכיר המצר של המקום שהם מגדל מכאן וים מכאן, ודי לומר לפני פי החירות בלבד. ונ"ל בס"ד רמז בזה אל יחושו לישב לפני בעל צפון, שהיא קליפה גדולה של כלבים, כי יש להם זכות התורה שעתידין לקבל להשען עליו, ולכך קרא המקום פי החרות על שם התורה, דכתיב בה חרות על הלוחות, ודרשו רז"ל חירות ממה"מ, חירות משעבוד מלכיות, ופירש לו הדבר יותר בזכרו המְּצָרים של המקום שאמר לו בין מגדל ובין הים, והכונה הוא רמז המספר שיש בין מספר מגדל שהוא ע"ז, לבין מספר ים, שהוא חמשים, וההפרש הוא כ"ז אלו דברי תורה שנכנים בכ"ז אותיות שהם כ"ב אותיות, וחמש אותיות מנצפ"ך, וז"ש בין מגדל ובין הים, ר"ל זכות התורה שרמוזה במספר שיש בין מספר מגדל למספר ים, ובזכותה אז לפני בעל צפון שהוא קליפה גדולה נכחו תחנו על הים, ולא תהיו יראים :

ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר. נ"ל בס"ד דארז"ל גזרת גלות ת' שנה, היה בעבור שאמר אברהם אע"ה במה אדע כי אירשנה, ולז"א המגיד וירד מצרימה אנוס על פי הדבור, ר"ל בעבור דבורו של אברהם שאמר במה אדע. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בפרשת בלק שאמר לו בלעם ודבר מה יראני והגדתי לך, כלומר יראה לי דבור של במה אדע, אם נתכפר כולו בגלות מצרים, או אם נשאר ממנו עדיין חלק שלא נתכפר, מפני שיצאו קודם הזמן, כי בלק אמר לו ואגרשנו מן הארץ, וארז"ל כונתו על ארץ ישראל שהיתה ארץ כנען שלא יהיו יכולים לרשת אותה, ולז"א כאן ואמר פרעה על בני ישראל אחר שראה שחזרו לאחור, נבוכים הם בארץ היא ארץ כנען אשר בדעתם לרשת אותה, ועתה נבוכים הם בזכייתה, דאולי לא יזכו לרשתה, מפני כי סגר עליהם המדבר, כלומר הדבור של אברהם אע"ה, שאמר במה אדע, דלכך נגזר עליהם גלות, ועתה נבוכים הם בדברי המקטרג שמקטרג עליהם :

ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל בפסוק כבד לב פרעה מאן לשלח את העם, כלומר הלב שיש בו הבנה נעשה כבד שהוא אבן דומם, שאין בכבד בינה, ולכך מאן לשלח את העם עכ"ד, ולפ"ז כשחזר בו בליל ט"ו בניסן ושלחם ודבר עמהם דברים טובים, ואמר להם הרי אתם ברשותכם, הרי אתם בני חורין, נרפא הלב שלו, וחזר להיות לב מבין שיש בו הבנה, כי משמעות לב הוא הבנה כמו ילבב באיוב, אמנם אחר שנסעו וחזר בו להיות רודף אחריהם הוא ועבדיו, חזר לבו ולב עבדיו להיות נהפך לכבד שהוא אבן דומם שאין בו הבנה, ולז"א ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם, דאחר שנתקן הלב שלהם ונרפא, חזר להתהפך לרעה כאשר נהפך מקודם בתחלת השלוח. או יובן אותיות הלב כסדרן הוא לשון הבנה, אבל אם יתהפכו אותיותיו יהיה בל שהוא לשון בלבול, וגם לשון בלה, מלשון אחרי בלותי היתה לי עדנה :

ועוד נ"ל בס"ד לבב פרעה ועבדיו קאי על תוך אותיות שם פרעה ושם עבדיו שהם מצרים, כי כל תוך נקרא לב כנודע, והנה תוך אותיות שם פרעה הם אותיות רע, ולכך היה מסרב לבלתי שמוע דברי השי"ת, כי נטפש לבו ונעשה בער ולא ידע כבודו יתברך וגדולתו, ולכך בביאה ראשונה שבא אליו מרע"ה בדבר השי"ת, אמר מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה', אמנם בליל ט"ו לחודש ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים נהפכו אותיות רע מסדרן אשר סדורים בשמו, ונעשה סדרן ער, כי לבו שהיה ישן ותרדמה נפלה עליו, להיות כמו לב בהמה נעשה אותה הלילה ער, ע"ד שאמר הכתוב אני ישנה ולבי ער, שנתעורר להכיר ולהאמין בגדולתו ויכלתו ובכבודן של ישראל, לכך שלחם בכבוד, אמנם אחר שנסעו מאתו חזר ונהפך תוך שמו מן סדר ער לסדר רע כאשר היה בתחלתו, וכן נמי עבדיו שנקראים בשם מצרים, התוך של שמם שהוא לב שלהם שהוא אותיות צרי שהוא לשון רפואה, כמו הצרי אין בגלעד שנתרפאו בליל ט"ו, כשהסכימו בשילוחם ועזרו ביציאתם, ככתוב בפרשת בא, ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם, שאז נעשה צרי לרעתם ונרפאו, הנה בעתה כשחזרו בהם שרוצים לרדוף אחריהם, נהפך לבם שהוא אותיות צרי להיות נקרא למפרע ירץ, שהוא לשון שבירה, כמו עשוק ורצוץ, וכן את מי עשקתי ואת מי רצותי שנהפך לבם לרצץ את ישראל, כדכתיב אמר אויב ארדוף אשיג וכו' אריק חרבי תורישמו ידי, ולז"א ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם :

ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו, נ"ל בס"ד, הליצו בזה שני דברים אשר על ידם ימצאו טעם היתר להיות רודפים אחר ישראל ולא יאשמו בדבר זה, והוא כי אנחנו יצאנו י"ח לקיים רצון ה' אלקי ישראל, כי מה שאמר ואולם בעבור זאת העמדתיך למען הראותך כוחי ולמען ספר שמי בכל הארץ, כבר נעשה רצונו בזה על ידי הסירוב שסרבנו, שבזה הרבה אותות ומופתים ונראה כוחו, ונעשה סיפור כבוד שמו בכל הארץ, ואם לא היינו מסרבים כמה פעמים זא"ז, לא היה נעשה כל זה הסיפור, והנה בעתה כבר נתקיים זה הדבר של בעבור זאת העמדתיך, ואין צורך פרסום יותר מזה, וגם דבורו שאמר שלח עמי ויעבדוני ג"כ נתקיים, כי באמת שלחנו את ישראל מעבדינו, ולכן עתה אם נרדוף אחריהם אין לנו עון בזה, ולא יקרה לנו מקרה רע. וע"פ הלצות אלו אז אסר את רכבו ואת עמו לקח בלתי מורא ופחד, וז"ש מה זאת, כלומר מה שאמר בעבור זאת העמדתיך למען הראותך כחי ולמען ספר שמי, כבר עשינו רצונו בדבר זה ע"י סרובינו שלקינו בכמה מיני מלקיות, ובזה נעשה

נעשה סיפור שמו, וגם על דבר שאמר שלח עמי ויעבדוני ג"כ קיימנו רצונו, כי עבר שלחנו את ישראל מעבדנו, ולכן מחמת הצעות אלו שהציעו ביניהם, אז אסר את רכבו ואת עמו לקח עמו, בלתי מורא ופחד, כי אמרו עתה אחר שנעשה רצונו לא יקרה להם מקרה רע אם ירדפו אחריהם, כדי להשלים סך השנים של ברית בין הבתרים, וגם כדי ליטול ממונם שהשאילום :

ועוד נ"ל בס"ד לפ' הכתוב מה זאת עשינו וכו', ע"פ מ"ש המפרשים ז"ל מצרים ראשה מ"ם פתוחה וסופה מ"ם סתומה, להורות כי המזל שלה היה מחייב באותו זמן דעבד הנכנס בה מוצא פתח פתוח להכנס ולהשתעבד שם, אבל פתח היציאה סתום לפניו, דאין לו פתח פתוח לצאת, כי שם העבד לא ירים ראש לצאת לחרות, ולכך מ"ם שבסיפה סתומה, אמנם ביציאת ישראל מהם שירד הקב"ה המערכה וביטל חיוב המחייב מזל שלהם, והוציא את ישראל מתוכם לחירות, ולא עוד אלא גם ערב רב עלה אתם, שאז מצרים נקראת מצרימה שנוסף בה אות ה', ועי"כ מ"ם השניה שהיתה סתומה נעשית פתוחה. ואמרתי בזה רמז נכון בעזה"י, והוא, דאות ה' אשר נעשית בסופה יש בה שני פתחים, אחד גדול ואחד קטן, והיינו פתח הגדול רמז ליציאת ישראל מארצם, ופתח הקטן רמז ליציאת ערב רב, ובזה יובן מ"ש הכתוב וגם ערב רב עלה אתם, קרי בה עלה את מ"ם סתומה, כי במקום מ"ם סתומה שהיתה בסוף נעשה אות שיש בו פתח גם לערב רב להעלות משם. ובזה יובן ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב, רמז הכתוב בתחילת ביאתם למצרים מה שיהיה להם גם אח"ז, שתשתנה מצרים לשם מצרימה כדי שיהיה להם יציאה ממנה, ולז"א הבאים מצרימה, ר"ל באו למקום שסופו להיות נקרא מצרימה בתוספת אות ה', שיש לה שני פתחים ליציאה, וזה היה להם בזכות יעקב, ולז"א את יעקב כלומר בזכותו של יעקב :

ובזה יובן בס"ד טעם נכון אשר נוסף ליוסף הצדיק אות ה', בהתחלת שליטתו במצרים ביום שהוציאוהו מן הבור, דכתיב עדות ביהוסף שמו, שבא מלאך גבריאל והוסיף לו אות ה', והטעם להורות בזה כשיגיע זמן יציאה של ישראל מן כור הברזל הזה של מצרים, יהיה נוסף בעבורם אות ה', על מצרים, ותהיה נקראת מצרימה, ואז יהיה נעשה בה שני פתחים פתוחים ליציאתם משם, ולכך נוספה אות ה' ליוסף ביום שיצא מן הבור ונפסק חוט העבדות ממנו, כי באמת כל ישראל נקראו על שמו, כמ"ש רז"ל ע"פ חנון תחון שארית יוסף, וכן הוא אומר גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה :

ובזה יובן בס"ד, מה ששלח יוסף הע"ה ליעקב אע"ה רדה אלי אל תעמוד, ופרשנו בס"ד בספה"ק בן איש חי, כונתו לומר רד ה"א אלי, שנוסף לי אות ה' בשמי, והיינו שבזה בישרו כי תוספת אות ה' בשמו מורה שלעתיד יהיה נוסף אות ה' בשם מצרים ותהיה מצרימה, שיש בה שני פתחים פתוחים לצאת מתוכה, ועל כן אל תירא לרדת כאן. ובזה יובן בס"ד מ"ש השי"ת ליעקב אע"ה בחלום הלילה קודם שירד למצרים אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ויוסף ישית ידו על עיניך, והיינו שבשרו כי את מצרים שאין בה פתח ליציאה, יעשה אותה בעבורו מצרימה, בתוספת אות ה' שיש בה שני פתחים, ועל כן לבך בטוח כי אנכי אעלך גם עלה, כלומר אעלך בפתח הקטן של אות ה' אתה לבדך קודם כל בניך, וגם עלה את בניך כולם בפתח הגדול. ויוסף בזקף גדול שנוסף לו אות ה' בשמו, ביום שנזקף ונעשה גדול במצרים, ישית ידו על עיניך, כי מן תוספת אות ה' שלו תדע ותבין על תוספת אות ה' שאני מבטיחך עליה, להיות נוספת על מצרים ותהיה מצרימה :

ועתה נשובה לדברי פרעה ועבדיו שאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו, והיינו כי הם הרגישו מכח השר שלהם בתוספת אות ה' שנוסף על שם מצרים, ובזה אבדו הסגולה שהיה להם מן חיוב המזל שלהם, שאין יציאה לשום עבד ממצרים באותו זמן, דלכך סוף מצרים היא מ"ם סתומה, וחשבו שהם גרמו לעצמם אבוד הסגולה הזאת שהיתה בארצם, מפני כי ישראל היו עבדים שם, והם ברצונם שלחו אותם, כדכתיב ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל וכו', וכתיב ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ, וכיון שהם הכריחו אותם לצאת, נמצא בידם פתחו להם הפתח של היציאה ואבדו הסגולה הזאת שהיתה להם בארצם, ולכן עתה היו מעיהם מתחתכין, וחרה אפם על עצמם ואמרו מה זאת עשינו, ר"ל אותיות מה שנתחדשו בשם מצרים להיות נקראת מצרימה, דאות מ"ם הסתומה נעשית מ"ם פתוחה, שיש בה פתח אחד פתוח, ולא עוד אלא שנוסף עמה אות ה' שיש בה שני פתחים פתוחים, הנה אנחנו בידינו עשינו חדוש זה של מ"ה, שבזה אבדה הסגולה שהיה לנו בארצינו, יען כי אנחנו ברצונינו שלחנו את ישראל מעבדינו, שאמרנו להם קומו צאו, והכרחנו אותם על היציאה שיצאו מארצינו :

ויאסור את רכבו ואת עמו לקח עמו. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל, שיש חמשה דמים טמאים, ופרעה ועמו היו יונקים מהם ומתגברים בהם, וכנז' בשער הכונות, ואלה החמשה דמים טמאים הם מספר ר"ך, כי ה"פ דם הוא ר"ך, וז"ש ויאסור את רכבו, חלק התיבה לשתים וקרי בה ר"ך בו, שנתקשר ונדבק ונתחבר בחמשה דמים טמאים, ובזה התגבורת את עמו לקח עמו. או יובן ויאסור את ר"ך בו, רמז לקליפת הנפילים שהם עזא ועזאל שנקראו נפילים גי' ר"ך, והוא אסר וקשר קליפתם בו כדי להתגבר על ידם, כי פרעה אמגושי הוה, וכנז' בגמרא. או כמ"ש ויאסור את רך בו, הוא קטרוג של ר"ך שנים, שנתחייבו השבטים גלות בעבור צער יעקב אע"ה שגרמו לו במכירת יוסף הע"ה כ"ב שנים, והם היו עשרה, ולכך עולה להם ר"ך שנים, כי עשרה פעמים כ"ב עולה ר"ך, וכנז' בספר זרע ברך ז"ל, ואסר קטרוג זה של ר"ך שנים שחייבים בם, והם לא ישבו ר"ך אלא רד"ו, ובזה את עמו לקח עמו לרדוף אחריהם להביאם :

ואת עמו לקח עמו. נ"ל בס"ד הכונה לקח כח כל ע' שרים של ע' אומות, כי מצרים היתה ראשונה, וגם לקח כח האמה שפחה בישא היא פלונית, ומספר אמה הוא מ"ו, ועם ע' כוחות של ע' שרים, הרי צירוף אותיות עמו, וז"ש ואת עמו שהוא ע' ומ"ו הנז' לקח עמו לעזרתו :

ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשים על כלו. י"ל הול"ל על כולם, לשון רבים. ונ"ל בס"ד דידוע דאותיות השם של כל דבר ודבר הם צנורות שלו, וכן הוא בספירות ובשמות העולמות הקדושים, וכן הוא בסט"א ג"כ, וכמ"ש הרב ערבי נחל על פסוק נפש חיה הוא שמו, וידוע כמו שיש עשר ספירות בקדושה הידועים בשמותם, כן יש עשר ספירות בקליפה, וגם הם נקראים שמותם כשמות העשר ספירות שבקדושה. כי זה לעומת זה עשה האלקים. וידוע שישראל יונקים חיותם ופרנסתם מן המלכות דקדושה, כי על ידה ישתלשל השפע שלהם, ולכן היא נקראת בשם אם לישראל, בסוד מ"ש רז"ל כל ישראל בני מלכים הם, והם יונקים מכל חמשה אותיות מלכות אשר בשמה, כי בקדושה ליכא פירודא, שכל חמשה אותיות של שם המלכות, הם צינורות וכלים

קדושים, שיכלו בתוכם כל מדרגות שפע הקדושה שיש בספירה זו של המלכות דקדושה. ועל זה רמז הכתוב לך אכול בשמחה לחמך, בשמחה אותיות בחמשה כלומר חמשה אותיות של המלכות, כי כולם הם קדושה גמורה ולית בהו פירודא, אבל העכו"ם יונקים מן מלכות דקליפה, דהיינו מן אותיות חלק הטוב שיש בה הבלוע בתוכה, כי מן גוף הקליפה שהוא רע גמור שבה אין יניקה, כי הרע לבדו נחשב מת, ואין הנאה מן המת, ולכן גופה של קליפה שהוא חלק הרע שבה א"א להתקיים לבדו בלתי חלק הטוב המתערב בו, ועל כן כל היונקים מן הקליפה הם יונקים מחלק הטוב הבלוע בה בלבד:

והנה מלכות דקליפה יש בשמה אותיות מת בראשה וסופה, ואלו מורים על גופה של קליפה שהוא הרע שבה. ולכן הם אותיות מת כמשמען, כי חלק רע לבדו מת הוא, וקיומו וחיותו הוא מן חלק הטוב שבלוע בתוכו, ולכן אותיות לכו שעומדים בתוך אותיות מת שבשם מלכות דקליפה, הם מורים על חלק הטוב שבלוע במלכות דקליפה, והם כמו נשמה שלה שמקבלת חיות מהם, שהם כמו נשמה העומדת בתוך הגוף, כן אותיות לכו עומדים בתוך אותיות מת, שהם מורים על הרע שהוא גוף הקליפה, ולכן אותיות לכ"ו שהם מורין על חלק הטוב הבלוע תוך הקליפה, עולה מספרם נ"ו, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל כי אותיות נ"ו הם סוד הגבורה, וידוע ג"כ מ"ש רבינו האר"י ז"ל כי חלק הטוב הבלוע תוך הקליפה ויונקת ממנו הנה הוא בסוד הגבורות, ולכך יכולה הקליפה לינק ממנו, כי מן החסדים אינה יכולה לינק:

וכל זה הוא במלכות דקליפה שנפרדים חלק הטוב שבה מן חלק הרע שהוא גוף של הקליפה, מפני שאי אפשר שיתערב הזהב עם העפר, ומוכרח שיהיו נבדלים זה מזה, ולכן נבדלים אותיות מת שהוא גוף הקליפה, מן אותיות לכו שהוא חלק הטוב, אבל במלכות דקדושה שכולה טוב וקדושה, אין פירוד באותיות מלכות, ולכן אין אתה קורא שם צירוף מת ח"ו, אלא כל אותיות מלכות הם צירוף אחד ונקראת מלכות שלמה, ולכן תמצא בדברי רז"ל אומרים שצריך האדם לקבל עול מלכות שמים שלימה, דקדקו למנקט שלימה, ללמד כי מלכות שמים שכולה קדושה שם תמצא כל אותיותיה צירוף אחד שלם, שהיא נקראת בשם מלכות אשר אותיותיה שוין כולם בשלימות, ואין שם פירוד בין אותיות מת ובין אותיות לכו, כאשר ימצא במלכות דקליפה, שנחלק השם שלה לשני צרופים שהם צירוף מת, וצרוף לכו, אלא שם הוא צירוף אחד שהוא צירוף מלכות שלם בחמש אותיות. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם, כלומר אחד אלו ישראל שנקראו גוי אחד בארץ, באחד יגשו שיונקים מן צרוף אחד שבמלכות דקדושה, בסוד כל ישראל בני מלכים הם, שינקים מן המלכות דקדושה ששם הוא צרוף אחד, ואינה נחלקת לשני צרופים, ולכן ורוח הטומאה לא יבא ביניהם, משא"כ העכו"ם יונקים מן מלכות דקליפה, ששם היא נחלקת לשני צרופים, כי א"א שיתערבו ביחד הטהור והטמא יחדיו, וא"א שיתערב הזהב עם העפר:

ובזה יובן בס"ד הכתוב בתהלים סי' ל"ד על הצדיק שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה, דקאי על ספירת המלכות שהיא עשירית. וידוע דהעשירי במספר הקדמי הוא נ"ה, וז"ש אחת מהנה ר"ל מן נ"ה, דאותיות מה של מהנה יהיו אותיות השמוש, והכונה אחת מן הספירות שהיא ספירת המלכות שהיא עשירית מספר נ"ה לא נשברה אלו, להיות שני צרופין, מת לחוד, ואותיות לכו לחוד, אלא הוא יונק ממנה בצרוף אחד שלם בכל אותיות שבה, ולא נשברה להיות שני צרופים:

ובזה יובן בס"ד הכתוב בישעיה ס"ו המתקדשים והמטהרים אל הגנות אחר אחת בתוך אוכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדיו יסופו נאם ה', וצריך להבין אומרו אחר אחת בתוך מה ענינו, ובזה מובן שהם רשעים גמורים אוכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר, ולכן אין להם יניקה מן אותיות מלכות דקדושה, אלא יונקים מן מלכות דקליפה שהם יונקים מן צירוף אחד שהוא בתוך, דהיינו מן צירוף לכ"ו בלבד שעומד בתוך אותיות שם המלכות דקליפה, וגם לפי הכתיב דכתיב אחר אחד ג"כ יבא הרמז הזה לנכון ביותר, דהיינו אחר צירוף אחד בלבד שעומד בתוך:

נמצא העכו"ם יונקים מן אותיות לכ"ו שבמלכות דקליפה, שהם אותיות של חלק הטוב הבלוע בתוך הקליפה. ובזה יובן בס"ד מ"ש פרעה להמצריים כשבאו לבקש ממנו חיות לפרנסם ברעב, ואמר להם לכו אל יוסף כל אשר יאמר לכם תעשו, כלומר אני יניקתי מן אותיות לכ"ו דוקא, ועכשיו יניקה זו היא אצל יוסף, שהוא לקחה, באמרי אליו אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי, דהבאר שהייתי יונקים ממנו נעשה אצלו, ולא נשאר אצלי כלום כדי שאתן לכם, ולכן כל אשר יאמר לכם תעשו, כי מפיו אתם חיים, ומידו אתם נזונים, כאשר אמרתי לו ועל פיך ישק כל עמי:

וז"ש ויקח שש מאות רכב בחור וגם כל רכב מצרים ושלישים ג"כ, וכל אלו לקחם על סמך של אותיות לכו שבשם מלכות דקליפה, להמשיך להם כח מן אותיות לכו, ונכתב כאן בסדר כלו ולא בסדר לכו כאשר הם עומדים, לרמוז בה לשון כליה, כי סוף אותיות אלו של לכו להיות כלו ממנו ומאלו שהביאם ולקחם עמו, ואדרבה יעשו בהם כליה שנטבעו בים, שנסתלקו כוחות שלשה אותיות אלו מן פרעה ומצרים, ולא נשאר אצלם אלא רק אותיות מת דמלכות שהם רע לבדו, ולכך נאמר וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, שפרחו מהם כוחות של אותיות לכו, ולא נשאר אצלם אלא אותיות מת, ואין כח והנאה נמשך מן המת, ולכך כלו כל אותם המצריים שבאו על הים, וגבר ישראל:

וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד. נ"ל בס"ד מה שאמר נסע ולא אמר נוסעים, לרמוז כי שר מצרים שהיה שמו מצרים, היה ראש כל השבעים שרים של אוה"ע, והיה כלול בו כוחות כל ע' שרים, ולא בא עליהם בכח עצמו בלבד, אלא בכח כל ע' שרים, וישראל ראו ראיה שכלית בעין השכלית שלהם, כי מצרים הוא השר הנקרא מצרים, נס ע' אחריהם, כי לא הוא לבדו נס אחריהם, אלא נס בכח כל ע' שרים אחריהם, לכן וייראו מאד, והיינו נסע חלקנה לשתים וקרי בה נס ע':

אך כמו נ"ל בס"ד, דידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל אותיות נ"ו רומזים לגבורה, כי ה"ג דמנצפ"ך יתחלקו לחמשה, כל חלק הוא נ"ו, כי מנצפ"ך הם פר דינים, וה"פ נ"ו עולה פר, אך גם החסדים הם פ"ר כמנין רב חסד, ויתחלקו לחמשה חלקים כל חלק הוא מספר יום, כי יום כנוי לחסד בסוד יומם יצוה ה' חסדו, והנה אחרי אותיות מה יש אותיות נ"ו שהם גבורה, ולז"א ראו בעין השכלית, כי מצרים הוא השר הנקרא מצרים נוסע אחריהם, חלק התיבה לשתים וקרי בה אחרי מה, רמז לגבורה שהיא נ"ו שעומדים אחרי אותיות מה שבא עליהם בתוקף הגבורה, ולכן ייראו מאד, וא"ל מרע"ה אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום, ר"ל ה' יום, דהיינו חמשה פעמים נ"ו יעשה אותם לכם חמשה פעמים יום שהוא חסד:

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. נ"ל בס"ד, ע"פ מ"ש בסה"ק בן

איש חי פרשת שמות, בפסוק לדעה מה יעשה לו, דאיתא בזוה"ק מ"ה דמשה רומזים לגאולה, והם אותיות מ"ה של ראש וסוף הקץ תקים, ואות ש' דמשה רמז לגלות, ולכן עמדה אחותו מרחוק נדעת אם אותיות מה שיש בשמו יעשה לו גאולה מהם, דאע"ג דעדיין לא נקרא שמו משה, ראתה ברוה"ק שנקרא שמו משה בשמים ממעל קודם שנולד, וכנז' בזוה"ק ע"ש :

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בפרשה זו, דכתיב ויקח שש מאות רכב בחור, רמז הכתוב שרצה להתגבר באות ש' דמשה, הרומזת לגלות, ויש בה שני חור כי בצורת **ש** יש שני אווירין בתוכה שהם ב' חורין, וזה נרמז באותיות בחור אם תחלקנה לשנים נקראת ב' חור. ובזה יובן כאן א"ל הקב"ה מה תצעק אלי, פירוש אותיות מ"ה שבשמך תצעק אלי, לעשות פעולתם שהיא הגאולה של ישראל, ולכן דבר אל בני ישראל ויסעו לים, כדי להשלים להם גאולה מיד מצרים ע"י שאטביע המצריים בים סוף :

ובזה יובן הכתוב מ"ש ישראל למרע"ה מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים, פירוש אותיות מ"ה שיש בשמך שבהם תהיה הגאולה עשית לנו בהם פעולה של גאולה רק על היציאה בלבד, וזהו להוציאנו ממצרים, דמה תועלת יש ביציאה לבדה אם יחזרו המצריים לכבוש אותנו, דצריך שתהיה בהם גאולה שלימה, וכי בעבור היציאה בלבד נתנו אותיות מה בשמך :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דכתיב מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, ואקדים לפרש בס"ד תחלה מקראי קודש בתהלים מזמור כ"ב, בך בטחו אבותינו בטחו ותפלטמו. אליך זעקו ונמלטו בך בטחו ולא בושו. ויש במקראות אלו דקדוק גדול, חדא מה ענין הכפל הזה שכפל ההבטחה שלשה פעמים תכופים בזא"ז, וסגי לומר בך בטחו אבותינו אליך זעקו ונמלטו, ועוד למה בבטחו הראשון והשני לא אמר ולא בושו, ורק בבטחו השלישי אמר ולא בושו, ועוד למה אחר בטחו הראשון לא אמר אליך זעקו ונמלטו, ועוד איך אומר בך בטחו ולא יבושו, מי זה אשר יבוש מחמת הבטחון, ומה הבושה שיגיע לו מן הבטחון :

ונראה לפרש בס"ד, כי הנה אנחנו רואין שיש שלשה מדרגות בבטחון, הא' אדם העומד בצרה הוא בוטח בהשי"ת שיצילהו מצרתו, ומקוה שיעשה לו נס להצלתו, אך אין זה בטחון אמיתי וחזק, דלעולם י"ל אין זה סומך ממש על הבטחון הזה, והוא מסתפק בדבר אולי לא יהיה לו נס ולא נושע מצרתו, ועכ"ז הוא מצייר בדעתו וחושב שיעשה לו נס, דמה הפסד יש לו אם יחשוב ויצייר בלבו נס ישועתו, דאדרבה בזה התקוה יהיה לו הנפשה ונחת רוח, ויותר טוב לו מן היאוש שמתייאש מן הישועה, אבל האמת הבטחון רופף בלבבו, על כן הוא דואג ומצטער בעבור הצרה שלו :

והבטחון הב' הוא שיש לו בטחון שלם ואינו מצטער, ואינו דואג בלבבו על הצרה, אלא ברור לו שיעשה לו הקב"ה נס להצילו, ואין לו שום ספק בדבר זה, יען כי הוא מלומד בניסים שבאו עליו צרות כמה פעמים, ועשה לו השי"ת נס וניצול מהם, אך הבטחון הזה שהוא גמור ושלם אינו מודיעו לשום אדם, אלא הוא מונח וסגור בלבו דוקא, והוא כענין שאמרו בגמרא דתענית דף כ"ה על אשתו של רחב"ד שהיתה רגילה להסק התנור כל ערב שבת, שמנחת בו קוצין שמעלים עשן, מפני הבושה שכל שכנותיה אופות לחם בביתם לכבוד שבת, ועולה עשן מן התנורים שלהם בחצרותיהם, והיא אין עולה עשן בביתה, כי אין להם לא אפיה ולא בישול בקדרה, והיה לה אשה שכנית שלה, ואמרה זו האשה אני יודעת שאין להם לא אפיה ולא בישול על מה ועל מה עולה העשן מביתה של זו, אלך ואראה, והלכה וטרפה על הדלת כדי שיפתחו לה ותכנס לראות, ואשתו של רחב"ד מחמת הבושה קפצה ונכנסה לחדר אחד שהיה לה בביתה, ונעשה לה נס ונתמלא התנור לחם, והעריבה שהיתה מונחת רקנית אצל התנור נתמלאה בצק, וזו האשה שדפקה על הפתח פתחו לה הדלת א' מבני הבית, והלכה למקום התנור שיוצא ממנו העשן, וראתה התנור מלא לחם, ותצעק על אשתו של רחב"ד ותאמר פלניתא פלניתא הביאי מרדיך להוציא בו הלחם מן התנור, כי הלחם התחיל להיות נחרך באש, ותען אשתו של רחב"ד הנה אנכי ג"כ נכנסתי לחפש על המרדא להביאו, ואמרו שם בגמרא תנא אף היא להביא מרדה נכנסה מפני שמלומדת בנסים היתה, כלומר אל תחשוב שנקרה ח"ו מפני הבושה, אלא באמת כך היתה כונתה שנכנסה לחדר לחפש על המרדא להביאה כדי להוציא בו הלחם מן התנור מפני שבטוחה בלבה, כיון דבאה זו השכנית לראות ודאי יעשה הקב"ה לה נס שיתמלא התנור לחם, כדי שלא תתבייש, שכבר היא מלומדת בנסים כיוצא בזה, ולכך נתעכבה בחדר שנכנסה לחפש על המרדא להביאו, והרי זה בטחון השני שאמרנו שהאדם לבו חזק ושלם בבטחון, דאין לו ספק בדבר הנס, שודאי יעשה לו הקב"ה נס, אך כל הבטחון החזק הזה הוא עצור בלבבו שלא גילה אותו לאחרים, וכמו ענין אשתו של רחב"ד הנז' שהיה לה בטחון חזק שיעשה לה נס שיתמלא התנור לחם, ונכנסה להביא מרדה, אך לא גילתה ולא הגידה לפני אחרים שהיא נכנסת להביא המרדא, אלא נכנסה בסתם, ואחר ששמעה מן השכנית שהתנור מלא לחם הביאי מרדיך, אז אמרה גם אני להביא המרדא נכנסתי :

ובטחון השלישי הוא שיש לו בטחון גמור ושלם שיעשה לו הקב"ה נס, וקודם שיהיה הנס יגלה הדבר לאחרים שיהיה נעשה לו נס כו"כ, וגם יעשה מעשה על המוכח הזה של הנס, ואינו חושש פן לא יזכה לנס, ויהיה לו בושה וכלימה במוכח הזה שעשה, והענין הוא כמעשה שהיה שהובאה בספר מסע ירושלם, על הרב הגדול מהר"ר משה גלאנטי ז"ל (רבו של הרב פר"ח ז"ל), שהיה רב בירושלם תוב"ב אחר הרה"ג רבי שמואל גרמיזאן ז"ל, וז"ל ספר המסע הנז'. הנה זה כחמשים ומאת שנה, ונפש המון תושבי ירושלם שחוחה מדאגה וראשם כפוף וקודר מדאבון, כי כמעט עבר החורף, ועוד לא נראה אף עב קטנה ככף איש ברחבי פני השמים, להודיע את קול המון הגשם, ושם לא בלבד בעבור יבול ותבואה צריך הגשם, אלא גם צריך לשתיה, ואם לא יתמלאו הבארות מן הגשם יאנקו האדם והבהמה יחדיו, וכבר הטהרו כל הבארות אשר בהם יגרו מי המטר, ועיני כל יחלו למטר המשפיע חיים מסביב, אך ארובות השמים סוגרו והיהודים והישמעאלים והנוצרים פרשו כפם בתפלה, התענו בצום נפשם ונסעו המונים המונים לקבר רחל אמנו זיע"א בקרבת בית לחם, ואל קבר דוד הע"ה, וגם הגוים ההם אל היכלי מקדשיהם, אך השמים סוגרו וארובותם לא נפתחו ויכלא הגשם מהארץ :

אז שלח הפחה אל ראש הרבנים בירושלם, הוא השיבה התמים רבי משה גלאנטי ז"ל, להפחידו בדברים האלה, כי יגרשהו עם כל היהודים מהסתפח בירושלם ובנחלת הקודש, אם לא יביא מטר עד יום השלישי, כי רק באשמת היהודים סגרו השמים את רחמם, ואתם הנכם מתפארים להיות עם בחיר ה' בקראכם אותו אבינו אתה, תנו לנו מופת על זאת בעת הלחץ, והראונו כי ישמע אל תחינתכם, ואם לא חי הנביא, כי כאשר דברתי ככה אעשה. ותהי מקהלת היהודים נבוכה מנבקת הרוח,

ורחם

וראש הרבנים מהר"ש גלאנטי ז"ל הנז' העריך צום שלשת ימים, ומאין הפוגות בכו והתחננו אנשים ונשים וטף לפני חומת ההיכל יומם ולילה :

ביום השלישי בנטות השמש לערוב, צוה הרב ז"ל הנז' אל כל המקהלה ללכת אתו אל קבר שמעון הצדיק ז"ל זיע"א להתפלל שם בעד הגשם, וכל אחד מאתם האנשים והנשים יקחו בידם מטפחות וחריטי גשם מעטפות ונעלים, כי שיבאם מן קבר הצדיק ז"ל יהיה שטף הגשם, וכלמו שמעו כן תמהו על הנבואה הלזו, כי השמש זורחת בתוקפה על הארץ, ואין עב בשמים אפילו כפסת יד. אך המה עשו כאשר צוה הרב ז"ל, וילבשו מנעלים של גשם שוטף, ויקחו בידם המטפחות המגינים מן המטר, וילכו אחרי רבם התמים הנז', ויצאו מן שער העיר הצפוני הנקרא באב איל עמוד, ויהי בראות פקיד המשמר היושב בשער ההוא את שפעת האנשים האלה, מלובשים כולמו כהולכי תחת גשם שוטף, לא יכול להתאפק מלשחוק, ובספרם אליו נבואת הרב התמים ז"ל הנז' המכזבת את עלם השמים לטוהר, חרה אפו בעוז ויך את הרב בפניו. אך בהשקט הדומיה הביט הרב בפניו, ויסע הלאה עם עדתו עדי הגיעם אל עמק יהושפט אל קבורת שמעון הצדיק, ויכרע הרב על ברכיו, וישתטח על ראש הקבר, וכל המקהלה מסביב לו, וישאו קולם ביליל ובכי ותחנה, אך הרב לחש כפי סיפור אלה הכורעים בקרבתו, אמרים בלט אל תוך הקבר:

פתאום התנשא רוח גדול וחזק, עדי התנועעו עלי הזית על פני הר הזתים, ועלם תכלת הרקיע התכסה בעבים, אגלי מטר כבדים נפלו ממרום, אך עוד לחש הרב בהגיג לבב אמרים אל הקבר עדי ירדו מטרות עוז כנהר שוטף לארץ, וכל העומדים התכסו במטפחות ושמיכה, אז בא פקיד המשמר במרוץ, ויתנפל לרגלי הרב, ויחל את פניו לסלוח לו עלי הכלימו אותו, ואחרי כן לקחהו על זרועותיו, וישאהו בכל הדרך עד סף משכנו. ששון וגיל בירושלם מסביב, שלשת ימים ושלשה לילות לא חדל שאון עליזים, מקול צלצלים ותופים ושירים, וסיפוק כפים בכל בית ובית, והיהודים חגגו משתה ושמחה מדי לא שבת הגשם שלשה ימים ושלשה לילות. הישמעאלים והנוצרים הודו אז פה אחד כי עבור היהודים באו למו ברכת הגשם, ובבושת פנים הכירו כי חננת היהודים רצויה בעיני האלקים להעתר בה מזעקת חנונם. ממחרת יום הרביעי בא פקיד המשמר אל הרב, ויבקש ממנו לספחהו לברית אמונת האבות, ולהיותו אחרי כן עבד לפניו כל הימים, עכ"ל המעשה הנז' שהובאה בספר מסע ירושלמה :

והנה כל אדם יבין מדעתו, כי בטחון האמיתי הזה הוא בדרך נפלא, והוא יותר גדול וחזק מן אותו הבטחון הנמצא באשתו של רחב"ד, כי שם לא אמרה קודם שנעשה לה הנס שהיא בטוחה שיעשה לה הקב"ה נס כו"כ, אלא הבטחון הזה היה עצור בלבבה, ואפילו אם היתה אומרת זאת לבני ביתה, אין לה חשש של בושה אם לא יהיה הנס, ותבוש מהכזבת דבריה, מפני שהם מועטים, וגם היא דשה בהו ולא תבוש מהם אם לא יתאמתו דבריה, משא"כ ענין המעשה הנז' שהרב ז"ל הראה בפומבי חיזק הבטחון שלו בירידת המטר, שברור אצלו שירד המטר, וצטרכו לחריטי גשם מעטפות ונעלים לכן הלבים את עדתו והכין אותם בידם בעוד החמה זורחת בתוקפה על הארץ, ואין ברקיע ענן אפילו כשעור שתי אצבעות, דהא ודאי אם היו רק הולכים על הקברות לצעוק ולא נענו, אין נולד להם מזה בושה וכלימה, שכבר עשו כמה בכיות וצעקות היהודים והישמעאלים ולא נענו, אך הבושה היא דבר המנעלים ומעטפות של הגשם שלבשום בעלם השמים לטוהר על סמך שירד הגשם, שאם לא היה יורד הגשם אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה, על כן אחר שידע ושיער הרב ז"ל גודל הבושה שהיתה מגעת אליו ולקהלתו אם לא היה יורד המטר, ועכ"ז סמך על הבטחון שלו, ועשה מעשה רב בפומבי במוכח ברור שירד הגשם, הא ודאי בטחון זה הוא נפלא יותר מהבטחון שני אשר הצענו ע"פ המעשה של אשת רחב"ד הנז'. הרי ערכנו בזה שלשה מדרגות בבטחון :

ובזה יובן בס"ד מקראי קודש הנז"ל כענין חומר דתחלה זכר בטחון הראשון שאינו מוחזק באמיתתו ואין הלב שלם בו, אלא הוא ברצוא ושוב. שעדיין יש דאגה וחששה בלבו, אולי לא יזכה לנס, ועל זה אמר בך בטחו אבותינו בטחו בשתם, והוא קאי על אותו הבטחון הראשון אשר הצענו, וחזר ואמר בטחון השני שהוא אמיתי ובלב שלם, וכמו הבטחון של אשת רחב"ד שהיה ברור אצלה שיעשה לה הקב"ה נס, ונכנסה להביא מרדה ולא המתינה עד שתראה הנס שיתמלא התנור לחם, ואח"כ תכנס להביא מרדה, אלא נכנסה להביא מרדה קודם שראתה הנס, וכמ"ש בברייתא תנא אף היא להביא מרדה נכנסה, ונתן טעם למה היה ברור לה שיהיה לה נס, והיינו מפני שמלומדת בנסים, שהקב"ה עשה להם נסים הרבה, ולכן לא היה לה ספק בנס זה ועל מדרגה זו השנית אמר בטחו ותפלטמו, פירוש בטחו שתעשה להם נס להצלתם מן הצרה, כי באמת ותפלטמו כבר קודם זה, שעשית להם נסים להצילם מן הצרה, ולכן הם מלומדים בנסים, ולכך בטחו עתה בלב שלם, וכמ"ש על אשת רחב"ד אף היא להביא מרדה נכנסה לפי שמלומדת בנסים היתה. ואחר זה זכר מין הבטחון השלישי, שהוא בטחון שלם נפלא שעשו מעשה בפומבי על המוכח של הנס, ולא חשו לבושה דשמא ח"ו לא יהיה להם הנס, ואז יבושו אח"כ מאד, וכאשר נזכר במעשה הרב ז"ל הנז"ל, שלבש והלביש עדתו בכלים השייכים לזמן שהמטר נתך ארצה, ולא חש פן אח"כ יגיע לו בושה מזה, ועל זה אמר אליך זעקו ונמלטו, כאשר הרב ז"ל עשה תחלה תחנונים ובכיה בבית הכנסת, וביום השלישי צוה להביא מעטפות ומנעלים, בך בטחו בזה ולא בושו, פן לא יהיו נענים ואז יהיו לשחוק בעיני כל אדם :

והנה כאן אצל ישראל היו צריכין אותה שעה לנס נפלא שיבקע הים לפניהם וילכו בתוך הים ביבשה, ועל זה הנס הגדול צריך לעשות אותה שעה מלוה גדולה שיש בה כדי סיפוק לזכות בעבורה בנס נפלא כזה, ואיך יתכן להיות זה באותה שעה, אין זאת אלא שיהיה להם מלות האמונה שיאמינו בהשי"ת, שיעשה להם הנס ויבטחו בו בטחון שלם, אמנם לא יועיל בזה בטחון הראשון שהוא רופף, ואפילו בטחון השני הנז"ל שהוא אמיתי וחזק לא יספיק לזכות בעבורו לנס נפלא של קי"ס, אלא צריך בטחון השלישי שהוא בטחון נפלא, שהבוטח עושה מעשה בפומבי קודם שיראה הנס בעיניו, ולכן אמר לו אם ימתינו ישראל עד שאקרע הים ואז ירדו לים ביבשה, אע"פ שעתה הם מאמינים בלב שלם שאקרע להם הים, אין זה בטחון נפלא כדי שאעשה להם בעבורו נס נפלא, אלא דבר אל בני ישראל ויסעו לתוך הים, בעודו מלא על כל גדותיו, וירדו בתוך המים, שעושים מעשה רב בזה ע"י הבטחון שבוטחים בי שאקרע להם הים לשיבואו המים עד נפש, ובזכות זה הבטחון הנפלא אז זוכים שאעשה להם נס נפלא לקרוע הים, וילכו ביבשה בתוך הים, ויעלו ממנו לשלום, ואת המצריים אעשה דין להטביעם בים, וכן עשו ישראל וירדו לים קודם שנקרע, וכאשר הגיעו ובאו מים

עד

עד נפש אז קרעו ועברו בים ביבשה, ולז"א דבר אל בני ישראל ויסעו עתה בעוד הים מלא על כל גדותיו, ואח"כ אתה תרים את מטך על הים ובקעהו:

ונראה דגם הנשים הראו על בטחונם כי חזק הוא, כי כאשר באו אל הים תפסו בידם תופים ומחולות כדי לנגן בהם בעת השירה בתוך הים, שהראו בזה גודל בטחונם, דברור להם שיעשה להם הקב"ה נס ויאמרו שירה בתוך הים, ואז הם ישוררו בתופים ובמחולות אלו שבידם, וכאשר עשה הרב הנז"ל, שגזר על הקהלה להכין בידם כלים הצריכים בעת ירידת הגשם בעת שהחמה זורחת:

ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו. נ"ל בס"ד, רמז לו כי בנטיית ידו ימשך עשר מכות על מצרים מחדש, שכל מכה תהיה של כ"ה מכות, וכסברת רבי עקיבה דעל הים לקו מאתים וחמשים מכות, דכל מכה היתה של כ"ה מכות. והנה אותיות הסמוכים לאותיות ים הם כ"ה, ועל ר"ל סמוך כמו ועליו מטה מנשה, ועוד נרמז זה באומרו ובקעהו שאם תבקע אותיות ים לחצאין יהיה כ"ה וכ"ה, וע"ד הסוד רמז לו במלת ובקעהו על הנסירה, וקרי בה ובקע ה"ו, שיעשה הנסירה לנס ע"י כונה של נסירה בחינת ו"ה, ודו"ק:

ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם וירדפו מצרים אחריהם. נ"ל בס"ד, דידוע דעל ישראל היה קטרוג אותה שעה, דקטרג השר מה אלו עע"ז אף אלו עע"ז, ועל זה יקשה האדם איך ניצלו ישראל ומצרים טבעו, והתירוץ הוא דכתיב והאלקים יבקש את הנרדף, ואיתא במדרש רבה בפרשת אמור, אפילו צדיק רודף לרשע מכל מקום אלקים יבקש את הנרדף ע"ש, ולכן ישראל ניצולו ומצרים טבעו, בשביל שהיו מצרים רודפים וישראל נרדפים, וז"ש ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה, ר"ל נפשם יבשה שאין להם זכות משלהם שיהיו הם ניצולים ומצרים טובעים, ועכ"ז המים להם חומה מימינם ומשמאלם, להם דוקא ולא למצרים, והיינו מפני כי וירדפו מצרים שהיו ישראל נרדפים ומצרים רודפים:

וישובו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד. י"ל כיון דאמר לכל חיל פרעה, משמע שלא נשאר בהם עד אחד, כיון דאמר לכל. ונ"ל בס"ד דאיתא במדרש שהיה גבריאל מכריז למים שלפניהם הזהרו באלו שיש להם ברית מילה לפניהם, וקשה על זה, והלא המצריים היו נימולים, כי מל אותם יוסף הע"ה בשנת הרעב, ונשארה המילה אצלם לדורות. והתירוץ הוא כי לישראל היה להם שני עדים במצוה שהיה להם מילה ופריעה, אבל המצריים לא היה להם פריעה אלא רק עד אחד, וגם זה כבר אכלו, ולז"א לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים, לכל דייקא לא נשאר אפילו אדם, יען כי לא נשאר להם זכות להגין עליהם, אפילו עד אחד, קרי בה עד בצרי, שהוא המילה לבדה, גם זכות זה לא נשאר בהם דנאכל כולו. אי נמי עד אחד, עד ולא עד בכלל, הוא פרעה שלא נחנק כדי שיעיד לאומות על מעשה השי"ת וסוף נעשה מעשה מלך בנינוה כמ"ש רז"ל בזה:

וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים. נ"ל בס"ד דארז"ל אם נעשה נס לאדם שצריך להודות להשי"ת עליו, צריך להודות על כל הנסים שעשה לו השי"ת קודם נס זה, וכנז' בגמרא דברכות. והנה באן אצל ישראל נסים שהיו להם במצרים בגאולתם, נס הראשון היה בעת ששמה יוכבד את מרע"ה בתיבה בתוך היאור, ותרד בת פרעה לרחוץ שם והיא בתוך הנהר, ראתה התיבה בתוך הסוף, ואם היתה שואלת לאמתיה מה יש בתיבה זו, היו פותחין ורואין שהוא יהודי, והיו מטביעין אותו מחמת גזרת מלך, ולא היו צריכין לימלך בה, אמנם השי"ת עשה נס גדול ופלא שנשתרבבה ידה כמה אמות, והגיעה ידה לתיבה, ומשכה אותה וראתה ששם הוא מרע"ה, ותחמול עליו ותצילהו, ומרע"ה הוא היה הקרן של ישראל בגאולה, ונמצא נס זה הוא לצרכן, שא"ל הקב"ה למרע"ה אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם. ונס האחרון הוא טביעת מצרים בים, ולכן עתה שבאו לומר שירה על הנס, ראו הנס שנעשה אותה שעה במיתת מצרים, וגם ראו ראיה שכלית נס הראשון שבו ניצול מרע"ה על ידי שגדלה ידה של בתיה, ונתארכה שהגיעה לתיבה, ולקחה את מרע"ה ותחמול עליו והצילתו, וז"ש וירא ישראל בראיה חושית מה שהיה נס לפניהם עתה, והוא כי מצרים מת על שפת הים, ועוד ראו ראיה שכלית את נס הראשון, והוא של יד הגדולה דהיינו שעשה את ידה של בתיה בת פרעה גדולה שהגיעה ידה לתיבה, ואחזתה, ובזה נעשה הנס, ואז אמרו שירה על הכל:

נורא תהלות עושה פלא. נ"ל בס"ד, דארז"ל מקודם לא היה אות למ"ד במילוי אות אלף, והיה נקרא אף, וראה הקב"ה שאין העולם מתקיים באף, הניח בו אות ל' ונעשה אלף, ובזה פירשו אף תכון תבל בל תמוט, עכ"ד. ולז"א נורא תהילות, כלומר צריכין אנחנו להלל שמו יתברך על אשר תיקן האלף כשהוסיף בו אות ל', ועשאו אלף אותיות פלא:

פרשת יתרו.

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלקים למשה. י"ל מה חידוש בא הכתוב ללמדינו בשמיעה זו של יתרו, והלא כל העולם או רובם שמעו זה, ועוד קשה, תיבת כל נראה לשון יתר, והגי לומר את אשר עשה אלקים וכו'. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוק ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, והקשה למה קורא למכות שחוק, כי התעללתי הוא ר"ל שחקתי, ופירש הענין דראוי לשום לב תחת מה נתן השי"ת הללה לקלת מקנה מיד הערוב, ולא כלו את הכל, וכן במכת הדבר לא מתו כל הבהמות, ונשאר הרבה בהמות שמתו במכת הברד, וגם במכת הברד רחם הקב"ה על המקנה, באומרו אליו ועתה שלח העז את מקנך שתכניסם לבית, שבזה נעשה שיורין מן הבהמות ולא נשארו כולם בשדה, באופן שיכלה אותם הברד, ועוד ג"כ מצינו שעשה השי"ת פלאי פלאות לחטה וכוסמת שלא יוכו ע"י הברד. אך הענין הוא כי הקב"ה משחק על הרשע ומגהלו כמרחם עליו, והוא לרעתו, כדי לתת בו כח ודרך לקבל כדי רשעתו במספר ומשקל, כי הנה גזרה חכמתו יתברך להביא על המצריים במצרים עשר מכות, ואם היה הערוב מכלה כל הבהמות במה יחול הדבר, ואם היה הדבר מכלה הכל במה תחול מכת הברד בבהמות, ואם לא היה אומר לו שיבריח הבהמות מן השדה, על מה היו רוכבים ובאים לים סוף כדי שיטבעו בו, ואם לא היה פלאות לחטה וכוסמת במכת הברד, כמה תחול מכת הארבה, וזה אומרו אשר התעללתי במצרים, ר"ל שחקתי בהם להשאיר להם פליטה בכל מכה ומכה, כדי שעי"כ יושלמו

יושלמו אותותי אשר שמתי בם, שהם עשר מיני מכות עכ"ד:

ולפ"ז מובן מי שהוא שומע מעשה המכות שעשה הקב"ה במצרים, כל מכה ומכה בפ"ע אע"פ שידע תוקף יכולתו יתברך מה שעשה בגוף המכה שהביאה בדרך פלא, עכ"ז יטעה לתת בדעתו חשיבות ומעלה למזל מצרים, ולשר שלהם, דהיינו כששומע מכת הערוב יאמר מאחר שבא ערוב כזה למצרים, איך אפשר שישאר בהמות במצרים, ומאחר שנשאר הרבה בהמות בעיר ובשדות אין זה אלא מצד תוקף המזל והשר שלהם, שלא הניחו שישלוט הערוב ויזיק כפי מה שהוא ברבוי ובעוצם שלו, והם הגינו על בהמות מצרים להיות להם פליטה גדולה, וכן כשישמע מכת הדבר בפ"ע, כשרואה שכל אותו הדבר התקיף שבא בבע"ח לא שלט בכל, אלא נשאר הרבה שלא פגע בהם הדבר, יאמר איך אפשר זה להיות בטבע, אין זה אלא שהמזל והשר של מצרים הגינו עליהם בזה, וכן כשישמע מכת הברד לבדה שהיתה בתוקף גדול וחזק, ורואה שנעשה פלאי פלאות לחטה וכוסמת שלא לקו בברד, יתן חשיבות ומעלה להמזל והשר של מצרים, לומר זאת הצלה של חטה וכוסמת היתה מחמת תוקף המזל והשר שהגינו עליהם, אבל אם ישמע ויביט ויסתכל ויבין בכל המכות כולם ביחד, שיהיו חרוזים לנגד עיניו זא"ז כסדרן, כאדם החורז מרגליות בחוט אחד ויקשרם זע"ז, אז לא יבא לידי טעות זו לתת חשיבות ומעלה להמזל והשר של מצרים, מצד שארית הפליטה שהיה בכל מכה ומכה, יען כי בראותו שארית הפליטה שהיה בערוב, הנה הוא רואה תכף שבאה מכת הדבר ושלטה באותו השארית, ולא ניצלה, ובראותו שארית הפליטה שהיה בדבר בבע"ח הוא רואה שבא הברד וכלה את השארית, ובראותו החטה והכוסמת שניצלו דרך פלא מן הברד, הנה הוא רואה שבא הארבה אחריו וכלה אותם, ובראותו החרדה שחרדו כמה אנשים להכניס את מקניהם אל הבתים להצילם מן הברד, ועלתה בידם שנשמרו וניצולו אותם הבהמות אשר הכניסו אותם מן השדות, הוא רואה שנשארו אותם הבהמות לקלקלתם של המצריים, כי עליהם רכבו ובאו לים וטבעו בו, ועל כן לא יטעה לחשוב ולתת חשיבות ומעלה להמזל והשר מצד השארית שהיה נשאר בכל מכה, כי הוא רואה בעיניו מחמת המכה הבאה אחריה, שהשארית היתה לרעתם של מצרים:

ובדבר הזה נתעלה יתרו מכל העמים, כי שאר עמים לא נתנו לב לשמוע ענייני המכות כולם ביחד, ולחרוז אותם בשכלם כסדרן, ולכך טעו בזה שחשבו לתת מעלה וחשיבות למזל ושר מצרים, מחמת השארית שנשתיירה במכה, כי לא שמו לבם לשמוע את הכל, וגם לא שמעום כסדרן, כי יש שמע מכת הערוב תחלה, ואחריה מכת הדם, ואחריה מכת הצפרדעים, ואחריה מכת הכנים, ואחריה מכת הארבה, ומכת הדבר והברד לא שמע, ולכך טעה לתת חשיבות להמזל והשר, ויש שמע מכת הברד תחלה ואחריה כנים ואחריה צפרדעים וחשך, והשאר לא שמע, ויש עוד ששמעו מקצתן באופן אחר, ולכן כולם טעו מצד שארית שנשיירה המכה, אבל יתרו נתחכם לשמוע את כל המכות כולם, וגם שמעם כסדרן כאשר באו עליהם בזא"ז, ולכך לא טעה מצד השארית שנשיירה כל מכה ומכה:

וז"ש וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו, כל דייקא שלא נחסר אצלו אפילו דבר אחד ממה שנעשה, ואמר את לרבות עוד שמיעה אחרת, שדקדק לשמוע אותם כסדרן כאשר נעשו בזא"ז, ולכן השיג הבנה שלימה בשמיעתו, ולא בא לידי טעות, כי השמיעה הזאת היא לשון הבנה ג"כ:

ועוד שמע והבין, כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, קרי בה ממצר ים, וזו היא הבנה פנימית שלא הרגישו בה העמים, ורק הוא ידע והבין אותה, והיינו כי מצרים היו יונקים מן אותיות ים של שם אלקים, שיש בהם מ"ח צרופים, ולכך נקראו בני חם, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, וביציאתם של ישראל נסתלק כח זה של ים דשם אלקים, ונעשה לו מצר שלא יהיו יכולין להתקרב אליו ולינק ממנו, וז"ש ממצרים קרי בה ממצר ים:

ועוד נ"ל בס"ד וישמע יתרו וכו', כי ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל, הטעם שלקח מרע"ה את צפורה בת יתרו לאשה, מפני כי יתרו היה גלגול קין שהרג את הבל כדי ליקח התאומה שלו, ובא יתרו והוליד את צפורה שהיתה היא אותה התאומה של הבל שהרגו קין בעבורה, ועתה החזיר אותה להבל, כי מרע"ה היה גלגול הבל, ובזה תיקן עון קין מה שעשה בשביל התאומה. ובזה הטעם נודע טעם בענין יציאת ישראל ממצרים שהיתה ע"י מרע"ה דוקא ולא על ידי אחר, וכמ"ש רז"ל א"ל הקב"ה למרע"ה אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם, והיינו מאחר דמרע"ה היה גלגול הבל ואותם ישראל שגאלם מרע"ה היו ניצוצות של הבל, וכמ"ש הגאון הש"ך ז"ל, ובזה מובן הטעם למה מרע"ה לבדו הצליח בהוצאתם מיד פרעה ומזה מובן ממילא כי הגאולה לא היתה בשביל ישראל בלבד, אלא בשביל מרע"ה ג"כ, וכל מה שעשה הקב"ה נסים עשה אותם בשביל מרע"ה ג"כ, דאע"פ שמרע"ה לא היה בגלות עמהם, מ"מ ישראל שהיו גולים ומשועבדים שם, המה היו ניצוצות שלו, יען כיון שהיה הוא הבל נחשב כאלו הוא עצמו היה בגלות מצרים ונגאל עמהם. וז"ש וישמע יתרו שמע כלומר הבין, והיינו שראה שאע"פ שהיה כהן מדין, ורחוק הדבר מאד שידבק במרע"ה, עכ"ז ראה שזכה להיות חותן משה, וחקר על הדבר מה היה, והבין טעמו של דבר מפני כי מרע"ה היה הבל, וכיון שהבין מן הדבר הזה של החיתון דהיה מרע"ה הבל, אז ממילא הבין כי כל אשר עשה ה' נסים במצרים עשה בשביל משה וישראל ולא בשביל ישראל בלבד, דאע"פ שמשה לא היה בגלות עמהם, מ"מ כיון שהם היו ניצוצות שלו נחשב כאלו הוא עצמו היה שם בגלות, והוצרכו הנסים בשבילו, והבין מדעתו עוד דבר אחד, שאין העולם היו יודעין בו, והוא כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, כלומר כנסת ישראל הרמוזה באותיות כ"י, שהוא ר"ת כנסת ישראל, הוציא ה' את ישראל, כלומר עם ישראל, שהיה אור השכינה הולך עמהם, ככתוב וה' הולך לפניהם בענן יומם לנחותם הדרך:

ויחד יתרו על כל הטובה. איתא בגמרא רב אמר ויחד שהעביר סכין חדה על בשרו, ושמואל אמר שנעשה בשרו חדודין חדודין, וקשה למה נקיט הכתוב ויחד כדי ללמדנו שהעביר סכין חדה, דאם רצה ללמדנו שנימול ירמוז המילה בד"א, ומאי קמ"ל בחדה, ועוד למה במוט נקיט חדודין חדודין לשון כפול, וסגי לומר נעשה בשרו חדודין. ונ"ל בס"ד, דהידוע דהמילה היא תיקון בשם י"ה, והפריעה היא ג"כ תיקון בשם י"ה, ונרמז בשמותם מילה מל י"ה, פריעה פרע י"ה, וכנ"ז בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המצות, וידוע כי הנימול נקרא טוב, ולכך ארז"ל ע"פ ותרא אותו כי טוב הוא מלמד שנולד מהול, ופרשתי בס"ד הטעם שנקרא הנימול בשם טוב, כי מל ולא פרע כאלו לא מל, וא"כ תיקון הנעשה בשם י"ה ע"י המילה אינו שלם אא"כ

אא"כ עושין תיקון שם י"ה בפריעה, ואז נשלם בשתי פעמים י"ה, ולכך נקרא טוב, שרמוז שני תיקונים של שם י"ה, שמספרו ט"ו, וזהו טוב הוא ב' ט"ו, ולז"א העביר שבין חדה, רמז הכתוב בתיבת חדה על תואר טוב שיש לנימול שנעשו לו מילה ופריעה שבהם יש שני תיקונים של י"ה שהוא מספר ט"ו, שבזה יהיה נקרא טוב ועולה מספרו במספר חדה, כי מספר חדה הוא מספר טוב, ובא ללמד בזה שיתרו עשה מילה ופריעה שתים כהלכתן, שבזה נשלם בשם טוב, דעתה נקרא בשם טוב:

ומ"ש שמואל שנעשה בשרו חדודין חדודין, היינו כי בתיבת ויחד נרמז שני דברים הפכיים, דהפשטות של ויחד שהוא ענין שמחה, זה הוא על כל הטובה שעשה לישראל שהוציאם הקב"ה ממצרים, ונרמז עוד בתיבת ויחד שהוא לשון חדודין, שנעשה בשרו חדודין, הוא על מכות שבאו על מצרים, והיינו דידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים, דמכות מצרים באו ויצאו מן המלכות דקדושה, מעשר ספירות שבה, שמשם יוצאה פעולת הדין בכל מקום, בסוד דינא דמלכותא דינא, ואותיות דינ"א הוא שם אד"ני שהוא במלכות, אך ידוע כי אותיות דין דשם אדני הם דין כפשוטו, והם הפועלים את הדין בכ"מ, אך אות א' דשם אדנ"י הוא רחמים, ונמשך משם אהי"ה, ואם יתחבר אות א' עם אותיות דין חיבור גמור, אז יתמתקו אותיות דין, ואין יוצא מהם פיעל דין, ואם לא יתחבר עמהם אות א' חיבור גמור, אז פועלים דין גמור, וכל מכה שבאה למצרים משם אדנ"י בסוד דינ"א דמלכותא דינ"א, לא נתחבר אות א' עם אותיות דין חיבור גמור ושלם, ולכך אותיות דין דשם אדנ"י לא היו ממותקים אלא היו דין גמור, ולכך עשו דין גמור במצרים בכל מכה ומכה:

ובזה יובן המאמר שאמר נעשה בשרו חדודין חדודין, כלומר נעשה בשרו חדודין, בשביל חד ודין, דהיינו בשביל שהמכות באו מן חד ודין, ששם אדנ"י לא היה ממותק מצידם, אלא בהתחברות אות אלף, שהוא מספר חד עם אותיות דין, אלא היה אות א' שהוא חד לחוד, ואותיות דין לחוד, לכך פעל בהם דין גמור, שבאו המכות עליהם בתוקף גדול, וגם עוד לא היו אותיות שהם אחר הות א' בסדר דנ"י, כאשר סדורים בשם אדנ"י, אלא היו בסדר דין המורין על תוקף הדין, ונמצא רמז שמואל בתיבת חדודין שהיא תיבה מורכבת משני תיבות שהם חד ודין, שני דברים קשים, שהם האחד הוא דאות א' שמספרו חד לחודיה קאי, שלא נתחבר עם אותיות הנשארים חיבור גמור, והשנית שסדר אותיות שהם אחר אות אלף נעשו בסדר דין ולא בסדר דנ"י כסדרן בשם אדנ"י, ולז"א נעשה בשרו חדודין בשביל חד ודין, דעי"ז באו המכות קשים ומרים למצרים עד מאד, שפעל שם אדנ"י להם המכות בכל תקף וחוזק, וכל זה נעשה כנגד המצריים, אבל כנגד ישראל שם אדנ"י היה מנותק ע"י התחברות אות א' עם אותיות דנ"י, ופעל להם רחמים בכל המכות שהביא על המצריים:

את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם ה'. נ"ל בס"ד, הא דקרי לה התלאה באות ה"א, ולא אמר את כל תלאה, רמז בזה שהיו להם חמשה תלאות בדרך ההוא, ולא אחת בלבד, והם הא' רדיפת פרעה שרדף אחריהם וצעקו אל השי"ת. והב' שהלכו שלשה ימים במדבר ולא מצאו מים, ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה פי מרים הם, וילונו העם אל משה לאמר מה נשתה, ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים. והג' כלה הלחם מאתם, וילונו על משה וכו', והוריד להם הקב"ה לחם מן השמים. והד' שחנו ברפידים ואין מים לשתות העם, וירב העם עם משה וא"ל הקב"ה והכית בצור ויצא ממנו מים ושתה העם וכו'. והה' היא מלחמת עמלק ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, הרי חמשה תלאות כמנין א"ת ה', ולז"א את כל התלאה אשר מצאתם בדרך, קרי בה ה' תלאה, ויצלם ה':

ועוד נ"ל בס"ד דמצינו בשירת הים שאמרו בשירה דבר פרטי על הצלתם מן יושבי פלשת, דכתיב שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת, ופירש רש"י ז"ל הטעם שזכרו בהודאתם בנס שעשה להם הקב"ה, שנפל פחדם על יושבי פלשת, מפני שישראל נכוו מהם קודם יציאתם כאשר יצאו רבים מבני אפרים בחזקה, והרגום פלשתים ע"ש, ולכן מרע"ה פרש ליתרו סיפור הנס הזה שעשה להם השי"ת להצילם מן יושבי פלשת, שנפל פחד ישראל עליהם, ונרמז דבר זה באותיות דרך במילואם כזה: דל"ת רי"ש כ"ף, יש בתוכם אותיות פלשת, וז"ש את התלאה אשר מצאתם מקדמת דנא, בפלשת הרמוזים בתוך אותיות דרך, כשהרגו את בני אפרים, והנה עתה תהילות לא הצילם השי"ת מהם, שנפל פחד ישראל עליהם, ולא העיזו לבא להלחם עם ישראל:

ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב. נ"ל בס"ד דאיתא בספרי המקובלים ז"ל, כל מצוה שורשה פתוח ותלוי באות אחת מן כ"ב אותיות התורה, ומצות תלמוד תורה היא תלויה באות ל' שהוא לשון לימוד, ולכן אות ל' הוא עליון על כל האותיות, דארז"ל ות"ת כנגד כולם. ופרשתי בס"ד טעם נכון, על אשר אות ל' יש בו שלשה חלוקות, וכל חלוקה היא צורת ו', והם אחת עליונה ואחת אמצעית ואחת תחתונה, ונראה הרמז בזה, כי הלימוד של האדם בתורה שבע"פ שהיא ששה סדרים כמנין אות ו' הוא נשלם בשלשה שהם האחד רבו של אדם, והב' חבירו. והג' תלמידו, וכמ"ש התנא ר"א בגמרא, הרבה תורה למדתי מרבותי ויותר מחבירי ומתלמידי יותר מכולם, וכל זה הוא בלימוד תורה שבע"פ, שהיא ששה סדרים כמנין ו', ולכן אות ל' שבו רמוזה מצות תלמוד תורה נחלק לשלשה ווי"ן, ואות ו' הראשון הוא זקוף וגבוה למעלה, והוא כנגד לימודו מהרב שהוא גבוה ועליון מן אדם הלומד ממנו, ואות ו' השני כנגד לימודו מן חבירו שהוא שוה עמו ואינו גבוה עליו, ואות ו' השלישי הוא כנגד למודו מן התלמוד שהוא עומד תחתיו למטה ממנו:

נמצא כל אדם נשלם בהשגת תלמודו מן שלשה שהם רב וחבר ותלמיד, ור"ת שלהם חר"ת, לכן כתוב בפרשת כי תשא חרת על הלוחות, דאות וא"ו אינו יוצאה במבטא, דאותיות המבטא הם חרת, שהוא ר"ת חבר רב תלמיד, ונרמז הרב באמצע כי הגדול באמצע. ובזה יובן הטעם שכל חכם נקרא בשם תלמיד חכם, והיינו לרמוז דאם יהיה לו תלמיד שהוא האחרון שבשלשה הנז', אז נחשב חכם שבזה נשלם לימוד שלו:

והנה כל זה הוא באנשים דעלמא, אבל מי שזכה ללמוד מן מרע"ה שלמד מפי הגבורה, דאז מסתייעא מילתיה טובא, כנז' בגמרא, אין צריך להשלים השגתו בלימוד מן חבר ותלמיד, אלא נשלמת השגתו מן הלימוד שלומד מן מרע"ה בלבד, כי כל השלשה חלוקות הנז' הנרמזים באות ל' יהיו שלמים אתו מכחו של מרע"ה בלבד, וז"ש ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב, והיינו כי הפרש יש בין מספר

מספר בקר לבין מספר ערב, הוא מספר אות ל', שבו רמוז השלשה חלוקות הנז' של הלימוד, והכי קאמר כל שלשה חלוקות הרמוזים באות ל', שהוא בין מספר בקר לבין מספר ערב, יעמוד העם בהם על משה לבדו, שיסתפקו בלימודם שלומדים מן משה לבדו, ואין צריכין לזולתו, כדי להשלים השגתם בלימוד :

נבול תבול גם אתה גם העם הזה כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשוהו לבדך. קשה כפל הלשון, נבול תבול למ"ל, ועוד כיון דאמר לא תוכל עשוהו לבדך, מובן מזה כי כבד ממנו, דאם לא כבד למה לא יוכל עשוהו לבדו, ונ"ל בס"ד בתי סיבות קא"ל, חדא כבד ממך הדבר, ר"ל הדבור שלך כבד, וכמ"ש מרע"ה להשי"ת בסנה לא איש דברים אנכי כי כבד פה וכבד לשון אנכי, והדיין צריך שיהיה לו לשון לח, כדי שיהיו דבריו מרוצין לבעלי דינין, ולא יבעטו בהם. ועוד שנית אפילו אם יש לך לשון לח לא תוכל עשוהו לבדך, וכיון דאמר לו שני מיני סיבות אלו, לכך כנגדן אמר נבול תבול בלשון כפול :

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלקים אנשי אמת שונאי בצע. י"ל וכי למלחמה הם צריכים שאומר לו אנשי חיל, ועוד כיון דאמר יראי אלקים נודע לנו שהם אנשי אמת שונאי בצע, דאל"כ אינם יראי אלקים. ונ"ל בס"ד, אנשי חיל ר"ל גבורים בתורה, שיודעים ללחום במלחמתה של תורה, גם חיל הוא מספר מ"ח, שיש להם תורה לשמה שנקנית במ"ח מעלות, וכנז' בברייתא דאבות, התורה נקנית במ"ח מעלות. יראי אלקים דמקפידים על דברים שהם לצאת ידי שמים, אע"פ שהם מותרים בדיני אדם, ויש בזה צורך לענייננו, שאם יבא לפניהם דין מרומה יחושו לדיני שמים ויסתלקו ממנו, ולא יסמכו על משמע אזנם, ועוד אנשי אמת דאפילו אם רואין טעם לחייב או לזכות שהוא כענין שאמרו על ר"מ שיוכל לומר על טהור טמא, ועל טמא טהור, ועל חייב זכאי, ומראה פנים לדבריו, עכ"ז הם אנשי אמת, דאם אין רואין הטעם אמיתי אין סומכין עליו, ועוד שונאי בצע כי יש שאין מקבלים שוחד להדיה, אלא בע"ד מקדים להביא להם דורון על חנם, והדיינים לפי תומם מקבלים אותו ממנו, ואחר חודש או שני חדשים מביא דין שלו לפניהם וזה נקרא בצע, שהוא חתיכה פרוסה מן הגלוסקא של השוחד, ואינו שוחד גמור ושלם, וראוי שהדיין ישנא זה הבצע, שאינו מקבל דורון והנאה משום אדם, אע"פ שבעת ההיא אין לו דין לפניו, כי צריך לחוש אולי אח"ז יהיה לו דין לפניו :

ונראה עשה ארבעה חלוקות, שהם הא' אנשי חיל הב' יראי אלקים, הג' אנשי אמת, הד' שונאי בצע, לרמוז ע"י שהם טורחים בלימוד ארבעה חלוקות שיש בדיני התורה, שהם כשר ופסול, טמא וטהור, אסור ומותר, חייב וזכאי, יזכו להיות שלמים בארבעה שבחים ותוארים אלו, שהם אנשי חיל, יראי אלקים, אנשי אמת, שונאי בצע :

ואמר ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות. קשה שרי חמשים למאי צריכי, ועוד אם עשה שרי חמשים שהם חצי המאה היה לו לעשות שרי חמש מאות, שהוא חצי האלף. ונ"ל בס"ד עשה סדר זה כנגד ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה דכתיב והיה ה' עם השופט, ולכן נתכוון, לעשות שרי אלפים כנגד אות יוד דשם הוי"ה, דשם הוא סוד האלפים שהיא אצילות כידוע, ונקיט שרי מאות כנגד אות ה"א ראשונה של שם הוי"ה, ששם הוא סוד המאות כידוע, ונקיט שרי חמשים כנגד אות וא"ו דשם הוי"ה, ששם הוא סוד העשרות כידוע, ונקיט שרי עשרות כנגד אות ה"א אחרונה ששם הוא מספר האחדים, והעשרות הם עשרה אחדים. ואע"פ דאפשר לומר עדיין לא הוה גמיר, הנה מן השמים הושם בלבו סדר זה, ורוח ה' דבר בו :

ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני, ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר. י"ל כיון דאמר ויבואו מדבר סיני לימא ויחן שם ישראל, ולמאי הוצרך לומר ויחנו במדבר. ועוד י"ל מאי קמ"ל באומרו נגד ההר, כי כיון דאמר ויבואו מדבר סיני ידעינן שהיו יושבים נגד ההר, מאחר דאותו מדבר שחנו בו קורא אותו מדבר סיני. ונ"ל בס"ד בהקדים מה שמצאתי כתוב בשם הגאון רבי העשל ז"ל, על מ"ש בגמרא דסוטה דף ה', ת"ח מותר לו להתגאות שמיני שבשמינית, והוא חלק ס"ד. ופירש הגאון ז"ל הטעם משום דאיתא בגמרא וגם במדרש, בשעה שבא הקב"ה ליתן התורה בא הר תבור (פירוש השר שלו) שהוא גבוה מכל ההרים, ובקש שיתן עליו את התורה, והשיב לו הקב"ה אני שוכן את דכא וכו', ובחר בהר סיני שהוא נמוך מכל ההרים, כדי להראות שבח השפלות שילמדו העולם מדת הענוה, ואיתא בגמרא דבתרא דף ע"ג ע"ב דהר תבור גבוה ארבעה פרסה, וידוע כי פרסה הוא ארבעה מיל, ומיל הוא שני אלפים אמות, א"כ פרסה הוא שמונה אלפים אמות, וכיון דהר תבור גבוה ד' פרסה, א"כ הוי שנים ושלושים אלף אמות, וא"כ לפ"ז כיון דהר סיני לא היה אלא רק חמש מאות אמות כדאיתא במדרש בפרשת בא, נמצא הר סיני הוא ממש חלק ס"ד מן שנים ושלשים אלף אמות, והנה מדחזינן שהקב"ה הראה ענותנותו ולא רצה ליתן התורה על הר תבור, א"כ קשה למה נתן כלל על הר, הו"ל ליתן התורה במקום נמוך או מישור, אלא על כרחך צריך אתה לומר שהראה לנו הש"ת בזה, שהת"ח מותר לו להתגאות חלק שמיני שבשמינית עכ"ל ע"ש :

והנה ידוע מ"ש בגמרא דערובין ע"פ וממדבר מתנה וממתנה נחליאל, אם משים אדם עצמו כמדבר הזה שהכל דשין בו, (פירוש שיהיה שפל ועניו) נתנה לו תורה במתנה, וכיון שנתנה לו במתנה נחלו אל וכו' ע"ש. נמצא שם מדבר נקרא על מדת ענוה ושפלות, וז"ש ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני, ואע"ג דביציאתם ממצרים נאמר בהם יוצאים ביד רמה, ופרשו רז"ל בגבהות רוחא, הנה באותו היום חנו במדבר, כלומר במדת ענוה ושפלות שנקראת בשם מדבר, וכמ"ש ע"פ וממדבר מתנה, אך לא חנו במדת הענוה בתכלית בקצה האחרון, אלא ויחנו שם במדת הענוה נגד ההר, דהיינו כשיעור ההר שהיה גבוה חלק ס"ד שהוא שיעור שמיני שבשמינית, מגובה הר תבור, שהיה גבוה שבהרים, וכאשר עשה חשבון בזה הגאון רבי העשל ז"ל, דהר תבור גבהו ל"ב אלף אמה, והר סיני היה גבוה חמש מאות אמה, שהוא חלק ס"ד, אבל לא היו בתכלית הענוה שדומה למקום נמוך, או מקום מישור, יען כי ממה שבחר הש"ת לתת התורה על הר סיני, שהוא חלק ס"ד משיעור הר הגבוה שהוא הר תבור, הבינו שבא ללמד בזה דשרי ליה לחכם בעל תורה להתגאות שמיני שבשמינית, בעבור כבוד התורה, ולכך גם הם תפסו מדת הענוה בשיעור זה :

אמנם משה עלה אל האלקים, דהיינו שאחז בקצה האחרון של הענוה, שהוא מדרגת מה, דאמר ונחנו מה, שלא לקח מן הגאוה כלום אפילו משהו. והענין הוא דאמרו המקובלים ז"ל, ששם אלקים עולה מספר מה, כי אותיות מה במלואם כזה מ"ם ה"א עולים מספר פ"ו כמנין שם אלקים, והיינו כי שם אלקים נלב

על

על צדיק שהוא בעל ענוה שלימה בתכלית שלה, שמכונית בשם מ"ה. ובזה פרשתי בס"ד הטעם שנקרא מרע"ה איש האלקים, כי הוא זכה לענוה בקצה האחרון שלה שנקראת מ"ה שרמוזה בשם אלקים כאמור, וז"ש כאן ומשה עלה אל האלקים, פירוש לא לקח חלק ממיני שבשמנית, אלא עלה אל האלקים שבו רמוז קצה האחרון של הענוה, הרמוז במספר שם אלקים :

ועוד כ"ל בס"ד, ומשה עלה אל האלקים, דאיתא במדרש רבה בראשית פרשה ל"ו, א"ר ברכיה חביב משה מנח, כי נח משנקרא איש צדיק נקרא איש אדמה, אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלקים עכ"ל, וז"ש ומשה עלה אל האלקים, הפך מנח שירד להקרא על שם אדמה, אלא הוא עלה להיות נקרא איש האלקים. ובזה יובן בס"ד מ"ש הש"ת למרע"ה בפ' כי תשא גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם, פירוש מצאת חן יותר מן נח ששמו חן ואדעך בשם, כתרגומו ורביתך בשום, שהרבתי מעלתך בשם, דנח נקרא איש האדמה, ואתה נקראת איש האלקים :

ובזה יובן בס"ד ומשה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, פירוש משה הענוו הוא מאד, ר"ל רב וגדול מכל האדם הידוע, הוא נח אשר נזכר על פני האדמה, כי מרע"ה עלה ונתגדל להיות נקרא איש האלקים, ונקרא נח בשם האדם, כי הוא היה אחר המבול ראשון למין האדם, כמו אדה"ר בדורו :

כה תאמר לבית יעקב ותגד לבית ישראל אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים. כ"ל בס"ד בהקדים מ"ש במדרש תנחומא, כיון שעלו ישראל מן הים באו ישראל לקלס להקב"ה ולומר שירה, אמר הקב"ה למלאכי השרת הניחו ישראל תחלה, שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל, כמלאו הנשים ומלאכי השרת עומדים, מי קלס תחלה הנשים קלסו תחלה, התחילו מלאכי השרת להתרעם, אמרו לא דיינו שקדמו לנו האנשים אלא אף הנשים, אמר להם הקב"ה חייכם כן, ע"כ. ודברי המדרש תמוהין, שצריך להבין מה כונת תשובה זו שאמר חייכם כן, ופרשו המפרשים בשם הרב לב אריה ז"ל, דארז"ל במדרש רבה הטעם שבני אדם יש להם דין קדימה בשירה, לומר קודם המלאכים, מפני שבשר ודם יש לו טענה שראוי להקדים, דשמא ימות ואינו יכול לומר שירה, אבל המלאכים חיים לעולם, ויכולים לומר שירה בכל עת, וז"ש כשרצו המלאכים להקדים א"ל הקב"ה חייכם כן, בלשון תמיהה, וכי חייכם הוא כן, כמו בני אדם ששולט בהם המות, ואמר לשון כן שהוא מספר שבעים, שהוא קצבת שנות האדם, דכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה, כדי שתרצו להקדים מחשש מיתה, והלא אתם חיים לעולם עכ"ד :

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב, קדמו שרים אחר נוגנים בתוך עלמות תופפות, פירוש שרים אלו המלאכים שנקראים שרים, קדמו שירתם אחר נוגנים אלו ישראל האנשים, אך לא אחר סמוך ממש, אלא בתוך, כלומר בתוך השרים והנוגנים שהם האנשים היתה שירה של עלמות תופפות, כלומר נשים בעלי התוף, כמ"ש ותקח מרים הנביאה את התוף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות. ובזה יובן בס"ד, אזכור מעללי יה כי אזכרה מקדם פלאך, כלומר אזכור מעללי יה, הם הנשים כדי לומר עליהם שירה, אמנם אני אזכרה מקדם פלאך, פירוש קודם המלאכים, כי יש לי טענה נלחת בדבר הקדימה :

נמצא לפ"ד המדרש תנחומא הנז', מלבד שקדמו האנשים בשירה על המלאכים, אלא גם הנשים היה להם קדימה עליהם, וידוע מדרש רז"ל שדרשו בית יעקב אלו הנשים, שהאשה נקראת בית, לבני ישראל אלו האנשים, וז"ש כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים, ותגד לבני ישראל אלו האנשים, ותאמר להם ראו חבתכם לפני, האחד אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, שנתתי לכם ראיה והבנה רוחנית שראיתם את השר שלהם, שהוא רוחני מת על שפת הים, והוא עצמו היה נקרא בשם מצרים, דכתיב מת על שפת הים, ועוד מעלה גדולה מזו, והוא ואשא אתכם על כנפי נשרים, דהמלאכים נקראים נשרים, והם אומרים שירה בכנפיהם שלהם, וכנז' בגמרא דאתרבן אמעוט כנפי החיות, ואיזה מהם אמעוט, ואמר אותם שאומרות בהם שירה, ואשא אתכם שאמרתם שירה קודם מהם, הרי שני חסדים גדולים עשיתי עמכם בשני דברים אלו :

ועוד עשיתי חסד עמכם, והוא ואביא אתכם אלי וכו', ואקדים להזכיר כאן מליצה, במעשה אחת שהיה בן אחד פקח יושב על השלחן בין אביו ובין אמו, ויאמר לאביו מי הוא המלמד דעת ותבונה ותורה ומצוה להבן, אביו או אמו, ויענהו האב שהאב הוא המלמד, אבל האם עסוקה בעסקי הבית, ואין לה ידיעה במושכלות והתורה והמצוה. ויען הבן ויאמר, א"כ יש לי פליאה גדולה, כי לימד היום אותי רבי בבית הספר פסוק במשלי, כי אם לבינה תקרא, והורה לי אל תקרי אם בחיר"ק, אלא אם בציר"י, שהתורה נקראת ונחשבת אם לאדם, ואני תמיה למה נקראת אם, דראוי שתקרא אב, כי האב הוא המורה בינה ודעת לבנו, והוא המלמדו הדרך אשר ילך בה, והמעשה אשר יעשה בתורה ומצות ודרך ארץ. ויענהו אביו ויאמר לו, בני שאלה גדולה שאלת, ואם חכם לבך להשיב תשובה על שאלה זו, ישמח לבי גם אני, ובעבור זאת אני אקנה לך כלי מורה השעות של כסף, אך בתנאי שלא תתעכב בתשובת השאלה הזאת יותר משיעור זמן שעה אחת, אמר לו הבן ואם אמרתי התשובה בחצי שעה מה תתן לי, ויאמר אם הוא כדבריך אז לא אקנה הכלי ההוא של כסף אלא של זהב, ויען הבן ויאמר, ואם אומר התשובה ברביע שעה מה תתן לי, ויאמר אקנה לך עם כלי מורה השעות של זהב עוד שלשלת של זהב, שתתלה אותו בצוארך, ויאמר הבן א"כ המתן לי ואתבונן בתשובה ואגיד לך, ויתבונן הבן בדעתו, ולא עברו יותר מעשרה דקים וישיב תשובה נכונה, ויאמר לאביו, אני מהיכן באתי אמר לו ממני ומאמך, כי אני אביך וזאת אמך, א"ל מי הוא ברור וודאי יותר האב או האם, אמר לו האם ברורה וודאית יותר כי הכל רואין שיצא הבן מבטנה, והכל מעידין שהיא אמו, על פי ראות עיניהם, אבל האב נקרא אב מצד השערת השכל. ויאמר א"כ מצאנו תשובה לאותה שאלה, כי הש"ת כשנתן לנו את התורה, לא שלח את מרע"ה אל ישראל לאמר להם שהקב"ה שלח לכם תורה על ידי, וכו"כ הוא משפטה ועניינה, וכך הם הלכות שלה, ואנחנו קבלנו דבריו מפח שהראה לנו אות ומופת שהוא נביא אמת, לא כך היה מעשה, ולא קבלו ישראל התורה בדרך זה ובאופן זה, אלא באמת הקב"ה הרכין השמים ושמי השמים על הר סיני, וכל אחד מישראל מקטן ועד גדול איש ואשה נער וזקן כולם ראו כבודו יתברך בעיניהם שכולם נתנבאו באותו היום כשעמדו לפני הר סיני, וראו במראה הנבואה שרואין בעיניהם, ושמעו באזניהם קול הקב"ה שאמר אנכי ה' אלקיך וכו', לא יהיה לך וכו', ועוד שמעו באזניהם שאמר להם הקב"ה הנה אנכי נותן לכם תורה שיש בה תרי"ג מצות על ידי משה שלוחי, וכל מה שיאמר לכם תעשו ותאמינו בו, כי הוא שלוח מאתי, והוא נביא אמת, ואותה שעה הרעיש הקב"ה את כל העולם כולו, והיו קולות וברקים ולפידי אש נראין מסוף העולם

ועד

ועד סופו, וקול השופר חזק מאד משה ידבר והאלקים יעננו בקול. ככה סיפר לי רבי כשלמדני בפרשת יתרו שכל הדברים האלה ספרו ישראל שבאותו הדור לבניהם הנולדים לאחר מתן תורה, כל אשר ראו בעיניהם, ואשר שמעו באזניהם, את דברי הקב"ה אשר צוה אותם בעבור אמונתם במשה רבינו שראו ושמעו כל אלה, כאשר יראה וישמע הנביא דבר ה', וכל דור מגיד כל זה לבניו ובניו לבניהם, עד היום הזה שנתייסדה אמונה זו בלבבות כל ישראל דור אחר דור:

נמצא המתן של התורה שהיה מהקב"ה לישראל על ידי מרע"ה, היה בברור בודאי הגמור והשלם ע"פ ראות עינים ומשמע אזנים של כל ישראל, אנשים ונשים גדולים וקטנים, ולא היתה קבלת התורה ואמונת מרע"ה אצלם בהשערת השכל ע"י אות ומופת, אלא היתה קבלתם ואמונתם דומה לאמונת האם של הולד שהכל מעידין שהיא אמו, כי ראו שיצא מבטנה, ולכך כתב שלמה הע"ה כי אם לבינה תקרא, אם בצירי, כי הבינה זו התורה שנקראת בינה, קבלתה אצלך ודאית וברורה, כמו בירור וודאות של אם, שהיא ע"פ ראיית העין, ולא כמו בירור האב שהוא נקרא אב לולד ע"י השערת השכל. ויענהו אביו דבריך טובים ונכוחים, ועלי להביא לך כלי מורה השעות עם השלשלת כולם זהב טהור:

והנה מן הדברים האלה בין תבין, כי חסד גדול עשה עמנו הקב"ה שנתן לנו את התורה באופן זה, שתהיה אמיתות נבואת מרע"ה אצל ישראל לא ע"י אות ומופת, אלא על ידי ראיית עיניהם ומשמע אזניהם, שאם לא כן היה נעשה בלבול גדול בדורות שאחריהם או בדורם ג"כ, כי היה אפשר שיבא אדם רשע שיודע לעשות כשפים אשר על ידם יעשה אותות ומופתים להחזיק עצמו נביא באותות כזבים, ואח"כ יבא לשנות ולהרוס בתורת אמת, לומר כו"כ צוה הקב"ה מצוה חדשה וביטל ח"ו מצות אלו, והיה נחרב העולם בזה, כי היו רבים מתפתים לעשות דתות חדשות להקל בכל איסורים שאסרה התורה, והיו מתרבים תורות של שקר, אמנם עתה שהיתה קבלת התורה ואמונתינו במרע"ה במעמד הר סיני באופן האמור, הנה אם יבא אדם רשע מכשף לשנות דבר אחד מן התורה, אומרים לו טול ולא, כי רבותינו לא האמינו בנבואת מרע"ה ע"י אות ומופת, אלא האמינו ע"י מראה עיניהם ומשמע אזנם בכל הדברים הנז"ל, ואם יהיה איזה שינוי ח"ו צריך שיהיה נעשה כמו קבלת התורה שבידינו, וממילא יסכרו כל דוברי שקר, ושפת אמת תכון לעד. מעשה בעבד אחד שקרא אותו המלך תוך היכל מלכותו וצוהו בפיו לעשות כו"כ למחר, והנה למחר בא אצל העבד ההוא שר אחד משרי המלך, וצוה אותו בשם המלך דבר שהוא הפך אותו הצווי שצוהו המלך, אמר לו העבד אם אני שמעתי צווי הראשון על ידי שליח, אני יכול לקבל ממך הצווי הזה השני שבא לי ע"י שליח, אך אני שמעתי צווי הראשון בעומדי לפניו בהיכלו, ומפיו צוני לעשותו, ולכן אין אני רשאי לשמוע שום שינוי מצווי הראשון אפילו כל דהוא, אא"כ אשמע אותו כמו ששמעתי הראשון שהיה בעומדי לפני המלך, ובפיו דבר לי וצוני. וכן הענין כאן, אם יבא אדם לעשות עצמו שליח מהשי"ת לשנות דבר אחד ממ"ש מרע"ה נאמר לו צריכין אנחנו לשמוע מפיו יתברך על זאת, כאשר היה גבי מרע"ה, שאמר לנו הוא שלוחי ותאמינו בו בכל אשר ידבר לכם בשמי:

ובזה מובן היטב מאמרו יתברך בסוף פרשה זו, דכתיב ויאמר ה' אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם. פירוש אם הייתי שולח לכם שליח שיאמר לכם בשמי אנכי ה' אלקיך וכו', לא יהיה לך אלהים אחרים וכו', היה אפשר שיבא אדם ויכזב לומר בשמי להתיר ח"ו עבודה זרה פלונית, שגם הוא יחזיק עצמו לנביא ע"י אות ומופת בכישוף, אך אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, שהרכנתי השמים על ההר ודברתי עמכם אני בעצמי, על כן א"א לשנות דברי הראשונים או להוסיף עליהם דבר ע"י שליח, אלא רק צריך להיות צווי החדש ניתן לכם כמו צווי הראשון, ולכן אין מקום להטעות אתכם לעשות אתי אלהי כסף ואלהי זהב, אתי דייקא, אפילו באופן שהוא אתי דהיינו אמצעי:

וז"ש ואביא אתכם אלי, פירוש אל מקום כבודי, דהרכנתי השמים על ההר כדי לדבר עמכם אני בעצמי, על כן עתה שעשיתי כן שמעתם מפי הנה אם שמוע דבר חדש שמשונה מדברים של משה או מוסיף על דבריו, צריך שתשמעו הדברים בקולי, כאשר שמעתם על אמיתת נבואת משה על ידי קולי וככתוב ואת קולו שמעתו מתוך האש, וכן נאמר פנים בפנים דבר ה' עמכם, כלומר עמכם ממש, ועל כן אין מנוס לפרוק עול תרי"ג מצות מעליכם, אלא אתם מוכרחים לשמור את בריתי זו התורה ומצותיה, שאני מצוה אתכם על ידי משה עבדי:

ועוד נ"ל בס"ד דידוע נ"ק המעורבים בדלח"ס צריך לעשות בהם שני מלאכות, הא' לבררם ולהוציאם מן הדלח"ס, והב' לתפרם ולחברם בפרצוף העליון השייכים לו. ובזה פרשתי בס"ד מאמר רז"ל שאמרו חנוך תופר סנדלים היה, ולפי פשוטו תמוה, אך הכונה הוא תיבת סנדלים היא מורכבת משני תיבות ביחד, וקרינן בה סן דלים, והיינו סן הוא לשון סינון, כי תיבת סן הוא שורש מסננת כמ"ש בערוך, וקאי על בירור נצוצי קדושה שבהיותם מעורבים בדלח"ס נקראים דלים, והצדיקים מבררים אותם ומסננים אותם מן הסיגים שבהם, והוא אחרי הסינון היה תופרם ומחברם בפרצוף העליון שהם שייכים לו, וז"ש תופר סן דלים, ר"ל סינון הדלים הם נ"ק שהיו מעורבים בדלח"ס. ולגרסה אחרת דגרסי תופר מנעלים היה, ג"כ יבא נכון דמנעלים גם היא מלה מורכבת שהוא מן עלים, דנצוצי הקדושה כשיתבררו מן הדלח"ס נקראים מ"ן, והוא תופר אותם לעשותם פרצוף שלם, ומעלה אותם למעלה, ועלים ר"ל עליה:

נמצא בירור נ"ק יש בו שני מלאכות, הא' אסיפה וקבוץ מן הדלח"ס, והב' מלאכת התפירה והחיבור, וגם מלאכה זו היא בכלל מלאכה של אסיפה וקבוץ, כי התפירה עניינה הוא להיות מקבץ ומאסף החלקים יחד הקטנים עם הגדולים. והנה נודע כי ישראל בהיותם בשעבוד מצרים היו עושין בירור נ"ק ע"י היסורין דוקא, כי עדיין לא נתנה התורה כדי שיעשו בירור ע"י עסק התורה, וכשזכו דהוסרו מהם היסורין תכף ומיד ניתנה להם תורה כדי שיעשו בירור ע"י עסק התורה. ובזה פרשתי בס"ד מ"ש פרעה ע"י השר שלו, הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אותם מסבלותם, ר"ל כיון דעתה עם הארץ דאין להם תורה אי אפשר להם לעשות בירור אלא רק על ידי היסורין, ואיך תשביתו אותם מסבלותם, דאם יהיו בטלים איך נעשה הבירור שצריכים אליו. ובזה פרשתי בס"ד אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, כלומר אשרי הגבר אשר תיסרנו, כי ביסורין הוא מרויח הרבה שעושה בירור, אך ודאי יותר טוב לו שתורתך תלמדנו, שיעשה הבירור ולא

ולא יצטרך ליסורין:

וז"ש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, שמוע לשון אסיפה וקבוץ, דקאי על בירור נ"ק, מלשון וישמע שאול את העם, כלומר מקודם כשהייתם במצרים הייתם נצרכין ליסורין, כדי שעל ידם תעשו אסיפה וקבוץ לנצוצי הקדושה מן הדלח"ם, אך עתה שאני נותן לכם התורה, אם שמוע אז תשמעו, דהיינו שתעשו אסיפה וקבוץ לנצוצי הקדושה, ואין אתם צריכין ליסורין אלא תעשו מלאכה זו בקולי זו התורה שאני נותן לכם. או הכונה כך אם בלי"י זו התורה שנקראת אם דכתיב כי אם לבינה תקרא, שמוע אותה, ואז תשמעו לשון אסיפה וקבוץ, תהיה בקולי:

פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב. קשה הול"ל רבים, ורש"י ז"ל נדחק בזה. ונ"ל בס"ד, דכתבו בשם הגאון רבי העשל ז"ל בפרשת וישלח, הטעם דמצות גיד הנשה לא נשנית בסיני, משום דארז"ל דהמלאך של כל מצוה ומצוה בא לסיני, ואמר לכל אחד מישראל מקבלני אתה וכו', ואיתא בזוה"ק דסמ"ט ממונה על גיד הנשה, וכיון דהוא מלאך מקטרג, לכן לא היה בסיני, דארז"ל בשעת מתן תורה שלח הקב"ה את כל המקטרגים לחוץ שלא יקטרגו, ונתן התורה בחשאי, (ולכן ארז"ל אחר מתן תורה שאל השטן תורה היכן היא) ולכך ס"מ שהיה מלאך מקטרג לא בא לסיני, לכן מצות גיד הנשה שהוא ממונה עליה לא נשנית בסיני עכ"ד. וידוע כי ס"מ הוא רב על כל המקטרגים והמשטינים, ורב על כל השרים של אוה"ע. והנה צריך להבין מה שא"ל התרה בהם שלא יתקרבו אל ההר, איך יתכן שיבואו לידי כך, ולא יחושו על עצמם שימותו, ומי זה יקבל ברצונו להפיל עצמו תוך האש, והתירוץ לזה כי הצדיק מרוב אהבתו ודבוקו בקדושה אינו חושש על עצמו וכמ"ש בזוה"ק על ר"ח שאמר טב למימת בהאי אישא, כשראה את העליון, ואם השטן שהוא פלוני מצוי באותו מעמד הר סיני, לא היה מניח לאדם להיות לו דבקות עצומה בקדושה כדי שיבא לכך, אך כיון דלא נמצא יש לחוש דמחמת רבוי ועוצם דיבוקם בקדושה אז יהרסו לראות, ולכך צריכין התראה ואזהרה על זה, וז"ש פן יהרסו אל ה' לראות, מחמת עוצם דבקותם בקדושה, וא"ת אין לחוש על זה דהאורב הוא שטן הוא יצה"ר לא יניח להיות לו דבקות כ"כ עצום מאד כדי שיהרסו לראות, לכך א"ל ונפל ממנו רב, נפל לשון חסרון כמו לא נופל אנכי מכם, ורב קאי על ס"מ שהוא שטן הוא יצה"ר, ונקרא ג"כ זקן וכסיל שבזה קראו קהלת בשם רב, ויצה"ט קראו ילד, וכיון דנחסר מסיני שלא בא אז ודאי תתעצם ותגדל דבקותם באור ה', ולכך יש לחוש פן יהרסו לראות, וצריכין אזהרה והתראה:

ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר. קשה הול"ל ביום השלישי בבוקר, ומאי בהיות. ונ"ל בס"ד דאותו בוקר היה לו הוויה חדשה, שלא נמצא כזה בכל יום, והוא כי כל יום יתגלה הבוקר מעט מעט, כדי שלא יזיק האור לעיני בני אדם, וכמ"ש המפרשים על שבח היוצר שאומרים המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, אך אותו היום בשביל שהוא יום מתן תורה, היה לו הוויה חדשה בפני עצמו, כי בעת שעלה עמוד השחר תכף ומיד נתגלה אור הבקר בתוקפו כמו הצהרים. ואמר עוד דנעשה נס אחר בזה, דאע"פ דקול השופר חזק מאד, אפ"ה משה ידבר והאלקים יעננו בקול, אע"ג דתרי מילי לא משתמעי, כאן משתמעי לרוב חבתם:

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים. הנה נודע הטעמים הנקראים בציבור הם מבחינים מטעמים העקרים של החומש, ולא נשתנו אלא לדרשן, ונבאר כאן בס"ד על פסוק זה הראשון, אשר מטעמים שבו בציבור הם אזלא גריש במלות מארץ מצרים, ורביע על מלת עבדים. ונראה לומר בטעם אזלא הודיע אותנו חסד מחסדי השי"ת אשר עשה עם אבותינו, שהם לקחו הרכוש בתורת שאלה, ואיך זכו בו אח"כ משורת הדין, הוא ע"י שהפיל הקב"ה פחד על מצרים, ועשו גירוש לישראל מתוכם, בזה זכו ישראל ברכוש, ועוד הרויחו ישראל מן הגירוש שהם יצאו ברד"ו וברית בין הבתרים היה ארבע מאות שנה, וארז"ל דזכה פרעה בזה הסך של ארבע מאות שנה שיהיה בארצו בשביל שכר ארבע פסיעות שלווה לאברהם אע"ה, ולפ"ז אע"פ שהקב"ה הוציאם לפי שעה קודם ע"מ שישלימו הזמן בשעבוד מלכיות, הנה יש לפרעה טענה שהשלמת הזמן אח"כ צריך שתהיה אצלו, ויחזרו ישראל לגלות בארצו, מפני כי הוא זכה בכל הארבע מאות שנה, וכבר התחילו עשו אצלו, אמנם חסד עשה הקב"ה שהפיל פחד על פרעה ועמו אותה הלילה שגרשו אותם ממצרים, דכתיב כי גורשו ממצרים, ולא עוד אלא פרעה א"ל הרי אתם ברשותכם, הרי אתם בני חורין, נמצא בגירוש זה מחל זכותו, ואם צריכין ישראל להשלים הזמן לא ישובו עוד לארץ מצרים, ולזה יש טעם אזלא גריש על בארץ מצרים לרמוז על חסד זה שעשה הקב"ה עם אומה הישראלית אשר אזלא גריש ממצרים, ובזה הפסידה מצרים הזכות של שארית הזמן שהיה לה בישראל, ולא ישובו אליה עוד. וגם הניח טעם רביעי על מבית עבדים, לרמוז כי מעיקרא אשר גלגל השי"ת להיות ארץ מצרים זוכה להיות אצלה גלות זה של ישראל, הוא חסד גדול, כי מצרים הוא אחד מן ארבעה בנים שהיה לחם, דכתיב ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען, ובניו של חם נתקללו עם אביהם, שקללם נח הצדיק וקרא עליהם שם עבדים, וכיון שהם בסוג עבדים לשם ויפת, דכתיב עבד עבדים יהיה לאחיו, אין להם זכות וקנין בבני שם שיהיו להם עבדים, והרי גם מצד טענה זו פקע זכותייהו דמצרים שהם אחד מן ארבעה בנים שנתקללו להיות עבדים לבני שם:

ועוד נ"ל עשה טעם אזלא גריש, והוא דכתיב בארבעה נהרות ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, ומצרים היו פישון שהוא ראש הראשון, וארבעה גליות שהם בבל ומדי ויון ואדום, הנה בבל נכללו בפישון שהוא ראש הראשון, ומדי ויון ואדום הם בשלשה ראשים שתחת פישון שהם גיחון וחדקל ופרת, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצות פרשת ראה ע"ש, ולכן כיון שנגאלו ישראל ממצרים שהם ראש הראשון שהוא פישון, אז נתגברו גם על שלשה ראשים שהם מדי ויון ואדום, כי הם שלשה ראשים אשר תחת ראש הראשון, וכיון שבגלותינו אצל ראש הראשון גברנו ונגאלנו מידם, כן נתגבר בשלשה ראשים כשנהיה גולים אצלם, דלבסוף אזלא שליטתם מעלינו, ועל גלות בבל לא אצטריך לרמוז, דכתבנו שבבל נכללו בראש הראשון שהוא פישון, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, וכבר גברנו שם ביצ"מ, ולכן הניח טעם של אזלא גריש בתיבות מצרים, כי באותיות גריש נרמזו שלשה ראשים הנז', כי גריש הוא ג' ריש, ובא הרמז כך, כיון דאזלא שליטת ארץ מצרים שהיא בראש הראשון, אזלא ממילא שליטת ג' ריש של מדי ויון ואדום, והניח טעם רבי"ע על מבית עבדים לרמוז על מצרים שהם עיקרם עבדים שהם מן ארבעה בני חם שנתקללו להיות עבדים לבני שם, ולכך גלגל הקב"ה את גלות ישראל שהם בני שם בארצם, כדי שלא יהיה להם תוקף בשליטתם על ישראל, ואז יתקיים הכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. יראו עינינו

וישמח

וישמח לבינו בביאת הגואל משיח צדקינו בב"א:

פרשת משפטים.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. נ"ל בס"ד, לפני אותיות ישראל יש אותיות שבתכם, רמז לו בזה עיקר הלימוד של משפטי התורה שתלמד לישראל צריך להיות ביום השבת, שהוא יום בטלה ויום מנוחה, שהאדם קולט בו הלימוד אשר ילמוד בו ולא ישכחנו, ולז"א תשים המשפטים ביום הרמוז לפניהם של ישראל דהיינו לפני אותיות ישראל שהוא שבתכם:

ובשביעית יצא לחפשי חנם. י"ל תיבת חנם נראה לשון יתר, ונ"ל בס"ד, דאיתא בזוה"ק באדרא קדישא דהבינה ניתן בה ברשותה כל חירות העבדים, וחירות המשועבדים תחת יד המלכים, וחירות האסורים בבית הסוהר, וחירות בעלי התשובה, ע"ש. וידוע דהבינה היא ספירה שמינית, וז"ש ובשביעית יצא לחפשי חנם, תיבת חנם קרינן בה מ"ן ח', ר"ל מן הארת הבינה שהיא ספירה ח', כי ברשותה כל חירות העבדים:

אם בגפו יבא בגפו יצא, אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו. נ"ל בס"ד, דארז"ל בגמרא אין בן דוד בא אלא עד שיכלו נשמות שבגוף, ופירש רבינו האר"י ז"ל שיש אוצר של נשמות למעלה הנקרא גוף, וכתוב בספר הקדוש פרי עץ חיים בכונת ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב, דר"ת גואל ולשבי פשע הוא גוף, דהמוציא שז"ל מוסר בניו ביד החיצונים, וכאשר יחזור בתשובה יחזרו אותם בניו למקומן תוך אותו האוצר הנקרא גוף ע"ש. והנה גפו בהפוך אתוון הוא גוף, רמז לאותו אוצר של הנשמות הנקרא גוף, וז"ש אם בגפו יבא, גפו אותיות גוף, ר"ל אם באוצר הנקרא גוף יבא חלקו, שהוא ניצוצות שלו שמסרם לחיצונים ע"י קרי, ועתה שב בתשובה ומביא חלקו הנז' באוצר הנקרא גוף, אז בגפו יצא, באוצר זה הנקרא גוף יצא מן העולם, כי תצא נשמתו דרך האוצר ההוא הנקרא גוף:

או יובן בס"ד, אותיות גפו במלואם כזה גימ"ל פ"ה וא"ו, יש בתוכם אותיות מאה, וכתב בקה"י בשם הזוהר מאה מפתחאן נמסרו לנשמה ברדתה לעוה"ז, כמנין לך לך ע"ש, גם אמרו בזוה"ק מאה ברכאן מברך הקב"ה לנשמה כמנין לך לך, ופרשתי בס"ד הטעם למספר המאה הנז', כי הנשמות של ישראל הם מעולם הבריאה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בכוונת ברוך אלקינו שבראנו לכבודו, וידוע דהמספר של המאות הוא בבריאה, ולכן הנשמה שהיא מן הבריאה ששם המספר הוא מברך אותה הקב"ה במאה ברכאן, וג"כ נמסר לה מאה מפתחין ברדתה לעוה"ז, וידוע כי אות ב' משמשת במקום תוך, וכמ"ש חכמי הדקדוק, וז"ש אם בגפו יבא ר"ל בתוך אותיות גפו שהם אותיות מאה, רמז למאה מפתחין שלוקח נשמתו ברדתו לעוה"ז, אז בגפו ר"ל בתוך גפו, שהוא אותיות מאה, יצא, ר"ל בצאתו מעוה"ז יצא ג"כ במאה ברכאן, כי כנגד מאה מפתחאן שיש לו בכניסה יקבל מאה ברכאן ביציאה:

אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו. נ"ל הכונה בהקדים מעשה באדם אחד שבא לפני הרב החסיד, וישאלהו החסיד כמה נשים יש לך, אמר לו אין לי אלא רק אשה אחת אשת נעורים, א"ל החסיד שקר אתה אומר אלא יש לך כמה נשים, ויאמר לו תשלח שמש שלך לביתי ותראה אם יש לי יותר מאשה אחת, אמר לו החסיד אותם הנשים אחרים אתה מצניע אותם בחדרי חדרים, ויענהו חדרי חדרים לא יש בביתי, ואם יש תשלח השמש ויכנס בחדרי חדרים ויראה, ויאמר לו החסיד השמש לא יוכל להכנס בחדרי חדרים שלך ולא יוכל לראותם, ויענהו האיש, אדוני דברים אלו אין הדעת סובלתן, אני אומר תשלח השמש ויראה בביתי, ואתה אומר דרך גזרה שיש בודאי, ואין. ויאמר לו החסיד, דע לך כי אני רואה אותך בעל הרהורים רעים, ואתה חומד נשים ומהרהר בהם כל הימים והלילות, והם דבוקים וקבועים במוחך ובלבך, ואלו הם חדרי חדרים שאמרתי לך, שאתה מצניע בהם הנשים האחרים שאתה מהרהר בהם, ומצייר אותם. ויודה על האמת, ע"כ:

נמצא לפ"ז, אם האדם נקי מהרהורים רעים נקרא בעל אשה, שאין לו אלא אשתו העקרית שלו. אבל אם יש לו הרהורים רעים שמסתכל בנשים זרות ומצייר אותם תמיד בלבבו, ודבק בהם במחשבתו, הרי זה נחשב בעל נשים הרבה, ואינו בעל אשה אחת. וידוע מ"ש רז"ל דהתורה נקראת אשה, אך האשה הגשמית נפרדת מבעלה בימים, ודבוקה עמו בלילות, אבל התורה שהיא אשה רוחנית דבוקה בבעלה העוסק בה בימים ובלילות, דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה, וכתיב בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך, ולא תעזבנו עד שתביאנו לעוה"ב, וידוע דארז"ל התורה נקראת אחת שנאמר תורה אחת תהיה לכם, וכנז' במדרש רבה, ועל כן אם התורה תראה בעל הרהורים רעים שמסתכל בנשים הרבה, דנמצא זה אין לו אשה אחת אלא יש לו כמה נשים, אז היא שנקראת אחת תתפרד ממנו, כי כיון שהיא אשה אחת ברוחנית לא תדבק אלא במי שיש לו אשה אחת בגשמיות ולא באותו שיש לו נשים הרבה שדבק בהם ומצניע אותם בחדרי חדרים שיש לו בקרב גופו:

וז"ש אם בעל אשה הוא, כלומר אין לו הרהורים רעים, שזה נחשב בעל כמה נשים, אלא הוא נקי מהרהורים רעים, ואין לו בגשמיות אלא אשה אחת היא אשתו הגשמית המותרת לו, אז ויצאה אשתו הרוחנית עמו, היא התורה שגם היא נקראת אשה ברוחניות, שתהיה מחוברת עמו עד שתביאהו ותבא לעוה"ב, וכאומרו ויצאה אשתו קרי בה אשת וא"ו, היא התורה שהיא ששה סדרי משנה, כמנין וא"ו, וזהו ויצאה אשת וא"ו עמו:

אם אדוניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדוניה והוא יצא בגפו. י"ל למאי הוצרך לפרש בנים או בנות, דדי לומר וילדה לו ילדים דודאי ליכא צד סברה לחלק בזה בין בנים לבנות, כדי שהוצרך לפרש את שניהם, ועוד קשא כיון דאמר האשה וילדיה תהיה לאדוניה, אמאי הוצרך לפרש והוא יצא בגפו, דמה נשאר לו עוד ליקח עמו, אם האשה והילדים יהיו לרבו. ונ"ל בס"ד, ואקדים מעשה באחד שהיה לו בת בתולה למדנית שכלנית וחריפה מאד והיתה יושבת על השלחן לפניו היא ואמה, ויאמר האב לבתו כמה ילדים יש ליכי, ותשתוק הבת ולא השיבה לו דבר, ותצעק אמה על בעלה ותאמר לו מה שאלה זו אשר שאלת, הלא דברים של גנאי דברת עם בתך שהיא בתולה ועדיין לא נשאת, ואיך תדבר עמה הדברים האלה, וחזר האב ושאל מן הבת פעם שנית כמה ילדים יש ליכי, ותאמר לו שתי בנות ושלשה ילדים זכרים, ויאמר אם הזכרים יפים הם, ותאמר לו כמוך, ויאמר לה למי את אוהבת יותר לבנים או להבנות, ותאמר זה ידוע הכל מחבבין את הבנים ולא הבנות, ולא יכלה אמה להתאפק ולהחריש, ותצעק בקול גדול מה הדברים אשר אתם מדברים ואני לא אבין, ויאמר האב לבתו תפרשי הדברים לאמך, ותען הבת ותאמר לאמה, זה ידוע שכל מלאכת מעשה ידי אדם נקראים

בשם ילדים אליו, וכך אמרו חכמים בפסוק אלה תולדות נח נח, תולדותיהם של צדיקים מצות ומעשים טובים, וזה הוא שייך בשני המלאכות הן מלאכות הנפשיים, הן מלאכות הגופניים, שנקראים ילדים של האדם, אך יש מלאכות בהם מיוחדים לאנשים, ויש מקצת נשים שעוסקים בהם, ויש מלאכות מיוחדים לנשים ויש מקצת אנשים עוסקים בהם, ואותם המלאכות המיוחדים לאנשים נקראים בשם בנים, ואותם המלאכות המיוחדים לנשים נקראים בשם בנות. והנה את יודעת שאני יש לי שני מיני מלאכות המיוחדים לנשים, ועוד אני יודעת שלשה מלאכות המיוחדים לאנשים, ולכן כששאל אותי כמה ילדים יש ליכי, אמרתי לו שתי בנות ושלשה בנים, כי הוא יודע שאני בתולה ועדיין לא נשאתי לאיש, ולכך הבנתי כונתו לשאל על המלאכות מעשה ידי, וחזר ושאל אותי אם הזכרים יפים הם, שהוא שואל על מלאכות המיוחדים לאנשים אם יודעת אני לעשותם מלאכות יפיך, ואמרתי לו כמוך, כי הוא יודע מלאכות אלו יפה יפה, ושאר הדברים הם מובנים, ואין צריך לפרש, ע"כ:

נמצא מלאכות מעשה ידי האדם יש בהם מיוחדים לאנשים ואלו נקראים בנים, ויש בהם מיוחדים לנשים ואלו נקראים בנות, וידוע כי עבד עברי אדוניו מוסר לו שפחה כנענית, כדי להרויח הילדים הבאים ממנה שהם של האדון, וגם הרווחה של מעשה ידיה הן מן מלאכות המיוחדים לאנשים שנקראים בנים, שיודעת היא לעסוק בהם, הן מן מלאכות המיוחדים לנשים שנקראים בנות כדאמרן, כל אלו הם לאדוניה ואין לבעלה כלום, ולז"א וילדה לו בנים או בנות, כלומר הרווחה ממלאכות המיוחדים לאנשים הנקראים בנים, והרווחה ממלאכות המיוחדים לנשים הנקראים בנות, הנה האשה וילדיה שהם ילדים ממש תהיה לאדוניה, וגם הרווחה שנעשית מן המלאכות שנקראים בנים ובנות ג"כ אין לבעלה כלום מהם, אלא והוא יצא בגפו, שלא יקח לו כלום מן הרווחה של המלאכות ג"כ:

ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם. צריך להבין למה נקיט הכתוב מרצע דוקא, לימא ורצע בשפתים, דקאי על כל דבר שיהיה נרצע בו. ונ"ל בס"ד דאמרו בגמרא דקדושין דף כ"ב, רבי שמעון ברבי היה דורש, אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחירות, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם, ע"כ. וידוע מ"ש רז"ל ע"פ כי לי בני ישראל עבדים, שבזה הוא הקשר שים לישראל עם השי"ת להיות לו לעבדים לעולם, לא ינתק ולא יזוע ולא יתמוטט, כי כלל גדול בתורה כל מקום שנאמר כי לי קיים לעולם ולעולמי עולמים. והנה אותיות ל"ע יתחלפו באלפ"א בית"א של א"ט ב"ח ג"ז ד"ו י"ל כ"ק ל"ע וכו' באותיות לי, וידוע מר בלשון חכמים הוא ר"ל חלוף, כמ"ש בחולין יתיב ליה טריפה במר דשחוטה, ולכן אמר ורצע אזניו במרצע שבזה רמוזים אותיות לי, שבהם הקב"ה קשר לישראל עמו כביכול, והיינו אם תחלק תיבת מרצע לשתים, וקרי בה מר צע, כלומר חלוף של אותיות צע, שהם מתחלפים באותיות לי, איך זה שכח הקשר הזה של אותיות לי שעשיתי לישראל, באומרי כי לי בני ישראל עבדים, והלך והתיר הקשר ומכר עצמו לעבד, ולכך פירש ואמר ורצע את אזניו במרצע, לרמוז על חלוף של צע שהם אותיות לי, אשר התיר זה הקשר הזה:

מכה איש ומת מות יומת, ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה. י"ל עפ"י הלשון מות יומת, גם צריך להבין באומרו והאלקים אנה לידו, דארז"ל במה הכתוב מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, וכמ"ש רש"י ז"ל, ובזה יש להקשות דהא איכא בודאי כמה הורגין מזידין או שוגגין, והם מתים על מטתם כדרך כל הארץ, ואם ימצא כהאי גוונא דנקטי רז"ל הם מועטין, ונאית קרא ללמד על גוונא זו שהיא מיעוטא דמיעוטא, ובודאי דברי חז"ל אמת הם, אך נראה דקרא מדבר לפי דרכו בע"א. ונקדים מעשה בחסיד אחד, שנכנס ונתבודד במדבר במערה תוך מערה לבדו, במערה הפנימית שהיתה חושך ואפלה, ואין רואהו מבחוץ כלל, והיה במערה החיצונה מעין אחד באר מים חיים, וזה החסיד העומד במערה הפנימית שהיתה חושך, היה רואה כל מה שנעשה בחיצונה, והוא ראה שבא אדם אחד ופשט בגדיו וטבל במעין ולבש בגדיו והתפלל, אך היה לו כיס אחד דינרין ושכח אותו שם ולא לקחו, ואחר שילך בא אדם וטבל שם כדי להקר ולא התפלל, ומצא הכיס ולקחו והלך, ואחר שילך בא השלישי וטבל ועמד להתפלל, ובעודו מתפלל זכר הראשון את הכיס ששכחו שם, וחזר אל המערה ולא מצאו, ויתפוס את זה האיש השלישי המתפלל, ויאמר תן לי הכיס שלי, כי בודאי אתה לקחת אותו, אמר לו לא לקחתי כיס, תחפש אותי ויחפש ולא מצא, חזר וא"ל תן לי הכיס כי אתה לקחתו, וישבע, ולא האמין לו בשבועה, באומרו אתה לקחת הכיס, והטמנת אותו במקום אחר בקרקע, כדי שתבא למחר ותקחהו, כי יראת להניחו בחיקך פן אני אזכור אותו ואבא ליטלו ממך קודם שתלך מן המקום הזה, וחזר אותו האיש ונשבע לו כמה שבועות שלא ראה הכיס, ואין זה מאמין לו. וסוף דבר שלף זה הראשון בעל הכיס את חרבו, והרג לזה האיש שהוא נקי ולא לקח כלום. וכל זה החסיד רואה מן המערה הפנימית שעומד בה, והיה ירא לצאת להגיד לאותו בעל הכיס שהכיס לקח אותו אדם אחר, פן זה יחשוד אותו שהוא גנב הכיס ויהרגהו. ויתפלא החסיד על המראה הזה, כי זה הנהרג לא לקח הכיס ובא להתפלל ונהרג על חנם, והאיש השני שנכנס להקר ולא התפלל לקח הכיס והלך לשלום, ויתמרמר מאד על הדבר הזה, ולא היה יכול ליישב הדברים האלה בדעתו, ואיך נתגלגל הדבר מן השמים. ויגידו לו בחלום, כי משפטי ה' אמת וצדק, והענין כך היה, דאלו השנים השני והשלישי הם באו עתה בעוה"ז בגלגול שני, שכבר היו בעוה"ז בגלגול ראשון, ובביאתם בעוה"ז בגלגול הראשון, היה זה האיש השלישי אביו של זה הראשון, והוא גזל את הכיס הזה עצמו מאותו אדם השני, והרג אותו ג"כ, והוריש את הכיס הזה לאותו האיש הראשון, כי היה בנו בגלגול הקודם, וכשמת הוריש את הכיס הזה לאותו האיש שנכנס ראשון לזו המערה, והנה זה האיש השני שנתגלגל ובא עתה לעולם נכנס לאותה המערה, ומצא את הכיס ולקח אותו, כי שלו הוא, אשר בגלגול הקודם גזלו ממנו אותו האיש השלישי, ולא עוד אלא שהרגו ג"כ, ועתה אע"פ שהשבה הגזלה שגזל האיש השלישי לבעלה, עוד יש עון תלוי בצואר השלישי אשר שפך דמו של זה האיש השני, בעת שגזל הכיס ממנו, מה עשה הקב"ה גלגל חזרתו של הראשון שיחזור לבקש הכיס ולא מצאו, וחשד את זה השלישי שגנבו, עד כי חרה אפו עליו והרגו, כמצא נפרע מזה האיש השלישי גם עון ש"ד ששפך דמו של אותו האיש השני, ונמצא זה האיש השלישי נהרג על ידי בנו, כי זה הראשון היה בנו של זה השני בגלגול שקדם:

נמצא עשה הקב"ה סיבות שיכנסו כל השלשה אנשים ההם לתוך מערה אחת בזה"ז, כדי שיפרע מזה ההורג שהרג נפש במזיד, וכדי שישיב הכיס לבעליו, וכן הדין בכמה ענייניס כיוצא בזה, שמתגלגלים ובאים ע"י סיבות

סיבות כדי להוציא לאור משפטו ובזה תמצא כי משפטי ה' אמת צדקו יחדיו, אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא :

ובזה יובן ומכה איש ומת אותו האיש המוכה, הנה תמצא שאפילו אם זה המכה מות ר"ל שמת על מטתו בזמנו, ואין מיתה אחר מיתה בדיני אדם, הנה עכ"ז יומת בעבור זה העון של ש"ד, שהכה את רעהו והמיתו, כי יביאנו הקב"ה בגלגול וימית אותו בעבור זה העון שהרג את הנפש, שגם הוא יהרג כאשר הרג, ופירש הכתוב הדבר הזה ואמר, ואשר לא צדה פירוש אחר שהרג את הנפש לא ניצודה נפשו ליהרג ע"י אחרים, הן ע"י גוי הן ע"י ישראל, הן במזיד הן בשוגג, ע"ד שאחז"ל מגלגלין חובה ע"י חייב, אז והאלקים אנה לידו, ר"ל מזמין הריגתו אפילו על ידי בנו, כי יד ר"ל כח כמ"ש ולא היה בם ידים לנוס. וידוע כי הבן הוא כחו של האב כמ"ש יעקב אע"ה על ראובן כחי וראשית אוני, ולכן הבן נקרא יד של אביו, ולז"א כאן והאלקים אנה מיתתו של זה ההורג את הנפש לידו, שיהיה בנו הורגו, כאשר תמצא במעשה הנז"ל, כי האיש הראשון שהיה בנו של האיש השלישי שהרג את הנפש וגזל הכיס, הוא עצמו הרג אותו, ונפרעו ממנו על ידי בנו, וסיים הכתוב ואמר ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה, פירוש הקב"ה מסבב סיבות שיהיה ענין זה של ההורג והנהרג והגוזל והנגזל, והאיש אשר ירש הגזלה והיא בידו, כולם ינוס ענין שלהם למקום אחד, כאשר נזדמן באותה מעשה הנז' שהשלשתם באו לאותה מערה בזא"ז במערה אחת, כדי שהיורש את הגזלה יביא הגזלה שם, וזה הנגזל יקבל הגזלה שגזלו ממנו, וזה ההורג יהרג יהיה נהרג ע"י בנו, אשר ירש הגזלה ממנו, ותיבת ינוס קאי על הענין של הגזלה וההריגה, נס אל מקום אחד כדי שבו יעשה הקב"ה המשפט הראוי להיות בענין זה ע"פ האמת והיושר, כאשר היה בענין הנז"ל, כי בחלום החסיד נודע ה' משפט עשה, כי כל דרכיו משפט, צדיק וישר הוא :

כי יבעיר איש שדה או כרם ושלח את בעירה וביער בשדה אחר, מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. נ"ל בס"ד, בהקדם מ"ש רז"ל במדרש ע"פ ונשא השעיר עליו את כל עונותם, מלמד שביוה"כ נוטל הקב"ה כל עונות ישראל ומשים אותם ע"ג פלוני וכו', ופירש הטעם מהר"א אשכנזי ז"ל, והביא דבריו הרב דבש לפי ז"ל, דהוא ע"פ מ"ש בח"מ סי' כ"ט, דהעדים שאמרו שקר העדנו, הגם שכנגד הבע"ד אין נאמנים, משום דאם הגיד העד אינו חוזר ומגיד להפך, הנה הם נאמנין על עצמן ומשלמים מביתם, וידוע מ"ש רז"ל דביוה"כ כשמביאין לפלוני הדורון שהוא השעיר לעזאזל, אומר להקב"ה יש לך אומה בארץ כמלאכי השרת, וא"כ הוא מודה שכל מה שהעיד כל השנה שקר העיד, והנה הש"ת כביכול הוא בע"ד, ולנגד הבע"ד אינו חוזר ומגיד, וצריך המקטרג לשלם מביתו, ולכך צריך שישא עונותם עליו, וישראל נשארים נקיים עכ"ד :

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב, והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל וכו', לשלח אותו המדברה, פירוש משלחו לעזאזל בשביל הדבור שלו, כדי שעי"כ ידבר דברים טובים על ישראל כמנהגו ביוה"כ, ובזה יהיו ישראל נצולים מן העונות, שיחולו על ראשו שהוא יתחייב בהם לפום דינא. ובזה יובן בס"ד קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואמרו אליו כל תשא עון, פירוש קחו עמכם טענה של הדברים שמדבר פלוני בעד כללות ישראל ביוה"כ, וגם שובו אל ה' שתעשו תשובה, ועי"כ אמרו אליו כל תשא עון, דעל ידי הדברים שמדבר פלוני טוב בעד ישראל ביוה"כ בדין הוא שתשא העון מעלינו, ותתן אותו על ראשו של פלוני :

וז"ש כי יבער איש, הוא פלוני הנקרא איש בליעל, שדה המין ישראל שנקראים שדה בכללות, או כרם רמז אל בעלי תורה שנמשלו לכרם, והוא כל השנה מבקש לשרוף אותם באש הקטרוגים שלו, ורק יום אחד בשנה יש לו ששלח את בעירו אש הקטרוגים שלו משלהם מבני ישראל, וביער אש גחלתו בשדה אחר הם אומות שהם עכו"ם שנעשה אוהב לישראל ואויב לאוה"ע, הנה בדין הוא מיטב שדהו ומיטב כרמו של הקב"ה ישלם זה האיש הבליעל, שישלם מביתו, כי העדים שאמרו שקר העדנו נאמנים על עצמם ומשלמים מביתם, וגבר ישראל :

כל אלמנה ויתום לא תענון אם ענה תענה אותו כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו. י"ל למה נקיט יתום ואלמנה, והלא דין זה שייך בכל אדם, ורש"י ז"ל פירש דבר הכתוב בהווה, ועוד קשה כפל הלשון בכמה דברים, ענה תענה, צעוק יצעק, שמוע אשמע. ונ"ל בס"ד דאיתא בגמרא שטען אותו צדוקי על מ"ש הקב"ה ליחזקאל הע"ה ושכבת על צדך השמאלי ושכבת על צדך הימני, והשיב לו, אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא, והם לא עשו כן אלא חטאו וגלו, מנהגו של עולם מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה אם אכזרי הוא הורג את כולן, אם רחמן הוא הורג את חציים, אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהן ביסורין, אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל כדי למרק עונותיהן של ישראל. נמצא חטאי אנשי הדור גורמין יסורין לצדיקים, ואם אין חוטאין הצדיקים בשלוה. והנה יש צדיקים שסובלין צער ביסורין שבאים על גופן, בעבור לכפר בעד ישראל אך הם עשירים, וע"י עושרם יש להם כח לסבול היסורין, וכמו שמצינו בר"א בן רשב"י שהיה סובל יסורין בגופו בלילה, אך היה מבריא עצמו ביום ע"י מאכלים רבים, כדי שיהיה לו כח לסבול היסורין שבאים על גופו, כי היתה אשתו עשירה והיתה מכינה לו כמה מיני מאכל כדי שיבריא ויהיה לו כח בגופו לסבול, וממילא לא היה מסתבב מזה ביטול תורה, ולא היה נוגע זה לנפש, אבל אם הצדיק ההוא עני שאין לו יכולת להברות עצמו, שהוא תש כח ובאים עליו יסורין, כר"א בן פדת שהקיז ולא היה לו מעות לעשות סעודה חשובה בשביל ההקזה שיצא ממנו דם הרבה ונתעלף, הנה זה דבר קשה לצדיק הסובל יסורין בתרתי, שגופו מצטער הרבה שאין לו כח לסבול יסורין אלו, וגם הנפש היא מעונית בזה, כי מאחר שאין בגופו כח לסבול מוכרח שיסתבב מיסורין אלו ביטול תורה, שאינו יכול להשביע לנפשו תורה ומצות, כי אינו יכול לעסוק בתורה הרבה וגם לא צילה דעתו שאין לו ישוב הדעת, נמצא לצדיק כזה יש לו צערון כפול, שגורמים לו אנשי דורו רעה כפולה ע"י עונות שלהם, חדא לגופו שאין בו כח לסבול היסורין, ועוד לנפשו כי מאחר שאין בו כח לסבול מוכרח שיהיו לו מזה ביטול תורה, וכאמור :

והנה יש אדם שיש לו יכולת לבזבז על עצמו כדי שיהיה בו כח לסבול יסורין, היינו שיש לו נכסים רבים קרקעות ומשא ומתן שהוא מרויח מהם, ועי"כ יש לאל ידו לבזבז על עצמו, ויש שיוכל לבזבז על עצמו מחמת הריוח שמרויח ממלאכתו, שהוא בעל מלאכה נקיה ויקרה שעלה לו ממנה ריוח גדול, ומי שהוא עני שאין לו הכנסה מן קרקעות ונכסים זה נקרא יתום, ומי שאין לו הכנסה ממעשה ידיו זה נקרא אלמנה, ולז"א כל יתום ואלמנה לא תענון, כלומר לא תחטאו ותגרמו יסורין ועינוי לצדיק עני שהוא יתום, שאין לו הכנסה מן קרקעות ונכסים, וגם הוא אלמנה שאין לו הכנסה מן מעשה ידיו, שאם הוא עשיר ויש לו הכנסה מזה או מזה, אע"פ שיבאו עליו

עליו יסורין אין מגיע נזק לנפשו שאין לו מזה ביטול תורה ומצות, כיון שהוא עשיר ויוכל לבזבז ממון על עצמו כדי שיהיה לו כח לסבול היסורין, משא"כ זה הצדיק שהוא עני בכמשל ליתום ולאלמנה, הרי זה עלוב מאד דצערו קשה עליו מאד מחמת שאות תש כח הרבה, שגופו יהיה מעונה מאד, וגם נפש מעונית, כי מוכרח שיסתבב מזה ביטול תורה ובלבול הדעת, ועל זה אמר אם ענה תענה אותו בלשון כפול שהגרום לו, עינוי לנפשו ולגופו, אז אם צעק יצעק אלי, כלומר שהוא צועק שתי צעקות, שהן בעבור חסרון הנפש ובעבור חסרון הגוף, ושני הצעקות מתכוין בהם אלי, כלומר בעבור הנוגע לכבודי, וז"ש אלי דיקא שהוא לש"ש, אז אני שמוע אשמע צעקתו:

ויתבאר לנכון יותר כפל הדברים צעוק יצעק שמוע אשמע, ע"פ מ"ש בזוהר חדש פרשת בלק, בעובדא דר"א בן רשב"י וחביריו שהיו מהלכין בדרך, והיה החום חזק מאד, וראו שדה אחת מלאה עשבים ודשאים ואילנות, ונכנסו לה וישבו בצילה, וראו נחש גדול בא בתוקף השמש ועבר לפניהם, והעמידו ר"א ע"י גזרה שגזר עליו, והמעשה ארוכה, וקצורו של דבר הוא שגוי מלא ישראל אחד שהוא איש כשר מהלך באותו הדרך ופצע אותו, וגזל ממנו כיס המעות שלו, והיה אותו יהודי צועק אל הש"ת, אך אע"פ שהיה עני ואין לו שום פרוטה להתפרנס בה, אלא רק אותם המעות שבכיס ההוא, עכ"ז לא היה בוכה וצועק בשביל חסרון עצמו, אלא בשביל אביו ואמו שהיו זקנים והיה מפרנסם, ועתה שנגזל הכיס ממנו במה יפרנסם. ועוד היה צועק ובוכה בשביל שיהודי אחד עני הפקיד אצלו צרור קטן של זהובים, שהוא מוכן בשביל נדוניה של בתו, והיה הצרור מונח תוך אותו הכיס שנגזל ממנו, ועתה מה יעשה עם אותו העני בעל הצרור, וכשראה הקב"ה כך עשה לו נס בגזר על אותו הגוי שימות על ידי אותו הנחש שהיה שלוח מן השמים להמית יהודי אחד, אך אחר הגזרה שב אותו יהודי בתשובה, ואעפ"כ היה אותו נחש רוצה ללכת אצל היהודי להמיתו, ועל זה היה רץ הנחש, ומחמת שזה הגוי נגזר עליו מיתה בעבור אותו היהודי הכשר והצדיק שהגוי הזה גזל ממנו הכיס, וצעק עליו לפני ה' נתרצה הנחש להרוג את הגוי תמורת אותו היהודי, וכן עשה, והלך והכישו לאותו הגוי הגזלן שהיה שוכב תוך מערה אחת והכישו שם והמיתו אותו, ואז נכנסו ר"א וחביריו לאותו מערה שאותו הגוי שגזל הכיס מת בתוכה, ולקחו ממנו הכיס שגזל מן היהודי הכשר שהיה צועק להש"ת בעבורו, והחזירו אותו אליו, וגם נמצא אצל הגוי המת ההוא עוד כיס אחד של זהובים, והוא של יהודי אחר שהיה הולך בספינה, ובנו של אותו הגוי גנב זה הכיס מן היהודי בספינה, ונתנו לאביו, ועתה לקח היהודי הכשר את הכיס הזה ג"כ והחזיר אותו לבעליו, ע"פ צוואתו של ר"א שידע כל זה ברוה"ק, וצוהו שיוליכנו לאותו בעל הכיס שגנבו בנו של זה הגוי ממנו בספינה, ע"כ המעשה בקיצור:

הרי בעבור אותה הצעקה שהיה צועק היהודי הכשר לש"ש, שלא היה צועק ובוכה בשביל חסרון עצמו, אלא בשביל כבוד אביו ואמו שהיה מפרנסם ע"י הממון שהיה לו באותו כיס, וגם היה צועק בשביל כיס הזהובים שהפקידו יהודי אחר אצלו שהוא היה מוכן בשביל נדוניה של בתו, אז זכה שיתגלגל על ידו שלשה נסים, האחד שאותו היהודי שנגזר עליו מן השמים שיכישו נחש וניתן רשות לנחש להכישו, אך היהודי הרהר בתשובה והנחש כיון שניתן לו רשות עליו, לא היה מתפייס אלא היה רץ ללכת למקומו להכישו, הנה בעתה נתרצה הנחש להכיש ולהמית את הגוי שגזל לזה היהודי הכשר תמורת אותו היהודי שנגזרה עליו גזרה, והב' שזה הגוי שגזל הכיס מן היהודי הכשר מת מנשיכת הנחש בתוך המערה, והוגד זה לר"א ברוה"ק, ולקחו ממנו כיס של היהודי והחזירו לו, וממילא גם הצרור של זהובים שהוא נדוניה של אותה הבת שב לבעליו, והג' שעי"כ גם אותו הכיס של זהובים שגנב בנו של הגוי מן יהודי אחד בתוך הספינה, נודע זה לר"א ברוה"ק, ונתן אותו ליהודי הכשר שיחזירנו לבעליו, נמצא צעקתו שצעק בעבור אחרים שהם אביו ואמו והיהודי בעל הצרור, ולא צעק בעבור עצמו, עשתה פרי שנושע הוא וגם נושעו אחרים על ידי זה:

וז"ש אם ענה תענה אותו, שתגזול ותפסיד ותאבד ממונו וגם ממון אחרים אשר הופקד אתו עמו, וכאשר עשה אותו הגוי הרשע ליהודי הכשר שגזל ממנו, וגם צרור הנפקד ומונח עם ממונו, אז אם צעוק יצעק אלי, שאינו מתכוין בצעקתו בעבור עצמו, אלא בעבור כבודי, כדהוה באותו יהודי הכשר שהיה צועק בעבור אביו ואמו שחייבו הקב"ה לפרנסם, ובעבור הפקדון שהופקד אתו שרוצה להשיבו לבעליו, אז אני שמוע אשמע צעקתו, דהיינו שמוע בעבור עצמו להשיב לו ממונו, ואשמע ג"כ לצעקת יהודי אחר שהיה צועק על גזלת כיס הזהובים שגזלו ממנו בספינה, שגם הוא שב אליו ממונו בכלל הנס הזה שנעשה בעבור יהודי הכשר:

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש מונבז המלך אני גנזתי לעצמי ואבותי גנזו לאחרים, כי הממון שנותן האדם לצדקה זה הממון הוא שלו ומה שיש לו באוצרו אינו שלו, כי כל רגע ורגע אפשר להיות עוזב את ממונו ונעשה לאחרים וכן אמרו חכמים למה נקראו זוזים שזזין ממקומן, וכן שלמה הע"ה אמר במשלי סי' כ"ג אל תיגע להעשיר מבינתך חדל, התעיף עיניך בו ואיננו כי עשה יעשה לו כנפים כנשר יעוף בשמים, פירוש היגע להעשיר הוא מי שרוצה למלאת אוצרו הון וקשה עליו להוציא זוז אחד, ויש שיש לו בנים רבים ורוצה שיגיע לכל או"א חלק חשוב מעושרו, שיהיה כל אחד מהם נחשב עשיר מצד החלק שעולה לו, ולז"א אל תיגע להעשיר לא אמר להתעשר, וכמ"ש יש מתעשר ואין כל, אלא אמר להעשיר פועל יוצא לאחרים, שהוא יגיע לאסוף ממון הרבה כדי להעשיר את בניו הרבים, שיהיה אחר חלוקה כל אחד נחשב עשיר בזה החלק שעלה לו, הנה מבינתך זו שאתה מתבונן בה חדל ממנה, כי אפשר שלא תעלה בידך כונתך, ולא יועיל זה כלום, והיינו טעמא מפני כי אפשר תעוף עיניך בו ואיננו, פירוש אפשר שילך ויאבד זה הממון מידך קודם שתמות, וזה יהיה לך בחייך, או אחר מותך שנעשה הממון אצל בניך, יצא מידם קודם שיהיה נקרא עליהם שם עשירים. וזהו כי יעשה לו כנפים כנשר יעוף, בזמן שאתה נפשך בשמים שנסתלקה מעוה"ז. וכן מספרים על מלך אחד ששאל מעשיר אחד כמה ממון יש לך, ויאמר מאה אלף דנרים א"ל שקר אתה אומר, והלא קרקעות יש לך בחמש מאות אלף דינרים, ומעות בעין יש לך אלף אלפים דנרים ויענהו אתה אמרת כמה ממון יש לי, וזה שאתה רואה אינו שלי, כי מי יודע מה יהיה לי אחר שעה אחת אבל מה שנתתי לצדקה עד עתה הוא מאה אלף דנרים וזה שלי בודאי:

ואמרתי משל על זה, מה שמספרים העולם אחד שאל את בנו שהיה נער פקח, בבתינו ירדו עשרה עופות וחנו על הגג, ויבואו ארבעה ציידים ויורו עליהם בקנה השריפה וימותו ארבעה מהם, הגד נא לי כמה נשארו על הגג, ויאמר הנער ארבעה'

א"ל

א"ל אביו טעית בחשבון שאם תסיר מן העשרה ארבעה נשאר ששה, א"ל הנער מאחר שמתו הארבעה בקנה השריפה מוכרח שיצא קול גדול והששה עפו וברחו תכף מחמת הקול והלכו להם, ולא נשארו על הגג אלא רק אותם הארבעה שמתו, כי אלו כל קולות שבעולם לא יזוזם ממקומן, והן הן הנשארים על הגג, ויאמר האב צדקת בני כדבריך. וכן הענין כאן בצדקה, שנותן האדם ממונו לצדקה ובהשקפה הראשונה נדמה לו שאותו הממון שנתן לצדקה אבד ויצא מאוצרו, ונחשב לו זה הממון כמו מת, ואין הנאה מן המת ולא ישוב אליו, וממון הנשאר באוצרו נחשב אצל בעליו חי כי הוא בידו וברשותו, וכאשר אמר האב בתחלה לבנו כי הששה הם הנשארים מחמת שלא מתו, אבל באמת אינו, אלא צדקו דברי הנער שהששה פרחו ונסו ויצאו מרשות בעל הבית ולא נשארו לו בביתו, אלא רק אותם הארבעה, דודאי וברור שהוא יאכל אותם ולא ינוסו מאתו, ולא יצאו מרשותו, כן האמת הוא אצל ממון הניתן לצדקה שהאדם חושב אותו כמת, אדרבה זה הממון בטוח בו שיהיה שלו והוא יאכל אותו בעוה"ב ולא יזוז ממנו, ושאר הממון שיש באוצרו הוא עלול לעוף ולצאת מידו, הוא הדבר אשר דבר שלמה הע"ה בחכמתו, כי עשה יעשה לו כנפים כנשר יעוף השמים:

וז"ש אם כסף תלוה את עמי, הוא ממון שתעשה בו מצות ג"ח, וגם עוד כסף אשר תתן את העני שהוא בתורת צדקה, ולא יצא מרשותך, ולא יעוף מידך, משא"כ שאר הכסף הנשאר באוצרך, אין זה עמך, כי עשה יעשה לו כנפים לעוף, ולצאת מידך והיה לאחרים:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, בהקדים מעשה שהיה דעשיר אחד אמר להחכם למה מצות ג"ח יש עליה כמה אזהרות בתורה ובנביאים ובכתובים ובתלמוד בבלי וירושלמי ומדרשים בכמה מקומות, משא"כ שאר מצות שלא נמצא עליהם אזהרות ודברים אפילו אחד מעשרה מן האמור בזאת המצוה, ויאמר לו מפני שכל בני אדם שבעולם צריכים לה, אמר לו מי הצריכים לצדקה מועטין הם, כי פה עירנו יש חמשה אלפים נפשות אנשים ולא יש בהם מקבלים צדקה אפילו מאה נפשות, ושמעתי שיש מדינות שיש בהם אלפים ורבבות נפשות ואין שם אפילו עני אחד שנוטל צדקה. אמר לו החכם, כונתי לומר כי הכל צריכין לקבל צדקה וחסד מהקב"ה, ואפילו עשיר גדול צריך לקבל מהקב"ה שפע של חיים ורפואה והצלחה ושמירה לדחות מעליו כל נזקין הטבעיים ופגעים רעים המתרגשות לבא בעולם, ואם האדם יעלים עיניו מצדקה וג"ח לעניים, אז יהיה פתחון פה למקטרגים לקטרג לפני הקב"ה לומר, למה תשפיע להם מיני שפע הנז"ל בתורת צדקה, מאחר שהם אינם עושים צדקה עם העניים, ולמה תקבל תפלתם ותעשה בקשתם, מאחר שהם אין שומעין לצעקת הדלים ומשיבין אותם ריקם, ונמצא הכל צריכין למצות הצדקה כדי שבעבורה יהיו ניצולים מן קטרוג המקטרגים, ואם תראה שיש כמה עשירים שהם קמצנים ואין עושין צדקה כלל, ועכ"ז הם נשפעים חיים וטובה ורפואה וניצולים מכל פגעים רעים, הנה זאת היא פלאות תמים דעים, הנה על כיוצא בזה צווח חבקוק הע"ה מדוע דרך רשעים צלחה וכו', גם אסף בתהלים מזמור ע"ג צווח ואמר כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה, כי אין חרצובות למותם ובריא אולם, בעמל אנוש איננו ועם אדם לא ינוגעו, לכן ענקתמו גאוה וכו', יצא מחלב עינמו וכו' וכו', ועל זאת לא אוכל להשיב לך תשובה מספקת לעת עתה, ורק בקיצור אדבר שהכל צריכין למצות הצדקה, להנצל מקטרוג המקטרגים כאמור:

חזר ושאל העשיר מן החכם, למה גילה הכתוב שכר למצות הצדקה בעוה"ז, מאחר דבאמת מידתם של צדיקים וישרים שלא לבקש שכר בעוה"ז, אלא רוצים שיקחו הכל בעוה"ב. א"ל כדי להרבות שכרו של אדם, שרואה שיש לו שכר בעוה"ז, והוא אינו מבקש בעוה"ז כלום, באם האדם נותן צדקה בשביל שיקבל בעבורה טובה בעוה"ז אין זו מצוה גמורה, אלא היא בסוג סחורה ודומה למסחר ומו"מ שעושה האדם בעוה"ז, שקונה סחורה במאה, כדי למכרה בק"ך, להרויח עשרים למאה או כפליים:

חזר ושאל העשיר מן החכם למה יש שכר מרובה לעושי צדקה יותר מכל המצות, א"ל מפני שהאדם רואה בעיניו ממונו שעמל בו נחסר, שיש לו עשרה ונשאר בידו תשעה, ועכ"ז הוא עושה צדקה:

חזר ושאל למה עונש המעלים עיניו מן הצדקה הוא חמור, והלא יש לאדם טענה לפטור עצמו מן העני הפושט ידו לקבל צדקה, דאולי אין זה דחוק הרבה שראוי לתת לו צדקה, אלא הוא משקר ואינו דחוק כ"כ, אלא יש לו שיעור שיתפרנס ויוכל לקנות לחם וירקות משלו, והוא תובע צדקה לאכול בשר ומותרות, דאין העשיר חייב לתת ממון לעני בשביל בשר ומותרות, אא"כ הוא בן טובים שמלומד בכך, והשיב לו החכם, אני אספר לך מעשה אחת בעשיר שהיה בעירו חסיד אחד, ודרכו של אותו עשיר לשלוח לאותו חסיד בכל שנה ושנה ביום ר"ח חשון חטים ואורז ושמן ועצים, מה שצריך לו בשביל כל השנה כולה לצורך בני ביתו, ועוד שולח לו אותו היום בגדים עבים לו ולבני ביתו כדי ללבשן בחורף בעבור הקור, ונזדמן שנה אחת שהגיע יום ר"ח חשון ולא שלח כלום, כי היה טרוד בדבר אחר ושכח, והגיע גם ר"ח כסליו ושכח לשלוח, והנה הגיע ר"ח טבת וירד אותו היום בבוקר קור גדול פתאום שלא בהדרגות, והיה הקור עצום ורב שלא היה כמוהו בשנים שעברו, שהשלג ירד על הארץ גובה אמה, ואין יוצא ואין בא, אך לאותו עשיר נזדמן אותו היום עסק גדול בפונדק שלו, והוכרח לצאת מביתו, וילך לפונדק, ואפילו פת שחרית לא טעם, והיה עוסק בעסקו עד סוף היום, והתבשיל ששלחו לו בצהרים לא היה לו פנאי לטעום ממנו כלום, ובסוף היום כשגמר עסקו הרגיש שכל גופו נעשה חתיכת שלג מרוב הקור של האויר, גם היה רעב מאד, ותפסו אותו שני משרתים שלו ותמכו אותו על כתיפם עד שהביאוהו לבית ונפל לארץ כפגר מת, ואין לו כח לדבר מחמת רעבון, ואין לו כח להניע ידיו ורגליו מחמת תוקף הקור שנתקרר כל גופו ביום, ועשו לו מדורה סביבותיו, ובגדים חמין שמו עליו, ועוד עשו לו המצאות הרבה לחממו, ועד שעה חמישית מן הלילה נתחמם גופו, ובקש לאכול, ואכל בחפזון רב מתוקף הרעבון, ושעה ששית שכב במטתו, וכשהניח ראשו על הכר זכר את החסיד איך בשנה זו לא שלח לו קצבת החטים והאורז והשמן ועצים ופחמין, וגם לא שלח בגדים עבים להגין מן קור החורף, ויצטער עליו מאד, ויאמר מי יודע מה נעשה בו בזה היום בקור הנורא שאין לו ולב"ב בגדי חורף, ולא איחר להמתין עד הבוקר, וקרא למשרתיו שעתה ממש יוליכו לו כל הקצוב הנז"ל, וגם בגדים עבים, כי מכל זה לו בביתו מזומן, וכן עשו ודפקו על פתחו של החסיד אחר חצות לילה, ויכניסו לו כל דברים הנז"ל, וישמח החסיד מאד, כי היה צריך לכל אלה הרבה מאד, ויחשוב החסיד בלבו לומר, ודאי מן השמים ראו לצערי וחסו עלי, ועוררו את לב העשיר בחלום בזו הלילה לזכור את משלוח הקצוב, ולכך הקדים לשלחו בלילה הזאת ולא המתין עד הבוקר. והנה בשחרית

בשחרית הלך החסיד אצל העשיר, ויאמר לו מה היתה סבת החרדה שחרדת לשלח את הכהוג בחצי הלילה, אין זו אלא מפני כי מן השמים עוררו אותך בחלום הלילה להזכיר אותך על הכהוג, שבכל שנה, ששכחת אותו בשנה זו, ולכך מהרת לשלחו תכף בחצי הלילה. ויענהו העשיר, ודאי מן השמים עוררו אותי להזכירני, אך לא היה זה בחלום אלא בהקיץ, כי אתמול כך היה מעשה, ובערב הרגשתי ברעבון גדול של סכנה ב"מ, גם נתקררתי בקור גדול של סכנה ח"ו עד שלא נשאר די כח כלל, ועד שעה חמשית מן הלילה שבתי לבריאותי, וכשבאתי לישן זכרתי אותך איך שכחתיך בשנה זו ולא שלחתי הכהוג, ונשאתי קל וחומר מעצמי ואמרתי אני שלא אכלתי יום אחד כ"כ הגיע לי חלישות מן רעבון, אתה שאין בביתך חטים ואורז ושמן, שעי"כ אפשר שלא יזדמן לכם אכילה לילה ויום, עד היכן מגיע צערך וחלישותך, ואם אני שיש עלי בגדים של צמר שלש וארבע זה תחת זה, כ"כ הגיע לי צער וסכנה ח"ו מן הקור, אתה שאין לך בגד של חורף כלל, מה נעשה בך מתוקף הקור, ולכן מדברים שקרו לי ביום זה נשאתי קל וחומר על צרתך ולצערך, והבנתי כי רב צערך למעלה ראש, ולכך הקדמתי לשלוח את הכהוג באמצע הלילה, ולא המתנתי עד הבוקר, ע"כ:

המובן מתשובת החכם אל העשיר בענין הצדקה תרתי, הא' כי הנותן צדקה לעני המבקש ממנו הנה גם הוא מבקש צדקה מהקב"ה תמיד בכל עת, ונמצא זה החסיד שעושה עם העני הנה גם עמו נעשה חסד וצדקה מאת השי"ת, ואם העשיר עושה צדקה וג"ח פעם אחת או שלש וארבע פעמים בשבוע, הנה הוא נעשה עמו צדקה מאת השי"ת כמה פעמים ביום, ועל זה אמר אם כסף תלוה את עמי, הנה מה שאתה עושה עם העני נעשה ג"כ עמך:

והב' המובן מתשובה האחרונה של החכם הוא, כי אם יש לעשיר טענה לפטור עצמו מעונש של ביטול מצות הצדקה, ד"מ יאמרו לו הגבאים תן בשביל הלבשת ערומים בחורף והוא יאמר וכי יש עני שהולך ערום או בכתונת בלבד, ובודאי יש לו בגד ג"כ למעלה מן הכתונת, ומה יהיה בו אם לא יהיה לבוש צמר עב למעלה מן הבגד, וכי ימות בעבור הקור, אף אתה אמור לו ודאי לא יבצר באיזה עת קרה לך מקרה שלא היה עליך כל הבגדים העבים שאתה רגיל בהם בימי הקור, ועל כן פגע בך הקור מעט, זכור נא כמה נזק הגיע לך מן הקור שפגע בך שעה אחת, ונקח קל וחומר ממך אל העני הזה אשר רוב עתותיו הוא מוכה ונלקה בתוקף הקור שפוגע בו, וכאשר לקח קל וחומר אותו העשיר ממה שקרה לו צער וסכנה מחמת הקור שפגע בו יום אחד דוקא. וכן אם יאמרו לו הגבאים תן בשביל לחם לרעבים, והוא יאמר על מה כל החרדה הזאת, וכי יש אדם שאין לו יכולת להביא פת לחם, ואם אין לו יכולת לאכול כל שבעו לא ימות בודאי, ואם נזדמן כמה ימים שלא היה יכול לאכול בבוקר ונשאר בתענית עד הערב לא יסתכן מזה, אף אתה אמור לא יבצר באיזה יום קרה לך מקרה זה שלא אכלת פת שחרית ולא סעודת הצהרים, ונשארת טורח ויגע בעסקך שלך עד הלילה, זכור באיזה מצב של חלישות נחלש גופך, וקח קל וחומר ממך לזה העני כאשר לקח העשיר קל וחומר כזה מעצמו. וכן אם יבא לזה האיש אחד ויבקש ממנו להלוות לו מאה דינרין כדי לשלם אותם לבעלי חובות שדוחקין אותו מאד, ואין לו יום זה ליתן להם, ואם תעשה עמו חסד זה להלוותו כאלו אתה מחיה נפשו, והוא יאמר שקר הדבר הזה, שאתה מגדיל המדורה, ותוכל לדחותם ימים או שלש עד שיזדמן לך מעות ותתן להם, אף אתה אמור לו לא יבצר באיזה עת קרה לך דבר כזה ממש שהיית צריך למאה דנרין ולא נמצא לך, והיית עומד בצער גדול, ואתה תקח קל וחומר מעצמך שאתה עשיר וקרה לך דבר כזה שנעשית דחוק הרבה בעבור מאה דנרים, וכ"ש זה האיש שלא יגיע לחומש העושר שלך ועי"ז רמז הכתוב עוד בדברים אלו שאמר אם כסף תלוה את עמי, צריך שתחשוב ותצייר בדעתך כי את העני הוא עמך, כלומר זה הדוחק הנמצא אצל העני הוא לפעמים נמצא עמך, ובכך אתה תקח קל וחומר מהדוחק המזדמן להיות עמך שהוא לשעה קלה, אל דוחק העני שהוא בתמידות, וגם שהוא קשה יותר באיכותו ובכמותו:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דהכתוב אומר אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה, והלשון כפול, ופירש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל הכונה, אל תבטחו בנדיבים אלו העשירים, יען כי אפשר שיזדמן אפילו בבן אדם שאין לו ממון ולא יכולת, יהיה בו תשועה לאחרים ע"ש, ואזכיר מעשה קרובה לענין זה, בגביר אחד שפיזר מאתים זהובים בשביל רפואת חולה אחד שהיה מסוכן, ונתרפא ע"י הוצאות מרובות, ואותו חולה היה יר"ש, והיה הגביר ההוא שמח שמחה גדולה שהחיה נפש אחת מישראל, כי מודע לכל דבלתי סך הרב הזה א"א שהיה מתרפא זה החולה. והנה בלילה אחת חלם הגביר חלום שראה זקן פניו מאירים כשמש ומהודר מאד, ובידו פנקסים מהודרים מאד, וישאלהו הגביר מה עניינים, ויאמר כתוב בהם המצות שעושים ישראל, וכל מין מצוה כתוב בפנקס בפ"ע, ויאמר לו איה הוא פנקס של מצות צדקה וג"ח, ויראהו לו, ומצא אותו גדול ועב הרבה משאר פנקסים, וישאלהו למה זה גדול יותר מכולם, א"ל מפני שיש כמה חלקים של צדקה וג"ח, דהיינו חלק אחד של מצות בקור חולים, וחלק א' של הלבשת ערומים, וחלק של לחם לרעבים, וחלק לעושים צרכי רבים, וחלק למחזיקים ביד לומדי תורה וחלק לנותנים בעבור נשואי עניים יתומים. ויאמר לו בבקשה ממך תראני חלק של עושים צדקה לצרכי ביקור חולים, ויפתח הפנקס ויראהו שם וימצא רשום בו שמות המתנדבים האלה, ויאמר לו היכן כתוב שמי, שגם אני יש בידי מצוה בזה הענין, ויראהו את שמו שם, וכשראה ראה שם אדם אחד כתוב למעלה משמו, וידע את האדם כי היה כתוב שמו פלוני בן פלוני, וגם שמו היה פלאי, ולא יש שם זה באותה העיר, ויתפלא הגביר על זה, ויאמר לאותו זקן הנה האיש הזה הוא עני, ואיך אפשר שיתן צדקה שתספיק להחיות בה נפש כמו המצוה שלי שהחייתי נפש אחת מישראל, ויאמר לו הזקן זה האיש נזדמן לו חולה אחד שיש בו חולי בפנים, והוא הולך ברגליו, דעדיין לא ניכר החולי מבחוץ, והלך אצל הרופא בשביל המיחוש שהיה לו בגופו, ויראהו הרופא והכיר מה שיש לו בפנים, ויכתוב לו פתקא של סממנים, והזהירו שישתה אלו הסממנים בו ביום ולא יאחר, כי הרופא הכיר שאם לא ישתה הסמים בו ביום יתפשט החולי למקום אחר, ואין לו תקנה בשום אופן, אך הסמים שכתב לו בפתקא א"א לקנותם בפחות מעשרה דנרים, וזה לא היה אצלו אלא שבעה דנרים, ויחדל מלקנות הסמים בו ביום, ופגע בו זה האיש וידע שהרופא הזהירו לשתות הסמים בו ביום, וזה אין לו דמי הסמים בשלימות כי חסר לו עוד שלשה דנרים, ולכן התנדב לתת לו שלשה דנרים מכיסו, והשלים אותם לעשרה, והלך זה החולה וקנה בהם הסמים ושתה בו ביום וניצול מאותה הסכנה ונתרפא, והרי זה החיה נפש אחת מישראל בשלשה דנרים אלו. ויאמר הגביר עדיין יש לי פליאה גדולה בדבר זה, דאם האדם החיה נפש אחת כמוני, עכ"פ

במה גדול כמו שיהיה שמו נכתב בפנקס העליון קודש שמי, והלא הוא נתן שלשה דנרים כסף, ואני נתתי מאתים דנרי זהב. ויאמר לו הזקן הן אמת שאתה נתת סך רב שהוא סך מאתים דנרי זהב, הנה הגיע פחות למעלת המלוה שלך מצד ג' דברים, והם הא' שאתה מתפאר בלבך בעבור גודל הסך הרב הזה שנתת ושמח מן החשיבות שמגיע לך מזה, והב' שזה החולה אשר פזרת בעבורו סך רב כזה תמיד תהלתך בפיו ובפה אשתו ובניו, ומשבחים ומפארים אותך ומברכים אותך, והג' מגיע לך כבוד גדול מבני אדם ששמעו וידעו שפזרת סך מאתים זהובים בשביל זה שהחיית אותו בהם, ומכבדים אותך בעבור זה, שמגיע לך מהם כבוד וחשיבות ומעלה, משא"כ זה העני שנתן שלשה דנרים אין נדבתו חשובה בעיניו כלום שיתפאר בלבו בעבור זה, וגם מן החולה אינו מגיע לו התפארות ושבחים ותהילות ועפום של ברכות, כי במה נחשבים שלשה דנרי כסף, והוא לא נודע לו שבזה היו תלויים חייו, ולא ידע שהיה מסוכן מבפנים, ורק בזה היתה הצלתו וחיה, וגם מן אנשי העולם לא הגיע לזה שום כבוד וחשיבות ומעלה מצד גוף הנדבה שהיא רק שלשה דנרי כסף, ולא מצד סיבת הרפואה של החולי כי אין מי שיודע מה היה לו בפנים, ולא ידעו שהיה בו סכנה, והיתה חיותו תלויה בסמים אלו, על כן לא נפחת ממעלת מלותו כלום, ולכך עלה במעלה עליך שנכתב שמו למעלה ממך, ע"כ:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב אם כסף תלוה את עמי את העני עמך, ר"ל אם כסף שהוא דבר חשוב תלוה את עמי, אע"פ שנדבתך היתה סך מרובה אל תתפאר בעיני עצמך ואל יגבה לבך בזה המפעל הטוב שהיה על ידך, יען כי לפעמים יזדמן כי את העני ימלא המפעל הגדול הזה שהיה עמך, שגם הוא עושה פועל טוב בפרוטות שלו כמו הפועל הטוב שעשית אתה ברבוי הכסף שלך, וכמו אותה המעשה שזה החיה נפש בשלשה דנרים כאשר החיה הגביר את הנפש במאתים דנרי זהב, וז"ש הכתוב במשלי מתן אדם ירחיב לו, ולפני גדולים ינחנו, דהיינו לפעמים מתן אדם ר"ל מתן אפילו כל שהוא ירחיב לו המפעל הטוב, שיהיה סיבה להחיות נפש אחת, וכאשר היה במעשה הנז' שבשלשה דנרי כסף החיה נפש אחת, ולא עוד אלא לפני גדולים ינחנו, דהיינו שנכתב שמו למעלה מן הגדולים שהם גדולים בממון, שהתנדבו מתנה מרובה כזה שנכתב שם בעל השלשה דנרי כסף למעלה מבעל שני מאות דנרי זהב:

או יובן בס"ד, אם כסף לשון בושה, אם ראית חבירך בוש מלקבל צדקה, תלוה תתן לו בדרך הלואה, וזהו תלוה את עמי ולא תדבר עמו בגאוה כעשיר המדבר עם העני, אלא את העני עמך, ר"ל מנהגו של העני שידבר בדרך ענוה ושפלות יהיה מנהג זה עמך שלא תתנהג כמשפט ומנהג העשיר, אלא כמשפט ומנהג העני ככתוב תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות:

אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו. י"ל כפל הלשון דנקיט חבול תחבול ועוד אומרו עד בא השמש, והול"ל עד הלילה תשיבנו, ולמה תלה הדבר בשמש. ונ"ל בס"ד, ע"פ מ"ש בספר שער בת רבים בפרשת בהר, מעשה היה בימי הגאון רבינו עקיבא איגר ז"ל, שמת בעיר פוזנא עשיר גדול שהיה מלוה ברבית, ולא רצו אנשי ח"ק לקברו עד כי יתנו יורשיו סך אלף שקל מעות קבורה, ויחר להם מאד, וילכו אל הנסיך המושל שם, וילנו לקרוא אליו את הרב הגאון הנז' שהוא היה רב ומארי דאתרא בפוזנא, ויבא לפניו וידבר אתו קשות, מדוע אתם רוצים סך גדול כזה בעד קרקע מועט של ארבע אמות, ועוד מאחרים אין אתם לוקחים מעות קבורה אלא דבר מועט, ורק מזה אתם רוצים סך גדול, ויען הרב אליו הנה בתלמוד שלנו איתא שהמלוה ברבית אינו קם לתחית המתים, אלא ישאר במקום קבורתו, והנה האיש הזה כל פרנסתו היה רק מרבית, ומזה היה עשיר גדול, והנה משאר אנשים כשמתים אין לוקחים מקום הקבר לחלוטין, אלא לדירת עראי, יען כי כולנו מצפים לתחיית המתים שתהיה בקרוב, ויתכן זה הנקבר לא ישאר בקברו יותר משנה אחת או שנתים, כי תהיה תחיית המתים, וילא ויחיה גם הוא ויעזוב את הקבר וילא ממנו, ולכן לוקחים ממנו מעות קבורה דבר מועט, כי אין זה לקנין עולם אלא רק הוא שכירות לזמן מועט, ואין אנחנו יכולים להעמים עליו שכירות של זמן מרובה, כי אין אנחנו יודעים מתי תהיה תחיית המתים, ואולי תהיה בתוך שנה, משא"כ האיש שהיה מלוה ברבית עד סוף ימיו ברור הוא שלא יקום בתחיית המתים, ונמצא החברה מוכרת לו הקרקע לחלוטין הנה מקום הזה נחלה כל הימים והשנים, ולכך הקרקע הזאת שהיא יקרה מאד אז למכרה לחלוטין אפילו באלף שקל הוא בזול, וייטב הדבר בעיני הנסיך, וילו שיתנו היורשים כאשר הושת עליהם בלי מגרעת, ע"כ:

ולפ"ז נמצא עלה טובה לאלו המלוים ברבית שיהיו חוזרים בתשובה להחזיר הרבית קודם שימותו, שאל"כ אז שורת הדין מחייבת להעמים עליהם סך גדול עבור קבורה, דמאחר שאין קמים בתחיית המתים נמצא הקבר שלהם הוא חלוט להם לעולם, שהוא דירת עולם להם ואינו דירת עראי, וכאשר טען הגאון הנז"ל לפני הנסיך והודה לדבריו, וז"ש אחרי אימרו לא השימון עליו נשך, אמר אם חבול תחבול שלמת רעיך, פירוש שאתה מלוה את רעיך ברבית ולוקח ג"כ משכון ממנו, ונמצא עושה שתי חבלות, הא' שלקחת ממנו השלמה, והב' שאתה עושה חבלה של דם במחשר ממונו בנשך, וז"ש חבול תחבול תרתי, עלתי עליך היא, כי עד בא השמש כלומר קודם שתמות וישתקע שמשך תשיבנו לו לאותו הנשך שלקחת ממנו שתחזור בתשובה להשיב הרבית כדי שתהיה בטוח בתחיית המתים כשאר אנשים, ואז לא יחייבו אותך בשביל מקום הקבר לקחת סך גדול כאשר לקחו מאותו המלוה ברבית בפוזנא, בטענה גדולה שטענו עליו בעד דמי הקבר, והכתוב מדבר כפי פשוטו, ורק רומז לפי דרכו בדברים אחרים:

ולכן נקיט לשון עד בא השמש, כי בא הכתוב לעורר לב זה המלוה ברבית שיש לו ללמוד מוסר מן השמש שהוא מלוה את הלילה שעות בחורף, שהוא חצי הראשון של השנה, וחוזר ונפרע ממנו בקיץ שהוא חצי השני של השנה, וכמו שמלוהו בחורף לוקח ממנו יותר בקיץ, ואינו נוטל רבית ליקח רגעים יותר על מה שנתן לו, ולכן זכר בזה שם השמש:

ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו. נ"ל בס"ד דידוע תיבת לך ותיבת לכם שנאמרו במצות התורה, דייקינן מינייהו למעוטי שותפים, וכמ"ש רשב"ם ז"ל במסכת בתרא דף קל"ז, גבי אתרוג דכתיב ביה ולקחתם לכם שיהיה כולו ולא סגי במקצת, דאם הוא של שותפים אינם יוצאים בו י"ח א"כ מקנים זל"ז הלכם דלכם אתא למעוטי שותפים, וכן כתבו התוס' בסוכה דף כ"ז חג הסוכות תעשה לך למעוטי שותפים, וכן לכם משמע שיהיה כולו שלו ולא מקצתו, והנה כל הני דיוקי לא שייכי בע"ז, דכתיב בה לא תעשה לך פסל, וכן אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם, ליכא למידק מניה, דע"ז של שותפים לא אסירא, וז"ש ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, תיבה זו מורכבת מן שתים של לך ושל לכם, כי נכלל בתיבת אליכם שתי תיבות שהם לך ולכם, תשמרו

תשמרו אותם למידק מנייהו בכל אחת לפי ענינו, ורק ושם אלהים אחרים לא תזכירו, מחמת דיוקים אלו של לך ולכם, דע"ז אסורה במשהו בין של יחיד בין של רבים:

אי נמי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, ונתנו בעבור שני דברים אלו יש לקבל שכר גם בעוה"ז, משום ביומו תתן שכרו, משא"כ שאר מצות קבלנום ע"י שליח, וז"ש ובכל אשר אמרתי אליכם שהם שני דברות תשמרו, יכולים לשמור עצמכם בשכרם, משא"כ שאר דברים אמר השליח אותם אליכם:

פרשת תרומה

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. י"ל למה אמר לשון תרומה בדברים שהביאו למשכן, כי תרומה הנזכר בכתוב הוא על המורם משיעור מסוים מהדגן, והול"ל ויקחו לי נדבה, וכמ"ש בפרשת ויקהל כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה לה', וכן אמר עוד שם והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר, כי לשון נדבה יאמר על דבר שאינו מסוים וקצוב להפרישו משיעור מסוים וקצוב, ולכן בכל מיני קרבנות לא נקראו בשם תרומה אלא בשם נדר ונדבה. ונ"ל בס"ד רמז הכתוב לפי דרכו כחה של צדקה שמהפכת הרע לטוב, לא מבעיא שיסתלק הרע ויבא טוב במקומו, אלא כח זכותה גדול שאותו הרע עצמו ישאר כמו שהוא, ויקבל האדם ממנו טוב, הא כיצד מעשה בראובן שהיה הוא לבדו מוכר יין בעירו, ופעם היה לו באוצר מאה חביות מלאים יין, ויבא אדם אחר לאותה העיר והביא עמו סחורה מאה חביות של יין למוכרה, והעיר קטנה די לה כל השנה כולה בפחות ממאה חביות, מה עשה זה האורח שכר שני בני אדם מאנשי העיר, וא"ל שישבו במקום אסיפה של אנשים הרבה כמו בתי הקהווה וכיוצא, וידברו לפני אנשים היושבים שם לאמר חבל על ראובן בעל היין שיש לו מאה חביות יין מלאים והחמיצו שלשים חביות שנעשו חומץ גמור, ונתפשטו הדברים האלה בכל העיר, ואחר שני ימים חזרו וישבו במקום אסיפת האנשים ויאמרו וי לחסרון כיס, כי אתמול נראו עוד שלשים חביות אצל ראובן שנעשו חומץ גמור, ואחר שני ימים חזרו וישבו באותו מקום, ויאמרו אוי ואבוי על פלוני כי היום נודע שכל החביות הנשארים כולם החמיצו, ואין בהם אפילו חבית אחת, והם מדברים כן כאלו מצטערים, ויתפשטו הדברים בכל העיר, כי קול המון רבים קורא שהיין של ראובן החמיץ כולו, וכיון שהדבר הזה יוצא מפי הכל אנשים ונשים וטף נעשה היין שלו חומץ, כי ברית כרותה לשפתים שכל אנשי העיר פתחו פיהם בכך, ואז אינו יכול למכור אפילו קנקן אחד קטן, כי הכל נעשה חומץ גמור והאורח שמח שמחה גדולה כי עתה יהיה מוכר היין בעיר לבדו. והנה בחמלת ה' על ראובן לא עשה לו נס שיסתלק כח החמיצות מיינו ויחזור להיות יין טוב, אלא הביא על אנשי העיר חולי תגבורת הדם בעור בשרם, שנעשה עורם אדום כדם, וכל אחד מוכרח לחכך הרבה, והדם מתגבר ע"י החכוך יותר, וגזרו הרופאים שאין לאלו תקנה אא"כ ירחצו כל עורם בחומץ חזק של ענבים, ובזה יכבה אש הדם וילך לו, וצריך למהר רפואה יפשא"ק, ובעיר לא נמצא אפילו בקבוק א' של חומץ, והוכרחו כולם לבא אצל ראובן ולקנות ממנו חומץ, ומכרו בסך רב כפליים על היין נמצא זה הרע של החמיצות נשאר במקומו, ולא נסתלק מאותו היין, ועכ"ז קבל בעליו ממנו טובה כפולה על היין:

וכן הענין בצדקה, זכותה גדול שלא תצטרך לסלק הרע ולהביא במקומו טוב, אלא ישאר הרע כמו שהוא ויוצא ממנו טוב, וכמ"ש ממכותיך ארפאך, שהרפואה תבא מן המכה עצמה, ולכן אע"פ שאחשורוש היה רע לישראל, כמ"ש רז"ל שהיה שונא לישראל, כמשל בעל התל ובעל החריץ, ובעת הגאולה לא מת אחשורוש ונסתלק כאשר נסתלק המן, אלא נשאר קיים ויצא ממנו טוב לישראל, ולכן כתיב וצדקה תציל ממות, שאם נגזר נגף לא יסתלקו אותיות נגף, אלא יתהפך סדרם לסדר גפן, דנמצא האותיות נשארו ורק תמורת סדר נגף נעשה סדר גפן, וכן בזכות הצדקה יסתלק הנזק מן נגע, ותמורת סדר נגע יהיה סדר ענג, דהאותיות שוין, וכן בזכות הצדקה יהיה תמורת סדר ערש סדר עשר, ותמורת סדר דוי סדר יו"ד, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל ע"פ ה' יסעדנו על ערש דוי, וכאשר הבאתי דבריו בסה"ק בן איש חי פרשת תזריע ע"ש, דהאותיות של הרע ושל הטוב שוין, ורק הסדר שלהם יתהפך, ועל זה נאמר ויהפוך ה' אלקיך את הקללה לברכה, כי תמורת פועל הנזק יהיה פועל טוב. ובזה מובן בס"ד מה שקרא כאן את הנדבה בשם תרומה, כי אותיות תרומה יתהפכו ויהיו תמורה, דהיינו שיש כח גדול בנדבה וצדקה לעשות תמורה להרע בהטוב שיהיה מן נגע ענג, ומן ערש ודוי יהיה עש"ר יו"ד, ומן נגף יהיה גפן:

ומ"ש תיבת לי ודרשו רז"ל לי לשמי, וכן הביא רש"י ז"ל, נראה דרמז בזה שזו התמורה שתהיה ע"י הצדקה ישנה גם באותיות שמי, כי שם אלקים הוא דין, ואם יתחלף באותיות הקודש של שם אלקים יהיה שם אכדט"ם, שהוא רחמים בסוד אלקים חיים, כנז' בשער הכונות בדרוש ל"ג לעומר, וע"י הצדקה יזכה לחלוף שם זה, ולז"א ויקחו לי תרומה שהיא אותות תמורה, לי לשמי, ג"כ הוא שם אלקים שיתחלף בשם אכדט"ם, ורק בתנאי שתהיה הצדקה כהלכתה שהיא נתנת בנדבת לב, וזהו מכל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. ואמר עוד וזאת התרומה אותיות התמורה שתהיה ע"י הנדבה שתקחו מאתם, עושה ג"כ תמורה בזהב וכסף, כי ידוע מ"ש רבינו שמשון ז"ל בפסוק ויוציאם בכסף וזהב, שיש שני שמות כס"ה בפ"ז שאותיות שלהם הם כסף וזהב ומסוגלים להצלחה, ולז"א וזאת התרומה אותיות התמורה אשר תקחו מאתם, עוד עושה זאת תמורה בזהב ובכסף שאתם מתנדבים, שתקחו תמורת זה השפעה משתי שמות הרמוזים בזהב וכסף:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, מה שקרא לנדבת המשכן בשם תרומה, והוא כי ידוע כאשר יתעלו ישראל ויהיו מרוצים לפני הקב"ה קוראם בארבעה תוארים, שהם אחותי רעיתי יונתי תמתי, וכמש"ה קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי, ופרשתי בס"ד בת"א דארבעה תוארים אלו זוכים להם להיותם שלמים במצות במחשבה וכונה ודבור ומעשה. והנה כשעשו העגל נסתלקו מהם ארבעה תוארים אלו, אבל כשנתרצה להם הקב"ה בתיקון המשכן חזרו להם התוארים האלה, שנשרתה עליהם שכינה וחזרה עטרה ליושנה, ולכן נדבת המשכן שבה חזרו להם ארבעה תוארים של אחותי רעיתי יונתי תמתי, קראה בשם תרומה כי תרומה היא אותיות תר"ו מ', והיינו ר"ת אחותי רעיתי יונתי תמתי עולה מספר תר"ו, וס"ת שלהם עולה מ', הרי אותיות תרומה, ולכך אמר ויקחו לי תרומה, כי ע"י תרומה זו של נדבת המשכן יקחו ארבעה תוארים של אחותי רעיתי יונתי תמתי הרמוזים באותיות תרומה כאמור, אך בתנאי מכל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, דהיינו שתהיה הנדבה שלימה במחשבה וכונה ודבור ומעשה, כי בעבור שלימות ד' אלה יזכו לארבעה תוארים ההם:

ובזה יובן מ"ש חז"ל, והביא דבריהם רש"י ז"ל לי לשמי, כי ארבעה תוארים אלו תלויים בארבעה

חלקים

חלקים שהם מחשבה וכונה ודבור ומעשה שהם רמוזים בשמו יתברך, דהמחשבה ה"ס יוד שבשם, וכונה ה"ס הא ראשונה ודבור שהוא קול ה"ס אות וא"ו והמעשה ה"ס הא אחרונה, ולז"א לי לשמי :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד מה שקרא את נדבת המשכן בשם תרומה, כי הכתוב אמר צדיק ה' צדקות אהב, ופרשתי בס"ד אומרו צדקות לשון רבים, דמיעוט רבים שנים, שיש שני מיני צדקה אחת היא החיוב שהוא מעשר את ממונו ונותן אחד מעשרה, והב' מדת חסידות שהוא חומש, דאחר שהפריש אחד מעשרה שהוא החיוב יפריש עוד אחד שיהיה לחשבון חומש, וכמ"ש יעקב אע"ה, וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, שתי מעשרות, ולז"א צדיק ה' צדקות אהב, והיינו אוהב שיעשה האדם שתי מיני צדקות אחת של חיוב ואחת של חסידות, והנה אותיות צדקות עולה מספרם ת"ר, ועוד צריך האדם כשיעשה צדקה לא יתגאה אלא יהיה לו מדת ענוה שנקראת מה, וכל זה נרמז באותיות תרומה שהיא מורכבת משני תיבות שהם ת"ר ומ"ה, דהיינו שיהיה לו צדקות שהם תר, וגם ענוה שנקראת מה :

מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. י"ל הול"ל תקחו את התרומה כדנקיט בראש הפסוק ויקחו לי תרומה, וכן בפסוק שאחריו וזאת התרומה, ועוד לא הול"ל תקחו את תרומתי כלל, מאחר שאמר בריש הפסוק ויקחו לי תרומה. ונ"ל בס"ד ע"ד מ"ש באותו עשיר שהיה נדיב לב ולא ישיב פני גבאי או עני ריקם, אלא יתן צדקה בשפע ובהרוחה תמיד, והיה דרכו קודם שיתן הצדקה אומר בלחש פסוק לך ה' הגדולה והגבורה וכו' עד ובידך לגדל ולחזק לכל, וכונתו היתה בזה לרומם שמו יתברך אשר ממנו קבל הממון הזה שהוא נותן לצדקה, ולא משלו הוא אלא משל הקב"ה, וכן אמר דוד הע"ה כי ממך הכל ומידך נתנו לך, ולז"א כאן מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, לשון התרוממות, שבעת שנותן לכם נדבתו הוא מרומם אותי להורות כי הכל הוא שלי, ומשלי הוא מביא ונותן, ונמצא מלבד שאתם מזכים אותו במצות הנתינה אתם מזכים אותו גם במצות ההתרוממות שהוא מרומם ומשבח אותי :

וזאת התרומה אשר תקחו מאתם. קשא מלת אשר נראה לשון יתר וסגי לומר בקיצור, וזאת שתקחו מאתם זהב וכסף. ונ"ל בס"ד כי יש עשיר כשבאים גבאי צדקה אלו לבקש ממנו נדבה בעבור מצוה נאה ונצרכת מאד, דקודם הכל צריך להרבות שיחה עמו בשבח אותה המצוה שהם גובים בעבורה, כדי שיהיה לבו נוטה להתנדב, ויש עשיר כשיבואו אלו גבאי צדקה לגבות ממנו בעבור איזה מצוה נאה ונצרכת מאד, לא יצטרכו לדבר כלום בשבח המצוה, אלא אדרבה הוא משבח אותם שהם מזכים את הרבים במצוה, ואומר להם גדול המעשה יותר מן העושה, מה צפון לכם ומה טמון לכם שאתם טורחים בעבור מצוה יקרת הערך הזאת, והוא מרבה בשבח המצוה ונותן להם נדבת לבו בהרוחה, הנה ודאי יש לנו להעיד על זה שהוא נותן מלב ונפש ואין לו פניה ואין לו יוהרא, והיא רצויה לפני הקב"ה בתכלית. והנה אשר הוא לשון שבח, כמו באשרי כי אשרוני בנות, וז"ש להגבאים וזאת התרומה שהיא רצויה לפני, והיינו אם אשר הוא השבח של התרומה הזאת תקחו מאתם, הם המתנדבים, ולא שאתם צריכים לשבח המצוה לפניהם, אלא אדרבה הם ישבחו אתכם על אשר אתם מזכים אותם לקבל מידם הנדבה :

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. נ"ל בס"ד, דידוע שכל הדברים הגשמיים שהם כלים של כסף ושל זהב שנעשו למשכן הש"ת, לא מבעיא שמונה בגדים של כה"ג, אשר כל אחד מכפר על עון חמור פרטי, ולא מבעיא כלים שהם קודש קדשים, שהם מנורה ושלחן ומזבח, שכל א' עושה תיקון ופעולה בדבר השייך לענייני, אלא גם שאר כלי שרת הנמצאים במשכן והמקדש כולם עושים פועל טוב ותיקון עצום ורב בדברים הרוחניים, ואע"פ שגוף הכלי הוא כסף וזהב שהוא דבר גשמי, יען כי אור הקדושה נכנס ונבלע בו, והוא אליו כמו הנשמה לגוף האדם, שע"י התחברות הנשמה בקרבו שהיא חלק אלוה ממעל, הנה הוא עושה פועל עצום ונורא, וכן הוא כלי המשכן והמקדש אור קדושה עצור ובלוע בהם, שהוא כמו הנשמה בתוך הגוף ממש :

ובאשר מצינו דבר זה מבורר בענין הציץ של כה"ג, שהניחו נ"נ הרשע בתוך הפה של הצלם, שעליו נתנבא ירמיה בסי' נ"א ופקדתי על בל בבבל והוצאתי את בלעו מפיו ולא ינהרו אליו עוד גוים דהפסוק הזה מרמז לפי דרכו על הצלם של נ"נ הרשע, והוא דאיתא בספר מנות הלוי ז"ל דף ז' בהקדמה שכתב וז"ל, וגדולה מכולם במדרש חזית בפסוק אעלה בתמר וזה לשונו, וכמה היה נבוכדנצר מפתהו לדניאל ואומר לו לית אנת סגיד לצלמא דריכא ליה ואית ביה ממשא, תא חמי מה הוא עביד ואת מגרמך סגיד ליה, מה עשה אותו רשע נטל ציצו של כה"ג ונתנו לתוך פיו של הצלם, וכינס כל מיני זמרא, והיו מקלסין קודמוהי, והוא אומר אנכי ה' אלקיך, כיון דחמא דניאל כן, אמר ליה לית את יהיב לי רשותא למיסק ולמנשק הדין צלמא דידך על פומיה, א"ל ולמה על פומיה, א"ל דהוא טעים משתעי, מיד נתן לו רשות וסליק, מדסליק אישתבע לצילא, א"ל בשר ודם אני ושלוחו של הקב"ה אני, אלא הזהר שלא יתחלל בך שם שמים, וגוזר אני עליך שתבא אחרי, בא לנשקו והוציא בלעו מתוך פיו. מדנחית הוו מתכנשיין כל מיני זמרא והוו מקלסין קודמוהי ולא הוה עבד כלום, באותה שעה הפילה הרוח את הצלם ע"כ. וכתב הרב ז"ל וצריכין אנחנו לומר שדבר זה היה אחר ענין חנניה מישאל ועזריה, כי בכל זאת לא שב נבוכדנצר מדרכו הרעה, והיה מפתה לדניאל כמדובר, ודברים נראים הם, עכ"ל :

נמצא קדושת כלי הקודש וכחם ופעולתם הוא תלוי באור העליון העצור בקרבם, כמו הנשמה בתוך הגוף, ולכך הציץ בעוד נשמתו בקרבו היה פועל וקורא אנכי ה' אלקיך להעיד על יחודו יתברך, בהיותו מונח תוך פיו של הצלם להעיר אוזן השומעים העומדים שלא יטעו בצלם, ואותו רשע היה מראה ומטעה לאותם העומדים שם, לחשוב שהצלם אומר כך, ובא דניאל ע"ה, ונשקו בכונות הידועות לו והוציא את הנשמה אשר בקרבו על ידי כונותיו, ונשאר גופו של הציץ חתיכה של זהב בלבד כגוף בלא נשמה, ואז לא יש בו כח לדבר כבראשונה, דאין הגוף מדבר בלא נשמה בקרבו :

ומזה תקיש ותבין לכל כלי הקודש אשר במשכן ולכל בגדי כה"ג, שהם עושים פעולות נשגבות, הכל הוא ע"י אור שכינתו יתברך, העצור בקרבם כמו נשמה בתוך הגוף :

אך דע כי במה יכולים בני אדם להמשיך נשמה זו תוך גופי הכלים האלה, ושאר כלי שרת שהם עשוים מדברים גשמיים שהם כסף וזהב ותכלת וארגמן וכיוצא בהם, הא ודאי שכל זה היו עושים על ידי כונתם שהם מכוונים במעשיהם לשמו של הקב"ה, ובזה הכונה ממשיכים אור השכינה על מעשה ידיהם, וכמ"ש רז"ל במדרש אמר להם מרע"ה לעושי המלאכה של המשכן, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, והם אמרו ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, והדברים מבוארים יפה ואין צריך לפרש :

וז"ש

דז"ש ועשו לי מקדש, לי לשמי שמכוונים לשמי, ואז ע"י כ ושכנתי בתוכם, כלומר בתוך הדברים הגשמיים הנזכרים בפסוק הקודם שהם זהב וכסף ונחשת ותכלת וארגמן וכו', שאשרה אור שכינתי בתוכם, שיהיה להם אור זה כמו נשמה בתוך הגוף, שבזה יהיו עושים פעולות נשגבות וגדולות, ולכן תמצא דאלו המינים של כלי הקודש והמשכן הם ע"ו כמספר שם י"ה, ודוק:

ובמדרש רבה אתמר בפסוק זה, אמר הקב"ה לישראל אתם צאני ואני רועה, שנאמר ואתם צאני צאן מרעיתי אדם אתם, ואני רועה שנאמר רועה ישראל האזינה, עשו דיר לרועה שיבא וירעה אתכם, לכך נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. אתם כרם, שנאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל, ואני שומר, שנאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, עשו סוכה לשומר שישמור אתכם. אתם בנים ואני אביכם, שנאמר כי הייתי לישראל לאב, כבוד לבנים כשהם אצל אביהם, וכבוד לאב כשהוא אצל בניו, וכן הוא אומר עטרת זקנים בני בנים, עשו בית לאב שיבא וישרה אצל בניו, לכך נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם עכ"ל. ונ"ל בס"ד טעם לשלשה חלוקות אלו, והיכי רמיזי, והוא כי ידוע שיש לישראל נר"ן, וקדושתם ומעלתם זו למעלה מזו, וכנגדן יש השראת שכינה בישראל, בשלשה הדרגות זו למעלה מזו. ולכן כתיב בירמיה ז' לאמר היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה, נקטי ג"פ היכל ה' כנגד נר"ן, שהם בהדרגות זו למעלה מזו, וכנגדן שלשה מדרגות בהשראת שכינה, דנביאי השקר היו מבטיחים אותם בשלשה הדרגות של מעלה שיש להם בהשראת שכינה, אך באמת הבטחה זו לשקר היתה כי אין להם שלשה הדרגות של מעלות אלו, אלא רק אם הם צדיקים:

ועל כן כנגד שלשה הדרגות שיש להם בהשראת שכינה, עשה שלשה חלוקות אלו של צאן וכרם ובנים. והם צאן כנגד מדרגת הנפשות, וכרם כנגד מדרגת הרוחות, ובנים כנגד מדרגת הנשמות, ולכן גם בבית המקדש היה שלשה מדרגות של קדושה זו למעלה מזו, האחד עזרת ישראל, והב' למעלה ממנה הוא עזרת כהנים, והג' למעלה משניהם מקום קדשי הקדשים, ששם לא יכנס אלא כה"ג ביום כפורים, ואלו הם, קדושת עזרת ישראל היא כנגד עולם העשיה, ששם הוא מדרגת אחדים, והיא כלולה מן ארבעה עולמות, וקדושת עזרת כהנים כנגד עולם היצירה, ששם היא מדרגת עשרות, וג"כ היא כלולה מן ארבעה עולמות, וקדושת בית קדשי הקדשים היא כנגד עולם הבריאה, ששם היא מדרגת המאות, וג"כ היא כלולה מן ארבעה עולמות, ולכן נקרא מקדש שמספרו תמ"ד, שהם מספר ד' באחדים, ומספר מ' בעשרות, ומספר ת' במאות, כנגד קדושת שלשה עולמות בי"ע, שכל אחד כלול מארבעה עולמות. אבי"ע, שהם כנגד אחדים עשרות מאות:

והנה שלש הדרגות של מעלה שיש לישראל שהם צאן וכרם ובנים, שבהם נקרא הקב"ה רועה ושומר ואב, יש להם רמז בשם ישראל באותיות שבתוך שמם, שהם אותיות ראש, ר"ת רועה אב שומר, וז"ש ועשו לי מקדש, שמספרו תמ"ד, כנגד שלשה הדרגות של קדושה, שהם כנגד קדושת שלשה עולמות בי"ע, שהם א' באחדים, וא' בעשרות, וא' במאות, ושכנתי בתוכם דייקא, ר"ל בתוך שמם, ששם רמוז תואר רועה שומר אב, ולזה סיים ככל אשר אני מראה אותך, אשר דייקא שהוא ר"ת אב שומר רועה, שאני מתנהג עמהם בשלשה תוארים אלו שהם כנגד שלשה מדרגות של מעלה שיש לישראל, כן תמצא את תבנית המשכן שיש במקום עצמו שלשה חלוקות של קדושה כנגד שלשה הנז', ואת תבנית כל כליו, שיש גם בכליו שלשה מדרגות של קדושה זו למעלה מזו, הא' קדושת הארון, והב' קדושת מנורה ושלחן ומזבח הזהב, והג' קדושת מזבח העולה:

ועוד נ"ל בס"ד הפסוק ועשו לי מקדש, דידוע שיש ארבעה אותיות שצריכים תיקון, ובתקונם תשלם גאולתינו והם הא' הוא אות מ"ם של למרבה שיפתחנה הקב"ה לעתיד באלכסון, ותהיה שני דלתי"ן כנגד ב' דלתי"ן של דוד, וכמ"ש הרב הרנ"ש ז"ל בספר טוב הארץ על פסוק לשקוד על דלתותי יום יום, והב' הוא אות קו"ף של קנה שיקצץ רגלו ויהיה צורתה, שבזה יהיה מן קנה אותיות הנה, ויתקיים ראשון לציון הנה הנם, וכמ"ש בזוה"ק והג' אות ד' של שם שד"י ושם אדנ"י שנפגמו בחטא חוה, ונשאר ש"י, ואנ"י בסוד הנחש השיאני שהוא אותיות ש"י בשם שדי, ואני בשם אדנ"י, שיתוקן אות ד' כאן וכאן, וישתלם שם שדי ושם אדנ"י, והד' אות ש' של שם רשעים שהיא מלך קדושה, ורומזת לשם אקים דיודי"ן שעולה ש', שיונקים ממנה עתה הקליפות ולעתיד תסתלק מהם, וכמ"ש הרב שם שמואל ז"ל. נמצא ארבע אותיות צריכין תיקון והם אותיות **מקדש**, ובגמר תיקונם תהיה הגאולה שבה יהיה השראת שכינה בישראל בשלימות שיהיו כולם היכל ה', וכמ"ש ונבאו בניכם ובנותיכם, וז"ש ועשו לי מקדש, עשו לשון תיקון כמו ובן הבקר אשר עשה, שהוא ר"ל תיקן, וכן כאן אמר ועשו לי מקדש שיתקנו אותיות מקד"ש הנזכרים, ואז ושכנתי בתוכם ממש שיהיו הם עצמם היכל ה':

ועשו ארון עצי שטים. נ"ל בס"ד הטעם שצוה לעשות הארון מעצי שטים, מפני שבארון יש הלוחות שכל התורה כלולה בהם, וידוע דיעקב ועשו חלקו העולמות, ויעקב לקח עוה"ב ועשו עוה"ז, ומקשים מנין ליעקב מותרות בעוה"ז, דכיון שהיא של עשו אין לו אלא למלום כדי חיותו, ומנין לו זכות בעושר ורבוי טובה, ותרצו כיון דאין העולם מתקיים אלא ע"י התורה שקבלו אותה ישראל, ולולי זאת היה העולם ומלואו אבודין, נמצא ישראל זוכין ברבוי טובה בעה"ז מדין מי"ל מזוטו של ים. וכזה פרשתי בס"ד מ"ש התנא באבות, אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח, כלומר העולם אומרים אם אין קמח אין תורה, ולכך צריכין לטרוח למצוא הקמח כדי שאח"כ יעסקו בתורה, ואין האמת כן אלא אם אין תורה אין קמח, דהם זוכים בקמח בשביל עסק התורה, ולכך צריך להקדים עסק התורה על מציאות הקמח. וידוע דעסק התורה רמוז באות ל' שהוא לשון לימוד, ולכך הוא עליון על כל האותיות, ולכן צוה לעשות הארון שבו התורה מעצי שטים, כי שטים הוא לשון שטות, אבל אם בתוכם אות ל' יהיה שליטים, ר"ל ישראל יהיו שליטים בעוה"ז ג"כ ע"י לימוד התורה שרמוז באות ל':

ועוד נ"ל בס"ד, אומרו ועשו ארון עצי שטים, בא לרמוז על הלב שדומה לארון, כמו שהארון הוא כלי ששומרים הלוחות שבהם התורה, כי בעשרת הדברות נכללה כל התורה כולה, כן הלב הוא כלי ששומרים בו התורה ומצניעים אותה בתוכו, וכמ"ש בילקוט בפרשה זו מי שלקח סחורה וילך לדרך מתירא הוא מן הלסטים, אבל התורה אינו כן שמא יכולים הלסטים ליטול תורתו מתוך לבו, אמרו רבותינו מעשה בספינה שהיו בה פרגמטוטין, והיה שם חכם אחד, א"ל מה פרגמטיא שלך, אמר להם מוצנעת היא, א"ל למה לא תראה אותה לנו, אמר להם כשאכנס למדינה אראה אותה לכם, התחילו לחזור על הספינה ולא מצאו, התחילו ליחקים עליו, לסוף עמדו המוכסין עליהם ונטלו כל מה שהיה בידם ולא היה להם לא לאכול ולא ללבוש, ואותו חכם נכנס לבית הכנסת התחיל ליישב ודורש להם, התחילו בני המדינה לכבד אותו ולפרנס אותו, התחילו אותן הסוחרים

הסוחרים שהיו באין עמו בספינה באין אליו ומבקשים ממנו, אמרו לו בבקשה ממך בשביל שאתה מכיר אותנו, למד עלינו זכות לפני בני המדינה, מי גרם לו להנצל זו התורה שבלבו, הוי כי לקח טוב נתתי לכם, ע"כ. נמצא השמירה של התורה היא בלב, שאין אדם יכול לגזלה מלבו, אך אם הוא עצמו מסירה מלבו שאינו חוזר עליה ללמדה, אלא בוטח שימצא אותה כתובה בספר, הרי זו נטלה ממנו, שאם לא ימצא הספר או לא ימצא רב ללמדה לו אין בידו כלום, ולכן הלב דומה לארון שצריך לשמור התורה בתוכו, גם צריך להיות הלב דומה לעצי שיטים, שמהם עשוי הארון, שטבען להיות גדלים במהרה, גם הם גבוהים על כל האילנות, כן הלב צריך להתגדל בהשגת התורה במהרה, שלא יהיה האדם לומד בכבדות ובעצלות, גם ישתדל האדם שיהיה מכבד ומייקר ומחבב את לבו שיהיה גבוה ועליון במעלה על כל האברים, כדי שיהיה פתוח לקבל דברי תורה, ולא יהיה אטום וסתום, או מלוכלך במחשבות רעות ופגומות:

וז"ש ועשו ארון עצי שיטים, כלומר הלב שהוא דוגמת הארון, שהוא כלי שמצניעין בו התורה, גדול ועליון וגבוה על כל האברים, כמו עצי שיטים שהם גבוהים ועליונים על כל האילנות, ומסוימין שאינם מתערבים עם שאר אילנות, כן הלב יהיה גדול ועליון על כל שאר אברים, והוא מסוייס בפ"ע, שאין לו תערובות עם שאר אברים, בחומר העבור המלוי בם, ויהיה אמתים וחצי ארכו שהם ט"ו טפחים כמנין י"ה, ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו שהם ח"י טפחים, הרי כאן מספר חי יה, והיינו שכתב בשער הכונות בביאור זכרינו לחיים, דחיות הנשמה נמשך מחכמה שהיא יו"ד שבשם, וחיות הגוף נמשך מן הבינה שהיא אות ה"א שבשם, וכן כאן ע"י שלימות יזכה להיות חי מן אותיות י"ה שבשם, שהם חכמה ובינה. ובזה פרשתי בס"ד, רמז הכתוב וצדיק באמונתו יחיה, האמונה מתייחס ללב שהם העיקר של האמונה כידוע, וזהו צדיק באמונתו זה הלב שלו יחי"ה, קרי ביה חי יה ימשיך לנשמתו וגופו חיות מן י"ה שבשם הוי"ה ב"ה:

וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב. נ"ל בס"ד הכונה תצפה הלב ותשבענו תורה הטהורה, ולא תדביק חכמת הפלסופיא אשר איננה טהורה. ואמר עוד מבית ומחוץ תצפנו כלומר מחלק הפנימי של התורה שהוא הסוד, ומחוץ הוא חלק הנגלה שהוא הפשט, ועשית לו זר זהב סביב, רמז ליראת שמים, דכתיב ראשית חכמה יראת ה', ולכן קרי לה זר זהב, כי היא ראשית וזר לחכמת התורה:

ויצקת לו ארבע טבעות זהב ונתת על ארבע פעמותיו, ושתי טבעות על צלעו האחת ושתי טבעות על צלעו השנית. נ"ל בס"ד, דקודם אותיות לב יש שני אותיות אך, שהם מורים על מיעוט, כי אך לשון מיעוט הוא, ואחר אותיות לב יש אותיות גם, שהם מורין על רבוי, לרמוז שבדרכי עוה"ז שהוא עולם שהאדם בא בו בראשונה, יתנהג האדם במדת המעוט וההסתפקות, שלא יהיה להוט להרבות הון רב, וזהו אותיות אך כרמוז בראשונה, אבל בדרכי עוה"ב יתנהג האדם במדת הרבוי שיהיה להוט להרבות הונו שם בגדר רבוי עצמי ולא יסתפק במועט, ולזה כאן באו אותיות גם שרומזים אל רבוי אחר אותיות שרומזת על עוה"ב, שהאדם בא בו באחרונה, ונרמזו כל אלו קודם הלב ואחר הלב, מפני שבאמת כל המידות האלה הם תלויים בלב:

ולז"א ויצקת לו, ללב שהוא דוגמת הארון ארבע טבעות זהב שהם ארבע אותיות של אך ושל גם, כלומר יקח לימוד מוסרו מן ארבע אותיות אלו אשר שנים מהם באו בראשונה ושנים באו באחרונה, אמנם דע כי ארבע טבעות אלו שהם ארבע אותיות הנז' כל שנים מהם צריכין להיות קבועים במקום הראוי להם, ופירש הענין ואמר שתי טבעות שהם שתי אותיות אך, יהיו על צלעו האחת שהוא קודם אותיות הלב, כי זה יורה על דרכי עוה"ז שהאדם בא בו בראשונה, ולא השתמש בהם בדרכי עוה"ב, שתהיה מסתפק במועט גם בענין עוה"ב, שבא בו האדם באחרונה, וכן שתי טבעות האחרים שהם שתי אותיות גם, שמורין על הרבוי, יהיו על צלעו האחת שהוא צלע האחרון, אשר מורה על עוה"ב, שהאדם בא באחרונה, ולא תשמש בו בצלע הראשון שהוא יורה על עוה"ז, שלא תהיה להוט להרבות בדרכי עוה"ז, באופן שכל שתים תשתמש בהם במקום הראוי להם, כפי הנחתם זו בראשונה וזו באחרונה:

ועשית בדי עצי שטים וצפית אותם זהב. נ"ל בס"ד בדי הם המיטות רמז לקנה והושט שהם דוגמת שתי מיטות, והושט נוצר בשביל דרכי עוה"ז שהם אכילה ושתיה, והקנה נוצר לדרכי עוה"ב שהאדם עוסק בתורה ומתפלל ומברך הכל הוא בקנה, ועשית את הבדים האלו שהם הקנה והושט עצי שטים, דהיינו רבים באיכות כמו עצי שטים, דאע"פ שטבע העץ להיות קל, הנה עצי שטים דרכן להיות כבדים שהם רבים באיכות, וכן אלו הקנה והושט יהיו רובי האיכות. וצפית אותם זהב טהור, שכל אחד יעשה תשמישו ומלאכתו בנקיות וקדושה וטהרה, שיהיו נקיים מכל איסור. והבאת את הבדים הם הקנה והושט בטבעות הנזכרים אותיות אך המורין על מיעט, ואותיות גם המורין על הרבוי, שכל אחד מהם ישתמש במדה הראויה לו, דהיינו הושט שבו עושה דרכי עוה"ז ישתמש במדה הרמוזה באותיות אך שהיא מדת המיעוט, והקנה שהוא משמש בדרכי עוה"ב שהם תורה ותפלה ישתמש במדת הרבוי שרמוזה באותיות גם. ואמר עוד בטבעות הארון, שהם מדות הרמוזים באותיות אך, ובאותיות גם, יהיו הבדים אלו הקנה והושט, לא יסירו ממנו, שיתמיד כל אחד במדה הראויה לו. ואמר עוד ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך, הארון זה הלב, ועדות לשון עדי רמז ליראה שהיא עדי וקשוט לנפש האדם, אשר אתן אליך, כי מרע"ה זכה ליראה שלימה, ולכן אמר לישראל מה ה' אלקיך שואל ממך כי אם ליראה, ואחז"ל בגמרא אטו יראה מלתא זוטרתי היא, ומסיק לגבי משה זוטרתי היא, כי הוא בעלה דמטרוניתא הנקראת יראה, ולז"א לו אשר אתן אליך דייקא:

ועשית כפורת זהב טהור. נ"ל בס"ד כפרת רמז למצות הצדקה, שהיא מכפרת ונקראת כופר נפש, דכתיב ונתנו איש כופר נפשו, וכתיב וחטאך בצדקה פרוק, וצריכה להיות זהב טהור, כלומר נקי מן הגזל ושאר איסורין, כי הש"י שונא גזל בעולה, גם זהב טהור שתתן מעות טובים עובר לסוחר, ולא תתן מעות רעים, שיש לצער לגבאי או לעני עד שיעבירם, אמתים וחצי ארכה ואמה וחצי רחבה, הרי כאן כ"ד טפחים, כי בצדקה יהיה תיקון בשם אדנ"י שיש בו כ"ד צרופים בסוד כ"ד קשוטי כלה. ועשית שנים כרובים זה שבורא שני מלאכים, אחד מצד הממון שנותן לעני, ואחד מן מצות הפיוס שמפייסו, שזו היא מצוה בפני עצמה, מקשה תעשה אותם משני קצות הכפורת, כלומר יהיו שניהם שוים במעלה וחשיבות, כי כמו שהפיוס תעשנו בלב טוב, מפני שאין בו הפסד, כן תעשה מצות הממון בלב טוב, ועין טובה, אע"פ שאתה מחסר את ממונך בזה הממון שאתה נותן לעני:

ועוד

ועוד תעשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה, דהיינו שתברא עוד מלאך אחד מן מצות האהבה שאתה אוהב לזה העני שאתה נותן לו ממון ומפייסו ג"כ, ובזה נודע שיש לך אהבה עמו, וזו היא מצוה בפ"ע שישראל הם מצווין להיות אוהבין זה"ז, ואתה גורם ממילא שגם העני אוהב אותך, ונברא ג"כ מלאך אחד מן מצות האהבה שלו. וכמ"ש המפרשים על פסוק ואהבת לרעך כמוך אני ה', פירוש אם אתה אוהב לרעך ודאי גם הוא יהיה כמוך שאוהב אותך, והרי כאן ב' אהבה אחת מצדך ואחת מצידו, ובזה נשלם מספר שם הוי"ה, כי ב"פ אהבה עולה מספר הוי"ה, ולז"א אני ה', וכן כאן אמר ועשה כרוב אחד, ר"ל מלאך אחד מקצה מזה, דהיינו מן אהבת הלב שלך, וכרוב אחד מלאך אחד מקצה מזה, מן אהבת לב העני, ואלו המלאכים נחשבים ג"כ תולדות של מצות הצדקה שהיא הכפורת כדאמרן, כי ממנה נסתבב מציאותם ולידתם, וגז"א מן הכפורת תעשו את הכרובים האלה על שני קצותיו, ר"ל שני קצותיו של הלב שלך ושל העני אשר בו קשורה אהבה כפולה משלך ומשלו, והיו הכרובים האלה שנבראו מן האדמה פורשי כנפים למעלה, שיהיו מקבלים שפע משם הוי"ה שעולה מספר ב"פ אהבה, סוככים בכנפיהם על הכפורת שהיא מצות הצדקה, שקראה הכתוב בשם כפורת כדאמרן, שע"י השפע שמקבלים משם הוי"ה ב"ה מגינים על מצות הצדקה שלא תשלוט בה הקליפה לינק ממנה, ופניהם איש אל אחיו להמליץ זכות על בעל הצדקה, כי הם נבראו מן אהבה שבלב, וכתיב בלב כמים פנים אל הפנים כן לב האדם אל האדם, ולכן אמר עליהם ופניהם איש אל אחיו, ואל הכפורת זו הצדקה יהיו פני הכרובים להאיר אליה:

והנה לפי פשוטן של דברים צריכין אנחנו לדעת מה טעם יש בעשיית הכרובים, ולמה צוה השי"ת להכניסם שם לפני ולפנים במקום המיוחד להשראת שכינה, ציור הגוף ולא דמות ותמונה, ולא עוד אלא שהציור הזה אסור להניחו חוץ לבית קדשי הקדשים בהיכל או בעזרה, ולמה שם שהוא מקום המקודש ביותר מותר להניחו, ומצוה יש בהנחתו שם. ונראה ישוב הענין הזה הוא כך, כי שם במקום קדשי קדשים שורה אור השכינה, ומונח שם הארון שבו הלוחות שבהם כלולה כל התורה כולה, להורות דקב"ה ואורייתא כולה חד, וצוה ג"כ שיניחו שם כרובים שהם צורת זכר ונקבה הרומזים על כל ישראל זכרים ונקבות, להורות כי קב"ה ואורייתא וישראל כולא חד, וכמ"ש בתקונים כי אין שם במקום ההוא אלא רק אור שכינתו יתברך, וכבוד התורה בארון אשר בנס הוא עומד, וכבודן של ישראל בכרובים אשר גם הם בנס עומדים, כמ"ש רז"ל בגמרא ארון וכרובים בנס עומדין, וצוה השי"ת בכך להודיע מעלתם של ישראל, ועי"כ שידעו ישראל מעלתם וכבודם ישתדלו כל או"א בתורה ומצות כדי להדבק בכל מקום שהם עומדין, וכמ"ש ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום, ולכן אסור לעשות כרובים במשכן ובמקדש חוץ מבית ק"ק, כי רק שם בפנים יש טעם בהנחתם כאשר אמרנו, אבל במקום אחר נראה כעושה דבר אחר ח"ו במקום הקודש:

ובזה יובן בס"ד הטעם שהכרובים היו עשויים בצורת נער ונערה, דלכן נקראו כרובים שהוא ר"ל כרביא, וקשה למה לא עשו אותם צורה של גדולים מאחר שהם רומזים לישראל, אמנם יובן הטעם ע"פ מה שפירשנו בס"ד בפסוק כי נער ישראל ואוהבהו, והכונה היינו דארז"ל צריך האדם לעשות תורתו עיקר וכל צורכי הגשמיות טפלים, ודבר זה הוא מצוי ונהוג בנער בדרך טבעי, כי הנער רוב זמנו הוא יושב בבית הספר ללמוד תורה, שאין לו עסק בגשמיות הן מלאכה הן משא ומתן, ומעט זמן ביום ובתחלת הלילה יש לו להשתעשע כרצונו וחפצו הגשמיי, וכל זה מצוי בנער בדרך טבע, וכן ראוי להיות אצל הצדיקים, שגם בגודלם בשנים יעסקו ברוב הזמן שלהם בשעות היום ובשעות הלילה בעסק התורה, שיעשו זה העסק עיקר, ושאר עסקם הגשמיי שהם מוכרחים לעסוק בו יהיה טפל, שלא יעבור בזה העסק אלא זמן מועט, ונמצא הם יכופו חומרם להתנהג בזמן שלהם במנהג הטבעי של הנער, וכתבו המפרשים שזהו הטעם שלפעמים נקראים הצדיקים גם בגודלם בשם נער, וכמו שמצינו ביצחק אע"ה שהיה בן ל"ז וקראו אביו בשם נער, דכתיב ואני והנער נלכה עד כה, וכן בנימין היה בן ל"ה שנים ויותר, וקראוהו אחיו בשם נער, והטעם כי עדיין לא היה להם עסק בעסקי הגשמיות, כי אם רק עסק התורה, והרי הוא נוהג כנער שכל עסקו ביום כולו הוא בבית הספר ללמוד תורה. ובזה מובן בס"ד הכתוב כי נער ישראל ואוהבהו, פירוש מתנהגים כנער שכל עסקו בתורה, כן הם יהיה כל עסקם בתורה ומלאכתם נעשית ע"י אחרים, ועל כן ואוהבהו. ובזה מובן ממילא מה שצוה השי"ת להניח צורת זכר ונקבה בבית ק"ק, שהם רומזים על ישראל בצורת נער ונערה, ללמדינו כאשר הגיד הכתוב כי נער ישראל ואוהבהו, והיינו שהם אהובים אצלי אם יעשו עסקם בתורה המונחת בארון עיקר, שיבלו כל ימיהם וזמנם בעסק התורה כמו הטבע המצוי אצל הנער שכל יומו הוא בבית הספר:

ועוד י"ל בס"ד הכונה של פסוק כי נער ישראל ואוהבהו, היינו כי ישראל אע"פ שחוטאין אין נדחין ח"ו, אלא חוזרין ונראין ומקובלים ורצויין לפני הקב"ה ע"י התשובה, אשר עיקר שלה הוא חרטה ועזיבת החטא, אך אין החרטה ועזיבת החטא של התשובה מקובלת ורצויה אא"כ תהיה אמיתית מלב ונפש, שאם תהיה משפה ולחוץ אינה מקובלת, וכמ"ש יען כי נגש העם הזה בפיהם ובשפתם כבדוני ולבם רחק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, לכן הנני יוסיף להפליא וכו'. והנה תמצא בנער עניינים של שטות וסכלות ומנהג ריק ומגונה, והוא מתחרט ועוזב דרכים אלו באמת מלב ונפש, דהיינו תחלת ביאתו לעוה"ז אוהב לינק חלב מדדי אמו, ואין לו עריבות בשום מאכל טוב כאשר יערב לו חלב אמו אפילו אחד מששים, ובוכה הרבה בזמן שגומלים אותו, אך אחר חדשים אחד או שתים או יותר מתחרט על תאוה זו שהיה לו בחלב אמו, ועוזב אותה מלב ונפש, גם יש לו מנהג שוטים שיתאוה לחתיכת זכוכית מבהקת אע"פ שהיא קטנה ומושלכת באשפה, ואצלו שוה זו סך גדול והוא מקבץ חתיכות קטנות מאלו, ושומר אותם אצלו, ואחר שיגדל יוסיף דעת ויראה שגם זה הבל וריק, ודעת שוטים היה לו בזה, ומתחרט על העבר ואינו חוזר עליהם מכאן ולהבא, ואח"כ ימצא אצלו כסלות שיהיה לו תאוה ושמחה לרכוב על המקל תמורת הסוס, ולרקד ולדלג ולעלות על העמודים ועל זיזין וכותלים, ולעמוד ערום בפני בני אדם, ואחר כך יגדל וירגיש שכל עניינים אלו שטות הם, ומתבזה בהם, ולכך מתחרט על מנהגו הקדום בזה ועוזב כל זה עזיבה גמורה מלב ונפש, וכן עוה"ד ימצא אצל הנער כמה פרטי ענינים של כסלות שהוא מאליו מתחרט עליהם אח"כ, ועוזב אותם מלב ונפש, וכן הענין אצל הגדול החוטא שבאמת כל החטאים הם ענין שטות, וכמ"ש רז"ל אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות, והשב בתשובה מתחרט על דרכיו המקולקלים ועוזב אותם הנה גם הוא צריכה להיות

חרטתו

חרטתו ועזיבתו דומה לחרטה ועזיבה של הנער בדברים הסכליים שהיה לו, שהם חרטה ועזיבה גמורה מלב ונפש, ולא תהיה משפה ולחוץ, ועל זה אמר כי נער ישראל ואוהבהו, ר"ל אם נוהגין בדרך התשובה כנער שהוא מתחרט ועוזב ענייניים השטותיים שלו מלב ונפש, אז אהיה אוהב אותם ע"י התשובה שיהיו חוזרין ונראין ומקובלים ורצויים, וע"ד הטעם הזה עשה הכרובים בבית ק"ק בצורת נער, להעיר לב ישראל בזה המאמר של הכתוב כי נער ישראל ואוהבהו :

ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך. הקשה הרב אור החיים ז"ל, והלא כבר אמר קודם זה ונתת אל הארון את העדות, ולמה חזר ושנה דבר זה כאן, ועוד י"ל דקדוק גדול למה בתחלה אמר לו ונתת אל הארון, ועתה אמר ואל הארון תתן לשון עתיד, ולא אמר לו בלשון הקודם ונתת ששינה הלשון באחרונה. ונ"ל בס"ד, ואקדים לתרץ עוד דקדוק אחר, והוא למה הוצרכה הכפורת לכסות את הארון, והלא הארון עצמו הוא עשוי בשביל כסוי שמכסה בו את הלוחות שבתוכו, ועוד והלא יש כסוי בלא"ה לארון עצמו בפרוכת המבדלת בין הקודש ובין קודש הקדשים, ולמה הוצרך לכסוי בפרוכת, זו ג"כ. ונ"ל בס"ד טעמו של דבר, ואסביר אותו בעזה"י ע"פ מעשה באחד גביר שהיה חכם גדול ועשיר מופלג, והיה דרכו ללמוד בביתו בחדר מדרשו מן הבוקר עד הצהרים, ויסעוד סעודות ויצא לשוק לבית המסחר שלו, והיה לומד עמו כל יום חכם אחד גדול בחכמה, ולומדים יחד גמרא עם הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ונושאי כליו חק ולא יעבור, וזה הגביר היה לו בת אחת חריפה ובעלת שכל גדול להפליא, ושכר לה אביה מלמד ת"ח חשוב שיבא כל יום לבית אביה, וישב בחדר המיוחד לה ללמדה מקרא כל התנ"ך כולו עם ביאור רש"י ורד"ק, וגם חכמת הדקדוק שיש במקרא, ולא רצה שתלמוד תורה שבע"פ שהוא תלמוד בבלי וירושלמי כלל, ושיער אביה בדעתו כי צריך לה שתי שנים עד שתשלים למודה בתורה שבכתב בביאור המקרא ובדקדוק שבו, על כן שכר את החכם ההוא המלמד בעד שתי שנים בחמשים זהובים, ונתן לו כל שכרו במוקדם, בתנאי שיבא כל יום בחצר הפנימי שלו לחדר בתו ללמדה המקרא, והאב חדר מדרשו היה בחצר החילון ואינו נכנס ורואה בחדר בתו שלומדת בו, כי בטוח הוא בזה המלמד שיעשה מלאכתו באמונה, ויבא כל יום ללמד את בתו כאשר התנה עמו, וכן עשה החכם ההוא מלאכתו באמונה, והיה בא כל יום לחדר הבת ומלמדה תורה, אך להיות כי הבת ההיא היה לה שכל נפלא וחשק נפלא, השלימה לימוד המקרא עם ביאוריו ועם חכמת הדקדוק שבו בשבעה חודשים, וזה החכם המלמד שהיה שכור לשתי שנים וכבר קבל שכר השתי שנים כולו במוקדם, התחיל ללמדה בתורה שבע"פ משנה וגמרא, והיא לרוב חדוד שכלה המופלא היתה קולטת הלימוד של הגמרא ותוספות ומתחכמת בו מאד. והנה אחר שעברו שנה אחת ואחד עשר חודש ימים ששכר לה אביה את זה החכם המלמד אותה, עלה בלב אביה לבא החדרה אצל בתו בעודה לומדת לראות אם השלימה לימוד המקרא כאשר התנה עם המלמד ללמדה, וימצא יש בידה גמרא ולומדת עם המלמד סוגיא עמוקה שם, ויתפלא על הדבר הזה ויאמר להמלמד מה זאת, ואיך הגיעה למדרגה זו, ויענהו המלמד מחמת חדוד שכלה וחריפות שלה, כל לימוד המקרא אשר התנית עמי ללמדה כבר השלימה אותו בשבעה חודשים, ואני כבר נשכרתי לכ"ד חודשים וקבלתי שכרי, הוכרחתי לבא כל יום ללמד אותה בגמרא, וגם לימוד זה קולטת אותו בדרך נפלא כאשר אתה רואה עתה במדרגה זו, וילחק אביה ויאמר להמלמד עד כאן תחום שבת, הן אמת כי אני שכרתיך לכ"ד חודשים וקבלת שכרך משלם, ועתה אתה חייב לי עוד חודש אחד, אני מוחל לך ותלך לביתך לשלום, ולא תטרח לבא פה עוד ללמד את בתי, ונתן לו המלמד שלום והלך לו. ותאמר הבת לאביה מה זאת עשית עמי, אני הייתי חושבת כשתראני שהצלחתי בלימוד תשכור אותו עוד שתי שנים אחרות, ואתה עשית להפך שדחית אותו ממני ומחלת לו החודש שהוא חייב לבא בו ללמדני תורה, ויאמר אביה, בתי חמדת לבי למה את צריכה ללמוד תורה שבע"פ, וכי את בן שיושב בבהמ"ד ועוסק בתלמוד עם החכמים, והלא אשה את ואחר ארבעה שנים תגיעי לפרק הנשואין כמנהג אנשי העיר להשיא הבנות כשהם בנות י"ח שנים, ואז אני אשיא אותיך ותהיי תחת רשות בעליך, ותטפלי בעסקי הבית והריון ולידה וגידול בנים, ולא יהיה לך פנאי ללמוד תורה שבע"פ, ומה שאת לומדת עתה ישתכח ממך, והלואי שיהיה לך פנאי שתלמדי מקרא ביום שבת שהוא יום בטלה. ולא ערבו לבת דברים אלו של אביה, אך שתקה ולא דברה כלום לפניו, כי נפשה חשקה בתורה, ותאמר בלבבה אני אהיה כמו ברוריה אשתו של רבי מאיר שהיתה בעלת תורה כאחד הגאונים שהיו בזמנה, ותחשוב לבא כל יום תוך חדר אחד העומד בצד החדר של הלימוד שלומד בו אביה בכל יום עם חכם אחד, והיה חלון אחד נמוך עומד בכותל המפסיק בין שני החדרים, והיא נכנסה בחדר זה שפתחו פתוח מצד אחר, ויושבה סמוך לאותו חלון במקום נסתר באופן שאין אביה ואותו חכם רואין אותה, ותקח מן מדרש אביה גמרא והרמב"ם כמו הגמרא שלומדים אביה והחכם, כי יש במדרש כמה תלמודים כפולים לחמשה וששה, והיתה שומעת כל מה שהם מקשים ומתרצים ומפלפלים מדעתם, ומספרי המפרשים, כי ישיבתם היתה סמוכה לחלון, ולא נדח ממנה נדח, והיתה קולטת הדברים כולם מרוב שכלה, עד שנתחכמה יותר מהם, ולא היה שום אדם מבני הבית יודע בדבר זה, אפילו אמה, כי היתה חושבת שהיא יושבת בחדרה ועוסקת בלמודה, ורק בזמן הסעודה תבא ותשב על שלחן אביה לאכול, ואין אביה מרגיש בכל זאת :

והנה אחר הרבה שנים שהיא היתה מורגלת בדבר זה, נזדמן יום אחד כשהיה אביה ואמה יושבים על השלחן בצהרים, והיא ג"כ היתה יושבת שם, נכנס המשרת ויאמר לאביה איש גר בא מן הדרך עתה עומד על הפתח ומבקש רשות לבא לראות אותך, ויאמר יבא, ויכנס ויעמוד לפניו, וקודם שדבר האיש הזה עם הגביר, שאל אותו הגביר מה שמך, ויענהו אני חיים בן שלום ויחשוב הגביר בדעתו איך נקרא בשם כפול, אך ודאי אביו נפטר קודם שנולד וקראו אותו חיים על שם אביו כנהוג, וישאלהו עוד מאיזה עיר אתה, ויענהו מעיר מולדתיך, ויאמר לו שלום פלוני בן פלוני תחונה שם, ויענהו ראה אחר הרמונים, והיה בשלחן שלפניהם קערות שיש בהם רמונים ותפוחים וענבים ועוד שאר מיני פירות הרבה, אך הקערה שבה הרמונים היתה מונחת בסוף השורה שבשלחן, ואין אחריה קערה אחרת, אבל באחוריה היה קערה של תפוחים וחשב הגביר בעה"ב שעליה רומז לו זה האיש, וחשב כיון ששאל אותו על שלום פב"פ והוא כבר נפטר, לא רצה לומר בפירוש שנפטר אלא רמז לו בתפוחים, כלומר תפחה רוחו שכבר נפטר. אח"כ אמר לו הגביר בעה"ב למה באת אצלי ומה תבקש, ויענהו עתה באתי מן הדרך ואין לי מעות לקנות אכילה, כי כיס המעות שלי נפל ממני בדרך, על כן בא אצלו לבקש ממנו שנים או שלש דנרים מנדבת לבו כדי לקנות בהם אכילה לצורך היום והלילה ולמחר, והגביר בעה"ב לא היה כיס המעות שלו בתוך

חיקו

תיקו. אלא היה מונח תוך בגדו שפשט אותו בחדר אחר, ויאמר לבתו הנזכרת בלחישה, לכי לחדר מושבי ושם תמצאי תוך הבגד שלי כיס המעות, תפתחי את הכיס ותקחי ממנו דינר אחד של כסף ותתני אותו להעני הזה, והולך לפרש לה ולומר לה דעי כי יש בכיס ההוא דינר אחד של זהב, הזהרי שלא תטעי ותתני אותו לזה העני בטעות, אלא תהיה עיניך פקוחות לקחת דינר כסף ולא דינר הזהב, וכפל דבריו אלו פעמים, והיא קמה במהרה ופתחה הכיס, ולקחה במתכוין את דינר הזהב ונתנהו לאותו עני שהיה עומד בחוץ וממתין לה, ובאה הבת וישבה על השלחן, ואביה לא ידע כי חשב שעשתה כאשר ציוה אותה, ואחר חמש רגעים הולך אביה לתת את דינר הזהב לאדם אחר אשר הוא הכין אותו בעבורו, ויאמר לבתו הביאי את כיס המעות אלי, ותלך ותביאהו ויחפש על דינר הזהב ולא מצאו, והבין שבתו טעתה ולקחה את דינר הזהב ונתנהו להעני במקום דינר הכסף, ויכעוס עליה, ויאמר לה שתי פעמים לחשתי באזניך וצויתיך שתתני להעני דינר הכסף, ועכ"ז נכשלת לתת לו דינר הזהב, הנה בודאי אם היית נולדת זכר שיהיה לך עסק במסחר היית מחרבת הבית. ותענהו ותאמר לו אם נולדתי זכר הייתי בונה עשרה בתים, ועתה לא שגיתי ולא נכשלתי כאשר חשבת, הלא בכונה וידיעה שלימה לקחתי דינר הזהב ונתתיהו לאותו האיש, ולוא הייתי רואה בכיס עוד דינרי זהב הייתי משלמת לו עד מספר עשרה ויאמר אביה בחימה על מה ועל מה תעשי, מה זה הוא, ותאמר אתה שגית בו כי חשבת שהוא איש עני פשוט מהמון העם, ולכך חשבת לתת לו נדבה דינר כסף, אך אני ידעתי שהוא חכם גדול שאין ראוי לפי כבודו לתת לו דינר כסף, אלא לפחות עשרה דנרי זהב, ולכך אמרתי אם היה נמצא בכיס עוד תשעה דנרי זהב הייתי נותן לו להשלים לעשרה. ויאמר איך היית את יודעת שהוא חכם גדול, ותאמר תקרא לו תחלה, ותבדקהו בדברי תורה, ותדע אתה שהוא חכם גדול, ותשלים לו עוד תשעה דנרי זהב להשלים לעשרה לפי כבודו, ואז אח"כ אגיד לך כיצד ידעתי אותו, ויאמר טוב הדבר ויצו את המשרת שיביאהו אצלו, ויחפש עליו, ויביאהו לו ויבדקהו בדברי תורה, וימצאהו חכם גדול עולה בחכמה עליו ועל חבירו כפלי כפלים, ויאהבהו ויתן לו עוד תשעה זהובים להשלים לעשרה, ויבקש ממנו מחילה על אשר חשב אותו אדם פשוט והמוני והלך לו. ואחר שיצא מלפניו אמר לבתו עתה הגידי לי איך ידעת את שהוא חכם גדול, ותאמר לו תחלה ראה ששאלת אותו מה שמך, ואמר לך חיים חיים בן שלום, ואתה חשבת שאביו חיים ונקרא על שם אביו מפני שנולד אחר פטירת אביו, וזה לא יתכן, דאם כן היה צריך שיאמר לך חיים בן חיים, על כן מוכרח לומר שהוא בן שלום והוא שמו חיים, ואמר לך אני חיים חיים כלומר אני חכם חיים, יען כי שני יודין של חיים תעשה אותם אות אחד שהוא כ"ף אז נקרא חכם, וז"ש לך אני חכם חיים בנו של שלום. שלא רצה לומר לך בפירוש שהוא חכם, אלא הגיד לך ברמז. ויאמר אביה יפה כוונת בדבר זה וכך הוא האמת בודאי:

ותאמר לו עוד אח"כ שאלת אותו מאיזה עיר אתה, והשיב לך ממקום מולדתיך, ואתה חשבת דברים כפשוטן, ולכך שאלת אותו על שלום אדם אחד הדר שם, אך אני הבנתי שאין כונת דבריו כך, ומה שאמר לך ממקום מולדתיך, ר"ל על התורה, כי כל איש חכם נקראת התורה מולדתו, דכתיב אספרה אל חק ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך, וכונתו לומר כמו שאתה בנה של תורה גם אנכי בנה של תורה. ויאמר לה אביה יפה אמרת, אך לפי דבריך מה השיב לי על שלומו של פב"פ ראה אחר הרמונים, ותאמר אם נחשוב שאמר לך ראה אחר הקערה שיש בה רמונים לא יתכן, כי אחר הקערה של הרמונים לא יש עוד קערה אחרת, ואשר חשבת על אחורי הקערה שיש קערה של תפוחים, גם זה לא יתכן כי אמר לך אחרי, ולא אמר לך אחורי, אך באמת זו חידה עמוקה, והיינו כונתו להשיב על שאלתך ששאלת אם ידעת בשלום פב"פ, והשיב לא ידעתי, ולכך אמר לך ראה אחר הרמונים, כי בשיר השירים כתוב הפרחה הגפן הנצו הרמונים לא ידעתי נפשי שמתני, נמצא אחר תיבת הרמונים יש תיבות לא ידעתי, והוא כונתו לומר אחר מלת הרמונים מה כתוב לא ידעתי, גם אנכי לא ידעתי משלום זה האיש שאתה שואל עליו. וישמח אביה שמחה גדולה על דברים אלו של בתו ועל חכמתה, ויאמר בודאי כך היתה כונתו, אך הגידי לי מהיכן באה אליך החכמה הזאת, ותאמר מן החלון ויאמר מאיזה חלון, ותאמר החלון שיש בחדר הלימוד שלך ושל חבירך הפתוח לחדר אחר, ויאמר איך היה הדבר הזה הגידי לי, ותספר כל מה שעשתה במשך ארבע שנים שעברו מיום פרידת המלמד שלה ממנה, ויאמר לה איך אנחנו שיש לנו עשרים שנה יושבים ישיבת קבע, ולומדים בכל יום גמרא וספרי הראשונים שיש עליה והרמב"ם ונושא כליו בפלפול עצום, לא הגענו לשליש חכמתיך שלמדת את בארבעה שנים בלימוד שלנו, ותאמר אתם משנים החכמה ומקבלים אותה בגלוי ופרסום בישיבתכם שהיא ידועה לכל, אבל אני קבלתי החכמה בהצנע שאין שום אדם מכיר בי ולכך השגתי אותה בגודש רב ועצום, כי מאחר שלמדתיה בצניעות דלא מבעיא אדם אלא אפילו זבוב לא ראה אותי בעת שאני יושבת ללמוד, לכך הצלחתי בה והשגתיה, ונתחכמתי בה עשר ידות מן הלימוד שלמדתם בעשרים שנה, וכן שלמה אמר ואת צנועים חכמה, ללמדנו כי יסוד של השגת החכמה הוא לימוד הצניעות:

וכן הענין כאן בארון הקודש שבו הלוחות שבהם כלולה התורה שצוה השי"ת לתת הלוחות תוך הארון להצניעם בו, ועוד הוסיף צניעות יותר שציוה לכסות את הארון בכפורת, ועוד הוסיף צניעות יותר שצוה להשים פרוכת מבדלת בין הקודש ובין קודש הקדשים, והרי זו צניעות שלישית, ללמדנו שהתורה שהיא החכמה המשולשת בשלשה דורות, כמ"ש מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך, תתקיים בשלשה דורות אלו על ידי הצניעות דהיינו שילמדו אותה בהצנע כל מה דאפשר להם, וכאשר אמר הכתוב ואת צנועים חכמה, וכמו שאמרה אותה הבת לאביה שהיה דבר זה אצלה בנסיון:

ולכן אחר שכבר אמר לו ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך, הנה אחר שהגיד לו מעשה הכפורת חזר ואמר לו ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה, זו צניעות יתירה נוספת, אע"ג אשר אל הארון תתן את העדות אשר אתן, כלומר שיש כאן צניעות לעדות היא התורה בארון, אפ"ה תוסיף צניעות יותר ע"י הפרוכת אשר תתן על הארון, ובא ללמדו יסוד גדול לבנין החכמה וקיומה, שיהיה הצניעות בכל אופן שאפשר לעשות, ולכן א"ל עתה תתן לשון עתיד, כי בא ללמדו על העתיד בהשגת החכמה שהיא העדות שיתנהג בלימודה בצניעות, וככתוב ואת צנועים חכמה, כי הצניעות היא יסוד חזק ואמיץ לקיום החכמה ולהשגתה:

ועשית שלחן עצי שטים. נ"ל בס"ד, השלחן הוא במקום המזבח, כמ"ש רז"ל בזמן בהמ"ק מזבח מכפר, ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו, גם נודע כי בזמן שבהמ"ק קיים היה לנו שתי מזבחות שהוא פנימי להקריב קטורת, וחיצון לקרבנות, עולות ותמידין ומוספין, ולכן הורה לנו רבינו הרש"ש ז"ל שכל אדם

יהיה

יהיה נזהר ללמוד על שלחנו בתוך הסעודה פרשת הקטורת, ופרק איזהו מקומן, שהוא במקום שני מזבחות הנזכרים, ונודע דעל ידי עסק התורה על שלחנו וע"י שיהיה מאכיל עניים על שלחנו, יתרבה השפע וישתלשל לאדם ע"י כ"ז צינורות השפע, שהם כ"ב אותיות התורה, עם חמשה אותיות מנצפ"ך הכפולים, ולכן מדת השלחן הוא אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קומתו, שהם כ"ז טפחים כמנין כ"ז צנורות הנז'. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בפ' כי תשא, ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם, שרמז לו השי"ת על אמות השלחן, כי בזכותו ערך לישראל שלחן במדבר, כי המן ירד בזכות מרע"ה, וכתיב לערוך שלחן במדבר, ומדות השלחן של בהמ"ק הוא אמתים ארכו שהם י"ב טפחים, וכנגד זה ב' אותיות י"ב של טובי, ועוד אמה רחבו שהוא ששה טפחים, וכנגד זה אות וא"ו של טובי, ועוד אמה וחצי קומתו שהוא ט' טפחים, וכנגד זה אות ט' של טובי, ולז"א אנכי אעביר כל טובי שהם כ"ז צנורות הרמוזים בשלחן המקדש, להשפיע לישראל בשלחן שערכתי להם במדבר על פניך, כלומר בזכותך. כי המן ירד להם במדבר בזכות מרע"ה ובזה וחנותי וכו':

וצפית אותו זהב טהור, שתביא על השלחן מאכל ומשקה נקי מתערובת איסור של תולעים ושל תערובת בשר בחלב וכיוצא, וגם נקי מגזל וגניבה וכיוצא. מבית ומחוץ תצפנו, והיינו מבית הוא נקיות מן איסורים הנמצאים בבית שהם תולעים ויתומים, ומחוץ הוא נקיות מן איסורין של גזל וגניבה וכיוצא שהם דברים הנעשים בחוץ במו"מ ומלאכה שנעשים בחנויות ובשוקים. ועשית לו זר זהב סביב שתזמין עליו אורחים טובים יראי השם שהם נחשבים עטרה לשלחן:

ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד. נ"ל בס"ד לחם זו התורה דנקראת לחם, דכתיב לכו לחמו בלחמי, ושלימות לימוד התורה הוא שתהיה יוצאה מן הלב ולא שתהיה מן השפה ולחוץ, וכמ"ש בקהלת ולבי ראה הרבה חכמה ודעת, ולכן ראשה ב' וסופה ל' שהם אותיות לב, ללמדנו שצריך שתהיה יוצאה מן הלב, ולכן מלוי ל"ב כזה למ"ד בי"ת הוא אותיות תמיד, ולז"א ונתת על השלחן לחם פנים זו התורה שיוצאה מן הלב, שהוא גלוי לפני דוקא, ויהיה אצלך תמיד כאשר יורה המלוי של אותיות לב, שהוא אותיות תמיד. ולכן אם תסיר אות ל' מן אותיות שלחן ישאר אותיות נחש למפרע, לרמוז שאם לא ילמוד האדם תורה על השלחן שולט בו כח הנחש ב"מ, ועל ידי לימוד התורה הרמוז באות ל' יסתלק כח הנחש, וישתלם ויהיה צירוף שלחן. ואמר לחם פנים רמז לפי דרכו שילמוד ג"כ על השלחן דברי סוד שנקראים פנים, מלבד לימוד הנגלה. לכן נוהגין חסידים ואנשי מעשה אפילו בלילות הקיץ, ואפילו בעת שהם נחפזים בעבור איזה עסק, ללמוד על השלחן פתיחת אליהו הנביא זכור לטוב:

פרשת תצוה.

ואתה תצוה את בני ישראל. י"ל למה ואתה בוא"ו, דמשמע שדבר זה נמשך למה שכתוב בפרשה הקודם, ועוד י"ל שנראה מלת ואתה כולה לשון יתר והול"ל צוה את בני ישראל, וידעינן שהוא המצוה ולא שלוחו. ונ"ל בס"ד, כאן רמז לו על מעלתו שאינו איש אחד בלבד, אלא הוא נחשב לחמשה אנשים, והלוי שמצוה את ישראל במצות השי"ת, נחשב כאלו הם מצטווים מן חמשה צדיקים ונביאים, והיינו ע"פ מה שפרשתי בס"ד בספ"ק בן איש חי פרשת כי תשא על פסוק כי זה משה האיש וכו', כי הערב רב הבינו ש"ס פ"פ לאהרן הע"ה לומר למה לנו זה העגל, דאם משה נפטר אני אהיה מנהיג אתכם במקומו, לכך הקדימו לסדר דברים טענות לסתור דבר זה, והוא הא' דמרע"ה א"א שיהיה אדם ממלא מקומו, כי מדרגתו בנבואה לא זכה שום נביא לה, כי כל הנביאים הם מתנבאים בכה, והוא מתנבא בזה, דכתיב זה הדבר אשר צוה ה', דהשכינה מדברת מתוך גרונו, ועוד טענה ב' דמעלתו גדולה שנחשב לחמשה אנשים נביאים כי היה גלגול הבל וגלגול שת, ועוד היה בו נח ושם בן נח שהיו ג"כ נביאים, כמ"ש רבינו ז"ל בפסוק ידעתיך בשם. וגם מצאת חן בעיני, בשם זה שם בן נח, וגם מצאת חן זה נח אותיות חן, הרי ארבעה גדולי עולם שהיו נביאים. והוא עצמו חמי, הרי כאן חמשה נביאים צדיקים יקרים ומעולים, ואיך יבא צדיק אחד למלאת מקומו, ולז"א כי זה משה דנבואתו בזה הדבר, ועוד האיש קרי בה ה' איש, כלומר הוא נחשב חמשה איש, ולא איש אחד בלבד וכו' ע"ש. ולפי"ז נמצא ישראל אין שומעים המצות מאיש אחד, אלא מן חמשה אנשים, וזו היא המעלה גדולה שאין לה ערך, ולפ"ז תתחבר תיבת ואתה עם תיבה אחרונה של פרשה שקדמה שמסיימת בתיבת נחשת, וקרינן הכי נח שת ואתה תצוה את בני ישראל, נח ושת שהם ב' צדיקים ונביאים, ואתה דייקא שיש בך שלשה שהם אתה ושם בן נח וגם הבל בן אדה"ר, הרי חמשה, תצוה את בני ישראל, דכיון שנתגלגלו כל הארבעה במרע"ה ונעשה בן חמשה, נמצא חמשה נביאים מצוים את בני ישראל, ולכן יש על ואתה טעם של שני גרישין, שהוא דוגמת שני עמודים זה בצד זה, לרמוז על השנים שנתגלגלו בו מלבד נח ושת, והם שם בן נח והבל, ונרמזו באותיות משה שהוא ר"ת משה שם הבל, ולכן נחשת שהוא נח ושת ואתה שיש בך שנים אחרים עוד בצרוף כל אלו הארבעה שבך תצוה את בני ישראל וכו'. ובזה פרשתי בס"ד הטעם שהס"ת שכתב מרע"ה נחלקת לחמש חומשים כנגד צירוף החמשה האלה שהם מרע"ה, וארבעה שבקרבו שכולם נצטרפו בלווי התורה כולה שצוה מרע"ה את ישראל:

ועוד נ"ל בס"ד לפרש ברמז הכתוב הנז', די"ל למה נעלם שמו של מרע"ה כאן שלא אמר כדרכו וידבר ה' אל משה לאמר, ועוד הול"ל ויקחו בשתא, ולמה אמר ויקחו אליך. ואקדים הטעם שאומרים משה רבינו ואין אומרים רבינו משה, כדנקטי בתנאי רבי פלוני וכן רבינו פ'. ופרשתי בס"ד שני טעמים, הא' כי שם משה נקרא בו על שם שהיה גואל את ישראל ומושך אותם ממצרים שהיתה כור הברזל, דכן קרא אותה הכתוב כור הברזל, ופרשתי הטעם מפני שבתוכה באו כל ישראל בני השבטים שנולדו מן הארבעה נשים שהם רחל ובלהה לאה וזלפה שהם רמוזים באותיות ברז"ל, ר"ת בלהה רחל זלפה לאה, ומרע"ה הוא משך את ישראל והוציאם מן כור הברזל שהיא מצרים, ולכך נקרא משה בחולם כלומר מושה ומושך את ישראל, דאם נקרא על שם כי מן המים משיתיהו כאשר אמרה בתיה בת פרעה, היה לפ"ז לקראו משוי שהוא עצמו נמשך, אבל משה בחול"ם משמעותו פועל יוצא לאחרים שהוא מושך לאחרים, ובתיה השכילה בדבר זה כשקראתו משה שלא ירגישו שהוא מושך אחרים, והוצרכה לפרש דבריה וטעמה, ואמרה קראתיו כן מפני כי מן המים משיתיהו, כדי שלא יבאו לפרש את השם שהוא מושה אחרים, הקדימה הפירוש שלה שהוא ר"ל משוי מן המים. נמצא משמעות שם משה ע"פ האמת הוא ר"ל מושה ומושך את ישראל מכור הברזל ממצרים, ולכך מקדימים לומר משה רבינו, ואין

ואין אומרים רבינו משה, מפני כי תואר רבינו הוא בעבור התורה שקבלה ולימדה לנו, וזה היה אחר שהוציא את ישראל ומשך אותם ממצרים ולפי סדר המעשים צריך להקדים שם משה שהוא על היציאה קודם תואר רבינו, שהוא על קבלת התורה שלימדה לנו :

ועוד פרשתי בס"ד אופן ב' לסדר קריאת משה רבינו, שמקדימים שם משה לתואר רבינו, והוא דידוע כי נקרא משה שהוא מספר ש' שדי המאיר בבריאה, ולכך זכה לקבל התורה מעולם הבריאה כנודע, ולכך מקדימים שם משה שהיא כנגד ש' שדי המאיר בבריאה, ואח"כ מזכירין תואר רבינו שהוא זכה להיות רבינו אחר שעלה לבריאה וקבל הארה מן ש' שדי המאיר בבריאה, דע"י כך קבל התורה משם ולימדה לישראל ואז נקרא רבינו ולכך מקדימים שם משה על תואר רבינו, ועוד בשם משה רמוז המעלה הגדולה שזכה לה שהאיר בו הארת אחוריים דשם ע"ב, שהוא סוד חכמה שעולה קפ"ד, ופנים של בינה שהיא סוד שם אהי"ה דמילוי יודי"ן שעולה קס"א, ושניהם עולה מספר משה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ולפ"ז שם משה רמוז בו מעלתו הגדולה שזכה להארת חכמה ובינה שהם קפ"ד וקס"א שעולים מספר משה, ולכך אנחנו מזכירים שם משה קודם תואר רבינו, כי באמת על ידי זכייתו שזכה להארת חכמה ובינה, זכה אז לקבל התורה שבעבורה נקרא רבינו :

ונראה לכן יש על מלת ואתה טעם שני גרשין, שהיא צורת שני ווין עומדים בשוה זה בצד זה, דרומזין לחכמה ובינה שהם כחדא נפקין וכחדא שריין. ובזה יובן רמז הכתוב שאמר לו ואתה בטעם שני גרישין שרומזים אל אורות חכמה ובינה, שהם כחדא נפקין וכחדא שריין, תצוה את בני ישראל ויקחו אליך דייקא כלומר למקום האורות שלך שהם חכמה ובינה המאירים בך, שמן זית זך שהוא בסוד חכמה כנודע, דלכן אחז"ל הרואה שמן זית בחלום יצפה לחכמה, ועוד להעלות נר תמיד, והיינו נר רמז לבינה שיש בה שלשה מלואי אהיה שהם מספר תמיד :

יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה' חוקת עולם לדרתם מאת בני ישראל. נ"ל בס"ד דידוע הדלקת המנורה בדרום מסוגלת להשפיע לישראל שפע אור בחכמת התורה, ובשלחן נשפעים בעושר, לכן הרוצה להחכים ידרים, והרוצה להעשיר יצפין, זה מוסך חכמה בזכות המנורה, וזה מוסך עושר בזכות השלחן, ולכך הנזהרים בנירות שבת ומדליקים אותם בדרום יזכו לבנים חכמים, והנזהרין בכבוד השלחן של שבת יזכו לעושר, כי בליל שבת צריך להדליק המנורה בדרום והשלחן יעמידו בצפון, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בפיוט שלו אסדר לדרומא מנרתא דסתימא ושלחן עם נהמא בצפונא ארשין, ולכך היתה המנורה שבעה נירות כנגד התורה שהיא שבעה ספרים, כי פסוק ויהי בנסוע הארון הוא ספר בפ"ע, ועליה כתיב חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה :

והנה בין מספר ערב למספר בקר יש מספר ל' שמספרו שלשים, וידוע לימוד התורה רמוז באות ל', ונרמז בהפרש שיש בין בקר ובין ערב להורות לנו שצריך האדם להתמיד בעסק התורה מן הבקר עד הערב, וכמו מנהגן של ישראל בימי מרע"ה, כדכתיב ויעמד העם נצב עליך מן הבקר עד הערב, מיהו"כ בלילה אע"פ שחייב האדם לעסוק בתורה בלילה ג"כ, עכ"ז צריך שישן ברובו של לילה, דלא אברי ליליא אלא לשינתא, כי רובו עובר בשינה, ובזה יובן יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר, הנה עריכת נר המנורה מסוגלת ומועלת להשגת לימוד התורה הרמוז במספר ההפרש שיש בין מספר בקר לבין מספר ערב, גם יועיל שיזכה אדם להשיג הלימוד בשלימות ארבעה חלקיו שהם פרד"ס, שהם כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה, ולז"א לפני ה' ר"ל לימוד הפרד"ס שהוא לפני אותיות שם הוי"ה. גם עוד ימשך מזכות הלימוד הזה פרנסה לעולם, וזהו חוקת עולם שאמרו רז"ל בגמרא, מנ"ל דחק לישנא דמזוני הוא, שנאמר הטריפני לחם חוקי, וגם עוד יזכה שיהיה למוד זה שלומד נקרא לימוד שהוא לשם ה"א היא לאה, שיעשה בזה תיקון לאה שנקראת דור, ונקראת ג"כ בשם תם כנודע, ולז"א לדרתם חלק התיבה לשנים וקרי בה דור תם, רמז ללאה שנקראת דור כש"ד לדור ודור המליכו לא ונקראת תם בסוד ויעקב איש תם בעלה דתם, ואמר מאת ישראל מאת אותיות אמת, שהתורה נקראת אמת דכתיב אמת קנה ואל תמכור, ותהיה דבוקה בישראל שהם נקראו אמת דכתיב ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת :

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל. י"ל למה הוצרך לפרש ולומר מתוך בני ישראל, פשיטא הוא כן ואלא מאן. ונ"ל בס"ד רמז לו שיקרבהו ע"י שימשיך עליהם הארה מן יחוד נר שהיא מספר הוי"ה אהיה אלקים הוי"ה אדני, שעולים מספר נ"ר, ותוך תיבת בני יש נ"ן, ותוך ישראל יש ר', הרי אותיות נר, ולז"א מתוך בני ישראל :

ועשו את האפוד זהב תכלת וארגמן. נ"ל בס"ד האפוד רמז לחלוק אור של הנשמה שהוא לצורך עוה"ב, והחומר העכור סוגר עינו של אדם שלא יסתכל ויבחין בתיקון שלו, כי משים עיניו ולבו של אדם להביט תמיד בחמדת הממון של עוה"ז, ובמה יוכל לו, לכך בעבור תיקון החלוק הקדוש הזה ושלימתו יהיה האדם בחמדת הזהב יסתכל בתכלת, ר"ל סוף ותכלית של אותיות זהב, שהם אותיות חוג שהוא עיגול, שהוא הגלגל העגול המתגלגל וחוזר בעולם, כמ"ש רז"ל ע"פ כי בגלל הדבר הזה יברכך ה', אר"ח גלגל הוא שחוזר בעולם, שהממון מתגלגל והולך מאדם זה לאדם אחר, וא"כ אם יהיה להוט אחר השגת הממון אפשר שיהיה כל יגיעו וטרחו בחנם, כי יזדמן לו שעה אחת שיעיף עיניו בו ואיננו, ואם ירדוף אחר תאות התענוגים באמרו הטבע ח"א שישתכר, וכיון דהאדם חמרי מוכרח היא למלאת תאותו בתענוגים, הנה יסתכל בארגמן שהוא טבע אדום הדומה לדם, והרי הרי הוא משתנה בנקבה שנהפך לחלב לבן מאד :

ואם יבלה ימיו לרדוף אחר הכבוד, יתבונן בתולעת והוא כי כל האדם בקבר ניתק ממנו הכבוד לגמרי, באופן שתהיה התולעת נכבדת יותר ממנו, והוא נחשב שני לה במעלה, מאחר שהם שולטת בו התולעת ולז"א תולעת שני, ר"ל שסופו להיות שני לתולעת במעלה, ולא ישאר אללו מן הכבוד אפילו כחודה של מחט, ואם יהיה לו התבוננות והסתכלות בכל דברים אלו שאמרנו, אז יש תקוה בתקון ועשיית החלוק של הנשמה השזור מן תר"ו מצות שיש לישראל תוספת על שבע מצות בני נח, וזה וש"ש שהוא מספר תר"ו שוזר מהם החלוק הקדוש של הנשמה הנעשה מן המצות, ואע"פ שא"א לקיים את כולם במעשה הנה המעשה תשקלם ע"י המחשבה, ולז"א מעשה חושב, דהיינו אלו התר"ו מצות שהם מספר וש"ש יהיו משזר שזורים מן חלק המעשה, ומן חלק החושב שחושב בהם :

שתי כתפות חוברות יהיה לו אל שני קצותיו וחובר. נ"ל בס"ד דידוע איש ואשה שזכו שם י"ה ביניהם, והנה שם י"ה במלואו כזה יו"ד ה"ה יש במלואו ג"כ שם י"ה, הרי הוא ומלואו נעשה יהיה, והשפעה שתהיה מן הפשוט והמילוי ביחד תהיה השפעה שלימה,

וז"ש

וז"ש שתי כתפות חוברות רמז לזווג איש ואשתו שיתחברו יחד כתף על כתף, אז לזה הזווג יהיה לו, כלומר הארת יהו"ה אליו, כי שם י"ה בפשוטו ובמלואו יאיר בזה הזווג של איש ואשתו, וגם ימשך הארת שם ע"ב שהוא חסד עליון על שני קצותיו של הזווג, וחובר שתתמיד בו הארות אלו, ולא יסתלקו ולא יתפרדו ממנו:

וחשב אפודתו אשר עליו כמעשהו ממנו יהיה. נ"ל בס"ד הבנים נקראים בגדים של אביהן, כמ"ש רז"ל גבי יהושע כה"ג דכתיב ויסירו בגדים הצואים מעליו, וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים, אלא אלו בניו שנשאו נשים נכריות, והיינו כי כמו שהאדם יתכבד במלבושיו כמ"ש בגמרא רבי יוחנן קרי למאניה מכבדותיה, וכמ"ש רז"ל ע"פ ותחת כבודו יקד יקוד, כן האדם יתכבד בבניו אם הם שלמים בתורה ובדרך ארץ, ולכן האפוד שהוא בגד חשוב יש בו רמז לבנים של האדם, אמנם חשיבות הבנים בדרך הטוב והישר זה נעשה מכח מעשים של אביהם ומנהגו ומדתו, כי זה כלל גדול מעשה אבות יעשו בנים. מעשה באדם א' שבא להכות את בנו על אשר אכל בלא נטילת ידים, ותפס שתי רגליו של הבן בידו אחת, והמקל ביד אחת, וכאשר הרים את המקל להכות על רגלי הבן, ירד המקל על היד של האב עצמו שהיתה אוחזת ברגלי בנו, והוכתה ידו הכאה חשובה וגדולה, ואמר הבן לאביו כדין וכמשפט הוכתה ידך על אשר אתה מכה רגלי בשביל שלא נטלתי ידי, ואתה עצמך אוכל תמיד בלא נטילת ידים, והגידו לך בזה מן השמים לומר לך למה תכה רגליו של זה על אשר לא נטל ידיו, תכה את ידך על אשר לא נטלת אותם, וכי לא ידעת שמעשה אבות יעשו בנים, שאם הייתי רואה אותך שלא תאכל בלא נטילה, גם אני לא הייתי אוכל בלא נטילה, וז"ש וחשב אפודתו אלו הבנים, אשר עליו, כלומר אשר סיפוקם וצרכם מוטל עליו, הנה כמעשהו של האב הן לטוב הן להפך, ממנו יהיה הבן, כי מעשה אבות יעשו בנים:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, וחשב אפודתו אשר עליו וגו', דבא הכתוב לרמוז לפי דרכו רמז מוסרי לאדם, והוא דידוע כמו שיש לעשות מלבוש לגוף כן יש לעשות מלבוש רוחני לנשמה, וכמו שהמלבושים הגופניים של הגוף יהיה יקרם ותפארתם כפי זוהר וחשיבות המשי, או הצמר שלהם, וכפי חשיבות המלאכה של האומן אשר ארג אותם, כן הוא יקר תפארת המלבוש הרוחני של הנשמה, תלוי ביופי ושלימות התורה והמצות והתפילות של האדם העושה אותם. אמנם יש הפרש בין מלבוש זה למלבוש זה בשני ענינים, והוא הא' כי זה המלבוש הרוחני של הנשמה הוא מוטל על האדם לעשות, כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אבל מלבוש הגופני של הגוף הוא תלוי ביד השי"ת, וכמ"ש יעקב אע"ה אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, וכה"א שוש אשיש בה' תגל נפשי באלקי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני, וכן אחז"ל יכסה אדם אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהם תלויים בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם:

והפרש השני הוא, כי במלבוש הגופני אם קנה אדם חתיכת משי או מין אחר ועשאם בגד, וחסר לו עדיין חתיכה קטנה כבית הצואר וכיוצא, אפשר לו ליקח חתיכה הקטנה שחסרה לו מחבירו, הן בתורת שאלה, הן בתורת נדבה, ובה ישלים את הבגד, משא"כ במלבוש הרוחני אם יחסר לאדם בו מקצת אפילו משהו, א"א להשלים החסרון משל אחרים, אלא צריך שהוא עצמו יטרח למלאת החסרון משלו ומיגיע כפו, וכאשר מצינו בילקוט מאמרי רז"ל, דר"א ורבי יהושע היו הולכים בהר הבית, וראו מלאך בידו חלוק רוחני אשר אורו זורח יותר מאור השמש, ולא היה שפה לפיו, וחשבו שזה החלוק שלהם הוא, ויאמר אליהם המלאך חלוקכם טובים ונכבדים יותר מזה, אבל זה הוא לאיש אחד מאשקלון שמו יוסף הגנן, וזה המראה היה בערב כפור, ואחר הרגל הלכו לאשקלון יצאו כל העיר לקראתם, ולא קבלו להתארח כי אם רק אצל יוסף הגנן, והלכו אצלו, ראו אותו מלקט ירקות מן הגן שלו, ולא היה לו אלא רק שני ככרות לחם, הביא להם אכלו ושתו מים וברכו בהמ"ז, ואח"כ אמרו לו הגד לנו מה מעשיך, אמר להם אתם רואים עניי כי אין לי אלא רק עבודת הגן הזה, אמרו לו אעפ"כ הגד לנו איך היית מנעוריך, אמר להם אביו היה מגדולי העיר הזאת ומעשיריה, וכשנפטר אבד הוא את הממון ויגרשוהו אנשי העיר וישנאוהו ויצא, ובנה כאן בית ועשה הגן ויזרע בו ירקות, וממה שיאסוף מן הגן הוא מוכר אותו, ונותן חצי לצדקה וחצי מתפרנס ממנו. אמרו לו כו"כ ראינו ביד המלאך בחלוק הנשמה שלך, ובאנו להודיע אותך אולי תוכל להוסיף זכיות, ותשלים השפה של החלוק, והלכו לדרכם, ואחר שהלכו אמרה לו אשתו שמע עצתי, ומכור אותי, ותן מחירי לצדקה לעניים, אולי תשלים בזה החלוק שלך, אמר לה מפחד אני שמא ישכב עמך הקונה ויפסיד החלוק כולו, אמרה לו אל תירא אשבע לך שלא תבא תקלה זו לעולם, וזה לפי תומו קבל לעשות כדבריה, והלך ומכרה ונתן הדמים לצדקה, וזה הקונה רצה לאונסה ולא קבלה, ומסרה לרועה וצוהו שיליק לה מאד, והנה אחר ימים רצה בעלה לנסותה, והתחפש וילבש בגדים אחרים והלך אצלה לשדה במקום המרעה, ופתה אותה באומרו שיפדנה ויקחנה לאשה, ולא קבלה בשום אופן, ואז ידע כי נשארה בנאמנות שלה, ולא נגעו בה, ואז גילה פניו נגדה ותכירהו ותחבקהו, ונתחבקו שניהם זע"ז ויבכו, ותעל שועתם אל האלקים וישמע בת קול מבשר מן השמים, נשלם החלוק שלך, וחלוק אשתך טוב מחלוק שלך, ותלך נא למקום פ' ותמצא שם מטמון גדול חשוב שטמן אביך, וילך שם וימצא מטמון רב, ויפדה את אשתו, ויעשו מצות הרבה, ע"כ המעשה. הרי זה החלוק הרוחני של הנפש הגם שהיה חסר דבר מועט, כי ראו שלא היה שפה לפיו, טרחו ר"א ור"י לילך לעירו של בעל החלוק, להגיד לו דבר שהוא יטרח להוסיף זכיות, כדי להשלים החלוק, ולא השלימו אותו משלהם, כי היו עשירים בזכיות. וגם לא התפללו לפני השי"ת שישלים לו זה המועט שנשאר בעבור החלוק, אלא זרזו אותו שהוא יטרח להשלים אותו. ובזה יובן וחשב אפודתו אשר עליו, פירוש חשיבות המלבוש הרוחני שהוא מוטל עליו, שזה נעשה מיראת שמים, והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, משא"כ מלבוש הגופני אינו מוטל עליו, אלא תלוי ביד מי שאמר והיה העולם, וככתוב השלך על ה' יהבך, וכאשר בארנו בהפרש הראשון שיש בין זה לזה, הנה זה המלבוש חשיבות שלו תהיה כמעשהו. ר"ל כפי המעשים של בעל המלבוש, שאם הם יפים ומהודרים גם המלבוש הזה יקר ומפואר הרבה, ועוד יש בו דבר אחד, כי ממנו יהיה, ר"ל שלימות שלו תהיה מן האדם העושה אותו, שאם נחסר בו אפילו חלק קטן א"א להשלימו משל אחרים, או בידי שמים, אלא צריך שבעליו העושים אותו המה ישלימו אותם בכוחם ויגיעם:

מעשה חרש אבן פתוחי חותם תפתח את שתי האבנים. נ"ל בס"ד שרמז הכתוב לפי דרכו, כי מי שהוא עם הארץ ואינו עוסק בתורה, אינו מקיים

מקיים המצות במעשה, אלא לפרקים בעת שתזדמן לידו, או בעת שיגיע זמנה, כי א"א לקיים המצוה שלא בזמנה דאינו כלום הוא, אבל החכם שנקרא חרש שהוא ר"ל חכם בתורה, שלומד בימים ובלילות, הנה הוא מקיים המצות תמיד בימים ובלילות, דכתיב זאת התורה לעולה, כל הקורא בפרשת עולה כאלו הקריב עולה, בין בימים בין בלילות, וכן הוא בשאר מצות דינא הכי דהקורא בפרשה שלהם נחשב לו קריאת התורה במקום מעשה, וידוע דהתורה נקראת אבן, וכן ארז"ל בגמרא דבתרא דף קמ"ה מסיע אבנים אלו בעלי משנה, וז"ש מעשה חרש אבן, כלומר החרש שהוא חכם שעוסק בתורה הנה המעשה שלו תתקיים ותהיה כאבן היא התורה כי מה שלומד בתורה נחשב לו כאלו קיים המצות במעשה, בין בזמנן בין שלא בזמנן, בין בימים בין בלילות, אך צריך שיעסוק בדבר אמת שהוא חותמו של הקב"ה, וכמ"ש בגמרא דאנשי כנה"ג נפל להו פתקא משמייא, דכתיב בה אמת, משום דחותמו של הקב"ה הוא אמת, וז"ש פתוחי חותם הוא האמת שהוא חותם של הקב"ה, תפתח את שתי האבנים, הם תורה שבכתב ותורה שבע"פ, שכל אחת נקראת אבן. או כמו שתי האבנים הם שני דלתי"ן של שם שד"י ושם אדנ"י, שפגם בהם אדה"ר וחוה, בסוד הנחש השיאני שנשאר ש"י ונ"י, וכנגדן היא מ"ם של למרבה המשרה שהיא סתומה, ולעתיד תתקן באלכסון ותהיה שני דלתי"ן של דוד המע"ה, וכתב הרנ"ש ז"ל על זה רמז כתיב לשקוד על דלתותי יום יום, וידוע שהאותיות נקראים בספר יצירה בשם אבנים, או כמו שתי האבנים קאי על אותיות ו"ה שבשם הוי"ה ב"ה, כי בגלות אין השם שלם דכתיב כי יד על כס יה, ואמר על שמות בני ישראל כלומר למשוך מהם שפע בצינורות של ישראל שהם שמותם, כי ידוע דאותיות השם של כל דבר הם צינורות שבהם ישתלשל השפע לאותו הדבר, ולז"א תפתח את שתי האבנים שהם ב' אותיות ו"ה שבשם וכן שתי אותיות דל"ת דשם שד"י ושם אדנ"י, על שמות בני ישראל שהם צינורות השפע שלהם, שיתמלאו שפע מן אותיות אלו, ואין הכונה שישפיעו בהיותם עומדים לבדם שנפרדים מן עיקר השם, אלא ישפיעו בהיותם מוסבות, פירוש מחוברים ומסובים בעיקר השם דהיינו אותיות ו"ה מוסבים ומחוברים בשני אותיות י"ה, שבזה יהיה השם שלם וישפיע בשלימות שלו, וכן שני דל"ת הנז' יהיו מסובים ונשענים ומחוברים באותיות ש"י, ובאותיות אנ"י, שיהיה שם שד"י ושם אדנ"י שלם, ועל ידי התחברות זו אז משבצות זהב הם הגבורות תעשה אותם, ר"ל תתקן אותם, כי עשיה היא לשון תיקון, כמו בן הבקר אשר עשה, והכונה על המיתוק שיתמתקו בחסדים :

ועוד נ"ל בס"ד, לרמוז מעשה חרש אבן פתוחי חותם תפתח את שתי האבנים, והוא כי השתיקה בעת ריב עושה תועלת וטהרה מן העונות, דארז"ל הנעלבים ואינם עולבין שומעין חרפתם ואינם משיבים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, ועוד ארז"ל תולה ארץ על בלימה זה הבולם פיו בשעת מריבה, והיינו שיהיה כאבן שאין לה פה, כן הוא אין לו פה לדבר, כי פיו הוא סתום וחתום שאין לו דבר להשיב, וכמ"ש דוד המע"ה ואהי כאיש אשר לא שומע ואין בפיו תוכחות, וכן אמר עוד ואני כחרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו, וזהו עיקר השבח של השתיקה שיהיה כאבן שהכל דורסין עליה, ואין לה פה לצעוק ולהתרעם, ובעל מדה זו נקרא חרש, שהוא פקח לעשות תועלת לעצמו בנקיון נפשו, בדבר קל זה שהוא מדת השתיקה באופן כזה, וזהו מעשה חרש החכם מעשה התועלת של עצמו הוא שיהיה כמו אבן. שהכל דורסין עליה ואין לה פה לצעוק, ואין השתיקה משובחת אלא בזאת אבל בדברי תורה לא תשתוק, וזהו פתוחי חותם הוא הפה שלך שאתה חותם פתחו בעת מריבה, תפתח את שתי האבנים, ר"ל בתורה שבכתב ותורה שבע"פ, הם על שמות בני ישראל מוסבות, דאמרו חז"ל אין לך אדם מישראל שאין לשמו רמז בתורה, משבצות זהב הם מדות שהתורה נדרשת בהם, שהם משובצים זה בזה, תעשה אותם לדברים של התורה :

ועשית את מעיל האפוד כליל תכלת. נ"ל בס"ד דארז"ל מעיל מכפר על לשה"ר, יבא דבר שבקול ויכפר על קול, ונרמז בשם המעיל כי תכלית של אותיות מעיל דהיינו סוף שלהם באלפא ביתא, הוא הוא אותיות פנכם, כי אחר מ"ם יש נו"ן, ואחר עין יש פ"ה, ואחר יו"ד יש כ"ף ואחר למ"ד יש מ"ם, הרי אותיות פנכם, והמספר לשה"ר פוגם בפנים שלו, והתיקון של כל דבר וכל אבר נעשה כתר ועטרה לאותו דבר ואותו אבר, וכמ"ש רז"ל על עוה"ב צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, והיינו התיקונים שעשו בחייהם נעשים עטרות להם, וז"ש את מעיל האפוד תיקון שיהיה כליל לתכלית של אותיות המעיל דהיינו עטרה וכתר לפנכם שנפגם בעון לשה"ר, ועתה ע"י המעיל נעשה תיקון שיהיה כליל על פנכם :

והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון מהר"ר יהונתן ז"ל, עמ"ש רז"ל שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם ויצא, טורפין לו תפלתו בפניו, פירוש שנים שהם הפה והמוח שנכנסו להתפלל ביחד בתפילת העמידה, וקדם אחד מהם הוא הפה ויצא, כלומר יצאה מחשבתו לשוק לחשב בדברים של מקח וממכר שיש לו בחנותו בשוק קודם שגמר פיו את התפלה, ה"ז טורפין לו תפלתו בפניו עכ"ד, וז"ש והיה פי ראשו בתוכו, המחשבה שהיא בראש וגם מתהווית ונעשית בראשונה, דקודם שאדם מדבר בפיו חושב מה שרוצה לדבר, ומלת פי הוא ר"ל חלק כמו והיה פי שנים ברוחך אלי, דהיינו חלק ראשו שהוא המחשבה בתוכו, שלא תצא לשוק לחשוב בעניני השוק, אלא תהיה עצורה בתוכו בעת אשר שפה יהיה לפיו סביב, ר"ל בעת אשר שפתותיו מרחישין בתפלה, את זה לא יקרע דבור התפלה אלא יעלה שלם ויתקבל ברצון. או כמו שפה יהיה לפיו, שפה מספר שכינה שהשרה שכינה בפיו, כמ"ש רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני, מעשה אורג קרינן אורג בואו, כי החולם משמש במקום וא"ו, וקרי בה אור ג' רמז לשלשה תפילות שהם שחרית מנחה וערבית, שכל אחת יש לה מדרגת אור בפ"ע, אז כפי תחרא יהיה לו, שתתחזק התפלה בכפל שהיא החזרה של העמידה, ולא יקרע דבור התפלה שלו, אלא יעלה ויתקבל ברצון :

ועשית על שוליו רמוני תכלת וארגמן ותולעת שני. נ"ל בס"ד לרמוז כי הפעמון הוא רמז לבעל הלשון המקשקש כפעמון, וזה עושה מזהב, כי אותיות זהב הולכים וחסרים במספר דאות ז' שבעה, ואות ה' חמשה, ואות ב' שנים, דבעל לשה"ר הוא הולך ודל בעיני בני אדם, ובעיני אלו המספר להם, וגם זהב בהפוך אתוון הזב, כי הפוגם בברית הלשון פוגם בברית המעור בקרי שהוא מכוון כנגדו, ואצל הפעמון הרומז לבעל עושה רמון העשוי משלשה מינים, לרמוז לבעל הלשון הרמוז בפעמון שיסתכל בחומר האיסור, שהוא מגדיל עונות כנגד ג' עבירות שהם ע"ז וג"ע וש"ד, וכמ"ש בגמרא דערכין פרק ג', ועוד עושהו מן ג' מינין לרמוז על הפגם של לשה"ר, שגורם לסלק הארת בחינות הרמוזים בשלשה אותיות השם, שהם יה"ו מן המלכות שה"ס ה"א אחרונה :

אמנם המפרשים ז"ל כתבו שעושה הרמון מן שלשה מינים, לרמוז על מ"ש בגמרא דערכין, במערבא אמרי לשון תליתאי קטיל תלתא, שהם המספרו והמקבלו והאומרים עליו, ולכן עושה הרמון מן ג' מינים אצל הפעמון שרומז ללשון הרע עכ"ד, ולא הייתי יודע מה היה מעשה במערבא, דעל זה הוו נקטי האי מלתא דקטיל תלתא, כי ודאי על מעשה שהיה נקטי הכי. וקודם כמה שנים נדפס מחדש ספר הנקרא בית המדרש, שמאסף בו המחבר מדרשים קטנים ואגדות שהיו בכתיבת יד, ושם הובאה מעשה אחת, ואמרתי בלי ספק על זאת המעשה הוו אמרי במערבא מלילה זו דלשון תליתאי קטיל תלתא. ומעשה שהיה כך היה, אדם א' היה לו שלשה בנות אחת עללה ואחת גנבתא ואחת מספרת לשה"ר, והזקינו בביתו, ולא היה אדם רוצה בהם ליקח אחת מהם מפני מומין של מדות רעות אלו. והנה פעם אחת בא אהובו של אבי הבנות האלה להתארח בביתו, וראה בנותיו שהזקינו בביתו, וא"ל יש לי ג' בנים, ואם ייטב בעיניך יתנו ג' בנותיך לבני לנשים, אמר לו בנותי אינם ראויות לבניך מפני שיש בהם דופי, אמר לו מהו הדופי, ויענהו כך וכך הוא, אמר לו אעפ"כ יתנו לבני, ואני אתקן המומין. מיד השיאן לבניו, מה עשה אבי הבנים, להבת העללה הושיבה על המטה והעמיד לפניה עבדים ושפחות, ואמר להם אל תניחו אותה לעשות דבר, אלא תעשו לה שירות בכל דברים הצריכים לה. ולבת הגנבתא הפקיד אצלה כל הממון שיש לו, ונתן בידה המפתחות של כל אוצרותיו ואמר לה כל מה שתעשי בממון הוא מקובל עלי. ולהבת המספרת לשה"ר היה משכים חמיה בכל יום ויום לבא לחדר שלה, ודורש בשלומה ונושק ראשה, ואומר לה בתי מה טיבך, אם תרצי לבקש כלום מבעליך תאמרי לי, ואומר לו ויעשה חפצך, ולא היתה מדברת לו כלום. לימים בא אביהן של הבנות האלה לעיר שהם דרים בה לבקר את בנותיו לידע האיך עומדות עם בעליהן, והלך ונכנס תחלה אצל העללה, וא"ל בתי היאך את עם בעליך, ותאמר לו תבא עליך ברכה אבי שנתתני לאיש הזה, שעושה לי טובות גדולות שהעמיד לפני עבדים ושפחות שאין מניחין לעשות לי כלום, והוא נתן שבח לה' ויצא מחדר זו הבת, ויכנס אצל בתו הגנבתא, וא"ל בתי היאך את עם בעליך, ותאמר טובה מאד כי הכל מסור בידי, ונתן שבח להשי"ת על זה, ויצא משם, ונכנס אצל הבת המספרת לשה"ר, וכיון שראתה את אביה התחילה לבכות, ותאמר לו אבא מנהגו של עולם לתת האדם את בתו לאיש אחד, ואתה נתתני לשני בני אדם לאב ולבן, ואם אין אתה מאמין תסתר במקום אחד בחדר זה ותראה האמת, מיד הכניסתו במקום סתר, ואח"כ בא חמיה לשאל בשלומה כמנהגו בכל יום, ותאמר אל חמיה חזור לך ואל תגע בי לביישני, אמר לה וכי באתי אליך בשום מעשה רע ח"ו שלא עלה על לבי, והנה האב לא הבין הדברים היטב, וחשב בעבור עבירה והיא דחתה אותו מעליה, ואז תכף יצא ממקום שנסתר בו והרג את חמיה, ובעת שהרגו צעק ובאו בניו והרגו את זה שהרג, כי הסכין עודנו בידו מלאה דם, והבת היתה צועקת ובוכה על הריגת אביה, עמדו עליה והרגו אותה, מכאן אמרו למידין לומר לשה"ר הורגת שלשה האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו, ע"כ, והשי"ת ברחמיו יצילנו מלשה"ר, ויהיה שלום לנו ולכל ישראל:

פעמון זהב ורמון פעמון זהב ורמון על שולי המעיל סביב. נ"ל בס"ד פי המעיל למעלה. והפעמון הוא בשולי המעיל למטה סמוך לארץ, לרמוז על מ"ש רז"ל בערכין פרק ג' על פסוק שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ, שמדבר כאן והורג בסוף העולם, ותולה בו ע"ב פעמונים, ל"ו מצד זה, ול"ו מצד זה, שהם כמנין חסד, לרמוז אם חוזר בתשובה הקב"ה מקבלו בתורת חסד, ועוד יש לרמוז בפעמון ורמון על עסק התורה, דחלק הנגלה רמוז בפעמון, כי על הנגלה אמר הכתוב ברחובות תתן קולה, וברמון שאינו יוצא ממנו קול רמוז על חלק הנסתר שקורין בו בלחישה בחשאי, דעליו נאמר חמוקי ירכיך כמו חלאים, מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר, ונרמזו כאן שני החלקים של התורה, כי מרפא לשון עץ חיים:

ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת. י"ל למה הוצרך לקרותם בגדי קודש, והלא בפרשת תרומה כשזכר את ארון ושלחן ומנורה לא קרא עליהם שם קודש, דבאמת כל הכלים קודש הם, ועוד קשה כי בפסוק שאחריו אמר ועשו את בגדי אהרן ולא קרא עליהם שם קודש, ועוד י"ל דקדוק עצום, בפסוק זה אמר ועשית, ובפסוק שאחריו אמר ועשו את בגדי אהרן, והול"ל גם כאן ועשו בגדי קודש לאהרן אחיך, דבאמת מרע"ה היה מצוה לעשות ולא היה עושה בידו. ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בפרשת בראשית, אחר שאכלו אדם וחוה מעץ הדעת, ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר לו איכה, ויאמר את קולך שמעתי בגן ואירא כי ערום אנכי ואחבא, ויאמר מי הגיד לך כי עירום אתה המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכול ממנו אכלת. ופרשתי בס"ד הענין ע"פ משל, מעשה שהיה בשני ערביים איש ואשתו שהם יושבי אוהלים בשדה, והיתה האשה שכלנית ופקחת וזריזה, ועשתה לה חיל בצאן ובקר וזרעים, ומפרנסת את בעלה ובני ובני ביתה בהרווחה, וכל העסק היה בידה שהיא היתה המנהגת את הכל, ובעלה היה תם אין לאל ידו לעשות שום חיל, אלא היה בטלן ויושב באהל כל היום, והיה בוש מעצמו שהוא איש ואין לאל ידו לעשות שום חיל, על כן העריס להראות שהוא איש חיל ויש לאל ידו לעשות מה שאין אילי הארץ יכולים לעשות, מה עשה, הביא שלשה מקלות כל מקל ארכו אמה אחת, וראש המקל עב עגול כרמון שדרך הערביים לשאת אותו בידם בהלוכם בדרך, וקורין אותו בלשון ערבי מגואו"ר או טפו"ז, ומקלות אלו לא היו שוין במדתם, אלא היו גדול ובינוני וקטן, ועל מגוא"ר הגדול כתב עליו מספר אלף, כלומר זה העץ יש בו סגולה שיהרוג אלף בני אדם ביום אחד, ועל השני כתב מספר ת"ק, כלומר יש בו סגולה להרוג חמש מאות בני אדם ביום אחד, ועל השלישי כתב מספר שני מאות וחמשים, כלומר סגולתו להרוג ר"ן אנשים ביום אחד, ויגד לאשתו על הסגולה שיש לו במקלות אלו, והיה יוצא כל יום מאהלו, והולך ונד בשדות לצד צפון או לצד מערב או לצד דרום או לצד מזרח, וכל יום לוקח עמו מקל אחד מאלו המקלות, ולעת ערב יבא לאהל אצל אשתו וכשלוקח מקל בעל סגולת האלף, אומר לה היום הרגתי אלף בני אדם, וכשלוקח מקל בעל סגולת הת"ק, אומר לה היום הרגתי ת"ק בני אדם, וכשלוקח מקל בעל סגולת הר"ן אומר לה שהרג היום ר"ן בני אדם וכן עזה"ד. אך אשתו לא היתה מאמנת לו, ותבז לו בלבה על דברי שטות אלה, ותאמר אם כדבריו במשך שנה אחת היו כל השדות מלאים חללים מארבע רוחות, והיתה קול הצווחה רבה וגדולה, ואיך עתה לא נשמע קול בדבר זה, ולכן התחכמה לברר שקריו לפניו. מה עשתה יום אחד שידעה לאיזה רוח הוא יוצא

יצא והולך באותו היום, התחפשה ולבשה מלבוש אנשים ערביים, ורכבה על הסוס ולקחה בידה עץ של התנור אשר מחתים בו את התנור שקורין בלשון ערבי מג'לאם והלכה הרחק מן המסלה שהולך בה ד"מ ללד מערב, ודחקה בסוס לרוץ בו עד שקדמתו, וחזרה לחזור במסלה שהולך בה בעלה, ובאה כנגדו על המסילה, ופגע בו והכהו בזה העץ המג'לאם אשר בידה, ותחטוף ממנו את המקל שהוא המגוו"אר שהיה בידו, וחזרה במרוצת הסוס לדרך שבאה בו, וקדמה ובאה לאהל שלה קודם שיבא בעלה, ואחר שבא בעלה ריקם שאין המקל בידו, אמרה לו היה המגוו"אר שלך, ויאמר לה היום לקח המגוואר שהיה מסוגל להרוג ת"ק אנשים, אך הוא פגע היום בת"ש אנשים והרג מהם ת"ק על ידי הסגולה של המגוו"אר, ולא נשאר כח בזה המגוו"אר להרוג עוד, ולכן אותם הנשארים חטפו את המגוו"אר מידו והלכו להם, ואם היה בידו מגוו"אר של האלף היה הורג את כולם. ותאמר לו אשתו מי חטף המגוו"אר ממך אם עץ המג'לאם הזה לקח את זה המגוואר מידך ותשלך את שניהם לפניו כי הכינה אותם אצלה, ויבוש ויכלם מאד מן התחבולה שעשתה אשתו לברר שקריו, ולא שב לכסלה לעשות ולדבר עוד כזאת, ע"כ המעשה:

והנמשל, כי מתחלה כשברא הקב"ה את אדם וחוה ברא להם כתנות אור, שהוא אור עליון גדול המקיף אותם וסובב אותם מארבע צדדים ועל ראשם, וע"י אור הזה הזורח עליהם נכבשת התאוה המתהוית מן חומר גופם הנברא מן האדמה החמרית, כדכתיב וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, והיה מזדכך הכח של התאוה ע"י זריחת אור הכתונת ההיא, ולא היה פועל רע נעשה בלבבם ומוחם ומראה עיניהם, כי היה גופם מונח תוך כתונת האור הזאת, כדבר שהוא שמור ומונח תוך הכלי, ומה שהיה טבע החומר לעורר תאוה בכמה דברים, ובפרט תאוה של המשגל, היה נכבש ונעצר הכח באברים שלהם, באופן שאין להם הרגשה בענין הערוה, ואין אצלם הפרש בין אבר הערוה לשאר אברים שבגוף, ואין להם התעוררות בהרהור של קרוב בשר. כך היתה הסגולה של כתונת אור שהיו מתלבשים בה מכל צד, ואחר שאכלו מעץ הדעת טוב ורע נסתלקה מהם כתונת האור הזאת, ואבדה מהם הסגולה היקרה של זיכוך חומרם וכבישה של כח התאוה, ואז נתגלית כוחה של תאוה הרעה בגופם, ונתעוררה לצאת מן הכח לפועל, וממילא נעשה להם הרגשה והיכר באברי הערוה, ונתעוררה בהם התאוה החמרית בכל דבר רע, ובפרט בענין הערוה והמשגל:

ולכן אחר שאמר הכתוב ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל, אמר הכתוב ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות, פירוש ותפקחנה בהפוך אתוון ותקפחנה, כשתניח אות קו"ף קודם אות פ"ה, והוא מלשון יין פ' ומים פ' קפחו עשרת השבטים, וכן הרבה כזאת בלשון התלמוד, וידעו כי ערומים הם שנסתלקה כתונת אור, ואבדה מהם הסגולה שלה בענין הזיכוך וכבישת התאוה, ונעשו ערומים מאותה הסגולה היקרה, כי עתה נעשה בהם הרגשה והיכר באברי הערוה, ונתעוררה בהם תאוה הטבועה הכבושה בחומר שלהם ובלועה בו. ולכן ויתפרו עלה תאנה לעשות אותה מלבוש לעצמם, ויעשו להם חגורות להפסיק בין הלב לבין הערוה, וכששמעו קול ה' בגן נתחבאו בתוך עץ הגן מחמת הבושה שהיו בושים ונכלמים:

ואז ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר לו איכה, ר"ל היכן אתה שוכן ומונח בתוך כתונת אור שעשיתי לך, או בתוך עלה תאנה שקלקלת בה, כי העץ שאכל אדה"ר תאנה היה. ויאמר את קולך הקדוש והטהור שמעתי בתוך הגן ואירא כי עירום אנכי מאותה הסגולה היקרה של כתונת אור שעשית לי, שנסתלקה ממני עתה ואחבא. והיה בוש לפרש בדבריו לומר שהוא בתוך עלה התאנה מפני שהוא חטא בה, ואמר לו השי"ת מי הגיד לך כי עירום אתה המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת, דבר אליו להבדיל כדברי אותה האשה שאמרה לבעלה אחר שאמר שחטפו ממנו המקל של הסגולה, מי חטף ממך המקל, וכן הענין כאן אמר לו אתה אומר כי ערום אתה מן כתונת אור שנסתלקה ממך, בין תבין מי סילק אותה ממך ונעשית ערום מן הסגולה, המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת, וזו האכילה חטפה ממך הסגולה ונעשית עירום, ואתה הגורם:

והנה נודע דאחר שנסתלקה כתונת אור הנז"ל בעבור עון אכילת עץ הדעת, עשה השי"ת להם במקומה כתונת עור, דכתיב אח"ז ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם. והנה הצדיקים בכל דור ודור ובפרט בדורות הראשונים עושים תיקון בכתנות עור שיש לאדם בזמן הרכבת נשמתו בגופו לעשותה כתונת אור, וכמ"ש רז"ל בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב כתנות אור, ופירשו בגורי האר"י ז"ל בשם רבינו האר"י ז"ל הכונה לומר בתורתו שלמד תיקן את כתונת עור ועשאה כתונת אור, וכן הוא בכל הצדיקים כולם עושים תיקון בכתונת אור, אך אין כולם שוים בזה, ועל זה נאמר זרח אור לישרים ועל דרכיך נגה אור. ובזה יובן הטעם שהתפלל יעקב אע"ה בהר המוריה ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, והיינו לחם רוחני שהיה אוכל אדה"ר קודם החטא והיינו סעודה שנקראת בשם לחם, כמו עבד להם רב, וכן מדוע לא בא בן ישי אל הלחם, ובגד ללבוש היינו כתונת אור של אדה"ר, וכיון שתיקן יעקב אע"ה תיקון גדול בכתונת אור לכך היתה תאותו בכל דבר מזוככת, ולכן בן פ"ד שנים היה ולא ראה קרי:

ובזה יובן ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך, והיינו דלא קאי על השמונה בגדים דנקיט אח"ז, אלא אמר לו שימשיך לו עליו ע"י כונתיו כח גדול מן כתונת אור שהיא בגדי קודש שיאירו בו, ואמר לו שיעשאם לכבוד להאיר לנשמה שבו, ולתפארת להאיר לגוף שבו, כדי שבזאת ההארה שימשיך לו מן בגדי קודש הם כתונת האור, יזדכך החומר שלו המתהוה מן ארבע יסודות שבגופו, וכיון שיהיה חומר שלו זך וקדוש, אז אלה שמונה הבגדים אשר יעשו לו יצא מהם פועל טוב, שיהיו מכפרים בעד שמונה מיני עונות, ולכן בתחלה אמר לו ועשית בגדי קודש, כי זה קאי על בגדים הרוחנים אשר ימשיך לו מן כתונת אור הרוחנית, וזה א"א להיות ע"י אחרים, כי אם רק ע"י מרע"ה היודע בסוד השי"ת וכוחו גדול ועצום, ואח"ז אמר לו ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן, ולא אמר בגדי הקודש, דזה קאי על שמונה בגדים הגלויים שפרט אותם אח"כ, ולז"א ועשו הם ולא אמר ועשית אתה:

פרשת כי תשא.

כי תשא את ראש בני ישראל. נ"ל בס"ד דרמז הכתוב לפי דרכו על מה שאמר מרע"ה ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, דלכך לא נכתב שמו בפרשת תצוה. ופרשתי בס"ד מה שלא נכתב שמו הטוב בפרשת תצוה, הוא עצמו בקש זאת בדברים אלו על הדבר הזה שלא יכתב שמו

שמו בפרשת תצוה, וקיים השי"ת את דבריו. והיינו כי תיבת מספרך תחלקנה לשנים וקרי בה מספר ד', דחומש בראשית יש בו י"ב פרשיות, וחומש שמות יש בו י"א פרשיות ונמצא פרשת תצוה היא פרשה ד'. וידוע כל פרשה נקראת בשם ספר, ונמצאת פרשת תצוה היא ספר ד'. הרי עשה הקב"ה כדבר מרע"ה שלא כתב שמו בספר ד' שהוא פרשת תצוה. ומרע"ה בקש כן בעבור טובת ישראל, להשביע עיניו של שטן שיתפייס בזה ולא ירבה בקטרוג שמקטרג על ישראל לכלותם ח"ו, כי שמח בזה שנחסר שמו מפרשה אחת. וחשב דבר זה לגרעון ח"ו ונתפייס בזה. ועוד מצינו במרע"ה שעשה חסרון בשבח הגדול שנכתב בתורה והאיש משה ענו מאד, שלא כתב ענו מלא ביו"ד אלא ענו בלא יו"ד, והרואה יחשוב שזה החסרון של היו"ד מתיבת ענו הוא גרעון אליו, כלומר אינו ענו שלם, ובאמת הוא שבח שגם בזה כיון להשביע עיניו של שטן, בראותו חסרון זה בפטרונם של ישראל, ובאמת הוא שבח לו, ויש לו זכות ונשיאות ראש בזה. ונראה שגם זה הענין של חסרון היו"ד בתיבת ענו נרמז בדברו שאמר מחני נא מספרך, דקרי בה מספר ד' דהיינו קמ"ץ תחת אות פ', והיו"ד במלואה עולה מספר ד'. וז"ש כי תשא את ראש בני ישראל, כלומר חסרון שמו מן פרשה ד' וגם חסרון אות יו"ד מן תיבת ענו אינם גרעונות ח"ו למרע"ה שהוא ראש בני ישראל, אלא אדרבא תשא את ראש בני ישראל, עושים לו נשיאות ומעלה, כי שבח וזכות יש לו בה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דארז"ל בגמרא כהנים גדולים מושחין אותם כעין כי. ואמרו בגמרא מאי כעין, ומסיק ר"ל כ"ף יונית כזה ⋀. וכתבתי בס"ד הכונה עושין לו המשיחה כזה, שיש מלך אחד העולה מתתא לעילא, ומלך אחד ירידה מעילא לתתא, כי כל כה"ג אשר כל ישראל תלויים בו כמ"ש קהל עדתינו עליך יסמוכו ועל ידך תהיה סליחתנו, צריך שהוא לדיק שמעלה אור מ"ן מתורה ומצות והקטרת קטורת וקרבנות מתתא לעילא, ואז עי"ז יוריד שפע מעילא לתתא, ולכן כשמושחין אותו מושחין כעין כף יוני שהוא כזה ⋀. וז"ש כי תשא את ראש בני ישראל כלומר ראש בני ישראל שהוא כה"ג, תעשה לו משיחה בראש כעין כי, שהוא כף יוני:

ועוד נ"ל בס"ד, דארז"ל כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, דמ"ש וישכב את בלהה וכו' היינו שבלבל יצועי אביו, שמנע ממנו הזווג אותה הלילה, שהיה רוצה להזדוג עם בלהה ולהביא ממנה תאומים לכך העלה עליו הכתוב כאלו שכב עמה. ויש הוכחה לראובן שלא חטא בערוה משני דברים, והם הא' כשבירך יעקב אע"ה את מנשה ואפרים שעשאם שני שבטים, אמר אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, הטיל אות כף של הדמיון בראובן, וכיון שדימה את אפרים הצדיק לראובן ולא עוד אלא עשאו טפל אליו, באומרו אפרים כראובן, ש"מ דלא חטא בערוה, דאם חטא בערוה היך ידמה את אפרים הצדיק אליו. ועוד יש הוכחה אחרת ממ"ש בפרשת פינחס אלה משפחות הראובני אלה משפחות השמעוני, בכל השבטים לא הוסיף אות יו"ד אלא דוקא בראובן ושמעון, שקראם ראובני ושמעוני, אע"ג דהוסיף אות יוד במשפחות לפוני חגי אראלי וכיוצא, עכ"ז בשם העצם של כל השבטים לא הוסיף יו"ד אלא רק בראובן ושמעון כדי להציל את ראובן מן לזות שפתים, שלא יאמרו חטא בערוה בענין בלהה ח"ו, לכך הוסיף הקב"ה אות יו"ד מראש שמו עליו, וקראו ראובני, כי הצדיק בענין ערוה מאיר בו אות יו"ד דשמא קדישא, הרמוזה בתוך אותיות אש, וכן לשמעון ג"כ הוסיף אות יו"ד להצילו מחרפת הזנות שעתידין שבטו לחטוא בה, ללמד שאין הפגם הזה מגיע לאב השבט שהוא שמעון, ורק יגיע ונוגע לנשיא שהוא זמרי בלבד. נמצא ראובן שהוא ראש שבטי ישראל, יש לו נשיאות ושבח ומעלה משני אותיות כ"י, שהם אות כ' דנקיט יעקב אע"ה בברכה של אפרים שדמהו לראובן בכף הדמיון, ועוד מן אות יו"ד שהוסיף בראובני כדאמרן, וז"ש כי ר"ל כ"ף של כראובן ויו"ד של ראובני תשא את ראש בני ישראל, יהיה מהם נשיאות לראש בני ישראל שהוא ראובן:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, בא הכתוב לתת טעם איך יועיל מחצית השקל שהוא גשמיי ודומם, להיות כופר נפש שהיא קדושה וחלק אלוה ממעל היא. ונ"ל בהקדים מעשה באחד גביר עם הארץ, שהיתה דירתו בכפר אחד רחוק מן המדינה הגדולה שש שעות, ששם יש לו שדות וכרמים וצאן ובקר, ואינו בא למדינה אלא ביום שיש לו יאר צייט של אביו לומר קדיש בעבורו, כי אביו נקבר במדינה ההיא, ונזדמן פעם אחת שהיה יום יאר צייט ביום שבת, ודרכם לומר קדיש מן יום שבת הקודם לשבת יאר צייט, והוא בא מן הכפר בערב שבת, ולהיותו אוהב כבוד הרבה אמר לשמש בית הכנסת שיושיבו על כסא במקום נכבד, והוא יתן לו מתנה חשובה. א"ל השמש יש אצל כסא הרב של המדינה כסא ריקם שאין בעליו במדינה, עתה אני אושיב אותך שם אצלו מימין הרב, וישמח על זה, ויקח הטלית והסידור שלו ויניחהו על הכסא שהוא אצל כסא הרב, וזה האיש הוא עם הארץ, ורק תפלה יודע לקרות מן הסידור, ובליל שבת חשב כי למחר הוא יושב אצל הרב לעיני הכל, וכולם יודעים שהוא עם הארץ וילעיגו עליו, לכן נתחכם בדעתו לעיין בסידור התפלה אולי ימצא איזה שאלה קשה בנוסח התפלה, וישאל מן הרב לפני אנשי בית הכנסת, וידעו שהוא אינו עם הארץ, וטרח כל הלילה לעיין בתפלה שחרית של שבת, ולא מצא מה לשאל ומה להתקשות, והלך בבוקר וישב אצל הרב ולא דבר עמו כלום. ואחר שילא בבוקר מן בית הכנסת סעודת שחרית לקח עוד הפעם הסדור של תפלת שבת, והחיל לעיין בתפלת מנחה של שבת, ואחר עמל וטורח מצא לעצמו קושיא חזקה במ"ש אחר העמידה פסוק אדם ובהמה תושיע ה', ונתקשה קושיא גדולה איך הניח הכתוב הבהמה אצל האדם ורב המרחק ביניהם, ושמח מאד על אשר מצא בדעתו קושיא גדולה הזאת, ואחר שהלך בעת מנחה לבית הכנסת וישב אצלו סמוך לכסא הרב, אז פתח פיו קודם שהגיע העת, בעוד שהקהל רובם באו לבית הכנסת, והוא פתח הסידור לעיני הכל, ויאמר אל הרב יש לי כאן קושיא גדולה שאומר כאן הפסוק אדם ובהמה תושיע ה', מי הביא הבהמה אצל האדם. ויענהו הרב הנה השמש הביא הבהמה אצל האדם, והיושבין כולם לחקו לחוק רב בשמעם תשובת הרב, והאיש הזה הרגיש שהם צוחקים עליו, אך לא ידע למה צוחקים, כי לפי דעתו הוא הקשה קושיא גדולה, ולא הבין דברי הרב במה שאמר השמש הביא, כי השמש מאן דכר שמיה כאן, וכיון שלא הבין לא דבר עוד עם הרב, ושתק, ואחר התפלה כשהלך לביתו קרא את השמש, ויאמר כו"כ שאלתי היום בשעת מנחה, וכו"כ השיב הרב ולא הבנתי דבריו, ולא ידעתי למה צחקו הקהל, ויאמר לו השמש צחקו עליך, שנודע להם אתה עם הארץ ואינך מבין במה הכתוב מדבר, והרב אמר לך השמש הביא בהמה כמוך אצל האדם שהוא הרב, שהשמש הושיב אותך על הכסא סמוך לכסאו, ונזדמנה מצילה

מגילה זו בפני הרב, ע"פ סגנון השאלה שלך :

ויאמר זה האיש לשמש מה תיקון אעשה לדבר הזה שיכירו בני הקהל שאני למדן, והרב השיח דברים כנגדי שלא כהוגן לחשוב אותי בהמה. ויאמר אני אתקן אם תתן לי עשרה זהובים, ויאמר אני אתן. ויאמר לו אני אשים דברים בפיך שתדבר בהם בשבת הבאה עם הרב בפני הקהל, ובזה תגלה אותו בעבור הבזיון שביזה אותך היום, וילמדהו לומר בשבת הבאה להרב, רבי שאלתי אותך בשבת שעבר על פסוק אדם ובהמה תושיע, כך כונתי לומר. למה חיבר הכתוב הבהמה עם האדם באומרו אדם ובהמה, והיה להפרידם ולא יזכירם ביחד, כ"א אדם תושיע ה' וגם הבהמה תושיע, ולמה זכר אותם במשקל שוה זע"ז אך אני כך ישבתי הקושיא הזאת, כי מ"ש אדם קאי על הנפש שנקראת אדם, ומ"ש בהמה קאי על הגוף שנקראת בהמה לגבי הנפש, ואע"פ שיש הפרש גדול בין ערך הנפש לבין ערך הגוף כרחוק מזרח ממערב, עכ"ז הזכירם ביחד בבת אחת, כי ראוי לכבד את הגוף מפני שהוא כלי ומלבוש שבתוכו דרה הנפש, והיא מתכבדת מאד ע"י חנותה בתוך הגוף, כי בהיותה למעלה קודם שירדה למטה ודרה בגוף, אין לה רבותא מצד הקדושה שלה, כי יש כמה אלפי רבבות מלאכים כולם קדושים כולם טהורים, ומאי רביותא דידה, אבל כיון שדרה בתוך הגוף שהוא חומר עכור, והיא נשארה בקדושתה, יש לה רבותא ומעלה גדולה, וכיון שהיא מתיקרת מצד הגוף, לכך ראוי לכבד את הגוף ולהזכירו עמה ביחד, ואמר אדם ובהמה תושיע ה', דכללם בחדא מחתא, ומכאן אנחנו למידין כיון דהחכם מתייקר יותר מחמת עם הארץ, כי החכם בין החכמים מאי רבותא דידיה, לכן ראוי ליקר את עם הארץ. וחזר על דברים אלו כל השבוע מאה פעמים, עד שלמדם היטב, והיו שגורים בפיו, ואמר אותם להרב בשבת שניה, והיו דברים אלו מדקרות חרב לדברי הרב שבזהו בשבת שעבר, באומרו השמש הביא הבהמה אצל האדם, ע"כ :

וכן הענין כאן, אל תתמה איך יתכבד חלק החומר הדומם להיות פדיון נפש קדושה ורוחנית, והיינו מאחר דהנפש מתכבדת ומקבלת מעלה ושבח גדול מצד הגוף, שהוא חומר עכור השוכנת בקרבו, והוא נברא עפר מן האדמה שהוא מין הדומם, לכך יתכבד חלק החומר שהוא שקל כסף שהוא מהמין של הגוף, להיות פדיון לנפש הרוחנית. ובזה יובן כי תשא את ראש בני ישראל הנשמות הקדושות הם נקראים ראש של בני ישראל, כי הנשמה מאירה לאדם כמו הנר שעומדת למעלה מראשו, כדכתיב נר ה' נשמת אדם, כי יש חלק ממנה בתוך הגוף, ויש חלק למעלה מראשו של אדם, תשא אותם לתת להם נשיאות ומעלה לפקידיהם, ר"ל מחמת הגופים החמריים שהם גנוזים בתוכם, כי תיבת לפקודיהם היא לשון גניזה והנחה, כמו והיה האוכל לפקדון, וכן ויפקדו את ירמיהו בחצר המטרה, שהוא לשון גניזה והנחה, וכן כאן אמר לפקודיהם על הגופים החמריים שהושמו הנשמות בהם, ומחמת כן יגיע נשיאות ומעלה להנשמות שהם ראש לבני ישראל, ומחמת כן אתה מוצא טעם מספיק שיתנו כופר נפש הרוחני מדבר שהוא חמרי ודומם, שהוא ממין של הגוף, וכדאמרן, דמאחר שיש נשיאות ומעלה וחשיבות לנפשות שהם ראש בני ישראל מן הגופים החמריים שנפקדים בהם, על כן יש טעם לתת מדבר גופני וחמריי כופר לנפש שהיא רוחנית, וכאשר פירש השמש בביאור הכתוב אדם ובהמה תושיע ה', שקאי על הנפש והגוף שהזכירם שניהם יחדיו בכבוד שנכבדם ביחד בישועה אשר יושיע ה' :

עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה'. איתא באמרי רז"ל, למה עשרה גרה כנגד מה שעברו על עשרת הדברות, וקשה מה שייכות יש לשמונה דברות עם העגל, דנראה לכאורה אין שייכות לעון העגל אלא רק בדבור אנכי ולא יהיה לך. ונ"ל בס"ד הכונה ע"ד מעשה בתלמיד א' שבא לפני רבו במוצאי פורים, וא"ל רבי אני בשנה זו קיימתי במצות השתיה בפורים תרין מעשרה ממה שאני נוהג לקיים בפורים בכל שנה, אמר לו רבו שניתו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים, ויען הבירו ויאמר לו שקר אתה אומר כי הן הני הייתי עמך בסעודת פורים בשנה זו, וראיתי ששתית קנקן אחד מנה, ולפי דברך היית שותה בכל שנה עשרה חצאי קנקנים, וזה א"א שאם ישתה כן ימות, א"ל לא שקרתי כי אין אני אומר על שיעור השתיה, אלא אני אומר על דבר הלווי של מצות השתיה, דאמרו בגמרא חייב איניש לבסומי בפורייא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, נמצא הלווי של חז"ל על מצות השתיה הוא עשרה תיבות, מן תיבת לבסומי עד הסוף, ואני בכל שנה הייתי מקיים כל העשרה תיבות ההם של מצות חז"ל כולם. ורק בפורים דשנה זאת לא שתיתי הרבה להגיע למדרגה של עד דלא ידע, ורק שתיתי שיעור שאתבסם בו בלבד, ונמצא לא קיימתי אלא שתים תיבות מן הלווי שהוא לבסומי בפוריא, והתשעה תיבות עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי לא קיימתי ע"כ. וכן הענין כאן בענין העגל, אותם שחטאו במעשה מהם נהרגו מהם נגפו, והנשארים אין בידם אלא חטא של הרהור הלב, בשעת שילא העגל באש אפשר שעלה בלבם הרהור לחשוב שיש בו ממש ח"ו, ולכן אלו לא עברו אלא רק על שלשה תיבות דאנכי ה' אלקיך, ושבעה תיבות של לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, כי בזה הכתוב נלטוו על הרהור, דכתיב על פני ר"ל בלב, אשר רק אללי גלוי הדבר שבלב, וזהו כונת רז"ל שאמרו הטעם שהנשארים הביאו עשרה גרה בעבור עון העגל שעברו על עשרת הדברות, ר"ל דבורים שהם עשרה תיבות של אנכי ה' אלקיך ושל לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, וכמו דנקיט אותו תלמיד חשבון של תרין מעשרה על התיבות לשון הלווי של המצוה, ולא על שיעור המצוה שהיא השתיה :

העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה'. נ"ל בס"ד בא הכתוב ללמד הטעם שליה השי"ת שיהיו שוים הכל בנתינת השקלים, שכל אחד יתן מחצית השקל הן עשיר הן דל, שאם היה מצוה שיקחו מכל אחד כפי יכולתו ועושרו היה מסתבב מזה קטטות ומריבות, כי על דבר זה ליקח מכל אחד כפי עושרו צריך להעמיד אנשים מעריכים שיעריכו לכל אחד לתת עליו סך כפי ממונו, ועי"כ באין לידי מריבה, כי העשיר יריב עם המעריכים לומר שקלבו עליו סך יותר מכדי יכלתו, והיה ממילא נולד מזו המצוה מחלוקת ומריבה, והדל שניכר שהוא דל ואין עליו אלא דבר מועט אע"פ שאינו עושה מריבה בשביל עצמו, כי על הדלים אין מניחים אנשים מעריכים אלא הדל הוא מעצמו יביא דבר מועט שהוא שיעור נתינה בדוחק, עכ"ז הוא יריב בעבור קצבות שקצבו על העשיר, כי יאמר המעריכים עשו משוא פנים לעשיר זה שקצבו עליו מאה, והוא ראוי ליתן אלף, או קצבו עשרה והוא ראוי ליתן מאה, ונמצא גם הדלים הם מריבים בעבור קצבות של האחרים שקורין תגר עליהם, וכיון דנולד מהמצוה קטטות ומריבות, אין ראויה להיות נקרא עליה תרומת ה' ואין ראויה להיות

כפרה

כפרה על הנפשות, וז"ש זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל וכו', כלומר רק סך זה יתנו כולם בהשואה אחת, והטעם שאני מצוה שיתנו כולם בהשואה אחת, כי ע"כ העשיר לא ירבה, לבון מריבה כמו וירב העם עם משה, שאם לא יתנו כולם בהשואה אחת צריך להעמיד מעריכים שיעריכו לכל אחד כפי ממונו ויקלבו עליו, אך עתה לא ירבה, ר"ל לא יריב ויתקוטט, וכן הדל לא ימעיט, כלומר הדל אע"פ שאין לו לריב בשביל עצמו, כי הוא דל ואין עליו מעריכים, אלא הוא יתן סך הפחות שהוא שיעור נתינה בדוחק, עכ"ז היה קורא תגר על קלבה שקלבו המעריכים על העשירים, לומר דבר מועט קלבו עליהם בזה שקלבו עניו עשרה צריך לקצוב עליו מאה, ומי שקלבו עליו מאה צריך ליתן אלף, משא"כ עתה שהכל מביאים בשוה ע"פ מצותו יתברך, אין אומר ואין דברים ואין כאן קטטות ואין כאן מריבות, ובזה תהיה המצוה ראויה להיות נקראת תרומת ה', שיהיה בה כח לכפר על נפשותיכם :

ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה. הנה ידוע שהכיור וכנו נעשה ממראות הצובאות, וכמ"ש בפרשת ויקהל, ופירשו בזה רש"י ז"ל והרמב"ע ז"ל, שהיה ביד בנות ישראל מראות מנחשת זך ממורט שרואות בהם כשהן מתקשטות וכו' ע"ש, והטעם שבחר הש"ת בזה, כתב רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל, כי אמרו רז"ל למה נעשה כיור וכנו ממראות הצובאות, אלא לזכור זכות נשים שהיו במצרים, שבראותם שבעליהן מחמת קושי העבודה שהיה עליהם לא היו נזקקין להם, ויראו פן יאבד זרע ישראל ח"ו, על כן היו יוצאות השדה ומרחיצות אותם במים שהיו מביאים אותם מן הנהר, ומחמין אותם בעצורם, והיה הקב"ה מזמין להם דגים תוך המים, והיו שופתות שתי קדרות א' בשביל רחיצה לרחוץ בהם בעליהם מטיט ומכל טינוף, וא' לבשל בה הדגים בשביל אכילה להאכילם, ואחר רחיצה במים חמין ואכילתם הדגים ששבה רוחם עליהם ונחו מיגיעתם, היו מביאים מראות הצובאות ומסתכלות בהם, ועושים שגם בעליהם יסתכלו במראות אלו, ומדברים עמהם בשיחה נאה ודברי שחוק, עד בואן לידי תאוה, והיו נזקקים להם, ועי"כ נמשך זרע ישראל בקדושה ובטהרה, ולא שלטו בהם גוים, ובזכות מצוה זו שהיתה כונתם בזה לש"ש, רצה הקב"ה שמאותם מראות הצובאות אשר על ידם נתרבה זרע ישראל בקדושה, יעשו כיור וכנו לרחצה קודם עבודה, כנגד מה שהיו מרחיצות ומעוררים אותם לדבר מצוה ע"י מראות הצובאות, ולכך היו חביבין לפני הקב"ה מראות הצובאות אע"פ שהם עשויים בעבור קשוטי נשים, שמתייפים ומתקשטים הנשים את עצמן ע"י מראות הצובאות שיסתכלו בהם. ולכן נעשה מהם הכיור וכנו שהיו דוגמת ענין התחברות זכר ונקבה, כי הכיור הוא דוגמת זכר, וכנו דוגמת נקבה, שהוא ענין שופע ונשפע כי הכיור משפיע וכנו נשפע והיינו לעשות בהם זכר למצות הזווג של זכר ונקבה, אשר נעשה ונתגלגל על ידי זה, עכ"ד ז"ל :

והנה מלבד טעם האמור, נ"ל בס"ד לומר טעם אחר על אשר בחר הש"ת לעשות כיור וכנו מן המראות, כי הרחיצה מן הכיור קודם עבודה, יש בזה רמז ולימוד מוסר לאדם הרוצה לעבוד את הש"ת, שישתדל תחלה לרחוץ עצמו מטינוף העונות, ואח"כ יגש בעבודה שבידו, כי איך אפשר אדם טובל ושרץ בידו, ולכן אמר הכתוב סור מרע תחלה, ואח"כ עשה טוב, אמנם היצה"ר מגדל תאות האדם ברע עד שקשה עליו לפרוש ממנו, ובמה יוכל לו, הנה אחת היא אשר על ידה יוכל להפרד מן הרע, והיינו שיסתכל כל תענוג ומתענג במעשה הרע אינו מתקיים, אלא דומה לצורה של האדם העומד כנגד המראה, אע"פ שנראית במראה צורה גמורה ושלימה, עכ"ז אינה מתמדת, אלא כיון שעבר האדם מנגדה שיעור חצי אמה, גם הצורה הלכה כולה מן כלי המראה, ולא נשאר ממנה כלום אפילו משהו, ולזה ידמה עונג העבירה של זנות המטמאה זכרים ונקבות, ואינו אלא רק ארבע וחמש דקים שהוא עת עשיית העבירה דוקא, כי כן הוא כל תענוג הבלי עוה"ז אינם אלא רק בזמן קצר מאד, כשיעור מראה החלום, ולכך עשה כיור וכנו שבו רוחצים קודם העבודה מן מראות הצובאות, אשר מראה שרואה האדם הוא הבל וריק, ואין לו קיום ועמידה, ומחמת כן כל הבא להקריב צריך שיסתכל בענייני התאות הרעות, שהם דומין למראה הנראה במראות הצובאות, שאין קיום ועמידה להם, ועי"כ יוכל להתגבר על יצרו לדחות אותם ממילא, ואז יגש לעבוד עבודת הקודש עבודה תמה :

ועוד נ"ל בס"ד, טעם שעשה הכיור וכנו ממראות הצובאות, כי הכיור וכנו מלאכתם שיתקדש האדם הרוחץ בהם, ואז יקרב אל הקודש לעבוד עבודת הקודש אך ידוע הוא שאין קדושה השורה על הכהנים ברחיצתם מן הכיור שוה, אלא כל כהן שהוא צדיק יותר ישיג קדושה יותר, ובודאי כל הכהנים הנכנסים לבית ק"ק ביום כיפור רוחין רחיה בהשואה, אלא כל אחד ישיג לראות כפי גודל עצמות קדושת צדקתו, ודבר זה ילמוד האדם מן מראות הצובאות, שהאדם העומד כנגדה רואה את צורתו, אך אם יראה במראות גדולות רואה שם צורה גדולה, ואם יראה צורתו במראות קטנות יראה אותה קטנה, וכן הוא השגת הקדושה אשר ירצה הכהן להשיג ע"י עבודת הקדש שעובד בבהמ"ק, שאם הוא יש לו קדושה גדולה מכח צדקתו, אז מתוך קדושה זו שיש לו ישיג קדושה גדולה בעבודת הקודש ויראה הארה גדולה בבהמ"ק בעת עבודתו, וכל שכן בכניסתו לפני ולפנים תהיה אז ג"כ ראייתו גדולה ועצומה, ואם קדושת צדקתו קטנה גם ראייתו וקדושתו בעבודת המקדש תהיה קטנה :

אך את שבתותי תשמורו כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשכם. נ"ל בס"ד, דידוע כל זווג של איש ואשה יהיה ע"י הזרעת מים במים, ר"ל מיין דכורין של איש הנקראים מים עליונים, ומיין נוקבין של אשה הנקראים מים תחתונים. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חומה מימינם ומשמאלם, כי ישראל גדרו עצמן מן הזנות במצרים, הן אנשים הן נשים, ולא נזקקו אלא רק איש באשתו, ונמצא דכל אחד שמר המים שלו לבלתי ישפכוני בחקום אחר, והזרע נקרא מים, הן של איש הן של אשה, כנודע, ולכן מדה כנגד מדה זכו שנעשה להם במים של ים סוף והלכו בתוך הים ביבשה, והיינו בזכות האנשים שלא קלקלו במים זכרים שהוא הזרע שלהם עמדו להם המים בים סוף מימין, ובזכות הנשים שלא קלקלו בזרע שלהם לזנות בו בביאה אסורה, עמדו להם המים בים סוף משמאל, כי ידוע שהזכר יתייחס לימין, והנקבה לשמאל, האי מרביה דידיה והאי מרביה דידיה, וז"ש ובני ישראל הלכו בתוך הים ביבשה, יען כי והמים הוא הזרע שלהם ששמרו אותו במצרים שלא יתקלקל, היה להם חומה מימינם ומשמאלם כי של איש יתייחס לימין, ושל אשה לשמאל :

והנה ידוע מ"ש בזוה"ק ע"פ ורוח אלקים מרחפת על פני המים, דרמוז במלת המים תרתי מיי

מים

מים, שהם מים העליונים ומים התחתונים, שהם מ"ד ומ"ן כידוע, וכנז' בזוה"ק בפ' בראשית, והנה תיבת המים אשר בפסוק הנז' היא תיבת האחד ועשרים בספירה, שאם תמנה מן תיבת בראשית עד תיבת המים הנז' תמצא תיבה זו היא תיבת כ"א, והנה מן הראוי שישראל יהיו שומרים המ"ד ומ"ן שלהם עד יום שבת שאז בו יזדווגו איש ואשתו, כי יהיה זווגם מכוון כנגד זווג העליון בספירות למעלה, וכמ"ש בזוה"ק על פסוק כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי, ודריש לסריסים אלו ת"ח דעבדי גרמייהו בחול כאלו הם סריסים, שאין נזקקין לנשותיהם ומצפים וממתינים עד יום שבת קודש, ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כאן, אך הם המים שהם תיבת א"ך בתורה, שבהם נרמזו תרין מיא שהם מ"ד ומ"ן, שהם כנגד זרע האיש וזרע אשתו תשמורו ר"ל תמתינו שלא תשמשו בהם אלא רק בשבתותי, כי אות היא ביני וביניכם, שהזווג שלכם בשבת הוא דוגמה לזווג וחיבור אורות הספירות למעלה, לדעת כי אני ה' מקדשכם למטה להשפיע לכם קדושה מלמעלה. ועוד נ"ל רמז בתיבת אך, ר"ת **אור כתר** תצפו לו את שבתותי, שהוא מתגלה במנחת שבת בסוד יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם, כלומר מאת כתר:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, בהקדים מ"ש הרב אבני שהם ז"ל בפרשת בראשית, בשם הגאון רבי יצחק ז"ל, דאיתא בספר אור הישר בזה"ל, מלאכי מעלה אומרים שירה בכל יום, בכח כנף אחד שמתפשטים אותו כנף לצד הארץ, ובא להם שפע לומר שירה, וזהו מכנף הארץ זמירות שמענו, ועל כן מלאכי השרת אומרים שירה רק ששה ימים בשבוע, כי יש להם רק ששה כנפים, ובזה מתורץ מדרש הנעלם והובא בעולת שבת וז"ל, השבח הזה של הכל יודוך נתייסד לתחתונים לזמר בכל שבת, מפני שמלאכי מעלה אמרוהו פעם אחת בשבת, באיזה שבת אמרו בשבת בראשית, וצריך להבין השאלה והתשובה מה הקשה ומה מתרץ, וכפי האמור אתי שפיר, דמאחר שא"א למלאכים לומר שירה ביום השביעי, כי אין להם אלא רק ששה כנפים לששת ימים, שבכל יום אומרים שירה בכנף אחד, לכך שאל באיזה שבת אמרו, והשיב בשבת בראשית אמרו, כי המלאכים נבראו ביום שני, והתחילו אז לומר שירה מאותו היום, וממילא אז באותו שבוע הראשון אמרו שירה גם בשבת, כי אותו שבת היה יום ששי לבריאתם, ואחר אותו שבת הראשון לא אמרו שירה בשבת אחרת, כי בכנפים שלהם מתחילין ביום ראשון של השבוע, ומשלמים ביום ששי בשבוע, וכעז"ה בכל שבוע, עכ"ד ע"ש:

נמצא ישראל יש להם מעלה של כבוד מצד השירה שאומרים לפני הקב"ה, שהם מתכבדים בה הן בששת ימי החול, והן ביום השביעי שהוא שבת קודש, אבל המלאכים אין מתכבדים לומר שירה אלא רק בששת ימי החול ולא ביום השביעי, ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו, קרא לישראל עם זו על שם מעלתם שהם מתכבדים ביום ז' שהוא שבת קודש, וגם בוא"ו ימי החול, ולכך קורא אותם באותיות זו יצרתי לי לכבודי, ופירש מה המעלה והכבוד שיש להם בימי זו, ואמר הענין הוא כי תהלתי יספרו, בין ביום ז' בין בוא"ו ימי החול, משא"כ המלאכים אין מתכבדים לספר תהלתי בשירה, אלא רק בוא"ו ימי החול, ולא ביום ז' שהוא יום שבת:

והנה באמת צריכין ישראל ליקח מוסר גדול מדבר זה, לקדש עצמם בדיבור ביום שבת יותר, מאחר שכבד אותם הקב"ה ביום שבת שהם לבדם יאמרו השירה, ואין המלאכים אומרים שירה בו ביום לפני השי"ת. משל למלך שאמר לעבדו שיעשה לו יום זה מטעמים שסעד עליהם, ואת בני ביתו צוה שלא יעשו לו מטעמים כדרכן בכל יום, כי הוא רוצה לאכול אותו היום מן מטעמים של עבדו דוקא, הנה בודאי אם היו גם בני ביתו עושים לו מטעמים בו ביום, שהמלך לא סמך על מטעמים של זה העבד, אין על העבד אשם, אם המטעמים גרועים וחסרים כמה חסרונות, יען כי המלך יש לו לאכול מטעמים חשובים שעשו לו בני ביתו, ואינו סומך על זה, אבל אם צוה לבני ביתו שלא יעשו, והוא סומך על מעשה העבד הא ודאי שיאשם עבדה ידות על מחסור וגרעון שנמצא במטעמים שלו, וכן הענין כאן:

וז"ש אך את שבתותי תשמורו, ר"ל תצפו להם ותקיימו אותם בקדושתם, יען אות היא ביני וביניכם שאתם לבדכם תאמרו בהם שירה לפני, לדעת כי אני מקדשכם, במעלה רבה יותר מן המלאכים שהם אראלי וקדושים אלי, ואמר תיבת אך בתחלה לרמוז על הכבוד והמעלה שיש לישראל בשבת, מאיזה ענין ומאיזה צד הוא בא להם ורמז באותיות אך, כי ידוע אך לשון מיעוט הוא, וגם הוא ר"ת כנף אחד, כלומר זה היתרון בא לישראל בשבת מחמת חסרון כנף אחד שיש למלאכים, שאין להם שבע כנפים כנגד שבעה ימים, אלא יש להם רק שש כנפים כנגד ששת ימי החול בלבד:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד מ"ש אך את שבתותי לשון רבים, וגם אמר אות היא, כתיב לשון זכר, וקרינן היא לשון נקבה, והיינו דידוע מ"ש המפרשים בשם הרב קרבן שבת הטעם דעכו"ם ששבת חייב מיתה, מפני כי השבת בכניסתו בתחלת הלילה ע"פ סדר שצ"ם חנכ"ל, שולט מאדים, ובתחלת היום שולט שבתאי, וידוע כי מזל מאדים מורה על הרג וכו', ומזל שבתאי מורה על חרבן ויללה, נמצא שניהם מורים לרעה, ולכן מאחר שהעכו"ם הם תחת שליטת כוכבים ומזלות, אינם יכולים לשמור השבת לשמוח ולהתענג בו, כי כיון שהם עושים בזה השמחה והעונג הפך הכוכב והמזל היא פוגע בהם ולכך מורה עליהם מיתה, משא"כ ישראל שהם אינם תחת שליטת הכוכב והמזל, דכתיב בישראל ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה, לכן יכולים לשמור השבת בעונג ומנוחה ושמחה ולעשות הפך הוראת הכוכב והמזל, עכ"ד, נמצא מכח שמירת השבת נעשה בזה אות ומופת שישראל הם תחת ידו יתברך, ומתקדשים בקדושתו ואינם תחת שליטת המזל, וז"ש אך את שבתותי תשמורו נקיט לשון רבים, לרמוז על מדת לילה ועל מדת יום כי הלילה הוא שבת בפ"ע, והיום שבת בפ"ע, כי אות היא ביני וביניכם, כתיב הוא לשון זכר כנגד היום שהוא נחשב זכר, וקרינן היא לשון נקבה כנגד הלילה שהיא נחשב נקבה, כנודע, כלומר הלילה שמתחיל בה כוכב מאדים המורה לרעה, והיום שמתחיל בו כוכב שבתאי המורה לרעה, משניהם יש אות מוכיח על דבר שהוא ביני וביניכם, והיינו לדעת כי אני ה' מקדשכם, לכם דוקא ולא לשאר אומות, כי רק אתם תחת ידי ואין שולט בכם לרוע המזל והכוכב, דהראיה אתם עושים בשבת בלילה וביום, הפך הוראת המזל והכוכב, ואין מגיע לכם רעה מזה, אלא אדרבה אתם מתגברים:

ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. נ"ל בס"ד, בצלאל רמז לצדיק שהוא עומד בצל אל, כי מחצב הנשמות שבא ממנו הנשמות של הצדיקים הוא עומד בצל מחצב הספירות, ולכן כל צדיק ראוי לקרותו בצלאל מצד נשמתו, וידוע כל איש צדיק ראוי שיהיה הקב"ה קורא אותו בשמו, ובא הכתוב לפרש מעלותיו

מעלותיו של הצדיק שזוכה לכך, והשם האחד הוא נחשב בן אורי, כלומר בן לתורה שנקראת אור, דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, שכולה כלולה בעשרת הדברות, וזה בן אורי אור יו"ד, והב' נקרא בן חור, והוא דארז"ל פתח של התשובה רמוז באות ה' בפתח העליון, שנחשב חור, כי בפתח הגדול התחתון לא מסתייעא מילתא. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתיב דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו, ר"ל שלח ידו לקבלני בתשובה, כמ"ש כי ימינך פשוטה לקבל שבים, ועי"כ מסתייעא מלתא ואז מעי המו עליו, וידוע מ"ש הרב ערבי נחל ז"ל ע"פ אביך הראשון חטא, ומליציך פשעו בו, כי כל מי שהוא צדיק גדול יותר יהיה בעל תשובה יותר, כי יכיר חסרונות שלו וירבה בתשובה, נמצא זה נקרא בן חור שהוא מקום קבלת האדם בתשובה. למטה יהודה רמז כאן בשם יהודה ד' פעמים הוי"ה, דידוע ארבע אותיות הוי"ה יש בכל אות גם הוי"ה שלם, נמצא כלול ארבע הויו"ת, וז"ש למטה יהודה כלומר נדבק ונוטה לארבע שמות הוי"ה:

ואמר עוד ואמלא אותו רוח אלקים לעזור אותו בתלמוד, בחכמה היינו בגרסא, ובתבונה בעיון וסברה, ובדעת בחלק הנסתר, ועוד אעזור אותו בכל מלאכה, הוא חלק המעשה שנקרא מלאכת שמים, ועוד לחשוב מחשבות שאתן לו כח לעשות תיקון במחשבה טובה שלו, שמקבל עליה שכר כמעשה, וגם לעשות ר"ל לתקן, כמו ובן הבקר אשר עשה, בזהב בכסף ובנחשת רמז לשלשה עולמות בריאה יצירה עשיה, ששלשתם צריכין תיקון בעבור התערובת רע שבהם, והיינו זהב זו הבריאה שהיא סוד דינה דגבורות מתערין מינה, וכסף זו היצירה שהיא סוד תפארת שהוא קו הרחמים, ובנחשת זו העשיה שבה עיקר הקליפות שהם סטרא דנחש:

ואמר עוד על תיקון שעושה הצדיק הנז' שהוא בצלאל, ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ, והכונה לומר מלבד התיקון שעושה בעליונים הוא עושה בתחתונים ג"כ, והוא דהמגיד אמר כנגד ארבעה בנים דברה תורה אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאל, נמצא ארבעה מינים יש בישראל שהם חכם ורשע ותם ושאינו יודע לשאל, ורמוזים באותיות חרשת שהוא ר"ת חכם רשע שאינו יודע לשאל תם, ואלו הארבעה מינים כולם חסרים וצריכין תיקון, הן בעניני הגוף שנקרא אבן, כי הגוף הוא עפר מעיקרו, והן בענייני הנשמה שנקראת עץ, כמ"ש בתיקונים עץ דא נשמתא, ולז"א בחר"שת אבן ובחר"שת עץ לעשות בכל מלאכה של תיקון, הן מלאכה רוחנית, הן מלאכה גשמית, בכולם יעשה תיקון לטובה:

פרשת ויקהל.

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש. נ"ל בס"ד כי בימי החול א"א להעביר כל היום כולו בעסק התורה, כי הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, אלא יעשה כמ"ש רבי ישמעאל שיחלק הזמן של היום, שעות לעסק התורה, ושעות לעסקי הגוף, וזה הטעם שנקראים ימי החול ימי מלאכה, והיינו כי באותיות מלאכה יש אותיות ה'א שרומזים לחלק גבוה שהוא עסק התורה, ויש אותיות לכם שרומזים לחלק הגשמי שהוא עסק הגוף, להביא בו פרנסתו, והטעם דאותיות ה'א רומזים לחלק גבוה, דאיתא באותיות דרבי עקיבא וז"ל אין ה'א אלא שמו של הקב"ה המפורש שבו נברא העולם וכו', ומה נשתנה מכל האותיות, מפני שכל האותיות כשהאדם מוציאן מפיו הוא מרגיש בהם בשפתיו ובלשונו ומוציא טיפת ריק מפיו, אבל אות ה'א אינו מקבל טומאה מפני כשאדם מוציאו מפיו אינו מרגיש בו לא בשפתיו ולא בלשונו, ואין מוציא בה רוק מפיו, לכן כל שמות המפורשות אינם נכתבות אלא בה'א עכ"ל. נמצא אות ה'א רומזת לשמו של הקב"ה, ולכן אות ה'א במלואה שהיא בתוך אותיות מלאכה רומזת לחלק גבוה שהוא עסק התורה שהוא חלקו יתברך, ונשארו אותיות לכם רומזים על חלק הגשמיי שהוא עסק הגוף. וכמו שדרשו רז"ל תיבת לכם האמור ביום טוב שהוא ר"ל להנאתכם, ולכך אמרו על יו"ט חלקהו חציו לה' וחציו לכם. ועל כן ימי החול נקראים ימי מלאכה, כי באותיות מלאכה רמוז עסק התורה באותיות ה'א, ועסק הגוף באותיות לכם, שצריך האדם לעסוק בימי החול בשתיהם לעשות עת לצורך הרוחני הרמוז בהותיות ה'א, ועת לצורך הגשמי הרמוז באותיות לכם, וז"ש ששת ימים תעשה מלאכה, ר"ל תעשה עתים לצורך הרוחני הנפשיי ולצורך עסק הגופני הרמוזים באותיות מלאכה, וכל זה הוא בששת ימי החול, אבל ביום השביעי שהוא יום שבת, גם העת שהוא לצורך אותיות לכם יהיה קודש, שלא תעסוק בו עסק הגוף ונמצא אלו השני עתים יהיו ביום השביעי שבת שבתון לה' שכולם יהיו לצורך גבוה, כל העושה בו מלאכה דהיינו שמחלק העתים כנגד אותיות מלאכה כאשר נוהג בחול, יומת. ובזה נתיישב היטב דקדוק שדקדק רבינו מהר"ם אלשי"ך ז"ל, שהקשה דהול"ל והיום השביעי ולמה אמר וביום, ובזה ניחא:

ועוד נ"ל בס"ד הכתוב. ויתיישב ג"כ הדקדוק הנז' של וביום, והוא בהקדים מ"ש הרב יעב לב ז"ל בפרשת אמור דף ל"ח, ע"פ ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלקיך, והוא כי דעת רז"ל בחגיגה דחוה"מ אסור במלאכה, ובעו למילף מקל וחומר, והיינו משום שיש בהם קדושה לפניהם ולאחריהם, ודחו ליה ששת ימי בראשית יוכיחו. ופירש רש"י ז"ל הכונה, כי בין שתי שבתות הם יושבים, ולכן גם הם ראוי לאוסרם במלאכה, ומסיק בגמרא חוה"מ שאני שנקרא מקרא קודש, אבל עוד י"ל דהרי אנחנו למדין שבת משבת של הקב"ה שברא עולמו בששת ימי המעשה, שלא היה שבת לפניהם ונח בשביעי, לכך גם אנחנו מותרין במלאכה בימי המעשה ונחים ביום השביעי, וזש"ה ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת, ואל תקשי שהרי יש קדושה לפניו ולאחריו, וראוי שיהיו אסורין ימי החול במלאכה, לז"א לה' אלקיך, שאנחנו למידין משבת של הקב"ה שלא היה שבת לפניהם, עכ"ד ע"ש. וז"ש כאן ששת ימים תעשה מלאכה, ורק ביום השביעי יהיה לכם קודש, וא"ת איך נעשה מלאכה בששת ימים, והלא יש קדושה לפניהם ולאחריהם, לז"א שבת שבתון לה', כלומר אנחנו למידין משבת של הקב"ה שהיה אחר ששת ימי שבוע בראשית שלא היה שבת לפניהם, ונח ביום השביעי, וגם אנחנו מותרין במלאכה בימי המעשה, ונחים בשביעי:

לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת. י"ל למה פרט הכתוב מלאכה זו בדיני שבת, יותר משאר מלאכות האסורים בשבת. ונ"ל בס"ד, שיש שלשה מיני רשיות לאדם בשבת, וכולם רמוזים באות ש' דשבת, הא' הוא החדר והבית שהאדם דר שם אוכל ושותה בו ושוכב בו, והב' הוא החצר שהבית פתוח אליו, שגיבה ג"כ בו תשמיש גלוי, אך אינו עושה כל מין תשמיש שעושה בחדרו וביתו, והג' הם המבואות ורחבות העיר ושוקים שהאדם מתהלך בהם בשביל עסקיו, אך אין משתמש בהם התשמיש שמשתמש בחצר, מפני מראית העין ששם נמצאים אנשים רבים, ואין המקום שמור, ושלשה מקומות

אלו

אלו נרמזו באות ש' של שבת, שהיא חלוקה לשלשה ווי"ן, אך היא גוף אחד. ועוד יש שני אלפים אמה שהם תחום שבת, שיוכל ללכת בהם בשבת, ואלו נרמזים באות ב' דשבת, שאם תחלק מספר שלה לשנים, עולה שני אותיות א', וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל דמספר האלפים לא יש באלפ"א ביתא, אך הוא נרמז באות א' שמספרו אחד שהוא בכלל האחדים, אך נקרא אֶלֶף, דמשמעות שלו אלפים, וכן כאן אות ב' דשבת נחלקת לשתי אותיות אֶלֶף אֶלֶף, הרי כאן שני אלפים כנגד תחום שבת, ובאות ת' של שבת נרמז רשות אחרת שהיא כרמלית, דאסורה מדרבנן, כי המדבר וכיוצא בו נקרא כרמלית, וסוף שמה של כרמלית הוא אות ת', שהוא סוף אותיות שבת, ונשאר עוד רשות אחרת שהיא רשות הרבים שאיסורו מן התורה, ושיעור שלו דנאסר מן התורה הוא שיהיה רחבו ששה עשר אמה, וחסר מן י"ו אין זה רה"ר האסור מן התורה, אלא הוא כרמלית דאיסורו הוא מדרבנן, וזה נרמז בקמ"ץ אשר תחת אות ב' דשבת, כי הקמ"ץ הוא צורת י"ו כנודע:

והנה ידוע מ"ש רז"ל בגמרא, אין הדליקה מצויה אלא בעבור חלול שבת, וצריך טעם למה יהיה נזק זה ולא נזק אחר, וע"פ האמור שכתבנו דשלשה מיני רשויות של שבת רמוזים באותיות שבת, והיינו על ידי שתחלק אות ב' ותהיה א' א', נמצא אותיות שבת נעשו ש"א א"ת, נרמז בזה כי המלכות שנקראת את יש לה נשיאות ראש בשבת, שהוא כנגד ספירת המלכות, וגם נרמז בזה שבכניסת שבת נפתחין כ"ב צינורות השפע שהם מן א' ועד ת', ומריקים השפע מראש כל הכתרים, דלכך קורין קודם קידוש פסוקי אשת חיל, וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל ולכך נרמז באותיות שבת שא את, כלומר שא שפע הנמשך מן את דהיינו מן א' עד ת':

וכל זה הרמז של שא את הוא בקריאה ביושר, אבל אם תקראנה למפרע תהיה הקריאה תא אש, והיינו תא בלשון התלמוד הוא לשון ביאה, שאומרים מן השמים בוא אש ותדליק הבתים, כי המחלל שבת שהלך בזה לאחור לעקם דרכיו, אז יהיו אותיות שא את נקראים לאחור שהוא תא אש, ולז"א לא תבערו אש בכל מושבותיכם, כלומר אם תחללו שבת אז נראה אתם מבערים האש בכל מושבותכם, לעשות דליקה בהם כי כיון שאתם הולכים לאחור, אז גם אותיות שא את שהם נקראים באותיות שבת יהיו נקראים לאחור תא אש, כלומר בוא האש במושבותם ב"מ:

קחו מאתכם תרומה לה'. י"ל תיבת מאתכם נראה לשון יתר. ונ"ל בס"ד כי הצדקה צריכה להיות שלמה בנתינת הכסף בידים, וגם בפיוס בפה, כמ"ש רז"ל הנותן צדקה לעני יתברך בשש, והמפייסו ג"כ יתברך בי"א, ולכן ישראל שהיו מתנדבים למשכן היו עושים המצוה בתרתי, שנותנים הזהב והכסף ושאר המינים בידם לגזברים מיד ליד, כדי שיהיה בזה יחוד שם הוי"ה, כנודע בסוד הכתיב והיה מעשה הצדקה שלום, וגם עוד היו משבחים בפיהם את הזהב והכסף ושאר מינים, כדי שיעשו המלאכה מנלהב, וגם כדי שיאמרו לנס להביא עוד מזה המין המשובח, וכמ"ש בס"ד בסה"ק בן איש חי על פסוק כל מרים תרומת כסף ונחשת, כלומר הרמה בשבח שמשביח את המינים אשר מביאם תרומה. והנה ידוע מ"ש המקובלים ז"ל, דפה האדם הוא צורת מ"ם סתומה כשיפתחנו, ועוד כמי הנדבה עצמה אשר יביאו בית ישראל, אם היא מעט יאחזנה בראשי אצבעותיו ויביאנה, אבל אם מרובה ישימנה ויאחזנה בכף שלו ויביאנה, ולז"א קחו מאתכם תרומה

תחלק אותיות מאתכם לשני חלקים, וקרי בה קחו מאת כ"ף מ"ם תרומה לה', דהיינו שתקחו נדבה מרובה שנאחזת בכף, ולא מתנה מועטת שנאחזת בראשי אצבעות וגם תקח עמה שבח ופאר לדבר במריש אותו נדבה שזה הוא עדות ברורה שמנדבים ברצון ושמחה, דעל כן משבחים דבר הנידב בפיהם, נדומה למם סתומה כשפותחין אותו לדבר בשבח דבר הנידב, ואז זו תרומה רצויה שראוי לקרא אותה תרומת ה':

ובאופן אחר נ"ל בס"ד אומרו מאתכם, בהקדים מ"ש במדרש רבא בפ' בהר, רבי טרפון נתן שש מאות קנטרין של כסף לרבי עקיבא, אמר לו לך וקנה לי בהם שדה אחת כדי שנעסוק בתורה ונתפרנס מאותה שדה, מה עשה רבי עקיבא הלך וחילק אותם לצורך יושבי בית המדרש ומלמדי תנוקות של בית רבן, שהחזיק בהם ידי ת"ח ותלמוד תורה, אחר ימים מצאו רבי טרפון אמר לו קנית לנו את השדה שאמרתי לך, א"ל הן, א"ל יש לך פנאי עתה להראותה לי, א"ל הן, מה עשה רבי עקיבא לקחו ומשכו בדברים עד שהכניסו לבית המדרש, והראה לו הת"ח והתנוקות של בית רבן עוסקים בתורה, אז ידע רבי טרפון שמעותיו חלקם לצורך אלו, אמר לו רבי טרפון אית בר נש יהב מגן אפוכי דידיה אן הוא, כלומר יש אדם נותן דבר בחנם, איה הוא הריוח. א"ל רבי עקיבא הריוח כתוב אצל דוד מלך ישראל, דכתיב פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד ע"כ. ומקשים אטו רבי טרפון נעלם ממנו ח"ו יקר תפארת הצדקה, ובפרט עם עמלי תורה אשר אין קץ לשכרו, ואיך יאמר אית בר נש דיהיב מגן אפוכי דידיה אן הוא, והלא שכר הצדקה מפורסם וידוע בכמה מקראות תנ"ך, ועוד רבי עקיבא למה הביא לו פסוק מתהלים, ולא הביא לו פסוקים מן התורה מן פרשת ראה המדברים בשכר הצדקה יותר מן האמור בפסוק של פזר נתן לאביונים:

והרב הגדול חיד"א ז"ל בפתח עינים בתרא דף יו"ד, תרץ זה בטוב טעם, דרבי טרפון ודאי ידע גודל שכר הצדקה מאד, ובזה לא אסתפק ליה, אמנם ראה דכ"ד שנא ושנא, כיון דהוא נתנם לרבי עקיבא לקנות לו נחלת שדה וכרם, ורבי עקיבא מעצמו בלי שום ידיעת רבי טרפון בחלקות ישית למו, ורבי טרפון לא ידע זה, ולכך חשב שהניח מעותיו על קרן הצבי, ואין לו שכר, כי לא היה זה מלבו ומדעתו, ורבי עקיבא בחכמתו אודיק ליה מאמר המלך דוד ע"ה, פזר נתן לאביונים, דקשה תרתי, למה לי פזר נתן תסגי בחדא, ועוד קשא למה נקיט לשון עבר פזר נתן, אלא הכונה הוא על נידון כזה ממש, דהיינו אם בעל הממון פזר אותו שנתנו לצרכי עוה"ז שנקרא פזור, כי יעזבו לאחרים חילם, ובא אדם אחר ונתן הזוזים לאביונים שלא בידיעתו, עכ"ז צדקתו של בעל הממון עומדת לעד, ובכן נחה דעתו של רבי טרפון, ולהכי לא הביא לו מפסוקי תנ"ך, דהפסוקים מדברים בממון שנותנו בעליו מעיקרא לשם צדקה, ובזה פירש הרב מ"ש בגמרא, שאלו לשלמה עד היכן כוחה של צדקה, א"ל צאו וראו מה פירש דוד אבא, פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד, הראה להם פסוק זה שממנו איכא דיוק להא שכר גם לצדקה הנעשית מן ממון שתחלתו ניתן לצרכי עוה"ז, שנקראים בשם פיזור, עכ"ד ע"ש:

נמצא גדול כוחה של צדקה שאפילו בתחלה ניתן הממון שלא לצרכי עוה"ז, אם סוף ניתן לצדקה שלא מדעת בעל הממון נמי יש לו שכר, אך ודאי אין זו מצוה מן המובחר אלא ראוי שהקיחה תהיה מתחלתה לשם מצוה, ולז"א קחו מאתכם ר"ל

מעת שיצא הממון מאתם תהיה לשם תרומה לה', והא דרבי עקיבא עשה באופן זה ולא גילה לו הדבר מעיקרא, היינו כדי לפרסם כוחה של הצדקה, דגם בכה"ג איכא מצוה, וגם כדי לפרסם מעלת רבי טרפון דהגם שבזבז רבי עקיבא מן ממונו סך רב שלא מדעתו לא הקפיד אלא שמח הרבה, ואחר ששמע ממנו זאת התנדב סך גדול לצדקה, וכמ"ש במדרש שם, ובזה ידעו העולם דהא שלא היה ר"ט מרבה ליתן ממונו לצדקה, לאו משום קמצנות, אלא משום דהוה טריד בלימודו:

ויצאו כל עדת ישראל מלפני משה. נ"ל בס"ד דידוע בקדושה הוא תם ובסט"א הוא מת, לכך יעקב אע"ה נקרא איש תם, ופלוני נקרא מת, ולכן וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, ולכן מצד הקדושה יתפשטו אותיות תום באדם, ומצד הסט"א יתפשטו אותיות מות הפך התום, ולז"א הולך בתום ילך בטח ומקשה לבו יפול ברעה, והיינו המות שהוא הרעה, ונקיט זה בלב, כי אותיות לב במלואם למ"ד בי"ת יהיה המלוי בשני אופנים, הא' הוא יד תם, והב' יד מת, ולז"א מקשה לבו דייקא אז יפול ברעה, דהיינו יהיה אצלו צירוף יד מת, ולא יד תם, והיד הוא ר"ל מקום. והכתוב אמר וצדקה תציל ממות, היינו הכונה שיתהפכו אותיות מות להיות צירוף תום, ותציל הוא לשון הטייה כמ"ש בגמרא דברכות דף ל"ד, אביי ורבא כי מצלי על אפייהו מצלי הצלויי, כלומר מטין על הצד ע"ש, וכן הצדקה תציל ממות, ר"ל תטה אותיות מות שיתהפכו על צדם להיות צירוף תום, והפרש בין תום לבין מות הוא, כי המות הוא מ"ם פתוחה, ובתום הוא מם סתומה:

והנה ידוע כי בעגל נגזר עליהם מות, ואח"כ נתרצה להם במשכן להצילם מן המות, דע"י נדבתם למשכן נתהפכו להם אותיות מות לאותיות תום, ולז"א ויצאו כל עדת ישראל מלפני משה, והענין הוא דאותיות תום הם עומדים לפני אותיות משה, דהיינו אם תניח חמשה אותיות מנצפ"ך הכפולות כל אות בצד חברתה, שהוא כ"ף כ"ף, מ"ם מ"ם, נו"ן נו"ן, אז אחר מ"ם פתוחה תמצא מם סתומה, וכמ"ש חז"ל בסוד אותיות אמת, שהם תוך סוף, והנה המות הוא מם פתוחה ותום מ"ם סתומה, והם נרמזים לפני אותיות משה, כי לפני מ"ם פתוחה דמשה יש מם סתומה, ולפני שי"ן וה"א דמשה יש תי"ו וא"ו, הרי כאן אותיות תום שהוא במ"ם סתומה, וישראל נהפכו להם מות שהם במ"ם פתוחה לצירוף תום שהוא במ"ם סתומה, הרמוזים לפני אותיות משה, וז"ש ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה, לפני דייקא, כלומר בצירוף תום הרמוז לפני אותיות משה, כי כיון שקבלו באהבה ושמחה להביא נדבה לעשות המשכן, נהפכו אצלם צירוף מות לצירוף תום:

ויבואו כל איש אשר נשאו לבו. צריך להבין מה ענין נשיאות דנקיט כאן. ונ"ל בס"ד, דאיתא בירושלמי דמסכת הוריות פרק ג', מעשה בר"א ורבי יהושע ורבי עקיבא שעלו לחולת אנטוכיא לגבות מעות בשביל פרנסת החכמים, והיה שם אחד שמו אבא יהודה עושה צדקות בעין טובה, פעם אחת ירד מנכסיו וראה רבותינו והטמין עצמו מפני הבושה, עלה לו לביתו ופניו משונות, אמרה לו אשתו מפני מה פניך משונות, א"ל רבותינו כאן ואינו יודע מה אעשה. אשתו שהיתה צדקת ממנו, אמרה לו נשתיירה לך שדה אחת, תלך ותמכור חציה ותן להם, הלך ועשה כן ובא אצל רבותינו ונתן להם, והתפללו עליו רבותינו ואמרו לו, אבא יהודה הקב"ה ימלא חסרונותיך. אחר שהלכו להם, ירד לחרוש בתוך חצי שדהו, שקעה פרתו ונשברה, ירד להעלותה והאיר הקב"ה עיניו ומצא אוצר, אמר לטובתי נשברה רגל פרתי. וכשחזרו רבותינו שאלו עליו מה עסק של אבא יהודה, ואמרו להם העולם מי הוא יכול להקביל פניו כבוד עושרו שנתגדל בכל, אבא יהודה בעל השוורים, אבא יהודה בעל הגמלים, אבא יהודה בעל החמורים, בא אבא יהודה אצל רבותינו ושאל בשלומן, אמרו לו מה אבא יהודה עוסק, אמר להם עשתה תפלתכם פירות ופירי פירות אמרו לו אע"פ שנתנו אחרים יותר ממך בראשונה, כתבנו אותך ראש טימוס, פירוש בשטר זכרון הנותנים לפי שהיינו יודעים שנתת בלב שלם ובנפש חפצה. נטלוהו והושיבוהו אצלם, וקראו עליו הפסוק הזה מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו, ע"כ. ונראה כונתו לומר להם, אע"פ דגדולה מצות הצדקה שמעשרת, הנה היה מן הראוי שיחזור לי העושר שאבד ממני, אך אני רואה שמצד תפלתכם בא לי העושר, כי מלבד הקרן שחזר לידי אלא נתנו לי מן השמים פירות ופירי פירות, דהיינו הריוח שהיה אפשר שארויח מן ממון שהיה בידי, וגם ריוח דריוח, והיינו פירות ופירי פירות. והם השיבו לו מצד הענוה שלהם לא תפלתינו עשתה, אלא כיון שכתבנו שמך בראש פנקס הגבייה לקחת אתה מן השפע שירד להמתנדבים חלק בראש, כדין בכור שנוטל פי שנים, ולכך הגיע לך פירות ופירי פירות, ולכן קראו עליו המקרא הזה מתן אדם ירחיב לו, כלומר ירחיב לו את השפע שלוקח כפלים על הראוי, יען כי לפני גדולים ינחנו, פירוש אותם הגדולים בנדבתם שהתנדבו נדבה גדולה יהיה הוא נכתב למעלה, וכל הכתוב ראשון יש לו דין בכור שנוטל פי שנים, וז"ש כל איש אשר נשאו לבו, כי לבו מאחר שהיה שלם ושמח ומרוצה באותה הנדבה נתנשא זה האיש בעל הלב להיות נכתב בספר הזכרונות למעלה בריש דפא, וכמ"ש רבותינו על אבא יהודה ולפני גדולים ינחנו, ולכך השפעתו היתה גדולה יותר מן הראוי שנתנו לו מן השמים פירות ופירי פירות:

ועוד נ"ל בס"ד ענין נשיאות דנקיט הכא אצל הלב הוא, כי אותיות הלב במילואם כזה למ"ד בי"ת, יש בם אותיות יד תם, ומלת יד הוא ר"ל מקום כמו מציב לו יד, וכן יד אבשלום, ועוד נמי אפשר להיות המלוי צירוף יד מת, והיינו אם זכה האדם יהיה הלב שלו יד תם, כלומר מקום תם שגובר בו יצה"ט שהוא תם ויטב לבו, ואם לא זכה יהיה צירוף מת, שיהיה שם מקום היצה"ר שנקרא מת, ולכן אבימלך בהתנצלותו בעבור לקיחת שרה אע"ה, אמר בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת, רצונו לומר שלא עשה דבר זה ברוע לב, שהמלוי שלו היה צירוף יד מת, אלא עשה בטוב לב, שהיה מלוי לב שלו צירוף יד תם, וזהו בתם לבבי תם דייקא, וכונתו בזה להתנצל שהוא לא לקח אשת איש אלא פנויה, שרצה להדבק בטובים ומיוחסים, ואין כאן דבר עבירה אלא אדרבה דבר טוב עשה, ולכן כתיב בשמואל א' סי' כ"ה על נבל וימת לבו בקרבו, שמלוי לב שלו נעשה צירוף יד מת ולא יד תם, ולכן כתיב גבי נותני צדקה ולא ירע לבבך בתתך לו, כלומר לא יהיה מלוי הלב שלך צירוף יד מת, כאשר כתוב בנבל וימת לבו בקרבו:

והנה אם יהיה המלוי צירוף יד מת, עולה מספר המלוי עם כולל ד' אותיות מספר נחש שהוא דרגא דמותא, אבל אם יהיה בסדר יד תם, יהיה מספר המלוי עם כולל ד' אותיות מספר אלף חי, שהוא מורה על דרגא דחיי שהוא מעולם האצילות, ששם הוא סוד חכמה

חכמה, וכתיב החכמה תחיה בעליה, ולכן כתיב ימותו ולא בחכמה, יען כי אות מ"ם של תם היא מ"ם דמנצפ"ך שמספרה ת"ר שהיא עליונה וגבוהה, אבל מ"ם של מת מספרה ארבעים והיא קטנה ותחתונה, ולכן על אלו המתנדבים למשכן שהיה לבם בנדבה זו במלוי יד תם, ולא יד מת אמר הכתוב ויבואו כל איש אשר נשאו לבו, שנשאו והגביהו מן אות מ"ם שמספרה ארבעים, שהיא תחתונה, אל אות מ"ם שמספרה ת"ר שהיא עליונה. גם נשאו והגביהו ממספר נחש דרגא דמותא, אל מספר חנף חי דרגא דחיי, בעולם האצילות:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, מ"ש נשאו לבו, מה ענין נשיאות זו, ועוד י"ל כמ"ש וכל אשר נדבה רוחו אותו, והיינו הך, כי נשיאות לב ונדבת רוח חדא היא. ונ"ל בס"ד דידוע דהנדבה המובחרת לה' היא, כשהאדם יראה נדבתו מועטת, ואע"פ שהביא סך רב לא יתגאה בו, אלא ידמה בעיניו שנדבתו מועטת, ולא יצא י"ח בסך זה שהביא, אלא צריך שיביא כפלי כפליים, ומה שהביא אינה הובאה של עשירים אלא נחשבת של עניים, וכמ"ש דוד הע"ה ואני בעניי הכינותי וכו', ואע"פ שהביא סך עצום ורב, אך באמת אם האדם הביא סך מרובה קשה הדבר שיחשוב זה הסך לדבר מועט, מאחר שהוא וכל העולם כולו קא חזו ליה שהוא סך רב, אמנם בזאת יש תקנה לדבר זה שהוא יראה עצמו עשיר מופלג יותר ממה שהוא באמת, על חד מאה, אז ממילא תהיה נדבתו בעיניו נדבה מועטת, שאין נחשבת כלום לפי העושר שלו שנתן לו הקב"ה. עוד ידוע מ"ש בירושלמי דתרומות, מעשה ברבי יוחנן דאבד ליה כסתיה, בעיין מיניה אורייתא ולא ידע, אמרו ליה וכי מפני דאבד כיסתך אבדה דעתך, אמר להו דעתא בלבא תליא וליבא בכיסתא תליא ע"ש. וז"ש ויבואו כל איש אשר נשאו לבו, כלומר הלב שלהם היה מנשא אותם בעושר, שאם הם בעלי אלף היה לבם מצייר בשכל שבו שהם בעלי מאה אלפים, או אלף אלפים, וא"ת אם אין בביתו יותר מאלף איך יצייר בלבו שהוא בעל מאה אלף, ולז"א וכל אשר נדבה רוחו הוא הממון הנה הוא אתו, קרי ביה אִתו בחיר"ק, וקאי על לבו כלומר בלבו קאי, דהכל תלוי בהבנת הלב, ומה שיצייר האדם על ממונו הוא עיקר אצלו, כי האדם אע"פ שאין בביתו וחנותו ממון כלל הוא מתבונן וחושב, המציאות של עסק ומשא ומתן ומסחר, שאפשר שיתעשר בהם עושר, והוא סומך בדעתו על המצאות שמצייר בלבו, וחושב כאלו זה העושר הרב מונח בכסתיה. מעשה בשנים שותפים שהיו עשירים מאד, ופעם עשו מסחר גדול ששלחו סחורה למדינה אחרת רחוקה בסך עצום מאד, וחשבו שירויחו מזה ריוח הרבה, כי היה להם קרן עשרה אלפים זהובים, ולקחו בהקפה סחורה בסך חמשים אלף זהובים, והנה יום אחד בא להם מכתב שהסחורה נמכרה בסך שלושים אלפים זהובים, נמצא אבד הקרן שלהם, ונשארו חייבים עשרה אלפים זהובים, ואחד כשבאה לו הידיעה פרחה נשמתו והלך לערב לביתו גוף בלא נשמה, ולא אכל ולא שתה באותה הלילה, ולמחר בא לחנותו חולה ממש ופניו מוריקות, אבל שותפו בא למחר לחנות בריא אולם ופניו צהובות, ויאמר לו השותף על מה פניך טובים, אם מצאת מציאה גדולה בלילה, ויאמר לו כן הוא, א"ל איך היה וכמה היתה המציאה, הגד נא לי כי אנחנו שותפים אפילו במציאה בדרך, אמר לו המציאה עולה סך עשרים אלף זהובים, אחר ניכוי ההפסד של עשרים אלף שהפסדנו בסחורה פ' במדינה פ', ויאמר היכן מונח סך הגדול הזה של המציאה שהיא סך עשרים אלף זהובים, וצריך לו שמירה גדולה, ויענהו הוא מונח בלבבי, ויאמר משחק אתה בי, וכי בלב ישימו זהובים ויאמר כן, והענין הוא כי בבואי לביתי עלה בלבי כמו שהיה ההפסד סך גדול בבת אחת שהוא סך עשרים אלף זהובים, כן יהיה הריוח סך גדול בבת אחת, כי הסוחר שמכר לנו הסחורה בסך שלשים אלף זהובים, לא ישלח לנו התמורה מעות בעין, אלא יקנה לנו בהם סחורה פ' שדרכה לבא מתם לכאן ואחר שישלח הסחורה יזדמן שיתייקר השער של זאת הסחורה, וכשתגיע לידינו נמכור בשבעים אלף זהובים ונמצא שיש לנו ריוח עשרים אלף זהובים אחר ניכוי ההפסד, כי כן מנהגו של עולם זו יורדת וזו עולה, וכמו שמצא ירידה בסך גדול כן תמצא עליה בסך גדול, וסמכתי ובטחתי על השערת הלב שכך יהיה וכך יקום והיו העשרים אלף זהובים כאלו מונחים בכיסי, ולכן לא נחלשתי ולא נצערתי ופני הנם צהובות. נמצא הכל תלוי בלב בהשערתו וציוריו, דלפעמים הלב רואה הכיס המלא ריקם, ולפעמים רואה כיס הריקם מלא, וא"כ אלו המתנדבים למשכן היה לבם נושא אותם שיראו עצמם בעלי עושר רב, ולכך לא היתה הנדבה נחשבת בעיניהם לסך חשוב אלא לדבר מועט, ובזה היתה נקיה משמץ גאוה וגבהות רוחא, ולז"א ויבואו כל איש אשר נשאו לבו, נשאו לראות עצמו עשיר גדול, שבזה היתה נדבתו מועטת בעיניו, יען כי כל אשר נדבה רוחו הוא סך הממון שנתנדב הוא אתו כלומר את הלב, שכל קניינו של אדם תלוי בלב וכדאמרן:

וכל אשה חכמת לב בידיה טוו, י"ל מאי קמ"ל דידוע הוא דהטויה היא בידים ולא ברגלים. ונ"ל בס"ד דידוע דאותיות י"ה שבשם הוי"ה ב"ה, יש בהם י"ד אותיות במלוי ומילוי המילוי, ורמוזים ביד ימין, ואותיות ו"ה ג"כ יש בהם י"ד אותיות, והם ביד שמאל, ונראה דהנשים דקדקו לעשות הטויה ביד ימין בלבד, ששם הוא מקום אותיות י"ה, ולא היתה שמאל מסייעת, ולז"א בידיה טוו קרי בה ביד י"ה טוו, ר"ל דקדקו לעשות הטויה ביד ימין שיש בה הארה משם י"ה, אך עכ"ז המשיכו בכונתם הארה גם ליד שמאל, שהם הארת אותיות ו"ה, וז"ש ויביאו מטוה קרי בה מט ו"ה, והיינו מט בלשון חכמים הוא ר"ל נגיעה והולכה, כמ"ש בגמרא כד מטא להתם וכן מטי ולא מטי, כלומר הוליכו הארה זו גם לשמאל שהוא מקום בחינת אותיות ו"ה:

וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים. ארז"ל בגמרא דשבת דף ע"ד, שהיתה הטויה בעור, שהשער היה מחובר בגוף העזים. וי"ל הנה דבר זה אמת שהוא חכמה יתירה, אין יתרון זה נודע וניכר אלא רק בשעת מלאכה, ואח"כ תולשים אותו ומביאים תלוש, ומה יתרון ניכר בו על הטווי בתלוש, וא"כ מאי נ"מ שטרחו לעשות המלאכה באופן זה. ונ"ל בס"ד כדי לברר לפני בעלי המלאכה והגזברים שלא יחושו, שמא עסקו בו בעת שהם זבות, או נדות דמקבל טומאה, לכך טוו אותו בעודו מחובר בעזים שאינו מקבל טומאה, והביאו את העזים עצמן אצל האנשים בעלי המלאכה, והם קללו אותו מן העזים:

ועוד נ"ל בס"ד, דהנשים האלה נשא לבן אותנה בחכמה, שידעו והבינו דמלאכת המשכן נעשית לתיקון האנשים בעבור העגל, אבל הם לא חטאו ואין צריך להם תיקון, דלכך צוה הש"י לתת מחצית השקל ולא שקל שלם, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפרשת כי תשא ע"ש, וידוע דמלאכת הטויה היא מיוחדת לנשים בלבד, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהלכות אישות ע"פ בידיה טוו, שהטוויה היא מלאכה המיוחדת לנשים, ולכך הוצרכו הנשים לטוות בידם לצורך המשכן, אך

כדי

כדי לזכות האנשים שהם בעליהן במצוה זו של הטויה, נתחכמו לטוות השער בעודו מחובר בעזים, והביאו את העזים אצל בעליהן, והם קנו את הארוג ומכרוהו לגזברים, וכיון שהם קנו את הארוג נמצא מלאכה זו של הטויה נגמרה ע"י האנשים :

פרשת פקודי.

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה. הדקדוק ידוע, מ"ש אשר פוקד על פי משה, נראה לשון יתר, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל. ונ"ל בס"ד דבא הכתוב להודיע שהחשבון אשר נתנו במשכן הוא חשבון אמיתי, דלא תחשוב דאע"פ שאין לחשוד שום אדם בגניבה ח"ו, אך לא יבצר מטעות, דאפשר דבחשבון הרב הזה נזדמן איזה טעות בשוגג, לז"א אלה פקודי המשכן אלה כמו שהן, שלא נפל בהם טעות. ומביא שתי הוכחות לזה, הא' משכן העדות ר"ל גופי כל משכן ששכנה בו אור שכינה הוא עצמו עדות לזה, שלא נעשה בחשבונו טעות, דאל"כ לא היו זוכין שתשרה שכינה במשכן, כיון שיש שמץ איסור של גזל ואע"פ אם הוא בשוגג, ועוד הוכחה שנית כי פוקד על פי משה, כי מרע"ה פירש בפיו את החשבון של המשכן דכך וכך היה, וידוע כי מרע"ה היתה שכינה מדברת מתוך גרונו, וגם היה יוצא הדיבור מפיו בנחת בלשון צח וברור מאד, וכפי הטבע לא היה אפשר שיצא צח וברור, כי הוא היה כבד פה וכבד לשון, וכיון שהוציא החשבון בפיו בלשון צח וברור, ודאי לא היה בחשבון ההוא טעות אלא הוא אמת ויציב, דגמירי לא עביד קב"ה ניסא לשקרי ח"ו, ועוד כיון דשכינה מדברת מתוך גרונו, דלכך היה מתנבא זה הדבר אשר צוה ה', ודאי כל דבר היוצא מפיו הוא אמת :

ועוד נ"ל בס"ד, דידוע שהחשבון מזיק מצד הברכה והא דלא הזיק החשבון שנתנו במשכן, היינו מפני כי החשבון נתפרש ונאמר על פיו של מרע"ה שהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו, והו"ל החשבון יוצא מן אור השכינה, ולכן לא יזיק כלל כמ"ש רז"ל ע"פ והיה מספר בני ישראל, והיינו שיהיה המספר בידי שמים ולא יזיק כלל, ולז"ה אלה פקודי המשכן, והא דלא הזיק החשבון, היינו משום כי פוקד על פי משה :

והנה בזוה"ק דף רכ"ה איתא, תא חזי משכנא דא קיימא בחושבנא, ובגין דא אצטריך לצלותא דמשה דישרי עליה ברכאן, דכתיב ויברך אותם משה, ומה ברכה בריך לון יהא רעוא דתשרי ברכה על עובדי ידיכון, וברכאן לא שראן על האי חושבנא עד דאקשר ליה משה במשכנא דלעילא, דכתיב אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה עכ"ל. ונראה כונת הפסוק ע"פ דברי זוה"ק הנז' הוא כך אלה פקודי המשכן, ואם תאמר והלא כל דבר שנעשה בו חשבון אינו שורה עליו ברכה, לז"א משכן העדות כי זה נתחבר עם משכן של מעלה שהוא נקרא משכן העדות, אשר פוקד ר"ל נזכר, מלשון פקד פקדתי אתכם, וכן וה' פקד את שרה, או כמו אשר פוקד מלשון פקדון, שהוא ענין התחברות ושמירה, שמתחבר זה עם זה, ונשמר זה בזה, וכן הוא כאן נתחבר ונשמר משכן שלמטה, עם משכן העדות שהוא למעלה, על פי משה דהיינו על ידי תפלתו של מרע"ה :

ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה. י"ל תיבת כל נראה לשון יתר. ונ"ל בס"ד, כי מרע"ה נצטווה מאת ה' בשני מיני צווי, הא' הוא על המעשה של המשכן וכליו בצורתם ומדתם ומשקלם, והב' הוא על כונות הסוד שצריך לכון בהם בעת עשייתם, ובצלאל הצליח לעשות שתי מיני הצוויים האלה בשלימות, דמלבד שעשה המעשה כל המשכן והכלים כאשר צוה ה' את משה, אלא גם הכונות ויחודים שצוהו לכון בהם בשעת עשייתם עשאם כראוי בשלימות, ועל זה הכונה הסודית בא הכתוב לרבות בתיבת כל, והבן :

כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקודש. הדקדוק כאן ידוע, למה ל"ל בכל מלאכת הקודש, דידוע הוא שבמלאכת הקודש הוא מדבר, וכבר נתעורר בזה רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל. ונ"ל בס"ד, שבא הכתוב לרמוז לפי דרכו ענין יקר, דאל יחשוב איש סכל ופתי דהמשכן נתכבד ונבחר להשראת שכינה בעבור רבוי הזהב שיש בו, דזה אינו, דודאי הזהב הוא חשוב אצל בני אדם בעלי חומר ותאוה וחמדה, אבל אצלו יתברך אין חשיבות לזהב, ורק המשכן נתכבד ונבחר להשי"ת מפני יקר עבודת הקודש אשר תהיה בתוכו, כי כמה מצות יקרות נעשים בו ע"י הכהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, ולכן אין שאר אומות יכולים להדמות אלינו בדבר זה, לעשות גם הם משכן מפואר בזהב וכסף, יען כי אין להם סדר עבודה קדושה המתוקן ע"פ התורה להכנים בתוכו, מאחר שלא קבלו התורה, ואינם יודעים בסוד השי"ת, כי צריך למלאתו אורה מסוד תורתו יתברך, ומה יועיל ומה נחשב כלי שהוא ריקם, וכמ"ש הרב קול יעקב ז"ל בשיר השירים ע"פ אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו משל לילד עני שראה כיס נאה ארוג בחוטי זהב, וחמד אותו ונתאוה לקנות לו כיס כמוהו, וילך אל חנות המוכר שמוכר כיסים כאלה, ויתן לו את כל הכסף אשר נמצא אצלו שהוא עשרה דנרים, ויאמר לו קח הכסף הזה ותן לי בעדו כיס זה, ואע"פ שאתה מוכר הכיס בעשרים דינרים, הנה הוא נשבע בשבועה חמורה שהוא עני ואין לו יותר מעשרה דנרים אשר הרויח אותם על יד על יד במשך ארבעה שנים, ויאמר לו המוכר שוטה הכיס הזה קונים אותו להניח בו דנרי זהב, ואתה אם אין לך אפילו פרוטה להניח בו למה לך הכיס להניחו בחיקך ריקם ע"ש. ולז"א כאן כל הזהב העשוי למלאכה של המשכן אין לו חשיבות ומעלה מצד עצמו, אלא כבודו וחשיבותו תלוי ומקושר בכל מלאכת הקודש היא מלאכה של עבודת הקודש בקרבנות, ושאר דברים שעושים כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם ובעבור זה הוא נבחר להשי"ת, ולא בעבור גוף הזהב עצמו :

בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקודש. נ"ל בס"ד בקע אותיות עקב, רמז לענוה שנקראת עקב כי העניו אע"פ שהוא ראש רואה עצמו עקב, וצריך שתהיה מדת הענוה שנקראת עקב קשורה ומונחת בגלגלת, ששם המוח שהוא מקום המחשבה שלא יהיה נראה עניו ועקב מבחוץ, ובפנימיות שלו שהוא במחשבתו הוא גאה סרוח, כאותו הכומר שהיה בזמן הרמב"ן ז"ל שבדקו הרמב"ן ומצאו כך, וכמ"ש לא גבה ראשי ולא רמו עיני, דגבהות במחשבה שבראש היא גאוה מגונה יותר. או יובן הכונה בקע אותיות עקב שהוא עניו שרואה עצמו עקב, אז הקב"ה מגביהו ועושהו ראש, וזהו יזכה לגלגלת שהוא מקום גבוה, וכמ"ש רז"ל מאן דאיהו זעיר איהו רב, וז"ש בקע אותיות עקב שהוא עניו יזכה לגלגלת. ונ"ל בס"ד הא דרמז הענוה בלשון בקע, לרמוז כי העניו אחז"ל תפלתו בוקעת רקיעים ועולה למעלה, כי היא רצויה לפני הקב"ה, כמ"ש תאות ענוים שמעת ה' תכין לבם תקשיב אזניך, ולכן רמז

רמז הכתיב הצנות בנקראת עקב בצירוף בקע שהוא לשון בקוע:

ואמר עוד מחצית השקל בשקל הקודש, רמז בזה לפי דרכנו פנין אחר, והיינו כי שקל הוא מספר ת"ל, וחצי מספר תל הוא רט"ו במנין מעקה, ורמז בזה שצריך האדם לעשות מעקה לכלילות הקדושה אשר מקבץ ע"י התורה והמצות ומניחם ברשות היחיד, שהוא רשות הקדושה הנקרא רשות היחיד, שלא יפלו לרשות הרבים, שהוא מקום הקליפות הנקרא רשות הרבים, וכמ"ש כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, וצריך לעשות מעקה כפול גדר על גדר, וז"ש מחצית השקל רמז למעקה הרמוז בחצי מספר השקל, תעשהו בשקל הקדש, שהוא רשות היחיד סטרא דקדושה ובזה יכוין האדם להמשיך שפע וכח ואומץ לכל העובר על הפקודים, ר"ל לבעלי תשובה שחטאו ועברו על כל המצות, דעתה יחזרו למוטב, וכמ"ש שלום שלום לרחוק ולקרוב, ופירשו רז"ל לרחיק שנתקרב עתה שנעשה בעל תשובה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד בקע לגלגלת וכו', כי אנחנו מקוין ע"י התיקון יתעלה שם הוי"ה לסוד יהיה, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל ע"פ יהיה ה' אחד, דאות וא"ו יתעלה למדרגת יו"ד דשמא קדישא, גם עוד ע"י התיקון תהיה השפעה מסוד הבריאה בין בחול בין בשבת, משא"כ עתה בחול הוא סוד יצירה, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד מאמר רצה והחליצנו, ורק בשבת הוא בסוד הבריאה, ואם תחלק אותיות גלגלת כל אות לשני חלקים, נעשים אותיות גלגלת אותיות א"ב יהי"ה, א"ב יהי"ה ר"ר, שהם צירוף יהי"ה בריא"ה בריא"ה, כלומר שני עלויים יהיו, הא' יהי"ה שבשם הוי"ה הוא בסוד יהיה, והשני הוא בריאה כפולה בחול ובשבת, זה בחי' בריאה, וזה בחי' בריאה ועל זה אמר בקע לגלגלת לשון מבקע עלים, ומתי יהיו עלויים אלו, ואמר כשיהיה השקל של קליפת נוגה בשקל הקודש. כי ידוע דקליפת נוגה הליה טוב וחליה רע, ובתיקון יתברר הטוב מן מחצית הרע, ויבא אל הקודש פנימה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דידוע שהעגל היה שני פסילים, פסל זכר ופסל נקבה, והקב"ה רמז למרע"ה עשו להם מסכה, שהגיד לו החמורה ולא הזכיר לו עגל מסכה, וכמ"ש בדברי רבינו האר"י ז"ל. והנה פסל גי' ק"ע, ובזה פרשתי בס"ד רמז נכון בפסוק וכתובת קעקע לא תתנו בכם, כי היצה"ר הוא ג"כ חלוק בני חלקים, ח"ק זכר בא מן שורש פסל הזכר, וחלק הנקבה בא מן שורש פסל הנקבה, ואחז"ל על פסוק לא יהיה בך אל זר, איזהו אל זר שבקרב האדם זה יצה"ר, ולז"א וכתובת ק"ע ק"ע רמז על יצה"ר הבא מן ק"ע זכר וק"ע נקבה לא תתנו בכם. והנה ידוע דמחצית השקל הוא בשביל תיקון עון העגל, אך אלה שקלקלו במעשה מתו. אבל אלו שנותני את מחצית השקל לא חטאו במעשה, אלא רק חטאו במחשבה, שהיא בגלגלת של האדם, וז"ש בקע לגלגלת פירוש עון ב' ק"ע, שהוא בשביל עון המחשבה שהיא בגלגלת, תביאו בשבילו מחצית השקל, שהוא עשרה גרה כמספר אות יו"ד דשמא קדישא, שהיא אות דעולם המחשבה, שהם הוא סוד המחשבה, והיא בשקל הקודש, כלומר בעולם המחשבה הנקראת קודש, ולכן בעשרה גרה שהוא רמז לאות יו"ד שמספרה עשרה, יתוקן עון ב' קע שהיה מצד המחשבה שלהם שהיא בגלגלת:

ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ווים לעמודים, וצפה ראשיהם וחשק אותם. נ"ל בס"ד נזדמן כך לרמוז בזה רמז גדול, על מיתוק חמשה גבורות השרשיות, שהם חמשה שמות אלקים דכל גבורה נקראת אש, מפני כי שם אלקים במלוי יודין עולה ש', ועם אחד הכולל נעשה אש, ואלו חמשה אש נרמזו בפרטי המספר הזה, שהם אלף שבע מאות חמשה ושבעים, שהם ר"ת חמ"ש א"ש, עשה ווים לעמודים רמז למיתוק כי כל וא"ו ה"א לרבות, והמיתוק היא בסוד הרבוי. וצפה ראשיהם רמז להארת אור מקיף, והצפוי הוא סוד אור מקיף. וחשק אותם, חש"ק ר"ת חול"ם שור"ק קמ"ץ, שהם נקודות של כתר ותפארת ויסוד, כי קמ"ץ נקוד של כתר, וחולם נקוד של תפארת ושורק נקוד של יסוד, ושלשתם בקו האמצעי; דהכתר הוא בקו האמצעי של שלשה ראשונות של כח"ב, ותפארת בקו האמצעי של שלשה אמצעיות של חג"ת, והיסוד בקו האמצעי של שלשה תחתונות של נה"י, והשפע משתלשל בכל העולמות בקו האמצעי מן כתר לתפארת, ומן התפארת ליסוד, והבן היטב כי נכון הוא בעזה"י:

ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקודש, ויעשו את בגדי הקדש אשר לאהרן כאשר צוה ה' את משה. י"ל דהרמב"ן ז"ל פירש שרד ר"ל שרת, כי הדל"ת יתחלף בת"ו בדטלנ"ת, וקשה למה לא אמר הכתוב בגדי שרת להדיא, וכתב שרד בחילוף אות, ועוד י"ל כיון דאמר ועשו בגדי שרד לשרת בקודש, הרי בגדי אהרן בכלל, כי הם בגדי שרד לשרת בקודש, ולמה חזר ופירש ועשו בגדי הקודש אשר לאהרן. ונ"ל בס"ד, דמצינו לרז"ל שהפליגו מאד במעלות לימוד המוסר, וצורך גדול יש בו לעשות האדם עת קבוע בכל יום ויום, ולא יחסר מקביעותו אפילו יום אחד, ונשמע בזה מעשה נפלאה באשה אחת צנועה וכשרה שהיתה נפשה דבוקה בלימוד המוסר, ומרוב חשקה תיקן לה חכם אחד ספר אחד של מוסר בדברים יקרים ונעימים בוערים כגחלי אש, ויורדים חדרי בטן, וקבעה לה קבע בלימודה בספר הזה שהיה בכתיבת יד של המדינה, ומתוקן בלשון המדינה, והיתה לומדת בו בכל יום ולא תסור ממנו, וסופו של הספר הזה היה סיבה להציל אותה מטומאה, וגם על ידו נעצר מלך אחד גדול מטומאתו הגדולה. ומעשה שהיה כך היה, כי מלך אחד היה שלם בחכמה ובמדות טובות, ורק מדה אחת רעה נמצאת בו שהיה להוט אחר הזנות, ונותן עיניו בנשים היפות לטמאם, והיה משתדל בכל כחו לציד אותם. וכך היה דרכו, בכל יום אחר שעבר שליש היום, דאז האנשים בעלי בתים כל אחד יוצא מביתו הן לחנותו הן למלאכתו. דאז הנשים אין בעליהם עמהם כי אם רק המשרתים שלהם עמהם, ואין האיש בבית, אז היה המלך ההוא יוצא ממקומו, ומתחפש בבגדים אחרים של הדיוטות, באופן שאינו ניכר שהוא המלך, ומתהלך ומסבב ברחובות העיר, ועבדיו הולכים אחריו רחוקים ממנו, והוא כשרואה חצר פתוח ויודע שיש שם אשה יפה ואין בעלה בבית, אז נכנס לבדו לתוך אותו חצר, ועושה מה שלבו חפץ הן באונס הן ברצון, אבל אם בעל האשה הוא בבית לא יכנס, והוא יש לו רכבים שמגידים ומודיעין לו באיזה חצר יש אשה יפה, דכשיזדמן שיראה פתח חצרה פתוח אז יכנס לעשות מזימת לבו:

והנה יש יהודי אחד שהיה שר האוצר של אותו המלך ויש לאיש הזה אשה יפה מאד, והיא כשרה וצנועה הרבה, ואחר שידע האיש הזה דרכו של אותו המלך, וידע שבודאי יגידו למלך על אשתו שהיא יפה מאד, שאין כמוה בכל מדינות המלך, חשב שבודאי תהיה אשתו נלכדת ברשתו של המלך, כי יזדמן באיזה יום שאחר

שהוא

שהוא ילך לחצר המלך הממשלה לשירות המלך, יזדמן שיהיה חצר שלו פתוח, וכשהמלך סובב ברחובות יכנס בו ויטמא את אשתו, לכן התחכם כי בכל יום קודם שיצא מביתו ילכו כל משרתיו ועבדיו ושפחותיו לחצר השני שיש לו, בצד החצר שדר בו, ותשאר אשתו לבדה בחצר, ואז הוא כשיצא יסגיר הדלת אחריו, וכשיבא אחר הצהרים לביתו לאכול ידפוק על הפתח ע"י סימן. וישמיע קולו בדפקו כדי שתדע אשתו שבעלה הוא ואז תפתח הדלת ויכנס, וכיון שנפתח הדלת ונכנס בעל בעל הבית, יקרא מן החלון לחצר השני על עבדים ושפחות שלו, וגם הם יבואו לתוך החצר, ויביאו את התבשיל אשר בשלו שם. כי מאחר שהוא בביתו אינו חושש שיכנס המלך, אע"פ אם יראה הפתח פתוח, וכך היה נוהג בכל יום. ועי"כ לא נצודה אשתו ברשת המלך, אע"פ שהיה משתדל לצוד אותה, מאחר כי לא היה מוצא הפתח פתוח בזמן שאין האיש בביתו. אמנם יום אחד נזדמן כשיצא האיש מביתו שכח לסגור פתח החצר, ונשאר פתוח ואשתו היתה יושבת בחדר שלה למעלה, ולא ידעה מזה, ואותו היום כשהלך המלך ברחובות העיר כפי מנהגו, ראה שפתח החצר של האיש פתוח, והוא יודע שאין האיש בביתו, שכבר הלך לחצר הממשלה למקום פקודתו שהוא אוצר המלך, ויכנס המלך לחצר ההוא ויסגרהו מבפנים, ועלה במעלות מדרגה האמצעית, והאשה היתה יושבת בחדרה נכח פתח חדרה, ותראה מרחוק את המלך שהוא מתהלך באכסדרה לבא אצלה לחדר שלה, אז הבינה שבעלה שכח לסגור הדלת אחריו, ומצא המלך הפתח פתוח ונכנס, וכבר היא נצודה ברשתו, אמנם מחמת שהיתה דעתנית הרבה, עלה בלבה תיכף ומיד עצה אחת שתציל עצמה, והוא כשקרב המלך לפתח החדר שלה קמה מפניו, והראתה לו פנים צהובות, באופן שיבין שהיא שומחת בביאתו אצלה. והוא כשישב על המטה דבר עמה דברי שחוק וגעגועים, והראתה מפניה ושיחתה שהיא שומחת ומהללה בדבריו, ותאמר לו אני צריכה עתה לירד למטה לרחוץ את עצמי, תן לי רשות לקום ולרחוץ ולקשט עצמי ואבא לפניך, וישמח המלך על דבריה בראותו שיש לה שמחה ורצון לשכב עמו, ויאמר טוב הדבר לכי לשלום, ואני ממתין כאן, וכשקמה לצאת מן החדר, לקחה לפניו מן התיבה שלה בגדים יקרים, ותוליכם עמה כדי שתלבשם אחר רחיצה, ועל זה שמח יותר, והיא אחר שירדה לחצר הלכה בהחבא ותצא מפתח אותו חצר ותכנס בחצר השני שבצדו, ששם יושבים המשרתים ועוסקים בהכנת התבשיל למאכל הצהרים, ותסגור הדלת, והם לא ידעו מזה הדבר כלום והיא ישבה בחצר השני בחדר אחד שיש בו חלון פתוח שנראה ממנו החצר שלה כולו, והיא מצצת מן החרכים של החלון, לראות מה יעשה המלך אחר שרואה שנתעכבה ולא באה אצלו, דאז ודאי ידע שהערימה לברוח:

ונחזור על ענין המלך, כי אחר שיצאה האשה מן החדר והוא ממתין שם, ראה ספר אחד מונח על השלחן שלה שם בתוך החדר, ויקחהו לראות בו עד שתבא, והספר ההוא היה מתורגם בלשון המדינה, וכתוב בכתב המדינה שהמלך יודע ומבין אותו. והספר ההוא חלוק לשלשה שערים, השער הראשון מוסר על לאו של לא תרצח, והשער הב' מוסר על לאו של לא תנאף, ושער השלישי מוסר על לאו של לא תגנוב, והתחיל ללמוד בו מתחלתו בשער הראשון, וימצאהו מתוקן בלשון יפה ונעים דברים נחמדים ומשלים יקרים, ואחר שסיים שער הראשון התחיל ללמוד בשער השני שהוא על לא תנאף, ומצא בו דברים יקרים יותר ויותר, כולם משלים נחמדים המושכין את הלב בנויים ע"פ השכל והסברה, והדברים ההם ירדו חדרי בטנו, ויתפעל מהם פועל גדול, והבין איך הוא הולך בדרך כסלות לרדוף אחר הזנות, ואיך יהיה סופו לעג וקלס וחרפה לדורות עולם, וינחם בלבו ויתחרט על מעשיו חרטה גמורה ושלימה, ואחר שנפקחו עיניו והשכיל בדברים, הוציא את כלי מורה השעות מחיקו, וירא כי עברו שתי שעות מעת שנכנס לחדר, והבין כי האשה עשתה ערמה לברוח מן החדר ההוא, והוא שמח על מה שעשתה האשה ערמה לברוח, ולא נטמאה, והוא מסיבתה נפקחו עיניו ע"י הספר הזה, ועזב כסלות זו שהיה נוהג בה, ומחמת כן הוציא מחיקו כיס זהובים שיש לו, והניחו על השלחן וחשב שזה להאשה מתנה ממנו על אשר הטיבה עמו בערמה זו שנעשית סיבה לטהרת לבו בדבר זה, אך את כלי מורה השעות שלו כשהוציאו מחיקו לראותו שכח להחזירו לחיקו אלא הניחו על המטה שלא במתכוין, והוא קם בבהלה ויצא, וכשיצא מן החדר ההוא לקח את ספר המוסר ההוא אשר בו נתקן ועזב כסלותו, והיה הספר ההוא חביב עליו מאד, וקבל עליו ללמוד בכל יום, וכשיצא מפתח החצר הניח הפתח פתוח כאשר מצאו בעת שנכנס. וכיון שראתה מן החלון שהמלך יצא והלך היא יצאה מן החצר שהיתה יושבת בו ונכנסה בחצר שלה, כי היו הפתחים סמוכים זה לזה, ונכנסה לבדה וסגרה הדלת, ולא יצאה למקומה לחדר שלמעלה אלא נכנסה לחדר א' שבחצר למטה שבו מונחים מיני פירות, שדרכם להביא על השלחן בכל יום לקנוח סעודה, ועוסקת בהם לקלפם ולתקנם, ואחר עשרה רגעים בא בעלה ודפק על הפתח כמנהגו ע"פ הסימן, שדרכו לעשות בדפיקתו והרמת קולו, והיא תכף ומיד כשידעה שבא בעלה הלכה במרוצה ופתחה לו הדלת, והוא נכנס למעלה לחדר שלה, כי שם דרכם לסעוד, והיא חזרה לחדר של הפירות לגמור עסקה בתיקון הפירות, ובעלה כשנכנס לחדר שלה ראה כיס הזהובים של המלך מונח על השלחן, והוא מכירו שהוא של המלך, כי היה הכיס מרוקם בחוטי זהב, ושם המלך עליו באריגה, וגם ראה כלי מורה שעות של המלך אשר שם המלך מפותח עליו באבנים טובות, וכשראה כן הבין מדעתו שהוא שכח את הפתח פתוח, והמלך עבר וראה תלירו פתוח ונכנס שם, ובודאי טמא את אשתו, ואז תכף קרא לאת אשתו שהיתה עודנה למטה, ותבא לפניו, ויאמר לה מי בא בזה היום לכאן, ותגיד לו המעשה כאשר היה באמת, ותתן הודאה להשי"ת שנצלה את המלך בערמתה ולא נלכדה במצודתו, ויאמר לה א"כ איך הכיס הזה וכלי מורה השעות של המלך באו לכאן, אין זאת אלא המלך נכנס וטמא אותך, ונתן הכיס והכלי לך לאתנן, ותאמר אני לא ראיתי הכיס והכלי, ולא באתי למעלה לכאן כשנכנסתי מן החצר, ורק ראיתי מן החלון שהמלך יצא והלך לו, ואז נכנסתי לבדי לחצר, והייתי עוסקת בצרכי השלחן, וכשדפקת אתה פתחתי לך, ויאמר לה אל תאריכי בדברים של שקר דודאי טמא אותך המלך ונתן לך זה לאתנן, ואע"פ כי מן הדין אין את אסורה עלי יען כי אנוסה את, עכ"ז מאוסה את עלי, וצריך אני לגרש אותך, ועתה תלכי לבית אביך, ולמחר אני אלך לבית דין ואביא לך שם כל שכר כתובתך, ואמסור לך גט, ואם את תטעני שכפי הדין את אנוסה ומותרת לי, ולא תרצי לקבל הגט ברצון, הנה אני יש לי תחת ידי אנשים שופטי

שופכי דמים, ואומר להם שיבואו הלילה ויהרגו אותך, על כן קבלי הגט ברצון באין אומר ואין דברים, ותשב האשה בבכי גדול, ותגבש לטיפה והלך לבית אביה. והנה למחר הלך בעלה לפני בית דין, ויאמר להם שהוא בא לגרש את אשתו ברצונה, ויתן לפניהם סך כתובתה ויקראו הב"ד את האשה ויאמרו לה בעליך רוצה לגרש אותך, ואומר שברצונך הדבר הזה, האם אמת הוא הדבר שתקבלי הגט ברצונך, ותאמר אם הוא רוצה לגרש אני הקבל לעשות רצונו, ויביאו עדים וסופר ויכתבו גט, ואחר שנכתב הגט נראה בו קלקול שצריך לכתוב גט אחר, ויאמרו הב"ד לבעל תניח הדבר הזה עד למחר, כי לא נשאר זמן ביום זה לכתוב גט אחר ולמסרו, ותחזור האשה לבית אביה, והבעל ג"כ יצא ללכת לחצר הממשלה למקום אשר המלך אשר פקודתו שם, ובדרך פגע בו עבד המלך ויגד לו, שהמלך רוצה אותו בעבור עסק אחד שרוצה לדבר עמו, ולא מצאו במקומו, וימהר לבא לפני המלך, ויאמר לו למה לא באת לחצר הממשלה למקומך כדרכך, והשיב לו שהלכתי לבית דין, כי רצה שא"א להעלים דבר זה מאת המלך. ויאמר לו מה תעשה שם בב"ד, ויאמר לגרש את אשתי, ויאמר לו המלך למה תגרש את אשתך כאם בשבילי הוא הדבר הזה, הנה בעתה פתח אזניך ותשמע את המעשה איך היה הדבר, ויגד לו המלך כל הענין ההוא כולו, והודיעו התחבולה שעשתה אשתו שגילה ממלודתי, ובזאת התחבולה הצילה עצמה, וגם היתה סיבה שגם יצא מרשת אשר ילדו הרע מכשילו בדבר רע וכסלות, שאין רע כמוה, כי ע"י ספר הזה שמצא על השלחן נתחרט על סכלותו ודרכו הרעה שהיה מהלך בו, וקבל על עצמו שלא ישוב לכסלה עוד, והוא שמח שמחה גדולה על התחבולה שעשתה האשה להציל עצמה, והיתה סיבה שגם אני אנצל מן כסלות הרעה על ידי הספר הזה של אשתך, אשר מוסריו יכדו חדרי בטני והאירו את עיני, (ויראה לו את הספר) והוא חביב עלי כבבת עיני, ולכך הנחתי לאשתך כיס הזהובים שלי למתנה, להיות סימן לה שאני שמח במעשה התחבולה אשר עשתה, אך כלי מורה השעות שלי שכחתיו שם, ורק את הכיס הנחתי שם בשבילה בכיון. ויגש האיש ויפול לפני רגלי המלך וישק כנף מעילו, ויאמר לו תן לי רשות שאלך עתה תכף ומיד אצל אשתי, ואבקש ממנה מחילה על אשר צערתי אותה, והיא נקיה, ויאמר לו לך לשלום, וכן עשה וילך אצלה לבית אביה, ויפול על צוארה ויחבקנה וישקנה, ויאמר לה תתני לי מחילה את רעיתי יונתי תמתי נקיה וטהורה, ויספר לה כל דברי המלך אשר דבר לו, ויהיו כל ימיהם בשלום וטובה, וזכו לראות בנים ובני בנים בעושר וכבוד כל הימים, ולקח אותה בידו והחזיר אותה לביתו, ומסר לה את הכיס הזהובים שהוא נתון לה במתנה מאת המלך, ולקח את כלי מורה השעות ויביאהו למלך, יען כי אמר לו שהוא שכחו שם, וכשבא אצל המלך ספר לו מה שעשה עם אשתו, ושנתן לה כיס הזהובים, ודיק את הכלי שהיה שכחה מאת אדוני המלך הבאתיו, ויאמר לו המלך גם החפץ הזה אני נותנו לך במתנה על אשר נצטערת צער גדול משבתי היום ואתמול, ותתלה הכלי בצוארה כל ימיה, כדי שתזכור אותי תמיד, ע"כ:

והנה כל אדם השומע את המעשה הנפלאה הזאת יבין כמה תועלת גדול נמשך ונעשה מן לימוד המוסר בקביעות, כי זאת האשה סיבת הצלתה מטומאה וסיבת תהפוכת לב המלך מרע לטוב, לא היה אלא ע"י שקבעה האשה לעצמה לימוד בספר המוסר בכל יום, דעל כן היה ספר המוסר מוכן ומזומן על השלחן שלה, וממילא המלך שבא לטמא את האשה נתן עיניו בו, ודבריו עשו פועל בלבבו ונהפך לאיש אחר, וסוף דבר זכתה האשה בעבור זה לטובה כפולה בעוה"ז ובעוה"ב, ונבין עוד מן המעשה הנז' שהפלא והשבח לדברי המוסר הם הנאמרים ומסודרים בסדר נכון, בדברים המושכים את הלב, כי יש מדבר שעה אחת בדברי מוסר ואינו עושה פועל בלב השומע, ויש מדבר עשרה דקים ועושה פעולות רבות בלב השומע:

והנה נודע כי מוסר הכללי שעושה רושם בלב האדם הוא הבנוי ומיוסד, על שלשה ענינים שאמר התנא הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי עתיד אתה ליתן דין וחשבון, ושלשה דברים אלו רמוזים בשלשה מינין אלו שהם תכלת וארגמן ותולעת שני, והיינו תכלת ר"ל שיזכור התכלית של כל אדם, שסופו לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, וארגמן רמז להסתכלות של מאין באת מטיפה סרוחה, כי ארגמן הוא אדום, וזרע האשה נקרא אודם, וגם זרע האיש אע"פ שתחלתו לבן סופו להיות אדום, שהוא מראה ארגמן, ותולעת השני רומז להסתכלות של לאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ובא הכתוב לרמוז שהאדם מן המוסר שיקח משלשה דברים אלו יעשה שרד לשרת בקודש, והיינו שרד הוא שר ד', כי הגוף וגם הנפש בנויים בניי על ד' יסודות, והחוטא הוא מוריד ארבע יסודות שבו, הן שבגוף והן שבנפש לשפל המדרגות, וגם לעשותם עבדים ליצה"ר, ויהיו למרמס, והצדיק העושה רש"מ הוא ממשיל ומשליט ד' יסודות שבו על היצה"ר, שיהיה להם שררה וממשלה עליו, דע"י הסתכלותו בשלשה דברים שרמוזים בתכלת וארגמן ותולעת שני, הוא פורש מן יצה"ר וגובר עליו, ובזה עושה שררה לארבע יסודות שלו, כדי לשרת בם בקודש, ולא מבעיא שיהיה תועלת מזה לשירות האדם בקודש בינו לבין קונו, שיתקדשו ד' יסודות שבו לשרת את השי"ת בעבודת הקודש שהאדם עושה הוא בעצמו, אלא עוד יועיל הסתכלות זו בעבור הכפרה המסוגלת להיות ע"י שמונה בגדים של אהרן, לכפר בעד שמונה מיני עונות ואיסורים, שהוא דבר תועלת כללית לכהנים וללויים וכל ישראל גם כן, מחמת הסתכלות ישראל בשלשה דברים, שבזה יהיה הלב נשבר נעשה סיוע לסגולה זו של הכפרה שתהיה מחמת שמונה בגדים של אהרן, וז"ש ועשו את בגדי הקודש אשר לאהרן, פירוש מלבד עשיה ותיקון הנעשה בשירות הפרטי של כל אדם ואדם בעצמו, עוד יעשו תיקון וחוזק בכפרה הכללית של בגדי אהרן השייכה לכל ישראל:

בשם ה' נעשה ונצליח
ליקבה"ו

ספר ויקרא

פרשת ויקרא.

אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב שמן המור ז"ל דף ל"ג. בביאור מאמר רז"ל, במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, ופירש הענין ע"ד מ"ש הנביא שובו לאשר העמיקו סרה בני ישראל, ולא אמר לאשר חטאתם לו, כי הכתוב בא להורות דרך אל בעלי תשובה, איך להתרצות לפני קוני שתהיה תשובתו של אדם מתקבלת. למשל עשיר אחד היה צריך למשרת בבית מסחרו, ובא הסרסור וא"ל יש תחת ידי שני אנשים נאמנים, האחד משרת זה כמה שנים בחנות (אופי"ס) של פלוני אלמוני, ועתה אין רצונו להיות עוד אצלו, והשני היה עוסק בחנית שלו בעצמו, ורק מקרוב נשלל כל רכושו, ורוצה להיות עוסק בשל אחרים בשכר, אתה את מי מהם תחפוץ להביאו לך, ויען העשיר תביא לי אותו שהיה עוסק בחנות של עצמו, וישאלהו הסרסור למה בחרת בזה יותר, ויענהו הטעם שבחר בזה, מפני כי ידוע לכל מבין שיש הבדל גדול בין עבודת עבד לרבו, ובין עבודת בעל הבית לעצמו, כי העבד לא יכריח את עצמו אל ענין יותר מן הראוי וגם רצונו וחפצו לא יטנו לזה אחר אשר עבודתו תכבד עליו והוא מוכרח אליה, לא כן העובד מלאכת עצמו, הנה עבודתו ויגיעתו ערבה עליו, וחפצו מזרזו ורצונו מעוזו, ועבודתו ראש שמחתו, עד אשר לא ירגיש ברעב ולצמאון וקור וחום, ועל כן אותו אשר מעולם מעשהו ומלאכתו בשל אחרים, גם אם יעבוד באמונה עכ"ז ירגיש ברעב ובצמאון אשר ישיגנו, והוא כעבד ישאף צל, לא כן זה אשר כל ימיו עוסק בשלו, ויודע איך מפליגים בני אדם במלאכת עצמן, הנה בודאי אם הוא איש נאמן ויאבה לעבוד אותי בתמימות, הלא יעשה גם אצלי כאדם העושה בשלו:

ועוד שנית כי המשרת מעולם תולדתו אינו יודע אלא רק מעשה העבודה בידים לעבוד ולמצא, מבלי משים לבו להתבונן ולחקור בצדדי השגת חפץ אדוניו, לא כן העוסק בשלו אין צריך אל רוב מועצותיו ועשתנותיו, כי יחפור בעומק הדק היטב על כל הצדדין והאופנים המועילים, אם בדברו עם הסוחרים, אם בהיותו בודד במושבו על הלחם, גם על ערש יצועו, גם אם רעיונותיו מבוהלים ודחופים בדבר עסקיו, גם בלילה לא שכב לבו, יחקור במועצות ודעת, אולי באופן זה ואולי באופן אחר, ככה יעמיק מועצותיו יפתח וישדד תחבולותיו, ועתה אם ירצה לעבוד אותי באמונה יעבוד אותי עבודת העובד את עצמו:

והנמשל הוא, כי העובד עבודת ה' כל ימיו, הגם כי באמת זה נפשו זכה וטהורה עכ"ז לא ישיג הצדיק לעבוד את ה' באותה עבודה, אשר אותו בעל התאוה עיבד את עצמו למלאת תאותו וכאשר יתהפך לב זה הרשע בעל התאוה, וירצה מעתה בכל לבו לעבוד את השי"ת, יודע היא כי לא יצא ידי חובתו, עד אשר יעבוד בדרך העבודה אשר עבד בתחלה, כי תחלה היה סוחר עם תאות לבו בגשמיות והיה אדם העושה בשלו, ועתה לא יכבד עליו כ"כ אם נאמר לו ללמוד כל הלילה, כי הוא יודע בעצמו כמה לילות עברו עליו, שלא טעם טעם שינה, והיה יושב ושוחק בקארטי"ן, גם לחם לא הכל, ועוד זאת לו כי הוא זוכר כל ענייני תאותו, כמה העמיק וחקר בחריצות והשתדלות של עניינים זרים ההם, וכמה תחבולות עשה בערמה להשיגם, ועתה בשובו אל ה' יחפוץ להזדרז עם אותו החשק והזריזות שהיה עושה מקודם בשלו, במאמר עשה רצונו כרצונך, ר"ל בעסק עצמך ולז"א שובו לאשר העמיקו סרה וכו', ולז"א במקום שבעלי תשובה עומדין אין צ"ג יכולים לעמוד, והיינו כי בעלי תשובה מעשיהם הראשונים יסבבו להם דרך נפלא בדרכי העבודה, וכו' עכ"ד ע"ש:

והנה ידוע שיש שני מיני עסקים בעוה"ז, הא' הוא עסקי הנפש שהוא עסק התורה ומצות ומעשים טובים, ופעולות אלו נקראים בשם בנים, וכמ"ש רז"ל על פסוק אלה תולדות נח נח תולדתיהם של צדיקים מצות ומעשים טובים, ועסק השני הוא עסקי הגוף שהוא מו"מ ומלאכה וכיוצא, ואלו ג"כ תולדות האדם הם אך נקראים בשם בנות, יען כי כל דבר המתייחס לנפש נקרא בן שהוא זכר, ודבר המתייחס לגוף נקרא בת שהיא נקבה, כנודע זה, וכאשר כתבנו בזה במ"א:

ובזה פרשתי בס"ד בדרוש שבת הגדול, רמז מאמר רז"ל, בת בתחלה סימן יפה לבנים, שאם יוקדם אל האדם עסק הגשמי שמכונה בשם בת כנז"ל, סימן יפה לבנים אלו עסקים הנפשיים שנקראים בשם בנים שאז עי"כ יהיו עסקים הנפשיים נעשים בזריזות וחריצות ויגיעה רבה, כמה וכמה מדרגות יותר, מהיות האדם עוסק בעסקים הנפשיים מקטנותו, ולא היה לו עסק מעסקים הגופניים כלל, וכאשר נתבאר במשל הנז"ל:

ובזה פרשתי בס"ד טעם נכון לחקירה שחקרתי גם בענין ריב"ז ורבי עקיבא, שהיו עמודי עולם אשר כל בית ישראל נשען עליהם, ועשו תיקון גדול ונפלא בתורה שהרביצו בישראל, ושניהם חיו ק"ך שנה כשנותיו של מרע"ה, אך הרז"ל על ריב"ז ארבעים שנה עסק בפרקמטייא, וארבעים שנה למד, וארבעים שנה לימד, וכן אמרו על רבי עקיבא ג"כ, ארבעים שנה עסק בעסקי העולם, וארבעים למד, וארבעים לימד, וצריך לדעת למה נזדמן כך לשני צדיקים אלו שהיו עמודי עולם, אשר כל הדור שלהם תלוי בהם, והיה להם נשמות גדולות ונשגבות שהאירו לעליונים ולתחתונים,

באור

באור תורתם הנפלא, ואם היו גם ארבעים שנה הראשונה עוסקים בתורה, בודאי היה בזה הרווחה גדולה להם ולעולם כולו, משא"כ בעסק הגשמי שהיה להם הפסידו ח"ו בזה הפסד הגדול. וכפי האמור מובן הדבר, דאדרבה מחמת שעסקו ארבעים שנה הראשונים בעסקים הגופניים, נתעלו עסקים הנפשיים שהיה להם בשמונים שנה, מאה ידות באיכותם, כי ע"י שקדם עסק הגופניי לריב"ז בפרקמטייא בארבעים שנה הראשנים, אשר היה הטבע מכריחו לעשות בו השתדלות בכל כוחו ועוצם ידו, בחריצות וזריזות גדולה, נלמד להתנהג כך אח"כ בעסק הנפשיי כפלי כפליים, וכן היה אצל רבי עקיבא ג"כ, שהיו נושאים באותם שמונים שנה בעסק הנפשיי קל וחומר בדעתם, מן עסק הגופניי שהיו עוסקים בו בתחלה באותם ארבעים שנה הראשנים, וכאשר פרשתי בס"ד במאמר בת בתחלה סימן יפה לבנים:

ובזה פרשתי בס"ד הטעם שנתן הקב"ה את התורה לדור יוצאי מצרים, שהיו עובדים במצרים בחומר ובלבנים עבודה קשה מאד בימים ובלילות, ומתוך העבודה הקשה הזאת קרבם לפני הר סיני ונתן להם את התורה, וכמ"ש רז"ל במדרש ע"פ אתי מלבנון כלה מחומר ומלבנים לקחתיך ועשיתיך כלה, והיינו כדי שישאו על שכמם משא עול התורה בכח גדול, ולא יקוצו מן היגיעה הרבה שצריכין להיות יגיעים בעסק התורה וגם לא יקוצו מן חיוב ההתמדה שצריך להיות להם בעסק התורה, כמ"ש והגית בו יומם ולילה, יען כי כבר הורגלו בכך בעסק הגשמי שהיו עוסקים ביגיעה רבה מאד, ובהתמדות ימים ולילות וברעב ובצמא, ונתקיימו בעולם, וכ"ש שיהיו יכולים להתנהג בכך בעסק תורה הקדושה מקל וחומר. ולכן כשפתח הקב"ה לדבר עם ישראל במתן תורה, אמר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, כלומר זכור תזכור איך היית עובד את פרעה במצרים, על כן אל תקוץ בעול תורתי ובעמל שלה, ויש לך לעשות לפחות עסק תורתי ותשא את עמלה כאשר נשאת עמל עבודת מצרים. ובזה פרשתי בס"ד הפסוק וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ושמרת ועשית את כל החוקים האלה, כלומר תזכור כי עבד היית בארץ מצרים, וכפי שיעור אותו העמל של עבודת מצרים תעשה כן בשמירת החוקים האלה של תורתי הקדושה:

ובזה פרשתי בס"ד שם רמז הכתוב, כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך, דידוע דרז"ל דרשו מושל דהאי קרא על יצה"ר, והכוונה אם יבא אליך היצה"ר בטענות מזוייפות של הבל וריק, לרשל אותך בעסק התורה והמצוה, באומרו לך אל תהיה ניעור הרבה בלילה, פן תחלה, ולא תרבה עתים בה פן יגיע לך נזק בגופך ובאור עיניך, וכיוצא בזה הנה אתה אל תשמע לו ולא תענה לדברו. אלא בין תבין את אשר לפניך, כלומר בעסק הגשמי שהוא מונח לפניך, שאתה רואה כמה, וכמה לילות אתה מנדד שינה בהם, בשביל שאתה עוסק בחשבונותיך הרבים, וכמה ימים אתה נשאר ברעב ובצמאון בשביל עסק הגשמי שנזדמן לך, ואין לך פנאי לאכול, וכמה פעמים נזדמן שהלכת בתוקף החום או בתוקף הקור בשביל עסק הגשמי שלך, ועכ"ז לא חלית ולא נחלשת, ולמה תהיה חושש על עצמך מצד הדברים האלה מחמת עסק התורה, ונמצא כי בעניינים הגשמיים שהם מצויים לפניך בין תבין תשובה נצחת לנצח את היצה"ר אשר אתה נלחם עמו:

ובזה יובן אדם כי יקריב מכם קרבן לה', פירוש יקריב הנהגה וסדרים מכם, כלומר מן עסקים הגופניים השייכים לכם, באתם עוסקים בעסקי הגוף שלכם מהם יקריב קרבן לה', דהיינו בעסקים הנפשיים של תורה ומצות שהם חלקו יתברך, שהאדם ילמוד החריצות וזריזות והשתדלות לעשותם בעסקים הנפשיים שהם חלק עבודתו יתברך, מן חריצות וזריזות והשתדלות לעשותה בעסקים הנפשיים, שהם חלק עבודתו יתברך מן חריצות וזריזות והשתדלות שעושה בעסקים הגופניים וכמו ענין המשל הנז"ל שבחר העשיר להביא בחנותו אדם שהיה עוסק בעסקי עצמו, כדי שגם בעסקי העשיר יעסוק כאשר עוסק בשלו:

ואמר עוד מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, פרט כאן שלשה מינים כנגד שלשה מיני עמל, שהאדם עומל בכל כוחו בעסק הגשמי שהוא שייך לגופו, ומהם ילמוד לענין עסק הרוחני ששייך לנפשו, ואמר מן הבהמה כנגד עמל ועסק שהאדם עמל ועוסק בהכנת האכילה, שטורח ויגיע כל היום להכין צרכי אכילה ושתיה, וכמ"ש כל עמל אדם לפיהו, שהנך רואה האשה בירכתי ביתה שהיא עוסקת בהכנת אכילה ושתיה לבשל ולאפות, הנה היא יושבת בבית התבשיל רובו של יום, וביום ערב שבת יושבת כל היום כולו, ועיניה זורמות דמעה מרבוי העשן, וגם חום האש של התבשיל עולה עליה בימי הקיץ, שהאויר חם הרבה, ואינה קצה מן העמל הזה, על כן מזה העמל נלמוד הנהגה ודרך להתנהג בעמל לחמה של תורה, שהיא ג"כ נקראת בשם אכילה ושתיה כדכתיב לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, וכתיב הוי כל צמא לכו למים, ורמז הכתוב העמל הזה של אכילה בבהמה, מפני כי כח התאוה של הגוף באכילה ושתיה נקרא בשם נפש הבהמית, גם כי הבהמה עיקר תאוה הגוברת בה אינה אלא באכילה ושתיה, ולכך אומרו מן הבהמה רמז בזה על עמל אכילה ושתיה:

ואמר עוד מן הבקר, רמז בזה על עמל ועסק של מלאכה ומשא ומתן, שהאדם עוסק במשא ומתן שלו, ביגיעה גדולה בכל היום בקור וחום, לא ינוח ולא ישקוט ולא יקוץ בעמלו, מוליך ומביא מוציא ומכניס לוקח ונותן, ולא יעצרנו לא קור ולא חום, ולא גשם ושלג, ולא רעבון וצמאון, והוא שמח בעסקים אלו ואינו מרגיש בשום צער, ורמז עסקים אלו של מו"מ בבקר, כי בקר הוא לשון ביקור, ועסקים אלו של מו"מ צריכין ביקור בשכלו של אדם בעשייתם תמיד:

ואומרו מן הצאן, רמז בזה עמל ועסק של מלאכה, שהאדם עוסק במלאכתו ביגיע כפיו כל היום בקור וחום ולא ינוח ולא ישקוט לבטל ממלאכתו אפילו שעה אחת, אלא יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, ואם הולך לעסוק במלאכה גם בלילות לא יקוץ בזה, וכן האשה בביתה שעוסקת כל היום בבישול וכבוס, וגם תפירה ואריגה בימים ובלילות, ואינה קצה במלאכתה אע"פ שנצטרך לנדד שינה מעיניה בלילות, וכל איש ואשה במלאכתם לא יעצרם הגשם והשלג והחום אלא עולם כמנהגו הולך, ואין להם מרגוע, ורמז עמל זה של מלאכה בצאן, כי האדם מן הצאן יוכל להתפרנס הן באכילה הן בכסות, מהם ממש, כי מחלבם יאכל ומצמרם יתכסה, ומגדיים שלהם ימכור וישים מעות בכיסו, ולכן אחז"ל למה נקראו עשתרות צאן שמעשרות את בעליהם, וכן כתוב על בעלי המלאכה ויד חרוצים תעשיר:

ולז"א מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן, כלומר מן שלשה מיני עמל הנמצאים בעסק הגשמיי שהם עמל של הכנת האכילה ושתיה, הרמוז בבהמה, ועמל של משא ומתן הרמוז בהבקר, ועמל של מלאכה הרמוז

הרמוז בצאן שאתם נוהגים בהם. ואין אתם קלים בעצמכם, תקריבו את קרבנכם הוא הקרבן לה' אשר דברתי בו:

מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם. נ"ל בס"ד, דידוע שהתורה נקראת שער, וכמ"ש בגמרא מכריז רבי ינאי ווי למאן דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד, והכונה כי מכנה התורה בשם שער והיראה בשם בית, וידוע שתרגום שער הוא בבא, ונרמז שם זה בתחלת התורה בראשית ברא אלקים ר"ת בבא, ושמעתי מספרים, גוי מגדולי הישמעאלים כתב על הנייר ע"י ישראל בכתב אשורית ג' אותיות בבא ויבא לפני עט"ר הרה"ג מו"ה רבינו משה חיים זצ"ל והראהו הנייר הזה, ויאמר לו הגם מה הפירוש של אותיות אלו הכתובים כאן, ותכף ומיד השיב לו זה ר"ת בראשית ברא אלקים, ויתפלא הגוי איך הרגיש וידע זה בהשקפה ראשונה תיכף ומיד, כי הוא נתכוין לנסותו בזה, שכתב ר"ת אלו לידע אם ירגיש בכך:

איך שיהיה כמלא התורה היא שער, ונרמז זה בתחלתה שמתחלת באותיות בבא, ונראה לכך זכר כאן ג' מינין אלו בהמה בקר צאן, לרמוז בהם על התורה שנקראת בבא, והיינו כי בעלמא דרשינן תיבת מן כלומר מהטפל, והנה אות הטפל שבאותיות בהמה כלומר אות הקטן במספר שלו הוא אות ב', וכן אות הטפל אשר באותיות בקר הוא אות ב', ואות הטפל שבאותיות צאן הוא אות א', הרי כאן אותיות בבא שנרמזים בבהמה ובבקר ובצאן, ורומזים להתורה שנקראת בבא. ונרמזו בבהמה ובבקר להורות שישים אדם עצמו בעבור עסק התורה כשור לעול וכחמור למשא, ובצאן נרמז שהתורה עוזרת לאדם להיות לו מדת הסתפקות, שיהיה רואה את עצמו עשיר, ועל זה אמרה תורה עושר וכבוד אתי הון עתק וצדקה, וכתיב בשמאלה עושר וכבוד, ובצאן כתיב ועשתרות צאנך, ואחז"ל שמעשרות את בעליהן. וז"ש מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן, ר"ל באותיות הטפילין שבאותיות בהמה בקר צאן, שהם אותיות בבא הרומזים לתורה, על ידה תקריבו את קרבנכם שתזכו להיות מרכבה לשכינה, ויתקבלו ברצון קרבנכם לפני השי"ת:

ועוד נ"ל בס"ד, דידוע שיש נצוצות קדושה שהם מבחינת ק"ב חרובין, ואלו הנצוצות יוצאין מן הסיגים ע"י תיקון הנעשה בקרבן, ולכך נרמזו באותיות קרבן שהם נר קב, כלומר נר המאיר לניצוצות של בחינת ק"ב להוציאם מן הסיגים, ונרמז תיקון ניצוצות אלו של בחינת ק"ב באותיות בהמה בקר צאן, דהיינו אם תקח הרוב שלהם תמצא באלו הרוב צירוף שלשה תיבות אלו, שהם נ"א ק"ב בה"ם, כלומר מאלו הקרבנות שאתה מקריב שהם בהמה בקר צאן, אז ע"י התיקון של ההקרבה הנעשה בהם, תוציא בחינת ק"ב מן הסיגים. וכ"ל דנרמז השיר של הלוים שצריך להיות עם ההקרבה ביחד להשלים התיקון, בס"ת בהמה בקר צאן, שהוא ס"ת רנה, זה השיר:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, אדם כי יקריב מכם קרבן לה', ליישב מלת מכם שנראה לשון יתר, והוא ע"פ מ"ש בספר שער בת רבים בסוף פ' במדבר, ע"פ כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, עד"מ איש בא לחנות לקנות לו מראה זכוכית, ויראהו הסוחר מראה טוב ויפה, והוא הביט בה ולא חפץ בה, א"ל הסוחר מדוע אינך חפץ בה, ויענהו רואה אני תמונה משונה נגדי, כי היה ראשו פרוע והכובע שעל הראש הוא על הצד, ועל מצחו יש לכלוכים של דם, ובפניו לכלוכים של דיו, וגבות עיניו מלוכלכים בצואה של העין, אמר לו הסוחר שוטה ופתי הלא התמונה שאתה רואה בה היא תמונת עצמך, והלכלוכים הם בפניך ובמצחך, וקלקול הכובע הוא מעצמך, עשה נא להכין הכובע על ראשך כראוי, ותרחוץ מצחך ופניך מן הלכלוכים, ותרחוץ גבות עיניך מן צואתם, ותראה אז תמונת המראה כנגדך יפה, וכן עד"ז ההנהגה העליונה מתנהגת כפי הנהגת האדם, שאם מתנהג בטוב וביושר ירחה ההנהגה העליונה מתנהגת עמו בטוב, ואם יקלקל מעשיו אז הנהגת ענייניו תתקלקל, וז"ש אני ה' לא שניתי כלומר איני מקבל השתנות ח"ו, והשינוי לפעמים מטוב לרע אינו מלידי, אלא הוא רק מלידכם, יען כי אתם בני יעקב לא כליתם חוק שלכם להשלים מעשיכם כראוי עכ"ל. ובזה פרשתי בס"ד מש"ה אני לדודי ודודי לי, כלומר כפי שיעור התקרבות שאני מתקרב לדודי, כן דודי מתקרב לי, דכתיב ה' צלך דוגמת הצל שהוא מכוון כנגד המצל עליו:

ובזה יובן בס"ד אדם כי יקריב, פירוש רוצה לעשות התקרבות שיקריב נפשו ועצמו להשי"ת, מכם, כלומר כפי שיעור והמדה אשר יהיה מכם כן תהיה ההתקרבות אשר תהיה להשי"ת עמכם. או הכונה הוא, ר"ל אחר שתשלימו ההכנות שראוי להיות מכם בתורה ומצות, אז תמצאו הקרבן לה', כלומר ההתקרבות של השי"ת שיעשה לכם. כי אחר שתעשו אתם את שלכם אז יעשה הקב"ה את שלו. וכיוצא בזה פירש הרב מהר"י לרפתי ז"ל, הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, שומר מלשון ואביו שמר את הדבר, שהוא לשון המתנה ולפי שממתין ומצפה למעשיכם תחלה, ולכן אמר השי"ת שובו אלי ואשובה אליכם, שובו אתם תחלה ואח"כ אני אעשה את שלי, ולכך אמר השי"ת למרע"ה קודם קי"ס, מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, שהם יקדמו תחלה ואני אעשה את שלי לעשות להם נס הגדול, ולהראותם מראה הגדול והצלום והנורא, וכאשר בארנו לעיל בס"ד בפרשת בשלח:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב מ"ש השי"ת לישראל ולא יראו פני ריקם, כלומר לא תוכל לראות פני שאהיה אני מתקרב לך ואשפיע לך שפע הארה וקדושה, בעוד שאתה ריקם, בלא הקדמת למלאת עצמך בתורה ומצות. ובזה יובן מ"ש רז"ל מדת הקב"ה כלי מלא מחזיק כלי ריקם אינו מחזיק, ר"ל אם יראה את האדם הוא כלי מלא בתורה ומצות ומעשים טובים, מחזיק להשפיע לו שפע התקרבות שיהיה קרוב אליו, ולקדשו ולהאיר לו באורים גדולים ונשגבים, אבל אם הוא ריקם אינו מחזיק שפע ברכה וקדושה מאתו יתברך, ולכן אמר אלישע הע"ה לאשת עובדיה הע"ה, מה יש לך בבית, דברכת השי"ת לא שריא ברקניא:

אם עולה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד יקריב אותו לרצונו לפני ה'. נ"ל בס"ד, בקר לשון ביקור רמז למלאכת הבורר, שהאדם מבקר הקלא"ס, ומברר מהם נצוצי הקדושה, והנבררים וניצוצות הנבררים נקראים קרבן שהאדם מקריבם לגבוה ומעלה אותם למעלה, וז"ש אם עולה קרבנו הם נ"ק מן הבקר, ר"ל מן הביקור שעשה בקלא"ס צריך בזה הבירור יהיה בסוג זכר שעולה למעלה מאליו, ואין צריך לסיוע מאחרים, אלא אדרבה הוא מושך ומעלה עמו נ"ק של אחרים שהם חלושים, וידוע כל משפיע נקרא זכר וכל נשפע נקרא נקבה, ועוד תמים יקריבנו שלא יהיה בירור לחצאין, או תמים שמושך ומברר משלו וגם מכל אחרים שהם מפורשו, או בסדר תם בס"ד ויעקב איש תם, ולא בסדר מת שלא יהיה לסט"א שהוא נקרא מת תערובת בו, אל פתח אהל מועד אות הראשון של התיבה הוא הפתח שלה, ולכן שתי תיבות אהל מועד פתח שלהם הוא אם, שה"ס המלכות שנקראת שער בסוד שם אדני במלואו הרצא, והכל עולה תחלה אליה, וכיון שהאדם עושה זה לרצונו, כלומר רעותא דלבא שהיא כנגד קוץ, יו"ד של שם הוי"ה, אז זוכה שיעלה ביחוד זה אל כל הפרצופין הרמוזים באותיות שם הוי"ה:

וסמך

וסמך ידו על ראש העולה ונרצה לו לכפר עליו. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בספר משפט צדק דף פ"ו ע"פ את פני מבין חכמה בשם רא"י ז"ל, דהלומד לש"ם הנה ומיד כשמתחיל ללמוד מקיים מצות והגית בו, שהוא עושה מיד רצון הש"ת, שלוהו ללמוד. וכמצא מיד הגיע לתכלית כונתו שהוא מקיים מצות והגית וז"ש את פני מבין חכמה, כלומר החכמה שהיא התורה מוכנת ומזומנת לפניו, כי מיד בתחלה מגיע המבוקש שלו שהיא לעשות רצון הש"ת, שלוהו להגות בתורה דמיד הגיע לתכלית כונתו בלימוד, אמנם ועיני כסיל בקצה הארץ, כי הכסיל היינו מי שלומד ע"מ שיהיה רב או להשיג כבוד או ממון א"כ אין תכלית כונתו מצוה היתה בתחלת לימודו, אלא אחר שיהיה רב, וכשיתנו לו ממון או כבוד, עכ"ד ע"ש. ובזה פרשתי בס"ד הכתוב במשלי כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך, דידוע התורה נקראת תבואה כמ"ש חז"ל, ומי איכא בה מין לו תבואה, והכונה תלמוד לש"ם שבזה אתה מכבד את ה' מראשית לימוד התורה שאתה לומד, כי מתחלת למודך נמצא אתה משיג תכלית כונתך בלימוד:

ובזה יובן בס"ד, ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קניינך קנה בינה, דהלומד חכמה היא התורה שנקראת בשם חכמה, בתחלת לימודו קנה המבוקש שלו ותרויח בזה, כיון דאתה לומד לש"ם תזכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, שתבין דבר מתוך דבר ותדמה דבר לדבר לחדש הלכות חדשות, ולז"א ובכל קניינך קנה בינה, שתבין דבר מדבר בזה נקרא בינה כנודע:

וז"ש וסמך ידו על ראש העולה, והיינו עולה רמז לתורה שהיא עולה ואינה יורדת, דכל דבר המיושן הוא יורד בשבח שלו, אבל התורה אינה כן אלא הישן משביח אותה, כי אע"פ שעברו עליה שנים רבות אחר שנתנה היא משובחת יותר, שרואין הכל שלא כפי מדבריה דבר אחד ארצה. ולכן נדמית ליין שהישן משביחו, ולכן נקראת עולה כי ברבוי השנים עולה ואינה יורדת. גם עוד נקראת עולה על שם העוסקים בה שעולים בלימודם ובכלם, וכמ"ש רז"ל זקני ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מתוספת עליהם, וזקני עם הארץ להפך. גם נקראת עולה כי כולה כליל לה' ואין בה אפילו אות אחת לבטלה, ולז"א וסמך ידו על ראש העולה, שלומד תורה לשמה שקונה ולוקח המבוקש שלו מראש הלימוד של התורה, ולכן תורה זו שהיא לשמה תועיל לו לכפר עליו:

ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו. נ"ל בס"ד יש מצות שהם נוהגים ביום בלבד, כגון ציצית ותפלין וכיוצא, ויש בלילה בלבד, כגון אכילת מצה בליל פסח וכיוצא, ויש מצוה נוהגת ביום ובלילה, כגון קריאת שמע דכתיב בשכבך ובקומך, ומן התורה פעם אחת ביום ופעם אחת בלילה, וחז"ל הוסיפו בה עוד פעם אחרת ביום, והיא ק"ש דקרבנות, ופעם אחת בלילה והיא ק"ש שעל המטה, ונעשו השתים ארבע. ובזה פירשתי בס"ד רמז המשנה יציאות השבת שתים שהם ארבע, דידוע בק"ש יהיה המשכת אורות המוחין הנרמזים בשלשה ווי"ן של אות ש', ולכן נרמזה הק"ש באותיות שבת שהוא בת ש', וזהו יציאות השבת כלומר התיקון היוצא מן ק"ש שהיא סוד שבת, בת ש' שתים מצות מן התורה, שהם ארבע מצות על ידי תוספת שהוסיפו חז"ל:

נמצא מצות ק"ש היא כפולה, ועוף ר"ל כפל מלשון מגילה עפה, ר"ל אם מקריב מצוה שהיא כפולה ביום ובלילה, כגון ק"ש צריך להיות עולה קרבנו לה', שיכוין לעלות התיקון שלה בארבע עולמות אבי"ע, שהם רמוזים בארבע אותיות הוי"ה, ועוד יעשה תיקון אחר בק"ש שאומר אותה על מטתו, לתקן ולהוציא הנשמות שנפלו בקליפה ע"י טיפות קרי של האדם, וגם לעשות תיקון בטיפות הזרע של האשה שיצא ממנה אחר תשמיש המטה, וכמפורש בשער הכונות בדברי רבינו האר"י ז"ל בדרושי הלילה, וכנגד טיפות של האיש אמר מן התורים, וכנגד טיפות של האשה אמר או מן בני היונה:

ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה. נ"ל בס"ד דידוע כל תיקון שעושה האדם למטה, וכל תורה ותפלה צריך שיעלו תחלה במלכות, ומשם יעלו לתכלית עליותם יען כמו שער לכל העולמות, וכל הנכנס נכנס דרך השער ויוצא פני הפתח, לכן נקראת בשם אדנ"י אשר במלואו הוא ת"ע"א, שהוא תרגום של שער, ולכן קודם תפלת העמידה אומרים אדני שפתי תפתח, וז"ש ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה', מתורה ותפלה צריך תחלת הכל סולת יהיה קרבנו, שתעלה למלכות שהיא עולה מספר סולת, דאע"ג דכתיב סלת יש אם למקרא, דקריין סולת בוא"ו, ויצק עליה למנחה זו שהיא מן תורה ותפלה, שמן רמז לאור החכמה שנקראת שמן, וגם ונתן עליה לבונה קרי בה לבינה, כי החולם תניחו למטה תחת הבי"ת יהיה חירק, ואז נקראת לבינה, כלומר יתן עליה ג"כ אור מן הבינה:

ולכן המלכות לבנה יען כי היא סוד ה' אחרונה שבשם הוי"ה, ובעלוי שלה תעלה להיות כה"א ראשונה שהיא בינה, ומצינו שלשה שמות יש ללבנה שהם לבנה סהר ירח והם ר"ת לפורקנך סברית ה', כי הלבנה רומזת למלכות, ולכן בברכת הלבנה אומרים דוד מלך ישראל שהוא בחינת המלכות חי וקים, ואנחנו מקיים בגלותינו לישועה שלה. והנה ידוע שהלבנה בעצמה היא חשוכה, ומקבלת אורה מן השמש, ונקראת לבנה שהוא לשון לובן ע"ד שאומרים למי שחשכו עיניו ב"מ סגי נהור, ולכן אע"פ שהיא חשוכה קורין אותה לבנה, ונמצא שם הלבנה אינו לה שם עצמי אך שם העצמי שלה הוא ירח, וכל זה הוא עתה, אבל לעתיד שתהיה מאירה כשמש דכתיב והיה אור הלבנה כאור החמה ולא תצטרך לקבל אור מהשמש אז יהיה לה שם לבנה שם עצמי שתהיה לבנה באמת, דאינה חשוכה, ואז אינה צריכה לשם הירח להיות לה שם עצמי, ובזה פרשתי בס"ד על האמור בדוד הע"ה שהוא בחינת הלבנה כאמור לעיל, ורוב שלום עד בלי ירח, ר"ל יהיה רוב שלום שלא תצטרך בחינה שלו לשם הירח להיות לה שם עצמי כי אם תואר הלבנה יהיה לה שם העצם:

ובזה יובן בס"ד יפה כלבנה ברה כחמה איומה כנדגלות, כלומר עתה אומה הישראלית היא יפה כלבנה דלית לה מגרמה כלום, אך כשתהיה לעתיד ברה כחמה שיהיה לו אור מעצמותה, אז תהיה איומה באותו זמן, ומתי תהיה איומה, ואמר כנדגלות חלק התיבה לשתים וקרי בה כנגד גלות, שהגלות יהיה כד והולך, כי תהיה גאולה שלימה בב"א:

פרשת צו.

צו את אהרן ואת בניו לאמר. איתא בתורת כהנים אין צו אלא לשון זרוז מיד ולדורות, אמר רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בזוהר פ' בראשית דף ה', דאמרו רבי אלעזר ורבי אבא להוות טייעא דהוה טעין בחמרי, מאן יהיב לך למיזל הכא, ולמהוי טעין בחמרי, אמר לון יו"ד עבד קרבא בתרין אתוון, בכ"ף וסמ"ך לאתקשרא

לאתקשרא בהדאי בחדא, כ"ף לא בעא לאסתלקא ולאתקשרא בתר דלא יכילא למהוי רגעא חדא אלא ביה, שמ"ך לא בעא לאסתלקא בגין לסעדא לאינון דנפלין, דהא בלא שמ"ך לא יכלין למהוי, יו"ד אתא לגבהי יחידא נשיק לי וגפיף לי, בכה עמי ואמר לי ברי מה אעביד לך, אבל הא אנא אסתלק ואנא אתמלי מכמה טבין ואתוון טמירין עלאין יקירין, בתר כן איתי לגבך ואנא אהוי סעיד לך, ואתן לך ההסכמא דתרין אתוון עלאין יתיר מאלין דאסתלקו, דאינון י"ש, יו"ד עלאה וש"ן עלאה למהוי לך אוצרין מליין מכלא, ובג"כ ברי זיל והווי טעין חמרי, ועל דא אנא אזיל בכך וכו' ע"כ ע"ש. ופירש רבינו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י, דאותיות כיש רומזים אל נר"ן והיינו יו"ד זעירא רומזת אל הנפש דעשיה, ואות כ"ף רומז אל כסא הכבוד שמשם הנשמה, ושמ"ך הוא בשם קווית רומז אל הרוח, ואם הצדיק השלים כל התיקון הראוי לו, אז אין יורדים הנשמה והרוח שהם כ"ף ושמ"ך לעוה"ז למטה להתלבש בחלוקא דרבנן, אלא ישארו מרכבה למעלה, ורק הנפש שהיא היו"ד תרד ותתלבש בחלוקא דרבנן, ותלמד תורה לחכמי הדור, ותקבל על זה שכר גדול, עכ"ד ז"ל:

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבר בסך אדדם עד בית אלקים בקול רנה ותודה המון חוגג, מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי הוחילי לאלקים כי עוד אודנו וכו', והכונה כי המשורר מדבר ברוה"ק על אחר פטירתו מעוה"ז, ואומר שגם אחר שנפטר ג"כ לא יעזוב לימוד התורה ללמד לאחרים, ועל זה אמר אלה חכמי שהם אילי הארץ החזקים אשר הדור סומך עליהם, אזכרה גם אחרי הפרידה אשר יפרד מהם ולא יעזבם, אך אזכרה עלי נפשי שלא אוציא ואוריד למטה בעוה"ז אלא רק בחינת הנפש בלבד, יען כי אעבור בסך, רמז אל הרוח והנשמה שהם נקראים שמ"ך וכ"ף אותיות ס"ך, אי אפשר להורידם למטה בעוה"ז אלא אדדם על ידי שלימות התיקון שלי עד בית אלקים למעלה במקום הקדושה העליונה להיות מרכבה שם, ושם ישמחו בקול רנה ותודה המון חוגג. ואמר עוד מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי, בראותיך שאת לבדיך צריכה לרדת לעוה"ז, הנה אין את צריכה לדאוג על הדבר כי אם לשמוח, שבזה יגיע לך הרווחה גדולה, ואדרבה הוחילי לאלקים על זאת, יען שגם אחר הפטירה שנעשה אדם חפשי מן המצות. הנה בירידתיך עוד אודנו בעוה"ז שאזכה בכמה מצות, ושכר גדול יש לי בזה שאני מלמד תורה לחכמי הדור, ומסייעם לעבודתו יתברך, ואל תחשבי שיגיע לך נזק וחסרון מירידה זו של עוה"ז, דאין את מקבלת אלא רק ישועות פניו של הקב"ה, גם פניו פני ואו דבמא קדישא שהוא סוד התפארת:

ובזה המאמר של הזוהר הנז' יתבארו היטב פסוקי אשת חיל מי ימצא, והיינו אשת חיל היא הנפש אחר שהשלימה תיקון שלה ונעשית אשת חיל מתורה ומצות, מי הוא הזוכה לה שתתעבר ותתלבש בו, בטח בה לב בעלה הוא החלוקא דרבנן המתלבשת בו ושלל לא יחסר שנותנת לו שפע מן השפע הנשפעת מלמעלה, וכמ"ש בזוהר הנז' הא אנא אסתלק ואנא אתמלי מכמה טבין וכו', ובתר כן איתי לגבך ואהוי סעיד לך ואתן לך אחסנתא וכו', ועוד גמלתהו טוב ולא רע וכו' שלא תחטא עתה בירידתה בעוה"ז, ורק תרויח טוב כל ימי חייה אשר תרד בעוה"ז, דרשה צמר ופשתים תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ונחשב לה הלימוד כאלו קיימה במעשה, וזה והעם בחפץ כפיה היתה כאניות סוחר ממרחק עולם האצילות, שה"ם חכמה

הנקראת רחוק תביא לחמה, ועד"ז יתבארו שארית הפסוקים בס"ד:

נמצא אותיות כיש הם רומזים אל נר"ן, וידוע כי ההרהור רע עושה חסרון בנר"ן יותר מן המעשה, ועל זה אמרו הרהורי עבירה קשים מעבירה כמלא חסרון כיש שהם הנר"ן הוא נעשה יותר מעון של הרהור, וידוע כי העולה באה על הרהור הלב, ולכן אמר לשון צו בפרשת העולה, כי צו לשון זרוז, ודרש רשב"י הטעם שצריך זרוז במקום שיש חסרון כיס, דהיינו בהרהור שעושה חסרון יותר בנר"ן שהם כי"ש. דחסרון הגוף אין צריך לו זרוז, כי לא ישכחו צרכיו מן האדם שצועק ללחם:

זאת תורת העולה היא העולה. נ"ל בס"ד רמז הכתוב כי נודע שכל מעלה וגדולה ועשירות לא תהיה לאדם אלא בהשכח הדעת, שאם לא יבקשנה ולא ירדפנה אז תבא אליו מאליה, משא"כ אם ירדפנה להשיגה תברח ממנו. מעשה באדם אחד חשוב ונהפך עליו הגלגל, והיה בעירו אדם אחד עשיר גדול ונדיב הרבה, ויום אחד נדחק זה האדם הרבה, והיה צריך לו עשרה זהובים, ויחשוב בלבו שילך אצל אותו עשיר הנדיב ויקח ממנו עשרה זהובים, הן בהלואה הן במתנה, וכשבא ליכנס לבית העשיר לא הניחו השומר ליכנס, כי לא היה מכירו, והוכרח להמתין ברה"ר סמוך לפתח עד שיצא העשיר מביתו ללכת לחנות, ואז ידבר עמו על דבר זה, והיה יושב ונסמך על כותל החצר של העשיר תחת חלון אחד, והנה השפחה של בית העשיר זרקה זבל מן החלון לרה"ר, והיא לא ידעה שיש אדם יושב תחת החלון, ונשפך כל הזבל על זה, ויצטער מאד, ומרוב צערו קם ממקומו לחזור לביתו, ואחר שקם והלך באותו הרחוב שהיה יושב בו, מצא באמצע הרחוב מציאה מרגליות אחת יקרה, והלך ומכרה באלף דינרי זהב, וישמח על זאת ויאמר בני אדם עשאוני אשפה, והקב"ה מאשפות ירים אביון. והנה אחר שתים ושלש שנים חזר ונדחק הרבה, וחשב לילך אצל אותו העשיר ליקח ממנו עשרה זהובים, וכשבא לא מצא אותו היום שומר בפתח, והיה הדלת פתוח, וכשבא ליכנס עודנו בסף עמד ולא נכנס, כי בא לו סברה אחרת, ויאמר בלבו טוב שאלך ואשב תחת אותו חלון שישבתי בו קודם שתי שנים, ואמתין עד שתשליך השפחה הזבל מן החלון ויגיע עלי, כדי שיהיה נעשה אשפה, ואז הקב"ה יקיים מאשפות ירים אביון, ויזמין לי מציאה יקרה כאשר הזמין לי קודם שתי שנים, וכן עשה והלך וישב ברחוב רה"ר תחת אותו חלון, והמתין על השלכת הזבל, ואחר שתי שעות יצא העשיר מביתו לילך לשוק, ומצאו יושב בר"ה על הקרקע, ויגש אליו ויאמר לו למה ישבת בחוץ ולא נכנסת לבית אצלי, והלא היום הזה אין יושב שומר בפתח ואין לך מונע, ויאמר לו אני לא באתי אצלך, אלא באתי כדי שיעשוני אשפה, כי קודם שתי שנים כו"כ היה מעשה, ולכן אני ממתין על זה כדי שיתקיים בי מאשפות ירים אביון, ואמצא את המציאה. ויענהו העשיר טועה אתה בדמיונך, כי מקדמת דנא האשפה והמציאה באו לך בהשכח הדעת, שלא נתכונתה שיעשוך אשפה, ולא חשבת שתמצא מציאה אלא באה לך מן השמים אך עתה שאתה רוצה להשיג זה וזה מדעתך ורצונך, לא תהייה לך לא אשפה ולא מציאה, אלא זו וזו יברחו ממך, ע"כ:

ובכן הענין, כל גדולה ומעלה ועשירות צריך שיבואו מאליהן לאדם, לא שיהיה הוא רודף אחריהם, ולא יועילו לו האופנים והמצאות שיעשה להשיג אותם, וז"ש זאת תורת העולה היא העולה, כלומר העליה של האדם הן של שררה הן של עשירות צריך להיות היא העולה, כלומר היא מצד עצמה שתהיה מאליה, ולא שהאדם ירדוף אחריה כדי להשיגה, וכאשר אמר אותו העשיר לאותו אדם:

ובאופן

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, זאת תורת העולה היא העולה, דכתיב הוא לשון זכר, וקרינן היא לשון נקבה, והיינו כי התורה נקראת עולה, כי כבודה עולה ואינו יורד, כי דור אחר דור תתחזק האמיתות שלה, דכמה תורות ודתות נמצאו בעולם אצל האומות, וכולם נתבטלו, ורק תורתינו הקדושה קיימת, כמ"ש שפת אמת תכון לעד וכו', לא וראה תורת הפילוסופייא כמה שינויים נשתנית מזמן שנודעה בעולם ועד עתה, שזה בונה וזה סותר במשך הדורות כמה וכמה. והנה תורתנו הקדושה חלוקה לשתים שהיא תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ונודע כי תורה שבע"פ יונקת מתורה שבכתב, וכל משפיע נקרא זכר, וכל נשפע נקרא נקבה, לכן הוא לשון זכר קאי על תורה שבכתב שהיא בסוג זכר שמשפיע, והיא לשון נקבה קאי על תורה שבע"פ שהיא נשפעת מתורה שבכתב, ולז"א זאת תורת העולה היא התורה שנקראת עולה, מפני שהיא עולה בכבודה ואינה יורדת, וגם כולה כליל לה' שאין בה תערובת רע, כמו העולה שהיא כליל לאשים הנה היא חלוקה לשתים, וזהו הוא היא עולה קרי וכתיב שהם לשון נקבה ולשון זכר, דדרשינן לתרווייהו תורה שבכתב ותורה שבע"פ:

ואמר עוד על מוקדה על המזבח, פירוש על מוקדה, דהיינו שהאדם ילמוד אותה בהתלהבות הלב ולא בעצלתיים וקרירות הלב, אז יהיה לימוד התורה מעולה ועליון מן המזבח שמקריבים בו קרבנות, ועל כלומר עליון כמו ואל על יקראוהו, וזמנה היותר מובחר הוא כל הלילה עד הבוקר, כי חצי הראשון נקרא ליל, אבל חצות השני נקרא לילה, ואז הוא זמן ישתעשע הקב"ה בתורה שלומדים הצדיקים, אמנם זה הזמן אינו נוהג בתורה שבכתב שהיא חמשה ספרים, אלא בתורה שבע"פ שהיא ששה סדרים. ולז"א ואש המזבח תוקד בו, ר"ל ביאו תורה שבע"פ שהיא ששה סדרי משנה כמנין ו':

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. נ"ל בס"ד מעשה בנכרי אחד שבא לפני רב אחד, ויאמר לו אני לא ראיתי טוב אמת אלא שלך, ורוצה אני להקריב לו קרבן, הגד לי היכן אקריב אותו, ויענהו תקריב אותו בלב שלך, ע"כ. וידוע דארז"ל תפילות כנגד תמידין תיקנום, שהתפלה היא במקום קרבן תמיד, והתפלה צריכה להיות בלב, כמ"ש רז"ל איזו היא עבודה שבלב זו תפלה, ופרשתי טעם נכון בזה, כי אותיות לב במילואם למ"ד בי"ת הנה המלוי בפ"ע הוא אותיות תמיד, לרמוז כי התפלה שהיא עבודה שבלב היא במקום התמיד:

והנה הכתוב אומר תוקד על המזבח והול"ל במזבח, לכך נראה הכוונה שהכתוב מדבר כאן על הלב שהוא למעלה מן המזבח, כי המזבח הוא בנין אבנים שהם בחלק התחתון של ד' חלקים של הדצח"ם, שהוא חלק הדומם שהוא חלק הרביעי שמקריבין עליו התמיד, אבל התפלה שהיא במקום התמיד אשר מקריב בלב שהוא דוגמת המזבח, שמדתי ל"ב אמה כמנין לב, הנה הוא בחלק העליון אשר בארבע חלקים של הדצח"ם שהוא לב האדם שהוא חי מדבר, ונחשב הלב של אדם מזבח ממש אשר עליו אש ועצי המערכה, ולכן הלב נקרא על המזבח שהוא למעלה מן המזבח של אבנים שהוא למטה, והלב של אדם הוא למעלה בבעל חי מדבר, ולז"א אש תמיד ר"ל אש של קרבן התמיד שרמוז בתוך אותיות לב תוקד על המזבח הוא הלב של האדם שהוא למעלה מן המזבח של אבנים, לא תכבה, כלומר הקרבה זו קבועה בלב בין בזמן שבהמ"ק קיים, בין אחר החרבן כי התפלות שבלב הם במקום תמידין:

זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת. נ"ל בס"ד חטאת רמז לענוה שמטהרת את האדם, וחטאת לשון טהרה, ועוד חטאת לשון חסרון, מלשון אני ובני שלמה חטאים, שהעניו תמיד רואה עצמו חסר מן התורה והמצות, וידוע דעיקר הענוה צריך להיות מקומה בלב, ולא כאותו הכומר שהיה בזמן הרמב"ן ז"ל שהיה עניו מבחוץ דוקא וגאה ברוח מבפנים, וידוע כי עולה מכפרת על הרהור הלב, וז"ש וזאת תורת החטאת מדת הענוה במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת, והיינו תשחט לשון המשכה כמו זהב שחוט, ר"ל במקום אשר תשחט העולה לתקן בו שהוא בלב, שם תשחט ר"ל תמשך החטאת היא מדת הענוה שיהיה עניו בלב:

וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל. נ"ל בס"ד יש מצות נעשים במעשה או בדבור, ובעבור מצות אלו צריך ליתן קצת מן השכר בעוה"ז כדי לקיים מצות ביומו תתן שכרו, אבל מצות שהם במחשבה בלבד אין להם מתן שכר בעוה"ז, דאין בזה חיוב שכר כדי לקיים מצות ביומו תתן שכרו, אלא השכר כולו נותנו הקב"ה בתורת חסד, ולכן שכר מחשבה טובה ליכא בהאי עלמא אפילו קצת מן המקצת, אלא נותנו הקב"ה בעולם הנצחי, וידוע כי המחשבה תמיד קודמת למעשה ולדבר, כי א"א לדבר ולעשות שום דבר כי אם עד שיחשב בו, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל ע"פ בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, כי בראשית היא המחשבה שהיא ראשית לכל דבר, וידוע כל דבר שהוא ראשון נקרא בכור, ונקרא כהן, כי הכהן הוא ראשון לכל דבר כמ"ש וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולקרות ראשון וכו', וז"ש וכל מנחת כהן ר"ל מצות של המחשבה שהיא כהן כליל תהיה, כלומר לא יהיה ממנה הנאה גשמית, כי לא תאכל כאן בעוה"ז שהוא עולם הגשמי:

מצות תאכל במקום קדוש בחצר אהל מועד יאכלוה. נ"ל בס"ד, ארז"ל בגמרא הצדקה נקראת מצות דכתיב והעמדנו עלינו מצות לתת מחצית השקל, ופרשתי בס"ד הטעם שנקראת מצות דכתיב וצדקה תציל ממות, והיינו כי אות צ' רומז לצדקה יפריד ויפסיק בין אותיות מות, ואז יהיה צירוף מצות, כי אות צ' שרומז לצדקה יהיה בין אות מ', ובין אותיות ו"ת ונעשה צירוף מצות, ולכן הצדקה נקראת מצות, וככתוב והעמדנו עלינו מצות, ופירש שהוא לתת מחצית השקל, שקראה בשם מחצית השקל על שם דאות הצד"י שהוא הצדקה חוצץ ומפסיק בין אותיות מות, ויתבטל המות. והנה ידוע דמצות הצדקה גדול כחה לתת שכר בעוה"ז ובעוה"ב, ולכן רמוזה באות צ' שיש בו שני יודין זקופים, דכל יו"ד רומזת על עולם בפ"ע, ושני יודי"ן רומזין על עוה"ז ועל עוה"ב, וידוע דעוה"ז נקרא חצר לגבי עוה"ב שנקרא בית, וכנז' בעוללות אפרים ושאר ספרי מוסר, וז"ש מצות היא הצדקה שנקראת מצות, אל תקרי מצות אלא מצות, תאכל שכרה במקום קדוש עוה"ב, וגם בחצר אוהל מועד זה עוה"ז שנדמה לחצר ג"כ יאכלוה:

באשר עשה ביום הזה צוה לכפר עליכם. נ"ל בס"ד, דידוע דגאולת ישראל ממצרים היתה דוגמא ופתח לגאולה האחרונה בב"א, ולכן כתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. ולז"א הן גאלתי אתכם אחרית כראשית, ולכן כתיב על ליל יצ"מ ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים היא הלילה הזה לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם, ובזה פרשתי בס"ד טעם נכון שנמצא בתיך אותיות פרעה במלוי שהם פ"ה רי"ש עי"ן ה"א, יש מספר עשו הוא אדום, לרמוז כמו שהיתה גאולה הראשונה מיד פרעה מלך מצרים, כן תהיה גאולה אחרונה מיד אדום שהוא עשו, וכמ"ש כימי צאתך מארץ מצרים

מצרים אראנו נפלאות:

ונראה לרמוז בס"ד דלכן היתה הגאולה ביצ"מ בט"ו לחדש, והיינו להורות שגאולה אחרונה תהיה בזכות ט"ו תיבות של יחוד ישראל ושל קדושה דקדוש קדוש וכו', והיינו כי שני דברים אלו של יחוד ושל קדושה שניתן רשות לישראל לעשותם בכל יום פעמים, הן הן תפארתם של ישראל ומעלתם וחשיבותם לפני הקב"ה, ובהם נעשה תיקון עליון למעלה, וגדול שכרן של ישראל בשני דברים אלו עין לא ראתה, ולכן תמצא כשכאבו עיניו של מהרח"ו ז"ל, א"ל רבינו האר"י ז"ל הזהר שלא תסתכל כי בשעה שאני קורא פסוק שמע ישראל, ובשעה שאני אומר קק"ק ה' צבאות בקדושה בחזרה, שבמקומות אלו יש כונות נוראות, ועי"ז יוסר ממך כאב העינים, וכן עשה ונתרפא, וידוע כמו שיש מ"ע בקריאת שמע ישראל, כן יש מ"ע באמירת הקדושה, דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכנז' בשער הכונות:

והנה ידוע כי היחוד בפסוק שמע ישראל הוא וא"ו תיבות, והקדושה בפסוק קק"ק וכו' הוא ט' תיבות, הרי שניהם ט"ו תיבות, ונודע כי היחוד בפסוק שמע ישראל הוא ב"פ ביום בבוקר ובערב, והקדושה של החזרה דתפלת העמידה היא ג"כ ב"פ ביום בשחרית ומנחה, הרי ב"פ ט"ו בכל יום. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב אך טוב לישראל אלקים לברי לבב, ר"ל עיקר עבודת הקודש שיש לישראל הוא ב"פ ט"ו תיבות שביחוד ובקדושה, וזהו אך טוב לישראל, טו"ב הוא ב' ט"ו, אמנם העיקר הוא צריך שיהיו ב' ט"ו אלו שלמים בלב, וזהו אלקים ירצה לברי לבב, וז"ש רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך, כלומר זה הדבור של ב' ט"ו צריך שיהיה לבי רוחש אותו שיהיה בכונת הלב, וגם אומר אני מעשי למלך שיהיו מעשי לש"ש:

ולכן בבשורת הגאולה לעתיד בב"א כתיב משמיע שלום מבשר טו"ב, להודיע שבזכות היחוד והקדושה שהם ב' ט"ו נגאלים, ולכך היתה הגאולה של יצ"מ ביום ט"ו לחדש להורות על הגאולה העתידה, שזוכין לה בעבור זכות ט"ו תיבות של היחוד והקדושה, ובזה יובן בס"ד לרמוז מ"ש רז"ל על הגאולה אחרונה שתהיה או בדור שכולו זכאי, או דור שכולו חייב, והיינו שני יחודים בערב ובבוקר הם י"ב תיבות, ושני קדושות של שחרית ומנחה הם י"ח תיבות, והיינו צירוף חייב שהוא ח"י י"ב, כלומר או בדור כולו זכאי, או בדור שאין להם זכות אלא רק משני דברים אלו שהם ח"י תיבות בקדושה, וי"ב תיבות של היחוד:

והנה יום יציאת ישראל ממצרים שהיה בט"ו לחדש ניסן, קראו הכתוב יום הזה, דכתיב זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים, וכן כתיב כמו כי בעצם היום הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדורותיכם, ואז"ל על פסוק ביום הזה באו מדבר סיני, כל מקום דכתיב היום הזה הוא קיים לעולם, וכן הוא כאן, וז"ש כאשר עשה ביום הזה הוא יום ט"ו בחודש ניסן שיצאו בו ממצרים שנקרא יום הזה, כן צוה לעשות לעתיד בגאולה האחרונה כמ"ש כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, וכן הוא אומר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית, ובאיזה זכות תזכו לזה, ואמר לכפר עליכם, חלק תיבת לכפר לשנים, וקרי בה למ"ד כפר עליכם, כלומר שלשים תיבות כמספר אות ל' של היחוד ושל הקדושה, שאתם אומרים בכל יום, זה כפר עליכם שתזכו בעבור זאת לגאולה העתידה, וגם רמז בזה שאמר ל' כפר עליכם על לימוד התורה הרמוז באות למ"ד כנודע, שבזכות התורה תזכו לגאולה העתידה,

וכמ"ש רז"ל ע"פ גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם יתנו לשון מתניתין הוא תורה שבע"פ שבזכותה תהיה הגאולה וקבוץ גליות:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע מ"ש בזוה"ק דמרע"ה הוא דוגמת השמש, ונקרא בעלה דמטרוניתא היא המלכות שהיא בסוד הירח, אבל אהרן הע"ה נקרא שושבינא דמטרוניתא היא המלכות שהיא סוד הירח, ולכן הולך מרע"ה לשמש בשבעת ימי המלואים, כדי לעשות בזה הכנה לאהרן הע"ה ובניו הכהנים, להאיר להם ולמלא את ידם, וידוע כי השמש נקראת יום והיא שנותנת אור להירח, וז"ש כאשר עשה ביום הזה הוא השמש שנקרא יום, שגזר השי"ת שהירח תקבל אורה ממנה כן צוה ה' אותי, שאני בסוד השמש לכפר עליכם שאתם בסוד הירח, ולכפר הוא מלשון לכפורי ידיה בההוא גברא, דהיינו לעשות לכם הכנה באלו השבעת ימים לזכך ולטהר אתכם ולהאיר לכם:

פרשת שמיני.

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ובניו ולזקני ישראל, ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת. יש במקראות האלה כמה דקדוקים שהביאם רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל, הא' למה קרא לזקני ישראל מאחר שלא דבר עמהם כלום, ועוד מ"ש לאהרן קח לך עגל וכו' והקרב לפני ה', דהול"ל הקרב לפני ה' עגל בן בקר לחטאת ועגל וכבש לעולה, ולא לימא קח לך, דאיך יקריב אם לא יקח לו בהמות אלו, ועוד מ"ש ואל בני ישראל תדבר לאמר, תיבת לאמר נראה לשון יתר, דאינו לאמר לאחרים. ונ"ל בס"ד, דבא ללמד את ישראל משפט הקרבנות בכל עת, הן חטאות הן אשמות הן עולות ושלמים, שצריך בעל הקרבן לקרוא בפיו שם של הקרבן על אותה הבהמה, שיקדיש בפיו זו הבהמה לעולה, וזו לשלמים, וכן בכולהו, ובזאת האמירה שהוא מזכיר עליה שם הקרבן תתקדש אותה בהמה, ויהיה חלק לבעל הקרבן בעסק ההקרבה של אותה בהמה, יען כי ההקרבה משעת שחיטה ואילך הכל נעשה על ידי הכהן, ואין מגע יד לבעל הקרבן בהקרבה כלל, אמנם ע"י הזכרת שם הקרבן שהוא מזכיר בפיו על הבהמה, ומקדש אותה בפיו יהיה לו חלק ושותפות בגוף ההקרבה, שעוסק בה הכהן.

ולכן אמר לאהרן ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת וכו', כלומר קחו שעיר עזים ותאמרו עליו בלקיחתו שם חטאת, שיאמרו בפיהם שהוא קרבן חטאת שמקדישים אותו לשם חטאת, ולז"א ואל בני ישראל תדבר לאמר, כלומר תדבר על לקיחה שיהיה להם אמירה וזכירה בפירוש בפה, והיינו לאמר בפה שזה הלקיחה היא לשם חטאת:

וכדי שיבינו דעתו שרוצה מהם להיות להם אמירה של שם הקרבן בפירוש על הבהמה, ולא סגי להו בלקיחה והובאה בסתם, לכך כאשר הביא את אהרן וציוהו על לקיחה שיקח לעצמו, וגם צוהו לדבר לבני ישראל על לקיחה שלהם, הביא את זקני ישראל והעמידם שם, בעת שהוא מצוה את בני אהרן הציווים האלה, בשביל קרבנות עצמו ובשביל קרבנות בני ישראל, כדי שמתוך דבריו יבינו מטרת כונתו, בצווי זה של קרבנות ישראל מה היא. ואז יהיו זקני ישראל שהם הממונים של ישראל, והם הלוקחים את קרבנות שלהם ומביאים אותם, יודעים איך לעשות בלקיחתם:

והענין הוא כדמיון מעשה שהיה, שהובאה בספר שער בת רבים, על פסוק לא יקומו רשעים

במשפט

במשפט וחטאים בעדת צדיקים, בנער אחד בן כפר שלא נמצא שם בנוס זמן אדם מלמד תינוקות מאבותם ואבות אבותם, והביאו את הנער לעיר גדולה שיש בה מלמדי תנוקות רבים, כדי ללמדו ספר, וישב לפני המלמד ללמדו תחלה אלפא ביתא הרשומים על הלוח ויראה לו המלמד באצבעו על אות א, ויאמר לנער הרם קולך ואמור אל"ף, והנער היה תם מאד, כי בן כפר היה, ולא ראה וגם שמע עדיין סדר לימוד התנוקות בבית רבן וחשב שהמלמד רוצה ממנו שיאמר בפיו כל הדברים האלו שאמר המלמד, ולכן גם הוא ענה אחריו ואמר דברים אלו הרם קולך ואמור אל"ף וישחק המלמד ואמר לנער אין אתה צריך לומר אלא אל"ף בלבד, והנער ג"כ ענה אחריו ואמר אין אתה צריך לומר אלא אל"ף בלבד. חזר המלמד ואמר לנער אמור בי"ת וג"כ ענה אחריו אמור בי"ת, והמלמד ראה שאין לדבר סוף מאחר שאין הנער מבין כונת המלמד, וחושב שרוצה ממנו לומר כל הדברים האלה כמו שהן אז הוכרח המלמד להביא תינוק מבני העיר שהוא מבין כונת המלמד המלמדו, ואמר לו בפני הנער התם ההוא הרם קולך ואמור אל"ף, ואז התינוק הרים קולו ואמר אל"ף, וחזר ואמר לו אמור בי"ת ואמר בי"ת, ואמר לו אמור גימ"ל ואמר גימ"ל, ואז הבין הנער הכפרי התם את מטרת כונת המלמד מה רוצה, וידע כי מה שאמר לו הרם קולך הוא צווי לנער להרים קולו, ומה שאמר לו אמור אל"ף הכונה שרוצה ממנו לומר בפיו אל"ף וכן עזה"ד בכולם, ע"כ המעשה:

וכן הענין כאן דחשש מרע"ה כשיאמר אהרן לזקנים קחו שעיר עזים לחטאת יחשבו שהוא מצוה אותם ליקח שעיר עזים. ומה שאמר לחטאת אין זה בכלל הצווי, אלא ר"ל קחו שעיר עזים כדי שיהיה קרבן חטאת שבאומרו לחטאת אינו מצוה אותם בזה כלום, אלא רק הוא ידיעה בעלמא שמודיע אותם, שזה השעיר עזים יהיה קרבן חטאת, וכן נמי בציווי השני שהוא לעולה, וכאשר מפורש בכונת המאמר שאמר לנער הרם קולך ואמור אל"ף, שאין רוצה ממנו לומר אלא אל"ף, ומ"ש הרם קולך הוא ידיעה בעלמא שמודיע שירים קולו, ולכך העמיד הזקנים בעת שהוא מצוה את אהרן בקרבנות שיביא בעבור עצמו, כדי שישמעו הזקנים מה שאומר לו קח לך עגל בן בקר לחטאת וגו' והקרב לפני ה', ועל זה ודאי יתקשו בעצמם, דהול"ל הקרב לפני ה' עגל בן בקר לחטאת, ולא יצטרך לומר לו קח לך, ומחמת קושיא זו מוכרח שיבינו מדעתם לפרש הצווי הזה, שהוא מצוהו שיקח העגל בן בקר לשם חטאת, דהיינו שיאמר בפיו בפירוש זה חטאת, הוא בכלל הצווי הוא, ואין נותן לו ידיעה שמודיעו שזה הקרבן יהיה קרבן חטאת, והכי קאמר ליה קח לך עגל בן בקר לחטאת, דהיינו מעת קיחה שלו שתקחהו תזכיר עליו שם חטאת, ואז ממילא יבינו שבקרבנות של ישראל צריך לעשות כך, שיהיו קוראין עליהם שם הקרבן על הבהמה משעת קיחה שלה, ולכן מה שא"ל בצווי השני אל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לעולה, הכונה הוא ג"כ כך לומר להם משעה שתקחו השעיר תקחו אותו על שם עולה, ואז גם הזקנים שהם אפטרופסים של ישראל ומביאים קרבנות אלו שלהם, כך יעשו להזכיר שם הקרבן על הבהמה משעת קיחה, ונמצא דהביא את זקני ישראל בשעה שהוא מצוה את אהרן, כדי שיבינו מן הצווי שמצוה את אהרן מטרת כונתו בצווי השייך להם, והוא ממש כדמיון המעשה הנז' שנתחכם המלמד להביא תינוק שהוא בן עיר, ויאמר לו הרם קולך ואמור אל"ף, כדי שהנער בן הכפר יבין מזה מטרת כונתו של המלמד, מה שרוצה ממנו לומר בפיו:

זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'.
נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש משפט צדק אות קמ"ה בשם יד הקטנה ז"ל, שגם בגלות הארוך והחשך הגדול הזה אל יחשוב האדם שאין השי"ת משגיח עלינו, אלא באמת גם בגלות המר הזה משגיח עלינו, ורק בימי קדם היה השגחתו יתברך בגלוי לעיני כל, והיתה בשידוד מערכת הטבעיי, ועכשיו בעוה"ר אין אנחנו ראויים לנסים גלויים, אלא הנסים נעשים בדרכים הטבעיים, באין ההשגחה ניכרת בפעולה, וזהו ענין הסתר פנים דכתיב והסתרתי פני מהם, וז"ש הנה זה עומד אחר כתלינו, ירצה שבגלות עומד אחר כתלינו, כי מידינו היתה זאת המחיצה, כי מה שהיה מקודם משגיח מן החלונות, ר"ל בדמיון פתיחה של חלונות אשר הנראה ג"כ רואה את הרואה אותו, כלומר עושה לנו נסים גלויים שניכר שהם באים ע"י השגחתו, כי אינם בהתלבשות הטבע, הנה בעתה מציץ מן החרכים, כמי שרואה את חבירו דרך סדקי הכותל, אשר לרואה הכל שוה שרואה כל המקום כולו לפניו, אבל להנראה יש חילוק גדול, שאינו רואה ואינו יודע שיש משגיח עליו, משא"כ אם משגיחין עליו בלי הפסק מחיצה, ההשגחה ניכרת לו ולאחרים עכ"ד. נמצא אופן ההשגחה תלוי בצדקתם של ישראל, שאם כולם צדיקים תהיה השגחה בדרכים של נס, שניכר לעיני הכל השגחתו יתברך עליהם, וכל דבר שהוא בנס יש בו כבוד ש"ש, ואם לאו, תהיה בדרכים טבעיים שיתלו הרואין בטבע ובמנהגו של עולם, ולז"א זה הדבר אשר צוה אתכם תעשו, ר"ל תקיימו מצותיו כאשר צוה אתכם, ואז וירא אליכם כבוד ה', שתהיה השגחתו עליכם בדרכים נסיים שניכרת לעיני הכל, שבזה יהיה כבוד ה' לפני הכל. א"נ זה הדבר אשר צוה ה' לעשות, בקרבן בהמה משעת שחיטה עד שעת זריקה, תעשו אותו בעצמכם, דהיינו שתציירו כל הנעשה בבהמה כאלו נעשה בגוף שלכם, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל ריש פרשת ויקרא, אז בזה תהיו רצויים לפני השי"ת, וירא אליכם כבוד ה':

ועוד נ"ל בס"ד, דידוע שיש בעלי כשוף מהפכים עצמם לבהמות, וכך היו עושים העמלקים שהיו מהפכין עצמם לבהמות במלחמה כדי שינצלו, וכתב רבינו בעל הטורים ז"ל דלכך צוה השי"ת להרוג בעמלקים, גם את הבהמות, דלפי"ד אם אדם חטא בהמה מה חטאה אלא לפי שהיו מכשפים ומהפכין עצמן לבהמות למען ינצלו, ולכך צוה להרוג גם הבהמות. וכתב בספר חסידים דאותם המהפכין עצמן לבהמות בכשוף, אע"פ שכל הגוף מתהפך גלגל העין לא תתהפך ע"ש, ואיתא בגמרא דבכורות אלו המומין בבהמה לפוסלה להקרבה, וחד מינייהו גלגל העין הדומה לשל אדם הוי מום ופסול לקרבן ע"ש. ובזה פירש הגאון רבי העשל ז"ל, ויאמר שמואל מה קול הצאן אשר באזני, ויאמר שאול אשר חמל העם על מיטב הצאן למען זבוח לה' אלקיך, כי שמואל הוכיחו מה קול הצאן. והלא חייבים אתם להרוג גם את הצאן מטעם דעמלקים ע"י כשוף מהפכים עצמן לבהמות, ועל זה השיב לו אשר חמל העם על מיטב הצאן לזבוח לה', וכיון דלקחו אותם הבהמות לקרבן ודאי בדקו אותם שלא יהיה בהם מום, ואם היה בבהמות אלו עמלקים שהפכו עצמן לצאן, היה דבר זה ניכר מן העין שלהם. כי היה צריך לבדקם שלא יהיו עיניהם דומות לשל אדם, וכיון דבדקום ולא חזו בהאי סימנא ש"מ צאן ממש הם, עכ"ד:

והנה ידוע כי בת עין אשר ממנה תהיה הראיה באדם

האדם נבנית מן כ"ח אותיות, בסוד וגם מלא חן בעיני ה', והם מספר כבוד ה', ואמרתי בס"ד טעם נכון על אשר בת עין של האדם נבנית מן כ"ח אותיות, שהם מספר כבוד ה', והוא מפני כי על הקרבן שהוא בהמה יש לגמגם, אולי אלו בני אדם הם שנהפכו לבהמה ע"י כשוף וכיו"ב, לכך עשה הקב"ה נס שגלוי שכל האברים יכולים להפכם חוץ מן גלגל העין, שאין שליטה עליו בכשוף להפכו, ולכן קרבן בהמה נבדק בגלגול העין, באם הוא אדם ונהפך צריך שיהיה דומה לשל אדם, כי זה א"א להתהפך, ונמצא בגלגל העין שעשה הקב"ה נס זה שלא יהיו יכולים להפכו בכשוף ניכר כבוד ה'. ולכן נבנה מן כ"ח אותיות שעולים מספר כבוד ה'. ובזה יובן זה הדבר של הקרבת הקרבנות אשר צוה ה' תעשו, שתגישו הקרבנות להקרבה, אך צריכין בדיקה תחלה, והיינו שירא אליכם כבוד ה', תבדקום בבת עין שבה ניכר כבוד ה' ע"י הנס הנז':

הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד. צריך להבין אומרו תרתי מילי אקדש ואכבד, דנראה המכוון היא אחד, כיון דיקדש יכבד וכיון דיכבד יקדש. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש מהרי"ק ז"ל בתולדות יצחק בפרשה זו וז"ל, מצינו י"ב אשות שנפלו בדרך נס מאת ה' בזמנים חלוקים, ששה מהם היו לקבלת הקרבנות דרך רצוי וששה מהם היו דרך נקמה, והנה הששה שהם דרך רצוי המה, הא' היא האש דפרשה זו, דכתיב ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה וכו'. והב' לגדעון דכתיב וגדעון בא ויעש גדי עזים, ויגע בבשר ובמצות ותעל האש מן הצור. והג' האש שירדה בימי מנוח כשנגלה המלאך לאשתו דכתיב ויקח מנוח את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור לה', וכתיב ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה, ותחלה קראו צור ואחר שנתקבל הקרבן קראו מזבח. והד' לדוד שקנה המקום בגרן ארונה היבוסי, וכתיב ויבן שם מזבח לה' ויעל עולות ושלמים ויקרא אל ה' ויענהו באש מן השמים על מזבח העולה. והה' לשלמה כאשר נשלם הבנין של בהמ"ק, דכתיב ויהי ככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מן השמים ותאכל את העולה ואת השלמים וכבוד ה' מלא את הבית. והששי לאליהו זכור לטוב, באמר ענני ה' ענני וירדה אש מן השמים שנאמר ותפול אש ה' ותאכל את העולה ואת העצים, וכל אלו הששה הם דרך רצוי:

ואלו הששה שהם דרך נקמה: הא' אש ששרפה נדב ואביהו, דכתיב ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם. והב' בתבערה דכתיב ותבער אש ה'. והג' במחלוקת קרח, דכתיב ותצא אש מלפני ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש. והד' בענין איוב שנאמר אש אלקים נפלה מן השמים. והחמשית והששית על ידי אליהו זכור לטוב, פעם אחת ירדה אש מן השמים ושרפה לשר החמשים וחמשיו, ועוד פעם שנית כתיב ותרד אש מן השמים ותאכל אותו ואת חמשיו, עכ"ל ע"ש:

והנה הראשונה בכל הששה שהם דרך רצוי, היתה ביום ר"ח ניסן, וכן הראשונה של הששה שהם דרך נקמה ג"כ היתה בר"ח ניסן, ולכן כנגד הראשונה של נקמה שהיתה בו ביום אמר בקרובי אקדש, וקאי על האש ששרפה נדב ואביהוא, ועל פני כל העם אכבד קאי על האש שירדה על המזבח ותאכל את העולה שזו היתה על פני כל העם, שהכל ראו וירונו ויפלו על פניהם והואיל שהוא מדבר עתה בענין נדב ואביהוא, נקיט לזו ברישא, וכונתו לומר אל תדאג על הדבר, כי של רצוי באה על ידך, ושל נקמה על יד בניך:

יין ושכר אל תשת. איתא במדרש יין ושכר אל תשת, הה"ד אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו יתהלך במשרים, וי"ל מה שייכות לפסוק זה כאן, ומה נתקשה המדרש בפסוק שבא לפרשו בפסוק זה. ונ"ל בס"ד כי רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל ביאר פשט הכתוב דהכי קאמר, אל תרא יין כי יתאדם בגיפך יותר מן אדמימות שלו כי יהיה בגופך דם ובריאה הוטך, על כן תרצה להרבות בשתייתו, לא כן, אלא תדע אם האדם יתן בכוס אחד עינו, שלא ישתה יותר מכוס אחד זה טוב, כי זה המעט יתהלך למשרים שירד מעילא לתתא, דהיינו מן הפה לבטן, ולא יעקם דרכיו לחזור לאחור מן הבטן למוח ויבלבל מוחו של אדם וישכרהו, כי בכוס אחד שהיא שיעור מועט אין בו כח לעלות למוח, אלא ישאר בבטן, וגם יעשה פועל טוב בגוף האדם, אבל אם ישתה יותר מכוס אחד יעקם דרכיו אחר שירד לבטן לעלות למוח לבלבלו, והוא כמאמר החכם שאלו אותו למה אתה שותה את היין, ויאמר מפני שבגד בשליחותו, אני שלחתיו לבטן והוא עלה לראש, אך שיעור כוס אחד זה יתהלך למשרים עכ"ד. והנה כאן הוקשה למדרש בכתוב שאמר יין ושכר אל תשת, שדרשו רז"ל מלת שכר בא ללמד שלא נאסר אלא יין המשכר, דהיינו ששתה שיעור המשכר, אבל שיעור מועט לית לן בה, וקשיא ליה אם היין נמאס ולא נבחר לפני ה', ראוי לדחותו לגמרי אפילו שיעור מועט, ולזה הביא פסוק הנז' דקאמר אם ישתה כוס אחד הוא טוב, דאינו בוגד אלא יתהלך למשרים, דנמצא המעט שלו הוא טוב, ולכך לא נדחה לגמרי, ורק שיעור הרבה המשכר זה נדחה, אבל מיעוט הוא יפה וטוב:

כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו. עיין להגאון חיד"א ז"ל בנחל קדומים, מה שהביא רמז בזה בשם רבינו אפרים ז"ל. ומה שרמז הוא ז"ל ע"ש. ונ"ל בס"ד כי סימן טהרה דשתי פרסות רומז לישראל שנמשלו לצאן ובקר, שהם מחלקים העת והזמן של כל יום ויום, חציו לעבודתו יתברך בתורה ותפלה, וחציו לצורך הגוף, וסימן טהרה דמעלת גרה הוא, כמו שהבהמה לאחר גמר אכילתה חוזרת המאכל לתוך פיה, ואוכלת ולועסת אותו פעם שנית, כן ישראל אחר שעושים בירור היום הזה בסוד אוכל מתוך פסולת, חוזרים ועושים בירור שני באותם הניצוצות עצמן, אשר בררום לתקן ולבשל אותם, בסוד אוכל מתוך אוכל:

או יובן בס"ד סימן של שתי פרסות, רמז שישראל מחלקים ממונם חלק לצורך הנפש, וחלק לצורך הגוף, ונרמז סימן ברגל, כי הממון יתייחס לרגלים, כמ"ש רז"ל ע"פ היקום אשר ברגליהם זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו, וסימן דמעלה גרה רמז למעשר שיתייחס לפה, דדרשו רז"ל בפיך זו צדקה, והמעשר הוא כפול, שמוציאין מעשר ללוי, וחוזר הלוי ותורם ממנו לכהן, דכתיב ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר וכו', והרימותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר:

כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם. נ"ל בס"ד, דידוע מ"ש המקובלים ז"ל כל אדם שהוא להוט אחר אכילה מרובה, ולא תשבע בטני ורודף לאכול מן הבא בידו, אע"פ שהוא מאכל אסור וטמא, הרי זה מסטרא דעשו שאמר הלעיטני נא מן האדום האדום הזה, שהלך אחר מלוי כריסו, ובקש למלאת בטנו, וכ"כ חביב בעיניו מלוי כריסו, עד שמכר הבכורה היקרה בנזיד עדשים, ובקש שילעטה,

בהלעטת

כהלעטת הגמל, ועל זה אמר כל הולך על גחון :

ואומרו כל הולך על ארבע, יתבאר ע"פ מ"ש בלו"ק דהגאון רבינו אליהו מווילנא ז"ל בקש את אנשי העיר ווילנא שלא יקראוהו לאסיפה, כי אם רק בעשות תקנה חדשה, והנה פעם אחת החליטו דבר מנהיגי עיר ווילנא ליסד תקנה, כי עניי חוץ של יבואו העירה להיות למשא על הקהל, ויתאספו יחד וישלחו דבר אל הגאון רבינו אליהו ז"ל, לאמר יואל נא רבינו לבא אל האסיפה המיועדת לנו, כי רצונינו להקן תקנה חדשה וכו'. ויהי כשמעו את דבר התקנה רגז עליהם, ויאמר הלא מכבר אמרתי אליכם אל תקראו אותי כי אם בעשות תקנה חדשה, ויענו ראשי מנהיגי העיר, רבינו, והלא זאת תקנה חדשה היא, ויאמר להם הגאון זאת תקנה ישנה מכבר מארבע ארצות, ויאמרו לו תקנה זו לא כתובה אצלינו בפנקס בתקנה של ארבע ארצות, ויאמר להם הגאון ארבע ארצות שאמרתי לכם, הם סדום ועמורה אדמה וצבוים, ע"כ :

וכונת הגאון לומר דאלו הערים נהפכו בעבור תקנה שעשו אנשים שלא תכנס רגל אורחים עוברי דרכים אצלם, ולכך נהפכו דכתיב כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבוים אשר הפך ה' באפו ובחמתו, וכמ"ש רז"ל בגמרא דסנהדרין דף ק"ט, על פסוק איוב פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל, בזה נאמר על סדום שאמרו למה לנו עוברי דרכים שאין באים עלינו אלא לחסרינו מממונינו, בואו נשכח רגל מארצינו. ובזה פירשתי בס"ד רמז הכתוב במשלי, תחת שלש רגזה ארץ ותחת ארבע לא תוכל שאת, והיינו כי דור המבול שנחרבה הארץ בעונם היה בעבור ג' עבירות חמורות שהיו בידם, דכתיב מלאה הארץ חמס מפניהם, ואיתא במדרש רבא א"ר לוי חמס זה ע"ז, חמס זה ג"ע, חמס זה שפיכות דמים. ויליף להו מקראי ע"ש, וז"ש תחת שלש זה דור המבול שהיה בידם שלש עבירות חמורות, רגזה ארץ שנשחתה הארץ בעבורם, ותחת ארבע אלו ארבע ערים שהם סדום ועמורה אדמה וצבוים שחטאו בהשבתת עוברי דרכים, לא תוכל שאת אותם, אלא נהפכה עליהם וכילתה אותם, ובא הכתוב לעורר לבבות בני אדם שיזהרו וישמרו מללכת בדרכם, שלא יקרה להם כאשר קרה את אלו בעבור זאת :

ובזה מובן בס"ד כאן רמז הכתוב כל הולך על גחון למלאות בטנו מזיני בישי שהוא מסטרא של אותו שאמר הלעיטני נא, וכל הולך על ארבע שמתנהג מנהג ארבע ערים שהם סדום ועמורה אדמה וצבוים, דחטאו הוא עד כל מרבה רגלים, מלת עד הוא ר"ל סילוק והסרה כמו עד היום האמור בהספד יאשיהו הע"ה, וכן הוא כמו בלשון הגמרא, כלומר סילק ודחה והעביר כל אדם המרבה רגלים אצלו שם, וכמ"ש על סדום הנשכחים מני רגל, ועוד כמו מי שהוא מנאף ומזריע לבטלה, וזהו לכל השרץ השורץ על הארץ בזנות וניאוף, כל אלו שקץ הם לכם, ותתרחקו מהם ותתקדשו בקדושתו יתברך :

כי אני ה' אלקיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ, כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים והייתם קדושים כי קדוש אני. י"ל על אומרו קדושה פעמים. ונ"ל בס"ד, בהקדים מעשה באחד חכם צדיק וחסיד גדול, שהיה לו בן יחיד והיה מתנהג בדרכי אביו בצדקות וחסידות ופרישות, ויהי היום נשבה הבן במדינה אחת רחוקה אשר כל יושביה רעים וחטאים, ותרבותם רעה רצח וגנוב ונאוף, זוללים וסובאי יין ומשחקים בקוביא, זה עסקם כל ימיהם, וכל מדות

רעות שבעולם נמצאים בהם, ואין בהם עושי טוב אין גם אחד, ונשאר בנו שבוי שם עשר שנים, ואחר עשר שנים הצליחה יד אביו לפדותו בממון הרבה, והוציאו משם והביאו לביתו, והיה האב דואג בלבו וחושב דודאי יצא הבן לתרבות רעה, בהיותו דר עשר שנים בתוך רעים וחטאים אלה, דודאי נתלמד לעשות ממעשיהם הרעים ונעשה בעל מדות רעות. והנה אחר שבא הבן לבית אביו, הסתכל היטב במעשים של הבן ומדותיו ומנהגו, וירא שאין בו חסרונות ושום מדה רעה לא נמצא בו, אמנם גם מעלות של מדות טובות שהיה נוהג בהם בבית אביו קודם שנשבה לא נמצא בו. ויאמר החסיד לבנו ראה בני, הגם שאני שמח בך ואוהב אותך על אשר אין בך חסרונות אשר חשבתי עליך, מחמת שישבת עשר שנים בתוך אנשים רעים וחטאים, עכ"ז אין שמחתי שלימה, יען כי אין בך מן המעלות מאומה, ואני פזרתי עליך ממון רב להביאך, כדי שאתכבד בך בהיות שמי נקרא עליך, שיאמרו העולם פ' אביו של פ', ואין הבן מתייחס לאביו הצדיק בקריאת שמו עליו, אא"כ יהיה הבן דומה לאביו הצדיק בדרכיו ומדותיו, כי מעשה אבות יעשו בנים, ובזה יתכבד האב בקריאת שמו על שם בנו, ועל כן אע"פ שבעבור שאתה מוצל מן החסרונות, כדאי אתה לאהבה שאהיה אוהב אותך, עכ"ז אין אני שמח בך אא"כ תהיה שלם במעלות הנמצאים בי, וכאשר היית אתה נוהג בהם קודם שנשבית :

וכן הענין כאן, הנה ישראל כשגלו למצרים שהיתה ערות הארץ, וכל יושביה רעים וחטאים מאד, ופדאם הקב"ה משם, הנה היו כדאים לאהבה שיאהב אותם הקב"ה בשביל שלא נמצא אצלם מן החסרונות שיש למצריים בתועבות הגדולות, אע"פ שאין בהם המעלות של קדושת האבות והשבטים שבטי יה, אך עכ"ז אין ראויים שיהיה הקב"ה מכנה אלקותו עליהם, להיות נקרא אלקי ישראל, אא"כ יהיו שלמים במעלות שהיו אצל האבות והשבטים, ולכן צוה אותם בלשון כפול והתקדשתם בענין סור מרע, והייתם קדושים בענין ועשה טוב :

וז"ש והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ, פירוש במידות רעות הנולדים ומתהווים מן חומר העכור של הארץ, שהיו המצריים היושבים במצרים בערות הארץ טמאים בטומאה זו, ועל הבדלתם מטומאה אשר להם, והתקדשתם, דזה קאי על העדר חסרונות, והוא ענין סור מרע, אמנם לא אך בהפרשה והבדלה הזאת מן הטומאה תהיו כדאים שאכנה אלקותי עליכם שאהיה נקרא אלקי ישראל, אא"כ והייתם קדושים בקדושה אחרת יותר, שהיא שלימות המעלות של ועשה טוב, ועל זה אמר כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים שהיתה ארץ טמאה, כונתי הוא להיות לכם לאלקים כלומר לכנות אלקותי עליכם, ולכן לא יספיק לזה התקדשות שיהיה לכם רק מצד הבדלה והפרשה שיהיה לכם מטומאת מצרים, שהוא ענין סור מרע בלבד, אלא והייתם קדושים עוד קדושה יותר, מענין ועשה טוב כי קדוש אני, ולא אכנה אלקותי אלא על קדושה שלימה שהיא בענין סור מרע, ובענין ועשה טוב :

נמצא שלימות ישראל תלויה בשתי קדושות, אחת בענין סור מרע, ואחת בענין ועשה טוב. ובזה פירשתי בס"ד רמז המשנה יציאות השבת שתים שהן ארבע בחוץ, ושתים שהן ארבע בפנים, דידוע ישראל בהיותם צדיקים נקראים בשם שבת, ולכן אמר הקב"ה לשבת ישראל יהיו בן זוגך, ויציאתם מן הגלות על ידי קיום שתים תיבות שהוא צווי סור מרע, שהוא שני תיבות, ויש בהם ארבע אותיות, כי וא"ו של סור אינו יוצא במבטא, ומ"ם של מרע היא שמוש, נמצא נשארו ד'

אותיות

הותיות, וזה הלווי הוא על הרע שהוא בחוץ, כי הקליפה היא מבחוץ, ועוד שתים שהן ארבע בפנים, כלומר שתים תיבות של ועשה טוב, שג"כ יש בהם ארבע הותיות, דאות ה"א של ועשה אין יוצא במבטא, ואות וא"ו של טוב ג"כ אינו יוצא במבטא, ונשארו ד' הותיות, וזה הלווי על הטוב שהוא בפנים:

פרשת תזריע.

אשה כי תזריע וילדה זכר. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בגמרא דהוריות דף י"ב וכריתות דף ה', דכהנים גדולים מושחין אותם כמין כי, ושאל בגמרא מאי כי, ואמר רב מנשה בר גדא כמין כף יוני, ופירש רש"י ז"ל דוגמתו כזה ∧ ע"ש, ולפ"ד רש"י ז"ל הוא קצר מלמעלה ורחב מלמטה, ואמרתי בס"ד טעם לזה להורות לכה"ג, שבדברים הנפשיים שהם עניני העבודה של תורה ומצות שצריכים למעלה, יראה עצמו תמיד קצר בעבודה זו, ולא יצא ידי חובתו עדיין, אבל בדברים הגופניים שהם קנין עוה"ז שהוא תחתון למטה, יראה עצמו רחב שיהיה עשיר ושמח בחלקו, כדי שלא יהיה להוט אחר קנייני עוה"ז, ועי"כ יוכל לשמור קדושת כהונתו שיהיה כלי כפרה לישראל, ולכן בעת שמושחין אותו לכהונה גדולה מושחין אותו כמין כי, שהוא כף יוני הקצר מלמעלה ורחב מלמטה. ובזה פרשתי בס"ד, רמז הכתוב כי תשא את ראש בני ישראל, שהוא הכהן הגדול שהוא הראש, כלומר כעין כי, תשא במשיחה בהמשח את ראש בני ישראל שהוא הכהן הגדול:

והנה ידוע מ"ש רז"ל בגמרא, למה נקראת האשה אוצר, מפני שהיא עשויה כאוצר, מה אוצר זה רחב מלמטה וקצר מלמעלה כדי לקבל בתוכו הפירות שאוצרים בו, כן האשה רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה, כדי לקבל הילד בבטנה מתחלת הריונה עד לידתה, וז"ש אשה כי, כלומר האשה עשויה כעין כי שהוא כף יוני, מפני שהיא תזריע וילדה, ולכך עשויה כמין כי כדי שתקבל הולד בבטנה, משא"כ האיש אינו צריך לכך:

או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן ובא אל הכהן, וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן, וטהר הכהן את הנגע טהור הוא. נ"ל בס"ד דידוע דהשטן אינו מקטרג ביוה"כ, אלא מדבר טוב על ישראל, ובמקום לשון רע מדבר בלשון טוב, שמדבר כמה שבחים על ישראל, ולכן אמר הקב"ה לשלח שעיר לעזאזל שהיא חלק השטן, כדי שעי"כ יהפך דבריו מרע לטוב, ואז ונשא השעיר עליו את כל עונותם. וחקרתי למה לזה הש"ת לתת לשטן שוחד את השעיר, מאחר שהקב"ה יודע האמת, אם שבחים אלו ישנם בישראל או לאו, ואם ישראל ראויים או לאו, גם עוד כבר נתן לישראל את יוה"כ למחילה ולסליחה ולכפרה, דעצומו של יום מכפר בחסדו יתברך לקבל בו את השבים, הנה אפילו אם יבא השטן לועק ומקטרג כדרכו, לא יריע ולא ישחית, מאחר שהקב"ה סולח עונות ישראל באותו היום, ומי יאמר לו מה תעשה, ואם יקטרג השטן ואם לא יקטרג הכל אחד:

ואמרתי טעם נכון לזה, ע"פ מעשה במלך אחד אשר אהב את חכם אחד יהודי אהבה גדולה, כי ראהו חכם גדול ובעל עצה נכונה, וישימהו למשנה אליו, ויהי החכם המשנה הזה מנהיג כל מדינות המלך בהנהגה טובה ונכונה, ועל ידו נתגדל המלך במעלות רבות על שאר מלכים ונתעשר עושר גדול מכח המשנה היהודי החכם הזה. והנה חייט אחד נכרי היה מתקנא מאד מן המשנה, וזה החייט היה עושה מלאכתו בעליה בביתו, והיה באותה העליה חלון גדול גבוה, והוא פתוח לשוק אשר בו עובר המלך בעגלה בכל שבוע פעם או שתים, והמשנה היה רוכב תמיד עם המלך בעגלה אחת, ויעש החייט שירים כולם דברי בזיון על היהודים, וכשהלך המלך באותו השוק והמשנה עמו, התחיל החייט לשורר בעלייתו בקול גדול באותם השירים המלאים חרפה ובוז על היהודים, ושמע המלך קולו וחרה לו מאד, ויאמר אל המשנה היהודי ויגזור עליו שיביא החייט ויחתוך הלשון שלו בסכין, מה עשה המשנה אחר שנפטר מאת המלך וילך לביתו, קרא לאותו חייט ויתן לו מתנה חשובה, וידבר עמו טובות ולא עשה לו שום דבר רע, והמלך חשב שהמשנה עשה לחייט כאשר גזר עליו לחתוך לשונו, והנה החייט כשהלך לביתו תיקן שירים אחרים כולם מלאים שבח ותפארת ליהודים, והנה בשבוע שני נזדמן שעבר המלך בעגלה באותו השוק, והמשנה עמו, וכיון שהגיעה העגלה לתחלת השוק, התחיל החייט לשורר באותם השירים החדשים, וכששמע המלך קולו כעס על המשנה, ואמר לו הלא צויתיך שתחתוך לשונו, ולמה לא חתכת, דהא עודנו מדבר, ויאמר המשנה אדוני המלך חתכתי לשונו, והרכבתי לו לשון אחר, ועתה תגיע העגלה לפני ביתו שתשמע דבריו, ותראה שאין זה הלשון שדבר בו קודם זה, אלא הוא לשון אחר, וכאשר נתקרבה העגלה סמוך לחנות החייט, שמע המלך שזה החייט מדבר בשירים שלו דברים חשובים, ופאר וכבוד ליהודים, וצחק המלך כי הבין חכמת המשנה שהחליף את לשונו ע"י שוחד, ויאמר להמשנה כן אמת שהרכבת לו לשון אחר, עכ"ז אם היית חותך הלשון כאשר צויתיך הייתי שמח יותר בזה. ויענהו המשנה ויאמר אדוני המלך לכבודך נתכוונתי, שלא חתכתי הלשון שלו, אלא הוספתי עליו לשון אחר שהוא טוב, שאם היית חותך לשונו להענישו, היו הגוים אומרים זה החייט שחירף היהודים דבר נכונה, ורק המלך מחמת אהבתו עם המשנה שהוא יהודי כיסה על האמת פלסתר וחתך לשונו שלא כדין, אמנם עתה שהנחתי לו לשונו כמו שהוא, ורק עשיתי דבר שהוא עצמו יהיה משנה דברים שדבר מקודם מרע לטוב, נמצא הוא עצמו מודה מה שדבר קודם הכל שקר וכזב היה, ומה שגזר המלך בתחלה לחתוך לשונו כדין היתה גזרתו של המלך, שראוי זה לכך, כיון שהוא מודה עתה שדבר שקר, והודאת בע"ד כמאה עדים דמי. וכן הענין כאן, רצה הקב"ה שיתנו שוחד להשטן את השעיר, שעי"כ ישנה לשונו ודבריו לטובת ישראל ושבחן, נמצא עתה ביום זה הוא עצמו מודה שכל דבריו שדבר עליהם רע בכל השנה, הם שקר, דהא היום הזה הוא מדבר בשבחן, ואלה הדברים הם הפך דבריו הראשונים שדבר עליהם:

והנה ידוע שהאדם נקרא בשר, דכתיב יבא כל בשר להשתחות לפני נאם ה', וישראל נקראו חיים דכתיב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, משא"כ העכו"ם נקראו מתים, דרשע אפילו בחייו קרוי מת, ולכן כל איש ישראל נקרא בשר החי, וידוע דע"י התשובה שעושין ביוה"כ יתהפכו העונות לזכיות שהם לובן, כמ"ש אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, וז"ש או כי ישוב הבשר החי, כלומר איש ישראל הנקרא בשר החי כדאמרן, ישוב בתשובה ונהפך עי"כ העון ללבן ככתוב כשלג ילבינו, ובא אל הכהן הוא מיכאל שר החסד שנקרא כהן במקדש של מעלה, וכמ"ש המקובלים ז"ל על פסוק כי היום ה' נראה אליכם, נרא"ה אותיות אהרן, אליכם אותיות מיכאל, זה כנגד זה, והתשובה מקובלת ע"פ החסד בסוד ימינך פשוטה לקבל שבים, לכן מיכאל שר החסד הוא מגיש זכות זה שהיה עון ונהפך לזכות

ע"י

ע"י התשובה לפני הקב"ה, וראהו הכהן כלומר מרלהו ומלמד עליו זכות, והוא מלבון רואה אני את דברי אדמון, וכ"כ הרמב"ן ז"ל בפסוק וירא אלקים את האור כי טוב, ואז עי"כ נהפך ללבן, ר"ל המקטרג שנקרא נגע נהפך ללבן, על שם העין במלמד סנגורייא ומדבר בשבח כל ישראל. ואז וטיהר הכהן הוא מיכאל את הנגע, הוא העון שעושה האדם בשאר ימים, מטהר את ישראל מן הנגעים של כל השנה, כי יש לו טענה גדולה לטעון, כיון שביום הזה מדבר בשבחן הפך הקטגורייא שדבר בכל ימות השנה, נמצא הוא עצמו הודה כי שקר דבר, ואז יהיה האדם טהור הוא, ר"ל נקי מאותם העונות, כי ישא השעיר את עונות בית ישראל, וגבר ישראל :

ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא. נראה לרמוז בס"ד, דידוע שהשערות שבראש האדם רומזים לכחות הדינין, לכן הזהרה שמענו מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער המצות, כאשר יגלח האדם שער ראשו לכוין בזה הגלות להעביר ממנו כוחות הדינין, וידוע שהצדיקים ע"י מצות ומעש"ט שלהם מהפכים מדת הדין למדת הרחמים, מיהו כל זה הוא בתנאי שלא יחטא אחר שסילק כחות הדינין, ואחר שהפך מדת הדין למדת רחמים, דאם יחטא מחזיר כחות הדינין כאשר היו, והלואי שלא היה מתקן קודם. והנה ידוע שהקרחה לא יצמח בה עוד שער כלל, וז"ש ואיש כי ימרט ראשו, ר"ל שהעביר ממנו כחות הדינין הרמוזים בראשו, הנה אם זה האיש קרח הוא, כלומר העברה של כחות הדינין אשר העבירם ממנו דומה לקרחה, שלא יצמח בה עוד שער, כן אלו הדינין שהעבירם מעליו לא ישובו לחזור אליו מחמת עון ופשע, אז זה האיש טהור הוא, דהתיקון שלו במיתוק הדינין עושה מהרה לנפשו שעולה למקום גבוה :

אף יובן בס"ד, דידוע שחבר התשמיש נקרא בלשון חז"ל ראש הגויה, וידוע דאם אדם רואה קרי לאנסו מחמת חולשה ויגיעה וטרחה של הדרך, או מחמת אכילה וכיולא, אין קרי זה עושה לו טומאה פנימית לנפשו, ואינו פוגם בו כלום, אע"ג דצריך טבילה בשביל טהרת גופו, אבל אם ראה קרי מחמת מחשבות והרהורים רעים, אז זה מטמאו מבית ומחוץ, וידוע שהשערות שבראש האדם, יש בהם רמז למותרות של התאוה הנולדים מהמחשבה שבמוחו, ולכן צריך האדם לגלחם, כדי שיהיה גלוח זה לו למזכרת ולהתעוררות, שיהיה נזהר תמיד לדחות ממוחו מותרות התאוה. וז"ש איש כי ימרט ראשו, הוא אבר התשמיש הנקרא ראש הגויה, וימרט היינו שפולט זרע שרואה קרי, הנה אם זה קרח הוא, כלומר אין לו במוחו מחשבות רעות הלוחמים מהם מותרות התאוה שסבבו לו זה הקרי, אלא הוא נמרט לאנסו מחמת חולי, או יגיעה או אכילה וכיולא, אז טהור הוא, שאין קרי זה עושה לו טומאה פנימית לנפשו :

ובאופן אחר נראה לרמוז בס"ד, בהקדים מאמר הגמרא דמציעא דף קי"ז, הנהו בי תרי דיירי חד עילאי וחד תתאי, איפחית מעזיבה, כי משי מייא עלאי אזלי ומזקי לתתאי, מי מתקן, רבי חייא בר אבא אמר על העליון לתקן, ורבי אלעאי משום ר"ח בר יוסף אמר התחתון מתקן, וסימניך ויוסף הורד מצרימה ע"ש. ופרשתי בס"ד מאמר הנז' בביאורי בס"ד על דברי אגדה, ע"פ מ"ש רז"ל אם יחטא האדם בברית הלשון יפגום בברית המעור, ולכן הם מכוונים זה כנגד זה, ובזה פירש עט"ר הרב מור אבי זלה"ה ותשא בריתי עלי פיך ודפח"ח. ואמרתי בס"ד בזה רמז נכון, דראש אותיות לשון הוא ל', שהוא רומז ללשון עצמו, וסוף אותיות לשון הוא ן' פשוטה מאותיות מנצפ"ך, שהוא דוגמת אבר התשמיש, שהוא ארוך ועטרה בראשו, והם מכוונים זה כנגד זה, אחד בראש ואחד בסוף, להורות אם נפגם הלשון יפגם אבר התשמיש ג"כ :

והנה יש סברה לומר בבעל תשובה, שיתחיל לעשות תיקון דלשון, ואז ממילא יתוקן ברית המעור יען כי לאו עבירא גנב אלא חורא גנב, ויש לך סברה לומר, כיון דנטמא עתה ברית המעור, צריך להשתדל לעסוק תיקון של זה להרבות סיגופים ותעניות ולימוד תורה השייך לתיקון עון שז"ל, כי הנזק שם הוא יותר גדול, ולא יועיל לו תיקון הלשון, אע"פ שהוא סבב לו פגם זה של ברית המעור, וז"ש הנהו בי תרי הם ברית הלשון וברית המעור, דהוו דיירי חד עלאי זה ברית הלשון, וחד תתאי זה ברית המעור, אפחית מעזיבה הוא צלם הקדוש של הנשמה שבאדם, דעליו תקנו בכל יום ברכה של מלביש ערומים. ושל הניתן ליעף כח, וכמפורש בשער הכונות לרבינו האר"י ז"ל, וכיון דאפחית זה שולט היצה"ר באדם להחטיאו בפה, לטמאו בדברים אסורים, כי הדבור הוא פעולה הראשונה של האדם בלידתו בעוה"ז, שהוא בוכה ומרים קול בפיו, ועי"כ כי משי מייא עלאי, כלומר שחוטאים חמשה מיצאות הפה. שהם שפתים ושנים ולשון וחיך וגרון, בדברים אסורים, כי החטאים ועונות נקראים מים הזדונים, אזלי ומזיקי לתתאי הוא ברית המעור שהוא הגיד והעטרה שבו, מי מתקן כלומר האדם החוטא ופוגם בזה מי מאלו מתקן הותם תחלה, אם יעסוק בתיקון ברית הלשון, או יעסוק בתיקון ברית המעור, ופליגי בזה אמוראי, ח"א על העליון לתקן, כלומר יעסיק בתיקון ברית הלשון שהוא המסבב פגם ברית המעור, וכאשר עשינו סברה בזה בראשונה, וח"א התחתון מתקן, וכאשר עשינו בזה סברה שנית. ונתן סימן ויוסף הורד מצרימה, עשה סימן זה להודיע בו שברית המעור תלוי בברית הלשון, והיינו כי מציני שיוסף הע"ה בירידתו למצרים נתגבר ולא נכשל בברית המעור, בשביל שהוא נזהר בברית הלשון, שלא נתכוון לספר לשה"ר על אחיו, כשהביא דבתם אל אביהם, וכמ"ש רז"ל :

והנה ידוע מ"ש המפרשים ז"ל, שהשקר נקרא קרוב, דאותיות שקר קרובים זל"ז, והאמת נקרא רחוק, דאותיות אמת רחוקים זה מזה, אות אל"ף בראש, ואות מ"ם באמצע, ואות ת"ו בסוף, וכל דבור טוב של תורה ויראה בכלל בדרגא דאמת, ונקרא אמת שאותיותיו סדרן רחוק, וכל דבור של איסור כן לשה"ר כן לצנות וחנופה וכיולא בכלל בדרגא דשקר, שאותיותיו סדרן קרוב, ושני מיני הדברים של אמת ושל שקר עניינם הוא בשיחה, ולכן קרוב עולה מספר ש"ח, ורחק עולה ג"כ מספר ש"ח, ששניהם המה שיחה של האדם, ולכן כתוב על התורה ממרחק תביא לחמה, כי התורה היא קיימא בדרגא דאמת שאותיותיו רחוקין זה מזה, ולכן רחק אותיות קרח, כי הדבק בדרגא דאמת שהוא רחק אין נאחזין בו הדינין שרומזים לשערות, ולכן יעקב אע"ה שהוא בסוד תורה שבכתב, דכתיב ביה תתן אמת ליעקב כתיב ביה ויעקב איש חלק, שאין נאחזין בו הדינין, משא"כ מי שהוא בדרגא דשקר נאחזין בו הדינין, וכמ"ש בעשו איש שעיר. ולכן אמר בן עזאי על רבי עקיבה כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה, דקראו קרח לשבח דנעשה כן להורות על גודל דבקותו בתורה, ועי"כ נתפרדו ממנו כוחות הדינין :

נמצא

נמצא המטהר לשונו הנה הוא דבוק בדרגא דאמת שהוא רחק, והוא ממילא קרח, שאין כאחזין בו הדינין, וז"ש ואיש כי ימרט ראשו הוא אבר התשמיש, שנקרא בדברי רז"ל ראש הגויה, והכונה שפולט זרע בקרי, אם קרח הוא שעושה תיקון בלשון לטהרו ולתקנו בדרגא דאמת שהוא רחק, ובהפוך אהוואן קרח שמתקן אותו בתורה, אשר ממרחק תביא לחמה, אז יספיק לו זה לטהרתו, וטהור הוא כסברת רבי חייא בר אבא, דאמר על העליון לתקן:

פרשת טהרות.

זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו. י"ל אומרו ביום טהרתו נראה לשון יתר, כי זה מובן מן הענין האמור בפרשה זו, דכל זה איירי ביום טהרתו. ונ"ל בס"ד דידוע שהצרעת באה על עון לשה"ר, שהוא החטא בדיבור שניכרות פעולות שלו בלשון ובשפתים, דכתיב אשר אמרו ללשוננו נגביר הנה שפתינו אתנו מי אדון לנו, בזכר הלשון והשפתים בלבד, כי בם נרגש הדיבור יותר, ובתנועתם יוצא ונגלה, אע"פ שיש חמשה מוצאות הפה, בם נרגש מוצא הפה יותר. והנה הלשון הוא ד' אותיות, והשפה ג' אותיות, הרי שבע, ועל כן נתקנים ע"י התורה שהיא שבעה ספרים, כי פסוק ויהי בנסוע הארון הוא ספר בפ"ע, ולכן כתיב על התורה חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה, וז"ש זאת תהיה תורת המצורע, והיינו כי התורה נקראת זאת, דכתיב וזאת התורה, וכנז' במדרש רבא, ונרמז באותיות זאת על תיקון ב' אברים שמתקלקלים בדבור רע, שהם לשון ושפה, שיש בם ז' אות, והיינו זאת בחולם קרי בה ז' אות, דהתורה שנקראת זאת מתקנת ומכפרת לשון ושפה שהם ז' אות, כי בה תהיה תורת המצורע, כלומר טהרת המצורע לטהר אותו בטהרה נפשיית, דכתיב מרפא לשון עץ חיים:

ואמר עוד ביום טהרתו, יובן ע"פ מ"ש בספר שער בת רבים, בפרשת ויקרא בשם הרב כ"ל ז"ל, טעם שלוה השי"ת בכל הקרבנות ליתן הדם והחלב על המזבח, והמתיק הדבר במשל לסוחר אחד שהלך מביתו לבהמ"ד, ויתמהמה שם איזה שעות, ובתוך כך בא אחד ממדינה אחרת לבית הסוחר הזה לקנות סחורה ממנו, וישאל את אשתו איה בעליך, ותאמרי הנה הוא בבהמ"ד, והאיש לא רצה להמתין, וילך לסוחר אחר ויקנה ממנו, ואחר שבא הסוחר מבהמ"ד לביתו ויתוודע מזה, וירע בעיניו על שהפסיד הריוח שהיה לו להרויח מאותה סחורה שהיה מוכרה לזה, ויאמר לאשתו מהיום והלאה כאשר יבא איש וישאל עלי, ואני אהיה בבהמ"ד מהרי לשלוח אחרי ואבא לביתי, ותאמר כן אעשה כאשר דברת. לימים בא איש לתבוע חובו ממנו, ולא מצאו בביתו, ותאמר לו אשתו המתן כמעט רגע, ואני אשלח לקרוא אותו, ותשלח את משרתה ויקרא אותו, וימהר לרוץ בכל כוחו, ובבואו עיף ויגע, והנה הנושה לנגד עיניו, ואך עליו לשלם החוב שחייב לו, וזה לא היה בידו לשלם ויחרפהו ויבזהו, ואחר שילך הנושה אמר זה לאשתו, הוי אשת כסילות החלפת השיטה, כי כאשר בא סוחר לקנות מנוני סחורה היית עצלה מלשלוח לקרוא אותי, וכאשר בא הנושה לתבוע ממני ממון היית פחז כמים לקרוא אותי:

כן עד"ז חלקי המצות שתים הם, מ"ע ומל"ת, ולהם צריכים שני כחות הפכיות, והוא למ"ע צריך כח הזריזות, ולמל"ת כח העצלות, והאדם החוטא מחליף השיטה, דמעורר כח הזריזות לעבור על מנ"ת, ומדת העצלות להתעצל מלעשות המצות עשה, והקרבן בא על החטא מאחת משתי אלה, או שהחטא בכח הזריזות לעבור על מל"ת, או במדת העצלות מלעשות המ"ע. והנה הדם הוא כח החום לעורר כח הזריזות, והחלב הוא כח הקרירות לעורר מדת העצלות, ולכן צוה השי"ת להקריב על המזבח לכפרה החלב והדם אשר בסבתם בא החטא, עכ"ל ע"ש:

נמצא ברא הקב"ה בטבע האדם שני כחות, זריזות ועצלות שהם הפכיים, כדי שישתמש העצלות בלא תעשה שהם סור מרע, והזריזות במ"ע שהם ועשה טוב ולא יתהפכו אללו להיות של זה בזה ושל זה בזה, ורמז לדבר זריז הוא זר יז, דהיינו זר בלירי הוא עטרה והמ"ע הם עטרות לצדיקים, בסוד מ"ש רז"ל צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ועל זה אמר הכתוב על הצדיק כי תקדמנו ברכת טוב תשית לראשו עטרת פז, ואותיות י"ז הם מספר טוב, נמצא זריז הוא זר טוב, דקאי על כל מצוה שהיא ממצות עשה שצריך לה כח הזריזות, אבל אותיות עצל הם ר"ת על צווי לאווין, כי בלאווין צריך כח העצלות, אך האדם ברשעו מחליף השיטה שבדברים שהם מעשה טוב יעורר בעצמו מדת העצלות ובדברים שהם סור מרע דהיינו מצות הלאוין מעורר בעצמו כח הזריזות, שיהיה פחז כמים לעשות העבירה קודם שיתבונן בעונש שלה, וקודם שישמע מאחרים בגנותה וביטולה, ואחר שמיהר לעשות הרע אין תקנה להרע שעשה שכבר נד ולד:

ועל זה אמר הכתוב במשלי סי' כ"א, הפכפך דרך איש וזר וזך ישר פעלו, פירוש איש שהוא זר כלומר רשע, אשר בכל שש קצוות שלו נעשה זר מן היהדות, וזהו וא"ו זר, דהיינו בששה קצות שהם מספר וא"ו נעשה זר, הן בעשין הן בלאוין, הנה הוא הפכפך שהפך שמוש כחות הטבעיות להרע בהם, ולא מאת ה' היתה זאת אליו, יען כי הוא יתברך שנקרא זך הנה הוא ישר פעלו, שברא באדם שני כחות זריזות ועצלות על מנת שישתמש הזריזות במ"ע, והעצלות במצות לא תעשה, ולא סגי ליה להשתמש בזריזות בלבד בכלהו מילי, או בעצלות בלבד בכולהו מילי, ורק האדם מהפך ומחליף השיטה בשאט הנפש. ובזה פרשתי בס"ד השבח שנשתבחה התורה באברהם אע"ה, דכתיב ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב, פירוש היה לו מדת הכבדות והעצלות דוקא בקנייני עוה"ז שהם כסף וזהב, אבל בקנין הנפשיי שהוא תורה ומצות היה זריז גדול:

המורם מכל האמור, מה שעשה האלקים את האדם לברא לו בטבעו שני כוחות הפכיות, שהם זריזות ועצלות הוא ישר, שאם לא ישתמש האדם אלא רק בכח הזריזות יפסיד בחלק סור מרע. ואם לא ישתמש אלא רק בכח הכבדות והעצלות יפסיד בחלק ועשה טוב, דאין שלימות לאדם אלא רק ע"י ב' כוחות הפכיות אלו. ובזה יובן בס"ד הטעם שנמשלו הצדיקים לשמש, יען כי בשמש יש בה שני כוחות הפכיות, שהיא מלבנת הבגדים ששוטחין אותם בשמש, ומשחרת הפנים ששוזפהן השמש, גם היא מיבשת הלח והנשרה במים, ומלחלחת וממסת השעוה והדבש והשמן וכיוצא, הרי יש בה שני כוחות הפכיים, וכן הצדיקים לא יהיו שלמים בצדקות אא"כ יהיה בהם שני כוחות הפכיים, שהם כח הזריזות, וכח הכבידות והעצלות:

ולכן על המצורע שהיה רשע ובא ליטהר מצרעתו שהוא הרשעות שהיה נוהג בו, אמר הכתוב זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, ביום ר"ל בשמש, דידוע מ"ש רז"ל בהשמש נקראת יום, כלומר כדוגמת השמש שיש בה שני כוחות הפכיים שהיא מלבנת ומשחרת,

וכן

וכן מייבשת ומלחלחת, כן זה הבא ליטהר ולעשות תשובה צריך להתנהג בשני פיחות הפכיים הנז"ל, ולא סגי ליה בחד כח בכלהו מילי, וכדאמרן:

ונראה דזאר חזהרה זאת של ההנהגה דשני כוחות הפכיות גבי מצורע הבא ליטהר, היינו דידוע שהצרעת היא בעבור לשה"ר, שהאדם הזה הולך רכיל פיו פתוח לדבר רע בכל מקום בבית ובחוץ, ומרבה דבות רעות שעושה את פיו בהם כקיפה מלאה שרצים, שמוליד ששים שרצים בכרס אחת, וזה כשיבא להטהר תקנתו היא לסתום פיו, ויחזז מדת השתיקה אפילו בדברים המותרים לו לדבר בם, וכל זה הוא בדברים הגופניים כדי לעשות לפיו גדר וסייג ע"י מדת השתיקה, אבל בלימוד התורה יתנהג להפך שיהיה פיו פתוח ימים ולילות, כי מרפא לשון עץ חיים זו התורה. על כן תקונו ושלימות טהרתו צריך להיות בשני מידות הפכיים שהם מדת השתיקה ומדת הדבור, דהיינו מדת השתיקה במילי דעלמא, ומדת הדבור בתורה. כדכתיב מרפא לשון עץ חיים, וזאת התורה דכתיב בה כי חיים הם למוצאיהם, ודרשו רז"ל למוציאהם בפה, ולא מהני ליה ללמוד בפה שתוס ובשתיקה, ואם יתנהג בין בד"ת בין במילי דעלמא במדת השתיקה אין משיג לו תועלת לתקן חטאו, וכן אם יתנהג בין בזה ובין בזה במדת הדיבור ופתיחת פיו, ג"כ יפסיד בזה, אלא צריך להתנהג בשתי מידות הפכיות שכל אחת תשמש במקום הראוי לה, ולכן סיים והובא אל הכהן הוא החכם שנקרא כהן ללמדו תורה, כדי שיעסיק בה ויתרפא, כי מרפא לשון הוא עץ חיים, אלו דברי התורה דחיים הם למוציאהם בפה:

אך יובן בס"ד אומרו ביום טהרתו, היינו שידמה בטהרתו לשמש שנקראת יום שהולכת כל יום ממזרח למערב, מהלך שהוא נגדיי לטבעה ומזגה, ורק משום לקיים מציתו יתברך שלוה אותה בכך כופה טבעה ומזגה במהלך זה, וכן המצורע שבא לעשות תשובה כדי להטהר ע"י תשובתו, צריך שיתנהג כמנהג השמש הנקראת יום, והוא שיעשה רצונו יתברך אע"פ שהוא נגדיי לטבעו ומזגו, ולכן ובא אל הכהן שהוא מרפא אותו בדבר שהוא נגדיי לטבעו ולמזגו, כי הצרעת צריך לה הרחבת מקום וטיול באויר טוב וגנות ופרדסים ובו"ה של דשאים נאים וטיבי מראה, והכהן עושה לו להפך במסגירו ומניחו במקום שהוא כמו בית האסירין אין יוצא ואין בא:

וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע. י"ל למאי הוצרך מן הצרוע, ודאי הוא דמן הצרוע נרפאת הצרעת. ונ"ל בס"ד, דאמרז"ל בגמרא אין לו אלא ע"ז, שנאמר בהושע סי' ה' כי הואיל הלך אחרי צו, והמלודות פירש לו לשון צואה, והכל אחד, דע"ז היינו צואה. והנה המצורע לקה בצרעת על ידי הקליפה שנקראת צו, ששלטה בו, ועתה נרפא מן צו רע זו הקליפה, כי מרוס מושבו של המצורע שהסגירו הכהן הוא חוץ למחנה ששם מדור הקליפה, כנודע מענין השלחת הדשן אל מחוץ למחנה, וז"ש והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, אותיות צו רע זו הקליפה, שסילק מעליו שליטת הקליפה שהיא צו רע, אותיות צרוע. אי נמי ע"ד מש"ה וממפותיך הרפיך, שהמכה עצמה תהיה רפואה. אי נמי צרוע בהפיך אתוון עוצר, לשון מאסר, כי מזה הדבר שעצר לו מעצר. ומאסר במקום אחר, היה לו דבר זה תועלת אליו להתרפא:

ועוד נ"ל בס"ד אומרו נרפא נגע הצרעת מן הצרוע דידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל, שהצרעת היא מחמת הסתלקות אור החכמה, וידוע כי אור החכמה נקרא שמן, ולכן תמצא דרמוז זה במלוי אותיות צרוע כזה צד"י רי"ש וי"ו עי"ן, המלוי עולה מספר שמן, וז"ש נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, ר"ל מן החכמה שנקרא שמן הרמוז במלוי הצרוע:

וצוה הכהן ולקח למטהר שני צפרים חיות טהורות. נ"ל בס"ד טעם ללקיחת שתי צפרים ולבסוף ישחט אחת וישלח אחת, והוא דאיתא בירושלמי שאמר רשב"י ע"ה, בתחלה הייתי חשב שיותר טוב אם היה לאדם שני פיות, שיהיה פה אחד בשביל לימוד התורה ופה אחד בשביל צרכי עוה"ז, דאין מן הראוי שהכלי אשר ישתמש בו קודש ישתמש בו חול, אבל אחר אשר ראיתי רבוי מספרי לשה"ר, אמרתי יפה עשה הקב"ה שברא לאדם פה אחד ולשון אחד, דהא עתה בלשון אחד כ"כ מספרים רע, ואם היה להם שנים איך היה העולם יכול לסבלם, ע"ש. והנה הצפור רומז ללשון שעושה מעשה פטיט, ולכן בתחלה יביא שתי צפרים חיות טהורות, לרמז על אשר היה מן הראוי שיהיה לאדם שני לשונות, אחד למלאכת הקודש, ואחד למלאכת החול, אך בעבור שלפה הקב"ה בחטא האדם בלשון כי רב הוא, לא ברא לו אלא לשון אחד, ולכך תחלה יביא שני צפרים כמה שהיה ראוי להיות שני לשונות, ואח"כ לא ישחט אלא צפור אחת ואת הצפור השניה משלחה על פני השדה, ולא יעשה בה שום דבר, וזה הוא כנגד מה שביטל לשון אחד מהם ולא נשאר אלא רק לשון אחד, לעשות בו שתי המלאכות, וגבר ישראל:

פרשת אחרי.

דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש. הדקדוקים שיש כאן הם נודעים לכל עיני הרואה, הא' אומרו אחיך נראה מיותר, דידוע שהוא אחיו, וכמה מקראות יש שמזכיר הש"ת שם אהרן ואינו מפרש לומר אחיך, ועוד אות וא"ו של ואל יבא ג"כ נראה מיותר, דהא לא אמר לו קודם זה דבר אחר שבא להוסיף עליו דיבור זה דאל יבא. ונ"ל בס"ד דמלת אחיך הוא לווי, שלוהו לומר זה לאהרן להזהירו שיהיה עליו מורא שכינה, כשיכנס לבית ק"ק, שלא יסתכל באור השכינה הנגלה לפניו, שיהיה דומה בזה למרע"ה, אשר כשידע בסנה דהאש שהיה לפניו הוא אש מאור השכינה, כתיב ויסתר משה פניו כי ירא מלהביט אל [אור] האלקים, וידוע ששם אחוה יאמר על דברים הדומין זה לזה, כמו אשה אל אחותה האמור ביריעות המשכן, וכן במרכבה שדבר בה יחזקאל הע"ה, והכי קא"ל רחמנא דבר אל אהרן שיהיה אחיך, כלומר דומה לך במורא מראה אור שכינה, שיהיה לו מורא בכניסתו לבית ק"ק כאשר היה לך מורא בסנה מאור שכינתי, ועוד תלוהו לווי אחר דאל יבא בכל עת אל הקודש, ולכן אמר ואל יבא בואו כיון שאמר דבר אל אהרן שיהיה אחיך כלומר דומה לך, א"ל עוד תדבר לו ואל יבא בכל עת, בזה הדיבור מוסיף על דבור של אחיך:

וראיתי להמפרשים ז"ל שנתקשו כאן ביתרון הוא"ו של ואל יבא כיון שלא קדם אליו דבור אחר, וזה הדבור התחלה, וכן נתקשו במ"ש בפרשת תולדות ויתן לך האלהים ביתרון וא"ו, וכן בפסוק ויעשו בני ישראל את הפסח, וכן פסיק ואביה ירוק ירק בפניה, ונדחקו לומר זה דרכו של המקרא למקטע הכי, ולא ערבה לי תשובה זו, והנראה לי בס"ד בכל זה וכיוצא בזאת לא היה דבור זה התחלה, אלא אמר דבור אחר קודם זה באותו ענין, ולא נכתב, כי באמת כל ענינים הנזכרים בתורה יש בהם דברים הרבה שלא רצה הש"ת שיכתבם בפירוש בתורה, ומרע"ה לא היה כותב מדעתו הדברים שהיה

שהיה הקב"ה מדבר אליו, אלא כותב כאשר אמר לו הקב"ה נכתוב, כמ"ש רז"ל כשכתב מרע"ה את התורה היה הקב"ה אומר הדברים ומרע"ה שומע מפי הגבורה וכותב, וודאי בכל מקומות הנז"ל הכי הוה, וכשאמר לו ואביה ירוק ירק בפניה, א"ל עוד דבר אחר באותו ענין, ואחריו אמר ואביה ירוק ירק. אבל בשעה שכתב דבר זה בס"ת לא אמר לו לכתוב אותו דבר, אלא התחיל מן ואביה ירוק ירק, וכן באומרו אליו ויעשו בני ישראל את הפסח, א"ל עוד דבר אחר, וזה הדבור של ויעשו היה אחר אותו דיבור, וכשבא לכתיב בס"ת לא אמר לו לכתוב אותו דבר שקדם לזה, אלא התחיל מן ויעש. ואל תשאל למה היה כך, הנה זה מפלאות תמים דעים, ומי יודע בסיד ה'. וכן כשבירך יצחק אע"ה את יעקב אע"ה לא התחיל מן ויתן לך, אלא אמר קודם זה דברים השייכים לברכה, והוסיף עליהם ויתן לך וכו', וכשכתב מרע"ה את התורה לא אמר לו הקב"ה אותם הדברים שקדמו לזה, אלא אמר לו לכתוב דברי יצחק מן ויתן לך:

בזאת יבא אהרן אל הקודש. נ"ל בס"ד דידוע מ"ש רבינו הרש"ש ז"ל דהשם הקדוש המתפשט ממרכבה התחתונה הוא שם אל"ד, וכשהוא כלול עם מקורו שהוא שם אהי"ה, יהיה השם בן שבעה אותיות, וכן השם הקדוש המתפשט ממרכבה העליונה הוא שם קר"ע, וכשהוא כלול עם מקורו שהוא שם יהו"ה יהיה השם הזה בן ז' אותיות, והנה מלת זאת נקראת בוא"ו, כי החולם משמש במקום וא"ו, ולכן קרינן בז' אות הם שני שמות הנז' המתפשטים ממרכבה התחתונה ומרכבה העליונה, שכחם גדול וחזק לדחית המקטרגים בהם, כלומר בכחם והארתם יבא אהרן אל הקודש, ואינו חושש מן המקטרגים הנלבים, כי הוא גובר עליהם בכח שני שמות אלו שהם שבעה ושבעה, וכנגד זה נעשה חגוך בהמ"ק שבעה ושבעה:

והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה ה' את משה. י"ל למה אחר שגמר סדר העבודה וקדושת היום כולה, אמר והיתה זאת לכם לחוקת עולם והלא קודם פסוק זה כבר רמז על העבודה שהיא חוקת עולם, דכתיב והיתה לכם לחוקת עולם בחדש השביעי וכו', וגם מ"ש כאן לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה, כמי קשה שכבר אמר קודם זה, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם, והן הן הדברים שאמר כאן לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה, שהודיע לנו שהכפרה תהיה אחת בשנה, דהא אמר כי ביום הזה דוקא יכפר עליכם, ועוד י"ל במה שסיים ויעש כאשר צוה ה' את משה, למאי הולרך ללמדנו זה כאן, פשיטא שכך נעשה כאשר צוה ה' את משה. ונ"ל בס"ד, כי הנה נודע דכמו שאנחנו קורין עתה ביוה"כ בס"ת סדר עבודת היום בפרשה זו, וגם מה שקורין במפטיר בספר בני קרבנות המוספין, כך היו קורין בזמן שבהמ"ק קיים בס"ת פרשת עבודת היום זו, וגם פרשת המוספין, ועל זה יש לשאול למאי אצטריך קריאה זו בזמן שבהמ"ק קיים, מאחר דהיו מקיימים ההקרבה בפועל ממש. ואמרתי בס"ד ביאור הדבר ע"פ משל, במעשה שהיה לאחד עובד אדמה שהיה עוסק בשבירות בשדה, וכלי המחרישה תמיד הוא בידו כמנהג הפלאחין, והוא מה שקורין בלשון ערבי מסח'ה, והיה מתפרנס מיגיע כפיו בדוחק עצום מאד כי היה לו רבוי אכלוסין בביתו, ויהי היום והוא עוסק בכלי הנז' שבידו להסיר גבשושית אחת קטנה, והנה נראה לעיניו תחת הגבשושית כלי אחד טמון בארץ. ויחפור ויוציאנו והוא מלא זהובים, וישמח מאד ויבא לעיר ויקנה לו ולאשתו ובניו ובני ביתו בגדים חשובין, וישכור חצר אחד חשוב לדור בו, וקנה מטלטלין חשובים כנמצא בבתי העשירים, אבל אותו הכלי של מלאכתו שקורין מסח'ה, ואותם הבגדים הפחותין שהיה לובש בשדה כשהיה עוסק במלאכתו כשמצא הזהובים, לא השליכם חוצה אלא הניחם תוך תיבה אחת בחדר אחד בחצר שדר בו עתה, והוא היה עוסק במו"מ לשלוח סחורה ממדינה למדינת הים, ושם על עצמו חק ולא יעבור, שכל שנה ושנה כשיגיע יום עשרה בחדש אדר שהוא היה היום שראה המציאה של הזהובים ונתעשר בהם, יהיה אותו היום הלזו ליו"ט כמו יום פורים, ושם פורים קרא עליו, ובאותו היום ילבש אותם הבגדים הפחותים שהיה לובש במלאכתו בשדה, ואוחז בידו אותו הכלי הנקרא מסח'ה, שבו היה מסיר הגבשושית, ומצא תחתיה את המציאה ההיא, וישב על כסאו בחדרו, ויבואו כל בניו ובנותיו ובניהם וכל בני ביתו לקבל ממנו דנרים כמו מתנות פורים, והיה מחלק להם בשופע ובשמחה רבה. ככה היה נוהג בכל שנה ושנה, ביום עשרה לחודש אדר אשר החזיקו ליו"ט שלו, וקרא עליו שם פורים. והנה אחר כמה שנים קרה לו מקרה רע ב"מ, ששלח סחורה גדולה למדינה אחת בים, והיתה בסך עצום כפליים על ממונו, אשר חליה שילם ממון שבידו, וחציה לקח בהקפה מסוחרים אשר בעירו והנה ביום תשעה באדר בא השמועה שנטבעה ספינתו בים, ולא עלה ממנה שריד ופליט, ותכף ומיד באו הסוחרים שקנה מהם בהקפה, ונכנסו לביתו ולקחו כל מטלטלי הבית כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושאר מטלטלין ונשאר החצר אשר דר בו ריקם, ולא נשאר בידו כלום וכל זה היה בתשעה באדר, ולא מצא דרך להתפרנס בו, כי אם לחזור למלאכתו לבדה שהיה עוסק בה בשבירות, כדי להחיות את בניו מן השבירות שיקח בעבור המלאכה, ועל כן ביום עשרה לחודש בבוקר נכנס לחדר שבו מונחים אותם הבגדים הפחותים שהיה לובש בעסקי במלאכתו, ולבש אותם, ולקח את כלי ההוא שקורין מסח'ה בידו כדי לצאת לשדה למקום שהיה עושה בו מלאכתו, כדי להשכיר עצמו שם, וקודם שילא מחצירו ישב על אצטבה אחת כדי לאכול פת לחם קודם שילא, וכשישב בהיותו לובש אותם הבגדים הפחותים וכלי מלאכתו בידו, באו בניו ועמדו לפניו כדי לקבל ממנו מעות פורים, כי ידעו שביום זה שהוא עשרה באדר הוא יום פורים שלו שלובש בו בגדים הפחותים, ואוחז כלי המסח'ה בידו, והוא מחלק להם מעות פורים, על כן באו לפניו לקבל כמנהג ימים טובים הראשנים, ויאמר להם בדמע, בני, הן אמת זה כמה שנים אני לובש בגדים אלו וכלי המסח'ה בידי, והייתי מחלק לכם מעות פורים, הנה קביעתי ללבוש בגדים אלו והכלי המסח'ה בידי היתה מטוב לב, כדי להיות זה אות וסימן על יו"ט זה שקבעתיו זכר להצלחתי ועושרי, אשר השגתי ביום זה בבגדים אלו ובכלי הזה, ואני לובשם לזכר הנס שנעשה לי ביום זה קודם כמה שנים, אך בעוה"ר יום זה של שנה הזאת לא לבשתי הבגדים ולקחתי הכלי המסח'ה בידי בשביל לעשות בהם זכר לנס ההצלחה שהיה לי, אלא אני לובשם באמיתות לבישת קבע, ואוחז הכלי הזה בידי אחיזה של קבע, שאני חוזר למלאכתי הראשונה להתפרנס בה, וביתו וכיסו נשארו ריקם, אין בם פרוטה אחת, ומאין אביא לכם הדנרים של מעות פורים לחלק לכם, ע"כ המעשה:

והנמשל הוא, כי בזמן הקודם שהיה בהמ"ק קיים בעושין עבודת היום בפועל, היו קורין

בפרשה

בפרשה שלהם לאות וסימן להודיע דתהילות לא בהמ"ק קיים, ואנחנו עושין העבודה אשר צונו ה' אלקינו ביום זה, כאשר ציונו באין מחשבה, והשומע שומע הקריאה בס"ת, ורואה בעיניו המעשה אשר עושין באותו היום היה בשלימות כאשר קורין בס"ת, באופן שהקריאה היא אינה עיקר, אלא היא אות וסימן לשומעין, דכל הלוויים האלו הם נעשים היום ככתוב בפרשה, ולא נעשית הכפרה בקריאה זו, אלא נעשית ע"י העבודה שעושין במעשה ממש, שהיא העיקר של הכפרה, וכאשר היתה הלבשת הבגדים ואחיזת הכלי אצל אותו האיש ביום עברה לאידם הדר, זכר וסימן ואינם עקרים. אמנם בגלות שבהמ"ק חרב ואין יכולים לקיים מצות עבודת היום בפועל, אז הקריאה של פרשת היום ביום הזה אינה נסימן ולאות ולזכר. אלא היא עקרית, שאנחנו אומרים הקריאה הזאת של הפרשה במקום העבודה, ביחשוב לנו הקב"ה כאלו עשינו עבודה זו ביום זה בפועל, ובקריאה זו נעשית הכפרה בו ביום, וכמ"ש ונשלמה פרים שפתינו, שיקבל אותם במקום העבודה בפועל, והרי הם עקרים, וכאשר היה אצל אותו האיש בסוף השנים, דהמלבוש ואחיזת הכלי המסחה בידו היו עקרים, שהוא לובשם לעסוק בהם במלאכתו להתפרנס בה, כן הקריאה היא עושה לנו הכפרה בו ביום:

ולכן אע"פ שכבר אמר והיתה לכם לחוקת עולם וגו', ואמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם, הנה זה אמר על מעשה העבודה בפועל, ואחר שסיים כל סדר העבודה וחובות היום הקדוש, הולך ללמדנו דבר אחד בזה על זמן הגלות שאין בהמ"ק קיים, כדי לעשות כל סדר העבודה בפועל, ובמה תהיה כפרתינו ביום הקדוש הזה, ועל זה אמר והיתה זאת לכם לחוקת עולם. דקדק לומר והיתה זאת, משא"כ בפסוק הקודם אמר והיתה לכם לחוקת עולם ולא אמר זאת, והיינו דאיתא במדרש רבה, התפלה מכונית בשם זאת, דכתיב את התפלה הזאת, גם איתא שם עוד, זאת כינוי לתורה שנקראת זאת, דכתיב וזאת התורה, ולכך אחר שסיים כל סדר העבודה של חובת היום בפועל, אמר אל תאמרו בגלות שאין בהמ"ק קיים מה תהיה עלינו, ובמה תהיה כפרתינו, לכך אמר והיתה זאת לכם לחוקת עולם, שתהיה כפרתכם נעשית בתפלה שנקראת זאת, שאתם מזכירים בה סדר עבודה של יום זה כולו בתפילת מוסף. ועוד נשלמת ע"י קריאת התורה שנקראת זאת, שאתם קורין פרשת סדר העבודה בס"ת, ולז"א והיתה זאת תורה ותפלה לכם לחוקת עולם, שקריאת הפרשה בס"ת וקריאת סדר העבודה בתפלה זה נוהג גם בגלות ולא תתבטל, ובהם תהיה הכפרה לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה, יען כי ע"י קריאת הפרשה בס"ת וזכירת סדר העבודה בתפלה נחשב להקורא כאלו ויעש בפועל כאשר צוה ה' את משה, והוא נכון ויליב בעז"ה:

את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלקיכם, ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'. י"ל דפסוק השני נראה כולו כפול, שכבר דברים שבו נזכרו בפסוק הקודם אליו, ואם בשביל לומר וחי בהם הול"ל זה בפסוק הקודם שיאמר ללכת בהם וחי בהם, ועוד למה בפסיק ראשון נקיט תעשו במשפטי, ולשון תשמרו בחקותי, ועוד מה כינתו במ"ש אשר יעשה אותם האדם, אחר שכבר אמר תעשו ושמרתם על בני האדם. ונ"ל בס"ד, דפסוק ראשון קאי על מצות שאין בהם עריבות לגוף האדם, שאם לא היה הש"ת מצוהו לא היה האדם מקיים אותם. אך בפסוק השני איירי על מצות שיש ערבים לגוף, דאפילו אם לא היה הש"ת מצוהו, הוא היה נזהר בהם, ולכן אמר עליהם אשר יעשה אותם האדם, כלומר הוא עושה אותם בלא"ה מצד טבעו ומזגו, דהשברה מחייבת דאין לו קבלת שכר עליהם, כיון דהוא בלא"ה נזהר בהם מצד טבעו ומזגו, וקמ"ל דאפ"ה וחי בהם, כלומר יש לו שכר בעבורם, ולכן סיים אני ה' בעל הרחמים לשלם שכר לפנים משורת הדין:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ליישב הדקדוקים הנז', דידוע שהפלסופים אומרים כיון דהמחשבה היא עליונה שהיא רוחנית וקדושה וטהורה מאד, למה צריך האדם לטרוח לקיים רמ"ח מצות עשה בפועל, שהוא עושה אותם בדברים שהם גופניים וגשמיים, הן ממין החי הן ממין הצומח או הדומם, יותר טוב שיהיה מכוין ענייני המצוה במחשבה בלבד, ד"מ הלולב ומיניו נתנו בעבור ענין רוחני לעורר אותו למעלה ע"י נטילת הלולב, למה צריך לטרוח עד שימצא לולב ומיניו ויענענע בידו, כדי לעורר בזה דבר תיקון ברוחניות למעלה, דנמצא ההתעוררות שלמעלה נעשית ע"י דברים גשמיים התחונים שהוא מין הצומח, יותר טוב שיהיה מצייר במחשבתו שהוא נוטל לולב ומיניו בידו, ועושה הנענועים, דנמצא הוא עושה הנענועים במחשבה שהיא קדושה וטהורה ורוחנית, ואז תהיה ההתעוררות למעלה בקדושה ע"י מחשבה שהיא רוחנית, ולא ע"י עץ ופרי שהוא דבר גשמי שמקבל טומאה, וכן הענין בשופר למה יטרח לתקוע בשופר ממש. יצייר במחשבתו שהוא תוקע תשר"ת, ונעשה התיקון למעלה ע"י המחשבה שהיא רוחנית וכן הענין בסוכה וציצית ותפלין, וכן הוא בכל מצות עשה שבתורה. וכתבתי תשובה על זה במ"א, אם האדם יסמוך בקיום המצות על המחשבה בלבד, יגיע לו נזק עצום מן מחשבות הרעות שהוא מחשב תמיד בלבבו, לעשות רע ולעבור על כמה איסורי לאוין שמתאוה להם בלבבו, יען כי האדם שהוא חמרי מוכרח שיתאוה תאוות רעות בלבבו תמיד, אע"פ שאינו עושה אותם בפועל, ואין לאל ידו לעשות האיסורים ההם, עכ"ז כח התאוה לא ישקוט ולא ינוח הן בערוה של זנות וניאוף בכל מיני עריות, הן בשפיכות דמים, הן בגזל וגניבה וכיוצא, באופן שיעבור בלבבו אלפים מחשבות של איסורים, ואם האדם יתן חוזק ואומץ למחשבה, לומר שהוא יוצא י"ח במ"ע ע"י המחשבה בלבד שהיא עיקר. ומה שיחשוב הרי הוא מקיים המצוה ממש כמעשה ועדיף ממעשה, אז שורת הדין מחייבת שגם במחשבות של איסורין שהוא מתאוה להם בלבו נחשב כאלו עשה האיסורין בפועל ובמעשה, ואז יתחייב עונש עליהם כאדם שעבר על אלו במעשה, וההולך בדיעה זו ימצא מה במרויח ע"פ דעתו מן המחשבות טובות שיהיה לו במ"ע. יפסיד כנגדן אלף פעמים מן המחשבות רעות שיש לו באיסורי לאוין, שאם האדם חושב עשרה מחשבות טובות ביום אחד, אפשר שיחשוב אלף מחשבות רעות באותו היום עצמו:

ובזה פרשתי בס"ד מ"ש במשלי ס' וא"ו ידים שופכות דם נקי לב חושב מחשבות און, פירוש אם יש לו שונא ורוצה לשפוך דמו במעשה, הנה הוא שופך דם אחד נקי, אבל בלב שמחשב עליו קודם שהרגו איך יהרגנו באיזה מקום ובאיזה עת, דכל שעה הוא מצייר בלבו הריגתו של זה, נמצא זה הרג דמו של זה במחשבות אלו הרבה פעמים, שאם יתחייב על המחשבה הנה הוא מתחייב על דם זה הרבה פעמים, אבל במעשה אינו יכול לשפוך דם של זה האדם, אלא פעם אחת, ולכן במעשה נקיט דם לשון יחיד שאמר ידים שופכות דם ולא אמר דמים, אבל במחשבה שיש לו באותו

דם שפך אמר מחשבות און לשון רבים :

ועל כן אם האדם במ"ע סומך על המחשבה בלבד, לעשותה עיקר להיות כמעשה ממש, דלפי דעתו הוא יוצא ידי חובתו במחשבה בלבד, אז יתאבד לגמרי, כי ע"כ נחשבים עליו כל מחשבותיו הרעות לעונות גמורים, ויתחייב עליהם אע"פ שלא עשה העבירה במעשה, מאחר כי לפי דעתו יש סיפוק במחשבה בלבד לצאת י"ח כמו המעשה, ואין צריך לעשות המצות במעשה, והמחשבה היא עיקר, לכן בדין הוא שיתחייב על המחשבות רעות כמו שיתחייב על מעשים הרעים, כי הקב"ה דן את האדם מדה כנגד מדה, דכתיב כי תלכו עמי בקרי אתהלך עמכם בחמת קרי, משא"כ אם אינו סומך על המחשבה במצות עשה, שהוא מודה דאין יוצא י"ח אלא רק במעשה, אז הקב"ה אינו מחייבו על מחשבות שלו, ויזכה שיעשה עמו חסד לתת לו שכר על מחשבות טובות בטענה זו, כיון שהוא יגע לקיים המצות במעשה, הנה ודאי המצות שיש לו מצד המחשבה היה ג"כ מקיים אותם במעשה, ולכן כל מצוה שלא היה אפשר לו לקיימה בפועל, אלא רק הוא מצפה ומתאוה לה במחשבתו, חשיב כאלו קיימה בפועל ויש לו שכר עליה, ועל זה ארז"ל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה :

ובזה יובן בס"ד, לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, והיינו און קאי על מחשבות הרעות שחושב להרשיע באיסור לאוין, ועמל קאי על ביטול מ"ע במעשה שרואה אותם עמל עליו, אם יקיים אותם בפועל, והוא סומך על המחשבה שמחשב ומצייר בלבו והוא דעת הפלוסופין שזכרתי לעיל, אשר המעשה של המצות היא עמל בעיניהם, והוא טורח גדול על חנם, כי יספיק לאדם הציור של המעשה שמצייר בלבבו ובאמת ההולך בדיעה זו הוא מאבד את עצמו, בגורם לעצמו נזק רב מרבוי העונשים אשר ראוי להתחייב בהם מצד מחשבות הרעות באיסורי לאוין, דעל פי שיטתו צריך להיות נחשבים לו עבירות גמורות, ועל זה משבח את ישראל בהם מוצלים מזאת, ולז"א לא הביט און ביעקב הם מחשבות הרעות שנקראים און, שאינו מחייב אותם בעבורם, יען כי לא ראה עמל בישראל, שאין להם דעת הנפסדת של הפלוסופין לחשוב מעשה המצות עמל, דהם סומכים על המחשבה והציור אשר יציירו מעשה המצות בלבבם, הישראל אין הולכים אחר דעת זה אלא דעתם שאין תועלת במצות עשה אא"כ יעשה אותם האדם בפועל ומעשה :

נמצא לפ"ז אין לאדם שכר על המחשבה טובה שמחשב במ"ע, אא"כ הוא מקיים המצות עשה במעשה, בהיכא שאפשר לו לקיים, אבל אם אפשר לו לקיים במעשה, והינו מקיים שחושב אותה לעמל ועל חנם, אלא סומך על המחשבה בלבד, אין בידו שכר כלל, יען כי יתבטלו המחשבות טובות במחשבות הרעות שהם יעלו אלף פעמים יותר, וכדאמרן :

ובזה פרשתי בס"ד והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, והיינו כי יש לשון שמירה נאמר על קיום בפועל, ויש לשון שמירה משמעותו לפוי שמצפה בלבבו, מתי יבא לידי דבר זה ואקיימנו, והוא מלשון ואביו שמר את הדבר, שהיה מצפה על דבר החלום, שחלם יוסף הע"ה מתי יבא ויגיע לידי קיום, וכן כאן אמר ושמרתם ר"ל תצפו להם, ר"ל במחשבה, וגם עוד ועשיתם אותם במעשה כשיבואו לידכם, אז ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, במצות העקדה שאמר לאברהם ויצחק בהר המוריה, בי נשבעתי נאם ה' יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך וגו' כי ברך אברכך וגו', דנשבע לתת לו שכר זה בעבור המחשבה בלבד, כי מעשה של הקרבה בפועל לא עשה, כי לא שחט את יצחק אלא רק חשב לשחטו, והעלה עליו המחשבה כמעשה ממש, ופסק לו שכר הרבה על זאת, וכן אתם אם תשמרו, כלומר תהיו מצפים המצות והמשפטים מתי יבואו לידינו ונקיים אותם, וגם ועשיתם אותם במעשה כשיבואו לידכם, אז גזה אתן לכם שכר גם על המחשבה בלבד בפ"ע, כאשר עשיתי עם אבותיכם :

ובזה פרשתי בס"ד הפסוקים בסוף ואתחנן, ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צונו. והכונה, ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה, דהיינו לקיים אותם במעשה ולא תספיק המחשבה כדעת הפלוספין אלא לעשות דוקא, וזה היה לטובתינו לתת לנו שכר לעת"ל אחר התחיה, שנהיה כולנו חיים וקימים כהיום הזה, היא השמש שנקראת יום שהיא קיימת לעולם, כי בעבור זה נמשלו הצדיקים לשמש, כמ"ש ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, כלומר יהיו חיים וקימים כשמש, וכן כסאו של דוד הע"ה נמשל לשמש, דכתיב וכסאו כשמש נגדי, כלומר יהיה קיים לעולם כקיום השמש, ואחר שצוה אותנו לעשות את כל החיקים שהם מצות עשה במעשה דוקא, ולא סגי במחשבה בלבד, הנה בזאת אנחנו מרויחים לקבל שכר גם על המחשבות טובות של מצות עשה, דהיינו שנקבל שכר גם בעבור שאנחנו מצפים מתי תבא לידינו מצוה זו, ומצוה זו, ונקיים אותם במעשה, ולז"א וצדקה תהיה לנו, כלומר שכר הנקרא צדקה, בעבור כי נשמור לעשות את כל המצות, נשמור ר"ל נצפה, מלשון ואביו שמר את הדבר, כלומר לא מבעיא שנקבל שכר על המעשה, אלא גם על המחשבה אשר מצפים בלבבינו שתבא המצוה לידינו ונעשנה, ג"כ יתן לנו שכר, והיינו מטעם דאמרינן לעיל :

ובזה יובנו בס"ד הפסוקים כאן, את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו ללכת בהם, והיינו משפטי אלו מצות עשה תעשו במעשה, ולא סגי לנו במחשבה כדעת הפלוסופין, ואת חקותי אלו מצות לא תעשה תשמרו ללכת בהם, תשמרו לשון שמירה, שלא תעברו עליהם, אלא תשמרו אותם ללכת בהם, ובזה אתם מיחדים שמי, וזהו אני ה' אלקיכם, יען כי המצות לא תעשה הם באותיות י"ה בשם הוי"ה, וכמ"ש רז"ל שמי עם י"ה שס"ה, ומצות עשה הם באותיות ו"ה של שם הוי"ה, כמ"ש זכרי עם ו"ה רמ"ח. ועל ידי קיום משפטי שהם מצות עשה במעשה, ושמירת חקותי שהם הלאוין אתם מיחדים שמי, ולזה סיים ואמר אני ה' אלקיכם, ואחר שדבר על קיום המצות במעשה דבר עוד על מחשבה טובה שיש להם במצות עשה ועל זה אמר בפסוק השני ושמרתם את חקותי ואת מצותי, ההי ושמרתם אשר בכתוב הזה משמעותה לפוי, כמו ואביו שמר את הדבר, דהיינו גם על מה שאתם מצפין על חקותי אלו הלאוין, לומר מתי יבא לידי לאו זה או לאו זה ואקיימנו, שאזהר שלא לעבור עליו, וכן מצפים על משפטי אלו מצות עשה אשר יעשה אותם האדם בפועל, כשיבואו לידו, הנה גם על המחשבות של אלו ושל אלו, אומר אני וחי בהם האדם, שאתן לו שכר גם על אלו המחשבות טובות, ולזה סיים ה', וכמו שפירש רש"י אני ה' אני נאמן לשלם שכר :

ועוד

ועוד נ"ל בס"ד אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה', בהקדם מעשה בחכם אחד שהיה גביר עשיר, וה' הניח לו מסביב תורה וגדולה ובנים ובריאות הגוף שלם בכל מידי דמיטב, ולא יחסר ממנו כלום, והיה חושב תמיד בדעתו ומצייר בלבו שהוא זכה לכל הטובה הגדולה הזאת בעבור מעשיו הטובים, ודרכו הישרה, והנה מן השמים הורו לו שטועה הוא בזה, לכן גלגלו עליו דבר אחד שיום אחד יצא לטייל לבדו בשדה בימי הקיץ, ולא שם לבו להביט במסילה שהולך בה, ותעה בדרך והלך במדבר לבדו, ולא ידע אם הוא מתרחק מן העיר או מתקרב לה, ומחמת החום היה צמא למים, ולא נשאר בו כח לילך ברגליו, ונפל על הארץ והרגיש שהוא בסכנה גדולה. והנה ראה אחד עובר וכד מים בידו, ויבך ויתחנן לו להשקותו מים הן במעות הן בחנם, וימאן בעל הכד, ויאמר אני לא אמכור מים במעות, אלא רק בתורה ומצות, שתתן לי כל תורה ומצות שעשית מנעוריך ועד עתה, וזה התחנן לו בקשה עליו לעשות הדבר, ואחר בכייתו ותחינתו הרבה נתרצה למכור לו כד המים בחצי תורה ומצות ומע"ט שיש לו, והוציא בעל הכד נייר וקלמוס ודיו, וכתב זה את השטר המכירה הזאת, והלך בעל הכד מלפניו והוא מזמת הצמאון שתה כל הכד עד שצבתה בטנו מרבוי המים, ולא היה יכול לזוז ממקומו אפילו טפח, והרגיש שנפל בסכנה גדולה, ואותו האיש בעל הכד כבר הלך, ואחר חצי שעה עבר עליו אדם אחד שמכריז מי רוצה רופא מי רוצה רופא, ויקרא לו ברמיזה שיבא אצלו, ובא אצלו ויאמר לו אני יש לי עשב אחד תלעוס ממנו שיעור אצבע ותתרפא ותלך על רגליך כאחד האדם, אך אני לא אעשה בחנם, וגם לא אמכור במעות, אלא אמכור בתורה ומצות, ויאמר עכשיו מכרתי החצי ולא נשאר אלא חצי, ואיך יתן גם זה וישאר ריקם, ויענהו אחת דברתי לא אתן לך העשב אלא עד שתתן לי כל הנשאר אצלך מן תורה ומצות ומע"ט, וזה כיון שראה שימות נתרצה, והוציא האיש נייר ודיו וכתב, וחתם בו החכם ההוא ויתן לו העשב והבריא תכף ומיד, ואח"כ הלך במדבר חצי שעה, והנה מדינתו לפניו ויכנס למדינה, ויבא לביתו ויפיל עצמו על מטתו ויצעק צעקה גדולה ומרה, ויבך בכי גדול. א"ל אשתו מה לך, ויאמר נשאר ערום מכל תורה ומצות וצדקות שעשה מקטנותו עד היום, כי הכל מכר. והוא מרוב צער לא אכל בלילה, ויישן מתוך בכיה גדולה, ויחלום והנה אותו האיש הרופא לנגד עיניו ויגש ויפול על רגליו ויתחנן לו שיחזיר לו השטר, כי נשאר ערום, ואחר שבכה הרבה בחלום, אמר לו האיש אל תירא, אני אליהו הנביא ואני הוא בעל הכד ואני הוא בעל העשב, ומן השמים שלחוני להראות לך הטעות שלך, שאתה חושב תמיד בדעתך שאתה ראוי לקבל כל הטובה בעבור תורה ומצות שיש לך, ובאמת אתה טועה בזה, כי בעבור תורה ומצות די לך שתחיה בלבד, ואין לך משורת הדין לקבל רבוי הברכה והטובה שבידך, ולכך גלגלו לך דבר זה של הצמא ושל הצבת הבטן שאתה הוכרחת ליתן כל תורה ומצות שלך בעבור חיי שעה, ומנין לך בדין זכות לכל הטובה הגדולה שבידך, על כן הזהר והשמר מעתה שלא יעלה בלבך מחשבה זו אלא תדע שכל הטובה שבידך נתן לך הקב"ה בתורת צדקה וחסד, ויקרע השטרות של המכר לפניו, ויקץ והנה חלום. ואז אח"כ תיקן מחשבותיו בדבר זה, והאמין כי בצדקה הוא מתפרנס:

ובזה יובן ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם, די לו שיהיה חי בהם, ואל תחשבו שבעבור זה שורת הדין מחייבת שאתן לכם רבוי טובה וברכה, אלא תדעו דדי לכם בעבור שמירתכם את חקותי ומשפטי, החיים בלבד שאני מחיה אתכם, וכל המזון והפרנסה וטובה וברכה אין אתם ראויים לה בעבור תורה ומצות שאתם עושים, אלא אני נותן לכם כל זה במדת החסד ורחמים, ועכ"ז אני ה' לשלם שכר תורה ומצות, אע"פ שכבר לקחתם בעבורם החיים אשר החייתי אתכם:

ועוד נ"ל בס"ד, כי הנה הרמ"ח עשה ושס"ה לא תעשה אינם לכל או"א מישראל, כי יש בהם דשייכים לכהנים בלבד, ויש ללוים בלבד, ויש לכל ישראל, אמנם ע"י האחדות שיש בין כולם יתחברו כהנים ולויים וישראל להיות נחשבים גוף אחד, ואז יהיו שייכים כל תרי"ג מצות לכל אחד ואחד. ולכן כהנים לויים ישראל ר"ת כלי, שעל ידי האחדות והאהבה שיש להם זה עם זה יהיו כולם כלי שלם, לקבל שפע מן שורש כל תרי"ג מצות שלמעלה, ואם אין אחדות אז יהיה הכלי שבור, ואין בשברי כלי בית קבול לקבל בו כלום. ובזה פרשתי בס"ד הטעם שנקראת התורה כלי חמדה, כמ"ש במשנה דאבות, כי ע"י התורה יהיה אחדות ואהבה בין הכל, ויהיו כלי שלם לקבל בו שפע מן שורש תרי"ג מצות הכתובים בתורה:

והנה ידוע כי שם י"ח משמות ע"ב של ויסע ויבא ויט, הוא שם הנקרא כלי, וידוע האהבה שורשה בחיים והשנאה להפך, ולכן כשעושין רש"מ נקראים חיים, כמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, ולכן כל יחיד ויחיד מישראל שהוא צדיק נקרא חי ככתוב ובניהו בן יהוידע איש חי, והיינו כי מאיר להם שם ח"י מן ע"ב שמות שהוא כלי לקבל להם השפע, ובזה פרשתי בס"ד מאמר רז"ל לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, כי ע"י השלום יהיה שם כל"י הנז' מחזיק ברכה לישראל, וזה יהיה ע"י השלום שהוא מחבר כהנים לוים ישראל ביחד דר"ת שלהם כלי:

ובזה יובן ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם, שעי"ז יהיה בניכם אחדות וחיבור של כלי שהוא ר"ת כהנים לוים ישראל ואז וחי בהם, כלומר שם ח"י משמות ע"ב שנקרא כל"י יהיה משפיע ומאיר בהם, אני ה' למלאת להם הכלי הזה טובה וברכה וחיים:

או כמו ידוע דרמ"ח אברים ושס"ה גידים שבאדם יונקים מן רמ"ח עשה ושס"ה ל"ת, כל אחד יש לו אחיזה ויניקה ממצוה אחת, ולז"א ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם שהם תרי"ג מצות, ואל יהיה דבר זה קל בעיניכם, לומר אם יחסרון התרי"ג מצות עשרה למאה או חמשה למאה, מה בכך, אלא תדעו כי האדם חי בהם, דכיון שיש לו רמ"ח אברים ושס"ה גידין מכוונים כנגד תרי"ג מצות, ואיך יתכן לקבל לחסר אבר א' או גיד א' מאבריו וגידיו, על כן תהיו שומרים כל תרי"ג מצות כדי שימשך לכם חיות בכל רמ"ח אברים ושס"ה גידים שלכם, כמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום:

פרשת קדושים.

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו וכו', איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו. הדקדוקים כאן ידועים לעיני כל, הא' למה כפל דבר ואמרת, ועוד מה שייכות וקשר יש לדברים הנז' זב"ז. ונ"ל בס"ד דידוע אע"פ שהמלאכים יש בהם קדושה גדולה

גדולה מאד יותר מקדושת הגופים של ישראל, דאע"פ שגם הגופים קונים קדושה הנה הפרש גדול יש בינם לבין קדושת המלאכים, עכ"ז ישתבחו הגופים של ישראל בקדושתם יותר מן קדושת המלאכים, יען כי המלאכים אין להם חומר של גוף, ולכן אין להם רבותא בעולם הקדושה שיש להם, אבל גופים של ישראל שיש להם חומר עכור ועכ"ז קונים קדושה, זה דבר חדוש הפלא ופלא. ובזה פרשתי בס"ד בסה"ק בן איש חי בפ' יתרו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, פ' אתם דוקא, ואע"פ שקדושת המלאכים היא גדולה מקדושתכם, עכ"ז אתם יש לכם רבותא רבה, כי אתם גוי ר"ל בעלי גויה שיש לכם חומר הגוף, ועכ"ז הוא קדוש, והמתקתי הדבר ע"פ מ"ש ע"ש, נמצא ישראל יש להם שבח מצד הקדושה יותר מן המלאכים אע"פ שקדושת המלאכים גדולה יותר, וידוע משמעות אמירה הוא שבח כמו את ה' האמרת היום וה' האמירך היום, וז"ש דבר אל בני ישראל דבר אחד, (שהוא ענין הקדושה), ומחמת הדבר הזה ואמרת אליהם, ר"ל תתן להם שבח ותפארת בעבור זה הדבר הנמצא אתם, ופירש מהו הדבר הזה. ואמר קדושים תהיו, תבשר אותם שהם יכולים להיות קדושים ואע"פ שהם בעלי חומר וגוף, יען כי קדוש אני ה' אלקיכם, ומחמת שאני מכנה שמי עליכם יהיה לכם זה לעזר לקנות קדושה בחומר שלכם, ומחמת שמגיע לכם שבח בקדושה שלכם מצד החומר, צריך דאיש אמו ואביו תראו לנהוג בהם כבוד, כי הולידו את החומר שלכם אשר אתם משתבחים ומתייקרים מצדו, גם זכותו של החומר תהיה מצד המחשבה של אב ואם, דאם יתכוונו לש"ש מולידים בן בחומר זך, ולכן הקדים האם באמר אמו ואביו, כי היא פועלת בדבר זה של זכות חומר הולד יותר מן האב, ומאחר כי מחשבת האב והאם בעת שנזקקין זה לזה פועלת בולד זכות החומר אם תהיה כונתם לש"ש, לכן עליתי לכם שתהיו מקיימים מצות עונה שלכם בלילי שבתות, שהוא עת רצון, ויגיע לולד זכות וטהרה, לא מבעיא בעונה של הריון, אלא אפילו בעונה שאחר הריון יהיה תועלת להעובר מן התשמיש, כמ"ש רז"ל ג' חדשים האמצעים יפים לעובר וקשים לאשה ושלשה חדשים אחרונים יפים לעובר ויפים לאשה, ועל כן אם תהיה העונה בליל שבת שהוא עת רצון יהיה תועלת לולד יותר מעונה של חול, וידוע מ"ש הכתוב כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי, ופרשו בזוה"ק אלו החכמים שעושין עצמן בחול כסריסים, שאין נזקקין לנשותיהם וממתינים ומצפים לליל שבת לקיים בו מצות עונה, וישמרו לשון צפוי כמו ואביו שמר את הדבר ע"ש, וכן כאן אמר ואת שבתותי תשמרו, ר"ל תצפו עד שיגיעו לילות שבת, כדי לקיים בהם מצות עונה, שיגיע מזה תועלת לקדושת העובר, ואמר שבתותי לשון רבים לרמוז בזה גם על יו"ט שנקרא גם כן שבת, וכמ"ש רז"ל ע"פ ממחרת השבת תספרו חמשים יום:

אי כמו אמרו ואת שבתותי תשמרו, לומר אל יפלא בעיניכם באומרי קדושים תהיו, דקאי על הגוף שהוא חומר עכור שיהיה גוי קדוש, ר"ל גויה קדושה, דאיך יהיה חול קודש, ועל זה אמר את שבתותי תשמרו לשון רבים, והיינו ע"פ מ"ש בס"ד בפסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, והיינו כי שבת דקב"ה הוא כ"ד שעות מערב עד ערב, אמנם ישראל יכולים להוסיף מחול על הקודש לקדש השבת בכניסתו שעה אחת קודם הלילה, ויש לו דין שבת גמור בקדושה ובהלכתו, ולז"א ושמרו בני ישראל את השבת של הקב"ה, ובזה יכולים גם הם לעשות שבת אחר תוספת על שבת שהקדישו הקב"ה, ונמצא אנחנו רואין בעינינו שהחול נעשה קודש ע"י האדם, כי זו השעה שקודם הלילה היא חול גמור, ונעשית קודש גמור בקדושת השבת, וז"ש ואת שבתותי תשמרו, שבתותי תרתי, דהיינו שבת שנתנו והקדישו הקב"ה, ושבת של התוספת שמוסיפין ישראל, הרי האדם עושה את החול קודש, ולכן אל תתפלאו איך גוף האדם שהוא חומר נעשה קדוש:

ואם תאמרו כיון דאל קדושה גם על דבר חול, א"כ יהיה מותר לעשות מצוה בדבר שנעשה בו עבירה, דהיינו שתחול קדושת הקרבן על הגזול ועל אתנן זונה, ולמה אמר אני ה' שונא גזל בעולה, ולא תביא אתנן זונה. לז"א אע"פ שאמרתי כך שתחול קדושה על חול ועל חומר עכור, עכ"ז אל תפנו אל האלילים, ר"ל דבר שנעשה בו עבירה ואיסור בזה נקרא חלק הסט"א, שהם אלילים ואלקי מסכה, כי זה שנוי לפני הקב"ה, אבל חומר עכור ודבר של חול אינו שנוי ואינו מאוס לגבוה, ונכון חלה עליו קדושה, ועל כן וכי תזבחו זבח, ר"ל כל מין זבח הן של עולה הן חטאת ואשם וכיוצא, צריך שיהיו שלמים, ר"ל יהיה זבח שלם שאין בו חסרון לא מצד גזילה וגניבה, ולא מצד מום רע שיש בגוף הבהמה, ולא מצד עבירה של אתנן זונה, דאלו כולם יתייחסו לסט"א, ואפילו קרבנות אלו שהם שלמים ונקיים מכל חסרונות הנז', אני מצוה אתכם לרצונכם תזבחו, שיהיה בהם שלימות גם מצד המחשבה ורעותא דלבא:

איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' אלקיכם. נ"ל בס"ד סמיכות דברים אלו זע"ז, והוא דידוע במורא אב ואם עושה האדם תיקון ויחוד באותיות י"ה שבשם הוי"ה, גם בשמירת השבת לילה ויום עושה תיקון באותיות ו"ה שבשם, כי ליל שבת היא בסוד ה"א אחרונה שבשם, ויום שבת הוא בסוד אות וא"ו דשם הוי"ה. ובזה פרשתי בס"ד מ"ש רז"ל אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד היו נגאלין, וקשה למה הוצרך שתי שבתות, ופרשנו דהכונה הוא על שבת אחד, אך באמת כל שבת הוא חלוק לשתי שבתות, כי מדת לילה הוא שבת בפ"ע, ומדת יום הוא שבת בפ"ע, דלכן יש לאדם לעשות הכנה לתוספת נר"ן בלילה, ויחזור ויעשה הכנה חדשה לתוספת נר"ן ביום, נמצא השבת חלוק לשתי מדרגות של קדושה שהם הלילה לחוד, והיום לחוד, ולשתים אלו קרו להם שתי שבתות, וכיון שהם בחינת ו"ה שבשם הוי"ה, אשר המחבור יש בגלות הוא בם, דכתיב כי יד על כס יה, דרזין השם שלם בוא"ו ה"א, לכן בשמירת שתים אלו כהלכתן היו נגאלין, כי אז יהיה השם שלם שבזה תלוי הגאולה, ולז"א אמו ואביו תראו, שבזה עושים תיקון באותיות י"ה שבשם הוי"ה, ואת שבתותי אלו שתי שבתות שהם לילה ויום שהם כנגד ו"ה שבשם, בזה נשלם שם הוי"ה ולז"א אני ה' אלקיכם שנשלם שמי במעשיכם במצות אלו:

לא תעשוק את רעך ולא תגזול לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. נ"ל בס"ד כי יצה"ט הוא כח מלאך טוב, שטורח ומדבר על לב האדם תמיד, שיקבע עת לעסוק בו בתורה, ומסביר לו הענין, איך הוא מועיל בכך לטובתו והרווחתו בעוה"ז ובעוה"ב, ובזה היגיעה שיגע עם האדם ליעלו בכך קבוע ליצה"ט שכר מן השמים, כי לכך הוא שלוח מן השמים, ואינו זוכה בשכר על זה, אלא אחר שיעשו דבריו פירות, שיהיה האדם לומד תורה בעתים אלו אשר יעץ אותו יצה"ט, אבל אם האדם שמע עצת היצה"ט והסכים לעשות כפי עצתו ולא עשה, נמצא הוא כובש השכר של יצה"ט, והרי הוא עושקו בזה, כמ"ש רש"י ז"ל בגמרא דמציעא דף כ"א, כל לשון עושק כבישת שכר שכיר הוא ועל

ועל זה אמר לא תעשוק את רעך זה יצה"ט, שהוא טורח להשכיר לך עצתו בלימוד התורה, שבזה יהיה לו שכר מן השמים, ואתה אע"פ שהסכמת לעשות כפי עצתו, כיון דאין אתה מקיים את אשר יעץ אותך בפועל שתתעצל בדבר זה ולא תלמוד כאשר יעץ אותך, נמצא אתה גורם כבישת שכר של רעך הוא יצה"ט. ועוד מזהיר נמי אם אתה נדרת לקבוע עת בלימוד התורה צריך שתלמוד השיעור אשר נדרת עליו, ולא תגזול מן שיעור העתים, שאם נדרת ללמוד שתי שעות ביום או ללמוד ספר תהלים כולו, ואח"כ תגזול מן השיעור הזה שליש או רביע, ועוד מזהיר הכתוב אם האדם נזהר שלא לגזול כאמור, אך נזדמן יום אחד דהיה לו אונס גדול שלא היה יכול ללמוד באותו יום באותו העת שקבע עליו יצה"ט בכל יום, דודאי צריך הוא להשלים בלילה הבאה אחר היום, ולא יתעצל להשלים בלילה אחרת, ולז"א לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר, אלא צריך אתה להשלים תכף ומיד באותה הלילה הבאה אחר היום, אשר אין לך אונס בה:

לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך. נ"ל בס"ד י"ל שלא ילמד קטיגוריא על ישראל, לא ילמד מן ישעיה הע"ה בשביל שאמר קטיגוריא על ישראל לפני הקב"ה שאמר בתוך עם טמא שפתים אנכי יושב, נענש, וכן תמצא גבי אליהו זכור לטוב, וגבי הושע הע"ה. גם אמר לא תעמוד על דם רעך, הכונה אם ראית רשע מזרע ישראל שנחשב רעך מפני שהוא זרע ישראל, לא תתפלל עליו שימות, כאשר חשב רבי מאיר על אותם רשעי ישראל שהיו בשכונתו להתפלל עליהם שימותו, אלא תעשה כדעת ברוריה דביתהו שאמרה לו שיתפלל עליהם שיחזרו בתשובה, והכי עבד וחזרו בתשובה, דכתיב יתמו חטאים ולא אמר יתמו חוטאים ולז"א אל תעמוד על דם רעך, כלומר אל תתפלל שימות, דעמידה הוא לשון תפלה כנז' בגמרא אין עמידה אלא תפלה, דכתיב ויעמוד פנחס ויפלל:

אף יובן לא תלך רכיל בעמך כפשוטו, שהאומר לראובן קללך שמעון, דאם שמעת משמעון קללות ובזיונות על ראובן תשתוק ולא תגיד לראובן, אבל אם שמעון קלל וביזה את ראובן בפרהסיא לפני עשרה בני אדם תוכל להגיד לראובן כי כיון ששמעון דבריו היו גלויים בפרסום אין בזה רכילות, ונרמז זה באותיות הסמוכים לאותיות דם מלפניהם ומאחריהם, כי קודם דם יש אותיות גל, ואחר דם יש אותיות נה, הרי צירוף נגלה, וידוע דארז"ל אין עמידה אלא שתיקה, דכתיב וכפתחו עמדו כל העם, וידוע דארז"ל על ר"ל סמוך כמו ועליו מטה מנשה, וז"ש לא תעמוד על דם רעך, ר"ל אל תשתוק בדבר הנגלה שרמוז בסמיכות אותיות דם מלפניהם ומאחריהם:

לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. נ"ל בס"ד מעשה בחכם שבזהו אדם אחד וקללו, ולמחר בא החכם לתבוע דינו בפני ב"ד, ונכנסו אנשים אצל החכם לדבר עמו שימחול לו, והפצירו בו ולא קבל, אלא רצה שיעשו לו דין, ויאמרו מתווכי השלום להחכם, הנה כבר מחלת התביעה שלך זה שלש פעמים, ויאמר מתי מחלתי ובפני מי מחלתי, ויאמרו בפני הקב"ה מחלת, שכבר אתמול אחר שקללך התפללת מנחה וערבית ושחרית, ובשלשתם אמרת בסוף תפלת העמידה ולמקללי נפשי תדום, נמצא נדרת והודית בפיך שתדום ולא תקבול עליו ולא תתבעהו לזה שקללך, ואיך אתה תחזור בך בדברים שהודית לפני הקב"ה, ותתבע את המקלל בדין. ויאמר להם אם ראובן קלל את שמעון, יש לשמעון שני דרכים לתבוע את ראובן, אחד מצד הנפש שתתבע דין בשמים כשתעלה בלילה בשינה. ודרך השני מצד הגוף שיתבע דין בבית דין למטה, ואני לא אמרתי ולמקללי נפשי אדום דהוה משמע אדום הן מצד הנפש בב"ד של מעלה, הן מצד הגוף בב"ד של מטה, אלא אמרתי נפשי תדום, נמצא לא מחלתי אלא רק תביעת הנפש בב"ד של מעלה, אבל תביעת הגוף בב"ד של מטה לא מחלתי. ובזה נתיישבו שני המאמרים, דכאן בתפילת העמידה תקנו חכמים לומר ולמקללי נפשי תדום, ואמרו חז"ל עוד כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, וקשה מהא להא, ובזה ניחא דהם לא חייבו האדם לידום, אלא רק מתביעה דב"ד של מעלה, ומה שחייבו אותו לתבוע דינו היינו בב"ד של מטה, וז"ש לא תשנא את אחיך בלבבך על שקלל אותך וחטא לך בדברים, אלא הוכח תוכיח אותו על חטא שחטא לך את עמיתך, דהיינו בדיני אדם לדון אותו אצל בני אדם כמוך, ולא תשא עליו חטא, תשא לשון הגבהה שתשא החטא שלו לשמים לתבוע אותו בשמים בב"ד של מעלה, אלא תדין עמו בארץ, אצל בני אדם שהם כמוך ועמיתך:

ועוד נ"ל בס"ד לקשר הכתוב הזה עם פסוק שקודם אליו, שאמר לא תלך רכיל בעמך, וגם נ"ל כפל הלשון של הוכח תוכיח, והוא דבא הכתוב ללמדינו, אע"פ שהאדם צריך להזהר שלא יחטא לחבירו אפילו בדברים בלבד שאין בהם מעשה, וכאשר הזהיר הכתוב שקודם לזה באומרו לא תלך רכיל בעמך, שהוא חטא בדברים בלבד, עכ"ז בא הכתוב להזהיר לאדם שחטאו לו בדברים שימחול, ולא ישנא ליה שחטא לו, ומפרש לו טעם שראוי להקל בחטא שחטא זה לו בדיבור, ונקדים מעשה אחת להמתיק בה הטעם שראוי להקל בהקפדה של חטא שהוא בדיבור, והוא מעשה בעשיר אחד שהיה לו עושר גדול, והיה קמצן מאד בתכלית שמימיו לא נתן פרוטה אחת לצדקה, ואפילו פרוסת לחם לעני לא יצא מביתו, והוא היה לו ג' בנים גדולים נזונים ממנו, ומקמץ עמהם ומאכילם ומלבישם כמו עניים ממש, והנה יום אחד חלה חולי גדול ונטה למות, ולא נשאר בו נשמה, והיו אנשי החברה יושבים אצלו, ואחר שראו שכבר מת וגם הרופא אמר שכבר מת, הגידו לבני ביתו שהיו יושבים חוץ לחדר משכבו שכבר מת, ואז אנשי ביתו הרימו עליו קול בכיה כנהוג, וישפכו השכנים את המים כדין. אך היה מנהג אותה העיר שלא יתעסקו הרוחצים במת, ולא יטלטלו אותו אלא עד אחר שיעבור עליו כ"ד שעות משעה שמת, ולכן נשארו הללו בחדר משכבו שני אנשים מאנשי החברה כנהוג, עד שיעבור עליו כ"ד שעות. והיה מנהג אותו העיר שאם נפטר אדם עשיר יעשה לו החכם הספד ודרשה סמוך לבית הקברות, והיה דרכם שישלחו היורשים מתנה להחכם המספיד אחר ההספד, אך אפילו אם יהיה הנפטר עשיר גדול לא ישלחו לו יותר מעשרה זהובים וכן מנהגם לשלוח מתנה לראש החברה של הרוחצים, ולראש החברה של הקברים, ואפילו אם יהיה הנפטר עשיר מופלג לא ישלחו להם בעבורו יותר מחמשה זהובים. אמנם הבנים של זה העשיר, מאחר שיודעים שאביהם היה מבוזה בעיני הכל בכל ימיו, מחמת הקמצנות שלו, ועתה ירשו כל העושר העצום שלו פתאום רצו לכבדו עתה, והוא דאחר שנתבררה מיתתו שלחו להחכם לומר לו שיזמין בעבור אביהם הספד ודרוש חשוב, והם מחוייבים לשלוח לו מתנה אחר ההספד סך שלש מאות זהובים, וגם לראש חברת הרוחצים שלחו לו הבטחה שרוצים לשלוח לו מאה וחמשים זהובים בשביל כבוד אביהם, וכן הודיעו לראש חברת הקברים, והשלוח

יהיה

יהיה אחר גמר המעשה:

וכאשר הגיעה ההבטחה להחכם שמח שמחה גדולה, כי ראה שהמתנה הזאת שהיא סך שלש מאות זהובים יש בה שיעור מספיק, שתהיה בידו קרן קיים להביא בה סחורות מעיר גדולה הרחוקה מעירו, ויעלה בידו ממנה ריוח חשוב, ויחשוב לשלוח הסך הנז' ליד סוחר יהודי שהיה עשיר ועוסק בסחורות, כדי שיקנה לו סחורה חשובה קרובה לשכר לפי ראות עיניו וישב לסדר לו נוסח מכתב בקשה ורצוי, עשוי במליצה יקרה כדי שיהיה נעתר אליו בדבר זה, וגם לא יקח ממנו קמסיון, וישב על השלחן וקסת הסופר לפניו, והתחיל לסדר הדברים שיכתוב לזה במליצה נאה ושיר ושירה:

וכן ראש חברת הרוחלים, כאשר הגיעה לו ידיעה של הבטחה זו בסך ק"ן זהובים, שמח שמחה גדולה והוא היה בעל חוב לבנותיו בשביל נשואין, וגם היה בעל חוב לחנוונים, ויעלה חוב שעליו יותר מן מאתים זהובים ושלח על בניתיו ועל החנוונים להשוות הסך הזה של הק"ן ביניהם ובאו לפניו, זו צועקת שתרצה החוב כלה בשנימות, וזה צועק כך, אך צעקות בלב שמח צועקים כי הוא לא היה לש ידו ליתן פ"ק, ועכשיו ק"ן זהובים מוכנים לבא לידו, וכן ראש חברת הקברים כשהגיעה לו ההבטחה של ק"ן זהובים שמח שמחה גדולה, ויקרא את אשתו לידע מה מחסור יש להם בבית, הן מצד המטלטלים, הן מצד המלבושים, הן אוצרות השמן והדגן, וגם ביניהם נעשה צעקות, האשה רוצה הרבה, והוא רוצה למעט, ובניו הקטנים ג"כ ישבו לפניו, זה רוצה מלבושים, וזה רוצה דבר אחר, באופן דאלו השלשה שהם החכם המספיד והראשים של החברות היו עסוקים בדבר המתנות שלהם עסק גדול וטרודים בהם:

גם עוד מה דבני ובני אירע דבר אחר מפטירתו של אותו העשיר, מצד המים של השכנים, כי היה שכן אחד שהיה שלישי לבית הנפטר, ולא שמעו בביתו קול זעקה של הבכיה אשר היתה בבית הנפטר, ולכן לפי תומם בשלו במים הבשילין הרבה, כי היה אצלם חתונה, ואחר עשרה דקים נודע להם, והיה אצלם ספק אם נחשב אותו בית של החתונה שלישי, ולא יאסרו התבשילין, או נחשב בית שני, בשביל שנמצא בסוף הכותל זיזין משך שני אמות בולטים ונוגעים בכותל בית הנפטר, ומכח זה נחשב בית החתונה שני, וילכו משרתים של בית החתונה לבהמ"ד לשאול מן חכמי בהמ"ד על דין זה, ונעשה מחלוקת בין החכמים, יש מהם אוסרין, ויש מהם מתירים, והיו נלחמים זה עם זה בסברות שלהם, אלה מביאים ראיות לאסור, ואלה מביאים ראיות להתיר, ויש לפניהם ספרים פתוחים כמו ט"ו ספרים מן הפוסקים ושאלות ותשובות בשביל אותו ענין, והקולות של מלחמתם זע"ז המה חזקים:

וכל זה הענין היה במשך שלשה שעות אחר שנודעה מיתתו של אותו עשיר, והיו בני אנשים מן החברה אלו לשמרו עד אחר שיעברו כ"ד שעות, והנה אחר שלשה שעות ראו השומרים שאותו המת נענע ידיו ורגליו מעט, ואחר שני רגעים ראו שפתח עיניו, והרים ראשו מן הכר, וישב כאחד האדם, ותכף קפצו אלו השומרים והגידו לאנשי ביתו כי חי הוא, ואז בניו שלחו תכף המשרתים אצל החכם להודיעו שלא יכין הספד ודרוש כי אביהם הוא חי, וגם הודיעו לראשי החברה, ויתעצבו האנשים מאד, כי הגיעה להם ידיעה זו בהיותם עסוקים בשבי המתנה לעשות להם מולא שישמחו בם, וידיעה זו היתה קשה על ראש חברת הרוחלים יותר מכולם, כי היה שמח לפרוע בסך זה חוב המוטל עליו ועתה בעלי חובות שלו בהיו ישבים הקילו, ומה יענה להם בעבור חובם, גם ממילא הלך המבשר לבית המדרש וירא כל החכמים יושבים ולוחמים מלחמתה של תורה וספרי הפוסקים פתוחים לפניהם, ויאמר להם אל תטרחו בענין זה, כי המת נודע שהוא חי, ואין כאן טומאה וכל אחד מהם קם והלך לביתו נבהל ומהפלא מן הדבר הזה, דלא נשמע כזאת שיטעו אנשי החברה וגם הרופא לחשוב על אדם שמת, והוא חי באמת:

והנה ראש חברת הרוחלים מרוב צערו הלך מביתו לבית העשיר לראות בעיניו, וימצאהו חי יושב ומדבר, ותכף יצא והלך לחזור לביתו, אך בכל הדרך היה הולך ומקלל קללות נמרצות על אותו העשיר, ויפגע בו חסיד אחד ויאמר לו החסיד למה חרה לך על זה העשיר שאתה מקללו, מה עשה לך, ויאמר ק"ן דניי זהב היו בידי וחטף אותם ממני, ויאמר לו אם הוא באמת לא היה מת אלא היה חי, מה היה לו לעשות וכי ימית עצמו כדי שתעשה לו רחילה ותקח ק"ן זהובים. ויאמר לא כן, דודאי היה מת, דאיך יתכן דאנשי החברה ישגו בדבר זה שהוא חי ויחשבוהו למת, אך הענין כך היה, דאחר שמת ויצאה נשמתו ממנו, ידעה נשמתו שבניו מבזבזים ממון הרבה בעבורו, והוא קמצן גדול לכך בקשה נשמתו מן מה"מ שיחזירנה לגופו והחזירה וחיה, כדי שלא יותן מן ממונו לשום אדם פ"ק. ויאמר לו החסיד דברים אלו שאתה אומר הם הבל וריק, ולא יתכן להיות כן בעולם, אך אתה נעשה הדבר הזה קשה עליך בעבור שמחת הממון שפרחה ממך, אמנם אשאלך דבר אחד, אם היית רואה כל הדבר הזה בחלום שאותו עשיר מת, והתנדבו בשבילך ק"ן זהובים, ושמחת עליהם מאד, ובבוקר הקיצות וידעת שלא היה לא יער ולא דובים, אם היה חרה לך על השמחה שפרחת ממך. ויאמר מראה החלום שאני, אבל ענין זה לא היתה שמחתי בו בחלום, אלא היתה בהקיץ, שהבטיחו אותי בק"ן זהובים, והיה מוכנים לתתם לי, והיו לי כמאן דמנחי בכסתאי:

ויאמר לו החסיד גם זו השמחה שהיה לך בענין זה היא דומה לשמחה של חלום, יען כי לא הביאו לך עדיין הזהובים ותאחזמו בידך, ואח"כ לקחו אותם, אלא הם רק הבטיחוך בדברים, וזה ברור וידוע דכל הבטחה שהיא רק בדיבור ולא נעשית בפועל, הנה היא בסוג חלום, כי היא עודנה בכח ולא בפועל, וכן מפורש דבר זה בספר ישעיה הע"ה בסי' כ"ט, על האומות שהיו מכינים עצמם ומתייעצים ומדברים בפיהם איך לבא על ירושלים להחריבה, ואע"פ שהם מדברים בפיהם ושמחים על העלות אשר בנו בהם הבנין של חרבנה, באופן שברור להם שתעלה עלתם בידים ויחריבו אותה בפיעל, עכ"ז כיון שעדיין לא החריבו אותה בפועל כי אם רק בדיבור שהוא עודנו בכח דוקא, נחשב בניין העלה שלהם ובמחתם בה כחלום ממש, דכתיב והיה כאשר יחלום הרעב והנה אוכל והקיץ וריקה נפשו, וכאשר יחלום הצמא והנה שותה והקיץ ונפשו שוקקה, כן יהיה המון כל הגוים הצובאים על הר ציון. הרי אע"פ שהכינו עלות בדבור, והיו שמחים על מליאות העלה, דמה אותה הנביא לשמחתם בזה לשמחת החלום, ועל כן גם אתה שמחתך בק"ן זהובים, אע"פ שהיתה בהקיץ עכ"ז כיון שלא באו לידך, אלא בדבור בלבד בשרו אותך, הנה זו אינה נחשבת שמחה שלימה, כדי שיחרה אפך על אשר פרחה ממך, דכל דבור הוא עודנו כח ואינו פועל, ולכך ידמה לחלום ממש:

וכן הענין כאן, אם ראובן הרע לשמעון בדבור בלבד, שהוא

שהוא רע בכח ולא בפועל, אין לו לומר בבקשת המחילה אין דבר זה ניתן לימחל ולא אמחול לו, אע"פ שהוא רוצה להיות אחי ומבקש ממני מחילה, דהא ודאי טועה אתה המסבב בדבר זה, וצריך שתמחול לו, כיון שהוא מבקש מחילה ממך שרוצה להיות אחיך, כי זאת הרעה שהרע ראובן לשמעון לא היתה רעה בפועל אלא רק בכח, כי אין הדיבור פועל אלא כח, וכל שהוא בכח ולא נעשה בפועל אינו בסוג הקיום, ונדמה לחלום שאין בו ממשות:

ולכן אחר שצוה את האדם לא תלך רכיל בעמך, ונודע דלשון רכילות הוא רעה בדיבור דוקא כי זה נקרא רכילות, ואין כאן פועל, ובודאי האדם צריך ליזהר שלא יעשה רעה לחבירו אפילו בדבור בלבד, ואז בא הכתוב שאחריו להזהיר את זה שנעשה עליו הרכילות שהריע לו חבירו בדבור, שאם בא חבירו לבקש האחוה שצריך למחול, וז"א לא תשנא את אחיך בלבבך, פירוש אם זה שהרע לך בדיבור נתחרט, ועתה רוצה להיות אחיך על ידי מחילה שנתחרט על דבור הרע שדבר בך, אתה לא תשנאהו אלא תמחול לו ותרצה בו להיות אחיך, יען כי הוכח תוכיח את עמיתך, פירוש זה שרוצה עתה להיות עמיתך, אם תבא להוכיחו ולדון עמו על עון שחטא לך, לא תוכל למצוא בו רע בפועל אלא רק עון של כח, ונז"א הוכח לשון כח, וגם הוכח בהפוך אתוואן הוא הכח, כלומר אם תוכיח אותו לא ימצא בידו אלא עון של כח, ולא עון של פועל, כי הדבור הרע אינו רע של פועל, אלא רע של כח, ולכן בדין הוא כיון שעתה מתחרט ומבקש להיות אחיך, לא תשא עליו חטא זה ותשנאהו, דאינו כדאי חטא זה של הדבור שהוא רק בכח, לדחות המחילה ולהגביר השנאה:

ואהבת לרעך כמוך אני ה'. רבים נתקשו בדבר זה איך תלה התורה לאדם דבר שא"א לקיימו, ואיך יצוייר דבר זה שיהיה אוהב את חבירו כנפשו, ואדרבה מצינו לחז"ל שאמרו הפך הנראה מן פשט הכתוב הזה, דאמרו חייך קודמין לחיי חבירך. ונ"ל בס"ד כלל גדול אמר הכתוב במשלי, כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל האדם, שאם ראובן אוהב את שמעון בלבו, מוכרח שגם שמעון יהיה אוהב אותו, אך ידוע שזה הכלל אינו מוכרח להיות אלא באהבה גמורה כזה אוהב את רעהו כאהבת האב עם בנו, וכאהבת האחים ואיש עם אשתו, אבל אם ראובן אוהב את שמעון אהבה קלה, אין אהבה זו מחייבת לומר, שגם שמעון ודאי אוהב את ראובן, ע"פ הכלל הזה של כמים הפנים לפנים, דאפשר כל כה"ג דראובן אוהב את שמעון אהבה קלה, אין שמעון אוהב את ראובן אפילו אהבה קלה, וז"ש ואהבת לרעך אהבה גמורה, באופן שמוכרח לומר שהוא ג"כ יש לו אהבה כמוך, אבל אהבה קלה שאינה מחייבת לומר שגם הוא כמוך באהבה שאוהב אותך, אין זו רבותא, כי ידוע שמוכרח להיות במין האדם אהבה קלה שנקראת אהבת המין, ואין צורך לצוות על זו הקלה, אלא אני מצווך על אהבה הגדולה השלימה המחייבת כמוה אל רעך:

והתקדשתם והייתם קדושים. נ"ל בס"ד הכפל הזה ע"פ מ"ש באבות דר"ן פרק ט"ז, רבי עקיבה כשהלך לארץ הוליכו קורלא אצל שלטון אחד, ושגר לו שתי נשים יפות, רחוצות וסכות וקשוטות ככלות חתנים, והיו מתנפלות עליו כל הלילה, זאת אומרת חזור אצלי, וזאת אומרת חזור אצלי, והיה יושב ביניהם ומרקק ולא פנה אליהם, הלכו להם בבוקר והקבילו פני השלטון, ואמרו לו שוה להם מות ממה שנתת אותנו לאיש הזה, שלח וקרא לו, וא"ל מפני מה לא עשית עם הנשים הללו כדרך שבני אדם עושין לנשים, לא יפות המה, לא בנות אדם כמותך הן, מי שברא אותך לא ברא אותם. אמר לו מה אעשה, ריחן בא עלי מבשר נבילות וטריפות ושרצים, ע"כ. נמצא האדם שהוא משתדל להתקדש בקדושת התורה והמצות, אז החומר שלו משתנה להיות גוף קדוש, שנעשה קדוש קרוב לקדושת הנפש, ולכן באמת כן היה לרבי עקיבה, אשר מחמת קדושת חומר גופו היה מרגיש ריח רע מאלו הזונות, מפני שהחומר של גופו נתקדש ונעשה צורה, ואין לו תאוה לדברים הרעים, שדרכו וטבעו של החומר להתאוות להם, וכן אחז"ל גבי יעל כשבא עליה סיסרא, לא היה לה הנאה מן ביאתו כלל, וכן אחז"ל דרך כלל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים, אבל הרשעים להפך ביאה האסורה דא"א או שאר ערוה נמתקת אצלם, ומרגישים בה הנאה גדולה, כמ"ש מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם, וביאה המותרת שהיא באשתו לא תערב להם:

והנה נודע, כי קדושת החומר של הגוף תהיה ע"י קדושת המחשבה, שאם האדם יתקדש עצמו במחשבה שלא יהרהר בהרהורים ומחשבות רעות, אז הגוף שעניינו הכל הוא במעשה יתקדש, על כן רבי עקיבה שהיה מקדש עצמו תמיד במחשבה נעשה גופו קדוש במעשה, דכשבאו הזונות לעשות מעשה רע, בא לו מהם ריח רע קשה שלא היה יכול לסבלו, ולכך היה מרקק כל הלילה, ולא עלה בלבו תאוה להם כלל, כי קדושת החומר תלויה בקדושת המחשבה, וז"ש והתקדשתם בקדושת המחשבה, ואז והייתם קדושים בקדושת המעשה שהיא נעשית בחומר הגוף שהיא פעולה של הגוף:

ובזה יובן בס"ד מאמר רז"ל עתידים הצדיקים שיאמרו לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה, וקשה והלא גם עתה נקרא הצדיק קדוש, דכתיב ואת הקדוש והקריב אליו ואשר יבחר ה' הוא הקדוש, וכן קדושים תהיו, וכן איש אלקים קדוש הוא עובר עלינו תמיד. ונ"ל בס"ד הכונה שישבחו אותם בשלשה פעמים קדוש, כדרך שאומרים לפני הקב"ה ג"פ קדוש, והטעם שלעתיד יהיו שלמים בקדושת המחשבה ובקדושת הדיבור ובקדושת המעשה, וכנגד ג' קדושות אלו יאמרו להם שבח של ג"פ קדוש. ובזה יובן בס"ד דברי התנא הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, כי איש ישראל אם יסתכל עתה בשלשה דברים שהם ג"פ קדוש, אשר עתיד לזכות בהם שיאמרו לפניו ג"פ קדוש, איך יתכן שיהיה פונה לעבירה שבה יפסיד המעלה הגדולה הזאת ועוד ראוי שיסתכל מאין באת וכו', ובזה יהיה פורש מן העבירה לגמרי, וממילא יתקדש עתה, ואז עי"כ יזכה למעלת השבח ההוא של ג"פ קדוש:

לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך. נ"ל בס"ד, סמיכות שני מצות אלו ביחד, והוא בהקדים מ"ש בגמרא דשבת, א"ר מאי דכתיב כנפי יונה נחפה בכסף, למה נמשלו ישראל ליונה, מה יונה זו כנפיה מגינות עליה, אף ישראל מצות מגינות עליהם, וכתבו התוספות ז"ל שם, אמרו במדרש כל העופות כשהם יגיעים הן נחים על גבי הסלע, ויונה נחה באחת ופורחת באחת כשהיא יגיעה, וצריך להבין פרטי המשל הזה של היונה שנחה באחת ופורחת באחת, איך יתיישבו על ענין ישראל, שנמשלו ליונה בדבר זה. ונ"ל בס"ד כי האדם הוא מורכב מגוף ונפש, וביום יגע בתורה בשני חלקיו אלו, שהם חלק הנפשיי וחלק הגוף, אבל בלילה בעת שינה הגוף נח ובטל, אבל הנפש אינה נחה, אלא היא מעופפת לעלות למעלה לעסוק בתורה בישיבות הצדיקים, וכנודע ממעשה של רבינו האר"י ז"ל

שהיה

שהיה ישן ביום שבת, והיו שפתיו דובבות, ושאלו אותו על זה, ואמר דבעת שינה תעלה נשמתו למעלה בישיבות הצדיקים, ותקבל מהם דברי תורה וכו', נמצא יש בצדיקים דבר כדמיון היונה שביגיעתה נחה בכנף אחת ומעופפת בכנף האחת, וכן הצדיקים כשיגעים ביום ונחים על מטתם בלילה, בעת שינה הם נחים באחת שהוא חלק הגופניי, שהוא ישן, ומעופפים באחת הוא חלק הנפשיי, כי הנשמה מעופפת והולכת מישיבה לישיבה בישיבות הצדיקים למעלה, וכדכתוב ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון. ועל זה נאמר אני ישנה ולבי ער כלומר אני ישנה הוא חלק הגופניי, ולבי ער הוא חלק הנפשיי שנקרא לב, מפני שהוא שוכן בתוך הגוף, והוא המשפיע לכל האברים שבגוף כמו הלב:

ובזה יובן בס"ד מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה כלומר אבר כיונה שהיא נחה באבר זה ומעופפת באבר אחר, כן אני בלילה אעופה ואשכונה, כלומר אעופה בחלק הנפשיי, ואשכונה על המטה בחלק הגופניי:

ובאופן אחר פרשתי הדמיון הזה של כנפי היונה בענין ישראל, והוא כי ידוע דמ"ע הם בחינת חסדים, ולכן יתייחסו לימין, ומצות לא תעשה בחינת גבורות, ויתייחסו לשמאל, גם ידוע קיום מצות לא תעשה הם מתקיימים בכל רגע, ואין להם ביטול כלל, כי כל רגע שאינו עושה בו עבירה, הנה הוא מקיים מצות סור מרע, אבל מצות עשה אינה אלא אם תבא המצוה ליד האדם ויקיימנה:

ובזה יובן בס"ד טעם נכון ונפלא, למ"ש רבינו ז"ל בשער מאמרי רשב"י דף ג' ע"א שהאדם בעשותו המצוה גורם שני זווגים, הא' הוא זווג חו"ב שהם סוד י"ה, והב' זווג תפארת ומלכות שהם סוד ו"ה שבשם הוי"ה, האמנם זווג חו"ב נעשה על ידי קיום מצות לא תעשה, וזווג תפארת ומלכות נעשה על ידי קיום האדם מצות עשה, ואל זה רמזו רז"ל באמרם שמי עם י"ה שס"ה, זכרי עם ו"ה רמ"ח, הורו בזה דמצות לא תעשה שהם שס"ה תלויים בשתי אותיות י"ה שהם חו"ב אבל מצות עשה שהם רמ"ח תלויים בשתי אותיות ו"ה שהם תפארת ומלכות עכ"ד ז"ל ע"ש, וצריך להבין למה זווג חו"ב נעשה בקיום מצות לא תעשה, וזווג תו"מ נעשה בקיום עשה, ולפי האמור מובן שפיר, דידוע שזווג חו"ב לא פסיק כלל, אבל זווג תו"מ הוא לעתים ידועים, והשתא מובן בס"ד הטעם כי קיום מצות לא תעשה הוא נעשה בכל רגע ולא פסיק כלל, כי כל רגע שאינו עושה בו עבירה הרי הוא מקיים מצות לא תעשה, ולכן בעבור קיום מצות לא תעשה נעשה זווג חו"ב שהם י"ה דלא פסיק כלל, אבל קיום מ"ע דפסיק, דאינו מקיים מ"ע אלא כשתבא לידו, וכשיבא זמן שלה, לכן לא נעשה בעבורם אלא רק זווג תפארת ומלכות שהם ו"ה שהוא לעתים ידועים, ולכן שם הוי"ה נראה לפעמים שלם באותיות ו"ה, ולפעמים התעלמו ו"ה כדכתיב כי יד על כס יה ובזה יובן מ"ש רז"ל דיו לעולם שישתמש בחצי השם ודו"ק:

ובזה מובן בס"ד שפיר המשל של כנפי יונה בנמשל שהוא ענין ישראל, והוא דהיונה בכנפיה נחה באחת ומעופפת באחת, כן ישראל יש להם מצות לא תעשה שהם מתייחסים לכנף שמאל, כי הם גבורות, ויש להם מצות עשה שמתייחסים לכנף ימין שהם חסדים וכנף זה לפעמים נחים בו, שאינו מזדמנת העשה לידם או אינו עת שלה, אבל בכנף השמאלי שהוא כנגד מצות לא תעשה הם מעופפים בו, דהיינו מקיימים אותו בכל עת, ולז"א מה יונה כנפיה מגינות עליה בכל עת, אפילו בעת יגיעתה היא נחה באחת ומעופפת באחת, כן ישראל מצות מגינות עליהם בכה"ג, דאפילו לא נזדמן להם מ"ע שהם בכנף ימין, יש להם הגנה תמידית מן מצות ל"ת שהם בכנף שמאל:

נמצא קיום הלאוין הוא תמידי, כי בכל רגע מקיים סור מרע, אבל קיום ועשה טוב שהוא מ"ע הוא אינו תמידי, אלא כשיבא לידו, וכשיגיע העת הראוי לעשותו בו, ולכן הגנה מצד הלאוין היא תמידית אבל הגנה מצד העשין אינה תמידית, ועל כן קבע הקב"ה בגוף האדם מצוה אחת מן מצות לא תעשה, שהאדם מקיים אותה בתמידית, והיינו שלוהו במצות הפיאות לא תקיפו פאת ראשכם, וכל עת שהפיאות קבועים בו ואינו מגלחם, הרי זה מקיים מצות לאו זה שאינו עובר עליו, וקיום זה הוא תמידי, ובזה הלאו יהיה הגנה על גוף האדם, ויש מצוה אחת מן מצות עשה נעשית בגוף האדם, אך זו נתקיימה בפועל בשעה אחת בעת שנימול, ואח"כ אינו מקיימה בפועל, כי כיון שנימול נגמרה המצוה, ומה יוכל לעשות עוד, משא"כ מצות הפיאות כל רגע שאינו מגלח הפיאות שלו הנה הוא מקיים מצות לא תקיפו פאת ראשכם, וידוע מ"ש המפרשים ז"ל דעיקר השכר שהוא מצד הדין מגיע לאדם מן הלאוין, כי במ"ע יש טענה של מי הקדמני ואשלם, לכן השכר הוא בתורת חסד, אבל הלאוין שהם סור מרע, זה תלוי בבחירה של האדם, דארז"ל צדיק ורשע לא קאמר קב"ה, כשגוזר על הולד חכם או טפש וכיוצא, ולכן נקבע מצוה אחת מן הלאוין בגוף האדם שהם הפאות להגין עליו, כי זו ההגנה שלה מן הדין וגם היא תמידית, וכאמור:

והנה הפיאות הם שתים א' מימין וא' משמאל, הרי קבוע באדם לאו מצד זה ולאו מצד זה, ותחת אלו הלאוין של הפיאות הקבועים באדם יש שני ראשים של הזקן מכאן ומכאן, וידוע כי בשני ראשים של הזקן מאיר שם אל, שהוא סוד שם אל של פסוק אל רחום וחנון, ולמעלה משני ראשים אלו של הזקן יש שני פיאות שהם שני לא תעשה לא מכאן ולא מכאן, והיינו לרמוז כי על ידי קיום לא תעשה בפאה זו ולא תעשה בפאה זו, יאיר לנו שם אל בראש הזקן שהוא שם אל בראש זה, ושם אל בראש זה, ואותיות אל ואותיות לא שוין:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב לא לנו ה' לא לנו, כי לשמך תן כבוד, כלומר לא יש לנו מצד זה, ולא יש לנו מצד זה להגין עלינו, כי לשמך הוא שם י"ה הקבוע שהוא שלם תמיד, והוא לבדו נקרא שם בפ"ע והלאוין הם בו, תן כבוד לגאול אותנו בעבורו. ובזה יובן בס"ד נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים, כלומר נשא לבבינו זו כונת הלב אל כפים, היא המעשה שתתייחס לכפים, שנעשה המצות בכונת הלב, ויבא לנו הארה, והגנה מן אל אל, שמאירין בשמים. ובזה יובן בס"ד ואבואה אל מזבח אלקים אל אל שמחת גילי ואודך בכנור אלקים אלקי, פירוש מזבח אלקים זו התורה שיהיה בה כפרה על עונותי, כמו כפרה שתהיה בקרבנות, דכתיב זאת התורה לעולה וכו' גם אל אל הם שני שמות שם אל המאירים בראשי הזקן, הם שמחת גילי שיגיע לי הארה מהם, ואודך בכנור כ"ו נ"ר, כלומר שם הוי"ה שהוא כ"ו שיש בו הארה של נ"ר, שהוא מספר הוי"ה אהי"ה הוי"ה אדנ"י הוי"ה אלקי"ם, שעולים נ"ר:

ולפי האמור יש לומר טעם נכון שנקבעו הפאות למעלה מראשי הזקן, והם סמוכים זעג"ז, להורות אם אתה שומר מצות אלו של הפיאות, שהם לא מכאן ולא מכאן, יאיר לך שם אל המאיר בראשי הזקן שהוא שם אל מכאן ושם אל מכאן. וז"ש לא תקיפו פאת ראשכם ועי"כ לא תשחית פאת זקנך, כלומר לא תשחית את הארות

האחרות המגיעים לך מן פאת זקנך, כי כיון שאין אתה מקיף פאת הראש שהם לא מכאן ולא מכאן, יאירו בך פאות הזקן שהם שם ב' מכאן, ושם ב' מכאן:

פרשת אמור.

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם. הדקדוק כאן עומד על אם הדרך, על מה שכפל הלשון אמור ואמרת. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בפרשת נשא, כה תברכו את בני ישראל אמור להם, ומקשים מאי קמ"ל במ"ש אמור להם, ורז"ל דרשו ללמד שצריך החזן להקרות להם הברכה בכל תיבה ותיבה בפ"ע, והם יברכו אחריו ופרשתי בס"ד דרמז כאן הטעם שנבחרו הכהנים לברך את ישראל, משום דכתיב טוב עין הוא יבורך, והכהן הוא בחסד, וידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל שהחסד יונק מן החכמה, שהוא עומד בקו הימין תחת החכמה ויונק ממנה, וידוע שהחכמה נקראת עין, ולז"א טוב עין הוא יבורך, ואז"ל אל תקרי יבורך אלא יברך, ולכך הכהן שהוא חסד היונק מן החכמה שהיא עין הוא יברך את ישראל, וידוע אל"ף הוא סוד חכמה, כמ"ש רז"ל אלף חכמה ובו מספר האלפים שנרמזים באות אל"ף כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, וידוע מ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות בסוד י"א סמני הקטרת, מור הוא החסד שנקרא מור, וז"ש כה תברכו את בני ישראל, ומה שנבחרו לברך את ישראל מפני כי א' מור הוא להם והיינו א' סוד חכמה, מור סוד חסד, הוא להם, שיש להם אחיזה ויניקה בשניהם:

והנה ידוע כי החיים נמשכים מן החכמה, בסוד והחכמה תחיה בעליה, ומאחר כי החסד הוא עומד בקו הימין תחת החכמה, לכך התורה שנקראת תורת חסד ככתוב ותורת חסד על לשונה, כתיב בה אורך ימים בימינה, כי החסד בחכמה שמשם אורך ימים. ועל כן בזה למדנו טעם נכון, על אשר נמנע הכהן להטמא בטומאת מת, דידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק ה' יסעדנו על ערש דוי, שהמיתה היא מסילות אור החכמה וז"ש אמור אל הכהנים, רמז באותיות אמור על החכמה שהיא סוד א', ועל החסד שנקרא מור, וזהו אמור הוא א' מור שניהם שייכים לכהנים בני אהרן, כיון דהכהנים בחסד שהוא יונק מן החכמה שהיא סוד א', לכן ואמרת אליהם קרי בה א' להם, כי אות א' שהוא סוד חכמה הוא ג"כ להם. וכיון שיש להם שייכות גם בחכמה לכך לנפש לא יטמא, כי טומאה של מת היא מחמת סילוק אור החכמה, והכהן הוא נאחז באור החכמה מחמת שהוא בחסד, וכדאמרן:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד טעם של הכפל אמור ואמרת והוא דידוע דלכהנים לא יש מצוה תמידית מן המצות ששייכים בם, שנוהגת גם בזמן שאין בהמ"ק קיים, כי אם מצות לאו של לא יטמא בטומאת מתים, וכיון שזו המצוה היא לאו מן הלאוין, ראוי שישאר ג"כ להם מצות עשה מן העשין ג"כ, כדי שיהיה הסימן חזק שמורה על חזרת עטרה ליושנה, שיבנה בהמ"ק בב"א, ותחזור כל מצות כהונה ליושנה, וז"ש אמור אל הכהנים בני אהרן, פירוש כבר יש מ"ע של אמירה שהיא ברכת כהנים, שהיא אמירה בפה אל הכהנים בני אהרן שכתוב בה אמור להם כלומר שהיא קיימת לדורות, ולכן ראוי שאתן להם מצוה אחרת מן מצות הלאוין שתהיה תמידית ג"כ אצלם, על כן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא:

לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו. נ"ל בס"ד, דהצדיק נקרא תמים, דכתיב תמים תהיה עם ה' אלקיך, וכן אמר הש"ת לאברהם אע"ה התהלך לפני והיה תמים, גם עוד כתוב בצדיק עושה אלה לא ימוט לעולם, וכן נאמר לא יתן ה' מוט לצדיק, ופרשתי בס"ד הטעם שכתוב לשון לא ימוט על הצדיק, כי מאחר שהצדיק נקרא תמים, אז אם יהיה לו חסרון בצדקתו שיחטא ויקלקל, נגרע מן אות מ"ם סתומה של תמים מן הגג שלה, שיהיה הגג של אות מ"ם סתומה נפתח מלמעלה, וזו הבריטה של הפתיחה תכנס ממקום הפתיחה לפנים, דהיינו לתוכה של מ"ם, ואז תהיה המ"ם צורת טי"ת, וממילא אותיות תמים נקראים תמיט, ולז"א עושה אלה לא ימוט לעולם, כלומר ישמרהו הש"ת שלא יקלקל לחטוא, דאז אותיות תמים שבו יהיו נקראים תמיט, וכן עד"ז אמר לא יתן ה' מוט לצדיק, כיון שנעשה צדיק גמור וזכה להיות נקרא תמים, יעזרהו הש"ת שלא יקלקל, ויהיה שם תמים אותיות תמיט, ולז"א כאן לא יקרחו קרחה בראשם, קרי בה בראשם מ"ם היא מ"ם סתומה של תואר תמים, לא יעשו בה קרחה למעלה בגג שלה, שיהיה נפתח ונפחת להיות צורת טי"ת:

ועוד יש לרמוז כונה אחרת בדברים אלו, להזהירם על הכעס, כי טבען של כהנים להיות להם מעט כעס, דכתיב ועמך כמריבי כהן, וידוע דהכועס חכמתו מסתלקת ממנו, וכמ"ש רז"ל בגמרא, וידוע דהחכמה משכנה בראש, ולז"א לא יתכעסו הרבה שגורמים קרחה בראשם, דהיינו שתסתלק מהם החכמה שהיא בראש, והזהיר אותם בענין הכעס יותר ביום הצום, אשר האדם מצד טבעו עלול להתכעס בתעניתו יותר, ועל זה אמר ופאת זקנם לא יגלחו, והיינו דהקצות נקראים פיאות, כמו ומחץ פאתי מואב, וקצוות של אותיות זקן מצד אחד הוא אותיות צום, כי בצד זי"ן יש וא"ו, ובצד קוף יש צ', ובצד נו"ן יש מ"ם הרי צום, לכן הזהירם על יום הצום בפרטות שרמוז בפאת אותיות זקן לא יגלחו, שלא יתכעסו בו שגורמים לאבד מידם מצות הצום, שישלטו בה הקלי' ויהיו בחלקו של טורף ח"ו, וממילא ג"כ בבשרם הוא גופם לא ישרטו שרטת, שהכועס ביותר עושה חבלה בנפשו וגופו, וכדהוה באדם אחד שנתכעס כעס גדול ועצום, ובתוך כעסו מת פתאום ב"מ, ולז"א ובבשרם לא ישרטו שרטת:

קדושים יהיו לאלקיהם ולא יחללו שם אלקיהם כי את אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבים והיו קודש. י"ל מאי קמ"ל באומרו יהיו לאלקיהם, והלא בפרשת קדושים אמר קדושים תהיו בסתם, ולא פירש ואמר תהיו לאלקיכם, וכן והתקדשתם והייתם קדושים, ולא פירש ואמר לאלקיכם, ועוד י"ל כי אשי ה' היינו לחם אלקיהם, דכלהו משמעותם קרבן, וכן תרגם אונקלוס ית קורבניא דה' קורבן לאלההון הינון מקרבין, ועוד למה הוצרך לצוות לכהנים על חלול השם, והלא כל אדם הוא מצווה בכך. ונ"ל בס"ד מילי מילי נקיט, חדא קדושים יהיו לאלקיהם, דהכהן עסקו במחשבה, שאם חשב שלא לשמו ושלא במקומו וכיוצא בזה פוסל הקרבן ע"י המחשבה בלבד, וידוע שהמחשבה אינה ניכרת אלא לה' אלקינו, ולז"א קדושים יהיו לאלקיהם, דהיינו קדושים במחשבה שהיא אינה ידועה אלא לאלקינו, ועוד יזהרו שלא יחללו את שם אלקינו, והיינו שיש כהן שחביבה עליו אכילת בשר קדשים, ולכך מרוב חשקו במצוה חוטף ואוכל, או שואל בפיו חלקו ועושה כמעשה בני עלי, דכתיב בשמואל, ובני עלי בני בליעל לא ידעו את ה', דכל איש כאשר היה זובח שלמים בא אליו משרת הכהן ובידו מזלג בעל שלש השינים, כדי ליקח בו הבשר

והנה

והכה ביורה ובקדרה כל אשר יעלה המזלג יקח הכהן בו, גם לפעמים בא קודם הקטרת האימורין, בעוד שלא בשלו הבשר, ואמר לאיש הזובח תנה בשר לצלות לכהן, וזה אומר לו קטר יקטרון היום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך, וזה משיב לא כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחזקה, והיה נעשה בזה חלול השם, וכמ"ש נאצו האנשים את מנחת ה', ואפשר שימלא כהן שנוהג בכך לשאול חלקו בפיו, וליקח קודם הקטרה, באומרו שהוא חביבה בעיניו אכילת בשר קודש, ומשום חבוב מצוה עושה כן, לכך הוצרך להזהירם שלא יחללו שם אלקיהם למעבד כבני עלי, ועוד הזהירם שיהיו מחשבים בקרבן זה שמקריבים למטה, כאלו הם מקריבים למעלה קרבן הנשמות במזבח העליון, כמ"ש בזוה"ק, כמו שיש מזבח למטה יש מזבח למעלה, וכמו שמקריב הכהן למטה יקריב מיכאל נשמות במזבח של מעלה, והכהן יעשה חיבור וקישור להקרבתו למטה עם קרבן של מעלה, שהוא קרבן של נשמות, ויצייר בדעתו כאלו הוא עומד למעלה ומקריב, וז"ש כי את אשי ה' הם קרבנות של מזבח התחתון, כאלו לחם אלקיהם שהוא קרבן של נשמות שקרבים למעלה הם מקריבים בידם, עם אשי ה' שהם קרבנות שלמטה, ולכן והיו קודש, כלומר צריך שיהיו בקדושה דוגמת מלאכי עליון, כדי שישוו עמהם בענין ההקרבה ויתקשרו זה בזה :

ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ה'. נ"ל בס"ד הכונה שתעשו המצות שלמים בארבעה חלקים, שהם מעשה ודבור וכונה ומחשבה, שהם כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה ב"ה, שבזה יהיה יחוד השם ב"ה, ולכן סיים אני ה'. ועוד נ"ל בס"ד, העבודה שיעשה האדם במצות היא בשתים, האחת בשלימות המחשבה, ועל זה אמר ושמרתם מצותי, כי על עבודה שבלב יפול לשון שמירה, והב' היא עבודה במעשה בידים, ועל זה אמר ועשיתם אותם. וידוע שהעבודה שהיא במעשה בידים, וכן עבודה שבלב תרווייהו צריכים להיות מאהבה, וכ"פ אהבה עולה מספר שם הוי"ה, ולז"א ושמרתם את מצותי בלב ועשיתם אותם בידים, ובזה אני ה' שמתייחד שמי, כי תרווייהו צריכין להיות מאהבה :

ועוד נ"ל בס"ד, הלאוין הם באותיות י"ה דשם הוי"ה, והעשין הם באותיות ו"ה דשם הוי"ה, וכנז' בתיקונים שמי עם י"ה, שס"ה זכרי עם ו"ה רמ"ח, וז"ש ושמרתם מצותי הם הלאוין, ועשיתם אותם אלו מ"ע, ובשתיהם אני ה' שמתייחד בהם שם הוי"ה ב"ה :

דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי. נ"ל בס"ד, ידוע כמו שמוסיפין מחול על הקודש בשבת, כן מוסיפין מחול על הקודש ביו"ט, שהאדם יעשה של חול קודש, והקב"ה יסכים עמו ויקדשם, וכל תוספת קדושה שיעשה האדם בשעה של חול נקרא הזמנה, שמזמין האורח שהוא יו"ט בשעות של חול, אבל בזמנו ממש אינו חשוב אורח אלא בעה"ב, כי הקב"ה קדש אותו, בזמן הזה שהוא מדאורייתא. וז"ש מועדי ה' אשר תקראו אותם, פירוש לא מבעיא שבת שיש לו תוספת, אלא גם מועדי ה' יש להם תוספת אשר תקראו אתם ר"ל תזמינו אותם לעשותם מקראי קודש בתוספת זו בשעות החול, הנה אלו ג"כ חשובים מועדי ה', שאני מסכים עמכם בזה, לז"א אלה הם מועדי נחשבים מועדים שלי. ואמר אלה לרמוז על שלש רגלים שהם ז' ימי סוכות, ואחד דשמיני עצרת ושבעת ימי פסח, ואחד של שבועות הם י"ח יום, וכל יום נחשב ליום ולילה בפ"ע, הרי י"ח יום וי"ח לילה, עולים אלה, ולכך סיים אלה הם מועדי :

ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות שני עשרונים יהיה החלה האחת ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת על השלחן הטהור לפני ה'. צריך להבין טעם לשתים עשרה לא פחות ולא יותר ולמה יהיו חלוקין כל שש בפ"ע, ולמה צריך שתהיה החלה האחת שני עשרונין. ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב מטעם המלך חלק שני ס' תשנ"ב, הטעם שהיו הלוחות אורכן ששה ורחבן ששה, ראיתי להרב שתי ידות סדר בראשית שרוה בכתב לאחד קדוש רבינו אפרים מנצירי ז"ל מגורי רבינו האר"י ז"ל, שמצא בכתב מחכם קדמון עלום ורב, וז"ל דברים ככתבן וכלשונם, טעם שהיו הלוחות וכו', כי השי"ת רצה לזכות את ישראל ולתת להם תורת ה' תמימה בלי שום חסרון כלל, על כן בקש לתת להם גם אותה תורה שיחדש הקב"ה לעת"ל בתוספת גילוי אור התורה ממה שיש לנו עתה והוא ספר ששי של תורה, ותורה זו שלנו היא בסוד שם ב"ן, והתורה העתידה היא בסוד שם מ"ה (א"ה הכונה ב"ן דמ"ה), וצירוף מ"ה עם ב"ן עולים מספר טפח, וזהו סוד ענין טפחים שהיו בלוחות, והטעם שהיו הטפחים ששה לא פחות ולא יותר, יען שרצה הקב"ה לתת לישראל ששה חומשי תורה כמו ששה סדרי משנה, לא חמשה כאשר הם עתה, ואותו ספר ששי היה ראוי להיות בתחלת התורה, וכל ספר וספר היה ראוי להיות טפח על טפח ואותו ספר ששי אשר אמרנו היה מתחיל מאות אל"ף, כי הוא מעולם האצילות שתחלתו אות אל"ף, וספר בראשית שלנו הוא ספר שני לספר ההוא, ומתחיל בבית כי הוא מעולם הבריאה, וההבדל שביניהם הוא זה, כי תורה דאצילות שהוא הספר הנעלם ממנו, הנה הוא כולו שמותיו של הקב"ה, משא"כ תורה דבריאה כהי דיש בה שמות הקב"ה, מ"מ יש בו שמות מלאכים, וגם השמות אינם להדיא אלא ברמז ובהעלם וכו' והסכימה דעת עליון שלא לתת תורה דאצילות הנז' כדי שלא ישתמשו בני אדם בה להגדיל שמם, ולהפך העולם ממנהגו וכו', על כן מנע מהם תורה זו, ולא זכו לספר הששי הזה אלא יחידי סגולה כרשב"י וחביריו וכו' עכ"ד :

והנה קרוב לענין זה שכתב הרב בספר הששי, מצינו לרבינו מהרח"ו ז"ל, בביאור מאמר רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, שכתב ענין לשמה הוא לשם ה"א, כי ד' חלקים פרד"ס יש בתורה, ועוד יש חלק חמישי שהוא פנימיות הסוד, ואם לא חטאו ישראל בעגל היה נותנו להם, ובעגל הפסידו, ויתנן לעתיד אחר התיקון ע"ש, ויתכן בזה ספר הששי שהוא תורה דאצילות יש בו פנימיות של הסוד ששם גם הפשט הוא סוד, וכמ"ש כתבתי הקדמה א' בשם המקובלים ז"ל כי תורה דאצילות שהיא סוד אל"ף, הגם שנגלה בעוה"ז לגדולי חכמי ישראל כרשב"י ורבותיו, ואנשי כנה"ג והנביאים מקבלת ממנה דוקא, הנה הצדיקים בג"ע עוסקים בה, ואחר גמר התיקון כולו נזכה ללמוד בה גם בעוה"ז, ועיין למהר"א שרעבי ז"ל בדברי שלום מ"ש בזה :

והנה מ"ש הרב ז"ל לעיל, שתורה דאצילות היא סוד שם מ"ה, ותורה שבידינו היא סוד שם ב"ן, ציינתי לעיל שהכונה לומר על ב"ן דמ"ה, כי נודע ששם מ"ה יש בו שם ב"ן, ושם ב"ן יש בו שם מ"ה, כנודע בענין היום והלילה במחציות שלהם. ובזה יובן בס"ד מ"ש מרע"ה להשי"ת, ואמרו לי מה שמו, מה אומר אליהם, דהיינו אחר שא"ל תעבדון את האלקים על ההר הזה, שהבטיחו ליתן התורה לישראל, הלא בזוה"ק שיש שני מדרגות בתורה, א' שהיא סוד שם מ"ה, והיא בסוד אות

אות אל״ף, וא׳ היא בסוד שם ב״ן שהיא בסוד אות ב׳, ושאל אם ישאלוני מה שמו של ספר התורה שיתן לנו, אם אומר להם שמו מה, דהיינו שהוא תורה דאצילות שהוא סוד מ״ה, והשיב לו כה תאמר לבית ישראל אהיה שלחני אליכם, כלומר תודיעם שהתורה שאתן להם היא בסוד הבריאה, שהיא סוד בינה, ששם הוא שם אהי״ה, כי זה שמי לעולם, כלומר זה ספר שם מ״ה הוא נעלם עתה מהם, ולעתיד אגלה אותו, אבל זה הוא ספר שם ב״ן שאתנהו עתה הוא זכרי לדור דור, שילמדו בו עתה בכל דור ודור :

ובזה יובן בס״ד רמז הכתוב נורא תהלות עושה פלא בהפוך אתוון אל״ף, רמז לספר הששי הנז׳ שהוא סוד אות אל״ף, וז״ש כרמי שלי לפני הוא בית שלישי שארא‌הו מזומן בנוי ומשוכלל לפני, מעשה ידי שמים, אז אותו זמן האלף לך שְׁלֹמֹה, דהיינו ספר הששי שהוא בסוד אל״ף נשלם לך בתחתונים, שיזכו לו גם התחתונים. ובזה יובן בס״ד רמז הכתוב טוב יום בחצריך מאלף, כלומר שאלמוד בחצריך תורה דאצילות שה״ס אל״ף, ולז״א מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי, ע״י שלימות הענוה במדרגה העליונה הנקראת מה, כמ״ש מרע״ה ונחנו מה, אז ומ״ה הוא ספר תורה דאצילות שהוא בסוד שם מ״ה תהמי עלי להשיג אותו :

ובזה יובן בס״ד הטעם שעולין ביום כפור לס״ת ששה, לרמוז כי אחר שתושלם הכפרה והתיקון של עון עץ הדעת, ועון העגל ושאר קלקולים ונשיג כפרה שלימה, אז נשיג גם ספר הששי הנז׳, ויהיה לנו תורה שבכתב ששה ספרים. ובזה יובן בס״ד רמז הכתוב ואחבשך בשש, שרמז על ששה ספרים אלו, שנזכה לעתיד לספר הששי, שהוא כולו שמותיו של הקב״ה כנז״ל, וז״ש ואחבשך בשש הוא ספר הששי הנז׳, ובזה אכסך משי בהפיך אתוון שמי, כלומר אכסך באור שמות שלי. ובזה יובן בס״ד רמז הכתוב תחיינו ובשמך נקרא, כלומר נקרא בספר שהוא שמך שמלא שמותיך, וגם יובן ובשמך ספר וא״ו שהוא שמך, נקרא בו :

ובזה יובן בס״ד, הקטון יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה׳ בעתה אחישנה, כלומר ישראל שהם קטנים מחמת ענוה יהיה לאלף, יזכו לתורה דאצילות שהיא סוד אל״ף, והוא ספר הששי הנז׳ שמתחיל באות אל״ף, והצעיר אלו ישראל לגוי עצום, גוי גי׳ מ״ה, שזה הספר הוא בסוד שם מ״ה, אני ה׳ בעתה אחישנה, בעת היא, שהוא עת לשחוק, כנז׳ בי״ד עתים דקהלת. ועת לשחוק הוא עת החמישי, וכתיב אז ימלא שחוק פינו וכו׳, אז יאמרו בגוים הגדיל ה׳ לעשות עם אלה הגדיל דייקא, שהגדיל התורה בספר זה שתהיה ששה ספרים :

ובזה יובן בס״ד לכו חזו מפעלות אלקים אשר שם שמות בארץ : משבית מלחמות עד קצה הארץ קשת ישבר וקצץ חנית עגלות ישרוף באש, פירוש אשר שם שמות בארץ שזיכה לתחתונים שיקני אדן בזה הספר הששי שהוא כולו שמותיו של הקב״ה, ובאותו זמן שיתגלה הספר הזה משבית מלחמות עד קצה וכו׳, ולא יצטרכו להשתמש בו לעשות נקמה באויב, וגם קשת ישבר וקצץ חנית, שאין הורגים זא״ז כדי לחוש שישתמשו בזה הספר להרוג בו בני אדם, וכמ״ש הרב ז״ל, וגם אותו זמן עגלות ישרוף הקליפה של העגלות שהוא עגלים שעשו במדבר, ועגלים של ירבעם ישרוף באש התורה, כי יתקיים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ואין מעכב מלידם מלתת הספר הזה לתחתונים בארץ, כאשר תמנע היתה מקודם מסיבות אלו, וכמ״ש הרב ז״ל וכנז״ל. אי נמי עגלות קרי בה ע׳ גלות, ר״ל הקליפה של שבעים גליות ישרוף באש התורה. ובזה יובן בס״ד והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, כלומר והיה ביום גילוי הששי הוא ספר הקדוש הנז׳, יהיו כל ישראל מתוקנים ויעשו כוננות לכל אשר יביאו לפני הקב״ה, מן התורה ומן מעשה המצות. ובזה יובן בס״ד כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, פירוש כל הנקרא בשמי זה הספר הששי שהוא תורה דאצילות, המתחיל באות א׳ שבו רמוז שמו של הקב״ה, כי צורת א׳ הוא יו״ד וכ׳ ווין, בראתיו זה ספר בראשית שהוא ספר הבריאה, דלכך מתחיל באות בי״ת, יצרתיו זה ספר היצירה שהוא חלק הלימוד, אף עשיתיו זה ספר העשיה שהוא חלק המצות :

והנה נמצא לפ״ז תהיה תורה שבכתב מנין ספרים שש, הוא כנגד מנין תורה שבע״פ שהיא ששה סדרים, וידוע דכל דבר ודבר יש בו חצוניות ופנימיות ולכן כשראה הנביא דמיון לתורה, ראה מגילה עפה שהיא כפולה, ובזה מובן בס״ד שפיר טעם נכון לסדר השלחן ולקחת סולת שהוא מנופה ודק, כן התורה שנקראת לחם היא זכה ונקיה, ואפית אותה שתים עשרה חלות, כנגד ששה ספרים של תורה שבכתב, וששה סדרים של תורה שבע״פ, שני עשרונים יהיה החלה האחת, כי כל ספר יש בו חצוניות שהוא נגלה ונסתר, כל אחד לפי ערכו ושמת אותם שתים מערכות, שהוא מערכה אחת כנגד תורה שבכתב, ומערכה אחת כנגד תורה שבע״פ, שש המערכת, שכל אחת יש בה ששה כאמור, וכל זה הרמז יהיה על השלחן הטהור שהוא לפני ה׳ :

פרשת בהר.

שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. הקשה רבינו מהר״ם אלשיך ז״ל, הא אצטריך למימר, דודאי כן יעשה ורק צריך לצוות על השביעית שישבתו בה. ונ״ל בס״ד, בהקדים מ״ש רבינו בשער הפסוקים בשיר השירים בפסוק דודי לי ואני לו הרועה בשושנים וז״ל, הנה רז״ל וכן בזוהר פירשו פסוק זה ואמרו הרועה בשושנים בשש שנים של שמיטה, גם ירמוז בשושנים בשש שנים, והם שש שינין שיש בפסוק של וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים עכ״ל. והנה דברי חז״ל נפלאים, מה שייכות יש לשבע שנים דשמיטה בפסוק זה דרועה בשושנים, ודברי רבינו האר״י ז״ל שהוסיף לרמוז בזה על שש שינין שיש בפסוק הנז׳ דשמיטה, הם נפלאים יותר, דמה שייכות לשש שינין אלו בפסוק זה, ומעיקרא מה היא כונת הכתוב להזכיר שש שיני״ן בפסוק זה, ועל מה ירמזון, ולכל צריך ביאור. ונ״ל בס״ד דשש שיני״ן הנזכרים בפסוק הנז׳ הם רומזים על ששה שיני״ן שיש בתפילין של ראש, והוא כי בכל תש״ר יש שני שיני״ן, אך ידוע מאמר רז״ל בגמרא מקום יש בראש להניח בו שני תפילין, אחד לפי סברת רש״י ז״ל, ואחד כפי סברת ר״ת ז״ל, ואיתא בזוהר חדש דתרווייהו צריכי וכל זה הוא בתפלת שחרית, אבל בתפלת מנחה מניחין תפלין אחד הנקרא שמושא רבה שהוא אצבעיים על אצבעים, נמצא שלשה מיני תפלין הם ובכל אחד יש שני שי״ן, הרי סך הכל הם שש שיני״ן. וידוע מ״ש בספר קה״י ז״ל בשם התיקונים דף כ״ד ע״א, שי״ן דתפילין הוא בינה, ועלה אתמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך, פירוש שי״ן ר״ת שם ה׳ נקרא ע״ש, וידוע כי היובל הוא בסוד הבינה, והמספר שאנחנו מונין ליובל שהם שבע שנים שבע פעמים הוא בבינה, ולכן נודע הטעם שנרמזו בפסוק המדבר ביובל שהוא בסוד הבינה הששה שיני״ן של

של תפלין שהם בסוד הבינה:

והנה נודע מ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפסוק שש שנים תזרע שדך ואספת את תבואתה, דהול"ל ואספת את התבואה, ואומרו תבואתה ללמד שהוא הפך טבעו של עולם, שכל קרקע אם יזרעו אותה שנה אחר שנה יתמעט פריה, ויחסר כל שנה שיעור מתבואתה משא"כ ארץ ישראל אחר שלקחוה ישראל איננה תחת הטבע, ולכן אע"פ שזורעים אותה שש שנים בזא"ז אין פריה מתמעט אלא בשנה האחרונה של שש, ותתן תבואה בשנה הראשונה, ולז"א ואספת את תבואתה הידועה, שהיא תבואת שנה הראשונה עכ"ד ע"ש. נמצא מן השפעת ישראל בשש שנים של שמיטה בתבואת הארץ, יש הוכחה ברורה שאין ישראל עומדין תחת הטבע, אלא הם נזונין למעלה מן הטבע בהשגחתו יתברך בלבד, ולא בהצטרפות מלאכי מרום הממונים על פעולות הטבעיות, וז"ש דודי לי ואני לו, שאין אמצעי בינו לביני בהשפעה, וראיה והוכחה לזה הוא ממה שרועה אותי בשושנים, כלומר בשש שנים של שמיטה, דאין פרי האדמה הולכים ונחסרים שנה אחר שנה כאשר מחייב הטבע הנהוג בכל הארץ, ולכן זה הוא עדות ברור אשר דודי לי ואני לו, בלתי אמצעי בינינו בההשפעה, וזו היתה כונת רז"ל במה שדרשו פסוק זה של אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים, תיבת בשושנים ר"ל בשש שנים של שמיטה:

ובזה מובן בס"ד, הרמז שהוסיף רבינו האר"י ז"ל על דברי רז"ל לפרש בתיבת שושנים, שיש בהם רמז גם על שש שיני"ן של פסוק וספרת לך שבע שבתות וכו', שהם רומזים אל שיני"ן של תפילין שהם בסוד הבינה, וידוע כי הפרנסה היא מן הבינה בסוד בני חיי ומזוני, ולכן בזכות מצות תפילין שיש בו ששה שינין שהם סוד בינה תהיה הפרנסה, לכן שי"ן מלאה עולה מספר ש"ס כמנין ה"פ חסד, רמז לחמשה חסדים, ואמרתי בס"ד טעם לזה, דהתפילין נקרא חק וכמ"ש בגמרא על פסוק ושמרת את החוקה הזאת על מצות תפילין, וידוע דאמרו בגמרא מנ"ל דחק לישנא דמזוני הוא, שנאמר הטריפני לחם חוקי, ולכן בזכות השיני"ן של מצות תפלין שנקראת חק, תהיה הפרנסה שנקראת חק:

ועוד הוספתי בס"ד ברמז זה דשש שיני"ן דתפלין הנה שלשה שיני"ן מהם יש בהם תשעה ווי"ן, בכל אחת יש ג' ווי"ן, ושלשה מהם יש בהם י"ב ווי"ן שבכל אחת יש בה ארבע ווין, נמצא צירוף שניהם הוא כ"א, שהוא ט' וי"ב, וידוע ששם כ"א הוא יוצא מפסוק כי בי חשק ואפלטהו, וידוע ששם זה הוא בבינה שעולה מספר אהי"ה, ושם אהיה הוא בבינה, והבן:

והיו לך ימי שבתות השנים תשע וארבעים שנה. קשה כל פסוק זה מיותר, מאחר שכבר אמר וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים, נמצא שעולה המספר תשע וארבעים, וזה כל אדם יבין מדעתו לחשוב חשבון זה. ונ"ל בס"ד בא הכתוב ללמד כשאתה מונה את הימים בפרטותם אל תזכיר המנין שלהם להקדים העשרות על האחדים, שלא תאמר ארבעים ותשע שנה, שאין זה הסדר הוא סימן טוב, שאם תזכרנו כך יהיה הצירוף סדר מט שהוא לשון התמוטטות, ואינו סימן טוב, דהא כתיב לא יתן לעולם מט לצדיק, וכתיב עושה אלה לא ימוט לעולם, אלא תזכיר סדר המנין ארבעים ותשע, שתקדים מספר העשרות על מספר האחדים. שאין בצירוף זה לשון התמוטטות ולז"א והיו לך כשאתה מזכיר המנין בפרטיו תזכרהו בסדר שהוא תשע וארבעים, דאין כאן לשון התמוטטות, ועוד כי בסדר זה שאתה מקדים התשע תחלה יש בזה סימן טוב, דידוע מ"ש המפרשים ז"ל מספר התשע הוא משובח, כי לא ימוט, הא כיצד אם תוסיף על תשע עוד תשע כמוהו יהיה י"ח, והוא במ"ק עולה תשע, ואם תוסיף על י"ח עוד י"ח יהיה ל"ו, ובמ"ק הוא תשע, ואם תוסיף על ל"ו עוד מספר ל"ו, יהיה ע"ב, ובמ"ק הוא תשע, ואם תוסיף על ע"ב עוד ע"ב יהיה קמ"ד, ובמ"ק הוא תשע, ואם תוסיף על קמ"ד עוד קמ"ד יהיה רפ"ח ובמ"ק הוא י"ח, ומספר י"ח במ"ק הוא תשע, וחוזר הדבר חלילה על תשע כאשר אמרנו, ונמצא מספר התשע לא ימוט. וכל מה שאתה מוסיף בו מספר כמוהו חוזר להיות תשע, ולכך אם תקדים מספר התשע בזכרך שנות היובל הוא לסימן טוב, ולכך תאמר תשע וארבעים שנה, ואל תאמר ארבעים ותשע:

ועוד נ"ל בס"ד, נוה הכתוב להזכיר המנין של השבעה שמיטות באותיות אלו, שהם תשע וארבעים שנה, כי באותיות אלו של תשע וארבעים נרמזה הבינה שה"ס היובל, והיינו דאותיות תשע וארבעים עולים מספר אלף ול"ב, וידוע דהבינה נקראת לב, כמ"ש בפתיחת אליהו זכור לטוב, בינה לבא ובה הלב מבין, גם ידוע דהבינה נקראת אלף, כמ"ש בגמרא על אותיות אל"ף בי"ת אל"ף בינה, ולז"א והיו לך שבע שבתות השנים שהם שנות היובל תשע וארבעים שנה, כלומר התבונן במספר אותיות אלו של תשע וארבעים, ותדע היכן הוא סוד היובל:

ועוד נ"ל בס"ד, דאיתא בזוה"ק, שבעה שבועות שמנו ישראל ביציאתם ממצרים, שהם מ"ט יום, וביום החמשים קבלו התורה שנתנה לנו מעולם הבינה הם דוגמת שמיטות שהם תשע וארבעים שנה, אשר בשנת החמשים היא שנת היובל, ששולטת בה הארת הבינה שהיא סוד היובל, נמצא לפ"ז מצוה זו של היובל שהיא נוהגת אחר שיכנסו ישראל לארץ, כבר קיימו דוגמתה בעצמם קודם קבלת התורה אחר יציאתם ממצרים שמנו שבעה שבועות, שהם מ"ט יום, וביום החמשים קבלו התורה שהיא מעולם הבינה, דלכן מתחלת באות ב"ת כנודע, יען דענין זה של שבעה שבועות שמנו קודם קבלת התורה, הוא ענין אחד דומה בדומה למנין שבעה שמיטות, שמקיימים זאת אחר כניסתם לארץ, וז"ש וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים, שזאת הספירה תהיה אחר כניסתם לארץ ישראל, כי זו היא ממצות התלויים בארץ, שכבר היו לך אחר יצ"מ ספירה של ימי שבע שבתות שנים, שהם תשע וארבעים שנה, ימי דייקא, כלומר היתה לך ספירה בימים כנגד שבע שבתות השנים, שהם תשע וארבעים שנה, דדא ודא חד היא, אלא דקודם היתה הספירה בימים ושבועות, וכאן בספירה של היובל היא בשנים ושמיטות:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דידוע מ"ש הגאון השל"ה ז"ל, דכל מצוה מן תרי"ג מצות יש בה כללות חלקים של תרי"ב מצות, שהיא עצמה גוף, וכלול בה חלקים שהם כוחות של תרי"ב מצות האחרים, ולכן מי שמקיים המצוה במתכונתה במחשבה ודבור ומעשה, נחשב לו כאלו קיים כל תרי"ג מצות, ולז"א רז"ל דהאבות קיימו כל התורה כולה, כי בכל מצוה משבע מצות שקיימו יש כל המצות בכח, וכיון שקיימו כל מצוה משבע מצות במתכונתה, חשיב קיימו כל תרי"ג מצות עכ"ד. ועל פי זאת ההקדמה כתבו שכל מצוה שיש לה זמן מתחלתה ועד סופה, אם יעשה אותה האדם כראוי, אז כל יום ויום מן הזמן שלה נחשב כאלו קיים כל המצוה, ד"מ מצות ספירת העומר צריך לה

לא מ"ט יום, עד שתהיה נשלמת, ואם האדם סופר כראוי בשלימות המחשבה וקדושתה, נחשב כאלו בכל יום שסופר בו עושה מצוה שלימה, יען כי בימים אלו שלא נשלמה עדיין מצות הספירה, הנה המצוה הזאת של הספירה היא בהם בסוג כח, שיש באלו הימים חלקים של כח, כי לא נשלמה המצוה בפועל אלא עד אחר שיושלמו ימי הספירה, ולפ"ד השל"ה ז"ל קדושת המחשבה של האדם ושלימות שלה עושה את הכח בסוג פועל, וכן כאן ימי הספירה שבהם המצוה היא בכח, נחשב לאדם כאלו גמר אותה וקיים אותה בפועל:

והשתא לפ"ז גם במצות היובל שצריך לו מ"ט שנה עד שיהיה נשלם מצות היובל, אם האדם יקיים שבע השמיטות בשמחה ובקדושת המחשבה, וכונת הסוד שלה, נחשב לו כאלו כל יום ויום מן אלו מ"ט שנים השנים וקיים מצות היובל, כי בכל אלו המ"ט שנים מצות היובל היא בכח, ולא יהיה בפועל אלא עד אחר מ"ט שנה, ולפי האמור לעיל דקדושת המחשבה ושלימותה עושה את הכח בסוג פועל. ובזה יובן וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים, וספרת הוא לשון מספר, וגם הוא לשון זוהר והארה כמו לבנת הספיר, נופך ספיר, דהיינו במספר זה תעשה זוהר והארה במחשבה וכונה שלך, אז ע"כ תזכה והיו לך ימי דייקא, דהיינו הימים של שבתות השנים אלו הם כל יום ויום נחשב לך שהשלמת בו תשע וארבעים שנה:

כי יובל היא קודש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה. נ"ל בס"ד, דידוע יובל רמז לתורה, כי בה האדם יוצא לחירות, דכתיב חרות על הלוחות, ועו"ד האמת הוא דהיובל הוא בבינה, ותורה מבינה נפקא, ואמרתי טעם פשוט שנקראת יובל, כי כל התורה רמוזה בעשרת הדברות כמ"ש רז"ל, וזה יו"ד דיובל, והיא מתחלת באות בי"ת ומסיימת באות למ"ד, ואמצע התורה הוא וא"ו דגחון כנז' בגמרא, הרי אותיות וב"ל דיובל, אך מצינו שהתורה נקראת בלשון נקבה, כמ"ש רז"ל בגמרא, והטעם פירשתי בס"ד, להורות כי האדם צריך לעסוק בה להוציא ממנה בנים שהם חדושי תורה שנקראים בנים, ולא סגי ליה בגרסא בלבד, ולכן נקראת בלשון נקבה, כי הנקבה מתעברת ויולדת, משא"כ הזכר אינו מתעבר ומוליד אלא מזריע בלבד, וז"ש כי יובל היא התורה קודש תהיה לכם, דע"י שתעסקו בה יהיה לכם דין קודש, כמש"ה קודש ישראל לה' ע"י ראשית תבואתו זו התורה שנקראת תבואה, וע"י הקדושה שיהיה לכם אז תלמדו בה גם בעת השינה שלכם, שתקבל הנשמה שלכם דברי תורה מן הישיבות של מעלה, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בספר פרי עץ חיים. והנה אותיות שדה במלואם כזה שי"ן דל"ת, ה"ה המלוי הוא אותיות תלינ"ה, וז"ש מן השדה, ר"ל מאותיות הנרמזים במלוי השדה שהם אותיות תלינה, תאכל את תבואתה של התורה, שגם בעת שתלינה, שהוא זמן שינה, שגופך לן על מטתו, תקבל נשמתך דברי תורה מלמעלה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בדרוש תחום שבת, שהקדושה נקראת שדה, והקליפה נקראת שקר, והאותיות הם שוות, דאות ה' של שדה ואות ק' של שקר שניהם בציור אחד, רק שרגל שמאל של אות ה' נתארך מעט ונעשה אות ק', גם אות ד' ואות ר' הם בציור אחד, ואין הפרש ביניהם אלא רק תג אחד ועוקץ אחד שבאחור אות ד' ע"ש. וז"ש כי יובל היא, כלומר כשאתם מקיימים מצות היובל שהוא סוד הבינה שכחה רב לדחות החיצונים והקליפות, אז קודש תהיה לכם, שתתחזקו ותתאמצו בדרגא דקדושה, ולא תתערב בהשפע שלכם הקליפה שהיא דרגא דשקר, אלא מן השדה דרגא דקדושה לבדה, בלתי תערובת שקר תאכלו את תבואתה:

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. י"ל בכפל הלשון שאמרו תמכרו ממכר, וסגי לומר וכי תמכרו לעמיתך, ועוד אומרו או קנה מיד עמיתך, האי נמי מיותר, כיון דאמר תמכרו נכלל בזה גם הקונה, דאם קונה אין כאן מוכר נמי אין כאן. ונ"ל בס"ד, מעשה בראובן שהיה עשיר ונדיב לב מאד, והיה לו אהוב אחד שמו שמעון שאוהב אותו הרבה, אך שמעון היה עני, והיה רוצה ליתן לו מתנות בחנם, ואינו רוצה ליקח כלום. ויאמר לו ראובן קח ממני מאה דנרים בתורת הלואה, ולך לשוק של מוכרי אבנים טובות, ותעסוק בהם ותרויח ותתפרנס, ואח"כ תחזיר לי הקרן מן הריוח, ועל מסחר אבנים טובות אין אחריות דגניבה ואבידה, תניחם בכיס א' ותקשור אותו על לבך. ויאמר לו טוב הדבר, אך אני אין לי ידיעה במסחר זה של אבנים טובות, ואיך אעסוק בו, ויאמר לו אני אצוה לסרסור אחד המצוי שם בעסק זה, והוא ישים עיניו עליך ויביא לך סחורה בערך טוב שקרוב לשכר ורחוק מן הפסד. ויאמר טוב הדבר, וכן אעשה, וקבל מראובן מאה דנרים, והלך לשוק של מסחר אבנים טובות. מה עשה ראובן שלח אחר סרסור אחד המצוי שם, ויתן לו אבן אחת טובה ששוה אלף דנרים, וצוהו שימסור לאיש אחד, ויביא את האיש אצל שמעון, וימכור האבן הזאת לשמעון במאה דנרים, וכן עשה, ומסר שמעון מאה הדנרים שבידו, וקבל את האבן, ולעת ערב חזר מן השוק ויבא אצל ראובן, ויגד לו שקנה אבן אחת במאה דנרים, ויראהו את האבן, ויאמר ראובן לא אאמין שימכור אדם את האבן הזאת במאה דנרים, והיא שוה לפחות אלף דנרים, וישבע לו שמעון שקנאה במאה דנרים, וא"ל תגיד לי בכמה אתרצה למכור אותה למחר, ויאמר לא תמכור בפחות מאלף דנרים, וביום שני הלך שמעון לשוק ההוא, ויאמר להסרסור אני רוצה למכור האבן, תביא לי קונה, והסרסור מצא לו אחד שיקנה בת"ר דנרים, וזה לא קבל למכור וטרח ומצא אחד שיקנה בת"ת דנרים, וג"כ לא קבל למכור, ויאמר לו הסרסור אתה קנית אתמול זאת האבן במאה, ואיך לא תרצה למכור בת"ת שאתה מרויח ת"ש דנרים, ויאמר שמעון אני שאלתי את ראובן אהובי כמה ערכה של זאת, ויאמר אלף, על כן אין אני מוכר פחות מאלף, והוכרח הסרסור לטרוח הרבה עד שמצא אחד שיקנה באלף, ומסר לשמעון אלף דנרים, ומכר את האבן, ולעת ערב בא אצל ראובן ושמח שמחה גדולה, ונתן לו תודה על אשר הרויח כ"כ על ידי מעותיו, ושלם לו המאה זהובים, ונשאר בידו תת"ק זהובים ריוח. וביום השלישי מסר ראובן לסרסור אבן אחרת ששוה יותר משני אלפים דנרים, ויאמר לו שימסרנה למראה עינים ביד איש אחד, וימכרנה לשמעון בת"ק דנרים, וכן עשה ביום השלישי שקנה שמעון את האבן בת"ק דנרים, ולעת ערב בא אצל ראובן לידע אם יעלה לו ריוח מזה האבן שקנאה בת"ק, ויאמר לא אאמין שימכרו לך זה האבן בת"ק, והיא שוה יותר מן שני אלפים, ואם היו מביאים אותה לי הייתי קונה תכף ומיד בשני אלפים, ויאמר לו שמעון א"כ תקנה אותה ממני עתה בשני אלפים, ולא אצטרך למכרה בשוק אע"פ שאפשר למצוא קונה ביותר, וכן עשה ראובן נתן לו שני אלפים, ולקח האבן מידו ונמצא עלה בידו ריוח משני דברים אלו תת"ק דנרים ביום השני, ואלף ות"ק ביום השלישי:

והנה על מציאות כזאת באה התורה להזהיר באונאת ממון

ממון, והוא דעל מכר של אבן הראשנה שנמכרה לשמעון יום ראשון במאה, וביום השני מכר אותה באלף, יש לך סברה לומר, כיון דשמעון קנאה במאה מחמת ערמה של ראובן שרצה להונתו בערמה זו, שהיא שוה אלף, אם לא היה טורח הסרסור ביום שני למצוא לו לוקח באלף, אלא בפחות אין זו אונאה, ולכך בא הכתוב ללמד על מציאות כזו המכירה, כיון שראובן קנה אותה במאה נעשית שלו וזכה בה, על כן אם יאנו אותו למכרה בפחות מאלף שהוא כדי שווייה, באמת יש בזה איסור אונאה, ועל זה אמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך, שעשית ערמה בשני ממכרים לטובת עמיתך אל תונו בכה"ג איש את אחיו, וכן או קנה מיד עמיתך כה"ג דהוה באבן השנית, אשר ראובן עצמו שהוא בעל האבן היה הוא הקונה, ג"כ אסור לקנותה בפחות משווייה כי אע"פ שהאבן הזאת שלו היתה, והוא מכרה לשמעון בפחות הרבה שהוא רביע מכדי שווייה, עכ"ז כיון שקנאה שמעון בת"ק, נעשית ממון גמור שלו, ואסור לאנות אותו במקחה, שגם בכה"ג אני מלוה אתכם אל תונו איש את אחיו:

ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה והיתה גאולתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאולתו.

נ"ל בס"ד לרמוז ואיש הש"ת נקרא איש מלחמה כנז' בשירת הים, כי ימכור בית מושב עיר חומה גזירת החרבן מכנה אותה בשם מכירה, ובית מושב הוא בהמ"ק שהוא מושב קבוע, ואינו כמשכן שהוא היה מהטלטל ממקום למקום, והיה בנוי בירושלים שהיא נקראת עיר חומה, והיתה גאולתו עד תום שנת ממכרו, ר"ל עד תום הפגם וקלקול העונות אשר גרמו את ממכרו, כלומר שגרמו חרבנו, ויש המשך זמן לגאולתו שני אלפים שנים, דאמרז"ל ששה אלפי שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח, דהיינו אלף החמישי ואלף הששי כל שנה ושנה שבהם היא ראויה לביאת המשיח ולבנין בהמ"ק, וידוע כל אלף שנה נקראים אצל הקב"ה יום אחד, כמ"ש רז"ל על פסוק אלף שנים בעיניך כיום אתמול:

אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך וחי אחיך עמך. את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך. נ"ל בס"ד כפל לשונות הכתבים האלה, ע"פ מ"ש רז"ל הנותן ברבית קם בתחיית המתים, ומעשה היה בזמן הגאון רבינו עקיבה איגר ז"ל, שהיה בעירו עשיר גדול דכל עסקיו היו ברבית, ומזה נתעשר בעושר גדול, ואחר שמת לא רצו הקהל לקברו עד שיתנו יורשיו שני אלפים רייא"ל כסף לקופת הכולל של העיר, והלכו בניו וקבלו אצל הנסיך על הדבר הזה, באומרם שאין דרכם ליקח בשביל קבורה אפילו מעשיר גדול מאד יותר מעשרים רייא"ל כסף, ובעבור אביהם תובעים שני אלפים רייא"ל, והרי זה עול גדול שא"א לסבלו, וישלח הנסיך ויקרא את הגאון רבי עקיבה איגר ז"ל הנז', וידבר אתו קשות על הדבר הזה, ויענהו הגאון בתלמוד שלנו כתוב שהמלוה ברבית שכל עסקיו הם בכך אינו קם בתחיית המתים, אלא ישאר בקבר, והנה זה האיש כל הרווחתו ופרנסתו היה מן הרבית ומזה נתעשר על כן בשלמא שאר ישראל שבודאי יקומו בתחיית המתים אין המתים לוקחין קרקע של הקבר מן הקהל לאחוזה, ורק נקברים בה בשכירות, יען כי בתחיית המתים יצאו ממנה וילכו לביתם לשלום, ואין אנחנו יכולין להעמים עליהם שכירות הרבה, דאין אנחנו יודעים כמה ידורו בקרקע זו של הקבר, דאולי אחר שנה זו יבא המשיח, ואחר מעט שנים יחיו המתים ויקומו מקבריהם, ואין להם עוד צורך בקרקע זו של הקבר, אבל זה האיש כיון דאינו קם בתחיית המתים, נמצא הדבר ברור שלוקח גוף הקרקע של הקבר לאחוזת עולם עד אין קץ, וכיון שקרקע זו שנתייחדה לקבורת המתים היא מקודשת אצלינו, וערכה לפי גודל קדושתה רב הוא מאד לכך עשינו לה ערך לפי כבוד קדושתה סך שני אלפים רייא"ל כסף. וערבה להנסיך תשובה זו של הגאון, ויצו שיתנו היורשים כאשר הושת עליהם מן העדה, ואם לאו יקברו אותו אצלם, ע"כ שמעתי:

ובזה יובן בס"ד הכתובים כאן, אל תקח מאתו נשך ותרבית, והטעם חדא ויראת מאלקיך שנוך על הדבר הזה, ועוד הנה בזה תלויה תחיה שלך לעתיד, דעל ידי שאינך לוקח מאחיך נשך ותרבית תקום בתחיית המתים, שתחיה אתה ואחיך עמך, ולא תשאר בקבר וזהו וחי אחיך עמך, שתחיה אתה ואחיך ביחד, ותעמדו שניכם יחדיו. ועוד הוסיף הכתוב להודיע לאדם תועלת אחרת שיהיה לו מזה שהוא מונע עצמו מליקח נשך והוא כי עי"כ במרבית לא תתן אכלך, והוא מלשון ואכלה אתכם ארץ אויבכם, בפרשת בחקותי סי' כ"ו, ולכן הקבר נקרא בשם אוכל שהוא אוכל בשר האדם הנקבר בו, וכן הוא כאן בא לומר שאם תקח נשך אינך קם בתחיית המתים, ולכך תהיה קרקע הקבר לך לאחוזת נלח, ותהיה מוכרח לשלם ע"פ הדין בעבורה ממון רב וכמו שטען הגאון רבי עקיבה איגר ז"ל בעבור קבר של אותו העשיר שהיה נותן בנשך, וזהו אכלה הוא קרקע הקבר שאוכלת בשרך, אל תצטרך לקנותה במרבית כלומר בריבוי ממון:

ובזה יובן מה שקרא הכתוב לעשו איש שדה, דכתיב ויהי עשו איש ציד איש שדה, יען כי הוא אינו קם בתחיית המתים, מאחר שכפר בה, כמ"ש חז"ל ונמצא הקבר שלו בשדה אדום הוא חלוט לו לעולם, שאינו יוצא ממנו, ולכך קרוי איש שדה חוץ מן הראש שלו שהושלך במערה של האבות, דאפשר שהוא שאני בזה, וברוך היודע איך יהיה בו לעתיד:

אחרי נמכר גאולה תהיה לו. קשה פשיטה דהגאולה תהיה אחר שנמכר ולא קודם, ונ"ל בס"ד רמז הכתוב, שהגואלים יהיו קלים בגאולתו, ולא יתנהגו בכבידות פן יטמע, ונרמז זה אחרי אותיות נמכר יש אותיות קלים, כלומר הגאולה תהיה לו על ידי אנשים קלים ולא כבדים:

ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ. נ"ל בס"ד, ידוע דאמרז"ל התורה נקראת ארץ, דכתיב ארוכה מארץ מדה, וידוע דישראל נשמותם אחוזים בתורה, כמ"ש דורשי רשומות, ישראל נטרקון יש ששים רבוא אותיות לתורה, וידוע דארץ הוא כינוי לספירת המלכות שנקראת ארץ, וידוע שיש שני הארות גדולות נמשכים לספירת המלכות, האחת היא הארת שלשה אלפי"ן דשם אהי"ה במלוי אלפין, שעולה מספרם של"ג, בסוד כי לשלג יאמר הוי ארץ, ואלו נמשכים ע"י עסק תורה שבכתב, והארה השנית היא מגוי דמלוי שם אדנ"י שהוא ל"ה אותיות, אם תמלא התי"ו ביו"ד שהיא בחינה עליונה, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים בפסוק ועתה יגדל נא כח אדני, והארה זו תהיה לה בשבתות ויו"ט, אבל בחול יהיה ל"ד אותיות, דאות תי"ו לא תתמלא ביוד אלא תו בלא יוד, וזה מורה על דלות שהוא מספר דל, וזו הארה של ל"ה אותיות תהיה ע"י זכות תורה שבע"פ שהיא סוד שם אדנ"י, וז"ש ובכל ארץ אחוזתכם זו התורה שנקראת ארץ שאתם אחוזים בה, ואמר בכל ר"ל בתורה שבכתב ותורה שבע"פ גאולה תתנו לארץ, כתיב גאלה וקרינן גאולה בוא"ו, ודרשינן כפי הקריאה, ותחלקנה לשלש חלקים דקרינן בה ג' א' ול"ה, כלומר ג' אותיות א' של שם אהי"ה, ול"ה אותיות של מלוי המילוי דשם אדנ"י תתנו לארץ היא ספירת המלכות:

פרשת בחקותי.

אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם. יש לדקדק היינו שמירה היינו עשיה, כי השמירה ענינה קיום בתקיימו אותם, ולמה כפל הדברים בב"א, באומרו ושמרתם ועשיתם אותם. ונ"ל בס"ד ע"פ מה שכתבתי לעיל בפרשת אחרי, חקירת הפלוסופים, כיון שמצות עשה לא נתנו לצורך הדבר הנגלה שבהם, אלא לצורך דבר הנסתר הרמוז בהם, שעל ידי שיעשם האדם למטה בגשמיות יתעורר התיקון בשרשם הרוחני שלמעלה, על כן יש לחקור למה צריך האדם לטרוח לעשות הדבר ממש, די לו לצייר אותם במחשבתו, שיצייר ויחשוב בלבו שהוא נוטל הלולב בידו ומנענעו לד' רוחות ומעלה ומטה, ויצייר שהוא נוטל שופר בידו ותוקע בו תשר"ת ותש"ת ותר"ת, וכן עוה"ד בכל מצות עשה. ולעיל כתבתי תשובה נכונה על זה ע"ש. וכאן אכתוב תשובה אחרת, והיינו שאם לא יהיו המצות נעשים על ידי מעשה ממש, אלא סומך האדם על הציור שהוא מצייר מעשה שלהם במחשבה בלבד, שמכוין וחושב מעשיהם בלבבו דוקא, יהיו משתכחים ממנו, כי דבר שצריך לזכרו במחשבה דוקא הוא עלול להשתכח מן הלב, יען כי הלב מלא טרדות ומחשבות מינים ממינים שונים, ויזדמן ברוב עתים שיהיה לו בלבול וטרדה גדולה בהם, ואז ישכח לצייר מעשה המצות ולכוין בהם, אבל חיוב המוטל על האדם לעשותו במעשה לא ישכחנו, כי המעשה היא גלויה, וכפי הטבע תהיה חקוקה בלבו ובמוחו ולא תשכח ממנו, כי הוא מלומד בה, ועוד כל האנשים מחוייבים לעשותה, וכל אחד רואה מעשה חברו, והוא ג"כ זוכר לעשות המצוה כמותם, וכיוצא בזה אמרז"ל ברבים לא חיישינן לשכחה דמדכרי אהדדי, משא"כ אם מקיימים המצות על ידי הרהור וציור שבלב, אין אדם יודע בחבירו אם הוא שכח מלהרהר אחריו כדי להזכירו, וגם השוכח לא יתעורר מכח אנשים אחרים שלא שכחו, והם מקיימים המצוה, דהא אין רואה בעיניו כלום, ודברים שבלב לא נודעים ולא נזכרים לשום בריה, ולכן אמר הכתוב בפרשת ציצית וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם, ללמדך שהזכירה תהיה מחמת העשיה:

ועוד אם יהיה האדם מקיים המצוה ע"י ציור שבלב בלבד, יהיה לפעמים דעתו מבולבלת, ולא יצייר הדבר כמו שהוא אלא יצייר אותו חסר או מהופך ומעורבב, ד"מ אם הוא אינו אוחז שופר בידו ותוקע, אלא יצייר בלבו שאוחז שופר בידו ותוקע תשר"ת תש"ת תר"ת, אפשר שיצייר הקולות חסרים או מהופכים ומעורבבים, אבל כיון שנתלמד לאחוז שופר בידו ולתקוע הנה הוא תוקע הקולות כסדרן, כי מעשה שהיה עושה בשופר בעת שהיה אוחזו בידו תזכירהו לעשות בכל שנה הקולות כמנהגו אשר נהג לעשותם, סימן לדבר מ"ש מצות אנשים מלומדה, שהלימוד לא יהיה קיים אלא ע"י מעשה, וכן אם יצייר שהוא נוטל לולב ומיניו ומנענען, אפשר שיחסר מן א' מין הציור שלו, וכן יתערבב במינים, וכן הוא בכל מצוה, ולכן תמצא בתפלה אם אין התפלה שגורה בפיו, אם יתפלל על פה יטעה ויערבב ויהפך, ואם מתוך הסידור יהיה הספר במקום אדם שמזכירו ולא יטעה, וכן הענין כאן:

באופן כי קיום המצות במעשה נעשה שמירה למצוה מכח המעשה שלא תשתכח ממנו, וגם לא יהיה בה מחסור, ויש להמשיל משל לדבר זה, מעשה שהביא בספר שב"ר ז"ל בפרשת תצוה, איש כפרי בא העירה, וירא עששית שקורין (פ'נוס') אצל המוזג, ויפלא בעיניו לדעת מה זאת, כי הוא לא ראה זאת מעולם, ויגד לו המוזג כי טוב להאיר חשכת לילה בנר המוצב בתוכו, לבל יכשל באישון לילה באבן, ולבל יפול באחת הבורות, ויקנהו הכפרי ויבא לביתו בלילה, וילב נר שקורין (שמע"א) בתוך העששית הנז', ולא התבונן שצריך להדליק את הנר, אלא חשב בלבו כי יאיר לו כמו שהוא בלתי דלוק, ובהיות הלילה והיה חשך, לקחו בידו לעלות על הגג באישון לילה, ויהי בעלותו בחשך ויפל אחור ותשבר מפרקתו, וימלא גופו פצעים וחבורות, וגם העששית נשברה לרסיסים. לימים נרפא גופו, ויבא העירה וילך אל המוזג הנז"ל, ויתן עליו בקולו קול עוז, הוי בליעל למה רמתני ועל ידך נפצעתי, ועי"ז אלה כמה בצועות, וישאלהו המוזג הגד נא לי איך עשית, ויאמר עשיתי ככל אשר צותני, שמתי הנר בתוך העששית ואבטח כי יגיה חשכי, אך שקר ענה פיך כי לא היה אור כלל, וסבב דבר זה הנפילה מן הגג והוכה כל הגוף. ויען המוזג אליו הוי שוטה ופתי, מדוע לא הדלקת את הנר באש כי אז יהיה לך אור, ויען הכפרי אם אך בהדלקת הנר יפיץ ענן אורו למה זה העששית, הלא אוכל לאחוז נר דלוק בידי, ויאיר לפני בלא עששית, ויען אליו המוזג תועלת העששית הוא לבל יכבה הנר ברוח, ולבל יבעיר הנר מגדים ועד קנוה, ועליך אמר שלמה הע"ה הכסיל בחשך הולך, ע"כ המעשה שהביא שם:

וכן הענין כאן, הפלוסוף אומר למה צריך לאחוז הלולב בידו וינענעו, ויאחז השופר בידו ויתקע בו, די שיצייר בלבו שיש בידו שופר ותוקע ולולב ומנענע, וכאשר חשב אותו הכפרי למה צריך העששית, יאחז הנר בידו ויאיר לו. אף אתה אמור לו, כאשר אמר המוזג לכפרי, תועלת העששית לשמור את הנר לבל יכבה ברוח, וכן כאן במצות תועלת המעשה לבל תכבה המצוה ע"י ערבוב או חסרון דבר ממנה, שלא יהיה האדם טועה בציור לבו ובמחשבתו, וגם כדי שלא תשתכח המצוה ממנו לגמרי, ובתועלת העששית כדי שלא ידליק הנר מטלטלים ועצים ובגדים, שיהיו נפסדים לגמרי:

נמצא המעשה היא שמירה למצות שלא יתבטלו, וז"ש ואת מצותי תשמרו, כלומר תעשו להם שמירה שלא יתבטלו ולא יחסרון, והשמירה הזאת תהיה על ידי העשיה שתעשו אותם במעשה ממש, ולא סגי לכם לצייר אופן עשייתם במחשבה בלבד, ולכן נקיט ושמרתם ועשיתם בבת אחת, כי השמירה שלהם תהיה בעשיה, ולכן אמר נמי בפרשת קדושים ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם, ללמד שהשמירה של המצוה שלא תתבטל ולא תחסר כל בה תהיה ע"י העשיה שלה שהוא מעשה ממש:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, אם בחקותי תלכו ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם, דמצינו שתורה שבע"פ שבה מפורש כל פרטי המצות וטעמם ודקדוקיהן חלקוה לששה סדרים, וצריך טעם לזה המספר הששה, כי לכאורה נראה, כיון שהיא ביאור ופירוש לתורה שבכתב, צריך שתחלק לחמשה סדרים כנגד חלוקית של תורה שבכתב, שהם חמשה ספרים. ופרשתי בס"ד טעם לזה החלוקה של הששה כנגד ששה קצוות העולם, שהם מזרח ומערב וצפון ודרום ומעלה ומטה, שצריך האדם להיות מסתכל ורואה ומהלך בדעתו לכל צד משש קצות, כדי שיקח לו מהם בינה והשכלה, למשוך מכל צד מהששה קצוות לימוד טוב, ונבאר אחת לאחת, הנה מן צד המזרח נמשך כח השמחה לאדם, יען כי מן המזרח יוצא אור לעולם, ומן האור תמשך השמחה בלב האדם, דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, וכתיב אור לצדיקים ישמח, ומן השמחה ימשך הרצון שנקרא בלשון הזוהר רעותא דלבא, כי זה תלוי בזה, ומן הרצון שהוא רעותא דלבא נמשך הזריזות לאדם במצות, שלא יהיו כבידין עליו, אלא יהיו קלין בעיניו, ואינו מרגיש כבידות בהם, וכיון דאינם כבידין עליו על כן יבא האדם בהם לידי עשיה, שיעשם בשלימות, דאם הם כבידין עליו יתעצל בעשייתם, ולא יבואו לידי עשיה. ואספר מעשה בטוביה השופט שהיה

כל

כל המשפט של בני אדם נעשה באמרי פיו, ופעם אחת הלשינו עליו אל המלך, וגמר המלך בדעתו להעבירו מפקידתו, וגם לייסרו ולענותו, וטוביה הרגיש בדבר זה, וקודם שעשה המלך עמו כלום לא מלא טוביה הללה לעצמו אלא רק ע"י בריחה שיברח מארצו של המלך, וילך למלכות אחרת, ובלילה החליף שמלותיו ויתנכר וילא יחידי מן העיר וילך דרך המדבר, ויבא למקום אחד שיש נהר מפסיק, וצריך לעבור לצד השני, ואין שם מעבורת, ויצטער מאד, ולא ידע מה לעשות, כי ירא פן ירגיש בו המלך שברח, וישלח אנשים לרדוף אחריו לתפסו, על כן א"א לו להתמהמה. ויזדמן שם איכר אחד שהכירו שהוא טוביה השופט, אשר כל המשפט נגמר על פיו, ובידו לעשות טובה או רעה כפי מה שירצה, ולא ידע כי בורח הוא, אלא חשב יש לו דבר נחוץ לעבור הנהר בשבילו, ויגש אליו ויאמר לו אדוני, אני אשא אותך על כתפי ואשוט בהנהר הגדול הזה, ואעביר אותך לעבר השני, וישמח טוביה על דבריו, ויעש לו כן שנשאו על כתפו ושט בנהר, ואע"פ שהיה טוביה כבד הרבה מחמת גודל גופו שהיה עב וארוך ושמן הרבה, עכ"ז נשאו על כתפו ושט בנהר שהיה רחב הרבה ולא אכפת לו, ואחר שעבר שלשה רבעי רוחב הנהר, שלא נשאר לו אלא רביע עד שיגיע ליבשה לשפת עבר השני, אמר טוביה להאיכר, אם ייטיב האלהים לי ואחזור על משמרתי אגמול אותך טובה הרבה, ויאמר האיכר וכי עתה אתה אינך שופט הארץ, והסירוך מן ממשלתך, ויאמר טוביה כן, כי בני אדם ארורים הלשינו עלי אל המלך, ולכך אני בורח, וכל דברים אלו היו בעוד האיכר שט בנהר וטוביה על כתפו, וכששמע האיכר דבר זה שטוביה אינו שופט ושר ממשלתו, אז השליך את טוביה בנהר, ויאמר לו כשתחזור לממשלתך אוציא אותך מן הנהר, ואשא אותך על כתפי, וחזר לאחוריו ושט וילא אל עבר הראשון שהיה עומד בו, והרבה אנשים היו באותו העבר הראשון עומדים, וכולם חשבו שהאיכר תש כוחו ולא היה יכול לסבול את טוביה, ולכך נפל מעל כתפיו באונס, ויאמרו להאיכר אם כ"כ כח גדול היה לך שנשאת את הכבד הזה שלשה רבעי הנהר, איך לא השתדלת לסבול כובד שלו על משך שיעור קטן להגיעו ליבשה, ויאמר להם האיכר בתחלה חשבתי שעדיין הוא שר המשפט שהכל מסורין בידיו, וכשראיתיו שהוא לריך לעבור ולא יכול היה לי שמחה ורצון לב מאד לעשות לו שמוש זה לישאהו על כתפי, ולשוט בו ע"ד שאמר שלמה המלך שלח לחמך על פני המים, על ידי הטבה זו שאני עושה עמו הוא יעשה לי הטבות הרבה כשיהיה לי עסק בבית המשפט שלו, כי הכל לריכין אליו, ולכן אע"פ שהוא כבד מאד, כשנשאתי אותו על כתפי, לא הרגשתי בכובד שלו, ונחשב אללי קל מרוב השמחה והרצון שהיה לי בשמוש זה אשר חשבתי שיהיה לי זה קרן קיים, לאכול מפירותיו במשך השנים, ולכך לא היה קשה עלי כובד גופו כשהעברתי אותו שלשה רבעי הנהר, אמנם אחר שהגיד לי שהוא סר מן פקידתו, ובורח הוא שלא יש תקוה לראות מלידו הרווחה וטובה, אז הרצון שהיה לי בשמוש זה נסתלק מלבי, וממילא הרגשתי בכובד שלו, ולא נשאר בי כח לסבול אותו, ונפל מעלי בע"כ מחמת כובדו, ע"כ המעשה. נמצא הרצון מוסיף ונותן כח באדם לסבול ולעשות דבר שהוא יותר מכדי יכולתו:

ודבר זה תמלאהו בחוש הראות, כי תמצא ילד קטן בן י"א שנים הוא מתאוה להתענות תענית צבור כמו ט"ב או יוה"כ או י"ז בתמוז, כדי להתפאר בעיני העולם שיראו שהוא יש לאל ידו להתענות כמו אנשים גדולים, אעפ"י שאומרים לו אביו ואמו לא תוכל, ואם תתענה תתעלף, לא ישמע אליהם, ואם יכוהו וירצו לפתוח פיו בחזקה הוא יבכה ויצעק ואינו מקבל בשום אופן, וסוף דבר יתענה ולא איכפת לו, והולך ובא ברגליו ביום התענית, ולא יכבד עליו התענית, והטעם כי מאחר שהיה לו רצון גדול בדבר זה כדי להתפאר, לכן הרצון יתן לו כח ויכולת לישא עליו משא הצום, וכמו שאמר האיכר במעשה הנ"ל:

וכן תמצא תנוק בן שבע שנים הולך רגלי לפרדס מהלך שעה או יותר, ולא איכפת לו, וכל זה מחמת תגבורת השמחה והרצון בלבו בפרדס, ולכך סובל יגיעה יותר מכדי יכולתו, כי השמחה והרצון נותנים לו כח בגופו, ולכן שלימות האדם בעבודת שמים לריך שיהיה לו רצון בתורה ומצות, ואז לא ירגיש בכובד המשא שלהם עליו, וזה הרצון נמשך מהשמחה שנמשכת מן האור שיוצא מן המזרח, ולכך הבטה שיביט האדם לצד המזרח בדבר היוצא משם יהיה לו לימוד במדת השמחה היוצאה מן האור, ואז מן השמחה ישתלשל הרצון בלב האדם, ומן הרצון יבא האדם לידי עשיה בשלימות, כי הרצון מזרזו לעשות המצוה במהרה, כי הזריזות עושה קיום למעשה המצות, שהזריז נשכר לעשות המצות בעתם, והעצלות בהפך שהאדם יהיה חסר מחמת העצלות:

ויהיה האדם לריך להיות מביט והולך לצד המערב למשוך משם היראה, דהיינו שיצייר תמיד כאלו אור שכינה כנגדו, דאמרז"ל בגמרא חונה אור שכינה במערב וילפי לה מקראי, ובזה יהיה לבו נכון בטוח שיקיים בודאי מצותיו יתברך בלא מחסור, כי היראה מביאה האדם לשלימות המצות, ולא יטה לדרך רע להשמאיל, וכמ"ש דוד הע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט:

וגם לריך שיהיה הולך ונמשך ומסתכל לצד דרום שממנו תמשך החכמה, כמ"ש רז"ל הרוצה להחכים ידרים, והיינו שישתדל לרדוף אחר החכמה להשיגה, כי החכמה יסוד למעשה המצות ועסק התורה, כמ"ש רז"ל אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד:

וגם לריך שיהיה הולך ומסתכל לצד לפון, שממנו נמשך העושר, כמ"ש רז"ל הרוצה להעשיר יצפין, והיינו שישעבד כל עושרו לעבודתו יתברך, וכמ"ש ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך, ודרשו רז"ל מאודך ר"ל ממונך, כי יש כמה מצות שא"א לאדם לקיים אותם אלא ע"י פזור ממונו, ונמצא גם הממון הנמשך מן הצפון הוא יסוד למעשה המצות, וגם ללימוד התורה הוא טוב, שהממון פותח את הלב בהשגת התורה, וכמו שאמרו על רבינו תם ז"ל, שהיה עשיר גדול, והיה דרכו על שלחן שלומד עליו בתלמוד שמפלפל בו מניח קערה גדולה מלאה דנרי זהב עשרת אלפים או יותר, ואומר הזהב פותח את הלב להתחכם בפלפול הגמרא והמשנה:

וגם לריך להיות הולך ונמשך להסתכל לצד מעלה, ועוד ג"כ לצד מטה, דהיינו לצד מעלה בחלק עשה טוב, שהם מצות עשה, ולצד מטה בחלק סור מרע שהם הלאוין, כמו שאמרו על חסיד אחד כשהיה רואה אדם גדול ממנו בשנים, היה אומר זה ודאי עדיף ממני, כיון דחי כמה שנים יותר ממני, כמה חבילות של מצות יש לו יותר ממני, כמה כפורים התענה, כמה מצות קול שופר שמע, כמה סוכות ישב, כמה לולב נטל, כמה פסח עשה, כמה ציצית ותפילין לבש, כמה תפלות התפלל, וכן עזה"ד, וכשהיה רואה אדם קטן ממנו בשנים, יסתכל בסור מרע שהם הלאוין, ואומר ודאי זה טוב ממני, כי לפי מיעוט שניו גם חטאיו מועטין, ואז ע"י הסתכלות זו להביט במי שהוא למעלה ממנו בשנים בחלק העשין, ובמי שהוא למטה ממנו בשנים בחלק הלאוין, אז ממילא יקנה מדת הענוה והשפלות ולא יתגאה, וידוע כי מדת הענוה היא יסוד המקיים מעשה המצות אצל האדם, דעי"כ אפשר שיהיה שלם בתורה ובמצות:

נמצא על ידי הסתכלות הנז"ל שיסתכל האדם בשש קצוות ללמוד מהם דברים הלריכים בעבודתו יתברך

יתברך, ישתלם האדם בתורה ומצותיה, כי מן ההסתכלות בשש קצוות אשר פרשנו יהיה לו מהם יסודות חזקים לקיום התורה והמצות שבה, ועל כן תורה שבע"פ שהיא המבארת ומודעת לאדם הדרך אשר ילך בה במצות הלאוין, והמעשה אשר יעשה במצות העשין, חלוקה לששה סדרים, לרמוז לאדם שצריך להיות הולך ונמשך אחר ששה קצוות העולם, להתלמד מהם יסודות הצריכים בעבור קיום תורה, שעליה עומד העולם כולו בשש קצותיו, וכמש"ה אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ופרשתי בס"ד במ"א הכונה על תורה שבע"פ שהיא נוהגת ביום ובלילה, משא"כ בתורה שבכתב אין לומדין אותה אלא ביום, שאין קורין מקרא בלילה, ולז"א אם לא בריתי התורה הנוהגת יומם ולילה חוקות שמים וארץ הוא העולם כולו בשש קצותיו לא שמתי :

ובזה יובן אם בחקותי זו התורה תלכו, קרי בה הלך ו', כלומר יהיה לכם בה, מהלך לשש קצוות כמספר וא"ו להסתכל בהם למשוך מהם דעת והשכלה, ללמוד דבר טוב מכל הקצוות שיש בעולם, אז יש תועלת ותקוה בזה, אשר את מצותי תשמרו הלאוין שלהם, ועשיתם אותם העשין שלהם :

ועוד נ"ל בס"ד אומרו מצותי תשמרו ועשיתם אותם, הכונה תשמרו כלומר תצפו מלשון ואביו שמר את הדבר, כלומר לא תצפו לומר מתי תגיע מצוה זו לידי ואעשנה, כדי שאקבל שכר, אלא תצפו להם בשביל שתעשו, דנמצא תכלית כונתכם בצפוי זה הוא בעבור עשייתם, שבזה אתם מקיימים רצונו יתברך, ולא בשביל ליתן לכם שכר, והוא ע"ד מעשה שהיה במלך אחד שהיה צריך לו לעשות עשרים מיני כלים של זהב, וקרא לשנים אומנים, ויתן לכל אחד עשרה ניירות שמצוייר בכל נייר צורת הכלי, כדי שיעשום ע"פ הדוגמאות המצויירים בניירות ההם וקצב לכל אחד שכר ת"ק זהובים, כי המלאכה היא גדולה, ונתן להם זמן ששה חודשים, כי ידע שצריך זמן ככה, כי יש בהם ציצים ופרחים הרבה מינים ממינים שונים, ונתן להם הזהב שצריך לעשותו, אבל השכר יתן באחרונה כשיביאו הכלים מתוקנים ע"פ הדוגמאות, ושניהם יצאו שמחים וכל אחד הלך לביתו לעסוק במלאכתו, ושניהם גמרו המלאכה בתוך הזמן שקצב להם המלך. והנה אחד מהם התחכם לעשות לו בגד עליון שעליו מצוייר כל העשרה כלים שעשאם למלך, ולבש זה הבגד כשנכנס לפני המלך, והגיש לו את הכלים, וירא כי המלאכה שלימה, ויתן לו ת"ק זהובים כאשר קצב לו, ועליהם הוסיף עוד אלף זהובים תוספת למתנה. והב' ג"כ עשה בגד לעצמו שעליו מצוייר ת"ק זהובים, וילבש אותו כשהביא הכלים לפני המלך, וירא המלך כי גם זה מלאכתו נקיה, ועשאה כרצון המלך, ויצו לתת לו ת"ק זהובים אשר קצב לו, ויאמרו לו עבדיו, אדונינו המלך הלא זה וזה מלאכתם שוה, למה לראשון נתת לו אלף זהובים יותר על שכרו, ולזה נתת לו רק שכרו שלם. ויאמר להם הראשון היתה כונתו בעסקו במלאכתי כדי לעשות רצוני שבקשתי ממנו עסק עשרה כלים, ולא בעבור השכר, ולכן כשהביא לי הכלים לבש בגד שעליו מצויירים הכלים, להודיע כי הוא שמח על אשר עשה רצוני, וקיים דברי שזה תכלית כונתו. אמנם השני כשהביא לי הכלים לבש בגד שמצוייר עליו צורת ת"ק דינרי זהב, הרי הודיע וגילה לבו שתכלית כונתו הוא בעבור לקבל ת"ק דינרים, ובעבורם הביא לי הכלים עתה וצייר ת"ק דינרים בבגדיו להזכירני לשלם לו הדינרים, שבא עתה כדי לקבל הדינרים, ולכן אין ראוי לתת לו מתנה כי אם רק הדינרים אשר קצבתי לו, כאשר צייר אותם בבגדו כשבא לפני. וכן הענין כאן, אמר השי"ת הן אמת שאני נותן לכם שכר ע"כ מצוה ומצוה, הנה ראוי שאתם לא תהיה תכלית כונתכם במצות בעבור השכר, אלא תהיה תכלית כונתכם הוא לעשותם, דהיינו לעשות רצוני שצויתי אתכם לעשות, וכאשר כיון האומן ההוא במעשה הכלים כדי לעשות רצון המלך שצוהו לעשותם אליו, ולא בעבור לקבל שכרו, דלכך לא צייר הדינרים בבגדו כאשר צייר חבירו, אלא צייר מעשה הכלים שאין כונתו לתבוע את המלך בשכרו :

והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל שיש ב' צירים וב' דלתות באשה, והוא של בית הרחם ששם מקבלת הזרע, ומתגדל העובר ונשלם, כי הוא הכלי המקבלת בתוכו הולד, ובתוך הכלי הזה נכנס המ"ן שלה, והמ"ד של בעלה. ופירש רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים שער הירח פ"ג, דאלו השני צירים ושני דלתות רמוזים באות ד', כי אות ד', היא צורת יו"ד, ושני ווי"ן, שהיו"ד עומדת באמצע השני ווי"ן, והיו"ד ההיא היא הציר של הדלת, שכל הדלת סובב עליה שאין קיום לשני ווי"ן, אלא באותו היו"ד שהוא הציר, ולהיות שהם כפולים, לכן הם ב' צירים וב' דלתות, ואם תחברם יחד יהיו מ"ם סתומה כזה ם, ואלו הם סוד מ' יום דיצירת הולד, וכאשר מקבלת הולד בתוך בית הרחם שלה, היא צורת מ"ם סתומה, וכשיולדת נפתח רחמה, והשני דלתות שהיו דבוקות זו בזו כעין מ"ם סתומה נפתחין, ויוצא הולד ע"ש :

ובזה יובן בס"ד והשיג לכם די"ש אותיות שד"י, שהוא ביסוד, שבו מתברך בית הרחם של האשה ששם הצירים והדלתות, את בציר חלק התיבה לשתים וקרי בה ב' ציר, הוא בית הרחם שבו ב' צירים, וב' דלתות, ולהיות כי העיקר הוא הציר שכל הדלת סובב עליו, וכנז"ל, לכן לא נתפרש כאן אלא ב' ציר של בית הרחם, ואמר ובציר ישיג את זרע, כלומר בבית הרחם שהוא שני צירים ישיג שם את הזרע, כי שם מתקבל הזרע ונעשה הולד, שהם זרע האיש וזרע האשה :

ואמר עוד ואכלתם לחמכם לשובע, לשבע כתיב, רמז בזה שתעשו העונה של נשותיכם בליל שביעי, שהוא ליל שבת, וידוע דהזווג נקרא בשם אכילה, והאשה נקראת בשם לחם, כמ"ש חז"ל ע"פ כי אם את הלחם אשר הוא אוכל, וכמ"ש אכלה ומחתה את פיה. או נמי רמז בזה על שבעה נקיים, שתהיו מזדווגים אחר ספירת שבעה נקיים, וזהו לשבע. או נמי רמז בזה על עיבור שהוא לשבעה חודשים שהוא עליון וגדול מאד, ולכן רובן של צדיקים גדולים נולדו לשבעה חודשים, וזהו ואכלתם לחמכם לשבע, שאתן לכם כח בזווג שלכם להמשיך העיבור שיהיה מן הזווג שלכם, הארת שבע תיקוני גולגלתא, שמשם יהיה העיבור לשבעה חודשים, וישבתם לבטח בארצכם, האשה נקראת ארץ, ולבטח הוא אותיות חלב ט', ר"ל יניקה מן היסוד שהוא ט' :

ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד, נ"ל בס"ד, דארז"ל בגמרא כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, ופריך והתנן הנעלבים ואינן עולבין וכו' עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, ומשני דנקיט ליה בלביה, ופריך והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, ומשני דמפייסין ליה ומפייס. גם עוד משמע מהגמרא במקום אחר דאפילו בלב לא לנקוט, אלא עד זמן שכיבה, כמו שאמר אותו חכם מימי לא עלתה קללת חבירי על מטתי דאמינא קודם שינה רחמנא שארי לכל מאן דמצער לי, ובזה פירש הרב שבט מישראל ז"ל, רגזו ואל תחטאו פירוש שתרגזו על המצער אתכם כדרך ת"ח, אך באופן שלא תחטאו בזה, אלא אמרו בלבבכם הרוגז הזה, וכמ"ש בגמרא דנקיט ליה בלביה, ולא תדברו בפיכם להשיב על חרפתכם, ואף גם זה שהוא בלב לא לנצח יריב, אלא יהיה זה רק

על משכבכם, ר"ל עד סמוך למשכבכם, כי על ר"ל סמוך, כלומר עד זמן הסמוך למשכבכם, ואז ודומו סלה שגם בלב לא יהי לכם רוגז, אלא תמחלו לו מחילה גמורה, עכ"ד:

נמצא לפ"ז, אע"פ שדרכו של ת"ח להיות נקיט בלביה על הקמים עליו, עכ"ז בעת משכבו על מטתו צריך למחול, ולא ישאר בלבו שום חרדה של כעס על המצער אותו כלל, וז"ש ונתתי שלום בארץ שלא יהיה כעס והקפדה לאדם על חבירו, אע"פ שציער אותו, וא"ת והלא כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, דעכ"פ צריך לנקוט בלביה ואיה השלום, לז"א ושכבתם ואין מחריד, ר"ל בעת השכיבה לא יש חרדה של רוגז אפילו אצל ת"ח, על כן הכל ישנים בשלום:

והנה צריך טעם לשיעור הזמן שאמרו חז"ל, דראוי למנקט בליביה עד זמן שינה ולא יותר, דאם באמת מותר לו למנקט בלביה בשביל כבוד התורה, למה עשו לו גבול זה עד זמן שינה ולא יותר. וכ"ל בס"ד. דידוע בעת שינה יוצאת הנשמה מגוף האדם ועולה למעלה בסוד מ"ן, וידוע כי למעלה לא יש שום קנאה ושנאה כלל, וכמ"ש על המלאכים כולם אהובים כולם ברורים וכו', וכן הוא אומר עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו, ואיך תעלה הנשמה למעלה והיא יש לה שנאה ורוגז עם אחרים, על כן עשו גבול זה לעשות קודם שינה שלום עם כל אדם שציער אותו, ולא לנקוט בליביה בזמן שכיבה, אלא ימחול לכל אדם כדי שמל־דו לא יהיה שנאה ומריבה ומחלוקת כלל, ובזה יומתק סיום המזמור של רגזו ואל תחטאו הנז"ל, שאמר בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה ה' לבדד לבטח תושיבני, כלומר בשלום עם כל אדם אשכבה, ואישן, ולא ישאר לי רוגז על שום אדם, אפילו בלב, יען כי אתה ה' לבדד, ר"ל כשאהיה לבדד שנשמה תצא מן הגוף ותהיה לבדה, אז לבטח היא ישיבה של מעלה ששם הוא בטח, מדבר רע תושיבני שם במקום הבטח, ושם לא יש שנאה וקנאה, וצריך שתהיה נשמתי דומה ליושבי עולם העליון, ואיך יהיה שנאה ורוגז על אחרים, ולכך בעת שאישן אהיה ישן בשלום עם כל אדם:

ובזה נבאר בס"ד מאמר בגמרא שהוא תמוה, דאמרו בגמרא שהיה רב אחדבוי מקשי לרב ששת, והיה מעמידו בקושיותיו, והיה רב אחדבוי משחק על ר"ש, וחלש דעתיה דר"ש, ולכך נענש רב אחדבוי שנתאלם, ובאה אמו של רב ששת לבקש מן ר"ש בכה שימחול לרב אחדבוי, ויתפלל עליו שיתרפא, ולא היה רוצה ר"ש להתפיס, והוכרחה אמו לגלות לו דדים שלה, ואמרה לו עשה בשביל דדים אלו דינקת מנייהו, ואז נתפייס והתפלל עליו ונתרפא. והדבר יפלא, איך רב ששת לא יעביר על מדותיו, ועוד איך יעבור על רצון אמו שבקשה ממנו להתפיים ולמחול, ועוד למה באה עליו מצד הדדים והיה לה לומר עשה בשביל כבודי שאני אמך, או עשה למען ידים שלי שגדלו אותך ויגעו בך, ומאי רבותייהו הדדים, ובזה ניחא כי רב ששת רצה לקיים דברי חכמים שאמרו כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, והיינו משום כבוד תורה צריך למנקט בליביה עד זמן שכיבה וימחול לו, ואמו בקשה ממנו שאותה שעה בעוד היום גדול יתפיים וימחול לו, ולכך לא רצה באומרו לה אני אמחול, אך אין עתה עת המחילה המתיני עד הלילה ואמחול לו בעת שאני בא לישן, ע"כ כדי להכריחו שיעשה המחילה והפיוס באותה שעה קודם הלילה, אמרה לו עשה למען דדים אלו דינקת מנייהו, כוונתה לומר כשהיית בא לינק מן הדדים שלי ביום לעת ערב, לא הייתי אומרת אין עתה עת אכילה המתן עד הלילה ותינק, לכן גם אתה עתה לא תאמר לי המתיני עד הלילה ואתפיים, דאין עתה עת הפיוס לא תתפיים עתה, ותקום להתפלל עליו שיתרפא, וכן עשה:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד, ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד, דארז"ל לצדיק מראין לו חלום רע, ופרשו הטעם מפני שהצדיק בוכה ומתוודה קודם שישן, וכמ"ש דוד הע"ה בדמעתי ערשי אמסה. וכן אמר הרא"ש ז"ל באגרתו לבנו, ומטתך בדמעך תמסה בזכרך חרדת ריב"ז על יום הדין. והנה כל זה לא יהיה לעתיד, יען שיהיו כל ישראל צדיקים גמורים, ויהיה שלום רוחני בין בנפש בין בגוף, שעל שלום זה אמר הכתוב שלום רב לאוהבי תורתיך ואין למו מכשול, וכיון דאין חוטאים כלל אין להם בכיה ווידוי ודמעה בלילה קודם שינה, כדי שיראו חלום רע, כי חלום רע הוא אם יהיה לאדם דאגה וצער קודם שינה, דכך מחייב הטבע, וכיון דהם ישנים בשמחת לב, לא יהיה להם חרדה בחלומות רעים, כמ"ש איוב אמרתי תנחמני ערשי ותחתני בחלומות, אלא אדרבה יראו חלום טוב, וז"ש ושמתי שלום בארץ שלום רוחני שלא יחטאו ולא יצטרכו להתוודות ולבכות קודם שינה, ועי"כ ושכבתם ואין מחריד אתכם בחלומות רעים, אלא תראו חלומות טובים:

בשם ה' נעשה ונצליח

ליקבה"ו

ספר במדבר

פרשת במדבר

באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר. נ"ל בס"ד מה שהוצרך לפרש באחד לחודש השני בשנה השנית, שפירש שלשה מניינים שהם ב' בשנים, ועוד ב' בחודשים, וא' בימי החודש, הרי כאן אותיות בבא, שהם רומזים לתורה שמתחלת בראשית ברא אלהים שהוא ר"ת בבא, לרמוז שזכות התורה יגן עליהם שלא יזיק להם המנין הזה. גם בבא הוא שער, כי תרגום שער הוא בבא, וידוע דהחכמה נקראת שער כמ"ש בגמרא מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד, הרי כאן נרמזה החכמה לרמוז שאותם הנפקדים כולם היו בעלי חכמה:

ועוד נ"ל בס"ד, רמז במנין ימי החודש אות א', ובמנין השנים אות ב', הרי צירוף אב, ובאומרו תפקדו אותם אתה ואהרן; רמז אותיות אם, כי משה אהרן ר"ת אם, רמז לו בזה שלא יהיה להם נזק בעיה"ר מן המנין הזה, כי יגיע להם שמירה מן שם י"ה שהוא אב ואם. ובזה פרשנו בס"ד מ"ש בלעם כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו, ראש צורים הם האבות שראשם הוא אברהם אע"ה, והגבעות או האמהות, והוא רצה להזיק להם בעין הרע שלו, אך נצייר פניו שנשמות האבות והאמהות עומדים אצלם מכאן ומכאן, וידוע אם הבן עומד אצל אביו ואמו, אין עיה"ר שולטת בו, וכן כאן אב ואם שלהם, שהם אבות הקדושים ואמהות הקדושות, יבאו ויעמדו אצלם בשעת המנין, ואז לא יהיו נזוקין בעיה"ר מצד המנין:

שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם. י"ל תיבת כל נראה לשון יתר, דהא ודאי על כולם הוא מצוה, ועוד לבית אבותם נראה ג"כ לשון יתר. ונ"ל בס"ד ידוע הוא שצריך האדם להזהר שלא ידבר חובה וקטגוריא על ישראל לפני הקב"ה, אפילו על הרשעים שבהם, ואפילו שהחכם חייב להוכיח רשעי ישראל, ולהראות להם גנותם וכסלותם, ורשאי לדבר אתם קשות כדי להחזירם בתשובה, עכ"ז לפני הקב"ה לא ידבר חובה וקטרוג, ולא יגנה אותם, אלא אדרבה ידבר זכות וסנגורייא עליהם. לא ולמד מן ישעיה הע"ה, שבשביל שאמר לפני הקב"ה בתוך עם טמא שפתים אני יושב, נענש, אע"פ שבאמת לא היו עושין רש"מ, ואמר הקב"ה עליהם הוי גוי חוטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים ועוד דברים קשים כאלה, עכ"ז היה קשה לפני הקב"ה על מה שקראם ישעיה הע"ה לפניו עם טמא שפתים, דמה לו לגנותם לפניו יתברך והלא הוא ית' יודע אותם מה הם, ולכך תכף ומיד נענש על דבר זה שבא מלאך והכהו בפיו בגחלת אש, וא"ל וסר עונך וחטאתך תכופר, וכן מצינו בהושע הע"ה שנענש על אשר דבר חובה על ישראל, ולא דבר זכות וסנגורייא לפני הקב"ה, וכן נמצא באליהו הנביא זכור לטוב, כשאמר קנא קנאתי וכו' כי עזבו בריתךוכו' והוכיחו הקב"ה על אשר דבר חובה על ישראל לפניו, וכן אמרו בגמרא דפסחים על פסוק אל תלשן עבד אל אדוניו, כי מקפיד על המלמד קטגוריא על ישראל:

הנה פעם אחת שמעתי מאדם אחד מדבר בגנות אחינו בית ישראל היושבים בארצות איירופ"א ואומר שהם מחללי שבתות בפרהסייא מקטון ועד גדול, ואוכלים מאכלות אסורות, ועוד ועוד הרבה לגנותם. א"ל מי הצריכך לדברים אלו של גנות וחובה וקטרוג, המעמך ישלמנה, ואתה מה יש לך בדברים אלו, ומי הכניסך בתגר זה. ועוד למה תבחר לעשות מעשה זבוב שאינו חונה על בשר נקי וטהור, אלא רק על מכה וחבורה אשר על הבשר, כי כן אתה מספר בגנות אנשי אירופ"א, ואיך מספר בדבר טוב ושבח הנמצא בהם. ויאמר מה שבח וטוב נמצא בהם ביהדות, כדי שאדבר בו, א"ל יש ויש, כי הנה תמצא אפילו אותם אנשים שהם מחללים שבתות ויו"ט, ואוכלים בשר חזיר, ובשר בחלב, וטרפות, ושותין יין עם הנכרים ומתערבין עמהם, עכ"ז הם מחזיקים בשם היהדות אשר עליהם, ומודים ומודיעים בפיהם שהם יהודים ואין שם יהודי חרפה להם, אלא הוא להם לכבוד ולתפארת:

ואספר לך מעשה ששמעתי על עשיר גדול ועצום מאנשי אירופ"א בדור שקודם הדור הזה, שהיה שר נכבד מאד בעיני המלכים, ואוכל ושותה עמהם, והנה פעם אחת מלך אחד הזמין שלשה מלכים לארמונו המשובח הבנוי במקום דשן ושמן, ומיופה בתכלית היופי, לאכול ולשתות שם, וגם את היהודי העשיר ההוא הזמינו שם עמהם ביום פ' ידוע, ואז היהודי העשיר רכב בעגלה המפואר שלו לבא אל ארמון המלך מקום הסעודה, ובאמצע הדרך היה מקום גבוה, ושם עמדו קרוב לחמשים ילדים קטנים, וכשהגיעה העגלה של העשיר ההוא, היו הילדים ההם מכים כף על כף וקורין בקו"ר „יהודי" „יהודי" בלי מספר, וכשנתקרבה העגלה אצלם העמיד אותה, ויתן למשרת שלו כיס שיש בו אלף דנרים זהב, ויזרוק אותם לפני הילדים, כדי שילקטום ויקחו אותם, וכשהגיע לארמון המלך וישב על השלחן לאכול ולשתות עם המלכים, נענה מלך אחד מהם אשר הוא עשה הדבר הזה ללמד את הילדים שיעמדו באותו מקום ויקראו יהודי יהודי, כי חשב לבזותו בדבר זה, כי היה קשה עליו הדבר שיהיה כ"כ כבוד וגדולה ליהודי לאכול עם המלכים בשלחן אחד, והוא שמע מה שעשה זה עם הילדים לתת להם מתן אלף דנרי זהב בעבור דברים אלו, ויאמר להעשיר בהיותם יושבים על השלחן, שמעתי הבזיון שעשו לך הילדים באמצע הדרך, והיה ראוי לעשות בהם משפט, אך כיון דקטנים הן ואין להם דעת אין מעניםין את הקטן. ויענהו העשיר למה אתה אומר שעשו בזיון, אדרבא עשו לי כבוד ונחת רוח בזה, ואל תתמה על דברי, שמע נא מעשה שהיה קודם כמה שנים, שעשיר אחד גדול הוריש לבנו עושר גדול, ובכלל נכסיו הוריש לו מרגלית אחת יקרה משקלה מאה קירא"ט, ואין בה שום מום, וילא לה שם בכל העולם, עד שקראו לה שם יקר, והבן איבד נכסי אביו ולא נשאר לו אלא המרגלית ההיא, והלך אצל בנק אחד ולקח ממנו בהלואה חמשים אלף זהובים, ונתן לו המרגלית בתורת משכון, ואחר שהוציא מעות אלו חזר ולוה ממנו חמשים אלף זהובים על סמך משכון ההוא, ולקח עוד חמשים וחמשים, עד שלקח סך הכל שני מאות אלף זהובים, וכשבא ליקח עוד לא קבל הבנק לתת לו אפילו אלף אחד, ונשאר ריקם ריקם בבית ובחוץ. ויבא אצלו סרסור אחד ואמר לו שמע

לעצתי

לעצמי, תמכור המרגלית לבנק בחמש מאות אלף זהובים או יותר, ותקבל עתה ממנו סך שלש מאות אלף, ותמכור לו המרגלית, כי עתה אין לך הנאה ממנה, יען כי הבנק לא ירצה להלוותך עוד אפילו אלף זהובים, והמרגלית מונחת אצלו, וא"א שתוכל להביא לו שני מאות אלף זהובים ותקח המרגלית, ע"כ טוב שתמכור אותה לו. ויאמר לו זה א"א לעשות, יען כי עתה שהמרגלית מונחת אצל הבנק בפקדון, הנה היא נקראת על שמי בפי העולם, כאשר מדברים בה יאמרו מרגלית של איש פ', ואני מתכבד בזה, כי מרגלית כזו שאין כמותה בעולם אצל המלכים היא שלי, ונקראת של פ', אבל אם אמכרנה לבנק הלך השם של כבוד המרגלית ממני, ולכן א"א שאמכרנה, אלא יהיה שמי נקרא עליה, ואע"פ שאני בע"ח להבנק, זה לא אכפת, אפשר שאפרעהו, והעולם אומרים אם ירבה סך החוב, יש הרבה פתחים למקום לפרעונו :

ועל כן גם אני יודע בעצמי שאני יהודי מזרע היהודים, אשר כולם זרע יעקב אבינו, ונתן לנו אלהינו תורה ומצות לחזק בהם את יהדותינו, ועתה הוא רואה עצמו שנתערב עם בעלי דת אחרת, ואינו מקיים מצות דתי היהודים, ובכל שעה שהוא מסתכל בדבר זה יש לו צער ויגון בלבבו, כי ירא פן סר מעליו שם יהודי היקר מאד, אשר הנחילו אביו אליו, מאחר שאינו עושה משפט ודת היהודות, אך היום כשפגע בסיעה של חמשים ילדים שהיו כולם בפה אחד קורין אותי יהודי יהודי, כמה פעמים באין מספר, שמחתי מאד כי ידעתי ששם יהודי שהוא מרגלית יקרה עד מאד לא ניטל ולא סר ממני, ועדיין שמי נקרא על המרגלית היקרה הזאת, כי עודנה היא שלי, ועל אשר אני חייב בעבור שעברתי על כמה מצות, יש לזה פרעון, כי העיקר הוא המרגלית עודנה שלי ושל זרעי, ומרוב שמחתי בדבר זה שכך העידו אלו החמשים ילדים לפי תומם כאלו נבואה נזרקה בפיהם שאני עודני בשם יהודי, לכך השלכתי להם אלף זהובים למתנה, ואם היה אצלי בעגלה עשרת אלפים זהובים, הייתי משליך להם בעבור שמחתי בבשורה זו שבשרוני, וידעתי כי אני הוא מרדכי היהודי. ע"כ הוא המעשה ששמעתי :

והנה עתה אנחנו רואין באנשי אירופ"א, אע"פ שיש בהם רבים שהם מתערבים עם נכרים גדולי הארץ, ואוכלים ושותים עמהם, ועושים חלול שבת כמותם, עכ"ז אין רוצים להסיר מעליהם שם יהודי, ואין פושטים מעליהם כבוד היהדות, ואין נחשב אצלם שם יהודי לחרפה ח"ו, והם אוחזין בשם יהודי ומחזיקים בו בשתי ידים, ושומרין אותו לזרעם ולזרע זרעם לנצח, ויש שני עדים מעידים על הדבר הזה, הא' הוא שמלין את בניהם לשמונת ימים כאשר צוה ה' אלהים, וידוע כי המילה היא חותם אמת של היהדות, כי כיון שנימול נבדל מבעלי דת אחרת הבדלה גמורה ושלימה, שלא תכזב, כי הנימול א"א להתערב ולהתדמות עם הערל. ועד הב' שהוא יותר אמיץ וחזק, נזהרים שלא ישאו נשים נכריות, ואין נושאין אלא רק מבנות ישראל, יען כי אם ישאו נשים נכריות נפסק חבל היהדות מזרעם, כי בדין הוא ישראל שנשא נכרית ולדה כמוה, והרי הולד הוא גוי גמור, וכיון דאפילו אותם שעושים עבירות חמורות, אין רוצים לישא נכריות בשביל שלא יפסידו שם היהדות ולא יפסק מזרעם, הרי בזה נתברר שהם מוקירים שם היהדות, ועודם דבוקים באבותם עד אברהם יצחק ויעקב :

על כן אמרתי לך יש ויש לאותם אנשי אירופ"א שאתה מגנה אותם, דבר טוב ושבח בענין היהדות, ולא כאשר דברת שלא מצאת להם דבר טוב ושבח ביהדות, ובאמת כאשר תסתכל בדבר זה תמצא שיוצא ממנו זכות וסנגורייא גדולה להם, ובפרט לאנשים גדולים אשר מתערבים בשררה ובמקח וממכר ובטיול עם אנשים שרים וסגנים ובעלי זהב וכסף, ועכ"ז שם היהדות אין פושטים אותו מעליהם, והוא אצלם לכבוד ולתפארת ולא לחרפה ח"ו, וזו המדה היא מצויה אצל אומת ישראל תמיד מקדם קדמתה, בדורות הראשונים מכמה מאות שנים, דאעפ"י שחטאו בכמה עבירות חמורות, ואפילו בע"ז ג"ע וש"ד, לא פשטו ולא הסירו מעליהם שם היהדות, ונזהרו רק בדבר זה שלא לקחו נשים נכריות מעמים עע"ז, כדי שלא יוסר מעליהם ומעל זרעם שם ישראל ושם יהודים :

ובזה השבח נתבאר בנבואת בלעם, באומרו הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, ואע"פ שהאומות היו מתלבטים להסיר מעליהם שם ישראל, לא יכלו להם בדבר זה, וכמ"ש אסף במזמור פ"ג על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך, אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד. וענין הערמה של האויבים דקאמר עלייהו יערימו סוד, הוא שהיו מיעצים לישראל שיקראו לבניהם בשמות הנכרים הנקראים על שם הבעלים שלהם, ומראים להם עצה זו לטובתם, כדי שלא יהיו ניכרים בין העכו"ם, אלא יחשבו שהם מבני אמונתם ולא יזיקום, וע"ז אמר יערימו סוד, אבל באמת הם מתייעצים בזאת העצה על צפוניך, הם נפשות של ישראל שהם צפונים בתוך הגוף, כדי שתחול עליהם רוח טומאה על ידי שמות הרעים של עובדי ע"ז, כי אמרו אויביהם בלבם לכו ונכחידם מגוי, ר"ל נכריתם מלשון ותכחד מן הארץ, ר"ל נכרית אותם מגוי האחדות, שנאמר בהם ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, כלומר נכריתם מן הבטחה של גוי אחד, ולא יזכר שם ישראל עוד, ולא יכלו על ישראל בדבר זה, אלא מסרו עצמם לבלתי יוסר מעליהם שם ישראל. ובזה יובן בס"ד נבחר שם מעושר רב מכסף וזהב חן טוב, כלומר נבחר שם ישראל ושם היהדות אצל ישראל, יותר מעושר רב, דאפילו העשירים שהם מלאים מכסף וזהב, יהיה להם משם היהדות חן טוב :

ובזה יובן בס"ד הפסוק כאן, שאו את ראש כל עדת בני ישראל, כל דייקא, אפילו אותם בעלי עבירות שבהם שיהיו אחר דורות, תעשו להם נשיאות, בשבח וזכות וסנגורייא, שתאמרו עליהם, ובמה תמצאו זכות וסנגורייא על הכל אפילו על אותם שאין שומרים חוקות התורה, אמר למשפחותם לבית אבותם, ר"ל זאת הסנגורייא והזכות אשר תמצאון להם, כל הימים שיש להם דבר טוב זה שמחזיקין בו הכל, והוא שאין מזדווגים ונושאין נשים נכריות, אלא רק נדבקים למשפחותם שהם לבית אבותם, כלומר מזרע ישראל, ולמה נזהרים בזה יותר, מוכרח מפני שחביב עליהם שם היהדות והישראלות שלא יפסק מזרעם ולא יוסר מעליהם, וכדאי הזכות הזה ללמד בו סנגורייא עליהם, ותנשאו ותשבחו אותם בכך, והשי"ת יעזור לכל בר ישראל שעושה עול לשוב בתשובה שלמה, ויעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו, וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח :

איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו. נ"ל בס"ד דידוע מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בשערי קדושה ח"ג פרק א' במהות העולמות בתכלית הקיצור, הנה המאציל העליון אשר האציל כל העולמות נקרא אין סוף, ואין בו שום תמונה לא בשם ולא באות ואפילו בקוצי האותיות, ולכן ההרהור אסור דלית שום מחשבה תפיסה ביה כלל, ותחלה האציל עשר ספירות, וזה האור נקרא עולם אצילות הספירות, ובלשון הגאונים נקרא לצחצחות, ונרמז בקוץ היו"ד של שם הוי"ה, כי לרוב העלמו אין לו תמונת אות אלא קוצו של יו"ד, כי הא"ס אפילו תמונת קוץ אין לו, וזה האור המיוחד הנקרא עילת הי"ס הוא הנקרא אלהות גמור. וכמו זה יש עוד אור

אור הנקרא מחלב הנשמות בכל פרטיו. ועוד יש אור אחד הנקרא מחלב המלאכים שממנו נחלבו כל המלאכים, וגם הוא נכלל מכל פרטים ההם, והוא מלבוש חיצון על אור מחלב הנשמות, ועוד יש אור א' מועט ונקרא אור חשוך, וכולו דינים קשים, שמנו נאצלו כל הקליפות שבאותו עולם, ומלבים על אור מחלב המלאכים וכו' :

נמצא אור מחלב הנשמות הוא פנימי ועליון מן אור מחלב המלאכים, כי על ידו נמשך הארתם וחיותם מאור מחלב הספירות, וזה סוד הן אראלם צעקו חוצה, כי כשאין נמשך מן מחלב הספירות שפע לנשמות ישראל הפנימיים מהם, חסרה השפעתם של המלאכים, מפני שהם חיצונים אליהם וכו', ולכן נאמר בישראל בנים אתם לה' אלקיכם, כי הם בבחינתם כבן מתאחז באביו בתכלית, ונמשך ממנו, וזה סוד האבות הן הן המרכבה, שהם מרכבה אל אור מחלב הספירות הרוכב עליהם, שלא ע"י אמצעות אור אחר וכו'. והנה נמצא אור מחלב הנשמות הוא לבוש לאור מחלב הספירות, וזהו סוד ואתם הדבקים בה' אלקיכם, שיש למחלב הנשמות דביק גמור עם אור מחלב הספירות, משא"כ באור מחלב המלאכים, וז"ש כי כאשר ידבק האזור במתני איש, כן הדבקתי אתכם אלי בית ישראל :

ובזה יובן בס"ד הכתוב בפרשת תצוה ושכנתי בתוך בני ישראל והיתי להם לאלקים, פירוש ושכנת יו"ד הוא עולם הי"ס שנקרא מחלב הספירות בתוך בני ישראל, בני לשון בנין הוא מחלב הנשמות, שבו נבנו נשמות ישראל תוך דייקא, כי מחלב הנשמות הוא מלבוש למחלב הספירות, והוא בתוכו בלי אמצעי ביניהם, ולכן והייתי להם לאלקים שאכנה אלהותי עליהם, שאהיה נקרא אלקי ישראל, דלגבי אוה"ע נקרא אלקי האלקים, אבל לגבי ישראל נקרא אלקי ישראל, כי מחלב הספירות דבוק במחלב הנשמות של ישראל :

ובזה יובן בס"ד מ"ש במלכים א' סי' ו', ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזוב את עמי ישראל. וי"ל למה בתחלת הפסוק קראם בני ישראל, ובסופו קראם עמי ישראל תוך כדי דבור, ובזה ניחא דהכי קאמר, ושכנת יו"ד הוא מחלב הספירות שנקרא עולם הספירות, הנה הוא תוך בני ישראל, ר"ל תוך מחלב הנשמות שממנו נבנו נשמות ישראל, וכיון דהם דבוקים במחלב הספירות לכן בדין הוא שלא אעזוב את עמי ישראל, וקראם עמי כלומר עימי הם הדבוקים בי, וכמ"ש ע"פ כאשר ידבק האזור וכו' :

והנה נודע מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל שם, דמחלב הספירות שהוא עולם הי"ס הנז"ל, נרמז בארבע אותיות שם הוי"ה, ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בשלח לך ואמרו אל יושבי הארץ הזאת שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה ה' בקרב העם הזה ועננך עומד עליהם ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה, והכונה הוא ואמרו קאי על השרים של האומות שלמעלה, יאמרו אל יושב הארץ הזאת, דהיינו אל האומות התחתונים היושבים בארץ התחתונה, שמעו כלומר הבינו, כי שמיעה הוא ר"ל הבנה, כמ"ש שמע כלומר הבן, ר"ל שיגידו להתחתונים שהם הבינו מישיבה של מעלה, כי אתה ה' כלומר מחלב הספירות שהוא עולם הי"ס, שרמוז בשם הוי"ה, ולכן קוראו כאן בשם ה' הוא בקרב העם הזה, כלומר בקרב מחלב הנשמות, אשר ממנו באו נשמות ישראל שהם העם הזה, ומהיכן הבינו הסוד הזה, אמר חדא כי ראו אשר עין בעין נראה אתה ה', כלומר בעת שנתת להם התורה בסיני דברת עמהם פנים בפנים שלא ע"י מלאך, וזה עדות ברורה כי מחלב הנשמות דבוק במחלב הספירות, דנמצא מחלב המלאכים הוא חוצה לו, כמ"ש רבינו ז"ל ע"פ הן אראלם צעקו חוצה וכנז"ל, ולכן לא קבלו בסיני על ידי מלאך, מאחר דנשמותיהם הם למעלה מן המלאכים, ואיך יקבלו מן התחתון מהם, וכמ"ש רבינו ז"ל, על כן מן הדבר הזה שהיה להם בסיני שדברת עמהם פנים בפנים, וראו עין בעין שלא היתה ראייתם בהתלבשות ע"י מלאך, נתברר לשרים של האומות שלמעלה דמחלב הספירות הרמוז באותיות הוי"ה הוא בקרב מחלב הנשמות שממנו יצאו ישראל :

ועוד ידעו מעלתם של ישראל ממה שרואין שעננך עומד עליהם, עננך דייקא שהוא חצוב ממקום עליון וגבוה, דלכן נקראו ענני כבוד, כי כבוד הוא מספר לב רמז לל"ב נתיבות חכמה, ועוד רואין שבעמוד ענן אתה הולך לפניהם, אתה דייקא, דכתיב ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך, ואיך עתה המתה את העם הזה כאיש אחד :

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, בת מלך רמז למחלב הספירות, הוא פנימה דמחלב הספירות, עומד לפנים ומלובש במחלב הנשמות, ומחלב המלאכים הרמוזים באותיות זהב, דהיינו אות ב' הוא מחלב הנשמות שהוא בסוד בריאה, וכנז' בדברי רבינו ז"ל בסוד אות ב' של בראשית, ואותיות זה של זהב רמז למחלב המלאכים, דידוע מאמר רז"ל במדרש זה הוא המלאך דכתיב וקרא זה אל זה ואמר, וז"ש ממשבצות זה"ב שהם מחלב הנשמות, ומחלב המלאכים לבושה שהם מלבוש לבת מלך שהוא מחלב הספירות :

ובזה יובן בס"ד הכתיב בפרשת ואתחנן, כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראינו אליו, פירוש מאחר דמחלב הנשמות דבוק במחלב הספירות, יש כח לישראל מצד נשמתם להתפלל להשי"ת בלתי אמצעות מלאך, כמ"ש לא תצעק למיכאל או לגבריאל, אלא אתה קרא וצעק אל השי"ת לבדו, וז"ש כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו, שבאמת אין מחלב מפסיק בין מחלב הספירות לבין מחלב הנשמות, וכמש"ה ואתם הדבקים בה' אלקיכם, ע"כ ראוי שבכל קראינו הוא אליו דוקא, ולא נקרא לשום מלאך להיות אמצעי בינינו :

וז"ש הכתוב בפרשה זו, איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל, פירוש באותיות הוא בספירות, דידוע כל ספירה נקראת בשם אות, ובית אבותם היינו מחלב הנשמות שנקרא בית אבותם, וכמ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל על מאמר רז"ל האבות הן הן המרכבה, דקאי זה על מחלב הנשמות שהוא מרכבה אל אור מחלב הספירות הרוכב עליהם שלא על ידי אמצעות, וכאשר העתקתי דבריו לעיל. ולז"א איש על דגלו באותות לבית אבותם, ר"ל בספירות בית אבותם שהוא מחלב הנשמות יחנו בני ישראל, שממנו נשמותיהם חוצבו, וגם שהם מנגד ר"ל מן הפנים של מחלב הנשמות שהם הם סביב לאהל מועד יחנו, אוהל מועד קאי על מחלב הספירות שהם בית ועד של הספירות, ולכך קרי ליה בשם אהל מועד, וידוע דמחלב הנשמות שמשם נשמות ישראל, הוא מלבים למחלב הספירות הנקרא אהל מועד מסביב, ולז"א סביב לאהל מועד :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הכתוב איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל וכו', בהקדים מה שפרשתי בס"ד ברמז הכתוב בפרשת בשלח, ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה, והוא כי נראה עתה בדורות החדשים האלה, יש מבני אדם מתייאשין מן הגאולה, באומרם מאחר שהגלות הזה נתארך כ"כ יותר מן אלף ות"ר שנים, יש הוכחה גמורה כי לא ישוב אלקי ישראל לגאול אותם מבין האומות, לשלח להם מלך המשיח ולקבץ גליות לארצנו ולנחלת אבותינו, כי אורך הגלות הרב הזה

הזה שנתאחרה הגאולה וביאת המשיח, זו עדות ברורה על ישראל כי עזבם ה' והשליכם מעל פניו ח"ו, כך היא טענת כמה אנשים בדורות החדשים האלה:

והנה נראה לי בס"ד שתי תשובות לסתור דבריהם, ולבטל טענתם, ולחזק התקוה של קץ הגאולה וביאת המשיח, ע"פ טעם ודעת שלא תתרופף התקוה מחמת אורך זמן הגלות, אע"פ שעברו יותר מן אלף ות"ר שנים, ועדיין לא נושעו ישראל ולא בא המשיח, אלא תהיה תקותינו חזקה מאד בבנין ירושלם וביאת משיח צדקינו בב"א, כאשר אנחנו מתפללים עליהם שתי ברכות קבועות בתפלת העמידה, אחת תשכון בתוך ירושלם, ואחת את צמח דוד עבדך וכו', כי לישועתך קוינו כל היום:

והתשובה הראשונה לדבר זה, דמצינו שאמר הכתוב אלף שנים בעיניך כיום אתמול, וקשא מאי קמ"ל בדבר זה לומר דאלף שנים שלנו נחשבים אצל השי"ת יום אחד, ומאי נ"מ מזה החשבון, ועוד איך יתכן לעשות חשבון מכוון כזה, והלא הוא יתברך חי וקים ואין אצלו שיעור זמן וקץ וגבול, ולא התחלת זמן ולא סוף זמן, ואפילו אם תאמר אלף אלפים ורבי רבבות שנים בעיניך כיום אתמול טועה אתה בהשערה זאת, על כן מוכרח לומר כי השערה זו של אלף שנים בעיניך כיום אתמול נאמרה לשכך את האזן, בעבור דבר אחד אשר נהיה לומדים מן השערה זו של אלף שנים כיום אתמול, וצריך לנו לדעת מה הוא הדבר אשר נתלמד מזה. ונראה הענין הוא שבא המשורר ללמדנו, שאם יראה האדם שנות הגלות, ארוכים מאד, שהגיעו קרוב לשני אלפים שנים, לא יבא להכריח מזה יאוש מהגאולה, ולא יסיר תקוה כאשר עולה בלבבות קצת בני אדם לחשוב, שכיון שנתארך הגלות כ"כ יותר מן אלף ות"ר שנים אין עוד תקוה לגאולה ולביאת המשיח, כי באמת אין כל זה נחשב לפני הקב"ה זמן ארוך, כי באמת סך הגדול שבמספר שהוא אלף שנים שלנו, הנה אצל הקב"ה נחשב קצר ומעט שהוא כיום אחד שלנו, ואמר כיום אתמול בכ"ף הדמיון, שאין זה שעור מדוקדק אצל הקב"ה, אלא רק נאמר על צד הדמיון, לדמות שיעור ההקצרה והמועט, כי באמת לא יש שיעור יום מוגבל אצלו יתברך, ולכן אמר אלף שנים שלנו הם בעיניך קצרים וקטנים, כמו שיעור יום אחד שלנו, וא"כ מזה ההשערה שעשה המשורר בדרך משל ודמיון לשכך את האזן, בין תבין כי שני אלפים שנה שלנו נחשבים לפניו יתברך שני ימים, ולכן הזמן הזה שאנחנו רואין אותו ארוך אין זה נחשב ארוך לפני הקב"ה. וכונת המשורר בזה ההשערה שעשה הוא כדי להסיר מלב בני אדם הטענה של הבל, שחושבין בה בענין התקוה של הגאולה וביאת המשיח, לומר להם אתם רואין את האלף שנים זמן עצום וארוך, זהו ארוך בעיניכם, אבל בעיני השי"ת אין זה נחשב זמן ארוך, אלא למרבה יהיה נחשב יום אחד, ככה צריכים אתם לעשות השערה בדעתכם, וממילא בטלה הטענה וההכרח אשר אתם עשיתם להתייאש על ידו מן הגאולה וביאת המשיח. ועל זה אמר הנביא החקר אלוה תמצא, אם עד תכלית שדי תמצא, ונאמר על ידי ישעיה הע"ה הלא ידעת אם לא שמעת אלקי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו. ונאמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה'. כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם:

והתשובה השנית אשר אמרתי בס"ד, שהיא יותר חזקה מתשובה הראשונה, והיא דאמרז"ל שתא אלפי שנה הוי עלמא, שהם שני אלפים תוהו, ושני אלפים תורה, ושני אלפים ימות המשיח, נמצא העולם הארציי היה חרב שני אלפים, שהיה מתמוטט ונופל, ואמרז"ל בנין עולם הארציי וקיומו ותקונו, נעשה ע"י מתן תורה שנתנה אחר שנברא העולם כמ"ש על פסוק משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, דקודם שנתנה התורה היה העולם באותם שני אלפים שנה מתמוטט ומזומן ליפול להחרב ולהתבטל, ועל ידי שנתנה תורה נעשה לו קיום ותיקון ועמידה, וכל זה הוא בעולם הארציי, אבל בנין וקיום האדם שהוא נקרא עולם האנושי, הוא תלוי בזמן שיבא המשיח, כי בנין וקיום האדם הוא על ידי זכוך החומר שלו שאז יהיה ראוי לרוה"ק, ויתקיים בו הבטחה הנזכרת בנבואת יואל הע"ה, ככתוב והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר, ונבאו בניכם ובנותיכם זקניכם חלומות יחלומון, בחוריכם חזיונות יראו, וכן תתקיים נבואת ירמיה הע"ה שנתנבא בדבר ה' כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלקים והמה יהיו לי לעם, ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם וכו'. נמצא תיקון ובנין חומר הגופים של האדם שהוא ג"כ נקרא עולם בפני עצמו, זה תלוי בזמן ביאת המשיח בגאולה העתידה:

ועל כן, אם תראה שנתארך תיקון ובנין עולם האנושי שהוא האדם קרוב לשני אלפים שנה, אין חידוש, שכבר מצינו שכך נהג השי"ת בתיקון ובנין עולם הארציי, שהיה תלוי במתן תורה שנתאחר קרוב לשני אלפים שנה, מעת שנברא העולם עד מתן תורה ולא הקדים תיקונו ובניינו במתן תורה אחר שנברא העולם במאה שנה, או בת"ק שנה, או באלף שנה, אלא המתין עד קרוב לשני אלפים שנה, ואז נתן את התורה שבה נבנה העולם הארציי ונתקיים, ועתה אז אם תראה שנתאחר זמן ביאת המשיח והגאולה, שבזה יהיה נשלם תיקון ובנין עולם האנושי שהוא האדם יותר מן אלף ות"ש שנים, לא תכריח מזה ביטול ביאת המשיח והגאולה מחמת אותה טענה של אורך הגלות, שנתאחר זמן הגאולה שנים הרבה, כי באמת עדיין לא הגיע זמן איחור זה לזמן איחור תיקון עולם הארציי, שהיה במתן תורה, ולכן אין פ"פ לומר אבדה תקוה ח"ו:

ובזה יובן בס"ד, הן גאלתי אתכם אחרית כראשית, כלומר אחרית זו הגאולה האחרונה שבה יהיה תקון ובנין עולם האנושי, שהם בני אדם, כראשית כמו גאולה שהייתה לעולם הארציי שנעשית ע"י מתן תורה, כי כמו שהראשית נתאחרה קרוב לשני אלפים שנה, כן האחרית מתאחרת קרוב לשני אלפים שנה, ואנחנו נדע האחרית מן הראשית, ולז"א מגיד מראשית אחרית:

והנה ידוע דעת הגאולה וביאת המשיח נקרא חק מפני שא"א לזה ביטול, שכבר הקב"ה נשבע לעשות כן, וכנז' בדברי רז"ל, ועוד נקרא חק מפני שאין לו טעם, יען כי מוכרח להיות כשיגיע קץ האמיתי אע"פ שהם דור שכולו חייב. ובזה יובן ושמרת את החקה הזאת, כלומר תצפה עת הגאולה שנקרא חק, מלשון ואביו שמר את הדבר, ואמר הזאת קרי בה ז' אות, כי בעת הגאולה נשלמים ז' אות של השם והכסא, דעתה כתיב יד על כס יה, גם נשלמים ז' אות של שם שד"י ושם אד"ני, שנפגמו בחטא חוה. ואל תאמר כיון שנתארך הגלות יותר מן אלף ות"ר שנים, זה הוכחה ברורה שנתבטלה הגאולה וביאת המשיח ח"ו, אלא תהיה תקותך חזקה וגדולה בדבר זה, יען כי הוכחה שאתה אומר היא בטילה ומבוטלת, מפני כי מן הימים הראשונים של שני אלפים ראשונים של העולם, נלמד מהם על ימימה הם ימים אחרונים של סוף שיתא אלפי שנים דעלמא, וכאשר פרשתי מ"ש מגיד מראשית אחרית, והיינו כיון שראינו שנתאחר תיקון ובנין עולם הארציי שהיה ע"י מתן תורה קרוב לשני אלפים שנה, לכן אם יהיה מתאחר בנין ותיקון

עולם

עולם הארציי שהם בני אדם שיהיה על ידי ביאת המשיח, אין זה חידוש, ובודאי יעשה השי"ת התיקון הזה, ואין הוכחה מן איחור הזמן, כי עדיין לא נתאחר הזמן בזה כמו שנתאחר בתיקון עולם הארציי שהיה על ידי מתן תורה, ולז"א מימים ימימה, כלומר מימים הראשונים של העולם תבין ותקיש על ימימה הם ימים האחרונים, דכמו שנהג באלה כן נהג באלה, דכמו שנתאחר התיקון כאן שנים מרובין כן נתאחר כאן, והוא יתברך היודע טעמו של זמן האיחור, והסכרים שמכריחים בזה לאבד התקוה, הרי הוא בטל מעיקרו:

ועוד נכלל באומרו מימים ימימה. גם תשובה הראשונה. והוא כי שיעור אלף שנים שהוא אצל האדם זמן ארוך, הנה הוא אצל הקב"ה שיעור מועט, שהוא שיעור יום. ולז"א מימים ימימה. דכל זה הזמן האלפים שנה הוא נחשב לימים שהוא זמן קצר מאד :

ועוד נ"ל בס"ד, שנכלל בזה הכתוב טעם נכון, על אשר נתאחר הקץ של בעתה קרוב לשני אלפים שנה, והוא דידוע כי בשני אלפים האחרונים שהוא אלף החמישי ואלף הששי, כל עת שיעשו ישראל תשובה מעליא יבא משיח קודם שיגיע קץ האמיתי שנשבע עליו הקב"ה, וכל זמן שהוא קודם שיגיע קץ האמיתי אם תהיה בו הגאולה, הנה היא בכלל אחישנה, אבל קץ האמיתי שנשבע עליו הקב"ה זה הוא בסוף אלף הששי, ולא נודע לנו מתי יהיה אם הוא קודם מאה שנה, או יותר, שזה הוא סתימות הקץ שלא נגלה לכל אדם, וכשיגיע זה הקץ האמיתי נגאלין בו אפילו דור שכולו חייב, אבל קודם שיגיע הקץ האמיתי הזה אם יהיו ישראל רצויים לפני הקב"ה, הם נגאלין. וזה נחשב בכלל אחישנה :

והנה נודע מדברי רז"ל, כי זה הקץ האמיתי שיהיה בסוף אלף הששי אשר נשבע עליו הקב"ה, זכו ישראל אליו בזכות שני אלפים תורה, שבזכות שני אלפים תורה שקדמו זכו שישבע הקב"ה להם שיגאלם בסוף שני אלפים האחרונים של העולם ביום הידוע לו, ולכך היתה השבועה על סוף שני אלפים אחרונים, מפני שהיתה בזכות שני אלפים תורה, וחשבונם שוה כאן שני אלפים וכאן שני אלפים, וזאת השבועה של קץ האמיתי היא בחסד גדול, כי נשבע לגאלם אפילו בדור שכולו חייב, אך זכו לה בזכות שני אלפים תורה שהם אלף השלישי ואלף הרביעי. הנה כי כן, עתה אין להתיאש מן הגאולה מטעם אריכות הגלות יותר מן אלף ות"ר שנים, כי קץ הגאולה האמיתי שנשבע עליו הקב"ה הוא בסוף אלף הששי, שזכו אליו בזכות שני אלפים תורה, ועדיין לא הגיע זמנו, ובודאי כשיגיע זמנו אז תכף ומיד תהיה הגאולה, כי אין דבר מעכב בקץ, מאחר שנשבע לגאלם בזה הקץ, אע"פ שהוא דור שכולו חייב, ובזה לא שייכה אותה טענה להכריח בביטול הגאולה מכח שנתאחר הזמן, כי בזה הגאולה ליכא איחור, וכשיבא זמנה תהיה בודאי, ונשאר עוד הגאולה של אחישנה, אשר אפשר שתהיה קודם שיגיע הקץ האמיתי, ואין זה נוגע לידו יתברך, כי דבר זה תלוי ביד ישראל, אם יעשו תשובה כולם אפילו בהרהור, ורק יעשו כולם מצוה גדולה בענין האחדות, ובענין צדקה וע"ז, אפשר שיהיו נגאלין קודם שיגיע קץ האמיתי :

ובעבור זאת הגאולה של אחישנה, שהיא קודם שיגיע קץ האמיתי, אנחנו מתפללין בכל יום בעמידה, את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, מהרה דייקא, כלומר קודם שיגיע קץ האמיתי, כי לישועתך זו שהיא קודם שיגיע קץ האמיתי קוינו וצפינו כל היום, שאנחנו מצפים אולי יעשו הדור דברים הגונים, שיהיו מסוגלים לגאולה וביאת המשיח קודם שיגיע זמן קץ האמיתי. ובזה יובן, אם יתמהמה חכה לו, ר"ל אם יתמהמה בזמן של אחישנה שהוא קודם שיגיע קץ האמיתי, חכה לו, שתחכה אולי יעשו ישראל מצות המסוגלים לגאולה וביאת המשיח, כי בא ר"ת ב' אלפים, כלומר בסוף שני אלף שנה שיגיע קץ האמיתי, יבא המשיח בודאי, ולא יאחר, כי אין דבר מעכב ביאתו בקץ זה :

וראיתי לרבינו בשער הפסוקים פרשת בראשית דף ז' ע"ב, על מאמר רז"ל בגמרא ששה אלף שנים דעלמא, שהם שני אלפים תהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח, וז"ל, נבאר עתה סדר חלוקם, כי התחנתם ממטה למעלה, והתחילו להתתקן מבחינת שני אלפים דעולם העשיה, ולהיות כי שורש כל הקליפות הם בעשיה, לכן נקראו שני אלפים תהו, כי תהו הם בחינת הקליפות, בסוד והארץ היתה תהו, ולכן רוב אותם הדורות היו רשעים, דור אנוש דור המבול דור הפלגה, אנשי סדום וכיוצא בזה, ואח"כ נתקנו בחינת שני אלפים דיצירה, שהם כנגד ז"א הנקרא תורה שבכתב, ולכן נקראו שני אלפים תורה, ולכן בהם נתנה התורה לישראל. אח"כ שני אלפים ימות המשיח, שהם שני אלפים דבריאה, אימא דנקראת ימי המשיח, ועם היות דבן דוד אינו, בא אלא בסופם, עכ"ז כל השני אלפים נקראים ימות המשיח עכ"ל. ודע כי בודאי הסיף דנקט כאן הוא על זמן שעבר רובו של אלף הששי, אך לא נדע אם על מאה השביעית, או השמינית, או התשיעית, או העשירית :

ובזה יובן ושמרת את החקה הזאת, הוא קץ האמיתי שנקרא חק, מפני כי יהיה אפילו בדור שכולו חייב. ואל תאמר כיון שנתארך הגלות יותר מן אלף ות"ר שנים, ולא גאלם הקב"ה לא יגאלם עוד, הנה טענה זו היא הבל. יען כי מימ'ס הם שני אלפים של תורה, שהם אלף השלישי ואלף הרביעי, שנקראים שני ימים, זכו לימימה, כלומר זכו לקץ האמיתי שהוא בסוף ימימה, שהם אלף החמישי ואלף הששי, כי בעבור שני אלפים תורה זכו לקץ האמיתי של שני אלפים ימות המשיח, ואין בזה איחור, שלא נתאחר קץ זה, אלא מתחלתו נגזר כך להיות בסוף שני אלפים, מפני שהם זכו לו בזכות שני אלפים דתורה :

והנה ידוע דר"ת האבות הוא מספר אהי"ה, שהוא סוד הבינה, וס"ת האמהות שרה רבקה רחל לאה הוא מספר גאולה, שישראל זוכין לחירות מן הבינה בזכות האבות, וזהו מצד חירות הנפש, וזוכין לגאולה מצד הגופים בזכות האמהות, וכמ"ש על פסוק מדלג על ההרים אלו האבות, מקפץ על הגבעות אלו האמהות, נמצא זוכין לגאולה בזכות האמהות, שהם בתים של האבות, כי האשה נקראת בית לבעלה :

ובזה יובן איש על דגלו, זאת התורה שהיא נקראת דגל לישראל, באותות לבית אבותם, אותות ר"ל אותיות של בית אבותם, הם האמהות, כלומר הגאולה שהיא רמוזה באותיות בית אבותם, יחנו בני ישראל, ואם תאמר כיון דנתארך הגלות יותר מן אלף ות"ר שנים, ולא היתה הגאולה, אבדה תקוה של הגאולה ח"ו, לז"א מנגד סביב לאהל מועד יחנו, פירוש אהל מועד זה בהמ"ק שנקרא אהל, ושם נועדים ליראות בשלש רגלים, ויתקבצו הגליות שם סביב למקדש, ויזכו לזה בקץ האמיתי, מנגד קרי בה מן גד, ר"ל מכח זכות אלף השלישי ואלף הרביעי, והם שני אלפים תורה, ולכן אם קץ האמיתי נתאחר עד סוף שני אלפים ימות המשיח, הנה איחור זה מוכרח, מפני כי הוא נולד, וזכו לו מחמת זכות אלף ג' ואלף ד', ולכך ראוי להיות בסוף שני אלפים, וכדאמרן :

פרשת נשא.

דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל בה' ואשמה הנפש ההיא והתודו את חטאתם

האמתם אשר עשו. י"ל על כפל הלשון למעול מעל, דסגי לומר למעל בה', ועוד למה אמר מכל חטאת האדם, ולא אמר מכל עונות האדם, ועוד למה חזר ושנה לומר ואשמה הנפש ההיא, מאחר שכבר אמר למעל מעל ואשמה ומעילה חדא היא, ועוד אומרו והתודו את חטאתם לשון יתר הוא, דסגי לומר והתודו את אשר עשו וידעינן דקאי על חטאתם, ועוד למה לא אמר והתודו את מעלם או והתודו את אשמתם כדקרי להו בתוך כדי דבור. ונ"ל בס"ד בהקדים מה שפרשתי בס"ד על פסוק כי עוני אגיד אדאג מחטאתי ואויבי חיים עצמו ורבו שונאי שקר, כדאיתא בתהלים סי' ל"ח, וקשה כי הנה נודע דעון הוא המזיד, וחטאת היא השוגג, וצריך לדאוג מן העון יותר, ואיך אומר אדאג מחטאתי, ופרשתי בס"ד, ע"פ מעשה שהיה באיש רשע בעל עבירות, שיפר בפני בני אדם כמה פעמים על הרב החסיד שבעירו שעבר כמה עבירות חמורות של ג"ע וכיוצא בהם, וישמע הדבר אצל הרב, ויביאהו לפניו באסיפת אנשים הרבה, וישאלהו מהיכן ידעת אלו הדברים אשר דברת, הראית בעיניך או שמעת באזניך, ומי הגיד לך. ויענהו באזני שמעתי מפיך ולא מפי אחרים שהודית בפיך שעשית עבירות אלו, והודאת בע"ד כמאה עדים דמי, ויאמר לו מתי הודיתי ובפני מי הודתי, ויענהו הודית בפני הקב"ה ביום כפור, שהייתי עומד אצלך ושמעתי מפיך שאתה מתודה על עבירות אלו, ומבקש מחילה וסליחה בעבורם וגם בכית עליהם. ויאמר לו הרב החסיד אמת הוא שהתודתי לפני הקב"ה על עבירות אלו ועוד יותר מהם, אך לא בעבור שאני עשיתי אותם, אלא בעבור שאחרים עברו עליהם, ואתה מכיר אותם ויודע מי הם העוברים על זה וכיוצא בזה, אבל אני תהילות לאל נקי אנכי מן אלו העבירות, ורק אני אתחייב מצד הערבות, דכתיב וכשלו איש באחיו, וארז"ל נכשל בעון אחיו, וכן אמרו במשנה פרתו של ראב"ע היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה, ותנא לא שלו היתה אלא של שכינתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו, ולכן אני מתודה ואומר שעברתי ועשיתי כו"כ, ובאמת לא עברתי עליהם אני בעצמי, אלא אחרים עברו עליהם ועשאום, ואין צורך לפרש ולומר מי הם, כי אתה יודע בבירור מי הם העושים העבירות האלה אשר דברת בפיך. ויבוש אותו האיש ויכלם ולא ענה דבר, יען כי יודע בעצמו שהוא העובר כל העברות אלו, והכל יודעים שהוא חשוד בכולם, ועתה נגלית חרפתו לפני כל היושבין ששמעו תשובת הרב אליו, יען שבאמת הכל יודעים שהרב נקי הוא מכל אותם העבירות, והכל יודעים שאותו האיש חשוד הוא על כל אותם העבירות, והוא בא לגנות ולבזות את הרב באותם עבירות, באומרו שהרב בעצמו הודה שעובר עליהם, אך על ידי תשובה שהשיב לו הרב, אז מחשבתו הרעה של הבזיון שבה על ראשו, כי הכל הבינו שעליו נתכון הרב באומרו אליו שהוא מתודה על עבירות שעשו אחרים שאתה מכיר אותם, דכונתו לומר אתה הוא העושה עבירות אלו, ובעבור מעשיך אני מתוודה :

והנה ענין תשובה זו שהשיב הרב לאותו האיש שהשיב לו מחשבתו הרעה על ראשו, דומה למעשה אחר שהיה בערל נכרי שהיה יושב במסיבה של שרים וסגנים, והיה ג"כ יהודי אחד אדם חשוב ונכבד יושב שם, והערל היה מספר שם הלכתי למדינה אחת גדולה, וראיתי שלא נמצא בה שום מחסור, כי כל מה שנמצא בכל העולם כולו מצוי בה, ורק חסירה יהודי וחזיר שלא נמצא בה לא יהודים ולא חזירים, ונתכון בזה לבזות היהודים להשוותם עם החזירים. ויען האיש היהודי ההוא, ויאמר לו זה החסרון אפשר שיתמלא בנקל, כי נלך אני ואתה ונדור שם, ויהיה נשלם ומתמלא החסרון של המדינה ההיא, ויבוש ויכלם אותו הערל, כי הוא נתכון לבזות את היהודי להשוותו עם החזיר, ובתשובה שהשיב לו היהודי שבה מחשבתו על ראשו, שהיהודי נשאר יהודי, והערל נעשה חזיר. וכן הענין כאן, שאותו רשע שעשה את הרב בעל עבירות מחמת הוידוי שלו, לבסוף שב הבזיון על ראשו שניכר שהוא האיש בעל העבירות, והודוי אומרו הרב בעבורו ולא בעבור הרב עצמו, כי הוא נקי מכל אלו :

והנה נודע דכל מכשול נקרא בשם חטאת, וכמ"ש רז"ל ע"פ כי כשלת בעונך, מזיד הוא וקרי ליה מכשול, וכל מזיד נקרא עון, וכיון דאמר הכתוב וכשלו איש באחיו, וארז"ל הכונה איש נכשל בעון אחיו, נמצא לגבי העושה העבירה בעצמו נקראת בשם עון, אבל לגבי אחר הנתפס בעבורו נחשב עון זה מכשול שקוראו הכתוב בשם מכשול שהוא נקרא חטא. ובזה פרשתי בס"ד הכתוב שלום רב לאוהבי תורתיך ואין למו מכשול, כי המוכיחים את דורם נקראים אוהבי תורתיך, ואם אין מוכיחים אנשי דורם אינם אוהבים התורה, כדי שיוכיחו בעבור קיום דבריה לבני אדם, אלא אוהבים בני אדם, ולכן לא יוכיחו אותם כדי שיהיה אהבה ביניהם, ולכן לא ישנאום, וכדאמרן בגמרא האי צורבא מרבנן דמרחמיה ליה בני מתיה משום דלא מוכיח אותם במילי דשמיא, נמצא מניעת התוכחה עושה אהבה לאדם עם חבירו, ואז ממילא יהיו נתפסים בעונות של אחרים, שנקראים לגבי דידם בשם מכשול, אבל אוהבי תורתיך שהם מוכיחים לאחרים, ויהיה להם שלום רב מן השמים, דהיינו שכר רב, שהשכר נקרא שלום, ומרוויחים שאין להם מכשול שהוא עונות של אחרים שנקראים לגבי הנתפסים בשם מכשול :

ובזה יובן בס"ד, מ"ש דוד הע"ה כי עוני אגיד, בוידוי שאפרוט בו כמה עבירות אין אלו עון שלי, כי אני נקי ממעשים רעים אלו, ורק אדאג מחטאתי, הם עונות שעושים אחרים אשר אלו נקראים לגבי דידי בשם חטאת, שהוא מכשול, ואדאג פן אנכי מתחייב בהם, ונקרא שמי עליהם. והנה אויבי הם רשעים, אשר חיים עצמו מלשון עוצם עיניו, שהוא לשון סגירה, כלומר התורה שנקראת חיים סגרו עיניהם ממנה, ולכך הם רצים ורודפים לדבר רע, וכששומעין הוידוי שלי רבו שונאי שקר, ר"ל רבו להוציא שם רע עלי בשקר, לומר דוד הודה בפיו שעשה עבירות כו"כ, דמרבים שם רע בשקר עלי, וכמו שהיה אותו האיש הרשע מדבר בפני העולם על הרב החסיד, כו"כ עבירות עשה, וראיתי בס' שכ"ר ז"ל, פרשת שלח לך שהביא המעשה הנז' באופן אחר, ופירש בה פסוק כי עוני אגיד בדרך אחר, ולפק"ד יתיישבו הדקדוקים בדרכינו לנכון יותר בס"ד :

נמצא האדם חייב להתוודות בעבור עונות אחרים, אשר נחשבים לגבי דידיה בשם חטאת שהוא מכשול, אע"פ שזה האדם לא חטא במעשה שנקרא זה עון ומזיד, וז"ש איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם, דהיינו שהם צדיקים במעשה, שאין להם דברים הנקראים עונות, אלא רק דברים של מעשה אחרים שנתפסים המה עליהם, והיינו למעול מעל בה', ר"ל הם מעלו במעל שעשו אחרים, אבל הם לא אשמו באשמה של מעשה, אלא רק ואשמה הנפש ההיא, שנתפס בעבורה, עכ"ז צריך שיתוודו את חטאתם זאת :

כה תברכו את בני ישראל אמור להם. איתא במדרש רבא בפרשת לך לך, מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, רבי יהודה אמר מאברהם כה יהיה זרעך כה תברכו את בני ישראל, רבי נחמיה אמר מיצחק, שנאמר ואני והנער נלכה עד כה, לפיכך אמר המקום כה תאמר לבית יעקב, וכנגדו כה תברכו את בני ישראל עכ"ל. והנה ודאי אלו ואלו דברי אלקים חיים, וכדאמרן בעלמא

דמכח

דמכח שלשתם זכו, ויש לישראל כח בברכת כהנים משלשה אבות. ובזה יובן בס"ד טעם נכון, למה קורין לברכת כהנים ברכה המשולשת, וכמו שסידרו בחזרת העמידה או"א ברכנו בברכה המשולשת בתורה וכו', והיינו כי נתנה לישראל בזכות משולש משלשה אבות, ולכן שלשתם נרמזים בפסוק זה, והוא כי אברהם יצחק הם תשעה אותיות, ויעקב אע"ה יש לו שלשה שמות שהם ישראל יעקב ישורון, וכאשר תחשוב יעקוב מלא בוא"ו, ככתוב וזכרתי את בריתי יעקוב, וגם שם ישורון מלא בשני ווי"ן, כקריאתו, כי הקיבוץ הוא במקום וא"ו כנודע, נמצא יש בשמותיו ט"ז אותיות, ועם ט' אותיות של אברהם יצחק נשלם בהם כ"ה אותיות, וז"ש כה תברכו את בני ישראל, כלומר בזכות שלשה אבות שיש בהם כ"ה אותיות, תברכו את בני ישראל, וכנגד שלשה אבות שזכו ישראל לברכת כהנים בזכותם, לכך ביוה"כ עושים ברכת כהנים שלשה פעמים ביום, שהם שחרית ומוסף ונעילה :

ונראה לרמוז עוד בזה, דברכת כהנים היא ט"ו תיבות, וג"פ ט"ו כנגד ג' זכיות של האבות, הרי מ"ה במנין אדם, רמז שאין זוכין לברכת כהנים אלא רק ישראל שנקראו אדם, שהם מזרע האבות. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, מה רמז לברכת כהנים הנוהגת בשלשה תפילות שהם שחרית מוסף ונעילה, שיש בשלשתם מ"ה תיבות, אשר צפנת ליראיך אלו ישראל, שהם מזרע האבות, ולא לעם אחר :

ובספר ווי העמודים להגאון בנו של הגאון השל"ה ז"ל בדף ט"ל ע"ד כתב, מה שתקנו מסדרי התפילות ברכנו בברכה המשולשת בתורה, נתתי טעם לשבח, דכתב רש"י ז"ל על מקראות שאין להם תרגום, שצריך לקרות העברי ג"פ, וכתב מהגאון אביו השל"ה ז"ל שכתב רבינו יונה ז"ל, דפסוקים של ברכת כהנים אין להם תרגום, ולכן פסק השל"ה ז"ל שצריך לקרות פסוקים של ברכת כהנים ביום ששי שלשה פעמים מקרא, משום סברת רבינו יונה ז"ל הנז', ואח"כ יקרא גם זה התרגום הנמצא אתנו עליהם, לצאת ידי ספק, כי אולי הוא תרגום מקובל מסיני, ולא היה מגולה בימי רבינו יונה ז"ל. ובזה פירש שם בשם מהר"ר הירץ ז"ל, הטעם שסידרו לומר בברכה המשולשת בתורה, והיינו לפי מאן דס"ל שאין תרגום מסיני על פסוקי ברכת כהנים, דאז צריך לקרותם משולשים, דהיינו שלשה פעמים מקרא, ולכך אמרו המשולשת בתורה, כי משום דלית להו תרגום צריך לשלש המקרא, משא"כ בברכה אחרת היא שנים מקרא ואחד תרגום, ולכן אמר ע"י משה ולא ע"י המתרגם, עכ"ד ע"ש :

ולפי"ז לדעת הפוסקים הנז"ל, דס"ל דברכת כהנים צריך לשלש המקרא שאין להם תרגום מקובל מסיני, נמצא הם מ"ה תיבות, כי ג"פ ט"ו שהם משולשים במקרא יש בהם מ"ה תיבות, ובזה יומתק הרמז שכתבנו בפסוק, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, דקאי על ברכת כהנים שהם מ"ה תיבות, ואין זכיה בהם אלא ליראיך שהם ישראל. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב ביום ההוא יהיה ישראל שלשיה, פירוש ביום ששולט הטוב שמספרו ההוא יהיה שלשיה, שתתקיים בהם ברכת כהנים, שהיא שלשיה, כלומר משולשת בתורה, ותתקיים בהם בשלימות, וגם שלשיה חלקנה לשנים וקרי בה שלש י"ה, כי ברכת כהנים שהיא וא"ו תיבות, הנה הוא כנגד מספר שם י"ה :

והנה ברכת כהנים נקראת נשיאות כפים, מפני שיש בה ט"ו תיבות, כנגד ט"ו פרקים שיש באצבעות עד הכף. ובזה יובן כה תברכו את בני ישראל, כה הוא כף וחמש אצבעות, יש בין כולם ט"ו פרקים, וכנגדו תברכו בני ישראל בט"ו תיבות, ואע"פ שהם ט"ו הם נחשבים מ"ה תיבות, דהם משולשים, וזהו אמור להם אותיות למ"ה :

והנה מפורש בספרי האחרונים ז"ל, דמנהג העולם לומר אחר פסוק ראשון דברכת כהנים כן יה"ר בזכות אברהם, ואחר פסוק שני כן יה"ר בזכות יצחק, ואחר פסוק שלישי כן יה"ר בזכות יעקב. ועיין בספר חסד לאלפים בזה ע"ש. ופרשתי בס"ד טעם לזה, דחלקו היה"ר לכל פסוק בפ"ע, והוא כי השי"ת אחר שברא העולם בירך אותו ברכה אחת, לפנימיות העולם ולחצוניות שלו ברכה אחת לשתיהם, אח"כ בא אברהם אע"ה ועבד להשי"ת עבודה תמה בגלוי ובנסתר, נתן לו הקב"ה כח להוסיף על ברכה של הקב"ה שתי ברכות, אחת לחיצוניות העולם בזכות עבודה הנגלית שעבד את הקב"ה, ואחת לפנימיות העולם בזכות עבודה הפנימית שעבד את הקב"ה, כי מאחר שהוא אדם אין מספקת ברכה אחת לחצוניות ולפנימיות, אלא צריך ברכה לזה וברכה לזה, הרי נעשה שלשה ברכות אחת של הקב"ה, ושתים של אברהם אע"ה, וכנגד זה ניתנו בברכת כהנים בפסוק ראשון שלשה תיבות שהם יברכך ה' וישמרך, ונזכר שם שמים באמצע. אח"כ בא יצחק אע"ה ועבד את הקב"ה עבודה תמה מבית ומחוץ, שהוא בנגלה ובנסתר, וג"כ זכה עי"כ להוסיף שתי ברכות לעולם, ונוספו על שלשה ברכות הנז"ל, ונעשו בזמנו חמשה ברכות, וכנגד זה נאמר חמשה תיבות בפסוק שני של ברכת כהנים, ולכן אחר פסוק ראשון אומרים כן יה"ר בזכות אברהם, ואחר פסוק שני אומרים כן יה"ר בזכות יצחק. אח"כ בא יעקב אע"ה, וגם כן עבד את הקב"ה עבודה תמה בנגלה ובנסתר, ובעבור זה ג"כ זכה להוסיף שני ברכות על הקודם, ונמצא בזמנו נעשה שבעה ברכות, וכנגד זה נאמר בברכת כהנים בפסוק שלישי שבעה תיבות, וג"כ נזכר בהם שם הוי"ה, ולכן אומרים אחר פסוק זה כן יה"ר בזכות יעקב, ודוק היטב כי נכון הוא בעזה"י :

יברכך ה' וישמרך וכו'. נ"ל בס"ד המשך הפסוקים האלה ביחד ע"פ מ"ש במדרש כ"י שהביאו בספר פדה את אברהם וז"ל, מעשה ברבי יוסי בן קסמא שנשבו שני ילדיו מירושלים על יד שר אחד מאדום בגזל אותם ושבאם, והלך רבי יוסי בן קסמא לעיר של אותו השר, ואמר לאותו השר טול מאה מנה ותן לי שני ילדים ולא רצה, והלך רבי יוסי והתענה והתפלל לפני הקב"ה להושיעו להשיב לו שני ילדיו, ושלח הקב"ה את מלאך מיכאל, והלקה את השר ההוא בחולי גדול בבטנו, והיה מצטער צער גדול שא"א לו לסובלו, ויאמרו לו אוהביו שמא זה החולי בא לך מסיבת אותו היהודי, שבא לפדות את בניו ולא רצית ליתנם לו, ושלח תכף אחר רבי יוסי, וכיון שנכנס רבי יוסי למקום שיושב בו השר וראה פניו, אז נח ושקט מהכאב של אותו החולי, ויאמר לו השר תן לי המאה מנה שאמרת וטול את שני הילדים, ויאמר לו רבי יוסי לא אתן מאה אלא שמונים מנה ותן לי את הילדים, ויתכעס השר עליו, ויאמר לו לא מכאן, ואחר שילא רבי יוסי חזר החולי על השר תכף ומיד ויתעלף מרוב הכאב, וחזר וקראו ויאמר לו תביא השמונים מנה ותקח הילדים, ויאמר לו רבי יוסי לאו אלא טול חמשים מנה, ויגער בו השר ועדיין הכאב הולך ומוסיף, וסוף דבר א"ל השר לרבי יוסי מה מגמתך, אמר לו רצוני שאטול אותם בחנם, אמר לו השר טוב קח ולך, ויען רבי יוסי ואמר איני זז מכאן עד שתפרע לי שכר עבודת פרך אשר עבדת בהם מעת ששבית אותם עד היום הזה, וסוף דבר עשו חשבון עמו לפי ערכם ומעלתם, ויעלה לו שמונים מנה, והוכרח השר לשקול לו שמונים מנה בעד שני הילדים, ולקח את בניו והלך לשלום, ע"כ :

נמצינו למדין, אע"פ שנשבו בניו ובא לפדותם בממון רב, עשה לו הקב"ה נס על ידי מלאך מיכאל

מיכאל שהחזיר לו בניו, וגם שילם לו שכר בעבורם, וז"ש יברכך ה' וישמרך, ודרשו רז"ל יברכך ה' בממון, וישמרך מן המזיקין, דהיינו יברכך בממון שיעשרך, וא"ת יסובב לו נזק מן העושר, כי כיון שיודעים שהוא עשיר, ישבו ממנו נפשות כדי שיפדם בממון הרבה, ואפשר שיצטרך ליתן בעבורם כל ממונו, לז"א וישמרך מן המזיקין אלו השבאים שנותנים עיניהם בממון, ושבים ילדים כדי שיפדום בסך רב, ישמרך מהם דאע"פ שהם בעלי בחירה, ולכך שבו ממך נפשות, לא תצטרך לשלם ממון כדי לפדותם, אלא תקח את השבויין בחנם, ותתייקר בדבר זה מאד, שיאיר ה' פניו אליך ויחנך, דהיינו שיעשה לך הקב"ה נס ע"י מלאך מיכאל שהוא שר הפנים, שלא יעשה לך נס כבן תלמיון בזמן רשב"י, וגם לא ע"י מלאך בסתם, אלא יאר פניו אליך, פניו דייקא, יאיר הנס על ידי מיכאל שר הפנים, ועל ידו יחנך, שיתן לך חן בעיני האויב, שיהיו דבריך נשמעים אליו, וגם שיאמין כי בזכותך הגיעה לו הרעה של החולי, ולא עוד אלא ישא ה' פניו אליך בנס זה להגדילו יותר, והוא כי ישם לך שלום לשון תשלומין, שישלמו לך שכר עבודה בעבור בנים ששבו אותם ועשו בהם עבודה ושימוש, וכדהוה אצל רבי יוסי בן קסמא ע"ה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד קישור הכתובים זע"ז, והוא דאיתא בברכות דף כ', אמרו מה"ש לפני הקב"ה רבש"ע כתוב בתורה אשר לא ישא פנים, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמן עד כזית עד כביצה. ומקשים שתי תיבות על עצמן נראה הם מיותרין, דסגי לומר והם מדקדקים עד כזית עד כביצה, ופירשו בשם הגאון ר"ח מואלזין ז"ל, דאיכא למימר החשיבו עלייהו כזית לברך עליו כדי שיהיה חשוב סעודה, ויפטרו בשיעור זה בעבור חיוב שלהם בסעודת עני, דחייבים לתת לו סעודה שיהיו נפטרים בתתם לו כזית, דחשיב להו סעודה לברך עליו בהמ"ז, וא"כ אין ראויים לנשיאות פנים בעבור זה, שהם מתכוונים לטובתם והרווחתם בסעודת עני, לכך פירש ואמר והם מדקדקים על עצמן, כי החשיבו עלייהו שיעור כזית כדי לחייב עצמן בבהמ"ז, אבל לענין סעודת עני אין שיעור כזית חשוב אצלם סעודה, כי רק בסעודת עצמם חשוב אצלם שיעור סעודה כדי לחייב עצמן בבהמ"ז, אבל בסעודת עני אינו חשוב סעודה, אלא מאכילין אותו שיעור שביעה עכ"ד:

והנה כאן בפסוקים אלו יש לדקדק לפ"ד רז"ל, דפסוק ראשון של יברכך ה' הוא בממון, שהוא ברכה של עושר, ופסוק שני של יאר ה' פניו אליך הוא ברכה בחכמת התורה, ולמה הקדים ברכת העושר תחלה, ועוד למה הקדים שתי ברכות אלו לברכה של ישא ה' פניו אליך, דנראה ברכה זו הוא צורך לאדם יותר, דאי לא ישא לו פנים להצילו מן הקטרוג ירבץ תחת משאו וימות, וכמ"ש נפש החוטאת היא תמות, ואיך יקח העושר והחכמה אם אינו מתקיים בעולם ע"י נשיאות פנים. ובזה שכתבתי מובן שפיר, דאם יאמר פסוק של נשיאות פנים תחלה, יהיה הדבר הזה מוקשה בקושית מה"ש, והלא כתיב לא ישא פנים, ואם נשיב על זה ונאמר ישראל הם ראויים לכך, מפני שהתורה אמרה ואכלת ושבעת וברכת, והם מברכים על כזית, יש להקשות על תשובה זו דדילמא כונתם בעבור הרווחה שיהיה להם בחיוב סעודת עני, שיהיו פוטרים עצמם בכזית דוקא, לכך הקדים ברכת העושר שהוא יברכך ה' בממון, כפי דרשת חז"ל, וכיון דכולם עשירים אין בהם עני שצריך לתת לו סעודה כדי שיתכוונו בעבור זה, ועדיין יש לומר אולי הם כונתם לטובת עצמם, להשיג חכמה בתורה, דידוע כל האוכל מעט ואינו משביע עצמו זוכה להשיג חכמת התורה, ואחז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, ופירשו הכונה מרעיב עצמו עליה, ולכן אמר הכתוב צדיק אוכל לשובע נפשו, דהיינו מעט לקיום הנפש בלבד, ולכך אין אוכלים הרבה כדי שביעה אלא עד כזית ועד כביצה, ולכן בא הכתוב השני לברך את ישראל בחכמת התורה, דאמר יאר ה' פניו אליך ויחנך, ודרשו רז"ל שיאיר עיניך בחכמת התורה, וא"כ אינם צריכים לסגולה זו לאכול פחות מכדי שבעם, כדי להשיג החכמה, כי כבר הם מבורכים בזה, ולכן אוכלים כדי שבעם ויחכמו מחמת הברכה, וכיון דנשללו פניות אלו מהם, אז בא הכתוב השלישי ובישרם בנשיאות פנים, שאמר ישא ה' פניו אליך, דעתה יש להם טענה וזכות בנשיאות פנים, כמ"ש הקב"ה למלאכים:

ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. איתא במדרש ישא ה' פניו אליך בדברים שבינו לבינך, וישם לך שלום זה שלום מלכות בית דוד, דכתיב למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו. נ"ל בס"ד דידוע שפסוק בשכמל"ו שאומרים בק"ש הוא יחוד המלכות שנתקנה בזה, והגאולה תלויה בתיקון המלכות, ויתרון ההשפעה שיש לישראל ג"כ תלוי בזה. גם ידוע שזה היחוד של המלכות שהוא פסוק בשכמל"ו צריך לאומרו בלחש מפני קנאת החיצונים, ורמז לדבר שהשפעת ישראל תלויה ביחוד זה של בשכמל"ו, אמרתי בס"ד, כי אותיות בשכמל"ו הם אותיות שלום בך, ונתן הקב"ה לישראל יחוד זה לאומרו כדי שעי"כ ישתלשל להם השפעה גדולה, וז"ש למען אחי ורעי אלו ישראל שהם בעלי תורה הנקראים אחי, ובעלי מצות הנקראים ריעי להטיב להם, לכן אדברה נא שלום בך, אדברה לשון הנהגה כמו דבר אחד לדור, כלומר אנהגם ביחוד זה שהוא אותיות שלו"ם ב"ך, כי מאחר שיהיה ממנו שלום למלכות יגיע השלום לנו, כי בשלומה יהיה שלום לנו, זה כלל גדול בתורה, וז"ש ישא ה' פניו אליך להשפיע ולהטיב לך בדברים שבינו לבינך, זה יחוד בשכמל"ו שאומרים אותו בלחש, והוא דברים שבינו לבינך שאינו נשמע לאחרים, ואז עי"כ ישם לך שלום, זה שלום מלכות בית דוד דייקא, כי יחוד זה עושה עילוי במלכות העליונה הנקראת מלכות בית דוד:

ועוד נ"ל בס"ד דאיתא בתיקונים קב"ה ואורייתא וישראל כולא חד, ולכן הקב"ה נקרא אמת. דכתיב וה' אלקים אמת, והתורה נקראת אמת, דכתיב תורת אמת היתה בפיהו, ולכן הוא אומר אמת קנה ואל תמכור, וישראל ג"כ נקראו אמת, דכתיב ואנכי נטעתיך שורק כולו זרע אמת. ולכן הקב"ה שהוא אמת, לקח את ישראל נחלתו, דכתיב כי חלק ה' וגו' נחלתו, ולכן כתיב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום צריך שגם אתם הדבקים בו תהיו אמת אותיות אתם, ועי"כ חיים כולכם היום, כי האמת מביא חיים לעולם, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל עמ"ש בגמרא דכתובות שאמר רבי יהושע על האשה המשקרת לא מפיה אנו חיים, שהעולם שהוא מתקיים ע"י האמת כמ"ש רשב"ג על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום, הנה זאת שהיא משקרת אין העולם מתקיים במוצא פיה, וכנז' בשער מאמרי רז"ל ע"ש. ולכן התורה שהיא אמת לא קבלוה אלא ישראל, אבל העכו"ם שדבקים בדרגא דשקר לא רצו לקבל אותה:

ועל כן בזכות האמנת ישראל בתורה שהיא אמת, תהיה הגאולה בב"א, כמ"ש בא חבקוק והעמידן על אחת, דכתיב וצדיק באמונתו יחיה, אך התורה נקראת אמת ונקראת צדק, וענין שני תוארים אלו שיש לתורה פרשתי בס"ד, שבתורה שאמיתותן ניכר ונודע להדיא בעיני כל אדם, ומצד אלו הדברים שיש בה נקראת צדק, כי צירוף צדק ראשו צ' וסופו ק', והם מקרבן הדדי באותיות אלפא

ביתא

ביתא, ולכן דברים שבתורה שהם אמיתתן ידועה וברורה לכל אדם נקראים בשם צדק, אשר ראשו וסופו מקרבן, כי אלו הדברים האמונה בהם היא קרובה ואינה רחוקה, כיון דאמיתות שלהם גלויה ונודעה לעיני השכל של בני אדם. אמנם יש דברים בתורה שבע"פ שמדברים בעוה"ב, ובמה שעתיד להיות, וגם מה שיש בשמים ממעל שאין עין החושית ועין השכל רואה אותם, הנה דברים אלו האמנתם רחוקה, ואין מאמינים בם אלא גוי שהם עם קדוש ונאמן אבל נכרים וזרים ופלסופים מכחישין בהם, ולכן דברים אלו מכונים בשם אמת דמרחקן מיליה, כי אות א' שבראש צירוף אמת רחוק מן אות ת', שהיא בסוף מאד מאד מאד מלד לגד, וגם אות מ"ם שבאמצע רחוקה מלדה האחד ורחוקה ג"כ מלדה השני, ולז"א שפת אמת תכון לעד, תכון לעתיד אצל הכל, שיאמינו גם בדברים הרחוקים מן החוש ומן השכל, אבל עתה תכון אצל ישראל דוקא, ולא אצל זרים ונכרים ופלסופים:

והנה נודע שזה לעומת זה עשה האלקים, ולכן כמו שיש בתורה דברים שנקראים צדק דמקרבן מיליה, ויש דברים שנקראים אמת דמרחקן מיליה, כן יש להפך בסט"א שהיא דרגא דשקרא, שיש דברים שנקראים בשם שקר דמקרבן מיליה, דאותיות שקר הם סמוכים זל"ז, כן יש דברים שניכר וידוע שקרותם וביטולם בעין תכף ומיד כשאומרם האדם, וכמו מעשה שהיה באחד נדיב שהיה מהלך ועובר ברחוב העיר לדרכו, וימצא עני יושב ברחוב ונסמך לכותל, וידו פתוחה לקבל צדקה מן העוברים ושבים, והיו בגדיו קרועים יושב על הקרקע וראשו מוטה לארץ, וזה הנדיב חס עליו ויוציא מכיסו דינר כסף, וישם הדינר בכף העני הפתוח, והעני ראה הדינר מראהו לא טוב, וחשש פן הוא לא יוכל להוציא אותו בהוצאה אצל החנוני, כי יחשבו שהוא מזוייף, ויאמר לעשיר אדוני תחליף לי הדינר באחר, כי חוששני שלא יעבור בהוצאה, והנדיב העשיר חזר והוציא כיס המעות מחיקו להחליף לו הדינר, ובעוד שהוא ממשמש במעותיו לבקש דינר אחר, אמר לזה למה אתה מתפרנס מן הצדקה, והלא עודך בחור בעל כח תוכל לעסוק במלאכה ותתפרנס מיגיע כפך, ויענהו העני שהוא לא ילך למלאכה מפני שיש בו שלשה מומין בגופו, הא' שהוא סומא בשתי עיניו, והב' שהוא אלם, והג' שהוא חרש, וילחק העשיר ויאמר לו שוטה נלכדת בד־בריך ונוקשת באמרי פיך, כי ניכרו שקרים שלך לעת עתה תכף ומיד, שאם אתה סומא איך ידעת שהדינר לא טוב מראהו, ואם אתה אלם איך דברת דברך עמי עתה, ואם אתה חרש איך שמעת דברי והשבת לי תשובה, על כן לא ארחם עליך, ויפן הגביר וילך לו לדרכו. הנה דברים אלו שדבר העני וכן כיוצא בהם נקראים בשם שקר דמקרבן מיליה, כי נראה ונודע זיופם וביטולם תכף ומיד לעיני כל אדם. אמנם יש דברים שאין זיופם וביטולם ניכר ונודע בעיני בני אדם, אלא בתחלתם נחשבים דברי אמת ורק אח"ז נודע וניכר זיופם ואלו נקראים בשם כזב דמרחקן מיליה, כי אות כ' רחוקה מן אות ז', וכן אות ז' רחוקה מן אות ב', ולז"א ואני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב, כי על הרוב כל בני האדם ישתמשו בדברים אלו שאין ניכר זיופם בתחלתם, אשר אלו נקראים בשם כזב, כי דברים הנקראים באמיתות בשם שקר שניכר זיופם תכף, וכהך מעשה דאותו עני הנז' אין נמצאים אלא אצל הכסילים שאין להם הבנה להרגיש איך הם נבזים בדבריהם:

נמצא יש בתורה דברים הנקראים אמת דמרחקן מיליה, ועכ"ז ישראל מאמינים בה אמונה שלימה, ורק הגוים מכחישים אותם, ולא יאמינו אלא בדברים הנקראים בשם צדק דמקרבן מיליה, על כן מ"ש וצדיק באמונתו יחיה קוא בעבור אמונתו בדברים הנקראים בשם אמת דמרחקן מיליה, אבל בדברים הנקראים צדק דמקרבן מיליה אין לו בזה שבח ויתרון, ולכך הגאולה שתהיה בזכות האמונה, היינו באמונה שיש לו יתרון בה שהוא מאמין בדברים שאינו רואה אותם בעיניו, ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד, פירוש בדרגא דאמת שהוא מרחקן מיליה ה' נראה לי ולא לנכרים, דאינם מאמינים אלא בדברים הנקראים בשם צדק דמקרבן מיליה, ולכך אמר לי ואהבת עולם אהבתיך, ועל כן ר"ל אמת מלשון כן בנות צלפחד דוברות, משכתיך חסד:

והנה מפורש בדברי רבינו מהרח"ו ז"ל בספר ארבע מאות שקל כסף, שבזמן הקץ של הגאולה בב"א, יתעטר המשיח מן מזל ואמת, ואז מתגלה בעוה"ז ע"ש, והיינו בזכות האמונה בדבר' תורה שהם דברים הנקראים בשם אמת, נזכה שיתעטר המשיח מן מזל ואמת, וכמ"ש והוכן בחסד כסא וישב עליו באמת באהל דוד. ובזה מובן בס"ד מ"ש חזקיהו הע"ה, כי שלום ואמת יהיה בימי, כי ידע שהוא היה ראוי להיות משיח, וז"ש ישא ה' פניו אליך בדברים שבינו לבינך, כלומר בזכות דברים שאין אמיתותן ניכר ונודע לעיני הכל, אלא הם בינו לבינך שאתה מאמין בהם, והם דברים הנקראים בשם אמת דמרחקן מיליה. ובזה ישם לך שלום זה שלום מלכות בית דוד, שיתעטר המשיח מן מזל ואמת, ויבא ויתגלה אלינו, ובין תבין כי א' של אמת בא"ט ב"ש הוא למ"ד, והתי"ו באח"ס בט"ע יתחלף בשי"ן, הרי נעשה אותיות שלם שהוא תרגום של שלום:

והנה צריך אנו לדעת למה ברכת כהנים היא ששים אותיות בדקדוק. ונ"ל בס"ד, ואקדים תחלה מה שפרשתי בס"ד בפרשה זו בפסוק וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים, אלים ששים עתודים ששים כבשים בני שנה ששים, ויש לחקור שגמלא קרבנות העולה היו אחד אחד, וכן היו החטאות, ונעשו סך הכל כ"ד שהיו י"ב מזה וי"ב מזה, אך בקרבנות השלמים מלינו שהקריבו מן הבקר שנים שנים, ועלה סך הכל כ"ד, ומשלשה מינים שהם אלים ועתודים וכבשים בני שנה הקריבו חמשה חמשה, ועלה סך הכל ששים מכל מין מהשלשה מינים אלו ולמה היה כך, הלא דבר הוא. ופרשתי בס"ד הטעם, כי חטאת באה על השוגג, ועולה באה על חטא הרהור הלב, ולעתיד כאשר יטהרו ישראל מזוהמת הנחש ואין להם עוד חטא ומכשול ולא הרהור רע, אין מקרבים חטאות ועולות, ורק השלמים שבאים נדבה יקורבו לעתיד ואין נפסקים, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בפרשת קדושים בפסוק וכי תזבחו זבח שלמים לה' ע"ש, ולכן עתה בחנוכת המזבח כשהקריבו חטאת ועולה לא הקריבו אלא אחד אחד, דה"א פחות מזה, והיינו להורות דאין רצונו יתברך בקרבנות אלו שבאים על חטא, דרצון הש"ת הוא שלא יהיו חוטאים ולא יצטרכו להביא קרבנות אלו. אמנם בשלמים שאין באים על חטא אלא לנדבה הקריבו מן הבקר שנים שנים, כדי שיעלה סך הכל כ"ד כנגד כ"ד קשוטי כלה שהם כ"ד צרופים שם אדנ"י שיהיו נמתקים בשלימות, ועי"כ יתפרדו כ"ד זיני דמסאבותא שהטיל נחש בחוה, שהם כמנין ואיב"ה, כמ"ש ע"פ ואיבה אשית בינך ובין האשה כידוע, ואז הנפש נטהרת מן כ"ד זיני דמסאבותא, ותתקשט בכ"ד קישוטין, ועל זה עשו הרמז במספר כ"ד קרבנות הנז' בבקר שהביאו אותם בתורת השלמים, ולכך היה זה בבקר שהם לשון בקר, ולשון בקור ורמז זה שייך לעילוי הנפש בשלימות טהרתה ותיקון שלה לעתיד:

ועוד עשו בזבח השלמים, רמז לעילוי הגוף לעתיד, שהקריבו אלים ששים עתודים ששים כבשים בני שנה ששים, ויובן הענין בס"ד בהקדים מ"ש רז"ל בפסוק ואולך אתכם קוממיות בשתי קומות של אדה"ר, כי קומת

אדה"ר היתה מאה אמה, ולעתיד אחר התחיה תהיה קומת כל אדם מאתים אמה. וראיתי להרב שבט מישראל ז"ל סי' כ"ג בפסוק כושי רויה, שכתב דהתוספות בגמרא דבתרא במשמעתא דכותין הכריחו, דהא דאחז"ל קומתו של אדם היא שלש אמות, היינו עד כתפו חוץ מהראש, והראש הוא שני טפחים, הרי כולו שלשה אמות ושלשה טפחים, וכתב שם דלפי מאמר רז"ל שלעתיד תהיה קומת האדם מאתים אמות, נמצא שעתה האדם קומתו הוא חלק אחד מששים ממה שיהיה לעתיד, כילד ששים פעמים שלש אמות הרי ק"ף אמה, נשאר עדיין ב' טפחים דראש האדם ששים פעמים ב' טפחים הם עשרים אמה, הרי בין הכל מאתים אמה, עכ"ד עי"ש :

ונראה ליתן טעם בס"ד, למה יהיה לעתיד קומת האדם ששים פעמים על של עתה, והיינו כי עתה הגוף בלוע כח חומר עכור ומזוהם בזוהמת הנחש, וידוע דדין ביטול האיסור הוא בששים, אך עצמות האיסור נצטרפין עם ההיתר לבטל האיסור, וכן כאן זו הקומה של האדם שבלוע בה חומר מזוהם בזוהמת הנחש, מוסיף הקב"ה על קומה זו נ"ט פעמים של היתר, ובצירוף הקומה עצמה שהיתה בראשונה נשלם מספר ששים, כי קי"ל דעצמות האיסור מצטרפין עם ההיתר, ובזה יתבטל האיסור שהוא כח הזוהמה של הנחש, שהיה בלוע בקומה הישנה הראשנה, ואין לזו הקומה הישנה דין חתיכה נעשית נבילה מפני שהיתה עוסקת בתורה ומצות בעוה"ז קודם המיתה, ולכן תצטרף לבטל האיסור אחר שתוסיף להיות מאתים אמה, שאוא שיעור ששים פעמים על של עתה, ואז גם החלק הזה של עתה קונה הוויה חדשה, וכאלו כולו חדש טהור ונקי. ודע דאע"פ שבחבוט הקבר נפרדת זוהמת הנחש מן הגוף הנה זוהמה זו היא מדרגה אחרת שהיא דקה יותר מאותה הזוהמה הנפרדת בחבוט הקבר, ודוגמה לשתי מדרגות אלו תמצא בערלה החופפת על העטרה שהיא שתי עורות, האחד עור הגס שחותכו המוהל ומסירו לגמרי ואחד עור הדק ממנו שקורעו ומורידו, והבן היטב :

והשתא בזה מובן שפיר הטעם שהקריבו בזבח השלמים אלים ששים עתודים ששים כבשים בני שנה ששים, שעשו בזה רמז על עילוי הגופים שיתעלו לעתיד בגודל הקומה שיהיו ששים פעמים על קומה של עתה, והביאו זה משלשה מינים שהם אלים ועתודים וכבשים בני שנה, כנגד ג' בחינות שהם כהנים לוים ישראלים, שבכולם יהיה גידול קומה זו להיות קומתם מאתים אמות, וזה נרמז ג"כ באותיות ישרא"ל שהם אותיות לי ראש, והיינו ראש ר"ל אות רי"ש שמספרו מאתים, ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו, פירוש האלף אשר ממנו מקור חיים והוא סוד גילוי האלילות, לך שלמה כלומר בשלימות, ואז אותו זמן מאתים שהוא שיעור שני קומות של אדה"ר יהיו לנוטרים את פריו, אלו ישראל שתהיה קומתם מאתים אמות :

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, והוא דידוע מ"ש רז"ל על החלום שהוא אחד מששים מנבואה, ולכן לעתיד בשוב ה' את שיבת ציון שהוא אחר גמר התיקון שיתקיים בנו מאמר ואולך אתכם קוממיות, שנהיה כל אחד קומתו מאתים אמה, אז יתברר לנו שהיינו מקודם כחולמים, ר"ל כדוגמאת החלום שהוא אחד מששים מנבואה, כן אנחנו היינו מקודם אחד מששים מקומה החדשה, שהיא מאתים אמות, ואז ימלא שחוק פינו על קומת הגוים, כי כולם תשאר קומתם קצרה כאשר היא עכשיו, ולא תוסיף, ולכך ימלא פינו שחוק עליהם, כי יהיו כנמלים לגבי דידן, ולשוננו רנה על גידול קומתינו, יען כי אז נהיה משובחים אצל הגוים בעבור גידול קומתינו, ולז"א אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, והיינו יאמרו לשון שבח הוא, כמו את ה' האמרת היום שישבחו את ישראל על אשר הגדיל ה' לעשות את הקומה רק עם אלה אלו ישראל ולא עמהם, ואנחנו בית ישראל היינו שמחים שמחה כפולה, כי כיון שהגדיל ה' לעשות גידול זה עמנו ולא עם שאר הגוים, לכך היינו שמחים :

פרשת בהעלותך.

בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. נ"ל בס"ד, דידוע הוא שעילוי ישראל בעוה"ז תלוי בשני דברים אלו, הא' הוא אמונתם בהשגחה שלא יחשבו עולם כמנהגו הולך, וכל הענינים נעשים בטבע, אלא צריך שיאמינו דהכל נעשה בהשגחתו יתברך, והטבע מסור בידו יתברך, וכאשר יחפוץ יטנו, והב' שיהיו תמיד בחבור אחד ובאחדות אחת :

ונפרוט שתים אלה אחת לאחת, דהיינו צריך האדם להאמין שההשגחה נעשית ע"י סיבות, שיסבב הסי"ת סיבות אצל בני אדם כדי לעשות רצונו בהם, הן בעניני הטובה להטיב להם, הן בענייני ההפך להענישם, וזהו ענין הוכוח שהיה בין ריב"ח ובין בתו של קיסר, כנז' במאמר הנ"ל בגמרא דחולין דף ס', דאמרה בת קיסר לריב"ח אלהכון נגרא הוא דכתיב המקרה במים עליותיו, אימא ליה דנעביד לי חדא מסתוריתא, (פירוש פלך שטווים בו הנשים). אמר לה לחיי, בעא רחמי עלה ואתנגעה אותבא בשוקא דרומי ויהבי לה מסתוריתא, דהוו נהיגי דכל דמנגע ברומי יהבו ליה מסתוריתא ויתב בשוקא וסתר דוללי, כי היכי דלחזו אינשי ולבעו רחמי עליה. יומא חד הוה קא חליף התם, הות יתבא וסתרה דוללי בשוקא דרומאי, אמר לה שפירתא מסתוריתא דיהב לך אלקי, אמרה ליה אימא ליה לשקך לשקול מאי דיהיב לי, אמר לה אלקא דידן מיהב יהיב משקל לא שקיל ע"כ. וצריך להבין איך העיזה כ"כ לדבר דברים אלה, ולמה ריב"ח לא הוכיחה על פניה לומר לה איך כדבר אחת הנבלות תדברי, ועוד למה בקשה הפלך שהוא מעשה מלאכה של עניים ודלים, והיא אין דרכה בפלך, ובודאי מימיה לא ראתה מעשה הפלך, ולא אחזתו בידה, והיה לה לבקש ארגז שתניח בו תכשיטין, או כסא לישב עליו, וכיוצא בזה. ופרשתי בס"ד הענין דאותה הרשעה לא היתה מאמנת בהשגחה, אלא תולה כל דברים הנעשים בעולם בטבע ומקרה, הן בענינים של טובה, הן בעניינים של רעה, אך אנחנו בית ישראל מאמינים בהשגחה, ויודעים אנחנו שהשגחתו יתברך היא הפועלת, וכל המעשים והפעולות נעשים על ידי הסיבות אשר יסבב הסי"ת לבני אדם, ויודעים אנחנו אם ירצה הסי"ת לתת לאדם אלף זהובים, אינו מוריד לו הזהובים מן השמים, ואם ירצה להושיב אדם זה בעיר פ' אינו שולח מלאך או רוח לשאת את אדם זה ולהניחו באותה העיר, אלא הסי"ת יסבב סיבות שזה ירויח אלף זהובים ע"י דבר אחר, וגם יסבב לו סיבות שיהיה מוכרח ללכת לאותה העיר ולישב שם. ואם הסי"ת רוצה לשבר ידיו או רגליו של אדם זה, אינו זורק עליו אבן מן השמים, אלא יסבב לו סיבה שתפול אבן עליו ותשבר רגליו, או יפול מן הסולם, וכן כיוצא בזה :

ולהיות כי ריב"ח זו היתה אמונתו, וכה היה מדבר ומתוכח עם המינים בימי קיסר, על כן דברה אותה רשעה עמו ברמז בענין הוכוח הזה, כי במה שהיה אומר ריב"ח שהכל נעשה בהשגחתו יתברך, בסיבות אשר יסבב לבני אדם, היתה אותה רשעה מכחשת בזה, ואומרת שהסיבות אשר מהם נולד ענינים שונים, הם טבעיות, ולא נעשו בהשגחה, אלא מאליהם נעשו בדרך מקרה, ולכך

רמזה

רמזה לריב"ח אם כדבריך שהסיבות נעשים מאת השגחת הש"י, אימא ליה שיעשה לי איזה דבר חידוש ע"י סיבה אשר רחוקה עשייתה מצד הטבע והנהוג, ואז אודה שהסיבה הזאת נעשית על ידו בהשגחתו, מאחר שאינה נהוגה וטבעית, והגידה לו דבר זה ברמז, באומרה אליו אימא ליה דלעביד לי מסתוריתא, שהוא פלך, וכונתה לכנות הסיבה בשם פלך, מפני שהפלך מלאכתו סיבוב שמסבבין בשזירת החוטין, ולא בקשה פלך ממש, אלא היא מכנת הסיבה בשם פלך, וכונתה לומר שיתן לה דבר חדש, שיבא לידה על ידי סיבה רחוקה מן הטבע ומן הנהוג, דאז ע"כ ניכר שהסיבה זו נעשית ע"י השפעת שמים, וכן עשה ריב"ח שהתפלל על סיבה המסבבת לה ליסב בשוק כזו, וגם תעשה מלאכה של שזירה בפלך. והנה ישיבתה באותו השוק הבזוי ואחיזתה בפלך לשזור בו רחוקה היא מצד הטבע ומצד הנהוג, כי בתו של מלך היא, ואיך יתכן שתשב באותו שוק הבזוי ותעסוק במלאכה של הפלך, אך על ידי הסיבה שבקשה לעשות לה לרעת היא הולידה לה ישיבתה בשוק הבזוי ובמעשה הפלך, מפני שכך היו נוהגים באותו מקום למקטון ועד גדול באין הפרש, ובזה נתאמתו דברי ריב"ח שהיה אומר הכל נעשה בהשגחתו יתברך ע"י הסיבות שמסבב לבני אדם, ולא נעשה הענין הזה ע"י מלאך שישא אותה ויניחה באותו השוק וימסור הפלך בידה, אלא נעשה ע"י הסיבה שהיא היתה הצרעת שנצטרעה, ואח"כ בא אללה ואמר לה שפירתא מסתוריתא דיהיב לך אלקי, ר"ל טובה הסיבה זאת של הצרעת דיהיב לך אלקי, שממנה נעשית ישיבתך בשוק זה הבזוי ואחיזת הפלך בידך, כלומר עתה נתאמתו דברי בויכוח שהיינו עושים, והיא בע"כ האמינה והצדיקה את דבריו, ורק א"ל אימא ליה לשקול וכו', כי אני לא בקשתי שיתאמתו דבריך באופן שמגיע לה ממנו רע, אלא באופן שתשיג ממנו דבר טוב, ואיך שיהיה הנה הצדיקה דברי ריב"ח בויכוח:

באופן כי אנחנו בית ישראל צריך שתהיה אמונתינו בכך, שנאמין באמונה שלימה שהכל נעשה בהשגחתו יתברך ע"י סיבות אשר יסבב אצל בני אדם, ולא מבעיא ענייני ממון ריוח או הפסד וענייני דירה ומושב, אלא גם עתות מהלכם ופסיעותיהם המעט או רב, הכל נעשה בהשגחתו יתברך:

וענין הב' של קיום ישראל ועלוייס, הוא תלוי בשלום ואחדות, וחיבור שיהיה ביניהם תמיד, לא מבעיא אדם עם אדם הדומה לו, אלא אפילו אדם חשוב עשיר ונכבד עם אדם עני וקל שבקלים, וכן נמי אדם גדול בשנים ורב כח עם קטן שבקטנים ותש כח, כל אלו צריכין להיות בשלום ואחדות וחיבור, ולכך עשה הש"ת הנהגת העולם באופן שיהיו כל היצורים צריכים זל"ז, אפילו המלך צריך הוא לקל שבקלים, ואדם הגדול צריך הוא לילד קטן. מעשה באדם אחד הולך רגלי מעיר לעיר עם בנו ילד קטן, ורוב הדרך האב היה נושא את בנו על כתיפו, כי קטן הוא ואין בו כח לילך ברגליו, וכאשר יזדמן באמצע הדרך נהר שצריך לשוט בו, היה מניחו על כתיפו ושט בו, וכאשר הגיעו לעיר שרוצה להכנס לתוכה הגיעו בלילה, וראה שדלתי שער העיר סגורים במנעול ברזל, ובחומה גבוהה מאד, ואין אדם שם בפנים שיפתח להם, והקור גדול, והמטר יורד שא"א להמתין בחוץ עד אור היום שיבואו השומרים ויפתחו דלתי השער, אך הוא יודע שדרך השומרים כשהולכין לישן בביתם, סוגרין הפתח במנעול הברזל, ומניחים המפתח בפנים על האצטבה תחת המחצלת, וראה שיש בחומה חלון נמוך בשפולי החומה, והוא קטן וצר מאד שא"א להכנס בו אלא ילד קטן וכחוש בדוחק, ויאמר לבנו ראה בני כל הדרך היית אתה צריך אלי, כשאתה יגע אני נושא אותך, ובמים אני מניחך על כתפי ושט את הנהר, אך לעת עתה אני צריך לך להכנס לעיר להנצל מן הצינה ומזרם מטר, והוא שאתה מחמת קוטנך ודקות גופך תוכל להכנס לפנים, מן החלון הצר וקטן הזה, ותקח המפתח ממקום פ', ותושיט אותו אלי, ואני אפתח בו המנעול מבחוץ, כי הוא עשוי לשמש בו בפתיחה מבחוץ ומבפנים, וכן עשה ופתח דלתי השער ונכנס לפנים. הרי הקטן היה צריך לגדול בדרך, והגדול היה צריך לקטן בכניסה לעיר, ויעש הש"ת כן בהנהגת העולם בין אדם לחבירו, כדי שידעו ויבינו שקיום הנבראים ותיעלתם יהיה ע"י החיבור והשלום והאחדות אפילו הגדול עם הקטן, והעשיר עם העני:

והנה ידוע שבעה ספירות הבנין שהם חג"ת נהי"ם, שהם כנגד שבעת ימי השבוע, הם נקראים נרות, כי כל ספירה קרויה נר, ובהם ועל ידם תהיה השגחתו יתברך על ישראל, באורו שמאיר בתוך הספירות ההם, ועז"א חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה, דנשמות ישראל יצאו ובאו מן שבעה ספירות ההם שנקראים נרות, לכן גם הנשמות נקראים נר, דכתיב נר ה' נשמת אדם, וכנגדן נתקנה המנורה בשבעה נרות, ועל זה רומז המראה שראה זכריה הע"ה, דכתיב ראיתי והנה מנורת זהב כולה, וגלה על ראשה, ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה, כי גם נשמות ישראל בכללם יתחלקו לשבעה חלקים כנגד שבעה ספירות, ולכן אמר שבעה ושבעה לנרות אשר על ראשה:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כאן, בהעלותך את הנרות קרי בה ב' העלותך את הנרות, כלומר ב' דברים עלותך את הנרות, אלו הנשמות של ישראל שנקראים נרות, עלוייס ותועלתם תלויה בשני דברים, הא' היא האמונה שיהיה להם בהשגחה, שיאמינו כי אל מול פני המנורה העליונה שהיא כוללת שבעה ספירות הבנין, שהקב"ה מנהיג את העולם בהם ועל ידם יאירו שבעת הנרות שהם כללות נשמות ישראל שנקראים נרות, שגם הם יתחלקו לשבעה חלקים כנגד ז' ספירות הבנין שהם חג"ת נהי"ם, והכונה הוא שכל חיות הנשמות התחתונים ומזונם ומולאם ומובאם וקיומם הכל הוא ע"י השפע הנמשך להם מאתו יתברך, ע"י ז' ספירות חג"ת נהי"ם, שהם המנורה העליונה דאור הש"ת שוכן בפנימיותם, ובהם משגיח על ישראל ועל כל העולם כולו, ואין העולם הולך כמנהגו בלי השגחה ח"ו, וכמ"ש עט"ר הרב מור אבי זלה"ה בפסוק והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכו', וזה הוא דבר אחד משני דברים הנז' שצריך להיות ישראל מחזיקים בו, שמועיל להם לעלויים ולתועלתם:

והדבר השני הוא זה מעשה המנורה הרומזת לכללות נשמות ישראל, מקשה זהב כלומר צריך להיות כל כללות הנשמות חיבור אחד, ומקשה הוא ענין חיבור, ולא מבעיא חיבור אדם עם הדומה לו ושוה עמו, אלא עד ירכה, הם העניים, עד פרחה הם הקטנים בשנים שדומין לפרח היוצא ונראה בתחלה, מקשה היא ר"ל חבור אחד. ומה שנרמז כל זה במנורה, היינו מפני כי כמראה אשר הראה ה' את משה בעולם הנשמות, ששם שורש נשמות ישראל, כן עשה את המנורה למטה, כי כולה רמז על ענינים של הנשמות שיש למעלה:

עשה לך שתי חצצרות כסף מקשה תעשה אותם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות. נ"ל בס"ד, דידוע כל איש ישראל יש לו שני מלאכים מתלוים עמו, א' מימין קורא ומכריז בב"ד של מעלה לפני הקב"ה, על מצות שעושה שאומר אדם פ' עשה מצוה פ' ומצוה פ', ואחד משמאל קורא ומכריז בב"ד של מעלה לפני הקב"ה על העונות, נמצא הם הפכיים בהכרזתם ובעניגם ובכונתם, אך לפעמים יהיו שניהם שוים בקריאה ובכונתם

שניהם

שכינהם מתכונים לדבר אחד, והבואה זו לפעמים תהיה לרעה לפעמים לטובה :

והיינו ע"פ מ"ש רז"ל במדרש רבא סדר ויקרא פרשה למ"ד, א"ר לוי מי שלוקח לולב גזול למה"ד ללסטים שיושב בפרשת דרכים לעוברים ושבים, חד זמן עבר עלוי חד לגיון למגבי דמוסיא דהדיא מדינתא, פירוש עבר העבד של המלך לגבות מסים קלובים של אותה מדינה, עמד זה הלסטים והקדים לפניו על הדרך וגזלו, ולקח ממנו כל מה שהיה לו בידו, ואחר ימים נתפס אותו גזלן ונחבש בבית הסוהר, שמע אותו לגיון והלך אללו ואמר לגזלן תן לי מה שגזלתני, ואני אלמד עליך זכות שתנצל, ויאמר לו מכל מה שגזלתי ומכל מה שלקחתי הכל אבד ואין לי עתה כלום, אלא רק זה החפץ שהוא מונח תחתי ויושב עליו והוא משלך, א"ל הלגיון תן אותו לי ואני אלמד עליך זכות לפני המלך, אמר לו קח לך, ואחר שלקחו א"ל הלגיון הוי יודע שאתה נכנס מחר לידון לפני המלך, ואז המלך ישאל אותך אם יש לך אדם אחד שילמד עליך זכות, ואתה תאמר לו יש לגיון פלוני שהוא יודע ללמד עלי זכות, ואז המלך ישלח ויקראני, ואני אבא ואלמד עליך זכות לפניו, ולמחר הביאו אותו לידון לפני המלך, ושאל המלך ואמר לו אם יש לך אחד מליץ זכות עליך, ואמר לו יש לגיון פלוני שיודע ללמד זכות, שלח המלך וקרא אותו, וא"ל אם אתה יודע ללמד זכות על זה, א"ל יודע אני כי בזמן ששלחתני לגבות המסים מאותה המדינה קם זה נגדי וגזל ולקח כל מה שהיה עמי, וזה החפץ הוא מה שלקחתי ממנו אחר הגניבה והוא יעיד, והיו כל העם צווחין ואמרין אוי לזה האדם שנעשה סניגורו קטיגורו. כך אדם לוקח לולב לזכות בו, אם היה גזול צווח הלולב לפני הקב"ה גזול אני חמוס אני, ומלאכי השרת אומרים אוי לזה שנעשה סנגורו קטיגורו, ע"כ, פירוש המלאך הנברא מן המצוה כשאומר אני נעשיתי ממצות הלולב שקנה אותו האדם, אם הוא קנאו בממון של היתר, יאמר אני נעשיתי ממצות הלולב שקנאו פ' בממון של היתר ובקנין היתר, ואם קנאו בממון של גזל או של חמס, יאמר גזול אני חמוס אני, נמצא הוא מלמד סנגורייא בזכרו המצוה, ובאמת זו הסנגורייא היא קטגוריא, שמסיים גזול אני חמוס אני, וכמו אותו לגיון שהוא בא ללמד זכות על אותו גזלן, באומרו שהשיב את הגזלה אשר גזל, כי אומר שהחזיר לי החפץ הזה שגזל ממני, ובאמת שזו היא קטגורייא דהודיע לפי דבריו שגזל ממנו הרבה, שלקח כל מה שהיה בידו, ורק חפץ זה השיב אליו :

ודוגמה למעשה זו שהביא המדרש שהסניגור נעשה קטיגור, אתמר בגמרא דר"ה דף כ"ב ע"ב, ת"ר מה קלקול קלקלו הביתוסין, פעם אחת בקשו ביתוסין להטעות את החכמים, שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, אחד משלהם ואחד משלנו, ולא הכירוהו, וזה האחד שהוא משלהם העיד עדותו וילא, וזה שהוא שלנו אמרו לו חכמים אמור כיצד ראית את הלבנה, אמר להם עולה הייתי במעלה אדומים, וראיתיו שהוא רבוץ בין שני סלעים, ראשו דומה לעגל, אזניו דומין לגדי, קרניו דומות לצבי, וזנבו מונחת בין ירכותיו, והצצתי בו ונרתעתי ונפלתי לאחורי, ואם אין אתם מאמינים לי הרי מאתים זוז צרורין לי בסדיני, אמרו לו חכמים מי הזקיקך לכך, (פירוש מי הזקיקך בתחלה להיות נשכר להם להעיד עדות שקר), אמר להם שמעתי שבקשו ביתוסים להטעות את החכמים, אמרתי אלך אני ואודיע להם, שמא יבואו בני אדם שאינם מהוגנים ויטעו את החכמים, אמרו לו חכמים מאתים זוז נתונים לך במתנה, והשוכרך ימתח על העמוד למלקות, ופירש רש"י ז"ל שאמרו לו מאתים זוז רשאי אתה לעכבן לעצמך, ואע"פ שלא השלמת התנאי שלך להשוכרך, דיש רשות לב"ד לקנוס ממון ולעשותו הפקר, שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים יחרם כל רכושו ע"ש :

והנה על דברים אלו שאמר זה העד בפני חכמים, כתב מהרש"א ז"ל אינו נראה שיהיו כל דבריו של עד זה דרך התול, בלי כונת מה, וכבר כתב בעל העקדה בזה שער ס"ז, ואענה חלקי גם אני, והוא מהידוע בכמה דוכתין דמלכות בית דוד בעוה"ז נדמה ללבנה וכו', ע"ש בד"ק שפירש הדברים בדרך רמז. ואני אומר אלו המאתים זוז שנתנו הבייתוסים לזה האיש כדי להעיד עדות שקר על הלבנה שנולדה ונראית לו, היה בכלל המעות ההם שמצוייר בהם צורת בהמה, שראשו דומה לעגל ואזניו דומות לגדי, וקרניו לצבי, וזנבו מונחת לו בין ירכותיו, כי כך היה דרכם לצייר צורת בהמות וחיות ועופות על המטבעות, ואתרמי במעות שנתנו לו ולחבירו סלעים שיש בהם צורה כזאת ממש, ואפשר שהוצרך לפרוט להם פרטי הצורה הנז', מפני שנתכוון לעשות בהם רמז על אותו ענין, ובארתי מן הרמז שנרמז בזה ואכמ"ל. ואומרו שהיה עולה במעלה אדומים, היינו כי חכמי ישראל יתיחסו ללובן, דלכן נקראים בשם זקנים, אע"פ שהם בחורים, משא"כ הבייתוסים נקראים אדומים שיתייחסו לאודם, והם מסטרא דעשו אבי אדום שרצה שילעיטהו מן האדום האדום, ורצונו לומר מה שעלה בידו להטעותם שיחשבו שהוא אחד מהם, ויאמינו לעשות הדבר הזה על ידו, מפני כי קודם זה היה מתערב עמהם ומתחבר עמם, כדי שיאמינו בו, ולז"א עולה הייתי במעלה אדומים אל הבייתוסים שהייתי מתערב ומתחבר עמהם, ולכך טעו ועשו עמי קשר זה שבאמת הם לא הראוני ירח, אלא הראוני צורות המעות במקום הירח, וחשבו שבזה אהיה סניגור להם, וסוף הגיד פשעם וחטאתם, ונמצא שבאו להכין להם סניגור על מחשבתם הרעה, וסוף עלה בידם קטיגור :

איך שיהיה הנה גם מן המעשה הזאת נראה, כי יזדמן שהאדם מכין סנגור, ובאמת הנה הוא מכין אותו להיות לו קטיגור. וכן הענין כאן, באלו השני מלאכים שהם אחד מימין ואחד משמאל, שזה המלאך שהוא משמאל מכריז פלוני קנה לולב במעות של גזל, והמלאך שהוא מימין קורא ומכריז בב"ד של מעלה איש פלוני קיים מצות נטילת לולב אשר קנאו במעות של גזל, נמצא שניהם שוים בדברים של ההכרזה, כי שניהם דברו קטגורייא ודברו רעה על זה האיש, וכן לפעמים הם שוים לטובה, כי מלאך של שמאל יכריז יעל נבעלה לסיסרא והרגתו, ושל ימין מכריז יעל הצילה את ישראל בבעילה של סיסרא. וכן מלאך של ימין מכריז איש פ' קיים מצות מילה בשבת פ', ושל שמאל מכריז פ' חתך ערלה בשבת, דנמצא שניהם שוים לטובה :

ובזה יובן עשה לך שתי חצוצרות כסף, שתי חצוצרות רמז לשני המלאכים הנרמזים, שהם א' מסטרא דדינא, וא' מסטרא דחסד, שיהיו שניהם שוים לטובה להיות שניהם כסף שהוא חסד, מקשה תעשה אותם בהשוואה אחת ממש זע"ז בחבור אחד, והיו לך למקרא העדה, לשון עדי וקשוט שיכריזו על מצות ומע"ט, ולמסע המחנות שיעידו על קיום המצות, שהם נקראים בשם חיל שהוא מחנה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, רמז הכתוב עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אותם. ואקדים לבאר תחלה ענין אחד, כי ידוע שכל הפעולות בין בענייני הנפש, בין בענייני הגוף יתייחסו לידים, ולכן ברא הקב"ה לאדם שתי ידים שהם ימין ושמאל, להורות לו ביד ימין על עסק ופעולה הנפשיים שצריך האדם לעסוק בהם בעוה"ז, והורה לו ביד שמאל על עסק ופעולה הגופניים שצריך האדם לעסוק גם באלה בעוה"ז, וז"ש הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, והרבה עשו כר"י ועלתה בידם,

נקיט

נקיט לומר בידם דייקא כי מאחר שיש לאדם שתי ידים זו הוראה שצריך לעסוק בשתי עסקים של הנפש ושל הגוף, ולכן אלו שעשו כרשב"י שלא לעסוק אלא בעסקי הנפש לא עלתה בידם, דא"כ למה ברא לו יד שמאלית, אבל אלו שעשו כר"י לעסוק בשני מיני עסקים של הנפש ושל הגוף עלתה מחשבתם בידם במצאו לה טעם בבריאת הידים שהם שתים ימין ושמאל :

אמנם כיון שאנחנו רואין דהכח נתן אותו הקב"ה ביד ימין יותר מיד שמאל מזה אנחנו למידין דרצונו יתברך לעשות עיקר עסקי הנפש שהם מתיחסים ליד ימין, אבל עסקי הגוף יהיו טפלים להם כמו שתראה· דיד השמאל היא טפילה בכח ליד ימין, ובזה יובן בס"ד וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, כלומר תזכור מעשיו יתברך שנתן לך כח ביד אחת כדי לעשות בה חיל בתורה ומצות השייכים לנפש, ומזה תבין רצונו יתברך שתעשה עסק זה עיקר אע"פ שבאמת הידים שוין זע"ז במדתם ותכונתם, אל תאמר אשוה אני גם העסקים השייכים לזה ולזה בהשוואה אחת, אלא צריך אתה לחלק ביניהם, כאשר חלק השי"ת כח לימין יותר מיד שמאל :

והנה מצינו כמו שברא הקב"ה לאדם שתי ידים ימין ושמאל, כן ברא למעלה מהם שתי עינים ימין ושמאל, והיינו כי הבטת העינים רומזים להבטה השכלית, כי כל עסק ופעולה ממשית הנעשים בידים צריכין הם להבטה השכלית, שיתבונן ויביט בשכלו איך יעשה העסק, ואיך פועל הפעולה, ועין ימין היא הבטה על עסק הנפשיי, ועין שמאל היא הבטה על עסק הגופניי. והנה אע"ג דשני מיני עסקים אלו הם מובדלים זה מזה, כי עסק הנפשיי הוא קודש, ועסק הגופניי הוא חול, עכ"ז הצדיק ע"י הבטה השכלית שלו עושה את החול בכלל הקודש, בסוד התוספת דקי"ל מוסיפין מחול על הקודש, דאז יהיה החול עצמו ג"כ קודש, והיינו כיון שהוא מתכוין בעין השכלית שלו, כשיביט בה בעסק הגופניי לעשותו לש"ש, שמכוין לעסוק עסק זה הגשמי בעבור שיהיה לו יכולת לעסוק עסק הנפשיי, דנמצא עוסק בזה לצורך מצוה, אז ממילא נעשה עסק זה הגשמי מצוה, ואז נכלל בקודש, וגם הוא יהיה נחשב קודש :

נמצא הצדיק ע"י הבטתו השכלית שמכוין בעסק הגשמי לש"ש, הנה בזה נכלל עסק הגשמי בעסק הרוחני הנפשיי, ודבק איש באשתו והיו לבשר אחד, וכאשר עושין כונה של התכללות בקבלת כוס הקידוש וכוס של ברכה לקבל בשתי ידיו, כדי לכלול השמאל בימין, ואח"כ אוחזו בימין בלבד, כי כבר נכלל השמאל בימין ונעשה הכל ימין, וכן הענין כאן, שהצדיק בהבטתו השכלית מכוין בעסק הגשמי לש"ש, שעושהו לצורך עסק הנפשיי, ובזה הכונה נכלל השמאל בימין, ונעשה גם עסק הנרמז ביד שמאל הוא מצוה ועבודת שמים, כמו עסק המתייחס ליד ימין :

ולכן בעבור זה ראוי להיות הצדיק נקרא בשם כל, שהוא לשון התכללות, כי הוא יש לאל ידו לעשות התכללות עסק הגשמי בעסק הרוחני. ובזה פרשתי בס"ד, מ"ש רז"ל כל האשכולות שעמדו מימות מרע"ה עד יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן היו לומדין תורה כמרע"ה, דהיינו בלי מחלוקת, ואמרו בגמרא מאי אשכולות איש שהכל בו, ופירש רש"י ז"ל ר"ל תורה ויראת חטא וג"ח ע"ש. ולפי האמור נראה הכונה איש שהכל בו, כלומר היו צדיקים גמורים שיש להם כח לעשות התכללות השמאל בימין, והם מתכוונים בעסק הגופני, הן של מלאכה הן של אכילה ושתיה לש"ש, כדי שיהיה להם כח לעסוק בעסק הנפשי, וכיון שיש להם כח לעשות התכללות זו לא היתה השכחה שהיא מצד הקליפה שולטת בהם, ולכן היו לומדים תורה כמרע"ה בלי מחלוקת, כי המחלוקת תהיה מצד השכחה ובלבול הדעת הבאים מצד הקליפה, ולכן יוסף הע"ה שהיה כוחו גדול בענין ההתכללות, שיכול לעשות התכללות שמאל בימין כראוי בשלימות, נקרא כלכל כמ"ש רז"ל כלכל זה יוסף :

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון, ואקדים להביא תחלה המעשה דאמרו"ל במדרש רבא במגילת רות, והוא, כי רבי חייא רבה ורבי שמעון בן חלפתא היו יושבין ועוסקין בתורה בבית המדרש של טבריה בערב פסח. ושמעו קול הבריות מיבבין והומין, א"ל רשב"ח לר"ח אלו הבריות מה עסקהון שכך הומין, א"ל מי שיש לו בידו מעות הולך לקנות לצורך יו"ט, ומי שאין בידו מעות הולך אצל בעל אדון עבידתו שעושה מלאכה אצלו, ונותן לו מעות לצורך יו"ט, א"ל רשב"ח א"כ הוא גם אנכי אלך אצל אדון עבודתי, הוא הקב"ה לבקש ממנו והוא נותן לי, קם ויצא, והתפלל במערה אחת דטבריה, וראה כדמות יד אחת שהיתה מושטת לו מרגלית אחת וקבלה, ומאחר שהוא לא היה עשיר ואינו מכיר בערך זו, הלך והראה אותה לרבינו הקדוש, ואמר לו רבינו הקדוש זו היא דבר חשוב מאד, ואין לך למהר במכירתה, וצריך להתמתן בה כדי שתקח בה כפי שויה, ועל כן אני נותן לך שלשה דנרים בהלואה, ולך וקנה בהם לצורך יו"ט, ואחר יו"ט אנחנו מכריזין מי שרוצה לקנות מרגלית כזו שיבא, ואז כאשר יתנו לך כפי שויה תקח ותמכור. ולקח רשב"ח השלשה דנרים מרבינו הקדוש, והלך וקנה בהם מה שצריך לו ליו"ט והביאם לביתו, אמרה לו אשתו שמעון התחלת לגנוב, אלו המקחית שלקחת מה טיבן, ומהיכן לקחת מעות, וספר לה המעשה, אמרה לו מה אתה רוצה שתהא חופתך לעת"ל חסירה מחופת חביריך מרגלית אחת, אמר לה ומה נעשה עתה, והלא כבר עשיתי הדבר הזה ואי אפשר להחזיר, אמרה לו לך והחזר המקח שקנית לצורך יו"ט לבעליהן, ותחזיר הדינרין לבעליהן, ותחזיר המרגלית לבעלה, וכאשר שמע רבינו הקדוש הדבר הזה אשר דברה אשתו נצטער, שלח והביא את אשתו אצלו, אמר לה כל זה הצער צערת לזה הצדיק, אמרה לו מה אתה רוצה שיהיה האוצר שלו חסר משלכם מרגלית אחת בעוה"ב, אמר לה ואם יהיה חסר, וכי אין בנו יכולת למלאות אותו, אמרה לו רבי בזה העולם זוכין לראות פניך, ואולי בעוה"ב לא נזכה, ולא אמר רבי לוי כל צדיק וצדיק יש לו מדור בפ"ע והודה לה, וכן עשה רשב"ח והתפלל והחזירה, וגדול היה הנס האחרון מן הראשון, מפני שדרכן של עליונים ליתן ואין דרכן ליקח, ולא עוד אלא כשלקח רשב"ח אותה מרגלית היתה ידו של רשב"ח מושפלת למטה כמי שמקבל דבר מחבירו, וכשהחזירה היתה יד רשב"ח עליונה, ודמות היד השלוחה מאת השי"ת היתה למטה, כמי שמלוה לחבירו כביכול. ע"כ המעשה ע"ש :

נמצא לפ"ז, הגם שאין הצדיקים מבקשים עושר ומותרות בעוה"ז, עכ"ז אם יזדמן שיהיה להם רצון לבקש עושר בעוה"ז עושה הקב"ה רצונם, ונותן להם, וכאשר מצינו ברשב"ח כשהתפלל בתחילה להקב"ה שיתן לו עושר נתן לו, ששלח לו מן השמים תבנית יד, ונתן לו מרגלית יקרה להתעשר בה, ואח"ז כשנשתנה רצון שלו בדבר זה שרצה להחזיר את אשר ניתן לו, אע"ג דמשמייא מיהב יהבי משקל לא שקלי, שלח לו תבנית יד שקבלה ממנו המרגלית :

ובזה יובן הכתוב עיני כל אליך ישברו, פירוש שתי עינים של הצדיק שנקרא כל על שם שהוא כולל השמאל בימין, דלכך נקרא כל, וכדאמרן על מאמר איש שהכל

שהכל בו, בשתיהם אליך ישברו, ר"ל כונתם בין בעסק הימין שהוא נפשיי, בין בעסק השמאל שהוא גופניי, הוא אליך בעבור קיום רצונך ועבודתך, ולא בעבור טובת עצמם, שעי"כ הצדיק נקרא כל, שבזה נכלל עסק הגשמיי בעסק הרוחני, ולכן אתה נותן להם את אכלם, כלומר שכר המצות תתן להם בעתו הנצחי שהוא זמן עוה"ב, ולא תתן אכלם דהיינו שכרם בעוה"ז, שאינו קיים ונצחי, ועכ"ז יזדמן שהם יבקשו בעוה"ז קצת מן השכר, תעשה רצונם ותתן להם, וכשחוזרין בהם ויבקשו להחזיר השכר שנתת להם תעשה רצונם ותקבלנו מהם, וכדאשכחן בהך עובדא דרשב"ח, שבתחלה רצה לקבל, ושלח לו הקב"ה תבנית יד עליונה ונתנה לו, ואח"כ חזר בו ורצה להחזיר הנותן לו, וג"כ עשית רצונו ושלחת לו תבנית יד וקבלה ממנו, ולז"א אע"פ שאתה רצונך שתתן להם אכלם שהוא שכר תורה ומצות בעתו דוקא, שהוא זמן עוה"ב הנצחי, עכ"ז יזדמן שתהיה פותח את ידיך שתי ידים שהוא יד אחת ליתן, ואח"כ יד אחת לקבל, יען כי אתה משביע לכל חי זה הצדיק שנקרא כל, ונקרא חי, רצון שלו. ולכך כאשר היה לו רצון לקבל שלחת לו יד ליתן לו, וכשהיה לו רצון להחזיר שלחת לו יד לקבל ממנו, והרי בזה אתה עושה להם נסים ונפלאות, וגדול נס האחרון מן הראשון:

ולז"א ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. וי"ל דנקיט ידינו ב"פ, ובזה ניחא, חדא ידינו קאי על עסק ומלאכה הנפשיים שמתייחסים ליד ימין, וחדא ידינו קאי על עסק ומלאכה הגופניים שהם מתייחסים ליד שמאל, שבזה ובזה כונתינו לש"ש לקיום רצונו יתברך, ובזה נעשה ונצליח בשתיהם, כמ"ש הפסוק בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כאן עשה לך שתי חצוצרות כסף, רמז לשתי ידים ימין ושמאל שהם ארוכים כמו חצוצרות שיהיו עסקיהם חשובין ככסף שהוא חסד, מקשה תעשה אותם שיהיו שוין בכונה שלהם, כי בשתיהם תהיה הכונה לש"ש, ועי"כ יהיו נכללים זה בזה, ודבק איש באשתו והיו לבשר אחד, כי נקרא על עסקי שתיהם שם קודש, ואז והיו לך עסקים של שניהם תועלת למקרא העדה, הוא בירור ולקוט ניצוצי הקדושה, שגם בעסק הגשמי אם יכוין האדם בו לש"ש עושה על ידו בירור נ"ק, למסע המחנות הם המלאכים הנבראים מן התורה והמצות, שיסעו ויעלו למעלה למקום הקודש השייך להם בשלימות בלי חסרון:

וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות וכו'. נ"ל בס"ד התאוה נמשלה למלח שצריך למעט, דאע"פ שהוא צורך גדול לאדם עכ"ז אם ירבה בו יהיה רע לו, ורק מיעוט שלו טוב, וכמ"ש במדרש רבא איש אחד אמר לירושלמי הא לך פרוטה אחת ותקנה לי בה אוכל שאוכל ואשבע ואקח עמי את הנשאר גם לדרך, והלך וקנה בה מלח, וא"ל אכול כדי שבעך, ולקחת ממנו גם אתך לדרך. ולכן התאוה נקראת מלח, כי רק המעט ממנה טוב, אבל אם ירבה בה היא רעה דוגמת המלח, וזה אינו אלא בתאוה החומרית הגופניית, אבל תאוה הנפשית כל מה שהאדם יכול להגדילה ולהרבות הוא טוב לו, וז"ש וכי תבאו מלחמה בארצכם, חלק תיבת מלחמה לשנים, וקרי בה מלח מה, כלומר מה שאתם צריכין להביא ולהכין מלח מה, מדה שהיא דוגמת מלח מעט, כי מה ר"ל מעט מלשון ונחנו מה, זה דוקא בארצכם, ר"ל בחומר שלכם, כי החומר מכונה בשם ארץ כנודע, ולא יהיה זה בחלק הנפשיות שלכם. גם תהיו מורגלים יותר בזמירות דוד בן ישי נעים זמירות ישראל, ולז"א על הצר הצורר אתכם, הצר הוא השטן, ולמעלה מן אותיות שטן באלפ"א בית"א יש אותיות זמר. ובזה פרשתי בס"ד מ"ש הש"ת לנחש שהוא השטן הוא ישופך ראש, ר"ל ישופך בזמר שהוא ראש שמך, והריעותם בחצוצרות רמז לקנה ולושט שהם דוגמת חצוצרות, והריעותם לשון רצון שתהיו מרוצים להש"ת הן במעשה הקנה שממנו יוצא פעולת הקול והדבור, והן במעשה הושט שבו האכילה והשתיה, בשניהם תהיו מרוצים, ותרגום של רצון רעוא. ונזכרתם לפני ה' אלקיכם בטהרת הלב שהוא גלוי רק לפני ה' אלקיכם, ובזה ונושעתם מאויביכם, שאויביכם יהיו נהפכים לכם לאוהבים, כדכתיב ויהפוך ה' אלקיך את הקללה לברכה. או הכונה שהשטן וגונדה דיליה ימליצו טוב עליכם, וכאשר נעשה ביום כפור:

והאספסף אשר בקרבו התאוו תאוה. צריך להבין למה קראם אספסף, וגם אומרו אשר בקרבו נראה לשון יתר הוא, וגם אומרו התאוו תאוה לשון כפול הוא. ונ"ל בס"ד כי נודע התגבורת התאוה באדם הוא רע ומר לחומר הגוף ג"כ, כי התאוה היא משלשה דברים המוציאין את האדם מן העולם, כמ"ש התנא באבות שלשה דברים מוציאין את האדם מן העולם, והם הקנאה והתאוה והכבוד, ואע"פ ששלשה דברים אלו הם מצויים בכל אדם, ואין אנחנו רואין שמוציאין אותם מן העולם, אלא הם קיימים בעולם, כונת התנא לומר אפשר להיות להם נזק זה שיתגברו בהם שלשה דברים אלו, עד שיגיעו למדריגה זו שיהיו סיבה להם להוציאם מן העולם:

ונדבר עתה במדת התאוה אשר היא נחלקת לשלשה חלוקות, שהם הא' תאות המאכל והשתיה, והב' תאות המשגל שהוא תשמיש המטה, והג' תאות הממון. כל אלו השלשה אם ירבו ויתגברו ביותר באדם, אפשר שיהיו אלו סיבה להוציא מן העולם:

והוא כי בתאות האכילה כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות דיעות פ"ד וז"ל, אכילה גסה לגוף כל אדם כמו סם המות, והוא עיקר לכל החלאים, ורוב החלאים שבאים על האדם אינם אלא או מפני מאכלים רעים, או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפילו ממאכלים טובים, הוא שאמר שלמה בחכמתו שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו, כלומר שומר פיו מלאכול מאכל רע, או מלשבוע וכו' עכ"ל. נמצא רבוי ועוצם התאוה שגוברת בו אפשר שתסבב לו המיתה שבה תהיה יציאתו מן העולם, שע"י רבוי ותאוה יבא לידי חולאים רעים, שיהיו סיבה למיתתו ב"מ, וכן הענין הוא בשתיה של מיני שכר המשכרים את האדם, גם מאלו הרבוי שלהם מוליד לאדם רע, שאפשר להיות לו סיבה שיכחד מן העולם, כי נודע מעשה אשר קרה לשיכור אחד שהיה דרכו לשתות יותר מדי בלי שום גבול, ופעם אחת ע"י שכרותו כל רוחו הוציא כסיל, וגילה דבר סוד הנוגע למלכות, ותכף נהרג הוא ושלשה אנשים אחרים עמו. ועוד היה אדם אחד אשר בסיבת רבוי התאוה שהיה לו בשכרות, לא זכה להוליד בנים ובנות, ויש כי מחמת רבוי תאותו בשתיה בלי גבול מת פתאום ב"מ, ואמרו הרופאים שזה היה לו מסיבה זו:

וכן הוא בכח התאוה הב' שהיא תאות המשגל, שהוא רבוי תשמיש המטה בלי גבול, ג"כ גורם לאבד את האדם מן העולם, כמ"ש הרמב"ם בה' דיעות שם וז"ל, אמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת בשאר חולאים, והאלף מרוב התשמיש ע"כ ע"ש. נמצא גם במין התאוה הזאת גורם הרבוי רע לאדם להוציאו מן העולם:

וכן הוא בכח התאוה הג' שהיא תאות הממון, לאסוף ממון רב אשר הוא אוהב כסף לא ישבע כסף, בזה רבוי התאוה הוא רע ומר לאדם, שגם תאוה זו אפשר להיות

להיות רבוי שלה בגדר עצום ורב, שיהיה הממון רבוי תאותו סיבה להוציא אותו מן העולם, ואזכיר פה מעשה האמורה בספר אחד בדרך משל ע"ד המוסר, והוא איש אחד היתה מלאכתו לחטוב עצים מן היער בכל יום מעלות השחר עד הצהרים, וישא חבילות על כתפו להביאם לעיר למכור אותם ומדמיהן היתה פרנסתו ופרנסת אשתו ובניו בכל יום, ובזו המלאכה פתח עינו ונתגדל, כי גם אבותיו היתה פרנסתם במלאכה זו שהיו חוטבי עצים. ויהי היום בתקופת תמוז שהחום קשה מאד, והוא היה חוטב עצים כדרכו ביער מן הבקר עד הצהרים, אז מרוב החום וגודל היגיעה והטרחה שהיה עיף ויגיע מאד, ורפו הידים וכשלו הברכים, הנה קודם שנשא החבילות על כתפו ישב על הארץ אצל חבילתו לנוח מעט, כי כשל כוחו, וכאשר הביט בעמלו ויגיע כפו התחמץ לבבו, ויאנח במר רוחו באומרו למה איש כמוני רק לעמל יולד, לא אניח ולא אשקוט מדי יום ביומו, לכרות עצים חזקים וגבוהים, ומאכלי תמיד לחם עם ירקות השדה או בצלים, ולא טעמתי טעם בשר עוף ובהמה, וגם לא פירות העץ ופרי האדמה, ומימי לא תפסתי בידי מטבע זהב, ורק פרוטות דקים של כסף או של נחשת מחיר חבילתי אשר אביא ביגיע כפי, ומדוע לא ניתן לי הזהב המושלך אצל השולחנים והתגרים לצבורים, ומדוע לא ניתן לי מטות יקרות לשכב עליהם במנוחה, ומדוע לא ניתן לפני שלחן מלכים ושרים מלא גדוש בקערות זהב וכסף מלאים מיני מאכלים וממתקים, וכזאת וכזאת הוא פורט והולך מכל דברים היקרים שבעולם, ועיניו היו זולגות דמעות כזרם מים כבירים, והוא מרוב בכייתו ואנחתו נרדם וישכב במקומו אצל חבילתו, ויחלום והנה לקראתו נער נחמד ויפה עינים ופניו מאירות כמו כוכבי השמים, ובידו שבט זהב מזהב פרוים. ויאמר לו שמע השי"ת קול אנחותיך, וראה את דמעותיך, ועתה שלחני אליך לומר לך שאלה אחת תבקש ממני ואמלא שאלתך. ויען זה ויאמר לו זאת שאלתי ואבקשה, כל דבר אשר אהיה נוגע בו בידי או יהיה נוגע בכל אבר מאברי יהפך לזהב. ויען הנער ויאמר לו כדבריך כן יהיה, ויגע בו בשבט הזהב שבידו, ותכף ומיד נתעלם מעיניו, אך ראה כאשר השיב לו הנער כך היה משחק, וכאשר נתעלם מעיניו אז הבין בדעתו כי זה הנער היה מלאך שלוח מן השמים אליו, וישמח על זאת, ויבקש לנסות את ברכתו, ויושט ידו ויקח עץ אחד מחבילתו אשר כרת בזעת אפו, ויהפך העץ לזהב בכפו, וישמח שמחה גדולה, ויאמר עתה זאת מלאכתי תהיה נחלה לאנשים אחרים לחטוב עצים ולשאת על כתפם משאות כבדים, אך אני אהיה רם ועליון על כל עשירים ונכבדים, וגם על כל מלכים ונסיכים, כי הנה עתה אוחזה בידי בעצים ובאבנים ואהפכם לזהב, ואמכרם ואבנה בהם ארמון גדול מושב מלכים, ותוכו מטות וכסאות כראוי, ואח"כ אכנס בו ואעביר כפי על כל עציו ואבניו, ויהפכו לזהב, וגם אוחזה בכל המטות והכסאות שבו, ויהיו לזהב, ואמלא אוצרות שבו עפר ורגבי אדמה, ואשים ידי עליהם ויהיו זהב, ואעבור ברגלי יחף על הרצפה ותתהפך לזהב, היש בעולם מלך יושב בארמון אשר כל עציו ואבניו ורצפתי זהב, וכל אוצרותיו הגדולים מלאים זהב, א"כ לי הזהב לי הזהב, ולא לאחר. ובהיותו שם ושמח בחלומו בכל הדברים האלה אשר צייר בעצמו, הרגיש בחלום כי הוא צמא מחום היום, ויושט ידו בחלום ויקח את הכד שהיה מלא מים ומונח אצל מראשותיו, כדי לשתות מים ממנו, ותכף ומיד בנגעו בו נהפך החרס לזהב, והנה כד זהב נוצץ לעומתו, ותגדל שמחתו, אך המים שבתוכו נשארו מים, כי לא נגע בשרו בהם עדיין, וכאשר הניח הכד על השפתים שלו לשאוב המים, אז גם המים אשר בתוך הכד נהפכו לזהב, ולא זבו המים בפיו, כי בנגעם בשפתיו שהם אבר מאבריו נהפכו המים ונעשו זהב:

ואז אותה שעה הרגיש זה האיש בכסלותו בתאוה אשר התאוה בשאלתו, ויצעק בחלומו בקול מר ויאמר מה עשיתי בזאת השאלה אשר שאלתי לרעתי, כי אם כל הנוגע בבשר איברי יתהפך לזהב, מה אוכל ומה אשתה, כי הלא כל מאכל ומשקה אשר יבא לפי אז תכף ומיד בנגעו בשפתי ולשוני יתהפך לזהב, וא"כ ודאי ימות בצמא וברעב, כי א"א לאכול ולשתות את הזהב, ויבך בחלומו בכי גדול על רוע מזלו, אשר התאוה בשאלתו ובקשתו דבר שהוא לרעתו, כי אז בודאי קירב את מיתתו, ויאמר עתה ידעתי למה שחק הנער בשמעו שאלתי ובקשתי, ובתחילה חשבתי השחוק היה על כי התפלא על חכמתי ובינתי, במה שעשיתי לי בבקשתי, ועתה ידעתי כי השחוק היה ששחק על כסלותי שהסכלתי לבקש שאלה כזאת, שבאה מרבוי התאוה שהיא דבר המסבב רעה גדולה. והנה הוא בבכייתו הקיץ משנתו, והנה חלום, וירא כי חבילת העצים כולה אצלו, וכד המים מונח כמו שהוא, ואז נתפקחו עיני שכלו להתבונן במראה החלום ללמוד ממנו מוסר השכל. ויאמר בלבו הנה חלום הזה הראני כי לא טובה התרעומת אשר נתרעמתי על חלקי ועמלי, ולא טובה היתה ההסתכלות אשר הייתי מסתכל בקניינים של אחרים בתים וחפצים שאינם שלי, ולא טובה התאוה אשר הרחבתי ופשטתי אותה בכל הדברים הנמצאים בתבל להתאוות אליהם, ויורוני מן השמים טוב בחלומי להיות תמיד שמח בחלקי, ולא אקרא תגר על עמלי, ולא אביט בדבר שאינו שלי, כי כל תאוות של האדם באדמה הבל וריק המה, והיה מראה החלום הזה לי לנחמה שלימה. ע"כ המעשה שהובאה בספר אחד ע"ד המוסר:

והמשכיל יבין מן המעשה הזאת, כי רבוי והתגברות התאוה בשלשה מיני התאות הנז' גורמים סוף דבר להוציא את האדם מן העולם. גם לא תוכל להחליט להם מספר ומנין, יען כי יסתעף מהם סעיפים רבים, ובפרט תאות הממון סעיפיה רבו מאד, ושייכה בכל דבר ודבר המצוי בעולם, וגם יש בה מדרגות רבות ועצמו מספר, וטבע האדם אם יראה דבר שחבירו יתאוה לו גם הוא יתאוה, אע"ג דבלא"ה אין לו תאוה לדבר הזה, ולכן לאלו המתאוים כמה מיני תאוות מרובות קראם בשם אספסוף ותחלק התיבה לשתים וקרינן בה אסף סף, שהם שתי תיבות, דהיינו אסף תיבת אסף היא לשון אסיפה, ותיבת סף לשון כריתה, כמו יחדיו יספו נאם ה', ללמד כי באסיפה זו שמאספים בלבם תאוה רעה יספו בה, יען כי לא די להם תאוה בדבר אחד, אלא אשר בקרבו התאוו תאוה, כפל הלשון ללמד על כמה תאות, ואמרו אשר בקרבו ללמד אם בפיהם יאמרו על אחת, הנה בקרבם יש כמה מיני תאות, ולכן קראם בשם אספסף, שהוא אסף סף, כלומר זה אשר אסף מיני תאוות בקרבו סופו להיות סף מן העולם, כי אלו הכוחות של התאוה יתגברו עד מאד אצלו ומוציאין אותו מן העולם, וכאשר פרשנו בתאות אכילה ושתיה ובתאות המשגל ובתאות הממון:

לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא פה אל פה אדבר בו. נ"ל בס"ד כי מצינו שכתב מרע"ה בתורה דברים שהם שלו, כמ"ש והאיש משה ענו מאד מכל האדם, וכן בפרשת כי תשא וידבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו, ובפרשת וזאת הברכה, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ואפשר שיהיה איש שוגה ופתי להתקשות בדבר זה, איך מרע"ה יכתוב שבחים שלו והוא באמת עניו מאד, לכך עתה סתם הקב"ה פה האנשים הבאים

הבאים להרהר אחרי מרע"ה בזה, להודיע כל מה שכותב מרע"ה בתורה עפ"י גזרתו ומאמרו של הקב"ה הוא כותב, ועל כן אע"פ שיש דברים שהם שבח עצמו הוא מוכרח לכתוב כאשר אומר לו השי"ת. מעשה במלך אחד ששמע שיש אצל מלך א' שהוא אהוב שלו שר אחד חכם ושלם בכל מדות טובות ודרך ארץ, וחוקים ונימוסים של המלכות, ודעתו רחבה מאד, ומבין דבר מתוך דבר, ומפרש סתומות קולע אל השערה ולא יחטיא, והיה רוצה לראותו ולבדקו ולנסותו לידע אם אמת הוא, כאשר מפליגים אותו העולם בשבחים ומעלות הנמצאים בו, וכתב למלכו שישלחהו אליו לראותו, וכן עשה, וכאשר בא אצלו היה אותה שעה המלך עומד אצל המרכבה שלו לרכוב בה ליסע למקום אחד, וקודם שעלה המלך למרכבה רמז בידו לזה השר החכם שיעלה למרכבה קודם שירכב הוא, וזה תכף ומיד עלה, ואחריו עלה המלך, ואחריו עלה המשנה של המלך, ויחר להמשנה על הדבר הזה, ויאמר להשר החכם ההוא אתה הוא אשר משבחים אותך בשלימות המידות ובידיעות בחוקי המלכות ודרך ארץ, איך עלית למרכבה קודם שיעלה המלך, וזה הוא קלות ומיעוט דרך ארץ, והיה לך לסרב ולומר למלך חלילה לי לעלות קודם המלך, ויען השר ויאמר להמשנה אם אתה היית מכבדי לעלות למרכבה שלך קודם שתעלה אתה הייתי מסרב מפני כבודך, אך מאמר המלך על כל אדם אינו מסוג הכבוד, אלא הוא ענין גזרה, כי אין ראוי שהמלך יקדים כבוד עבדו על כבוד עצמו, כי לכן אמרו מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ולכן אם יצוה המלך לעבדו לעשות דבר אחד אע"פ שבזה הדבר יגדל כבוד העבד מאד, הוא מחוייב לעשות תכף ומיד, שאם יסרב משום ענוה ה"ז מקל בכבוד המלך, כי בזה ניכר שהמלך צוהו כך בשביל להרבות לו כבוד על עצמו, וזה אינו מן הראוי למלך, על כן כשאמר לי המלך לעלות למרכבה קודם ממנו, אם הייתי מסרב הייתי חוטא בכבוד המלך, לכן מיהרתי לעלות לקיים גזרתו, כי בזה בירדתי שאני מקיים גזרת מלך, ויענו כל השרים ויאמרו להשר לדקת בזה. ולכן כשאומר לו הקב"ה למרע"ה תכתוב והאיש משה ענו מאד, ודבר וכו' כאשר ידבר איש אל רעהו, וכן ולא קם נביא עוד וכו', היה מוכרח מרע"ה לכתוב כאשר צוהו, לקיים גזרת מלך, וז"ש לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, בכל דייקא, כלומר בין בדברים השייכים לכבודו, בין בדברים דלא שייכי לו, בכולם נאמן לכתוב כראוי, יען כי אני פה אל פה אדבר, כלומר בכל דבר אני מצוהו לכתוב כך וכך, והוא מוכרח לכתוב כאשר אצוהו :

פרשת שלח לך

שלח לך אנשים. איתא במדרש, שלח לך אנשים, רבי אחא הגדול פתח יבש חציר נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם, והמדרש הזה תמוה, מה ענין פסוק זה לפסוק שלח לך אנשים. ונ"ל בס"ד עפ"י מה ששמעתי מספרים, פעם אחת גביר אחד ממנהיגי הקהל עשה עבירה בסתר, ששכב בחדר סגור עם אשת איש, והבנין והתקרא של החדר היה חזק מאד כי חדש הוא, והנה בעודם שוכבים זע"ז נפלה התקרא בגזרת שמים, וכשבאו להסיר התקרא מצאום תחת התקרה מעורים זב"ז, ונודע לעיני הכל מעשה העבירה, ויוליכו גוית הגביר ההוא לקברו, וקודם קבורה בא הרב של העיר ההיא להספידו, ופתח עליו הפסוק הזה, נודע ה' משפט עשה בפועל כפיו נוקש רשע הגיון סלה, ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלקים. פירוש מתי נודע ה' משפט עשה, בעת אשר בפועל כפיו נוקש רשע, כאותו הגביר אשר בעת שעשה העבירה נוקש בנפילת התקרא עליו, ואז מעשה כזאת תהיה הגיון סלה אצל בני אדם, שיספרו אותם תמיד לדורי דורות, אבל אם לא יהיה הרשע נוקש בשעת הרשע, אלא ישובו רשעים לשאולה כדרך כל הארץ, אע"פ שהם מתים בעונם, אין ניכר לעיני העולם הדין שעושה הקב"ה, אלא כל גוים שכחי אלקים, שלא יתפעלו מן הדין הנעשה בשם אלקים, ולא יווסרו ממנו, על כן זה המת ודאי נתפעלו הבריות מן הדין שנעשה בו, כי אין זה טבעי ונהוג שתפול תקרא חדשה מאליה, והכל מאמינים כי יד ה' עשתה זאת בעבור העבירה שעשה, ויווסרו בזאת ועשו תשובה בלבבם, ולכן גם האיש הזה נמחלו עונותיו בעבור סקילתו, ובעבור שנעשה סיבה לשוב העם בתשובה, ואמר הרב קדיש והורידו המת לקברו ע"כ. ונמצא לפ"ז כשימות הרשע מיתה משונה כזאת בדרך פלא, יתפעלו בני אדם הרואין והשומעין וחוזרין בתשובה, מפני שאין רואין דרך לתלות הדבר בטבע הנהוג :

ולכן דרכן של חכמים הראשונים היה, כאשר מעניפים אדם רשע להמיתו לא יעשוהו מת כשאר מתים, אע"פ שממיתין אותו פתאום ברגע אחד, אלא נעשה גל של עצמות, שפירש רש"י ז"ל כאדם שמת קודם כמה שנים ונרקב, והיינו כדי שלא יאמרו הרואין לא מפני קללת החכם מת זה, אלא כך קרה לו אותו רגע מיתה פתאומית, על כן נעשה גל של עצמות, שזה א"א להיות ברגע, והוא דבר שינוי ממנהג, ובזה יודו כי יד ה' עשתה זאת, ובעבור כבוד החכם אשר נתן עיניו בו להעניש :

והנה ידוע כי החציר הוא עשב שגדל כל צרכו, ועלה וילא על פני הקרקע, וזה היובש שלו הוא טבעי ונהוג, יען כיון שילא וגדל על הארץ ועומד באויר שולטין בו החום והרוחות הקשים ומייבשים אותו, וזה העשב נקרא חציר, אבל ציץ הוא עשב הקטן שעולה על פני הארץ פחות מטופח אצבע, וזה אינו שולט בו החום ורוח החזק והקשה, על כן אם יראו שזה הציץ הקטן נבל, הרי זה הוא משינוי הטבע, שאין דרכו של זה להיות נבל :

ועל כן כיון שהכתוב דימה לבני אדם לעשבי השדה, וכמ"ש רז"ל בגמרא, לכן בני אדם שהם מתים מיתה נהוגה, ואין בה שינוי הטבע דומין לחציר היבש, שהיובש בו טבעי, אבל בני אדם המתים בשינוי הטבע, כמו אותו שנעשה גל של עצמות, או כמו אותו עשיר שבעשותו העבירה נפלה עליו תקרא חדשה ובנייה חזק מאד, אלו וכיוצא בהם דומין לנבל ציץ, שהוא משינוי הטבע הנהוג, ולז"א מנהגו של עולם יבש חציר, אבל אם נבל ציץ שהוא מיתה בשינוי הנהוג, ונגדית לטבע, הנה בזה דבר אלקינו יקום לעולם, שהכל מודים שיד ה' עשתה זאת, בעבור החטא והעבירה, ועי"ז לא יזידון לעבור על דבר השי"ת, אלא דבר אלקינו יקום לעולם, כי יתפעלו מדברים האלה ויווסרו לפרוש מן העבירה :

והנה ידוע ענין המרגלים לא היה רק עון הנוגע בכבוד הארץ, שהוציאו עליה דבה ארץ אוכלת יושביה היא, אלא היה עון חמור מאד שהוא הכחשה בנבואת מרע"ה, שנתנבא ואמר להם בדבר השי"ת שיביאם אל ארץ טובה, ונתן אותה בידם בנחת ושלוה ותפול אימתם על יושביה וכו', והם הכחישו בכל זה, שא"ל בשם השי"ת, ואמרו שהוא מעצמו דבר כל זה וה' לא צוה, וגם אמרו למה ה' מביא אותנו אל הארץ לנפול בחרב וכו', וגם אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, שבזה כיחשו גם יל"מ לומר מרע"ה הוציאם, והשי"ת לא צוה ח"ו, וכיון שעשו הכחשה בנבואת מרע"ה בדבר אחד או בשני דברים, הנה בזה הרסו כל התורה כולה ח"ו, שיאמרו השי"ת לא צוה בכל זה, ובזה נחרב העולם :

ובזה פרשתי בס"ד טעם לסמיכות פרשת המרגלים לפרשת קורח, מפני כי שני ענינים אלו הם שוים

ברעתם, דזה וזה הוא ענין הכחשה בנבואת מרע"ה, וכמו דסוף דבר נעשה תועלת לחזק נבואת מרע"ה, ממה שנעשה אופן הענש והמיתה למרגלים שהוא הפך ושינוי הטבע, דדמי לנבל ליץ, שבזה נתאמתה נבואת מרע"ה, כן נעשה תועלת מעונשו של קרח, שמזה נתאמתה נבואת מרע"ה :

והענין הוא, כי ענש המרגלים היה שנשתרבב לשונם עד טבורם, ותולעים יצאו מלשונם ובאין לתוך טבורם, וידוע כפי מנהג העולם אין הבשר מסריח בשעה אחת להיות מתליע ונעשה תולעים, ואלו איך בשרם נעשה תולעים ברגע אחד שהוכו במגפה, נמצא מיתתם וענשם לא היה דבר שדרכו להיות נעשה בעולם, אלא הוא משונה ממנהג וטבע העולם, ובזה ידענו הכל כי יד ה' עשתה זאת מדה כנגד מדה, וכך היה בקרח שפתחה האדמה את פיה ותבלעם, וירדו שאלה, דבזה נודע כי יד ה' עשתה זאת, ונתאמתה נבואת מרע"ה אצל הכל :

ובזה יובן בס"ד דברי המדרש, דקשיא במלת לך דכתיב בקרא יראה לשון יתר, ובכמה מקומות נכתב לך, להדרש לך להנאתך ולתועלתך. וקשה כאן מה הנאה ותועלת מגיע לו מזה, ולכך פתח רבי אחא ואמר יבש חציר נבל ליץ ודבר אלקינו יקום לעולם, דפרשנו הכתוב לעיל עד"ז, דהכונה הוא שנתאמת דברי התורה ויקום דבריה עד עולם, וכן כאן א"ל שלח לך לדיקים לתועלתך ולהנאתך, כדי שתתאמת ותתכבד מענין המרגלים נבואתך ע"ד שאמרנו :

איש אחד איש אחד למטה אבותיו השלחו. נ"ל בס"ד מתחלת לווי השילוח רמז הקב"ה למרע"ה, מי הוא זה שראוי לשלוח, והיינו באומרו איש אחד בטעם תרסא, רמז על יהושע אשר מתייחס ללבנה, וכמ"ש רז"ל הטעם שנקראת אסתר המלכה בשם אסתר, כי כך היו קורין אותה הנכרים על שם יופיה, כי הלבנה נקראת בלשון פרסי אסתהר, ולכן בטעם של תרסא שהוא בהפוך אתוואן, שהיא הלבנה רמז על יהושע אשר פניו כפני לבנה :

ואומרין איש אחד שנית בטעם אזלא גרים, רמז בזה על כלב שהלך להשתטח על קבר שלשה אבות, כדי שיהיה ניצול בזכותם מעלת המרגלים, וכמ"ש חז"ל, וזה נרמז בטעם הנקרא אצלינו בשם אזלא גרים, כלומר אזלא רגליו אצל קבר ג' רי"ש, הם השלשה אבות שהם שלשה ראשין של ישראל, ואלו השנים כל נשיא בהם, כלומר סופם ליקח הנשיאות והמעלה של כל עשרה הנשארים שהלכו עמהם :

אי נמי נ"ל בס"ד אומרו כל נשיא בהם, כי כל לדיק נחשב בכ"ה איש, כי יש בו נרנח"י, וכל חלק מן נרנח"י יש בו חמשה חלקים של נרנח"י, הרי כ"ה, וכל חלק הוא בחינת פרלוף בפ"ע, ולכן נמלא נחשב לדיק אחד לבדו בכ"ה חלקים. ובזה פרשתי בס"ד, ואני והנער נלכה עד כה, כלומר כל אחד משנינו ילך בכ"ה כוחות שהם כ"ה חלקים, ונשתחוה לקבל השפע בכ"ה ניצורות שהם כ"ה כוחות שבנו, ונשובה אליכם להשפיע לכם :

ובזה פרשתי בס"ד מ"ש רשב"י ראיתי בני עליה והם מועטים, אם שנים הם אני ובני הם, שעשה סברה שלא יהיו חסרים משנים בעולם, מפני כי העולם נברא בעשרה מאמרות, וכל ויאמר הוא חמשה אותיות, וסך הכל חמשים אותיות, ולכך צריך שיהיו נמצאים בעולם שנים מאלו, לפחות, שכל אחד שלם בכ"ה כוחות של חלק נרנח"י, ולכך הוא שקול כנגד כ"ה איש, ובשנים נמלא חמשים כנגד חמשים איש, וז"ש כאן כל נשיא בהם אותיות נשיא קרינן בה נון איש, כי בשנים לדיקים שהם יהושע וכלב תמלא נון איש, כי כל אחד הוא כנגד כ"ה איש :

כולם אנשים ראשי בני ישראל המה. י"ל למה הוצרך לומר ראשי בני ישראל המה, דזה נודע מקרא קמא דאמר כל נשיא בהם, והנשיא הוא הראש. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב ברכת טוב ז"ל, בפרשת האזינו על פסוק ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה, והוא דכתבו המקובלים, כי שתי מידות יש א' מה, וב' הם, והיינו מה מורה על העדר היש והפוכו, והם מורה על ההויה והקיום, וכשישראל עושין רש"מ יתקיים בהם מדת הם שמורה על הויה והקיום, וכשאין עושין רש"מ שולט בהם מדת מה המורה על העדר והפסד, ולז"א אסתירה פני מהם, ר"ל ממדת הם המורה על ההוה והקיום, ואראה שתהיה מדת מה אחריתם, והיינו ר"ל מה המורה על העדר והפסד, יען כי דור תהפוכות המה שהם מתהלכים בתהפוכות, לכן גם אני הפכתי להם מדת הם למדת מה, עכ"ד ע"ש :

ובזה פרשתי בס"ד, מאמר תלמוד ירושלמי בפ"ב דתענית, על פסוק פתח ה' את אוצרו ויוצא כלי זעמו, עד דו פתח דו טריק (פי' סותם) רחמוי קריבין ע"כ, ופרשתי הכונה כי הלדיקים מתנהג עמהם במדת הם המורה על ההויה והקיום, והרשעים מתנהג עמהם במדת מה המורה על העדר, כי מיתה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם, וחיים ללדיקים הנאה להם והנאה לעולם, ואחז"ל כשהקב"ה מעניש את הרשעים זוכר לטובה את הלדיקים, דכתיב ויהי בשחת אלקים את ערי הככר ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וכו', ולז"א פתח ה' את אוצרו זה אוצר טוב ללדיקים, ככתוב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים, שבזה מקיים בם מדת הם המורה על ההויה והקיום, ובעת ההיא יוציא את כלי זעמו להעניש לרשעים במדת מה, המורה על העדר והפסד. והנה מדת מ"ם פתוחה, ומדת הם מ"ם סתומה, ולז"א עד דו פתח זו מדת מה בעבור הרשעים, עד דו טריק ר"ל סותם, זו מדת הם בעבור הלדיקים, רחמוי קריבין לבינונים מכח זכות הלדיקים, כמ"ש הכתוב ויהי בשחת אלקים את ערי הככר, במדת מה המורה על ההעדר והפסד, ויזכור אלקים את אברהם במדת הם הרמוזה בשם אברהם, כי יתחלק לשנים, וקרי ביה אבר מה שעי"כ רחמוי קריבין לבינונים, זה לוט, דאז וישלח את לוט מתוך ההפכה, דכיון דזוכר הלדיקים נושעים הבינונים בזכותם, כי הוא יתברך רב חסד מטה כלפי חסד :

וז"ש על י"ב האנשים אשר הזכירם ראשי בני ישראל המה, כי בהם יש ב' חלוקות שהם חלוקה אחת הם יהושע וכלב שהם לדיקים, והם נקשרים ואחוזים במדת הם המורה על ההויה והקיום, כי נתקיימו שניהם, וחלוקה הב' היא חלוקה של עשרה אנשים שהרשיעו וחטאו בהוצאת דבה, ואלו נקשרו ונדבקו במדת מה המורה על ההעדר וההפסד, שסופם נעדרו ואבדו מן העולם, והנה תיבת המה המ"ם באמלע, וכשתקראנה עם אות ראשונה בלבד נקראת הם, וכשתקראנה עם אות אחרונה בלבד נקראת מה, נמלא מלת המה משני תיבות שהוא תיבת הם, שדבוקים בה הלדיקים, ותיבת מה שדבוקים בה הרשעים, כי כאן באלו הי"ב אנשים יש יהושע וכלב שדבוקים באותיות מה, ויש עשרה אנשים שדבוקים באותיות הם, ולכן כנגד שני חלוקות אלו אמרו על הי"ב הנזכרים ראשי אלפי ישראל המה, כלל באותיות המה שני לירופים שהוא לירוף הם על יהושע וכלב, ולירוף מה על העשרה אנשים הנשארים :

וראיתם את הארץ מה היא. נ"ל בס"ד רמז להם כשיבואו שם יראו מתים הרבה, כי עשה ה' כך כדי שיהיו הכנענים טרודים במתיהם, ולא יהיו שמים

לב עליהם, והמיתה היא העדר הרמוז בצירוף מה, ולז"א וראיתם את הארץ מה היא, שתראו בה פועל מה המורה על ההעדר, וזה לא יהיה אלא רק לעם היושב עליה, ולא לכם העובדים בה:

ומה הארץ השמנה היא אם רזה. נ"ל בס"ד שמנה קרי בה שמנה בחולם, שהוא ר"ל מספר שמונה הרומז לבינה, שהיא ספירה שמינית, והיא ירושלים העליונה, דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, והגיד להם שישיגו ברוה"ק התחברות ארץ ישראל התחתונה עם ירושלים העליונה, שהיא בסוד הבינה, ותראו אם היא מחוברת עם הבינה שהיא מספר שמונה, או אם רזה היא בהתחברות שאין לה חיבור חזק וטוב, וראו היש בה עץ, ר"ת עין צדיק המאירה בה בסוד בן פורת יוסף בן פורת עלי עין:

ויעלו ויתורו את הארץ עד רחב לבא חמת. י"ל מה בא הכתוב ללמדנו בסיומו את המקומות ההם. ונ"ל בס"ד, דידוע כי ארץ ישראל כולה היא בחינת לאה, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק לך לך מארצך וכו', אל הארץ אשר אראך, אך חברון בלבד היתה בחינת רחל, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בטעם שמלך דוד הע"ה תחלה בחברון שבע שנים, כדי לתקן את רחל, וידוע כי המרגלים לא נכנסו לחברון אלא רק כלב לבדו, והנה מספר רחב בלא וא"ו ככתוב בתורה עולה ר"י, ומן מספר ר"י עד שתגיע למספר חמת יש מספר רחל, ולז"א ויעלו ויתורו את הארץ ממדבר צין עד רחב דמטי לחמת, פירוש עד מספר שיש מן מספר רחב שמגיע למספר חמת, הלכו המרגלים, כי לא הלכו לחברון שהיא רחל, והיינו עד ולא עד בכלל, ורק כאשר עלו בנגב ויבא כלב לבדו עד חברון והם לא באו:

ויעלו בנגב ויבא עד חברון ושם אחימן ששי ותלמי ילידי הענק. הנה אנחנו צריכין להתבונן בכמה דברים במקרא הזה, חדא דארז"ל ויבא כלב עד חברון, והיכא רמיז כלב, ועוד אם כלב נכנס שם כדי להתפלל על קברי האבות, למה לא נכנס יהושע ג"כ להתפלל על עצמו שינצל מעצת המרגלים, והן אמת כי יהושע התפלל עליו מרע"ה, מה הפסד יש בזה, אם יבקש בזכות האבות ג"כ שיתפללו עליו, ועוד כשנכנס כלב למה לא הקפידו האנשים אשר עמו לומר לו למה תכנס לבדך, כיון דאין אנחנו נכנסים, דראוי להיות כולם שוין במהלכם ולא יתפרדו זע"ז, ועוד באמת חברון היתה מבונה שבעה פעמים על צוען, ולמה לא נכנסו המרגלים לרגל אותה, ונ"ל בס"ד כי המרגלים פחדו ליכנס שם, מפני ששם יש בני ענק, ולכך נתנו מעלה גדולה לכלב ועשו לו יתרון ועילוי גדול, באומרם אליו להיותו משבט יהודה ומגולגל בו יהודה שהיה מלך באחיו, ויש לו ברכה ידך בעורף אויבך לא ירא ולא יחת מפני בני הענק, ואדרבא יהיה עליהם אימה ופחד ממנו, ולכן אמרו כולם לכלב בכבוד הכנס אתה לבדך, כי הם כיון שאין להם ברכה כזאת הברכה שיש ליהודה המתגלגל בך, צריכין הם לחוש לסכנה מפני בני הענק:

והנה כאן כינה הכתוב את כלב בשם נגב, כי מספר שמו נ"ב, ועם כללות ג' אותיות שמו נעשה נגב, וז"ש ויעלו בנגב כלומר עשו עילוי ומעלה גדולה בנגב, הוא כלב שכבדו אותו בביאה זו של חברון, באומרם שראויה אליו דוקא, ולכן ויבא עד חברון, והא דלא נכנסו הם עמו מפני ששם אחימן ששי ותלמי בני הענק, וחששו על עצמן להכנס במקום סכנה ההוא, ואם תאמר שמא לא נכנסו שם, מפני שלא היתה חשובה בעיניהם כדי לרגל אותה, לז"א וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים, שהייתה מבונה שבעה פעמים על טוב צוען מצרים, שהיתה מובחר הארצות שבעולם:

עלו זה בנגב ועליתם את ההר. נ"ל בס"ד הסט"א נקראת גב, שהוא ר"ל אחור שעומדת באחור מקום הקדושה, רמז לדבר ארם מקדם פלשתים מאחור, כלומר ארם הוא נגד המקום של הקדושה שהוא א' רם מקדם, אבל פלשתים הסט"א היא מאחור, על כן הסט"א נקראת גב שהוא ר"ל אחור. גם ידוע שיש בסט"א עשר ספירות טומאה, ושלשה אומות שהם עמון ומואב ואדום הם ראש, כי הם כנגד ג' ראשונות חב"ד דקליפה, אך ז' עממין נקראים זנב שהם ז' תחתונות חג"ת נהי"ם הנחשבים זנב לגבי אותם השלשה שנקראים ראש. נמצא ג' אומות הנז' הם ראש של גב, ואלו שבעה עממין שהיו שולטים בא"י קודם כניסתם של ישראל הם זנב של גב:

והנה אם תכניס אותיות זה באותיות בנגב יהיה מזה צירוף זנב גב, ולכן לאלו ההולכין לרגל את ארץ ז' עממין, אמר להם עלו זה בנגב, רמז להם בזה על צירוף זנב גב, כלומר אל תיראו מהם, כי אלו השבעה עממין הם זנב של גב, ולא ראש של גב, כי אותם שהם עמון ומואב ואדום שלא ניתנו לכם עתה המה ראש של גב, ולכן לא ניתן לכם שליטה עליהם עתה אלא עד ביאת המשיח, אבל אלו השבעה הם זנב גב, וניתן לכם שליטה עליהם עתה ונמסרים בידיכם. ואמר עוד ועליתם את ההר, רמז להם כשאתם הולכים שם אין אתם עולים לאויר סט"א, אלא אתם עולים לאויר קדוש המכוון כנגד ירושלים של מעלה, ולז"א ועליתם את ההר, כלומר לקדוש הרמוז באותיות הסמוכים לאותיות הר מכאן ומכאן, כי קודם הר יש דק, ואחר הר יש ו"ש, הרי צירוף קדוש כלומר אתם עולים לאויר קדוש:

ועוד נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב מהרי"ס ז"ל, דארץ ישראל היא טובה עם שתי המעלות ביחד שהם ערב ומועיל, והערב הוא מצד תבואתיה ופרותיה ושמנה ודובשה, והמועיל הוא מצד קדושתה במצות התלויות בארץ, ולהיותה מוכשרת לעבודת השי"ת ולהשראת שכינה ע"ש:

והנה ידוע דהערב יתייחס לצפון, והמועיל יתייחס לדרום, כמ"ש רז"ל, הרוצה להעשיר יצפין והרוצה להחכים ידרים. גם נודע דהנמשך אחר הערב אין הליכתו נחשבת עליה אלא ירידה, כי כן דרכו של ערב להיות יורד, כי כח התאוה של הערב נחלש ברוב הימים, משא"כ המועיל הליכת האדם בו נחשבת עליה, כי דרכו להיות תאותו מתגברת ועולה באדם, ועל זה ארז"ל זקני ת"ח כל זמן שמזקינין דעתם מתוספת עליהם. וז"ש עלו זה בנגב, ר"ל לא תבקשו את ארץ ישראל בשביל הערב לאכל מפריה ולשבוע מטובה, אלא תבקשו אותה בשביל המועיל המתייחס לנגב, ועי"כ ועליתם את ההר, דהליכתכם נחשבת עליה ולא ירידה. ובזה יובן מ"ש כלב להם עלה נעלה וירשנו אותה, ר"ל במועיל שדרכו בעליה נעלה אותה לארץ כנען, ובזה וירשנו אותה שתהיה אצלינו בסוג ירושה שאין לה הפסק, שלא נחטא כדי שנגלה ממנה:

הלא טוב לנו שוב מצרימה. נ"ל בס"ד, דקראו אותה עתה בשם מצרימה, ולא אמרו מצרים, והיינו כי הם היו יראים מארץ כנען שסופה נו"ן פשוטה, שהיא דוגמת גדר וחומה, וחשבו שזה מורה שלא תוכל שום אומה להכנס בתוכה לרשת אותה, כי היא כעיר בצורה בחומה זקופה וגבוהה, עומדת כנגד הבא אליה ללכדה, וכמ"ש בתחלת דבריהם והערים בצורות גדולות מאד, ולכך הם אומרים לשוב מצרים, וכדי שלא יאמרו להם אם אתם עושים רמז לזה מן אות האחרון של השם, הנה גם במצרים יש רמז דומה לזה שלא יוכל האדם ליכנס בה לרשת אותה, כי סופה מ"ם סתומה שהיא מוקפת מארבע רוחות, דמורה זה שהיא שמורה מן אנשים זרים שלא יוכלו לכבוש אותה:

אותה ולרשת אותה, וגם אולי לא תקבל אתכם, על כן קראו אותה מצרימה דאות האחרון שלה הוא אות ה' שיש לה שני פתחים גדול וקטן, דמורה על זה שכל הבא אליה מקבלתו ופתחה פתוח לפניו, הן אם יבא בדרך מלחמה, הן אם יבא בדרך רצוי ופיוס:

אי נמי כונתם בזה, דאין לנו עתה לפחד מן הטומאה של מצרים, כי עתה נתקנת ונטהרה ששמה מצרימה שהוא מספר שכינה. אי נמי מקודם שעדיין לא נתנה לנו התורה שנקראת טוב, היינו יראים מן כח הטומאה של מצרימה, אך עתה הלא טוב לנו ר"ל תורה שנקראת טוב היא לנו ותשמור אותנו, ולכן נוכל לשוב מצרימה:

ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראום. י"ל מה ענין לחמנו הם דקורין אותם לחם, ועוד מה ענין סר צלם דאם נסו הצללים לא יתקיים האדם, ואיך עודם קיימים וחיים בתוכה. ונ"ל בס"ד כי יהושע וכלב הבינו דהיה לישראל פחד ומורא מן הכנענים, דלכך מסרבים לבא לארץ כנען מחמת שני טעמים, האחד נראה מזל כנענים חזק מאד שזכו לארץ טובה כזאת, שאפי' הפסולת דפסולת שלה משובחת ז"פ על ארץ שאר אומות, כמ"ש רז"ל דחברון היתה פסולת והיא מבונה ז"פ על צוען, ועיר צוען מבונה ז"פ על שאר ארצות. ומה שזכו הכנענים לארץ כזאת מה שלא זכו שאר אומות זה יורה דמזלם חזק עצום ורב, וידוע כל מי שמזלו תקיף מאד, צריך להשמר ממנו ולא יתגרו בו, וכמ"ש רז"ל אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו, וטעם הב' שראו שלא רצה השי"ת לקיים גזרת ברית בין הבתרים בעבדות ועינוי שגזר על ישראל בהיותם יושבים בארץ כנען, אלא גלגל להם ירידה למצרים לקיים בהם הגזרה שם והרחיקם מן הכנענים, ומזה נודע שהכנענים הם תקיפים יותר מן המצריים, שאם היו משועבדים תחת יד הכנענים, לא היו יכולים להתקיים בעולם, ולכך הרחיק אותם מהם, וא"כ זה יורה על תוקף הקליפה שלהם, ולכך היו יראים לבא לארצם ולהתגרות בם:

אך באמת מגור זה הוא הבל, ואין ראוי להיות לישראל שום פחד ומורא, הן מצד המזל של הכנענים כטעם הראשון, והן מצד הקליפה שלהם כטעם השני, ואקדים לומר משל על זה לחמור שהיה עומד אצל בעליו עם שאר חמורים ובהמות שיש לו, ויהי היום ויקחנו אדונו מארוות הסוסים, ויתן עליו משא שק גדול מלא שושנים טובים מאד וריחם נודף להוליכם ממקום למקום, ומדי עברו ברחובות היו כל האנשים העוברים ושבים מתקרבים אצלו ללכת אתו ביחד, ואח"כ בא החמור לבית אדונו אצל חביריו הבהמות ויתפאר לפניהם ויאמר חמודות אני לבני האדם, שכל האנשים הרואים אותי נמשכים אחרי, כי אהבוני אהבה עזה. ויהי ממחרת הטעין אותו אדונו שק מלא זבל ואשפה וסרחון להוליכו למקום האשפות, ויהי כל רואהו ברחובות נדדו ממנו והם מתחבאים בפתחי שערים ובזוויות הדרכים עד שיעבור החמור הנושא המשא הזה מלפניהם, והנה אחר שהורק המשא הזה במקום האשפות, ושב החמור אל בית אדונו למקום ששם אסופים כל הבהמות, היה החמור הזה משתבח בעצמו לפני הבהמות, ויאמר להם היום הזה נפל פחד ומורא שלי על בני האדם כי יראוני בני האדם ונחבאו. והנה השועל ששם היה עומד אותו היום וגם אתמול, ושמע דבריו שהיה משתבח אתמול והיום, ענה אותו ויאמר לו, אתמול מה היית טוען, א"ל משא של ורדים ושושנים שריחם הטוב נודף, א"ל א"כ לא בעבור גופך עצמך קרבו אליך, ולא באהבתם בך, אלא בשביל להנות מן הריח הטוב של השושנים שהיית נושא אותם עליך, והיום מה היית טוען, א"ל זבל ואשפה וסרחון, א"ל א"כ לא יראו ממך ונחבאו אלא בעבור ריח הסרחון שיש עליך ברחו ונחבאו:

וכן הענין כאן, מה שחושבים על הכנענים מזלם חזק ותקיף שזכו לשבת בארץ טובה מאד, מה שלא זכו שאר אומות אפילו לפסולת דפסולת של ארצם, לא היה זה מתוקף המזל שלהם, אלא היה מגודל ועוצם כוחות הקדושה שהיה אצלם ויונקים מהם, לכך זכו לישב בארץ טובה, כי נצוצות הקדושה שהיו אצלם הם שייכים לקדושה של הארץ הזאת, ולכך הארץ הזאת קבלה אותם ודבקה בהם, וכמ"ש השועל לאותו חמור על יום ראשון לא בעבור אהבת בני האדם בגופך עצמך היו מתקרבים אצלך ודבקים בך, אלא בעבור השושנים שהיית נושא עליך, כן ארץ הקדושה לא היתה מקרבת הכנענים בתוכה ודבקה בהם בעבור תוקף מזלם, אלא בעבור השושנים הם נצוצי הקדושה שהיו נושאים עליהם, שהם שייכים לה ונהנית מהם בעת שהכנענים דרים ויושבים בקרבה, על כן אין לחוש ולירא מן המזל שלהם, כי לא בעבור תוקפו זכו הכנענים לדור בארץ הקדושה:

וחששה השנית שהיו מתפחדים מתוקף הקליפה של הכנענים, מפני שהקב"ה הרחיק את ישראל מן ארצם והבריח אותם למצרים כדי לקיים בהם שם גזרת השעבוד, לאו בעבור תוקף וקושי הקליפה שלהם הרחיקם מהם, אלא בעבור הסרחון של הרע שיש בקליפתם, כי היו ישראל נזוקין מן ריח רע שלה אם היו דרים עמהם, וכמו שאמר השועל לחמור על יום השני שהיה נושא עליו סרחון, לאו בעבור מוראם ממך היו בורחים, אלא בעבור הסרחון שהיה עליך שלא היו רוצים להריח ריח רע, וכן כאן לאו בעבור תוקף וחוזק הקליפה הבריח את ישראל למצרים, אלא בעבור סרחון הקליפה שלא תריח נפש ישראל ריח רע של קליפת הכנענים, ועל כן אין כאן טעם להיות לישראל מורא ופחד מכניסתם לארץ כנען, כי יבואו עתה להכרית הכנענים ממנה בעזרתו יתברך, ולטהר את הארץ:

ובזה יובן ואתם אל תראו את עם הארץ דייקא, שתחשבו מה שזכו להארץ הטובה הידועה, ש"מ מזלם תקיף, אין זאת הזכיה שזכו בארץ בא להם מפאת המזל, אלא מפני כי לחמנו הם שיש בהם נצוצי קדושה השייכים לנו, ולכן קבלה אותם ארץ הקדושה שהיא חלקינו ונחלתינו, כי ישראל וארץ הקדושה חד איהו, שלכן נקראת ארץ אחוזתכם כנודע, ולא היה זה מצד המזל כדי שתהיו יראים מצדו. וגם לא תהיו יראים מצד הקליפה שלהם בראותכם שהבריח אתכם הקב"ה מן הכנענים לארץ מצרים, הנה גם זאת ההברחה שברחתם מהם לא היתה מסיבת מורא הקליפה שלהם, אלא מסיבת הסרחון שלה וזהו סר צלם מעליהם, סר לשון סרחון וביאוש, כמ"ש בערוך בערך סר תרגום ולא סרי, וכן איתא בגמרא מה יעביד ר"י צרוקיה דלא לסרו, וכן אמר כאן צלם הוא הקליפה של הכנענים, סר ר"ל יש בה סרחון וריח רע, ולכך הבריח אתכם לארץ אחרת כדי שלא תריח נפשכם ריח רע מהם, ולאו מצד הקושי ותוקף הקליפה היה זה, ועל כן כיון דהשי"ת הוא אתנו לגרשם תכף ומיד בביאתינו שם, אל תיראום, כאשר אתם מדמים בזה:

אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת, במדבר הזה יתמו ושם ימותו. קשא מאי מרבה בתיבת כל, ועוד י"ל למה כפל יתמו ושם ימותו, גם נקיט אם לא זאת אעשה, לשון אם לא אין לו הבנה בדברים אלו ואינו מרווח. ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש המפרשים ז"ל, דכל גזרה שתהיה בדבור נחלשת ולא תתקיים כולה, אבל אם תשאר במחשבה תהיה חזקה ולא יתבטל ממנה כלום, ובזה פרשו המפרשים ז"ל על מאמר רז"ל, דאמרו כשסרחה הקב"ה

הקב"ה למרע"ה מיתתו של רבי עקיבא, א"ל רבש"ע זו תורה וזו שכרה, א"ל שתוק כך עלה במחשבה, ר"ל אל יעלה בדעתך להתפלל לבטל הגזרה כולה או מקצתה, גזרה זו עלתה במחשבה בלבד, ולכן א"א לבטלה ומוכרח שתתקיים. ובזה פרשו ברוך שאמר והיה העולם, אמר דייקא, שלא בראו במחשבה בלבד, ולכן ברוך מרחם על הארץ, שלא הנהיג העולם ע"פ מדה"ד הקשה, עכ"ד:

והנה כאן בענין גזרה שגזר הקב"ה בעבור חטא המרגלים, אם לא היה אומר בפירוש את הגזרה אלא היתה נשארת במחשבה בלבד, אז היתה מתקיימת בכולם, גם בהטף גם בהזקנים, ועוד היו מתים בעוה"ז, ולא היה להם חלק לעוה"ב, אך עתה שהוציא את הגזרה הזאת בדבור הועיל שלא שלטה אלא באותם שהם מעשרים שנה עד ששים שנה, שנצולו הקטנים שהם פחות מעשרים, וגם הזקנים שהם יותר מששים, ועוד תועלת שניה הועיל הדבור, שאם היתה נחשבת במחשבה בלבד היתה מתקיימת בעוה"ז ובעוה"ב, משא"כ עתה שהוציאה בדיבור לא נתקיימה אלא בעוה"ז, אבל יש להם חלק לעוה"ב, וז"ש אני ה' דברתי, כלומר אני ה' בעל הרחמים עשיתי חסד, דגזרה זו דברתי אותה ולא נשארה במחשבה בלבד, יען אם לא, כלומר אם לא הייתי מדבר אותה אלא היתה נשארת במחשבה בלבד, אז זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת, כלומר אעשה הגזרה לכל העדה בין הקטנים ובין הזקנים, ולא הוה סגי באותם שהם מעשרים ועד ששים בלבד, ועוד קושי אחר היה בה שהיתה מתקיימת בעוה"ז ובעוה"ב, וזהו במדבר הזה יתמו בעוה"ז ושם ימותו לעוה"ב, אך עתה שדברתי הגזרה הרויחו חלק גדול ממנה, וגם הרויחו שלא הפסידו את עוה"ב, אלא עתידין להתהלך לפני ה' בארצות החיים:

ויאמרו אל כל עדת בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אותה טובה הארץ מאד מאד. קשה תיבת לאמר אין לה משמעות כאן, כי אינו לאמר לאחרים עוד, כיון שהם אמרו אל כל עדת בני ישראל. ונ"ל בס"ד, כי כל דבר שיש בעולם יש בו טוב ויש בו רע, כלומר לפעמים הוא פועל טוב, ולפעמים פועל רע, ונראה הטעם כי זה הטבע שיש בבריות נתהווה אחר שחטא אדה"ר מעץ הדעת שהיה טוב ורע, לכן כל הבריות וכל הדברים שבעולם נעשה פועל טוב ופועל רע, ואם לא היה חטא זה של עץ הדעת טוב ורע היו כל דברים הנמצאים שבעולם כולם פועלי טוב בלבד, ואין יוצא מהם רע כלל בשום אופן, וזה ברור:

וכאשר תשכיל בזה תמצא שיש בדבר זה שינוי בין הדיבור ובין שאר הנבראים שבעולם, כי כל הנמצאים שבעולם כשהם פועלים רע אין תרופה ותיקון לרע היוצא מהם בהם עצמם, אלא צריך לעשות להם תרופה מדבר אחר, דרך משל המים הם פועלים טוב שמרווים הצמאים ומחיים אדם ובהמה, וגם מגדלים את האילנות וזרעים, ועוד נמצא בהם פועל רע שלפעמים האדם והבהמה נחנקין בהם, וכן לפעמים יתגברו וישטפו הזרעים והאילנות ויחריבו בתים גדולים, אמנם כשיוצא מהם פועל רע אין לעשות רפואה ותיקון להרע והנזק היוצא מהם בהם עצמם, אלא נעשה בדבר אחר, דהיינו אם האדם טבע במים אין מעלים אותו מן המים להצילו על ידי המים עצמם, אלא צריך להביא לו מלודה להעלותו בה, או ירד אדם למים וימשכנו מהם, וכן אם נכנסו מים הרבה בבטן האדם, אין מוציאין המים שבבטנו על ידי המים עצמן, אלא ע"י דבר אחר, ואם נפרץ גדר המים ויצאו מים רבים מן הפרלה לשטוף זרעים ובתים, אין סותמין הפרלה כדי למנוע שטף המים על ידי המים עצמם, אלא סותמין ע"י דבר אחר שמביאים אבנים ועצים ועפר ויוצא ומצילים אותם מנזק המים הזדונים, וכן הענין בכל דבר ודבר שבעולם:

אך הדיבור משתנה בענין זה, והוא כי גם הדיבור יוצא ממנו פועל טוב, ויוצא ממנו פועל רע, וכמ"ש מות וחיים ביד לשון, אמנם יש יתרון ומעלה לדיבור, כי הרע היוצא ממנו אפשר להסירו ולרפאות הנזק שלו ע"י הדיבור עצמו ממש, וכמו המשל הידוע שאמרו חכמים על פסוק מות וחיים ביד לשון, שהמלך חלה בחולי מסוכן, ואמרו הרופאים אין לו תקנה אלא בחלב לביאה, ומי הוא זה יוכל לחלוב הלביאה, ואמר אדם אחד אני אלך ואביא, הלך וטרח ועשה המלאכה בחכמה גדולה שיהיה יכול לחלוב הלביאה, ועשה והצליח וחלב אותה, וישם החלב בכלי ונשאו בידו להביאו למלך, ויהי הוא מהלך בדרך להביא החלב למלך, היו האיברים שלו מריבים זע"ז, דהיד אומרת אני העיקר שחלבתי, והרגל אומרת אני העיקר שנגשתי אצל הלביאה, והעינים אומרים הם העיקר, כי בלא מראה עינים איך יחלוב, והאזנים אומרים הם העיקר ששמעו הדבר הזה שגזרו הרופאים לרפאות המלך, וכן שאר אברים, ורק הלשון היה שותק, אמרו לו למה אתה שותק, אמר להם נגיע לבית המלך ונראה מי הוא העיקר בכבוד הזה, ויבא זה האיש אצל המלך וצלוחית חלב בידו, ויאמר למלך קח זה החלב של כלבתא שהבאתי לך, ויקצוף המלך ויצו לתלותו על העץ בעוד הצלוחית בידו, ויהי הם מוליכים אותו ויבכו כל איבריו, ויאמר להם עתה תראו מי הוא העיקר, אמרו לו אתה מלכינו ואתה אדונינו תצילינו. א"ל כן אעשה, ואמר זה האיש לעבדי המלך למה אתם תולים אותי אחר שעשיתי טובה למלך שהוא בסכנה גדולה, כי מי זה שיוכל לעשות כאשר עשיתי אני, אמרו לו שוטה חלב כלבתא הבאת ולא יתלה אותך על עץ, ויאמר להם זה החלב הוא חלב לביאה, ורק בעירי קורין את הלביאה כלבתא, ואתם תבחנו החלב הזה אצל הרופאים, והם יכירו אם הוא חלב לביאה או חלב כלבתא, ויבחנו אותו וראו שהוא חלב לביאה, ויעשרהו המלך עושר גדול וינשאהו על אשר החיה את נפשו:

נמצא הרע שפעל הדיבור נתקן ונסתלק על ידי הדיבור עצמו, וזה כוחו שלא סתר דברים הראשונים, אלא הניחן כמו שהם, ותיקן אותם, כי אמר אח"כ כן הוא חלב כלבתא אמרתי, אך בעיר קורין את הלביאה בשם כלבתא, ועל כן ישובח הדיבור על כל דברים הנמצאים שבעולם, שהרע שבו יתוקן מניה וביה וישאר כמו שהיה ויהיה נעשה טוב, ובעבור זה ראוי הדיבור להחליט לו תואר טוב, כי נאמר כל פועל שלו הוא טוב ולא רע, משא"כ שאר דברים שהם פועלים טוב גמור, ופועלים רע גמור, שא"א לתקנו אלא בדבר אחר, ולכן יתייחס להם הרע, ואין יתרון לפועל הטוב שבהם לייחס את הדיבור אליו דוקא:

ובזה יובן בס"ד לתרץ קושיא אחת שנתקשיתי במאמר רז"ל במדרש משלי על פסוק ברוב דברים לא יחדל פשע, שני מלילין היו עומדין לפני אדריינוס קיסר, אחד היה מלמד זכות על הדיבור ומשבחו שהוא היפה שבעולם, ואחד היה משבח השתיקה שהיא היפה שבעולם, אמר המלך לאותו המשבח את הדיבור הראה סנגוריא לדבריך, אמר אלולי הדיבור לא היו המלכים מתקלסין ומתמלכים, ולא היה נעשה המשא ומתן בעולם, ולא היו בעלי המלאכות לומדים המלאכות, ולא היו הספינות פורשות בים. א"ל המלך יפה דברת. חזר המלך ואמר לאותו המשבח את השתיקה הראה סנגוריא לדבריך, האיך אתה מלמד על השתיקה שהיא הטובה והיפה שבעולם, והתחיל לפתוח פיו ולדבר, קם חבירו וסטרו על פיו, א"ל המלך למה סטרת אותו, א"ל אני הבאתי משלי על שלי, כי בדבור למדתי

למדתי סנגוריא על הדיבור, אך זה ששבח את השתיקה איך יפתח פיו לדבר ולעשות סנגוריא משלו על שלו, ואם הוא חכם ולדק בשבח ששבח השתיקה צריך שיעשה סנגוריא לדבריו בשתיקה ולא יעשה הסנגוריא בדבור. ובזה פרשתי רמז הכתוב בז לדבר יחבל לו, כי המבזה את הדיבור לומר על השתיקה שהיא יפה ממנו, גורם לעצמו חבלה לסתור אותו על פיו כשיבא להוכיח בפיו ראיות לקיים דבריו לחזק השתיקה, ולהגדיל כבודה על הדיבור:

והנה י"ל במאמר הנז' על אותו המליץ ששבח את הדבור לומר הוא היפה והטוב בכל הנמצאים שבעולם, למה לא נתן שבח זה למים, כי חיות כל הבריות אדם ובהמות וחיות ועופות תלוי במים, כי יוכלו בני אדם להתפרנס במין אחד הנמצא בעולם, אך בלא מים שום בריה לא תחיה, והמים הם המגדלים תבואות ופרי אדמה, וגם העשבים הגדלים על ידי מי גשמים, והם המייפים את הגופים וכל מיני חפצים וכלים שבעולם ברחיצתם במים, ובודאי שהם טובים מכל דברים הנמצאים שבעולם, ולמה אותו המליץ לא זכר אותם לפני המלך לתת להם השבח על הכל, ובזה שאמרנו נתיישב הדבר ספיר, כי המים אע"פ שיוצא מהם פועל טוב הרבה בעולם, נמצא עוד בהם פועל רע וכאשר אמרנו, והרע היוצא מהם אינו מתרפא ומסתלק ע"י המים עצמם, אלא מתרפא מדבר אחר מבחוץ, ולכן כמו שיתייחס להם פועל הטוב, כן יתייחס להם פועל הרע ולפעמים יזדמן שיצא שכרן בהפסדן, ולכך לא ישבחו בשבח זה לומר שהם יפים מכל דברים הנמצאים, משא"כ הדיבור אע"פ שיוצא ממנו פועל רע, עכ"ז שבחו על הכל מפני שהרע היוצא ממנו מסתלק ומתרפא מגוף הדבור עצמו, וכמו מעשה הנז"ל, ולכן אין לייחס להם הרע אלא רק טוב, כיון דהרע יהיה טוב על ידם וכדאמרן:

ובזה יובן בס"ד הכתוב כאן, כיון שחטאו בדבור שאמרו על הארץ דבה רעה, באומרם ארץ אוכלת יושביה היא, אשר רע זה נוגע לגוף הארץ עצמה, צריך לתקן עונם ג"כ בדיבור, שיאמרו דברים של שבח עליה, כי רעת הדבור נהפכת לטוב ע"י הדבור עצמו וכדאמרן, ולכן דיבת הארץ שהיתה בארבעה מילות שאמרו ארץ אוכלת יושביה היא, צריך לתקן זה ג"כ בארבעה תיבות שיאמרו טובה הארץ מאד מאד, ובזה נתקן דבור הראשון, דיש לפרש ארץ אוכלת יושביה היינו שאוכלת את הכנענים בלבד, אבל לנו טובה הארץ מאד מאד, ונמצא בזה נעשה תיקון הדבור כאשר עשה ותיקן אותו האיש, באומרו אני לא שקרתי באומרי שהבאתי חלב כלבתא, אך ביצירי קירין ללביאה כלבתא, ולעולם חלב לביאה הבאתי, ונמצא לא עקר דבריו הראשונים, אלא הניחם כמו שהם ויצא מדבורו פועל טוב. וכן כאן א"ל לא תעקרו דבריכם הראשונים, כי אתם לא אמרתם דברים על עצמכם, אלא רק על הכנענים שהם יושביה, אבל לישראל טובה הארץ מאד מאד, וז"ש ויאמרו אל כל עדת ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אותה טובה הארץ מאד מאד, כלומר הורו להם תיקון לתקן הדיבור הרע בדבור הטוב, והיינו שיהיו כל עדת ישראל למקטון ועד גדול יאמרו בפיהם טובה הארץ מאד מאד, ולז"א לאמר, שיהיו מתקנים דבור הרע באמירה זו, שיגידו בפיהם טובה הארץ מאד מאד:

פרשת קרח

ויקח קרח. ארז"ל בגמרא לקח מקח רע לעצמו, ולשון זה תמוה, מה הוא המקח הרע הזה אשר לקחו וממי לקחו. ונ"ל בס"ד, ע"פ מ"ש במ"א הטעם שנקרא בעל הממון בשם עשיר, להורות כי הממון מצד עצמו גורם רע לאדם, אך אם האדם יוציא ממנו לצרכי עוה"ב הנקראת בשם יש, כדכתיב להנחיל אוהבי יש, לא יהיה לו רע מן הממון, כי אין הממון גורם רע לאדם, אלא א"כ יוציא אותו רק לצרכי הבלי עוה"ז בלבד, ולכן אותיות עשיר שהם פאר לבעל הממון, הראש והסוף הוא אותיות רע, ואותיות יש שהוא עוה"ב הנקראת בשם יש מפסיקין בין אותיות רע, כי ע"י שהוא מוציא מן ממונו לצורך יש, לא יגרום לו רע בהוצאותיו לצרכי הבלי עוה"ז. ובזה פרשתי בס"ד עושר שמור לבעליו לרעתו, כלומר אם הוא שמור רק לבעליו לצרכי עוה"ז, ואינו מוציא ממנו לצורכי עוה"ב, זה העושר הוא לרעתו, שגורם לו לרע. כי יסתלקו אותיות יש מתאר העשיר, וישארו אלו אותיות רע בלבד:

ועל כן קרח שלא הוציא מן ממונו כלום לצרכי עוה"ב, כי היה צר עין בצרכי עוה"ב, נמצא לא לקח מן תואר שהיה לו אלא רק אותיות רע, כי נסתלקו ממנו אותיות יש הרומזים לעוה"ב שנקרא יש, ולז"א לקח מקח רע לעצמו. ובזה יובן בס"ד, רמז הכתוב נבהל להון איש רע עין, ולא ידע כי חסר יבואנו, כלומר נבהל להון שלא היה מוציא ממנו לצרכי עוה"ב, מחמת צרות עין שלו, ולא ידע כי ע"ז חסר בואנו, שיחסר אותיות יש מן תואר עשיר שיש לו, וישאר אלו אותיות רע בלבד:

ועוד נ"ל בס"ד, כי אותיות עושר חליים מורה על עבדות הנעשית לאדם מצד העושר, וחליים מורה על שררה ואדנות, והיינו כי אות וא"ו של עושר אם תחלקנו לשני שלישים ושליש, יהיה אותיות ב"ד, ותצרף אותיות ב"ד עם אות ע' של עבד, יהיה מזה צירוף עבד, הרי החצי של אותיות עושר מורה על עבדות, ונשאר חצי השני אותיות שר, הרי בזה נרמז שררה ואדנות, והיינו יש זוכה שיהיה שר מצד העושר שלו, ויש לא יזכה לכך אלא יהיה עבד מצד העושר שלו:

והענין הוא בהקדים מה שפרשתי בס"ד במאמר רז"ל בגמרא דקמא דף י"ז, העוסק בתורה וג"ח זוכה לנחלת שני שבטים, זוכה לגילה כיוסף דכתיב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעדה עלי שור, וזוכה לנחלה כיששכר דכתיב יששכר חמור גרם, ופירש רש"י ז"ל מתרגמינן עתיר בנכסי ע"ש, והקשתי מאי רבותיה דיששכר בעושר יותר משאר שבטים, דקאמר עליה עתיר בנכסי, והלא בודאי זבולון היה עשיר יותר ממנו. ופרשתי בס"ד ע"פ מעשה באחד גביר עצום שהיה לו בתים וחצרות וחנויות דקיימי לאגרא, שיעלה לו משכירות שלהם סך גדול, שיעלה עשר ידות על מה שצריך לו לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, אך היה בידו מעות מזומנים סך עצום שהוא עושה בממון זה סחורה, ולכן היה לו בית מסחר גדול שעומדים בו ארבע וחמש סופרים שעוסקים בחשבונות של המסחר, ובמכתבים שצריך לכתוב בעבור המסחר למדינות הרבה בים וביבשה, וגם הוא עצמו עוסק עמהם בבית המסחר לכתוב מכתבים, ולסדר חשבונות המסחר, והוא טורח ועוסק בשלו יותר מעסק הסופרים והמשרתים אשר הם לוקחים פרס ממנו. והנה יום אחד נזדמן שהספינה הולכת פתאום, והוא מוכרח לשלוח בה למדינה אחרת חשבונות של מסחרו לאנשים שקונים לו הסחורות ושולחים לו, ולכך הוכרח לצאת מביתו תכף ומיד אחר זריחת השמש, לבא לאופיס שלו לטפר החשבונות כדי לשלחם בו ביום בספינה, ולכך לא היה לו פנאי לאכול פת שחרית, וישב על שלחנו בבית המסחר שלו והפנקסים לפניו, והוא מעיין בהם ורושם, ונזדמן אותו היום שצורף אחד עשה לו טבעת אבן טובה במלאכה יקרה שרוצה בעבורה חמשים דינר, והיה צריך למעות, ובא לביתו ולא מצאו, כי אמרו לו יצא לשוק מן הבוקר בשביל שיש לו עסק גדול, ולכן הצורף אמר

אמר טוב ללכת אללו בצהרים, דודאי יפנה מעסקיו, וכן עשה הלך בצהרים ומצאו עודנו עוסק בפנקסיו, ובא וישב לפניו ולא הרגיש בו, ואחר כן הרים העשיר ראשו מעל השלחן לנוח וירא את הצורף יושב נגדו, והוא היה אהוב שלו הרבה, וישאלהו למה באת עתה לכאן, ויאמר בשביל שכר מלאכתי באתי כי אני צריך למעות היום, אך שאלה אחת אני שואל מאתך עד מתי תהיה עבד ועני, ומחמת שהיה אהובו הרבה דבר אתו קשות ולא אכפת לו. ויענהו העשיר מה אתה אומר, וכי אני עבד ועני, והלא אני אדון ומושל ועשיר מופלג, ואמר הצורף לא כי אלא אתה ראוי לקרא אותך עבד ועני, והיינו כי אתה עבד לממון שלך שהוא דומם ומונח בתיבה, כי בעבור פרנסת עצמך ובני ביתך יש לך ריוח מן שכירות בתים וחניות ושאר קרקעות שיספיק לך כפלי כפלים ממה שצריך לך, ולמה אתה טורח בעסק המסחר הזה, נמצא אתה עבד לממון שלך הדומם ומונח בתיבה להוסיף עליו פירות ופרי פירות, ולכך אתה נקרא עבד, כי אין אתה עבד ומשרת לעצמך, אך אתה עבד ומשרת לממון הדומם ומונח בתוך התיבה, אבל אני אע"פ שאני עוסק כל היום במלאכתי אין אני עבד לזולתי אלא עבד לעצמי, ולבני ולאשתי, כי אני עוסק בעבודה כדי לאכול אני וביתי, וכיון דאני עבד לעצמי אינני נחשב עבד, ורק אתה נחשב עבד כי תעבוד להממון הדומם שיש לך באוצר שלך, ולא עוד אלא שאתה נקרא עני ע"י העסק הזה שאתה עוסק בו, והיום הוכרחת להיות רעב דאפילו פת שחרית לא אכלת, ועתה עבר זמן הצהרים שעה אחת ועודך רעב, ומי הוא זה שדרכו בכך שישאר בלא אכילה עד הצהרים, אין זה אלא העני שאין לו מעות בבוקר בכיסו, ויזדמן לו כמה ימים שלא יאכל עד הצהרים או עד סוף היום ולכך קראתיך עני, אבל אני טוב ממך, אע"פ שאני מרויח כדי פרנסתי דוקא, עכ"ז אני אוכל בשעת אכילה וסועד בשעת סעודה, ויבוש העשיר מדברי הצורף האלה, והודה לו שצדק הוא בדברים אלו ע"כ.

והנה נודע מדברי רז"ל שבט יששכר היו עוסקים בתורה ימים ולילות, ולא היו עוסקים בפירות ארצם אלא נותנים כל פרותיה לשבט זבולון, והם מוכרים אותם בעבורם, ומביאים להם מעות להתפרנס בהם, ולפ"ז כיון שאין להם עסק בנכסים לא ימלא שיהיו עבדים לממון שלהם, ולכן יש להם שם העושר באמיתות, ולא יחול עליהם שם עבדים, אלא כל אחד ואחד יחול עליו אותיות שר של עושר, שהוא נחשב שר על ממונו, ואינו עבד לממונו, ולז"א זוכה לנחלה כיששכר, דכתיב ביה חמור גרם, דתרגומו עתיר בנכסין שאינו עבד לנכסיו, אלא הוא שר על נכסיו, ודבר זה הוא מוכרח ביששכר כיון דאינו עוסק בממונו כלל, וידוע מי שהוא עשיר והעושר שלו שולט עליו להיות מתגאה מחמת עושרו זה. נחשב עבד לממונו, כיון דממונו מכריחו להתייהר לאחוז במדת הגאוה ולהדבק בה. מעשה באדם אחד שהיה דעתן גדול, והיה בעל ענוה ביותר, אך היה עני, ופתאום נתעשר בעושר גדול בלי הדרגות, ונשתנה במדתו וטבעו, ואחר שהיה עניו ביותר נעשה גאה בתכלית הגאוה, פגע בו חבירו שהיה גדל עמו מעיקרו, ויאמר לו אתה היית דעתן גדול ובעל ענוה גדולה, מדוע נשתנה טבעך להיות לך גאוה גדולה ועצומה עד שאתה עתה מבוזה מכל האדם, מחמת תוקף מדת הגאוה שאתה נוהג בה. ויענהו גם אני בלבי בושני מזה, אך מה אעשה העושר שבא לי פתאום הדביק בי הגאוה במסמרות חזקים, וקשר אותה בחבלים של ברזל שאין אני יכול לנתק עצמי ממנה, מה אעשה:

נמצא יש אדם שולט עליו ממונו לקבוע בו מדת גאוה סרוחה, הפך מנהגו וטבעו, והרי זה נעשה עבד נרצע לממונו שהיה לו שליטה עליו כ"כ, שיהיה מוכרח לשנות טבעו ומדתו, וגם הוא מוכרח להדבק בגאוה אע"פ שהוא מרגיש בלבו שהוא מתבזה בה, וכאשר דברנו במעשה הזאת:

וכן היה אצל קורח שבא לו עושר עצום ונורא פתאום, שנגלה לו היכל גדול של כסף מן אוצרות שעשה יוסף הע"ה לפרעה, והעושר הזה שבא לידו הטביע בו גאוה סרוחה במאד מאד, עד אשר בעבורה פקר בתורה ובנבואת מרע"ה, ונתן עיניו לעלות במעלת כהונה הגדולה אשר היא רחוקה ממנו כרחוק מזרח ממערב, נמצא נתקיים בו החצי הרע של אותיות עושר שהוא תואר עבד, שנעשה עבד לממונו הבזוי אשר הכריחו להתגאות גאוה גדולה ועצומה הנז', ולא נתקיים בו החצי הטוב של העושר שהוא אותיות שר. ולז"א רז"ל בנועם לשונם על קרח שלקח מקח רע לעצמו, כלומר קורח שנאמר בו עושר שמור לבעליו לרעתו, לא לקח חצי הטוב של אותיות עושר שהוא שר, אלא לקח חצי הרע של עושר שהוא אותיות עבד, שנעשה עבד לממונו ששלט בו כ"כ להטביע בו גאוה סרוחה שהוציאתו מן העולם:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד מאמר רז"ל הנז', שאמרו לקח מקח רע, והוא כי מצינו שארז"ל נקרא קורח שעשה קרחה בישראל, וצריך להבין מה היא הקרחה, דאם ר"ל ע"י המחלוקת מתו ר"ן אנשים ונחסרו מישראל, אין חסרון זה חידוש, דכמה סיבות עשו לחסרון נפשות בתבערה ומסה וקברות התאוה וכיוצא, וגדולה מזה ענין המרגלים שגרם לכמה אלפים מבן עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר, ולפ"ז נקרא למרגלים שגרמו זאת בשם קרחנים, שעשו קרחה בישראל בהוצאת דבת הארץ רעה:

ונ"ל בס"ד לפרש ענין קרחה זו שעשה קורח, הוא הממון שנטל מן אוצר פרעה, אשר זה היה לרעתו שנתגאה בו, ועי"כ נעקר מן העולם במרדו על מרע"ה, וכמ"ש רז"ל בגמרא דסנהדרין פרק חלק ע"פ עושר שמור לבעליו לרעתו, וענין הקרחה הוא דאיתא במדרש ע"פ איוב ט"ו וישכון ערים נכחדות בתים לא ישבו למו אשר התעתדו לגלים, זה היה קרח שהיה ממונה על האוצרות של בית פרעה, והיה בידו מפתחות כל האוצרות, ומשם לקח העושר שלו, אמר לו הקב"ה מה הנאה יש לך, אין אתה שולט עליהם שנאמר בתים לא ישבו למו אשר התעתדו לגלים, למי הם מעותדים לישראל שהיו גולים וכו', וכתב הרב אהל יעקב ז"ל בפרשה זו הכונה לומר, והלא קרח לא אסף העושר אלא מפרעה וביתו, ומה פשעו ומה חטאתו, ואם הטעה אותו עושרו עכ"ז אין בזה הלקיחה שלקח מפרעה עון אשר חטא, ועל זה פירש המדרש שבא הכתוב הנז' ליישב הדבר הזה, והוא ע"פ משל לבעל חנות מוכר משקה שהתאספו אל ביתו שיכורים הרבה, ויאמרו לבעל החנות שיביא לפניהם משקה, ובא גנב אחד לגנוב המעות מתוך אמתחותיהם, ועמד עליו בעל החנות ויתאבק עמו להוציאו מביתו, ויען זה ויאמר לו חלילה לי מלהיות גונב ממך כלום, כי אין אני גונב מישראל אך אלו נכרים ושיכורים הם, ואם אגנוב מהם מה אכפת לך, אמר לו שוטה כל המעות שאצלם שלי הם, כי הם סופם להיות שלי בעבור המשקה אשר ישתו וישכרו כנגד כל הממון שבכיסם, ונמצא משלי אתה גונב, וכן הדבר הזה כאן, אל תאמר מה חטא קרח, והלא מפרעה לקח, לז"א אשר התעתדו לגלים הם ישראל שהיו גולי מצרים, שזה הממון סופו היה ראוי לישראל שהבטיחם השי"ת שיצאו ברכוש גדול, וא"כ מה שאסף קרח מפרעה גזל את ישראל, כי נגרע מן הביזה, עכ"ד ע"ש:

והנה כתבתי בס"ד מה שארז"ל ביזת הים היתה גדולה מביזת מצרים, כי מה שהיה בבתים נטלו במצרים, ומה שהיה באוצרות נטלו על הים, קשא וכי מי שהולך

שהולך למלחמה נוטל אוצרותיו עמו, למה לו זה במלחמה. ופרשתי, כי המצריים שרדפו את ישראל על הים לא היה אצלם ממון, כי ממונם שאלו אותו ישראל, אבל מבית פרעה לא שאלו דבר, כי מי זה ישאל מבית המלך, וישאלו איש מאת רעהו אמר רחמנא, על כן ביזת הים היתה כולה משל פרעה, כי היה לו באוצרותיו ממון רב, ודרך מלכי קדם כשיוצאים למלחמה לוקחים עמהם כל ממון אוצרות שלהם, כדי לחזק בזה את לב אנשי החיל, להראותם שאין למלך מורא ופחד מן האויב, וברור לו בבירור גמור בנצחון והגבורה שיש לו על האויב, וכן עשה פרעה שלקח עמו כל ממון שיש לו באוצרותיו, כדי לחזק בזה לב המצריים שיבואו עמו להלחם בישראל, וממנו היתה ביזת הים נשרש, ועל זה אז"ל מה שהיה בבתי תשוראות נטלו על הים, וא"כ קרח שלקח עושר רב מאוצרות פרעה מעת היותו ממונה עליהם, נמצא גזל בזה את ישראל, כי אם לא היה לוקח את זה העושר היה פרעה מביאו עם הממון שהביא על הים מאוצרותיו, ואז היו ישראל לוקחים את זה העושר בכלל ביזת הים, ועתה שלקחו קרח עשה קרחה גדולה בביזת הים שנטלו ישראל, כי נחסר לישראל מביזת הים ממון זה שנטלו קרח, ולכך נקרא קרח על שם הקרחה הזאת שעשה לישראל בביזת הים:

וכיון שהוא גזל את ישראל בממון זה שנטל מפרעה, היתה גזלה זו לרעתו, כי מן גאותו בעושר זה גרם לו רעה גדולה שנבלע באדמה הוא וממון זה שגזלו, ונמצא זה הממון שלקח מפרעה נעשה לקרח מקח רע, ולז"א אז"ל ויקח קרח לקח מקח רע לעצמו, והיינו דרשו על זה אותיות וי של ויקח, והיינו לומר וי קח קרח, ר"ל וי הוא הרע הנקרא וי יקח קרח, דאות יו"ד של ויקח מצטרפת עם ו' ויהיה וי, ומצטרפת עם קח ויהיה יקח, ולכן קרינן הכי, וי יקח קרח, כלומר יקח קרח בזה הממון שעשה בו קרחה יקח לעצמו וי, הוא הרע שגרם לו זה בליעה באדמה הוא והממון שלו, שנמשכו בכח המושך, וירדו שאולה, וקראו רז"ל לזה הוי בשם רע, לרמוז אם תחבר אותיות וי של ויקח עם אותיות רע, יהיה צירוף עויר, כי נתעוורו עיניו של קרח להביט הפך האמת והצדק, ועי"ז אבד הוא וממונו מהעולם:

ובזה יובן נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו, איש רע עין זה קרח, נבהל ליקח הון רב מאוצרותיו של פרעה, ולא ידע כי חסר יבואנו, כי זה הממון שלקח מפרעה נחסר מביזת הים, ונמצא שהוא גזל את ישראל בזה הממון:

נמצא זה הממון שלקח קרח מאוצרות פרעה, הנה הוא היה בידו בתורת גזלה, וסיבב לקרח שעי"ז יתגאה וירדוף אחר הכבוד, וכיון שרדף אחר הכבוד נתקיים בו אותיות מדוח, שנדחה מן העולם הוא והגזלה שבידו, וירדו לשאול תחתית, ורמז זה תמצאנו באותיות הסמוכים לאותיות גזלה מימין ומשמאל, והיינו קודם אותיות גזלה יש אותיות כבוד, ואחר אותיות גזלה יש אותיות מדוח, כי מן הגזלה רדף אחר הכבוד, וכיון שרדף אחר הכבוד נעשה לו מדוח מן העולם:

עוד אז"ל במדרש ויקח קרח, לקח טלית שכולה תכלת, שקרא תגר ועירער על מצות ציצית הסמוכה לזה בפרשה הקודמת, וצריך להבין כיון דמצינו לרז"ל שאמרו על כמה טענות שבא קרח להתנגד בהם עם מרע"ה, חדא הא דטלית שכולה תכלת, ועוד בית מלא ספרים מהו שתהא פטורה ממזוזה, ועוד טענה אחרת שבדין הוא שתנתן הנשיאות לבנו של יצהר שהוא השני, ולמה ניתנה לבן עוזיאל שהוא הקטן, א"כ למה עשתה התורה רמז לטענה של ציצית על ידי סמיכות הפרשה ולא עשתה רמז לטענה של דין המזוזה, וכן טענה האחרת. ונ"ל בס"ד דאיתא במדרש והובא בילקוט קרח שפקח היה מה ראה לשטות זו, אלא עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה עומדת ממנו, שמואל ששקול כמשה ואהרן ועשרים וארבע משמרות עומדות מבניו שכולם מתנבאים ברוה"ק, דכתיב כל אלה בנים להימן חוזה המלך בדבר אלקים להרים קרן, אמר אפשר כל הגדולה עתידה לעמוד ממני, והוא אבוד, ולא ראה יפה שבניו עומדין בתשובה ע"כ. וצריך להבין מאחר שהיה פקח איך הטעתו עיניו טעות גדולה כזה לחלוק על נביא אמת מרע"ה, ועוד גדולה זו שראה בבניו, איך תזכה את עצמו, ואיך יזכה בכהונה גדולה שניתנה לאהרן ואפילו למרע"ה לא ניתנה, וכיון שעינו הטעתו טעות גדולה כזו, נמצא לא היה פקח, ואיך אומרים עליו פקח היה:

ונראה לפרש בס"ד בהקדים מ"ש הרב משנת ר"א, ע"פ העיני האנשים ההם תנקר ולא נעלה, שפירש דרך הלצה, דאיתא בכתב חכמי אמת דרמ"ח איברים שברא הקב"ה באדם נתן כנגדם רמ"ח מצות, וברא כל אבר ואבר לעשות מצוה וכו', והעינים ברא לקיים מצות ראיית ציצית, דכתיב ביה וראיתם אותו, ומצוה זו היא משפעת בעינים, וכיון דמחלוקת קרח ודתן ואבירם היתה שתפלו ועירערו על מצות ציצית כמ"ש רז"ל, לכן אין להם מן המצוה הזאת השפעה בעינים, ולז"א העיני האנשים ההם תנקר, כלומר ניחא להו שיאמרו במחלוקתם וערעורם אע"פ שעי"כ עיניהם תנקר, שאין להם מצות ציצית המגינה על העינים, עכ"ד בשינוי קצת ע"ש:

ובזה מובן דברי רז"ל שאמרו קרח פקח היה אלא שעינו הטעתו, פירוש חסרון שהיה לו בעיניו שנסתלקה ממנה ההשפעה שיש לה ממצות ציצית, אחר שתיפל ועירער והלעיג על מצות ציצית אז הטעתו להטות להרע של הפקרות בכל מצוה שבתורה האמורים בנבואת אמת של מרע"ה, ובכל מה שהגיד ועשה מרע"ה במינוי אהרן ובמינוי הנשיאות בדבר ה', ולכן אע"פ שהוא בא בטענה של דין מזוזה, ועוד אחרת לא פירשה התורה פקרותו, אלא רק על מצות ציצית ע"י הסמיכות של הפרשה, מפני כי זאת המצוה היא משפעת לעינים, ועל ידי חסרון שהיה לו בעיניו מצד סילוק השפעת מצוה זו של הציצית הטעתו עינו לפקור בכל נבואה של מרע"ה:

ובזה יובן רמז הכתוב במשלי כ"ח, נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו, דאז"ל קרח נתגאה בעושרו, לז"א נבהל להון, וקראו רע עין, כיון שפקר במצות ציצית המשפיע לעין נעשה רע עין, שהיו עיניו מקולקלות בחסרון ההשפעה, ולא ידע כי ברעת העין שהיה לו חסר יבואנו, שהיה חסר מקבלת נבואת מרע"ה בכל התורה. אי נמי לא ידע שגאותו זו בהון תהיה סיבה שיהיה לו ולממונו חסר מן העולם:

כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'. נ"ל בס"ד משה ואהרן היה דרכם לקרות את ישראל בשם קהלת יעקב, ככתוב מורשה קהלת יעקב, שהיו מייחסים אותם לאבות לעשותם זנב לאריות, להודיע שהם הלכו בעקבות אבותם ונטפלו לאבותם, וקרח טען כל העדה קדושים, ששמעו בסיני וכו', וראוי שיקראו אותם בשם קהל בסתם, ולמה תוסיפו על קהל אות תי"ו לקרותם קהלת יעקב, לעשותם זנב לאבות, ושיהיו טפלים להם, ולז"א כיון דכל העדה קדושים הרי הם דומים לאבות ממש ואין נטפלים להם, ומדוע תי"ו תנשאו על קהל ה', שאתם מוסיפים אות תי"ו על קהל לקרותם בשם קהלת יעקב, ואין אתם אומרים קהל בסתם:

ולד"א וישמע משה ויפול על פניו, והיינו מילוי אותיות משה שהם פנימיות שמו כזה מ"ם שי"ן ה"א, המה אותיות מאין, אמר אפילו אני שקבלתי תורה ועליתי למרום

למרום נחשב מאין נגד האבות, ואיכני שוה עמהם, אלא נטפל להם, ואלו השוטים קשה עליהם דבר זה לקרות את ישראל בשם קהלת יעקב לעשותם טפלים לאבות:

או יובן בס"ד ויפול על פניו, כי מלוי שמו הוא מספר מיכאל שהוא מכוון כנגד אהרן, וכמ"ש רז"ל כי היום ה' נראה אליכם, נראה אותיות אהרן, אליכם אותיות מיכאל, כי כנגד אהרן למטה מכוון מיכאל למעלה, וחשב מרע"ה אני אמחול ולא אתבע את עלבוני, אבל בעבור עלבון אהרן אחי, הנה מיכאל הרמוז בשמי שהוא מכוון כנגד אהרן אחי, הוא יתבע על עלבונו, ולז"א ויפול על פניו, שכיון למסור תביעת דין של עלבון אהרן ביד מיכאל, שהוא רמוז במלוי שמו שהוא פנימיות אותיות שמו:

ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי. נ"ל בס"ד דידוע כי הכהנים בחסדים והלוים בגבורות, וכל זמן שהם בחבור ואחדות ואהבה זה עם זה יהיה בזה מתוק הגבורות בחסדים, ואם יהיה ביניהם פירוד ומחלוקת ושנאה גם מיתוק הגבורות בחסדים למעלה לא יהיה, ולכן הישראל נותן מעשר ללוי, והלוי יתן מן המעשר שלוקח מישראל מעשר לכהן, ונמצא בזה נעשים הכהנים והלויים כלולים זה בזה ומראים אהבה זה לזה, אך התעוררות זו של האהבה צריכה להתחיל מן הלוים שהם הגבורות, והם צריכין להיות מחזרים על תיקון עצמם לעורר האהבה והאחדות, ולכן אחר שיקחו מעשר לעצמן יתנו ממנו מעשר לכהן, שנתינה זו היא אות אהבה ואחדות בין זה לזה למטה, שעי"כ יהיה המיתוק של הגבורות בחסדים למעלה, כי לעולם שמאלא אצטריך לימינא, אבל ימינא לא אצטריך לשמאלא, ולכן הישראל יתן מעשר ללוי, והלוי יתן לכהן מעשר ממה שנותן לו:

ולכן בן השלישי שנולד ליעקב אע"ה נקרא לוי, שהוא לשון לווי וחיבור, כדכתיב הפעם ילוה אישי אלי, ולכך ותקרא שמו לוי, והיינו בן הראשון היה ראובן שהוא בחסד, ובן השני היה שמעון שהוא בגבורה וא"א שיתפרדו זה מזה, על כן כשנולד בן השלישי נקרא לוי על שם הלווי והחיבור שצריך להיות בין החסד והגבורה:

ועל כן כשבא קרח שהיה לוי לחלוק על כהונת אהרן ובניו שהיו בחסדים, שבזה נמצא עושה פירוד בין הכהנים ובין הלוים, ומחמת כן מקלקל ח"ו את המיתוק למעלה, א"ל מרע"ה שמעו נא בני לוי, שמעו ר"ל תבינו שאתם נקראים בני לוי על שם הלווי והחיבור המושל עליכם לעשותו, כי אתם צריכין לעשות אות והוכחה לאחדות וחיבור שצריך להיות לכם עם הכהנים, כדי שעי"כ יהיה מיתוק הגבורות בחסדים למעלה, ולכך חלקו של הכהן במעשר לא יתנהו בעל התבואה לכהן אלא יתן בעל התבואה את המעשר כולו ללוי, ואח"כ הלוי יתן לכהן מעשר ממה שניתן לו, כדי להראות בזה סימן אהבה ואחדות בין הלויים שהם בגבורות, ובין הגבורות שהם בחסדים, ואיך אתם עושים עתה פירוד ומחלוקת ושנאה ביניהם לבין הכהנים:

ועוד נ"ל בס"ד, תיבת נא דנקיט כאן, והל"ל שמעו בני לוי, ונ"ל בס"ד דרמז להם בזה דבר יקר, והוא כי כתב הרב קה"י ז"ל שם, אלוני מורה על חיבור חסדים וגבורות, ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב וירא אליו ה' באלוני מורה והוא יושב, דארז"ל קודם זה היה נופל על פניו במראה, ואותו היום זכה למראה הנבואה בהיותו יושב, ונראה כי זכה לדבר זה מפני שעשה במצות המילה שמל את עצמו בידו, מיתוק ותערובת הגבורה בחסד, יען כי הוא היה בחסד, ומל את עצמו בידו שעשה מעשה גבורה, הרי נתחברו שתי מידות אלו ביחד, ונעשה בזה צירוף אלוני שהוא מורה על חבור חסדים וגבורות, כמ"ש הרב ז"ל הנז'. ובזה יבא הרמז נכון כאן שא"ל מרע"ה שמעו נא בני לוי, רמז בזה על צירוף אלוני המורה על התחברות חסדים וגבורות, והיינו שמעו לשון אסיפה וקבוץ, כמו וישמע שאול את העם, ואם תחבר אותיות נא עם אותיות לוי, יהיה מזה צירוף אלוני, ולז"א שמעו נא בני לוי, והיינו בני לשון בנין כמ"ש רז"ל אל תקרי בניך אלא בוניך, כלומר אתם לחבר אותיות נא עם בנין של אותיות לוי שתעשו צירוף אלוני, ואיך אתם עושים להפך שהוא פירוד בין החסדים ובין הגבורות. ועוד נראה לרמוז, בני לוי הם גרשון קהת ומררי, ותקח אותיות שלהם ותעשה מהם ארבעה תיבות אלו שהם מו"ת ג"ר קנ"י שרר"ה, ר"ל מה שמחזר על השררה לקנותה מות ב"מ גר אצלו, כמ"ש רז"ל אוי לה להרבנות שמקברת בעליה ב"מ, וז"ש שמעו ר"ל תעשו צירוף וקבוץ בשמות בני לוי, ומזה תקחו מוסר שלא לרדוף אחר השררה:

לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה'. נ"ל בס"ד, דידוע, אותיות הסמוכים לאותיות שם הוי"ה מלפניהם, הם טדה"ד שעולה מספרם כ"ב, וסימנך בך יברך ישראל, וכל התורה בנויה בכ"ב אותיות, והמכחיש בדבר אחד שאמרו מרע"ה הרי זה מכחיש בכל כ"ב אותיות שהתורה נבנית בהם, וידוע על ר"ל סמוך כמו ועליו מטה מנשה, וז"ש אתה וכל עדתך אע"פ שאתם מכחישים בדבר אחד, הנה אתם עומדים ומכחישים בכל כ"ב אותיות התורה, שהם רמוזים על אותיות שם הוי"ה, דהיינו סמוך לאותיות שם הוי"ה שהם אותיות טדה"ד:

אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הבאתנו וכו'. והדקדוקים כאן ידועים ואין צורך לפרטם. ונ"ל בס"ד הכונה, כי אנחנו חוששים על נזק ממון שבעוה"ז, אך אין לנו לחוס ממך, כי עדיין אנחנו במדבר, ואין לנו שדה וכרם, ומה שיש לנו בחלוקת ארץ כנען עדיין לא הבאתנו שם כדי שתוכל להרע לנו בחלוקה, ואם שכר של עוה"ב שנקרא בשם עינים תנקר אותו ותקח אותו מהם לא אכפת לנו בזה ותעשה מה שתרצה, כי אין זה חשוב בעיניהם כלום, וכששמע מרע"ה שהם מבזים חלק עוה"ב, התפלל אל תפן אל מנחתם הם המצות שלא יעלו לרצון לפניך, ואז לא יהיה להם שכר עליהם, כיון דהם מבזים חלק עוה"ב, וא"ת אפן וארצה במצות שלהם אך לא יהיה שכרן להם אלא אתנהו לך, ואתה תקחנו, זה אינו, כי אני אפילו בעודי בעוה"ז שבו יתאוה החומר של האדם להנות מאחרים, עכ"ז לא חמור אחד מהם נשאתי, ואיך בעוה"ב אקח משלהם. וא"ת יש לי תועלת מהם שבעת שקמו כנגדי ובזו אותי מה שהיה אצלי עון ניתק ממני ונעשה על ראשם, גם זה לא הוה הכי, כי בעת שקמו עלי לא הרעותי את אחד מהם, כלומר לא היה לי עון שילא ממני ויחול על ראשם, ועל כן אבקש אל תפן אל מנחתם כדי שלא יהיה תועה נשכר:

אם כמות כל האדם ימותון אלה וכו'. ואם בריאה יברא ה' וכו'. הדקדוקים ידועים מה שיש לדקדק באריכות הלשון. ונ"ל בס"ד בהקדים חקירה שחקרתי, מה ראה קרח לחבר עמו בריב הזה ר"ן אנשים מישראל, שיהיו מקריבים קטורת, ודבר זה סותר מטרת לבו שהוא קם לריב מפני שנתן עיניו בכהונה גדולה, באומרו כי הש"ת שבחר בשבט לוי לא בחר באהרן, ולא לוה על אהרן, אלא לוה על אחד מן השבט שהוא ראוי לכך יותר משאר השבט, והוא ראה בעצמו שהוא הראוי לזה יותר, וזו היתה תביעתו, אבל ר"ן אנשים שהם מישראל שבאו להקריב, היינו שטענו אין מיוחד לכהונה גדולה אלא כל דכפין יתי ויכול, דאם יש אדם ראוי להקריב קטורת לפני ולפנים יקריב, ואע"פ שהוא משאר שבטים, ואין יתרון לשבט לוי בדבר זה כלל, וא"כ מה עלה בדעתו של קרח לחבר עמו ר"ן אנשים שגם הם יקטירו קטורת הראויה לכה"ג:

ופרשתי

ופרשתי בס"ד, כי קרח כל חרחור הריב הזה עשה לא בשביל הרווחתו, אלא עיקר כונתו היתה להודיע לישראל שמרע"ה עושה דברים מדעתו ותולה אותם במאמר הקב"ה, וכל זה הוא משנאתו למרע"ה שהיתה שנאה מחמת קנאה, וידוע הוא מי שיש לו עם אחד שנאה מחמת קנאה, עושה דברים להרע לזה האדם שהוא מתקנא ממנו ולהשפיל גדולתו, אע"פ שהוא ימות או יזוק בדברים אלו, וכנודע מאותו המשל שהביא הרב החסיד בעל ראשית חכמה ז"ל בשער הענוה פ"ז, דהחומד והקנאי הלכו יחדיו בדרך, פגע בהם מלך, א"ל אחד מכם ישאל ממני דבר ואתן לו, ואז אתן לחבירו כפליים, והחומד היה מתאוה לשני חלקים, ולכן לא רצה לשאול הוא תחלה, והשני ג"כ לא רצה לשאול תחילה, כי הוא מתקנא מחבירו אם יקח כפליים על מה שיתן לו, לסוף דחק החומד את הקנאי לשאול תחלה, אז שאל הקנאי שינקרו לו עין אחת כדי שינקרו לחבירו שתי עיניו, ראה כמה גדולה רעת הקנאה ע"ש. וכן כאן אצל קרח היה מתקנא מאד מן מרע"ה שהוא גוזר גזירות על ישראל בשם ה' ונשמעים דבריו, ולכן מחמת קנאתו רצה להרוס ח"ו דבריו, באומרו לישראל שהוא אומר מדעתו ותולה בהקב"ה, ועשה הריב הזה לחלוק עליו ולסתור מעשיו, שעשה ומינה את אהרן לכה"ג, באומרו שמדעתו עשה כן, כדי שאח"כ תתפשט טענתו זאת בכל משפטים ומצות אשר צוה את ישראל בשם ה'. וכיון שזאת היתה מטרת לבו, לכן עשה בענין הריב הזה דבר אחד להשריש בלב ישראל מחשבה רעה זו, ואע"פ שבזה הדבר הוא יתאבד מן העולם וימות, ולא יראה הגדולה הזאת אשר מבקש, כי כן הוא דרכו של בעל הקנאה, וכמפורש במעשה הנז':

ולכן הביא עמו ר"ן אנשים מישראל שיכנסו לפנים, ויקטירו קטורת בפנים, שהוא עסק של כה"ג, ועי"ז חשב שתעלה בידו מטרת לבו ממ"נ, והיינו שעשה בזה תחבולה דוגמת התחבולה שהיו עושין נביאי השקר שהיו מאז בישראל, דאחז"ל במדרש כך היה מנהגם ודרכם של נביאי השקר, אם הבא אשה מעוברת ותשאל מזה הנביא שיגיד לה על העובר שלה אם הוא זכר או נקבה, כי כן היה דרכם של נשים המעוברות אפילו בדורות הראשונים לחקור על זאת בימי עיבורם, אז זה הנביא יאמר לה שתלד זכר, ואחר שתלך מלפניו יאמר לבני אדם היושבים אצלו זאת האשה תלד נקבה, ואז אחר שתלד אם ילדה זכר אומר לבני אדם הרי נבואתי נתקיימה, שכך אמרתי לה בהיותה מעוברת שתלד זכר, ואם יאמרו לו א"כ למה אמרת לאותם האנשים שהיו יושבים אצלך שתלד נקבה, הוא משיב שקרתי להם להצילה מן עיה"ר, כי העובר בהיותו בבטן אמו אין לו מזל חזק, ובנקל יהיה ניזוק, וכדי שלא יטילו בה עיה"ר באותה שעה שהיתה מעוברת בשמעם שתלד זכר, כי יזדמן ביושבים שאין להם בנים זכרים אלא נקבות, וכשמעם על לידה של זכר יטילו עיה"ר בה, ולכך אמרתי לפניהם שתלד נקבה כדי להצילה מעיה"ר, ואם אותה האשה ילדה נקבה, אומר הרי נתקיימה נבואתי, שכך אמרתי לאותם בני אדם שהיו יושבים אצלי בעת שבאה האשה הזאת לשאל על העובר שתלד נקבה, ואם יאמרו לו א"כ למה אמרת להאשה שתלד זכר, ישיב להם שקרתי לה, כי יראתי פן תצטער הרבה בבשורת הנקבה, ויתכן שתפיל מחמת צערה, או יהיה לה קושי לידה הרבה בעבור חולשתה שתחלש הרבה בעבור בשורה זו של לידת הנקבה, וחששתי פן תסתכן מחמת הצער והחולשה, על כן אמרתי לה שתלד זכר וכזבתי לה לטובתה, ע"כ:

וכן הענין כאן אצל קרח שכל מטרת לבו רוצה להשריש בלב ישראל מחשבה רעה זו, שיאמרו מרע"ה אומר מדעתו ותולה בהקב"ה, ובזה רוצה לסתור כל בנין מצות התורה, ואם היה בא לבדו לבקש הכהונה בטענה זו לומר אהרן לא נתמנה ע"פ דבריו יתברך, אלא משה מנה אותו מדעתו, ולעולם גם הוא ראוי להיות כה"ג, ובוחר בו השי"ת ויבא לעשות המבחן ליכנס לפנים ולהקריב קטורת, לא היתה עולה בזה מחשבתו הנ"ז, אלא אדרבה היתה מתחזקת יותר נבואת מרע"ה, במה שמינה את אהרן, יען כי ודאי על הרוב יהיה קרח נשרף, ונמצא מחמת המבחן הזה נתעלה מרע"ה, ונתאמתה נבואתו. על כן מה עשה, הביא עמו ר"ן אנשים ישראלים שהם זרים לגמרי ליכנס לפנים ולהקטיר קטורת, ואז ממ"נ אם הקריבו ולא נזוקו בזה ניכר ונודע כי הקב"ה מרוצה גם בשאר שבטים לעבוד עבודה של כה"ג, ונמצא מ"ש מרע"ה והזר הקרב יומת, ומ"ש שאין רשות ליכנס ולהקטיר קטורת אלא רק אהרן לבדו, לא צוה השי"ת בזה, ועי"כ תעלה בידו מטרת לבו להכחיש ח"ו בנבואת מרע"ה, ואם לא עלתה בידם ההקטרה ונשרפו כולם, וגם קרח עמהם לא יבאו להכריח מזה המבחן לאמת מרע"ה, כי יאמרו אלו שנשרפו היינו מפני שהיו זרים לגמרי, שהם משאר שבטי ישראל, ולא היו משבט לוי, ואם יאמרו א"כ קרח למה נשרף, והלא היה משבט לוי, יאמרו קרח נענש מפני כי הביא זרים להקריב עמו, ולכך הוא נכוה בגחלתם שנענש בזה. ולעולם אם היה נכנס וניגש לבדו בלתי זרים אלו, היה מתקבלת הקטרתו מפני שהיה משבט לוי, ולכן עדיין יהיו מהרהרים על נבואת מרע"ה שמינה את אהרן דוקא, כי יאמרו לא יש יתרון לאהרן על שאר שבט לוי, וכל מי שירצה לגשת אל הקודש לכהן יגש, ורק שיהיה משבט לוי, זאת היתה התחבולה של קרח שצירף עמו בהקטרה ר"ן אנשים ישראלים:

ולכן כדי לסתור תחבולה זו של קרח, עשה השי"ת הנס בכך שיהיו הר"ן אנשים ההם מיתתם בשריפה, שנשרפו במקום הקרבתם באהל מועד, ואת קרח ודתן ואבירם ובניהם עשה מיתתם בבליעה, שתפתח הארץ את פיה ותבלע אותם וכל אשר להם, ואע"פ שהיה קרח עומד עם אלו האנשים ומחתתו בידו להקריב, והוא רחוק ממקום פתיחת הארץ שהיתה אצל אוהל קרח רחוק ממקום אהל מועד, עשה הקב"ה נס גדול שעלה כח המושך מן הארץ, ומשך את קרח מאצל אותם ר"ן אנשים, ונבלע בקרקע אצל האהלים שלו, ובזה נסתר בנין התחבולה של קרח, יען כי עתה אין פתחון פה לחביריו של קרח לומר לעולם היה מתקבל קרבן של קרח, והיה נשאר הוא ודתן ואבירם בחיים, כי הם לא חטאו בערעור שלהם, והא דמתו ונשרפו מפני שהם החזיקו ביד ר"ן אנשים זרים להקריב, ולכך כיון דאלו נשרפו גם הם נכוו בגחלתם ונשרפו, ומתו עמהם. לך עתה הלעג זאת בטלה מאיליה, דא"כ היו ראוי שכולם יהיו מתים במיתה אחת של שריפה, ולמה בירר להם הקב"ה מיתה משונה ביותר שיהיו נבלעים בארץ, ולא עוד אלא שעשה הקב"ה פלאי פלאות, שעלה כח המושך ומשך את קרח מאצל ר"ן אנשים הנשרפים, והביאו לפתיחת פי הארץ ונבלע שם, על כן ודאי מיתה זו שהיתה לקרח ודתן ואבירם אינו בעבור שהחזיקו ביד ר"ן אנשים זרים להקריב, אלא בעבור כי נאצו את ה' לחלוק על דבריו של מרע"ה, אשר דבר בשם ה', לתת הכהונה לאהרן ובניו, ואין לשאר שבט לוי מגע בכהונה. ודבר זה נעשה הוכחה וראיה ברורה על אמיתות נבואת מרע"ה:

ובזה יובנו הדברים אשר דבר מרע"ה לפני כל קהל ישראל כענין חימר, באומרו בזאת תדעון כי ה'
שלחני

בלחי למנות את אהרן אחי לכה"ג, ושעזר לסגן, ואתמר לכהן בסתם, ולא עשיתי מלבי כלום, והוא כי אם כמות כל אדם ימותון אלה, כלומר אם כמות כל ר"ן אנשים הזרים העומדים להקטיר ימותו אלה, הם קרח ודתן ואבירם, וקרי להו בשם אדם כי היו אנשים חשובין, פירוש אם יהיו מתים כולם במיתה אחת בשוה, אז אח"כ מה יאמרו חבריו של קרח, דלעולם היה יוצא קרבנו של קרח, ולא היו הוא ודתן ואבירם מתים, והא דמתו לא בעבור חטא וחסרון שהיה בידם, אלא משום כי פקודת כל האדם, אלו הר"ן אנשים זרים שנתחייבו מיתה בעבור שהם זרים ונכנסו להקריב, יפקד גם עליהם עון זה מפני שהם סייעו אותם בדבר, והחזיקו בידם להקריב, ולכך תאמרו לא ה' שלחני שתחזיקו בערעור אשר מערערים עלי שאני עושה מעצמי, אך אם לא יהיה שימותו כולם במיתה אחת, אלא בריאה יברא ה' דבר חדש שלא נשמע ולא נעשה, שהוא ופצתה האדמה את פיה ובלעה אותם, אז בעל כרחכם תידו שנבואתי כולה אמת, ואלו המערערים עלי נאצו את ה' באומרם שאני אומר מדעתי ותולה בהקב"ה. והנה ככלותו לדבר הדברים האלה, אז תכף ומיד עשה השי"ת את שלו, שגזר שתפתח האדמה את פיה, ואותם ר"ן אנשים מתו בשריפה אצל אהל מועד, והכל הודו ואמרו משה אמת ותורתו אמת, ותשקוט הארץ :

ויוציא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים. צריך להבין הטעם שעשה השי"ת נס של אות המעיד על הכהונה בפרי השקד, ולא בפרי תפוח, ולא בפרי רמון, ולא בענב וכיוצא. ונ"ל בס"ד, כי ידוע שישראל זכו למצות הקרבנות בעבור התורה שקבלו אותה, כמ"ש רז"ל במדרש, בשעה שנתן הקב"ה הקרבנות לישראל נתקבצו שרי אוה"ע והלכו אצל בלעם, אמרו לו למה נתן הקב"ה הקרבנות לישראל ולא נתן לנו, א"ל שוטים שבעולם, ישראל שקבלו התורה נתן להם הקרבנות, אתם שלא קבלתם התורה לא נתן לכם הקרבנות, נמצא הקרבנות שהוצרכה הכהונה בעבורה ניתנו להם בזכות קבלת התורה, וידוע כי יש לאדם ארבעה מיני השגות בלימוד התורה, הא' מה שלמד מרבו והב' מה שלמד מחבירו, והג' מה שלמד מתלמידו, והד' מה שלומד מחמת חשקו ושקידתו בינו לבין עצמו, וכנגד ארבעה מיני לימוד אלו יש ד' אותיות למ"ד בכ"ב אותיות אלפא ביתא, הא' הוא אות ל' העקרי, והשלשה הם במלואים של שלשה אותיות שהם אל"ף וגימ"ל ודל"ת, ואלו הארבעה איכותם המה למעלה מזה, כמ"ש בגמרא, הרבה תורה למדתי מרבותי ויותר מחבירי ומתלמידי יותר מכולם, וכן נמי עוד מלינו, שיש ארבעה מיני לימוד בתורה, שהם ד' חלקים פרד"ס :

והנה ידוע, כי קיום ארבעה השגות של לימוד הנז"ל, וגם קיום ארבעה חלקים של פרד"ס תלוי בהשפעת אור הנקרא כח חכמה שעולה מאה ואחד, גם ע"י כח הזכירה שיהיה ע"י מיכאל שמספרו מאה ואחד, ולכן השונה תלמודו מאה ואחד לא ישתכח ממנו, וידוע קיום התורה בלב נותן לו מלוכה, דכתיב בתורה בי מלכים ימלוכו, ואמרז"ל מאן מלכי רבנן, והיינו מלוכה מספר מאה ואחד כמנין כח חכמה וכמנין מיכאל. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב, ותיפי במאד מאד ותצלחי למלוכה, מאד כינוי לתורה כנז' בזוהר, ואמר מאד מאד כנגד תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ותצלחי למלוכה שפע כח חכמה שעולה מספר מלוכה :

והנה ד"פ מאה ואחד של ארבעה מיני לימוד הנז' הם מספר שקד, ולכן עשה אות המעיד על הכהונה בשקד, שבו רמוז ד' מיני לימוד שהם פרד"ס, וגם ארבעה מיני השגות של הלימוד, כי בעבור זכות התורה זכינו לקרבנות שצריך להם כהונה :

פרשת חוקת

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר. קשה למאי הוצרך לומר לאמר לאמר ב' פעמים, ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש רז"ל במדרש רבה פרשה י"ט, יהי לבי תמים בחוקיך זו חוקת הפסח וחוקת פרה אדומה, למה ששניהם דומין זו לזו, בזה נאמר זאת חוקת הפסח, ובזה נאמר זאת חוקת התורה, ואי אתה יודע איזו גדולה מזו, משל לשתים מטרוניות דומות שהיו מהלכות שניהם כאחת, ונראות שוות, מי זו גדולה מזו, אותה שחברתה מלווה אותה עד ביתה והולכת אחריה, כך בפסח נאמר בו חוקה ובפרה נאמר בה חוקה, ומי גדולה הפרה שאוכלי פסח צריכין לה, שנאמר ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת עכ"ל. ולכן לעולם פרשת פרה סמוכה לפרשת החודש, כי אחר שקורין בשבת פרשת פרה אחר פורים, קורין בשבת שני שאחריו בפרשת החודש, מפני כי קרבן פסח שבניסן, לא יהיה בלי טהרה פרה אדומה :

ובזה יובן הכתוב וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר תחלה לישראל זאת חוקת התורה אשר צוה ה', כדי לאמר להם עוד אמירה אחרת על חוקה אחרת שהיא חוקת הפסח שתלויה בחוקה זו, לכך צריך שתהיה אמירת חוקת התורה לישראל בראשונה, וכיון שלא אמר זאת חוקת הפרה, אלא קראה חוקת התורה הוצרך לומר לאמור דבר אל בני ישרא' ויקחו אליך פרה אדומה, כלומר זו היא החוקה שהאמר להם בראשונה, היא חוקת הפרה, ולקמן יתבאר בעה"י למה קראה בתחלה חוקת התורה, ולא קראה חוקת הפרה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד לתרץ דקדוק הנז', ונייש' עוד דקדוק אחר שאמר זאת, דמשמע זאת ואין עוד אחרת, והלא יש עוד כמה חוקים בתורה. ונראה בס"ד, דבא הכתוב ללמדנו דברים אחרים לפי דרכו, אע"פ שפשוטן של דברים מדבר בפרה אדומה, רמז לפי דרכו על התורה, והיינו דידוע ממדרשי רז"ל, דישראל לא זכו בתורה נגד טענת המלאכים, אלא בשביל אמירה שאמרו נעשה ונשמע, דעי"ז ירדו ב' מלאכים לכל או"א מישראל, והלבישו ב' כתרים לכל או"א מישראל, וכמה טעמים נאמרו על זה. והנה אמירת נעשה ונשמע יש בהם שבעה אותיות מן כ"ב אותיות אלפ"א בית"א שהתורה בנויה בהם, כי נעשה הוא ארבע אותיות, ועם וא"ו של ונשמע הרי חמשה, ועם שי"ן ימנית של ונשמע הרי ששה, (כי ידוע דשי"ן ימנית לחוד ושמאלית לחוד), ועם אות מ"ם של ונשמע הרי שבעה אותיות, והשאר לא יבואו בחשבון, כי כפולים הם. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב חכמת בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה, כי ע"י שבעה אותיות של נעשה ונשמע שהקדימו זכו בתורה שנקראת בית, וזהו חכמת היא אומת ישראל שהיתה חכמנית, בנתה ביתה זו התורה שזכתה בה נגד המלאכים, יען כי חצבה עמודיה שבעה, שנתחכמו לומר נעשה ונשמע, שיש בהם שבעה אותיות מן כ"ב אותיות התורה, ועל זה רמז הכתוב לפי דרכו באומרו זאת חוקת התורה, כלומר ז' אות של נעשה ונשמע, על ידם נחקקה התורה אצל ישראל שניתנה להם ע"י מרע"ה שנקרא מחוקק, שיש בשמו במילואו ז' אותיות, דאותיות משה במלואם מ"ם שי"ן ה"א הם שבעה אותיות מן אלפ"א בית"א כי מלוי אות מ"ם הוא אות אחד שהוא מ"ם דמנצפ"ך, לכך נאמר בו כי שבעתים יקם קין, ודרשו רז"ל על מרע"ה שיש לו שבעה שמות, הוא ינקום מן קין

קין בהריגת המצרי שהרגו, ולפי האמור קראו בשבעתים על אותיות משה במלואם שהם שבעה מיני אותיות, ולכך לא אמר הכתוב זאת חוקת הפרה, אלא אמר זאת חוקת התורה, כדי לרמוז לפי דרכו בזה דברים השייכים לתורה שזכו בה ישראל:

ועוד רמז הכתוב דבר אחר על מעלת התורה והנהגת האדם במצותיה, באמרו לאמר זאת חוקת התורה, ועוד אמר אשר צוה ה' לאמר, תרתי מילי קמ"ל בדברים אלו, הא' בעת הגזרה שגוזרים העכו"ם על ישראל שלא יעסקו בתורה ותופסים אותך על אשר עסקת בתורה, לא תכחיש לומר לא עסקתי בתורה, ורבן של טרסיים אני, אלא תאמר כמ"ש רבי חנינא בן תרדיון כששאלו אותו למה עסקת בתורה, השיב כאשר צוני ה' אלקי, וכן אם גזרו שלא ילבשו תפילין ולבשת ויצאת לשוק ורדפו אחריך לתפסך, לא תשמוט התפילין מראשך ותאחזהו בידך, וכשאומרים לך מה בידך תשיב כנפי יונה, כאשר עשה אלישע בעל כנפים, אלא ישארו התפילין בראשך, ותאמר תפילין יש בראשי, וכן עזה"ד בכל גזרה שגוזרין העכו"ם בביטול תורה ומצותיה, לא תבריח עצמך, ותשיא אותם לדבר אחר, אלא תאמר זאת חוקת התורה אני מקיים, וז"ש לאמר זאת חוקת התורה, כלומר לאמר בשעת הגזירה זאת שאני עושה היא חוקת התורה, לקיים מה שצוני השי"ת בתורה, וכל זה הוא בזמן הגזרה כשגוזרין העכו"ם לבטל את ישראל מעסק התורה ומקיום מצותיה:

ועוד לימד אותנו הכתוב לפי דרכו דבר אחד בענין הנהגת האדם בקיום מצות ה' שצונו בתורה, והוא אשר צוה ה' לאמר, והכונה הוא שבא הכתוב ללמדנו לפי דרכו שכל מצות אשר צוה אותנו השי"ת, אע"פ שיש בהם כמה מיני מצות שהם קשים ומרים לחומר האדם, ראוי כי בעבור אהבת האדם בהשי"ת יהיו בעיניו מתוקים וטובים לחומר שלו, וכדמצינו שאמר הקב"ה לאברהם אע"ה שיעלה את בנו יחידו לעולה, ואע"פ שהיה חביב עליו בתכלית שנולד לו בהיותו בן מאה שנה, והיה צדיק גמור וחכם גדול, ובודאי שהשכל מחייב לפי טבע האדם וחומרו צריך להיות דבר זה קשה על א"א יותר ממדקרות חרב, וכמ"ש רז"ל על צדקיהו הע"ה שהיה טוב לו להכות ראשו בכותל, וימית עצמו ולא יראה בניו שחוטים לפניו, וכ"ש אם בידו שוחט את בנו יחידו, ועכ"ז אברהם אע"ה לא מבעיא שלא נצטער, אלא אדרבה היה שמח שמחה גדולה בדבר זה, לקיים מצותו יתברך, דארז"ל כשהיה מוליך את בני להר היה נדמה בעיניו כמוליך בנו יחידו לחופה, וכל זה למה, מפני כי השי"ת צוהו בכך, והוא שמח לעשות רצון השי"ת, ואע"פ דגופה של מעשה זו אפילו אם יעשנה עם איש זר, וגם נחשב בער כי אין לו בינת אדם, קשה עליו דבר זה לפי טבעו ומזגו, שהיה איש חסד, ואינו יכול להרוג פרעוש אחד:

וכן תמצא אצל יחזקאל הע"ה, כנז' ביחזקאל סי' ג' ויאמר אלי בן אדם את אשר תמצא אכול, אכול את המגלה הזאת ולך דבר אל בני ישראל. ואפתח את פי ויאכלני את המגלה הזאת. ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגלה הזאת אשר אני נותן אליך, ואוכלה ותהי בפי כדבש למתוק. פירוש המגילה קץ האדם לאכלה, כי אינה מאכל אדם, אך אתה תאכלנה בשביל שאני נותן לך לקיים מצותי, וכן עשיתי ואוכלה בשביל מצות השי"ת, ואע"פ שאינה ראויה לאכילה ונפש האדם קצה בה ומאוסה אכילתה, עכ"ז היתה בפי כדבש למתוק, שטעמתי בה טעם דבר מתוק ויפה:

וכן נמצא מעשה בחסיד אחד גדול שהיה אסטניס מאד, שאם יכניס פרי לפיו לאכלו, דרכו לרחוץ אותו שבעה פעמים, ואח"כ יכניסו לפיו, ואם לאו יהיה מאוס עליו, וזה החסיד היה מוהל, ורוב ילדים שבעירו הוא מוהל אותם, ויאמרו לו אוהביו פליאה גדולה יש עליך, אם אתה לא תכניס ענבה אחת לפיך אלא אחר רחיצה ארבע וחמש פעמים מחמת אסטניסות שלך, איך תכניס ראש האבר הנימול לתוך פיך בהיותו מלוכלך לעשות מציצה לדם בפיך. ויאמר להם מאחר שדבר זה צוני השי"ת בו, ואני מקיים מצותו יתברך, תאמינו לי שדומה בעיני כאלו אני מכניס ענבה אחת רחוצה שבע פעמים בתוך פי ומוצץ אותה, ואין לי שום מאיסות כלל. וזו גם עוד היה טבעו של אותו חסיד למאוס כל דבר מר בתכלית, ונזדמן פעם אחת השקהו הרופא משקה של באנאכינה בשביל חולי הקדחת ונתעלף מחמת המרירות, על כן אמרו לו מאחר שטבעך לקוץ הרבה בדבר מר שאין אתה סובלו ומוכרח שתקיאנו, איך אתה אוכל כזית מרור בליל פסח, כי בעירו לא נמצא חזרת ואוכלים מרור שהם מרים מאד. ויאמר להם תאמינו לי שאין אני קץ כלל באכילת המרור בליל פסח, וערבה עלי אכילתו עד שנדמה בעיני כאלו אני אוכל מתוק, מפני שחביבה עלי מצותו יתברך מאד, ובפרט מצוה כזו שהיא מתקיימת רק שני לילות בכל השנה:

על כן בא הכתוב ללמדינו לפי דרכו על כל המצות שבתורה, שצריך להיות חוקם ומשפטן אצל האדם כך, שאפילו דברים שהם קשים ומרים לחומר לא ירגיש האדם במרירותם, אלא אדרבה יתעורר בלבו מתיקות ועריבות בהם, ולז"א אשר צוה ה' לאמר, חלק התיבה לשתים וקרי בה לא מר, כלומר שמור כלל זה בידך, דכל מה שצוה ה' לא יהיה מר לחומר, אלא אדרבה תרגיש בו מתיקות ועריבות:

ואיתא במדרש תנחומא, אמר שלמה על כל אלה עמדתי ופרשה של פרה אדומה חקרתי, ושאלתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. וי"ל למה נקיט שלש לשונות שהם חקרתי ושאלתי ופשפשתי, ועוד י"ל על אומרו אמרתי אחכמה, ודי לומר והיא רחוקה ממני, ונ"ל בס"ד דידוע בתורה יש ד' חלקים שהם פרד"ס, וכל דבר חק אי אפשר להשיגו בחלק הפשט, יען כי הפשט הוא החק עצמו, ומה ישיג בו, דאם אין בפשוטו תימה אין זה חק, ואם ישנה הפשט שלו, א"כ זה נכנס בחלק הדרש או הרמז ואין זה פשט, על כן א"א להשיג טעם וישוב לענין פרה אדומה בחלק הפשט, אבל יש תקוה לפרש לה טעם בדרך רמז או בדרך דרש או בדרך סוד, כי הגם שהיא חק בדרך הפשוט שבה ישתנה ענינה בדרך רמז או דרש או סוד, וימצא בהם ישוב לדברים שבה, אמנם שלמה הע"ה יגע למצוא טעם וישוב לדברים של פרה אדומה וענינה בדרך רמז ובדרך דרש ובדרך סוד, ולא מצא בכל אלה הדרכים טעם לדברים וענינה:

ואל תאמר הנה שלמה הע"ה היה חכם מכל האדם, למה הוצרך לטרוח על חנם, כי חכם גדול שכמותו היה ראוי לשער מדעתו תחלה, שא"א למצוא טעם לפרה אדומה בשום דרך מהדרכים הנז', ובפרט שידע שהקב"ה אמר למרע"ה על פרה אדומה לאחרים חוקה היא, ורק לך לבדך אפרש טעמה, ומזה צריך שיבין דלא אפשר שום אדם להשיג טעמה, ואפילו הוא, ואיך לא ידע ולא שיער היכולת שלו, וחשב שיהיה לו יכולת לידע אותה, ולכן נכנס למצוא דבר זה, וסוף טרח ולא עלה בידו כלום, וידוע הוא לכל שאם האדם יעלה בדעתו להשיג דבר שא"א להשיגו הרי זה גרוע יותר, ויהיה לו בושה מאחרים, באומרם אליו איך לא ידעת לשער היכולת, וכמ"ש הראשונים

הראשונים ז"ל ע"פ ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך:

ולכך בא שלמה הע"ה להליץ בעד עצמו, ואמר אל תאשימוני על אשר אמרתי אחכמה בענין הפרה, שהכנסתי עצמי בדבר זה למצוא טעם בענייניה, לא היתה כניסתי בדבר זה מחמת שטעיתי ביכולתי שחשבתי שאני יכול ולא יכולתי, אלא מעיקרא ידעתי האמת שגם אני אי אפשר לי להשיג טעמה בשום דרך, ורק נכנסתי להשיג ולהבין כדי להודיע ולברר לפני העולם שהיא רחוקה גם ממני, ואל יחשבו העולם מאחר שאני חכם מכל האדם, אם הייתי מבקש להכנס למצוא טעם לפרה אדומה הייתי מוצא הטעם שלה, לכך הכנסתי עצמי להשיג ולמצוא הטעם ולא מצאתי, ובזה נודע ונתברר לפני העולם כוחה של חוקה זו, כי אפילו אני החכם לא מצאתי לה טעם:

משל למלך אחד שהיה שולט בארץ אחת, והיה לו אח שהוא ג"כ מלך בארץ אחרת רחוקה, וזה האח היה לו גבור מופלא המפורסם בגבורתו בכל העולם, שנלחם עם כמה אריות ודובים ולא עמדו בפניו, וכמה גבורים הפיל בידו אחת, וזה האח שלח את הגבור הזה לאחיו שהוא מלך בארץ אחרת במתנה, וכאשר הגיע הגבור המופלא הזה אצל המלך, קבל אותו בכבוד גדול, וכשנכנס להיכל המלך שהיה מלא שרים גדולים שרי החיל של המלך, היה יושב שם ראש הגבורים אשר היה למלך במדינתו, וקם ראש הגבורים הזה על רגליו, ויאמר להגבור המופלא החדש עמוד ונלחם עתה, אני ואתה בהיכל המלך לפני המלך והשרים, ונראה מאן נצח, ויאמר טוב הדבר, וילחמו זה עם זה, ותכף ומיד הפיל הגבור המופלא את ראש הגבורים של המלך לארץ כמפיל שה אחד. אח"כ שאל הגבור המופלא את ראש הגבורים מה ראית כי עשית את הדבר הזה שבקשת להלחם עמי, האם לא שמעת מלחמות אשר נלחמתי, וגבורים אשר כבשתי, ולמה עתה בזית עצמך להלחם אתי. ויאמר לו ראש הגבורים אני בעבור כבודך נתכוונתי, כי הן אמת אני את גבורותיך שמעתי וידעתי, אך אנשים אחרים היושבים במדינה זו שהיא רחוקה ממקומך לא יודעים גבורתך באמיתות, ואפשר שיחשבו שאני אשר הנני ראש הגבורים במדינה זו, יש לי גבורה יותר ממך, או כמוך בשוה, ולכן עמדתי לעשות נסיון בהלחמי עמך לפניהם שאז יראו בעיניהם תוקף גבורתך, שאני איני נחשב נגדך במדרגת שה אחד, ובזה יגדל שמך במדינה זו אלף ידות. וירא המלך כי הטיב ראש הגבורים שלו לעשות בדבר זה לפרסם שבח הגבור המופלא אשר שלוח לו במתנה מאת אחיו המלך, ויתן לו מתנה מרובה. וכן הנמשל, ידע שלמה הע"ה וכל חכמי ישראל, כי טעם של פרה אדומה השיגו מרע"ה, ולא זכה שום חכם בזה כמו שזכה מרע"ה, וכדי לפרסם מעלתו של מרע"ה שהוא לבדו זכה בזה, אמר שלמה עתה יאמרו העולם אם אני הייתי מבקש לידע מעשה של פרה, הייתי יכול להשיגה, ובאמת הוא יודע שא"א לשום אדם להשיגה חוץ ממרע"ה, ולכן נכנס לבקש ולתור אחר הטעם שלה, ומעיקרא ידע שלא יוכל להשיג, אך נתכוון בזה לכבודו של מרע"ה, דעתה ידעו העולם לא קם עוד נביא וחכם כמרע"ה, שידע טעם של פרה אדומה, ושלמה טרח להשיג ולא ידע, וכאשר חשב ראש הגבורים הנז' להגדיל כבודו של הגבור המופלא ההוא, שהכניס עצמו במלחמה עמו, כדי שבזה תתודע תוקף גבורתו של אותו הגיבור:

ובזה יובן בס"ד, מ"ש שלמה הע"ה חקרתי בדרך הרמז, ושאלתי בדרך הדרש, ופשפשתי בדרך הסוד, כדי למצוא בהם הטעם של פרה אדומה, ואל יחשוב אדם שאני טעיתי בערך עצמי, שחשבתי שאוכל לידע ולא ידעתי, אינו כן, אלא מה שאמרתי בתחלה אחכמה למצוא טעם מן רמז או דרש או סוד, לא הייתי חושב שאוכל למצוא בחכמתי דבר זה, אלא מעיקרא מה שאמרתי אחכמה הייתי יודע שלא אחכמה, ומה שאמרתי אחכמה ונכנסתי לבקש הטעם בחכמתי, הוא, כדי להודיע לכל שהיא רחוקה גם ממני, וכמו שעשה אותו ראש הגבורים שעמד להלחם בשביל להודיע כבודו של הגבור המופלא, שהיבא למלך במתנה:

עוד איתא במדרש, זאת חוקת התורה אמר הקב"ה חוקה חקקתי גזירה גזרתי אין להרהר אחריה, וכבר פירש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל כפל הלשון חוקה חקקתי גזרה גזרתי ע"ש. ונ"ל בס"ד דפרה אדומה ניתנה בעבור טהרה לטומאת מת, וידוע כי טומאת מת נסתבבה מעון עץ הדעת, כי זה העון הוא אשר הביא מיתה לעולם, ולכן כאשר יקיימו ישראל מצוה זו כתקונה שלא יהרהרו אחריה, מוכרח שיהיה בעבורה חלק תיקון בפגם הנעשה, בעון עץ הדעת, כי כל הענינים תלויים זב"ז ונסבבים זב"ז, וידוע כמה מיני פגמים נעשו מחמת עון זה של עץ הדעת, ובכללם אמרו המקובלים ז"ל, שגרם אדה"ר פגם בדלת של אחד לעשותו רי"ש ח"ו, וגרם ג"כ באות רי"ש של אחר לעשותו ד' ח"ו, ולכן גזר עליו קוץ ודרדר תצמיח לך, כי ההפרש שיש בין מספר ד' לבין מספר ר', הוא מספר קוץ, ואמר לו דרדר הצמיח, כי דרדר הוא דל"ת רי"ש ודל"ת רי"ש, על אשר עשה הדל"ת רי"ש והרי"ש דל"ת, וכנז' בספר נחל קדומים ע"ש, ולכן בתיקון צריך להוסיף כתיבה באות רי"ש לרבעו ולעשותו דל"ת, וכנגד זה התיקון אמר חוקה חקקתי פירוש חוקה הוא מלשון ומחיק הארץ ביחזקאל מ"ג, שהוא ר"ל מאמצע וקרן זוית של אות רי"ש, לעשותו אות דל"ת, ולזה צריך כתיבה באמצע האות, כי קרן זוית של האות היא אמצע האות, וז"ש חוקה ר"ל אמצע האות מלשון מחיק הארץ, חקקתי לשון כתיבה מלשון מחוקק, ומלשון הוי החוקקים חקקי און, כלומר באמצע אות ריש שהוא קרן זוית שלו נעשה תוספת כתיבה שנתמלא דיו לרבעו לעשותו דל"ת, ותיקון זה יהיה על ידי זכות המצוה של פרה אדומה מטעם האמור לעיל:

ועוד תיקון השני שצריך להיות באות דלת לעשותו ריש, ובזה צריך לחתוך ולגזור מן הדיו שבקרן זוית של הדלת כדי לעשותו רי"ש, וכנגד זה התיקון אמר גזרה גזרתי, והיינו לשון חיתוך כמו גזרו את הילד החי וכן גם לי גם לך לא יהיה גזורו, וגם זה התיקון יהיה בעבור זכות מצוה זו של פרה אדומה שנתקנה לטהר טומאת מת שבאה ונהייתה מחמת פגם עון עץ הדעת, וסיים אין לך להרהר אחריה, פירוש שני תיקונים אלו של חקיקה ושל גזירה, יהיו ע"י שמירתכם מצוה זו באמיתות שלא תהרהרו אחריה:

ועוד נ"ל בס"ד רמז בלשון זה סוד עמוק כי חוקת לשון מזון הוא דכתיב הטרפני לחם חוקי וכנז' בגמרא, וידוע מזון עולמות העליונים יהיה זווג תפארת ומלכות, וקודם הזווג הזה צריך להיות נסירה, וז"ש חוקה חקקתי על ידי הזווג, מפני כי תחלה גזירה גזרתי הוא סוד הנסירה ודוק:

ועדיין צריך לבאר בדברי המדרש הנז' שאמרו רז"ל על חוקת פרה אדומה שאין להרהר אחריה, ולא אמרו אין להרהר עליה אלא אחריה. ועוד י"ל דלמאי נקטו לשון הרהור. ונ"ל בס"ד, כי ידוע שלשה מינים יש במצות, הא' הם הנקראים משפטים שהשכל מחייב אותם, ואין

ואין אתה צריך לשמוע טעם באזניך מאחרים, אלא כיון שראית המצוה בעיניך כתובה בתורה, תדע משכלך הטעם שלה, ולכן אלו המצות מתייחסים לעינים בלבד, ומין הב' שאין השכל מחייבם אבל יש להם טעם, ואלו יתייחסו לאזנים, דלא סגי לאדם ראות עיניו בראוה הלוי, אלא צריך להטות אזניו לשמוע הטעם אשר לא כתוב בתורה ואין רואהו בעיניו, ומין הג' הם החוקים שהם סתומים, שאין להם טעם ואין השכל מחייבם, ובפרט חוקה זו דפרה אדומה שיש בה שני הפכיים, כי מלבד שאין לה טעם לטהר הטמא עוד נמצא בה דין להפך שמטמאה את הטהור העוסק בה, וזו תתייחס לקדקד שהוא סתום מכל הצדדין. והנה בודאי מה שהיצה"ר והאומות מפתים את האדם שיהיה מהרהר אחר המצות כדי לפקור בהם, אין יכולים לפתותו להרהר אחר המשפטים שהשכל מחייבם, ולא על המצות אשר טעמם מפורש, ורק יפתוהו על חוקת פרה אדומה וכיוצא בה, שהם דומין לקדקד דהם סתומים מכל הצדדין, ולכך א"ל הרהר אחריהם שאין בה ממש ח"ו:

ולפי האמור דמצות אלו דומין לקדקד שהוא סתום מכל הצדדין, נראה לכן תמצא אחר אותיות קדקד יש אותיות הרהר למפרע, ר"ל על מצוה שהיא חק גמור, שדומה לקדקד אומרים לך הרהר, על כן אני מצוך זאת חוקת התורה אין אתה רשאי להרהר אחריה, כלומר לא תשמע לדברי היצר והאומות שאומרים לך הרהר אחר החוקה, כאשר נמצא אותיות הרהר באים אחר אותיות קדקד, שהוא מקום המורה על החוקה וכאמור. ובזה מובן היטב מה דנקטי לשון הרהור, וגם מ"ש אחריה ולא אמרו עליה, והוא לרמוז על אותיות הרהר הבאים אחר אותיות קדקד, שהוא מקום הרומז למצוה שהיא בסוג חוקה:

ועוד נ"ל בס"ד ליישב דקדוק הכתוב, שאמר זאת חוקת התורה ולא אמר חוקת הפרה, גם אומרו אשר צוה לאמר, דמלת לאמר נראה לשון יתר הוא. ונ"ל בס"ד, דידוע שפרה אדומה כמו שתראה בפשט שלה שנתקנה לטהר הטמא בטומאת הגוף, כי יש היא מטהרת טומאת הנפש של האדם החוטא והרשיע בכמה עבירות, יען כי בכל הלכות ודינים האמורים בפרה אדומה, יש שם רמז תוכחות מוסר הנפשיי, וגם מוסר גשמיי הנוגע לדרך א"ך, ולכן קרא אותה חוקת התורה, כי חוקה זו שייכים כל ענינים שלה לחוקת התורה, כי מן ענינים שלה נלמוד תוכחת מוסר לכל הלכות ודינים של התורה, וז"ש זאת חוקת התורה ר"ל ראוי לקרות אותה על שם התורה כולה, יען כי כה צוה ה' לאמר תוכחות מוסר לענינים אחרים הנזכרים בתורה, ועל כן דבר אל בני ישראל דבר דייקא, ר"ל דבור קשה בתוכחת מוסר שיהיו דברים קשים כגידין:

ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ואהרן וירב העם עם משה. קשה כיון דנקהלו על שניהם למה רבו עם מרע"ה בלבד. ונ"ל בס"ד כי אמר בתהלים מזמור ע"ח ויוציא נוזלים מסלע ויורד כנהרות מים, והכונה פרשנו בס"ד כי המים באו להם בזכות מרים, וכמ"ש רז"ל, וזה נרמז באותיות שמה שהם אות ר' ואותיות מים, ומספר אות ר' הוא עולה מספר מסלע, נמצא בשמה הטוב נרמז מאמר הכתוב שהוציא להם מים מסלע, כי אות ר' שבשמה מספרו מסלע ונשאר מים. ולז"א הכתוב ותמת שם מרים ותקבר שם, וכיון שמתה אז בטל כח ההשפעה של המים שהיתה רמוזה בשמה, ולכך לא היה מים לעדה, כי המים שהוא רמוז בשמה בפירוש נמנע ונפסק מן העדה, ומאחר כי ידעו ישראל שהמים היו לוקחים בזכותה, ועתה שמתה פסקו, ראוי שאחיה הם יתפללו על המים שיחזרו להם, ולכך ויקהלו על משה ועל אהרן, אך אחר שנקהלו על שניהם, המה ראו בטוב שכלם שאין להם כח לבא בטענה ומריבה עם שניהם, אלא רק עם משה לבדו, יען כי אהרן יאמר מה בידי לעשות אם נפטרה אחותי שיש בשמה אותיות מים, ועתה נפסקו ואני לא אוכל להביא מים, כי אין למים רמז בשמי, כאשר היה לו רמז בשם אחותי מרים, אמנם עם מרע"ה מלאו טעם לריב לומר לו אתה בשמך יש מים כאשר היה בשם אחותך, כי ידוע ששמו של מרע"ה מורכב מן שני תיבות, שהם מו שה, והיינו כי בלשון מצרי המים נקראים מו, ואותיות שה הם לשון הוצאה והמשכה, וכמ"ש הגאון מלבים ז"ל בשם פילון היהודי, ולפ"ז בשם משה יש אותיות מים בלשון מצרי, ולכך יורה שהוא ג"כ יכול להביא להם מים כאשר היתה מביאה אחותו ולמה אינו מביא, ולזה וירב העם עם משה בלבד:

ונפשנו קצה בלחם הקלקל. ק' והלא קודם זה תפלו על המן ונענשו, ואיך חזרו ותפלו לקרותו קלוקל. ונ"ל בס"ד אין כונתם בזה לבזות את המן ורק הם מערערים על אשר אין לנפש הנאה ממנו, כי הנפש נהנה ממאכל שיש בו תערובת כ"ק, ויוצאים ע"י אכילה ועולים למלכות העליונה שמשם באה ויצאה נפש האדם, וחשבו כי רק פרי ומאכל הגדל מן הארץ יש בו תערובת כ"ק, ויש לנפש שביעה והנאה ממנו, אבל היורד מן השמים אין בו תערובת כ"ק, ומה הנאה יש לנפש ממנו ולכן קראוהו לחם הקלקל, ותרגם אנקלוס דמיכליה קליל. ר"ל קל מצד הנפש שאין בו דבר שהנפש נהנית ממנו, דלגבה חשיב כאגוז ריקם שאין בקרבו פרי של אכילה, ולכן אמרו נפשינו קצה, שדבר זה נוגע לנפש אבל הנאה לגוף יש בו:

התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש. י"ל הול"ל ויסר מעלינו את השרף, דהא שלח בהם את הנחשים השרפים, ולמה אמרו ויסר מעלינו את הנחש בסתם דמשמע דאינו שרף, ועוד קשה כי השי"ת אמר לו עשה לך שרף, והוא עשה נחשת. ונ"ל בס"ד, כי מכשול האדם הוא שלשה סוגים, האחד חטא שהוא שוגג, וגדול ממנו עון שהוא מזיד לתאבון, וגדול ממנו פשע שהוא להכעיס, ושלשה סוגים אלו רמוזים בשלשה קליפות, דהיינו עון שראשו ע' רמוז בראש עקרב שהוא ע', וחטא שהוא שוגג רמוז באות שניה של נחש שהוא ח', ופשע שהוא להכעיס רמוז באות שלישית של שרף, וכאן הם חשבו דעונש קל שהוא במדרגת חטא שרמוז באות שניה של נחש, ולכך אמר ויסר מעלינו את הנחש, אבל השי"ת חשב עונש לפשע שהוא גדול מן הכל שרמוז באות שלישית של שרף, לכן אמר למרע"ה עשה לך שרף והיה כל הנשוך, כל דייקא, ר"ל בין נחשב עונו בגדר חטא, בין הנחשב בגדר עון יתרפא, כיון דהשרף מרפא גם את הפשע, כ"ש שירפא חטא ועון, ולכן עשה מרע"ה נחש נחשת שהוא צורת נחש של שרף כמ"ש הרמב"ן ז"ל, דנחש נחשת הוא תמונת השרף, יען כי מראה השרף הוא כעין נחשת קלל, וקיים בזה דבר ה' שצוה לעשות שרף, והיה כל הנשוך דייקא, ר"ל בין אם הוא בגדר חטא, בין בגדר עון יראה אותו וחי, כי כיון דמרפא את פשע החמור כ"ש שירפא את הקל ממנו:

באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם. נ"ל בס"ד כי נודע שדברי תורה פרים. ורבים בחדושי הלכות על ידי הקושיות שיתקשה בהם החכם המשכיל, וכמ"ש בגמרא דאחר שהעניש רבי יוחנן את רשב"ל ונפטר, בא ר"א בן פדת וישב בבהמ"ד אצל רבי יוחנן במקום רשב"ל, וכשהיה רבי יוחנן שונה ההלכות לתלמידים כדרכו בכל יום, היה ר"א אומר לו על כל דבר הלכה שהיה דורש תנא דמסייע לך, שמביא ראיה לדברי רבי יוחנן מן

הברייתות

הבריתות או מן המשניות, ואמר רבי יוחנן לר"א על זה, וכי מה אתה חושב בעלמך שתהיה ממלא מקום בר לקיש לשכך דעתי ולהעביר דאגתי אשר אני דואג ומצטער על חסרונו, הלא הוא היה דרכו כשאני אומר הלכה, מקשה לי בה כמה קושיות, והייתי מוכרח לתרץ לו קושיותיו, ועל ידי הקושיות שלו שהיה מעמיק בדבר ההלכה הייתי מוכרח גם אני לבדד עמקים בסוגייא, כדי לתרץ קשיותיו, וממילא היתה רווחא שמעתתא שהיה מתחדש לנו כמה ענפים ותולדות, והיינו יורדים לעומק הלכה באמיתות, ולכך היה נח לי ממנו מאד, אשר בעבור כן קשה היה חסרונו עלי מאד מאד. אך אתה תביא לי סיוע לדברי, ותאמר לי תנא פ' מסייע לך, ואין אתה מקשה קושיות בדברי, מה תועלת יש לי בזה, אטו אנא לא ידענא דשפיר קאמינא, הלא אדרבה אני רוצה שהשומע ירבה בקושיות, כדי שעי"ז נרד לעומק ההלכה ויתחדש לנו בה כמה חדושים:

ונאמר משל על זה במעשה שהיה שהובאה בספרים על ענינים שונים, ואני אמשלנה על הדבר הזה, והוא כי איש אחד היה לו שדה גדולה שיש בה כמה נטיעות של אילנות שמוציאין פירות, ועוד היא בת זרע שזורע בה תבואה ושאר מיני דגן בכל שנה ושנה, וצריכה היא להשקאת מים, כי לא יספיקו לה גשמי שמים, והיה שם נחל חפור בארץ מהלך על פני כולה, וזה הנחל ראשו פתוח אל הנהר הגדול של חדקל, או פרת המלא מים רבים, והמים עוברים בתוך הנחל הזה המהלך על פני כל השדה, וממנו יבואו המים אל השדה למקום הזרעים ולמקום האילנות, אך זה הנחל בכל שנה יתמלא עפר מן שבירות המים, וגם יפול בתוכו עפר מן שפתיו, ועי"כ תגבה הקרקע שלו, ואז בימים אשר מי הנהר הגדול יורדים ונחסרים, לא יעברו המים שלהם בתוך הנחל הזה מחמת גובה קרקעיתו, ולא יגיעו אליו המים לעבור בתוכו, ואז בימים האלה יהיו הזרעים והאילנות צמאים למים, כי אין מים בנחל להשקות אותם, ומחמת כן יחדלו פרותיהם שלא תתן הארץ יבולה, ועץ השדה לא יתן פריו, ולכך כל בעלי השדות הזריזין בתיקון שדותיהם, המה זריזין בתחלת השנה לתקן זה הנחל בחפירה שיחפרו אותו מחדש, ויעמיקו בחפירות כדי להשפיל ולהמיך קרקעו, דאז גם בזמן שיחסרו וירדו המים של הנהר הגדול יהיו נכנסים בתוך הנחל הזה, ויהיה הנחל הזה מים מלויים בתוכו כל ימי השנה כולה, ואז ישקה את השדה בכל ימי השנה כולה, אפילו אם יזדמן שהנהר הגדול ירדו מימיו ויחסרו, כי הנחל הזה מחמת שהעמיקו בחפירתו מוכרח שיעברו בתוכו מים מן הנהר הגדול תמיד, וכן זה האיש בעל השדה היה זריז ונשכר, שבכל שנה ושנה יחדש חפירת הנחל ויעמיק בו, כדי שיהיו המים עוברים בו תמיד ומשקים את השדה תמיד:

והנה זה האיש הוא לבדו היה מגביח בשדהו הגדולה, ואין בניו עמו, ואין יודעים הנהגתו שהיה מתנהג בשדהו איך היתה. ויהי היום, ויחלה האיש ההוא וידע כי לא יקום, ויקרא לבניו ויאמר להם הנה הוא הולך למות, ועתה שמעו מלתי אשר אני מודיע אתכם, כי בתוך התלם שהוא הנחל של השדה שלי טמונתי אוצר גדול. ויענו הבנים אוצר גדול טמנת, הגידה נא לנו איפה הוא, ובאיזה מקום ולד בתוך התלם ההוא טמנת האוצר כדי שנדע ליקח אותו. ויען אביהם ויאמר בתוך התלם הוא שם, תחפשוהו ותמצאו אותו, ובאותו הרגע שהוציא דבריו אלה מפיו גוע וימת. וכאשר שלמו ימי אבלו, הלכו הבנים כולם אל התלם שהוא הנחל העובר על פני כל השדה, ויחפרו בו בקרקעיתו ויוציאו מתוכו עפר וישליכו על שפתו, כדי למצוא את האוצר אשר שם אביהם בתוכו, ולהיות שאביהם לא הספיק להגיד להם איה הוא מונח, הוכרחו לחפור את התלם ההוא כולו מראשו ועד סופו, ויעמיקו בכל כוחם ויגיעם בתוך האדמה של התלם יומם ולילה, ולא נתנו לעפעפם תנומה ולא מצאו מאומה, ויחפרו פעמים ושלשו, ולא מצאו האוצר אשר יבקשו:

ויענו כולם ויאמרו בחמה וקצף, אך התל בנו הזקן אבינו, ולריק ותהו כוחנו כלינו, ויחזרו לביתם ריקם ריקם, ותשאר השדה ביד האריסים הזורעים שם בכל שנה כמנהגם. ויעברו ימי החורף ויבאו ימי הקיץ שהוא עת הקציר של תבואת הארץ, ועת מלאת עלי השדה מפריים, וילכו הבנים לשדה אביהם, ויראו כי האילנות שבתוכה הוציאו פירות עשרת מנים על שאר כרמים של אחרים, ותבואת הארץ של שדה אביהם רבה עשר ידות על שדות של אחרים, ויחקרו על זאת וימצאו פשר דבר, כי שאר שדות מחמת עצלות בעליהם שלא חפרו התלם שהוא הנחל העובר בשדה על פני כולה אשר ממנו תשתה השדה מים, ונשארה קרקעית הנחל גבוהה, ולא הגיעו שם מי הנהר הגדול לעבור בנחל, ולכך לא שתו ממנו הזרעים והאילנות כראוי, ולכך גם יבול השדה נחסר שם, משא"כ שדה זו שירשו הבנים מאביהם כיון שחפרו התלם היטב למצוא האוצר, עברו בו מים מן הנהר הגדול תמיד גם בזמן ירידת הנהר, ולכך היה משקה הזרעים והאילנות תמיד בלי הפסק, ועל כן נתנה השדה יבולה בשפע גדול וברכה עשר ידות על כל השדות:

אז אותו העת הבינו הבנים דברי אביהם אשר הגיד להם בטמינת האוצר בתוך התלם, והיינו כדי שהם יחפרו התלם בעומק הרבה, וזו החפירה היא האוצר, שעי"כ באה להם הברכה בפירות השדה, ואז היתה זאת להם לחק עד עולם בכל שנה ושנה יצאו לשדה בראשונה קודם ימי החורף לחפור התלם כולו בעומק הרבה, כאשר עשו בראשונה, כדי שבכל שנה ימצאו אוצר הברכה בפירות השדה, וכאשר ירבו לחפור כן ימצאו רב ברכות בפירות השדה:

וכן הענין כאן בתורה, כי הקב"ה נתן דברי תורה סתומים וקצרים והם קב ונקי, אך האדם העוסק בה יוכל להוציא מדבריה פירות מרובים, וכמ"ש דדיה ירוך בכל עת, ע"י החפירה שיחפור בעומק בכל דבר הלכה, אשר יראה בה לפניו, והיינו כי קושיות אשר יתקשה בדבר ההלכה המה דוגמת חפירה וכריה אשר יחפור בנחל, והשכל והסברא של האדם אשר ישכיל ויסביר לתרץ הקושיות, הם דוגמת המים אשר יעבורו בתוך הנחל אשר חופרים אותו להשקות בהם הזרעים והאילנות, שעי"כ תתן הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו, ואם לא יעשה האדם חפירה וכריה בנחל, לא יעברו בו המים, וכן כאן בעסק התורה אם לא יעשה תחלה קושיות בדבר ההלכה הערוכה לפניו, לא ישבור השכל והסברה שהם דוגמת המים בתוך דבר ההלכה הערוכה לפניו, כדי שיוציא פירות שהם חדושי הלכות הנולדים ומתחדשים מדבר ההלכה הערוכה לפניו, וכמ"ש רבי יוחנן לר"א על רשב"ל בתועלת אשר היה מוצא בקושיות שלו בדבר ההלכה שהיה בונה רבי יוחנן. דעל ידי קושייתו יהיו פירות נושרין מאותה ההלכה:

אך לאו כל אדם זוכה לזה להוליד ולהוציא פירות שהם הלכות חדשות מדבר ההלכה הערוכה לפניו, כי לא יצא מן הקושיות הלכות חדשית שהם אמיתות אליבא דאמת, ולהיות מסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, אא"כ הוא שלם בשני דברים אלו, הא' שיש לו יראת שמים שהוא צדיק ומושל ביצרו, ולא יהיה כמו דואג וכיוצא, והב' שיהיה לומד תורה לשמה ולא על מנת לקבל פרס:

ובזה יובן בס"ד, באר זו התורה שצריכה חפירה וכריה כדי להוציא ממנה פירות טובים, שהם דברים אמתיים אליבא דאמת. צריך להיות חפרוה שרים, ר"ל החפירה תהיה מבני אדם שהם שרים ושליטים ביצרם, וכמ"ש תורה בי שרים ישורו, והיינו שהם צדיקים ויש להם יראת שמים שלימה, ועוד צריך כרוה נדיבי עם, שהכריה תהיה ע"י אותם העוסקים בתורה לשמה בנדבת לב שלא ע"מ לקבל פרס, ורק אלו הם יכולים לעשות חפירה וכריה שהם קושיות והוויות כדי להוציא על ידי כן פירות רבים טובים ואמתיים, ועוד צריך שיהיה להם דבקות במחוקק הוא מרע"ה שנקרא מחוקק, שיהיו בעלי ענוה, שזו היא המדה שנשתבח בה מרע"ה, דעי"כ יהיה הוא משענותם שיהיה זכיותו מגין עליהם, לעזור אותם לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא:

ואמר עוד וממדבר מתנה, כי ארבעה חלקים יש בתורה שהם פרד"ס, וממדבר הוא חלק הפשט עולה ללמוד חלק המתנה שהוא הרמז, ומן לימוד הרמז עולה ללמוד חלק הדרשה, וזהו נחליאל, ומן לימוד הדרש שהוא נחליאל עולה במות הוא חלק הסוד שהוא רם וגבוה על כולם, ומבמות הוא חלק הגיא אשר בשדה, דהיינו לימוד פנימיות של הסוד שהוא חלק חמישי שאין בו עתה אלא רק הצדיקים בגן עדן, וידוע צדיקים נקראים בשם גיא שהוא נמוך, כן הם נמוכים וענוים, וכמ"ש ע"פ ונקבר בגיא מול בית פעור, גיא זו מדת הענוה, ובזה נכרת בית פעור, ומול לשון כריתה הוא שדה מואב זה הגן, כי מואב עם כולל האותיות עולה גן, ראש הפסגה זה עדן, כי ראש אותיות פסגה יש אותיות בעדן, כי קודם פסגה באלפ"א בית"א הוא בעדן, וכמ"ש ע"פ עלה ראש הפסגה ר"ל בעדן:

על כן יאמרו המושלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון. נ"ל בס"ד כי הנה נודע דרכו של יצה"ר לבא עם האדם בדרך עקיפין, לצודו במרמה ותחבולה כדי להפילו, ולכן ראוי שגם האדם שבא לעשות תשובה וללכת בדרך הטובה, ג"כ יבא עם היצה"ר במרמה להערים עליו כדי להשמט מידו ובתחבולות יעשה לו מלחמה, ונאמר דמיון לזה מהסיפור שמספרים העולם, באחד שהיה מלאך המות אהובו כדרך שאמרו בגמרא דמועד קטן על איזה אמוראים ועל שלמה הע"ה, ויהי היום ויבקש אותו האיש ממלאך המות אהובו בקשה אחת, וחשב להערים עליו בבקשה זו, ויאמר לו אתה אהובי וא"א שאבקש ממך הצלה מן המות, כי ידעתי שאתה שליח בדבר הזה, ואין אתה יכול לשנות בשליחותך אפילו לאהוב שלך, ורק בקשה אחת אבקש ממך, כי בעת שיגיע הזמן להפטר מן העולם, לא תקח נפשו עד שיתודה כל חטאיו, ולא תקח נפשו פתאום בלי קדימת ודוי, ותשבע לי על ככה, וישבע לו, ואחר שנשבע מה"מ לאותו האיש על בקשה זו שבקש ממנו שלא יקח נפשו בלי קדימת ודוי, אז נתמלא אותו האיש שמחות וגיל, ואמר חי אנכי לעולם, כי מעתה לא אומר שום ודוי בשום פעם, ואז מה"מ לא יוכל לעשות מלאכתו עמי, כי כבר נשבע על זאת. והנה בא זמן המיתה של אותו האיש, ומה"מ ראה כי הוא ניצוד ביד זה האיש שנשבע לו שלא יקח נפשו אם לא יתודה תחלה, והוא נזהר שאינו מוציא ודוי מפיו כלל, וירא כי לא יוכל לו ויתנכל להמיתו בערמה, כי אמר כשם שהוא התעה אותי, כן אנכי אתעה אותו ואעשה עי"ז שליחותי:

מה עשה מה"מ, הפך עצמו כאיש נגוע ומוכה ונופל בחולי גדול, אשר מן מראות פניו וכחש בשרו נראה לכל רואהו כי גוסס הוא ונוטה למות, וישכב במקום אחד באמצע הדרך שיודע שזה האיש עובר שם לעת הזאת, והנה כאשר עבר האיש וירא אדם מושלך לפניו קרב אליו לראות מה טיבו, וימצאהו חולה נוטה למות, ובוכה במר נפש בקול חלוש מאד אשר נרתעים כל אבריו של אדם לקול בכייתו וחלישותו, וישאלהו על מה אתה בוכה ויאמר לו יהודי אני ועתה הוא נוטה למות, אך הוא עם הארץ גמור ואינו יודע להתוודות, וצר לו מאד איך ימות כבהמה בלא ודוי, על כן הטיבה לי בחסדך שתאמר סדר הודוי לפני, ואני אומר הודוי אחריך מלה במלה, וזה האיש נבהל על מראות החולה ומכאוביו ומכותיו, ומר לו על קול הבכיה החלושה היוצא מן החולה הגוסס, ונכמרו רחמיו עליו, ומחמת כן נתבלבל ולא זכר החק אשר שם על עצמו שלא יוציא שום מלה של ודוי מפיו, ולכן התחיל זה האיש לומר נוסח הודוי מן אות אל"ף של אשמתי, וזה החולה הוא אומר אחריו כל תיבה של ודוי שמוציא זה מפיו מלה במלה, וכאשר הגיע לאות האחרון של הודוי שבאות תיו, שהוא תעיתי ותעתעתי שבו נשלם הודוי כולו, אז קפץ זה החולה ממקומו ויעמיד על רגליו, והפך עצמו לדמות מלאך המות שהוא הצורה שנראית לזה האיש תמיד כשמדבר מה"מ עמו. ויבהל אותו האיש, בראותו כי זה החולה הוא מלאך המות אהובו, ובעודו מבולבל ממראה עיניו, שאל האיש למה"מ מדוע ככה עשית עתה להפוך עצמך לצורת חולה מסוכן שוכב לפני בדרך, ומה כונתך בדבר זה, כי עדיין זה האיש לא הרגיש בערמה שעשה לו מה"מ, מפני כי נתבלבל מן המראה הזה שראה, ויאמר לו מה"מ הבן בדברים האחרונים אשר הצעתי לפניך בודוי באמירה שאמר תעיתי ותעתעתי, כלומר תעיתי בערמה שעשית לי להטעותי בשבועה שהשבעתני בענין הודוי, ולכן תעתעתי לך עתה בשינוי צורת החולה כדי שתאמר אתה ודוי, ואז אפטר מן השבועה שנשבעתי לך, כי עתה בא זמנך, לכן עתה אני קמתי ואתה תשכב פה, כי בא זמנך ליטול נפשך שכבר אמרת ודוי, ואז תכף נטל נפשו ממנו, ב"מ רח"ל, ע"כ סיפור שמספרים העולם:

הרי גם מה"מ אפשר שיהיה ניצוד ונתעה, ואחר שניצוד עשה המלאכה לצוד ולהתעות אחרים, וכן האדם יתנהג עם היצה"ר אשר הוא שטן הוא מה"מ, שדרכו הוא להתעות את האדם כדי להחטיאו, שגם האדם ישתדל בזמן התשובה שלו להתעות את היצ"ר, ובתחבולות יעשה מלחמה עמו לדחותו מעליו, ויתנהג עמו כמידתו הוא דרכו להתעות את האדם, ולכן גם האדם יתעה אותו, וכמ"ש מה"מ לאותו האיש בכונתו בודוי באות התי"ו שאמר תעיתי ותעתעתי:

וזה הוא ענין התחבולה שהיה עושה דוד הע"ה עם יצה"ר בכל יום, כי היה עומד בבוקר ואומר זה היום הרוח טוב לפרדס פ' אני הולך לטייל שם, או למגדל פ' אני הולך לנוח שם, או למרחץ פ' אני הולך לרחוץ שם, או לשמחה פ' אני הולך להתענג שם, וכן עזה"ד, וכל זה היה אומר בפיו, אבל בלבו היה מחשב לילך לבהמ"ד, וללמוד עם התלמידים, ולשאת ולתת בדברי תורה עם הסנהדרין, וכשהיה יוצא מביתו והולך ברחובות העיר, והיה מהלך על פתח בית המדרש, וכיון שהגיע לפתח בהמ"ד היה קופץ ונכנס ויושב שם עם התלמידים, ועם הסנהדרין, ופיו פתח בחכמה עמהם כאשר חשב בלבו:

ולמה היה עושה כן כדי להתעות את יצרו, שאם היה אומר בפירוש לבית המדרש אני הולך, היה היצה"ר שהוא השטן עושה לו כמה סיבות ועכבות לפניו לעכב הליכתו, שלא ילך, אך עתה שאומר בפירוש לפרדס פ' אני הולך ויוצא בזה, אז השטן שהוא היצה"ר מסיר העכבות לפניו ומניחו שיצא מביתו, וכשהגיע לפתח בהמ"ד קופץ ונכנס שם, ואז נדחו כל הסיבות שהיה השטן עושה לו לעכב ביאתו לבהמ"ד מאחר שנכנס וישב

בין החכמים והתלמידים, ועל זה אמר דוד הע"ה חשבתי דרכי ר"ל עשיתי שבח תחלה לדרכי הגשמיים פרדס ומרחץ וכיוצא, ואח"כ אשיבה רגלי אל עדותיך לבהמ"ד:

והנה ממולא דבר בין תבין אם אפילו צדיק גמור וחסיד גדול כדוד הע"ה היה צריך לעשות תחבולות כדי לשלוט על יצה"ר כ"ש אדם פשוט שכבש אותו היצה"ר ע"י תחבולות ושלט בו, שצריך לעשות תחבולות עם יצרו, כדי להשמט ממנו ולדחותו מעליו, דודאי לא יוכל לו אלא רק על ידי תחבולות, וידוע כי חשבון הוא לשון תחבולה, וכמ"ש הרש"ז ז"ל על פסוק והמה בקשו חשבונות רבים שהוא ר"ל תחבולות, וז"ש על כן יאמרו המושלים, דקאי על המושלים ביצרם, כמאמר רז"ל בגמרא שפירשו המושלים אלו המושלים ביצרם, באו חשבון ר"ל באו להלחם ביצה"ר בחשבון כלומר בתחבולות, כי הם נסו בכך שמשלו ביצרם על ידי תחבולות, וכאשר היה עושה דוד הע"ה, ובזה החשבון שהוא התחבולה תבנה ותכונן עיר סיחון, הוא הגוף שלהם שנקרא בקהלת עיר קטנה, והוא הולך אחר שיחה נאה כדרשת רז"ל בפסוק זה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד רמז הכתוב על כן יאמרו המושלים באו חשבון, כי ידוע דכל מעשה המצוה אם לא יקדים האדם בה קדושת המחשבה, שיהיה מחשב לעשות המצוה הזאת ליקבה"ו, ולתקן העולמות העליונים, הנה המעשה ההיא לא תעלה מעלה מעלה להאיר בעולמות העליונים. אלא רק תהיה בעולם העשיה שהוא עולם התחתון הנקרא עולם המעשה, ששם המספר הוא כולו בסוד האחדים, משא"כ אם יקדם מחשבתו קודם עשיית המצוה שיחשוב לעשותה, ליקבה"ו, אז תתעלה המעשה של המצוה להאיר בעולם האצילות הנקרא עולם המחשבה, ששם הוא מדרגת האלפים, ואין תועלת זו מגעת מצד המחשבה, אא"כ יקדים האדם קדושת מחשבתו למעשה המצוה, והיינו שיחשב שהוא מוכן לעשות מצוה זו כאשר צוה השי"ת ליחד קבה"ו, ואם האדם יעשה המצוה בלתי כונה ומחשבה קדושה הזאת. ורק אחר שיגמור מעשה המצוה מעלה בלבו ומוחו שתעלה המצוה למקום עליון לעולם המחשבה, להאיר העולמות ולתקן בספירות העליונים, אין מחשבה זו מועלת לאותה מעשה של המצוה, שתהיה עולה למעלה למעלה, אלא תשאר המצוה במקום בחינתה שהוא עולם העשיה, ששם הוא מדרגת האחדים ולא תגיע למדרגת האלפים:

ואמרתי בס"ד דמיון לענין זה, מה שמצאנו אנחנו במלאכת החשבון אשר הממציאו חכמי בני קדם תמונת אותיות אשר הם סמנים לכמות הדברים הנספרים, והם תשעה תמונות מן אחד עד תשעה עד ועד בכלל, כזה:

١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩

ויש עוד נקודה אחת קטנה שקורין אותה בלשון ערבי סיפי"ר, ובלשון אשכנז נו"ל, ובלשון הקודש קורין אותה בשם אפס. וזה הסיפי"ר הנקרא אפס אינו מורה על מספר כלל, ורק מכניסים אותו בתשעה תמונות של המספר הנז"ל, כדי להעלות על ידו את תמונת המספר הסמוכה אליו, ועומדת בצידו מדרגה אחת דהיינו אם תכתוב ותרשום זו התמונה של הסיפי"ר הנקרא אפס קודם זו התמונה של מספר אחד בשורה אחת, אז יתעלה זה המספר של אחד מדרגה אחת להיות נחשב כעשרה, ואם תכתוב קודם ממנו שני סיפי"ר, אז יתעלה שני מדרגות להיות נחשב כמאה, ואם תכתוב קודם ממנו שלשה סיפי"ר אז יעלה שלשה מדריגות להיות נחשב כאלף, ואם תכתוב קודם ממנו ארבעה סיפי"ר יעלה ארבעה מדרגות להיות נחשב כעשרה אלפים, וכן עזה"ד.

נמצא זה הניקוד של הסיפי"ר הנקרא אפס אינו משמש לעצמו כלום, ואין בו משמעות על עצמו, ורק הוא מתחבר עם תשעה תמונות של המספר הנז"ל לתת מעלה לתמונת המספר הבאה אחריו, וכל מה שירבו הרשימות של הסיפי"ר הנקרא אפס, כן ירבו מעלות התמונות המספר הבאים אחריהם, וכאמור:

ברם בין תבין ממה שאמרנו, כי לא תתן הנקודה הזאת של הסיפי"ר הנקרא אפס מעלה לאותיות, שהם תשעה תמונות של המספר הנז' אלא דוקא אם תרשום לזאת הנקודה הנקראת אפס קודם אות תמונת המספר שיהיה זה האות של התמונה בא ונכתב אחר נקודה הנקראת אפס, דאז נקודת המספר תתעלה בחשבונה כפי מנין רשימות של נקודת האפס שקדמו אליה, אבל אם תכתוב נקודת המספר בראשונה, ואחריו יבואו נקודות הסיפי"ר הנקרא אפס, אין נותנים נקודות האפס לאות המספר כלל, וישאר חשבונו כמו שהוא, ולא יעלה ממדרגתו כלל:

והנה בעתה תבא להבין ולהשכיל בדמיון אשר דמינו למעשה המצוה והמחשבה במלאכת החשבון הנז', כי כאשר הלעתי לפניך את מלאכת החשבון כן תמצא במחשבה והמעשה של המצוה, והיינו כי זו התמונה של הסיפי"ר הנקראת בלשון הקודש בשם אפס כאמור לעיל, היא רמז למחשבה שאינה נתפסת כלל, ולכך נקראת בשם אפס, וכן נמי זאת התמונה של הסיפי"ר הנקראת בשם אפס אינה נתפסת מעלמותה, כי אין לה מספר וחשבון מעלמותה, ואפס נחשבת באמת, אבל תשעה תמונות של המספר הנ"ל הם נתפסים, שיש להם ערך וחשבון מצד עצמן, זו אחד וזו שנים, וכן עזה"ד עד תשעה, ולכן אלו התשעה תמונות הם כנגד חלק המעשה שהוא גשמיי ונתפס, ורק נקודת האפס היא כנגד חלק המחשבה כאמור, ולכן כמו שביארנו במלאכת החשבון הנז', שאין רשימת הסיפ"ר הנקרא אפס נותן מעלה ויתרון לנקודת המספר אשר רשום בצידו, אלא דוקא אם יקדים לכתוב האפס קודם נקודת המספר, שבזה יתן האפס מעלה ויתרון לנקודת המספר הבא אחריו, כן הענין כאן שלא תועיל המחשבה הנקראת אפס להעלות את המעשה עד עולם המחשבה שהוא סוד אלפים, אלא רק אם יקדים להכין את מחשבתו הקדושה השייכה למצוה, קודם שיתחיל במצוה, אבל אם אחר שעשה המצוה וגמר אותה יתעורר במחשבתו להעלות את המצוה שעשה למעלה למעלה עד עולם האצילות, לא יועיל בזה, אלא תשאר מציתו בעולם העשיה התחתון, שהוא בסוד האחדים ששם מקומה ומושבה:

נמצא לימוד מוסר יקר ילמוד האדם מן מלאכת החשבון לענין מעשה המצות וכדאמרן. ועוד יש לימוד יקר לאדם מן מלאכת החשבון בענין האחדות שיתעלה כל אחד ואחד מישראל כמה אלפים מדרגות על מעלתו אם יתחבר ויתאחד עם כל קהל ישראל, והוא כי תשעה תמונית יש למספר שהם מן חשבון אחד עד חשבון תשעה, ואם אלו התמונות נרשמים כל אחת בנייר בפ"ע אין להם יתרון ומעלה לכל תמונה על ערכה, אלא זו ערכה אחד וזו שתים וזו שלש וכן עזה"ד עד תשע, וסך כולם עילה ע"ה, אבל אם תרשום התשעה תמונות בנייר אחד זה בצד זה יהיה סך כולם מספר עצום ונורא שהוא עולה כמה אלפים ורבבות, וכן אנשי ישראל יש להם יתרון עצום ונורא אם יהיו כולם מחוברים באחדות אחד על היותם מופרדים זה מזה, נמצא גם ענין ומעלה של האחדות אנחנו לומדים ערכה מן מלאכה של החשבון:

ועוד ילמוד האדם מוסר השכל בענין זה שאפילו אם

יהיו

יהיו ישראל בחבור אחד, עכ"ז לא יהיה להם תועלת מן החיבור הזה, אא"כ יהיה להם ענוה, שכל אחד אע"פ שהוא גדול בחכמה ועושר ושאר דברים, וחבירו חסר מן אלה לא תזוח דעתו על חבירו לראות בעצמו חשיבות ומעלה על חבירו, אלא יראה את חבירו עמו בשוה, לכן ר"ת ברוך שאמר והיה העולם הוא בשו"ה, כי הקב"ה כשברא העולם והנבראים שבתוכו, אע"פ שאין הנבראים שוים במעלה זע"ז, עכ"ז רצונו יתברך שהם יראו עצמן בשוה, שלא יתגאו זע"ז. וזה הענין נראה מן מלאכת החשבון, כי אע"פ שנכתבו התשע תמונות של המספר בנייר אחד ולא נפרדו בתשע ניירות, עכ"ז לא יגדל מספרם אא"כ יהיו עומדים התמונות זה בלד זה בהשוואה אחת, דאז יעלה מספר כולם לסך עצום ונורא שהוא כמה אלפים ורבבות, אבל אם יהיו נרשמים אלו התשע תמונות של המספר זה למעלה מזה, אין נמצא בהם סך מרובה, אלא כל אחד עומד בשלו כמו שהוא, שאם תחשוב את כולם ביחד עולה מספר כולם חמשה וארבעים, רמז לדבר מ"ש הגאון מהר"ש שיק ז"ל ברמז המשנה מראות נגעים זו למעלה מזו, ונמצא עוד יש לנו לימוד יקר ללמוד מן מלאכת החשבון :

ויש ללמוד עוד מוסר השכל מן מלאכת החשבון, שאם תכתוב שלשה תמונות של שיפ"ר הנקרא אפס, על הנייר ותכתוב אחריהם תמונה של מספר אחד, כזה 1 אז זה תמונת האחד נחשב כאלף, מפני שנרשם אחר שלשה תמונות של אפס, לכך נתעלה ועלה מחשבון של אחד לחשבון של אלף, וכל זה אם יהיו שלשה נקודות של אפס נרשמים למעלה ממנו, אבל אם יהיה זה המספר של אחד רשום למעלה מהם, אין לו שום יתרון ונשאר בחשבון אחד כמות שהוא, ולכן אם תהפוך הנייר הזה לאחוריו, תתהפך זו התמונה של מספר אחד ותהיה למעלה מן האפס ואז ישאר בחשבון אחד. הנך רואה כי כאשר עלה מן חשבון אחד לחשבון אלף היה לריך לו זמן עד שיהיו כותבין ורושמין למעלה ממנו שלש אפס, וזה בעלייתו, אך בירידתו ירד כהרף עין תכף ומיד כשהפך הנייר לאחוריו. כן האדם, בעבודתו לשמים לריך לעליותיו זמן ויעלה לאט לאט, אבל ירידתו ב"מ תהיה ברגע כהרף עין, ולכן ישראל נקראו אבן, דכתיב משם רועה אבן ישראל, דוגמת האבן שאם תזרקנה מן הארץ לגג לריך שתשהה זמן בעלייתה עד שתעלה, אבל אם תורידנה מן הגג לארץ תרד כהרף עין :

ובזה פרשתי רמז הכתוב, הפוך רשעים ואינם ובית לדיקים יעמוד. ר"ל הרשעים ירידתם ברגע כהפיכת הנייר, כי כגון זה נקודת האחד הוא באלף, ואם תהפוך הנייר ברגע וכהרף עין יורד חשבון הנקודה להיות נחשב כאחד, אבל בית לדיקים הוא תיקון נפשם אינו נעשה ברגע, אלא יעמוד בשהוי זמן :

נמצא כי הרבה מוסר הנוגעים לעבודת השי"ת יש ללמוד מן מלאכה של החשבון כאשר אמרנו בס"ד, ולז"א על כן יאמרו המושלים, אלו המושלים בילרם כדרשת רז"ל בזה, בואו חשבון, אומרים לבני אדם בואו ללמוד מוסר השכל מן מלאכה של החשבון, שעי"כ תבנה בעוה"ז ותכונן בעוה"ב, עיר סיחון, הם גופים של הלדיקים, ונקראו עיר סיחון, ע"פ מ"ש הערוך ז"ל ערך סחן, דמ"ש בגמרא דבתרא דף ע"ד ע"פ מקרית סיחון שהוא ר"ל מקרית הלדיקים שנקראו שיחים, פירוש שהלדיקים נקראים סיחון מלשון ·שיחים שהוא אילן, כדכתיב תחת אחד השיחים, וכתיב וכל שיח השדה, שנמשלו הלדיקים לאילנות וכו'. ועל זה המדרש אמר מקרית סיחון מקרית הלדיקים שנקראו סיחון, עכ"ד ע"ש. ואתי שפיר בזה מ"ש כאן תבנה ותכונן עיר סיחון על הלדיקים :

ובזה יובן בס"ד, עיניך ברכות בחשבון, פירוש עיני השכל יהיו בריכות על ידי הסתכלותם בסדר ומלאכה של החשבון, ובזה ההסתכלות תזכו להיות על שער בת רבים, דלשון רבים קאי על שלשה מהם, שער היראה, שער החכמה, שער הקדושה, שעליהם נאמר פתחו שערים ויבא גוי לדיק שומר אמונים :

פרשת בלק

הנה כסה את עין הארץ והוא יושב ממולי. פירש רש"י ז"ל לשון כריתה, כמו כי אמילם. ונ"ל בס"ד, דכונתו לומר לו, אל תאמר כבר הם מלווים בתורה אל תצר את מואב, ולכך אין לחוש מהם, הנה ליווי זה יש לו תקנה, וכאשר היה כן באמת בחשבון שהיתה של מואב, ובא סיחון ונטלה ממואב, ובאו ישראל ונטלוה מסיחון, וכן אפשר להיות בשאר מדינות מואב, ובזה נתקן הלווי של אל תצר את מואב, ולז"א והוא יושב ממולי, ר"ל עתה יושב ממולי בעיר שהיא נכרתה מארלינו, כי חשבון שיושבים בה עתה היתה של מואב, ובא סיחון וכרת אותה ממואב ובאו ישראל וישבו, וככה יהיה מכאן ולהבא בכל מדינות של מואב, על כן לריך לאור אותם כדי שאוכל אכה בו ואגרשנו מן הארץ :

ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה. קשה תיבת עתה אין בה לורך, דודאי עתה הוא מבקש. ונ"ל בס"ד כי בלק היה יודע עתידות מן הקסמים ומן הלפור שלו, ולכן אפשר שהוא ידע שבלעם יתן לו עלה שתעשה נזק גדול שהוא לישראל בגהינם, ואע"פ שלא ידע מה היא העלה, עכ"פ ידע שיתן לו עלה שתעשה לישראל נזק גדול בגהינם, ונראה כי זאת העלה של הזנות שיעץ את בלק להכשילם לזנות בנות מואב ומדין, וזה הזנות עם ארמית יעשה נזק גדול בגהינם, דאמרו בגמרא שאברהם אע"ה מעלה מגיהנם את פושעי ישראל הנימולים, חוץ מהבועל ארמית דנמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה, ולכך הקדים בלק לומר לבלעם ועתה ארה לי את העם הזה, כלומר אל תבטחני בעלה שתתן לי לגרום להם רעה גדולה בגיהנם, דמה תועלת יש לי בזה, כי אני רולה להרע להם עתה, דעל ידי שתאור להם עתה אז אוכל נגרשנו עתה מן הארץ, ומה תועלת יש לי ברעה שתגיע להם בגהינם :

וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל בלעם. י"ל מאי קמ"ל בזה שאמר וקסמים בידם, ועיין מ"ש רש"י ז"ל בזה. ונ"ל בס"ד, כי בלעם היה מיקר ומחשב עלמו בעיני בני אדם, ולכן היה לו שומר בפתח שלא יכנוס אדם אללו בלא נטילת רשות תחילה, וכשיבא השומר ליטול רשות לא יתן רשות לבא תכף, אלא דוחה את האיש הבא ליכנס אללו לשעה אחרת או למחר, ולכן אלו זקני מואב וזקני מדין, כיון שיודעים שדרכו בכך ידעו שבודאי לא יתן בלעם רשות תכף ומיד לבא אללו, אלא דוחה אותה עד שעה אחרת או עד מחר, ולכך נתחכמו כשבאו אלל פתחו הביאו קסמים גלוים בידם, כדי שיראם זה השומר ויגיד לבלעם, ומאלו הקסמים ידע כי הם אינם הדיוטות, אלא הם חכמים במלאכה זו, דניכר זה ממין הקסמים שבידם, כי יש בהם סימנים אשר בהם נודע דאו המתעסקים בהם הם גדולים במלאכה, ואז תכף ומיד יתן רשות שיכנסו אללו ויקבלם בכבוד, וז"ש וילכו זקני מואב וזקני מדין, ויתחכמו לתפוש הקסמים בידם בגלוי, כדי שעי"כ יבואו אל בלעם תכף ומיד, וידברו אליו דברי בלק, ולא יהיה דוחה אותם לשעה אחרת או למחר, כמשפטו עם כל בני אדם הבאים אללו כדי ליקר עלמו :

אי נמי אמר בידם, כי בלעם היה כוחו בגבורות שהם של פה, אך אלו הם בעלי קסמים שכוחם בגבורות שהם בידים, שהם של זרוע וכף ואלבעות כנודע :

ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשיבותי אתכם דבר כאשר ידבר ה' אלי וישבו שרי מואב עם בלעם·

בלעם. י"ל מלת פה ללא צורך, ועוד גם מ"ש וישבו שרי מואב עם בלעם ללא צורך, דהא אמר בתר הכי ויקם בלעם בבוקר ויאמר אל שרי בלק לכו אל ארצכם, משמע דלנו שם בלילה ולא הלכו לארצם, קודם הלילה, ואמאי הוצרך לומר וישבו שרי מואב עם בלעם. וי"ל בס"ד, ידוע שבלעם כשהיה מגיד נסתרות ברוח הטומאה היה מטמא עצמו בבעילת אתונו, כמ"ש רז"ל בגמרא דסנהדרין פרק חלק, וכל ידיעתו להגיד עתידות היא מכח הסט"א, אך להיות שיש בו ניצוצות טובות מן הבל, זכה לנבואה שידע עתידות מצד הקדושה, ודבר עמו מלאך האלקים, ואלו שרי בלק ושאר העולם היו יודעים שהיתה הבנתו וידיעתו מצד הטומאה בלבד, והיו יודעים שהוא מטמא עצמו בבעילת אתונו, כדי שתחול עליו רוח טומאה ויתנבא מכח הטומאה, ואין יודעים שיש לו השגה וידיעה מצד הקדושה ג"כ על ידי מלאך האלקים, ולכן הודיע להם עתה על השגה זו שיש לו, באומרו להם והשיבותי אתכם דבר כאשר ידבר ה' עמי, אך חשב שבודאי לא יאמינו לו בדבר זה שידבר ה' עמו, וישיג נבואה מצד הקדושה מאחר שהכל יודעים שנבואתו מקבל אותה מסטרא אחרא בכח הטומאה, ולכך היה מוכרח לבעול את אתונו תחלה, כדי שתחול עליו רוח טומאה ויתנבא, ואיך יאמינו לו בדבר זה שאומר כי ה' דבר עמו, על כן רצה להשכיבם אותה הלילה בחדר משכבו אצלו, ולא ילינו בחדר אחר שבחצרו, כדי שיראו בעיניהם, דאינו קרב בלילה אצל אתונו, ולא בועל אותה כדי שתשרה עליו רוח טומאה, דהא הם ישנים עמו והוא אינו יוצא מחדר משכבו אלא עד הבוקר, עד שישיב להם דבר מה שנראה לו ע"י המלאך מסטרא דקדושה, ולז"א לינו פה הלילה, פה דייקא, ר"ל בחדר משכבי שאני שוכב, ולא תזוזו ממני, ובזה יתברר אצלכם כי והשבותי אתכם דבר כאשר ידבר ה' עמי, שאקבל דברי הנבואה מסטרא דקדושה, דהא האתון אינה עמי ואתם שומרים על זה, ולכן עשו כאשר אמר, ולא יצאו מחדרו לשכב בחדר אחר, אלא וישבו שרי מואב עם בלעם עמו בחדרו, ולא זזה ידם מתוך ידו, עד שקבלו דברי תשובה ממנו בבוקר :

ויאמר אלקים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאור את העם. י"ל למה עתה בפעם ראשנה לא הרשהו שילך, ואח"כ הרשהו. וי"ל בס"ד גם בפעם ראשנה הרשה אותו, אך הוא לא הבין כי הוא אמר בתחלה ועתה קבה לי אותו, והשיב לו אלקים לא, כלומר על דבר זה שאמר לך קבה לי אותו לא תקוב, אבל תלך עמהם, דמלת לא אינה דבוקה עם תלך עמהם, והוא כמ"ש הרב אברבנאל, אם השרים הסכימו אני לא אברח, שפירש דבריו, ר"ל אם השרים הסכימו אני לא אסכים, אלא אברח מן העיר, וכנז' במעשה שהובאה בספר עומר השכחה ע"ש :

לא אוכל לעבור את פי ה' אלקי לעשות קטנה או גדולה. נ"ל בס"ד, דאיתא במסכת ע"ז דף י"ב ה"ר לא ישתה אדם מים בלילה מפני סכנת שברירי, ואי צחי למשתי נימא שברירי" ברירי" רירי" ירי" רי" י', ופירש רש"י ז"ל שד הממונה על מכת סנורים שמו שברירי, וכששומע השד המעטת אותיות שמו אות אחר אות בורח ע"ש, וידוע מכלל הן אתה שומע לאו, דאם יוסיפו באותיות השם פעם אחר פעם, שמרבין אות אחר אות מתגבר בעל השם. והנה כאן א"ל בלק לכה נא קבה לי את העם הזה, וקבה הוא לשון המעטה, וכמ"ש בא"י קב לשון מארה והמעטה, ע"ד לא קבה ט עכ"ל, וכן הוא בדברי חז"ל שאמרו משנת ראב"י קב ונקי, והיינו קב ר"ל מעט וכנז' בערוך ז"ל, על כן י"ל מ"ש לו קבה לי את העם הזה, רצה ממנו שיזכיר שמם בדרך המעטה והקטנה, כמו שברירי הנז"ל שיזכיר שם שברירי בדרך הקטנה, וכן כאן שיאמר שם ישראל בדרך הקטנה שהוא ישראל שרא"ל רא"ל א"ל ל', ובזה יחלש כוחם לפי דעתו, כי כוחו של אדם באותיות שמו, וז"ש קבה נא את העם הזה, כלומר תעשה הקטנה והמעטה בשמם שבזה אתגבר עליהם, ואז מדבריו מובן ממילא להגביר את מואב ע"י שיזכיר שמם להיפך, שיאמר מ' מ"ו מו"א מואב, שבזה יהיה תגבורת למואב, ולכן אחר שא"ל קבה לי את העם הזה, שרמז לו שיזכיר שם ישראל בדרך הקטנה והמעטה כמו ענין הזכרת שברירי הנז"ל, לזה א"ל בלעם דבר זה שאתה מבקש ממני לעשות קטנה, ר"ל הקטנה בשמם כמו שברירי, או גדולה, ר"ל הגדלה בשם מואב כדי להגביר אותם לא אוכל לעשות בלתי רשות ה' אלקי, דגם בדבר זה צריך אני ליטול רשות מה' אלקי. ועוד פרשתי בס"ד ביאור בפסוק זה לקמן בפרשת כי תצא בפסוק לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה ע"ש :

ועתה שבו נא בזה גם אתם הלילה. י"ל תיבות נא בזה הוא לשון יתר, ודי לומר שבו גם אתם הלילה. וי"ל בס"ד, כי היה מתפאר בעצמו שהדיבור בא אליו בקול גדול, וא"ל בפירוש שבו האזן שלכם, כלומר תטו האזן לשמוע הדבר שידבר עמי, והתורה רמזה תיבת האזן שאמר להם בשתי תיבות אלו שהם נא בזה, כי אותיות נא בתוך אותיות זה הוא צירוף האזן, ובבוקר כשאמרו לו לא שמענו, אמר להם א"כ אין אתם ראויים לשמוע :

אל נא תמנע מהלוך אלי. נ"ל בס"ד רצה מבלעם שיעקור אות מ"ם ויתן אותה אליו, ויהיה אצל בלק אותיות בלקם, שהם סופי שמות אברהם יצחק ישראל יעקב, ויהיו סדורים אצלו מתתא לעילא כסדר בלק"ם, ובזה יתגבר ח"ו על ישראל, שהם זרע האבות, מאחר שעיקר אותיות של שמותם נמצאים אצלו, כי ידוע שהסט"א תחשוב הסוף הוא עיקר לא הראש, דלכן כתיבתם הוא משמאל לימין, וכן כל סדרם ומהלכם. ולז"א אל נא תמנע מהלוך, ר"ל אל תמנע מ"ם שלך הלוך אלי, אלא תהיה הולכת אלי להדבק בסוף שמי, שיהיה השם שלי בלק"ם, ובזה כל כוחות ישראל מסוף שמות האבות הם אצלי :

ותרא האתון את מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו. י"ל למה היה בידו חרב ולא חנית ולא רומח, ועוד למה הוצרך לומר שלופה, ודי לומר וחרבו בידו. וי"ל בס"ד כי החרב אינו הורג אלא מצד אחד החד, ואם תהפכנו לצד השני העב אינו הורג, ורמז בזה על לשון בלעם שרצה להרוג בלשונו, לומר כלם בסדר אבג"ד, וסוף נהפך דבורו לצד השני שהוא סדר תשר"ק שאמר מלך דכתיב ותרועת מלך בו, כי צירוף כלם שהוא קללה הוא בסדר אבג"ד, דומה לצד החד של החרב, אבל צירוף מלך הוא בסדר תשר"ק דומה לצד השני של החרב, שהוא צד העב שאינו מזיק, והראה את החרב שלופה לרמוז על החרב של בלעם אינו חרב ברזל, אלא חרב של הפה, ונרמז זה באותיות שלופה שתחלקם לשנים, וקרי בהו של פה. וגם רמז המלאך בחרב זה שסופו למות בחרב הטמא, ולא ימות מות ישרים, וגם רמז לו זה החרב שהוא לשונו אשר מכין אותו להרוג בו את ישראל, לא יעשה בו כלום, וסופו שיתהפך עליו לצירוף ברח, מאחר שלא יוכל לעשות מאומה אומר לו בלק ועתה ברח לך אל מקומך :

ותט האתון מן הדרך. צריך להבין שלשה דברים אלו אשר נעשה באתון על ידי המלאך, על מה הם רומזים. וי"ל בס"ד, כי באמת סוף דבר לא היה יכול להזיק את ישראל בקללה של ארה או קבה, וגם לא היה יכול להזיק להם בעין רעה שלו, אלא רק בעצתו הרעה שיעץ לבלק להכשילם בזנות, לזנות את בנות מואב, מזאת העצה נתכוון לעשות הצלה לבלק מן המגור שהיה לו מישראל, פן יפגעו בו לרשת ארצו, ובזה שיכך דעתו שיהיה הוא מוצל מהם ממה נפשך, כי מזאת העצה נולדו לו

לו שתי טענות, דאז ממה נפשך יהיה ניצול, והשנית גרם נזק לישראל בדין גהינם כאשר נבאר. והנה הצלה של בלק ענייגה הוא מה שכתב הגאון ר' העשל ז"ל כי בלק פחד פן ילחמו בו וירשו אותו, אך זה אינו אלא אם נאמר שיש לישראל דין בן שירש הכל, ואז ממילא ירשו גם את אומת בלק שהם בכלל שבעים אומות, אבל אם יש להם דין בת אין להם לירש, אלא רק את שבעה עממין, ואין בלק בכלל, ובלעם נתחכם להרע לישראל בעילה של זנות, ובזה יציל את בלק מידם, והוא דאיתא בזוה"ק במעשה שטים נחשבו ישראל כבן סורר ומורה, והיו חייבין מיתה ח"ו, ואיתא בגמרא דבן נידון כבן סורר ומורה ולא בת, ולזה העמיק בלעם הרשע בעצתו לומר לבלק, אם אתה מבקש תנצל מידם, שמע עצתי ולא והכשילם בזנות בשטים, וכיון שנכשלים בזנות באותו החטא נחשבים בן סורר ומורה כמ"ש בזוה"ק, וא"כ חייבין מיתה ולא יתקיימו בעולם כדי שירשו אותך, ואם יטענו שיש להם דין בת שאינו נוהג בה דין סורר ומורה, א"כ אין לך מורא מהם שירשו אותך, כי בהיות להם דין בת אין יכולים ליקח אלא רק שבעה עממין ולא יותר, ונמצא אתה ניצול מהם ממה נפשך עכ"ד, נמצא הועיל בעילה זו של זנות להציל את בלק ממה נפשך :

והשנית עשה נזק לישראל בדין גהינם על ידי עילה זו, והוא דאיתא בספר שב"ד על מ"ש בלעם לבלק לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, בשם הגאון רבי מרדכי ז"ל, דאיתא בגמרא דערובין דף י"ט, דפושעי ישראל המחוייבין גהינם אתי אברהם אע"ה ומסיק להו, בר מישראל שבא על הנכרית דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה, פירוש שאינו מכירו שהוא יהודי, וז"ש בלעם לכה אעצך אשר יעשה העם הזה לעמך, פירוש דבר העצה שאני מלמדך יעשה את העם הזה, שיהיה דומה לעמך ר"ל יעשה אותם ערלים ח"ו, שיהיו דומין לעמך שהם ערלים, ולכן יורדים לגהינם ואין עולין, כיון דנמשכה ערלתם ולא מבשקר להו אברהם להעלותם מגהינם, וזה יהיה באחרית הימים כשיורדין לגהינם עכ"ד :

נמצא בלעם בעצתו שיעץ לבלק להכשילם בזנות, עשה שני דברים אחת להציל את בלק אויב ישראל מיד ישראל, בטענה של ממה נפשך, וכמ"ש הגאון ר' העשל ז"ל, והב' חשב לעשות נזק לישראל שירדו לגהינם ולא יעלו ממנה, ועל כן העצה שיעץ, וגם שני הדברים שנולדו מעצתו נרמזו שלשתם בשלשה ענייגים שעשתה האתון, הא' ותט האתון מן הדרך נרמז בזה העצה של הזנות, כי התשמיש נקרא דרך דכתיב דרך גבר בעלמה, והוא יעץ להטות הדרך שיהיו זונים עם בנות מואב, וענין הב' עמד המלאך במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה ותלחץ רגל בלעם אל הקיר, הנה בזה רמז אשר הוליד הצלה לבלק להצילו מיד ישראל בטענה אחת של ממה נפשך ע"י עצה זו שהכשילם בזנות, דאז ממה נפשך אם יש להם דין בן ימותו כולם בעבור הזנות כדין בן סורר ומורה ויהיה ניצול בלק ואומתו מהם, ואם יאמרו שיש להם דין בת כדי שיהיו פטורין מדין סורר ומורה, א"כ אין להם שליטה על בלק ואומתו, דבת אין לה אלא עישור נכסי, ולא יגיע להם אלא רק שבעה עממין, ואין בלק בכלל, וזה ענין עמידת האתון במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה, כי המליא על ידי עצתו הנז' ביד בלק טענה מדין בן, וטענה מדין בת, שבהם ניצול ממה נפשך. וענין השלישי שנעשה לאתון הכרח לעמוד במקום צר שאין דרך לנטות ימין ושמאל, בזה נרמז ענין הנזק שגרם בעצתו שיהיו פושעי ישראל שחטאו בזנות יורדים לגהינם במקום צר, שאין להם דרך יציאה, לא מימין ולא משמאל.

כלומר א"א לצאת משם ע"י אברהם אע"ה שהוא בימין שאחוז בחסד שיוציא ויעלה הרשע מדין גהינם ע"פ מדת החסד, אין דרך זה פתוח להבועל ארמית שיוציאנו אברהם אע"ה משום דלא מבשקר ליה, וגם משורת הדין אשר בשמאל אין תקוה שיצא הרשע משם, כי שורת הדין מחייבתו להשאר שם, אע"פ שלא נמשכה ערלתו. וכ"ש בנמשכה ערלתו :

לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם אפס קצהו תראה וכולו לא תראה. צריך להבין מה נתכוון בלק בדברים אלו שאמר קצהו תראה וכולו לא תראה, ואיך יחשב שבזה יעלה בידו יכולת לקלל. ונ"ל בס"ד, דרז"ל אמרו שהוליכו לראש הפסגה, כי בלק ראה ע"י קסמיו שעתידה פרצה להפרץ בישראל משם, יען כי שם נפטר מרע"ה, כמ"ש עלה ראש הפסגה וכו'. ונראה כי חשב שבזה יתעורר ויקטרג על ישראל לומר הם הסבו בעונותם פטירת מרע"ה במדבר, שלא נכנס לארץ אלא אמור לו עלה ראש הפסגה, ברם צריך להבין למה דקדק עליו בדבר זה שא"ל אפס קצהו תראה וכולו לא תראה, והוא ע"פ מ"ש במ"א מספר מרע"ה שמ"ה, ומספר ישראל תקמ"א, ואם יחסר מספר שמ"ה מן מספר תקמ"א, ישאר מספר קין, רמז כי בחסרון מרע"ה מישראל יהיה להם קין ומכאוב ופרענות קשה ב"מ, ולכן הביאו למקום ההוא שבו נחסר מהם מרע"ה, וחסרון שמו מן מספר השם שלהם מורה שיהיה להם בפטירה ופרידה שלו קין מכאיב, וז"ש אפס קצהו תראה, קצהו בהפיך אתוון הקין, ר"ל שם במקום פטירתו תצייר בדעתך מה שישאר בשמם אחר אשר יפרד ויחסר מספר שם מנהיגם מהם, ובזה תמצא לך מקום תגבורת עליהם, וזו היא ראיה על העתיד, בדבר הנולד להם במקום הזה, שהוא מקום סילוקו ופטירתו של משה רבם מהם. וגם עוד רמז לו כי באשר הוא שם שמשה רבם עמהם ולא נסתלק מספר שמו מן מספר שמם, לא תצייר ותראה את מספר שמם כולו שעולה תקמ"א, שהוא מורה על השפעתם העליונה הנמשכת מן חיבור הוי"ה אדנ"י, בסוד בנים אתם לה' אלקיכם, כי מספר תקמ"א עולה כמספר שפ"ע הוי"ה אדנ"י, וז"ש וכולו לא תראה, ר"ל כל מספר שמם כולו ביחד שעולה כפ"ע הוי"ה אדנ"י, לא תראה ותצייר אותו בדעתך, כי בזה הראיה והציור תתן להם כח בהשפעה זו :

או יובן רמז לו קצה השם שלהם שהוא ישראל, בקצהו יש אותיות לא, ע"ד מש"ה וכל דיירי ארעא כלא חשיבין, והכי אז"ל האי חגא דיומא לא שמיה, ושני אותיות הקצה הזה למפרע נקראין לא, וזהו קצהו תראה שהוא סימן רע, וכולו ר"ל כל השם כולו שהוא ישראל אשר מורה על שררה, וכמ"ש משמעות ישראל הוא כי שרית עם אקים ועם אנשים ותוכל, שהוא סימן יפה שלהם לא תראה, כלומר לא תציירו ותראהו בדעתך ובלבך, כי עי"ז יהיה להם חוזק ותוקף :

ויעלהו במות בעל וירא משם קצה העם. י"ל תיבת משם נראה לשון יתר, ודי לומר וירא קצה העם, וידעינן כי משם ראה כיון דאמר ויעלהו במות בעל וירא, ועוד צריך להבין הטעם שנתכוון לראות מקצתם ולא כולם. ונ"ל בס"ד כי ידוע בעל קאי על ע"ז שלו וכמ"ש רש"י ז"ל במות בעל כתרגומו לרמת דחלתיה שם ע"ז ע"ב. נמצא בעל הוא שם ע"ז שלו, וראה אות מ"ם שוכנת על הע"ז ההיא שנקראת בשם בעל, ונעשה בשם הע"ז צירוף אותיות בלעם, שאם תניח מ"ם באותיות בעל יהיה צירוף בלעם, ולז"א ויעלהו במות בעל וירא משם חלק תיבת משם לשנים וקרי בה מ"ם שם, כלומר ראה מם מחוברת עם בעל, ונעשה שם צירוף בלעם, ולכך נתכוון לראות משם קצה העם דוקא ולא הכל כיון שראה

על הע"ז את מ"ם שנעשה בה צירוף בלעם, ראה כנגד בלעם יש אותיות מגפן, שישראל נקראים גפן, דכתיב גפן ממצרים תסיע, ואות מ"ם משמעותה מקצת, ר"ל יראה במקצת הגפן ולא בכל הגפן, ולכך וירא משם קצה העם וכן היה כי בעצתו שיעץ להכשילם בזנות שלט במקצתם דוקא, שע"י עצתו מתו במגפה ארבעה ועשרים אלף:

כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו. נ"ל בס"ד בע"כ בא לשבח התורה שבע"פ, שהיא תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי, דארז"ל אדה"ר ראשו נברא מעפר ארץ ישראל ועגבותיו מבבל, וז"ש מראש צורים זה תלמוד ירושלמי שנתייסד בארץ ישראל, שהיא מקום שנברא ממנו ראש צורים הוא אדה"ר שראשו נברא מעפר ארץ אראנו, ומגבעות זה תלמוד בבלי שנתייסד בבבל, שמשם נבראו העגבות של אדה"ר אשורנו, כי מגבעות בהפוך אתוואן מעגבות:

או יובן בס"ד, שישראל לא יהיו נדונים לפי ערך העכו"ם שהם רעים וחטאים, דאז לא יהיה ניכר בהם חסרון אלא צריך שיהיו נדונים בפ"ע לפי ערך וחשיבות שיש בראש צורים הוא אברהם אע"ה, ובגבעות הם האמהות ולכן הן עם לבדד ישכון בעמידתם בדין, ובגוים לא יתחשב שלא יגיע להם חשיבות יותר מחמת רשעת הגוים:

קום בלק ושמע האזינה עדי בנו צפר. י"ל למה עתה א"ל קום ולא אמר לו כן קודם זה. ורש"י ז"ל פירש כיון שראהו מצחק בו נתכוון לצערו וכו', ועוד י"ל למה קראו עתה בן צפור, ועוד למה אמר בנו צפור ולא אמר בן צפור. ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב עמק המלך ז"ל דף ק"ח ע"ב, סוד בלק בן צפור ממש, שהיה עושה עוף א' על ידי כשוף בשעתו ויומו ומזלו וכו', ואותו הצפור היה הכשוף שאסרה תורה ושמו ידעוני מפני שיודע רזין וסודין מגלוי עינים מה שנעשה בכל העולם, ומה שיהיה לאחר זמן רב ומגלה לו עתידות, ובזה הכשוף היה יודע בלק מה לעשות הכל מעז"א ועזא"ל, רק שלא היה יודע לשוט ולפרוח, ובלעם במילולא דיליה פרח ושמע מעז"א ועז"ל, אבל בלק לא היה יודע אלא בעובדא דהיינו באותה מעשה צפור של ידעוני, עכ"ל ע"ש:

נמצא הפרש יש בין בלק לבלעם הוא, שבלק לא היה יכול לזוז ממקומו ולפרוח ולילך למקום החשך של עז"א ועזא"ל, אלא היה יושב במקומו ושומע הדברים מן הצפור אשר הוא עשאו והמציאו ע"י כשפיו, ועל כן זה הצפור נקרא בנו של בלק כאלו הוא ילדו, ואחר שראה בלעם את בלק מצחק בו, כי א"ל מה דבר ה', כלומר אין אתה ברשות עצמך ואיך יודע לעשות כלום, ולכן בא בלעם עתה ואמר לבלק קום בלק ושמע, כלומר הבט בחסרונך שאתה גרוע וחסר ממני הרבה, שאין אתה יכול לקום ולפרוח בעצמך עד מקום החשך לשמוע כאשר אני עושה, אלא תכסה עצמך עתה בדבר זה קום ושמע ותראה שאין אתה יכול לזוז ממקומך, ונמצא כי אתה חסר וגרוע ממני מאד, ועוד כל ידיעתך אתה מקבל מן הצפור שהוא נחשב כמו בן שלך, שאין ראוי לומר עליך בלק בן צפור, כי אין הצפור אביך אלא הוא בנך שראוי לומר עליך בלק בנו צפור, כלומר הצפור הוא בנו, ונמצא אתה מקבל ידיעה מן בנך הגרוע ממך, ולא כן בלעם שהוא מקבל ידיעתו של עז"א ועזא"ל, שהם היו בתחלה שני מלאכים:

כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. נ"ל בס"ד הכונה לומר, ראה כמה הרויחו ישראל בזה הגירוי שרצינו להתגרות בהם לקללם, כי מלבד שבעל כרחי אני מברך אותם תחת הקללה, אלא גם עוד הרויחו מדבר זה מצוה אחת שמקבלים עליה שכר גדול, שהם יכולים לקיים אותה בכל שעה, והיא מ"ע לזכור מה יעץ בלק מלך מואב, ומה ענה אותו בלעם, וזו המצוה אין לה זמן ידוע, אלא כל עת הם יכולים לקיים מצות זכירה זו, כי בלעם ידע ברוח נבואתו שעתידין להיות מצווים במצוה זו של עמי זכור נא מה יעץ בלק ומה ענה אותו בלעם, דנמצא מלבד שלא יכולנו לעשות להם רעה ונזק של כלום בנחשים וקסמים, כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, נולד להם מצוה כעת, כלומר מעתה ומעכשיו יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, שיש להם באמירה וזכירה בפה בלבד, שיאמרו ויזכירו בפיהם מה פעל אל להם, וכמ"ש עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים למען דעת צדקות ה' שהוא יתנבא, שעתידין להצטוות בזכירה זו והיא מצות עשה מעשרה זכירות:

ועוד נ"ל בס"ד, דידוע כי עתה ישראל נקראים בשני שמות, שהם שם יעקב ושם ישראל, כי הקב"ה כשקרא שם ישראל לא עקר שם יעקב, אבל לעתיד אין נקראים אלא בשם ישראל בלבד, וכמ"ש ובשם ישראל יכנה. עוד ידוע ששם יעקב מבטל כח הנחש שהוא בפה, ושם ישראל מבטל כח הקסם שהוא בידים, וכמ"ש במ"א, ומזה תדע כמה הגדיל הש"י חסדו וטובו עם ישראל, כי בזה"ז ששולטים נחשים וקסמים בעולם, לא עקר שם יעקב מהם אלא נקראים בשם יעקב, כדי לדחות מהם כח הנחשים, ונקראים בשם ישראל כדי לדחות מעליהם כח הקסמים, אבל לעתיד שתבטל הנחש מן העולם, שאין צריכין עוד לשם יעקב, אין נקראים אלא רק בשם ישראל. וז"ש כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, כלומר שם יעקב שומר מן נזק הנחש, ושם ישראל שומר מן נזק הקסם בעת שצריך שמירה מן הנחש ומן הקסם יאמר ליעקב ולישראל ראו מה פעל אל, טובה וחסד עמכם בשני שמות שאתם נקראים בהם, כדי להיות לכם שמירה מן הנחש ע"י שם יעקב, ומן הקסם ע"י שם ישראל:

אי נמי נ"ל בס"ד אומרו כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, והוא כי בקהלת מנה כ"ח עתים, ועת העשרים הוא עת להשליך, וזה רומז על שבירת הכלים שגזרה חכמתו יתברך נצוצות הכלים, כדי לזכות את נשמות בני אדם שיבאו אח"כ וילקטו אותם ויקבלו שכר, משל למלך שהשליך אבנים טובות קטנים למאד בתוך החול, וצוה לבני חיל שלו שילקטום ויתן להם שכר, והוא לא עשה כן אלא כדי לזכות את נשמות של ישראל. ובזה יובן כעת חלקנה לשנים וקרי בה כ' עת כלומר עת העשרים שהוא עת להשליך דקאי על שבירת הכלים יאמר בו ליעקב ולישראל ראו מה פעל אל עמכם, חסד גדול שהשליך זה מדעת כדי שתלקטום ויטיב לכם:

נאם בלעם בנו בעור ונאם הגבר שתום העין. נ"ל בס"ד ע"פ מעשה באחד בריון ליצן שהיה חגר ועור בעין א', שבא לפני חכם א' לשאל ממנו שאלה להתלוצץ בו, וישאלהו מי הוא גדול יותר בלעם או בלק וחשב אם יאמר בלעם גדול, יאמר לו איך יתכן והלא בלק מלך היה, ואם יאמר בלק גדול יותר ישיב איך יתכן והלא בלעם נביא היה, וכששאל השיב לו בלעם גדול, ויאמר לו איך יתכן והלא בלק מלך היה, ויאמר לו החכם הנה נודע גדול שבצדיקים הוא מי שנקרא טוב דכתיב אמרו צדיק כי טוב, והגדול שברשעים הוא הנקרא רע דכתיב אוי לרשע רע, ויש שני סימנים המעידין על הרע שבו הא' הוא מום הפסח, והב' הוא מום העור, דכתיב בפרשת ראה וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע, ר"ל כל מום שיהיה מן המומין האלה הנה הוא מעיד שהוא רע, ולפ"ז בלעם שהיה פסח ועור, הנה שני מומין אלו כל אחד מהם מעיד עליו שהוא רע, וכיון שבלעם יש עליו ב' עדים שהוא רע, ובבלק לא יש

אפילו

אפילו עד אחד מעיד שהוא רע, נמצא בלעם מוחזק ברע יותר, וכיון שהוא רע יותר מבלק נמצא הוא גדול מבלק, כי ברשעים מי שהוא רע יותר הוא הגדול. וידוע הבריון ההוא, כי היה בעל שני מומין עור ופסח המעידין עליו שהוא רע בליעל, ע"כ:

והנה ידוע כי בעור אביו של בלעם, גם הוא היה נביא לגוים, והיה עסקו רע דארז"ל דסיחון שכר את בעור ואת בלעם בנו לקלל את מואב, ועי"כ כבש את חשבון, ועתה בא בלעם להתפאר בעצמו לומר אע"פ שבעור היה אביו, עכ"ז נחשב שהוא בנו וטפל אליו ברע, יען כי אביו בעור לא היה לו מום המעיד על רע שלו, אבל הוא היה לו עד ברור המעיד עליו שהוא אדם רע, וז"ש נאם בלעם בנו בעור, כלומר בעור אביו נחשב בנו ולא אביו, יען נאם הגבר שתום העין שהיה עור וסומא בעינו וזה עד המעיד עליו שהוא רע וכמ"ש החכם ע"פ פסח או עור כל מום רע, אע"ג דהיה פסח ג"כ נקיט עור, שזה עד ברור יותר שא"א להתרפאות, אבל פסח אפשר שיתרפא:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דידוע כל נבואות של בלעם שנכתבו בתורה הגיד אותם מסטרא דקדושה, דאם לא היה כן לא היו נכתבים בתורה, ומה שזכה בלעם לזה, שנתן לו הקב"ה נבואה מסטרא דקדושה, כל זה הוא בשביל שבחן של ישראל, כי האומות היו אומרים מה שכתוב בתורה שבחם של ישראל וחיבתן לפני הקב"ה מי אמר זה, נביאים שלהם אמרו שהם הפליגו בשבחן וחבתן לשמח לבבם של ישראל, ולאו קושטא הכי הוה ח"ו, לכן הניח הקב"ה שיהיה בלעם נביא האומות מתנבא ומגיד שבחן של ישראל וחבתן, ואז בע"כ של הגוים יודו בזה, כיון דמדידהון אסהיד על ישראל. אך מקשים, איך זכה בלעם שישרה עליו רוח קדושה בנבואת אמת, והלא בלעם כל אבריו פגומים וטמאים היו, כי חטא בכל אבריו וטמאם בטומאת מת, ואיך שרתה עליהם רוח קדושה של נביאת אמת. ומתרצים לכך היה סמוי באחת מעיניו כדי שלא יעשה רע בזאת העין ויטמאנה, ואז על עין זו הסמויה שרתה רוח קדושה של נבואה עכ"ד. ואמרתי לפ"ז יש לומר דעין זו לא היתה נקובה, דא"כ היא חסרה ואין בה ממשות שישרה עליה רוח נבואה, אלא מוכרח שהיתה שלימה ורק פרגוד של לובן חופף וחולך עליה, ולכך לא היה יכול לראות בה, והרע של העין הוא בראיה:

וז"ש נאם הגבר שתום העין, שהעין אינה נקובה וחסרה אלא היא סתומה, שיש לובן חופף וחולך עליה שמונע הראות, אבל היא עצמה אבר שלם ועומדת במקומה ולא נעקרה ממקומה, ולכן נאם שומע אמרי אל, דהיינו נבואה מסטרא דקדושה כי ישרה רוח הנבואה על עין זו המכוסת ונסתם כח הראיה שבה, דעי"כ נשארה טהורה שלא נעשה בה רע, ולכך היא ראויה שישרה עליה רוח נבואה מסטרא דקדושה, ומחזה שדי יחזה בראיה רוחנית ולא בראייה גשמית:

או יובן נאם הגבר שתום העין. דארז"ל בסנהדרין בלעם בלע עם. וקשא מתי בלע, והלא לא היה יכול לעשות כלום, אך אין זה קושיא, כי באמת לא יש בשמו אלא חד ע' המצורף עם מ"ם להיות צרוף עם, אבל ע' של בלע חסר וסתום משמו שבקש להיות בלע עם ולא בלע, וז"ש נאם הגבר שתם העין, דצריך להיות בשמו עוד עין אחרת ונסתמה שלא נכתבה בשמו יען כי בקש להיות בלע עם ולא בלע:

יזל מים מדליו וזרעו במים רבים וירום מאגג מלכו. נ"ל בס"ד, דידוע מ"ש על פסוק ויקח בלק את בלעם ראש הפעור הנשקף על פני הישימון, והיינו שבתחילה היו שניהם בעצה אחת לקללם בתיבת כלם שהיא שיעור רגע

כממריה, וכשראה בלק בפעם הב' במקום הב' שאמר ותרועת מלך בו, שנהפכה כלם לאותיות מלך, אז הביאו בפעם השלישית למקום הזה שהוא ראש הפעור הנשקף על פני הישימון, שצפה בלק ע"י קסמיו שבאותו מקום יחטאו ישראל בזנות, וחשב דאע"פ שניצולו מקללה של כלם שהיא מיתה, יוכל לקללם בקללה של עניות דהיא חשיבה כמיתה, מפני דעונש הזנות הוא בעניות, דכתיב כי בעד אשה זונה עד ככר לחם, והוא מתנחם בזה שהיא קרובה לקללת כלם, כי עני חשוב כמת, כך היתה כונת בלק כשהביאו למקום הזה בפעם זו השלישית, ולכך בא בלעם בפעם זו לדבר בדברי הנבואה כנגד כונת בלק, ואמר יזל מים מדליו, ר"ל מה שאתה חושב להרויח בקללה של עניות, אדרבה תפסיד בזה כי ע"י שיהיו עניים, אז מוכרח שיהיו עוסקים בתורה הרבה, משא"כ אם הם עשירים, יהיו טרודים בממונם, ולכן ארז"ל הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, וגם מרגלא בפומייהו דאינשי לומר חסורי מחסרא והכי קתני, וז"ש יזל מים התורה שנקראת מים מדליו, לשון דלות, ר"ל התורה תמלא ותתרבה באותם הדלים שאין להם ממון ונכסים שיהיו טרודים בם, וא"כ בקללה זו שאתה רוצה לקללם בעניות אתה תפסיד שהם ידברו עליך, כי כל כוחם של ישראל ותגבורתם של האומות הוא על עסק התורה, ועתה יתרבה אצלם עסק זה של התורה:

ועוד וזרעו במים רבים, כלומר אם יהיו אדוקים בתורה מחמת העניות אז לא מבעיא הגדולים שבהם ישיגו השגה גדולה ושלימה בעסק התורה אלא גם זרעו הקטנים שנקראים בשם זרע, כמ"ש חז"ל ע"פ זרע יעבדנו שעדיין לא גדלו והיו לאנשים, תמצא אותם במים רבים, כי תינוק בן עשר שנים תמצאנו מלא וגדוש ויודע ומבין בתנ"ך ומשנה וגמרא. וכמ"ש בגמרא בדורו של חזקיהו הע"ה בדקו ומצאו אפילו תינוק ותינוקת בני שש או שבע שנים בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, וזהו במים רבים, כלומר תורה הרבה:

מעשה בחכם אחד שהלך אצל אחיו שהיה ג"כ חכם והביא את בנו הקטן עמו וקרא החכם את הבן אצלו ללמוד לפניו לידע טיב לימודו, והיה אביו עומד בחוץ, והיה לפני דודו החכם מונח על השלחן חומש אחד עם פירוש רש"י ושפתי חכמים, וכיון שראה דהבן עודנו קטן בשנים, נסתפק אם יודע ללמוד הפרשה בטעמים, ופתח לו החומש ורמז לו באצבעו על הפרשה שיקראנה לפניו, והבן נתבייש ללמוד פרשה, מאחר שהוא לומד בבית רבו גמרא ותוספות, ולכן שתק הבן ולא קרא כלום, ודודו חשב שעדיין לא הגיע ללמוד המקרא אפילו בלא טעמים, ויקרא את אביו שהיה עומד בחוץ ואמר לו, האם בנך עדיין לא הגיע ללימוד המקרא, א"ל היכן פתחת לו באותיות הגדולות של המקרא, א"ל כן, אמר לו תפתח לו באותיות הקטנות שבקטנות והוא יפרש לפניך מה שכתוב בם, פירוש כי החומש יש בו מקרא באותיות דאשורית, ויש בו ביאור רש"י באותיות קטנות, ויש בו שפתי חכמים שהוא קושיות ותירוצים על ביאור רש"י והוא נדפס באותיות קטנות משל אותיות רש"י, ולכן א"ל תפתח לו באותיות הקטנות שבקטנות דהיינו בשפתי חכמים והוא יגיד לפניך פלפול שיש בשפתי חכמים ג"כ, יען כי הוא חכם ואתה חשדת אותו שעדיין הוא בלימוד המקרא ונתבייש ללמוד מקרא לפניך שהוא לימוד הקטנים ע"כ. ולז"א וזרעו במים רבים, פירוש עדיין שם זרע נקרא עליהם, כי קטנים הם בשנים, ועכ"ז תמצאם למדנים במים רבים גמרא וביאור גמרא כמו התוספות ופלפול הראשונים:

ועוד נ"ל בס"ד יזל מים מדליו וכו', דאיתא בגמרא דכתובות דף ס"ב ע"ב, רבי חמא ברבי ביסא

אזיל

א"ל יתיב תריסר שני בבי מדרשא כי אתא אמר לא תעביד כדעבד בן חכינאי (שבא לביתו פתאום אלא אשתו ופרחה נשמתה כשראתה אותו) ולכן לא נכנס לביתו אלא נכנס לבית המדרש וישב שם כדי שיודיע ע"י שליח לבני ביתו שבא קודם שיכנס לביתו, וכשישב בבית המדרש אתא רבי אושעיה בריה יתיב קמיה (ולא ידע שהוא בנו, וגם הבן לא ידע אביו), הוה קא משאיל ליה שמעתא, חזא דקא מתחדדין שמעתיה, חלש דעתיה ואמר אי הואי הכא הוה לי זרע כהאי. פירוש כשראה רב חמא את רב אושעיה בריה שהיה חריף ומחודד גלטער, ואמר בלבו אילו הייתי כאן בעיר זו כשהנחתי בני קטן והלכתי הייתי מלמדו תורה והיה חכם וחריף כמו זה, ולסוף עייל רב חמא לביתיה, ואחר שנכנס ר"ח לביתו יצא רב אושעיה מבית המדרש והוא ג"כ בא לבית אביו, ועדיין לא שמע שבא אביו לעיר, וכאשר ראה את ר"א שבא לביתו קם ר"ח מפניו, כי עדיין לא ידע שהוא בנו, וחשב שבא לשאול אותו שאלה בשמעתא שהיה לומד עמו בבית המדרש, אמרה לו אשתו, מי איכא אבא דקאים מקמי ברא, והלא זה בנך הוא אשר הנחת אותו קטן כשנסעת מן העיר, אז שמח שמחה גדולה באותה שעה וקרי עליה רמי בר חמא והחוט המשולש לא במהרה ינתק, זה רבי אושעיה בנו של רבי חמא ברבי ביסא, וכתבו התוספות ששלשתן ראו זא"ז כדאמרינן בעלמא שאמר רבי אושעיה דבר אחד ואתו ושאלו לרבי ביסא, לכך קרי עליהו החוט המשולש לא במהרה ינתק וכו' ע"כ. ע"ש טעם לדברי התוספות הנז' כל שראו זא"ז אז נעשה בהם דוגמת האבות זיע"א אברהם יצחק ויעקב שלמדו זע"ז, ואז זכות שלשתן נצטרף יחד ונתחזק ונעשה רב ותקיף שלא ינתק ולא יתפרד, ולכך ארז"ל חביבה תורה של יעקב אע"ה לפני הקב"ה יותר מתורה של אברהם אע"ה :

ועוד ארחיב הדברים בס"ד כאן יותר, דידוע מ"ש הכתוב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. וצריך להבין מה ענין החבל שהוא מדמה אותם אליו בזה. וכתבתי במ"א כי הפגם שעושין ע"י העוונות מגיע למדת המלכות בשתים, הא' שתתמעט ותהיה נקודה קטנה אחר היותה שלימה בי"ס, ועוד ע"י הפגם של העונות יורדת מן האצילות לבריאה, ובתיקון מעלין אותה למקומה העליון ותהיה שם בגדלות שלה כידוע, ולכן מדמה את הצדיקים המושכין ומעלין את המלכות למקומה העליון בדמיון חבל, כי החבל הוא מושך ומעלה מלמעלה למטה, ולכך קראם חבל נחלתו שהם דוגמת החבל שעל ידם נמשכה ועולה נחלתו שהיא מדת המלכות מתתא לעילא :

והנה ידוע כי חבל הוא לשון חבילה ואין חבילה פחות משלש, כן החבל שהוא חזק שנקרא חבל באמת צריך להיות משולש בשלשה חלקים שזורים ביחד, ולכן כשיראו וילמדו האב ובנו ובן בנו ביחד, יהיה צירוף לימוד שלשתם חבל חזק שלא ינזק :

ובזה יובן יזל מים מדליו, בא לרמוז כאן על צירוף שלשה דורות בעסק התורה הנקראת מים ביחד, ומדבר באמצעי שהוא יזל מים מדליו, כלומר מאביו שדלה אותו והביאו לעוה"ז, ומשמע מזה שהוא חכם ואביו חכם, כיון שהוא יזל תורה מאביו, ועוד וזרעו של אמצעי זה ג"כ במים רבים, שהוא חכם בתורה, וזה יבא נכון על שלשה חכמים הנז', והיינו יזל מים, זה רב חמא, מדליו זה רבי ביסא שדלה אותו והביאו לעוה"ז, וזרעו של רב חמא שהוא רבי אושעיה הוא ג"כ במים רבים, שהוא חכם גדול בתורה, והרי בהם ובכיוצא בהם נעשה חבל חזק שהוא משולש ומצורף משלשה חכמים שלמדו זע"ז ואז זה החבל יש בו כח להרים מאגג מלכו, אגג רמז לשבע הספירות התחתונות, מלכו היא מדת המלכות, וגם תנשא עוד מלכות לעלות למעלה למעלה לעולם האצילות ששם ההתנשאות שלה :

ועוד נ"ל בס"ד, דמצינו הבטחה גדולה לישראל בפסוק ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר, ואותיות בדד בסדר הסרק הם עומדים למעלה מן אותיות אגג, וזו הבטחה של בדד תתקיים בזמן מלך המשיח, וז"ש וירום מאגג מלכו, שירום מלך המשיח בהבטחה של בדד הרמוזה למעלה מן אותיות אגג, ואז באותו זמן תנשא מלכותו :

פרשת פינחס

השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם. י"ל מלת בתוכם נראה לשון יתר. ונ"ל בס"ד. דהדבר יפלא על פינחס, והלא קודם זמרי התחילו כמה וכמה מן העם לזנות את בנות מואב ואת בנות מדין, וכיון דידוע הדין שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו, אמאי לא פגע באחד מאלו הזונים עם בנות מואב ומדין להרוג את הנואף עם הנואפת, ולמה המתין עד שעשה זמרי מעשה זו ופגע בו, וכן נמי י"ל בדברי רז"ל שאמרו ע"פ ויעמוד פינחס ויפלל, שעשה פלילות דאחר שדקר את שניהם הביאם תחובים ברומח עד אהל מועד וחבטם לפני המקום ואמר רבש"ע על אלו יהרגו כ"ד אלף במגפה. וקשה זה לבד ניחא, והלא רבים מן העם זנו עם בנות מואב ומדין, ועוד שאותם שמתו במגפה מתו בעונם קודם ששכב זמרי עם כזבי. ונ"ל בס"ד, מעשה בחכם אחד שהיה רב בעיר אחת, שנכנס ביום ט"ב לבית עשיר שר וגדול בשביל צורך גדול של פקוח נפש שהיה צריך בעבור ישראל, וימצאהו יושב על השלחן עם אשתו ובניו, ולפניהם יש כמה וכמה מיני תבשילין של בשר שאין מנהג לאכלם אלא בשבת ויו"ט, וגם לפניהם יין חשוב מאד. והיה העשיר בעה"ב בידו כוס מלא יין ושתה אותו בפני החכם, ואחר ששתה היין אמר לו החכם יערב ויהנה, ואח"כ דבר עמו דברי העסק שבא בשבילו ויצא והלך לו, ואחר שיצא א"ל תלמידיו שהיו עמו, רבינו אנחנו יודעים בבירור שאין אתה מחניף לשום אדם, וזה העשיר אע"פ שאין אתה יכול להוכיחו על שעשה היום מפני שהוא שר וגדול, ואם תוכיחו יחרה אפו ויעשה עמך רעה ויש סכנה בדבר, אך מי הכריחך לברכו בברכה של יערב ויהנה על היין שהיה שותה ביום ט"ב, ומן הראוי קב לא תקבנו וגם ברך לא תברכנו. אמר להם נתכונתי בזה להקטין העון שלו, כי אני יודע בברור שזה הגביר אינו שותה יין כל השנה כולה, כי כן צוהו הרופא שיזיק לו היין אפילו כוס אחד, ובזה היום היין לפניו ושותה כמה כוסות, הנה זו היא עצת היצר שיען אותו לשתית יום זה לעשות עון להכעיס, וגם אני יודע שזה הגביר לא יאכל תבשיל חמין מימיו מפני הכובד שלו, וזה היום ראיתי לפניו בכלל התבשילין תבשיל בשר חמין שהוא מזיק לו, נמצא הוא עושה עון להכעיס להרבות יום זה בבשר ויין האסורים ביום זה, אע"פ שמזיקין לו, וידוע כי עון שעושה האדם להכעיס הוא חמור מן עון שעושה לתיאבון עשר ידות, ולכן ברכתיו יערב היין והתבשיל שיהיה נהנה ממנו ולא יזיקו לו, כדי שיהיה נמצא אוכל ושותה לתיאבון בעבור הנאתו. ע"כ המעשה ששמעתי :

והנה פינחס ראה ברוח קדשו שבודאי יש קטרוג עצום מאד על ישראל בעבור חטא זה של הזנות עד שראו שיתחייבו על זה כליה ח"ו, אמנם ראה שיש פתחון פה למליצי יושר לטעון, כל אלו הזונים עם בנות מואב ומדין זונים מתוך שכרות, כמ"ש רז"ל במדרש שעשו להם חניות למכור פשתן והיו ישראל הולכים לקנות פשתן, והיתה הזקנה מבחוץ והזונה הילדה בפנים, והיה מזומן אצלם יין עמוני חזק, ולהיות שעדיין לא נאסר לישראל סתם יינם

יינם של נכרים היו משקים אותם יין, וע"י שהוא משכר תובע אותה לזנות, נמצא הם זונים מתוך שכרות ויש ללמד עליהם זכות דדין אנוסים יש להם, שלא היה להם דעת שלימה, ובזה יש צד זכות להצילם מן כליה, אך צריך לעשות בירור לדבר זה שיתברר שהם זונים מחמת שכרות והיין אנס אותם, מה עשה פינחס, המתין עד שבא זמרי והביא את כזבי בהיותו שפוי בדעתו ולא היה שתוי יין והביאה תחילה לפני מרע"ה וא"ל זו אסורה או מותרת, וא"ת אסורה, מי התיר לך בת יתרו, ומשך אותה משערות ראשה והכניסה לאהל שלו ושכב עמה ועשה העון במזיד בלי אונס שכרות כלל, אז ניגש פינחס ופגע בו ע"פ ההלכה דהבועל ארמית קנאין פוגעין בו, וכל העם ראו אותו שפגע בו והוציא את שניהם דקורים ברומח לעיני שבטו ולעיני כל ישראל אותם שהיו חוטאין בזה ואותם שלא חטאו אלא ראו ושתקו ולא היה שום אדם קרב אצל פינחס להרע לו על מעשה זו שדקר את הנשיא והרגו, משמע שכולם הודו שבדין עשה, וא"כ הם איך חטאו וזנו עם בנות מואב ומדין, אלא הם לא עשו עון זה מדעת שלימה אלא מחמת שכרות ובלבול הדעת, ולכך הודו בהריגת הנשיא שחטא מדעת שלימה בלי אונס שכרות כלל, ונמצא עתה בקנאה זו שנתקנא פינחס להרוג את זמרי בתוך כל ישראל לעיני הכל דן אותם שהם עצמם חטאו, הן אותם שראו ושתקו, נעשה פתחון פה למליצי יושר למעלה להציל את ישראל מן חימה של כליה :

וז"ש השיב את חמתי מעל בני ישראל, שלא אדון אותם מזידין גמורים, אלא אדון אותם כאנוסים, והוא מחמת קנאו קנאתי במעשה זמרי בתוכם שעשה דבר זה להרוג את זמרי בפומבי בתוכם שנכנס לעיני הכל והוציא את זמרי דקור ברומח לעיני הכל עד שהביאו וחבטו לפני אהל מועד לעיני הכל, ובזה הדבר שעשאו בתוכה ולא קם אפילו אחד כנגדו להרע לו, אלא הודו במעשה שעשה נתברר שהם זנו מתוך שכרות ואנוסים היו מחמת היין, ועי"כ גרם שלא כליתי את בני ישראל בקנאתי, שנצולו מן חימה של כליה :

ולכן הנני נותן לו את בריתי שלום, שזכה לברית, והיינו כי ע"י מעשה זו שעשה נעשה סנגוריא על ישראל לדון אותם כאנוסים, ובזה ניצולו מן כליה, ונמצא עשה בזה מלאכתו של המלאך הנקרא בשם ברי, שמלאכתו ללמד סנגוריא על ישראל כנודע. וכתבתי במ"א מטעם זה החכם נקרא רבי, מפני שהחכם דרכו לדבר סנגורייא תמיד, שהוא מלאכתו של המלאך הנקרא ברי שהוא אותיות רב"י. ועוד עשה תועלת במעשה זו, שביטל כח העבירה של הזנות שהיא באה ונמשכה מן הקליפה הנקראת רע עין, דלכן התאוה של הזנות מתחלת מן מראית העין, והוא ביטל כח העבירה של הזנות על ידי שמסר נפשו בעבור קנאה זו שנתקנא לכבודו יתברך, וידוע דקליפת רע עין מספרה ת', בסוד והנה עשו בא וארבע מאות איש עמו, כי עשו היה דביק בקליפה זו של רע עין, ולכן וישא עשו עיניו וירא את הנשים, נמצא עשה פינחס שני דברים בקנאה, א' שעשה מלאכתו של מלאך הנקרא ברי ללמד סנגורייא על ישראל, וא' שביטל שליטה של קליפת רע עין שמספרה ת', ולכן כנגד זה זכה לברית שהוא אותיות בר"י ת' :

ואמרתי בזה רמז נכון בס"ד לכן כתיב ויעמוד פנחס ויפלל וחסר אות ת' שהיה צריך לכתוב ויתפלל ונחסרה אות ת', לרמוז על אשר על ידו נחסרה שליטת קליפת רע עין שמספרה ת', ולכן אליהו הנביא זכור לטוב עולה מספר ת', כי פנחס הוא אליהו אשר חיסר על ידו שליטת קליפת רע עין שמספרה ת'. ולכך אליהו זכור לטוב שהוא היה פנחס נקרא מלאך הברית כי אותיות ברית הם בר"י ת'. ולכן אומרים זה הכסא של אליהו הנביא מלאך הברית זכור לטוב :

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. צריך להבין הטעם אשר וא"ו דשלום קטיעא, ונ"ל בס"ד בהקדים, מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בחומת אנך תהלים מזמור ס"א, וז"ל ראיתי כתוב בשם הרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב צמח ז"ל, במ"ש רז"ל דבעבור שאמר אליהו הנביא זכור לטוב כי עזבו בריתך בני ישראל, א"ל הקב"ה חייך שתמצא בכל ברית מילה שיעשו בני, והקשה הרב ז"ל דמה עונש הוא זה. ותירץ דהעונש הוא שבזמן שהוא למטה במילות מאבד החדושים שמתחדשים במתיבתא דרקיעא עכ"ד מהרי"ץ ז"ל שהביאו שם ע"ש. ואנא עבדא נ"ל בס"ד לתרץ קושיא הנז' באופן אחר והוא דידוע מ"ש בגליון הזוהר בסוף אדרא רבא בשם הרב מהר"י צמח ז"ל על מ"ש אליהו זכור לטוב לרשב"י ע"ה הסיבה שלא נמצא באדרא רבא קדישא שאמר לו דלא יכילנא דהוא יומא סדרי קב"ה למעבד נסין לרב המנונא סבא וכו', וכתב שם בגליון בשם מהרי"ץ ז"ל הנז' וז"ל אע"ג דנמצא בכל ברית מילה של כל ישראל, הנה שם שולח ניצוץ אחד ממנו, אבל לרב המנונא ובאדרא היה צריך לבא בכל בחינותיו עכ"ל ע"ש. נמצא בעבור המילות של ישראל צריך להתחלק לכמה ניצוצות יען כי בשעה אחת ימצא בכל קהילות כמה מאות מילות בזמן אחד, ואיך הוא יבא בכולם, על כן מוכרח שיתחלק לניצוצות הרבה, וכיון דמוכרח להתחלק לנצוצות קטנים זה הוא קשה עליו, כי התחלקות הנשמה לנצוצות קטנים הוא דבר קשה לנשמה כנודע בספר שער הגלגולים, ולכן נחשב לו דבר זה לעונש. ובזה יובן הטעם אשר וא"ו דשלום קטיעא כי הוא"ו רומז לבריס, ונרמז בזה שעתיד הוא להיות נמצא במילות שהם תיקון הברית בחלקים מקוטעים דהיינו דמוכרח שיתחלק לנצוצות קטנים, כדי שיהיה נמצא במאה מילות או אלף מילות ברגע אחד. יה"ר שנזכה לראות פניו של אליהו זכור לטוב שלם בכל בחינותיו ונלמוד תורה מפיו אכי"ר :

ועוד נ"ל בס"ד טעם לוא"ו דשלום קטיעא, והוא דמצאתי כתוב במפרשים ז"ל דפינחס קודם זמן דוד הע"ה נתעלם מן העין והלך ושכן לבדו מתבודד במדברות במערות במקום שאין בני אדם מצויים, ועוסק בתורה לבדו, ואח"כ בסוף ימיו של אחיה השלוני ע"ה נתגלה ובא אצל ישראל וקרא עצמו בשם אליהו ולא קרא עצמו בשם פינחס, והעולם לא היו מכירים אותו שהוא פינחס, כי לא היו בזמן שהיה קודם, אך בודאי אחיה השלוני היה מכיר אותו, וגם בודאי דהנביאים וגדולי החכמים הכירו אותו שהוא פינחס ולא גילו דבר זה, והיו כל העולם מכירים אותו בשם אליהו התשבי מתושבי גלעד, כי בשם זה נגלה לעולם, ואח"כ עשה כמה שנים בעוה"ז ועלה השמים ככתוב במלכים. כך מצאתי בכתיבת הרב המקובל מהר"ר ששון מרדכי שכתב זה בשם המפרשים ולא זכר מקום הדברים האלה :

ולפי הדברים האלה מובן הטעם מ"ש השלום בוא"ו קטיעא, דאר"ז"ל השלום הזה שכתוב כאן הוא החיים הנצחים שניתנו לו, דכתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום, ואלו החיים שמכנה אותם כאן בשם שלום היו מקוטעים, כי באמת נתעלם מן בני אדם במה דחשבו שנפקד, ואח"כ בא בדמות אדם חדש וקרא עצמו בשם אליהו, ומזה עלה לשמים, לכן נכתב הוא"ו קטיע לרמוז על הקטוע שנעשה באמצע הימים בזמן שנתעלם :

ושם איש ישראל המוכה אשר הוכה את המדינית. י"ל הלשון כפול באומרו המוכה אשר הוכה, והל"ל אשר הוכה את המדינית ולא יאמר המוכה, או יאמר המוכה את

המדינית

המדינית ולא לימא אשר הוכה. ונ"ל בס"ד, כי בהכאתו נעשה לו שתים רעות, אחד מצד סילוק נפשו שנהרג, ואחת מצד בזיונו, שלא נהרג כדרך הנהרגים אלא בבזיון עצום מאד, כי ענינו דומה למעשה שהיה באחד שראה דלת של בית אחד פתוח ונכנס שם ולא מצא בעה"ב בתוכו, וירא כתונת אחת של משי יקרה מאד, ויחמוד אותה ויפשיט את בגדיו וחלוקו כדי ללבוש אותה הכתונת על בשרו, ועליה ילבוש חלוקו ושאר בגדיו, וכונתו כדי שתתכסה הגניבה בבגדיו כשיצא מן הבית, ולא תהיה גלויה לעיני הרואין בצאתו משם ולא ידעו שהוא מוציא משם כלום. והנה אחר שפשט כל בגדיו והיה ערום ממש, פשט ידו על כתונת היקרה ההיא ויאחז בה ללבשה על בשרו, ובעודנה בידו נכנס בעל הבית לביתו, וימצא הכתונת בידו וידע כי גנב הוא שבא לגנוב הכתונת, ותכף תפש אותו בעודו ערום והכתונת בידו והוציאו חוץ ומסרו ביד אנשי הממשלה שקורין פולי"ס שהיו עומדים בחוץ כי גנב הוא, והם הובילו אותו לבית המשפט בעודו ערום והכתונת על כתיפו ונשפט בבית המשפט בהיותו ערום ממש, אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה, שזה היה קשה עליו יותר מן ימים של המאסר שחרצו עליו בעבור הגניבה :

וכן זה איש ישראל שהיה אדם חשוב ונכבד ולובש לבוש חלוק הנפשיי של קדושה כראוי להיות לנשיא ישראל, וכשקרב אל המדינית לטמא עצמו בה, נפשט מעליו חלוק הנפשיי הקדוש שהיה לובשו, שנתן עיניו ללבוש בגד הטמא מצד הסט"א הבא לו מבעילתו הארמית ההיא, וכאשר שכב עליה נשאר ערום מחלוק הנפשיי, וגם הוא ערום היה מחלוק הגשמיי וכל בגדיו, כי בודאי היה בועל כשהוא והיא ערומים לגמרי, ובא פינחס ודקר את שניהם ברומח בעודם ערומים והוציאם מן האהל דקורים ומחוברים זע"ז ברומח, ונראו כן לעיני הכל עד שהביאם לפני מרע"ה והסנהדרין היושבים באהל מועד, ומן השמים נעשה נס שלא מתו ונשארה נפשם בקרבם כדי שלא יטמא פינחס, וכדי שידעו הכל שדקרם בשעת מעשה קודם שפירש ממנה, אוי לאותה בושה ולאותה כלימה שהיתה לאותו איש ישראל שהוליכו ערום ממש מבית ומחוץ לעיני כל רואיו, שראו אותו מעורה ודבוק עם אותה נכרית ככלבים הנזקקין זע"ז ברה"ר ברחובות העיר, ומאחר שעדנו לא מת, היה קשה עליו צער הבושה הזאת יותר מן המיתה, נמצא שתים רעות עברו עליו בהכאה זו, אחת היא הכאה שמת בה, ואחת הכאה שהביא לו צער מר וקשה על הבזיון כאמור, ולז"א ושם איש ישראל המוכה בהכאת המות שמת ונאבד מן העולם, אשר הוכה עוד בהכאה אחרת בהיותו קשור ומעורה ודבוק את המדינית, שעדיין לא מת אלא נפשו בקרבו, ורואה את בזיונו כאשר ראה אותו הגנב שנשפט על גניבתו בעודו ערום, ויהי לשחוק ולשמצה לעיני כל רואיו ב"מ :

ועוד נ"ל בס"ד אומרו ושם איש ישראל המוכה, דידוע מ"ש הרב הקדוש מהר"ש אסטרפולי זלה"ה, דקליפה של הזנות נקראת לר"י, וז"ש הכתוב והזני על סמך, דאותיות הקודמות לאותיות סמך הם לר"י, וזהו ותזני על סמך, ר"ל בכח קליפת לר"י הרמוזה באותיות הסמוכות לאותיות סמך עכ"ד, ויש לרמוז זה בשם זמרי, כי ראש וסוף שמו ז"י מספר טוב, ויש באמצע אותיות רם שהם מספר לר"י, שאם תעשה מן מ' אותיות ל"י יהיה צירוף לר"י, לרמוז ששם קליפת הזנות שהיא לר"י שלטה בו ופסקה חלק הטוב שלו שנעקר מן עולם שכולו טוב, ונמצא שמו מורה על טומאת העבירה שלו אשר הוכה עליה, וז"ש ושם איש ישראל המוכה, הנה השם שלו מורה על אשר הוכה את המדינית שנפסק מן טוב עוה"ב. כי קשורה עמו ככלב, וכמ"ש רז"ל ע"פ לשכב אצלה להיות עמה, ופירש מה היה שמו שבו רמוז הכאה זו הנוגעת לנפשו ואמר שמו זמרי, שבאותיות אלו נרמזה העבירה שהוכת בה בנפשו :

צרור את המדינים והכיתם אותם כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור. י"ל למה הצטריך לומר לצור את המדינים מאחר שאומר והכיתם אותם, ומה יש צוררות טפי מהכאה שהיא הרג, גם אומרו צוררים לכם, הול"ל החטיאו לכם, ולמה מכנה הפתוי בלשון צוררות. גם למה כינה חטא פעור בלשון התנכלות. ונ"ל בס"ד, כי ישראל כשהיו במצרים הצרו להם כמה שנים בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, גם שחטו ילדיהם ושקעום בבנין, ועכ"ז מצינו שצוה השי"ת לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, הרי צונו שלא נצר להם ולא נשנאם. גם עוד מצינו אפילו מכת בכורות שהוכו המצריים במצרים באו להם בדרך כבוד שבא להם ע"י גבורתו יתברך ולא צוה שיקומו ישראל עליהם ויהרגום כאיש אחד דודאי אין מעצור לה' לתת הצלחה וכח לישראל לעשות כן למצריים ומהם לא יחסר אחד, ואילו מדין שלא שעבדו בישראל ולא הרימו יד עליהם צוה השי"ת לצרור אותם עד עולם, וגם שמכותם תהיה ביד ישראל ממש שילכו עליהם וישחטום כצאן לטבחה ולא שלח השי"ת מלאך להכותם כאשר עשה במכת בכורות אשר מהם הוכו ע"י מלאך, והטעם מפורש בדברי רז"ל כי המצריים לא הרעו להם אלא בגופם ולא החטיאום לטמא נפשם, משא"כ מדין טמאום בעון ע"ז של פעור, וגם בזנות, וכמפורש בדברי רז"ל. ואנא עבדא ארחיב בס"ד הטעם שיש בין אלו לאלו, והוא כי בצער של השעבוד והיסורין שעשו המצריים לישראל הרויחו ישראל ריוח גדול עצום ורב, והוא שכל זוהמת הנחש שהיתה דבוקה בישראל משכו אותה המצריים ונעשו ישראל נקיים זכים וברים עד גדר שנתעלו ונטהרו ונתקדשו שיהיו יכולים לשמוע דבר ה' נבואה בהקיץ מעין נבואת מרע"ה על הר סיני, וכל זה לא היה אפשר להיות אלא רק ע"י עינוי ורוב עבודה שעשו להם המצריים במצרים שהיתה כור הברזל, וכאשר האריך בזה רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל באורך בריש פרשת שמות, שפירש שם טעם סיבת גלות מצרים שהיה קשה מאד בחומר ובלבנים וכו' ע"ש. וא"כ לפי"ז טובה עשו לישראל בקושי השעבוד, וגם בשחיטת ילדים ובשקיעתם בבנין, משא"כ המדינים אדרבא הם הטילו זוהמא קשה ומרה בישראל בחטא שהחטיאום וחטאו את נפשם, וזה הרע שעשו להם היה קשה לפניו יתברך יותר מכל רע ונזק שבעולם, ולכן עונש המדיינים היה גדול ועצום מאד, דאע"פ שהוכו לא נתכפר להם עונש זה אלא צוה השי"ת לישראל שיצררו אותם תמיד :

ואומר משל על זה הוא המשל אשר הובא בספר דביר, והוא כי אמר הנחש לעלוקה, הלא אחותי את, כי אומנות אחת לנו לנשוך בשר האדם, ומדוע לא יעודו בני האדם לשנינו במדה אחת, כי הנה אותך יקנו בדמים ויאספו אותך אל בתיהם באהבה, ואת הנחש כל מוצאו ירוץ את גולגלתו, ותען העלוקה ותאמר לו, אע"פ ששנינו נושכים בשר האדם, עכ"ז לא דרך אחד לשנינו, כי אני מוצצת מן הדם שלהם אל קרבי, אך אתה תריק מן ארס שלך אל קרבם ותלהט את דמם בארסך. ע"כ המשל אשר הובא שם :

וכן הוא הנמשל כאן ממש, כי המצריים אע"פ שנשכו בשרם של ישראל בעינוי קשה ומר, עכ"ז בזה העינוי הקשה משכו הזוהמא שהיא הארס שהייתה בקרבם, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל שלא היה אפשר להסיר ולהעביר הזוהמא מקרבם ולטהר אותם לגמרי, אלא רק ע"י עבודות ועינוי שעשו להם בקושי עצום, כי לכן נקראה מצרים בשם כור, כי בכור יהיה הזהב מזוקק ונקי, והם נעשו דוגמת העלוקה ממש, אבל המדיינים שהחטיאו את ישראל בע"ז של

פעור

פעור ובזנות הנה הם האדם שהוא הזוהמה שהיתה בהם הליקו והטילו אותה בישראל כדוגמת הנחש שנושך ומטיל ארסו בקרב האדם, ולכן היה ענשם קשה ומר:

וז"ש צרור את המדינים, ר"ל על מצרים שהצירו לכם בעינוי קשה צויתי אתכם אל תתעב מצרי ועל המדינים אני מצוה אתכם צרור את המדינים, וגם עוד המצריים ההרג שהיה בגופם במכת בכורות היה על ידי ועל ידי מלאך, אבל על המדינים אני אומר והכיתם אותם בידי אדם כצאן לטבח, ואם תאמרו מה טעם יש בדבר הזה אדרבה ראוי להיות להפך, הנה הטעם הוא כי אלו המדינים צוררים הם לכם, כלומר לפנימיות שלכם שנתכוונו לטמא את הנפשות שלכם ולא את הגופים שהם חצוניות שלכם אלא אדרבה הטיבו לגופים להשביעם תענוג והנאה, ופירש במה היתה הצררות לנפשות ואמר בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור זה עון ע"ז, ועל דבר כזבי זה עון הזנות. ואמר בנכליהם כאלו אמר בנכתיהם אשר נכתו אתכם, כי ידוע דאות למ"ד יתחלף באות תי"ו באותיות דטלנ"ת, ועל כן אל תקרי בנכליהם אלא בנכתיהם, ואל תקרי אשר נכלו אלא אשר נכתו שהוא ענין נשיכה, כמו נכתה ובעטה בברכות דף ל"ו, וכן לא תשיך לאחיך תרגומו לא תינכתיניה, וכן אמרו בגמרא נשך נכית ושקיל מיניה, וכמ"ש בערוך וכן כאן יהיב טעמא משום דעשו לכם נשיכה של נחש, דנכית ומטיל ארס. ועוד י"ל צוררים עולה מספר צרור טמא, פירוש הם לכם כמו צרור מלא ארס טומאה, ולכן נענשו על דבר זה עונש קשה:

ועוד נ"ל בס"ד ענין הערמה שעשו להם בדבר זה דקאמר בנכליהם אשר נכלו לכם כי ניכול הוא לשון ערמה ותחבולה, ורבינו מהר"ש אלשיך ז"ל, פירש יפה ענין הערמה מה היה, והנה עבדא נ"ל ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בשמחת הרגל של ההגדה בסוף בהמ"ז דף פ"ו בשם הרב יעקב ששון ז"ל כונת הכתוב בפרשת בלק ותקראנה לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן ויצמד ישראל לבעל פעור, דידוע עבודת פעור היתה להתריז בפני ע"ז כמוהם יהיו עושיהם, וישראל היו אוכלי המן והיה נבלע באברים ולא אפשר לעשות כמעשיהם, דמעלנא אית להו ומפקנא לית להו, וא"כ לא מצו לעבוד לפעור כדרך עבודתו, על כן הנה אלה רשעים הפקירו בנותיהם וילמדום שתהיה הדת הארמית מסיתה לאיש ישראל לאכול עמה זבח רשעים תועבה, וכשאכל מזבחי מתים הרי הוא מוכן לכלבים לעבוד עבודת פעור וזש"ה ותקראנה לעם וכו' ויאכל וכו' ויצמד לבעל פעור כי מתוך אכילתם הן בעון עבדו לפעור כפי עבודתו עכ"ל ע"ש. נמצא זאת היא הערמה והתחבולה שעשו להם כדי להחטיאם בעבודת פעור להאכילם תחלה מן מאכלם כדי שיהיה לו מפקנא ואז יכולים לעבוד את הפעור. ולולי תחבולה זו לא היה אפשר לקיים עבודתו של פעור דאין להם להוציאו אליו, ולז"א בנכליהם אשר נכלו לכם באכילת המאכלים שלהם על דבר הפעור כדי שיהיה נעבד כפי עבודתו בארחו ומנהגו ומשפטו:

ונ"ל בס"ד בתיבת בנכליהם על האוכל כי נו"ן של בנכליהם התחלף בא"ת ב"ש ען יש כל באות טית ואות ט' תתחלף באותיות א"ט ב"ח באות א', ובזה תיבת בנכליהם נעשית באכליהם, וזהו באכליהם אשר נכלו לכם בו להאכילכם ממנו כדי שתוליאו רעי ותעשו בזה עבודת פעור:

לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות לרב תרבו נחלתו. נ"ל בס"ד, דידוע שהתורה נקראת טוב, דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם, וכמה טעמים נאמרו בזה, וכתבנו במ"א הטעם שנקראת טוב, מפני כי שכר התורה בעוה"ז ישתלשל על ידי שם אהו"ה שמספרו עולה טוב, מפני כי שם אהו"ה הוא סוד גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא, ולכן נרמז בר"ת את השמים ואת הארץ שהוא ר"ת אהו"ה, וידוע דע"י עסק התורה קיימים השמים והארץ, כמ"ש רז"ל ע"פ אם לא בריתי (התורה) יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ולכן שפע שכר התורה ישתלשל ע"י שם אהו"ה שהוא מספר טוב, ולכך התורה נקראת בשם טוב, וידוע ששם זה של אהו"ה הוא בדעת ולכן כתיב בדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים:

והנה ידוע כי כל שם יש בו צנורות כפי מספר אותיות שלו, ולכן שם אהו"ה שהוא בדעת צריך שיהיה בו י"ז צינורות כמנין טוב וכמנין השם הזה, וחקרנו במ"א אלו הצנורות והחדרים של השם הזה שהוא בדעת שהם עולים מספר י"ז כמנין אותיות השם הזה איך יחלקו אותם הנפש והגוף ששניהם עוסקים בתורה, אם נאמר הנפש תקח מחצה והגוף מחצה הנה אין מספר הי"ז נחלק לחצאין כי ידוע דאין הצינור נחלק למחצה אלא צריך שיהיה האחד היתר כולו אצל הנפש או כולו אצל הגוף, ומי יקח זה היתר דא"א לומר שיקחו הנפש שמונה וחצי והגוף שמונה וחצי דאין חולקין הספירה והצנור לחצאין, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער טעמי המצות בפרשת לך בענין שתות ואוגאה וכו' ע"ש, ואם נאמר שתקח הנפש שני שלישים והגוף שליש גם בזה א"א שיתחלק מספר-הי"ז לשלשים בשוה, כי ישאר שנים יתרים ומי יקח הנותר, ואם נאמר תקח הנפש שלשה רבעים והגוף רביע ג"כ א"א להיות כן כי ישאר אחד יתר ומי יקח היתר, גם אם נאמר הגוף לא יקח כלום והנפש תקח הכל ג"כ לא יתיישב הדבר הזה לנכון יען כי ידוע כי הנר"ן בכל אחד מהם יש ג' חלוקות של נר"ן, ולכן אפילו אדם שיש לו נפש בלבד מוכרח שיהיה בנפשו ג' מדרגות והם מדרגה התחתונה נקראת נפש דנפש והעליונה ממנה נקראת רוח דנפש, והעליונה על כולם נקראת נשמה דנפש ואלו א"א שיקחו השכר בשוה אלא הגדול לפי גודלו והקטן לפי קטנו, וא"כ חזרה הקושיא לדוכתא איך שלשה אלה יחלקו את י"ז הצנורות והחדרים הנז' כיון דמספר הי"ז א"א להתחלק:

ולישב הדבר הזה בס"ד אזכיר משל אחד, מעשה שהיה בערביים שאדם אחד ערבי יש לו שלשה בנים, והנחיל לבניו שבעה עשר גמלים, וצוה בעת מיתתו שלא ימכרו את גמליו אלא יחלקו אותם כמו שהן בחלוקה זו שהבכור יברר תחלה ויקח לעצמו מחליתם והשני יברר אחריו ויקח שליש, והבן השלישי יקח חלק תשיעית, כך היתה הצואה שלו, ואחר שמת טען הצעיר שצואה זו היא בטלה יען כי מספר השבעה עשר א"א שיתחלק למחצית ולשליש ולתשיעית, יען שהם אינם רשאין למכור גמלים שנים או שלש ויחלקו המעות, כי כן צוה אביהם שיחלקו הגמלים חיים כמו שהן, וזה א"א להיות במספר השבעה עשר, על כן מוכרח לומר שאביהם לא היה שפוי בדעתו ואין ממש בצואה זו ובטלה היא ויחלקו הגמלים בשוה, והבכור טוען צריך לקיים דברי הצואה, כי ראו הכל שהיה שפוי בדעתו היטב בעת הצואה עד רגע מותו. ובעודם נבוכים בדבר זה אומר ככה וזה אומר ככה, בא ערבי אחד חלפס רוכב על גמל, ויאמר להם זה הגמל של אביהם הוא ונתנו לו בחייו על תנאי שאחר מותו יביאנו לבניו וישתמשו בו עם שאר הגמלים שבידם, וככה יעשו הבן הבכור יקח כל הגמלים וגם הגמל הזה וישתמש בהם לבדו חודש ימים, ואחר חודש יברור חלקו ויקח מן הגמלים כפי מה שכתוב בצואה, וימסור שאר הגמלים כולם ביד אחיו השני, וג"כ הוא ישתמש בכולם חודש ימים, ואח"כ יברור מן הגמלים חלקו המפורש בצואה וימסור השאר ביד אחיו השלישי וישתמש בהם חודש ימים

ואז יבא הוא ויקח מן בן השלישי את הגמל הזה וילך לו וישאר ביד הבן גמל אחד דוקא, ואז ראו לעת עתה כי צוואת אביהן כהוגן כיון דנוסף על השבעה עשר זה הגמל ונעשו שמונה עשר לקח הבכור המחצה שהם תשעה גמלים וכשלקח השני התשעה הנשארים לקח אחר חודש ימים ששה שהם שליש הי"ח ונשאר שנים שהם תשיעית הי"ח ולקחם בן השלישי, ובזה נשלמה הצוואה כהוגן, ואחר חודש בא זה האורח ולקח את זה הגמל הנוסף, כי מוכרח שזה הנוסף נשאר אצל הבן השלישי, כי הבכור והשני כשבררו להם חלקם לא רצו ליקח בחלקם זה הגמל הנוסף כי ידעו שזה סופו לחזור אצל האורח שהביאו ע"פ הצוואה שצוהו אביהם:

וכן הענין כאן כי הנה אע"פ שהשם הקדוש הנקרא אהו"ה מספרו טוב כנגד י"ז צינורות וחדרים שיש לו כאמור לעיל, שכל שם קדוש יש לו צינורות כמספר אותיות השם בעצמו, עכ"ז נודע הוא כי כל שם שבקדושה יש לו מספר אחד יתר על מספר אותיותיו, וזה המספר נקרא בפי המקובלים ז"ל בשם כולל, ולכן אע"פ שאותיות שם אהו"ה עולים מספר י"ז הנה עם הכולל של שם זה נעשה מספרו י"ח, דאז נמצא בו י"ח צינורות שהם י"ז כנגד אותיות השם העקרים וצנור אחד כנגד מספר הכולל אך ודאי צנור זה שהוא כנגד מספר הכולל שהוא צינור הי"ח אינו חזק וגדול כאותם י"ז צינורות שהם כנגד מספר אותיות העקרים, ודבר זה השכל מחייבו, ואיך שיהיה הנה עם מספר הכולל נעשה בשם זה י"ח צינורות וחדרים:

ועתה בא נבא לענין החלוקה של הנר"ן העוסקים בתורה איך יחלקו את הצינורות ההם ליקח השפע המשתלשל בהם, והנה בודאי האמת הוא כי דבר זה הוא גלוי לפני הש"ת, איך תהיה החלוקה ע"פ רצונו הפשוט, אך ניתן רשות לחכמים לדבר בענינים אלה וכיוצא בהם ע"פ אשר תחייב הסברה משורת הדין בדיני אדם, ואע"פ שהשי"ת גוזר בדיני שמים באופן אחר ניתן רשות ללומדי תורה לפלפל כמה שיחייב השכל בזה, ועל זה וכיוצא אחז"ל קב"ה חדי בפלפולא ויגדיל תורה ויאדיר:

על כן ברשות קבה"ו אדבר בזה ע"פ עיון השכל לפום כי כלל גדול יש בתורה יד המוחזק על העליונה, ולכן נאמר מאחר דהנר"ן הם שלשה מדרגות זו למעלה מזו, והעליונה היא הנשמה שנחשבת אם לחלקי הרוח והנפש שהם בסוד תפארת ומלכות, הא ודאי היא תקח בתחלה שפע כל הצנורות של שם אהו"ה, כיון שהיא עליונה, ומאחר שהכל בידה והיא מוחזקת בכל הצנורות יש לה טענה על פי הדין שתקח לעצמה המחצה, ואע"פ שלשתם נתעסקו ביחד, יען דאחז"ל ע"פ ונתתם אותה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו, וכן דרש רבי עקיבא בממון שנתן קטינא בר שלום לרבי עקיבא וחביריו, וכן כאן הנשמה שהיא אם לרוח ונפש תקח מחצה לעצמה ומחצה לבניה, ועוד יש לה טענה כי לפי אכותה ותוקף כחה היא נותנת כח בעסק התורה כנגד שתיהם, וכיון דהיא מוחזקת בכל הצנורות היא לוקחת המחצה לעצמה, והמחצה הנשאר תתן לחלקי הרוח והנפש דקי"ל בב"מ המוחזק ידו על העליונה, וכאן יש בידה טענה נכונה:

אמנם ידוע דחלק הרוח הוא עליון מחלק הנפש כי הם בערך בעל ואשתו, ועל כן מוכרח שהוא מקבל בתחלה כל המחצה שהשאירה הנשמה דהבעל שהוא הרוח מקבל מה ששייך לו ומה ששייך לאשתו שהיא הנפש כיון שהוא תופס הכל יש לו לטעון שורת הדין מחייבת שהנר"ן דין שותפים יש להם שלשתם עוסקים ביחד בתורה. ולכך ראוי שיהיו שוים בשכר שכל אחד יקח שליש, ואם הנשמה עשתה דין לעצמה ולקחה מחצה שהוא יותר משליש אני לא אפסיד זכותי אלא אקח לחשבוני סך המגיע לי כפי הדין, וכיון דהשארית שהשאירה הנשמה הכל הוא בידי אני אקח השליש המגיע לחשבוני ממה שיש בידי כי אני המוחזק בכל השארית שהשאירה הנשמה ושורת הדין מחייבת דהמוחזק ידו על העליונה ואת השאר אתן לנפש שגם לטענתו יש לה טעם נכון ע"פ הדין להיות חולקים בשוה בריות, אע"פ שהנשמה נתנה כח יותר והנה הוא מוחזק בכל המחצה:

הנה כי כן מחמת דין המוחזק שידו על העליונה שורת הדין מחייבת מן הצינורות של שם אהו"ה שמספרו העקרי הוא טוב תקח הנשמה מחצה והרוח שליש והנפש תשיעית, וזאת החלוקה נרמזה באותיות טוב דהיינו הנשמה לוקחת תשעה צנורות והרוח וא"ו צנורות והנפש ב' צנורות, ובזה מובן הטעם שנקראת התורה בשם טוב אך סדר החלוקה הזאת א"א להיות אא"כ יצטרף עם טו"ב צנורות העקרים צנור אחד יתר שהוא כנגד מספר הכולל של השם וכאמור לעיל, דאז בזה יהיו י"ח צנורות ויפול בהם סדר חלוקה הנז שהם מחצית שליש תשיעית, ואמרנו לעיל דודאי צנור זה שהוא כנגד מספר הכולל הוא קטן מן צנורות שהם כנגד מספר העקרי שהוא טו"ב ומוכרח דהנשמה והרוח יקחו חלקם מן צנורות הגדולים שהם כנגד מספר העקרי, ולכן מוכרח שזה הצנור הקטן ינתן לנפש עם צינור אחד גדול הנשאר לה כי שתים הנשארים לנפש הם אחד גדול שהיא מכלל י"ז צנורות הגדולים העקרים, ואחד קטן שהוא כנגד מספר הכולל הנוסף על מספר העיקר, וגם זה הקטן לא ישאר בידה אלא תקח אותו נפש אחרת התחתונה הנקראת כח הגוף אשר הנר"ן מתלבשים בה וא"א לנר"ן לעשות פועל טוב בתורה ומצות, אלא רק על ידי התלבשותם בזו הנפש התחתונה הנקראת כח הגוף, וכנז' בדברי רבינו ז"ל בעץ חיים. וכ"כ בספר הברית ח"ג דף ל"ו, שהנפש העליונה תתלבש בנפש התחתונה שנקראת כח הגוף ע"ש. ולכן היא תקח את צנור הקטן הזה שהוא כנגד מספר היתרון שהוא מספר הכולל, וזה הוא כנגד הגמל של האורח הנוסף על הגמלים שלבסוף בא זה האורח ולקחו, ונמצא שלא נשאר אצל הנפש העיקרית, אלא רק צנור אחד שהוא מצנורות הגדולים העקרים:

והנה אופן החלוקה הזאת אשר עשינו שהוא מחצה ושליש ותשיעית הוא נכון ע"פ שורת הדין וכדאמרן. אך האמת הוא גלוי לפניו יתברך איך תהיה החלוקה, אם באופן זה או באופן אחר, ורק אופן זה שעשינו הוא מגיע ע"פ שורת הדין היוצא מדין המוחזק, וקב"ה חדי בפלפולא:

ובזה יובן בס"ד, רמז הכתוב כאן שבא לרמוז על חלוקה המתחייבת להיות ע"פ שורת הדין, ואמר לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות, והכונה אלה רמז לנר"ן דהיינו אלף נשמה שה"ס בינה, וכנז' בקה"י, ואות למד רוח שה"ס תפארת הנקרא עד למ"ד מלא, ואות ה' היא הנפש, תחלק הארץ שכר התורה הנקראת ארץ, ושפע שכר שלה הוא בשם אהו"ה שהוא נוספנקא דחתים ביה שמים וארץ, ורמוז בר"ת את השמים ואת הארץ בנחלה במספר שמות אותיות המבטא שמת, שהם שליש מחצה תשיעית, אך לרב הוא חלק הנשמה שהוא רב ועליון על חלקי רוח ונפש, תרבה נחלתו שיקח מחצה שהוא יותר משליש, ולמעט היא חלק הנפש שהוא תחתון, תמעיט נחלתו, שיקח תשיעית שהוא פחות משליש, ולא עוד סוף דבר, גם חלק התשיעית לא ישאר ביד חלק זה שלם, כי נפש התחתונה הנקראת כח הגוף תקח ממנו אחד איש כפי פקידיו, ר"ל כל מדרגות הפקידים שלו שהם נר"ן יותן נחלתו

נחלתו בשכר תורה ומצות :

לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו. נ"ל בס"ד, כי שני עסקים יש לאדם בעולם, שהם עסק נפשיי, ועסק גופניי, וראוי ללכת בעצת היצה"ט ולהשלימו בשתיהם, כי מלבד עסק הנפשיי שיהיה שולט יצה"ט ואין מגע ליצה"ר בו, אלא גם עסק הגופני לא ילך בו אחר עצת היצה"ר ולא ישליטנו בו, דאם ישליט היצה"ר מלבד שבודאי יחטיא את האדם בזה, אלא יתגבר עוד על האדם להכנס גם בעסק שאינו שלו שהוא עסק הנפשיי להחריבו ולבטלה, משא"כ יצה"ט אם ישלוט גם בעסק הגופניי לא יזיק בעצתו את הגוף בעבור קיום עסק הנפשיי. שלא יאמר לאדם שימות כדי שלא לחלל שבת, אלא אומר לו פקוח נפש דוחה, וכן לא יאמר לו שצריך לקיים מצוה פ' אע"פ שהוא מת על ידה, אלא אומר לו וחי בהם ולא שימות בהם, וכן עזה"ד. נמצא אע"פ שהוא מיעצו על צרכי נפשו, הנה הוא חס על גופו לשמור חיותו, משא"כ היצה"ר הוא מיעץ לאדם על תענוג גופי, אע"פ שבזה הוא עובר על כמה מצות ומיעצו לאבד המצות בשביל עונג גופו והוא מתכוין לפשט שליטתו גם בדברים שאינם שלו, באומרו תישן שינה של שחרית, אע"פ שאתה מבטל תפלה וק"ש וציצית ותפלין, וכן תחלל שבת ותעשהו חול בשביל הרווחת ממון וכיוצא בזה :

ונביא דוגמא לדבר זה, מעשה שהיה בעשיר אחד שהיה רוכב על סוסו חוץ לעיר כדי לבא לעיר, ובעודו רחוק משער העיר שתי שעות, מצא איש פסח יושב על אם הדרך צועק בקול יללה ותחנה ויבקש מן העשיר מתנת ידו, והעשיר הוציא מכיסו מטבע כסף וישליכה אל הפסח, ויקרא הפסח בקול גדול, אלקי השמים ישלם לך כפלים כפלים על החסד הזה אשר עשית עמדי, וירם את המטבע שהשליך אליו, ובצלעו על ידיו נגש אל הרוכב וינשק שולי מעילו ויאמר אם טוב בעיניך להגדיל חסדך עמדי ונתתני לרכוב עמך על סוסך להביאני העיר, כי הדרך רחוקה ולא אוכל לילך ברגלי לבא שמה, והעשיר שהיה נדיב לב וחפץ חסד ירד מעל הסוס וירכיב את הפסח על הסוס ויתן את הרסן בידו, ואח"כ עלה גם הוא על הסוס וירכב והיו שניהם רוכבים ביחד על הסוס, הפסח בראש והעשיר מאחוריו, ואחר שנכנסו לעיר והגיעו לשוק, אז הפסח שבידו הרסן, עצר את הסוס והעמידו, ויפן אל העשיר הרוכב מאחוריו, ויאמר לו עתה רד מעל הסוס, כי כבר עתה נמצאים אנחנו בשוק העיר, ואתה תרד ללכת אל ביתך ואני אשאר רוכב על סוסי לבא הביתה, ויאמר העשיר מה אתה מדבר, וכי זה סוסך או סוסי, מהר איפוא ורד פן יקצר רוחי והשלכתיך כרגע ארצה, ויצעק הפסח צעקה גדולה ומרה בתוך השוק בעודו רוכב והרסן בידו, ויאמר בקול בכי, ראו אנשים טובים מה מתאנה לי הרשע הזה, חושו לעזרתי כי איש פסח וחלש אנכי, ואין אני יכול להתקומם נגד הבליעל הזה האומר לגזול את סוסי ממני, הלא אנכי פגשתי את האיש הזה יושב על המסילה הרחק שתי שעות מפתח העיר, ויתחנן אלי כי עיף הוא, ונכמרו רחמי עליו וארכיבהו על סוסי ואביאהו עד הלום, ועתה תחת שצריך הוא להודות לי על חסדי, אומר להשליכני ארצה ולגזול ממני את סוסי אשר זה הוא כל רכושי, חוסו נא אנשים טובים והושעתם לי, ויקומו כולם לריב עם העשיר, ולשוא עמל להכחיש דברי הפסח, כי יללת הפסח ודמעותיו עוררו חמלה בלב כל האנשים ויאמינו לו, וסוף דבר אמר העשיר, אם כן איפוא נסע נא אל השופט ונגיש לפניו את משפטינו והוא יוכיח בין שנינו, ויאמרו כולם טוב הדבר, וכן עשו ויגשו שניהם אל השופט ויספרו לפניו דברי הריב, והשופט אמר אל העשיר, רואה אני את דבריך אמת הם, אך מה אוכל לעשות, הלא אתה בידך אבדת את זכותך וכחך, כי כאשר חסת עליו והסכמת להרכיבו על סוסך, היה לך להרכיבו מאחוריך והרסן הוא בידך, ואז לא היה יכול לדבר דבר נגדך, אך עתה אשר השלטת אותו עליך שהרכבתו לפניך ומסרת הרסן בידו, הרי ב' דברים אלו הם כמו שני עדים שמעידים שהסוס שלו. ע"כ המעשה :

וכן הענין כאן, הן אמת שענינים הגופניים הם מסורים ביד היצה"ר מפני שהם נעשים על ידי החומר אשר הוא תחת שליטת היצה"ר והנהגתו, עכ"ז אם האדם נותן שליטה ליצה"ר שלו בענינים הגופניים השייכים לו והולך בהם אחר הנהגתו גורם רעה לעצמו שהיצה"ר מתגבר עליו לטמאו בענינים הגופניים להחטיאו בכמה דברים אסורים ועבירות חמורות, ויהיו כל אבריו למרמס תחת רגליו לטמאם בדברים רעים, ולא עוד אלא שגוזל השלטון והממשלה שיש ליצה"ט בענינים הנפשיים שגם בענינים אלו יהיה הוא המושל והשליט לבטל האדם מכל מצות המוטלים עליו לתיקון נפשו, ונמצא שולט על האדם בשתים הן בדברים של סור מרע, והן בדברים של ועשה טוב והאדם הוא הגורם הרעה לעצמו מפני שעשה קדימה להרכבת היצה"ר על חומר שלו על הרכבת היצה"ט שבתחלה הרכיב היצה"ר על חומר שלו ומסר הרסן של החומר בידו, ואז הרכבת היצה"ט שהיתה מאחוריו של יצה"ר לא תחשב כלום, כי היצה"ר דוחה אותו כלאחר יד וכל דבריו אינם נשמעים אצל האדם וכאשר קרה לאותו העשיר שהרכיב את הפיסח על הסוס תחלה ולקח הפסח את הרסן בידו, דאז אע"פ שרכב העשיר על הסוס כיון שקדמה רכיבת הפיסח והרסן בידו חטף הפיסח את הסוס והשליך את העשיר חוצה :

ועל כן העצה היעוצה לאדם היא שיקדים הרכבה והשליטה של יצה"ט על גופו שגם בענינים הגופניים ילך אחר עצת יצה"ט והנהגתו, ואת יצה"ר ירכיבהו מאחריו דהיינו כשיש דבר גופניי שצריך לו התעוררות תאוה חמרית הבאה מצד היצה"ר תהיה אצלו התעוררות תאוה זו בדרך עראי כאדם הרוכב עם חבירו על הסוס מאחורי חבירו שהוא יוכל לדחותו מעליו בכל עת שירצה, כן התעוררות התאוה בקרבו תהיה עראי שלא תתרחב ותגדל הרבה דרך משל תאוות אכילה ושתיה שהיא באה מצד הרכבת יצה"ר בגוף וחומר האדם לא תתרחב הרבה אלא רק בשבת ויו"ט, וכן תאות המשגל שג"כ היא באה מצד הרכבת היצה"ר בגוף לא תתרחב יותר אלא רק שיעור שיהיה ממנו מצות פריה ורביה, וכן תאות שינה לא תתרחב יותר אלא רק שיעור הצריך לקיום הנפש ולקיום הגוף, וכן עוד בכמה הנאות כיוצא בזה שהם באים מחמת הרכבת היצה"ר בגוף האדם שיזהר האדם שלא יקדים הרכבתו ושליטתו של היצה"ר בחומר הגוף שלו על הרכבת היצ"ט אלא יקדים הרכבת היצה"ט בו וימסור כל הרסן של חומר גופו ביד יצה"ט ואת היצה"ר ירכיבו מאחוריו שהיא רכיבת עראי שיהיה היצה"ט יוכל לדחותו ולהשליכו בכל עת שירצה :

וז"ש לרב זה יצה"ט שהוא מצד הקדושה שהוא הלוך וגדול גם הוא רב בחכמה שקראו שלמה הע"ה חכם, ואחז"ל רבתי בגוים רבתי בדיעות תרבה נחלתו, פירוש תשלטנו גם בענינים הגופניים הנעשים ע"י התעוררות החומר שהוא אינו עסק שלו, שגם באלה תלך ע"פ הנהגתו ועצתו, ולמעט זה יצה"ר שהוא מצד הקליפה שהולך ומתמעט תמעיט נחלתו, דלא מבעיא בענינים הנפשיים אל תקרבהו ולא תתן לו בהם מגע יד ועצה כלל אלא גם בענינים הגופניים הנעשים ע"י התעוררות תאוה החמרית שהיא עסק שלו ובאה מכחו תמעיט שליטתו שלא תתרחב שלא יביאך לידי מכשול ותקלה לצאת חוץ לשורה, ועי"ז איש

לפי

לפי פקודיו ר"ל לפי שיעור הצריך לקיום המצוה אשר פוקד בהם יען נחלתו היא תאוה החמרית ולא התרבה ותגדל לצאת חוץ מן השורה הראויה עד שיבא לידי חטא ועון, משא"כ אם לא ימעיט שליטת היצר יצא תקלה מזה בודאי:

אלה משפחות לוי משפחת הלבני משפחת החברוני משפחת המחלי וכו'. נ"ל בס"ד בדרך רמז אלה משפחות לוי הם הצדיקים המתלוים עם השכינה משפחת הלבני הם כת בעלי תשובה שעשו תשובה שלימה שנהפכו העונות לזכיות, ע"ד מ"ש הכתוב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, ולכן קראם משפחת הלבני לשון לובן, משפחת החברוני הם כת בעלי תורה שהם חכמים בתורה, וידוע שהחכמים נקראים בשם חברים, ומשפחת המחלי הם כת בעלי יסורין שמדוכים ביסורין לכפר על עון הדור, ומחלי לשון מחילה, ומשפחת המושי הם המדקדקים בברכת הנהנין לברך בכונה שבזה מושכין ומעלין נ"ק מן הצומח ומן חי בלתי מדבר ע"י כונה שלימה שלהם, ומושי לשון המשכה הוא כמ"ש כי מן המים משיתיהו, ומשפחת הקרחי הם כת בעלי קבלה שע"י עסק הסוד מעבירים כוחות הדינין ומגלחים אותם כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים על אשר קרא בן עזאי לרבי עקיבא קרח, באומרו חוץ מן הקרח הזה, וכל קרחה רומזת להעברת כחות הדין ע"י כונות ויחודים:

יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניהם וכו'. י"ל והלא כבר מינה שבעים זקנים כנז' בפ' בהעלותך, שא"ל ונשאו אתך במשא העם ולא תשא לבדך, וגם כבר מינה דיינים בעצת יתרו שרי מאות ושרי חמשים לשפוט את העם בכלל, ומה חסר לישראל בפטירת מרע"ה. ועוד אמרו אשר יצא לפניהם וכו' וחזר ואמר אשר יוציאם וכו' ה"ז דבר כפול. ונ"ל בס"ד דאיתא בסדר הדורות, על ריב"ל שהיה הולך ביחד עם אליהו זכור לטוב, ויבואו שניהם לעיר אחת ויכנסו לבית הכנסת הגדולה שהיה שם ספסלים מכסף וזהב, וכל א' יושב על כסאו, ויאמר אחד מהקהל, מי יאכיל העניים האלה הלילה, ויען אחד מן הקהל ויאמר שיביאו להם לחם ומים ומלח ולא כבדום כהוגן, וילינו שם וילכו בבוקר, ויאמר אליהו זכור לטוב להקהל, ישימכם האלקים כולכם ראשים והלכו לדרכם, ולעת ערב באו לעיר אחת ויראום אנשי העיר ויקבלום בכבוד בסבר פנים יפות ובלב טוב וישמחו עמהם ויושיבום במיטב ביתם שבעיר ויאכלו וישתו וילינו שם, ויהי בבוקר ויתפלל אליהו זכור לטוב עליהם, ויאמר לא יתן לכם ה' אלא ראש אחד, ויתפלא ריב"ל איך לאו שפגעו בכבודם ולא כבדום התפלל שיהיו כולם ראשים, ולאלו שעשו להם כבוד גדול והטיבו להם, לא התפלל על נשיאות ראש אלא רק לאחד בלבד ולא יותר, ויענהו אליהו זכור לטוב ויאמר לו האנשים אשר התפללתי עליהם בריבוי שרים ורבוי ראשים זו רעה להם, כי מחלוקת גדולה ימצא אצלם תמיד, שכל אחד אומר אני אמלוך ודברי בלבד נשמעים, וזה ידוע וברור שכל מקום שבו הרבה ראשים נשחת ונחרב, על כן יאמרו המושלים ברוב חובלים תטבענה הספינות, והאנשים שהתפללתי עליהם הוא טובה להם לפי ישובו מעשיהם ועצתם לעצה אחת ורוח מחלוקת לא יבא ביניהם, וכן אמר החכם ישוב העיר הוא באחד ע"ש:

נמצא דרבוי הראשים הוא רע ומר לכללות העם, אבל אם יהיה להם ראש אחד יהיה בזה תיקון יפה לכולם. והנה קודם שנפטר מרע"ה אע"פ שהיה מינוי לשבעים זקנים לשאת במשא העם לא היו השבעים זקנים ראשים, אלא יש על כולם ראש אחד הוא מרע"ה, וכל הדבר הקשה יביאון אל משה ועל פיו יהיו כל הענינים, והיה זה טוב לישראל, אך אחר שיפטר מוכרח שיהיו השבעים זקנים כולם ראשים וברבוי הראשים נולד רעה גדולה לכל, ולכך בקש יפקוד איש על העדה שיהיה להם ראש אחד:

ופירש בהנהגת הראש האחד הזה שתי חלוקות האחת היא כאשר תקראנה מלחמה עם האויב שיבא עליהם לכובשם, כאשר בא סנחריב על ירושלים לכובשה בימי חזקיה הע"ה, לא יצטרכו ישראל לצאת להלחם בו, אלא הם יושבים בחצריהם ובטירותם, וזכות הראש שלהם יצא ויבא בב"ד של מעלה לבקש תשועה מאת ה' שישלח מלאכו ויכה באויב ההוא. וכאשר היה בזמן חזקיהו הע"ה אשר זכות חזקיהו היה יוצא ובא למעלה לבקש הצלה לישראל, ובעבור זכותו יצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וישכימו בבוקר והנה כולם פגרים מתים, ומפורש בדברי רז"ל כי בעבור זכות חזקיהו הע"ה נעשה הנס הזה, וזה יהיה כשיבא האויב עליהם לכבוש ארצם, וכאשר היה בסנחריב, ועוד יש חלוקה אחרת שהם ילכו לכבוש מדינת האויב, ועל זו החלוקה אמר ואשר יוציאם ואשר יביאם, כי בזה הם צריכים לצאת ולבא ומלכם בראשם יוציאם ויביאם:

ועוד נ"ל בס"ד, שיש לדקדק באומרו איש על העדה, דודאי איש ואינו אשה, והול"ל שופט על העדה או רועה או פקיד, ועוד הול"ל בקצור כצאן בלא רועה, ולמה הצריך לומר שאין להם רועה. ונקדים מ"ש רז"ל ע"פ מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה, אם הדיין דומה למלך שאינו צריך לבריות יעמיד ארץ, ואם דומה לכהן שלוקח תרומות מבית הגרנות יהרסנה, וידוע שכל משפיע נקרא איש, וכל נשפע נקרא בשם אשה, ולז"א איש על העדה, איש דייקא משפיע לאחרים ואינו בסוג אשה שנצרך לאחרים, אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם בעניינים הנפשיים אשר יוציאם ואשר יביאם בענינים הגופניים, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה, כלומר יש רועה אך אינו להם אלא לעצמו, כי עוסק עמהם לתועלתו, כי רועה האמתי צריך שיהיה דורש טוב לעמו:

פרשת מטות.

איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו. הלשונות כפולים, וכבר העירו בזה המפרשים ז"ל. ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש הרב נחלת בנימין ז"ל מלוה קנ"ו אות י"א, משקל דם הנפש הוא י"א דינרין ובכל דינר שש מעין ומעה היא ארבעה איסרין הרי דם הנפש הוא תל"ב איסרין מספר תבל, ונקרא דם הנפש כי נפש הבהמית אע"פ שהיא רוחנית, בעבור היותה משמרים ועכירות מהנפש המשכלת אחר כניסתה בגוף האדם מתהפכת לדם והדם גשמי ונקרא נפש, וכתב עוד שם באות י"ט שבכל יום התענית מתמעט שיעור איסר מן תל"ב איסרין דם הנפש הנז' ע"ש:

וכתבתי במ"א כי דם הנפש הזה, אע"פ שהוא גשמי והוא חלק נפש הבהמית אם יהיה נקשר ונאחז בנפש המשכלת לינק ממנה יזדכך בודאי ולא יהיה מתעורר ממנו תאוות רעות, ולכך מתמעט בתענית שיעור איסר ממנו, שבזה נחלשת העכירות שיש בו ואז שיעור איסור הפנימי שבו שהוא עומד קרוב לנפש המשכלת יהיה לו קשר ואחיזה ודבקות עם נפש המשכלת ויהיה לו יניקה של זכוך ממנה:

והנה נודע כי בכל דבר יש בו חצוניות ופנימיות וביום התענית שאין האדם אוכל ושותה בו שמתמעט שיעור איסור מתל"ב איסרי דם הנפש המעטה זו היא מחלק החיצוניות של שיעור האיסור ההוא, אבל חלק הפנימיות אדרבה הוא מתחזק ומתרבה, וכמ"ש על פסוק

פסוק וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, כי כאשר נחלש חלק החצוניות יתחזק כח הפנימיות, וזהו ענין יחליפו כח, וכן פרשנו על מאמר הרוצה שיחיה ימית, ר"ל הרוצה שיחיה חלק הפנימיות ימית לחלק החיצוניות ע"י תענית, כי על ידי המעט וחולשה של חלק החצוניות לא יקבל זה החלק עכירות, ואז מגילא חלק הפנימיות של זה האיבר נדבק ונקשר עם נפש המשכלת ומקבל ממנה זכות וטהרה:

ונודע מ"ש באבות פרק ג' נדרים סייג לפרישות. והכונה ע"י הנדרים שנודר לש"ש הן באכילה ושתיה, הן בשאר הנאות הגוף בזה עושה הפרשה והבדלה לדם הנפש מן עכירות החומר שבגוף וקושרו ומדבקו בנפש השכלית, וז"ש איש כי ידור נדר לה' בענינים שהם סוג סור מרע, שנודר בהם לש"ש, או השבע שבועה בענינים שהם סוג ועשה טוב, וכונתו בזה כדי לאסור אסר על נפשו, דהיינו שיעור איבר התחתון של דם הנפש אוסרו וקושרו על נפשו, היא נפש המשכלת הידועה צריך להזהר שלא יחל דברו, אלא ככל היוצא מפיו יעשה, כי נדרים אלו הם סייג לפרישות שנפרש ונבדל דם הנפש מן עכירויות החומר שבגוף ונקשר ונאחז בנפש השכלית, ומזדכך ונטהר על ידה:

ובזה פרשתי בס"ד מאמר הגמרא דברכות דף כ"ח ע"ב, א"ר תנחום אמר ריב"ל כל המתפלל צריך שיכרע עד שיפקפקו כל חוליות שבשדרה, עולא אמר עד כדי שיראה איסר כנגד לבו, ופירש רש"י שני קמטים אחד מלמעלה ואחד מלמטה וכאיסר רוחב בשר באמצעי ע"ש. ואמרתי כי רבנן רמזו לפי דרכם דבר אחר בדברים אלו, והיינו שרמזו בי"ח חוליות שבשדרה על י"ח דנרים שהם שיעור דם הנפש, כמ"ש הרב כ"ב ז"ל, ולי"ח דנרים שיעור דם הנפש קרי להו ריב"ל בשם י"ח חוליות שבשדרה, כי בדם הנפש תתנוצץ ותתעורר התאוה והחמדה, וצריך שבזמן התפלה יסתמו צנורות חלקים של דם הנפש שלא לקבל עכירויות של החומר שבגוף בתאוה וחמדה, כי כיון שנסתמים הצינורות של חצוניות דם הנפש מלקבל עכירות החומר שבגוף, אז נפתחים צנורות הפנימיות של דם הנפש לקבל זכות וטהרה מן נפש המשכלת, ולא יהיה להם תאוה וחמדה הבליים. ועולא סבר דדי להם בזכוך האיבר האחרון והתחתון של דם הנפש בלבד, כי כיון שזה נבדל מן העכירות של החומר שבגוף אז יזדכך הוא מן נפש המשכלת, וכל חלקי דם הנפש שהם תל"ב איברים שהם שיעור י"ח דנרים הם מזדככים עם זה האיבר שכולם מקבלים הזכוך מנפש המשכלת בדביקם בה, ולז"א כנגד לבו ששם הבינה ומשם יוצא ונעשה התיקון של דברים, כי הכל תלוי ונעשה ע"י כונת הלב:

לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. נ"ל בס"ד יש אדם מוציא דברים מפיו בתפלתו בטעות ששואל דבר שהוא רע לו, כמ"ש חז"ל במדרש באחד שהיה הולך רגלי במדבר והיה עיף מאד ויתפלל לפני הקב"ה שיזמין לו חמור לרכוב עליו, והיה צריך לבקש תזמין לי חמור שארכוב עליו, אך טעה ואמר תזמין לי חמור שירכוב עלי ונעשית שאלתו תכף, שנזדמן שר אחד רוכב על אתונו והלך אחריה עיר קטן וימצא זה האדם הולך רגלי, ויאמר לו הנה עיר זה קטן הוא וטרח בהליכה תרכיבהו על כתפך ותביא אותו עמי לבית, ויען האיש ויאמר אני עתה התפללתי שיזדמן לי חמור שארכב עליו ולא שהוא ירכב עלי ולא ידע שכך התפלל שירכב עליו החמור ולא הרגיש, וכל זה יזדמן באנפי דעלמא, אבל ברצות ה' דרכי איש, אע"פ שמוציא דברים מפיו לרעה הקב"ה יהפכם ויסדרם לטובה ויתקנם:

וכן שמעתי מספרים באחד תם עם הארץ שאינו יודע אפילו פירוש המילות של פסוקים ושל תורה ואינו יודע להתפלל, וחננו הש"ית בעושר וברבוי בנים שיש לו יותר מעשרה בנים זכרים וכולם עומדים לפניו בליל שבת ומברך אותם והוא אינו יודע אפילו פסוק אחד של ברכות לברכם בו, וכשהולך לבית הכנסת אינו אוחז המחזור בידו, כי אינו יודע אפילו צורת האותיות, ורק היה בבית הכנסת שהוא נכנס שם אחד שיש לו קול ערב, והוא מתחיל מפרשת העקידה עד פסוקים של ה' מלך לאומרם בקו"ר בבית הכנסת כנהוג, והש"ץ יתחיל מן ה' מלך, והיה זה האיש המתחיל בכל יום בקו"ר קורא פרק איזהו מקומן בניגון ובמתון, ובכל הלכה עושה ניגון חשוב בסיומה, ובפרט בסיום הלכה של אלו ואלו נשרפין בבית הדשן, היה אומר סיום זה בקול רם ונעים ביותר, והיה דרכו להאריך בניגון ה' תיבות אלו יותר משאר סיום ההלכות, וזה שהוא עם הארץ שאינו יודע פירוש המילות חשב לומר למה באלו החמשה תיבות מאריך יותר ועושה ניגון יותר, אלא ודאי כי אלו החמש תיבות ברכות גדולות הם ומברך את כל הקהל בהם, ולכך מגביה קול בהם להשמיעם את הצבור. וברוב הימים קלט חמשה תיבות ונתלמד לאומרם בע"פ, וחושבו שהם ברכות היה בכל ליל שבת מניח ידיו על ראש בניו והיה קורא על כל א' וא' דברים אלו של אלו ואלו נשרפין בבית הדשן, והנה נזדמן בליל שבת אחד נתארח בביתו של זה אחד ת"ח וראה את מנהגו שהוא מלפף על ראש כל א' וא' דברים של אלו ואלו נשרפים בבית הדשן, ויחרד החכם חרדה גדולה וצעק ויאמר לו מה אתה עושה עם בניך לקללם בליל שבת ותביאם לשריפה בבית הדשן. ובליל שבת הגידו לאותו חכם בחלום, ויאמרו לו לא טוב עשית שבטלת אותו ממנהג, כי הוא אומר לפי תומו, וכיון שהקב"ה אוהב אותו לוקח אותיות של חמשה מלות אלו ועושה מהם צירופים אחרים של ברכות, כי הש"ית יתקנם בחסדו, ועל כיוצא בדבר זה נאמר ודגלו עלי אהבה, דאע"פ שהוא מדלג אותיות או תיבות, שבזה תשתנה משמעות הדברים ותתהפך מטוב לרע, עכ"ז הם אהבה שיהיו נשלמים ונתקנים בסדר נכון, ע"כ:

נמצא יש לדיק שעושה הקב"ה עמו חסד, דאע"פ שהוא מוציא מפיו דבר רע יתקנהו הש"ית וישלים חסרונו או יסדרהו בצירוף לטובה, אך לא כל אדם זוכה לחסד, שאם יהיה אותו אדם עצמו מייקר הדבור שלו ואינו מחללהו, אז מדה כנגד מדה, גם הקב"ה מייקר דבור שלו לתקנו מרעה לטובה שעושהו צרופים אחרים שהם לטובה, ואם האדם מחלל כבוד דבור של עצמו לא יתקן הקב"ה כבוד שלו אלא יהיו כמו שהן ופועלים כפי משמעותם, וז"ש לא יחל דברו, ר"ל אם האדם נזהר לייקר דבור שלא יחלל אותו, יזכה לחסד זה, שכל דבר היוצא מפיו אע"פ שהוא לרעה, יעשה אותו הקב"ה, כי יעשה, ר"ל יתקן כמו ובן הבקר אשר עשה, וכן לא עשה את שפמו שהוא לשון תיקון, כי הוא יתברך בחסדו יתקן את הדבר היוצא מפיו:

אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא. נ"ל בס"ד, דידוע שם יוה"ך הרמוז בס"ת כי מלאכיו יצוה לך הוא מסוגל לשמירת הדרך, לכן נהגו המלווין לומר להולך בדרך יחיד ורבים הלכה כרבים, ומכוונים ר"ת הלכה זו בשם יוה"כ, ועוד יש שם כלך שהוא ג"כ מסוגל לשמירת הדרך, ורמוז באות כ' של כי ואותיות ל"כ של מלאכיו, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, ושני שמות אלו עולין ק"א כמנין אותיות אל"ף, וז"ש אלף למטה אלף למטה רמז לו להמשיך לכל מטה השפעה של שמירה מן שני שמות אלו שמספרם אל"ף, ואז עי"ז לכל מטות ישראל ראויים ואינם ראויים תשלחו לצבא באין שטן ואין פגע רע, ולז"א כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו, כי דוד הע"ה היה צריך יותר לשמירה משני שמות אלו מפני כי היה לו מלחמות תמיד:

ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב. י"ל למאי אילטריך לאשמועינן הריגת בלעם פה. ועוד למה הוצרך לפרש שהוא בן בעור, ועוד קשה אחד שזכה להתנבאות טובה לישראל וזכה שתכתב נבואתו למה נהרג במיתה משונה ובחרב טמא ולא נתקיים בו ותהי אחריתי כמוהו. ונ"ל בס"ד, בהקדים מה שפרשתי בס"ד ע"פ הרבית הגוי לו הגדלת השמחה דכתיב לו בוא"ו וקרינן לא באל"ף, והוא דהטעם שזכה בלעם הרשע לנבואה שנתנבא על מעלות ישראל, וגם ניבא על מפלת עכו"ם האומות עמלק ואדום וכיוצא, ולא עוד אלא שנבואותיו נכתבו בתורה הקדושה עם נבואה של מרע"ה ולא נכתבו בשאר ספרי הנביאים או בספר בפני עצמו, ואיך זכה אותו רשע לכל הכבוד הזה הגדול. והטעם הוא ידוע שלא כבדו הש"ת בעבור עצמו אלא בעבור שעי"כ יהיו בטוחים בעיני האומות ביעודים הטובים אשר עתידין לקבל לעתיד, שכל האומות יודו בזה וגם יאמינו האומות במפלת העכו"ם שתהיה להם לעתיד, יען כי אע"פ שנתנבא מרע"ה וכמה נביאים במעלות ישראל שיהיה להם לעתיד ובמפלת העכו"ם, היו אומרים מי ניבא ומי דבר ביעודים הטובים של ישראל אנשים מנייהו ובהו, והם הפליגו ח"ו ביעודים הטובים לשמח בני אומתם, ומדעתם דברו ולא תהיה כזאת, ומי דיבר במפלת העכו"ם אנשי ישראל שהם שונאים אותם והפליגו בדעתם לשמח לב אנשי אומתם ולא תהיה כזאת, על כן נתן הקב"ה נבואות אלו על יד בלעם הרשע. שהיה שונא את ישראל והוא אב וראש לכל האומות, והוא דאתא מיניה דאוה"ע מדבר ביעודים הטובים של ישראל ומפלת העכו"ם שונאיהם, הנה בזה לא יהיה פה לדבר תועה על יעודים הטובים של ישראל להכחיש אותם, וגם אין לכזב המפלה של העכו"ם, כיון דמנייהו ובהו מסהיד על נבואות אלו, והוא דבר במעלות ישראל לעתיד וביעודים הטובים שלהם יותר ממה שהגידו נביאי ישראל, ותא חזי מה נתנבא, הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, ותרגומו הא עמא בלחודיהון עתידין דיחסנין עלמא, הנה בזה עקר את הכל, ועוד כמה יעודים טובים שאין להם ערך, ואחרי הגדות אלו שיצאו מבלעם מה נשאר להרהר על יעודים הטובים על ישראל, ומי יוכל להכחיש ולהכזיב אותם :

נמצא בנבואת בלעם גדלה שמחת ישראל ובושו אוייביהם, כי על ידו נתאמתו כל יעודים הטובים שיש לישראל, וזהו כבודן של ישראל שלא יש מי שיוכל להכחיש ולערער ולהרהר אחר נבואה זו שיצאה מפי אדם נכרי הצורר ושונא אותם, ונמצא הגדולה הזאת שניתנה בנבואת בלעם שתהיה נכתבת בתורה עם נבואת מרע"ה לא בשביל כבוד עצמו של בלעם היתה זאת, אלא בשביל כבודו של ישראל, ובעבור זכותם היה כן, ולכן אין ראוי שיהיה השמחה על זאת לבלעם, אלא השמחה ראויה לישראל, כי בעבורם היתה זאת :

ולכן עשה הקב"ה דבר לברר ענין זה שלא יהיה בלעם מתגדל ומתפאר בזה הזכות שזכה שיהיו נכתבים נבואותיו בתורה, והיינו כי דבר אחד בנבואתו שנתנבא על עצמו ותהי אחריתי כמוהו לא קיים הקב"ה דבר זה בבלעם עצמו אלא בגלגול הבא אחריו שהוא נבל הכרמלי שהיה גלגול בלעם, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, אבל בלעם עצמו מת מיתה משונה בחרב של טומאה שהיה חקוק בה צורת נחש של ע"ז מסני לדדיו, וכמ"ש בזוה"ק, וכאשר פרשתי בס"ד מ"ש הכתוב ואת בלעם בן בעור הגו בחרב שנקודה אות ח' של חרב בקמ"ץ, ולא בסגול בחֶרב, יען כל נקוד קמ"ץ מורה על דבר ידוע, כלומר בחָרב הידוע הטמא שיש בו טומאת ע"ז וילאה נפשו בטומאה עי"כ, ובהשגחה פרטית נגזר עליו בכך כדי שלא יתפאר בנבואתו לומר נביא לה' אני כשאר נביאי ישראל, ולא עוד אלא שנכתבה נבואתו בתורה עם נבואת משה אדון הנביאים, מה שלא זכו לזה שאר נביאי ישראל דעתה הקשה את שיניו ואמור לו, לא ולמד מאחרית שלך שנהרגת בחרב טמא ומיתה משונה ולא נתקיים בך ותהי אחריתי כמוהו, ואם היית אתה נביא ראוי מעלמך איך תמות מיתה כזו ובחרב טמא מסוקן בע"ז של נחש, על כן הסוף שלך מוכיח כי מה שהושמו נבואות אלו בפיך ומה שנכתבו בתורה לא היה זה בשביל כבודך, אלא בשביל כבודן של ישראל :

ואמרתי בס"ד משל על זה, מעשה באחד מערי פ'רנכיה שהיה עם הארץ ומימיו לא הלך לבית הכנסת אלא רק לפרקים בשבתות ויו"ט בלבד, וכשהיה בא לבית הכנסת היה מתאחר עד שמגיעים הציבור בק"ש, ולכן אינו יודע במנהג התפילות של ישראל, ויהי היום וישא אשה אחת ספרדית, והיתה חכמה ויודעת ללמוד ולהתפלל, ויקח את אשתו עמו, ויבא לדור בעיר אחת מערי ספרד, ובשבוע הראשון שבא לעיר ההיא, אמר ראוי שאלך בזה השבת לבית הכנסת וילך, ודרכם של קהל באותה העיר לישב בבית הכנסת על הספסלים, וכל אחד כתוב שמו על ספסל שלו, ויש להם היכל בצד אחד בבית הכנסת שקבוע ספסלים לאורחים הבאים מעיר אחרת ואין להם דירת קבע בעיר, ונזדמן כשנכנס זה לבית הכנסת קרא החזן פסוקי ה' מלך, וכיון שהתחיל החזן לומר ה' מלך קמו כל הקהל ועמדו על רגליהם כולם בבת אחת כנהוג, וכיון שנזדמן זה בכניסתו לבית הכנסת תכף ומיד, חשב שהקהל כולם קמו ועמדו מפניו לכבודו, והוא בכניסתו הלך וישב בהיכל האמצע שבו ארון הקודש שהוא מקום המשובח וראה ספסל הראשון פנוי, כי היה זה של הנשיא ועדיין לא בא, ולכך ישב זה עליו, וכשישב גמר החזן הפסוקים הנז' ואז כל הקהל ישבו כולם, ובזה נתאמת אצלו כי הקהל עמדו לכבודו, בראותו כשנכנס עמדו כולם וכשישב ישבו כולם, והוא מימיו לא בא לבית הכנסת רק בשבת ויו"ט, ומימיו לא בא אלא אחר קדיש ברכו, ולכן לא ידע מנהגן של ישראל לעמוד בקריאת החזן ה' מלך וכו', ואם היה מזדמן זה ביום חול לא היה טועה לחשוב שקמו לכבודו, יען כי בחול אין יושבים הקהל אחר קריאת פסוקים אלו, אלא עד שגומרים ברוך שאמר שאז אחר שישב על הספסל עדיין הם עומדים עד גמר ברוך שאמר, ולכך לא היה טועה לחשוב שבעבורו עמדו, אך כיון שנזדמן זה בשבת שעמידתן קלרה שיושבים אחר גמר פסוקים אלו טעה לחשוב שבעבורו עמדו, כי ראה עמידתן היתה בכיוון כנגד שיעור הליכתו כי עמדו כשנכנס וישבו תכף כשישב :

ואחר שישב שלשה רגעים על הספסל בא השמש ולחש לו באזנו שיקום מכאן כי הספסל הוא של הנשיא ושמו כתוב עליו ועתה יבא וישב עליו, ויוליך אותו לאותו ההיכל שיש להם בסוף היכלות של בית הכנסת יושבים האורחים הבאים מעיר אחרת, ואז בע"כ קם והלך לאותו היכל של האורחים, אך חרה אפו על השמש, ואחר שקם וישב באותו היכל בא הנשיא לבית הכנסת וינבט האיש הזה לראות איך קמים הקהל לכבוד הנשיא, וירא כי לא עשו לנשיא רביע מן הכבוד, כי מפניו קמו כולם בבת אחת ולא ישבו אלא עד שישב, אבל בפני הנשיא היו קמים בני אדם אשר יתקרב אצלם ואח"כ יושבים תכף, באופן שהיו זה קם וזה יושב עד שיגיע הנשיא למקומו, ועוד בפני הנשיא לא קמו אלא אותם שעבר הנשיא מן לד שלהם, אבל מפניו קמו כל היושבים בבית הכנסת בארבע רוחות, וישמח עתה יותר על ריבוי ותוספת הכבוד שעשו לו, ולא עשו כן לנשיא :

ובשיצא מבית הכנסת ובא לביתו, ספר לאשתו ויאמר לה היום הזה זכיתי לכבוד ולחן גדול

אשר

אשר לא ישוער, כי כבדוני הקהל כולם בקימתם לפני יותר מכבוד הנשיא, ורק השמש לא נהג בי כבוד שהקים אותי מן הכסא והוליך אותי להיכל הסמוך לפתח בית הכנסת באומרו שהוא מקום מושב האורחים, ואשתו שהיתה דעתנית ויודעת במנהג התפלות הבינה הטעות שלו מה היה, ותשאלהו ותאמר לו בעת שקמת מן כסא הנשיא והלכת להיכל האורחים הסמוך לפתח שעברת במהלך שלך על כמה בני אדם היושבים בהיכלות של בית הכנסת, אם קמו אלה מפניך או עשו לך הידור קלא, ויאמר לה לא קם אפילו איש אחד, ואפילו הידור לא עשו, ותאמר לו א"כ מזה צריך שתדע ותבין כי בפעם הראשון כשנכנסת לבית הכנסת לא מפניך קמו ולא לכבודך עשו, אלא נזדמן שאתה נכנסת בעת שהיה החזן קורא פסוקים ה' מלך, ומפני כבוד הפסוקים של ה' מלך קמו, כי כן מנהגם בכל יום, שאם בשביל כבודך קמו בראשונה היו קמים ג"כ באחרונה, והם לא כבדוך באחרונה אפי' בהידור בלבד:

וכן הנמשל, בלעם היה חושב שהוא היה ראוי לנבואה, ובעבור כבודו נכתבה נבואתו בתורה עם נבואת אדון הנביאים מרע"ה, וכדי לברר טעותו שהנבואה שיצאה מפיו לאו בעבור שהיה ראוי לה מצד עצמו, אלא הכל היה בעבור ישראל ולכבודן, כדי שלא יכחישו האומות ביעודים הטובים של ישראל, ובעילם הכבוד והמעלות שעתידה להיות להם, לכן עשה השי"ת שלא יתקיים בו בעצמו מאמר ותהי אחריתי כמוהו, אלא הוא ימות מיתה משונה ובחרב טמא ומשוקץ בשיקוץ של נחש, כי עתה ניטל בזה תפארת הכבוד ממנו, כי יאמרו לו אם אתה ראוי והגון וכתיבת נבואתך בתורה היתה לכבודך איך סופך היה כך, ומן אחרית שלו נודע מה שנעשה בראשית לא היה בעבור כבודו, וכאשר הוכיחה אותה האשה לבעלה, כי מן הפעם האחרונה שלא כבדוך אפילו בהידור מובן כי מה שנעשה לך בראשונה לא לכבודך היה אלא לכבוד הפסוקים קמו ועמדו. ובזה יובן בס"ד הכתוב הרבית הגוי לו הגדלת השמחה, כתיב לא באלף וקרינן לו בוא"ו, כלומר הרבית הגוי זה בלעם שנכתבה נבואתו בתורה עם נבואת מרע"ה, הך לא לו הגדלת השמחה דדרשינן לתרווייהו לא באל"ף וגו בוא"ו, והכונה לא אליו הגדלת השמחה בדבר זה אלא השמחה היא לנו, שבזה נתברר כל יעודים הטובים והבטחות שהבטיחו אותנו הנביאים הם אמת וצדק ולא יבואו האומות להכחיש אותם ולהרהר אחריהם, מאחר כי גברא מדידהון קא סהיד בזה:

ולפי"ז נתיישבו היטב הדקדוקים הנז' שדקדקנו איך נכתבה נבואת בלעם בתורה עם נבואת מרע"ה, כי לא היה זה לכבוד בלעם אלא לכבוד ישראל ולטובתם, שבאלו הנבואות שנתנבא בלעם ביעודים הטובים של ישראל הודו האומות במעלות ישראל והאמינו דהן עם לבדד ישכון כתרגומו הא עמא בלחודיהון עתידין דיחסנון עלמא, ולכך הוליך הכתוב לפרש כאן ולומר ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב דנקוד קמ"ץ תחת ח' של חרב לומר בחרב הידוע שהיה טמא ומשוקץ, וזו הוכחה ועדות ברורה שלא בעבור זכות עצמו זכה להתנבאות נבואות אלו, ולהיותם נכתבים בתורה, מאחר כי אחריתו כך היה וכדאמרן:

ועדיין צריך להבין למה הזכיר כאן הכתוב שם דאמר כן, וכבר ידענו בפרשת בלק דבלעם הוא בן בעור, ועוד למה הוליך לפרש הרגו בחרב, ודי לומר הרגו, וכמ"ש גבי מלכי מדין הרגו על חלליהם, ולא אמר במה הרגום. וי"ל בס"ד דאיתא בזוה"ק פ' בלק דף קל"ד דבלעם כיון שראה את פינחס פרח באוירא ואסתלק, חמא ליה פינחס דטאס באוירא והוא מסתלק באוירא מעיקא, רמא פינחס קלא לבני חילא, אמר מאן אית דידע למפרח אבתריה דההוא רשע, דהא בלעם איהו חמו ליה דהוה טאס, ואז קם

בניה דשבטא דדן דהוה שמיה עליה וגטל שלטנו דשליט על חרשין ופרח בתריה, וכיון דחמא ליה ההוא רשע, עבד ארחא אחרא באוירא ובקע חמש אוירין בההוא ארחא ואסתלק ואתכסי מעינא, כדין אסתכן עליה בההיא שעתא והוה בלערא דלא הוה ידע מה יעביד, רמא לי קלא פנחס ואמר מה דאמר, מיד אתגלי ההוא ארחא לגביה ועאל לגביה ונחתו תרווייהו קמיה פינחס, ועל דא אתמר יהי דן נחש עלי דרך דא שמשון, שפיפון עלי ארח דא עליה על ההיא ארחא דעבר אותו רשע, וכיון דנחת ההוא רשע קמיה פינחס, אמר לו רשע, כמה גלגולין בישין עבדת על עמא קדישא, א"ל פינחס לגביה תא וקטליה ולא בשמא קדישא דלא אתחזי האי לאדכרא עליה קדושה עילאה בגין דלא תיפוק נשמתיה ותתכליל במילין דדרגין קדישין ותתקיים ביה מה דאמר תמות נפשי מות ישרים, בההיא שעתא עבד ביה כמה זיני מותא ולא מית עד דנטל חרבא דהוה חקיק עלוי חויא מהאי סטרא וחויא מהאי סיטרא, אמר ליה פינחס בדיליה קטיל ליה ובדיליה ימות, כדין קטל ליה ויכיל ליה דכך אורחוי דההוא סטרא מאן דאזל אבתריהא בה ימות ובה תיפוק נשמתיה ובה תתכליל והכי מית בלעם וכו', עכ"ד בקיצור ע"ש:

ובזה מובן הטעם שהוליך הכתוב ללמד ולומר הרגו בחרב, שלא תחשוב שנתקיימה בו נבואתו שאמר תמות נפשו מות ישרים, אלא הרגו בחרב הידוע שהיה עליו צורת נחש מכאן וצורת נחש מכאן, כי הוא היה דבוק בקליפת הנחש בין בזה הגלגול בין בגלגול הראשון שהיה נקרא בשם לבן הארמי דגם באותו גלגול היה דבוק בקליפת הנחש. ולכך אמר לבן ליעקב אע"ה נחשתי ויברכני ה' בגללך, ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב שאמר בפרשת בלק על בלעם ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים, כפעם על גלגול שלו, וכפעם על גלגול הראשון בהיותו לבן:

ולכן אמרו בזוה"ק פ' בלק דף קל"ד על בלעם אחר שנהרג, גרמוי כולהו אתרקבו ואתעבידו כמה חויין מזוהמין מזיקי שאר ביריין, ואפילו תולעתין דהוו אכלי בשריה, אתהדרו חויין עכ"ל, והיינו טעמא מפני כי בשני גלגוליו היה דבק בנחש, וגם היא לא נהרג אלא בחרב שחקיק עליו שני נחשים משני לדדין כנגד שני גלגולים אלו שהיה דבק בנחש בהם:

ובזה מובן בס"ד, הטעם מה שקראו הכתוב בן בעור, דלאו על אביו מדבר אלא על קליפת הנחש שדבק בה ונחשב בן שלה, והיינו כי ידוע דהנחש יש לו ב' עורות, א' דביק בבשרו, וא' פישטו מעליו בסך שנים ידועות ואיזר ומתהוה בו וחוזר ופישטו, נמצא יש לו ב' עור, ונרמז זה בשם בעור, תחלקנו לשתים וקרי בה ב' עור, דהיינו בן הנחש שיש לו ב' עור, ולכך הרגו בחרב הידוע שיש עליו צורת נחש:

אמנם יש כאן מקום לחקיר, כיון דאותו חרב היה ע"ז דאסורה בהנאה איך נהנו מאותו החרב להרוג בו אויב ישראל ואין לך הנאה גדולה מזו. וי"ל משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, כי יש מפלה גדולה לסט"א אם יהרגו הקליפה בחרב שלה ע"ד מ"ש הכתוב חרבם תבא בלבם, ובזה תרצתי דבר נפלא הנמצא בגמרא דסנהדרין דף מ"א ע"א בדפוס הישן, ת"ר חמשה תלמידים היה לו לאותו מסית וכו'. והדבר יפלא איך חכמי ישראל נטפלים להביא מקראות מן התורה לדרוש על שמות הבעלים ההם וכו', ורש"י ז"ל נרגש בזה וכתב תשובה בעלמא הוא מפני שהיו קרובים למלכות וכו' והוא דוחק, אמנם עכ"ז שכתבתי יתורץ היטב, כדי לקיים חרבם תבא בלבם שבזה יהיה הכנעה גדולה לסט"א וגבר ישראל:

והנה מצינו ביהושע פ' י"ג שהוסיף הכתוב שם תיבת

סקוסס

הקוסם, דכתיב ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב, וצריך להבין מה נתכוין להודיענו בתוספת זו של הקוסם. ונ"ל בס"ד, שבא הכתוב לגנותו ולבזותו בדבר זה בתכלית הגנות והבזיון, והוא מ"ש בגמרא דגיטין פ"ז גבי אשמדאי כאשר קשרו בניהו בן יהוידע עליו השלום זיע"א בשלשלת שחקוק בה שם המפורש, והביאו לפני שלמה הע"ה, חמא ההוא קסמא דהוה קסים, אחיך, א"ל בניהו, מאי טעמא כי חזיתיה להוא קסמא דהוה קסים אחיכת, א"ל דהוה יתיב אבי גזא דמלכא לקסום מאי דאיכא תותיה, פירוש היה תחתיו אוצר גדול זהב וכסף טמון שם, ואם יודע ומכיר בטוב היה לו לקסום לידע מה שיש תחתיו, ולמה ידבר על הרחוק ע"כ. והשתא כפי החוכא דאחיך אשמדאי באותו הקוסם כן יש לצחק באותו רשע יותר ויותר, יען כי אותו רשע היה קוסם לידע העתידות והמקרים אשר יעברו על ראש בני האדם, ובאותם הימים היה דרכם של בני אדם לבלתי יצאו מן העיר לעיר אחרת עד שילכו אצל הקוסם ויגיד להם דרכם אם טוב ללכת ואם לאו יחדלון, וזה הרשע שהיה קסם לאחרים למה לא קסם לידע את דרכו אשר הלך עליה הטובה היא אם רעה, כי סוף דבר נמצא הליכתו וביאתו מביתו למדיין כדי לבקש שכרו היתה לרעתו שנהרג, ונתקיים בו המשל דאמרי אינשי גמלא אזל למבעי קרניה, אודניה דהוו ליה גזיזו מיניה, ועוד ירבה השחוק יותר על אותו רשע, איך לא קסם על חרבו את מי תכה ואיך היה נושא עליו חרב זה כדי להרוג בו אחרים, ולא ידע שהוא נושאו עליו כדי שהוא עצמו יהרג בו, כי ארז"ל לא היו יכולים להורגו אלא רק בחרב זה שהיה חקוק עליו נחש מכאן ונחש מכאן, ולכן בא הכתוב ביהושע ללמדנו הלחוק שיש לצחוק באותו רשע מלך זה שהיה קוסם לאחרים ולא ידע לקסום בעבור עצמו, וז"ש ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב הקוסם שהיה קוסם וידע עתידות הרגו בחרב הידוע שהיה נושאו על גופו וקומתו, ועתה הוא עת לשחוק, כיון שהוא קוסם, אך לא ידע לקסום על דברים השייכים לו באותו החרב:

ויקחו את כל השלל ואת כל המלקוח באדם ובבהמה, נמצאת הביזה נחלקת לשתי שמות, הא' נקרא שלל, וא' נקרא מלקוח, לרמוז כי זכו לאלה בזכות התורה, והיינו המטלטלין של מלבוש ותכשיטין הנקראין בשם שלל, זכו לזה בזכות תורה שבכתב שנקראת בשם חסד ככתוב ותורת חסד על לשונה, ולכך נחלקה לחמשה ספרים, כי חמשה חסדים יש, וה"פ חסד הוא מספר שלל, רמז לתורה שבכתב, ולז"א דוד הע"ה שש אנכי על אמרתיך, זו תורה שבכתב, כמוצא שלל רב:

והנה ידוע כי תורה שבע"פ נקראת בשם לקח, וכמ"ש ע"פ כי לקח טוב, זו תורה שבע"פ, נתתי לכם, שבה תדעון הדרך הטוב ללכת בו והמעשה אשר תעשון, כי היא המבארת דברים הכתובים בתורה שבכתב, ועכ"ז תורתי זו תורה שבכתב שנקראת בשם תורה בשתם אל תעזובו, שהאדם חייב ללמוד בכל יום בתורה שבכתב דבר מועט, ולכן נתקן ללמוד חק לישראל בכל יום, וחלק הנקרא מלקוח זכו לו בזכות תורה שבע"פ הנקראת לקח, ומצינו אח"ז שקרא להביזה כולה בשלשה שמות שהם שבי מלקוח שלל, דכתיב ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל עדת בני ישראל את השבי ואת המלקוח ואת השלל ר"ת שמש, רמז שזכו לכל זה בזכות מרע"ה שנדמה לשמש כמ"ש פני משה כפני חמה, וס"ת חיל, רמז לזכות התורה הנקראת אשת חיל על שם מ"ח מעלות שהתורה נקנית בהם שהם מספר חיל, וכתיב וישראל עושה חיל:

כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא, וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים, וכבסתם בגדכם ביום השביעי וטהרתם ואחר תבואו אל המחנה. נראה לרמוז בס"ד, כי יש חושבין שביום ראש השנה כאשר הולכים אצל המים לעשות סדר תשליך די להם בזה, שבשם משליכים העונות של השנה כולה וישארו נקיים מכל עון, ובאמת דברים אלו שטות הם, כי העונות אין נפרדים מן האדם, ואין האדם נטהר מהם אלא רק ע"י תשובה שתהיה שלימה בקול תורה ותפלה ובודוי וחרטה ודמעה, ואחר שיעסוק האדם בתשובה זו בחודש אלול ובתענית ערב ראש השנה אז יבא יום ר"ה לעשות סדר תשליך על המים, שענייניו הוא שכל המקטרגים שעשאם ע"י עוונותיו ישליכם אל הים העליון, והמקטרג הגדול ג"כ עמהם שלא יזכרו ולא יפקדו עוד, ועושים על שפת הים למטה פועל דמיוני, כדי לעורר עי"כ השלכת המקטרגים למעלה בים העליון, וגם לרמוז כי זה התיקון של השלכת המקטרגים תלוי בתיקון אחר שהוא עסק התורה הנקראת בשם מים, וגם בבכיה שהיא מים:

וז"ש כל דבר אשר יבא באש, היא התורה שנקראת אש, דכתיב הלא כה דברי כאש, כלומר כל דבר חטא ועון אשר הובאה אזהרתו באש היא התורה שנמשלה לאש, הנה זה העון תעבירו אותו מעליכם, באש, ר"ל בעסק התורה שנמשלה לאש וטהר, שיתהפך העון לזכות, אך צריך ג"כ במי נדה הם הדמעות אשר נדים ויוצאין מן מאור עיניו של אדם, יתחטא, כי צריך לטהרת העון שיתהפך לזכות בדמעה אשר נעה ונדה מן העיים, ובצירוף זה תגמר טהרת העון, ולכן נוה רבינו האר"י ז"ל להתפלל מוסף ראש השנה בבכיה, וגם להוריד דמעה בעת תקיעת שופר, ואחר שעשיתם כל זה ביום ראש השנה שעסקתם בתורה ועשיתם בכיה בתפילת מוסף, אז כל אשר לא יבא באש קאי על מקטרגים רעים אשר אין להם אחיזה בתורה שנמשלה לאש כי הם מסט"א, תעבירו אותם במים בסדר התשליך שתעשו בסוף היום על המים, ואחר זה תבואו אל המחנה של שכינה ביום הכפורים שתהיו כולכם צדיקים מבני היכלא דמלכא, שתהיו דומין למלאכי השרת:

פרשת מסעי.

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן. נ"ל בס"ד, ידוע שיש בירור נ"ק נעשה ע"י פה הן באכילה הן בלימוד התורה, כי חיים הם למוצאיהם למוציאהם בפה, וזה הבירור על הרוב נעשה מן הצומח ומן החי ומן המדבר, אבל יש בירור נ"ק נעשה ע"י מהלך רגלים לדבר מצוה, וזה נעשה ונברר מן הדומם, ולכן כל הליכה לבית הכנסת ולביהמ"ד בכל יום או שאר הליכה שהולך האדם לדבר מצוה נעשה בזה בירור גדול לנ"ק שהם מגולגלים בדומם, ולכן אותה אלמנה שהיה לה בית הכנסת בשכונה שלה, והיא הולכת לבית הכנסת אחרת שהיתה רחוקה, ואמר לה רבי יוחנן למה את הולכת למקום רחוק ולא תכנסי למקום קרוב, אך היא השיבה לו, רבי וכי לאו שכר פסיעות יש לי בזה, ועל כן אמר ר' יוחנן למדנו קבלת שכר מאלמנה, ועל זה הבירור נאמר אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', ר"ל שהולכים בדבר מצוה שנצטוו בה בתורת ה'. ובזה פירשו המקובלים ז"ל על מ"ש בתלמודא בהילוך רבנן ממקום למקום לשון שקלי ואזלי, והכונה שקלי נ"ק מהדרך דאזלי ביה:

והנה ידוע כי תיקון ובירור הנעשה על ידי רגליו של אדם יתיחס לנצח והוד, כי הרגלים הם כנגד נצח והוד, וכמ"ש בפתיחת אליהו הנביא זכור לטוב נצח והוד תרין שוקין, והאדם כשעושה כל יום יחוד המרכבה הן בתפלה הן בעסק התורה צריך לכוין בפנימיות רגליו שיהיו כסא ומרכבה אל הוי"ה בנקוד חיר"ק והוי"ה בנקוד קבוץ שהם בנצח והוד כדי לתת כח באברים ההם לעשות

התיקון

התיקון והבירור, וידוע כי מרע"ה ואהרן הע"ה יתייחס מקומם למעלה בנצח והוד, כי מרע"ה בנצח ואהרן בהוד וכאשר תמצא בהקפות שמחת תורה בשבעה כורתי ברית :

ובזה יובן אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם, הצמ"ד משמש במקום על כמו ואמר פרעה לבני ישראל שהוא ר"ל על בני ישראל, וכן הצמ"ד משמש במקום בעבור, והיינו ר"ל כל המסעות שהיה להם מעת יציאתם ממצרים היו בעבור לצבאותם הם ניצוצי הקדושה, שכל ניצוץ הוא מלאך בפני עצמו שהוא בצבאות של מעלה ואלו הצבאות הם שייכים לנשמותם ולכן נקראים לצבאותם, ונסעו ברגליהם בעבורם כדי להוציאם מן הדומם במהלך שלהם, והוציאום במהלכם ברגליהם שהם רמוזים במקום משה ואהרן, כי יד לשון מקום כמו מציב לו יד, וכן יד אבשלום שהוא ר"ל מקום וכן כאן אמר זה התיקון נעשה בהארת ספירות נצח והוד שהם מקום משה ואהרן :

ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם. נ"ל בס"ד הכונה שבכל מסע ומסע שנכתב בתורה נרמז בו שיעור מוצא ובירור ניצוצי הקדושה בדברים שנכתבו במסע ההוא על פי ה', כי כשכתב מרע"ה המסעות על פי ה' כתב ברמז כל ניצוצי הקדושה שיצאו מאותם המסעות, ולז"א ויכתוב משה את מוצאיהם הם ניצוצי הקדושה שהוציאום ישראל מן הדומם בנסעם עליו, רמז אותם בדברים שכתב בסדר המסעות על פי ה' יען כי אלה מסעיהם של ישראל נולדו ונתהוו מצד מוציאהם הם נ"ק שכל מסע ומסע גודלו ומשך הזמן אשר נתעכבו בו היה כפי שיעור הבירורים שנבררו, ולכך יש מסע גדול, ויש בינוני ויש קטן, ולז"א ואלה מסעיהם גודלם ואורכם היה שיעור שלהם כפי שיעור מוצאיהם :

ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בסוכות. נ"ל בס"ד דידוע שורש רע כל העבירות נמשך מן רע של איסור אכילה, מפני כי עון עץ הדעת שהיה שורש פורה ראש ולענה לכל עבירות שבתורה היה איסור אכילה, ולכן היצה"ר מתגרה בכ"מ באיסור אכילה לטמא בו את האדם וידוע מסם לשון לכלוך הוא, וכן פירש הערוך ז"ל, עמ"ש בגמרא דחולין דף ד' א"ר משרשיא דמשמשי ליה משמושי, פירוש מלכלכו שלא ישאר בו סימן, וכן שם בדף כ"ח על בר אווזא דאתא כי משמש קומיה ע"ש, ואמרתי דלכן נקראת האצטומכא בשם משם כמ"ש בחולין דף מ"ב משם ובית הכוסות, כי האצטומכא היא בפנים ומשם לשון לכלוך הוא, ותיבת מרעמסס תחלקנה לשתים וקרי בה רע—מסס, כלומר רע המלכלך אשר נסעו ישראל ממנו שנטהרו וניצלו ממנו על ידי תעניות וסגופים ועסק התורה ומצות ומעשים טובים שעושים מראש השנה עד סוף יוה"כ, ואז אח"כ ויחנו בסוכות לקבל שם הארות גדולות של חסדים דאור פנימי ואור מקיף :

ויסעו מסוכות ויחנו באתם בקצה המדבר. נ"ל בס"ד, אתם רמז לתורה, כי אתם הוא אותיות אמת, והתורה נקראת אמת, דכתיב תורת אמת היתה בפיהו, וכתיב אמת קנה ואל תמכור, וכנז' בדברי חז"ל. וז"ש ויסעו מסוכות הוא חג הסוכות הנז' שבו תיקון והמשכת החסדים, ויחנו באתם הוא שמחת תורה הנקראת אמת אותיות אתם כאמור, כי חג שמחת תורה נולד ונעשה מכח חג הסוכות כנודע :

ועוד נ"ל בס"ד, לרמוז אתם על התורה, כי ידוע שהתורה נקראת בשם אל"ף, והיינו כי בתורה יש ארבעה חלקים שהם פרד"ס, והם כנגד ארבעה מדרגות המספר שהם אחדים עשרות מאות אלפים כנודע, ואלו נרמזים באות אל"ף במלואו עולה מספרו קי"א שהם אחדים ועשרות ומאות, ובקריאתו במלואו שנקרא אל"ף נרמז מספר האלפים, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים, ולכן אתם רמז לתורה, כי אתם הוא א' תם, ר"ל תם במספרו ובקריאתו שנרמז בהם ד' חלקים של פרד"ס וכאמור :

ואמר אשר בקצה המדבר, נתן בזה סימן לתורה שהאדם יכנס באהלה אחר היותו בן שלש שנים, וכמ"ש המקובלים על פסוק שלש שנים יהיו לכם ערלים וברביעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה', וזה נרמז אחר אותיות מדבר, כי אחר אות ב' יש ג' ואחר אות ר' יש ש', ואחר אות מ' יש נו"ן, ואחר אות ד' יש ה' הרי כאן יש אותיות ג' שנה, וז"ש ויחנו באתם הוא חג שמחת תורה שנקראת אתם אותיות אמת, אשר זמן כניסת האדם באהל שלה רמוז בקצה המדבר, דהיינו סוף אותיות מדבר שרמוז שם אותיות ג' שנה, דאחר שיהיה בן ג' שנה, אז יכנס באהלה של תורה :

ויסעו מאתם וישב על פי החירות אשר על פני בעל צפון ויחנו לפני מגדול. נ"ל בס"ד כי בני האדם ששלט בהם היצה"ר, יסעו משליטתו ע"י אתם, היא התורה שנקראת אמת אותיות אתם כאמור לעיל. וישב האדם להתנהג על פי החירות, הוא היצה"ט, כי ידוע היצה"ט הוא מסטרא דחירות, משא"כ היצה"ר הוא מסטרא דעבדות, וכמ"ש רז"ל ע"פ מפנק מנער עבדו, דקאי על יצה"ר שהוא מסטרא דעבדות, על כן היצה"ט הוא מסטרא דחירות, והאדם יוצא מתחת הנהגת היצה"ר שהוא עבד ע"י עסק התורה שנקראת אתם אותיות אמת, שאז עתה שב להתנהג על פי החירות ר"ל על פיו של יצה"ט שהוא בסטרא דחירות אשר הוא חונה בלב האדם על פני בעל צפון, והיינו כי בלב יש שני חללים א' מימין הלב שהוא משכן יצה"ט בסוד לב חכם לימינו, ואחד משמאל הלב שהוא משכן היצה"ר בסוד לב כסיל לשמאלו, ולכן היצה"ר נקרא בעל צפון, ר"ל בעל חלל השמאלי שהוא הצפוני, שלכן אמר הכתוב ואת הצפוני ארחיק מעליכם ודרשו זה על יצה"ר, ולז"א על פני בעל צפון, כי יצה"ט חונה בימין שהוא פנים למקום בעל הצפון, כי בכ"מ הימין הוא נחשב פנים והשמאל אחור, ואחר שזכו בני האדם לצאת מתחת שליטת יצה"ר ולהתנהג על פי החירות הוא היצה"ט, אז ויחנו הגוף והנפש של האדם לפני מגדול, חלק תיבת מגדול לשנים וקרי בה מ' גדול, כלומר זוכים לתשובה עילאה שהיא בסוד הבינה, וידוע כי אות מ"ם גדולה היא בסוד הבינה ששם היא תשובה עילאה :

ויסעו ממרה ויבואו אילמה ובאילים שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים ויחנו שם. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים דהדדים סודם הוא שם אלקים שבבינה, והוא אל מימינא דד א' מ"י משמאלא דד ב' וז"ש אל ד"ד ומ"י ד"ד, ואות ה' באמצעיתא הוא סוד החלב המתפשט בשני דדים אלו ע"ש, נמצא דד ימין יונק ומאיר מאותיות אל דשם אלקים, ודד שמאל יונק ומאיר מן דד שמאל, והחלב המתפשט בדדים מאיר מן אות ה' דשם אלקים, וז"ש ויסעו ממרה הם דינים קשים, ויבואו אילמה אותיות אלקים בשלימות שהיא שם אלקים שבבינה שממנו מאירין הדדים עם החלב המתפשט בהם, ובאילים קרי בה באל י"ס שממנו סוד הדדים שתים עשרה עינות מים הם י"ב צרופים של שם הוי"ה שהם חסד, ושבעים תמרים הארת יין המשומר בענביו שהוא סוד הבינה, ויחנו שם הארת שם הוי"ה ושם שדי הרמוזים במזוזה שהם שם הוי"ה מבפנים, ושם שדי מבחוץ שהם שומרים את ישראל והם עולים מספר שם :

והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינים בצדכם וצררו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה. נ"ל בס"ד, כי נראה בגמרא ומדרש"י רז"ל דעיקר הגזרות שהיו

שהיו גוזרין או"ע על ישראל הם בשלשה דברים שהם שלא יעסקו בתורה ולא ישמרו שבת ולא ימולו, ונראה דנרמזו שלשה אלה בזה הפסוק והיינו לשכים, בעיניכם זו התורה שנקראת עינים של ישראל, ולצנינים בצדיכם זה השבת שרמוז בלד אותיות ישראל שהם אותיות שבתכם כי אחר יו"ד יש כ"ף, ואחר שי"ן יש ת' ואחר רי"ש יש ש', ואחר א' יש ב', ואחר למ"ד יש מ', וז"ש ולצנינים בצדכם הוא שבתכם שרוצים לבטל אותו מכם, ואומרו וצררו אתכם רמז למילה שנקראת אות כמובן :

אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן נון. נ"ל בס"ד רמז בזה להם שיהיו בדקי בשמא שיש בשמותם סימן טוב לכם, והיינו אלעזר רמז שהא יתברך יעזור אתכם בנחלתה ותהיה הארץ כבושה לפניכם בעזר הא יתברך, ובשם יהושע יש סימן טוב שי"ה יושיע אתכם מן הקליפות של יושבי הארץ, ואביו של יהושע ששמו נו"ן שהוא דג, בו רמוז הצלת ישראל מן עיה"ר, כי רע עין הוא גי' ת' וארץ ישראל היא ת' פרסה תנצל מן רע עין, וזה נרמז בדג דלא שלטא ביה עינא בישא, ולז"א אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ תהיו דייקי בשמותם. ונ"ל בס"ד בנחלה זו אשר תהיה לבני ישראל, רמוז שמות האנשים אשר ינחילו את בני ישראל את הארץ, כי שני אותיות ראשונות של הארץ רמוז בהם ר"ת אלעזר הכהן, ובשלשה אותיות של בני ישראל רמוז בהם ר"ת יהושע בן נון שהוא ר"ת בנ"י :

אלה המצות והמשפטים אשר צוה ביד משה אל בני ישראל בערבות מואב על ירדן יריחו. נ"ל בס"ד, דידוע המצות הם כמנין שם הוי"ה במילוי יודי"ן, ומספר שם ישראל שעולה סך הכל תרי"ג, וכאשר פרשתי בס"ד ברמז הכתוב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, כולכם דייקא, ר"ל כל תרי"ג שלכם, וידוע שם הוי"ה במלוי יודי"ן מילואו מ"ו, ונקרא אב כנז' באדרא זוטא ע"ש, וז"ש אלה המצות והמשפטים אשר צוה ביד משה אל בני ישראל, כלומר התרי"ג מצות הם מכוונים עם מספר ישראל להיות השכינה שורה עליהם, וזה החשבון יצא בכיוון בערבות מואב, ערבות לשון עירוב ותערובת מואב, חלק התיבה לשתים וקרי בה מ"ו א"ב, כלומר שם אשר מילואו מ"ו ונקרא אב :

בשם ה' נעשה ונצליח

ליקבה"ו

ספר דברים

פרשת דברים

אלה הדברים אשר דבר משה. איתא במדרש אלה הדברים כדבורים דובשן מתוק ועוקצן מר, וצריך להבין מה הדבש שיש בזה, ומהו העוקץ שהיה להם בתוכחות האלה, ונ"ל בס"ד דמצינו כאן שנתחכם לדבר ברוה"ק תוכחות ברמז עם ישראל, בהזכירו להם המקומות האלה, והוא ע"פ משל שהובא במדרש רבה בענין זכור את אשר עשה לך עמלק, והוא משל למלך שהיה לו פרדס וביכר פירותיו והניח שם שומר כלב אחד והלך המלך מארמונו וראה כי אהובו נכנס בהחבא מן פרצה אחת, כדי לגנוב מן הפירות הבכירות ולאכול מהם, והכלב רץ אחריו בעת שהיה גונב ואוכל וקרע לו בגדיו ויצא תכף וברח, אמר המלך אם אומר לו איך גנבת מן הפירות הרי הוא מתבייש, ואם לא אומר לו כלום הוא חושב שלא ידעתי בו וחוזר ונכנס בגניבה, מה עשה המלך, אמר לו כמה עז וקשה זה הכלב שקרע כל בגדיך, אז זה הבין שהמלך היה רואה בו בעת שבא לגנוב וקרע הכלב את בגדיו. ע"כ המשל:

וכן הענין כאן אמר מרע"ה אם אומר לישראל ראו איך חטאתם במקום הזה, ואיך חטאתם במקום זה, הרי הם מתביישים, ובפרט כשאומר להם זאת התוכחה בתחלת דברי אתם במשנה תורה, מה עשה הזכיר להם המדבר שנתן להם הקב"ה טובה גדולה שהיא לחם מן השמים, והם יודעים שהלחם היקר הזה שנתן להם במדבר היה אחר שחטאו בדבור שלהם בתלונה שנתלוננו כשכלתה הצידה שלהם, על כן כשזכר להם הטובה של הלחם שנתן להם במדבר ממילא הם זוכרים החטא שחטאו בדבור כי המדבר הוא ג"כ משמעותו דיבור. נמצא יש כאן דבש מתוק הוא הזכרת הטובה של הלחם שהוריד להם במדבר מן השמים, ויש כאן עוקץ שיזכרו חטאם שחטאו בדבור שבעבורו נתן להם הלחם:

גם הזכיר להם הערבה היא ישיבתם בשיטים שהיו שם דשנים ורעננים ושבעים מטובה גדולה של שלל סיחון ועוג, ועי"כ יזכרו ממילא מה שנסתבב להם מחמת טובה זו שזנו את בנות מדין ובנות מואב, הרי כאן דבש מתוק ועוקץ מר. וגם הזכיר להם מול סוף זו ק"ס שהיא טובה גדולה שביזת הים גדולה מביזת מצרים, ועוד זכו שם להשגה נפשיית על הים מה שלא ראה יחזקאל הע"ה וממילא יזכרו מה שהמרו על ים בים סוף, ודברו קשות באומרם המבלי אין קברים וגו', עד שא"ל התיצבו וראו את ישועת ה' הרי הזכיר להם דברים אשר דבשן מתוק ועקצם מר, לכך ארז"ל אלה הדברים כדבורים:

ודע כי ספר דברים הוא דברים שיוצאין ובאים מן מרע"ה לישראל, ויש בו כמה דברים שהם אמורים בחומשים הראשונים ונשנו כאן, ולכך נקרא משנה תורה, מלשון ויאמר שנו וישנו, וגם נקרא משנה מלשון משנה למלך כי להיותו דברים שיוצאין מן מרע"ה לישראל נחשב משנה לגבי חומשים הראשונים, אך באמת קדושתו ומעלתו שוה לחומשים הראשונים, ואין הפרש ביניהם כי אלו הדברים לא אמרם מרע"ה מדעתו אלא הקב"ה שם בפיו הדברים, ובעת שכתב מרע"ה את משנה תורה היה הקב"ה אומר ומרע"ה כותב כשאר ארבעה הראשונים:

במדבר בערבה מול סוף וכו'. נ"ל בס"ד אע"פ שכל מקומות הנזכרים פה הם תוכחות על עונות שעשו וכאשר פרש אותם רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל אחת לאחת, עכ"ז נראה דנתחכם מרע"ה בהשגת רוה"ק לרמוז בדברי התוכחות את הטובות הנשגבות שהשיגו ישראל בחסדו יתברך, ואמר במדבר בערבה בזה רמז על כח הפסוק של שמע ישראל שהוא נקרא חרב פיפיות, כמ"ש רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, וידוע שיש בתיבה הראשונה של פסוק שמע עי"ן רבתי שרומז להארה גדולה, ונרמז באותיות בערבה, ותחלק העלה לשתים וקרי בה בע' רבה, וז"ש במדבר בערבה, ר"ל בדבור של ע' רבה דשמע:

ואמר מול סוף רמז לתורה שהיא שבעה ספרים וכל ספר נקרא עץ דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה, נמצא היא ז' עץ ורמוזה באותיות שהם לפני אותיות סוף שיש לפניהם באלפא ביתא ז' ע"ץ. ואומרו בין פארן ובין תופל, רמז בזה על חסד אל במלואו כי שם אל הוא חסד ובמלואו אל"ף למ"ד עולה קפ"ה, והפרש שיש מספר פארן לבין מספר תופל מלא בוא"ו כדקדינן הוא מספר קפ"ה שהוא החסד הגדול שבו נעשה קיום לישראל בעולם, כמ"ש חסד אל כל היום:

ואומרו ולבן רמז בזה על ל"ו צדיקים שהם בני עליה דלא חסרין מישראל בכל דור ודור והצדיק נקרא בן דכתיב ה' אמר אלי בני אתה, ואותיות ולבן הם לו בן. ואומרו וחצרות, חלק התיבה לשתים, וקרי בה חצי רת, דהיינו חציים של מספר ר"ת הם שני ש' הקבועים בתפלין של ראש, וכל תגבורת ישראל על העכו"ם הוא בהם, כמ"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, וארז"ל אלו תפלין שבראש, והיינו כי שם הוי"ה בחלוף א"ת ב"ש הוא מצפ"ץ שעולה ש', ואלו הן שני ש' של תפילין רומזים אל שני שמות הוי"ה די"ג מידות, דכתיב ה' ה' אל רחום וחנון וכו', ולכן כל תגבורת ישראל הוא בהם. ואומרו ודי בהפוך אתוון יוד רמז לעילוי אות וא"ו דשם הוי"ה שיתעלה ויהיה בעלוי של יו"ד שבשם, כסוד הכתוב ביום ההוא יהיה ה' אחד, ובזה תלוי תכלית העלוי והמעלה של ישראל, ואומרו זהב רמז דאז תהיה הגאולה מסטרא דגבורה דיצחק, ולא מצד החסד, כמ"ש בזוה"ק על פסוק ולא בכסף תגאלו, כלומר לא תגאלו ע"פ מדת החסד בלבד שנקרא כסף:

פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים. נ"ל בס"ד, פנו מלשון ואנכי פניתי הבית שתפנו גופים שלכם מן הסיגים של חו"ל הדבקים בכם, וסעו לכם, הכונה ע"ד מ"ש הש"ת לאברהם אע"ה לך לך מארצך, ופירש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל הכונה, לך לך תלך לשרש שלך למעלה המכוון כנגד

א"י

א"י בישר, משא"כ בהיותך בחו"ל הוא דרך מעוקם ע"ש. וכן כאן א"ל שבו לכם, ר"ל לשורשכם. ובאו הר האמורי, זה הר המוריה, שאם תסיר א' מן האמורי ישאר מוריה, ואות א' שבתוך השם הזה הוא רומז על בהמ"ק שהוא מקום אחד ומיוחד לבדו הנתון בהר המוריה. ואל כל שכניו רמז בזה לתואר קדוש אשר אותיותיו הם שכנים לאותיות הר, כי מצד אחד של הר יש ק"ד, ומצד הב' יש אותיות ש"ו, הרי כאן יש צירוף קדוש, כי בבואכם שם תזכו לתואר קדוש, אשר אותיותיו עומדים שכנים לאותיות הר, ואמר בערבה רמז בזה על הארת הבינה שהיא בירושלים של מעלה ומאירה בירושלים של מטה המכוונת אליה, וידוע כי אות ע' רבתי של שמע ישראל היא הארה גדולה מצד הבינה, וזהו בערבה חלק התיבה לשתים וקרי בה ע' רבה שתאיר לכם, ובהר ובשפלה רמז למדת הענוה האמיתית שהנפשות שלכם אע"פ שהם גבוהים ורמים שעומדים ברום עולם, הנה הם בעיניהם שפלים שעומדים בשפלה ר"ל במדת השפלות, ובביאתכם שם למקום שהוא בחינת ענוה תקנו לכם מדת הענוה והשפלות:

ואמר עוד ובנגב זו החכמה, כי החכמה תתייחס לדרום כמ"ש רז"ל הרוצה להחכים ידרים ולכן החכמים נקראים זקני הנגב, וידוע מ"ש רז"ל אוירא דארץ ישראל מחכים. ובזה פרשתי בס"ד מדרש רז"ל, א"ל הקב"ה למרע"ה משה חכם אתה ותבקש להכנס לארץ, בתמיה, והיינו ר"ל בשלמא אחרים משתוקקים ליכנס לארץ כדי לשאוב חכמה דאוירה דא"י מחכים, אך אתה חכם שלם בחכמה, ואין אתה צריך לאוירא דא"י, ולזה אמר כאן שהליכתם שם להר האמורי תזכו לחכמה שמתייחסת לנגב. ואמר ובחוף הים שתזכו לאהבה שלימה שהיא במחשבה ודבור ומעשה, וג"פ אהבה עולה ט"ל, ורמוזה בחוף הים, ר"ל שפת אותיות י"ם, כי קודם יו"ד יש אות ט' וקודם מ' יש אותיות ל' הרי אותיות ט"ל שבהם רמוז אהבה שלימה שיש לישראל בהקב"ה בעבודה תמה של מחשבה ודבור ומעשה, גם נרמז באותיות ט"ל העומדים בחוף אותיות ים על ט"ל אותיות של ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, שיהיה להם דבקות בשמו יתברך בארבעה מילואים הנז' כמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכם:

ואמר עוד ארץ הכנעני והלבנון, והיינו כנעני רמז ליצה"ר, כמ"ש רז"ל ע"פ כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב, והלבנון זה יצה"ט לשון לובן שמלבן עונות ישראל, והצדיק השלם משוה אותם ביחד כמ"ש רז"ל ע"פ כי מצאת את לבבו נאמן לפניך, לבו לא נאמר אלא לבבו דקאי על שני יצרים שכל אחד נקרא לב השוה אותם בעבודת השי"ת, וז"ש ארץ הכנעני זה יצה"ר, והלבנון זה יצה"ט שניהם ארץ אחת נעשו בהשוואה אחת לעשות רצון אבינו שבשמים, וארץ הוא לשון רצון, כמ"ש רז"ל למה נקרא שמה ארץ וכו'. ואמר עוד עד הנהר הגדול נהר פרת, כלומר תוכלו להעלות הארות מ"ן עד יסוד הבינה שנקרא נהר פרת שהיא סוד עוה"ב, והמעלה שם נקרא בן עוה"ב:

ה' אלקיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב. נ"ל בס"ד אע"ג דקרינן לרוב בוא"ו לרב כתיב, ודרשינן המסורת בדרך הלצה, והיינו דארז"ל הנשמה עולה למעלה בכל לילה בעת שינה והיא מודה על כל חטא שחטאה ביום, וחותמת על הודאתה, שנאמר וביד כל אדם יחתום, וכתבתי במ"א שדבר זה הנעשה לישראל שתעלה נשמתם למעלה ולהודות על חטא הוא טובה גדולה לישראל יען כי על כל מעשה שיעשה האדם ביום יש מלאכים ממונים על זה שיעידו על כל מעשה האדם שיעשה ביום, אך עדותם מוכרח שתהיה ביום השני, יען כי אין דנים בלילה, וב"ד של מעלה יושבים ודנים ביום על מעשים שעשה האדם ביום שקדם, וכן עזה"ד כל יום דנים על יום אתמול, וידוע כי על כל מעשה רע שיעשה האדם מחייב קנס בב"ד של מעלה כפי ערך העון כדין מועל בקדשי שמים, וזה הקנס היא מלבד עונש העיקרי של כל עון ועון, ולכן כיון דהנשמה עולה בלילה ומודה על העון הנעשה ביום ההוא וחותמת בו קודם שיעידו המלאכים ביום למחרתו, נמצאת היא מודה בקנס ונפטרת ע"י הודאתה לפי סברת רב דס"ל בגמרא דקמא דף ע"ה מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, ואע"ג דשמואל פליג וס"ל דחייב אפסיקא הלכתא כרב דפוטר. ובזה פרשתי בדרשותי רמז הכתוב בנבואת בלעם שאמר אוי מי יחיה משמו אל, קרינן ביה משמואל, דלפי סברתו מודה בקנס חייב, וז"ש דוד הע"ה וסלחת לעוני כי רב הוא, פירוש וסלחת לעוני שהודיתי עליו ויש לי דין מודה בקנס דפטור, יען כי רב הוא הפוטר אותי, רב דייקא דהוא חשוב מופלא שבב"ד שהוא גדול משמואל המחייב ואפסיקא הלכתא כוותיה דרב, הרי יש לי אילן גדול לסמוך בו, וידוע כמו שרבינו הקדוש נקרא רבי בסתם, כן נקרא רב אבא בשם רב בסתם בכוליה תלמודא:

וז"ש ה' אלהיכם הרבה אתכם. כלומר הרבה אתכם במעלה שנתן רשות לנשמות שלכם לעלות למעלה כדי להודות על מעשים שלה קודם שיעידו העדים למחר ביום, שבזה יהיה לה דין מודה בקנס, ואח"כ באו עדים דפטור, ולכן והנכם היום, דהיינו ביום שבא אחר הלילה שהודית בו הנשמה נחשבים לצדיקים ככוכבי השמים ע"י הודאה זו לרב, ר"ל לפי סברת רב, דס"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור, והצדיק בדינו נדמה לכוכבים דכתיב ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בפרשת משפטים לא תהיה אחרי רבים לרעות ולא תענה על רב לנטות אחרי רבים להטות, וידוע דרז"ל דרשו אע"ג דקרינן ריב כתיב רב ללמד שאין חולקין על מופלא שבב"ד, ולפי דרכינו ג"כ דרשינן כאן לא תענה על רב הוא רב חבירו של שמואל דס"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים ה"ז פטור והכי קאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות דאע"פ שיש רבים מלמדים חובה ומיעוט מלמדים זכות, אתה תלמד זכות כמועטים, ולז"א לא תהיה אחרי רבים לענין לדון לרעה, כי מדתו יתברך רב חסד מטה כלפי חסד, ועוד אני מלוה אותך בפירוש לא תענה על רב הוא רב מארי דתלמודא לא תחלוק בדין מודה בקנס אלא תפסוק הלכה כרב, ואפילו שאתה נוטה בזה אחרי רבים לא תזוז מסברתו של רב מאריה דתלמודא הנקרא בשם רב בסתם בכוליה תלמודא:

איכה אשא לבדי טרחכם משאכם וריבכם. צריך להבין מה ענין שלשה לשונות אלו דנקיט דנראין ענין אחד הם. ונ"ל בס"ד דידוע אוצר יש למעלה שנקרא דלי וישראל נשפעים מתוכו, אך אוה"ע נשפעים מעט מן המעט מהנוטף ממנו, וכמ"ש הן גוים כמר מדלי, והשפעת ישראל שהיא מן דלי מלא תלויה בשלימות הלימוד של התורה הנקראת מים, וכמ"ש יזל מים מדליו וזרעו במים רבים, כלומר אימתי יזל מים הוא השפע שמכונה בשם מים מדליו, ר"ל מן הדלי הנז' הוא כאשר זרעו אלו ישראל זרע וא"ו הם במים רבים, הוא עסק התורה שנקראת מים שיעסקו בה ברבוי, כי שלימות הלימוד יהיה מצרוף שלשה אנשים שהם רב וחבר ותלמיד, כמ"ש בגמרא הרבה תורה למדתי מרבותי ויותר מחבירי ומתלמידי יותר מכולם, וידוע כי עסק התורה רמוז באות ל', כי אות ל' במילואו משמעותו לימוד, ושלשה אלה שהם רב וחבר ותלמיד נרמזים בצורת אות ל' כי הוא ג' ווי"ן ואות ו' הזקוף זה הוא כנגד הרב ואות ו' האמצעי השטוח הוא כנגד החבר, ואות ו' השפל למטה הוא כנגד התלמיד כי מכל שלשה אלו ישיג האדם לימוד

לימוד בתורה, ולכן התורה נקראת מים שהוא מספר שלשה פעמים ל' אחד כנגד לימוד שיהיה מן הרב, ואחד כנגד לימוד שיהיה מן החבר, ואחד כנגד לימוד שיהיה מן התלמיד:

נמצא שלימות הלמוד שהוא ברבוי רמוז בשלשה ווי"ן של אות ל', ועל כן אם ישראל יעסקו בתורה בלימוד שלם הרמוז בציור אות ל', אז זוכים להמשיך להם שפע מן דלי מלא. ואם לא יהיה להם לימוד שלם הרמוז באות ל' אז יחסר אות ל' מן דלי וישאר אותיות די שהם מורים על שפע מעט ומצומצם שאומרים לדלי די, כלומר לא תתן הרבה, ולז"א הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, והיינו שיניקתם מן האוצר הנקרא דלי בצמצום ודוחק, כי לגבי דידם נסתלק אות ל' ונשאר די המורה על המיעוט וצמצום, וידוע דכל שלשה חשיבי רבים, וכמ"ש בגמרא רבים מפקי לקלא והיינו שלשה, ולכן אמרו כל מלתא דמתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא, ולז"א יזל מים שפע שלם מדליו, ר"ל מן דלי מלא שהוא שלם באות ל', יען כי וזרעו אלו ישראל, עוסקים במים רבים, ר"ל בלימוד שלשה שנקראים רבים שהם רב וחבר ותלמיד, והיינו מים רבים, ר"ל תורה שלימה בצירוף שלשה שנקראים רבים:

ובזה יובן בס"ד, איכה אשא לבדי, תיבת לבדי תתחלקנה לשתים וקרי בה ל' בדי שתהיה אות ב' שמוש, כלומר איך אשא את אות ל להניחו באותיות די כדי להשלים הדלי, ולא יהיה חסר כאשר היה בזמן ישיבתם במצרים שהיו אותיות די לבדם וכמ"ש על מאמר די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, ועתה איך אשא את אות ל' ואשלים בו אותיות די לעשותם דלי, מאחר כי השלשה אנשים שרמוזים בציור שלשה ווי"ן של אות ל' שבהם נשלם הדלי המה חסרים מצד הלימוד היוצא מאתם, כי הלימוד הראוי להיות מהרבנים הנה הוא טרחכם שנדמה בעיניהם טורח גדול שקלים בו, ואין הרב מלמד ברצון מלב ונפש, והלימוד הראוי להיות מן החברים, הנה הוא משאכם שנחשב בעיניהם משא כבד וקלים בו, והלימוד הראוי להיות מן התלמידים הנה הוא ריבכם שהתלמיד מקניט את הרב ומתכעס עמו, וממילא אין יוצא ממנו תועלת, כי אין הקפדן מלמד, וגם מתערב בלימוד זה סרך עבירה של כעס שעושה פגם גדול ואין התלמיד רואה סימן יפה בלימודו, כי שולט בו כח הסט"א ומשכחת לימודו ב"מ, וא"כ שכך הוא ענין הלימוד שלכם שראוי להיות מצירוף שלשה אנשים הרמוזים באות ל' איך אשא את אות ל' להניחו באותיות ד"י כדי להשלים הדלי:

הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשכם. קשה תיבת לכם לשון יתר, דפשיטא שהם לצרכם ובעבורם, ועוד תיבת אנשים ג"כ לשון יתר, וכי ס"ד שיביאו נשים ודי לומר הבו חכמים וכו', ועוד אומרו וידועים לשבטיכם מאי תליא הא בהא, דאם הם אין יודעים אותם, ומרע"ה יודע אותם שהם ראויים למה לא ימנו אותם דיינים, ועוד אומרו ואשימם בראשכם פשיטא הוא שהדיין יושב בראש. ונ"ל בס"ד דהכתוב אמר מלך במשפט יעמיד ארץ, והכונה שהדיין השופט צריך להיות לו מורא על הצבור כמו מורא של מלך שיהיה חשוב בעיניהם כמו המלך לקיים גזרתו כאשר יאמר פ' חייב פ' זכאי, ואם לאו אין דבריו עושים פירות ולא יוכל לשפוט בין איש ובין רעהו. מעשה במלך אחד שהיה הולך ברחובות העיר ושמע קול המון של ילדים אשר לומדים בפני רבם בבית המדרש ויכנס לראות וימצא הרב שלהם יושב על הכסא והרצועה בידו והילדים יושבים באימה וברתת סדורים לפניו על מחצלת פרושה על הקרקע ועיניהם תלויות אליו ויושבים כעבדים לפני אדוניהם, וכשנכנס המלך וראו אותו הילדים הכירו בו שהוא המלך וקמו כולם מלא קומתם וישתחוו לו ולא ישבו עד שאמר להם המלך שבו, אך הרב שלהם לא קם ולא זע מלפני המלך אלא נשאר יושב על כסאו והרצועה בידו, ויתפלא המלך על הדבר הזה וילך והלך לו ולא דבר עם הרב כלום, ואחר שלשה ימים שלח המלך אחר אותו הרב ויבא לפניו ותכף בבואו כרע והשתחוה לפני המלך ויגש וישק כפות רגליו ויעמוד כפוף קומה עד שא"ל המלך שב אז ישב, ויען המלך ויאמר אליו היום אני מלך והשתחוית לי, ותמול שלשום לא הייתי מלך, ויען הרב ויאמר היום ותמול שלשום אתה מלך, אך תמול שלשום באת למקום מלכותי וממשלתי, וידוע לאדוני המלך כי הילדים אשר ראית לפני להיותם קטנים אין להם רצון מצד עצמם להיות נכנעים ללמוד תורה ודרך ארץ כי מצד עצמם ניחא להו באפקרותא ולא נח להם לשאת על צוארם עול הלימוד, ורק ע"י המורא שיש להם ממני הם כפופים ללמוד ומטין אוזן לדברי לעשות כאשר אגזור עליהם והם רואין אותי כמו מלך ממש, ואם לא היה להם ממני אימת מלך ממש לא היה לימודם שלם ועולה כהוגן וכראוי, והדרך ארץ אשר ראית שעשו בקימה והשתחויה לפני אדוני המלך אני הוא המורה להם הלכות דרך ארץ בזה וכיוצא בו, ולכן כשבא אדוני המלך למקומי והילדים יושבים באימה לפני רציתי לחזק המורא שיש להם שיהיה עליהם ממני אימת מלך ממש, על כן לא קמתי מלפניך ולא עשיתי שום הכנעה לפניך, ובזה ידעו שאני במקומי מלך ממש, בראותם שאפילו אתה אדוני המלך לא נחשבת אלא במקומי מלך, ובזה ממילא נתחזקה אימת מלכותי עליהם ולא חשבתי שיהיה אדוני המלך מקפיד בדבר הזה, כי ידעתי שזה הוא רצון אדוני המלך שיהיו עבדי אדוני המלך מקטנותם מלומדים בחכמה ובדרך ארץ והא תליא בהא, ובודאי לא תאשימני על חסרון כבוד מלכות שעשיתי כי כך ראוי לעשות בעבור תיקון העולם שהשעה צריכה לכך. ויודה לו המלך ויאמר טוב הדבר אשר עשית וזהו כבודי, ע"כ המעשה:

וכן הענין אצל הדיין שהוא גוזר פלוני חייב פלוני זכאי, ומוציא ממון סך כך מראובן ונותן לשמעון אם יהיה לו על הצבור אימת מלך שיהיה חשוב בעיניהם כמו מלך ממש אשר דבר המלך אין להשיב ה"ז מעמיד ארץ במשפטו אשר ישפוט כיון שדבריו נשמעין, אבל אם אין נחשב בעיני הצבור בסוג מלך לא אפשר שיעמיד ארץ במשפטו, כי דבריו אינם נשמעים ובטלים יהיו, ולז"א מלך במשפט יעמיד ארץ, כלומר מי שבמקום המשפט הוא בסוג מלך בעיני העם, יעמיד ארץ במשפט אשר ישפוט, אבל אם הוא איש תרומות, ר"ל נבזה בעיני המון העם, ככהן הזה המחזר בבית הגרנות לקבץ תרומות שנבזה בעיניהם, דאע"פ שלוקח תרומה דזכה אותה אליו רחמנא, עכ"ז כיון שמבזה עצמו לרדוף אחריו ולבקש אותה בפיו כמו לצדקה יהיה בזוי, וכן זה הדיין שדומה לזה שמזלזל בעצמו להחניף להמון העם, ועי"כ לא יהיה לו עליהם אימה לקבל גזרתו הרי זה יהרסנה לארץ, מאחר שאין דבריו נשמעים לקיים משפט:

ולז"א הבו לכם אנשים חכמים, לכם בהפיך אתוון מלך, כלומר תתנו עליכם דיין מאנשים חכמים שיהיה לו מורא עליכם כמו מורא של מלך, דאז ודאי דבריו נשמעים ותעמוד ארץ במשפטו, ועוד יהיה הדיין בעל כח ולא יהיה חלש ותש כח, ולז"א אנשים חכמים כי כל בעל כח נקרא איש, כמ"ש רז"ל ע"פ אשרי איש ירא ה' בעודו איש שעודנו בכח חזק, יען כי מי שהוא תש כח וחלוש תהיה רוחו קצרה ואינו מעמיק בענין הבא לפניו לעשות בו חקירה ודרישה יותר כדי שיתגלה לו מצפונים של הענין ויוולד לו בו חדשות, אלא ישפוט כפי מה ששמעו אזניו בהשקפה ראשונה ואינו מטריח עצמו להעמיק בענין, ולז"א

אנשים חכמים, ר"ל בעלי כח וגבורה כדי שיהיה החכם ידיו רב לו במלחמתה של תורה, ועוד צריך שיהיו ידועים לשבטיכם, כלומר המון העם מכירים בגודל חכמתם וחריפותם, שעי"כ לא יליזו השבע"ד או העדים דברים של שקר ותחבולות, כי יחושו פן ירגישו בשקריהם וערמותם ויגלו חרפתם, ולכן מזהירים להגיע לפניהם דברי אמת:

אמנם אומרו חכמים ונבונים, צריך להבין מה בין חכמים לנבונים, ורש"י ז"ל פירש נבונים מבינים דבר מתוך דבר, הוא ששאל אריוס את רבי יוסף מה בין חכמים לנבונים, חכם דומה לשלחני, כשמביאין לו דינרים לראות רואה, וכשאין מביאין לו יושב ותוהא, ונבון דומה לשלחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאין מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו ע"כ. הנה במשל זכר בשלחני כשאין מביאין לו יושב ותוהא, ובשלחני תגר אמר כשאין מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו, וצריך להבין מהו ענין זה שמחזר ומביא משלו, ועוד איך יהיה ענין זה בנמשל. ונ"ל בס"ד הענין, ע"פ מעשה בראובן ושמעון שהיו דרים בבית אחד, וקרה להם מקרה אחד ששניהם שוים בו, והיינו ראובן בשלה אשתו ביום ראשון בשבוע בשר ותחבה בה כף חולבת בת יומא, ושמעון ג"כ בשלה אשתו באותו היום קדרה בשר ותחבה בה כף חולבת בת יומא, ושניהם בשלו הבשר לצורך ליל שני, אך לעת ערב קודם אכילה שניהם הרגישו במכשול הזה והלכו לשאול מן החכם, אך לא היה באותה העיר אלא רק שני ת"ח, אחד זקן ואחד עודנו בתוקפו רך בשנים, וזה החכם שהיה רך בשנים היה ביתו רחוק מן המבוי שהיו דרים בו ראובן ושמעון, אבל החכם הזקן היה ביתו סמוך לחצר שדרים בו ראובן ושמעון, כי שניהם היו דרים בחצר אחד, וראובן כשהלך לשאול מן החכם על התבשיל, הלך אצל החכם הזקן שהיה דר סמוך לחצירו ונכנס אצלו ושאל ממנו, והחכם הזקן שקל התבשיל ושקל הכף ולא מצא ששים לבטל הכף ואסר את התבשיל, ואז ראובן קבל עליו את הדין ושפך את התבשיל ונשארו אותה הלילה הוא ובני ביתו בלא אכילת בשר אלא אכלו לחם לבדו, אבל שמעון לא הלך אצל החכם הזקן הקרוב אליו, אלא הלך לשאול מן החכם שעודנו רך בשנים שיושב רחוק הרבה מן המבוי שלהם, ואחר ששאלו על הענין שקל התבשיל והכף ולא מצא ששים בתבשיל הבשר לבטל את הכף, אמנם התבונן החכם בדעתו ואמר אתמול היה שבת, ובודאי לא בשלו חלב בשבת, ומה שבלעה מקודם הוא טעם פגום, ולכן אין אנחנו צריכין לשער כנגד כל הכף, אלא רק כנגד מה שבלע הכף ביום זה שהוא עודנו בן יומו ואינו פגום, וישאל החכם מן שמעון מה היה הבשיל החלב ביום זה אשר הגסתם בו בכף זה, ויאמר היום בשלנו אורז משקל ארבע מאות דרה"ם מלבד המים שנתנו בו והניחו בו חמאה משקל עשרים דרהם, והכף היה מתכת משקלו מאה וחמשים דרה"ם, הנה ממנו שיעור יש בין הכמות לאכות, כי למרובה תחשוב המאה בט"ו, נמצא הכף הוא כ"ב דרהם וחצי, והחמאה שהיתה עשרים דרה"ם לא לקח ממנה הכף כי אם דרה"ם אחד מן החמאה ועוד מעט, יען כי לא הכף לבדו היה בקדרה שבה העשרים דרהם של חמאה, אלא היה עמו האורז שהיה משקל ארבע מאות דרה"ם מלבד המים שהיה בו הרבה כי היה תבשיל רך, וא"כ האורז לבדו בלתי חשבון המים לקח מן החמאה תשעה עשר דרהם חסר מעט. והכף לקח דרהם אחד, ועוד מעט להשלים העשרים דרהם של החמאה, ולכן עתה שתחבו את הכף הזה בקדרה של הבשר אין אנחנו צריכין לבטל כנגד שיעור כל הכף, אלא רק צריך שיעור בבשר לבטל שיעור דרהם אחד ועוד מעט, דלא אמרינן דצריך לשער כנגד כל הכף אלא דוקא בהיכא דלא ידעינן כמה בלע, משא"כ כאן ידעינן כמה בלע בליעה בת יומא דיום ראשון כי מה שבלע מתבשילין של החלב דקודם שבת, זה נעשה פגום אחר שבת, ואין צריך לו ביטול, וכיון דלא הוה צריך לבטל אלא רק דרהם אחד ועוד מעט הותר התבשיל של הבשר שיש בתבשיל זה כפלי כפליים על זה השיעור וחזר שמעון לביתו ותבשילו בידו שש ושמח:

והנה קודם שבא שמעון לביתו היה ראובן משחק על שמעון שטרח ויגע להוליך התבשיל אצל חכם הדר מרחוק וחשב שעתה יבא שמעון ריקם, כי הוא יודע דהנידון שלהם שוה כי משקל התבשיל ומשקל הכפות שלו ושל שמעון שוה, וכיון דהחכם הזקן שקל התבשיל והכף שלו ואסר הכל מפני שלא מצא ששים בודאי גם אותו חכם אוסר מפני שאין כאן ששים לבטל האיסור, ועל כן כשבא שמעון לבית, א"ל ראובן מה הועלת מלאת ביגעך ללכת אצל החכם הרחוק לשאול, הלא בודאי אסר לך התבשיל כמו שאסר לי, כי כמוני כמוך שיעור שוה לשנינו והיה לך לשפוך התבשיל בבית החכם ותשא הקדרה רקנית ולמה נשאת אותה מליאה ויגעת בה בחנם כדי לשפוך אותה פה. ויען שמעון ויאמר יגעתי ומצאתי וכבר אכלתי מן התבשיל בבית החכם לפניו ואוכל פה ממנו עוד אני וב"ב ויאמר לו ראובן איך יתכן זה, והלא שיעור אחד שוה לשנינו, וכבר שקלנו את שלי ולא נמצא ששים, ויאמר שמעון גם את שלי שקל החכם ולא מצא ששים, אך הוליד החכם דבר אחד שממנו התיר התבשיל שמצא לו ג"פ ששים לבטל אותו, וכו"כ הוה עובדא ויספר לו איך הוליד החכם את ההיתר, ויצטער ראובן על אשר גרם לו החכם הזקן שלא העמיק בדין להבין דבר מתוך דבר:

ויאמר ראובן לשמעון מה ראית מעיקרא שטרחת לילך אצל החכם הדר מרחוק, האם ידעת שזה חכם יותר מן הזקן, ויאמר לא ידעתי, אך אני אמרתי הזקן כוחו קצרה ימהר להשיב במהרה ולא יעמיק בדבר ושמא יש היתר שאינו גלוי הכף בשכל האדם אלא נחבא ונסתר וצריך החכם לחפור ולהעמיק בענין עד שימצאנו, והזקן לא יעמיק, אך זה כוחו חזק ישדד עמקים בענין ויוציא לאור את טעם ההיתר שהוא בלוע וגנוז בתוך חדרי הלב, וכבר אמרו האומר יגעתי ומצאתי תאמין לו, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן לו:

על כן כפי המעשה הנז' מובן הדבר כי אותו חכם הזקן שספרו לו המעשה והוגד לו משקל התבשיל ומשקל הכף ולא מצא ששים ואסר זה נקרא חכם, כי יפה דן לפי מה שהגידו לו, אבל אינו נקרא נבון, ועל זה נאמר במשל לא הביאו לו יושב ותוהא, וכן בנמשל כיון שלא הגידו לו מה היה ענין התבשיל של החלב שבו היתה הכף בת יומא היה יושב ותוהא בהיתר התבשיל שלא מצא לו טעם להתירו, אבל החכם הבחור דומה לשלחני תגר שהוא מוליד רווחים מיניה וביה שעושה המלאות במיני המטבעות הנמצאים אתו להוקיר מין זה ולהוזיל מין אחר, וכן הוא בנמשל של החכם אע"פ שהשואל לא הגיד לו אלא מעשה שנעשה ביום ראשון בערב בתחיבת כף החולבת בקדרת הבשר שבזה לא היה יכול למצוא היתר בביטול בששים, הוא הבין דבר מתוך דבר להוליד משכלו דבר אחר, כי נתבונן דאתמול היה שבת ולא בשלו בו תבשיל חלב ונמצא בליעות הראשונות דקודם שבת אזדו להו ואין אנחנו צריכין לבטלם, ורק מה שבלע הכף ביום ראשון בבוקר צריך לבטלו וזו הבליעה ידעינן כמה היא אם נחשוב מה היה התבשיל וכמה היה החלב שנתנו בתבשיל, ובזה נעשה חלוקה של השותפים שהיה האורז והכף שותפין בבליעת החלב, ונוכל לדעת כמה הגיע חלק הכף בבליעת החלב, ובזה האופן נמצא יותר מששים כפלי כפליים והותר התבשיל, ועל זה החכם הבחור נקרא נבון שהוא בכלל נבונים המולידין דבר מתוך

דבר

דבר ויבא נכון על זה דברי המשל שאמר על שלחני הגר לא הביאו לו הוא מחזר ומביא משלו, כי הוליד ענין אחר משכלו שפתח פתח חדש בכותל כדי להכנס בו באותו ענין :

ועוד תמצא ענין דומה לזה לפרש בו חילוק בין חכמים לנבונים הוא המעשה שכתבתי בספה"ק בן איש חי בפרשת משפטים דף כ"ה, ע"ד שבאו ב' עדים בב"ד של מהרשד"ם ז"ל להעיד על עדי קדושין לפסלם, באומרם במקום פ' בשנה פ' בחודש פ' בשבוע פ' ביום פ' בשעה פ' אכלו אלו עדי הקדושין שקצים ורמשים, ונתקבלה עדותם לפני מהרשד"ם ז"ל, ונזדמן שם חכם אחד מחכמי ארץ ישראל והבין מדעתו דעדי שקר הם, ונטל רשות מן מהרשד"ם שהוא ישאל מהם דבר אחד, ונתן לו רשות, וישאל לאחד מהם אמור לי אלו השקצים ורמשים הם משור או מכבש, וזה היה עם הארץ גמור שאינו יודע מהו שקצים ורמשים, אלא כך למדו אותו לומר ונתבלבל דלא ידע מה ישיב, אם שור אם כבש, וכיון שנתבלבל הוכרח להודות כי אינו יודע מהו שקצים ורמשים אלא בעל דבר לימד אותו להעיד כך בשכרו ע"ש. והנה זה המקבל עדות זו בתחלה שרצה לפסול העדים של הקדושין ע"י עדים אלו נקרא חכם, כי הוא ראה שהעדים הגידו עדות שלימה שאין צריך להם עוד דרישה וחקירה, אך החכם שהיה מא"י שהוליד תחבולה זו מדעתו להוציא דבר אמת לאמיתו זה נקרא נבון, ועל זה ג"כ יבא המשל הנז"ל ברש"י ז"ל, וכן עוד כמה אופנים כיוצא באלו :

ולז"א הבו לכם אנשים חכמים ונבונים, אמר אנשים כלומר לא יהיו זקנים אשר תם כוחם וקצרה רוחם להעמיק בענין, אלא יהיו עודם בתוקפם, כמ"ש רז"ל ע"פ אשרי איש ירא ה', אשרי איש ולא אשרי אשה, אלא אשרי ירא ה' בעודו איש, כמלא אנשים יאמר על בני אדם שהם עודם בתיקף כוחם, ובאלו תוכלו למצוא שיהיו חכמים שיעמיקו להבין דבר מתוך דבר, וכמ"ש במעשה על אותו החכם הבחור כארזים :

לא תכירו פנים במשפט כקטון כגדול תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאקים הוא. צ"ל מה נותן טעם באומרו כי המשפט לאקים הוא. ונ"ל בס"ד דארז"ל עשיר ועני שבאו לדין, זה לובש אצטלית של מאה מנה, וזה לובש בגדים פחותים אומרים לו הלבישהו כמותך, או אתה תלבש בגדים פחותים כמוהו, וידוע דחז"ל דרשו פנים של עשירים שנקראים פני הארץ, ולז"א לא תכירו פנים במשפט כשבאים העשירים שהם נקראים בשם פנים לדון לפניכם ראוי שלא יהיה להם היכר מצד בגדיהם שהם עשירים ובעלי דינם עניים אלא יהיו נראין שניהם בשוה, או עשירים או עניים, באופן שלא יהיה להם היכר מצד המלבוש שהם עשירים ואותם שכנגדם עניים, ועל זה בא לתת טעם שראוי לדקדק בזה מפני שעי"כ נודע כי המשפט שאתה שופט הוא לאלקים, כאלו פסק הדין יוצא מפי הגבורה פ' חייב פ' זכאי, יען כי הדיין מכבד את בעלי הדין כפי ערכם ניכר שהם אינם באים לדון לפניו אלא לפני האלקים כי אלקים נצב בעדת אל, וכמ"ש שמעון בן שטח לינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו העדים בך ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם, על כן אסור לנו לכבדך במקום הזה שאם נכבד אותך נמצא אתה בא לפנינו ונז"ד שאנחנו גוזרין הוא יוצא מלדינו, אבל אם אין אנחנו נוהגים בך כבוד כפי מעלתך נודע שאתה בא ועומד לפני הקב"ה, וממילא נודע כי גזר דין שאנחנו גוזרים לא מלדנו אלא הקב"ה הנצב בעדת אל הוא הגוזר והוא השופט ולא אנחנו, ולז"א כי המשפט לאלקים הוא, ר"ל בזה הדבר שאין אתם עושים היכר בכבוד להעשיר נודע כי המשפט שאתם שופטים אינו משלכם אלא של אלקים הוא :

ראה נתן ה' אלקיך לפניך את הארץ עלה רש כאשר דבר ה' אקיך לך אל תירא ואל תחת. נ"ל בס"ד, דארז"ל פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה שהיא עניה ומקבלת אורה מן החמה, א"כ לפי"ז מרע"ה עשיר ויהושע רש, ולכך חיזק מרע"ה את יהושע ונתן לו כח מעושרו הרוחני לאמלו, כמ"ש ונתת מהודך עליו דוגמת השמש שנותנת אורה לירח, וידוע דארז"ל יעקב אע"ה בשר את בניו ברוח נבואתו מי שהוא בן דג יכניס אתכם לארץ ישראל ולא נודע מי הוא עד שנולד יהושע הצדיק שהיה בן נון שהוא ר"ל דג הבינו וידעו שהוא יכניס אותם לא"י, נמצא דבר זה הודיעו הקב"ה לישראל ע"י יעקב אע"ה שיהושע יכניסם, וז"ש ראה נתן ה' אלקיך לפניך את הארץ, ואע"פ שאני אומר לך עלה רש עמך כדי להכניס אתכם לארץ הוא יהושע שהיה נקרא רש על שם הלבנה שאין אני העשיר עולה עמך אלא מי שהוא רש עולה עמך, אפ"ה אל תירא ואל תחת מחלישות המנהיג כי אני עלי לתת מהודי עליו לתמכו ולסעדו, ואז נחשב כי אני בעצמי מכניס אתכם כי כוחי היא בקרבו, וכפל הלשון אל תירא מאויבים העליונים הם הקליפות, ואל תחת מאויבים התחתונים שוכני ארץ :

ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלקיך כאשר ישא איש את בנו וכו'. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש במדרש רבא סוף פרשת בשלח מה כתיב שם היש ה' בקרבנו אם אין, ויבא עמלק מה ענין זה אצל זה, משל לתינוק שהיה רוכב על כתפו של אביו, א"ל התינוק ראית את אבא, א"ל אביו אתה רוכב על כתפי ואתה שואל עלי, הריני משליכך ויבא השונא וישלוט בך, כך אמר הקב"ה לישראל אני נשאתי אתכם על ענני כבוד, ואתם אומרים היש ה' בקרבינו, לפיכך יבא השונא וישלוט בכם הוי ויבא עמלק עכ"ל. ופרשתי בס"ד איך דומה המשל עם הנמשל בענין נשיאות על הכתף אשר בנמשל המה ענני כבוד, וכתף מאן דכר שמיה בנמשל, ופרשנו כי כתף של ימין יתייחס לספירת החסד, כי חסד הוא דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא תפארת גופא, וידוע דענני כבוד הם היו בסוד החסד, ולכן ניתנו תחלה בזכות אהרן שהוא כהן בחסד :

והנה ענין תוכחה הנז' שייך גם בתוכחה זו של פסוק זה שהוכיחם כאן, ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אקיך כאשר ישא איש את בנו וכו', יען כי נשא אתכם על ענני כבוד אשר מכונים בשם כתף שהם בחסד שהוא כתף ימין, וכאמור והיה בטבעם של ענני כבוד לעקור כל עקלתון מפניהם, ואיך בעודכם נשואים על הכתף שהוא הדוחה את העקלקלות מפניכם תהיו מכחישים יכלתו יתברך ותהיו מפחדים בכניסתכם, ולז"א ובדבר הזה אינכם מאמינים וכו', דהלא יכלתו היא בעין לפניכם כי הוא ההולך לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנותכם וכו', וכי היתכן דאלו הבני אדם שאתם יראים מפניהם הם גדולים וחזקים יותר מן ההרים הגבוהים אשר היה הענן עוקרן :

רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם צפנה, נ"ל בס"ד סב לשון סובין שהם פסולת בלבד, כלומר מתי רב לכם שיהיה לכם רבנות ומעלה הוא כאשר סב את ההר הזה שהוא הר שעיר תעשיהו כסובין לבדם שיבדלו מן הקמח, ואיך תהיו יכולים הוא ע"י שתפנו לכם צפנה אל תקרי פנו ברפה אלא פנו בדגש שתפנו ותוציאו את היצה"ר מקרבכם, וידוע שיצה"ר קראו הכתוב צפוני כמ"ש רז"ל ע"פ ואת הצפוני ארחיק מעלכם. ובזה

תהיו יכולים לברר כ"ק ולעשות את שעיר סובין ממש ואז רב לכם וגבר ישראל :

פרשת ואתחנן.

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר. הקשה רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל, תיבת לאמר אינו מובן כי אינו לאמר לאחרים. ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בס' חנוכת התורה להגאון העשל ז"ל שנזדמן לידי, וז"ל. איתא במדרש אמר משה לפני הקב"ה כתבת בתורתך ואם אמור יאמר העבד אהבתי את אדוני ואת בני לא אצא חפשי ואני אהבתי אותך ואת בניך ואת כל מעשה ידיך וכו', והשיב לו הקב"ה רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה. ותמוה מה היה התשובה שהשיב לו הקב"ה למשה על טענתו. ויש לפרש ע"פ דאיתא במסכת קדושין דף כ"ב, אם אמור יאמר העבד עד שיאמר וישנה שצריך לומר שני פעמים לא אצא, וא"כ י"ל דזה היה תשובתו של הקב"ה, כי משה טען כתבת בתורתך, ואם אמר וכו' ואל העשה תורתך פלסתר, ועל זה השיב לו הקב"ה הטענה שלך אמת, אם תאמר שני פעמים, אך עתה אני מצוך בפירוש שלא תוסף לומר פעם שנית בדבר זה עכ"ד ע"ש :

ובזה מובן כאן מה שאמר לישראל ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, שידעתי שרוצה לצוות אותי, אל תוסף דבר לפני עוד בדבר, דהיינו שלא אומר ב"פ ולכך התחננתי שיתן לי רשות לאמר, מה שאני רוצה לומר שני פעמים כפי רצוני, ואפ"ה לא קבל תחנתי, ולא הרשה אותי לאמר פעם שנית :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דקדוק הנז' של תיבת לאמר שבא מרע"ה ללמד את ישראל דעת ועצה טובה, שכל אדם המתפלל להקב"ה אע"פ שהוא עומד בצרה גדולה לא יתפלל בעצבון ומרירות אלא בשמחה כאלו הוא שרוי בטובה מכל ענין ולא צר לו כלל, ולכן כשהתפלל הוא על צרתו לבקש ביטול הגזרה שגזר עליו שיפטר בחו"ל ולא יכנס לא"י, אע"פ שהיתה גזרה זו חשובה בעיניו צרה גדולה עד מאד, אפ"ה התפלל בשמחה כאלו אין לו שום צרה ושום צער בלבבו, וז"ש ואתחנן אל ה' בעת ההיא שהיה עת צרה גדולה, אפ"ה נראה שמחה בלבי כאלו אין לי שום מרירות להתמרמר, ותחלק תיבת לאמר לשנים וקרי בה לא מר. ועל זה יבא נכון סיום הפסוקים אתה החלת להראות את עבדך וכו' אשר פרשתי בסה"ק בן איש חי ע"פ המדרש שאמר אית ארים דחכים למשאל וכו' :

אתה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש במדרש רבא סדר שמות בפסוק וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה, למה מתוך הסנה, רב נחמן בנו של רבי שמואל בר נחמני אומר כל האילנות יש מהן עושה עלה אחת ויש מהם עושים שתים או שלש, והדס עושה שלש, שנאמר עץ עבות, אבל הסנה יש לו לו חמשה עלין, א"ל הקב"ה למשה אין ישראל נגאלין אלא בזכות אברהם יצחק ויעקב ובזכותך ובזכות אהרן ע"ש. נמצא הקב"ה הראה למרע"ה אות בהר סיני בסנה שישראל נגאלין בזכות שלשה אבות ומשה ואהרן, ובזה האות שהראה לו בהר סיני מלא טענה להיות ראוי שיכנס הוא לארץ, והיינו שגאולת ישראל היא בעבור כניסתם לארץ, ובגאולה זו יש בה חמשה שותפים, וכבר תלתא מני חמשה קדמו ונכנסו לארץ, על כן בדין שהשני שותפים הנשארים להוו כמי אזלי בתר תלתא, שיהיו נכללים עם האבות בישיבת ארץ ישראל, דעל זה יאמר משל הקדמוני וכי כך עושים לבני לויה שיהיו השני שותפים מבחוץ והשלשה בפנים, ולכן בקש אעברה נא ואראה את הארץ הטובה :

והנה ידוע כי אברהם אע"ה הוא דרועא ימינא הנקרא יד הגדולה, ויצחק אע"ה הוא דרועא שמאלא שנקרא יד החזקה, וידוע מ"ש בספרי הדקדוק דאות למ"ד משמש במקום בי"ת כמו בוחר אתה לבן ישי דהוא כאלו כתוב בבן ישי, וכן ויהי דוד לכל דרכיו משכיל כאלו כתוב בכל דרכיו, וכן אשר מריתם את פי למי מריבה שהוא ר"ל במי מריבה, וז"ש אתה החילות להראות את עבדך דהוא ר"ל בהראות את עבדך, דהלמ"ד משמש במקום ב' ותחלק התיבה של בהראות לשתים וקרי בה בהר אות, כלומר החלת להודיעני בהר סיני אות בסנה שיש בו ה' עלין המורה על חמשה שותפים אשר הגאולה תהיה בזכותם והודעתני באות זה, כי עבדך שותף את גדלך הוא אברהם שהוא בחסד הנקרא גדולה, וגם עוד שותף את ידך החזקה הוא יצחק שנקרא יד חזקה, ורמז את יעקב אע"ה בוא"ו של ואת שהוא לרבות יעקב אע"ה, ומאחר שאני שותף עם שלשה אבות בדבר זה, והם קדמו ונכנסו לארץ בדין שאהיה נגרר אחריהם שאכנס לארץ, ולכך אעברה נא ואראה את הארץ הגדולה :

ועוד איתא התם במדרש רבא הנז' דבר אחר למה מתוך הסנה, רמז לו שיחיה ק"ך שנה כמנין הסנ"ה, ולז"א אתה החילות בהר אות את עבדך שאחיה ק"ך שנים כמו הסנה, ולכן אעברה נא דייקא, שאעבור לבדי קודם שישלמו הק"ך שנים ואראה את הארץ הטובה :

אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בגמרא דבתרא דף קט"ו תבאמו ותטעמו בהר נחלתך, תבאנו לא נאמר אלא תבאמו מלמד שמתנבאים ואינם יודעים מה מתנבאים, כי תביאמו לאחרים משמע, הרי נתנבאו על עצמם שהיו יוצאי מצרים שלא יכנסו לארץ ישראל ע"ש. נמצא לפ"ז הם אמרו אות מ' במקום נו"ן, וידוע שיש כמה תיבות בתורה שכתובים באות אחד ונקראים בשינוי באות אחר, ולכן כשהרגיש מרע"ה שכבר אמר בשירת הים תביאמו דקאי על אחרים, לכן בקש מהקב"ה שיתן לו רשות לעשות קרי לתיבה זו באות אחר שתהיה כתובה תביאמו באות מ' וקרינן תביאנו באות נו"ן, ורמז בקשתו זו באותיות נא שהוא ר"ת אות נו"ן כלומר אעברה בקריאה את אות נון מלשון אעברה נא בארצך, וכן ועברתי בארץ מצרים, כלומר אעביר ואכניס אות נו"ן בתיבת תביאמו שתהיה נקראת תביאנו, ואז אראה את הארץ הטובה דהשתא לא יש דבר נגדיי בכניסה של א"י, והשיב לו הקב"ה אל תוסף דבר אלי עוד, כלומר אל תוסף לעשות קרי וכתיב יותר על מה שמסרתי לך בסיני, כי ידוע שמרע"ה קבל הכל מסיני, גם הקרי וכתיב שיש בכל התורה כולה :

ובזה יובן בס"ד המדרש כשאמר משה אעברה נא א"ל הקב"ה משה חכם אתה, ואתה מבקש ליכנס לארץ, פירוש חכם שיש לך לדקדק בחכמה למה אמרתם תביאמו ולא אמרתם תביאנו, אלא ודאי נבואה נזרקה בפיכם שלא תכנסו לארץ, ואיך אתה מבקש ליכנס לארץ :

ויאמר ה' אלי רב לך. נ"ל בס"ד ע"ד מה שפרשתי בס"ד בפסוק איש אמונות רב ברכות, כי מרע"ה נכפל שמו שקראו הקב"ה בסנה משה משה, והמלוי של אותיות משה כזה מ"ם שי"ן ה"א המה עולין מספר ק"א, וב"פ ק"א של מלוי שני שמות הוא מספר רב, וידוע כי הברכה תבא בצינורות אותיות המלוי של שם האדם אבל מן אותיות הפשוט של שם האדם יבא שפע בצמצום וכמ"ש הרב ערבי נחל ז"ל ע"פ נפש חיה הוא שמו. ובזה פירש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו. כי במלוי יצר יש אותיות שדי כדי שלא יתגבר במלוי ומלוי המילוי ע"ש, וז"ש איש אמונות

זה

זה מרע"ה דכתיב ביה בכל ביתי נאמן הוא רב ברכות שיש לו ברכות מן המלוי של שמו שהוא מספר רב מפני כי נכפל שמו, ולז"א לו השי"ת כאן רב לך שיש לך מעלה בנכפל שמך, ולכך אותיות לנורות הברכה שלך הם מספר רב :

נמצא מלוי שמו עולה ק"א כמנין מיכאל, וכיון שנכפל שמו יש לו בשניהם מספר רב, נרמז בזה כי מיכאל היה הוא רב שלו, וכמ"ש במדרש רבא בפרשת וזאת הברכה בפטירה של מרע"ה, שאמר מיכאל להקב"ה רבש"ע אני הייתי לו לרב והוא היה לי לתלמיד ע"ש, ולפי האמור נמצא שבשמו הטוב רמוז דמיכאל הוא רב שלו, ויתכן היה לו רב קודם מראה הסנה, שבאותם השנים דקדמו היה יורד מיכאל ומלמדו תורה כי מעת שעלה למרום בסיני היה לומד תורה מהקב"ה, ובסה"ק בן איש חי עוד הבאתי רמז נכון בפסוק זה של רב לך :

לא תוספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו. י"ל תיבת ממנו נראה לשון יתר. ונ"ל בס"ד, כי התורה יש בה תרי"ג מצות, ובמספר התרי"ג עצמו יש רמז שאין להוסיף ואין לגרוע, והיינו אם תוסיף על תרי"ג מספר אחד יהיה מספר תרי"ד שהוא לשון ירידה, ללמדך אם הוספת על מצות התורה מצוה אחת מדעתך אין אתה מעלה ומשבית את התורה ביתרון זה, אלא אדרבה אתה מוריד כבודה, כי בזה מוכח שהתורה בנויה ע"פ השכל והחכמה של אדם, דהראיה הוסיף האדם מדעתו מצוה שנראה לו טעם נכון בקיום שלה, וא"כ השאר נמי נתנו השכל האנושי ואינם גזירות בגזרת מלך מפי מלכו של עולם, וכן אם תחסר אחד מן מספר תרי"ג ישאר מספר תרי"ב שהוא לשון מריבה שנעשה מריבה בין בני אדם במצות התורה, והיינו זה רואה ע"פ שכלו שראוי לגרוע דבר זה, והאחר רואה ע"פ שכלו שאין ראוי לגרוע דבר זה אלא ראוי לגרוע דבר אחר, וכן עזה"ד שנופל מריבה ומחלוקת בין כמה אנשים, והתורה היא דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ובזה הדרך יהיה בה קטטה ומריבה שכל אחד ירצה לגרוע דברים שאין נוחין לו לפי מזגו וחומרו ואין מזג בני האדם שוה, יש דברים נוחין לזה וקשים לאדם אחר ויש להפך, ועל זה בא הרמז של הגרעון במספר תרי"ג שאם גורע ממספר תרי"ג אחד ישאר מספר תריב, וז"ש לא תוספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, שהוא מספר תרי"ג. מצות, וגם לא תגרעו כלום ממספר זה, וטעם של מניעה זו שאני מונע אותך בתוספת ובגרעון תוכל לידע הטעם ממנו, ר"ל ממספר התרי"ג עצמו אשר אנכי מצוה תוכל לידע טעם של הקלקול שיהיה מן התוספת ומן הגרעון מה הוא, כי הטעם נרמז במספר התרי"ג עצמו אשר אני מצוה אותך בו, כי בתוספת יהיה המספר תריד לשון ירידה, ובגרעון יהיה המספר תריב לשון מריבה, ואזהרה שאני מזהיר אותך בתוספת ובגרעון אע"פ שאתה מתכוין בזה לטובה, כדי לשמור את מצות ה' אלקיכם :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דקדוק של מלת ממנו, והוא דידוע שיש במצות ומשפטים דברים שאין האדם יכול לשנות בהם כלום ע"פ סברתו והשערת שכלו, שאם יעשה יתבדה ויתאחז מיניה וביה, ואזכיר דבר אחד לדוגמא, והוא מעשה בגביר אחד שהיה יושב בביתו ביום תשעה באב ושותה סיגאר"ה שהוא מעלה עשן, אך היה מתענה תענית גמור בו ביום, ובשעה זו שהיה שותה מעלה עשן, נכנס אצלו חכם מגדולי העיר בעבור עסק ליבור שהיה דבר נחוץ ומצאו שותה סיגר"ה, ויאמר לו החכם השלך הסג"ר מידך כי אסור לשתות מעלה עשן ביום ט"ב, ויאמר לו הגביר שתוק ואל תדבר עמי בדברים אלו, כי אני ברור לי היתר זה ע"פ הדעת והשכל הישר, דאין שום צד לאסור המעלה עשן ביום ט"ב, יען כי אין בזה לא אכילה ולא שתיה, ולמה נאסרת הנאה זו שאין בה ממש. אמר לו החכם הקשב לדברי ואביא לך ראיה לאסור מדבר שאתה עצמך מודה בו ונוהג בו היתר במעשים שאתה עושה תמיד, והוא, אמור לי אם אתה שותה מעלה עשן ביו"ט או אסור לך, ויאמר הגביר כן, אני מדליק הסיגא"ר ביו"ט ושותה מעלה עשן, ויאמר לו מה הוא הטעם של ההיתר בזה ביו"ט, ויאמר הגביר הטעם ידוע הוא לכל אדם, והיינו משום דרחמנא אמר על יו"ט אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, והנאה זו של שתיית הסיגא"ר הוא בכלל אוכל נפש, שהאדם נזון בזה העשן העולה ממנה ומאירים עיניו בו ומתיישבת דעתו, ויאמר לו החכם כיון שאתה מדליקה ביו"ט משום דחשבת לה אוכל נפש, א"כ בודאי אסור לך לשתות ביום ט"ב מעלה עשן, דהו"ל זה אכילה ושתיה, כמו שאתה חושב זה ביו"ט בכלל אכילה ושתיה, ובע"כ השליך הסיגא"ר מידו, כי תפסו החכם מיניה וביה, שהביא לו הוכחה מן מעשה שעושה הוא עצמו בסיגא"ר ביו"ט :

ובוצא בזה יזדמן בשאר מצות שבתורה, שאם ימצא ויחדש מדעתו איזה טעם להוסיף או לגרוע במצוה אחת, אתה יכול לסתור טעמו מטעם המפורש במצוה אחרת אשר הוא מודה בו ויהיה נתפס מיניה וביה, ובע"כ יבטל החידוש הזה שהוא מחדש מדעתו לשנות באיזה מצוה הן להוסיף בה הן לגרוע בה :

ורז"א הכתוב, משפטי ה' אמת צדקו יחדיו, שיש הצדקה למצוה זו ממצות אחרת, שאם יחדש אדם דבר מדעתו להפיל בו מצוה זו ימצא מצוה אחרת שתסמוך נפילתה של זו שלא תפול, וכמו ענין המעשה הנז'. ובזה יובן הפסוק כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך, ר"ל ללחום את זה המושל לפי דעתו לשנות ולעשות שינוי בדבר אחד מן המצות, תשתדל אתה לסתור דבריו משאר מצות שהם לפניך אשר הוא יודה בטעמם, ואז מן טעם מצוה אחרת שהוא מודה, הנה בע"כ יהיה מבטל החידוש והשינוי שלו :

וז"ש, לא תוספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו, ואזהרה זו שאני מזהיר אתכם על שינוי שיהיה בין בתוספת ובין בגרעון תתברר אמיתות שלה ממנו, כלומר מן הדבר עצמו שאני מצוה אתכם בתורה, ממנו תבינו ותדעו טעם מספיק לסתור זה הטעם שאתם מחדשים בדבר אחר לעשות בו שינוי בתוספת או בגרעון, כי כך הוא דרכה של תורה, שדברים שבה צדקו יחדיו, דהיינו דבר זה שיש בה, הוא מחזיק ומקיים ומצדיק דבר אחד שלא יוכל אדם לעשות שינוי באמיתות שלו כפי הטעם אשר יחדש משכלו, כי מי שהוא חכם באמת יוכל למצוא סתירה לטעם החדש מטעם האמור, ומפורש בדבר אחר שהכל מודין בו :

ועוד נ"ל בס"ד, שרמז הכתוב כאן לפי דרכו, הטובות הנשגבות אשר יגיעו לישראל בגלל התורה הקדושה, ובעבור עסקם בה, כי תיבת על משמעותה בגלל. כמ"ש באשכול תבא, מלת על כהוראת בגלל, כמ"ש מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה, וכן על שם הפור, ר"ל בגלל הפור, וכן שומו שמים על זאת, ר"ל בגלל זאת, וכן לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות, וכאלה רבות. וקרוב לזה על, ר"ל בשביל, כמ"ש המלט על נפשך, ר"ל בשבילה, ותהום כל העיר עליהן, ט ירע בעיניך על הנער, וכאלה הרבה, וכן כאן, אומרו על הדבר הזה, יש לפרשו בשביל הדבר הזה, וקאי הדבר הזה על התורה, דקרי לה הדבר הזה אשר אנכי מצוה אתכם :

והענין הוא, כי התורה רמוזה באות אל"ף, שענינו לימוד, כמ"ש אאלפך חכמה, וכן אלופי ומיודעי,

וגס

גם היא רמוזה באות למ"ד, שהוא לשון לימוד, ועל כן, בזכות התורה הרמוזה באות א' ובאות ל', נזכה להיות נוסף אות א' על כס ונשלם הכסא, דכתיב עתה כי יד על כס יה, וכן נוסף אות א' על גולה ותהיה גאולה וכן נוסף אות א' על מת ועל דם, וישתלם לצירוף אמת ולצירוף אדם, וכזאת יהיה בתוספת אות למ"ד, הרומז לתורה, שיהיה נוסף אות ל' על חמה ויהיה לצרוף חמלה, וכן נוסף אות ל' על אף ויהיה אלף, וכל זה יהיה בעבור זכות התורה הרמוזה באות א' ובאות ל', וז"ש לא תוסיפו על הדבר אשר אני מצוה אתכם, ר"ל אותיות לא, למ"ד אל"ף תוסיפו אותם במקום הראוי להם, אחר אשר נסתלקו מהם, וזה התוספת תהיה על הדבר אשר אני מצוה אתכם, כלומר בעבור ובגלל הדבר הזה וכו' הוא לימוד התורה, כי על הוא ר"ל בשביל או בגלל, כמ"ש, וכל זה יהיה באותיות אלו בדרך תוספת שיהיו אותיות ל"א נוספים לטובה:

ועוד בזכות התורה שרמוזה באות א' ואות ל' תהיו גורמין שאותיות אלו של ל' ושל אות א' ממקום אחר. והוא דידוע שהרשע של פלוני הוא בשני אותיות ס"מ שבשמו, וחלק הטוב שבו שיונק ממנו רמוז באותיות אל שבשם פלוני, וכשיזכו ישראל ימשיכו אותיות אל משם פלוני, ואז לא יהיה לו יניקה ויתבטל ויתקיים רוח הטומאה אעביר מן הארץ, וז"ש ולא הם אותיות אל שבשם פלוני תגרעו ממנו שתחסרו יניקתו מן אותיות אל, וממילא יתבטל לגמרי, ולז"א ולא תגרעו ממנו, ר"ל אותיות ל"א של פלוני תגרעו אותם ממנו שלא יהיה לו יניקה מהם וגם זה יהיה בזכות התורה הרמוזה באות ל' ובאות א':

אך נ"ל בס"ד, ידוע דכל התורה כולה כלולה בעשרת הדברות שמתחילים במלת אנכי, וכתבתי במ"א בתיבת אנכי נרמזו ארבעה חלקים פרד"ס של התורה שהם פשט רמז דרש סוד, והיינו דאיתא בגמרא דשבת דף ק"ה ע"א על תיבת אנכי רבי יוחנן אמר אנכי נוטריקון אנא נפשאי כתבית יהבית, רבנן אמרי אמירה נעימה כתיבה יהיבה איכא דאמרי אנכי למפרע יהיבה כתיבה נאמנין אמריה, וכתבתי בס"ד בין לדברי רבי יוחנן בין לדברי רבנן ארבעה תוארים אלו הרמוזים בארבע אותיות אנכי קאי על ד' חלקים פרד"ס הנז'. גם ידוע מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בפרקי רבית בסוד העוסק בתורה לשמה שהוא לשם ה' כי מלבד ארבעה חלקים פרד"ס הנז' יש חלק חמישי שהוא פנימיות הסוד, ואם לא היו חוטאין בעגל היו זוכין ללמוד בו, רק בעבור עון העגל הפסידו חלק חמישי הזה ונשאר רק ארבעה שהם ר"ת פרד"ס ולעתיד בגמר התיקון נזכה אליו רק עתה אין רשות ללמוד בו ע"ש:

ובזה יובן בס"ד לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם, כלומר לא תוסיפו ללמוד יותר מן ארבעה חלקים אשר תיבת אנכי של עשרת הדברות מצוה אתכם בלימוד שלהם, כי אותיות אנכי רומזים על ד' חלקים פרד"ס שהאדם צריך ללמוד בם, ואתם לא תוסיפו ללמוד בחלק החמישי שלא נצטוויתם בו באותיות אנכי, ועוד נמי מצוה שלא תגרעו מן הרמז של הארבעה הנרמז בארבע אותיות אנכי, כלומר אין אתם יכולים לפטור עצמכם בחלק אחד או שלשה חלקים בלבד מן רמז הארבעה, אלא צריכים אתם ללמוד בכל הרמז שרומז בתיבת אנכי שתהיו עוסקים בכל ארבעה חלקים של פרד"ס:

ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלקי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה. י"ל וכי החוקים והמשפטים אשר למדים אין חייבין לעשותם אלא רק בקרב הארץ אשר באים לרשתה ולא בחו"ל, ואיך אומר כן. ונ"ל בס"ד, דידוע דרכה של תורה אשר צונו השי"ת ללמוד וללמד, החיוב הוא על הרב ללמד לתלמידו המובהק כל מה שיודע הרב ללמוד, ואם התלמיד הוא ראוי ללמוד והוא מונע ממנו, הרי זה הרב עובר בלאו מדברי קבלה, דכתיב אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות, ורק אם יש להרב דברים שאין התלמיד ראוי ללומדם הרי זה חייב להסתיר ממנו אותם הדברים, ולכן רבינו האר"י ז"ל לא היה מונע מן מהרח"ו ז"ל שום ידיעה בסודות התורה, וכל מה שהיה שואלו היה משיב לו אחר שהגיע הזמן שמצאו מוכן וראוי לכך, וכתוב בשער הגלגולים, שהיה רבינו האר"י ז"ל מבקש מן מהרח"ו ז"ל שלא ישאל אותו בסודות עמוקים לפני אחרים, באומרו הטעם מפני שאני מוכרח לגלות לך וגם ישמעום, ועדיין אינם ראויים לכך, וכמ"ש בדף כ"ב ע"ב וז"ל, אמר לי כי מה שמנע ממני עד עתה להגיד לי כל רצוני היה סיבת זמן קצוב לכך, ואז באותו היום נשלם הזמן ושמהיום ההוא והלאה לא יסתיר ממני כל אשר אשאל ממנו, וכן עשה מאז והלאה, עכ"ל ע"ש:

ושוב חזי מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בשם הגדולים ח"א אות ש"ן וז"ל, ומגדולי תלמידי רש"י הוא רשב"ם, ורבינו שמעיה בני בנותיו, ורבינו יצחק בר אשר הלוי ורבינו שמחה ורבינו שמריה וכו', ובמגילת סתרי מהרח"ו ז"ל כ"י מכתיבת ידו ממש כתב וז"ל, רבינו שלמה ז"ל, (הוא רש"י) לאחר מותו בא בחלום לבן בתו רבנא שמואל (הוא רשב"ם) והקיצו ואמר לו מי אתה אמר לו אני שלמה זקנך קום ורחץ בנקיון כפיך ותלמוד ממני קריאת שם הנעלם כי הכל למדתיך חוץ מזה, וכן עשה וישב אצלו בממשות, אבל לא ראהו ולימדו וכו' ואמר לו תבין הפירוש בטוב כי אין לי רשות עוד לעכב עכ"ל מהרח"ו ז"ל. וצא ולמד קדושתו של רש"י ז"ל ותוקף גדולתו שלא רצה כן בעודנו חי ללמדו עד דשקיל רשותא וידע בעוה"ב דרשב"ם ראוי לזה עכ"ל הגאון חיד"א ז"ל. והדברים נראין כיון דהוה רשב"ם ז"ל תלמיד מובהק לרש"י ז"ל וכיון שהוא ראוי באמת ללמדו כל מה שהוא יודע ורק סוד שם הנעלם חשש רש"י ז"ל בהיותו בחיים מללמדו דחש אולי אינו ראוי לכך, על כן אחר שנפטר לחיי עוה"ב וידע והבין דרשב"ם היה ראוי ללמוד אותו הסוד של שם הנעלם הוכרח לבא לעוה"ז ללמדו לו להשלים החסרון שהיה צריך לעשותו בחיים, ובא לקיים מצות אל תמנע טוב מבעליו וזה ברור:

נמצא לפ"ז הרב חייב ללמד את תלמידו המובהק כל מה שיודע, לקיים מה שנאמ' אל תמנע טוב מבעליו, ואם הרב הסתיר דבר שלא למדו אפילו אם הוא נמנע מפני שהיה חושש שאינו ראוי לזה, כיון דבאמת הוא ראוי לזה, אז אע"פ שהרב נפטר והלך לעוה"ב יהיה מוכרח לבא אצל תלמידו, הן בעבור שתתעבר בו נשמתו כמ"ש רבינו האר"י ז"ל לתלמידו בשעת פטירתו, אם תזכו אני אבא לכם ואלמד אתכם, וא"ל מהר"י הכהן ז"ל איך תבא ותלמדני אחר שאתה נפטר מן עוה"ז עתה, והשיב לו אין לך עסק בנסתרות, איך תהיה ביאתי לכם אם בחלום אם בהקיץ אם במראה וכו' וכנז' בשער הגלגולים, ונראה כונתו ביאה כמו שבא רש"י ז"ל לרשב"ם ז"ל בהקיץ, והוא אחר שיזכו וידע שהם ראוים לכך:

ובזה יובן ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי, כלומר לא העלמתי דבר אחד מכם אלא מה שמסר לי ה' אלהי מסרתי לכם ולמדתי אתכם כאשר קבלתי אני מהקב"ה כדי לעשות כן, כלומר כדי שגם אתם תעשו כן בדורות הבאים שתלמדו לתלמידים כל מה שאתם קבלתם וידעתם בלי מחסור, כי כמו אשר עשיתי תעשו אתם כדי לקיים מצות אל תמנע טוב מבעליו, ולאו דוקא בעודכם בעוה"ז אתם חייבים בכך, אלא

אלא חייבים אתם לעשות כן גם אחר היותכם בקרב הארץ היא ארץ החיים הידועה שהיא ג"ע, אשר אתם באים שמה לרשתה עד עולם ליטול ולא ליפוק, וכמו שנמצא כן ברש"י ז"ל דאחר פטירתו בא לעוה"ז אצל רשב"ם ללמדו דבר שלא לימד אותו בהיותו בחיים :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בחומת אנך בריש משלי בשם המפרשים ז"ל, ע"פ בני אם יפתוך חטאים אל תאבה, הכונה שלא תאמר תשובות לאנשים חטאים שטוענין לך טענות של תחבולות להסיר אותך מדרכי השי"ת, ולהעבירך על דברי תורה, שאם אתה תשיב להם תשובה לסתור טענתם אפשר שידברו עמך בערמה ותחבולה ותלכד בידם כי ינצחוך, לכן עצתי אליך שלא תשיב להם אלא דבור אחד כי תאמר איני רוצה להלוך בדרך זה שאתם ביחרים בו, ולז"א אל תאבה כלומר תאמר איני רוצה ולא תעשה להם טעמים עכ"ד ע"ש:

והנה בזה מובן הטעם שנתן לנו הקב"ה בכלל המצות חוקים שאין בהם טעם, ואין השכל מחייבם, ועוד גם במשפטים שיש בהם טעם, יש כמה דברים דאמרינן בהם גזרת הכתוב היא ולא נגלה בהם טעם כדי שידעו האומות שאנחנו מקיימים המצות, אע"פ שאין בהם טעם, ונודע ממילא שלא נוסדו המצות הללו ע"פ חכמת אדם והשערת השכל, וממילא נסתם שער הויכוח שלא יהיו יכולים המינים לסתור המצוה ע"י ויכוח שיראו לנו שאין זו מתוקנת ע"פ השכל והחכמה :

וז"ש ראה למדתי אתכם חוקים שאין להם טעם, וגם משפטים שדומין לחוקים, כי נאמר בהם גזרת הכתוב היא, ובעת שלמדתי אותם לכם לא אמרתי לכם הטעם של כל מצוה אע"פ שאני יודע שיש טעם מספיק לחוקים ולגזרת הכתוב, אלא אמרתי לכם תקבלו דברים אלו ממני כאשר צוני ה' אלקי, שהוא גזרת מלך היא זאת כדי לעשות כן אתם בקרב הארץ, כשיבואו המינים להתווכח עמכם על איזה מצוה לטעון עליה אין זו מיוסדת ע"פ החכמה והתבונה, תהיו אתם נזהרים שלא תסבירו להם טעמים הבנויים ע"פ חכמה כדי ליישב ולאמת בהם את המצות, אלא כך תאמרו להם על כל מצוה ומצוה גזרת מלך היא זאת, ובזה תנעלו דלת הויכוח בפניהם ולא יהיו יכולים לנצוח אתכם בחתירות שיחתרו לכם, ואע"פ שאתם יש בידכם טעם מספיק לא תגידו להם אלא תאמרו להם גזרת מלך היא, בכגון אשר נהגתי אני עמכם שאמרתי לכם תלמדו מצוה זו ומצוה זו כאשר צוני ה' אלקי, כלומר בקבלת גזרת מלך ולא בעבור טעם הנראה עליה. ואמר בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה, היינו דידוע דאויר ארץ ישראל מחכים, ולז"א אפילו שאתם באים לארץ ישראל דאוירה מחכים, ושם אתם מתחכמים הרבה דאז יכולים למצוא ע"פ החכמה והתבונה טעם מספיק על כל מצוה ותשיבו לחורפכם דבר, עכ"ז אל תכנסו בדרך זה להשיב תשובות על הבאים להלחם בכם בויכוח, אלא תנעלו הדלת ותאמרו להם על כל דבר גזרת מלך היא זאת :

ואמר עוד כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, כלומר העמים יניחו במוכח כי התורה נבנית ונתייסדו מצותיה ע"פ החכמה ובינה שלכם, ובתחלה ישבחו אתכם, ויאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה אשר היו יכולים ליסד תורה ומצות ע"פ השכל והחכמה, וכונתם בזה השבח כדי למצוא להם פתח להכנס בו אצלכם בויכוח שנוטים מצד השערת השכל והחכמה וחושבים שבזה תהיו נלכדים בידם לנצוח אתכם לסתור חלק גדול מן המצות ומדברי תורה, על כן אמרתי שתסתמו הפתח בפניהם, ותאמרו על כל דבר גזרת מלך היא :

ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו', ואמרו רק חכם ונבון הגוי הגדול הזה. צריך להבין למה מכנה התורה בשני תוארים אלו שהם חכמה ובינה, ומהו ענין החכמה ומהו ענין הבינה, ועוד גם אצל העמים ימצא ספרים המיוסדים בחכמת הטבע, ובנויים בשבעה חכמות שהם הנדסה ותשבורת וחכמת כוכבים ומזלות וכיוצא בחכמות חיצוניות ואיך יחליטו שהחכמה והבינה לישראל דוקא לומר רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. ונ"ל הענין יובן בס"ד ע"פ המעשה ששמעתי אומרים שהמלך יצא לטייל חוץ לעיר, ואמר להגאון רבי יהונתן בעל אורים ותומים ז"ל, אתם אומרים חכם עדיף מנביא, תאמר לי עתה באיזה פתח אהיה נכנס לעיר, כי באותה העיר היה בצד צפון שלה שני פתחים אחד גדול ואחד קטן סמוכים זל"ז ואתה תתנבא ותגיד באיזה מהם אהיה מוכרח ליכנס, ויאמר לו הגאון ז"ל טוב הדבר, אני אכתוב על הנייר מה שאראה לכתוב ואניח הנייר הזה תוך נייר אחר סגור וחתום בטבעתי ואמסרנו לך, ואחר שתכנס לעיר ותשב על כסאך בבית המלכות, תפתח הנייר לפני ותקראנו ותראה הידיעה אשר הודעתי על שאלת אדוני המלך בענין כניסתך. ויאמר המלך טוב הדבר ויעש כן, ולקח המלך את הנייר סגור וחתום והניחו בחיקו ורכב המלך על סוסו לבא אל העיר והגאון הולך אחריו, וכשהגיע המלך אצל שער העיר, חשב בדעתו שבודאי כתב הרב בנייר שאכנס בשער הקטן, לכן אני אכנס בשער הגדול ואכזב נבואתו, וכאשר ניגש לשער הגדול נמנע ולא נכנס, כי חזר ואמר יתכן כתב הרב שאכנס בשער הגדול, לכן אני נכנס עתה בשער הקטן כדי להכזיב נבואתו, קצורו של דבר נתבלבל דעתו ולא ידע מה לעשות דבר שיהיה מכזיב נבואת הרב בודאי הגמור, ויתבונן המלך בדעתו לעשות אופן חדש שלא יכנס לא בשער הקטן ולא בשער הגדול, אלא יגזור לפרוץ את חומת העיר שבאותו הצד ויכנס לעיר מן הפרצה, וישמח המלך על המצאה זאת שעלתה בדעתו, שבזה בודאי יכזיב דברי הרב שכתב בנייר, דאיך אפשר לנייר שכתב הרב אופן זה של הפרצה, וכן עשה. פרץ את החומה אצל שני השערים ונכנס לעיר מן הפרצה ויבא לביתו וישב על כסאו והרב עומד לפניו, ויוציא את הנייר הסגור וחתום אשר בחיקו, ויפתחהו וימצא כתוב בו לשון המשנה שהם תיבות דוקא בזה"ל, „המלך פורץ גדר לעשות לו דרך” והמלך היה יודע לקרות ומבין בלשון תורה שבע"פ, ויתפלא המלך על הדבר הזה, ויאמר להרב איך ידעת את הדבר הזה, ויאמר הוא הדבר שאמרו חכמים חכם עדיף מנביא, כי החכם מרוב חכמתו מוליד מציאות חדשה מכח הסברות אשר יעלו בדעתו, כן אנכי שערתי בדעתי, מאחר שאדוני המלך רוצה להכזיב דברי לא יכנס בשער הגדול ולא בשער הקטן, כי תחוש שמא תכנס בשער אשר אני כתבתי והודעתי בנייר, ולכן מוכרח שתעשה פתח חדש ליכנס בו, ואיך נעשה פתח חדש כרגע, לכן מוכרח שתפרוץ גדר לעשות לך דרך מן הפרצה, ודבר זה יהיה בשלשה רגעים. נמצא החכם מגיד על העתיד להיות דברים שנראין דברי נבואה, אך הם באמת לא נגלו לו בנבואה אלא נולדו לו בחכמתו מצד הסברה והשערת שכלו, ועל זה אמרו רז"ל במשנה איזהו חכם הרואה את הנולד, שרואה ענין שעתיד להיות וגוזר עליו אומר כ"כ יהיה, וכל זה יודעו ומכירו מצד חכמתו והשערת שכלו, ולכן אמרו חכם עדיף מנביא שיוכל לגלות כל סתום מצד החכמה שיש בו שתראהו כאלו הוא מתנבא, רק הוא עדיף מנביא, כי הנביא יגיד הנסתר, והנולד ע"י הנבואה שתגידהו אליו, ואם לא תגיד לו הנבואה לא ידע כלום. אבל החכם הוא מגיד נסתרות ותולדות על כל דבר ודבר אשר ישער אותו מצד חכמתו ושכלו. ע"כ:

והענין

והענין הזה תמצאנו אצל גדולי חכמי ישראל, בין על העתיד לבא, בין על שעבר, כי גם על דברים שנעשו לשעבר קודם כמה שנים מרובים אשר נודעו סתומים, ולא נתפרש בהם באיזה אופן נעשו הם יכולים לכוין ולגזור אומר שנעשו רק באופן זה, ע"י השערת שכלם ותוקף הסברת חכמתם כי יאמרו בחכמתם, אם נאמר שנעשו באופן זה, א"א מפני כו"כ, ואם באופן זה נמי א"א, וכן עזה"ד עד שמכריחים את האופן האמתי ע"י הסברת חכמתם, וכן הענין נמי על העתיד לבא. ועל כן הם נקראים חכמים ונקראים נבונים, כי נקראים חכמים על ידי חדוד השכל והרחבת הדעת שיש להם שהוא קרן קיים אשר מונח בתוכם, ונקראים נבונים על הנולד שמולידים המצאות ואופנים הן על העבר הן על העתיד לגזור אומר הכי והכי היה מעשה והכי והכי יהיה מעשה, וכמו ענין שהוליד הגאון רבי יהונתן ז"ל, שהמלך לא יכנס בשער הגדול ולא בשער הקטן אלא יעשה דבר חדש לפרוץ גדר לעשות לו דרך חדש, ולכן אמרו מהו נבון זה המבין דבר מתוך דבר:

וז"ש כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו', ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה אין כונתם לומר שנמצא אצל ישראל ספרי חכמה בחכמות חיצוניות של הנדסה ותשבורת, ומספר כוכבים ומזלות וכיוצא שאין נמצא כמותם אצל עמים אחרים, אלא כונתם לומר כי ישראל מן הרחבת שכלם וחכמתם מולידים המצאות ואופנים הן על העבר הן על העתיד, שנראין דברי נבואה שאומרים כו"כ היה וכו"כ יהיה, שהשגה זו נקראת בשם בינה שמבינים דבר מתוך דבר, וחלק הבינה הזאת לא תמצא אצל חכמי האומות שאין להם כח ויכולת להגיד על הנולד ועל הסתום דכך וכך, ויהיו מכוונים על האמת להיות המגיד הזה קולע אל השערה ולא יחטיא, דאין זה הכח והיכולת נמצא אלא רק אצל ישראל, אבל חכמי העמים אם יראו את הנולד במקצת תתכזב ראייתם שאין מכוונים על האמת, ולכן תואר חכם ונבון נצמד ביחד אינו אלא ישראל, וקרוב לדרך זה פרשתי בס"ד בסה"ק בן איש חי בפרשה זו ע"ש:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דהדבר לפי פשוטו יפלא מה להם לעמים לספר ולהודות בשבחן של ישראל. ועוד מה שייכות לדברים של ושמרתם ועשיתם עם דברים אלו דחכמה ובינה. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל במדרש קהלת בפסוק כל הנחלים הולכים אל הים מטרוניתא אחת שאלה את רבי יוסי בן חלפתא אמרה ליה מהו דין שנאמר יהב חכמתא לחכימין, לא הוה צריך קרא למימר אלא יהב חכמתא ללא חכימין, ומנדעא ללא ידעי בינה, אמר לה משל אם יבואו אצלך שני בני אדם ללוות ממך ממון אחד מהן עשיר ואחד מהן עני לאיזה מהן את מלוה לעשיר או לעני, אמרה לעשיר, א"ל למה, אמרה לו שאם איבד העשיר את ממוני יש לו מהיכן יפרע, אבל אם איבד העני את ממוני מאין יפרע לי, אמר לה ולא ישמעו אזניך מה שאת מוציאה מפיך, אלו נתן הקב"ה חכמה לטפשים היו יושבין והוגין בה בבתי כסאות ובתי תיאטראות ובבתי מרחצאות, אלא נתן הקב"ה חכמה לחכימין, והם יושבין והוגין בה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, הוי יהיב חכמתא לחכימין ומנדעה ליודעי בינה עכ"ל ע"ש. ולכאורה קשה דאין המשל של העני והעשיר, הוא דומה להאמור בנמשל, ועוד בשלמא בתי תיאטריאות הוא מקום לצנות, והיו לומדים שם, אך למה ילמדו תורה בבתי כסאות, ומה שייכות יש שם ללמוד התורה, וכן מה שייכות יש ללימוד התורה בבתי מרחצאות. ונ"ל בס"ד הכונה שהיו מפרשים דברי התורה בדברים של טינוף שהם כפרנות, הנמצא בפלסופיא הקדמונית, ובתי תיאטראות הם דברים של ליצנות כמו ליצנות של ספר עמנואל ותחכמוני וכיוצא בהם שאסרם מרן ז"ל, ובתי מרחצאות הם כענין שירי עגבים שהם דברים המביאין את האדם להתעוררות מיני תאוות החמריות של הגוף. ואמר על זה במשל של העני אם יאבד המעות מהיכן יפרע לבעל המעות כן אלו אם מאבדים דברי התורה בדברים של דופי אלו שמלכלכין בהם דברי התורה איך ישובו ויפרעו בתשובה ע"י שיעסקו בתורה הקדושה, כי דברי תורה שבידם כבר פירשום בדופי, אבל ישראל שומרין את התורה בקדושה שהן יושבין והוגין בה בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אם יחטאו לעזוב לימוד התורה וללכת אחר הטיול והתענוג, יש תקוה להשלים חסרון הזמן שלא עסקו בו בתורה על ידי שחוזרין ובאין לבתי כנסיות ומדרשות להגות בה, כי הם חכמים לשמור דברי תורה בקדושתה ולכבד אותה, ולכן חוזרים ומתקנים אשר עוותו ומשלמים החסרון, ועל זה יבא היטב המשל של העשיר:

איך שיהיה הנה נמצא כי פסוק יהב חכמתא לחכמין מגיד טעם שנתנה התורה לישראל ולא לאומות מפני שהיו ישראל חכימין ומכירים בכבודה של תורה ויודעים להגות בה, ובזה מוצאין העמים טעם להתנצלות שעושין לעצמם כשאומרים להם למה אתם מואסים בתורה ואינכם מתקרבים אליה, כי ישיבו דבר שהתורה אין ראוי שתנתן אלא לעם חכם ונבון, כדי שילמדו בה בנקיות ובכבוד, וכמ"ש יהב חכמתא וכו' וכיון שאנחנו רואין שלא היה חפץ הקב"ה ליתן את התורה אלא לישראל ולא להם, מוכח דידע שאין חכמין ויודעי בינה אלא רק ישראל, ולא יש חכימין ויודעי בינה בשאר אומות, ולכן אין עלינו אשמה עתה במה שאין אנחנו מתקרבים ורודפים אחר התורה ללמוד בה, יען כי אין אנחנו עם חכם ונבון להיות נקראים חכימין ויודעי בינה והראיה שלא בקש הקב"ה לתת לנו את התורה:

וזה ההכרח שהם מכריחים ואומרים שהיו ישראל קודם קבלת התורה עם חכם ונבון, ולכך זכו לקבל התורה כדכתיב יהב חכמתא לחכימין ומנדעא ליודעי בינה, לא לשבחן של ישראל הם מתכוונים, אלא כדי לחייבם בדין בזמן שהם חוטאים ועוברים על דברי, והיינו כי יש סברה לומר כשחוטאין ישראל יש להם טענה לפטור עצמם מן הדין, באומרם פתאים היו בקבלת התורה שלא היה להם דעת לשער בעצמם שא"א להם לקיים עול תורה ומצות הכבד מאד בכמה פרטים, ולית בר אינש יכול לצאת י"ח בקיום הכל, והגם שבאמת קבלו הכל עליהם, ואמרו נעשה ונשמע פתאים היו ודעתם קלה כדעתו של קטן שאין קבלתו חשיבה קבלה ואין מתחייב כפי הדין, וכל מה שמקבל עליו ומתחייב אינו כלום, וכיון דחיוב אין כאן גם עונש אין כאן, ולכן העמים ושריהם ששונאין את ישראל הם עושין התנצלות לעצמם על אשר אין מתקרבים לתורה מפני שאינם עם חכם ונבון ולא יהיב קב"ה חכמתא ומנדעא זו התורה אלא לחכמין ויודעי בינה, ולכך ישראל שבקש הקב"ה ליתן להם לבדם את התורה, מוכרח שהיו בזמן קבלת התורה חכימין ויודעי בינה, וכיון דהם מכריחים שישראל היו בקבלת התורה עם חכם ונבון, אז ממילא אין בידם טענה לפטור עצמן מן הדין כשעוברים על דברי תורה לומר דפתאים היו ושגו בקבלת התורה והיו כקטן, שאין בו דעת, שאין קבלתו קבלה.

ובזה יובנו הכתובים בס"ד, ושמרתם ועשיתם, כלומר לא תסמכו על טענת היצה"ר שאומר לכם אם תחטאו ותעברו על ד"ת אין אתם נענשים, כי יש לכם טענה לטעון דפתאים הייתם כקטן שאין בו דעת ולכך לא התחייבו

בדין

בדין, כי אלה הם דברים של הבל ואין בהם ממש, אלא צריכין אתם להזהר בשמירה ועשיה של כל התורה כולה, וזהו ושמרתם ועשיתם, יען כי התורה היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ר"ל רק הם עם חכם ונבון ולא שאר עמים, דהראיה לא בקש הקב"ה לתת את התורה אלא להם, משום דאין מן הראוי למיהב חכמתא אלא לחכימין ולא מנדעא אלא ליודעי בינה, וכיון דנתן להם דוקא מוכח דהם היו עם חכם ונבון, ואיך יבואו לטעון פתאים היו וכמו קטן שאין בו דעת, ולכן אין לכם מנוס בטענות אלו, אלא צריך לכם שתהיו נזהרים בשמירה ועשיה של התורה :

אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון. י"ל מה הקשר של צווי האבות בלימוד שלהם עצמם עם הצווי של לימוד הבנים הנזכר בסוף הכתוב, ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב מהר"ך הלוי ז"ל, ממ"ש רבי טרפון תמה אני אם יש בדור הזה מי שיוכל להוכיח, אם א"ל טול קסם מבין שניך אומר לו טול קורה מבין עיניך. ופירש דקאי על תוכחת האבות לבניהם הקטנים בעבור ביטול תורה מאחר דהאבות פורשים מן התורה לגמרי מחמת טרדה, ואין עושין להם עת קבוע ללמוד תורה, אין יכולים להוכיח את בניהם אשר הם קלין בלימוד התורה ואין להם חשק ללמוד כי יכולין הבנים להשיב אל אביהן שאתה אומר לי טול קסם שעוני קטן כקסם, שהרי קטנים הם עדיין ולאו בני עונשין נינהו, הלא טול קורה מבין עיניך שעונך גדול כקורה, כי אתה בר עונשין, וגם ארז"ל שנה ופירש קשה מכולם, וממילא אין הוכחת האב נשמע בעיני הבן עכ"ד :

נמצא א"א לאב שיוכל לדבר עם בנו להטות את לבבו על לימוד התורה והיראה, אא"כ האב עצמו אע"פ שהוא טרוד בעסקיו בשביל מחייתו אינו עוזב לימוד התורה לגמרי, אלא קובע עתים לתורה בימים ובלילות לא מבעיא בעל עסק משא ומתן או מלאכה דאין בהם טרדה כ"כ ויכול בנקל להפריש עת מסעות היום בעבור עסק התורה, אלא אפילו אם עסקו הוא עובד אדמה דטרדתו ויגיעתו מרובה ומאכלו לחם שעורים או דוחן ועשבים וירקות, ובגמרא דיבמות דף ס"ג גינו בה הרבה שאמרו ולא עוד אלא מגניא ליה ארעא ומרמיא ליה תגרא, באופן שהוא עסק גרוע וקשה, עכ"ז אינו עוזב עסק התורה אלא קובע לו עת ללמוד בו תורה המעט הוא אם רב, הנה אדם כזה יוכל להוכיח את בניו עבור עסק התורה להדריכם וללמדם שיהיו מרבים בעסק התורה, כי יאמר האב לבנו בני ראה אנכי כ"כ עסק רב מוטל עלי בשביל מחיית הבית ואינני פורש מן התורה אלא דוחק עצמי ולומד, קל וחומר לך אתה בני שאין רחיים בצוארך, ואתה פנוי שתוכל להרוית בלימוד התורה הנותנת חיים לעושיה :

וז"ש אשר ילמדון ליראה אותי. פירוש ילמדון בתורה בשביל ליראה, דהיינו תורה לשמה ולא בשביל קנטור או בשביל גדולה והנאת ממון, וזה הלימוד של התורה יהיה קבוע אצלם כל הימים אפילו אותם בעלי עסק גרוע וקשה שהם חיים ר"ל נזונין ומתפרנסין על עבודת האדמה שעסקם הוא עובדי אדמה דטרודין מאד כדאמרן, אעפ"כ המה ילמדון בתורה בעבור ליראה אותי ואז בני אדם בטוחים דאת בניהם הקטנים ילמדום להיות הם עוסקים ולומדים בתורה, ואין בטלים דלוקחין בניהם קל וחומר מאבותיהם שהם טרודים הרבה, ועכ"ז קובעים עתים ללמוד בהם תורה :

ובזה יובן בס"ד, וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, דידוע דהתורה נקראת שלום, דכתיב וכל נתיבותיה שלום, ודרשו רז"ל אין שלום אלא תורה, גם ידוע דדרשו רז"ל אל תקרי בניך אלא בוניך, ר"ל בנאים לשון בנין, והכוונה כל בניך הקטנים יהיו למודי ה' שעוסקים בתורה שהיא שמותיו של הקב"ה ע"י כי רב שלום בניך לשון בנין, ר"ל רב עסק התורה אצל האבות שלהם שהם הבונים את הבנים, דעי"כ יקחו הבנים קל וחומר מן אבותם, ואז יהיו גם הם עוסקים בתורת חיים :

פרשת עקב.

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם. נ"ל בס"ד, ידוע שכל מגמתינו בעבודת הקודש הוא למתק פ"ר דינין דמנצפ"ך בשם הוי"ה ב"ה שהוא חסדים ע"י עסק התורה, אך לא יספיק תלמוד לחודיה אלא צריך מעשה ג"כ כמ"ש התנא לא התלמוד עיקר אלא המעשה, וידוע כל קב הוא ארבעה לוגין, וא"כ שבעים פעמים קב הם פ"ר לוגין נמצא שבעים קב נרמז בהם מספר דינין שצריכין מיתוק בשם הוי"ה, ובזה יובן והיה עקב, והיה אותיות הוי"ה, עקב ע' קב הם פ"ר דינין דמנצפ"ך הנרמזים בשבעים קב. תשמעון לשון אסיפה וקבוץ, ר"ל תעשו להם אסיפה וקבוץ למתק הפ"ר דינין בשם הוי"ה על ידי שתשמעון את המשפטים האלה, שמיעה ר"ל לימוד תורה שבע"פ התלוי בשמיעת האוזן, ונקיט משפטים לרבותא, דהיינו אפילו בתלמוד של המשפטים שהשכל מחייבם, אפ"ה התלמוד שלהם יועיל למתק בו הדינין, אך לא יספיק תלמוד שהוא שמיעה בלחודיה אלא צריכין לקיים אותה במעשה, והיינו ושמרתם ועשיתם אותם :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דארז"ל פעמים ביטולה של תורה היינו יסודה, ולכן אע"פ שבורת הדין מחייבת בחוקי התורה דברים שבע"פ אסור לאומרם בכתב, אפ"ה בסוף דור התנאים ראו שנתמעטו הלבבות ונעשה שכחה בעולם התירו לכתוב תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' הפרו תורתיך, כי ראו אם לא יכתבו תורה שבע"פ תשתכח מדורות הבאים ולא ידעו איך יקיימו את המצות, נמצא עשו עון בכתיבת התורה מפני קיומה של תורה שלא תשתכח, וז"ש והיה עקב ר"ל בסוף הדורות, תשמעון את המשפטים האלה, תיבת תשמעון תחלקנה לשתי תיבות, וקרי בה תשם עון בכתיבת המשפטים האלה, כי מצות התורה נקראים לפעמים כולם בשם משפטים, כי הם משפט אלקי יעקב, והטעם שעתידין להתיר עון זה הוא משום שע"י הכתיבה לא ישתכחו מכם את ושמרתם ועשיתם אותם, וכל זה הוא קודם התיקון, אך בגמר התיקון באחרית הימים אין אתם צריכים להתיר עון זה של כתיבת התורה, כי ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד והשבועה לאבותיך, הוא ההבטחה שהבטיח לאבותיכם בברית ובשבועה לתת לזרעם כח זכירה בשלימות שלא תשלוט בהם השכחה, וכמ"ש לא תשכח מפי זרעי, ואז אותו זמן אין אתם צריכין להתיר עון זה של כתיבת תורה שבע"פ, אלא יהיה לימוד שלה בע"פ ממש שלא תלמדו בה מתוך הכתב :

ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה קשא כיון דאמר קודם זה וברך פרי בטנך למה הוצרך לפרש לא יהיה בך עקר ועקרה, כי עקר ועקרה מנין להם פרי בטן. ונ"ל בס"ד דידוע מקור הזרע של הזכר נקרא עין המים, וכן נקרא נמי מקור הזרע של הנקבה, וידוע דאין הזרע היוצא מן עין המים של הזכר, וכן של הנקבה עושה פועל של עיבור הולד אא"כ יהיה חם, אבל אם הוא קר אינו ראוי להצטייר ממנו ולד כלל אלא הולך לאיבוד, גם ידוע אע"פ שהאשה נתעברה וא"א שתתעבר קודם שתלד עכ"ז הזרעה שתהיה

שתהיה בשניהם, אינה הולכת לאבוד, אלא נולד ממנה נשמות הן בזמן העיבור הן בזמן היניקה מכל ביאה וביאה נולד נשמה אחת, אך בתנאי שיהיה בביאה ההיא הזרעה שראוי להיות נולד ממנה ולד, דהיינו שיהיה הזרע חם וגם יורה כחץ, אבל אם ההזרעה אינה חמה שאין ראויה להוליד ממנה ולד לא יהיה נולד ממנה נשמה :

הנה כי כן בא הכתוב לברך את איש ישראל בזה שלא יזדמן בביאות שלו שבא על אשתו הן בזמן העבור הן בזמן היניקה הזרעה קרה הן בשלו הן בשל אשתו, שבזה תלך הביאה ההיא לאבוד שלא יהיה נולד ממנה נשמה אלא תמיד בכל ביאה יהיה זרע היוצא מן עין המים שלו חם, וזרע אשתו הבא מן עין המים שלה ג"כ חם כדי שלא תהיה שום ביאה הולכת לאיבוד, ולז"א לא יהיה בך עקר ועקרה, חלק תיבת עקר ועקרה לשתים וקרי בה ע' קר ע' קרה, ואות ע' רומז על עין המים שמשם יוצא הזרע לא יהי' בזכר קר ובנקבה קרה, דאז אין נולד מן הביאה ההיא נשמה ותלך לאבוד אלא יהיה תמיד זה חם וזו חמה, שבזה תהיה הביאה ראויה להיות נולד על ידה נשמה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל, בסוד הפסוק כולו סג יחדיו נאלחו, דשם ס"ג הוא בבינה שהיא גבורה עלאה דבה תליין הדינין ולכן בזו הבחינה של שם ס"ג היה ביטול המלכים, וז"ש הכל ס"ג יחדיו נאלחו כי בשם ס"ג היה כל הביטול וס"ג עצמו מורה על זה שהוא מלשון נסוגו אחור עכ"ל, וידוע מחמת שהיה שבירה וביטול בבחינת ס"ג נתהוו הקליפות ומזה נתגברו אומות העכו"ם למטה בארץ דהא בהא תליא, ולכן נרמז מספר ס"ג בר"ת חמשה גליות שבהם נכללים כל השבעים אומות שהם בבל מדי יון אדום ישמעאל, דר"ת שמותם הוא מספר ס"ג לרמוז שהם יונקים ונזונים מחמת השבירה הנעשית בס"ג, וז"ש ואכלת את כל העמים קרי בה ה' עמים שהם בבל מדי יון אדום ישמעאל אשר הם יונקים מן הקדושה דשם ס"ג הרמוז בר"ת של שמותם, הנה לעתיד תסתלק יניקה זו שהיתה אצל ה' עמים הנז', ותחזור לישראל דוקא. ובזה פרשתי רמז הכתוב וינקת חלב גוים ושד מלכים תנקי שהבטיח השי"ת לישראל, על זה לעתיד, ועוד אמר כאן לא יהיה באותו זמן בך עקר ועקרה, רמז לפלוני ופלונית שהם ס"מ ולילית שהוא עקר והיא עקרה, דאמרו בזוה"ק ט אחר אסתרס ולא עביד פירין וכתיב לא יהיה בך ט זר, ר"ל לא ישלטו בך פלוני ופלונית שהם עקר ועקרה, ולא מבעיא בנפש המשכלת שלך אלא גם בנפש הבהמית הנקראת כח הגוף לא ישלטו, ולז"א ובבהמתך :

והסיר ה' ממך כל חלי. נ"ל בס"ד, ידוע שכל תאוות רעות של העבירות נמשכים מן הנוקבא דקליפה, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער הפסוקים, ונודע כי בנוקבא דקליפה כתוב בקהלת סימן ז', ומוצא אני מר ממות את האשה, אשר היא מצודים וחרמים לבה, פירוש האשה הידועה שהיא נוקבא דקליפה, מצודים, הם מצודות של כל העבירות כולם. כי לכל מין אחד של עבירה יש בו מצוד בפ"ע, אבל חרמים הם של עבירה דזנות דוקא, כי אע"פ שהוא שם אחד שהוא ענין ניאוף יש בו מינים הרבה ומדריגות] הרבה, ופלונית שהיא נוקבא דקליפה עושה לכל מין ניאוף חרם בפ"ע לצוד בו נפש האדם, ונקרא זה בשם חרם, כי הנאת הזנות מתעוררת מכל רמ"ח איבריו, כי בהנאת העבירה של הזנות מרגישים כל רמ"ח איברים של הנואף, ולכן דקר פנחס את זמרי הנואף עם הארמית ברומח, דכתיב ויקח רומח בידו, וקרינן רמ"ח, ולכך לרשתות של מיני עבירות דזנות קראם חרמים :

והנה לעתיד כל המצודות של מיני עבירות יתבטלו, כי היצה"ר יתבטל, וממילא גם מצודות שלו בהם הבריות יתבטל, אך החרמים שהם של עבירות דזנות אע"פ שיתבטלו, עכ"ז כח שלהם לא יתבטל כולו, יען כי צריך שישאר כח תאוה אצל בני אדם, שעי"כ יעשו פריה ורביה וביאות המותרות שהם בנשים שלהם להוליד נשמות, נמצא חרמים של איסור בטלים, ושל היתר נשארים, והרמז של ענין זה הוא, כי מן חרמים האמורים בפסוק דקהלת הנז' הנאמר בנוקבא דקליפה יסתלק אות ח' הרומזת לקליפה וחלק הרע בסוד דני חית כנז' בשער מאמרי רשב"י, וישאר אותיות רמים, הרומזים לחלק הטוב שהוא נוהג ברמים, דהיינו בקדושה, אבל המצודות של שאר עבירות כולם יתבטלו ולא ישאר מהם כלום :

גם ידוע מ"ש בהבטחות של העת"ל בזכריה סי' יו"ד, ועבר בים צרה והכה בים גלים והובישו כל מצולות יאור והורד גאון אשור ושבט מצרים יסור, ופרשנו במ"א ועבר בים צרה, שיעביר צרת הגלות על ידי ים היא הבינה שממנה החירות כנודע, ויש בה חמשים שערים כמנין ים. וגם עוד והכה בים היא הבינה, גלים אלו אומות העכו"ם שנקראים בשם גלים כמ"ש במאמרי רשב"י, יכם ע"י הארת חמשים שערי בינה, כי היא גבורות מתערין מינה כנודע, וכמ"ש כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ופרשו בזוה"ק נ"ן פלאות, דהיינו מצד חמישים שערי בינה. והובישו כל מצולות יאור, פי' מצולית הם מלכות דקליפה, ולפי שהיא חלוקה לשתי חלוקות, קרי לה מצולות לשון רבים. ומיעוט רבים שנים, ויאור הוא יסוד דקליפה דעשיה, אבל המצולה היא מלכות דקליפה דעשיה. והורד גאון אשור, הוא הוד דקליפה, ושבט מצרים יסור, הוא נצח דקליפה :

ולפי האמור דמצולה היא מלכות דקליפה, וזו מוכרח שיש בה חלק טוב שיונקת ממנו, ומוכרח שיש לו רמז באותיות שמה, הנה הוא רמוז באות ל' דמצולה, כי אות ל' הוא גבוה ועליון על האותיות, ומוכרח שהוא רומז על חלק הטוב, וכן ביסוד דקליפה הנקרא יאור כאמור, מוכרח שיש בו חלק טוב שיונקת הקליפה ממנו, והוא רמוז באות יו"ד של יאור, שהוא עומד למעלה בראש שם יאור, ונמצא לעתיד כאשר יסתלק חלק הטוב ממלכות דקליפה ומן יסוד דקליפה יסתלק אות ל' מן מצולה שהוא רומז על חלק הטוב, ואות י' מן יאור שרומז על חלק הטוב, ועם אות ח' שתסתלק מן חרמים כנז"ל, הרי נעשו ג' אותיות שהם חלי שמסתלקים לטובת ישראל, ולז"א והסיר ה' ממך כל חלי כתב חלי בלא וא"ו, והוא רמז לשלשה אותיות הנז' שמסלק אותם מן הרע. ואמר ממך לרמוז שזה הסילוק צריך להיות מתעורר ונעשה ממך, ר"ל בכח מעשים טובים שלך ומכח שלימות התיקון שלך שתהיה ההסרה והסילוק הזה של אותיות חלי ממך, כלומר מכוחך :

כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם, זכור תזכיר את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה וכו'. נ"ל בס"ד עפ"י מעשה שמספרים העולם, אורח א' בא לבית התפלה בערב יוה"כ להתפלל תפלת מנחה, ואחר התפלה קרב אליו שמש בית הכנסת שהיה דרכו להלקות את הקהל, והנלקים נותנים מתת ידם אליו, וישאלהו ויאמר החפץ אדוני כי אכך ארבעים, ויאמר לו יהי כדבריך, וישח האורח ויכהו השמש ארבעים, ויקם האורח וילבוש בגדיו ללכת לדרכו, ויעצרהו השמש ויאמר לו עליך מוטל לשלם לי, ויען האורח ויאמר לא מצאתי בכל התורה כולה לוקה ומשלם כי אם במוציא שם רע, ואני לא הוצאתי מימי שם רע על בתולת ישראל, והשמש היה פקח, ויאמר להאורח, האם לא אמרת ודוי עתה קודם שלקית, ויאמר כן אמרתי ודוי, ויאמר תחזור ותאמר נוסח הודוי

הודוי כאשר אמרת, והתחיל לומר אנא ה' או"א וכו' אבל חטאנו עוינו פשענו אנחנו ואבותינו, ויאמר השמש הם, כי כבר הוצאת עתה שם רע בזה הודוי, דאיך תאמר על אבותיך שחטאו בכל אלו מיני עונות שאתה פורט אותם על עצמך, הרי הוצאת שם רע על בתולת ישראל. ויגלח השמש את האורח בדבר זה, ושלם לו האורח כנהוג:

והנה בדרשות חקרנו בס"ד איך פרעה ומצרים לקו ושלמו, והא אין אדם לוקה ומשלם, ואמרתי כי פרעה ועמו הוציאו שם רע על בתולת ישראל, כי אמרו אם בגופם שלטו בנשותיהם לא כל שכן, ובזה פרשתי בס"ד מ"ש פרעה הן רבים עתה עם הארץ והשבתם אתם מסבלותם, והוא כי פרעה הוציא שם רע באומרו אם בגופם שלטו בנשותיהם לא כ"ש, ולכן בא לומר על שונאיהם של ישראל יש בהם כמה ממזרים ח"ו שהם בנים של המצריים, ואיך תאמרו שלח עמי ויעבדוני שאתם באים להוציא את הכל, וז"ש יש בהם רבים עתה נחשבים עם הארץ שהם ממזרים ח"ו ונחשבים עם הארץ שהם בניהם של המצריים שנתעברו הנשים מן המצריים ח"ו והולידום, ואיך תשבתו אותם מסבלותם, מאחר דאיכא בה תערובת זו ואין נכרים, ולכן כיון דפרעה ועמו הוציאו שם רע על בתולת ישראל, לכך לקו ושלמו כדין מוציא שם רע דלוקה ומשלם:

ובזה יובן בס"ד, הטעם מ"ש הכתובים על העכו"ם לעתיד שיהיו לוקין ומשלמין, דהגידה הנבואה שגם ממונם יקחו אותו ישראל, וקשה והלא אין אדם לוקה ומשלם, אך הענין הוא כאשר בארנו הטעם במצריים דלקו ושלמו בשביל שהוציאו שם רע עליהם, כן הענין בזה, כי העכו"ם מוציאין שם רע על ישראל, דכתיב סורו טמא קראו למו, וטומאה זו הוא טומאה של זנות, כי הכתוב קורא את הטומאה בסתם, וכמ"ש בפרשת סוטה ונסתרה והיא נטמאה, וקנא את אשתו והיא נטמאה, וכן וקנא את אשתו והיא לא נטמאה, וכן כי שטית תחת אישך וכי נטמאת, ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, הרי הזנות קרי ליה בשם טומאה בסתם, ולכן אומרו כאן סורו טמא קראו למו היינו מוציאים עליהם שם רע בטומאה של זנות, ודבריהם ג"כ בנויים ע"פ הקל וחומר הנז' שאומרים אם בגופם שלטו בנשותיהם לא כ"ש, ולכן ארז"ל שאמרו ישראל על העכו"ם עשאוני כעוברת על דת, ולכן בדין הוא שיהיו העכו"ם לוקין ומשלמין, ולכן כתיב כימי צאתך מארץ שלקו ושלמו, כן אראנו נפלאות לעתיד:

ובזה יובן הכתוב כאן, כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני, ר"ל שנעשה להם רבנות ושלטון הוא ממני מסבתי, כי עונות ישראל הם גרמו שיהיה לאויביהם רבנות ושלטון, וזה דבר קשה כי אך לעתיד יתהפך הענין שיהיו ישראל שולטים בהם, ועוד שנית יש דבר תימא ופלא בהבטחת הנבואה שמגדת שיהיו ישראל שרויים ונוטלים ממון העכו"ם ההם, והלא דין פשוט הוא דאין אדם לוקה ומשלם, וכיון דהם לוקים איכה אוכל להורישם ליקח ממונם ג"כ, ועל זה אמר זכור תזכור את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה וכו', כלומר יש שני זכירות שהם שני תשובות לשתי שאלות אלה שאתה שואל ומתקשה בהם, והיינו שתזכור את אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, שהם בתחילה נתגברו עליכם מסבתכם, ועכ"ז סוף דבר הציל ה' אתכם מידם ונתגברתם עליהם, והרי זו תשובה על מ"ש רבים הגוים האלה ממני, ר"ל מסבתי, ועוד תזכור ענין זה שנעשה לפרעה ומצרים שלקו ושלמו מטעם שהוציאו שם רע עליהם, שבזה תתיישב תמיהתך על העכו"ם איך יהיו לוקין ומשלמין שגם בהם תמצא ענין זה של מוציא שם רע כי גם הם הוציאו שם רע כאשר הוציאו פרעה ומצרים וקל וחומר אחד הוא אצלם, לומר אם בגופם שלטו בנשותיהם לא כ"ש:

ונתנם ה' אלקיך לפניך והמם מהומה גדולה עד השמדם. נ"ל בס"ד, ענין מהומה גדולה דנקיט הכא הוא כי ידוע שתיבת מה יש בה שני פירושים א' לשון מיעוט, כמו ונחנו מה, וא' לשון רבוי, כמו מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, והצדיק אינו נחשב כלום אלא עד שיתפוס שני מידות אלו של מה ומה, דהיינו בענינים הרוחניים של תורה ומצות יראה עצמו מה לשון מיעוט ולא יסתפק במה שיש לו, כי יראה הכל מועט הוא, אבל בעניינים הגשמיים שהם של ממון ונכסים וטובות עוה"ז יראה עצמו מה לשון רבוי, שהמעט שיש לו יראה בעיניו רב, ויסתפק במועט ויהיה שמח בחלקו, וממילא לא יהיה להוט אחר עוה"ז, וא"כ שני מידות הפכיים שיש בתיבת מה צריכה להיות אצל הצדיק, ועי"כ יהיה שלם בצדקתו, משא"כ אם יהיה לצדיק מדת ההסתפקות גם בעניינים הרוחניים אין זה שלם, וכן להפך, אין זה שלם:

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב מ"ש על הצדיק והיה כעץ שתול על פלגי מים, שאם תחלוק מספר מים לשני חלקים יהיה מהם ב"פ מה, שצריך הצדיק להיות לו מדות מה הפכיים, כאן לשון מעוט וכאן לשון רבוי, ולא יהיה משמעות אחת של מה ברוחניות ובגשמיות בהשוואה אחת:

ולז"א ונתנם ה' אלקיך לפניך, כלומר שתהיה צדיק גמור שתראה הנס בעינך כי יתנם נגפים לפניך, וכל העושים לו נס בזכותו זוכה ורואה בניסו, אך צריך שתהיה צדיק שלם בשני משמעות של מה ולא די להיות לך משמעות אחת של מה להיות שוה בכל, וכיון שיש לך שני משמעות של מה ומה, אז תזכה לשבר אויביך והמם מהומה גדולה כנגד מדת מ"ה ומ"ה הפכיים שיש לצדיק בעניינים של רוחניות ושל גשמיות:

כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות. נ"ל בס"ד דקדוק תיבת כל, כי ידוע אותיות מצוה הם אותיות שם הוי"ה, כי י"ה בא"ת ב"ש הוא מ"צ וידוע כי בארבע אותיות שם הוי"ה רמוז ד' חלקים של עבודת הבורא יתברך, דהיינו המעשה בה"א אחרונה והדבור שהוא הקול הוא באות וא"ו, והכונה באות ה"א ראשונה, ומחשבה באות יו"ד, והאדם צריך לשמור ולקיים ארבעה חלקים אלו בכל מצוה ומצוה, לפיכך אותיות שם המצוה הם כנגד אותיות שם הוי"ה שרמוז בהם שלימות ארבעה חלקים של העבודה, ולז"א כל המצוה אשר אנכי מצוך היום כל דייקא, דהיינו על הרמז הרמוז בכל אותיות המצוה שהם ארבעה חלקים הנז' תשמרו לעשות:

שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בגמרא בחולין ע"ל ואכרה לי בחמשה עשר כסף חומר שעורים, ולתך שעורים, אין כירה אלא לשון מכירה. בחמשה עשר כסף זה ט"ו בניסן שבו נגאלו ישראל ממצרים, כסף אלו צדיקים חומר שעורים ולתך שעורים, אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם, כי חומר הוא שלשים סאין, ולתך חצי חומר שהוא ט"ו סאין, ואיני יודע אם שלשים כאן וט"ו בארץ ישראל, ואם שלשים בא"י, וט"ו כאן, כשהוא אומר ואקחה שלשים הכסף ואשליך אותו בית ה' הוי אומר שלשים בא"י וט"ו כאן ע"כ. ופירשתי בס"ד בחדושי אגדות טעם לחלוקת המספר הזה בא"י ובחו"ל, כי ישראל בהיותם גדורים באיסור ערוה הם קדושים שנשפעים ונאחזים בשם י"ה אשר בפשוטו עולה מספר ט"ו, ובמלואו כזה יו"ד ה"א עולה שלשים, ולכן בא"י שמעלתה גדולה שמאיר בה שם י"ה במלואו שהוא מספר שלשים ימצא

בה

בה שלשים צדיקים גדולים שהעולם מתקיים בהם שהם חומר, אבל בחו"ל אינה כדאי שיאיר בה שם י"ה במלואו אלא כפשוטו בלבד שהוא מספר ט"ו, לכן נמצא בה מן הצדיקים שהעולם מתקיים בהם ט"ו צדיקים בלבד שהם מספר לתך שעורים שהוא ט"ו סאין :

נמצא בא"י מאיר שם י"ה במלואו הרמוז בחומר שהוא שלשים סאין, אבל בחו"ל מאיר שם י"ה כפשוטו בלבד הרמוז בלתך, על כן ישראל בהיותם במדבר שהוא חו"ל היה מאיר בהם שם י"ה כפשוטו בלבד הרמוז בלתך, וז"ש שמלתך לא בלתה מעליך תחלק תיבת שמלתך לשני חלקים וקרי בה שם לתך, כלומר שם הרמוז בלתך שהוא שם י"ה כפשוטו לא בלתה מעליך מלשון על בלי הגיד לו כי בורח הוא, כלומר לא נסתלקה ולא נמנעה הארתו ממך, והיינו מטעם כי רגלך זה אבר התשמיש הנקרא בשם רגל, וכמ"ש רז"ל בפסוק רד לביתך ורחוץ רגלך, לא בצקה, ר"ל לא נטמא אבר התשמיש בביאה אסורה ולא בשז"ל, ולכך אתם הייתם בתואר קדושים וכל מי שהוא בתואר קדוש מאיר בו שם י"ה כנודע :

או יובן, שמלתך זו התורה הקדושה שנקראת בשם שמלה, כמ"ש רז"ל ע"פ שמלה לך קצין תהיה לנו, לא בלתה מעליך, כי היא קיימת לעולם ולא יתבטל דבר אחד אפילו לסוף הדורות, אלא דור אחר דור מחזקים ומאמצים דבריה, משא"כ הפלסופייא כל דור יבטל דברי הפלסופייא שהייתה בדור שקדם אליו, וכן יבא דור אחר ויבטל דברי דור זה ג"כ, וכן עזה"ד זה בונה וזה סותר, נמצא היא קצירת ימים, אבל תורתינו הקדושה אורך ימים בימינה, ולז"א לא בלתה מעליך, ורגלך זה החומר שלך שאתה מורגל בו, לא בצקה, ר"ל לא נתנפח, וכמ"ש רש"י ז"ל, כלומר התאוה החמרית תמיד היא יבשה ומלומלמת ואינה מתרחבת ע"י התגבורת, משא"כ תאות התורה היא מתוספת ומתגברת בכם :

וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך. י"ל הול"ל וידעת בלבבך, מהו הכונה באומרו לבבך. ונ"ל בס"ד, דידוע כל מעשה רע לא שנא השי"ת אלא בעבור הכונה והמחשבה המצורפת עם המעשה ההיא אם תהייה לרוע, והראיה ההפרש שיש בין מזיד לשוגג, שזה חייב מיתה וזה פטור הוא רק מצד המחשבה והכונה, אבל המעשה היא שוה בשתיהם, ומ"מ השוגג הוא מאוס לפני הקב"ה, ולכך האדם מקריב בעבורו חטאת, וכל זה איירי במי שעשה מעשה רע ולא היה לו בה כונה כלל לא רעה ולא טובה, כי הוא לא הרגיש מעיקרא במה שעשה, על כן אע"פ שאינו חייב מיתה או מלקות הנה נקרא חוטא ומעשה שעשה מאוסה לפני הקב"ה. אמנם אם האדם עשה מעשה רע לטובה כדי להוציא מזה פועל טוב גדול מאד כמו ענין אהרן הע"ה שעשה להם העגל בע"כ כדי להציל את ישראל מן כליה, וכן יעל שמסרה עצמה לביאה טמאה של סיסרא, כדי שעי"כ תהרוג אותו ותציל אלפים ורבבות מישראל, הנה לא מבעיא דאין מעשה כזאת מאוסת לפני הקב"ה, אלא אדרבה מקבל האדם שכר טוב בעבורה, ועל זה ארז"ל גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה :

ועוד יש ענין נשגב במעשה האדם בעוה"ז באיסור והיתר, שאם עשה איזה עון במזיד אשר ראוי שתחול עליו הקללה והפרענות האמורים באותו עון, הנה אם האדם אחר עשייתו את העון במזיד יתחרט תכף ומיד ויסכים בדעתו לתקן את אשר עוית הן בגזילה וגניבה, הן דבר אחר, הרי זה לא תחול עליו הקללה והפרענות אפילו שעה אחת, אע"פ שהוא לא תיקן העוות שלו אלא אח"ז, ורק בתנאי שיהיה הוא מסכים ומחליט בדעתו לתקן העוות שהעוה, כגון להשיב הגזילה אשר גזל וכיוצא בזה :

ואזכיר מעשה אחת אשר שמעתי, והוא, כי עשיר אחד בא לפני ת"ח רשום, ויאמר לו רבי, דורשי רשומות אמרו אל"ף בי"ת ר"ת אמונה ברכה, גימ"ל דל"ת ר"ת גניבה דלות, וגם דבר זה הוא שגור בפי כל העולם ומאומת אצל כל אדם, כי ממון הבא לאדם בגזל וגניבה לא יצליח בו אלא יתרושש. ברם זאת קשיא לי, כי בדידי הוה עובדא המכחשת להכלל הזה, ומעשה שהיה כך היה. שבהיותי נער בן י"ד שנה היה אבי עני ולא היה מרויח במלאכתו אלא רק שיעור לקנות לחם שעורים וירקות הן לסעודת היום הן לסעודת הלילה. על כן אני לא היה נמצא בחיקי אפילו פרוטה של נחשת, ורק בפורים היה אבי נותן לי פרוטות של נחשת. ויהי היום בא קור חזק מאד לעולם, ובאתי בבוקר לבית רבי המלמדי תורה בתוקף הקור, וראיתי את רבי מלוכן הרבה ואדכבותיה דא לדא נקשן, כי אחזו הקור ונפל בסכנה, ושמעתי ממנו שהיה אומר מי יתן והיה שאשתה עתה כוס שכר ותחיה נפשי, כי ידע בעצמו שע"י השכר תהיה רפואתו בודאי, ואני מגודל אהבתי ברבי וגם שראיתי אותו במחלה גדולה, אמרתי לו תן לי דינר כסף וארוצה עתה לבית המוזג ואקנה לך צלוחית מלאה שכר, ויאמר לי ידעתי דאין כסף בכיסי אלא רק פרוטות נחשת מעט, ועכ"ז הוציא הכיס מחיקו ויחפש וימצא דינר כסף, אך בהביטו בו נפלו פניו, כי ראה שהוא מזוייף ואינו כסף, ויאמר לי זה הדינר שמצאתי הוא מזוייף ויחזרהו אל הכיס, ואומר לו, רבי, תנהו לי, ויאמר מה חפץ יש לך בזה המזוייף כי לא יצלח, ואומר לו להתו לאחי הקטן לשחק בו ויתנהו לי, אך אני לא כך הייתי חושב, אלא בעבור אהבתי ברבי ובחמלתי עליו על המחלה שאחזתו חשבתי להעביר זה המזוייף בערמה ואביא כנגדו שכר, וכן עשיתי והלכתי תכף לבית מוכר השכר וראיתי הבית מלא בני אדם הרבה הבאים לקנות שכר כל אחד בצלוחית שבידו, כי מחמת הקור הגדול שנפל בו ביום, כל או"א רץ לבית המוזג וצלוחיתו בידו והערך ידוע ושוה שכל צלוחית בינונית ממלא אותה שכר בדינר אחד של כסף, והלכתי אני לבית השכן שלנו ושאלתי משם צלוחית בינונית, ואבא לבית המוכר ואומר לו, אבי אחזו הקור, קח לך דינר הכסף ומהר למלאות לי הצלוחית שכר, כי הדבר נחוץ לאבי מאד, ומחמת רבוי הלוקחים העומדים שם לקח המוכר את דינר המזויף מידי וזרקו בארגז הדנרים שלפניו ולא הביט בו, וימלא לי הצלוחית מחבית הגדולה שהיתה לפניו מלאה שכר, ואלך ואשאל צלוחית אחרת מבית השכן ואוריק בתוכה את השכר, ואת הצלוחית מלאתי אותו מים ואחזור לבית המוזג תכף, ואומר להמוזג, אבי אומר שרוצה יין ואינו רוצה שכר, ויאמר לי אני אין לי יין למכור אלא רק שכר אני מוכר, ויקח מידי צלוחית המים ויריקנה בתוך חבית השכר שלפניו, ולקח בידו דינר כסף מן הארגז שלפניו וימסור אותו לי עם הצלוחית רקנית ואלך כי מרוב הבלבול לא הרגיש בערמה להריח את הצלוחית, מאחר כי מראה המים ומראה השכר שוין הם, ונמצא בידי דינר כסף אמיתי שנתן לי מן הארגז וצלוחית מלאה שכר ואוליך את צלוחית השכר לרבי, וישאלני איך הבאת השכר הזה, ואומר לו לויתי דינר כסף מאיש אחד וקניתי לך השכר וישתה הרבי השכר ויחיה, ואחר ב' ימים פרע לי דינר הכסף, ונמצא אצלי שני דנרים כסף שבאו לידי בגניבה בערמה משל מוכר השכר. אך אני אחר שעשיתי הערמה הזאת נתחרטתי והסכמתי בדעתי להשיב הגזלה לבעל השכר חמש ידות ולא יספיק לי השבה של כפל שאמרה תורה שנים ישלם, ולכך חשבתי בדעתי לעשות משא ומתן בשני דנרים אלו וארויח בהם, כדי שאשיב לו עשרה דנרים שהיא השבה של חמש ידות, והתחלתי לעשות בשני דנרים שבידי סחורה בדברים קטנים הנמכרים לילדים

בבתי

בבתי הספר והצלחתי בעסק זה, ובימים מועטים נעשה אצלי קרן מאה דינרים וחשבתי בדעתי לעכב השבת הגזלה עד שארויח עוד ואשלם להמוזג בעל השכר ההוא, ואז במקום עשרה דינרים של כסף שחשבתי אשלם לו עשרה דינרים של זהב והייתי עוסק במסחר והיה לי הצלחה גדולה עד שעלה בידי קרן של אלף דינרי זהב, וחזרתי ועכבתי ההשבה של עשרה דינרי זהב שחשבתי בדעתי ואומר אשלם במקום עשרה דינרי זהב מאתים דינרי זהב, לכך עכבתי ההשבה עד שיהיה בידי עושר הרבה, וכאשר חשבתי כן היה שההצלחה היתה עולה בידי ברבוי מאד, ואחר שנתעשרתי ונעשה בידי עושר יותר מעשרים אלף דינרי זהב, אמרתי עתה הגיע העת לקיים את נדרי אשר נדרתי לשלם להמוזג ההוא מאתים דינרי זהב בעד שני דינרים של כסף אשר גזלתי ממנו, וציירתי בדעתי לעשות התשלומין האלה באופן זה, והוא כי אני אחר שנתעשרתי הייתי נחשב עשיר בעירי יותר מכל עשירים אשר בעיר, ולכן עשיתי הזמנה לכל העשירים שבעיר לסעודה גדולה אשר הכינותי בביתי, והזמין גם את רבי הזקן עמהם, והזמין עוד גם לאותו בעל השכר עמהם, והזמנה זו היתה לפלא בעיני המוזג ההוא, כי במה נחשב להיות נקרא לסעודה אצל עשיר כמוני עם עשירים ונכבדים שבעיר, והיה בוש לבא, ובע"כ בא מפני הכבוד, ואכל עם הקרואים, ואחר שגמרו הסעודה וקמו ללכת, אמרתי בלחישה לאותו המוזג וגם לרבי שישארו אצלי כי יש לי דברים לדבר עמהם, ולא יצאו מן הבית עם הקרואים, ואח"כ הבאתי אותם לחדר שלי, וקודם שדברתי דברי אמר לי המוזג פלא גדול יש לי על הכבוד שעשית לי בזה היום, לכן אבקש ממעלת כבודך שתודיעני טעמו של דבר, ואענהו טובה היא שאלתך ובעבור כן הבאתי אותך לחדר שלי עתה, ושמע נא את אשר אני מדבר, ואספר המעשה כולה ותהי לפלא גם בעיני רבי כי לא ידע בערמה אשר עשיתי בגניבה של שני דינרים אשר גנבתי, ואחר שגמרתי המעשה כולה הוצאתי מחיקי שני דינרים כסף ואתן להמוזג ואומר לו הא לך שני דינרים אלו אשר גנבתי מאתך, והוציא כיס אחד שיש בו מאתים דינרי זהב שהיה מוכן ומונח בחיקי ואמסרהו להמוזג ואומר לו, הא לך מאתים דינרי זהב אשר נדרתי לשלם לך תוספת על הגזלה שגזלתי, ואלו הדינרים של זהב יועילו לכפרת עוני שחטאתי בגניבה, ועל אשר איחרתי לעשות התיקון הזה כמה שנים, ויסלח לי השי"ת המרבה לסלוח. ע"כ המעשה אשר קרני :

ועתה אדוני הגד נא לי אם כנים הדברים שאומרים ברמז גימ"ל דל"ת שהוא לרמוז גניבה מביאה דלות, איך הגניבה שגנבתי הביאה לי הצלחה גדולה ועושר רב, וברגע הראשון עשתה פרי, כי אחר הגניבה בדינר הראשון שלקחתי צלוחית של שכר בדינר המזויף עלתה בידי ההצלחה תכף שלא הרגיש המוזג בזיוף הדינר ונתן לי השכר, גם אחר שלשה רגעים לקחתי ממנו בערמה דינר הטוב, ומאז ועד עתה אותם שני דינרי הכסף שבאו בגניבה עשו פירות ופירי פרות עד שהגעתי לעושר רב וכבוד גדול שאני עומד בו עתה :

ויען החכם ויאמר לו, הנה בפעם הראשונה אשר הצלחת ליקח צלוחית היין בדינר המזוייף, סיבת הדבר היה זה, מפני כי הן אמת הדבר שעשית הוא עון וגניבה, אך אתה חשבת שאתה עושה מצוה בזה הדבר להחיות נפש רבך, ולא היה לך פניה של הנאת עצמך שלא חשבת שתקח מרבך דמי השכר, על כן מאחר כי בלבבך עלה כונה של מצוה, לכך הצלחת ולא עשתה העבירה של הגנבה פועל רע במעשיך לסתור מטרת לבבך, ונעשה לך נס שלא הרגיש המוזג בדינר המזויף, אך בערמה השנית שמלאת הצלוחית מים ועי"כ קבלת מן המוזג דינר כסף, לא היה לך בזה כונה של מצוה, אלא אתה עשית הערמה בצלוחית כדי לגנוב מן המוזג דינר הכסף, אמנם מאחר שתכף ומיד באותו היום נתחרטת על מעשיך והסכמת לעשות תיקון להשיב את הגזלה בלי שום תפונה, ואשר איחרת מעשה התיקון של ההשבה, היתה כונתך לטובה כדי לשלם בעד גזלת שני דינרי כסף מאתים דינרי זהב, לכך הרע הנגזר מן השמים על כל דמים הבאים לאדם באיסור גזל וגניבה שלא יצליחו הבעלים בה, וכמ"ש על גימ"ל דל"ת שהוא גניבה דלות, הנה גזרה זו נסתלקה מעל שני דינרי הכסף שבאו לידך בדרך גניבה, ולא עשתה גזרה זו פועל בעסק שלך אלא אדרבה שרתה ברכה בעסק שלך, כי כונתך שהיתה לטובה דחתה גזרה זו מעליך, ואדרבה הביאה לך ברכה והצלחה, כי גלוי וידוע לפני הקב"ה טוב לבך בדבר ויודע שאתה תקיים מחשבתך הטובה אשר חשבת, וכאשר הוכיח סופך על תחלתך :

נמצינו למידין מכל הנז"ל דכל מה שיעשה האדם הן בטוב הן להפך, אין גוף המעשה עיקר אלא העיקר הוא מה שהלב מכוין וחושב בה, דאם גוף המעשה היא מצוה גמורה, והכונה שבלב אינה טובה, הרי זאת המעשה נמאסת לפני הקב"ה, ואם גוף המעשה הוא איסור, והכונה שבלב שיש לו במעשה ההיא היא טובה ונכונה הרי זאת היא רצויה לפני הקב"ה ויתן שכר לאדם בעבורה, וכמו ענין אהרן הע"ה בעגל, וענין יעל עם סיסרא, וכמו ענין מעשה הנפלאה הנז"ל, שהסביר לו החכם, אשר כונת לבו הטובה היא סיבבה לו ההצלחה מתחלה ועד סוף ודחתה מעליו הפורענות הגזורה על הממון שבא לאדם בדרך גניבה :

ובזה יובן וידעת עם לבבך, פירוש האדם צריך לשום ידיעתו ובינתו בכל הענינים שלו לדעת איך הם עומדים, ואיך נעשים, ואיך באו ואיך יהיו לעתיד ואיך יתנהג בהם, ובהנולדים מהם, אך לא ישים עיקר ידיעתו ובינתו בגוף המעשים הנעשים בגלוי, אלא עיקר ידיעתו ובינתו תהיה עם העולה והנמצא ומתהוה בלבבו דהיינו במחשבה ובכונה שתעלה בלבב שלו, כי יזדמן גוף המעשה רע וכונתו בה היא לטובה אז נחשב גוף המעשה הרע ההיא בכלל המצות, וכן להפך אם גוף המעשה טוב, והכונה שבלב רעה נחשב גוף המעשה בכלל רעות, ולז"א עם לבבך ר"ל עם העולה בלבבך באותו החלק תהיה הידיעה והתבוננות שלך שבזה תדע אם אתה צדיק טוב וישר או להפך, יען כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מייסרך, פירוש אם האדון שלח את עבדו לבית פ', ויש שני דרכים לפניו וצוהו לא תלך בדרך זה אלא בדרך האחר ועבר על דבריו והלך בדרך אשר צוהו שלא ילך בו, הנה אע"פ שהיתה הליכתו זו לטובה שנולד טובה גדולה מזה הדרך שהלך בו, עכ"ז אדוניו יקצוף עליו ויענשהו שעבר על דבריו, אבל אם היה כזאת במצות האב שצוה לבנו ועבר על דבריו והלך בדרך שציוהו אביו שלא ילך בו ונולד מהליכתו טובה גדולה ישמח האב, יען כי האב כל מה שיצוה לבניו לעשות כו"כ אינו מצוהו בעבור טובת עצמו אלא בעבור טובת הבן, וכיון שנעשה טוב ממעשה הבן אע"פ שעשה הפך מצות אביו ישמח האב כי נחשב בזה עשה רצון אביו, יען שמטרת רצונו של אב הוא שיצא פועל טוב ממעשה בנו, וכיון שיצא פועל טוב הרי נעשה בזה רצון האב :

ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. נ"ל בס"ד דראיתי להגאון דברי שאול ז"ל בפ' ואתחנן דף קכ"ג שכתב אמרתי דבר

חדש בטעם מה שאמרו אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס, דהנה עד"מ באיש עני העושה שירות לעשיר אחד ורוצה העשיר לשלם לו דבר מועט מה שעולה לו כפי הפעולה אשר עושה, הנה העני שהיה פקח אומר לו בי אדוני לא תשלם לי כלום כי כן החיוב על כל אדם להטיב את חבירו בכל מה שיוכל, על כן אני העני מחוייב להטיב ברגלי ובכל גופי ואתה מחוייב להטיב לי בממון במה שחננך הש"ית בכל יכולתך, נמצא בזה העני משתכר שאם ייטב לו בעד שכר פעולתו במה נחשב הוא, אבל אם ייטיב לו בשביל שמחוייב להטיב כפי יכלתו כדרך שזה עשה לו הטבה כפי יכלתו, נמצא משתכר יותר, ומעתה גם בשכר מצוה באמת במה נחשב הוא כנגד חסדי הבורא, וגם הפעולה בעצמותה קטנה היא שיגיע לו תמורה נגדה, ולכך הזהיר שלא יהיה ע"מ לקבל פרס והקב"ה יעשה לו מדה כנגד מדה כמו שהוא עובד רק לקיים מצות הבורא, כמו כן הקב"ה יתן לו כאשר יגדל חסדו אז תרבה שכרו. וזה לפענ"ד מה שבקש דוד הע"ה למדני אלהי לעשות רצונך רוחך טובה תנחני בארץ מישור, והיינו שאמר שהאמנם שאני מבקש לעשות רצונך כמו כן רוחך הטובה תנחני בארץ מישור היינו שאני עושה כאשר אני מחוייב, ואתה ברחמיך הרבים תעשה כפי יכלתך ולא כפי שכר פעולתי עכ"ל ע"ש :

והנה בודאי שאין כונת הרב ז"ל בנמשל שיאמר האדם לפני הקב"ה כאשר אמר אותו עני להעשיר שאני אעשה כך ואתה תעשה כך, דלפ"ז נמצא האדם עושה בשביל פרס, והיינו שרוצה שיטיב הקב"ה כפי יכלתו, ועוד אינו דומה הנמשל למשל, יען כי במשל העני טרח ויגע בכחו ועולם ידו לטובת העשיר אשר הכח הזה שעסק בו הוא של העני, ולכן תובע מן העשיר שיעשה עמו טובה כפי יכלתו מדה כנגד מדה, אבל בנמשל הכח שעוסק בו האדם בעבודת הבורא הכל הוא של הקב"ה, ובתחילת הכל הוא החיים שבהם עושה האדם כל המעשים כי רק החי עושה ולא המת, ותראה שהחיות של האדם ניתן מאת הש"ית בכל רגע ורגע בפ"ע, וכמ"ש כל הנשמה תהלל יה, ודרשו רז"ל על כל נשימה ונשימה תהלל יה, ונמצא בכל רגע ורגע נותן הקב"ה חיות לאדם שבהם עוסק כל העסקים שלו, וכן הענין בשאר חושים שבגוף נותן בהם כח כל רגע, וכן בהרכבת הגוף של האדם, אם יסיר הש"ית השגחתו מן גוף האדם יתבטל לגמרי, וכמ"ש בברכת אשר יצר את האדם בחכמה וכו', שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם א"א להתקיים אפילו שעה אחת, וברוך הוא המפליא לעשות, ועל כן אין האדם יכול לטעון ולומר לפני הקב"ה כאשר דבר העני עם העשיר במשל, ורק נראה כונתו של הרב בנמשל לומר, כי הקב"ה מאליו יתנהג עם האדם בכך לתת לו כפי יכלתו ולא כפי פעלו, וישוב דבריו בכך הוא דוחק, ובפרט לפי מ"ש על פסוק רוחך הטוב עלי :

ואיך שיהיה מה שכתבנו הוא נכון, דבאמת אין האדם יכול לומר לפני הקב"ה בתורת טענה כמו שאמר העני לעשיר, יען כי כל הכח של האדם הוא משלו יתברך, ולזה בא הכתוב ללמד לאדם שלא ישנה לומר כמו דברים אלו שאמר העני לעשיר בעד שכר פעולתו, וז"ש ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי החיל, ולכן כמו שאני עשיתי כפי יכולתי בכחי ועוצם ידי כן אתה עשה עמי טובה כפי יכלתך, וכמו שאמר העני לעשיר, הנה זה אינו אלא וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות, ונמצא מה שעשית אינו בכחך אלא ממה שנתן לך הקב"ה כח שהפקידו אצלך :

והוא הדבר אשר דבר התנא באבות תן לו משלו שאתה ושלך שלו, כלומר אל תטעה לדבר דברים שלא כהוגן, והיינו כמו שאמר אותו עני להעשיר אני עשיתי כפי כחי ויכולתי, וגם אתה תעשה כפי יכולתך, דבאמת אין לך משלך כלום אלא הכל הוא שלו יתברך, וכמ"ש דוד הע"ה כי ממך הכל ומידך נתנו לך :

ועוד נ"ל בס"ד לפרש הכתוב וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, בהקדים מ"ש בגמרא דערובין דף י"ח, א"ר ירמיה בן אלעזר דו פרצוף פנים היו לו לאדה"ר שנאמר אחור וקדם צרתני (פירש רש"י ז"ל מלפנים ומאחור צרת לי צורת פנים) כתיב, ויבן ה' אלהים את הצלע רב ושמואל ח"א פרצוף (פירש רש"י חלקו לשנים שהיה זכר מכאן ונקבה מכאן) וח"א זנב פירוש זנב היה לו לאדה"ר ונטלה ממנו וברא את חוה ע"ש :

ומאמר זה מוקשה למ"ד דו פרצופים שהיו שני גופים שלמים זכר מכאן ונקבה מכאן, למה קרי לחד בשם קדם, ולאחד בשם אחור, דאם קרי לנקבה אחור מאי גריעותא דנקבה למקרי לה אחור, ולזכר בשם פנים, דאם משום קיום העולם בפו"ר יש צורך בשניהם, כשם שא"א בלא זכר כך א"א בלא נקבה, ואדרבה הכל רואין בנקבה שהילדים יוצאין מבטנה, והיא המגדלת ומנקת אותם בזמן שא"א להם לחיות בעולם בלעדה, ואם בשביל חיוב המצות דהזכר מקיים מצות יותר, הנה באותו זמן לא היה חיוב אלא רק שבע מצות בלבד, ובאלו לא יש הפרש בין זכר לנקבה, וא"כ במה כוחו של הזכר שיהיה נקרא בשם פנים, ומה גרעון יש בנקבה שתהיה נקראת בשם אחור :

ותרצתי בס"ד דבר זה ע"פ המעשה אשר הביא בספר מעשה טוביה בשם אבן סינה, שאשה אחת בארץ המערב ילדה שתי בנות תאומות, אבל גופותיהם נבדלים בראש ובידים וברגלים ורק מחוברים במתניהם מן הצד, ויהי כי ארכו הימים תבעה אחת מהם להנשא ואחותה האחרת לא רצתה להנשא, והיא מעכבת שלא תנשא אחותה שלא יבא איש ויראה את ערותה והיא תראה את ערותו, ויהי היום ותבאנה שתיהן אל השופט, והיה השופט חכם גדול בחכמת הטבע, ויתבונן מדעתו ויחשוב כיון שהם שני גופים דבוקים זב"ז, מוכרח שיהיה הכח בגוף אחד מהם דוקא יונק ממנו, מה עשה, הושיבן על הקרקע ישיבה קטנה, וקרא ואמר לאחת מהן שהיא המעכבת את אחותה שלא תנשא, קומי את לבדך, ולא היה לה כח להתנועע ממקומה ולעמוד לפני השופט, ואז קרא ואמר להשנית המבקשת להנשא שתקום לבדה, ותכף קמה בכח וזריזות גדולה, באופן שמשכה עמה גם את אחותה, ואז ציוה השופט שתוכל זו להנשא ואין אחותה יכולה לעכב, כי מזה נתברר שזאת היא העיקר, דהכח עצור אצלה ואחותה טפלה לה, שיונקת כח ממנה ונחשבת כמו דלדול בשר לגבי זאת בעלת הכח, וכיון דזאת היא העיקר תעשה מה שלבה חפץ, וכן עשה שנשאת ע"פ השופט, זו שהיתה רוצה להנשא, ולא היו ימים מועטים עד שמתה אחותה מחמת הבושה והצער, ואחר זמן מועט מתה גם אותה שנשאת בעבור סרחון הנבלה הדבוקה בבשרה, עכ"ל ע"ש :

והנה מעשה זו שהביא מעשה טוביה מן בן סינא שנייא ממה דהוה באדם וחוה בדבר אחד, כי אדם וחוה היו דבוקים גב בגב, דנמצא פנים מכאן ופנים מכאן, וכמ"ש רש"י ז"ל, אבל במעשה של בן סינא, היו דבוקים מן הצד אצל המתנים וכל אחד מהם נראה בו פנים ואחור, ושמעתי דקודם כמה שנים נולד במקום אחד שתי בנות דבוקים זב"ז, כמו אופן המעשה של בן סינא והובא מעשה זו בעתונו של המגיד :

ומזאת

ומזאת המעשה מובן דכאשר יהיו שני גופים דבוקים זב"ז מוכרח שיהיה עיקר הכח גובר באחד מהם דוקא, והשני תש כח דנחשב לגבי אותו בעל הכח כמו דלדול בשר, וכאשר התבונן אותו השופט מחכמת הטבע ודן כן מדעתו ועשה נסיון ונתברר דבר זה לעיני הכל. ובזה נתיישבה הקושיא אשר נתקשינו במאמר אחור וקדם כרתני דמאי גריעותא דנקבה דקרי לה בשם אחור ומאי חשיבותיה דזכר עליה דקרי ליה בשם פנים, ובזה ניחא כי כיון שהיו שני גופים דבוקים זה בזה מוכרח שיהיה עיקר הכח הוא באחד מהם דוקא, וכיון דזיה באחד מהם מסתמא היה בזכר דסופו הוכיח על תחלתו דקא חזינן כח הזכר הוא יותר מן הנקבה, ולכן קרי לזכר בשם פנים ולנקבה בשם אחור דהיא טפלה לזכר מלך הכח :

והנה נודע כמו שנעשה בגוף אדם וחוה שנבראם דו פרצופין, ואח"כ נסר אותם, כן נעשה כיוצא בזה ממש בילירת נשמתם אשר גם נשמותיהם שכל אחת שלימה ברמ"ח אברים ושס"ה גידים נוצרו בתחלה דו פרצופין, ואח"כ ננסרו ובאו בעוה"ז כל אחד בגוף א' בפני עצמו, כי כל מה שנעשה בגופים בעת שנבראו מוכרח שהיה כזאת בנשמות, וכמ"ש בספרי המקובלים ז"ל וזה ברור הוא, ולכן לפי המונח הנז"ל שכל פרצופין הנבראים דבוקים זב"ז, מוכרח שיהיה עלור בזכר יותר כן הוא בענין הנשמות בהיותם דבוקים זב"ז קודם נסירתם :

אמנם זה הכלל זרוק חוטרא לאוירא אעיקרא קאי דאע"פ שהגופים של אדם וחוה אחר נסירתם נתן הסי"ת כח מחודש בחוה, מפני שהיא נפרדה בפ"ע ואין לה חיבור בגוף אדה"ר, כדי שתהיה יונקת ומקבלת כח ממנו, ולכך לריך שיתן לה הקב"ה כח חדש שתתקיים בו, הנה עכ"ז אין לה כח כמו כח הזכר אלא תהיה חסירה ופחותה ממנו מפני כי בתחלת ברייתם לא היה כח לנקבה אלא הכל היה לזכר והיא היתה דלה ועניה ולית לה מגרמה כלום, ולכך גם עתה שניתן לה כח חדש אינו שלם ואמיץ בכח הזכר הניתן בתחילת הבריאה כי זרוק חוטרא לאוירא אעיקרא קאי, דכל דבר הוא הולך אחר עיקר שלו, ולכן גם הנולדים מאדם וחוה לדורות עולם, אע"פ שכל גופים של זכרים ונקבות נולדים נוצרים ונולדים כל גוף בפ"ע ואין להם חבור זע"ז תהיה הנקבה תשת כח ואינה דומה כחה לכח הזכר, כי הכל הולך אחר העיקר שהיא חוה שהיתה נקבה הראשונה וממנו יולאים כל הנולדים בדור אחר דור, ולכן אומרים תשש כחו כנקבה שמייחסים תשות הכח לנקבה. ועד"ז הוא ג"כ בנשמות כדאמרן דנשמת הנקבה היא תשת כח, ואין לה כח כמו כח נשמת הזכר. וזהו הטעם שהנשים פטורות ממ"ע שהזמן גרמא מפני שאין כח לנשמת האשה לעשות פעולות במלות כמו הזכר :

ובזה יובן בס"ד, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, בא הכתוב לעורר לב איש ישראל הזכר, כי עם הזכר הוא מדבר כאן, שיזכור חסדו יתברך שמתחלת היצירה נתן לך כח יותר מן הנקבה, כדי שבזה תזכה לעשות חיל בתורה ומלות, ולכן מספר האיש יותר על מספר האשה, כי כאן יו"ד, ובאשה ה"א שהיא חלי מספר יו"ד :

ולזה סיים הכתוב, למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כיום הזה, כי דוגמת זכר ונקבה הנמלאים בבני אדם, שהזכר עיקר הכח הוא אללו שמקיים גם מלות שהז"ג, ומשלו מאיר לנקבה במלות אלו, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל, כן עשה הקב"ה בשמש וירח, כי הירח לית לה מגרמה כלום, ומקבלת אורה מן השמש, והקב"ה הבטיח לישראל שסופם להיות נשלמים בכל מלות התורה ולא ידח מהם נדח ויהיו דוגמת שמש המאיר לירח, כן יהיו הזכרים מאירים לנקבות, כמ"ש ואוהביו כלאת השמש בגבורתו, וידוע כי השמש נקרא בשם יום, ולז"א למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך שתהיה כיום הזה, היא השמש הנקראת בשם יום :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח. כי הקרתי בטעם מנהג האם כשמלמדת בנה הדבור תחלת הכל מלמדתו לומר אבא ואימא, כי אומרת לו אמור אבא אמור אימא, וחוזרת עליו במלות אלו עד שילמד אותם לומר אבא ולומר אימא, ונראה הטעם ע"פ מ"ש הקדמונים, כי זכירת האדם את חבירו בשמו גורמת ומוספת אהבה ביניהם, יען כי נפש חיה הוא שמו, שכל אדם חיותו תלוי באותיות שמו שהם לינורות השפע שלו, וע"י הכל קריאת השם יהיה התקשרות והתחברות לזה עם זה, ולכך הקויב אינו נח לו כפי טבעו להזכיר שם שם אויבו בשמו, כמ"ש רז"ל ע"פ מדוע לא בא בן ישי אל הלחם, שלא הזכיר שאול את דוד הע"ה בשמו הטוב, ולכן האשה מלמדת את בנה לזכור ולומר אבא ואימא, כי אותיות אלו של שם אבא ואימא כשיאמר אותם התינוק יהיה לו על ידם התחברות והתקשרות עם אביו ואמו להיות נשמע להם ולאהוב אותם, והנשים למדו מאבותם מדורות הקדמונים לנהוג כך בעבור טעם זה, אעפ"י שאין הנשים טו יודעים הטעם :

ובזה מובן בס"ד ממילא הטעם שנתן לנו הקב"ה רשות לזכור שמו יתברך בפינו, כי בחסדו הגדול נתן לנו רשות בזה לטובתינו, כדי שע"י זכירת שמו יתברך בפינו יהיה לנו התקשרות ודבקות בו יתברך ככתוב ואתם הדבקים בה' אלקיכם וכו', ועל ידי כן נזכה לעשות חיל בתורה ומלות ומע"ט. ובזה יובן וזכרת את ה' אלקיך, פירוש מה שניתן לך רשות לזכור את שם ה' אלקיך, הנה בזה הזכירה נותן לך כח לעשות חיל בתורה ומלות, כי בדבוקינו בו יתברך נזכה לקיים התורה והמלות :

ועתה ישראל מה ה' אקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' וכו'. י"ל אומרו כי אם נראה לשון יתר, והו"ל שואל מעמך ליראה את ה', ונ"ל בס"ד דידוע בדיני התנאים בענין תנאי קודם למעשה, אבל אם הקדים המעשה התנאי בטל ומעשה קיים, והרמב"ם ס"ל דאם אמר על מנת לא בעינן דיני תנאי הנז', ורק בשלא אמר על מנת אלא אמר אם, אז בעינן קודם למעשה, ובהקדים המעשה התנאי בטל והמעשה קיים, ויש פוסקים דס"ל בכל גוונא בעינן תנאי קודם, ועיין בא"ה"ע סי' ל"ח. איך שיהיה לדעת הרמב"ם ז"ל יש לחלק בין אמר ע"מ לבין אמר אם, ובזה תמלא כי הסי"ת הפליא חסדו עם ישראל, דאע"פ שתלה השפעת הטובה בקיום המלות בכמה מקומות לא עשה התנאי בלשון ע"מ אלא עשאו בלשון אם דכתיב בפרשת יתרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם וכו' והייתם לי סגולה מכל העמים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, הרי עשה תנאי שנשמע בקולו, אך באמת הוא הקדים המעשה שכבר מעת יליאתם ממלרים עשה אותם סגולה מכל העמים, והשפיע להם טובה גשמית רכוש גדול ע"י האן וגם השפעה רוחנית כי היה הולך לפניהם יומם בעמוד ענן, וגם השפיע להם רוח נבואה בתוך הים וגם נשא אותם על כנפי נשרים הם המלאכים ונתן להם מן, לחם מן השמים, וגם מים מסלע וכמה טובות הטעים להם בגשמיות וברוחניות עד זמן מתן תורה שעשה עמהם התנאי הנז', שנמלא התחיל במעשה קודם התנאי, וע"כ אע"פ שעשה תנאי וישראל חטאו בעגל לא ניטלו מהם ענני כבוד ולא פסק המן מן השמים ולא פסקו המים

אלא

אלא נשארו כל הטובות אצלם, כי הדין הוא באומר בלשון אם התנאי בטל והמעשה קיים, ואם היה אומר בלשון על מנת אז לדעת הרמב"ם ז"ל היה מועיל התנאי והמעשה בטל :

וכן כמו תמצא אח"ז ששנה התנאי ועשאו מחדש דג"כ לא אמרו בלשון על מנת אלא בלשון אם, דכתיב אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם וכו' וכללות הטובות האלה אשר זכר בתנאי כבר עשאם להם כבר, וכנגד המטר שהוא מים פשוטים הוא המטיר להם לחם מן השמים, דכתיב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים והיה זה קודם מתן תורה וקודם תנאי הראשון, גם מ"ש כאן ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו כבר יש אצלם כל זה כל משך מהלכם במדבר, דאחז"ל כשניתן להם הבאר היה כל נשיא שורט במטהו שריטה א' והיתה השריטה נעשית נחל יוצא מן הבאר עד שבטו, ועל הנחל ההוא יעלה כמה אילנות וזרעים, הרי יש בידם זה קודם תנאי של אם בחקותי. ומ"ש ואכלתם לחמכם וישבתם לבטח היה זה להם, ומ"ש והשבתי חיה רעה מן הארץ, היה זה להם שהענן היה הולך לפניהם ומסיר ועוקר כל נחשים ועקרבים וחיות רעות, וכן ונפלו אויביכם לפניכם לחרב כבר עשה זאת להם תכף ביציאתם ממצרים במלחמת עמלק, דכתיב ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, וכל אלה הטובות עשה להם קודם תנאי של אם בחקותי, וכיון דאמר בלשון אם התנאי בטל והמעשה קיים :

וז"ש ועתה ישראל ראה, ודקדק מה ה' אלקיך שואל מעמך, ר"ל דקדק בלשון שהוא שואל מעמך בתנאים שהתנה עמך שלא אמרם בלשון על מנת אלא אמרם בלשון אם, וזהו כי אם ליראה את ה', אם דייקא, כלומר אותם בלשון שהתנה על היראה, כדי שאם תחטאו לא תאבדו ולא יסלק טובותיו מכם כדין ע"מ, דהתנאי קיים והמעשה בטל, אלא אמרם בלשון אם, דאז התנאי בטל והמעשה קיים :

ובזה יובן בס"ד לפרש הפסוקים בישעיה, למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלקי משפטי יעבור הלא ידעת אם לא שמעת וכו', והכונה כי היו ישראל מתאוננים ודואגים בחשבם דאחרי חטאם גם אם יעשו תשובה תסתלק מהם כל הטובות של הגשמיות ושל הרוחניות אשר נתנו להם מהשי"ת, מפני שעשה השי"ת תנאי עמהם בתוכחה הן בשל בחקתי והן בשל כי תבא, אם תשמעו כו"כ טובה תקבלו, ואם לא תשמעו כו"כ פרעניות יפגעו בכם ואסלק שכינתי מביניכם ואסתיר פני מכם, וכיון דעברו על התנאי ראוי שיהיו בטלין כל יעודים הטובים, וז"ש למה תאמר וכו' כיון דנסתרה דרכי מה' שעברתי על תורתו ומצותיו ראוי כי מאלקי משפטי יעבור, לקיים משפט כתוב בדברי התוכחות ולהפסיד היעודים הטובים, ועל זה בא הנביא להשיב להם, הלא ידעת אם לא שמעת, ר"ל התנאי של לא שאמר אם לא תשמעו לי כו"כ יהיה בכם, ידעת. דלכך אתה דואג מן הפרעניות הכתובים בזה התנאי של לא תשמעו, וכי אם לא שמעת בתמיה, כי הלשון של אם דנקיט רחמנא בתנאי שלא אמר לשון על מנת אלא לשון אם, וכיון דאמר לשון אם למה אתה דואג מן הפרענות של התוכחה שהוא העדר הטוב והשגת הרע, והלא בלשון של אם הדין הוא התנאי בטל והמעשה קיים, וכבר קדמה המעשה לתנאי, על כן ושמחת בכל הטוב :

פרשת ראה.

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. י"ל תיבת היום נראה לשון יתר. ונ"ל בס"ד, דידוע חקירת המפרשים ז"ל, איך ישראל מתקיימים בעולם אחר שאמר הקב"ה עליהם הקללות אשר בתוכחה של בחקותי וכי תבא, דאע"ג דנאמרו על תנאי אם לא תשמעו לא פלטי מכל הקללות, אע"פ שהם עושים רצונו של מקום ויש בהם צדיקים גמורים בכל דור ודור, דהא קי"ל קללת חכם אפילו על תנאי פועלת נזק, וכ"ש מ"ש הקב"ה, ותירצו דאיתא בזוה"ק כל קללות האמורים בתוכחה יש בהם פירוש של ברכות, דאם ישראל עושין רצ"מ יתקיימו בהם כל הקללות כפי פירוש של הברכות, ונמצא דאין כאן קללות מעיקרא. גם ידוע מ"ש רז"ל שהשמש נקרא בשם יום, גם ידוע מ"ש הראשונים ז"ל ע"פ טעמו וראו כי טוב ה' כי מן השמש מוכח שהרע של כל דבר הוא נעשה מצד האדם, אבל מאת ה' לא תצא הרעות, ודבר זה יש לו דוגמא בשמש, כי הבריא יתענג באור השמש, וחולה וכואב עינים יזוק מאור השמש, נמצא השמש יש בה שני הפכיים בנושא אחד, שהיא טובה לזה ורע לזה, והרע הוא מצד האדם אבל הקב"ה ברא את השמש טוב, וכן הקללות אשר בתוכחה הנה הקב"ה אמרם בתורת ברכות, ואם יחטאו יתקיימו הדברים בהם בתורת קללות, וז"ש, ראה אנכי נותן לפניכם דברים בתוכחה שהם דוגמת השמש הנקרא יום שיש בו שני הפכיים טובה לבריא ורע לחולה, כן אני נותן הדברים שהם ברכה וקללה, שיש בהם פירוש של ברכה ופירוש של קללה, כי מאתי יצאו הדברים האלה בתורת ברכה, אך לחוטאים יתקיימו הדברים בתורת קללה, דוגמת השמש שהיא עונג טוב לבריא, ונזק רע לחולה, ופירש דבריו ואמר את הברכה אשר תשמעון וכו' :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דהיום קאי על השמש שנקראת בשם יום, שהאדם ילמוד ממנה מוסר השכל בראותו שהשמש בקיץ שמתחיל מן ניסן ראש חדשים לוה מן הלילה ופורע בימי החורף ואינו גוזל להיות לוה ואינו משלם, וכן האדם ילמוד נאמנות מן השמש כי האדם לוה מהקב"ה שפע מזון וחיים ע"מ לשלם בקיום תורה ומצות ומע"ט, וכמ"ש בספר מדרש שמואל כמאמר התנא באבות החנות פתוחה והחנוני מקיף וכל מי שירצה ללות יבא וילוה, וזה מוסר גדול לאדם הלוה מהקב"ה חיים וטובה ומזון בעוה"ז בעבור שהוא ישאר בצדקתו עד יום מותו ולא יחטא שצריך להיות משלם הלואתו כשמש שהוא לוה ומשלם, וכל זה הוא בברכה דהיינו שלוה מהקב"ה שפע מזון וטובה וחיים ע"מ לשלם בעבור זה בעסק התורה וקיום מצות עשה ומדות טובות :

וכן נמצא דבר זה של הלואה ותשלומין בענין הקללה, דהיינו אם חטא אדם בעונות שיש בהם חיוב מיתה וכרת שצריך למות בעבורם תכף ומיד בעוה"ז, ולא נשאר לו חיים בעוה"ז כדי לעשות בהם תיקון ותשובה להשלים החסרון ולבנות החרבן שהחריב בקדושה בעונות אלו הנה הוא לוה מהקב"ה חיים בעוה"ז שיתן לו חיים בעוה"ז כדי שיחיה ויעשה פדיון להשלים החסרון, ולבנות החרבנות שהחריב ע"י תשובה ותענית ועסק התורה שג"כ יהיה לוה ומשלם, כמו השמש שהוא לוה ומשלם, וכן הוא ישלם בעשיית התיקון בתשובה, ועסק התורה ובתענית ולא יהיה לוה החיים בעוה"ז בעבור התשלומין ואינו משלם :

נמצא יש לאדם שני מיני עסקים בעוה"ז שצריך להיות לוה בעבורם מהקב"ה מזון וחיים וטובה בעוה"ז, והם הא' הוא שעוסק כדי ליטול ולנחול חלק בעוה"ב, וגם כדי ליקח חלקים של נ"ק השייכים לנשמתו להשלימה בהם, וזה העוסק א"א לעשותו אלא בעוה"ז במשך הימים, ואם לא יתן לו הקב"ה חיים ומזון בעוה"ז כפי השיעור שצריך לו א"א לגמור העסק הזה הן ליטול חלקי השלם בעוה"ב, הן להשלים נשמתו בכל חלקיה השייכים לה, וזה העסק מכנהו הכתוב כאן בשם ברכה,

כי

כי טובה זו כדי ליטול ברכה של חלק עוה"ב ושל שלימות נשמתו, ועסק הב' הוא אם חטא האדם ונכשל בעבירות חמורות שעשה בעבורם חרבן גדול בקדושה שצריך להיות יורד לגהינם ואינו עולה דאז הוא עוסק בעוה"ז בתיקון הקלקול ובנין החרבן ע"י תשובה ועסק התורה והמצות, שבזה ינצל מגהינם ומקללה שלה, וגם בעבור עסק זה צריך שילוה מהקב"ה שפע חיים ומזון כדי שיחיה בעוה"ז ימים ושנים כפי השיעור הצריך לתיקון, וגם הלואה זו שהיא לדחות הקללה צריך להיות לוה ומשלם שלוה מהקב"ה חיים ומזון בעוה"ז ע"מ לשלם מכאן ולהבא בחיים שהוא חי בהם בעשית תשובה ותענית ובעסק התורה והמצות וכל אדם הלוה מהקב"ה בעבור שני מיני עסקים אלו שהם הא' כדי להשיג הברכה של גן עדן, והא' כדי לדחות הקללה של גהינם יהיה דוגמת השמש שהוא לוה ומשלם, ויהיה דומה ללוה רשע ולא ישלם :

וז"ש ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, כלומר ראה שאנכי נותן לפניכם את השמש הנקראת יום, שהיא לוה ומשלם כדי שתלמדו ממנה מוסר שגם אתם תהיו לוין ומשלמין הן בעסק של השגת גן עדן שהוא השגת ברכה, הן בעסק של דחיית גהינם שהוא דחיית הקללה, ופירש הכתוב המקומות שבעבורם יהיו שני מיני עסקים אלו שרמוזים בברכה ובקללה, ואמר את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלקיכם, בעבור השגת עוה"ב הנקראת בשם אנכי כנודע, וזהו אשר אנכי, כלומר אושר של אנכי זו עוה"ב וג"ע שמצוה אתכם היום, מצוה לשון צוותא, והקללה אם לא תשמעו וכו' וסרתם וכו' דאז תתחייבו בעבור זה ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם, פירוש תלכו לגהינם ששם שולטים המשחיתים ומלאכי חבלה הנקראים אלהים אחרים אשר לא ידעתם אותם בהיותכם בעוה"ז, שהם כמו השדים ורוחות רעות הנראין בעוה"ז :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד אומרו ראה אנכי נותן לפניכם היום, דעלה טיבה קמ"ל, שכל אדם יביט ויסתכל בדעתו שאין לו בעולם אלא רק היום שהוא עומד בו, והסתכלות הזאת מהניא ליה בין בברכה ר"ל בזמן שיש לו עושר וטובה הרבה, דהיצה"ר מושך לבו לגאוה גדולה ונשיאות ראש מחמת רוב טובה ע"ד וישמן ישורון ויבעט, דאז הסתכלות זו אהניא ליה שלא יבעט ולא ירשיע כיון דהוא רואה בדעתו שאין לו בעולם אלא אותו היום שעומד בו, דאפשר שבלילה תצא נשמתו ולא תחזור אליו עוד וישאר פגר מת ולקברות יובל, והן בקללה שיש לו צער ויסורין הן בדוחק הפרנסה הן בחלאי גופו, ואם יסתכל בכך אז ישקיט וינוח מן הצער, וכמו שאמר החכם אל תצר צרת מחר שמא מחר איננו ונמצאת מצטער על עולם שאינו שלך, ולז"א ראה והביט במחשבתך ובשכלך, כי אנכי נותן לפניכם היום, ר"ל היום הזה שאתם עומדים בו בלבד, וראיה שכלית זו טובה היא וצריכה לכם הן בזמן שיש בו ברכה וטובה, הן בזמן של קללה :

ועוד נ"ל בס"ד דידוע דהשבת מכונה בשם היום, וכמ"ש רז"ל ע"פ אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו, דכתיב תלתא היום כנגד שלש סעודות של שבת שהם משפיעים ברכות לימי החול, וכמ"ש ברכת ה' תעשיר זו השבת, וידוע דהן אמת מן השבת יש ברכה היינו לשומרי שבת, אבל למחללי שבת הא קללה כי כל המחלל שבת במלאכה מביא קללה לעצמו וקללה לעולם, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל ע"פ מחלליה מות יומת. והנה תמצא כי לפני אותיות ישראל באלפ"א בית"א יש אותיות שבתכם, ובזה פרשתי בס"ד מאמר רז"ל אמרה שבת לפני הקב"ה רבש"ע לכל הימים נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג, וא"ל הקב"ה ישראל יהי' בן זוגך ע"כ ונרמז זה כי לפני אותיות ישראל יש אותיות שבתכם יורה שישראל והשבת הם בן זוג, וז"ש ראה אנכי נותן לפניכם היום הוא השבת שנקרא בשם היום נותן אותו לפניכם דיקא, כי לפני אותיות ישראל יש אותיות שבתכם להורות שאתם ושבתכם כאחד חשיבי, וזה השבת המזדווג עמכם הוא ברכה להשומרים אותו וקללה להמחללים אותו, ולכך תהיו נזהרים בשמירתו :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ראה אנכי וכו', בהקדים מה שפרשתי בס"ד בפסוק ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה, והוא כי אומרים בברכית העמידה בברכת השיבה, והסר ממנו יגון ואנחה, ואיתא בסידור הרש"ש ז"ל שצריך לכוין יגון על פלוני ואנחה על פלונית, כי כל הצרות הם באים על ידם, וידוע כי בזמן הגאולה תתהפך הקללה עצמה לברכה, וכמ"ש וממתוק הרפאך, והיינו כי היגון יתהפך לששון, ואנחה תתהפך לשמחה, והענין יובן בס"ד, כי ב' אותיות אחרונות של יגון וב' אותיות אחרונית של ששון הם שוים ורק ההפרש היא בשתים הראשונות שיתהפכו להיות י"ג דיגון לאותיות ש"ש, והתהפכות זו תהיה ע"י מיתוק הדינים הנרמזים בשופר שהם סוד ש' ור' ופ"ו, וכמ"ש האר"י ז"ל בשער הכוונות בסוד השופר שכולל כל בחינות הדינין דהיינו שם אלקים פשוט לבדו הוא פ"ו, ובמלוי יודי"ן הוא ש' וברבועו היא ר' הרי אותיות שופר כוללת כל הדינין ומתוקם יהיה במספר אחד הנמשך מן הכתר שה"ס אל"ף, ובזה יהיה מספר פ"ו למספר פ"ז, והסוד הוא ראשו כתם פז, ונמצא השופר שהוא כולל כל הדינים הוא מספר תקפ"ו, וע"י המיתוק שיהיה לו מן תוספת מספר אחד יהיה תקפ"ז, ועל כן כאשר תוסיף מספר תקפ"ז שהוא סוד מתוק הדינים על מספר י"ג דיגון יהיה מספר שש, ואז בזה נעשו אותיות יגון אותיות ששון שנהפך היגון לששון ובזה יובן רמז הכתוב ואחבשך בש"ש ואכסך מש"י אותיות שמי :

גם עוד תמצא דאנחה תתהפך לשמחה, כי גם כאן ב' אותיות אחרונית שוים הם בזה ובזה, ורק שני אותיות הראשונים הם כאן אותיות א"נ וכאן הם אותיות ש"מ, וההפרש שיש ביניהם הוא מספר רפ"ט. וידוע כי התיקון והגאולה הם תלויים בבירור הרפ"ח ניצוצין שהם רפ"ח עם הכולל, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד הכתוב טרף נתן ליראיו יזכור לעולם בריתו, וכן מפורש בסוד כונת הפרוטה שצריך לכוין באותיות פרוטה רפ"ט ו"ה לבררם ולתקנם כנודע. והנה אם תוסף רפ"ט על מספר נ"א דאנחה יהיו אותיות אנחה אותיות שמחה, ובזה נהפכה האנחה לאותיות שמחה, ועל זה התפלל מרע"ה על מרים, אל נא רפא נא לה, כלומר תרפא לה אותיות נא דאנחה, ובזה תתהפך האנחה לאותיות שמחה, ולזה התפלל דוד הע"ה על זמן הגאולה, אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא שתצליח לאותיות נא דאנחה ביוסף עליהם מספר הבירור של רפ"ט ויהיו אותיות ש"מ, ובזה האנחה תתהפך לשמחה :

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כמין חומר ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, קראה שמחת עולם, בגאולה זו שאין אחריה שעבוד עוד ופירש הדבר ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה, כי היגון יתהפך לששון בתוספת מספר המיתוק שהוא תקפ"ז על אותיות י"ג דיגון שנעשה בזה ששון, וכן האנחה תתהפך לשמחה על ידי מספר הבירור שהוא רפ"ט על א"נ דאנחה, ובזה תתהפך האנחה לאותיות שמחה כי תתבטל שליטת פלוני ופלונית שהם יגון ואנחה לגמרי מן העולם, וכמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ :

עוד נקדים מש"ה בבכי יבואו ואחז"ל שהגאולה תלויה בבכיה, ונודע שהבכיה מורה על הקללה כי אין בוכין אלא על הקללה, ולכן בבשורה של הגאולה לעתיד כתיב מנעי קולך מבכי, והענין שהבכיה תתהפך לעתיד

לאותיות ברכה והוא כי ג' אותיות מן בכיה ושלשה אותיות מן ברכה הם שוים, והפרש שיש ביניהם הוא באות בלבד, והיינו כאן יו"ד וכאן רי"ש אחד, ואם תוסיף מספר ק"ן על יו"ד של בכיה תהיה אות ר', ובזה יתהפכו לצירוף אותיות בכיה ויהיו לצירוף אותיות ברכה:

והנה זה המספר של ק"ן הוא הארת הבינה הנקראת לין כמנין ק"ן, שכתב הרב מאורי אור ז"ל שלין הוא הארת הבינה, ולכן מכפר על עונות המלח סוד הבינה, ולכן כל הרוצה הלין שב בתשובה שהיא סוד בינה עכ"ד ע"ש. וידוע דאחז"ל כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, פירוש תשובה עלאה שהיא הארת הבינה שנקראת לין כמנין קן, ולכן כאשר תאיר הארה זו בשלימות שעי"כ יעשו התחתונים תשובה שלימה למטה לא יצטרכו עוד לבכיה, דאז יהיה נוסף על יו"ד דבכיה מספר קן שהוא כמנין לין שהוא הארת הבינה ונעשה אות ר' ובזה יתהפך צירוף בכיה לצירוף ברכה. ובזה יובן בס"ד קן גם לחשך כי הבכיה היא מחשכת אור עיניו של אדם, ושם לה מספר קן שיהיה נוסף על הבכיה, ועי"כ תתהפך לברכה:

עוד נקדים הידוע שכל צרה וצרה שלא תבא נקראת בשם מכה, וכמ"ש וממכותיך ארפאך, וכן פרענות דמצרים נקראו בשם מכות, ופרשו הטעם כי הצרה ע"י שם אדנ"י במספרו ס"ה כמנין מכה, ולכן עשר מכות דמצרים כולם יצאו מן המלכות מן י"ס שבה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל, וידוע בשם אדנ"י שעולה ס"ה כמנין מכה הוא במלכות:

גם ידוע מ"ש הרב קה"י ז"ל בשם הזוהר דאריך שה"ש הכתר נקרא מאה שהוא כולל כל י"ס שכל א' כלולה מן עשר הרי מאה, ולכן סוד של מאה תמצאנו בכמה ענינים מאה ברכות בכל יום, מאה אדנים למשכן מאה מפתחאן נמסרו לנשמה ברדתה לעוה"ז כמנין לך לך, ומאה פעמים שמים כתוב בתורה ומאה פעמים שם כתוב בתהלים, וקומת אדה"ר מאה אמה, ואברהם אע"ה נקרא אברהם שהוא אותיות בר מאה, ויצחק אע"ה נתברך ומצא מאה שערים, וידוע שבכל צרה שהיא מכה כאשר יתגלה אור אריך שה"ש הכתר הנקרא מאה תתבטל, ולכן אחז"ל כשתיקן דוד המע"ה מאה ברכות נתבטל המות שהיו מתים רבים בכל יום, כי בתיקון מאה ברכות נתעוררה ההשפעה מן אריך שה"ש הכתר הנקרא מאה ונתבטלה המכה שנהפך צירוף מכה לצירוף מאה, והיינו כי אות א' רומז לאריך שהוא סוד הכתר ובגלוי הארת אריך נסתלק אות כ' של מכה המורה על כליה ונעשה במקומו אות א', ואז צירוף מכה נעשה צירוף מאה:

נמצא הטובה תהיה על ידי שלשה הפכיות של אנחה ובכיה ומכה שיתהפכו לצירוף שמחה ולצירוף ברכה ולצירוף מאה, דאז במקום נ"א יהיה ש"מ, ובמקום יו"ד יהיה ר', ובמקום כ' יהיה א', הרי אותיות הטובה הם אותיות מרא"ש. ובזה יובן בס"ד מ"ש בלעם, מה אקוב לא קבה אל וכו' כי מראש צורים אראנו, רמז על אותיות הטובה שהם אותיות מראש שיהיו במקום אותיות אנכ"י הנז"ל, ולכן נתנבא יחזקאל הע"ה בסימן י"ז, על מלך המשיח ונתתי מראש יונקותיו, רמז בזה על אותיות מרא"ש הוא שיהיו במקום אנכ"י שהם באנחה ובכיה ומכה ויהיו באותיות מראש שמחה וברכה ומאה:

ובזה יובן בס"ד, ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, כלומר ראה אותיות אנכי שהם א"נ באנחה ואות כ' במכה ואות יו"ד בבכיה, הנה היום ברכה וקללה שלא נעקרו ונתקנו לגמרי, אלא כאשר ישראל עושין רש"מ לפי שעה נתקנים ויהיה במקומם אותיות מרא"ש, וכשאין עושין רש"מ ישארו אותיות אנכי במקומם בצירוף אנחה ומכה ובכיה, וזהו ברכה וקללה. ר"ל נתקנים ויהיו מורים על ברכה פעמים ישארו בלי חילוף ויהיו מורין על קללה, וזה הוא היום דוקא שלא נעשה התיקון בשלימות, אבל אחר שיהיה התיקון בשלימות יהיו נתקנים לגמרי שיתחלפו אותיות אנכי באותיות מרא"ש, ופירש הדבר על עת עתה, את הברכה אשר תשמעו נקיט אשר, שהם ג' אותיות מן מרא"ש הנז' שהם מתחלפים בשלשה לצירופים הטובים, שהם ברכה שמחה מאה, ובקללה לא אמר אשר כי קאי על עת שאין עושין רש"מ דאין אותיות אנכ"י מתחלפים:

ונתת את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל. נ"ל בס"ד תיבת על ר"ל סמוך, ועליו מטה מנשה, וסמוך לאותיות גריזים מלמעלה יש אותיות טי"ב קל, כלומר הברכה שהוא השפע והשכר יהיה גם על טוב קל שעושה האדם, וכמ"ש התנא באבות והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. ואת הקללה על הר עיבל אותיות המבטא הם עבל, כי היו"ד אינה יוצאה במבטא, ולמעלה מן אותיות עבל באלפא ביתא, יש אותיות כסא שהוא לשון זמן מועד כמו ליום הכסא יבא עתו, וכן בכסא ליום חגנו, והכונה אין הקב"ה גוזר פרענות על החוטא תכף ומיד בעת שיחטא, אלא גוזר להיות לו פרענות זו אחר זמן כדי לרחם עליו שיקדים לו הפרענות קודם הזמן, ואז בשביל הקדימה ינכה לו מן הפרענות מחצה או יותר, כאשר יזדמן ככה במקח וממכר שמוכר ראובן לשמעון סחורה בחלוף דבר בהקפה לי"ב חודש, ואח"כ אומר כן במזומן ינכה לך מן החוב מאתים, ולז"א והקללה על הר עבל שהוא לזמן רחוק כדי שאח"כ יביאנה קודם הזמן וינכה לו ממנה חלק גדול, וזה חסד גדול מאתו יתברך:

הלא המה בעבר הירדן. נ"ל בס"ד הטעם שנתן הקללה והברכה בא"י ולא בארץ סיחון ועוג מפני כי ארץ ישראל היא תחת שליטת החסדים, משא"כ ארץ סיחון ועוג, אע"פ שהיא נחלקה לבני שבטים ואפי' עכ"ז היא נחשבת בחו"ל שהיא תחת שליטת הגבורות ורמז זה בכתוב הלא המה בעבר הירדן דהיינו אותיות שהם אחרי הירדן מעבר השני הם אותיות כ"ה ש"ס והיינו חמשה פעמים חסד עולה ש"ס וכל חסד כלול מחמשה חסדים שהוא כ"ה דחמשה פעמים חמשה הוא כ"ה:

השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה. נ"ל בס"ד, ע"פ מ"ש הרב מגלה צפונות בפרשת ואתח' דף כ"א ע"א מ"ש הרב אברבנאל ז"ל, בפירוש הנביאים, שמלך לאחד שהיה משומד לע"ז ושאל לו למה המיר, והשיב קודם היה לי אלוה שהוא רואה אותי ואני לא רואה אותו, עכשיו בחר לו באלוה שהוא רואה את אלוה שלו אבל האלוה אינו רואה אותו, וכונתי לומר דיותר טוב לו להכנס תחת רשות הע"ז אשר עינים להם ולא יראו שאז יהיה עושה מה שלבו חפץ, כיון דזה האלוה שלו סומא בבתי עיניו שאינו רואה אותו ע"כ ע"ש. ונראה כי לכן קרבן עולי רגלים נקרא עולת ראיה, שנקרא על שם הראיה ללמד דעת להאדם, כי האלוה הקדוש שאנחנו עובדים בבהמ"ק הוא רואה ואינו נראה, משא"כ עובדי ע"ז האלוה שלהם נראה ואינו רואה, אוי לה לאותה בושה של הע"ז ואוי לה לאותה כלימה שלה, וז"ש השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, ר"ל לא תעלם בבתי ע"ז אשר גם אתה לבדך תראה, ואין הע"ז העומדת שם רואה אותך, כי סומא היא ועינים לה ולא תראה כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך, שהוא מקום בהמ"ק, שם תעלה עולותיך, כי שם השראת אור שכינתו יתברך שהוא רואה ואינו נראה:

לא תעשון כן לה' אלהיכם. נ"ל בס"ד כי שלמה המע"ה אמר

אמר בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים, ופירשתי בס"ד הכונה דידוע דארץ ישראל היא סוד המלכות הנקראת כן כי המלכות היא סופא דכלהו דרגין, ולכך נקראת כן, כלומר מושב של כל העשר ספירות והעולמות ולשון כן הוא מלשון כיור וכנו, ולכן גם ארץ ישראל מכונית בשם כן שהיא מושב אקים. וידוע כי האורות הצריכים לה תמיד הם אורות מ"ו של מלוי שם הוי"ה ביודי"ן שעולה ע"ב והמלוי שלו הוא מספר מ"ו כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בביאור מאמר רז"ל שאמרו כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל הוא בן עוה"ב, ופירש ארבע אמות ר"ל ארבע האורות של מ"ו, כי אמה עולה מספר מ"ו יע"ש. ובזה פרשתי בס"ד מ"ש בשירת הים תביאמו ותטעמו בהר נחלתך, תחלק התיבות לשתים ויקרי בהו תביא מ"ו ותטע מ"ו בהר נחלתך היא א"י, וז"ש שלמה הע"ה בנה בניתי בית זבול לך הוא בהמ"ק, ועי"כ נעשה מכון לשבתך, כי תצרף מ"ו עם כן יהיה צירוף מכון שיאירו האורות של מ"ו במקום הנקרא כן, וכשיחטאו ישראל מוכרח שיסתלקו האורות של מ"ו, וישאר אותיות כן במכון כי ידוע שהחטא גורם סילוק ההארות וישאר המקום שהוא כן ריקם. כי הסילוק הוא באורות ולא במקום, וז"ש לא תעשון כן לה' אלהיכם כלומר לא תחטאו שבזה יסתלקו האורות שהם מ"ו, וישאר רק כן שהוא מקום ריקם לבדו בלי האורות של מ"ו:

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' אלקיך נותן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך מאחיך האביון. י"ל אומרו באחד שעריך לשון יתר הוא. ועוד אומרו בארצך קשה, וכי מצוה זו תלויה בארץ היא, דודאי גם בחו"ל מחוייב שלא יאמץ לבבו ולא יקפוץ ידו מאחיו האביון. ונ"ל בס"ד, ע"פ מעשה באחד עני מאלו המחזרים על הפתחים, אשר הולך יחף ורגליו מלוכלכים בטיט נכנס לבית עשיר אחד בחצרו וחדריו מרוצפים באבני שיש לבן זך ונקי וחשוב מאד, והוא דחק ונכנס לפני העשיר בחדר מושבו לקבל צדקה, כי היה ערום ועריה, ונדרס על הרצפה נתלכלכה הרצפה בטיט שברגליו ויצעק העשיר בקול גדול עליו, ויכהו על הלחי באומרו, לא נבל כי לכלכת את הרצפה, ויצו למשרתיו להכותו ולגרשו חוצה. והעני עומד בכל כחו ולא רצה לצאת, ויאמר לעשיר המתן לי עד שאדבר עמך דבר אחד ואז אצא ויאמר דבר. ויא"ל העני הנה כל יום אנחנו אומרים בשבח ברוך שאמר, ברוך מרחם על הארץ ברוך מרחם על הבריות, נמצא אנחנו משבחים להשי"ת בשתים אלה שהוא מרחם על הארץ וגם מרחם על הבריות, והאדם צריך שילמוד לעשות כמדותיו של הקב"ה כמ"ש רז"ל מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, ואתה ראיתיך שלמדת ממדת הקב"ה לרחם על הארץ, כי צר לך מאד על שנתלכלכה הארץ, דלכך קללתני וגם הכיתני בעבור הארץ, ואיך אתה פוטרני בלא צדקה, שהיה לך ללמוד ג"כ מאלוקה השנית של ברוך מרחם על הבריות, כן אתה בראותך אדם ערום ועריה ורעב צריך שתתן לו צדקה בשביל הכסות והמזון, ויבוש העשיר מדבריו ויתן לו. ע"כ:

כן התורה רמזה מוסר זה להעשיר שנתן לו השי"ת ארץ טובה כן לדירתו כן לכרמו ותבואותיו, והנה הוא שם על הארץ לעבדה ולשמרה ולנקות את הדירה מזבל ומכל דבר מאוס, והוא מהדר ומיפה אותה ושומרה מכל דבר המזיק לה, ואיך לא יחוס על בריה שהיא נאה כמותו ובצורתו הטביע בצלם אלקים לכסותה ולזון אותה ולדחות מעליה כל דבר המזיק לה. והנה נודע ששני מיני אביונים הם, הא' שאין ניכר בו העניות, כי לעיני הרואין הוא לובש מלבוש הראוי וחסרוניו נודעים בביתו ובחומותיו, ויש עני שהוא מחזר על הפתחים בעומד אצל הפתח וצועק על רעבונו ועל חסרון לבושו וגם זה, שזה ניכר חסרונו לעיני העשיר:

ולז"א כי יהיה בך אביון מאחד אחיך, כלומר יש לו יראת שמים שנחשב אחיך שדומה לך בנקיות וכשרות, אך מזלו הוא ברע שהוא מחזר על הפתחים שהגיע למצב זה, שיהיה דופק וצועק באחד שעריך לבקש צדקה ממך, ואתה רואה חסרונו בעיניך, הנה אתה תביט שעה זו בארצך אשר ה' אלקיך נותן לך, כמה וכמה אתה חס עליה לשמרה ולנקותה וליפותה ולהדרה, ואז ע"כ לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך מאחיך האביון, כי תאמר בלבבך, כמו שאני מרחם על הארץ אשר נתן לי השי"ת כן אני צריך לרחם על הבריות:

כי פתח תפתח את ידך לו והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר. נ"ל בס"ד בהקדם מה שפרשתי בס"ד הפסוק במשלי כ"ח חכם איש עשיר בעיניו ודל מבין יחקרנו, והוא ע"פ מעשה בעשיר שהיה לו יראת שמים בכל ענייניו ורק היה קמצן מאד שלא היה נותן אפילו פרוטה לעני, ויתחכם שלא ישא בכיסו מטבעות של נחשת ושל כסף אלא רק של זהב, כדי שאם יפגע בו עני בשוק או בבית הכנסת לבקש ממנו צדקה יאמר לו שאין לו כסף בחיקו ואפילו פרוטה של נחושת כדי ליתן לך, והיה עני אחד מתלבש אחריו לבקש ממנו צדקה ולא יכול לו, והוא הבין בערמומית שלו, שאין נושא בכיסו מעות של כסף ושל נחשת אלא רק של זהב, אך איני יכול לבקש ולומר לו תן לי ליראה זהב, כי תהיה בזה בעיני כל הרואין, ויכול זה להשיב לו לא אתן לך זהב, ומי אתה שאתן לך זהב, ולא יבוש מן בני אדם אם יסרב ויאמר לא אתן לך, כי מי יתן זהב לעני המחזר ברגליו בין האנשים לבקש פרוטות, אך העני היה מביט ורואה כל יום בתפלת שחרית שמתפלל העשיר בבית הכנסת ורואה כשהוא מגיע לפסוק פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, הן באשרי שקודם יל"ר, והן באשרי שאחר תפלת העמידה היה מאריך בפסוק זה הרבה, ופותח שתי ידיו כלפי השמים בכל משך אריכות הפסוק הזה, וישאל העני מאיש אחד שהיה ריע לאותו עשיר, והיה מתפלל כל יום אצלו, למה העשיר הזה מאריך בפסוק זה ופותח ב' ידיו בו, ויאמר לו, זה מתחילתו לא היה עשיר ושמע מחכם א' כי פסוק זה אם יכוין האדם בו היטב ויאריך בו מסוגל הוא לעושר ופרנסה טובה, שיתעשר ע"י הפסוק הזה, וכן היה שנזהר כל יום לומר פסוק זה בכונה, ומאריך בו והועיל לו שנתעשר, ולכך הוא פותח שתי ידיו באמירתו כדי לקבל השפע מלמעלה בשתי ידיו ונתחזקה אמונתו בדבר זה, על כן הוא נזהר בו בכל יום ג"פ, כיון דהיה לו נסיון בכך, ואחר שהיגד לאותו עני דעתו של אותו עשיר שהוא מקבל כל יום שפע העושר ע"י אמירה וכונה של פסוק, ולכן הוא פותח שתי ידיו באמירתו כדי לקבל השפע בעת שהיא מן השמים אז נתחכם אותו עני ליקח מן העשיר שני זהובים, מה עשה, בא בתפלת שחרית וישב כנגדו, וכשהגיע אותו עשיר לפסוק פותח את ידך ופתח ידיו, קפץ אותו עני ועמד לפני העשיר ופתח שתי ידיו לקבל ממנו צדקה, וזה העשיר בראותו כך הרגיש בדעתו כי עתה א"א שלא יתן צדקה לתוך ידו של עני שאם לא יתן יפסיד, שגם מן השמים לא יתנו לו שפע בפתיחת ידו שהם פתוחים לקבל השפע באמירת הפסוק זה. כי יאמרו בב"ד של מעלה כמו שהוא רואה לעת עתה יד העני פתוחה לפניו ולא נתן בה כלום בדין הוא שגם לידיו הפתוחות לא ניתן כלום, והיה בנו יושב אצלו, והוכרח לומר לבנו שיתן שתי פרוטות נחשת לשתי ידים של העני הפתוחות והולך לומר לבנו מפני כי הוא לא יש לו פרוטות נחושת בכיסו, ועוד כי ידיו עודם פתוחות, כי לא גמר הפסוק עדיין ולא יכל להשתמש

לשבתאם בידיו, ויען העני ויאמר להעשיר אני אקבל פרוטות הנחשת ואלך, אבל אתה הפסיד, יען כי מתן פתיחת ידיך תלוי במתן פתיחת ידי, לכן כמו שאתה נתת לידי מתן גרוע שהוא של נחשת גם השפעה לפתיחת ידיך תהיה גרועה, ונכנסו דברים של העני בדעתו של אותו עשיר, כי ראה שהם דברי טעם נכוחים ונכונים, ובע"כ אמר לבנו שיתן לתוך ידו של עני שתי דינרים של כסף, ויאמר לו העני אני אקבל דינרים אלו ואלך, אך אתה תפסיד, כי על ידי שנתת כסף שהוא מתן בינוני, גם השפעתך תהיה שיעור בינוני ולא תהיה גדולה וטובה מן המובחר, ויאמר בדעתו אמת זה מדבר ובע"כ אמר לבנו תקח מן הכיס שבחיקי שני דינרים של זהב, דהיינו שני לירא"ם ותתן לתוך ידיו של עני הפתוחות, וכן עשה וקבל העני שני לירא"ם של זהב והלך לו, ואז העשיר השכיל הפסוק הנז' בפתיחת שתי ידיו בכונה שעושה בכל יום :

ובזה יובן הכתוב במשלי כ"ח, חכם איש עשיר בעיניו, כאותו העשיר שנתחכם להיות פוטר עצמו מבקשת העני ממנו כסף או נחושת כשפוגע בו בדרך או בבית הכנסת, באומרו אין לי בכיסי ואיני משקר כי באמת נזהר שלא להניח כסף ונחשת, אך דל מבין כאותו שדברנו במעשה הנז' יחקרנו, שעשה לו המלאה שבעל כרחו נתן לעני לא כסף ונחשת אלא זהב כנ"ל .

נמצא טענה גדולה ועצה נכונה עשה העני הנז' בהמלאה הנז' באומרו לעשיר אם תתן דינרים של נחשת לפתיחת ידי אני אקבל, אך אתה הפסיד שבזה יהיה בפתיחת ידיך שפע גרוע, ואם תתן לפתיחת ידי דינרי כסף אני אקבל, אך אתה תפסיד, כי ע"כ יהיה בפתיחת ידיך שפע בינוני, אבל אם תתן לפתיחת ידי מתן חשוב, גם בפתיחת ידיך יתן שפע חשוב, ולזה מיעץ הכתוב לאדם פתח תפתח בלשון כפול, כלומר פתח ידך לפני הקב"ה לקבל השפע כמו שתפתח את ידך לו לעני, שאם תפתח ידך לתת לו מתן חשוב, אז גם אתה פתח ידך לפני הקב"ה כדי לקבל שפע חשוב, ואם תפתח ידך לעני במתן בינוני גם אתה פתח לפני הקב"ה לקבל שפע בינוני, ואם של העני גרוע גם שלך גרוע :

ואמר עוד הכתוב עצה טובה אחרת והוא, והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו, והכונה כי יאמר אדם אין האדם חייב ליתן צדקה אלא מי שיש לו הרוחה שבוע והותר, אבל אם יש לו הרוחה מצומצמת איני חייב לפרנס העני, אך אלו דברי הבל הם, שאם יש לו הרוחה די והותר והוא נותן צדקה מן הנותר, אין לו חשיבות בדבר זה ואין זו מצוה שיש בה אור, דאיך יתכן דברי זהב באוצרו שאין לו צורך בהם, והעני ימות ואינו מחייהו, אלא צדקה שיש בה אור היא שנותנה מן מזונותיו המצומצמין, וכמ"ש כי נתן מלחמו לדל, לחמו דייקא, ר"ל מפרוסה של אכילתו נתן ממנה לדל, ויש רמז לזה בעינים של האדם שאין האור יוצא אלא מן השחור, כן אור המאיר של הצדקה אין אורה מאיר בעליונים ובתחתונים, אלא כשהיא יוצאה מיד אדם שנותנה מתוך דוחקו שפרנסתו חשובה דבזה יש לו רבותא, וכמ"ש כי נתן מלחמו לדל, ר"ל מלחמו המתפרנס בו, אבל הנותן מן היתרון והרווחה שיש לו אין לו רבותא בזה לקבל שכר מן הדין בעוה"ז ובעוה"ב, ולז"א והעבט תעביטנו תיבת והעבט קרינן בה בהפך אתוון הב"ט ע"ן, כלומר תביט בעין שלך איך האור יוצא מן השחור, כן אור הצדקה מאיר מן הנותן אותה מתוך דוחקו וחשבתו, ואתה הבט עין שלך ותדע כי ראוי שתעביטנו לעני די מחסורו אשר יחסר לו, וכיון דשכרך גדול הוא מחמת שאתה נותן הצדקה מתוך דוחק איך תתגלגל שלא תתן צדקה מחמת שאתה דחוק :

נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך וגו'. כי היצה"ר יש לו ב' טענות מזוייפות למנוע את האדם מלתת צדקה לעניים, הא' אין אתה יודע מדתו של זה העני וטבעו ומזגו והרגל שלו כדי שתתן לו כפי מדתו וטבעו והרגלו ותחייהו, וכיון שאין אתה יודע טבעו ולימודו טוב שתמשיך ידיך מליתן לו כדי שלא תכשל בשפיכות דמים, וכמ"ש בגמ' על עני אחד שבא לפני רב נחמיה לבקש ממנו פרנסה, וא"ל רצונך שתגלגל עמי בעדשים גלגל עמו בעדשים ומת אותו עני מפני שהיה מפונק ולא הורגל בזה ושמא יזדמן לפניך כאותו עני ונמצא אתה בא לידי ש"ד. גם אמרו שאם הוא בן טובים וגדולים שמלומד לרכוב על סוס ועבד רץ לפניו צריך לעשות לו כן ולא יצא י"ח במצוה אלא עד שתעשה לו כן, מעשה בהלל הזקן שרץ לפני אדם כזה ג' מילין שלא מצא מי שירוץ לפניו ושמא יזדמן לפניך אדם כזה ואין אתה עושה לו כמנהגו מפני שאין אתה מכירו, ונמצא שלא יצאת י"ח אע"פ שפזרת מעות בעבורו, והרי אתה מביישו. על כן טוב שלא תכניס עצמך במצוה זו, ותעלים עינך ממנה מפני שאין אתה יודע המדה שצריך למדוד למצוה זו :

ויש עוד דרך אחרת בענין הצדקה שהאדם דר בעיר שאין מנהג העשירים ליתן בידם צדקה לעניים ובני טובים. אלא יש בעיר ההיא גבאים ופקידים שכל אנשי העיר נותנים ממון המעשר של הרווחים לידם והם מחלקים צדקה לעניים ובני טובים שירדו מנכסיהם, ועל כן טענות כזובות הנז' לא שייכי באותו מקום כיון דאין העשיר נותן בידו לעני ולשום אדם אלא נותן לגבאים, ובזה ניקה העשיר מן מכשלות הנז' שהיצה"ר מיכנו מהם, הנה לאלו יבא היצה"ר בדרך אחרת דאם רואה עשיר שהוא נותן מעשר הריוח שלו לצדקה כי כך נהגו אבותיו ומוכרח גם הוא להפריש מעשר כספים, וא"א שיבטלנו הנה לזה אומר לו היצה"ר תשמור כסף המעשר בתיבה אצלך ולא תתן ממנו פרוטה להגבאים לחלק מדי שנה בשנה ומדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו, יען כי אלו העניים אם לא יתנו להם הגבאים צדקה לא ימותו, דכולם יש להם יכולת לפרנס עצמם ובני ביתם ורק הצדקה תהיה להם סיוע והרווחה ובלעדה לא ימותו, ונמצא אין נעשה בממון הצדקה שלך פקוח, אך ברבוי השנים יזדמן מצוה שיש בה פקוח נפש לרבים, כגון פדיון שבויים רבים או שנת בצורת שבאותו זמן יזדמן העניים מתים ברעב וצריך לזה ממון הרבה ואין הקומץ משביע, על כן אם אתה תשמור כסף המעשר שלך אצלך, אפשר שברבוי השנים במשך עשר שנים או יותר יהיה אצלך סך חשוב המשביע רבים, ונמצא אתה מחיה נפשות הרבה בממונך, ואם אתה נותן כסף המעשר על יד על יד מדי שנה בשנה להגבאים לחלקו לעניים פשוטים אז כשיזדמן ענין גדול שיש בו חיות נפשות, ואין אתה יכול ליתן שיעור מספיק וכסף המעשר אינו בידך נמצא אתה גורם איבוד נפשות לעניים המוטלים ברעב, שאם היה הכסף הזה בידך הייתה מחיה אותם בו. ואמרתי משל על שני טענות אלו שהיצה"ר בא בהם והוא משל שהחייטים שבעיר היו מהלכים בליל החורף ברחובות העיר לאור הלבנה הזורח שם בכל תוקף, ויהי עמהם החייט של המלך ג"כ מטיילין יחד, ויאמרו החייטים לחייט המלך מדוע אתה לוקח שכר על חליפת שמלת המלך עשרה זהובים ואנחנו שכרנו מאנשי העיר על כל חליפה שני זהובים, ומלאכת ידינו היא בשוה שאין מלאכת התפירה שלך טובה ממלאכתינו אפילו משהו. ויאמר החייט של המלך, יתרון הזהובים אשר אני לוקח אינו בעבור מלאכת התפירה אלא בעבור יתרון שכלי ובינתי, ויאמרו מהו יתרון שכלך על שכלינו

שלנו, מאחר שהמלאכה היא שוה כמינו כמיך, ויאמר אתם קודם שתעשו דתפירת הבגדים צריכים אתם למדוד בחוט המדה קומת בעל הבגד מכף רגל ועד ראש ארכו ועוביו ורחבו כדי לכוין הבגד כפי קומת הלובש אותו לא חסר ולא יתר, מבא"כ אני בבגדי המלך א"א למתוח על קומת המ"ך קומת המדה, הן באורך הן ברוחב הן בעובי, אלא רק בהבטת עיני בו אוכל לידע בכיון אורך ורוחב קומתו לעשות לו הבגד כמדו ממש לא חסר ולא יתר, ועל חכמה זו יש לי אני לוקח יתרון השכר :

ויאמרו החייטים טוב הדבר אשר דברת, הנה בעתה הלבנה הזאת המאירה על ראשנו שלחה שלוחה אלינו ותאמר הלא כתוב בתורה כי תראה ערום וכסיתו, ואתם לובשים כפלי כפליים להגין עליכם מן הצינה, והם רואין אותי ערומה אין לי אפילו חלוק אחד ללבוש אותו בימי הקור החזק הזה, ואנחנו נכמרו רחמינו עליה, אך אין בידינו לעשות לה הדבר הזה, כי אנחנו לא נוכל להתפיר בגד אא"כ נדע אורך ורוחב ועובי הקומה ע"י קנה המדה שנמתח עכ"ו, וזה א"א להיות מגיעים אללה, על כן אתה אשר לפי דבריך יש לך חכמה גדולה שתוכל לכוין מדת הבגד בלתי שתמדוד כי אם בהבטת עין מרחוק הנה בעתה חובה מוטלת עליך לעשות בגד ללבנה שתלבשנו בימי הקור והצנה הללה :

ויאמר החייט, אני בודאי אוכל לידע המדה בהבטת עין מרחוק, אך שתי סיבות יש אשר ימנעוני מלעשות הדבר הזה, הא' כי הלבנה איננה נראית לעיני במלב אחד והכונה אחת, כי בתחלת החדש תתראה חצי עיגול קטן עוביה כעובי חבל דק, וכל לילה ולילה תתרחב ותתעבה יותר עד שתתראה עיגול שלם, וזה העיגול השלם ג"כ אינו שוה גודלו, פעם נראה גדול פעם נראה קטן, על כן א"א להכין לה בגד מתוקן כפי מדתה, כי היא איננה עומדת שלימה אלא פעם קצרה פעם ארוכה פעם קטנה פעם גדולה פעם שלימה פעם חסרה, והסיבה השנית שמונעת אותי היא, שאם אעשה לה בגד להתכסות בו יתעלם ויסתר אורה ולא תהיה מאירה לכל יושבי חלד, כי התכסה בבגד אשר אעשה לה, ועתה יקומו ויצעקו עלי כל יושבי הלד שהבאתי חושך לעולם, ולכן טוב שתשאר ערומה שיהנו הבריות מאורה בלילות :

וכן הענין במצות הצדקה לעניים, א"א לשער ולצמצם להם מדה ידועה, כי פעם יזדמן עני שיספיק לו דינר כסף ואני אתן לו עשרה, שאבדתי תשעה דנרים על חנם, ויש עני שצריך לו מאה דנרים ואנכי לא אדעהו ואתן לו עשרה, נמצא לא יצאתי ידי חובתי עמו, וכן יש שא"א לו לאכול אלא תרנגולת פטומה ויין ישן ואני איני מכיר בו ואתן לו עדשים והוא בוש ואוכל ומת, וכדהוה באותו עני דרבי נחמיה, ויש שהוא מורגל בעדשים ואיני מכיר בו ואתן לו תרנגולת פטומה על חנם ללא צורך, ויש שהוא עני מרוד ולובש בגד חשוב ואטעה בו, כי אחשוב שאינו צריך ולא אתן לו, והוא מת ברעב, ויש להפך שהוא רמאי ולובש בגדים קרועים וטלואים ואחשוב שהוא עני ואתן לו, ובאמת אינו צריך כלום, ולכן אני נמנע מליתן ולא אשגיח במצוה זאת מפני שאין אני יכול לעשותה כמתכונתה, וכמו שטען החייט של המלך בטענתו הראשונה שהוא נמנע מלעשות בגד ללבנה, מפני שא"א לו לעמוד על מדתה לעשות לה כמתכונתה :

והטענה השנית של דרך השני שמיטען היצה"ר לבני אדם שדרכם ממנהג אבותם להפריש כסף מעשר ולתתו ליד הגבאים לחלקו ואין מחלקים בידם כלום, שבזה לא יועילו טענותיו הנז"ל בדרך הראשון, כיון דאין נותנים הם בעצמם הצדקה כדי שיחשבו למכשול, ולכן הוא מייעצם לעכב כסף המעשר אצלו כמה שנים עד שיזדמן ענין פדיון שבויים הרבה שצריך להם ממון הרבה או שנת בצורת שהעניים מתים ממש ברעב. דאז הצדקה תחיה נפשות ולא יספיק לזה ממון מעט, ואם יתן ממון המעשר לגבאים לחלקו שנה בשנה על יד על יד, נמצא הוא מחשיך לעולם בעת צרה, כי אלו שלוקחים צדקה בתמידות מיד הגבאים לא היו מתים בלעדי הצדקה הזאת, אך בשנת בצירת שיש חושך ואפלה לעניים, והצדקה מאירה להם באור החיים אם לא יתנו להם כסף מרובה כדי ספוקם ימותו, אז נמצא אם יתן הממון לעניים נהוגים הוא מחשיך לעולם בשנת בצורת, וכמו שטען החייט, שאם יחוס על הלבנה לעשות עמה חסד לחממה יהיה גרמא למנוע האור הזורח על יושבי הלד ונאיר להם, ויהיו כמה אלפים ורבבות בני אדם יושבים בחשך :

ובאמת כל אלה המה טענות של הבל דודאי חייב האדם ליתן צדקה לעני הפושט ידו לקבל צדקה כפי מה שעיניו רואות בו, ומה שאזניו שומעות, ואין לו לחוש שמא רמאי הוא ואינו ניכר לאחרים, וגם אין לו לחוש שמא הוא כאותו עני שבא לפני רבי נחמיה בגלגל עמו בעדשים ומת, כי רבי נחמיה מאחר שלא היה בידו יותר טוב מן העדשים, והוא שאלו בתחלה אם יאכל עמו עדשים והשיב הן, לא נמצא אשמה על רבי נחמיה בזה, ויש לו שכר מצוה, אע"פ שמת אותו עני באותה אכילה, וכמ"ש בגמרא שאמר רבי נחמיה אחר שמת אותו האיש אוי לו לזה, והק' בגמרא הול"ל או לו לנחמיה שהרגו לזה, ותרץ אין לרבי נחמיה אשמה בדבר זה, ואיהו מחייב בנפשיה דלא הו"ל לפנק עצמו כולי האי, וע"כ אם האדם לא יהיה פונה לטענות של הבל שמסביר לו היצה"ר למנעו מנתינת הצדקה לעניים הרי זה זוכה לברכה בשכר הצדקה יותר מן הראוי כיון דיצה"ר מראה לו טעמים לפטור עצמו מהצדקה ואין פונה אליו בזה :

ובזה יובן נתן תתן לו לבון כפול, כלומר תתן בכל אופן שיהיה ויזדמן לפניך, ואע"פ שיפול בהם טענות של הבל למנוע בהם מתן הצדקה לעניים, עכ"ז אתה נתון תתן לפי ראות עיניך בכל דבר ודבר, ולא ירע לבבך בתתך לו לחשוב שמא זה רמאי, ואין אני ולא אחרים מכירים בו, או שמא הוא מפינק מאד, כאותו עני שבא לפני רבי נחמיה, ואם אני מאכילו מאכל פשוט וגרוע ימות, וכדהוה באותו עני, וכן כיוצא בטענות אלו, שיצה"ר טוען לאדם בנתינת הצדקה, אל ירע לבבך בהם כי בגלל הדבר הזה שאת עושה צדקה, באופן שיצה"ר ימצא לו בה מקום לטעון טענות שמונעות אותך ואין אתה שומע לו אלא אתה עושה ומקיים נתינת הצדקה בכל אופן שיהיה, אז יברכך ה' אלקיך יותר מאם אתה עושה מצוה שאין היצר יכול למצוא לך טענות על ביטולה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד כפל הפסוק נתון תתן לו, והוא כי באדם יש ב' מידות, שהם מדת החסד מתייחסת לימין, ומדת גבורה מתייחסת לשמאל, וכשיעשה מצות צדקה שהיא בתורת חסד תהיה שמאל דוחה, ר"ל מדת הגבורה העצורה בקרבו דוחה את המצוה, כי תמציא לו טענות של הבל לפטור אותו ממנה, אך ימין שהיא מדת החסד אשר בקרבו מקרבת אותו אליו שמייעצתו ליתן צדקה ולהטיב לזולתו. אמנם יש אדם שהוא ע"י מעשיו ממתק הגבורה שהיא השמאל שבו, ועושה את השמאל ימין שיהיה כולו חסד, וכאשר יבקש העני או הגבאי צדקה ממנו הוא נותן אותה מצד ימין שבו, וגם מצד שמאל שבו שאינו כשאר בני אדם שדרכם להיות שמאל דוחה וימין מקרבת אלא זה גם השמאל שלו מקרבת אותו למצוה זו :

ודנה ידוע שיש שני מיני הצלחה לאדם, הא' היא הצלחה טבעית שזה צריך להזהר לעשות שמירה לממונו בטבע, דהיינו שלא ישלח סחורה ממקום היוקר למקום הזול,

אלא ממקום הזול למקום היוקר, ולא ישלח סחורתו בדרכים שיש בהם שבוש ולסטים, אלא ישלח בדרך מיושב שקט ושאנן, ועם שיירה גדולה, ולא ימכור בהקפה לאנשים שאינם נאמנים, ולא ישלח סחורתו בימות הגשמים אא"כ עושה לה כיסוי ועטוף נכון וכפול, וכן עז"ד, כי הזוכה להצלחה טבעית צריך להזהר ולשמור ממונו מכל נזק טבעי, ואם אינו נזהר בזה הוא מפסיד בודאי, אבל יש אדם שזוכה להצלחה נסית, דאע"פ שגולח סחורתו מתקום היוקר למקום הזול וגם שולח בשבוש דרכים, וגם מוכר בהקפה לאנשים שאינם נאמנים, וכיוצא בזה, לא יהיה לו בעסקי שום נזק ודבר רע, כי זה הדין יתהפך לו לרחמים והשמאל לימין. וידוע כי הצלחה טבעית תהיה על ידי השפעה משם אלקים, ולכן אותיות אלקים עולה מספר הטבע, אבל הצלחה נסית תהיה ע"י אותיות שם הוי"ה ב"ה שהוא פועל למעלה מן הטבע, וכמ"ש בס"ד לעיל בפרשת וירא ע"ש:

וז"ש, נתן תתן לו כפל הלשון לרמוז שתתן מצד הימין שהוא מדת החסד, וגם מצד השמאל שהוא מדת הגבורה, שיהיו בהסכמה אחת בנתינת הצדקה ולא תהיה שמאל דוחה וימין מקרבת, ולז"א ולא ירע לבבך בתתך לו, ר"ל ירע הלב שהוא בשמאל, אלא גם השמאל תהיה מסכמת שמתהפכת לימין כי בגלל הדבר שאתה ניתן מצד הימין, וגם מצד השמאל שנעשה השמאל ימין תזכה שיברכך ה' אלקיך שם הוי"ה שהוא פועל למעלה מן הטבע שיהיה לך הצלחה נסית ולא תהיה השפעתך מתגלגלת ע"י אותיות שם אלקים שהיא פעולה בטבע דוקא:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, דידוע כי הפרנסה תמשך מבחינת שם הוי"ה במלואו שעולה ס"ג אשר המלוי שלו עולה מספר ל"ז, וכמ"ש בספר מדרש אליהו לעט"ר הרב מור אבי זלה"ה, על פסוק השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך, והיינו יהבך מספר ל"ז השלך על שם הוי"ה הפשוט, ובזה נשלם מספר ס"ג. ואז הוא יכלכלך ע"ש, ותקנו במ"א, בשלמת אותיות הפשוט של שם הוי"ה נשלמים במצות הצדקה, כמ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בפסוק והיה מעשה הצדקה שלום, והיה אותיות הוי"ה נשלם ע"י מצות הצדקה, אות יו"ד בפרוטה שנותן העשיר, ואות ה' בחמש אצבעות הנותן, ואות ו' בזרוע הנותן, ואות ה' אחרונה בחמש אצבעות המקבל, וכנז' בספר הלקוטים ע"ש. אך אותיות המלוי של שם ס"ג, במה יהיו נשלמים, וכתבנו דנשלמים בפיוס שמפיים העשיר את העני והפיוס הוא בדבור שהוא הבל היוצא מפיו, ומספר הבל הוא ל"ז שהוא מלוי שם ס"ג, גם הפיוס יוצא מן הלב שמספרו ל"ז, כי אותיות הלב עולה ל"ז והכל ענין אחד, נמצא אותיות הפשוט של הוי"ה נשלמים במעשה הצדקה, כמ"ש והי"ה מעשה הצדקה שלום, והיה אותיות הוי"ה, וכמ"ש מהרח"ו, והמלוי שהוא מספר הבל נשלם ע"י הפיוס שהוא הבל היוצא מתוך האדם, ובזה נשלם שם הוי"ה במלוי ס"ג, ואז ישתלשל שפע הפרנסה, וכמ"ש השלך על ה' מספר יהבך, ואז הוא יכלכלך בשם זה של ס"ג. וז"ש נתן תתן לו שתי נתינות שהם ממון מבחוץ ופיוס מבפנים, ולא ירע לבבך בתתך לו לומר, לא די לו שאתן לו ממון, אלא אטרח עמו לפייסו בדברים ג"כ, יען כי בגלל הדבר הזה, גלל עולה מספר ס"ג הנשלם ע"י הדבר הזה של הפיוס יברכך ה' אלקיך, שהם ס"ג הוא יכלכלך שברכה של הפרנסה ממנו תשתלשל:

ועוד נ"ל בס"ד, כי עני אותיות אמצעיות שלו שהם נקראים לב השם שלו, כי כל אמצעי נקרא לב בכל מקום, וכמ"ש רז"ל על בהמ"ק שנקרא לב, בשביל שהוא אמצעי שממנו נתפשט העולם לארבעה צדדין, וכן כתב הרמב"ם ז"ל דכל אמצעי נקרא לב, ואמצע שם עשיר הוא אותיות י"ש, לרמוז שהעשיר ע"י שנותן ממונו לצדקה זוכה לעוה"ב הנקרא יש, דכתיב להנחיל אוהבי יש, אבל מי שהוא עשיר ואינו נותן מן ממונו לצדקה יתהפכו אליו אותיות י"ש שהם לב של האומר שלו לרוע שתתחבר אות ש' לשני אותיות רק, ועם אות יו"ד אשר עמה תהיה צירוף ריק וצירוף קר"י, כי כיון שהוא ריק ממצות הצדקה יהיו דבוקים בו אותיות הרע"ה שנקראים בשם קרי, על שם מקרי הזמן הבאים ונעשים על ידם, אבל אם עושה בעושרו צדקות ישארו אותיות ש"י של תואר עשיר שיש לו, כמו שהם, וכמשמען שזוכה לנחלת יש של ש"י עולמות, ע"י מצות הצדקה שעושה בעשרו:

נמצא בעשיר יש אותיות האמצעים שבו שהם לב שלו אותיות ש"י, ובעני לב אותיות שמו הוא אות נו"ן, ותצרף לב העני עם לב העשיר יהיה צירוף שי"ן שהוא מספר חמשה פעמים חסד שעולה שי"ן שהוא מספר ש"ס, ואז ישתלשל ברכה שלימה מן חמשה פעמים חסד שרמוזים בלב העשיר ולב העני שנכללים יחד, ויש בהם מספר ש"ס שהוא מספר חמשה פעמים חסד. ובזה יובן, נתון תתן לו לעני צדקה, ואז ע"כ לא ירע לבבך, כלומר אותיות לב שלך, שהם אותיות ש"י, לא יהיו לרוע להתהפך לצירוף ריק ולצירוף קרי, יען כי בתתך הצדקה לעני תהיה אתה לו לעני בתתיו חיבור אחד, שעי"כ יתחבר הלב שלך שהוא ש"י עם לב שלו שהוא נו"ן, ובזה יהיה צירוף שי"ן שעולה מספר חמשה פעמים חסד, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך, כלומר תתברך בשם הוי"ה שהוא בחסדים בכל מעשיך ובכל משלח ידיך בכל דייקא, כי מספר כל עולה חמשים וחמשה חסדים כל חסד כלול מעשרה ספירות, שאין לך דבר בקדושה שאינו כלול מן י"ס כנודע, ונמצא בחמשה חסדים יש חמשים ספירות כמנין כל:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, אומרו נתון תתן בלשון כפיל, והוא דאיתא בגמרא דשבת דף קנ"ו, מדשמואל נמי אין מזל לישראל, דשמואל ואבלט הוו יתבי והוו קאזלי הנך אינשי לאגמא, א"ל אבלט לשמואל האי גברא אזיל ולא אתי, דטריק ליה חויא ומית, א"ל שמואל אי בר ישראל הוא אזיל ואתי, אדיתבי אזל ואתי, קם אבלט שדי לטוניה אשכח ביה חד חויא דפסיק ושדי בתרי גובי, א"ל שמואל מאי עבדת, א"ל כל יומא הוי מרמינן ריפתא בהדי הדדי ואכלינן, האידנא הוה איכא חד מינן דלא הוה ריפתא בהדי' והוה קא מכסיף, אמינא להו אנא קאימנא ומרמינא, כי מטאי לגביה, שואי נפשאי כמאן דשקילי מיניה כי היכי דלא לכסוף, א"ל מצוה עבדת, נפק שמואל ודרש וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה אלא ממיתה עצמה:

ומדרבי עקיבא נמי אין מזל לישראל, דרבי עקיבא הויה ליה ברתא אמרי ליה כלדאי ההוא יומא דעיילא לבי גננא (חופה) טריק לה חויא ומיתה, הוה דאיגא מלתא טובא, ההוא יומא שקלתא למכבנתא (נושקה של זהב שיש כמו טן בראשה) ותחבה אותה בכותל ואתרמיה דאיתיב בעיניה דחויא, ובבוקר כשלקחה אותה היה הנחש נמשך והולך אחריה, כי כבר נהרג הנחש בזו, וא"ל רבי עקיבא אביה מאי עבדת, ואמרה לו שבערב בא עני ודפק על הפתח שהיה רעב, ובקש אכילה וכל אנשי הבית היו טרודים בהכנת הסעודה של הקרואים בחופה ואין שומע אליו, ולקחתי חלק אכילתי שהכינו והביאו לי לאכול ונתתיו לאותו עני, ואמר לה אביה מצוה עבדת, נפק רבי עקיבה ודרש וצדקה תציל ממות וכו' ע"ש:

והנה על מעשה הראשונה כתבנו בחידושינו בס"ד על הגמרא הנז' דקדוק פשוט, כמ"ש שמואל לאותו האיש מצוה עבדת, פשיטא, ומה חידש, וגם הוא יודע בעצמו דמצוה עבד, ולהכי אחר ששאלו מאי עבדת, ספר לו כו"כ עשיתי, ותרצתי בס"ד, כי בלא"ה יש לדקדק מה שייכות למעשה זו גבי צדקה, והלא לא נתן צדקה אלא הראה את עצמו כאלו נתן ולא נתן כלום, ואין כאן צדקה אלא

אלא תחבולה בחכמה שלא יתבייש אותו אדם שלא היה לו לחם, שהראה לעיני הרואין כאלו לקח ממנו חלקו, ובאמת לא לקח. ופרשתי בס"ד, שזה הגיבה נתן חלקו והוא לא יאכל עמהם, וזה האיש אכל חלק אותו הגובה, וא"פ ודאי נתן לו משלו, אך היה ראוי לחוש בזה שנתבייש אדם זה ממנו אחר שידע שהוא נתן את שלו ולא לקח ממנו כלום, וכמ"ש בגמרא דחגיגה דף ה', רבי ינאי חזייה להאוא גברא דיהיב זוזא לעניא בפרהסייא, א"ל מיטב דלא יהבת ליה, השתא דיהבת ליה אכסיפתיה, וכן כאן ודאי אותו האיש נתבייש מזה האיש הגובה את לחם בני החבורה, ועל זה הולך שמואל לפרש לזה האיש ולומר לו מליה עבדת, כלומר מצוה שלימה וגמורה עבדת, ואל תחוש שמא תחסר ויתקטן מצלתה מחמת הבושה, שזה האיש היה בוש ממך בודאי, וטעמו פשוט דאתה הצלתו בזה מן בושה מרובה שהיה לו מכל בני החבורה, אם היו יודעים שלא היה לו לחם, ועתה בתחבולה זו שעשית ניצול מכל זה, ואתה לא היה אפשר לך להצילו מן הבושה של כל בני החבורה אלא רק באופן זה, וא"כ מצוה עבדת גם בזו התחבולה שעשית להצילו מכל בני החבורה, וכמ"ש בחיר הרע במיעוטו:

אך תירוץ זה לא יתיישב בו דקדוק שיש לדקדק במעשה השנית שאמר רבי עקיבה לבתו מצוה עבדת דפשיטא הוא, ושם לא היה בושה כי אותו העני היה מבקש לחם בפרהסיא, שהיה דופק על הפתח צועק ואינו נענה. ונראה ליישב בס"ד דהתם איכא למימר לא היתה מצות הבת שלימה, כי היא אע"פ שנתנה חלק המאכל שלה, עכ"ז לא משלה נתנה אלא משל בית אביה נתנה ועוד כמי בודאי היא לא נשארה רעבה ולקחה אכילה במקום זה מבית אביה, ומאי רבותא דידה במצוה זו שנתנה לאותו עני, ולכך א"ל אביה מצוה עבדת כלומר מצוה שלימה עבדת, אע"ג דאת ודאי אכלת מן המוכן שבבית במקום אכילה זו, עכ"ז בעת שעשית הצדקה הזאת עדיין לא היה בידך אכילה אחרת לעצמך, ועוד כמי אינו דומה תבשיל המוכן להכלה שהוא מסופרי סופרי לשאר תבשילין שאוכלים בני הבית, ועל כן ודאי מצוה גמורה ושלימה עבדת ותהי משכורתך שלימה מאת ה' אלהי ישראל:

ודע כי מזאת המעשה של בתו דר' עקיבה, למדנו במ"א שאם יש עשיר מחזיק ביד ת"ח לתת לו כל צרכיו ממש, שאינו נותן לו פרס קצוב אלא די מחסורו אשר יחסר לו, (וכאשר עשו הגבירים בני יעיש עם הרב מהרימ"ט זלה"ה שהיו נותנים לו כל צרכו ממש) וזה הת"ח היה נותן צדקה לעניים, דנחשב לו צדקתו מצוה שלימה ואין אומרים זו הצדקה אינה נחשבת משל הת"ח אלא משל המחזיק, דהא אם החכם נותן עשרה קרוש בקופה הוא לוקח כנגדה מאותו המחזיק בידו, דסבר רבי עקיבה גם בכה"ג עביד מצוה שלימה, ואע"פ שלוקח כנגדה מן המחזיק דהא בתו שנתנה מאכל שלה לאותו עני היא לקחה מאכל אחר מבית אביה ואכלה דודאי לא נשארה בתענית בליל חופתה, ועכ"ז א"ל אביה מצוה שלימה עבדת:

ודז"ש נתן תתן לו, ר"ל אע"פ דמה שנתון לך מאחרים תתן אתה לו, וכמו האי עובדא דברתיה דרבי עקיבה. ועוד רמז דבר אחד בזה באומרו שאתה נותן לו בעצמו ולא ליד הגבאי דאז מסתמא יתבייש, עכ"ז לא ירע לבבך בתתך לו, הן לפי אופן הראשון הן לפי אופן השני לא ירע לבבך לחשוב חסרון במצוה שלך, כי בגלל הדבר הזה שאתה עושה המצוה ודואג על מחסורו לא תזוח דעתך בה, וכיון דאין דעתך גסה עליך במצוה זו תזכה לברכה שיברך אותך ה' אלהיך, כי ידוע כל מצוה שאין האדם מתגאה בעשייתה, יזכה שיתברך על ידו יתברך ולא תהיה ברכתו ע"י שליח ומלאך דכתיב אני את דכא, שהעניו תהיה ההשגחה מאתו יתברך אליו:

פרשת שופטים.

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. נ"ל בס"ד, ידוע כי התורה נקראת שער, ולכן התחילה בפסוק בראשית ברא אלקים שהוא ר"ת בבא, שהוא תרגום של שער, וידוע כי החושב על דברי תורה שאין בהם אלא פשטים הרי זה מחריב עולם, שבזה נמלא כמה דברים של תורה הם שיחה בטילה ח"ו. והרי זה מקולל בדברי הזוה"ק בקללות נמרצות, אלא בודאי אנחנו בית ישראל אמונתינו חזקה שדברי התורה כולה הם מלבוש וגנוז בתוכם כמה וכמה דברים נסתרים. וכמה וכמה הלכות מרובות, וכל פסוק מפסוקי התורה עשאו הקב"ה אוצר גדול שבו מונח וגנוז כמה וכמה ענינים עד אין קץ, ועל זה אמר דוד הע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך, לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, ועל כן העוסק בתורה צריך שיהיה יגיע להפשיט המלבוש החיצון שהוא אמור ע"ד המשל ולהוציא מתוכו את הנמשל היקר בכמה אלפים אופנים, ועוד צריך להזהר כשיעמיק בתורה להוציא מתוך דבריה הלכות מרובות באופנים שונים שלא יהיה נמצא בדבריה דברים שהם סותרים זא"ז, אלא כל הדברים יהיו סומכין זא"ז ועומדים בדרך ישר, דעל כן קבל מרע"ה מסיני שצריך לכתוב ספר התורה בשרטוט, כי השרטוט הוא מיישר הכתיבה של הס"ת שיהיו בדרך ישר להורות שכל דברי התורה צריך שיהיו עומדין בטעמן בדרך ישר שלא יהיה דבר זה נגדיי לדבר אחר, ולא יהיו דבריה אחד למעלה ואחד למטה אלא יהיו כולם בטעם ישר המיישר את הדברים כולם זע"ז, כמ"ש ועפעפך יישרו נגדיך:

ובזה יובן רמז הכתוב כאן שופטים ושוטרים תתן לך' והיינו שופטים בהפך אתוואן פושטים, ותיבת שוטרים בהפך אתוואן שורטים, כלומר תתן בתורה הנקראת שער טעמים שהם פושטים המלבוש החיצון של דבריה, ומוציאים ומגלים הפנימי שלה, ועוד מצוהו שתעשה בה טעמים שהם שירטים את הדברים, כלומר מיישרים את הדברים שלה שיהיו עומדים זע"ז בדרך ישר, שלא ימצא בהם סתירה זה לזה, והשרטוט הוא מורה על הישרות כדאמרן, וזה תעשה ותתן בכל שעריך, דהיינו בכל דבריה מן בראשית עד לעיני כל ישראל, ובכל פסיקי נביאים וכתובים שגם הם נקראו שערים, כי כל תורה שבכתב נקראת שער להכנס בו לתורה שבע"פ:

או יובן בס"ד שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך הכונה כי בגוף האדם יש איברים שיש בהם שערים פתוחים שהם עינים ואזנים ופה וראש הגויה, ואלו האברים שיש בהם שערים היצה"ר מתגרה בהם, ונלחם עם גוף האדם יותר משאר מקומות שבגוף. ולכן צריך האדם לתת עליהם שופטים ושוטרים שהם כוחות המוח וכוחות הלב לשפוט אותם על כל המעשים אשר יוצאים ונולדים מהם, ובזה יבין תוקף העון אשר חטא בו על ידם ועד היכן מגיע ומה הוא מדרגת הרע שלו, ואלו השופטים והשוטרים שהם כחות המוח והלב לא יהיו שופטים את האברים האלה שיש בהם שערים בלבד אלא גם את העם הם שאר אברים שבגוף ישפטו אותם משפט צדק:

ועוד נ"ל בס"ד, שופטים ושוטרים קאי על אותיות שם הוי"ה ושם אדנ"י, כי אותיות שם הוי"ה הם בחינת התפארת שנקרא משפט, וכמ"ש בפתיחת אליהו זכור לטוב משפט עמודא דאמצעיתא, ולכן אותיות שם הוי"ה שה"ס

התפארת

התפארת נקראים בשם שופטים, אבל אותיות שם אדנ"י נקראים בשם שוטרים, כי הדין נעשה ע"י אותיות שם אדנ"י, וכנז' בסוד עשר מכות של מצרים, וכן הוא בקבלת ארבע מיתות ב"ד שהאדם מקבל אותם עליו בכל לילה, ולכך אותיות שם הוי"ה נקראים בשם שוטרים, כי הם הפועלים את הדין בעונש דחוצה, וידוע כי תורה שבכתב היא בחינת שם הוי"ה ב"ה, ותורה שבע"פ היא בחינת שם אדנ"י, ולכן לפי האמור נמצא שופטים קאי על תורה שבכתב, ושוטרים קאי על תורה שבע"פ:

והנה נודע כי שלשה אברים יש באדם שהם כלי שרת של התורה ומיוחדים לה יותר משאר אברים, והם העין היא כלי שרת של תורה שבכתב שצריך ללמדם ע"י ראית עיניו, כי קי"ל דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם על פה, והאוזן היא כלי שרת לתורה שבע"פ, דקי"ל דברים שבע"פ א"א רשאי ללמדם מתוך הכתב, אלא תשמע אותם בעל פה, ומה שהתירו בסוף חכמי המשנה לכתוב תורה שבע"פ היינו משום ששלטה שכחה, ואם לא היו המשניות כתובים היו נשכחים, וכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך, אבל באמת עיקר הדין שלהם צריך לשמעם באוזן ולא ילמדום בראות עינים בתורה שבכתב, ועוד יש מקום אבר אחד שהוא כלי שרת לתורה, והוא הפה, כי בין תורה שבכתב בין תורה שבע"פ צריך להוציאם בפה ולא ילמוד בלחישת הלב דוקא, וכמ"ש רז"ל ע"פ כי חיים הם למוצאיהם ודרשו רז"ל למוציאהם בפה:

ולכן שלשה מקומות אלו הם עלולים לחטא ולמכשול כי היצה"ר מתקנא ומתגרה בהם, מפני שהם כלים לשמוש התורה שבה תהיה הכנעתו וביטולו, ועל כן הוא משתדל לקלקל העין ולטמאם במראות אסורות, וכן מקלקל האוזן בשמע שוא ודברים אסורים, ומקלקל הפה בדברים אסורים של שקר ולשה"ר וליצנות וחנופה ונבלות ושבועת שוא וכיוצא, לכן ברא הקב"ה לשלשה אברים אלו שערים ודלתות, והיינו עפעפיים בעינים, ואליה באוזן, ושפתים בפה, כדי שיהיה האדם סוגר אותם בדברים האסורים ופותח אותם בדברים המותרים ובלימוד תורה ותפלה, כי זה הכלל כל מקום שהוא צריך לשמירה יותר עושין לו שערים ודלתות:

ובזה יובן שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, כלומר תורה שבכתב שהיא בחינת אותיות שם הוי"ה שנקראים שופטים כאמור לעיל, ותורה שבע"פ שהיא בחינת אותיות שם אדנ"י שנקראים שוטרים כנז"ל, תתן לך בכל שעריך, ר"ל בכל אבר שיש בו שערים שהם העין והאוזן והפה כדאמרן, מש"כ דעת הקראים שאינם מאמינים בתורה שבע"פ שהיא באוזן, וא"ת מה אני ומה חיי שאוכל להשיג תורה שבע"פ שהיא עמוקה ורחבה מני ים, לז"א אשר ה' אלקיך נותן לך כל זה, ואם אין אתה יכול להשיג אותה לא היה נותנה לך, ובודאי הוא היודע ועד שאתה יכול להשיגה וראוי לה, ולכך נתנה לך, ולכך לא נתנה רק לאנשים יחידים פרטיים שהם כללות העם, ולכך אין פיטור לכללות העם המתעצלים בלימוד התורה בטענות של הבל אלו, באומרם אין אנחנו ראויים ללמוד תורה שבע"פ ואין לנו יכולת להשגתה, כי כיון שהקב"ה נתנה לכללות כל השבטים הוא יודע שיכולים להשיגה וראויים לה, ועל כן ושפטו בב"ד של מעלה את העם הם המון העם המתרשלים בעסק התורה משפט צדק שאין להם שום טענה לפטור עצמם:

לא תטה משפט. אחר צוה הכתוב שיתן שופטים ושוטרים על עצמו מיניה וביה שמוחו ולבו הם ישפטו את מעשיו, צוהו שיהיה מודה במשפט אמת ולא יהיה קרוב אצל עצמו לדון דין עצמו לזכות במקום שראוי להיות לחובה, ולז"א לא תטה משפט, ר"ל לא תטה משפט של עצמך מחובה לזכות, דידוע מצד טבעו של אדם אינו רואה נגעי עצמו והוא מזכה עצמו שלא כדין, ובזה הוא מפסיד ונופל, משא"כ אם אפילו רואה טעם להצדיק עצמו אינו סומך עליו אלא יהיה מורה לחייב עצמו הרי זה נשכר להיות נפטר מב"ד של מעלה, שימצאו לו טעם של זכות לפטרו, צא ולמד מדוד הע"ה ושאול הע"ה, כי שאול כשהוכיחו שמואל הע"ה על ענין עמלק, השיב תשובה רפויה לזכות עצמו ולא הועיל כלום, אלא נתחייב מלמעלה, אבל דוד הע"ה אע"פ שבאמת היה בידו טענות חזקות ובריאות לזכות עצמו, הן בענין ב"ש והן בענין אוריה, הנה כשבא נתן הע"ה להוכיחו על שתיהן, לא טען אותם לזכות עצמו אלא תכף ומיד השיב חטאתי לה', ולכך נשכר בתכף ומיד א"ל נתן הע"ה בדבר ה' גם ה' העביר חטאתך, ולכן מצוהו לא תטה משפט של עצמך מחובה לזכות אלא תהיה מודה בחובתך, ועוד מצוהו לא תכיר פנים, דהיינו לא תכיר את מעשים שלך מה שנראה נגד הפנים, אלא תכיר את הנולד מהם, כי יש מעשים נראים לפנים שהם קלים מאד ואין בהם רע כ"כ, אך באמת הם קשים ומרים מצד הנולד מהם אח"ז, וכמ"ש רז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד:

ואמר עוד ולא תקח שחד, דהיינו ש' חד, כי יצר עולה מספר ש', ואע"ג דגם יצה"ט נקרא יצר, הנה כאן קאי על יצר הרע, יען כי כתיב שחד בלא וא"ו וקרינן שוחד בוא"ו, נמצא הקריאה היא שו חד, כי יצר הרע הוא שוא, ושורש שוא הוא ב' אותיות ש' בלבד, וידוע שהאדם א"א לדחות את יצר הרע ממנו לגמרי מכל וכל, כי הוא צריך לו בעבור קיום המצות, כי מצוה ראשונה שהיא מצות פריה ורביה א"א להתקיים אלא על ידי כח התאוה שתתעורר בגוף האדם, ואין כח התאוה מתעורר ונגבר באדם אלא ע"י יצר הרע, וכן קנאת סופרים תרבה חכמה, ונמצא בעבור לימוד התורה צריך להיות לאדם קנאה וחמדה ואלו אינם באים אלא מן היצה"ר, וכן כיוצא בזה, ועל כן א"א לדחות האדם את היצה"ר לסלקו ולגרשו מלבו לגמרי, כיון שהוא צריך לו בעבור קיום פועל הטוב בעוה"ז להשתמש בו, אלא צריך שלא ישתמש ביצר שהוא חד וחזק מאד מפני שאפשר מחמת תוקף החדוד שלו יתגבר עליו ביותר לעשות לו תאוה לעבירה, וכן קנאה וחמדה בענין חטא ועבירה ובזה ירשיעהו לעשותו רשע גמור, אלא ישתמש לצורך קיום פועל הטוב ביצר רך כדי שיהיה יצרו מסור בידו וכחומר ביד היוצר, כן יהיה היצר מסור ביד האדם, ולז"א ולא תקח שוחד, קרי ביה שו חד, דהיינו יצר שהוא חד ותקיף, אלא קח לך יצר רך כדי שתהיה אתה מושל בו ולא יבא למשוך אותך לדברים שהם חטא ועבירה, ואל תאמר חכם אני ולא יוכל לי היצה"ר, ואע"פ שהוא חד אינו יכול לעמוד נגדי להביאני לידי עבירה זה אינו, כי השוחד ר"ל יצר שהוא חד ותקיף יעוור עיני חכמים בחלקית לשונו כי ע"י שיגביר את התאוה בלב האדם יעוור עיניו לחשוב את ענין העבירה הוא דבר המותר, ויסלף דברי צדיקים אלו דברים המוצדקים של יצר הטוב:

ועוד נ"ל בס"ד, שהתפארת משפיע למלכות העומדת כנגדו בקומה שלימה בי"ם שבה, לך ע"י העונות תהיה חסירה מן הי"ם ולכך קומתה קצרה, וצריך שיטה אור התפארת כדי להשפיע לה, וידוע שהתפארת נקרא משפט, ולז"א לא תטה משפט, ר"ל לא תחטא שעי"כ תתמעט קומת המלכות, ויצטרך המשפט שהוא התפארת להטות כדי להשפיע, ולא תכיר פנים רמז להארת הפנים ותכיר מלשון ויתנכר אליהם, כלומר לא תחטא, שבזה מתגברת הארת הפנים, אלא תשאר הארה והשפעה של התפארת במלכות תמיד בבחינת הפנים ולא תהיה הארה זו של הפנים בנכריה, ולא תקח שחד קרי בה שי"ן חד, והיינו שכתב רבינו זלה"ה בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פרק ט"ו משם התיקונים, כי

בינה

בינה ומלכות שניהם נקראים שי"ן ע"ש, והם שני השי"ן דשמא קדישא. וצריך למשוך שפע והארה משניהם, וגם צריך להעלות מ"ן לשניהם לצורך זווג תחתון ולצורך זווג עליון, ולז"א לא תקח ש' חד, כלומר לצורך חד ש' אלא תקח מ"ן לצורך שני ש' שהם בינה ומלכות ה"א ראשונה וה"א אחרונה דכל חד מנייהו נקראת ש'. אי נמי אומרו לא תקח ש' חד רמז לשני שי"ן של התפילין דראש להמשיך שפע משניהם, ולא תקח שי"ן חד דוקא:

צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ. י"ל בענין הכפל שכפל ב' פ' צדק צדק. ועוד אומרו תרדוף משמע שתרדפהו לדחותו ולבטלו, כמו ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו, וכן הוא לשון רדיפה ברוב המקומות, ולאו משמע כ"כ ענין רדיפה על התחברות ודבקות, אלא הוא ענין נגדיות, ועוד קשה שהי לומר למען תירש את הארץ, וממילא משמע שיחיה. ונ"ל בס"ד, דודאי האדם צריך שיהיה דבק באמת וצדק ויתרחק מן השקר והכזב. אמנם יזדמן לפעמים כמו שצריך להתרחק מן השקר וכזב, כן צריך שיתרחק מן האמת, כמ"ש רז"ל משנין מפני דרכי השלום, ודבר זה שאמרו לשקר מפני דרכי השלום, לא בתורת נתינת רשות נאמר, אלא בתורת חובה נאמר, דילפי רבנן להאי מלתא ממ"ש רחמנא לאברהם אע"ה למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי, ששינה מפני דרכי השלום לומר שאמרה על עצמה ואני זקנתי, ובאמת היא אמרה על אברהם ע"ה ואדוני זקן, ויש כאן שאלה מעיקרא למה הגיד לו מה שאמרה על הזקנה כדי שיצטרך לשנות, אמנם נראה הודיעו זה כדי ללמדינו שלא יאמר אדם חסיד אני ושונא את השקר ואיני מדבר אלא רק אמת וצדק, לכן לא אשקר אפילו בשביל דרכי השלום, לכך שינה הקב"ה בדבר שלא היה צורך לאומרו מעיקרא ללמדינו שחייב האדם לשנות מפני דרכי השלום לעת הצורך, ואם לא ישנה משום חסידות ה"ז חסיד שוטה ואיסורא קעביד אם לא ישנה:

ואציע לפני הקורא מעשה שהובאה בהעתון הנקרא גן שעשועים והוא משל נאה בענין הזה של מניעת השקר לעת הצורך הגדול, והוא: אשר קרא לאיש צעיר לימים ושמו גואל, בליל ראש השנה בשכבו על מטתו ויפשט בגדיו מעליו לעלות על משכבו לתת שינה לעיניו, וידבר עם לבו, הוי עולם מלא חנף ומרמה, מלא הוא נוכלים ובני בליעל אשר בלב ולב ידברו, רבים חללים הפיל השקר ועצומים כל הרוגיו, כגן עדן היתה הארץ הלזו לפנינו, לולא שרש השקר עמוק בלבינו, קללת אקים רובצת על כל השומרים אורחותיו, ובלב מלא זעם על מנהגי תבל ותהפוכותיה נפל על משכבו ואחז בשמיכה לכסותה על פניו, ואחר שעצם עיניו ראה בשינתו יצור קטן עומד ממולו ומביט עליו כמו בשחוק ללון בעיניו הנוצצות, ויקרא גואל בנעשו עיניו לו מי אתה, ויען היצור הקטן ויאמר אני השקר, וגואל ישב על משכבו ויקרא באף ובחמה ובקצף גדול, ויאמר להיצור הזה קרב עד הנה ואדבר בך משפטים, ארצץ את גלגלתך ואנתחך לנתחים, ולצדקה תחשב לי פעולתי זאת להציל רבבות אלפי בני אדם מרעתך, ובדברו את הדברים היה חפץ לשלוח ידו לתפוס את היצור והוא נסוג אחור, ויט גואל ידו פעם ושתים, ולדאבון נפשו עלה עמלו בתוהו ויאבד, כי היצור חמק עבר פעם בפעם וימלט עד אשר נלאה גואל וירף מרדוף אחריו:

ויען היצור ויאמר לגואל בלצון לא בנקל יתפש השקר, ועתה מה בצע לך בדמי כי תזיד עלי להרגני, ודע כי תרצה לחבל בקנטך נפש מטיבה ואיש חסדה, ותחבל בה חבל נמרץ, ויקרא גואל בשחוק מהול בכעס, האתה הנבזה הוא נקרא לתבל מטיבה ואיש חסדה, ויען היצור אמנם כן הוא, לא אתה ולא כל רעיך בני האדם יחדיו יכונו בלעדי, המרים אמת אני מגיד לך הפעם אף כי אני הוא השקר, ואני מבטיחך נאמנה כי לא יעבור עליך יום אחד בשלום אם אין פני הולכים אתך, ויען גואל ויאמר ליצור הכי קראו לך שקר כי תציל מפיך דבר אמת, ואנכי כל ימי חיי אבלה בשלום ושמחה בלי ראות פניך. ויאמר היצור טוב הדבר ננסה נא. האמנם לי הצדקה לעזבך לאורך ימים, על כי הנך מהיר חמה ובזדון הרמית ידך עלי להכותני, אך לא אקום ולא אטור ואין חפצי לחלל שמי ולהקרא אכזר, כי לאכזר נחשבתי בעשותי לך כזאת. אך למען נסותך ולמען הורותיך דעת אעזבך יום מחר, ונראה איך יפול דבר ואיך תבלה את היום ההוא, ואתה אל תצעק אלי ואל תקראני לעזרה ברגעי צרה, כי לא אשמע לך, והנם אם בנפשך הוא לא אבא לך לישע, למען יהיה הנסיון שלם. ומחר יהיה האות הזה שהוא יום קדוש לאחיך והיה לך לזכרון, ובערב אבא אליך ואשאל את פיך היש לך חפץ בי אם לא:

ונפלאות היו עיני היצור בעיני גואל, כי שנו במראיהן חליפות מרגע לרגע, פעם ירקרקות ופעם אדמדמות, ופעם היה עינן כעין התכלת, והנה היה פלא, פתאום נהפך היצור לאשה זקנה ופניה מלאים קמטים, וברגע התהפך ויהי לילד רך וענוג ופניו מפיקים יופי וחן, ויאמר גואל בלבו מאחר כי זה היצור הוא השקר בעצמו, לא נפלאת היא ההתהפכות הנראה בו, כי כן דרכו של השקר להשתנות ולהתהפך לכמה גוונים כאשר ינשב הרוח, והושיט גואל ידו בחפזה עוד הפעם להכות את היצור, אך החטיא המטרה גם הפעם כי נטה הצדה ולא יכול לנגוע בו לרעה, ולאזני גואל נשמעו הדברים האלה היה שלום, ומחר בעת הזאת אבא אליך להתראות אתך פנים ונראה אחרית דבר, ויען גואל ויאמר נראה ואז שמורות עיניו סגרו ויישן:

לגואל לא היה אשה ולא בנים, ורק נמצא בביתו אשה אחת זקנה מבשלת לו כל יום ויום, ויהי שאותו היום שהיה ראש השנה בעודו שוכב על מטתו הגישה לו האשה המבשלת צלוחית המים, וכאשר פקח את עיניו, אמרה לו האשה ההיא, הנני מברכת איתך אדוני היקר בחיים ושלוה בעושר וכבוד להשנה החדשה הבאה עלינו לטובה, ובכל לבי אתפלל לה' כי יצליח את מעשי ידיך, ובכל אשר תפנה תשכיל ותצליח ונחיה יחד חיים ארוכים עד עולם. ויען גואל בפתחו את עיניו, מי יתן וימהר היום לבא אשר אפדה ממך לבלתי ראות פניך המלאים קמטים המעוררים געל נפש. ותען הזקנה ותאמר אוי לאזנים שכך שומעות, לא אתן לאיש הזה לחלל כבודי לדבר בי סרה, כי אשה כבודה אנכי, ויען גואל ויאמר אמנם כן הוא, אבל הלא רמיתני, ותאמר לו אם רמיתיך קח לך אחרת במקומי אשר תדע להוקיר אדון כמוך, אשר תחת תתן מתנות לשפחתו בראש השנה כאשר יאתה דבר פיו עתק ויכסה פניה כלימה, ולא ענה גואל אותה דבר ואחז באחד נעליו להשליכו עליה, והמבשלת הבינה מחשבתו ותקדם פני הרעה ותמהר לעזוב החדר, וישמע גואל קול המבשלת מאחורי הדלת אשר דברה בינה לבין עצמה ותאמר יעשה לו כטוב בעיניו מי מלל לי לשמוע מפיו כזאת ביום הקדוש הזה, אין זאת כי הסתתרה רוח בינתו, ויתנחם גואל בלבו ויאמר מה היה לי לבא בריב היום הזה את הזקנה הזאת, אמת הוא כי אין בלבי נח לי ממנה ואין לי חפץ בה אם אמצא אחרת טובה ממנה, על כל פנים לא היה לי להכעיסה תמרורים ביום המועד הזה, ולא היה לי עתה הכרח לגלות האמת אשר בלבי, ובשברון מתנים ובלב נמוג לבש את בגדיו ויזכור קדושת היום, ויסר עצב מלבו וילך לבית התפלה, ובבואו לבית אכל מעט וילך לשחר את פני ריעיו ואוהביו:

ובראשית כל אמר גואל אל לבו אלכה נא לבית דודי ראשונה כי חולה הוא וקרבו ימיו למות ואירש את נכסיו כי אין לו בן, וכן עשה והלך לבית דודו, ובנכנסו אל מטת דודו החולה אשר ישב אז על מטת בן, תחת שהיה צריך לומר לו מאד יכעס לי לראותך במצב טוב, הנה תחת זאת אמר יכעס לי לראותך חולה שוכב על ערש דוי והמטה אשר עלית עליה לא תרד ממנה, ובכליון עינים אני מחכה לרשת עושרך, כי הוא דבר עמו כאשר הוא האמת בלבבו לבלתי יוציא שקר מפיו, ואז דודו בשמעו קללה נמרצת תחת הברכה, ויאמר לו בלי תפונה נכשלת בלשונך יקירי, הבאמת תחכה בכליון עינים למות דודך אשר אהבת נפשו אהבך, ויען גואל ויאמר מי יתן ויסתירך המות בצל כנפיו דודי היקר, ויאנח ויאמר הידעת דודי מלבי כי דרוש לי כסף, ורק רכושך יגאלני מעניי, אמנם אהבתיך דודי. אך הלעולם יחיה גבר, ואם תוסיף לחיות שנה או שנתים אחת היא לך, ובהקדים יום מותך תעשה עמדי חסד ואמת, כה דבר גואל לפני דודו בחפצו לכפר דבריו הראשונים, אך באמת הוא הוסיף לחתות גחלים על ראש דודו, ויקרא דודו בקצף גדול לא מביתי נבל, אל תוסף ראות פני אין לך חלק ונחלה בביתי ולא תקח אגורה אחת, ואתה מהר ולא בטרם אליה למשרתי ויגרשוך מן גו וישליכוך כנצר נתעב:

והנה גואל יצא החולה עמד נדהם ולא ידע נפשו ויסך בשיניו את שפתיו, פניו חורו, ברכיו פקו, ולבבו חשב להשבר, ויאמר בלבו, הוי מה היה לי ומה ראיתי על ככה לדבר לדודי דברים כמתלהמים האלה, בפחזותי הרסתי את הבניינים אשר בניתי ברוח רעיוני, שנים רבות עמלתי לקנות לב דודי לאהבה, וברגע אחד הרסתי בלי חמלה את הבנין אשר עמלתי בו ימים על שנה, עתה הסכלתי עשה:

בכה דבר גואל בלבו תמרורים ויאמר להכות ראשו בקיר, כי גדל מוסר כליותיו, אך לצערו או לאסונו לא הכהו בקיר כי אם בראש איש עובר עליו אשר לא ראהו בהיותו תפוש ברוב שרעפיו בקרבו ותקוע בתהום מחשבותיו הנוגות, והאיש הזה העובר חש למכת גלגלת גואל ויאמר שים לבך על דרכך, ויענהו גואל יקחך אופל, ואחר שנשא גואל את עיניו ויביט באיש הזה ראה כי הוא אחד מהנושים בו שחייב לו גואל סך הרבה, ותחת אשר ראוי לומר לזה האיש יכעס לי לראות פניך היום ולברך אותך בשנה החדשה. והוא דבר עמו להפך ויאמר לו, פלצות תאחזני ותחתי ארגז לראות פניך, וגם ביום מועד תרדפני ותדרכני מנוחה, והמלוה חשב דבריו אלו למהתלה והתאמץ להראות פנים שוחקים, ויאמר המלוה לגואל ישמח לבי לראותך אוהב מהתלות, וכי תתמיד ללוץ ביום הקדוש הזה, אין זאת אלא כי לבך טוב עליך ובשורה טובה הקשיבו אזניך, כי רוחך עלז מאד, וכנראה הנך הולך עתה מבית דודך שהוא איש נכבד, ומה שמעת על דבר הירושה כמה בדעתו להוריש לך, ויאמר לו גואל לא יתן לי אפילו אגורה אחת, כי הוא בכעס עליו אשר לא אפשר להיות לו תקנה, והגיד לו סוד לבו על אפו ועל חמתו, ויען האיש המלוה ויאמר לגואל, א"כ שמע את אשר אומר לך, אף כי לא נכון לדבר היום בדברי מסחר ועניני כסף, אך רוח בטני יציקני להודיע לך אם לא תשיב לי את אשר אתה חייב לי במשך שבוע ימים אמסור שטריך בבית המשפט, ועד מתי אחכה לך, קשה כח הסבל, ויאמר גואל באנחה עוד זאת חשך לי אלקים, ויפן ערפו וילך סר וזעף:

ומשם הלך אל האדון אשר יכהן לפניו למלא חובתו לברכו לראש השנה, אך לא מצאו בביתו וישמח מאד על זאת, כי מבלי תפונה היה בא גם אתו בריב בהיות האמת נר לרגליו, והשקר חשך לנתיבתו, על כן יצא בשמחה, ומשם הלך לבית המשודכת שלו לברך אותה והכלה הזאת היתה יתומה אין לה אב ואם ותגדל בבית דודתה, והוא גמר בדעתו לשקול בפלס דבריו ולשום מתג ורסן לפיו, אך רוע מזלו לא הרפה ממנו גם הפעם כי היו דברים בינו לבין דודתה של הכלה, וגם בזה הדאיב לב דודתה בדברים שהם נגדיים לה ונוגעים בשנות חייה כששאלה אותו כמה תשער ימי שני חיי, ויאמר יותר מחמשים שנה, ותרגז מאד על זה, ואז ממילא גם הכלה רגזה ותאמר לו מה זה המריצך לכסות קלון וכלימה פני דודתי היקרה ביום הקדוש הזה, ויאמר מה עשיתי, האם דברו שפתי שקר וכי היא איננה בת חמשים, ותאמר האמנם כן הוא, אך היא יתר לה אם יגידו לה שהיא גדולה בשנים, ויאמר אמצא חן בעיניך אהובתי ואל תחשבי זאת לעון לי, ומדבר לדבר שהיה שח עם הכלה המשודכת הגיד לה כי היא לו רביעית שכבר נשא שלשה נשים ומאס בהם וגירשם והיא לו הרביעית, ותרגז הכלה על דבריו ותאמר לא מעל פני נבל ואל תוסף ראית עוד את פני אחר שגרשת שלשה נשים איך אאמין להיות לך לאשה, אז נבהל גואל על רוע מזלו, איך ברגע אחד שחת אשוריו ויהרוס המגדלים אשר בנה לו ברוח דמיונו, ויצא מן בית משודכתו סר וזעף:

משם שב לביתו בסוף היום, ויתבונן במקרים אשר קרו לו בו ביום ויפול על פניו ויבך בכי גדול הן ממקרה שקרה לו עם המבשלת הזקנה, והן מה שקרה לו עם דודו, והן מה שקרה לו עם המלוה שלו, והן מה שקרה לו עם המשודכת שלו, וירא כי אין תרופה לכל מקרה הרע שקרה לו בו ביום בחשבו לדבר אמת מה שבלבבו שלא יוציא שקר מפיו דברים העצורים בלבבו, ואז התחיל להלל את השקר ויאמת ויצדיק דברי היצור אשר דבר לו ויברכהו. והנה סוף דבר ניעור גואל משנתו ופתח עיניו וירא כי הוא שוכב על מטתו ואור השמש זורח על הארץ, וירא כי המבשלת הזקנה עומדת אצל מטתו למעלה מראשו ובידה צנצנת המים המתוקים, ותאמר לו הנני מברכת אותך אדוני היקר בעושר וכבוד לשנה החדשה ובכל לבי אתפלל אל ה' כי יצליח את מעשי ידיך ונחיה יחד חיים מאושרים ונהיה טובים:

ויען גואל ויאמר להמבשלת מה זה תאמרי, הראש השנה הוא היום הזה ועתה אתא בקר של יום הראשון, ותאמר לו הטרם תדע אדוני כי היום הוא יום הראשון לראש השנה, וכנראה כי שנתך ערבה עליך למאד, ועל כן לא יכולתי להעירך משנתך ובאתי עומדת למעלה מראש מטתך כמה רגעים עד אשר הקיצות משנתך, וכבר החלו להתפלל בבית התפלה, וגואל קם ממשכבו ויבט על מורה השעות וירא והנה בקר, אז ידע בבירור כי כל אשר עבר עליו מן מראה היצור ודברו וריבו עמו וגם ריבו עם המבשלת והליכתו ודבורו עם דודו ועם האיש המלוה שלו ועם המשודכת ודודתה, הכל עבר עליו בחלום בחזיון לילה, וחלום נורא בעתתו, ותעלוזנה כליותיו וישמח מאד שלא נאבד עושר דודו ולא נשמטה מידו ארושתו ועודנה כלתו היא ויאמר, ציר נאמן אתה מלאך החלום, האמנם כי רבות הכאבת את לבי ותשביעני כעס ומכאובים, אך אין רע ממך יצא לי כי למדתני איך להתנהג בדרכי החיים, והודעתני כי קצר כח בן אדם להתהלך בדרכי החיים בדרך האמת לבדה, אלא יזדמן לו עת שצריך לדחות דבר אמת מפיו ולהדבק בשקר ואם לא יעשה כן הרי הוא מאבד עצמו לדעת, הודך מלאך החלום על התורה הזאת. ע"כ מצאתי בספר הנז' וקצרתי הרבה בלשון הציור הזה שצייר המחבר בענין האמת והשקר להשכיל לב האדם במהלכו והנהגתו איך ראוי לו להתנהג בהיותו חי בין יושבי חלד:

נמצינו למידין מכל הנז"ל כמו שהאדם צריך לחבב את האמת ולהדבק ולאחוז בשתי ידיו ולדחות את השקר בשתי ידיו ולגרשו מפיו, כן יזדמן דבר להפך שצריך לחבב

לחבב

לחבב השקר ולאחוז בו בשתי ידיו ולדחות ולגרש את האמת שלא ישמע על פיו ולא יבא על שפתיו, וכאשר דיבר אותו היצור שנלטייר במראה החלום לאותו האיש שהיה בדעתו לשנא את השקר בכל אופן שיזדמן בעולם ולדחותו לגמרי ולאחוז באמת בכל העניינים הנמצאים בתבל, והיטיב אותו היצור בכל הדברים אשר דבר בחלום וגלה לאותו האיש, וכאשר הורה לו דבר זה בנסיון במראה החלום, כי יזדמן עניינים בעולם שיהיה האמת מחריב והשקר בונה:

ואמרתי בס"ד טעם נכון על היות באותיות שקר אות אחת שעומדת ברבוע, והוא דארז"ל השקר אין לו רגלים, ופירשו הכונה דאותיות שקר אין עומדים על רבוע. וקשה דזה אינו אלא באותיות ק"ר של שקר, אבל אות ש' של שקר עומדת ברבוע כמו אותיות אמת, ואמאי נעשה אות זה של ש' בשם השקר, ובזה ניחא שהושם אות זה של שי"ן בשמו של שקר ללמד כי אין לדחות השקר ולהשליכו בכל ענין אשר יזדמן, אלא יזדמן ענין שצריך לקרב השקר ולחבבו כמו האמת, ורק אין נמצא זה ברוב העניינים כי ודאי ברוב העניינים צריך לדחות השקר ולמאוס אותו, ורק במעט מהם יש לחבב השקר ולאחז בו, ולכן רוב אותיות שמו של שקר הם בלא רגלים, ורק אות אחת משמו של שקר יש לה רגלים והוא אות שי"ן שעומדת ברבוע:

ובזה יובן בס"ד צדק צדק תרדוף. הנה תיבת צדק הראשונה היא לשון צדקה, וצדק השנית היא לשון אמת, כי האמת נקרא במקראות בשם צדק, וז"ש צדק, כלומר בשביל לעשות צדקה בעולם אני מלוה אותך על הצדק, שהוא ר"ל האמת, תרדוף אותו, שיזדמן לפעמים שתדחהו ותגרשהו ולא יזכר בפיך, אלא תדבר בהפכו שהוא השקר, ואם אתה לא תדחהו באותו הענין אלא תרצה להתחסד לדבר אמת בלבד אי אתה רשאי, יען כי בדחייתו אתה עושה צדקה בעולם באותו ענין שאתה דוחה אותו דמה שאני מרשה אותך לרדוף את הצדק שהוא האמת, ולא ישמע על פיך, היינו למען תחיה וירשת את הארץ, כלומר בדבר שיש בו פקוח נפש, כגון חולה המוטל על ערש דוי ונראין בפניו סימני מיתה, והוא שואל מה אתם רואים, אם יאמרו לו האמת תטרף דעתו וימות, ונמצא המגיד האמת בזה הוא מתחייב בנפשו, אלא צריך לדחות האמת בענין זה, וכיוצא בו, שידברו לו שקר הפך הנראה בו, שבזה יהיה שמח ועי"כ אפשר שיקום מחליו ויחיה בעולם, ואז גם אתה הגורם לו חיות בשקר זה שדברת תחיה בשכר זה מדה כנגד מדה, וכן תדחה האמת בשביל לעשות שלום בין אדם לחברו, ד"מ ראובן שלח את שמעון אצל לוי בעבור דבר אחד, ולוי קלל את ראובן קללות נמרצות, וכשיבא שמעון אצל ראובן וישאלהו מה השיב לך לוי, אם יאמר לו דברים כמו שהן יגדל אש מדורת המחלוקת ביניהם, ואפשר שיבאו לידי שפיכות דמים ושניהם יאבדו מן העולם, על כן בענין זה וכיוצא בו, צריך לדחות האמת ולדבר שקר, ולז"א אשר נותיך שתרדוף את הצדק שהוא האמת ולדחותו אין זה בכל הטניינים אלא הוא בדבר שיש בו פקוח נפש כדאמרן, וזהו למען תחיה, ועוד בדבר הנוגע לשלום שהוא המעמיד את הארץ, ולז"א וירשת את הארץ זה השלום שהוא המקיים את העולם:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, אומרו צדק צדק תרדוף, מה ענין הכפל הזה שכפל לומר צדק צדק ב"פ. דידוע כ"ד שעות של לילה ויום נחלקים לשלישיות, והם שליש לשינה, ושליש לעסק התורה, ושליש למשא ומתן ומלאכה, ועשו החכמים להם סימנים, אז תישן, אז תשכיל, אז תצליח, כל שליש הוא מספר אז שהוא שמונה שעות כמנין אז, וכנז' בהרמב"ם ז"ל, והטעם שעשאו הסימן באותיות אז, ללמד מוסר לאדם, דאע"פ דחלק הזמן של עסק התורה הוא שמונה שעות שהוא שליש הכ"ד, וזה א"א לחסר ממנו כלום, עכ"ז צריך האדם לקיים איפת צדק שהוא ר"ל צדק משלך ותן לו, שיתן ללימוד התורה לפחות שמינית משעות של מו"מ ומלאכה, ושמינית משעות של השינה, ולכן עשו הסימן בזה ובזה באותיות אז שהבדילו שעה אחת הרמוזה באות א' מן השבעה שעות הרמוזים באות ז' של אז להוסיף שעה א' ושעה א' על זמן אז של עסק התורה שירבה ויהיה תשע שעות כמנין ט' של טוב שנקראה בו תורה, דלכן נקראת טוב שהם אותיות בו ט', כלומר דשורת הדין מחייבת לעשות לתורה זמן של ח' שעות, תוסיף לה עוד שעה א' מזמן השינה ויהיה לה מזמן השינה רמז של טוב שהוא בו ט'. וכן נמי תוסיף לה שעה אחת מזמן המו"מ ויהיה לתורה מזמן המו"מ ג"כ רמז של אותיות טוב שהוא ר"ל בו ט':

ובזה יובן בס"ד, מה שראה זכריה הע"ה מנורת זהב כולה ושבעה נרותיה עליה ושנים זתים עליה א' מימין הגולה ואחד על שמאלה, והיינו דידוע שהמנורה רומזת לתורה, ולכן יש בה שבעה נרות, ועם גוף המנורה כולה עצמה הרי כאן מספר שמונה כנגד ח' שעות מן הכ"ד שחייב האדם לעסוק בהם בתורה, וכנרמז ברמז אז תשכיל, וזהו משורת הדין המגיע מחלוקת השותפית. אך באמת צריך האדם להוסיף על חלק הזמן של עסק התורה לפחות שעה אחת מזמן השינה שרמיז באז תישן, ושעה אחת מזמן מו"מ ומלאכה שרמוז באז תצליח, ולכן ראה שנים זתים עליה אחת מימין הגולה ואחת על שמאלה, והיינו אחת מימין הגולה זו האחת היא כנגד שעה שלוקח מחלק השינה, שזה החלק הוא מצד ימין של זמן עסק התורה, יען כי השינה היא בתחלת הלילה שהוא עד שעה שמינית מן הלילה, וחלק הזמן של התורה מתחיל אחר חצות לילה, דהיינו אחר שעה שמינית מ"מ מן הלילה ונמשך עד סוף ד' שעות מן היום, ואחריו מתחיל זמן המו"מ ומלאכה שהוא עד סוף היום, ובזה נשלמו כ"ד שעות של לילה ויום, דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, ונמצא שעות של זמן עסק התורה הוא באמצע, שעות של שינה מימין ושעות של מו"מ ומלאכה משמאל:

ולכן ראה שנים זתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה, ואלו האחת ואחת הם כנגד שתי שעות שצריך להוסיף על זמן עסק התורה הרמוז במנורה, ולכך אמר על המנורה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה, פירוש כיון שלוקח מן חלק אז של שינה וזמן חלק אז של מו"מ אחת ואחת נשאר לשינה ולמו"מ שבעה שבעה, ואלו השבעה ושבעה עומדים ראשים לחלק התורה, כי חלק השינה הוא בתחלת הכ"ד, וחלק המו"מ הוא בסוף הכ"ד, והזמן של התורה הוא באמצע כדאמרן, ולז"א שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בקהלת ס' ז' ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצוא חשבון, והכונה מלת קהלת היא על הקהלת השעות של עסק התורה שהאדם מתחיל בהם דברי תורה שלומד בהם מקרא ומשנה וגמרא והלכות ורזי תורה, והכי קאמר הכתוב, אמרה קהלת, כלומר אמרה חלקה של תורה שמקהילים בה דברי תורה, מצאתי יתר על חלקי המגיע לי משורת הדין נוסף על שלי אחת לאחת למצוא חשבון, ר"ל לקחתי שעה אחת מחלק השינה, ושעה אחת מחלק המו"מ כדי למצוא בזה חשבון של אותיות טוב כפול, כי התורה נכפל בה שם טוב שהוא צירוף בו ט' הרומז על יתרון זה הנוסף לה:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה' שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה, והוא כי הצדיק החשוב מאד שובר שעה אחת

מחלק

ובראשית כל אמר גואל אל לבו אלכה נא לבית דודי ראשונה כי חולה הוא וקרבו ימיו למות ואירש את נכסיו כי אין לו בן, וכן עשה והלך לבית דודו, ובנכנסו אל מטת דודו החולה אשר ישב אז על מטת שן, תחת שהיה צריך לומר לו מאד ינעם לי לראותך במצב טוב, הנה תחת זאת אמר ינעם לי לראותך חולה שוכב על ערש דוי והמטה אשר עלית עליה לא תרד ממנה, ובכליון עינים אני מחכה לרשת עושרך, כי הוא דבר עמו כאשר הוא האמת בלבבו לבלתי יוציא שקר מפיו, ואז דודו בשמעו קללה נמרצת תחת הברכה, ויאמר לו בלי תפונה נבלת בלשונך יקירי, הבאמת תחכה בכליון עינים למות דודך אשר אהבת נפשו אהבך, ויען גואל ויאמר מי יתן וישליך המות צל כנפיו דודי היקר, ויאנח ויאמר הידעת דודי מלבי כי דרוש לי כסף, ורק רכושך יגאלני מעניי, אמנם אהבתיך דודי. אך הלעולם יחיה גבר, ואם תוסיף לחיות שנה או שנתים אחת היא לך, ובהקדים יום מותך תעשה עמדי חסד ואמת, כה דבר גואל לפני דודו בחפצו לכפר דבריו הראשונים, אך באמת הוא הוסיף לחתות גחלים על ראש דודו, ויקרא דודו בקצף גדול צא מביתי נבל, אל תוסף ראות פני אין לך חלק ונחלה בביתי ולא תקח אגורה אחת, ואתה מהר וצא בטרם אצוה למשרתי ויגרשוך מן גו וישליכוך ככלב נתעב :

והנה גואל יצא החולה עמד נדהם ולא ידע נפשו וישך בשיניו את שפתיו, פניו חורו, ברכיו פקו, ולבבו חשב להשבר, ויאמר בלבו, הוי מה היה לי ומה ראיתי על ככה לדבר לדודי דברים כמתלהמים האלה, בפחזותי הרסתי את הבניינים אשר בניתי ברוח רעיוני, שנים רבות עמלתי לקנות לב דודי לאהבה, וברגע אחד הרסתי בלי חמלה את הבנין אשר עמלתי בו ימים על שנה, עתה הסכלתי עשה :

בכה דבר גואל בלבו תמרורים ויאמר להכות ראשו בקיר, כי גדל מוסר כליותיו, אך לצערו או לאשרו לא הכהו בקיר כי אם בראש איש עובר עליו אשר לא ראהו בהיותו תפוש ברוב שרעפיו בקרבו ותקוע בתהום מחשבותיו הנוגות, והאיש הזה העובר חש למכת גלגלת גואל ויאמר שים לבך על דרכך, ויענהו גואל יקחך אופל, ואחר שנשא גואל את עיניו ויביט באיש הזה ראה כי הוא אחד מהנושים בו שחייב לו גואל סך הרבה, ותחת אשר ראוי לומר לזה האיש ינעם לי לראות פניך היום ולברך אותך בשנה החדשה, והוא דבר עמו להפך ויאמר לו, פלצות תאחזני ותחתי ארגז לראות פניך, וגם ביום מועד תרדפני ותדרכני מנוחה, והמלוה חשב דבריו אלו למהתלה והתאמץ להראות פנים שוחקים, ויאמר המלוה לגואל ישמח לבי לראותך אוהב מהתלות, וכי תחמוד ללין ביום הקדוש הזה, אין זאת אלא כי לבך טוב עליך ובשורה טובה הקשיבו אזניך, כי רוחך עלז מאד, וכנראה הנך הולך עתה מבית דודך שהוא איש נכבד, ומה שמעת על דבר הירושה כמה בדעתו להוריש לך, ויאמר לו גואל לא יתן לי אפילו אגורה אחת, כי הוא בכעס עליו אשר לא אפשר להיות לו תקנה, והגיד לו סוד לבו על אפו ועל חמתו, ויען האיש המלוה ויאמר לגואל, א"כ שמע את אשר אומר לך, אף כי לא נכון לדבר היום בדברי מסחר ועניני כסף, אך רוח בטני יציקני להודיע לך אם לא תשיב לי את אשר אתה חייב לי במשך שבוע ימים אמסור שטרך בבית המשפט, ועד מתי אחכה לך, קשה כח הסבל, ויאמר גואל באנחה עוד זאת חסר לי אלקים, ויפן ערפו וילך סר וזעף :

ומשם הלך אל האדון אשר יכהן לפניו למלאת חובתו לברכו לראש השנה, אך לא מצאו בביתו וישמח מאד על זאת, כי מבלי תפונה היה בא גם אתו בריב בהיות האמת נר לרגליו, והשקר חשך לנתיבתו, על כן יצא בשמחה, ומשם הלך לבית המשודכת שלו לברך אותה והכלה הזאת היתה יתומה אין לה אב ואם ותגדל בבית דודתה, והוא גמר בדעתו לשקול בפלס דבריו ולשום מתג ורסן לפיו, אך רוע מזלו לא הרפה ממנו גם הפעם כי היו דברים בינו לבין דודתה של הכלה, וגם בזה הדאיב לב דודתה בדברים שהם נגדיים לה ונוגעים בשנות חייה כששאלה אותו כמה תשער ימי שני חיי, ויאמר יותר מחמשים שנה, ותרגז מאד על זה, ואז ממילא גם הכלה רגזה ותאמר לו מה זה המריצך לכסות קלון וכלימה פני דודתי היקרה ביום הקדוש הזה, ויאמר מה עשיתי, האם דברו שפתי שקר וכי היא איננה בת חמשים, ותאמר האמנם כן הוא, אך היא יצר לה אם יגידו לה שהיא גדולה בשנים, ויאמר אמצא חן בעיניך אהובתי ואל תחשבי זאת לעון לי, ומדבר לדבר שהיה שח עם הכלה המשודכת הגיד לה כי היא לו רביעית שכבר נשא שלשה נשים ומאס בהם וגירשם והיא לו הרביעית, ותרגז הכלה על דבריו ותאמר לא מעל פני נבל ואל תוסף ראית עוד את פני אחר שגרשת שלשה נשים איך אאמין להיות לך לאשה, אז נבהל גואל על רוע מזלו, איך ברגע אחד שחת אשוריו ויהרוס המגדלים אשר בנה לו ברוח דמיונו, ויצא מן בית משודכתו סר וזעף :

משם שב לביתו בסוף היום, ויתבונן במקרים אשר קרו לו בו ביום ויפול על פניו ויבך בכי גדול הן ממקרה שקרה לו עם המבשלת הזקנה, והן מה שקרה לו עם דודו, והן מה שקרה לו עם המלוה שלו, והן מה שקרה לו עם המשודכת שלו, וירא כי אין תרופה לכל מקרה הרע שקרה לו בו ביום בחשבו לדבר אמת מה שבלבבו שלא יוציא שקר מפיו דברים העצורים בלבבו, ואז התחיל להלל את השקר ויאמת ויצדיק דברי היצור אשר דבר לו ויברכהו. והנה סוף דבר ניעור גואל משנתו ופתח עיניו וירא כי הוא שוכב על מטתו ואור השמש זורח על הארץ, וירא כי המבשלת הזקנה עומדת אצל מטתו למעלה מראשו ובידה צנצנת המים המתוקים, ותאמר לו הנני מברכת אותך אדוני יקר בעושר וכבוד לשנה החדשה ובכל לבי אתפלל אל ה' כי יצליח את מעשי ידיך ונחיה יחד חיים מאושרים ונהיה טובים :

ויען גואל ויאמר להמבשלת מה זה תאמרי, הראש השנה הוא היום הזה ועתה אתא בקר של יום הראשון, ותאמר לו הטרם תדע אדוני כי היום הוא יום הראשון לראש השנה, וכנראה כי שנתך ערבה עליך מאד, ועל כן לא יכולתי להעירך משנתך ובאתי עומדת למעלה מראש מטתך כמה רגעים עד אשר הקיצות משנתך, וכבר החלו להתפלל בבית התפלה, וגואל קם ממשכבו ויבט על מורה השעות וירא והנה בקר, אז ידע בבירור כי כל אשר עבר עליו מן מראה היצור ודברו וריבו עמו וגם ריבו עם המבשלת והליכתו ודבורו עם דודו ועם האיש המלוה שלו ועם המשודכת ודודתה, הכל עבר עליו בחלום בחזיון לילה, וחלום נורא בעתתו, ותעלוזנה כליותיו וישמח מאד שלא נאבד עושר דודו ולא נשמטה מידו ארושתו ועודנה כלתו היא, ויאמר, ציר נאמן אתה מלאך החלום, האמנם כי רבות הדאבת את לבי ותשביעני כעס ומכאובים, אך אין רע ממך יצא לי כי למדתני איך להתנהג בדרכי החיים, והודעתני כי קצר כח בן אדם להתהלך בדרכי החיים בדרך האמת לבדה, אלא יזדמן לו עת שצריך לדחות דבר אמת מפיו ולהדבק בשקר ואם לא יעשה כן הרי הוא מאבד עצמו לדעת, הודך מלאך החלום על התורה הזאת. ע"כ מצאתי בספר הנז' וקצרתי הרבה בלשון הציור הזה שצייר המחבר בענין האמת והשקר להשכיל לב האדם במהלכו והנהגתו איך ראוי לו להתנהג בהיותו חי בין יושבי חלד :

נמצינו למידין מכל הנז"ל כמו שהאדם צריך לחבב את האמת ולהדבק ולאחוז בשתי ידיו ולדחות את השקר בשתי ידיו ולגרשו מפיו, כן יזדמן דבר להפך שצריך לחבב

לחבב השקר ולאחוז בו בשתי ידיו ולדחות ולגרש את האמת שלא ישמע על פיו ולא יבא על שפתיו, וכאשר דיבר אותו היצור שנצטייר במראה החלום לאותו האיש שהיה בדעתו לשנא את השקר בכל אופן שיזדמן בעולם ולדחותו לגמרי ולאחוז באמת בכל הענינים הנמצאים בתבל, והיטיב אותו היצור בכל הדברים אשר דבר בחלום וגלה לאותו האיש, וכאשר הורה לו דבר זה בנסיון במראה החלום, כי יזדמן ענינים בעולם שיהיה האמת מחריב והשקר בונה:

ואמרתי בס"ד טעם נכון על היות באותיות שקר אות אחת שעומדת ברבוע, והוא דארז"ל השקר אין לו רגלים, ופירשו הכונה דאותיות שקר אין עומדים על רבוע, וקשה דזה אינו אלא באותיות ק"ר של שקר, אבל אות ש' של שקר עומדת ברבוע כמו אותיות אמת, ולמאי נעשה אות זה של ש' בשם השקר, ובזה ניחא שהושם אות זה של שי"ן בשמו של שקר ללמד כי אין לדחות השקר ולהשליכו בכל ענין אשר יזדמן, אלא יזדמן ענין שצריך לקרב השקר ולחבבו כמו האמת, ורק אין נמצא זה ברוב הענינים כי ודאי ברוב הענינים צריך לדחות השקר ולמאוס אותו, ורק במעט מהם יש לחבב השקר ולאחוז בו, ולכן רוב אותיות שמו של שקר הם בלא רגלים, ורק אות אחת משמו של שקר יש לה רגלים והוא אות שי"ן שעומדת ברבוע:

ובזה יובן בס"ד צדק צדק תרדוף. הנה תיבת צדק הראשונה היא לשון צדקה, וצדק השנית היא לשון אמת, כי האמת נקרא במקראות בשם צדק, וז"ש צדק, כלומר בשביל לעשות צדקה בעולם אני מצוה אותך על הצדק, שהוא ר"ל האמת, תרדוף אותו, שיזדמן לפעמים שתדחהו ותגרשהו ולא יזכר בפיך, אלא תדבר בהפכו שהוא השקר, ואם אתה לא תדחהו באותו הענין אלא תרצה להתחסד לדבר אמת בלבד אוי אתה רשע, יען כי בדחייתו אתה עושה צדקה בעולם באותו ענין שאתה דוחה אותו דמה שאני מרשה אותך לרדוף את הצדק שהוא האמת, ולא ישמע על פיך, היינו למען תחיה וירשת את הארץ, כלומר בדבר שיש בו פקוח נפש, כגון חולה המוטל על ערש דוי ונראין בפניו סימני מיתה, והוא שואל מה אתם רואים, אם יאמרו לו האמת תטרף דעתו וימות, ונמצא המגיד האמת בזה הוא מתחייב בנפשו, אלא צריך לדחות האמת בענין זה, וכיוצא בו, שידברו לו שקר הפך הנראה בו, שבזה יהיה שמח ועי"כ אפשר שיקום מחליו ויחיה בעולם, ואז גם אתה הגורם לו חיות בשקר זה שדברת תחיה בשכר זה מדה כנגד מדה, וכן תדחה האמת בשביל לעשות שלום בין אדם לחברו, ד"מ ראובן שלח את שמעון אצל לוי בעבור דבר אחד, ולוי קלל את ראובן קללות נמרצות, וכשיבא שמעון אצל ראובן וישאלהו מה השיב לך לוי, אם יאמר לו דברים כמו שהן יגדל אש מדורת המחלוקת ביניהם, ואפשר שיבאו לידי שפיכות דמים ושניהם יאבדו מן העולם, על כן בענין זה וכיוצא בו, צריך לדחות האמת ולדבר שקר, ולז"א אשר צויתיך שתרדוף את הצדק שהוא האמת ולדחותו אין זה בכל הענינים אלא הוא בדבר שיש בו פקוח נפש כדאמרן, וזהו למען תחיה, ועוד בדבר הנוגע לשלום שהוא המעמיד את הארץ, ולז"א וירשת את הארץ זה השלום שהוא המקיים את העולם:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, אומרו צדק צדק תרדוף, מה ענין הכפל הזה שכפל לומר צדק צדק ב"פ, דידוע כ"ד שעות של לילה ויום נחלקים לשלישיות, והם שליש לשינה, ושליש לעסק התורה, ושליש למשא ומתן ומלאכה, ועשו החכמים להם סימנים, אז תישן, אז תשכיל, אז תצליח, כל שליש הוא מספר אז שהוא שמונה שעות כמנין אז, וכנז' בהרמב"ם ז"ל, והטעם שעשאו הסימן באותיות אז, ללמד מוסר לאדם, דאע"פ דחלק הזמן של עסק התורה הוא שמונה שעות שהוא שליש הכ"ד, וזה א"א לחסר ממנו כלום, עכ"ז צריך האדם לקיים איפת צדק שהוא ר"ל צדק משלך ותן לי, שיתן ללימוד התורה לפחות שמינית משעות של מו"מ ומלאכה, ושמינית משעות של השינה, ולכן עשו הסימן בזה ובזה באותיות אז שהבדילו שעה אחת הרמוזה באות א' מן השבעה שעות הרמוזים באות ז' של אז להוסיף שעה א' ושעה א' על זמן אז של עסק התורה שירבה ויהיה תשע שעות כמנין ט' של טוב שנקראת בו תורה, דלכן נקראת טוב שהם אותיות בו ט', כלומר דשורת הדין מחייבת לעשות לתורה זמן של ח' שעות, תוסיף לה עוד שעה א' מזמן השינה ויהיה לה מזמן השינה רמז של טוב שהוא בו ט'. וכן נמי תוסיף לה שעה אחת מזמן המו"מ ויהיה לתורה מזמן המו"מ ג"כ רמז של אותיות טוב שהוא ר"ל בו ט':

ובזה יובן בס"ד, מה שראה זכריה הע"ה מנורת זהב כולה ושבעה נרותיה עליה ושנים זתים עליה א' מימין הגולה ואחד על שמאלה, והיינו דידוע שהמנורה רומזת לתורה, ולכן יש בה שבעה נרות, ועם גוף המנורה כולה עצמה הרי כאן מספר שמונה כנגד ח' שעות מן הכ"ד שחייב האדם לעסוק בהם בתורה, וכנרמז ברמז אז תשכיל, וזהו משורת הדין המגיע מחלוקת השותפות. אך באמת צריך האדם להוסיף על חלק הזמן של עסק התורה לפחות שעה אחת מזמן השינה שרמוז באז תישן, ושעה אחת מזמן מו"מ ומלאכה שרמוז באז תצליח, ולכן ראה שנים זתים עליה אחת מימין הגולה ואחת על שמאלה, והיינו אחת מימין הגולה זו האחת היא כנגד שעה שלוקח מחלק השינה, שזה החלק הוא מצד ימין של זמן עסק התורה, יען כי השינה היא בתחלת הלילה שהוא עד שעה שמינית מן הלילה, וחלק הזמן של התורה מתחיל אחר חצות לילה, דהיינו אחר שעה שמינית מ"מ מן הלילה ונמשך עד סוף ד' שעות מן היום, ואחריו מתחיל זמן המו"מ ומלאכה שהוא עד סוף היום, ובזה נשלמו כ"ד שעות של לילה ויום, דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, ונמצא שעות של זמן עסק התורה הוא באמצע, שעות של שינה מימין ושעות של מו"מ ומלאכה משמאל:

ולכן ראה שנים זתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה, ואלו האחת ואחת הם כנגד שתי שעות שצריך להוסיף על זמן עסק התורה הרמוז במנורה, ולכך אמר על המנורה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה, פירוש כיון שלוקח מן חלק אז של שינה ומן חלק אז של מו"מ אחת ואחת נשאר לשינה ולמו"מ שבעה שבעה, ואלו השבעה ושבעה עומדים ראשים לחלק התורה, כי חלק השינה הוא בתחלת הכ"ד, וחלק המו"מ הוא בסוף הכ"ד, והזמן של התורה הוא באמצע כדאמרן, ולז"א שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בקהלת ס' ז' ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת למצוא חשבון, והכונה מלת קהלת היא על הקהלת השעות של עסק התורה שהאדם מתחיל בהם דברי תורה שלומד בהם מקרא ומשנה וגמרא והלכות ורזי תורה, והכי קאמר הכתוב, אמרה קהלת, כלומר אמרה חלקה של תורה שמקהילים בה דברי תורה, מצאתי יתר על חלקי המגיע לי משורת הדין נוסף על שלי אחת לאחת למצוא חשבון, ר"ל לקחתי שעה אחת מחלק השינה, ושעה אחת מחלק המו"מ כדי למצוא בזה חשבון של אותיות טוב כפול, כי התורה נכפל בה שם טוב שהוא צירוף בו ט' הרמוז על יתרון זה הנוסף לה:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה' שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה, והוא כי הצדיק החשוב מאד שובר שעה אחת

מחלק

מחלק המו"מ ומלאכה ומוסיף אותם על זמן עסק התורה שמגיע לה משורת הדין, ואז בזאת התוספת שמוסיף נקראת תורתו תורת חסד, כי מצד הדין מגיע לעסק התורה רק ח' שעות ועתה נעשה לה עשר שעות, וזהו לפנים משורת הדין, ואמר הכתוב שהקב"ה עושה עם האדם חסד להצילו מכל רעות הגזורות מצד המזל, אע"פ שהוא אינו מתנהג במדת החסד ללמוד תורת חסד בתוספת השעות אלא לומד רק בשמונה שעות המגיע לעסק התורה משורת הדין בלבד, וז"ש, אע"פ שרבות רעות צדיק מצד המזל, עכ"ז מכולם יצילנו ה' לשנית לו המזל ולשדד המערכה בעבורו, ואעפ"י שהוא לא עשה מעשה חסד, אלא הוא שומר כל עצמותיו ששומר החוקים המגיע לעצמותיו הוא גופו, הן מצד השינה הן מצד המו"מ שהוא לצורך גופו בהנאת אכילה ושתיה ומלבוש הוא שומר אותם לתת להם כל חוקם וחלקם המגיע עד שאפילו אחת מהנה החוקים הקבועים להם לא נשברה אללו, כדי להוסיף אותה על חוק הזמן הקבוע לתורה, עכ"ז הקב"ה עושה עמו חסד ולדקה להצילו מכל רעות אשר יחייב עליו המזל וישדד המערכה בעבורו:

ונמצא לפ"ז אם יקח האדם שעה אחת מחלק השינה ושעה אחת מחלק המו"מ, יהיה חלק התורה עשרה שעות, והלק השינה שבעה, וחלק המו"מ ומלאכה שבעה, וסימנם ז"ז, כי חלק התורה עומד באמלע הכ"ד שהם ז' מכאן וז' מכאן, ועשרה שהוא מספר יו"ד באמלע, ובזה יובן בס"ד, רמז הכתוב בתהלים פ' יכרסמנה חזיר חזיר מיער וזיז שדי ירענה, דקאי על אומת ישראל, אם יכרסמנה חזיר מיער זו קליפת עשו, הנה זיז שדי ירענה, כלומר אם יהיו סדר הכ"ד שעות כסדר ז"ז בזה ירענה לאומת ישראל, כי התוספת הזו שמוסיפין על זמן הקבוע ללימוד התורה מועיל להכנעת עשו, כמ"ש רז"ל כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו:

ועל כן נמלא האדם לריך לעשות שתי לדקות שיתן לדקה מחלק השינה שעה אחת, ולדקה מחלק המו"מ שעה אחת. ולז"א לדיק ה' לדקות אהב, תרתי לדקות, א' מחלק השינה, וא' מחלק מו"מ, ולכן הלדיק נקרא הולך לדקות ודובר משרים, וז"ש לדק לדק תרדוף היינו לדק ר"ל לדקה כפולה, כלומר תעשה לדקה כפולה שהוא לדק מן חלק השינה, ולדק מחלק המו"מ שיהיה זמן זה נוסף על זמן הקלוב לעסק התורה, ובזה תרדוף את היצה"ר שמשתדל לבטל אותך מן עסק התורה בזמן הקלוב לה, כי ברואותו שאתה מוסיף על החיוב נכנע ופורש ממך, וכל לימוד שלך יהיה לשמה, והוא למען תחיה קרי בה תחיה בנקיד לר"י תחת תי"ו וקמ"ץ או פתח תחת חי"ת ותהיה התיבה בדגש דמשמעותה הוא פיעל יולא לאחרים, כלומר תהיה מחיה את נילולי הקדושה המגולגלים ומעורבים בקלא"ס ע"י עסק התורה, וזהו כונת תורה לשמה בעבור הבירור, ובזה ירשת את הארץ העליונה היא לאה בסיד תורה לשמה לשם הוא:

אי נמי למען תחיה בעבור שלא השגחת על מיעוט שינה וירשת את הארץ בעבור שלא השגחת על המעיטך בריוח מו"מ:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, כפל לדק לדק, דידוע שלשה דיינים שישבו בדין ושנים מזכים ואחד דעתו לחייב, דשורת הדין מחייבת שילכו ע"פ הרוב לזכות, וכתב הגאון בית יעקב סי' ע"ו, דזה הדיין שדעתו לחייב, אינו רשאי לעשות תחבולה לומר איני יודע כדי שיוסיפו עליהם דיינים, ואולי אלו החדשים יהיו מחייבים ויפסק הדין לחובה כאשר הוא פוסק בדעתו, דאע"פ שזה הדיין כונתו לטובה כדי שילא הדין לאמיתי כי לדעתו שזה חייב הוא, והדיינים המזכים טועין הם, עכ"ז אסור לעשות כן, והרב שבות יעקב ח"א סי' קל"ח פליג עליה בזה. והגאון חיד"א בברכי יוסף סי' י"ח אות ג' הביא דין זה של הרב בית יעקב ז"ל והעלה דאסור לדיין לשקר ולמעבד טלדיקי להקים מזמת לבו דאין עליו אלא לגלות דעתו עם חביריו, ואם יעמדו בדעתם מה אכפת ליה ויהיה הדין כסברתם כי רבים הם, ואין להתחכם בזה הדרך בדרך תחבולה ושקר לומר איני יודע כדי שיוסיפו הדיינים ע"ש, וז"ש לדק לדק תרדוף, כלומר הלדק בדרך לדק תרדוף אותו, ולא תרדוף אותו בדרך שקר לומר איני יודע ותשקר בזה כדי שיוסיפו הדיינים ואולי החדשים יהיו סוברים כדעתך לחייב, אע"פ שלפי דעתך וסברתך לחייב היא לדק והמזכים החולקים טועים הם:

ועוד י"ל קרוב לזה ע"פ מ"ש בגמרא דשבועות דף ל"א ע"א, ברב שאמר לתלמידו מנה יש לי אצל פלוני ואין לי עליו אלא עד אחד, תא את וקום התם בב"ד ולא תימא ולא מידי, דהא לא מפקת מפומך שקרא, ורק זה יחשוב שיש לי ב' עדים ויודה, דאסור למעבד הכי, משום דכתיב מדבר שקר תרחק, עוד איתא התם מנין לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אטעננו במאתים כדי שיודה לי במנה כדי שיתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר, ת"ל מדבר שקר תרחק, ע"ש. וז"ש הלדק בדרך לדק תרדוף אותו לבררו ולקיימו, ולא בדרך שקר ותחבולה:

על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד. נ"ל בס"ד, דאיתא בזוהר חדש פרשת תרומה, בשלשה דברים הוו ידעי אם ישראל זכאין, הא' בתננא דקרבנייא אם סליק באורח מישור, ועוד כד הוה מתחזי אשא דמדבחא דיוקנא דאריה, ועוד כד הוו ידוי דכהנא כד פריש ידוי לברך את עמא זקיפן בלא טורח כלל, ורזא דא ויהי ידי משה כבדים בגין דבההיא שעתא לא הוו ישראל זכאין, דכתיב על נסותם את ה', וכתיב בתריה ויבא עמלק ע"ש, ולפ"ז שלשה דברים הם כנעשים עדים לישראל בכל יום ויום בשנה כולה, ועוד יש שני עדים המעידים על זכות ישראל, והם שייכים ביום אחד בשנה דוקא שהוא יוה"כ הא' אם עולה גורל של שם בימין, והב' ליבון לשון של זהורית הקשיר בשעיר המשתלח, הרי שני עדים שהם שייכים ביום כפורים דוקא, ועוד שלשה עדים אחרים השייכים בכל יום ויום, והם איתם בזכר בזוהר חדש. והנה ארבעה מן העדים הנז' אינם אלא בזמן שבהמ"ק קיים, משא"כ בזמן החרבן אין להם מליאות ורק עד אחד מן החמשה הנז' הוא שייך גם בזמן החרבן, והוא מ"ש בזוהר חדש באחד מתלתא הנז' הוא, כד הוו ידוי דכהנא כד פריש ידוי לברך את עמא זקיפן בלא טורח כלל, יען כי נשיאות כפים נוהגת בכל זמן, וידוע כי ס"מ נקרא מת שהוא מדרגא דמותא, והוא מקטרג על ישראל, אמנם יש לו ביטול מן הקטרוג בזמן שישראל זכאין ועושין רש"מ, והוא יודע שהם זכאין ע"פ עדות הנראית מן חמשה עדים הנז' בזמן שבהמ"ק קיים, אבל בזמן שאין בהמ"ק דאין מליאות לארבע עדים הנז', אין לו ביטול מן הקטרוג, אע"פ שרואה עד אחד המעיד שישראל זכאין, והוא מה שרואה שידי הכהן המברך את ישראל זקופים בברכה בלא טורח כלל, שזה מורה שישראל זכאין, עכ"ז הוא לא ישתוק מלקטרג עליהם מחמת עדות עד זה בלבד, וידוע כל ביטול נקרא בלשון מיתה, וז"ש על פי שנים עדים של יוה"כ, או שלשה עדים של כל יום ויום יומת המת, כלומר פלוני שנקרא מת יומת, ר"ל יהיה לו ביטול ממלאכתו שישתוק ולא יקטרג כשרואה עדות יולאה מן השנים ביוה"כ, ומן השלשה שבכל יום ויום שמעידה על ישראל שהם זכאים, וכל זה הוא בזמן שבהמ"ק קיים שיש מליאות לשני עדים ושלש עדים הנז' שיעידו בזכות ישראל, אבל לא יומת על פי עד אחד, כלומר לא יתבטל ממלאכתו לבלתי יקטרג בזמן שאין

מליאות

מליאות לעדים הנז' אלא רק נמלא עד אחד שהיא עדות בנשיאות ידיו של הכהן בעת הברכה, דאע"פ שרואה עדות זו הוא לא יהיה בטל ממלאכתו לשתוק:

לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר. נ"ל בס"ד, לרמוז דידוע שתיקון העונות יהיה ע"י שלשה אלה שהם קול צום ממון, ואלו הם כללות דרכי התשובה כנודע. אמנם העני לא יוכל לקיים כל השלשה אלו מפני שהוא עני ואין לו ממון ויספיק לו להשלים תיקון התשובה שלו בתרי מגו תלתא בלבד שהם קול וצום. אמנם העשיר שיוכל לקיים שלשתם אינו מספיק לו בשתים, אלא צריך להשלים כל השלשה שהם קול צום ממון. ובזה יובן בס"ד, קן שם לחשך, דידוע דהעני עולם חשך בעדו, וכמ"ש רז"ל כל המצפה לשלחן אחרים עולם חשך בעדו, ואשמעוה אקרא, והעני שאין לו ממון יספיק לו בשנים מן השלשה שהם קול וצום, אשר ר"ת שלהם ק"ץ, וזהו בחסדו יתברך שם לעני בתיקון שלו בקול וצום שהוא ר"ת ק"ץ בלבד:

ובזה יובן בס"ד הכתוב באיוב סימן ל"ג, פדה נפשו מעבור בשחת וחיתו באור תראה. הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים. והכונה הוא, כי פדיון נפש האדם מן העונות הוא בשלשה הנז' שהם קול צום ממון. ולכן אור הנר הרומז לנשמת האדם, כדכתיב נר ה' נשמת אדם יש בו ג' גוונין כנודע, וז"ש פדה נפשו מעבור בשחת וחיתו באור תראה, ר"ל החיות שלו תלויה ורמוזה באור שיש בו ג' גוונים, ופירש ואמר הן כל אלה יפעל אל בתיקון נפש האדם פעמים שלש עם גבר, כלומר פעמים לעני שיספיק לו רק שני תיקונים שהם קול וצום בלבד, ושלש לעשיר שצריך לו שלש שהם קול צום ממון, כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. לכך אמר שיספיק פעמים, כלומר שתים ושלש עם גבר זה העשיר להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים, היא התשובה שהיא חיים לאדם:

ולכן תמצא כי ג' תיקונים הנז' שהם קול ממון צום הם ר"ת קמ"ץ, וידוע כי נקודת קמ"ץ הוא בכתר שהוא מספר תר"ך מצות, שהם תרי"ג דאורייתא ושבעה דרבנן, לרמוז שיש כח בשלשה תיקונים הנז' שהם ר"ת קמ"ץ לכפר ולתקן על כל מה שיחטא האדם בכל תר"ך מצות, ולכן הנקודות שיש תחת אותיות אדם הם נקודות של קמ"ץ בלבד, לרמוז תיקון האדם תלוי בשלשה תיקונים הנז' שהם ר"ת קמ"ץ, ויש בו קמ"ץ כפול תחת אות ראשונה ותחת אות שניה לרמוז שיועיל תיקון שלשה הנז' הן בתחלת ימיו של אדם, הן בסוף ימיו, או לרמוז שיועיל תיקון הנז' של קמ"ץ, הן על גלגול זה, הן על גלגול שעבר:

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כאן, לא יקום עד אחד באיש, עד ר"ל קשוט, מלשון ויתנצלו בני ישראל את עדים, וכן ואעדך עדי, והכונה הוא על התיקון שהוא עדי וקשוט של הנפש ושל הגוף, והם שלשה עדיים, דהיינו שלשה קשוטים ותקונים שהם קול צום ממון, ולעשיר צריך לו כל השלשה, ורק לעני יספיק לו בשנים שהם קול צום, אבל עדי אחד מן השלשה זה לא יספיק לבדו, וז"ש לא יקום עד אחד באיש, ר"ל עדי אחד שהוא תיקון אחד בלבד מן השלשה לא יקום להועיל לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא האדם, אלא רק על פי שנים עדים לעני שהם קול וצום, או שלשה עדים לעשיר שהם קול צום ממון, יקום דבר, יהיה קימה לאדם בתשובה הנקראת דבר, כמ"ש קחו עמכם דברים ושובו אל ה':

ובזה יובן בס"ד, ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים, כלומר ותרבי בחכמה, ותגדלי בעושר, על כן תבואי בעדי אחד, עדיים תרי, הרי שלשה שהם קול צום ממון שיש לכם יכולת בשלשתם:

פרשת כי תצא

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו. נ"ל הול"ל ושביתו, ולמה כפל הלשון לומר ושבית שביו. ונ"ל בס"ד, ע"פ מ"ש הגאון חיד"א ז"ל ע"פ למכה מלכים גדולים וכו' בשם מהרימ"ט ז"ל, דארז"ל עמון ומואב טהרו בסיחון, כי על מואב נצטוו ישראל אל תצר את מואב, אך בא סיחון וירש את חשבון מן מואב וישראל ירשו את סיחון, ובזה לא עברו על הגזרה, וז"ש למכה מלכים גדולים הם מלכי עמון ומואב שהיתה הארץ להם בתחלה, ואתו עלייהו סיחון ועוג והכום, ואח"כ ויהרוג מלכים אדירים הם סיחון ועוג ונתן ארצם לנחלה לישראל עמו, דבזה נמצא ישראל לא לקחו הארץ מעמון ומואב, אלא מסיחון ועוג לקחום עכ"ד. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בישעיה הרבית הגוי לו הגדלת השמחה כתיב לו בוא"ו וקרינן לא באל"ף, ודרשינן לתרווייהו ביחד כאלו כתיב לא לו הגדלת השמחה, כלומר הרבית הגוי זה סיחון שנלחם את מלך מואב ולקח את חשבון ממנו, אך לא לו הגדלת השמחה בנצחון הזה, כי הנצחון שנתת לסיחון לא היה בעבור טובתו, אלא בעבור טובתנו כדי שאנחנו נבא ונקח את חשבון מסיחון, אבל ממואב לא היינו יכולים ליקח כלום:

ובזה פרשתי בס"ד הכתובים בתהלים מזמור מ"ד, אלקים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם: אתה ידך גוים הורשת ותטעם תרע לאומים ותשלחם: כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו, והלשון מכופל בראשון ובשני, ובזה מובן שפיר לומר אבותינו ספרו לנו הנס שעשית להם הוא נס כפול שפעלת שתי פעולות בפועל אחד, ובנושא אחד, והיינו כאשר רצית לתת לנו נחלה מארץ מואב, עשית בזה שתי פעולות, הא' שנלחם סיחון וגבר על מלך מואב ולקח מידו את ארצו עד ארנן, ואח"כ עזרתנו ונלחמנו את סיחון את הארץ מידו, ועל זה אמר, פעל פעלת בימיהם, שתי פעולות, ומפרש לה ואמר, פעולה הראשונה היתה, כי אתה ידך גוים, אלו סיחון ועמו הורשת אותם לסיחון ועמו שבא סיחון וירש את ארצם ותטעם לסיחון ועמו בירושה זו שהחזיקו בארץ הזאת שיהיה שמם נקרא על חשבון ובנותיה, ואח"כ תרע לגוים אלו סיחון ועמו ותשלחם מארצם, שבאו ישראל וירשו את ארצם ונמצא סופם מוכיח על תחלתם, כי לא בחרבם, אלו סיחון ועמו ירשו ארץ מואב, ולא זרועם הושיעה למו, אלא כל זה היה בהשגחה בעבור טובת ישראל, ולקיים רשע יכין וצדיק ילבש:

וז"ש כי תצא למלחמה על אויבך זה סיחון שהראה והוכיח את עצמו שהוא אויב של ישראל, ולא היה חפץ בשלום ששלחו ללכת דרך ארצו ולא יטו ימין ושמאל אליו דברי שלום לאמר, אעברה בארצך בדרך בדרך אלך לא אסור ימין ושמאל: אוכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי רק אעברה ברגלי כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער, ולא קבל בדברי שלום זה ובהנאה שלו ויצא להלחם בהם, נמצא החזיק עצמו לשונא והוכיח על עצמו שהוא אויב גמור, ולכן קרי ליה כאן אויבך זה סיחון, ונתנו ה' אלקיך בידך, ועי"כ ושבית שביו של אויב זה סיחון, ר"ל תשבה מה ששבה הוא ממואב אשר זה השבי היה רחוק ממך, כי לא תוכל לשבות אותו מחמת המצוה שאתה מצווה אל תצר את מואב, ועתה אתה שובה את שבי ששבה סיחון ונעשה שלו שכל מלחמתו של סיחון בזה השבי ששבה מואב לא היתה אלא בעבור ישראל:

ועדיין י"ל דקדוק אחד בכתוב, אומרו תצא למלחמה משמע שיש מלחמה במקום אחד, והוא יוצא והולך אליה

אליה והינו כן, אלא הם יוצאים לעשות מלחמה, ויעל כן הול"ל כי תצא להלחם, אבל מלחמה הוא שם דבר דמשמע שיש מלחמה והוא יוצא אליה. ונ"ל בס"ד, כי ידוע כשישרא' עושין רש"מ והולכים להלחם עם האויב ונוצחין לא יחסר מישראל אפילו נפש אחת, וכאשר היה בהלחמם במדין וכן במלחמת עמלק וסיחון ועוג ול"א מלכי כנען, וזה הדבר א"א להיות בטבע, כי האויבים בני אדם הם, ואיך יהיו כפגרים מתים לפני ישראל שלא יהיו יכולים להרוג אפילו איש אחד, אך הענין הוא, כי קודם שיגשו ישראל להלחם שולח הש"י כוחות הקדושה שהם מלאכים הנבראים מתורה ומצות של ישראל ונלחמים עם כוחות הטומאה שהם מזלות של העכו"ם שבאים ישראל להלחם בהם, ויגברו כוחות הקדושה על כוחות הטומאה ולא ישאר בגופים שלהם כח כלל, אלא יהיו כולם כגוף בלא נשמה, וכמ"ש ולא היה בם ידים לנוס, ידים ר"ל כח שאפילו כדי לעשות תנועה של ניסה לא היה בם כח, ואז ממילא ישלחו ישראל בם חרבם וחניתם ורומחים להמיתם, אין כח בידם אפילו לזרוק בהם צרור אחד קטן, וכל זה הכח אשר יסתלק מהם הוא ע"י שתקדם המלחמה של כוחות הקדושה בכחות הטומאה בארץ האויב, ואחריהם יבואו ישראל ויראו כי סר כחם מעליהם, ואז יכום לפי חרב ואין מגיע נזק לישרא' אפילו לאיש אחד, ועל זה א"ל כלב לישראל על אויביהם אשר בארץ כנען סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראום, והיינו סר צלם זה כחם ומזלם מעליהם, בשביל כי ה' אתנו, ולכן אל תיראום, שאין בהם כח לפגוע אפילו באדם אחד מכם :

ולכן אמרה דבורה לברק, קום כי זה היום אשר נתן ה' את סיסרא בידך, הלא ה' יצא לפניך, מלת יצא נקודה בקמץ דמשמע כבר יצא, והול"ל יצא בציר"י או בסגו"ל, כי עדיין לא הלך ברק ולא קם ממקומו, אך הגידה לו שכבר יצא ה' ללחום בכוחות הטומאה בארץ האויב, והיינו שלח מלאכים שנבראו ממצות ישרא' להלחם בכוחות הטומאה כדי שיסור צלם וכוחם של אויבי ישרא' התחתונים, ולא יהיה מהם נזק לישראל :

נמצא מלחמת שמים תקדים למלחמה של ישראל, כדי שיסור כוחן של אויבי ישראל התחתונים ולא יהיה מהם רע מגיע לישראל, וז"ש כי תצא למלחמה על אויביך, כלומר כבר קדמה המלחמה של שמים בארץ אויביך ואתה תצא לאותה מלחמה שקדמה ואתיא קודם בואך שם, ואז ונתנו ה' אלקיך בידיך ושבית שביו של הקב"ה, שכבר ערך מלחמה עם האויב קודם שתצא אתה :

ועוד נ"ל בס"ד רמז הכתוב, כי ידוע חרב פיפיות של ישראל שבו כורתים הקליפות ונלחמים בם הוא פסוק שמע ישראל שהוא כ"ה אתוון דיחודא, שעליו נאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, ופרשו במ"א מ"ש בידם, הוא כי היד יש בה כף וחמש אצבעות, נמצא יש בה רמז לאותיות כ"ה, ולכן אמר חרב פיפיות הוא פסוק שמע ישראל שהוא כ"ה אתוון דיחודא הוא רמוז בידם דייקא :

והנה ידוע שבשלשה עולמות שהם בי"ע יש בכל עולם קליפה הנקראת רע, ורק בעולם האצילות כתיב לא יגורך רע, וידוע שכל קליפה כלולה מעשר ספירות טומאה, כי זה לעומת זה עשה האלקים, שהוא כנגד מה שיש בקדושה, ולפ"ז בשלשה חלקי הקליפות שיש בשלשה עולמות, יש שלשים כוחות טומאה, כי כל חלק כלול מעשרה כוחות טומאה. נמצא האדם צריך להלחם בכל יום בשלושים כוחות דטומאה וכמה ילחם בם וגובר עליהם הוא בחרב פיפיות שהוא פסוק שמע ישראל כדאמרן, וידוע שבכל כ"ד שעות לילה ויום יש ארבעה פסוקים של שמע ישרא' שנתקנו בתורת חיוב והם הא' ק"ש של ערבית, והב' ק"ש שעל המטה, והג' ק"ש בקרבנות, והד' ק"ש דיוצר שהוא קודם תפלת העמידה, וידוע כי ק"ש דיוצר נחשב בשנים, כי הוא נעשה לצורך עמידה דשחרית ולצורך עמידה של מנחה שלא תקנו בה ק"ש, וסמכו אותה על ק"ש דיוצר דשחרית, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות :

נמצא הם חמשה פסוקים של שמע ישראל שעושים חמשה תיקונים בחמשה עתים שבתוך הכ"ד שעות, וידוע כי פסוק שמע ישראל הוא ששה תיבות, וחמש פעמים ששה הוא שלושים, נמצא בשלושים תיבות שהם חרב פיפיות נלחמים עם שלושים כוחות טומאה שבשלשה עולמות, וז"ש כי תצא למלחמה קרי בה ל' מלחמה, כלומר תצא מזויין בשלושים כוחות במספר ל' שהם כלי זיין העושים מלחמה על אויביך הם הקליפות, ונתנו ה' אלקיך לחלק הרע של הקליפות בידך, ר"ל בכ"ד אתוון דיחודא הרמוזים בידך שיש בהם כ"ף וחמש אצבעות כדאמרן, ושבית שביו קרי בה ש' בי"ו, ר"ל ש' שהיא אור שיונקים ממנו הרשעים, ורמוזה בתוך שמם, כמ"ש המפרשים אוי לרשע רע, ר"ל אוי לרשע כשיסתלק ממנו אות ש' שבתוך אותיות רשע, ולכן אוי לו שנסתלק ממנו חיותו באות ש', ואתה תשבה אות ש' בי"ו פרקין של ידך אשר מעשה המצות יתייחסו אליהם, אי נמי י"ו רמז לשם אב"ו שבו יהיה הברור בסוד חיל בלע ויקאנו שמספרו עולה י"ו אתה תשבה את אות ש' שממנה יתיקה של הרשע :

וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה והיתה לך לאשה. קשה והלא בעודו במלחמה לא תהיה לו לאשה ואין נקרא עליה שם אשה ורק הותר לו לבא עליה ביאה כדי לשכך את תאותו, אך אחר שיביאנה לביתו ויתנהג עמה חודש ימים כאותם התנאים אשר צותה תורה אתמר ואחר כן תבא עליה ובעלתה והיתה לך לאשה, ואפשר שלא ירצה בה ושלחה לנפשה, ואיך מקדם קדמתא יאמר והיתה לך לאשה. ונ"ל בס"ד, כי ידוע דהקליפה נקראת לא, ע"ד מ"ש בגמרא, האי חרגא דיומא לא שמיה, דכתיב וכל דיירי ארעא כלא חשיבין, לכן הקליפה נקראת לא דאין בה ממש. גם ידוע דתאות הזנות באה מן פלונית אשר היא עיקרה מן הקליפה שנקראת ערלה, ולכן ארז"ל הנבעלת לערל קשה לה לפרוש, כי תדבק בה תאוה רעה הבאה מן פלונית שהיא מתהוית מן הערלה, ולכן פלונית נקראת שפחה, בסוד ושפחה כי תירש גבירתה, דאותיות שפחה הם פח שה, דהערלה מספרה ש"ה שעושה פח לאדם ללכדו בתאוה רעה, וז"ש וחשקת בה והיתה לך לאשה, חלק התיבה לשנים וקרי בה לא שה, כלומר נתהוית מן הקליפה שנקראת לא ונקראת שה, שהוא מספר ערלה ואחר תטהר :

וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ. נ"ל בס"ד, בהקדים מה שפרשתי בס"ד בפסוק האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ, דכתוב בפירוש התורה לרבינו יעקב בעל הטורים ז"ל וז"ל, לפי הפשט שהכתני בעץ עד שמעתי לדבריה, וכתב בעיטור בכורים שהוא ביאור על הספר הנז', אפשר דדייק כן מדאמר היא נתנה לי מן העץ סתם, והול"ל היא נתנה לי ממנו ואוכל, שכבר אמר הקב"ה המן העץ אשר וכו' ולמה חזר אדה"ר הדבר, אלא להורות שהיה הכתה אותו בעץ עכ"ל. וראיתי בהמגיד של שנת תרל"ג י"א אלול שהוא שנת י"ז להמגיד שנזדמן לידי לפי שעה שכתב שם בהלופה להמגיד בשם רבי יעקב רייפמאנן וז"ל, הפשט הנתעב הזה לא מפי הצדיק רבינו יעקב בעל הטורים יצא, כי אם מפי מעתיק פלוני אלמוני אשר משך ידו את לוצצים, וצלין חמד לו, והוא לקחו מספר מחברות עמנואל המצא לו ללון ודברי נבלה יעויין בו מחברת כ"ב וז"ל, ויגש העשירי ויאמר, אמור כא פלא יועץ מה הצד הכתוב באומרו היא נתנה לו מן העץ, והיה לו לומר מפרי העץ לפי הנראה, ועתה אמור בחסדך

מה

מה פירוש בו אתה רואה, ואען ואומר, חייך ידידות נפשי כי כונת הפסוק היא נתנה לי מן העץ על מאי ודכאה לאחר חייתי עד שאבלתי בעל כרחי שלא בטובתה עכ"ל. ואני אמרתי יפה כתב החכם רבי יעקב הנז' דודאי ביאור של לילנות הוא זה, ובפרט שכבר הובא בספר הלייגן הנז' שאסרו מרן וחכמי הדור ללמוד בו, ועל כן ודאי לאו רבינו הטור אמר דברים אלו אלא לייגן לקחם מספר עמנואל וערבם בדברי רבינו בעל הטורים מפני שביאורו הוא מילות קלרים. ואמרתי ע"פ הלילנות הנז' מרגלא בפומייהו דאינשי כשמכה האב לבנו והרב לתלמידו והאדון לעבדו אומרים בלשון ערבי „אל על"א טלע"ת מן ט ג'אנ"א" פירוש מכת העץ יצאה מן הגן :

אמנם יש לתרץ דקדוק הנז' כך, כי אדה"ר הוסיף לחוה איסור בנגיעה לבדו ג"כ, שאמר לה לא תגעון בו פן תמו ו', על כן כדי להכריחו שיאכל ולא יחוש למיתה נתנה נו ענף מן העץ שנגע בו בידו, ובזה הכריחה אותי שיאכל, כי עתה באה עליו בטענה חזקה שבודאי גם אם יאכל לא ימות, כיון שאמר לה בתחלה שנגזר מיתה גם על הנגיעה בלבד, ואע"פ שבאמת הוא יודע שהקב"ה לא אסר לו הנגיעה, עכ"ז כבר נלכד בדבריו שכבר אמר לה שנגזר מיתה גם על נגיעה בלבד, ולכך הוכרח לאכול. ומה שלא הגיד לה האמת יש בזה טעם כדאמרן לקמן בע"ה. והשתא לפ"ז נוכל לתקן הביאור שכתוב בדברי בעל הטורים שבמקום תיבת שהכתני בעץ צ"ל שנגעתני בעץ, ובזה יהיה הביאור מתוקן ומכוון על האמת שאמר נתנה לי מן העץ, כלומר נתנה לי ענף או חתיכה מן העץ שנגעתי בו לפי תומי, ועי"כ הכריחה אותי לאכול :

והנה בזה יש לדקדק איך בא אדה"ר להציל עצמו לפני הקב"ה בטענה זו, כי הן אמת שבתחלה אסר לה הנגיעה לבדה, הנה אחר שהביאה הענף מן העץ ונגעתו בו, איך הכריחה אותו שיאכל ולא יחוש למיתה, דהיה לו לומר אני מדעתי אסרתי לך הנגיעה, ואמרתי לך שאמר הקב"ה אל תגעו בו פן תמותין, דבאמת לא אמר הקב"ה כן ואני שקרתי והוספתי הנגיעה. ונראה ליישב מה שלא הגיד לה האמת שהוא הוסיף זה מדעתו, כי חשש פן עתה תפרוק עול גם בשבע מצות שנצטוו בהם הוא וגם את חוה בהם בשם הקב"ה, שלא תאמין עתה בדבריו, אלא תאמר שהוא אומר מדעתו ותולה בהקב"ה, כי מאן דעביד הדא עביד תרתי ותלת וארבע, ולכך כדי שלא לעשות מכשול לחוה במצות אחרים, הוכרח לאכול ולא גילה לה שדבר זה של הנגיעה הוסיף מדעתו :

והנה אכתי יש להקשות, א"כ למה נענש על אכילתו, והלא הוא עשה עבירה לשמה, אם יגיד לה האמת ולא יאכל, דחשש פן חוה לא תאמין בדבריו על שאר מצות ותזלזל בהם. ונראה לומר דנענש ע"פ סברת מאן דס"ל דהדין הוא אין אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך, ולכן הוא אין לו לחטוא באיסור אכילה בשביל לזכות את חוה שלא תזלזל לעבור על שאר מצות מבוס החשד שתחשוד את אדה"ר שהוא מוסיף מדעתו, אלא היה לו לגלות לה האמת אחר שנגע בעץ ולומר לה שאין בנגיעה איסור, ומה שאסר מדעתו אסר, ולזה לא היתה מכריחתו לאכול, כי יש להשיב לה מניעתו מלאכול כדי שלא ימות וכדי שלא לעבור על מצות השי"ת :

נמצא ממה שראינו שנענש אדה"ר על אכילתו בעץ ולא נתקבלה התנצלות שלו שנתכלל מצד הנגיעה אנחנו למידין דהלכה היא כמ"ד אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך. וז"ש וכי יהיה באיש חטא משפט מות, חטא לשון חסרון, כמו אני ובני שלמה חטאים, וכמ"ש הרמ"ק ז"ל בפסוק זה, כלומר מלאת לו טעם לזנותו, להיות נחסר ממנו העונש של המות על עבירה שעשה, כי תאמר זה עשה עבירה לשמה כדי להציל אחרים מן עבירות יותר חמורות מזו, ועכ"ז תראה שהומת דענשו אותו מן השמים, אל תהרהר אחר דין שמים מטעם זה, אלא ותלית טעם עונשו על טעם עונש שהיה מצד עון עץ הדעת שהומת בו אדה"ר, אע"ג דהיה שם טעם זה לומר שעשה עבירה לשמה כדי שלא תזלזל חוה ותעבור על שאר מצות, ועכ"ז נענש, דמשמע הדין הוא כמ"ד אין אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך, וכן נמי באיש זה אע"ג שאתה מוצא לו זכות זה שעשה עבירה אין לו התנצלות זו ובדין הומת :

ובסה"ק בן איש חי בפרשה זו פרשתי בס"ד פסוק זה ע"פ מ"ש רבינו מהר"ש אלשיך ז"ל על פסוק באיוב חרה אפו בצדקו נפשו מאלהים ובשלשת רעיו חרה אפו על וכו', וירשיעו את איוב, והיינו כי איוב בגוף זה היה צדיק, אך לקה ביסורין קשים בעבור עונות נפשו שחטאה בגלגול הקודם שהיתה בגוף תרח שחטא בע"ז הרבה, ולכן באיוב חרה אפו בצדקו נפשו, ובאמת נפשו חטאה, ולריכין לה יסורין אלו, וברעיו חרה אפו על אשר הרשיעו את גופו של איוב כי גופו עתה הוא צדיק עכ"ד, וז"ש וכי יהיה באיש חטא משפט מות, חטא ר"ל חסרון משפט מות של סקילה או שריפה והרג וחנק שהוא צדיק ולא עשה עבירות שיתחייב בהם מיתת ב"ד ועכ"ז והומת במיתות אלו בידי שמים, אל תהרהר אחר משפטיו יתברך לומר יש נספה בלא משפט, אלא ותלית אותו על עץ דא נשמתא שנקראת בשם עץ, כמ"ש בסוף התיקונים, שתאמר הן אמת הגוף הזה צדיק הוא, אך יש עונות חמורות לנשמה בגלגולים שעברו, והומת עתה במיתות ב"ד בעבור אותם עבירות שקדמו, וכאשר מפירש באיוב בטעם היסורין שלקה בהם, ע"כ פרשתי בס"ד שם :

ועתה אמרתי בס"ד, על ביאור זה יבא נכון המשל אשר הובא בתשובות הגאונים ז"ל בביאור האי הי"ס סי' י"ג והיא תשובה לרבינו האיי גאון ז"ל, שהביא שם משל זה ממשלים שהיה משתמש בהם רבי מאיר ע"ה, דא"ר יוחנן שלש מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר ובאלו משלות שהיו לו לרבי מאיר היה בכל אחד מהם מוסמך על מקרא שדומה לטעמו, וכן הם מושלים מעשה בשועל שבא עליו הארי לאכלו, אמר לו השועל מה יש לי בידי להשביעך, אבל אני מראה אותך אדם שמן שאתה טורף ושבע ממנו, והיה שם גומץ מכוסה ואדם יושב מאחריו כיון שראה הארי אמר לשועל הריני מתירא מתפלתו של זה, (כי היה אותו אדם עומד ומתפלל) שלא תכשילני, א"ל השועל אי אתה מתירא ולא בנך ורק בן בנך מגיעו העון, ועכשיו אתה תשביע רעבונך ועד בן בנך יש זמן הרבה, נתפתה הארי וקפץ על הגומץ ונפל שם, בא לו השועל ועמד על שפת הגומץ מליץ עליו, וא"ל הארי הלא אמרת לי שאין הפרענות באה עליך אלא בן בנך נתפס בה, א"ל השועל כבר יש עון מאבי אביך שאתה נתפס בו, א"ל הארי אבות יאכלו בוסר ושני בנים תקהינה, א"ל השועל ולמה לא חשבת כן מבראשונה, וכמה וכמה מיני מוסר יש במשל הזה עכ"ל, ע"ש. והרי המשל הזה שאמר השועל לארי אתה נתפס עתה בשביל עון אבי אביך, יבא נכון על ביאור הפסוק שאמר ותלית אותו על עץ, דא נשמתא שחטאה בגלגולים שעברו, כי ידוע שכל גלגול נקרא אב לגלגול הבא אחריו, ולז"א ותלית אותו על עץ דא נשמתא מה שחטאה בגלגול הנקרא אב או בגלגול הנקרא אבי האב :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, וכי יהיה באיש חטא משפט מות וכו', דידוע דהחוטא בורא כח טומאה

מן

מן העון והוא משחית לחבל, ואם האדם ישתדל לעשות תשובה בודוי וחרטה על אותו עון בו ביום ימחה בנקל אותו משחית, רמז לדבר שרכא בת יומא לא חשיבה סירכא אבל אם יעבור היום כולו ולא יתקן בתשובה תהיה קשה מחייתו וגם החוטא יכבד העונש עליו ביותר, ולכן כתבו המקובלים אם עושה אדם עון ביום צריך להתוודות ולהתחרט עליו בו ביום, ולא ימתין עד הלילה בודוי שאומר קודם שינה, כי היום שולט בו החסד ותהיה תשובתו של אדם רצויה ע"פ מדת החסד, אבל בלילה יש שליטת הדינים, וכששולטין הדינין קשה לעשות עם האדם במדת החסד שהוא לפנים משורת הדין, כי כחות הדינין דינא קבעי, והשופט כל הארץ יעשה משפט, משא"כ ביום ששולט בו החסד יתנהג הקב"ה עם האדם בקבלת התשובה בדרך חסד לפנים משורת הדין :

ואמרתי בס"ד, על דברים אלו יבא נכון המשל דארז"ל, והובא בילקוט ישעי' ס"ה, נדרשתי ללא שאלוני נמצאתי ללא בקשוני. משל למה"ד לשיירא שהיתה מהלכת בדרך וחשכה לו, בא לו אצל הבורגן, א"ל הבורגני הכנס לך אל הבורגן מפני חיה רעה ומפני הלסטים, אמרו לו אין דרכו של שיירא להכנס לבורגן כשהלכה בא עליהם אישון לילה ואפלה, חזרו ובאו אל הבורגן והיו צועקים ומבקשים שיפתח להם, אמר להם הבורגן אין דרכו של בורגני לפתוח בלילה ולקבל אדם, בשעה שבקשתי להכניס לא רציתם, עכשיו אין אני יכול לכם, כך אמר הקב"ה לישראל שובו בנים שובבים דרשו ה' בהמצאו ולא היו מבקשים לשוב, כיון שנמסרו לכליות, התחילו צועקים למה ה' תעמוד מרחוק עכ"ל :

וכן הענין כאן, כי השי"ת נתן עצה טובה לישראל שיעשו תשובה תכף ומיד ביום ולא ימתינו עד הלילה שבו שולטין הדינין, ואין העת מוכשרת לעשות בה לפנים משורת הדין, דכתיב דרשו ה' בהמצאו, הכונה שם הוי"ה הוא חסד ושליטתו מצויה ביום, אבל בלילה שולט שם אלקים שהוא דין, ולז"א דרשו ה' הוי"ה שהוא מדת החסד והרחמים בהמצאו, כלומר כשהוא מצוי, והיינו ביום שהוא שולט ומצוי ביום בהנהגת העולם, ולא תמתינו עד הלילה שאינו זמן מציאות שם הוי"ה אלא רק מציאות שם אלקים שהוא דין, ועל זה נאמר במשל הנז' לשיירה שהיתה מהלכת בדרך וחשכה לה, פירוש השיירא הם אסיפה של אנשים בני האדם שמהלכים בדרך הוא עוה"ז שנמשל לדרך, כמ"ש הרב עוללות אפרים ז"ל, וחשכה לה שחטאו ועשו עבירות ביום, בא לו אצל הבורגן, פונדקי שיש לו פונדק להכניס בו אורחים, וזה רמז לספירת הבינה בשם הוא אור התשובה, וא"ל הכנסו לבורגן הוא אור התשובה, כלומר תעשו תשובה בו ביום תכף ומיד ולא תמתינו עד הלילה, שאם תמתין עד הלילה לא תזכה להנהגה שהיא לפנים משורת הדין, כי בלילה משוטטים כוחות רעות ומשחיתים וגם מקטרגים הרבה שעוסקים בקטרוגים, א"ל אין דרכו של שיירא להכנס לבורגן, ר"ל השיירה אלו בני אדם שיש להם עסק במו"מ ומלאכה אין דרכם להכנס לפונדק של אור התשובה ועניינים שבה ביום מחמת טירדה, ורק בלילה פונים מעסקם אז הוא עת ראוי לעסוק בו בתשובה, והנה כשהגיע הלילה בא עליהם אישון לילה של כוחות הילה"ר, ונטרדו באכילה ושתיה ועונג שינה, ולא שמו לב לשמירת נפשם מאלו, ולכך נתעוררו לעשות תשובה במקלת והיו צועקים למקור התשובה השיבנו אבינו והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, שרוצים שתתקבל תשובתם בדרך חסד שהמעט מספיק במקום מרובה, וא"ל בת קול בלילה אין דרכו של בורגני לפתוח בלילה, כלומר אין להתנהג במדת חסד גמור בלילה שבו שליטת הדינין :

ובזה יובן וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת, פירוש שיהיה לו חטא חמור שיש לו משפט מות מן ד' מיתות ב"ד, צריך שיומת החטא ההוא תכף ומיד, כי החטא נברא בו משחית, וצריך שימות אותו משחית שנברא מן אותו החטא תכף ומיד, ואל תסמוך על טענה של הבל לומר כמ"ש אנטונינוס לרבינו הקדוש יכולני לפטור גוף ונשמה מן הדין, כי נשמה תתלה החטא בגוף והגוף יתלה בנשמה, דהאמת הוא כמ"ש רבינו הקדוש משל לחגר וסומא שנעשו שומרים לפרדס המלך והיה שם פירות מבוכרות ואכלום שהרכיב הסומא על החגר ודן אותם וחייב את שניהם כן החטא צריך לתלותו בנשמה, וגם בגוף, ויהיו שניהם מחוייבים שנאמר יקרא אל השמים מעל זו הנשמה ואת הארץ לדין עמו זה הגוף וכנז' בגמרא דסנהדרין, וידוע כי הגוף מכונה בשם עץ דכתיב כי האדם עץ השדה וגם הנשמה מכונית בשם עץ כמ"ש בסוף התיקונים, נמצא שם עץ נקרא על שניהם, ולז"א ותלית את החטא על עץ, ר"ל על הגוף הנקרא בשם עץ, ועל הנשמה הנקראת בשם עץ, דהי מנייהו מפקת כיון דשניהם נקראים בשם עץ, ואל תסמוך לפטור עצמך בבוקי סריקי ובטענות של הבל, ואלמדך עצה טובה לתועלתך והוא, הזהר שלא תלין נבלתו על העץ, ר"ל זה כח הרע שנברא מן החטא לא תלין אותו בלילה על העץ הוא גוף ונשמה אלא קבור תקברנו ביום ההוא שנברא בו, כי קללת אלהים תלוי, ר"ל תתעורר קללת אלהים שהוא בחינת הדין השולט בלילה אם יהיה הרע לן בגופך ונפשך שלא נמחה ביום, ולא תטמא את אדמתך הוא כח הגוף שלך אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לעשות פעולות :

לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים, והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך. י"ל כפל הלשון השב תשיבם. ונ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בגמרא דתענית דף כ"ה ע"א, א"ר פנחס מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו של רחב"ד והניח שם תרנגולים ומצאתן אשתו של רחב"ד ואמר לה אל תאכלי מביציהן והרבו ביצים ותרנגולים והיו מצערים אותם ומכרן וקנה בדמיהם עזים, פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולין ואמר לחבירו בכאן הנחתי תרנגולין, שמע רחב"ד א"ל יש לך בהן סימן א"ל הן נתן לו סימן ונטל את העזין, והן הן עיזי דאייתי דובי בקרנייהו ע"ש. ונמצא שלפעמים יזדמן שצריך האדם למכור המציאה או למכור הפירות והוולדות שלהם ויעשה אותם קרן, ונמצא אח"כ עשה לבעל האבידה כמה השבות של קרן ופירות ופירי פירות, וז"ש השב תשיבם לאחיך שיזדמן לפעמים שאתה משיב השבות רבות :

לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה. נ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בספר מגיד משרים למרן בית יוסף ז"ל בפרשת וישב, שא"ל המגיד למרן ז"ל על אשתו השלישית דברים נפלאים וז"ל הלא הודעתיך בשבת העבר רזין דתרין נשי קמייתא, והשתא אתינא לאודעותך רזא דהאי אתתא תליתאה, הלא לך למנדע דהאי אתתא הוות בזמן דעבר זכר ת"ח עשיר אלא דהוה כילי בממוניה ולא הוה עביד מיניה צדקה, וגם הוי כילי בחכמתו ולא היה רוצה ללמד לאחרים, ועל כן נענש להתגלגל בנקבה מדה כנגד מדה, הוא לא רצה להשפיע לאחרים על כן נתגלגל בנקבה שהיא מושפעת, ותמיד היא צריכה מי שישפיע אליה, ולכן תראה שהיא עושה צדקה לרוב וגם היא אוהבת אותך מאד, לפי שאתה עוסק להשפיע תורה, ולפי שבדברים אלו הוא תיקונה, לכן היא אוהבת אותך, ומטעם שנשמתה זכר לא נבנתה ממך עד היום כי זכר מזכר א"א להוליד. ואם תאמר א"כ איך נבנתה מבעלה הראשון, דע שהטעם

הוא

הוא מפני שהיה בו ניצוצות נקבה, ומאחר שהיה בהם כח נשמת זכר וכח נשמת נקבה היה אפשר להוליד אע"פ שהוא משכב הפוך וכו' מ"מ כיון שכח זכר וכח נקבה נמצא בהם יש כח להוליד :

ומכאן תעמוד על סוד תמר, שנשמת תמר היתה נשמת זכר, ואיך ילדה מיהודה, יש לומר שנשמת יהודה היה בה ניצוצות מנשמת נקבה, ועי"כ ילדה ממנו. (א"ה בזה יובן ויבא אליה ותהר לו בא הכתוב לרמוז בתיבת לו, ר"ל ילדה בחלקו בניצוצות הנקבה שהיו בו). וזהו ויתן ה' לה הריון ותלד בן האמור ברות, כי רות היתה נשמתה זכר, כי היא היתה תמר, ולכן לא היתה ראויה להוליד, עד שנתן לה ה' הריון, כלומר עשה שיתגוללו בה ניצוצות מנשמת נקבה, ועי"כ ילדה ולולא כן לא ילדה, יען כי בועז לא היה בו ניצוצות נקבה, אבל תמר לא הוצרכה לכך, לפי שיהודה היה בו ניצוצות נקבה כאשר אמרתי :

(**אמר** המחבר, נכן ביהודה יש אותיות שם הוי"ה שהם סוד זכר ויש בו אות ד' שהוא סוד נקבה שרומז ללאה בסוד דל"ת דקשר תפילין, ולכן אמרה אמו לאה בלידתו הפעם אודה את ה' כי ראתה שיש בו ניצוצות מסטרא דילה, ובזה יובן מ"ש תמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, אלה בהפוך אתוון לאה, ונגלה בה רוה"ק בדברים אלו. ובזה יובן מ"ש נעמי לרות הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך, כי ראתה שיש בה חסרון שהיא זכר, ואיך תתעבר מזכר, ובקשה שיהיו מתגוללים בה נצוצות של נקבה כדי שתתעבר, ואמרה מנוח ר"ת מיין נוקבין וחמשה חסדים, ובזה יובן מ"ש ברות ויקר מקריה, אומרו ויקר לשון זכר, ואפשר כי בועז אשר מדד שש שעורים וישת עליה, כדי לעשות בה הכנה לקבל נצוצות נקבה) :

והנה סיבת עכבת אשתך בהריון הוא, מפני שנשמת שניכם נשמת זכר, ועכשיו כבר התגוללו בה ניצוצות נשמת הנקבה, ועי"כ תקבל הריון ממך, וזכתה לכך ע"י מעשיה הטובים ועל ידי הצער שנצטערה כסגולת מאלה, וגם ע"י הצער שנצטערה בשירות אליך, כי כ"כ זוכה אדם כשיסורין באין עליו ומקבלם בסבר פנים יפות, כמו שזוכה בעשיית המצות, והטעם לפי שע"י היסורין מתחלש כח הטומאה ומזדככת הנפש מטומאת זוהמת הנחש ונשארה טהורה ונקייה וכו', ועל ידי הדברים האלה הנזכרים זכתה להתגולל בה ניצוצות נשמת נקבה, ועי"כ תלד לך בנים זכרים כאשר הבטחתיך, עכ"ל ע"ש :

והנה שורש לדברים אלו שאמר המגיד למרן בענין ההריון של האשה, מצינו לרבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים הקדמה ט' דף י"ח ע"ב וז"ל, דע כי לפעמים יתגלגל האיש בגוף נקבה לסיבת איזה עון כמו משכב זכור וכיוצא בו, והנה הנקבה הזאת שהיא גלגול נשמת זכר אינה יכולה לקבל הריון להתעבר לפי שאין לה בחינת מיין נוקבין להעלות ולקבל טיפת מיין דכורין, והאשה הזאת צריכה זכות גדול שתוכל להתעבר ולהוליד, ואין לה מציאות אחר אלא רק שתתעבר בה איזה נשמת אשה אחרת בסוד העיבור, ובכח שיתופה עמה תוכל לעלות מיין נוקבין ולקבל הריון ותלד וכו', והרחיב הדברים שם בפרטי הקדמה זו ע"ש. ולפ"ז נראה מ"ש המגיד למרן ז"ל על תמר שהרתה בשביל שהיה ביהודה ניצוצות נקבה, הכונה היא שאותו חלק נשמת הנקבה שהיה ביהודה יצא מיהודה ונכנס בתמר בסוד העיבור, שעי"ז העלתה מיין נוקבין בשעת ביאה וקבלה טיפת מ"ד, ובזה ניחא שלא רצתה תמר להזדקק ליהודה עד שנתן לה חותם ופתיל ומטה שהם כנגד נר"ן כדי להמשיך לה נפש נקבה הכלולה מנר"ן, ולז"א ויתן לה ויבא אליה ותהר לו, אחר שנתן לה בא אליה ותהר באותה ביאה, ואמר לו כדפרשתי לעיל שהוא ר"ל בחלקו שהיה אצלו קודם :

והנה לפי דברי המגיד שאמר למרן שהקמצן שאינו רוצה להשפיע לאחרים יתגלגל באשה מדה כנגד מדה, בזה יובן בס"ד רמז נכון, כי תיבת אנשים אם תסיר ממנה א' ישאר נשים, ונודע כי אות אל"ף צורתו כזה **א'** יו"ד העליונה משפעת ויו"ד התחתונה נשפעת, נמצא יש בו רמז למשפיע ונשפע, ומי שהוא קמצן שאינו רוצה להשפיע יחסר ממנו אות א', ולכן יתגלגל באשה, ולכך אנשים אם תסיר מהם אות א' ישארו נשים, כי כיון דחסר מהם ההשפעה להשפיע לאחרים, לכן יתגלגלו בנשים :

ובזה יובן הטעם דכתיב בבריאת האדם שני צלמים, כמ"ש ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו, לרמוז דהוויית האדם בעוה"ז צריכה לשני צלמים הפכיים שהם א' זכר וא' נקבה, ולז"א אך בצלם יתהלך איש, ר"ל אם הזוג הוא צלם אחד, כלומר מין אחד ששניהם נשמת זכר, או שניהם נשמת נקבה, אז יתהלך איש, שלא יוולד מזה איש, וה"ה נקבה, ובזה יובן מ"ש בת שבע לשלמה הע"ה אל תתן לנשים חילך, ר"ל לא תעשה עון שתתגלגל בנשים ואתה זכר :

ובזה יובן בס"ד, לא יהיה כלי גבר על אשה. ידוע דהנפש נקראת כלי, כי היא בסוד הכלים כנודע, כלומר אם תרצה שלא יהיה כלי גבר דהיינו נשמת זכר על אשה, שלא תתגלגל נשמת זכר באשה צריך שתהיה נזהר בזה שלא ילבש גבר שמלת אשה, כי האשה היא נשפעת, ושמלתה ר"ל מדתה פרוסה לקבל, כי אין לה משלה כדי להשפיע, וצריך שהגבר שהוא הזכר דמדתו להשפיע לא ילבש מדה של אשה, שיהיה רוצה להיות נשפע מהקב"ה עושר וטובה ולא ישפיע לאחרים מן הטוב שמשפיע לו הקב"ה, אלא יהיה מדתו איש להשפיע, ונראה דלכן הקמצן נקרא כילי, להורות דהקמצן נוגע חסרונו בנפשו, שנקראת כלי כאמור :

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו. הנה בספ"ק בן איש חי פרשתי בס"ד ארבעה דברים מכונים במקראות בשם מים, שהם הגאוה והמחלוקת והכעס ותאות הזנות, ובעל תשובה צריך ליזהר מאד מן ארבעה דברים אלו שהאדם דש בהם, וז"ש כי תבנה בית חדש, ר"ל גוף חדש, כי ע"י התשובה תהיה בריה חדשה, ועשית מעקה לגגך, שתקדש עצמך יותר במחשבה שהיא בראש שהוא גג של הגוף הנקרא בשם בית כנז' בקהלת, כלומר תעשה שם נדרים וסייגים להתקדש בהם, ותזהר יותר בארבעה דברים שנקראים כל אחד בשם מים, ולז"א ולא תשים דמים ר"ל ד' מים בביתך, ע"כ פרשתי שם :

ואסיים כאן רמז המקרא באופן אחר והוא, באם תאמר ד' דברים אלו הם טבעיות אצל החומר ומה אעשה ליצר החמרי שמושך אותו להם בעל כרחו, לז"א כי יפול הנופל ממנו, ר"ל תפיל לזה יצר החמרי מיניה וביה, והוא כי יצר החמרי הוא ג"כ חומד ממון מאד וחמדת הממון תבא לאדם מן יצר החמרי, ולכן אם יתעורר יצר החמרי בקרבך לעשות אותך ע"י גאוה, תאמר לו אם אנהג בגאות צריך אני לפזר ממון כדי להתנשא ולהתגדל על בני אדם, ואני חומד ממון וחס על ממוני, ולכן לא אתנהג בגאוה, וזה יצר החומרי כשרואה שדבר זה נוגע בפזור הממון, אז פורש מאליו ואינו מעורר הגאוה בלב האדם, וכן אם יתעורר יצר החמרי בקרבך להחזיק במחלוקת, תאמר לו, אם אחזיק במחלוקת יהיה מזה נזק גדול לממון שלי, כי בעל מחלוקת כל משא ומתן שלו יתקלקל, הן מחמת אותם אשר עושה מחלוקת עמהם ישתדלו להזיקו ולהרע לו בממון, והן מחמת שיהיה טרוד
כל

כל ימיו במחלוקת ולא ישגיח היטב על משא ומתן שלו, ואז כשרואה ומרגיש יצר החמרי שהמחלוקת נוגעת לממון שגורמת נזק לממונו הוא פורש מעיקה זו של המחלוקת, כי יצר החמרי הוא אוהב וחושב באמת את הממון מאד יותר מכל דבר טוב שבעולם:

וכן אם יצר החמרי מעורר בקרבך מדת הכעס שתהיה רגזן ומתכעס מכל דבר כל דהו הן בבית הן בשוק תאמר לו אם אתכעס יהיה נזק לממון, כי תוקף הכעס והתמדה שלו מביא לאדם לידי חולאים רעים, ובזה תתמעט השגחתו על ממונו במשא ומתן וכיוצא, וגם ע"י חליו צריך לפזר ממון בשביל רפואות, ואז פורש ממך ואינו מעורר מדת הכעס תמיד בקרבך שלא יהיה לך מדת כעס ורוגז בתמידות, וכן אם יצר החמרי מעורר בקרבך תאוה של זנות תאמר, אם אתנהג בכך יכלה הממון כולו, כי זנות בלא פיזור ממון לא יתכן, ואפשר שיעני ויגיע עד ככר לחם, ואז פורש ממך מתאוה זו של הזנות:

נמצא יצר החמרי של ד' דברים הנז' אתה מפילו מיניה וביה, כי הגלה כל א' מן ארבעה דברים אלו שהם מידות גופניות בדבר שהוא ג"כ גשמיי וגופניי אשר הוא דבר אהוב ונחמד אצל יצר החמרי מכל דבר טוב שבעולם, ואז הוא פורש ונופל ממך מאליו ואינו מניחך להתנהג בארבעה דברים הנז'. ואמרתי משל לזה, מעשה שהיה במלך צרפת שהיה לו אחד חוזה בכוכבים ומגיד לו נסתרות ועתידות, והיה לו בו אמונה מאד ויעשרהו ויכבדהו, והנה יום אחד נהפך לב המלך עמו ועלה בדעתו להביאו לפניו להכנס עמו בדברים ולהרגו, והעמיד המלך איש לבא מבחוץ, ואמר לו להסיר את ראש האיש החוזה הזה אחר שיורה לו הרמז באצבעו, וכאשר בא החוזה לפני המלך, אמר לו המלך היש בידך לדעת גורלך אתה, ויאמר החוזה יש ויש, א"ל המלך אם כן איפה, הגידה לי יום מותך, והחוזה נבהל מאד שהרגיש כי רעה חושב המלך לעשות לו עתה, ויתבונן החוזה לחשוב בלוחות מסטר הככבים שיש לו, ועשה כן למראה עיני המלך כאלו הוא רואה הדברים במסטר הכוכבים, ואחר איזה רגעים אמר למלך, הכוכבים גילו אזני כי סכנה גדולה מרחפת על ראשו, ויש תומם המלך על התשובה הזאת ויאמר לו, ההגידו הכוכבים לך גם יום מותך, ויאמר החוזה הכוכבים מגידים שמותי תלוי במותך והוא ימות שלשה ימים בטרם ישכב אדוני המלך עם אבותיו, ואז דברי החוזה האלה הפילו על המלך אימה ויתפחד לנגוע בו, אלא אדרבה שם עיניו על שמירתו מכאן ולהבא מאד, כי האמין שדברים או הכוכבים הגידו באמת ע"כ. נמצא זה החוזה ניצול ע"י שתלה מיתתו במיתת המלך ואז עי"ז נעשה המלך שומר אותו ועוזר לו בחיים שלו שיחיה בהם, כן האדם יהיה ניצול מיצר החמרי שרוצה להפילו בארבעה דברים הנז' שהם גאוה ומחלוקת וכעס וזנות ע"י שיתלה ד' דברים אלו בממון שהוא חיות יצר החמרי, ואין דבר אללו עומד נגד קיום הממון ומליאיתו, ולז"א כי יפול הנופל זה יצה"ר החמרי שמיעלך בארבעה דברים שהם ד' מים תפול עלהו מיניה וביה, כאשר תזכיר לו את הממון שהוא חמוד אצלו יותר מן הכל:

ובזה יובן, כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך, וידוע דרז"ל דרשו פסוק זה על יצה"ר החמרי שמושל על האדם מצד טבעו ומזגו, כשתלחום עמו כשבא ליעלך על תאוה גשמית של עבירה כזנות וכיוצא לא תצטרך לבא כנגדו בטענה של דין גהינם ושכר גן עדן, לא בין תבין להבין לו תשובה וטענה לסתור דבריו מאשר נמצא לפניך בתאוות הטבעיות, דהיינו שתסתור עלתו מן תאות המעות, שתאמר לו אם ילך בדרך זה של הזנות יאבד כל ממונו, ואז הוא מעצמו פורש ממך כי יצר החמרי חביב עליו הממון יותר מן ההנאה של הזנות, וכן כיוצא

בזה שתתלה דבר עלתו בנזק דברים אחרים גשמים שהוא חפץ בקיומם:

לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע. נ"ל בס"ד, דידוע העוסק בתורה לשמה הוא דבק בחסד שהוא בימין, והתורה הוא מימין, דכתיב מימינו אש דת למו, ולכן תורת חסד דכתיב ותורת חסד על לשונה, וכיון שדבק בחסד דבק במיכאל שהוא שר החסד, והוא שר התורה, ולכן מרע"ה שהוא קבל תורה מסיני ונקראת על שמו, דכתיב זכרו תורת משה עבדי יש במלוי שמו כזה, מ"ם שי"ן ה"א מספר מיכאל, ולכן איתא במדרש רבא בפטירת מרע"ה שאמר מיכאל להקב"ה, אני הייתי לו לרב והוא לתלמיד ולא אוכל לראות במיתתו, ולכן הלומד פרקו מאה ואחד כמנין מיכאל לא ישלוט בו שר של השכחה, ולכן כח חכמה הוא מספר מאה ואחד כמנין מיכאל:

וזה הלומד תורה לשמה הוא דבק במיכאל, אבל הלומד שלא לשמה שמערב בלימודו פניה זרה, אז יהיה נקרא על לימודו שם כלאים שהוא תערובת מין בשאינו מינו, כן זה מערב דברי תורה עם דברים זרים שהוא מתכוין לדבר זה, ונמצא אותיות מיכאל נהפכים אללו לאותיות כלאים, וז"ש לא תזרע כרמך לימוד התורה הנקרא כרם כנודע, כלאים, שאין אתה לומד תורה לשמה שתדבק במיכאל, אלא עושה תערובת זר בלימוד שלך, ובזה יהיה נקרא למודך בשם כלאים שהוא תערובת מין בשאינו מינו:

ואמר עוד פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע, והכונה נ"ל בס"ד, כי ידוע שהלומד תורה לשמה מעלה התורה לאות ה' שהיא סוד לאה, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בסוד תורה לשמה שהוא לשם ה"א, ועל כן הלומד תורה שלא לשמה, אז אות ה' שהיא מן לאה תאסם הלימוד שלו, וז"ש פן תקדש, ר"ל תאסם, המלאה תחלק התיבה לשנים וקרי בה הא מְלֵאָה כמו ויאהב את רחל מלאה, והמ"ש תהיה שמוש, ר"ל אות ה' שהיא מן לאה תאסם הזרע אשר תזרע בתורה שבכתב, ותבואת הכרם בתורה שבע"פ:

גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה. נ"ל בס"ד, משכן הגאוה הוא בשלשה אברים שהם ראש עינים לב, דר"ת שלהם רעל, כי הגאוה שבהם הוא סם רעל לנפש האדם, וכנגד ג' אלו אמר דוד הע"ה, לא גבה לבי על גאוה שבלב, ולא רמו עיני בגאוה שבעינים, ולא הלכתי בגדולות וכו' הוא בגאוה שבראש, שניכרת הגאוה במהלכו, וראוי שהאדם יחשוב תמיד על ג' אלה שהם דלים, כדי שלא תתפשט הגאוה בהם, ולז"א גדלים תעשה לך, חלק תיבת גדלים לשנים וקרי בה ג' דלים, ר"ל ג' אברים תעשם במחשבתך דלים, שתצייר בהם שהם דלים, והענוה הזאת תהיה על ארבע כנפות, דהיינו בכל עניינים הנמצאים בארבע כנפות העולם תתנהג בהם בענוה ולא תתנהג בגאוה, שלא תהיה עניו בדבר אחד וגאה בדבר אחר, וזו המדה של הענוה תהיה כסותך אשר תכסה בה מעיני המקטרגים, כי הענוה הוא ניצול מקטרוג המקטרגים, כי ע"י הענוה יהיה לו מחילה:

לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה. י"ל למה גבי אבן ואבן שהם משקלות נקיט בכיסך, וגבי איפה ואיפה נקיט בביתך, והלא גם המשקולות הם מונחים בבית ואינם מונחים בכיס, ועוד למה חלקם והול"ל לא יהיה לך אבן ואבן איפה ואיפה גדולה וקטנה. גם י"ל למה קרא לעבירה זו תועבת ה'. ונ"ל בס"ד, ע"פ מה שראיתי כתוב בשם הרב ששון מרדכי ז"ל ע"פ מאזני צדק אבני צדק וכו' יהיה לכם אני ה' אלקיכם, הנה נודע שארבע מדות באדם, אדומה שחורה ירוקה לבנה, ואם יתגברו אחת על חברתה יתהוו חולאים רבים לאדם, וכשיהיו שקולים, אז הוא עיקר הבריאות של האדם

האדם, וכתב ששמע מרב אחד שהמאזניים הם כנגד שם הוי"ה ב"ה, והוא כי השלשלת שבאמצע העמוד הנושאת את כל המאזנים היא כנגד יו"ד דשם הוי"ה, והעמוד הוא וא"ו וב' המאזנים התלויים הם שני ההי"ן המקבלים מן סוד יו"ד וא"ו הזכרים, ומשפיעים לעולמות בקו המדה כל מה שצריך להם, ואם האדם שוקל חסר גורם שיחסר השפע ממה שצריך, וכל מה שנותן בהכרעה והרוחה גורם כך למעלה, ולכן בפסוק זה של מאזני צדק אבני צדק וכו' סיים יהיה לכם אני ה' אלקיכם, לרמוז כי המאזנים רומזת לאותיות שם הוי"ה, וכל מה שתעשו למטה במאזנים יהיה כנגדו למעלה בהשפעת אותיות שם הוי"ה, עכ"ד בקיצור:

ובזה יובן הכתוב כאן לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, כיסך זה הכיס שבו המדות של האדם, אם תרצה שלא יהיו המדות גדולה וקטנה דהיינו שיהיו שוים, ולא יתגברו זע"ז להיות אחת גדולה ואחת קטנה. ואם קאי על המדות שבתוך הכיס צריך שתזהר במשקלות, והיינו שלא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה, כדי לגזול בהם שתשקול בגדולה כשתקנה ובקטנה כשתמכור, אלא אבן שלימה ואיפה שלימה וצדק יהיה לך שאז מדה כנגד מדה, גם המדות שבכיס יהיו שוים, ולכן סיים כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה, קראה תועבת ה' שהגוזל במשקלות במאזנים פוגם בשם הוי"ה ב"ה כאמור לעיל:

ולזה נוח הנביא ישעיה, לבך יהגה אימה איה סופר איה שוקל, דהיינו אם תספור מעות ותמנה עשרה דינרים בי"ב, ואם תשקול במאזנים במשקל חסר שים לבך במעשיך לדעת איה אתה סופר בגניבה ואיה אתה שוקל בגניבה, כי מעשיך הם למטה ועושים פגם למעלה, והוא דוגמת הצל כמ"ש ה' צלך על יד ימינך:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד לרמוז לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה וכו', בהקדים מ"ש בגמרא דע"ז דף י"ב. ת"ר לא ישתה אדם מים בלילה משום סכנת שברירי, ופירש רש"י ז"ל שם שד הממונה על מכת סנורים, ואי לאו למשתי נימא שברירי ברי"רי רי"רי ו"רי י', ופירש כששומע השד המעטת אותיות שמו אות אחר אות בורח ע"ש, נמצא בזכרון השם בהמעטה יהיה הכנעה לבעל השם ההוא, ומכלל הן אתה שומע לאו שאם יזכרנו בהגדלה ורבוי יתגבר אותו בעל השם, יען כי ידוע דכל דבר אותיות שמו הם צנורות השפע שלו, וכמ"ש הרב ערבי נחל ז"ל בפסוק נפש חיה הוא שמו, וכשאין אדם עושה רש"מ ויתרבו המקטרגים עליו יזכירו את שמו בהמעטה כמו שברירי הנז' שיזכירו צירוף הגדול תחלה וזוכרים אחריו את השם בחסרון אות עד קצה אחרון, כדי לעשות הכנעה וירידה לאותו אדם. ובזה יובן המסרה הלוך ושוב הלוך וחסור הלוך ונסוע הלוך וגדול, כלומר אם בעבודת השי"ת האדם הלוך ושוב שהולך בדרך הטוב וחוזר לאחוריו לילך להפך, אז שמו הלוך וחסור שמזכירין אותו המקטרגים ע"ד הזכרת שברירי הנז', אבל אם בעבודת השי"ת הוא הלוך ונסוע בדרך ישר שאינו חוזר לאחוריו, אז הוא הלוך וגדול בשמו שמזכירין שמו המעט תחלה והגדול לבסוף שמסיימין בצירוף הגדול של שמו:

ובזה יובן לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, כי האותיות נקראים אבנים בספר יצירה, וכיסך כלומר השם שלך, שהוא צנורות שתקבל בו השפע כמו כיס שמקבלים בו דבר לא יהיה בפי המקטרגים גדולה וקטנה, שיזכירו צרוף הגדול תחלה, ואח"כ צירוף הקטן לבסוף, כמו שברירי ברירי הנז"ל, צריך שתזהר בדבר זה שלא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה ואז תנצל מהזכרת שמך בדרך גדולה וקטנה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד אומרו לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה דידוע בחטא אדה"ר נתקלל העולם ל"ט קללות, והמספר הזה עצמו הוא לשון קללה כי תרגום קלל הוא ל"ט, אך להעכו"ם תשאר הקללה שיהיה המספר הזה אות ל' שהוא מספר הגדול קודם לאות ט' שהוא מספר הקטן, אבל לישראל תתהפך הקללה לברכה שיהיה סדר האותיות של המספר הנז' אות הקטן שהוא ט' קודם אות הגדול שהוא ל', ולכן בזה הצירוף של ט"ל יחיו המתים בטל התחיה, דכתיב טל אורות טליך, נמצא לישראל יהיה הצרוף בסדר טל שהוא אות קטנה קודם לאות הגדולה, ולא יהיה סדר ל"ט שאות הגדולה תחלה ואחריה אות הקטנה, וזוכין לזה הצירוף של ט"ל מדה כנגד מדה, אם יהיו נזהרים באיסור המשקלות, כי דרכם של חנונים הנכשלים באיסור זה להיות אצלם משקל כבד שהוא יותר מן משקל הקבוע האמיתי, וגם יהיה להם משקל אחר שהוא חסר, ודרכו של חנווני להיות קונה תחלה מיני מאכל להניחו בקופסא בחנותו כדי למכור ללוקחים, ואם הוא רשע אז בעת שהוא קונה שוקל במשקל היתר, וכשהוא מוכר שוקל במשקל החסר, ונמצא גוזל פעמיים א' בקנייתו וא' במכירתו, וסדר גזילתו, היא גזילה הראשונה באבן ואיפה הגדולה כי הוא קונה תחלה, וגזילה השנית היא באבן ואיפה הקטנה כשמוכר לבני אדם, וז"ש לא יהיה לך בכיסך זה הגוף שהוא כמו כיס שמונחים הנר"ן בתוכו, אבן ואבן ר"ל אות ואות, כי האותיות נקראו אבנים כמ"ש לעיל שהם צירוף גדולה וקטנה, כלומר צירוף ל"ט שאות הגדולה קודם אות הקטנה, אלא תזכה שיתהפך לך צירוף של ל"ט להיות צירוף טל, שהוא אות הקטנה קודם אות הגדולה, ותזכה לכך ע"י שאתה נזהר שלא יהיה לך בביתך איפה ואיפה שהיא אחת גדולה שתקנה בה בתחלה, ואחת קטנה שתמכור בה לבסוף:

כי יקח איש אשה ובעלה וכו' וכתב לה ספר כריתות וכו': ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר: ושנאה האיש האחרון וכו' או כי ימות וכו': לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה לו לאשה אחרי אשר הוטמאה כי תועבה היא לפני ה' ולא תחטיא את הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה. הנה שאלו על מש"ה אחרי אשר הוטמאה, מתי נטמאה, והלא היא נתגרשה מן הראשון ונשאת לשני כפי הדין ברשות התורה, ולא אמר עליה הוטמאה שבעבור זאת לא יוכל בעלה הראשון להנשא בה אחר גירושין של שני, או אחר מיתתו, וגדולה מזאת יפלא הדבר הזה מאד, דקי"ל אם גרשה בעלה הראשון וזינתה אחר גירושין יוכל בעלה ליקח אותה לו לאשה, ואע"פ שזינתה אין אתה קורא עליה נטמאה, ולמה אם נשאת לאחר בהיתר אתה קורא עליה נטמאה, ועוד קשיא מ"ש הכתוב כי תועבה היא לפני ה' איך נעשית זו תועבה בשביל שנשאת לאחר, והלא בהיתר נשאת, וכתורה עבדה:

ואמרתי לשואל, הנה מה דקשיא לך מלשון תועבה כבר דבר זה מפורש הוא בדברי רז"ל שפרשו הטעם שאם נעשה כדבר הזה שתתגרש האשה מראובן ותנשא לשמעון ותתגרש אח"כ משמעון ותחזור ותנשא לראובן, נולד מדבר זה רעה ותועבה גדולה, כי הרואין שהאשה הזאת של ראובן נתגרשה ממנו היום בבוקר וקדשה שמעון ושכבה בחיקו בערב, ולמחרתו נתגרשה משמעון ונתקדשה לראובן בעלה הראשון ושכבה עמו בערב, ואפשר כמי שיזדמן ג"כ שביום הראשון שגירש ראובן את אשתו והלכה ונתקדשה בו ביום לשמעון ושכבה עמו בערב, הנה גם שמעון גירש את אשתו באותו היום שגירש ראובן את אשתו, והלכה בו ביום אשת שמעון אצל ראובן ושכבה עמו

עמו לערב, ולמחר כשגירש שמעון את אשת ראובן וחזרה אצל בעלה ראובן, גם ראובן גרש בו ביום אשת שמעון שמעון וחזרה ונתקדשה לבעלה שמעון ושכבה עמו בלילה, ובאמת הגם שכל זה נעשה בהיתר ע"י גיטין וקדושין לזו ולזו, עכ"ז לעיני העולם נראה דראובן ושמעון מחליפים נשותיהן זע"ז, שבלילה ראשונה החליף ראובן את אשתו באשת שמעון שלקח אשתו של שמעון ונתן לו את אשתו, ושמעון לקח אשת ראובן ונתן לו את אשתו בלא גיטין ובלא קדושין, ועל כן יבואו בני אדם להחליף נשותיהן זע"ז, והרי זו רעה גדולה ופרצה גדולה באיסור עריות, לכן אסרה תורה להאשה שנתגרשה מבעלה ונשאת לאיש אחר אע"פ שגרשה זה השני שלא תוכל לשוב לבעלה הראשון, כדי שלא יהיה נולד פריצות ותקלה בערוה, ולכן אמר כי תועבה היא לפני ה' מפני התקלה הנולדת מדבר זה, ולכך סיים ופירש הטעם שלא תחטיא את הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך, כלומר לא יהיה דבר זה גרמא לחטוא בעריות, שיהיו מחליפים נשותיהם זע"ז:

ברם אשר שאלת איך קרי עלה הכתוב אשר הוטמאה, והלא נשאת לשני בהיתר אחר שגרשה בעלה, ואיך אם זינתה תוכל לשוב לבעלה ולא קרינן בה הוטמאה, ואם נשאת בהיתר קרינן בה הוטמאה, נראה בס"ד תשובה לזה היא, כי נודע, שהאשה אחר שנשאת לא תתייחס לשם אביה אלא לשם בעלה, וכאשר תמצא עד עתה המנהג באירופא ושאר מקומות, שאם דינה בת יעקב נשאת לראובן אין קורין אותה דינה בת יעקב, אלא קורין אותה דינה ראובן, וגם היא חותמת שמה דינה ראובן, ואינה חותמת דינה יעקב, וכאלו היא בתו של ראובן בעלה כאשר יתאוס שמייחס שמו לשם אביו, ולכן כל אשה נחשבת בת לבעלה, ולכן אמר ר"י בגמרא מימי לא קראתי לאשתי אשתי אלא אני קורא אותה ביתי, והיינו הטעם, כי ביתי בדגש הוא ר"ל בת שלי, שהיא תתייחס אלי כאלו אני אביה אשר ילדתיה, ולכן גבי מרדכי הע"ה כתיב על אסתר ותהי לו לבת, ואחז"ל אל תקרי לבת אלא לבית, כי היתה אשתו ממש, ולכן כתיב בישעיה סי' ד' והחזיקו שבע נשים באיש אחד ביום לאמר לחמינו נאכל ושמלתינו נלבש רק יקרא שמך עלינו, כי התקשרות האשה עם בעלה הוא בשם, שיהיה שם בעלה נקרא עליה כאלו הוא אביה ממש:

ועל כן אם גרשה ראובן אע"פ שזינתה עם שמעון לא נקרא שם שמעון עליה, דאם עשתה עון ונטמאה בזנות אין זו הטומאה נוגעת בכבוד בעלה, כי היא לא זינתה תחתיו ולא מעלה מעל באישה, כיון דגרשה ורק היא עשתה מעל בינה לבין קונה ולא נגעה בכבודו של בעלה, אבל אם נשאת לשמעון, דאז נקרא שם שמעון עליה, כיון דנשאת לו, כי עתה תתייחס לשם שמעון שקורין אותה דינה שמעון והיא חותמת דינה שמעון, נמצא פקעה שם ראובן בעלה הראשון ממנה, כיון דהניחה עם שמה שם שמעון, ולכן נחשבת לראובן בעלה כאלו היא נטמאה בעודה תחתיו שנמאסה לו, מאחר שהניחה עליה שם אחר:

ואעפ"י דעתה גרשה ראובן ולא נקרא שמו עליה, עכ"ז ראוי שיקרא שמו עליה, דהיינו שישא אותה, ואז נקראת על שמו. וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, והו"ל כאלו גם אחר גירושין שמו עליה, כיון דעדיין לא הניחה עליה שם אחר, משא"כ אם נשאת לשמעון שהניחה עליה שם אחר במקום ראובן, נמצא נגעה בכבודו, על כן חשובה בעיני בעלה הראשון כאלו נטמאה, ולז"א הכתוב אחרי אשר הוטמאה, כלומר נמאסה בעיניו, כי טומאה הוא לשון מאיסות, או הכונה כאלו הוטמאה שזינתה תחתיו דאסורה לו, כך היא נחשבת בעיניו, ולכן תמצא אפילו אלמנה אם תנשא לאחר יגיע צער לבעלה הנפטר שבזה פקע שמו מעליה ונתנה אחר במקומו, כי גם האלמנה נקשר שמה בשם בעלה ולא בשם אביה כנודע:

שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך. נ"ל בס"ד, הנהר נקרא שלח, וכתיב ונהר יוצא מעדן היא החכמה הנקראת עדן, והחכמה היא בראש, ונהר הנקרא שלח ימשך מן החכמה שבראש שהאדם עוסק בה, ולז"א חש בראשו יעסוק בתורה, כי מי שאינו עוסק בתורה שהיא באות ל' יסתלק באות ל' מן שלח וישאר חש, לכן חש בראשו יעסיק בתורה כדי להשלים אות ל' באותיות חש, ויהיה שלח, שהוא נהר המעלה מים מן עסק התורה מלמטה למעלה, וזה הנהר תשלח אות לאם היא הבינה, ובזה את הבנים תקח לך אותיות הבנים הם מ"ה ב"ן, כי היו"ד אינה יוצאה במבטא, שע"י השפעת הבינה יזדווגו מ"ה וב"ן שהם תפארת ומלכות, ותקח לך מהם השפעה ונשמות חדשות, והארכת ימים, שתזכה לקבל שפע מכל הי"ם שכל א' כלולה מעשר כמספר ימים:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד רמז הכתוב כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, שבא הכתוב כאן ליתן עצה טובה נפלאה לאדם בין בעניינים הגשמיים של משא ומתן שלו, בין בעסק התורה, ועצה זו צריכה לכל אדם בין בעל משא ומתן, בין אם הוא חכם ועוסק בתורה, כי רובא דעלמא מגיע להם נזק מדבר אחד ואין מרגישים בו, על כן כולם צריכין לעצה טובה זו, וגם אני העבד בכלל, ואני תפלה שיעזרני הש"ת להזהר בעצה טובה זו הן בגשמיות הן ברוחניותי והענין הוא, דאיתא בספר נ"מ סי' ל' וז"ל, איתא בגמרא, דסנהדרין דף כ"ו אמר עולא מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, ופירש רש"י ז"ל מחשבה שהאדם מחשב כך וכך אעשה כו"כ תעלה בידי מועלת להשבית הדבר שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדברי תורה, כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגרסה, עכ"ל. הנה דבר זה ביאר אותו רש"י ז"ל בלשון קצר כדרכו הטוב לדבר בלשון קצר, ואתה המשכיל קבע אותו על לוח לבך תמיד, כי טבע האדם להיות מתאוה טובה ועושר, ויש שהוא מחשב תמיד ומצייר בלבו אופנים והמצאות שבהם יהיה לו סך כו"כ מעות, והוא שיקנה סחורה פ' וישלחנה למקום פ' ופ' וירויח בה כו"כ למאה ויחזור ויקנה בסך כו"כ וירויח כו"כ, וגם יעסוק בעסק פו"פ וירויח כו"כ, והוא מצייר בדעתו המצאות של רווחים, והוא הולך ושוב בציורים אלו בדעתו תמיד, על כן האדם הפקח צריך להזהר כשיבואו אליו מחשבות כאלה, אשר בנויים על תוהו, שידחה אותם מלבבו תכף ומיד, וכ"ש שלא יהיה מעמיק בהם כלל ועיקר, עכ"ל:

נמצא דמיונות וציורים אלה שהאדם מדמה ומצייר בדעתו באופנים שיהיה לו בהם הצלחה והרוחה גורם בזה הפסד לעצמו, שתהיה מחשבה זו מועלת להשבית ההצלחה וההרווחה שלא תבא לידו בפיעל, וכמ"ש רש"י ז"ל, וזה הוא ענין עיון תפלה שמנעו רז"ל את האדם ממנו בכל יום ואסרו אותו עליו, מפני שבאמת נזוק על ידו, ודבר זה של עיון תפלה ענייננו הוא כך, דהיינו שהאדם המתפלל לפני הקב"ה על טובה והרווחה הוא מעיין בה בדעתו, כלומר שעושה בדעתו אופנים בעבור השגת הטובה שהוא מבקש אותה מהקב"ה בתפלתו שמצייר בדעתו באיזה אופן תבא לידו הטובה אשר הוא מבקש ומתפלל בעבורה, וזה הוא הנקרא עיון תפלה שהוא מעיין ומחשב בדעתו לעשות כו"כ אשר על ידם הוא ישיג הטובה שמתפלל עליה, ולכן בעיון תפלה זה הוא מפסיד הטובה אשר הוא מתפלל עליה שלא ישיגנה ולא תבא לידו, והפסד זה מגיע לו בדין ובמשפט, יען כי כיון שהוא מצייר אופנים למעשיו שחושב שעל ידי שיעשה כו"כ תגיע לו טובה והרווחה שהוא מתפלל בעבורה, נמצא הוא סומך להשיג הטובה על יד מעשיו, כי הוא מתחכם לעשות כו"כ כדי

שישיג

שישיג כו"כ, ואם הוא סומך על הקב"ה די לו להתפלל לפני הקב"ה על השגת הטובה וההרוחה, והשי"ת הוא יודע באיזה אופן תגיע לו הטובה וההרוחה אשר בקש ממנו בתפילתו עליה:

ואם ישאלך לבך, הרי אם האיש הזה נכתב לו בראש השנה שיהיה לו באותה השנה הצלחה כו"כ וטובה והרווחה גדולה כו"כ, והיה לו עיון תפלה שהיה מחשב ומצייר בלבו מראשית השנה תמיד ימים ולילות ציורים ואופנים להשיג בהם טובה והרווחה, איך יהיו אלו המחשבות גרמא לבטל הטובה שנפסקה לו בר"ה ואיך יפסיד מה שנכתב לו בפנקס למעלה. התשובה לזה הוא כי יתקיים בו כמאמר רז"ל על החלום שאמרו חלמא טבא לפעמים, חדוותיה מסתייה, ולא יתקיים בפועל הטוב שראה בחלום, וכן זה האיש כשהוא מצייר בדעתו הרווחתו והצלחתו עד סך כך וכך תהיה שהוא סך רב, ובאיזה אופן תגיע לידו וכמה עונג והנאה מגיע לו ממנה, הנה בזה יהיה שמח כאלו קבל הטוב בידו ומונח אצלו, וכיון שהוא חטא במחשבה זו לתלות הטוב אשר התפלל עליו לפני הקב"ה בכוחו ועוצם ידו כי הוא מבין ומזמין אופנים ועלות איך ישיג הטוב הזה, דנמצא אינו סומך בזה על הקב"ה באמיתות כדאמרן, לכן זה עונשו שיאמרו עליו בב"ד של מעלה חדוותיה מסתייה ולא יבא הטוב לידו בפועל:

ואמרתי משל על ענין זה, מעשה ידועה שמספרים העולם, לאחד שהיה עסקו ללכת אל הערביים לקנות מהם בילים ותרנגולים להביאם לעיר למוכרן בשוק בריוח מעט שממנו מתפרנס בכל שבוע ושבוע, אך מזה העסק אינו עולה לו אלא ריוח שיפרנס בו ב"ב בצמצום וטרחתו בעסק מרובה מאד שהולך ברגליו יחף כמה שעות בהולכה והובאה ממקום הערביים עד ביתו. ויהי היום היה נושא על ראשו סל שיש בו יותר מן אלף בילים, וגם נושא שתי אגודות של תרנגולים משולשלים על כתפיו והולך יחף בדרך ממקום הערביים לבא העירה כדרכו בכל שבוע, ובעודו מהלך והסל על ראשו והאגודות על כתפו חשב מחשבות בלבו עד מתי יהיה עוסק בעסק שיגיעתו מרובה והרווחתו מעוטה בתכלית המעוט והצמצום, שלא יהיה פרנסה אלא של עניים ודלים, הנה כאן לי בסל אלף בלים ושתי אגודות של תרנגולים על כתפי, וכשאגיע לעיר לא אלך לשוק למכרם אלא אוליך הכל לביתי ואשכיב התרנגולים על הבלים, ואז יהיה לי מכל בילה אפרוח אחד ואחר עשרה ימים יהיה בידי אלף אפרוחים מן אלף בילים שיש לי, והאפרוחים כולם יהיו נקבות, ואז אחר איזה ימים יגדלו האפרוחים ויולידו לי אלף בילים ביום אחד, והבילים יצא מהם מכל אחת אפרוח נקבה, וכולם יטילו בילים, ואשכיב לכמה אלפים אפרוחים על כמה אלפים בילים, ועשה חשבון בדעתו כי במשך חודש או שני חודשים יהיה לו שני מאות אלף תרנגולים, ואז ימכור אותם כל אחת בדינר אחד של כסף לפחות, ונמצא בידו שני אלפים דינרי כסף, ואז אשליך מידי עסק זה ואקנה צמר בשני מאות אלף דנרים ואשלחנו ללונדון, וימכר בריוח חמשים למאה לפחות, ויקנו לי מלונדין סחורה בדמי הצמר ואביאהו למדינתי ואמכור אותה בריוח חמשים למאה לפחות, ואחזור ואקנה סחורה אחרת מלונדין של צמר גפן ואמכרנה במדינתי, וכעוה"ד מסחורה לסחורה, ובכולם הריוח אינו פחות מן חמשים למאה. בקיצור היה עושה חשבון בדעתו שבמשך שלשה שנים יהיה בידו חמש מאות אלף זהב ליר"א, ואז יקנה לו חצר פ' ופנדק פ' וגנות ופרדסים, וכמה חניות לשכירות באופן שיהיה עשיר מופלג כמו רושילד, ואז אין עשירי מדינתו נחשבים לפניו כקליפת השום, ומוכרח שיהיה הוא הנשיא וראש הקהל במדינתו, וכשיגיע יום הלידה או יום השלו"ם של המלך המולך במדינתו שצריך שיכנסו בו ביום כל גדולי העיר לברך את המלך, במוכרח שהוא ילך בראש והנה בא לחשוב איך ישתחוה למלך כשיכנס לפניו לברכו ויכנס בעצמו להשפיל שתי ידיו בהרכנת ראשו וכריעת חצי גופו, וכיון שעשה כן לדמיון אז נפל הסל שהיה מלא בילים ומונח על ראשו לתוך נקרת בור עמוקה שהיתה מלאה עד חציה סלעים וישתברו כל הבילים, וגם אגודות התרנגולים נפלו לשוחה עמוקה וימותו רובם, ובשמעו קול משבר הבילים בנפילת הסל, אז הקיץ מן תרדמת מחשבותיו, וירא שלא נשאר בידו כלום אין כאן בילים אין כאן אפרוחים אין כאן דנרים ואין כאן בתים וחצרות וכרמים ואין נשיאות ואין גבירות ואין חצר מלכות, אבל יש שם בילים כולם שבורים ותרנגולים מתים פגרים, ע"כ. כמוצא זה שעלתה מחשבתו בדמיונות שוא ותוהו עד שהביאתו מחשבתו לעמוד לפני המלך אז הועילה מחשבתו זו לאבד מידו גם המעט שהיה לו, ולא נשאר לו מקום מוצא לפרנסתו כי הקרן שלו אבד ב"מ:

כן האדם אם יגביר דמיונותיו במחשבתו לצייר בדעתו לעשות אופנים כדי להשיג ההצלחה וההרווחה תהיה מחשבתו סיבה לקלקלתו, דאז השמחה המועטת שתהיה לו בעת שהוא מצייר טובתו והצלחתו במחשבתו תאבד ותפסיד את הטובה וההרווחה שנפסקה לו בר"ה ע"פ הטענה שטענתי בתחלה בדבר זה של עיון תפלה, וצריך האדם לדעת בבירור כי כל אלו הדמיונות שעולים בלבבו הם מעשה שטן כדי להפסידו ולחסרו טובה בפועל, כי יודע השטן שהמחשבה מועלת להפסיד האדם אפילו לדברי תורה, וכנז' לעיל בגמרא, ולכך יזדרז האדם ויתגבר על טבעו לדחות דמיונים וציורים אלו מלבבו ומוחו:

ובזה יובן הכתוב כאן, כי תבנה בית חדש, בא הכתוב לתת עצה לאדם ואמר כי תבנה בית חדש, כלומר רעיון חדש אשר בו תבנה ותתכונן בעוה"ז להתעשר, ועשית מעקה לגגך, כלומר המחשבה מכונת בשם גג כנז' במפרשים מפני שהיא עליונה שוכנת בראש האדם שהוא גג הבית, כי הגוף עצמו נקרא בית, כמ"ש אשר לא יזועו שומרי הבית, ואתה צריך לעשות גדר לגגך היא המחשבה שאתה מחשב על השגת הטובה וההרוחה בעוה"ז שלא תתפשט בך בעומק לחשוב מחשבות בדמיונים וציורים שבהם תשיג טובה והרווחה שאתה מבקש לקנות לך באושר עוה"ז, ולא תשים דמים בביתך, דמים לשון דמיונים, כלומר לא תשים בביתך הוא המוח והלב שלך דמיונים וציורים באופנים שבהם תהיה משיג הטוב והריוח שאתה מקוה ומבקש להיות לך באושר עוה"ז, יען כי ברבוי המחשבה והדמיון והציור אשר תשים בלבך ומוחך בזה יפול הנופל ממנו, הנופל הוא אושר עוה"ז שדרכו ליפול שאין לו קיום ועמידה, וע"י הדמיון והמחשבה אשר אתה מרבה בו יפול ויחסר זה האושר ממנו, ר"ל מכח הרעיון הזה עצמו שיהיה לך בו גורם לו המחסר וההעדר, דאפילו אם נפסק לך ביום ר"ה להיות לך טוב וריוח באושר עוה"ז, הנה עתה ע"י הדמיון שאתה מרבה בקרבך יצא ממך ולא יגיע לידך:

אך יובן כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, ע"פ מ"ש בזוה"ק, דהבונה ביתו צריך לומר בעת שבונה שהוא בונה לשמא קדישא, ובזה לא תוכל הסט"א ליכנס בו וכנז' בזוה"ק פ' תזריע דף נ"א ע"ב, וז"ש כי תבנה בית חדש ועשית לו מעקה, ר"ל שמירה, כמ"ש רש"י ז"ל, לגגך, גגך מספר שם הוי"ה והלמ"ד משמש במקום את ר"ל תעשה לו שמירה ע"י שאתה מזכיר עליו שמא קדישא שהוא מספר גגך, ועי"כ יפול ר"ל יחסר הנופל זה כח הרע של הקליפה ממנו, שיהיה הבית נשמר ע"י שמא קדישא:

פרשת כי תבא.

והיה כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה. י"ל למה הניח אות ה' בתיבת וירשתה כיון דאות ת"ו נקודה בקמ"ץ אין צריך להטיל בה אות ה"א, ונ"ל בס"ד בא לרמוז דבר אחד והוא דידוע דישיבת ארץ ישראל וזכייתה בה הוא ע"י התורה דכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו, אך שמירת התורה צריך שתהיה שלימה בחמשה חלוקות אלו שהם מעשה ודבור, וכונה ומחשבה ורעותא דלבא, שהם כנגד ארבע אותיות השם וקוצו של יו"ד, ולכן חילק הקב"ה את התורה לחמשה ספרים, לרמוז שיהיה האדם שומר אותה בחמשה חלקים אלו שהם מעשה ודבור, וכונה ומחשבה ורעותא דליבא, וכיון ששמר אותה בחמשה חלקים אלו אז יתיישבו בקרבו חמשה חלוקות הנפש שהם נרנח"י, אשר בחינתם היא כנגד חמשה חלוקות הנז' כנודע:

ולז"א והיה כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה, צריך שתזהר בשמירת התורה שהיא חמשה ספרים אשר הם כנגד חמשה חלוקות של מעשה ודבור וכונה ומחשבה ורעותא דלבא, יען כי מתנת הארץ תלויה בשמירת התורה דכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו, וז"ש וירשתה וירשת ה' ע"י חמשה חלוקות הנז' שהתורה נשמרת בהם, ואז ממילא ע"י חמשה חלוקות אלו וישבת בה קרי בה בה"א הם חמשה חלוקות של נרנח"י שהם זה כנגד זה, ר"ל תתיישב ותתקיים בהם:

ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נותן לך. נ"ל התורה אשר צויתיך בפסוק הקודם העיקר הוא תורה שבע"פ שהיא ששה סדרי משנה, אשר ר"ת שלהם הוא זמ"ן נק"ט זרעים מועד נשים נזקין קדשים טהרות, ור"ת אלו מורים שצריך לקבוע עתים לתורה, דהיינו אם יקבע שעה או שתים ביום, וכן שעה או שתים בלילה באופן שלא יבטל קביעות שלו אפילו אם נזדמן לו עסק גדול אז יש ללימוד זה דין קבוע, דקי"ל כל הקבוע כמחלה על מחלה דמי, ושקולה שעה זו כנגד עשרה שעות של היום, ולכך שואלין בב"ד של מעלה קבעת עתים לתורה ואין שואלין אותו אם עסקת בתורה אלא שואלין על הקביעות כדי שיספיק המועט במקום מרובה כדין הקבוע בעלמא, משא"כ מי שלומד שלש שעות ביום, ויום אחד נזדמן לו עסק ולא למד כלל אין ללימוד זה חשיבות כדין הקבוע דקי"ל מחלה על מחלה דמי, ולזה בא הסימן זמ"ן נק"ט שיהיה נקיט זמן ברור וקבוע שלא ישתנה ולא יתבטל בשום אופן, ונמצא כל זה ענין הקבוע רמוז בראשית כל פרי האדמה, ר"ל ראשית כל ששה סדרי משנה דהראשית שלהם זמ"ן נק"ט, ואמר אשר תביא מארצך הוא בהמ"ד שאתה לומד שם, ומביא לימודך מן החכמים המלמדין תורה שבע"פ בבהמ"ד, ועוד אשר ה' אלהיך נותן לך, שמאיר עיניך ולבך לחדש חדושי תורה, וכמ"ש כי אם בתורת ה' חפצו זו הקבלה והמסורת שמקבל האדם מפי חכמים בבהמ"ד, ובתורתו יהגה אלו חדושי תורה שמחדש ע"י תוספת בינה שיתן לו הקב"ה כח ואומן לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, כי מתת אלהים היא זאת ועל זה אמר כאן אשר ה' אלהיך נותן לך בינה ויכולת לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ואלו החדושי תורה יהיו נקראים על שמך:

אי נמי ולקחת מראשית כל פרי האדמה. נ"ל בס"ד דידוע קליפת נוגה חציה טוב, וזה החצי נקרא כף האמת, וחציה רע שנקרא כף השקר כי היא דוגמת המאזנים שיש לה שני כפות זה כנגד זה, ובזוה"ק קרי לה טקלא דעשיקת נשמתין, והנה ר"ת ששה תיבות אלו שהם כל פרי האדמה אשר תביא מארצך הוא כ"ף האמת כלומר תקח ניצוצות קדושה מן כף האמת הרמוז בר"ת הנז' אשר ה' אלהיך נותן לך לטובתך מלאכה זו של הבירור כדי שתקח שכר על זה, וכמ"ש המקובלים ז"ל על ענין שבירת הכלים שבכונה נעשה כך כדי לזכות את ישראל בבירור שלהם, וכן אומר כאן אין הקב"ה צריך ח"ו למלאכה זו של בירור הנ"ז, אלא נתן המצוה הזאת לך כלומר להנאתך ולטובתך ושמת הבירור הזה בטנ"א ר"ת בתגין, טעמים, נקודות, אותיות, שהם כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה ב"ה וארבע עולמות אבי"ע, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם הוא עולם האצילות שהוא כולל כל בחינות שם הוי"ה ב"ה:

השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל. קשה כיון דאמר ממעון קדשך למה הוצרך לפרש מן השמים, ידוע הוא שבשמים הוא מעון קדשו, ועוד למה נקיט את ב"פ והול"ל את עמך ישראל. ונ"ל כל נועם הוא בבינה בסוד ויהי נועם שאומרים במ"ש, וידוע דהבינה היא בחינת קודש כי שם קודש הוא בחו"ב, וידוע דהשפעה שתבא לנו מן הבינה תגיע לנו על ידי התפארת שנקרא בשם שמים. וז"ש השקיפה ממעון קדשך, מעון הוא אותיות נועם שהוא בחינת קודש, וההשקפה הוא ענין השפעה, כלומר תשפיע לנו מנועם קדשך היא הבינה על ידי התפארת הנקרא שמים, ולז"א מן השמים, כי לא נוכל לקבל שפע אלא על ידו דוקא, וברך את עמך את ישראל נקיט ב"פ את כדי לחלק הברכות אחת לנפשות שהם חלק אלוה ממעל, ולז"א את עמך קרי בה עמך בחיר"ק כלומר לנפשות שהם עמך את ישראל ברכה לגופים שהיא ברכה גופניית:

וגם תברך את האדמה אשר נשבעת לאבותינו שהיא ארץ זבת חלב ודבש, והיינו כי בברכה זו יש פירוש אחד על הגשמיות דמחמת שומן הפירות, העזים נוטף מהם חלב והתאנים נוטף דבש ויהיה בקרקע נחל חלב ודבש מעורבים יחד, ופירוש השני שהוא ברכה נפשיית שאויר ארץ ישראל מחכים ומתחכמים בו ישראל, והיינו כי ישתלשל שפע חכמה בינה ודעת מן שלשה ספירות חב"ד שהם ג' ראשונות, ונרמז זה באותיות חלב ודבש שהם מצורפים לשתי תיבות שהם לבו"ש חב"ד, שאויר ארץ ישראל יהיה לבוש של הארת חב"ד, ובזה יתחכמו ישראל, וז"ש אשר נשבעת לאבותינו, ר"ל בכונה שנשבעת לאבותינו שכוונתך היתה על שני מיני ברכות גשמית ורוחנית:

היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את החקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם. נ"ל בס"ד דנודע שמצות הבכורים שמדבר בה בפרשה זו, וגם תרומות ומעשרות דמשתעי בהו בודוי המעשר הנזכר כאן לא היו נוהגים במדבר אלא אחר י"ד שנה משנכנסו לא"י עד שכבשו וחלקו, ובמדבר לא היה להם מכל זה אלא רק הציווי בלבד, ורק כשהם מצפים למצות אלו בעודם במדבר שיאמרו מתי יבואו לידינו מצות אלו ונקיים אותם אזי מעלה עליהם כאלו קיימו אותם בפועל בהיותם במדבר, וז"ש היום הזה אינו זמן קיום המצות האלה, אלא היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות אחר שתהיו נכנסים לארץ את החוקים והמשפטים האלה אשר נזכרו כאן, כי הם מצות התלויות בארץ, אמנם ושמרת מלשון ואביו שמר את הדבר, כלומר תצפה להם לומר מתי יגיעו לידי ואקיים אותם. אז נחשב לך כאלו ועשית אותם בפועל לעת עתה, אך זה יהיה לך בתנאי שאתה תצפה להם מלב ונפש, וזהו בכל לבבך ובכל נפשך:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות וכו', דארז"ל היום לעשותם ולא למחר

למחר בעוה"ב, ולז"א היום הזה שאתה עודך בעוה"ז אז ה' אלקיך מצוך לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים, ואל תבטח בדעתך שתשלים החסרון בעוה"ב כי בעוה"ב אין שם יצר הנקרא לב, כמ"ש רז"ל ע"פ לב חכם זה יצה"ט לימינו, ולב כסיל זה יצה"ר לשמאלו יען כי שם בעוה"ב לא יש אלא הנפש בלבד שאין קשור בה היצר הנקרא לב לא יצר טוב ולא יצר רע, על כן שמירה ועשיה של המצות אינה אלא בעוה"ז שאתה שומר ומקיים אותם בכל לבבך ובכל נפשך, ר"ל בקשר הלבב הוא היצר הנקרא לב עם נפשך, ואין קשר זה של היצר עם הנפש בעוה"ב, ולכך אין יתרון לאדם במעשה המצות שם אלא רק בעוה"ז, ואמר בכל לבבך כלומר בשני יצרים שהם יצה"ט ויצה"ר שכל אחד מהם נקרא בשם לב כאמור, ואומרו בכל נפשך רמז לנפש הבהמית הנקראת כח הגוף ונפש השכלית שהיא חלק אלוה ממעל, משא"כ בעוה"ב לא נמצאת נפש הבהמית שהיא כח הגוף אלא רק נפש השכלית בלבד :

את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו וכו'. נ"ל בס"ד דידוע ששם הוי"ה ב"ה יש בו י"ב צרופים וכל צירוף מהם שולט בחדש אחד, והראשון הוא שם הוי"ה ככתבו שולט בניסן שהיא ראש חדשים וצירוף החמישי הוא צירוף הוי"ה ששולט בחודש החמישי שהוא חודש אב, וצירוף זה רמוז בפסוק הנה יד ה' הויה, וידוע שכל הצרופים אסור להגות אותם להוציאם בפה, ורק צירוף זה של הוי"ה מותר להגות אותו להוציאו בפה כמו שהוא, וכשאנחנו באים לזכור שם יקו"ק אנחנו מזכירים אותו בפינו בצירוף זה של הוי"ה, ואמרתי בס"ד רמז לזה אמרת ה' צרופה, ר"ל אמרת ה' שתהיה אמירתו יוצאה בפה צרופה קדי בה צירוף ה"א, כלומר ע"י צירוף החמישי השולט בחודש החמישי, ונרמז בזה כי הוא מגן לכל החוסים בו שלעתיד תתעלה שליטת צרוף זה בחודש שלו להיות עליון על כל החדשים שיהיה בו טובות כשנגבות ורבות עד מאד לישראל החוסים בו :

וה"ש את ה' האמרת היום, ר"ל שם יהו"ה יש בו צירוף אחר שאתה אומר אותו בפיך היום והוא צירוף הנקרא הוי"ה, ועל ידי אמירת צירוף זה תהיה בטוח על העתיד להיות לך לאלהים לך דייקא, כלומר עליך לבדך יכנה אלהותו שיזכה כל יחיד ויחיד מישראל להיות צדיק גמור, שיהיה ראוי שהקב"ה יכנה אלהותו עליו כאשר כינה אלהותו על אברהם יצחק ויעקב, שנאמר אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, ותזכה ללכת בדרכיו מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא מחיה מתים אף אתה תחיה מתים, ותזכה לשמור חוקיו ומצותיו ומשפטיו שהם שלשה מיני מצות יהיו במשקל אחד שתשמור החוקים שאין השכל מחייב אותם, ואין להם טעם כמו שמירת המצות והמשפטים שיש להם טעם והשכל מחייב אותם, וגם תזכה לשמוע בקולו, כלומר תשרי עליך רוה"ק, ובה יתגלו לך סודות התורה, כמ"ש רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני שיתקיים בך, מ"ש הפסוק וכל בניך למודי ה' שע"י השראת רוה"ק נחשב כאלו האדם לומד תורה מפי הקב"ה, וכמפורש בכתוב רוח ה' דבר בי, ועי"כ נחשב מלתו על לשוני שהוא מלמדני תורת אמת :

ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגך. י"ל כיון דאמר ובאו עליך משמע דבאים מאליהם, אע"פ שאינו רודף אחריהם, ומאי הוסיף באומרו והשיגוך. ועוד דמאחר שאמר שבאו עליו, כמלא השיגו אותו, ונ"ל בס"ד ע"פ מעשה שהיה באחד תם וישר והוא בינוני שאינו עשיר זיום אחד שמעה אשתו שהביאו אותו היום דגים הרבה למכור בשוק, כי עלתה המצודה של אותו היום דגים מרובים, וכולם היו ממין החשוב הנקרא בערבי בינ"י ונמכרים בזול, ותלחץ את בעלה שילך לשוק ויקנה דג אחד והוא שירב ונתגלגל מכמה סיבות ואחר אלף הפצרות שעשתה אשתו הוכרח לילך, והנה אותו המוכר שהלך אצלו אותו היום, היו כל הדגים שבחנותו ממין החשוב שקורין בינ"י ורק היה בחנותו דג אחד גדול שהוא ממין הגרוע שקורין נט"אן והיה אותו המוכר משתדל הרבה למכור לזה הדג הגרוע שקורין נט"אן ואין שום אדם מתרצה לקנותו, אע"פ שהיה אומר להם שהוא ימכרנו בחצי ערכו, כי אומרים לו מי זה רוצה מין החשוב ויקנה הגרוע, באופן שבכל הפצרותיו בלוקחים לא היה שום אדם נשמע לקנות הדג הזה, כי ידמה אותו הדג כאלו עקרב יש בו שעיקץ אותם וגם את בעליו :

וכאשר קרב אותו האיש אליו לקנות ראה זה המוכר שזה האיש הוא תם, על כן אמר אולי אוכל לפתותו לקנות הדג וירא לו ויאמר תקנה זה הדג שהוא גדול בכמותו, ואני מוכרו לך בחצי ערכו, ולא אבה האיש לקנותו באומרו עתה תקוטט אשתי ותאמר למה קנית ממין הגרוע שקורין נט"אן כיון שיש לפניך מן החשוב והכל קונים ממנו, בקילור אחר אלף הפצרות ורצויים קבל לקנותו ברביע ערכו, ואחר שהביא את הדג לבית חשב בדעתו אם יתן הדג לאשתו ודאי תתקוטט עמו ותכריחהו להחזירו ולהביא דג אחד במקומו ממין החשוב לכך הכניס הדג לבית התבשיל ולקח הסכין והפשיט קשקשים שלו, וקרעו לעשותו חתיכות קטנות כי עתה אם תראה אשתו לא תכירנו. ואם תכירנו לא תכריחנו להחזירו כיון שכבר נקרע, וכיון שקרעו בידו מצא בתוכו מרגלית אחת יקרה, ותכף ומיד הוליך אותה אצל עשיר אחד גדול שהיה בעירו למכור אותה על ידו, וזה העשיר כשראה אותה נתפלא עליה, וא"ל מנין לך, וזה לא העלים ממנו וסיפר לו המעשה כמו שהיא מתחלה וע"ס :

ויאמר העשיר מאחר שאתה ספרת לי מעשה שלך גם אני אספר לך על עושרי מהיכן בא שענייני דומה לענין שלך, ויאמר כי אביו לא היה עשיר כ"כ, ופעם אחת חלה חולי גדול ונתרפא ע"י רופא אחד מובהק, ואחר שנתרפא צוהו הרופא שילך חוץ לעיר לקבוע לו אהל בארץ מישור על שפת הנהר ששם האויר זך וטוב, וזה הוא צורך גדול בעבור התחזקות גופו ובריאותו, כי היה חוץ לעיר קרקע גדולה אצל הנהר והיה דרכם של עשירי העיר לקבוע בה אהלים לדור שם ב' חדשים אייר וסיון וקורים לזו המעלה (בלאד"יי) בעד כל אהל כו"כ דנרים, וא"ל הרופא אתה תקדים לילך בניסן לקבוע אהל במקום אשר יערב לך כי אותו זמן לא יש אדם אחר עומד נגדך וכל הקודם זכה, ולא רצה אבי לעשות כאשר אמר הרופא, ובפרט להקדים, וסו"ד אחר כמה הפצרות הכריחו הרופא שיוליך האהל לקבעו שם בקרקע ההיא בחודש ניסן והוא ראה קרקע גדולה לפניו וערב לו לקבוע האהל בצד זה, ואחר שטרח וקבעו חזר בו ועקרו וקבעו בצד אחר, כן עשה שתים ושלש פעמים ובמקום האחרון כשבא להכות היתד של האהל בקרקע, הנה אחר שירד היתד שיעור חמש אצבעות נראית לפניו גומא אחת שירד כל היתד בתוכה, וכשבא להוציאו הסיר בידו את העפר וירא לפניו צלוחית אחת קטנה וממלאה מלאה אבנים טובות ומרגליות יקרות ויתעשר בה עושר גדול ומזה כל העושר שלי שהוא בידי שירשתי אותו מאבי :

ועתה בא וראה איך הענין של עושר אבי הוא בא דומה בדומה לעושר הזה שלך, כי יש כמה שנים שגדולי העיר קובעים שם אהלים. והיה מן הראוי שתתגלה הצלוחית של אבנים טובות לפניהם ע"י תקיעת היתד של האהל, אמנם זה פלא כי בכל שנה כשבאים

לקבוע

לקבוע אהל במקום שקבע בו אבי היו תוקעים היתד סמוך לצלוחית בשנים או שלש טפחים, ולא נזדמן שיתקעו היתד למעלה מן הצלוחית, כדי שלא יהיו מרגישים בה ובכל שנה היה השגחה פרטית מן השמים על דבר זה עד שיבא אבי ויקח את שלו בזמן הנועד לו למעלה ועוד זה יש פלא אחר יותר, מעצת הרופא להקדים כדי שיראה המציאה בזמן שאין איש זר רואהו, שאם היו רואים היה מוכרח לתת המציאה להממשלה, ולא עוד שהיה אבי דוחה הדבר הזה בשתי ידים ולא רצה לקבוע לו אהל שם, ואחר כמה הפצרות של הרופא הוכרח לצאת לקבוע האהל שם כדי שיקח את העושר ההוא, וכן אתה כמה הפצירה בך אשתך לקנות דג ולא רצית ובע"כ שלא בטובתך הלכת ואחר שהלכת כמה הפצרות הפציר בך בעל הדגים שתקנה את הדג הגרוע. ולא רצית ובע"כ קנית, ומזה נתגלגל הדבר שתהיה אתה מוכרח לקרעו בידך כדי שתטול את שלך מתוכו, ועוד פלאות רבות נמצא בזה, כי קודם בואך כמה הפצרות הפציר המוכר בבני אדם שיקנו את הדג, ולא רצו, וכאלו היה בו עקרב ועוקץ אותם, וכל זה היה כדי שתבא אתה ותירש זה העושר שהיה שמור בתוך הדג בשבילך :

ובזה פרשתי בס"ד מ"ש בגמרא דיומא דף ל"ח מכאן אמר בן עזאי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו לך, ואין אדם נוגע במוכן לחבירו ע"כ, וקשה למה נקיט ואין אדם נוגע והול"ל אין אדם נוטל או לוקח, אך במעשה הנז' מובן הדבר כי אפילו נגיעה לא יגע כאשר היה בדג שבתוכו המרגלית דכל קוני הדגים מאסו אותו שלא רצו לתפוס אותו וליגע בו בידם סורו טמא קראו לו, וכאלו עקרב יש בו, וכל מה שהיה מתלבש בעל הדגים להשליכו לפניהם להראותם גודלו לא היו פונים אליו, וכאשר היה ג"כ במעשה היתד של האהל, שכל יושבי אהלים זה כמה שנים כאשר קובעים אהל כאן לא היו נוגעים בעפר אותם שני טפחים אשר למעלה מן הצלוחית של אבנים טובות, וכל זה היה בהשגחה כדי שיקח העושר הזה אותו אדם המוכן לו מן השמים :

והנה מכאן אתה למד שכל העושר והברכה המוכנת לאדם מן השמים לא מבעיא שתבא אליו מאליה בנחת ולא בצער, אלא אפילו אם זה האדם הוא בורח מזה העושר והברכה הם ישיגו אותו ויבאו אצלו בעל כרחו. וז"ש ובאו עליך כל הברכות האלה באו מאליהם שאין אתה צריך לטרוח ולחזור עליהם, ולא מבעיא זה אלא אפילו אם אתה בורח מהם ודוחה אותם בשתי ידים הם ישיגוך בעל כרחך, וכאשר תמצא במעשה של הדג הנז'. ותזכה להצלחה נסית כזו, כי תשמע לקול ה' אלקיך ולאו בעבור לקבל שכר הן בעוה"ז הן בעוה"ב :

ואציעה לפני הקורא מעשה נפלאה הובאה בשעשועים שממנה ידע האדם פלאות השגחתו יתברך המסבב הסיבות, והוא כי ברצות ה' דרכי איש שומר כל עצמותיו ושומר ממונו מכף מעול וחומץ, ולא עוד אלא אפילו אם הוא מפזרו ומוציאו מידו עושה כנפיים לו סיבות שיהיה לממונו כנפים לעוף בהם לחזור ולבא לידו, אפילו ע"י סיבות רחוקות אשר אינו מצייר אותם בדעתו, ומעשה שהיה כך היה, קודם זמן רב היה איש אחד גר ושמו אברהם והיתה מלאכתו מלאכת חרש עץ ויעבוד עבודתו ביושר ואמונה, ומלאכתו היתה נקיה וטהורה מכל שמץ איסור של גזל ואונאה ושקר ותרמית אין בה שום דופי כלל. והשי"ת בירך מעשה ידיו ויעש חיל ויקבוץ על יד עושר רב, ויחי באמונה ופזר נתן לאביונים, ורעבים הביא ביתה ויתהלך במשרים. ויהי היום ויסע אברהם הוא ואשתו ובניו ובני ביתו לעיר הסמוכה לירושלים לשמחת נשואין של בן דודו אחי אביו אשר הזמין אותו ובני ביתו כולם, לימים מועטים ולחזור, ויסגור את ביתו ולא הניח בו אפילו שומר אחד וכל ממונו זהובים בעין הניחם שם בתוך תיבה אחת סגורה המונחת בתוך חדר אחד, והשכן שלו היה איש בליעל גנב ושודד, ובראותו כי אין איש בבית ויתגנב אל הבית ויחפש בהנמצא בבית וימצא את שקלי הזהובים אשר אסף אברהם בעמל כפיו, ויקחם ויברח מן העיר בלילה, ואחר ימים מועטים שב אברהם לביתו וירא את כל אשר נעשה לו ויבך תמרורים, ויחקור וידרוש למצוא עקבות הגנב ולא עלה בידו, כי הוא הבין שהשכן שהיה מוחזק לגנב הוא גנב הממון וברח ואיננו :

והנה זה הגנב הנז' אשר ברח בלילה מירושלים ללכת לכפר עין גדי אשר בסביבות ירושלים לטמון שם שללו, ובדרך תקפתו מחלה עזה ויפול ארצה ויתעלף ומאחר שלא נמצא איש להקימו שם נפל שדוד וימת וצרורות הזהובים בחיקו. ויהי בבוקר וילך איש מיושבי הכפר ואפרים שמו והוא בן יחיד לאיש זקן וימצא איש יהודי מת ויכרה לו קבר וימצא צרורות הזהב בחיקו ויקחם לעצמו וישמח לבו בשתים, הא' כי עשה טוב לקבור מת מצוה, והב' השכר ששלם הקב"ה כרגע בהוא צרורות הזהב אשר מצא ותעלוזנה כליותיו. ויהי בלילה ההיא ויחלום אפרים לאמר אל תגע בממון הזה להנות ממנו כלום כי לך הוא, כי האיש אשר מצאת הממון בחיקו גנבו מיד איש נאמן וזה הממון ישוב אל יד בעליו, ולא הוגד לו בחלום מי הוא זה בעל הממון, ויקץ משנתו והנה חלום, ויאמר אפרים החלומות שוא ידברו ולא שת לבו לדברי החלום אשר הגידו לו שאין לו רשות להנות ממנו ויאמר בלבו אני לא גזלתי הממון הזה מיד בעליו על כן אני אהנה מן הממון הזה, ואיני חושש מדברי החלום :

והאיש הזה אפרים היתה הליכתו אצל אביו שחלה ונטה למות ויאמר קשה עלי המשא הזה של צרורות הזהובים לשאת אותם עמי לבית אבי, ויתייעץ בנפשו להכנס בגן אחד שהיה לאביו להטמינם שם, וירא אילן אחד של תותים אשר העץ שלו עב מאד, והיה נבוב וישם צרורות הזהב שם ואת פתח החלל שבו הזהובים סתם בחתיכת עץ סתימה חזקה ובריאה. ויבא לבית אביו וימצאהו גוסס, ואחר איזה רגעים מת, ויעש אפרים לאביו אבל שבעת ימים כמשפט, ובתוך אבלו של אביו נזדמן רוח סערה קשה וחזקה מאד ומטר סוחף ארצה עד אשר עקר הרוח כמה אילנות והפילם, ושלט יותר בגן הזה של אבי אפרים ויפלו כל אילנות שבו ארצה, וגם העץ הנבוב שבו צרורות הזהובים נשבר ונפל ארצה, אע"פ שהיה עץ עב וחזק, ואחר ששקטה הרוח עבר אדם אחד עני בתוך הגן ויבחר לקחת לו משם מעצים שנפלו למכור אותם, ויבע ט אותו העץ שבו הצרורות ויראהו עב וישר שאין בו עקמימות ויאמר טוב העץ הזה למלאכה לעשות ממנו כלים, וישאהו על שכמו אע"פ שהיה כבד מאד ויביאהו לירושלים כי היה אותו המקום קרוב לירושלים, וימכרנו לאברהם חרש עצים הנז"ל, ויהי כאשר גזר אברהם את העץ ההוא לגזרים מצא שם כל צרורות הזהובים שלו כמו שהם במושלם ויודה את השי"ת על טובו ועל חסדו :

והנה אפרים אחר שיצא מאבל אביו, ויבא לגן אביו ליקח משם צרורות הזהובים, וירא כי הגן נשחת כולו ברוח שנשברו האילנות שבו וירא כי העץ הנבוב שבו שם הצרורות איננו, ויזכור החלום שאמרו לו שלא יהנה מן אותו הממון כלום כי איננו שלו והוא שמור לבעליו ומוכן לבא לידי בעליו, והוא אשר לא חשש לדברי החלום ויגמור בלבבו ליקח הממון ההוא לעצמו להנות בו, הנה זאת סיבבה לו הרעה הזאת שהממון שב אל יד בעליו על ידי

רוח

רוח סערה החזקה אשר שלטה בגן, ובזה אבדה גם הירושה של הגן שירש מאביו שלא יש לו ירושה מאביו זולת זה הגן וכבר נשחת כולו, ואין לו שום הנאה ממנו כיון שנשברו ונפלו כל אילנות שבו, ויגל אפרים אח"ז משם וילך מעיר לעיר ולא מצא לחמו להחיות נפשו :

ויהי היום ויבא אפרים לירושלים ויעבור על בית אברהם חרש העץ הנז' ויתיצב לפניו וישאל ממנו ויבקש ממנו לקבלו לעסוק אצלו בעבודת מלאכתו כדי למצוא פת לחם בשכרו, ויאמר אברהם טוב הדבר שבה אתי בביתי ותעסוק במלאכתי ותאכל לחם על שלחני. ויהי היום בשבתו לשלחנו, ויספר אברהם לאפרים הנפלאות אשר עשה לו השי"ת בחסדו אשר השיב לו טובו אשר גזלו אותו ממני, וירגיש אפרים בדבר ויאמר לאברהם הגן הצען הנגנב לקחת את כל אשר לך, ויביט אברהם את עיניו ויבט על אפרים בתמהון וישתומם בלבבו מאין ידע אפרים את סודו כי דבר העץ לא גילה אברהם לשום נברא, וישאל אברהם לאפרים מאין ידעת זאת, ויאמר טובך ה' בידי ויספר לו את אשר מצא אדם מת בדרך וצרורות היו בחיקו ויקחם, ויחלום חלום להזהירו לבלתי יקח לו כלום מן הממון והוא לא חש לדברי החלום, וסוף דבר טמנתי הממון בעץ הנבוב ואח"כ באתי לבקשו ואיננו, ואדע כי נתאמת החלום והעץ הלך לבעל הממון, ועתה ידעתי כי אתה בעל הממון ואליך בא העץ. וישמח אברהם ויגל על הדברים האלה ויודה את ה' על אשר סיבב בעבורו כל הסיבות האלה כדי שיחזור טובו אליו במנוחה והשקט בשלימות :

ויהי היום ויאמר אברהם לאפרים, אמנם העושר ההוא לי הוא אשר לוקח ממני ויושב לידי, בידך היה ועל ידך ניצל מיד הגנב ועתה הנני לתת לך חלק ממנו, וימאן אפרים ויאמר לא אקח מאומה מזה הממון כי לא לי הוא וכבר עין בעין ראיתי כי יסר יסרני יה על אשר המרתי להגות בו אחר מראה החלום, כי רוש ומחלה עברו על נפשו, ולכן אני עתה ירא להגות אפילו במקלתו, פן תכבד עליו יד ה', וכל עין אדם רואה שהממון הזה שמור הוא לך ולא לאחר. ויאמר אברהם אבל אני נותנו לך ברצון טוב ולא יקרך רע, ולא אבה אפרים לקחת כלום :

ויהי היום ואברהם אמר לעשות חתונה בנו, וירא אפרים כי תשבות העבודה שבוע ימים של שבעת ימי המשתה, ויקח אפרים רשות מן אברהם ללכת בשבוע זה לראות שלום בני משפחתו שהם במקום אחר רחוק מעט מירושלם, ויתן לו רשות ללכת, ויאמר אברהם לאשתו שתעשה לו לחם יפה צידה לדרך, אך לחם לה באזנה שתעשה לו חלת לחם אחת גדולה ועבה טפח ותשים לו בתוכה חמשים זהובים מן אותם הזהובים שהיו בצרורות שהושבו לו אחר שנגזלו ממנו, ותעש אשתו כאשר אמר אברהם, ומחמת עוביה של החלה וגידלה לא נודע ולא ניכר ש"ש בתוכה זהובים, וחשב אברהם אע"פ שהוא רצה ליתן לו מן הזהובים ולא קבל, הנה בעתה כשישבור החלה בדרך לאכלה וימצא בה הזהובים יקבלם ולא יחזירם לו, ואחר שנאפית החלה מסר אברהם לאפרים את החלה ויאמר לו זו היא צדה לדרך עשינו לך ותאכל ממנה בכל יום במשך הדרך, ויקח מידו ויפרד אפרים מן אברהם וילך :

ואפרים בבואו על גבול העיר ירושלים ניגש פקיד הגבול לחפש באמתחתו כנהוג לעוברי דרכים וירא אתו את החלה הגדולה ההיא ותמצא חן בעיני הפקיד ויקנה אותה ממנו, וביום ההוא חג אברהם, את חג חתונת בנו, והנה לפנים בישראל כל אחד מהקרואים לחתונה יביא תשורה לבעל המשתה איזה אוכל חשוב ומיני מרקחת או משקין יין טוב וכיוצא, וזה פקיד הגבול אשר קרא אותו אברהם למשתה הביא לאברהם החלה ההיא שקנה מאפרים מתנה לאברהם כנהוג, ויראה אותה אברהם ויכירה וידע כי זאת החלה אשר נתן לאפרים צידה לדרך, ויתפלא אברהם ויאמר אצבע אלהים היא, וישמור אותה החלה אצלו, ולא שברה עד שיבא אפרים ממקום בני משפחתו אשר הלך שם :

וככלות ימי המשתה שב אפרים למלאכתו ועבודתו בבית אברהם, ויראהו אברהם וישמח לקראתו ויאמר לו מה שלום בני משפחתך ויאמר שלום, ויאמר אברהם האכלת החלה אשר נתתי לך, ויאמר לא, ויאמר האם נדרת נדר לבלתי אכול בלחמי, ויאמר לא, אך בבואי על הגבול ראה הפקיד את החלה ותיטב בעיניו ויקנה מידי, ויאמר אברהם דע לך כי החלה הושבה לידי והנה לפניך והניחה לפניו, ויקח אברהם את הסכין ויגזרנה, וירא אפרים כי נפלו מתוכה דנרי זהב, ויהי כנרדם ולא ידע נפשו, ויאמר אברהם נפשי כלתה לתת לך חלק מכספי ואתה ניאנת כפיך מקחת, ואחשוב לתת לך שלא מדעתך ואצו לאפות חלה גדולה צידה לדרך ואשים בתוכה דנרי זהב למען תמלאם ותקחם, וראה עתה מה נפלא הדבר הזה שגם זה הושב לידי, ויתפלא אפרים על הדבר ויאמר לאברהם אהוב אתה בעיני ה' ועינו עליך לטובה :

והנה אחר זה נתגדל עוד אפרים בבית אברהם וימצא חן בעיני אברהם עד שחשק בו לתת לו בתו ונן עשה, ויהי אפרים חתן לאברהם ויעשרהו אברהם מכספו כי נעשה חתנו, ונמצא כי השי"ת השגיח בגמלתו על אפרים אשר היה לבו טוב וישר ונכון נתעורר והרגיש ברצון השי"ת ונתרחק לבלתי יקח מאומה מאותו הממון, אע"פ שאברהם נתן לו ברצונו הטוב, יען כי נתברר אצלו דרצון השי"ת שלא יחסר אברהם כלום אפילו זהוב אחד, בראותו שאע"פ שאברהם רוצה ליתן חלק מן ממונו בעבור קיום דרך ארץ ומדת האנושי, עכ"ז לא עלתה בידו מחשבתו אלא סיבב אדון הסיבות סיבה אחרת להיות על ידם שמור הממון לאברהם ההוא ואין לזר אתו כלום :

ובאמת כמה דברים יקרים אנחנו למידין מן מעשה הנפלאה הזאת, ויתבונן האדם על תוקף ואומץ ההשגחה העליונה, איך מנהגת את שוכני ארץ בכלל ובפרט, ואין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' כי עצת ה' היא תקום וכל מחשבות אדם בטלים כנגדה, וכחומר ביד היוצר כן הטבע בידו יתברך, ולכל אשר יחפוץ יטנו וכל הסיבות מתגלגלים בעולם כדי לקיים רצון הבורא יתברך :

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה. נ"ל בס"ד דידוע דההשפעה תהיה משני יודין של שם השילוב דהוי"ה אדנ"י, שהוא שם יאהדונה"י, וכנגד שני יודי"ן אלו בולע בעה"ב בסעודת שבת כזית אחד לעצמו כנגד יו"ד ראשונה, וכבילה לאשתו כנגד יו"ד האחרונה, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בפיוט שתיקן לסעודת שבת למבלע על רפתא כזיתא וכביעתא תרין יודין נקטא סתימין ופרישן, ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא יש ר"ת שני יו"ד, ולז"א פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון, ואחז"ל אל תקרי ידיך אלא יודי"ך :

והנה ידוע יש אות ב' משמשת במקום תיבת תוך כמו מי בחלר שהוא ר"ל מי תוך החלר, וכן בכף רעיך אות ב' משמשת במקום תוך, וכנז' בספרי הדקדוק, והנה תוך אותיות עי"ר במילואם כזה עי"ן יו"ד רי"ש יש במילוי שהוא תוך הפשוט אותיות שנ"י יו"ד רמז לשני יוד של שם השילוב הנז' שבהם תהיה הברכה ולז"א ברוך אתה בעיר, כלומר בתוך אותיות עיר שהוא צירוף שני יו"ד. ואמר עוד עד"ז ברוך אתה בשדה, כלומר בתוך אותיות שדה, כי אותיות שדה במלואם כזה שי"ן דל"ת

דלי"ת ה"א, אותיות המלוי הם אותיות ת' אילן, והוא דידוע שיש ת' עלמין דכסופין, וידוע כל פרצוף שלם נקרא בשם אילן, וכמ"ש בבקשה בכל יום להשלים אילן העליון, ולכן כל עולם מאותם ת' עלמין שהוא שלם בכל הפרצופין נקרא אילן, נמצא ת' עלמין הם ת' אילן, ולז"א וברוך אתה בשדה כלומר תהיה מבורך מאותם ת' עלמין שהם ת' אילן הרמוזים בתוך אותיות שדה, כלומר במלוי שהוא תוך אותיות הפשוט :

ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך. איתא במדרש על פסוק זה וז"ל, וכבר פירש דוד ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם, והוא תמוה. ונ"ל בס"ד דידוע שהדרך נשפע משם הוי"ה שהוא מלוי העולה ס"ג, ומשם אהי"ה דמלוי יודי"ן העולה קס"א כי שניהם עולים מספר דרך. גם ידוע שבעה שמות הוי"ה אהי"ה בסוד השילוב הם עולים שכ"ט ומסוגלים לשמירת הדרך אשר היא מורכב מן מספר הוי"ה אהי"ה, וז"ש רז"ל ע"פ ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך כבר פירש דוד כמה תהיה ברכתו, באומרו ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם, רמז בזה על שבעה שמות שילוב הוי"ה אהי"ה שעולים מספר שכ"ט שהם רמוזים במספר שיש בין מספר אותיות עתה לבין מספר אותיות עולם שהוא מספר שכ"ט :

ובזה יובן בס"ד שפיר טעם הכתוב הבא אחר זה, והוא מ"ש יתן את אויבך הקמים עליך נגפים לפניך, בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו מפניך, וצריך טעם לשבעה דרכים, ובזה מובן בס"ד שפיר כי שמירת ישראל בדרך תהיה בשבעה שמות השילוב של הוי"ה אהי"ה המאירים להם בדרך, לכן בכוחם ינוסו אוייביהם לפניהם בשבעה דרכים :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד רמז הכתוב ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך, דידוע שהצדקה רמוזה באות כ"ף, וכתבו המפרשים ז"ל, דלכן פרשת הצדקה הכתובה בפרשת ראה מתחלת באות כ"ף, דכתיב כי יהיה בך אביון וכו', ומסיימת באות כ"ף דכתיב ולאביונך בארצך. ואמרתי בס"ד טעם נכון, למה מתחלת בכף סתומה ומסיימת בכ"ף פתוחה, לרמוז שראוי לבעל הממון שיתנהג בפרנסת בני ביתו בכף סתומה שיקמץ להם, אבל לעניים ושאר מצות יתנהג בכף פתוחה להיות ותרן שיפתח כפו לפזר כדי צרכן, וכמ"ש רז"ל באותו עשיר שהיה מקמץ עם בני ביתו לקנות להם ירק של אתמול שנמכר בזול, אבל לצדקה וחסד היה מתנהג בותרנות מאד, מפני שאם יתנהג בביתו בותרנות לא יוכל ליתן צדקה לעניים כדי צרכן כי רבים המה. ובזה פרשתי בס"ד רמז דברי התנא באבות אל תחזק טובה לעצמך כי לכך נוצרת כך הוא כף סתומה, והב' כף פתוחה להורות שיקמץ בבני ביתו ויוותר לעניים :

והנה ידוע דארז"ל שלשה דברים מגינים על אדם מן יצה"ר שהם ליס, קול, ממון, והקול הוא התורה והממון הוא הצדקה, נמצא הצדקה מצלת את האדם מן יצה"ר שמגינה עליו להצילו מן עצת היצה"ר המפתה אותו ומושך לבו לחטוא. ואמרתי בזה רמז נכון, במ"ש הכתוב והיה מעשה הצדקה שלום, והוא דידוע מ"ש רז"ל שהיצה"ר יש לו שבעה שמות וחד מנייהו מכשול, שנאמר הרימו מכשול מדרך עמי, והצדקה רמוזה באות כף כאמור, ואם תסיר אות כ' מן מכשול ישאר שלום, ולז"א הרימו מכשול מדרך עמי אל תקרי עמי אלא עימי בחיר"ק תחת עין, כלומר מכח מצות הצדקה שהיא עימי דכתיב צדיק ה' צדקות אהב, תרים המכשול ותעשהו שלום שהוא שמו של הקב"ה, ולז"א והיה מעשה הצדקה, כלומר ע"י מעשה הצדקה נעשה שלום שיסתלק כ' מן מכשול וישאר שלום שהיצה"ר נעשה יצה"ט שהוא שלום :

והנה מלבד תועלת זו הנעשית מן הצדקה שיסתלק כ' מן מכשול וישאר שלום, שזה הוא ענין יציאה שאתה מוציא לאות כ"ף מן השורה, אלא עוד יש תועלת אחרת מן הצדקה להפך שהוא להכניס ולא להוציא, והיינו דידוע דהעשיר בעל מצות אשר צדקות אהב נקרא בשם מלוה, דכתיב מלוה ה' חונן דל, וידוע דהעשיר המספיק לת"ח יהיה לו גל וחופה אצל החכם אך טפל לו, דכתיב בצל החכמה בצל הכסף, ומזה למדו רז"ל עתיד הקב"ה לעשות גל וחופה לבעלי המצות אצל בעלי תורה, שנאמר בצל החכמה בצל הכסף, נמצא העשיר יהיה דומה לחכם שיש לו דין מלך, דארז"ל מאן מלכי רבנן דכתיב בי מלכים ימלוכו, ובזה יבא הרמז לנכון שאם תכניס אות כ' באותיות מלוה יהיה צירוף מלוכה :

נמצא ע"י הצדקה הרמוזה באות כ' יהיה שתי תועליות באות כ', והיינו אחת נכנסת בתוך מלוה ויהיה צירוף מלוכה ואחת יוצאה מן מכשול וישאר שלום, ובזה פרשתי בס"ד רמז מאמר בגמרא דברכות דף כ', א"ר יוסי בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו, והרמז בזה בין השמשות, רמז לעשיר שהוא נקרא מלוה, דכתיב מלוה ה' חונן דל דעושה ומתנהג בשמשות שבכל יום ויום, דנודע שהשמש מלוה את הירח שהיא עניה דלית לה מגרמא כלום, כן העשיר נותנהג בשמשות של כל יום, זה ניכר שבחו יותר עשר ידות בזמן שבני אדם מעלימים עין מן הצדקה דאז יש לו יתרון עשר ידות, ולז"א כהרף עין ר"ל עיקר תפארתו והדרו הוא בזמן שבני אדם מעלימים עין מן הצדקה דאז זה נכנס וזה יוצא, ר"ל ע"י הצדקה אות כ' נכנס במלוה וישתלם צירוף מלוכה, וזה יוצא דאות כ' יוצא מן צירוף מכשול וישאר שלום ויש חשיבות לכח הצדקה שא"א לאדם לעמוד עליו, כלומר לא יוכל האדם לעשות לו ערך, כי לפעמים במתן בילה אחת יזכה לשכר עצום ונורא, וכמו המעשה שהבית מהר"א הכהן ז"ל, דעשיר א' מימיו לא נתן צדקה כלל, ורק קודם פטירתו בשעה אחת נתאוה לאכול בילה, ונזדמן באותה הרגע שהביאו לו הבילה בא עני ודפק על הפתח וצעק שהוא רעב מאד, ויאמר תנו לו את הבילה הזאת ויתנו לו, ומזל העשיר גרם שאותו עני היה יר"ש והיה מסוכן בסכנת הרעב וזה גרם לו שחיה בעוה"ז ועסק בתורה ומצות, ועי"כ זכה העשיר בעבור אותה צדקה לחיי עוה"ב, וכן מעשה כיוצא בזה בזוה"ק כי בעבור חצי מעה שנתן זכה לשכר גדול מפני שבזה החיה נפש מישראל, וכן בירושלמי בעובדא דתלמיד ר"ח ועוד כיוצא בזה, ולכן א"א לעמוד על מתן הצדקה לתת לו שכר כפי ערכו, דאין יודעים ערך הדבר שנעשה אלא הש"ת לבדו שיודע הנסתרות :

הרי יש לאדם שתי תועליות מן הצדקה הרמוזה באות כ' שהם אחת יוצאה מן מכשול לעשותו שלום, ואחת נכנסת באותיות מלוה לעשותה מלוכה, וז"ש ברוך אתה בבאך חלק התיבה לשתים וקרי בה בבא ך', ר"ל כשתבא אות כף ותכנס במלוה ותהיה מלוכה, וברוך אתה בצאתך בצאת ך' שתצא כ"ף מן מכשול וישאר שלום. ובזה יובן ותיפי במאד מאד והצלחי למלוכה, מאד ר"ל ממון, כמ"ש בכל מאודך בכל ממונך, ונקיט ב"פ מאד שהוא ב"פ ממון דקאי על ממון שמוציא בביתו לבניו ואשתו, דקאי ג"כ על ממון שמפזרו לעניים בשביל צדקה דבשניהם יש לך יופי, כי באחת עושה קמצנות ובאחת נדיבות כאמור לעיל, ועי"כ הצלחי למלוכה דייקא דאותיות מלוה תהיה צירוף מלוכה :

בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך. הנה לדרך אחד שיצאו אין צריך טעם דזה

מוכרח

מוכרח, אבל לשבעה דרכים צריך טעם. ונ״ל בס״ד ע״פ מ״ש הרב בני יששכר ז״ל דף א׳ אות יו״ד בשם הרב המקובל מג״ע ז״ל ע״פ ויקח לו את כל אלה ויבתר אותם בתוך, דשבעים שרים הם אל״ה מול אל״ה כי ל״ה שרים אחוזים בצד ימין דקדושה, וישמעאל על גביהן הרי הם אל״ה, ועוד ל״ה שרים מצד שמאל דקדושה ועשו על גביהן הרי הם אל״ה מול אל״ה, וישראל פנימיים אוחזים בקדושה. על כן ישמעאל יום מנוחתם היא בערב שבת מימין הקדושה שהוא השבת, ובני עשו הוא ביום ראשון בשבוע שהוא משמאל השבת, ולישראל ניתן יום מנוחתם בשבת שהוא בתוך, ולזה ארז״ל בפסוק וילך עשו אל ישמעאל לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב וכו׳, כי קליפת זרזיר ועורב שהם ראשים לכל השבעים אומות עולה מספר שבת, שאם היו ישראל שומרים שבת ראשונה כהלכתו לא היו נותנים להם מקום לשלוט וכו׳ עכ״ד ע״ש:

נמצא השבעים שרים חלוקים ל״ה מימין ול״ה משמאל ואז מלך המשיח שהוא משבט יהודה מכניעם ולכן שם המאיר בשבט יהודה הוא שם אג״לא שהוא ר״ת אתה גבור לעולם אדני, ונרמז בברכתו של יהודה בר״ת הפסוקים של ברכתו אתה יודוך וכו׳ גור אריה וכו׳ לא יסור וכו׳ אסרי לגפן וכו׳, ומספר שם זה הוא ל״ה והברכה כפולה כי היא שנים מקרא, הרי השם כפול שע״י יכניע ל״ה מצד ימין ול״ה מצד שמאל:

ונראה לכן על משיח בן יוסף נאמר וישטמוהו בעלי חצים, רמז לשבעים הנז׳ שהם חלוקים חצי מצד ימין וחצי מצד שמאל, ועל כן הבטיחנו השי״ת כי ימין ושמאל תפרוצי, להכניע צד הימין וצד השמאל, וז״ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך והיינו שם ה׳ זה השבת כמ״ש בזוה״ק שבת שמא דקב״ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי, כי יראו שאתם זכיתם ולקחתם השבת שהוא שם ה׳ לחלקכם, ויראו מכם כי בו תתגברו עליהם, ולכן ניתן השבת לעסוק בו בתורה שנקראת עז שאותיות אלו מורים שיכנעו ע״י התורה זרזיר ועורב שהוא ר״ת ע״ז, ולכן כתיב בשבת אז תתענג על ה׳ והרכבתיך על במתי ארץ, שהם שני חלוקות מימין ומשמאל, והאכלתיך נחלת יעקב אביך הם עולמות עקדים נקדים ברדים שעולים מספר שבת, כמ״ש עט״ר אדוני מור אבי זלה״ה בספרו מדרש אליהו, וגם קראו נחלת יעקב כי יעקב נקרא בשם אל, וכתב בני יששכר מצות זכור את יום השבת, היא מצוה ל״א בתורה ע״פ חשבון ומנין הרמב״ם ז״ל, והוא מספר שם אל שנקרא בו יעקב אע״ה, דכתיב ויקרא לו אל אלהי ישראל. או אומרו נחלת יעקב אביך רמז לתיקון השביעי מן י״ג תיקוני דיקנא הנקרא ואמת, וכתיב תתן אמת ליעקב, ולז״א והאכלתיך נחלת יעקב אביך:

נמצא בזכות שמירת השבת אצל ישראל שהוא שביעי יהיה הכנעה לשבעים שרים אשר מימין ואשר משמאל, שהם שבעה עשריות. לז״א ובשבעה דרכים שהם שבעה עשריות של השרים שלהם ינוסו לפניך, בזכות שמירת השבת שהוא שביעי העומד באמצע. ועיין בשער הכונות שכל העולמות העליונים נעשים בשבת בבחינת שבעה שבעה עד רישא עלאה דלא אתידע הנקרא עתיק יומין, וז״ש שאנחנו קורין את השבת שביעי:

ובאופן אחר נ״ל בס״ד, הטעם בדרך אחד יצאו ובשבעה דרכים ינוסו. כי ידוע כמו שיש עשר ספירות קדושה כן יש כנגדן עשר ספירות בקליפה, כי זה לעומת זה עשה האלהים, וידוע כי כנגד שלש ספירות ראשונות שבקליפה שהם חב״ד יש שלשה אומות בעוה״ז שהם תקיפים מאד שלא יכלו ישראל לרשת אותם, והם עמון ומואב ואדום, אך לעתיד בגמר התיקון יתבטלו אלו השלשה ראשונות שבקליפה שהם חב״ד, ואז ממילא יהיו ישראל יורשים ג׳ אומות שהם עמון ומואב ואדום וכנז׳:

אמנם שבעה עממין שהם כנגד שבעה תחתונות שהם חג״ת נהי״ם ירשו ישראל בזמן יהושע, יען כי נכנעו הספירות שכנגדם בקליפה, וידוע כי שלשה ראשונות שהם חב״ד נחשבים לפעמים כספירה אחת, ולכן עתה אמר בדרך אחד יצאו אליך לרמוז שיש להם כח מן ג׳ ראשונות שהם חב״ד ששלשתם נחשבים בדרך אחד שעדיין לא נכנעו, אבל בשבעה דרכים ינוסו, כי שבעה דרכים כנגד שבעה התחתונות שבקליפה שנכנעו, ולכך ינוסו האומות כנגדן בשבעה דרכים:

יצו ה׳ אתך את הברכה באסמיך. נ״ל בס״ד ע״פ מ״ש הרב מטעם המלך ח״ה סי׳ תרכ״ו, דדוקא נס הנעשה ביד נביא הוא דבעי שיריים לאחולי עליה ברכה, וכמ״ש גבי אלישע הע״ה דא״ל לאשת עובדיה מה יש לך דבר בביתך כדי שתחול הברכה עליו, ברם הקב״ה אינו כן דחייל הברכה גם על אין אפילו דליכא שיריים, דהא הוא עשה ארץ ושמים מתהו ואפס ואין, והגם דאמרו הארץ נבראת מעפר שתחת כסא הכבוד, כדאיתא במדרש רבא בשם רבי יוסי, וכן שמים אש ומים שצרפן זה בזה, מ״מ גם העפר שתחת כסא הכבוד והאש ומים בראם מן אין, ולזה כיון דוד הע״ה בפסוק אשא עיני אל ההרים שברא ה׳ והדע כי מאפס יצרם היוצר מתחילה, ומזה אדע כי מאין יבא עזרי, הגם שאין לי שום דבר מה שתחול עליו הברכה, ולמה כי עזרי הוא מעם ה׳ העושה שמים וארץ מאפס המוחלט, ואין ברכתי על ידי נביא כי היכי דתבעי שיריים עכ״ד. ולז״א יצו ה׳ אתך את הברכה, פירוש אם יצו לעשות ע״י נביא או מלאך, לזה צריך שתחול הברכה באסמיך שיש בו דבר שתחול עליו הברכה, משא״כ אם השי״ת נותן לך הברכה ולא יצו אותה ע״י שליח אין צריך לאסמיך, אלא אף שאין לך דבר בעין תחול הברכה כי הוא יתברך ממציא יש מאין:

ועוד נ״ל בס״ד. יצו ה׳ אתך את הברכה וכו׳, י״ל הול״ל יצו ה׳ אתך ברכה באסמיך, ולמה אמר הברכה בה״א הידיעה כדי שהוצרך לומר אתך. ונ״ל בס״ד דברכות הלחם שהוא המזון שיחיה בו האדם הם חמשה שהם ברכת המוציא בתחלה וארבע ברכות של בהמ״ז לבסוף, ולז״א יצו ה׳ אתך את הברכה נקיט בה אות ה׳ שמספרה חמשה, והיינו השפעה שתהיה מן חמשה ברכות של המזון, כי השפעתם תהיה אתך ה״א באסמיך הם עולמות העליונים שהם סמויים מן העין ואין אתה רואה אותם, והב׳ בכל משלח ידיך זה עוה״ז התחתון שאתה רואה ושולח ידך בו בעסק ומלאכה ומשא ומתן, ואל תחשוב שאתה נוטל פירות ברכות אלו בעוה״ז דוקא, אלא באמת עיקר שכר הברכות הוא בארץ החיים הנצחית אשר ה׳ אלהיך נותן לך, ולז״א וברכך בארץ אשר ה׳ אלהיך נותן לך:

ובזה יובן בס״ד רמז הכתוב, לך אכול בשמחה לחמך, בשמחה אותיות בחמשה הם חמשה ברכות שנתקנו בלחמך, אך מצוה מן המובחר הוא דאחר חמשה ברכות אלו שבלחם תשתה בלב טוב יינך, שתברך על הכוס אחר בהמ״ז, ונמצא נעשו שש ברכות. וכנגדן אמר כאן ששה פעמים ברוך שהם ברוך אתה בעיר וכו׳ עד וברוך אתה בצאתך:

וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך. נ״ל בס״ד ע״פ מ״ש בירושלמי פ״ט דברכות, מעשה במושל אחד שהיה שמו אלכסנדרוס שהיה עומד ודן ביסורין ללסטים אחד, א״ל המושל מה שמך, א״ל אלכסנדרוס שמי אז אמר המושל לעבדיו פטרו אותו. ומה מי ששמו כשמו של בשר ודם הוא ניצול מי ששמו כשמו של הקב״ה לכש״כ, הה״ד כל אשר יקרא בשם ה׳ ימלט ע״ש, וידוע דארז״ל עתידין הצדיקים שיקראו על שמו של הקב״ה, דכתיב כל הנקרא

בשמי

בשמי, אך זה אינו אלא לעתיד, ולכאורה יש לומר שגם עתה נקראים ישראל בשמו של הקב"ה שהוא אל, ובשם ישראל יש שם אל שמשם נקרא ישר אל, וא"כ גם לעת עתה יש לנו לומר קל וחומר להגלל, ואם תאמר שאם אנחנו טוענים בכך גם ישמעאל יטעון כך וימלט שיש בו שם אל ונקרא ישמע אל, אך זה אינו, כי הן אמת שיש אותיות אל בשם ישמעאל אין יוצאין אותיות אל במבטא בקריאה כי אין נקוד תחת אות א' ונבלע בין אות ע' ובין אות ל' ונקרא על שמצטרף העי"ן עם הלמד, ועל כן לא יש מזה השם זכות לישמעאל דאזלינן בתר קריאה, משא"כ לישראל יש לך זכות מחמת השם של ישראל שנקראים ישר אל, וז"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, כלומר שם משמותיו של הקב"ה נקרא עליך, נקרא דייקא שאינו נבלע בין האותיות אלא נקרא בקדושה, ויראו ממך כי יאמרו גם עתה יש לכם קל וחומר להגין עליכם מחמת שם ישראל שבו נזכר שמו של הקב"ה, ואע"ג דהכתוב אומר שם הוי"ה נקרא עליך ואנחנו רומזים בשם אל, לא אכפת, דידוע שכל שמותיו של הקב"ה יש להם שייכות וקשר בשם הוי"ה וכולם אחוזים בו כשלהבת האחוזה בגחלת, ועיד שם הוי"ה בתוספת אות וא"ו להיות יוד בסוד יהיה עולה עם הכולל מספר אל, אך טעם הראשון עיקר שכל השמות כלולים ומושרשים בשם הוי"ה, ולכן רומז הכתוב בשם הוי"ה על שם אל, וישראל זכו לשני אותיות אל בקריאה מפני שיש להם שני סימנים בברית שהוא מילה ופריעה שהם כהלכתן. ובזה יובן ועמי תלואים למשובתי ואל על יקראוהו כלומר עמי דוקא ולא עם אחר, מפני כי שם אל הנמצא בעם אחר אין קורין אותו אל אלא לירוק על יקראוהו וז"ש תחיינו ובשמך נקרא, ולז"א ועשה ואל תאחר כי שמך נקרא על עירך ועל עמך נקרא דייקא, ועירך היינו דכתיב ויקרא שם המקום ההוא ה' יראה :

או יובן שם ה' נקרא עליך דהכהנים בבהמ"ק קורין את השם ככתבו בברכה שמברכים את ישראל, וז"ש שם הוי"ה ככתבו נקרא עליך, ר"ל ללרכך בברכה שלכם על כן יראו ממך, כי בזה יכירו גדולתכם וחשיבותכם לפני הקב"ה :

יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים. י"ל הול"ל מן השמים, ועוד מה קשר יש לברכה זו של יפתח עם ברכה של הלוית גוים רבים, ונ"ל בס"ד דאיתא בגמרא דתענית דף ח' ע"פ פלג אלהים מלא מים, תנא כמין קובה יש ברקיע שממנה הגשמים יוצאין, ופרשנו כמין קובה רמז לאות מ"ם סתומה שרומזת ליסוד, וכמ"ש הרב קה"י ז"ל, וכתב רמז לדבר מ"ם עולה מספר יסוד ע"ש נמצא אוצר טוב של גשמים שיש למעלה הוא סוד מ"ם, ונראה שהוא רמוז באות מם סתומה של שמים, כי היא יתירה שהשורש של השם הוא שמי כנודע :

והנה אם תניח אות מ"ם על אותיות לוה יהיה נירוף מלוה, ובזה נשתנה הלוה להיות מלוה, וז"ש יפתח ה' לך את אוצרו הטוב זה אוצר של גשמים שיש למעלה שהוא דוגמת מ"ם סתומה הרמוזה באותיות השמים כאשר אמרנו, ובזה ממילא תתברך למטה ויהיה נוסף לך אות מ"ם על אותיות לוה ותהיה מלוה, כי מקודם היית אתה לוה מאחרים, ועתה ברכה זו שתתברך בה תהיה אתה מלוה, וכדהוה בעובדא דנקדימון שלוה י"ב מעינות מאותו הגמון ע"מ לפרוע לו בגשמים שיבואו ויתמלאו המעינות וסוף באו בעבורו גשמים רבים שנתמלאו אותם המעינות והותירו, ואמר לאותו הגמון עתה אתה חייב לשלם לי מה שהותירו המעינות בגשמים, ונמצא בתחלה היה נקדימון לוה ואח"כ נעשה מלוה, וכמ"ש בגמרא דתענית מעשה זו באורך ע"ש, ולכן סיים בברכה זו של יפתח וכו' והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה, ר"ל שישתנה מלכך, ותחת אשר היית לוה תהיה עתה מלוה בתוספת אות מ"ם שבה רמוז האוצר הטוב :

ונתנך ה' לראש ולא לזנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה כי תשמע אל מצות ה' אלקיך. נ"ל בס"ד ידוע שיש לישראל ב' תוארים, הא' תואר ישראל והוא שם המשובח ביותר, ויש להם תואר יעקב שהוא קטן בסיד יעקב בנה הקטן, ולעתיד לא יהיו נקראים אלא בשם ישראל, אבל עתה נקראים בזה ובזה, וידוע שם ישראל רמוז בו אותיות יו"ד לראש ובשם יעקב רמוז בו יוד עקב, ופרשנו הענין במ"א כי בשם השילוב של הוי"ה אדנ"י יש שני יודין אחד בראש ואחד בסוף, ושם ישראל רומז לאחיזה ביו"ד העקב שבסוף השילוב, וז"ש ונתנך ה' לראש ולא לזנב, שתזכה לשם ישראל בלבד שהוא רמוז ביוד שבראש השם ולא תהיה נקרא בשם יעקב שהיא רומז ליוד שבעקב שם השילוב, גם עוד בירך אותם והיית רק למעלה ולא תהיה למטה כי ע"י שאתם מיחדים שם הוי"ה ושם אדנ"י שהוא שם השילוב שעולה מספר צ"א יהיה נוסף מספר צ"א על אות ט' של תיבת מטה, שבזה תהיה אות ט' אותיות על, ואז אותיות מטה יהיו אותיות מעלה, יען כי תשמע אל מצות ה' אלקיך כלומר אתה מיחד במצות שם הוי"ה ושם אדנ"י הנקרא אלקיך :

ועוד נ"ל בס"ד לבן הוא הצדיק, נבל הוא הרשע והאותיות הם שוים, ורק בלבן שהוא הצדיק הנקרא בשם לבן שמשמעותו לובן אות ל' הוא בראש אבל נבל שהוא הרשע הנקרא לבן אות ל' הוא בסוף בהוא זנב, וז"ש ונתנך ה' לראש, כלומר ל' ראש שתהיה מכונה בשם לבן לשון לובן, ולא תהיה נבל אשר אות ל' היא עומדת זנב, ר"ל בסוף השם של נבל כי בלידת הנשמה וביאתה לעוה"ז משביעים אותה ע"מ שתהיה לדיק ולא רשע, ועל כך נתנה הקב"ה בעוה"ז, גם עוד מיעטו הכתוב והיית רק למעלה קרי בה רק בציר"י, כלומר בדברים השייכים למעלה שהם תורה ומצות תראה עצמך ריק, שצריך אתה לטרוח למלאות חסרונך אבל לא תראה עצמך רק בדברים הגשמיים השייכים למטה, אלא תמיד תראה עצמך מלא ונדוש שאין אתה חסר כלום, כדי שיהיה לך בזה מדת ההסתפקות ולא תרדוף אחרי הבלי עוה"ז, וגם הזהר שתשמע אל מצות ה' אלקיך אשר אנכי מצוך היום, כלומר שלא יהיה לך במצוה פניה זרה, אלא תהיה כוונתך לשמה כאשר אני מצוך לשמור ולעשות :

פרשת נצבים.

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם. נ"ל בס"ד דידוע דאות כ"ף רומז לכתר, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בכונת יכירו בניך וידעו כי מאתך מנוחתם, שצריך לכוין מלת כתר מנוחתם, וכן מפורש בזוהר ותיקונים דאות כף רומז לכתר, וידוע מ"ש בגמרא דשבת בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע הלבישו מה"ש לכל אחד מישראל שני כתרים ואחר העגל באו מלאכי חבלה ונטלום ולקחם מרע"ה ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל שבכל שבת מחזיר הכתרים ההם לישראל, וז"ש נשמה יתירה שיש לישראל בשבת והוא יקח ביום שבת כתרים שלו המעולים יותר, וז"ס ישמח משה במתנת חלקו שנתקן לאומרו בשבת. גם ידוע קמה רמז לממשלה ונצבה רמז למלכות, ככתיב אין בארום נצב מלך, וכמ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל ע"פ והנה קמה אלומתי וגם נצבה ע"ש :

עוד איתא במשנה דשבת פרק י"ד החושש במתניו סך את השמן, דלאו מוכחא מלתא דעביד לרפואה

אבל

אבל לא יסיך שמן ורד לפי שדמיו יקרים, ומוכחא מלתא דלרפואה קעביד, ובני מלכים מותר לסוך שמן ורד על מכותם דכן דרכם לסוך בחול בשמן ורד אפילו בלא מכה, ורבי שמעון מתיר לכל אדם לסוך בשמן ורד בשבת, דס"ל כל ישראל בני מלכים הם. נמצא לר"ש מדיני שבת מוכח דישראל נחשבים מלכים. גם ידוע מ"ש בגמרא דהשבת נקרא בשם היום:

וז"ש אתם נצבים, ר"ל מלכים, ע"ד אין באדום נצב מלך, היום, ר"ל בשבת הנקרא בשם היום נחשבים בו כמלכים, ולז"א כלכם בהפוך אתוון כמלך, פירוש דנחשבים בשבת כדין מלך שמותרים אתם לסוך בשמן ורד שדרך בני מלכים לעשות בו בחול. ואמר לפני ה' אלקיכם רמז בזה שאתם נחשבים כמלך הוא לפני ה' אלקיכם דחביבין אתם אע"פ שבעיני האומות אשר תהיו גולים אצלם אין לכם חשיבות, וגם רמז בתיבת כלכם על האורה של כתר הנז"ל שעתה הוא סוד נשמה יתירה, והוא רמוז באות כ"ף כדאמרן, ולז"א כלכם חלק התיבה לשתים וקרי בה כ"ף לכם:

ואמר עוד ראשיכם שבטיכם והיינו ראשיכם מלשון רב אכל ניר ראשים, שעניינו עניים מלשון מתרושש והון רב, ושבטיכם לשון ממשלה, כמו לא יסור שבט מיהודה, והכונה מי שהוא עניו שרואה עצמו רש זה ראוי להיות שבטיכם, ר"ל לוקח ממשלה עליכם, וזקניכם ר"ל חכמים שלכם זקן שקנה חכמה, המה יהיו שוטריכם לשון שוטר ומושל, כי דבריהם יהיו נשמעים אליכם ומתקבלים עליכם שתעשו כאשר יגזורו. ואמר עוד כל איש ישראל לומר על ידי ראשיכם שהם בעלי ענוה שכל אחד רואה עצמו ריש, וע"י זקניכם בעלי חכמה הרמוזה באות ל' שהוא לשון לימוד, שבלימוד זוכה האדם לחכמה כמ"ש איזהו חכם הלומד מכל אדם, ואם יתחברו אות ר' הרומז לענוה ואות ל' הרומז לחכמה עם אותיות איש יהיה נשלם בזה צרוף ישראל, ולז"א כל איש ישראל, ר"ל כל איש יזכה להיות נשלם בו צרוף ישראל:

או יובן בס"ד אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם דרז"ל דרשו בגמרא נו"ן כפופה נו"ן פשוטה, נאמן כפוף בעוה"ז הוא יהיה נאמן פשוט בעוה"ב, צד"י כפופה צד"י פשוטה צדיק כפוף בעוה"ז הוא צדיק פשוט בעוה"ב ומקשי היינו נאמן כפוף היינו צדיק כפוף, ומשני הוסיף הכתוב כפיפה על כפיפתו ע"ש. וידוע דעוה"ז מכונה בשם ים אשר גליו מרובין, וראוי לאדם שכל גל וגל הבא עליו ינענע לו ראשו, וכמ"ש בגמרא דיבמות דף קכ"א, א"ר גמליאל פעם אחת הייתי מהלך בספינה וכו' ע"ש, וז"ש אתם נצבים היום תחלק תיבת נצבים לשתים וקרי בה נצ בים, ר"ל תהיו נו"ן כפופה וצד"י כפופה שהם אותיות נ"צ בים זה עוה"ז היום, וגם ראוי שתהיו כלכם לפני ה' אלקיכם, פירוש בין חלקי הנפש בין חלקי הגוף תהיו לפני ה' אלקיכם לעבוד עבודתו עבודת הקודש שזהו מדת הצדיקים למשוך החומר אחר הצורה לעבודתו יתברך:

ועוד נ"ל בס"ד דידוע יחוד שם הוי"ה הוא בפסוק שמע ישראל, ויחוד שם אדנ"י הוא בפסוק בשכמל"ו אך יחוד של פסוק שמע ישראל הוא מ"ע מן התורה שחייב האדם ליחד את הש"ת בכל יום פעמים, אבל יחוד של בשכמל"ו אינו מ"ע מן התורה, כי יחוד זה אמרו יעקב אע"ה ולא נכתב בתורה, ולימד מרע"ה את ישראל לאומרו בחשאי, והוא תוספת מצוה שהוסיפו ישראל על עצמם לומר יחוד זה, ואין חייבין לאומרו מן התורה, וידוע כל מצוה שהיא חיוב מן התורה אין אדם לוקח עליה שכר בעוה"ז, כי היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, אך תוספת המצות שמוסיפין ישראל על חיוב התורה יש שכר גם בעוה"ז:

גם ידוע מ"ש המפרשים ז"ל, כי אותיות בשכמל"ו שהם ר"ת של היחוד הנז' הם נטפלים לשם הוי"ה מלפניו, והיינו אות ב' דכתיב ויאמינו בה', ואות ש' דכתיב אשרי העם שה' אלהיו, ואות כ' דכתיב כה' אלהינו בכל קראינו אליו, ואות מ' דכתיב מה' יצא הדבר, ואות ל' דכתיב ריח ניחוח לה', ואות וא"ו דכתיב וה' הולך לפניהם יומם, ויותר מן ששה אותיות אלו לא יש אות נטפל לשם הוי"ה מלפניו עכ"ד. ובזה פרשתי המשל שאמרו רז"ל בגמרא על יחוד של בשכמל"ו, משל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה והביאו לה עבדיה בחשאי, נמצא זה היחוד של בשכמל"ו הוא אותיות הנטפלים לשם הוי"ה מלפניו, וז"ש אתם נצבים היום, כלומר יהיה לכם התיצבות בשפע טובה וברכה היום בעוה"ז בשכר היחוד הרמוז לפני אותיות שם ה' אלהיכם, כי היום שהוא עוה"ז תקבלו שכר על זה:

למען הקים אותך היום לו לעם. הנה בזה אני מבין בס"ד רמז הכתוב בישעי' ג' עמי נוגשיו מעולל ונשים משלו בו, דרש"י פירש מעולל ליצנים, וי"ל הול"ל לצים דאין משמעות הליצנות מרווחת בלשון מעולל, ולפירוש רד"ק שפירש שהוא לשון עולל ויונק קשה יאמר עוללים ולמה נקיט מעולל, ובזה ניחא דאחר שאמר ההבטחה לישראל למען הקם אותך היום לו לעם להיות לו לעם כשעושים רש"מ, ולכן כשחוטאין נהפך להם הבטחה זו של לו לעם לאותיות מעולל כי האותיות שוין, ולכן כתיב נוגשיו מעולל, גם מעולל מספר צפו, וידוע מ"ש הגאון חיד"א ז"ל בלב דוד פ' ע"ו, דקליפה ראשונה של ע' אומות היא צפו, ולכן דוד הע"ה אמר ע"ש אלפא ביתא קע"ו פסוקים כי כ"ב פעמים ח' הוא קע"ו לבטל ולהכניע קליפה הנז' שנקראת צפו מנין קע"ו ע"ש. ונראה לז"א הנביא פצו עליך פיהם כל אויביך, פצו אותיות צפו שהיא קליפה ראשונה של אויביך, ולכן כתיב מצפון תפתח הרעה, והיינו תיבת מצפון הוא מ"ן צפ"ו תפתח הרעה כי היא קלי' הראשונה, ולכן אמר נוגשיו מעולל שהוא בגי' צפו, ויפה פירש רש"י ז"ל מעולל פירוש ליצנים, כי מעולל מספר לצון, ולכן בירך אותם כאן למען הקים אותך היום לו לעם כי מספר לו לעם עולה קע"ו, ובזה תתבטל קליפת צפו שהיא קע"ו וגבר ישראל:

פן יש בכם איש או אשה אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלהינו ללכת לעבוד את אלהי הגוים ההם. פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה, והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך וכו', לא יאבה ה' סלוח לו וכו', ורבצה בו כל האלה הכתובה וכו'. הדקדוקים בכתובים אלו ידועים ואין צורך להזכירם, ותחלה אקדים להזכיר פה דבר אחד, והוא מ"ש הרמב"ם ז"ל בה' עדות פרק כ', נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו אין נהרגין מן הדין, שנאמר כאשר זמם לעשות ועדיין לא עשה, ודבר זה מפי הקבלה ע"כ. והראב"ד ז"ל כתב שבוש הוא זה ע"ש. והחכם הגדול ב"ג ז"ל בהמגיד שנת שלשה עשר הביא מדברי רש"י ז"ל במכות דף ה' כמ"ש הרמב"ם ז"ל, וכתב על זה ודאי דרש"י והרמב"ם ז"ל היה להם נסחה אחרת שלא ראה הראב"ד ז"ל, גם הביא מ"ש בגמרא דמכות דף ה' תנא ברבי (כך שמו) אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין, א"ל אביו בני לאו קל וחומר הוא אמר לו למדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין ע"ש:

אמנם החכם הגדול ב"ג ז"ל שם הרעיש העולם בדין זה דאם הרגו אין נהרגין, אבל לא הרגו נהרגין דאיך יתקבל דין זה על הדעת, והתורה דכתיב בה משפטי ה' אמת צדקו יחדיו, איך תאמר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין, והרבה להתפלאות בדבר זה בהזכיר שם מעשה שהיה.

שהיה באיש אחד מארץ בריטניא לקח לו שתי נשים בחופה וקדושין, ונודע כי האיש העושה זאת לקחת שתי נשים, יהיה אסור בזיקים שנתים ימים או שלש, ויהי כי נגש האיש הזה למשפט לפני השופטים יירא מאד לנפשו ליאסר בזיקים ויתן לו פטרונו עצה זו שיקח לו אשה שלישית ויעש כן, ויהי בעמדו למשפט טען פטרונו ויאמר האיש הזה פטור מעונש, כי בספר הדת כתוב כי ענוש יענש האיש אשר לקח שתי נשים, אבל לא נגזר זה על הלוקח שלש, ויאמרו לו השופטים ולאו קל וחומר הוא, ויאמר הפטרון האמת כי כן הוא דיש לענשו יותר מקל וחומר. אמנם אין עונשין בבריטניא מקל וחומר אלא רק מן הכתוב בפירוש בכתב הדת, ויפטר זה האיש מהעונש ע"כ המעשה. על כן הדין הזה בדתינו יפלא איך יתכן הרגו אין נהרגין לא הרגו נהרגין, שהוא דומה למי שיאמר הגנב יתלה והרוצח יהיה מלך, ועוד כי אם בנגמר הדין חייב קטלא, איך יפטרו במה שנהרג הנידון, כמו שהקשו התוספות בהעביר כל זרעו למולך וכי אתגורי אתגור ויהיה הדבר הזה דומה ממש למשפט הבריטני, כי כאשר נשא שתי נשים היה חייב בעונשין וכאשר נשא השלישית נפטר וכו', והאריך החכם ב"ג ז"ל שם בענין זה ולא נשתככה דעתו אלא רק בדבר אחד חדש ולא הבאתי דבריו כאן משום דלא שמיע לי :

והנה הרמב"ן ז"ל נתן טעם לדין זוממין הנז', והוא דרך דרש ואגדה ולכך לא הבאתיו כאן, ומצאתי טעם בשם רבינו עובדיה ז"ל, שאם היו נהרגין נמצא שאין לדבר סוף שיהיו קרובי הנהרג מביאין עדים אחרים להרוג המזימין, וכן קרובי הנהרגים וכן עד סוף העולם, וראיתי שהשביחו טעם זה, אך הרואה יראה שיש לגמגם בו, דאין מן הראוי לחשוב ברבוי עידי שקר ישראל שכולם בחזקת כשרים, שירבו ההרוגים ע"י עדי שקר אשר יבואו בזא"ז. ועוד כי המערער על דין עומד ולווח, איך יהיה חוטא נשכר, ואיך נשתיק אותו בטעם זה, ובמה נסתום פיו של האפקורס המלעיג על משפט זה :

ואנא עבדא אמינא בס"ד טעמא דמסתבר וכדאי הוא טעם זה להשיב אותו להאפקירס המלעיג ולסתום פיו, והוא דארז"ל אע"פ שארבע מיתות ב"ד בטלו דין ארבע מיתות לא בטלו, דאם נתחייב סקילה נופל מן הגג ומת, ואם נתחייב חנק טובע במים, ואם נתחייב שריפה נופל באש ונשרף, ואם הרג נהרג ע"י לסטים, ובאמת דיני ארבע מיתות הנז' הם קשים ומרים יותר מן ארבע מיתות הנעשים ע"י ב"ד, כי ע"י ב"ד אין בהם ניוול, וכמ"ש רז"ל במיתות הנעשים ע"י ב"ד ברור לו מיתה יפה שאין בה ניוול, משא"כ בנויתות אשר יסבבו לו מן השמים יש בהם ניוול הן בסקילה שנופל מגובה עשרים אמה שמתרסק, והן בחנק שטובע בנהר ומאריך בחנק שלו עד שיגמר, וכן בשריפה שיהיה קלוי באש ונשרף מעט מעט, וגם מתנוול הרבה ע"י שריפת בשרו, וכן בהרג שנהרג ע"י לסטים בסכין פגומה ואינה חדה ונדקר כמה דקירות, וכל זה הוא ניוול וצער מיתה קשה מאד. ועל כן אלו העדים שנהרג הנידון על ידם והוזמו, אם אין נהרגים ע"י ב"ד ונודע לשמים שהם עדי שקר, ובדין הוזמו, אז יסבבו להם מן השמים מיתה מן ארבע מיתות שהעידו על הנידון בשקר ויהיו מתים בה בצער ובניוול שהוא יותר קשה מאם היו נהרגין ע"י ב"ד, ואם נודע לשמים שלא העידו שקר ועדי ההזמה הם שקר לא יהיו נענשים בכך :

ונמצא לפ"ז אם אלו שנהרג הנידון על ידם העידו שקר, ולא שלטה בהם יד ב"ד להרגם מתגלגלת מיתתם ע"י שמים במיתה מנוולת וקשה יותר מן מיתת ב"ד, ואין כאן חוטא נשכר, וממילא בטלה

הלעת המעשה של דין הבריטני שכתב החכם ב"ג ז"ל לדמות דין תורתינו ט"ה, דלא דמייא, דהתם נפטר האיש הלוקח שלשה נשים לגמרי והיה חוטא נשכר, אך כאן לא נפטר העד שנהרג הנידון על פי עדותו שהיתה בשקר אלא נפול יפול במיתה מנוולת וקשה יותר, וכן הענין במעביר כל זרעו למולך דפטור מן עונש ב"ד אינו חוטא נשכר אלא הוא נמסר דינו לשמים שיסבבו לו מיתה שהיה מתחייב בה בב"ד, באופן שיתנוול בה ויהיה צערו קשה יותר :

וכן הענין בדין הסנהדרין שראו כולם לחובה, דאיתא בגמרא דסנהדרין דף י"ז ע"א, א"ר כהנא סנהדרין שראו כולם לחובה פוטרין אותו ע"ש, ופסקה הרמב"ם ז"ל בהלכות סנהדרין פ"ט ה"א ע"ש. (דלא קי"ל כהרמ"ה ז"ל בזה) ועל זה הדין יפלא לכאורה הפלא ופלא יותר מהפלאת החכם ב"ג ז"ל שנתפלא בדין עדים זוממין הנז"ל, יען כי בזה יהיה חוטא נשכר בכל מין עבירה שיש בה חיוב מיתה שיעשנה בתכלית הרשע, באופן שלא ימצא לו שום לד זכות משום אחד מן הסנהדרין, דאז מוכרח שיהיו כולם פותחין לחובה ויפטרו אותו, אך בזה הדבר שכתבתי מובן הדבר דאם פטרו אותו בב"ד של מטה משום דפתחו כולם עליו לחובה זה לא ניצול אלא יצא מיד ב"ד ונמסר דינו לשמים שיגלגלו עליו מיתה שהוא היה מתחייב בה בב"ד, אך אוי לו אוי לנפשו כי מיתה זו היא קשה ומרה עליו שהוא מצטער בה ומתנוול בה, וממילא אין כאן חוטא נשכר, ומשפטי התורה אמת ולדק הם מכל לד ופינה :

ובזה יובן בס"ד הכתוב כאן פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום מעם ה' אקינו ללכת לעבוד את אקי הגוים ההם, רמז בזה על דין האמור בסנהדרין הכולל ושייך לכל עבירות שיש בהם מיתת ב"ד, שצריך להיות עדה שופטת ועדה מצלת, שאם פתחו כולם לחובה פוטרין אותו, והוא בשמעו את דברי האלה הזאת, כתרגומו פתגמי מומתא הדא דהיינו דיני עונשים שנתנו בשבועה לישראל בסיני שיש בהם כלל זה, דאם פתחו כולם לחובה פוטרין את הנידון מן המיתה, על כן הוא מתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך, ולא אירא מן עונש המיתה, כי אעשה העבירה גמורה באופן שלא ימצא שום אחד מן הסנהדרין שיגיד בה איזה זכות אלא מוכרח שיהיו כולם פותחים לחובה, ואז פוטרים אותי, ונקיט בזה שתי חלוקות, א' ללכת לעביד את אקי הגוים ההם, זה עון ע"ז הגדול מכל העבירות, וחזר ואמר פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה הם שאר מיני עבירות החמורות של ג"ע וש"ד, ושאר עונות שיש בהם מיתת ב"ד כאיסור שבת וכיולא, וזהו פורה ראש וכו' שהוא רשע הפרה ורבה בכמה מיני עבירות שבכולם יבטח להציל עלמו מן המיתה ע"י שיעשה העבירה גמורה וגלויה, באופן שלא ימצא לו זכות בה כלל ועיקר, הנה בטחון זה שבוטח בו, לומר אשלמה, דע שחושב להיות חוטא נשכר הבל הוא ועולה חרס בידו, כי באמת אם הוא לא יצא דינו מיד ב"ד של מטה לא יאבה ה' סלוח לו בב"ד של מעלה כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא, פירוש יעשן אף ה' להמיתו באותה מיתה שהיה מתחייב בה בב"ד וקנאתו לנוולו ולצערו בה יותר מן מיתה שהיו ממיתין אותו בה בב"ד של מטה, ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר פירוש כל עונש מיתה הניתנה בסיני בשבועה לישראל ומחה ה' את שמו מתחת השמים, ר"ל מן הסיבה אשר תסובב לו מתחת השמים, אע"פ שאינו מת ביד שוכני ארץ הם הב"ד של מטה :

והיה

והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי, כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה וכו'. נראה ליישב בס"ד הדקדוקים של פסוקים אלו בהקדים מ"ש הכתוב בקהלת ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט שמה הרשע, באיזה ענין מדבר הכתוב אם בענין דייני סדום שהיה דרכם כשל למו שאם בא אדם לקבול על חבירו שהכה את אשתו והפילה שהדיין אומר תן אותה לו לשכב עמה ויעבר אותה, ובזה ישיב לך את הנפל, ואם אחד קבל על חבירו שפלע אותו והוליא ממנו דם יאמר לו השופט אדרבה חייב אתה ליתן לו דמים בעבור ההקזה שהקיז לך, וכן כיוצא בזה בדינים של הבל, הנה אין הרשע עלמו נעשה במקום המשפט, אלא רק הוראה של רשע נפסקת שם שיאמר לו תן את אשתך אליו ותתעבר ממנו וכן תן לו דמי ההקזה, ואין הכונה שיעשו גוף הרשע והעון בבית המשפט. ופרשנו הענין מדבר בדוגמת מעשה שהיה בשנ"ב שהיו מהלכים במקום אחד, וראו שנים זכרים שוכבין וע"ז במשכב זכור ונתקנאו לבא לפני השופט לקבול על אלו לעשות בהם משפט כתוב, כי דבר זה אפילו אצל העכו"ם הוא אסור וחייבין עליו עונש גדול, ויבואו למקום הערכאות אשר השופט מלוי שם בחדר המשפט ויכנסו לחדר שלו, והנה ראו שהשופט ונער קטן עמו שניהם ערומים, והנער שוכב על השופט במשכב זכור, וחזרו לאחור, והשופט הרגיש כי נכנסו אנשים ויצאו, ובעודו מתעסק בעבירה זו לעק השופט על אותם שבחוץ שלא ילכו וימתינו לו עד שיגמור עסקו ויצא עליהם, וכן עשו והמתינו ולא הלכו וזה גמר עסק הרע עם הנער, ולבש בגדיו ויבא עליהם, ויאמר להם אתם ראיתם עתה דבר תמוה במעשה הרע שנזדמן לפניכם, ואגיד לכם עניינו הלא תדעו כי בזה היום הובא לפניו למשפט הנער הזה אשר ראיתם באומרם שבא על בתולה אחת ואנס אותה, ואביו של הנער הזה טען שהנער קטן בשנים, ואין ביאתו חשובה ביאה ואין לו זרע להזריע, על כן כדי לידע משפט הנער הזה לידע אם דברי אביו נכונים הם דאין לו הזרעה הוכרח לעשות נסיון זה בעלמו שישכב הנער עליו, ואז ידע איך הוא דאין לי אמונה לנסות באחרים אולי ישקרו ויאמרו כזב, וזהו סיבת הענין אשר ראיתם שהמעשה הזאת היתה בעבור לברר המשפט, ויקללו האנשים ההם את השופט ההוא וירוקו בפניו ויחרפוהו על התגללות הזאת שנתגלל לזכות את עלמו :

ובזוצא בזה מספרים על שופט נכרי שהיה מנאף הרבה, ויום אחד הביא איש אחד את אשתו לפניו לקבול עליה שהוא חושד אותה עם אדם פ' ורולה לגרשה, והאשה היתה יפה מאד, ויאמר השופט לאיש אין מגרשין אשה מעלה בשביל חשדות חלושות כאלה, אמנם לריך לה תוכחת מוסר שלא תרבה שיחה עם אנשים ולא תעשה שחוק וקלות ראש, ותזהר בלניעות, על כן אני אדבר עמה תוכחת מוסר בדברים אלו כדי שתזהר ותשמר, וכן עשה דבר עמה יותר משתי שעות במשלים ומעשיות שהם תוכחת מוסר בענין זנות וניאוף וכונתו היתה כדי להסתכל ביופיה ולהנות ולהתענג ממראה עיניו בה, נמלא באותה שעה שהוא מדבר עמה משפט איסור הריאות והסתכלות בנשים, הנה הוא מרשיע וחוטא בענין זה שהוא מסתכל ונהנה מן הערוה ומאריך בדבריו עמה כדי להאריך ולהרבות איסור זה :

ועל מעשה השופט במשכב זכור בהתגללותו שהיה מתגלל ואומר שעושה הרעה כדי לברר המשפט של הנער, וכן ענין הב' של השופט המנאף במראה עיניו באומרו שהוא מגיד לאשה תוכחת מוסר ועל כיולא בעניינים אלו אמר קהלת במקום המשפט שמה הרשע שעושה השופט רשע באומרו שהוא עושה בעבור לברר המשפט :

נמצא יש רשע שהוא מוסיף על חטאתו פשע כאותו השופט הנכרי שעשה עון חמור שנבעל לנער והוסיף על חטאתו פשע בהתגללות שלו שהתגלל לזכות עלמו שעשה כן כדי לברר המשפט שבא לפניו על משכב הנער עם הבתולה, דנמלא בזה ההתגללות הוא מחטיא אחרים שמורה להם דרך היתר לעשות עבירה חמורה כדי לברר בה דבר אחר, והרי זה מוסיף חטאים של אחרים על חטאים של עלמו :

והנה ידוע כח היל"ר המתלבש בחומר האדם נקרא רוה שהאדם מרווהו תמיד ואינו מניחו להיות רעב או למא משום תאוה אלא ממלא לו כל תאותיו, אבל כח היל"ט המתלבש בנפש האדם נקרא למאה כי ברוב הימים הוא למא ורעב מדברי תורה, וידוע מ"ש בספר המבחר בפסוק כי פורה ראש ולענה, ר"ל יפריא המלמד דרכים רעים שהם ראש ולענה, והנביא יחזקאל בסי' י"ד אמר כעון הדורש כעון הנביא ששקל שניהם כאחד, וירבעם חטא והחטיא וכו' ע"ש :

וז"ש פן יש בכם שרש פורה ראש ולענה, ר"ל השורש קאי על מלמד או שופט שהוא פורה לעלמו ראש ולענה, דהיינו איסורים חמורים, והיה כשמעו את דברי האלה הזאת לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך, תיבת כי כאן משמעותה אפילו ומשמשת במקום אפילו, והכי קאמר שלום יהיה לי מדיני שמים ומדיני אדם אע"פ שאני בשרירות לבי אלך למלאת תאותי באיסורים חמורים בחשבו שיתגלל במעשה רע החמור שהוא עושהו בשביל לברר בו דבר אחד, וכמו התגללות אותו השופט הנז' בעבירה של משכב זכור, וכיולא בזה יהיה בשאר עבירות שיעשם ע"י התגללות כזו כדי ללמוד בה דבר אחד כמ"ש באיסור הכישוף דאסור לעשותו אבל בשביל ללמוד ולהורות מותר, וכן זה יעשה היתר לעלמו בעבירות חמורות וסומך לטעון בדברי ההגללות והוא למען ספות הרוה את הלמאה, ספות לשון חיבור כמו ספו שנה על שנה בישעיה כ"ט או לשון הוספה כמו ספות חטאת על חטאת בישעיה סי' למ"ד, והכל אחד כלומר מחבר ומוסיף דבר רע בדבר טוב כאותו השופט אשר בירור המשפט שהוא בכלל דבר טוב הבא מן ילה"ט חבר אותו בדבר רע של משכב הבא מן ילה"ר ולז"א ספות הרוה דבר היולא מן ילה"ר חיברו והדביקו בדבר של בירור המשפט שדרכו ללאת מן ילה"ט שעשה עבירה חמורה כדי לברר משפט אחד. הנה לזה האדם לא יאבה ה' סלח לו כי יבער אף ה' וקנאתו באיש ההוא שחטא והחטיא בדבר זה לתלות היתר לעבירה חמורה בדבר א' טוב, ורבלה בו כל האלה הכתובה וכו' כל דייקא שנענש על הכלל ועל הפרט, כי נמלא בזה חטא והחטיא אחרים :

והותירך ה' אקיך בכל מעשה ידיך בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטובה וגו'. כ"ל בס"ד דידוע כל דבר שלימותו הוא בשמו, כי ליורות חיותו וברכתו הם אותיות שמו, וכמ"ש הרב ערבי נחל ז"ל ע"פ נפש חיה הוא שמו ויש יתרון אות בשם עושה מגרעות ויש עושה שבח, וכמו המעשה שמספרים העולם באותו אורח שנתאכסן אלל בעה"ב לר עין שהיה שמו מן, וזה הבעה"ב ליער את האורח מרוב קמלנותו ואז כשבא האורח להפטר מן בעה"ב ניגש אליו ויברכהו ויאמר לו ויתן לך את ברכת אברהם ויתפלא הבעה"ב על זאת הברכה כי הוא חשב שניגש לקללו והנה בירך ברך, ויאמר לאורח הגד נא לי הלא אנכי לא עשיתי לך

לך דבר הטעון ברכה אלא טעון להפך ולמה ברכתני, ויאמר לו האורח ברכתי של אברהם אע"ה השייכה לשמו הטוב מה היא, אמר לו תוספת אות ה"א שהוסיף לו בשמו שהיה נקרא אברם וקראו אברהם, א"ל ואתה מה שמך, א"ל שמי מן, אמר לו לכך ברכתיך ויתן לך את ברכת אברהם היא אות ה"א שתהי' נוספת בשמך ויהי' שמך המן, כי אתה אוחז דרכו של המן שהי' רע עין, דעליו נאמר נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו, ואין אתה ראוי שיהי' שמך נקרא מן שירד לישראל מן עין טובה, כי ירד בזכות מרע"ה שהי' לו עין טובה דעליו נאמר טוב עין יבורך ודרשו חז"ל אל תקרי יבורך אלא יברך שבירך את ישראל בפרשת וזאת הברכה ע"כ. הרי זה אות היתרון עושה לשם האדם גרעון, כי בתוספת אות ה"א נקרא אותו אדם המן, וכן תמלא איש תואר חשוב הוא, ובתוספות אות ה"א נקרא אישה שאם תוסיף על איש אות ה"א נקרא אישה שירד מן זכר להיות נקבה, וכן תואר אדם הוא מעולה דלכן חרז"ל אתם קרויים אדם ואין העכו"ם קרויים אדם, וכתבו התוספות ז"ל שקרויים האדם בתוספת ה"א הרי תוספת אות ה"א על אדם עשה לו גרעון, וכן העניו נקרא רש ואם נתעשר וגבה לבו מגד העושר נוסף על רש אות ע' ונעשה רשע וכן כיוצא בזה:

אמנם יש יתרון אות יהיה לטובה ושבח, והיינו כי ישראל כשאין עוסקין בתורה נקראים בשם מך שנאמר וכי ימוך אחיך, וכשחוזרים בתשובה ועוסקים בתורה הרמוזה באות למ"ד שהוא לשון לימוד אם נוסיף אות ל' על אותיות מך ויהיה צירוף מלך שהוא כנוי לת"ח כמ"ש רז"ל בגמרא מאן מלכי רבנן דכתיב בי מלכים ימלוכו, וכל זה הוא בעניות תורה שנקראו בשם מך ובתוספת יהיה מלך, אבל בעניות ממון נקראו רש ועל ידי זכות התורה שרמוזה באות אלף שהוא לשון לימוד נוסף אות א' על רש ויהיה צירוף ראש. ובזה יובן בס"ד והותירך ה' אלקיך בכל מעשה ידיך בכל דייקא הנפשיי והגופניי שיעשה לך יתרון בשם מך שהוא שם עניות תורה, ובשם רש שהוא שם עניות ממון יעשה לך יתרון בשניהם כאן אות ל' ויהיה בזה צרוף מלך, וכאן באות א' ויהיה צירוף ראש, וזהו בכל מעשה ידיך בכל דייקא דהיינו בעסק הרוחני שהוא עסק התורה ועסק הגשמיי שהוא עסק ממון כאמור:

ואמר עוד בפרי בטנך, והיינו כי הבנים כשהם חלושים מצד שכלם ולמודם נקראים בשם גורים, אבל התקיפים וגדולים בתורה נקראו בשם אריות כמ"ש ר"ל לר"י על רב כהנא ארי עלה מבבל כי הם גבורים כאריות ולז"א איך נפלו גבורים כפלו ר"ל חסרו, כמו לא נופל אני מכם, ובחלישותם חסרו אות ב' מן תואר גבורים ונשאר אותיות גורים, ולכן בזכות התורה שמתחלת באות ב' נוסף אות ב' על גורים ויהיה להם צירוף גבורים הרי כאן יתרון בפרי בטנך לטובה:

ואמר עוד בפרי בהמתך, כי בעצירת גשמים יהיה מר לבהמה, ובזכות התורה שנקראת טוב שרמוזה באות ט' יהיה נוסף אות ט' על מר שיש לבהמה בעצירת הגשם, ויהיה נעשה צירוף מטר שיוסר המר מן הבהמה ע"י המטר, וגם האדמה בעצירת הגשם היא נוטה כי בהעדר הגשם נעדרה ממנה הנטיעה, ובזכות התורה שהיא רמוזה באות ט' יהיה נוסף אות ט' על אותיות נוטה ותהיה צירוף נטועה. ולז"א בפרי בהמתך ובפרי אדמתך שיעשה להם יתרון באות שרמוז בו זכות התורה ויסתלק מר מן הבהמה ונוטה מן האדמה שיהי' בזה היתרון של אות ט' צרוף מטר וצירוף נטועה:

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך לא נפלאת היא ממך. רז"ל דרשו המצוה על התורה כולה דקרי לה בשם מצוה. וכ"ל בס"ד אותיות תורה שהם משמעות הוראה הוא דוקא לישראל, אבל להעכו"ם מסתלק אות ר' מן תורה ונשאר אותיות תוה, שכל אחד מהם תוהה בה דלא ידע מאי קאמר. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב ומשנאיך נשאו ראש, ר"ל משנאיך שלא רצו לקבל התורה נשאו אות רי"ש מן תורה, כי לדעתם האדם תוה בה ולכך מאסו אותה שלא רצו לקבלה, ולא היתה נקראת תורה שהוא לשון הוראה אלא לישראל בלבד שתורה להם הדרך אשר ילכו בה:

נמצא התורה לגבי העכו"ם חסרה אות רי"ש ונשאר בה אותיות תוה, שהם תוהים ובוהים בה, אבל לגבי ישראל לא תחסר אות ר' ואז משמעותה הוא לשון הוראה שתורה להם הדרך אשר ילכו בה, וז"ש כי המצוה זאת התורה שקראה הכתוב בשם מצוה, כמ"ש רז"ל לא נפלאת היא ממך אלא אצלך היא שלמה, ונפלאת לשון חסרון, כמו לא נופל אנכי מכם, כלומר לא נחסרת אות ר' ממך, כדי שתהיה תוהה בה אלא תורת ה' תמימה היא אצלך שתהיה מורה לך הדרך אשר תלך בה והמעשה אשר תעשה:

כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו. נ"ל בס"ד דידוע שהמולד שהיה בשנה הראשונה של היצירה היה בליל שני חמש שעות בלילה ומאתים וארבעה חלקים, וסימנם בהר"ד וממנו הוא התחלת החשבון וכנז' בהרמב"ם ז"ל בהלכות קדוש החודש פ"ו ה"ז, וידוע כי זה המולד של בהר"ד הוא מבורר, ונודע מן מולד שאחריו שהיא נעשה אחר בריאת אדה"ר ביום שש' כי אדה"ר נברא ביום שש', ובשעה תשיעית מן היום נלטווה במצות, ובכלל הוא קדוש החודש שראה הלבנה וקדש אותה, ומאחר שנראית הלבנה בתחלת שעה תשיעית מוכרח לומר שנולדה קודם ששה שעות דהיינו תחלת שעה שלישית מן היום, נמצא אותו המולד היה בסוף שעה שניה מן היום, וסימן המולד ההוא וי"ד כלומר יום וא"ו אחר י"ד שעות שהם י"ב של לילה וב' של היום. ומכח זה הסימן צריך אתה לומר שהמולד שהיה קודם שנה זו היה בהר"ד. ואע"פ דהתחלת הבריאה של העולם היה בכ"ה באלול, דהיינו חמשה ימים קודם שנברא אדה"ר, וזה המולד של בהר"ד היה באותם החמשה ימים, עכ"ז אנחנו מונין אלו החמשה ימים בשנה שלימה, ויום ששי שנברא בו אדה"ר אשר המולד השני שהיה סימנו וי"ד כאמור, אנחנו מונין זה לשנה שנית ועל כן עתה כל מספרינו הוא שאנחנו מונין לבריאת העולם הוא על מולד בהר"ד, שאנחנו מונין את הימים שהיו קודם בריאת אדה"ר בשנה אחת שלמה ומיום שנברא בו אדה"ר ואילך אנחנו מונין אותו בשנה שניה:

והנה ידוע דבעלי חכמת העיבור נחלקים בענין זה שיש מי שסמך במנין שנות היצירה על השנה שמולדה בהר"ד, וכמו שאנחנו מונין כן באמת, באומרם דלא יתכן שנשליך אלו החמשה ימים וי"ד שעות מן המנין ולא נשגיח עליהם, וכן הוא האמת, ויש מי שמתחיל במנין שנות היצירה ממולד שהיה ביום שנברא אדה"ר שסימנו וי"ד באומרו אין האדם סופר ימיו אלא מתחילת לידתו, ויש מי שמתחיל במנין שנות היצירה משנה שניה שנולד אדה"ר, באומרו כי אדה"ר לא התחיל לחשוב אלא אחר שנת יצירתו, ולפי ששנה ראשונה אינו צריך לחשוב אותה, וכבר אמרנו דהאמת הוא כאותם הסוברים למנות שנות היצירה ממולד בהר"ד, ויש בזה טעם נכון על פי הסוד, יען כי באמת אותם החמשה ימים שהיו קודם בריאת אדה"ר אע"פ שעדיין לא נברא אדם בהם הם שייכין לשבעת ספירות הבנין וכל שבעת הימים שהם החמשה שהיו קודם בריאת אדה"ר, ושני ימים שאחריהם כולם שייכים זל"ז וגוף אחד הם, ועסק התיקון שלנו בתורה ותפלה ומצות כנודע, ועל כן מוכרח לתפוס המנין

המנין של היצירה מן שנה של מולד בהר"ד ולא כאותם שמונין מן שנה שניה, ולא כאותם שגורעין יותר. וכתב הרב הגדול בעל ספר הברית ז"ל, דזה הסימן של בהר"ד אל תחשוב שהוא לסימן בעלמא אלא יש בו סוד, כי אותיות אלו של בהר"ד הוא שם קדוש היוצא מפסוקי מעשה בראשית, וכ"כ בספר הפרדס וספר הקנה וכנז' במאמר ד' פרק י"ד ע"ש :

נמצא אנחנו צריכין לצרף במנין השנים של היצירה גם השנה של מולד בהר"ד, מפני כי באמת אותם החמשה ימים שהיו קודם בריאת אדה"ר הם שייכים לנו, ובאלו השבעה ימים שהם החמשה והשנים הבאים אחריהם הוא תיקון עסק התורה והמצות שלנו כנודע. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, הדב"ר אותיות בהר"ד, פירוש אע"פ שמולד זה של בהר"ד היה קודם בריאת אדה"ר עכ"ז הוא קרוב אליך מאד, דה"א שתשליך הימים האלה מן המנין ולא תשגיח עליהם, דבאמת הם שייכים לך ומוטל עליך תיקון שלהם, ולכך ראוי שבפיך שבו עסק התורה, ובלבבך במצות, שהמצות צריכין כונה, לעשותו ר"ל לתקנו, כי עשיה לשון תיקון הוא, כמו ובן הבקר אשר עשה וכן לא עשה שפמו :

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב בפ' ואתחנן לא תוסיפו על הדבר אשר אני מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו, הדבר אותיות בהר"ד בהפוך אתוואן, כלומר לא תוסיפו לצרף הזמן שהיה קודם מולד בהר"ד, כי באותו זמן אין לכם שייכות ומגע יד שהוא זמן הנקרא קיימא דחד שמהא, ולכן אין לצרף אותו במנין וחשבון שלכם, וגם עוד לא תגרעו ממנו כדעת קצת חכמי העיבור דס"ל אין לצרף זה הזמן של בהר"ד אלא מונין מן מולד וי"ד. ולז"א לא תגרעו ממנו להתחיל שנות היצירה ממולד שהיה ביום שנברא אדה"ר שסימנו וי"ד כאמור :

ולפי דברי הרב ספר הברית שסימן זה של בהר"ד הוא שם קדוש הרמוז במעשה בראשית, יש לפרש בס"ד בזה רמז הכתוב קול ה' בכח קול ה' בהדר, והיינו קול ה' בכח במעשה בראשית בבריאת העולם, קול ה' בהד"ר אותיות בהר"ד בהפוך אתוואן הוא שם הקדוש הנז' שיוצא מן פסוקים דבראשית הנז' שהוא בסוד שם מ"ב שבו נברא העולם, כמ"ש בספר הברית ז"ל :

ועוד נ"ל בס"ד רמז הכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד, דידוע דהדר מלך השמיני נאצלו שלשה ראשנות שלו ביום כ"ד אלול, ושבעה תחתונות שלו שהם חג"ת נהי"ם התחילו מן יום כ"ה אלול, שבכל יום נאצל ספירה אחת דהיינו ביום כ"ה אלול נברא החסד וביום ב' הגבורה וכעזה"ד, ואנחנו בני ישראל אחיזתנו היא במלך ההוא הנקרא הדר שהוא בחינת שם, ולכן נקרא אדם שהוא מספר מ"ה, ולכן גם ישראל נקראו אדם דכתיב אדם אתם, וכל התיקונים אנחנו מתקנים בו ובכחו, וכמש"ה כי ממך הכל ומידך נתנו לך, וז"ש כי קרוב אליך הדבר מאד, הדבר בהפוך אתוון הוא בְּהַדָר, מאד אותיות אדם קרוב אליך דייקא, ולכן צריך שבפיך זה עסק התורה כי חיים הם למוצאיהם בפה, ובלבבך אלו המצות שתלויים בכוונת הלב, לעשותו ר"ל לתקנו :

ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב קול ה' בכח קול ה' בהדר, והוא דידוע כי הדר הנז' שהוא סוד שם מה נאצל מן חיבור ע"ב וס"ג עליונים ולכך נתקיים, משא"כ הקודם ממנו נאצלו בבחינת ס"ג בלבד, ולז"א כולו סג יחדיו נאלחו, וכנז' בדברי רבינו האר"י ז"ל, וז"ש קול ה' בכח ב' כח, כלומר שני כח של ע"ב ושל ס"ג ואינו של ס"ג בלבד, ולכן קול ה' בהדר שנאצל מהם הדר שהוא מלך השמיני שיצא מתוקן מאד :

פרשת וילך.

הקהל את העם האנשים והנשים והטף וכו'. נ"ל בס"ד הטעם דקפיד להקהיל את הכל גם את הטף שאין לומדים ואין שומעין, והוא להורות כי שלימות קיום מצות התורה לא תהיה אלא על ידי האחדות שבצרוף הכל תשתלם מעשה המצות כולם, ולכן רצה שיקהילו כל מין בני האדם ביחד, שאז בזה תחול עליהם הברכה. והיינו כי ר"ת טף נשים אנשים הוא טנ"א שהוא כלי המקבל ברכה העליונה, ומספרם ששים כנגד ששים אותיות של ברכת כהנים שהיא הברכה המעולית מכל הברכות, שע"י חבור טנ"א הנז' שהם טף נשים אנשים אז יהיה כלי מקבל ברכה של ששים אותיות דברכת כהנים שהם כמספר טנ"א. ולכן כתיב ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך, והיינו הכהן הוא מיכאל, הטנ"א הוא חבור נשמות של טף נשים אנשים, ונודע כי תורה שבע"פ היא ששה סדרים שהם ששים מסכתות כנז' בתיקונים, ולכן ע"י זכות התורה שהיא ששים מסכתות נזכה להשפעה של ברכת כהנים שהם ששים אותיות :

ועוד נ"ל בס"ד הטעם שהזהיר הכתוב לקרות המלך את ספר משנה תורה באסיפת הכל שהם האנשים והנשים והטף והגר, וכבר הקשו רז"ל בזה אם הנשים באים לשמוע טף למה באים, ועוד קשה למה פרט את הגרים בפ"ע, והלא כל גר שנתגייר הוא בכלל אנשי ישראל, ומהיכא תיתי להוציאו מן הכלל כדי שהוצרך לפרש עליו. ונ"ל בס"ד, ונקדים תחלה להבין מאמר הנזכר במדרש איכה רבתי, וזה תוארו, חד מירושלים אזל למדינתא והגיע זמנו למות, קרא את בעה"ב והפקיד ממונו אצלו ואמר לו אם יבא בני מירושלם ויעשה לפניך ג' דברי חכמה תן לו מה שיש לי אצלך ואם לאו לא תתן לו, וכבר זה בעל הממון קודם לאתו מביתו מירושלים הגיד לבנו שאם יארע שימות חוץ מביתו בעיר שהולך שם לסחור בה, שהוא ילוה את בעה"ב כך שאב היה מכיר ויודע בבנו שהוא חכם ופקח מאד ויוכל לעשות דברי חכמה בנקל, ולכן אח"כ כששמע הבן במיתת אביו בעיר פ' אזל אדם פ' הכין עצמו ללכת שם ולעשות שלשה דברי חכמה, כפי מה שיזדמן לפניו כדי ליקח ממון אביו :

אמנם ידע אותו הבן כי אנשי העיר ההיא כבר עשו ביניהם דבר תקנה, שאם יבא אכסנאי לעיר וישאל על בית של אחד מבני העיר הדר שם שלא יש רשות לשום אדם מבני העיר להראות לו את הבית אשר הוא מבקש. ולכן בבואו שם לא שאל על בית של אותו אדם שנפטר אביו אצלו היכן הוא, כי ידע שלא ימצא אחד שיגלה לו על זה, ולכך עשה חכמה לידע את הבית, מה עשה כיון שהגיע לשער פתח של אותה העיר ראה לאחד שהיה טוען עליו משא עצים, וא"ל דרך שאלה תמכור משא העצים הזה, והשיב לו הן, וא"ל א"כ קח ממני דמי העצים ותוליך אותם לבית פלוני שהוא היה אותו בעה"ב שמת אביו בביתו, ולקח זה ממנו הדמים, והיה זה הבן האכסנאי הולך אחריו עד שהגיעו לחצרו של בעה"ב ההוא, ואז נושא המשא הניח העצים אצל הפתח ויצעק על בעה"ב ואמר לו בא וטול ממני משא העצים. ויאמר לו בעה"ב וכי אני אמרתי לך להביא לי משא העצים, ויאמר אתה לא אמרת לי, אך אותו האיש הבא אחרי קנאם ממני ואמר לי שאביאם לך, מיד פתח את ביתו ונכנס הבן ונתנו שלום זה לזה, הרי

עשה דבר אחד של חכמה:

ויאמר בעה"ב לאותו האיש מי אתה, א"ל אנכי הוא בנו של אותו האיש שמת אצלך. הכניסו לחדר שלו ועשה לו סעודה, והיה לאותו בעה"ב אשה ושני בנים זכרים ושני בנות, וכשהגיע עת הזמן של הסעודה לאכול הביאו על השלחן תבשיל שיש בו חמשה עופות, והיו יושבים על השלחן בעה"ב ואשתו ושני בניו ושתי בנותיו ואותו האיש האורח הנז', וקודם שהתחילו לאכול אמר בעה"ב לאותו אורח קח וחלק מנות לכל המסובין, א"ל אין זה משלי שאתה בעה"ב ועליך לחלק כרצונך, א"ל אעפ"כ אני רוצה שאתה תקח ותחלק, ופשט האורח את ידו לחלק ונתן עוף אחד בין בעה"ב ואשתו לשניהם יחד, ולקח עוד עוף אחד ונתן בין שני הבנים, ולקח עוף ונתן בין שתי הבנות, ונשארו שני עופות לקחם והניחם לפניו לאכול אותם הוא לבדו, והיה קשה בעיני בעה"ב חלוקה זו אך לא גער בו ולא דבר כלום על זאת. והנה לעת ערב הביאו בסעודה על השלחן תבשיל תרנגולת אחת גדולה פטומה, א"ל בעה"ב לאותו אורח לקח וחלק למסובין, א"ל אין זה משלי שאתה בעה"ב ולך משפט החלוקה, א"ל אני רוצה בכך שאתה תחלק, ויקח האורח ראש התרנגולת ונתנו לפני בעה"ב לבדו, ולקח את בני מעים ונתנם לפני האשה, ולקח הירכים ונתנם לפני הבנים, ולקח הכנפיים ונתנם לפני הבנות, ולקח גוף התרנגולת כולו והניח לפניו:

אמר לו בעה"ב וכי חלוקה כזאת חולקים בעירך, הנה חלקת פעם ראשנה חלוקה קשה, ולא אמרתי לך דבר, ועכשיו עשית חלוקה יותר קשה מן הראשנה של הבוקר. א"ל האורח וכי לא אמרתי לך שאין מעשה זו ראויה אלי אלא רק לך שאתה בעה"ב, ואעפ"כ יפה חלקתי, דפעם ראשנה הבאת חמשה עופות, הנה אתה ואשתך עם העוף שנתתי לפניכם בין שכל אתם שלשה, ושני בניך עם העוף הוא שלשה, ושתי בנותיך עם העוף שלשה, ואני עם שתי העופות שלשה, הרי כל המנות משולשים בשוה, כלום לקחתי מאומה מחלקכם:

וגם עתה בחלוקה השנית חלקתי יפה בתרנגולת האחת אשר הבאת, והוא שלקחתי הראש ונתתי לפניך כי אתה ראש הבית, ונתתי בני מעים לאשתך רמזתי שממנה יוצאין הבנים מן בני מעים והיא המנה המתייחסת לה וראויה אליה, ונתתי הירכיים לבנים רמזתי שהם העמודים של הבית שהבית נסמך עליהם, כי הם הנשארים בבית כל ימיהם, וכל העסק מוטל עליהם, ונתתי הכנפיים לבנותיך רמזתי כי למחר פורחים מביתך כעוף הפורח בכנפיו, יען כי תשיא אותם לאנשים וילכו לבעליהן, ונשאר הגוף של התרנגולת שהוא בדמות ספינה מכוסית ועל כן נתתיו לפני, רמזתי לך כי בספינה באתי לעירך ובספינה אחזור לעירי, עמוד ותן לי הממון שהפקיד אבי אצלך ואלך לי, כי כבר עשיתי שלשה דברים של חכמה בכניסתי לבית, ובשתי חלוקות ההם שעשיתי. מיד נתן לו מה שהיה לאביו אצלו, והלך לו לשלום, ע"כ המעשה ע"ש:

והנה מאמר הנז' צריך ביאור, כי שני דברים אלו שעשה הם דרך בדיחות ומה היא החכמה המושלת בהם, ומה שייכות יש להם בענין זה של הממון אשר בא בשבילו, ועוד למה אביו ציוה שיעשה שלשה דברים של חכמה לא פחות ולא יותר. ונ"ל בס"ד דידוע הוא שהבן הוא חלק מאביו וחלק מאמו, ועל כן הטבע מחייב על הרוב שאם האב פקח יהיה גם הבן פקח, וכ"ש אם יהיו אביו ואמו שניהם פקחים דאז יהיה הבן משולש בשלש כחות, שהם כח של עצמו וכח אביו וכח אמו המלויים ומגיעים אליו. ועל כן אביו של אותו האיש בחר שיעשה בנו שלשה דברי חכמה, שהם א' כנגד כח של עצמו, וא' כנגד כח של אביו אשר אתו, וא' כנגד כח של אמו הקשורים בו, וכנגד שלשה אלה צוה להראות בנו שלשה דברי חכמה:

ולכן בחלוקה הראשונה בא הבן לגלות ולהודיע טעמו של אביו למה בחר בשלש דברי חכמה לא פחות ולא יותר, ורמז הטעם על זה במה שעשה בחלוקה זו ענין השילוש אללו ואלל בעה"ב ואשתו ואלל הבנים ואלל הבנות, להורות כי גם אביו צוואתו בשלשה דברי חכמה הוא בעבור לרמוז על השילוש שיש להבן בחכמה, מלד כח עצמו וכח אביו וכח אמו הקשור בו, הרי בזה עשה רמז לענין שלו:

ובחלוקה השנית ג"כ עשה רמזים לענין הממון שבא ליקח אותו, והוא כי חשש פן כולם האב ואשתו ובניו ובנותיו כולם נתייעצו ביניהם והסכימו לאכול ממונו ולגזלו ממנו, על כן עשה לכל אחד רמז מוסר השכל במנה שהניח לפניו, והוא להבנות נתן מנה של כנפיים לרמוז להם שלמחר פורחים והולכים מבית אביהם לבית בעליהם, ואם הממון שלו יגזול אותו אביהם ממנו מה הנאה יש להם מן ממון זה כי אינו מגיע להם כלום ממנו, ומה בלע שיתנו עלה לגזול ממונו ממנו, כי בחיי אביהם הם אלל בעליהם ואחרי מות אביהם אין להם חלק ונחלה וירושה בממון, ומה להם לחטוא בעלה זו אם ישנה ביניהם:

ולבנים רמז להם בירכיים שהם העמודים של הבית כלומר הנה הם הנשארים בבית, ולכן כל עסק הלריך להביהם מוטל עליהם לעשותו, ואם ירבה ממון אביהם מן הממון שלו שיגזול ממנו אין הנאה זו מגעת להם אלא רק ירבה הטורח של העסק עליהם כי ברבוי הנכסים תרבה היגיעה, וכל זה הוא בחיי אביהם, ואם ילפו שימות אביהם וירשו אותו גם זה הבל כי מי יודע כמה יחיה, והרבה גמלים זקנים נשאו עליהם משא עורות של גמלים קטנים, ומאחר כי באשר הוא שם הם העמודים של הבית שכל המשא והיגיעה והטורח של עסק אביהם אין מגיע להם הנאה של ממון זה שלו אם יגזול אותו אביהם ממנו, כי אם רק יגיע להם טורח ויגיעה שברבוי הנכסים תרבה היגיעה, והרי זה מוסר השכל לבנים להפר עלתם אם יש ביניהם ובין אביהם עלה לגזול את הממון שלו:

ולהאשה הגיד לה ברמז של בני מעים דאין האשה עומדת בבית אלא בעבור הבנים היולאים מבני מעיה להטפל ולסבול לער גידול בנים ולטרוח בהכנת התבשיל ולרכי הבית, ואם בעלה ימלא תיבתו זהובים מן ממון שלו לא יאכלנה זהובים ולא ירבה לה תכשיטין, ומה בלע לה להסכים ולתת יד בעלה רעה לכחש בפקדון ולגזול ממון אביו ממנו:

ולבעה"ב בהשמת ראש התרנגולת לפניו הורה לו מוסר השכל, כי מאחר שהוא ראש בביתו הגם שהוא יחיד ובני הבית מרובים בנים ובנות ומשרתים מוכרח שיהיו כולם נגררים אחריו ללמוד ממעשיו, דכך מנהגו של עולם בתר רישא אזיל גופא, וכן אמרו אי רישא דעמא מתוקן כוליה עמא מתוקן ואי רישא לא מתוקן כוליה עמא נמי לא מתוקן כי כולם ילמדו ממנו לעשות כמעשהו שמעשה אבות יעשו בנים, ומעשה אדונים יעשו עבדים, ועל כן אם בעה"ב יחטא להיות גנב וגזלן ומכחש גם בני ביתו אשתו ובניו ובנותיו ומשרתיו ילמדו לעשות כמעשהו, וממילא פושטים ידיהם גם בממון שלו, וכאשר הוא עושה כן יעשו לו, ויהיו אויבי איש אנשי ביתו, ואם הוא יתנהג בנאמנות אז גם בניו ובני ביתו לומדים ממנו להחזיק בנאמנות ויהיה ממונו שמור מגניבה וגזלה, כמאה זה האיש

האיש האורח, אע"פ שנראה שעשה חלוקות הנ"ל בדרך בדיחות, הנה הוא חכם והעמיק לעשות רמזים בזה שנוגעים לענין שלו להציל ממונו שבא בעבורו, ולכן כאשר השכיל הבעה"ב וראה עומק חכמתו, מיד עמד ונתן לו ממון אביו המופקד אצלו. כן נ"ל בס"ד להבין במאמר הנז':

ובאמת המוסר הנז' שרמז האורח הנז' לבעה"ב בהנחת הראש לפניו, כפי מה שבארנו בס"ד הנה הוא מוסר לא ודק, שראוי לכל אדם לשים לבו עליו, דודאי לא טוב לאדם לומר שלום עליך נפשי בענין היראה ומשפטי התורה הקדושה, שיביט רק על אזהרת עצמו, ולא ישגיח על בני ביתו שהם אשתו ובניו ובנותיו ומשרתיו וכל הנלוים אליו, אלא בודאי הוא שחייב לתת דעתו והשגחתו על כולם, לדעת איך הם עושים ומתנהגים, וגם עוד שיהיה שומר עצמו ללכת בדרכי יושר ויסור מרע ויעשה טוב, ואם לא ישמור עצמו בזה, אז יהיה גרמא בנזקין לחבל נפשות בני ביתו שגם הם יעשו כמעשיו הרעים, והרי זה פוגע בדמים כמה נפשות של בני ביתו שממנו ילמדו לעשות כמעשהו, וכמ"ש חז"ל ע"פ אשר נשיא יחטא לאשמת העם, ולהפך אם יתנהג בדרך טוב ויעשה מעשים טובים, יהיה גרמא לזכות ולהחיות כל נפשות בני ביתו, כי בתר רישא אזיל גופא:

והשתא בזה מובן שפיר הטעם בענין זה של ההקהל שצוה השי"ת בקריאת משנה תורה בעזרה שיש בה כמה הלכות ממשפטי התורה, שיתאספו יחד האנשים והנשים והטף והגר. והיינו כי עיקר הקריאה היא ללמד את האנשים, אך כדי שלא יהיה כל אחד למד לעצמו דוקא, וכדי שלא יהיה כל אחד מביט על עצמו בלבד, לכך צוה שיקהלו עם האנשים גם את הנשים והטף והגר כדי שכל אחד מן האנשים ירגיש ויתעורר במוסר הנז', לדעת שכל איש ואיש הוא בביתו ראש ומלך, וכל בני הבית שהם האשה ממין הנשים הנאספים, והבנים שהם ממין הטף הנאספים, והמשרתים שהם ממין הגרים הנאספים, כי המשרתים הם גרים בבית, והם ממין גרך אשר בשעריך, כולם הם נגררים אחר האיש שהוא ראש ומלך בביתו, וכולם לומדים ממעשיו הן לטוב הן להפך, ולכן אם האיש ממין האנשים האלה יחטא ויפרוק עול תורה ומצות מעליו, אז לא בלבד הוא פושע בנפשו, אלא פושע גם בנפש הנשים והטף והגר שהם אשתו ובניו ומשרתיו, וכן אם ישכיל להטיב דרכיו ולשמור מצות התורה זוכה גם בנפשות אלו של בני ביתו:

ולכן עתה בקריאה זו של המלך במשנה תורה צוה השי"ת הקהל וכו', למען ישמעו לשון הבנה, כמ"ש רז"ל שמע כלומר הבן, שיבינו כל אחד מן האנשים שהוא בביתו חשוב כמו המלך הזה אשר כל העם נגררים אחריו כן הוא בביתו כל בני ביתו נגררים, ולמען ילמדו מוסר השכל מן אסיפה זו שנקהלים ונאספים כל מיני בני אדם ביחד, ובזה יראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד הטעם שצוה בקריאה זו של משנה תורה להקהיל כל מיני בני אדם יחד אנשים ונשים וטף והגרים, ע"פ מ"ש הגאון יהונתן ז"ל בתפארת יהונתן בפרשת קדושים, שכתב יוסיפון בן גוריון בספרו לרומיים, שהיו בבית שני אנשים שהיו שוכנים ביערים מתבודדים וממש לא אכלו אלא רק פרי עץ יער, והיו נזורים מכל ענייני עולם וכדומה עד שהיו ממש נבדלים מענייני עולם, אבל הפרושים לא נחה דעתם בהם כלל וכלל, כי העובד ה' השלם צריך להיות בדבריו ועסקיו נוח לשמים ולבריות, ולא להפריע נימוס ישוב העולם וחברת בני אדם והנהגה המדינית, ואלו היו כולם נזירים, ובזה אינו מתקיים נימוס וסדר הטבע, וכמעט יכלה העולם ויאבד קשר האומה ושאריתו בארץ כפי הטבע, ועל זה רמזו רז"ל יפה ת"ת עם דרך ארץ, לכן כל הפרישות שיעשה האדם נכון להיות על זה הסוג שיש בו אפשרות שתקיים אותו כל האומה ולא יקרה ביטול, אבל הפרישות שא"א אלא ליחיד ולא לאומה בכללה, זה אינו בגדר השלימות והפרישות עכ"ל:

ובזה אמרתי טעם נכון באומרו ועבדתם את ה' אלהיכם לשון רבים, אע"פ שאח"ז מדבר בלשון יחיד דכתיב וברך את לחמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך וכו'. והיינו לומר שעיקר שלימות העבודה הוא מה שאפשר לרבים לעשותה, אבל דרך רחוק וזר שא"א להיות אצל רבים כי אם רק ליחיד שיהיה שולט בטבעו להיות נזיר ופרוש בקצה האחרון. אין זה בכלל המצוה שמצוה בה השי"ת. ובאמת כיוצא בזה מפורש בדברי רז"ל אין גוזרין גזרה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה, וכן דרשו על פסוק הגוי כולו בגמרא דהוריות ומ"א:

ולכן עתה כאשר צוה לקרא את משנה תורה נגד כל ישראל באזניהם צוהו שיקהיל הכל, גם הנשים וגם הטף וגם הגרים, לומר שאין אני רוצה מכם קיום התורה באופן שיהיה כל אחד מכם נזיר ופרוש ונבדל מבני אדם ומכל ענייני העולם כאותם הנזירים שהיו שוכנים ביערים, אלא רוצה אני קיום התורה בהיותכם מעורבים ודרים ביחד גדולים וקטנים, שיהיו דרים זע"ז האנשים עם הנשים ועם הקטנים והגרים בחברת בני אדם כפי הנהגה המדינית, ורק שיהיה כל אחד שומר דתו לעשות מעשהו כפי משפט התורה, ולא יטה ימין ושמאל. וז"ש הקהל את העם וכו' למען ישמעו, ר"ל יבינו איזה הבנה מן ההקהל הזה שתעשה להם, לידע מזה שרצוני להיות קיום התורה בהתחברות והתערבות יחד גדולים וקטנים זע"ז, ולמען ילמדו בזה את ההנהגה שאבקש מכם להתנהג ביראת ה' שילמדו תכסיס ונימוס העבודה והיראה אשר אני רוצה מהם:

והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו, י"ל הול"ל רעות וצרות רבות, וכיון דנקיט וצרות אחר רבות משמע דקאי הצרות על הרעות, ומאי קמ"ל בדבר זה שהרעות הרבות המה צרות, וחז"ל פירשו רעות שהם צרות זו עם זו, כגון עקרבא וזיבורא, זה חם וזה קר. ונראה לפרש הענין בס"ד בהקדים מ"ש בס' נאוה תהלה במזמור ק"א בשם המפרשים ז"ל ע"פ גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, דהכונה הוא שיש שני אבות הטומאה שהם הגאוה והתאוה. ואם יש לאדם אחד מדת הגאוה אפשר לרפאתו ממנה בתוכחה שיוכיחו אותו להשפיל גאותו, באומרם אליו למה תתגאה על חבירך, אם בשביל שהוא חשוב עני לגבי דידך דאין לו נכסים כמותך, הלא תראה שיש הרבה עשירים שיש להם נכסים יותר ממך אשר אתה נחשב כאיש עני ממש, וא"כ למה תתגאה על הפחות ממך בעושר:

וכן מי שיש לו מדת התאוה אפשר לרפאתו ממנה בתוכחה שמוכיחין אותו באומרם אליו למה אתה תתאוה לממון זה האיש ותתקנא בו בשביל שיש לו נכסים יותר ממך, הלא תראה שיש כמה בני אדם שאין להם אחד ממאה מנכסיך, ואתה נחשב לגבי דידהם עשיר מופלג, והם נחשבים כעניים לגבי דידך, ולמה לא תהיה שמח בחלקך מאחר כי לגבי כמה אנשים ידועים אתה נחשב עשיר גדול. והנה כל זה אפשר לדבר ולתקן למי שיש לו רק מדה אחת משתי מדות הרעות ההם, אבל מי שיש לו שתיהם גאוה ותאוה, אי אפשר לתקן

לתקן אותו באותם הדברים, ואין רפואה למכתו, שאם ידברו עמו דברים כדי להשפיל גאותו מלד עושר רב, הנמלא אלל עשירים הגדולים להביט בהם, כדי שיראה עלמו עני, הנה בזה תתעורר ותתרבה בו מדה הרעה של התאוה, ואם ידברו עמו דברים לכבות את תאותו ע"י שיאמרו לו שיסתכל בבני אדם הקטנים והפחותים אשר הוא נחשב עשיר גדול לגבי דידם, אז תתעורר בו מדה רעה של הגאוה שבזה יבא להתגאות בראות עלמו עשיר גדול, וז"ש גבה עינים שיש לו מדת גאוה, וגם רחב לבב ג"כ שיש לו מדת התאוה והקנאה, הנה זה לא אוכל לרפאתו בתוכחת ומוסר השכל ע"ד האמור, עכ"ד יע"ש:

נמצא יש מדות רעות שהם אבות הטומאה, אך הם לרות זו לזו שהם הפכיים כמו עקרבא וזברתא שאם יטילו סם לאחת מהם יגדל הכאב של השנית, ואם יטילו סם לרפאות השנית יגדל הכאב של לרתה, ולכן בהכרח שיהיו דבוקים ונאחזים באדם ולא יסורו ממנו:

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב במשלי כ' השמחים לעשות רע יגילו בתהפוכות רע, ולכאורה קשה ביאורו, ובזה ניחא והוא כי יש רשעים שחוטאים בעל כרחם כי ילרם אונס אותם, ואלו אחר שיעשו עבירה אינם שמחים בה, כי הם יודעים ומאמינים שעתידין ליתן את הדין, ועל אלו אמרו הרשעים מלאים חרטות, אך יש רשעים שהם מלפים שתבא עבירה לידם ויחטאו בה, ואחר עשייתם העבירה שמחים במעשה הרע שיכלו לעשותו כמולא שלל רב, ועל אלו פירשו המפרשים ז"ל הפסוק והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה, שהם מתאוים שיגדל כח התאוה בקרבם כדי שיהיו יכולים לעשות רע, ואם יחלש כוחם ויפרשו מן העבירה הם דואגים ומלטערים, ורשעים כאלה כאשר נמלא בם שתי מידות רעות שהם הפכיים, שלא יוכל החכם המוכיח לעשות להם רפואה ותיקון ע"י תוכחת מוסר כיון שהם הפכיים. ומוכרח שיתאחזו בהם ולא יסורו מהם כדאמרן, הנה הם שמחים על זה, כי בטוחים שלא יוכל אדם לעקור אותם מהם, וז"ש השמחים לעשות רע שהם רשעים של סוג השני הנז', הנה אלו יגילו בתהפוכות רע כשיראו רעות הפכיות אללם אשר בהכרח שיהיו דבוקים בם ולא יסורו מהם, יגילו על זאת, ולז"א בפרשת האזינו כי דור תהפוכות המה, כלומר יש להם רעות הפכיות, ולכן הם בנים לא אמון בם, ר"ל אין להאמין שיהיה להם תיקון ורפואה ע"י תוכחת מוסר, ולכך אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם:

ובזה יובן והיה כי תמלאן אותו רעות רבות ולרות, ר"ל רעות שהם רבות באיכות שהם אבות הטומאה, אך הם לרות זו לזו שהם הפכיים אשר לאלה אין להם תקנה בדברי מוסר ותוכחה, אז וענתה השירה הזאת לפניו לעד היא שירת האזינו כמ"ש רש"י ז"ל, והיינו שכתוב בה ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון לרפאתם ע"י תוכחת מוסר, כדאמרן שפסוק זה נאמר על ענין זה על מי שיש בו רעות הפכיות שהם לרות זו לזו דאין לו תקנה אלא בהסתר פנים:

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בכונת תורה לשמה שהוא לשם ה"א שה"ס לאה, ובזה יובן שימה בפיהם קרי בה שים ה"א בפיהם שזה הוא סוד תורה לשמה:

או יובן בס"ד ע"פ מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בביאור כל הלומד תורה לשמה שהוא לשם ה' חלקים שהם פרד"ס, ועוד חלק חמישי שהוא פנימיות הסוד, ואם לא נשברו לוחות ראשונות היו זוכין לחלק החמישי הזה, אך כיון שנשברו לא זכו בו בעוה"ז ורק בג"ע לומדים בו הלדיקים, ולעתיד אחר התיקון נזכה לזה החלק החמישי גם בעוה"ז. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב בישעיה כ"ד מכנף הארץ זמירות שמענו לבי ללדיק ואומר רזי לי רזי לי, פירוש בזמן שזמירות שמענו שנעשה לבי ללדיק הוא מלך המשיח שימלוך בישראל, אז אותו זמן אזכה לחלק הסוד כפול שהוא חלק' חלוניות הסוד, והוא מה שיש לנו עתה, ועוד נזכה לפנימיות הסוד, ולז"א רזי לי רזי לי בכפליים, וידוע כי אחר גאולת מלרים יש ד' גאולות מן בבל ומדי ויון ואדום, נמלא הגאולה האחרונה שהיא מאדום היא חמישית, וז"ש ועתה כתבו לכם את השירה, ר"ל ועת הא הוא בגאולה האחרונה כתבו לכם את השירה זאת התורה כולה שנקראת שירה, כמ"ש רז"ל כתבו לכם כתיבה חדשה על הלב כמ"ש הבטחה זו על ידי ירמיה הע"ה נתתי תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה, וזה כתיבה חדשה שיהיה להם זכירה נפלאה, ותסתלק השכחה אשר היתה מסיבת שבירת הלוחות הראשונות, ולמדה את בני ישראל, כי אתה תבא בזמן ההוא ותלמדנה אותם, ואז אותו זמן שימה בפיהם, כלומר שים חלק החמישי שהוא פנימיות הסוד בפיהם:

או יובן בס"ד אומרו שימה בפיהם, דידוע קיום שמים וארץ שנבראו באות ה' עומד על ידי זכות למוד התורה, דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה"א בראם, וכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובריתי היינו תורה, וכן איתא באותיות רבי עקיבה ומנין שאף שמים וארץ שעתידין להתחדש אין נבראים אלא בה"א שנאמר השמים החדשים והארץ החדשה שמים חדשים וארץ חדשה לא נאמר אלא השמים החדשים והארץ החדשה וכו', וז"ש ולמדה את בני ישראל, ועי"כ שים ה' בפיהם כלומר קיום שמים וארץ שנבראו בה"א יהיה תלוי בפיהם, או יובן שימה גי' שנ"ה וידוע במשך השנה כולה שהיא שנ"ה ימים לריך לגמור קריאת התורה כולה בפרשיותיה:

פרשת האזינו.

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. י"ל שמים וארץ מה יש להם שייכות בתוכחה זו שמוכיח את בני אדם בענין עונות וחטאים, ועוד הול"ל ותשמע הארץ מאמר פי ולא נקיט אמרי לשון רבים, ועוד למה גבי שמים נקיט דבור וגבי ארץ נקיט אמירה. ונ"ל בס"ד דאיתא בגמרא דסנהדרין דף ל"א ע"ל אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עלמן מן הדין, כילד גוף אומר נשמה חטאה, והראיה מיום שפרשה ממנו הוא מוטל כאבן דומם, ונשמה אומרת הגוף חטא דמיום שפירשה ממנו היא פורחת באויר כלפור. אמר לו אמשול לך משל למה"ד למלך שהיה לו פרדס נאה והיה בו בכורות נאות והושיב בו שני שומרין אחד חגר ואחד סומא, א"ל חגר לסומא בכורות נאה אני רואה בפרדס הרכיבני על שכמך ונביאם לאכלם, רכב חגר ע"ג סומא והביאום ואכלום, לימים בא בעל הפרדס, א"ל בכורות נאות היכן הם, א"ל סומא כלום יש לו עינים לראות, וא"ל חגר כלום יש לו רגלים לילך בהם, מה עשה הרכיב חגר ע"ג סומא ודן אותם כאחד, אף הקב"ה מביא הנשמה וזורקה בתוך הגוף ודן אותם כאחד, שנאמר יקרא אל השמים מעל זו הנשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף, ע"כ נמלא שמים הוא כינוי לנשמה וארץ כינוי לגוף, דהנשמה מכונית בשם שמים והגוף בשם ארץ,

גם

גם נמצינו למידין מן המאמר הנז' דאין לדון ולהוכיח הנשמה והגוף כל אחד בפ"ע, כי בזה כל אחד יתלה הקלקול בחבירו, אמנם בהיותם נידונים ונוכחים שניהם ביחד יהיו שניהם חייבים ואין יכולים לפטור עצמם. ובזה יובן האזינו השמים הם הנשמות שמכונים בשם שמים ואדברה דבור קשה בתוכחת מגולה, ואני גוזר כי בעת שאני מדבר התוכחה לנשמות תשמע הארץ הוא חלק הגופים אמרי פי, שני אמרים מה שייך לנשמה, ומה שייך לה, דעי"כ לא יוכלו הגופים לפטור עצמם במה שתולין החטא בנשמות :

יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי. נ"ל בס"ד ענין שני דמיונות אלו של המטר ושל הטל הוא ע"פ מ"ש הרב שבט מישראל בפסוק אהיה כטל לישראל שיש הפרש בין הטל ובין המטר, כי המטר בא ע"י הסתרת פני הרקיע בעננים, והטל בא בהיות השמים בגילוי ע"ש. והנה בתורה ג"כ יש שני מיני חלקים שהם חלק הפשט וחלק הסוד, והנה חלק הפשט הוא בהתלבשות כי כל הדברים המה באים מלובשים ומכוסים כי רובן של הלכות ודברי תורה שבע"פ יוצאים ונודעים על ידי רבוי אות ומיעוט אות, ועל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם כנז' בברייתא דרבי ישמעאל, ועוד יש כמה הלכות ודברים שאין יוצאין לאורה, ואינם מובנים על אמיתתן אלא על ידי הקושיות שיתקשה האדם תחלה בדברי תורה שאז על ידי התירוצים רווחה שמעתתא, ויתחדש בזה כמה ענינים והלכות, וכמ"ש רבי יוחנן לר"א בן פדת בשבח ר"ל שהיה מקשי לו בכל יום בשמעתתא כמה קושיות ולזה דימה חלק הפשט למטר שהוא רב וגם בא על ידי כסוי הרקיע, אבל חלק הסוד דימהו לטל שהוא זעיר לגבי המטר, אך הוא דבר ברור ואין בו קשיות ולא ספיקות, וכמ"ש אותו צדיק לרשב"י ע"ה בזוהר פרשת שלח לך דף קס"ז ע"א, א"ל אי חסידא קדישא כל מלין די בגוון באורייתא, מלין זעירין אינון בכל מלה ומלה ואינון מלין זעירין כמה אינון מלין רברבין ועלאין עד דלית לון שיעורא דהא לית בגוון ספיקא אלא ברירו דאורייתא על בורייה עכ"ל, ולכן לחלק הסוד דימה אותו לטל שהוא טפין זעירין ויורד בבירור ובגילוי הרקיע :

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו. רז"ל אמרו שלוה אותם בזה כשיזכיר שם הוי"ה המה יענו בשכמל"ו מכאן אמרו שעונין בשכמל"ו במקדש אחר הברכה, וצריך להבין למה צריך לענות בשכמל"ו אחר הזכרת שם הוי"ה ומה טעם יש בזה, גם צ"ל היכן נרמז ענין עניית בשכמל"ו כאן. ונ"ל בס"ד בהקדים מ"ש בשם הרב מהר"י טייטאק ז"ל בכונת הכתוב, מ"ש שאול הע"ה לי נתנו האלפים ולדוד נתנו הרבבות, ועוד לו אך המלוכה ותיבת אך נראה לשון יתר, ועוד י"ל למה הקפיד שאול הע"ה על זה, אם באמת של דוד הע"ה מרובה משלו דודאי הנשים לא שקרו בדבר זה שאם שקרו היה חותך לשונם, ופירש הרב ז"ל כי הדרך ומנהגו של עולם לא יזכירו את המלך בשמו בלבד, אלא יאמרו פלוני המלך או יזכרו אותו בתואר המלך בלבד או בתואר קיסר בלבד, אבל בשמו העקרי בלבד לא יזכירוהו כי זלזול הוא זה, ולכן כאן לא הקפיד שאול הע"ה על הפרש שיש בין שבח האלפים לבין שבח הרבבות מאחר שבאמת כן הוא שדוד הע"ה הרבה חללים באויבי ישראל יותר משאול הע"ה, וגם בלא"ה הוא לא אכפת לו ביתרון השבח הזה. אמנם הוא הקפיד על אשר הזכירו אותו הנשים בשמו בלבד, כמו שמזכירים אדם פשוט ולא זכרו אותו בתואר המלכות שלא אמרו הכה שאול המלך באלפיו, ועל זה הקפיד שנמצא אין כבוד תואר המלכות לגבי דוד אלא השוו אותו עמי. וז"ש לי נתנו האלפים ולדוד נתנו רבבות, ועוד לו, ר"ל לא אכפת לי בזה אפילו יתנו לדוד שבח של רבוי יותר מן הרבבות, אך מה שאני מקפיד ומצטער וקורא הוא אך על תואר המלוכה אשר נחסר מאתי שזכרו אותי כמו שזוכרים אדם הדיוט שאינו מלך וכאשר זכרו את דוד בשמו בלבד עכ"ד :

נמצא אין ראוי שיזכירו את המלך בשמו בלבד אלא צריך שיאמרו פלוני המלך או שיקראוהו בשם המלך בסתם או קיסר בסתם. והשתא יש לחקור איך אנחנו מזכירים את הקב"ה בשמו בלבד שמזכרהו בשם הוי"ה בסתם והיה צריך לומר ה' אלקינו או מלך העולם, ולא נזכירו בשם הוי"ה בלבד. והתשובה לזה כי בשלמא מלך בשר ודם שם העצם שלו נקרא בו מעת שנולד ולכן אחר שגדל ומלך אם יזכירו אותו בשם העצם שלו הרי זה בזיון אליו כי עושים אותו הדיוט, כי שם זה נקרא בו בהיותו הדיוט, ולכן אחר שמלך מוכרח לצרף עם שם העצם שלו את שם הכבוד שלו שהוא שם המלכות, או לקרותו בשם הכבוד שלו בסתם, ולא יזכירו שם העצם שלו, משא"כ גבי הקב"ה באמת אין לו שם ידוע, וכמ"ש בפתיחת אליהו זכור לטוב, ואנת לית לך שם ידיע אלא נקרא בשמותיו על שם פעולותיו ועל שם כבודו ויכלתו וגם שמו הגדול שהוא שם הוי"ה הוא שם הכבוד שלו שהוא ענינו מורה היה הוה ויהיה, וקריאתו בשם זה הוא כמו שקורין את המלך בשם קיסר או בשם מלך בסתם, וכמו שקורין המצריים בזמן קדמון את מלכם בשם פרעה ולכן תקנו כשיזכירו שם הוי"ה במקדש שיאמרו כל העם ברוך שם כבוד מלכותו, כלומר שם זה שאנו מזכירים אותו לבדו אינו שם העצם אלא הוא שם כבוד מלכותו, שהוא שם הכבוד והמעלה, ותקנו ד"ז על הזכרת שם הוי"ה בלבד מפני שהוא גדול מכל השמות ונחשב בעיני העולם שהוא שם העצם, ולכך מפרשים עליו שהוא שם כבוד מלכותו, ולכן אין קפידה בהיכא דאנו מזכירים אותו בשם זה בלבד בסתם :

ונראה שנרמזה ענייה זו של בשכמל"ו בכתוב זה, כי ידוע דאותיות בשכמל"ו נטפלים לשם הוי"ה מלפניו והיינו ב' בפסוק ויאמינו בה' ואות ש' בפסוק שה' אלהיו, ואות כ"ף בפסוק מי כה' אלהינו, ואות מ"ם בפסוק מה' יצא הדבר, ואות ל' בפסוק אשירה לה', ואות וא"ו בפסוק וה' המטיר, ומלבד ששה אותיות אלו לא יש אות נטפל לשם הוי"ה מלפניו, וידוע דאות הנטפל לשם הוי"ה גם הוא יהיה קודש, ונמצא בששה אותיות אלו של בשכמל"ו תגדל קדושת אותיות שם הוי"ה ונמצא באומרו הבו גודל לה' אלהינו נרמזו אותיות בשכמל"ו שהם ר"ת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כי בהם מתגדלים אותיות שם הוי"ה יען כי גם הם מתקדשים בקדושת השם :

ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר. נ"ל בס"ד בהקדים מה שפרשתי בס"ד בברכת שדים ורחם אשר בירך יעקב אע"ה ליוסף הע"ה, דארז"ל עתידה א"י להוציא גלוסקאות שיאכלו ישראל הלחם בלא טורח כלל שתוציא הארץ לחם גמור מאליה וכן ישתו יין בלא טורח, כמ"ש בגמרא מביא אדם ענבה אחת גדולה ומניחה בזוית ביתו ונוקב אותה ומסתפק ממנה כמה כוסות של יין צלול וחשוב וזן שיעור חבית גדולה בלי שום טורח, ועל זו הטובה שתהיה לעתיד באכילה ובשתיה בלי שום טורח עשה הקב"ה דוגמה לזה בהיות הילד עובר בבטן אמו שאוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה בלי שום עמל ויגיעה כלל ועיקר וכן עשה לזה דוגמה בילד אחר שיוצא מרחם אמו שהוא יונק משדי אמו בלי עמל ויגיעה ובלי גבול ועת ידוע, וכל המאכלים ומשקין של האם ישנם בחלב שבדדין, ולכך בירך אותו שיזכה לברכת שדים ורחם שהם מענגים את הילד ומהנים אותו בלי שום עמל וטורח כלל :

ובזה יובן ה' בדד ינחנו, קרי ביה בַדַד שהוא אות הסימון ר"ל ינחנו לישראל בהנאה שיש בה מנוחה ושלוה כהנאת הדד לתינוק, וזה יתקיים ויהיה לעתיד אחר גמר התיקון שיהיו נטהרים מתערובת רע בטוב, שלא יהיו מלוכלכים בחלק הזוהמא שהיא באה מן ט נכר:

ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון בם. נ"ל בס"ד דארז"ל ישראל קרוין אדם ואין העכו"ם קרוין אדם, וכתבו התוספות דהעכו"ם קרויין האדם בתוספת ה"א וצריך להבין מה ענין הפרש זה שיש ביניהם, ולמה יהיה להם גרעון בתוספת הזאת של אות ה"א. ונ"ל בס"ד דארז"ל בפסוק ויקרא האדם שמות שנתן הקב"ה בינה באדה"ר וקרא שם לכל אחד מן הנבראים, וא"ל הקב"ה ואתה מה שמך ויאמר אני ראוי להקרא אדם כי נבראתי מן האדמה, וצ"ל א"כ יהיה נקרא אדמה, ולמה השמיט את אות ה"א אך ידוע שהארץ היא בנויה בארבעה יסודות שהם ארמ"ע ולכך נקראת אדמה כנגד ד' יסודות דאות א' הוא כנגד יסוד האש שראשו הוא א' ואות דל"ת כנגד יסוד המים כי דלת לשון דלות שהם דלים שהולכים למקום נמוך ושפל תמיד שכך הוא טבען, ואות מ"ם כנגד יסוד הרוח שמקיף העולם מן ד' רוחות כדרך אות מ"ם סתומה שמוקפת מכל רוחותיה, ואות ה' כנגד יסוד העפר, לכך אמר הא לכם זרע וזרעתם את האדמה, כי הזרע עיקר גידולו הוא מן יסוד העפר אע"פ שגם שאר יסודות יש להם שיתפות בו, והאדם אע"פ שנברא מן האדמה הבנויה בארבע יסודות, עכ"ז צריך שלא יהיה גובר באדם יסוד העפר כאשר גובר באדם, אלא צריך שיהיה יסוד העפר בטל במיעוטו בשלשה יסודות של אש מים רוח שבאדם עד שכמעט כאלו הוא אינו, שאם יהיה גובר באדם יסוד העפר כמו שגובר באדמה אז יתקלקל האדם ויהיה נמשך לדרך רע בכמה ענינים:

ולכן אדם הראשון אע"פ שידע שהוא נברא מן האדמה לא קרא עצמו בשם אדמה אלא קרא עצמו בשם אדם והשמיט אות ה"א שהיא כנגד יסוד העפר, ולכן תמצא כשחטאו וקלקלו בחרבן שהגבירו בהם יסוד העפר יותר מדאי כתיב בהם העלו עפר על ראשם, שבזה חזרו ולקחו אות ה"א של אדמה שהיא כנגד יסוד העפר ולא עוד אלא העלו אותה על ראשם כלומר בראש אדם שיש להם שאז יהיו נקראים עתה בשם האדם כמו שנקראים העכו"ם ואבדו מהם תואר אדם, ונמצא גרעו מן האדמה כי האדמה אע"פ שיש בה אות ה"א שהיא כנגד העפר הנה היא עומדת בסוף השם שלה, אך הם העלו עפר זו אות ה"א על ראשם שנקראים האדם:

ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב ביחזקאל סי' ט"ז, יען אשר לא זכרת את ימי נעוריך ותרגזי לי בכל אלה וגם אני הא דרכיך בראש נתתי, פירוש אות ה"א של אדמה בעבור דרכיך הרע בראש שמך שהוא שם אדם שהיה לך מעיקרא, הנה עתה נתתי אותה בראש שמך שלא אקראך עתה בשם אדם אלא בשם האדם כמו העכו"ם:

ונמצא כשהם צדיקים נקראים בשם אדם, ואם חוטאים בתכלית אז נקראים בשם האדם כאשר נקראים העכו"ם, ואם אין חוטאים בתכלית ראוי שיהיו נקראים בשם אדמה דהוא עדיף משם האדם ששם האדם גריע משם אדמה כדאמרן, אבל שם אדם זוכין בו בהיותם צדיקים גמורים, כי הוא מספר שם הוי"ה במלוי אלפין שעולה מ"ה, ועל זה נאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו:

ובזה יובן ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כלומר אבדו מהם שם אדם, כי נקראים בשם אדמה דאז אותיות מה הוא אחרית שמותם דאין עתה ראויים להקרא בשם אדם אלא ראוי להם שם אדמה שאותיות מה אחריתם, ולא עוד אלא שהרשיעו יותר שגם לזה השם של אדמה אינם ראויים, כי דור תהפוכות המה שלא לקחו אות ה"א שהיא כנגד העפר לשום אותה באחרית שמם כאשר הושמה בשם אדמה, אלא דור תהפוכות הם שהפכו את אות ה' שלא תהיה בסוף כמו בשם אדמה אלא נעשית בראש אותיות אדם שבזה נקראים בשם האדם כאשר נקראים העכו"ם, והם בנים לא אמון בם שיהיו חוזרין בתשובה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בסוף שער הכונות, כשישראל עונין קדיש ואומרים אמן מקבלים הארה מן שני ט' והארה זו היא בסוד הפנים, והיא בעניית אמן, ולכן אמר דוד הע"ה מלא פניהם קלון על אותם שאין עונין אמן, כי מאחר שלא רצו לקבל הארה מן ט' העולה במלואו ע"ה קפ"ו שהוא בסוד הפנים, לכן מדה כנגד מדה מלא פניהם קלון והוא כי קלון ג' קפ"ו הפך הארה הנז' עכ"ד ע"ש. ובזה יובן ויאמר אסתירה פני מהם היא הארת הפנים שהיא הארת שם ט' אראה מה אחריתם שיתקיים בהם מלא פניהם קלון, יען כי דור תהפוכות המה שהפכו מספר קפ"ו של הארה זו דשם ט' שעולה קפ"ו למספר קלון יען כי הם בנים לא אמון בם שאין להם עניה של אמן והיינו כי אמן כתיב בלא וא"ו כלומר לא אמן בם שאין בם ענייה של אמן, ולכך נהפך להם מספר הארה זו שהיא על ידי עניית אמן בשם ט' למספר קלון, ולזה סיים ואמר הם קנאוני בלא ט שלא רצו לקבל הארת הפנים, שהיא סוד שם ט', ולא עוד אלא כעסוני בהבליהם ולכן אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם שיתהפך הלבן לנבל:

ועוד נ"ל בס"ד אומרו כי דור תהפוכות המה ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל, כי אלף החמישי הוא כנגד הוד, ובעוה"ר נהפך הוד לדוה דכתיב כל היום דוה כי יומו של הקב"ה אלף שנים עכ"ד, ובזה פירש מהרי"ץ ז"ל, והודי נהפך עלי למשחית, וכמ"ש בא"ל ז"ל, ובזה פרשתי גם היא נאנחה ותשב אחור דאותיות הוד נהפכו ונקראו לאחור שהוא דוה, ובזה יובן הפ' בירמיה ז' וילכו במועצות בשרירות לבם הרע ויהיו לאחור ולא לפנים דהיינו שנהפכו להם אותיות הוד לאחור שיהיו נקראים למפרע דוה:

והנה ההפרש בין הוד לדוה זו אות ה"א הרומזת לטובה בסוד הא לכם זרע וזרעתם וכו', היא בראש, ואות דל"ת הרומז לדלות בסוף, משא"כ בצירוף דוה הוא להפך וז"ש כי דור תהפוכות המה כי בחטאם הפכו הוד לדוה, בנים לא אמון בם שיעשו תשובה ויחזירו עטרה ליושנה:

והנה, ודאי אם יעשו תשובה יתוקן הכל ואז אות הא' שישבה בסוף תהיה בראש בצירוף הוד, ולכן נקראת תשובה שהיא תשוב ה"א לקדמותה להיות בראש, ולז"א שמור תם וראה ישר, כלומר הוד בקריאתו ביושר, וידוע דרך ירידת השפע הוא באות ה' שהיא צורת דו, ולכן א"ל יוסף הע"ה הא לכם זרע וזרעתם את האדמה. ובזה יובן רמז הכתוב ביחזקאל ט ז הא דרכיך בראשך נתתי, פירוש אע"פ שחטאתם הרבה עשיתי אריכות אפים שלא סלקתי את אות ה' שהיא דרך לירידת השפע מן ראש שם הוד להניחה באחרונה, אלא ה"א שהיא דרכיך בראשך נתתי שנתתי אותה בראש שלא נהפך הוא במהרה. ובזה יובן ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, ודרשו רז"ל שמחה שהיא מעולם היא על ראשם והיינו

והיינו שמחה אותיות חמשה דקאי על אות ה' שמספרה חמשה שהיתה מעולם, כלומר בשם הוד שהוא ספירה של שם ספירות דאיתנהו בשני דעלמא היא נעשית על ראשם שנזקפה ועלתה מלמטה ויושבה למעלה בראש הצירוף של שם הוד שהוא שם של שנות העולם:

כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם. איתא בירושלמי דפאה פרק א', א"ר מנא כי לא דבר רק הוא, ואם רק הוא מכם הוא, ולמה לפי שאין אתם יגיעין בתורה. נ"ל בס"ד הכונה כי נמצאו בתורה פסוקים שנראין ריקים שאין בהם שום צורך ושום לימוד, כמו פסוקים של ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום, וכמו פסוק ותמנע היתה פלגש ואחות לוטן תמנע, ויש הרבה פסוקים כיוצא באלו אשר לב האדם מהסס בהם לומר למה נכתבו ומה אנחנו למידין מהם, ובא הכתוב לומר שבאמת לא יש דבר ריקן בתורה אלא כל דבר ודבר מלא ענינים רבים וגדולים שהאדם ילמד מהם דברים יקרים ועצומים, ואם רק הוא כלומר אם נראה בעיניך שהוא דבר ריקן כאותם פסוקים הנזכרים שתחשוב שאין בהם שום צורך ושום לימוד, הנה זאת הריקנות שנראית לכם היא מכם, כי אתם גרמתם לעצמכם להיות הדבר סגור וחתום לעיניכם שאין אתם למידין ממנו כלום, והסיבה שלא הייתם יגיעים לפתוח המסגר של הדברים כדי להוציא המרגליות שהם אצורים וגנוזים בתוכם:

ואדרבה משל על זה. מעשה שהיה באחד ששלח לחבירו היושב בארץ רחוקה לקנות לו חמור חשוב מארצו ולשלחו אליו, וזה חבירו לא קנה לו חמור אלא שלח לו קב שעורים עם השליח, וכשהביא השליח את השעורים לזה צחקו כל היושבים שם ויאמרו לו זה חבירך לא די לו שלא עשה המבוקש שלך לקנות לך חמור, אלא הוא משחק בך ששלח לך שעורים וכי לא נמצא כאן שעורים. ויען אחד מן היושבים ויאמר אין זה האיש ששלח השעורים מעיר רחוקה משחק בחבירו, אלא הוא מלמדו דעת והשכל בזה, והשיב לו בזה תשובה על אשר לא קנה לו החמור שבקש ממנו, וישאלוהו היושבים מה טעם בדברים אלו שאתה אומר תפרש דבריך, ויאמר בא להודיעו אתה חושב כי חמורים של ארצכם הם חלושי כח שאין החמור יכול לישא עליו משא של חמש סאין אלא שני סאין ולמרובה שלש, ולכך שלח לקנות לו חמור מארצינו שהחמורים של ארצינו חזקים ובעלי כח, ואתם טועין בדבר זה, כי החמורים של ארצינו ושל ארצכם שוין הם וכמו שחמור ארצינו יכול לישא משא של חמש סאין כן חמור ארצכם יכול לישא כזאת, ורק אתם צרי עין שאין אתם נותנים לחמורים שלכם אלא רק תבן בלבד ואיך יהיה להם כח לישא משא כבד, ולכן שלח קב שעורים לומר תנסה לתת קב שעורים לחמור בכל יום, ותראה איך הוא יכול לשא משא כבד של חמש סאין כחמורים של ארצינו, נמצא החסרון הוא מכם ע"כ:

ובזה יובן אם הוא רק, אם אתם רואין בהשקפה הראשונה על איזה דבר מדברי התורה שהוא רק שאין אתם מוצאין בו דבר ללמוד אותו מתוכו, הנה זה המראה של רקנות שאתם רואין אותו ריקן, הנה סיבתו היא מכם, כי מחמת שאין יגיעים למצוא המפתח של ההסגר שנסגר בו אותו דבר לכך אתם חושבין אותו ריקן ואין בו כלום, ואתם טועין בזה, שאם באמת הייתם יגיעים בו הייתם מוצאין כל דבר ודבר אצור בו כמה מרגליות יקרות וכך מוכרח להיות, יען כי כל דבר ודבר מפסוקי התורה היא חייכם, ואיך ימשך חיות מן דבר ריקן שהוא פסוקי ואלה המלכים וכיוצא בהן, אלא ודאי מוכרח אתה לומר שכל דבר ודבר מלא ידיעות יקרות ומצפונים עצומים וגדולים:

ובזה יובן בס"ד מ"ש בפ' דברים והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו, וקשה תיבת מכם נראה לשון יתר דודאי מהם הוא מוקשה. אמנם הכונה כי דברים המפורשים בתורה מועטין הם ויזדמן כמה אלפים מיני ספיקות, וכמה אלפים מיני ענינים שאין מפורשים בתורה, אמנם ע"י יגיעה שיגע האדם להתבונן בעומק הדברים הכתובים בתורה ילמוד ויבין וידע כל ספק שיפול אצלו באיזה ענין להבינו ולהוציא לאור משפטו. והנכם רואין כי אני אע"פ שמסרתי לכם כל דברי תורה שנמסרו לי, הנה אם תקרבון אלי את הדבר אשר יקשה מכם אנכי מוציאו ומבינו מדברי התורה שנמסרו אשר גם אתם יודעים אותם, ולמה אתם הייתם נתקשים בזה הספק ולא הייתם יכולים להבינו ולשמעו מן דברי התורה, ואני שמעתיו מדברי התורה, כלומר הבינותיו, וכמ"ש רז"ל שמע כלומר הבן, אלא ודאי הסיבה היא זו כי אתם אינכם יגיעים בד"ת כמוני וכמ"ש חז"ל אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן, ואם יאמר לא יגעתי ומצאתי גם בזה אל תאמן אבל אם יאמר יגעתי ומצאתי תאמן:

כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבא אל הארץ אשר אני נותן לבני ישראל. י"ל כיון שא"ל כי מנגד תראה שהוא ר"ל מרחוק כמ"ש רש"י ז"ל כי מנגד מרחוק תראה שלא נתן לו רשות שיתקרב אצל תחום ארץ ישראל ויראנה בהיותו עומד בחו"ל אלא צוהו שיעמוד מרחוק ויראה, א"כ אמאי הוצרך לומר ושמה לא תבא פשיטא הוא שלא יבא שמה מאחר שאפילו ראיה בלבד בהיותו עומד בחו"ל אין לו רשות בזה. ונ"ל בס"ד בהקדים חקירה אחת שחקרו גדולי המפרשים, איך מרע"ה חרד מאד בעבור המיתה שלו שרצה שיחיה ולא ימות, והרבה טענות טען על עיכוב מיתתו שנגזרה עליו ואע"פ שהשי"ת השיב לו שא"א לעכב מיתתו וא"א לבטל מיתתו דהרי כתוב בתורה שניתנה על ידך ואין מידי מציל, ואפילו אדם שלא חטא כלל א"א להשיג השלימות שלו אלא רק ע"י המיתה, ולא עוד כי הקב"ה קודם מיתת מרע"ה הגיד לו ענין מיתתו, וגם הוא הודיע לישראל פעם ושתים ושלש על מיתתו ודבריו אלו שדבר לישראל כתבם הוא עצמו בתורה בסוף פרשת וילך ובסוף פרשת האזינו, ועוד נכתב זה בפרשת פינחס שבקש הוא עצמו מהקב"ה שיפקיד איש על העדה אשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה, ואיך ביום שנפטר הרעיש העולם בתפלותיו וטענותיו לבקש הצלה לעצמו מן המיתה, וכנז' במדרש רבא:

ואמרתי ליישב דבר זה בס"ד ע"פ מ"ש הגאון ערבי נחל ז"ל בפרשת חוקת ובלק בדרך השלישי דף ר"י ע"ב במאמר רז"ל ע"פ וצדיק יסוד עולם בזכות צדיק אחד העולם מתקיים והכונה כי נודע שכל העולמות נשתלשלו מסיבה הראשונה עד טבור הארץ עולמות לאלפים ולרבבות וכולם תלויים זה בזה התחתון בשלמעלה ממנו שנשתלשל ממנו, ונשפעים זה מזה בהשתלשלות ממקור המקורות עד טבור הארץ:

ואולם אופן דבוק העולמות זה בזה אשר יתלכדו ולא יתפרדו זה מזה הענין הוא כך שבכל דור ודור הכרח להיות צדיק אחד היותו צדיק מכל צדיקי הדור אשר מקור נשמתו אגוד במקור המקורות וראשו השני בטבור הארץ בגוף שלו, והוא המקשר כל העולמות זה בזה והוא כדמיון קו מרגליות אשר לולי החוט שניקב בהם היו נופלים זה מזה ומתפרדים, ורק מחמת שהחוט נוקב ויורד בהם מראשן עד סופן קשור בשני ראשיו, ע"כ הם כולם מתחברים זה בזה, כך נשמה זו קשורה

בראש ובסוף, כי נודע שכל הברואים אשר בכל העולמות אין בכוחן אלא רק מרוחניות של אותו עולם ולא ממה שלמעלה מהם, משא"כ נשמת האדם כלולה מעולמות שלמעלה, רק לא כל צדיק וצדיק שוה בשורש נשמותיהן והם זה למעלה מזה, וצדיק שיהיה בכל דור עכ"פ צריך להיות צדיק א' אשר נשמתו קשורה ונשתלשלה מגבהי מרומים, והוא כמו החוט בתוך המרגליות כך עליו תלוים ומדובקים כל העולמות, וצדיק זה הוא הנקרא יסוד עולם כי הוא יסודן וקיומם של כל העולמות:

והנה צדיק זה בידו לעלות תמיד מדרגות רבות עד אין מספר, ואפשר לו ברוב בינתו ומעלתו להסתלק ע"י מחשבתו ונשמתו שלא יהיה בזה העולם כלל, וכדמצינו באליהו זכור לטוב וצדיקים אחרים וכו', והגם שהוא עודנו חי בזה העולם אינו מרגיש כלל ענייני עוה"ז במחשבתו, כי נסתלק במחשבתו לעולם שלמעלה וכן יוכל להסתלק מעולם לעולם עד אין חקר:

ודבר זה הוא רעה לבריות כמ"ש בשם חכם אחד לפרש מ"ש בזוה"ק שגילה רשב"י ע"ה לחבריא סודות התורה, ואח"כ שבחו דבריו מאד, ואיך נמשך מאתו טובה רבה לכל בני דורו, אך סיימו ואמרו לו וי לדרא כד יפוק מר מעלמא, וזה דבר תימה שאינו דרך ארץ לדבר ככה לרבו בעודו בחיים בזה העולם, ופירש ע"ד האמור כי בעת שהצדיק יסוד עולם בראשיתו עדיין לא נתעלה כ"כ למדרגה גדולה, ועדיין רצונו ושכלו ומחשבתו שורש בעוה"ז אז כל העולם מקבל באמצעותו שפע והשגה וכל טוב, משא"כ כשנסתלק מזה העולם לעולם שלמעלה ממנו, א"כ אינו יכול להשפיע על בני דורו שפע כי איננו בזה העולם כלל, וזה שאמרו וי לדרא כד יפוק מר מעלמא, לא שכיונו על מיתתו ח"ו אלא רצונם לומר שכאשר יתעלה למדרגה גדולה בעודו חי בעוה"ז עד שילא במחשבתו ונשמתו מזה העולם אז יהיה רעה לדור. כך שמעתי בשם חכם אחד ויפה דבר:

והנה צדיק כזה אשר מלך עצמו הוא יכול להתעלות במדרגות רבות מעולם לעולם, ובאמת רצון הקב"ה שיהיה הוא יסוד העולם וישפיע גם לזה העולם אז מוכרח שהקב"ה עושה לו רצון לענייני עוה"ז ויתפלל על אותו הדבר בכדי שיושפע גם לכל הבריות, וזהו כונת הכתוב רצון יראיו יעשה, כלומר הקב"ה עושה רצון להצדיק וכו':

ואחר הדבר והאמת הנזכר בין נבין טעמו של מרע"ה אשר הרעיש העולם בטענות ובקשות על סלוקו מן העולם, שלא רצה להסתלק דודאי אין כונתו לברוח מן המיתה כי הוא יודע ומאמין שא"א לשום צדיק להציל עצמו מן המות ושישאר חי בעוה"ז, ותנוך אשר נהפך למלאך גם בו היה ענין זה כי המיתה ענינה ביטול, כמ"ש בזוה"ק על פסוקים של ואלה המלכים דכתיב וימת כמה פעמים דקאי על הספירות, שהכונה הוא ביטול או ירידה, וכן חומר הגוף של חנוך נתבטל וזו היא מיתתו של החומר שנהפך לאש עליוני ורוחני, וכן הענין באליהו זכור לטוב וריב"ל ושרח בת אשר ודומיהן שנתבטל חומר גופם ונהפך לרוחניות, ונמצא דלא פלטי מדבר הדומה למיתה, ובודאי מרע"ה ידע כל זה וידע שא"א שלא יסתלק מעוה"ז וא"א שישאר חי בעוה"ז באותו הגוף שהיה לו, וכבר שמע מהקב"ה ענין מיתתו שנים ושלש פעמים וקבל עליו הדבר ברצון, ולא טען על זה שום טענה של הלזה:

אמנם ביום פטירתו מרוב אהבתו בישראל וחמלתו עליהם חשב לעשות להם הצלה והגנה מן המשטינים והמקטרגים, כי חשב עתה אחר פטירתו יתאספו עליהם מקטרגים רבים בחשבם כיון שנפטר משה רבם אשר היה זכותו מגין עליהם בחייו והיה ממשיך להם שפע תמיד מרום המעלות, באופן שלא יוכל שום צדיק אחר להטיב להם כמוהו, הנה עתה לא נשאר להם הגנה מצד זכותו, ואין מגיע להם רבוי שפע כאשר היה מגיע להם בימיו ונשארו ערומים מהגנת זכותו, ועל כן המשטינים והמקטרגים יהיו נלבים כמו נד נגדם ויתקיים בהם המשל נפל תורא חדד לסכינא:

ולכך נתחכם מרע"ה להרעיש העולם ביום סילוקו בבקשתו על השארתו בזה העולם, והתפלל לפני הקב"ה ואמר רבונו של עולם הנח אותי בעוה"ז ואחיה ולא אמות, כדי שבזה יהיה נודע וניכר לכל מלאכי מרום ולכל המשטינים והמקטרגים, שאע"פ שהגיע זמנו להפטר מעוה"ז אין מחשבתו מסולקת ממנה לגמרי, אלא עדיין מחשבתו דבוקה וקשורה בעוה"ז, וכ"כ יש לו דבקות בעוה"ז עד שביקש ואמר רבש"ע אם אין אתה מכניס אותי לארץ ישראל הנח אותי כחיות השדה שהם אוכלים עשבים ושותין מים וחיין ורואין את העולם כך תהי נפשי כאחת מהן ואם לאו הנח אותי בעוה"ז כעוף שהוא פורח בכל ארבע רוחות העולם ומלקט מזונו בכל יום ולעת ערב חוזר לקנו, כך תהיה נפשי כאחת מהם. והנה בודאי אין הדברים כפשוטן שבחר להיות חי בעוה"ז כמו חיות ועופות דזה לא יתכן, פוק חזי בחוני המעגל דמשום שלא ראה חבירים דומים לו בבהמ"ד, בעא רחמי קמי שמייא שימות באומרו או חברותא או מיתותא, ואיך יתכן היה ניחא ליה למרע"ה להיות בעוה"ז כחיות ועופות, אלא מוכרח שלא אמר דברים אלו אלא כנגד המשטינים והמקטרגים שלא יתאזרו כח להשטין ולקטרג על ישראל בחשבם שנשארו יתומים מן זכותו וערומים מהגנתו, ובאלו הדברים שהוא מדבר על חבתו ודבקותו בעוה"ז ידעו כי הוא עודנו חי בעוה"ז ועודנו דבק ומקושר בישראל, ואע"פ שהוא נפטר בו ביום ונקבר בהר העברים עדיין יש לו רצון בעוה"ז ומחשבתו קשורה בבני אדם התחתונים השוכנים ודרים בתוכה, ועדיין זכותו מגין על יושבי תבל כבראשונה, ואז השטן וכל גונדא דיליה לא יקרבו למעלה לפתוח פיהם בקטרוג, כי ידעו שלא יועילו כי זכות מרע"ה מגין עליהם לקיים בהם כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכו', וכאשר היה להם מקדמת דנא בהיות מרע"ה יוצא ונכנס בתוכם. ולז"א רז"ל כתיב הכא וימת שם משה וכתיב התם ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש. והכונה אע"פ שנקבר גופו בעוה"ז הוא עומד ומשמש בכונה זו של המשכת השפע מרום המעלות עד עולם התחתון הזה:

המורם מכל האמור, כי מרע"ה לא היתה כונתו לברוח מן המיתה, ולא היתה המיתה קשה עליו כלל ועיקר, אלא קבל עליו גזרתו יתברך ברצון ושמחה ובטוב לבב, ורק הראה לעיני צבא של מעלה וכל המלאכים ופועלי הדין והמשטינים, וגם להשטן וגונדא דיליה שהוא יש לו רצון וחפץ גדול בעוה"ז והדרים בתוכה ובזה יבינו שאע"פ שהוא נקבר גופו בהר עודנו עומד ומשמש כדרכו בהמשכת רבוי השפע והשתלשלות הטוב ממקור העליון עד עולם התחתון הדרים בו ישראל עמו, ובזה נודע שזכותו עודנו מגין על התחתונים ומרחק עליהם כאז וקודם, ולכך הרבה תפילות על הדבר הזה עד שנזדעזעו שמים וארץ נוחמת תפלותיו כדי לפרסם הדבר הזה לפני צבא השמים למעלה, וגם להשטן וגונדא דיליה כדאמרן:

ובזה מובן מ"ש במדרש רבא שאותו היום עג עוגה קטנה ועמד בתוכה, ואמר איני זז מכאן עד שתבטל הגזרה, והיינו כי עשה כן למראה עינים להורות על מטרת לבו שהוא אינו קץ מן קבורת גופו בקבר שדומה לעוגה, ורק אני מרבה בתפלה בביטול הגזרה

כדי

כדי להודיע שאין מחשבתי זזה ומסתלקת מן עוה"ז, ולזה עשה עוגה שהיא דוגמא לקבר ועמד בתוכה ואמר איני זז מכאן :

והנה מצינו בספר הלקוטים הנדפס בעיה"ק ירושלים תוב"ב בפסוק ויתעבר ה' בי למענכם, הכונה שא"ל אני בא בעיבור בכל דור ע"ש, וידוע כי חלק הבא בעיבור באיזה צדיק אינו מוכרח שישאר באותו צדיק עד המיתה, אלא אפשר שיסתלק ממנו קודם המיתה, אבל חלק שיבא בסוד הגלגול זה מוכרח שישאר עד המיתה, ויסבול צער המיתה וגם בכל היסורין שיקרה לו, באופן שהוא דבק באדם המתגלגל בו דבוק חזק ואמיץ, וגם הוא יבא לצורך עצמו, כדי להשלים חסרונו מה שחסר לו בתורה ובמצות :

והשתא נחזי אנן גבי מרע"ה, אם באו חלקים ממנו בצדיקים בסוד הגלגול או לאו. והנה נגלה אל ספרי מאורן של ישראל הוא רבינו האר"י הקדוש ז"ל שקבל מאליהו זכור לטוב, ושם בשער הגלגולים הקדמה י"א נמצא דבר מפורש במ"ש שם שצריך האדם לקיים כל התרי"ג מצות, ואם חסר מהם צריך לבא בגלגול לקיים הכל, ושם מפורש כמה חלוקים יש בדבר זה, כי יש מיני מצות שצריך לבא בעבורם בגלגול, ויש שיספיק לו בחינת עיבור בלבד, ואין אנחנו צריכין לדבר בחילוקים הנזכרים שם בענין מרע"ה, ורק אנחנו למידין משם כי מוכרח שיבא חלק מן מרע"ה בגלגול כדי להשלים מצות התלויים בארץ ישראל שלא קיים אותם מרע"ה מפני שלא נכנס שם, כי בעבור חסרון מצות אלו התלויים צריך כל צדיק לבא בגלגול כדי לקיים, ועל כן מוכרח לומר שצריך לבא חלק מן נר"ן של מרע"ה שהוא שייך לאותם המצות התלויים בארץ בסוד הגלגול כדי להשלים חלקים דנר"ן שלו השייכים למצות אלו :

אמנם ודאי צריכין אנחנו לומר שא"א שיבואו חלקים מן נר"ן של מרע"ה כולם בגלגול בצדיק אחד כדי להשלים מצות אלו התלויים בארץ, כי מי יש בעולם צדיק שיוכל להכיל בתוכו חלק גדול של מרע"ה כדי להשלים בו מצות התלויים בארץ, על כן מוכרח לומר כי חלק מרע"ה שצריך להשלים המצות יתחלק לכמה חלקים, ויבא כל חלק מהם בצדיק גדול שבדור, כדי להשלים חסרון מצות התלויים בארץ, שלא היה אפשר לעשותם בפיעל במדבר שהוא חו"ל :

ומי יודיענו מי הם הצדיקים שזכו שיבא בתוכם חלק מן מרע"ה בסוד הגלגול ולא בעיבור דוקא, אך מצינו בשער הגלגולים הקדמה ל"ו דף ע"ז שכתב וז"ל, רב המנונא סבא נצוץ אחד מנצוצי מרע"ה המתגלגל בכל דור ודור עד ס' רבוא נצוצות עכ"ל, ובסוף אדרא רבא אמר רשב"י לאליהו זכור לטוב מ"ט לא אשתכח מר בבי אדרא וכו', והשיב לו שדרני קב"ה למעבד נסין לרב המנונא סבא וכו', וכתב מהר"י צמח ז"ל בגליון שם וז"ל, ואע"ג דנמצא בכל בריות של כל ישראל, הנה שם שולח נצוץ אחד, אבל לרב המנונא סבא ובאדרא היה צריך לבא בכל בחינותיו עכ"ל. וצ"ל למה היה צריך לבא בכל בחינותיו, ונראה כיון שאצל רב המנונא סבא ע"ה יש חלק גדול שהוא שם בסוד הגלגול, לכן צריך לבא בשבילו בכל בחינותיו ולא סגי בנצוץ, והגם דבשער הגלגולים הנז' קרי ליה נצוץ לאו דוקא, ולעולם הוא חלק גדול :

ועוד אנחנו משכילים לראות שגם אצל רשב"י ע"ה בא חלק גדול ממרע"ה בסוד הגלגול, והוא כי רבינו מהרח"ו ז"ל בהקדמה לשער ההקדמות, כתב וז"ל, וזכור נא מאמר רשב"י עצמו באדרא רבא בפ' נשא דף קל"ב ע"ב, אר"ש כולהו בוצינין חברייא דאתיין בהאי עזקא קדישא אסהדנא עלי שמיא עילאה דעלאין וארעא קדישא עילאה דעלאין, דאנא חמי השתא מה דלא חמא בר נש מיומא דסליק משה זמנא תניינא לטורא דסיני, ועוד דאנא ידע דאנפאי נהירין ומשה לא ידע כי קרן עור פניו וכו'. ואל יפלא האדם מזה, כי עם היות שרשב"י אחרון שבתנאים זכה למעלה כזו, כי דברים הללו כבשונו של עולם, אין רשות בפה לפרש ענינם הכמוס וחתום אצלינו, ועד"ז אל יפלא ממה שנספר בסוף הקדמה זאת מענין החכם הקדוש הנגלה אלינו בזמנינו ובדורנו זה (הוא רבינו האר"י ז"ל), ולא אוכל לפרש :

ואם תרצה תבין מ"ש בספר התיקונין על דור הולך ודור בא דא משה ר"מ וכנז' בתיקון ס"ט דף ק"י ע"א, אר"ש חברייא בודאי קב"ה אסתכם עמנא עילאין ותתאין למהוי בהאי חבורא, זכאה דרא דהאי אתגלייא ביה, דעתיד כוליה האי לאתחדשא על ידא דמשה בדרא בתראה, לקיימא קרא מה שהיה הוא שיהיה, ואתפשטותיה הוא בכל דרא ודרא בכל צדיק וחכם דמתעסק באורייתא עד מניינא דששים רבוא וכו' והדברים סתומין וחתומין עכ"ל רבינו מהרח"ו ז"ל שם בהקדמה הנז' ע"ש :

והנה ברשות קבה"ו אמינא אנא עבדא, כי החלק של מרע"ה המגולגל בגוף רשב"י ע"ה הוא עצמו היה אומר דברים אלו בסוף האדרא, אנא ידענא דאנפאי נהירין ומשה לא ידע ולא אסתכל, כלומר אנא המגולגל בגוף זה של רשב"י וקאימנא ביה השתא, ידענא דאנפאי נהירין, אבל משה לא ידע, כלומר גוף הנקרא משה לא ידע ולא אסתכל, ונמצא בזה אין רבי שמעון בא לשבח עצמו בדברים אלו לומר שזכה יותר מן מרע"ה, אלא דברים אלו חלק של מרע"ה אומר אותם על עצמו. כן נראה ברור בעזה"י. ואפשר שגם רבינו מהרח"ו ז"ל כונתו כך והעלים הדברים :

והנה בסה"ק רב פעלים ח"ב בסוד ישרים סי' י"ד שאל ממני חכם על מאמר הנז' דסוף אדרא רבא, ואני ישבתי לו קושיתו שם בטוב טעם ע"ש, והנה כאן עלה בידינו עוד ישוב חדש לקושיא הנז', ועד"ז יש ליישב עוד מאמר אחר של רשב"י בגמרא באומרו ראיתי בני עליה והם מועטין וכו', ואם חד אנא הוא ע"ש, דגם בזה י"ל דדברים אלו יצאו מחלק המגולגל בו :

העולה מכל הנז' הוא, אע"ג דגוף מרע"ה הנקרא בשם משה לא נכנס לא"י ולא ראה אותה בעומדו בתוכה, הנה נתגלגלו חלקיו או נתעברו בשאר צדיקים שנולדו בא"י ונפטרו שם שקיימו מצות התלויות בארץ, אז בזה הגלגול או העיבור ראה את הארץ בעמדו בתוכה וקיים מצות התלויות בארץ כאשר נתאוה בהיותו בח"ל, ולכן היה לו שמחה גדולה ביום פטירת רשב"י ע"ה שזהו הפך הנראה ביום פטירתו בשבעה באדר :

והנה ידוע כי רחוק הוא כינוי לחכמה שנקראת רחוק וכנז' בזוה"ק ובדברי רבינו האר"י ז"ל, וידוע דהגלגול הוא בחכמה, ולכן גלגול עולה ע"ב שהוא מספר שם הוי"ה במלוי יודין שהוא בחכמה שעולה חסד, כי חסד גדול עשה הקב"ה עם הצדיקים להשלים תיקונם ומחסורם ע"י הגלגול, כי א"א להשלים הכל בפעם אחת או בשתים ושלש, גם ידוע כי מנגד פירושו מרחוק וכמ"ש רש"י ז"ל בפסוק זה, וכ"כ השרש ז"ל מנגד עניינה מרחוק כמו ותשב לה מנגד, וכן מנגד נגעי יעמודו כלומר רחוק לעומתי, ומה שאמר ויעמדו מרחוק מנגד, להורות על המרחק יותר או תוספת ביאור ע"כ ע"ש :

ובזה

ובזה יובן בס"ד כי מנגד תראה את הארץ, כלומר מרחוק, שהוא סוד הגלגול שהוא בחכמה, תראה את הארץ בהיותך עומד בקרבה, ושמה אותיות משה לא תבא, כלומר בזה הגוף שיש לך עתה שנקרא משה לא תבא אל הארץ, אלא אתה בא אליה ורואה אותה בהיותך מגולגל בגוף אחר, ולכן אמר לו בפרשת וזאת הברכה, הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבור, כלומר גוף הנקרא משה אותיות שמה לא תעבור בו להארץ אשר הראיתיך בעיניך:

ועוד נ"ל בס"ד, אומר כי מנגד תראה את הארץ, כי ידוע שמרע"ה נקבר בחלקו של גד, כמ"ש בברכה של גד כי שם חלקת מחוקק ספון, ותחלק תיבת מנגד לשתים וקרי בה כי מן גד תראה את הארץ. זכותו יגן בעדינו אכי"ר:

פרשת וזאת הברכה.

ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל. נ"ל בס"ד דארז"ל ע"פ אז ישיר משה ובני ישראל, שר לא נאמר אלא ישיר, כי לעתיד חוזרים לומר שירה זו, ועוד ארז"ל במדרש אלמלא אמרו ישראל בשירה ה' מלך לא היו כל אומה ולשון שולטת בהם, אלא אמרו ה' ימלוך לכך באו בשעבוד מלכיות, ולפ"ז בשירה זו שיאמרו לעתיד אחר גאולה האחרונה בב"א יאמרו ה' מלך ואין אומרים ימלוך. גם ידוע כי בית שלישי שיבנה בב"א אחר גאולה אחרונה יבנה בזכות יעקב אע"ה שמצטרף עם זכות אברהם אע"ה וזכות יצחק אע"ה, כי הוא כנגד קו האמצעי שכלול מן קו ימין שהם אברהם וקו שמאל שהם יצחק, ולכן נקרא בקיר שבאבות, ועי"כ יהיה בית שלישי קיים לעולם ולא יחרב. ועוד אידוע שלישי יהיה לעתיד אחר גאולה אחרונה, שיהיו כל שבטי ישראל יחד בהתחברות אחת בארץ הקדושה, ולא יהיו כאשר היה להם בכניסתם לארץ ישראל שנבדלו שני שבטים וחצי לשבת בחו"ל:

ובזה יובן בס"ד הכתוב שבא ללמד חדושים של המעלות שיהיו לעתיד בגאולה אחרונה, שהם הא' ויהי בישורון מלך, ישורון לשון שירה שיאמרו בשירה ה' מלך, ולא יאמרו ימלוך כבראשונה, ועוד חידוש שני בהתאסף ראשי עם הם האבות יתאסף זכותם כאחד, כי בית שלישי יבנה בזכות יעקב שהוא בקו האמצעי שמצטרף עמו זכות א"א שהוא בקו ימין וזכות יצחק אע"ה שהוא בקו שמאל, ועוד חדוש שלישי שיהיו יחד שבטי ישראל ולא יתפרדו כאשר היה בכניסתם לארץ שנפרדו שני שבטים וחצי לשכון בחו"ל:

ונראה לרמוז בס"ד, ה' ימלך לעלם ועד עולה מספר שלום, ובזה יובן הנה לשלום מר לי מר, שאם לא היו אומרים ימלך לא שלטה בהם אומה ולשון, אבל ה' מלך לעולם ועד עולה שס"ו כמנין חשבון, וז"ש על כן יאמרו המושלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון, ר"ל עיר המהללת אחר שיחה נאה היא ירושלם דכתיב בה כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כי תפארת עוזמו אתה וברצונך תרום קרנינו, רצונך גי' שס"ו כמנין ה' מלך לעלם ועד, תרום קרננו שלא נשתעבד עוד אחר השיר הזה:

ובאופן אחר נ"ל בס"ד, ויהי בישורון מלך, דידוע בלעם רצה לקלל את ישראל באותו הרגע של זעם לומר כלם, כי רצה לילך אחר האלפא ביתא של אבג"ד ביושר, ובזה יהיה צירוף שלשה אותיות אלו בסדר של כלם, אמנם הבי"ת הכריחו על ידי המלאך שילך אחר סדר תשר"ק, ואז יהיה הצירוף של שלשה אותיות אלו בסדר מלך, ועי"כ הוכרח לומר ותרועת מלך בו. והסדר של תשר"ק נהג בו הש"ת בעת שברא העולם, ולכן בתשרי נברא העולם, כי אותיות תשרי הוא על סדר תשר"ק, ולכן בעת שרב עמו בלק על אשר נמנע מלקלל, השיב לו בלעם מה אקב לא קבה אל וכו', יען כי מראש צורים אראנו, צורים לשון יצירה ר"ל מן ראש היצירה אראנו שאז נהג הש"ת ע"ס תשר"ק, ולכן א"ל בלק אח"כ אקחך אל מקום אחר אולי יישר בעיני האלקים וקבות לי משם, כלומר אולי יתרצה האלקים ללכת על סדר אבג"ד שהוא דרך ישר, ואז וקבות לי משם שתאמר כלם:

והנה ידוע שהקב"ה יתנהג מדה כנגד מדה, והיינו אם התחתונים הקטנים נגררים אחר הגדולים אז גם הוא יתברך יתנהג עמהם בסדר אבג"ד שאותיות הקטנים נגררים אחר הגדולים במספר, כי שי"ן מספרה שלש מאות ואות רי"ש הבא אחריה מספרו מאתים, וכן עזה"ד ואז יהיה צירוף מלך, ובזה יובן ויהי בישורון מלך שיהיה צירוף מלך כפי סדר תשר"ק דאותיות הגדולים הם למעלה מן אותיות הקטנים, וזה יהיה להם ע"י בהתאסף ראשי עם הגדולים יחד עם שבטי ישראל שיהיה התחברות ביניהם, ולא יהיה התחברות אלא עד שיהיו הקטנים נשמעים לגדולים:

יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בזוהר חדש דף כ"ו בענין הפתחים של גן עדן, שאם זכתה הנשמה כותבין לה פנקס סימן ליכנס ונכנסת בפתח אשר בג"ע, ואם זכתה לעלות עולה דרך העמוד עד שמגעת לפתח השלישי שהוא נגד רקיע הנקרא זביל ומגעת עד ירושלים אשר שם, ויש שם שומרים, אם זכתה פותחים לה הפתחים ונכנסת, ואם לא זכתה נועלים השערים ודוחין אותה לחוץ ונוטלים פנקסה ממנה, והנשמה אומרת מלאוני השומרים הסובבים בעיר אלו מלאכי השרת השומרים בהמ"ק וירושלים של מעלה, נשאו את רדידי מעלי זה הפנקס שלה ~~בהוא~~ סימנה וכו' ע"ש. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב מ"ש דוד הע"ה, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, ר"ל הנה באתי לפתחי גן עדן ופתחי ירושלים של מעלה במגילת ספר הכתוב עלי לסימן, כי ע"י הספר אבא שם:

וז"ש יחי ראובן ואל ימות בעוה"ב, ויהי מתיו כלומר ביאותיו לפתחי ג"ע ושערי ירושלים, ומתיו הוא מלשון בדיך מתייך לשלם בגמרא, שהוא ר"ל ברוך בואך לשלום מספר קרי בה מספר, שהתפלל עליו שיזכה לקבל הספר בידו, שהוא הסימן שלו שבו יוכל לבא ולהכנס בכל הפתחים הנז"ל:

ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת, וידוע שהמעשים טובים יתייחסו לידים, וז"ש ידיו ר"ל מעשיו רב לו כלומר רבים לגבי חכמתו אז התורה שלו תהיה עזר מצריו. או יובן ידיו ר"ל מקומו, מלשון יד אבשלום וכן מציב לו יד, רב לו אפילו בחו"ל שהוא בחינת רב ולא רבי, עכ"ז תהיה התורה עזר מצריו:

ועוד נ"ל בס"ד ידיו רב לו, דארז"ל ע"פ אורך ימים בימינה המיימינים בה שקורין תורה לשמה אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד אבל המשמילים שלומדים שלא לשמה עושר וכבוד איכא ואורך ימים ליכא, נמצא הלומד תורה לשמה שולט בימין ובשמאל שיש לו כח בשתיהם, ולכן נ"ל מן ישמעאל שהוא בימין וכל שכן מעשו שהוא בשמאל, ולכן בכתיבה זה מתחיל מימין וזה מתחיל משמאל, וז"ש ידיו רב לו במלחמתה של תורה שלומד תורה לשמה שיש לו כח מן הימין ומן השמאל, ואז ע"ז עזר מצריו תהיה, התורה שאמרה צריו מיעוט רבים שנים:

בכור שורו הדר לו. נ"ל בס"ד ידוע דיוסף הע"ה הוא בחינת היסוד, ולכן ראוי לקבל שפע מן מלך השמיני הנקרא הדר, דכתיב וימלוך תחתיו הדר, וז"ש בכור שורו זה יוסף הדר לו ראוי לקבל שפע והארה מן מלך השמיני הנקרא הדר. או יובן בס"ד יוסף הע"ה נוסף לו אות ה' בשמו דכתיב עדות ביהוסף שמו, וז"ש הדר לו קרי ביה ה' דר לו שדרה ה"א מן אותיות שם הוי"ה אלנו בשמו :

עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב שם שמואל, דכמו שיש בקדושה חמשים שערי בינה, כן יש בטומאה חמשים שערים, אך בקדושה נקראים החמשים שערים בשם אותיות מ"י שהם מספר חמשים, ובטומאה נקראים החמשים שערים בשם עמ"א שמספרם חמשים, ע"ש. נמצא חמשים שערים של בינה אשר בקדושה הם מכונים בשם מ"י, וחמשים שערים של טומאה מכונים בשם עמא. עוד ידוע מ"ש רז"ל בגמרא דהילה"ר נראה לעתיד לצדיקים כמו הר, אבל לרשעים נדמה כחוט השערה, נמצא הצדיקים קורין את היצה"ר בשם הר כי כך נדמה להם, אבל הרשעים קורין אותו חוט כאשר נדמה להם, וז"ש עמים הר יקראו, תיבת עמים תתחלקנה לשתים וקרי בה עם ים, ר"ל הצדיקים שהם עם יצר הנקרא בשם ים הם הר יקראו שקורין את היצה"ר בשם הר, שם יזבחו זבחי צדק, ר"ל שם ביצה"ר שלהם יזבחו בכל יום זבחי צדק בחלקים שלו כי הוא יתחלק לחלקים רבים כמנין כל הימים שיחיה האדם בעוה"ז, ובכל יום זובח האדם חלק א' מהיצה"ר שהוא כנגד אותו היום, ולזביחה זו קרי לה זבחי צדק :

ואמר עוד כי שפע ימים יינקו, הכונה דאות ה"א ראשונה דשם הוי"ה נקראת ים, ואות ה"א אחרונה ג"כ נקראת ים, כי אות ה"א מספרה חמשה וכל דבר שבקדושה כלול מעשרה, הרי חמשים כמנין ים, וז"ש כי שפע ימים יש ים יינקו ושפוני טמוני חול כתרגומו שתרגם וסימן דמטמרא בחלא מתגליין להין, והיינו לבירור נ"ק שמבררים ע"י עסק התורה והמצות וע"י אכילה :

אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותך. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בתיקונים דף מ"ג וז"ל, רישא דחרבא איהי יו"ד, גופא דחרבא וא"ו, תרין פפיות דילה ה"ה, ע"ש. נמצא ראש החרב הוא יו"ד דשם הוי"ה ב"ה, וישראל כיבדם השי"ת ביו"ד שהיא ראש החרב, שקראם בשלשה שמות, ישראל, יעקב, ישורון, ונתן להם ג"פ י' בברכת כהנים שהם יברכך, יאר, ישא, אשר מתחילים באות יו"ד, וגם נרמז זה בשם ישראל שהוא לי ראש או ליוד ראש או להם יוד שהיא ראש, ולכן קראם סגולה דכתיב והייתם לי סגולה דוגמת הסגו"ל שהוא שלשה יודי"ן, וכיון שזכו באות יוד שהיא ראש החרב זכו בשני ההי"ן שהם תרין פיפיות דחרבא, שבהם גוברים על שני אומות גדולים וידועים, שהם אחד בימין, ולכן כתיבה דדהון היא מימין לשמאל, ואחד בשמאל ולכן כתיבה דילהון משמאל לימין, וז"ש אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה', ר"ל בארבע אותיות הוי"ה וגם עוד מגן שהוא ג"פ ט' היא בעזרך, וכמ"ש ט ה' ויאר לנו, ואשר אותיות וראש הוא אות יו"ד דהוא רישא דחרבא גאותך שבו יהיה לך מעלה והתרוממות שנקראת בשלשה שמות, ישראל, יעקב, ישורון, שמתחילים באות יו"ד, ויכחשו אויבך לך, אויבך תרין מעוט רבים שנים, יכחשו על ידי הארת שני ההי"ן שהם תרין פיות דחרבא, ואתה יקרי ביה וא"ו אתה שהוא גופא דחרבא, אז על במותמו תדרוך וגבר ישראל :

במדרש וזאת הברכה אברהם אמר למשה אני גדול ממך וכו', אמר לו משה אני נתעליתי יותר ממך וכו', אין הכונה שאמר א"א למרע"ה והשיב לו כך, אלא לשון קצר הוא זה, כלומר אם אברהם אמר למשה כך יאמר לו משה כך, פירוש יכול להשיב לו כך, וזה פשוט :

שם אמר לה (פירוש לנפשו) ותאמר שבקשו לדחות אותך לגיהנם וכו', הכונה כדי להוליא ולהעלות משם נשמות של רשעים להצילם ולא לידון ח"ו, שעל זה התפלל דוד הע"ה לא תתן חסידך לראות שחת, מפני שיש נשמות לדיקים שמורידים אותם לגיהנם כדי למשוך נשמות ועילים תכף ומיד כרגע, ועכ"ז לא יערב להם דבר זה לעשיתו :

שם כל מדותיך מדה כנגד מדה מדה רעה כנגד מדה טובה וכו'. נ"ל בס"ד הכונה דידוע זה לעומת זה עשה האלקים, וכמו שיש עשרה ספירות בקדושה, כן יש עשרה ספירות בטומאה והספירות נקראים בשם מדות כנודע, וידוע כי מדות טובות שיש באדם נמשכים לו מן ספירות שבקדושה, ומדות רעות ומגונות שיש באדם נמשכים מן ספירות דטומאה, ולז"א מדה רעה כנגד מדה טובה, פירוש מדה רעה זו חסד שבקליפה וטומאה ומדה טובה הוא ספירת החסד שבקדושה מדה חסרה היא גבורה שבקליפה וטומאה ומדה שלימה היא גבורה שבקדושה, ומדה לרה היא תפארת שבקליפה ומדה רחבה היא תפארת שבקדושה, וזהו מדה כנגד מדה כי זה לעומת זה עשה האלקים :

שם מה עשה משה לבש שק ונתעטף בשק ונתפלש באפר, אין הכונה לבש ממש ונתפלש, אלא הכונה היא שעשה הכונות והיחודים בשמות הקודש ובספירות אשר עושין בלבישת השק ועטיפתו, וכן עשה כונות ויחודים שעושין בנתינת האפר שמניחים על המלח במקום הנחת תפילין, ולא נתפלש באפר ממש :

שם ומנין שהתפלל באותו הפרק תקט"ו תפילות. אפשר שלא התפלל תקט"ו תפילות באותה שעה של יום ז' באדר. אלא השלים לתקט"ו תפילות, ולעולם התחלת תפילות אלו היתה מן ר"ח אדר וביום ז' באדר השלים מספר תקט"ו, ולהכי קאמר באותו פרק כי לשבעת ימים מן ר"ח אדר עד ז' בו קרי להו פרק, ואלו התקט"ו נרמזו בתיבת ואתחנן דאמר מרע"ה לישראל כמה ימים קודם אותו היום :

שם ואם לאו הניח אותי בעוה"ז כעוף הזה שהוא פורח בכל ארבע רוחות העולם ומלקט מזונו בכל יום, ולעת הערב חוזר לקינו. י"ל כיון שאמר קודם זה הניח אותי כחיות השדה וכו', ואמר לו רב לך מה מלא חידוש בדמיון זה של עוף דמאי שנא עופות מחיות, ועוד למה בחיות אמר חיות לשון רבים וכאן נקיט עוף לשון ולא אמר כעופות, ופירש בני ידידי כה"ר יעקב נר"ו דארז"ל ע"פ וכחול ארבה ימים, שיש עוף אחד ששמו חול שלא אכל מעץ הדעת בשעה שהאכילו אדה"ר וחוה את חיות ובהמות ועופות, ולכן הוא חי ולא ימות, וי"א נח הלדיק בכך אותו שיחיה ולא ימות ונתקיימה ברכתו, ולכן אמר איוב וכחול ארבה ימים, ועל זה העוף הידוע הנקרא חול קאמר מרע"ה הניח אותי בעוה"ז כעוף זה, והוא דבר חדש דבר כזה, ואין זה בכלל ענין חיות השדה דנקיט קודם זה עכ"ד נר"ו :

שם לא הגיעו מים לקרסוליהן מפני גובהן. נראה לקרסוליהן לא דוקא, אלא הוא ע"ד מ"ש ערים גדולות ובלורות בשמים. וכן ותבקע הארץ לקולם וכיולא בזה, וכמ"ש בגמרא דברי תורה לשון גוזמא ודברו חכמים לשון גוזמא :

שם א"ל הקף רגליך זעג"ז. נראה טעם לזה ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים בפרשת

שמות דף ס' ע"ד וז"ל, הנה נודע כי אהרן הוא כהן ומשה לוי, ונודע כי הכהן הוא בחסד ולוי בגבורה וכו', נמצא כי אהרן שהוא כהן הוא בימין דנצח דזעיר, ומשה שהוא לוי יהיה בצד שמאל דהוד דזעיר, והנה מצאנו מאמר חלוק על זה בס"ה, וכמו שסדרו מסדרי התפילות בענין הפיוטים של ההקפות דיום הו"ר, כי משה חתום במדת הנצח ואהרן חתום במדת ההוד. והנה ישוב סתירת מאמרים אלו יובן עם הנז"ל, כי אורות דיסוד דאבא החליפו מקומם הימנים במקום שמאל והשמאליים במקום ימין, ונמצא כי משה הוא בנצח וגם בהוד ע"י החילוף הנז', וכן באהרן. וז"ש הוא אהרן ומשה וכו' הוא משה ואהרן וכו', ובבחינת היות זה בנצח וזה בהוד ואח"כ נתחלפו, אמר הכתוב הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן וכו' עכ"ל :

עוד כתב שם בעמוד הנז' בענין שתי בקיעות וז"ל, ולכן המאציל העליון הניח בטבע אותם האורות שבתוך יסוד דאבא שלא יצאו כפי הסדר הנז' אלא שיצאו באלכסון, ר"ל כי הימנים יצאו דרך בקיעה השמאלית מנגד, והשמאליים יצאו דרך בקיעה הימנית מנגד להם, ועי"כ האורות פוגעים זב"ז ומתעכבים שם, כי הימנים ההולכים לצאת מצד שמאל פוגעים בשמאליים הבאים לקראתם לצאת מצד ימין ואלו מעכבים לאלו, ועי"כ אין כל האורות יוצאים רק אותם המוכרחים לצאת וכו' :

והנה נמצא כי בבחינת האורות עצמם דיסוד דאבא החליפו את מקומם והימנים יצאו בשמאל והשמאליים יצאו בימין, ולא עוד אלא שלהיותם יוצאים באופן זה בהכרח הוא שגם הם מתערבים יחד זה בזה ונכללים זה בזה, ועי"כ יוצאים אורות ימנים ושמאלים דרך הימין, וימנים ושמאלים דרך השמאל עכ"ל. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב כי ימין ושמאל תפרוצי, כי הבטיח אותנו הש"ת על אורות אלו דיסוד דחכמה שהחליפו את מקומם, ועי"כ נתערבו זה בזה ונכללו זה בזה הימנים והשמאלים, וזה ימין ושמאל בבחינת התערבותם זב"ז והתכללותם זב"ז תפרוצי באורות אלו. ובזה יובן בס"ד הכתוב בישעיה ס"ג מוליך לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים מפניהם, כי זרוע בשתם קאי על השמאל, ואמר בוקע מים מפניהם קאי על שתי הבקיעות הנזכרים בדברי רבינו ז"ל שם בענין זה :

ובזה יתבאר בס"ד הכתוב כענין אומר בישעי' סי' מ', וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא יגעו ילכו ולא יעפו, והיינו קוי לשון קוים שהם קו ימין וקו שמאל אשר בשתי בקיעות הנז', יחליפו כח שהחליפו את מקומם, שהימנים יצאו בשמאל והשמאלים יצאו בימין, וכמ"ש רבינו ז"ל וכנז"ל, יעלו אבר זה היסוד שנקרא אבר, כנשרים שהעלו האורות שלו, ועל ידי החילוף הזה שהחליפו את מקומם לכן ירוצו ולא יגעו ילכו ולא יעפו :

והרי הוא כמבואר ע"פ מ"ש רבינו ז"ל שם וז"ל, הנה כפי הטבע אורות הימנים יבקעו צד ימין הקרוב להם ויצאו דרך שם לחוץ בצד ימין דז"א, ואורות השמאלים יבקעו צד השמאלי הקרוב להם ויצאו דרך שם לחוץ בצד שמאל דז"א, ואם הדבר מונח להעשות כפי הטבע המורגל כנז', היו כל האורות יוצאים מתוכו כדי להתגלות במקום רחב, כי אינם יכולים לעמוד במקום צר, והיו יוצאים כולם דרך שתי בקיעות הצדדים לחוץ, ועי"כ לא היו שום אורות נשארים תוך יסוד דאבא להאיר אל ז"א כנודע, גם לא היו שום אורות יוצאים לצורך בנין פרצוף יעקב וכו', ולכן המאציל העליון הניח בטבע אותם האורות שבתוך יסוד דאבא שלא יצאו כפי הסדר הנז' אלא שיצאו באלכסון, ר"ל כי הימנים יצאו דרך בקיעה השמאלית מנגד והשמאליים יצאו דרך בקיעה הימנית מנגד להם, ועי"כ האורות פוגעים זב"ז ומתעכבים שם וכו' ואלו מעכבים לאלו, ועי"כ אין כל האורות יוצאים אלא רק אותם המוכרחים לצאת וכו' עכ"ל :

ובזה מובן היטב סיום הכתוב ירוצו ולא יגעו להאיר אל ז"א, שאם לא היה כן לא היו שום אורות נשארים תוך יסוד דאבא להאיר אל ז"א, ועוד אמר ילכו ולא יעפו לצורך בנין יעקב, שאם לא היה כן לא היו שום אורות יוצאים לצורך בנין פרצוף יעקב שהוא אחוריים דיסוד דאבא, וכמ"ש רבינו ז"ל :

ובזה מובן בס"ד, הטעם שאמר הקב"ה למרע"ה באותה שעה הקף רגליך זה ע"ג זה, לעשות דמיון לחילוף האורות דיסוד דאבא שהוא בחינתו שהחליפו את מקומם שיצאו באלכסון, וכמ"ש רבינו ז"ל לעיל בסוד הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן, ונראה דלכן ההר שנקבר בו מרע"ה נקרא הר העברים, רמז לתרי עברי הנז' שנעשו בשתי בקיעות הנז' :

שם באותה שעה נשקו הקב"ה וכו', נשיקה זו הוא מגע אור שכינה בפניו, שמשך נשמתו בדרך אבן השואבת ואמרו בנשיקת פה רמז לאור הבינה שהוא שערי תפלה, ורמוזה בפה כמ"ש רבינו ז"ל בשער מאמרי רשב"י בסוד שערי דמעה ושערי תפלה, וסיים המדרש זכר צדיק לברכה, זכות מרע"ה יגן בעדינו, ונקבל בזכותו שפע טובה וברכה וחן וחסד ורחמים ושלום וחיים ארוכים טובים ומתוקנים אכי"ר :

קונטרס מראות יחזקאל

זאת מן המודיעים כי בשנה זו, היא׳ שנת התרס״ח, זכני השי״ת בחסדו הגדול בתחלת החורף לילך לכפר הנקרא כפי״ל ששם היא מצבה של אדונינו **יחזקאל הע״ה** זיע״א וישבתי שם שלשה חדשים, ובמשך הימים האלה זכיתי להשתטח על המצבה של אדונינו זיע״א ואמרתי בס״ד שם חדושים ורמזים, השייכים לספרו הקדוש, יהא רעוא שיתקבל הכל ברצון לפני אבינו שבשמים, וקראתי לקונטרס הזה בשם **מראות יחזקאל.**

ובראשית מאמר אזכיר על זכייתינו אנחנו אנשי מדינת בג׳דאד יע״א להיות קרובים למצבת אדונינו הצדיק הקדוש זיע״א כי מעירינו בגדאד עד עיר חלה יע״א יש מהלך טו״ב שעות בשיירה ברכיבה על בהמות ומהלך י״א שעות בעגלה שמושכים אותה ע״י בהמות ומן עיר חלה יע״א עד כפר כפי״ל הנז׳ שבו המצבה של אדונינו זיע״א יש מהלך ששה שעות ברכיבה על בהמות. ואפרש תחלה על מחוז בבל כי באמת רבו בו מספר הערים והכפרים אשר היו מקדם קדמתה ובפרט אשר היו בזמן חכמי התלמוד ורבנן סבוראי והגאונים. והגם כי היה דרכם בזמן התלמוד להעלות הצדיק הנפטר במחוז בבל לארץ ישראל לקברו שם אם הוא יצוה בכך הנה יש גדולים רבים שלא היו מצוים בכך ונח להם שתהיה קבורתם במקום מחוז בבל, וכל אחד יש לו טעם בזה לבחור קבורתו במקום פטירתו להיות שם עד זמן התחיה, וכאשר נמצאת שיטה זו גם אצל אדונינו יחזקאל הע״ה ועוד אצל אדונינו עזרא הסופר זיע״א ואדונינו יהושע בן יהוצדק כהן גדול זיע״א ועוד גדולי עולם זיע״א. אמנם עתה אין סימן וידיעה לקבורת גדולי עולם בזה המחוז של בבל אלא רק לשנים שלשה גדולי עולם אשר נזכירם פה ורוב מחוז בבל הוא מדבר ומי יודע היכן הם טמונים כל הצדיקים הקדמונים. ובמדינתנו היא המדינה החשובה הנקראת בשם בגדאד לא יש ידיעה ומצבה לשום צדיק מן דור התנאים ודורות האמוראים וכ״ש מדורות שקדמו להם. ורק קרוב לעיר בצרה יש מקום שבו המצבה של אדונינו עזרא הסופר זיע״א (כפי הקבלה הישנה המקובלת מדור לדור) והוא רחוק מעירנו בגדאד יע״א כמה שעות בספינה של אש בנהר חדקל ועוד יש לנו צדיק גדול סמוך וקרוב למדינתינו הוא אדונינו יהושע כהן גדול זיע״א והוא כי עירינו בגדאד יע״א היא בנויה על שפת נהר חדקל במזרחו ויש כנגדה ישוב בתים וחצירות מצד השני שהוא מערבו של נהר חדקל ודרים שם ישמעאלים דוקא ואחר הישוב הזה כרחוק אלפים אמה שמה מקום המצבה של אדונינו יהושע כה״ג ונודע זה אלינו מאבותינו ואבות אבותינו מדור לדור שזו המצבה היא של אדונינו יהושע כה״ג וגם אצל הישמעאלים כולם ואצל הממשלה נקרא שמו הטוב על אותה המצבה אבל לא יש אבן קבועה שם מזמן קדמון המודיעה דבר זה ומוכרח לומר כי בא אדונינו יהושע כה״ג בזמן בית שני מירושלים אצל מלכי מדי ופרס בעבור צורך ישראל ונפטר במחוז בבל כי מלכותם מגעת שם. וכמו כן אין אנחנו יודעים הסיבה שחזר אדונינו עזרא הסופר זיע״א למחוז בבל ונפטר שם ונקבר שם. ברם הזקנים אומרים שאחר עליתו לארץ ישראל יצא משם והלך לעבר תימן (יאמן) כדי להביא את ישראל שגלו שם ולהחזירם לארץ ישראל ולא קבלו לשמוע לו וללכת ממקומם והוא יצא מתימן כדי לשוב לארץ ישראל ובא דרך הים עד עיר בצרה יע״א ונפטר שם ונקבר בזה המקום כי מקום מצבה שלו הוא קרוב לעיר בצרה ועומד על שפת נהר חדקל, כך אומרים הזקנים ע״פ הקבלה ולא נמצא דבר זה כתוב באיזה ספר:

ונחזור לדברינו שגם מן דורות הגאונים לא נמצא מצבה ידועה לשם גאון וראש גולה וראש ישיבה שהיו בדורות הגאונים, אלא רק נמצא במדינתנו בגדאד יע״א בתוך רחובות בתי היהודים בית אחד שיש בו מצבה אחת המיוחסת לשם רבינו יצחק גאון ובפי ההמון נקרא בשם שיך יצחק גאון, ועל הכותל קבועה אבן אחת של שיש חקוק עליה שורות אלו:

על ציון זה יש מצבה
בה צדיק חי ראש ישיבה
דור חמישי לסבוראי
איש רב יצחק גאון סבא
למיוס בוקם למעלה
היא שנת כת״ר לחר״בה

ביאור תיבה האחרונה שהיא תיבת לחר״בה היינו ר״ל לחרבן בית המקדש כי בה ר״ת בית המקדש. נמצא שנפטר שנת כת״ר אחר חרבן בית שני:

גם אודיעך עוד דבר קטן שבתוך עירינו בגדאד יע״א יש בתוך רחובות הנוצרים מרכז של הישמעאלים ובתוכו חדר א׳ שיש בו מצבה אחת, והיו הזקנים אומרים, ששם קבור רבי אברהם מוכר ירק ז״ל, אך הוא בידם ואין היהודים נכנסים שם:

ואם תשאלך נפשך לדעת, מענין מדינת בגדאד, מה היתה בזמן חכמי התלמוד, ובזמן הגאונים, ומה טיבה ומה ענינה. אזכיר לך פה, מ״ש בהמגיד של שנת תרל״ג ח׳ שבט היא שבעה עשר להמגיד, דברי החכם היקר המפורסם, הוא החכם ב״ג ז״ל, אשר טרח ויגע לדעת מענין עירינו בגדאד יע״א. דלפי השערתו היא היתה נקראת בזמן התלמוד בשם פומבדיתא, או בשם מחוזא, והכליפים מלכי ישמעאל שינו שמה לקראתה בגדאד, וקבעו שמה כסא מלכותם. ומה שנזכר בתלמוד רב חנא בגדתאה דמשמע שהיה מעיר ששמה בגדאד, אין זו בגדאד שישבו בה הכליפים, מלכי ישמעאל, כי זו העיר של רב חנא היתה קטנה:

וכתב שם שאנחנו מוכרחים לסברא זו, מפני שנודע לנו בבירור, כי רבינו שרירא גאון ובנו רבינו האי גאון, היו ראשי ישיבות בפומבדיתא, וזה לא יכוזב, גם נודע בבירור כי רבינו שרירא גאון ובנו רבינו האי היתה מנוחתם כבוד בעיר בגדאד. וזה נתברר לו מן האגרת הנדפסה בספר אל מחא׳רה ואל מד׳כרה לרבינו משה בן עזרא ז״ל, שמפורש שם דרבינו שמואל הנגיד הלוי אשר היה משנה למלך בקירטבא בספניא הוא היה בימי רבינו האי גאון ז״ל, וזה רבי שמואל הנגיד שלח את רבי מצליח דיין נקליה למדינת בבל להתבונן על הליכות הגאון רבינו האי אשר יצא שמו בכל הארץ. ורבי מצליח זה כתב אגרת לרבינו שמואל הנגיד ז״ל הנז׳, ובאגרת זו מפורש כי ראה את רבינו האי גאון בבואו אליו לבגדאד ודבר ממעלות אשר מצא בהגאון. ומזאת האגרת נודע כי רבינו האי גאון שהיה ראש ישיבה בפומבדיתא היה בבגדאד

בבגדאד א"כ בעל כרחך לומר שבגדאד היא היתה עיר פומבדיתא. וגם בספר העושר שהוא ספר קדמון כתוב בו כי רבי מליח דיין לקליה, כתב בחזרתו מבגדאד ספר אשר בו מספר מעלות רבינו האי גאון ז"ל:

ועוד כתב שם החכם ב"ג ז"ל הנז', שמכל זה אנחנו רואין, כי רבינו האי גאון וישיבתו היה בעיר בגדאד, וכן מוכח כמי מדברי רבינו האי גאון ז"ל עצמו שהובאו בהלכות רי"ץ גיאות ז"ל, הלכות סוכה דף פ"ט שכתב רבינו האי ז"ל וז"ל, ובבגדאד עושין בבתי כנסיות שלהם סוכות ע"כ. (כן היה המנהג פה עירנו בגדאד לעשות בב"ת הכנסת סוכה במקום שאינו מקורה שמתפללין בו בקיץ והיה נוהג דבר זה משנים קדמוניות, ויש קרוב לארבעים שנה נתבטל בעוה"ר דבר זה שהיה מנהג קדמון מאד, נמצא רבינו האי גאון שם היה מקומו והוא מספר ממנהג מקומו, וגם עוד בהלכות אבל לרי"ץ גיאות ז"ל כתוב בשם רבינו האי גאון ז"ל, בזה"ל, אלא יש שקוברין את המת בבגדאד, ואח"ז מוליכין אותו כמה פרסאות אל עבר פרת המערבי, למדבר הסמוך לישימון, ובאותו הדף בסופו כתב, ואעפ"כ כשתמות אשה חשובה שולחין את גווייתה מבגדאד אל פירוז שאבור וכו', ע"ש:

עוד הביא החכם היקר ב"ג ז"ל הנז', דברים מאגרת שכתב רבינו שרירא גאון שהיה אביו של רבינו האי גאון וז"ל, מר רב חנא גאון ומר רב יצחק גאון (ששניהם היו גאונים בפומבדיתא) והוא ר"ל רב יצחק שהיה בפירוז שאבור עת שנכנסה עלי בן אבו טאלב ויצא מר רב יצחק מן פירוז שאבור לקראתו והקביל את פניו וקבלו עלי בן אבו טאלב בספר פנים יפות ע"כ. ועוד כתב החכם ב"ג ז"ל שם וז"ל, כאשר רצו לחדש כנשר את פומבדיתא ומחוזא בימי הרמב"ם ז"ל, קבעו אותה בעיר בגדאד והיה להם אז עשרה ישיבות והגדול שבראשי הישיבות הוא רבי שמואל הלוי שנתווכח עם הרמב"ם ז"ל בדבר הליכה על הספינות על נהר פרת וחדקל ביום השבת, ככתוב באגרות הרמב"ם ז"ל ויתר נוסעים, ורבי בנימין מטודלא, ורבי פתחיה זכו לראות אותם הישיבות בעיניהם, ולמענם שולחו בבלה עכ"ל:

והנה בהמגיד הנז' בא חכם אחד ונוגס על דברי החכם ב"ג שכתב ששם בגדאד חדשו אותו הכליפים מלכי ישמעאל והלא נמצא שם זה בזמן התלמוד באומרם רב חנא בגדתאה, שהיא על שם בגדאד, וזה היה קודם הכליפים ואח"כ בא החכם ב"ג ז"ל והשיב על דברי המעיד הנז' וז"ל גם אני ידעתי וכו'. אמנם בגדתאה של רב חנן איננה עיר בגדאד שהזכירה רב שרירא גאון כי אותה של רב שרירא גאון היא העיר הגדולה והמפורסמת מכל ערי בבל וארם נהרים, וארץ שנער, והיא רוכלת עמים וגבירת הכליפים, ושם ישב הארון אל רשיד אשר גדולות מדובר בו בספר אלף ולילה אחד. ולשם שלח המלך האדיר קרלוס הגדול מושל צרפת ואשכנז איש עברי להיות מלאכו לפניו אל הכלי"ף הזה, והוא שלח על ידי העברי הזה מנחה מורה שעות הראשון שנודע בערי אירופא. אמנם זאת עיר בגדת של רב חנא היא היתה עיר קטנה, ואולי היתה קרובה לעיר בגדת החדשה והגדולה וכו':

ומפני שעיר מחוזא היתה ידועה מאד בזמן התלמוד, לרוכלת עמים, ורוב מסחרה היה ביין (עיין בגמרא דברכות בד"ה דתקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא) ובני ישראל אשר ישבו בה היו עשירים גדולים כידוע ממקומות רבים בתלמוד, על עושר וגדולת העיר הזאת דמחוזא, ועם כל זאת לא נזכר שם העיר הזאת בשום ספר מספרי חכמי הגוים הראשונים אשר ספרו משמות ערי בבל, אין זאת אלא בעבור שבני ישראל קראו אותה בשם אחד אשר קראו אותה הגוים כאשר זה מנהגם עד היום, ושמה היתה סליקיא, ואח"כ כאשר חדשו אותה הכליפים שינו אותה לטובה וקראו אותה בגדאד וכו':

וראויה היתה העיר הזאת מחוזא להיות בירת הכליפים כי עומדת על נהר חדקל והסילון הגדול (קאנאל) אשר היה נקרא בפי חכמי התלמוד בשם נהר מלכא סתם (א"ה נראה שהוא הנקרא נהרואן והוא סמוך לבגדאד איזה שעות, וקודם שנים הרבה נסתם וראשו נראה לכל מחמת מעט בנין הנשאר בפתיחתו במקלת וסתמו מושל פרס, להרע לבריות, כי כמה פרסאות אדמה היו נזרעים על מימיו מפה ומפה, ועתה נחרבו, ועתה הוא אפשר להתקן אך צריך לו דמים הרבה, וכבר זה יותר מעשר שנים בא מהנדי"ס אחד וראה מקום זה ועשה ראפור"ט שאם יחזור לקדמותו יעלה ממנו הכנסה והרווחה סך עצום ונורא בכל שנה ושנה, והכל הודו לדבריו, אך כולם עומדים בשב ואל תעשה מכמה סיבות והכל בידי שמים), וזה הסילון חבר שני הנהרות, פרת אצל נהרדעא, וחדקל אצל מחוזא, ואין מקום צר בין שתי הנהרות כי אם בין בגדאד החדשה הזאת ונהרדעא, ושם ראוי לחפור סילון גדול ולא במקום אחר, כי מבגדאד לדרום ולצפון הנהרות מתרחקים זה מזה כאשר אנחנו רואין במפות הארץ (א"ה בזה יש מקום לדבר ואכמ"ל), וכבר כתב החכם הנודע רבי אברהם נייבורג בספרו בלשון צרפת כי בגדאד של התלמוד לחוד, ובג'דאד של הכליפים לחוד. ועוד הבאתי ראיות שהגאונים רב שרירא גאון ורבינו האי גאון שהמה היו ראשי ישיבות פומבדיתא, וגרו בעיר החדשה הזאת בגדאד, וע"כ שהיא עיר מחוזא של התלמוד ששם ישב לראש גם רבא וכו' עכ"ד החכם ב"ג הנז' שם:

עוד אח"ז חזר וכתב החכם ב"ג ז"ל הנז' וז"ל, וזה אשר כתב לי איש יקר ונכבד, חכם מפורסם אשר הורתו ולידתו בקדושה בעיר בגדאד הנכבדה, וזה אשר כתב לי במכתבו בזה"ל: את אשר כתב רו"מ בהמגיד השערתו, על ערי בבל הנזכרים בתלמוד, גם אצלי חדוש הוא, ובהיותי בבית הספר כד הוינא טליא בבבל, שאלתי את פי מורי על אודות שמות הנזכרים בתלמוד נהרדעא וכו', היכן הם היום ואיך נקראים, גם הוא לא ידע מזה כלום, כי מפני בלבול הממלכות והלשונות, נשתנו שמות ההם, אלא אם יעיין האדם בספרי ימי מלכי הערביים ובספרי דברי הימים, וחכמי ישמעאל הקדמונים, כמו ספר הנקרא תאריך בן בלדין, ותאריך אל מקריזו, ועוד ספרים אשר נשכח שמם מזכרוני, ומספרים ההם יוכל להוציא אדם דבר מה, אך הספרים הנזכרים ביותר, הם מפאת מעט מציאותם ומפאת יוקרם אינם נמצאים אצלי, וכל אחד שוה מ"מ ז' נפליון זהב, וזמן גרמא שלא אוכל לקנות מהם עכ"ל החכם הנזכר ספרא רבא דישראל, בעיר אלכסנדריא, נקרא פ'רג' חיים מזרחי ס"ט עכ"ל ב"ג שם:

ועוד בהוספה להמגיד של כ"ז אב תרל"ג, חזר וכתב החכם ב"ג ז"ל הנז' וז"ל, כפי התלמוד ולפי דברי רב שרירא גאון ז"ל, היו הערים נהרדעא, ומחוזא, ופומבדיתא, סמוכים וקרובים זה לזה, ופומבדיתא ומחוזא כמעט לעיר אחת יחשבו וכו', על כן אדברה נגד מלכים ולא אבוש, כי העיר המהוללה הנקראת היום בגדאד היא עיר מחוזא, היא ולא אחרת, ומה לנו לראיה אחרת, אחרי כי ידענו דרב האי גאון ואביו רב שרירא גאון, ואבות אבותיהם כולם היו גאוני פומבדיתא, ודירתם היתה בבגדאד, ושם מצא אותם רבי מליח ששלח אותו רבי שמואל הנגיד, ומה להגאונים האלה בבגדאד, אם לא כי בגדאד היא עיר מחוזא והיא

פומבדיתא

פומבדיתא עכ"ל (א"ה יתכן פומבדיתא ומחוזא, זו יושבת למזרח נהר חדקל, וזו יושבת למערבו של הנהר, ופומבדיתא היתה מקום הישיבות ומדרשים ומחוזא מקום המסחר ושווקים, וחנויות ופונדקאות של עשירים סוחרים ושולחנים, ובזמן הגאונים שינו הכליפים שם מחוזא לשם בגדאד, ונשארה פומבדיתא שנקראה בשמה הראשון, והגאונים רבינו שרירא ורבינו האי היו חצרותיהם, ובני ביתם במחוזא, כי היו קרובים למלכות, אך מרביצים תורה בפומבדיתא) :

הנה אנכי העבד העתקתי כל לשונות החכם היקר ב"ג ז"ל, אשר שרטט וכתב מענין עירינו בגדאד יע"א, כי ראיתי דבריו טובים ונכוחים, והם מוכרחים מתשובת הגאונים ז"ל הנז"ל. ולפק"ד דברים אלו השייכים למדינת בגדאד גם רבני וחכמי ואנשי מדינות אשכנז וכיוצא בהם יערב להם לידע אותם, יען כי גם בזה"ז היא נזכרת בפיהם לטובה ולברכה, בכל שבת ויו"ט, בעת יציאת ס"ת להתפלל בשלום חכמיה, בנוסח יקום פורקן מן שמיא, חנא וחסדא ורחמי וכו', למרנן ורבנן חבורתא קדישתא די בארעא דישראל, ודי בבבל, לרישי כלי, ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדייני די בבא, לכל תלמידיהון ולכל תלמידי תלמידיהון, ולכל מאן דעסקין באורייתא, מלכא דעלמא יברך יתהון ויפיש חייהון וכו' וכו', וכנדפס במחזורים בתפלת שחרית דיום שבת קודש :

והנה בזה"ז לא נשאר בעלי תורה בבבל, אלא רק במדינת בגדאד יע"א, ותשואות חן חן להאומרים נוסח יקום פורקן הנז', אשר לא עזבו מנהג אבותם להיות מתפללים בעד ארץ רחוקה, ככתוב מארץ רחוקה באו אלי מבבל. ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלמה מעם ה' אלהי ישראל :

ואחר אשר באתי בארוכה ודברתי ברחבה בעד עיר מולדתי בגדאד יע"א, אשר כל הדברים האלה באו דרך אגב להיותינו קרובים אל מצבת אדונינו יחזקאל הע"ה זיע"א, ואנחנו צעירי הצאן מתכבדים בו כי מקומו בכלל מחוז בבל נקרא. הנה בעתה אבא לדבר בעיקר הקונטרס הזה אשר קראתיו בשם **מראות יחזקאל**, לפרש גרגרים קטנים בדבריו הקדושים והנעימים האמורים בספר נבואתו הקדוש והאמיתי הנקי והטהור :

ותחלה לראש אודיע להקורא, כי מערת אדונינו יחזקאל הע"ה זיע"א אינה עשויה בידי שמים כמערות הנמצאים בארץ ישראל, כי ארץ זו אינה ארץ הרים וגבעות כדי שימצא בה מערות בידי שמים, על כן מערה הנז' היא עשויה בידי אדם שחפרו בארץ מרתף עמוק, ושמה למטה קברו את הצדיק זיע"א ובנו על קברו מצבה ועשו לאותו מרתף כותלים, בבנין אבנים, ובנו עליהם כיפה גבוהה והיא ג"כ בנין אבנים, ועל שטח החיצון של הכיפה עשו מצבה, מכוונת בארכה ורחבה, כמו המצבה התחתונה, וזו המצבה העליונה עומדת למעלה כנגד המצבה התחתונה בכיוון ממש, כדי שהאיש המשתטח על העליונה נחשב לו כאלו נשתטח על מצבה התחתונה, שעומדת על קברו ממש שהיא קרובה לגוף הצדיק הקדוש זיע"א :

ועל המקום הזה שבו המצבה העליונה עשו בנין מפואר בכותלים גבוהים ותקרה של אבנים בנויה עליהם, והבנין עשוי בסדר יפה ונאה, מעשה ידי אומן מבית ומחוץ, וכל האנשים והנשים נכנסין לתוך מקום הבנין הזה, ודורסים על שטח החיצון של הכיפה שהוא קרקע של זה המקום, ומרוצף באבנים צבועים שקורין כאש"י ונגשים אצל המצבה העליונה לנשקה מארבע רוחותיה בהיותה מלובשת בתיבה של עץ ומעוטפת בבגד חשוב שקורין קב"ה וגם תוחבין בארבע זויות המצבה ארבעה דגלים שקורי' ביר"ק :

ובספר הגאון הלבוש ז"ל, בהלכות תפלין סי' ל"ד אחר שזכר שם מחלוקת בסדר כתיבת הפרשיות של התפלין שיש בזה אחר סדר רש"י ז"ל, ואחר סדר ר"ת ז"ל, כתב כ"ע נוהגין כרש"י, ועוד שאלו כתב מן ארץ ישראל, שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל הנביא, ומצאו שם תפלין ישנים מאד והיו כסדר רש"י, עכ"ל. מדברים אלו נראה שהכיפה התחתונה שדורסין העולם עליה אשר המצבה העליונה בנויה עליה, נפלה ונראית המצבה התחתונה אשר בקרקע המרתף ששם הוא קבר הצדיק הנביא ממש ומצאו התפילין היא שם למטה, וכפי הנראה תפילין הנז' נפלו מן הפועלים שהיו עוסקין שם מקדם קדמתא. ושמעתי שקודם כמה שנים יותר מארבעים שנה הסירו הכיפה של הבנין אשר עליה עומדת המצבה של רבי מאיר בעל הנס זיע"א לבנותה מחדש, ונראית קרקע התחתונה, וראו כי המצבה התחתונה שעומדת על קבר רמב"ה ממש היתה מכוונת כנגד המצבה העליונה שהיתה שני אבנים גדולים של סלע מורכבים זו ע"ג זו, ושם מצאו למטה נירות ישנים, וגם מצאו אצל קברו של אדונינו רמב"ה זיע"א עוד שני קברים ואחר שבנו הכיפה מחדש והניחו שתי האבנים הגדולים הנז' בכיוון כנגד המצבה התחתונה עשו ציון למעלה גם לשני קברים החדשים אשר ראו, על כן נראה שגם אצל מצבה של אדונינו יחזקאל הע"ה נעשה כאשר היה אצל אדונינו רבי מאיר בעל הנס זיע"א :

ועתה אכתוב את אשר חנני השי"ת בחסדו הגדול פשטים ורמזים במקראי קודש של ספר הקדוש יחזקאל הע"ה :

ויהי בשלשים שנה ברביעי בחמשה לחודש ואני בתוך הגולה על נהר כבר נפתחו השמים ואראה מראות אלקים :

הנה ספר יחזקאל התחיל באות וא"ו וסיים באות ה"א כנגד אותיות ו"ה שבשם הוי"ה ב"ה, שהם סוד תפארת ומלכות שהם סוד יצירה ועשיה, וידוע שהיצירה שם הוא שם הוי"ה במלוי אלפין שעולה מספר מ"ה, והעשיה שם הוא שם הוי"ה במלוי ההי"ן שעולה מספר ב"ן, וידוע מ"ש רבינו האר"י זלה"ה כי יחזקאל הע"ה נתנבא מן האצילות בהתלבשות הבריאה, והבריאה ביצירה, נמצא קבל נבואתו מן היצירה שהיא סוד וא"ו דשם הוי"ה, וכיון שראה ביצירה כ"מ שראה בעשיה, שהיא תחת היצירה ולכן ספרו התחיל באות וא"ו שהוא סוד היצירה, ומסיים באות ה"א שהיא סוד העשיה. ובזה יובן הטעם שקראו הקב"ה תמיד בשם בן אדם שבזה רמז על שם הוי"ה דמלוי ההין שעולה מספר ב"ן שהוא בעשיה, ועל שם הוי"ה במלוי אלפין שעולה מספר מ"ה, כמנין אדם שהוא ביצירה, כי הוא ראה נבואתו ביצירה וגם ראה בעשיה שתחת היצירה כמ"ש, ולכן קראו בשמות השייכים לשניהם שהם שם ב"ן ושם מ"ה שהוא גי' אדם :

עוד נ"ל בס"ד טעם אחר שספרו התחיל באות וא"ו, שמספרו שש, וסיים באות ה"א שמספרה חמשה לרמוז כי שמו הטוב נכתב בששה אותיות, ונקרא בחמשה אותיות, כי אות א' שבשמו אינה יוצאה במבטא. ולקמן אכתוב בזה דבר יקר בעזה"י :

ובזוהר חדש איתא, דמראה אדונינו יחזקאל הע"ה במרכבה, היה ביום חג השבועות, ולכך קורין הפטרה זו ביום חג השבועות, ופירש שם ברביעי ר"ל יום רביעי בשבת, ובחמשה לחודש, שאותה שנה נזדמן יום שבועות בחמשה לחודש סיון, דארז"ל בגמרא עצרת פעמים בחמשה לחודש כשיהיו ניסן ואייר שניהם חסרים

חסרים, כי מקודם היו מקדשין החודש על פי ראיית העדים, ולכך כשיזדמן ניסן ואייר שניהם חסרים מוכרח שיהיה יום חג השבועות ביום חמשה לחודש סיון, כי לעולם צריך שיהיה חג השבועות יום חמשים מספירת העומר, ולפעמים יזדמן בששה סיון כשיהיו ניסן ואייר שניהם מלאים, כי מקודם היו מקדשין ע"פ הראיה. ורק עתה שהולכים אחר העיבור לא יזדמן אלא רק בששה בסיון ולא ישתנה :

נמצא בתחלת ספרו נקט בחשבון השנים שלושים ובימי השבוע רביעי, בו חודש חמישי, הרי כאן רביעי חמישי שלושים ר"ת רח"ש, הוא אותיות שם קדוש הרמוז בפסוק רחש לבי דבר טוב, ורמוז בש"ת ממולא טהור קודש, והוא השם שמסר יעקב אע"ה לבניו כשירדו למצרים לשמירה כנודע, וכן השם הזה שמר את ישראל בגלות יהויכין כשגלו לבבל החרש והמסגר, ונרמז שם זה באותיות החרש ששם זה הגין על החרש והמסגר, אשר אדונינו יחזקאל הע"ה היה בכללם ועמהם, ושם זה הגין עליהם, לכך נרמז בתחלת הספר המדבר בגלות יהויכין :

ואמר נפתחו השמים ואראה מראות אלהים. ר"ת אמונה לרמוז על מ"ש רשב"י בזוה"ק בפסוק היה היה דבר ה' אל יחזקאל כי יחזקאל נביאה מהימנא הוה וכל מה דגלי ברשיתא דקב"ה גלי, ובהימנותא הוה, ע"ש. ולכן נרמזה אמונה בר"ת פסוק נפתחו השמים ואראה מראות אלהים :

ועוד נ"ל בס"ד אומרו ואראה מראות אלהים, דידוע שם אלקים דין ובחילוף שם אכדט"ם הוא רחמים, שהוא בסוד הבינה הנקראת אלקים חיים, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בדרוש ל"ג לעומר, ולז"א ואראה מראות אלקים, חלק תיבת מראות לשתים וקרי בה מר אות, והיינו מר ר"ל חלוף, כלומר ראיתי הארת חלוף שם אלקים שהוא רחמים שהוא אכדט"ם :

היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר ותהי עליו שם יד ה' :

נ"ל בס"ד כפל הלשון היה היה ע"פ מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הקדושה, כי יחזקאל הע"ה באה לו דברי הנבואה מן האצילות בהתלבשותו בבריאה, והבריאה ביצירה ע"ש, נמצא דבר ה' שהוא מן האצילות נעשה בו שני התלבשות א' בבריאה וא' ביצירה, ולז"א היה היה שתי הויות. ובזה יובן אומר נפתחו השמים זו היצירה שנקראת בשם שמים כנודע, ואראה מראות אלקים זו הבריאה שנקראת בשם אלקים. גם אמר מראות לשון רבים כי היה ע"י התלבשות מראה במראה ולכן אמר לקמן במראות אלקים הביאני אל ארץ ישראל, ובזה יובן הטעם כי קראו רז"ל למראה של יחזקאל הע"ה בשם מעשה מרכבה, כי הורכבו ונתלבשו המראות זה בזה :

ונראה לי בס"ד הסיבה שהולרך יחזקאל הע"ה בדבר הנבואה לשתי התלבשות בבריאה וביצירה, ולא היה לו כמו ישעיה הע"ה שהיתה נבואתו בהתלבשות הבריאה דוקא, היינו מפני דנבואת יחזקאל הע"ה היתה בחו"ל אשר מצד המקום רחוק מאד שתשרה רוח נבואה על הצדיק, אבל מצדו לא היה מניעה לכך שאם היה מתנבא בא"י היה זוכה שיקבל דבר ה' בהתלבשות אחת שהוא בבריאה דוקא, וכדהוה בישעיה הע"ה, ורק המקום גרם זה, וכאשר אמרו בגמרא על רב הונא דאוי רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמא לו :

וכך הוא המשך הכתוב, היה היה דבר ה' שתי הויות של שתי התלבשות מסיבה זו שהיה זה בארץ כשדים על נהר כבר, שהוא חו"ל, ולכך ותהי עליו שם יד ה' דהיינו בהתלבשות היצירה שהוא סוד יד, כי ידוע דאצילות חכמה ובריאה בינה ויצירה חג"ת נה"י ועשיה מלכות נמצא יצירה היא סוד כמ"ש בפתיחת אליהו זכור לטוב חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא. ולכן נזכר יד ה' בנבואתו כמה פעמים כמ"ש ויד ה' עלי חזקה וכן היתה עלי יד ה' :

ונראה לרמוז בשם הטוב של יחזקאל הע"ה, כי אותיות שמו במלואם יש בהם י"ח אותיות כמנין חי שהוא צדיק חי, וגם בתחלת שמו הטוב יש חי ובסופו יש ט, הרי שם ט חי רמוז בשמו שאיר בו ונשאר אותיות ז"ק שהוא ר"ת זיכך קין, גם מספר שמו עולה יוסף שהוא כינוי ליסוד, ונרמז בו שהוא תיקן פגם היסוד, ולעתיד יוסף מעלות רמות על מה שהיה לו קודם. גם אותיות יחזקאל במילואם עולה תתע"ו כמנין יוסף, אם תחשוב פ"ה דמנצפ"ך בת"ת. ובזה יובן בס"ד ויהי ה' משגב לדך משגב לעתות בצרה, עתות גי' יחזקאל במלואו, גם תתע"ו הנז' עולה מספר תיקן לעו"ן קי"ן בדקדוק :

ובשער הגלגולים דף מ"א איתא, הגבורה העולה מן היסוד עד החסד הוא יחזקאל הע"ה ע"ש, ונראה אם תצרף מספר חסד עם מספר יחזקאל עולה מספר ברוך כי ברוך הוא, והוא מספר כרוב, ונרמז בזה מה שהיה יכול להפך השור שבמרכבה לכרוב, וכמ"ש בגמרא שיחזקאל הע"ה בקש רחמים והפכו לכרוב, ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב ואני בתוך הגולה על נהר כבר והיינו נהר לשון אור כמו נהר יממא, כבר בהפוך אתוון כרוב על ידי החולם שמשמש במקום וא"ו, והכונה הוא אע"פ שאני בתוך הגולה בחו"ל עכ"ז זכיתי לאור הכרוב כי הפכתי השור לכרוב וזהו נהר כבר ר"ל אור הכרוב :

ועוד נ"ל בס"ד, יחזקאל בן בוזי הכהן עם הכולל עולה מספר שדי, לרמוז שבזכותו אמר הקב"ה לצרות ישראל די, כי הוא סבל יסורין וכפר בעד בית ישראל ובית יהודה, וגם תיקן פגם היסוד שחטא בו קין, וידוע שם שדי הוא ביסוד. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב והאדם ידע את חוה אשתו ותהר ותלד את קין ותאמר קניתי איש את ה', איש עם הכולל האותיות עולה שי"ד כמנין יחזקאל בן בוזי הכהן שעולה עם הכולל שי"ד, ורמזה כי הוא יתקן פגם קין. ובזה יובן בס"ד רמז הכתוב כי שבעתים יקם קין, פירוש יחזקאל הע"ה שכיפר בעד עון השנים השביעיות שחטאו בהם בית ישראל ובית יהודה בשכבו על צדו השמאלי והימני, הוא יעשה קימה לקין לתקן אותו. גם שבעתים הוא שמע בית כלומר מי ששמע נבואה של בית הוא בית שלישי שיבנה בב"א הוא יעשה קימה לקין לתקני :

ונראה לכן קראו בן בוזי, דהיינו חלק תיבת בוזי לשתים וקרי בה בו ז"י שהוא חלק הטוב שמספרו ז"י שבשורש קין, ולכך הצליח בתיקון שתיקן שם. או יובן רמז באמרו בו זי מספר טו"ב ע"פ מ"ש רז"ל הקב"ה הקים על קנקנו ומצאו טוב, כי אמר לו בן אדם התחיינה העצמות האלה, והשיב אד'ני ה' אתה ידעת, והטעם שהקים על קנקנו בזה מפני כי הוא יתברך הקים על קנקנו של קין ומצאו מקולקל, כי א"ל השי"ת אי הבל אחיך, והשיב לא ידעתי השומר אחי אנכי, ולכן את יחזקאל הע"ה שתיקן את קין הקים על קנקנו כדי לתקן גם את הדבור הזה שחטא בו קין, והוא כששאלו התחיינה העצמות האלה השיב כהוגן אד'ני אלקי'ם אתה ידעת :

ועוד נ"ל בס"ד לפרש בפסוק ואני בתוך הגולה על נהר כבר, ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל דיחזקאל

הע"ה

הע"ה היה מטיפות של אדה"ר שיצאו ממנו קודם שנולד קין שהם טיפות הראשונות שהיו מעולות מאד מאד וכנז' בשער הפסוקים ע"ש. והנה אותיות הגולה במילואם כזה ה"י גימ"ל וי"ו למ"ד ה"י אותיות המלוי שהם בתוך אותיות הפשוט של הגולה עולים קין בדקדוק, וז"ש ואני בתוך הגולה כלומר שורש קין שרמוז בתוך אותיות הגולה, אך אני הייתי על נהר כבר כלומר מטיפות הראשונות של אדה"ר שיצאו קודם שנולד, וזהו כבר ר"ל קודם, ונהר קאי על מוצא מקום הטיפות הנקרא בשם נהר כנודע, ואני הנני מן הראשונות שהיו כבר, שהם מעולים ביותר:

הוא מראה דמות כבוד ה' ואראה ואפול על פני ואשמע קול מדבר. נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש בזוה"ק וז"ל, תשיעאה הוא מראה כבוד ה', חכמה עלאה דמות דילה חזא יחזקאל נביאה לתתא ולא חכמה ע"כ. ובזה פרשתי הטעם דארז"ל בגמרא הרואה יחזקאל בחלום יצפה לחכמה, יען כי דמות חכמה עלאה חזא יחזקאל נביאה ולכן אחר הוא מראה כבוד ה' דקאי על דמות חכמה עלאה אמר ואראה ואפול על פני, דאותיות הסמוכים לאותיות פני הם אותיות טעם, וידוע כי הטעמים הם בחכמה, ועל ר"ל סמוך כמו ועליו מטה מנשה, ואפול ר"ל ואהיה חונה ושוכן בהארה זו של טעם, שה"ס חכמה. ואומרו ואשמע קול מדבר דאפשר היתה נבואתו בחי' קול ודיבור ואפשר לכן ארז"ל שאמר הקב"ה הנה צויתי השמים שיפתחו לקול יחזקאל. ודוק היטב:

והא לך לשון רבינו מהרח"ו ז"ל בשערי קדושה ח"ג שער א"ו, וז"ל כבר נתבאר איכות הנבואה בשער ה' כי מחשבת הנביא מתפשטת ועולה ממדרגה למדרגה ממטה למעלה עד הגיעו למקום אחיזת שרש נשמתו ואז היה מחשב להעלות אור הספירה עד א"ס וממשיך משם אור וחוזר ומורידו ממעלה למטה במעלות אשר עלה עד הגיעו למטה בנפשו השכלית ונוטלת חלקה באור ההוא כפי שיעור אחיזת שורש נשמתו למעלה ומשם ממשיכה בכח המדמה בנפש החיה שבו. ושם מצטיירים הדברים בחושים הפנימיים אשר בכח המדמה או בחושים החיצונים. והנה המשכת המחשבה היא ודאי בלא מאליה היתה עולה אלא ע"י כונות ויחודים שנמסרו בידו מאת הנביא המלמדו להתנבאות, כענין בני הנביאים עם שמואל ואליהו ואלישע זכרונם לברכה וכו'. עוד שנית היו מלמדים תפילות והזכרת שמות של שומרי הפתחין של הרקיעים ושל ההיכלות שבכל עולם ועולם מסוף העולמות עד רום עולם האצילות כנז' בס' הזוהר בפ' ויקהל וכו'. וענין השוערים והשמות האלו פירושן הוא כי היו משביעים בכח שם קדוש א' שהוא מן הספירה שבאותה מדרגה אל המלאך המוסרם ונאצל משם והוא הממונה על שער הרקיע עצמו ופותחו. ואז נכנסת מחשבת הנביא דרך השער ההוא מאור לאור עד אור הפנימי של הספירה שבאותה מדרגה ואז מתפלל ומיחד היחוד הצריך להם וכך עולה ממדריגה למדריגה.

וזהו ענין מראות יחזקאל הנקרא מעשה מרכבה להיות המדרגות מורכבות זו על זו, ותחלה נפתחו השמים שערי הרקיעים שהם אורות החומר והכלים שבאותו עולם, ומשם נכנס אל הקליפות, וז"ש וארא והנה רוח סערה וכו'. ואמנם בהיותו בשמים גם שם היה מתדבק וצופה, כמ"ש נפתחו השמים ואראה מראות אלקים, אבל כשהגיע למקום הקליפות לא היה נהנה להתדבק בהם אלא קורע ועובר בהם ואינו נדבק בהם רק ראיה בעלמא מוכרחת. וזהו סוד מ"ש אליהו ז"ל, לא ברעש ה' ולא באש ה' וכו', ומשם נכנס למחיצת אור המלאכים כנודע, כי בין כל אור ואור יש פרגוד מפסיק. וזהו סוד הנעלם שיש בענין החשמ"ל כי הוא בגימטריא מלבוש והוא הכלי והחומר של אורות המלאכים וה' יכפר בעדי בגלותי סוד הנעלם הזה. ואז ראה עשר כתות מלאכים אשר כולם נחלקים לארבע חיות וארבע מחנות שכינה, וז"ש ומתוכה דמות ארבע חיות. ומשם נכנס עד הגיעו אל אור הי"ם עצמן, וז"ש ועל דמות הכסא כמראה אדם וכו', ואמנם הכסא עצמו הוא אור מחצב הנשמות בסוד האבות הן הן המרכבה, ולכן נקרא הנפש כבוד, כמ"ש למען יזמרך כבוד ולא ידום. והנה גליתי אליך סוד עמוק כולל עניני המרכבה אשר לא זכו אליה הדורות הקדמונים אלינו, עכ"ל. ע"ש:

סימן ב'.

ויאמר אלי בן אדם עמוד על רגליך ואדבר אותך: ותבא בי רוח ותעמדני על רגלי ואשמע את מדבר אלי:

נראה הכונה ע"פ מ"ש רבינו האר"י ז"ל שיחזקאל הע"ה תיקן הרגלים שיש בפרצוף שורש קין שהיו רופפים ונתחזקו, ולכן א"ל עמוד על רגליך והתחזק בהם, ולכן נקרא שמו יחזקאל לשון חוזק, וכמ"ש בשער הפסוקים ע"ש. והנה ידוע שהנביא אינו יכול לעמוד על רגליו במראה הנבואה שאינו יכול לקבל אותה מעומד אלא מיושב, ורק מרע"ה היה יכול להתנבאות מעומד. וכאשר פרשתי בס"ד מ"ש מרע"ה עמדו ואשמעה אשר ידבר ה' שהוא יכול לעמוד ולשמוע, והיה צריך לומר אעמוד ואשמעה, ומרוב ענותו הסיב העמידה אליהם, שאמר עמדו ואשמעה, ולפי האמת למה צריכים הם לעמוד, אך הענין כדאמרן, וכמ"ש רש"י ז"ל בפסוק ונלחם בנו ועלה מן הארץ, דכותבים לומר ועלינו מן הארץ ותלו הדבר בישראל, וכן הענין כאן באופן כי אין הנביא יכול להתנבאות מעומד. אמנם יחזקאל הע"ה מפני שזכה לתקן הרגלים הנז' נתן לו הקב"ה כח שיקבל דברי הנבואה בהיותו עומד על רגליו, ולכן א"ל עמוד על רגליך ואדבר אותך. ואמר ותבא בי רוח זה הכח שנתן לו הקב"ה וקראו בשם רוח, כי הוא קבל נבואתו מיצירה ששם הוא סוד רוח כנודע, וכשבאה בי רוח זה הכח העמידני על רגלי, ובהיותי עומד על רגלי ואשמע את מדבר אלי ולא נפלתי מן הרעדה. ואמר את ר"ל דברים ברורים מן א' ועד ת"ו, גם את הוא כינוי לשכינה שהיא סיד אותיות:

ונראה בס"ד לומר, כי התחזקות זו שבאה לרגל אדונינו הנביא זיע"א, באה לו מן הארת שם הוי"ה במילוי יודי"ן ושם אהי"ה במלוי יודי"ן שעולה מספרם רגל, ולכן תמצא מספר יחזקאל בן בוזי עולה מספר רגל, והוא פלא:

ומה שא"ל ואדבר אותך, נ"ל בס"ד ואדבר אותיות אור ב' דל"ת כלומר הנבואה באה לו ע"י התלבשות האצילות בבריאה והתלבשות הבריאה ביצירה, הרי כאן ב' דלתות דלת אחד התלבשות אור האצילות בבריאה, שהבריאה דלת לאצילות, ועוד דלת שני התלבשות הבריאה ביצירה, כי היצירה היא דלת לבריאה, ולז"א ואדבר אותך אור ב' דל"ת יהיה אותך:

או יובן בס"ד אותך אות כתר, כי אות כ"ף הוא כתר בסוד כי מאתך היא מנוחתם שצריך לכוין במנחת שבת קודש מאת כתר היא מנוחתם, דאע"ג דאמרו בזוה"ק וכד מטא לדמות כתר דאיהו דרגא עשיראה חזי מאי כתיב ביה ואראה ואפול על פני דלא יכיל למסבל, עכ"ז ראיה קטנה דרך העברה ראה דהא כתיב ואראה, ורק ראיה גמורה בדרך הסתכלות לא הוה:

ואראה

ואראה והנה יד שלוחה אלי והנה בו מגילת ספר: ויפרוש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור וכתיב אליה קינים והגה והי: ויאמר אלי בן אדם את אשר תמצא אכול אכול את המגלה הזאת ולך דבר אל בית ישראל: ואפתח את פי ויאכלני את המגלה הזאת: ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגלה הזאת אשר אני נותן אליך ואוכלה ותהי בפי כדבש למתוק:

והנה כפי תרגום יונתן וכפי פירוש רש"י ורד"ק, אין הכונה כפשוטן של דברים שיאכל ממש את המגילה, אלא הכונה שיקבל דברים הכתובים בה, ומה שא"ל פצה פיך ואכול משל הוא זה כלומר הטה אזנך ושמע וקבל הדברים ויערב לך כאלו אתה אוכל מאכל לרעבון, והמגילה היה כתוב בה קינים זו פרענותם של צדיקים בעוה"ז, וְהֶגֶה מתן שכרן שירננו עליו לעת"ל, והי, נהי של רשעים לעוה"ב, וכמ"ש רש"י ז"ל, ודבר זה מפורש בגמרא. ע"ש:

ברם יש לדקדק בכתובים הנז' על אומרו אשר אני נותן אליך דפשיטה שהוא נותן אליו את המגילה. ועוד קשה תיבת למתוק נראה לשון יתר. ונ"ל בס"ד הענין דמפורש בדברי רז"ל שבמגילה כתוב קינים היינו פרענותם של צדיקים בעוה"ז אשר הם צריכים לסבול יסורין בעבור ישראל לכפר עליהם, ועל זה א"ל אכול את המגילה כלומר תקבל עליך מה שכתוב פרעניות ויסורין במגילה כי האכילה כאן היא לשון קבלה וכאמור לעיל. ויחזקאל הע"ה אמר ואוכלה כלומר קבלתיה עלי, אך יש מקבל עליו יסורין בע"כ של החומר שלו ואין זה מן המובחר, ויש מקבל עליו היסורין מאהבה בשמחה וששון וטוב לבב שחושב אותם תענוג ממש וזה המובחר והטוב, ואיך יצוייר דבר זה שהאדם רואה צער ויסורין ויהיה לו עונג גם מצד החומר שלו, הנה זה אפשר להיות בכך אם יביט האדם ויבין וידע שהיסורים האלה נתונים לו מאתו יתברך שרצונו יתברך בכך, על כן כיון שהוא יש לו תענוג גדול בקיום רצונו יתברך, וכמ"ש הפייטן ומה לי מזמן אם לא רצונך, אז מוכרח שיתענג ג"כ ביסורין אלו כיון שבהם מתקיים רצונו יתברך, וכמו השותה סם כנאכ׳ינה כדי שתסתלק ממנו הקדחת דאע"פ שהסם הזה מר כלענה נחשב בעיניו כדבש ושותה ברצון לב ובשמחה מאחר שחיותו ורפואתו תלויה בו:

וכאשר מספרים באותו חסיד שהיה אסטנים הרבה והיה מוהל, אמרו לו כילד תוכל לעשות המציצה של דם הנימול שאתה מכניס ראש האבר בין שפתותיך ומוצץ הדם ולא תמאס, והלא טבעך שתתעלף מן המאיסות. אמר להם כיון שיש לי שמחה וששון ורצון לב מאד לקיים מצוה זו של המילה לעשותה כאשר צוה השי"ת אותנו אין אני מרגיש במאיסות, ודומה בעיני כאלו אני מכניס בפי ענבה אחת נקיה ומוצץ אותה. ועוד אמרו לו על המרור שאוכל בליל פסח, שלא כמצא בעירו מרור שדברו בו חכמים ומוכרחים לאכול עשב אחר מר מאד, והוא היה אסטנים שאינו יכול לטעום דבר מר אפילו משהו, ואם בלא כונה וידיעה בא בפיו דבר מר מוכרח שיקיא תכף ומיד, ושאלו אותו איך אתה יכול לאכול העשב המר הזה בליל פסח ואין אתה מקיא, ואמר להם מפני שאני מקיים מצות בוראי שהוא חביב עלי יותר מנפשי ורוחי ונשמתי איני מרגיש במרירות אלא נדמה לי שהוא מתוק. נמצא בשביל אהבת האדם בהקב"ה ושש ושמח לעשות רצונו יתברך יתהפך הדבר אצל חימר האדם שהרע יתהפך לטוב והמר למתוק:

וכן הענין להפך בשביל אהבתו לעשות רצון הקב"ה יתהפך אצלו המתיק למר וריח הטוב לריח רע. וכמ"ש רז"ל על רבי עקיבה שהלך לעיר אחת בעבור איזה עסק ושלח לו השלטון למקום לינתו שתים זוגות מקושטות ומבושמות בכמה מיני בשמים ובע"כ באו ושכבו ע"פ מאמר השלטון אחת בצד ימין ואחת בצד שמאל כל הלילה זו אומרת פנה אלי וזו אומרת פנה אלי, והוא כל הלילה מרקק ולא פנה אליהן, למחר הלכו הזונות אצל השלטון אמרו לו נוח להם המות משלחתן לאיש הזה דכו"כ עשה דמלבד שלא פנה אליהן אלא כל הלילה מרקק, וקרא לו השלטון ואמר לו למה לא נהגתה עמהם כמנהג העולם, ועוד למה היית מרקק והם משוחים ומבושמים בכל מיני בשמים טובים, אמר לו תאמין לי באמונה שעלה ריחם אצלי כנבילה סרוחה ולכך רקקתי כל הלילה, ע"כ, ודבריו אמת ולדק דאע"פ שהיו מבושמים בבשמים שריחם טוב מאד הנה מאחר שהוא רוצה מאד לקיים רצון השי"ת אשר מאס בהם גם אצלו נמאסו, ואותו ריח הטוב של הבשמים שבהם נהפך אצלו לריח נבילה ולכך היה מרקק גם מצד החומר שלו:

ולכן אמר השי"ת ליחזקאל הע"ה בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגלה הזאת, כלומר בן אדם הגם דחמרי עתה עכ"ז תקבל עליך הפרעניות והיסורין של הצדיקים הכתובים במגילה ולא תהיה הקבלה הכרחית אלא רצונית בשביל שאני נותן אליך, כי מחמת שאני נותן אליך שבזה נעשה רצוני על כן אע"פ שאתה בן אדם חמרי תהיה קבלה זאת אצלך רצונית ולא הכרחית ואמר יחזקאל הע"ה ואוכלה כתרגומו שקבלתיה קבלה רצונית כאשר אמר אלי שהוא כדי לעשות רצונו בזה, ועל כן אע"פ שהיסורין ההם קשים ומרים לחומר האדם הנה היתה בפי כדבש למתוק שגם החומר שלי יש לו תענוג בה:

והא דהוצרך לפרש באומרו למתוק ולא סגי למימר ותהי כדבש היינו לפי שמצינו שהדבש נדחה מהקרבת המזבח, וידוע שהיסורין הם במקום קרבן במזבח, לכך הוסיף ואמר למתוק כלומר מה שאני מדמה אותם לדבש היינו לענין המתיקות דוקא ולא לענין הקבלת קרבן:

סימן ד'.

ואתה בן אדם קח לך לבנה ונתתה אותה לפניך וחקות עליה עיר את ירושלים: ונתתה עליה מצור ובנית עליה דיק ושפכת עליה סללה ונתתה עליה מחנות ושים עליה כרים סביב: ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר והכינותה את פניך אליה והיתה במצור וצרת עליה, אות היא לבית ישראל:

הנה כאן צוהו שיצייר ויחוק צורת ירושלים על הלבנה ואפשר לומר דאין הכונה שיעשה ציור של העיר ממש אלא הכונה שיחקק על הלבנה אותיות „עיר ירושלים" ובזה תהיה הלבנה דוגמת ירושלים:

ואמר לו ובנית עליה דיק הוא מגדל שבונין נגד העיר לכבשה, וסוללה הוא תל עפר ששופכים נגד העיר כמו שקורין תאביה כדי לעלות עליו ללחום את העיר, ואמר ונתתה עליה מחנות שיעשה ג"כ דוגמת מחנה מקיפים אותה, ושים עליה כרים דוגמת שרים הממונים על הצבא, זה שומר לרוח זו וזה שומר לרוח זו או כרים ר"ל אילי ברזל לנגח בהם החומה ואמר עוד קח לך מחבת ברזל הוא כלי ברזל פשוט שאין בו בית קבול והוא מה שקורין בערבי ס׳אג, וזה יהיה דוגמה לחומת העיר, וכנז' כל זה

זה ברש״י ז״ל ומצודות :

ונראה לי בס״ד הטעם שא״ל שיביא מחבת ברזל דוגמה לחומת עיר ירושלים ולא א״ל להביא נסרים של עץ או אבנים ויעמדם סביב הלבנה שיהיו הם דוגמה להחומה של ירושלים, היינו דארז״ל ירושלים לא נתחלקה לשבטים אלא יד כל השבטים שוים בה, ולכן אין משכירין בית בירושלים לעולי רגלים כי היא של כל י״ב שבטים שכולם שותפים בה. וידוע כי הי״ב שבטים נרמזו בברזל כי כולם יצאו מן לאה ורחל ובלהה וזלפה שנרמזו באותיות ברז״ל שהוא ר״ת בלהה רחל זלפה לאה, ולכן לירושלים שכל י״ב שבטים שותפים בה צוהו לעשות דוגמה של חומה שלה במחבת ברז״ל כי באותיות ברז״ל נרמזו כל הי״ב שבטים, ולא צוהו לעשות דוגמה באבן או בנסרים של עץ :

ברם בעיקר המשל הזה שא״ל לעשות רמז ודמיון של חרבן ירושלים בלבנה ולא אמר לעשות זה באבן דהא ירושלים בנויה באבנים ולא בלבנים, על כן צריך לבקש טעם על דבר זה למה קפיד שיעשה הדוגמה והרמז של החרבן בלבנה דוקא ולא באבן. ונ״ל בס״ד ע״פ מ״ש הר״ן ז״ל דבר שמתנבא בו הנביא הן טוב הן להפך אם יעשה לדבר ההוא פועל דמיוני מוכרח שיתקיים הדבר ההוא ולא יתבטל, ולכן אלישע הע״ה בעבור הנצחון שיהיה מלך ישראל נוצח למלך ארם עשה לו פועל דמיוני בביתו, שהביא את מלך ישראל אצל החלון הפתוח לצד הרוח ששם דמשק שמולך שם מלך ארם. ואמר לו שיאחוז בקשת ויורה מתוך החלון לאותו הצד, והנביא ע״ה שם את ידו על יד מלך ישראל וירה בקשת לצד דמשק שלש פעמים, וא״ל הנביא שלש פעמים תכה את ארם. והוצרך לעשות פועל דמיוני כדי לקיים הדבר הזה של הנצוח שלא יתבטל, שאפילו אם ארם יעשו תשובה ואפילו אם יחטאו ישראל עכ״ז לא יתבטל הנצוח של ישראל במפלת ארם אלא מוכרח שינצח מלך ישראל ויכה את ארם :

וכן על מפלת בבל שהתנבא ירמיה הע״ה הנה הוא צוה את ברוך בן נריה שיכתוב דברי הנבואה על הספר ויקשרנו באבן וישליכנו בנהר פרת ששם בבל ויאמר בעת שמשליכו ככה תשקע בבל, והיינו כדי לחזק דברי הנבואה בזה דאפילו אם יעשה מלך בבל תשובה לא תתבטל גזרה זו מעל בבל וכו׳ כל זה בספר ערבי נחל ז״ל ע״ש :

והנה ידוע דחורבן ירושלם היה לטובת ישראל ששפך חמתו על עצים ואבנים ולא נעשה כליה בישראל כאשר היתה ראויה להם, ולכן אסף ע״ה אמר שירה על החרבן דכתיב מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך וכו׳ ועיין במדרש תהלים משל על זה ע״ש :

ולכן אמר הקב״ה ליחזקאל הע״ה שיעשה דוגמה למצור ירושלים וחרבנה בלבנה, דעי״כ מוכרח שיתקיים בה החרבן ולא יקטרגו המקטרגים לומר מה עשתה ירושלים שתחרב עשה בחוטאים כליה, כי כיון שנעשה פועל דמיוני על חרבנה מוכרח שתחרב, וכיון דנחרבת מוכרח שתתבטל הכליה מעל ישראל ויהיו נצולים :

אך ודאי אע״פ שהחרבן יתקיים בירושלים מחמת שנעשה פועל דמיוני הזה ע״י יחזקאל הע״ה עכ״ז הקב״ה ברחמיו יחזור לבנותה ויש לה תקנה שתחזור העטרה ליושנה, כי מוכרח להיות לה תקנה אחר חרבנה, ולכך א״ל שיעשה הדוגמה של החרבן על לבנה ולא על אבן, כי האבן אחר שנשברה לא יתחברו שבריה ולא נבנים לחזור להיות כולם עצם אחד כאשר היו קודם שבירתן משא״כ הלבנה שהיא עודנה טיט ולא נכנסה לכבשן ולא נשרפה אם נשברה חוזרין וגובלין אותה ומחזירים אותה לעצם אחד כאשר היתה קודם שנשברה כי תוכל לחזור לקדמותה ממש, ולכן לא עשה דוגמה לירושלם בחרבנה באבן שאין לה תקנה עוד אלא עשאה בלבנה שתחזור לקדמותה :

ואתה שכב על צדך השמאלי ושמת את עון בית ישראל עליו מספר הימים אשר תשכב עליו תשא את עונם: ואני נתתי לך את שני עונם למספר ימים שלש מאות ותשעים יום ונשאת עון בית ישראל: וכלית את אלה ושכבת על צדך הימני שנית ונשאת את עון בית יהודה ארבעים יום יום לשנה יום לשנה נתתיו לך :

הנה צריך להבין למה לא שכב על צד אחד ת״ל יום לצורך בית ישראל ובית יהודה ביחד, ועוד צריך להבין למה תיקון חלק הגדול עשאו על צד שמאל ותיקון חלק הקטן עשאו על צד ימין. ונ״ל בס״ד ע״פ מ״ש רבינו האר״י ז״ל דכל הנשמות ורוחות ונפשות שבכל הנבראים בעוה״ז כולם כלולים ותלוים באדה״ר וכו׳ והנה קין והבל הם ב׳ כתפות של אדה״ר, והם קין בשמאל שהיא גבורה והבל בימין שהוא חסד :

ועוד כתב רבינו ז״ל ענין אחר בשתי כתיפות אלו, כי כאשר יש פגם מחמת איזה עון בכתף אחד מהם, הנה אם הפגם הוא בכתף השמאלי כגון קין שהוא בכתף השמאלי ונפגם בחטאו של קין אז גם כתף הימני נפגם, ולכן מי ששרשו מן כתף השמאלי הנז׳ יהיו בו שערות ארוכות בכתפו הימין והשמאל, אלא ששערות השמאל יהיו מרובים על של ימין לפי ששם עיקרם, אבל כאשר נפגם כתף הימני בחטאו של הבל האחוז שם אין הסימן ניכר אלא רק בכתף ימין בלבד, עכ״ד :

נמצא קין שהיה בכתף השמאלי ופגם שם נעשה על ידו פגם גם בכתף הימני, ולכן יחזקאל הע״ה שתיקן עון פגם קין בכתף השמאלי הוצרך לתקן גם כתף הימני להשלים תיקון פגם קין שפגם שם. ולכן אמר לו השי״ת שישכב ויקבל צער רב וגדול של ש״ן יום בכתף השמאלי, וכדי להשלים תיקון קין שפגם קצת גם בכתף הימני, א״ל לקבל צער גם בצד ימין ארבעים יום, לשאת עון בית יהודה, אבל העיקר הוא בכתף השמאלי, לכך שם ישכב ש״ן יום. ונ״ל בס״ד יחזקאל במלואו יו״ד חי״ת ז״ן קו״ף אל״ף למ״ד עולה מספר כפרה לישראל :

ואתה קח לך חטין ושעורים ופול ועדשים ודחן וכסמים ונתתה אותם בכלי אחד ועשית אותם לך ללחם מספר הימים אשר אתה שוכב על צדך שלש מאות ותשעים יום תאכלנו :

נראה בס״ד הטעם שרצה להאכילו באכילה זו שהוא מצטער בה ששה מינים כדי שע״י יסורין שסובל באכילה זו יתמתקו הדינין ויהיה נחלש כוחם של ששה משחיתים שיצאו לשחת העיר שהם קצף ואף וחמה משחית משבר מכלה, אשר ניבא עליהם בסי׳ ט׳, וכמ״ש והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון וכו׳ וע״י צערו של הצדיק יחזקאל הע״ה באכילה זו שהיא עשויה ששה מינין יתמתקו הדינין ולא יהיו אותם הששה עושין כליה ח״ו :

ומאכלך אשר תאכלנו במשקול עשרים שקל ליום מעת עד עת תאכלנו. נ״ל בס״ד טעם לשיעור זה מעל״ע שהוא משך כ״ד שעות, כדי שהצער הזה יהיה בו פדיון לארבע יסודות של ישראל שכל יסוד

כלול

כלול מעשר הרי הם ארבעים ופדיון נפש הוא מחצית השקל וכאן נצטער אותו צדיק בשיעור מצומצם זה שהוא ארבעים חצאי שקל, כדי לכפר בעד ארבעה חלקים של ארבעה יסודות שבהם קיום חיות החיים בעולם:

ומים במשורה תשתה ששית ההין, מעת עד עת תשתה:

נראה לי בס"ד טעם לשיעור זה של ששית ההין, דארז"ל האי מלכותא דקטלא חד משתא בעלמא לא מחייבא, דכתיב האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו, ע"כ. נמצא יש לאומות שליטה באחד מששה ולכן נצטער אותו צדיק בשתיה מצומצמת כזו שהיא א' מששה בהין כדי שלא יתגברו האומות בשליטה זו שיש להם על אחד מששה בעלמא:

ועוגת שעורים תאכלנה. פירש רש"י תעשה העוגות כמו עוגת שעורים מגולת ולא יפה כעוגת חיטים. ונ"ל בס"ד הטעם כי שעורים הוא מאכל בהמה לרמוז על טענה שיש למליצי יושר כנגד המקטרגים כשאין ישראל עושין רש"מ לומר אדם ובהמה תושיע ה', שאם אדם חטא בהמה מה חטאה, ולכן בני אדם ניצולין בעבור הבהמות שלא יהיה בהם כליה ח"ו:

והיא בגללי צאת האדם תעגנה לעיניהם: ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אשר אדחם שם: ואומר אהה אדני אלהים הנה נפשי לא מטמאה ונבלה וטריפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה ולא בא בפי בשר פגול: ויאמר אלי ראה נתתי לך את צפיעי הבקר תחת גללי האדם ועשית את לחמך עליהם:

הנה הלשון כפול ומכופל, ועוד י"ל מאחר שהקב"ה יודע שיש טענה ליחזקאל הע"ה לטעון שאין ראוי לו לעשות הלחם בגללי האדם וטענה זו היא רצויה ומקובלת דמצינו שקבל דבריו והרשה אותו לעשות בצפעי הבקר במקום גללי האדם א"כ למה לא א"ל מעיקרא שיעשה בצפעי הבקר. ונ"ל בס"ד כי כאן יחזקאל הע"ה טען יש אדם יאכל בשר נבלה וטריפה בשוגג כי השוחט ניבל הבהמה ולא נודע לשום אדם והבודק הריאה הכשיר טרפות ולא נתוודע, והאדם אכל נבלה וטריפה לפי תומו ומה בידו לעשות, ועל זה אמר אני יודע בעצמי ברוה"ק שנבלה וטריפה לא אכלתי בשום אופן ואפילו באופן הנז', ועוד יתירה שלא בא בפי בשר פיגול דהיינו יש אכל בשר ושכח והכניס חתיכת גבינה בפיו ונזכר ופלט קודם שבלע וגם ענין בכה"ג שדוקא בפי בא ולא בלעתי, גם זה לא נזדמן אצלי ואחר שאני טהור ונקי מצד אכילתי איך אוכל אני אכילה משוקצת שנעשית בגללי האדם:

והא שא"ל מעיקרא על גללי אדם היינו לטובתו לזכותו, כי ידע הקב"ה שודאי יבא לטעון בזכיות אלו שיש לו מצד האכילה ובזה נחלשים המקטרגים ומתעוררים מלאכים מליצי יושר לזכור צדקתו ועי"כ יהיה זכותו מגין יותר על ישראל:

סי' כ"ד.

בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה. הנה נודע מ"ש רבינו האר"י ז"ל כי אשתו היתה תאומה של הבל אשר חמד אותה והרגו להבל בעבור שיקחנה לו, ולכן כשבאה בגלגול ולקחה יחזקאל הע"ה שהוא משורש קין ובא לתקן עון קין לא נתקיימה אצלו אלא מתה במגפה שלא כדרך מיתה של עולם, ולכך א"ל שלא יספוד ולא יבכה עליה להורות כי היא אינה אשתו ואינה שלו וכנז' בד"ק ז"ל באורך ע"ש, ונראה לכך קרא אותה מחמד עיניך כי עיניך הוא מספר קין שהוא ק"ס כמנין עינ"ך ולז"א מחמד עיניך ר"ל שחמד אותה קין ולקחה מן הבל אחר שהרג אותו, גם זאת מחמד הוא תאם חמד והיינו תאם ר"ל התאומה, ונראה לכן מתה במגפה כי מגפה אותיות גם פה ותיבת גם הוא לשון חתוך כמו גומם בלשון המשנה וכן גוממו עד השופי, והיינו ר"ל בעבורה חתך את הבל בפיו שהרגו בפה כמ"ש רז"ל:

והיה יחזקאל לכם למופת. נ"ל בס"ד לכן נקבר אדונינו יחזקאל הע"ה בבבל סמוך לבבל הישנה כדי להכניע ולהכרית את פלונית היא לילית דכתיב בבבל הישנה שם הרגיעה לילית ולכן נקבר לפני המקום ההוא וסמוך למקום ההוא, ע"ד שארז"ל על מרע"ה שנקבר מול בית פעור כדי להכניע קליפת בית פעור ומול לשון כריתה הוא, וכן עד"ז נקבר רבינו מהרח"ו ז"ל מול קליפת בית רמון כדי להכניעה כנודע. וז"ש והיה יחזקאל לכם למופת חלק התיבה לשתים וקרי בה מול פת כי לילית מספר שמה פת שהרגיעה וישבה בבבל הישנה ובזכותו נכנעה ונכרתה וגבר ישראל:

סי' כ"ט.

ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון פה בתוכם וידעו כי אני ה':

נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל בגמרא. א"ר יהודה ברם זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו אלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו נראין סותרין דברי תורה, מה עשה העלו לו שלש מאות גרבי שמן וישב בעליה ודרשן, והנה קרן עולה מספר אלף כי נו"ן דמנצפ"ך מספרו ת"ש ומספר תיבות אלו שהם לחנניה בן חזקיה התנא הצדיק עולים תיבות אלו מספר אלף כמנין קרן רמז לו בזה שעתיד אחר כמה דורות לשלות לחנניה בן חזקיה התנא הצדיק לדרוש את הספר שלך שעל ידו יהיה לך פתחון פה בתוכם ולא יגנזו הספר שלך. וראיתי בדברי רבינו ז"ל בשער הגלגולים בשרשים שכתוב שם יחזקאל הע"ה וחנניה בן חזקיה הם משורש אחד ע"ש. ובזה מובן הטעם שפיר שהוא זכה לדרוש את הספר ונתקיים על ידו:

ובזה יובן בס"ד מ"ש לו הסי"ת בסי' כ"ד, ביום ההוא יפתח פיך את הפליט ותדבר ולא תאלם עוד כי מלבד פשוטן של הדברים האלה רמז לו לפי דרכו הפליט על חנניה שפיך יפתח ע"י התרוצים שיש את הפליט הוא חנניה ואז באותו זמן תדבר בדברים שאמרת בספרך ולא תאלם מחמת קושיות המינין כי נמצא על ידי הפליט תרוצים לדבריך ויש לרמוז פליט גי' קכ"ט כמנין חנניה עם כולל האותיות וכולל המלה.

או יובן בס"ד ע"פ מ"ש רז"ל שא"ל הקב"ה ליחזקאל הע"ה שיהיו קורין צורת הבית בספר ומעלה עליהם מצוה גדולה כאלו הם עוסקים בבנייני. ולפ"ז ודאי גם ליחזקאל הע"ה אשר גילה הדברים האלה יש לו זכות וחלק בקריאה שלהם בנבואה זו, וז"ש ביום ההוא אצמיח קרן זה בהמ"ק הנקרא קרן לבית שאבנה אותו כאשר התנבאת ועתה לך אתן פתחון פה בתוכם, ר"ל מצוה של פתחון פה שהיא קריאתם בצורת הבית המצויה בתוכם קודם שיבנה שיש לך חלק וזכות במצוה זו:

או יובן בס"ד דארז"ל חנוך הבית לעתיד יהיה על ידי יחזקאל הע"ה וידוע בהמ"ק מכונה בשם פה תל שכל פיות פונים בו, ולז"א ולך אתן פתחון פה ר"ל מצות החינוך שהיא הפתיחה של הפה שהוא בהמ"ק אתן אותה לך שאתה תהיה מחנך אותו ופותחו בקרבנות של החנוך:

ועוד נ"ל בס"ד דידוע שבית שלישי שיבנה בב"א יאיר מאור האצילות שעליה כתיב לא יגורך רע שאין שם תערובת רע כלל אלא הכל טוב גמור, ולכן לא יחרב אלא ישאר קיים לעולם כי השפעתו שלימה משפע האצילות שהכל טוב גמור ולא תשלוט בו יד להחריבו. ובזה יובן בס"ד בחכמה יבנה בית, כי האצילות היא חכמה ובהשפעתה יבנה בית הוא בית שלישי שנקרא בשם בית משא"כ ראשון ושני נקראו בשם הר ובשם שדה :

ובזה יובן בס"ד הטעם דאות א' של שם יחזקאל הע"ה נכתב אבל נעלם הוא שאינו יוצא במבטא דנקודת הצר"י היא תחת אות ק' של יחזקאל ותחת אות א' לא יש נקודה, והיינו כי בית שלישי שהוא מאיר מן אות אל"ף שהוא סוד האצילות, הנה בעתה הוא נעלם ונסתר שגנוז למעלה כמ"ש בזוה"ק, ולכן יחזקאל הע"ה שנתנבא עליו גם הוא בשמו נעלם אות אל"ף שאינו יוצא במבטא בפה, ולכן אמר ואני בתוך הגולה ר"ל נעלם בשמי אות א' כאשר נעלם בתוך אותיות הגולה שצריך להיות גאולה באות א' ועתה הוא גולה שנעלם אות א', כן אני בשמי יש אות א' נעלם ולעתיד יתגלה שיהיה שמי נקרא יחזקאֵל בנקודה תחת אות א' כדי שיתגלה במבטא של הפה :

ובזה יובן כרמי שלי לפני האלף לך שלמה, כרמי שלי זה בית שלישי שהוא בר מזלינו כשיהיה לפני אז האלף שפע האצילות הרמוזה באות אלף לך שְׁלֹמֹה. ובזה יובן בס"ד הטעם דארז"ל הרואה יחזקאל בחלום יצפה לחכמה כי הוא נתנבא על בית שלישי שהשפעתו מן האצילות שהיא בסוד חכמה :

ובזה יובן בס"ד, ביום ההוא גי' טוב, ששולט הטוב בלבד בעולם אצמיח קר"ן מספר אלף לבית ישראל, ובאותו זמן שאצמיח הקרן הזה שהוא אור אלף אז לך אתן פתחון פה בתוכם כלומר לך לשמך אתן פתחון פה שיהיו קוראים אותך יחזקאֵל שנפתח פיהם באות א' שבשמך שמוציאים אותו במבטא הפה :

ובאופן אחר נ"ל בס"ד דידוע מדברי רבינו האר"י ז"ל דקין והבל הם שני בחינות זה בגדר זה, והם קין בסוד הגבורות, והבל בסוד החסדים, והם נחשבים שני קרנות כי הגבורות הם קרן אחת והחסדים קרן אחת, וידוע דהגבורות הם גדולים מן החסדים בסוד אשת חיל עטרת בעלה ולכן כתיב והקרנים גבוהות והאחת גבוהה מן השנית :

גם ידוע מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים הטעם שהיה יחזקאל הע"ה כהן לפי שהוא משורש קין שהוא הבכור ולו ראוי' הכהונה והמלכות והבכורה, כמש"ה הלא אם תטיב שאת ואין שאת אלא כהונה, וכיון שיחזקאל הע"ה תיקן פגמו של קין לכך זכה להיות כהן כי לו משפט הבכורה והכהונה. ע"כ :

וז"ש ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ר"ל קרן האחת משתי הקרנות שהיא סוד הגבורות אצמיח אותו במילוי ומעלה רמה אחר אשר יתוקן ויזדכך ולך אתן פתחון פה כי אתה התנבאת על בית שלישי והוא מתאחר, ולכך יש מכחישים בו, אך ביום ההוא שאצמיח אותו יהיה לך פתחון פה בתוכם כי דברים אשר התנבאת בפיך יצאו לפועל שיהיו נראין ונעשים בפועל לעיני הכל :

סי' מ"ד.

את הנשיא נשיא הוא ישב בו לאכול לחם לפני ה'. ידוע כי נשיא דנקיט כאן הוא על מלך המשיח שיבא בב"א שקוראו בשם נשיא. וכ"ל לכן אמר נשיא הוא כלומר לא יש אחריו שנוטל כתר מלכותו אלא ישאר חי וקיים לעולם במלכותו :

אך יובן ע"ד מ"ש רבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים עד כי יבא שילה גי' משה שהמשיח יהיה נשמה לנשמה של מרע"ה ולכן אמר נשיא הוא שכבר היה בנשיאות בדור מרע"ה :

מדרך אולם השער יבא. נ"ל בס"ד אולם רמז ליסוד ושער רמז למלכות כי הוא שם אדני שעולה תרע"א בסוד אדני שפתי תפתח, ומשיח בן דוד הוא יסיד דלאה ומשיח בן יוסף הוא יסוד דרחל, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער מאמרי רשב"י. ומדרכו יצא ומדרך וא"ו יצא, לכך נתברך בשש ברכות. יראו עינינו וישמח לבינו בביאת הגואל משיח צדקינו שיבא במהרה בימינו. אכי"ר :

ואלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל, והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו :

איתא בגמרא דקדושין דף מ"ח. האי קרא רישא בכהן גדול וסיפא בכהן הדיוט, ופירש רש"י ז"ל דכתיב אלמנה וגרושה לא יקחו כי אם בתולות והא ליתיה אלא בכה"ג, וסיפיה בכהן הדיוט דאלמנה שתהיה מותרת לכהן לא משכחת לה אלא כהן הדיוט, ומקשי בגמרא וכתב קרא הכי, פירש רש"י בתמיה, כיון דלא פריש בקרא בהדיה דבגברא אחרינא משתעי, ומתרץ בגמרא אין דכתיב נר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה', והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, אלא נר אלהים טרם יכבה בהיכל ה' ושמואל שוכב במקומו, פירש רש"י חדא מילתא משמע, וע"כ מפסקינן ליה :

והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו מכהן אין מישראל לא. ומשני הכי קאמר מכהן יקחו, פירש רש"י מכהן אין כלומר אם היתה אלמנת כהן תנשא לכהן ואלמנת ישראל לא תנשא לכהן בתמיה, והלא כהן הדיוט לא הוזהר על האלמנה ומשני משאר כהנים יקחו לפרושי אתא דבכהן הדיוט קאי, והכי קאמר והאלמנה אשר תהיה אלמנה אפילו מישראל, הנה משאר כהנים כל שאינו כהן גדול יקחו אותם :

תניא נמי הכי מכהן יקחו משאר כהנים יקחו רבי יהודה אומר מן המשאים לכהונה יקחו, פירש רש"י אלמנת אדם שראוי להשיא בתו לכהונה יקחו למעוטי אלמנת גר, ורבי יהודה לטעמיה דאמר לעיל דאורי יחזקאל אסמכתא בבת גר זכר דכתיב מזרע בית ישראל כל זרע, ובהאי קרא אורי לן אסמכתא דפוסל אשה בביאתו :

והנה בהמגיד שנת עשרים ואחת בר"ח מנחם תרל"ז כתב בשם חכם אחד כי המפרשים נתחבטו בפירוש המקרא הזה וילאו למצוא הפתח לפתרון כונתו המתנגדת לפשוטו של הכתוב בתורת משה ויקרא כ"א ז' דכתיב אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה וכו' אבל אלמנה לא נאסרה אלא לכה"ג, והוא לבדו בבתוליה יקח, ורז"ל בגמרא דקדושין דף מ"ח דרשו האי קרא ליישר ולישב הסתירה רישא בכהן גדול וסיפא בכהן הדיוט, ופירש מכהן יקחו, ר"ל משאר כהנים יקחו האלמנה, וכן תרגם יונתן בן עוזיאל וארמלתא די תהא ארמלתא משאר כהניא יסבון, וכל רואה יראה כי הדרש הזה אינו מכוון לפשט הכתוב וכו' :

והחכם הנז' יגע ומצא טעם בנוי על דבר אחר והוא, כי הבועל ולא מצא בתולים יש בזה ס"ס דהיינו ספק תחתיו ספק אינו תחתיו, ואת"ל תחתיו דלמא באונס, וזה הס"ס לא שייך אלא בישראל אבל בכהן ליכא אלא חד ספק, אחר כי לכהן אסורה אפילו באונס, וע"פ דברי התוספות הכתובות דף ט' בד"ה שפעמים בשבת שהקשו הא תינח אשת כהן דליכא אלא

חדא ספיקא אבל בשאר נשים דאיכא ס"ס אמאי תנשא ליום רביעי וכו' והביא ג"כ דברי הגאון רע"א בדרוש וחדוש וגם מ"ש בשירי קרבן על תלמוד ירושלמי, וע"פ הדברים האלה עשה הלצה לומר שבימי הנביא ע"ה רבו המנאפים ולכך עשה חומרא חדשה לכל כהן הדיוט שלא ישאו אלמנות ישראל מפני חשש קלקול זנות עת היתה ארוסה תחת בעלה הראשון אשר לזה היתה מותרת מטעם תרי ספיקא, אבל לכהן אם התאלמנה מישראל אסורה דלא הוי אלא חד ספיקא שהוא תחתיו או אינו תחתיו, ובהיות כן גזר הנביא אומר לא מלד נבואה רק מפי עצמו משום עת לעשות לה' והוא אלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים (בעבור חשש זנות בעודה ארוסה תחת בעלה הראשון ישראלי). והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן (ר"ל אם בעלה הראשון היה כהן דאז רגלים לדבר שחזקת כשרות גופה לא אתרע לכהן מזמן נשואין ראשונים) אז יקחו הכהנים וכו' עכ"ד בקיצור. ועינא דשפיר חזי יראה כי החכם הנז' התפאר במציאה זו שמצא לפתור דבר ולא הביט ולא השכל בכמה דברים שיש לגמגם בדבריו, ובפרט אשר לפ"ד אין דברים אלו אמורים ברוח נבואה אלא הוא חידש חומרא וגזירה לפי דעתו ובאמת בסתמות דבריו מוכרח לומר שכל אלו דברי נבואה, וכבר רז"ל אשר רוח ה' דבר בם ולבם פתוח כפתחו של אולם החליטו בתלמוד כי דברי נבואה הם ודינא קא משתעי ונתעוררו בעיקום הלשון והביאו דוגמה דמשתעי קרא הכי ממ"ש נר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה' וכן החליט התנא הגדול יונתן בן עוזיאל בתרגום שלו, ובודאי על עקום הלשון יש טעם ואין לי פנאי עתה להאריך בזה :

פש גבן לבאר דלפ"ד רז"ל שבא להתיר האלמנה לשאר כהנים, קשה למאי אצטריך והלא מפורש בכתוב דאין האלמנה אסורה אלא לכהן גדול, הנה כבר הקשו רז"ל קושיא דומה לזו ע"פ כל נבלה וטריפה לא יאכלו הכהנים, דלמאי אצטריך לפרש איסור זה לכהנים ותרצו לפי שהותרה להם מליקת חטאת העוף שהיא נבלה וטריפה לכך פירש בהם אזהרה באיסור זה, וכן הענין כאן דלא תימא כהן גדול אסור בכל אלמנה בין אלמנת כהן בין אלמנת ישראל, אבל שאר כהנים הדיוטים יהיו אסורים באלמנה של ישראל, כי כיון דלא נכתב להדיא היתר האלמנה בהם יהיו אסורים באלמנה של ישראל, ורק באלמנה של כהן מותרים, וזהו הבדל שיש ביניהם לבין כהן גדול לכך פירש בהם היתר האלמנה בסתם דקאי על כל אלמנה שתהיה מותרת לכהנים חוץ מן כה"ג, ולכן דקדק רש"י ז"ל בלשונו בגמרא דקדושין הנז' שכתב וז"ל והכי קאמר והאלמנה אשר תהיה אלמנה אפילו מישראל, משאר כהנים שאינו כהן גדול יקחו אותם עכ"ל, דקדק לומר אפילו מישראל כדי ליישב טעם לדבריו למאי אצטריך לפרש היתר אלמנה לכהן הדיוט מאחר כי בתורת משה לא נאסרה האלמנה אלא רק לכה"ג ש"מ דשאר כהנים מותרים :

ועוד יש לומר טעם אחר שהוצרך לפרש ההיתר בכהנים הדיוטים, שלא תטעה להחמיר בהם כחומרה שעשה החכם הנז"ל בהלצתו בין אשת כהן דלית בה אלא חדא ספיקא לבין אשת ישראל דאית בה תרי ספיקות :

סי' מ"ז.

בצאת האיש קדים וקו בידו וימד אלף באמה ויעברני במים מי אפסים : וימד אלף ויעברני במים מים ברכים וימד אלף ויעברני מי מתנים : וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור כי גאו המים מי שחו נחל אשר לא יעבר :

נמצא בכל מקום אשר עבר בהם המה היו משך הרגלים שלו כי עד מתנים בכלל הרגלים הם. ונ"ל בס"ד דרמז לו בזה על בחינתו שהיא מבחינת הרגלים שיש בפרצוף שורש קין ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל, לכך אמר לו בן אדם עמוד על רגליך והדבר הוסך מפני כי הוא היה מבחינת הרגלים שהיו רופפים ונתחזקו, ולכן א"ל עמוד על רגליך והתחזק בהם כנז' בד"ק. ובזה מובן שפיר כי שיעור משך כל הרגלים עד מתנים היה יכול לעבור בהם וכשהיו למעלה ממתנים אמר לא אוכל לעבור כי גאו המים וכו', והיינו מפני כי בפרצוף שורש קין משם ולמעלה אינו שייך ליחזקאל הע"ה אלא הוא שייך לחזקיהו הע"ה כמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל :

ועוד נ"ל בס"ד כי ענין המראה הזה מורה על סוד הנבואה דידוע שהנבואה היא מן נצח והוד מתלת פרקין שיש בהם, ולכן נקיט שלשה חלוקות מי אפסים מים ברכים, מי מתנים כנגד תלת פרקין של נצח והוד שמשם יניקת הנביאים כל אחד כפי מדרגתו וערכו, יש מפרק זה ויש מפרק זה, אבל למעלה מתלת פרקין דנצח והוד אין מי שיוכל לקבל נבואה ולכן במדידה הד' שהיא למעלה מתלת פרקין כתיב אשר לא אוכל לעבור כי גאו המים מי שחו אשר לא יעבר :

ונראה לרמוז עוד בס"ד בענין הארבעה מדידות אלו של אלף אלף אשר היה יכול לעבור בהשלשה ולא היה יכול ברביעית, והוא כי ידוע כמו שיש ארבעה חלקים הנקראים פרד"ס בתורה שהם כנגד ד' אותיות שם הוי"ה וארבע עולמות, כן בחלק הרביעי שהוא חלק הסוד עצמו יש בו ארבעה שהם פשט רמז דרש סוד, והסוד הזה שבסוד הוא פנימיות הסוד, ואם לא היו חוטאין בעגל ולא היו נשברים הלוחות הראשונות היינו יכולים לזה החלק שהוא סוד שבסוד, אך כיון שנשברו הלוחות לא זכו ישראל לזה בעוה"ז אלא לומדים בו הצדיקים בג"ע של מטה ובג"ע של מעלה ואחר התיקון נזכה אליו גם בעוה"ז :

ולכן בכ"ב אותיות אלפ"א בית"א יש ג' אלפין א' הוא אות הראשון שהוא נקרא אל"ף והשנים הם במלוי של אות וא"ו ושל אות הא שמתמלאים באות א', ואלו הם כנגד הפשט של הסוד שהוא אות הראשון הנקרא אלף, ושני אותיות א' שבמלוי ה"א וא"ו הם כנגד הרמז ודרש של הסוד, אבל כנגד הסוד שבסוד לא יש רמז כי לא זכו אליו עתה אלא לעתיד, ולכך נעלם. וז"ש וימד אלף באמה ויעברני במים מי אפסים זהו כנגד הפשט של הסוד הרמוז באות א' ראשונה של כ"ב אותיות, וימד אלף ויעברני במים מים ברכים זהו כנגד הרמז של הסוד הרמוז באלף של מלוי ה"א וימד אלף ויעברני מי מתנים זהו כנגד הדרש של הסוד הרמוז במלוי אות וא"ו, וימד אלף נחל אשר לא אוכל לעבור כי גאו המים כי זהו כנגד הסוד שבסוד שלא זכו ישראל עדיין אליו, יען כי גאו המים שהם פנימיות הסוד ולאו כל מוחא סביל דא כל זמן אשר לא נשלם תיקון העולמות ותיקון פגם חטא אדה"ר :

ויאמר אלי הראית בן אדם, ויולכני וישבני שפת הנחל עץ רב מאד מזה ומזה. נ"ל בס"ד עץ רמז לבני אדם דכתיב כי האדם עץ השדה והוא רב מאד בחכמה, כי בזמן מלך המשיח יהיו הכל רבים בחכמה מזה ומזה כלומר משורש קין שה"ם הגבורות ומשרש הבל שה"ם החסדים כי הכל יהיו נתקנים. או נמי עץ רב מאד זו התורה הנקראת עץ חיים מזה ומזה מחלק הנגלה ומחלק הנסתר :

ואלה

סימן מ"ח.

ואלה תוצאות העיר מפאת צפון חמש מאות וארבעת אלפים מדה. נ"ל בס"ד הטעם שיהיה הקף כל צד ארבעת אלפים וחמש מאות, דידוע האחדים הם בנפש והעשרות ביצירה והמאות בבריאה, והנה אותיות המאות בכ"ז אותיות אלפ"א בית"א הם קרש"ת כמנפ"ץ והם עולים ארבעת אלפים וחמש מאות, וידוע שבארץ שולטת היצירה בימי החול אך בשבת שולטת הבריאה ולעתיד תהיה שולטת הבריאה גם בימי החול כמו מדרגה של שבת, וא"כ כיון ששולטת הבריאה גם בימי החול לכן כל צד יהיה ארבעת אלפים וחמש מאות שהוא מספר המאות שיש באלפא בית"א להורות כי הבריאה שהיא סוד המאות שולטת בזה"ז גם בימי החול:

ונמצא הקף של כל העיר הוא י"ח אלף להורות כי נשפעת ירושלם מן צדיק חי עלמין, וצ"א ושם העיר ה' שמה, והוא כי שמה עולה מספר ב' שדי, וידוע דב' שדי מאיר בבריאה והוא סוד צדיק חי:

והנה ארז"ל בגמרא עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות שלשים על שלשים וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידם בשערי ירושלים, ולכן תמצא הקף של ירושלים שהוא י"ח אלפים רמוז בראש שמו של יחזקאל הע"ה, ושערי ירושלם שהם שלשים על שלשים רמוזים בסוף שמו שהוא אות ל' שמספרו שלשים, ונשאר בשמו הט ב זקא מספר חק לרמוז שבנין זה קיים לעולם, חק ולא יעבור כי חק מורה על הקיום. יהי רצון שתבנה ירושלים במהרה בימינו, ונראה את פני אדונינו הצדיק הנאמן יחזקאל הנביא ע"ה אשר התנבא על ירושלם ועל בית שלישי שהוא בידי שמים וקיים לעולם ולעולמי עולמים, ויראו עינינו וישמח לבינו. אכי"ר:

הלכות

שנה ראשונה.

אלו הם ההלכות שלא הובאו בסה"ק **בן איש חי** הנדפס בעה"ק **ירושלם** תובב"א שנת תרנ"ח והמה השייכים להלכות שנה ראשונה בעזה"י:

בראשית

כתב רבינו הרש"ש ז"ל בנהר שלום דף כ"ו, בענין מצות הציצית יכוין לקיים מ"ע ללבוש טלית מצויצת כהלכתו, והיא מ"ע שהזמן גרמא שהיא בחג"ת וכו'. ויקיים מ"ע שנאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, ועל ידי הכונה זו אז יהיה כח בכונתו בברכה להעלות מ"ן ולהמשיך המוחין לזו"ן (שהם תפארת ומלכות):

ועל ידי לבישת טלית קטן יכוין להפריד הקליפות מכלים דפרצופי נה"י שהם זו"ן ויעקב ורחל דפנימיות דחיצוניות דיצירה וכו'. ועל ידי לבישת טלית גדול יכוין להפריד הקליפות מכלים דפרצופי נה"י שהם זו"ן ויעקב ורחל דחיצוניות דחיצוניות דיצירה וכו':

ועל ידי טלית קטן יכוון לזווג זיווג התחתון משני זיווגים דג"ר דישסו"ת וכו', וע"י טלית גדול יכוון לזווג זיוג דג"ר דישסו"ת וכו' ע"כ ע"ש:

א' **צריך** לכוין בברכת טלית גדול לפטור טלית קטן שלא פשטו בלילה, משום דאיכא מ"ד דלילה מפסיק וצריך ברכה, ומשום דקי"ל ספק ברכות להקל אין מברכין, דאע"ג דמרן ז"ל ס"ל לברך וימשמש בו בשעת ברכה קי"ל סב"ל אפילו נגד מרן ז"ל כנודע. ועל כן טוב לכוין בברכה שמברך על טלית גדול לפטור טלית הקטן כדי לצאת י"ח דיעה זו, דבזה גם לדעת מרן ז"ל שפיר דמי, ואין צריך למשמש בטלית הקטן שקשה על האדם לעשות כן בבית הכנסת משום דלובש על ט"ק כמה בגדים וחגור בשתים זו ע"ג זו. וכבר מצינו למרן ז"ל בסעיף י"ד בלובש ט"ק בעוד שאין ידיו נקיות דיברך על טלית אחר ויכוין לפטור גם זה ואין צורך למשמש, ועיין לכמה אחרונים בזה:

הנה כי כן נראה נכון בס"ד כדי שלא ישכח כונות אלו יפרש אותם בפיו בנוסח ליקבה"ו שיאמר קודם עמידתו, ליקבה"ו וכו'. הריני מוכן לקיים מצות עשה ללבוש טלית מצויצת כהלכה, כמו שצונו ה' אלהינו בתורתו הקדושה ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, והריני מוכן לברך הברכה שתקנו חז"ל על מצות ציצית בטלית גדול, והריני מכוין לפטור בברכה זו גם טלית קטן אשר עלי, ויהיה כח ואומץ במצוה זו של טלית קטן וטלית גדול להפריד הקליפות שראוי להתפרד מכלים של פרצופים הקדושים, ויהיה כח ואומץ במצוה זו של טלית קטן וטלית גדול, לזווג זיווגים של שלשה ראשונות הקדושים, ויעלה לפניך ה' או"א כאלו כונתי בכל הכונות הראויים לכוין במצות אלו של טלית גדול וטלית קטן, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו' ב"פ:

ב' **מוכרי** בגדים שעדיין לא הטילו בהם ציצית ולובשים אותם להראותם להקונים לידע מדתם פטורים, וכן הלובש טלית כדי להראות לאחרים וללמדם סדר העטוף אע"פ שהוא שלו ועדיין לא הטיל בו ציצית מותר ללבשו כדי ללמד בו, וטלית שיש בו ציצית והוא לובשו כדי ללמד בו לאחרים או להראות להם בו דבר אחד אינו צריך לברך ואסור לו לברך:

ג' **אם** נפלה טליתו שלא במתכוין וחוזר ומתעטף בה צריך לברך, בד"א שנפלה כולה אבל אם לא נפלה כולה אע"פ שנפלה רובה אינו צריך לברך, ואם בהיותו מתפלל תפלת העמידה נפל טליתו מעליו לגמרי ובהיותו מתפלל הניחוהו אחרים עליו אז כשיסיים תפלתו ימשמש בציצית ויברך, כן פסקו האחרונים ז"ל:

ד' **מי** שהיה אוחז טליתו להתעטף בו ובירך עליו וקודם שנתעטף נפל הטלית מידו לארץ ואפילו בידו אחת לא נשאר, עכ"ז נוטלו ומתעטף בו על סמך ברכתו הראשונה ולא יברך פעם שנית, ועיין מאמר מרדכי ז"ל סעיף י"ז ושאר אחרונים:

מיהו אם היה עומד למעלה באכסדרה אצל המעקה שיש לה על החצר ואחר שבירך נפל הטלית מידו לחצר והוכרח לירד להביאו מן החצר או שרמז לאחרים שיביאו אותו אליו דאיכא בזה שהיה הרבה והסח הדעת, יש לצדד שיברך ולא יסמוך על ברכה ראשונה, ועכ"ז משום חומרא דהזכרת השם י"ל שב ואל תעשה עדיף ויהרהר הברכה בלבו:

ה' **בכל יום** כשמוציא הטלית גדול מן הכיס ללבשו יבדוק בתחלה את הציציות של ארבע כנפות ביחד ואח"כ פושטו ומברך ומתעטף, וה"ה בעת שפושטו מעליו ומקפלו, דג"כ אחר הקיפול יאחז בידו הד' ציציות ויבדקם ואח"כ יניחנו בכיס, וכן יעשה בטלית קטן כשפושטו הישן יבדוק הציציות, וכשלובש החדש ג"כ יבדוק הציציות, וכל זה משום חבוב מצוה, וכמ"ש בשם הגאון השל"ה ז"ל. וכן האשה כשהיא מכינה לבעלה טלית הקטן עם בגדים התחתונים שמחליפם בע"ש ג"כ תזהר לבדוק הציציות ואח"כ תקפלנו ותכין אותו עם בגדיו:

וא"ו **כתב** רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות בסדר נוסח תפלה דף כ"א ע"ד וז"ל, יסיר תש"ר מעומד ויניחנה בכיס ואח"כ ישב ויסיר תש"י מיושב כמו שהוא בעת הנחתם ויניחנה בכיס ואח"כ יסיר הטלית, ולפעמים בימי החום אחר שהיה מורי ז"ל מסיר תש"ר מעל ראשו היה מעביר הטלית מעל ראשו ומורידו על כתיפיו ואח"כ מסיר תש"י ואח"כ מסיר הטלית לגמרי עכ"ל:

נמצינו למידין כל זמן שעדיין התש"ר בראשו לא יסיר הטלית מעל ראשו, ועל כן אותם בני אדם שדרכם בימי החום להסיר הטלית מעל ראשם ומורידין אותו על כתיפם כל משך התפלה לא יפה הם עושים, ואפילו אם יהיו נזהרים להניחו על ראשם בתפילת העמידה ג"כ טועין הם, כי כל זמן שעדיין התש"ר בראשו לא יסיר הטלית מעל ראשו. מיהו בשבת ויו"ט שאין לובשים תפילין אם מסירין אחר תפלת העמידה הטלית מעל ראשם ומניחים אותו על כתיפם אין כאן חשש:

ואגב אורחאי אמינא תוכחת מגולה לכמה אנשים שהם מברכין על הטלית גדול בבוקר ומניחים אותו על ראשם כהרף עין ממש ותיכף ומיד מורידין אותו על כתפם ואין כאן עטוף והם מברכין להתעטף בציצית לבטלה, כיון דעיטוף קאי על הראש ואין מניחים אותו על הראש אלא כהרף עין זה נכנס וזה יוצא וא"א

לעמוד

לעמוד עליו, על כן צריך להזהר להניחו על הראש לפחות שיעור מהלך ארבע אמות במהלך בינוני:

ז' **בסה"ק** בן איש חי בפרשה זו אות ח' כתבתי צריך לשהות בין השלכת שני כנפות הימנים לבין השלכת ב' כנפות השמאלים לאחוריו לצד שמאל שיעור מהלך ד' אמות ע"ש. הנה טוב להרהר בעת השלכת כנפות הימנים בפסוק שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה, ואחר שישליך שני כנפות השמאלים יאמר בלחש ג' פסוקים אלו ה' צבאות עמנו וכו' ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך ה' הושיעה המלך וכו', וכשמזכיר שם הוי"ה בשלשה פסוקים אלו יכוין בשם הוי"ה דמלוי אלפי"ן:

ח **יזהר** כשמברך על הציצית שלא יעשה שום עסק בידו בטלית לפרוק ולקבץ קצותיו מסיפיה לרישיה כדי לאחוז את כולו בשתי ידיו, אלא יעשה ויכין כל זה קודם הברכה כדי שאחר שסיים הברכה תכף ומיד יניחנו על ראשו להתעטף בו:

ט' **בסה"ק** רב פעלים ח"ד (שעדיין לא נדפס), כתבתי באחד שיש לו טלית של משי חשוב המיוחד לו ללבשו בק"ש ותפלה, ועתה רוצה להסיר הציציות ממנו ולעשותו מלבוש חגורה על מתניו, ואסרתי שם להשואל מתרי טעמי תרילי, חדא דקי"ל מעלין בקודש ולא מורידין, ואיך יוריד הטלית של מצוה לעשותו חגורה. ועוד טעם אחר קרוב לזה הכלל והוא משום דמפקיע המצוה מבגד שהיה בו הציציות ועתה מסיר אותם ממנו ועושהו חגורה, והארכתי בשתי טעמים אלו בדמיונות והוכחות שעשיתי להם ופלפלתי בד"ז בס"ד והעלתי לאסור בזה אפילו אם נותן הציציות האלה בטלית אחר:

יו"ד **עוד** בסה"ק רב פעלים ח"ד הנז', נשאלתי בישראל אזאגי עוסק במלאכתו בכ'שתא כ'אנה של החיל, והוא מוכרח לפשוט בשעת מלאכה את בגדי העליון וישאר חצי גופו בכתונת בלבד, ואז הט"ק נראה כולו, וכשיראוהו הגוים אשר שם לובש ט"ק בציציות יתלוצצו על המצוה וילעיגו ויהיה בזה בזיון מצוה, ולכן התחכם לעשות ט"ק כמו בגד קטן שקורין בערבי צדרי"י שלובש אותו מן כתפיו עד טבורו ויתלה בו הציציות וילבשנו, ובעת שהוא עוסק במלאכתו שפושט בגד העליון מסיר הציציות מן הנקב כמו שהם הענף והגדיל כרוכים וקשורים כהלכה, ואז הבגד נשאר בלא ציצית, ואחר שיגמור מלאכתו ויבא ללבוש בגד העליון יכניס הציציות במקומם בתוך נקבי הכנף באופן נאה ויפה. ושאל אי צריך למעבד הכי או אין כאן למיחש משום תעשה ולא מן העשוי, מאחר שהענף קודם שמכניסו בכנף הטלית הוא גמור ושלם בכריכות וקשרים שלו, והוא מוכרח לעשות כן דאם לא יעשה כן אז מוכרח שיהיה שם כל היום בלא ט"ק בכל ימיו מפני הגוים המלעיגים:

וכתבתי שם בתשובה בס"ד, כי מדברי רבינו ישעיה הראשון בה' ציצית בשם חיים דף י"ד ע"ד נראה דאין בזה חשש משום תולמ"ה, ודברי רבינו ישעיה הנז' הביאם בברכי יוסף בשיו"ב בסוף הספר בלי חולק, וכתבתי שם ראיה לסברת רבינו ישעיה הנז' מדין המזוזה, וגם כתבתי שם עוד דמ"ש הרח"ף ז"ל בלב חיים ח"א סי' ל"ו דרש"י ז"ל לית ליה סברה זו דרבינו ישעיה ז"ל אינו כן, אלא באמת רש"י ז"ל ודעמיה אין דבריהם סותרים לדברי רבינו ישעיה ז"ל הנז', ולכן הגאון חיד"א ז"ל הביא דברי רבינו ישעיה הנז' באין חולק, והארכתי בדבר זה בס"ד. וסו"ד העלתי הגם דלכל הדברות הנה דברי רש"י ז"ל לא נגעי ולא פגעי בדברי רבינו ישעיה ז"ל הנז' עכ"ז יש להורות לשואל כשילבש טלית זה בביתו קודם שילך למלאכתו ילבשנו בלא ברכה:

גם נראה שצריך לעשות הכריכה והקשרים של הענף בפעם ראשונה על כנפות הטלית עצמו אחר שתלה בו החוטין של הענף די שיהיו הכריכות והקשרים ניכרים בעת עשייתם שהם עשוים לשם ציצית ואינם עשוים באויר שנראית עשייתם עסק בעלמא:

גם עוד, כדי שלא יהיה האיש הזה בעת מלאכתו לובש בגד שהוא חייב בציצית ואין בו ציצית, עשיתי לו תקנה שקרן א' מן הבגד יכפול אותו קצת מן הרבוע שלו ויעשהו עגול ע"י תחיבה שתוחב אותו בדגמא אחת קטנה שיתפרנה למעלה מן ג' אצבעות, ובזה יהיה בגד זה פטור מן הציצית, וקודם שיחזיר הציציות בנקב יפתח הכפל ויחזור הרבוע כמו שהיה:

י"א **בסה"ק** בן איש חי, בפרשה זו אות ה', כתבתי סדר העיטוף בטלית גדול אשר יעשה תכף אחר הברכה איך צריך להיות ותזהר בו, ועתה באתי להזהיר על דבר אחד בזה, והוא כי כאשר יניח הטלית על ראשו לא יוריד ראש הטלית על כל הפנים שלו וכשישליך הכנפות לאחוריו יהיו הפנים מכוסים באופן שיהיה ראשו כרוך בטלית פנים ואחור ואין עיניו נראין, דאין זה נקרא עטוף אלא כריכה, ואין זה דומה לעטוף הישמעאלים שכתב בשער הכונות דף ד' ע"א שהצריכו הגאונים להתעטף עטיפת הישמעאלים. על כן צריך כשיניח הטלית על ראשו לא יגיע ראש הטלית אלא עד המצח, באופן שיהיו עיניו גלויים ונראין גם אחר השלכת הכנפות לאחוריו, וזהו העיטוף הנכון שמברך עליו להתעטף בציצית. ועיין בגמרא דמ"ק דף כ"ד דאמר שמואל כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה (פירוש באבל), מחוי ר"ן עד גובי דיקנא, גומות שבלחי למטה מפיו, וכתב שם פריעת הראש בשבת שצריך לגלות חוטמו ושפמו וזקנו שהיה מכוסה בימי אבלו ע"ש, משמע דעטיפת ישמעאלים היא שתהיה עיניו גלויות כאשר כתבנו, וכן בערוך ערך עטף כתב עטיפת ישמעאלים פירוש מכסה שפמו זקנו חוטמו ע"ש:

נח.

א' **בזה"ז** דליכא תכלת ועושין כל הד' חוטין מלבן, הנה בזה מקיימים מ"ע של ציצית כתקנה, דקיי"ל כחכמים דס"ל אין התכלת מעכב את הלבן ואין הלבן מעכב את התכלת, ואע"ג דהרז"ה ז"ל ס"ל כמ"ד התכלת מעכב את הלבן, וכן הוא סברת רבו של מהר"ם בר ברוך ז"ל, מ"מ כל הפוסקים פה אחת שפה אחת פסקו כחכמים, ואין לחוש לסברא הנז', ויוכל לצאת לרה"ר בזה"ז בטלית מצויצת ולית לן בה, וכמ"ש בלב חיים סי' ע"ג ע"ש:

ב' **מצנפת** אע"פ שיש לה ד' כנפות פטורה, שנאמר כסותך אשר תכסה בה, פרט למצנפת שאינה עשויה לכסות הגוף אלא את הראש בלבד, ואפילו במקום שנוהגין להיות ראשי המצנפת מושלכים על כתפם וגופם ומתכסה בה ראשם ורובם פטורה, כיון שעיקרה לכסות הראש עשויה:

ג' **החוטין** של הציציות צריכין שיהיו טווין לשמן, שיאמר בפיו בתחלת הטווי שהוא טווה לשם ציצית, ויכול לומר בכל לשון שיודע, ואם לא טווה לשמן פסולין, שנאמר תעשה לך לשם חובך, ואם טווה גוי אע"פ שישראל עומד על גביו ואומר שיעשה לשם ציצית הרי אלו פסולין, אך בשעת הדחק שאין לו מי שיטווה לשמן לא איש ולא אשה ישראלית כי אם גוי יאמר לגוי שיטווה לו החוטין לשם ציצית והישראל

יסייע ג"כ קצת בטוייה, וגם יעמוד הישראל אצל הטוייה מתחלה וע"ס, ויכוין ישראל לשם ציצית, ואפ"ה כשר ימלא לו אח"כ ציציות שטווה אותם ישראל יחליף ציציות אלו :

ד׳ **חוטי** ציצית צריכין שזירה, שנאמר פתיל תכלת, שיהיה טווי ושזור כעין פתילה, ולכן צריך שגם השזירה יעשו אותה לשם ציצית, שיאמר אני שוזר חוטין אלו לשם ציצית, ויאמר בכל לשון שיודע, ואם לא היו שזורין לשמן פסולים, ויש בעלי נפש שמחמירין על עצמן אפילו בניפוץ לעשותו לשם ציצית, אך לא נהגו העולם בזה, וכנז׳ באחרונים ז"ל :

ה׳ **אם** האשה היא טווה ושוזרת יאמר לה תחלה טוי ליה ציצית לטלית וכן שזורי לי ציצית לטלית, וכיח אותה ג"כ שתאמר היא בתחלת הטוייה והשזירה שהיא טווה ושוזרת לשם ציצית, ויש ליזהר שלא יטווס וישזרס קטן או קטנה. גם צריך ליזהר מאד שלא יקנה ציציות מכל אדם, אלא רק מאותם שהם מוחזקים לנאמנים ויראי השם, שיודע בהם שבקיאין לעשותם לשמן כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, וגם לא יבטל מצות ציצית, וכנז׳ בחס"ל :

וא"ו **התורה** אמרה ציצית הכנף שיהיו הציציות מדברים שעושים מהם הכנף שהוא הבגד, ולכן כל מיני צמר הגרועין שאין בגד נעשית מהם פסולין לציצית, מטעם האמור, ולכך אין לוקחים ציצית אלא מאדם נאמן, וצריך שיכיר בו שהוא יודע הלכות הפסולים בציצית ונזהר מהם, כי אולי הוא עם הארץ ונזדמן שעשה הציציות מן פסולת הצמר מפני שאינו יודע הדין :

ונודע דרכם של שוחטי מתא שתולש השוחט צמר מן צואר הבהמה במקום שחיטה כדי שישחוט יפה, והמנהג שזה הצמר שתולש השוחט מצואר הבהמה הוא שלו, ומחמת ששוחט בהמות הרבה יהיה מקובץ אצלו מזה הצמר הרבה ומוכרו והמעות שלו, ואין לבעלי הבהמות ערעור בזה, ואפשר דצמר זה דינו כצמר הנאחז בקולין כשהצאן רובצים ביניהם דקי"ל דפסול זה לציצית, וגם דמי לנימין הנתלשים מן הצאן ושיורי שתי שהאורג משייר בסוף הבגד, דכל אלו הם פסולין לציצית דחשיבי פסולת, וכן נמי הה"ד בצמר שתולש מן הבהמה בשעת שחיטה, ולכן לכתחלה לא יעשה מזה ציציות :

ז׳ **גזל** חוטין שנטוו לשם ציצית והלך הגזלן ועשה מהם ציצית הרי הם פסולים. ואם מכרן הגזלן לאחר, אם כבר נתייאשו הבעלים הרי אלו כשרים מפני שקנאם הלוקח ביאוש ושינוי רשות מהגזלן ללוקח, ועיין בס"ע לר"ז ז"ל ע"ש וטוב להחמיר בזה :

ח׳ **גזל** צמר שלא נטווה וטוואן הגזלן לשם ציצית, אם עדיין לא נתייאשו הבעלים ממנו הרי אלו פסולים לציצית, מפני דעדיין שם גזל נקרא עליהם, ולא קנאם הגזלן בשינוי זה שעשאם חוטין, מפני ששינוי זה חוזר לברייתו, דאפשר לעשות את החוטין צמר כדהוו מעיקרא. אבל אם נתייאשו הבעלים או אפילו לא נתייאשו אלא שעשה בהם הגזלן שינוי גמור שאינו חוזר לברייתו, כגון שליבן את הצמר בגפרית וע"ד שנתבאר בח"מ סי׳ ש"ס, הנה כיון שבזה קנה הגזלן את הצמר לגמרי, שאפילו אם הצמר בעין אינו צריך להחזיר להנגזל אלא רק דמי הצמר, א"כ הרי הוא חשיב שלו ממש לכל דבר, ולכן הציצית שעשה ממנו כשרים הם, אבל מ"מ לא יברך עליהם, דאין זה מברך אלא מנאץ כיון דע"י גזילה באה הציצית לידו, וכמ"ש הגאון ר"ז ז"ל בס"ע :

ט׳ **יעשה** הציציות י"ב גודלים, וכאשר כתבתי בסה"ק בן איש חי בפרשה זו ע"ש, ואם הוא פחות מן י"ב גודלים, וכ"ש אם היה בתחלה כשיעור זה ואח"כ נתמעט ע"י רחילה שנתכווצו כשרים בדיעבד, וכנז׳ בלב חיים סי׳ ע"ט באורך :

יו"ד **אם** הרחיק הנקב למעלה משלשה אצבעות או למטה מקשר גודל פסולין, מפני דלמעלה משלשה אצבעות לא מקרי כנף הבגד אלא נקרא בגד, וכן למטה מן ק"ג לא מקרי כנף אלא תחת הכנף, וצריך למדוד ביושר לארך ולרוחב, ולא באלכסון מן קרן זוית של הכנף, ואלו השלשה אצבעות מודדין באמה קמילה זרת, כי סדר האצבעות כך הם גודל חסד, אצבע גבורה, אמה תפארת, קמילה נצח, זרת הוד, על כן יש לזה טעם ע"פ הסוד מה שמודדין בשלשה אצבעות אלו, וכנז׳ בשער הכוונות דף וא"ו ע"ד ע"ש. ודלא כאותם הפיסקים שפסקו להקל למדוד ג׳ גודלין שהוא שיעור יותר גדול מזה. והמדידה של קשר גודל הוא בחלי הראשון שיש בו הצפורן, כי הגודל אין בו אלא ב׳ קשרים. ועיין באחרונים ועיין בלב חיים סי׳ פ"א :

י"א **אע"פ** שאמרנו בשיעור מקום הנקב שלא הקפידה תורה אלא בשעת עשיית הציציות, ואם אח"כ נקרע הנקב ונתמעט השיעור כשר, היינו דוקא אם נשארו הציציות שבו תלויים ולא הסירם אחר שנתמעט השיעור, אבל אם הסירם בין שהחזיר אותם הציציות עצמם בין שהביא אחרים צריך לתקן מקום הנקב תחלה כפי השיעור הראוי, ואח"כ יתלם, ואם לא עשה כן פסול, ועיין חיי אדם סעיף כ"ז :

י"ב **אם** נתקלקל הטלית ע"י קשר הציצית דהיינו שקרב הקשר לנקב ונכפל עי"ז קצת הטלית מלמטה בשפתו אין השיעור מתקלקל בזה, אלא רואין כאלו הוא פשוט בין לקולא בין לחומרא, ועיין חס"ל אות וא"ו :

י"ג **יש** תופרין בראש וסוף הטלית גדול של משי, וקורין אותו בלשון ערבי גֿיבֿין, ועושין אותו בעבור נוי לטלית, ואם הוא רחב הרבה שיש בו רוחב ג׳ אצבעות ויותר לא יעשה הנקב בו ויטיל בו הציצית, ואם עשה כן פסול, אך אם אינו רחב הרבה ועושה הנקב בבגד עצמו ומטיל הציצית בבגד עולה זה הגדיל לשיעור מלא קשר גודל ולהרחקת שלשה אצבעות, כי נחשב הוא בכלל הבגד לענין זה וכשר, מאחר שהנקב שתלוין בו הציציות הוא בתוך הבגד עצמו :

מיהו הדרך הנכון והישר הוא, שזה הגדיל של משי אע"פ שאינו רחב והוא עושה הנקב שתולה בו הציצית בבגד עצמו לא יהיה הגדיל ארוך שמגיע מראש קרן זה עד סופו ממש, אלא יהיה קצר באופן שלא יגיע כנגד הנקב שבבגד שהציציות תלויין בו מכאן ומכאן, שאז כל השיעור של הרחקת ג׳ אצבעות ומלא קשר גודל יהיה בבגד עצמו, ואין נכנס זה הגדיל של המשי בחשבון כלל, וכן מנהגינו בביתינו :

י"ד **יש** מסתפקים בטליתות שנשאר בהם קצת מחוטי השתי לנוי אם אלו החוטין נחשבין בכלל הבגד או לאו כיון שאינם כארוג גמור, לכן צריך ליזהר לחתכן ממקום הטלת הציציות שלא ישאר מהם במקום הטלת הציציות כלום כדי שלא יעשר בהם כלום, וכנז׳ באחרונים ז"ל :

ט"ו **אם** יש לו חוט אחד ארוך ורוצה לקפלו לעשותו ארבע חוטין של הציציות, צריך שיחתוך ראשי הארבעה חוטין קודם שיתחבם בכנף, ובדיעבד אם תחבם ואח"כ חתכם כשר, בד"א שחתכם קודם שעשה הכריכה והקשרים, אבל אם כרך אפילו חוליא אחת וקשר אפילו קשר אחד ואח"כ חתכן פסול גם בדיעבד משום תעשה ולא מן העשוי שהרי בפיסול עשאם ואפילו אם חתכם אחר שקשר הקשר הראשון קודם שהתחיל לכרוך, ואפילו

ואפילו אם התחיל כמי לכריך חוליא אחת אלא שלא קשר עדיין אפילו קשר אחד אחרי החוליא כשר בדיעבד, ואין לפסול בדיעבד אלא רק אם חתך אחר שכרך חוליא אחת וקשר אחריה קשר אחד, מפני כי מן התורה סגי בחוליא אחת וקשר א' אחרי החוליא, משום דאין החוליא מתקיימת בלא קשר לאחריה, וכיון דמן התורה סגי בזה נמלא הכשר הציצית נעשה בפיסול ולא יועיל החתוך אח"כ, דכתיב תעשה ולא מן העשוי, ועיין בש"ע להגאון ר"ז ולב חיים סי' ל"ז :

ט"ז **טוב** ליזהר שלא לחתוך חוטי הציציות בסכין, ע"ד שנאמר לא תניף עליהם ברזל, אלא יכסכס ויתנתק בשיניו, כמ"ש באחרונים ז"ל :

י"ז **יש** אומרים כשתולה הציצית בבגד צריך לדקדק שיתלה באופן שיהיה הגדיל התלוי נוגע ומכה בכנף הבגד ולא יהיה תלוי כלפי קרקע :

י"ח **אם** נקרע כל הכנף למעלה משלשה אצבעות לגמרי צריך שיסיר הציצית של הכנף הזה ויתפור הכנף ואחר התפירה יתלה בו הציצית, משום דהכנף כשנקרע לגמרי בטל מתורת בגד ונפסל הציצית, ואם ישארו הציציות תלויים בו ויתפרנו הו"ל תעשה ולא מן העשוי :

והא דמהני לתפרו היינו בנקרע למעלה משלשה אצבעות, אבל אם נקרע כל הכנף לגמרי בתוך שלשה אצבעות לא מהני ביה תפירה לעשותו חיבור בחתיכה קטנה כזו, שהוא פחות משלשה אצבעות דלא חשיבה כלום. ולכן צריך לעשות טלאי אחד על הטלית שיהיה יותר משלש אצבעות ואז יטיל בו הציצית :

בד"א אם נקרע כל הכנף מן הטלית לגמרי, אבל אם נשתייר כל שהוא מחובר לטלית אע"פ שהוא בתוך ג' אצבעות מותר לתפרו דחשוב עדיין כמחובר לטלית ולא נפסל, ויזהר לתפרו בחוט של משי בבגד צמר או בבגד צמר גפן. ואם הוא בגד משי יתפרנו בחוט של צמר גפן וכאשר נפרש טעמא לקמן :

י"ט **חוטי** הציצית שנתנן על הכנף למעלה משלשה אצבעות אינו יכול לתקן בעודן על הכנף להרחיב הנקב ולהורידו למטה תוך ג', או להפך אם נתנו למטה מקשר גודל אינו יכול להרחיב הנקב למעלה ולהגביה חוטי הציציות ולתפור מקצת הנקב מלמטה שלא ירדו חוטי הציצית, דיש בזה משום תעשה ולא מן העשוי ופסול, אלא צריך להתיר הציציות ולחזור ולתלותם ולקשרם מחדש אחר שיתקן מקום הנקב כראוי, וכמ"ש באחרונים ז"ל :

והשעורים הללו שאמרנו בענין מקום הנקב אין צריך ליזהר בזה אלא בשעת הטלת הציצית בבגד, אבל אם לאחר שהטיל הציצית בבגד נתקו מחוטי השתי או הערב ונתרחב הנקב וירדו הציציות למטה מקשר גודל כשר, וכן אם לאחר הטלת הציצית בבגד נסתר הבגד מלמטה בשפתו עד שנפחת מן השפה עד הכנף משיעור מלא קשר גודל כשר, שלא הקפידה תורה על זה שלא תהיה הציצית תחת הכנף שהוא למטה מקשר גודל כי אם בשעת עשיה, שנאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, ומ"מ טוב לכתחלה לעשות אימרא סביב הנקב שנתחב בו הציציות כדי שלא ינתקו החוטין של הבגד מבפנים סביב הנקב ויפחת משיעור מלא קשר גודל משפת הבגד, ויטעה הרואה לחשוב שהוא פסול, כי יסבור שהיה כן קודם הטלת הציצית, וכן יעשה אמרא שקורין בערבי תכבים בשפת הבגד, הן בלד האורך הן בלד הרוחב כדי שלא יפחת משיעור קשר גודל משפתו עד הנקב, ועיין להגאון ר"ז בש"ע סעיף י"ח וחס"ל סעיף וא"ו :

וכאשר יעשה אימרא סביב הנקב יזהר שלא יעשנה בחוט של צמר בין בבגד של צמר רחלים בין בבגד של שאר מינים, אלא יעשנה בחוט של משי, משום דמשי אינו פוטר אלא בבגד שהוא ממינו. ואם הבגד של משי לא יעשנה בחוט של משי ולא בחוט של צמר רחלים כי הוא פוטר בבגד של משי, אלא יעשנה בחוט של צמר גפן דזה אינו פוטר בבגד של משי, וה"ה בכל תפירה שיעשה בכנף יזהר בכל האמור, יען כי לדעת רש"י ז"ל חשו חז"ל פן ישאר מחוט התפירה ויעשה ממנו ציצית שישלים בו מנין חוטי הציליות, ונמלא עושה בפיסול כי זה החוט של התפירה לא נטוה לשמה, ולכן גזרו שיזהר האדם בכל זה שאמרנו שלא יתפור בחוט שהוא ממין הבגד או בחוט שפוטר בכל מיני בגד כגון חוט של צמר רחלים כדאמרן, ולכן אמרו שיתפור בחוט שאינו ממין הבגד דאינו פוטר באותו בגד דאז ליכא למיחש באותה חששה, ועיין חיי אדם כלל י"א סעיף כ"ט :

וכל זה שכתבנו בחששה הנז' שלא יתפור ולא יעשה האימרא סביב הנקב בחוט שהוא ממין הבגד אינו אלא לפי סברת רש"י ז"ל, דמפרש טעמא משום גזרה דגזרו רז"ל בדבר זה דשמא ילרף חוט התפירה לציצית, אבל רב עמרם ז"ל ורבים וגדולים דעימיה לית להו סברא דגזרה זו ומפרשי טעמא אחרינא, ולדידהו מותר לתפור בחוט שהוא ממין הבגד בכל מקום, וליכא למגזר מידי, וכמפורש כל זה בסי' ט"ו בב"י ובש"ע. וכתבו האחרונים דאם לקח חתיכת בגד משלש על שלש ותפרה במקום הכנף ותפר התפירה של מטה למטה מקשר גודל והתפירה של מעלה למעלה משלש אצבעות, הנה בזה אפילו לפי סברת רש"י ז"ל מותר לתפור בחוט שהוא ממין הבגד כיון דאין ראוי להטיל בו ציצית ואין כאן חששה הנז' :

והנה בדעת רש"י ז"ל יש להסתפק אם בדיעבד עשה האימרא סביב הנקב בחוט צמר גפן בבגד צמר גפן שהוא חוט הפוטר בציצית באותו בגד, ונשלם החוט בתפירה שלא נשאר ממנו אפילו שיעור משהו כי הוא חתך חוט הנשאר אחר התפירה, ולא עוד אלא שתלה הציליות של אותו הטלית במקומן בכשרות ובשלימות, מי אמרינן צריך לעקור ולהסיר זה החוט של צמר גפן שעשה בו האימרא סביב הנקב, ולהניח במקומו חוט אחר שאינו פוטר בציצית דאותו בגד, או"ד דלא אסר רש"י ז"ל אלא לכתחלה שלא יתפור פן ישאר מן החוט וילרפנו לחוטי הציליות, אבל בדיעבד שכבר עשה הנקב באותו החוט הפוטר ואח"כ חתך הנשאר ולא נשאר חוט אפילו משהו יורד ומשתלשל באותו הבגד, ולא עוד שתלה הציליות בשלימות באותו הבגד לית לן בה, ולא גזרינן עליה לעקור אותו החוט שתפור בו הנקב :

והנה נ"ל דהסברא נוטה ללד הב' דשרי בכה"ג, ולא גזרינן עליה לעקור החוט, ולא אסר רש"י ז"ל כיון דלא נשאר אפילו משהו מן החוט וגם שכבר תלה הציליות ותו ליכא למיחש, ואם תאמר אכתי יש למיחש דשמא אח"ז ינתק זה החוט מן סביבות הנקב וישתלשל וגם עוד יפסלו הציליות ויבא להחליף אותם ואז שמא ילרף זה החוט הפסול עם חוטי הציליות להשלים אותם לשמונה והרי זה פסול, הנה זה אינו, חדא, שבזה אתה גוזר שתי גזירות לגזרה זו דשמא ילרף, הא' שינתק החוט מסביב הנקב וישתלשל וילרפנו, וגם דשמא יפסלו הציליות ויבא להניח אחרים במקומם, הרי שתי גזירות לגזרה אחת דשמא ילרף החוט, ועיין להרח"ף ז"ל בחקקי לב ח"א דף י"ז ע"ג, שכתב וז"ל, כבר ידוע דדבר שאינו אסור אלא משום גזירה לא גזרינן כי אם במה שגזרו בהדיה, דהבו דלא להוסיף עלה לגזור בלחים

כמי

כמי משום דאתו יבשים, ויבשים גופייהו הוי משום גזירה חמשת מינים של דגן עכ"ל. ועוד יש לטעון טענה אלימתא בדבר זה, דהגזרה עצמה דשמא ישאר חוט אינה מפורשת בדברי רז"ל ולא נזכרה כלל, אלא רש"י ז"ל אמרה מסברה דנפשיה, ורב עמרם ודעמיה פליגי עליה ולית להו האי גזרה, וכיון דרש"י ז"ל עצמו לא פירש ואמר דגזרינן ופסלינן גם בכה"ג דקלך החוט ולא נשאר בו אפילו משהו תלוי, וגם עוד כמי שתלה הציציות בשלימות ובכשרות, יש לנו לומר בכה"ג יודה רש"י ז"ל דלא גזרינן שמא ניתר מן החוט שסביב הנקב וישתלשל למטה וגם שיפסלו הציציות ויבא להניח אחרים במקומם ויצרף החוט הזה עם הציציות, דכל אלה הם חששות רחוקות מאד ולא חיישינן להו :

ומלבד כל זה יש לי טענה אחרת בזה, די"ל דכל שאין מכשול לפנינו לא חיישינן שאח"ז ישתנה הדבר ויהיה מכשול, על כן כיון דעתה באשר הוא שם נתלו הציציות בכשרות ובשלימות, וגם לא נשאר כלום מן החוט לא חיישינן שמא יפסלו הציציות ויבא להניח חדשים במקומם וגם שיהיה החוט ניתר מתפירתו סביב הנקב ויצרפו עם ציציות החדשים, וסברה זו הסכים בה הגאון מהרי"ש ז"ל בשואל ומשיב תנינא ח"א סי' פ"ה, בעוף שהיה צוארו מלוכלך בדם ואמר השוחט שאסור למכרו לגוי דשמא ימכרנו לישראל, ואע"פ שעתה ניכר הוא ולא יקנהו ישראל, חיישינן שמא יתרפא ולא יהיה ניכר, והגאון מהרי"ש ז"ל סבר כיון דעתה ניכר לא חיישינן שמא אח"ז ישתנה ולא יהיה ניכר וימכרנו לישראל, דכל דלפנינו אין מכשול מהיכא תיתי להחזיק רעותא, וכמו שהוא עכשיו דיינינן ליה. ועל כן לא מצינו דאסרו למכור בספק דרוסה וגם בחטים מבוקעות באופן שיש לחוש שהישראל לא יכירנו, אבל כל שבעתה ניכר האיסור אין לחוש שמא לא יהיה ניכר, ואף דחטים חיישינן שמא יטחון אותם, היינו כיון דעומדים לטחינה, משא"כ כאן שאינו עומד להתרפא עכ"ד ע"ש :

ואנא עבדא נתקשיתי לכאורה על סברא זו דלא חיישינן שמא אח"ז ישתנה הדבר, ממ"ש בשבת דף צ' ע"ב, דסבר ת"ק אסור ליתן לתינוק חגב טמא לשחק בו דחיישינן שמא יאכלנו, ומקשי בגמרא אי הכי אפילו טהור נמי, ומשני הא דאסר ת"ק בטמא משום דחיים דלמא מיית ואכל ליה, אבל חגב חי ליכא למיחש ביה שמא יאכלנו דהקטן אינו אוכל חגב חי ע"ש. נמצא אע"פ דעתה נותן לתינוק החגב שהוא חי ובודאי שלא יאכלנו, חוששין שמא ישתנה הדבר דהיינו שימות החגב ואז יאכלנו. וצ"ל בס"ד שינוי זה דשמא ימות החגב הוא דבר קרוב, ובפרט בהיותו ביד התינוק ומשחק בו דקרוב מאד שימות על ידו כי מזגו רך וחלוש מאד, ודמי לטחינה דחטים דקרוב הדבר מאד ודרכן בכך ולהכי חששו שמא יטחנם, משא"כ בנדון השאלה שזה החוט הנתפר בנקב רחוק מאד שיהיה ניתר ונפרד משם וגם פיסול הציציות וחלופם אינו קרוב להיות כלל :

ונ"ל בס"ד לחזק סברא זו דאין דנין אלא על הנראה לעינינו, והוא ממנהג הפשוט ונהוג בכ"מ, והוא עוף שנשמט הגף שלו דאסור למכרו לגוי משום שמא יתרפא לגמרי ואינו ניכר, ואם נעקר לגמרי באופן שא"א שיתרפא, ה"ז מותר למכרו לגוי מפני שיש בו טרפות הניכר ולא ירצה ישראל לקנותו, ואע"פ שהוא עוף נקיבה ג"כ מותר למכור לגוי, ואין חוששין שמא תטיל ביצים וימכרם לישראל, והנה זו אע"פ שדרכה של תרנגולת להטיל ביצים אין חוששין בכך, וכ"ש וקל וחומר דאין לחוש שמא יהיה ניתר החוט מסביבות הנקב ויפסלו הציציות ויניח אחרים במקומם :

ודע דאע"פ שהרב אם לבינה הנדפס מחדש בסניפי השלחן סי' כ"ג ס"ק י"ד כתב, שאם היא נקיבה אסור למכרה לגוי משום שמא תטיל ביצים וימכרם לישראל ע"ש אין המנהג אזיל כותיה, וכ"כ בזבחי צדק סי' כ"ג אות מ"א ע"ש :

וראיתי להגאון מהר"י מברונא ז"ל סי' קע"א שהשיב להרב השואל וז"ל, מה ששאלת היכא שיש בו ציצית כבר אם מותר לתפור, מגילא איפשיט לאיסור דגזרינן אטו היכא דלית ביה. או"ד סתר לציצית ועביד ציצית אחר ויצרף ז' חוטין. ומה שנראה לך לחלק בין לכתחילה לדיעבד כמו בקריעה דאפילו אם נשאר מעט לא דמי דהתם מצוות הא דשירי בכל שהן בכ"מ כדפירש המרדכי בה' ציצית, אבל הכא משום גזירה הוא ואסור עכ"ל, נמצא בדין זה איכא פלוגתא בין מהר"י מברונא ובין הרב השואל, דדעתו של הרב השואל להתיר בדיעבד :

והנה ראיתי להרב נחל אשכול ביאור על ספר האשכול בהלכות ציצית סי' ל"ג ס"ק כ"ב שכתב וז"ל, מיהו אם תופרו בצמר אפילו אם אח"כ מטיל בו ציצית מ"מ אסור משום גזירה עכ"ל. דקדק הרב הנז' לומר אפילו אם אח"כ מטיל בו ציצית ולא כתב אפילו אם כבר הטיל בו ציצית אסור משום גזירה, משמע דס"ל בכה"ג הוי בדיעבד ואין לפסול וכדאמרן, ובספר פתחי עולם על הש"ע סי' ט"ו סק"ה כתב בשם סדר היום בזה"ל, ואפילו בדיעבד פסול משום גזירה, ואין ספר סדר היום מצוי אצלינו כי הוא חסר בתחלתו, ולא ידענו אם אוסר גם בכה"ג שכתבנו שכבר הטיל בו ציציות כשרים ושלמים ולא נשאר מן החוט כלום. אמנם שם בפתחי עולם ס"ק י"א הביא מן ארצות החיים ח"א להגאון מלבים ז"ל שכתב וז"ל, ובלא זה אין לנו הכרח לומר שלדעת רש"י אסור לתפור אפילו כשיש ציצית בבגד, דמן הסברה יש לומר דאין אסור אלא רק באין ציצית, אבל כשיש ציצית שנחוש שיפסלו הציציות ויעשה אחרים ויצרף חוט התפירה היא חששה רחוקה עכ"ל. ולפ"ז נראה מדבריו דאזיל בתר סברא דידן להתיר בהיכא דתלה הציציות :

ואנא ע"דא כתבתי בס"ד בתשובה בענין זה ודמיתי דין זה לדין סכך של סוכה שכתב מרן ז"ל בסי' תרכ"ט סעיף י"ז, אם סיכך בחבילה והתירה כשירה כיון דאין איסורה אלא משום גזירה, אבל חבילה שהעלה לייבש ונמלך עליה לסכוך שפסולה מן התורה אינה ניתרת בהתרה אלא צריכה נענוע, ומפורש הדבר בבית יוסף דלא דמי לאותם הדברים שאסרו חכמים לסכך בהם לכתחלה שהם עצים שריחם רע או שעליהן נושרות, דהנה לאו פסולים אלא משום דילמא שביק להו ונפק, אבל חבילה שפסולה משום דחיישינן דילמא עביד סוכה מן העשוי, הנה בדיעבד נמי פסלינן לה. אמנם רמ"א ז"ל בד"מ כתב על דברי מרן ז"ל הנז' דלא משמע כן מדברי הטור, אלא גם בחבילה אינה אסורה אלא לכתחלה, ולא בדיעבד, ומ"ש לקמן אם סיכך בחבילה והתירה כשרה היינו אף לכתחלה מותר לעשות סוכה ממנה מאחר שהתירה, אבל אה"ן אפילו לא התירה וישב תחתיה כשרה בדיעבד יע"ש, והגאון פרישה ז"ל דקדק כן מדברי הטור כאשר העלה רמ"א מדבריו. והרב עטרת זקנים נטה לסברת רמ"א שכתב ודלא כמ"ש שפסולה אפילו בדיעבד :

ואנא עבדא עבידנא בזה תלת ספיקי, ספק כרש"י ז"ל, ספק כרב עמרם ודעמיה דליכא גזירה בזה כלל, ואת"ל כרש"י ז"ל דאיכא גזירה, שמא הלכה כרמ"א בדין הסוכה וה"ה הכא, ואת"ל הלכה כמרן ז"ל, שמא הלכה כהרב השואל למהר"י מברונא וארצות החיים ונחל אשכול דס"ל בהיכא דתלה הציציות ולא נשאר מן החוט

החוט כלוס לא חיישינן :

וסו"ד העלתי דגם לסברת מהר"י מברונא דפוסל משום גזירה דחוט גם בתיבא דתלה הציציות, הנה אם הוא תפר האמרה של הנקב בחוט של למר גפן בבגד צ"ג, וחזר ותפר על האימרא ההיא בחוט של משי וכיסה התפירה של חיט צ"ג בחוט של משי באופן שביטלו, ולא נראה על הנקב אלא רק חוט של המשי בלבד ה"ז מותר ולא חיישינן עוד משום גזירה, ולמדתי זה מדברי רש"י ז"ל בסוכה דף י"ב ע"ב שכתב וז"ל, וחוטט בגדים קתני אינה סוכה משמע לגמרי אינה סוכה דפסולה מדאורייתא, אלמא בשלא נענע הסכך לשם סוכה קאמר, אבל נענע כשר, דהא אסיק דעתיה ותיקן, וליכא למגזר בה משום זמנא אחריתי, שהרי במצוות תיקן וכל שכן שלא יעות עכ"ל. וכתב הגאון בכורי יעקב ז"ל בס' ערוך לנר דף כ"ב ע"ב, וז"ל, נראה דרש"י רצה לתרץ בזה מה שהקשה הריטב"א מאי שנא דבחוטט בגדים לא גזרינן מדרבנן כמו גבי חבילים, ולכן כתב, דבעשה מעשה שמורה דחושש לתעשה ולא מן העשוי לא גזרינן, דומיא דמה דאמרינן לקמן דף ט"ו. וע"ש ברש"י ד"ה בטולי תקרא עכ"ל :

ולפ"ז ה"ה בנדון דידן, אם עשה מעשה לתפור תפירה בחוט של משי על התפירה של חוט צ"ג, שהוא מבטל ומכסה את חוט צ"ג בזה החוט של משי, דמורה בזה שהוא חושש לתעשה ולא מן העשוי, לא גזרינן בכה"ג אליבא דכ"ע, ואפילו הגאון מהר"י מברונא ז"ל יודה, והכי מסתבר :

לך לך.

א' השואל מחבירו טלית שאינה מצויצת יכול ללבשו כך ופטור מלהטיל בו ציצית מפני שאינו שלו, דכתיב כסותך כלומר כסות שלך ולא של אחרים. מיהו אמרז"ל דדוקא כל שלשים יום פטור, אבל משלשים יום ואילך נראה כשלו וחייב מדרבנן להטיל בה ציצית, ושלשים יום אלו צריכין להיות רצופים, אבל אם החזירה לבעלים תוך שלשים וחזר ושאלה ממנו אינו מצטרף, אלא מונה השלשים יום משאלה השניה :

ומאחר דתוך שלשים יום פטור מלהטיל בו ציצית, אע"ג דיש מן הפוסקים ז"ל שכתבו דאם רוצה להטיל בה ציצית תוך שלשים יום ולברך עליו הרשות בידו, ואינה ברכה לבטלה, הנה כל זה הוא לסברת הרא"ש ז"ל ודעמיה דס"ל נשים יכולות לברך על מ"ע שהז"ג, אבל לסברת הרמב"ם ודעמיה דפליגי על זה, גם הכא כאן לא יוכל לברך, וכמ"ש הרב מאמר מרדכי ז"ל, וכיון דספק ברכות להקל נקטינן דלא יברך, וכ"ש לדידן שקבלנו סברת מרן ז"ל :

ומזה אנחנו למידין מי שיש לו טלית גדול חשוב ואחר שנכנס שבת ויו"ט ראה שנפסל מלך ציציות שבו, והוא אינו יכול ליקח אחר מן השמש או מחבירו ללבשו בשחרית בבית הכנסת, ובוש לישב בבית הכנסת בלא טלית, כילד יעשה, יתן הטלית הזה הפסול לחבירו במתנה, וימשוך אותו חבירו ויהיה שלו כפי הדין, ואח"כ הוא יקחהו מחבירו בתורת שאלה וילבשנו בלי ברכה בבית הכנסת. אפילו שהציציות שלו פסולים, ואז אחר שבת ויו"ט יחזור חבירו ויתנהו לו במתנה גמורה והוא יתקן אותו וילבשנו, מיהו ביום שבת אחר תפלה או קודם תפלה ישאל מחבירו טלית מצויצת וכשרה כדי ללבוש ולקיים מ"ע של להתעטף בציצית בו, ויברך עליו ויקרא בעודו עליו פרשת ציצית ותנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום וכו' ויפשטנו ויחזרהו לבעליו :

ב' אם אין ידו משגת לקנות ציצית ותפילין, יקנה תפילין, אבל אם מוצא תפילין בשאלה יקנה ציצית וישאל תפילין, וכנז' בש"ך שהביא כן מן הרב ברכ"י ז"ל :

ג' יש ליזהר כשלובש טלית גדול שלא יהיו הציציות נגררים ע"ג קרקע, וכ"ש כשהוא מהלך. ואם יש אדם לובש טלית והציציות נדרסים תחת רגליו ואינו מרגיש בזה, צריך שחבירו הרואה אותו יודיענו כדי שיגביה הציצית מתחת רגליו :

ואפילו אם האדם יושב וכנף שבו הציצית נעקם ונעשה תחתיו, איכא בזיון לציציות אם יהיו תחתיו, וצריך להגביהם, אבל גוף הטלית לית לן בה :

ד' מלבושים הפתוחים מן הצדדין למטה, ויש להם ארבע כנפות לצד מטה, אבל למעלה הם סתומין, אם רובו סתום פטור, ואם רובו פתוח חייב, ואם חציו פתוח וחציו סתום, מטילין אותו לחומרא וחייב בציצית, ואין יוצאין בו בשבת. על כן כתונת שקורין קמי"ן שעושים לאנשים פה עירנו בגדאד יע"א, שדרכן להיות פתוחים למטה ויש להם ארבע כנפות, כיון דרובם סתום פטורים :

ה' גלימא וכיוצא שיש לה ב' כנפות למעלה סמוך לצואר וב' כנפות למטה פטורים, אך יש מחמירים, וירא שמים יעשה קרן אחת עגולה, דאז יהיה פטור אליבא דכ"ע, וגלימא שקורין עבאיי זו בלא"ה דרכה להיות השני כנפות שלמעלה עגולים :

וירא

א' בברכה של התפילין אנחנו בני הספרדים נוהגין לברך ברכה אחת על תש"י להניח תפילין, אמנם צריך לכוין בברכה גם בעבור תש"ר, וכיון דעל הרוב האדם דעתו מבולבל ושוכח לכוין בשעת ברכה על תש"ר, על כן נכון לפרש כונתו בפה, והיינו קודם שיניח התפילין יאמר ליקבה"ו וכו' הריני מוכן לקיים מצות עשה להניח תפלין בידי ובראשי כמו שצונו ה' אלהינו וקשרתם אותם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם, והריני מוכן לברך הברכה שתקנו חז"ל על מצות התפלין, והריני מכוין לברך הברכה הזאת בעבור הנחת תפילין של יד ותפילין של ראש, ויעלה לפניך ה' אוא"א כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין בהנחת התפלין ובברכה, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו'. ויברך להניח בקמ"ץ תחת הה"א ולא בפת"ח ובדגש, ואות למ"ד של תפילין דגושה שהיא משורש פלל, לשון פלילות, ולא כערוך שכתב שרשו תפל, וכמ"ש הגאון מלבי"ם ז"ל .

ב' כשיניח תפילין של יד יזכור כי השי"ת הוא הנותן לנו כח לעשות חיל, וזו היא מצות א' מעשרה זכירות, דכתיב וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ולכן מניחין ביד כהה לרמוז שיחשוב האדם יד היא ידי כהה, והכח בא לו מאת השי"ת, לפיכך נהגו לעשות בתפילין של יד ז' שורות, כי השבעה במספר הקדמיי כזה אבג"ד הו"ז עולה כ"ח. אבל בפרשה של ראש נהגו לעשות ד' שיטין, כי הארבעה במספר הקדמיי הוא עשרה, לרמוז שהוא משעבד כל העשרה שליטין שבגופו לעבודתו יתברך, דכתיב והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר, והיינו עיר זה גופו של אדם דכתיב ביה עיר קטנה ואנשים בה מעט, ועשרה שליטין הם ב' עינים וב' אזנים

ושני

ושני נחיריים ופה ושתי ידים וראש הגויה שממנו פריה ורביה, והתחלת עשרה אלו הם בראש:

ג' **מי** שלבש תש"י וקודם שלבש תש"ר נסתפק אם בירך על תש"י או לאו, יברך על תש"ר אקב"ו על מצות תפילין אע"ג שהוא ספרדי, ואין לומר שמא בירך על תש"י ונתכוון בברכה לפטור של תש"ר, וכיון דנפטר ע"י כונתו בברכה על תש"ר, איך יחזור ויברך עליו מספק והלא הוי ברכה שאינה צריכה, זה אינו, כי כיון שהוא מסתפק עכשיו ברגע זה אם בירך אם לא בירך, מוכח שדעתו היה מבולבל, וקרוב לודאי שלא כיון בברכה של תש"י לפטור את תש"ר, כיון דברגע זה הוא שכח אם בירך או לאו:

ד' **אם** בירך על תש"י על מצות תפילין יצא י"ח, והשומע עונה אמן על ברכתו אע"ג דאין ברכה זו מיוחדת לתש"י אין כאן ברכה לבטלה, וה"ז דומה למי שבירך על העץ שהכל דיצא, אע"פ שאין ברכת שהכל מיוחדת לפרי העץ:

ה) **אסור** להפסיק בין תש"י לתש"ר, וכאשר כתבתי בסה"ק בן איש חי פרשה זו אות יו"ד יע"ש, וכתב הגאון מ"ז ז"ל, דאפילו בשתיקה אסור להפסיק יותר מהצורך, ולכן קודם שיברך על תש"י יתיר האגודה של הרצועה ויפתחנה ויפשוט אותה מראשה לסופה, כי לפעמים הרצועה ישתבך סופה עם אמצעה או עם ראשה, וגם לפעמים תסתבך הרצועה בחוץ של הבית דתפילין, ויהיו נאחזים ונסבכים זב"ז באופן שצריך לשהות הרבה כדי להתירם ולהפרידם, וכ"ש וכ"ש להלובש שני זוגות יחד של רש"י ור"ת שיזדמן שיהיו נסבכים הרצועות זב"ז, וצריך שהיה גדולה להפרידם, דיזדמן כשבא להפרידם הם מסתבכים ביותר, והרי זה מפסיק יותר מכדי הצורך. לפיכך יזהר להכין הרצועה היטב קודם הברכה:

מיהו אם בין תש"י לתש"ר שמע קדיש או קדושה דקי"ל לא יענה קדיש וברכו וקדושה אלא ישתוק ויכוין לש"ץ, אין זה חשיב שהיה כשתיקה יותר מכדי הצורך, דודאי חשיב זה צורך ולית לן בה, וגם זה שאני שבא לו דבר זה פתאום בין יד לראש, משא"כ ברצועות היה לו להכין קודם הברכה ולהפרידם היטב:

וכתב הגאון מלבי"ם ז"ל דהפסקה בין תש"י לתש"ר חמיר מן קריאת שמע, דהא כאן בתפילין כתב הרמב"ם ז"ל דאפילו להשיב שלום לרבו אסור, ובק"ש מותר להשיב שלום לרבו באמצע הפרק ורק לשאול אסור, נמצא בין תש"י לתש"ר חמיר מק"ש, וכתב שם בשם הלק"ט ח"ג סי' כ"ז שיש להזהר לכתחלה אפילו מלקרוץ בעיניו:

ואיסור ההפסק בדיבור לא מבעיא בעת שמברך עליהם שגורם ברכה שאינה צריכה, אלא אפילו אם מניחם בלא ברכה, כגון שחלצם ע"מ להחזירם להרמ"א סעיף י"ב דאין צריך לברך כשמניחם, או אם מניח תפילין של ר"ת דאינו מברך עליו, או להאשכנזים דנוהגים ללבוש תפילין בחה"מ בלא ברכה, בכל זה אסור להפסיק בדיבור, דהא צריך שיהיה הויה אחת לשניהם, כ"כ הגאון מלבים ז"ל סי' כ"ה סעיף ט' ע"ש:

ובסה"ק בן איש חי בפרשה זו באות כ"ו כתבתי, המניח של ר"ת לבדו דאינו מברך וענה קדיש או קדושה בין תש"י לתש"ר, שפושט של יד וחוזר ומניחו מחדש, ואח"כ יניח של ראש בלא הפסק ע"ש, ועתה ראיתי להגאון מלבים ז"ל בלב הארץ סי' כ"ה סעיף יו"ד שכתב בכה"ג יזיז של יד ממקומו קודם שיניח של ראש כדי שיהיה הויה אחת לשתיהן ע"ש, ואני במקומי עומד שצריך לפשוט של יד לגמרי ויניחו מחדש, מיהו אם השעה דחוקה שצריך למהר, יש לסמוך על דברי הגאון מלבים הנז' לומר דסגי ליה בהזזה דוקא:

ו' **כריכות** שלשה שעושה על האצבע הנקרא אמה יעשם מעומד, ואח"ז תכף יכניס רצועות של תש"ר באבנטו ג"כ מעומד:

ז' **יזהר** להשים סופי קצוות של רצועות הראש תוך האבנט שלא יהיו משולשלים למטה כלפי קרקע, וכמ"ש הרב מצת שמורים והביאו מנחת אהרן, וכן הביא ג"כ בשם משנת חסידים:

ח' **אסור** להסיר הכיסין והרצועות והבתים מתפילין דר"ת לעשותם לרש"י, והטעם כי תפילין דר"ת גבוהה משל תפילין דרש"י, ומעלין בקודש ואין מורידין, ומטעם זה דמעלין בקודש יש ליזהר שלא יקח רצועה של ראש לעשותה של יד, וכן אין להסיר הבית מראש הרצועה להניחו בסוף הרצועה משום דמעלין בקודש ואין מורידין, ובכל זה אם התנה מעיקרא שרי וכנז' באחרונים, אמנם טוב שלא יתנה ולא יסמוך על התנאי:

ואם ירצה לעשות הכיסים והרצועות של רש"י לתפלין דר"ת שרי, דמעלה אותם. ואע"פ שהפוסקים הפשטנים אסרו בזה ואסיקו דלא יחליף של זה לזה בשום אופן, כל זה הוא לפי סברתם דסברי עושים שני זוגות מספק, אבל לפ"ד רבינו האר"י ז"ל, דאמר מר השני סברות אמת הן ושל ר"ת גבוהה יותר, אין בזה חשש כלל, כן נ"ל בס"ד:

ט' **מי** שלובש ב' זוגות דרש"י ור"ת ולובשם שניהם ביחד, יעשה ב' כיסים אחד לשני זוגות הראש ואחד לשני זוגות היד, אך יעשה כל כיס גוון בפ"ע כדי שיכירם ולא יפגע בשל ראש תחלה, ואם אין לו אלא זוג אחד יעשה הכיס רחב ויניח של יד ושל ראש זה אצל זה פנים בפנים, ובעיניו יראה בכל יום בבוקר ליקח של יד תחלה, ולא יפגע בשל ראש, אבל לא יניח של ראש למטה ושל יד למעלה ממנו משום דבחינת הראש גדולה משל יד, או יעשה לכל א' כיס בפ"ע וזה עדיף טפי:

י' **כתבתי** בסה"ק בן איש חי אות כ"ה, אחר שיניח התפילין יאמר פרשת קדש ופ' והיה כי יביאך כדי להשלים ד' פרשיות בכל יום, ואם אינו יכול לאומרם קודם תפלה יאמר אותם אחר התפלה ע"ש. ואם שכח לאומרם אחר התפלה ואחר שחלץ התפילין נזכר, נראה מהאחרונים ז"ל דאינו רשאי לומר שני פרשיות אלו בלא תפילין כי כיון דאומרם כדי להשלים ד' פרשיות שבתפילין, ואינו כקורא בתורה, הרי זה נראה כמעיד עדות שקר דהוא קורא וקשרתם לאות וכו', ואינו מניחם והוי כאלו הקריב עולה בלא מנחה, ונראה דאין להטריחו ללבוש תפילין כדי לומר ב' פרשיות אלו דעיקרם אינו בתורת חיוב, דהא יש אומרים דאין צורך לאומרם ועיין ב"ח ושאר אחרונים:

מיהו אם קורא שנים מקרא ואחד תרגום בפרשת קדש והיה כי יביאך ודאי אין חייב לקרותם בתפילין אלא יכול לקרותם בלא תפילין ולא הוי כעדות שקר, כיון שאומר דרך קריאה בתורה ולאו בשביל מצות התפילין שכתובה בהם, וכמ"ש בתשובת בנין עולם, והביאו פתחי תשובה וספר פתחי עולם סי' כ"ה ס"ק יו"ד:

י"א **אבל** ביום ראשון אסור להניח תפילין ומכאן ואילך חייב, ואחר שתנץ החמה ביום ב' מניח תפילין:

י"ב **אם** מת ביום א' ונקבר ביום אחר אסור להניח תפילין ביום הקבורה:

י"ג **ביום** שמועה קרובה אסור להניח תפלין ודינו כיום קבורה ויניח תפילין ביום ב' אחר הנץ החמה:

ביום

י"ד **ביום** שמועה רחוקה כיון דלא נתחייב באבלות אלא שעה אחת מותר בתפילין:

ט"ו **מת** לו מת ברגל או שבאה לו שמועה קרובה ברגל דאינו נוהג אז אבלות ומתחיל למנות האבלות אחר הרגל מניח תפלין ביום ראשון, ודלא כמ"ש בכנה"ג וכנז' במחב"ר. ועיין מנחת אהרן כלל ח' דף מ"א ע"ב וע"ג:

ט"ז **אע"פ** דכתבו בשם רבינו האר"י ז"ל דאין האבל מניח תפילין דר"ת, בא חכם המקובל האמיתי רבינו מהר"ש שרעבי ז"ל וכתב דצריך להניח תפילין דר"ת ג"כ, וכן עשה מעשה הוא עצמו, וכתב מה שאומרים בשם רבינו האר"י ז"ל שלא להניח, לא נמצא בכתבי מהרח"ו האמתיים, והוא ז"ל אמר טעם נכון ע"פ הסוד שראוי להניח, ואע"ג דהגאון חיד"א בברכ"י יו"ד כתב דנראה שב ואל תעשה עדיף ע"ש, כבר נהגו בזה כרבינו הרש"ש ז"ל דטעמו ונימוקו עמו:

י"ז **המניח** תפילין צריך להזהר מאד מאד מתאות אשה, ובפרט להמניח ב' זוגות רש"י ור"ת. וכתב בחס"ל סי' ל"ח אות ב' שמלא תועלת לדחות הרהורים ע"י שיחשוב הי"ג מידות מעומקא דליבא כמה פעמים, ע"ש:

י"ח **כתב** הרב מנחת אהרן דף ל"ד, כבר אמרנו שברכות המצות צריך לברך עליהם עובר לעשייתם, אבל עובר אמרו ולא עובר דעובר, ולזה יזהר במ"ש מרן ז"ל ריש סי' כ"ה שיברך על של יד אחר הנחה על הקבורת קודם ההדוק, שאז מקרי עובר ממש שעיקר המצוה הוא ההידוק כמ"ש וקשרתם, ואם יברך קודם ההנחה הו"ל עובר דעובר, ואם אחר ההידוק כבר נעשית המצוה, וכן הוסיף רמ"א להמברכים על תש"ר שיברכו אחר ההנחה על הראש קודם ההידוק מהאי טעמא גופה, עכ"ל, והכונה היא שאם לא יהיו הרצועות מהודקות סביב לראשו יפה אין זה מלבוש אלא הנחה בעלמא בלבד:

י"ט **ידקדק** שלא יהיה דבר חוצץ בין התפלין לבשר בין בתש"י בין בתש"ר, ועפר וכנה בין חיה בין מתה וכל שאר לכלוך חוצץ, ואפילו אבק עפר יזהר לנקותו דהוא בעיא בגמרא דזבחים. ואם יש עליו זיעה הרבה מחמת רבוי החום, אע"פ שאין הזיעה חוצצת עכ"ז צריך לנגבה תחלה בין ביד בין בראש, משום כבוד התפלין, ואחר שינגבנה יניח התפלין, ואם אחר שהניח התפלין הזיע לא אכפת, ועיין מנחת אהרן ז"ל כלל ח' דף ל"ה:

ובארצות החום ימלא על התפילין בצד הנוגע לבשר זיעה הרבה, וצריך ליזהר אחר שיחלוץ אותם להעביר עליהם הבגד בחוזקה עד שיתנגבו היטב, ואח"כ יקפלם ויניחם בכיס, שאם יניחם בכיס קודם ניגוב יתקלקלו, וגם אינו כבוד לתפילין:

כ' **מקום** הנחת תש"ר הוא ממקום התחלת השער עד מקום שמוחו של תינוק רופס, דהיינו שיהיה קצה התחתון במקום שער, ולא סגי להיות המעברתא בלבד במקום שער, שעיקר התפלה תהיה חוץ למקומה, דכי גמרינן ג"ש דבין עיניכם על עיקר התפלה גמרינן ולא על המעברתא, וגדולה מזו כתבו הפוסקים שגם הקשר אם מניחו למטה מצמיחת השער על הצואר לא עשה כלום, אלא צריך שיהיה למעלה בעורף, שהוא סוף הגלגולת והוא נגד הפנים עכ"ד:

כ"א **כתב** הרב ברכי יוסף ז"ל סי' כ"ה סק"ט כתבו משם הרב המקובל מהר"ר יעקב צמח, שהרב מהר"ש ויטאל ז"ל העיד שאביו מהרח"ו זצ"ל כשהיה עובר הרצועה בזרועו היה מהדק היטב וקושר היו"ד עם התפלה וממשיך הרצועה אצל הזרוע לעשות הכריכות, אבל בקבורת לא עשה שום כריכה כלל, ואמר מהרח"ו שכך נהג רבינו האר"י זצ"ל, ומהר"י צמח הוכיח כן מדברי הפוסקים ומדברי קבלה, וכך נהגנו, ועמ"ש הרשב"ץ ח"ג בתשובה סי' ק"ח עכ"ל:

כ"ב **כתבתי** בספר בן איש חי בפרשת חיי שרה אות ד', דאם נתהפכה הרצועה יתענה יום אחד ע"ש, מיהו יש מי שכתב דלא מחייב בתענית, אא"כ פשע בזה, שהרגיש בשעת הנחה שנתהפכה הרצועה ונתעצל לתקן אותה, אך אם נתהפכה הרצועה ולא הרגיש בה אלא בעת חליצת התפלין אין מחייבין אותו להתענות, וראוי לסמוך על זה לגבי ההמון להורות להם כן, ורק ירא שמים ומדקדק במעשיו לצאת ידי שמים יתענה ותבא עליו ברכה. וכל זה הוא ברצועה המקפת הראש, וכן בשל יד הסמוך לקשר היד, אבל ברצועות ש"ר המשולשלות או המקפת בשל יד על הזרוע אע"פ שראוי להזהר בהם, אין כאן חשש איסור שצריך להתענות בהפוכם אפילו לחסידים ואנשי מעשה:

כ"ג **בספה"ק** רב ברכות במערכת הת"ו כתבתי, שיעור רוחב רצועה של תפילין צריך להיות כאורך שעורה וכנז' בש"ע סי' כ"ז. וכתב מרן ז"ל בב"י דהרמב"ם ז"ל פוסל אם פיחת משיעור זה, והנה היה מעשה שהרצועה נצרמה ברחבה מלמעלה סמוך לקציצה ומחמת שהיתה רחבה הרבה, אע"פ שנצרמה, נשאר בה שיעור אורך שעורה, ואמרתי שצריך להחליפה, הן ברצועה של יד כאמור, הן ברצועה של ראש שנצרמה למעלה במקום המקיף וסובב הראש, יען כי פסולה היא זאת לדעת יש מפרשים שהביא מרן ז"ל בש"ע סי' תקפ"ו סעיף ח', דאם נסדק השופר לארכו פסול אפילו בכל שהוא, ואע"פ שנשאר שיעור תקיעה, משום דמחמת כח וחוזק התקיעה הסדק הולך ומוסיף עד שיסדק כולו, והואיל ועומד להסדק כאלו נסדק כולו דמי, ולפ"ז גם הכא ע"י שמושך הרצועה בשל יד בכל יום בקשירה וכריכה, וכן בשל ראש מהדקה הרבה סביב ראשו נוספת הצרימה עד שתצרם כולה, וכאלו מעתה נצרמה, וכאן יש לחוש בצרימה טפי משופר:

חיי שרה.

א' **כשיש** מילה בבית הכנסת נכון להזהר האדם המתפלל שם שלא יחלוץ התפילין אלא אחר המילה, וכתב בחס"ל סי' כ"ה אות י"ג שיש סוד בדבר, ע"ש:

ב' **לא** יחלוץ תפיליו בפני הס"ת אלא יחזיר פניו לצד אחר, כי זה דומה למ"ש דאסור לחלוץ תפילין בפני רבו, בד"א כשהס"ת אינו מונח תוך תיק סגור, אבל אם מונח תוך תיק סגור לית לן בה, וכן עמא דבר:

ג' **צריך** האדם למשמש בתפילין בכל שעה שנזכר מהם, וימשמש בשל יד תחלה ואח"כ בשל ראש, ויזהר מאד שלא יסיח דעתו מן התפילין, ובכל רגע צריך לכוין בהם, חוץ משעה שעוסק בתורה ובעת שמתפלל תפלת העמידה דאז הוא פטור מהסח הדעת, אך בשאר התפלה כולה מתחלה ועד סוף צריך ליזהר שלא יסיח דעתו מהם, וכמ"ש רבינו זלה"ה בשער הכונות דף ט"ו ע"א:

ודע כי אע"ג דדבר זה של הסח הדעת הוא דבר קשה מאד על האדם בדורות אלו, הנה לפחות יזהר וישתדל ויתאמץ בענין זה של הסח הדעת בתפלת היוצר, דהיינו מעת שהתחיל בברכת יוצר אור עד שיעמוד בתפלת העמידה. ויש נוהגין מעת שהתחילו יוצר אור

להניח

להניח ידם על תש"י ולמשמש בו בזא"ז בלי הפסק, כדי שלא יהי' להם הסח הדעת ממנו, ועיין בספר תורה לשמה מ"ש בזה:

וכתבתי בסה"ק מקבציאל כ"י, בענין זה של הסח הדעת בתפלין מצינו שכתבו שלא יסיח דעתו אפילו רגע, ולמדו רז"ל דבר זה בגמרא בקל וחומר מציץ, וכן הוא בכתבי רבינו האר"י ז"ל שהזהיר שלא יסיח דעתו אפילו רגע, ואע"ג שמוכרחים לומר בזה כסברת הגאון ב"ח ז"ל דמ"ש אפילו רגע הוא לכתחילה, אך עכ"ז הדבר יפלא דאיך יתכן לקיים דבר זה של רגע לכתחלה, דאע"ג דלפ"ד רבינו האר"י ז"ל לא נאמר דין זה דהסח הדעת בתפלין בתפילת העמידה, עכ"ז גם באומרו מן פרשת העקדה וקרבנות וזמירות וברכותיהם, וק"ש וברכותיה ביוצר אור חייב האדם להיות מחשב ומכוין פשט הדברים שמוציא מפיו, וכיון שהוא מחשב ומתכוין בפשט הדברים, איך לא יסיח דעתו מן התפילין, ועל כן מוכרחים אנחנו לומר דליכא איסור הסח הדעת, אלא במחשב בדברים חילונים, אבל במחשב בדברי קדושה שהם קרבנות וזמירות ויוצר אין צריך להזהר בזה הדבר שאמרו שלא יסיח דעתו אפילו רגע, אלא כל שהוא זוכר התפילין בין פסיק לפסוק ובין ענין לענין סגי ליה:

מיהו גם לשיטה זו י"ל דאינו מותר אלא רק במחשב בדברי קדושה של קרבנות וזמירות וברכות ק"ש, אבל אם מסיח דעתו מן התפלין בשביל שמחשב בדברים שבינו לבין חבירו, או בדברי מו"מ או בצרכי ביתו וכיוצא, הרי זה עביד איסור בהסח דעת זה, ועל זה הזהירו שלא יסיח דעתו אפילו רגע:

והנה גם במחשב בדברים חילונים צריך לנו לדעת כמה הוא שיעור הרגע דאסור, אם נאמר שהוא שיעור כדי דיבור שלום עליך רבי, דבר זה קשה מאד, וכ"ש אם נאמר רגע כמימריה, כמ"ש בגמרא על שיעור רגע דזעם, זה רחוק מן השכל, ואין הציבור יכולים לעמוד בזה, וכבר אמרו דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, אמנם אפשר לומר שהוא שיעור מהלך ארבע אמות, דשיעור זה איתיה בעלמא בכמה דברים וענינים:

ויש מי שהעלה מדברי הרמב"ם ז"ל על שיעור הסח הדעת דתפילין שהוא שיעור מהלך מאה אמה, יען דהרמב"ם התיר שינת עראי בתפלין ומבואר בפוסקים שיעור שינה עראי יש אומרים שהוא כדי הליך מאה אמה, ולפ"ז פחות מכדי הילוך מאה אמה אין בו איסור הסח הדעת בתפלין, ועיין להגאון שאגת אריה ז"ל מ"ש בזה, אמנם לא יעלה מזור מזה להתיר איסור הסח הדעת בפחות מכדי הילוך ק' אמה, דיש לחלק שינה שאני משום דישן אע"פ שאינו מחשב בתפלין אינו מחשב בדברים אחרים, משא"כ בהיכא דהוא ער ומחשב בדברים אחרים:

וכתבו בשם רבינו יונה ז"ל שהיה אומר, מתוך דברי רבינו משה ז"ל מצאתי ללמוד, דהיסח הדעת לא הוי אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק, אבל כשעומד ביראה ועוסק בצרכיו, אע"פ שעוסק באומנותו ואין דעתו עליהם ממש אין זה נקרא הסח הדעת, וכן כתב הרב מג"א ז"ל בסי' מ"ד סק"ב אהא דישן בתפלין שבראשו שינת עראי דלא חשיב היסח הדעת, אלא שחוק וקלות ראש, וכמ"ש הטור בשם אביו הרא"ש ז"ל. והגאון מלבים ז"ל בסי' כ"ח סק"ב כתב וז"ל, הרא"ש בפרק מי שמתו, פירש שהסח הדעת אינו אלא שחוק וקלות ראש, ולדעתו כשהוא ישן לא שייך היסח הדעת דשוכח הבלי העולם, וכדבריו כתבו תלמידי רבינו יונה ורבינו ירוחם ובתוספות ישנים בשם רבינו חננאל, וכ"כ הרשב"א בחדושיו לסוכה, ובארץ יהודה הוכחתי שכן דעת רש"י ותוספות בסוכה שם, שכתבו משום שמא יפיח ולא משום הסח הדעת וכו' ע"כ ע"ש. וכ"ל אם מחשב בענינים חילונים כשהוא אומר יוצר אור בהיותו לובש תפילין הרי זה בכלל קלות ראש הנז"ל, ואסור לכ"ע משום היסח הדעת דתפלין, ויש לדבר עוד בעזה"י:

ד' **איסור** הפחה כשלובש תפלין יש כמה גדולים דס"ל שהוא איסור דאורייתא משום בזיון מצוה, והביא דבריהם הרב פתח הדביר בסי' ל"ז, וגם הביא סברת החולקים דס"ל דרבנן, ע"ש. מיהו דע דאיסור ההפחה אינו אלא במוציא רוח שיש בו ריח רע, אך יש שאינו מוציא רוח שיש בו ריח רע כי אם רק יוצא ממנו קולות ויש בהם רוח מועט מאד שאין בו ריח כלל, אין בזה איסור הפחה. דאין זה נקרא הפחה אלא נקרא עטוש שהוא קול בלבד כמו קול שיוצא מן הגרון, ואין לזה דין הפחה, ואין כאן בזיון מצוה, וכאשר כתבתי בהלכות ק"ש דליכא איסורא בהפחה אלא רק משום שהיא רוח שיש בו ריח רע, ואם ברור לו דליכא ריח רע שרי ליה לקרות ק"ש ולהתפלל, וכל אינש מכיר את עצמו:

ה' **בעת** שיוציא התפלין מן הכיס ללבשם לא ינערם מן הכיס אלא יוציאם בידו, וכמ"ש בספר חסידים וכנז' באחרונים:

ואחר שיניחם בכיס וירצה לסתום ולקשור את פי הכיס במשיחה התלויה בו, לא יגלגל הכיס שבו התפלין על המשיחה, אלא הכיס יאחזנו בידו ויגלגל חוט המשיחה עליו, וכמ"ש בש"ע סי' תע"ז מוטב שתגלגל המטפחת סביב הס"ת, ולא יאחוז המפה בידו ויגלול הס"ת סביב דאיכא בזיון לס"ת, וה"ה הכא, ועיין מג"א סי' כ"ז ס"ק ל"א ומחצית השקל שם, וכ"כ בכף החיים סי' יו"ד אות מ"א כשכורכין החוט שבפי הכיס של הטו"ת לא יגלול הכיס סביב החוט אלא יגלול החוט סביב הכיס לכבוד הטו"ת, באופן שהיד האוחזת הכיס לא יהיה מנענע אותה אלא היד שאוחז בה החוט ינענע אותה, ובזה היה נזהר מהר"י דאגין ז"ל, והיה מוחה במי שעושה להפך. ועתה ראיתי בפתח הדביר בהשמטות דף רי"ח דהכריח כן ויישר חיליה, והוסיף לומר דלא יפה עושין הפותחין כיס התפילין שאוחזין שחוט לצד מעלה והכיס נתלית באויר ונגערת ונפתחת מאליה, דאין זה כבוד התפלין ע"כ, ודבריו חיים וקיימים עכ"ל ע"ש:

נמצא הרבנים הנז' החמירו בזה גם בכיס החיצון של טלית ותפילין, ולפ"ז משובח מאד מנהג אנשי אירופ"א שאין עושין לכיס הטלית והתפילין חוט כדי שיהיה נגלל הטלית אלא עושין לו לולאית שבזה נקשר ונסתם, וכשפותחין אותו ג"כ אין צריך לגלגל, ומנהג יפה הוא:

ואם גלל התפילין ואוחזו בידו כדי להניחו בכיס שלו ולא היה הכיס סמוך לו אלא רחוק ממנו אמתים או יותר והוא פושט ידו להביא את הכיס אין כבוד לתפלין לפשוט ידו זו שאוחזת התפילין כדי להביא הכיס אלא אלא יפשוט יד הרקנית להביא הכיס הללו:

וא"ו **אם** התפלל ערבית מבעוד יום עד שלא הניח תפילין אין לו להניחם אח"כ, אבל אם הוא לא התפלל אע"פ שהציבור התפללו מותר להניח תפילין כיון שהוא עצמו אינו עושה דברים שסותרין זא"ז, ומחמת שיש חולקין בזה יניח התפילין בלא ברכה כי ברכות אין מעכבות, ואפילו אם הוא עצמו התפלל יש לדון שיניח תפילין בלא ברכה כדי שלא יבטל מצוה מן התורה.

ז' **אם** לא הניח תפילין כל היום ונזכר בין השמשות דיש בזה פ"ס וגם תלת ספיקי והוא ספק יום ספק לילה ואת"ל לילה שמא הלכה כמ"ד לילה זמן תפילין הוא

הוא, ואת"ל הלכה כמ"ד לילה לאו זמן תפילין הוא שמא הלכה כהמרדכי ז"ל ודעמיה דס"ל דמותר להניח לכתחלה בין השמשות, מיהו יניחם בלא ברכה :

ה' **הל"מ** שיהיו הבתים מרובעים רבוע גמור, ארכן כרחבן שיהיה להם אותו אלכסון שאמרו חז"ל, כל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסון, וצריך לרבע מקום מושבם וגם הבתים בראש שיהיו כל הד' בתים דבוקות ויהיו מרובעות יחד, ובשל יד יהי' אותו הבית מרובע וגם תיתורא והתפירה יהיו מרובעות, ואפילו עשאן בתחלה מרובעות, ואח"כ נתקלקל רבוען צריך לחזור ולרבען, ואע"ג דקי"ל גבי ציצית שאם נתקו מחוטי הערב, עד שלא נשאר כשיעור מן הקרן כשר, היינו דוקא בציצית דכתיב בהם ועשו להם ציצית, משמע דלא הקפידה תורה אלא בשעה עשיה, אבל רבוע דתפלין הל"מ הוא וכל שעתא בעינן שיהיו מרובעין. והנה דבהגהות רגש"ז על הרי"ף בחולין לימד זכות על אותם שאינם מקפידין אם הקרנות של התפילין שלהם מחמת ישונם נתמעכו בראשיהם ואינם מקפידים כ"כ, עכ"ז יר"ש יזהר לתקנם שיהיו תמיד מרובעים ורק בדיעבד לא נפסלו בכה"ג :

מיהו נ"ל בס"ד דאם עור הבית עב וחזק אשר לפי הנראה בעיני האומן דאע"ג דראשי הקרנות נתמעכו והלך חדודם ראוים לתקון לתקנם ע"י שיעביר עליהם מגררת ברזל לגררם ויוכל לעשות להם חדוד בזוית שלהם ולא יתנקב העור, ואם יעביר עליהם כלי המדה ימלאם מרובעים היטב, אז אמרינן כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, ואע"ג דודאי טוב לתקנם, עכ"ז אם נתעגל לית לן בה כיון דהם ראויים להתתקן, ואפשר כי שרי ליה להשהות לכתחלה תיקון שלהם מפני כי יחוש דאחר שיתקנם אז, אחר שיעברו איזה חדשים יחזרו להתמעך, וצריך לתקן עוד מחדש ואם ירבה לתקן כמה פעמים אין העור סובל גרירה כמה פעמים וינקב ויפסל, ואפ"ה אין זו משנת חסידים אלא ראוי לתקן ואם נתקלקל הבית וניקב יעשה בית אחר ולא יחוס על מיעוט כספו כנגד יקר תפארת המצוה העליונה הזאת. ועיין בית עובד דף מ"ו ע"א אות ד' שהעתיק לשון הס"ע בזה"ל אם היו מרובעות ונתקלקל אח"כ רבוען צריך לחזור לרבען, ואם אי אפשר לרבען עוד פסולין ע"כ. ובזה מודינא דאם הבית הוא נעשה קל ורואה האומן דא"א לרבעה ע"י גרירה כי ינקב עור הבית ודאי פסולין הם וכדאמרן :

ט' **אם** לרוב הימים הבתים של תש"ר נתרחבו מחמת ישובם ובשיהדקם ימלא הרבוע מכוון כשרים וכנז' בברכי יוסף ז"ל בשם מהר"י עייאש ז"ל והלא כתרב בית עובד דף מ"ו אות ה' שגמגם בזה :

יו"ד **הל"מ** שיהיו שחורות בין הבתים בין הרצועות, ואע"ג דאם לבען שחור ואח"כ נתלבנו יש מי שאומר שאין צריך לחזור להשחירם עכ"ז צריך להזהר להשחירם בין ברצועות בין בבתים :

י"א **הבודק** צריך למדוד הריבוע קודם שישחירם כי שמא הרבוע אינו שלם ועל ידי עיבת השחור הוא נשלם דאינו כשר בכה"ג, ועיין ב"ע דף מ"ו אות וא"ו מ"ש בשם הגאון נודע ביהודה ז"ל ע"ש.

י"ב **אסור** לתלות תפילין על היתד ולא מבעיא הבתים אלא אפילו הרצועות ג"כ אסור לתלות מפני שהוא דרך בזיון, ולכן אותם שחולצין התפילין ביום ר"ח קודם מוסף ומניחין אותו על הבימה עד אחר תפלת מוסף לקפלו צריך לדקדק שיניחו אותו כולו על הבימה ולא יהיו הרצועות נתלין ומשתלשלין מן שפת הבימה כנגד הקרקע יזהר בכל כיוצא בזה :

ומ"מ באקראי בעלמא שאוחז התפילין בידו והרצועות תלויות למטה אין להקפיד, אבל אם התפילין תלויים אסור אפילו באקראי בעלמא. ויש מתירים כשלובש התפלין של ראש שהתש"ר תלוי באויר ומחזיקן ביד ברצועות ומשימן על הראש, דס"ל דהוי צורך הנחתן ושרי, אך יש אוסרים גם בזה, אלא יחזיק בידו הקליצה וקשר הדלת וישים התפילין על ראשו ורק יהיו הרצועות תלויים באויר, דזה הוא אקראי וגם צורך הנחתן ושרי :

י"ג **התפילין** כשהם בכיסן מותר לתלותן ביתד, ורק ס"ת אסור לתלותה אפילו בכיסה, ואם יש של תלוי בחבל לא יניח התפילין בתוך הסל כיון שהם גלוים ואינם מונחים בכיסן :

י"ד **בית** שיש בו תפילין אסור לשמש בו מטתו עד שיוציאן או שיעשה לפניהם מחיצה גבוה עשרה טפחים, או שיכסה אותם בשני כסויין דהיינו שיניחם כלי בתוך כלי. בד"א שאין השני מיוחד להם, או שהחיצון מיוחד להם ואין הפנימי מיוחד להם, וכ"ש אם שניהם אינם מיוחדים להם דשרי, אבל אם שניהם מיוחדים ואפילו מאה שהם מיוחדים להם חשובין ככלי אחד לפיכך אותם המניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס גדול, הרי גם כיס הגדול נקרא כליין המיוחד להם, וצריך עוד כלי ע"ג כלי :

ט"ו **אם** פירס טלית ע"ג כיס של תפילין שמונח אע"פ שאינה כרוכה תחתיו מלמטה מותר :

ט"ז **אפילו** הניחן כלי בתוך כלי אסור להניחן תחת מרגלותיו אפילו אין אשתו עמו, מפני שנוהג בהם מנהג בזיון, וכן להניחם במטה כנגד צדו דינם כתחת מרגלותיו, ואפילו תחת מראשותיו אסור כנגד ראשו אפילו בכלי תוך כלי אפילו אין אשתו עמו, אבל שלא כנגד ראשו אם אין אשתו עמו מותר ואפילו שלא בכלי כלל רק שיניחם בין כר התחתון לכר שתחת ראשו שלא כנגד ראשו, ואם אשתו עמו צריך כלי בתוך כלי, דהיינו שיניחם בתוך כלי אחד והכר שתחת ראשו הוא כלי שני, ואם אשתו עמו ואין רוצה לשמש נקרא אין אשתו עמו. ובכל זה שאמרנו גבי תפילין צריך להזהר בכל ספרי הקודש, הן שהם כתיבת יד הן שהם בדפוס. ויש נוהגין להניח תהלים תחת ראשו של תינוק השוכב בעריסה, וטועין הם, כי תחת מראשותיו כנגד ראשו אסור בכל גוונא :

י"ז **היה** יוצא מהמטה מקום שהוא גבוה ג' טפחים למעלה מראשותיו, או נמוך ג' טפחים למטה מראשותיו, מותר להניחן עליו אע"פ שאשתו עמו במטה, ובלבד שיניחם כלי תוך כלי :

י"ח **אפילו** דבר קל כגון מטפחת אסור להניח על הראש שיש בו תפלין בגנאי הוא כשים על הראש דבר אחר שאינו מלבוש ואין דרכו להיות על הראש, אבל דבר שדרכו להיות על הראש כגון כובע ומצנפת מותר אפילו אם מונח על התפילין, ומ"מ אם הוא משוי כבד ד' קבין והתפלין נדחקות צריך להסירן :

ולכן צריך ליזהר כשלובש תפלין בביתו והולך לבית הכנסת ובאו גשמים שלא יניח מטפחת על ראשו להגין מן הגשמים אלא יסיר תש"ר מעל ראשו ויכניסם בחיקו ואח"כ יניח המטפחת, ונראה דה"ה גלימא נמי לא יניח על ראשו כשהוא לובש תפלין משום דאנשים אין דרכם להניח הגלימא על ראשם, מיהו עדיין צ"ע בגלימא דיש לדון לחלק בינה לבין דין המטפחת, וכן יזהר כשהוא בבית הכנסת וקראו אותו לס"ת וצריך לילך מן ההיכל עד התיבה בחצר תחת אויר השמים וגשמים מזלפים דלא יתן מטפחת על ראשו בהילוכו :

י"ט **סודר** שהזמינו לצרור בו תפילין לעולם, ולא לפי

לפי שעה בלבד, ואח"כ צרר בו תפילין פעם אחת, אפילו צרכן בו לפי שעה בסתם, ולא ע"ד שיהא מיוחד לכך לעולם, נאסר להשתמש בו דבר חול כגון לצרור בו מעות, אא"כ התנה עליו בתחלה שיוכל לצרור בו מעות כשירצה, או שבשעה שצרר בו התפילין התנה בדעתו שצורכן בו ע"ד לפנותן לאח"ז ויחזור להיות חול כמו שהיה קודם שצרר בו. בד"א בסודר שלו, אבל אם אדם אחד צרר בסודר של חבירו, לא נאסר, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אא"כ גנב בגד ועשאו כיס, שאז קנאו בשינוי מעשה ואסרו:

כ' **אם** עשה כיס לשם תפילין, אפילו אם צרר בו ע"ד לפנותן אסור. אבל אם לא צרכן בו מעולם, אינו נאסר בהזמנה, אפילו שעשה כיס מחדש לשם תפלין:

תולדות.

א' **נטילת** ידים שחרית אין נוטלין ע"ג קרקע אלא לתוך כלי. וטוב שיהיה כלי התחתון מאוס ושבור, אבל לא יהיה נקוב, כדי שלא יצאו ממנו מי הנטילה לחוץ, ועיין פתחי עולם סי' ד' ס"ק ט"ו:

ב' **טוב** שיהיו המים שנוטל בהם מכוסים, דכתב בספר מ"ב, לשאל הגיעו קצת יחידים אם יש להקפיד על מים מגולים לענין נט"י דשחרית, והשבתי להם דאינו מהדברים הפוסלים לנט"י שחרית, ואפילו במקום דשכיחי נחשים לא אסרום חכמים אלא לשתיה בלבד, אך את זאת חזיתי ביו"ד סי' קט"ו כתב שם בבאה"ט בשם הגאון מהר"ר שעפטיל ז"ל שכתב לא ירחץ ידים שחרית במים מגולים, קל וחומר הדחת פיו, כי אם במים מכוסים כל הלילה. ע"כ. וכתב הרב המגיה בשלמי צבור דף י"ח ע"ב, כן נמי משמע מתוך דברי הרב כנה"ג שכתב בשם ס"ה וז"ל, כל ישראל ירא שמים ובעל נפש, צריך שיזמין אצל מטתו שני כלים אחד מלא מים ואחד ריקן, ויתן את המלא בריקן מכוסה ונקי, המלא ברוך והריקן ארור, ואם יהיה שבור ומאוס טוב ויפה:

ובספר חס"ל הביא מהרב כסא אליהו ז"ל ס"ק יו"ד שכתב וז"ל, מים מגולים אסור לרחוץ מהם משום סכנה, ובפרט בעה"ק ירושלים תובב"א, ופוק חזי מאן גברא רבא קא סהיד על האי מלתא הוא הרב פר"ח ז"ל ביו"ד סי' ת"ו, שכתב בפירוש דבירושלים נמצאים נחשים ועקרבים, וכתב דמים שנתגלו לא ישפכם לרה"ר, ולא יכבד בהם, ולא ירחץ בהם ידיו ורגליו, ואפילו גב היד וגב הרגל שהם חלקים, ולא ישקה מהם לא לבהמתו ולא לבהמת חבירו בין טהורה בין טמאה, אבל משקה אותם לחתול:

ושיעור המים שיאסרו אם נתגלו, כדי שיהיה הסם ניכר בהם ומזיק, אבל אם היו מרובים כדי שתאבד בהם המרה הרי אלו מותרים. וכן הדין בשאר משקים, אלו דבריו ז"ל יע"ש, ושומר נפשו ירחק עכ"ל כסא אליהו. וכן כתב בספר בתי כנסיות סי' ק"ס, דלא כשלמי צבור, ע"כ בחס"ל:

ג' **מים** של נט"י שחרית אסור ליהנות מהם, ולכן לא יתנם לפני בהמתו לשתות, ולא ישפכם בבית ע"ג רצפה, אלא ישפכם במקום מדרון בחפירה עמוקה שיש בקרקע הבית שנשפכים בה מים המזוהמים ומאוסים, או בחפירה של בית הכסא. ויזהר שישפכם ביום אחר שנטלו הוא וב"ב בשחרית, ולא ילין אותם בכלי שלהם בלילה שאחר היום, אלא קבור יקברנו ביום ההוא:

ד' **מים** הפסולים לנט"י לסעודה פסולים לנט"י שחרית, ואם נטל בהם לא יברך על הנטילה.

מיהו יש אומרים דאין זה אלא בפסולים הנזכרים בש"ע סי' ק"ס בנט"י לסעודה, אבל דין כלי וכח גברא שלא נזכר בסי' ק"ס, אלא נזכר בסי' קנ"ט, אין פוסלין בדיעבד, ומלי לברך עלייהו, אם לא אפשר לו בהכשר דין כלי וכח גברא, אבל לכתחלה צריך להזהר בכל גוונא, וכנז' באחרונים ז"ל:

ה' **מי** שנטל ידיו שחרית ואח"כ נגע במי שלא נטל ידיו, צריך לחזור וליטול ידיו, כמ"ש בחס"ל בשם לב חיים סי' ס"ה:

ו' **הנוגע** באוכלין ומשקין קודם נט"י דשחרית או נט"י של בית הכסא, הרי זה מטמא אותם האוכלים ומשקים, וה"ה אם הכניס אותם לבית הכסא, ולכן אין ליטול ידיו במים שהכניסם לבית הכסא, שכבר נטמאו, ודלא כדברי שלמי צבור. ואותם הנעורים בתוך הלילה ושואפין עפר הטב"אקו, לא מבעיא דהוי יד לחוטם, עוד בה דמטמאים הטב"אקו הנשאר בתיבה, לכן צריך שיטול ידיו תחלה ואח"כ ישאוב:

ואם עבר ונגע באוכלין ומשקין, הנה המשקין ילכו לאבוד והאוכלים ידחם ויערה עליהם מים ג"פ, ופירות שהם קשים יטול מהם כדי קליפה, וזה יוכל לעשות בכל דבר מאכל אם ירצה. והיינו דוקא בישראל, אבל גוי אינו מטמא, דאין הטומאה שורה אלא במקום שהקדושה יוצאה משם, וכנז' בחס"ל שהביא זה מן לב חיים ז"ל סי' ס"ו וס"ז וס"ח, ע"ש:

ז' **כתב** בפתחי עולם סי' ד' ס"ק י"ג בשם סדה"י, לא יגע בידו בלחלוחית המים שע"פ הכלי שנטמאת בנגיעת היד שאינה נטולה ע"ש, והרב זכור לאברהם ז"ל מע' הנו"ן כתב הירא את דבר ה' כשאין לו מי שישמשנו ישפוך תחלה ג"פ רצופים על כל אחת ושוב ישפוך עוד ב"פ על כל יד ויד בסרוגין, ובזה ימלט מכל הספיקות ע"ש. וכתב הרב מנחת אהרן ז"ל בכלל א' ס"ק י"א על דברי זכ"ל הנז', וז"ל לא זכיתי להבין איך בדרך זה נמלט מכל הספיקות, דכיון דאנו חוששים למגע אזני הכלי, והמים יטמאו את הידים, מה תועלת ליטול ג"פ רצופים, סוף סוף הרוח רעה לא יצא, כיון שלא נטל בסרוגין, ואח"כ כשיטול ב"פ לחוד דרך סרוגין מה תועלת יש בזה, דכיון שלא נטל ג"פ הרי ידיו טמאים כמקודם הנטילה, והו"ל לתקן ג"פ בסרוגין, אלא ודאי שהמים שבאזני הכלי אינם מטמאים את הידים עכ"ל. ויפה כתב, דבאמת אין תקנה זו מועלת להנצל מן רוח רעה אם ישנה במים שבאוזן הכלי, ולא יועיל לתקן דבר זה אא"כ יטול ידיו מאדם שהיה ניעור בלילה ולא שרתה רוח רעה על ידו או מן גוי שאינו שורה רוח רעה על ידיו, או שיעשו כלי שפיו רחב ויש לו מסביב חמש או שש אזנים מובדלים ומרוחקים זמ"ז, ובכל פעם יאחז באוזן אחת שאין בה לחלוחית. ובאמת כל אלו המלאות קשות הן ואפילו מיעוט ציבור אין יכולים לעמוד בה:

והנה מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף א' ע"ד מוכח להדיא דאין חוששין במגע היד בלחלוחית המים שבאוזן הכלי משום רוח רעה, שכתב וז"ל, ועתה נבאר סדר נט"י של שחרית, הנה בתחלה יטול הכלי של המים בידו הימנית ונותנו בידו השמאלית, ואח"כ שופך מים מידו השמאלית על ידו הימנית, ואח"כ ישפיך מים מידו הימנית על ידו השמאלית, הרי פעם אחת. וחוזר כסדר הזה פעם ב' וג' באופן שתרחוץ כל יד ויד ג' פעמים, ולא תחלם יחד ג"פ כל יד, אלא פעם אחת ביד זו ופעם אחת ביד הב' בסרוגין, כי ע"י כך רוח הטומאה הנקרא שיבת"א בת מלך היא ומקפדת ודולגת וקופצת עד שנעתקת לגמרי משם, ואם לאו אינה

נעתקת

נעתקת, וכן נמצא בזוהר בכ"י עכ"ל. נמצא דרבינו האר"י ז"ל הוא מדבר באדם שהוא בעצמו נוטל ידיו, וגם באוזן שאחז בה בנטילה האחת אוחז בה בנטילה האחרת ולא בעי אלא רק ג"פ בסרוגין, ואינו שופך אלא רק ג"פ לכל יד ויד, וכיון דרבינו האר"י ז"ל לא חיים למגע היד בלחלוחית אוזן הכלי משום רוח רעה, ואמר שכן נמצא בזוהר בכ"י, הא ודאי דאין לנו לחוש לזה, אפילו אם כל הרבנים הפשטנים חוששין לכך, וכ"ש שלא נמצאת חששה זו אלא רק בסדה"י, והסברא מחייבת כן, יען כי דבר זה מקורו הוא סוד, ואם מאריה דתלמודא של הסוד לא חש לזה ודאי אליו שומעין :

ואנא עבדא אמרתי טעם נכון בס"ד, דלא למיחש באוזן הכלי משום רו"ר, דמסתברא אין קופץ ונעקר אפילו חלק מעט מן רוח רעה שעל הידים לשרות על לחלוחית מים אשר על אוזן הכלי כיון דאין שם מים בעין, ועוד כי זו הרוח רעה הנקראת שיבת"א בת מלך היא, ואין הלחלוחית חשובין בעיניה כלום, כדי שיעקר חלק ממנה אשר על הידים וישב ויחנה על הלחלוחית לבד, דבעלת גאוה היא. דלכן אינה נעקרת לגמרי מן הידים אלא רק בסרוגין מטעם זה שהולכת כאגג מעדנות, ובמה נחשב בעיניה זו הלחלוחית הקלה לשבת עליה, ועל כן לא חיישי לזה הזוהר ורבינו האר"י ז"ל :

ומ"ש הרב מג"א ז"ל בסי' קס"ב דאם נטל הכלי בידו הלחה נטמא אוזן הכלי מהמים ואם חזר ואחזו בידו נטמאת ידו, אין זה נוגע לנ"ד, כי דין טומאה שתקנו חז"ל נטילה בעבורה לחוד, ודין רוח רעה לחוד, דענין של רוח רעה הוא ענין סגליי ולא דמי הא להא, וכן מפורש באחרונים ז"ל דענין רוח רעה לחוד ודין טומאה דסי' קס"ב לחוד ואין לדמותם זל"ז :

הנה כי כן לענין הלכה אין לנו אלא כפי מה שנראה להדיא מדברי רבינו האר"י ז"ל דלא חיישינן ללחלוחית המים שבאוזן הכלי משום רוח רעה ואין להקפיד אלא לעשות הנטילה ג"פ בסירוגין, מיהו דרכינו לשפוך הראשונה ג"פ או ב"פ רצופין על היד מפני כי בהיות בשר היד יבש אין המים של שפיכה הראשונה עוברין על כל בשר היד, אבל אם ישפוך ב"פ או ג"פ עליה תחלה ויעברו המים על כולה :

ח' **שלשה** פעמים אלו דסירוגין דאמרינן בנט"י דשחרית, בכל פעם מאלו השלשה פעמים נעתקת חלק, א' מן רוח רעה אשר על הידים ושורה על המים, ואחר שישלים השלשה פעמים נעתק כל הרוח רעה כולו מן הידים ולא ישאר כלום, ואם נטל פעם אחת נעתק חלק מן רוח רעה על אותם המים של אותו הפעם, ואם נטל ג"פ ובכל פעם שפך מים של הנטילה בכלי בפ"ע, הנה כל המים אשר בשלש הכלים הם טמאים מן רוח רעה והידים נטהרו לגמרי ונעשו נקיים שלא נשאר בהם רוח רעה כלל, וכן מוכח מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שהעתקתי לעיל שאמר ודולגת וקופלת עד שנעתקה לגמרי :

ט' **כתב** מנחת אהרן ז"ל כלל א' אות ח' אם שכשך ידו תוך אמבטי גדולה של מים כבר פירש מרן ז"ל דלא עלתה לו נטילה, שהרי תכף נטמאו המים וחוזרין ומטמאין את ידו, ואע"ג דנסתפק מרן ז"ל בשכשך במי נהר כיון דקמא קמא אזיל להו, אי נמי במקוה שיש בו ארבעים סאה דלא שייך לומר מים טמאים, מ"מ הט אוזנך אל דברי הט"ז ז"ל שכתב דמשמעות לשון הזוהר נראה להדיה שאין זו נטילה לגבי רוח רעה, דכיון דקפידה בנטילת ג"פ א"כ כל המשנה וכו' ובמקום נטילה אינה מתרלית בטבילה והו"ל כאלו לא נטל עכ"ל, ולפ"ד אם הטביל ידיו במקוה של ארבעים סאה, המים של המקוה טהורים וידיו טמאות דלא נעקרה רוח רעה מהם ואמינא טעמא דמסתבר לזה מפני דרוח רעה לא תעקר אא"כ תמצא דבר אחר לשרות עליו, וכאן במקוה כיון דאינה יכולה לשרות עליו משום שהוא שלם בארבעים סאה לכך לא תיעקר מן הידים כיון דאינה מוצאה מקום לחול בו, אבל אמבטי שתוכל לשרות בו אם הטביל ידיו בו המים טמאים מחמת חלק רוח רעה היוצא מן הידים וידיו טמאות דעדיין לא נעקרת כולה לגמרי מן הידים כיון דלא עבדי לה נטילה בסרוגין :

יו"ד **כתב** במנחת אהרן ז"ל כלל ב' אות א' קודם נט"י לא יגע במלבושיו כמו שהזהיר בסדה"י, והדין עמו, כדי שלא ישרה רוח רעה בבגדיו בנגעו בהם קודם שנטל ידיו עכ"ל. והנה אנו רואין דאין העולם נזהרין בזה, ובאמת קשה להזהר בכך, ונראה לי בס"ד דאין לחוש לזה יען כי רוח רעה לא תשרה על כלים של עץ או ברזל ונחשת ולא על כלים שהם מצמר ופשתן וכיוצא, ואינה קופלת ממקומה שהוא בידים אלא רק על מאכל שהיא היתה בידים שהם בשר, לכך תשרה על כל מין מאכל שהוא כמו בשר, וכן שורה על כל מיני משקין שהמשקין והמאכל ענין אחד הם, וכמ"ש אכלו רעים שתו ושכרו דודים, ואחז"ל השתיה נכללת באכילה אבל אינה נעתקת ושורה על כלים ובגדים דאינם מעין המקום שהיתה חונה עליו. ואם אין אתה אומר כן תקשי לך איך נוטל הכלי שיש בו מים לערות על ידו והלא כיון שנגעה ידו בכלי שרתה רוח רעה על הכלי וממילא נטמאים המים שבתוכו, ואיך עושה בהם טהרה לידיו בנטילה, אלא ודאי לא תשרה רוח רעה על הכלים או על בגדים. וכן מצינו שאמרו דאסור להניח ידו על עיניו קודם נטילה ואם רוצה לחכך יחכך ע"י הבגד ומאי אהני אלא ודאי אין רוח רעה שורה על הבגד. ועוד קשיא לן על אזהרה זו שמזהיר הרב שלא יגע במלבושיו והלא בע"כ צריך ליגע בבגד ובמכסה במטתו ולפ"ד רוח רעה שורה עליהם וצריכין רחיצה בכוס אלא ודאי אינה שורה על כלים ובגדים, ולכך אין העולם נזהרין בזה :

והא דאמרו יד לנגינת תקלץ אין ראיה מזה לומר דשורה על הכלים, כי ענין רוח רעה הוא ענין סגליי, וקים להו לרבנן כי שורה על השכר אע"פ שמונח בכלי והוא נוגע בכלי. אי נמי זה הוא כמ"ש מרן ז"ל דלאו לענין רוח רעה נקיט זה אלא ללמד שמשמוש היד בשכר מפסידו והוא דבר טבעי, ואיידי דנקיט מילי דמזקין הנעשים בידים נקיט גם נזק זה של משמוש היד שהוא טבעי, ועוד יש לחלק בזה באופן דנראה דאין רוח רעה שורה על בגדים וכלים :

י"א **אע"ג** דהגאון יעב"ץ ז"ל סבר מה שהזהירו חז"ל על עינים ואזנים וכיוצא קודם נטילה הוא רק במניח ידו תוך העין ואוזן וחוטם, אבל להניח על גביהן בחוץ אין מקום מורא ופחד, כבר בא חכם הוא הגאון חיד"א ז"ל ודחה דבריו מלשון הזוהר שאמר בפירוש לא יעביר ידוי ע"ג עינוי, וכן הוכיח מהרמ"ע ומעדני מלך ומספר הפרדס כ"י לתלמיד תלמידו של הרשב"א דפנים ובחוץ שוין הם באיסור זה יע"ש :

ויצא.

א' **הנכנס** לבית הכסא ועשה צרכיו הן גדולים הן קטנים צריך לברך כשיצא ברכת אשר יצר שתקנו אותה אנשי כנה"ג ורבו סודותיה, והיא יש בה כמנין אדם. וגם הנשים חייבין לברך ברכה זו וילמדו אותה בע"פ היטב היטב, כדי שלא ידלגו בה אפילו

אפילו תיבה אחת:

ב׳ אסור לעסוק בשום עסק, אפילו כל דהוא כשהוא מברך, ויש הרבה בני אדם אשר בהיותם מנגבים ידם במטפחת מברכים ברכה זו, או מברכים כשהולכים אנה ואנה, ונמצא מברכים את השי"ת דרך עראי וגם ממילא תהיה הברכה בלי כונת הלב, וצריכין להזהר בזה בכל ברכה וברכה שלא תהיה כזאת בישראל ובעוה"ר נכשלים בברכה זו יותר:

ג׳ כל אדם איש או אשה צריך שיבין פשוטן של דברים האמורים בברכה זו, ונזכר בה כמה ביאורים ופירושים, ברם אתה הקורא הישר עשה אזניך כאפרכסת ושמע הדברים אשר אשים לפניך כי אלו הם העיקר בכונת הברכה הזאת:

והענין הוא כי אנחנו מברכים ונותנים הודה להשי"ת על בריאתנו שברא ויצר אותנו, ושם לנו קיום בטבעינו על ידי המאכל והמשתה, וברא בנו כח הזן הכולל חמשה כוחות, וכנז׳ בספר הברית ז"ל, מאמר ט"ז פרק ב׳, ואלו הם החמשה כוחות, הא׳ הוא כח המושך והוא הכח שיחשוק למשוך המזון והמאכל והמשקה לגופו, וזה בא מכח יסוד העפר שבאדם שטבעו לקבל מכל היסודות שלמעלה ממנו. והב׳ הוא כח המחזיק, ר"ל מה שהאצטומכא סובלת המאכל וסוגרת על הנקב אשר בתחתיתה עד גמר העיכול. והג׳ כח המעכל הוא הכח אשר יכנה על שרף אחד חריף וחם במאד הנמצא באצטומכא של האדם המבשל והמעכל את המאכל, וגדול חום האיצטומכא יותר מחום אש להבה, וזה לך ~~האות~~ בכי יותן זהב באש לוהט לא יפחות מכמותו כלל, ואם יבלע אדם זהב ויתעכב באיצטומכא זמן מה יפחות ממשקלו שיעור יפה. וכח המחזיק עם כח המעכל שניהם יחד באו מכח יסוד האש שבאדם שטבעו להחזיק בדבר הראוי לו עד שמעכלו. והד׳ כח המברר הוא הכח הבורר הטיב והיפה שבמאכל הראוי להתהפך בו ללימה זכה ובשר ודם ועצמות ושאר חלקי גופו, ומפרים ומבדיל את הפסולת תמיד למקום אחר עד בא כח הדוחה וידחה אותו חוץ לגוף, והנה זה בא מן יסוד הרוח שבאדם שדרכו לברר החלקים הדקים מהחלקים העבים והכבדים:

והחמשי כח הדוחה הוא הכח מה שבעת הצורך נפתח הנקב שבתחתית האצטומכא וידחה הפסולת אל הדקין, ומשם דוחה אותה חוץ לגוף, ולא פסולת האכילה בלבד הוא דוחה אלא הוא דוחה תמיד כל חלקים הרעים מגוף האדם, שגם אם יזדמן מותרות ליחה אשר לא טובה כשאר חלקי הגוף יתחכם בטבעו לדחות אותם מן הגוף תחלה כמו הליחות היוצאין דרך הגרון והפה, וכן מותרות ליחות המוח הנדחה דרך האף או הבחין היוצא דרך נקבי עור הראש והגוף, ואם אי אפשר להוציאו תחלה יתחכם לדחותו אל מקום אשר ימעט בו הסכנה. וזה הכח בא מיסוד המים שבאדם שבטבעו של המים לדחות כל פסולת ולנקות כל דבר:

הרי לך ביאור החמשה כוחות שבאדם בקיצור. יתברך יוצר האדם בחכמה וישתבח כי הפליא לעשות בטבע כחותיו של האדם, וכאשר האדם ישכיל להבין ולהשכיל בעליותיו וחדריו הפנימים והאברים הנסתרים שהם הקיבה והטחול והכבד והמרה והכליות והשלחופית ובני מעים וכיוצא, יתפלא בדרכי הא׳ יתברך ועזוז נוראותיו וחכמתו הגדולה ביצירה הנפלאה הזאת, הנה המאכל בא ואיה המשקה הולך בחדרי בטן ואיך פעולת המאכל ומשקה תהיה באכול להחיות בהם נפש אדם, והנה הולכים המותרות וכיצד נפרשים ונבררים חלקים הרעים מן הטובים. על הכל ישתבח ויתעלה הא׳ יתברך הרופא כל בשר ומפליא לעשות:

ולכן אחר עשיית צרכיו של אדם שהוא גמר הפעולות של החמשה כחות שהם המושך והמחזיק והמעכל והמברר והדוחה הנז"ל, אז מחויב האדם לתת הודאה ושבח להבורא יתברך אשר יצר את האדם בחכמה הנפלאה הזאת וברא בו נקבים נקבים, כלומר נקב הפה להכנים בו המאכל והמשקה, ועוד כמה נקבים יש באברים הפנימים כי הרבה מהם יש להם פיות לקבל זה מזה, דהיינו הכיס של המרה יש לו שני פיות, האחד שעל ידו היא יונקת ליחה מן הכבד, והב׳ שעל ידו משלכת ליחה אל המעי וכן הקיבה הנקראת אצטומכא יש לה ב׳ פיות, אחד בצידה השמאלי מחובר אל הושט, שעל ידו בא המאכל לתוכה, כי הושט מתחיל בצואר אצל הלשון והולך תחת הקנה עד חדרי בטן אל הקיבה, ופה הב׳ הוא בצדה הימני דבוק ומחובר עם המעי להוציא המאכל אליו, ועוד יש נקבים תחתונים והוא סוף המעי הנקרא כרכשתא הדבוק בפי הטבעת, וכן נקבי השתן להוציא המותרות ולז"א נקבים נקבים. ועוד כולל בזה שאר נקבים שבגוף במדור העליון של האדם שהם נקבי האוזן והחוטם שגם אלו הם צריכים לקיום האדם:

ואמר עוד חלולים חלולים הם הכרס והדקין והאצטומכא וכיוצא שהם חלולים ללכת בהם המאכל והמשקה ולהחזיקם בהם ולבשל אותם עד שיתעכלו כדי לדחות את המותרות:

ואומר עוד שאם יסתם אחד מהם או יפתח אחד מהם א"א להתקיים אפילו שעה אחת, דהיינו שכל הנקבים האלה עשה השי"ת ערכם וגדלם כפי צורך הראוי להם כענין פתיחה וסגירה פעם כך ופעם כך, כפי מה שצריך להם דבר בעתו, דרך משל פיות של התיבה הנקראת אצטומכא, הנה לפעמים צריכין להכווץ ולהסגר, ולפעמים צריכים להתפשט ולהתפתח, ואם בעת שצריכין להכווץ ולהסגר יסגרו ויסתמו יותר מכדי הצורך להם א"א להתקיים האדם, וכן אם בעת שצריכים להתפשט ולהפתח יפתחו יותר מכדי הצורך הראוי להם א"א להתקיים האדם, וכן תמצא בענין מי השתן כי המים מתבשלים ויורדים ע"י אברים הפנימים מאחד לאחד עד שמגיעים אל השלחופית, והיא מונחת בתחתיות בטן האדם למעלה מעט ממעי הכרכשתא, ויש לה שתי עורות זו ע"ג זו, והיא תלויה, כמו כוד הפוכה שצוארה למטה, וכדי שלא יזוב ויצא מי השתן קודם זמן הראוי לו לצאת, ברא השי"ת דבר אחד סביב צואר הפה של השלפוחית הנז׳ אשר על ידו יכולה להכווץ ולהסגר, ולא יצא המים ממנה בלא עתם, כמו החוט הנתון בשפת הכיס, אך בהגיע העת והעונה הראויה ליציאת מי השתן, אז כובד מי השתן פותחים הסגר צואר ופה השלחופית ויצאו מי השתן והמה יורדים ובאים דרך מעבר השתן מן השלחופית עד נגד שער המים הוא כי האמה ויצאו החוצה, וכאשר יצאו מצואר השלחופית הן תכף חוזר ומכווץ צואר השלחופית על ידי אותו דבר שברא השי"ת סביב צוארה, כחוט הנתון סביב הכיס שנמתח ונסגר הכיס. והנה אם זה הצואר והפה של השלחופית נפתח יותר מכדי צרכו, בעת שצריך להפתח או נסגר יותר מכדי צרכו, בעת שצריך להסגר, אין האדם מתקיים בזה יען שאם נפתח יותר מכדי הצורך שוב לא יסגר עוד, ואם יסגר יותר מכדי הצורך שוב לא יפתח עוד, ואיך יתקיים האדם. אכן עשה השי"ת הכל בחכמה נפלאה לפתוח הנקבים בזמן שצריך להפתח פתיחה מכוונת כפי הצורך, וכן לסגרם בזמן שצריך להסגר סגירה מכוונת כפי הצורך לפי מזג האדם וטבעו וכחו ומדתו,

הגדול

הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, וכן יש עוד ענינים באדם כיוצא בזה, יתברך יוצר האדם כי הכל בחכמה עשה גדולים המה מעשה אלקינו:

ולפיכך אנחנו חותמים הברכה ואומרים בא"י רופא כל בשר ומפליא לעשות, כי האדם עשיית צרכיו היא רפואה גדולה אליו, ואם לא הי' בורא בו כח הדוחה לדחות המותרות בזמן הראוי, הי' מתעפש בו המאכל והמשקה וימות ב"מ. נמצא יציאתו בכח הדוחה היא רפואה לאדם, וברפואה זו הש"ת מפליא לעשות, יען שיש לו כח הדוחה לדחות דבר שצריך לו להוציאו ולא ידחה להוציא גם מה שאין צריך להוציאו, ואם יש לך נוד מלא רוח ותפתח הפה שלו להוציא הרוח מוכרח שיצא כל הרוח, ומה גם אם תדחהו בכח חזק, והאדם הוא נוד מלא רוח ונפתחים נקביו להוציא המותרות, ויבא כח הדוחה בחוזק ומוציא ממנו רוחות ומותרות, ועכ"ז אינו יוצא ממנו כי אם הפסולת והמותרות שאינם צריכים עוד להיות בקרבו:

נמצא הוא יתברך רופא כל בשר בכח הדוחה ובפתיחת הנקבים, אך מפליא לעשות ברפואה זו שתמצא שני הפכיים בנושא אחד. הרי מבואר לפניך כונת הברכה הזאת כפי הענין שאנחנו מברכים בעבורו בין לגדולים בין לקטנים. וראוי שכל אדם ישנה וישלש לעיין בדברים אלו עד שיהיו חקוקים בלבבו, שבזה יהיה מבין פשט הדברים, כי הנסתרות הם לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. וראוי לאדם כי אחר שיבין בדברים אלו ילמד אותם לבניו וב"ב וטוב לו ולהם:

ד' **חסידים** הראשונים כשהיו נכנסים לבית הכסא היו אומרים קודם כניסתם התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון, שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא, שכן דרכן של בני אדם. וכתב מרן ז"ל בש"ע ועכשיו לא נהגו לאומרו ומפורש הטעם בבית יוסף בשם אבודרהם מפני שאין בדורות אלו חסידים מפורסמים כל כך, ואם היה אחד אומר כן מחזי כיוהרא, ולכן אין אומרים אותו כלל. והגאון יעבץ ז"ל כתב בסידורו דהשם דרכיו ודעותיו רשאי לאומרו, וכוון הדבר, וכן דעת האר"י ז"ל. והיינו דוקא בהברא דשכיחי מזיקין משא"כ בעיר. והרב ברכ"י הביא דברי חד מן קמיא בתשובה כ"י שחולק ע"ד מרן שהסכים לדברי אבודרהם. וכתב הרב מנחת אהרן ז"ל אע"פ שהגאון חיד"א בברכ"י אסר הנה חזר בו בספר מורה באצבע והתיר, ושם כתב טענה שטען הרב בתשובה כ"י שהביאו ברכ"י ממה שמצינו לרז"ל שאמרו בערב שבת לעת ערב ב' מה"ש מלווין את האדם מבית הכנסת לביתו, ולכך יסדר שלחנו וכו', ולפ"ד הרד"א ז"ל לא יסדר האדם בזמן הזה שלחנו ומטתו מחמת מלאכים המלוים וכו', וכתב הרב הנז' במ"א כ"ב דדברי הרב בתשובה כ"י צדקו מזהב ומפז רב, דהרי עינינו הרואות לעם ב"י שכולם שוים לטובה מאמינים בני מאמינים שמה"ש מלווים לאדם בליל שבת לביתו, ולפיכך בבואם משמיעים קול בשירה וזמרה למה"ש, ואומרים להם שלום עליכם מה"ש וכו' בואכם לשלום, וכופלין כן ג"פ, ודבר זה אמאי לא בטלוהו בדורות אלו וכו', וכ"ש שהאדם כשהולך לבית הכסא אינו משמיע קולו לאחרים, ובליל ש"ק אומר אותו אפילו ברבים ולא נמצא מי שמיחה בזה, ומה נשתנה התכבדו מכובדים, או היה ראוי לבטל שניהם או לקיים שניהם עכ"ד. והנה עבדא אמינא זו הטענה שטענו הרבנים הנז' אינה טענה כלל, דהתם בליל שבת דמה"ש מלווין את האדם מבית הכנסת לביתו לאו בשביל כבודו דאיש אלא בשביל כבוד הקידוש של שבת הם באים, כדרך שאמרו רז"ל דאיהו זכור לטוב יבא בכל מצות המילה, ולכך מכינים לו כסא אצל המילה, ואומר המוהל קודם שמל זה הכסא של אליהו הנביא מלאך הברית זכור לטוב, ובודאי התם אינו בא בשביל כבוד אבי הבן או המוהל אלא בשביל כבוד המצוה של המילה, וכן כאן אין מה"ש באים עמו ללוותו לביתו בשביל כבודו אלא בשביל מצות הקידוש שבא לעשות בביתו הם באים, ואחר הקידוש הם יוצאים, משא"כ בענין התכבדו מכובדים המה"ש מלווים אותו לשמרו ובעבורו הם באים, ובודאי אם בזה"ז יאמר האדם כן לחשוב עצמו כחסידים הראשונים שמתקיים בהם הפ' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך מחזי כיוהרא, ואפשר לומר דמ"ש הרב ברכ"י ז"ל יש לחלק בין זו ובין איך דמייתי זהו החילוק שעלה בדעתו:

מיהו נ"ל בס"ד אם ירצה האדם לומר התכבדו מכובדים ביום כיפור שהוא יום סליחה ועצומו של יום מכפר וגם דאפילו השטן מודה שישראל נחשבים יום זה כמלאכי השרת ועושים מעשה על זה דהולכים יחפים מהאי טעמא וכנז' בפוסקים באיזה דברים שמדמין עצמם כמה"ש, יוכל האדם לומר התכבדו מכובדים, ועכ"ז יאמר בלחישה, כן נ"ל בס"ד:

ה' **אע"ג** דאמרו בזוה"ק אית רוחא חדא בבית הכסא וכו' אין רוח רעה זו דבית הכסא כוחה חזק כרוח רעה דשינת הלילה, ולכך הקילו בה דאין צריך כלי ועוד בשאר דברים, וכנז' במנחת אהרן דף י"ג ע"א:

וישלח

א' **בענין** תיקון רחל כתבתי בסה"ק בן איש חיל בפרשה זו אות ט', מה שצריך האדם לכוין כונות פשוטות הנזכרים בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות, ומה שצריך לבכות ולהצטער על שריפת התורה ועל שנמסרו סודות התורה לחיצונים שזה נקרא גלות השכינה, וגם לבכות ולהצטער על חרבן בהמ"ק במזמור על נהרות בבל, ולבכות ולהצטער על הריגת הצדיקים באמירת מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך. ועל זה נשאלתי בסה"ק רב פעלים חלק ראשון סי' ג' מאיש אחד באומרו, בכל זמן שאומר תיקון רחל אינו מתעורר בבכיה, ואין מתעורר בקרבו צער על כל הנז"ל בקריאתו הנז"ל, ולא יעלה בלבו כונה מכל כונות הנז"ל, אלא הוא קורא כקורא מזמורי תהלים ופסוקי נביאים, ויגע להעלות בקרבו התעוררות על כל הנז"ל ואינו עולה בידו בשום פעם, ולא עוד אלא כשהוא קורא תיקון חצות יעלו בלבו מחשבות ואינו שם לב על מה שמוציא מפיו, ולפי דעתו כיון דאינו עושה וקורא כפי הנז"ל טוב שלא יקרא תיקון רחל. כי בשלמא תפלה שהוא מחויב בה הוא מוכרח להתפלל ואע"פ שאינו מכוין, אך אמירה זו של תיקון רחל אין על האדם חובה ולכן כיון שאינו עושה כראוי ע"פ הכונה שתיקנו הראשונים טוב שלא יאמר כלל. והשבתי לו, ודאי צריך להכריח עצמו לאומרו ע"פ הכונות הנז"ל, ואם טרח בעצמו ולא עלתה הכונה בידו עכ"ז לא ימנע עצמו מאומרו.

וראיתי טוב ונכון להעתיק כאן השאלות של השואל והתשובות שהשבתי לו כמו שהן, שבהם ישכיל הקורא ויתבונן על כמה דברים העומדים ברומו של עולם שצריך לאדם לידע אותם, וזה הוא העתק של השאלה והתשובה הנז'.

שאלה. נשאלתי מאיש מבין וז"ל, שאל ממני איש פשוט ויודע ספר מעט, כי שלי"ת למדתי דברי רז"ל מדרש ואגדה וקצת גמרא, אך בלימוד הנסתר לא נכנסתי, ורק אני קורא בספר הזוהר והתיקונים כאשר קוראין

קוראין המון ישראל. והנה בעתה באתי לשאול מאדוני קצת שאלות אשר אני נבוך בהם, ואל נא תשיבני ריקם, ובטחתי שבודאי תשיב לי תשובה להשקיט רעיונותי, ולשכך דעתי בהם. והנה בראשית מאמר אפרש שיחתי כי אנכי איש יהודי מאמין בכל דברי חז"ל, הן אמת ודבריהם אמת, וכ"ש וכ"ש בתורה שכתב משה אמת ותורתו אמת, ורק אנכי רוצה להתבונן במה שהרשונו חז"ל להתבונן, והנני מציג לפני אדוני קצת שאלות אשר יעצוני כליותי לדעת אותם:

השאלה הא' הנה מצינו קודם עשיית כל מצוה ותפלה תקנו לומר ליקבה"ו וכו', ויבאר לנו אדוני בקצרה משמעות שכינתיה. ומה צריכין אנו לכוין בדעתינו כשאנו אומרים קודשא בריך הוא ושכינתיה. גם עוד נמצא בסדר כמה בקשות מתפללים ומתחננים על השכינה, ורצינו לדעת משמעות השכינה שאנחנו מזכירים בפינו בתחינות, וגם בדברי רז"ל נמצא כמה מאמרים על השכינה, ובפרט בזוהר ותיקונים יש דברים הרבה, ואנחנו לומדים הדברים האלה, ואין אנחנו יודעים מה אנחנו מדברים:

והשאלה הב', יבאר לנו מה ענין זווג שיש למעלה, גם מה ענין תוארים של זכר ונקבה האמורים בעליונים:

והשאלה הג', יבאר לנו ענין תיקון חצות שנקרא תיקון רחל ותיקון לאה, על מי צריכין אנו לכוין בזה, ולמי אנו קוראין בשמות אלו:

והשאלה הד', מאחר שאין אנחנו יודעין סוד הדברים למה אומרים תיקון חצות ועל מה נתקן, וגם אין הקורא אומרו כהלכתו בבכיה ולער וכונה כאשר יסד רבינו האר"י ז"ל, ורק דברים מוציא מפיו ולבו מלא מחשבות וטרוד בעניינים אחרים, ומעת שיתחיל בו עד סיומו לא יעלה אפילו חמשה דקים, וקורא אותו כקורא בנביאים וכתובים ולא ידע מאי קאמר, א"כ מאי נ"מ בקריאתו, ויותר טוב שלא יקרא. ובשלמא תפלה ושאר מצות דבע"כ צריך להתפלל ולעשות המצות יעשה אפילו בלא כונה, דהם עליו בחיוב, אבל תיקון חצות אינו חיוב כמו תפלה ונתקן לאמרו בצער ובכיה, ואם אומרו בלא כונה ובלא צער ובכיה מאי אהני בהוציאו מפיו דברים בלבד, וכן יש עוד כמה בקשות כמו יהא רעוא וכיוצא, שאין הקורא יודע מה מוציא מפיו מה תועלת יש באמירתם. ועל הכל יבא דברו הטוב ושכמ"ה:

תשובה. הנה דע כי אלוק העליון אשר האציל וברא ויצר ועשה הכל, הוא אין לו סוף, ועליו נאמר בפתיחת אליהו זכור לטוב רבון עלמין אנת הוא חד ולא בחושבן אנת הוא עילאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין לית מחשבה תפיסה בך כלל. וכן אמרו בז"ח דף כ"ח כל מחשבתין לאן למחשב ביה ולית חד מנייהו דידע לאשגא ליה, הוא תפיס בכל מחשבתין ולית מחשבה ידעה ביה ע"ש. ועליו אמרו רז"ל במדרש רבא פרשת יתרו בפסוק אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים, אני ראשון שאין לי אב ואני אחרון שאין לי בן, ומבלעדי אין אלקים שאין לי אח, ע"כ ע"ש. ובזוהר פרשת בהר דף ק"ע מדבר שם ביחוד האלוק העליון זכתוב שם ואנת לית לך גופא ולא איברים ולית לך נוקבא אלא אנת אחד בלא שני ע"ש:

והנה ידוע דקודם שברא העולם התחתון הזה אשר אנחנו בו, שהוא הארץ וכל אשר בה, וגם השמים אשר עליה עם כל צבאם שהם הגלגלים והמלאכים, כבר האציל וברא ויצר ועשה עוד עולמות רבות אלפים ורבבות, שהם עומדים עד עתה למעלה מן עוה"ז, וכולם רוחניים בתכלית הרוחניות אשר אי אנחנו יכולים לצייר בדעתינו מהותם ומראיהם באמת. ותחלת הכל האציל וברא ויצר ועשה עשרה אורות הנקראים עשר ספירות, ואלה שמותם אשר קראם. **כתר. חכמה. בינה. חסד. גבורה. תפארת נצח. הוד. יסוד. מלכות.** וכאשר תראה בפתיחת אליהו הנביא זכור לטוב שאמר אנת הוא דאפיקת עשר תקונין וקרינן לון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין, ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון ואנת הוא דאנהיג לון ולית מאן דאנהיג לך לא לעילא ולא לתתא ולא מכל סטרא:

וכן תמצא בר"מ בפרשת בא, שאמר על האלוק העליון וז"ל, הכי עלת העלות עביד עשר ספירות וכו', ואיהו חכם מעצמו ומבין מעצמו, כי חכמה איהי לא אתקריאת חכמה מגרמא, אלא בגין ההוא חכם דאמלי לה מנביעו דיליה, ואיהי לא אתקריאת בינה מגרמא, אלא על שם ההוא מבין דאמלי לה מיניה, דאי הוה מסתלק מינה אשתארת יבשה וכו', כולה ברשותיה למחסר במאנין ולאוספא בהון נביעו כפום רעותיה, ולית עליה אלקא דיוסיף ביה או דיגרע בי' וכו' יע"ש. וכן תמצא עוד בזוהר בראשית דף כ"ב, שאמר שם על האלוק העליון וז"ל, עלת על כל עילות לית ליה תנינא דנטיל עילה מיניה, דאיהו יחיד קודם כולא ולית ליה שותפא, ובגין דא אמר ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי וכו', דאית אחד בשיתוף כגון דכר ונוקבא דאתמר בהון כי אחד קראתיו, אבל איהו חד בלא חשבן ובלא שיתוף, ובגין דא אמר ואין אלקים עמדי ע"ש:

ועוד תמצא בזוהר חדש פרשת יתרו וז"ל, יהיב בבר נש נפש השכלית בגין למנדע בה וכו', ואיהו אומר ועושה מדבר ומקיים, ואיהו בורא ויוצר ועושה כולא ואיהו חד מלגיו, איהו אפיק כולא מכח לפועל, ואיהו משנה עובדוי וביה לית שינוי, ואיהו דמסדר כל ספירן, ועביד בספירן רב ובינוני וזעיר כל חד על סידורו, וביה לית סדר, ואיהו ברא כולא בבינה ולית מאן דברא ליה, איהו צייר ויצר כולא בתפארת, ולית ליה ציור וצייר, איהו עביד כולא במלכות ולית מאן דעביד ליה, ובגין דאיהו באלין עשר ספירן מלגו, בהון ברא ויצר ועבד כולא ושוי תמן יחודיה לאשתמודעא ליה תמן וכו', ואיהו דקשיר כל מרכבות דמלאכייא וקשיר לון כחדא וסביל עלאין ותתאין, ואם הוא אסתלק מנייהו לית לון קיומא ולא ידיעה ולא חיים, לית אתר דלאו איהו תמן, לעילא עד אין סוף, ולתתא עד אין תכלית, ולכל סטרא לית אלק בר מניה, כל מחשבתין לאן למחשב ביה, ולית חד מנייהו דידע לאשגא ליה, ואפילו שלמה דאתמר ביה ויחכם מכל האדם בעא לאשגא ליה במחשבתיה ולא יכיל, ובגין דא אמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. למאן דאיהו מחיה בשמא דהוי"ה לית מאן דקטיל ליה, ולמאן דאיהו ממית בשמא דאדנ"י לית מאן דמחיה ליה, שמא לא אתקרי שלים אלא ביה, ולא אפיק פעולה לפועל אלא ביה, וסטרין אחרנין דאינון מסטרא אחרא כולהו ברשותיה למעבד בהון רעותיה, ועלייהו אתמר וכל דיירי ארעא כלא חשיבין וכמצביה עביד בחיל שמייא, ולא אית דימחי בידיה ויימר ליה מה עבדת, הוא תפיס בכל מחשבין ולית מחשבה ידעה ביה וכו', ובגין דידעין למקרי ליה באתר ידיע, רשים לון ספיראן לאשתמודעא ליה בהון, בגין דאינון קשירין בעלאין ותתאין, וברא בהון כל בריין וכו' ע"כ ע"ש. ועוד יש כמה מאמרים בזוהר המדברים כיוצא כאלה הדברים. ואין צורך להעתיק לך יותר דדי לך בזה:

והנה אלו העשר ספירות לאו דוקא בספר הזוהר בלבד נזכרו, אלא נזכרו ג"כ בספר יצירה המתייחס לאברהם אע"ה, וקורא אותם שם עשר ספירות בלימה, כלומר בלי מהות מושג. וכן תמצא עוד גם במדרש רז"ל הפשטי, כדאיתא במדרש תדשא הובאו דבריו בילקוט מלכים רמז קפ"ו, על פסוק ויעש את הים מוצק, הים זה העולם שהוא מוצק וכו' עשר משפטו אלו עשר ספירות בלימה שהעולם עליהם עומד ע"כ ע"ש:

ודע דאלו העשר ספירות שהם כח"ב חג"ת נהי"ם אין אנחנו יכולים לידע מהותם ועצמותם ודמותם ומראיהם, יען כי הם רוחניים בתכלית הרוחניות, ואנחנו בני אדם גשמיים, ואיך נוכל להשיג ולדעת ולהכיר מהות עצמותם ודמותם, והגם שיש לנו שכל רוחני שבו נדע ונשיג הענינים, עכ"ז מאחר שהשכל מלובש בחומר א"א להשיג ולהכיר בו מהות הרוחני הגמור. תדע הלא הנשמה יושבת בגוף האדם, ועכ"ז אין האדם מכיר בשכלו מהותה ודמותה ומראיה וצורתה איך הוא, וא"כ כ"ש וכ"ש הספירות שהם רחוקים וגבוהים מאתנו במאד מאד, כמה אלפים ורבבות מדרגות:

גם זאת תדע, דמה שאנחנו קורין לעשר ספירות בשם ספירות ובשם אורות, אין כונתינו לחשוב אותם כאור זה שאנחנו רואין אותו בעינינו, אלא מפני שקצר מצע שכלינו בעודו מלובש בחומר הגוף להשיג מהות ועצם הרוחניים, לכך אנחנו מכנים אותם בתואר אור, כי אצלינו האור הוא יקר ועליון שבמוחשים, והוא היותר רוחני שבמוחשים, וכמ"ש הרב המקובל מהר"י אירגאס ז"ל בשומר אמונים, וז"ל, רבים חושבים לדמות האלוק שהוא אור גדול זך ובהיר, בחשבם דענין זה אינו גוף, והוא תכלית השיבוש והטעות, דהאור עם היותו יקר שבמוחשים הנה הוא גשמי, ואין לך שום דמיון מתדמה שלא יהיה דמות הגוף, וכמ"ש האר"י זלה"ה בסוף ספר מבוא שערים, כי כח המדמה שבאדם אינו יכול לצייר רק ציור גשמי וחמרי, לא כציור רוחני הנקרא צורה ונפש וכו', ע"ש. והזהר שתכוין בשום ספירה מהספירות, שלא תדמה בה שום דמיון בכח המדמה אשר לך, שיכניסך הדמיון בהגשמת הספירות, והוא טעות גמורה ועון פלילי וכו'. והזהר כי כשתשכיל בשכלך שיש אלוק, שתהיה שבעתך בדרך רצוא ושוב, דהיינו שיהיה בדרך רצוא לחייב מציאותו בשכלך שתאמין שהוא מצוי ומשגיח, ושוב היינו שלא תדמה שום דמיון וציור כלל, יען כי הדמיון רק אחר השכל, ולכן נאמר בספר יצירה ואם רץ לבך שוב לאחור, והזהר היטב בדבר זה כי הוא עיקר גדול באמונה עכ"ד יע"ש:

והגאון הרדב"ז ז"ל בהקדמתו לספר מגן דוד כתב וז"ל, דע כי סיבת הסיבות ועילת העילות האחד הפשוט הקדמון אשר לא קדמו העדר, הוא האציל עשר ספירות קדושות בדרך אצילות זו מזו, וקראו בלשון חכמים מידות, אשר גזרה חכמתו יתברך להוציאם מן הכח אל הפועל להנהיג בהם העולמות, והם כולם צריכים אליו, ואין להם שפע וברכה אלא ממנו ותשוקתם אליו, והוא אינו צריך להם, אלא הם ככלי ביד האומן להוציא כלי למעשהו, והן נאחזות בו ונאחזות זו בזו, ולא יש בהם צורה ודמות, כי הם ספירות רוחניות דקות מן הדקות פשוטות בתכלית, והן מאורות אלקיות יודעות ומשיגות את קונם, כל אחת כפי מעלתה ומדרגתה וכו' ע"ש:

גם דע, כי אלו העשר ספירות הגם שנקראים בשם כח"ב חג"ת נהי"ם, עכ"ז יש לכל או"א כמה שמות וכנויים ותוארים, וכן הם נקראים ג"כ בשמות הקודש שאינם נמחקים, דהיינו ספירת המלכות שהיא עשירית נקראת בשם אדנ"י, וגם נקראת לפעמים בשם אלקים, ועוד יש לה כמה כינויים ותוארים אחרים וכן התפארת נקרא בשם הוי"ה בסתם, ולכן כאשר אנחנו רומזים לפעמים על חיבור תפארת ומלכות, רומזים זה בשילוב שם הוי"ה ושם אדנ"י שהוא שם יאהדונה"י. והבינה נקראת בשם אהי"ה, ונקראת ג"כ בשם אלקים, ולפעמים נקראת החכמה בשם הוי"ה והבינה בשם אהי"ה, ואנחנו רומזים בכונתינו על חיבור חכמה ובינה בשילוב הוי"ה אהי"ה שהוא י"א ה"ה ו"י ה"ה. וכן הכתר ג"כ נקרא לפעמים בשם אהי"ה. גם לפעמים מכנים כל ספירה בשם הוי"ה, אך כל אחד בנקוד אחר, דהיינו הוי"ה בנקוד קמ"ץ הוא בכתר והוי"ה בנקוד פת"ח בחכמה, והוי"ה בצי"רי בבינה והוי"ה בסגול בחסד, והוי"ה בשב"א בגבורה, והוי"ה בחול"ם בתפארת, והוי"ה בחיר"ק בנצח, והוי"ה בקיבוץ בהוד, והוי"ה בשור"ק ביסוד. והטעם שנקראים הספירות בשמותיו יתברך, מפני כי אור האלוק יתברך מתלבש בהם, והוא כמו הנשמה להם, ולכן יקראו כולם בשמותיו יתברך:

גם עוד דע, כי באמת כל העשר ספירות נרמזו בשם הוי"ה ב"ה, דהיינו הכתר בקוץ היו"ד והחכמה ביו"ד, והבינה בה"א ראשונה, וחג"ת נה"י באות וא"ו, והמלכות בה"א אחרונה, אמנם עיקר הרמז דאות וא"ו דשמא קדישא היא נקרא על שם התפארת, ולכן מכנים ורומזים לאות וא"ו דשם הוי"ה בשם התפארת דוקא:

גם דע, כי נשמות ישראל הם אור נולד ונמשך מאור העשר ספירות עצמן, אך עיקר הווייתם וציורם וגמירתם נעשה מחיבור אור התפארת עם אור המלכות, כי מחיבור שניהם מתהוים ונעשים נשמות ישראל, ואין אנחנו יכולים לידע ולהשיג, איך יהיה מתהוה ונולד מחיבורם נשמות, ואיך יהיה חיבורם זע"ז, דאין אנחנו יכולים לצייר זה בדעתינו ושכלינו, יען כי מאחר דמהות הספירות ועצמותן אין אנחנו יכולין להשיג ולידע איך הוא, וא"כ איך נוכל להכיר ולהבין דבר זה:

ומאחר דנשמות ישראל נולדים ונגמרים מחיבור אור התפארת עם אור המלכות, ע"כ נשמותינו נקראים בנים לתפארת ומלכות. ולכן כאשר יהיו ישראל צדיקים ומקיימין התורה והמצות, אז מוסיפין כח וגבורה באורות תפארת ומלכות למעלה, ולהיפך כשחוטאין גורמין פגם, וכמ"ש צור ילדך תשי, וכתיב תנו עוז לאלקים. וגם זה הענין של הפגם והקלקול שנעשה ע"י העונות, אין אנחנו יכולין לידע אותו על אמיתתו איך הוא וכיצד נעשה, כי כל מה שנזכר בזוה"ק ובכתבי רבינו האר"י ז"ל אין הדברים כפשוטן והם עמוקים מאד, וא"א לשכל אנושי להבינם על בוריים:

ודע כי אעפ"י שאמרנו נשמות ישראל נעשים ונולדים מחיבור תפארת ומלכות, בכח אור האלוק המתלבש בהם כנשמה בתוך הגוף, עכ"ז אין מדרגות הנשמות שוים, כי כבר ידעת שהאלוק העליון האציל וברא ויצר ועשה כמה עולמות זה למעלה מזה, וזה לפנים מזה, ובכולם יש עשר ספירות שיש בכללם תפארת ומלכות שמהם נולדים נשמות, לכן כל נשמה יגדל ערכה ואיכותה, כפי גודל וגובה המקום אשר נולדה משם:

וכבר הודעתיך שיש לכל או"א מן העשר ספירות שמות וכנויים הרבה, והדבר עתה בשמות וכנויים של התפארת והמלכות, והוא דהתפארת נקרא אות ואו דשם הוי"ה ב"ה, וגם לפעמים נקרא בשם הוי"ה בסתם, וגם נקרא בשם קודשא בריך הוא, וגם נקרא בשם זעיר אנפין, וגם נקרא בשם ישראל, ועוד יש לו כינויים הרבה כמפורש בספרי הקבלה. וכן המלכות

המלכות נקראת אות ה"א אחרונה דשם הוי"ה ב"ה, וגם נקראת בשם אדנ"י, וגם נקראת בשם אלקים, ונקראת ג"כ בשם שכינה, ונקראת בשם מטרוניתא, ונקראת בשם חקל תפוחין קדישין, ונקראת בשם רחל, ונקראת בשם לאה, ועוד יש לה כמה כנויים כמפורש בספרי הקבלה:

ואחר שידעת כל זאת, עתה אודיעך כי המלכות העליונה הנקראת בשם שכינה כאמור, הואיל דהנשמות של ישראל נולדות ונמשכות ממנה גזרה חכמת האלוק יתברך לטובת ישראל ולטובת העולם, שיהיה נמשך חלק ממנה לשכון בזה העולם התחתון, וזה החלק של האור הנמשך מן המלכות, ויורד לשכון בעולם התחתון הוא ג"כ נקרא בשם שכינה בשם המלכות העליונה, ועל זה החלק אמרו רז"ל שיש השראת שכינה בישראל ובבהמ"ק ובבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ועל זה החלק ארז"ל כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם, אך אין כימות החלק שוה בכל המקומות, באופן כל מקום שתמצא ענין השראת שכינה בעוה"ז, הוא קאי על חלק האור הנמשך מן המלכות העליונה ויורד ושוכן למטה:

וכן הענין בשם קודשא בריך הוא הנזכר בזוהר ובתפילות, ובשם הקדוש ברוך הוא הנזכר בדברי רז"ל, דאין שם זה נאמר על האלוק העליון בלבד, אלא לפעמים נאמר על התפארת שהוא מכונה בשם קב"ה, ובשם הקב"ה, מפני שכבר ידעת דאור האלוק העליון מתלבש בתוך הספירות כנשמה בתוך הגוף, לכך נקרא בחינת התפארת בשם קודשא בריך הוא ובשם הקב"ה, ונקרא גם כן בשם אות וא"ו דשמא קדישא, ונקרא גם בשם הוי"ה בסתם, ולכן תמצא מקומות הרבה בזוהר ותיקונים שמדברים על התפארת, וקורין אותו בשם קודשא בריך הוא, וגם קורין אותו בשם ז"א, או בשם מלכא קדישא או בשם ישראל, וכן נמי קורין לבחינת המלכות בשם שכינה, וכאשר מדברים על תפארת ומלכות אומרים קודשא בריך הוא ושכינתיה:

ואביא לך דוגמא אחת בלשון זוה"ק, ומזה תבין על שאר מקומות, והוא דאיתא ברעיא מהימנא פרשת בהר דף ק"ט וז"ל, הכי יחוד קבה"ו (פירוש תפארת ומלכות) אע"ג דאינון כנשמתין לגבי כורסייא ומלאכין, (פירוש עולם הבריאה ועולם היצירה) הכי אינון לגבך עלת העלות (פירוש האלוק העליון א"ס) בגופא, דאנת הוא דמיחד לון ומקרב לון ובגין דא אמונה דילך בהון, ואנת לית עלך נשמתא דתהוי אנת כגופא לגבה, דאנת הוא נשמה לנשמות, ולית נשמתא עלך ולא אלהא עלך, אנת לבר מכולא ולגאו מכלא ולכל סטרא ולעילא מכלא ולתתא מכלא, ולית אלהא אחרא עילא ותתא ובין ספירה וספירה, ובעובי דכל ספירה וספירה, ואנת הוא דמקרב לקבה"ו (פירוש תפארת ומלכות) בכל ספירה וספירה ובכל ענפין דנהורין, דתליין מנהון כגרמין וגידין ועור ובשר דתליין מן גופא, ואנת לית לך גופא ולא אברים, ולית לך נוקבא אלא אחד בלא שני, יהא רעוא דילך דתקריב אנת שכינתא (מלכות) לגבי קב"ה (תפארת) בכל דרגין דאינון אצילות דילה וכו' עכ"ל, ע"ש. והעתקתי לך לשון הטהור כי יש צורך מאד בו להמבין בו היטב, ובזה תראה איך מכנה לתפארת ומלכות בשם קב"ה ושכינתיה, ובזה תבין על שאר מקומות:

ואחרי אשר ידעת שבשם קבה"ו נאמר על תפארת ומלכות, בזה תדע כי כאשר תאמר ליקבה"ו וכו' קודם התפלה וקודם עשיית המצוה, תכוין בדעתך שתזכיר קודשא בריך הוא על כללות אור התפארת הרמוז באות וא"ו דשם הוי"ה ב"ה הנקרא קב"ה, ובשתאמר ושכינתיה תכוין על המלכות הרמוזה באות ה"א אחרונה דשם הוי"ה ב"ה, ואין אתה צריך לכוין בפרטי השמות השייכים להם, אלא די לך שתכוין כך קב"ה וא"ו דשם הוי"ה, ושכינתיה ה"א אחרונה דשם הוי"ה, בדחילו אות יו"ד דשם הוי"ה, ורחימו ה"א ראשונה דשם הוי"ה. ובסידורים נדפס עוד כונות בהזכרת קבה"ו שמכוונים לשם הוי"ה ואדנ"י בשילוב י'א'ה'ד'ו'נ'ה'י', וכן בדחילו ורחימו שילוב הוי"ה אהי"ה, ואם אתה אומר נוסח של לשיקבה"ו מתוך הסידור שכתוב בו השלובים הנז', אה"נ תכוין בהם הנה מה טוב ומה נעים, ואם אתה אומר זה הנוסח בע"פ די לך לכוין באותיות ו"ה דשם הוי"ה שהם קבה"ו, כדי שלא תתבלבל כי כונה זו היא עקרית, והיא מאכל כל נפש:

וכן מצינו כונה זו מפורשת בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער רוה"ק דף ע"ל וז"ל, קילורו של דבר ישים שם הוי"ה בארבע אותיותיו לנגד עיניו, ויכוין ליחד קב"ה ושכינתיה שהם ו"ה, ברחימו ודחילו שהם י"ה עכ"ל. וכן עוד נמצא דבר זה מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער רוה"ק דף י"ב ע"ב וז"ל, גם א"ל מורי ז"ל כונת הצדקה והתפלה, והוא ליחד שם י"ה הנפרד מן ו"ה, וקודם שיעשה האדם איזה מצוה או צדקה יאמר ליחדא שמא דקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו בשם כל ישראל, ויכוין לחבר שם י"ה שהם דחילו ורחימו עם ו"ה שהם קב"ה ושכינתיה עכ"ל יע"ש. הרי לך הדברים מפורשים בדברי רבינו ז"ל כאשר כתבתי, ע"כ אתה תתפוס במחשבתך הכונה בקילור כאשר כתבתי ודי בזה:

ואחרי אשר הודעתיך כל זאת ובארתי לך פשט הכונה של נוסח ליקבה"ו, וגם מה שנזכר בכמה מקומות תואר שכינה, עוד אודיעך דבר אחר בזה שיש מקומות בדברי חז"ל שמכנים כח הדיבור היוצא מהשי"ת בשם שכינה, וכמ"ש על מרע"ה שכינה מדברת מתוך גרונו, וכן אמרו שכינה אמרה לו, וכיוצא בזה יש הרבה בתלמוד ומדרשים, על כן אע"פ שתראה נזכר שם שכינה בדברי רז"ל אין משמעות הכל אחד, אך באמת המשכיל יבין דהכל עולה בקנה אחד:

והגאון נודע ביהודה תניינא א"ח סימן ק"ז, נשאל על שם שכינה, והביא על זה דברי הרמב"ם ז"ל, במורה, שכתב שיש לזה ב' פרושים, או אור נברא מאת הבורא, או ענין השגחת הבורא שההשגחה נקראת שכינה, וכל מקום יתפרש שם שכינה לפי ענינו, עכ"ד דברי הרמב"ם ז"ל. וכתב המחבר נו"ב אני אומר שני הפירושים הם דבר אחד ע"ש. והמשכיל יבין שדברי הרמב"ם ז"ל נכללו בדברינו, ורק הוא לא היה יכול להרחיב הדברים כאשר הרחבנו, מפני שלא נגלו אליו זוה"ק ודברי רבינו האר"י ז"ל אשר קבל מפי אליהו הנביא זכור לטוב בחכמת הקבלה וסודות התורה:

ועל שאלה הב' ששאלת בענין הזווג והתוארים זכר ונקבה האמורים בעליונים, דע כי הרב המקובל מהר"י ארגיאס ז"ל בשומר אמונים כתב וז"ל, זכר ונקבה הם כנויים למשפיע ומושפע, כי המשפיע לזולתו נקרא זכר והנשפע נקבה, וסוד הזווג המיוחד לספירות הוא חיבור ודיבוק הספירה המשפעת עם ספירה המקבלת וענינו הוא מיתוק גבורות הנקבה בחסדים של הזכר, כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בספר מבוא שערים ש"ג ח"ב פ"ב, והוא רמוז בדברי רז"ל שאמרו ראה שאין העולם מתקיים במדת הדין שיתף עמה מדת הרחמים, וזה השיתוף של מדת הרחמים עם מדת הדין הוא עצמו סוד הזווג. וחכמי הזוהר ורבינו האר"י ז"ל הוכרחו להשתמש בכינויים ממאורעות הגופים בענין זווג ועיבור לידה ויניקה וגדלות, כדי לבאר סודות עמוקים ונפלאים אשר אין דרך ואופן לבארם ולהודיע ענינם, כי אם באלו הכינויים ומשלים גופנים ולא

ולא שהא כונתם לייחס לספירות העליונות מאורעות הגופים ח"ו עכ"ל. ועיין להגאון מהר"ח ז"ל בנפש החיים דף ז' ע"ג יע"ש:

גם בענין זווג הנשמות בג"ע, כתוב בזוה"ק פרשת שלח לך דף קס"ז וז"ל, בגין דשעתא דזווגא איהו בפלגות ליליא בין בהאי עלמא בין בההוא עלמא, זווגא דההוא עלמא אדבקותא דנשמתא בנשמתא נהורא בנהורא זווגא דהאי עלמא גופא בגופא, ע"כ ע"ש, ועכ"ז דע כי אנחנו בעלי גוף לא נוכל לצייר בדעתינו אפילו על זווג הנשמות בג"ע איך הוא ואיך נעשה, וכ"ש וכ"ש שלא נוכל להבין ולצייר בדעתינו זווג אורות הספירות איך הוא, ואע"פ שאנחנו אומרים בפינו שם זווג הספירות למעלה, עכ"ז אנחנו מודים ומאמינים שאין הדברים האלה כפשוטן חלילה:

וכאשר תמצא הדבר הזה מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בריש שער ההקדמות בהקדמה ה' וז"ל, ואמנם דבר גלוי הוא כי אין למעלה גוף ולא כח בגוף חלילה, וכל הדמיונות והציורים אלו לא מפני שהם כך ח"ו, אמנם לשכך את האוזן, לכשיוכל האדם להבין הדברים העליונים הרוחניים, שהם בלתי נתפסים ונרשמים בשכל האנושי, ולכן ניתן רשות לדבר בבחינת ציורים ודמיונים, כאשר הוא פשוט בכל ספרי הזוהר, וגם בפסוקי התורה עצמה כולם כאחד עונים ואומרים בדבר הזה, כמש"ה עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ, עיני ה' אל צדיקים, וישמע ה'. וירא ה', וידבר ה', וכאלה רבות, וגדולה מכולם מה שאמר הכתוב ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו וכו', ואם התורה עצמה דברה כך, גם אנחנו נוכל לדבר בלשון כזה, עם היות שפשוט הוא שאין שם למעלה אלא אורות דקים בתכלית הרוחניות בלתי נתפסים שם כלל, וכמו שאמר הכתוב כי לא ראיתם כל תמונה וכאלה רבות:

ואמנם יש עוד דרך אחרת כדי להמשיל ולצייר בה דברים העליונים, והם בחינת כתיבת צורת האותיות, כי כל אות ואות מורה על אור פרטי עליון, וגם תמונה זו דבר פשוט הוא, כי אין למעלה לא אות ולא נקודה שגם זה הוא דרך משל לשכך את האוזן כנזכר, ושני בחינות ציורים אלו אם ציור האדם ואם ציור האותיות שתיהם מוכרחים, כדי להבין בהם ענין האורות העליונים, כאשר תראה ספרי הזוהר בנויים על שתי הבחינות הציורים האלה, עכ"ל זלה"ה יע"ש:

וגם רבינו מהר"ש שרעבי ז"ל, בהקדמת רחובות הנהר בענין העליות, הביא דברי רבינו האר"י ז"ל הנז', וכתב, אמנם צריך להבין ענין עליות אלו לפי משמעות פשט הדברים אע"פ שאינם כפשוטם, כי יש בהם סודות נעלמים עמוק עמוק, לית מחשבה תופסת בהם, כ"ש דבור, אלא שדברה תורה בלשון בני אדם, וכנז' בסוף הקדמה ראשונה משער ההקדמות וכו' ע"כ ע"ש:

גם עוד מצינו לרבינו הרש"ש ז"ל בהגהותיו על עץ חיים שער ל"ז שכתב וז"ל, וה' יכפר בעדי כי דברים אלו אינם כפשוטם, אלא שדברתי בלשון שנשתמש בו הרב, אבל אמיתות ענינים אלו ידעתי דלית מחשבה תפיסה ביה כלל, ואם היה יכולת להבין האמיתות לא היה מקום להקשות כלל, עכ"ל ע"ש. הרי תמצא שגם דברים המפורשים בדברי רבינו האר"י ז"ל בעולמות העליונים בסדר עמידתם ועלייתם, אין הדברים כפשוטן ולית מחשבה תפיסה בהו כלל, וכ"ש בדברים העמוקים יותר ויותר, ודי בזה לחכם שכמותך:

סוף דבר הכל נשמע, ה' אחד ושמו אחד, ואין לו גוף ולא דמות הגוף, ואין לו שום ציור ותמונה ודמיון כלל ועיקר, וגם כל העולמות וספירות הקדושים למעלה אין להם ציור ודמיון של גופים האלה כלל, ואין מי שיוכל לידע איך הוא עמידתם וסדרם, ואיך עומדים עולמות היושר ועולמות העיגולים, ואיך מתחברים זע"ז, ואיך נמשך השפע מזה לזה, ואיך הוא תוארם ומראיהם, ואיך הוא מהות השפע המחיה אותם ומקיים אותם, וכמה הוא שיעור אורכם וגובהן ורחבם, ואיך הם נכללים זה בזה ומלבישים זה לזה, כי בכל זאת אין שום שכל אנושי יוכל לדעת ולהבין ולהשיג כלל ועיקר:

ועל אלה הג' בענין תיקון רחל ותיקון לאה, דע שכבר הודעתיך לעיל על המלכות העליונה הרמוזה באות ה"א אחרונה דשם הוי"ה ב"ה, שיש לה כמה שמות וכינויים ותוארים, ומכלל השמות והכינויים שלה הוא שנקראת ג"כ בשם רחל, ויש חלק ממנה שנקרא בשם לאה, וא"א לפרש לך פרטות ענין זה, ורק זאת תדע דשמות אלו של רחל ולאה הם תוארים ושמות של המלכות העליונה הנקראת ג"כ בשם שכינה כאמור לעיל. ודע כי לאה ורחל אמותינו, שהם נשי יעקב וישראל אבינו, נקראו בשמות אלו על שם שמות העליונים ההם שנקראת בהם המלכות העליונה, מפני כי נשמות שלהם היו כל אחת חלק גדול מן חלק המלכות העליונה הנקראת לאה, ומן חלק הנקרא רחל, ולכן גם הם נקראו בשמות אלו ודי למבין:

ולהיות כי ישראל חוטאין גורמין פגם בעונותיהם בספירות המלכות העליונה, הנקראת בשם שכינה כאמור לעיל, בחלק ממנה הנקרא רחל, ובחלק ממנה הנקרא לאה, וכן נמי כאשר זוכים בתורה ומצות ותפלה עושים תיקון והוספת אורות שם, על כן נתקן סדר זה של תיקון חצות שהוא תיקון רחל, כדי לתקן בחלק המלכות הנקרא בשם רחל, ותיקון לאה כדי לתקן בחלק הנקרא בשם לאה, ויש בזה טעמים עמוקים, ואין ראוי לפרסם עתה, ולא ארחיב לך הדברים האלה יותר מזה, ואתה תעשה לדעת רשב"י ע"ה, ורבינו האר"י ז"ל, שעשו סדר התיקונים האלה ע"פ הטעמים הגלויים להם, וכבר באלו הדברים אשר כתבתי לך אתה מבין ויודע פשטות הענין, באיזה מקום אתה עושה ומתקן, ודי בזה לאיש כמוך:

ועל שאלה הד' בענין הכונה והמחשבה, דע שכתב הגאון ר"ח ז"ל בנפש החיים, וז"ל כבר הזכרנו לעיל סוף שער א' שהעיקר בכל המצות הוא חלק המעשה, אך טהרת המחשבה אינה אלא מצטרפת למעשה ולמצוה ולא לעיכובא, וכן מבואר לכל משכיל ישר הולך, שהרי קיימא לן בענין הקרבת הקרבנות דסתמן כלשמן דמי, וכן אמרו להדיא בנזיר דף כ"ג ע"א, באוכל את הפסח לשם אכילה גסה, נהי דלא קעביד מצוה פסח מיהא קעביד, ואם יחשוב האדם בעת חיוב הקרבת הפסח ועת חיוב אכילתו, כוונות נוראות של ענין הפסח במחשבה גבוהה שבגבוהות וטהורה שבטהורות, וחדל מעשות הפסח, ונכרתה הנפש ההיא, וכן הוא בכל המצות:

ולא זו בלבד, שבמצות מעשיות העיקר בהם הוא חלק המעשי, אלא שגם במצות התפלה שנקראת עבודה שבלב, ולמדוה רז"ל ברפ"ק דתענית מכתוב ולעבדו בכל לבבכם, עכ"ז העיקר שצריך האדם לחתך בשפתיו דוקא כל תיבה ממטבע התפלה, כמ"ש רז"ל בפרק אין עומדין מקראי דחנה דכתיב בה רק שפתיה נעות, מכאן למתפלל צריך שיחתוך בשפתיו, וכן איתא בשוחר טוב שמואל פ"ב, יכול יהא מהרהר בלב ת"ל רק שפתיה נעות וכו', הא כיצד מרחיש בשפתיו. וברור הוא דלא לענין לכתחלה ולמצוה בעלמא הוא דאגמרוהו, אלא גם לעיכובא דיעבד, שאם הרהר תיבות התפלה

בלב לבד, לא יצא י"ח תפלה כלל, ואם עדיין לא עבר הזמן צריך להתפלל פעם אחרת בחתוך שפתים כל תיבה, ואם עבר זמנה צריך להתפלל שתים תפלה שאחריה, כדין מי שלא התפלל כל עיקר, כמו שהעיר על זה המג"א סי' ק"א סק"ב, בראיות נכונות שהמה כדאי להכריע בלדק דבהרהור התפלה לבד לא יצא י"ח. וידוע בזוהר וכתבי האר"י ז"ל שענין התפלה היא תיקון העולמות, והתעלות פנימיותם כל בחינת נר"ן שבהם ממטה למעלה, והוא על יד הדבקות והתקשרות נפש האדם ברוחו, ורוחו בנשמתו, כמ"ש בע"ה לעיל סוף שער ב', והם נקשרים על יד עקימת ותנועת שפתיו, בחתוך תיבות התפלה שהוא בחינת המעשה שבדיבור, כמ"ש רז"ל עקימת שפתיו הוי מעשה. ובפרק כל כתבי דף ק"ע אמרו מנין שהדבור כמעשה שנאמר וכו', והוא בחינת נפש שבדבור, וההבל והקול שהוא הדבור עצמו הוא בחינת רוח שבה, וכונות בהתיבות בעת אמירתם הוא בחינת נשמה שבדיבור:

לזאת לא יצא י"ח ענין התפלה במחשבה והרהור התיבות בלב לבד, כי איך אפשר להגיע להתקשר בבחינת הנשמה, אם לא ילך בסדר המדרגות ממטה למעלה, שיתקשר הנפש של הדיבור שהוא תנועת השפתים ברוח שהוא ההבל והקול, ואח"כ יתקשרו גם שניהם בנשמה שהיא המחשבה והכונה שבלב, וכשהתפלל רק במחשבה לבד לא הועילה תפלתו ולא תיקן כלום, אמנם כשהתפלל בקול וחתוך אותיות הדבור לבד, אע"פ שלא צירף המחשבה וכונת הלב אליה, והגם דודאי אינה במדריגה שלימה וגבוהה כראוי, ואינה יכולה לעלות לעולם המחשבה עולם הנשמה, כיון שחסר ממנה בחינת מחשבת האדם, עכ"ז אינה לריק ח"ו, ויוצא בה י"ח, כי עכ"ז הרי העלה וקישר נפשו ברוחו, ועולם הנפש בעולם הרוח:

ובזוהר פרשת פקודי דף רכ"ב ע"ב אמרו דאצטריך צלותא מגו מחשבה ורעותא דלבא וקלא ומלה דשפוון, למעבד שלימו וקשורא ויחודא לעיל כגוונא דאיהו לעילא וכו', לקשרא קשרא כדקא יאות וכו', מחשבה ורעותא קלא ומלה אלין ארבע מקשרין קשרין לבתר דקשירו קשרין כלא כחדא אתעבידו כולהו רתיכא חדא לאשראה עלייהו שכינתא וכו'. ובפרשת במדבר דף ק"ך ע"ב אמרו דרך כלל, דעיקרא דצלותא תליא בעובדא בקדמיתא, ולבתר במילולא דפומא דוקא, ובאדר"ז דף רצ"ד אמרו כל מה דחשיב בר נש וכל מה דיסתכל בלביה לא עביד מלה עד דאפיק לה בשפוותיה וכו', וכגון כך כל צלותא ובעותא וכו' בעי לאפקא מילין בשפוותיה, דאי לא אפיק לון לאו צלותיה צלותא, ולאו בעותיה בעותא, וכיון דמילין נפקין מתבקעין באוירא וסלקין וכו':

ודרך כלל אמרו בזוהר אמור דף ק"ה ע"א, מאן דאמר דלא בעיא עובדא בכולא או מילי לאפקא לון ולמעבד קלא בהו תפח רוחיה. ולא הצריכו רז"ל ענין הכונה לעיכובא אלא בברכת אבות בלבד. ובזוהר פ' ויחי דף רמ"ג אמר, מאן דלביה טריד, ובעי לצלאה צלותיה ואיהו בעקו, ולא יכיל לסדרא שבחא דמאריה כדקא יאות, מאי הוא אמר ליה אע"ג דלא יכיל לכוונא לבא ורעותא סידורא ושבחא דמאריה אמאי גרע, אלא יסדר שבחא דמאריה אע"ג דלא יכיל לכוונא וכו' ע"ש:

והגם דודאי שמחשבת האדם היא העולה למעלה ראש, בבמי רום בעולמות העליונים, ואם יצרף האדם גם טוהר המחשבה והכונה בעת עשיית המצוות, יגיעו מעשיו לפעול תיקונים יותר גדולים בעולמות היותר עליונים. אמנם לא המחשבה היא העיקר אצלינו כמו שנתבאר. ועיין בזוהר יתרו דף נ"ג, ואי אזדמן ליה עובדא ויכוין ביה זכאה איהו, ואע"ג דלא מכוין ביה זכאה איהו, דעבד פקודא דמריה, אבל לא אתחשב כרעותא וכו', ע"ד צלי דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו וכו', מאי כוננה עלינו, כוננה ואתקין תיקונין לעילא כדקא יאות, עלינו אע"ג דלית אנן ידעין לשואה רעותא אלא עובדא בלחודוי מעשה ידינו כוננהו למאן להוות דרגא דאצטריך לאתתקנא וכו' ע"ש, עכ"ל הרב בנפש החיים. ודבריו בזה הם טובים ונכוחים וישרים למוצאי דעת, והאריך עוד בדברים אלו, ודי לך במה שכתבתי. ולפי דבריו אלו הנך רואה שזאת הטענה אשר יצאת לטעון בשאלה הד', הנה היא טענת היצר שמראה טלפיים בסימני טהרה, כדי לבטל את האדם מקיום המצות ודברים שבקדושה:

הנה כי כן אתה השואל, אפילו אם יהיה לבך טרוד הרבה, אל תבטל אמירת תיקון חצות, ואל תמנע עצמך מלהתפלל התפלות והבקשות המיוסדים מן הראשונים ואע"פ שאינם מחיוב התפלה שתיקנו אנשי כנה"ג, אך ודאי שצריך להשתדל ולהתאמץ בשלימות הכונה ונקיות וזכות המחשבה, והשי"ת יהי' בעזרך ובעזרתינו ובעזרת כל בית ישראל אחינו, ויעזרינו תמיד על דבר כבוד שמו מעתה ועד עולם אכי"ר:

עוד ראיתי להעתיק פה מ"ש בס"ד בסוד ישרים אשר בסוף רב פעלים ח"א דף ל"ח ע"א:

שאלה. ילמדנו מורינו, נשים היודעות לקרות תנ"ך, ומתפללות בכל יום שמ"ע, אם ראוי להן לומר בכל לילה תיקון רחל ותיקון לאה, כאשר אומרים האנשים תיקון חצות, או לפחות בחודש אלול, או"ד הנשים אין להם שייכות בתיקון חצות. ונתעוררתי לשאול שאלה זו מפני שלא ראיתי ולא שמעתי שהנשים אומרות תיקון חצות, ולא ידעתי מה אדון בה. ועוד ילמדנו, אם הנשים חייבות בק"ש שעל המטה, ואם עושין בה תיקון כאנשים. ועוד ילמדנו, אם ראוי לנשים ללמוד סדר הלימוד של ליל חג השבועות, וליל הו"ר, הנדפס בקראי מועד, או לאו ושכמ"ה:

תשובה. האמת הוא כך, שלא נמצא ולא נשמע שהנשים יאמרו תיקון חצות, הן תיקון רחל הן תיקון לאה, אע"פ שהן נשים חכמניות וצדניות, ודרכן ללמוד תהלים בכל יום, וגם יש להן לימוד קבוע, עכ"ז אין אומרות תיקון חצות. וכ"ל בס"ד, דאיכא טעמא רבא בזה, והוא דידוע מ"ש רבינו זלה"ה בשער טעמי המצות פרשת ואתחנן וז"ל, בשאר לילי השבוע אין ראוי לקרא מקרא, לפי שהמקרא הוא בעשיה, והלילה עצמה הוא בחי' עשיה, והכל הוא דינין, ואין ראוי לעורר הדינין עכ"ל. וכתב הגאון חיד"א ז"ל, בספר יוסף אומץ סי' נ"ד, ביאור דברים אלו בשם מהר"ש פאפירש ז"ל, דבחינת המקרא עליונה מאד, ומתפשטת עד העשיה, ועל ידי לימוד המקרא מברר מן העשיה, ולכן אין לקרא מקרא בלילה, לפי שמברר מן העשיה, והלילה בחינת עשיה, ואין ראוי לעורר הדינין עכ"ל. והנה ידוע שהאשה עצמה היא בחינת עשיה, שהיא בחינת דינין, ומאחר שתיקון רחל ותיקון לאה הכל נעשה בלימוד המקרא, לכן אין ראוי לנשים להתערב בתיקון זה, ולקרות המקראות בלילה, כדי שלא לעורר הדינין, ורק הזכרים שהם בחינת ילירה, והם בחינת רחמים, יכולין לעשות תיקון זה במקראות בכל לילה:

ועוד טעם קרוב לזה, שכתב רבינו ז"ל בשער טעמי המצות בפרשת קדושים דהאשה כל אחיזת הדינים ושרשם הוא בה, ומטעם זה אין האשה מגלחת ראשה, אלא מגדלת שער ע"ש, ולכן מאחר כי תיקון חצות הוא תיקון הנוקבא מלכות, אע"פ שאומרים אותו בחצי השני של הלילה, שהוא עת רחמים, עכ"ז הוא לילה שבו שליטת הדינין, וכמלאת האשה שאחיזת הדינין ושרשם בה היא מתגרית בחיצונים, ויתקנאו בתיקון שלה יותר, ואין להתגרות

בהם

בהם בעת זה. ודוגמא לזה, שאין נותנים לדקה בלילה, כדי שלא יתגברו בכוחות הדינין. ודע ששאלתי מאת ידידנו הרב החסיד מהר"א מני נר"ו (ז"ל), שיודיעני אם יש נשים בעה"ק חוב"ב שאומרות תיקון חצות, והשיב לי בזה"ל, מודע לבינה, לא שמענו ולא ראינו שהאשה אומרת תיקון חצות, ואפשר הטעם שידוע ששורש הנשים ממלך בעל חנן, וכמ"ש בנהר שלום דף ע"ב בענין יוה"כ, ותיקון חצות הוא על ירידת העולמות לברר, ומלך בעל חנן אינו יורד שזהו הטעם של שבת, עכ"ל :

על כן נראה, שאין ראוי לנשים לומר תיקון חצות, הן תיקון רחל הן תיקון לאה. מיהו בתורה שבע"פ אין קפידה, וכן מנהג הנשים בביתינו שעומדים באשמורת קודם עלות השחר, ואין אומרות תיקון חצות. אלא לומדות פתיחת אליהו זכור לטוב, וקצת לימוד כיוצא בזה, וזקינתי תנצב"ה היתה לומדת י"ח פרקי משנה :

ועל השאלה השנית, בענין ק"ש שעל המטה, זה פשוט שגם הנשים חייבין בה, ושייכים ג"כ בתיקון הנעשה בק"ש של המטה לזכרים, מצד טיפות הקרי למחות ע"י ק"ש שעל המטה את המזיקין הנבראים מהם, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות וז"ל, ודע כי כמו שיוצאין המזיקין אלו מן האדם המוציא שז"ל להיותו בלא אשה, כך האשה בוראה מזיקין בלא איש וכו' ע"ש, ועניין זה ימצא בנשים, כי לפעמים יעבור בלב האשה תאוה גדולה, ומזרעת מאליה בלא בעילת איש, גם ימצא לפעמים בהיותה עם בעלה ועושין געגועין קודם תשמיש זע"ז, ואז מזרעת מאליה קודם שיקרב בעלה לשמש עמה, וא"כ היא צריכה לק"ש שעל המטה גם בעבור תיקון זה, וגם בימי זקנתה שלא יקרה לה עוד המקרה הזה צריכה להזהר בק"ש שעל המטה, כדי לתקן על מה שהיה לה בימים ראשונים, ובמקום אחר כתבתי בענין זה באורך בס"ד :

ועל שאלה הג' בענין לימוד ליל חג השבועות וליל הו"ר, הנה המנהג פה בביתינו, שהנשים אין אומרות הלימוד של ליל חג השבועות והן ישנות, אך בליל הו"ר הן נעורות ולומדות משנה תורה ותהלים, והתפילות של כורתי ברית, כי אנחנו יושבים ולומדים בתוך הסוכה שבחצר, והן יושבות למעלה באכסדרה אשר עומדת לפני הסוכה, ולומדות עמנו בפ"ע. ונ"ל בס"ד, הלימוד של ליל חג השבועות לא יאות אלא לזכרים, חדא משום שהם התחילו בתיקון בתחילתו בספירת העומר, והנשים לא נתערבו בתיקון זה של הספירה, והשנית כי הלומדים הלימוד הקדוש הזה של ליל חג השבועות, נחשבין ונקראים שושבינין דמטרוניתא ואין ראוי להשתמש במעלה זו אלא רק הזכרים, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול. ונראה לכך אמר רשב"י לחברייא, על ליל חג השבועות בזוהר בראשית דף ח', זכאה חולקכון בגין דלמחר לא תיעול כלה לחופה אלא בהדייכו ע"ש, כי רק הזכרים יהיו שושבינין דמטרוניתא. ברם הלימוד של ליל הו"ר שאני, שהוא תיקון החותם, שיש בו תועלת לאיש ואשה השבים בתשובה, דלכן תיקנו בו סליחות ותפילות, ונקרא כיפור קטן, ולכך גם האשה ראוי שתתערב בלימוד, וכמו דגברי בעו חיי כך נשי בעו חיי :

ושו"ר בזוה"ק פרשת ויחי דף רמ"ה ע"ב וז"ל, תא חזי אתערותא דרחימו דכנסת ישראל לגבי קב"ה, נשמתהון דצדיקיא לתתא מתערין לה, בגין דאינון אתיין מסטרא דמלכא מסטרא דדכורא, ואתערותא דא מטי לנוקבא מסטרא דדכורא ואתער רחימותא, אשתכח דדכורא אתער חביבו ורחימותא לנוקבא, וכדין נוקבא אתקשרת ברחימותא לגבי דכורא עכ"ל, ופירש במקדש מלך וז"ל זהו מסקנא דתירוצא למה שהקשה לעיל דלית שבחא לנוקבא למרדף בתריה דדכורא, ומתרץ דכיון דנשמות הצדיקים שהם מסטרא דדכורא הם מעוררין אותה, א"כ אדרבה דכורא רדיף בתר נוקבא, שהוא המעורר אותה על ידי נשמות הצדיקים שהם ממנו, עכ"ל ע"ש :

והנה בטעם היקר הזה שאומר בזוה"ק על הקושיא שהקשה דלית שבחא לנוקבא למרדף בתריה דדכורא, פרשתי בזה בס"ד מאמר רז"ל במדרש במדבר רבא פ"ג, כבודו של הקב"ה עולה מן הזכרים, והבן היטב :

והשתא מדברי זוה"ק הנז' כמלינו למידין שפיר טעם נכון, מה שלא נהגו הנשים בלימוד של ליל חג השבועות, אלא רק האנשים בלבד, יען כי הלימוד הנעשה בלילה הכל הוא הכנה לצורך הזווג של הנוקבא הנעשה בתפילת מוסף בבוקר, וכמ"ש בזוה"ק בהקדמת בראשית דף ח' ע"א, ר"ש הוה יתיב ולעי באורייתא בליליא דכלה אתחברת בבעלה, דתנינן כל אינון חברייא דבני היכלא דכלה, אצטריכו בההיא ליליא דכלה אזדמנת למהוי ליומא אחרא גו חופה בבעלה, למהוי עמה כל ההוא ליליא, ולמחדי עמה בתיקונהא דאיהי אתתקנת, למלעי באורייתא מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים וכו', בגין דאינון תיקונין דילה ותכשיטהא, ואיהי ועולמתהא עאלת וקיימת על רישהון ואתתקנת בהו, וחדת בהו כל ההוא ליליא, וליומא אחרא לא עאלת לחופה אלא בהדייהו וכו' ע"ש, ועל כן לפי טעם זוה"ק הנז' זהו כבודה דמטרונתא, שיהיה התעוררות זו והכנה זו שלה ע"י הזכרים, שהם מסטרא דדכורא בעלה, כדי שלא יהיה נראה נוקבא רדפה בתר דכורא, אלא דכורא רדיף בתר נוקבא :

מיהו ליל הו"ר אינו בכלל זה, כי בלימוד הו"ר נעשה בחי' החותם, ואין הזווג נעשה למחרתו אלא נעשה ביום שמיני עצרת, אחר גמר הקפות של הו"ר וחבטת הערבה שעושין הזכרים לבדם, ולא הנקבות, ודוק היטב, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו, אכי"ר :

ב' בימים שאין אומרים בהם תיקון רחל מחמת חשיבותם כגון ליל ראש חודש ולילות חנוכה ופורים ולילות חודש ניסן וכן בשבעה ימי חופה ובליל שמיני של המילה בבית שבו התינוק המוכן להמול למחר וכיוצא בזה, טוב ונכון לומר פסוקים אלו במקום תיקון רחל בחצות הלילה, וכן נמי אם הוא תוך חצי שעה לעמוד השחר דאין אומרים תיקון רחל, יאמר זה. וכן בארץ ישראל בשנת השמיטה שאין אומרים תיקון רחל המיוסד בקינות, יאמרו תיקון זה, וכבר הבאתי אותו בספר לשון חכמים דף קי"ב וזה הואו :

ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה ויאהב יעקב את רחל ויעבוד יעקב ברחל שבע שנים ויהי' בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה :

ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקולי ויתן לי בן על כן קראה שמו דן :

ותאמר רחל נפתלי אלהים נפתלתי עם אחותי גם יכולתי ותקרא שמו נפתלי :

ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את חרפתי : ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ה' לי בן אחר :

בני רחל יוסף ובנימין (ויצא)

בני רחל אשת יעקב יוסף ובנימין (ויגש)

כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאם ה' ושבו מארץ אויב (ג' פעמים)

ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם (ג"פ)

ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר

בנו

בנו שתיהן את בית ישראל ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם:
והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא:
ותעדי זהב וכסף ומלבושיך שש ומשי ורקמה סולת ודבש ושמן אכלת ותיפי במאד מאד ותצלחי למלוכה:
גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום: שלחיך פרדס רמונים עם פרי מגדים כפרים עם נרדים: נרד וכרכום קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהלות עם כל ראשי בשמים:
מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון:
באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו ריעים שתו ושכרו דודים:

(בתרא קכ"ג) רבי יונתן אומר ראויה היתה בכורה לצאת מרחל דכתיב אלה תולדות יעקב יוסף אלא שקדמתה לאה ברחמים ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל החזירה הקב"ה לה:

(מדרש רבא) ורחל היתה יפת תואר, עיקר סימניה של רחל לא היתה אלא נאה, ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה:

ורחל עקרה א"ר יצחק רחל היתה עיקרו של בית שנאמר ורחל עקרה עיקרה רחל:

תאני רשב"י לפי שכל הדברים תלויים ברחל, לפיכך נקראו ישראל על שמה, רחל מבכה על בניה ולא סוף דבר לשמה, אלא לשם בנה, שנאמר אולי יחונן ה' שארית יוסף ולא סוף דבר לשם בנה, אלא לשם בן בנה שנאמר הבן יקיר לי אפרים:

את לאה וילדיה אחרונים את רחל ויוסף אחרונים, הדא אמרה אחרון אחרון חביב:

ברכות שדים ורחם, ר"א אמר בא וראה עד היכן חיבב יעקב אבינו את רחל אפילו בשעה שבא לברך את בנה עשאו טפל לה, ברכות שדים ורחם יתברכון דדיא דהכין אוניקו ומעיא דהכין אפיקו:

(ילקוט רות) יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה, לא הוה צריך קרא למימר אלא כלאה וכרחל, אלא אע"פ שילא בועז וכל הסנהדרין שלו מלאה היו מודים שעיקר הבית היא רחל שלא נשתעבד יעקב בבית לבן אלא בשביל רחל:

מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הה"ד כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתיב כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתיך נאם ה' ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם:

אח"כ יאמר לשון רשב"י בפ' נח דף ס"ה ע"א, א"ר שמעון ארמית ידאי בצלותין לעילא דכד רעותא עלאה לעילא וכו' עד ועל דא כולא קאים זכאה חולקהון דצדיקייא בעלמא דין ובעלמא דאתי ע"כ, והמאמר הזה עמוק עמוק מי ימצאנו, ובסה"ק סוד ישרים הנדפס בסוף רב פעלים ח"ג כתבתי שם ביאור שתי שורות מן מאמר הנז' שנתבארו בדברי רבינו האר"י ז"ל, ושם הבאתי ביאור על מאמר זה כולו מן מהרש"ך ז"ל יע"ש:

ג' **בענין** שתיית הקהו"א קודם עמוד השחר למי שאין דעתו מיושבת בלעדה, והוא חלוש המזג ובפרט כשהוא יום תענית, והוא חלוש, ולכן רוצה לשתות אחר שינה כשיעור קודם עלות השחר, נראה דשרי ליה לשתות, ואם הוא מלומד לשתות הקהו"א בסוכ"ר, וקשה לו בלא סוכ"ר נראה דיכול לשתות בסוכ"ר, דאין זה דרך גאוה אלא בכלל רפואה שתתיישב דעתו בה, ויתחזק לבו. ואע"פ שהרב פר"ח ז"ל, ונמשך אחריו הרב ברכ"י ז"ל לא התירו לשתותה אלא רק בלא סוכ"ר, הנה בזה"ז שהחלישות מצויה וגוברת אצל רובן של בני אדם יש להתיר גם בסוכ"ר כי מה שמניח בה סוכ"ר הוא דרך רפואה, כי בלא סוכ"ר תעשה יובש באדם מצד טבעה, והמלומד לשתותה בסוכ"ר אינו יכול לשתותה בלא סוכ"ר, ויש לסמוך בזה על המתירים בסוכ"ר, והזכירם הרב מנחת אהרן כלל וא"ו אות ח' ע"ש אך יעשה תנאי על שתיית הקהו"א בסוכ"ר קודם שינה בפירוש:

וישב.

א' **ברכה** של נשמה שנתתה בי יש בה מ"ז תיבות כמנין הוי"ה אהי"ה, כמ"ש רבינו הרש"ש ז"ל, על כן לא יאמר שאתה הוא רבון כל המעשים ככתוב בסידורים דבזה יהיה המספר יותר מן מ"ז תיבות אלא יאמר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי רבון כל המעשים, וצריך להפסיק מעט בין אלהי, ובין נשמה שנתת בי, שלא ישמע שהנשמה היא אלהיו ח"ו, וכנז' באבודרהם:

ב' **ברכות** אלו על מנהגו של עולם נתקנו, ולכך גם האדם יברך ברכת נותן לשכוי בינה, והסומא יברך פוקח עורים, אע"פ שיש פלוגתא בזה, ולכן ברכת שעשה לי כל צרכי יאמר אותה האבל משום דעל מנהגו של עולם נתקנו, מלבד יוה"כ ויום ט"ב שאין אומרים אותה משום דכ"ע יחפים, כן הוא הסכמת רבינו האר"י ז"ל, ואע"פ שיש פלוגתא אין אומרים ספק ברכות להקל כנגד דברי רבינו האר"י ז"ל כנודע. ועוד מלבד טעם הנז' איכא טעמא רבא דאין לחסר שום ברכה מברכות השחר, אע"פ שלא נתחייב בה המברך, משום דלפי סודן של דברים ברכות אלו הם עומדים ברומו של עולם שנתקנו על המדרגות העליונות ופרצופים וספירות הקדושים, ולאו דוקא על מה שנעשה למטה בעוה"ז, ופוק חזי בסידור רבינו הרש"ש ז"ל כמה כונות עמוקות יש בברכות אלו:

ובדין האונן כתב הגאון מג"א ז"ל סי' נ"א במי שהיה אונן מתחלת הלילה, והקבורה היתה ביום, דהדין שיכול להתפלל שחרית קודם חצות, כמ"ש בסי' ל"ט, אבל ברכת השחר לא יאמר כיון שבשעת חובתו היה פטור כמ"ש ביו"ד סי' שמ"א ס"ב לענין הבדלה ע"כ, והביא דבריו אלו בבאה"ט ע"ש. ולענין הלכה העלתי בס"ד בסה"ק רב פעלים ח"א סי' נ"ד דיש להורות לברך, ולא חיישינן להכלל של ספק ברכות להקל מטעם המנהג הידוע, והבאתי הוכחות ברורות לזה בס"ד ע"ש:

ג' **מה** שאומרים לפגרים מתים, היינו כי הגופים הבטלים ממלאכתם ושובתין מתנועתם נקראים פגרים, כי פגר הוא לשון ביטול, כמ"ש אשר פגרו מעבור וכן דפגרי רבנן וקראם מתים, היינו משום דשינה היא אחד משישים במיתה וכנז' בסידור רב יעב"ץ ז"ל. ומ"ש הנותן לשכוי הוא התרנגול הידוע בינה זו והוא מלשון משכיות לבב שכיות החמדה, סוכה ברוה"ק, וגם הוא גמטריא המלאך גבריאל הוא דבטש בגדפא דתרנגולא וכנז' שם בסידור הנז':

ומ"ש

ומ"ש פוקח עורים כתב הרד"א ז"ל אע"ג דאין האדם עיור ממש בלילה אלא סתום העין מ"מ נופל בו לשון פקיחה, ע"ד דכתיב ונפקחו עיניהם אע"פ שלא היו עורים אלא שהיו סתומים מן הדעת:

ד' **כתב** מרן ז"ל בש"ע סי' מ"ו סעיף ה' אם קדם וברך זוקף כפופים קודם שיברך מתיר אסורים לא יברכנה, ומקור דין זה בסידור רב עמרם גאון ז"ל, והטעם מפורש בדברי מרן ז"ל בב"י משום דכפות קשה מאסיר וכיון דברך זוקף הרי בכלל מאתים מנה, ולמה יחזור לברך על זה שנית, וכתב בבאה"ט דרש"ל חולק בזה וס"ל דאעפ"כ מברך מתיר אסורים, וכן הוא סברת הב"ח, וכתבו המג"א והט"ז העיקר כמ"ש מרן ז"ל וספק ברכות להקל, ועיין ש"ך וכן הבאתי בסה"ק בא"ח:

ואנא עבדא השתא אמינא מילתא דכ"ע יודו לי בה בס"ד, והוא דמ"ש מרן ז"ל כיון שבירך זוקף כפופים לא יברך מתיר אסורים, לשיטתיה אזיל דס"ל ברכות אלו האדם מברך אותם בשביל הנאותיו שנהנה ונתחייב לברך את ה' על הנאותיו, ולהכי אחר שבירך זוקף כפופים על הנאתו שעמד מלא קומתו כבר בהודאתו זאת נכללה הנאתו בהתרת איבריו, ואיך יחזור ויברך על התרת איבריו, אך לפ"ד רבינו האר"י ז"ל דס"ל ברכות אלו על הנאות העולם נתקנו, ואע"פ שלא ישן אלא הוא ניעור כל הלילה חייב לברך אותם, ולכן ס"ל האבל מברך שעשה לי וכו' אע"פ שאינו לובש מנעלים מלבד יוה"כ וט"ב שכל העולם יחפים אין מברכים ברכה זו, א"כ לפ"ד רבינו אם בירך זוקף כפופים יכול לברך מתיר אסורים אחריה, דלא בעבור עצמו מברך אלא בעבור הנאות העולם שיש להם הנאה זו בפ"ע והנאה זו בפ"ע, וכיון דע"פ סברה זו דרבינו האר"י ז"ל יש לברך ודאי נקטינן לברך, כי כלל גדול בידינו אין אומרים סב"ל כנגד סברת רבינו האר"י ז"ל. ועוד איכא טעמא רבא ע"פ הקבלה, דברכות אלו לאו בעבור הנאות של התחתונים בלבד נתקני אלא הם כנגד אורות עליונים ואין לחסר מהם כלום, פוק חזי בברכת הנותן ליעף כח דפסק מרן ז"ל דאין לברך, ובאמת האידנא כ"ע מברכים אותה באתרי דקבלו עלייהו הוראת מרן, והיינו דאזלי בתר סברת רבינו האר"י ז"ל שהסכים לאומרה, ועל כן אע"פ שבסה"ק בן איש חי בפרשה זו אות וא"ו כתבתי דלא יברך ~~אלו ההדר~~ הברכה משום דאיכא פלוגתא בזה, השתא הדרי בי ואמינא דיברך משום האי טעמא דכתיבנא בס"ד:

ה' **אם** קודם מתיר אסורים שכח ובירך זוקף כפופים אך בעת אומרו זוקף כפופים נזכר וסיים ואמר מתיר אסורים, וככה יצא ונשמע מפיו זוקף כפופים מתיר אסורים תקופים זא"ז, ע"ד שאמרו בדין הא-ל הקדוש שסיים תכף המלך הקדוש. הנה כתבתי בסה"ק מקבליאל לנחורה דיצא י"ח שתי ברכות, ואע"פ שלא הזכיר בפיו בא"י אמ"ה אלא פעם אחת נחשב לו זה שתי ברכות ועולין לו למנין י"ח ברכות בחשבון שתים כהלכתן, וכן עולים בחשבון מאה ברכות כשתים, והבאתי ראיה לזה מדין מאה ברכות שמנה הרמב"ם ז"ל תש"י ותש"ר שתי ברכות, אע"פ דאין מברכין אלא ברכה אחת על תש"י ורק מכוין בה גם על תש"ר, ושוב עשיתי חילוק התם שאני, כי בברכה כשאומר בא"י אמ"ה מכוין על שתים והו"ל בזה ברך שתי ברכות, משא"כ כאן כשאמר בא"י אמ"ה כיון על אחת ורק באומרו זוקף נזכר והוסיף מתיר ויש להאריך בזה, מיהו ודאי לכ"ע בכה"ג לא יברך ברכה אחרת למתיר אסורים אע"פ שלא כיון בברכה עליה, ויש להוכיח לזה מדין ספירת העומר

שבירך אדעתא למימר שלשה והיא ארבעה וספר ארבעה:

וא"ו **כפי** סדר הנזכר בגמרא ברכת רוקע קודם שעשה, אך סדר הכתוב בש"ע ברכת שעשה קודם רוקע, ובאחרונים נתחבטו בזה, ובדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות לא נתברר ד"ז. אמנם בסידור הכונות של רבינו הרש"ש ז"ל הקדים רוקע הארץ ואחריה ברכת המכין ואחריה ברכת שעשה, כן הוא בסידור הרש"ש ז"ל הנמצא אצלי, ובגמרא דברכות דף ס' הסדר הוא רה"ש בין בתלמוד הדפיס בין בתלמוד כ"י שהביא בעטור סופרים, והיא כפי סידור הרש"ש ז"ל המצוי אצלי, ויש סידורים של רבינו הרש"ש שבהם מהופך הסדר הזה הנז' ואין לסמוך עליהם, כי בסידור הרש"ש נעשה העתקות הרבה, ונעשה בהם שינויים הרבה, והסידור שהיה מתפלל בו רבינו הרש"ש אינו מצוי כדי לברר האמת, יען כי אחר פטירת רבינו הרש"ש בעה"ק ירושלים תוב"ב לקח בנו רבי חזקיה את הסידורים שלו והלך לערי המערב ושם נגנזו הסידורים כי לא נודע מי לקחם ממנו ואנה מי הם גנוזים כנודע:

ונראה ברור שזה הסדר של רה"ש בברכות הנז' המסודר בסידור אשר אצלינו הוא האמיתי יען כי הוא מכוון עם דברי רבינו הרש"ש ז"ל בספרו הבהיר נהר שלום דף ע"ל ע"ב, ששם פירש הכונות של שלשה ברכות אלו, ומוכרח לומר שהסדר האמיתי הוא רה"ש וכך אנחנו נוהגין לברך, וכן הוא מנהג העולם, ועיין שלמי צבור דף ע"ט ע"ב, שכתב שם חילוק לפי המקומות ע"ש, והעיקר הוא שבכל מקום צריך לברך בסדר זה של רה"ש כאשר כתבנו בס"ד:

ז' **הברכה** של עקי נשמה שנתת בי צריך שתהיה ברכה זו סמוכה לחברתה שהיא ברכה של אשר יצר, כי זו הברכה היא כנגד אימא דעשיה שהיא בינה, וברכת אשר יצר היא באבא דעשיה. ואין להפסיק ביניהם, כי בינה מחוברת תמיד עם החכמה, דלא פסיק זווגייהו מבינייהו, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות דף ב' ע"א, ובפרי ע"ח פרק ז' דף י"ג ע"ג, ויש טועין נחשוב בהיכא דאין להם לברך אשר יצר דלא עשו גדולים ולא קטנים, ובאים לברך עקי נשמה וכו', יקדימו לברך ברכת הנותן לשכוי בינה קודם ברכה זו של עקי נשמה וכו' כדי שתהיה סמוכה לברכה שפותחת בברוך, וטעות היא בידם, דהכונה במאמר סמוכה לחברתה היינו דוקא ברכת אשר יצר, וגם כי בזה שמקדימים ברכת השכוי מבלבלים הכונות הרמוזים בהם ומהפכים הסדר, ועל כן אם האדם יכול לסמוך אותה לברכת אשר יצר הנה מה טוב, ואם אי אפשר לי והוא מוכרח לברך ברכה זו של עקי, יברך ואע"ג דאינה סמוכה:

ח' **ברכת** שעשה לי כל צרכי תקנו אותה על נעילת המנעלים, דאחר אינו יכול לעשות צרכיו וצרכי ביתו, וכיון דלבש מנעליו כאלו נעשו לו כל צרכיו ואז הוא מוכן ללכת לכל אשר ירצה. וכנז' בשלמי צבור שהבאתי זה בסה"ק בן איש חי בפרשה ז'. והדבר יפלא, הנאה זו דלבישת המנעלים אינה הנאה גדולה כמו הנאת פוקח עורים ומתיר אסורים וכיוצא, דה"א לאדם לעשות צרכיו בלעדם. אמנם זאת היא הנאה מועטת דאפשר לאדם ללכת ולעשות צרכיו בלא מנעלים, דהא הערביים והתפיס ובנאים וכיוצא דרכם לעשות צרכיהם בהיותם יחפים, ורק מפני הכבוד לובש האדם מנעלים ואין זה נוגע לעיקר עשיית צרכיו, ולמה תקנו על זאת ההנאה ברכה בפ"ע, ועוד כל אותם הנאות שתקנו עליהם ברכה צריך האדם להם אפילו אם ישאר כל היום בחדרו ולא יצא חוץ מביתו. אבל המנעלים אם ישאר בחדרו וביתו והקרקע מרוצף באבנים ומכוסה אינו צריך למנעל ויכול

ויכול לעשות מלאכתו בלא מנעל, וגם מפני הכבוד ליכא אם ישאר בחדרו ולא יצא חוצה. ולמה תקנו ברכה בפ"ע על זה:

ונראה לומר בס"ד לפ"ד רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דברכה זו לא נתקנה בעבור הנאה הפשטית שלה הנז', אלא בעבור הנאה וטובה הרוחנית, והוא על החסד הגדול שעשה המאציל העליון בפרצופי תפארת ומלכות אשר הנהגת העולם על ידם, ואנחנו בית ישראל חיים וזונין ומקבלים השפע על ידם. וחסד גדול עשה המאציל העליון לשמור אותם מן אחיזת החיצונים ויניקתם מהם, והוא כמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות, שיש בפרצופים של תפארת ומלכות אור פנימי ואור מקיף, והקליפות עומדים באמצע בין או"פ ובין או"מ, פניהם אל נוכח אור הפנימי ואחוריהם אל האו"מ, לפי שאין בהם כח להסתכל ולהתאחז באו"מ, וכיון שהם עומדים באמצע היה להם כח להתאחז ולינק מן או"פ של פרצוף המלכות, והנה גם מן או"פ של פרצוף התפארת היו יונקים ג"כ באמצעית המלכות, לפי שהיא קרובה אל החיצונים יותר מן פרצוף התפארת:

על כן חסד גדול עשה המאציל העליון בדבר זה שלא יתגברו הקליפות ולא יהיה להם אחיזה ויניקה באו"פ הנז', והיינו בגזרת חכמתו יתברך שיהיה נמשך מן הבינה העליונה שהיא למעלה מן תפארת ומלכות אור הנקרא חשמל, והחשמל הזה מלביש את פרצופים של התפארת ומלכותו סובב אותם מבחוץ מכל סביבותיהם, וגם מתחת לרגליהם, והבחינה המקפת אותם מצדדיהם נקראים מלבושים, והבחינה הסובבת מלמטה מתחת רגליהם נקראים מנעלים, ולכן כאשר האדם לובש מלבושיו יכוין אל הבחינה הראשנה, ובשינעול מנעליו יכוין אל הבחינה השנית:

ונמצא שהבינה שתכוין בעת נעילת המנעלים היא שהבינה שהיא אימא עלאה, היא הנועלת את בניה שהם פרצופי תפארת ומלכות, באור זה הנקרא חשמל, כדי שלא יהיו יכולים הקליפות להתאחז ולינק מהם, בסוד כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף, והסוד הזה נתבאר בשער הכונות בהתחלה בדף ב' ע"ג וע"ד. ואני כתבתי מהות הענין בקיצור דברים שכל אדם יוכל להבין אותם:

הרי ידעת שהברכה הזאת נתקנה על חסד גדול שעשה המאציל העליון לבטל אחיזת החיצונים ויניקתם מן פרצופי התפארת ומלכות שהם המנהיגים את העולם, ומהם אנחנו מקבלים שפע פרנסתינו וחיותינו בעוה"ז. ובאמת אין לך חסד גדול כמו זה החסד של ביטול אחיזת החיצונים ויניקתם ממקום הקדושה אשר אנחנו אחוזים בו ומושרשים בו ויונקים וזונין וחיים ממנו, ולעשות רמז ודוגמה לזה החסד העליון חייב האדם ללבוש מנעלים ברגליו לרמוז בהם על החסד הזה של המאציל העליון שגזרה חכמתו יתברך לבטל אחיזת החיצונים ויניקתם מן פרצופי תפארת ומלכות על ידי אור הנקרא חשמל הנמשך מן הבינה העליונה, שבו נועלת רגלי פרצופי תפארת ומלכות לשמור אותם מיניקת החיצונים, ולכן אזהרה גדולה במשני מן מרן רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות, כשהאדם ינעול מנעליו יכוין אל הבחינה הזאת בחינת האור הנקרא בשם מנעלים, על שם שהוא סובב תחת רגלי פרצופי תפארת ומלכות, וכאשר העתקתי לעיל בשם רבינו ז"ל בשער הכונות:

ונמצא אנחנו בני ישראל הנולדים מפרצופי תפארת ומלכות, בעת שאנחנו לובשים המנעלים עושים בזה פועל דמיוני רמז לחסד הגדול הנז', ועל זה תקנו חז"ל ברכה בשם ומלכות על לבישת המנעלים, ולא רצו להזכיר בה שם מנעלים להדיא מפני הכבוד, אלא רמזו אותם בלשון זה שעשה לי כל צרכי, דפנימיות הדברים קאי על ענין המנעלים. ולכך ביום הכפורים וט"ב שהכל הולכים יחפים, ואין אנחנו עושים אותו היום בעצמינו פועל דמיוני רמז לחסד הזה שנעשה למעלה במנעלים, אין מברכים ברכה זו של שעשה לי כל צרכי, כיון דכל בית ישראל אין לובשים מנעלים, כדי לעשות בהם בו ביום זכר ודוגמה לחסד זה הנעשה למעלה:

ובזה מובן בס"ד הטעם שאין אומרים ביום ט"ב ברכה זו מפני כי בו ביום יש התגבורת לקליפות בעוה"ר, ולכן חששו שלא להתגרות בהם ביום התגבורת שלהם לברך הברכה שנתקנה בעבור המנעלים שהם מורים על ביטול אחיזתם ויניקתם, אבל האבל אע"פ שמדת הדין מתוחה עליו אומר ברכה זו ואינו חושש מקנאת הקליפות מפני כי כל העולם אומרים ברכה זו והקליפות נכנעים, ויוה"כ שאני דכתיב ביה ועניתם את נפשותכם, וילפי רז"ל דאסור לנעול, משום דהולך יחף מקרי עינוי דכתיב בעינוי של דוד וראשו לו חפוי והולך יחף וכנז' בלבוש סי' תרי"א:

ובזה תנוח דעתך במאמר הנזכר בירושלמי פרק וא"ו דשבת הלכה ב' על סנדל המסומר כמה מסמרין יהיו בו, רבי יוחנן אמר חמשה כחמשה ספרי תורה, רבי חנינא אמר שבעה וכימיך דבאך, (פירוש דכתיב ברזל ונחשת מנעלך וכימיך דבאך, ודריש ר"ח ברזל שבמנעלך יהיו כימיך שהם ימי השבוע), רבי הונא נותן שלשה עשר בזה ואחד עשר בזה כמנין משמרות, וכמסמרות נטועים מה משמרות כ"ד אף מסמרות כ"ד, ע"כ ע"ש. והדבר יפלא במה נחשב המנעל הזה לעשות בו רמזים כנגד דברים יקרים וקדושים, ח"א כנגד חמשה חומשי תורה, וח"א כנגד כ"ד משמרות כהונה. ובזה ניחא כי המנעל רומז על חסד גדול העליון הנז' שנעשה למעלה, ובשנועל בו האדם מכוין בו על דבר קדוש ועליון שהוא אור הנקרא חשמל הנמשך מן הבינה:

ולכן בסדר נעילתו תמצא פלוגתא בגמרא דשבת דף ס"א בין החכמים, ובעבור זה תקנו הפוסקים ז"ל לצאת ידי חובת המחלוקת ע"י שילבש תחלה של ימין ולא יקשרנו, ואח"כ ינעול של שמאל ויקשרנו, ואח"כ יקשור של ימין, וביאר רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות סוד פלוגתא שיש בזה והתיקון שעשו הפוסקים ז"ל, ומזה תבין שנעילת המנעל יש בה סוד כמוס ועמוק, וממילא תדע כי לא נתקנה הברכה בעבור הפשט של הנעילה כאשר כתבנו בתחלת דברינו, ומה שלא פירשו בה נעילת המנעלים בפירוש מפני הכבוד וכדאמרן:

ודע כי יש עוד שני ברכות כיוצא בזה שנתקנו בעבור כונת הנאת הסוד שיש בהם דוקא, והם ברכת מלביש ערומים וברכת הנותן ליעף כח, שנתקנו על מלבושי הנפש, וכמפורש בשער הכונות, וכתבתי דבריו בסה"ק בן איש חי בפרשה זו אות ח' ע"ש:

גם פה המנהג שהנשים מברכים שלא עשני גויה שלא עשני שפחה בשם ומלכות, דלא כהגאון יעב"ץ ז"ל, ומברכים שעשני כרצונו בלא שם ומלכות, וכמ"ש הפר"ח ז"ל:

וברכת שלא עשני גוי זו נוסחה אמיתית שהביא מרן ז"ל בב"י מן גמרא דמנחות דף מ"ג, וכן הרי"ף בסוף פ"ט דברכות הביא נוסחה זו, וכן בסידור רבינו עמרם גאון וכ"כ באגודה, ומה שתראה באיזה דפוסים בהרא"ש וגם בש"ע שעשני ישראל או שעשני יהודי זה השינוי הוא מן המדפיסים, כי נתפחדו שלא יעשו עליהם עלילה כאשר עשו בזמן אחד בייכית שהיה

שהיה בין היהודים לנוצרים לכך שינו ולא הדפיסו שלא עשני גוי, וכ"כ הרב מג"א ז"ל ס"ק ט' נ"ל שלא עשני גוי וגירסת שעשני יהודי שינוי מן המדפיסים ע"כ, וכ"כ הרב מאמר מרדכי ז"ל ראיתי בש"ע בשני דפוסים שכתוב שם שעשני יהודי, ונראה דעיקר הנוסחה שלא עשני גוי ומה ששנו בש"ע שעשני יהודי הוא נראה שהוא מפחד האומות, והראיה ששנוי זה לא מצאניהו אלא בש"ע שנדפס בויניציא ומנעו בה ושינוי המדפיס הוא. שהרי בבית יוסף לא הזכיר נוסח זה כלל עכ"ד יע"ש:

ודע כי הברכות שלא עשני גוי ושלא עשני עבד ושלא עשני אשה, הכונה שאנחנו מודיעים בזה שאנחנו שמחים ומרוצים בעול מצות ואינם מוטלים עלינו מצד ההכרח, דלכך אנחנו מברכים ומשבחים להשי"ת שהעמיס עלינו מצות הרבה ולא פטר אותנו כבני נח או כעבד ואשה, ובאומרו שלא עשני אשה יכוין לברך את השי"ת שעשאו איש שיש לו זקן ולא אשה שאין לה הדרת פנים זקן, כי ההיכר הגלוי המבדיל בין איש לאשה הוא הזקן, ובברכה זו שמכוין בה בדבר זה נותן כבוד לזקן ובשכר זה יאירו בו אורות דיקנא עלאה קדישא, והזהר בזו הכונה והיא נקיה וקלה:

ומה שנתקנו ברכות אלו בלשון שלילה היינו כדי להכניס בזה שתי משמעות, הא' היא כדאמרן והב' הוא ר"ל שלא נתחלפה נשמתי בעת השינה בנפש גוי או עבד או אשה ולא נדבקו ביחד זע"ז:

יו"ד **ברכת** המעביר חבלי שינה אע"ג דברכה זו נתקנה על סוד כמוס עכ"ז אם בשעה שהוא מברך אותה גוברת עליו השינה ומתנמנם קצת ימתין עד שתעבור שינתו לגמרי ואז יברך אותה:

י"א **כתב** הרב מג"א ז"ל גבי אונן לא יברך ברכות השחר אחר קבורה, וכונתו מפורשת בלבושי שרד ומחצית השקל, אך האחרונים ז"ל חלקו על המג"א ז"ל בזה משום דברכות על מנהגו של עולם נתקנו וכן הוא דעת רבינו הגדול האר"י ז"ל דעל מנהגו של עולם, ובספה"ק רב פעלים חלק שני בא"ח סי' ח' הבאתי דין זה והעלתי דיברך אחר קבורה ואין חוששין בכהאי גוונא לספק ברכות כיון דאתי האי דינא כפי סברת רבינו האר"י ז"ל, וגם הבאתי דברי הרב זרע אמת ז"ל א"ח סי' י"ג דף כ"ו שכתב דסברת המג"א דס"ל אונן לא יברך אחר קבורה אתיא כהלכה גם למ"ד וכו', ודחיתי דבריו אלו אחר מחילת כבודו בטוב טעם ודעת, ועוד דמצינו כל האחרונים לא סברי כדעתו של המג"א כדסבר איהו ע"ש:

ודע דיש תמיהין על סברה זו האמיתית דס"ל על מנהגו של עולם נתקנו, ולכן שעשה לי כל צרכי יברך האבל, ורק ביוה"כ וט"ב אין מברכים אותה מפני שכל העולם יחפים וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל, שזה תינח בברכות דלשונם יתבאר ויתפרש על מנהגו של עולם כגון פוקח עורים ומתיר אסורים וכיוצא, אבל ברכת שעשה לי כל צרכי דקאי על עצמו שהוא מדבר בעד עצמו איך תתפרש ברכתו על אחרים אם הוא אסיר לנעול. ותרצתי להם דגם על עצמו תבא כוון הודאתו וברכתו כי בכל ימות השנה נוהג בו בעצמו מנהגו של עולם במנעלים, ואותם הימים של אבלות בטלי במיעוטייהו וחשיב כאלו הוא חולה ולא קם ממטהו בשבעת ימים אלו. אך עכ"ז ביוה"כ וט"ב כיון דכ"ע לא שייכה גבייהו הנאה זו דמנעלים לכך לא יברך ברכה זו, דאין לחשיב ולצייר דכ"ע חולים ושוכבים על מטתם בלילה וביום:

אי נמי כך כונתו שעשה לי כל צרכי בכל הימים במנעלים, כפי הטובה שנוהג עם העולם לעת עתה, ונמצא הוא מודה ומברך להשי"ת על טובה שמטיב לו לעצמו ועל הטובה אשר מטיב לעולם עתה, ולכן ביוה"כ וט"ב לא יברך כי אין מנהג של טובה זו נוהג בעולם עתה יען כי כולם יחפים:

או יובן הכונה ע"ד שאמרו בסומא שמברך על המאורות בשביל שמאירים לאחרים ועי"כ ישמשו אותו ונמצא דהיא עצמו נהנה מן המאורות ונח לו בטובתם, כן כאן מה שאחרים נועלים ועי"כ נח לו בשמושם שמשמשין אותו נחשב נעילתם במנעלים הוא צרכו כאלו הוא נועל ונהנה בטובת המנעלים:

י"ב **נמצא** כתוב בסידור דרך החיים בשם הגאון מהר"א מווילנא ז"ל, אע"ג דאין מברכין שעשה לי כ"ל ביוה"כ וט"ב משום דאין נועלים בהם, יכול האדם לברך ברכה זו כשנועל מנעליו תכף בלילה במוצאי יוה"כ ויום ט"ב בתחלת הלילה, והוא דין חידוש מאד שלא נזכר זה בדברי הראשונים והאחרונים, ורק מצאתי לו חבר בחידוש דין זה להרב מאמר מרדכי ז"ל בסי' מ"ו סוף סק"י וז"ל, ולענין שאר ברכות נראה דאף משחשיכה אם נהנה כגון שלבש או הלך וכיוצא משחשיכה חייב לברך כן נ"ל להלכה, ולא נתבארו דברים אלו בדברי האחרונים שכבר נהגו בכל המקומות לברך כל ברכות אלו על הסדר בין נתחייבו בין לא נתחייבו עכ"ל. הרי גם הרב מאמר מרדכי ז"ל אזיל בשיטת מהרא"ו ז"ל, ועל אשר נרגש בטענה זו דלא נזכר דין זה באחרונים לא תיקן כלום. ובאמת יש להתפלאות מדין זה דפירשו רבינו האר"י ז"ל בטעם הכונות שלא יברך ברכה זו ביוה"כ וט"ב אמאי לא סיים שימתין לברך אותם בלילה תכף כשנועל, אלא מוכרח לומר דין זה ליתא ולא יברך כלל אחר חשיכה, ובתשובתי הנז' הבאתי דברים אלו גם הבאתי דברי הגאון מהרש"ק ז"ל בשנות חיים סי' פ' דף כ"ב, שכתב אפילו לעת הערב יכול לברך אותם אם לא בירכם מקודם, וגם פקפקתי בדברי מהרש"ק אלו, ועשיתי טעם נכון שלא לברך, וגם ע"פ הסוד עשיתי טעם נכון דאין לברך שעשה לי כל צרכי אחר חשיכה קודם חצות לילה ע"ש:

י"ג **מה** שאומרין בבקשה שבסוף הברכות, ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עבירה, מקשים על זה הול"ל ולא הבא לידי חטא, ואיך יאמר ואל תביאני וכי ס"ד שהקב"ה יביאהו ליד"כ, ואע"פ שאמרו הבא להטמא פותחין לו, לא אמרו מטמאין אותו, ועוד הא ארז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ונמצא האדם הוא צריך להפריש עצמו מן חטא ועבירה. והתשובה לזה פרשנו במ"א הכונה אל תביאנו לדבר שאפשר שנבא בו לידי חטא, כגון הא דאמרו בגמרא דהיה שביל שיש בו בית זנות ולא רצה אותו חכם לילך בו, אלא רצה לילך בשביל ע"ז דחשש פן אם ילך שם יתגרה בו היצה"ר ויחטאהו, וכן כיוצא בזה שמתפלל שלא יזמין לפניו מעשה ודבר שאפשר שיהיה היצה"ר מחטיאו באותו דבר, ונקיט חטא על שוגג ועבירה על מזיד, אי נמי חטא על הרהור ועבירה על מעשה, וגם גורי האר"י ז"ל כתבו חטא פלוני עבירה פלונית, והלב מהסס בזה:

ותרחיקני מיצה"ר זה היצה"ר שהוא נקרא מלאך רע הבא מן הקליפה תעזרני להתרחק ממנו, אבל אח"כ אם היצה"ר נתגרה בו צריך הוא להלחם בו. ואמר וכוף את יצרי להשתעבד לך זה יצה"ר החמרי שמתהווה מן חומר האדם שהוא מזוהמת הנחש הקשורה באדם מצד התולדה. ואמר עוד ותתנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, הכונה בדברים אשר רק בעיניך המה שאין נראין ונודעים לאחרים, ובעיני כל רואי הם דברים הנגלים, תתנני באלה ואלה לחן לחסד ולרחמים, נקיט שלשה כנגד שלשה קוין שהם ימין ושמאל

ושמאל ואמצע וכן הם סוף תוך ראש הנרמזים בסתר עליון כתוב יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן:

ואומרו וגומל חסדים טובים וחותם בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל, נראה זה הוא ע"ד מ"ש בברכת אבות של תפלת העמידה גומל חסדים טובים, שכתוב בשער הכונות דף ל"א ע"ד הכונה של חסדים הוא בסוד חסדי דוד הנאמנים, ונקראים טובים לפי שהם ממשיכים שפע אל היסוד צדיק יסוד עולם הנקרא טוב בסוד אמרו צדיק כי טוב, והם ג"כ טובים כמוהו עכ"ל ע"ש, וכן יש לפרש כאן בקשה זו של גומל חסדים טובים, וגומל הוא מלשון ויגמול שקדים פירוש מוציא חסדים טובים אלו לעמו ישראל להשפיע להם מהם, וכמ"ש בשער הכונות בברכה א' של העמידה:

י"ד **בבקשה** הב' כתב בש"ך שלא יוסיף על מנין י"א לשונות שהם מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע מיצר רע מחבר רע משכן רע מפגע רע מעין הרע מלשון הרע מדין קשה ומבע"ד קשה בין שהוא בן ברית וכו' ותו לא שהם כנגד י"א סממני הקטורת וכו' ע"ש. והרב מנחת אהרן כלל ה' אות ז"ך כתב דמנהג העולם להוסיף עוד כתוב במחזורים, והעלה הנכונה בזה הוא דאחר שיאמר מנין י"א הנז' יאמר וכן יהר"מ י"י או"א שתצילני היום ובכל יום ויום ממלשינות מעדות שקר משנאת הבריות מעלילה ממיתה משונה מחלאים רעים ממקרים רעים, נמצא בזה מזכיר מנין י"א וגם השאר לא תחסר בקשתו על הצלתו מהם ע"ש, ויפה כתב שלא תחסר לו הבקשה אשר טוב לו לבקש גם על הצלתו מאותם דברים רעים הנזכרים, ועל זה נאמר הרחב פיך ואמלאהו כי העת ראוי לכך שהוא עת רצון:

ט"ו **מה** שמבקשים ביהי רצון הנז' הצלה מדינה של גיהנם היינו על גיהנם בחיים, דידוע דאיכא ירידה לנפש בגיהנם בעודה בחיים בעוה"ז, והוא דאיתא בשער מאמרי רשב"י פ' נח, דהרשע כאשר הוא חוטא הוא מוריד נשמתו בגהינם בהיותו בחיים, ולכן בחייו קרוי מת, וכאשר יהיה רשע גמור אז גמר להפיל נשמתו בגהינם, ואם תאמר והרי אנו רואין אותו שהוא בחיים ואיך נקרא מת, והתשובה היא כי שתי בחינות נשמה יש באדם, והתחתונה נכנסת בפנימיותו והעליונה נשארת בבחינת צלם מקיף על ראשו, כמ"ש אך בצלם יתהלך איש, ובעת שהוא חוטא ויורדת נשמתו מדרגה התחתונה ממנה אל תוך גהינם, כך נכנסת בפנימיותו המדרגה התחתונה של נשמתו העליונה הנקראת צלם, וכפי הבחינות שיורדת נשמתו התחתונה בגהינם, כן בחינות מדרגות יורדות מנשמתו אל תוך גופו להחיותו, וכאשר גמרה התחתונה לצאת מתוכו ולרדת לגהינם נגמרה גם נשמתו העליונה ליכנס בגופו, ואם עוד יוסיף לחטוא אז גם זה יורד מטה מטה לגהינם מדרגה אחר מדרגה וכו', ועליו נאמר ונכרתה הנפש ההיא וכו' עכ"ד ע"ש, ובזה יובן בקשה זו שמבקשים הצלה מדין גהינם שלא תרד הנשמה בחיים לגהינם:

ט"ז **ידקדק** בברכת התורה לומר אותה בכונה גדולה, ויכוין שהוא פוטר בברכה זו כל לימוד שילמוד בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ מאותה שעה וכל היום כולו, וגם בלילה הבא אחר אותו היום עד שישן בה שינת קבע, ועי"כ אחר שישן בלילה שינת קבע ויקיץ, צריך לברך מחדש ברכת התורה וכעוה"ד:

י"ז **כתב** במנחת אהרן ז"ל כלל ה' אות ל"א אחר הפרשה של ברכת הכהנים שאומרין אחר ברכת התורה טוב ונעים לומר ג"כ איזו משנה השגורה בפיו, וכן איזה לשון מדרש וש"ס, למען הברכה תשרה לתשב"כ וגם לתשבע"פ, ולייחדן ביחודא שלים, ואם בקי בחדרי החכמה יאמר ג"כ איזו בבא מפרקי ס' יצירה וכו' וכן הזכירו האחרונים עכ"ל, ואני אומר אחר פרשת כהנים משנה א' דאבות משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנה"ג הם אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה, שמעון הצדיק משירי כנה"ג היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח, תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות, אר"א אר"ח תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך. רחב"ע אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות וכו':

ובשבת מוסיפין אחר המשנה הנז' משנה א' דשבת יציאות השבת שתים שהם ארבע בחוץ ושתים שהם ארבע בפנים, ודי בזה, ואין צריך להשלים כל ההלכה כולה, וביו"ט מוסיף ביצה שנולדה ביו"ט ב"ש אומרים תאכל ובה"א לא תאכל:

י"ח **מה** שאומרים נותן התורה לשון הווה, ואין אומרים נתן לשון עבר היינו כי השי"ת הבטיח את ישראל שלא תשכח התורה מהם, וכמ"ש לא תשכח מפי זרעו וכנז' בגמרא, נמצא השי"ת משפיע לנו כח זכירה של התורה בכל עת והוא נותן אותה בלבינו בכל יום שלא תהיה שכוחה מאתנו, והרב ש"ך ז"ל דף כ"ז כתב בשם הרב ט"ז ז"ל מה שתקנו לחתום בא"י נותן התורה שיש במשמעותו לשון הווה ולא נתן בלשון עבר, הכונה הוא שהשי"ת נותן לנו תמיד בכל יום תורתו, דהיינו שאנו עוסקים בה וממציא לנו הוא יתברך בה טעמים חדשים, וכמ"ש רז"ל על פסוק דדיה ירווך בכל עת מה התינוק הזה וכו' ע"כ:

קונטריס חוט המשולש.

אמר המחבר יצ"ו קודם שאכתוב הלכות ש"ר לפרשת מקץ, ראיתי נכון להביא בספר הזה שלשה תשובות מן סה"ק סוד ישרים, מפני כי תשובות אלו שייכים לענייני התפלה והעבודה אשר אנחנו עסוקים בהלכות שלהם בספר הזה, וקראתים בשם קונטרס **חוט המשולש**. והנה שאלה ותשובה הראשונה כבר נדפסה בסה"ק סוד ישרים שנדפס סוף סה"ק רב פעלים ח"ב דף קכ"ז ע"ג וזה תוארה:

שאלה. יודיע לנו מורינו בענין זה שאנחנו נבוכים בו כי מצינו בעץ חיים שער המלכים פ"ו שכתב כל עבודתינו ומצותינו הם בזו"ן, ומצינו בספר עולת תמיד שכתב רבינו מהרח"ו ז"ל שכל עבודתינו היא לא"ס ב"ה, ואחלה פני קדשו להגיד לנו את דרכינו איך תהיה כונתינו בתפלתינו ובמצותינו. ואנחנו לא נדעה איך תהיה מטרת כונתינו ושכמ"ה:

תשובה. בזוה"ק בהקדמת בראשית דף י"ב איתא וז"ל, פקודא תליתאה למנדע דאית אלקא רברבא ושליטא בעלמא ולייחדא ליה בכל יומא יחודא כדקא יאות באינון שית סטרין עלאין ולמעבד לון יחודא חדא בשית תיבין דשמע ישראל ולכוונא רעותא לעילא בהדייהו וכו', וכתב הרב בעל מקדש מלך ז"ל שם וז"ל, אלקא רברבא וכו' הוא א"ס ב"ה המתלבש בשם קלית דז"א דאצילות, ובהיותו שם נקרא אלקא רברבא ושליטא, כי כח א"ס ב"ה מתגלה בז"א, וכמ"ש וידבר ה' אל משה הוא א"ס הנקרא הוי"ה בהתלבשותו בז"א, כי קודם התלבשותו אין לו שם ולא נקודה, אמנם בהתלבשותו בז"א שהוא אוחז בשיעור

קומתי את כל האצילות עילא ותתא אז נקרא אלקא רבא ושליטא בעלמא וכמ"ש בתיקונים בגדולה אתקרי א"ס גדול ובגבורה גיבור ובנצח מארי נצחן וכו' הרי כי בהתלבשותו בגדולה וכן בגבורה אתקרי גבור וכן בהתלבשותו בתפארת איקרי הוי"ה כלומר בהתלבשותו בתפארת אקרי א"ס הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, ונמצא דכונת רז"ל בספרי שאמרו אליו ולא למדותיו הכונה הוא דאין אנחנו מכוונים לגדולה מלך עלמא אלא לא"ס הנקרא גדול בהיותו מלובש בגדולה, או לא"ס הנקרא גבור בהיותו מלובש בגבורה. אבל לכוין אל הא"ס בעצמו בלתי התלבשות זה א"א בשום ענין כי הא"ס ב"ה אין בו לא שם ולא נקודה, דרק בהיותו מלובש במדותיו הוא נקרא גדול גבור ונורא בשם הבחינה שהוא מלובש בה וכשאנחנו אומרים הגדול הגבור והנורא, הכונה הוא על אור הא"ס המתלבש בגדולה או בגבורה וכן רחום וחנון הכל הוא על הא"ס המתלבש במדה ההיא עכ"ל:

נמצא בכל מקום שאנו מכוונים בשום שם משמות הקודש צריך לכוין אל הא"ס המתלבש תוך אותו השם שהוא המחיה אותו ולא נקרא שם הוי"ה או שם אדנ"י וכיוצא אלא מחמת אור א"ס שבתוכו שהוא האדון והאלוק האמיתי, ואם יצוייר ח"ו שיסתלק אור א"ס מאותו השם יתפרדו האותיות ולא ישאר אותו השם כלל. וא"כ כשאנו מכוונים בשם מהשמות אנו מכוונים אל הא"ס שבתוכם כי לא נצטרף ונקרא השם אם לא בכח הא"ס שבתוכו כמ"ש בתיקון כ"ז, ודבר זה מפורש יוצא בכמה מקומות בזהר ותיקונים ור"מ. פקח עיניך וראה נוסח התפלה שסידר רבינו הרש"ש ז"ל לאומרה בחצות לילה וז"ל, יהר"מ ה' או"א שימשך מן הא"ס ב"ה אור ושפע גדול לשורש יחידה העליונה המלובש בעתיק ואריך דא"ק, ומשם ימשך השפע ההוא לפרצוף חכמה דא"ק וישפיע פרצוף החכמה דא"ק עם אור הא"ס מלובש בו להתלבש בפרצוף מלכות דמ"ה וב"ן וכו' וכו'. ואתה המשכיל שים עיניך ולבך אל הדברים הנזכרים איך הם משודרים בכמה פרטים של המשכות והארות והתלבשות מדרגא לדרגא, וכן תבין את אשר לפניך ישמע חכם ויוסיף לקח, ותפלה זו דחצות לילה היא הובאה בספר אמת ליעקב נינו ז"ל:

ולכן כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בריש ספר עולת תמיד וז"ל, האצילות הוא עצם הספירות ויחודם בא"ס הוא ע"י העצמות המתפשט בהם וכו', וכל תפלותינו הם לא"ס ב"ה, אך להיות שאין אנחנו יכולים לכנותו בשום כינוי ושם, לזה אנחנו מתפללים על ידי הספירות, כי שם שייכי הכנויים והשמות כי כל הכנויים והשמות הם במות העצמות המתפשט בספירות וכו' עכ"ל. וכן כתב רבינו זלה"ה בשער ההקדמות וז"ל, והנני מבאר לך בקיצור ענין כללות של כל העולמות ושים דעתך בזה מאד, הנה בשתי בחינות נפרט כל מה שיש בעולמות, הלא הם בחינה ראשונה היא בחינת הא"ס הוא המאציל העליון האמיתי אשר האציל כל העולמות כולם, וכל העולמות הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים כולם נאצלו ממנו והם עלולות ממנו כולם כאחד, והבחינה השנית הם כל העולמות הנזכרים כולם כאחד, ויש בהם עצמות אורות המתפשט מן הא"ס בתוכם להאירם ולחיותם, ודבר זה נמשך בכל העולמות מן הנקודה הראשונה העליונה שבכולם ועד נקודה התחתונה וכו', והמשכיל כאשר יפקח עין שכלו יבין איך כל העולמות בחינה אחת לבושי הא"ס, והא"ס מתלבש בתוכם וגם סובב עליהם ומחיה את כולם ואין דבר יוצא חוץ ממנו והכל בחינה אחת וכל העולמות נקשרים במאציל ודי בזה כי אין ראוי לגלות יותר בענין דרוש זה עכ"ל ע"ש:

ואחרי שידעת כל זה אשוב לדבר אליך בדברים שכתב רבנו מהרח"ו ז"ל הנז"ל שכתב כל תפלותינו הם לא"ס ב"ה, הנה כונתו לומר כי אל א"ס אנחנו מעלים כונות התפלה והברכות ולמוד התורה וקיום המצות וכל דבר שבקדושה כדי להוריד שפע וברכה מאתו מדרגא לדרגא עד סיפא דכל דרגין, יען כי כבר ידוע שהניצוץ ההוא הנמשך ומתפשט מן א"ס הוא נתלבש בבת ניצוץ אחר נברא והוא נשמה דקה מאד הנקרא יחידה, שזו היחידה יש בה שרשי כל הי"ס והוא קוץ היו"ד דשם הוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות דהוי"ה, והנה אור הבחינה הזאת דקוץ הי"ד של הוי"ה הכולל הוא נמשך ומתפשט תוך המוחין דכל הפרצופים מדרגא לדרגא עד סיפא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן ונעשה הכל אחדות אחד, ועיין בנוסח ליקבה"ו שסידר רבינו הרש"ש ז"ל:

נמצא אור א"ס טמיר וגניז בכתר ומתלבש בעשר ספירות דאצילות. אך הוא מתגלה בתפארת ומלכות שהם זו"ן, יען כי הם סיפא דכל דרגין, ולכן ז"א נקרא הוי"ה סתם, והשתא בין תבין מדעתך כי באמת הגם שאנחנו מכוונים בתפלה וברכות בחבור הוי"ה אדנ"י שהם זו"ן, וכן נמי מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל שאנחנו נקראים בנים לזו"ן דאצילות כי הוא אלקינו, עכ"ז הנה אנחנו באמת מעלים כונתינו לא"ס וכל תפילותינו הוא לא"ס יען בזו"ן שהם אלקינו בתוכם אור א"ס, מפני כי בעתיק דא"ק שלהם מלובש הא"ס, והוא סוד קוץ הי"ד דהוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות ההוי"ה, ואז הזו"ן נקראים על שם בחי' א"ס כי נעשה הכל אחדות אחד, וכאשר תראה בתואר אדם עיקרו בנשמה והגוף נקרא בו, וכן תמצא שאתה מדבר עם ראובן ותבקש ממנו איזה דבר ואע"פ שאתה רואה דבורך הוא עם הגוף ובקשתך היא ממנו, הנה באמת כאשר תשכיל תדע שדבורך היא עם הנשמה שבו שהיא המחיה את הגוף והיא שומע ומדבר ועושה כל פעולותיו בכוחה, וכן הענין כאן, כי א"ס היא נשמה לכל הנשמות והוא טמיר וגניז בתוכם ומחיה את כולם, ולכן אליו אנחנו מעלין כונת התפילות והמצות וכל דבר שבקדושה:

ועל כן אמר דוד המע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד, כי ישים האדם תמיד ההוי"ה נגד עיניו כי בקוץ היו"ד והארבע אותיות הוי"ה רמוז הכל וכלול הכל מן אור א"ס עד סוף כל דרגין והכל באחדות גמור, וכן כתב בשער רוה"ק דף ט"ל וז"ל, קלורו של דבר ישים שם ההוי"ה בארבע אותיותיו לנגד עיניו ויכוין ליחד וכו' ע"ש. והכי איתא בז"ח וז"ל ואיהו דמיחד י' בה' ו' בה' ולא אתקריאו הוי"ה אלא ביה, וכן אדנ"י וכן אלקי"ם וכן אהי"ה ומיד דאסתלקת מנייהו לית ליה שם ידיע ע"ש, א"כ בזכרינו שם ההוי"ה ושאר השמות נכללו ג"כ כח הא"ס המייחדם, כי הוא נשמה לכולם ומחיה את כולם:

נמצאת אתה למד שהמתפלל ואומר יהר"מ ה' או"א הגם שהוא מתפלל לז"א, הנה הוא מתפלל לא"ס המסתתר בו בהתלבשות כל הפרצופים שקודם ממנו, שכולם נכללים בשם הוי"ה ב"ה כאמור. כי מבלעדי א"ס אין כל מאומה בידו, ובקראינו לז"א ונדבר עמו בתפלה וברכות ותשבחות והודאות הרי אנחנו קוראים ומדברים אל כל הפרצופים כאחד עם אור א"ס המסתתר ומתלבש בהם שהוא נשמה לכל, ושים עיניך ולבך היטב כמ"ש רבינו ז"ל בעץ חיים בענין האצילות הטעם שנקרא מחשבה ורצון ויאיר לעיניך הדברים יותר:

וכן תמצא מפורש בתיקונים דף ג' וז"ל לקבל אלין אזכרות דאינון יאהדונה"י בין בק"ש בין בצלותא בין בשירות ותשבחות והודאות דבכל אזכרה דיפיק מפומוי בכל אתר ובכל ממלל צריך לכוונא דבור באדנ"י קול בהוי"ה ולייחדא לון כחדא ביחידא דאיהו יחיד ונעלם דמחבר לון ומיחד לון כחדא, וביה צריך הכונה דלא תליא למימר ביה קול ודבור אלא מחשבתא עכ"ל. הרי מבואר דהגם שאנחנו מזכירים בהודאות ותפילות שמות זו"ן, צריך לכוין במחשבתינו אל

אל הא"ס שהוא היחיד ונעלם דמחבר לון ומיחד לון כחדא, יען כי כל הפרצופים העליונים עם אור א"ס המתלבש בהם שהוא נשמה לכל הנשמות הכל נכלל בשם הוי"ה ב"ה :

ולכן סוד היחוד האמיתי של זו"ן שהם סוד קול ודיבור הוא להעלות מ"ן מזו"ן לאו"א ומאו"א לא"א ומא"א לעתיק עד א"ס ב"ה, כי לו לבדו הכח והגדולה והממשלה להשפיע בנאצלים, וכמו כן צריך להמשיך שפע מן א"ס לעתיק ומעתיק לא"א ומא"א לאו"א ומאו"א לזו"ן ועל ידי שפע הא"ס שמקבלים זו"ן על ידי או"א יהיה זווג זו"ן וכאשר תמצא הדבר מפורש בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פרק ז' שכתב שאין זווג דזו"ן אא"כ יהיה זוג ההוא נמשך מלמעלה עד א"ס, כי הוא לבדו יש לו כח לחדש תמיד לפי שאין לו סוף, משא"כ בנאצלים שאין להם אלא לעצמן מה שניתן להם מלמעלה, וזש כונת יחוד ק"ש באמיתות, שכבר נודע שהוא בחינת זווג או"א כדי לתת מוחין חדשים לזו"ן כדי שיוכלו להזדווג, וצריך לכוין בק"ש להשלים כל הזווגים עד א"ס, כי ז"א יקבל מאו"א ואו"א מא"א וא"א מעתיק וכו' עד א"ס עכ"ד זלה"ה ע"ש :

והשתא בין תבין, דהגם דאנחנו מזכירים בתפילתינו שם אחד מהשמות השייכים לפרצופים אחרים העליונים מפרצוף ז"א, אין כונתינו לדבר ולבקש בפרטות מהפרצופים העליונים אלא אנחנו מדברים עם ז"א ומבקשים שישפיע לנו בפרטות מאותו הפרצוף שאנחנו מזכירים שמו מאחר כי אותו הפרצוף הוא מלובש בז"א, וכאשר כתבנו שכל הפרצופים העליונים כאחד עם אור א"ס שבתוכם, הכל הם מלובשים תוך ז"א :

ובזה תבין ענין הבקשה שכתב בשער הכונות של יהא רעוא מן קדם ע"ק וכו' שאומרים אותה קודם הסעודה, שבאמת גם בזה צריך האדם לכוין שהוא מדבר עם ז"א ע"ד שאמרנו, ולא ליחד הדבור הזה לע"ק לבדו כאלו הוא מדבר ומבקש ממנו בפרטות בלתי התלבשות ז"א דזה אי אפשר להיות, אלא צריך להיות הכל על ידי ז"א, ואע"פ שבבקשה זו האדם מבקש ומתפלל על הז"א עצמו להמשיך לו שפע אורות ומוחין, לא איכפת. וכבר עשיתי לך משל לזה שתצייר בשכלך אם אתה מדבר עם ראובן ומבקש ממנו שישים לב על דבריך להבינם, אע"פ שאתה רוצה פעולה זו מן הלב ואתה זוכר בפיך את הלב שלו, הנה זאת הפעולה אינו עושה אותה הלב עצמו אלא נעשית ע"י כח הנשמה של ראובן, אך בגלוי אתה מדבר עם גופו של ראובן שהוא עומד לפניך שאתה משים פניך כנגד פניו ומדבר עמו, וכן הענין כאן, והבן בדברים :

וכבר ידוע מ"ש רבינו האר"י זלה"ה דאזן אריך אין התפילות פועלים בה וכנז' באד"ר ע"פ הטה ה' אזנך, בז"א אתמר, והכונה הוא דאין אנחנו יכולים להשיג להעלות קולינו בתפלתינו אלא עד ז"א ולא יותר למעלה והטעם מפורש בדברי רבינו האר"י זלה"ה בשער מאמרי רשב"י בפרשת תרומה כי א"א הוא רחמים פשוטים ואינו משתנה כלל, אמנם ז"א יש בו דין ורחמים וכאשר יחטאו בעולם התחתון יעלה קולם באזניו יתמלא דין עליהם, וכאשר יגיע לאזניו כי שבו בתשובה, הרחמים גוברים, כי אז ז"א יתקן עצמו על ידי צעקת התחתונים כי שבו מדרכם הרעה ויאיר אליו א"א בעינא פקיחא טבא ואז יתבטלו הדינין עכ"ד ע"ש, ונמצא שהתפלות והצעקות עדין יבואו והוא מתתקן על ידם לקבל שפע מא"א דהיינו מאור א"ס שבתוכו ונמצא שאוזן א"א הוא לצורך ז"א לשמוע קולו להאיר לו ואין אנחנו יכולין להעלות קולינו עד שם, וכמ"ש רבינו ז"ל שם :

אשר על כן בכל תפלה ובקשה שתהיה אפילו בתפלת יהא רעוא הנז' אנחנו מדברים עם ז"א ומעלים קולינו ותפלתינו עדיו, והוא יעלה קולינו ותפלתינו לאוזן העליונה, ומשם עד א"ס כדי לעשות הפעולה אשר אנחנו מבקשים כי הכל מלובש בז"א ונלא חד. ולכן תמצא בסדר התפלה המתוקנת מרבינו הרש"ש ז"ל בתיקון חצות שהיא מתחלת כך, יהר"מ ה' או"א שימשך מן הא"ס וכו' ע"ש, הנך רואה הבקשה היא משם הוי"ה ב"ה, ואומרים שימשך מן א"ס וכו', ואע"ג דשם הוי"ה בפשט הוא בז"א, כי אנחנו מכוונים בשם הוי"ה בקול ודבור שהוא שלוב הוי"ה אדנ"י, הנה כבר אמרנו שהכל נכלל בו, וגם א"ס הגנוז וטמיר בכתר הוא מלובש בו, ונמצא שבאמת ענין הבקשה הנז' הוא שאנחנו מבקשים מן א"ס שימשך ממנו אור גדול לשרשים העליונים וכו', אך אין אנחנו יכולים לומר הבקשה בלשון זה יהר"מ א"ס שתמשיך אור גדול ושפע גדול לשרשים וכו', בא"כ נמצא אנחנו מדברים עם א"ס לבדו ומבקשים ממנו בפרטות בלתי התלבשות הפרצופין, וזה אי אפשר להיות כי אין לנו יכולת בזה, אלא צריך שיהיה הדיבור והבקשה אל א"ס בבחינת התלבשותו בכל הפרצופין עד זו"ן שהם סופא דכל דרגין, והתלבשות הזה נכלל בשם הוי"ה ב"ה שהוא קוץ היו"ד, וארבע אותיות שהם כוללים מן אור א"ס דטמיר וגניז בכתר עד זו"ן, לכן אנחנו מיחדים הדיבור והבקשה על שם הוי"ה ב"ה, אך באמת המקור של המשכת השפע והארה הוא מן א"ס המאציל הכל, ולו לבדו הכח להשפיע בנאצלים כולם ולחדש שפע תמיד, וכאשר אנחנו מבקשים הבקשות שלנו הדברים עולים לאוזן ז"א בסוד הטה ה' אזנך ושמע. ומשם יעלו ויגיעו מדרגא לדרגא עד א"ס, ואז משם תהיה הפעולה שימשך השפע מן א"ס לעתיק ומעתיק לא"א ומן א"א לאו"א ומן או"א לזו"ן ומהם יגיע לנו, וזכור תמיד הכלל הזה שכתב רבינו האר"י זלה"ה והוא, כלל של דבר ישים האדם שם ההוי"ה נגד עיניו כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד כי בו נכלל הכל אור המאציל והנאצלים כולא חד :

וזכור נא תמיד מ"ש רשב"י זיע"א באדרא רבא וז"ל, כללא דכל מילין עתיקא דעתיקין וזעיר אנפין כולא חד כולא הוה כולא הוי כולא יהא לא משתני ולא ישתני ולא שנא, ופירש רבינו האר"י זלה"ה דברים אלו בביאור אדרא רבא הכונה כי א"א היא רוחב כל קומת עולם האצילות ומתלבש תוך או"א וזו"ן, ונמצא כי עתיקא דעתיקין כולל את ז"א ואת כולם והכל דבר אחד זה לבוש לזה וזה לבוש לזה ע"כ, והוא שכתבתי לעיל, שבאמת אותיות הוי"ה הם כוללים כל הפרצופים, ובכל פרצוף יש בו בפרטות אותיות שם ההוי"ה, רק הואיל וזו"ן הם סופא דכל דרגין, לכן הז"א נקרא בשם הוי"ה בשתם הכולל, ואנחנו הואיל ונשמותינו מזו"ן נקראים אנחנו בנים להם, ולכן אין אנחנו יכולים לדבר ולבקש כי אם מז"א כי הוא אבינו, אך באמת כונתינו הוא לקבל מאור א"ס המתפשט ומסתתר בתוכו בהתלבשות כל הפרצופים העליונים כולם, כי הכל הם באחדות אחד גמור :

והבט נא וראה מ"ש בזוה"ק פרשת בלק דף קל"א וז"ל, והאי ישראל כל מפתחן דמהימנותא ביה תליין ואיהו משתבח ואמר ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך, והכי הוא ודאי דהא אבא ואימא אעטרו ליה ובריכו ליה בכמה ברכאן ואמרו ופקידו לכלא נשקו בר, נשקו ידא להאי בר כביכול שולטנו יהיב ליה על כלא דכולא יפלחון ליה. ועיד שא עיניך וראה בזוה"ק יתרו דף פ"ה וז"ל, הי מלכא ומטרוניתא מסתכמין כולא מסתכמין באתר דאילין משתכחין כולא משתכחין ע"ש :

הרי בכל הפרצופים העליונים נקשרים ומסכימים עם זו"ן שעל ידם מתנהג העולם בכח כל השתלשלות עד א"ס הפועל האמיתי, וכדרך שהגוף פועל כל הפעולות בכח הנשמה כן זה, ושינויי ההנהגות תלוי בהבנתם של זו"ן. כי כאשר זו"ן הם בתיקונתם ובשלימותם יתנהג העולם

בחסד

בחסד וברחמים, והתפך ח"ו להפך, והתחתונים ע"י מעשיהם הם הגורמים הכנתם ותיקונם של זו"ן, ולכן הדינין שהם לצורך ההנהגה נגלו בזו"א, והוא פועל אותם בכח הי"ס העליונים המתקשרים בו, ולכן סידר רבינו הרש"ש ז"ל בכל יום קודם תפלה, וז"ל עלת כל העלות המתלבש בי"ס דאצילות על ידי שמו הגדול המתגלה בתפארת ומלכות וכו':

ואחר שידעת כל זאת בין תבין מעצמך על תפלת יהא רעוא וביוצא בזה, אשר מזכירין שמות הפרצופין העליונים בבקשה, דאין כונתינו לבקש מעתיקא קדישא בפרטות וליחד אליו הדיבור הזה של הבקשה, כי באמת לא נוכל להשיג בדרך זה, אלא אנחנו מבקשים מן ז"א שיהיה לו רצון לעורר הרצון מעתיק יומין, וכונתינו להעלות קול דברינו ובקשתנו לאזן ז"א, והוא כרצונו הטוב יגביר ויעורר הרחמים ויעלה הדבר מדרגה לדרגה עד א"ס ב"ה, כי הוא הפועל האמיתי, וכאשר כתבתי לעיל, ודבר זה מפורש יוצא להדיה בדברי רבינו האר"י זלה"ה בשער מאמרי רשב"י בפרשת תרומה וז"ל, ומטעם זה לא נתכסו האזנים העליונים (פירוש אזן א"א) בשער, כי גדולה התפלה שעולה עד מקום גבוה בלי אמצעי, ובלי הפסק שום דבר ואין שום דין מעכב, וזה על ידי ז"א המתקן עצמו על ידי התפלה והוא מעלה התפלה לפניו (פירוש לא"א), וכבר כתבנו זה למעלה, ובמלתא אמרינן באדרא דכד סליקו צלותהון דישראל לקמי עתיק יומין ובעי לרחמא על בנוי, גלי מצחא דרעוא דרעוין וכו' והיינו על ידי ז"א המעלה התפלה שם, והיינו דלא קאמר כד שמע עתיק יומין צלותהון דישראל, או כד קביל צלותהון עכ"ל רבינו ז"ל שם ע"ש, הרי הדבר מפורש בדברי רבינו זלה"ה כאשר כתבתי:

והנה בזה נבין בס"ד רמז הכתוב אשא עיני אל ההרים הם המדרגות העליונים להמשיך שפע מהם, והגם כי מאין הוא א"א הנקרא אין יבא עזרי שהללתי במעשי ותפלתי למשוך שפע, עכ"ז עזרי מגיע לי מעם ה' שם הכולל שהכל נמשך ע"י ז"א שבו מתגלה שם הוי"ה המורה על קשר א"ס, והתלבשותו בכל הי"ס דאצילות וכאמור לעיל:

והנה מכל הדברים אשר כתבנו תבין דברי רז"ל בספרי בפסוק כה' אלקינו בכל קראינו אליו, אליו ולא למדותיו, פירוש הספירות, כי באמת הכונה צריכה להיות אליו וכאמור, וידוע הוא כי אור א"ס המתפשט בספירות הוא הוא נשמתא דחיי שהזכיר רשב"י ע"ה באדרא רבא דף קמ"א ע"ב וז"ל, ויפח באפיו נשמת חיים עבידא דגושפנקא גו בגו, וכל דא למה בגין לאשתלפא ולעיילא ביה סתים דסתימא עלאה עד סופא דכל סתימין נשמתא דכל חיי דעילא ותתא תלין מהאי נשמתא ומתקיימי בה, ויהי האדם לנפש חיה לאתרקא ולעיילא בתיקונין כגוונא דא ולאשלפא להאי נשמתא מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין בגין דיהוי ההיא נשמתא משתכחא בכלא ומתפשטא בכלא, ולמהוי כולא ביחודא חד, ומאן דפסיק האי יחודא מן עלמא כמאן דפסיק נשמתא דא, ומחזי דאית נשמתא אחרא בר מהאי ובגין כך ישתצי הוא ודוכרניה מעלמא לדרי דרין. והבן בדברים:

ואתה תחזה עוד מ"ש רבינו זלה"ה בעץ חיים שער המלכים פרק הא"ו וז"ל, דע כי כל העולם מתנהג על ידי זו"ן, וכמו שהם בנים של או"א, גם אנחנו נקראים בנים של זו"ן בסוד בנים אתם לה' אלקיכם וגם כי הכתוב אומר כי אמרתי עולם חסד יבנה, ר"ל שהעולם מבחינת החסד ואילך שהם ז"ת שהם כללות זו"ן וס"ז ז' ימי בראשית, ולכן כל הפגם שגורמים התחתונים ע"י מעשיהם הרעים אינו מגיע בג"ר שהם א"א ואו"א רק בז"ת שהם זו"ן וכו' ע"כ. וכן תבין דמ"ש רבינו זלה"ה שם שכל עבודתינו ותפלתינו הם בזו"ן, פירושו הוא לתקן לזו"ן דחמשה פרצופין ע"י א"א ואו"א וזו"ן והוא להביא להם בחי' מוחין של ג"ר אשר נחסרו מהם שלא יצאו בעת תיקון המלכים רק ו"ק על ידי המאציל, ועתה ע"י תפלתינו ומצותינו אנחנו ממשיכים להם ג"ר ונגדלים דהיינו כמו בתפלת החול שמקבלים זו"ן מוחין מישסו"ת ונגדלים ועולין למדרגת ישסו"ת, ואח"כ נגדלים עוד ועולין למדרגת או"א, דהיינו בתפלת שחרית דשבת, וכן במנחת שבת במדרגת א"א:

ודע כי הרב החסיד מהר"ח ז"ל בתורת חכם כתב וז"ל, מ"ש מורי הרב ז"ל (הרש"ש) אי אפשר שימשכו מוחין לזו"ן עד שיהיו מלובשים תוך המוחין, דכל פרצופים העליונים ממנו עד עתיק דא"ק, שבו מלובש אור הא"ס שהוא הגלין שהיא הבחינה האמצעית הנז' שם, אשר עליה נאמר בנים אתם לה' אלקיכם וכו', הנה כל אלו הכנויים כתבם הרב ז"ל בכ"מ על זו"ן דאצילות שנקראו בנים בערך או"א וגם אנחנו נקראים בנים לזו"ן דאצילות כי הוא אלקינו, וכן הוא על כל פרצוף ופרצוף בערך הקודם אליו. וגם כתב הרב ז"ל בעולת תמיד כי כל תפלתינו לא"ס מוכרח לומר כונתו ז"ל שזו"ן יש בהם א"ק ואבי"ע כי כל בחינה כוללת כל מה שלמעלה ממנה ומקבלת מכולם כמ"ש בעץ חיים שער מ"ב שער דרושי אבי"ע פ"א, שהמדרגה אחרונה של העליון שהיא מלכות דמלכות שלו היא האצילה להמדרגה העליונה של התחתון, וכ"כ בספר מבוא שערים ש"ב ח"א פ"ג וז"ל, והמשכיל יקיש איך בכל העולמות בחינת נה"י וחצי תפארת שבפרצוף א' הם המולידים, פרצוף תחתון, כי הרי נה"י דא"ק מולידים עולם האצילות שסדרו פרצוף עתיק, ונה"י דעתיק הולידו לא"א, ונה"י דא"א לאו"א, ונה"י דאו"א לז"א, ונה"י דז"א לנוקבא עכ"ל, והכונה הוא ר"ל דמלכות שבאחורי הנה"י היא האצילה הפרצוף התחתון ממנה כנז' בשער הנז', א"כ כשממשכים המוחין לזו"א מלובשים תוך כל הפרצופים שעל גביו אפילו דעתיק דא"ק, ואמת שאו"א הם אלו"ק דז"א. וכן אנחנו כשממשכים לנו הנרנח"י ובהם מלובשים אפילו המוחין דעתיק דא"ק שבתוכו אור הא"ס אבל הוא א"ק דמלכות. נמצא בזו"ן הם אלקינו והם בחי' א"ס כי בעתיק דא"א שלהם מלובש הא"ס שהוא הוי"ה, וכ"כ רבינו זלה"ה בספר מבוא שערים ח"ג פ"ד וז"ל, כי כל האורות שהם עליות נקראים א"ס לבחינת עולם שלמטה מהם, ועיין בשער מ"ב פ"א שכ"כ שם, עכ"ד הרב החסיד מהר"ח ז"ל בתורת חכם והבן בדברים:

הנה הארכתי קצת להביאך תשובת שאלתך והכינותי לפניך מקור הדברים מה שאתה צריך ללמוד ולידע ולשתות מים טהורים מבאר מים חיים של רשב"י ע"ה ושל רבינו האר"י זלה"ה כדי שתשכיל בדברים ותבינם על מתכונתם. ועתה אתה יודע לפני מי אתה עומד ומתפלל וממי אתה מבקש שאלתך ובקשתך, ולמי אתה מעלה עסק התורה והמצות ומה התיקון אשר תעשה בעסק התורה והמצות והתפלות, וזה הכלל הגדול תהיה אוחז בידך וממנו לא תזוע, והיא שתשים תמיד לנגד עיניך שם הוי"ה דביה כולא וככתוב שויתי ה' לנגדי תמיד:

ועתה תדע ותבין שאין הפרש במטרת הכונה בין המקובלים ובין שאר בני אדם פשוטים שמציירים שם הוי"ה נגד עיניהם ומכוונים בשילו"ב הוי"ה אדנ"י, כי הכל הולך למקום אחד ורק זה בא בקצרה וזה בא קצת בארוכה, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו, אכי"ר:

עוד ראיתי להעתיק כאן שאלה ותשובה אחת אשר כתבתי בס"ד בסה"ק סוד ישרים סי' י"א דף ט' ע"ד שנדפס בסוף סה"ק רב פעלים חלק שלישי וזה תוארה:

שאלה מאחד צורבא מרבנן. בכמה מקומות בספרי הקבלה משמע שהתפלות שלנו הם בז"א כי הוא אבינו, בסוד בנים אתם לה' אלהיכם וממנו צריך לבקש צרכינו

רבינו, ולפ"ז תמיהא לי נוסח יהא רעוא שהובא בשער הכוונות דף ע"ב בענין השלחן בשבת קודש, וזה נסחו, יהא רעוא מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכולא דיתמשך טלא עלאה מיניה למליא רישיה דז"א ולהטיל לחקל תפוחין קדישין וכו', ויתמשך מן קדם ע"ק דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכולא רעותא חנא וחסדא וכו' עלי ועל כל בני ביתי וכו' ע"ש, הרי אנחנו מבקשים מן ע"ק דכל קדישין טמירין דכל טמירין על זו"ן וגם עלינו ועל בני ביתינו, ואין אנחנו מבקשים מן ז"א:

גם יש לי עוד שאלה לשאול, דמצאתי לרבינו מהרח"ו ז"ל בעולת תמיד דף א' וז"ל, וכל תפלותינו לא"ס יתברך, אך להיות שאין אנחנו יכולים לכנותו בשם כינוי ושם, לזה אנחנו מתפללים על ידי הספירות כי שם שיכי הכינויים והשמות וכו' ע"ש, ועל כן יורה לנו דרכינו איך יהיה סדר כונתינו בתפלותינו, ושכמ"ה:

תשובה. על שאלה הראשונה אעתיק לך לשון רבינו האר"י ז"ל בביאור זוהר תרומה דף י"ב ע"ב וז"ל, הענין הוא כי ז"א בו דינין ורחמים, וכאשר יחטאו בעולם התחתון יעלה קולם לאזנו ויתמלא דינין והופך פניו מעתיק יומין (א"ה מ"ש הופך פניו אינו כפשוטו אלא דבר זה הוא מענין האמור בדברי רבינו ז"ל בענין זווג אב"א שאינו כפשוטו) וכאשר יגיע הקול באזנו כי שבו בתשובה יתקן עצמו ז"א לקבל א"א והרחמים גוברים, נמצא כי התיקון והקלקול תלוי בז"א. כי כאשר יתקן עצמו ז"א וזה ע"י קול צעקת התחתונים כי שבו מדרכם הרעה יאיר אליו א"א ויסתכל בו בעין טובה ויתבטלו הדינין והיפך ח"ו בהפך ונמצא שהתפילות והצעקות עדיו יבואו (א"ה לז"א הכתוב שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו) והוא מתקן על ידם לקבל שפע מא"א, אבל א"א לא משתני ולא אשתני כלל, ונמצא שאזן א"א לצירך ז"א היא לשמוע קולו ולהאיר אליו, ולפיכך אין ראוי להיות עליהם שיעור כלל ונשמע קולו, וזהו סוד שהקב"ה מתפלל וזה נעלם מאד עמוק עמוק מי ימצאנו, ולפיכך לא נזכרה האזן כלל, והא יתברך יראנו נפלאות מתורתו עכ"ל ע"ש:

עוד אח"ז בדף י"ג ע"ב כתב וז"ל, ומטעם זה לא נתפסו האזנים העליונים בשיעור כי גדולה תפלה שעולה עד מקום גבוה בלי אמצעי ובלי הפסק שום דבר ואין שום דין מעכב וכו', וזה על ידי ז"א המתקן עצמו על ידי התפלה לפניו, וכבר כתבנו זה למעלה, ובמלחא אמרינן באדרא דכד סליקו צלותהון דישראל לקמי עתיק יומין ובעי לרחמא על בנוי גלי מצחא דרעוא דרעוין, והיינו ע"י ז"א המעלה בתפלה שם, והיינו דלא קאמר כד שמע עתיק יומין צלותהון דישראל או כד קביל צלותהון עכ"ל ע"ש:

ומדברי רבינו זלה"ה הנ"ל בין תבין דמה שאנחנו אומרים יהא רעוא מע"ק וכו' בנוסח הנז"ל אין אנחנו מדברים דברים אלו לע"ק ומבקשים ממנו על זאת, אלא אנחנו מבקשים מן ז"א דאצילות שיהא רעוא מע"ק, והיינו שהוא יעלה תפלתינו זאת לע"ק ויבקש ממנו את הבקשה הזאת שאנחנו מבקשים על השפעה מאתו לכל בחי' זו"ן דאבי"ע וגם לנו ולב"ב, דזה הוא סוד מ"ש רז"ל שהקב"ה מתפלל, דהיינו הקב"ה קאי על ז"א שנקרא הקב"ה שהוא מתפלל לע"ק שהוא עליון ממנו, והתפלה היא לא"ס המתלבש בתוך ע"ק, והיינו דאומרים ע"ק דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכולא:

ובזה תבין מ"ש בגמרא דברכות דף ז', משום רבי יוסי מנין שהקב"ה מתפלל שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי, תפלתם לא נאמר אלא תפלתי, מאי מצלי אמר רב יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת הרחמים וכו' ע"ש. והענין מובן בס"ד ע"פ מ"ש באדרא רבא תאנא שמא דעתיקא סתים מכולא ולא מתפרש באורייתא בר מן אתר חד דאומי זעיר אנפין לאברהם, דכתיב בי נשבעתי נאם ה', ופירש הרש"ך ז"ל נאם ה' כי א"א מתלבש בז"א מן העיבור דז"א ולמטה כמ"ש רבינו ז"ל במקומות רבים, והמ' בי ר"ל נשבע במי שיש בו בתוכו, נמצא ז"א נשבע בא"א, ואע"ג דגם או"א מתלבש בנה"י שלהם בסוד מוחין גו גופא דז"א כנודע, מ"מ בי משמע במי שהוא תדיר בי ואינו מסתלק לעולם, משא"כ בנה"י דאו"א שבכל לילה מסתלקין בסוד הסתלקות המוחין וכו' עכ"ל ע"ש. ובזה מובן בס"ד המאמר כעין חומר שהקב"ה קאי על ז"א שנקרא הקב"ה, מתפלל לע"ק שהוא א"א, ומאי מצלי אמר רב יהי רצון מלפני לשון פנימיות כלומר יה"ר מן ע"ק שהוא מתלבש בפנימיותו, וכמ"ש באדרא שאמר ז"א בי נשבעתי שהוא ר"ל נשבעתי במי שהוא בי שהוא מתלבש בתוכי, וכן כאן יה"ר מן ע"ק שהוא בפנימיות שלי שיכבשו רחמי וכו', והכל מובן היטב, ועל זה מביא פסוק והביאותים אל הר קדשי דקאי על הצדיקים, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער מאמרי רשב"י פרשת תרומה דף י"ב ע"ב וז"ל, הכונה כי אין הצדיקים מגיעים כי אם עד ז"א ולא משם ולמעלה כי עד שם מגיע פרי מעלליהם עכ"ל, ולכן אמר והבאתים אל הר קדשי, כי אין מגיעים אלא עד מקומי ולא יותר, ושמחתים בבית תפלתי, ר"ל במילות ודבורים של התפלה שלי כי התיבות נקראים בתים, כמ"ש בספר יצירה, שלשה אבנים בונות תשעה בתים, ארבעה אבנים בונות כ"ד בתים, חמשה אבנים בונות ק"ך בתים:

ועל שאלה השנית ששאלת אעתיק לך מה שכתבתי בס"ד בספר דעת ותבונה פרק א' דברים השייכים לשאלתך זאת, והיא שכתבתי שם בס"ד וז"ל, ונחזור לענין שכתבנו לעיל מדברים שכתב רבינו מהרח"ו בעולת תמיד שכל תפלותינו הם לא"ס יתברך וכנז"ל, הנה הכונה כלומר אליו אנחנו מעלים כונת התפלה והברכות ולימוד התורה וקיום המצות וכל דבר שבקדושה כדי להוריד שפע וברכה מאצלתו מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין, יען כי כבר הודעתיך שהנצוץ ההוא הנמשך ומתפשט מן א"ס הוא נתלבש בנח נצוץ אחד נברא והוא נשמה דקה מאד הנקרא יחידה שזו היחידה יש בה שרשי כל הי"ס והוא קוץ היו"ד דהוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות דהוי"ה, והנה אור הבחינה הזאת דקוץ היו"ד של הוי"ה הכולל הוא נמשך ומתפשט תוך המוחין דכל הפרצופים מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן ונעשה הכל אחדות אחד, נמצא אור א"ס טמיר וגניז בכתר ומתלבש בעשר ספירות דאצילות אך הוא מתגלה בתפארת ומלכות שהם זו"ן, יען כי הם סופא דכל דרגין, ולכן ז"א נקרא הוי"ה סתם, והשתא בין תבין מדעתך, כי באמת הגם שאנחנו מכוונים בתפלה וברכות בחיבור הוי"ה אדנ"י שהם זו"ן, וכן כ' כמו מוה"ר זלה"ה שאנחנו נקראים בנים לזו"ן דאצילות כי הוא אבינו עכ"ז הנה אנחנו באמת מעלים כונתינו לא"ס וכל תפלותינו הם לא"ס, כאשר כתב מוה"ר זלה"ה בספר עולת תמיד, יען בזו"ן שהם אבינו בתוכם אור א"ס, מפני כי בעתיק דא"ק שלהם מלובש הא"ס והיא סוד קוץ היו"ד דהוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות ההויה ואז הזו"ן נקראים על שם בחינת א"ס כי נעשה הכל אחדות אחד. וד"מ נאמר כאשר תמצא שגוף האדם נקרא על שם הנשמה ותואר אדם עקרו בנשמה, כי לכן ישראל דוקא נקראים אדם והרי הגוף נקרא בו, וכן תמצא שאתה מדבר עם ראובן והבקש ממנו איזה דבר, והנך רואה

רואה שדבורך עם הגוף ובקשתך ממנו, אך באמת כאשר תשכיל תדע שדבורך הוא עם הנשמה שבו שהיא המחיה אותו, ובכוחה פועל הגוף את פעולותיו, וכן הענין כאן כי א"ס הוא נשמה לכל הנשמות והוא טמיר וגניז בתוכם ומחיה את כולם:

ולכן אמר דוד הע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד כי ישים האדם תמיד הוי"ה נגד עיניו, כי בקוץ היו"ד וארבע אותיות הוי"ה רמוז הכל, וכלול הכל מן אור א"ס עד סוף כל דרגין והכל באחדות גמור, וכן איתא בז"ח וז"ל, ואיהו דמיחד י' בה' ו' בה' ולא אתקריאו הוי"ה אלא ביה, וכן אדנ"י, וכן אהי"ה, וכן אלהים, ומיד דאסתלק מנייהו לית ליה שם ידיע ע"ש, א"כ בזכרינו שם הוי"ה ושאר השמות נכלל ג"כ כח הא"ס המייחדם כי הוא נשמה לכולם ומחיה את כולם:

נמצאת אתה למד שהמתפלל ואומר יהר"מ ה' או"א הגם שהוא מתפלל לז"א הנה הוא מתפלל לא"ס המסתתר בו בהתלבשות כל הפרצופים שקודם ממנו שכולם נכללים בשם הוי"ה ב"ה כאמור לעיל, כי מבלעדי א"ס אין כל מאומה בידו, ובקראינו לז"א ונדבר עמו בתפלה וברכות ותשבחות והודאות הרי אנחנו קוראים ומדברים לכל הפרצופים כאחד עם אור א"ס המסתתר ומתלבש בהם שהוא נשמה לכל, ושים עיניך ולבך היטב במה שכתבתי לעיל בענין האצילות הטעם שנקרא מחשבה ורצון, והבן בדברים:

וכן תמצא הדבר מפורש בתיקונים דף ג' וז"ל לקבל אלין אזכרות דאינון יאהדונה"י בין בקריאת שמע בין בצלותא בין בשירות ותשבחות והודאות דבכל אזכרה דיפוק מפומוי בכל אתר ובכל ממלל צריך לכוונא דבור באדנ"י, קול בהוי"ה, ולאחדא לון כחדא ביחודא דאיהו יחיד ונעלם דמחבר לון ומיחד לון כחדא. וביה צריך הכוונה דלא הליא למימר ביה קול ודבור אלא מחשבתא עכ"ל עיי"ש. הרי מבואר כי הגם שאנחנו מזכירין בהודאות ובתפלות שמות זו"ן צריך לכוין במחשבתינו אל הא"ס שהוא היחיד הנעלם דמחבר לון ומיחד לון כחדא, יען כי כל הפרצופים העליונים עם אור א"ס המתלבש בהם שהוא נשמה לכל הנשמות הכל נכלל בשם הוי"ה ב"ה:

ולכן סוד היחוד האמיתי של זו"ן שהם קול ודבור הוא להעלות מ"ן מזו"ן לאו"א ומאו"א לא"א ומא"א לעתיק עד א"ס ב"ה, כי לו לבדו הכח והגדולה והממשלה להשפיע באצילים וכמו כן צריך להמשיך השפע מן א"ס לעתיק ומעתיק לא"א ומא"א לאו"א ומאו"א לזו"ן, ועל ידי שפע הא"ס שמקבלים זו"ן על ידי או"א יהיה זווג זו"ן, וכאשר נמצא הדבר מפורש בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פרק ז' שכתב שאין זווג בזו"ן אע"כ יהיה זווג שהוא נמשך עד א"ס כי היא לבדו יש לו כח לחדש תמיד למי שאין לו סוף, משא"כ באצילים שאין להם אלא לעצמן מה שניתן להם מלמעלה. וז"ש כונת יחוד ק"ש באמיתות שכבר נודע שהוא בחי' זווג או"א כדי לתת מוחין חדשים לזו"ן כדי שיוכלו להזדווג וצריך לכוין בק"ש ולהשלים כל הזווגים עד א"ס כי ז"א יקבל מאו"א ואו"א מא"א וא"א מעתיק וכו' עד א"ס עכ"ד זלה"ה ע"ש:

והשתא בין תבין דהגם דאנחנו מזכירים בתפלתינו שם אחד מהשמות השייכים לפרצופים העליונים מפרצוף ז"א, אין כונתינו לדבר ולבקש בפרטות מהפרצופים העליונים אלא אנחנו מדברים עם ז"א ומבקשים שישפיע לנו בפרטות מאותו הפרצוף שאנחנו מזכירים אותו מאחר דאותו הפרצוף הוא מלובש בז"א, וכאשר כתבנו שכל הפרצופים העליונים ביחד עם אור א"ס שבתוכם הכל הם מלובשים תוך ז"א:

ובזה תבין ענין הבקשה הכתובה בשער הכונות דיהא רעוא מן קדם ע"ק וכו' שאומרים קודם הסעודה שבאמת גם בזה צריך האדם לכוין שהוא מדבר עם ז"א ומבקש ממנו ע"ד שאמרנו ולא ליחד הדבור בזה לע"ק לבדו כאלו הוא מדבר עמו ומבקש ממנו בפרטות בלתי התלבשות ז"א, דזה אי אפשר אלא הכל צריך להיות ע"י ז"א. ואפילו כי תמצא בבקשה זו האדם מבקש גם על פרצוף ז"א להמשיך לו הארות ומוחין לא אכפת, וכבר עשיתי לך משל לעיל שתצייר בשכלך שאתה מדבר עם ראובן ומבקש ממנו שישים לבו על דבריך, אע"פ שאתה זוכר בפיך את לבו הנה דבר זה שאתה מבקש מן הלב, עושהו הלב בכח הנשמה והשכל שבו ואתה מדבר ומבקש מן הנשמה, אך בגלוי אתה מדבר עם ראובן שהוא עומד וגלוי לפניך ואתה משים פניך נגדו ומדבר עמו, וכן הענין הזה והבן בדברים:

וכבר ידוע מ"ש מוהר"ר זלה"ה דאזן אריך אין התפלות פועלים בה וכמ"ש באדרא רבא דף קל"ט מה שכתוב הטה ה' אזנך בז"א אתמר עיי"ש, והכונה כי אין אנחנו יכולים להעלות קולינו בתפלותינו אלא עד ז"א ולא יותר למעלה, והטעם מפורש בדברי מוהר"ר זלה"ה בשער מאמרי רשב"י פרשת תרומה דא"א הוא רחמים פשוטים ואינו משתנה כלל, אמנם ז"א יש בו דין ורחמים, וכאשר יחטאו בעולם התחתון יעלה קולם באזניו יתמלא דין עליהם, וכאשר יגיע לאזניו כי שבו בתשובה הרחמים גוברים כי אז יתקן עצמו על ידי צעקת התחתונים כי שבו מדרכם הרעה ויאר אליו א"א בעינא פקיחא טבא ואז יתבטלו הדינין עיי"ש, ונמצא שהתפלות והצעקות עדיו יביאו, והוא מתתקן על ידם לקבל שפע מא"א דהיינו מאור א"ס שבתוכו, ונמצא שאזן א"א הוא לצורך ז"א לשמוע קולו להאיר לו, ואין אנחנו יכולין להעלות קולינו עד שם וכנז' שם עיי"ש:

אשר על כן בכל תפלה ובקשה שתהיה וגם באמירת יהא רעוא וכו' הנז"ל אנחנו מדברים עם ז"א ומעלים קולינו ותפלתינו עדיו, והוא יעלה קולינו ותפלתנו לאזן העליונה, ומשם עד א"ס כדי לעשות הפעולה אשר אותה אנחנו מבקשים, יען כי הכל מלובש בז"א וכלא חד:

ולכן תמצא בסדר התפלה המתוקנת מן רבינו הרש"ש ז"ל בתיקון חצות שהיא מתחלת כך יהר"מ ה' או"א שימשך מן הא"ס וכו' עיי"ש, הנך רואה הבקשה היא משם הוי"ה ב"ה ואומרים שימשך מן א"ס וכו' והטעם דשם הוי"ה בסתם הוא בז"א כי אנחנו מכוונים בשם הוי"ה בקול ודבור שהוא שילוב הוי"ה אדנ"י, כבר אמרנו שהכל נכלל בו. ונמצא ענין הבקשה הנז' הוא שאנחנו מבקשים מן א"ס שימשך ממנו אור גדול לשרשים העליונים וכו' אך אין אנחנו יכולים לומר הבקשה כך יה"ר מלפניך א"ס שתמשיך אור גדול ושפע גדול לשרשים וכו' שא"כ נמצא אנחנו מדברים עם א"ס לבדו ומבקשים ממנו בפרטות בלתי התלבשות הפרצופין, וזה א"א להיות כי אין לנו יכולת בכך אלא צריך שיהיה הדיבור והבקשה אליו בבחי' התלבשות בכל הפרצופין עד זו"ן שהם סופא דכל דרגין והתלבשות הזה הוא נכלל בשם הוי"ה ב"ה שהוא קוץ היו"ד וארבע אותיות שהם כוללים מן אור א"ס דטמיר וגניז בכתר עד זו"ן. לכן אנחנו מיחדים הדיבור והבקשה על שם הוי"ה ב"ה, אך באמת המקור של השפע וההארה הוא מן א"ס המאציל הכל, ולו לבדו הכח להשפיע באצילים ולחדש שפע תמיד. וכאשר אנחנו מבקשים הבקשות שלנו אז הדברים עולים לאזן ז"א בסוד הטה ה' אזנך ושמע ומשם יעלו ויגיעו מדרגא לדרגא עד א"ס, ואז משם תהיה הפעולה שימשך השפע מן א"ס לעתיק ומעתיק לא"א ומן א"א לאו"א ומן או"א לזו"ן ומהם יגיע לנו

לנו. וזכור תמיד הכלל הזה שכתב מוה"ר זלה"ה והוא כלל של דבר ישים האדם שם הוי"ה נגד עיניו כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד, כי בו נכלל הכל אור המאציל והנאצלים כולא חד :

וארחיב לך הדבור יותר בזה, והוא כי באמת דבר זה ידוע ומפורסם מדברי זוה"ק כי אע"פ שא"ס ב"ה אין בו שום שם ותואר כלל, עכ"ז נקרא הוא בכל השמות הכתובים בתורה וכמ"ש בר"מ פ' בא וז"ל לבתר דעבד האי דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה נחית תמן ואתקרי בההוא דיוקנא הוי"ה, בגין דישתמודעון ליה במידות דיליה ונקרא אל אלהי"ם שד"י צבאו"ת אהי"ה בגין דישתמודעון ליה בכל מדה ומדה איך יתנהיג עלמא בחסד ובדינא כפום עובדיהון דבני נשא וכו' עי"ש, הרי שכל השמות הקודש הכתובים בתורה הוא נקרא בהם מפני שכל שמות הקודש שהם עשר הספירות אין להם מציאות אלא על ידי א"ס המיחד אותם ומאיר ומשפיע בהם ומחיה ומעמיד ומקים אותם, ובלעדו אין לכל הספירות והשמות מציאות וקיום ולא שום פעולה, ונמצא כל תפלותינו הם לא"ס כי בלעדו אין מי שיחדש שפע ויתן כי הוא לבדו יש לו כח לחדש תמיד לפי שאין לו סוף, משא"כ בנאצלים שאין להם אלא לעצמן מה שניתן להם, וכמ"ש מוה"ר זלה"ה בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פרק ז' והבאתי דבריו לעיל, ומפני שאין אנחנו יכולים לכנות בו שום שם ותואר וכינוי, לכן אנחנו מתפללים אליו ע"י הספירות אשר האציל כי שם שייכי השמות והכינויים הכתובים בתורה ובסדר תפלותינו, ושם נוכל לדבר עמו ולקרא אותו בכל השמות במחשבה ורעותא דלבא כי אורו מתפשט בתוכם ומחיה אותם ופועל בהם כל הפעולות ואין שום פעולה נפעלת מבלעדי כח שפעו והשגחתו :

ולכן ארז"ל בספרי כה' אלקינו בכל קראינו אליו, אליו ולא למידותיו, פירוש הספירות, כי באמת הכונה צריך להיות אליו וכאמור. וידוע הוא כי אור א"ס המתפשט בספירות הוא הוא נשמתא דחיי שהזכיר רשב"י זיע"א באדרא רבא דף קמ"א ע"ב וז"ל, ויפח באפיו נשמת חיים טברקא דגושפנקא גו בגו וכל דא למה בגין לאשתלפא ולעיילא ביה סתים דסתימא עלאה עד סופא דכל סתימין נשמתא דכל חיי דעילא ותתא תליין מהאי נשמתא ומתקיימי בה, ויהי האדם לנפש חיה לאתדקא ולעיילא בתיקונין בגוונא דא ולאשלפא להאי נשמתא מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין בגין דיהוי האי נשמתא משתכחא בכלא ומתפשטא בכלא. ולמהוי כלא ביחודא חד, ומאן דפסיק האי יחודא מן עלמא כמאן דפסיק נשמתא דא ומחזי דאית נשמתא אחרא בר מהאי בגין כך ישתצי הוא ודכרניה מן עלמא לדרי דרין עכ"ל. והבן בדברים כי בם תמצא הדברים שכתבנו לעיל :

וזכור זה תמיד מ"ש רשב"י זיע"א באדרא רבא וז"ל, כללא דכל מילין עתיקא דעתיקין וזעיר אנפין כולא חד כולא הוה כולא הוי כולא יהא, לא ישתני ולא משתני ולא שנא. ומפורש בדברי מוה"ר זלה"ה בשער מאמרי רשב"י בביאור האדרא, הכונה כי א"א הוא אוחז כל קומת עולם האצילות ומתלבש תוך או"א וזו"ן, ונמצא כי עתיקא דעתיקין כולל את ז"א ואת כולם והכל דבר אחד זה לביש לזה וזה לבוש לזה ע"ש, והוא הדבר אשר כתבנו לעיל כי באמת אותיות ההוי"ה הם כוללים כל הפרצופים ובכל פרצוף יש בו בפרטות אותיות ההוי"ה, אך הואיל וזו"ן הם סופא דכל דרגין, לכן הז"א נקרא בשם הוי"ה הכולל בשמם, ואנחנו מצד נשמתינו מזו"ן נקראים אנחנו בנים להם, ולכן אין אנחנו יכולים לדבר ולדבק אלא מן ז"א כי הוא אבינו, אך באמת כונתינו היא לקבל מן אור א"ס המתפשט ומסתתר בתוכו בהתלבשות כל הפרצופים העליונים כולם, כי הכל הם באחדות אחד גמור :

והבט נא וראה מ"ש בזוה"ק פ' בלק דף קצ"א, וז"ל ואי ישראל כל מפתחן דמהימנותא ביה תליין ואיהו משתבח ואמר ה' אמר אלי בני אתה והכי הוא ודאי דהא אבא ואימא אעטרו ליה ובריכו ליה בכמה ברכאן ואמרו ופקידו לכלא נשקו בר נשקו ידא להאי בר כביכול שולטנו יהיב ליה על כלא דכלא יפלחון ליה וכו' ע"ש, (הכונה יפלחון לא"ס שבתוכו) ועוד ראה נא בזוה"ק פ' יתרו דף פ"ה ע"א וז"ל, אי מלכא ומטרוניתא מסתכמין כלא מסתכמין באתר דאילין משתכחין כלא משתכחין ע"ש, ובפ' אמור דף צ"ו ע"א כל קשירו דעלאי ותתאי בהאי אתר דאקרי ישראל אשתכח ע"ש :

הרי דכל הפרצופים העליונים נקשרים ומסכימים עם זו"ן שעל ידם מתנהג העולם בכח כל השתלשלות עד א"ס הפועל האמיתי, וכדרך שהגוף פועל כל הפעולות בכח הנשמה כן זה, ושינוי ההנהגות תלוי בהכנתם של זו"ן כי כאשר זו"ן בתיקונם ובשלימותם יתנהג העולם בחסד וברחמים והיפך ח"ו בהפך והתחתונים על ידי מעשיהם הם הגורמים הכנתם ותיקונם של זו"ן, ולכן הדינין שהם לצורך ההנהגה ליתן שכר טוב לצדיקים ולהפרע מהרשעים נגלו בז"א והוא פועל אותם בכח החיים העליונים המתקשרים בו :

והנה נודע שגם הוי"ה בשמם הוא בתפארת וכמ"ש בזוה"ק בפ' ויקרא דף י"א ע"ב, וז"ל שתיתאה יהו"ה רחמי שלימו דכלא עקרא דכלא קשרא די מהימנותא אחיד לכל סטרין, ודא תפארת ישראל עכ"ל, ועיין בעץ חיים שער השמות פרק א"ו שכתב וז"ל, התפארת דז"א כל שלשה בחינות שבו שהם פנימיות ואמצעיות וחיצוניות הכל הוא שם הוי"ה, וזהו טעם שאין הוי"ה נקרא בעצם כ"כ כמו בתפארת כנודע, ושם פנימיות שבו הוא במלוי אלפין, וז"ש שהתפארת נקרא אדם שהוא כך בגימטריא עכ"ל ע"ש, וכתב הרב מקדש מלך ז"ל בפ' בלק דף קצ"א וז"ל. ויובן ע"פ מ"ש ביחודים כי עיקר גילוי הויותיו יתברך נגלה בתפארת וממנו ולמעלה הוא סתום, ודבר זה מבואר ג"כ בלקוטי תורה בפ' וילך שהשם הוי"ה נתגלה בתפארת, ולכן בתפארת כל השלשה כלים שלו הכל הוא שם הוי"ה כמבואר בשער השמות כי שם הוא עיקר הגילוי ואו"א מגלים שם פעולתם ומכ"ש אורות שלמעלה מהם, ולכן נתבאר בפירוש אגדות שהתפארת שבתפארת הוא עצם החתן כי שם הוי"ה אשר מורה על א"ס ב"ה שהוא היה הוה ויהיה נתגלה שם, ולפיכך שמו תפארת מפני ששם נגלו פארות וענפים של כל הספירות, ולכן אמרו בזוה"ק מאן דנטיל שמא נטיל כלא עכ"ל. ולכן סידר רבינו הרש"ש ז"ל בתפלה של כל יום ויום, וז"ל עלת כל העלות המתלבש בעשר ספירות דאצילות על ידי שמו הגדול המתגלה בתפארת ומלכות וכו', גם סידר שם בזה"ל הוא היה תמיד וגנוז בכתר והוא הוה המתלבש בי"ס דאצילות, והוא יהיה שמתגלה בתפארת ומלכות וכו' :

ובזוה"ק פרשת האזינו דף רצ"ז ע"א איתא וז"ל, זכאה חולקיה מאן דקרי למלכא וידע למקרי כדקא יאות, ואי איהו קרי ולא ידע למאן דקרי אתרחיק קב"ה מיניה. דכתיב קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, וכי אית מאן דיקרי ליה בשקרא א"ר אבא אין, ההוא מאן דקרי ולא ידע למאן דקארי, מנ"ל דכתיב לכל אשר יקראוהו באמת. מאי באמת בחותמא דגושפנקא דמלכא דהוא שלימו דכלא (פירוש ז"א הנקרא אמת והוא שלימו דכלא ע"פ מה שכתבנו לעיל) זכאה חולקיה למאן דעאל ונפק למנדע ארחוי דקב"ה, ועי"ז כתיב

כתיב ואורח צדיקים כאור נגה וכו' עכ"ל ע"ש:

ואחר שידעת כל זאת בין תבין מעצמך כי מה שאנחנו מזכירים תפלות ובקשות שמות הפרצופים העליונים כמו שתמצא בתפלת ויהא רעוא הנזכרת בשער הכונות, וכן תמצא עוד כיוצא בזה שהבאתי בלשון חכמים יהא רעוא מעתיק יומין לגלאה מצחא וכו' וכן יהא רעוא מעתיק יומין טבא דעינא וכו, וכיוצא בתפלות אלו, וכן תמצא עוד בקשות בזוה"ק ובר"מ ובאדרא רבא הנה בכולהו הכונה להעלות קול דברינו ובקשתינו לאוזן ז"א והוא ברצונו הטוב יעורר הרחמים שיהא רעוא מא"ס אשר בע"ק להשפיע לנו, אבל לשאל ולבקש מן ע"ק בלתי התלבשות ז"א לא אפשר להיות דבר זה:

ומפורש יוצא דבר זה להדיא בדברי רבינו ז"ל בשער מאמרי רשב"י זיע"א בפרשת תרומה וז"ל ומטעם זה לא נתכסו האזנים העליונים (פירוש אזן א"א) בשיער כי גדולה תפלה שעולה עד מקום גבוה בלי אמצעי ובלי הפסק שום דבר ואין שום דין מעכב וכו', וזה ע"י ז"א המתקן עצמו על ידי התפלה והוא מעלה התפלה לפניו (פירוש לא"א), וכבר כתבנו זה למעלה. ובמצחא אמרינן באדרא דכד סליקו צלותהון דישראל לקמי עתיק יומין ובעי לרחמא על בנוי גלי מצחא דרעוא דרעוין וכו', והיינו ע"י ז"א המעלה התפלה שם, והיינו דלא קאמר כד שמע עתיק יומין צלותהון דישראל, או כד קביל צלותהון עכ"ל עי"ש, הרי הדבר מפורש בדברי רבינו ז"ל כאשר כתבנו:

והנה בזה תבין רמז הכתוב אשא עיני אל ההרים הם המדרגות העליונים להמשיך שפע מהם, והגם כי מאין יבא עזרי פירוש מן א"א הנקרא אין יבא עזרי שהצלאתי להמשיך שפע ממנו, עכ"ז עזרי הוא מעם ה' שם הוי"ה הכולל שהכל נמשך לנו על ידי אשר בו מתגלה שם הוי"ה הכולל המורה על קשר א"ס והתלבשותו בכל היוד ספירות וכאשר כתבנו לעיל:

גם תדע עוד דמ"ש בזוה"ק בפ' בשלח דף מ"ח ובפרשת תרומה בספרא דצניעותא דף קמ"ח בפסוק מה תצעק אלי בעתיקא תליא מלתא, אין הכונה לומר אל יתפלל אל ז"א אלא יתפלל אל א"א כאשר חושבין איזה משכילים, כי זה לא יתכן, אלא הכונה היא היה מרבה בתפלה לעורר זווג זו"ן כדי שע"י זווג זה יקרע הים והגיד לו כי הזווג שצריך להיות עתה לצורך הנס הגדול של ק"ס לא יספיק מה שיהיה ע"י התפלות, יען כי ע"י תפלות התחתונים לא ימשך אלא הארות מן או"א וזה לא יספיק לצורך נס הגדול הזה, אלא צריך שיהיה הנס הגדול הזה ע"י הארה הגדולה הנמשכת מן ע"ק, וזו ההארה אין כח בתפלה להמשיכה אלא תמשך על ידי רצון המאציל העליון בחסדו הגדול, ולז"א בפרשת בשלח הנז' לאו עדנא דצלותא השתא והבן בדברים:

ועוד תדע דמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות בדרוש מנחת שבת וז"ל. והנה ישראל בצאתם ממצרים אמרו היש ה' בקרבנו אם אין, וביארו באדרת נשא כי רצו לידע ולהכיר את השפעתם מהיכן היתה נמשכת להם אם מז"א הנקרא הוי"ה או מן א"א הנקרא אין, ואמר כי עתה בודאי יכירו בניך שהם ישראל וידעו כי מאתך היא מנוחתם, ומלת מאתך היא מאת ה' והוא הכתר משם נמשך להם מנוחתם עתה בשעה זו עכ"ל. הנה גם בזה אין הכונה שיש באיזה עת השפעה והמשכת שפע שלא ע"י ז"א, דזה לא יתכן כלל שבאמת הנהגת העולם היא ע"י ז"א בכל עת וזמן ואפילו במנחת שבת. אך הכונה כי עתה במנחת שבת עולה ז"א במקום גבוה והוא במקום א"א, שלכן עתה נקרא הז"א אחד כמו א"א כנז' בסוד אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וכמ"ש בשער הכונות, על כן נמצא אמת כשפעים עתה

מן א"א, הנה גם עתה זה הוא ע"י ז"א אשר ישראל מקבלים הארה זו מן ז"א שעלה עד שם, וכל הדינין אתכפיין ומתגלה הרצון ונעשה ז"א כמו א"א, ולעולם הארה זו מקבלים אותה מן ז"א שכל ההנהגה והמשכת השפע על ידו הוא כידוע:

ועדיין יש בענין זה מקום שאלה וצריך לבאר אותה והוא דאיתא בשער הכונות וז"ל, יש באדם נשמה לנשמה ונשמה ורוח ונפש. והנה נשמה לנשמה באה מן אבא ונשמה מן אימא ורוח מן ז"א ונפש ממלכות נוקבא דז"א, ונמצא כי הנשמה לנשמה ונשמה הם בנים לאו"א עצמם והם אחים גמורים לזו"ן, וזש"ה למען אחי ורעי ואחז"ל קב"ה אחים ורעים, והוא בחינת נשמה לנשמה ונשמה, אמנם הרוח והנפש הם בנים גמורים של תפארת ומלכות וכנגדם נאמר בנים אתם לה' אלקיכם שהיא בבחינת הרוח ונפש וכו' ע"ש. ולפ"ז יש לשאול מאחר דהצדיקים שיש להם נשמה לנשמה ונשמה הם בנים לאו"א ואחים גמורים לזו"ן אם יכולים לבקש מן או"א בלתי התלבשות זו"ן:

ונראה תשובת שאלה זו מבוארת בדברי רבינו ז"ל בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פ"ד דמפורש בדבריו שגם מי שיש לו נשמה לנשמה מאבא ונשמה מאימא נקרא בן לזו"ן, יען כי אלו הנשמה לנשמה והנשמה לא קבל אותם אלא על ידי זו"ן וע"י זיווגם נגמרו ונשלמו ובאו לו, אלא מפני דאלו שרשם מן או"א נקראים בנים לזו"ן בלבד מה, ולכן זווג או"א אי אפשר להיות אלא ע"י זו"ן ולא ע"י צדיקים שיש להם נשמות אלו, כי רק זו"ן הם מעלים מ"ן לאו"א, אלא דנשמה לנשמה ונשמה נכללין ועולין עמהם בסוד מ"ד ומ"ן שלהם, והבן:

כל הדברים הנז"ל הם מה שכתבתי גם"כ בספר דעת ותבונה פרק א' ועוד יש כמה וכמה דברים באותו הפרק שהיה ראוי להעתיק לך פה, אך ראיתי אם אכתוב אותם תהיה התשובה ארוכה על חד תמניא ואכמ"ל, ואיך שיהיה בדברים אלה אשר העתקתי לך תמצא תשובת שאלתך השנית לכוון בעז"ה והבן. והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו באור תורתו אכי"ר:

עוד ראיתי להעתיק כאן שאלה ותשובה אחרת השייכה לענין התפלה והעבודה אשר עדיין לא נדפסה וזה תוארה:

שאלה. כתיב בספר כור מצרף בסופו בדרוש האמונה בדף ק"א ע"ב, וז"ל. ולבי אומר לי שהסיבה היותר עקרית אשר נעלמה ידיעת האמונה הזאת היתה לפי שכך גזרה חכמתו האלהית לקיים דברי הנביא עזריה בן עודד כאמר בדברי הימים ימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וכו', ואנחנו רואין שבעונותינו נתקיים בזמנינו זה היעוד הרע ההוא שרוב בני ישראל עובדים ומתפללים ואומרים שעבודתם היא לעלת כל העילות, וכאשר נשמע בקרוב, ונתבאר ליודעי חן דאין שייך שום תפלה ולא עבודה לעילת כל העלות, אלא למלוי אשר נאצל ממנו אשר הוא הבורא, והוא הא' אשר הוציא אבותינו ממצרים כאשר אמרתי, ונמצא שהעובדים לזולתו הם עובדים ללא אלהי אמת עכ"ל:

ועוד כתב שם בדף ק"א ע"ג, וז"ל. והנה היום אנחנו ככל הגוים האומרים שהאלוה הוא סיבת כל הסיבות, ורוב בני עמנו לו עובדים ומתפללים מפני שכך נתאמת אצלם וכך יהיה עד קץ הימין בזמן גאולתינו, ואז כל בני עולם ערלים, תוגרמים, גוים, פלסופים, ויהודים, בהיות שאין מכירים שום אלוה זולת הסיבה הראשונה ולא נגלה להם שיש מלוי א' אשר נאצל מסיבה הראשונה שהוא הבורא שמים וארץ עכ"ל:

עוד

עוד כתב שם בדף ק"ב ע"ד, וז"ל. ולכן יהיו דברי בפרק הזה להודיעך אמיתת הענין הזה ויתבאר בו על ידי ראיות אמיתיות מן התורה ומן השכל, שאין הסיבה הראשונה הבורא אלא המצוי אשר נאצל ממנו והוא אלהי ישראל ולו צריך לעבוד והעובד לזולתו עובד ללא אלהי אמת ואין עבודתו רצויה, לפי שעיקר העבודה היא ידיעת הנעבד כמובן מדברי דוד הע"ה אשר בהודע אליו הכלל המועיל הזה הזהיר וזרז עליה לשלמה באומרו ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו וכו', עכ"ד ע"ש:

והנה חכם אחד אמר לי, שהמחבר נור מצרף הנז' טועה הוא באותם הדברים הנז"ל אשר כתב. ועל כן אני מבקש ממך שתראה בספר נור מצרף הנז' ותודיעני אם טועה הוא בדברים הנז"ל, ושכמ"ה:

תשובה. תחלה וראש אודיעך מה שנתנבא עזריהו בד"ה ב' סי' ט"ו וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה פשוטן של דברים אלו הוא ר"ל שיעבדו ע"ז, וכמ"ש המצודות דקאי על אחז המלך ומנשה והדומים להם ע"ש, ורז"ל בגמרא דע"ז דף י"ז דרשו כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה, ופירש רש"י כמי שאין לו אלוה להגין עליו, והכונה כיון דעוסק בתורה בלבד ואינו עוסק בג"ח שהוא מדת הקב"ה, לכן דומה כמי שאין לו אלוה להגין עליו ולהצילו בחסדו הגדול:

אמנם במדרש רבה פרשת טהרות פרשה י"ט איתא וז"ל ואשה כי יזוב דמה ימים רבים זש"ה וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת ללא כהן מורה וללא תורה ומי נתנבא הפסוק הזה עזריה בן עידו הנביא, אמר עתידין ימים לבא לישראל ללא אלהי אמת שאין מדת אמת נעשית בעולם ועיין להרב יפה תואר שכתב פירוש אלהי אמת דין אמת מגזרת אלהים לא תקלל וכו' ע"ש, הרי הודעתיך פשט הכתוב הנז' וגם מה שדרשו רז"ל בו:

וקודם שאדבר בטעות הגדולה שטעה המחבר נור מצרף הנז' בדבר זה, אודיעך טעות אחרת הנראית בדברי המחבר הנז' ביסוד אשר בנה באמונה הנז"ל אשר עליה ביאר דברי הכתוב של דברי הימים הנז', כי נראה מדברי המחבר שלא כיון יפה בענין העבודה מה שצריך לנו לכוין בעבודתינו ותפלתינו, דהא ודאי באמת אין יכולים להתפלל להסיבה ולדבר דברינו, וגם עוד נמי אין להתפלל ולבקש שום דבר מן הספירות עצמן אפילו ספירות ופרצופין העליונים מאד אלא אנחנו מתפללים ומבקשים מן אור הנמשך מסיבה הראשונה (א"ס) ונתלבש בתוך הספירות העליונים שהוא נשמה לנשמה שבתוכם כי באמת הוא הפועל כל הפעולות על ידי הספירות שמתלבש אורו בהם, אבל להספירות לבדם בלתי התלבשות אור א"ס שהוא נשמתם אין להתפלל:

ועל זה אמרו רז"ל בספרי כה' אלהינו בכל קראינו אליו, אליו ולא למדותיו פירוש הספירות שנקראים בשם מידות, וכ"כ רבינו הרמ"ק ז"ל ומהר"י ארגילס בשומר אמונים דהחושב ונותן בדעתו פעולה לשום ספירה מבלעדי כח הא"ס הוא שניות ודאי והיא כפירה ח"ו, כי באמת כל הפעולות שפועלין הספירות והפרצופין הכל הוא מן כח אור א"ס המתלבש בתוכם כנשמה להם, וכמפורש בפתיחת אליהו זכור לטוב שאמר בתחלת דבריו רבון עלמין אנת הוא חד ולא בחשבן וכו' והוא מדבר בזה על אור א"ס המתלבש תוך הספירות והפרצופין העליונים וכאשר אבאר בעזה"י:

וכדי להשכילך היטב בדברים אלו העומדים ברומו של עולם אכתוב לך בקיצור מה שעולה מדברי רבינו האר"י זלה"ה דברים השייכים להבנת ענין זה ככתוב בספר הקדוש עץ חיים וז"ל, דע כי טרם שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים היה אור א"ס שהוא אור עליון פשוט ואין לו בחינת ראש ולא בחינת סוף אלא הכל הוא אור אחד פשוט שוה בהשוואה אחת והוא הנקרא אור א"ס וגם זה מוכיח עליו שאין בו שום תפיסה לא במחשבה ולא בהרהור כלל ועיקר והוא מופשט ומובדל מכל מחשבות והוא קודם אל כל הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים ולא היה בו זמן התחלה וראשית כי תמיד הוא נמצא וקים לעד (והוא הנקרא בפי העולם בשם סיבה הראשונה):

וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברא העולמות ולהאציל הנאצלים עשה צמצום מקום פנוי ואויר חלל רקני, וענין צמצום מקום זה איך הוא ואיך היה ואיך עומד ואיך נעשה אין שום בריה יכולה להשיג ולהבין הדבר הזה, ולא לציירו במחשבה, יען שכבר אמרנו דלית מחשבה תפיסה באור א"ס כלל ועיקר ואינו מושג ונתפס בשום מחשבה וציור, ואין אנחנו יכולים לדבר בו כלום, ובתוך זה המקום נאצלו ונבראו ונוצרו ונעשו העולמות העליונים הקדושים כולם:

וקודם שברא העולמות כולם המשיך אין סוף (שהוא הסיבה הראשונה) קו אחד ישר כעין צינור ומשתלשל ויורד תוך החלל של המקום ההוא, וראש העליון של הקו נמשך מן הא"ס עצמו ונוגע בו, אמנם סיום הקו הזה למטה בסופו אינו נוגע באור א"ס, ודרך הקו הזה נמשך ונתפשט אור א"ס למטה, ואז במקום החלל ההוא האציל וברא ויצר ועשה כל העולמות כולם, וקו זה כעין צנור אחד דק אשר בו מתפשט ונמשך מימי האור העליון של א"ס אל העולמות אשר במקום האויר והחלל ההוא:

ובעץ חיים הנז' בשער מ"ב בדרושי אבי"ע פרק א' כתב רבינו זלה"ה דברים הנז"ל בלשון אחר אך הכל הולך למקום אחד ואין ביניהם הפרש, אלא רק שבשער מ"ב הנז' גילה הדבר יותר בהרחבת לשונו הטהור לכן אתה תתבונן היטב בלשון זה שאני מעתיק לך וזה לשונו:

הנה מן הא"ס נמשך ונתפשט נצוץ בחינת אלהות וזה הנצוץ נתלבש בכח נצוץ אחר נברא מגא עילם האצרתו, והוא נשמה דקה מאד והוא נקרא יחידה וזו היחידה יש בה שורשי כל הי"ס בהעלם ודקות גדול שאי אפשר להיות לנאצלים דקות יותר ממנו, ועל הנצוץ הזה נאמר בנים אתם לה' אלהיכם, והוא נשמתא דכלא דבעי לאשלפא לה מדרגא לדרגא. ושתים הבחינות האלה הם הנקראים עתיק יומין ואריך אנפין ושניהם נקראו כתר, והוא נקרא בחינה אמצעית בין א"ס לנאצלים, כי יש בו בחינת א"ס הוא הנצוץ אשר נמשך ונתפשט ממנו. ויש בו בחינת נאצלים הוא הנאצל מאותו הנצוץ של הא"ס עכ"ל:

ודע כי בהיות הקו הזה ראשו נוגע באור א"ס מצד האחד וסיפו אינו נמשך עד מקום אור א"ס הסובב לכן אז יצדק בו מעלה ומטה פנים ואחור מזרח ומערב. והנה בתחלה נאצלו עשר ספירות בעיגול, ודבקות העיגול הנאצל עם א"ס המאציל, הוא ע"י הקו הזה אשר דרך בו יורד ונמשך אור מן א"ס ומשפיע בעיגול ההוא וכו' וכל זה בחינת עשר ספירות הכוללות דרך שהם כל בחינת העולמות כולם. אמנם מבואר ופשוט שכמה מיני עולמות נאצלו ונבראו ונוצרו ונעשו אלפי אלפים ורובי רבוואות וכולם תוך המקום החלל ההוא וכל עולם ועולם יש בו עשר ספירות פרטיות. וכל ספירה וספירה פרטית שבכל עולם ועולם כלולה מן עשר ספירות פרטיים. וכולם הם בצורת עיגולים זה תוך זה וזה לפנים מזה עד אין קץ ומספר וכולם כגלדי בצלים זה תוך זה:

והנה עוד יש בחינה שנית בי"ס אלא הוא בבחינת אור היושר כדמיון שלשה קוין ימין ושמאל ואמצע

ובאמצע בצורת אדם עליון, והענין כי הנה דרך הקו הנז' אשר ממנו מתפשטים העיגולים הנז"ל, הנה גם הקו הזה מתפשט ביושר מלמעלה מראש גג העליון של העיגול העליון מכולם עד למטה בתחתית סיום כל העיגולים, והקו מתפשט ויורד באמצע העיגולים ממש בציור אדם ישר בעל קומה זקופה וכו' וזו הבחינה השנית של היושר היא נקראת צלם אלהים, ועליה רמז הכתוב באומרו ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו, וכמעט רוב דברי הזוהר והתיקונים מדברים בבחינה השנית הזאת שנאצלה בדרך יושר במראה אדם, ויש בזה פרטי פרטים לאין קץ, והוא ע"ד שאמרנו בעשר ספירות העיגולים והכל בדרך יושר נמצא שיש שני בחינות שהם דרך עגולים ודרך יושר:

וכדברים האלה נמצא כתוב בהרחבה בספר הבהיר נר של שלום בהקדמת רחובות הנהר לרבינו הרש"ש ז"ל בדף ק"א ע"א וז"ל, ובזה אפשר להבין מה שכתב הרב ז"ל בפ"א משער דרושי אבי"ע (הוא שער מ"ב בעץ חיים אשר זכרתי לעיל) בבואו לבאר ענין אצילו ונאצל כתב וז"ל, והענין כי בין הבורא יתברך אל הנברא שהוא בחינה הכוללת הרוחניות, יש בחינה באמצע אשר עליה נאמר בנים אתם לה' אלהיכם, אני אמרתי אלהים אתם ונאמר ויעל אלהים מעל אברהם ואחז"ל האבות הם הם המרכבה, הכונה בזה כי יש ניצוץ קטן מאד שהוא בחינת אלהות נמשך מן הבורא, וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ א' נברא שהוא נשמה דקה במאד מאד הנקרא יחידה, ובניצוץ זה הנקרא יחידה יש שרש בחינות רוחניות שהם נרנח"י עכ"ל ע"ש. וכבר נתבאר לעיל כי ישראל נקראים בנים לזו"ן דאצילות, וגם נתבאר לעיל כי תרין פרקין עילאין שהם חג"ת וחב"ד דפרצוף חג"ת הנקרא אבות עלו ונעשו כלים דחג"ת ונה"י לפרצוף חב"ד ובתוכם מתלבשים המוחין דז"א והם נעשים מרכבה למוחין, ודי בזה לחכם ומבין מדעתו. כי על זה אחז"ל במופלא ממך אל תדרוש כנז' בפרק הנז':

והיא היא נשמתא דחיי שהזכיר רשב"י ע"ה באדרא רבא כד"א ויפח באפיו נשמת חיים טברקא דגושפנקא גו בגו וכל דא למה בגין לאשתלפא ולעיילא ביה סתים דסתימא עלאה עד סופא דכל סתימין הה"ד ויפח באפיו נשמת חיים נשמתא דכל חיי דעילא ותתא תליין מההיא נשמתא ומתקיימי בה ויהי האדם לנפש חיה לאתדקא ולעיילא בתקונין כגוונא דא ולאשלפא להאי נשמתא מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין בגין דיהוי ההיא נשמתא משתכחא בכלא ולמהוי כלא ביחודא, חד, ומאן דפסיק האי יחודא כמאן דפסיק נשמתא דא ומחזי דאית נשמתא אחרא בר מהאי ובגין דא ישתצי הוא ודוכרניה מן עלמא לדרי דרין בהאי דיוקנא דאדם שארי ותקין כללא דכר ונוקבא וכו' ע"ש. ואם ירצה האדם להעמיק ולעיין ולעמוד על בירור דברים אלו אם יזכה אפשר שיוכל להבין קצת מן ענין זה אם יהיה אלהים עמו עכ"ד רבינו הרש"ש ז"ל:

ועוד כתב רבינו הרש"ש בספרו נה"ש דף ס"א ע"ב דברים השייכים לענין זה וז"ל, אמנם הכל כתוב שם בהקדמה אלא שצריך השקפה טובה להבין דבר מתוך דבר והם השני כללים שכתב הרב בספר מבוא שערים בש"ב ח"ב פ"ו שכתב עליהם שם שאלו הב' כללים של מ"ן ושל מוחין הם כמעט כוללים כל החכמה הזו ושניהם תלויים זב"ז, והוא מ"ש שם בהקדמה כי כל פרצוף נקרא כן לפרצוף שלמעלה ממנו והוא מברר מחלקי הבירורים של הפרצוף ההוא העליון ממנו ומעלה אותם לפרצוף שע"ג הפרצוף ההוא שעליו לתקנם וכו':

וכפי מ"ש שם נמצא כי המוחין והנרנח"י דז"א דאצילות הנתקנים מהבירורים שלו שנבררו ועלו על ידו לישסו"ת לתקנם אי אפשר שימשכו עד שיהיו מלובשים בתוך המוחין דכל הפרצופים העליונים שעל גביו עד עתיק דא"ק שבתוכו מלובש אור הא"ס שהוא הניצוץ ההוא שהוא הבחינה האמצעית הנז' שם אשר עליו נאמר בנים אתם לה' אלהיכם, אני אמרתי אלהים, ונאמר ויעל אלהים מעל אברהם, ואחז"ל האבות הם הם המרכבה:

והנה כל אלו הכינויים כתבם הרב ז"ל בכמה מקומות על זו"ן דאצילות ג"כ שנקראים בנים בערך או"א, וג"כ על ישראל שאנחנו נקראים בנים לה' אלהינו שהם הזו"ן דאצילות כי הוא אלהינו ואנחנו עמו ובניו כי הוא עשנו ולו אנחנו, וכן הוא על כל פרצוף ופרצוף בערך הקודם אליו, וגם כתב בספר עולת תמיד כי כל תפלותינו הם לא"ס וכו':

נמצא כי בנמשכין מוחין לזו"ן דאצילות אז אור הא"ס המלובש שהוא הניצוץ שהוא הבחינה האמצעית נמצא ומתפשט בכל הפרצופים מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין ושהוא מפרצוף לפרצוף עד זו"ן דאצילות ואז בערכנו יצדקו הכינויים הנז' האמורים בבחינה האמצעית הנז', גם בזו"ן אחר ההתלבשות בהם, והמוחין ההם מתלבשין תוך כלים דחב"ד הנעשים מתרין פרקין עלאין דחג"ת הנקראים אבות ונעשים מרכבה להם, וכן הוא בנרנח"י הנמשכים לצדיקים מלובשים תוך מוחין דזו"ן ודי למבין ותן לחכם ויחכם עוד להבין דבר מתוך דבר, כי עוד לאלוה מלין:

באופן כי אמת הוא שכל תפלותינו הם בזו"ן דאצילות לתקנם, ובהתקנם מוכרח הוא שנתקנים כל הפרצופים וכל העולמות עליונים ותחתונים, ואמת הוא שכל תפלותינו הם לא"ס כי בהתקן זו"ן על ידי התורה והתפילות והמצות שעושים ישראל נמשכין מוחין לזו"ן, וכן הוא מוכרח שנתקנים כל העולמות והפרצופים שעליהם עד עתיק דא"ק שבו מלובש ההוי"ה ההיא שהוא הניצוץ והבחינה האמצעית ההיא, ואז נמצא כי ההוי"ה ההיא שהיא הבחינה האמצעית המלובש במוחין דעתיק דא"ק נמשך ומתפשט תוך המוחין דעתיק הנז' המתפשטים תוך המוחין דכל הפרצופים שתחתיו ונמשך ומתפשט תוך המוחין מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן, ואז הזו"ן נקראים על שמה וגם היא נקראת על שם הזו"ן ונעשה הכל אחדות אחד, באופן כי ישים האדם שם ההוי"ה הנז' לנגד עיניו בסוד שויתי ה' לנגדי תמיד ודי בזה למבין, עכ"ל רבינו הרש"ש ז"ל:

ועתה אשוב לדבר בעיקר השאלה אשר נשאלתי עליה, הנה מצינו לרבינו מהרח"ו זלה"ה בעולת תמיד שכתב וז"ל, וכל תפלותינו הם לא"ס ב"ה, אך להיות שאין אנחנו יכולים לכוונו בשום כינוי על כן אנחנו מתפללים על ידי הספירות כי שם שייכי הכינויים והשמות כי כל הכנויים והשמות הם שם העלמותו המתפשט בספירות עכ"ל:

הנה מ"ש רבינו ז"ל שכל תפלותינו הם לא"ס ב"ה, הכונה הוא לומר דאליו אנחנו מעלים כונת התפלה והברכות ולימוד התורה וקיום המצות וכל דבר שבקדושה כדי להוריד שפע וברכה מהארתו מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין, יען כי כבר הודעתיך שהניצוץ ההוא הנמשך ומתפשט מן א"ס נתלבש בכח ניצוץ אחד נברא והוא נשמה דקה מאד הנקרא יחידה שזו היחידה יש בה שרשי כל הי"ס והוא קוץ היו"ד של הוי"ה הכולל אשר בו שורש כל הארבע אותיות דהוי"ה, ואור הבחינה הזאת דקוץ היו"ד של הוי"ה הכולל הוא נמשך ומתפשט תוך המוחין

המוחין דכל הפרצופים מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן ונעשה הכל אחדות אחד :

נמצא אור א"ס טמיר וגניז בכתר ומתלבש בי"ס דאצילות, אמנם הוא מתגלה בתפארת ומלכות שהם זו"ן, יען כי הם סופא דכל דרגין, ולכן ז"א נקרא הוי"ה בשמם על שם הוי"ה הכולל, ובזה תבין הכלל שאמר רבינו האר"י זלה"ה וז"ל, כללו של דבר ישים האדם שם הוי"ה נגד עיניו, וכמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד כי בו נכלל הכל, אור המאציל והנאצלים כולא חד ע"כ, והיינו קאי על שם הוי"ה הכולל הנז"ל :

וכן תמצא כתוב בספר נהר שלום לרבינו הרש"ש ז"ל דף ס"א ע"א, אשר העתקתי דבריו לעיל וז"ל, ואז נמצא כי הוי"ה ההיא שהיא הבחינה האמצעית המלובש במוחין דעתיק דא"ק נמשך ומתפשט תוך המוחין מדרגא לדרגא עד סופא דכל דרגין שהוא עד תוך המוחין דזו"ן, ואז הזו"ן נקראים על שמה וגם היא נקראת על שם הזו"ן ונעשית הכל אחדות אחד, באופן כי ישים האדם שם ההוי"ה הנז' לנגד עיניו בסוד שויתי ה' לנגדי תמיד עכ"ל, והבן בדברים :

ובזה תבין דברי ר"מ בפרשת בא בזוהר דף מ"ב שאמר וז"ל, אבל בתר דעביד האי דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה נחית תמן, ואתקרי בההוא דיוקנא הוי"ה בגין דישתמודעין ליה בכל מדה ומדה וכו' :

והשתא בין תבין כי באמת הגם שאנחנו מכוונים בתפלה וברכות בחבור הוי"ה אדנ"י שהם זו"ן, וכן מפורש נמי בדברי רבינו האר"י זלה"ה שאנחנו נקראים בנים לזו"ן דאצילות כי הוא אלהינו, ועכ"ז הנה אנחנו מעלים כונתינו לא"ס וכל תפלותינו הוא לא"ס וכאשר כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בעולת תמיד כנז"ל, יען דזו"ן שהם אלהינו, הנה בתוכם אור א"ס כי בעתיק דא"ק שלהם מלובש הא"ס, כי עתיק דא"ק הוא קוץ היו"ד דהוי"ה הכולל אשר בו כל הארבע אותיות דהוי"ה ואז הזו"ן נקראים על שם א"ס כי נעשה הכל אחדות אחד וכנז"ל :

ודרך משל נאמר, כי הנה תמצא דגוף האדם נקרא על שם הנשמה, ותואר אדם עקרו בנשמה כי לכן ישראל דוקא נקראים אדם והרי הגוף ג"כ נקרא בו, וכשאתה מדבר עם ראובן ותבקש ממנו איזה דבר הנך רואה שדבורך הוא עם הגוף ובקשתך היא ממנו, אך באמת דבורך הוא עם הנשמה שבגוף שהיא המחיה אותו והוא בכחה פועל פעולותיו. וכן הענין כאן כי א"ס הוא נשמה לכל הנשמות שבספירות ובפרצופין כולם, והוא טמיר וגניז בתוכם ומחיה את כולם, ולכן אמר דוד הע"ה שויתי ה' לנגדי תמיד, והוא שישים תמיד שם ההוי"ה נגד עיניו כי בקוץ היו"ד וארבע אותיות ההוי"ה רמוז הכל, וכלול הכל מן אור א"ס עד סוף כל דרגין של הפרצופין והכל באחדות גמור :

נמצאת אתה למד בהמתפלל ואומר יהר"מ י"י אלו"א הגם שהוא מתפלל לז"א, הנה הוא מתפלל באמת לאור א"ס ב"ה שהוא הגלון הנז"ל המסתתר בו בהתלבשות כל הפרצופים שקודם ממנו שכולם כלולים בשם הוי"ה ב"ה כי מבלעדי א"ס אין כל מאומה בידו ובקראינו לז"א ונדבר עמו בתפלה וברכות ותשבחות והודאות, הרי אנחנו קוראים ומדברים לכל הפרצופים כאחד עם אור א"ס המסתתר ומתלבש בהם שהוא נשמה לכל :

וכן הדבר מפורש בתיקונים דף ג' וז"ל, לקביל אלין אזכרות דאינון יאהדונהי בין בקריאת שמע בין בצלותא בין בשירות ותשבחות והודאות, דבכל אזכרה דיפוק מפומוי דבכל אתר ובכל ממלל צריך לכוונא דבור באדנ"י וקול בהוי"ה, וליחדא לון ביחודא דאיהו יחיד ונעלם, דמחבר לון ומיחד לון כחדא וביה צריך הכונה דלא תליא למימר ביה קול ודבור אלא במחשבתא עכ"ל ע"ש :

הרי מפורש כאן דהגם שאנחנו מזכירין בהודאות ותפילות שמות זו"ן צריך לכוין במחשבתינו לאור א"ס ב"ה שהוא היחיד ונעלם הנזכר בדברי בתיקונים הנז', יען כי כל הפרצופים העליונים עם אור א"ס המתלבש בהם הכל נכלל בשם הוי"ה ב"ה וכאמור לעיל אשר על כן בכל תפלה ובקשה שתהיה אנחנו מדברים עם ז"א הנקרא הוי"ה בשמם, ומעלים קולינו ותפלתינו עדיו, והוא יעלה קולינו ותפלתינו לאור הנקרא אוזן העליונה, ומשם עד אור א"ס כדי לעשות הפעולה אשר אותה אנחנו מבקשים כי הכל מלובשים בז"א וכולא חד :

ולכן תמצא בסדר התפלה המתוקנת מרבינו הרש"ש ז"ל בתיקון חצות שמתחלת כך יהר"מ ה' אלו"א שימשך מן הא"ס ב"ה אור ושפע גדול לשורש יחידה העליונה המלובש בעתיק וא"א דא"ק וכו'. הנך רואה בזה דהבקשה היא משם הוי"ה שהוא בז"א שמכוונים בו קול ודבור שהוא שילוב הוי"ה אדנ"י ומבקשים ואומרים שימשך מן הא"ס, והיינו מפני שהכל כלול בז"א שגם אור הא"ס דגניז וטמיר בכתר הוא מלובש בו. ואומרים לז"א שהם מבקשים מן א"ס שימשך ממנו אור גדול לשרשים העליונים וכו' :

ברם אין אנחנו יכולים לומר הבקשה בזה הלשון יהי רצון מלפניך אור א"ס שתמשיך אור גדול ושפע גדול לשרשים וכו' שא"כ נמצא אנחנו מדברים להדיא עם א"ס לבדו, ומבקשים ממנו בפרטות בלתי התלבשות הפרצופים, ובאמת אין לנו רשות לדבר עמו בפרטות ואין לנו כח ויכולת על כך, אלא צריך שתהיה בקשתינו ותפלותינו ודברינו אליו בבחינת התלבשותו בכל הפרצופים עד זו"ן שהם סופא דדרגין, והתלבשות הזה נכלל בשם הוי"ה ב"ה שהוא קוץ היו"ד וארבע אותיות הוי"ה שהם כוללים מן אור א"ס דטמיר וגניז בכתר עד זו"ן, וזכור תמיד הכלל הזה שאמר רבינו האר"י זל"ל וז"ל, כללו של דבר ישים האדם שם הוי"ה נגד עיניו כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד כי בו נכלל הכל, אור המאציל ואור הנאצלים כולא חד :

ואריב לך הדיבור בזה יותר והוא כי באמת דבר זה ידוע ומפורסם מכמה מקומות בזוה"ק ורעיא מהימנא, דא"ס ב"ה אין בו שום שם ותואר כלל, ועכ"ז הוא נקרא בכל השמות הכתובים בתורה וכמ"ש בר"מ פרשת בא וז"ל ובתר דעבד האי דיוקנא דמרכבה דאדם עלאה נחית תמן ואתקרי בההוא דיוקנא הוי"ה בגין דישתמודעין ליה במדות דיליה, ונקרא אל אלהי"ם שד"י צבאו"ת אהי"ה בגין דישתמודעין ליה בכל מדה ומדה איך יתנהיג עלמא בחסד ובדינא כפום עובדהון דבני נשא וכו' ע"ש :

הרי דכל השמות הקדושים הכתובים בתורה הוא נקרא בהם מפני שכל שמות הקודש אשר הם עלם הספירות אין להם מציאות אלא על ידי א"ס ב"ה המיחד אותם ומאיר ומשפיע בהם ומחיה ומעמיד ומקים אותם ובלעדו אין לכל הספירות והשמות מציאות וקיום ולא שום פעולה :

ונמצא כל תפלותינו הם לא"ס כי בלעדו אין מי שיחדש שפע ויתן אלא הוא לבדו יש לו כח לחדש תמיד לפי שאין לו סוף, משא"כ בנאצלים שאין להם הלא לעצמן מה שניתן להם וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל בעץ חיים שער מ"ן ומ"ד פ"ז ע"ש, ומפני שאין אנחנו יכולין לכנות לו שום שם ותואר וכינוי לכן אנחנו מתפללין אליו על ידי הספירות

הספירות אשר האצילם כי שם שייכי השמות והכינויים הכתובים בתורה ובסדר תפלותינו, ושם נוכל לדבר עמו ולקרא אותו בכל השמות הקדושים במחשבה וברעותא דלבא, כי אורו מתפשט בתוכם ומחיה אותם ופועל בהם כל הפעולות, ואין שום פעולה נפעלת מבלעדי כח שפעו והשגחתו, ולכן אמרו רז"ל בספרי כה' אלהינו בכל קראנו אליו, אליו ולא למדותיו פירוש מדותיו הם הספירות דכל ספירה נקראת בשם מדה כי באמת צריך שתהיה כונתינו בתפלה אליו וכאמור :

וזכור תמיד מ"ש רשב"י זיע"א באדרא רבא וז"ל כללא דכל מילין עתיקא דעתיקין וזעיר אנפין כולא חד, כולא הוה כולא הוי כולא יהא, לא ישתני ולא משתני ולא שנא, ומפורש בדברי רז"ל בשער מאמרי רשב"י בביאור אד"ר הנזכר כי אריך אנפין הוא אוחז כל קומת עולם האצילות ומתלבש תוך או"א וזו"ן ונמצא כי עתיקא דעתיקין כולל את ז"א ואת כולם והכל דבר אחד, זה לבוש לזה וזה לבוש לזה עכ"ד ע"ש. והוא הדבר אשר כתבנו לעיל כי באמת אותיות ההוי"ה הם כוללים כל הפרצופים ובכל פרצוף יש בו בפרטות אותיות ההוי"ה, אך הואיל דהזו"ן הם סופא דכל דרגין לכן הז"א נקרא בסתם בשם הוי"ה הכולל, והואיל דאנחנו נשמתינו מן זו"ן לכן אנחנו נקראים בנים להם. ולכן אנחנו אין יכולים לדבר ולבקש אלא מן ז"א כי הוא אבינו, וכונתינו באמת הוא לקבל מן אור א"ס המתפשט ומסתתר בו בהתלבשות כל פרצופים העליונים כולם כי הכל הם באחדות אחד :

ודבר זה תמצאהו מפורש בזוהר פרשת האזינו דף רל"ז ע"א וז"ל, זכאה חולקיה מאן דקרי למלכא וידע למקרי כדקא יאות, ואי איהו קרי ולא ידע למאן דקרי אתרחק קב"ה מיניה דכתיב קרוב ה' לכל קוראיו וכו' למאן קריב חזר ואמר לכל אשר יקראוהו באמת, מאי באמת בחותמא דגושפנקא דמלכא דאיהו שלימו דכלא (פירוש הוא ז"א הנקרא אמת והוא שלימו דכלא כמ"ש לעיל) זכאה חולקיה למען דעל ונפק למנדע ארחוי דקב"ה וע"ד כתיב וארח לדיקים כאור נגה וכו' עכ"ל והבן בדברים :

ולכן סידר רבינו הרש"ש ז"ל בתפלה של כל יום ויום בזה הלשון, עלת כל העלות המתלבש בעשר ספירות דאצילות על ידי שמו הגדול המתגלה בתפארת ומלכות וכו', גם סידר בזה"ל הוא היה טמיר וגניז בכתר והוא הוה המתלבש בעשר ספירות דאצילות והוא יהיה שמתגלה בתפארת ומלכות. והנה בחבור שחברתי בס"ד וקראתיו בשם דעת ותבונה בפרק ה' הארכתי בדברים אלו והרחבתי הדברים בעזה"י מפי סופרים ומפי ספרים בס"ד, והקורא שם יאירו עיניו היטב בעזה"י בענייני העבודה והאמונה ויכונו מחשבותיו ויתיישבו רעיוניו בדברים של אמת כי חיים הם למוצאיהם :

והגם שיצאנו ידי חובה בדברים אלו שכתבנו, הנה עוד ראיתי יפה להעתיק לך כאן דברי הרב המקובל רבי עמנואל חי ז"ל בספרו יושר לבב וז"ל. הואיל וכל אשר נשפע בכח סיבה הראשונה בפרצופים העליונים להוריד למטה צריך לעבור דרך זו"ן, לפיכך כל הנשמות על שמם נקראו דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם. והוא ז"א הנקרא בשם הוי"ה בסתם, כי גם הנשמות אשר נחצבו מהפרצופים הגבוהים מן זו"ן הם צריכים לעבור דרך זו"ן ולצאת משם אל התחתונים. והכי איתא בזוהר פ' ויקרא דף כ"א וז"ל כל קשירו דעלאי ותתאי בהאי אתר דאקרי ישראל אשתכח, ועד דאתקשר במה דלעילא ואתקשר במה דלתתא ואתקשר בכ"י וכו' ע"ש :

והנה פרצוף ישראל זה הנזכר הוא פרצוף ז"א כי הוא הנקרא ישראל והוא כמו גוף החיצון לכל הפרצופים הגבוהים ממנו והם הם פנימיים לו וכו'. נמצא שם הקב"ה המורגל בפינו אשר בשם הוי"ה אנו קוראים אותו הוא הז"א ועליו אנחנו רומזים כל הפעולות שאנחנו מדברים בשם הוי"ה ב"ה ונשמתו המסתתרת בו על ידי הפרצופים העליונים שלפנים ממנו הוא הסיבה הראשונה הנקרא אין סוף ולו אנחנו עובדים :

(**הכונה** על אותו הניצוץ הנמשך ומתפשט מן הא"ס אשר זה הנצוץ נתלבש בכח נצוץ אחר שנברא מכח עולם האצילות, וכאשר הבאתי דבר זה לעיל מספר הקדוש עץ חיים שער מ"ב הנז"ל) :

נמצאת אתה אומר דהמתפלל לז"א הוא מתפלל לסיבה הראשונה המסתתרת בו, כי בלעדה אין כל מאומה בידו וכו', ולפיכך אין אנחנו מתפללים בפרטות להפרצופים העליונים מן ז"א, יען כי בקראנו לז"א ונדבר עמו הרי אנחנו קוראים ומדברים עם כל הפרצופים כאחד, עם נשמתם המסתתרת בהם שהוא אור א"ס, ואע"פ שאנחנו מזכירים בתחלת תפלתינו או באמצעם או בסופם שם אחד מהשמות הראויים לפרצופים אחרים זולת ז"א, הנה עם ז"א אנחנו מדברים בכללות כי כולם הם מתלבשים בו וכו' :

ולכן הז"א הוא השולט על כל הברואים ומנהיגם ומפרנסם וכו' ונשמותינו הם חלקו, וכך הוא רצון הסיבה הראשונה שיהיה ז"א הוא המוציא והמביא השפע לתחתונים ואין עוד מלבדו עכ"ד ע"ש :

ואתה ידידי הקורא בכל הדברים האלה אשר הצגתים לפניך ובין תבין מעצמך, דמה שכתב המחבר כור מצרף בענין כונת האדם בעבודה ותפלה שנראה מדבריו שהאדם בתפלתו ועבודתו יכוין אל פרצוף ז"א עצמו ולא יכוין לאור אין סוף המתלבש בו שהוא נשמה לנשמה שלו ושל הפרצופים כולם המתלבשים בו הנה בודאי דבר זה הוא טעות גמור והוא קוצץ בנטיעות ח"ו, וכאשר בררנו לעיל דהחושב בדעתו לייחס פעולה לשום ספירה ופרצוף ואפילו לכתר עליון מבלעדי כח אור א"ס המתלבש שם הרי זה ענין שניות בודאי והיא כפירה ח"ו, וכבר רשב"י ע"ה באדרא אשר העתקתי לשונו לעיל קלל לאדם החושב כן שאמר וז"ל, ומאן דפסיק האי יחודא מן עלמא כמאן דפסיק נשמתא ומחזי דאית נשמתא אחרא בר מהאי בגין כך ישתצי הוא ודוכרניה מן עלמא לדרי דרין עכ"ל שהבאתי לעיל :

ואם נבא להליץ בעד המחבר ולומר שגם הוא כך כונתו ומודה בכך, אין הדברים שכתב הולמות הכונה הזאת, יען שהיה צריך לפרש זה בדברים שכתב ולא יהיה העיקר חסר, ואיך שיהיה אתה הקורא תסמוך ותטה אזנך אל הדברים והאמת אשר כתבנו :

גם מ"ש בכור מצרף הנז' על העובדים ומתפללים לסיבה הראשונה הם עובדים ללא אלהי אמת וכפל דברים אלו בדף ק"ב ע"ד, הנה בודאי על מלין אלו שפלט קולמוסו בשגגה צריך לו כפרה, שנראין כפירות ח"ו שקוראו לא אלהי אמת חלילה, ואם היה אומר על גוף העבודה והתפלה אין זו עבודה ואין זו תפלה מתוקנת באמת הוה משמע על הדרך והאופן של סדר העבודה והתפלה קאמר דאינו מתוקן ומסודר באמת, כי מחמת התרוממות והתעלמות הסיבה הראשונה דלית מחשבה תפיסה ביה כלל אין האדם רשאי להתפלל אליו וליחד דבריו ועבודתו אליו, אך דא עקא שהמחבר מפרש הכתוב שאמר ללא אלהי אמת דקאי עליו ח"ו, הנה כל השומע דבר זה ראוי לקרוע בגדיו ולרתע כוליה גיפיה, ובודאי המחבר הנז' חטא בזה חטאה גדולה וצריך כפרה, והגם דודאי שוגג הוא בדבר ולא הרגיש במכשול הזה היוצא מדבריו הנה כבר אמר התנא באבות, חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים
הרעים

הרעים ויפתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל :

ובאמת דברים הנאמרים במקום גבוה צריך להיות לאדם רתת וחלחלה ורעדה גדולה בדברו ובקריאתו בהם ויהיה לו שבעה עינים פתוחות לדקדק בהם שלא יבא לידי מכשול ועל זה התפלל ד"ד הע"ה, שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ואל שדי יאיר עינינו באור תורתו אכי"ר :

מכין.

א' **יזהר** כל אדם לומר בכל יום הן בחול הן בשבת ויו"ט קודם פרשת העקדה מודעה זו, ויש בה צורך גדול בנסתר וזה תוארה :

הנה אני מאמין באמונה שלימה וגמורה כי ה' אלהינו הוא עלת כל העלות, דעבד עשר ספירות שהם כתר חכמה ובינה חסד גבורה ותפארת ונצח הוד יסוד ומלכות ונהוריה טמיר וגניז בכתר עליון, ומיניה אתפשט נהוריה על יו"ד דאיהו חכמה, וה"א דאיהי בינה, וא"ו דכליל שית ספירן חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד, וה"א דאיהי מלכות. ואל אורו הגדול המתלבש בעשר ספירות דאצילות אנחנו מעלים כונת התפלה והברכות וההודאות ולימוד התורה הקדושה וקיום המצות האמורים בתורה ובדברי סופרים, וכל מחשבה טובה ורעותא דלבא שבקדושה להוריד שפע עליון וברכה רבה מהארתו שבעתיקא קדישא שהוא כתר עליון, לאבא ואימא שהם חכמה ובינה, ומאבא ואימא למלכא קדישא וחקל תפוחין קדישין שהם תפארת ומלכות :

והריני מאמין באמונה שלימה וגמורה, כי ה' אלהינו הוא ה' אחד ושמו אחד, הוא היה הוא הווה והוא יהיה, הוא היה טמיר וגניז בכתר, הוא הווה שמתלבש בעשר ספירות דאצילות. והוא יהיה שמתגלה בתפארת ומלכות, ואליו אנחנו מוסרים נפשינו רוחינו ונשמתינו על קדושת שמו יתברך ומקבלים עלינו עול מלכותו, באהבה רבה ובנפש חפצה ככתוב בתורה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד בשכמל"ו :

והריני מגלה דעתי ורצוני לפני הקב"ה בלב שלם ובנפש חפצה לבטל ביטול גמור ושלם כדין וכהלכה כל מחשבה זרה פגומה ופסולה ואסורה, וכל מחשבה שיש בה כפירות ח"ו, וכל מין הרהור רע וכל ציור רע פגום ופסול ואסור, וכל הרהור של יוהרה ושמץ גאוה ופניה שאינה טובה, וכל מין כעס וזעם ורגז והקפדה, אם יעלו בלבי ומוחי בכל עת ועת, והריני מתנה עליהם שיהיו כולם בטלים ומבוטלים ביטול גמור מכל צד ופינה, לא שרירין ולא קיימין ולא יהיו חלין כלל ועיקר .

ויהיה כח ואומץ וחוזק תנאי זה ומודעה וגילוי דעת זה שאני מתנה ומודיע ומגלה דעתי לפני הקב"ה בכח ואומץ וחוזק דין התנאים ומודעות וגילוי דעת אשר הורו חכמים זכרונם לברכה בהלכות קניינים ומקח וממכר, וכמו דין התנאים ומודעות וביטול שבועות ונדרים שהורו חכמים זכרונם לברכה בהלכות שבועות ונדרים, ויהיה כח ביטול זה קיים ומועיל על פי דין התורה הקדושה כדין ביטול החמץ קודם חג הפסח :

ויהיה תנאי זה ומודעה וגילוי דעת זה אשר אני מתנה ומודיע ומגלה דעתי שרירין ובריריו וקיימין בבית דין של מעלה ובבית דין של מטה ובישיבות כל הצדיקים זקנים ונביאים ואנשי כנסת הגדולה והתנאין והאמוראין וכל חכמי ישראל :

והנה אני מודה הודאה גמורה ושלימה שרירא וקיימת לעד ולנצח נצחים בלב שלם ובנפש חפצה שכל עבודתינו לה' אלהינו ואלהי אבותינו הוא ה' אחד ושמו אחד, הן בתפלה הן בתלמוד תורה הקדושה, הן במעשה המצות האמורים בתורה ובדברי סופרים ובכל דבר שבקדושה הכל לעשות רצון ה' אלהינו ואלהי אבותינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו ונתן לנו תורת אמת וליחד קב"ה ושכינתיה ו"ה יאהדונה"י בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים יהיה בשם כל ישראל ויהי נועם וגו' יהיו לרצון וגו' :

ב' **פרשת** העקדה היא קרן קיים לישראל ע"ש כל הדורות לאצול מפירותיה תמיד בכל יום ויום שאומרים אותה כי עיקר הפעולה המעשית שיצאה מידו של אברהם אע"ה היא העקידה שעקד את יצחק בנו שהוא גבורה ודינא קשיא ובעקדו אותו כיון בכונה שאמר בזוה"ק בפ' אמור בסוד השופר בר"ה במתוק הדינין שנעשין על ידו :

ולכן כשישראל אומרים פרשת העקידה שזוכרים בה הפועל המעשי שפעל אברהם אע"ה באומרם ויעקד את יצחק בנו תתעורר הכונה שכיון אברהם אע"ה בעקידת יצחק, ויהיה מזה גם עתה פעולה מעין הפועל שעשה אברהם אע"ה בזה, וגם יהיה הקשר של ע"ב רי"ו שבתיבת ויעבו"ר שאומרים בי"ג מידות אל רחום וכו' כי אברהם אחוז בחסד שהוא מספר ע"ב, ויצחק בגבורה שהוא רי"ו הרי ע"ב רי"ו של ויעבור :

ודע כי פסוק ושחט אותו וכו', יש נוהגים לאמרו אחר פ' העקידה, ויש שאין אומרים, והחסידים בירושלם אין אומרים אותו, ובעירנו אנחנו נוהגים לאומרו ואין לשנות :

ג' **אומרו** ויגולו רחמיך על מדותיך, הכונה ויגלו הוא לשון גילוי, ורחמיך קאי על י"ג מכילן דרחמי שהם אמורים על ידי מיכה הע"ה בפסוקים של מי אל כמוך, ומדותיך קאי על י"ג מידות של אל רחום וחנון שאמרם מרע"ה :

וכשאומר כאן פסוקים של מי אל כמוך ימנה אותם באצבעותיו ביד ימין ויכוין בהם הי"ג מידות של אל רחום וחנון וכו', בדרך זה א' מי אל כמוך (אל). ב' נושא עון (רחום). ג' ועובר על פשע (וחנון). ד' לשארית נחלתו (ארך). ה' לא החזיק לעד אפו (אפים) וא"ו כי חפץ חסד הוא (ורב חסד). ז' ישוב ירחמנו (ואמת) ח' יכבוש עונותינו (נוצר חסד). ט' ותשליך במצולות ים כל חטאתם (לאלפים). יו"ד תתן אמת ליעקב (נושא עון) י"א חסד לאברהם (ופשע). י"ב אשר נשבעת לאבותינו (וחטאה). י"ג מימי קדם (ונקה מספר אל"ף ה"י יו"ד ה"י) :

ומ"ש ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך, הכונה מעמך אלו ישראל ומעירך זו ירושלים ומארצך כללות ארץ ישראל כולה, ומנחלתך זה בהמ"ק כי ישראל חטאו ושפך חמתו על העצים ואבנים לטובת ישראל שלא יהיה בהם כליה, וכיון שישוב חרון אפך מעמך ממילא ישוב גם מעירך וארצך ונחלתך כי הם לא חטאו :

ואומרו והטיבך והרבך מאבותיך, הכונה שתבא לכם הטובה ע"י חג"ת שהם אבותיכם ששם לא יש קטרוג קליפות כנודע מסוד החזרה שאומרים בקו"ר שאין שם אחיזת החיצונים ולא מן נה"י ששם נאחזים הקליפות :

וכשאומר לעולם יהא אדם וכו', יאמר מה אנחנו ולא יאמר מה אנו, גם יאמר כי כל מעשינו ולא יאמר רוב מעשינו כנדפס בסידורים, ואלו דברים וכו' צ"ל מפירותיהם ולא יאמר פירותיהם דאין נאכלין כל הפירות בעוה"ז וכנז' בשער הכונות :

גם

גם בנוסח של לעולם יהא אדם וכו' נזכר ז"פ מה, שהם מה אנחנו מה חיינו וכו', והארבעה כנגד ארבע יסודות שהגוף בנוי בהם ושלשה כנגד נר"ן, ומה הוא לשון ענוה והקטנה ושפלות, כמ"ש ואנחנו מה שצריך שתשתרש הענוה בארבע יסודות הגוף ובנר"ן שבתוכו. ולגרסת הספרים שיש גורסין עוד מה ישועתינו נעשה ח', ויהיה ארבע כנגד ד' יסודות הגוף, וארבע כנגד נר"ן ונשמה לנשמה, ועל ידי הענוה שנקראת מה זוכה לגאולה, שהיא מספר מה, וזוכה להאיר לנו שם הוי"ה דאלפין שעולה מספר מ"ה, ולז"א מה תעירו ומה תעוררו את האהבה דהיינו מדת הענוה המכונית בשם מה תעירו בגוף ובנר"ן שלכם, ואז מה זו הגאולה והארת שם מה, תעוררו את האהבה:

ד' באומרו עולת תמיד העשויה בהר סיני, יכוין בתיבת עולת שהוא מספר שם אב"ג ית"ץ שבו מכניע ומבטל תולע הטמא שהם הקליפות, והא לך לשון רז"ל בשער הכונות דף י"ג ע"ב בפרשת עולת תמיד העשויה וכו' תכוין במלת עולת אל מה שנתבאר אלינו שיש תולעת בקדושה וה"ס פסוק אל תראי תולעת יעקב. וה"ס שם אב"ג ית"ץ שהוא בגי' תולע כי הוא סוד המתגבר ומתגלה ומאיר בכל בקר ובקר כמבואר בזוהר, וכבר ידעת כי שם הנז' הוא בחסד, אמנם להיות שרשו בגבורה שהוא שם בן מ"ב אלא שהוא בבחינת החסד שבגבורות, ולכן נקרא תולעת שני וכמבואר אלינו בפ' ותולעת שני בפ' תרומה ששרשו גבורה אבל הוא בחי' חסד שבגבורה, ולהיותו מצד הגבורה, לכן נקראו ישראל על שמו תולעת יעקב לפי שהם מכלים את העכו"ם בסוד הגבורה כדמיון התולעת הרך המרקיב ומכלה את העץ הקשה והחזק. והנה כדמיון התולעת הזה שבקדושה יש כנגדו תולע א' בקליפה בסט"א וגם הוא מתעורר בכל בקר לכלות את העולם ח"ו, והשי"ת ברחמיו מגלה התולע שבקדושה שהוא אור החסד הנז' בסוד וישכם אברהם בבקר, וז"ס ענין התמיד הנאמר בו עולת תמיד, כי אותיות עולת הם הפיך תולע, וע"י עולת תמיד הנעשית בכל בקר היה נכנע התולע הטמא דסט"א, ובפסוק אל תראי תולעת יעקב ביארנו ענין התולע הזה וכו':

ובענין פטום הקטורת ג"כ נודע מ"ש בזוהר פ' ויקהל דף רי"ט ע"ב וז"ל, ובגין כך עובדא דקטרת אצטריך לאקדמא לצלותא וכו', הנה לעיל נתבאר ענינו, כי הנה יש בו י"א סממנים שהם סוד אותם אורות המחיים את הקליפות וכונתינו בזה לסלקם מתוכם ולהעלותם למעלה וישארו הקליפות מתים, וז"ס מ"ש פטום הקטורת בשחרית קודם התפלה אחר קרבן התמיד, וגם בתפלת המנחה קודם העמידה כי כונתינו היא להעלות העולמות ע"י התפילות, לכן אנחנו אומרים אותו כדי שלא יתאחזו הקליפות ויעלו בעליית העולמות, ולכן אנחנו אומרים אותו קודם שני התפלות הנז', וכן בסוף תפלת שחרית אנחנו חוזרים ואומרים אותו כנודע, והטעם הוא כדי שלא יינקו הקליפות מן השפע היורד ונשפע לעולמות כנז"ל, אבל בתפלת ערבית אין בנו כח לעשות כך:

והנה ענין י"א סמנים אלו הם סוד עשרה נצוצי הקדושה המחיה הקליפה בסוד או"פ, ויש נצוץ א' שהוא בסוד או"מ להם ואין המקיף הזה מתחלק לעשר כדמיון או"פ, לפי שאו"מ היא אור פשוט אחד ונקרא אור אחד בלבד, ונמצא שהאו"פ הנחלק לעשרה והאו"מ שאינו נחלק בין כולם הם סממני הקטורת:

ונבאר התחלקותם בפסוק קח לך סמים כי סמים הם שנים כמ"ש חז"ל בגמרא, והם תפארת ונצח, נטף ושחלת וחלבנה ה"ס הוד יסוד ומלכות, והרי הם

חמשה תחתונות. ויען שהנצוץ האחרון שבמלכות הוא נצוץ קדושה נקודה קטנה ומיעטת מאד יותר מכולם, ולכן הקליפה גוברת במקום ההוא, לכך החלבנה ריחה רע עם היותה בכלל י"א סממני הקטורת דקדושה כנז', ומלת סמים הב' הם חמשה סמים אחרים וכמ"ש חז"ל בגמרא, והם חמשה ספירות עליונות כסדרן שהם כח"ב ח"ג, ולבונה זכה ה"ס או"מ לכולם, ולהיות או"מ מבחוץ ואינו מוגבל תוך הקליפות לכן נקרא זכה, משא"כ באו"פ המוגבל בתוך הקליפות אינו נקרא זך כמוהו:

ובזה יובן טעם נפלא אל כל המכשפים המקטירים אל הקליפות העליונות אשר עיקר וראש הקטרותיהם היא הלבונה והיא חביבה עליהם מכל שאר הקטרות כדי ליהנות מן אור המקיף הזה:

ועתה נבאר התחלקותם בלשון הברייתא ואלו הם: הצרי כתר, והצפורן יסוד, והחלבנה מלכות, והלבונה או"מ, וכונתינו היא לקשר המלכות שהיא החלבנה עם או"מ שהוא הלבונה להאיר בה, ולא די לה בהארה הנמשכת אליה מן הכתר, אבל הצפורן שהוא היסוד אנחנו מקשרים אותו עם הצרי שהוא הכתר שיאיר בו, והמור הוא החסד בסוד אברהם הנקרא הר המור, וקציעה גבורה, ושבלת נרד הוא תפארת כי הוא קו האמצעי בין שני ענפי קו הימין וקו השמאל כדמיון השבלת עם ענפיו מן הצדדין, וכרכם הוא נצח כי גם הוא יש לו ריח כדמיון המור אע"פ שאינו כ"כ חשוב כמוהו, כי אינו חסד גמור כמו החסד, וקשט הוא חכמה, וקלופה היא בינה, וקנמון היא הוד, והרי נשלמו כולם עכ"ל:

עוד כתב שם בדף י"ד ע"ב וז"ל, גם יאמר בכל יום אחר פטום הקטורת קודם פסוק ה' צבאות עמנו פסוק ויאמר אליהם ישראל אביהם אם כן איפה זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נכאת ולט בטנים ושקדים, ותכוין תחלה לשם נעוריר"ון היוצא מר"ת נו"ן מן כן, עי"ן מן עשו, וא"ו מן קחו, רי"ש מן מזמרת, יו"ד מן בכליכם, רי"ש מן הארץ, וא"ו מן והורידו, נו"ן מן מנחה. ועוד תכוין בשם רוע"א, הנרמז באותיות רי"ש מן צרי וא"ו מן ומעט, ועי"ן מן ומעט, אלף מן נכאת:

גם תכוין בשם צדנלב"ש והיא יוצא מן ר"ת צרי דבש נכאת ולט בטנים ושקדים. ודע כי כל אשר תוכל לכוין בכל רגע תמיד בשם נעוריר"ון הנז' יועיל מאד ולכן יהיה תמיד נגד עיניך עכ"ל:

ודע כי אע"ג דרז"ל אמרו לומר פסוקים אלו ולכוין בהם בזמן המגפה ב"מ, הנה ודאי אם יתמיד האדם בהם תמיד בכל יום, גם בזמן שאין מגפה, הנה מה טוב ומה נעים, וטוב שירשום אותם בתיבת נייר, ויניחנו בתוך המחזור שלו אצל פטום הקטורת כדי שלא ישכח מלאומרם ולכוין בהם בכל יום:

גם טוב ונכון לכוין בש"ת ממולא ע"ב קודם שהוא שם קדוש הנקרא רח"ש, ונרמז בפסוק רחש לבי דבר טוב, ופסוק ושם בת אשר שר"ח ושם זה לימדו יעקב אע"ה להשבטים כשירדו למצרים. והוא מסוגל לשמירה ולכל דבר, וכמ"ש הרב מהר"ר יעקב ענתבי ז"ל בספר נאוה תהלה על התהלים:

ה' באתה הוא האלהים וכו', שאומרים אחר ק"ש דקרבנות צ"ל אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ, כי זה הוא לשון הכתוב במלכים ב' בתפלת חזקיהו הע"ה, ונשנית תפלתו בישעיה סי' ל"ז, שאמר אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ וכו' ויש כמה מחזורים הכתובים כן, אך יש מחזורים דכתיב בהו אתה הוא אלהים לבדך עליון לכל ממלכות הארץ, והנה באמת כיון דמצינו בתפלת חזקיהו הע"ה, דלא נאמר לשון

זה

זה דעליון, יש לומר בודאי הגמור דאנשי כנה"ג גם הם תיקנו הנוסח שלהם כפי נוסח תפלת חזקיהו הע"ה אשר בודאי הגמור ברוה"ק אמרה, וכיון דלא נקיט עליון ודאי כן ראוי לומר ע"פ הסוד. והנה הנוסח של עליון נאמר על דוד הע"ה בתהלים פ"ע, אף אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ, אבל על הקב"ה נאמר במזמור פ"ג וידעו כי אתה ה' לבדך עליון על כל הארץ:

וראיתי להרב מהרי"א בשלמי צבור דף ס"א ע"ג שכת' ז"ל האלהים לבדך לכל וכו' שהוא לשון הכתוב בישעיה סי' ל"ז עד ואת הארץ, ולכן טועים האומרים בו עליון לכל ממלכות הארץ, דאין בכתוב עליון ע"כ. וכתב הרב המגיה שם שכתב בשם סדר היום שיש מדקדקים שאין אומרים עליון מפני שאינו בפסוק, וכ"ל שאין לחוש שאנו מתפללים ע"ד הפסוק, אבל לא כלשונו ואנו מוסיפין וגורעין ואין חשש בזה עכ"ל, וסיים הרב המגיה, ומ"מ נ"ל שיותר טוב שלא לשנות מן הכתוב. ועיין מ"ש הרב כנה"ג סי' קט"ו בשם רש"ל בתשובה סי' מ"ד ופר"ח שם וכו' עכ"ל ה"ה שם. ואני אומר קבלה בידינו שכל נסחאות אלו הם תקנת אנשי כנה"ג וכל אלו הם תפלת הנשיא, וטענה דידי חזקה היא דודאי כך תקנו אותה כתפלת חזקיהו הע"ה האמורה ברוה"ק וגם הם רוח ה' דבר בם כנודע, ואין זה הסדר של אחרונים שיוכל האדם לסדר תפלתו כרצונו אלא תפלת רבים היא. ובספר מנחת אהרן כלל יו"ד אות ז' הביא דברי סדר היום ונטה לדבריו ע"ש, ובאמת העיקר הוא כמ"ש שאין לומר עליון אלא נקטינן כלשון הכתוב ובסידור הגאון יעב"ץ ג"כ הגרסה היא כפי האמור בפסוק הנז', וכן בסידור רב עמרם ז"ל, וכן בסידור רבינו זלמן ז"ל הוא כפי הפסוק הנז' וזה עיקר:

ומה שתקנו לומר את הדבר שהבטחתנו על ידי נביאך כאמור בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם וכו', אע"ג דאיכא כמה הבטחות יקרות על זמן הגאולה בפסוקי הנביאים, הזכירו הבטחה של קבוץ גליות כי בקשה זו היא בתפלת הנשיא שכולה נתקנת על בירורים של נ"ק מן הנשיא כנודע, והבירור עניינו שוה לקבוץ גליות, ונקרא קבוץ גליות כי הניצוצות גולים בתוך הקליפות וסוד הבירור הוא ענין קבוצם ועלייתם מן הקליפות, ולכן בתפלת העמידה בברכת תקע בשופר גדול לחרותינו ושא נס לקבץ גליותינו וכו' מתפללים באמצע ברכה זו על קבוץ ובירור נ"ק שיצאו ע"י טיפות בז"ל ונתנו בתוך הקליפות:

ואע"ג כי יש בישעיה סי' י"א, והיה ביום ההוא יוסיף אדני שנית ידו וכו' ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה יקבץ וכו', וכן בירמיה ט"ז וכן ביחזקאל סי' ל"ז, כה אמר אד"ני ה' הנה אני לוקח את בני ישראל מבין הגוים אשר הלכו שם וקבצתי אותם מסביב והבאתי אותם אל אדמתם, מ"מ האי קרא דלפניה חביב יותר מפני שנזכר בו עוד הבטחות יקרות שסיים הכתוב כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שביתיכם לעיניכם אמר ה', וזו ההבטחה אשר הבטיחנו הש"ית בתורה ע"י מרע"ה בפרשת כי תבא ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת, וגם הסיום שסיים בשובי את שבותיכם לעיניכם היא דבר יקר מאד, שהבטיח שיראו ישראל הנסים בעיניהם, ונמצא כי מלבד ההבטחה של קבוץ גליות נזכר בו עוד הבטחות יקרות, ולכן הזכירו פסוק זה:

ובנוסח ירמ"י או"א שתרחם עלינו נקיט בפשעים תרתי שהם תמחול ותסלח משא"כ בחטאים ועונות נקיט חדא חדא. נ"ל בס"ד כי בפשעים שהם להכעיס פשיטא דבהדייהו עון חלול השם דאיכא בזה חלול השם טפי, משא"כ בעון שעושה לתיאבון, ונמצא מלבד גוף העבירה יש עון חלול השם דחמיר טפי, ולכן נקיט מחילה וסליחה חד כנגד עון חלול השם' ועל זה נקיט מחילה, וחד כנגד גוף העבירה ועל זה נקיט סליחה, ובספר ש"ן דף ס"א ע"ד הביא מן הרב ב"ד שהביא בשם כ"ה וז"ל, מ"ש תמחול ותסלח גבי פשעים משום דהם מרדים להכעיס וצריך שני מחילות א' לעשותו מפשע עון, ושני לעשותו מעין חטא על ידי תשובה שזדונות נעשות כשגגות עכ"ל. ויש לגמגם בזה דהא תשובה מעליא שהיא תשובה מאהבה עושה הזדונות והפשעים זכיות כנז' בגמרא, וא"כ הול"ל תלת בפשעים והיינו תמחול ותסלח ותכפר כי כפרה הוא לשון קנוח כמו בעי לכפורי ידיה בההוא גברא, ולטעמא דידן אתי שפיר:

וא"ו **לא** יאמר פרשת התמיד שני פעמים בבוקר מפני שהוא כמקריב ב' תמידים בבוקר, והוא כעובר על בל תוסיף, ועוד דהו"ל כמביא חולין לעזרה באומרו פעם שנית, כ"כ הטור ז"ל סי' מ"ח. ונראה דחששה זו איננה אלא אם אמר הבקשה של רבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד וכו' שמסיים בה שיהיה שיח שפתותינו חשוב כאלו הקרבנו התמיד במועדו ועמדנו על מעמדו, אבל אם קודם שאמר רבון העולמים וכו' הנז' קרא פרשת התמיד שנים ושלש פעמים מפני שלא כיון בה בפעם ראשונה ולכך חזר ואמרה, הנה כיון שעדיין לא אמר רבון העולמים הנז' לית לן בה, כי בקריאה בלבד אין כאן הקרבה כדי שנחוש לחששות הנז', מאחר כי מקרא של תורה הוא קורא:

ומאחר כי בקריאתו פרשת התמיד פסוקי תורה הוא קורא, לכן אין קורין אותה בצבור מעומד כדי שתהיה כמו קרבן ממש שמקריבין אותו מעומד, אמנם יחיד שמתפלל בביתו טוב שיקראנה מעומד מפני דאע"ג דהוא קורא פסוקי תורה, מ"מ הוא מכוין במחשבתו שקורא אותה במקום קרבן ולכך יעמוד דוגמת הקרבן, אבל בציבור לא יעשה כן כדי שלא ירגישו בו ומחזי כיוהרא, כיון דאין הצבור עומדין, ולא יעמוד אדם בין היושבין וכמ"ש בבית עובד, והיינו אם קוראה בקול דרואין אותו קם על רגלו וקורא פרשת התמיד:

ז' **במה** שאומרים קודם אמירת פטום הקטורת אתה הוא ה' אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך וכו' רבים שאלו וחקרו ודרשו מה ראו להקדים הקדמה זו קודם אמירת פטום הקטורת, ועוד למה לא תקנו הקדמה כזאת קודם פרשת התמיד לומר אתה הוא ה' אלהינו שהקריבו אבותינו לפניך קרבן התמיד וכו'. והתשובה הנכונה לזה היא כי קריאתינו בפרשת התמיד כונתינו היא שתהיה קריאה זו במקום ההקרבה ממש, וכונה זו אנחנו מפרשים אותה בפינו ובלשונינו בבקשה של רבון העולמים שיהיה שיח שפתותינו וכו' כאלו הקרבנו קרבן התמיד וכו', אבל כונתינו בקריאת הקטורת היא עצורה בלבבינו, ואין אנחנו מבקשים בפינו להדיא שתהיה קריאתינו במקום ההקטרה יען כי הדין הוא שאם חסר אחת מסממניה ח"מ, ולכן אין מזכירין בפירוש שתהיה הקריאה כהקטרה ממש כי אולי דילג תיבה אחת מפסוק קח לך סמים שבו רמוזים י"א סימני הקטורת, ובקריאה בלבד ליתא לחששה הנז', יען כי אין אנחנו מפרשים בפינו שתהיה הקריאה במקום הקטרה, כדי שיהיה על קריאה זו קטרוג מן המקטרגים לומר כאלו בזה שחסרו אחד מסמניה דהמקטרגים יחשבו קריאתינו כקורא בתורה, ועל קריאה בתורה אין לדקדק כ"כ אם חיסר, ולכן אין אנחנו מבקשים בפינו שתהיה כהקטרה אבל בלבבינו אנחנו מכוונים שתהיה כהקטרה ממש וכונת הלב איננה גלויה אלא להש"ית לבדו והוא יתברך

לא יקפיד אם אחד דלג כלום, וכמ"ש ע"פ ודגלו עלי אהבה אל תקרי דגלו אלא דלוגו כי הוא יתברך חנון ורחום ומשלים החסרון בחסדו הגדול :

ולכן באמירת פטום הקטרת הורגלו הקדמונים לעשות הקדמה ולומר אתה הוא ה' אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך קטורת הסמים ככתוב בתורתך, כדי שתהיה קריאתנו בפרשה זו נראית כמו סיפור מעשה שהיה, כי הקדמה זו מורה שאנחנו באים לספר מעשה שעשו אבותינו שהיו מקטירים קטורת הסמים ככתוב בתורה, ובאלה הדברים ניכר שאין אנחנו אומרים פרשה זו במקום הקטרה כדי שאם האדם דלג אחת מן הסמנים לא יהיה פ"פ למקטרגים לקטרג ולומר זה חייב מיתה בידי שמים. אבל באמת קמיה שמיא גליא שכונתינו לומר זה במקום הקטרה והיא מרוצית לפני הקב"ה כהקטרה ואם הקריאה חיסר אחת בקריאתו אין הקב"ה מענישו אלא הוא יתברך ממלא חסרונו וטוב לו. אמנם במנחה יש שאין אומרים הקדמה זו בקטורת, ויש אומרים אותה כמו בשחרית והטעם שאין אומרים אין חוששים להמקטרגים מפני שכבר גילו כונתם בשחרית והדעתא דשחרית אומרים במנחה, אבל האומרים גם במנחה היינו מפני החשש הנז' שאמרנו בשחרית. ועתה רוב קהילות ישראל דרכם לומר במנחה כמו בשחרית, ועל זה נאמר אשרי אדם מפחד תמיד, ועיין מנחת אהרן כלל יו"ד אות י"ב מה שכתב בזה מן נודע ביהודה וספר מחזיק ברכה וברכי יוסף, ומה שיישב הוא בדבר זה ע"ש :

ח' **כשאומר** פסוקים של אנא בכח יזהר בפסוק שהוא כנגד אותו היום שעומד בו לאומרו ג"פ כמ"ש רבינו ז"ל בדרושי הלילה בפסוקים שאומר בק"ש שעל המטה, דהיינו ביום א' יאמר פסוק אנא בכח ג"פ, וביום ב' יאמר פסוק קבל ג"פ, וכן עז"ד. גם יזהר שיאמר פסוקים של אנא בכח כל ב' תיבות ביחד, וכנז' בש"ך, וכן הוא בדברי רבינו האר"י ז"ל, ויש טעם בדבר, ויזהר לומר בשכמל"ו בלחש :

ט' **חייב** כל אדם ללמוד ביאור ברייתא די"ג מדות וטוב למנות הי"ג מדות אלו באצבעותיו והמקובלים מכוונים בזה לי"ג מידות עליונות, וזה ביאורן בסידור הגאון יעב"ץ ז"ל, א' מקל וחומר כיצד ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה, וצריך שתסגר מרים לפחות שבעה ימים, הרי למד חמור מקל להחמיר, וה"ה איפכא קל מחמור להקל. ב' מג"ש כיצד ערות הבת לא למדנו אלא מגז"ש אתיא הנה הנה זמה זמה. ג' מבנין אב וכתוב אחד כיצד, הרי נאמר בחג המצות, אך אשר יאכל לכל נפש וכו' התיר אוכל נפש ובשאר המועדים מנין, אלא ארז"ל זה בנין אב לכל המועדים, ומבנין אב משני כתובים כיצד, נאמר במומי אדם או גבן או דק וכו', וכתוב במומי בהמה או חרוץ או יבלת, באדם לא נאמר חרוץ יבלת, ובבהמה לא נאמר דק תבלול. מניין ליתן האמור של זה בזה, ולמדו אדם מבהמה ובהמה מאדם זהו משני כתובים, והן נחשבים לכתוב אחד. ד' מכלל ופרט כיצד, נאמר אדם כי יקריב קרבן וכו' מן הבהמה, כלל חיה שהיא בכלל בהמה, מן הבקר ומן הצאן פרט, שנתמעטה חיה, ואין בכלל אלא מה שבפרט. ה' מפרט וכלל כיצד, נאמר בהשבת אבדה וכן תעשה לחמורו וכן לשמלתו פרט, דמשמע אלו בלבד חייב להשיב, וכתב אחריו כן תעשה לכל אבדת אחיך חזר וכלל, נעשה כלל מוסף על הפרט ומרבה לכל דבר. וא"ו אלא כעין הפרט כיצד, הרי שנאמר על כל דבר פשע כלל הכל, על שור על חמור וכו' פרט לך אלו בלבד, על כל אבדה חזר וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל כיוצא בו, יצאו קרקעות ועבדים שהוקשו להם ויצאו שטרות שאינן אלא לראיה. ז' מכלל שהוא צריך לפרט כיצד, נאמר קדש לי כל בכור יכול אף הנקבות בכלל שהייתי אומר כל פטר רחם במשמע, תלמוד לומר זכר, זהו כלל שצריך לפרט, ואם נאמר זכר יכול אפילו יצאה נקבה לפניו, תלמוד לומר פטר רחם. הי פטר רחם יכול אפילו נולד אחר יצא דופן תלמוד לומר בכור, זהו פרט שצריך לכלל והם מדה אחת. ח' ויצא מן הכלל ללמד כיצד, והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים וכו' הלא שלמים בכלל כל הקדשים הן, כשיצאו מן הכלל לא ללמד על עצמן בלבד יצאו אלא על הכלל כולו יצאו, מה שלמים קדושת מזבח אף כל שקדושתו קדושת מזבח חייבין עליו, יצאו קדשי בדק הבית. ט' ויצא לטעון טוען אחד שהוא כעניינו כיצד, נאמר ואשר יבא את רעהו ביער וכו' מכה בשוגג בכלל רוצח היה שנאמר ומכה אדם יומת, בין שוגג בין מזיד, ויצא מכה בשוגג לטעון טוען אחד שהוא כעניינו של מזיד, שזה המית וזה המית, יצא מן הכלל להקל על עצמו שיגלה בערי מקלט, זהו ולא להחמיר. יו"ד ויצא לטעון טוען אחר שלא כענינו כיצד, נאמר כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד, והוציא את העבריה מן הכלל, שנאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים, והלא אמה העבריה בכלל עבד עברי היתה שנאמר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה, למה יצאה מן הכלל, לטעון טוען אחר שלא כענינו, שעבד אינו יוצא בסימני גדלות ולא במיתת האדון, והאמה יוצאה בסימנין ובמיתת האדון אפילו תוך שש, יצא להקל עליה שיוצאה תוך שש, ולהחמיר שאדוניה מקדשה בעל כרחה. י"א ויצא לידון בדבר חדש כיצד, נאמר וכהן כי יקנה נפש וכו' ויליד ביתו, בתו בכלל היתה, בין פנויה בין נשואה, ויצאה לידון בדבר חדש, שאחר שנשאת אינה אוכלת בתרומה, שנאמר ובת כהן כי תהיה לאיש זר וכו', והואיל והוציאה הכתוב מהכלל אי אתה יכול להחזירה לכללה אפילו אלמנה וגרושה, אם לא החזירה הכתוב בפירוש שנאמר ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וכו' מלחם אביה תאכל. י"ב דבר הלמד מענינו כיצד, נאמר שבו איש תחתיו, יכול ישבו תחתיהם כל היום, בא הכתיב ולמד לא יצא איש ממקומו שהוא אלפים אמה (מדת תחום שבת) שהוא דבר הלמד מענינו. ודבר הלמד מסופו כיצד, נאמר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו, אסר כל שאר שבעולם, ובסוף הענין פירש האסורות לנו ומהם נלמד המותרות, ואלו מדה אחת הם. י"ג ושני כתובים המכחישים, כמו שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, וכתוב אחד אומר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, בא הכתיב השלישי והכריע, שנאמר אף ידי יסדה ארץ, וימיני טפחה שמים, קורא אני אליהם יעמדו יחד, מלמד ששניהם כאחד נבראו, ואין כאן הכחשה עכ"ל. ואתה הקורא אל תהי אזהרתי קלה בעיניך שיהיה ביאור ברייתא זאת נתון בקרבך וכתוב על לבבך, כי במידות השנויים בברייתא זו תלויים רוב הלכות תורה שבע"פ, על כן פרשה ברייתא זו כנפיה למעלה, כי בה מכוונים המקובלים לי"ג מדות עליונות ולי"ג מכילן דרחמי, ולנרד וכרכום קנה וקנמון וכו' עם כל ראשי בשמים :

יו"ד **אזהרה** שמענו מפי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שצריך לומר כן בפת"ח ולא יאמר כן בציר"י, וכך צריך לנהוג. ואין טעמו של רבינו האר"י ז"ל משום כי כן בציר"י אין משמעותה כמקום, דהא באמת מצינו במלכים כן בציר"י שנאמר על המקום אך ודאי הוא יש לו טעם ע"פ הסוד בדבר זה, ועוד בלא"ה הוא אין דרכו ללמד אזהרות כאלה ואינו מזהיר ומזכיר דבר אלא הנוגע לסוד :

י"א **גם** עוד אזהרה שמענו מרבינו האר"י ז"ל בשער הכונות

הכונות בנוסח רבון העולמים שאומרים קודם פרק איזהו מקומן לומר שיהא שיח שפתותינו זה חשוב ומקובל ומרוצה וכו', גם בזה יש סוד שצריך לומר זה אע"ג דבלא תיבת זה תבא משמעות הדברים לנכון, ועל כן צריך לדקדק ולהזהר בזה. ונראה מ"ש חשוב הוא בעשיה ומקובל ביצירה ומרוצה בבריאה לפניך באצילות:

ודע כי מה שאומר כל אחד שתהיה שיחת פיו בקריאת פרשת התמיד כאלו הקריב קרבן התמיד אין הכוונה שתהיה קריאה של כל או"א חשיבה קרבן תמיד בפ"ע דזה א"א, חדא דאין התמיד קרב אלא אחד בעבור כל קהל ישראל, ואין היחיד יכול להקריב תמיד לעצמו, ועוד תינח כהנים דבני הקרבה הם, אך לויים וישראלים לא מצו להקריב, ועוד להקרבה צריך מזבח, אך הכונה שתועיל קריאה של כולנו שתחשב לנו כאלו הקרבנו התמיד בביהמ"ק על ידי הכהנים בעד כל ישראל, ולכן הקורא ביחיד אינו אומר כאלו הקרבתי אלא אומר כאלו הקרבנו לשון רבים:

י"ב **מה** שאומרים אחר ברייתא דרבי ישמעאל יהרמ"י או"א שתבנה בהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקינו בתורתך, חקר הרב מנחת אהרן דף כ"ט ע"ד מה טעם לתפלה זו עתה, דאם לומר שיבנה בהמ"ק להקריב הקרבנות במעשה כאשר זכרנו אותם בפה, היה להם לתקן תפלה זו אחר איזהו מקומן, ששם סיימנו כל מעשה הקרבנות בפה, ועוד דאם הוא מטעם הזה למה כפלו בקשה זו, והלא כבר בקשנו כזאת קודם פרשת התמיד ואחריה ג"כ ואמאי אצטריך פעם שלישית ונדחק בזה ע"ש. ונ"ל בס"ד טעם נכון ויציב. והוא שכתב רבינו ז"ל בשער הכונות כי מן התחלת התפלה עד הודו לה' וכו' הוא בחינת ששה היכלות התחתונים דעשיה, ומן הודו עד ברוך שאמר הוא בהיכל ק"ק דעשיה שמתהפך וחוזר להיות יצירה ממש ע"י המלכות דיצירה העומדת בהיכל הזה, ולכן אומרים קדיש קודם הודו כדי להעלות היכל הז' דעשיה אל היצירה ע"י כ"ח תיבות שיש בקדיש הזה ע"ש. וידוע כי בהמ"ק הוא בסוד העשיה כי הקרבנות הם בעשיה, ועסק התורה הוא ביצירה, ולכן קודם הקדיש הזה שבו מעלים העשיה ביצירה אומרים יה"ר שתבנה בהמ"ק במהרה בימינו שהוא בסוד העשיה, ותן חלקינו בתורתך שהיא בסוד היצירה שאנחנו מחברים העשיה ביצירה ע"י תפלה זו שאנחנו מתפללים על שניהם ביחד כי עתה הוא עת התחברות העשיה ביצירה אפילו אצל אדם יחידי שאינו אומר קדיש:

י"ג **יש** כופלין פסוק הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וטועין הם בדבר זה, כי פסוקים אלו של הודו יש בהם כונות במספר הפסוקים ועוד כונות במספר התיבות כמ"ש בספר פרי עץ חיים בהגה"ה וכן הביא הרב מנחת אהרן, וכן הוא בסידור הכונות של רבי יעקב קאפיל ז"ל הנקרא בשם קול יעקב ואם יכפול לעיכובא אבד חשבון, ואע"ג דלפעמים יקרא האדם הכתיב שנים ושלש פעמים כשהוא מקפיד לכוין בו זה שאני דאם יכפול אותו בתורת חיוב לחוד, ואם יכפול בשביל חסרון כונה לחוד:

י"ד **באומרו** אל נקמות ה' יכוין לשאל מהשי"ת שינקום נקמת עשרה הרוגי מלכות, וע"י הזכרה זאת מתעוררין גופין קדישין דילהון לברר וללקט הנשמות וניצוצי הקדושה שנשארו בקליפות דעשיה ויכוין ר"ת נפשינו חכתה לה' נח"ל וס"ת כי גמל עלי שם יל"י המעלה ניצוצין דעשיה:

ובכה מפורש בשער הכונות בדברי רבינו האר"י ז"ל בכונת אל נקמות ה' אל נקמות הופיע, שצריך לומר בכל יום אחר פסוקים של הודו לפי שבעולם העשיה הקליפות עצומות וחזקות אין כח להוציא ניצוצי הקדושה משם אלא רק בכח עשרה הרוגי מלוכה שהם המלקטים את הניצוצות דנשמות שבעשיה, כי מזמן שאחר החרבן בית שני שנתרבו המינין והקליפות, אי אפשר ללקטם בשום אופן זולתי על ידי הנשמות של עשרה הרוגי מלוכה, וכל זה הוא בעשיה, משא"כ בשאר עולמות, וזהו הטעם שהוצרכו ליהרג עשרה אבירי ישראל, כדי שיוכלו ללקט אותם הניצוצות שבעשיה מיום שנהרגו עד ביאת המשיח, וזהו מה שאנחנו רומזים ואומרים אל נקמות ה' אל נקמות הופיע שינקום נקמת אותם עשרה הרוגי מלוכה, ועל ידי הזכירה הזאת הם מתגברים ולוקטים הניצוצות של הנשמות הנתונות בתוך הקליפות שבעשיה, ע"כ וגבר ישראל:

ט"ו **מזמור** ארוממך ה' כי דליתני, פשט המנהג בכל קהלות ישראל שאין מתחילין בכל יום בפסוק שיר חנוכת הבית אלא מתחילין מן פסוק ארוממך וכו', וכן מוכח מכמה סידורים דכתיב בהם קודם מזמור זה בזה"ל, בחנוכה אומרים מזמור שיר חנוכת הבית לדוד משמע דבכל ימות השנה אין אומרים פסוק זה, ולכן הולרך הגאון חקרי לב סוף סי' ל"ב, ללמדנו טעם על אשר אין אומרים בחנוכה פסוק זה, שכתב יש קצת נוהגים בח' ימי חנוכה להתחיל מתחילת המזמור, ונ"ל שהוא טעות וכו' דהנכון שגם בחנוכה לא יאמר שיר חנוכת הבית ע"כ, והביא דבריו בש"ך דף ע"ה ע"ש, וגם בסידורים כ"י של רבינו הרש"ש יש בידי שני סידורים ובשניהם דלגו פסוק שיר חנוכת הבית, ולא נכתב אלא מן ארוממך ואילך:

וראיתי להרב מנחת אהרן ז"ל, כלל י"ד אות ד' שכתב יש מקום לחקור אם טוב ונכון להתחיל מראש המזמור דהיינו מפסוק מזמור שיר חנוכת הבית, או די להתחיל מן ארוממך כנדפס בספרים, ואע"פ שלא נמצא גילוי לחד מן קמיא ז"ל בזה, הנה מכח הסברה נראה להתחיל מראש המזמור, כמו שתקנו דוד הע"ה, ואין לגרוע תחלת המזמור וכו', ובסו"ד כתב ששמע מן הגאון מור אביו מהרד"ף ז"ל, שהיה אומר פסוק זה בכל יום ושאלתיו הטעם והשיבני שאין לשנות במזמור מאשר אמרו דוד הע"ה, ומעתה אין ספק דהכי יאה לאומרו, דמהיות טוב אל תקרא רע עכ"ד ע"ש:

ואנא עבדא אמינא כי הנמנעים לאומרו טעמם ונימוקם עמהם, יען כי באמת הדבר יפלא מה טעם מלאו הקדמונים ז"ל לתקן מזמור זה של חנוכת הבית לאומרו כאן בתפלה בכל ימות השנה, ובשלמא בח' ימי חנוכה יש טעם לאומרו, אך בשאר ימות השנה מאן דכר שמא דחנוכת הבית להזכירה בתוך התפלה, ועוד כיון דזה הוא מזמור יתקנו אותו לאומרו עם המזמורים של מזמור לתודה וכיוצא, אמנם באמת טעם תיקון קריאה מזמור זה כאן הוא נודע לנו מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף י"ז דאחר שהודיע אותנו הכונה של קריאת אל נקמות ה' וכו', שהוא בענין עשרה הרוגי מלוכה שמלקטים עי"ז בכל יום הניצוצות מן העשיה כתב שם, גם פסוק העלית מן שאול נפשי ה"ס העלאת המ"ן מבחינת הנפשות שבקליפת העשיה שאין שם אלא בחינת הנפש, וקליפת העשיה נקראת שאול דרגא תתאה דגיהנם, וזהו העלית מן שאול נפשי, גם כל שאר הפסוקים מכאן עד סוף ה' מלך, כולם מדברים בענין עשרה הרוגי מלוכה, עכ"ל:

וגם בספר משנת חסידים דף ע"ז כתב וז"ל, אח"כ יאמר מזמור ארוממך שהם הניצוצות האומרים כך, ויכוין בעשר הויו"ת שבו לעשר נקודות הידועים דעשר ספירות, ויכוין בהם כסדרם וכו', העלית מן שאול נפשי

בכוד

בסוד העלאת מ"ן מקליפות העשיה שאין שם אלא נפשות עכ"ל :

נמצא לפ"י סדור הע"ה יסד שיר זה בשביל חנוכת הבית רמז כי סוד העלאת המ"ן מבחינת הנפשות שבקליפת העשיה אשר בעבורם נעשה ענין הריגת עשרה הרוגי מלוכה. וכתב בפירוש שכל הפסוקים אשר במזמור זה מדברים בענין עשרה הרוגי מלוכה וכנז"ל. ולפ"ז מובן טעמן של רבותינו הקדמונים ז"ל אשר תקנו לקרות מזמור זה כאן במקום אשר אנחנו עוסקין בקריאה הרומזת על עשרה הרוגי מלוכה והעלאת הניצוצות מן העשיה על ידם. ועתה מובן הטעם שראוי להתחיל מן ארוממך שהם הניצוצות האומרים כך כמ"ש הרב מ"ח ז"ל דבזה ניכר שאנחנו אומרים מזמור זה עתה בעבור שנרמז בו העלאת הניצוצות הנז' וענין עלייתם, ע"י הרוגי מלוכה, דאם נתחיל מתחלת המזמור היה נראה שאנחנו אומרים מזמור זה בשביל חנוכת הבית כמפורש בפסוק הראשון שבו וכאשר אומרים מזמור לתודה בשביל קרבן תודה. ובאמת זה אינו דחנוך הבית מאן דכר שמיה הכא. אמנם כשאומרים מן ארוממך מוכרח דהקריאה היא בעבור העלאת הניצוצות אשר נרמזה מן ארוממך ואילך, וכמ"ש הרב מ"ח דהניצוצות אומרים כך ועתה אנחנו עוסקים בזה הענין ולכך איכא טעמא רבא בקריאת הפסוקים האלה כאן. וזה הטעם הוא ברור ונכון ויל"ב בעזה"י :

ולכן יפה כתב הרב חק"ל ז"ל שגם בחנוכה לא יאמרו פסוק זה של חנוכת הבית כי באמת לא נתקן מזמור זה לאומרו כאן בשביל חנוכת הבית אלא נתקן לאומרו בשביל רמז הרמוז בו על העלאת הניצוצות מן העשיה ע"י הרוגי מלוכה, אשר עתה במקום זה אנחנו עוסקים בכונת ענין זה ולכן גם בחנוכה אין נכון להתחיל מן פסוק זה אלא מן פסוק ארוממך שזה הענין רמוז מן ארוממך ואילך כדאמרן, ובשביל חנוך המזבח הנעשה בימי החנוכה אנחנו אומרים מזמור זה אחר בית יעקב ואן מאן דכר שמיה :

ט"ז **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות דף י"ז ע"א כבר בארנו לעיל כונת הקדיש דקודם הודו הוא כדי להעלות היכל הז' דעשיה אל היצירה ע"י כ"ח תיבות שיש בקדיש הזה. והנה אחר אשר כבר עלה ע"י הקדיש יש בו כח עתה לחזור הוא עצמו בחינת היצירה וכנגד זה אנו אומרים הודו לה' וכו' :

והענין הוא כי מן הודו לה' עד ברוך שאמר הכל הוא בתיקון ג' ראשונות דעשיה שעלו ביצירה כנז', ואמנם מנהג האשכנזים לאומרו אחר ברוך שאמר וטעם סברתם הוא לפי שעתה הוא כבר נקראים אלו יצירה, וא"כ ראוי לאומרו באמצע תיקוני היצירה שהם מן ברוך שאמר עד יוצר כנודע. אבל הספרדים אומרים אותו קודם ב"ש, לפי שעדיין כל זה הוא בחינת תיקון עולם העשיה כי יצירה עצמה עדיין אינה נתקנת ואינה מקבלת אור אליה עצמה רק מן ברוך שאמר ואילך ולכן אין לאומרו רק בין העשיה ליצירה, ומורי ז"ל בזה נהג כמנהג הספרדים עכ"ל :

ויגש.

א' **ה'** מלך ה' מלך ה' ימלוך. הנה פ' זה עניינו הוא ענין המ"ן אשר העלינו באל נקמות ה' ע"י נשמות עשרה הרוגי מלוכה כנז' לעיל בפרשה שקדמה, והנה הם בחינת עשרה ניצוצות אשר בעולם העשיה ולפי שעולם העשיה היא סוד המלכות לכן כל העשרה שלהם הם בסוד מלכים, וז"ש ה' מלך ה' מלך שחזרו לחיות ונעשו מלכים גמורים כבתחלה קודם שנפלו ונתבטלו ממלכותם וכו' וכנז'

בשער הכונות דף י"ז ע"ב :

וכתב שם עוד דנקודות הוי"ה הראשונה שהוא ה' מלך הוא סגו"ל באות יו"ד ובאות וא"ו אבל בשני ההי"ן אין צריך נקודות והם נקודות יֶהוֶה מֶלֶךְ כזה, והוי"ה השנית בשני פתחים תחת היו"ד והוא"ו כזה יַהוַה מָלַךְ והוי"ה הג' בתיבת ימלוך היא חיר"ק ביו"ד שב"א בה"א חולם בוא"ו וה"א אחרונה בלתי נקוד, ובתיבת לעולם הכוין בה אל מלכות תתאה דעשיה וכו' ע"ש.

וכתב עוד שם וז"ל שני פסוקים אלו של ה' מלך וכו' והיה ה' למלך וכו' צריך לאומרם מעומד, כי היא סוד הי"ם של עולם העשיה הכוללת אריך ואו"א וזו"ן, וכבר ידעת כי בכל תיקון דא"א או דאבא או דאימא צריך לאומרם מעומד, ואף גם זאת אם אדם אומר פסוקים אחרים או סדר הקרבנות ושומע שאומרים ה' מלך צריך לקום מעומד עמהם בעוד שהציבור אומרים אותו, ואף שהוא בסדר הקרבנות אין צריך להפסיק ולומר עמהם ה' מלך וכו' כי אם רק לקום עמהם :

ודע כי המנהג לדלג שלשה דלוגים א' בה' מלך וא' בה' מלך וא' בה' ימלוך, ובשער הכונות לא נתבאר בדברי רבינו ז"ל שצריך לדלג כאן אך מנהג ישראל תורה הוא, ונראה טעם לשלשה דלוגים אלו ע"ד מ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות בחזרת העמידה דרוש ג' דף ט"ל ע"ג וז"ל, ובזה תבין טעם מ"ש לעיל שצריך לדלג כלפי מעלה בעת שאומר קק"ק וכנז' בתנחומא וכנז' בפוסקים בשם פרקי היכלות, והטעם להורות שבאלו התיבות של קק"ק עולים ומדלגים כולם למעלה ממקומם חג"ת בחב"ד ונה"י בחג"ת, ורחל הנוקבא בנה"י עכ"ל ע"ש. ועיין עוד בסידור רבינו הרש"ש ז"ל בדלוגים שעושים בברכת הלבנה שהם כענין העליות ע"ש, וכן הענין כאן שהדלוג מורה על העליות של העשרה ניצוצות דהעשיה הכוללת שלשה הפרצופים שהם א"א ואו"א וזו"ן שמכוונים באמירתנו ה' מלך אריך ה' מלך או"א ה' ימלוך זו"ן וכנז' בשער הכונות ופרי עץ חיים, והדלוג מורה על עלייתם למקום עלייתם וחזרתם למלכותם :

ב' **כתב** מרן ז"ל בב"י בסי' נ"ן בשם הרב שבולי הלקט ז"ל מה שנהגו לומר ה' מלך בעמידה בזמירות בשבתות וימים טובים הטעם שנמצא בהגדה מלאך א' עומד בשחרית באמצע הרקיע ופותח ואומר ה' מלך וכו' וכל גדודי מעלה עונים אחריו עד שמגיעין לברכו, וכשם שהמלאכים אומרים אותו בעמידה כך אנחנו ראוי לאומרו בעמידה. ומה שאומר אותו פעמים נראה שהוא ממ"ש בתיקונים בשבח לפרש הסודות הנרמזים בשבח זה אמר בג"ד כפל לון תרין זמנין. ויש נוהגין לאומרו ג"פ ואין להם על מה שיסמוכו עכ"ל. וכתב הרב מנחת אהרן ז"ל כלל י"א אות א"ו מדבריו ז"ל שמעינן טעם שכופלין אותו ב"פ וגם מפני מה הש"ץ אומרו וכל הקהל עונין אחריו כדי להדמות דמיון מה שעושין מ"ש בשמים שמלאך א' פותח וכל גדודי מעלה עונין אחריו עכ"ד. והנה הטעם שאומרים אותו מעומד נתפרש ונתבאר דבר זה בדברי רבינו האר"י ז"ל ע"פ הסוד, וטעם זה שאמר הרב כשם שהמלאכים אומרים בעמידה כך ראוי לנו לעשות גם הוא נכון ע"פ הפשט, אך באמת המלאכים בלא"ה אין להם ישיבה למעלה אלא הם עומדין תמיד. וכמ"ש רז"ל ע"פ ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה וכן איתא בגמרא בעובדא דארבעה שנכנסו לפרדס גבי אלישע שראה את מט"ט יושב וכותב זכיות ישראל וכו' :

ב **מה** שאומרים ה' מלך ה' מלך ואין אומרים תחלה מלך ואח"כ מלך לפי סדר היה הוה ויהיה הנה מן הכונות שיש בזה בדברי רבינו האר"י ז"ל מבואר טעם ע"פ הפשט, ובסה"ק מקבלא כתבתי מה שאומרים

שאומרים ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך שהוא ע"ד הוה היה ויהיה והסדר ** לפי **הזמן צ"ל היה הוה ויהיה היינו טעמא מפני כי אמונתינו במלכותו יתברך שקודם בריאת עוה"ז, והאמונתינו במלכותו אחר עוה"ז היא מתאמתת ומתבררת ומוכחת מנפלאותיו ונוראות מעשים שעושה בעוה"ז אשר שנבראת כמו גם שעשה לאברהם אע"ה באור כשדים ובמלחמת ד' מלכים ועשר מכות של מצרים וקי"ס וקריעת הירדן וירידת המן ומלחמת סיחון ועוג ול"א מלכים ומה שעשה במלחמת סיסרא ומלחמת סנחריב והצלת חמ"ו מכבשן האש ודניאל מגוב אריות ותחיית המתים שהחיה ע"י יחזקאל הע"ה, ועוד ועוד נפלאות רבות בכל דור ודור כמה וכמה ולכן אמר נ"כ אחר גם שעשה לחמ"ו ומ"ש שים טעם די כל עם אומה ולישן די יאמר שלו על אלהון די שדרך מישך ועבד נגו הדמין יתעבד, וביתיה נולי ישתוי, כל קבל די לא איתי אלה אחרן די יכול להצלא כדנא:

ונמצא ממה שאנחנו רואין נפלאותיו ונוראותיו עתה שהוא מלך עתה ואין דומה לו דלית מי שיכול לעשות כזאת הנה **אנחנו מבריחים ואומרים כי בודאי הוא אשר היה מלך קודם זמן עוה"ז וגם אנחנו מכריחים ואומרים שהוא אשר ימליך לעתיד אחר עוה"ז ואין זולתו, והוא הדבר אשר דבר דוד הע"ה בקדשו כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת, הנה מזה אנחנו מודים כי אתה ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ בעבר ועתיד, ולכן מן השמים שמו בפיו של נ"כ שבא זה לומר אתוהי כמה רברבין ותמוהי כמה תקיפין מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר, והכונה מדחזינן עתה בהוה דאתוהי רברבין ותמוהי תקיפין אנחנו מכריחים ומחליטים באמונתינו ודעתינו על העבר דמלכותיה מלכות עלם כלומר קודם כמו מעולם שברתי עוליך וגם על העת"ל אנחנו מאמינים כי שלטניה עם דר ודר שנמשכה שליטתו לדורות הבאים העתידים להיות:

ודע כשאומרים הציבור ה' ימלוך לא ילך לצאת חוץ כי הוא נראה כפורק עול מלכות ח"ו וכ"כ הרב החסיד מהר"א מאני ז"ל בשיח יצחק:

ג' **כשאומר** למנצח מזמור שיר המצוייר בצורת המנורה על קלף או על נייר יזקוף את הציור של המנורה שמסתכל בו כדי שיהיה הציור זקוף לפניו כדמיון המנורה שהיתה זקופה ועומדת בהיכל, ולא יניח הציור מושכב ושטוח לפניו:

גם יזהר לכוין במזמור הנז' בשם פ'א'י' בר"ת יאר פניו אתנו ובשם ס'א'ל' בר"ת אתנו סלה לדעת, גם יכוין בס"ת ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו שעולה מספר עין טובה:

ונודע כי בשבת ויו"ט אומרים במקום למנצח בנגינות הנז' מזמור השמים מספרים כבוד אל ויש סוד גדול לאומרו בימים אלו, והמקובלים נוהגים לאומרו גם בחוה"מ וכך אני נוהג, אך כדי שלא לפרוש מן הציבור אני אומר עמהם מזמור למנצח בנגינות ג"כ. וכתבו המקובלים סגולה נפלאה במזמור זה שיש בו ששה פסוקים שכל פסוק חמשה תיבות ותיבה השנית היא שם הוי"ה, והם מן פסוק תורת ה' תמימה עד פסוק משפטי ה' אמת ועד בכלל, וטוב שהאדם כשיאמר תורת ה' תמימה ימנה את התיבות של הפסוק באצבעותיו בשניה, ורק כשמגיע לשם הוי"ה ימנה באצבעו בזקיפה כי שם הוי"ה שבכל פסוק מפסיקים הנז' היא מכוון כנגד אצבע הסמוך לגודל שנקרא בשם אצבע בשתא, ולכן כנגד אמירת השם יזקוף האצבע שלו על שם ה' זוקף כפופים, ויכוין שע"י קדושת פסוקים אלו יכנעו האויבים שלו התחתונים והעליונים ויתגבר עליהם. ובזה פרשתי בס"ד מ"ש דוד הע"ה המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה:

ד' **מזמור** לדוד בשנותו את טעמו שמוסיפין בשבת ויו"ט הוא ע"ס אלפא ביתא ולא נאמר בו פסוק באות וא"ו והטעם כי מזמור זה חדשו דוד הע"ה כשברח מאכיש שרצה להרגו ומעשה זו היתה ביום שבת ועל כן אע"פ שפשט הדברים משמע בריחתו מאבימלך שהוא אכיש מלך גת, רמז בו ענין השבת שהאדם משנה טעמו מימי החול וג"א בשנותו האדם את טעמו וריחו מלפני אבי מלך שבשמים הוא מלך העולם שנשתנה טעמו של אדם בו מימי החול ואז ויגרשהו לס"מ וילך, ונמצא שבא זה מתוקן לשבת וכאשר מפורש בס' פרי עץ חיים דף ק"א ע"א ע"ש ולכן לא עשה בו דוד הע"ה פסיק על אות וא"ו לרמוז שמזמור זה שייך ליום שבת דוקא ולא שייך לוא"ו ימי החול, ואעפ"כ כפל בסוף המזמור לאות פ"ה בפסוק פודה ה' נפש עבדיו וכו' כי עבדא למאריה שהוא דוד עבד ה' נפדה באמירת מזמור זה. ובזה נשלמו במזמור כ"ב פסוקים כנגד כ"ב אותיות דאלפ"א בית"א ועיין מ"ש בסה"ק רב פעלים:

ה' **בענין** ברוך שאמר כתב רז"ל בשער הכונות דף י"ז ע"ג וז"ל בהגיעך אל ברוך שאמר תקום מעומד כמשי"ת, וגם תאחוז בידך הימנית שני הציציות של הטלית אותם שהם כנגד פניך ותכוין כי ברכת ברוך שאמר היא בעולם היצירה בבחינת הדיבור בערך חלק המעשה שהוא הציצית שגם הוא ביצירה כמבואר לעיל. וזו כונתו הנה נתבאר לעיל כי מן ב"ש עד יוצר אור הוא בעולם היצירה, אמנם כבר הודעתיך כי בכל עולם מארבע עולמות אבי"ע יש בו א"א (כתר) ואו"א (חו"ב) וזו"ן (תפארת ומלכות) והנה ענין ברכת ב"ש לבדה עד בא"י מלך מהולל בתשבחות הוא בא"א דאיהו רישא. ולכן יש בה י"ג ברוכים כנגד י"ג תיקוני דיקנא דא"א:

והנה שלשה ברוכים הראשנים הם בח"ב כסדרן, ושאר הברוכים לא זכרם הרב. ולהיותם בא"א לכן צריך לקום מעומד ולברך ברכה זו להיותה ברישא דא"א. ואמנם גם הוא כולל שרשי זו"ן דנפק מן א"א וביה תליין כנז' באד"ז. ולכן הברכה הזו יש בה פ"ז תיבות. וטעם פ"ז תיבות אלו הוא כנגד י"ג תיקוני דיקנא דא"א דיצירה וכנגד תשעה תיקוני דיקנא דז"א אשר אלו הם סוד שם כ"ב אתוואן כנז' בענין ברכת כהנים. וכנגד שם אדנ"י העולה ס"ה. ונמצא כי הנה שני שמות שהם כ"ב וס"ה עולים פ"ז שבהם נכללים א"א וזו"ן. אמנם הכל הוא בחינת א"א כי משם נפקו זו"ן (שהם תפארת ומלכות) וז"ם ראשו כתם פז:

והנה שלשה שמות יש אל התפארת ושלשה אל המלכות לפי שהתפארת והמלכות נקראים שמש וירח בעולם הבריאה ונקראים חמה ולבנה בעולם היצירה, ונקראים חרס וסהר בעולם העשיה. והנה עתה אשר אנו בעולם היצירה אשר המלכות שלה נקראה לבנה שהיא בגי' פ"ז אנחנו אומרים פ"ז תיבות אלו. ונמצא כי המלכות שביצירה כוללת אלו הפ"ז תיבות ולכן נקראת לבנה שהיא גי' פ"ז:

וא"ו **מזמור** לתודה כתב מרן ז"ל בסי' נ"א סעיף ט' ראוי לאומרו בנגינה שכל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה ע"כ. והא דאומרים אותו סמוך לברוך שאמר קודם פסוקים של יהי כבוד יתבאר מדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף י"ז מ"ד וז"ל מזמור לתודה הוא בבחינת או"א (שהם חו"ב) שבעולם היצירה, והטעם הוא כי אמת שכל הקרבנות הם למטה בעולם העשיה לתקן ולזכך קטרוג הקליפה שבעשיה. אבל קרבן תודה על כולם כי הוא ביצירה ועולה עד או"א דיצירה. וזהו טעם אומרם ז"ל שלעת"ל כל הקרבנות יהיו בטלים

בפלים חוץ מקרבן תודה וכו' ע"ש:

ובזה מובן הטעם שסמכו אותה לברוך שאמר יען כי ברכת ב"ש היא בעולם היצירה וכמ"ש לעיל בשם רבינו האר"י ז"ל וקרבן זה של תודה הוא ג"כ בעולם היצירה ולכן תיקנו אחר מזמור זה פסוקים של יהי כבוד וכו' שהם ביצירה וכנז' בשער הכונות שבאלו הי"ח פסוקים יש בהם י"ח אזכרות, וה"ס ט"ט של מטטרו"ן שהוא בששה קצוות דיצירה ולכן יש בו ששה אותיות כנגד ו"ק, וכבר ידעת מ"ש חז"ל בפסוק זה דיהי כבוד דשרו של עולם אמרו ושר העולם הוא מטטרו"ן, ובהם ח"י אזכרות הרומזים לח"י עלמין שמקבל חיות ושפע רב מאילנא דחיי וז"ס חי חי הוא יודוך וכו' וכל זה להטיל לחקל תפוחין קדישין וכו' עכ"ד ובדבריו נתבאר טעם הנז':

ובאמירת מזמור לתודה יש אומרים שצריך לאומרו מעומד ואין הלכה כן אלא אדרבה יש להקפיד לאומרו מיושב, שאם אומרו מעומד נראה שהוא אומר אותו במקום קרבן תודה ע"ד ונשלמה פרים שפתינו ובאמת הוא לא נתקן לאומרו במקום קרבן שאם היה כן היו מתקנים לאומרו בתפלת העשיה עם הקרבנות, ועוד דמשום ונשלמה פרים שפתינו יצא האדם י"ח באמירת איזהו מקומן בהלכה של התודה ואיל נזיר קדשים קלים וכו'. אמנם נתקן המזמור הזה לאומרו בזמירות שהוא שיר של קרבן תודה שיש לו סוד לאומרו אחר ברוך שאמר מפני ששיר זה הוא ביצירה מפני שקרבן תודה הוא ביצירה ואינו בעשיה כשאר קרבנות, ולכן נתקן השיר שלו לאומרו בתפלת היצירה אחר ב"ש וכמ"ש לעיל בשם רבינו ז"ל בשער הכונות, ואין קורין אותו כדי להעלות לנו כאלו הקרבנו תודה בשיר זה ולכן המקובלים ז"ל אומרים אותו בערב פסח ובערב כפור אע"פ שבזמן המקדש אין מקריבים בהם קרבן תודה והיינו טעמא משום דמזמור זה לא נתקן לאומרו במקום הקרבה לכן ראוי שלא יקראנו מעומד כדי שלא יהיה נראה שאומרו במקום קרבן:

וכן משמע מדברי רבינו ז"ל בשער הכונות בנוסח התפלה שכתב וז"ל, ברוך שאמר צריך לקום לקרותו מעומד ויאמר אותו עד סיום הברכה מלך מהולל בתשבחות, ואח"כ ישב ויאמר מזמור לתודה מיושב עכ"ל. נמצא דקפיד בזה לאומרו מיושב ולא מעומד:

ז' **כתב** רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות וז"ל ברוך שאמר יש בו פ"ז תיבות וי"ג ברוך, וצריך לומר מרחם על הבריות, בשב"א תחת הבי"ת והרי"ש חיר"ק והיו"ד בחולם וכן נזכר בספר היכלות. גם צ"ל מהולל בפה עמו ולא יאמר בפי ביו"ד לפי שמילת בפה היא בגי' פ"ז שמנין פ"ז תיבות יש בב"ש, גם בתשבחות התי"ו בחיר"ק ולא בשור"ק כמ"ש המדקדקים, והרד"ק ז"ל כתב שהוא במשקל תפארת עכ"ל:

ח' **באומרו** פותח את ידיך יכוין לר"ת שם פא"י והוא מספר חיבור הוי"ה אדנ"י יאהדונה"י שבהם ב' יודי"ן וזהו ידיך אל תקרי ידיך אלא יודיך ובין שני היודי"ן יש ששה אותיות מספר וא"ו שצורתו פת"ח שהוא נקוד החכמה, ויכוין ס"ת חת"ך שהיא מספר ב"פ רוח ובמלת ומשביע יכוין שעולה מספר שם חת"ך שהוא מספר ב"פ רוח:

ובאומרו לכל חי רצון יכוין ר"ת רחל והוא מספר ב"פ דמעה, ויכוין להמשיך הארה מרצון העליון מזל העליון להמתיק את רחל ואת שני דמעות הנז'. גם יכוין להמשיך מן רצון העליון הנז' שפע ומזון וברכה רבה לכל העולמות והם סוד מוחין כמ"ש בסידור רבינו הרש"ש ז"ל:

ואם לא כיון בפסיק פותח את ידיך אפילו במשמעות פשט הכתוב ופירוש המלות צריך לחזור לאומרו. ומשום דלאו לתחזי כמודה לשתי רשויות ח"ו אם יאמר הפסוק הזה בזא"ז, ישהה מעט כנגד אמירת הפסוק הזה כפלים ויחזור לאמרו כדי לכוין בו. ואם לא הרגיש על חסרון כונתו עד שגמר כל המזמור צריך שיחזור לומר כל המזמור ובשעת הדחק יסמוך על הסוברים דסגי לומר הפסיק הזה בלחודיה ואחר העמידה יחזור ויאמר המזמור כולו ללאת י"ח לכ"ע:

והא לך ד' רבינו ז"ל בשער הכונות ס"ת י"ח פסוקים הנז' עולה כתר (הוא תר"ב ועם כולל מספר י"ח עולה כתר) ובזה נעשה כתר לחקל תפוחין קדישין ולזה הס"ת עולה כתר לרמוז כי הוא סוף כל דרגין, וזה הכתר הוא מן כ"ב אתוון ולכן אין להפסיק בין הפסוקים האלו לתהלה לדוד בשום פסוק אחר כלל להיות כי פוגם בכתר הנז' ח"ו, ולכן תכף יתחיל לומר אשרי יושבי וכו' אשרי העם וכו' תהלה לדוד ארוממך וכו' כי פסוק אשרי רומז בכתר דיצירה כנז' בתיקונים שכל אשרי הוא בכתר. (א"ש לפי שרומז פסוק הזה דאשרי בכתר דיצירה עצמו לכן אינו נקרא הפסק בין י"ח פסוקים הנז' ובין תהלה לדוד אבל איזה פסוק אחר פשיטא דהוי הפסק):

ובסה"כ בן איש חי בפרשה זו אות י"א כתבתי דאם בא לאדם עניית דבר שבקדושה פתאום דיענה הקדיש וקדושה וברכו ורק יזהר אחר שיענה יאמר ג' פסוקים אחרונים של יהי כבוד ואז יסמוך כל הפסוקים בלי הפסק ע"כ, ובאתי לבאר כאן דודאי עדיף לחזור לומר כל י"ח פסוקים של יהי כבוד כולם וברור:

עוד כתב רבינו ז"ל שם בשער הכונות פסוק להודיע לבני האדם גבורותיו ר"ת יכוין שהם שם לל"ה וזה הוא אחד מע"ב שמות של ויסע ויבא ויט וגם הוא בגימטריא אדנ"י:

גם בפסוק פותח את ידיך הנה המזמור הזה נתקן לאומרו ג"פ ביום כנודע בסדר התפלה, ושם ב"פ בתפלת השחר ופעם אחת במנחה, ונבאר עתה כונה שבזמירות דתפלת השחר הנה ר"ת פותח את ידיך פא"י והוא שם א' מן ע"ב שמות דויסע ויבא ויט, גם סודו הוא חבור שני שמות הוי"ה אדנ"י יאהדונה"י. וכבר ידעת מ"ש בזוהר ובתיקונים בפותח את ידיך אל תקרי ידיך אלא יודיך והם שני יודי"ן של יאהדונה"י ראשונה ואחרונה וביניהם ששה אותיות כמנין ו' וצורת ו' היא נקודת פת"ח וזהו פיתח את ידיך יודי"ך כנז' בהקדמת התיקונים:

גם ס"ת פותח את ידיך חת"ך והוא שם קדוש המכונה בספרי המקובלים שם הפרנסה, גם תכוין כי שם הנז' בחליף א"ת ב"ש הוא סא"ל, והוא שם אחד מן ע"ב של ויסע ויבא ויט, גם שם סא"ל הוא בגימטריא שם פא"י כמנין יאהדונה"י כנז' בר"ת פא"י:

והנה כל הכונות שבפסוק הזה הם שוות בשלשה זמנים שאומרים אשרי. והחילוק שביניהם אינו אלא בכונת שם חת"ך בלבד. וזה ענינו כי בזמירות דשחרית תכוין כי שם חת"ך שרשו הוא יוצא מחילוף ותמורת ההוי"ה שהיא בגי' מלפ"ך, כי הוי"ה בא"ת ב"ש הוא מלפ"ך שהוא בגי' ש'. וכבר נתבאר במ"א כי שם מלפ"ך להיותו תמורת ההוי"ה לכן הוא רחמים מעורב בדין, ולכן הוא בגי' אהים דיודי"ן וזה סדרן הוי"ה ואח"כ מלפ"ך ואח"כ אהים כי שם אהי"ם הוא יותר דין מכולם. והנה בזמירות שעדיין לא התפללנו תפלת השחר ולא ירד שפע עליון אלא שעכ"ז הוא בחינת בקר אשר בו שולט אברהם איש החסד, לכן שם מלפ"ך שהיא ממולע בדין הוא המאיר עתה. ונמצא כי שם זה הנקרא חת"ך עם היות שמקורו הוא משלשה שמות שהם הוי"ה מלפ"ך אהים (שממספרם חת"ך) מכ"ז כל אחד הוא כפי הזמן והשעה. ועתה בזמן הזמירות הנה השם הזה יונק משם מלפ"ך הממולע וכו':

וכונת

וכוונת שם חת"ך באשרי שקודם ובא לציין אשר אז כבר התפללנו תפלת שחרית וירד השפע וגם הוא בחינת בקר שהוא חסד גמור אז הוא נגזר משם הוי"ה שהוא רחמים והוא הוי"ה דע"ב דיודי"ן. והנה נודע בסוד והחכמה תחיה בעליה כי כל המזון והפרנסה בא מן החכמה כנז' בזוהר פ' בשלח בענין המן. וה"ש פותח את ידיך שהוא יודי"ך שהם ד' יודי"ן שבהוי"ה דע"ב דיודי"ן כנז' וכל אחד כלול מעשר ועשר מעשר הרי ד' יודי"ן הם ת' וכ"ח אותיות שיש במלוי המלוי שיש בהוי"ה זו הרי הכל תח"ך, ובזה תבין היות השם הזה נקרא אצל המקובלים שם הפרנסה:

אבל כוונת שם חת"ך בזמן המנחה הוא נגזר משם אהיה לפי שאז הוא זמן הדין והרי נתבאר שלשה חילוקים שיש בכונת שם חת"ך בשלשה זמנים הנז' אבל כל שאר הכונות שבפסוק הזה הם שוים בשלשה זמנים הנז':

והנה במלא ומשביע ג"כ תכוין שהוא בגימטריא חת"ך הנזכר ותכוין ג"כ בו כמכוין כונות שם חתך הנז'. ובמלת רצון תכוין להמשיך מן הרצון העליון שהוא הוי"ה העולה קפ"ד שהוא לימוד דחכמה וגם הוא אהיה דיודי"ן העולה בגי' קס"א שהוא היסוד דאימא, והנה קפ"ד וקס"א עם הכולל הם בגי' רצון ותכוין להמשיך משני יסודות הנז' שפע ומזון וברכה אל כל העולם:

ותכוין שעל ידם יתמתקו שני כחות של דין המוגעים הפרנסה שה"ם שני מינים הנזכר בפסוק שק דם לזה והוא עיני כל אליך ישברו וכו'. והנה בעינים יש ב' דמעות שמהם יוצא הדין כנז' בפ' שמות והם למטה בנוקבא הנקראת רחל אשר גם היא בגי' דמעה שני פעמים. ולכן נרמזת רחל בר"ת לכל חי רצון, ותכוין להמתיק את רחל הנז' שהיא נוקבא תתאה ואת שני דמעות שהם בגי' רחל ותמתיקם על ידי הרצון הנז' שהוא קפ"ד וקס"א עכ"ד ע"ש:

ט' **מזמור** תהלה לדוד הנז' בכל פסוקיו יש וא"ו באמצע הפסוק, ורק שנים לא נכתב בהם וא"ו באמצע והם פסוק חנון ורחום ה' של"ל וארך אפים ופסוק קרוב ה' לכל קוראיו של"ל ולכל אשר יקראוהו. והטעם נראה כי המזמור הזה יש בו כ"ב פסוקים, ובכל חצי פסוק יש אתנ"ח, וידוע כל אתנח הוא נחשב סוף פסוק, המגס כיון שהטיל וא"ו בחצי השני של הפסוק עשה את הכל פסוק אחד כי באות שהניח בו וא"ו כמלא בא להוסיף זה על חצי הראשון וכלל חצי השני עמו דלא נחשב זה החצי פסוק בפ"ע, אלא נכלל עם חצי הראשון והכל נחשב פסוק אחד, ורק בשני פסוקים אלו לא הניח וא"ו, וכיון דאיכא אתנ"ח בסוף חצי הראשון שלהם ולא הניח וא"ו בחצי השני נמצא אלו השני פסוקים נחשבים כארבעה ונמצא סך הכל של פסוקי מזמור זה הם כ"ד. וידוע כי הכד הוא כלי שמקבלים בתוכו מים כמ"ש ותרד העינה ותמלא כדה ותעל. ובא לרמוז בזה שאותיות המזמור הזה יהיו בחינת כד לקבל בהם שפע של הפרנסה כי אין השפע משתלשל ויורד אלא בכלי, סימן לדבר ותאמר הגישה אלי עוד כלי ויאמר אין כלי ויעמוד השמן ודוק היטב:

גם נרמז במספר כ"ד הנז' על החסד שכל שלים שלו הוא כ"ד כנודע בסוד ושמתי כדכד שמשותיך, ומזמור זה אומרים אותו ג"פ ביום הרי ג"פ כ"ד כמנין חסד וכתיב חסד אל כל היום והבן:

י"ד **מזמור** הללויה הללו את ה' מן השמים. הנה בפי סדורים וספרי המקובלים שהם גורי הארי"י ז"ל צריך לכוין בפסוקי הדברים כך, מן השמים (רמז לאצילות) הללוהו במרומים (בריאה) הללוהו כל מלאכיו (יצירה) הללוהו כל צבאיו (עשיה) הללוהו שמש וירח (כללות עשיה ביצירה) הללוהו כל כוכבי אור (כללות יצירה בבריאה) הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים (כללות אצילות באצילות) יהללו את שם ה' (ההוא הסתום) הללו את ה' מן הארץ (יסוד העפר) אש וברד (יסוד האש) שלג וקיטור (יסוד המים) רוח סערה (יסוד הרוח) ההרים וכל גבעות (יסוד הדומם) עץ פרי וכל ארזים (יסוד הצומח) החיה וכל בהמה (יסוד חי בלתי מדבר) מלכי ארץ וכל לאומים שרים וכל שופטי ארץ (יסוד האדם המדבר) ועיין בסידור עולת התמיד ועיין מנחת אהרן כלל י"ב אות ט':

י"א **פסוק** כל הנשמה תהלל יה כתב הטור ז"ל דכופלין פסוק זה לפי שהוא סוף פסוקי דזמרה, והלבוש כתב כדי להודיע לכל שגמרנו מזמורים של תהלים והכלבו כתב טעם אחר ובמנחת אהרן כלל י"ב אות ט' כתב טעם ע"פ הסוד ע"ש:

י"ב **כשאומר** ויברך דוד את ה' יכוין ר"ת ודא"י והוא שם קדוש ועולה מספר אהי"ה גם שם י"ה במילואו יו"ד ה"א הוא אותיות הודא"י ובשם זה עלה מרע"ה למרום וכנז' בשער הכונות הרש יוה"כ דף ק' ע"ב בכונת הפזמון האוחז בפסוק הודאי שמו וכו' ע"ש:

ובסה"ק בן איש חי בפרשה זו אות י"ג הבאתי דברי רבינו האר"י ז"ל בחיוב הפרשת שלשה פרוטות לצדקה באומרו ואתה מושל בכל, ויתנם ב' שלשים ושלים ע"ש, וכאן אודיע שיש חסידים שעושים מצות צדקה ע"ד הנז' בפסוק הנז' גם בשבת ויו"ט, והוא כי בערב שבת יניח ב' פרוטות תוך חתיכת נייר א' ויכתוב עליו שתי פרוטות ויניח עוד פרוטה תוך נייר אחר ויכתוב עליו פרוטה אחת ויניח את שתיהם בביתו בחלון זה בלד זה רחוקים זמ"ז, וכשאומר ביום שבת ואתה מושל בכל יצייר אותם במחשבתו ויאמר בלבו הריני מתנדב לצדקה את שתי הפרוטות ואת הפרוטה ויאריך בתיבות עד גמר מחשבה זו, ולמחר במ"ש יקחם ויתנם בקופה של צדקה או ליד העני או להגבאי. ונ"ל בס"ד שזה הוא מנהג יפה ונכון דהמחשבה נחשבת כמעשה בדבר זה, ועיין מה שכתבתי בס"ד בסה"ק רב פעלים ח"ג באו"ח סי' כ"ה דף י"ד ע"א וע"ב בענין הפרשת תרומה בשבת במחשבה ע"ש. ונ"ל בס"ד שלא יכוין בשבת ויו"ט הכונות שכתב רבינו ז"ל בשער הכונות בהפרשת שלש פרוטות אלו בחול, דבזה י"ל שב ואל תעשה עדיף ורק יכוין לקיים בזה הכתוב אני בצדק אחזה פניך. ויזכר לטוב עט"ר אדוני אבי זלה"ה שהיה דרכו להניח בחלון מערב שבת שנים או שלש לבורין של מטבעות כסף בשנים ובשלש מקומות והיה עומד ביום שבת כנגדן להתנדב אותם לצדקה, וכל צבור יתנדב אותו בשעה בפ"ע ולא הייתי שומע מה אומר בפיו כי היה עושה זה בהצנע גדול, ולמחר לוקח אותם ומניחם בתוך כיס שמיוחד למעות של צדקה שיש לו, ודבר זה נתחכם לעשותו מרוב חשקו במצות הצדקה, ולכן גם בשבת לא תחסר אצלו מלוה זו יה"ר זיע"א. ואין בזה חשש ביזור בשבת וכמ"ש במ"א:

י"ג **קודם** ויברך דוד תקנו לומר ד' פסוקים של ברוך כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה שכל אות כלול מארבע אותיות, ופסוק ראשון כנגד אות יו"ד שה"ס חכמה ופסוק שני כנגד אות ה"א ראשונה שה"ס בינה ופסוק ג' כנגד אות וא"ו שה"ס תפארת ופסוק רביעי כנגד אות ה"א אחרונה שה"ס מלכות, ולכן בזה נזכר וברוך שם כבודו מפני כי זה הוא כנגד אות ה"א אחרונה שהיא המלכות הנקראת שם בסיד ויעש דוד שם ובסיד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ובזה יובן בס"ד טעם נכון לתרץ קושיא נפלאה למה שני

שני פסוקים של ברוך וברוך שהם במזמור ע"ב תיקונם לאומרם אחר פסוק מזמור פ"ט, ופסוק מזמור קל"ה, זהיה צריך לתקן לאומרם קודם הכל כפי סדרם בתהלים. ובזה ניחא כי אלו הם כנגד אותיות ו"ה שבשם הוי"ה ב"ה שהם אחר אותיות י"ה:

ודע כי משמעות אמן ואמן הנזכרים כאן הוא ר"ל אמת והטעם שכפל אותם דוד הע"ה לימר אמן ואמן היינו לומר, אמת כי הוא ברוך בעוה"ז, אמת ברוך הוא בעוה"ב, וכן האדם צריך לכוין לומר אמן שהוא ר"ל אמת על תרין מילי שהוא בעוה"ז ובעוה"ב:

ודע כי יש מקשים על מ"ש בירושלמי דמגילה פ"ד הלכה יו"ד, דאין לימר אמן אמן ב"פ, והביא זה מרן בב"י בשם אהל מועד, וזכר אותו מור"ם ז"ל בש"ע בהגה"ה בסי' ס"ז סעיף י"ב שכתב יש להזהר שלא לענות על שום ברכה ב"פ אמן, ומקשים והלא דוד הע"ה אמר ברוך ה' לעולם אמן ואמן שזכר ב"פ אמן בבת אחת, ומתרצים דאמן אמן אין לענות, אבל אמן ואמן בתוספת וא"ו לית לן בה, ודוד הע"ה אמר אמן ואמן בוא"ו, ומקשים על זה מן הכתוב בנחמיה סי' ח' דכתיב ויברך עזרא וכו', ויענו כל העם אמן אמן וליכא וא"ו, ותרצו דבציבור שרי, ורק היחיד אין לענות אמן ואמן:

ואנא עבדא תרצתי בס"ד הן באמן ואמן דתהלים מזמור ע"ב ומזמור פ"ט, והן בקך דנחמיה דכתיב ויענו כל העם אמן אמן, בכולהו יש פסק בין אמן לאמן, וכיון דעושה תנועה של פסק בין אמן לאמן מוכרח שיש שהייה ג"כ ביניהם ולא מחזי דמודה לשתי רשות ח"ו כמו שמע שמע. והא דהוצרך בגמרא דסוכה דף כ"ג לתרץ הכי קאמר אנו ליה וליה עינינו, ופירש רש"י כיון דאתרי מלתא קא מדבר ליה תרין זמני ולא קאי אחדא מלתא לית לן בה, היינו משום דהתם לא היו עושין תנועה של פסק ביניהם אלא מושכין כל הדברים בהמשך אחד:

ועוד נ"ל בס"ד דהתם בגמרא דסוכה דף כ"ג הנז' אין התרין מילי מפורשים במשנה, כיון דאומרים אנו ליה וליה עינינו שכופל שם יה בזא"ז מחזי כאומר אנו עינינו לי"ה ולי"ה, ומחזי כאלו מזכיר שתי רשיות, ואות וא"ו של וליה מחזק יותר המשמעות הזה דמחזי כמודה לשתי רשיות ח"ו, ולא הועיל הוא"ו לתקן הדבר אלא הדרבא להפך ח"ו, ולכך פריך תלמודא והא אמר רבי זירא כל האומר שמע שמע משתקין אותו משום דמחזי כמודה לשתי רשיות ח"ו, ומשני אלא הכי אמרי אנו ליה וליה עינינו מיחלות, פירוש בפיהם אומרים בפירוש כן, דבזה נמלא דאתרי מילי מזכירים את שם י"ה דאומרים אנחנו ליה, וזה דבר אחד, ועוד אומרים וליה עינינו מיחלות, דזה הוא ענין אחר. ומ"ש רבי יהודה היו שונין אנו ליה וליה עינינו נקיט לשון קצר, ולעולם הם אומרים בפירוש אנו ליה וליה עינינו מיחלות, דמזכירים בפיהם תרין מילי:

אבל בפסוק ברוך ה' לעולם אמן ואמן, דפירוש אמת ואמת דכונתו לומר אמת שברוך ה' לעולם בעוה"ז, ואמת שברוך ה' לעוה"ב דהוי תרין מילי, אע"ג דאינו מזכיר בפירוש אמן בעוה"ז ואמן בעוה"ב, כיון דעשה פסק, וגם אמר וא"ו באמן השני, הנה הפסק והוא"ו הם כשני עדים מעידים דאתרי מילי נקיט אמן שתי פעמים ולאו אחדא מלתא קאמר אמת אמת, כיון שהוא מבדיל אותם בתנועת הפסק. וגם באמירת הוא"ו שמזכיר באמן השני:

ועוד יש ליישב ענין הכפל של אמן ואמן בפסוק ברוך ה' הנז', והוא, דאין לחוש לכפול אמן ב"פ אלא רק באמן אשר משמעותו אמת, אבל באמן שמשמעותו כן יהי רצון שעונים אותו על תפלה ובקשה אין בו חשש דמחזי כמודה לשתי רשיות, דמה שייכות לזה בשתי רשיות, אין זה אלא שבא לחזק בקשתו, כי ענייתו שענה כן יהי רצון אמן, זה הוא עצמו בקשה ושאלה שמבקש יהי רצון שיתקיים ויהיה דבר זה, על כן אין חשש זה שייך אלא רק באמן שמשמעותו אמת, ואפילו בזה האמן שמשמעותו אמת לאו בכל אמת שייכא חששה הנז' דמחזי כמודה לשתי רשיות אלא רק כעונה אמת על דבר שיש בו קבלת אלהות, ויחוד שמו יתברך כמו פסוק שמע ישראל שבו מקבלת אלהותו יתברך ומיחד שמו, ולכן כתב רמ"א בהגה"ה סי' ס"א סעיף י"ב יש ליזהר שאין לענות אחר שום ברכה ב' פעמים אמן, כי בברכה שאומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יש בזה קבלת אלהותו יתברך ומלכותו, ודמי לפסוק שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ולכך העונה אחר הברכה אמן שהוא ר"ל אמת שהשם אלהינו והוא מלכנו שברא זה הדבר או שקדשנו במצותיו וצונו על זה הדבר, ובזה אם יכפול לומר ב"פ אמת מחזי כמודה לשתי רשיות יען כי הוא אומר אמת על אלהותו יתברך ומלכותו שהוא אלהינו והוא מלכנו, אבל על מה שאומר ברוך ה' לעולם אם אומר אמת ב"פ לית לן בה כי ברוך הוא שבח ואינו ענין אלהות ומלכות:

ולכן בהלל כופלין פסוק הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, דאין כאן קבלת אלהות ומלכות אלא הוא דבר של שבח ותהלה שמודה שהוא טוב ולעולם חסדו, דזה השבח יש לשבח בו גם האדם הצדיק המטיב לעולם. ולכן כופלין נמי פסוק אודך כי עניתני, ופסוק ברוך הבא בשם ה', וכן כופלין נמי פסוק אנא ה' הושיעה נא, ופסוק אנא ה' הצליחה נא, כי אלו הם לשון שאלה ובקשה, והוא כופל אותם, ואין לכל אלו שייכות בענין חששה דמחזי כמודה לשתי רשיות ח"ו:

ועל כן אומרים ג"פ אמן אחר סיום ברכת הלבנה, כי אמן זה הוא משמעותו כן יהי רצון, דקאי על מה שאמרו סימן טוב תהי לנו ולכל ישראל, והגם דקאי נמי על מ"ש דוד מ"י חי וקיים, ועל זה י"ל שהוא לשון אמת, הנה זה מורה על שבח של דוד, ואין כאן חשש דשתי רשיות:

ודע כי כתבתי במ"א דאפילו פסוק שמע ישראל אין קפידה לכפול אותו משום חשש דמחזי כמודה לשתי רשיות ח"ו אלא בהיכא דאומרו בתורת קבלה שבא לקבל עליו אלהותו יתברך בקריאתו בפסוק זה, וגם שאומרו לקיים מ"ע ליחד שמו יתברך באומרו ה' אחד, אבל אם אומר כקורא פסוק של תורה אין להקפיד בכפל שלו וראיה לזה שאנחנו אומרים פסוק זה ב"פ בזא"ז בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום ביום ש"ק בשבת:

כתב מרן ז"ל בסי' ס"א סעיף ט'. האומר שמע שמע ב' פעמים שנראה כמשבח ומקבל עליו עול מלכות שתי רשויות, וקורא לכל אחד אחד כעניינו והנהגתו ח"ו בין שכופל התיבות ואומר שמע שמע ישראל וכו', בין שאומר כל הפסוק הראשון ב' פעמים הכל אסור ומשתקין אותו, אבל לכפול כל הפרשה שנים או שלש פעמים אין לחוש, ועיין לבוש ז"ל:

ושו"ר להרב פתח הדביר ז"ל בסי' ס"א אות י"ב שכתב בסיום ברכת הלבנה נוהגין לומר דוד מ"י חו"ק אמן ג"פ, ובפ"ד ממסכת סופרים ה"ב מביא הנוסח אמן אמן סלה, הללויה ע"ש, ומנהגא דידן שאומרים ג"פ אמן נראה שמקובל בידינו ממ"ש בא"ח דף ע' ע"א, וכ"פ הרב הגדול חיד"א ז"ל במורה באצבע סי' וא"ו אות תפ"ט, בפירוש יאמר אמן ג"פ ע"ש, ולכל הדברות קשה איך הותר לומר אמן ב' או ג"פ הפך הירושלמי דמגילה שאמרו כאומר שמע שמע דמי וכו'. וחזינא דרבינו הטור ז"ל סי' תכ"ו כתב לומר אמן ואמן הללויה, משמע דאיכא קפידא באמן ב"פ ומתקן ליה באות וא"ו. מיהו הנוסח השגור בפי

הכל

הכל ג"פ אמן ואין אומרים בהם וא"ו, ונראה דאין צריכין אנו לתיקון אות וא"ו אלא רק ישהה מעט בנתים וסגי בזה וכמ"ש הרב פר"ח ז"ל. אי נמי גם בלי הפסק כל שאומרים אותו כל הקהל כאחד ליכא חשדא דהודאה לשתי רשויות ח"ו כמ"ש רבינו יונה ז"ל. ואפילו כשאומרים ברכת הלבנה ביחיד כל דליכא ציבור בהדיה לל"ב. ועיין להרב ב"ח ז"ל ושם כתב כל שאומרו ג"פ הוראתו לחזק הענין עכ"ל, והנה עבדא כבר כתבתי מ"ש בס"ד ונראה נכון הוא בעזה"י:

י"ד השבחים של שיר ושבחה שהם י"ג שבחים תיקנו אותם כנגד י"ג מידות וכמפורש בשער הכונות ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל וכן הוא בזוהר תרומה דף קל"ב וכך הוא סדר כונתם שיר (אל) ושבחה (רחום) הלל (וחנון) וזמרה (ארך) עוז (אפים) וממשלה (ורב חסד) נצח (ואמת) גדולה (נוצר חסד) וגבורה (לאלפים) תהלה (נושא עון) ותפארת (ופשע) קדושה (וחטאה) ומלכות (ונקה):

ובסה"ק רב פעלים ח"ב בסוד ישרים סי' יו"ד נשאלתי איך כאן מקדים הנצח לחסד שהוא גדולה, ובספירות החסד קודם הנצח. והשבתי לשואל דשבחים אלו אינם שמות הספירות דהא אלו י"ג הם ולא עשר, ועוד לא נזכר בי"ג שבחים אלו משמות הספירות, אלא נצח וגדולה וגבורה ותפארת ומלכות ולא יותר. אך באמת לא אתו המסדרים כאן למנות ספירות ולא כיוונו להזכיר שמות הספירות על כן ודאי לא נתכוונו במלת נצח על הנצח של הספירות ולא בגדולה וגבורה על ספירת החסד והגבורה דשבחים אלו אין להם שייכות בי"ס ולא נתקנו אלא כנגד י"ג מידות, וכנגד מדת ואמת נקטו כאן נצח והיינו כי המה רמו בסודן של דברים שבאותיות נצח יש רמז למדת ואמת, וכן הוא בכל הי"ג שבחים:

ברם שם נתעוררתי במ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות בנוסח התפלה דף כ"א ע"ב בזה"ל ואח"כ אומר ובכן ישתבח שמך וכו' גדולה וגבורה תהלה ותפארת ויקדים גדולה לגבורה כי כן הסדר בעשר ספירות, וכן נזכר בזוהר פ' תרומה עכ"ל. והדבר יפלא אם הוא עושה הכרח להקדים גדולה לגבורה משום כי כן הסדר בעשר ספירות, א"כ איך מקדים כאן נצח לגדולה שהוא החסד והלא בספירות החסד והגבורה והתפארת קדמי לנצח ואיך כאן הקדים הנצח על כולם. ובספר פרי עץ חיים כתוב ואח"כ צריך לומר גדולה וגבורה, כמ"ש בזוהר ולא כמו שכתבו ס"א גבורה גדולה ע"כ. ולא כתב שם טעם זה דנקיט בשער הכונות שהוא משום כי כן הסדר בי"ס. על כן נראה דהאי תיבות אלו שהם כי כן הסדר בי"ס לאו מקלמוס רבינו מהרח"ו ז"ל באו אלא המעתיק הראשון הוסיף דברים אלו מדילי' וזה ברור:

ט"ו בסידור כונות רבינו הרש"ש ז"ל של חול נרשמו אלל י"ג שבחים סדר י"ג מידות דוקא כמ"ש לעיל אמנם בסידור של שבת נרשם אצל י"ג שבחים עוד י"ג של פסוק נרד וכרכום וכו' וכך הוא סדרן:

נרד / וכרכום / קנה / וקנמון
שיר (אל) ושבחה (רחום) הלל (וחנון) וזמרה (ארך)

עם / כל / עצי
עוז (אפים) וממשלה (ורב חסד) נצח (ואמת)

לבונה / מור / ואהלות
גדולה (נוצר חסד) וגבורה (לאלפים) תהלה (נושא

עם / כל / ראשי בשמים
עון) ותפארת (ופשע) קדושה (וחטאה) ומלכות (ונקה):

עוד כתיב בסידור רבינו הרש"ש ז"ל כאומרו ובכן יכוין שהוא מספר שם הוי"ה במלוי יודי"ן שעולה מ"ב ובאומרו ישתבח יכוין דעולה עשרה שמות דמלוי מ"ב שהם מספר ישתבח ואלו כונות פשוטות שיוכל כל אדם לכוין בהם:

ויחי.

א' בשבח הקדיש אתמר בזוה"ק שהביאו מרן ז"ל בב"י וז"ל ת"ח קדושתא דא לאו איהו כשאר קדושתין דאינון משולשין, אבל קדושתא דא סליק בכל סטרין לעילא ותתא ובכל סטרי מהימנותא. יתבר מנעולין וגושפנקי דפרזלא וקלפין בישין לאסתלקא יקרא דקב"ה על כלא, ואנן בעינא למימר ליה בלישנא דסט"א. ולאתבא בחילא תקיף אמ"ר בנין דתבר חילא דסט"א ואסתלק ביקריה יקרא דקב"ה על כולא וכו', ובגין דקב"ה אסתליק ביקריה בקדושתא דא איהי בעשרה, ובלישנא דא על כרחיה דסט"א אתבר חיליה ואתכפיא, ואסתלק יקרא דקב"ה וכו' ע"ש:

וכן הם דברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף ט"ו ע"ג וז"ל, ונבאר כונת הקדיש בעצמו, הנה הקדיש נתקן בלשון תרגום וכנז' בזוהר פרשת תרומה דאיהו מתבר שלשלאין דפרזלא וכו' והענין הוא כמה שהודעתיך בשער המלות בפרשת ואתחנן איך התרגום הוא סוד אחוריים דקדושה והוא קדושה ג"כ, אלא שהחיצונים יונקים משם וכבר נתבאר שהקדיש נתקן להעלות את העולמות למעלה ממדרגתם כגון העשיה ביצירה וכיוצא. והנה אנחנו מתייראים פן ח"ו ע"י עליית העולמות יעלו גם הקליפות עמהם ויתאחזו בהם ויינקו שפע מהם, ולכן נתקן בלשון תרגום דאיהו לישנא דלא משתמע למלאכין עלאין כנז' בזוהר פרשת נח דף ע"ח ע"ב ובפרשת לך לך דף פ"ט ע"א. והטעם הוא לפי שהם מלך הפנים והם מדברים בלשון הקודש שהוא בחינת הפנים, אך הקליפות הם נאחזים באחוריים והם מבינים בלשון תרגום שהוא אחוריים, ובהיותינו אומרים השבח הגדול והקדוש הזה של הקדיש בלשון תרגום שהם מבינים אותו אז הם נכנעים ואינם עולים למעלה עכ"ל. ובספר פרי עץ חיים שי"ס וז"ל, נמצא כי יש שני כונות בקדיש א' להעלות העולמות, והב' להכניע הקליפות שלא יתאחזו לעלות עמהם ע"כ:

עוד כתב בשער הכונות שם וז"ל, והנה הקליפות כולם נמשכים מסוד י"א סממני הקטורת שהם סוד עשתי עשרה יריעות עזים אשר סודם הם שני אותיות אחרונות דשם הוי"ה שהם ו"ה שהם בני' י"א וכו' ומן שני אותיות אלו נמשכת להם הארה ומזון להיות שרשם משם. וזהו הטעם שאין אחיזה לקליפות בשני אותיות י"ה הראשונים שהם או"א רק בשני אותיות ו"ה האחרונות שהם זו"ן, וזהו הטעם שאין הקליפות יכולים לעלות מן בינה דאצילות ולמעלה, כי בבי"ע ודאי מתאחזים הקליפות בכל הי"ס שלהם. אבל באצילות אין להם אחיזה מבינה ולמעלה לפי שאין שרשם ומקורם משם:

וז"ס מ"ש רז"ל אין השם שלם ואין הכסא שלם, והוא לפי שחליו הראשון שהוא י"ה שהם או"א אין לקליפות אחיזה בהם ונשארים למעלה. אבל שני אותיות האחרונות ו"ה נאחזות הקליפות בהם. ויש להם אותו הרוחניות שהם י"א סממני הקטורת הנמשך להם משם. והנה כונת הקדיש הוא לסלק ולהסיר אותו הרוחניות שהם י"א סממנים משם וזה נעשה ע"י העלאת שני אותיות ו"ה עד או"א שהם י"ה ואז יתחברו עמהם ועי"כ יתבטלו הקליפות:

וזמ"ש יתגדל ויתקדש שמיה רבא. פירוש כי השם של י"ה הרמוז במלת שמיה ר"ל שם י"ה שהם או"א יהיו שם י"ה רבא. וזה ע"י שנתחברו עם שני

אותיות

אותיות אחרונות ו"ה ועי"כ יהיה השם גדול ושלם כי בעוד שהאותיות אלו נפרדות זו מזו ח"ו אין השם שלם וגדול ולכן יתגדל שמו של י"ה ויעשה רבא. ולכן יש י"א אותיות בשתי תיבות ראשונות יתגדל ויתקדש לרמוז על שני אותיות ו"ה שהם מספר י"א שיעלו עד שני אותיות י"ה ויתחברו ויהיו שם אחד גדול ושלם, ואז בעלותם שם לא יהיה כח בקליפות לעלות עד שני אותיות יה עכ"ל:

והנה ע"פ הדברים האמתיים האלה אשר ביאר רבינו ז"ל בכונת יתגדל ויתקדש שמיה רבא שהוא להעלות שני אותיות ו"ה לשם י"ה ובזה תסתלק הרוחניות של י"א סממנים מן אחיזה ויניקה של הקליפות שלא יהיו יכולים לינק משם, בזה מובן בס"ד הטעם שמבקשים באומרם יהא שלמא רבא מן שמיא חיים ושבע וישועה ונחמה ושיזבא ורפואה וגאולה וסליחה וכפרה וריוח והצלה שהם י"א מיני בקשות מן חיים עד הצלה, כי אחר שעשינו בקדיש סילוק אחיזת ויניקת הקליפות מן אור רוחניות של י"א סממני הקטורת ונתעלו שני אותיות ו"ה למעלה אנחנו מבקשים י"א מיני השפעות לעצמינו כי אנחנו בסטרא דקדושה, וזהו טעם נכון ויציב בע"ה:

ועל הטעם שאמר רבינו ז"ל מה שנתקן הקדיש בלשון תרגום כדי להכניע הקליפות בשמעם השבח הגדול והקדוש הזה ועי"כ לא יעלו בעליית העולמות. הנה יש רבים שואלין ודורשין לפ"ז למה לא נתקן כל הקדיש כלו בלשון תרגום אשר מבינים אותו הקליפות ויהיה להם הכנעה יותר דהא מ"ש יתגדל ויתקדש הוא לשון הקודש וגם מ"ש יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר הוא ג"כ לשון הקודש. ונ"ל בס"ד טעם נכון כי בתיבות אלו שהם בלשון הקודש שהכניסו באמצע הקדיש יתבלבלו ויתערבבו הקליפות כי בשמעם דברים האמורים בלשון שהם מבינים אותם נרתעים מעוצם וגודל השבח הזה, ואם שומעים באמצע דברים בלשון הקודש שאין מבינים אותם נרתעים ומזדעזעים מאד כי יאמרו מי יודע תוקף וגודל ועוצם דברים אלו מה הם הא ודאי שהם עצומים וגדולים עשר ידות על דברי השבח אשר שמענו בתרגום וכיון דאין יודעים מה הם מתערבבים ומתבלבלים וממילא נכנעים, ונמצא כי עיקר ההכנעה תהיה להם מחמת זה ששומעים דברים של שבח באמצע ואינם יודעים מה הם.

ב) **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות וז"ל מן התחלת התפלה עד ברוך שאמר הוא בעולם העשיה, ומשם עד יוצר אור הוא עולם היצירה ומשם עד תפלת י"ח הוא עולם הבריאה, ותפלת י"ח הוא עולם האצילות, ואח"כ אלו יורדים מעילא לתתא לפי שבימי החול אין בנו כח להעמיד כך רק ליחדם לפי שעה ותכף חוזרים למקומם. והנה מן אשרי עד תפלה לדוד הוא עולם הבריאה ומשם עד עלינו לשבח הוא עולם העשיה:

ולכן תקנו קדיש אחד בכל שינוי עולם ועולם חוץ מבין עולם הבריאה לעולם האצילות שהוא בין גאולה לתפלה לא תקנו קדיש, לפי שכל כללות מלכות דאצילות היא בראש הבריאה ואין לך סמיכות גדול מזה ואין צורך להעלות הבריאה באצילות כי כבר הבריאה קשורה קשר אמיץ עם המלכות דאצילות בתכלית האחרון. וזהו טעם מאמרם ז"ל שצריך לסמוך גאולה לתפלה שהיא הבריאה במלכות דאצילות:

וטעם הקדיש שאומרים אחר העמידה קודם אשרי יושבי ביתך, הכונה לפי שבתחלה העלינו כל העולמות למעלה כדי שכל העולמות יוכללו בעולם האצילות לעשות שם זווג עליון דתפארת ומלכות לבדם ושאר העולמות הם נעשים להם כדמיון כנפים החופפים ומכסים עליהם בסוד אגן הסהר הנזכר במאמר הזוהר בכ"י הנקרא סתרי אותיות של השי"ת וע"ש, ואחר הזווג אנחנו צריכים לחזור להעלות העולמות שיקבלו השפע הנשפע מחמת הזווג שנעשה אז ולכן אומרים עתה הקדיש כדי לכלול פעם אחרת הבריאה באצילות לקבל שפע הזווג ההוא וכו', ואח"כ הבריאה מקבלת תוספת קדושה בקדושת ובא לציון, ואח"כ אומרים קדיש ד' לכלול היצירה עם הבריאה, ואח"כ היצירה שהוא תפלה לדוד ואח"כ קדיש ה' להעלות העשיה אל היצירה, ואח"כ העשיה היא פטום הקטורת והרי נשלמה התפלה, עכ"ד:

ג' **מדברי** רבינו ז"ל הנז' שכתב בדברים אשר העתקתי לעיל, וז"ל ואח"כ אלו יורדים מעילא לתתא לפי שבימי החול אין בנו כח להעמיד כך רק ליחדם לפי שעה ותכף חוזרים למקומם ע"כ, בזה תבין הטעם שאין עושין בתפלת שבת ויו"ט ענין הירידה הנז' כי דוקא בחול עושין אחר העליות תכף ענין הירידה מפני שאין בחול כח להעמיד אותם כך, אבל שבת ויו"ט מחמת קדושתם כי רבה תתארך עלייתם ואין צורך להורידם על ידינו אלא יורדין מאליהם זמן ארוך אחר התפלה. וכן מפורש דבר זה בדברי רבינו ז"ל בשער הכונות דף ע"ו סוף עמוד ב' וז"ל, גם דע בענין תפלת החול שענין העלאתם צריכה להעשות על ידינו קודם התפלה אבל בשבת אחר שקבלו השפע העליון אין אנחנו צריכין להורידן כי מעצמם הם יורדין אחר עלינו לשבח. עכ"ל:

ד' **קדיש** בתרא אינו מכלל הקדשים הנז' לפי שכבר עלו כל העולמות, אמנם זה הקדיש נקרא קדיש יתמא ר"ל קדיש שאומרים אותו היתומים, והענין הוא שהקדיש הזה הוא בעולם העשיה, שהם בחינת המיתה כדי להעלות כל הנשמות והנפשות, בסוד תחית המתים ועל כן אומרים אותו היתומים על מיתת אב ואם, ויש בקדיש הזה שם בן מ"ב וכו':

ושמעתי ממורי ז"ל שטוב לומר הקדיש הזה על מיתת אביו ואמו כל השנה כולה אפילו בשבתות וימים טובים לפי שאין הטעם כפי מה שחושבין המון העם שמועיל להציל נפש המת מדינה של גיהנם בלבד, אלא הנה עוד יש תועלת אחרת והוא להכניסו לג"ע ולהעלותו ממדרגה למדרגה. וכפי זה גם בשבתות וימים טובים יש לאומרו. ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר קדיש בתרא זה בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בשלשה תפלות והיה אומרו בנוסח קדיש של בני ספרד כמו שנעתיקהו לקמן בע"ה עכ"ל:

ה' **דע** כי העולם חושבים דקדיש יתמא שאומרים קודם עלינו לשבח אינו אלא בערבית ושחרית, ואינו כן אלא ישנו בשלשה תפילות שמ"ע וכן מפורש להדיא בשער הכונות שהעתקתי לעיל שכתב מהרח"ו ז"ל, וז"ל ואני ראיתי למורי ז"ל שהיה אומר קדיש בתרא בכל שנה ושנה ביום שמת בו אביו בשלשה תפילות ע"כ. נמצא גם קדיש בתרא של מנחה יש בו תועלת הנז' לנפטר אך לא תקנו לומר בו ברכו כדרך שאומרים בשחרית וערבית מפני כי מנחה זמן דין ושליטת החיצונים ואין טוב להתגרות בהם להראות ולפרסם להדיא ענין המכניע אותם, כמ"ש אל תחסום שור בדישו ולכן נעשה דבר המכניעם ומערבבם בהעלם ובהסתר, כדי שלא יתקנאו בנו, ולכן אפילו שם זה דקרו ליה לקדיש זה בשם קדיש יתמא לא רצו חכמים לקרותו להדיא אלא רק על קדיש של שחרית ולא על של ערבית, מפני כי שחרית הוא זמן שליטת החסד:

וא"ו **מה** שאמרנו לעיל בשם רבינו האר"י ז"ל על קדיש יתמא שהוא קדיש בתרא שאומרים היתומים ביום יאר צייט שיש בו תועלת לנפטר להעלותו ממדרגה למדרגה, הכונה הוא מפני כי בקדיש זה יש

שם

שם בן מ"ב שהוא סוד ה' אלהינו ה' בחלוף כוז"ו במוכס"ז כוזו, וידוע דע"י שם במוכס"ז יהיה ענין תחיית המתים ולכן קדם אליו שם כוז"ו שהוא ג' ע"ל והוא ע"ל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים כמאמר רז"ל וכמפורש בדברי רבינו ז"ל בשער הכונות שם, ולכן יועיל לעליית הנפטר ממדרגה למדרגה כי העליה ממדרגה למדרגה הוא דוגמת תחיית המתים ממש. ולכך יועיל קדיש זה לכך:

ועוד יש תועלת מן הקדיש הנתקן לכך גדולה מזאת כי מוכרח שבעלייהו ממדרגה למדרגה יהיה קטרוג מן החיצונים והקליפות, כי זה דרכם לקטרג כשרואין עליה לנשמה, וכיון בהם נכנעים כשומעם השבח הגדול והנורא הזה אשר נאמר בקדיש כנז' לעיל אז ישתתקו ולא ניזה דעתייהו לקטרג. ולכך הקדיש הזה נתקן אחר התפלה כדי שיהיה סיוע ועזר להאומר הקדיש להיות פועל באמירתו את הקדיש להכניע המקטרגים, מלד הזמן שנתקן ונמתק ונעשה שעת רצון מחמת התפלה שהתפללו הציבור בשעה זו ועשו בה עליית לעולמות למעלה:

ודע כי מה שתקנו לומר קדיש בתרא זה בתורת חובה לאומרו היתום ביום יאר ליי"ט דוקא ולא תקנו לאומרו היתום בכל ימות השנה בכל ימי חייו, היינו מפני כי ביום יאר לייט מוכרח וברור הדבר שיש לנפש עליה ממדרגה למדרגה ועל כן הוא צריך ביום זה לעשות הכנעה לקליפות והחיצונים, אבל בשאר ימות השנה אינו מוכרח שיהיה עליה לנפש בכל יום אלא אפשר פ"א בשבוע או ב"פ בחודש או פעם אחת ברגל או פעם אחת בשנה, משא"כ יום יאר לייט שהוא יום הפטירה מוכרח וברור שיהיה לו עליה ולכן אותו היום נקבע אמירת הקדיש חובה על היתום:

ואם תשאל כיון שקבעו חכמים קדיש בתרא זה בשלשה תפלות לתועלת הנפטר למה אומר הבן קדישים שנתקנו בתפלות לצורך העולמות, הנה דבר הזה הוא מובן לכל משכיל, והיינו כי מאחר שבקדישים אלו שהם לצורך התפילות נכנעים הקליפות שאין יכולין לעלות בעליית העולמות, על כן אע"פ שקדישים אלו הם של הציבור טוב שיהיה היתום הוא שליח ציבור בקדישים אלו לעשות הכנעה לקליפות בהם וזכות הציבור מסייע אותו לעשות פועל בקדישים אלו להכניע הקליפות, על כן ממילא יהיה לו מזה סיוע גם לענין קדיש יתמא שאומר בעבור אביו שיתגבר בו להכניע הקליפות שלא יקטרגו בעלית הנשמה של אביו ממדרגה למדרגה, או ג"כ אם אביו נידון בגיהנם יהיה לו תועלת בפועל היוצא מן אמירת הקדיש הזה בענין זה לסלקו ממדרגה למדרגה להקל מעליו דין גיהנם:

ז' עניית המשה אמנים הראשונים של הקדיש שהאדם רשאי לפסוק בתוך ברכה של ב"ש ושל יולר לענות אותם, הם הא' אחר שמי' רבה, והב' אחר ויקרב משיחי' והג' אחר ואמרו אמן הראשון. והד' אחר אומרו דקודשא בריך הוא. והה' אחר ואמרו אמן השני. והכריעית של בעל הקדיש לריך לכרוע בכל מקום שעונין בו הקהל אמן, נמלא הם חמשה כריעות ונוהגין לכרוע ג"כ באמרו יתגדל מפני דכריעה זו נזכרה בדברי מרן ז"ל בש"י ס"ו סעיף ד'.

ובעניין הפסיעות שאחר הקדיש אין לפסוע אלא בקדיש תתקבל שאחר חזרת התפלה, כי הש"ץ לא פסע אחר החזרה וממתין עד אחר קדיש תתקבל, ואז פוסע ג' פסיעות ותעלה לו פסיעה זו לתפלת החזרה, וכל הנך תחנונים שאומרים אחר התפלה הוא כתפלה אריכתא, וכמ"ש בשלמי ציבור דף פ"ד בשם מטה יהודה וכתב שכ"כ הלבוש סי' קכ"ג והביאו מג"א סי' קי"ב אבל בקדיש שאינו אחר תפלת החזרה אין לפסוע ע"ש.

ח' כתב בס"ן דף פ"א אות כ"ו כתב בספר המפה דלפירוש רש"י ז"ל לא יפסיק בין שמיה לרבא ולפירוש ר"י ז"ל אין להפסיק בין רבא למברך, וכתב הב"ח ז"ל דלכאורה י"ח הכל יאמר יהא שמיה רבא מברך בנשימה אחת, דלאו ההפסק דבור קאי רק אאמירה קאי שלא יתן ריוח בין הדבקים ע"כ.

ט' כתוב בשער הכונות שיש בעניית הקדיש מספר כ"ח תיבות ומספר כ"ח אותיות ע"ש, ולכן הסכימו המקובלים ובראשם רבינו הרש"ש ז"ל לומר מן כל ברכתא ולא יאמרו מכל כדי שיהיה מספר כ"ח תיבות שלם, וכן לריך לומר לעלם לעלמי עלמייא בלא וא"ו ולא יאמרו ולעלמי בוא"ו כדי להשלים מספר כ"ח אותיות שאם יאמרו בוא"ו נמלאו כ"ט אותיות, וזה ברור וכן עמא דבר.

י' כתב בס"ן דף פ"א ע"ד מ"ש בספר המפה כשמתחיל יתגדל יש לומר ועתה יגדל נא כח אדני וכו' אמר רבינו האר"י ז"ל שאין לאומרו וע"ש בתקונים דבעי למימר ועתה יגדל נא וכו' הוא טעות רק חכם אחד כתב זה בהג"ה ואח"כ הדפיסו אותו וכתב הב"ח שלכן לריך להזהר שלא לאומרו בקדיש שלפני ברכו בשחרית אלא אומרים אותו בקדיש של קודם התפלה בערבית משום דהו"ל הפסק בתפלה וכן בב"ש שאסור להפסיק עכ"ל, ואין אנו נוהגים לאומרו גם בקדיש שקודם ערבית. וע"ש הרב המגיה בס"ן בשם ברכ"י שכתב בשם הרב מו"ז לומר זכור רחמיך וכו' גם זה אין לאומרו במקום שאסור להפסיק.

ומ"ש בשער הכונות בנוסח התפלה דף כ"א ע"ב בענין הקדיש ברכו בעוד שהש"ץ אומר ברכו יאמרו כל הקהל בלחש ישתבח ויתפאר שמו של ממ"ה וכו' ככתוב בסידור, גם זה אין לאומרו במקום שיש איסור בהפסק כגון ברכו שקודם יולר בשחרית, אלא רק בברכו דק"ש דערבית וכן ברכו שקודם עלינו לשבח בשחרית וערבית, ואנחנו פה עירנו אין נוהגים לומר זה גם בברכו דערבית מפני שזה אומרים אותו במקומות שעושים שלוחי ליבור ניגונים, ולכן אומרים אות בעודו מגנן בברכו אבל בעירנו אין דרכם לעשות ניגון בברכו כלל ולכן לא יש שהות לומר ישתבח וכו' כי לריכים לשמוע אמירת ברכו אמנם פה עירנו נוהגים רוב המון העם כשאומר ש"ץ ברכו קודם יולר וקודם ערבית להגביה גופם מעט במקום מישבם כמו הידור שעושים לזקנים ונכבדים ובעלי תורה ולא מלאתי מנהג זה בשום ספר:

י"א אומרו בקדיש וימליך מלכותיה, נראה הכונה לבקש בזה על עילוי המלכות במדרגה השביעית שכתב רבינו ז"ל בעץ חיים בשער מעוט הירח שהוא ענין שני מלכים בכתר אחד. ואומרו וילמח פורקניה הוא שלימות הכסא באות ה' דכתיב כי יד על כס יה, ועל שלימות השם כבר אמר יתגדל ויתקדש שמיה רבא שהוא ר"ל שם י"ה יהיה רבא שישתלם באותיות ו"ה. הי נמי וילמח פורקניה קאי על אות ה' של מלוי אות וא"ו בשם הוי"ה דאלפין שבגלות יתעלם ויהיה מספר השם כולו מספר גולה ובגאולה יתגלה וישתלם ויהיה מספר השם כילו מספר גאולה, ועל זה מבקש ילמח פורקניה הוא אות ה' דמלוי וא"ו שבו נשלם מספר גאולה, ויקרב משיחיה כפשוטו שהעליות האלה תהיה בביאת המשיח בב"א:

ובאופן אחר כ"ל בס"ד בקשות אלו ע"פ מ"ש רבינו ז"ל בעץ חיים בשער השמות פרק וא"ו וז"ל ואח"כ לעת"ל ב"ב יברא ה' חדשה בארץ כי נקבה תסובב גבר ר"ל שהנוקבא דז"א שהיא התחתונה הנקראת מלכות תסובב את גבר הוא הז"א כדמיון מה שעתה מסבבת אותו הבינה, והסיבה היא כי תתעלה המלכות למעלה

למעלה מן הז"א הנקרא תפארת בסוד צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם יע"ש, ועל עלוי זה שיהיה למלכות שתתעלה למעלה מן התפארת קאמר וימליך מלכותיה היא המלכות.

ואומרו ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה יובן ע"פ מ"ש רבינו ז"ל בשער סדר האצילות פרק ב' וז"ל ואח"כ יעמדו רגליו על הר הזתים וישתלם קומתו ונאמר עליו הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד. ישכיל מעשיה כמ"ש ונחמד העץ להשכיל, בעץ הדעת, ירום מיצירה, ונשא מבריאה וגבה מאצילות, מאד אותיות אדם שהוא א"ק, אז יבא המשיח ומחה לצלמא על רגלוי הם הקליפות שהם כנגד ג' עולמות בי"ע כי על האצילות נאמר אני ה' הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן יע"ש. ולז"א ויצמח פורקניה שנשלמים כל הבירורים כי הבירור הוא פירקן, ואז ויקרב משיחיה שעל ידו נבררין כל הבירורין לא נשאר פרסה וממילא אז בלע המות לנצח ולכן סמיך לזה אומר בחייכון וביומיכון.

ומה שכפל הדברים לומר בחייכון וביומיכון נראה בחייכון קאי על הגופים וביומיכון קאי על הנשמות שבתוכם כי על הציבור שהם לפניו קאי והם יש בהם גופים ונשמות אבל על שאר ישראל שאינם לפניו כלל השניים ביחד ואמר ובחיי כל ישראל כלל במלת בחיי הגופים והנשמות. ואמר בעגלא ובזמן קריב הכונה בעגלא ר"ל במהרה יהיו המעלות הגדולות האלה ולא יתגלו לאט לאט בהדרגות אלא עד מהרה ירוץ דברו וכאשר היה בליל יצ"מ שהגדלות לא באה בהדרגות וכתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראינו נפלאות. ואומר בזמן קריב כפשוטו שמתפלל שיגיע הזמן הזה בקרוב בא יבא ולא יאחר:

י"ב **בבית** יוסף סי' נ"ו הובא מספר מהר"י גיקאטליי"א ז"ל שנשאל על אנשים שסומכין עלמיא ליתברך, ויש שאין סומכים, איזה כת מהם צודקת. והשיב הרב ז"ל תשובה אוי להם הפתאים אשר עברו ונענשו ודאי המפריד בין עלמיא ליתברך כאלו הפריד וקיצץ במקום דליכא קיצוץ, ואין צריך להפריד ח"ו אלא מדבק עלמיא ליתברך, והאריך בטעם הדבר עכ"ל. וכונתו היא שלא יפסיק בתנועה דהיינו שיעשה בתיבת עלמיא כמו אתנח וסוף פסוק ותהיה תיבת יתברך התחלת דבר אלא יקשר וידבק תיבת יתברך עם תיבת עלמיא וכן נוהגים העולם:

אמנם בסידור רבינו הרש"ש ז"ל משמע לקשר תיבת יתברך עם וישתבח ובתיבת עלמיא יעשה תנועה של אתנח וסוף פסוק שנמשך אומרו לעלם לעלמי עלמיא עם אומרו איש"ר מברך כלומר הוא מבורך לעלם לעלמי עלמיא, כי כן מסודר בכונות הסידור שלו יהא (חכמה וכו') שמיה (בינה) רבא (חסדים וכו') מברך (גבורות) לעלם (דעיבור) לעלמי (דיניקה) עלמיא (דגדלות) ואח"ז כתב כמה שמות לכוין בהם ואח"כ כתב יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל ע"כ נמצא מושך תיבת יתברך עם תיבת וישתבח וכו'. וזה הפך דברי מהר"י גיקאטליי"א שהביא מרן בב"י:

ובספר פרדס לרש"י ז"ל דף כ"ז ע"ד כתב וז"ל ובשמפסיקין בשם הנכתב בארמי מיד חוזר לומר בלשון עברי יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתעלה ויתהדר שבעה הן כנגד שבעה רקיעים וכו' ע"ש. נמצא מושך יתברך עם וישתבח ואינו מחברה ומדבקא עם לעלמי עלמיא והיינו כמ"ש בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ומנהג העולם נחוש לדברי מהר"י גיקאטליי"א הנז' שהביאו מרן ז"ל בב"י ואין למחות בידם לעשות הפך:

י"ג **כתב** בשער הכונות דף ע"ז ע"ד בכונת אמן צריך לכוין בשלשה שמות י"ה שיש בשלשה שמות אלהים שיש בשלשה מוחין דאבא שיתמלאו בשלשה מלויים דיודי"ן ההי"ן אלפי"ן שהם בגי' אמן כנז"ל. וכבר ידוע קדישין שחותמין בהם ואומרים יהא שלמא רבא וצריך לכוין במלת יהא של יהא שלמא רבא אל שלשה מלויים שסדרן יה"א שהם ר"ת יודי"ן ההי"ן אלפי"ן. ובמלת שלמא תכוין שהוא היסוד המגולה דאבא הנקרא שלום כנודע עכ"ל. ובסידור רבינו הרש"ש במקום המגולה נקיט העודף והכל עולה בקנה אחד:

י"ד **הטעם** שאומרים אחר תורה שבכתב קדיש יהא שלמא ואחר תורה שבע"פ קדיש על ישראל ועל רבנן, מפני כי תורה שבכתב היא בחינת שם הוי"ה ב"ה הנקרא בשם שמים, ולכן אומרים יהא שלמא רבא משמיא ולפי מ"ש לעיל מזה בס"ק י"ב כי שלמא רבא הוא יסוד דאבא הנגלה, אתי שפיר הטעם בזה מפני כי תורה שבכתב נכתבה ע"י מרע"ה שהיא בח' יסוד דאבא דלכן נתנה התורה שבכתב על ידו. אבל תורה שבע"פ בנויה ומיוסדת על פסוקים של תורה שבכתב והיא עצמה בחינת שם אדנ"י בחיבורו עם שם הוי"ה בסוד השילוב ולכך היא בנויה ע"פ תורה שבכתב ומחוברת עמה יחד, ולכן אומרים אחריה קדיש על ישראל ועל רבנן כי ישראל רמז לשם הוי"ה הנקרא ישראל ורבנן רמז לשם אדנ"י ולכן אומרים בו חנא וחסדא ורחמי מן קדם מריה דשמיא וארעא, והיינו סוד חיבור הוי"ה אדנ"י כי שמיא הוא שם הוי"ה וארעא שם אדנ"י:

ואמר תלת מלי חנא וחסדא ורחמי כנגד בני חיי ומזוני, והיינו חנא בני כמ"ש בהם לשון חנינה דכתיב הילדים אשר חנן אלהים את עבדך, וכן אמר אלהים יחנך בני, וחסדא חיי כי חסד מספר ע"ב שהוא בחכמה. וגם אותיות חסדא עולים מספר חכמה. וידוע כי חיים הם מחכמה בסוד והחכמה תחיה בעליה, ורחמי הם מזוני שנמשכים לקו הרחמים מן קו הגבורה הסמוך לו, בסוד מ"ש רז"ל למה נקראו גבורות גשמים מפני שיורדים בגבורה, ואמרז"ל בגמרא דתענית גשמים היינו פרנסה ודוק:

ט"ו **כתב** רז"ל בשער הכונות בסוף דרוש א' של ענין פורים וז"ל, כשישראל עונין קדיש ואומרים אמן מקבלים אז הארה משני ט' אחד של ז"א שהוא ט' רחום וחנון, ואחד מא"א שהוא מי ט' כמוך ופירושו ט' של אריך מאיר בט' של ז"א. ואז ז"א (התפארת) מאיר בנוקביה (המלכות) פב"פ לפי כי ט' הוא בפנים והארה הנז' הוא בעניית אמן, ולכך אמר דוד הע"ה מלא פניהם קלון ס"ת אמן, כי מאחר שהם לא האירו באמן את שני ט', אחד של אריך (כתר) ואחד של ז"א (תפארת) מלא פניהם קלון שלא רצו לקבל מן ט' העילאה קפ"ה במלואו יהיה להם קלון שעולה ג"כ קפ"ה עם הכולל. ויבקשו שמך ה' פירוש כי שמך הוא המלכות שנקראת שם שהוא אדנ"י והוי"ה שעולים אמן, עכ"ל:

ט"ז **כתב** מרן ז"ל בסי' קכ"ד יענה אמן אחר כל ברכה ויכוין בלבו אמת היא הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה:

וכתב הרב שלמי ציבור דף פ"ה ע"א דהחסיד הרב של"ה כתב וז"ל וכונת אמן יש פנים שונות כמו שהברכות הם נחלקים, כגון ברכת המצות כל מקום שהנוסח אשר קדשנו במצותיו שכונת הברכות האלו הוא שאנחנו מברכין להשי"ת על הטוב אשר גמלנו שקדשנו במצותיו הקדושים, אז העונה אמן צריך לכוין כנז' אמת השבח הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה. ואחר ברכת השיר והשבח וההודאה לו יתברך כגון ברכת אלהי נשמה וכן ברוך שאמר וישתבח וגאל ישראל וכיוצא יכוין העונה אמן פירושו אמת היא הברכה וההודאה שבירך והודה

והודה המברך על כל הטוב אשר גמלנו ואני מודה ומאמין בזה. אמנם ברכות השאלות והבקשות והתחינות ואמן שאחר הקדיש שהוא תפלה ובקשה ודומיהן יכוין העונה אמן לשני הכונות שאמת היא ההודאה והשבח ושיאמנו דברי המבקש והמתפלל. ואי אפשר לשנות ולכוין אחר ברכת השבח יהי רצון שיאמנו דברי המשבח דהו"ל ככופר בעיקר וכמסתפק ח"ו אם השבחים הם בו ית"ש וכן אם עונה אחר התפילות ובקשות והקדים שאמת היא התפלה והבקשה והברכה שאמר המברך הוא ככסיל באולתו. על כן יכוין האדם לשמוע אל הברכה ואל התפלה לדעת באיזו ברכה הוא הש"ץ אם מתפלל אם משבח כדי שיוכל לענות אמן בכונה עכ"ל השל"ה ז"ל ולפ"ז האמן דאחר ג' ברכות ראשונות ואחר ברכת ההודאות ושים שלום צריך לכוין אמת הוא השבח. ואחר ברכת אתה חונן וסלח לנו וראה נא בעניינו ורפאנו ושמע קולינו יכוין שני הפירושים יה"ר שיאמנו וכו' ואמת הוא השבח. ואחר שאר ברכות דאמצעיות ורצה יכוין כונה אחת בלבד יה"ר שיאמנו וכו' וכ"כ הב"ח והמג"א ודברים נאותים הם, עכ"ל השלמי ציבור:

ועתה אוסיף לפרש המקומות בפרטיהן ואחזור ואשנה האזהרה בהם, כי ענין זה יש בו צורך מאד והכלל העולה הוא כי בברכות השבח כונת אמן היא אמת וכו' כאמור לעיל. ובברכות של המצות שמברך אקב"ו יכוין באמן שהוא ר"ל אמת, כלומר שמאמין שכך הוא האמת שצונו השי"ת לעשות כך כדי לקדשינו במצותיו ובאמן אשר על ברכות הנהנין יכוין באמן כלומר אני מאמין שהוא בורא זה והוא מהולל בכך, ועל תחינות ובקשות יכוין באמן שהוא ר"ל כן יה"ר. ואם יכוין באמן של ברכת השבח שהוא ר"ל כן יה"ר הרי זה כמחרף ח"ו כמ"ש האחרונים ז"ל, אלא יכוין שהוא ר"ל אמת ויש ברכה שיש בה שבח ובקשה כמו ברכה של אתה חונן יכוין באמן. שלה בשתי משמעות הנז' כלומר אמת שהוא חונן הדעת וגם יה"ר שיחננו דעת ובינה באופן שצריך ליזהר בכל מקום שיענה אמן שיכוין במשמעות של אמן כפי ענין הברכה שעונה עליה אמן:

ועל כן בברכות של העמידה בברכה ראשונה של מגן אברהם יכוין באמן שהוא ר"ל אמת, ובברכה של מחיה המתים ג"כ יכוין באמן שהוא ר"ל אמת. וכן בברכה של הא"ל הקדוש יכוין ר"ל אמת, ובברכה של חונן הדעת יכוין באמן שפירושו אמת וגם כן יהי רצון כדאמרן ובברכה של הרוצה בתשובה יכוין אמת וגם כן יהי רצון שתחזירנו בתשובה שלימה, וכן בברכה של המרבה לסלוח ג"כ יכוין פירושו אמת וגם כן יהי רצון ע"ד הנז"ל, וגם בברכה של גואל ישראל ג"כ יכוין פירושו אמת, וגם כן יהי רצון שימהר לגאלינו גאולה שלימה. וכן בברכה של רפאנו ג"כ יכוין אמת וכן יהי רצון, וכן בברכת מברך השנים ג"כ יכוין בשתים הנז' וכן במקבץ נדחי עמו ישראל, וכן בברכת השיבה וברכת למינים ולמלשינים אל תהי תקוה וברכת על הצדיקים וברכת תשכון וברכת את צמח דוד וברכת שמע קולינו וכן במחזיר שכינתו לציון בכל אלו יכוין בשתים הנז', אבל בברכת ולך נאה להודות יכוין באמן שפירושו אמת, ובברכת המברך את עמו ישראל בשלום יכוין בשתים הנז' וכשהוא צריך לכוין בשתים הנז' וכשהוא צריך לכוין בשתים אל יאמר בפיו אמן ואמן אלא יאמר בפיו אמן אחד שהוא ר"ל אמת ויכוין בלבו אמן שני בכונה השניה:

ובקדיש באמן של יתגדל ויתקדש שמיה רבא יכוין באמן פירושו אמת, כי כאן יש שבח דוקא אבל באמן של ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה יכוין פירושו כן יהי רצון וכן בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן יכוין פירושו כן יהי רצון, אבל באמן של ויתעלה ויתהלל שמיה דקודשא בריך הוא יכוין פירושו אמת וכן דאמירן בעלמא ואמרו אמן יכוין פירושו אמת, ובאר אמנים של על ישראל ויהא שלמא יכוין פירושו כן יהי רצון:

י"ז **באמן** יכוין שעולה מספר צ"א כמספר שני שמות הוי"ה אדנ"י ורק באמן דקדיש יכוין שילוב א"י ד"ה נ"ו י"ה שבשם אדנ"י קודם לשם הוי"ה אבל אמן דהמלאת והכהנין ואמן דתפלה והעמידה יכוין שילוב י"א ה"ד ו"נ ה"י שאותיות שם הוי"ה קודמין לשם אדנ"י וכמפורש בשער הכונות דף מ"א ע"ד ומ"ב ע"א הטעם והסוד שיש בזה ע"ש:

י"ח **לא** יענה אמן חטופה דהיינו קודם שיסיים המברך ולא קטופה דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן שאומר אמ או שאומר אמני שקורין הנו"ן דגושה וצריך"י או בסגו"ל: ד'' ולא יענה אמן יתומה לא מבעיא שאינו יודע איזה ברכה הוא מברך אע"ג ששמע אחרים עונים אמן אלא אפילו שיודע איזה מברך הש"ץ מאחר שלא שמעה לא יענה אמן אחריו דהוי אמן יתומה, וכתב מור"ס ז"ל דיש מחמירין לומר דאפילו אין זה העונה מחוייב באותה ברכה אם אינו יודע באיזה ברכה קאי הש"ץ לא יענה אמן:

וכתב עוד שם שאם בעוד האדם מתפלל סיים ש"ץ הברכה וקודם שגלתה עניית אמן מפי רוב הציבור סיים זה תפלתו עונה עמהם אמן:

י"ט **כתב** בש"ג דף פ"ד ע"ג דכתב בכנה"ג בשם שה"ג מאן דעייל בבי כנישתא ואשכח ש"ץ ביהא ש"ר אע"ג דלא שמע קדיש דמעיקרא כלל עני בהדיה ציבורא. וכן כתב הרב ספר המפה סוף סימן קכ"ד שאפילו אם לא שמע הברכה כלל רק שמע צבור עונין אמן ויודע על איזו ברכה קאי יענה אמן עמהם וכן בקדיש וקדושה וברכו, אבל הב"ח ז"ל כתב בכל זה דנקטינן לחומרא לכתחלה דאין עונין אמן יתומה אפילו אינו רוצה לצאת באותה הברכה, כגון שכבר התפלל ואפילו יודע איזו ברכה הוא אומר אלא שלא שמע הברכה כלל ולא שרי לענות אמן יתומה אלא בקריאת ס"ת דאפילו אינו יודע איזו ברכה הוא אומר ואפילו שלא שמע הברכה כלל עונה אמן. וכן כל כיוצא בזה שהמברך נהנה והלה שאינו נהנה אינו מחוייב בה יכול לענות אמן יתומה אפילו אינו יודע איזו ברכה הוא אומר ואפילו לא שמע עכ"ד:

ברם הרב המגיה שם כ' שהרב מג"א ז"ל לא הבין כן בדעת הב"ח וס"ל דהב"ח כתב להחמיר אפילו אינו מחויב באותה ברכה דכל שאינו יודע איזו ברכה אומר אין לו לענות אמן בכל ברכה שיהיה ואפילו ברכת הנהנין ולא שרי בברכת הנהנין או בזיכא שכבר התפלל ויצא י"ח אלא דוקא אם הוא יודע איזו ברכה הוא אומר, וכן הסכמת הרב מאמר מרדכי עכ"ד ע"ש:

ולענין הלכה בדין אמן יתומה דחמיר דאחז"ל יהיו בניו יתומים כר מינן, יש להחמיר בהיכא דאינו יודע איזו ברכה הוא אומר בכל גוונא אפילו בברכה שאינו מחוייב בה. ומצאתי כתיב תקנה בענין אמן יתומה בהיכא שאינו יכול לענות אמן משום דהוי אמן יתומה שיאמר במקום אמן ג' תיבות אלו א' מלך נאמן ויכוין שהוא ר"ת אמן וכן יעשה מי שאזניו כבדות ואינו שומע הברכות של החזרה וכיוצא מן החזן כלל ורק הוא מרגיש ויודע שהחזן מסיים הברכה שיאמר א' מלך נאמן ויכוין שהוא ר"ת אמן ומחמת אונסו יועיל לו זה במקום אמן:

כ' **יזהר** האדם לענות אמן בסיום הברכה תכף ואם החזן מאריך בניגון של ואמרו אמן יאמרו הציבור אמן מיד, כי הניגון הוי הפסק ולא יענה אמן

קצרה אלא ארוכה קצת כדי שיעור שיוכל לומר ט' מלך נאמן ולא יאריך בה יותר מדאי וכמ"ש מרן ז"ל:

כ"א **אם** החזן האומר קדיש כשסיים הברכה ותכף ומיד קודם שיענו הציבור אמן התחיל הוא בברכה שאחריה, לא יענו הציבור, אמן והעונש על החזן האומר קדיש וכנז' בחס"ל:

כ"ב **האומר** קדיש ברכו לא יהפוך פניו מן הצד שאומר הקדיש נגדו, אלא עד שיסיים לומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד וכנז' בחס"ל:

כ"ג **מי** שאזניו כבדות ולא שמע ברכו מן האומר קדיש אלא שמע מן הקהל עונים ברוך וכו' עונה הוא אחריהם אמן, כן הוא סברת המג"א בסי' נ"ז. אמנם הרב אליה רבא ס"ל אם שמע מהקהל עונים ברוך וכו' עונה עמהם ורק אם לא שמע מן הקהל אלא שמע מן האומר הקדיש כשחוזר לומר ברוך ה' המבורך ל"ו לא יענה עמו אלא יאמר אמן, ופירוש אמן זה הוא ר"ל אמת וכן צריך להורות:

כ"ד **כתב** הרב מנחת אהרן ז"ל בכלל י"ב אות נ"ל. טוב והגון לאדם ליזהר בכל יום לענות ברכו בצבור, שאם אינו עונה אין נשמתו מתוקנת ביום ההוא כמ"ש במדרש רות וכו'. ושם הביא לשון הזוהר פרשת בלק וז"ל אינן דיתבי לתתא אמרי ברכו את ה' מאי ברכו משיכו דכל ברכאן בגין דאינון צריכין לאמשכה עלן להאי את ובה ניעול לגבי מלכא לאתחזאה אנפוי וע"ד אמר דוד אני בצדק אחזה פניך וע"ד שירותא דצלותא ברכו את ה' וכו'. וכיון דאינן משכן להאי את עלנא אית לן למימר צלותא ולשבחא, ובגין כך אסור לברכא לבר נש עד לא יצלי צלותא והמשיך על רישיה להאי את וכו' ובג"כ למלאכי עילאי כתוב ברכו ה' ואינן את לאיתוספא עכ"ל:

כ"ה **כתב** בספר מגן גבורים להגאונים מהר"ש ומהרי"ש ז"ל בחלק המגן סי' מ"א ס"ק י"א כשם שאסור לקרות ק"ש תוך ד' אמות של קבר כן אסור לומר קדיש תוך ד' אמות של קבר אלא ירחיק ארבע אמות כנז' בש"ך יו"ד סי' שס"ז סק"ג בשם מהרש"ל וב"ח וכן מצאנו בשם הגאונים בשו"ת הנקרא שערי צדק שער ד' סי' ט' בשם רבינו מתתיהו גאון ז"ל וז"ל הלכתא אין אומרין יתגדל בבית הקברות אא"כ מרחיק ד' אמות כמו בק"ש ע"כ. ולכן נוהגים פה עיר בגדאד יע"א כשמלוין המת אומרים כל הקהל קדיש אחר ההקפות והברכה רחוק כמה אמות מבית הקברות, וכשהולכין בערב ר"ה וערב כפור לבית הקברות אומרים תפלת בית עלמין ואח"כ קדיש רחוק כמה אמות מבית הקברות, אבל ההולך על קבר אביו או אמו וכיוצא נוהגין לומר על הקבר פסוקי תורה למנוחת המת ואומרים קדיש על הקבר, יען כי כיון שאומרים כל זה למנוחת המת אין בזה חשש וכן עמא דבר. ודרכינו כשאנו מספידין בבית הכנסת על חכם בפניו ואומרים דרשה ג"כ אין לובשין טלית אע"פ שעומד הספדן והדרשן על הבימה רחוק הרבה מן הארון של המת, אבל אומרים קדיש אח"כ כיון שכל הדרשה והקדיש אומרים למנוחת הנפטר לית לן בה ויה"ר בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים ונזכה לחיים ארוכים וטובים ושלום אכי"ר:

כ"ו **אסור** להגות שם הוי"ה באותיותיו ככתוב ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל דאפילו במלואו כזה יו"ד ה"י וי"ו ה"י אסור להגות, וכתב הגאון חתם סופר בח"מ בהשמטות סי' קצ"ב דף ע"ב ע"ג וז"ל דאפילו להגות השם במלואו נמי איכא איסורא ובאמת העולם נזהרים ואומרים יו"ד ק"י וי"ו ק"י עכ"ל, ואנחנו נזהרים לומר יוד ה"י וי"ו ה"י והכל אחד. וכתבתי בס"ד במ"א דשרי לומר אות יו"ד ואות וי"ו ואות ה"י דכיון שמוסיף תיבת ואת בכל אות ואות אין זה בכלל קורא השם ככתבו:

כ"ז **על** מ"ש מרן ז"ל בסי' ה' הוסיף הגאון ר"ז בש"ע וכתב וז"ל כשיזכיר השם יכוין פירוש קריאתו באל"ף דל"ת לשון אדנות שהוא אדון הכל ויכוין עוד פירוש כתיבתו ביו"ד ה"א לשון הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, אבל במקום שגם כתיבתו הוא באל"ף דל"ת אין צריך לכוין אלא שהוא אדון הכל:

פרשה שמות

אמר המחבר יצ"ו כיון שאנוחנו מדברים בפרשה זו בתפלת היוצר של חול ראיתי להעתיק כאן מה שכתבתי בס"ד בסה"ק סוד ישרים סי' ג' הנדפס בסוף רב פעלים חלק ב' דף קכ"א ע"ב, על דברים השייכים לתפלת היוצר של שבת והוא שאלה שנשאלתי וכתבתי תשובה בס"ד:

שאלה: נשאלתי מאחד יניק וחכים. שאלה אחת יש לי לשאול מאת אדוני בנוסח יוצר בשבת שאומרי' האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה, איך יתיישב הנוסח הזה לפי חכמת התכונה המגלאת בזה"ז, יורני ושכמ"ה:

תשובה. החכם המובהק בספר הברית מאמר ד' פרק ז' כתב וז"ל, דע שהארץ היא כדורי ותלוי על מרכז זו באמצע אויר השמים על בלי מה בגזרת אל, ובני אדם יושבים על שטח הכדור מסביב, באופן בגם חלק הארץ אשר על עבר השני נכח השטח, והחלק אשר יושבים עליה ממול רגלינו גם שמה יש מדינות מיושבות מבני אדם, ועומדים בקומה זקופה כמונו רקיע על ראשם ושמים ממעל להם, מלבד בערך עשרה מעלות ממעלות השמש בציר הצפוני והדרומי בכדור הארץ מפה ומפה, אין בו מדינה, ולא ישב אדם שם מרוב הקור, על כי רחוקים המה בתכלית מקו השוה מן מהלך השמש ותקופתו, שאינו אלא כ"ד מעלות מקצה זה לפאת נגב תימנה לקו השוה, וכ"ד מעלות מקצה זה לפאת צפון מקו השוה, וחום השמש אינו מגיע לשם, ולפני קרתו מי יעמוד אבל שאר הכדור מיושב מסביב:

על כן בכל מקום שאדם עומד על הארץ בעיניו יראה חצי הכדור משטח השמים, והשמש שהוא אור העולם מסבב את כדור הארץ רחוק מאד מן הארץ ומקיף אותו במרחק שוה משלים הקפתו בכל כ"ד שעות, וכן בכל מקום שאדם עומד על הארץ רואה חצי הקפת השמש, כמו שרואה

חצי

חצי השמים ממעל לו, ואם השמש שיהיה בהקפתו כ"ד שעות שוה בחצי הקפתו י"ב שעות, ולכן לכל אדם י"ב שעות הם יום, כי כל זמן שהוא רואה את השמש, השמש רואה אותו ואז אור לו, וחצי הקפתו השנית הולך וסובב תחת לארץ לנכח המקום אשר הוא עומד עליו, ואז החושך ישופנו, והללו לילה בעבור העדר השמש ממנו, וזה שוה ג"כ י"ב שעות. מעתה שהיא חצי הקפה, ובאותה העת השמש מאיר ובא לאותם בני אדם היושבים שמה, וא"כ כשהוא יום במדינה זו אז הוא לילה במדינה שכנגדו על הארץ ממילא, וכמ"ש בזוהר ויקרא דף י"ד אית אתר דישובא כד נהיר לאילין חשיך לאילין, לאילין יממא ולאילין ליליא:

ואתה איש המודות הבן בדברים הנאמרים במהלך השמש ראה דרכיה וחכם, שלא בכל המקומות מתחיל היום בשוה, רק בכל מדינה ומדינה מקום אשר השמש מגיע על האופק שלהם שהוא עיגול הנראה לעיני האדם שהשמש נוגע בארץ סביב לה, באותו הרגע מתחיל לשם היום, ובמדינה אשר לאחריה לצד מערב רכ"ה פרסאות מתחיל היום כשיעור שעה אחת אח"כ, מפני איחור הגעת השמש לשם שעה אחת, ובמדינה היותר רחוקה לצד מערב רכ"ה פרסאות, והיא ת"ן פרסאות ב"פ רכ"ה, יתחיל היום בשתי שעות אח"כ, וכן בזה אחר זה, לכן אמור שגם הלילה לאו בכל המדינות מתחיל בשוה, מטעם איחור הגעת הצל לשם, כי כל הארץ היא חמשת אלפים וארבע מאות פרסאות בעיגולה, והשמש מקיף אותה בכ"ד שעות, נמצא הולך השמש בכל שעה רכ"ה פרסאות, אשר על כן מתחיל היום והלילה בעיר המלוכה ווין בעסטרייך המדינה שעה אחת קודם, ופאריז במערב רחיק מן ווין רכ"ה פרסאות בקירוב עכ"ל:

עוד כתב שם בפרק יו"ד וז"ל, מן הידוע שכל הקף השמש נחלק לש"ס מעלות, לפי שחילקו כל מזל מן י"ב מזלות אשר השמש הולך ומתייחס על סביבותיו לשלשים מעלות, וי"ב פעמים שלשים עולה ש"ס, וידוע שכל אדם רואה חצי הקפתו של השמש, והוא ק"פ מעלות בי"ב שעות של היום, ושיעור כל מעלה מן שמש למטה על הארץ הוא ע"ו פרסאות אשכנזית, ונודע שבכל שעה יש ששים מינוטין, נמצא שביום אשר בו י"ב שעות יש בו תש"ך מינוטין, כי ס' פעמים י"ב עולה תש"ך, ונמצא השמש שוהה בהליכתו בכל מעלה ארבעה מינוטין, כי ד"פ ק"פ עולה תש"ך, על כן אם אדם מתחיל לנסוע מתחלת היום ונוסע והולך ממערב למזרח עד הערב שבעה פרסאות אשכנזית וחצי שהוא דרך הטבע, ושיעורו חצי מעלה ממעלות השמש הרי נתקצר לו יומו שני מינוטין משאר כל האדם, מפני שהשמש הולך ממזרח למערב, והוא הולך כנגד לצד מזרח ומתקרב עצמו אל הצל והחשך חצי מעלה, ששיעורו שני מינוטי"ן ואם אף גם הלילה ההוא היה נוסע והולך עוד שבעה פרסאות וחצי יתקצר לו הלילה ההוא ג"כ שני מינוטין, על כי הולך נגד הצל ומקרב עצמו אל השמש והאור, ואין בידו מעת שזרחה עליו השמש ועד עתה רק אלף ותל"ו מינוטין, ולשאר כל אדם אלף וארבע מאות וארבעים מינוטין שהוא ב"פ תש"ך, ובהפך אדם כי יקריב עצמו לצד מערב מן המזרח ונוסע והולך מן הבקר עד הבקר ע"ו פרסאות יתארך לו מעת לעת שלו ארבע מינוטין, וידעת היום והשבות אל לבבך שיהיה הפרש בין הולך למזרח אל ההולך למערב שמונה מינוטין שהוא יותר מחצי רבע שעה:

אשר על כן יורדי הים באניות המסבבים כל כדור הארץ, זה הולך למזרח וזה הולך למערב, כשפוגעים אלו עם אלו, זאת אומרת היום יום ראשון בשבת, וזאת אומרת היום יום שני בשבת וצדקו יחדיו, מפני שההולכת לצד מזרח מחסרת ומאבדת כל כך מינוטין עד שברבות הימים מצטרפים לחשבון שיעור מעת לעת שהוא יום אחד שלם, וההולכת לצד מערב מרויח ומוסיף מינוטין עד שמצטרפים לשיעור מעת לעת וכו' ע"כ. ודברים אלו הם ברורים והם מוסכמים על ספרי בעלי חכמה של התכונה אשר בזה"ז וזמן הקודם:

ובדי שתבין ותשכיל בענין זה יותר, אעתיק לך פה לשון החכם מהר"י שווארץ ז"ל בספר דברי יוסף בתשובה ח' וז"ל, ובזה אירע לי בנסעי מעיר נויארק במדינת אמעריקא לעיר ליורפול במדינת בריטניא, והיה תחת ידי שני כלים מורי השעות, אחד הנחתי לסבב כדרכו ולא תקנתיו על שעות היום, והשני סבבתי בכל יום על חשבון האופק, ר"ל שברגע חצית היום ממש יורה שעה י"ב, ומצאתי וראיתי כי מדי יום ביומו מאחר כלי הראשון איזה דקים מכלי השני, והסיבה היתה שנתרחקתי מדי יום ביומו מאופק עיר נויארק אשר עליו מורה הכלי הראשון לרות היום לצד מזרח, והכלי השני מורה על אופק מקום תכונתנו בלב הים, ועל ידי תחבולה זו ידעתי מדי יום ביומו בחצות היום כמה התרחקנו מעיר נויארק וכמה נתקרבנו לעיר ליורפול, וכל מה שירבה ויגדל ההפרש בין שני כלי מורי השעות, ידעתי כי קרובים אנחנו למדינת בריטאניא, ר"ל קרבנו הרבה מאד לצד מזרח, עד כי בבואנו לעיר ליורפול היה בכלי השני המורה על אופק תכונתנו חצות היום ממש, ובכלי הראשון היה בערך שלשה שעות וחצי קודם חצות וכו':

וידוע פליאות מעשה טילעגראף אשר בעת יקימוהו גם בים אוקיינוס בין בריטניא ובין אמריקא וברגעים אחדים ידעו בקלה חוט הברזל אשר שם באמריקא מה שלוחשים לו בקצרה פה במדינת בריטניא וכן בהיפך ואז ימצא ע"פ המציאות והאמת שיודיעו דבר בעיר ליורפול בדרך משל בחצות היום, ויודיעו שם באמריקא הדבר ההוא בשחרית יום ההוא, כמעט שלשה שעות קודם חצות היום ויודעי העתידות טרם הם מדברים בליורפול ישמעו וידעו באמריקא בחשבון עת ושעות היום והדבר מסיבה הנזכרת עכ"ל. כל הדברים האלה העתקתי אליך השואל כדי שתבין ענין מהלך השמש וזריחתה ושקיעתה בכל יום ויום שמוכרח להיות שינוי בכל זה כפי המקומות שאין המקומות שוים ומתוך הדברים האלה תבין מה היא הסיבה של השינוי ודברתי אליך והודעתיך על דבר שלא שאלת:

ברם על השאלה ששאלת בנוסח שתקנו אנשי כנה"ג ביוצר דשבת במאמר הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח, ובוקע חלוני רקיע וכו'. שנראה לך אין דברים אלו מכוונים לדברי בעלי התכונה שבזה"ז. דע כי החכם בעל ספר הברית במאמר ד' פרק יו"ד כתב, שדברים אלו לפי פשוטן הם מסודרים בלשון בני אדם כפי בינת לבב העם שחושבים כי בעד חלונים יבואו השמש והירח להאיר על הארץ ולדרים עליה, שהשמש קבע לו חלוני שקופים אטומים אשר ברקיע, ובא להיות מתחת לרקיע כדי להאיר ביום, וכן הלבנה בלילה, אבל באמת אין הדברים האלה מיוסדים לפי פשוטן הנז'. אלא הם נאמנו מאד על פי הסוד בסתר עליון בשמים ממעל גבוה מעל גבוה של גלגל חמה הגשמי, כי שם באמת יש חלונות למהלך השמש הרוחני בעד החלונים הרוחניים וכו'. והנה בודאי מ"ש שבדברים אלו יש סוד, ובעד שמש וירח הרוחניים הם מדברים זה אמת ויציב. אך מ"ש שיסדו פשוטן של דברים לפי דעת המון העם שאינו אמת לא שמיע לי, כלומר לא סבירה לי:

אמנם בספר יבקש רצון ביאור על מדרש שוחר טוב בדף ע"ט, יישב פשוטן של דברים ג"כ לנכון וז"ל הקדמה הראשונה הוצאתיה מהירושלמי ופרקי ר"א, שדעת רז"ל הוא שבתוך עובי הרקיע שמהלכו ת"ק שנה נתונים בתוכו חמה ולבנה ומזלות זו למעלה מזו גבוה מעל

מעל גבוה, ואע"פ שהם בתוך עובי הרקיע. מ"מ נתראים ע"י חלונות שהם בעולם השמים, ואם היו הכוכבים קבועים ברקיע במסמרות נטועים, אז היה בכל עתותי השנה היום והלילה שוים, כי גלגל הרקיע מסבב תמיד ממזרח למערב מן הקצה אל הקצה במשך כ"ד שעות פחות חלק ט"ו מן השעה בקירוב, אכן לאשר שהכוכבים בעצמם יש לו לכל אחד לפי גבהו מן הארץ דרך ושביל בתוך עובי הרקיע אשר בו מסבב בלכתו מחלון לחלון ברקיע ממזרח למערב הפך תנועת הרקיע, נמצא אחר שגמר גלגל הרקיע את הקיפו הלך לו החמה מהלך מה לצד מזרח, על כן יתראה השמש עוד על הארץ ערך חלק ט"ו מן השעה עד שיסובבו הגלגל תחת האופק, ונמצא משקיעת החמה היום עד שקיעתה למחר כ"ד שעות שלימות, וגם עי"ז ישתנה אריכות הימים והלילות מיום ליום כמבואר בחבורי הנז"ל מפי ספרים וסופרים:

ועפ"ז יובן מה שיסדו לנו רז"ל ביוצר של שבת, הא-ל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה ומאיר לעולם כולו וליושביו שברא במדת הרחמים, דה"פ שהקב"ה פותח בכל יום הדלתות שבין חלונות הרקיע, ודלתות השערים הללו נפתחים למזרחו של עולם כדי שתלך החמה מהלכה הרצונית, ובוקע חלוני רקיע בכדי להאיר שם על פני תבל ומוציא חמה בכל יום ממקום שהיתה בו ולבנה ממכון שבתה, ועי"ז הוא מאיר את העולם וליושביו שברא במידת רחמים, שאם היתה החמה תמיד בחלון אחד, אז היה תמיד באמצע העולם חום גדול שורפת ומייבשת כל צמח האדמה וכל הברואים לא היו סובלים את תוקף החום, ובמדינות הנוטים לצפון ולדרום היה תמיד תוקף הקור אשר לא יוכלו הברואים לשאת, על כן ברחמי הבורא ב"ה על בריותיו מוציא בכל יום החמה ממקומה שהיה ביום אתמול, ולבנה ממכון שבתה, ועי"כ תבא החמה לפעמים לצד צפון, ופעמים לצד דרום, ונעשה האויר ממוזג בין קור לחום לפי העת והזמן והצורך, הרי שמאיר לעולם כולו וליושביו שברא במדת רחמים, עכ"ל:

ועוד שם בדף פ' כתב וז"ל, ונוטלין זה מזה מכנה החלונות שביארנו בשם פינוסין, והוא מלשון פנס, על שם שהחמה הנתונה בחלון דומה לנר הנתון בפנס ונושאין אותו ללכת להאיר בלילה, כמו כן החמה נתונה בפנס והרקיע מוליך אותה להאיר על הארץ, והנה אם היתה החמה נתונה תמיד בפנס אחד אז היו כל הימים וכל הלילות שוים, אבל להיותה מהלכת בפינסין הרבה, ובכל יום יוצאת מפנס זה ונכנסת לפנס אחר. והפנוסין נתונין בין צפון לדרום עי"ז הימים לוין זה מזה ופורעין זה לזה עכ"ל ע"ש. והנה לפי דבריו מתיישב פשוטן של דברים הנז' שתקנו ביוצר שבת היטב, אך ודאי יש בדברים אלו סוד כמוס, וכמ"ש בס"ד, ואין צורך להאריך יותר בזה, והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו באור תורתו, אכי"ר:

א' **כתב** רבינו ז"ל בשער הכוונות דף י"ח ע"ד כשמתחיל בברכה של יוצר אור ימשמש בתש"י כי התש"י הוא בעולם הבריאה בסוד המעשה והוא כנגד תפלת יוצר שהיא בבריאה בסוד הדיבור כמבואר לעיל. והנה נתבאר לעיל כי מן יוצר אור עד העמידה הוא בבריאה ושם נכללים היצירה והעשיה וכו':

והנה נודע כי שבעה היכלות הם בבריאה וזה סדרם היכל לבנת הספיר הוא ביסוד דבריאה, כי היסוד והעטרה שבו נקראים לבנת הספיר דהיינו לבנת עטרה והספיר יסוד. ולמעלה ממנו הוא היכל עצם השמים בהוד. והיכל נוגה בנצח. והיכל זכות בגבורה. והיכל אהבה בחסד. והיכל רצון בתפארת. והיכל ת"ת בשלשה ראשונות:

וכבר נתבאר סדרן בזוהר פ' פקודי איך מסודרים בתפלת יוצר אור והוא, כי בתחלת ברכת יוצר אור עד אל ברוך גדול דעה הוא היכל לבנת הספיר. ולכך נאמר בו העושה שלום ובורא את הכל כנגד היסוד הנקרא שלום ונקרא הכל, ומשם עד לאל ברוך נעימות יתנו הוא היכל עצם השמים. ומשם עד המחדש בטובו וכו' הוא היכל נוגה. ומשם עד אהבת עולם הוא היכל הזכות. ומשם עד אמת ויציב הוא היכל אהבה. ומשם עד העמידה הוא היכל הרצון. ואדני שפתי תפתח הוא היכל ת"ת:

ב' **עוד** כתב בשער הכוונות שם יוצר אור ובורא חושך נודע הוא כי אור דכורא וחשך נוקבא ולכן ביצירה שהוא דכורא כתיב אור ובבריאה שהוא נוקבא כתיב חשך ואע"פ שהבריאה למעלה מן היצירה וכו':

ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית כך צ"ל ובטובו בבי"ת ולא יאמר וטובו מחדש. והענין הוא כי המאציל העליון מחדש בכל יום מעשה בראשית ע"י טובו שהוא החסד כמ"ש אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי. וזהו ובטובו כי ע"י החסד הנקרא טוב מחדש בסוד חדשים לבקרים שהחסד מתעורר בבוקר ומחדש:

וכשתאמר מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית תכוין אל מ"ש בזוהר תזריע דף מ"א ע"ב כולם בחכמה עשית בבינה וכו' ונודע הוא כי החכמה אומר והבינה עושה מאמרו כמ"ש בזוהר בראשית בל"ב אלהים דמעשה בראשית כי ל"ב נתיבות דחכמה אומרים ול"ב אלהים דאימא עושים. וזהו ויאמר אלהים ויעש אלהים. נמצא כי כל הדברים וכל הפעולות כולם נמשכים מן החכמה אמנם הם נעשים ע"י הבינה שמלבשת את החכמה. ותכוין אל מ"ש בזוהר בפ' פקודי ברכה זו שכולה מדברת בענין החיות והאופנים שבהיכל הזה ועליהם הוא אומר מלאה הארץ קנינך. ומ"ש המלך המרומם וכו' נתבאר בפ' פקודי כי הוא שם יאהדונה"י וביאורו הוא כי נתבאר שההיכל הזה הוא ביסוד הבריאה עכ"ל ע"ש:

ג' **אע"פ** שכתבנו לעיל לשון רז"ל בשער הכוונות שכתוב כשיתחיל ברכה זו תמשמש התש"י דמשמע שתכף ומיד יניח על תש"י כשאומר בא"י וכו' הנה צריך להזהר שלא יסיר ידו מעל התש"י אלא עד שיאמר ובורא חשך משום דנתבאר לעיל בשם רז"ל דהכוונה של בורא חשך הוא על הבריאה שנקראת חשך וכנז"ל:

ד' **כתב** רז"ל בשער הכוונות דף ל"ט ע"ג בדרוש ד' ענין קדושת יוצר ענינה הוא כדי להעלות את המלכות לעולם הבריאה העומדת בהיכל ק"ק דיצירה כנודע. ואנו מעלים אותה אל ההוד שבבריאה שהוא נקרא היכל עצם השמים ולכן קדושה זו נאמרת באל ברוך גדול דעה. ונודע כי תיקון ברכה הוא בהיכל הזה כנז' בפ' פקודי. ואנו ממשיכים לה הארה ושפע רב וקדושה משלשה עולמות דבריאה שהם חב"ד ששם הוא סוד הקדושה כנז"ל. וזה ביאור קק"ק. והיינו קדוש הוא בחכמה. וברכה של ברוך כבוד ה' ממקומו בבינה. ומלכות שהוא ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון בדעת:

ונבאר ענינם כי הנה קדוש נתבאר בזוה"ק שהוא מלשון קדש וא"ו שבתחלה עולה אות וא"ו שהוא התפארת בחכמה הנקרא קדש ונעשה קדוש. ואח"כ קדש העליון מתפשט עד התפארת הנקרא וא"ו ונעשה קדוש. ואח"כ מתפשט גם עד היסוד שבו ונעשה קדוש ג'.

והנה בקדוש הג' שהוא ביסוד אנחנו מחברים עמו את הנצח והוד וזהו ה' צבאות והיינו ה' ביסוד וצבאות בנצח והוד, ומשם נתפשט עד המלכות וזהו מלא כל הארץ כבודו שהוא כבוד וא"ו:

ואח"כ

ואח"כ אנו ממשיכים לה בחינת ברכה מבינה דבריאה וזהו ברוך כבוד ה' היא בינה כבוד עלאה ממקומו שהיא המלכות וכו'. ואח"כ אנחנו ממשיכים לה מן הדעת וזהו ימלוך ה' לעולם וכו':

אמנם קדושת תפלת העמידה היא במלכות דעולם האצילות שאנחנו מעלים אותה עם התפארת ביסוד דאצילות וכו' ואין הפרש בין ב' קדושות אלו אלא שקדושת יוצר היא להקדים את המלכות דבריאה וקדושה אשר מעומד היא במלכות דאצילות:

[**א"ה** הנה כל אדם יוכל לכוין זה בקיצור כמו הלשון אשר כתוב בספר פרי עץ חיים פרק ב' דף ע"ל ע"א וז"ל תכוין קדוש הא' הוא התפארת שעולה לקבל הארה מהחכמה. וקדוש ב' בתפארת החוזר עם ההארה למקומו. וקדוש ג' להמשיך הארה שירדה עם התפארת להורידה עד נה"י דידיה וז"ס ה' צבאות שהיא ה' יסוד וצבאות נצח והוד, ואח"כ ממלאים לארץ העליונה דמלכות משפע זה הנקרא כבודו וזהו שאומרים כבודו שהוא כבוד וא"ו. ואח"כ קדושת העמידה והוא עד"ז ממש רק שתכוין שהוא באצילות עכ"ל. וזה הלשון ירשום האדם אללו בסידור כדי שירגיל לכוין בו]:

אבל בקדושת ובא לציון ה"ס ירידת המלכות דאצילות בהיכל קה"ק דבריאה כנודע כי שם מקומה תמיד ולכן אנו צריכין להמשיך לה שפע קדושה וברכה. ולכן אנחנו חוזרין לומר קדושת קק"ק וכו' וברוך וכו' ותשאני רוח וכו' וימלוך וכו' ע"ד הנזכר לעיל בקדושת יוצר ממש. ולכן תבין למה קדושת ובא לציון היא בלשון הקודש ובלשון תרגום, כי להיות ענין זה למטה בבריאה לכן אחר שאמרנו קדושה בלשון הקודש אנו חוזרים לאומרה בלשון תרגום להעלים ולהסתיר ולכסות קדושת לשון הקודש תוך לשון תרגום ונעשה מכסה עליו. והוא נעלם ומסתתר בתוכו. ולפי שקדושת ובא לציון היא דרך ירידה כי יורדת המלכות דאצילות אל הבריאה כנז' לכן אנו אומרים ומקבלין דין מן דין וכו' כי מקבלין השפע זמ"ז דרך קבלה וירידה ממש:

אמנם יש הפרש בין ג' קדושות האלו. כי הנה בקדושת יוצר לא נאמר בה ימליך כלל ובקדושה דמעומד נאמר בה ימלוך ה' לעולם וכו'. ובקדושת ובא לציון נאמר בה ה' ימלוך לעולם ועד. וצריך לדעת ענין שלושה שינויים אלו והענין הוא בקדושת יוצר כונתינו היא להעלות את המלכות דאצילות עד למעלה באצילות מדרגה אחר מדרגה כנז"ל. ולכן אין אומרים בקדושה היא ימלוך וכו' כי פסוק זה הוא כנגד התפארת ואין רצונינו להורידו למטה אללה ואדרבה רצונינו להעלות אותה. אבל בעמידה שכבר היא אללו למעלה אנו אומרים אותו. וז"ס ר"ת אלקיך ציון לדור ודור שהוא אצלו:

ואמנם בקדושת ובא לציון אשר היא יורדת למטה במקומה כמנהגה ולכן אנו מורידים עמה גם את התפארת. וכיון שעתה הוא מקדים לירד אללה להיות עמה שם לכן אנו אומרין ה' ימלוך שמקדמין שם דהוי"ה שהוא בזכר אל המלכות הנרמזת במלת ימלוך ולא כקדושת העמידה שמקדמין ימלוך לשם הוי"ה שאומרים ימלוך ה' וכו' אלא אומרים ה' ימלוך לעולם ועד עכ"ל:

ה' **כתב** בספר פרי עץ חיים פרק ב' דף ע"ל ע"א ז"ל והאופנים וחיות הקודש מתנשאים לעומת השרפים לעומתם משבחים ואומרים. כי האופנים הם בעשיה והחיות ביצירה והם מתנשאים ועולין למעלה לעומת השרפים שבבריאה, וכולם לעומת ז"א ונוקביה יאמרו ברוך כבוד ה' ממקומו עכ"ל וכ"כ מהרח"ו ז"ל בשער הכונות בנוסח התפלה ד' כ"א ע"ב שכ"ל והאופנים וחיות הקודש מתנשאים לעומת השרפים לעומתם משבחין ואומרים וכו' ושייס שם וכן הוא נוסח האשכנזים מ"ש:

ו' **כתוב** בזוה"ק פרשת תרומה דף קל"ב ע"ב וז"ל קדושה דא דקא מקדשי מלאכי עלאי לאו איהי ביחיד והא אוקימנא כל קדושה דאיהי בלשון הקודש יחיד אסיר ליה למימר. תרגום לעולם ביחיד ולא בשנאין (פירוש בציבור) ויחיד איהו תקינא דיליה ודאי ולא סגיאין. וסימן לרזא דא שנים מקרא ואחד תרגום. שנים לישנא דסגיאין איהו דודאי קדושה דלשון הקודש אסיר איהו ביחיד. קדושת תרגום אסור איהו בסגאין אלא ביחיד לעולם. אחד תרגום תנינן ולא תרין ולא יתיר. תרגום אתיא למיעוטא והכי אצטריך. לשון הקודש אתייא לרבויא והכי אצטריך דמעלין בקודש ולא מורידין. ובתרגום מורידין ולא מעלין. אחד תנינן ולא יתיר ולא מעלין כלל, קדושה דא קדושתא דאתקדשת שכינתא וכל אינון רתיכין דילה לאתתקנא לגבי מלכא עילאה, ובגין דאיהי קדושת עלמא תתאה איהי מיושב ולא בעמידה:

קדושה אחרא דאהדורי לגותא איהי קדושתא דעלמא עלאה. ובגין כך איהי בעמידה בגין לאמשכא לה לתתא. וכל מלוי דעלמא עלאה איהו בעמידה ולא מיושב. ובכל הני קדושתן ישראל מתקדשי בהו לתתא. וע"ד ישראל מתקדשי בקדושתא דרתיכא תתאה מיושב, ובקדושתא דרתיכא עלאה מעומד:

קדושתא אחרא איהי תוספת קדושה בגיני כך איהי לבתר לגותא. ובגין דכל חד וחד בעי לאמשכא עליה מההוא תוספת אתתקן לכל יחיד ויחיד קדושת תרגום. ואי תימא הא אית בה קדושת לשון הקודש. ההוא לצביר לאתקדשא כולהו בכלל בההוא תוספת קדושה ובגין דיחיד לית ליה רשו לאומרה בלשון הקודש ולאתקדשא יחידאי. אתקינו ליה בלשון תרגום ואיהו ביחיד לאתקדשא בכל חד וחד בההוא תוספת לאמשכא עליה קדושה יתיר עכ"ל:

וכתב בספר אור החמה בביאור דברי הזוהר הנז' בשם הרמ"ק ז"ל על מ"ש קדושה דא דקא מקדשי מלאכי עלאי לאו איהו ביחיד והא אוקימנא כל קדושה דאיהי בלשון הקודש יחיד אסיר ליה למימר. פירוש קדושה דא היינו קדושה מיושבת אינו מותר ליחיד לאומרה והטעם דרשב"י סבר שקדושה זו אינה סיפור דברים בעלמא אלא הוא פועל שאנחנו מקדשים אגב סיפור מעשה קדושת השרפים ואסור ליחיד לומר אותה דעיקרה בעשרה כי הקדש היא החכמה והיא סוד שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א רוחבו עשרה ועיקרו בלשון הקודש דהיינו קדושה ובלשון אחר אינה קדושה וכו' ע"ש:

ונראה ברור דלא אסר הזוהר ליחיד לומר קדושה זו דמיושב שהיא קדושת יוצר אלא דוקא אם אומר אותה בלא טעמים וכמו שאומרים אותה בחזרת העמידה בלא טעמים דדמי למלאכים שאומרים אותה בלא טעמים אבל אם היחיד אומר אותה בניגון פסוקי הנביאים ובטעמים לית לן בה כיון דלא דמי לקדושת המלאכים שאומרים בלא טעמים, ועל קדושה של ובא לציון נכתוב לקמן בעזה"ו בפרשת כי תשא:

ז' **כתב** מרן ז"ל בסי' נ"ט יש אומרים שהקדושה שביוצר יחיד אומרה לפי שאינה אלא סיפור דברים. וי"א שהיחיד מדלגה ואינה נאמרת אלא בציבור ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה, וכתב מור"ם ז"ל וכבר פשט המנהג כסברה ראשונה ויחיד אומר אותה. וכשעונין קדושה זו אומרים אותה בקול רם ע"כ. וכתבתי בסה"ק בן איש חי בפרשה זו שהמנהג פה עירנו להמתין להחזן עד שיגיע לקדושה זו שאומר ואומרים בירא"ה בקו"ר ואז כל הציבור אומרים עמו קק"ק וכו' וכל זה הוא בציבור:

אמנם

אמנם ביחיד בין שהוא מתפלל בבית הכנסת ונתאחר בתפלה שלא היה יכול לומר קדושה זו עם הציבור, בין אם מתפלל ביחיד בביתו אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל שפסק שהיחיד אומרה בניגון וטעמים ואע"ג דרבים נמשכו אחר דברי מור"ם הנז' שכתב פשט המנהג כסברה ראשונה שהיחיד אומרה לפי שאינה אלא סיפור דברים, עכ"ז כיון דיש תקנה יפה לאומרה בניגון וטעמים שדרך זה נכון לכ"ע ודאי כן צריך לעשות:

והנה בדברי רבינו האר"י ז"ל לא פירש על היחיד כלום, אך בדברי הזוהר פרשת תרומה שהעתקתי לעיל מפורש שאין רשות ליחיד לומר קדושה זו בלשון הקודש, ונמצא דלית ליה האי סברה דסיפור דברים היא ומוכרח לומר לפ"ד הזוהר אין תקנה ליחיד לומר קדושה דיוצר בלשון הקודש אא"כ אומר אותה בניגון וטעמים ודמי לי"ג מידות של ויעבור דאין רשות ליחיד לאומרה וקי"ל דאם אומר אותם היחיד בטעמים כקורא בתורה לית לן בה, וה"ה כאן בקדושה דיוצר אומרה היחיד בניגון וטעמים ולא נשאר עוד חשש בזה:

ומ"ש הרב פר"ח ז"ל אם איחר לבא כיון דאיכא ציבור אומרה לכ"ע בלא טעמים אין לסמוך על זה וכבר פליג עליה הרב מאמר מרדכי ז"ל בזה ועיין מנחת אהרן כלל י"ג סוף אות ה' שכתב ע"ד הרב מאמר מרדכי ז"ל הדין דין אמת וכו' ע"ש:

ועוד דבלא"ה לפ"ד רבינו האר"י ז"ל כל פסוק הנזכר בתוך נוסח התפלה צריך לאומרו בטעמים שלו ובזה הטיבו המדפיסים בעה"ק ירושלם שהדפיסו המחזורים של כל השנה שנקראים בשם חוקת עולם שהדפיסו הפסוקים כולם בטעמים שלהם וגם ציינו בגליון על מקומם כדי לאומרם בניגון שלהם:

ח' **כתב** רז"ל בשער הכוונות דף י"ט ע"א בברכת אהבת עולם וז"ל אין ראוי לומר אהבה רבה לפי שאהבה רבה היא בחסד שבעולם האצילות ועתה אנחנו בהיכלות הבריאה, ולכן צ"ל אהבת עולם שהיא אהבה זוטא של המלכות הנקראת עולם אשר היא עדיין למטה בעולם הבריאה. והנה נתבאר לעיל כי אהבת עולם היא סוד היכל אהבה שהוא החסד שבבריאה עכ"ל. ואחר האמת אשר יצא מפום ממלל דרבנן אריא דבי עלאי זלה"ה יחדלון הקולות של הרבנים הפשטנים אשר זה אומר ככה וזה אומר ככה בדבר זה בשחרית וערבית, כי באמת גם בערבית מפירש בשער הכוונות לומר אהבת עולם:

ט **במהר** והבא עלינו ברכה ושלום כתב רז"ל בשער הכוונות שם, בהגיעך אל מקום הזה תשים שני צדדי הטלית על כתפיך כדרך שנוהגין קצת בני אדם והוא סוד ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם. והוא מ"ש בביאור סוד הציצית לעיל שבתחלה אין המלכות לוקחת אלא רק שני הציציות שמצד פנים, ועתה צריך שיאירו בה כל הד' ציציות. ובפרט מי שהוא משרש קין והבל הם צריכים יותר אל הכוונה זו ולשים הציציות על כתפיהם, כיון שקין והבל הם בחינת שני הכתפים כמבואר במקומו, ולכן מי שהוא משרשן ראוי לו לכוין בזה יותר משאר בני אדם. ובאומרך מארבע כנפות כל הארץ תכוין כי בחינת ד' כנפות הציציות של המלכות הנקראת ארץ לקבלם יחד בהיותם מפוזרים כדי שיאירו ארבעתם יחד במלכות. ולכן צריך שתעלה שני צדדי הטלית ותשימם על שני כתפיך:

[**א"ה** בשער הכוונות דפוס ירושלים תוב"ב שנת בשת"ר נדפס בסופו הגהות מהרב החסיד היר"א זלה"ה וכתב על זה וז"ל נ"ב יר"א בספר הכוונות ישן מקשה יז"ל וצ"ע כי הלא דבריו סותרין דלעיל קאמר והתירס מכתפותיך שיפלו למטה וכאן אמר תשים הכנפות על כתפותיך. ונ"ל שזה התיקון לשים על הכתיפות היה להרח"ו ז"ל דוקא שהיה משורש קין שכ"כ בס' עץ חיים וז"ל מי שהוא מבחינת קין יעלה הציציות על הכתפיים. אבל מי שהוא משורש הבל יפרידם מעל זרועותיו בסוד וכנפיהם פרודות וכו'. ואני חיים הייתי נוהג לעולם להעלותם למעלה לפי שאני משרש קין עכ"ל וק"ל. והנה בזה תבין מ"ש בפנים החילוק. וכדי לידע האדם מאיזה שורש הוא אעתיק פה לשון א' של הרב וז"ל, מי שהוא משרש קין הוא מפחד תמיד מהמים שהמים מכבין האש, גם ירא מאד מהמזיקים שז"ע קין הם מזיקים בארקא כנז' בזוה"ק. גם הוא בעל מלאכה ובעל ציורים כענין יובל ותובל קין בני קין שפרשו בדברי ציורים כי האש כולו ציור. אך מי שהוא משרש הבל אינו כ"כ בעל מלאכה אך דברן ודרשן בסוד הבל פה, ומי שהוא מקין אינו בדיבור כ"כ כמו במלאכה. גם מי שהוא מקין הוא חזק ובעל כח בסוד הגבורות, ומי שהוא מהבל שה"ם החסדים הוא דל ודק וחלש ודוגמתו הכסף והזהב זה דק וזה חזק ועיין בספר הגלגולים סימנים אחרים ע"כ]. ודע דמ"ש הרב היר"א ז"ל מספר הכוונות ישן הודפס בס' פרי עץ חיים דפוס דובראוונא דף ע"ל ע"ש:

ואחר כך תקבץ הארבע ציצות בידך השמאלית לפי שהמלכות בשמאלא אתחדת ושרשה משם ותניח ידך השמאלית בתוכך אוחז בד' הציציות כנגד הלב שהוא בשמאל כי משם מקבלת המלכות תדיר. ותעשה כך עד שתאמר ודבריו חיים וקיימים ונאמנים וכו' אחר אמת ויציב כמש"ת שם:

י' **באומרך** ובנו בחרת מכל עם ולשון כתב רז"ל בשער הכוונות דף י"ט ע"ב וז"ל, דע כי ארבעה מצות עשה צריך האדם לקיים בכל יום שהם ענין זכירה והם ארבעה זכירות הכתובים בתורה שתלוים בזכירת הלב ואלו הם, הא' זכרון מעמד הר סיני וקבלת התורה וכמש"ה יום אשר עמדת וכו' בחורב וכו' וכתיב בתריה פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וכו' והיא א' מרמ"ח מ"ע להרמב"ן ז"ל, זכירה ב' זכור את אשר עשה לך עמלק והיא מצוה שנית, וזכירה ג' זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים והיא מ"ע שלישית, וזכירה ד' זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים והיא מ"ע רביעית:

והנה ד' מ"ע של ארבעה זכירות אלו הם כנגד ד' ימים טובים שיש בשנה, והם זכירת יציאת מצרים כנגד חג המצות שבו יצאו ישראל ממצרים ומתן תורה כנגד חג השבועות שבו ניתנה התורה וזכירת עמלק כנגד חג הסוכות כמ"ש הז"ל שעמלק היה מזנב והורג כל הנחשלים אחריך אותם שלא היו ענני כבוד מקבלים אותם וענני כבוד כנגד הסוכות, וזכירת מרים שדברה על מרע"ה דלטוריא הוא כנגד ראש השנה שאז כל המקטרגין ודילטורין מתעוררין, וכבר ידעת כי מרים ה"ס הדינים המרים והקשים והיא בגי' מנצפ"ך שהם בגי' פ"ר ועם כולל חמש אותיות כפולות הם ר"ן כמנין מרים ואמנם יוה"כ נקרא שבתון ואינו בכלל המועדים כי אין בין שבת ויוה"כ אלא שזה זדונו בכרת וזה זדונו בסקילה, נמצא יוה"כ הוא בכלל השבת ואינו בכלל המועדים, וחנוכה ופורים הם מדרבנן ואינו אלא רק המועדים הנז':

והנה שלשה הזכירות אנו מזכירים עתה כאן וזכירת יצ"מ נזכיר אותה בסוף פ' ציצית בפסוק אני ה' אלהיכם, וזכרון מתן תורה צריך לרמוז אותה באומרך ובנו בחרת מכל עם וכו' וקרבתנו מלכנו

לשמך

לשמך הגדול באהבה, כי ע"י התורה קרבנו לשמו הגדול ובחר בנו מכל עם וקבלנו אותו עלינו למלך וזהו וקרבתנו מלכנו. וזכירת עמלק נרמז אותה במלת לשמך הגדול כנודע כי בעבור עמלק אין השם שלם ואין הכסא שלם ואנחנו מתפללין שימחה זכרו של עמלק ויהיה שמו יתברך גדול, וזכירת מרים נרמז אותה במלת להודות לך פירוש כי הלשון והפה והשפתים הם כלי הדיבור שיצר בנו הוא יתברך נודה אותו בהם ולא נשתמש בהם בסיפור לשה"ר ח"ו ומזכיר לשה"ר של מרים ולא נעשה כמו שעשתה היא. וזכירת יל"מ תתבאר במקומה בעז"ה:

י"א **החזן** כשכופל ה' אלהיכם אמת יאמר ויציב וכו' וכן בערבית יאמר ואמונה וכו' ולא יאמר אמת ויציב או אמת ואמונה דהאומר אמת אמת בלי הפסק תיבות בנתיים כאו אומר שמע שמע דמשתקין אותו, וכן הציבור ג"כ יתחילו לומר ויציב וכו' ואמונה וכו' ולא יאמרו פעם שנית אמת אע"פ שהם שותקין בשתיקה אחר שאמרו ה' אלהיכם אמת עד שהחזן כופל, וכאשר כתבתי בזה בסה"ק רב פעלים חלק ב' סי' ט"ו ושם הבאתי מן ז"ח, אע"ג דיציב משמעותו אמת אין זה כאומר אמת אמת ב"פ דכיון דיציב הוא לשון תרגום לית לן בה:

וארא

א' **בענין** ק"ש כתבתי בסה"ק בן איש חי דברים יקרים המפורשים בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, וכאן אכתוב איזה דברים אשר לא כתבתי אותם שם, והוא כי מפורש בדברי רבינו ז"ל שם בדף כ"א ע"ג באזהרות שקודם שמע וז"ל, קודם שתאמר שמע ישראל תסגיר שני עיניך ביד ימינך ותכוין למ"ש בסבא עולימתא שפירתא דלית לה עיינין דקאי על רחל וכו' ע"ש. משמע דקפיד רבינו ז"ל על השמת יד ימין על עיניו ולא סגי בהסגר עינים בלבד ולכן בני אדם שדרכם לסגור עיניהם ואין מניחים ידים שלהם על העינים טועין הם וכ"כ בספר פרי עץ חיים כשתאמר שמע תסגור עיניך ביד ימינך וכו' וכן כל הנוגע לתיקון רחל צריך לומר בעינים סגורות ע"כ ע"ש:

והנה נודע כי מנהגן של ישראל כשקורין שמע וסוגרין העינים ביד ימין אם הוא בשחרית שלובשין טלית מכסין הפנים בטלית ומניחין יד ימין על עיניהם למעלה מן הטלית, ודבר זה לא נתבאר בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות אך ודאי מנהגן של ישראל תורה הוא וצריך כל אדם לעשות כן:

וגם בהשמת היד על העינים לא נתבאר הטעם בדברי רבינו האר"י ז"ל, והנה עבדא אמרתי דידוע דחמשה אצבעות יד ימין הם חמשה חסדים וחמש אצבעות יד שמאל הם ה"ג, וכמ"ש רבינו ז"ל בשער הכונות דף ע' ע"ג בערבית ליל שבת וכן כתב ג"כ בדרוש הלילה דף ה' ע"א דחמשה אצבעות הימנים הם החסדים וחמש אצבעות השמאלים הם הגבורות וכו' וסדר האצבעות הוא כך גודל חסד אצבע גבורה אמה תפארת קמיצה נצח זרת הוד, וכתב עוד רז"ל בשער הכוונות בשינוי התפילות דף כ"ט ע"ג וז"ל, ולכן שכתוב יחס העינים בלאה דכתיב ועיני לאה רכות אמנם ברחל הזכיר היופי כמ"ש ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה, ולא בלאה והטעם הוא לפי שלאה היא למעלה במקום כסוי האורות, אבל רחל היא למטה מן החזה אשר שם הוא גילוי אורות החסדים בתוך ז"א כנודע, כי שם נשארים יסוד דאמא המלביש ומכסה החסדים, ואז אורות ההם המגולים מאירים בה ומייפים אותה, הרי נתבאר טעם סגירת העינים. וסוד עלימת העינים נרמז כמ"ש בסבא דמשפטים דף צ"ה ע"ב ומהו עולימתא שפירתא דלית לה עיינין עכ"ד ע"ש, כנמצא הטעם הוא כמבואר ואין צריך להאריך בו, ומה שמכסין בטלית הוא לחבוב מצוה ולעורר וליישב ולכוין הכונה יותר:

ב' **כתב** עוד רז"ל בשער הכוונות דף כ"ב ע"ג טעם גודל חומר הק"ש מהתפלה, כי הנה רשב"י וחביריו שהיתה תורתם אומנתם לא היו חוששין להתפלל בזמנה, אבל כשהיה מגיע זמן ק"ש היו נזהרין מאד לקרות ק"ש בזמנה דהיינו פסוק ראשון של שמע ישראל כי בו הוא סוד זווג או"א. אבל שאר הק"ש הוא תיקון ט רמ"ח איברים כמשי"ת בס"ד. וזהו הטעם שצריך למסור נפשו בארבע מיתות ב"ד כשאומר אחד, משא"כ בעמידה, ומן הראוי היה לקום מעומד בעת הק"ש להיות סוד זווג עליון דאצילות אבל להיותנו עתה עדיין בעולם הבריאה אין אנחנו חייבין לאומרה מעומד כמו תפלת י"ח לפי שאז אנו בעולם האצילות, אבל עתה בק"ש שאדרבה להיותו זווג עליון ונעלם מאד אין בנו כח לעוררו בהיותינו למעלה בעולם האצילות אלא בהיותינו למטה בעולם הבריאה, ולכן אין אנחנו צריכין לקרות ק"ש בעמידה. וזהו טעם סברת ב"ה שאמרו כל אדם קורא כדרכו בין עומד בין יושב, ולכן אנו צריכין לומר פסוק שמע ישראל שהוא מפסוקי תורה שבכתב בעולם הבריאה לפי שפרשת שמע היכא איתא באצילות. אמנם נעשה הזווג הזה ע"י התעוררות מ"ן דהיכל אהבה שבבריאה. ונמצא כי סוד ק"ש הוא לזווג את או"א ולתת מוחין לזו"ן ואז המוחין ירדו עד מקום היכל אהבה שבבריאה ואז תוכל המלכות לעלות בעולם האצילות להעשות פרצוף גמור מעשר ספירות עכ"ל:

עוד כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בנוסח התפלה בשער הכונות דף כ"א ע"ג וז"ל בשמע ישראל יסגור עיניו ביד ימינו עד שישלים בשכמל"ו. וכשיגיע אל וקשרתם לאות על ידך ימשמש בתפלה של יד. והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בתש"ר וכן כשיגיע אל וקשרתם אותם, וכשיגיע אל ויאמר שהוא פ' ציצית תקח ראשי חוטי הד' ציציות ביד ימין ושרשם הנאחזות בכנפי הטלית יהיו ביד שמאל ותניחה כך נתונה על הלב בצד שמאל וכל עוד שאתה אומר פ' ציצית תהיה מביט ומסתכל בציציות ההם. וכשתגיע אל וראיתם אותו תעבירם ע"ג עיניך ותנשקם וכמ"ש בתשובות הגאונים ובספר עמודי גולה הנקרא סמ"ק שזו היא א' מן רמ"ח מצות עשה שיסתכל בציצית. וכשתגיע אל ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד הנה במלת לעד תנשקם ותעבירם נגד עיניך ותסירם מידך שישתלשלו למטה בדרכם וכו' עכ"ל:

והנה בפשט הפסוק הזה של שמע ישראל נתבאר בכונתו כמה אופנים והכונה הפשטית העקרית היא זו דארז"ל פסוק שמע ישראל יש בו ב' דברים שהם א' קבלת מלכות שמים, והב' יחוד השי"ת ונודע כי קבלת מלכות שמים היא בה' אלהינו והאמונה ביחוד השם היא בה' אחד, וכתב בבית דוד והביא דבריו בש"ך שבזה ניחא מה שמזכיר שם הוי"ה ב"פ לפי שהם ב' דברים והדרך הוא להזכיר על כל דבר שהוא בפני עצמו את השם בפ"ע כמו ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך. וכן ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו. ומלת שמע יש בה שני משמעות הא' לשון קבלה וא' לשון הבנה והשכלה כמ"ש רז"ל שמע כלומר הבן. והכי קאמר שמע ישראל כלומר קבל והבן דברים אלו, והם הא' כי ה' הוא אלהינו וזהו קבלת מלכות שמים שאנחנו מקבלים אותו יתברך עלינו שבזה נהיה חייבים לקיים כל מצות וגזרות שגוזר ומצוה אותנו והב' שנאמין שהשי"ת הוא אחד שהוא לבדו בלי שום שיתוף ברא והמציא כל המציאות של עולמות העליונים והתחתונים

והתחתונים :

ואותיות ע"ד של סוף שמע ושל סוף אחד שהם כתובים אותיות גדולות המה רמז לעדות שכל אחד מאתנו הוא עד המעיד על שני דברים אלו הנז"ל. אמנם ע"פ הסוד נתפרש בשער הכונות טעמים אחרים על אשר נכתבו אלו אותיות גדולות. וכתבתי בסה"ק בן איש חי שצריך הקורא לציירם במחשבתו בצורת אותיות גדולות :

וכתב בש"ך דף ל"ד אות ט' שכתוב בספר החסידים י"א שאם לא קרא פסוק ראשון בכונה יחזור ויקרא אותו בלחש אבל לא בקול רם שנראה כשתי רשויות ח"ו וכ"כ הב"ח. והט"ז כתב שימתין איזה זמן ואח"כ יחזור וקורא שאין משתקין אותו אלא בשני פעמים רצופות (שיעור שהיה בעלמא כתבו הפוסקים שהוא שיעור מהלך כ"ב אמה) וכתב המג"א ז"ל שאם נזכר לאחר שסיים שלא קרא פסוק ראשון בכונה צריך לחזור לראש דהוי כמי שלא קרא פסוק ראשון כלל עכ"ל :

גם פסוק בשכמל"ו אם לא אמרו בכונה צריך לחזור. וכמ"ש הלבוש ז"ל ודלא כהב"ח וכ"כ מרן ז"ל סימן ס"ו ששוה פסוק בשכמל"ו לפסוק שמע ישראל שלא יפסיק כלל בהם אם לא מפני יראה שמא יהרגנו. והגאון חיד"א ז"ל במחב"ר כתב בשם הרמ"ע ז"ל שאין לפסוק באמצע פסוק ראשון כלל ולא באמצע בשכמל"ו, אבל בין ב' פסוקים אלו דינו כאמצע פרק ע"ש :

ומ"ש לעיל בשם רבינו ז"ל שצריך להניח יד ימינו על עיניו כשאומר פסוק שמע ופסוק בשכמל"ו, הנה אם הוא איטר ג"כ יניח יד ימין כל אדם ולא יניח שמאלו שהיא חשיבה ימין דידיה :

וגם הסומא בשני עיניו נמי יניח יד ימינו על עיניו בפסוקים אלו, וכן יעביר הציציות על עיניו במקום שאמרנו שצריך להעביר, ודלא כמ"ש יד אהרן בשם ש"י דסומא לא יעביר על עיניו משום דמחזי כחוכא ואיטלולא דכתב בש"ך דף ל"ז ע"ד דשפיר קאמר לפי פשוטן של דברים, אמנם לפי מ"ש הרב זלה"ה שם בספר הכונות בסוד ההסתכלות והעברה ע"ג העינים נראה דפקח או עור כולם שוים בזה, ואדרבה אפשר דהסומא צודק יותר לענין זה עכ"ד. וכשיאמר הסומא וראיתם אותו יצייר הציציות בלבו באורם ומראיהם של חוטי הלבן ועמהם חוט מראה התכלת. ואם הוא סומא מבטן אמו שאינו יודע לצייר מראות לבן ותכלת כיון שלא ראם מימיו יהרהר בלבו תיבת לבן ותיבת תכלת כי קריאה של התיבות יוכל להרהר בה ויועיל קצת בזה :

ודע דהנכון הוא שיאמרו הציבור כולם ביחד פסוק שמע ישראל בקול רם משום ברוב עם הדרת מלך אבל פסוק בשכמל"ו צריכין להזהר לאומרו בלחש, וגם הקורא ביחיד יזהר לומר פסוק שמע ישראל בקול רם ורק פסוק בשכמל"ו יאמר בלחש, ויש אנשים שאומרים שמע בלחש כמו מדרגת הלחש של בשכמל"ו וטועין הם בזה ועיין שלמי ציבור דף ל"ה ע"ד וגם בדברי המגיה שם :

ד' **אע"ג** דצריך לומר בשכמל"ו בק"ש בלחש, מ"מ אם לומד משנה דיומא ומגיע להלכה דכתיב בה ועונין בשכמל"ו יכול לומר בשכמל"ו בקו"ר כמו שלומד המשנה בקול, כיון דהוא אומר דרך לימוד תורה אין פחד בזה כי לא יתקנאו המלאכים אלא אם אומר אותה דרך שבח ויחוד כאשר אומרים, דארז"ל מרע"ה כשעלה למרום שמע שבח ויחוד זה מן המלאכים ולימדו לישראל ולכך צוה שיאמרו אותו בלחש שלא ירגישו המלאכים ויתקנאו, וכנז' בספר הלבוש ז"ל, ועל כן ה"ה אם אומר אדם איזה דרשה או רמז בפסוק זה של בשכמל"ו יכול לאומרו בקול כיון שאומרו דרך לימוד תורה, וראיה לזה ממ"ש דאסור לקרות פסוק שמע ישראל ב"פ ואפ"ה אנחנו קורין הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ואומרים אותו ב"פ בזה"ז, אלא ודאי כיון דאינו אומרו בשביל תיקון ויחוד אלא קורא בתורה אין חשש ולכן ה"ה הכא כמי שאם אומרו דרך לימוד תורה לית לן בה. וכה"ג מצינו נמי בקריאת י"ג מידות דאם קורא אותם היחיד בטעמים כקורא בתורה שפיר דמי וה"ה הכא :

מיהו אם בירך ברכה שאינה צריכה דאמרו תקנתיה לומר אחריה בשכמל"ו, ודאי צריך לומר אותה בלחש יען כיון דהוא אומרה לתקן עונו בזכירת ש"ש ודאי אומרה דרך שבח ויחוד, וכן אחר אומרו פסוקים של אנא בכח בכל יום בקרבנות אחר אביי הוה מסדר וכו' יאמר אותה בלחש כי אומרה דרך שבח ויחוד וכן רשום במחזורים לאומרה בלחש :

ה' **נשים** אע"ג דפטורין מן ק"ש מפני שהיא מ"ע שהזמן גרמא חייבין מדינא בקבלת מלכות שמים, על כן חייבין לפחות לקרות פסוק ראשון ונכון ללמדם ג"כ פסוק בשכמל"ו ועיין בש"ע סי' ע' וב"ח ומגן גבורים ושאר אחרונים ז"ל :

ו' **קטן** אע"פ שלא הגיע לחנוך משיודע לדבר חייב אביו ללמדו פסוק שמע ישראל כדי שבעת שיגיע לחנוך ידע לקרות כל הק"ש, וכנז' במרדכי ז"ל ועיין מגן גבורים בשלטי הגבורים סי' ע' סק"ג :

ז' **כתב** הרב מנחת אהרן כלל י"ג אות כ"ו יקרא כל האותיות בשלימותן במבטא, ויזהר שעל ידי מהירות לשונו לא יבלע אפילו אות אחת שלא יהיה בכלל הרצים יצאו דחופים בדבר המלך. ובזוה"ק אמרו שאלו שאינם זהירים בזה הם מזרעו של עשו שאמר הלעיטני נא. ולפיכך יתן ריוח בין הדבקים ומתוך כך הנה שכרו אתו, כמאמר רז"ל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם :

וכבר כתב מרן ז"ל כל ההפסקות הראויות והם ז"ך ונקי, דהיינו שיאמר שמע ישראל ויפסוק, ה' אלקינו הפסקה אחרת, ה' אחד ויפסיק בינו לבשכמל"ו דפסוק ראשון הוא עיקר מול מלכות שמים, ולכן אין לחבר אותו עם בשכמל"ו, ויפסיק בין תיבת ועד לתיבת ואהבת שמשם ואילך קבלת עול מצות, וכן בכל לבבך יפסיק דלא תבלע אות למ"ד ראשונה. וכן מצוך היום ויפסיק דלא לשתמע היום על לבבך ולא למחר, וכן על לבבך יפסיק משום הבלעת למ"ד ראשונה. ויפסיק מעט קודם והיה אם שמוע שעיקר קבלת עול מלכות שמים בפרשה ראשונה ומכאן ואילך קבלת שאר המצות. מצוה אתכם היום יפסיק דלא לשתמע כדלעיל היום ולא מחר. בכל לבבכם יפסיק שלא יבלע למ"ד ראשונה. ונתתי עשב בשדך יפסיק משום הבלעת ב' ראשונה. וחרה אף יפסיק דלא ישמע וחרף ח"ו. ואבדתם מהרה יפריד בין השני אותיות מם אשר בסוף התיבה ובראש התיבה שלא תבלע אחת מהן. ושמתם את יפסיק דלא לשתמע מת ח"ו. על לבבכם יפריד גם כאן כדלעיל. וקשרתם אותם יפריד דלא לשתמע מותם. וכן בין אותם לאות. אשר נשבע יפריד לבאר ע' של נשבע דלא לשתמע ה"א ח"ו. על ציצית הכנף פתיל יפריד בשביל שני אותיות פ' שלא תבלע אחת מהן. וראיתם אותו וזכרתם את יש כאן שתי הפסקות מהטעם הנז"ל. ועשיתם אותם יפריד גם כאן מטעם הנז'. ועשיתם את גם כאן יפריד כדלעיל. אשר הוצאתי אתכם מארץ יפריד בין שתי אותיות מ"ם. הרי לך כ"ה הפסקות ולמען תשמע יפה זיי"ן של תזכרו וזיי"ן של וזכרתם שלא יראו כאומר תשכרו ושכרתם, יש ליזהר לבארם יפה כשמוציא אותם בפיו. א"כ בין הכל הם ז"ך כמ"ש עכ"ד:

ח **כתב** בשלמי צבור דף ל"ו ע"ד וז"ל ואשריו לאדם שמדקדק לקריאתה כמשפטה וכבר אמרו בז"ח פרשת אחרי מות דכל מי שיקרא ק"ש כדקא יאות כל מלה ומלה שמשפיע בכל אבר דיליה ואם לא יקרא ק"ש כדקא יאות ביממא ובליליא כל אבר ואבר דיליה יתמלא מדות רעה ומכל מילין ומרעין בישין דעלמא ע"כ:

וצריך אתה לדעת ולדקדק באותיותיה כמינה מרגליות לפי שבפרשה ראשונה דואהבת יש מ"ב תיבות. ובפרשת והיה אם שמוע עד ושמתם ע"ב תיבות, ומן את דברי עד סוף הפרשה עם ה' אלקיכם אמת ע"ב תיבות. וז"ל הז"ח דף ל"ח ע"א ע"ב תיכלין אינון מרוקמין בשבעה גוונין וכל אינש דקרא שמע דע"ב שאינן כדקא יאות ירית לון ואעילו ליה לשבעים דרגין ובהון ע"ב חלונות. וכל אינש דקרא שמע שמא דע"ב תיבין כדקא יאות ירית לון ואחזיאו ליה חמשין מדורין אחרינין מרוקמין בשבעה גוונין. וכל בר נש דקרא ק"ש שמא דחמשין תיבין מן את דברי אלה עד על הארץ ירית לון ואחזיאו ליה ע"ב מדורין אחרינין מרוקמין. וכל בר נש דקרי ק"ש שמא דע"ב בפרשת ויאמר וכו' יעש"ב באורך כמה היכלות שכל מי שמדקדק באותיות ק"ש ליתן ריוח בין הדבקים שם שכרו. וכן בהפכו בעגשו האריכו שם. ולכן האוהב נפשו יהיה זריז ונשכר עכ"ל:

ט' **עוד** כתיב בס"ק דף ל"ז ע"א וז"ל כתב הט"ז סימן ס"ד דאם טעה בפרשה שאינו יודע היכן טעה שחוזר לראש הפרשה, היינו אף בפרשה ראשונה מיהו אינו חוזר ומתחיל שמע ישראל דהא לחד פירושא הוי איסור לומר הפרשה ולכופלה אלא מתחיל ואהבת:

ובספ' ס"א פסק מרן דהקורא ק"ש על מטתו מותר לקרות ק"ש כל הפרשה ולחזור ולקרותה וי"ל דגם בזה יש ליזהר מלומר פסוק ראשון ב"פ. והרב מג"א כתב שם שאף המתיר לא התיר אלא רק על מטתו כדי להשתקע בשינה מתוך ד"ת אבל במקום אחר אסור לקרות הפרשה ב"פ עכ"ל:

מיהו אם הוא קרא שמע והרגיש שלא כיון בפסוק ראשון דקי"ל דלא יצא י"ח וצריך לחזור ולקרות אז קורא כל הפרשה כולה של ואהבת כיון דהוא לא י"ח בראשונה הו"ל כאלו לא קרא כלום:

יו"ד **כתב** הרב פתח הדביר ז"ל סי' ס"א ס"ק י"ג וז"ל מרן ז"ל בב"י בשם הכלבו והסמ"ק ז"ל דאם כפל כל הפרשה כולה מפסוק ראשון ואילך אין להקפיד, וכ"כ בא"ח בפשיטות בלי חילוק. אך הרב ערך השולחן והרב מאמר מרדכי ז"ל הביאו משם הרב המאירי ז"ל דגם אם כופל משם ואילך פ' פ' אף ביחיד יש בו חשד שהרי אין צריך לחזור והוא הפך משמעות כל הפוסקים וכו'. אכן נראה דע"כ לא קאמר הרב המאירי ז"ל דאיכא חשד אלא משום דאיכא טעמא רבה כיון דאפילו אם לא כיון אין צריך לחזור שאר הפרשה על כן זה שחוזר יש בו חשד אבל אם יש צורך לחזור כי הא דהרב מהרד"ף ז"ל בספר חסדי דוד ח"א דף א' ע"ג דכתיבנא לעיל באות ה"ו נסתלק החשד כיון דחזרתו הויא לצורך גדול עכ"ל ע"ש, ועיין בס' מגן גבורים מ"ש הגאונים בשלטי הגבורים סי' ס"א ס"ק ד' באורך ע"ש:

י"א **כתב** בס"ק דף ק' ע"ב שכתב בספר סדר היום וז"ל ויאמר אמת ויציב מלה במלה והוא שבח גדול ונורא, ושמעתי שזה השבח של אמת ויציב שלחו בני הגולה שהיו רחוקים מירושלים ולא היו עם עזרא בבבל ושלח עזרא אחריהם ולא רצו לעלות באומרם שכיון שהיו עתידין להגלות פעם אחרת ובהמ"ק עתיד ליחרב למה לנו להכפיל יגונינו פעם אחרת טוב לנו לעמוד במקומינו ולעבוד את ה', ושמעתי שהם אנשי טוליטולא והקרובים אליהם וכדי שלא יחזיקו אותם כאנשי רשע ומחוסרי אמנה ח"ו כתבו להם השבח הגדול וענין השלשה גליות והגאולות הנרמזים בו עכ"ל יע"ש. והנה באמת כפי הכונות האמורים בו בזוהר ובדברי רבינו האר"י ז"ל נראה שהוא תקנת אנשי כנה"ג יען כי הכונות שיש בו הם מקושרים עם דברים שקדמו ודברים שאחריו, על כן נראה אם שמועה זו אמיתית יש לפרש כי הם כיונו ברוה"ק לסדר שבח זה ושלחו אותו לעזרא הסופר ואנשי כנה"ג והם תקנו אותו וחדשו אותו לסדר אותו בברכות של ק"ש והוסיפו בו דברים הצריכים לענין התפלה בק"ש ותפילת העמידה וכרוך הידוע, ואיך שיהיה אנו אין לנו לייחס אמת ויציב שלפנינו אלא לאנשי כנה"ג ומפיהם אנחנו חיים בזה:

י"ב **בשער** הכונות דף כ"ז ע"ג ביאר רבינו ז"ל כונות רבות בשמנה פעמים אמת שהם ארבעה קודם עזרת אבותינו וארבע אחר עזרת אבותינו גם ביאר סוד ע"ו וי"ן שיש באמת ויציב בירידת הארות אלו ובהמשכתם אל המלכות העומדת עתה בהיכל הרצון כדי שתוכל לעלות אח"כ בברכת אבות אל האצילות, גם עוד כונות בשני תיבות לעד שהם בגי' קדקד והראשונה במ"ש ומלכותו ואמונתו לעד קיימת. והשנית הוא ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד שכל זה נעשה ע"י הצלות וכו':

ולכן כהגיעך אל ודבריו חיים וקימים וכו' תנשק הציצית בפיך ותשימם על עיניך והתירם ותניחם מידך שיהיו יורדין ומשולשלין מאליהם ואל תאחוז ותקחם עוד בידך. ובאומרך פודנו ומצילנו מעולם הוא שמך תכוין לשני שמות אלו. כי פודנו ומצילנו ר"ת הוא בגי' אלהים ור"ת מעולם הוא שמך מה"ש והוא שם קדוש משמות ע"ב דויסע ויבא ויט כנודע. וגם באומרך עזרת אבותינו תכוין כי הוי"ה פעמים הוי"ה בגי' עזרת עם הכולל:

ובאומרך עוזר דלים העונה לעמו ישראל וכו' תכוין לעשות עצמך עני עם השכינה הנקראת עניה בהיותה כאן למטה בבריאה כדי שבעלותה תזכה לעלות עמה כנז בזוהר פרשת בלק שצריך למעבד גרמיה עני כגון שכינתא וכו':

וצריך לקום מעומד כשמתחיל לומר תהלות לאל עליון וכו' והענין הוא שבתהלות לאל עליון מתחלת המלכות להתתקן שהתחלת בנין המלכות במלת אל עליון גומל וכו' כי שם מתחיל להעשות בנין הכתר שלה על ידי שם ז' הנקרא אל עליון שעל ידי שם זה נקית מלכא לגבה ולתקנה כנזכר בזוהר, ולכן בז' מדו עתה תהלות לאל עליון גואלם צריך לקום מעומד לכבוד מלכא קדישא המתגלה ונקית לגבה ולהתקנה וכו':

ונמצא כי מלכא עלאה הנזכר בזוהר דנפק לקבלא הוא היסוד דחכמה כי הוא נקרא מלכא עלאה באמיתות. וז"ש תהלות לאל עליון גואלם. כי תהלות הם שני תהלות לאה ורחל וה"ס שתי הארות של ד"פ אמת הראשונים וד"פ אמת האחרונים שביארנו כי שתי הארות אלו מתחברין יחד ועולין כנגד אל עליון. ופירושו הוא כי אל הוא היסוד דבינה אשר הוא הוי"ה דס"ג שבה נרמזת שם יא"י שהוא גימטריא אל כמבואר אצלינו במקומות רבים. ועליון הוא יסוד דחכמה המתלבש תוך יסוד דבינה ובערך היסוד דבינה נקרא עליון, וחיבור אלו היסודות הנקראים אל עליון בהם תלוי סוד הגאולה. וזמ"ש גואלם כי הוא המעלה אותם וגואל אותם מיד החיצונים אשר למטה בבי"ע שלא יתאחזו בהם ועי"כ יכולים לעלות, ונודע כי כל גאולה היא ביסוד. וז"ש ג"כ ברוך הוא ומבורך דתיבת ברוך כנגד יסוד דחכמה ונקרא הוא לשון העלם יען כי הוא נעלם תוך היסוד דבינה. אבל היסוד

דתפארת

תפארת שהוא המקבל ברכה ממנו נקרא ומבורך כנז"ל. כי להעלות את המלכות למעלה צריך להוריד הארת יסוד דחכמה ביסוד דתפארת והיסוד דתפארת הוא המעלה אותה מן הבריאה אל האצילות וכנגד שני יסודות הנז' נאמר ברוך הוא ומבורך. וכבר הודעתיך שרש מרע"ה הוא ביסוד דחכמה. וז"ש כאן תכף משה ובני ישראל. לך עמו שירה כי משה הוא יסוד דחכמה ובני ישראל הם נצח והוד עכ"ד ע"ש:

י"ג **ענין** סמיכות גאולה לתפלה הנז' בדברי רז"ל כתב רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ח ע"ג כי דבר זה צריך ביאור לפי שנודע כי כל גאולה היא ביסוד וכל תפלה במלכות. וא"כ קשה היאך אפשר לומר שהגאולה שהיא ביסוד היא למטה בהיכל קה"ק אשר עתה מקומו בתהלות לפ עליון כנז"ל, והתפלה שהיא המלכות היא למעלה באצילות כי כל עמידה היא באצילות. אמנם ביאורו יובן עם הנז"ל כי הגאולה הזו היא למעלה באצילות ביסוד הנז' אמנם הוא מוריד הארתו למטה בבריאה אל המלכות הנקראת תפלה אשר שם למטה. ועל ידי סמיכות זה עולה המלכות הנקראת תפלה מן הבריאה אל האצילות כנז"ל. והרי נתבאר היטב ענין סמיכות גאולה לתפלה ממש:

ובזה יובנו דברי רז"ל שאמרו כל הסומך גאולה לתפלה והיה צריך לומר כל הסומך תפלה לגאולה שכן הוא האמת שצריך לסמוך ולעלות ולחבר את התפלה שהיא המלכות למעלה עם הגאולה שהיא היסוד. אמנם יובן עפ הנז' שהנה בתחלה אנו מורידין הארת היסוד הנקרא גאולה למטה אל המלכות הנקראת תפלה העומדת בבריאה וזהו ממש סמיכות גאולה לתפלה. ואח"כ עולה התפלה למעלה עם הגאולה באצילות ואז אינו סמיכות והארה בלבד רק גאולה עצמיות ולא סמיכות בלבד:

וכבר נתבאר לעיל בדרוש הקדיש של הודו לה' ענין סמיכות גאולה לתפלה היטב ושם נתבאר כי לסיבה זו לא נתקנו לומר קדיש כאן כיון שהוא באמצע בין הבריאה אל עולם האצילות וא"כ היה צריך לומר קדיש ע"ד מה שתקנו לומר קדיש בין עולם ועולם ושם נתבאר באורך טעמו של דבר. וקיצורו של דבר הוא כי בכל עולם ועולם של עולם העליון מתלבשת בחלק העשירי התחתון שבה שהיא המלכות של המלכות בכתר שבעולם שלמטה ממנו. אבל המלכות שבעולם האצילות כל הי"ס שבה כולם יורדים ומתלבשים בכסא הכבוד שהוא בראש הבריאה בהיכל קה"ק שבה ואין לך סמיכה גדולה מזה, ולכן אין צריך לומר קדיש כאן כדי להעלות את הבריאה בעולם האצילות כי הרי היא נקשרת עם המלכות דאצילות לגמרי וז"ש סמיכות גאולה לתפלה שהיא עולם הבריאה במלכות דאצילות עכ"ל. ע"ש:

י"ד **קודם** שיקרא פסוק שמע ישראל יסיר כיחו וניעו וכמ"ש מרן ז"ל בסי' ל"ב סעיף ג' שצריך קודם תפלה להסיר כיחו וניעו וכל דבר הטורדו ע"ש, וה"ה שצריך להזהר בזה בפסוק שמע, וכתבו הגאונים מהר"ם ומהרי"ט ז"ל בספר מגן גבורים בה' תפלה שם וז"ל כיחו הוא רק מה שאינו יכול לצאת אלא ע"י כח, וניעו הוא רוק המוכן לצאת שכבר נע ממקומו, כ"מ בשם הר"ש וכתב שכ"כ התוספות בב"ק ועיין פרש"י ז"ל בעירובין דף ל"ט דפירש כיחו ליחה הנתלשת מן הגוף ע"י חולי ועיין בשיטה מקובלת בב"ק דף ג' וכאן יש להחמיר דבעינן כוסו נקי משום הכון עכ"ל:

ונראה דאם נתעטש מלמטה בתוך פסוק שמע ישראל או בתוך פסוק בשכמל"ו עטוש גדול בעל כרחו שיוצא מפיו קול גדול שנשמע ממנו הכרת תיבה אחת של שתים ושלש אותיות או שנתעטש בע"כ שנים ושלש עטושים תכופים בזא"ז אע"פ שהם קצרים צריך לחזור לקרות הפסוק של שמע או של בשכמל"ו אחר שיכוח מעטושיו:

ודע דאע"פ שאחז"ל המתעטש בתפלתו מלמעלה סימן יפה לו, הנה אם נתעטש בתוך פסוק שמע ישראל עטושים תכופים זא"ז שצריך לחזור ולקרות הפסוק של שמע כדאמרנו אין זה סימן יפה:

ט"ו **כתב** בס"ן דף ק' ע"ד בהלכות תפלה וז"ל צריך לזהר מהפחה וכתב בתרומת הדשן שאם אפשר לדחוק עצמו שלא יעטש רשאי דליכא משום בל תשקצו דבהפחה דבעלמא לא אמרו עכ"ל. ונראה ה"ה בקריאת פסוק שמע ישראל אם בא לו הפחה בתוך הפסוק ידחוק עצמו עד שיסיים הפסוק ואז יוציא ההפחה דודאי יוכל להעמיד עצמו שיעור זמן קטן כזה:

ט"ז **זמן** ק"ש של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר שאז מקצת בני אדם רגילים לקום ממטתם, אע"פ שהם מועטים הרי אמרה תורה ובקומך לשון יחיד לומר שהולכין אף אחר המיעוט, אבל הקורא קודם לכן לא יצא י"ח מן התורה שאף דמקצת בני אדם קמים ג"כ קודם עה"ש מקרה הוא ואין הולכין אחריו:

וכל זה הדין הוא מן התורה אמנם החכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיר היום כ"כ עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו. והוא שרגיל עמו קצת שאם רגיל עמו הרבה יכירנו אפילו מרחוק הרבה ואם אינו רגיל עמו כלל לא יכירנו אפילו בקרוב ולכן אמרו השיעור הוא כמו אכסנאי שרגיל לבא לקץ עתים:

ונמשך זמנה עד סוף שלש שעות מעה"ש שהוא תחלת זמנה מן התורה לפי שיש קצת בני אדם שרגילים לקום ממטתם בסוף שלש שעות על היום כגון בני מלכים וכיוצא בהם. ושעות אלו הם זמניות שכל יום בין ארוך בין קצר נחלק לארבע רביעות ונמצא לעולם רביעית היום הוא זמן ק"ש בין ביום ארוך בין ביום קצר. ולכן צריך ליזהר בימות החורף למהר לקרוא ק"ש מאחר שהיום קצר ורביעית היום קצר הוא יען כי לעולם חשבינן היום לי"ב שעות והלילה לי"ב וחלק רביע מהיום הוא שלש שעות של זמן ק"ש וכנז' כל זה בש"ע סי' נ"ח וכתבנו הדברים בהרחבה בלשון דנקיט הגאון ר"ז ז"ל בש"ע שלו ע"ש:

והן מלוה מן המובחר לקרות כותיקין שהיו מכוונים לקרות נוטע קודם הנץ החמה כדי שיוכלו לסיים ק"ש וברכותיה דהיינו עד גאל ישראל עם הנץ החמה ויסמוך מיד התפלה לגאולה שזמן התפלה הוא מיד כהנץ החמה מדכתיב ייראוך עם שמש. ושיעור הנץ החמה כתב רמ"א ז"ל הוא שיעור שעה אחת קודם שיעלה גוף השמש על הארץ, ונתחבטו האחרונים ז"ל בזה השיעור ויש גורסין גרסה אחרת ועיין במגן גבורים בשלטי הגבורים ס"ק ד' ע"ש ואכמ"ל בזה:

י"ז **אע"פ** שזמנה נמשך עד סוף השעה השלישית שהוא רביע היום אם עברה שעה שלישית ולא קראה קורא אותה בברכותיה כל שעה רביעית שהוא שליש היום שגם עד שם הוא קצת זמן קימה ומ"מ אין לו שכר כקוראה בזמנה, ואם עברה שעה רביעית ולא קראה לא יקרא אותה אז בברכותיה אלא קוראה בלא ברכותיה כל היום, ואפילו אם נאנס ועבר זמנה קורא אותה בלא ברכותיה ואע"ג דאיכא דס"ל שקורא ק"ש וברכותיה אחר שעה ד' אין לזוז מן סברת מרן ז"ל דס"ל דלא יקראנה בברכות וכ"ש דזה הוא ספק ברכות דקי"ל ספק ברכות להקל ולא יברך, ובפרט דידוע דאין הברכות מעכבות, וכנז'

וכנז' באחרונים זכרונם לברכה:

י"ח **בענין** סוד הק"ש קודם תפלת העמידה כ"אר רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ד ע"א וע"ב סוד הדבר וז"ל בקיצור, דע כי כל הי"ס כולם הם מזדווגות יחד ואין התחתונות יכולות להזדווג זב"ז עד שיזדווגו גם העליונות זו בזו ויאירו בתחתונות כדוגמת מה שנתבאר לעיל כי אנחנו מקדימים זווג או"א (שהם חו"ב) בק"ש ואח"כ נעשה זווג זו"ן (שהם תפארת ומלכות) בשים שלום. ולפ"ז יש לך לדעת כי גם או"א צריכין גם הם אל זווג גבוה ועליון מהם כדי שיקבלו אור משם בתחלה והוא זווג העליון הנעלם והסתום של א"א (שהוא הכתר) ובכח מה שמקבלים מאותו הזווג יש כח בהם גם הם להזדווג וכעד"ז הולך סדר המדרגות זו למעלה מזו עד שאין הפה יכול לדבר, עמוק עמוק מי ימצאנו:

וסוד הענין הוא כי הנה זווג החיצוניות של העולמות הנה הוא נמשך ממוחין דאו"א עצמן בלתי שיקבלו אור עליון, כי כיון שכל המדרגות אשר תחתם נמשך מהם פשוט הוא שיש בהם כדי לחיות את כולם. אבל הזווג דאו"א של פנימיות העולמות כדי להמשיך נשמות חדשות של התחתונים צריכין לקבל הארה וכח מלמעלה מהם וזכור כלל זה. ונמצא שעד עתה לא הוצרכו לקבל הארה אבל עתה שרוצים גם הם להזדווג צריכים הכנה והזמנה. וההכנה היא ענין קבלתם אור עליון מן א"א כדי שאח"כ יזדווגו במלת אחד וכו':

ודע כי זו המלכות שאנחנו מכוונים באות ד' דאחד היא בחינה הנקראת רחל לפי שהיא הספירה העשירית מן הי"ס עצמן והיא מכללן. כי לכן נקראת רחל עקרת הבית שהיא עיקרא של בית. ולכן ויאהב יעקב את רחל משא"כ בלאה:

והנה ע"י תפלתינו ומצות שאנחנו מקיימים לקרא ק"ש יש כח ותוספת גבורה ברחל לעלות עד מקום ז"א דאצילות (הוא התפארת דאצילות) מן המקום אשר היא עומדת בו עתה שהוא בהיכל אהבה דבריאה עד ז"א דאצילות. ואח"כ עולין שניהם יחד עד או"א (שהם חו"ב) להעלות להם מ"ן לפי שז"א ונוקביה רחל (תפארת ומלכות) הם בניה ממש דאימא (היא בינה עלאה). והנה בזמן הגלות אין כח ברחל לעלות כיון שהיא למטה בהיכל אהבה של עולם הבריאה כנז"ל. ולכן אנו צריכין למסור נפשנו על קדוש השם באות ד' דאחד. וצריך לכוין האדם ולקבל עליו ארבע מיתות ב"ד סקילה שרפה הרג וחנק מן ד' אותיות אדני כמבואר אצלנו בק"ש שעל המטה:

וכבר ידעת מ"ש בתיקונים כי ד' מיתות בי"ד שרשם בארבע אותיות אדני. ולכן תכוין לקבל מן ד' אותיות אשר כיוונת בהם באות ד' דאחד. וגם תכוין באות ד' של אחד בארבע מיתות שאתה מוסר נפשך בארבע מיתות אלו לקדש את השם בכל לבבך ולקבל עליך עול מלכות שמים הזה אשר בק"ש. וטעם הדבר הוא כמ"ש לעיל כי הנה אין כח ברחל לעלות עד כאן אלא על ידי מסירת נפשך כנז', וטעמו של דבר כי יש באדם נשמה לנשמה ונשמה ורוח ונפש:

והנה נשמה לנשמה באה מן אבא (היא חכמה) ונשמה באה מן אימא (שהיא בינה עלאה) ורוח מן ז"א (שהוא תפארת) ונפש מן נוקבא (שהיא המלכות). ונמצא כי הנשמה לנשמה ונשמה הם בנים לאו"א שהם חו"ב והם אחים גמורים. לז"א ונוקביה (שהם תפארת ומלכות). וזש"ה למען אחי ורעי ואחז"ל קראם הכתוב אחים ורעים והוא בבחינת נשמה לנשמה, ונשמה:

אמנם הרוח והנפש הם בנים גמורים של תפארת ומלכות וכנגדם נאמר בנים אתם לה' אלקיכם שהם בבחינת הרוח והנפש. והנה אנחנו עתה בזווג עליון דאו"א, וכונתינו עתה להעלות מ"ן אליהם מן בניהם שהם תפארת ומלכות וגם נשמות הצדיקים וכל אלו צריכים להעלות מ"ן לאימא שהיא בינה עילאה:

והנה הכתוב אומר תנו עוז לאלקים על ישראל גאותו פירוש כביכול זו"ן שהם תפארת ומלכות צריכין עזר וסיוע וכח מן מעשה ישראל התחתונים. והנה המלכות נקראת סוכת דוד הנופלת כי בעונותינו נפלה ע"י מעשינו הרעים. וכן כאשר רוצה לעלות צריך שיהיה על ידי זכיותינו ומעשינו הטובים. כי עונותינו מפילים אותה כביכול וזכיותינו מעלים אותה:

וא"כ עתה אי אפשר לה לעלות אם לא יהיה בנו צדיקים גמורים אשר נשמותיהם קדושות וטהורות שיש להם כח לעלות עד מקום אימא, ועל ידם תעלה המלכות כנז' בתיקונים כי ישראל נק־אים גדפין דשכינתא להעלותה למעלה. ולטעם זה הגלות מתעכב ומתארך כי אין בנו מי שיוכל לעלות במדרגה זו. כי אם יהיה מי שיוכל לעלות שם נשמתו היה מעלה גם את המלכות והיה הזווג נעשה כתקונו והיתה מתמהרת קץ הגאולה. אך עתה בזמננו בעוה"ר אין יכולת לעשות הזווג כתקונו למעלה. ולסיבה זו הקץ מתארך וכמעט רוב הרעות והצרות הבאות על האדם באות לסיבה זו:

[**א"ה** הדבר יפלא והלא באלף החמשי ובתחלת אלף הששי שהם שני אלפים ימות המשיח נמצא בעולם צדיקים גדולים ויודעי בינה ויש להם נשמות קדושות ומעולות מאד, ועד אחרון הוא רבינו הגדול והקדוש האר"י ז"ל ותלמידו רבינו מהרח"ו זלה"ה, ואיך לא זכו לעשות זווג כתיקנו למעלה והיתה מתמהרת קץ הגאולה. ונראה הטעם הוא כי עונות הדור גורמים להתיש כחו של הצדיק הקדוש הנמצא בדור וכמ"ש בגמרא על ר"ה ראוי רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה לו, ורעת האפקורסות אגברה בכל דור ודור היא הגורמת יותר להתיש כח הצדיקים הגדולים שבדור ולא נוכל לפרש ולא נוכל לדעת באיזה אופן תהיה התשת הכח של עשיית הצדיקים בתיקון העליון למעלה ודי בזה למבין וכבוד אלקים הסתר דבר]:

אמנם עכ"ז יש קצת תיקון במה שנמסור נפשינו על קדוש השם בכל לב כי ע"כ אפילו אין בנו שום מעשים טובים והרשענו עד להפליא, הנה ע"י מסירת נפשינו להריגה מתכפרים עונותינו כולם (עיין בזוה"ק פ' בלק דף קל"ה ע"ב וז"ל וכל מאן דשוי הכי רעותיה בהאי קרא אתחשב ליה כאלו מסר נפשו על קדושת ש"ו יתברך ע"כ הגהה) ויש בנו יכולת לעלות עד אימא עלאה כמ"ש חז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך. כי ענין התשובה מעלה את האדם ומגיעתו עד כסא הכבוד שהיא אימא עלאה הנקראת תשובה. ועי"כ תוכל המלכות לעלות עמנו כי אנחנו גדפין דשכינתא כנז"ל ואז יעלו זו"ן (שהם תפארת ומלכות) למעלה בסוד מ"ן אל אימא עלאה וז"ש על קדוש השם שהיא אימא אשר למעלה על ז"א הנקרא הוי"ה עכ"ל:

י"ט **מצאתי** כתוב בספר תורה לשמה כ"י שאלה הכונה שלמדתנו רבינו לכוין בק"ש בתיבת אחד שצריך לכוין למסור עצמינו על קדוש השם בסקילה שריפה הרג וחנק, וע"י קבלה זו יעלו נר"ן שלנו מ"ן לזו"ן שהם ו"ה, ומזו"ן לאו"א שהם י"ה ומאו"א לא"א שהוא קוצו של יו"ד דשם הוי"ה עד רום המעלות ועי"ז ירד שפע מ"ד מא"ס מעתיקא קדישא לאו"א ומן או"א לזו"ן. והנה כל כונה זו אין אנחנו מספיקין לגמרה בתיבת אחד, ילמדנו רבינו אם נוכל להשלים תיבת אחד באמצע הכונה הנז' ונגמור הכונה כולה בשתיקה, יורינו המורה

המורה לצדקה ושכמ"ה :

תשובה. הכי איתא בזוה"ק פרשת ויקהל דף ר"ג ע"ב כד פלח למאריה בצלותא ברעותא בכוון לבא. אדבק רעותיה בנורא בגחלתא ליחדא איכון רקיעין תתאין דסטרא דקדושא לאתעטרא לון בשמא חדא תתאה. ומתמן ולהלאה לייחדא איכון רקיעין עלאין פנימאין למהוי כלהו חד בההוא רקיעא עלאה דקיימא עלייהו. ובעוד דפומיה ושפוותיה מרחשן. לביה יכוין ורעותיה יסתלק לעילא לעילא ליחדא כולא ברזא דרזין דתמן תקיעו דכל רעיותין ומחשבין ברזא דקיימא באין סוף, ולכוונא בהאי בכל צלותא וצלותא בכל יומא ויומא לאתעטרא כל יומוי ברזא דיומין עילאין בפולחניה עכ"ל. ומדברי הזוהר הנז' דקאמר בעוד דפומיה ושפוותיה מרחשן, לביה יכוין ורעותיה יסתלק לעילא לעילא וכו' משמע שצריך הכונה בעת שיש תנועת הדבור בפיו כדי לקשר הכונה בדבור בחיבור גוף ונשמה, וכמ"ש אדבק רעותיה בנורא בגחלתא על כן טוב שתהיינו בתיבת אחד עד גמר כונה הנז' כולה, אך אם אין אתם תולים בציור תכונת הכונה הנז' וא"א לכם לגמור כל הכונה הנז"ל כולה בתיבת אחד כי נפסק תנועת הדבור של אחד בהכרח אז אה"ן תגמרו הכונה הנז' בשתיקה ואפשר שתועיל, להיות כי התחלה היתה מקושרת בדבור והיה זה שלום. וחתים עלה יחזקאל כחלי :

והנה מאי דדייק הר' המחבר מלשון הזוהר הוא אמת וכן מצאתי בספר אספקלריא המאירה שכתב על דברי הזוהר הנז' משמע דכל עיקר הכונה בעוד רוחש בשפתיו ומדבר בפיו התפלה ולא בשתיקה כלל עכ"ל. ונראה דגם מה שהכריע מדעתו לומר שאם הגמר היה בשתיקה מהני להצטרף עם רובה של הכונה או חציה שהיה בעת היות תנועה של הדבור בפיו ובשפתיו הוא אמת, ודמי להא דאמר רב ספרא בגמרא דסוכה דף ט"ל ע"א אלא התם והכא אסוקי מלתא היא ולית לן בה ע"ש, ועיין מה שכתוב בס"ד לקמן בדין היחיד שמתפלל עם הציבור והחזן והציבור התחילו ויעבור והוא עדיין לא השלים הודוי :

כ' פסוק שמע ישראל רבו ועמקו הכונות שלו המפורשים בשער הכונות של רבינו האר"י ז"ל, ועוד רבו על אחת כמה וכמה בסידור רבינו הרש"ש ז"ל ואם יאריך האדם בכל תיבה ותיבה עד שיגמור הכונות השייכים בה תתקלקל משמעות המבטא שלה. ושמעתי כי המקובלים המכוונים כל הכונות האמורים על כל תיבה ותיבה מוכרחים להאריך בכל תיבה שיעור שהוא באופן שלא תתקלקל המשמעות וגומרים הכונה בשתיקה בהיותם מביטים בסדור הפתוח לפניהם שבו רשום כל הכונות כסדרן על כל תיבה ותיבה :

והנה נודע כי רבינו הגדול האר"י ז"ל היה תנא אלהי שהיה לו לב פתוח כפתחו של אולם שיוכל לכוין כל הכונות השייכים לכל תיבה ותיבה ומכוין אותם בעת שבוטא ומוציא התיבה מפיו שלא יצטרך להאריך בה יותר מדאי באופן שתתקלקל המשמעות ח"ו, יען כי היה בקי ורגיל בסוד הכונה עד כי לא היה צריך לראות הכונות של השמות בסידור כי ידוע שבאמת היה הוא מתפלל תפלת י"ח בע"פ ופסוק שמע ישראל ובשכמל"ו בע"פ וכאשר העיד עליו מהרח"ו ז"ל דרק הזמירות היה אומרם מתוך הסידור, ועוד מעיקרא כל ספר ע"ח ומבוא שערים ושער הכונות ושאר שמונה שערים לא היו כתובים אללו אלא היה אומר אותם הדרושים בעל פה לרבינו מהרח"ו ז"ל. ולכן מוכרח שהיה מכוין כל הכונות של ק"ש ושל ברכות העמידה אשר רבו ועמקו מאד מלבו הטהור שלא היה נצרך להיות כתובה לפניו למזכרת כי ודאי זכה להבטחה של העת"ל שנבא ירמיה הע"ה נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה. ובודאי גם רבינו מהרח"ו ז"ל תלמידו לא היה נצרך לראות הכונות בסידור לפניו, כי היה לו זכירה נפלאה אחר שהשקה אותו רבינו האר"י ז"ל מן בארה של מרים :

וגם רבינו הרש"ש ז"ל ודאי זכה להיות לו רגילות ובקיאות בכונות של שמע ישראל ושל תפלת י"ח שיוכל לכוין אותם בע"פ במהירות ולא היה נצרך לראות בסידור הפתוח לפניו שעשאו למזכרת דוקא :

אך המקובלים הבאים אחריו ובפרט בדורותינו אשר בעוה"ר תקפו הצרות ורבו על כל או"א שאין להם בקיאות ורגילות לכוין מאליהם הלא צריכין הם לעולת ראיה לראות בסידור הפתוח לפניהם בכל תיבה ותיבה כדי לכוין בקדיש וק"ש ותפלת העמידה וכיוצא, מוכרח שיהיו שוהין הרבה בכל תיבה ותיבה אשר רבו הכונות בה, ואם יהיו גומרין כל הכונות שלה בהיותם בוטים ומוציאים מפיהם התיבה ודאי יתקלקל המשמעות שלה וכן לא יעשה. על כן הם מוכרחים להאריך בכל תיבה שיעור הראוי שלא תתקלקל המשמעות וגומרים הכונה בראייתם בסדור הפתוח לפניהם, ונחשב להם כאילו כוונו כל הכוונות בהיותם מוציאין אותיות התיבה בפיהם. יען כי המחשבה של גמר הכונות השייכים לאותה תיבה היא נמשכת עמהם בחבל אחד ולא הפסיקה ביניהם מחשבה אחרת בענין אחר שאינו שייך לזה, וכאשר כתבתי לעיל אות י"ט דצריך למעבד הכי :

מיהו הגם דכתבנו שיגמור הכונות בשתיקה צריך להזהר שלא ישהה הרבה בשתיקה בין ישראל לבין שם הוי"ה, וכן בין שם הוי"ה לבין אלקינו ובין אלקינו לבין שם הוי"ה הנזכר אחריו, וכן בין שם הוי"ה זה לתיבת אחד יען דאם ישהה הרבה מחזי כמזכיר ש"ש לבטלה, שבשהיה לא תתקשר האזכרה עם שלפניה ולא עם הנזכר אחריה :

ומצינו בגמרא דסוכה דף ל"ח ע"ב דחש רבא כיוצא בזה דאיתא התם אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא והדר בשם ה' אלא ברוך הבא בשם ה' בהדדי. ופירש רש"י ז"ל מי שאין אחד מקרא אותו לא לימא ברוך הבא ויפסיק בנתיים והדר בשם ה' דלא קיימא אזכרה אמלתא דלעיל ומחזי כמוציאו לבטלה. ונראה דהוא חש לכתחלה אפילו בשהיה מועטת כי ודאי אם יפסיק בין ברוך הבא לבין בשם ה' הוא שהיה מועטת אבל בשהיה מרובה כשתיקה של גמר הכונות זה חשיב שהיה מרובה ואסור גם בדיעבד :

וגם לפי הנראה דגרסי בגמרא א"ל רב ספרא שפיר קאמרת אלא התם והכא אמרי אסוקי מילתא היא ולית לן בה, ופירש רש"י הואיל וכונתו לגמור לית לן בה, הנה רב ספרא לא פקפק לומר לית לן בה אלא כהאי גוונא דברוך הבא דליכא אלא שהיה מועטת אבל בהיכא דאיכא מרובה מודה לרבא. תדע דלפ"ד המפרשים שפירשו דרב ספרא לאו בלשון בתמיה קאמר תקשי כיון דבאמת אסוקי מלתא היא ולית לן בה איך א"ל שפיר קאמרת אלא מוכרח לומר שפיר קאמרת לחוש לכך בשהיה מרובה אבל בזה דליכא אלא שהיה מועטת לית לן בה :

על כן צריכין המקובלים בעלי כונות הארוכות להזהר במה שכתבנו שלא לשהות הרבה בגמר הכונות בין ישראל לכוין שם הוי"ה ובין שם הוי"ה לשם אלקינו וכו' וכאשר כתבנו לעיל ויזדמן עוד כזאת בברכת אבות שיש כונות ארוכות בכל תיבה דג"כ צריך להזהר בזה :

והנה שמעתי וגם ידעתי שיש כמה חסידים ואנשי מעשה שיש להם יד ושם בספרי רבינו האר"י זיע"א

זי"ע ולומדים בהם בקבע ועכ"ז בורחים מסדר הכונות בק"ש ותפלה האמורים בשער הכונות וכ"ש הכונות של סידור רבינו הרש"ש ז"ל ונותנים טעם לדבריהם, ורק הם נזהרים באותיות של תיבה ותיבה היוצאה מפיהם לצייר אותם בלבבם וכאשר כתב הגאון מהר"ר חיים וואלאזין ז"ל עילה כונה בדבר זה וטעמו ונמוקו עמו הנה אלו ודאי צריך לכוין כונה פשוטה שכתבנו לעיל באות י"ט בתיבת אחד וגם יכוונו כונות פשוטות שכתבנו לעיל קודם אות י"ט:

גם כל איש יודע ספר יזהר לכוין באחד של פסוק שמע ישראל כונה פשוטה וקלה אך היא נריכה מאד וזה תוארה:

והיינו כשיאמר שמע יכוין לקבל עליו מלות אנכי ה' אלהיך ולא יהיה לך אלהים אחרים, וכשיאמר אחד יכוין לקיים מ"ע ליחד הש"ת ויאריך בדל"ת של אחד ויכוין בעת שמאריך בו לקבל עליו למסור עצמו על קדוש השם בסקילה שריפה הרג וחנק. וגומר תיבת אחד כדי שלא יאריך יותר מדאי ויהיה מושך מחשבתו לכוין בלבו הריני מקבל עלי ארבע מיתות בית דין מארבע אותיות יהו"ה וארבע אותיות אדנ"י ליחדם (יאהדונה"י) על ידי ד' אותיות אהי"ה וע"י ארבעה מלואים ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן (שהם יו"ד ה"י וי"ו ה"י: יו"ד ה"י וא"ו ה"י: יו"ד ה"א וא"ו ה"א: יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה: ועל ידי קבלה זו יתכפרו עונותי ופשעי ויעלו נר"ן של מיין נוקבין, לבחינת ו"ה שהם תפארת ומלכות ומשם יעלו מיין נוקבין לבחינת י"ה שהם חכמה ובינה ומשם לעתיקא קדישא שהוא כתר הרמוז בקוץ היו"ד דשם הוי"ה עד רום המעלות וימשך שפע והארה מן אור אין סוף לעתיקא קדישא ומעתיקא קדישא לחכמה ובינה ומחכמה ובינה לתפארת ומלכות ע"כ ואז יאמר פסוק בשכמל"ו ויצייר האותיות בדעתו:

זה הוא הדרך הישרה שיבור לו האדם אע"פ שהוא אדם ורק הוא יודע ספר ואינו עם הארץ והשי"ת ברחמיו לא ימנע טוב להולכים בתמים וחפץ ה' בידינו יצלח ויהי נועם ה' עלינו וכו':

בא.

א **טפח** מגולה באשה במקום שדרכו לכסותו אפילו היא אשתו אסור לקרות ק"ש כנגדה דלא ליתי לידי הרהור. וכתב הגאון מ"ז דאם קרא צריך לחזור ולקרות וכתבו האחרונים ז"ל בד"א כשנתכוון להסתכל בה אבל אם לא נתכוון להסתכל וקרא יצא י"ח בדיעבד כיון דלא הרהר:

וכתב בספר האשכול דכתב רבינו האי גאון דאין אסור לקרות אלא כשמסתכל בה ומתכוין לראות אבל בראיה בעלמא מותר ולא שמענו מרבותינו חילוק זה ע"ש, וכ"כ הב"ח דאסור לכתחלה אפילו בראיה בעלמא. וכתבו הגאונים בספר מגן גבורים באלף המגן דכן הוא משמעות הפוסקים:

ורמ"א ז"ל בהגה"ה כתב הא דאמרו טפח מגולה באשה ערוה זה נאמר באשתו אבל באשה אפילו שהיא פנויה גם בפחות מטפח הוי ערוה ונראה מדברי הרא"ש ז"ל דטפח באשה ערוה אפילו לאשה אחרת ורק היא בעצמה יכולה לקרות אע"פ שהיא ערומה עכ"ד:

וכתב המג"א בשם כה"ג דאם לבושה דק ומתחזי הבשר מתוכו אסור וכן העלה הרב מנחת אהרן כלל י"ג דף ל"ט ע"א דאף שהיא לבושה בבגד דק עד מאד עד שבשרה ניכר בחוץ מדקות הבגד הו"ל כערוה בעששית שכיון שנראית אסור לקרות כנגדה עכ"ד ע"ש:

וכתב הגאון מ"ז כל הרגל עד הארכובה במקום שהולכין יחף ומגולה אפשר שאין חשש, ובמקום שדרכן לכסותן אסור טפח. ומארכובה ולמעלה אפילו פחות מטפח אסור:

ובספר תפארת שמואל על הרא"ש ז"ל כתב נראה בעיני במה שרגילות הנשים לגלות זרועותיהם ורגלין להיות פתוח עד סמוך לדדיה זהו מנהג רע וקורא אני בהם חוקים לא טובים וטפח באשה ערוה עכ"ל. והנה פה עירנו בגדאד יע"א משנים קדמוניות היו כל הנשים רגילות להיות זרועותיהם מגולים עד סוף הזרוע שקורין עכ"ם ונמצא כל הזרוע דרכו להיות מגולה ועשה כמו כפות ואצבעות היד דאין בזה איסור ערוה אך בדור הזה נתחדש אצל הנשים מנהג חדש לעשות הכתונת שעל הזרוע פיה קצר וסתום בקרסים של זהב או של אבן שקורין לר"ף הבא מערי אירופה ובזה נמצא הזרוע כולו עד הכף מכוסה בכתונת, אמנם הם לאו בעבור צניעות עבדי ליה הכי אלא בשביל נוי וכל הנשים שהן גדולות בשנים לא עבדי הכי אלא נשארו עושים כמו מנהג הקדום מפני כי נחשב אצלם המנהג החדש הזה מעשה ילדות וגנאי הוא להם וגם אלו החדשים כשיהיה להם עסק שיש בו לכלוך מתירין הקרסים ומגלים זרועותיהם וכן אם מכבסים איזה בגד מגלין זרועותיהם ולכן לענין דינא גם עתה בזה"ז אין לחשוב גילוי הזרוע בכלל ערוה אבל מן סוף הזרוע ואילך יש לו דין ערוה הנז':

ועל הדדים כתבתי בסה"ק בן איש חי בפרשה זו באות יו"ד לך נא ראה שם מ"ש בס"ד ועיין עוד שם בסוף אות י"ב מה שכתבתי בענין כפות הרגלים ע"ש:

ב **הפנים** וכפות הידים והאצבעות שבאשה מותר לקרות כנגדן כיון שדרכן להיות מגולין רגיל האדם בהם ואינו בא לידי הרהור, מיהו אם לובשת טבעות של אבנים טובות באצבעותיה יש לחוש להרהור ולא יקרא כנגד אצבעותיה כי הטבעות של אבנים טובות הם על בשר אצבעותיה ואין דרכה של אשה ללבוש באצבעותיה טבעות של אבנים טובות תמיד אלא באקראי, ונמצא דלא רגיל האדם בה וכשרואה אותה רואה מראה חדש ויתעורר בו הרהור רע, וכן נמי אם לובשת צמיד שקבוע בו אבנים טובות דאין לובשת זה אלא לפרקים אסור לקרות כנגד כפות ידיה, דגם זה מראה חדש הוא שנותן הצמיד הזה נוי לכפות ידיה דלא רגיל בה ואתי לידי הרהור, אבל אם לובשת תכשיטין של אבנים טובות בראשה ותחת צוארה על בגדיה אין נוי זה נוגע לבשרה והרואה מסתכל בנוי התכשיט ולא בנוי בשר שלה ולא חשיב ערוה אלא במראה הבשר:

וכל זה שאמרנו דהפנים והכפות מותר לקרות כנגדן היינו באינו מסתכל בראייתו הרבה אבל המסתכל בכוונה כדי ליהנות בהסתכלות שלו אסור אפילו בפנים וכפות הידים, דעל זה אחז"ל כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף והכונה שהוא מסתכל בכונה כדי ליהנות בהסתכלותו במקום זה, וכיון דהסתכלות זו אסורה וחשיב כאלו מסתכל במקום התורף ודאי אסור לקרות ק"ש ג"כ דכ"ש הוא:

ודע כי סוף העצם של הארכובה שהוא הנקרא בער"ב כ'ל'ב הנה שיעור שני שלישי טפח דרכו להיות גלוי אצל כל הנשים שאין לובשין אנפלאות בכפות רגליהם ולמעלה משני שלישי טפח הוא בכלל מקומות המכוסין ואסור לקרות כנגדן יען כי עצם זה של הארכובה הוא בכלל שוק דעליו אמרו שוק באשה ערוה:

ג' **מי** שבריאה לו שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפיח (כלומר הפחה שיש בה ריח רע) עד שיגמור ק"ש

מוטב

מוטב שיעבור זמן ק"ש ותפלה ולא יתפלל ממה שיתפלל בלא גוף נקי, ואם עבר זמן התפלה אנוס הוא ומתפלל מנחה שתים, ואם יראה לו שיוכל לעמוד על עצמו בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבת עולם לק"ש ויברך עליהם ויקרא ק"ש, וכנז' בש"ע סי' פ' ע"ש ודוקא תפילין אבל טלית לא ילבש ויברך בין א"ע לק"ש :

וכתבו האחרונים ז"ל שכל זה דוקא כשאירע לו מקרה זה בלתי טהור בשביל שום מאכל שהזיק לו וכיוצא, באופן שלערב ודאי יוכל להתפלל בגוף נקי, אבל אם יש לו חולי שמחמתו מוכרח להפיח בכל שעה, יתפלל וכשתבא לו הפחה ישתוק וימתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל ממקום ששתק ואם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש :

ד **אסור** לקרות ק"ש כנגד אשפה שריחה רע וכנז' בש"ע, וגרף של רעי ועביט של מי רגלים של חרס או של עץ צריך להרחיק מהם כמו מצואה אפילו הטיל בהם מים. אבל אם הם של מתכת או זכוכית או של חרס מצופה מותר אם הם רחוצים יפה וכנז' בש"ע סי' פ"ז, וכתב הגאון ב"ח בכלי חרס מצופין בעינן שיהיו מצופין בפנים ובחוץ ועיין מג"א ואלף המגן סק"ד ופה עירינו בגדאד אין דרכם לעשות עביט כלי חרס מצופה אלא רק מצופה בפנים ולפ"ז צריך לאסור לקרות כנגדן :

ה' **כתב** בפ"ע סי' פ"ד סק"א בשם הגאון חתם סופר או"ח סי' י"ח וביו"ד סי' כ"ז, חדר שהחפירה בתוכו ששם מתקבלין כמה בני אדם ורוחצין בחמין אנשים ברגלים ונשים בזמן חופפות זו יוצאה וזו נכנסת ודאי אין לברך, אבל מי שיש לו בתוך חדרו חפירה מקוה מים חמין לטהרת נשים שבביתו ונזדמנות לעת הצורך פעם או פעמים בחודש ומכוסה בכסוי נסרים ואין שם שום אמבטי ושום דבר לצורך הטבילה כי אם החפירה, ונהי שהחפירה נפישה זוהמא מ"מ החדר שהוא נקי רשות לעצמו ובשעה שאין שם נשים אין סברה לאסור שם ללמוד, ומהיות טוב יעמיד מחיצה המטלטלת לחוץ בין הלומד ובין המקוה ע"ש. וכ"כ בתשובת בנין ציון סי' יו"ד, בחדר שדר בו יש אמבטי שלפעמים רוחצין בו מותר ללמוד וטוב לכסות האמבטי בשעה שלומד ע"ש. ועיין יומא דף י"ד דיחיד לא נפיש זוהמיה עכ"ל, ע"ש :

והנה פה עירינו בגדאד יע"א מקרוב עשה בעה"ב א' בבור מים שיש לו בביתו בתוך המרתף מאכ'ינא אחת מחוברת בתוך מימי הבור ומדליק אש בתוכה והבור מתחמם בה שיהיו מימיו מים חמין וטובלין בו הנשים בימות החורף ומחמם אותו בכל יום וטובלות בו בכל לילה, לפעמים ט"ו נשים, או עשרים, או יותר, הנה אע"פ שבורות שלנו הם באר מים חיים ואינם מקואות עכ"ז ברבוי הימים שרבו הטובלין בהם אם יהיה בהם ריח זוהמא אסור לברך שם על הטבילה, וצריך לשים לב על דבר שלא נמאסו מחמת ריח הזוהמא אם הם מוכרחים לטבול בהם מפני תוקף הקור לא יברכו על הטבילה אלא יהרהרו בלבם הברכה :

וא"ו **מחיצה** של בני אדם לקרות ק"ש תוך ד' אמות של צואה וגרף של רעי כשאין מגיע לו ריח רע, העלה הרב פתח הדביר ז"ל סי' פ"ז אות ב' דמהני' וכמ"ש בערובין דף מ"ג לענין מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת דעושין לו מחיצה של בני אדם ויכנס, וגם לענין סוכה דבעינן ג' דפנות דאורייתא אפ"ה אמרינן התם בסוגייא הנז' דעושה את חבירו דופן ואוכל ושותה וישן בה. ואע"ג דלענין אתרוג וסוכה בעינן שתהיה המחיצה שלא לדעת שלא ידעו אותם בני אדם על מה שעומדו שם, דמחיצה לדעת אינה מתרת הכא מהני אפילו לדעת והאריך בזה, ע"ש. וכתב דצריך ליזהר שלא יראה הקורא הצואה כנגדו בין רגלי העומדים וכו' ע"ש :

בשלח.

א' **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ח ע"ד בענין אדני שפתי תפתח שתקנו לומר בתחלת העמידה, דלכאורה היה נראה שהוא הפסק גדול בין גאולה לתפלה. והנה רז"ל במס' ברכות הרגישו בקושיא זו ותרצו דכתפלה אריכתא דמיא. וביאור הענין הוא דפסוק זה של אדני שפתי תפתח הוא כנגד היכל קה"ק שבבריאה ממש, כי הנה סוד שם אדנ"י הוא כאן בבריאה כמ"ש אצלינו בשער שמות הספירות וכנז' בהקדמת ספר התיקונים, כי שם אדנ"י הוא בבריאה משום דתמן לאו איהו וכינויה חד וכו', והנה מוכרח הוא שבתחלה יעלו אל היכל קה"ק דבריאה כדי שאח"כ יעלו משם אל האצילות ולכן תקנו פסוק זה כאן :

אמנם דברי רז"ל שאמרו כתפלה אריכתא דמיא, יובן עם מה שנבאר במלת ברוך דברכת אבות ששם יתבאר כי הוא סוד היכל ק"ק דבריאה דבעינן הוא ברוך ברבויא דברכאן, וביאורו הוא כמ"ש במ"א כי ע"י עליית העולמות והתכללותם זה"ז חוזרין כ"ר דעשיה ונעשין ממש בחינת יצירה, וכן עתה הג"ר שבהיכל ק"ק דבריאה הם נכללים עם המלכות דאצילות הנקראת תפלה ונעשית חבור אחד ועולים יחד אל עולם האצילות. ונמצא כי היכל קה"ק דבריאה שהוא בחינת פסוק אדנ"י שפתי תפתח כנז"ל, הנה כתפלה אריכתא דמיא שהוא המלכות דאצילות הנקראת תפלה וכאלו נתארכה ונגדלה יותר ע"י התחברות היכל ק"ק דבריאה עמה ונעשו הכל בחינת אצילות, וזהו אומרם ז"ל כתפלה אריכתא דמיא, ואמנם תכוין שעדיין בפסוק זה אנו בעולם הבריאה כנז"ל :

והנה אדנ"י היא המלכות. ושפתי הם הנצח והוד הנפתחים ע"י התפארת הנרמז במלת תפתח. וע"י פתיחת השפתים אלו משפיעים בעולם הבריאה והוא ופי שהיא המלכות הנקראת פה תגיד ותמשיך תהלתך מן האצילות לבריאה, ועי"ז תוכל הבריאה לעלות אל עולם האצילות :

ב' **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ט ע"א, כבר נתבאר בספר התיקונים ענין שתי כריעות שצריך לכרוע בכל ברכה ולזקוף שני זקיפות וזה ביאורם הנה בכריעות התפלה באבות תחלה וסוף יש שני כריעות ושני זקיפות בסוד מ"ש כל הכורע כורע בברוך וכל הזוקף זוקף בשם (רמזו רז"ל בדברים כפולים אלו על שתי כריעות ושתי זקיפות) וסוד שני כריעות יו"ד לגבי ה"א, וא"ו לגבי ה"א. וסוד שני זקיפות ה"א לגבי וא"ו. וה"א לגבי יו"ד. וזה בכל אחד ואחד, וכן בסוף ברכת הודאה, אבל בתחלת ברכת הודאה אין בה רק כריעה א' וזקיפה א' כי בכולם גופא גחין לגבי ברכיין סוד ו' לגבי ה'. ורישא גחין לגבי גופא יו"ד לגבי ה"א. וזקיף ברכיין לגבי גופא סוד ה"א לגבי וא"ו, וגופא לגבי רישא סוד ה"א לגבי יו"ד. ואמנם בתחלת ברכת הודאה לא יש שם ברוך ולא השם, נמצא שבכריעה זו היא בסוד וא"ו לגבי ה"א, והזקיפה ה"א לגבי וא"ו בלבד, ולפיכך צריכין אנו לחזור ולעשות כריעה שנית וזקיפה שנית במודים דרבנן להוריד יו"ד לגבי ה"א ולזקוף ה"א לגבי יו"ד :

הנה במלת ברוך צריך אתה לכרוע כריעה אחת, ואל תכרע עתה רק גופך בלבד, ובמלת אתה תכרע פעם שנית ואז תכרע ראשך. וז"ש בתיקונים דבעי למכרע וא"ו לגבי ה"א ויו"ד לגבי הא, פירוש כי וא"ו הוא גופא ויו"ד הוא רישא, ובשם הוי"ה תזקוף שתי זקיפות

שבתחלה

שבתחלה תזקוף גופך בלבד וזהו ענין ה"א עלאה לגבי וא"ו, ואח"כ זקיפה הב' הוא שתזקוף ראשך וזהו ענין ה"א עלאה לגבי יו"ד. והנה כמלא בתיקונים שלריך לכרוע בשם אהיה ר"ל במלוי יודין ג"כ עכ"ל:

ג' **בתחלת** ברכה ראשונה שאנחנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו, כתב רז"ל בשער הכונות דף ל"ד ע"ג וז"ל, עתה לריך לכוין למסור עתה ג"כ עלמינו למיתה על קדוש ה' ע"ד מ"ש ביחוד ק"ש, וזה נרמז באומרו אלהינו ואלהי אבותינו כי אנחנו מוסרים נפשינו עליו לסיבת היותינו מאמינים כי הוא אלהינו מיוחד אלינו ואנחנו עבדיו וברואיו מוסרים נפשותינו על יחוד קדוש שמו יתברך, ולריך לכוין שנפשותינו ורוחינו ונשמתינו עולים יחד ומלטרפים עם זו"ן וכו' עכ"ל:

גם רבינו הרש"ש בסידור שלו כתב בכונות אלהינו ואלהי אבותינו וז"ל יכוין למסור עלמו על קדוש השם ע"ד הק"ש ולהעלות נר"ן שלו עם נר"ן דזו"ן לפרלוף אמלעי דאו"א וכו'. ועוד כתוב בסידור רבינו הרש"ש ז"ל במלת באהבה יכוין למסור עלמו על קדוש השם ויקבל עליו ד' מיתות ב"ד כדי לייחד ארבע אותיות הוי"ה עם ארבע אותיות אהי"ה, ועל ידי ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן ע"ב:

והנה נודע דהעולם נוהגין למסור עלמן על קדוש השם ע"ד האמור ביחוד ק"ש כשאומרים מלת באהבה דוקא, ולכן מאריכים בה שיעור לכוין האומר הריני מקבל עלי למסור עלמי על קדוש השם בסקילה שריפה הרג חנק ודי בזה לאנשים פשוטים וכך דרכינו לדרוש בליבור:

ויש נוהגין לרשום בסידור שלהם אותיות שמות אלו כדי לעיין ולכוין בהם כשאומרים באהבה

י	א	א	יוד הי ויו הי
ה	ד	ה	יוד הי ואו הי
ו	נ	י	יוד הא ואו הא
ה	י	ה	יוד הה וו הה

ד' **אם** שכח ולא עשה כריעה וזקיפה במגן אברהם יעשה בחתימה דהא הקדוש משום דשלש ראשונות כחד ברכה חשיבי וזו היא הסוף:

ה' **כתב** בשלמי ליבור דף קי"ג ע"ג, ברכה ראשונה שבי"ח פותחת וחותמת בברוך, והאחרות כולן הוו כברכה הסמוכה לחברתה הלכך אין פותחות בברוך. ואע"ג דברכה ראשונה היא ג"כ סמוכה לגאל ישראל אפ"ה היא פותחת בברוך מפני שבמנחה וערבית אינה סמוכה, ועל כן פותחת בברוך להשוות הכל יחד, וסיים המגיה שכ"כ בסי' י"א בשם מולל מאש סי' ע"ו וכ"כ הרשב"ם ז"ל סי' ד"ן בשם הר"י בן יקר ז"ל:

ו' **אע"ג** דאמרינן כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה לא תקנו אנשי כנה"ג בברכה ראשונה של תפלת העמידה לומר מלך העולם מפני כי ברכה זו היא על שבחיו יתברך, כמ"ש רז"ל לעולם יסדר אדם שבחיו של הקב"ה ואח"כ יתפלל ולכן לא תקנו בה מלכות, וזה הכלל שאמרו רז"ל כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה לא נאמר אלא על ברכת הודאה על הנאה או על מלוה שקדשנו ולונו בה וכמ"ש מרן ז"ל בב"י בשם הרוקח ז"ל והביא דבריו בש"ן דף קי"ג ע"ד ועיין שם בשם התוספות והרא"ש טעמים לזה הוא דרך דרש והעיקר כמ"ש:

ודע כי לפ"ד רבינו ז"ל בשער הכונות לכוין אלהינו אימא ואלהי אבותינו אבא אלהי האבות אב לאבהן, ומה שלריך לכוין אח"ז באמרו אלהי אברהם אלהי ילחק ואלהי יעקב יתיישב הטעם שפיר מה שלא תקנו לומר מלך העולם:

ז' **בביאור** ברכת השיבנו עיין מ"ש בס"ד בסה"ק בן איש חי בפרשה זו ביישוב הקושיא שמקשים ממ"ש רז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ע"ש. ועוד נ"ל בס"ד כי הרהור תשובה זה ודאי הוא ביד האדם, אך אחר שהסכים בלבו לעשות תשובה ונתחרט בכל לבו על חטאיו אז אפשר לבקש רחמים ולהתפלל לפני הקב"ה שיעזרהו לעשות תשובה זו בפועל ולא יחזור בו ממה שהסכים בלבו על התשובה. ועל זה אומרים והחזירנו בתשובה שלמה לפניך שתעזרנו לעשות תשובה שלמה בפועל:

ח' **ברכת** ראה נא בענינו כתב ש"ן בשם הרב ב"ד ז"ל וז"ל כתב רש"י בפ"ב דמגילה דהאי גאולה לאו גאולה מגלות היא אלא שיגאלנו מן הלרות הבאות עלינו תמיד, דהא ברכת קבוץ ובנין ירושלם ולמח דוד יש לכל אחד ואחד ברכה לעלמה לבד מגאולה ע"כ:

וכשיאמר גאולה שלמה למען שמך, יכוין באומרו למען שמך בשם הוי"ה דמלת אלפין כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א שעולה מספרו מ"ה כמנין גאולה:

ט' **בברכה** של רפאנו אם ירלה יוסיף בברכה זו יהר"מ ה' או"א שתרפאני רפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף כדי שאהיה חזק בבריאות ואמיץ כח במאתים וארבעים ושמונה אברים ושלש מאות וששים וחמשה גידין של נשמתי וגופי לקיום תורתך הקדושה כי אל רופא רחמן ונאמן אתה וכו':

יו"ד **כשיאמר** וקבלנו יח'ד מארב'ע כנפו'ת הארץ יכוין לשם חב"ו היולא מפסוק חיל בלע ויקיאנו והוא שם משמות ע"ב. וטוב שיאמר יהרמ"י או"א שכל הנשמות של הטפין שילאו ממני לבטלה שלא במקום מלוה שנכנסו ונעמקו בקליפה שתחזירם לשרשם שבקדושה טהורים ומתוקנים זכים וברורים וגם כל הנשמות העשוקות בקליפת נוגה תקיאם הקליפה ותפליטם ויורישם אל במקום הקדושה בכח השם הקדוש חב"ו הרמוז בר"ת הפסוק ח'יל ב'לע ו'יקיאנו מבטנו יורישנו אל. וטוב להזהר לומר בקשה זו לפחות בימי השובבים וגם ביום ששי בשבת בכל השנה וגם בחול של עשרת ימי תשובה:

י"א **כתב** מהרח"ו ז"ל בשער הכונות דף ל"ז ע"א באומרו וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין, לריך לכוין כונה זו אשר פירשו שמעיה ואבטליון למורי ז"ל יום א' אשר הלכנו לגוש חלב להשתטח על קבריהם ושם אמרו לו הם עלמם שלריך לכוין במילות אלו בשלשה תפלות אשר בכל יום ויום לכוין להתפלל להשי"ת על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות ע"י ארמילוס רשיעא כמ"ש רז"ל על פסוק חיים שאל ממך נתת לו וכו'. ונודע מספר הזוהר בר"מ פ' כי תלא דף רע"ו ע"ב דמשה סביל כמה מכתשין בגין דלא יתקטיל משיח בן יוסף וכו' ועליו אנו מתפללין וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין וכו' (פירוש למשיח בן יוסף קורין אותו כסא דוד עבדך):

י"ב **עוד** כתב שם בברכת את למח דוד בתיבת למח תכוין לשני יחודים הוי"ה אהי"ה והוי"ה אדנ"י שעולים קל"ח בגי' למח ע"כ. ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל רשום אחר מלת למח שני שלובים הנז' שהם י"א ה"ה ו"י ה"ה, י"אה"דו"נה"י. על כן טוב שכל אדם ירשום שני שלובים בסידור שלו כדי שלא ישכחם. ונ"ל בס"ד כי ב' שלובים אלו נרמזו בפסוק כי לקח טוב נתתי לכם שהם מספר לק"ח. ובהם נזכה לשפע הללחה שעולה לקח:

וכתב שם עוד באומרך כי לישועתך קוינו כל היום תכוין לצפות ולקוות בכל יום לישועתו יתברך כדי שלא תתחייב בעת פטירתך כשיעמדוך לדין וישאלוך לפית

צפית לישועה כמ"ש רז"ל במסכת שבת ע"ב, וכתב מהר"י צמח ז"ל בהגהותיו בס' פע"ח, וגם אני מכוין לצפות לישועת ה' שעשה עמנו להצילנו מכמה פגעים רעים בכל יום ובכל רגע ומצאתי תועלת גדולה כמה פעמים בכל זה עכ"ל:

י"ג **עוד** כתב רבינו מהרח"ו ז"ל שם בברכה של שומע קולינו ראוי מאד אל האדם שבאומרו תפלת הלחש יאמר ודוי בשומע תפלה, אנא ה' חטאתי עויתי ופשעתי לפניך ויהר"מ ה' או"א שתמחול ותסלח ותכפר לי על מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי עד היום הזה כנז' בזוה"ק פ' בלק דקצ"ה ע"ב וז"ל לבתר לשואלא גרמיה גו חסידים בשומע תפלה לפרטא חטאוי, ואני מסופק אם שמעתי ממורי ז"ל שיותר טוב לומר חטאתי עויתי פשעתי סתם ולא יפרט החטאים או אם צריך לפרט ע"ד אשמנו בגדנו וכו' והדבר אצלי בספק ע"כ:

וכתב עוד וז"ל, גם ראוי לשאול על מזונותיו בברכת שומע תפלה להורות שהוא בוטח בו יתברך אשר בידו מזון לכל חי, ע"ד תפלת רב ייבא סבא בכל יום קודם אכילתו כפי' בשלח דף ס"ב ע"ב. ועוד שם בספר הכונות דף כ"א ע"ג בנוסח התפלה כתב רבינו מהרח"ו ז"ל וז"ל וכשיגיע אל מלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו יאמר ודוי על חטאיו בדרך קצרה רבש"ע חטאתי עויתי פשעתי לפניך יהר"מ שתמחול ותסלח ותכפר לי על כל מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום שנבראתי עד היום הזה, ואם ירצה יתודה באורך בפרטות ואח"כ יאמר ומלפניך מלכנו, גם צריך לשאול על מזונותיו דרך קצרה במקום הזה קודם שיאמר ומלפניך מלכנו עכ"ל:

והרב מנחת אהרן ז"ל כלל ט"ז דף ק"ל ע"א, כתב בברכת השנים וז"ל קודם שיסיים כי אל טוב וכו' יתפלל על הפרנסה כמ"ש כת הקודמים ז"ל, ועיין להרב שלמי ציבור שכתב ויאמר ככתוב בספרים קדמונים יהר"מ יאו"א (יכוין הויה נקודה פרנסה) שתזמין פרנסתינו ומזונותינו לי ולכל אנשי ביתי היום ובכל יום ויום בריוח ולא בצמצום בכבוד ולא בבזיון בנחת ולא בצער ולא אצטרך למתנות בשר ודם ולא לידי הלואתם אלא מידך הרחבה הפתוחה והמלאה בזכות שמך הגדול **דִיקָרְנוֹסָא** (ויכוין שהוא ג' חת"ך ונקודותיו ג' ע"ב) הממונה על הפרנסה כי אל טוב וכו'. אמנם הרב ברכ"י ז"ל בשם גורי האר"י זלוק"ל כתב שיתפלל במחשבתו על הפרנסה בברכת השנים וישאל על מזונותיו בפירוש בשומע תפלה, והביאו ג"כ הרב המגיה שם וכבר כתבתי לעיל שלא זכיתי לכוין טעם כעיקר לשאול בברכה הפרטית במחשבה לחוד ובש"ת יאמרנה בפירוש דדי והותר לשאול בברכה אחת לחוד:

ואילולי דמסתפינא הייתי אומר שמצאתי בסה"כ כ"י כתוב בלשון הזה ראוי לאדם כשאומר העמידה בלחש שיאמר ודוי בש"ת וכו' גם כשיאמר ש"ת חייב אדם לשאול מזונותיו מהשי"ת להורות שהוא בוטח בה' אשר בידו הזון כל אדם ע"ד תפלת ר"י סבא בכל יום קודם אכילתו עכל"ה, דשמעינן מינה דבברכת שומע תפלה, התפלה על הפרנסה דרך כלל להמשיך שפע קדוש בעולמות העליונים מהברכה העליונה עד עולם הזה, ואין זו תפלה פרטית לפי צרכו אם איש עני הוא שהתפלה לצרכו ללחם ביתו תהיה בברכת השנים ושם ישאל בפרט כל צרכו לחם לפי הטף, ובש"ת דרך כלל. ובדרך זה אתי שפיר שיתפלל בשתי הברכות עכ"ל ע"ש:

והנה קודם כמה שנים כתבתי להרב הצדיק חק לישראל מהר"א מני זלה"ה להעתיק לי נוסח הודוי של שומע תפלה הכתוב בסידור רבינו הרש"ש ז"ל הנמצא אתו וכן עשה והעתיקו ע"י סופר ושלחו אלי וזה נסחו:

אנא ה' חטאנו עוינו ופשענו אנחנו ואבותינו ואנשי ביתינו ועברנו על תורה שבכתב ותורה שבע"פ ובטלנו ולא קיימנו רמ"ח מצות עשה וענפיהם ומד"ק ומד"ם וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו, ועתה אנחנו שבים אליך בתשובה ומתחרטים על כל מה שחטאנו עוינו ופשענו חרטה גמורה ועוזבים אנחנו אותם עזיבה גמורה, ויהר"מ ה' או"א שתמחול לנו את כל חטאתינו ותכפר לנו את כל עונותינו ותמחול ותסלח לנו את כל פשעינו ותפתח לנו שערי תשובה שלימה כי ימינך פשוטה לקבל שבים:

יהר"מ יאו"א שתזמין ותשלח לנו היום ובכל יום ויום מזונות ופרנסה טובה לחם לאכול ובגד ללבוש בנחת ולא בצער בריוח ולא בצמצום בכבוד ולא בבזוי. ותפרנסנו בחסדך הגדול פרנסה טובה שלא יהיה בה בושה וכלימה. ותפרנסנו פרנסה טובה שנוכל בה לעסוק בתורתך הקדושה לשמה. ולא תצריכנו לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם כי בשמך חנינו ומאוצר של מתנת חנם תכלכלנו בזכות שמך הגדול **דִיקָרְנוֹסָא** הממונה על הפרנסה כי אתה נותן לכל איש ואיש די מחסרו ולכל גויה וגויה די פרנסתה ככתוב עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו. ואע"פ שחטאנו ומנענו הטוב ממנו בחסדך בטחנו וברצונך הטובה עלינו כדכתיב רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו וכן מדותיך להטיב לטובים ולרעים ככתוב פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו חננו. עכ"ל. ונראה לי בס"ד דאין לומר נוסח זה שהוא ארוך בכל יום ובפרט שהוא רוצה להתפלל עם הציבור אבל ישתדל לומר נוסח זה הארוך רק בעשרת ימי תשובה ובשאר ימות השנה בחול יאמר נוסח הקצר שכתבנו לעיל:

י"ד **בברכת** רצה כשאומר רצה יכוין אותיות צרה יתהפכו לצירוף רצה שהוא לשון רצון וחסד ורחמים וכנז' בשער הכונות. ומ"ש ואשי ישראל ותפלתם הכונה הוא דאיתא במדרש רז"ל שמיכאל השר הגדול מקריב נשמתם של צדיקים על מזבח של מעלה, ועל זה תיקנו לומר ואשי ישראל הם הנשמות של ישראל שמקריב מיכאל למעלה. ואומרו ותפלתם קאי על תפילות שמ"ע כי אחז"ל תפילות כנגד תמידין תיקנום לכן סמכו זה לזה ועיין בטור ואחרונים:

ט"ו **מ"ש** ערב ובקר וצהרים קאי על אומרו נודה לך ונספר תהלתיך וכאלו אמר נודה לך ונספר תהלתיך ערב ובקר וצהרים. ומ"ש על נסיך שבכל יום עמנו הכונה על נסים הגלויים, ומ"ש ועל נפלאותיך קאי על נסים הנעלמים ונסתרים שאין בעל הנס מכיר בנסו, וזהו בכל עת כי נסים הנסתרים הם בכל עת ורגע וכמ"ש בברכת אשר יצר שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח א' מהם א"א להתקיים שעה אחת וכן הוא אומר לעושה נפלאות גדולות לבדו. וכשיאמר הטוב שמך ולך נאה להודות יכוין ס"ת כה"ת והוא רמוז בר"ת כל הנשמה תהלל יה:

ט"ז **בענין** שלש פסיעות כתב הרב ברכי יוסף ז"ל בסי' קכ"ג אות וא"ו מצאתי הגה"ה כ"י לאחד קדוש שמדברי הגאונים בתשובה כ"י נראה דשלש פסיעות אלו שיעורם ארבע אמות ע"כ, וכתב בארחות חיים דף ט"ו משם גדול אחד דלכתחלה יפסע פסיעה קטנה ואח"כ יפסע פסיעה גדולה ואח"כ יפסע באופן שיהיו רגליו שוים עכ"ל ברכ"י ז"ל, ואנו אין לנו

לנו אלא דברי המקובלים ז"ל שיעשה שלש פסיעות באופן שיהיו שלשתם שוין גודל בצד עקב:

וכתב בשיורי כנה"ג שם אותם שנהגו להקפיד שלא יעבור אדם לפניהם כשעומדים במקום שכלו השלש פסיעות עד שישובו למקומן יש סמך לדבריהם מסברת הי"א שהביא הב"י שגם בחזרתו למקומו יפסע ג' פסיעות לפניו, כמו אותם השלש פסיעות שהיו לאחוריו כי היכי דלהוי שם פסיעות, אבל אלו שנוהגין דכשרואין לאדם שרוצה לעבור לפניהם, ממהר לשוב למקומם בטרם שממתינים השיעור המפורש טועים הם עכ"ל:

ט"ז **כתב** הרב הגדול חסידא קדישא מהר"א מני זלה"ה על ענין שלש פסיעות של העמידה הנה רוב העולם עושין כמ"ש חס"ל סי' ק"ב סעיף כ"ד, ועיין ש"ך דף קל"ה ע"א, אמנם בסידור רבינו הרש"ש זלה"ה כתוב וז"ל ויפסע לאחריו ג' פסיעות וכו' ואח"כ יפנה לשמאלו ויאמר עושה שלום במרומיו ויזקוף ויפנה לימינו ויכרע ויאמר הוא יעשה שלום עלינו ויזקוף ויכרע לפניו ויאמר ועל כל ישראל ויזקוף, כנראה שהוא ס"ל כסברת זוה"ק שהביא ש"ך שם, אמנם שם כתב הכריעות והזקיפות לימין ולשמאל, וכפי הסידור הנז"ל הוא לשמאל ולימין ולפניו ול"ע ומ"מ אני נוהג כסידור. ואתיא זכירה שכן כתוב בספר הקנה, דהיינו אכרע ואעשה ג' פסיעות ובעודי כורע מחזיר פני לשמאל ואומר עושה שלום במרומיו ואזקוף ואפנה לימיני ואכרע וכו', ועיין תפלת כל פה סי' קכ"ג שישב דברי הש"ך שעשה מחלוקת בין זוה"ק לרבינו יונה ז"ל שהאמת רבינו יונה ז"ל כמו זוה"ק עכ"ל:

י"ז **אחר** שיגמור עושה שלום והפסיעות יאמר יהר"מ ה' או"א שתבנה בית המקדש במהרה בימינו ונקריב לפניך תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן. ונ"ל שיכוין בזה ע"פ מדרש רז"ל שהביאו הרב בני יששכר שאמרו אחר שיבנה בהמ"ק בב"א יקריבו בו כל תמידין ומוספין של שבתות וימים טובים וראשי חדשים שלא הקריבו ישראל בהיותם בגלות בחרבן, ובזה המדרש עשה ישוב הרב הנז' על מה שאומרים ביעלה ויבא חג הסוכות הזה וכן חג המצות הזה וכן בחג השבועות ויום הזכרון ושמיני עצרת ור"ח, דבזה נתיישבה מלת הזה ועל כן בבקשה זו של תמידין ומוספין יכוין על זה:

י"ח **כתב** רבינו המאירי ז"ל במסכת מגילה דף ט"ז ע"א וז"ל, ברכות של תפלה עזרא הסופר ובית דינו שהם אנשי כנסת הגדולה תקנום, ואף סידור שבהם על פיהם נעשה מהם, שילא להם הסידור מצד סברתם על מה שנראה להם לסמוך ענין אחד לחבירו. ומהם שילא להם הסדור מצד רמז המקראות הסמוכים זה לזה כמו שנתבאר בגמרא, ומאחר שכן הוא אין לנו לשנות סדורם עכ"ל:

י"ט **ברכת** מודים אנחנו לך היא לשון הודאה שאנחנו מודים שהוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו והוא המשגיח עלינו וחיינו מסורים בידו ונשמותינו פקודות אליו כמ"ש בידך אפקיד רוחי, וזה חסד גדול מאליו עלינו שלא מסר חיינו ביד מזל ולצבא השמים. ועל כן נודה על הנסים הגלויים שעושה בכל יום עמנו ועל נפלאותיו וטובותיו הם נסים וטובות המכוסים שעושה בכל עת אתנו כלומר בכל רגע ורגע, כמ"ש רז"ל ע"פ כל הנשמה תהלל יה על כל נשימה תהלל יה, בנס שעושה הש"ת לאדם ואין בעל נס מכיר בניסו:

והא שתיקנו השתחויה באומרו מודים היינו כי הדרך הוא שהמודה ומשבח על הטובה יעשה קצת השתחויה להמטיב לו בעת שהוא מודה לו על הטובה וכמ"ש בשמואל ב' סי' ט"ז ויאמר ציבא השתחויתי אמצא חן בעיניך אדוני המלך, ותרגם התרגום ויאמר ציבא מודינא אשכח רחמין בעינך רבוני מלכא וכן הוא בנחמיה ט' ורביעית היום מתודים ומשתחוים לה' אלהים שהוא ר"ל מודים וכן מ"ש שם ולצבא השמים לך משתחוים היינו ר"ל מודים, מכנה הכתוב ההודאה בלשון השתחויה והיינו מטעם הנז'. והגאון יעב"ץ ז"ל בסידור שלו כתב וז"ל מודים היא ברכת הודאה מלשון אך צדיקים יודו לשמך, וכה"ג היה אומרה ביוה"כ, ולדעת הרמב"ם בפירושו למס' תמיד הן הכהנים אומרים אותה בכל יום בסדר התמיד עכ"ל:

ובספר דעת זקנים שהוא ביאור על התורה מרבותינו בעלי התוספות ז"ל בפרשת עקב בפסוק ועתה ישראל מה וכו' כתיב וז"ל, ולכך תקנו לומר מודים שהרי פירושו משתחוים כדכתיב גבי נעמן והשתחויתי לה' אלהיך, ותרגם יונתן ואודיתי קדם ה' אלהך. ומ"מ אנחנו אומרים מודים ולא משתחוים לפי שעולה בגימטריא מודים מאה לומר שכל האומר מודים כהוגן כאלו קיים מאה ברכות עכ"ל. והנה פסוק זה לא נמצא גבי נעמן אלא שם כתוב והשתחויתי בית רמון, ותרגם התרגום וסגדיתי ורק גבי השתחויתי דכתיב גבי ציבא תרגם אודתי וכאשר כתבתי לעיל, ואיך שיהיה הנה ודאי משמעות מודים דהכא הוא לשון הודאה וכמ"ש הרב יעב"ץ הנז', וכן בדברי רז"ל נקראת ברכה זו כולה מראשה לסופה ברכת הודאה:

פרשת יתרו.

א' **בקומו** להתפלל אם היה עומד בחו"ל יחזיר פניו כנגד א"י ויכוין גם כנגד ירושלים וכנגד המקדש וכנגד בית ק"ק שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם העיר אשר בחרת והבית אשר בניתי לשמך (כי באומרו ואת הבית כלל בו גם בית ק"ק) היה עומד בא"י יחזיר פניו כנגד ירושלים ויכוין גם כנגד בית המקדש וכנגד בית ק"ק. היה עומד בירושלים יחזיר פניו למקדש ויכוין כנגד המקדש וכנגד בית קדשי הקדשים שנאמר והתפללו אל המקום הזה. היה עומד אחורי המקדש (אבל בבית המקדש אסור לעמוד בזמן הזה שכולם טמאי מתים שאין לנו אפר פרה) במערבו של בית ק"ק יחזיר פניו למזרח כנגד בית ק"ק שנאמר והתפללו אל המקום הזה, ואם היה עומד בלפונו יחזיר פניו לדרום כנגדו, ואם עומד בדרומו יחזיר פניו ללפון כנגדו. נמלאו כל ישראל מכוונים לבם למקום אחד. ועל זה דרשו חכמים כמגדל דוד ליארך בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונים בו וכנז' בש"ע הגאון ר"ז ז"ל:

ב' **בית** הכנסת שהיא תוך חומת ירושלים מקודשת יותר ממקום שהוא חוץ חומות ירושלים, דכך שנינו במשנה דעשר קדושות הן במס' כלים פ"א לפנים מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני. הר הבית מקודש ממנו וכו'. ואע"ג דלא ברירא לן עד היכן היתה מגעת, הנה ברור הוא שבודאי מקום שהוא עתה תוך החומה היה גם מעיקרא תוך החומה. וגם מקום שהוא תוך החומה בודאי יש הפרש בין מקום למקום לענין קדושתו ומעלתו והיינו כי כל מקום שהוא קרוב וסמוך להר הבית שבו קרקע המקדש ובית ק"ק הוא מעולה ומקודש יותר, וכן כתב הגאון חתם סופר ז"ל ביו"ד סי' רל"ג וז"ל מ"מ היינו חוץ לירושלים. אבל בירושלים גופיה לדוך סמיך לקדושת הר האלהים אפילו בחרבנה אשרי הזוכה עכ"ל:

ולכן בודאי בית הכנסת ובהמ"ד שהיא בנויה עתה קרוב וסמוך להר הבית היא מעולה ומקודשת יותר כיון שהיא סמוכה וקרובה לשער השמים. וכ"ש אם

אם העומדים שם יכולים לראות ממנה קרקע בית המקדש מן החלונות שבה הרי זו מעולית יותר ויותר, ואשרי הזוכה להתפלל שם ולעסוק בתורה במדרש הבנוי שם:

ג' **המתפלל** יכוין בכל הברכות של העמידה ואם אינו יכול לכוין בכולן יכוין לפחות בברכת אבות, מיהו אם לא כיון אפילו באבות בזה"ז אינו חוזר ומתפלל משום דאפשר שגם בחזרתו לא יכוין ומה הועיל:

וכתב הרב בית עובד שצריך לדקדק באמירת אלהי אברהם וכן בסיום הברכה של מגן אברהם שלא יהיה נראה כאומר אלהי אברם או מגן אברם שיבלע אות ה"א, דכל הקורא לאברהם אברם עובר בלאו ועשה, כדאיתא בסוף פ"ק דברכות ואם אמר אלהי אברם או מגן אברם אני מסופק אם יחזור לראש מפני כך עכ"ל. ונראה פשוט דאין זה ספק דפשיטא דאינו חוזר לראש בעבור דקורא לאברהם אברם הוא מתכוין לקראו אברם ולכך עובר בלאו ועשה, אך כאן נבלע האות במבטא של פיו, אבל הוא מתכוין לקראו בשם אברהם וכך חושב בלבו:

ד' **צריך** ליזהר שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר דכתיב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר והטעם הוא שאם יש לפניו דבר שחוצץ בינו ובין הקיר הוא מסתכל בו ומחשב בו ומבטל כונתו (כן הוא בהרמב"ם) ולא חשיב חציצה אלא דבר גדול שגבהו עשרה ורחבו ארבעה. אבל דבר קטן לא חשיב הפסק וכן דבר קבוע כגון ארון ותיבה אפילו גבוה עשרה אין חוצצים, אבל שאר דבר כגון כלים ובעלי חיים חוצצין. ואדם אינו חוצץ. וי"א אפילו אדם חוצץ ויש להחמיר היכא דאפשר:

ה' **מטה** המיוחדת לשכיבה חשיבה קבוע ואינה חוצצת דדוקא מטה שבזמן התלמוד שהיא לישיבה אין זה קבע, אבל מטה דידן שהיא לשכיבה הוה קבע ואינו חוצץ כ"כ מרן ז"ל בב"י. ואע"ג דהב"ח והט"ז חולקים בזה העיקר הוא כדברי מרן ז"ל, ולקושיא שהקשו על דבריו הנז' תירץ אותו בשלטי הגבורים ס"ק י"א, מיהו כתב הרב אליה רבא ז"ל זה דוקא במטה הרגילה לעמוד במקום אחד אבל המטלטלת ממקום למקום חוצצת ע"ש:

ודע כי יזדמן בחדרו של אדם תיבה גדולה שמניחים בה חפצים והיא גבוהה עשרה ורחבה הרבה והיא מונחת כל הימים אצל הכותל בחדר ואינה מטלטלת כלל ועיקר ובפרט שהיא כבדה הרבה ה"ז אינה חוצצת בין האדם לבין הקיר ושרי להתפלל סמוך לה:

וא"ו **כתב** הגאון ר"ז בש"ע סעיף ד' כל דבר שהוא צורך התפלה אפילו הוא גדול הרבה אינו חשוב הפסק כגון השלחן שבבית שמניחין עליו הסידור. ולכן נהגו בבית הכנסת שיש לפני כל אחד שולחן קטן שקורין שטענדע"ר שמניחין עליו הסידורים, אע"פ שגבוה עשרה ורוחב ד' וכל זה למצוה מן המובחר, אבל אם א"א בקלות להתפלל בציבור בענין שלא יהיה שגבוה עשרה ורחב ארבעה חוצץ בינו לבין הקיר כגון לפעמים שמתפללים בעשרה באיזה חדר וא"א לאדם לעמוד בלא חציצה בינו לכותל, אל ימנע מתפלת הצבור בשביל זה כי אין בזה איסור אם הוא צריך לכך מצד דוחק המקום, ומ"מ יעצים עיניו או יתפלל מתוך הסידור ולא יביט לחוץ ולא יבא לידי ביטול כונה ע"י דבר החוצץ לפניו, עכ"ל ע"ש:

ולפ"ז פה עירנו בגדאד שדרכם להוציא בשמחת תורה כל הספרי תורה אשר מצויים בבית הכנסת באוצר שלהם, ומניחים מטות אשר מטלטלין ממקום למקום ומסדרים אותם בכותל המערב ומניחים עליהם כל הספרי תורה בשני ימים של שמחת תורה אע"ג דהמטות וכסאות אלו הם גבוהים עשרה ורחבים ארבעה חשיב זה שעת הדחק דמוכרח להתפלל אצלם אע"ג דהם חוצצין בין המתפלל לבין כותל המערב, דא"א לבטל מנהג זה שהוא קדמון מאד להוציא כל הס"ת בשמחת תורה ולסדרם באופן זה, וכיון דא"א לבטלו חשיב זה דוחק ושרי כמ"ש הגאון ר"ז ז"ל הנז':

ועוד ימצא כיוצא בזה פה עירנו יע"א שמנהגם להתפלל מנחה וערבית בבית הכלה קודם החופה בקבוץ קהל הרבה, ומסדרים להם מטות גבוהים עשרה ורחבים ארבעה כדי לישב עליהם בשעת חופה ומוכרחים להתפלל כנגדן דגם זה חשיב דחק, וירא"ש יזהר בזה היכא דאפשר לו:

ז' **אע"ג** דאמרינן לא חשיב חציצה אא"כ גבהו עשרה ורחבו ארבעה, הנה אם כלי זה גבהו ששה והניחו אותו על במה שאצל הכותל שגבוה ארבעה או חמשה והמתפלל עומד על הקרקע שנמצא כלי זה גבוה עשרה ויותר ה"ז חוצץ, וכן מטה שאצל הכותל והניחו עליה סדינים וסדרום זע"ג ונעשה השטח העליון שלהם גבוה טפי מעשרה ה"ז חוצץ ופשוט:

ח' **יש** אומרים אפילו אם המתפלל רחוק מן הקיר כגון שעומד באמצע צריך ליזהר שלא יחוץ בינו לקיר, ויש דס"ל דאם החציצה היא חוץ לארבע אמות ממנו שרי. וכן פסק מגן גבורים וכנז' בפתחי עולם ס"ק מ"ט ע"ש וכן ראוי להורות דשרי בכה"ג:

ט' **כתב** הגאון ר"ז ז"ל בש"ע סימן ק' תפלה של מועדות ושל מוסף ראש חודש אין אדם רגיל בהם כ"כ מפני שאינו מתפלל אותם תדיר אלא לפרקים, לפיכך צריך להסדיר אותם תחלה [כנז' בגמרא] קודם שיתפלל כדי שתהא תפלתו שגורה בפיו. ועכשיו נוהגים להקל בזה. ויש שלמדו זכות עליהם לומר שלא הצריכו חז"ל להסדיר אלא כשמתפללין בע"פ. אבל כשמתפללין מתוך הספר אין צריך להסדיר שהרי רואה מה שמתפלל ומ"מ תפלה שצריך להבין פירוש הדברים ודאי צריך ללמוד ולהסדיר תחלה שאין ספר מועיל לו בזה בפרט בפיוטים שחמיר פירושם עכ"ל:

וכתב הרב חסד לאלפים הרוצה לחוש לדעת מרן ז"ל בש"ע דסובר דאף כשמתפלל מתוך הסידור צריך להסדיר בא בשכרו ובקל יוכל לקיימו בהשכמתו לבית הכנסת. ברם המתפללין במועדים תפלה ראשונה [ערבית] על פה אין להם על מה שיסמוכו, לכן צריך ליזהר לפחות להתפלל תפלה ראשונה מתוך הספר. ובפיוטים ותפלות ימים נוראים שחמור פירושם צריך להסדיר תחלה ולא מהני ספר כזה עכ"ל. ולכן פה עירנו בגדאד יע"א נוהגין שתפלת ערבית של ראש השנה ושל מועדים כולם מתפלל אותה ש"ץ בקול רם, ואע"פ שכל הצבור יש בידם סידור ומתפללים מתוכו בלחש עם הש"ץ עכ"ז הוא מתפלל התפלה של ערבית שהיא תפלה הראשונה בקו"ר ומהני זה לצבור. מיהו ירא"ש יזהר להסדיר בינו לבין עצמו בביאו לבית הכנסת לקיים דברי מרן ז"ל דס"ל דצריך להסדיר אע"פ שמתפלל מתוך הסידור:

והרב פתח הדביר ז"ל דף ל"ח ע"ב כתב דהרב מחצית השקל כתב דשלא כדין נוהגין העולם שאומרים ברכת קדוש הלבנה בעל פה וגם אין מסדרין תחלה. ובעי הסידור בזה טפי מתפלת ראש חודש דעכ"פ לא יעברו שלשים שלא יתפלל תפלה של ר"ח, משא"כ ברכת הלבנה לפעמים יש בין אחד לחבירו יותר משלשים כפי אשר תתראה הלבנה ע"כ. ולענ"ד ליישב מנהגן של ישראל ע"ד שכתבו בפסקי תוספות וכו', ונראה פירוש דבריהם שע"י השמעת קולם ילמדו זא"ז כמ"ש במרדכי וכו'. והכא

כמי

כמי אפשר דה"ט דלא נהגו לסדר ברכת הלבנה דכיון דטעם הסידור היינו כדי שתהיה שגורה בפה הרי אומרים אותה בקול רם כל הקהל הבאים כאחד הן מלמדים זא"ז. וזה תיקון למי שאינו רגיל וכו' עכ"ד. והנה פה עירנו בגדאד יע"א נוהגין שהחזן אומר ברכת הלבנה בקול רם והציבור אומרים עמו כל הברכה בלחש. ולכן נראה דראוי שהחזן יסדיר תחלה בינו לבין עצמו אבל הקהל שאומרים הברכה עמו ביחד אין צריכין להסדיר:

וכתב עוד פה"ד שם באות ג' וז"ל מרן ז"ל בב"י העלה דלא כרבינו מנוח ז"ל אלא אפילו שכתובה לפניו צריך להסדיר וכן העלה הרב ב"ח ז"ל עש"ב. ור"ח חשון לכ"ע צריך להסדיר דבתשרי לא התפלל תפלת ר"ח כמ"ש הרב"ח ושאר פוסקים ז"ל, ולפ"ז כ"ש שיש להסדיר נוסח אתה יצרת דמוסף שבת ור"ח שבאה פעם לד' או לה' חדשים ואין רגילים בו. ואפילו שאומרים אותו מתוך הסידור הרי מרן והרב"ח העלו דאין זה תיקון. והרב"ח הוסיף דאפילו רבינו מנוח ז"ל גופיה לא החליט ואסיק בצ"ע. אלא דברוב תפולות ישראל אינם מסדרין שום תפלה דסמכו על חילוק רבינו מנוח ז"ל הגם דכתב דל"ע, ומרן חלק עליו אפ"ה קבעוה להלכה גדולי ישראל. ועיין למרן החבי"ב בשיורי כנה"ג ולהרב ברכ"י אות ב' והרב בגדי ישע:

והרב מאמר מרדכי ז"ל סק"ג למד מדברי התוספות ברכות דף כ"ט ע"א בד"ה מפני, דהמסדיר תפלתו אומר כל הברכות כתקונן עם סיום הברכות. וכתב דל"ע למעשה, ושוב חילק בין ש"ך לאחרים ע"ש. ולענ"ד יש ללמוד הפך זה ממ"ש הרב מג"א ז"ל לקמן סימן רי"ח סק"ד דמחלק בין ברכות הראיה לסידור, וכתב דבסידור פסק לחומרא ובברכות הראיה ספק ברכות להקל וכו' ע"ש, ש"מ דכי תקינו רבנן לסדר היינו מבלי שיאמר כל חותמי ברכות בשם ומלכות, דאי מחתם חתים אכתי איכא ש' ברכה לבטלה כשיסדר בלי חיוב שחייבוהו חז"ל, ועיין למג"א וברכ"י סימן תקפ"ב אות ג' עכ"ל:

פרשת משפטים.

א' **אל** יעשה האדם תפלתו קבע אלא רחמים ותחנונים וכמפורש במשנה פרק ב' דאבות וכשאתה מתפלל אל תעשה תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים שנאמר כי רחום וחנון הוא וכו'. וכתב רבינו יונה ז"ל בפירושו למס' אבות הכונה שיאמר התפלה כעני המתחנן ושואל דבר שהוא צריך, כי תחנונים ידבר רש ולא כאדם השואל ואינו צריך בו שאינו מתחנן בלב נמוך ולא בשברון הנפש, כי באמת כל איש צריך לבקש על עצמו, כי אדם אין בארץ אשר לא יחטא, גם לא תהיה עליו התפלה כמשא, ולא יעשנה כמי שפרע חובו וכו' עכ"ל. והרב רבי יוסף בן נחמיאש ז"ל שהיה תלמידו של הרא"ש ז"ל כתב בביאורו על אבות וז"ל, וזה טעם כשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא תחנונים וכמו שמפורש בפרק תפלת השחר מאי קבע כל שתפלתו דומה עליו כמשאוי, רבנן אמרי כל שאינו אומרה בלשון תחנונים ובאבות דרבי נתן אל תעש תפלתך שיחה אלא תחנונים, והכונה להתחנן לפני המקום בלב נמוך וכוון הדעת עכ"ל:

הנה דין זה שהוא יסוד העקרי של התפלה השנוי במשנה הנז' הוא הלכה פסוקה בדברי מרן ז"ל בשה"ט סימן צ"ח סעיף ג' שכתב יתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת שלא תראה עליו כמשא ומבקש ליפטר ממנה ע"כ. ולכן אזהרה שמענו בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות דכ"ח דרוש ח' וז"ל באומרך עוזר דלים הטוב לטעמו ישראל תכוין לעשות עצמך עני עם השכינה הנקראת עניה בהיותה כאן למטה כדי שבהעלותה תזכה לעלות עמה כנז' בזוהר פ' בלק וצריך למעבד גרמיה עני בהדי שכינתא וכו"ע"ש. ובדברי הזוהר הנז' שאמר למעבד גרמיה עני בהדי שכינתא יש להטעים גם מ"ש לעיל מדין המשנה והגמרא הנז' שצריך להתפלל דרך תחנונים כרש המבקש בפתח שעל זה נמי קאי דברי הזוהר הנז' אע"ג דכונתו הוא על מה שביאר רבינו האר"י ז"ל:

ובספר מגן גבורים בשה"ג סק"א כתב דרך תחנונים כ"כ הרי"ף והרא"ש דלכתחלה בעינן תרווייהו שיהיו תחנונים ולא יהיה עליו כמשאוי. אמנם בברכות דף כ"ט ד"ה כל כתבו בשם ר"ח דבתחנונים בלבד סגי. אמנם אם אינו אומר בלשון תחנונים אין תפלתו תפלה כלל וצריך לחזור ולהתפלל וכ"כ הב"ח. ולפע"ד גם להרי"ף והרא"ש אין תפלתו תפלה, וראיה ברורה מדברי רבינו ז"ל פ"ד מהלכות תפלה הט"ז שכתב שם כילד הוא הכונה וכו' ואח"כ יתפלל בנחת ובתחנונים ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משא ומשליכה והולך לו. הרי רבינו פסק דבעינן תרווייהו וחשבו בין דברים המעכבים עכ"ל. ובאלף המגן שם בס"ק ד' כתוב ואם עבר ולא התפלל דרך תחנונים צריך לחזור ולהתפלל. ואף דהאידנא אין חוזרין משום חסרון כונה כמבואר סי' ק"א היינו משום שקרוב הדבר שגם בחזרתו לא יכוין, אבל בזה קרוב שיתפלל דרך תחנונים, כ"כ בש"ך בשם מאמר מרדכי עכ"ל. וכתב בעץ יוסף בברכות אם עבר ולא דבר בלשון תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת אף שאין עליו כמשאוי אין תפלתו תפלה וצריך לחזור ולהתפלל, וכן משמע בב"י וב"ח ול"ח וכנז' בא"ר. אבל לכתחלה ס"ל להטור ולהמחבר דתרווייהו בעיא אליבא דכ"ע ע"כ. ועיין פתחי עולם סק"ד:

ולענין הלכה נראה דאע"ג דמשום חשש ברכה לבטלה אין לחזור לא על זה ולא על זה וכמ"ש הגאון פרי מגדים ז"ל, הנה צריך כל אדם להזדרז בדבר זה מאד מאד להיות נזהר בשני דברים אלו, ובפרט בעבור לשון תחנונים ובעוה"ר רבים נכשלים בזה ובאמת הוא דבר מפורש במשנה ובגמרא, ורוב גדולי האחרונים ס"ל שלא יצא י"ח בתפלה וצריך לחזור, והשי"ת ברחמיו יעזרני על דבר כבוד שמו:

ב' **אסור** להתפלל בבתי ידים דהוי בזיון ויוהרא וכנז' בב"ע דף ל' ע"ב שהביא זה מן עיקרי הד"ט בשם פחד יצחק כ"י:

ג' **גרסינן** בגמרא דברכות דף ל"א א"ר המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה. וחנה היא מדברת על לבה מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו. רק שפתיה נעות מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו. וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו ע"כ:

ועפ"ז פסק מרן ז"ל בשה"ט סימן ק"ב ס"ב לא יתפלל בלבו לבד אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש ולא ישמיע קולו עכ"ל. ובהא דמשמיע לאזניו נתחבטו גדולי חכמינו ומשמע מדברי הזוהר שלא ישמיע לאזניו. והגאון חיד"א בברכ"י כתב וז"ל לענין הלכה העלה הרב פר"ח כדמשמע מהתוספתא והזוהר דלכתחלה לא ישמיע לאזניו וכן ראוי לנהוג, וכמ"ש מרן בבדק הבית שראוי לחוש לדברי הזוהר. וגם אני שמעתי שכן כתבו גורי האר"י זל"ל והכרעת האר"י ז"ל מכרעת עכ"ל. והרב ב"ע ז"ל בדף ל' ע"ב אות ע"ה העיד דמלא בסידור מהר"י סרוק ז"ל שכתב צריך להשמיע לאזניו ונטה דעתו לזה ע"ש. והנה עבדא אמינא אם ידע אינש בנפשיה שיוכל לכוין היטב ולא יבולע בפיו אותיות מן התפלה אם

לא

לא יהיה משמיע לאזניו אה"נ יעשה כמ"ש הגאון חיד"א שלא ישמיע לאזניו, אבל אם לא יוכל לכוין היטב וכ"ש היכא דחושש שיבלע אותיות אם לא ישמיע לאזניו אה"נ ישמיע לאזניו דוקא ולית לן בה. ושמעתי דעט"ר הרב מור אבי ז"ל היה דרכו להשמיע לאזניו ושוב עלה בדעתו לשנות מנהגו ולא היה משמיע לאזניו והיה קשה עליו הדבר הזה והנה אחד יר"ש אמרו לו בחלום שיאמר להרב מו"א ז"ל שיחזור לנהוג כמנהגו הראשון להשמיע לאזניו ובא החולם הזה והגיד לו וכן עשה:

ד' **כתב** מרן ז"ל בשה"ע סי' צ"ה יכוין רגליו זה אצל זה בכיון כאלו אינם אלא אחת, להדמות למלאכים דכתיב בהן ורגליהם רגל ישרה כלומר רגליהם נראים כרגל אחד ומפורש בדברי הפוסקים טעם לדבר זה חדא כיון שעומד לדבר עם השכינה (אחר שאמר אדני שפתי תפתח) צריך לסלק כל מחשבות הגוף מלבו ולדמות כאלו הוא מלאך. ועוד כשעומד כן אינו עומד בחזקה על רגליו וזה מורה שעומד באימה ובהכנעה:

ועוד רמז שנסתלק ממנו התנועה לברוח ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' ע"כ:

ודע כי יש בני אדם שאין יכולים לחבר ולהדביק כפות רגליהם מן האצבעות עד העקב אבל בחדא מנייהו סגי להו. הנה נראה כי טוב יותר לחבר האצבעות אע"פ שמצד העקבות נפרדים קצת זמ"ז כי העיקר הוא צד האצבעות שנראה לעינים שהוא קצה הגוף וכאן נראית רגל ישרה טפי:

ה' **איתא** בגמרא דברכות דף נ"ה א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה (פירש רש"י אומר בלבו שתעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה) סוף בא לידי כאב לב (שאין בקשתו נעשית) וא"ר יצחק שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם (שעל ידיהם מפשפשין למעלה במעשיו לומר בוטח זה בזכיותיו נראה מה הם) ואלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו, והקשו בתוספות שם בדף ל"ב ע"ב כאן משמע עיון תפלה לאו מעליותא היא, ובגמרא דשבת חשיב עיון תפלה מדברים שאדם אוכל מפירותיהם בעוה"ז אלמא מעליותא היא, ותרצו תרי עיון תפלה הם והיינו המצפה שתבא בקשתו לאו מעליותא היא והך דשבת הוא שמכוין לבו לתפלה ע"ש. וכן פירש בתוספות רבינו יהודה חסיד בברכות דף ל"ב:

ועל כן פסק מרן ז"ל בשה"ע סי' צ"ח ס"ה אל יחשוב ראוי הוא שיעשה הקב"ה בקשתו כיון שכיון בתפלתו כי אדרבה זה מזכיר עונותיו של אדם שע"י כך מפשפשין במעשיו לומר בטוח הוא בזכיותיו, אלא יחשוב שיעשה הקב"ה בחסדו ויאמר בלבו מי אני דל ונבזה בא לבקש מאת מלך מלכי המלכים הקב"ה אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג בהם עם בריותיו ע"כ. ודבר זה של עיון תפלה רבים נכשלים בו וכמ"ש בגמרא דבתרא דף קס"ד שלשה דברים אין אדם ניצול בכל יום וחד מנייהו הוא עיון תפלה ועל כן בדבר זה צריך אזהרה ביותר:

וא"ו **כתבתי** בסה"ק בן איש חי פרשת משפטים הלכות שנה ראשונה אות ה' בתפלת העמידה אינו פוסק לקדיש וקדושה וכיוצא אלא ישתוק ויכוין למה שאומר הש"ץ, ואם הוא עומד רחוק מן הש"ץ ואינו שומע קדיש וקדושה אין צריך לשתוק אלא יתפלל כדרכו ע"ש:

ונראה דכל זה הוא בשומע מן ש"ץ קבוע שדרכו להוציא י"ח כל הצבור ששומעין קולו בכל דבר שבקדושה, אבל השומע מן חזן שעמד להתפלל בדרך אקראי פעם אחת בלבד אין לו תועלת מדבר זה דאין זה מכוין להוציא אחרים ולא יעלה על לבו ד"ז:

פרשת תרומה.

א' **בענין** החזרה של תפלת העמידה מפורש בשער הכונות דף ל"ח ע"ב כי תפלת לחש דעמידה היא בנה"י אמנם עתה בחזרה היא העולה עוד שלשה מדרגות אחרות שהם חג"ת, ולכן צריך עתה לחזור ולעשות כל אותם התיקונים הנזכרים בתפלה של לחש כי בכל עליית מדרגה יותר עליונה צריכה אל הארות אחרות יתירות ולכן חוזרין העמידה עצמה ממש. אבל יש הפרש ביניהם שהראשונה היתה בלחש לפי שהיתה עדיין למטה במקום נה"י דז"א אשר יש שם פחד ואחיזה לחיצונים והקליפות כמו שמצינו להרשב"י ע"ה בזוהר מגזם מאד בענין המשמיע קולו בתפלתו שהקליפות אוחזות בתפלתו יען הוא במקום תחתון, אבל עתה בעלותה אל חג"ת דז"א אין שם פחד מן הקליפה ולכן אומרים אותה בקול רם עכ"ל. והטעם שהחזרה היא ברבים שהם עשרה ולא ביחיד כתוב שם שזה יובן במ"ש בזוהר פ' משפטים דף קי"ז ע"א בפ' אחרי רבים להטות דאין רבים פחות משלשה ואינון תלת אבהן ועתה שעולין בחג"ת שהם תלת אבהן שבז"א צריך שיהיו ברבים (פי' בעשרה) ולא ביחיד ע"ש:

ב' **עתה** נזכיר כאן בענין הקדושה של חזרת העמידה המפורש בשער הכונות דף ט"ל ע"א וז"ל בסוד הקדושה קודם שנבאר כונתה נבאר קצת דברים הצריכים והוא כי תחלה תכוין לקיים מ"ע אחת שנצטוינו בפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל ופירשוהו בזוהר בפ' אמור בר"מ שנתחייבנו לקדש שמו יתברך בסוד קדושת נקדישך ונעריצך, וז"ש בתוך בני ישראל רמז בזה שצריך האדם לכוין כי בהמשיכו הקדושה העליונה שתמשך עליו ג"כ בחי' הקדושה ההיא ויתקדש האדם מקדושתו יתברך וזהו ונקדשתי בתוך בני ישראל שהם יתקדשו והוא יתקדש עמהם בתוכם. וזש"ה והתקדשתם והייתם קדושים כנז' בר"מ שנקבל הקדושה מקדושתו יתברך שנמשכה עלינו וכבר נתבאר כי מקום קבלתו אל הקדושה הזאת היא באומרו מלא כל הארץ כבודו כנודע שהוא סוד המלכות, ותכוין כי אנחנו בני המלכות ואנו מקבלים הקדושה על ידי אמני. ולכן צריך שתכוין לכלול עצמך תוך המלכות לקבל מקדושה הנמשכת עליה וזה תכוין באומרך מלא כל הארץ כבודו:

ובהגיע הש"ץ אל נקדישך צריך האדם לחזור ולפסוע שלשה פסיעות לפניו במקום שהיה עומד בהיותו מתפלל בלחש ויסתום עיניו בכונה גמורה. גם תזהר בתכלית הזהירות לכוין הרגלים בעת הקדושה של נקדישך בסוד ורגליהם רגל ישרה ירמוז ששני הרגלים יהיו כדמות רגל אחד בלבד. גם בענין מה שנוהגים קצת בני אדם לפסוע לאחוריהם שלש פסיעות אחר הקדושה ולומר שלום, לא היה מורי ז"ל נוהג כך כלל אלא היה נשאר עומד במקומו עד נפילת אפים וגם היה שותק ולא היה אומר שלום ואפילו שהוא עומד במקומו. גם צריך שתאמר עם הש"ץ כל סדר הקדושה מלה במלה מן נקדישך ונעריצך עד סיום כל סדר הקדושה כולה. ואמנם ב' תיבות של נקדישך ונעריצך צריך שתאמר אותם בקול רם ושאר התיבות עד עניית קק"ק תאמר אותם בלחש עם הש"ץ. ואח"כ כשתענה קק"ק וכו' יהיו בקול רם ובעינים סגורות ובדלוג כלפי מעלה כמש"ת. והנה ענין הנז' שהוא לומר נקדישך ונעריצך בקו"ר בלבד והשאר בלחש זה נזכר בתוספתא במס' פאה. והענין של הדלוג באומרו קק"ק נזכר במדרש תנחומא בפ' לו וז"ל בשתים יעופף וכו' מכאן תקנו חז"ל לעוף האדם על רגליו בשעה שהש"ץ אומר קק"ק ע"כ, ועניינה יתבאר לקמן בע"ה:

אמנם נבאר עתה בקצרה כונה אחת רבת התועלת הזהירני מורי ז"ל מאד לכוין בה, ואמר לי שבזה תתעלה נפשי ותקבל קדושה גדולה. והענין הוא כי הנה לקמן יתבאר שענין הדלוג הוא להעלות למעלה את יעקב ורחל. והנה נודע כי כל דילוג ועליה ממקום למקום איננה אלא בסוד שם בן מ"ב כמבואר לעיל בדרושי הקדישים וע"ש, וא"כ צריך לדלג ולכוין להעלות את נפשו ג"כ עמהם למעלה על ידי שם מ"ב בשם אבג"ית"ץ. ובקדושה של תפלה שחרית דחול יכוין בשני אותיות ג"י ובקדושת המנחה של חול יכוין לדגג ולעלות ע"י ב' אותיות א"ב ובקדושת ובא לציון דבתפלת מנחה דשבת יכוין בשני אותיות ת"ץ עכ"ל:

וכתוב בגליון שער הכונות וז"ל, אמר מאיר נ"ע למה מתחילין מאותיות שניות ולא מהראשונות ול"ע. ועיין בפרי עץ חיים פ"ג בשחרית א"ב ובמנחה ג"י ע"ש. מיהו בסידור רבינו הרש"ש ז"ל כתוב כמ"ש בשער הכונות הנז' ג"י בשחרית וא"ב במנחה וכן עיקר:

ומ"ש רבינו ז"ל לומר נקדישך ונעריצך בקי"ר והשאר בלחש לא פירש טעם לזה, והנה עבדא אמרתי בס"ד טעם פשוט כי המקטרגים קשה להם דבר זה שאנו אומרים קדושה המיוחדת למלאכי עליון, אך בע"כ ישתקו בזה מפני כי ישראל אומרים הקדושה ברשות כי קב"ה נתן להם רשות בכך, אמנם כששומעין דכל הציבור אומרים נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קודש יקטרגו איך התחתונים מדמין עצמם לשרפי קודש באומרים כנועם שיח שרפי קודש נהי אמנ נועם קדושת הפה שלהם איך הוא ולכך אומרים כנועם בלחש אבל על שליח לבור שהוא אדם יחידי אין שמים לב לדבריו אלו, ובספר ש"ש ח"ג כתב וז"ל שמעתי טעם שאמרו שלהיות ש"ץ בחי' קו חמלעי יסוד לכן הוא דוקא יאמר כנועם וכו' בקו"ר והצבור אחריו בלחש עכ"ל:

ג' **הטעם** שבקדושת שחרית בכל יום אומרים נקדישך כנועם שיח שרפי קודש אשר מלשון זה משמע דישראל הם טפלים למלאכים, ובקדושת מוסף אומרים כתר יתנו לך המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה דמלשון זה משמע המלאכים טפלים לישראל, והטעם דהיתא בתוספות סנהדרין דף ל"ז בשם תשובת הגאונים דכתיב גבי חיות שש כנפים לאחד וכל כנף אומר שירה אחת ביום אחד מששת ימי המעשה, וכשיגיע שבת אומרים החיות לפני הקב"ה רבש"ע אין לנו עוד כנף והקב"ה משיב להם יש כנף אחד בארץ אלו ישראל שאומרים לפני שירה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו ע"כ. ועיין בגן המלך שבסוף ספר גו"ר סי' קל"ד ע"ש. על כן מן הראוי שנאמר בקדושה דשבת לשון זה של עם עמך ישראל להיות כי בשבת ישראל עיקר דהמלאכים אין להם כנף כנגד יום שבת הן בשחרית הן במוסף אך כדי שלא יתקנאו מחמת לשון זה ויקטרגו על ישראל אין אומרים לשון זה בשחרית אלא רק במוסף של שבת ויו"ט, כי כיון דבשחרים דשבת ויו"ט אמרו כנועם וכו' דמשמע ישראל טפלים למלאכים לא יקטרגו אם יאמרו לשון דמשתמע להפך בעבור מוסף בלבד:

מיהו גם במוסף יו"ט ור"ח שחלו בחול שיש להם כנף למלאכים אין אנחנו משנים הנוסח שאומרים במוסף דשבת בכל השבתות כדי להשוות הקדושה דתפלת המוספין, כי השבתות הם רבים שבכל שבוע יש שבת ואין ראוי לחלק ביניהם:

ד' **בשיגיע** ש"ץ בחזרה למודים שוחין הצבור כדי להכניע לפניו יתברך בשעת הודאה, אע"פ ששחו כבר במודים כשהתפללו בלחש חוזרין ושוחין עם הש"ץ כדי שלא יהיו נראין ככופרין במי שהש"ץ מודה לו. והא דנקרא מודים דרבנן מפני שהוא תיקון הרבה חכמים כל אחד הוסיף בו על אשר תקנו לפניו. והא דאומרים בו כן תחיינו ותקיימנו וכו' על שאנו מודים לך הכונה הוא דנזכה שתקיימנו ותחיינו וכו' בזכות שאנו מודים לך תמיד ונשמטים לעבודתיך ולא ישחו יותר מדאי דמחזי כיוהרא וכמפורש כל זה בלבוש ז"ל:

ודע כי בשער הכונות מפורש שיעשה במודים בלחש כריעה אחת וזקיפה אחת ובמודים דחזרה יעשה כריעה ב' וזקיפה ב'. אמנם רבינו הרש"ש ז"ל ס"ל דבין בלחש בין בחזרה יעשה שתי כריעות ושתי זקיפות כאשר עשה בברכת אבות שבתיבת ברוך יברע הגוף ובתיבת אתה כריעת הראש וכן בזקיפה בשם שיעשה תחלה זקיפת הגוף ואח"כ זקיפת הראש וכן יעשה במודים של לחש ושל חזרה לדעת רבינו הרש"ש ז"ל. ובסה"ק בן איש חי פרשת בשלח אות כ"א כתבתי לעשות במודים דלחש כסברת רבינו הרש"ש ז"ל ע"ש מילתא בטעמא. מיהו מודים דחזרה דלכ"ע הי' דרבנן נראה לעשות כאשר מפורש בספר הכונות שהוא כריעה א' וזקיפה א' והיינו בראש כמ"ש בספרי הפוסקים הפשטנים שיעשה הרכנת הראש דוקא:

ה' **כתב** בפתח הדביר סי' קכ"ז אות ב' בנוסח מודים דרבנן יש לומר ותאסוף גליותינו הלמ"ד בקיבוץ כמש"ל סי' קי"ז אות וא"ו גבי תקע בשופר לקבץ גלויותנו:

וא"ו **כתב** בעולת תמיד דף נ"ט בשם רבינו יונה ז"ל, המכוין בשעת חזרת התפלה מעלה עליו הקב"ה כאלו התפלל שלשה תפילות הא' שכבר התפלל בלחש והב' שומע כעונה, והג' שעונה אמן כמברך הרי שלשה ע"ש. ונמלא דהנזהר בזה הוא כאלו התפלל ביום שבע תפילות א' בערבית וג' בשחרית וג' במנחה ולז"א חכמות בנתה ביתה חלבה עמודיה שבעה, ובזה יובן. ואם יתכפו האחד זו תפלה של לחש לכוין בה אז השנים אלו ב' תפילות של החזרה יעמדי נגדו ואז חוט המשולש לא במהרה ינתק, כי נעשו ג' תפלות בבת אחת ולכן כרמזה התפלה בפסיק ועשית את נרותיה שבעה אלו שבע תפלות הנז' והעלה את נרותיה שבחזרה יהיה עלוי בלחש יען כי לחש בנה"י וחזרה בחג"ת והאיר אל עבר פניה פנים בפנים:

ז' **יזהר** האדם לענות ברוך הוא וברוך שמו כששומע הזכרה בברוך אתה ה' מפי המברך, ומפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות דף מ"א וז"ל הקהל השומעין ברכות מפי הש"ץ עונין ואומרים ברוך הוא וברוך שמו בעת שמזכיר השם בברכה תכוין במלת ברוך הוא כי שם אהי"ה דיודי"ן המלובש בשם הוי"ה במלוי ס"ג, ובברוך שמו תכוין כי שם אדנ"י נעשה מלבוש ל שם הוי"ה במלוי אלפי"ן:

ועוד ביאר שם כונה שנית שיכונו במלת ברוך אל אות יו"ד דשם הוי"ה ובתיבת הוא תגוין אל אות ה' ראשונה דשם הוי"ה, ובתיבת וברוך תכוין אל אות וא"ו ובתיבת שמו תכוין אל אות ה' אחרונה שהיא שם אדני ע"כ ע"ש. ולכן העיקר היעולה לכל אדם פשוט שיכוין כונה זו בלבד ויכוין בקיצור ברוך הוא י"ה דשם הוי"ה וברוך שמו ו"ה דשם הוי"ה וכונה זו מאכל כל אדם וקלה גם להמין העם וכך ראוי לדרוש בציבור:

ח' **בעניית** אמן מפורש בשער הכונות שם כי באמן דקדיש יכוין שילוב אדנ"י הוי"ה כזה אידהנוי"ה אבל באמן דברכות של המלות וברכות הכהנין וברכות העמידה יכוין הוי"ה אדנ"י כזה יאהדונה"י:

ט' **אם** לא שמע הזכרת השם מן המברך או הש"ץ ורק שמע הקהל עונין ברוך הוא וברוך שמו גם

גם הוא יענה עמהם ברוך הוא. וברוך שמו דאין בזה דין אמן יתומה, אבל בעניית אמן אם היא ברכה שזה העונה חייב בה ולא שמע הברכה ורק שמע הקהל עונין אמן אינו עונה אמן עמהם משום דהוי אמן יתומה אלא יענה ויאמר אל מלך נאמן ויכוין שהוא ר"ת אמן כמ"ש בסה"ק מקבל"ט בס"ד :

פרשה תצוה.

א **יחיד** המתפלל בביתו ולא היה בבית הכנסת בשעת נשיאת כפים ולא שמע ברכת כהנים, טוב שיאמר אחר נטילת העמידה בקשה זו. רבש"ע בטובך הגדול ובחסדיך הרבים תברכינו ותקיים בנו כל הברכות אשר צוית את אהרן ואת בניו לברך את עמך ישראל באהבה ככתוב בתורתך וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם : יברכך ה' וישמרך : יאר ה' פניו אליך ויחנך : ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום : ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם :

ויהר"מ ה' או"א שיהא עתה עת רצון לפניך ותעלה ותבא ותגיע ותראה ותרצה ותשמע ותפקד ותזכר לפניך כל ברכה וברכה אשר יצאה מפי אהרן כהניך ובניו הכהנים אשר ברכו את עמך ישראל באהבה. ויתעוררו בעת הזאת כל הברכות ושמות הקדושים הכתובים בהם והרמוזים בהם למשוך שפע טובה וברכה והצלחה ופרנסה טובה וכלכלה וחיים ארוכים וטובים ומתוקנים לנו ולבנינו ולכל ישראל אמן יהיו לרצון אמרי פי וכו'. ואח"כ יאמר ג' פסוקים של מי אל כמוך עד מימי קדם ויכפול אותם :

ב **הרואה** חלום ונפשו עגומה יאמר בשעת ברכת כהנים נוסח זה חלמא טבא חזאי חלמא טבא חזאי חלמא טבא חזאי. חלמא טבא חזינא חלמא טבא חזינא חלמא טבא חזינא. חלמא דידי טבא הוא וטבא ליהוי. שבע זמנין יגזרון עליה משמיא דלהוי טבא. טבא הוא וטבא להוי. ויחזור לומר כל נוסח זה שלש פעמים ויכוין להשלים דברים אלו דטבא להוי כשאומרים הכהנים תיבת שלום, כדי שיועיל אמן של הציבור גם לבקשתו זאת :

ג **כתב** בשער הכוונות דף מ' ע"א צריך הכהן לישא בכפיו כנגד ראשו ממש למעלה כמ"ש במשנה וצריך ליזהר בזה להגביהם כנגד ראשו ממש. ואחר אשר סיימו ברכת כהנים ונגמר תיקון לאה ונעשו שני מוחין שלה אין צורך להשאיר כפיהם זקופים עוד ולכן מורידין הידים כדרכם למטה ואורות יוצאין דרך האצבעות בסוד אור מעילא לתתא כדרכן תמיד עכ"ל. ובספר כתר שלום לרבינו הרש"ש ז"ל דף כ"ה ע"ב אות ך' הקשו חכמי המערב על מ"ש רבינו ז"ל שצריכין הכהנים להגביה כפות ידיהם למעלה ראש שזה הפך הפוסקים כסברת חכמים דמסכת סוטה פ"ז שאין נושאין כפיהם אלא כנגד כתפותיהם ולא למעלה ראש עכ"ד והרב החסיד מהר"ח ז"ל בתורת חכם דף קנ"ג ע"ב כתב לכאורה נראה שהרב רוצה לתרץ ולתקן בכאן דוגמת תקנה על ריב"ז שהתקין בלולב שבתחלה היה ניטל במקדש ז' ובמדינה יום אחד ובחרבן התקין ריב"ז ביהא ניטל ז' זכר למקדש. כן כאן במקדש היו נושאין כפיהם על גבי ראשיהם ובמדינה כנגד כתפותיהם. ועתה אחר החרבן שלא יש מקדש כדי שלא יאבד תיקון חו"ב דלאה תיקן שישאו כפיהם כנגד ראשיהם ממש. ובפרט בדבר שלא יש נדנוד ברכה לבטלה :

אלא שנראה שדעת הרב הוא שזה הסדר שכתב שיגביהו ידיהם כנגד ראשיהם ממש זה שנקרא כנגד כתפותיהם. והכהנים במקדש שהיו מגביהים ידיהם על גבי ראשיהם הוא למעלה מזה המקום שכתב הרב ז"ל בספר הכוונות ובעץ חיים שהרי כתב בשער ל"א וכו' הרי שזו קורא אותו כנגד כתפותיהן עכ"ל. והרב שמן ששון ז"ל ח"ג דף נ"ב ע"ב כתב בשם הרב חזון נחום על מס' תמיד ובמקדש ע"ג ראשיהם דלאו אורח ארעא שיהא ראשם של כהנים למעלה ממקום שכינה ששורה על הידים ועוד דאיכא למיחש אתו לאסתכולי על הידים וזה לא יתכן לפיכך היו נושאין על ראשיהם חוץ מכה"ג שאינו מגביה. אבל במדינה כנגד כתפיהן היו עושים וכ"ש אם יגביהו למעלה מראשם ש"ד עכ"ל :

ד' **כתיב** בספר פרי עץ חיים בשם החברים ז"ל וז"ל ולוה לכהנים שהם מלד החסד שיברכו את ישראל וגילה להם את הסוד שצריכין קודם להמשיך הברכה מן א"ס עד אין תכלית ומשם יתברכו ישראל מהאל יתברך. ואמר הכתוב כה תברכו וכו' שהוא מדה עשירית הנקראת אין תכלית ועל ידה נמשכו כל פעולות עוה"ז ובה נעשה כל הנסים והנפלאות שנאמר כה אמר ה' ולוה לכהנים שימשכו ברכה למדת כה ומשנה לישראל. וזהו כה תברכו למדת כה תברכו אתם מא"ס עד לאין תכלית. ופירוש תברכ"ו אותיות בכתרו, כלומר מן הכתר צריך להמשיך הברכה. בא וראה בשעה שהכהנים פורשים ידיהם לברך העם אז השכינה שורה על ידיהם ויתמלאו משפע. ויד ימין עולה על יד שמאל. לכן צריך להגביה יד ימין על יד שמאל. ואז כשפרשו ידיהם כל אותם המדרגות כולם מתברכים ממקור כולם שהוא עיה"ב שהוא מקור עליון שכל הפנימים מאירין ממנו. וכל הנרות ממנו מתדלקין ומתמלאין, ואז הוא שעת רצון מסטרא דא"א עכ"ל. ומכאן משמע ע"פ הסוד צריך להגביה יד ימין על יד שמאל ולא יהיו בשוה וכיון שהגביה זע"ז מעט סגי ליה. וכן כתב מרן ז"ל בש"ע סעיף י"ב ומגביהים יד ימנית קצת למעלה ע"ש, רמז לדבר דכתיב וישא אהרן את ידיו, ידו כתיב ועיין מנחת אהרן דף ק"ס ע"ג :

ה' **כהן** שנשא גרושה או חלוצה לא ישא כפיו ואין נוהגין בו קדושה לקרות בתורה ראשון ואפילו גרשה או מתה פסול עד שידור הנאה מנשים שהוא אסור בהם. ואין הפרש בין נשא גרושת עצמו לבין נשא גרושת אחרים, כי בין זה ובין זה יש איסור לאו ומפורש בכתובות דף כ"ח המגרש את אשתו לא תדור עמו בשכונתו ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי ודין זה פסיק להלכה בש"ע אה"ע סי' וא"ו וסי' קי"ט עי"ש :

וא"ו **כהן** חלל מדאורייתא כגון שהוא בן גרושה הרי זה מטמא למת אבל אם הוא בן חלוצה שהוא חלל מדרבנן אסור לו להטמא למת. ואין אזהרת טומאה נוהגת אלא בכהנים זכרים אבל בנקבות אינה נוהגת דכתיב בני אהרן ולא בנות אהרן ולכן כהנת מותרת להטמא :

ואע"פ שאם הזכר עודנו קטן והוא מטמא עצמו במת אין הגדולים מצווין להפרישו מ"מ אם זה הקטן הגיע לחנוך צריכין להפרישו וכמ' בש"ע סי' שמ"ג :

ז' **כל** המתים האמורים בפרשה שהכהן מטמא להם מצוה שיטמא להם ואם לא רצה מטמאין אותו בעל כרחו וגם הנשים נמי מצוה שיטמאו למתים הקרובים :

ואלו הן הקרובים שחייב הכהן להטמא להם. אשתו שהיא כשרה לו אבל הפסולה לו לא אונן ולא מטמא לה וכן אם גרשה אינו מטמא לה. וכן אם ארסה בלבד ולא נשאה אינו מטמא לה. וכן מיטמא לאמו אפילו נתחללה דמ"מ אמו היא. וכן מיטמא לבנו ולבתו אפילו הם פסולים דמ"מ בנו ובתו הם. מיהו צריך שיהיו בני

קיימא כגון דקים ליה שכלו לו חדשיו או שחי אחר הלידה שלושים יום דילא מכלל נפל והינו מטמא לו דספיקא דאורייתא לחומרא. אבל בנו ובתו שיש לו מן הגויה אינו מטמא להם דבנה ובתה של נכרית מקרו ואין להם יחום אחריו :

זכן מיטמא לאחיו ולאחותו מאביו ואפילו הם פסולים. אבל אינו מיטמא לאחיו ולאחותו מאמו אע"פ שהוא מתאבל עליהם. וכן אינו מיטמא לאחותו הארוסה אבל אם נתגרשה מן הארוסין מיטמא לה. ואינו מיטמא לאחותו הנשואה ואפילו אם נתגרשה או נתאלמנה כל שנשאת אינו מיטמא לה עוד, וכמפורש בדברי מרן ז"ל בכסף משנה הלכות אבל פרק ב' וכן מפורש בספר מטה יהודה סימן שע"ג, ויה"ר בלע המות לנצח וכל ישראל חיים וקיימים חיים של שלום וכמ"ש ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום :

ח' **כהן** אסור לו להיטמא למת אע"פ שהוא נפל ואפילו לא נתקשרו איבריו בגידין ואם נטמא לוקה וכל נפל שהפלתו אמו אחר ארבעים יום אע"פ שאינו מרוקם צריך הכהן לפרוש מטומאתו, ואע"פ שאינו לוקה בכך חייב לפרוש ממנו אבל פחות מארבעים יום אין בו דין טומאה ואין צריך לפרוש ממנו :

ט' **לא** מבעיא דאסור לכהן ליכנס לתוך חדר שהמת מונח בו אלא גם לחדר או עליה הפתוחים לאותו בית שהמת מונח בו ג"כ אסור ליכנס שם. וכל שיש מזה לזה נקב פתוח שהוא טפח על טפח אסור ליכנס שם, וכן אפילו כמה חדרים פתוחים זה לזה אסור ליכנס בתוך כולם. אבל אם סתם הנקב הפתוח מחדר לחדר מותר ליכנס בחדר שבו הסתימה כי הסתימה חוצצת ואין הטומאה נכנסת שם. ואע"פ שסתמו לפי שעה ואין בדעתו שתשאר שם לעולם אפ"ה חוצצת. מיהו אם סתם בדבר שמקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה :

יוד **אפילו** אם היתה הסתימה בסרוג וקליעה שכולה נקבים אם אין בנקבים של הסריגה פותח טפח בשום אחד מהם הרי זה חוצץ ואין נקבי הסריגות מצטרפים לפותח טפח :

ואסור לכהן להתקרב תוך ד' אמות של מת או תוך ד' אמות של קבר. אבל אם יש מחיצות גבוהות עשרה טפחים סביב הקבר או שהקבר מונח בחריץ עמוק עשרה טפחים אין צריך להתרחק ממנו אלא רק ארבעה טפחים וכנז' בש"ע סי' שמ"א :

י"א **מבוי** שיש בו כמה חצרות ובראש המבוי יש שתי מזוזות ומשקוף והמת בחצר אחד מן החצרות שבודאי מוציאין אותו מפתח המבוי, אסור לכהן ליכנס אל המבוי או לצאת ממנו אפילו אם יש בית הכנסת באותו מבוי ולא יש בית הכנסת אחרת בעיר כי אם באותו מבוי ורוצה ליכנס להתפלל עם הציבור ולענות קדיש וקדושה וברכו וגם לומר ברכת כהנים אפ"ה אסור להכנס או לצאת דרך אותו הפתח מפני כי טומאה דרכה לצאת משם מתחת המשקוף שהוא מאהיל שם :

בד"א בימי החול או אפילו ביו"ט שקוברין המת בו ביום וסוף הטומאה לצאת דרך אותו הפתח של המבוי, אבל בשבת כיון דאין קוברין אותו בו ביום אלא עד הלילה מותר לכהן ליכנס דרך אותו הפתח ולצאת ממנו ורק אחר חשיכה אסור לכהן לעבור דרך אותו הפתח של המבוי :

י"ב **אע"פ** דנכון להזהר הכהן שלא ילך על קברי גוים עכ"ז בשביל צורך מצוה כגון ללכת לבית הכנסת או לבית המדרש וכיוצא מותר לו לילך אם יש לפני דרכו קברי גוים, ולכן פה עירנו בגדאד יע"א כשהולכים להשתטח על מצבת אדונינו יהושע כה"ג אע"פ שיש באמצע הדרך קברי גוים הולכים הכהנים בניסם ואין חוששין וכן המנהג פשוט כיון דזה חשיב הליכה של מצוה :

שייך להלכות פורים בפ' תצוה.

א' **מדינות** שקורין המגילה בט"ו בלא ברכה מש"ס ספק מוקפים חומה מימות יהושע אע"פ שאין אומרים על הנסים בעמידה מ"מ אחר שיאמר אלהי נצור קודם שיעקור רגליו יאמר נודה לך ה' אלהינו ואלהי אבותינו על הנסים וכו' בימי מרדכי ואסתר וכו' וכן יעשה בבהמ"ז ביום ט"ו שיאמר אחר סיום ד' הברכות הרחמן נודה לך על הנסים וכו' בימי מרדכי וכו' :

ב' **הקורא** את המגילה ושמע קדיש וקדושה וברכו יענה עמהם, אך אם נזדמן לו זה בתוך הפסוק יחזור ויקרא אותו הפסוק שענה בתוכו כדי שלא יתערבבו הדברים של הפסיק בענין אחר של דברי הקדיש וקדושה, ואפי' אם נזדמנה ענייתו בין פסוק לפסוק הנה אם נזדמן שהדברים של שני הפסוקים האלה קשורים זה בזה כגון ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו שהוא קשור עם פסוק ויצא התך צריך לחזור ולקרות פסוק ויצא כדי לחבר עמו פסוק ויגד לו וכן פסוק כל עבדי המלך קשור עם ותאמר אסתר ופסוק כי אם החרש תחרישי קשור עם הקודם ופסוק לך כנוס קשור עם הקודם וכן פסוק אם מצאתי חן קשור עם הקודם :

פרשת כי תשא.

א' **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות דף מ"ב ע"ב וז"ל סוד ענין הודוי שנהגו לומר אחר חזרת ש"ץ התפלה קודם נפילת אפים, דע כי אע"פ שהתודה על חטאיו בשומע תפלה כנז"ל, עכ"ז צריך שיחזור עתה ויתודה על חטאיו ויפרטם בכלל הוידוי שמתודים כל הקהל, ואחר הוידוי יאמר ויעבור וי"ג מידות ואח"כ יאמר נפילת אפים. וטעם קדימת הוידוי אל י"ג מידות יובן מה שנבאר עתה. והוא כי בעת שאתה מתודה הוידוי תכה ביד ימינך כפוף כמו אגרוף על לבך שמצד שמאלך הכאה אחר הכאה בנחת בעוד שאתה מתודה בין בשחרית בין במנחה על כל תיבה ותיבה של אשמנו בגדנו וכו' הכאה אחת, והכוין בזה כי הנה נודע שלב האדם נעשה מכח גודל הארת החו"ג והיסודות דאו"א מתגלים למעלה במקום הלב. והחוטא גורם הסתלקות אורות המוחין להעלותם למעלה במקום הסתום והמכוסה ומונע ירידת החסדים ההם אל מקום הלב. ותכוין שעתה ע"י הוידוי נתקן הענין ונתכפרו עונותיו בסוד ונשא השעיר עליו את כל עונותם. שע"י אמירת הוידוי שאומרים הקהל אז המקטרג לוקח חלקו בעת הוידוי והולך לו ונפרש ממקום הקדושה :

[**א"ה** צריך להבין דברי רבינו ז"ל שאמר אז המקטרג לוקח חלקו והולך לו ונפרש, מה לקח. ונ"ל בס"ד דאמרז"ל כשאמר מרע"ה בתפלתו עבור העגל אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב אז השטן וגונדא דיליה שהיו עומדים לקטרג ולדבר דלטורין על ישראל לפני הקב"ה נבדלו והלכו להם באומרם הרי פטרונם הוא מדבר בסרחונם ומקטרג עליהם ולמה אנו צריכין לדבר קטגורייא בסרחונם ואז שתקו ופרשו ולא דברו כלום, וז"ה לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו שעמד במקום הפורץ זה השטן ואחר שפירשו השטן וגונדא דיליה דבר מרע"ה בסנגורייא שלהם שאמר ועתה אם תשא חטאתם וכו' ע"כ. ועד"ז כתב רבינו ז"ל כאן כשאומרים הקהל וידוי אז המקטרג לוקח חלקו בעת הוידוי והולך לו והיינו

והיינו כי חלקו של המקטרג הם דברי קטגוריא ודלטורין וכיון שרואה הקהל שהוא עומד לדבר עליהם קטגוריא הם עצמן מודים בשחונם ומודים על עונותיהם תשבע נפשו באמירת הוידוי וחושב שנעשית מלאכתו אשר הוא עוסק בה תמיד ועומד תמיד לדבר קטגוריא ודלטורין ודומה לו כאלו כבר לקח פרי עסקו ומלאכתו ומה צריך עתה לעמוד לפני הקב"ה לעסוק במלאכתו ולכך הולך לו ופורש ממקום הקדושה אשר הכין עצמו לדבר שם]:

ועל ידי הכאות האלו אתה גורם (בפועל דמיוני זה) להוריד החסדים אשר למעלה במקום המכוסה למטה במקום הלב שהוא מקום המגולה. ולפי שהיד ימנית היא סוד החמש חסדים בשרשם העליון לכן צריך להכות ביד ימינו על לבו ויכוין לנענע החסדים אשר למעלה ולהורידם למטה במקום הגילוי וכו':

ואחר שירדו שם החסדים במקום החזה אז אומרים ויעבור לעשות זווג לאה עם ישראל בויעבור וי"ג מידות, וזווג שני רחל עם יעקב בנפילת אפים. ולכן מוכרח הוא להקדים הוידוי אל הי"ג מידות לסיבה הנז':

ב' **כתב** עוד בשער הכונות שם וז"ל צריך האדם לומר כל פרטי הוידוי כולם אשמנו בגדנו וכו' אע"פ שיודע האדם בעצמו שאין בו כל הדברים ההם ונראה כמדבר שקר אין חשש בזה ואדרבה הוא מוכרח לומר כך. ובזה תבין טעם נכון למה נתקן הוידוי לשון רבים כי היה צריך לומר אשמתי בגדתי וכו' אך הענין הוא דמלבד מה שנענש האדם על חטאיו גם הוא נענש על חבירו מטעם הערבות כי כל ישראל הם גוף אחד כלול מאיברים רבים, א"כ לזה ראוי לאדם שיתודה בלשון רבים כדי שיתודה גם על חבירו. ולכן אף אם יש עבירות שלא חטא בהם הנה אפשר שחבירו חטא בהם וצריך להתודות בלשון רבים אע"פ שהוא לא עשה אותה עבירה עכ"ל:

ג' **כתב** רבינו ז"ל שם בדף מ"ג ע"ד וז"ל בביאור התיבות די"ג מידות שהם אל רחום וחנון וכו' וגם סדרן ומקומם בדיקנא עלמה דא"א והנה אל הוא מדה א'. רחום מדה ב' וחנון מדה ג'. ארך מדה ד'. אפים מדה ה'. והטעם הוא לפי שארך אפים נזכר בלשון רבים שלא אמר ארך אף והודה בזה על חיבור ב' מידות ביחד. ורב חסד מדה ששית ואמת מדה ז'. נוצר חסד מדה ח'. לאלפים מדה ט'. יען שאפשר להיות נוצר חסד אבל לא לאלפים וא"כ שתי מידות הם. נושא עון מדה יו"ד. ופשע מדה י"א. וחטאה מדה י"ב. ונקה מדה י"ג עכ"ל:

ד' **יזהר** לומר הוידוי על סדר אבג"ד מן א' עד ת"ו ובחמשה אותיות מנצפ"ך יאמר דברים כפולים ובאות פה יאמר פשענו פגמנו באות ברית קודש. ובאות צד"י יאמר צררנו, צערנו אב ואם:

ה' **מ"ש** העוינו והרשענו, הכונה העוינו לאחרים דהיינו שהכשלנו אותם בסייענו אותם לדבר עבירה וגרמנו להם שיעשו עון שהעוינו אותם. ואומרו והרשענו הוא ג"כ לאחרים שהרשענו והצדקנו את הרשע. או הכונה העוינו לאחרים כי הצדקנו את הרשע ועי"כ גרמנו לו מכשול שישאר בחטאו וכסלותו ולא ישוב מדרכו הרעה. ואומרו והרשענו היינו שהרשענו את הצדיק. ומ"ש זדנו הכונה שעברנו על מש"ה כי יזיד איש על רעהו. או הכונה עשינו עון בשוגג שנחשב לנו בתור זדון כגון ששגינו מחסרון ידיעה, דזה השוגג נחשב זדון משום דהיה לנו ללמוד ולא למדנו כנז' בדברי רז"ל. ומ"ש עוינו היינו ר"ל בעונות שהם לתאבון ופשענו בעונות שהם שלא לתאבון דנחשבים כמו להכעיס:

וא"ו יש לדקדק באות וא"ו של הוידוי למה תקנו אנשי כנסת הגדולה באות של שמוש שאומרים והרשענו ולא תקנו שיהיה וא"ו עקרי באותיות המלה כגון לומר ודוי אמרנו בפינו ולא שבנו בכל לבינו. או ועדנו ויעוד של עבירה וכיוצא בזה. ונ"ל בס"ד מפני כי במטבע התפלה בחרו רז"ל לתקן סדר המטבע כפי מה שנהג דוד הע"ה בתהלים אשר יסד אותו ברוה"ק וכמ"ש בגמרא דברכות דף ט' מכדי האי יהיו לרצון אמרי פי משמע לבסוף ומשמע מעיקרא דבעינן למימר מאי טעמא תקינו רבנן לאחר שמנה עשרה ברכות לימא מעיקרא ומשני א"ר יהודה בריה דר"ש בן פזי הואיל ולא אמרו דוד אלא לאחר שמנה עשר פרשיות לפיכך תקינו ליה רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות ע"ש. נמצא נהגו כמנהגו של דוד הע"ה בתהלים שאמרו ברוה"ק, ולכן גם בוידוי המתוקן ע"ס אבג"ד תקנו הוידוי של אות וא"ו באות השימוש ולא באות עקרי, יען כי כן נהג דוד הע"ה בכמה מזמורים שהם מתוקנים בסדר אבג"ד שסידר פסוק אות וא"ו בוא"ו השמוש כמ"ש במזמור הללויה אודה בכל לבב, וכן מזמור תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך וכן באשרי תמימי דרך כל פסוקיו עשה בואו השימוש, ואפילו פסוק אחד בואו עקרי לא אמר, ועל כן תמצא כל דברי שבח שסידרו אנשי כנה"ג ביוצר וכדומה ג"כ אמרו התיבה של אות וא"ו בוא"ו השמוש ולא בוא"ו עקרי. וכמ"ש במ"ש אל ברוך גדול דעה וכו' וכן אל אדון על כל המעשים וכן מ"ש במוסף תכנת שבת וכו' והטעם כי השוו סדר תקנתם כמנהג של דוד הע"ה כי בודאי כך צריך לתקן ע"פ רוה"ק ועוד וידוי שאני כי אחריו אומרים מזמור של נפ"א שאין בו אות וא"ו כלל ולכך כאן דמוכרח לתקן תיבה באות וא"ו חסר מזה אות וא"ו העקרי והבן היטב:

ז' **בספר** שלמי ציבור דף קמ"ט ע"א כתב בשם הרב ב"ד ז"ל כשאומר ש"ץ ויעבור צריכין הצבור לשתוק ולא יאמרו הם ויעבור אלא החזן אומר ויעבור ה' על פניו ויקרא והקהל מתחילין ה' ה' אל רחום וכו' ע"ש. ואין זה נכון אלא גם הקהל צריכין לומר ויעבור ה' על פניו ויקרא כי התיקון הנעשה למעלה לאו בקריאת י"ג מידות בלבד אלא נעשה ג"כ על ידי קריאת פסוק זה, וכמפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל שאמר להדיא בסוד הענין בקריאת ויעבור וי"ג מידות ולא אמר בי"ג מידות בלבד, ועל כן מנהג עירנו בגדאד יע"א הוא מנהג יפה שהקהל אומרים ויעבור ה' על פניו ויקרא אך מקדימים לומר זה קודם הש"ץ ושותקים וממתינים להש"ץ והוא אומר בקו"ר ויעבור ה' על פניו ויקרא ואז הקהל קוראים כולם כאחד ה' ה' אל רחום וחנון:

ח' **הנה** נודע כי אמירת י"ג מידות דאל רחום וחנון וכו' בלא טעמים צריכה להיות בעשרה כשאר דבר קדושה דבעי עשרה. אמנם יזדמן שאחד מן הציבור קרא הוידוי עם הציבור ולהיות שהש"ץ הוא קל המרוץ אמר ויעבור וי"ג מידות כולם, וזה היחיד עודנו לא גמר הוידוי באופן שהוא צריך לומר ויעבור והי"ג מידות כולם אחר שגמרו החזן והצבור, הנה זה צריך לומר הי"ג מידות בטעמים אע"ג שהוא התחיל לומר הוידוי עם הצבור ביחד אין לסמוך על התחלה זו לומר הי"ג מידות אחר שגמרו אותם החזן והצבור. וראיה לזה נ"ל בס"ד ממ"ש בירושלמי דמגילה פ"ד. תניא אין פורסין על שמע פחות מעשרה. התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר. אין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה וכו'. אין נושאין כפיהם פחות מעשרה וכו' אין קורין בתורה פחות מעשרה אין מפטירין בנביא פחות מעשרה. אם התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר ע"ש. וכל הלכות אלו פסק אותם בש"ע סי' נ"ה ע"ש. ומשמע מכל זה דלא די ההתחלה לגמור בלא עשרה אלא דוקא שיצאו מקצתם

דנשאר שם. וכמ"ש הגאון מש"ז ז"ל דמסתמא לא בעינן רובא דמנכר כי אם שם נמי שפיר דמי. ולכן בנ"ד דבעינן עשרה בי"ג מידות וכבר גמרו אותם החזן והציבור אין היחיד הזה יוכל לאומרם לבדו על סמך ההתחלה שהתחיל לומר הודוי עם הצבור אע"ג די"ג מידות הם גמר וסיום של הוידוי ועל כן זה היחיד צריך לאומרם בטעמים כדין יחיד המתפלל לבדו:

ט' **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות דף מ"ט ע"ב וז"ל. הנה בתחלת ביאור תפלת השחר נתבאר כי כמו שהארבע עולמות אבי"ע עולים למעלה בסדר המדרגות מהתחלת קרבנות של שחר עד תפלת י"ח כמו כן אחר תפלת י"ח חוזרין הארבע עולמות אבי"ע לירד במקומם בסדר המדרגות זא"ז. אמנם בעת עלייתם עולים ממטה למעלה שבתחלה עולה העשיה. ואח"כ היצירה ואח"כ הבריאה. אבל עתה בעת ירידתם הוא להפך כי בתחילה יורדת הבריאה ואח"כ היצירה ואח"כ העשיה. ואז נמצא שחזרו כל העולמות למקומם הראשון וזהו מה שנתבאר לעיל:

אבל צריך שתדע שאין העולמות יורדין אלא עד שאומרים עלינו לשבח. והענין הוא כך כי הנה נת"ל שכל הד' עולמות עלו ונכללו למעלה בעולם האצילות וסיבת עלייתם היא כדי לקחת כל עולם ועולם השפע הראוי ליתן לו ואז אחר העשות הזווג העליון שבעולם האצילות בעת נפילת אפים אז יורד השפע משם לכל העולמות כפי הראוי להם. ובתחלה יורד השפע אל עולם הבריאה ונוטל חלקו הראוי לו. ואח"כ יורד אל היצירה ונוטל חלקו ומשם יורד אל העשיה ונוטלת חלקה הראוי לה מן השפע ההוא. אבל עדיין שלשה עולמות בי"ע הם למעלה בעולם האצילות במקום שעלו בתחלה. ובהיותם עומדים שם באצילות הם עומדים זלמ"ז וזה מלבים לזה וזה לזה חולה לו כנודע וזכור ענין זה ובהיותם שם לוקחים שפע הראוי להם כפי סדר מדרגתם כנז"ל. ואחר עלינו לשבח אז יורדין ג' עולמות למקומם עם השפע הראוי להם שקבלוהו כבר בהיותם באצילות עכ"ל:

יו"ד **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות דף מ"ט ע"ג הטעם שתקנו לומר שני פסוקים של אשרי יושבי ביתך ושל אשרי העם שככה לו אע"פ שאינם מכלל המזמור של תהלה לדוד ארוממך אלהי וכו' מפני כי הנה כתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע ובנפילת אפים הורדנו בחינת העונה ועתה באשרי אנו מורידין לה מלמעלה בחינת שארה שהם המזונות וזה נרמז במלת אשרי שהוא אותיות שארה. והוזכרו ג"פ אשרי והם אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו אשרי יושבי ביתך, וזהו הטעם שתקנו לומר ב' פסוקים אלו אע"פ שאינן מכלל מזמור תהלה לדוד ארוממך וכו' לרמוז שלשה אשרי כנגד המזונות של שלשה עולמות. ובמזמור אשרי שאחר ברוך שאמר נתבאר שם כונת פסוק פותח את ידיך עכ"ל:

י"א **כתב** רבינו ז"ל שם בדף מ"ט ע"ג וז"ל סיד קדושת ובא לציון הוא בחינת קדושה נמשכת מלמעלה מן האצילות וקראוה בזוהר פרשת תרומה בשם תוספת קדושה שהיא בחינת קדושה הניתנה עתה אל הבריאה והיא כדוגמת הקדושה שבעולם האצילות וכדוגמתה יולדת עתה בעולם הבריאה ואמנם הקדושה הזו נתקנת בשתי לשונות לשון הקודש ותרגום. הטעם הוא כי צריך להמשיך השפע והאורות הנז' אל עולם הבריאה בבחינת פנים ובבחינת אחור, ולכן נאמר בלשון הקודש כנגד בחינת הפנים ובלשון תרגום כנגד בחינת האחוריים כמבואר אצלינו בענין קריאת התורה שמו"ת כי לשון התרגום הוא האחוריים:

והנה ראיתי מן המדקדקים שאין לומר מלות התרגום בקול רם אלא בלחש ויש שאין חוששין ואומרים כל התרגום בקול רם עם שאר הקדושה בלשון הקודש. ומנהג מורי ז"ל היה לאומרם בקול רם ולא היה חושש למדקדקים לאומרם בלחש עכ"ל:

י"ב **עוד** כתב רבינו ז"ל שם באומרו ברוך אלהינו שבראנו לכבודו וכו' צריך לכוין בכונה גמורה כי הנה עתה אנו בעולם הבריאה אשר משם נמשכה התורה שניתנה לנו וכנז' בזוהר בראשית וז"ל ואית אורייתא דאצילות ואית אורייתא דבריאה וכו' גם מן הבריאה נמשכו נשמות ישראל בסוד מ"ש רז"ל כל הנשמות חצובות מכסא הכבוד כי משם החלק הנקרא נשמה. וזה נרמז באומרו ברוך אלהינו שבראנו לכבודו שה"ס עולם הבריאה והבדילנו מן התועים בסוד מה שברא נשמתינו מן הטוב שבעולם הבריאה והבדילנו עי"כ מן התועים. ונתן לנו תורת אמת היא התורה שנתנה לנו מעולם הבריאה. ולכן בכאן אנו מתפללים שיפתח לבנו בתורתו אשר מן הבריאה וצריך לכוין זה בכונה גמורה עכ"ל:

י"ג **באשרי** יושבי ביתך שאומרים בכל יום קודם ובא לציון גואל יש מנהג ברוך ויודע פה עירנו בגדאד יע"א לומר קודם פסוק אשרי פסוק ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו ואחריו אשרי וכו' אמנם בכל המחזורים הנדפסים בכמה דפוסים לא נזכר פסוק זה כאן וגם מדברי הפוסקים ז"ל נראה דאין להם מנהג לומר פסוק זה קודם אשרי ומי יודע הטעם למנהג, וכלל ידוע אומרים מנהג ישראל תורה הוא על כן לא בטלנו מנהג זה אלא כולנו מחזיקים במנהג זה מאבותינו ואבות אבותינו ואין רשות לשום אדם לבטלו כיון דאין כאן חשש של הפסק במקום שאין ראוי להפסיק:

י"ד **בבית** האבל אין אומרים פסוק ואני זאת בריתי וכו' מטעם הידוע, אבל פסוק ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ה' צריך לאומרו שיש בו כונה וסוד כידוע, ועכ"ז הציבור והחזן מדלגים פסוק זה ג"כ ומתחיל החזן בקו"ר ואתה קדוש וכו' והטעם מפני שאם יאמרו פסוק ובא לציון גואל חוששין שמא מחמת הרגל שלהם ישנו ויאמרו גם פסוקים הבאים אחריו, ונראה דירא שמים יזדרז לומר פסוק זה של ובא לציון גואל בלחש ואין מחסור לירא[יו]:

ט"ו **קדושה** זו של ובא לציון גואל קורין אותה חז"ל בשם קדושה דסדרא, ובסה"ק בן איש חי אות ט"ז בפרשה זו כ' טעם למה קורין אותה בשם קדושה דסדרא ע"ש. ואח"ז בא לידי ספר הנקרא בשם כנסת הגדולה ח"ב בסדרי נביאים וכתובים וכ' טעם שנקראת קדושה זו בשם קדושה דסדרא כבר הראיתי באמרי מועדי ש שהיה המנהג בבתי ראשי הישיבות שבבבל ללמוד בכל יום אחר התפלה שיעור ידוע במקרא והשיעור ההוא היה נקרא סידרא ר"ל סדר קריאה של היום כמו שנקראת הפרשה המיועדת לקריאה בשבת בשם סדר, כמו שנקראו הפרשיות הנקראות בבית הכנסת לבני מערבא בשם סדרים, וכמו שנקראת הפרשה המיועדת לקריאה ביום הכפורים בשם סדר כמ"ש בגמרא דיומא דף ס"ו וקורא בסדר היום ולפיכך הקדושה שהיום נוהגים לומר אחר השלמת הקריאה בסידרא נקראה קדושה דסידרא. גם קריאת הפרשה במקרא לפי סדר היום נקראה בשביל זה פסיק סדרא וכו' עכ"ל ע"ש. אמנם נראה עיקר הטעם שכתבתי אנא עבדא בסה"ק בן איש חי כנז"ל:

ט"ז **השיר** שהיו אומרים על הדוכן ביום אחד בשבת הוא מזמור לה' הארץ ומלואה כי זה המזמור מסוגל לפרנסה, ולכן בכל קהילות ישראל אומרים זה המזמור בראש השנה ויוה"כ אחר ערבית ואחר

ואחר מוסף ואומרים אחריו בקשה על הפרנסה לכך זכוין בו היטב ולכן אומרים אותו בכל יום ראשון שבשבוע כי האדם בטל ממלאכתו ומן מו"מ שלו ביום שבת ויצא לפעלו ביום ראשון ויכוין שאו שערים ראשיכם שערים עולה מספר כתר:

י"ז **ביום** חנוכה אומרים תפלה לדוד קודם בית יעקב כי מזמור זה תקנו דוד הע"ה לאומרו ביום צרה כמו מזמור יענך ה' ביום צרה ולכן אמר במזמור זה ביום צרתי אקראך וסיים עזרתני ונחמתני:

ובספר מנחת אהרן כלל י"ז דף קע"ח ע"ז כתב בשם סדר היום תפלה לדוד הוא מזמור מיוחד להתחנן בו שישמע הוא יתברך תפלתינו. ולכן תקנו אותו אחר התפלה וצריך ליזהר בו ולא יקל מלאומרו ואדרבה ראוי הוא לקרא מלה במלה ולהתחנן וכו' ומפני שקריאתו מראה לער ושברון לב לזה תקנו שלא לאמרו בזמן שמחה דכתיב ביום צרתי וכו' ומתחילין בית יעקב וכו' והוא ג"כ מענין שיקבל תפילתינו ויאמר שיר המעלות וכו' להורות שכבר קבל תפלותינו כמה פעמים והושיענו מיד אויבינו וצרינו ולא נתננו טרף לשיניהם שאין אנחנו כפויים בטובת יוצרינו עכ"ל. וכתב הרב המחבר שם א"כ מוכרח ליזהר בתכלית הכונה במזמור זה של תפלה לדוד ובימים שאין אומרים בהם תחנונים מתחילין מבית יעקב עכ"ל:

וכתב שם מספר כונות כ"י ע"ש מהרח"ו ז"ל שם הזהרני מורי זלה"ה במזמור תפלה לדוד שאומר אותו בכונה גמורה וכו' וכ"כ בע"ח:

י"ח **אח"כ** יאמר השיר שהיו הלוים אומרים על הדוכן לעורר הארת האצילות של הנשמה יתירה של שבת המאירה עלינו בכל יום מהארתה וכנז' שם ועיין מסכת חסידים. ויקיים בכל יום מ"ע של זכור את יום השבת לקדשו והוא במה שאומר היום יום אחד בשבת קודש וכן היום שני בשבת קודש וכן עזה"ד וביום ראשון כשאומר היום יום אחד בשבת קודש יכוין להשאיר בו חלק נשמה מן הארת נשמה יתירה שבאה ביום שבת שעבר, וביום שני יכוין להשאיר בו חלק הרוח וביום שלישי יכוין להשאיר בו חלק הנפש וביום רביעי יכוין להכין עצמו לקבל מחלק הנפש של נשמה יתירה שתבא לו מיום שבת הבא, וביום חמישי לקבל חלק הרוח וביום ששי חלק הנשמה והוא כאשר נתבאר בלימוד חק לישראל בכל ימי השבוע:

י"ט **כשאומר** בכל יום תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום וכו' כשיזכיר שם אליהו יאמר אליהו זכור לטוב וכך אני נוהג כמש"ה זכר צדיק לברכה:

כ **כתב** רבינו ז"ל בשער הכוונות דף נון ע"א וז"ל נבאר עתה כונת עלינו לשבח וכו' הנה השבח הזה צריך לאומרו אחר כל תפלה מהשלשה תפילות ולא כאותם שנוהגים לאומרו בשחרית בלבד והנה הוא שבח גדול מאד מאד וכמו שתראה עניינו בביאורי שנבאר עתה בע"ה. וכן כתוב בתשובת שאלה לגאון רבינו האיי ורבינו שרירא גאון ז"ל ושם האריך בסיפור שבחו במאד מאד ושם הביא ג"כ תשובת הרב רבינו גרשום מאור הגולה והרי"ף ז"ל:

ועתה נבאר בחינת השבח הזה כי הנה נת"ל באשרי כי אחר שנעשה הזווג בכ"א עומדים ג' עולמות בי"ע בעולם האצילות ומקבלים כל או"א שפע חלקו הראוי לו בסדר המדרגות זה אחר זה. ועתה אנו צריכין ששלשה עולמות האלו יחזרו לירד במקומם הראשון כדי שכל עולם ועולם מהם יחלק טרף ומזון לבני ביתו המקיים לו כד"א הכפירים שואגים לטרף וכו' מן השפע אשר קבלו הם עד עתה ואמנם אנו יראים פן בירידתם יתאחזו בהם הקליפות שם ויקחו מן השפע ההוא. לכן אנחנו אומרים השבח הזה של עלינו לשבח שעי"ז השבח מתבטלים החיצונים ואינם יכולים להתאחז בקדושה:

והענין הוא כמה שנודע אצלינו בסוד החשמל בענין נטילת המגעלים בברכת שעשה לי כל צרכי כי הקל יפות נתונות בין אור פנימי לאור המקיף ופניהם אל אור הפנימי ואחוריהם נגד אור המקיף לפי שאורו עצום ורב ומסמא עיניהם ואינם יכולים ליהנות ממנו. ונמצא שאור המקיף הוא המבטל ההאחזות הקליפות בקדושה. ועתה בעלינו לשבח יורד בחינת אור המקיף לכל שלשה עולמות ולכן החיצונים מתבטלים בשבח הזה:

ונמצא כי שני כוונות ושיבות יש בשבח זה של עלינו לשבח ושניהם נתלים זה בזה הא' הוא כי אחר אשר עתה קבלו ג' עולמות בי"ע בחי' אור פנימי שלהם הנה עתה הם מקבלים אור המקיף שלהם. ולפי שאו"מ יותר גדול ומעולה מן האור הפנימי כנודע לכן בא עתה באחרונה בעלינו לשבח. וזה הכוונה צריך לכוין בתחלה. ואח"כ יכוין כונה אחרת נקשרת עם הראשונה והוא שיכוין שע"י ירידת אור המקיף בשלשה עולמות יתבטל אחיזת הקליפות אשר בשלשה עולמות. ולכן היא מוכרח לומר שבח זה אחר כל תפלה מן ג' תפילות שבכל יום:

אמנם צריך עוד כונה אחת שלישית קודמת אל השתים הנז' והוא כי בתחלה אנו צריכין לספר בשבחו יתברך ובגנות הקליפות. ועי"כ יהיה נחלש כח הקליפות ונכנעים. ואח"כ צריך לכוין שלשה כונות הנז'. והוא כי אחר סיפור השבח הזה ירד או"מ של ג' עולמות בי"ע. וגם עי"כ מתבטלת אחיזת החיצונים ואחר גמר ג' כונות אלו אז יורדין ג' עולמות בי"ע למקומם הראשון אחר סיפור שבח עלינו לשבח. ונותנים טרף לביתם וחוק לנערותיהם והם יורדים מעצמן שלא על ידינו כנז' לעיל בסוד קדיש בתרא גבי קדיש הודו:

וביאור כל ארבע בחינות אלו יתבאר עתה בע"ה הנה מן עלינו לשבח עד ואנחנו משתחוים צריך לכוין כונה ראשונה. והיא לתת שבח וגדולה להשי"ת בכל ארבע עולמות אבי"ע דקדושה וליחדם יחד כדי שעי"כ יתגרשו משם הקליפות. כי ע"י סיפור שבחו יתברך. וגנות הקליפות נכנעים והולכים להם כנז' בזוהר בפרשת בא בענין מלוה לספר ביציאת מצרים. ואח"כ מן אנחנו משתחוים ואילך יורד אור המקיף בכל העולמות ואז מתרגשים הקליפות. והרי אלו שני כונות ביחד. ואחר גמר עלינו לשבח יורדים כל העולמות למקומם הראשון כנז' כי כבר אינם יראים עתה מן הקליפות שכבר נתבטלו:

והנה באמרנו ד' בחינות אלו דרך כלל ועתה נבארם דרך פרט. עלינו לשבח לאדון הכל הוא סיפור שבח לעולם האצילות הנקרא אדון הכל לפי שכל שאר העולמות נבראו ממנו והוא המאציל והם ברואיו ומעשה ידיו ועבדיו והוא אדון לכולם כנודע שהאצילות נקרא אהות אבל הבריאה נקרא כסא הכבוד שלו ומכל שכן היצירה והעשיה. ומ"ש לתת גדולה ליוצר בראשית הוא עולם הבריאה ולפי שממנו נוצר עולם היצירה נקרא יוצר בראשית כי הוא יצר את עולם היצירה. ומ"ש שלא עשנו כגויי הארצות הוא כנגד עולם היצירה שעשה את עולם העשיה. ולכן נזכר בו לשון עשיה באומרו ולא עשנו. ומ"ש ולא שמנו כמשפחות האדמה הוא כנגד עולם העשיה בעצמו:

והנה בעולם הבריאה זכרנו שבח עולם הבריאה ולא סיפרנו בגנות הקליפות לפי שהבריאה היא כנגד הבינה ואין הקליפות אשר שם נאחזות בקדושה אשר שם כנודע אצלינו. ומכ"ש בעולם האצילות. אבל בזכרנו היצירה

ועשיה

ועשיה כיפרנו בגנות הקליפות כמ"ש שלא שמנו וכו' ולא עשנו וכו'. לפי שהקליפות אשר ביצירה ועשיה בסוד עץ הדעת טו"ר כמבואר אצלינו. ואחר שזכרנו שבח ד' עולמות ואפילו שבח יצירה ועשיה שלא נדמו אל הקליפות הנקראים גויי הארצות ומשפחות האדמה. אז אנחנו מזכירין בביאור גנות הקליפות מה ענייגם לפי שהקליפות עומדין בסיום עולם העשיה כנודע, וזהו מה שאנו אומרים שלא שם חלקנו כהם וכו' שהם משתחוים להבל וריק וכו':

ואחר שהזכרנו שבחו ית'. ואח"כ זכרנו גנות הקליפות אז הקליפות נכנעים ונחלשים מאד כנז"ל. ואז אנו כורעים בכריעה ואומרים ואנו משתחוים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה וכו' ואז יורד אור"מ לכל העולמות ועי"כ מתבטלים החיצונים ואינם יכולים להתאחז. וזהו הטעם הכריעה הזו לכוין להוריד אור"מ דרך ירידה בכל העולמות מלמעלה למטה עד העשיה כולה וכו' עכ"ל:

כ"א **הנה** מלשון רבינו ז"ל הנז"ל שכתב ואז אנו כורעים בכריעה ואומרים ואנו משתחוים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אז יורד אור מקיף אל כל העולמות וכו'. משמע מזה כי הכריעה היא חיוב כי הוא פועל דמיוני להורדת אור מקיף אל כל העולמות, ולכאורה נראה דסגי בכריעת הראש בלבד, מיהו נ"ל דבעי כריעת הגוף עם הראש ביחד כדי שתהיה כריעה זו פועל דמיוני לירידת או"מ לכל העולמות, ובכריעת הראש בלבד מורה על עולם הבריאה בלבד אבל בכריעה של הגוף ג"כ יהיה דמיון לירידת או"מ גם בעולם היצירה והעשיה כי היצירה היא התחלת בחינת גופא וכנז' בפתיחת אליהו זכור לטוב על כן יכרע גם הגוף. אמנם הכריעה לא יחלקנה לשתים לעשותה שתי כריעות שהוא בתחלה כריעת הראש ואח"כ כריעת הגוף כדרך שעושין שתי כריעות בעמידה בברכת אבות והשאר אלא יכרע הראש והגוף ביחד בכריעה אחת.

כ"ב **אע"ג** דכריעה זו שייכה רק להמתפלל בעצמו עכ"ז גם מי שכבר התפלל ונכנס לבית הכנסת וראה ציבור מתפללין לעצמן ואומרים עלינו לשבח ואנחנו משתחוים יעמוד ויכרע גם הוא עמהם כדי שלא יהיה נראה לעיני הרואין שהוא כופר בדברים אלו שמודים בהם הציבור:

כ"ג **הא** שתקנו לומר כאן לשון השתחויה ואין עושים אלא כריעה בעלמא ובגמרא אמרינן כל השתחויה היא פשוט ידים ורגלים ולא עבדי הכי כאן. נ"ל בס"ד כי לשון השתחויה יש בו משמעות הודאה וכאשר נמצא כתוב בשמואל ב' סי' ט"ז ויאמר ציבא השתחויתי אמצא חן בעיניך אדוני המלך, ותרגם התרגום ואמר ציבא מודינא אשכח רחמין בעינך רבוני מלכא, ולכן בכריעה זו נקטו לשון השתחויה כדי לכלול בזה משמעות הודאה כלומר אנחנו מודים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכמו שאומרים בתפילת העמידה מודים אנחנו לך ועושים בזה הכרעה וכריעה שהוא פועל דמיוני להשתחויה, על כן האדם יכוין כאן באומרו ואני משתחוים שהוא כלומר מודים וכן הוא בנחמיה סי' ט' ורביעית היום מתודים ומשתחוים לה' אלהיהם שהוא ר"ל מודים כנז' באחרונים:

כ"ד **יזהר** להפסיק בין לא לא יושיע ובין ואנחנו משתחוים שלא להורות וא"ו העיטוף בוא"ו של ואנחנו:

כה **יש** נוהגין לומר אחר עלינו לשבח פסוקים אלו ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים (שמואל א' א'): **כה** אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעלתך נאם ה' ושבו מארץ אויב: ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם: (ירמיה ל"א)

ויש מוסיפין לומר פסוק זה ג"כ ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאיך (שמות ט"ו כ"ו)

כ"ו **כתב** רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות דף כ"א ע"ד אחר שיאמר עלינו לשבח וכו' ועל כן נקוה לך וכו', יסיר תש"ר מעומד וינחנה בכיס ואח"כ ישב ויסיר תש"י מיושב כמו שהוא בעת הנחה וינחנה בכיס ואח"כ יסיר הטלית. ולפעמים בימי החום, אחר שהיה מורי ז"ל מסיר תש"ר מעל ראשו היה מעביר הטלית מעל ראשו ומורידו על כתיפיו ואח"כ מסיר תש"י ואח"כ מסיר הטלית לגמרי עכ"ל:

כ"ז **כמו** שצריך להזהר בכניסתו לבית הכנסת לומר שלשה פסוקים של שלשה אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב שהם פסוק ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה, ופסוק ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך ופסוק ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראינו, כן יזהר ביציאתו לומר ג"פ אלו של שלשה אבות אשר מפיהם אנחנו חיים:

פרשת ויקהל.

א **רבים** חקרו ודרשו בתפלת המנחה אמאי קרו לה בשם מנחה. ובספר פתח הדביר סי' רל"ב הביא טעמו של הרמב"ן ז"ל בפסוק בין הערבים דכתב מנחה מלשון מנוחת השמש והשקט אורו הגדול כתרגומו למנח יומא, והן מנחה גדולה וקטנה שהזכירו חז"ל וכ"כ הרמ"ע מפאנו ז"ל סי' כ"ב דמנחה היא מלה נגזרת מדכתיב לרוח היום ומתרגמינן למנח יומא, וזה שהשמש נוטה באותה שעה ללכת למנוחתו להשתחוות לקונו במערב ע"כ. נמצא למדנו מדבריהם דקריאת שם מנחה נקרא על שם השעה שנתקנה בו תפלה זו, וזה עצמו כונת הרמב"ם שנתן טעם על שם מנחה שנקרא כך מפני היות תחלת זמנה בעת ההיא. כלומר שבעת ההיא השמש נוטה לצד מערב ללכת למנוחתו שהוא ג"כ מנוחת השמש והשקט אורו. דהגם דלשמש גופיה אין לו מנוחה והשקט לא יוכל כי גם בלילה סובב הולך כבר כתב הרב לחם שמים ז"ל דהשקט אורו שכתב הרמב"ן הייגו בבחינת הבריות המקבלים שפעת אורו כי בנטותו למערב שאז חומו ממוזג נדמה להם כאלו הוא נח ושקט וכו' ע"ש:

ועוד כ' שם הרב פתה"ד טעם אחר על קריאת שם מנחה בשם הגאון השל"ה ז"ל שכתב בפרשת ויראו וז"ל והנה כאן בסעודה היה עולה בלא מנחה כי לחם לא הביא. וכן ביצחק מנח הקטרוג שנולד לא מצינו שהיה שם מנחה רק שה לעולה. ומצאתי שלכך נקרא תפלת המנחה בשם מנחה יותר משאר תפילות דהלא כל שאר תפלות הם מנחה לה'. אלא שאמר יצחק יש כאן עולה (הוא האיל) בלא מנחת סולת לכך עמד ותיקן תפלה שתהיה במקום מנחה ועל כן נקראת התפלה של בין הערבים שתיקן יצחק בשם מנחה שהיא במקום מנחת הסולת. ורמז לדבר ונפש כי תקריב קרבן מנחה היינו יצחק שמסר נפשו בעקידה עכ"ל:

וכ"תוב עוד שם בדף ק"י ע"א בלקוטי רבינו בצלאל ז"ל כ"י והביאו הרב הגדול בפתח עינים בפסחים וז"ל נ"ל דלכך נקראת מנחה לפי דבמנחה כתיב

ונפש כי תקריב קרבן מנחה דמעלין עליו כאלו הקריב נפשו וכן יצחק שתיקן מנחה נחשב לו כאלו אפרו צבור ע"ג המזבח ע"כ:

ובסה"ק בן איש חי בפרשה זו הבאתי טעם של רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות שנקראת תפלה זו בשם מנחה כי בעת זו מתעוררים ק"ג עולמות שהם בגי' מנחה שהם דין מסטרא דשמאלא בשם יצחק והם מתעוררים אחר חצי היום ולכן התפלה שתיקן יצחק אע"ה בעת זו נקראת בשם מנחה שהיא מספר ק"ג:

ב' **הרב** בעל בתי ידות דן מעצמו טעם להכריח אישי ישראל לומר פרשת העקדה במנחה ג"כ ויש בה צורך יותר מזמן תפלת שחרית ויש חולקים עליו בזה וטעמא דידהון מסתבר טפי יען כי אמירת פרשת העקדה היא לעקוד ולכפות כוחות הדינין וזה יבא נכון בבוקר שםולט בו החסד, אבל במנחה שהוא זמן שליטת הדינין אין ראוי להלחם בם בעת ההיא ולא להתגרות בם:

ג' **הטעם** כי שיר היום שהיו הלוים אומרים על הדוכן יאמרו אותו בבוקר דוקא ואין אומרים אותו במנחה אלא אומרים במקומו מזמור אלהים יחננו ויברכנו ורק ביום ערב שבת נאמר שיר היום שהוא מזמור גאות לבש במנחה ג"כ, נראה ברור מפני כי שיר היום הוא חרב פפיות לזמר בו עריצים ומקטרגים וזה נוכל לעשות בבוקר שםולט וגובר בו החסד דרגא דאברהם אבל במנחה שהוא זמן תגבורת הדינין אין להתגרות בזה משא"כ בערב שבת מכח קדושת שבת לא נחוש לכך כי קדושת שבת מסייעת אותנו וכמ"ש הרב מהרש"ך ז"ל בטעם רחיצת ידים ורגלים בערב שבת ועיין פתח הדביר סי' רל"ד אות ה' דף קכ"ג ע"ש:

ד' **קודם** העמידה של מנחה יאמרו אשרי והוא אחד מן השלשה אשרי שאמר ר"א כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב ועל כן אומרים אחריו פסוק ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם כלומר שנזכה לאומרו לשבח זה גם לעוה"ב וצריך ג"כ לכון בפסוק פותח את ידיך שהוא העיקר אשר בעבורו תיקנו לומר מזמור זה, יען כי בפסוק זה מזכיר שבח של הקב"ה שמשגיח על בריותיו השגחה פרטית ומפרנס ומשביע לכל חי רצון והזכרה ראויה להיות ביום בשחרית קודם שילא אדם לפעלו ולמשא ומתן שלו ובמנחה בין הערבים אחר שעסק בעסקו ונמלא בזה הוא מודה כי הקב"ה הוא הנותן לו כח לעשות חיל ועל ידי השגחתו יתברך הוא עוסק ולפיכך צריך לכוין מאד בכל המזמור הזה ויזהר ויותר בפסוק זה של פותח, ואם לא כיון בפסוק זה צריך לחזור ולאומרו וכמ"ש באשרי דשחרית אמנם יש טעם הכרחי בכונה של המזונות בפסוק זה בזמן תפלת המנחה שתיקן יצחק אע"ה שאחוז בגבורה ויונק מן הבינה שמשם המזונות בסוד השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך כי שם ס"ג הוא בבינה ומלוי שם ס"ג הוא מספר יהבך:

ה' **יש** אומרים דקריאת פרשת התמיד והקטורת קודם תפלת המנחה הוא מן המנהג וכיון שהוא מנהג אם השעה דחוקה אין צריך לאומרם אלא יאמר אשרי בלבד:

וא"ו **אם** לא היו עשרה בבית הכנסת אע"פ שהתחילו לומר פרשת התמיד והקטורת ועדיין לא באו העשרה כולם צריך להמתין עד שיהיו עשרה ואז יאמרו אשרי כדי שיאמרו קדיש על מזמור זה, לפיכך צריכין להזהר שלא יתחילו לומר אשרי במנחה אלא עד שיהיו שם עשרה:

וכתב הרב מג"א ז"ל דאם אמרו אשרי בלא מנין, ואח"כ באו ונשלם המנין יאמרו מזמור אחר כדי לומר עליו קדיש ואע"ג דהרב ט"ז חולק בזה הסכימו הגאונים בספר מגן גבורים כסברת הרב מג"א ז"ל דאין לומר קדיש על מה שקדם כל שלא אמר מזמור קודם הקדיש בעשרה:

ז' **אמרו** חז"ל אין נשיאות כפים אלא בשחרית ומוסף ובנעילה ביום שיש בו נעילה כמו ביוה"כ ובמעמדות אבל לא במנחה משום דשכיחה שכרות באותה שעה וחששו שמא יהיה הכהן שיכור וגזרו מנחה של תענית אטו מנחה של שאר הימים וה"מ בתענית שיש בו נעילה כמו ביוה"כ ותענית צבור שהמנחה היא בעוד היום גדול ואתי לאחלופי במנחה דשאר יומי, אבל תענית שאין בו נעילה כגון ט' באב וי"ז בתמוז הואיל ותפלת המנחה שלהם היא סמוכה לשקיעת החמה הרי היא דומה נשאר תפילות נעילה ואינם מתחלפות במנחה של שאר ימים הלכך יש בהם נשיאות כפים וכנז' בלבוש ז"ל סי' קכ"ט:

ובסה"ק רב פעלים ח"ד (שעדיין לא נדפס) הבאתי שאלה ששאלו ממני חכמי המדרש הי"ו בענין נשיאות כפים במנחה בתענית צבור איך חדשים מקרוב באו פה עירנו בגדאד יע"א להתפלל מנחה מפלג המנחה ולמעלה ועושין כ"כ. ומדברי מרן ז"ל מוכח דאין לעשות נ"כ אלא דוקא אם מתפללין אותה סמוך לשקיעת החמה וכו'. והנה בתשובתי שם הארכתי קצת בד"ז. והעלתי בס"ד דאם עושים הנשיאות כפים ארבעים דקים קודם קריאת המגרב פה עירנו יע"א לית לן בה. ובזה יש להתיר לכתחלה. מיהו אם עושים ג"כ קודם ארבעים דקים הנז' כיון שהם מתפללים מנחה בעת פלג המנחה שהוא זמן ערבית לרבי יהודה אע"ג דבזה תהיה ג"פ קודם ארבעים דקים אין למחות בידם יען דפה עירנו נוהגים להתפלל כל יום ויום אחר פלג המנחה שתי תפלות דמנחה וערבית ביחד:

ח' **כתב** רבינו מהרח"ו ז"ל בשער הכונות דף כ"ב ע"א בענין הצדקה עיקר נתינתה היא בשחרית גבי ויברך דוד כנז"ל. אבל עתה בזמן המנחה הוא זמן הדינים ואינו כ"כ מוכרח נתינת הצדקה עתה כמו בשחרית אבל עכ"ז היה מורי ז"ל נוהג לתת צדקה גם במנחה קודם שיתחיל להתפלל והיה נותן שלש פרוטות ע"ד מ"ש בשחרית (א"ה יש טעם נכון לתת השלש פרוטות אלו בפסוק פותח את ידיך כשאומר ומשביע לכל חי רצון שמכוין בו ר"ת רחל):

גם היה נזהר מאד לאומרה בטלית ותפלין, וכבר כתבתי בתפלת שחרית כי בראשונה היה נוהג להניח במנחה תפלין כסברת ר"ת ואח"כ עשה זוג תפלין ע"ד שמושא רבא והיה מניחם בתפלת המנחה עכ"ל. וראיתי לעט"ר הרב מור אבי זלה"ה שהיה לובש תפלין ע"ד שמושא רבא הנז' בתפלת המנחה אך לא היה נוהג בזה כל ימות השנה כולה כי אם דוקא בכל חודש אלול ועי"ת בלבד וגם בימים אלו היה נוהג בהצניע שהיה מתפלל עם הצבור בבית הכנסת אך אינו עומד עמהם למטה אלא היה עומד בעזרת נשים ושם מתפלל בטלית ותפלין הנז' ואין הצבור רואים אותו. זכר צדיק לברכה ותנצב"ה:

פרשה פקודי.

א **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ב תפלת ערבית איננה כתפלת המנחה כי תפלת המנחה היא דינא קשיא כנז' במקומה ולכן עיקרה היא העמידה אשר היא בעולם האצילות אבל תפלת ערבית היא דינא רפיא ולכן אנחנו אומרים בה יחוד ק"ש עם ברכותיה אשר היא סוד היכלי עולם הבריאה כנודע אבל איננה דומה לתפלת שחרית כי אז שהיה בוקר והיה

חסד מתעורר כי היה בנו כח ויכולת להעלות ד' עולמות מן העשיה עד האצילות ולכן נסדרו אותם הארבע סדרים של הקרבנות והזמירות והיוצר והעמידה כנז"ל במקומו באורך. אבל עתה בערבית כיון שהוא דין אין בנו כח רק להעלות היכלי הבריאה בלבד שהוא עולם העליון מכולם ואין בו קליפות ושו היה דינא קשיא לא היינו מעלים אפילו היכלי הבריאה אבל כיון שהוא דינא רפיא, אנו יכולים להעלות אותם ועכ"ז אין אנחנו מזכירים מהם את רק היכלי הרחמים בלבד כמש"ת:

ב **עוד** כתב רבינו ז"ל שם בענין שכיבת הלילה. הנה בתחלת הלילה ישכב על צד שמאל כנז' בהרש"ש ז"ל. ואחר חצות לילה אם ירצה לישן יתהפך על צד ימינו ומועיל מאד לבטל כוחות החיצונים. עוד דע כי לילה לאו זמן ציצית הוא כנז' בגמרא, אמנם אין זה את בטלית גדול שמתעטפין בו בשעת התפלה. והטעם כמה שנתבאר אצלינו בדרושי הציצית כי הטלית והציציות הוא בחי' אור המקיף הנמשך מצד אימא עלאה את ז"א (התפארת) הנקרא מדת יום, אבל נוקבא דז"א (המלכות) הנקראת מדת לילה כי אז זמן שלימתה אין לה בחינת אור מקיף משם. אבל הטלית קטן כבר נתבאר כי בחינתו הוא מבחינת זמן הקטנות וכו' ובחינה זו אינה מתבטלת אפילו בלילה. ולכן צריך ליזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה כי דוקא טלית דבחינת הגדלות הוא שנפסק ומתבטל בלילה משא"כ טלית דמזמן הקטנות אינו מתבטל כלל לעולם לא ביום ולא בלילה:

ולכן צריך ליזהר שלא להסיר מעליו ציצית קטן לא ביום ולא בלילה וישכב עמו בלילה ויועיל מאד לבטל כוחות החיצונים. ואין זמן שצריך להסיר אותו מעליו, את בכניסתו לבית המרחץ. וראיה לדבר ממה שאמרו בגמרא דמנחות כשנכנס דוד המע"ה לבית המרחץ וראה עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות עד שנסתכל במילה נתקררה דעתו. ואם בהיותו ישן היה מסיר ציצית קטן א"כ למה לא היה מצטער בכל לילה שהיה נשאר בלי שום מצוה, את ודאי שאין זמן שיהיה פטור מן הציצית קטן את דוקא במרחץ (ואע"ג דבעת שינה יש לו מזוזה בפתחו אין זה מספיק חדא לא יבצר מהיותו ישן במקום שאינו חייב במזוזה ועוד אין מצוה זו דבוקה בגופו ולכך לא נחה דעתו את במילה שבבשרו שהיא דבוקה בגופו):

ג' **וכתב** עוד שם וז"ל. בחצות לילה הראשונה אין ראוי לומר כלל שום סליחות ולא להזכיר י"ג מידות של ויעבור זולתי בליל יום הכפורים, וענין הסליחות שאומרים בלילי חודש אלול יתבאר במקומו גבי תפלת ר"ה. גם אין ראוי לומר שום קינה ולא לעורר שום בכיה על חרבן הבית רק אחר חצות כנזכר בזוהר פעמים רבות בפרשת ויקהל כי בחצות הלילה אז מתעוררת הבכיה למעלה על חרבן בהמ"ק ואז הוא זמנה האמיתי (א"ה בליל ט' באב שבוכין ואומרים קינה גם בחצי הראשון של הלילה הנה אותה הלילה שאני שנקבע בכל איתה הלילה כולה ובכל אותו היום כולו בכיה לדורות):

ד' **עוד** כתב שם צריך ליזהר מאד האדם שלא להזכיר בפיו שם ס"מ וזה סוד מש"ה ושם אלהים אחרים לא תזכירו ובפרט בלילה שאז הוא זמן שליטתו וממשלתו. ולא עוד אלא שגם הוא אסור להזכיר מעין דברים אלו כגון אלו בני אדם הרגילים לומר בלשון לעז... וכיוצא בזה בדברים אלו אין להזכירם כלל לפי שגם השדים הם בחלקו ומתגבר כחו כשמזכירין אותם. ופעם אחת הייתי עם בני אדם בלילה ובתוך הדברים שהייתי מדבר עמהם הזכרתי שם ס"מ. ואח"כ בבוקר הלכתי לבית מורי ז"ל ונסתכל בי ואמר לי הרי בלילה שעברה עברת על לאו ושם אלהים לא תזכירו והזהר כל ימיך שלא תזכרני לא שמו ממש ולא כיוצא בו ובפרט בלילה שאז ניתן לו כח להתגבר עליך ועל אחרים בסבתך אם תזכיר שמו עכ"ל:

ה **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ג בענין הלילה כבר הודעתיך איך הוצרכה השינה והתרדמה להפיל על האדם לצורך הנסירה הבאה אחריה. ונבאר עתה עוד עניינה דע כי כמו שביארנו שנשמותינו אנחנו עולות למעלה בכל לילה בהיות גופותינו ישנים ונרדמים ואז הם נעשים בחינת מ"ן לזווג עליון וזהו לצורך עצמן של הנשמות כדי שיחזרו להתחדש וכו' והנה כמו שאנחנו בתפלת שחרית עושים יחוד קו"ש זווג חו"ב כדי שמאותו הזווג ינחילו לתפארת ומלכות את המוחין והעטרות שלהם כדי שאח"כ יזדווגו בשעת התפלה כן בזווג הלילה אנחנו מיחדים יחוד ק"ש על מטתנו על דרך זה:

והנה החסידים הראשונים לא היו צריכים רק לומר פסוק הראשון שמע ישראל כנז' בגמרא דברכות דסגי להו בחד פסוקא דרחמי. אבל עתה אנחנו דורות האחרונים הצריכים שנפרט בכל פרטי הכונות והיחוד כדי שנוכל לגרום זווג עליון של אחר חצות לילה כדי לחדש את הנשמות הישנות. והנה בתחלה אנו אומרים כל סדר הק"ש וזה הוא כדי לזווג את חו"ב בתחלה וינחילו עטרות ומוחין לתפארת ומלכות כדי שגם הם יוכלו אח"כ אחר חצות לילה להזדווג לצורך חדוש הנשמות כנז' ונמצא כי כמו שהזווג דזו"ן של היום גדול משל לילה כך יחוד ק"ש של היום גדול היא משל הלילה וכבר נתבאר אצלינו באורך וע"ש:

והנה ז"ס חדשים לבקרים רבה אמונתך. כי המלכות נקראת אמונה נעשית רבה וגדולה בכל לילה ע"י כל נשמות התחתונים העולים בכל לילה להכלל ולהתעבר בתוכה כדי להתחדש שם בהיותם בתוכה. ואח"כ בבוקר יוצאות משם מחודשות וז"ס חדשים לבקרים עכ"ל:

ומפורש עוד שם שאין זווג הלילה מועיל להוציא נשמות חדשות כיון דעדיין אין שם כלי אמנם יועיל לחדש הנשמות הישנות כדוגמת הכלי שגם הוא נתחדש עתה בזווג של הלילה בפסוק בשכמל"ו של הק"ש. ואחר אשר נתקן הכלי בפסוק בשכמל"ו אז אנו אומרים אח"כ בידך אפקיד רוחי וכו' להעלות שם תוך הכלי ההוא שנתחדש עתה את נשמותינו כדי שיתחדשו גם הם עתה בלילה. ואח"כ בזווג היום אז כבר נתקן הכלי ואז מוציאין נשמות חדשות:

עוד מפורש שם במה שאנחנו רואין בנשמות התחתונים בעת השינה עולים הנשמות של הזכרים והנקבות. הטעם הוא כי כיון שצורך עליית הנשמות בסוד מ"ן הוא לצורך התחדשות נשמות הזכרים והנקבות לכן צריכים כולם לעלות לפי שהכלל הוא שלעולם אין שום מ"ן עולים לצורך עצמן אלא לצורך זולתם, שמור כלל זה. ונמצא כי מ"ן של נשמות הנקבות עולים לצורך נשמות הזכרים ומ"ן של הזכרים עולות לצורך נשמות הנקבות (א"ה רמז לדבר אני לדודי ודודי לי):

וא"ו **כתב** רבינו ז"ל בשער הכונות דף כ"ג ע"ג וז"ל נבאר תחלה ענין כולל בעת השינה של האדם, אימתי הוא טוב לישן או להפך. הנה זמן השינה הוא בלילה ואז השינה טוב מאד כאשר יתבאר. האמנם השינה ביום רעה היא לצדיקים וטובה היא לרשעים זולתי ביום שבת כמש"ת עניינה בסדר היום. וגם גבי ענין השבת. ואמנם ענין השינה של הלילה נבאר אותה בסוד ברכת המפיל חבלי שינה. וגם עתה נבאר קצת עניינה מה היא. ואמנם דע כי טוב הוא להזהר שלא יישן האדם תכף אחר תפלת ערבית. אמנם ישהא עד שיעברו ג'

שעות

שעות מן הלילה ואח"כ ישן וענין זה תלוי במ"ש רז"ל בפרק אין עומדים חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם התפלה ושעה אחת התפלה עצמה ושעה אחת אחר התפלה, הרי שלשה שעות בכל תפלה משלש תפילות היום. וצריך לידע מה עניינם של אלו החסידים וכמי שראינו שחז"ל שאלו בגמרא ואמרו א"כ תורתם אימתי נעשית וכו' ובלא ספק להכרח גדול היו עושים דבר זה :

אמנם סוד הענין דע כי קודם חרבן בהמ"ק כמעט שלא היו צריכים ישראל להתפלל לפי שזו"ן (הם תו"מ) היו תמיד פב"פ כי מוחין דז"א (שוא התפארת) היו קיימין בו תמיד ולא היו מסתלקים כלל ולא היה אז צורך אל מעשה התחתונים כדי להמשיך אורות המוחין אל זו"ן (שהם תפארת ומלכות) כדי לזווגם פב"פ. אבל אחר החרבן נסתלקו המוחין מן זו"ן (שהם תו"מ) ועל ידי תפלתנו אנחנו גורמין להחזיר ולהמשיך אורות המוחין בזו"ן כדי שיזדווגו בעת התפלה וישפיעו שפע בעולם ואחר התפלה חוזרין המוחין להסתלק מהם עד זמן תפלה האחרת וכה דרכם תמיד בכל תפלה ותפלה של ימי החול. אבל בשבת אז תמיד עומדים פב"פ אלא שיש להם עליות במדרגות כפי סדר התפלה:

וז"ם מ"ש בגמרא שהיו קלת ת"ח מתפללים תפלת נדבה באמצע היום וכונתם היתה להחזיר אורות המוחין פעם אחרת ולגרום זווג עליון באמצע עתות היום. גם ז"ם מ"ש בגמרא שהיו קלת חכמים שהיו נוהגין ללבוש תפילין כל היום והטעם הוא שעי"כ היו גורמין אל אורות המוחין העליונים דזו"ן (שהם תו"מ) שלא יסתלקו מהם כל היום כמו שנתבאר זה לעיל בדרושי תפלין בדרוש למה זמן תפילין ביום ולא בלילה ושם נתבאר ענין הסתלקות הזה מה עניינו ולהיכן מסתלק ומה נעשה ממנו ע"ש :

ונחזור לענין הנז' דחסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת אחר תפלתם כדי לגרום למעלה קיום העמדת אורות המוחין בזו"ן שעה אחת אחר התפלה ולא יסתלקו תכף. וז"ם מ"ש רז"ל על מרע"ה שלא היו ידיו פרושות יותר משלשה שעות. והטעם הוא לפי שאין כח ביד האדם להמשיך מוחין הנז יותר משלשה שעות כענין הנז' בחסידים הראשונים, וכו'. ונמצא כפי זה אין ראוי לאדם שישן תכף בלילה אחר תפלת ערבית, וישהא שיעור שלשה שעות להעמיד המוחין העליונים דזו"ן כי השינה ה"ס הסתלקות המוחין:

והנה כונת ענין השינה הוא שצריך האדם לכוין כי גם בעת השינה עובד את בוראו בסוד בכל דרכיך דעהו. והוא שיכוין האדם שהוא עצמו הוא בחינת התפארת דכורא אשר הפיל עליו המאליל תרדמה ויישן ואין שינה ח"ו למעלה אפילו בספירות אלא סוד השינה הוא סוד הסתלקות אורות המוחין שמסתלקים מן התפארת ונכנסים ברישא דנוקבא שהיא המלכות. ועי"כ נבנית בסוד ויבן ה' את הצלע. וזה הענין נמשך עד חצות לילה ואז כבר נבנית הנוקבא שהיא סוד המלכות ונתקנה ואז חוזרין אורות המוחין למקומן ברישא דז"א שהיא סוד התפארת הנז'. וז"ם חיוב האדם לקום בחצות הלילה להורות ענין חזרת המוחין ברישא דז"א להזדווג בנוקבא שה"ם המלכות בסוד חצות לילה אקום להודות לך וכו':

והנה כמו כן ממש צריך האדם התחתון לכוין בעצמו כי רוחניותו ונשמתו מסתלקת ממנו והוא מעלה אותם בתחלת הלילה בסוד מ"ן לגבי הנוקבא שה"ם המלכות לצורך שלה וכו' וז"ם מ"ש בזוהר כי בעת חצות לילה מכריזין למעלה שירדו נשמות הצדיקים התחתונים למקומן בעוה"ז לשבחא למריהון ולאתעסקא באורייתא בסוד מ"ש הנה ברכו את ה' כל עבדי ה'.

העומדים בבית ה' בלילות כנז' בזוהר ויקהל דף קל"ו ע"א. אבל בחצות הראשונה של הלילה אז הקב"ה עייל בג"ע ומשתעשע שם עם נשמות הצדקים. וענין השעשוע הזה הוא שנשמותיהן עולות בסוד מ"ן ומעוררות הזווג והוא משתעשע בהם. ואח"כ הם יורדות למטה לעסוק בתורה אחר חצות לילה :

הכלל העולה מזה הוא שצריך האדם להתנהג באופן זה שנבאר בע"ה, ועי"כ יהיה אהוב למעלה ונחמד למטה ומושכין עליו חוט של חסד ביום ויהיה נקרא מכלל בני היכלא דמטרוניתא קדישא. וזה עניינו הנה בתחלת הלילה כשרוצה לישן יאמר הסדר שנסדר בע"ה בענין ברכת המפיל חבלי שינה ויכוין שענין השינה הזו תכליתה להעלות נשמתו בסוד הדורמיטא כדי שתהיה בסוד מ"ן וכו' וכשיקום בחצות לילה יעשה ב' דברים הא' הוא ענין הבכיה בעת חצות ממש על חרבן הבית לפי שאז ממש היא עת ירידת רחל מן האצילות אל הבריאה, וישתף עצמו בצער השכינה שהיא זו הנקודה השרשית של רחל שירדה למטה. ויבכה כמו חצי שעה או יותר על טירוף רחל וגירושה וגלותה ועל חרבן בהמ"ק כי כל זה נעשה ע"י עונותינו ולכן צריך שיכוין באופן זה שהכל ע"י עונותינו גרמנו שיפלו הנשמות למטה בקליפות ויתערבו טוב ברע כנודע. ולסיבה זו הוכרחה רחל הנז' לירד למטה בגלות ולכנס בין הקליפות כדי ללקט ולהוציא משם אותם הנשמות, וז"ם אל גנת אגוז ירדתי והבן זה מאד :

ונמצא כי ירידת רחל בחצות לילה היתה לסיבה הנז' ואנחנו גרמנו כל זה בעונותינו ולכן צריך האדם לבכות ולהשתתף בצערה זה ובפרט מי שיודע שהוא נמשך משורש נשמת קין בן אדה"ר אשר זוהמת הנחש מרובה בו כי בזוהמא ההיא נטבעין גילוגלות הנשמות ואדם זה ידו במעל יותר משאר בני אדם, ומורי ז"ל הזהירני בזה מאד :

ואחר שעשית בכיה זו אז מיד תקום ותעסוק בתורה עד אור הבוקר :

וגם בזה תכוין שהוא לצורך רחל כנז' וכמו שנבאר וז"ם דוד המע"ה שהיה עוסק בתורה בשירות ותשבחות כל חצות לילה לתת עזר וסיוע אל השכינה שהיא רחל הנז'. ואל הסוד הזה רמזו בזוהר על פסוק ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה. והכונה שתכוין לתת נחת רוח לרחל העומדת בבריאה כי כמו שבחצות לילה הראשונה היתה לאה הולכת ונתקנת עד נקודת חצות לילה ואז מזדווגת עם בעלה כן בחצות האחרונה של הלילה רחל הולכת ונתקנת בכח עסק התורה של בני אדם התחתונים. ובעת עלות השחר נמצאת רחל מתוקנת כדי שתוכל לעלות בתפלת שחרית בעולם האצילות ותזדווג שם ובלי ספק שהמכוון לכל זה שנתבאר הנה הוא נקרא באמת שושבינא דמטרוניתא :

ובזה תבין שבח העלום שהפליגו לספר בזוהר בשבח מי שעוסק בתורה אחר חצות לילה. ודע כי העיקר הוא שצריך להשתדל בכל כוחו לעסוק בתורה כל חצות לילה עד שיעלה עמוד השחר וילך להתפלל ולא יפסיק בשינה כלל ודבר זה אין למעלה ממנו, אבל אם אין באדם יכולת להיות נעור כל חצות אחרונה של הלילה אז יקום ממש בחצות ויבכה על החרבן כמו חצי שעה כנז"ל. ואח"כ יעסוק בתורה שעה אחרת ויכוין לשני הכונות הנז' ואח"כ יחזור לישן ובלבד שיחזור ויקום כמו חצי שעה קודם עלות השחר ויחזור לעסוק בתורה באופן שקודם שיעלה עמוד השחר יהיה מתקשר עם השכינה רחל הנז'. וכאשר יגיע עמוד השחר תמצאהו נעור ומתקשר עמה בסוד בני היכלא דמטרוניתא ואז תעלה נמתך עמה בעת עלותה

עליתה בתפלת השחר. וז"ש אעירה שחר אני מעורר השחר. כי העיקר הוא שיהא נעור בעת עמוד השחר. והבן זה היטב:

וצריך להזדרז בכל יכלתו לקום בחצות לילה ממש. והנה אם הוא בלילי הקיץ הקצרים אף כשיקום משנתו יהיה קרוב לעמוד השחר אל תחוש לעסוק בתורה באותה שעה רק שתעשה סדר הבכיה כנז' ואח"כ ישאר זמן תעסוק בתורה ותזהר שלא תתבטל מזה אפילו לילה אחת כי הוא ענין רב התועלת:

הכלל העולה מכל זה הוא כי נתבאר לך איך כמה גדולה ונפלאה מעלת האדם העושה בסדר שאמרנו שיכוין אל הזווגים הנעשים בכל יום מתחלת תפילת ערבית עד סוף תפלת המנחה. ואין ספק שהיודע לכוין כל זה על אמיתותו גורם שהזווגים הנז' נעשים על ידו ממש ואין קץ ותכלית לשכרו ואין למעלה ממנו ויהיה מכלל אותם הצדיקים הגוזרים למטה ודבריהם מתקיימים למעלה עכ"ל:

ז' **עוד** גילה לנו רבינו ז"ל בשער הכונות בק"ש על המטה תיקון אחד יקר מאד שיעשה האדם בק"ש להמית הגופים הטמאים המלבשים לנשמות שמשקה אותם הסט"א מכח אותם טיפות של זרע לבטלה ואותם הטיפות היוצאין ממנו אחר תשמיש ותיקון זה יש בו תועלת גם לנשים, וכאשר כתבתי דבר זה בספה"ק בן איש חי בפרשה זו אות י"ג בקיצור, ורבינו ז"ל הרחיב הדבור בזה בשער הכוונות ע"ש:

ח **קבלתי** דבר אחד יקר מאד שהוא קב ונקי שיזהר כל אדם לומר קודם השינה חמשה תיבות ﭏו והם דוד מלך ישראל חי וקיים ויאמר אותם י"ב פעמים וסוד זה ידוע ליודעי חן:

פרשה ויקרא

א **כתב** מרן ז"ל בסי' קנ"ג סעיף כ"א אין לקנות מעילים שנשתמש בהם הדיוט לתשמיש קדושה וכתב הגאון מחב"ר סי' קנ"ג אות ח' דהרב מור וקציעה והרב באר יעקב התירו לעשות מבגד אשה ג"כ ע"ש וכתב בברכי יוסף סי' קנ"ג אות ט' בשם הרב בני יהודה דמותר אם שינה צורתו הראשנה ונעשה צורה אחרת בשינוי דלא הדר, ועיין מ"ש בשם הרב מהר"י פראנו ז"ל דלא התיר אלא בתכשיטי נשים שלא נשתמש בהם עדיין ע"ש:

וכתב מור"ם ז"ל בסי' קט"ז אין לעשות מפות מבגדים ישנים שנעשה בהם דבר אחר לצורך הדיוט ע"ש, והט"ז התיר בפרוכת שהיא לתשמיש דתשמיש ע"ש. והגאון חות יאיר ז"ל סי' קס"א התיר במעיל לעשות מבגדי אשה כיון דצריך לשנות המלבוש ולתקנו והוי שינוי שאינו חוזר לברייתו הן בשינוי שם הן בשינוי מעשה שנחתך ע"ש. ואע"ג דהמג"א ז"ל הביא בשם מהרי"ל ז"ל דאף פרוכת אין לעשות מבגדים ישנים, מ"מ נהגו העולם היתר בזה משום דשינה צורתן ועשה מהם כלי אחר ע"ש, ופה עירנו בגדאד נהגו היתר לעשות פרוכת מבגדי אשה כיון דמשתנה הבגד בשמו דעתה נקרא פרוכת וגם בצורתו שנחתך חיתוך אחר חדש:

ולענין הלכה העלתי בסה"ק מקבציאל דהפרוכת מותר לעשותה מבגדי נשים כיון דנשתנו כאמור אבל מעילים לס"ת אין לעשות מבגדי נשים אע"פ שנשתנו:

ב **כתב** הרב פתח הדביר ז"ל בסי' קנ"ד אות וא"ו מפה של ס"ת מרוקמת כסף שבלתה ואינה ראויה לכלום שרי לשורפה כדי לעשות ממנה דבר אחר לס"ת, כן כתב הרב בעל ס' פרי העץ בתשובה כ"י אבל הרה"ג חק"ל במ"ב שם ביו"ד חלק עליו והעלה לאסור דתשמישי קדושה אסיר לשורפם. והרי עיקר המפה שמתלבש בה הס"ת כששורפה הולכת לאיבוד והריקום שבה אינו אלא נוי למפה, ובסו"ד תמה על הרב חות יאיר ז"ל סי' קס"ב שכתב דתשמישי קדושה שנתקלקלו לגמרי וא"א להשתמש בהן עוד אזלא קדושתייהו ע"ש דהוא הפך פסק הרמב"ם ע"ש:

ועצים של מעקה הנקרא תרבזי"ן שיש בגג של בית הכנסת והציבור מתפללים שם בימי הקיץ ונתיישנו הרבה ונשתברו שצריך לעשות במקומם חדשים הורינו להם למכור אותם להסקה:

ג **כתבו** הגאונים בספר מגן גבורים סי' קנ"ב באלף המגן ס"ק וא"ו תיבות ישנות שבבית הכנסת שאינם ראוים לתשמישן פקע קדושתן ועל צד היותר טוב ימכרו לעצים להסקה, ובדמים יקנו חדשים כ"כ מחב"ר בשם זרע אמת:

ד **ארון** הקודש שעושים בבנין הכותל בעצמו שמניחים שם ס"ת לכבוד דוקא ואין מניחים הס"ת שם לעמידה ורוצים להרחיב לבית הכנסת ולכן רוצים לסתור הכותל שבנוי בו ארון הקודש ויבנו ארון הקודש בכותל שבונים מחדש אחריו של כותל הראשון וממילא יהיה מקום כותל הראשון בכלל קרקע של בית הכנסת אסור לעשות כן להוריד מקום זה של ארון הקודש מן קדושתו. ואע"ג דאין מניחים הס"ת בלא תיק בתוך הארון בשום פעם אפ"ה חשיב הארון תשמיש קדושה לדעת הרמב"ם והטור ומרן ז"ל וכאשר העלתי בסה"ק רב פעלים ח"ב סי' ד' באו"ח ע"ש:

אמנם העלתי בס"ד שם בסי' כ"א דאם עברו וסתרו את כותל המערבי שבו ארון הקודש כולו ולא נשאר אלא רק הקרקע אז מותר לעשות כחפצם ורצונם יע"ש:

ה **מדרש** תלמוד תורה שלומדים בו תינוקות של בית רבן מן אבג"ד עד לימוד דברי רבותינו עד ועד בכלל, וגם בית המדרש הזה הוא מקום תפלה שמתפללין בו הקהל שמ"ע בכל יום ושבתות ויו"ט העלתי בסה"ק רב פעלים ח"ב סי' כ"ב דאסור ללמד שם לתנוקות הכתיבה של ערבי והגיון ערבי וגם אסור ללמדם שם במכתבים של סוחרים והגיוני ערבי כדי להתלמד בזה סדר הלשון ולואי אלא יעשו להם חדרים אצל בהמ"ד הנז' שלא נתקדשו וילמדום בתוכם לימודים הנז"ל ושם הבאתי דברי רבינו האי גאון בתשובה שהובאה בספר גדולה לישראל ופלפלתי קצת בזה ואסרתי, מדינא וכ"כ בספר ויאמר יצחק שהבאתי דבריו שם יע"ש:

בענין

וא"ו **בענין** איסור של נתילה בבית הכנסת. אם יש לאסור בזה אפילו בבנין שנבנה מתחלה לצורך אדם ואח"כ נעשה בית הכנסת, או"ד בפה"ג אין כאן לאו דנתילה, הבאתי ספק זה בשה"ק רב פעלים ח"ב סי' כ"ג והבאתי דברי הרב מחנה חיים ז"ל סי' כ"ז דף מ"ז שעשה סברה חדשה בד"ז, ולא סמכתי על זה והעלתי להחמיר לאסור גם בזה יע"ש:

ז **ת"ח** שלומד כל היום בבהמ"ד וגם הוא מסתחר בספרים להרויח בעבור פרנסתו שאינו לוקח פרס מן קופת הקהל ולא מן איש יחידי ורוצה לעשות מזא"ד למכור ספרים בקבוץ אנשים הנקבצים שם לקנות פעם אחת בחודש או פעם אחת בשני חדשים או יותר אי צריך למעבד הכי למכור שם ספרים בהכרזה שקורין מזא"ד בשביל ששם נמצאים אנשים הרבה, כי המקום הנז' עומד על אם הדרך וקהל של שלם וארבע בתי כנסיות עוברים דרך שם ובזה יהיה הרווחה לאותו ת"ח, העלתי ברב פעלים ח"ב סי' כ"ד להתיר בזה:

פרשה צו

א **בענין** ההגעלה עיין מ"ש בס"ד בפרשה זו אות י"ב ע"ש, והרב פר"ח ז"ל סי' תנ"א סוף סק"ה כתב וז"ל ולכן ראוי להורות שאחר שלפום שיגעילו אותם ומהני הגעלה כדכתיבנא וכן נוהגים פה ירושלים תוב"ב זולתי קצת יחידים דבטלי במעוטייהו עכ"ל. והנה בודאי אם בעירנו בגדאד היו הכלים האלה בלועים חמץ ממש היינו מצריכים הגעלה קודם הלפוי ודלא כהפר"ח שהקיל הענין דבאמת אין לנו לזוז מדברי רבינו האר"י ז"ל דאיהו לא נקיט זה לחומרא אלא מדינא קאמר לה אך מאחר דכלים שלנו פה עירנו אין משתמשים בהם חמץ גמור וכדכתיבנא לכן אין לטעון ולערער על מנהגם שמגעילין אחר הלפוי ומ"מ הנזהר תבא עליו ברכה:

ב **כשמגעיל** הכלי טוב להשהותו מעט מזעיר כדי שיהא פנאי לרותחין להכנס תוך עובי הכלי. ולהפליט הגיעול משם דהגם שהפליטה נעשית כרגע מ"מ צריך קצת שהייה כדי כניסת הרותחין לתוך עובי הכלי וכדי יציאת הגיעול לחוץ וכמ"ש בש"ע להגאון ר"ז ז"ל סי' תנ"ב סעיף ד' ע"ש:

ולאחר הגעלת כל כלי וכלי נהגו כל ישראל לשוטפו תכף ומיד במים קרים כדי שלא יבלע מלכלוך מים רותחים שעל גביו שגיעול פליטת הכלי נתערב ברותחין. ואע"פ שכבר נתבטל בתוכם בששים. אעפ"כ נוהגין לכתחלה להעבירו מעל גבי הכלי ע"י שטיפה בצונן וכנז' שם סעיף ה':

אמנם הגאון הלבוש ז"ל כתב שטיפה זו מנהג בעלמא הוא ואסמכוה אקרא דגבי קדשים דכתיב ומורק ושוטף במים ואחז"ל מריקה בחמין ושטיפה בצונן ומ"ש דבעינן שטיפה יתירתא בצונן אחר ההגעלה גבי קדשים. וילפינן מינה לכל ההגעלות. ומ"מ צריך לשטפו מיד אחר ההגעלה. מיהו אם לא שטפו מיד לא נאסר עכ"ל יע"ש:

ג **בורג'יל** אסור להשהותו בפסח. מעשה באחד שהיה לו בורג'יל בסך עשרים לירא וסמך על חמיו למכרו ושכח ולא מכרו והרגיש בדבר זה אחר הפסח ואם יאבדנו יהיה לו הפסד מרובה שהוא סך עשרים לירא תורכי. אמנם אמר שהוא יודע בבירור שזה הבורג'י"ל שהוא חיטים לא נשרו אותם במים ולא באו עליהם מים קרים אלא חלטו אותם במים רותחים ואמרתי אע"פ שפסק מרן ז"ל בסי' תנ"ד סעיף ג'

כד

ליכא בזה"ז דידע למחלט הילכך כל מין חליטה אסור הנה בודאי דאין להתירו באכילה אחר הפסח, ורק מותר למכרו לגוי. ועיין להגאון חיד"א ז"ל סי' תס"ז אות יו"ד מ"ש בשם הרב מהר"ח בן עטר ז"ל והרב מהר"ש עמאר ע"ש ועיין אחרונים, וכל זה אני אומר בברור לו דחלטו אותו ברותחין ואיכא הפסד מרובה ועיין מחב"ר יו"ד סי' ע"ג אות י"ד בד"ה בתר דנא וכו' ע"ש, והנא בנ"ד אע"ג דלא נתכוונו לעשות חליטה להתיר עכ"ז כיון דאיכא הפ"מ בזה יש לסמוך להתיר למכרו לגוי וע' בש"ע להגאון ר"ז ז"ל סי' תנ"ד סעיף ז':

ד' **אם** יש לו סחורה של חמץ כמו משקה ביר"א וכיוצא ימכרנו לגוי ע"י שטר הודאה בנוסח זה כי הודאה היא אקנייתא גם בענין איסור והיתר, וזה נסחו:

מודה אני חותם מטה הודאה גמורה ושלמה כדחז"ל וחתימת ידי תעיד עלי כמאה עדים כשרים איך מכרתי לפב"פ מכירה גמורה ושלימה כדחז"ל את החמץ שיש לי באניה הנקראת כו"כ המונח בתיבות מספרם כו"כ ומארכה שלהם כך. והנני מודה הודאה גו"ש כתחז"ל שמכרתי החמץ הנז' המונח בתוך תיבות הנז' לפב"פ הנז' מכירה גמורה ושלימה המועלת כפי דין תורתינו הקדושה ותקנת חכמים. וגם מועלת כפי חוקי המלך יר"ה וכמנהג ומשפט הסוחרים ולא נשאר לי שייכות באותו חמץ הנז' כלל ועיקר אלא הרי הוא של פב"פ הנז' ואין עלי אחריות הן מצד יוקרא וזולא הן מצד גניבה ואבידה הן מכל צד הפסד ונזק כלל ועיקר בכל אופן שיהיה בעולם והכל עליה דידיה דפב"פ הנז' ואין לי שייכות בו ולא ניחא לי בקיומו של אותו חמץ הנז' מכל צד ואופן שבעולם ולראיית האמו"ן שתהיה ביד פב"ב הנז' כתבתי וחתמתי שמי פה בגדאד יע"א יום שלשה עשר לחודש ניסן שנת תרס"ט והכל שריר ובריר וקיים:

ויקבל מן הנכרי מעות סך מה וגם ימסור לו הסתמ"י ואם אין הסתמ"י בידו תועיל הודאה הנז' שנאמר ודאי מסר לו הסתמ"י בחתימת שמו עליו מאחר שהוא מודה שמכרו לו בהקנאה המועלת כפי דין תורה וכפי חוקי הממשלה ומנהג הסוחרים:

ה' **בשמן** שומשמין כתב הרב פר"ח סי' תמ"ז סוף סק"ה שדבר מלוי הוא שיש בו גרעיני חטים מעורבין בשומשמין ושורין השומשמין במים קודם כתישתן ולכן אסור לאכלו בפסח דאיכא משהו חמץ וכל משהו אין לו שיעור ולכן נהגו לבשל בפסח בשמן זית דוקא וכן ראוי להורות עכ"ד. ועוד מפורש חשש זה בשאר אחרונים וכתבו דיש לחוש בזה החשש במלח ג"כ שימצא בו גרעיני חטים ולכן בודקים אותו:

והנה יש מקומות נוהגין איסור בשמן שומשמין אפילו בהדלקה. אך פה עירנו בגדאד יע"א לא נהגו איסור בהדלקה וכל בעלי בתים מדליקין בשמן שומשמין ולא נוהגין איסור אלא באכילה בלבד:

ויש מי שכתב דאסור להשהותו בבית בפסח ואין לחוש לדבריו. ואם נשפך שמן שומשמין על הכלים וכיוצא כיון דהוא ליכן די בהדחה על ידי חול ועפר דמנקי היטב. ואם נשברה העששית בעודה דולקת ונשפך על הכלים אע"פ דהשמן חם ודאי אין יס"ב ועוד בשפיכתו מתערב בו מים מן העששית ומתקרר ועיין לב חיים ח"ב או"ח סי' ל"ב ע"ש:

וא"ו **בסה"ק** בן איש חי בפרשה זו באות ל"ג בענין מלה האמצעית יש טעות דפוס וצריך לומר כך יחלקנה להאמצעית צורת ד"ו וצור של וא"ו יניח להאפיקומן וצור ד' יניח בין שני המצות ויאחזנו בידו באומרו הא לחמא עניא:

ז' **אחר** ששתה כוס ראשון צריך לאכול מעט כרפס במבול

בטיבול שיטבלנו בחומץ או במי מלח. וע"פ הסוד יש להקפיד שיהיה טיבול זה בירק הנקרא כרפס ולא בשאר ירק יען כי יש כונות עמוקות בכרפס ובמספר השמות שמכוין בו וכ"כ רבינו ז"ל בשער הכונות דף פ"ג ע"א וז"ל, ובזה תבין כי לקיחת הכרפס בליל פסח אינה בהזדמן כמ"ש הפוסקים שלוקח ירק אחר במקומו אם ירצה ואין הענין כך כי דברי חכמים ומנהגם תורה היא וצריך להזהר ולדייק לאכול דוקא כרפס ולא ירק אחר עכ"ל:

מיהו אם לא מצא כרפס לא יבטל מצוה זו דטיבול ראשון אלא יקח ירק אחר במקומו מאיזה מין שירצה ובלבד שלא יהיה מן הירקות שיוצאין בם ידי חובת מרור, שאם יאכל עכשיו מהם איך יחזור ויברך תוך הסעודה אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור כיון שאכל כבר ממנו קודם לכן:

אמנם צריך שיהיה הירק מן מיני הירקות בפה"א כשאוכלן חיים כדי שיפטר מלברך בפה"א על המרור שיאכל בתוך הסעודה ואע"פ שמפסיק בנתים בהגדה אין בכך כלום. ולפיכך לא יברך בנ"ר אחר ירק זה אפילו אכל מהירק כזית כדי שלא יצטרך לברך בפה"א על המרור. ואחר המרור ג"כ אין צריך לברך בנ"ר אפילו אכל מהירק כזית. דכיון שהמרור נפטר בברכת בפה"א שעל הירקות לכן גם הירקות נפטרים בברכה אחרונה של המרור, דהיינו בברכת המזון שהמרור נפטר בבהמ"ז מפני שהוא בא בתוך הסעודה והוא טפל לסעודה, וכמ' כל זה בס"ע להגאון ר"ז ז"ל יע"ש:

ח' **הטעם** שתקנו חז"ל לעשות אחר קידוש טיבול ראשון שהוא הכרפס בחומץ, פירש רש"י ז"ל כדי להתמיה את התנוקות שיראו שינוי שאוכלין ירקות בטיבול שאין דרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות השנה וישאלו על שינוי זה, שאמירת הגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על השאלות ששאלוהו על הטיבול ושאר דברים הנזכרים באמירת מה נשתנה שנאמר כי ישאלך בנך וכו' ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה וכו'. וכתב הגאון ר"ז בס"ע כיון דאכילה אינה אלא להתמיה התנוקות אין צריך כזית בשאר אכילה שבתורה אלא די בדבר מועט להתמיה התנוקות. ואע"פ שהוא יושב לבדו יחידי ואין לפניו תנוקות שישאלו אותו חייב בטבול זה שלא חלקי חכמים עכ"ל:

ועל דרך הסוד התמיהא היא כך, דעל ידי מצות דכוס הקידוש נכנסו אורות הגדלות ועל ידי מצות טיבול הכרפס נכנסים אורות דקטנות. ולכן התנוקות שהם קטנים הם עצמם תמהים איך נכנסו האורות שלא כסדרן דראוי שבתחלה נעשה מצוה שבה נכנסים אורות דקטנות ואח"כ נעשה המצוה שבה נכנסים אורות דגדלות, וכמו התימה דתמיהא לאנשי לומר בתר דקשישנא לדרדקי. ולכן אחר שאלה זו הרמוזה באמירת מה נשתנה הלילה הזה וכו' שבכל הלילות אין אנו מטבילין וכו', באה התשובה באמירת עבדים היינו לפרעה וכו' דהכונה הוא לומר דכדי שלא ישלטו החיצונים הוצרכנו להקדים כניסת אורות הגדלות אל אורות הקטנות יען כי עבדים היינו לפרעה במצרים ששם היתה הקליפה קשה מאוד בגדר שאילו לא הוציא הקב"ה אותנו משם עדיין היינו משועבדים וכו' מפני שהיתה מצרים קליפה קשה וכוחותיה החיצונים רבים וחזקים ולכך הוצרך הדבר ליד חזקה וזרוע נטויה, ולכן עתה שאנחנו עושין זכר למה שהיה בשנה הראשונה כסדר שאנחנו מסדרים בלילה, הנה אם לא היינו מקדימים להכנים תחלה את אורות הגדלות היו מתגברים כוחות החיצונים, וכמפורש כל זה בהרחבת ביאור בשער הכונות דף פ"ג ע"ג:

ודע דאע"ג דהתנוקות אין להם ידיעה בכל זה ואין מרגישים בזה, עכ"ז תקנו וסדרו להם חז"ל דברים אלו לאומרם דרך שאלה מפני כי נשמתם היא משגת הסוד של הענין הנז' הרמוז בדברים אלו דאע"פ שהם אומרים דברים אלו בלי ידיעה ובלי הרגשה, הנה נפשם שבתוכם שהיא בסוד הקטנות מרגשת ויודעת סודן של דברים, והוא ע"ד מ"ש רז"ל בגמרא אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי:

ט' **טעם** לשני טבולין אלו ראשון ואחרון לפי הפשט הנגלה הוא זכר לשעבוד שהיה בתחלה בפה רך, ולזה נרמז בטיבול ראשון שמטבל הכרפס שהוא מתוק בחומץ או מי מלח שהם קשים שעשו להם לשון מתוק בתוך השעבוד הקשה כמו חומץ או מלח. וטיבול שני שהוא מרור בחרוסת הדומה לטיט רמז לשעבוד שהיה בפרך שמררו חייהם בעבודת הטיט הרמוזה בחרוסת:

י' **ועוד** הרמז יקח האדם מוסר משני טבולין אלו שאם הוא שרוי בטובה אל יתגאה אלא יחשוב ההפך של הטובה שהם ימי הרעה וזה המוסר יקחהו מן טיבול הכרפס שהוא מתוק בחומץ הרומז ליום הרעה, ואם הוא שרוי ברעה ולרה אל יתייאש מן הרחמים אלא יחשוב ויקוה ליום הטובה, וזה המוסר יקח מן המרור שהוא מר שמטבלו בחרוסת שהוא מתוק שנרמז בו ימי הטוב והוא ע"ד המעשה דמלך אחד אמר לחכם אחד שיביא לו דבר אחד אשר כשרואהו בעת לרה ישמח ויתנחם ואם יראהו בעת טובה יעלב, מה עשה החכם הביא לו טבעת אחת שכתוב עליה ג' תיבות אלו שהם „גם זה יעבור" ואז אם הוא בלרה יחשוב גם זה הרע יעבור שאינו מתמיד וישמח ויתנחם בזה, ואם היא עומד בטובה כשיראה דברים אלו ילטער בהיותו יודע שאין הטובה ההיא מתמדת אללו:

יו"ד **יהיה** שלחנו ערוך מבעוד יום כדי שיקדש מיד כשתחשך ובסידור רבינו הרש"ש ז"ל מפורש אם חל יו"ט של פסח בשבת יסדר על השלחן י"ב ככרות ואם חל בחול יסדר ארבעה ע"ש. וכן אנחנו נוהגים בביתינו. מיהו סידור הקערה מנהגינו לסדר אותה אחר קידוש. ויש נוהגים לסדר אותה קודם קדוש ולהניחה על השלחן בשעת הקדוש ויכסו אותה במפה שעל השלחן ובדבר זה כל אחד יעשה כפי מנהגו ומנהג אבותיו:

וכתב הרשב"ן בס' מאמר חמץ דף ל"ד כשיבא לביתו והוא עומד על שלחנו ערוך יאמר זה השלחן אשר לפני ה' וכמ"ש הרב הרח"ף ז"ל. וכבר כתבתי בסה"ק בן איש חי בהלכות שנה שניה בפ' וירא אות י"ז כאשר תסדר האשה את הפת על השלחן תזהר אחר שתניח המפה העליונה להניח שתי ידיה על השלחן ותאמר פסוק זה וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' וכמ"ש בב"מ ע"ש על כן ודאי גם ביו"ט תזהר בכך. אמנם בליל פסח גם האיש כשיעמוד על שלחנו הערוך על יד אשתו יהיה נזהר לומר פסוק זה וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה':

י"א **כשיסדר** הקערה יכוין קערה היא סוד המלכות ויכוין קערה ג' שע"ה כמנין חמשה שמות אכדט"ם עם הכולל עולה ע"ה וחמשה פעמים עולה שע"ה כמנין קערה כי שם זה של אכדט"ם תתגלה הארתו בליל פסח בסוד ותבוא בעדי עדיים כי שם זה ג' ע"ד. גם יכוין קערה מספר כ"ה פעמים י"ה:

י"ב **יש** בני אדם מסדרים המצה ושאר מינים אשר עמה על השלחן עצמו בלתי קערה וטעות הוא בידם אלא צריך קערה ממש:

י"ג **מנהג** חסידים ואנשי מעשה לנשק ב' כזייתות המצה וכן של האפיקומן קודם אכילה משום חביב מצוה וכמ"ש השל"ה ז"ל על הלילית מיהו בכזייתות של המוציא שבירך עליהם המוציא ואכילת מצה ינשקם אחר שיטעום ויאכל מה שהכניס בפיו תחלה מפני שצריך למהר

למהר לסמוך טעימתו לברכה:

י"ד כשיגיע לפסקא של ובאותות זה המטה יאחוז הכוס בידו ויקרא פסקה זו כולה ואחריה של ובמופתים זה הדם וכו' וכשיאמר דם ואש ותמרות עשן יעשה שלשה שפיכות מן הכוס לתוך הכלי שמונח לפניו וישאר הכוס בידו עד שיגיע לפסקא של אלו עשר מכות שהביא הקב"ה על המצריים ויעשה עשרה שפיכות מן הכוס לתוך כלי הנז' הרי י"ג שפיכות וישאר הכוס בידו עד שיאמר רבי יהודה היה נותן בהם סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב ויעשה בזה שלשה שפיכות ושפיכה אחרונה של באח"ב תהיה גדולה יותר משאר שפיכות והרי נעשו ט"ז שפיכות כנגד ט"ז פרקים שיש בחמש אצבעות היד והכף והזרוע:

וזה הכלי ששופכין לתוכו היין מן הכוס יהיה שבור מעט וישברנו מערב יו"ט ויזמינו לכך, וכמ"ש בסידור של רבינו זלמן ז"ל. גם כוס זה שמריק ממנו היין בשבירות ההם לא ידחנו וישטפנו וירחצנו מבית ומחוץ קודם שישים היין בתוכו בעבור אלה השפיכות:

ט"ו המנהג פה עירנו בגדאד יע"א בקריאת ההלל בתוך ההגדה דליל פסח כשאומר בעה"ב פסוק הללויה הללו עבדי יענו המסובין הוי"ה וכן הוא אומר הללו את שם והם עונים ה' וצריך להזהירם שלא יעשו כן דנמצא הם מזכירים שם הוי"ה לבטלה ח"ו ואפילו אם הם אומרים עמו בלחש מתחלת הכתוב עכ"ז כיון שהם מגביהים קולם בשם הוי"ה בלבד נראה שהם מזכירים אותו לבטלה ח"ו, ועוד יש שאינם אומרים בלחש עם בעה"ב כלום לכן יהיו נזהרים שבעה"ב אומר הללויה הללו עבדי ה', ובני הבית אומרים הללו את שם ה' וכן בעה"ב אומר יהי שם ה' מבורך ובני הבית יאמרו מעתה ועד עולם, וכן בעה"ב אומר ממזרח שמש ועד מבואו ובני הבית אומרים מהולל שם ה':

פרשה במדבר.

א' אין עושין ביו"ט מרקחת תפוחים או שאר פירות כן בסוכ"ר כן בדבש תמרים, ואיסור זה הוא מתרי טעמי, חדא משום דאלו אפשר לעשיתם מערב יו"ט ואין מפגין טעם כלל ואין בהם הפרש בין נעשים קודם יו"ט לבין נעשים ביו"ט. ועוד טעם שני משום שדרך לעשות מהם הרבה ולכן חשו בהם כאשר חשו בקלירה וטחינה וכיולא ועיין בסי' תצ"ז:

ב' כבשה או עז דקיימי בבית בשביל חליבה, וכן תרנגולת שמגדלים אותה בשביל ביצים הרי אלו אסור לשחטם ביו"ט מפני שלא היה בדעתו לשחטם. ולכן לא ישים להם מזונות לפניהם דחיישינן שמא יבא לשחטם ולאכלן לגופייהו. אלא ישים המאכל רחוק מהם והם יבואו מאליהם לאכול. בד"א ביו"ט דהותרה בו ביום השחיטה של בע"ח, ולכן חשו שמא ישחטם ויאכלם, אבל בשבת ליכא חששה זו דאכילה כיון דאסור לשחוט בשבת ועיין סי' תצ"ז:

ג' ישראל שיש לו פרות בביתו שדרכו למכור חלב שלהם בכל יום לשתיה ולאכילה. וגם דרכו לעשות יגורט"י שקורין בערבי לבן מן החלב שלהם ולמכור. כיצד יעשה בחג השבועות שצריך לו היגורט'. ימכור הפרות לגוי מערב יו"ט ויקבל ממנו מקצת מעות וגם הגוי יעשה הנהגה ומשיכה שינהיג הפרות שיעור ד"א ברה"ר ויעשה הגוי יגורט'י מן החלב שחולב לעצמו בפני ישראל בבית ישראל. ויהיה הישראל קונה היגורט'י מן הגוי כי החלב הוא של הגוי אחר שקנה הפרות מעיו"ט ועושה הגוי היגורט'י בחלב שלו דאם נפסק ונתקלקל היגורט'י אין לוקח מן הישראל כלום:

ד' העיסה שנלושה מערב יו"ט. אין מפרישין ממנה חלה ביו"ט דהרי זה מתקן, אבל אם נלושה ביו"ט כשם שמותר ללוש ולאפות ביו"ט משום דאוכל נפש הוא כן מותר להפריש חלה מן העסה שנלושה בו ביום דזה התיקון לורך אכילה הוא ובכלל אוכל נפש הוא זה:

ה' ביצה שנולדה ביו"ט שחל להיות אחר השבת או בשבת שאחר יו"ט אסורה באכילה בו ביום מן התורה. לפי שכל ביצה שנולדה ביום זה כבר היא נגמרת במעי התרנגולת ביום שלפניו ונמצא שיום אתמול הכין את הביצה לאכלה ביום זה שנולדה בו, ואם אתמול היה שבת או יו"ט נמצא שהשבת או יו"ט הכין ותיקן אכילת יו"ט או שבת שאחריו. והתורה אמרה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. ואין הכתוב מדבר באפיה ובישול ושאר תיקון צרכי סעודה הנעשים בידי אדם. שהרי כבר נאמר את אשר תאפו אפו וכו' הרי אין הכתוב מדבר אלא בהכנת שמים. כגון ביצה שנגמרת במעי אמה ומוכנת לאכלה למחר ואמרה תורה ביום הששי כלומר סתם ששי יום חול הוא. ובו והכינו את אשר יביאו. כלומר יום זה שהוא חול מכין אכילת יום קודש שלאחריו. אבל יום קודש דהיינו יום טוב אינו מכין ליום קודש שלאחריו:

וכן הביצה שנגמרה בשבת אסורה ביו"ט שלאחריו שגם יו"ט נקרא שבת ואכילתו היא חשובה בעיני המקום ב"ה להצריך לה הכנה והזמנה מיום חול כמו שבת. אבל ביצה שנולדה במוצאי שבת או במוצאי יו"ט מותרת באכילה בו ביום שאין אכילת החול חשובה כלום. ולא שייך בה כלל הכנה והזמנה וכמפורש כל זה בש"ע של הגאון ר"ז ז"ל בסי' תקי"ג:

וא"ו מדברי סופרים כל ביצה שנולדה בשבת שאינו לאחר יו"ט או ביו"ט שאינו לאחר השבת אפילו נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה שאין כאן דין מוקצה כלל. הרי זו אסורה באכילה עד לערב. גזרה משום ביצה שנולדה בשבת שלאחר יו"ט או ביו"ט שלאחר השבת:

ז' וכיון שהיא אסורה באכילה אסורה ג"כ בטלטול שהרי אינה ראויה לכלום בו ביום ואפילו ליגע בה אסור אע"פ שמותר ליגע בכל דבר שהוא מוקצה ואינו אסיר אלא בטלטול. מ"מ כיון שהביצה היא עגולה הנה אם יגע בה קרוב הדבר שיזיזנה מעט. אבל מותר לכפות עליה כלי בשביל שלא תשבר ובלבד שלא יגע בה הכלי וכנז' כל זה בש"ע הגאון ר"ז הנז':

ח' אם ביצה זו נתערבה בבצים אחרות כולן אסורות באכילה ובטלטול. ואינה בטלה אפילו באלף

בצים

בצים שהרי למחר היא מותרת בלא ביטול וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ואפילו אם הוא ספק אם נולדה ביו"ט או בחול כולן אסורות כיון שיכול לאכלן למחר בהיתר. בד"א ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני של גליות יש להתיר התערובת שנתערב בו ספק בילה שנולדה ביו"ט אם הוא צריך לבצים הללו לשמחת יו"ט כיון שאף קודם שנתערבה היו כאן שני ספיקות, שהוא ספק יו"ט ספק חול, ועוד ספק נולדה ביו"ט ספק נולדה בחול. אבל ביו"ט ראשון יש להחמיר בספק בילה שנולדה ביו"ט אפילו בשני תערובות דהיינו שמן התערובת הראשון נפלה בילה אחת לתוך אלף בילים אחרות כולן אסורות באכילה ובטלטול דכיון שיש להם היתר אכילה למחר אין לסמוך על מה שנתבטלה בילה האסורה בכמה תערובות בילים של היתר :

ט' **ובל** זה הוא כשאינו מכיר את הבילה האסורה אבל אם הוא מכירה אפילו אם נתבשלו עמה ונתנה בהם טעם הרי היא בלבדה אסורה ושאר הבלים מותרות אם יש בהם ששים דהיינו ס"א בילים (כמ"ש בש"ע יו"ד סי' פ"ו) כנגד בילה האסורה שלא החמירו באיסור שיש לו מתירין אלא בממשו של איסור שנתערב אבל אם אין שם ממשו של איסור אלא טעמו בלבד הוא בטל בששים כשאר כל האיסורים. והוא שלא נתכוון לבטלו במזיד (כמו שנתבאר בש"ע יו"ד סי' ל"ט) :

ואם בילה האסורה היא שלימה בקליפתה אפילו ששים אין צריך לפי שאינה פולטת כלל מגופה שהקליפה מעכבתה מלפלוט. ואם בילה האסורה היא קלופה, ובילים של היתר שנתבשלו עמה אינן קלופות, אם יש בבלים של היתר עם קליפותיהם ועם המים שנתבשלו בהם ס"א כנגד הבילה האסורה מותר לאכלן ביו"ט (ועיין בש"ע יו"ד סימן פ"ו :

יו"ד **ובל** זה כשנתבשלה עם בלים אחרות אבל אם נתבשלה עם בשר או שאר מיני תבשילין אפילו נמוחה כל הבילה ונבללה בתבשיל, אם יש בתבשיל ששים כנגדה מותר לאכול בו ביום. אע"פ שיש בו ממשו של איסור שיל"מ. לפי שלא החמירו בדבר שיש לו מתירין אלא כשנתערב מין במינו כמ"ש בש"ע יו"ד סי' ק"ב ומפורש שם הטעם :

בד"א כשלא נתנה בקדרה כדי לתקן התבשיל אלא כדי שתתבשל בקדרה זו עם התבשיל ויאכלנה בפ"ע. אבל אם נתנה בקדרה לתקן התבשיל כגון ללבנו או שמילאה בתרנגולת עם תערובת שאר מינים אע"פ שיש בתערובות ששים כנגדה אינה בטלה. אע"פ שבילה זו בלבד אין בה כדי לתקן התבשיל ולא ללבנו אלא על ידי שמערב עמה דברים אחרים. מ"מ כיון שהיא באה בתבשיל לתקנו הרי היא נחשבת מין אחד עם התבשיל. וכבר נתבאר דכל דבר שיש לו מתירין שנתערב מין במינו אינו בטל אפילו באלף אע"פ שאין טעמו נרגש כלל וכנז' כל זה בש"ע של הגאון ר"ז ז"ל :

י"א **ביצה** שנולדה ביו"ט ראשון מותרת בליל יו"ט שני של גליות מיד שהרי ממ"נ אחד מהם חול הוא. אבל שני ימים טובים של ראש השנה נולדה בראשון אסורה אף בשני. מפני ששני הימים האלו הן קודש וכיום אחד ארוך הן חשובים :

י"ב **שבת** ויו"ט הסמוכים זה לזה. בילה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב לפי שע"י לידה זו היא מוכנת לאכילה יען שזו הבילה שנולדה ויצאה לאויר העולם היא יותר טובה לאכילה מבילה הנמלאת במעי התרנגולת השחוטה. ונמלא ע"י לידה זו היא מוכנת לאכילה. וקי"ל אין יו"ט מכין לשבת ולא שבת מכין ליו"ט :

ואיסור זה אינו אלא מדברי סופרים. שהרי בילה זו מן התורה מותר לאכלה בו ביום שנולדה שהרי נגמרה במעי אמה מעו"ש או מערב יו"ט. וכיון דמותרת בו ביום נמלא שע"י לידה זו הוכנה לאכילה בו ביום. ולפיכך היא מותרת גם ביום שלאחריו. כיון שיום זה לעלמו הכין ולא ליום שאחריו. ואפילו יום זה שנולדה בו הוא יום שבת שא"א לבשלה ולאכלה מ"מ ראויה לגמעה חיה. אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלה ביום שנולדה כמו שנתבאר. נמלא שיום זה שנולדה בו הכין את הבילה לאכלה ביום שלאחריו וכיון שאין יו"ט מכין לשבת ולא שבת ליו"ט לפיכך אסור לאכלה גם ביום שלאחריו מדברי סופרים :

י"ג **יום** טוב שני של גליות הסמיך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו דינו כיו"ט ראשון לענין זה. ואם שני ימים טובים של גליות חלו להיות אחר השבת, אז בילה שנולדה בשבת מותרת באכילה ביו"ט שני. שהרי אם יום שני הוא קודש אז יום א' הוא חול. ונמלא שיום חול מפסיק בין לידת הבילה לאכילתה. אבל אם שני ימים טובים של ראש השנה חלו להיות לפני השבת. אז בילה שנולדה ביו"ט ראשון אסורה אף בשבת עד הערב מפני ששני הימים של ר"ה קדושה אחת הן וכיום אחד ארוך הן חשובין :

יו"ד **ביצה** הנולדת מזרע התרנגול אינה נולדת בלילה כלל אלא רק ביום, אבל אם לא היתה מחמת התרנגול אלא ספנא מארעא זו אפשר שנולדת הבילה בלילה, אמנם גם בזה הרוב נולדים ביום. ולכן אם לא בדק הלול מערב יו"ט והשכים ביו"ט קודם אור היום ומלא בילה בלול אנו תולין לומר שזו הבילה נולדה בערב יו"ט, מפני שגם הבילים שאינם באים מזרע התרנגול דרכן להוליד ביום ברוב הפעמים. ולכן זה שמלא הבילה ביו"ט קודם אור היום מן הסתם אמרינן שנולדה מערב יו"ט :

לפיכך מותר ליקח בילים מן הגוי בליל יו"ט ראשון דמן הסתם נולדו מערב יו"ט. וכן הדין בליל יו"ט שני של גליות דהבילה שנולדה ביו"ט ראשון מותרת ביו"ט שני :

אבל בילים הנקחים מן הגוי בליל יו"ט שני של ר"ה וכן בליל יו"ט שלאחר השבת אסורות שמא נולדו ביום שלפני לילה זו :

ט"ו **גוי** המביא בילים ביו"ט ראשון ומסיח לפי תומו ואומר שנולדו מערב יו"ט מותר לסמוך עליו לפי שאיסור בילה שנולדה ביו"ט אינו אלא מדברי סופרים ובכל איסור ד"ס סומכין על הגוי מסיח לפי תומו כמ"ש בש"ע יו"ד סי' ס"ט, לפיכך אם הביא בילים ביו"ט ראשון שחל להיות אחר השבת שאיסור בילה שנולדה בו ביום הוא מן התורה אין סומכין על הגוי שמסיח לפי תומו ואומר שנולדה בע"ש. אבל יו"ט שני שחל להיות אחר השבת אפלו הוא יו"ט שני של ר"ה, כיון שאינו אלא מד"ס כמ"ש סי' ת"ר מותר לסמוך על הגוי :

וכתב הגאון ר"ז ז"ל עכשיו במדינות אלו שמלויים הרבה בילים למכור ומביאים הרבה בבת אחת ודאי רוב הבילים שמביאין למכור הן הנולדים מאתמול. לפיכך אף ביו"ט ראשון שאחר השבת אין בבלים אלו איסור מן התורה שאנו אומרים כל דפריש מרובא פריש. ומן הסתם הן מהנולדים מאתמול בשבת ואין כאן איסור אלא מדברי סופרים כמ"ש למעלה. לפיכך אם הגוי הוא מסל"ת ואומר שמערב שבת נולדו מותר לסמוך עליו עכ"ד. ויש לקיים הלכה זו גם במקומותנו בהיכא שמביאים בילים הרבה בבת אחת למכור :

ט"ז **אין** הגוי מסל"ת נאמן אלא בהיכא דאינו יודע שהבילה

שהביצה שנולדה היום אסורה לישראל. אבל אם הוא יודע מזה אין סומכין עליו אע"פ שהוא מסל"ת. דשמא הוא מערים כדי שיקחו ממנו:

וכתב הגאון ר"ז ז"ל בס"ק י"ז דאם הביצים הן של ישראל והגוי מסל"ת ואומר שנולדו מערב יו"ט או מע"ש, אע"פ שהוא יודע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל מ"מ כיון שלהגוי בעצמו אין מגיע שום תועלת במה שישקר לומר שנולדה מעיו"ט מותר לסמוך עליו כיון שהוא מסל"ת. אבל אם שואלין אותו אימתי נולדה כיון שהוא יודע שרוצים לסמוך על אמירתו חיישינן שמא ישקר:

י"ז **תרנגולת** שנשחטה ביו"ט ומצא בה ביצים מותרות אפילו אם הוא יו"ט שאחר השבת והביצים הם גמורות עם קליפתן כמו שרגילין להיות בשעת לידתן ואין חוששין שמא אם לא היה שוחטה היו נולדין היום ונמצא שכבר נגמרו מאתמול בשבת, דאף דנגמרה בשבת אין זו חשובה הכנה אא"כ נולדה על ידי גמר זה. אבל כשלא נולדה על ידי גמר זה אין גמר זה נקרא הכנה לפי שטעם הביצה הוא שוה קודם גמר זה ואחר גמר זה וכנז' בש"ע לר"ז ז"ל:

פרשה שופטים.

א' **אסור** להתייחד עם ערוה מן העריות בין זקנה בין ילדה שדבר זה גורם לגלות ערוה, חוץ מהאם עם בנה והאב עם בתו. והבעל עם אשתו נדה. אבל החתן עם כלתו שפרסה נדה קודם שיבעול אותה אסור להתייחד עמה אלא היא ישנה בין הנשים והוא בין האנשים. ואם בא עליה ביאה ראשונה ואח"כ נטמאה מותר להתייחד עמה. ופה עירנו בגדאד יע"א, נהגו דאפילו בא עליה ביאה ראשונה ונטמאה בדם בתולים או פרסה נדה אחר ביאתו עליה אינו מתייחד עמה עד שתטבול ויבא עליה פעם שנית דאז מתייחד כדין בעל עם אשתו נדה:

ב' **הא** דאמרו חז"ל היא ישנה בין הנשים והוא ישן בין האנשים הוא לעכובא דתרתי בעינן ולא סגי בהוא ישן בין אנשים בלבד דחיישינן שמא יבא לחדר שלה וישכב עמה, לכך בעינן היא ישינה בין הנשים דאיכא שומרים אצלה ולא סגי בישנה בין נשים בלבד דחוששין שמא היא תבא בלילה לחדר משכבו, ולכך בעינן שומרים אצלו ג"כ:

ג' **אע"ג** דאיכא דס"ל אח עם אחותו מותר להתייחד וכנז' בגמרא קי"ל להלכה דגם אח עם אחותו אסור להתייחד ואינו מותר אלא רק אב עם בתו ואשה עם בנה וכנז' בפוסקים וכן עיקר בפרט בדור פרוץ:

וכתב הגאון ב"ח ז"ל מה שאמרו אב עם בתו מותר להתייחד לאו דוקא עם בתו בלבד אלא כל יוצאי חלציו דינם שוה, כי בת בתו ובת בת בתו שרי כמו בתו עכ"ל. ואע"ג דהגאון ב"ח ז"ל נקיט בלשונו בת בתו ובת בת בתו ה"ה דשרי בבת בנו ובת בת בנו דמאי שנא הא מהא מאחר דכללא כייל ואמר כל יוצאי חלציו דינן שוה, והכי דייקינן מלשון הגאון הנז' בסוף סי' כ"א סעיף ה' דמדמי להא דאמר שמואל שכתב וז"ל וכל יוצאי חלציו וכדמסיק דאמר שמואל הכל לש"ש וכו' ע"ש. ואע"ג דהגאון נו"ב מהדורא תניינא אה"ע סי' י"ח באותה שנתייחדה עם זקנה אבי אביה משמע מדבריו דעבדא איסורא ביחוד, לפום ריהטא כתב כן, ואשתמיט מיניה דברי הגאון ב"ח הנז' שכתב בפשיטות דבכל יוצאי חלציו ליכא איסור יחוד:

ד' **כשאירע** מעשה אמנון עם תמר. גזרו דוד הע"ה ובית דינו על יחוד פנויה דאע"פ שאינה ערוה בכלל יחוד עריות היא. והלל ושמאי גזרו על יחוד גויה. נמצא כל המתייחד עם אשה שאסור להתייחד עמה בין ישראל בין גויה מכין אותם מכת מרדות האיש והאשה ומכריזין עליהם, חוץ מאשת איש דאע"פ שאסור להתייחד עמה אם נתייחדו אין לוקין כדי שלא להוציא עליה לעז שזינתה ונמצאו מוציאין לעז על בניה שהם ממזרים:

ה' **כל** אשה שאסור להתייחד עמה, הדין הוא דאם היתה אשתו עמו הרי הוא מותר להתייחד מפני שאשתו משמרתו. שבודאי לא יזנה בפני אשתו. וכן האשה שבעלה עמה מותרת להתיחד עם האיש. אך עם הגוי אסורה להתייחד אע"פ שהגוי אשתו עמו מפני שאין הגוי בוש לזנות בפני אשתו:

וא"ו **אע"ג** דיש אומרים אם בעלה בעיר אע"פ שאינו עמה בבית אין חוששין לה משום יחוד מ"מ לדעת רש"י ז"ל ודעמיה איסורא מיהא איכא רק דאין לוקין על זה. מיהו עם אשה שלבו גס בה שהוא מגודל עמה, או שהוא קרובה גם לדעת המקילין אסור:

וכן אם קינא לה בעלה שלא תתייחד עם זה אסור להתייחד עמו לכ"ע אף אם בעלה בעיר:

ז' **כתב** בנתיבות השלום נתיב ט' אות ז' אשה אחת לא תתייחד עם אנשים הרבה ואפילו בכשרים אסור עד שתהיה שם אשתו של אחד מהם וה"ה שתי נשים עם אנשים הרבה. אבל בשלשה נשים ושלשה אנשים לית לן בה:

ויש אומרים דאם הם כשרים מותרים שני אנשים להתיחד עם אשה אחת וסתם אנשים כשרים הם. ודוקא ביום ובעיר. אבל בלילה או בשדה אפילו ביום אין היתר אלא בשלשה כשרים. ואע"ג דיש מחלקים בין הולכים לשמירה ובין אין הולכים לשמירה הנה העיקר לענין דינא כסברת האחרונים ז"ל החולקים וס"ל דאין חילוק בין הולכים לשמירה או לאו. ובפרט בלילה דלכ"ע צריך שלשה כשרים. יען כי בשנים יש לחוש שמא ישן אחד מהם ותתיחד עם השני. וכל זה בכשרים אבל בפריצים אפילו עם עשרה אסורה לכ"ע:

ח' **פה** עירנו בגדאד יע"א נוהגין שילכו איש וביתו לדור בחודשי הקיץ חוץ לעיר בכפר שקורין מעל'ס שיש בו גנות הרבה שהם בנויים על הנהר חדקל. ודרכם לרכוב בעגלות העומדים בשער העיר, בשביל שכירות, ועל הרוב בעה"ב ביום יבא לעיר לחנותו ובין הערבים יבא לגנתו. אמנם יזדמן שהאשה בעלת הבית יהיה לה איזה עסק בביתה ותבא בבוקר לביתה ותחזור בסוף היום לגינה ולא ילך עמה אלא רק איש אחד מבני הבית ורוכבים יחד בעגלה שהגוי משכיר אותה לרכוב בה כמה בני אדם הן ישראלים הן נכרים. הנה
בכהאי

בכהאי גוונא אין בזה חשש כי הדרך אשר משער העיר עד הכפר הנקרא מעג'ס, אע"פ שהוא שדות וכרמים, הנה כבוש לרבים כי יש רבים בוקעים והולכים בו הן רוכבי עגלות הן רוכבי בהמות הן הולכים ברגליהם והרי הוא נחשב כמו המבואות שבתוך העיר ואין שם מקום יחוד:

מיהו אם בעה"ב ישן בלילה בתוך העיר לא תישן האשה לבדה בגינה אא"כ יש שם שלשה אנשים כשרים. וכן אם האשה רוצה ללכת ביום מביתה לטייל תוך גנות אלו לא תלך לבדה עם איש אחד או שנים אלא רק עם שלשה אנשים כשרים יען כי גנות אלו אשר בכפר הנז' יש בכל אחד מהם חדרים ועליות שיש לכל חדר ועליה פתחים שיש להם מנעולים של ברזל וגם שער הגינה עצמה הפתוח לרה"ר אינו פתוח כל היום אלא יש בו מנעול כדרך שיש בחצרות של העיר ואע"פ שיש שם שומר נכרי אינו מניח הפתח פתוח אלא נועל אותו מבפנים והנכנס לגינה צריך לדפוק על הפתח כדי שיפתחו לו, על כן צריך להיות עם האשה ההולכת לטייל לבדה שלשה אנשים כשרים וכבר כתבנו לעיל דסתם אנשים כשרים הם דאינם חשודים בעיני בני אדם בחשד זנות ופריצות:

ואפילו אינם חשודים ופרוצים אם לא באו שם עמה בשביל שמירה אלא הם הזמינו את האשה הזאת שתטייל עמהם בגינה והם לא באו שם בסוג שומרים ואין דרכם להיות באים בתורת שומרים הא ודאי איכא לזות שפתים בזה מן הבריות מאחר כי הזמינו אותה לבדה ואין נשים אחרות עמה ואסור לאשה לעשות דבר שיהיה בו לזות שפתים מאחרים בעניינים אלו ומקרא מלא דבר הכתוב והייתם נקיים מה' ומישראל:

ט' **יש** נשים שדרכן להיות שונאות זו את זו כגון שתי צרות ואשה וחמותה והתירו חז"ל להתייחד עם שתיהם כי כיון שדרכן להיות שונאות זא"ז לא חיישינן לזנות וכמפורש במימרא דרבא בקדושין דף פ"א. וכ"ל בס"ד דאם האשה וחמותה כיס אחד לשתיהן כי הרווחה של מעשה ידי שתיהן כולה לאמצע שהם מתפרנסים ממעשה ידיהם בשוה ואין אחת נוטלת לעצמה כלום ממעשה ידיה אע"פ שהרווחתה היא יותר אין לסמוך על דין זה דשונאות זא"ז להתיר להתייחד עם שניהם, דיש לומר אע"פ שהם שונאין בלבבם זא"ז עכ"ז ניחא לחדא בזנות האחרת בשביל הרווחת האתנן שתהיה לאמצע, ומספרים העולם שנעשה במקום אחד מעשה באשה וחמותה בכה"ג:

יו"ד **מותר** להתייחד עם אשה שיש עמה תינוקת שיודעת טעם ביאה כלומר שיודעת מהו ביאה ויכולה לספר אותה בשוק והיא אין מוסרת עצמה לביאה. וכן עם תינוק בן תשע שנים מפני שהיא מתייראת לזנות בפניו שמא יגלה הדבר והם לא יתפתו לזנות. ואעפ"כ להתיחד עם קטנה כזו אסור דחיישינן שמא יבא עליה באונס:

וכתב בנתיבות השלום נתיב ט' אות ז' יש שלמדו קצת זכות על שנהגו קצת נשים ליסע עם ערל בע"ג ולוקחין עמהם תינוק או תינוקת בר דעת ועיין בב"ש ז"ל:

י"א **כתב** בנתיבות השלום נתיב ט' הא דעונשין על היחוד היינו בפנויה דליכא שום חשש אבל באשת איש דאיכא חשש שלא להוציא לעז על בניו שהן ממזרים אין עונשין על היחוד ולא מהני אף שיכריזו על זה דאיכא דשמע העונש ולא שמע ההכרזה. שם:

י"ב **מדיני** היחוד גזרו על תינוק ישראל שלא ימסרנו לנכרי ללמדו ספר וללמדו אומנות אפילו במקום דליכא למיחש לשפיכות דמים. ועיין ביו"ד סי' קנ"ז וב"ש סק"ז שם:

י"ג **כתב** שם בנתיב ח' העליון ית"ש קרבנו להר סיני והבדילנו מן העמים וקדשנו בקדושתו ולונו על העריות והזהירנו עליהם וכו' ויש בהם חייבי מלקות כריתות ומיתות ב"ד והבא עליהם בין שרבנן בין שלא כדרכן כיון שהערה בה דהיינו שהכניס העטרה חייב מיתה או כרת, ואין צריכין העדים לראות כמכחול בשפופרת, אלא משראו העדים שדבוקים זב"ז כדרך המנאפים נהרגים, והאשה נאסרת על בעלה:

י"ד **אפילו** לא בא עליה רק שנהנה מאחת מן העריות בקירוב בשר, או שבא עליה דרך איברים או שחבק ונשק לאחת מן העריות, ה"ז לוקה מן התורה. זה הוא דעת הרמב"ם והרא"ה והר"ן. וי"א דכל זה אינו אלא מדרבנן וזהו דעת הרמב"ן ז"ל. אבל דעת האחרונים נוטה לסברא ראשונה דלוקה מן התורה וכן עיקר וכמ"ש מרן ז"ל בש"ע אה"ע כסברת הרמב"ם ז"ל. אבל באלו שאין חייבין עליהם בביאה אלא רק מלקות או לכ"ע שאר קריבות של חבוק ונשיק אינו אסור אלא מדרבנן. שם:

ט"ו **וכל** המסתכל באצבע קטנה של אשה ומתכוין ליהנות ממנה כאלו מסתכל במקום התורף. ומכ"ש שאסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה:

ט"ז **מותר** לאדם להביט באשתו נדה אע"פ שהוא נהנה בראייתה כי כיון שהיא מותרת לו אח"ז לא יבא לידי עבירה. וי"א דאפילו במקומות המכוסין מותר ולא אסרו אלא להסתכל במקום התורף בעת נדתה, ואע"ג דאסור בזה גם בימי טהרתה יש חילוק בין זה לזה בענין העונש. ומפורש בטור וש"ע ביו"ד סי' קצ"ה ס"ז לאסור הסתכלות במקום מכוסה באשתו נדה, ומכ"ש שאסור לשחק עמה ולהקל ראשו כנגדה. שם:

י"ז **לעיין** ראשו מכנים אסור לכ"ע אף בפנויה אע"פ שאין ראשו מונח בחיקה, אבל בתו ונכדתו מותר שתעיין ראשו מכנים אם אין ראשו מונח בחיקה אבל להניח ראשו בחיקה אסור. שם:

י"ח **המחבק** או מנשק לכל עריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהם כגון אחותו הגדולה או דודתו ואין לו הנאה מזה כלל מ"מ איסורא מיהא איכא ומעשה טפשות ובורות הוא כמ"ש הרמב"ם ז"ל פרק כ"א מה' א"ב, שאסיר לעשות קירבה עם שום ערוה אך אחותו כבת שלש שנים מותר לנשקה דאין בזה קרבת אישות והכל לש"ש. שם:

י"ט **האב** מותר לנשק את בתו ותישן עמו בקרוב בשר כל זמן שהיא קטנה שלא הגיעה לשדים נכונו ושערך צמח דהיינו בת י"א שנה ויום אחד, ותינוק עם אמו בן י"ב שנה ויום אחד אך אם הגיעו הסמנים קודם זמן זה דעת הרב ב"ש ז"ל לאסור ויש פוסקים דס"ל אם הביאה קידם לכן לית לן בה ועיין בב"י או"ח ע"ש. ובת בנו ובת בתו נמי דינא הכי כדין בתו הנז':

כ' **וכן** האשה מותרת לישן עם בנה הקטן עד שיגיע לשיעור הנז"ל. ואם הבת בושה לעמוד בפני אביה ערומה וכן אם האם בושה לעמוד ערומה בפני בנה אסורין לישן בקרוב בשר ביחד וכן אם נתקדשה הבת לאחר בקטנותה אף קודם זמן הנז' נמי אסור וכנז' בגמרא:

כ"א **כשם** שאסור לישן עמהם בקירוב בשר כן אסור להשכיבם בחיקו או להניח ראשו בחיקן שתעיין ראשו אבל לעיין ראשו בלא הנחה בחיקה מותר בבתו ובת בתו ובת בנו:

וכתבו האחרונים ז"ל הא דאסור בבתו ובת בתו בהגדלן היינו לישן בקירוב בשר אבל חבוק ונשוק מותר וזה אינו אלא מדינא, אבל בעל נפש ירחיק עצמו יותר ויותר ויגדור את עצמו מעריות ומאביזרייהו בכל

בכל מה דאפשר. שם:

כ"ב **חכם** וזקן שהנשים נושקין ידיו אין צריך לסרב לדחותם להשיב פניהם ריקם, חדא כי זו הנשיקה שהיא ע"ג היד אין זו דרך חיבה דלא הוי חיבה אלא בנשיקה על הפנים או על המצח או על הדדים וכיוצא המכוסים שבגוף. ועוד אלו הבאים לנשק ע"ג היד של החכם מוכחא מילתא לכ"ע שעושין כן לכבודה של תורה וכונתם למצוה כמו נשיקה שנושקין לספר תורה וכיון דמתכוונים לש"ש לית לן בה ואין בזה חשש הן מצד החכם הן מצד האשה, וכיוצא בזה איתא בגמרא דקדושין דף פ"א רב אחא בר אבא איקלע לבי רב חסדא חתניה שקליה לבת ברתיה אותבה בכנפיה והיתה קטנה ומקודשת, וא"ל רב חסדא לרב אחא אין אדוני יודע שהיא מקודשת והשיב לו אנא ס"ל כשמואל דאמר הכל לש"ש. ופירש רש"י ז"ל דאין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה לעשות קורת רוח לאמה כשאני מחבב את בתה עכ"ל. וכיון דתלה הטעם בשביל הכונה שהוא מתכוין לחבת קורבה ולא תלה הטעם בשביל שהיא בת בתו דחשיבה כמו בתו ממש, ש"מ דס"ל כהאי גוונא אפילו בשאר נשים לית לן בה. ולכן כתב מור"ם ז"ל בהגה"ה בש"ע די"א כל שאינו עושה דרך חיבה רק כונתו לש"ש מותר ולכך נהגו להקל בדברים אלו ע"ש:

ומ"ש הגאון תורת חיים בשיטתו למס' ע"ז על דף י"ז גבי עולא דלא היה מנשק על היד ועל החזה גופייהו אלא על המלבוש שמכניסין בו את היד והחזה שהיה נושק למעלה מן הבגדים לא הוצרך לפרש כן אלא משום החזה דלא היה נושק על הבשר של הדדים ממש, אבל על גב היד ודאי לא בעינן בגד מפסיק:

וכבר בהמאסף שנה שניה גליון ח' סי' כ"ו כתבתי הטעם דאמר שמואל אין משתמשין באשה להרמב"ם והטור הוא משום הרהור, ולרש"י והר"ן הוא משום דגזרו חז"ל בזה כדי שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים, דמבואר בפוסקים דאיכא פלוגתא בזה בין רש"י והר"ן ובין הרמב"ם והטור. וכתבתי עוד שם בענין בר קפרא לפי טעמו של הרמב"ם והטור ז"ל נראה טעמו של בר קפרא הוא משום דכל שאינו עושה דרך חיבה רק כונתו נצורך דבר אחר לית לן בה. הנה נמצא איתא הוכחה רבא מסברת בר קפרא לסברת יש אומרים שכתב מור"ם ז"ל בהגה"ה בש"ע סעיף ה' די"א כל שאינו עושה דרך חיבה רק כונתו לש"ש מותר, ולכך נהגו להקל בדברים אלו ע"כ, וכן י"ל בנ"ד בנשיקה ע"ג היד של החכם הזקן:

עוד מצינו במדרש רבא פ' ויצא בפסוק וישק יעקב לרחל כל נשיקה לתפלות בר מן תלת, נשיקה של גדולה נשיקה של פרקים נשיקה של פרישות. רבי תנחומא אמר אף נשיקה של קריבות שנאמר וישק יעקב לרחל שהיתה קרובתו ע"כ. וכיון דנשיקה אסורה משום דמביאה לידי הרהור איך הותרה בקריבות כהאי שהיא אינה בתו או אחותו שאסורה לו אלא היא בת אחי אמו דמותרת לו לישאנה ואיך ישקנה, אלא ודאי כיון דאיכא טעמא למתלי דמשום חיבת קריבות הוא דעביד ליכא כאן חשש של הרהור כיון דלורך איכא בזה הנשיקה לפי נמוס העולם ודרך ארץ לא יעלה בלב שניהם הרהור. וכיוצא בזה אמרו ברופא שמרפא אשת איש ונוגעת ידו במקומות המכוסים כיון דבעבור מלאכתו הוא נוגע ועוסק שם לא יעלה בלבו הרהור רע:

כ"ג **עוד** ארז"ל מדכתיב גבי בועל נדה את מקורה הערה וחייב עליה כמו על ביאה גמורה ש"מ דהערא׳ה קרויה ביאה וכבר אמרו שהוקשו כל העריות להדדי מדכתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות הרי למדנו כל העריות מנדה שעל כולן חייבין העושה שלהם אפילו לא עשה בהם ביאה גמורה אלא הערא׳ה חייבין עליהם:

ומה היא ההערא׳ה משיכנים העטרה מהגיד אע"פ שפירש מיד ולא גמר ביאתו ולא הוציא זרע חייב. וממילא ש"מ שאם אשת איש היא נאסרה על בעלה חוץ משפחה חרופה שאין חייבין עליה אלא בגמר ביאה דכתיב בה שכבת זרע. אבל מי שבעל בלא קישוי אלא כאבר מת שהכניסו בידו. אינה נקראת ביאה ואין חייבין עליה. וגם באשת איש לא נאסרה על בעלה מן התורה אלא מדרבנן ומכין אותו מכת מרדות. אבל הבא על אחת מהעריות דרך איברים או שחבק או שנשק ונהנה בקירוב בשר הרי זה לוקה מן התורה שנאמר לא תקרבו לגלות ערוה כלומר קירוב דברים המביאים לידי גילוי ערוה וכנז' כל זה בלבוש סי' ד' סעיף א':

כ"ד **כתיב** כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו שהיו שתי נשים מתחברות זו בזו ואע"פ שדבר זה אסור הוא אין לוקין עליו כיון שהוא לאו שבכללות כלומר עבירה שאינה מפורשת אלא רק היא בכלל כל הפסולין והאיסורים ואין לוקין עליה כמ"ש בגמרא דפסחים דף כ"ד דאין לוקין על לאו שבכללות ואין האשה נאסרה על בעלה בכך אבל ראוי לנדותה ולהכותה מכת מרדות היא"ל ועשתה איסור. ויש לאיש להקפיד על אשתו בדבר זה ולמנוע הנשים הידועות בכך מליכנס לה וגם למנוע אה אשתו שלא לצאת היא אליהן וכנז' כל זה בלבוש שם סעיף ב':

ומ"ש שיש לאיש להקפיד על אשתו בדבר זה הטעם הוא כמ"ש בירושלמי דבילה דאמר לוי לאבלט אם תראה שדים מחבק עם אשתך שמה אינו רע לך. א"ל הן אמר לו ועביד הוא לה כלום. א"ל כדי שלא תתפרץ ע"ש. וכן כאן יש לו להקפיד כדי שלא תתפרץ וכזאת אמרו על שביק לבנותיו ליסן וכו' כדי שלא ילמדו להעלות עליהם גופא נכראה וכנז' בגמרא:

מיהו לפ"ד רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות בק"ש של המטה דאסור לשמש מטתו ואינו שוהה עד שילאו כל הטפין לגמרי משום דאותם טפין היוצאים לבטלה אע"פ שאינם ראוים להוליד עכ"ז נבראים מהם בחינת מזיקין ומשחיתים רעים וכו' וכתוב שם וז"ל ודע כי כמו שיוצאין המזיקין אלו מן האדם המוציא ש"ז להיותו בלא אשה כך האשה בוראה מזיקין בלא איש. וזה נרמז בפסוק לא תאונה אליך רעה ר"ל לא תאונה אליך שאתה זכר הרעה שהיא לילית אשת זנונים. ונגע לא יקרב וכו' ר"ל נגע שהוא ס"מ דכורא אל יקרב באהליך שהיא אשתך כמ"ש שובו לכם לאהליכם עכ"ל. ולפ"ז מלבד איסור הלאו דמעשה ארץ מצרים לא תעשו יש בזה איסור השחתת זרע שפולטת האשה ע"י החבירה זו בזו:

כ"ה **הכתב** הרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי ביאה פרק א' הבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה במזיד חייב כרת שנאמר כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות וכו' שניהם הבועל והנבעלת. ואם היו שוגגין חייבין חטאת קבועה ויש מן העריות שהוא במיתת בית דין יתר על הכרת השוה בכולן:

כ"ו **העריות** שיש בהן מיתת בית דין. מהן שמיתתן בסקילה. ומהן שמיתתן בשריפה. ומהן שמיתתן בחנק. ואלו הן שמיתתן בסקילה. הבא על אמו. ועל אשת אביו. ועל אשת בנו והיא הנקראת כלתו. והשוכב עם זכר. והשוכב עם בהמה. והאשה המביאה בהמה עליה:

כ"ז **ואלו** הן העריות שמיתתן בשריפה. הבא על בת אשתו בחיי אשתו. ועל בת בתה. ועל בת בנה. ועל אם אשתו. ועל אם אמה. ועל אם אביה. והבא על בתו. ועל

ועל בת בתו. ועל בת בנו:

כ"ח **אין** לך ערוה בחנק אלא אשת איש בלבד, שנאמר מות יומת הנואף והנואפת ומיתה האמורה בתורה סתם היא חנק. ואם היתה בת איש כהן בשריפה ובועלה בחנק שנאמר ובת איש כהן כי תחל לזנות באש תשרף. ואם היתה נערה מאורסה שניהם בסקילה שנאמר כי תהיה נערה בתולה וכו' וסקלתם אותם באבנים. וכל מקום שנאמר בתורה מות יומתו דמיהם בם הרי הן בסקילה:

כ"ט **שאר** העריות כולן בכרת בלבד ואין בהם מיתת בית דין. לפיכך אם היו שם עדים והתראה. בית דין מלקין אותם שכל חייבי כריתות לוקין:

ל' **הבא** על אחת מחייבי לאוין במזיד הוא לוקה והיא לוקה. ואם בשוגג פטורין מכלום. והבא על אחת מהשניות במזיד מכין אותו מכת מרדות מדבריהם. אבל הבא על אחת מחייבי עשה אינו לוקה. ואם הכו אותם בית דין מכת מרדות כדי להרחיק מן העבירה הרשות בידם:

ל"א **יש** עריות אסורות מן התורה שהם מפורשות להדיא בתורה. ויש שאסורות מן התורה ואינם מפורשות אלא שנלמדו בקל וחומר וגזרה שוה. ויש עריות אסורות מדברי סופרים שהחכמים ז"ל אסרום וגזרו בהם איסור ערוה כדי שלא ילמדו מהן להתיר עריות שהם איסור דאורייתא. ואלו נקראים בלשון חז"ל בתלמוד בשם שניות לעריות כלומר החכמים גזרו עליהם והם שניות לעריות דאורייתא:

והא לך לשון הרמב"ם ז"ל בה' אישות פרק א' הלכה ה'. כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראים עריות. וכל אחת מהן נקראת ערוה כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן:

ויש נשים אחרות שהן אסורות מפי הקבלה. ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראות שניות, מפני שהן שניות לעריות וכל אחת מהן נקראת שנייה. ועשרים נשים הן ואלו הן וכו' ומנאם הרמב"ם שם אחת לאחת כנז'. ויש בפרטים של השניות דעות שונים בספרי הפוסקים ולא פרשתי אותם כאן בשביל האריכות ועיין בש"ע אה"ע סי' ט"ו ובאחרונים שם:

ל"ב **בכל** שאסר ביאתו בתורה ולא חייב עליו כרת הן הנקראים איסורי לאוין. ועוד נקראים איסורי קדושה. ותשעה הן ואלו הן. אלמנה לכהן גדול. גרושה או זונה או חללה בין לכהן גדול בין לכהן הדיוט. וממזרת לבן ישראל. ובת ישראל לממזר. ובת ישראל לעמוני ומואבי. ובת ישראל לפצוע דכא. וכרות שפכה. והנושא גרושתו אחר שנשאת לאחר. ויבמה שנשאת לזר ועדיין רשות היבם עליה. החלוצה הרי היא כגרושה והיא אסורה לכהן מדברי סופרים. והנתינים הרי הם כממזרים אחד זכרים ואחד נקבות ואיסורם מדברי סופרים. ובהלכות איסורי ביאה יתבאר לך מה הם הנתינים:

ויש שאסור ביאתן בעשה ואינו מחייבי לאוין ושלשה הם. מצרי ואדומי דור ראשון ודור שני אחד זכרים ואחד נקבות. והבעולה לכהן גדול. הרי שלשה שביאתן הם בעשה ולא בלאו לפי שלא נאמר באלו לא יבא או לא יקח אלא מכלל שנאמר דור שלישי יבא להם בקהל ה'. אתה למד שדור ראשון ושני לא יבא. ומכלל שנאמר והוא אשה בבתוליה יקח אתה למד שאינה בתולה לא יקח, ולאו הבא מכלל עשה הרי הוא כעשה, וכנז' כל זה בדברי הרמב"ם ז"ל הלכות אישות פ"א:

ל"ג **אנוס** פטור מכלום מן המלקות ומן הקרבן ואין צריך לומר מן המיתה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר (ודרשו בספרי מלמד שפטרה הכתוב מן המיתה. מנין אף מן הקרבן ת"ל חטא מנין אף מן המלקות ת"ל חטא מות מלמד שכל אונסין שבתורה פטורין):

במה דברים אמורים כשנאנס הנבעל. אבל הבועל אין לו אונס שאין קישוי אלא לדעת, עכ"ל הרמב"ם ז"ל. וכתב הראב"ד ז"ל יש אונס שהוא פטור כגון שהוא מתכוין לאשתו ותקפתו אחת מן העריות והביאתו עליה. או שדבקוהו גוים עליה עכ"ל. וכתב הרב המגיד ז"ל על דבריו וז"ל נראה שבכגון זה אפילו רבינו (הרמב"ם) יודה בו שכל שהקושי נעשית לדעת היתר ואח"כ נאנס בהיותו עומד בקשויו ודאי אונס גמור הוא ואין לומר על זה אין קשוי אלא לדעת עכ"ל:

וכתב עוד הרב המגיד ז"ל שם על מ"ש רבא אין אונס לעריות שאין קישוי אלא לדעת יש מפרשים הכונה שאם אמרו לו גוים לבא על הערוה ואם לאו שיהרגו אותו ובא עליה הרי זו מומת על ידה. לפי שאין קישוי אלא לדעת, וזה דעת רבינו (הרמב"ם) אבל יש אומרים דכיון שמחמת האונס יהב דעתיה ונתקשה אף הוא פטור בדיני אדם. והא דרבא משכחת לה כגון שתקפתו אשה וקרבתו לעלמא לאונסו או שדבקו אותו גוים לערוה. ואין שם פחד מיתה כיון דליכא אונס דגופיה, אע"פ שדבקים זה לזה ובא עליה חייב שאלמלא נתן דעתו עליה לא היה אפשר לו לבעול שאין קישוי אלא לדעת וכו' עכ"ל. ויש לדבר בכל האמור ואכמ"ל:

ל"ד **האשה** שתחלת ביאתה באונס וסופה ברצון פטורה מכלום, שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות. הרמב"ם בה' א"ב פרק ה"ט:

ל"ה **המכנים** ראש העטרה בלבד הוא הנקרא מערה מלשון את מקורה הערה. והמכנים כל האבר הוא הנקרא גומר. ובכל הביאות האסורות אחד המערה ואחד הגומר ואע"פ שלא הוליא שכבת זרע ואע"פ שפירש ולא גמר כיון שהכנים ראש העטרה נתחייבו שניהם מיתת בית דין או כרת או מלקות או מכת מרדות (כאשר ביארנו משפטם לעיל) ואחד הבא על הערוה כדרכה ואחד הבא עליה שלא כדרכה משעירה בה יתחייבו שניהן מיתה או כרת או מלקות או מכת מרדות. בין שהיו שוכבין בין שהיו עומדים ועל הכנסת העטרה הוא החיוב (וכמ"ש ביבמות דף נ"ה שאם לא הכנים העטרה אינו אלא נשיקה ופטור עליה כלומר פטור אבל אסור הוא):

ל"ו **כל** הבא ביאה אסורה בלא קשוי. אלא שהיה האבר שלו מדולדל כמו אבר המתים כגון החולים. או מי שנולד כך כגון סרים חמה, אע"פ שהכנים האבר בידו אינו חייב לא כרת ולא מלקות. ואין צריך לומר מיתה. לפי שאין זו ביאה. אבל פוסל הוא מן התרומה ובית דין מכין את שניהם מכת מרדות:

וכתב הרב המגיד ז"ל זה מחלוקת אביי ורבא והלכה כרבא דאמר התם זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור. ומ"ש אבל פוסל הוא מן התרומה מימרא בסוטה דף כ"ו אמר שמואל שחוף מקנין על ידו ופוסל בתרומה. וענין הפיסול בתרומה הוא שהאשה שנבעלה לפסול לה ונעשית זונה אסורה לאכול בתרומה כנזכר פ"א מה' תרומות. ומה שכתב מהכאת מרדות הוא מפני שזה פטור אבל אסור עכ"ל:

ל"ז **הבא** על ערוה מן העריות כמתעסק אע"פ שאין כונתו לכך חייב וכתב הרב המגיד ז"ל זו מימרא דשמואל הובאה בסנהדרין דף ס"ב המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה. וכבר נתבאר בפ"ב מהלכות שגגות שהמתעסק הוא כגון שנתכוון לאשתו ונזדמנה לו אחותו ויש מפרשים שלא נתכוון לביאה ובא עליה עכ"ד:

ל"ח **הבא** על ערוה מן העריות והיא מתה פטור מכלום

מכלום. ואין צריך לומר בחייבי לאוין שהוא פטור. והבא על הטריפה או ששכב עם בהמה טרפה חייב. יען חי הוא אע"פ שסופו למות מחולי זה. ואפילו שחט בבהמה שני סימנין ועדיין היא מפרכסת הבא עליה חייב עד שתמות או עד שיתיז ראשה:

ל"ט **כל** אשה אסורה מאלו אם היתה בת שלש שנים ויום אחד ומעלה. הגדול שבא עליה חייב מיתה או כרת או מלקות והיא פטורה מכלום אלא אם כן היתה גדולה. ואם היתה פחותה מזה הרי שניהם פטורים מפני שאין ביאתה חשובה ביאה. וכן אשה גדולה שבא עליה קטן אם היה בן תשע שנים ויום אחד ומעלה. הרי היא חייבת כרת או מיתה או מלקות והוא פטור. ואם היה בן תשע שנים ולמטה שניהם פטורים:

מ' **הבא** על הזכור או הביא זכור עליו. כיון שהערה אם היו שניהם גדולים נסקלים שנאמר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה בין שהיה בועל בין שהיה נבעל. ואם היה קטן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה. זה שבא עליו או הביאו על עצמו נסקל והקטן פטור. ואם היה הזכור בן תשע או פחות שניהם פטורין. וראוי לבית דין להכות הגדול מכת מרדות לפי ששכב עם הזכור. ואע"פ שהוא פחות מבן תשע:

מ"א **הבא** על הבהמה או שהביא בהמה עליו שניהן נסקלין שנאמר ובכל בהמה לא תתן שכבתך. בין שרבעה או הביאה עליו ואחד בהמה ואחד חיה ועוף הכל בסקילה. ולא חלק הכתוב בבהמה בין גדולה לקטנה שנאמר ובכל בהמה אפילו ביום לידתה. הבא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה כיון שהערה בה או שהערתה בו חייב:

מ"ב **כל** העריות כולן שהיה אחד גדול ואחד קטן הקטן פטור והגדול חייב כמו שביארנו. אחד ער ואחד ישן הישן פטור. אחד מזיד ואחד שוגג המזיד חייב והשוגג מביא קרבן. אחד אנוס ואחד ברצון האנוס פטור כמו שבארנו:

מ"ג **הבא** על אשה דרך זנות והוליד ממנה בת אותה הבת ערוה עליו משום בתו, ואע"פ שלא נאמר בתורה ערות בתך לא תגלה מאחר שאסר בת הבת שתק מן הבת לכן איסורה הוא מן התורה:

מ"ד **כיון** שקדש אדם אשה נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים וכל אחת מהן ערוה עליו לעולם בין כנס בין גרש בין בחיי אשתו בין לאחר מותה. ואלו הן אמה ואם אמה. ואם אביה ובתה ובת בתה ובת בנה ואם בא על אחת מהן בחיי אשתו שניהם נשרפים. בא עליהן לאחר מיתת אשתו הרי אלו בכרת ואין בהן מיתת בית דין:

ועוד יש קורבה שביעית שהיא אחות אשתו אך זו ערוה עליו עד שתמות אשתו בין שהיא אחותה מאמה בין היא אחותה מאביה, בין מן הנשואין בין מזנות הרי זו ערוה עליו עד שתמות אשתו, ואחר שתמות אשתו אז מותרת לו:

מ"ה **עבר** ונאף עם אחת משבע נשים אלו בין בזדון בין בשגגה אע"פ שהוא והנואפת במיתת ב"ד או בכרת לא נאסרה אשתו עליו. חוץ מאחות ארוסתו שהיא אוסרת אשתו עליו כמו שבארנו בהלכות גרושין שהיא גזרה שמא יאמרו תנאי היה בארוסין וכו' וכנז' בהלכות גרושין פרק עשירי הלכה יו"ד:

מ"ו **הבועל** אשה דרך זנות לא נאסרו עליו קרובותיה שהן השבע נשים שאמרנו. אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לישא אחת מן השבע נשים קרובותיה כל זמן שהזונה קיימת. מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן והוא מתייחד עמה ולבו גם בה ויבא לידי עבירה שיבעול הערוה. ולא עוד אלא אפילו נטען על אשה הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה עד שתמות זו שנטען עליה. ואם כנס הקרובה שזנה עם קרובותיה לא יוציא:

מ"ז **כתב** בספר החנוך מלוה ר"ו וז"ל שלא לבא על שתי אחיות כלומר לא ישא אדם ב' אחיות ביחד ולא אפילו בזו אחר זו בחיי הראשונה אפילו גרשה לראשונה שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לשון צרה כדי שלא תעשה האחת צרה לחברתה בחייה. בא ולימד שאפילו גירשה לראשונה לא ישא אחותה וזהו לשון בחייה כלומר כל זמן שהיא בחיים. אבל אחר מות הא' אין ספק שמותר לישא האחרת. וכן השוכב דרך זנות עם האחות אחר שנשא הראשונה או קדשה ג"כ בכלל האיסור:

וכן מה שאסרו רז"ל לגדר איסור זה אחות זקוקתו. פירוש זקוקתו כגון מי שהיה לו אח ומת ולא הניח בנים שהוא חייב לישא אשתו מן התורה או לחלוץ לה וזו האשה שהיא זקוקה לאח כלומר שהיא ברשות האח לישא אותה אם ירצה כי מן השמים הקנוהו לה תקרא זקוקתו ואסרו רז"ל לישא אחותה מכיון שהיא זקוקה אליו ואע"פ שלא קדשה ולא עשה בה שום ענין וכן אסרו עליו לגדר זה גם אחות גרושתו כמו שפרשנו. וגם כן אסרו אחות חלוצתו שהחליצה כענין גט הוא. ומ"מ איסור אחות חלוצתו ואפילו אחות זקוקתו. קי"ל אליבא דהלכתא דמדרבנן היא כי מן התורה לא אסרה כי אם אחות נשואתו או ארוסתו. אבל הזקוקה לו אע"פ שמן השמים הקנוהו לה אין אחותה בכלל איסור תורה אלא שהם ז"ל אסרוה לו שלא ליגע באיסורא דאורייתא עכ"ל:

ודבר חדש נמצא בדברי הגאון רבינו בעל ס' החנוך ז"ל הנז' שכתב אע"ג דחייבי כריתות אם קדש אין תופסין קדושין ואין צריך גט, מ"מ מתחייב העושה בהן מעשה קדושין שהתורה אמרה לא תקח ומשמע לשון קדושין. ואע"ג דאם עבר ולקח כלומר שקידש לא מהני ליה ואין צריכה ממנו גט מ"מ נתחייב בכך כמו שאמרנו עכ"ל. וכתב הגאון מחנה חנוך ז"ל שם וז"ל דין זה לא מצאתי בהרמב"ם דיהא אסור לקדש חייבי כריתות שאין קדושין תופסין בהם וכו' ע"ש. והנה בסוף הספר בקומץ מנחה דף ב' ע"ד כתב הגאון בעל מחנה חנוך שמצא גילוי לדין זה דהרהמ"ח הנז' מגמרא דקדושין דף כ"ז גבי אחות אשה דהא לכתחלה והא דיעבד וכל העריות הוקשו שם לאחות אשה. נראה מבואר שם דאיסורא איכא לכתחלה וע"ש בהרשב"א ומ"מ צ"ע דאינו מבואר זה בהרמב"ם ז"ל ועיין בהרמב"ם פ"ד מה' אישות שכתב דקדושין תופסין בנדה ואין ראוי לעשות כן וכו' ואפשר דיצא לרבינו זאת מסוגייא הנז' דשם מבואר דגם נדה הוא בהקשא הנז' וכו' ומ"מ צ"ע למה לא הביא דכל העריות אסור לעשות בהם מעשה קדושין כמבואר שם וצ"ע עכ"ד ע"ש:

מ"ח **אשת** אביו אסורה לו מן התורה בין שהיא אשת אביו שנשאה אביו בין שארסה בלבד בין אם מת אביו בין אם גרשה. אבל אמה של אשת אביו מותרת וכנז' בש"ע סי' ט"ו סעיף ה'. ואע"ג דאם אביו אסורה לו מדרבנן ואין לה הפסק דאפילו אם אם אם אביו עד למעלה. היינו טעמא כל אלו אמא קרי להו ועי"כ אתי למחלף באמו ממש משא"כ באשת אביו אין דרך לקרותה אמו וליכא חששא דאחלופי ולכן כ"ש דמותר ליקח אחותה של אשת אביו:

ועל כן אב ובנו יכולים לישא אשה ובתה שהאב לוקח האם והבן לוקח הבת. או האב לוקח הבת והבן לוקח האם:

מ"ט **כתב** הרמב"ם ז"ל בה' א"ב פ"ד הנדה והזבה והיולדת הרי היא כשאר כל העריות בחיוב כרת שהמערה בה. בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב כרת ואין חילוק בין גדולה לקטנה לטומאת נידות וזבות. שכל נדה וזבה ויולדת שלא טבלה במי מקוה ובא על אחת מהן אפילו אחר כמה שנים חייב כרת דכתיב ורחצו במים, זה בנין אב לכל טמא שהוא בטומאתו עד שיטבול:

נ' **כל** הבועל גויה בין דרך חתנות בין דרך זנות ועונשו מפורש בדברי קבלה שהוא בכרת שנאמר כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה. הנה למדת שהבועל גויה כאלו נתחתן לע"ז שנאמר ובעל בת אל נכר ונקרא מחלל קדש ה':

ואם נתעברה הגויה ממנו וילדה אינו חשוב בנו אלא בנה וכנ' כל זה בהרמב"ם ז"ל שם פרק י"ב:

נ"א **אע"פ** שכתוב בתורה בפרשת קדושים ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו כו' אין הכונה שהם חייבים כרת ומיתת ב"ד על ראיית מקום הערוה בלא ביאה. אלא זה איירי בהיכא ששכב עמה דהיינו שהכניס ראש העטרה באותו מקום. וכמ"ש לעיל באות ל"ו בכל ביאות האסורות כיון שהכניס ראש העטרה נתחייבו שניהם מיתת ב"ד או כרת או מלקות אע"פ שלא הוציא שכבת זרע ואע"פ שפירש ולא גמר אבל בראיה בעלמא שהסתכל במקום הערוה לא יתחייב על ראייה בלבד כרת או מיתת ב"ד או מלקות. והכתוב מכנה הביאה שבא עליה בשם ראיית ערוה. וכן דרשו חז"ל בגמרא דנזיר דף כ"ג ע"א על פסוק וירא אותה שכם וכן בגמרא דבתרא דף ט"ו ע"ב דרשו על דורו של איוב שטוף בזמה שנאמר הן אתם כולכם חזיתם:

והטעם שנשתמש הכתוב בענין הזנות בלשון ראיה פירש הרב המחבר תורה תמימה בפרשת קדושים בפסוק זה שהוא משום דאמרו בגמרא דסוטה אין יצה"ר שולט אלא במה שעיניו של אדם רואות. והוי העין סרסור של עבירה. והכי איתא בירושלמי בברכות עינא וליבא תרי סרסורי עבירה אינון. מיהו אם ראה ערות אחותו והיא ראתה ערותו דרך תאוה ויצר רע שמתכוונים לראות באותו מקום כדי שיהיו עיניהם נהנים משם יש בזה איסור גדול בודאי. מפני שנהנים בדברים המביאים לידי גילוי ערוה, דבעבור טעם זה אחז"ל כל המסתכל בעקבה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף ר"ל במקום ערוה ממש:

והכי איתא בגמרא דסנהדרין דף מ' ע"ב אמר עולא מנין להתראה מן התורה שנאמר ואיש אשר יקח את אחותו וראה את ערותה. אטו בראיה תליא מלתא אלא עד שיראהו טעמו של דבר ואם אינו ענין לכרת תנהו ענין למלקות ע"כ:

ונשאלתי מאחד שהיה יושב בעליה והיה חלון פתוח מן העליה לחדר אחר שהיתה עומדת בו אשה שהיא ערוה אליו מדאורייתא והיתה ערומה לגמרי והוא ראה את ערותה ממש ושאל תיקון לדבר זה. ואמרתי לו אם הוא ראה ערותה בהעברה בעלמא שלא הסתכל באותו מקום אין עליו חטא בדבר זה אבל אם הסתכל שם שנהנה בראייתו שנתכוון ליהנות בזה צריך לו תיקון, ואמר כן הוא שהסתכל הרבה שם ונהנה בראייתו ואמרתי לו סדר התיקון כך:

יתענה לילה ויום כמו יוה"כ ואם קשה עליו תענית לילה יתענה ביום בלבד ויקבל התענית מבעוד יום בשעת מנחה בנוסח זה. רבש"ע הריני לפניך בתענית יחיד הלילה הזאת כולה ולמחר כל היום כולו עד צאת הכוכבים לתקן מה שפגמתי בעון אשר הסתכלתי במקום ערוה של אשה שהיא אסורה עלי באיסור עריות. ויהר"מ ה' או"א שיהא חשוב ומקובל ורצוי לפניך מיעוט חלבי ודמי שמתמעט בתעניתי כאלו הקרבתיו על מזבחך הקדוש לתקן פגם עון הסתכלות שהסתכלתי במקום ערוה של אשה שהיא אסורה עלי באיסור עריות. ותצילני ברחמיך וחסדיך מן הגלגול בעוף הנקרא ראה ותנחלני חלק טוב לעוה"ב ויעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין בזה התענית ויהי נועם וכו':

ביום התענית יאמר פסוקים אלו:

ונח מצא חן בעיני ה'. י"ב פעמים:

פקודי ה' ישרים משמחי לב מצות ה' ברה מאירת עינים. ב"פ:

עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי ב"פ:

גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך ב"פ:

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ ב"פ:

שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים ב"פ:

אזן שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם. ומתוק האור וטוב לעינים לראות את השמש ב"פ:

אח"כ יצייר חמשה הויו"ת אלו בנקוד פת"ח ויכוין כי חמשה הויו"ת הם מספר עין והם כנגד עין ימין ויחזור ויצייר חמשה הויו"ת בנקוד פתח כנגד עין שמאל:

עין ימין	עין שמאל
יַהַוַהַ יַהַוַהַ	יַהַוַהַ יַהַוַהַ
יַהַוַהַ יַהַוַהַ	יַהַוַהַ יַהַוַהַ
יַהַוַהַ	יַהַוַהַ

אח"כ ילמוד באדרא רבא דף י"ב ע"א עיטוי דרישא וכו' עד דף מ' ע"א במרומא דנפיק מחכמתא רבא ומרחם להו לישראל ודפים אלו ציינתי אותם על דפוס אדרא רבא הנדפס באותיות גדולות:

אח"כ יתפוס בידו ארבעה גרוש או יותר להפריש לצדקה ויאמר בקשה זו יהר"מ ה' או"א שתעשה למען רחמיך וחסדיך ולמען פסוקים וסתרי תורה שקריתי לפניך ולמען מצות צדקה זו שאני מפריש בידי. ותחוס ותחמול ותרחם עלי לתקן אשר פגמתי בהסתכלותי במקום ערוה של אשה שהיא אסורה עלי באיסור עריות. והריני מתחרט על אשר חטאתי בעון זה ועוזב אני חטא זה עזיבה גמורה וברוב חסדיך הגדולים תרחם עלי שלא אתגלגל בעוף הנקרא ראה ותנחלני חלק טוב לעוה"ב ויעלה לפניך כאלו כונתי בכל הכונות הראויות לכוין ויהי נועם ה' וכו' ב"פ יהיו לרצון אמרי פי וכו':

לוח הטעיות והשמטות.

בהנ"ו	תיקון

דף ב' עמוד א' שיטה י"ג אותיות י"ת שהם מספר קדוש.
שם שיטה ט"ז אותיות י"ת שעולה מספרם קדוש.
שם שיטה כ"ח ראש לאותיות י"ת באלפא ביתא.
שם שיטה ל' לאותיות י"ת שהם מספר קדוש.
שם שיטה ל"ז ראש לאותיות י"ת שעולים מספר קדוש.
שם עמוד ב' שיטה ל"ז כל כך ריחם הטוב.
דף ה' עמוד ג' שיטה ז' ואות ה' של אלה.
שם שם שיטה ד' אות א' מן אהיה שמספרו במילואו אחד:
דף ח' עמוד א' שיטה ב' וכתב בקה"י.
דף יו"ד עמוד ב' שיטה כ"ד אחר שיקבר בו.
דף כ"ג עמוד ב' שיטה מ"ח ואם תאמר לפי דבריך.
דף כ"ה עמוד ג' שיטה כ"א והתרוץ פשוט.
דף ל' עמוד א' שיטה ל' לא ישוב מפני כל.
שם עמוד ב' שיטה כ"ד כי אתם אע"פ שימלא.
דף ל"ב עמוד ג' שיטה מ"ז כמלא לא התוודו.
שם שיטה ס' בבכיה אשר בביתי.
דף ל"ג עמוד ב' שיטה ג' כאשר עשה הוא קיום.
שם שיטה יו"ד לפרעה שעתה תתבטל (תיבת ראו יתיר)
שם שיטה ל"ו על כל אחד ואחד.
דף ל"ה עמוד א' שיטה ל' אך מש"כ בהיותו כסדר מי זה.
שם שיטה ל"ב אז אין בו תגבורת החסד.
שם שיטה מ"א אלו הם סוד הבל.
שם עמוד ב' שיטה ג' אותיות שם אלהים מסודרים מי אלה.
דף מ' עמוד ג' שיטה ל"ב נזהרים בפה.
דף מ"ב עמוד ב' שיטה ל"ב דהיינו אות ר' של רוח אם תקצר גג.
דף מ"ג עמוד ג' שיטה כ"ח אותיות הטוב להורות.
שם שיטה כ"ה דלכך אתה הוא הגואל.
דף מ"ה עמוד ב' שיטה ל"ד נבחר להיות.
דף מ"ז עמוד ב' שיטה יו"ד באו לבתי מצרים.
דף מ"ט עמוד ב' שיטה כ"ח שנתכוון להתקשר ולהדבק ולהתחבר במשה:
דף ס' עמוד ד' שיטה ל"ה והנה אחר ארבע שנים.
דף ס"ב עמוד ג' שיטה כ"ו תולעים ויתושים.
שם שם שיטה ס"ח למה אמר ואתה תלוה.
שם עמוד ד' שיטה ס"ח ואתה דייקא. שנקראת בשם משה שהוא ר"ת משה שם הבל, שרמוז בשמך שלשה גלגולים שהם ר"ת משה.
דף ס"ג עמוד ב' שיטה ח' לימוד לשמה.
דף ס"ד עמוד א' שיטה י"א התורה שהיא המשנה שנקראת אבן הנה מה שלומד התורה וכו' (יש ח' תיבות צריכין להמחק כי באו בערבוביא).
דף ס"ו עמוד ב' שיטה כ"ד ויה שמונה תיבות.
דף ע"ב עמוד ג' שיטה מ' אם תקח הרוב שלהם דהיינו רוב אותיות של כל תיבה בפ"ע.
דף ע"ג עמוד ב' שיטה י"א יען שהיא כמו שער.
שם " שיטה כ"ג ולכן המלכות נקראת לבנה.
שם שם שיטה למ"ד היא חשוכה ומקבלת אורה.
דף ע"ה עמוד א' שיטה נו"ן למאי הוצרך לומר.
דף ע"ו עמוד א' שיטה מ"ג דחטאם הוא.
שם עמוד ב' שיטה מ"א ועל הבדלתם מטומאה אשר אמר והתקדשתם.
דף פ"ג ע"א בד"ה ובאופן אחר וכו'. הנה כל הלשון

תיקון

אשר בהדביר הזה מעורבב וצריך להיות כן:
ובאופן אחר צ"ל בס"ד טעם של הכפל אמור ואמרת והוא דידוע דלכהנים לא יש מצוה תמידית מן המצות ששייכים בם דוקא שנוהגת גם בזמן שאין בהמ"ק קיים כי אם רק מצות עשה של ברכת כהנים במ"ע. ומצות לא תעשה בלאוין שלא יהיו נטמאים בטומאת מת. נמצא שתי מצות אלו הם התמידות אצלם ובשתים יהיה סימן חזק וז"ש אמור אל הכהנים בני אהרן פירוש כבר יש להם מ"ע של אמירה שהיא ברכת כהנים שהיא תמידית אצלם לכן תלוה אותם במצוה אחרת כיוצא בה במצות של הלאוין שתהיה היא ג"כ תמידית אצלם על כן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא:
דף פ"ח ע"ד שיטה למ"ד אלף ות"ש שנים.
דף צ' עמוד ג' שיטה י"ב שלא יעשה לך נס ע"י בן תלמיון.
שם עמוד ד' שיטה ס"ד כי יש בדברי התורה שאמיתתן ניכר:
דף צ"ב עמוד ג' שיטה ה' שיושב בפרשת דרכים ומלסטם לעוברים ושבים.
דף צ"ה עמוד א' שיטה ט"ו ובזה ידעו הכל.
שם שם שיטה ל"ה בהפוך אתוואן הסתר.
שם שיטה מ"ט אחד לבדו ככ"ה אים (תיבת חלקים נמחק)
שם עמוד ב' שיטה ל"א והנה מדת מה מם פתוחה.
שם שיטה ל"ז וקרי ביה אבר הם.
שם שיטה נו"ן מלת המה מורכבת משתי תיבות.
דף ק"א עמוד א' שיטה ל"ה כי היא ממהרת (תיבת יש נמחק).
שם עמוד ג' שיטה ל' עפר מן עפרירות הטיט.
דף ק"ב ע"א שיטה כ"ב שאין לומדים בו עתה.
דף ק"ג עמוד ב' שיטה י"ח וא"ל בפירוש תטו אזן (תיבות שבו האזן שלכם כלומר נמחקין).
שם שיטה כ"ד אות מ"ם משמו.
שם שיטה מ' שהוא סדר תשר"ק.
דף ק"ה עמוד א' שיטה ל"ד לא היתה נקודה.
שם עמוד ב' שיטה ל"ד שהם יתגברו עליך.
שם עמוד ג' שיטה מ' מלמטה למעלה.
שם שיטה מ"ז חבל חזק שלא ינתק.
דף ק"ז עמוד ג' שיטה וא"ו שלים הי"ח שהוא עוזבן אביהם ונשאר שנים.
שם שיטה ל"ה עיון השכל לפום דינא.
שם שיטה מ"ח ומחלה ישאר לבניה.
שם שיטה נ"א ירמוז בר"ת את השמים.
שם שיטה נ"ו שהם ר"ת שלש מחלה תשיעית.
שם שיטה ס' ולא עוד אלא סוף דבר.
שם שיטה ס"א לא ישאר ביד זה חלק שלם.
שם שיטה ס"ב נפש התחתונה הנקראת נח.
שם שיטה ס"ג ר"ל כפי מדרגות הפקידים שלו.
דף ק"ח ע"ב שיטה ע"ל וכן תאות המשגל.
דף ק"י עמוד א' שיטה ד' שהיא לחם מן השמים וככתוב לערוך שלחן במדבר:
באותו עמוד בד"ה גם הזכיר להם הערבה וכו' הלשון מעורבב וכך צריך להיות.
גם הזכיר להם הערבה היא ישיבתם בשטים שהיו שם דשנים ורעננים ושבעים מטובה גדולה של ארץ סיחון ועוג. ועי"כ יזכרו ממילא מה שעלה בידם מטובה שזנו את בנות מדין ובנות מואב. ולכך לא אמר בפירוש בשטים אלא

עוד יוסף חי

לוח הטעיות והשמטות

תיקון

אלא אמר בערבה שיש בה משמעות עריבות ויש בה משמעות תערובת שזנו עם בנות מואב ועשו תערובת בהזרעתם מין באינו מינו, ובמשמעות עריבות רמז להם טובתו יתברך שהטיב להם בביזת סיחון ועוג שערבה להם מאד, ובמשמעות תערובת רמז להם על עון הזנות שזנו עם בנות מואב ומדין, הרי כאן דבש מתוק ועוקץ מר. וגם הזכיר להם מול סוף ולא אמר להם בים סוף כי מול
הוא לשון מילין ר"ל דיבור וגם הוא לשון כריתה וקאי על קריעת ים סוף. כמלא באומרו מול סוף ולא אמר בים סוף הזכיר בזה שני דברים א' קריעת ים סוף שבזה הטיב להם להצילם. ועוד שלקחו ביזת הים בקריעה זו. והב' מול לשון מלין שהם דברים שחטאו בהם וככתוב
וימרו על ים בים סוף.

שם עמוד ב' שיטה ל' בהפלין של ראש והם זורקים
חצים באויבי ישראל וכל תגבורת ישראל על העכו"ם
הוא בהם:

שם עמוד ג' שיטה ב' ר"ל לשורשכם למעלה בהר ה'
והעולה להר שהוא מקום גבוה וכריסו מלאה מאכלים
או לובש כמה בגדים גסים לא יוכל לעלות וצריך לכנות
גופו מבחוץ ומבפנים אז יעלה:

שם שיטה ז' ומלך השני יש אותיות ש"ו.

שם עמוד ד' שיטה ג' לכן כיון וכו' כאן נשמטו דברים
ואלו הן:

גם ידוע מ"ש המפרשים ז"ל כי הן אמת שהקב"ה הגדיל
את ישראל להוציאם מדין עבדים ויכניסם בדין בנים
כדי שתועיל להם התשובה מדין אב שמחל על כבודו כבודו מחול, מ"מ אין התשובה מועלת אלא רק להצילם מעונש הגזור בעבור העבירה שעבר האדם על מצותו יתברך אבל לא תועיל להצילם ולפטרם מחיוב הקנס שחייבין בו מדין מעילה שמעל החוטא בקדשי שמים. והיינו כי הנשמה שהאדם החוטא משתמש בה בעת עשייתו העבירה היא קדשי שמים וצריך לשלם הקנס של המעילה אע"פ שעשה תשובה על גוף העון דזה לחוד וזה לחוד.
ולכן כיון דהנשמה עולה בלילה ומודה על העון וכו':

דף קט"ו עמוד א' שיטה כ"ו וא"כ השאר נמי יש בה
שנתנו ע"פ חיוב השכל.

שם עמוד ב' שיטה ט"ו מספר פ"ד דינין.

שם שיטה כ"ז לאומרם בכתב.

דף קי"ז עמוד א' שיטה ט' וכיון דהעמים טוענים כן,
כמלא נסתרים דברי הילה"ר המפתה אתכם
לטעון טענה מזוייפת כזו דודאי אין ישראל יכולים לטעון
פתאים היו:

דף קי"ח עמוד ב' שיטה כ"ח ובמלואו כזה יו"ד ה"ה
עולה שלושים:

דף קי"ט עמוד ב' שיטה י"ג הביאה לך ברכה והצלחה.

שם עמוד ג' שיטה כ"ב שלא ישגה לומר.

שם עמוד ד' שיטה וא"ו ומידך נתנו לך.

שם שיטה ל"ח בגוף אחד מהם דוקא והשני יונק ממנו.

דף ק"ך עמוד א' שיטה ל"ח (תיבות נולרים ונולדים
נמחקים).

דף קכ"א עמוד ג' שיטה ט"ל הלדקה שלך פקוח נפש.

דף קכ"ד עמוד ג' שיטה ג' תהיה לו ההשגחה.

שם בעמוד ג' בשיטה כ"א כתיב ולכך לא נתנה רק
לאנשים יחידים פרטיים שהם כללות העם כל זה נמחק.

שם בעמוד ד' בשיטה כ"ז שבזה מהגברת הארת הפנים.

דף קכ"ו עמוד ב' שיטה מ"ח אמרה קהלת אחת לאחת

תיקון

למלוא חשבון.

שם עמוד ג' לשמה לשם ה'.

דף קכ"ז עמוד ב' שיטה ל"ד גוים אלו מלך מואב ועמו.

שם שיטה כ"ה ועתה אתה תשבה את שבי.

שם עמוד ג' שיטה י"ז והם אין כח בידם.

שם שיטה י"ז ובמה ילחם בם.

שם עמוד ד' שיטה כ"ב שממנה יניקה.

דף ק"ל עמוד א' שיטה י"ג כיסך זה הגוף.

שם שיטה י"ד שלא יהיו המדות גדולה וקטנה.

שם שיטה ט"ז (מ"ש ואם קאי על המדות שבתוך הכיס
כל זה נמחק).

שם שיטה י"ט גם המדות שבגוף יהיו שוים.

שם עמוד ד' שיטה ז' יסתלק אות ל'.

שם שיטה יו"ד תעלה אותו לאם.

דף קל"א עמוד א' שיטה ט"ז יהיה שמח דנדמה לו לפי
שעה:

שם שיטה כ"א ונמלא בידו שני מאות אלף דכרי כסף.

דף קל"ב עמוד א' שיטה כ"ד אסור להנות אותם.

שם עמוד ב' שיטה ה' ממין החשוב שקורין ביני וכו'
ממין הגרוע שקורין גטאז.

שם עמוד ג' שוטה למ"ד שהיה מתלבש בעל הדגים.

שם עמוד ד' שיטה כ"ד כי לך היא.

דף קל"ג עמוד ג' שיטה כ"ד והיה מעשה הלדקה שלום.

שם עמוד ד' שיטה כ"א ומתנהג בשמשות של כל יום.

דף קל"ד עמוד ד' שיטה י"ב רומז לאחיזה ביו"ד הראשנה
שבראש השילוב.

שם שיטה י"ב ועל ידי ברכה זו שתתברך בה.

הלכות שנה ראשונה

דף כ"ב עמוד א' שיטה כ"ד מאתך היא מאת ד'.

שם עמוד ב' שיטה כ"ד נקראים בנים לאו"א.

דף י"ז עמוד א' שיטה כ"ט והנאה בפ"ע והם גופים
מוחלקים שיש גופים שהם אסורים והתירם הש"ת
ויש גופים שהם כפופים וזקפן הש"ת ואין האדם מברך בעבור הנאת גופו דהא מברך אע"פ שבאותה הלילה היה
ניעור והולך ברגליו שלא היה אסור ולא היה כפוף:

שם באותו עמוד אחר דבור המתחיל ואנא עבדא וכו'
נשמט דבור א' וז"ל:

ודע דיש להעיר על סברת האומר שנתקנו הברכות
על הנאת האדם המברך בעצמו שהיה בשינתו כפוף ואסור איך יתקנו חז"ל ב' ברכות א' על התרת האסור וא' על זקיפת הכפוף כיון דהוא מוכן לברך זוקף כפופים איך יברך תחלה מתיר אסורים שגורם ברכה שאינה צריכה דהא בכלל מאתים מנה שמוכן לברך באותו הרגע ברכה שתספיק גם למתיר אסורים וקי"ל בעלמא כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר הטפלה ואינו רשאי לברך על הטפלה בתחלה ברכה שלה ואח"ב יברך על העיקר ברכה שלו דבזה גורם ברכה שאינה צריכה וכ"ד כמי הוי הכי. ולכן מוכרח לומר על מנהגו של עולם נתקנו והוא מברך על גופים שהיו אסורים והותרו ועל גופים שהיו כפופים ונזקפו והאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואין האדם מברך על הנאת גופו כדי שנאמר בכלל מאתים מנה. ונמלא מזאת ההערה אנחנו למידין דהדין
הוא כמ"ד על הנאות העולם נתקנו.

השמטה

לוח הטעיות והשמטות

תיקון

השמטה זו שייכה להלכות ש"ר פרשת שופטים.

ובסה"ק מקבליאל כתבתי במנהג אנשי אירופ"א כשיבא אורח לבית חבירו ואהובו יאחוז האורח בכף בעה"ב או האשה בעה"ב וכן להפך ויתאחזו בכפם זה בזה אחיזה חזקה וזה הוא אות חיבת השלים דודאי ירא שמים צריך שיזהר לבלתי יעשה זאת כיון דהוא אחיזה ונגיעה יד ביד כדרך חיבה דלכך תהיה אחיזתם בכפם בחוזק להורות בזה חיבה יתירה:

והנה בספר חסידים סי' תתר"ן איתא לא יתקע יהודי בכף הנכרית ולא הנכרית בכף איש יהודי ולא יהודית בכף הנכרי ולא נכרי בכף יהודית אע"פ שהיד

תיקון

מעוטפת בבגד סייג לגלוי עריות עכ"ל, ובודאי החסיד ז"ל מדבר על השלום שעושין באחיזת כפים שדברנו בו שהיה נוהג בזמנו בערי אירופ"א. והא דנקיט יהודי בכף הנכרית ונכרי בכף יהודית לרבותא דלא תימא כיון דזה הוא מנהג ונימוס הנכרים באותם המקומות אם יהיה היהודי נמנע מלעשות כמנהגם יתלוצצו בו ולהכי מתירין לו לעשות עמהם כמנהג הזה כאשר התירו ללבוש מנעל ביום הלום כשהוא מהלך ברחובות הגוים כדי שלא ילעיגו הנכרים ויתלוצצו. לכך בא החסיד ז"ל להזהיר בזה גם ביהודי עם הנכרית. אבל יהודי עם יהודית פשיטא דאסור והם יעזור הסי"ת נדבר עוד בזה וכיוצא בזה, ואכמ"ל. ואל שדי יעזרנו על דבר כבוד שמו. אכי"ר: